(65)
56337/D
C XVI
7/2
I c. 19.

PAULI
ZACCHIÆ
QUÆSTIONES
MEDICO-LEGALES,

In tres Tomos diviſæ.

PAULI
ZACCHIÆ
ROMANI,

TOTIUS STATUS ECCLESIASTICI
PROTO-MEDICI GENERALIS,

QUÆSTIONUM
MEDICO-LEGALIUM,
TOMI TRES,

Editio prima Veneta, Lugdunenſi & Noribergenſi, quæ paſſim fœdis ſcatebant erroribus, multò emendatior:

Accedunt Interpolationes, & Auctaria ex novis Inventis & Obſervationibus Recentiorum Auctorum,

Curà JOANNIS DANIELIS HORSTII

Diverſorum S.R.I. Principum Archiatri, & Collegii Medici Mœno-Francofurtani Senioris.

OPUS OMNIBUS MEDICINÆ ET JURIS UTRIUSQUE PERITIS,

Necnon Tribunalium (Eccleſiaſtici, Civilis) Aſſeſſoribus maximè neceſſarium.

Ex Libris [illegible]

VENETIIS, MDCCXXXVII.

Ex Typographia Bonifacii Viezzeri.

SUPERIORUM PERMISSU.

33

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

JOANNES DANIEL HORSTIUS

L. S. P. P.

ANTE *annos* viginti *&* novem, *furente adhuc Bellona*, *in Profeſſorem Medicinæ* Marpurgenſis Academiæ *delectus*, *ſuaſu Cancellarii Dn.* Neſeni, *ſtudioſæ Juventuti* PAULI ZACCHIÆ *Quæſtiones Medico-legales* legendo & diſputando *tum expoſui*, *&* *ſucceſſu quidem ſatis felici! Non enim tantum docendo ego multum didici*, *nactus nempè amplum auditorium*, *ſed & re penitius conſiderata*, *quidam exinde ad* Studium Medicum *capeſſendum incitati ſunt*, *numeruſque* Philiatrorum *magno meo gaudio ut plus haberem quod agerem*, *auctus eſt*. *Cùm verò Dominus* Schonvvetterus, *Vir de Republica literaria ſatis benè meritus*, *præteritis Nundinis Autumnalibus animo conciperet*, *prædictas* Pauli Zacchiæ *Quæſtiones Medico-legales*, *cum annexis* conſiliis & decretis Rotæ Romanæ *ob defectum exemplarium* Romanorum, Lipſienſium, Lugdunenſium, Amſtelrodamenſium, *denuò*, *& hic quidem*, *typis tradere*; *ad ipſius petitionem*, *& proximi commodum*, *notas quaſdam*, *olim* Marpurgi *conceptas*, *ipſi communicavi*. *Tomum* primum *quidem &* Secundum *paſſim à pluribus mendis purgavi*, *& variis rebus* phyſicis & Medicis *è Veterum & Recentiorum Philoſophorum & Medicorum ſcriptis deſumptis*, *&* [] *hoc ſigno incluſis*, *auxi*; Juridica *autem &* Theologica, *atque Tomum* Tertium *integrum plane intactum reliqui*, *relinquens unicuique circa has res liberum Judicium*, *liberamque Mentem*. *Boni itaque conſule*, Amice Lector, *qualeſcumque hos conatus noſtros*, *& opere hoc elegantiſſimo atque utiliſſimo ad Votum tuum feliciter utere*, *Francofurti Kal. Martii M.DC.LXVI.*

LECTORI MEDICO.

PAUCIS tecum ſeorſim agere, Lector Medicinæ ſtudioſiſſime, deſidero; ſunt enim quædam in hiſce Quæſtionibus, quorum ego te peculiariter admonere, vel de his ipſis me breviter apud te excuſare debui, multis tamen brevitatis ſtudio omiſſis, paucula hæc tua bona venia ſubdam. Etenim quòd hic quædam ſicco, ut ajunt, pede tranſegerim, quæ tamen à me audire, ut qui à communi doctorum hominum opinione in pleriſque diſſentiam, deſideraſſes, tibi fortaſſe minus probabitur; mancumque in hac parte me fuiſſe judicabis; ſi tamen ad Operis inſtitutum temetipſum convertas, me nullo modo deliquiſſe fateberis.

Erunt præterea ex Medicis quidam adeò religiosè præceptorum verba & dogmata obſervantes, ac recolentes, ut in hæc incidentes, quæ aliquando contra præceptorum ſententias prolata ſunt, nefas hoc non ſolùm remittere mihi recuſabunt, ſed condigna pœna tale piaculum eſſe plectendum ſeriò affirmabunt; quaſi Philoſopho viro non niſi alieno ingenio liceat philoſophari, aut quaſi humano generi id primum proſit, quod Plato, aut Ariſtoteles locuti ſint, quod veritatem autem, aut falſitatem adſtruerint, nihil. Num tantum poſſe debet perſonarum acceptio, ut magis attendendum ducatur, quis ſit loquutus, quam quid loquatur? Te verò valere talis farinæ homines jubere exiſtimo, qui quaſi œſtro perciti in arma, & ignem ſe conjiciunt, cum quid contra præceptorum ſuorum auctoritatem aliquem protuliſſe audierint. Ego Præceptores ſummo honore afficiendos eſſe ſentio, cæterùm quemlibet philoſophari, etiam contra eorum dogmata, non ſolùm non improbandum, ſed laudandum, nec modò non negligendum, ſed optandum, neque enim aliter indies magis magiſque veritas eluceſcit, etiam ex his, quæ contra ipſam veritatem pronunciantur.

Quod ergo hic me tantoperè in multis Medicinæ ac Philoſophiæ Præceptoribus primariis contrariari comperias, ſcito, Deum homineſque teſtor, non niſi rerum veritatem indagandi avidum id me patraſſe: & licet potuerit vana veritatis ſpecies me decipere, tamen non ob id accuſandum me erroris exiſtimes, quiſquis es, qui veritatem præ omnibus amandam, ac recolendam cenſes. Si quæ verò alia ſunt, quæ à Medicorum ſtylo abhorrere tibi videantur, nauſeamque tibi facilè excitent, præter rem ita me hæc diſpoſuiſſe ne putes: cum Juriſperitis enim agentem, non aliter ſcribere oportuit; ſed tu quæ tua ſunt, æquo accipias animo velim; quæ verò ad te minùs pertinere videbuntur, valere ſinito, ac tu quoque vale.

LECTO-

LECTORI LEGUMPERITO.

VEREBAR, *cùm ad hæc exaranda jamjam me ipſum accinxiſſem, ne illud Plauti mihi obiiceretur in Pœnul. act. 4. Scen. 2.*

M. Omnem operam perdis S. Quid jam? M. Quia doctum doces. *Inanis enim, ac flocci pendenda opera videri cuiquam poterat in iis ipſis Doctorem Legumperitis ſe præbere, quæ jam ipſi in ſuis monimentis rata ac ſancita habent, & quæ ipſi poterant vice verſa, quemlibet doctum Virum, non me ipſum modò edocere. Cùm tamen animum advertiſſem, ac humaniſſimos, & æquiſſimos rerum arbitros comperiſſem, unicuique in Arte ſua plurimum tribuere.* l. ſeptimo menſe, ff. de ſtat. hom. l. 1. ff. de ventr. inſpic. *& ibi Bart.* num. 3. *ac præſertim Medicis in iis, quæ ad Artem Medicam ſpectant, ſtandum eſſe, illos ſanxiſſe, Guid. Papa* ſing. 780. *Maſcard.* de Probat. Concl. 1034. num. 2. Vol. 2. *Rota* in noviſſ. deciſ. 620. num. 1. part. 1. *Et facit ex noſtris Hippocrates* in lib. de vet. Med. in prin. *inanem illum timorem abjeci, ac provinciam hanc licet ſupra vires mihi laborioſam, libentiſſimè ſuſcepi. Neque enim extra artis propriæ limites progredientem, tanquam vilem ſutorem ultra crepidam judicium ferentem, naſo, quiſquis ſit, me ſuſpenderè adunco jure poterit. Bona igitur ſpe ſtimulatus ad operis finem propoſitum aſſequendum totis nervis contendi, qui talis fuit, ut Juriſperitis primo, ac dehinc etiam Medicis ipſis ſcriberem ac utriſque, quoad fieri poterat, ſatisfacerem: quod quanto labore præſtiterim nullus unquam judicare poterit, niſi is, qui ſingulas per ſe hujuſce operis partes diligenti examine perſcrutabitur.*

Neque enim ut Juriſperitis *rem gratam facerem ſat habui, eas materias, quæ ad propoſitum argumentum pertinebant, noſtro, Medico nimirum more, pertractare, ſed omnino me in* Juriſperitum *tranſformare tentavi, ac in omnibus, & per omnia legaliter agere: quod an mihi laborioſum fuerit, ipſe, Legumperite optime, veritatis* Judex *perpendito, cùm namque, ut excogitatum ſcopum aſſequerer, plures doctorum hominum auctoritates congerere mihi neceſſe fuerit, ſolas Medicorum non ſufficere apertiſſimè videbam, ſed unà ipſarum Legum ſanctionibus, ac* Juriſconſultorum *teſtimoniis omnia quæcunque dicerentur munire, non minus Lectori Legumperito jucundum, aut utile, quàm omni ex parte mihi neceſſarium eſſe duxi. Ergo Legum earum, Interpretum, cæterorumque Doctorum volumina revolvere jamjam deſtinans, ad operam, licèt inexpertus, me accinxi, neque enim alicujus opera in ea re uti aut animus ſuadebat, aut ſcribendi occaſio permittebat. Induſtrio denique labore, quod mihi propoſueram, ſi non integrè, ſaltem aliqua ex parte aſſecutum me eſſe, etiam ipſorum non infimæ conditionis* Juris *conſultorum teſtimonium promittebat: tamen omnia tuta pertimeſcens, adhuc anceps, & hæſitabundus hæc in lucem exire vix aſſenſus ſum, ut qui ſatis ſuperque perſpectum habeam, me quoad hanc hujuſce operis partem, pedem in alienum chorum intuliſſe, unde facilè dubito, ne imprudens extra chorum exiliverim. Fortaſſe etenim ob legalis ſcientiæ imperitiam, & non ſanum intellectum facilè eveniſſe potuit, ut textus, ac Doctorum auctoritates aliquas ad rem minimè adduxerim, & è contra, quæ ipſis Juriſperitis protrita, mihi tamen ignota, commodè, atque aptè ad rem adduci poterant, nihilo ſecius adduxerim.*

Pluribus etiam auctoritatibus dicta quædam peculiaria munire cum Juriſperitis agentem oportebat, qui ſine lege loqui erubeſcunt (quod apud illos protritum eſt, & teſtantur ex noſtris Roderic à Caſtr. in Med. Polit. lib. 1. cap. 12. *& Obicius* de Nobil. Med. dial. 1.) *quod tamen ob ſcribendi modum à noſtro alienum prætermiſſum eſt. Potuit & illud factum eſſe, ut multa longioribus fortè fortuna pertractaverim, quam materia, & Modernorum deſiderium ſumma, ac perſpicua brevitate gaudentum, Gloſſ.* in l. 1. ff. de eo quod met. cauſ. *requireret, quinimo etiam, ut pleraque obſcuriori verborum ſerie à Legali facilitate abhorrente diſcuſſerim, quæ tamen omnia gratis condonare mihi jure poteris, humaniſſime Legumperite, eaque aut tantiſper laudare, aut non omninò vituperare, ſi modò æqua lance cuncta librabis. Vale.*

OMNISCIO ET POLITISSIMO
JURIS-PERITIÆ MEDICINÆQUE
ANTESIGNANO VIRO CLARISSIMO.
D. PAULO ZACCHIÆ
MEDICO ROMANO.

ORBIS terrarum univerſus in te admirabundus oculos mentemque ſuſtollit, ob inſignia virtutum tuarum germina, quibus Rempublicam literariam perpetuo, æternumque duraturis maximis monumentis, ab injuriis temporis vindicatis condecoratam exornas. Ad te enim omnium gentium Typographi veluti Cervi ſitientes, per Epiſtolas ad fontem limpidiſſimum doctrinarum, aquarumque ſcientificarum indeficiens flumen ſitim expleturi, facto agmine accurrunt; Cùm intelligant, te non otio præoccupatum; ſed licet aſſiduis curis irretitum, ſemper Vigilantiſſimum, tuis Quæſtionibus Medico-legalibus augendis & præditandis ſedulò incumbere, quo factum fuit ut Avenionenſis Typographi efflagitationibus, & amicis ſtimulis ſollicitatus, eidem Opus auctum (jam verò Lugdunenſi prælo longè præſtantius, & altero Volumine ditatum) tradere decreveris.

Gaudeo & gratulor, ſtudioſiſſime & amiciſſime Vir, ſubter tuos labores Jure merito, torcularia gemere, iterum, atque iterum facere, ut famam literariam librorum Paraſiti poſſint exſatiare. Enim vero Theologiam ego cum Medicina maximè prælucere oſtendi, cùm animo & corpore homo conſtituatur, quibus quidem illæ præſident; & ut partes neceſſariò connexas regunt & gubernant. Tu verò Medicinam cum Legumperitia, ad currum humanæ vitæ pertrahendum, quaſi Ibim & Ciconias & Grues ſimul, & genio & ingenio diſcrepantes, conjunxiſti, & ſacro fœdere copulaſti, ut quænam harum major & excellentior ſit, non dignoſcatur: quæcunque enim Comparatio odioſa, à te utriuſque congrua dilucidatione de medio tollitur, & debacchatur. Quare non iniquum alicui videatur, ſi tuo genio meum ingenium junctum facies ex mea proluſione quam Piſis habui antequam ad Ariſtotelem & Platonem explicandos accederem, aliqua ſuperaddam.

Nam Legum Sacro-ſanctam majeſtatem, quis eſt tam projectus, ut non revereatur, tam perditus & flagitioſus ut non pertimeſcat? non humano conſilio latæ ſunt leges, neque hominum authoritate ſancitæ, ſed æternæ divinæque mentis Conſilio ac poteſtate, propterea qui Legibus ſervit, hunc Diis ſervire, mortalium ſapientiſſimus ac ſapientum quaſi mens Divinus Plato nuncupavit. Legibus univerſa conſiſtunt, nec quidquam ſine Legibus ſtabile ac diuturnum eſſe poteſt. Lacedæmon, aliæque complures urbes diu floruerunt, quamvis mœnibus & omni munimentorum genere carerent: Illas enim invicti Civium animi, & durata perpetuis laboribus corpora, ſatis tutabantur: At ſine Legum præſidio non domus ulla, non civitas, non hominum inter ſe ſocietas, non ipſa denique rerum univerſitas ſtare, nedum vigere ac florere ad punctum temporis unquam poteſt. Habent ſuas leges Elementa, habent cœleſtium ſphærarum converſiones, habent ſydera ſtatis temporibus naſcentia, atque denaſcentia, habent ſolaria Phænomena ſubinde genita, & corrupta: habent annuæ tempeſtatum viciſſitudines, ipſi ludi, & quod incredibilius eſt, ipſa legibus infeſta latrocinia legibus ſtabiliuntur & conſtant: videlicet legibus ſublatis, nuſquam locorum tuti, aut ſalvi eſſe poſſemus: Nam illico infeſtabuntur maria Piratis, graſſatoribus itinera, fori ac viæ ſicariis: publica ac privata omnia occupabunt rapinæ, ſacrilegia, cædes, inſidiæ, ſtupra, crudelitas, furor, ſola enim vis & improbitas, ſola libido & audacia, ſola amentia, & potentiorum impotentia ubique debacchabitur: Quare merito quidem, ſed tamen nimis modeſtè ii, quibus Legum ſcientia & auctoritas eſt, ſeſe Juriſperitos ac Sacerdotes, vetuſtiſſimo cognomento appellant, eos enim nos magnificentius, ac juſtius Patriæ Parentes, Togæ Ornamenta, Columina Reipublicæ, Orbis Oracula, Cortinam æquitatis juſtorum, Reſponſorum Tripodem, veras Sibyllas, ex abditis Sacroſanctarum Legum arcanis veritatem hominibus pandentes, Bonorum Portum, Aram Innocentium, communis ſalutis tranquillitatiſque Cuſtodes, ac Præſides appellabimus, quorum vigiliæ omnium ſomno & quieti excubant; quorum negotium Civitatis otium ſuſtentat, quorum labor & induſtria noſtris deliciis deſudat, quorum denique occupatio, omnium vocationi glorioſiſſimè famulatur: horum maxima copia Romana Urbs, Orbis compendium præfulget, cum præſertim cujuſque exteræ Nationis majores Viri ad ſuam doctrinam oſtentandam genio indulgentes advocentur: qui quidem Minervam, Mercurium, & Apollinem præſides habent, non ficta antiquitatis monſtra, ſed Sacro-ſanctæ Eccleſiæ vera propugnacula.

Quid

Quid autem de Medicorum clariſſima ac penè divina Arte dicam, cujus nobilitatem utilitatemque divinæ inventioni conſecravit Antiquitas? Et verò quid in hac vita ſalutarius hac Arte reperies, quæ vitam ſalutemque omnium regit ac tuetur? Quid tam admirabile, quam unum hominem cum infinitis morborum exercitibus in noſtræ mortalitatis campo conflictari atque ita confligere, ut eos in ſuo regno, in ſuis caſtris, ſuis ipſorum armis profliget atque debellet? Quid divinius quàm (quod vix ſemel de Hercule mentiri auſæ ſunt fabulæ) veriſſimè tamen Medicum in dies atque horas cum morte luctari, nec ſolum colluctari, ſed captivas etiam animas, prope de Orci faucibus ereptas, iterum in deſperata, derelicta, & quaſi depoſita corpora ad hujus uſuram lucis ſæpè ac ſæpiùs revocare? Mihi quidem iſtis vitæ mortalium Imperatoribus (ſic enim Medicos appellare licet cum ſapientiſſimo Viro, quibus illi ipſi ultrò parent, qui cæteris imperant) nulla unquam videntur ſatis ampla præmia honoreſque debiti, à gratis Civibus decerni poſſe: ut enim homini nihil vita carius, nihil valetudine jucundius, ſine qua voluptates ipſæ nihil habent voluptatis, ita nulla Ars huic Arti de hominum communitate benemeritæ videtur anteponenda: quippe quod ſacratiſſimæ auxiliatricis Dei manus dignoſcit nomine condecoranda.

His excellentiſſimis vitæ humanæ Reſtauratoribus, maximè abundat Romana Civitas, & prælucet Panathenæum ſapientiſſimum, inter quos tuo Genio faventes, valde conſpicui ſunt Profeſſores eximii, Illuſtris in primis Gabriel Fonſeca, Sanctiſſimi Pontificis Innocentii X. Medicus intimus, D. D. Joannes Benedictus Sinibaldus, & Jul. Cæſar. Benedictus, ſapientia inclyti, & evulgatis libris famigerabiles cum aliis quampluribus doctiſſimis, quorum catalogum ſi attexere vellem, longum nimis eſſet: & eorum nomina tantum mihi viſum neceſſarium fuit recenſere, qui tua Opera mecum ſingulariter admirantur, & ut cedro & cœlo digna oppidò venerantur.

Medici namque Æſculapii de ſanguine concreti & coagmentati, ac benigna ſuavique venerandi ſenis aura afflati, igneque acutiſſimi facundiſſimique Medicorum Principis accenſi, ſeſe cum his veluti Caſtores, & Polluces in hujus vitæ tempeſtatibus nobis præoſtentant, quorum in debitas laudes ſi excurreret Oratio, neque os, neque lingua, neque pectus has vero officio poſſet unquam ſuſtinere. Sed proh dolor! adeò excrucior, ut jam ſicut dum in Piſano Lycæo præludebam, & iniquam parœmiam de medio tollere conabar, quæ ſic ſonat,

Povera e nuda vai Filoſofia.

Jam in Medicinam ipſam, quod maximè illacrymandum, & deteſtandum eſt, poſſit jure merito retorqueri præ Medicorum ignorantia litantium magna caterva, quæ Artem nobiliſſimam fœdat & deturpat, quia nimirum probi & docti non eliguntur, ideòque ut Ars vilis habetur: quia ſcilicet quocunque ſordido miniſterio ſervorum proprio, ab aliquibus auro tantùm inhiantibus, & avaritiæ deditis exercetur: quo fit ut verè dici poſſit,

Sei ſua compagna Medicina mia.

Sed ſi olim jam vulgare decantabatur Elogium de utraque Scientia, de qua tu es Coriphæus ſingularis, & benemeritus Primipilus,

Dat Galenus opes, dat Juſtinianus honores.

Falſa eſt pro doctis utraque norma Viris.

Addo ego Pentametrum carmen, ut diſtichum compleatur ad noſtrorum temporum calamitates, & miſeras conditiones deplorandas: nam vice verſa, etiam nunc dici poteſt de aliquibus Viris inſignioribus,

Juſtinianus opes, & dat Galenus honores.

Sed propter neceſſitatem ab invidis & detractoribus ſiniſtro & iniquo ſenſu acceptam ejus à Sapientum verè Sapientiſſimo facta digna exornatione: Nam aliqui in Medicinam nimis injurii & calumniatores, ſic ſenſus ſapientiſſimos malè contra diſtinguunt, & interpretantur, & Legumperitiam & Medicinam debacchantes dictum à Joan. Botero relatum, malè ſuo malo triſulcis ſerpentum malignis linguis evibrant, ſed cum veræ Medicinæ impoſtoribus parum in mea Jatrichymia, omnibus numeris abſolutiſſima, obtruſerim, & offis veluti cerbereis fœdis ora occluſerim, ſatis ſuperque ſit dictum. Vive diu fœlix & incolumis, & aliis prælo dignis tuis partibus elambendis ne parcas, ut Reſpubl. literaria poſſit illis perfrui & præditari. Oſculor enim inter ſingularia Opera tuum de morbis Hipochondriacis jam tertiam impreſſionem expertum, ob ſedulam & meditatiſſimam diligentiam in hujuſce compaginatione, & elucidatione, à nemine occupatam, cui ego ſingulares meas animadverſiones & obſervationes pro prima impreſſione veluti encauſtum variè coloratum annulo tuo pretioſiſſimo paro condecorando, & magis conſpicuo reddendo. Vale & iterum vale, mi Amantiſſime Medice Romanæ Catholicæ; ex meo Muſæo Kalend. Decembris. 1652.

Tibi deditiſſimus & obſequentiſſimus.
HIERONYMUS BARDI,
D. S. Jatrophiloeuchymicus.

Ad

AD CLARISSIMUM VIRUM
PAULUM ZACCHIAM,

Rerum Legalium, quæ ſub Medicum cadunt, abſolutiſſimum opus ab eo conſcriptum commendat.

LÆLIUS GUIDICCIONUS.

EXegiſti monumentum ære perennius. Ad Septenarium deveniſti Opus, qui ſacratiſſimus eſt Numerus in arcanis Oraculorum. Mirandus es ſemper, quanto magis in his, quæ portenta ſunt, eo ſane mirabiliora, quod tua digna erant, ad quæ auri pretio unuſquiſque cordatus accederet; nunc & ſine pretio, & cum gratia viſuntur. At tu prodigioſus es, mi Paule, in tractandis monſtris: mira doces, qui Generi humano prodes mirifice, vel in noxiis, quæ declinari nec poſſunt. Non Hercules tantum præſtitit, domitor ille monſtrorum. Tibi vero nequaquam ulterius procedendum immortalitatis gratia; nam ſinguli tui labores cæteros vincunt, poſtremus te ipſum. Nonne ſummus ipſe naturæ conditor die ſeptimo ab operibus requievit? Bonum omen; Tibi Naturæ abdita promenti, bene requieſcendum fuit à labore jam ſeptimo. Ecquid amplius negocii faceſſat tuæ Arti natura effœta, quæ ſpumat noxia, & in Monſtra degenerat? Tu autem Obſtetricis more, ac Nutricis charitatem omnem explentis, artem profers multiplicem, ſcientiam omnigenam in Monſtris omnigenis exhibendis. Cætero in publico bono tu naſceris, dignus qui publico honore non excidas. Nam univerſo iſto tuo laudatiſſimo, ac longe lateque extra Italiam circumacto ſemper Voluminum complexu, quaſi compacta eruditionis Sphæra, duobus veluti inſiſtis polis, omnem humanæ vitæ rationem omnino regentibus. Homines quippe, & animo conſtamus, & corpore. Corpus Medicæ Artis beneficio ſervamus, animum Juris imbutum prudentia, rebus arduis & cenſendis, & peragendis reddimus parem. Tu circa utrumque verſatus, Scientiam conflas Medico-Legalem, & perficis. Quid univerſorum beneficio aptius, quid ſalubrius à viro & Hippocratem, & Juſtinianum prodigio velut bicorpore, contrahente, poterat expectari? omnia ſinguli debemus tibi, cui debemus quod bono Regi, & Medico optimo deberi uſquam poteſt. Nec ſane ita diſſonum à re Medica regnum dixerim, ut fidem negem ſapientiſſimo omnium Regi, qui virum populis ineptum medendis, eam unam ob cauſam, regnandi facit exortem. Age, mi Paule, ceſſandum eſt; & tute in oſtenta deſiſti, qui poſtrema hac fœtura ſane monſtroſa, & nobilem te, & geminum facis. Vives geminata ſorte immortalitatis. Volitabis per ora virum gemina ſublimis pluma. Non tanti fuere Medico-Reges veſtri illi Avicenna cum reliquis, quorum nomine Arabia ſuperbit, ſeipſa fœlicior. Neque tu, ſi ipſa Phœnicis pluma nitaris, altiore volatu, ac perenniore inſurgas. Nam calamus iſte tuus, & inde ſublimis, quia ſcite hæret terreſtribus, ſive conſtat, tuto & cum dignitate procedit, vel in humilioribus; non præpeditus indagine, non varietate diſtractus. Cætera ſileo; id aſſero mirum de te: Plerique docti in agenda re una, multiplicate delinquunt, variabiles ſunt. Tu quicquid varietatum amplecteris, quæſtionem tuam ſemper reddis unam; & quocunque in eadem divertas, quantumcunque deflectas, & quidem ultro, licet multum in alieno progredi videaris, continenter tuam cauſam agis (tua porro cauſa noſtra eſt) unus ſemper idem legenti, fixus in te ipſo conſiſtens, à via declinans, ſed non aberrans à negotiis conſtantia. Quod autem tuum ſit negotium, ſatis mihi dictum volo. Iſtud addo quoniam gratulatio, & gratiarum actio ex uno grati animi fonte procedunt, te in utroque haberi à me luculenter; & quod tuum publice eſt meritum, quod privatum officium, meæ te obſervantiæ nomine non fraudari. Vale, per quem cæteri valent, VIII. Kal. Octob. MDCXXXIV.

Ad eundem Idem.

Juncta ſimul diverſa, unum dant ſurgere Monſtrum,
Jungit Monſtra liber, prodigioſus erit.
Tu Sophiæ in te uno jungis miracula; dignus
Monſtra canens, inter prodigia ipſe cani.

EX LEONIS ALLATII
APUM URBANARUM
RECENSIONE.

PAULUS ZACCHIAS Medicus Romanus edidit.

1 *Quæſtionum Medico-Legalium lib.* I. Romæ apud Jacobum Maſcardum 1621. in 4. Continet, I. *De ætatibus.* II. *De partu legitimo, & vitali.* III. *De prægnantia, ſuperfœtatione, & mola.* IV. *De morte cauſa partus.* V. *De ſimilitudine, & diſſimilitudine Natorum.* Quid in his Zacchias præſtiterit, ex hoc vel ſolo tractatu, non Juris tantum, ſed aliarum etiam ſcientiarum conſultiſſimus Clemens Merlinus, Romanæ Rotæ Auditor, in Romana Dotis, ſeu Filiationis ſub die 11. Decem. 1624. teſtatum fecit. Scribit enim; *Erudite, ac luculenter docet D. Paulus Zacchias Quæſt. Medico-Legal. to. 1 tract. 5 q 4. per totam; ubi monet ſimilitudinem natorum non eſſe levem, ut aliqui ex Juris-Conſultis autumarunt, ſed immo urgentiſſimam conjecturam: quia hujuſmodi ſimilitudo non à ſimplici imaginatione, ſed magis ab inſiti temperamenti convenientia regulariter proficiſcitur, quod Philoſophicis rationibus oſtendit.* Et noviſſime S. Rota illum appellavit Ævi noſtri alterum Hippocratem, in Bononien. Fideicomm. de Buccaferreis 24. Maii 1655 coram Reverendiſſ. Zarate.

2 *Quæſtionum Medico-Legalium lib.* II. Romæ apud Facciottum 1625 in 4. Tract. I. *De Dementia* II. *De venenis.* III. *in Leges aliquot ff de ædil. edicto.*

3 *Quæſtionum Medico-Legalium* lib. 3. apud eundem 1628. in 4. Tract. 1. *De impotentia coeundi, & generandi* II. *De morborum ſimulatione.* III. *De peſte, & contagio.*

4 *Quæſtionum Medico Legalium* lib. 4. ibid. apud eundem 1628. in 4 Tract. 1. *De Miraculis.* II. *De Virginitate, & Stupro.*

Quæſtionum Medico-Legalium lib. 5. apud eundem 1630. in 4. Tract. 1. *De Jejunio, & Quadrageſima* II. *De vulneribus.* III. *De Membris, eorumque mutilatione.* IV. *De Aere, Aquis & Locis.* Quæ editæ ſunt etiam Francofurti in 8. &

Lipſiæ apud Eliam Rehefeldium 1630. in 4.
6 *Quæſtionum Medico-Legalium* lib. 6. in 4. tract. I. *De Medicorum erroribus à lege punibilibus.* II. *De Tormentis, & Pœnis.* III. *De præcedentia inter Medicum, & Juriſperitum.* Romæ apud hæredes Facciotti. 1634. in 4.
7 *Quæſtionum Medico-Legalium* lib. 7. in 4. tr. I. *De debito conjugali.* II. *De Stigmatibus Magorum.* Ibid. apud Manelphum Manelphium. 1635. in 4.

Italice vero.

8 *La tradizione della Fenice di Lattancio Firmiano in ottava rima*, Roma apud Carolum Vulliettum 1608. in 4. Editurus aliquando,
Miſcellanea.
In Cardani librum, de malo medendi uſu Antipracticas Animadverſiones.
Reſponſorum Judiciorum, & Conſultationum Medicarum, Volumen in duos libros diviſum.
De ſubitis & inſperatis mortis eventibus, eorumque præcognitione, & præcautione, librum unicum.
De maculis in utero à fœtu contractis, quæ vulgo dicuntur le Voglie.
De quiete ſervanda in curandis morbis, lib. III.
De Affectione hypochondriaca. Hoc opus jam tertio impreſſum eſt Italico Sermone.
De ſacræ Scripturæ miraculis ad phyſicam conſiderationem ſpectantibus, lib. IV.

Italice item.

Delle paſſioni dell'animo e dei mali, che da eſſe procedono, della lor cura tanto fiſica, quanto morale, lib.
Della Birra, ò Cervoſa, Diſcurſum Medicum.
Del Contagio, ove ſi prova il Contagio eſſer men da temerſi di quello che ſi teme, Diſcurſum.
Del viver Quareſimale, cio è modo come ſenza nocumento della ſanità ſi poſſa oſſervar la Quareſima. Romæ Apud Petrum Antonium Facciottum 1636
Del Bacio. Diſcurſum.
Del Riſo, e del Pianto, lib. II. Ejus cum laude meminerunt Gondiſalvus Durandus in revelationes S. Brigittæ, Melchior Lotherius de re beneficiaria: Carranza da Partu naturali, & legitimo, Auguſtinus Barboſa de Officio & Poteſtate Epiſcopi, Vincentius Alſarius, Crucius in Hiſtoria fœtus, Joannes Faber de Animalibus Indicis. Daniel Senertus Pract. lib. 4. & Hypomnem. Phyſ. Franciſcus Antonius Sgambatus in Inſtit. Petrus Caſtellus in Epiſtolis, Epiſt. IV. illi inſcribit, vocatque *Medicum præſtantiſſimum*, Marcus Aurelius Severinus de recondita abſceſſuum natura lib. 4 Medicorum, *& Jure Conſultorum Mercurium* appellat. lib. 6. cap. 4. *Sed de hac omni re cumulatiſſime, ac perquam exquiſite diſputat inter omnes Paulus Zacchias, Medicorum & Juriſperitorum Hermes Italicus.* Stephanus Rodericus Caſtrenſis, in lib. Hippocratis de Alimento, *Soli inter omnia animalia mulieri eſſe incertum pariendi tempus: quam tamen ſententiam eruditiſſimus Paulus Zacchias doctiſſime infringit, ſpero fore doctos homines, qui apud illum hanc controverſiam legerint, ab antiqua hæreſi libenter diſceſſuros.* Qui eum Carminibus quoque cum tali Elogio cohoneſtavit. *D. Paulo Zacchiæ, Viro præſtantiſſimo, Quæſtionum Medico-Leg. Auctori celeberrimo, in alma Urbe Archiatro laudatiſſimo, omni literarum genere ornatiſſimo, cujus fama nomenque longe lateque, communi Jureconſultorum, Medicorumque applauſu pervagatum.*

Paulus erat quondam, Medica qui floruit Arte;
Legifer inſignis Paulus & alter erat.
Mira loquor, Paulum ſuperat nunc Paulus utrumq;
Seu Medicas artes, ſeu ſacra Jura colat.

Aliud.

Extulerat magnum Juris prudentia Celſum;
Alter erat Medica Celſus in arte potens.
Dat nunc Roma Virum, non Celſum nomine, ſed re;
Ille autem duplici nomine Celſus erit.

Aliud.

Gaudent Jura ſibi Medicas connectere Leges:
Qui queat hoc, Medicus Jure peritus erit.
Jure tibi duplex debetur, Paule, corona;
Non tamen ex facili eſt utraque lecta jugo.

Celeberimum quoque Poetarum Italicorum, Antonii Bruni, Franciſci Balducci, Thomæ Stiliani: Jacobi Philippi Camolæ, Joannis Baptiſtæ Caroli, Philippi Thomacelli, & aliorum præconio laudatus. En, Lector, ad eundem optimam optimi Senis Septalii Epiſtolam.

Paulo Zacchiæ, Medico præſtantiſſimo, Ludovicus Septalius S. *Serius, quam par eſſet, litteras tuas, & librum accepi: quæ enim III. Idus Aprilis datæ ſunt, Id. Septembris ſunt allatæ, moram igitur mearum ne accuſes: neque enim, quod tardius reſcripſerim, quod ceſſaverim, arguendus ſum, ſed voluit fortaſſe ſiniſtrum aliquod numen inter ingenii tui celeres impetus, tarditatem aliquam commiſcere, tantam ſortem dedignans: Verum feliciori mixtura propitia ſydera vegetos illos mentis tuæ ſpiritus maturiori, & tardiori prudentia temperarunt: unde emergit robuſtus ingenii vigor ſcripturarum, imo conſiliorum omnium argumentum. Laudo igitur in libris tuis duo hæc, in indagandis controverſiis ſolertiam, in enodandis maturitatem. Quin illud dignius eſt, & non vulgares expoſcit laudes, quod præſtantiſſimas duas facultates, à quibus gubernantur, & ſervantur homines, nempe Juriſprudentiam, & Medicinam, olim inter ſe de principatu concertantes, amico, & certiſſimo fœdere, quaſi ſorores inter ſe unieris ut & leges ſtatuat Medicina, & Jurisprudentia medeatur. Jamque Judex & membrorum peccata, liteſq; concertantium humorum cognoſcet, & remedia præcipiet: & ex adverſo, foro, & tribunali donaſti Medicinam: nec immerito quidem, quoniam & Lex ipſa eſt animorum medela, ac Medicinam vere dixeris corporum legem. Ita & medentur utræque, & leges ambæ conſtituunt, & judicant. At vero & litteræ tuæ, quamvis omni ex parte mihi gratiſſimæ, ea etiam ratione gratiores fuerunt, quod te hominem jam antea ex editis voluminibus notum, etiam hac, quę abſentibus conceditur ratione, ſcilicet per Epiſtolam cognoverim. Laudes vero, quibus me, ut amicus potius, quam ut ſeverus rerum æſtimator, ornare voluiſti, ſi mihi non gratiſſimas fuiſſe aſſererem, non ſolum ſenſibus meis non aſſentirem, ſed me etiam à communi hominum ratione ſejungerem: quibus omnibus placet apprime ſuaviſſimum hoc melos, cum à laudatis provenit viris, tunc demum omnem ſecum affert jucunditatem, cuā neſcio an aliam parem habeant quantus eſt orbis. Tertii hujus voluminis aliquam partem jam legi, tibique gratulor, quod licet in jam editis poſſes celebris eſſe, hoc tamen tibi gloriæ acceſſerit cumulus major. Proſequere igitur, Vir præſtantiſſime, quo amplexus es literas ſtudio. Licet enim hucuſque multum creverit Medicina, ſuas tamen abs te etiam recipit acceſſiones. Interim me ama, & Vale*

Medio-

Mediolani X. Kal. Octobris M.DC.XXVIII.

Nos quoque tanti Viri abſolutæ doctrinæ, ac perfectæ eruditioni ita ſcripſimus.

Χρωτὶ νόῳ τε Θεὸς πυκινῶς ξυνίσατο φῶτα,
 Ὡς δαμὰ ὀρανίων, καὶ χθονίων μετέχοι.
Ἀλλά μιν ἔχθρος ἄασε πόρεν τ' ἐπὶ πήμασι πῆμα,
 Χρῶτα νόσοις βλάψας, ἀφραδίαισι νόον.
Καὶ Θεὸς αὖθις ὄρεξεν Ιητρικὴν, Νομικήν τε,
 Νοῦσον ἄκεσσι λύων, ἀπαθίας δὲ νόμοις.
Ενθ' οἱ μὲν Θεο μοῖρα, Παιᾶνος ὑπείρεονται ἃς
 Ἄλλοι, ὐ γὰρ ἐπῆν πάνθ' ἕνα συμπορέσαι.
Παῦλος Ακεσορίης, καὶ ἔννομον ἔργμα Θεμίσον.
 Ευφροσυναῖσι νοὸς κλείσεν ἐν Επταβίβλῳ
Χρωτὸς ὅπῃ θέμησιν νοῦσον, καὶ ἀκεύμασι παῦσαι
 Πῆμα νοὸς τέχνη ἀλλοπρόσαλλος ἔχει.
Ηρα νόμους ἰθέας φαίνει ψύχαισιν ἀκέσωρ,
 Ιᾶται δὲ νόσους λαοδίκης μελέων.

Et ita Latine reddidit Jacobus Philippus Camola.

Mentem homini, corpuſq; dedit Deus optimus olim,
 Ætheris, ac Terrræ civis ut ille foret.
Dira lues corpus, ſimul imprudentia mentem
 Polluit: atque homini ſic malus hoſtis obeſt.
Ergo dedit Medicam Deus artem, Juris, & artem.
 Conſulit hæc menti; corpus at illa juvat.
Scitat um hi Themidis notas, Pæanis at illi
 Pergebant: unus omnia ſcire nequit.
PAULUS at abſolvit ſeptem cum laude libellis
 Artis opus Medicæ Juris & egit opus.
Lex ubi corporibus, reddit Medicina ſalutem
 Mentibus, & varias Ars obit una vices.
Mentibus an Leges Medicus non pandit? an ultro
 Læſa pari Judex non ope membra juvat?

Retulit mihi chariſſimus Naudæus, Pariſienſem Advocatum cognomento Fuzelletum in linguam Gallicam Quæſtionum Medico Legalium verſionem conficere.

EIDEM
GABRIEL NAUDÆUS
S. P. D.

STatim atque à Viro integerrimo, & utriuſque noſtrum amantiſſimo Baldo, litteras tuas una cum exemplo libri ſeptimi, & poſtremi tuarum Quæſtionum accepi, Paule Zacchia, Medicorum conſultiſſime, eodem atramento, quod in calamo meo reliquum erat, ex ingenti illo, & laborioſo opere de ſtudio militari, quo nunc Diis ut ſpero, bene faventibus, defungor, has ad te literas exarare mihi viſum eſt; quibus hoc unum etiam, quod jam diu præ manibus habebas, gratuler tibi, tam præclare, feliciterque abſolutum, ut præſenti tuæ gloriæ vivus interſis, & futuræ etiam conſcius nihil ultra mereri poſſis, vel optare. Paucorum eſt, meo quidem judicio, tam rara, & inuſitata fœlicitas: multos enim, quos ingenium comitatur, deſerit materia; & quibus illa favet, parum ipſum propitium eſt; aut, ſi utrumque conſentit ad laudem, aliquid tamen aliud officit ad æternitatem: tuæ vero Quæſtiones cum ſubjecto ſint variæ, ſine nobiles, uſu ipſo neceſſariæ, tantum inſuper illis ornamenti ab ingenio, tantum ſoliditatis à judicio, tantumque ab improbo labore eruditionis conciliaſti, ut ſuperbiam, meritis tuis quæſitam, haud injuria ſumere poſſis; & ita de te ipſo ſentire & loqui, quaſi *monumentum* exegeris *ære perennius*.

Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Poſſit diruere, aut innumerabilis
Annorum ſeries, & fuga temporum.

Quandiu enim divinæ & civilis prudentiæ leges ad Hippocratis auctoritatem provocabunt, & Imperatorum juxta ac ſummorum Pontificum ſanctiones, Medicorum Conſilia, tam libenter audient, quam honeſtum ſemper erit, & utile, ut illis multum concedant: tandiu, Paule Zacchia, nomen tuum in immenſæ gloriæ ſudo conquieſcet, tandiu, quod nunquam alteri contigit, Arbiter eris eorum, quibus de reliquis arbitria facere conceſſum eſt.

Atque erit in triplici par tibi nemo foro.

Et ſane cum hujus tui laboris, quo nullum cenſeo vel Reipubl. à graviſſimis difficultatibus explicandæ convenientiorem, vel illuſtrandis legum ac Medicinæ ſtudiis, quæ plurimum jam provecta ſunt aliorum induſtria majorem, aut meliorem afferri potuiſſe, tales Encomiaſtas nactus ſis, quibus præſtantiores non in Urbe, nec Orbe invenias; miror profecto majorem in modum veſtram omnium fortunam, qui ita ſimul conveniſtis, ut quod tu omnium optimus Opus exaraſti, illi omnium optimi non probarent modo, ſed laudarent. Ecqui enim in pangendis verſibus fœlicior Lælio Guidicciono, accuratior & terſior in oratione Gaſparo de Simeonibus, fœcundior in utriſque Bartolomæo Tortoletto, & uberrimis, ac ſcientiis ornatior Leone Allatio? Diſpeream, mi Paule, ſi quidquam à magnis illis animabus venit, quod ſtatim Melpomene non reſpiciat, quod Venus quinta parte ſui nectaris non imbuat, quod Charites ſuis amœnitatibus non exornent, quod apes ipſæ non profundant melle, non intexant floribus, non compleant omni ſuavitate. Sed nolo hic Viris ſuffragari; quorum fama, extra judiciorum aleam conſtituta, ſuis, & aliorum laboribus pretium addidit, & commendationem; nec virtutes tuas tibi prædicare; quarum cum invidiam feras, illas profecto ignorare non potes. Miror potius, quoſdam homines eſſe tam fatuo palato, ut partius laudatum velint illud opus tuum præclarum, & immortale, quod ejuſmodi tamen Quadrum-viris rei literariæ probatum eſt, quod Gallos in ſui amorem, & admirationem pellexit, quod à Germanis ſemel, atque iterum erutum eſt, quod omnibus, tanquam ſi Phidiæ ſimulacrum eſſet, ſimul aſpectum fuit, & probatum. Sed non iſta mihi res videtur quam gravi, & iniquo animo ferre debeas, multis enim diſplicent roſæ, & balſama, quoſdam ſol offendit, alios vita ipſa; quibuſdam etiam pluvium, atq; ſudum aquæ moleſta ſunt; quid igitur ad te, ſi in quoſdam Timones, & Zoilos incideris, qui non eodem ſenſu tuos labores excipiant, quo boni omnes, & eruditi, quorum vera eſt & conſtans opinio, omnia in his tibi ita pulchre, & ex voto, ac merito cecidiſſe, ut nec malevolorum invidia, nec quidquam aliud intervenire poſſit, quod tantam felicitatem interturbet. Cæterum, dabis veniam incultæ dictioni, quam feſtinans exaro, ne eadem animi promptitudine gratias tibi retuliſſe non videar, qua & librum hunc ad me tranſmiſiſti: quo munere neſcio, an aliud unquam fuerit mihi gratius, aut jucundius. Vale. Dabam Reate, x. Kal. Jan. M.DC.XXXV.

EIDEM
Summo Medicinæ Antiſtiti.

MIraberis fortaſſe, Eruditiſſime Zacchia, quod ad te ignotus ſcripſerim, & præſertim tanti nominis

minis Virum. Verum, ſi ad hujus calcem Epiſtolæ perveneris, invenies profecto, ſi ignotum, ſaltem tui amantiſſimum, & acerrimum, tuarum laudum propugnatorem. Cum videndi Quæſtiones tuas Medico-Legales jam diu deſiderio exardeſcerem, quorũ mirificã doctrinam omnis Medicorũ chorus unanimiter ſuſpicit, & veneratur, ecce conveno bibliopolam, qui, cum me doctorum librorum beluonem agnoſcat, in manus meas obtulit ſtatim opera tua, quatuor in Libros partita, Lipſiæ in octavo excuſa. Ea emi, vidi, legi, obſtupui: nec enim putabam in noſtræ profeſſionis hominibus tot diverſarum facultatum dotes eximias poſſe cumulari: enim, quod de te conſtantiſſime concipiunt omnes, & ſcientiſſimus Stephanus Rodericus Caſtrenſis, Piſanæ Academiæ Primarius Profeſſor pleno ore prædicat, me non minus eorum multi juga lectione, quam multiplici eruditione delectatum iri. Verum ſuperavit præſentia famam: inveni ſiquidem non ſellulariam, ac trivialem in eis doctrinam, ſed qualem Hippocratis, aut Ulpiani, Græcæue antiquitatis fuiſſe memorant: nam in his ſcientiis aduſque miraculum cæteros excellis; cum ſis mirum dictu, in Auctorum lectione verſatiſſimus quoniam graviter diſſertas, ſubtilliſſime obiicis, & ardua, atque hactenus non tentata dubia, omnium primus in argumento novo patefacis, aperis, emedullas. Reliquum eſt, ut quintum Librum, quem te ſcripturum polliceris, in quo de Monſtris, ut audio, agis eximiæ pro liberalitate, & tua in doctos humanitate, mihi remittas, nam erit ſenectutis meæ ſolatium: nec enim per Venetias, aut Piſas tibi deerit occaſio. Pro honorifica vero illa mei nominis mentione, quam ingenue nimis Operi tuo poſtremo inſervisti, gratulor tibi, & ſummas gratias ago, hoc ego facere ſpeciatim conor in quadam meæ ſupellectilis fœtura, nempe lib. de medic. Princ. Hiſt 3. qui jam ſub prælo gemit (nam ſecundus ejuſdem inſtituti propediem lucis uſura fruetur) in qua tuam prædico ſcribendi facundiam, tuam miris laudibus ingenium extollo ingenuum, tuam eximiam, & raram doctrinam variis præconiorum titulis collaudo, & tua auctoritate Librum præſertim tertium exorno. Cum videris ſecundum, qui citiſſime prodibit in lucem, ſicut tertium, & alios, alterius argumenti Libros, & praxim admirandam, quæ applauſu in tota Europa fuit excepta, proſtatq; Venetiis, Piſis, & ubique ne deſpicias, nam inter ganeatas dapes vilis quandoque juvat, atque appetitur oliva. De cætero enixe præcor, ut feſtinanter reſcribas, rogans theſauros reſiduos quos domi te habere omnes norunt, expandas tuos quibus univerſa Medicorum tribus fœcundetur. Vale ergo Amantiſſime Vir, & Zacutum tuum amare ex animo perge, nam & ego te, ob præclara tua animi, & corporis inſignia, ex toto corde redamo. Vale iterum, Æſculapius ipſe meus, & Medicinæ decus. Amſtelodami, 10. die Novembr. 1635.

Tuas manus illuſtres non ſemel exoſculatur.
ZACUTUS LUSITANUS,
M. D.

EIDEM.

Viro Omniſcio.

VUlgare eſt, Vir clariſſime, ut, qui paulo ſerius ad Amicorum literas reſpondeant, nimias ſuas occupationes excuſent. Ego vero, quo minus mature ad te ſcripſerim, non tam culpam confero in occupationes, quanquam ne ipſæ quidem mihi ſtudiorum negotiis occupatiſſimo defuerunt, quam in loci diſtantiam, & tabellariorum negligentiam, ac penuriam, ſed relictis his, accedo ad negotium. Valeo, vivo, Dei miſericordia: & licet ſenex ſim, animo tamen conſto alacri, ad ſubeundos labores promptiſſimo. Et, cum vivat poſt funera virtus, in publicandis aliis operibus meis inceſſanter inſudo. Sex libri Hiſtoriarum ad umbilicum perducti, applauſu ſunt excepti in orbe toto; cum eorum doctrina incompta ſit, inermis rudis, & nullam mereatur laudem. Proſtant Venetiis, Pariſiis, ſed præſertim Lugduni Gallorum, quo loco Praxis Medici admiranda, ex ſecunda impreſſione, lucis jam fruitur uſura, & ad omnes Italiæ Academias acceſſiſſe, admonitus ſum. In iis omnibus tuarum laudum, ut videbis, ſum vocaliſſimus præco, at, ut vereor, inconcinnus: nam cum Quæſtiones tuas (earum enim quatuor ſolum libros habeo, alio anxie expeto, non invenio,) varia & pluſquam medica eruditione refertos lego, obſtupeſco, contremiſco: tu enim in illis delineandis cæteros noſtræ artis Antiſtites ita excellis, velut inter ignes Luna minores. Ob hanc cauſam auctor fui plurimis Juriſconſultis, Theologis, & Medicis, ut tam gratioſa doctrina, utili, neceſſaria affabre conſcripta, potirentur: fama enim es magnus ſcriptis certe major. Quod ſi illis ad plenum mihi frui liceret, vel ſupervenienti fortunæ medium unguem porrigerem. Quod reliquum eſt, ut ſi me amas, & te à me amari deſideras, cætera tua opera mihi devehenda cures, in illis enim revidendis hærebo dies noctesque. Ego enim, in illuſtrandis hiſtoriis licet totus ſim, hæc omnia poſt terga reiiciam, cum præ oculis ſit unus Zacchias, Æſculapius ipſe meus, & qui mihi eſt mille inſtar omnium. Hiſtoriæ meæ exornantur praxi, quam tribus tomis graphice expolire intendo. Sicut enim domus ſine tecto abſoluta non eſt, ſic illud Opus ſine praxi, mutilum erat futurum, ac prorſus nullum: quare in ſeptimo libro, qui jam ſub prælo gemit, de curatione morborum capitis diſcepto. Cum tuus de Morbis Hypochondriacis liber ſit integer, quæſo per Venetias illum mihi commnnicare ne graveris illico enim Praxim Hiſtoriarum tibi remittam. Miſit ad me D. Joſias Florietus, Vir Doctiſſimus, & utriuſque noſtrum amiciſſimus, Epiſtolam hanc, ad te ſcriptam. Videbis hominis eruditiſſimi ingenium excultum, & mores candidos. Ego nil habeo, quod ad te mittam, niſi memetipſum. Idcirco in honeſtæ amicitiæ firmiſſimum teſtimonium effigiem meam ad ſolertiſſimi ingenii tui aras appono: grandem honorem merebitur, ſi in Muſeo tuo ſit appenſa. Liber Octavus Praxeos Hiſtoriarum, qui de Curatione Morborum differit, qui partes vitales, naturales, genitales, & inferiores infeſtant, cito excudetur. Rem mihi gratiſſimam feceris, ſi Epiſtola tua in limine libri apponenda hunc Tomum illuſtres: nam ſeptimum exornat alia à D. per celebri Pariſienſi, Renato Morello conſcripta; ut ſciant omnes, te ſtudioſos Viros redamare ex corde. Vale ergo, Chori Medici fulgentiſſimum jubar. Rogo, ut te ipſum ames: ſi hoc feceris, me quoque amabis, ita enim vulgaris noſter amor exigit. Ex muſeolo noſtro, Amſtelodami 2. Septembris 1639.

Tuus, per ſaxa, per ignes

ZACUTUS LUSITANUS

INDEX

INDEX LIBRORUM, TITULORUM, ET QUÆSTIONUM
Medico-Legalium Tomi primi.

LIBRI PRIMI.
TITULUS I.
De Ætatibus.

QUÆSTIONES.

I. *Quid ſit Ætas.* pag. 1
II. *De diviſione ac numero ætatum.* 2
III. *De Infantia.* 3
IV. *De Pueritia.* 5
V. *Qui dicuntur Pubertati proximi.* 7
VI. *De Pubertate.* 9
VII. *De Juventute.* 13
VIII. *De Virilitate.* 15
IX. *De Senectute.* 16
X. *De Senio, ſeu decrepitate.* 20

TITULUS II.
De Partu legitimo, & vitali.

QUÆSTIONES.

I. *De termino naſcendi à Natura homini conſtituto, & an ea re à cæteris animalibus differat.* pag. 22
II. *De Partu ante ſeptimum menſem.* 29
III. *De partu ſeptimeſtri.* 31
IV. *De octimeſtri partu.* 35
V. *De partu nonimeſtri & decimeſtri.* 39
VI. *De partu ſupra decimum menſem.* 41
VII. *De ſignis vitalis fœtus.* 43
VIII. *Quot fœtus uno partu naſci poſſint vitales.* 45
IX. *Quot dierum ſpatio animetur conceptus.* 46
X. *Quinam partus proprie mereatur nomen abortus.* 48

TITULUS III.
De Prægnantia, Superfœtatione, & Mola.

QUÆSTIONES.

I. *An Prægnantia ex cæteris quibuſdam ſignis poſſit infallibiliter cognoſci.* pag. 50
II. *De ſignis ex quibus prægnantiæ conjectura depromi poteſt.* 53
III. *An detur ſuprefœtatio, quomodo, & quanto tempore poſt priorem conceptionem fieri poſſit.* 57
IV. *Quid ſit ſuperfœtatio, quomodo, & quanto tempore poſt priorem conceptionem fieri poſſit.* 60
V. *Quid ſit Mola.* 62
VI. *Utrum Mola abſque viri concubitu generari poſſit.* 63
VII. *An molam gerens mulier ad quoſdam effectus prægnans dici debeat.* 66

TITULUS IV.
De morte cauſa partus.

QUÆSTIONES.

I. *De cauſa Exceptionis mortis violentæ, & mortis ex partu, & cauſa partus, quæ fieri ſolet in contractibus ſocietatum.* pag. 68
II. *Quandonam mors ex partu, aut prægnantia eveniens debeat cenſeri excepta.* 71
III. *Declarantur ea verba in inſtrumento appoſita, excepta morte partus, & cauſa partus & prægnantiæ.* 73
IV. *Particulares caſus, ac regulæ exceptioni locum facientes.* 75
V. *Caſus pro lucro facientes.* 80
VI. *Partus, & prægnantia in caſibus exceptionis quomodo debeant eſſe cauſa mortis.* 82
VII. *Caſus aliqui dubii proponuntur, ac ſolvuntur.* 84
VIII. *Argumenta in contrarium objecta proponuntur ac reſolvuntur.* 86
IX. *Eorum omnium, quæ in univerſo hoc titulo continentur, Epilogus.* 90

TITULUS V.
De ſimilitudine & diſſimilitudine Natorum.

QUÆSTIONES.

I. *De cauſis ſimilitudinis Natorum, variæ Auctorum ſententiæ.* 92
II. *De differentiis ſimilitudinum, earumque cauſis.* 94
III. *Quid ſit ſimile, quid diſſimile, ac de vera & adæquata ſimilitudinis cauſa.* 95
IV. *Similitudo an debeat facere conjecturam filiationis.* 98
V. *Filius mulieris, quæ ab obitu prioris mariti illico alteri nupſit, cujuſnam cenſendus.* 101

LIBRI SECUNDI.
TITULUS I.
De Dementia, & Rationis læſione, & morbis omnibus, qui Rationem lædunt.

QUÆSTIONES.

I. *De multiplici Dementia, & hujuſmodi nominum acceptione.* pag. 103
II. *De pluribus amentiæ differentiis.* 104
III. *De ſignis non ſanæ mentis.* 105
IV. *Quænam animi facultates, ac qua ratione, in quibuſque dementiis lædantur.* 108
V. *De rationis diminutione ex defectu ætatis, & ſexus.* 112
VI. *De læſione, & ex animi paſſionibus, & ex pravitate morum.* 113
VII. *De ignorantibus, fatuis, ſtolidis, obliviosis, & memoria orbatis.* 117
VIII. *De mutis & Surdis.* 120
IX. *De Melancholicis.* 121
X. *De Amentibus.* 123
XI. *De Ebriis.* 127
XII. *De Dormientibus, & Noctambulis.* 129
XIII. *De Lethargicis, Comatoſis, Caroticis, omniſque generis Somniculoſis.* 13
XIV. *De Apoplecticis, Epilepticis, Lunaticis, & hujuſmodi.* 132
XV. *De Ictis a fulmine, Attonitis, Congelatis, & Catalepticis.* 134
XVI. *De Phrenetitis, Maniacis, Furioſis, Ecſtaticis, Lycanthropicis, Cynanthropicis, &c.* 135
XVII. *De Hydrophobis, ſeu Rabioſis, ex aſſumpto veneno delirantibus, &c.* 137
XVIII. *De Dæmoniacis, Fanaticis, Lymphaticis, Præſtigiatis, Enthuſiaſticis, Engaſtrimythis, & ſimilibus.* 139
XIX. *De Syncopizantibus, ſenſu defectis, Agonizantibus, & in articulo mortis poſitis.* 142
XX. *De mente alienatis ex morbis longis, ſeu vehementibus, ut peſte & ſimilibus.* 143
XXI. *De Paraphreneticis, Hypochondriacis, & omnibus dilucida intervalla habentibus* 144
XXII. *De ſuffocatis ex utero, & ex utero furentibus.* 146
XXIII. *In quibuſnam Dementibus locum habeant eæ concluſiones, nimirum:* Semel furioſus ſemper præſumitur furioſus; *& illa: De ens de præterito præſumitur etiam demens de præſenti.* 146

TITU-

TITULUS II.

De Venenis, & Veneficiis, & aliis ad ea pertinentibus.

QUÆSTIONES.

I. *De veneni nomine, & appellatione.* pag. 148
II. *De venenorum diviſione, & de variis venenorum effectibus.* 149
III. *De venenorum diviſione juxta eorum effectus.* 152
IV. *De qualitate & quantitate veneni.* 154
V. *An venenum ſic proprie dictum poſſit noſtro corpore generari.* 157
VI. *An dentur certa ſigna aſſumpti veneni.* 158
VII. *De ſignis propinati veneni, & de fallacia, & validitate eorum ſignorum.* 160
VIII. *De veneni ingeniti certitudine, & de ſignis diſtinctivis inter unum & aliud nonnulla reiterantur.* 165
IX. *An venenum veneno reſiſtat.* 167
X. *An detur venenum ad tempus.* 168
XI. *Venenandi, qui modi poſſibiles, qui non.* 170
XII. *Quorum præcipue venenorum commercium ſit interdicendum.* 173
XIII. *De Veneficiis, Incantamentis, & Faſcino.* 174

TITULUS III.

In ll. aliquod, ff. de Ædilitio edicto.

QUÆSTIONES.

I. *De edicti Ædilitii cauſa, & de morbi conditionibus, qui locum redhibitioni facere debeant.* 175
II. *De morbi, ac vitii appellatione, & differentia inter morbum & vitium.* 177
III. *De animi vitiis.* 178
IV. *De morbi gravitate, & levitate, & de morbo ſontico.* 179
V. *De Melancholicis, & Fatuis.* 181
VI. *De Impetigine, Prurigine, & Scabie.* 182
VII. *De Spadonibus, & Eunuchis.* 183
VIII. *De lingua abſciſſa, & Mutitate.* 187
IX. *De cæteris loquelæ vitiis.* 190
X. *De vitiis ſenſus Viſus.* 192
XI. *De oris fœditate, edentulis, gutturoſis, & antiadas habentibus.* 195
XII. *De Varis, & Vatiis, & Claudis, & Varicoſis.* 197
XIII. *De Prægnante, & Puerpera, de Pariente mortuos; de Sterili, & Arcta; de ea, quæ bis in menſe purgatur.* 198
XIV. *Renatus quis dicatur? de Convaleſcentibus, de Recidivantibus, & de morbis circuitus habentibus.* 199
XV. *De Hydropico, Clavum habente, Polypoſo, Scæva, & manco, & de urinam faciente.* 201

LIBRI TERTII

TITULUS I.

De Impotentia Coeundi & Generandi.

QUÆSTIONES.

I. *De cauſis impotentiæ tam coeundi, quam generandi.* pag. 203
II. *De Impotentia ex defectu ætatis.* 206
III. *De impotentia ex defectu naturali.* 208
IV. *De Impotentia ex morbis.* 209
V. *De Frigidis, & Maleficiatis.* 211
VI. *De Impotentia* Reſpectiva *dicta.* 261
VII. *De Sterilitate fœminarum, & de Imperforatis.* 217
VIII. *Mulier an ex ſemine virili concipere poſſit abſque ejus conjunctione, & ſine totali membrorum applicatione.* 221
IX. *De Hermaphroditis, Spadonibus, & Eunuchis.* 225

TITULUS II.

De Morborum ſimulatione.

QUÆSTIONES.

I. *Qui morbi ut plurimum ſimulari ſoleant, qui item facilius, qui difficilius ſimulari poſſint.* pag. 224
II. *Qua ratione deprehendantur, qui morbum ſimulant.* 226
III. *De ſimulata Febre, effictiſque ulceribus.* 227
IV. *De ſimulato Dolore.* 229
V. *De ſimulata Inſania.* 231
VI. *De ſimulato morbo cum defectu animi, & ſenſus amiſſione, ut Syncope, Apoplexia, Epilepſia, Ecſtaſi, & aliis.* 234
VII. *De ſimulata Virginitate.* 235
VIII. *De ſimulata Prægnantia, & de partu ſuppoſito.* 236
IX. *Mulierem peperiſſe, aut abortum feciſſe, ex quibus conjici poſſit.* 238
X. *De morbos diſſimulantibus.* 240

TITULUS III.

De Peſte, & Contagio.

QUÆSTIONES.

I. *Peſtis quid ſit, quid idem Epidemia, & quæ ſit inter eas differentia.* 241
II. *Quas conditiones habere oportet morbum Epidemicum, ut Peſtis dicatur, & adhuc, ut Peſtis privilegiis locus detur.* 244
III. *De ſignis futuræ, aut præſentis Peſtis.* 251
IV. *De cura præſervativa à Peſte.* 252
V. *Quid ſit Contagium, quid & quotuplex contagioſus morbus.* 255
VI. *Juriſconſultorum aſſertiones nonnullæ circa Contagium, & contagioſos morbos, quibus in caſibus locum habeant.* 256

LIBRI QUARTI.

TITULUS I.

De Miraculis.

QUÆSTIONES.

I. *Quid ſit Miraculum.* 295
II. *De variis Miraculorum generibus.* 261
III. *De conditionibus effectus miraculoſi.* 262
IV. *Vera miracula cum raro fiant, multa tamen, & frequenter facta celebrantur.* 264
V. *De Prophetia, ſeu rerum futurarum prædictione, occultarum cognitione.* 270
VI. *De Ecſtaſi, & Raptu.* 272
VII. *De longo jejunio.* 275
VIII. *De miraculoſa infirmorum ſanatione.* 282
IX. *De morte miraculoſa, & de morbis divinitus immiſſis.* 290
X. *De cadaverum incorruptibilitate, & aliis nonnullis eò pertinentibus.* 292
XI. *De mortuorum reſurrectione.* 299

TITULUS II.

De Virginitate, & Stupro.

QUÆSTIONES.

I. *Virginitas proprie quid ſit, & an ex certis ſignis cognoſci poſſit.* 305
II. *De minus fallacibus notis, ac conjecturis Virginitatis.* 307
III. *De ſignis violatæ Virginitatis.* 309
IV. *De tempore nubendi in virginibus.* 311
V. *Conſtuprati pueri ſigna.* 312

LIBRI QUINTI

TITULUS I.

De Jejunio, & Quadrageſima.

QUÆSTIONES.

I. Quid ſit Jejunium, & quotuplex, ad quem finem ab Eccleſia inſtitutum, & quot conditiones ad illius obſervantiam requirantur. 314
II. An jejunium, & præcipue Quadrageſimale, corporeæ ſaluti ſit noxium. 318
III. Quibus ex cauſis à Jejunii obſervantia homines excuſentur, ac primo de cauſa reſpectu Ætatis. 323
IV. De impedimento jejunandi ex cauſa laboris, & & pauperta is. 326
V. De impedimento jejunandi ex cauſa morbi. 328
VI. De potu in Jejunio extra refectionem. 332
VII. De Jejunio impoſito cum pane, & aqua, & aliis ſimilibus. 334
VIII. Diſpenſatus a jejunio quoad quantitatem ciborum, & præcipue quoad carnes, an ab omni alia obligatione jejunii ſolutus cenſeatur. 336
IX. De Jentaculo, ſeu collatione, vel refectiuncula, aut Cœnula tam veſpere, quam mane, in jejunio ſumpta. 337

TITULUS II.

De Vulneribus.

QUÆSTIONES

I. Quid ſit Vulnus, quid Ulcus, & quæ ſit inter ea differentia. 340
II. De Vulnerum differentia, de eorumque periculo, & ſecuritate. 342
III. Vulnus ex ſua natura non lethale, an incuria, vel ex alia occaſione fieri poſſit lethale. 345
IV. Vulnera, quæ uſum Membri adimere, aut aliquod perpetuum impedimentum, vel deformitatem afferre poſſint. 346
V. De conjecturis, ex quibus vulnus lethale, vel non lethale fuiſſe judicatur, & primo de conjectura deſumpta a tempore intermedio inter vulnus, & mortem. 349
VI. Examinantur aliæ conjecturæ, ex quibus probatur vulnus fuiſſe, aut non fuiſſe lethale. 350
VII. De vulneribus venenatis, eorumque ſignis. 353
VIII. De ſanguine manante ab Occiſo coram Occiſore, de ejus veritate, ac de præſumptione inde deducta contra homicidii reum. 354
IX. De particularium membrorum vulneribus. 358
X. De percuſſionibus ſine ſanguine, Pugnis, Ictibus, Alapis, Flagellationibus, Sacellationibus, & aliis læſionibus hujuſmodi. 359
XI. Vulnera vivone, an mortuo inflicta fuerint. In flumen, aut Mare demerſus, vivuſne an mortuus fuerit demerſus. Item vivus an mortuus quis fuerit ſuſpenſus. Fulminene ictus, an per aliquam externam vim quis perierit. 360
XII. Pluribus ſimul, eodemque caſu extinctus, quis citius, quis poſterius expiraverit. 36;

TITULUS III.

De Membris, eorumque mutilatione, & debilitate.

QUÆSTIONES.

I. Membrum quid ſit, & quænam proprie membra ſint in corpore. 372
II. De mutilatione, impedimento, & debilitate membrorum. 373
III. Mutilata membra an reparari poſſint. 375
IV. De Naſo, Auribus, & Labiis. 376
V. De Oculis, Barba, Dentibus, & Lingua. 378
VI. De manibus, Pedibus, & Digitis. 380
VII. De Pene, Teſtibus, & Mammilis. 382

TITULUS IV.

De Aere, Aquis, & Locis.

QUÆSTIONES.

I. De boni, ac mali aeris conditionibus, & ſingnis. 383
II. De Aquis earumque bonitate, & vitio. 387
III. Quæ ſervitutes Aquis impoſitæ ipſarum Aquarum bonitati præjudicare poſſint. 394
IV. De locorum ſalubritate, & inſalubritate. 396
V. Quænam, & quo tempore tuta Aeris, & Locorum mutatio, & quæ vero non tuta. 399
VI. Quæ incommoda ſanitatis ex importunis ædificiis vicinis habitantibus immineant. 401
VII. De Cloacis, Aquæductibus, Canalibus, Horreis, Hortis, Pomariis, Furno, Fornacibus, Sterquiliniis, Latrinis, Stabulis, & de Artibus immundis. 402

NOI REFORMATORI
dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la fede di Reviſione, & Approbatione del P. F. Tomaſo Maria Gennari Inquiſitore nel Libro intitolato: *Pauli Zacchiæ Romani totius Status Eccleſiaſtici Protomedici Generalis : Quæſtionum Medico-Legalium Tomi tres*, non v'eſſer cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro, niente contro Prencipi, & buoni Coſtumi, concediamo Licenza à Bonifacio Viezzeri Stampatore, che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gl' ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite copie alle Publiche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Data 27. Giugno 1736.

(Michiel Moroſini Kav. Ref.
(Gio: Emo Proc. Ref.

Agoſtino Gadaldini Segretario.

1736. 28. Maggio.
Regiſt. nel Magiſtr. Eccel. degl'Eſec. C. la Beſt.

Angelo Legrenzi Seg.

PAULI ZACCHIÆ QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM, LIBRI PRIMI

TITULUS PRIMUS, *DE ÆTATIBUS*,

Continens Quæſtiones decem.

I. Quid ſit ætas.
II. De diviſione & numero ætatum,
III. De Infantia.
IV. De Pueritia.
V. Qui dicantur pubertati proximi.
VI. De Pubertate.
VII. De Juventute.
VIII. De Virilitate.
IX. De Senectute.
X. De Senio, ſeu decrepitate.

SUMMARIUM.

1 *Ad Medicum pertinet de ætatibus diſſerere, ac determinare.*
2 *Quid ſit ætas ſecundùm Juriſperitos refellitur num. ſeq.*
4 *Ætatis nomen ſumitur aliquando pro tempore.*
5 *Ætatis definitio ex medicis, & num. 7.*
6 *Qualibet ętas in particulari eſſe conſtituitur permutationum conſtitutionis corporis.*
8 *Infans quando quis dicatur.*
9 *Infans non intelligit quid agat.*
10 *In pubertate poſitus quando quis dicatur.*
11 *Puberes qui dicantur.*

QUÆSTIO I.

Quid ſit ætas.

EA, quæ de ætatibus diſputatio inſtituitur, *Medica* quidem eſt, ſed quæ non minùs ad *Juriſperitos* pertinere videatur, cùm multa circa ætates diſcutienda veniant, quorum cognitio ipſis Juriſperitis non modò utilis, ſed apprimè eſt neceſſaria. (Et *Theologi* quoque de ætatibus agunt, unde in gratiam Græcorum eleganter ſcripſit *Leo Allatius* de *ætatibus & interſtitiis*.)

1 At verò de ætatibus diſſerere, ac decernere, earumque terminos præſcribere (cùm ſi certi in univerſum aſſignari non poſſint, Gal. teſte *de ſanit. tuend. cap. 5. in princ. operum ſuorum claſſ. ſecunda*) ſolius Medici munus eſt: cum enim ætates pro temperamentorum ratione mutationem, ac proprium terminum ſortiantur, Fernel. *Phyſiolog. lib. 3. c. 10.* ac temperamentorum mutationes Medico præ cæteris notæ ſint, & ad eum de illis agere pertineat, Gal. *de temperam. lib. 2. c. 2. claſſ. 1.* patet quòd & de ætatibus dijudicare ad Medicum ſolummodo ſpectet.

2 Videndum ergo primò, quidnam ſit ætas, quam primo loco definiunt Legum-periti, eſſe quandam temporis menſuram à nativitate uſque ad obitum decurrentem. Maſcard. *de probat. concl.* 1054. *n.* 58. (conſentit *Sanctacrucius* in Fen. *l.* 1.) ſed nomen ætatis in hac definitione aliter accipitur, quàm ad rem noſtram faciat, quippe cùm genericè acceptum eſſe pateat ex hoc quòd per illam non aſſignetur ætatis cujuſdam particularis natura, ſed tantummodo dicatur ætatem eſſe tempus illud, quo homo, vel animal vivit, cùm tamen hoc non quæramus: hoc enim pacto ætatis nomine accepto, nihil aliud ſignificatur, quàm tempus, ut accipi contingit interdum, quemadmodum apud Lucret. *lib. 3. de Rer. nat.*

—— In quo ſit mortalibus omnis
Ætas poſt mortem quæ reſtat cumque manenda.

Et ſimiliter in communi modo loquendi ætatis no- 4
men, ut dixi, pro tempore ponitur. Cum igitur Juriſperitorum definitio non integrè rei naturam aſſecuta fuiſſe videatur, alia, ac magis propria & peculiaris ætatis definitio quærenda eſt. (Quomodo verò excuſari poſſint I. C. exhibet Bravo *reſolut. p.* 60.)

Medici optimè definiverunt, *ætatem eſſe id vitæ
curriculum, quo luculenter corporis conſtitutio per ſe,* 5
ſuoque nutu mutatur, ita Fernel. *loco ſupra citato*, nam
per mutationem conſtitutionis ipſius corporis ætas
particulariter conſtituitur in eſſe individuo, ita ut 6
magis ſit hæc, quàm illa ætas.

Vel dicamus, *quòd ætas certum vitæ ſpatium ſit, in
quo pro temperamenti mutatione corporis, & animi pe-* 7
culiares vigent actiones: tunc enim aliquem in una ætate
conſtitutum dicimus, cùm functiones exercentur
conſtitutioni ſui temperamenti convenientes; quam-
obrem in infantia poſitum quem dicimus, cùm fari ac 8
ordinatè loqui non poteſt *ut §. Pupillus, verſ. Quod diximus, inſtit. de inutil. ſtip.* & cùm non intelligit, quid agat, ut ibidem habetur, & cùm nullius rationis eſt particeps, ut Plat. *de Republ. lib.* 4. quem refert Gal. *de Plac. Hipp. & Plat. lib. 5. cap. 7. claſſ.* 7. In pubertate verò poſitum dicimus aliquem, cùm evidenter corpus augeſcit, pili in locis conſuetis apparere incipiunt, & ad coitum aptus homo eſt: puberes etenim dicuntur, qui ex habitu corporis concipere, & generare poſſunt, *c. Puberes. de deſponſ. Impub.* & *ibi* Abb. *num.* 2. eodem quoque pacto, & in reliquis ætatibus conſiderandum. Licet ergo juriſperiti velint, ætatem eſſe difficilis probationis, Rota *in Clement.*

Canonicatus 1631. *coram Ghiſterio*, *num.* 9. tamen ex functionum celebratione ætati convenientium aliqua probatio deſumi poteſt. Alias præterea ætatis definitiones affert Epiphan. *Theorem. lib.* 1. *Theor.* 19. quas vide apud ipſum. (Confert etiam hanc ad rem Gaſp. Bravo *reſolut. Med. pag.* 6.)

SUMMARIUM.

1 *Ætatum diviſio, ac numerus varius.*
2 *Ætates ſex ex nonnullis Jurisperitis.*
3 *Ætates ſeptem ex aliis.*
4 *Ætates quatuor ex aliis.*
5 *Ætates quinque ex aliis.*
6 *Ætates duæ tantum ex aliis, & num.* 12.
7 *Ætates duodecim numerari poſſunt.*
8 *Ætates quinque ex Fernelio.*
9 *Ætates ſeptem ex aliis Medicis.*
10 *Ætates novem ex aliis.*
11 *Ætates tres ex Ariſt. & ex aliis ibid.*
13 *Ætates, ex communi opinione, quatuor.*
14 *Ætates quatuor ex aliis, & num. ſeq.*
16 *Compoſita temperamenta quatuor.*
17 *Multiplex Ætatum diviſio Jurisperitis magis conſona.*

QUÆSTIO II.

De diviſione ac numero Ætatum.

1 VAria ac multiplex apud multos eſt Ætatum diviſio, ac numerus, ita ut ſeriò dixerit, ac benè Valleſ. *Controverſ. Philoſoph. ac Med. lib.* 1. *cap.* 8. Ætatum tot eſſe partitiones, quot ſcriptores: nam & apud Jureconſultos, & apud Philoſophos, & apud ipſos etiam Medicos, varia omninò eſt ætatum diſtinctio: prudenter tamen præ cæteris locutus mihi videtur Cardanus *comm.* 1. *Aph.* 13. dum dicebat: Ætatum tot eſſe diviſiones, quot cauſæ dividendi offeruntur paratæ, & idcirco apud ipſos
2 Jurisperitos multipliciter diviſas docet, unde iidem Juriſconſulti aliquando in ſex partes dividunt, infantiam nempe ad ſeptimum uſque annum protrahentes, pueritiam ad duodecimum, vel decimumquartum, adoleſcentiam ad vigeſimumquintum, juventutem, ſeu virilem ætatem, ad quinquageſimum, ſenectutem ad ſeptuageſimum, decrepitatem, vel ſenium ad vitæ terminum, ita *in c. ut inter divinum, de Sacroſ. Eccl.* Gloſſ. *in proœm.* 6. §. *ſanè*, Alberic. *in diction. in verbo Ætas*, Menoch. *de arbitr. jud.*
3 *lib.* 2. *cent.* 1. *caſ.* 57. *num.* 1. Alias autem ſeptem enumerant, addentes pupillarem poſt Infantiam, Pueritiam dehinc, Pubertatem, Juventutem, ſeu Virilitatem, Senectutem, & Decrepitatem, hoc pacto eas enumerat Gloſſ. *in* §. *minor nat. inſtit. de adopt.* Port. *ibid.*

4 Interdum verò quatuor tantum recenſent, impubertatem ſcilicet, vel pueritiam ad decimumquartum annum extendentes, adoleſcentiam ad vigeſimumquintum, juventutem ad ſeptuageſimum; Senium ad vitæ finem, Gloſſ. *in l. Hæred. comp. ff. ad l. Falcid.*
5 ſed apud nonnullos etiam quinque enumerari reperi, hoc eſt, infantiam, pueritiam, adoleſcentiam, juventutem, & ſenectutem, cuilibet ſuis aſſignatis terminis, Bellon. in *§. is quoque in inſtit. part.* 2. *num.* 24.

6 Quinimo (tanta eſt opinionum, atque una rerum agendarum varietas) duas tantummodo ætates aliqui enumerant, juventutem, & ſenectutem, Leonell. *de homin. præced. quæſt.* 5. *art.* 3.

Non minorem differentiam reperies inter Philoſophos, ac Medicos, qui prout majorem, aut exquiſitiorem temperamentorum mutationem, vel nativi caloris ſtatus varietatem conſiderarunt, in plures, aut pauciores partes ipſas ætates dividendas eſ-
7 ſe cenſuerunt. Atque ea de re ætates duodecim conſtituere licet, aut etiam plures, ſi eas per ſeptimanas dividamus, quemadmodum fieri poſſe tradit Gal. *comm. Aphor.* 3. *Aphor.* 30. *& comm. Aphor.* 5. *Aphor.* 7. *extr. ord. claſſ.* reſpiciebat enim Gal apparentem aliquam temperamenti mutationem, quam ſingulis ſeptennis annis illuceſcere aſſerebat ipſe Hipp. *in lib. de ſeptim. par. in fin.* quem hoc pacto ætates diviſiſſe teſtatur Coſtæus *in diſquiſ. Phyſiol. lib.* 3. *c.* 3. licet Oribaſ. *comm. Aphor.* 3. *Aphor.* 38. Hippocratem plurimum ætates in ſex partes diviſiſſe affirmet, & quidem Græcos minutiorem hanc ætatum partitionem ita ſecutos eſſe conſtat ex Cœlio *lib.* 19. *c.* 22. ut etiam duodenum numerum transgreſſi videantur. Solon tamen ex Philone Judæo adducente Franc. Piccolomin. *in lib. de rerum definit.* in decem partitus eſt, ut in carminibus ibi allatis videre licet, quæ habes etiam in libello Carminum, vel ſententiarum Theognidis, & aliorum Græcorum Poetarum *Carm.* 142. Macrobius quoque inter Latinos decem ætates enumeravit *in lib.* 1. *de ſomn. Scipion. c.* 6. *verſ. fin.* ac hominis vitam decem ſeptenariis abſolui tradidit ex ſententia etiam Phyſicorum. Poſſunt ergò ætates per ſeptennium usque ad duodenum numerum hoc pacto numerari, Infantia, Pueritia, Pubertas, Adoleſcentia, Juventus, Virilitas, Ætas conſiſtens; Ætas media, Senectus, Ætas declinans, ſeu ingraveſcens, Senium, & Decrepitas, quas varia nomina ſortiri, & plurimum inter ſe confundi, diverſosque à diverſis terminos habere, ſuo loco, & tempore palam fiet. Hanc diligentem, adeòque exquiſitam ætatum partitionem videtur primus obſervaſſe Hipp. *Aph. lib.* 3. *Aph.* 24. *ad plures ſeqq.* in quibus morbos enumerat, quibus ſingulæ ætates obnoxiæ eſſe conſueverunt, ex cujus ſententia, licet ex Jurisperitis Menoch. *ubi ſupra*, dixerit ætates eſſe ſeptem, diligenter tamen intuenti minutiorem partitionem ipſum feciſſe conſtabit.

Fernelius *Phyſiol. l.* 3. *c.* 10. ætates in quinque par- 8
tes diviſit, ſed adoleſcentiam, quam primam conſtituit, quadripartitus eſt in infantiam, Pueritiam, Pubertatem, & Adoleſcentiam propriè dictam: ab his recenſens juventutem, poſt hanc conſtantem, ac maturam ætatem, ab hac ingraveſcentem, poſtremo loco decrepitam. Ex his conſtantem temperatam facit, cæterarum unicuique ſuum temperamentum aſſignavit, & ratio huius partitionis ipſa temperamentorum ratio eſt, eo modo, quo ipſemet declarat, ut apud ipſum videri poteſt. Quin etiam hanc partitionem ætatum non ſolum ſecutus eſt Valleſ. *loco ſup. citato*, ſed eam ex Hipp. & Gal. ſententia ſe ipſum admiſiſſe firmavit. Et ex Jurisperitis ſunt, qui ex ejusdem Hippocr. ſententia ſeptem enumerant. Ant. Fum. *de ſubſtitut. n.* 34. *inſt. in l. minorum*, *n.* 4. *inſtit. de adopt.*

Non deſunt etiam ex Medicis, qui ſeptem enu- 9
merent, Hippocratem fortaſſe ſecuti, *loco proximè allegato*, ubi præcipuæ ætatum partitiones ſeptem videntur eſſe, licet & aliæ nonnullæ adeſſe deprehendantur: ſed *in lib. de ſeptiman.* qui ad nos non pervenit, manifeſtè illum ſeptem ætates conſtituiſſe, teſtatur Cenſorin. *in lib. de die natali*, ejusque opinionis illum fuiſſe tradit Picolomin. *ubi ſupra in verb. ætas.* Jul. Poll. *Onomaſt. lib.* 2. *cap.* 1. ſequitur & hanc diſtinctionem Gordon. Med. ſuo tempore doctiſſimus *in Lil. partic.* 2. *c.* 6. ſeptem quoque numerabat Conciliator *diff* 26. juxta ſeptem Planetas, unamquamque enim ab uno Planeta regi volebat, ut apud ipſum videre eſt. Quod etiam Nancel. præ-
ſtitit, *in Analogia Microc. ad Microc. lib.* 1. *in proœ-* 10
mio. Quin etiam Joel Medicus inter recentiores ac noviſſimos, in *comp. Med. lib.* 1. *ſect.* 3. *petit.* 13. Ætates novem eſſe aſſeruit etiam ex ipſius Gal. ſententia, ſed ejus partitionis nulla ratio aſſignatur.

Ariſt. *in lib. de juvent. & ſenect. &c. cap.* 14 cujus- 11
cunque animalis, itidemque cum his, ipſius hominis ætates in tres partes diviſit, in Juventutem, Vigorem, & Senectutem, & ratio ejus diviſionis eſt ipſius naturalis caloris vitæ fontis conſtitutio, cujus reſpectu ætates ejus pro ejus incremento, ſtatu, aut decremento, mutationes accipere maximè neceſſe eſt, atque hac ratione in tres tantum partes patitur dividi vitæ ſpatium, quæ tamen ſubdividi etiam poſſunt, prout magis, vel minus ad principium, ſeu finem incrementi, ſtatus aut decrementi accedunt. Conſentire huic diviſioni viſus eſt Servus Tullus, referente Aulo Gell. *Noct. Attic. lib.* 10. *cap.* 28. & hanc eſſe ſufficientem ætatum partitionem contendunt Cœlius Rhod. *lect. antiq. liq.* 19. *cap.* 22. Cardan *Contrad. Medic.*

Medic. lib. 2. *contrad.* 10. Vid. *de curat. generat. lib.* 12. *cap.* 7. Epiph. Ferdin. *Theorem. Med. lib.* 1. *Theor.* 19. qui non ſolum hanc eſſe ſufficientem aſſerit, ſed quamcunque aliam ſuperfluam.

12 Denique Coſtæus *in diſquiſ. Phyſiolog. lib.* 3. *c.* 3. hominis, & animalis cujuſque ætatem propriè duas tantum habere partitiones voluit, pro caloris fortaſſe nativi augmento, & decremento, forte fortuna non admittens dari poſſe ſtatum, in quo calor prædictus nec proficiat nec deficiat.

13 Communiſſima opinio, & in quam plures Medici, & alii viri doctiſſimi conſpirare videntur, eſt ætates quatuor tantum eſſe conſtituendas. Tot enumerat, & non plures Hippoc. 1. *de Diæt.* non longè à fine, ſuis quaſque temperamentis inſignitas, tot etiam enumerabat Pythagoras, & quatuor anni temporibus ipſas comparabat, & tot realiter eſſe elicitur ex Platone *in dialogo de Regno*. Quatuor etiam conſtituerunt Servius Tullus, itidemque Terentius Varro, parumque diverſos terminos illis aſſignarunt, ut recitat Pierius Valerian. *de Hieroglyph. lib.* 27. *trans med.* Cum his quoque conſentiunt Cic. *in lib. de ſenect.* & Poetæ ipſi, Horat. *in art. Poet.* Ovid. *Metamorph. lib.* 15.

14 Sed & plurimi Medicorum quatuor recenſent, Gal. 5. *de decret.* Hipp. & Plat. *cap.* 6. *& lib. Finit. Medic. propè princ. & lib. de ſalubr. diæt. text.* 7. *claſſ.* 2. qui & Hippocratem quadrifariam partitum eſſe ætates teſtatur in libello, cui titulus: *Brevis donat. dogmat. Hippocr.* & manifeſtè ita Hippocratem egiſſe con-

15 ſtat ex *Aph.* 13. *lib. Aph.* 1. ubi de ætatibus, quæ facilè, aut difficilè jejunium ferunt, mentionem habet: acceptant & hanc partitionem Avic. 1. *doctr.* 3. *cap.* 3. Alzaar. *Theor. tract.* 1. *cap.* 1. Alb. Magn. *de juvent. & ſenect. tract. cap.* 2. & ante hos Soran. Epheſ. *in Iſag. cap.* 5. & ex recentioribus Valeriol. *loc. comm. lib.* 1. *cap.* 10. Fontan. *Aphor. ſect.* 1. *Aphor.* 13. Bacca-

16 nell. *Conſenſ. Medic. lib.* 1. *cap. de Ætat. temperam.* & alii quamplurimi. Neque abſque firma ratione hoc faciunt, quia, quemadmodum compoſita, ac præcipua temperamenta quatuor tantùm numero ſunt, juxta quæ quatuor etiam humores in animalium corporibus diminuuntur, & augeſcunt, pro quorum diminutione, & augmento, ſtatus etiam, & conditio vitæ mutatur, ſic etiam jure optimo quatuor ætates conſtituendæ. Cùm igitur ætas pro temperamenti mutatione, & peculiaris humoris abundantia, ipſa quoque mutationem accipiat, tranſiens in alterius ætatis naturam, non poteſt, niſi quadrupliciter partiri, ut ſentit etiam ipſe Gal. *in loco ſupra allegato de Sal. Diæt.* & licet doctiſſimus Fernel. *loco ſupra ſæpe citato*, hanc rationem veluti falſam, & nullius valoris confutare tentaverit ex eo, quod nullus abſolutè tale temperamentum habeat, quale ætati in qua permanet, conveniret, nobis tamen ſatis eſt, quod quiſque, reſpectu ſui ipſius omnes prædictas temperamentorum mutationes experiatur, modo ad debitum vitæ terminum pervenire illi fata concedant. Detur verò, an non detur ætas illa temperata, quam dari vult idem Fernel. in qua animal nec proficiat, nec deficiat, non eſt præſentis loci inquirere, illud ſatis ſit adnotaſſe, multos ex Philoſophis apertè negaſſe, dari poſſe ſimile aliquod vitæ tempus, rationibus, de quibus per eos *in lib. de juvent. & ſenect. de long. & brevit. vitæ*.

Cæterum quoad ætatum numerum, quia legibus & iis, qui leges moderantur, ob rerum agendarum varietatem, multiplex ætatum diviſio magis conſona eſt, poſthabita pro nunc hac rationabiliori partitione, ætates eſſe ſeptem conſtituamus cum jam citata Gloſſ. *in* §. *minor. nat. ff. de adopt.* quas enumeremus hoc modo, Infantiam, Pueritiam, Pubertatem, Juventutem, Virilitatem, Senectutem, & Decrepitatem, de quibus ſigillatim diſſeremus, ea tantummodo pertractantes, quæ ad ipſos Juriſperitos, ex noſtra Medica officina, vel ſcitu neceſſaria, vel auditu non injucunda fore exiſtimabimus, ab ipſa Infantia originem ſumentes. [Pro quinque ætatibus inter alios pugnat Martinez. *l.* 1. *ſect.* 3. *q.* 1.]

SUMMARIUM.

1 *Infantia quid ex Avicenna.*
2 *Infantia propriè quænam ætas ſit.*
3 *Infans quis dicatur.*
4 *Balbutire eſt infantiæ proprium.*
5 *Ætas numeratur à die nativitatis, non autem à die conceptionis.*
6 *Natus nocturno tempore an antecedenti, vel ſubſequenti die natus dicatur.*
7 *Dies incipit à media nocte, & durat uſque ad mediam noctem.*
8 *Dies noctis filius.*
9 *Dies aliquando ſumitur pro eo tantum ſpatio, quo Sol lucet ſuper terram.*
10 *Infans vocatur etiam exiſtens in utero.*
11 *Ætas eſt vitæ ſpatium.*
12 *Quod in utero eſt, animal dici non poteſt.*
13 *Infans dicitur minor ſeptennio.*
14 *Septennes pueri expeditius loqui incipiunt.*
15 *Infantia dicitur ætas prima.*
16 *Infantes utrum ſint alicujus intellectus capaces.*
17 *Infantiæ proximus habet aliqualem intellectum. Contrarium num. ſeq. Amplia ut num.* 19.
20 *Impubes judicio caret. Amplia ut n.* 25.
21 *Impubes dicitur uſque ad* 14. *annos.*
22 *Infans furioſo æquiparatur, & n.* 26.
23 *Furioſus caſu agit quod agit, ſic & Infans.*
24 *Actus ab infante, & furioſo facto non tenent. Amplia ut num. ſeq. Declara ut n.* 27.
28 *Infans non habet dilucida intervalla.*
29 *Imperfectio intellectus in infante eſt à natura, & idcirco non intermittit, contra de furioſo, n. ſeq.*

QUÆSTIO III.

De Infantia.

INfans ab Hippocrate, ut ex Zeuxidis verbis protulit Gal. *in lib. de morb. vulg. comm.* 1. *text.* 5. appellatur puer, uſque ad pubertatis annum, licet non ita ſentiat ipſe Gal. quia *loco citato*, aliter ſentire ſe dicit, *& in comm.* 2. *lib.* 3. *ejuſd. lib. de morb. vulg.* voluit Hippocratem appellaſſe infantes parvos fœtus. Sed quidquid ſit de his, Avicenna *p.* 1. *doctr.* 3. *cap.* 3. dixit, infantiam eſſe ætatem, in qua membra pueri nondum ad motiones, & ad ambulandum ſunt apta, nos tamen, juxta communiorem opinionem, dicamus, Infantiam eſſe ætatem primam à die nativi- 2
tatis uſquequo expeditè homo loqui incipiat: cum 3
enim infans dicatur is, qui fari non poteſt, *l. Mulier, ff. de verb. oblig.* §. *Pupillus, verſ. quod diximus, inſtit. de util. ſtipul. l. fin. ff. rem. pupill. ſal. for.* Bald. *in l. donat. C. de acquir. poſſeſſ.* Alberic. *in diction. in verb. infans*, Pedemont. *deciſ.* 89. *num.* 2. & ex Medicis Joſtrerius *in Aphoriſmis infantibus pertinent. ſect.* 1. *Apho.* 1. quod & ipſa nominis etymologia indicare poteſt, totum illud tempus dici debet infantia, in quo homo expedite, ac ordinatè loqui non poteſt, à die nativitatis computando. Ex Medicis tamen Heurn. *in ſuis Annotationibus ad Hipp. Aphor. ſect.* 3. *Aphor.* 24. *n.* 1. Infantiam totum illud tempus voluit, quod a nativitate uſquequo aſperiorem vocem reddant pueri intercedit, quod non niſi cum puberes fiunt, vel ſaltem pubertati approximantur, accidere ſolet; licet tripliciter infantiam partiatur, primam ipſius partem à natali die ad perfectam dentitionem, ſecundam ad ſeptimum annum, tertiam quouſque aſperiorem vocem edunt. Tadæus infantiam tripliciter etiam accipi tradit. 1. pro prima ætate uſquequo puer ambulare poſſit, & ſic ſtricto modo accipitur, 2. largius ſumitur, cum aſcenditur uſque ad pubertatem, 3. largiſſimè, cum applicatur etiam ejus nomen toti adoleſcentiæ. Sed hæc Tadæi, & Heurnii partitio, pace tantorum virorum dictum velim, mihi non probatur, cùm tranſacto ſeptimo anno nulli convenire poſſit infantis nomen, omnes enim tunc temporis non ſolum loqui, ſed expeditè loqui ſolent. Eſt autem adeo pro- 4
prium, ac naturale hujus ætatis balbutire, & non expeditè loqui, ut ſapienter admodum Plato illud

protulerit in Gorgia, vel de Rhetorica, *Quum enim puerum video, cui adhuc convenit ita loqui, balbutientem, & ludentem gaudeo, & gratioſum mihi videtur, & liberale, & quod pueri ætatem deceat, ubi verò puerum audio clare loquentem, amarulenta res eſſe mihi videtur, & offendit mihi aures, & ſervile quid eſſe mihi videtur.* Ex ſui ergo natura infantes expeditè non loquuntur, & ideo inter miracula, quæ univerſale judicium præcedent, quæ recenſet Eſdr. *lib. 4. cap. 6.* illud etiam reperies, *Et anniculi infantes loquentur vocibus ſuis*: itemque pro miraculo habitum eſt quod nonnulli ſtatim atque in lucem venerunt, locuti ſint teſte Ariſt. *probl. lib. 1. problem.* 27. & infantem ſemeſtrem triumphum proclamaſſe pro miraculo narratur à Val. Max. *lib. 1. cap. 6.* Cæterùm ſi rationem quæris, cur pueri infantes minimè expeditè loquantur, pete ab Ariſt. *ubi ſupra probl. 30.*

5 Dixi verò à Nativitatis, non à conceptionis (uti
alias contendit Bravo *pag. 62. reſolut. Med.*) die computandum
eſſe in ætatis enumeratione, ſic ſentiente
etiam D. Covarr. *in Relect. de ſponſ. & matrim. par. 2.
cap. 8 n. 3.* Atque hic nota id, quod ab Aulo Gellio
Noct. Attic. lib. 3. cap. 7. & à Macrobio *Saturnaliorum
lib. 1. cap. 3.* & ex his à Polyd. Ripa *in tract. de noct. temp.*
152. diſcutitur, unde ſcilicet enumerandus dies ſit in
eo, qui natus ſit nocturno tempore, an nimirum
6 dicatur natus in die præcedenti, vel ſubſequenti: ex
Varrone verò concludunt, quod ſi ante mediam noctem
natus ſit, ejus natalis numeretur à die præcedenti,
ſin autem poſt, à die ſubſequenti: ratio eſt,
7 quia dies incipit à media nocte, durat autem uſque
mediam noctem *l. More Romano, ff. de feriis*, Guid.
Pap. *ſing q. 63.* cujus moris cauſam reddit Plutarch. *in
problem.* unde ab antiquis, diem ex nocte prognatum
eſſe dicebatur, Heſiod. *in Theogonia.*

Nocte porro tam Æther, quam dies prognati ſunt.

Qua de re dies integer, ſpatium ſcilicet horarum 24.
noctem, & diem comprehendens, Gal. teſte pluribus
in locis, præcipuè verò *q. Method. cap. 2. &* 10. *Ejuſd. cap.
2. claſſ. 7. &* 1. *de Criſ. cap. 16. claſſ.* 4. Nyctimeron, hoc eſt
Noctidialis, ab aliquibus ex antiquis appellabatur,
9 ut idem Gal. teſtatur *in lib. ad eos qui de Typ. ſcript.* 7.
claſſ. 3. & in libello de ſeptim. par. claſs. 1. licet aliquando
dies pro eo tantum ſpatio accipiatur, quo Sol lucet
ſuper terram, ut notat ex Jureconſult. Polyd. Ripa
de noct. tem. cap. 3. num. 27. & ſic diſtinguitur à nocte
comprehenditque horas duodecim, quæ tamen non
omni tempore æquales, ſed modo breviores, modo
longiores ſunt, Alciat. *in l. urbis appellatio, ff. de verb.
ſignif.* 8. accipies apud Homer. *in Apol. Hymno:*

Latona autem novem dies quidem, & novem noctes inſpiratis.

Partus doloribus torquebatur.

Et apud Theocrit. *Idyll.* 2.

Decubui verò in lecto dies decem, & noctes decem.

Horatius *Epod.*

Urget diem nox, & dies noctem.

Porrò, licet infantia, quæ prima ætas eſt, à die
nativitatis enumerari incipiat, non verò à die conceptionis,
ut ſupra dixi, tamen infans dicetur etiam
fœtus in utero exiſtens in ſacris litteris, citante Me-
10 noch. *de arbitr. jud. lib. 2. cent. 1. caſ. 17. num.* 8. quin etiam
& apud ipſos Medicos fætus jam in utero perfectus, &
omnibus membris abſolutus infans vocatur, ut patet
apud Hipp. qui 3. *de morb. vulg. ægr.* 10. bimeſtrem aut trimeſtrem
conceptum infantem appellavit, ut teſtatur
inibi Gal. *in comm. & repetit.* 1. *de ſem. cap. 9. claſſ.* 1.

Illud tamen & in communiſſimo hominum uſu, &
apud omnes DD. patet, tempus geſtationis non computari
cum ætatibus, quæ à die nativitatis ſolummo-
11 do enumerantur. Hoſtien. *in ſum. de deſp. Impub. n.* 3.
12 *lib.* 4. Garzius *de Benef. par. 7. c 4. num.* 8 4. nam cum ætas
ſit vitæ ſpatium, vix vivere videtur is, qui in utero exiſtit,
& idcirco animal dici non poteſt, nec homo, *l.
falcid. ff. ad l. fa cid.* Tiraq. *de Retract. lignag. §. 1. Gloſ 9.
n.* 78. Imo conceptum in utero nihil eſſe, & in rerum
natura non haberi, probat idem Tiraq. *in l. ſi unquam,
C. de revoc. donat. Gloſſ. ſuſcept. liber. n.* 149. Hoc tamen
intelligendum, reſpectu eorum, quæ pertinent ad
actus civiles, alias enim non modo animal, & homo
eſt infans in utero, ſed ipſum etiam ſemen, ſecundum
aliquos, homo eſt, cum ſe habeat in potentia ad tale
eſſe, unde Martial. *in Pont cum Maſtupratorem.*

Hoc, quod tu digitis, Pontice, perdis, homo eſt.

Quamobrem contra illam ſententiam ſtrenuè admodum pugnat Gal. *in lib. cui tit. an animal ſit, &c.* ubi non ſolum animal eſſe fœtum in utero ſed etiam animæ rationalis participem contendit, nobis tamen ſatis eſto, quod ad rem naſtram facere videtur, nimirum nullam haberi rationem in ætatis computatione temporis illius, quo fœtus in utero permanet, ſed ætatem, ut jam non ſemel dictum eſt, à die nativitatis numerari, & hunc eſſe primum infantiæ terminum.

Secundum deſinentis ſcilicet infantiæ terminum aſ- 13
ſignarunt leges ac Legum-periti dicentes, infantem
dici minorem ſeptennio, *l. ſi infanti, C. de jure delib.*
Gloſ. *in l. qui habent tutorem, §. ſi pupillus pupillave,
verb. infanti, ff. de tutelis, in l. pupillus, qui teſt. fac. in
l. donat C. de acquir. & retin. poſſ.* Zabar. *de homic. vol. &
caſual. c. ſi furioſus, n.* 7. Felin. *conſ. 15. n.* 20. Menoch. *de
arbitr. ubi ſupra num.* 9. & ultimo loco Farinac. *pract.
crimin. par. 2. lib. 3. quæſt. 42. n. 3. tomo primo.* 14

Talis autem terminus prudenter admodum ab illis
huic ætati videtur aſſignatus, ſecundum plurimum
enim, ſeptennes pueri jam expeditius, ac magis ad
rem fari incipiunt, licet nonnulli, ut de cæteris
etiam rebus evenire ſolet, aut citius, aut tardius hoc
ipſum perficiant.

Quemadmodum verò ab effectu hæc ætas infantia 15
dicta eſt, ſic etiam ab ordine ætatum dicta eſt ætas prima,
& aliquando etiam ætas puerilis, Alberic. *in diction.
in verb. ætas prima, & in verbo ætas juſta*, ex noſtris
Celſ. *ſuæ Med. lib. 2. cap. 9.* licet *puerilis* nomen ad
ſubſequentes etiam ætates ſeſe extendat.

Illud autem circa hanc ætatem controverti poſſe vi- 16
detur, utrum nempè infantes ſint alicujus intellectus
capaces: nam Gloſ. *in §. pupill. inſt. de inutil. ſtipulat. in
verb. non multum* & Jaſon. *in l. Pupill. ſi far. ff. de acquir.
hæred. n.* 4. dixerunt infantiæ proximum, hoc eſt, qui
jam ex infantia ad pueritiam properat, eſſe alicujus
intellectus participem. Dicendum puerum infantiæ 17
proximum, vel melius, infantem proximum pueritiæ,
reſpectu quidem jam prægreſſæ ætatis, habere
quoquo pacto aliqualem intellectum, abſolutè vero 18
ipſum nullius cognitionis eſſe capacem, quæ ſibi aut 19
alteri utilis eſſe poſſit: non enim intelligit quid agit,
ut ex prædicto §. pupill. habetur, imo ipſum impube- 20
rem judicio carere, & habere tantummodo ſemiplenum
judicium firmant ipſi DD. Archid. *de elect. cap. ex
eo, num.* 2. Pelcus *quæſt jurid.* 13. Quod multo magis locum
habet in infante, quia impubes dicitur quis uſ-
que ad 14. annos, Jaſ *in l. impuberibus, n. 2. ff. de acqui-* 21
renda hæred. quin-imò etiam ſi infans, aut impubes ad
propoſitum loquantur, & aliquos actus prudentes faciant,
tamen judicio carere dicuntur. Rota *in noviſſ.
deciſ.* 128. *n. 8. & 9. parte* 2.

Unde eſt, quod infans, & impubes apud leges, & 22
earum interpretes furioſo æquiparatur, Caſtr. *in l.
pupilllus, ff. de acq. hæred.* Maſcard. *de probation. concl.*
3340. *n. 32. vol.* 1. quia, quemadmodum furioſus caſu
quicquid agit, *l. ultima in fin. ff. de adminiſtr. tutor.*
Menoch. *conſ.* 82. *n.* 202. *vol.* 1. ſic etiam & infans, & 23
idcirco actus ab ipſo facti non tenent, quamobrem ne- 24
que teſtamentum condere ei licet. Dec. *in l. ſi ſi at C.
qui teſtam. fac. poſſ. n.* 3. Quod ampliat, ut procedat, 25
etiamſi, ut dixi, intellectum, & judicium habeat, 26
ſupra quam ferat ætas: nam tales nullam habent
prudentiam, etiamſi ex actibus habere videantur, unde
Lucret. *lib. 3. de rer. nat.* hoc maximè quærebat,
cur nullus puer eſſet prudens? quin etiam puerorum ſapientiam
non ſolum flocci pendebant antiquiores, ſed
odio quoque habebant ex paræmia illa: *Pueros odi præcoci
ſapientia*, ad quod etiam facit Platonis auctoritas
in hujus quæſt. prin. allata: res enim videtur hujuſmodi
ætatis prudentia neque ſibi, neque alteri ulla ex parte
utilis, *Auctor. in Adag.*

Non mirum ergo eſt, ſi multoties apud Homerum infantis nomen pro inſipienti accipitur, ut *Iliad.* 2.

Certè jam pueris ſimiles loquimini infantibus.

Ex ſexto *ejuſdem.*

Filium

Filium in ſinu geſtans, infantem animo, infantem item corpore.

Et *Odyſſ.* 16. *in fin.* ſub perſona Penelopes loquens inquit:

Filius autem meus, quouſque quidem fuit infans, & demens.

Et ipſe Telemachus Penelopes filius de ſeipſo loquens, *Odyſſ.* 2.

Jam enim intelligo, & ſciò ſingula, bonaque, & pejora,
Antea autem infans eram.

Infert enim ex hoc quòd erat infans, quod nihil boni,
aut mali cognoſcebat, veluti nunc cognoſcit: prudenter
ergo, ut ſupra dicebam, æquiparantur infans, &
impubes furioſo à Legum peritis, imo videtur, quod
27 id ipſum ampliandum ſit in infante, eo quod caren-
tia intellectus in ipſo, quantum eſt de præſenti, ſit
minus reparabilis, quam in furioſo, & idcirco actus
prudens furioſi, & quem quilibet ſanæ mentis face-
ret, valet. Grammat. *deciſ.* 73. *num.* 38. & ratio eſſe
28 poteſt, quia præſumitur, vel præſumere licet, ipſum
habuiſſe dilucida intervalla in eo actu celebrando,
at in infante non eo modo ſe res habet, nam non
poteſt dici illum hæc dilucida intervalla habuiſſe, im-
29 perfectio enim ſui intellectus à natura eſt, *l. infanti,*
in princ. de jur. deliber. quæ imperfectio numquam in-
termittit, ſed durat uſque ad certum tempus proce-
dente ætate, ut Lucr. *lib. de rer. nat.* canebat:

Nam velut infirmo puero, teneroque vagantur
Corpore, ſic animi tenuis ſententia ſurgit;
Inde ubi robuſtis adolevit viribus ætas,
Conſilium quoque majus, & auctior eſt animi vis.

At in furioſo intellectus imperfectio cum ſit ab acci-
30 denti, & à morbo, facile quidem poteſt intermittere,
etiam ſi denuo revertatur; quouſque igitur hæc im-
perfectio in puero durat, quicquid agit, etiamſi pru-
denter agat, aut videatur agere imperfecte agit, *l. fin.*
ff. rem. pupill. ſalu. for. nulla enim prudentia poteſt eſſe
illius, qui non cognoſcit quales ſint actiones, quas
patrare ſolet, ut ſe cognoſcere dicebat Telemachus
Ulyſſis filius *ubi ſupra apud Homerum.*

SUMMARIUM.

1 *Pueritia nomen late patet, & quatuor ſub ſe comprendit ætates.*
2 *Adoleſcentia extendit ſe ad annum 25.*
3 *Puer dicitur quis durante pubertate.*
4 *Pubertas in omnibus ad 25. annum extenditur præterquam in matrimonialibus.*
5 *Minores dicuntur ante 25. annum.*
6 *Pueri nomen convenit etiam infanti.*
7 *Pueritia, quænam proprie ætas ſit, & num. ſeq.*
9 *Puer proprie loquendo dicitur minor 14. annis.*
10 *Pueritiæ termini varii.*
11 *Pueritia quando incipiat, & quando deſinat.*
12 *Pueritia dicitur ætas pupillaris.*
13 *Infra 14. annum in mare, & 12. in fœmina, ætas pueritiæ pupillaris dicitur.*
14 *Pueri intellectu carent, diſtingue, ut num. ſeq.*
16 *Pueri infantiæ proximi quando dicantur.*
17 *Proverbium, puero etiam notum.*
18 *Pueri pubertati proximi alicujus intellectus ſunt participes.*
19 *Pubertati proximi doli capaces.*
20 *In proximos pubertati omne delictum cadit præter adulterium, & num. 27.*
21 *Impubes judicio caret. Declara ut num. 24.*
22 *Infans, & impubes quicquid vident, ignorant. Intellige ut num. ſeq.*
25 *Minores fragile habent conſilium.*
26 *Pueri quæ corporis ſunt functiones, optime exercent, quæ vero animi non, ſed proxima ætate.*
28 *Novennes, & decennes pueri generarunt.*
29 *Puer neque ad coeundum, neque ad generandum aptus.*
30 *Puer ſemen non poteſt emittere.*
31 *Univerſalis natura in pluribus, & ex pluribus regulatur.*
32 *Qui coire, & generare poteſt, puer non eſt dicendus.*
33 *Pubes dicitur, qui concipere & generare poteſt & n. 36.*
34 *Non attenditur annorum numerus, ſed malitia.*
35 *Alex. reprobatur, Bart. defenditur.*
37 *Impubes non præſumitur potens ad coeundum.*
38 *Alex. quomodo defendi poſſit.*
39 *Impuberes ſunt ſteriles.*
40 *Ætates juventutem præcedentes aut ſemen non effundunt, aut infœcundum.*
41 *Pubertati proximi habent appetitum coeundi, & coeuntes aliquam percipiunt voluptatem, etiamſi ſemen non emittant.*
42 *Hircire quid ſit.*
43 *Potentia coeundi anticipat pubertatem.*
44 *Pubertas in matrimonialibus reſpicitur, quando quis generare poteſt.*

QUESTIO IV.

De Pueritia.

PUeritia, ac pueri nomen late patet; Pueritia 1
enim quatuor ſub ſe ætates comprehendit, in-
fantiam nimirum, pueritiam, pubertatem, & ado-
leſcentiam, Tadæus Florent *comment.* 1. *Aphoriſm.* 13.
verſu: nota ergo, & licet Fernel. loco jam ſæpius ci-
tato has quatuor ætates maluerit adoleſcentiæ nomi-
ne inſignire, & merito, quia in his omnibus ætatibus 2
homo adoleſcit, tamen etiam Pueritiæ nomen ſibi
vendicarunt; nam quemadmodum Adoleſcentia ex-
tendit ſe ad vigeſimumquintum annum, Gal. *com-*
ment. Aphor. 5. *Aphor.* 9. & Fernel. *loc. cit.* ſic etiam & 3
Pueritia, cum puer intelligatur quis donec durat pu-
bertas, Bart. *in l. Mela, num.* 4. *ff. de alim leg.* puber- 4
tas autem in omnibus, præterquam in matrimoniali-
bus ad 25. annum extenditur, Abb. *in c. tua, nu.* 2. *de*
deſponſ. imp. Aret. *in §. Minor. num.* 11. *inſtit. de adoptio-* 5
nib. & idcircò ante 25. annum pueri minores vocan-
tur, *cap. in præſentia §. Quare de probationibus,* Farin.
pract. crim. lib. 3. *par.* 2. *tom.* 1. *q.* 42. *n.* 21.

Nec ſolum adoleſcenti, ac puberi pueri nomen 6
convenit, ſed etiam infanti; paſſim enim in ſacris lite-
ris pueri nomine vocantur infantes, & de Chriſto Do-
mino recenter nato, Lucæ *cap.* 2. *Videntes autem co-*
gnoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc,
& ibid. cap. 1. de Joan. Baptiſta, *quis putas puer iſte*
erit? & ubique alias, quin etiam Hipp. *in lib. de Nat.*
puer. poſt completam fœtus formationem puerum
ipſum vocitare conſuevit.

Sed proprius ſumentes pueritiæ nomen, dicen- 7
dum eſt, eam eſſe ætatem intermediam inter infan-
tiam, & pubertatem, vel melius, eſſe totum illud 8
ſpatium vitæ, quod intervenit incipiendo ab eo, in
quo primum infantes expedite loqui incipiunt, uſ-
quequo pubeſcant & idcirco Puer dicitur, proprie 9
loquendo minor 14. annis, Gloſſ. *in l. ſancimus,*
C. quæ ſit bon. poſſ. Gloſſ. *in c. ex ratione, de Ætat. &*
qual. & in præf. tit. 14. *verb. Pueris, & in cap. ſuper*
inordinata, de præbend. & dignit. verb. pueri tit. 5. *&*
in c. referente de delict. puer. Bart. *in l. ſervis, ff. de le-*
gat. 3 licet idem Bart. *in l.* 1. *§. initium, n.* 1. *ff. de po-*
ſtul. pueritiam ad 17. annum extendi voluerit, aliis 10
ad 15. ut Terentio Varrone, aliis ad 16. ut Servio
Tullo illam prorogantibus, aliis verò etiam ad 18. ut
Gloſſ. *in cap. in veteri, diſt.* 77. cum Menochio tamen 11
dicamus puerum dici à ſeptimo anno, uſque ad 14.
annum vero perdurare cum jam citatis Doctoribus
pueritiæ ætatem concludamus, Farinac. *prax. crim.*
part. 2. *tom.* 1. *lib.* 3. *quæſt.* 42. *n.* 6.

Quæ ætas pupillaris quoque dicitur, & in ea con- 12
ſtituti pupilli, Gloſ. *in c. ex ea, de elect. & elect. pot.*
Gloſ. *in jam ſæpius cit. §. minor. natu.* Bart. *ibid.* quan- 13
quam pupillaris nomen etiam ſuperiorem ætatem,
hoc eſt infantiam comprehendit, ut patet ex citata
Gloſ. *in d. c. ex ea.* Quæri autem poteſt de pueris id,
quod ſupra de infantibus quæſitum eſt circa intel-
lectus perfectionem, utrum ſcilicet & in iis talis ſit,
quæ impediat, quominus propria, & civilia nego-
tia obire poſſint, & dicendum videtur, quod licet
progrediente ætate ſemper intellectus in homine,
proficiat, ita ut, quo major natu homo eſt, eo majo-
rem, ac perfectiorem intellectum habere præſuma-
tur, quantum eſt ex hoc, ſimpliciter tamen pueros

14 intellectus, & rationis minimè eſſe participes: hac igitur ratione, licet puer proximus pubertati, vel ut Juriſperitorum nonnullorum modo loquar, poſt decimum annum cum dimidio (tales enim magis pubertati proximi dicuntur, Gloſſ. *in l. pupill. inſtit. de inut.*
15 *ſtipul.*) majori intellectu dotari videatur, quam pro-
16 ximus infantiæ, hoc eſt antè prædictum terminum, ut Gloſ. *ibid. in verb. infantiæ proximus*, tamen ſimpliciter loquendo, utrumque eſſe rationis expertem dicendum eſt: de his enim dicebat Ariſt. 8. *de hiſt. anim. cap.* 1. eorum animam non differre ab anima belluæ, quod intelligendum venit quoad rationis uſum, & idipſum firmavit Gal. *in lib.* 3. *de Plac. Hipp. & Plat. cap.* 7. *claſſ.* inquiens: *Pueri ratione minimum utuntur, & iræ, & cupiditatibus ut beſtiæ ſerviunt*, quod & *lib.* 5. *c. ult.* in his verbis repetit: *Adulti ratione iracundiam refrenant, pueri autem nihil tale efficiunt, quemadmodum neque beſtiæ*, & ante illum firmavit, eandem ſententiam Plato, 4. *de rep. verſ. fin.* Ne vero putes, Galenum pueros fortaſſe vocare infantulos ſeptennes, vel natu minores, ipſe ſe ipſum declarat, *comm.* 3. *Aphor.* 24. ubi pueros ſe appellare infantes uſque ad pubertatem, & infrà teſtatur.

17 Hoc ipſum etiam ex communi hominum ſententia patere poteſt, cum enim quid ſignificare volumus undequaque, ac hominum cuicunque notum, dicimus, puero etiam notum eſſe, ut qui parum, imo nihil cognoſcere præſumatur, quo proverbio uſus eſt Homer. *Odyſſ.* 6.

Facile autem notæ ſunt etiam ſi puer præiret infans.

Et Plat. *in convivio*, idemque Plat. *in lib. de nat. hum. verſ. med.* per puerum rudem, ac ineptum hominem ſignificabat, inquiens, *Puerum in omnibus hujuſmodi te ipſum putabis, & in Protagora verſ. fin. Ita ut is* (de quo loquebatur) *puero nihilo melior appareat*, quaſi dicat rudis, & inſipiens. Alias vero millies. Idem Plato, pueros & intelligentia carere, & rationi eſſe expertes teſtatus eſt, præcipue verò 6. *de leg.* Puerum omnibus beſtiis magis intractabilem, & inſidioſam, acrem, ac procaciſſimam beſtiam vocabat. Ecquidnam multis opus eſt in re vel pueris ipſis notiſſima? ſatis ſit ex Sacris adduxiſſe, puerum pro incipienti accipi, ut eſt Eccleſiaſt. *cap.* 10. *verſ.* 16. *Væ tibi terra, cujus rex puer eſt*, & Eſaiæ *c.* 3. *verſ.* 3. *Et dabo pueros principes eorum*, jure meritò ergo hæc ætas improvida dicebatur a Lucret, *lib.* 1. & 4. *de rer. nat.*

Ut puerorum ætas improvida ludificetur.

18 Dubitatur tamen de pueris pubertati proximis, ſeu qui decimum jam annum peregerunt, hos enim aliqualem habere intellectum ex Ariſt. ſententia dicebat Malauſ. in terminis minoris, *conſ.* 65. *num.* 15.
19 *vol.* 1. idcirco fortaſſe tunc temporis dicuntur doli capaces, *l. Pupillum, de reg. jur.* Zabar. *de homicid. vol. & caſ. in c. ſi furioſius, n.* 7. Imo cum tunc quis ſit perfecti intellectus, cum eſt doli capax, Jaſ. *in l.* 1. *ff. de acquir. hær.* §. *Adipiſcimur, num.* 18. quia in ta-
20 les omne delictum cadit præter adulterium, *c.* 1. *de del. puer.* Summ. Hoſt. *lib.* 4. *de frig. & malefic. num.* 3. ſequitur hinc, quod pueri decennes, aut paulo majores perfecti ſint intellectus.

His tamen ex ſuperioribus patet reſponſio, reſpe-
21 ctivè enim ad peractam ætatem illi locuti ſunt, nam ſimpliciter impuberem judicio carere apertiſſimè dixerunt DD. Archid. *in c. ex eo, num.* 2. *de elect.* ipſumque ignorare omnia quæ videt, *l.* 1. §. *impuberes, C. de falſ. mon.* licet dubium non ſit, quod in his, qui jam
22 pubertati accedunt, manifeſtum intellectus rudimen-
23 tum appareat; unde bene Peleus *queſt. jurid.* 13. tales
24 ſemiplenum habere judicium dixit, quod etiam ipſæ leges firmare videntur, cum minores fragile habere conſilium firmant, *l.* 1. *ff de minor.* Boer *conſ.* 39. *n.* 1.
25 ex cujus conſilii fragilitate mirum non eſt eos, ut Terentius *in Hecyra act.* 3. *ſc.* 1 dicebat eſſe levi ſententia, unde Gal. *in lib. de fætuum form. cap.* 3. *in fin.*
26 *claſſ.* 3. pueros dicebat, quoad rationalem animam, imperfectos eſſe, & alibi eos, quæ corporis ſunt, functiones optimè exercere dicebat, quæ verò animi, non ita, ſed proxima potius ætate.

Secundo videndum hic de potentia coeundi, an ſcilicet in hac ætate poſiti apti ſint ad Venerem exercendam; licet enim, ut ſupra dixi, *ex cap.* 1. *de delict.* 27
puer. in impuberem omne delectum cadere poſſit, præter adulterium, & impubes non præſumatur apud Juriſtas potens ad coeundum, Boſ. *in pract. crim. tit. de delict. n.* 28. Surd. *conſ.* 364. *n.* 33. *tom.* 3. Unde ob defectum naturalis vigoris ad coitum non poteſt contrahere matrimonium. Rot. *in Hipporegien. prætenſi matrimonii*, 1. *Decembris* 1589. *coram Comitulo.*

Tamen non deeſt dubitandi locus, cum multi caſus 28
enarrentur puerorum, qui novennes, aut decennes non tantum coiverint, verum etiam filios generaverint, & inter alios vulgatus eſt caſus etiam inter ipſos Jureconſultos teſtimonio Divi Hieronymi, ſive ut alii malunt, Divi Gregorii confirmatus, quem refert Gloſſ. *in ſum.* 20. *q.* 1. & plures hujuſmodi hiſtorias recolligit Schenck. *obſerv. Medic. rar. lib.* 4. *tit. de Conceptione*, quin etiam ipſe ſimilem his hiſtoriam hic ſubnectere poſſem, quam tamen omittam. De fœminis item ſimiliter eadem, quæ de maſculis circa eam rem enarrantur, & Solit. *de cit. orb. cap.* 63. (ut hoc obiter dicamus) meminit quarundam mulierum Indarum, quæ quinquennes generant, octennes tamen conſeneſcunt, ac pereunt, ſed quod magis movere nos poteſt, Jouber. *lib.* 2. *Error. popul. cap.* 2. multis probat, pueros novennes, ac decennes, & præſertim puellas concipere aliquando poſſe, & plures etiam concepturas ante pubertatem, ſi viro uterentur. Hæc tamen nihil ad nos, ſed ex his, quæ ab aliis relata ſunt, & quo ad noſtras regiones pertinet, videbatur deduci poſſe, pueros impuberes, & ad coeundum, & ad generandum aptos eſſe poſſe.

Contrarium tamen veritatem habere dicendum, 29
nunquam enim puer aptus erit ad coeundum, & 30
multo minus ad generandum, quia ſemen non poteſt emittere; licet enim aliqui infra tempus pubertati conſtitutum & coiverint, ac ſemen emiſerint, 31
& filios procreaverint, hoc non ex univerſalis Naturæ, ſed ex particularis inſtituto factum; univerſalis enim ſua opera in pluribus commonſtrat, & per ea plura individua regulantur, non vero per particularem aliquam naturam. Veruntamen & ii ipſi, qui infrà præſcriptos terminos coiverunt, & generarunt, pueri amplius dicendi non erant, etiamſi ſe- 32
ptennio minores generaſſent; ſed puberes vocandi, cùm pubes dicatur is apud Jureconſultos præcipuè, 33
qui poteſt concipere, & generare, *cap. Puberes de deſponſ. Impub.* quamobrem recte Summa Hoſtienſ. 34
lib. 4. *de ſponſ. Impub. n.* 5. & 7. dicebat, non attendi numerum annorum, ſed puberem dici etiam minorem 14. aut 12. annis, ſi modo malitia ſuppleat ætatem, hoc eſt, ſi coire poteſt; unde eſt, quod Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *cont.* 1. *caſ.* 57. *n.* 32. recte ſenſiſſe dicendus ſit, cum inquit: *Si puer decem annorum ad coeundum potens eſt, uxorem ducere poteſt.*

Et ex his apparet male pronunciatum eſſe ab Alex. 35
in l. Aurib. ff. de vulg. & pupill. n. 14. Impuberem poſſe contrahere matrimonium, & habere filios, quando malitia ſupplet ætatem, & male quidem contrariatum ex Bart. contrarium tenent, *in l. in pupill. de vulg.* 36
& pupill. n. 6. ut idem Alex. refert; nam eo ipſo, quod hic, quem impuberem vocat Alex. aptus erit ad generandum, jam non erit amplius impubes, ſed pubes, cum præcipue per hoc, ut dixi, quis dicatur pubes, quando ſcilicet potens eſt ad coeundum; hoc enim inter alia pubertatis ſigna evidentiſſimum, ac infallibile dicitur Juriſperitis. Summa Hoſtienſ. *ubi ſupra, n.* 4. 37
& 5. Abb *ibid. n.* 2. quippe cum quatenus qui impubes eſt, non præſumatur potens ad coeundum, ut dictum jam ſuperius eſt; Alex. autem nimis ſe reſtrinxit annorum quantitati, cum dixerit, impuberem poſſe habere filios, id enim ſibi voluit ille, quod impubes, hoc eſt, qui ad annos à lege pubertatis præſcriptos adhuc non pervenit, potis ſit ad generandum, quando malitia ſupplet ætatem, attendens potius nomini, quam naturæ rei.

Ex hoc quidem pacto Alex. opinio veritatem ha- 38
bebit, ſecus autem, ſi impuberis nomen in propria, ac germana ſignificatione accipiatur; nam nomen Impuberis dicit ineptitudinem ad generandum, cum iſtud ipſum nomen apud Ariſt. 7. *de hiſt. Anim. c.* 1.

pro

prò ſterili accipiatur; *Prodeunt*, inquit, *nonnulli jam*
inde à primo ortu naturæ impuberes, infæcundique, &
paulò infrà: *Mulieres etiam ſimili modo Impuberes à Natura creari poſſunt*: nec abs re doctiſſimus Fernel. *Pa-*
39 *thol. lib. 6. cap. 17. in principio*, Impuberes ſteriles eſſe ab-
ſolutè dicebat, quia quatenus impuberes habent repu-
gnantiam quandam, & naturalem ineptitudinem ad
generandum tam ex parte potentiæ ad coeundum,
quam ex parte emittendi ſemen, quàm etiam ex parte
ſeminis, quod tamen vel non emittunt, vel dato quod
emitterent, fœcundum non eſt, quod non ſolum de
Impuberibus, ſed etiam de ipſis puberibus affirmabat
40 Gal. *lib. 2. de ſan. tuend. cap. 2. claſſ. 2.* dicens: *Quæ enim*
banc (juventutem) *vel præcedunt ætates, vel ſequuntur,*
aut planè ſemen non effundunt, aut certè infæcundum, aut
41 *malè fæcundum effundunt*. Etiamſi verò in Impuberi-
bus, qui jam pubertati accedunt, non ſolum reperia-
tur coeundi appetitus, ſed etiam aliquando potentia,
ac coeuntes aliquam percipiant voluptatem etiam ſe-
men non emittentes, Ariſtot. teſte, *Problem ſect. 30.*
Problem. 1. in 7. quam coeundi voluntatem, ac Vene-
42 ris pruritum *bircire* apud Hipp. vocari teſtatur Gal. *in*
7. de morb. vulg. comm. 3. text. 25. claſſ. 3. Licet apud Ari-
ſtot. *lib. 1. de gen. animal. c.* 18. hircire dicantur, quæ ni-
mia alimenti copia luxuriant, & idcircò minus ſe-
minis habent, ſed apud Galenum *bircire*, id eſt,
quod in canibus *catulire*, dixit Varro 2. *de re Ruſtic. c.*
16. atque ea de re benè firmaverit Abb. *in c. à nobis de*
43 *deſponſ. Impub. n. 3.* potentiam coeundi anticipare tem-
pus pubertatis; tamen quia impuberes nec ſemen
verè aut emittunt, aut emittere poſſunt, conſe-
quenter generare, idcirco, durante hac generandi
impotentia, impuberes vocandi ſunt, ac eadem im-
potentia terminata, ſemen emittentes, & generan-
tes, etiam eum annorum numerum, ut dixi, non
complentes, in quo plerumque cæteri pubeſcere ſo-
lent puberes, & non ultrà impuberes dicendi, & id-
circò idem Abb. *in c. Quon. freq. Ut lit. non conteſt n.* 18.
dicebat, & benè, quod licet pubertas in pluribus
accidere ſoleat 14. anno, tamen reſpectu matrimo-
nii reſpicimus, quod quis generare poteſt.

SUMMARIUM.

1 *Pueritia dicitur Impubertas, & Impuberes in ea ætate conſtituti.*
2 *Impubes accipitur aliquando pro minore 25. annorum.*
3 *Pueritia incipit à ſeptimo anno, deſinit vero in 14. ſic & impubertas.*
4 *Pueritiæ nomen ad alias extenditur ætates.*
5 *Impubertas propriè quæ etas dicatur.*
6 *Præpoſitio* In, *poſita in principio nominis importat negationem.*
7 *Impubes quis ſit.*
8 *Impuberis nomen ſimile eſt nomini inteſtati.*
9 *Inteſtatus quis dicitur.*
10 *Impubertas in duas partes diviſa.*
11 *Ætas Infantiæ proxima quæ.*
12 *Pubertati proxima ætas quæ ſit ſecundùm aliquos, & ſecundum alios quæ, n. 14. Reprobatur utraque ſententia, num. 13 & 15.*
16 *Eatenus quis dicitur pubertati proximus, quatenus aliqua rudimenta pubertatis habet, & n. 22.*
17 *Proximi pubertati qui dici debeant juxta Galeni ſententiam declaratur, n. 19.*
18 *Non eſt unus omnium certiſſimus pubeſcendi terminus.*
20 *Inter Juriſperitorum opiniones quænam ſit Galeno magis conſona, & quæ minus, n. ſeq.*
23 *Tempus apud leges conſideratur aliquando de momento ad momentum.*
24 *Menochii opinio approbatur.*
25 *Tempus pubeſcendi, & ſe pubertati approximandi diverſificatur pro temperamentorum diverſitate.*
26 *Judex debet cognoſcere temperaturam ejus, cujus ferre judicium debet, an proximus pubertati dici illi conveniat.*
27 *Temperamentorum cognitio ad Medicum ſpectat.*
28 *Multa pubeſcentiam ipſam, & conſequenter ætatem pubertati proximam, & retardare, & accelerare poſſunt.*
29 *Ipſa natura intrinſeca eſt prima, & adæquata cauſa celerioris aut tardioris pubeſcentiæ.*
30 *Judex deberet adhibere Medicos in definitione ejus quæſtionis: an quis pubertati proximus ſit?*

QUÆSTIO V.

Qui dicantur pubertati proximi.

ÆTas pueritiæ dicitur etiam Impubertas, & qui 1
in ea conſtituti ſunt Impuberes, Gloſ. *in l. ba-*
red. computatio, ff. ad l. Falc. nam impubes dicitur minor
14. annis, & uſque ad 14. annos, *l. non ſolùm, §. ſi*
libertus ff de excuſ tut. Iaſ. *in l. impub. ff. de acq. bæred.*
n. 2. Alber. *in dictìon. in verb. impubes*, licet, ut habetur 2
ex *eadem l. non ſolùm*, impubes aliquando accipiatur
pro minore 25. annis, ſed impropriè, & largo modo.
Quemadmodum autem pueritia à 7. anno incipit, 3
deſinit verò in 14. ex ſuprà citatis, ſic & impubertas,
Hoſt., *in ſum. lib. 4. de deſponſ. impub. n. 3.* Farin. *ubi ſu-*
pra n. 8. ſed pueritiæ nomen ad alias quoque ætates ex-
tenditur, ut ex ſuperiori quæſt. patet; impubertas au-
tem non ita; nam propriè loquendo ea ſolummodò 4
ætas dicitur impubertas, quæ inter pubertatem, & 5
infantiam media eſt: quanquam enim illa præpoſitio
In, cùm in principio nominis ponitur, negationem ſi- 6
gnificat, Gloſſ. *in l. ſacrilegi, ff ad l. Jul pec.* & patet in
pleriſque nominibus, ne dicam omnibus, ut impo-
tens, ignarus, inutilis, inobediens, infirmus, im-
piger, imprudens, irrationalis, infrequens, innatus,
& hujuſmodi, ita ut *impubes* idem importet, ac ſi di-
cas, *non pubes*, tamen videtur cum negatione in hoc
nomine notari proxima aptitudo ad pubeſcendum,
tanquam ſi diceres, Impubes is eſt, qui ad huc pubes 7
non eſt, ſed pubertati proximus, vel in ætate puber-
tati proxima: ſecùs enim dicendo, non minùs hoc *im-*
puberis nomen cæteris ætatibus convenire poſſet, quæ
extra pubertatem ſunt, quàm huic, quæ propriè *Im-*
pubertas à nobis dicitur.
Similem nominis ſignificationem reperies in non- 8
nullis aliis vocibus cum hac negatione compoſitis,
quæ cum negatione proximam, ut dixi important apti-
tudinem ad eam ipſam rem, quam negant, ut eſt,
exempli gratia, nomen *Inteſtati*, neque enim quilibet 9
qui teſtamentum, non conficit inteſtatus decedere di-
citur, ſed is tantum, qui, cùm poſſet condere teſta-
mentum, non condidit, *l. Inteſtati, ff. de ſuis, &*
legit. bæredibus. Unde Iuven. *Sat.* 1.

Hinc ſubitæ mortes, atque inteſtata ſenectus.

nempè quia ſenes maximè teſtamentum condere poſ-
ſunt, ac debent.
Hæc igitur ætas à Juriſperitis in duas partes dividi- 10
tur, quarum unam vocant ætatem Infantiæ proxi-
mam, alteram verò ætatem proximam Pubertati, ut
in ſuperiore quæſtione jam meminimus, utraque ve-
rò ſub pueritia continetur. Menoch. *de arbitr. lib. 2.*
cent. 1. caſ. 57. num. 19.
Incipit porrò ætas, quæ Infantiæ proxima dicitur 11
ab anno ſeptimo, Menoch. *ubi ſup. n.* 12. vel jam per-
fecta infantia, ac durat, ſecundùm Iuriſperitorum
ſententiam, & terminum ab iis aſſignatum in mari-
bus uſque ad decimum annum, & undecimi dimi-
dium, in fœminis ad novem uſque, & dimidium de-
cimi, ita ſæpiùs jam citata Gloſſ. *in §. Pupillus omne,*
verb. Infantiæ proximus, Inſt. de inut. ſtipul.
A quo tempore ſupra uſque annum 14. enumeratur 12
ætas, vel ætatis pars illa, quæ pubertati proxima di-
citur ſecundùm communiorem Juriſperitorum ſen-
tentiam, Gloſſ. *ubi ſup. & in l. Pupillam, ff. de reg. Jur.*
Gloſſ. fin. *in l. 1. ff. de nov.* Jaſ. *in l. properandum, §. Et*
ſiquidem n. 2. C. de Jud. & in Auth Sacramento n. 6. Caſtr.
ibid. n. 2. & conſ. 384. *n. 9.* Zabar. *de bomic. vol. & caſ. cap.*
ſi furioſus, num. 7. Dec. *in l. Pupillum, de reg. jur. in*
princ. Alberic. *in Diction. in verb. ætas inf.* Roland. *conſ.*
57. *nu.* 25. Cephal. *quæſt.* 291. *in prin.* Surd. *conſ.* 364.
num. 4. & 31 *Tom.* 3. Bellarm. *conſ.* 48. *num.* 44. Covar.
relect. tom. 1. part. 2. caſ. 5. n. 5. & alios citat. Menoch. *ubi*
ſup. num. 21.
Sed hanc ſententiam reprobat, & confutat ipſe Me- 13
noch. ibid. ſimulque aliam eorum adducit opiniodem,

qui proximos pubertatis eos dici volunt, qui per ſex
14 tantùm menſes à pubertate diſtant, & præter hanc
alias etiam opiniones refert, quas omnes benè refel-
lit, ut apud ipſum videre eſt.

15 Neque abs re videtur Menochius omnes prædictas
16 ſententias reprobare, ac convellere, nam eatenùs
quis pubertati proximus dicendus videtur, quatenus
in eo aliqua pubertatis rudimenta apparent; at non
illicò poſt aſſignatos terminos hæc rudimenta pullu-
lant, ſed cùm pueri à pubertate parùm diſtant, unde
Gal. *comm. Aphor. 3. Aphor. 27. extr. ord. claſſ.* proxi-
17 mi pubertati dici, inquit, illi poſſunt, qui duode-
cimum, decimum tertium, aut quartum ſupra de-
18 cimum annum agunt; quia, cum (ut ipſe addit)
non ſit unus omnium certiſſimus pubertatis terminus,
propter caliditatis, & frigiditatis temperaturam; id-
circò, prout citius, aut tardiùs quis pubeſcit, ſic ci-
tiùs, aut tardiùs pubertati fieri proximus dicendus:
ea etenim de re varios ille appoſuit terminos, cùm
de proximis pubertati decernere voluit, neque uni-
co tantùm ſe ſe reſtrinxit. Ea ergò videtur fuiſſe Ga-
19 leni mens, ut proximi pubertati dicendi ſint in an-
no pubertatem præcedenti.

20 Cæterum Galen. opinioni inter Jurisperitorum
ſententias magis conſona videtur eorum opinio, qui
per ſex tantùm menſes à pubertate diſtantes dici pu-
bertati proximos voluerunt, cujus opinionis fuit ſu-
periùs cit. Gloſſ. *in l. Pupillum, ff. de reg. jur.* & alios
huic ſententiæ faventes refert ipſe Menoch. *ubi ſuprà
nu.* 28. Rota *in citata Hipporeg. prætenſi matrim. num.* 4.

21 Minus probabilis inter omnes eorum opinio eſt,
22 qui voluerunt, eum dici pubertati proximum, qui
per tres tantùm dies à pubertate diſtat, quam refert
idem Menoch. *ubi ſuprà n.* 32. quia, ut jam dixi, in
tantum quis dici poteſt proximus pubertati, in quan-
tum rudimentum aliquod pubertatis habet, quod ta-
men rudimentum non poteſt de die in diem appa-
rere, quia Natura, & calor ipſe nativus, cujus opus
illud eſt, non poteſt in tam modico tempore tam ap-
parentem mutationem in corpore excitare, neque
23 poteſt hic, ut alias apud leges uſu venire ſcio, tem-
pus de momento ad momentum conſiderari, *l. deni-
que, § Minorem* 23. *ff. de minor.* quia calor ordinatè,
ac congruo tempore procedit alterando, & agendo in
radicale humidum, non autem de repente.

24 Verum enim verò inter omnes opiniones magis
arridet ipſius Menochii opinio, *ubi ſup. n.* 44. quam
magis receptam hodie dicit, & in quam conſpirant
Auctores ab eo citati, quibus adde Vigl. *in tit. de
teſtam. ordin. n.* 11. ſcilicet, relinqui Judicis arbitrio,
an quis dicatur proximus pubertati. Quas omnes
opiniones recitat Farin. *quæſt. crim. lib. 3. q.* 91. *n.* 4. *ad
plures ſeqq. part. 2. tom. 2.* & Sanch. *de matrim. lib.* 7.
diſput. 104. *n.* 37. *& ſeqq.* qui *n.* 40. *& ſeqq.* Menochii
opinioni adhæret.

25 Cum autem præcipuè ob temperaturæ, caliditatis
nempe, & frigiditatis varietatem, hoc tempus in par-
tibus diverſificetur, malè videtur judicari poſſe, an
26 quis ſit proximus pubertati, niſi ſimul & tempera-
turam ejus is, qui judicat, cognoſcat.

27 Quæ cognitio, cùm ad Medicum ſolummodò
pertineat, ipſe prout quis magis, aut minùs natura
calidus, aut frigidus exiſtet, ſic aut eſſe, aut non eſſe
pubertati proximum judicare poterit; licet & regio-
nem & mores, & victus rationem, & inſtitutionem
à puero in judicando reſpicere etiam debeat: nam &
28 hæc omnia ſimul, & unumquodque per ſe pube-
29 ſcentiam, & retardant, & accelerant, quanquam
ipſa natura temperamenti intrinſeca, ac prima cau-
ſa ſit celerioris, aut tardioris pubeſcentiæ: benè igi-
tur in hac parte cautum fore per Judicem exiſtimave-
30 rim, ſi Medicum pro definitione hujus quæſtionis
unà adhibeat ad judicandum.

SUMMARIUM.

1 *Pubertas dicitur à pube.*
2 *Pubes quid, & num. ſeq.*
4 *Os pubis.*
5 *Pubertas quid.*
6 *Proprium pubertatis eſt pilos in diverſis partibus cor-
poris generare.*
7 *Barbam ab ulnis puerorum vellere, Proverbium.*
8 *Homero poſtridie ab ortu pili in inguinibus nati.*
9 *Pubertas, & Adoleſcentia, idem.*
10 *Adoleſcentia ad ſuperiores ætates ſeſe extendit.*
11 *Pubertati propriè convenit Adoleſcentiæ nomen.*
12 *Adoleſcentia à 18. ad 25. annum enumeratur.*
13 *Ætas diſcretionis quæ.*
14 *Puberibus conceditur, ut teſtamentum concedere poſſint.*
15 *Ætas tenera.*
16 *Floridæ nomen pubertati aptari deberet.*
17 *Pubeſcentia in homine reſpondet, quod in ſtirpibus eſt flo-
rere.*
18 *Ætate florentes qui, & ætatis flos, num. ſeq.*
20 *Ætas grata.*
21 *Ætas nubilis.*
22 *Mulier propriè nubilis dicitur, non vir.*
23 *Nubere uxori, Proverbium.*
24 *Ephebi qui.*
25 *Quando incipiat pubertas ex aliquorum ſententia, & ex
ſententia Fernelii num. ſeq.*
27 *Quartus decimus annus nimis præcox pro incipiente pu-
bertate, & num.* 47.
28 *Terminus 14. annorum eſt in maſculis, in fœminis au-
tem duodecim.*
29 *Terminus annorum 12. in fœminis eſt præcox, & n.* 37.
30 *Infallibile pubertatis ſignum eſt concipere, & generare
poſſe, & num.* 78.
31 *Mas ante ſeminis emiſſionem generare non poteſt, neque
fœmina ante menſtrua.*
32 *Quando debeat dici mas, aut fœmina pubeſcere.*
33 *Virginibus menſes non prodeunt ante pubertatem.*
34 *Ex fœminis vix duodecima pars in anno ætatis duodeci-
mo menſtruatur.*
35 *Jus adaptatur his, quæ ſecundùm plurimum veniunt.*
36 *Pubertas in fœmina quando incipiat, & num.* 38. 41.
43. 44. 45. *&* 46.
39 *Heſiodi auctoritas magna.*
40 *Nubendi tempus.*
42 *Tutela in fœminis cur celeriùs abſolvatur.*
48 *Fœmina citius pubeſcit, quàm vir, & cauſam ex Hoſt. vide
n. ſeq. confutatur n* 51. *veras ejus rationes, vide nu.* 52.
50 *Fœmina calidior viro. Contrarium n. ſeq.*
53 *Fœmina eſt viro imperfectior.*
54 *Tempora perfectionis, & imperfectionis, reſpondere ſibi
debent.*
55 *Ratio imperfectionis ipſius fœminæ.*
56 *Perfectius tardiùs augeſcit imperfectiori.*
57 *Ante perficitur corpus, quam animus.*
58 *Fœmina ratione humidioris temperaturæ augeſcit ci-
tius quàm mas.*
59 *Humiditatis cauſa corpora faciliùs creſcunt.*
60 *Ratio tardioris augmenti ipſius fœminæ dum in ma-
terno utero commoratur.*
61 *Mas in utero citius augeſcit, quàm fœmina.*
62 *In fœmina maxima dominatur humiditas.*
63 *Humiditas caloris actionem infringit.*
64 *Pubertas quo anno abſolvatur.*
65 *Plena pubertas quando ſit, & n.* 67. 69. 70.
66 *Triplex pubertas.*
68 *Non eſt unus omnium pubeſcendi terminus, & n.* 75.
71 *Ex quibus ſignis deprehendatur pubertas.*
72 *Corporis inſpectio honeſtatis cauſa exploſa.*
73 *Tria pubertatis ſigna reiiciuntur, n. ſeqq.*
76 *Pilorum eruptio non facit ætatis differentiam.*
77 *Coeundi potentiam non eſſe pubertatis ſignum.*
79 *Qui in pube non ſunt, coire poſſunt, non generare.*
80 *Potentia coeundi præcedit pubertatem.*
81 *Certiſſimum pubertatis ſignum.*
82 *In pubertate magnæ fiunt corporis mutationes.*
83 *In pubertate dignoſcenda corporis temperamentum
conſiderandum eſt.*
84 *Abb. fruſtra quærit indicia demonſtrantia in pubere coe-
undi potentiam.*
85 *Puberes an integrum rationis uſum habeant.*
86 *Lex non permittit puberibus omnia ſuo arbitrio agere.*
87 *Puberes habent rationis uſum, ſed adhuc rudem.*
88 *Puberes imprudenter ſe gerunt.*
89 *Puberes à paſſionibus nimis vincuntur.*

QUÆ-

QUÆSTIO VI.

De Pubertate.

1 PUbertas à Pube dicitur, eſt autem Pubes lanugo,
2 quæ maribus ut plurimum 14. anno, aut 15. Fœminis 12. aut tardius circa pudenda oriri ſolet. Cagnol. *in* §. *Impuberibus*, *ff. de reg. jur.* Calep. *in dictio. in verbo Pubes*, Auſonius *in Roſa*.

Collige Virgo roſas dum flos novus, & nova pubes.

Idem etiam apud Hippocratem ſignificare reperies, *in lib. de artic. verſ. med.* cùm inquit: *Pubes autem & barba ſenior, & carior increſcit*, & alibi ſæpè Celſ. *lib. 2. cap. 1. ſuæ Med. Incipiente verò jam pube.* Unde Pubes pro ipſis adoleſcentibus accipitur. Horat. *lib. 2. Carm. Od.* 8.

Pubes tibi creſcit omnis.

3 Dicitur præterea Pubes etiam pars ipſa, in qua pili emergunt in infima ventris regione poſita, & ſub qua veſica ſuam poſituram habet. Ruf. Epheſ. *de part. corp. hum. appellat. lib.* 1. *cap.* 11. Hipp. *in lib. de nat. puer. verſ. med. At ſimul ac menſibus genituræ via patet, tum puero, ac virgini extrema cuticula rareſcente, pilus in pube naſcitur, & in lib. de carnib. Ac fortaſſis mirum aliquem ſubeat, cur in axillis, & pube, & reliquo corpore pili multi ſuccreſcunt*; & ſic
4 Gal. *in prim. Prorh. comm.* 2. *text.* 37. unde os illud huic parti ſubſtratum dicitur os pubis, ut apud Ana-
5 tomicos videri poteſt, quorum auctoritatem in re nullius momenti minimè neceſſe eſt addncere. Cæterum pubertas id vitæ ſpatium dici poteſt, in quo primùm pube in pudendis, aliiſque corporis partibus erumpente, primùm ad generandum aptus homo fit: patet ex Hippocr. *loco proximè adducto in lib. de nat. puer.* Videtur enim hujus proprium pilos in
6 prædictis partibus procreare, quibus omnino deſtituta reperitur ſuperior ætas; qua de re cum inanem, ac futilem operam ſignificare volebant Anti-
7 qui, illud jactabant, Barbam ab ulnis puerorum velli, ut recitat auctor in Adagiis, quaſi improprium, ac alienum quid ab ea ætate, proprium verò ſubſequentis ſit pilos in ulnis progignere, cujus rei rationem reddit Hippocr. *ubi ſupr.* unde pro miraculo narratum eſt ab Heliod. *hiſt. Æthiop. lib.* 3.
8 *trans med.* quòd Homero poſtridie ab ortu pili in inguinibus nati ſint, ex quo caſu cognominatus ſit Homerus, cùm antea Meleſigenes vocaretur, licet ſciam communem opinionem eſſe, cognomen Homeri illum à cæcitate reportaſſe, quemadmodum teſtatur Herod. *in vita Homeri*; ſed hæc obiter.

Plato *in dialogo de Regno*, cum ex contrario ſuperiorum ſphærarum motu omnia retrocedere dixiſſet, homines etiam, quaſi retrogrado, augeſcendi, imò decreſcendi modo, ad peractas jam ætates remeare narrabat, ex quo, inquit, *Pubeſcentium autem corpora glabreſcentia, & ſingulis diebus, ac noctibus decreſcentia in recens nati pueri naturam abeunt.* Ubi glabreſcere, hoc eſt, depilari dixit pubeſcentes, eò, quia à pubertate ad pueritiam remeabant, cùm in naturali motu à pueritia ad pubertatem accedentes, pilos primum progignere conſueſcant, & Avic. 1. 1. *doct.* 3. *c.* 3. definiens hanc ætatem, dicebat eſſe ætatem illam, in qua homo barbeſcit, vocavitque illam patrio vocabulo *Agulamie*, & *Alreach* hoc eſt ætatem pollutionis, quia tunc primum animal ſemen emittere ſolet.

Vocatur porrò hæc ipſa ætas adoleſcentia ab ado-
9 lendo; quia tunc maximè temporis corpus ad ſuum incrementum properat; licet, ſi ad nominis etymologiam reſpiciendum ſit, non hæc ſola ætas dicen-
10 da ſit Adoleſcentia, ſed totum illud ſpatium, quod eſt à prima naſcendi die, uſque ad completum incrementum, perfici ſolitum ut plurimum 24. anno; univerſo enim hoc tempore homo adoleſcit, & incrementum ſuſcipit, ut in ſuperioribus quæſtionibus ex Fernelio annuebam, & fatetur ipſe Hippocr. *in lib. de carnib. ante finem.*

Quamquam autem realiter ita ſe res habet, ta-
11 men hæc ætas pubertatis propriè Adoleſcentia dicitur, quia manifeſtiùs, ac multò magis, quàm in aliis præcedentibus, aut etiam ſubſequentibus ætatibus, ac evidentiùs homo adoleſcit; & propriè hanc eſſe ætatem adoleſcentiam ipſe Galen. dixit, *comm. Aphor.* 5. *Aphor.* 9. licet à 18. anno initium ſumpſerit, tamen & adoleſcentiam, & pubertatem uno eodemque anno terminari ex ipſo patet, ut infrà videbimus.

Neque ob id, quòd Galen. *ubi proximè*, ut dixi, & Fernel. *loco citato Phyſiologiæ, lib.* 3. cap. 10. & ex Juriſperitis Gloſſ. *in* §. *minor. nat. Inſt. de adopt.* & 12
Port. *ibid.* dixerint, adoleſcentiam à 18. anno ad vigeſimum quintum enumerari; idcircò dubites, non unam, eandemque eſſe cum pubertate, quia ſi quod inde dubium inſurgit, ex infrà dicendis facilè diluere poteris.

Dicitur etiam hæc ipſa pubertatis ætas, ætas di- 13
ſcretionis, Alberic. *indiction. in verb. ætas diſcret.* & rectè, cum tum primum pueri alicujus rationis videantur fieri participes; atque ea de re Plato *in Convivio*, hanc ætatem primum mentem habere aſſirmabat, ſub perſona Pauſaniæ dicens: *Non enim amant pueros, priuſquam inceperint jam mentem habere: hoc autem tempus vicinum eſt illi, quo pube-*
ſcentes barbam producere incipiunt. Meritò ergò, & 14
admodum prudenter jam huic ætati per leges conceditur facultas condendi teſtamentum, *l. qua ætate*
ff. de teſtam. & qui teſtam. fac. poſſ. Miror autem quòd 15
hæc ætas dicatur tenera, ut teſtatur Alberic. *in diction. in verb. tenera ætas*, & videtur etiam Celſ. *ſuæ med. lib.* 2. *cap.* 7. teneras ætates vocaſſe juventutem præcedentes, & tamen hoc nomen, ſeu cognomen magis ſuperioribus ætatibus convenire poſſet, licet etiam huic aptari poſſe contendamus, ſed hæc levis momenti ſunt.

Videbatur quoque debere dici hæc ætas florida, 16
ſeu florens, cum pubeſcentiæ in homine reſpondere 17
dixerit Ariſt. 7. *de hiſt. anim. cap.* 1. *in princ.* quod in ſtirpibus florere dicimus ex Alcmeonis Crotoniatæ ſententia. Quanquam Gal. 2. *de ſanit. tuend. cap.* 2. *claſſ.* 1. & 2. *de temper. c.* 2. *claſſ.* 1. & alibi millies & Paul. *ſuæ med. lib.* 1. *cap.* 14. & Fern. *loco ſæpius citato*, ætate florentes appellitant juvenes à vigeſimo
anno ſuprà. Tamen, ſi quid nomini attendendum eſt, 18
florentis nomen huic ætati magis convenire dixerim, præſertim cum animadverterim Hipp. 2. *præd. propè fin.* hanc ipſam ætatem, ætatis florem appel-
laſſe, ut ex ſequentibus ejus verbis patere poteſt: 19
Contingunt autem, inquit, *& juvenibus, & virginibus in ætatis flore, potiſſimumque circa menſtruorum exitum*: tametſi *in* 1. *de Diæta*, florentis ætatis nomine omnes comprehenderint, quæ ſenectutem præcedunt, in communi tamen loquendi modo in ætatis flore conſtitutos dicimus in hac ætate poſitos. Terent. *in Enuch. Act.* 2. *Scen.* 3.

P. Anni? C. Anni ſexdecim flos ipſe.

Nec mirum eſt hanc ætatem gratam appellaſſe Ho- 20
merum *Odyſſ. lib.* 10. *lib. & ultim.* quia flori ſimilis eſt, unde inquit:

——— Juveni viro ſimilis
Primùm pubeſcentis cujus gratiſſima eſt ætas.

Quem locum refert Plato *in Protagora in princip.* 21
Sed Ter. *in Andr. Act.* 1. *Scen.* 1. hanc ætatem vocavit integram:

——— egregia forma, & ætate integra.

Denique hæc ætas appellatur nubilis, *c. Puberes, de deſp. impub.* Lud. Ro. *ſing.* 237. *num.* 3. Covar. *relect. tom.* 1. *part.* 2. *cap.* 5. *num.* 2. Surd. *conſ.* 363. *n.* 8. *tom.* 3. Salazar. *de matrim. art.* 4. *num.* 7. Dicitur autem virgo, ſeu fœmina nubilis, non verò puer
nubilis, niſi impropriè, quia propriè fœmina nu- 22
bit, non vir. Calepin. in verbo: *Nubo*, Unde Ovid. *Metamorph. lib....*

Pronuba quid Juno, quid ad hæc Hymenæe venitis
Sacra, quibus, qui ducat, abeſt, ubi nubimus ambæ?

Quamobrem, cum virum uxori ſubjici ſignificare 23
volumus, illum uxori nupſiſſe dicimus, quaſi is uxori ſerviat, licet Juvenal. *Sat.* 2. dixerit:

——— Nubit amicus.
Nec multos adhibet.

Proprium tamen, ut dixi, fœminæ nubere eſt, non aliter enim bonos auctores eo verbo fuiſſe uſos reperies, Plaut. *in Ciſtell. act.* 1. *Scen.* 1.

LE.

——— *LE. beja!*

Hæc quidem Ecaſtor quotidie viro nubit, nupſitque hodie,
Nubet mox noctu.

Sed de hoc verbo plura vide apud Tiraq. *in leg. connub. gloſſ.* 1. *part.* 5. *num.* 4.

24 Cæterum, qui in pube ſunt, & ad annos pubertatis venerunt, dicuntur Ephebi. Cagnol. §. *in impuberibus, ff. de reg. jur. num.* 1. Calep. *in dict. in verbo:* Ephebus.

25 Incipit verò pubertas in pluribus, & ut plurimum, ut communis fert opinio, à 14. anno, *c. is qui de reg. & tranſ. ad Relig.* §. *pubertatem, inſt. quib. mod. tut. finit.* Summa Hoſtienſ. *lib.* 4. *de deſp. impub. nu.* 3. Abb. *in c. puberes, de deſp. impub. num.* 2. Aret. *in* §. *minor, n.* 11. *Inſtit. de adopt.* Jaſ. *in l. impuberibus, n.* 2. *ff. de acquir. hæred.* Facit pro Medicis Hipp. locus *in Coacis Prænotion. ſent. vel text.* 512. Gal. *Aphor. comment.* 3. *Aphor.* 27. *& comment.* 4. *Aphor.* 7. *extr. ord. claſſ. &* 6. *de ſanit. tuend. cap.* 2.

26 Sed Fernel. *loco ſæpius cit. Phyſiol.* 3. *cap.* 10. pubertatem à decimo anno initiari voluit, cum tamen pro comperto ſit, decimum quartum annum à Juriſperitis, ab aliis Medicis, cæteriſque quibuſvis aſſignatum præcociorem terminum eſſe, quàm par ſit; habet enim locum in calidis regionibus, & tempe-
27 raturis, at in univerſum non ita; quamobrem Gal. præcociorem terminum non adduxit decimo quarto anno, neque ad illum ſe reſtrinxit; quinimò loco jam citato *de ſanit. tuend.* nonnullos tardiùs, quàm decimo quinto anno pubeſcere affirmavit, quin & alios in 14. anno pubertati ſolùm proximos
28 fieri dicebat. At terminus hic quatuordecim annorum locum habet in maſculis ſecundùm Legum peritos: nam in fœminis aliud procedere voluerunt, ſcilicet, quod hæ in 12. ad pubertatem perveniant, ut ex ſupradictis auctoritatibus habetur, quibus addi poteſt Gloſſ. *lib.* 2. *de his qui veniam æt. imp.* Dec. *in c. publ. de deſponſ. impub.*

29 Miror tamen, quo pacto hunc terminum adeò præcocem in fœminis aſſignaverint; cùm ſi evidens, ac infallibile in iis pubertatis ſignum eſt concipere, & generare poſſe ex millies citato *cap. puberes*, & ex Abb. *ibid. n.* 2. & Hoſtienſ. *ibid.* 4. *num.* 4. & ob eam rem hæc ætas Venereæ poteſtati ſubjici-
30 tur, ut ex Procli ſententia tradit Cœl. Rhodig. *lect. antiq. lib.* 19. *cap.* 22. & Epiph. Ferdin. *Theor. lib.* 1. *Theor.* 19. & ob eam ipſam cauſam tunc virgo viri-
31 potens dicitur, §. 1. *Inſt. quib. mod. tut. fin.* Mas qui-
32 dem generare non poteſt, priuſquam ſemen emittat, nec mulier, priuſquam menſtrua patiatur, ut probat abundè Gentil. *quæſt. med.* 39. *verſ. ſciend.* 2. ergò tunc pubeſcere dicendum putaverim marem, cùm primùm ſemen emittit, fęminam, cum primum
33 menſtrua experitur: favet huic ipſe Hippocr. *in lib de genit. in principio*, qui virginibus menſes non prodire dixit intrà, hoc eſt ante pubertatis tempus, ita ut non niſi menſtruis prodeuntibus virgines puberes fiant; & manifeſtè tunc animalia in pubertate eſſe, cùm ſemen emittunt, tradit Ariſt 5. *de hiſtor. anim. cap.* 14. *& probl. ſect.* 4. *probl.* 4. Alb. Magn. *de animal. lib.* 5. *tract.* 2. *cap.* 2.

34 Veruntamen, ſi experientiæ credendum eſt, ex fœminis vix duodecimam partem duodecimo anno purgari compertum eſt, imò & multas ex iis, quibus etiam calidius temperamentum à natura inditum eſt, vix in ipſo decimo quarto in hiſce noſtris regionibus purgari, diligenti adhibita cura, cognovi, licet nonnullas, ſed numero pauciſſimas, duodecimo anno, aut etiam citiùs purgari compererim, inter alias vero puellam carnoſam, ac boni habitus, quæ novem annis minor, rectè, ordinatè, multum, & aſſiduè purgabatur: ſimiles verò hiſtorias, quæ tamen ordinem naturæ non pervertunt, præcocioris purgationis in puellulis, & de puellula recenter nata menſtruis obnoxia, recolligit Schenck. *lib.* 4. *obſerv. Med. Rat. tit. de Menſt. purg.*

35 At ſi jus adaptari debet his, quæ ſecundùm plurimum eveniunt, non verò iis, quæ raiò contingunt, ut habetur per *l. ex his, & per l. ſeq. ff. de leg. & Sen. Conſ. & per l. neque Leges, ibid.* ſi pubertatem tunc 36
eſſe præſentem dicendum ſit, cùm Fœmina purgari per menſtrua incipit; tunc enim, & non ante generare poteſt, terminum duodecim annorum à Juriſperitis aſſignatum præcociorem eſſe, quàm par ſit, 37
concludendum. Neque me à mea opinione removere debet quod firmat Rota *in Toletana nullitatis matrimonii* 1639. *coram Coccino n.* 2. nempe pubertatem in muliere requirere ætatem annorum duodecim: quia loquitur ſecundùm canonizatam Doctorum opinionem; vel voluit pubertatem non poſſe in minori ætate adeſſe, quàm duodecim annorum, & jure, ob menſtruorum apparentiam tunc, & non antè. Faciunt ad meam ſententiam roborandam 38
multa Doctorum hominum teſtimonia, ac omnium primum Heſiod. *in lib.* 2. *oper. & dier.* apertiſſimè mihi faventis in hæc verba:

Junge tibi uxorem, dum firmus adhuc vigor adſit,
Annos cum numeras ter denos, plusvè, minusvè
Aptum eſt conjugium, decimo ſed fœmina quarto
Anno pubeſcit, nubat mox deinde ſequenti.

Neque parvi facienda eſt Heſiodi auctoritas, ut 39
quæ à magnis viris, & ſcientia eminentiſſimis ad ſuas rationes, & aſſertiones roborandas ſæpe ſæpius adducta fuerit, ut à Plat. 5. *de Rep.* ubi illum Sapientem appellat, (quod etiam nomen reportat ab Ariſt. *in lib. de Xenoph. Zen. & Gorg. in princ.*) *&* 8. *ejuſdem de Rep. in princ. & in Charmide, ſive de Temperantia propè principium, &* 3. *quoque de Legibus, & alibi*, & ab Ariſt. *Probl. ſect.* 4. *probl.* 26. nec non etiam à Gal. *de cujuſque anim. peccat. not. atq. med. cap.* 4.

Quod tamen de tempore nubendi Heſiod. tradidit, (& hoc obiter dicamus) contrarium eſt ſententiæ Plat. 5. *de Rep. &* 4. *&* 6. *de Leg. in fin.* qui fœminas non niſi vigeſimo anno nubere voluit, licet *in præcit.* 40
ſexto de leg. etiam in 18. admittat, cui conſentit Ariſt. *Polit.* 7. de viris autem omnes conſentiunt, quòd in trigeſimo uxorem ducant: de ætate autem ad matrimonium apta tam in viro, quàm in fœmina, copioſiſſimè ex quamplurimis auctoritatibus Tiraq. *Gloſſ.* 1. *part.* 6. *l.* 6. *per tot. in leg. conn.* & poſt hunc Covarr. *de ſponſ. & matrim. part.* 2. *cap.* 5. *nu.* 1.

Sed ad rem redeuntes, non deſunt etiam alię quamplurimæ auctoritates ad demonſtrandum duodecimum annum non eſſe verum pubeſcendi tempus, aut frequentius in fęminis, ſed potiùs decimum quartum; inter quas eſt Macrobii locus *in* 1. *de ſomn. Scip. cap.* 6. *verſ. fin.* qui, *Poſt annos*, inquit, *bis ſeptem ipſa ætas neceſſitate pubeſcit, tunc enim moveri incipit vis generativa in maſculis, & purgatio fœminarum*, quanquam teſtatur propter votorum feſtinationem, hoc eſt, ut Juriſperitorum modo loquamur, propter doli capacitatem, tutelam maturius biennio abſolvi legibus, & licet *Saturnal. lib.* 7. *cap.* 7. dixerit, fœminam duodecimo anno pubertatis æta- 42
tem attingere, loquitur tamen eo loci ſecundùm juris diſpoſitionem, non ſecundùm rei naturam.

Addantur his plurimorum Medicorum auctorita- 43
tes, inter quas primum obtinet locum Hippocr. jam ſuprà adducta. Paul. *ſuæ Med. lib.* 3. *cap.* 60. *Mulierum*, inquit, *plurimis menſes* 14. *anno fluere incipiunt,* 44
paucis vere ante 13. *aut* 12. *pleriſque autem poſt* 14. cui aſſentitur Ætius *lib.* 16. *cap.* 51. & Trotula, (quem, ex aliquorum ſententia, fęminam fuiſſe tradit Mercurial. *de morb. mul. lib.* 1. *cap.* 4.) Gentil. *quæſt.* 39. *verſ. ſciend.* 1. & alii penè omnes, inter no- 45
viſſimos autem ſatis ſit adduxiſſe Mercurium *in lib. cui tit. la Commare, lib.* 1. *cap.* 16. & Laurentium *Anatom. lib.* 8. *quæſt.* 7. ubi ejus rationem habet. Non conticenda verò Ariſtot. *aſſertio* 1. *de Gen. Anim. cap.* 20. *&* 7. *ejuſdem cap.* 1. quibus in locis eodem tempore fęminis profluere menſtrua firmavit, quo maribus ſemen; patet autem, non ante decimum quartum mares, ut plurimum ſemen emit- 46
tere, non ante decimumquartum ergo, ex ejus ſententia, fęminæ pubeſcunt, quia non ante menſtrua patiuntur, & ita ſe rem habere firmat, Alex. *probl. lib.* 2. *probl.* 38. & Alb. Magn. *de anima tract.* 2. *cap.* 1.

Licet ergo cauſam à Gellio adductam, votorum nimirum in fęminis feſtinationem, libens admittam, moviſ-

moviſſe legislatores, ut in illis tutela maturius
biennio abſolvatur, tamen quoad pubertatem, ſi
ejus terminus in fœmina pro rei natura eſt conſti-
tuendus, decimuſquartus potius, quam duodeci-
mus conſtituendus eſt, veluti etiam in maſculo,
in quo tamen ſerior conſtitui poſſet; pauci enim
in decimo quarto pubeſcunt, & ii quidem, qui
natura calidiores ſunt, plures decimoquinto, aut
47 etiam decimoſexto, ut ex ſupra citatis Galen. au-
ctoritatibus clare patet.

Negari namque nullo pacto poteſt, fœminam
ſemper citiùs impubeſcere, facta comparatione in-
48 ter calidam fœminam, & marem æqualiter cali-
dum; ſemper enim fœmina marem per anni dimi-
dium, aut etiam integrum annum in pubeſcendo
antecedet, quod & ipſe Hipp. teſtatus eſt *in lib. de
ſeptim. par. verſ. fin. & 6. de morb. vulg. ſext. 2. text.*
35. & cum eo alii omnes.

Cujus rei rationem, cum reddere niteretur Hoſt.
49 *lib. 4. tit de deſp. impub. n. 1.* neſcio quanam auctori-
tate fultus, aut qua ſcientia munitus, quave edo-
ctus experientia, dixerit, fœminam citius ob id
pubeſcere, quod & calidior, & ingenioſior ſit vi-
ro. Nec deſunt Hoſt. & auctoritates, & rationes
ad illud firmandum, quas tametſi profecto ille non
adduxerit, tamen adducamus nos in ejus ſenten-
50 tiæ favorem. Ratio ergo in promptu eſt, quia
fœmina multo magis, quam mas ſanguine referta
conſpicitur, ergo calidior cenſenda eſt, ſanguinis
enim multitudo non niſi ex calore provenit. Acce-
dit Hippoc. auctoritas *in 1. de morb. mul.* ubi hæc
reperies: *Calidiorem enim ſanguinem mulier habet,
ideoque viro calidior eſt*, cujus opinionis fuit etiam
Parmenides, teſtante Ariſt. 2. *de partibus Anim.
c. 2. in princ.* Alias inſuper rationes adducunt, qui
eam quæſtionem ex profeſſo diſcutiunt, quos infra
citabimus.

51 Veruntamen, cum realiter fœmina viro ſit fri-
gidior, & humidior, ut omnes cæteri Philoſophi,
ac Medici conſentiunt, Hipp. *in lib. de Nat. Puer.
& 1. de Vict. rat. non longe à fine.* Ariſt. *ubi proxi-
me, c. 3. & cap. de Gen. Anim. c.* 20. Gal. *2. de ſem.
c. claſſ. 1. & comm. Aphor. 3. Aphor. 11. extr. ord. claſſ.*
Avic. 1. 1. *doctr. 2. cap.* late Macrob. *Saturn. lib. 7. c. 7.*
latiſſime porro conciliat *differ.* 28. *per tot.* Valleſ.
controv. Philoſ. ad Med. lib. 1. cap. 9. Coſtræus *in diſquiſ.
Phyſiol. lib. 3. c. 3.* Epiphan. Ferd. *Theor. lib. 1. Theor.*
23. Rorar. *Contrad. Med. Hipp. contrad.* 38. Andreas
Lauren. *Anatom. lib.* 8. *quæſt. 2. per tot.* & noviſſimus
Nancel. *in Analog. Microcoſ. ad Macrob. lib. 7. part. 3.
probl. 2.* & alii omnes, nullius valoris remanet
Hoſtienſ. ratio, quæ ab ipſo Ariſtot. ubi ſupra
tanquam falſa reprobatur, rationibus autem vel
adductis, vel quæ adduci poſſent, reſpondent præ-
dicti omnes, Hippocratis vero auctoritas pro ipſo
adducta quomodo intelligenda ſit, non eſt præſen-
tis loci inquirere, ſatis pro nunc ſit, ſimpliciter
acceptam, veritatem non habere, licet ſatis aptam
ejus rei declarationem afferat Rorarius *ubi ſupra*;
ſunt tamen, qui textum illum Hipp. germanum
non eſſe, ſed adjectitium voluerunt, quos citat,
& ſequitur idem Laurent. *ubi ſupra verſ. fin.* (Vide
Zacutum *hiſt. Med. P. p.* 130.)

52 Duplici ergo ex cauſa, ſi veram ejus rei ratio-
nem quæramus, fœmina citius mare pubeſcit, ob
naturalem nimirum ejus imperfectionem, & ob in-
natam ſui temperamenti humiditatem; imperfe-
53 ctior enim eſt fœmina mare, ut cum Ariſt. ſen-
tit Gal. *lib. 14. de uſu par. corp. hum. c. 5. claſſ. 1.* qua-
tenus igitur fœmina reſpectu maris imperfectior
eſt, minus ſpatium requirit, ut ſuam integram
perfectionem aſſequatur, quam requirat vir, cujus
perfectio major abſque dubio eſt: tempora enim
perfectionis & imperfectionis, hoc eſt augumenti
& decrementi, reſpondere ſibi debent, Ariſt. *in lib.
de mor. & vit.* patet autem, in fœmina multo ci-
tius advenire incrementum, citius enim generare
54 deſinit, citiuſque ſeneſcit, quam vir: imperfectio
vero ipſius debiliore emanat calore, & idcirco, li-
55 cet citius conſeneſcat, citius etiam incrementum
in ea abſolvitur, Galen. *in 6. de morb. vulg. com-
ment. 2. text. 45. claſſ. 3.* Hanc autem rationem in
medium primus adduxiſſe videtur Hipp. *in lib. de
ſept. part. in fin. & in lib. de nat. Puer.* dicens, pro-
pter corporis imbecillitatem id evenire puellis, ut
citius quam mares pubeſcant, ſapiant, & conſene-
ſcant, cui aſſentitur Ariſtot. 4. *de Gener. Anim.
cap. 6.* Hac ipſa quoque ratione uſus videtur Ma-
crob. *loc. citato*, comparando fœminas exilibus po-
mis, quæ multo celerius quam robuſtiora matu-
reſcunt.

Ac profecto in quovis rerum genere illud ipſum 56
evenire apparet, ut ſemper perfectius tardius, quam
id, quod imperfectius eſt, augeſcat & abſolvatur;
pro exemplo ad hominem ipſum confuge, in quo 57
primum ea, quæ ad corpus ipſum pertinent, perfi-
ciuntur, dehinc ea, quæ ad animum, quia ani-
mus, corpore multo perfectior eſt.

Sed non ſolum, ut dixi, ratione ſuæ imperfe-
ctionis, ſed etiam ratione humiditatis ſuæ tempe- 58
raturæ & corporis ipſius mollitiei, fœmina citius, 59
quam mas concreſcit; ob id enim corpora in omnes
dimenſiones facilius & citius ſeſe extendunt, teſte
Galen. *in loco proxime allegato de morb. vulg.*

Poteſt tamen hic objici, curnam hæc ipſa fœmi- 60
næ imperfectio, ac temperatura, quæ ipſam ex-
tra uterum multo celerius, quam marem concre-
ſcere facit, non idem etiam, & cum illa in ute-
ro eſt, efficere valet; nam & experientia, &
omnium magnorum virorum authoritate conſtat,
marem in utero citius abſolvi, & ad debitam per-
fectionem pervenire, quam fœmina faciat, Hipp. 61
*in lib. de nat. Puer. & 1. de Diat. & de Morb. vulg.
ſect. 2. text. 35.* Ariſt. 4. *de gener. anim. cap. 6.* &
ibi Averr. Gal. 2. *de ſem. cap. 5. claſſ. 1.* Avic. 21. 3.
tract. 1. cap. 2.

Pro hujus dubitationis reſponſione ad Ariſtotel.
eo loci lectorem remitterem, ſed ut præſentaneam 62
habeat reſponſionem, dico, quod in fœmina tanta
dominatur humiditas in ſuo primo exortu (omne
enim animal humidiſſimum, cum exortui vici-
num eſt, Hipp. *lib. 1. de Diat. non longe fin.*) ut
calorem nativum obruat, ac ejus actionem ita im-
pediat, ut illum materiam ſuo libitu vegetare
non permittat, humiditas enim caloris actionem 63
infringit. Conciliator (Petrus Aponenſis) *diffe-
rent.* 12. Facit huic rationi ipſius Hipp. authori-
tas *in lib. de nat. puer. non longe à fin.* extra ute-
rum verò, quia & primigenia illa humiditas ſen-
ſim deperditur, calor in dies invaleſcit, facilius in
debitam molem, quam primum libuerit, poteſt
molliora ipſius fœminæ membra attollere, cum
ipſe nunc humido dominetur, nec ab eo, ut an-
tea, obruatur.

Sed cum hæc ad Juriſperitos minus fortaſſe per-
tinere videantur, ad rem redeuntibus dicendum
jam eſt, quo anno pubertas finiatur; ac profecto
non unum, ſed multiplicem apud leges, & earum
interpretes videtur terminum ſortita fuiſſe, nam 64
leges *in ſæpius cit. §. minor. natu, inſtit. de adopt.*
& ibi Port. *num. 4. & l. arrogato, ff. de adoption,
& emancip. & l. Carbonian. C. de Carbonian. edic.*
Summ. Hoſtienſ. *lib. 4. de deſp. impub. num. 3. &
lib. eod. de frig. & malef. num.* 13. Zabarell. *de
Ætat. & qualit. c. generalem, num.* 4. Farin. *in* 65
pract. crimin. lib. 3. part. 2. tom. 1. quæſt. 42 *nu-
mer.* 20. plenam pubertatem conſtituunt in deci-
mo octavo anno.

Sed Gloſ. *in citat. l. arrogato*, triplicem facit pu- 66
bertatem plenam in decimoquarto, pleniorem in
17. pleniſſimam in 18. quam imitatus Nicaſ. *in §.
minorem nat. num. 4. lib. 1. de adoption. tit.* 11. addi-
dit, aliquando etiam plenam dici pubertatem an- 67
no 15. Abb. verò *in c. tua, num. 2. de deſponſ. im-
pub.* & Hoſtienſ. *ubi ſupra num. 3.* Aret. *in d. §.
minor. nat. de adoption.* & alii pubertatem ad 25.
annum protendi voluerunt, quibus favet ex noſtris
Gal. *in locis ſupra citatis*, etiam ex ipſius Hipp. au-
ctoritate, ut jam ſupra retuli.

Dicendum videtur, quod quemadmodum non 68
eſt unus,

eſt unus , idemque terminus omnibus pubeſcendi ,
ſic neque pubertatem finiendi, Gal. *Aph. comm.* 3.
69 *Aphor.* 27. ut plurimum tamen eam ad 25. annum
extendi , ſi ad animi corporiſque conſtitutionem
reſpicias , tam corpus enim , quam animam uſque
ad hunc terminum ſemper proficere videntur , ita
ut tam hæc, quam illud hoc tempore perfici vi-
70 deantur : at ſi ad generandi virtutem reſpiciamus ,
rectè in vigeſimo pubertatem dici poſſe abſolutam ;
hoc namque ætatis ſpatio aptiſſimus jam ad gene-
randum homo videtur eſſe, Alb. Magn. 5. *de anim.*
tract. cap. 1.
71 Sed illud apprime Juriſperitos defatigavit , ex
quibus nimirum ſignis pubertas cognoſci poſſit ,
nam corporis inſpectio, qua antiquitus utebantur,
72 & quam etiam admiſit Plat. 11. 11. *de leg. trans princ.*
à Juſtiniano honeſtatis cauſa exploſa fuit , ut ha-
betur *in* §. *pubertatem* , *inſtit. quib. mod. tut. fin.* un-
de Abb. *in cap. puberes* , *de deſponſ. impub.* Summ.
73 Hoſtienſ. *lib.* 4. *de deſponſ. impub. num.* 4. *&* 5. tria
ſigna pubertatis aſſignat , hoc eſt ætatem qua-
tuordecim annorum, pilos in pudendis, & coeun-
di potentiam .
74 Sed & hæc ipſa ſigna fallacia eſſe cuilibet patere
poteſt, quia , quantum ad primum , ſupra jam ex
75 Gal. probavi, non eſſe unum omnium certiſſimum
pubeſcendi terminum, & alios citius, alios etiam
ſerius decimoquarto anno pubeſcere, ita ut, ſi ad
individua te conferas , & de illis judicare opor-
teat, fallax omnino ſignum habiturus ſis ex anno-
rum quantitate.
76 Quoad ſecundum , bene dicebat Fernel. *in toties*
cit. cap. 10. *lib.* 3. *Phyſiolog.* ætatum differentiam non
facere pilorum eruptionem , & hujuſmodi quid-
piam , ſed converſionem temperamenti ex intrin-
ſeca cauſa accidentem , unde etiam pullulante pu-
be , poteſt quis ſecundum hanc ſententiam adhuc
eſſe impubes præterquam quod , ut hujuſce ſigni
certiores efficeremur , jam ad corporis inſpectio-
nem devenire nos oporteret à legibus nuper repu-
diatam , & in eundem lapidem inpingeremus.
77 Quoad tertium , ſi honeſtatis cauſa rejecta eſt
corporis inſpectio, multo magis ejuſdem honeſtatis
cauſa hoc ipſum ſignum rejiciendum ; nam vel ad
inſpectionem ipſam , vel ad ejus evidentiam ad
actum devenire oportebit, qui non ſolum cum hone-
ſtatis detrimento , ſed etiam non abſque peccato
fiet . Adde quod & hoc ipſum ſignum fallax eſt ,
78 proprie enim non potentia coeundi , ſed potentia
generandi eſt certum , ac infallibile pubertatis ſi-
79 gnum , nam & hi , qui in pube non ſunt , coire
80 aliquando poſſunt , generare tamen nequaquam ,
quia ſemen non emittunt ; neque enim ſemen an-
te pubertatem, ſed in pubertate prodit, ut alias ex
Ariſt. & Alb. Mag. dixit : quamobrem potentia
coeundi præcedit pubertatem, ut idemmet Abb. fa-
tetur *in c. a nobis*, *de deſponſ. impub. num.* 3.
81 Cum ergo ab iis meliora non adducantur, & ſi-
82 gna adducta fallacia ſint ad probandam præſentem
pubertatem, alia veniunt proponenda. Ac profecto
nullum magis certum, ac minus fallax poteſt pro-
poni ſignum, quam inſignis, ac cita , & quaſi ſu-
bitanea corporis mutatio; magnas enim fieri in pu-
bertate in corporibus mutationes , non ſolum ex
Gal. imo & Hipp. auctoritate, *Aphor. lib.* 3. *Aphor.*
28. Alex. *probl.* 1. *probl.* 125. Fernel. *Phyſiol. lib.* 7. *cap.* 7.
patet , ſed ex ipſa rerum experientia palam fit ;
nam corpus in multo minori ſpatio , quam alias
par eſſe videretur, in proceritatem attollitur, mem-
bra etiam in latus diſtenduntur, mores immutan-
tur ita ut neſcio quid ſincerioris , ac magis ſanæ
mentis præ ſe ferant, vox ex tenui, & exili craſ-
ſior & fortior apparet , quod pro præcipuo puber-
tatis ſigno ponit Alb. Magn. *ubi ſupra* . In fœmi-
nis autem pectus , & mammæ præ cæteris parti-
bus amplificantur , ac intumeſcunt , aliæque ſani-
tatis , & morborum mutationes ſe produnt , ut
Hipp. docuit *in lib. de octim. par. in fin. & citat.*
Aphor. 27. *lib.* 3.
83 Cum his præterea corporis inſpiciendum eſt tem-
peramentum, quo cognitò, & de aliqua inſigni cor-
poris mutatione certior factus judex, ætatis quan-
titate, aliiſque adminiculis ſimul junctis, facile de-
clarare poterit, an hic, de quo judicium ferre de-
bet, pubes jam factus ſit, nec ne.
Jam verò ſupra declaravi fallaciam ejus conje- 84
cturæ, quæ ex coeundi potentia deſumitur , qua-
mobrem fruſtra Abb. *in c. de illis*, *el.* 2. *de ſponſ. im-*
pub. n. 4. venari ſtudet, quibus indiciis in cognitio-
nem venire poſſimus , an puer ad coeundum po-
tens ſit, nam iis etiam indiciis inveſtigatis, ac re-
pertis immo de ipſa coeundi potentia certiores fa-
cti , adhuc non erit manifeſtum , adeſſe puberta-
tem, ex ſupradictis.
Denique videamus an puberes integrum ratio- 85
nis uſum habeant , & conſequenter apti ſint ad
quæcunque civilia negotia indifferenter gerenda ,
& leges quidem non permittunt his omnia ſuo ar- 86
bitrio gerere , ſed eos curatoris tutela muniri vo-
luerunt.
Dicendum videtur, quod puberes habeant qui- 87
dem rationis integrum pene uſum adhuc ta-
men rudem , ac imperfectum , & ubi ratiocina-
tione opus eſt, eos minimum valere, quamobrem 88
omnia abſque prudentia agunt, & rect. Homer.
Odyſſ. 7.

Sic non ſperares juniorem obviantem facere.
Semper enim juniores imprudenter agunt.

Jure merito igitur à negotiis gerendis à legibus
eliminantur, & ad ſua propria gubernanda Cura-
tor datur illis , §. *maſculi* , *inſtit. de curat.* nimis 89
etenim à paſſionibus vincuntur , & in voluptuoſa
impetu quodam irrationali feruntur, ita ut vix ab
iis ulla ratione deterreri poſſint, teſte Plat. & Gal.
in locis jam ſupra adductis , immo ipſa commonſ-
ſtrante experientia (ſed advertendum hæc de pri-
ma pubertate intelligi , hoc eſt de ætate quatuor-
decim annorum) cum verò hæc ſupra quam res
patiatur nota ſint , jam huic quæſtioni finem im-
ponamus.

SUMMARIUM.

1 *Adoleſcentia, & Pubertas ſunt una eademque ætas.*
2 *Juventus quæ ætas ſit, num.* 28.
3 *Juventus ex Ariſt. eſt prima refrigerativa particulæ augmentatio.*
4 *Adoleſcentia quæ ætas ſit.*
5 *Juvenis dicitur quis poſt adoleſcentiam.*
6 *Poſt* 25. *annum completur virilis vigor.*
7 *Quando quis dicatur juvenis.*
8 *Juventus dicitur ætas robuſta, firma, integra.*
9 *Ætas perfecta quæ.*
10 *Animal tunc perfectum eſt, cum totale ſibi debitum incrementum adeptum eſt.*
11 *Perfecta ætas ex urbis ſtatuto eſt in vigeſimo anno.*
12 *In Romano aere homines citius perficiuntur.*
13 *Perfecta ætas ex Macrobio quæ.*
14 *Legum cum Macrobio conciliatio.*
15 *Ætas legitima quæ.*
16 *Ætas legitima completa eſt* 25. *anno.*
17 *Completa* l. *initiata.*
18 *Perfecta ætas non dicitur ante* 30. *annum.*
19 *Ætas plena.*
20 *Juventus in* 25. *anno incipit.*
21 *Juvenis qui dicatur ex l. Non aliter.*
22 *Seniores dicuntur in ſeptuageſimo anno. Contrarium num. ſeq.*
24 *Senior multipliciter dicitur.*
25 *Juventutis terminus ex Abb. & aliis.*
26 *Juventutis terminus ex Medicis.*
27 *Medicorum opinio approbata.*
29 *Declinatio in homine quando appareat.*
30 *Juventutem à virilitate non diſtinguunt Legumperiti.*
31 *An in terminis aliarum ætatum conſtitutis poſſit homo ſeneſcere.*
32 *Senectus quid.*
33 *Senibus cur multa concedantur.*
34 *Dupliciter ante tempus quis poteſt ſeneſcere, & n.* 38.

35 *Natu-*

35 *Naturarum nonnullæ citius, aliæ tardius ſeneſcunt,*
36 *Vita ex calido innato humido procedit.*
37 *Ex morbo in ſenectutem quomodo quis cadere poſſit.*
39 *Ea, quæ ſeni conceduntur à legibus ob corporis imbecillitatem, an procedant in aliis, qui ante tempus ſeneſcunt.*
40 *Ea, quæ in ſene, ob rerum experientiam, locum habent, an procedant in iis, qui ante tempus ſeneſcunt.*
41 *Experientiam ex annorum multitudine ſenes habent.*
42 *Juvenis non poteſt eſſe ſapiens.*

QUÆSTIO VII.

De Juventute.

1 DE *Adoleſcentia* pluribus agere ſupervacaneum
omnino eſſe mihi videtur, cum una eadem-
que ætas ſit cum pubertate, ac ſit potius genericum
quoddam nomen pluribus ætatibus conveniens, ut
jam ſupra dixi, ad *Juventutem* ergo nobis tran-
ſeundum.

2 Primum ergo breviter videamus, quænam ætas ſit
proprie juventus, ac dicamus, juventutem eſſe eam
ætatem, quæ ſuccedit poſt totale corporis incremen-
tum, præcedit autem caloris nativi primam declina-
tionem; nam omittam pro nunc Ariſt. definitionem
3 *in lib. de juvent. c.* 14. hoc eſt; *Juventus eſt primæ re-
frigerativæ particulæ augmentatio*, ut quæ longa ex-
planatione indigeret, (& hinc juvenis temperatior
puero, *Concil.* apud Horſtium text. 1. p. 9.

4 Sed noſtræ definitionis ratio, talis eſt. Adoleſcen-
tia ex Fernel. loco millies citato, eſt ætas, in qua
homo, vel animal quodcunque ſuum ſuſcipit in
crementum, cui incremento ætas juventutis ſuccedit,
5 & ſic poſt adoleſcentiam omnes immediate enu-
merant juventutem, unde juvenem dici quem poſt
adoleſcentiam tradunt ipſi legum periti, Dec. *in l.
ſi pecuniam, n.* 6. *ff. ſi cert. pet.* & Med. Gal. *Aph. comm.*
5. *Aph.* 9. Avic. *l.* 1. *doctr.* 3. *cap.* 3. & idcirco poſt
6 ætatem 25. annorum, ad quos ſe extendit adole-
ſcentia, compleri dixerunt virilem vigorem, Mant.
de conject. ult. vol. lib. 5. *tit.* 12. *n.* 26. completur ergo,
dum virilis iſte vigor, qui non niſi, poſtquam cor-
pus ſuum debitum incrementum acceperit, comple-
tur, tunc ætas illa juventutis ætas eſt, nam poſt-
quam nativus calor membra vegetando in debitam
7 molem ſuſtulit, tunc in ſemetipſum recollectus ma-
jor evadit, ac vigoratur, atque hac ratione non
ſolum corporis, ſed & animi vires tunc temporis
8 mirum in modum adauget, quapropter non ab re
hæc ætas dicta eſt ætas robuſta *l. ſi maritus*, §. *lex
Julia*, *ff. ad l. Juliam de adult. & ſtupr.* Albericus
in diction. in verbo ætas robuſta, Maſcard. *de probat.
concluſ.* 666. *num.* 11. *vol.* 2. & merito, cum tum
maxime viribus polleat animal, unde Neſtor apud
Homer. *Illud.* 4.

Haſtas autem tractabunt juvenes, qui me
Minores natu ſunt confiduntque viribus.

Cœlio verò Rhodigino *lect. antiq. lib.* 26. *cap.* 20. ætas
hæc dicitur firma, & integra, ſed fortaſſe hæc no-
mina in ejus ſententia communia ſunt etiam con-
ſiſtenti ætati. Celſus verò *ſuæ Med. lib.* 3. *c.* 22. fir-
miſſimam ætatem vocavit à 21. ad 35. annum. Ob
eandem ipſam cauſam, complementi ſcilicet viri-
lis vigoris, vocata eſt hæc ætas Perfecta, *l. cum de*
9 *indebito*, §. 1. *de probat.* Gloſſ. *in* §. *Ita tamen*, *in-
ſtit. de fid. tut.* Aret. *in* §. *eſt & alia*, *n.* 4. *ibid.* Ni-
caſ. *ibid. n. eod. tit.* 19. Mant. *de conject. ult. vol. lib.* 5.
tit. 12. *nu.* 26. quia tunc maxime animal perfectum
10 videtur, cum totale incrementum à natura ſibi de-
bitum eſt aſſecutum.

11 Quanquam *urbis ſtatutum* perfectam ætatem con-
ſtituerit in 20. anno, ut teſtatur Gratian. *diſceptat.
for. cap.* 555. *n.* 3 *& cap.* 488. *n.* 4. *&* 5. *tom.* 3. qui
terminus longe præcedit terminum alias adoleſcen-
tiæ aſſignatum, ut ex ſuperioribus patet, & ex infra
dicendis patebit; ſtatutum tamen urbis non abs re
fortaſſe voluit, perfectam hanc ætatem multo cele-
rius locum habere in ſuo proprio cœlo, quam alibi;
12 notum enim eſt (& notant nonnulli Juriſperiti, quo-
rum ad præſens non memini) in hoc Romano aere
homines & corpore, & animo multo celerius per-
fici ut plurimum, quam alibi locorum.

Macrobius *tamen in Somn. Scipion. lib.* 1. *cap.* 6. *cir-* 13
ca finem, perfectam ætatem tunc præſentem eſſe di-
xit, cum numerus ſeptenarius ſe ipſum multiplicat,
hoc eſt in anno 49. ejus autem verba hæc ſunt: *No-
tandum vero, quod cum numerus ſeptem ſe ipſum mul-
tiplicat, facit ætatem, quæ proprie perfecta & habetur,
& dicitur, adeo ut illius ætatis homo*, utpote qui jam
perfectionem & attigerit, & necdum prætererit,
*& conſilio aptus ſit, nec ab exercitio virium alienus
habeatur*. Ex quibus videtur Macrobius longe aliter 14
ſentire, quam ſupra à nobis dictum ſit, & à legi-
bus deciſum; ſed dicendum, leges magis reſpexiſſe,
ſeu primo reſpexiſſe ad perfectionem corporis quam
animi, Macrobium primo ad perfectionem animi,
deinde ac conſequenter ad perfectionem corporis,
unde eſt, quod utraque ſententia vera ſit reſpecti-
ve ad id, quod ipſæ reſpexerunt.

Sed hanc ipſam ætatem leges appellarunt Legiti- 15
mam, *l. fin. C. de his qui ven. Æt. impetr.* Cagnol. *in l.* 2.
de pact. n. 158. *tom.* 2. Nicaſ. *in* §. *minor. nat. inſtit. de
adoption. lib.* 1. *tit.* 11. *n.* 4. Marant. *in ſpecul. aur. par.* 6.
n. 80. Maſcard. *de probat. concl.* 665. *n.* 8. *vol.* 2. *& con-
cluſ. ſeq. n.* 46. quanquam *in cit. l. fin.* legitimam, & 16
perfectam ætatem completam eſſe dictum eſt in 25. 17
anno; ego tamen, niſi verbum illud *completam*, in-
terpreter initiatam, neſcio quomodo à repugnan-
tia poſſit hic textus defendi, quomodo enim an-
tecedens ætas legitima nec perfecta dici poteſt, ſi
adhuc & quoad corporis incrementum, & quoad
animum imperfectus homo eſt? non mirum ergo,
ſi alias *in cap. Epiſcopus, diſt.* 83. perfectam ætatem 18
non dici ante trigeſimum annum, traditum ſit.

Præterea hæc ipſa ætas plena dicta eſt, *l. fin.* §. 19
ſancimus, C. de bon. quæ lib. & *ibi* Gloſſ. Maſcar. *in
ſupra cit. concl.* 665. *n.* 11. & jure, cum plena omnia
tunc eſſe videantur, tam quoad corpus, quam quo-
ad animum, corpore debitum jam incrementum
aſſecuto & animo integro conſilio jam dotato; qua
de re ex corporis incremento etiam animi incre-
mentum ſe adeptum jactat Telemachus apud Ho-
mer. *Odyſſ.* 2. dicens:

Nunc autem quando jam magnus ſum, & aliorum
verbum
Audiens, ſapio, & jam mihi augetur intus animus.

Simile etiam eſt illud Hor. *ſerm. lib.* 1. *Sat.* 4.

—— Simul ac duraverit ætas
Membra animumque tuum, nobis ſine cortice.

Cum ergo ex ſuperioribus jam pubertatem, &
adoleſcentiam, inſimulque corporis augmentum uſ-
que ad 25. annum perdurare apertum ſit, ab inde 20
juventus enumeranda venit, ita ut in hoc anno ut
plurimum habeat ſuum primum terminum; qui au-
tem pro ſecundo atque altero termino poni debeat,
magna controverſia eſt, diſſentientibus inter ſe Ju-
riſperitis, qui neque cum Medicis in ea re ma-
gnopere conveniunt. Nec mirum, quia juvenis
non ſemper uno modo quis dicitur, ſed ad varios
effectus idem homo eodem tempore juvenis, & ſe-
nex dici poteſt, ut exempli gratia, ſi diſponat te-
ſtator, ut ad ſuam hæreditatem admittatur juvenis,
hæres quamdiu eſt in ætate habili ad generandum,
poterit dici juvenis, cum teſtator eo fine juvenem
voluerit eſſe hæredem. Rota *in Bonon. fideicom. de
Ramuadinis* 1636. *n.* 7. *coram Dunozetto*. Unde be-
ne additur, *Ibidem*, *n.* 9. Juvenem, vel Senem ali-
quem dicendum judicis arbitrio ſecundum ſubjectam
materiam.

Nam *l. non aliter*, §. *ultim. ff. de leg.* 3. annorum 21
numerum juventuti non adſcripſit, atque eo pacto
rem dubiam reliquit, juvenem enim dici poſſe, in-
quit, quenquam, cum exceſſit adoleſcentiam, quo-
uſque inter ſeniores connumerari incipiat, ſed cum
& de ſenioribus dubitari contingat, quinam eo no-
mine ſint inſigniendi, nec ipſa lex hoc deciſum
reliquerit, videtur ignotum per ignotius ſignifi-
caſſe.

Licet Gloſ. *ibi* & alias *in l. hæred. comput. ff. ad l.* 22

falcidiam, ejus textus verba expoſuerit. Quod ſe-
23 niores dicantur in ſeptuageſimo anno conſtituti:
quod tamen non ſemper habere veritatem ex ip-
ſa Gloſſ. patet, nam ſeniores multipliciter dicun-
tur pro rerum agendarum diverſitate, ut inferius
patebit.
24 Abb. *in c. Quon. freq. ut lit. non conteſt. n.* 18. &
25 Grammat. *deciſ.* 34. *n.* 4. & alii dixerunt, juventu-
tem à 25. anno initiari, terminari vero ad quin-
quageſimum, & idem videtur inferri poſſe) *ex c. ut
inter divin. de Sacroſ. Eccleſ.* ex Gloſſ. *in proœm.* 6.
decret. & ex gloſſ. *in* §. *minor. nat. inſtit. de adopt.* lon-
giorem multo terminum conſtituit Gloſſ. *in l. hæ-*
26 *red. comp. ff. ad l. falc.* quam nuper adduxi, quæ ad
ſeptuageſimum etiam protrahit. Medici multo bre-
viorem terminum conſtituunt juventuti, volunt ete-
nim ad ſummam ad quadrageſimum ſeſe extende-
re, ut plurimum tamen trigeſimumquintum non
tranſcendere, Gal. *Aphor. comm.* 3. *Aph.* 30. &
comm. 5. *Aph.* 9. *extr. ord. claſſ.* Avic. *prima primi
doctr.* 3. *c.* 3. Fernel. *Phyſiol. lib.* 3. *c.* 10. Halyab-
bas, quem ante nominare decebat, *Teor. lib.* 4. *c.* 2.
Cardan. *contr. med. lib.* 2. *tract.* 5. *contrad.* 10.
27 Medicorum opinionem vero magis ſimilem, &
rei naturæ eſſe magis conſonam, demonſtrare poteſt
28 allata definitio: ſi enim juventus ea ætas eſt, quæ
ab ultimo corporis augmento uſque ad nativi calo-
ris primam declinationem intercedit, patet, quod
29 illud augmentum in 25. ut plurimum apparet, hæc
autem declinatio in 35. aut ad ſummum quadra-
geſimo. Tamen Juriſperiti, cum dixerunt juven-
tutem ad quinquageſimum extendi, illam conſi-
ſtenti ætate unam eandemque fecerunt, neque
enim in rebus agendis quicquam videtur procede-
30 re in juvene, quod ſimul non procedat in viro in
ætate conſiſtente poſito, unde non erant illis hæ
ætates dividendæ.
Licet autem à Juriſperitis nunquam dubitatum
repererim de eo, quod nunc dicere paro, tamen,
quia caſus dari poteſt facillimè, in quo illi de ea re
dubitent, ita ut Medicorum ſententiam, ac judi-
cium expoſcant, dubium libenter proponam, quod
31 eſt hujuſmodi. An nimirum homo ante annos ſene-
ctuti dicatos, vel potius in ipſis annis juventutis
poſſit in eam vitæ, & corporis declinationem veni-
32 re, quam ſenectutem vocamus; eſt enim ſenectus,
ut infra habetur, vitę ipſius declinatio à ſiccitate fri-
giditati juncta eveniens. Ariſt. 6. *de Gen. Anim. c.* 4.
Gal. *in lib. de Marc. c.* 1. *claſſ.* 3. Dubitatur ergo, an
juventutis, vel cujuſcunque alterius ætatis termino
poſſit quis ex hac intemperie in corpore introducta,
in vitæ decrementum venire, videtur autem mul-
tum Juriſperitorum intereſſe, illud notum habere,
ut inde definire illis liceat, an ea omnia, quę pro-
cedunt in ſenibus, poſſint etiam, ac debeant pro-
33 cedere in juvene, qui in affectum ſenectuti ſimilem
vel ex morbo, vel ex ſui ipſius temperamenti pro-
prietate lapſus ſit. Senibus enim ob ætatis conditio-
nem, imbecillitatem ac gravedinem multa privilegia
conceduntur, & ob eorum etiam rerum experientiam
in magna æſtimatione habentur, ut infrà, cum de
ſenectute verba faciam, Deo dante, uberius dicam.
34 Duplici ergo ratione non in juventute ſolum, ſed
etiam in interiori ætate conſiſtens homo poteſt im-
matura ſenectute præoccupari, vel enim illud ipſi
accidere poteſt ex intrinſeco temperamento, vel
etiam ex morbo, ut ſupra annuimus. Quoad pri-
mum vero Hipp. *de vict. rat.* in aliquibus naturis tar-
dius, in aliis autem citius advenire ſenectutem aſ-
ſeverabat, cui conſentit Gal. 6. *de ſanit. tuend. c.* 3.
35 *claſſ.* 2. qui in ſiccis naturis cito provenire ſenilem
ſiccitatem fatebatur, cito ergo ſeneſcunt ob id, quod
citius eorum calor ad ſummum pervenit incremen-
tum, ac de ſimilibus quidem naturis dicebat Hipp.
in lib. de Aer. aq. & locis. Proinde ejuſmodi naturæ
longę eſſe vitę nequeunt, ſed ante tempus ſeneſcunt.
Et ratio eſt, quia cum vita ex calido innato humi-
do radicali juncto procedat, Ariſt. *de long. & brev.*
36 *vit. c.* 3. & *ibi* Averr. *in paraphr.* patet, quod in iis,
in quibus humidum majus, ac magis calori propor-
tionatum reperietur, vita etiam longiori tempore
protrahetur, ac ſimul ipſius caloris declinatio, unde
etiam & ſenectus tardius adveniet; contra verò, ubi
illud minus proportionatum, & quantitate paucum
fuerit, citius conſumetur, & animal celerius in eam
ſiccitatem deveniet, quæ ſenectus dicitur, atque hoc
pacto multo ante, quam pro annorum ratione con-
veniret, animal ſeneſcet, ut puta in quadrageſimo,
aut trigeſimo anno, vel etiam multo citius, & in
quolibet etiam incipientis vitæ ſpatio, ac termino.
Ergo tunc morietur homo, exempli gratia in tri-
geſimo anno, imo etiam in ipſa pueritia in ſum-
ma ſenectute, ac decrepitate, & erit quidem hæc
propriiſſimè, ſi quæ alia, naturalis mors ſcilicet,
quæ ab humidi conſumptione, & calidi extinctio-
ne eveniet, talis enim mors dicitur maximè natu-
ralis, ut ex Plat. & Gal. alias dicetur.
Sed etiam ex accidenti, ac morbo aliquando Se-
necta ante tempus adventare poteſt, immo de ipſis 37
pueris firmabat Gal. 1. *de differ. Febr. c.* 8. *claſſ.* 3. quod
aliquando ex morbo in ſenectutem incidunt, & de
aliis etiam teſtatus eſt Ariſt. *loco ſupra cit.* & idem
Gal. plures. Maximè autem intenſæ animi paſſio-
nes ſeneſcere homines citò faciunt, de qua ſene-
ctute Homer. *Odyſſ.* 19. cum dicebat:

Statim enim in malo homines ſeneſcunt.

Et Heſiodus *libro* 1. *Op. & Dier.*

Mox enim in afflictione homines conſeneſcunt.

Et ante hos clarius, ac magis ad rem noſtram Sacra
Pagina Eccleſiaſt. *c.* 30. *Zelus, & iracundia minuunt
dies, & ante tempus ſenectam adducit cogitatus.*
Et Theocritus *Idyll.* 12.

—— *Qui vero deſiderio conficiuntur, uno die fiunt
Senes.*

Non eſt ergo dubium ex ſupradictis, quod tam 38
naturaliter quam accidentaliter homo, & quod-
cunque etiam animal multo ante terminum ſene-
ctuti in pluribus dicatum poteſt ſeneſcere: nunc
igitur dubium eſſe poteſt, an ea, quæ in Sene pro-
prie dicto procedunt, debeant procedere etiam in
eo, qui ante tempus vel à natura, vel à morbo la-
pſus eſt in ſenectutem.
Videtur dicendum, quod reſpectu eorum, quæ 39
Seni, ob corporis infirmitatem, & ipſius ſenectu-
tis incommoda à legibus conceduntur, etiam hic,
qui vel ex morbo, vel ex ſui natura antè tempus
ſeneſcit, debeat dici ſenex, & ſenum privilegiis
gaudere, cùm & eadem corporis, viriumque im-
becillitatem, & eandem inconſtantis valetudinis
incommoda patiatur hic, veluti quicunque ſenex
ſic propriè dictus.
Quoad ea vero, quę ſenibus, ob rerum experien- 40
tiam, notitiam, ac prudentiam tribuuntur, hunc
minimè ſenum privilegiis frui debere ſentio, & ra-
tio ejus aſſertionis eſt, quia prudentiam, & expe-
rientiam ex annorum multitudine Senes habent. 41
Ariſt. 6. *Ethic.* Cagnol. *in l. cum quidam, ff. ſi cert.
pet. num.* 38. & habes in Sacris teſtimonium Job. *c.*
12. *verſ.* 12. *In antiquis eſt ſapientia, & in multo tem-
pore prudentia*. Nec ab re Ulyſſes ſe prudentiorem
Achille jactat, cum inquit *Iliad.* 19.

*Præſtantior es me, & fortior non parum quidem
Haſta, ego autem te prudentia ſuperaverim
Plurimum, quoniam prior natus ſum, & plura novi.*

Hac igitur de re, ob defectum temporis, nolebat 42
Ariſt. *loc. cit.* Juvenem poſſe eſſe ſapientem, quia
inquit: *Prudentia requirit experientiam, quæ indiget
tempore*. Et cum ob eandem prudentiam, ac re-
rum experientiam Senes honoribus afficiantur, non
erit hic ut ſenex honorandus, quia ab ea pruden-
tia ob annorum defectum neceſſe eſt omnino il-
lum deficere.

SUMMARIUM.

1 *Lex non diſtinguit inter juventutem, & virilitatem, & cur, ibi.*
2 *Nihil eſt apud Jureconſultos, quod juventuti cum virilitate commune non ſit.*
3 *Virilitatis ætas non datur. Contrarium, num.* 5.
4 *Virilitas quid, & num.* 7.

5 *Juven-*

5 *Juventutis, & virilitatis temperamenta diverſa.*
8 *Cur virilitas dicatur ætas conſiſtens.*
9 *Conſiſtentes quoad calorem declinare incipiunt, & n. 24.*
10 *Juventus æſtati, conſiſtens, ſeu virilis ætas Autumno comparatur.*
11 *Virilitas unde dicatur, & num. 13.*
12 *Virilis ætas propriè perfecta dici debet.*
14 *Virilitas dicitur ætas conſiſtens.*
15 *Avicenna vocavit juventutem nomine conſiſtentis ætatis.*
16 *Illa ætas conſiſtens dici debere videtur, in qua calor in ſuo vigore conſiſtit.*
17 *Virilitas dicitur ætas conſtans.*
18 *Virilitas appellatur ætas media & cur. num. ſeq.*
20 *Fuchſius notatur.*
21 *Ad quem uſque terminum extendatur virilis ætas, & num. ſeq.*
22 *An omnia, quæ ad corporis robur ſpectant, procedant in hac ætate non minus quam in juventute? decide ut num. 25.*

QUÆSTIO VIII.

De Virilitate.

QUamquam vix quicquam eſt in hac quæſtione, quod pro Juriſperitis facere videatur, tamen ab ea pertractanda, ne ordinem jam inceptum intercipiam, non deſiſtam, neque enim omnino ex-
1 tra rem fuerit. Juventuti ergo ſuccedit ætas, quæ virilitas dicitur, ſed leges non diſtinguunt inter unam, & aliam, ſed utramque confundunt, atque pro una eademque ætate eas accipiunt, *c. ut inter divinum, de ſacroſ. Eccl.* Gloſſ. *in proœm. 6. decret.*
2 *§. ſane*, Gloſſ. millies citata *in §. minor. nat. inſtit. de adopt.* Nec mirum, ab illis in ea re ita procedi,
3 cùm nihil, aut vix aliquid ſit, quod non in utraque ætate locum habeat reſpectu eorum, quæ in rebus agendis decernuntur. Sed & Philoſophi nonnulli non ſolùm hanc ætatem inter alias numerare
4 non conſueverunt, ſed ipſam dari apertiſſimè negarunt: cùm enim ætas hæc ab iis, qui eam inter alias connumerandam eſſe contendunt, dicatur, eſſe quoddam vitæ ſpatium, in quo animal nec proficit, nec deficit, unde idcircò dicta ſit ætas conſiſtentiæ, hoc tempus, ſaltem notabile dari nolunt. Ita Javell. *in tract. de juvent. & ſenect. cap.* 3. & alii *ibi*, Coſtæus *in diſquiſ. Phyſiol. lib. 3. cap.* 3. & alii antiquorum, quos adducit Epiphan. Ferdin.
5 *Theor. Med. lib. 1. Theor.* 19. Tamen dari hanc ætatem manifeſtè elicitur ex Gal. *comm. Aph.* 1 *Aph.* 13. & probant abundè Alb. Magn. *in lib. de juvent. & ſen. tract.* 1. *c.* 3. Ugo Senen. in quæſt. propria ad hanc rem dicata, quæ ponitur poſt *commentarium in primam quarti canonis*, Cardan. *contrad. Medic. lib.* 1. *tract.* 5. *controv.* 10. & idem Ferdin. *ubi proximè.*
6 Cum enim diverſum ſortiatur temperamentum Virilitas, non ſolum à cæteris ætatibus, ſed à juventute præſertim, ſiquidem juventus calidiſſima eſt, & calidiſſimi ſunt ipſi juvenes, Gal. *comm.* 2. *de morb. vulg.* 1. *text.* 78. Avic. *prima primi doct.* 3. *c.* 3. Conſiſtentium autem calor minor eſt, Gal. *Aphor. comm.* 1. *Aph.* 14. Philotheus *Aphor. ſect.* 1. *Aphor.* 13. non ſecundum rei naturam videtur eſſe,
7 ut hæ ætates confundantur, & una pro alia acci-
8 piatur. Eſt autem virilitas ætas ſuccedens ſummo animalis vigori, neque enim ideo conſiſtens dicitur, quia calor in eodem ſtatu, in quo erat in juventute, permaneat, ſed quia ſenſim paulatimque deficiens, vix deficere videatur, ita ut homo & in
9 priore pulchritudine, ac in prioribus corporis viribus adhuc conſiſtere videatur: quoad calorem au-
10 tem conſiſtentes jam declinare incipiunt. Gal. *Aphor. comm. tertio*, *Aphor.* 30. ubi juventutem æſtati, utpotè calidam ætatem calidiori anni tempeſtati, & conſiſtentem ætatem Autumno comparabat, ex iis manifeſtè commonſtrans, conſiſtentes caloris minus habere, quam juvenes, quemadmodum Autumnus æſtate minus calidus eſt: quod & Ovidius *Metamorph. lib.* 15. ſignificabat his carminibus:

Excipit Autumnus, poſito fervore juventæ,

Maturus, mitiſque, inter juvenemque ſenemque
Temperie medius; ſparſus quoque tempora canis.

Denominatur porro virilitas à viribus, ſi Cale- 11
pino credimus in *Diction. in verbo vir*, quia tunc vires in animali vigent, cum jam adeptum eſt ſuam totalem perfectionem, tam eam, quæ ad corpus, quam quæ ad animum ſpectat: quamobrem 12
hæc ætas propriè deberet dici perfecta, ut *ſuperiori quæſt.* ex Macr. quem citavi, cum in hac ætate conſtitutus homo, & animo & corpore perfectus & abſolutus videatur.

Vel dicitur virilitas à virtute, & fortaſſe magis 13
aptè. Alb. *in diction. in verb. vir*, Tiraq. *de leg. connub. par.* 1. *gloſſ.* 1. *num.* 55. cum propriè vir dicatur homo virtute tam animi quam corporis præſtans, ad utrumque enim refertur, & quoad corpus paſſim in Sacris litteris *vir* pro *forti* accipitur, & ſimiliter quoad animum; quamobrem ſemiviri dicuntur molles & puſillanimes, quaſi viri nomine indigni. Unde Turnus *Æneid. lib.* 12. per contemptum appellat Æneam ſemivirum.

—— da ſternere corpus,
Loricamque manu valida lacerare revulſam
Semiviri Phrygis, &c.

Tiraq. *in leg. connub. par.* 1. *gloſſ.* 1. *n.* 40.

Cæterum virilitas ab Hipp. *Aphor.* 1. *& Aphor.* 13. & à Gal. *ibid. in comm.* vocatur ætas conſiſtens, ſed 14
Avic. *prima primi doctr.* 3. *c.* 3. conſiſtentem ætatem 15
vocavit ipſam juventutem, quod neſcio an potuerit interpretis incuria accidere, ſi tamen ita ſentire Avic. velimus, dicendum, quod illa ætas debeat dici conſiſtens, in qua calor in ſummo fervore, ac 16
vigore conſiſtit, quod quidem in juventute evenire non dubitandum, cum in ætate virili jam illum manifeſtè pene declinare ſupra demonſtraverim.

Appellatur & hæc ipſa ætas conſtans, ut Cic. *in lib. de ſenect.* dicenti, Gravitas propria jam conſtan- 17
tis ætatis: & hoc ad differentiam ipſius juventutis, quæ communiter inconſtans ſolet appellari, ut Homer. *Iliad. lib.* 3.

Semper vero juniorum virorum animi inſtabiles ſunt, quod ob fervidam naturam, ut teſtatur Plato 2. *&* 7. *de leg.* illis accidit, ut quietem agere non poſſint, quamobrem Horat. *in art. Poet. de juvene verba faciens*:

Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Utilium tardus proviſor, prodigus æris,
Sublimis, cupiduſque, & amata relinquere pernix.

De viro autem contra:

Converſis ſtudiis ætas, animuſque virilis,
Quærit opes, & amicitias, inſervit honori,
Commiſiſſe cavet, quod mox mutare laboret.

Præterea (cùm de hac ætate nihil occurrat diſcutiendum præter nomina) appellatur hæc ætas 18
Media; dicitur enim ætas media circa quinquageſimum annum, ut traditum eſt in *auth. quom. oportet, Epiſc. §. quanta igitur*. Et videtur idem ſentire Gal. *comm.* 1. *Aph.* 13. inquiens, *Appellat autem ætatem habentes conſiſtentem, qui mediam ætatem habent inter juvenes, & ſenes*, quin & idem nomen ſortiri videtur apud Cic. *in lib. de ſen.* dicentem: *Num ea jam conſtans requirit ætas, quæ media dicitur?* Sic & apud Cel. *ſua med. lib.* 2. *c.* 1. Neque abs re dicitur ætas hæc media, (apud juriſperitos præ- 19
cipue, apud quos nullo alio nomine inſignitur) quia participat tam ætatem increſcentium quam decreſcentium, & inter utraſque media habetur. Ex quibus notandus videtur Fuchſius *comm. Aph. primo Aph.* 13. qui mediam ætatem non conſiſten- 20
tem ſed declinantem eſſe dixit, merito igitur notatur à Valleſ. *lib.* 1. *loc. com. c.* 10. cum tamen ipſe Valleſ. *ibid. cap.* 1. Mediam ætatem, & juventutem unam eandemque ætatem facere videatur: tamen Fuchſius poteſt ſuam aſſertionem defendere, ſi ita declaret ſuam ſententiam, ut, reſpectu nativi caloris, hæc ætas declinans dici poſſit.

Ad quem autem annorum numerum in pluribus ſeſe extendat hæc ætas, Juriſperiti non definiunt, ob id, quod dixi, ipſos non diſtinguere inter hanc ætatem, & juventutem, quamobrem juventutem, 21

ſeu virilitatem, ut ipſi dicunt, ad quinquageſimum an-
num extendi voluerunt, cum tamen ex Galeno, ac
cæteris Medicis, quos ſupra adduxi, pateat, juventu-
tem multo citius finiri. Sed idem Gal. *cit. com. 3. Aph.*
30. Virilitatem, ſeu conſiſtentem ætatem dicebat à
trigeſimoquinto anno, in quo terminantur juventus,
22 ad duos ſequentes ſeptenarios perdurare, ita ut coinci-
dat cum Juriſperitorum opinione, eam ſcilicet quin-
quageſimo anno ſuum terminum ultimum ſortiri.
23 Sed ne omnem operam luſiſſe in hac quæſtione
videamur, quæramus pro Legumperitis, num ea
omnia, quæ in juvene, quoad corporis ſpectabat ro-
bur & firmitudinem, locum habent, debeant etiam
24 procedere in conſiſtenti ætate, & ratio dubitandi
eſt, quia, ut ſupra diximus conſiſtentes jam decli-
nare incipiunt, ita ut vires corporis in ipſis deper-
di conſequens ſit, nam & ſanguine, & ſpiritibus
minus, quam juvenes abundant, Gal. *cit. Aph.* 30.
ſect. 3. quamobrem jure de ea re ambigitur.
25 His tamen non obſtantibus, dicendum videtur,
homines in conſiſtenti ætate, non minus quam in
juvenili poſſe & corporis, & multo magis animi
virtuti uti: nam & priſtinum robur quoad corpus
adhuc retinent, & animo etiam maiore præditi
ſunt, ita ut ob hoc ipſum magis, quam juvenes
etiam ad corporeas actiones apti videantur: fa-
ciunt, quæ adduxit Epiphan. Ferdin. *ubi ſupra*,
apud quem, quæ ad hanc rem aptari poſſunt, legito.

SUMMARIUM.

1 *Senectuti multum tribuunt leges.*
2 *Senectutis miſeratio habetur.*
3 *Senes torqueri non debent.*
4 *Senes levius in delictis puniuntur.*
5 *Senectus quid & num. ſequenti. Vide num. 8. & num. 12. & num. 13.*
7 *Animal in ætate conſiſtenti declinare incipit.*
9 *Manifeſta animalis declinatio apparet in ſenectute.*
10 *In Senectute animal tranſit ad frigidam, & ſiccam temperaturam.*
11 *Senectus eſt via in corruptionem.*
14 *Omne animal, reſpectu ſui ipſius, calido & humido eſt temperamento à nativitate.*
15 *Ortui proxima calidiſſima, & humidiſſima.*
16 *Termini Senectutis plurimum variant.*
17 *Nihil cæteras ætates præter pubertatem accelerat, aut retardat.*
18 *Senectus ex multis cauſis retardari, itemque accelerari poteſt.*
19 *Senex quis dicatur.*
20 *Glo. nimis protrahens juventutem, nimis ſimul ſenectutem diſtulit.*
21 *Senectus in tres partes diviſa.*
22 *Prima Senectutis pars.*
23 *Secunda Senectutis pars.*
24 *Senectutis tertia pars.*
25 *Senectutis termini qui?*
26 *Senectus bipartita.*
27 *Prima Senectutis pars, & ad quem annum extendatur num. ſeq.*
29 *Secunda Senectutis pars.*
30 *Senex quis dicatur, judicis arbitrio relinquitur.*
31 *Præcipuum Senectutis adminiculum eſt virium defectus.*
32 *Senex dici non poteſt, qui vires habet integras.*
33 *Senes nulli robur habent.*
34 *Juvenis dicitur qui ſenex non eſt.*
35 *Primum, quod in ſene conſiderari debet, eſt, an vires habeat, nec ne.*
36 *Juvenis in juventutis termino poteſt ſeneſcere.*
37 *Idem homo uno eodemque tempore & ſenex, & juvenis dici poteſt.*
38 *Senex quando quis dicatur, & num. ſeq. & 40.*
41 *In prima ſenectute conſtituti civilia negotia obire poſſunt.*
42 *Senex ad effectum ut quis à publicis muneribus vacet, quando dicatur, & num. 43. Declara ut num. 44. & num. 47. Vide etiam num. 48.*
45 *Ad quoſdam peculiares effectus non relinquitur arbitrio judicis, quis dicatur Senex.*
46 *Supra 60. annum omnibus convenit, ut Senes dicantur.*
49 *Quibus muneribus vacare permittantur Senes.*
50 *Terminus generationis quis ſit, & num. 51. 52. 53. & num. 58.*
54 *Viri centum annorum generarunt.*
55 *Supra ſeptuageſimum nullus generat maſculum.*
56 *In feminis citius deficit generandi facultas.*
57 *Fœmina quandiu menſtrua patitur, generare poteſt.*
59 *Codronchius non habet pro monſtroſo, ut lex partum ſuprà quinquageſimum factum.*
60 *Nulla regula ex his ſumitur, quæ de rarò contingunt.*
61 *An Senectus debeat dici morbus, affirmativè numero ſeq. Contrarium, num. 63.*
64 *Senes Juvenibus ægrotant minus. Declara ut num. 70. & 71.*
65 *Senectus ægra vocatur.*
66 *Senum ſanitas non abſolutè ſanitas.*
67 *Senectutem eſſe morbum, & num. 68. 69. & 72. Contrarium, num. 73.*
74 *Infirmitas eſt habitus cujuſcumque corporis præter naturam.*
75 *Morbus quid ſit.*
76 *Status ſenum, quicunque ſit, naturalis eſt.*
77 *Aliqui affectus, qui in aliis ætatibus præter naturam dicerentur, in ſenibus ſunt naturales.*
78 *Senectus quomodo ab Ariſt. vocata ſit morbus.*
79 *Senectus, ſi aliquo modo dici debeat morbus, naturalis morbus eſt dicenda.*
80 *Senum ſanitatem non eſſe abſolutè ſanitatem, quomodo intellexerint Gal. & Avic.*
81 *Senes non ſe habent præter naturam.*
82 *Senectus debet accipi, prout diviſa eſt à Gal. in tres partes, cum decidi debet, an dici aliquo modo poſſit infirmitas.*
83 *Infirmi nomen Seni in quantum Seni non convenit.*

QUÆSTIO IX.

De Senectute.

SEd jam tempus videtur, ut de Senectute diſſera-
mus, cui multum tribuere leges, patet ex iis, quæ 1
adducit Maſcard *de probat. concl.* 1295. *num.* 1. *vol.* 3.
nam multis gaudet privilegiis, ejuſque peculiaris 2
miſeratio habetur, Gloſſ. *in l. auxilium*, §. *ſed ut ff.*
de minor. quamobrem nec torqueri, nec ullo tormen- 3
torum genere affici poſſunt ſenes, Maſcard. *ubi ſuprà*,
num. 6. quinimò levius in delictis puniuntur, Gloſſ. 4
in l. Aere, *ff. de reg. jur.* Farin. *in pract. crim. l.* 3. *tom.*
1. *part.* 2. *quæſt.* 42. *n.* 23. In dignitatibus etiam con-
ferendis ſenior præfertur, eamque conciliationem
maximè attendendam eſſe volunt Jureconſulti, ut
dicit Rota *in Calaguritana Beneficii, della caſa della*
Reina, 4. Julii 1646. *coram Veroſpio.*
Multum intereſt ergo Jureconſultorum ſcire,
quinam propriè ſenes dici debeant, & quænam
ætas propriè Senectus dicatur. Ac profecto ſene-
ctus, ut habetur in *lib. finit. Medic.* Gal. *adſcripto*
in lib. Iſag. eſt ætas, in qua diminuitur animal; 5
cui definitioni non diſſimilis affertur *in lib. defini-*
tionum Plat. *adſcripto*, hoc eſt, ſenectus eſt immi- 6
nutio animalis à tempore contingens.
Cum tamen, ut in ſuperiori quæſt. jam diximus,
animal in conſiſtenti ætate declinare, ac diminui in- 7
cipiat, non ab re in allatis definitionibus adverbium
illud *manifeſte*, vel adjectivum illud *manifeſta*, ad-
dendum videbatur: nam tametſi in conſiſtenti 8
ætate animal declinet, tamen manifeſta declinatio
non apparet, niſi adveniente ſenectute, ut teſtatur
Plato *in Timeo trans med.* tunc enim fit tranſitus ad
frigidam & ſiccam temperiem, ut elicitur ex *pluri-* 9
bus Gal. *locis*, & confirmat Ugo Senen. *in art. part.* 10
Gal. lib. 2. *par.* 20. ob hunc enim tranſitum ad tempe- 11
riem vitæ ipſi contrariam rectè Ariſt. *Polit.* 2. ſene-
ſcere dicebat, viam eſſe in corruptionem, cum qua
ſententia convenit Gal. *de temp.* 2. *c.* 2. *claſſ. prima*
Quam ſapienter ergo Alexis ille Menandri comici
patruus jam ſenectute confectus interroganti cuidam:
quid ageret, reſpondit: paulatim morior. Sed Ariſt.
in lib. de juvent. & ſenect. cap. 14. ſenectutem hoc
pacto

pacto definivit, ſenectus eſt primæ refrigerativæ particulæ decrementum, hoc eſt caloris naturalis defectus: nam id pro prima refrigerativa particula ipſum intellexiſſe, pro nunc ſupponamus, neque enim vacat eam definitionem longioribus enodare, nec aptus hic locus ad eam rem eſſet.

13 Apertius *Senectutem* definivit Gal. 5. *de ſanit. tuend. c.* 9. *claſſ.* 2. dicens, Senectus eſt frigidum, & ſiccum corporis temperamentum, annorum multitudinis ratione proveniens: nam tametſi animal à ſuo primordio frigidum, & ſiccum temperamentum ſortitum ſit, tamen non poterit dici ſemper in ſenectute fuiſſe, niſi cum ex annorum multitu-
14 dine tale temperamentum habebit: omne enim ani-
15 mal reſpectu ipſius à nativitate calido, & humido eſt temperamento (cum quæ ortui proxima ſunt, humidiſſima, & calidiſſima exiſtant, Hipp. *in* 1. *de vict. rat. propè finem*) licet comparatione temperati animalis, frigidum & ſiccum exiſtat temperamentum: ergo ſenectutis reſpectu ſui ipſius conſiderari debet ita, ut in frigidum & ſiccum lapſum videatur animal, cùm antea reſpectu ſui ipſius calido, & humido dotatum fuerit.

16 Termini porro huic ætati conſtituti præ cæteris variare videntur, quippe cum & ipſe hujus ætatis adventus plurimum, quam acceſſus aliarum ætatum evariet, & manifeſtius etiam, quam aliarum ſe pro-
17 dat, ſiquidem alias ætates, una excepta pubertate, neque accelerare, neque retardare evidenter quicquam poſſe videtur, ſed quæque, prout intrinſecum animalis fert temperamentum, præſcripto tempo-
18 re mutationes proprias ſortitur: ac ſenectus & à morbis, & à curis, & à victus ratione, & à laboribus evidentiſſime, & acceleratur, & retardatur. Videtur ergo difficilius eſſe, quam in aliis ætatibus, huic ſuos terminos præſcribere, ejus tamen rei plures opiniones refert Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *caſ.* 59. *per totum*, quas apud ipſum videre cuicunque licet.

19 Generaliter tamen dicitur ſenex, inquit ipſe *ibid. num.* 1. ab anno quinquageſimo, ita Abb. *in c. quon. frequent. n.* 18. *ut lit. non conteſt. & in c. ſi qui teſt. nu.* 7. *de teſt. & atteſtat.* quem & ipſe adducit Grammat. *deciſ.* 34. *n.* 4. Apud Sinenſes etiam (qui maximè politicæ ſtudere ſe profitentur) tranſacto quinquageſimo anno viri inter ſenes connumerantur, teſte Trigautio *l.* 1. *de Chriſtian. expedit. apud Sinas, c.* 7. Et fortaſſe maturè nimium, alias enim longæ ætatis ſunt, & robuſti, cum ea uſque ad 70. viridi non deſtituantur, teſte eodem *ibid. cap. eod.* Sed Juriſperitorum alii voluerunt, ſenem dici tantum eum, qui 60. annos agit, Caputaq. *deciſ.* 311. *par.* 1. Menoch. *de arbitr. caſu* 54. *per totum*, Rota *in Sabin. alluvionis* 15. *Novemb.* 1621. *coram Pirovano.* Sed Gloſſ. *in l. hæred. comp. ff. ad l. falc.* & Felin.
20 *in citato c. ſi qui teſt. n.* 6. nimis protraxiſſe videntur juventutem, ſenectutem vero nimium diſtuliſſe, cum juventutis deſinentis, & incipientis ſenectutis terminum ſeptuageſimum annum poſuerint.
21 Gal. 5. *de ſan. tuend. c. ult. inf. claſſ.* 2. quem etiam ex alio authore citat Menoch. *ubi ſup.* in tres partes diviſit ſenectutem, majorem & minorem corporis imbecillitatem, viriumque diminu-
22 tionem præ oculis habens: primam autem ejus partem crudam, & viridem ſenectutem vocavit, de qua fortaſſe etiam Homer. intelligebat *Iliad. lib.* 23. *verſ. f.* dicens:

Cruda ſenecta autem ipſum ajunt eſſe.

Et Virgil. 4. *Æneid.*

——— *ſed cruda Deo, viridiſque ſenectus.*

De qua etiam Juvenal. *Satyr.* 2.

Dum nova canities, dum prima & recta ſenectus.

Et de hac ipſa ſenectutis parte mentionem habet
23 ipſe Gal. *comm.* 2. *in prognoſt. Hipp. text.* 69. Secundam propriè ſenectutis nomen habere voluit, in ea
24 enim jam manifeſtiſſimè vires dejectæ, ac corpus declinatum conſpicitur: Tertiam, quæ ultima eſt, Pampleon Græco vocabulo dici narrat, ſcilicet, ut ipſe addit, ab eo, quod eſt in pompam mittere, quæ ad manes ducit; & idcircò facetè amicus ille Plautinus ſeni interroganti in *Mercatore Act.* 2. *Sc.* 2.

DE. Quid tibi ergo ætatis videor? LY. Acheruntícus
Senex, vetus, decrepitus.

reſpondit: & hæc decrepita, & præcipitata ætas eſt, vel ſenium. Hanc ultimam ſenectutem ætatem grandem facetè appellavit Euclio ille Plautinus in *Aulularia, act.* 1. *ſcen.* 4. diviti cuidam, qui ſuam ſibi filiam in matrimonium dari expoſcebat, reſpondens:

ME. Ætatem meam ſcis? EV. ſcio eſſe grandem; itidem ut pecuniam.

His tamen ſenectutis partibus licet nullum termi- 25
num aſſignaverit Gal. neſcio ex cujus opinione aſſignaverit Menoc. *ubi ſup.* & primam à quinquageſimo anno ad 60. ſecundam ad 70. tertiam à 70. ad vitæ finem extendi dixerit.

Verùm nonnulli ſenectutem in duas tantùm par- 26
tes diviſerunt; quemadmodum aliàs fecit idem Gal. *comm. Aph.* 1. *Aph.* 13. ad primam ejus partem (quæ 27
Avicennæ *prima primi doctr.* 1. *c.* 3. *in pr.* dicitur ætas declinans cum remanentia virtutis) à quadrageſimo anno incipere, & ad ſexageſimum terminari, ut ipſe etiam Avic. tradidit. Fernel. vero, qui hanc ipſam ætatis partem cum Cic. *in lib. de ſenect.* ingraveſcentem vocat *loc. ſæpius cit. Phyſiol. lib.* 3. *c.* 28
10. libentiùs cum Juriſperitis convenire videtur, 29
eamque à quinquageſimo ad ſexageſimum quintum protrahit: ſecundam verò partem, quam decrepitatem, & Senium nominant, & Avic. *ib.* ætatem declinationis cum manifeſta virtutis deperditione, à ſexageſimo, vel quinto ſupra ſexageſimum ad ultimum vitæ ſuam conſtituunt habere periodum.

Ex his ergo facilè innoteſcere poteſt Juriſperitis 30
pro rerum agendarum diverſitate, quinam mereantur dici ſenes: licet enim hoc judicis relinquatur arbitrio, Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 2. *caſ.* 59. *nu.* 3.
Maſcard. *de Probat. concl.* 1295. *num.* ... *vol.* 3. Gail. 31
ſing. obſerv. lib. 1. *obſerv.* 92. *num.* 7. Scaccia *de Judic. lib.* 2. *c.* 8. *num.* 249. *& ſeqq.* Joſeph. Ludovic. *deciſ. Lucen.* 13. *num.* 55. Requer. *deciſ.* 57. *num.* 21. Rota *in Bononien. bonorum de Muletiis* 26. *Junii* 1602. *coram claræ mem. Card. Pamphilio*, & *in alia Bononien. fideicommiſſi de Ramundinis* 13. *Febr.* 1636. coram Dunozetto; tamen ſciendum, quod præcipuum ſenectutis adminiculum eſt virium defectus, & idcircò Gal. 11. *Method. med. c.* 9. *claſſ.* 7. Senem dici non 32
poſſe, affirmabat, qui vires habet integras, & *lib. de* 33
cur. rat. per ſang. miſſ. c. 9. *claſſ.* 6. ſenes nullos robur 34
habere dixit; & hoc fortaſſe ſibi voluit *text. cit. l. Non aliter, ff. de leg. & fid.* 3. cum inquit, juvenis dicitur, qui ſenex non eſt, hoc eſt qui virium defectu adhuc ob annorum multitudinem non laborat. Hoc igitur precipuè venit inſpiciendum judici in eo, cujus ferre ſententiam debet, utrum ſenex ſit, nec 35
ne, vel pro ſene habendus, quoad ea, quæ ad corporis ſpectant imbecillitatem, ſcilicet, an viribus, & corporis decenti robore dotetur: quòd ſi vires adſint, & corporis robur, etiamſi major ſit ſexaginta annis; tamen juvenem, vel non ſenem judicabit, ſin minùs, etiamſi minor eſſet quinquaginta, tamen pro ſene illum acceptabit; nam etiam juvenem, non tranſactis annis juventuti dicatis, ſeneſcere poſſe, patet ex iis, 36
quæ adduxi *ſuperiori n.* 31. *& ſeqq.* Sed ex aſpectu quoque homines ſenes judicari certum eſt, & notat Rota *in Elnen. Canonicatus* 6. *Junii* 1631. *coram Reverend. Tarraconen. & in Calaguritana beneficii della caſa della Reina* 4. *Julii* 1646. *coram Veroſpio.* Apud Legumperitos autem pro rerum agendarum diverſitate idem 37
homo uno eodemque tempore in una eademque ætate, & ſenex, & non ſenex judicatur: unde eſt, quod aliquando non niſi poſt ſeptuageſimum annum hominem ſenem appellitet Gl. *in l. ſi paterfam. ff. de* 38
adopt. & emancip. in verb. ſexaginta, & in l. inviti, ff. de teſt. aliquando verò poſt quintum ſuprà quin- 39
quageſimum, ead. Gloſſ. *ubi ſuprà*, & aliquando illico poſt quinquageſimum annum quis ſenex dici poſſit. Gloſſ. *in Proœm.* 6. *Decret. verb. perfectum*, Rota *in Bononien. bonorum de Muletiis* 26. *Junii* 1602. *coram Cardin. Pamphilio.* Illud autem ſilentio non prætere- 40
undum ex Gal. *loco ſuprà citato de ſanit. tuen. l.* 5. *c. ult.*

41 *ult. in fin.* quod ii, qui in prima ſenectute conſtituti
ſunt, adhuc civilibus negotiis vacare poſſunt, qua-
propter non omnino ab re Abb. *in cit. Quon. freq.*
n. 18. *ut lit. non conteſt.* & Felin. *in c. ſi quis teſt. n.* 6. *de*
42 *teſt.* non ante, quam quis major exiſtat ſeptuagin-
ta annis, volunt eum ad hunc effectum dici ſenem,
ut à publicis muneribus excuſetur, & videntur de
mente Platon. *in* 6. *de Leg. verſ. princ.* qui viros uſque
ad ſeptuageſimum annum magiſtratum gerere co-
git, non ſupra, licet non infra quinquageſimum,
quem ad eum gerendum admittat; tamen Gl. *ſupra*
citata in l. inviti, de teſt. & Menoch. *de arbitr. lib.* 2.
cent. 1. *caſ.* 19. *n.* 5. voluerunt ſenem ad hunc effectum,
ut à publicis muneribus vacet, dici in quinquageſi-
43 moquinto anno; *in l. verò, item major. Inſtit. de excu-*
44 *ſat. tut.* non excuſatur quis à tutela, niſi ſit major
annis ſeptuaginta; ſatius tamen eſt ob individuorum
varietatem hoc cum prædicta cautela Judicis arbi-
trio definiendum relinquere, tametſi maximè ap-
probanda videatur Abb. opinio, qui in *eod. c. Quon.*
freq. n. eod. ad quoſdam peculiares effectus non re-
linquit Judicis arbitrio hoc dijudicandum ſupra an-
45 num ſexageſimum, cum evidenter pateat, omnes
in illa ætate ſenes dici debere, & benè, nam, ut
Card. Contrad. *Med. lib.* 2. *contr.* 10. *quæſt.* 5. dicebat,
46 ſupra prædictum annum in omnibus convenit, ut
ætas pro deplorata habeatur.

Sed ad effectum vacandi à publicis muneribus, Ma-
crobius *in ſomn. Scipion. lib.* 1. *c.* 6. non minus ac Plato,
ut ſupra dixi, ſeptuageſimum annum deſiderat his
47 verbis, *Cum vero decas, qui & ipſe perfectiſſimus nu-*
merus eſt, perfecto numero, id eſt, eptadi jungitur, ut
aut decies ſeptem, aut ſepties deni computentur anni,
hæc à Phyſicis creditur meta vivendi, & hoc vitæ huma-
næ perfectum ſpatium terminatur, quod quiſquis exceſ-
ſerit, ab omni officio vacuus ſoli exercitio ſapientiæ va-
cat, & omnem uſum ſui in ſuadendo habet, aliorum
munerum vacatione reverendus. Sed idem Plato 7. *de*
48 *Repub. in fin.* quinquageſimo anno tranſacto, ſuos
cives à laboribus belli, & aliarum rerum ad con-
templationem abſtrahit, non tamen à Reipublicæ
negotiis illos omnino eliminat; & ratio non alia eſt,
49 quam quæ adducitur à Cic. *in lib de ſeneſt.* ſub Cato-
nis perſona de ſenibus loquente in his verbis: *Er-*
go & legibus, & inſtitutis, vacat ætas noſtra muneri-
bus iis, quæ non poſſunt ſine viribus ſuſtineri.

Cæterum circa hanc ætatem quæritur à Medicis &
Juriſperitis primò, ad quod uſque ſenectutis ſpatium
ſenes tam mares, quam fœminæ generare poſſint;
diverſus enim utriuſque terminus conſtituitur. Et
Leges quidem id, quod utplurimum fit, reſpicientes,
virum in ſexageſimo anno ad generandum impoten-
50 tem eſſe voluerunt, *l. ſi pater, §. ultim. ff. de adopt.*
51 quam cum aliis citat Menoch. *de arbit. l.* 2. *cent.* 1.
caſ. 89. *n.* 58. Rota *in Romana filiationis,* 22. *Junii,*
1657. *coram Veroſpio, n.* 3. & videtur de mente Ariſt.
7. *de hiſt. anim. c.* 6. *in princip.* quem etiam ipſe Me-
noch. adducit; licet idem Ariſt. 5. *ejuſdem, c.* 14. plu-
rimos in 65. generare prodiderit; immo & priori
ſupra citato loco ſeptimi, etiam ſeptuaginta annos
natos generaſſe affirmat, & quod magis movere
nos poteſt, tanquam omnibus communiſſimum eſ-
52 ſe tradit, in ſeptuageſimo generare, ſi ſexageſi-
mum generantes exceſſerint, conſentit autem &
Alb. Magn. 5. *de Anim. tract.* 2. *c.* 1.

53 Videtur tamen ſexaginta annorum terminus con-
venienter admodum à Legibus conſtitutus; nam in
pluribus, & ſecundum plurimum ita uſu venire aſſo-
let, quod ab ipſis Legibus, ut alias dixi, inſpicitur,
minimè facientibus aliquos caſus rariores, in quibus
ſenes in ſeptuageſimo, & octogeſimo anno genera-
54 runt, & id, quod Avenz. *ſui Theizir. lib.* 2. *tr.* 3. *c.* 1.
narrat, hoc eſt, viros nonnullos centum annis majo-
55 res non tantum generaſſe, verum etiam generaſſe
maſculos: Licet, inquit ipſe, voluerit Ariſt. ſupra
ſeptuageſimum nullum poſſe maſculum generare.
Contra quam Ariſt. ſententiam pluribus agit Joubert.
lib. 2. *error Popul. c.* 10. probans ſenem 70. annis majo-
rem non ſolum generare poſſe, ſed etiam generare
poſſe maſculum, ut Avenz. dicebat; veritas tamen
eſt, ſenes ſupra ſexageſimum quintum, aut ad ſum-
mum ſupra ſeptuageſimum non generare, deficien-
tibus ſpiritibus, & nativo calore refrigeſcente, unde
& ad coitum etiam tunc minus potentes, cum ſemen
ferant fluidum, & aquoſum, ac generationi omni-
no ineptum, quod ita in omnibus verificatur, ut
admirationi ſit tanquam quid à Naturæ ordine alie-
num, ſi quis ſupra dictam ætatem generare compe-
riatur; quæ quidem ſecundum plurimum procedunt,
quæ tantum attendenda, ut in hoc propoſito dixit
Rota *in ſupra citata Rom. filiationis.*

In fœminis autem eam generandi virtutem multo 56
maturius finiri patet, in anno ſcilicet quinto ſupra
quadrageſimum, aut ad ſummum quinquageſimo.
Notum enim eſt, fœminam eo tantummodo tempo- 57
re generare poſſe, quo menſtrua experitur, vel expe-
riri naturaliter deberet, & idcirco neque ante puber-
tatem, neque poſt quinquageſimum annum genera-
re poteſt, quia naturaliter ultra prædictum termi-
num, & ante pubertatem nulla eſt menſtruis obno-
xia; quamobrem, ut oſtenderetur in ſacris Literis
Gen. *c.* 18. *verſ.* 11. Saram ex miraculo concepturam,
dicebatur, *Erant autem ambo ſenes, provectaque æta-*
tis, & deſierant Saræ fieri muliebria; ex naturæ
enim inſtituto non poterat ob eam cauſam Sara con-
cipere, ut probat Valeſ. *in lib. de ſac. Philoſ. c.* 10.

Lex ergo virtuti concipiendi in mulieribus hunc 58
terminum quinquaginta annorum præſcripſit, &
conceptum ſupra hunc terminum factum pro mon-
ſtroſo habet, & inter raro contingentia, *l. ſi mater,*
C. de hæred. inſtituend. l. ſi major, C. de leg. hæred.
& ibi Gloſſ. & in l. paterfamil. §. in Arrogat. ff.
de adopt. in verb. procreationi, & in l. ſi ſterilis, ff.
de contr. empt. & vend. Tiraq. *in l. ſi unquam, C.*
de revoc. donat. in præfat. n. 3. Maſcard. *de probat.*
concluſ. 1147. *n* 5. & 8. *tom.* 3. Gratian. *diſcept. foren.*
c. 313. *n.* 14. *vol.* 2.

Codronchius tamen Medicus Imolen. *in libello* 59
Meth. teſtif. c. 16. hujuſmodi legum ſanctioni ſtare
ſe nolle demonſtrat; neque enim habere ſe pro ita
monſtroſo partum ſupra quinquageſimum annum
factum confitetur, ut Le es habent; ſed ſenten-
tiam ſuam ex quibuſdam raris exemplis roborare
videtur, quæ non adoptantur in jure. Nam & nobis
quoque notum eſt, in fœminis, ſicuti & in viris
aliquando terminum à jure aſſignatum fallere, &
ſatis trita ſunt adducta à Plinio exempla *lib.* 6. *nat.*
hiſt. c. 14. de Cornelia è Scipionum familia, quæ
poſt 62. annos Voluſium Saturninum peperit, &
alia permulta, quæ, qui videre volet, legat Schenck.
obſerv. Med. rar. lib. 4. *tit. de Concept.* ſed ex his, quia 60
rara ſunt, nulla regula deprompi poteſt, dum tem-
pus generandi homini à natura conſtitutum requi-
rimus, hoc enim ex iis, quæ in pluribus, & ſecun-
dum plurimum apparent, venit decernendum, ut di-
xi. Itaque non modo concludendum, terminum
generandi in fœminis eſſe annum quinquageſimum,
ſed immo eſſe quinquageſimum nimis protractum,
& quadrageſimum quintum eſſe frequentiorem,
quippe cum poſt hunc terminum quibuſcunque de-
ſinant fluere muliebria, & idcircò generationi tunc
temporis ineptæ omnino redduntur; ſed de hac re
vide alia nonnulla, *lib.* 3. *harum quæſt. tit.* 1. *q.* 2. & 61
lib. eodem tit. 2. *q.* 8.

Secundò quæritur à Medicis per Legum Inter-
pretes, *an ſenectus ſit, & debeat dici infirmitas,* & con-
ſequenter ſenes inter infirmos & valetudinarios ve-
niant connumerandi; in ea enim re ipſi Legumperiti
inter ſe diſcordes eſſe videntur. Nam Abb. *in c. quam-*
vis, n. 2. *de ſent. excom. & in cap. Magnæ, n.* 8. *de vot.* 62
& re, & c. 1. *§. fin. autem Epiſc. de cler. ægr. in* 6. *& in* 63
c. quon. freq. §. 1. *ut lit. non conteſt. n.* 19. dixit, ſenectu-
tem poſſe dici infirmitatem, & ſenes infirmos, &
valetudinarios. Sed contra Menoch. *de arbitr. Jud.*
lib. 2. *caſ.* 60. *cent.* 1. *n.* 8. Senes non ſolum non poſſe
vocari infirmos, ſed neque valetudinarios aſſeve-
rat, quam Menochii opinionem roborare vide-
tur Hippocratis decretum *Aph lib.* 2. *Aph.* 39. nimi- 64
rum, ſenes minus juvenibus ægrotare, quod etiam
Cicero *in lib. de ſeneſt.* firmabat.

Viden-

65 Videntur tamen contra Menochium quamplurima
Doctorum hominum teſtimonia militare; patet enim
apud quoſcunque doctos viros, ſenectutem ægram,
infirmam, queribundam, tremulam, inertem, ærum-
noſam, infelicem, miſeram vocari, ac ſimilibus mul-
tis epithetis inſigniri, quin & ipſius ſenectutis in-
commoda, ærumnæ, ægritudines, ac miſeriæ nomi-
natim enarrantur, de quibus Juvenalis *Sat.* 10. in qua
inter alia multa hæc habentur.

Præterea minimus gelido jam corpore ſanguis
Febre caret ſola, circumſilit agmine facto
Morborum omne genus, quorum ſi nomina quæris,
Promptius expediam, quot amaverit Hippia mœ-
chos.

Cætera vero apud ipſum perlege, & illud Plauti in
Menæchm. act. 5. *ſcen.* 2.

—— Ut ætas mala, merx mala eſt tergo,
Nam res plurimas peſſimas, cum advenit, affert:
Quas ſi autumem omneis, nimis longus ſermo fit.

ita ut non ab re ſenes, teſtante Cicerone, ubi pro-
ximè, adeo gravem experiantur ſenectutem, ut
onus ſe Ætna gravius ſuſtinere affirment, quod ſu-
pra commemoratus ſenex Plautinus etiam affirma-
bat *ibid.* dicens:

—— conſitus ſum
Senectute, onuſtum gero corpus; vires
Reliquere.

& alia vetula apud eundem in *Mercat. act.* 4. *ſc.* 1.

Do. —— *quin is ocyus?*
Sy. *Nequeo Mecaſtor, tantùm hoc oneris eſt, quod*
fero.
Do. *Quid oneris?* Sy. *annos octoginta, & quatuor.*

Sed, quod multo magis quam prædicta urgere vide-
tur Gal. 6. *de ſanit. tuenda*, *c.* 2. & Avic. 2. *primi doctr.*
prima, *c.* 2. ſenum ſanitatem non abſolute ſanitatem
eſſe dicunt; ergo, ſi ſenes abſolutè ſani non ſunt,
ſaltem aliqua ex parte ſunt morboſi, ſed & Ari-
67 ſtot. 5. *de generat. anim. cap.* 4. ſenectutem apertiſ-
ſime morbum eſſe pronunciavit, quod etiam ex ſæ-
piſſime, ac paſſim citata Terentii auctoritate *in*
Phorm. act. 4. *ſcen.* 1. patet.

Ch. *Pol me detinuit morbus.* Dem. *Unde, aut qui?*
Chr. *Rogas?*
Senectus ipſa eſt morbus.

Quod & idem Cic. ſenectutis optimus propugnator
ubi ſupra, negare non auſus eſt, cum inter cauſas,
ex quibus ſenectus miſera ſit, hanc præcipuè agno-
68 ſcat, quod corpus infirmum, ac imbecillum faciat.
Nec tantummodo morbus dicta eſt ſenectus à ſa-
69 pientioribus, ſed à Senec. *Epiſt.* 109. dicta eſt morbus
inſanabilis; neque enim humanæ ſapientiæ datum
eſt, ut corporis morbum hunc, quibuſvis miniſtra-
tis remediis, depellere aliquo modo poſſit. Itaque
prudenter illud protulit Antiphanes:

Eſt noſtra vino vita quam ſimillima.
Aceſcit, eſt cum reliqua parva portio.

Quemadmodum igitur vinum in acetum degene-
rans, non amplius in vinum redire poteſt, ſic etiam
homo, cum ſenectutis morbo detinetur, non am-
plius ex eo convaleſcere poteſt.
70 Et licet Hipp. *in ſup. cit. Aph.* 39. *ſect.* 2. ſenes mi-
nus juvenibus ægrotare dixerit, tamen id illis non ex
ſua natura provenit, ita ut bene Gal. *in ejus Aphor.*
comm. firmaverit, illum non habere locum commu-
niter in omnibus ſenibus, ſed in iis tantum, qui mi-
nus in ratione vivendi peccare ſolent; alias enim
idem, morbis maximè omnium obnoxios eſſe ſenes
71 dixit, & ex ſua quidem natura ita eſt, per accidens
autem eo quia in vivendo minus peccant, minus
etiam à morbo infeſtantur; ſed eos naturaliter maxi-
me ægrotare, ac multo facilius, quam Juvenes, la-
te probat Alex. Petron. *in dialog. de re Med. dial.* 7. *per*
totum. Facit ad hæc ſacrarum litterarum teſtimonium,
72 in quibus Eccleſiaſt. *c. ult.* ſenectus tempus afflictio-
nis vocatur, & ſenectutis miſeræ abunde per ænig-
mata quædam enarrantur, qui textus à Valleſio *in*
ſua ſacra Philoſophia, *c.* 66. elegantiſſime, ac pero-
ptime explicatus eſt, & poſt Valleſium non minori
doctrina, & elegantia à Franciſc. Ranchino *de*
morb. ſenum, *part.* 2. *ſect.* 2. Ex quibus videbatur,
jure merito ſenes inter infirmos connumerandos eſ-
ſe, & infirmorum privilegiis frui debere, cum non
ſolum morbus ſit ſenectus, ſed, ut apparet ex ad-
ductis auctoritatibus, ſit ſentina, & confluxus mor-
borum omnium, unde Antiphanes ille Caryſtius
comicus prudentiſſimè dicebat:

Mala ad ſenectutem, officinam ceu ſuam,
Humana tandem congregantur omnia.

His tamen & ſimilibus, quæ in contrarium adduci
poſſent, non obſtantibus, quæ tamen conſulto præ-
termiſi, cum DD. *in l. ſenium*, *C. qui teſt. fac. poſſ.*
n. 5. & Alciat. *de præſumpt. lib.* 1. *præſumpt.* 53. *ſub*
n. 5. & Menochio, *ubi ſupra*. (Et hanc eſſe reliquo- 73
rum I. V. D. ſententiam teſtatur Aetius *de inf cap.* 74
14. *n.* 3.) dicendum, ſenes inter infirmos non eſ-
ſe connumerandos; infirmitas enim eſt habitus cu-
juſcunque corporis præter naturam, *l.* 1. §. *ſed ſe-*
cundum, *ff. de Ædil. edict.* ex qua repetit Aul. Gell.
Noct. Attic. lib. 4. *cap.* 2. Summa Hoſtien. *lib.* 3. *de*
Cler. Ægrot. num. 1. quæ definitio eadem pene eſt 75
cum Gal. definitione, allata *in libro de ſymptom.*
differen. c. 1. *claſſ.* 3. quæ talis eſt, Morbus muta-
tio naturalis eſt ſtatus, & morbus eſt ſtatus natu-
ralis mutatus actiones lædens, *ibid. in fin.* quæ po-
ſtrema verba, ſc. *actiones lædens*, veluti commenta-
ta lex allatæ definitioni ſubdidit, *qui uſum ejus ad*
id facit deteriorem; *cujus cauſa natura nobis ejus cor-* 76
poris ſanitatem dedit: Status ergo ſenum, quicun-
que ſit, naturalis eſt, non ergo poteſt eſſe morbo-
ſus; illico enim contra naturam eſſe dici deberet;
quin imo aliqui affectus, qui in aliis ætatibus præ-
ter naturam dicerentur, in ſenibus naturales effici-
untur, ut de copia pituitæ, quam maxime in ſeni-
bus vigere, dicebat Gal. *comm.* 3. *Aph.* 30. quæ ta- 77
men, ut doctiſſimus Joubert. *in libell. de quart. febr.*
c. 12. dicebat, in ſene morboſa non eſt, quia ætati
convenit; ſic etiam, & dentibus eſſe debilibus, vel
eis omnino carere, quod in juvene morboſum eſ-
ſet, in ſene morboſum non eſt, neque ob eam cau-
ſam non ſanus dici debet, *l. Cui dens*, *ff. de Ædil.*
edict. quam refert Gellius *ubi ſupr.* Non aliam igi-
tur ob cauſam putandum eſt Ariſt. *in loc. ſupr.* pro
contraria opinione *allegato*, non abſolute vocaſſe ſe- 78
nectutem morbum, ſed naturalem morbum, quia
nimirum, licet ſenectus ea incommoda ſecum affer-
re videatur, quæ alias morbus afferre ſolet, ta-
men, quia hæc incommoda ſenectuti connaturalia
ſunt, non poteſt exinde ſenectus ita morbus dici, ut
pro ſtatu non naturali illud morbi nomen intelligen-
dum ſit, ſed ſi modo morbus aliquo pacto vocanda 79
ſit, naturalis morbus rectius dicenda venit.
Et in hoc etiam ſenſu accipiendæ ſunt Galeni, & 80
Avicennæ ſupra citatæ auctoritates, firmantes, ſe-
num ſanitatem non eſſe abſolute ſanitatem, ob id
fortaſſe, quia naturaliter ab ipſa ætate multa incom-
moda patiuntur, præterquam quod facillime à mor-
bis conflictantur, ita ut habeant quandam proximam
diſpoſitionem ad morbos concipiendos; non tamen
idcirco morboſi ſunt dicendi, quemadmodum aper-
tiſſime declarat Gal. 1. *de ſanit. tuen. cap.* 5. *verſ.* 5.
med. claſſ. 2. his verbis: *Omnis ſiquidem morbus præter*
naturam eſt: *hi* (de quibus loquitur) *præter naturam*
ſe plane non habent, ſicuti nec ſenes; qui verò plura cir- 81
ca hanc rem deſiderat, videat Aurel. Anſel. *in ſua Ge-*
rontocomia, *lib.* 1. *c.* 8. Verum enim vero ſatius, ex mea 82
ſententia, hac in re conſultum fore judico, ſi ſene-
ctutem in eas partes diviſam accipiamus, in quas par-
titus eſt Gal. ut ſupra dixi, ſecundum quam diviſio-
nem dici poteſt, quod infirmi nomen, licet nulli ſeni, 83
in quantum ſeni conveniat, tamen, ſi alicui ſeni aptari
debeat, non dubium eſt maxime convenire iis, qui
in ultimo, ac præcipitato ſenio conſtituuntur, tales
enim ob caloris nativi depauperationem morbificis
cauſis occurſantibus, etiam minimis vix, ac ne vix
quidem reſiſtere valent, minus verò infirmi nomen
aptatur his, quibus propriè convenire ſenis nomen
ſupra docui, hoc eſt, qui in ſecunda ſenectutis parte
verſantur: omnium denique minime cæteris, qui in
prima, ac cruda ſenectute ætatem degunt, ut qui ad-
huc & aliquatenus prioribus viribus dotentur, neque
iis in-

iis incommodis obnoxii adeo ſint, quibus in dies obnoxiores fiunt in ætate procedentes. Sed de hac quæſtione vide, quæ affert ſupradict. Franc. Ranchinus, *ubi ſupr. c.*1.

SUMMARIUM.

1 *Decrepitas eſt ſenectutis pars, & à ſenectute diſtincta. Contrarium, n.* 5.
2 *Decrepitas non mutat, ſed magis intendit corporis temperamentum.*
3 *Decrepiti, ex Hippocratis ſententia, à ſenibus non diſtinguuntur.*
4 *Senectuti nulla ætas ſuccedit.*
6 *Cur Hippocrates de decrepitate non meminerit, n.*7. 8. *&* 9.
10 *Nonnulla in Decrepito procedere poſſunt, quæ locum non habent in ſene.*
11 *Decrepitas quid, & num. ſeq.*
13 *Cujuslibet ætatis curſu ad interitum properamus.*
14 *Quando incipiat decrepitas, & n.* 15. *&* 16.
17 *Judicis arbitrio relinqui poteſt, quando quis debet dici Decrepitus.*
18 *Sexageſimus annus eſt terminus nimis præcox pro Decrepitate, magiſque convenit terminus annorum* 65.
19 *Quid peculiare habeat Decrepitas, quod illi commune non ſit cum ſenectute.*
20 *Senes licet corporis viribus careant, valent tamen intellectu.*
21 *In Decrepitis deficit memoria.*
22 *Senes minus diſcere, quam currere poſſe.*
23 *Annus quinquageſimus quintus in viro, & quadrageſimus in fœmina eſt corporis & animi vigor.*
24 *Decrepiti rationis uſum pene amittunt.*
25 *Quæ in ſene reſpectu imbecillitatis corporis procedunt, multò magis procedere debent in Decrepito.*
26 *Senes à tormentis, ex aliquorum opinione, non debent ſervari immunes, ſed Decrepiti.*
27 *Quæ ad animi prudentiam ſpectant, non habent locum, in Decrepito.*
28 *Decrepiti ut ſenes honorandi.*

QUÆSTIO X.

De Senio, ſeu Decrepitate.

1 DEcrepitatem, quæ & Senium dicitur, cum nonnulli voluerint eſſe ſenectutis partem, inter unam & alteram ætatem nullam fecerunt di-
2 ſtinctionem, & fortaſſe non abs re; cum Decrepitas non mutare, ſed intendere tantum corporis frigidum & ſiccum temperamentum videatur, jam à prima ſenectute contractum, quouſque illo exſuperante calidum, & humidum, vitæ principia ſuccumbunt.

3 Quamobrem Gal. *comm. Aphor.* 3. *Aphor. ult.* dicebat, aliquos diſtinguere Decrepitos à ſenibus, præter tamen Hippoc. mentem, cum namque inibi Hipp. præcedentibus Aphoriſmis morbos enumeraſſet, quibus ſingulæ ætates ſolent plerumque eſſe obnoxiæ, ultimo loco de morbis ſenectuti familiaribus mentionem habuit, de iis autem, qui decrepitatis ſunt moleſti, ne verbum quidem, ita ut ex his colligat Gal. Hipp. mentem eam fuiſſe, ut nulla ſit differentia inter unam, & alteram ætatem, aut eſſe hanc ſenectutis partem, non au-
4 tem per ſe, nam ſenectuti nulla ætas ſuccedit, veluti Cic *in lib. de ſenectute* aſſerebat.

5 Qui tamen magis exquiſitæ ætatum diviſioni ſtudent, ipſam Decrepitatem à ſenectute prorſus ſecernunt, ita manifeſte fecit ipſe Gal. *Aphor. comm. primo, Aphor.* 13. Raſ. 30. *Contin. tract.* 1. *cap.* 2. Avic. *prima primi doctrin.* 3. *c.* 3. *in fin. & prima quarti tract.* 2. *c.* 8. *& in cant. tract.* 1. *partit.* 35. *& tract.* 2. *part.* 104. Fernel. *Phyſiol. lib.* 3. *c.* 10.

6 Quod vero Hippocrates, *ubi ſuprà*, de Decrepi-
7 tate non meminerit, plures aſſignari poſſunt rationes. Prima, quia Decrepiti iiſdem morbis ſunt obno-
8 xii, quibus & ſenes, niſi quod & facilius eos incurrunt, & magis ab illis moleſtantur. Secunda, quia ſi quos morbos incurrunt, difficillimè, aut nullo modo ex illis ſanantur, quamobrem Hippocrati ſupervacaneum videbatur de iis mentionem habere. Ter- 9
tia, quia pauci admodum ſunt, qui non ante, quam decrepitatem attingant, vita ſungantur: iis ergo ex cauſis Hippocrates de decrepitate mentionem nullam fecit, non autem quod non putaverit fortaſſe inter ſenectutem, & decrepitatem aliquid intereſſe. Sed quomodocunque ſeſe res habeat, neceſſarium videtur, ut apud Jureconſultos hæ duæ ætates invicem ſecernantur, cum nonnulla in ſene 10
procedere poſſint, quæ locum non habebunt in decrepito, & vice verſa, ut inferius dicetur.

Eſt igitur decrepitas, vel ſi maiis ſenium dicere, 11
poſtrema vitæ ætas, in qua radicale humidum ad totalem ſui abſumptionem, & innatum calidum ad totalem ſui extinctionem properant; ea enim de re Gal. 2. *de Temperam. c.* 2. *claſſ.* 1. dixit, ſenium eſſe viam ad interitum; nam licet *prim. de ſanitate tuen. cap.* 4. affirmaſſet cujuslibet ætatis curſu nos 12
ad interitum tendere, tamen quia decrepita ætas 13
vitam concludit ac terminat, viſum illi eſt, huic magis convenire eam definitionem, quam cuilibet alteri, quaſi ad ipſum interitum certiori, imo certiſſimo tramite hæc multo promptius, quam cæteræ ætates omnes ducat.

Incipientis decrepitatis terminum Juriſperiti an- 14
num ſeptuageſimum conſtituerunt, Abb. *in cap. ſi qui teſt. n.* 7. & Gram. *deciſ.* 34. *n.* 4. Farin. *var. quæſt. crimin. & opin. comm. quæſt.* 41. *n.* 25. nam ad hunc uſque annum perdurare ſenectutem volebant. Sed idem Abb. *in ſæpius alleg. cap. Quoniam freq. n.* 18. *verſ. ego puto*, & ex Medicis Avic. *prima primi doct.* 3. 15
cap. 3. decrepitatem poſt ſexageſimum annum habere principium firmarunt, & videtur conſentire Cardan. *contrad. med. lib.* 2. *contrad.* 10. *tract.* 5. ſed Fern. loco ſæpius citato, quinque addidit annos ſenectuti, ita ut decrepitatem in ſexageſimo quinto inci- 16
pere ſtatuerit.

Cum tamen hi termini plurimum in individuis 17
evarient judicis arbitrio, ut de ſenectute, relin- 18
quendum videtur, cum de individuis judicium ferri oporteat, univerſaliter tamen ſexageſimum annum præcocius aſſignari, quam rei naturæ conveniat, exiſtimaverim, magiſque conſonum eſſe terminum à Fernelio conſtitutum annorum 65. Et hoc multo magis conſonum, terminum annorum ſeptuaginta, quem admittit etiam Rota *in Elnen. Canonicatus* 1631. *coram Ghiſlerio, n.* 8.

Sed interrogabis, quidnam peculiare habet de- 19
crepitas à ſenectute? Reſpondeo, quod in ſenectute corpus ſolummodo decrementum pati videtur; unde, licet ſenes corporis viribus orbati exiſtant, animi tamen conſilio pollent, & prudentia ma- 20
xime prævalent, at in decrepitate corpus multo magis, & evidentius pro annorum ratione deficit, & ipſe etiam animus ſuum vigorem amittit; ita Lucret. 3. *lib. de rer. nat.*

Poſt ubi jam validis quaſſatum eſt viribus avi
Corpus, & obtuſis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat linguaque, menſque.

Ejus vero rei judicium evidens eſto primum in de- 21
crepitis memoriam deficere, quod & Gal. firmabat 2. *de ſympt. cauſ. c. ult. claſſ.* 3. Quamobrem Plat. 8. 22
de Republ. verſ. fin. contra Solonis ſententiam, Senes minus diſcere, quam currere poſſe aſſeverebat, ſed quod majoris momenti eſt, & magis ad rem no- 23
ſtram aptari poteſt, idem Plato 5. *Ejuſd.* dicebat, quinquageſimum quintum annum in viro, & quadrageſimum in fœmina eſſe & corporis, & ſapientiæ vigorem, quaſi ab inde utrumque deficere incipiat. Veruntamen hæc multo evidentius quotidianæ experientiæ teſtimonio firmantur, ubi enim ad hanc ætatem pervenerunt Senes, non ſolum memoriam, ſed & cujuſvis rationis uſum amiſiſſe videntur. Quamo- 24
brem Senes ad pueritiam remeare, reſpectu vigoris mentis, ex vulgata parœmia patet, immo Aſtrologi, poſtquam ultima ætas ad debitum pervenit terminum, quem decrepitatem nominant, rurſus denuo infan-

infantiam numerant. Vidi (qui pro exemplo ſit, & placet de eo mentionem hic habere) aurifabrum centum annis majorem, qui, cum pro ætatis ratione corpore optime haberet, tamen adeo utramque ratiocinatricis partem læſam in illo conſpiciebas, ut ſi quando propriæ habitationis limen non niſi altero tranſgreſſus pede fuiſſet, jam illum intro per ſe revocare neſciebat, ita ut aliquando per integrum diem ſeſe per urbem huc, atque illuc errabundus convolveret, tandemque non niſi manu ductus propriam domum repeteret; neque dicas plures eſſe, qui ad tantam, immo nec etiam huic ſimilem fatuitatem non deveniunt; nam omnibus illud eſſe commune vitium teſtatur, ac confitetur Plato *in Gorgia*, *ſeu de Rhetorica*, & de ſenum fatuitate Juvenal. *ſat.* 10 *ſuperius citat.* ita habet:

——— Sed omni
Membrorum damno major dementia, quæ nec
Nomina ſervorum, nec vultum agnoſcit amici,
Cum quo præterita cœnavit nocte, nec illos,
Quos genuit, quos eduxit.....,

25 His ergo ſic ſe habentibus; dubium non eſt, quod ea, quæ in ſene, reſpectu imbecillitatis & infirmitatis corporis, locum habent, multo magis procedere
debeant in decrepito: Immo nonnulli, quos citat &
ſequitur Gram. *deciſ.* 34. *num.* 5. negarunt, ſenes de- 26
bere ſervari à tormentis immunes, & voluerunt
hoc eſſe tantummodo decrepitorum privilegium, &
hujus opinionis etiam eſt Farinac. *in ſup. cit. quæſt.*
n. eod. quod ampliat *n.* 29. ut non ſolum non torqueri, ſed neque leviter torqueri poſſint, immo
nec terreri. Ea vero, quæ in ſene quoad animi 27
conſilium, & prudentiam locum habent, vix procedere poſſunt in decrepitis, niſi dicas procedere,
reſpectu anteactæ ætatis, & tamen decrepiti veluti
ſenes honore proſequendi ſunt, ac in omnibus, ob 28
ætatis conditionem, cæteris ſunt præferendi. Ariſtot. *Moral. Nicomach. lib.* 4. *cap.* 2.

Denique de iis, de quibus in ſuperiori quæſtione diſceptatio intererat, nimirum de generandi potentia, & hujuſmodi, nullam hic intercedare dubitationem poſſe, ex iis, quæ inibi adduximus, patet. (Confer. *Sinibald. F. Bonavent & Caranz.*) Et de ætatibus quidem, & iis, de quibus circa eas à Juriſperitis dubitari contingit, hæc dicta ſunt.

LIBRI PRIMI
TITULUS SECUNDUS.
DE PARTU LEGITIMO, ET VITALI.
Continens Quæſtiones decem.

I. De termino naſcendi à natura homini conſtituto, & an in re à cæteris animalibus differat.
II. De partu ante ſeptimum menſem.
III. De Partu ſeptimeſtri.
IV. De octimeſtri partu.
V. De Partu nonimeſtri, & decimeſtri.
VI. De Partu ſupra decimum menſem.
VII. De ſignis non vitalis fœtus.
VIII. Quot fœtus uno partu naſci poſſint vitales.
IX. Quot dierum ſpatio animetur conceptus.
X. Quinam partus proprie mereatur nomen abortus.

SUMMARIUM.

1 *Homo in termino naſcendi à cæteris animalibus differt.*
2 *Septimeſtris pro ratione natus eſt.*
3 *Naſcendi tempus in homine varium.*
4 *Septimeſtris legitimus eſt.*
5 *Tredecim menſium fœtus pro legitimo admiſſus.*
6 *Prima ratio, cur homo non habeat ſtatutum naſcendi terminum, ut cætera animalia.*
7 *Calidi citius, frigidi ſerius naſcuntur.*
8 *Mares fœminis celerius naſcuntur.*
9 *Secunda ratio.*
10 *Tertia ratio.*
11 *Quarta ratio.*
12 *Quinta ratio.*
13 *Prioris rationis confutatio.*
14 *In quovis animalium genere tot diverſa ſunt temperamenta, quot individua.*
15 *Individua conſtituuntur in eſſe per ſibi peculiare temperamentum.*
16 *Temperamentum bruti eſt pro externa forma.*
17 *Forma, & natura idem.*
18 *Forma dat eſſe rei.*
19 *Forma eſt cauſa, quod omnis res ſit una.*
20 *Forma eſt, a qua res eſt id, quod eſt.*
21 *Impoſſibile eſt, duo individua habere eandem formam.*
22 *Homo habet formam immaterialem.*
23 *Cætera animalia inter ſe temperamento ſimilia.*
24 *Cætera animalia forma inter ſe diſſimilia, Amplia in vegetabilibus, num. ſeq.*
26 *A temperamentorum varietate diverſitas in animalibus.*
27 *Cætera animalia ſaltem per quatuor inſigniora temperamenta inter ſe differunt.*
28 *Diſſimilitudo temperamentorum in hominibus à natura non eſt.*
29 *Bruta inter ſe cur magis ſimilia.*
30 *Ab eo, quod per accidens eſt, non poteſt dependere id, quod à natura præſumitur eſſe.*
31 *Cum temperamentorum latitudo ſit infinita, debet eſſe infinita latitudo termini naſcendi.*
32 *Qui frigido ſunt temperamento, non ſuperant numero eos, qui temperamento ſunt calido.*
33 *Si Hiſpanus quia calidus, naſcitur nono, Gallus, quia frigidus, deberet naſci decimo.*
34 *Species brutorum, quæ calido eſt temperamento, deberet ſua individua celerius parere, quam quæ frigido.*
35 *Secunda rationis confutatio.*
36 *Uterorum anguſtia reſpectu univerſalis naturæ eſt quid per accidens.*
37 *Uteri anguſtia debiles fœtus gignit.*
38 *Tertia rationis confutatio.*
39 *Fœmina etiam reſpectu ſui ipſius aliquando modicum, interdum multum ſanguinem fœtui ſubminiſtrant.*
40 *Juvenculæ cur ſemper deberent generare nonimeſtres, vel decimeſtres.*
41 *Ex alimenti copia longiorem moram in utero fœtum trahere voluit Hipp.*
42 *Averrois rationis confutatio.*
43 *Hominis natura eſt media inter pauciparam, & multiparam,*
44 *Per id, quod ut plurimum fit, regulatur natura.*
45 *Natura per univerſalia regulatur, non autem per individua.*
46 *In omnibus animalibus variantur aliquando numeri fœtuum.*
47 *Partus geminationem in homine contra naturæ legem fieri ex Ariſt.*
48 *Homo abſolute animal uniparum eſt.*

49 *Poſtre.*

49 *Poſtrema rationis confutatio.*
50 *Multa animalia incerto tempore cœunt.*
51 *Prægnantia eſt ex majoribus cauſis impedientibus coitum in brutis.*
52 *Aliæ rationes pro præcipua concluſione facientes.*
53 *Homo in concipiendo plures committit errores.*
54 *Ex his, quæ contra naturæ inſtitutum fiunt, nihil, quod contra naturæ inſtitutum non ſit, ſuccedere poteſt.*
55 *Homo, quoad naſcendi, ſeu pariendi tempus, nihil peculiare habet à cæteris animantibus, & n.* 105. *& num.* 108.
59 *Ab Ariſtotele non diſcendum abſque firmis rationibus in contrarium.*
57 *Prima ratio pro noſtra concluſione firmanda.*
58 *Homo ſemper deberet eſſe vitalis, in quocunque aſſignatorum terminorum naſceretur, ſi id naturaliter fieret.*
59 *Quod a natura eſt utplurimum, & ſecundum plurimum, eodem modo fit.*
60 *Septimeſtres, & octimeſtres ut plurimum non vivunt.*
61 *Septimeſtre, & octimeſtre ſpatium non eſt à natura pro termino naſcendi in homine conſtitutum.*
62 *Secunda ratio.*
63 *Quæ fine carent, caſu fiunt.*
64 *Hominem non habere determinatum naſcendi tempus nullum habuit finem, & cur? num. ſeq.*
67 *Natura agit propter finem.*
68 *Tertia ratio.*
69 *Ubi deeſt perfectio, deeſt finis.*
70 *Nullum perfectum fine caret.*
71 *In terminis naſcendi unus dari debet perfectior alio.*
72 *Perfectum deficere eſt impoſſibile.*
73 *Supra perfectum nihil eſt extra accipere.*
74 *Perfectum in unoquoque genere eſt maximum.*
75 *Fœtus à perfectione deficientes, naturæ non ſunt quoad naſcendi terminum.*
76 *Natura ſemper intendit quod perfectius eſt.*
77 *Quarta ratio.*
78 *Si ſeptimus menſis ſufficiens terminus eſt ad perfectionem acquirendam, commorari fœtum in utero ultra ſeptimum, ſupervacaneum eſt, & fruſtra à natura patratum.*
79 *Non magis ſecundum naturam eſt naſci ante tempus, quam ante tempus ex morbo ſeneſcere.*
80 *Naſci ſupra, vel infra nonum, aut decimum, ab accidenti eſt, & non à natura, ſed à morbo, & num.* 93. *&* 96.
81 *Tam ſeptimeſtres, & octimeſtres, quam recentiores fœtus extra naturæ ordinem quoad tempus naſcuntur, & quæ præcipua differentia inter ipſos exiſtat.*
82 *A ſeptimo, & octavo menſe quid acquirant fœtus.*
83 *Septimeſtres, & octimeſtres imbecilli.*
84 *Bruta ante tempus ſibi debitum nata adoleſcere non eſt impoſſibile.*
85 *Septimeſtres, & octimeſtres non abſoluti naſcuntur.*
86 *Septimeſtrium Hiſtoria, & num. ſeq.*
88 *Supra decimum naſci naturale non eſt.*
89 *Homo habet magis præfixum naſcendi terminum, quam qui exiſtimatur.*
90 *Antiqui Romani ſeptimeſtrem, & octimeſtrem non acceptarunt.*
91 *Septimeſtris Homero immaturus dictus.*
92 *Septimeſtris non habet cum vita omnimodam repugnantiam.*
94 *Contradicere experientiæ, hominis eſt abſque ſenſu.*
95 *Hominem ſeptimeſtrem, & octimeſtrem naſci patet; cauſam vide n.* 97.
98 *Homo præ cæteris fœminis in partu laborat.*
99 *Bruta raro, & non niſi in conceptionis principio abortiunt.*
100 *Reſpectu fœtus naſci ante ſeptimum magis contra naturam eſt, quam in ſeptimo, aut poſt.*
101 *Naſci dici non poteſt, qui à præternaturali cauſa in lucem exire cogitur.*
102 *Homo proprie loquendo, naſcitur nono, aut decimo.*
103 *Abortus proprie quando dicatur.*
104 *Natus ante nonum ſemper aliquo modo dici poteſt abortivus.*
106 *Bruta non habent naſcendi terminum ita præſcriptum, ut nunquam evarient.*
109 *Cur anticipare nonum in naſcendo homo non poſſit, retardare autem maxime.*
110 *Neceſſe eſt dari terminum naſcendi omnium breviſſimum, & quid ſit, num. ſeq.*
112 *Nonus menſis pro calidioribus naturis conſtitutus.*
113 *Decimus longiſſimus naſcendi terminus in homine.*
114 *Cur plures ante nonum, quam poſt decimum naſcantur.*
115 *Impoſſibile eſt, ut matris ſanguis ſupra decem menſes ſufficere poſſit fœtui.*
116 *Natus ſupra ſeptem quadragenarios non vitalis.*

QUÆSTIO I.

De termino naſcendi à Natura homini conſtituto & an in ea re à cæteris animalibus differat.

STatueram, ſed ſupra, quam credi poſſit, perturbato, ac non lubenti animo, cum ad hæc exaranda me accinxiſſem, communi hominum ſententiæ in iis, quæ jam ſcribere paro, adhærere, & obſecundanti univerſalis opinionis fluentæ me adſportandum committere, reclamante ſemper, ac dejerante in me ipſo neſcio quo veritatis ſenſu. Cum meliori genio fortaſſe ductus, calculum reduxi, atque alacri, ac prompto animo pro veritate ſolus etiam contra quam plurimos fortiſſimos, ac invincibilis potentiæ propugnatores dimicare decrevi; licet victum tandem à pugnantium me fortitudine, ac numero non modo non dubitem, ſed certo certius ſciam, pugnaſſe tamen gloriæ partem fore exiſtimo.

Invaluit apud cunctos non doctos homines ſo- 1
lum, ſed & apud viles tonſores hujuſmodi opinio, quod homo, non ut cætera animalia, præfixum quendam terminum naſcendi à Natura habeat ſed varium, ac multiplicem, ita ut & ſeptimo, & octavo, & nono, & decimo, & undecimo menſe oriatur, cæteris non niſi aſſignato menſe naſcentibus. Vide Sennert. *de morb. mul.*. p. 392.

Ejus concluſionis primus auctor Ariſt. fuiſſe vi- 2
detur, qui, cum vidiſſet Hippoc. & ſeptimeſtrem fœtum pro ratione natum eſſe aſſeveraſſe, & octimeſtrem, & nonimeſtrem, & decimeſtrem, & undecimeſtrem partum admiſiſſe, non contentus ea ipſa recenſere, quæ ab ipſo Hipp. didicerat, eam firmavit concluſionem, Homini à natura nullum conſtitutum eſſe naſcendi, ſeu pariendi tempus, veluti cæteris animantibus illa conſtituit, ita ille habet 4. *de Gener. Anim. cap. 6. & Problem. ſect.* 10. *Probl.* 20. ex qua concluſione eo deventum eſt, ut juſtitiam miniſtrantes ex hoc etiàm partum decimotertio menſe natum pro legitimo ad hæreditatem admiſerint; ita enim Papirium feciſſe teſtatur Plin. *nat. hiſt. lib.* 7. *cap.* 5. ubi & Ariſt. pro more in ea ſententia adhæret, & ejus rei exempla narrat.

Non tamen aliquos ita moviſſet Ariſt, & Plin. auctoritas, niſi & ipſum Hipp. ante illos ejus fuiſſe ſententiæ auctorem noviſſent, non ſolum quod tot fœtus vario tempore editos, tanquam naturaliter natos, admittere videretur, ſed quod apertiſſime *in prin. de Diæta*, varium omnino eſſe naſcendi tempus aſſeveraſſet, alioſque ſerius, quoſdam autem maturius naſci tradidiſſet.

Hominum ergo nullus debebat tantorum virorum aſſertioni reclamare, ita ut omnes conſenſerint, etiam Legislatores. Plato 5. *de rep. verſ. med.* ubi ſeptimeſtrem pro legitimo admittit, & noſtræ ipſæ Le-
ges in *l. ſeptimo*, *ff. de ſtatu hom.* quæ ut dixi, huic 4
concluſioni innixæ tredecim menſium fœtum ali-
quando pro legitimo admiſerunt, teſte eod. Plin. re- 5
ferente Aul. Gell. *Noct. Att. lib.* 3. *cap.* 16.

Jam ergo ea concluſio omnibus undequaque acceptiſſima, ab omnibus quaſi pro indemonſtrabili, & axiomate quodam habetur, & à quibuſcunque doctis viris ad ſuas aſſertiones roborandas, ad problemata enodanda, ad dubitationes declarandas pro fundamento reali; id præcipuæ conſiderationis adducitur, & ne omnium nomina huc congeram, ſatis ſit recentiores aliquos adduxiſſe. Amat. Luſit. *Cent.* 1. *curat.* 27. Joubert. *lib.* 3. *Error. popul. c.* 2.

Mercur. *de morb. Mul. lib.* 2. *c.* 1. *in prin.* Andr. Laur. *Anatom. lib.* 8. *cap.* 30. Mercur. *in lib.* della Commare, *lib.* 1. *cap.* 70. Codronc. *in Method. teſtif. c.* 14. Roderic. à Caſtr. *de Nat. lib.* 4. *cap.* 1. pleniſſimè Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 7. *part.* 4. ſed omnium prædictorum luculentiſſime eam ſententiam & exponit, & tuetur Horat. Augen. *in lib. ad hanc ipſam rem dicato*, nimirum, quod homini non ſit certum naſcendi tempus, qui ſuccedit *ad ſecundum ſuarum Epiſt. & Conſ. Med. Tom.* Pro Jureconſultis ſatis ſit auctoritas Rotæ *in Auximana alimentorum* 1. *Junii* 1620. *Coram Pirovano, n.* 7. Hi omnes, inquam, cum aliis penè infinitis, quos nominare non intereſt, & eam concluſionem firmant, & plures rationes in ejus favorem adducunt, quarum potiores apud ipſos ſequentes habentur.

6 Prima ratio. Cum hominum temperamenta plurimum, ac multo inſignius, quam cæterorum animantium inter ſe evarient, conſentaneum videtur, ut diverſa etiam à Natura ſortiantur naſcendi tempora; nam is, qui calido temperamento eſt, cum ci-
7 tiùs multo perficiatur, quam qui eſt frigido, non debet eam moram in utero contrahere, quam contrahere cogitur is qui eſt frigidus, patet exemplo maris, & fœmellæ; mas enim, qui citius perficitur, ex eo quod calidior ſit, citius etiam naſci-
8 tur, ut deinceps dicetur, & notat Gloſ. *in l. Idem erit, ff. de Statu hom. in n. Quæſt.* 1.

9 Secunda ratio. Dubium non eſt, quod ob multiplicem prædictam temperamentorum varietatem in homine, plurimum etiam in eo diverſificentur corporum partes in individuis, ita ut hoc individuum utero ſit amplo, illud vero anguſto; hinc eſt, quod cum anguſtus unius individui uterus non poſſit toto decem menſium ſpatio augeſcenti fœtui locum præbere, teſtante Hipp. provida Natura diverſa naſcendi tempora homini præſcripſit, ne is qui alias toto eo ſpatio, quod illa præſcripſiſſet in utero ob locorum anguſtiam commorari non poterat, ex eadem cauſa ſuffocaretur, quod neceſſario contigiſſet; ſatius idcirco fuit, ut hic ſeptimo, aut octavo naſci poſſet, & ex naturæ præſcripto vivere.

10 Tertia ratio. Ex primo ſuppoſito, nimirum ex multiplici in homine temperamentorum varietate fit, ut unum individuum multo ſanguine abundet, aliud vero modico; conſentaneum verò eſt, ut ubi multum ſanguineum fœtus exſugere poteſt, celerius abſolvatur, ubi verò modicum, ſerius; ſagax ergo ac optima parens Natura prudenter illud operata eſt, ne uno omnes termino naſcerentur, prior enim incaſſum moram in utero traheret, ſi poſtquam abſolutus eſt, naſci non debuiſſet; poſterior imperfectus exiret, niſi tantam moram traheret, quanta ille indigebat.

11 Quarta ratio, & eſt Averr. *paraph.* 4. *de Gen. anim. cap.* 7. quam elicit ex Ariſt. Hominis, inquit, Natura eſt particeps harum duarum ſpecierum, multiparæ quippe, & pauciparæ; ideo diſſident tempora conceptus ejus; ob eam enim diverſitatem in numero fœtuum, quæ elucet magis in partu humano, quam in belluino, conſentaneum Naturæ viſum eſt, ut in naſcendo etiam varios terminos haberet, ab aliiſque animantibus in hoc differret.

12 Quinta ratio. Homo quovis tempore, ac quavis hora, noctu diuque, Juvenis, Senex, per Hyemem, per Æſtatem, Vere, Autumno, ſemper pro ſuo arbitrio coitu utitur, neque habet à Natura ſibi conſtitutum tempus, quo mas cum fœmina ad ſpeciem propagandam conjungatur, veluti cætera habent animantia; unde Hipp. *in Epiſt. ad Damagetum* in perſona Democriti loquens, *Anniverſariorum*, inquit *temporum ordo brutis quidem animantibus coitus finem affert, homo verò inſano libidinis ſtimulo continenter agitatur*. Ea igitur de re provida Natura præſtitit, ut incerto tempore parere poſſet animal, quod non certo tempore concipiebat. Alias denique his non diſſimiles rationes adducit Augen. *lib.* 1. *ſupr. cit. de Part. hum. cap.* 14.

13 Jam igitur eam concluſionem, & rationes pro ea firmanda adductas examinemus, & quid in illa improbandum tanquam falſum, quidve in his refellendum à nobis ſit, proponamus. Præcipua ergo Ariſt. concluſio duo continet, quorum utrumque falſum eſſe non multo poſthac patebit; nam homini ampliorem quam ſit, cæteris animalibus anguſtiorem naſcendi terminum eſſe vult. Primum igitur non ita ſe habere, jam demonſtrandum, ſi modo ante propoſitis rationibus ſatisfaciamus.

Jam ergo ratio proponit nobis temperamento- 14
rum varietatem in homine, quam deſiderari in cæteris animantibus ſupponit; miror tamen ipſe, quomodo in aliis quoque animantibus eam temperamentorum differentiam negare illis ſuadeat animus, cum non in ſpecie humana ſolum, ſed & in inſectorum ſpeciebus tot reperiantur diverſa tempe-
tamenta, quot individua; neque enim per aliud 15
conſtituuntur in eſſe individuali omnia quæcunque 16
vivunt quam per proprium temperamentum, homine excepto; illud enim eſt illis pro interna for-
ma: Gal. *comm.* 3. *Aphor.* 2. Temperamentum enim 17
eſt ipſa Natura; at forma, & Natura idem ſunt, Gal. *ad eos, qui de Typ. ſcripſ. cap.* 4. *& alibi:* ſi ergo
forma dat eſſe rei, ut eſt trita apud Philoſophos 18
concluſio, & ab ipſis Legibus canonizata, *l. Julianus, §. ſi quis, ff. ad exhib.* Tiraq. *in l. ſi unquam, C. de revoc. don. gl. ſuſcept. lib. n.* 67. quotquot erunt
Entia, totidem erunt formæ, & conſequenter to- 19
tidem temperamenta. Et ſi iterum forma eſt cauſa, quod omnis res ſit una, Averr. 3. *Phyſ. text.* 68. *& primo de Anim. com.* 90. & alibi pluries, nam forma eſt, à qua res eſt id quod eſt. Themiſt. 2.
Phyſic. text. 11. impoſſibile eſt, id quod duo indivi- 20
dua habeant unam, eandemque formam & conſe-
quenter habeant unum, idemque temperamentum. 21
Itaque hæc temperamentorum varietas multo magis conſideranda venit in cæteris animantibus, quam in homine, cum illa per ea conſtituantur in eſſe individuali, quod homini non accedit, qui habet immaterialem, & inalterabilem formam. Si ergo
ob temperamentorum varietatem Natura homini 22
multiplicem naſcendi terminum conſtituit, cæteris ob id ipſum multo major conſtitui debebat.

Sed dices hoc ſenſu ipſo nos aſſequi poſſe, cum 23
videamus manifeſte cætera animalia in temperamento magis ſimilia, quam homines inter ſe; quod maxime demonſtrare poteſt id, quod figura inter ſe vix differant, homines autem maxime inter ſe effigie diſſimiles appareant, cujus rei rationem reddit Ariſtot. *Problem. ſect.* 10. *probl.* 12. ex hoc etenim non aliud arguere poſſumus, niſi maximam temperamentorum in illis conſonantiam, & convenientiam, in nobis diſſonantiam, & diſconvenientiam.

Reſpondeo, quod licet cætera animalia inter ſe
nobis valde ſimilia videantur, tamen eadem eſt, aut 24
paulo minor inter ea diſſimilitudo individuorum, quæ & inter nos; nobis verò, qui univerſalem quandam eorum ideam, & non particularia apprehendimus, ſimillima videntur, quia univerſali illi Ideæ omnia conveniunt; patet hoc, quia bubulci, & paſtores, qui non univerſale quid, ſed particularia apprehendunt, quæ ſuæ curæ demandata ſunt, ea nullo negotio, ſed facillimè non aliter, quam de hominibus facerent, inter ſe nomine diſtinguunt. Quod etiam Homeri teſtimonio comprobari poteſt *Illia. lib.* ſic dicentis,

Hos autem ut greges amplos caprarum caprarii homines.
Facile diſtinguunt, poſtquam in paſcuis commixti ſunt;
Sic hos ductores dirigebant.

Video mulierculas, aniculaſque gallinarum unam ab alia ſeorſim cognoſcere, quod admirationem affert ei, qui non individua illa, ſed quoddam univerſale gallinacei generis phantaſma in mente habet, omnia enim illi ſimillima, & quaſi indiſtinguibilia ſenſu videntur. Sed & id ipſum in hominum genere evenire compertum eſt; videbis enim unius regionis homines effigie primo aſpectu adeo ſimiles, ut illos vix diſtinguere inter ſe ſcias; ac poſt-

poſtquam mentem applicueris, & jam non univerſalem effigiem ſed particularem tibi præſentari contigerit, & illos facie notos habueris, toto cœlo inter ſe diſtare comperies, qui ante adeo convenire in effigie videbantur: fratres item, ſi minime tibi noti erunt, omnes penè unam, eandemque effigiem habere affirmabis, eorum vero domeſtici te ipſum deridebunt, quibus non modo non ſimiles, ſed maxime diſſimiles apparent. Sed eſſe etiam inter cœtera omnia animantia hanc individuorum in externa effigie diſſimilitudinem, imo & inter ipſa 25 pene anima carentia vegetabilia probat Lucret. *lib. 2. de rer. nat.* his carminibus.

Præterea genus humanum, mutæque natantes
Squamigerum pecudes, & læta arbuſta, feræque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circum ripas, fonteſque, lacuſque,
Horum unum quodvis generatim ſumere perge,
Invenies tamen inter ſe diſtare figuris,
Nec ratione alia proles cognoſcere matrem,
Nec mater poſſet prolem quod poſſe videmus.
Nec minus atque homines inter ſe nota cluere, & ſeqq.

Ex his ergo minime colligere poteſt, quiſquis ſit, in cæteris animalibus fieri eam temperamentorum convenientiam, quam dicunt. Sed voluntne, obſecro, omnia individua cæterorum animalium uno eodemque prorſus temperamento dotari? Quod ſi id eſt, quod volunt, quæro ab illis, cur ex equis, exempli gratia, alius pilo ſit albo, alter vero ſpadiceo, vel palmeo, hic pheniceo, aut puniceo, ille glauco, unus gilvo, alter autem badio, alius aureo, alius cinereo, alius caruino, alius murteo, vel mureo, ille Albineo, vel Abineo, hic nigroſ, aut guttato, aut ſcutulato, aut preſſo, aut ruſſeo, vel mille aliis colorum differentiis? Cur alius prægrandis, alius puſillus, alius ſtatura mediocris? cur alius generoſus & imperterritus, alter vero pavidus & meticuloſus? cur alius bello aptus, alius nonniſi oneribus ferendis, alius ad curſum pedibus pernix, alius, qui vix calcaribus ſollicitatus gradiatur? & ex canibus cur præter pilum, colorem & ſtaturam, (quæ etiam multo magis, quam in hominum ſpecie evariat) alius venationi aptus, alius non niſi ad domum cuſtodiendam? nam ſi à temperamentorum varietate hæc minime evenire dixeris, unde originem habeant, vix unquam licebit tibi me edocere.

26 Sin verò non omnia unius ſpeciei individua uno dotari temperamento velint, ſed inter ſe variari, non tamen adeo, nec tantopere, quantum evariant individua ſpeciei humanæ, concedant ſaltem neceſſe eſt, in ſingulis cæterorum animalium ſpeciebus dari quatuor inſigniores differentias, calidi, 27 frigidi, humidi, & ſicci. Si ergo minima differentia inter duo humanæ ſpeciei individua in temperamento in cauſa fuit, ut unum ſeptimo naſceretur, alterum verò nono, aut decimo, quanto magis in cæteris animantibus evariatio illa calidi, frigidi, humidi, & ſicci illud ipſum præſtare debuiſſet? Quamobrem ſi à temperamentorum differentia illud peculiare habet homo, ut incerto tempore edatur, non minus peculiare debet eſſe equo, aut cani, aut cuicunque animali, cum & in his inſignis ea temperamentorum evariatio evidenter eluceat.

28 Sed eſto, condonemus hominum individua quam maxime inter ſe temperamento diſtare, tamen videndum, an hoc à Natura ſit, vel ab accidenti; nam & cœli diverſitas, & victus ratio multiplex, & animi paſſiones, & hujuſmodi alia multum faciunt ad eam temperamentorum varietatem, quippe cum ſicuti homines & cœli varietate, & victus ratione, & animi paſſionibus multum inter ſe diſtant; ſic etiam & propria temperamenta ad contrarias qua- 29 litates tranſmigrare neceſſe eſt, & fœtus etiam ex illis conceptos ob eandem ipſam cauſam, quam maxime inter ſe temperamentis diſtare. Bruta verò quia omnia victus ſimili ratione utuntur, ſimilibuſque animi paſſionibus detinentur, & magis in univerſa vivendi ratione inter ſe conveniunt, temperamentum, quod à natura unumquodque, prout propriæ ſpeciei convenit, habet, magis ſimile ab illis conſervatur; & fœtus etiam procreant temperamento etiam multo magis inter ſe convenientes. At quoniam ea evariatio in homine, ut dixi, ab accidente eſt, fieri nullo pacto poteſt, ut ex hoc, quod per accidens eſt, illud, quod à natura præ- 30 ſumitur eſſe, cauſam habuerit.

Sed ponamus, hanc temperamentorum varietatem in uno homine, & ex ea illud habuiſſe à natura illum dicamus, quod incerto tempore naſcatur, profecto cum hæc temperamentorum varietas ſit infi- 31 nita, infinita exiſtente eorum latitudine, cur tantum modo ſeptimo, octavo, nono, decimo, aut undecimo naſcitur, & non etiam quarto, quinto, ſexto, duodecimo, tertio decimo, biennio, trennio? vel ſaltem cur non tot termini à natura ortui deſtinati, quot ipſa inſigniora temperamenta ſunt? & ſi deſtinavit, cur tam pauci extra noni, aut decimi terminum naſcuntur, cum tamen calidi non exuperent numero frigidos, nec humidi ſiccos?

Præterea ſaltem hæc differentia notabilis deberet eſſe inter nationes, & homines regionis diverſæ, 32 qui temperamentis maximopere inter ſe diſtant, & ſi Hiſpanus quia calidus, naſcitur nono, Gallus quia frigidus deberet naſci aut citius aut tardius, 33 prout dicere libuerit; cur tamen utrique plurimum eodem menſe naſcuntur, & ex utriſque pauci ſeptimeſtres, & his multo pauciores octimeſtres pari modo oriri conſueverunt?

Denique ſi hoc privilegium cæteris animantibus negare libet, etiamſi eorum individua temperamento non minus ac homines inter ſe diſtent, ſaltem ea differentia inter ſpecies deberet maxime animadverti, ita ut ſpecies, quæ temperamento calida eſt, citius naſci deberet, quam quæ frigida; tamen cur 34 neque hoc à natura admiſſum, & equum temperamento calidum, aſinum temperamento frigidum, camelum temperamento ſiccum duodecimo menſe omnes naſci voluit, teſte Ariſt. *in lib. de hiſt. anim. lib. 5. c. 14.* Woton. *de different. Anim. lib. 5. c. 101. & ſeq.* & ovem temperamento humidam, capram temperamento ſiccam, utramque quarto menſe parerent, ſancivit? Ariſt. quem adducit Geſner. *in lib. 2. de hiſt. Anim. de Viviparis quadruped. in propr. cap.* Varro *de Ruſt. lib. 2. cap. 9. & ſeq. cap. 5.* An non novit Natura temperamentorum rationem in ea habere? Quid ergo potuerit in hoc temperamentorum varietas operari? patere jam credo.

Adducitur pro *ſecunda ratione* uterorum in humana ſpecie magnitudo, & parvitas, quam varieta- 35 tem adeo homini connaturalem efficiunt, ut hujus rei cauſa varios terminos in naſcendo habuerit. Sed præterquam quod hoc ipſum etiam reſpectu univerſalis Naturæ per accidens eſt, nec poteſt in naſcendi ratione, quæ in pluribus conſideratur, & ab univerſalis naturæ lege neceſſario dependet, ipſam 36 univerſalem naturam regulare, dicant, obſecro, num uteros brutorum unius ſpeciei dimenſi, omnes unam eandemque prorſus dimenſionem habere compererint?

Ad hæc uterorum anguſtia, etiamſi detur frequen- 37 tior eſſe homini, quam alteri cuivis animanti, non eſt cauſa, ut fœtus ante tempus naſcatur, ſed ut debilis naſcatur, ita teſtante Hipp *in lib. de genit. inf.* in his verbis: *At verò ſi omnes editi liberi debiles extiterint, uteri plus æquo anguſti in cauſa eſſe exiſtimantur.* Deberet & præter hæc eadem mulier ſemper ſeptimeſtres generare, aut nonimeſtres, & tamen conſtat, unam, eandemque modo ſeptimeſtres, modo vero nonimeſtres gignere.

Tertiæ porro rationis confutatio ex prioris confu- 38 tatione dependet; ſupponitur enim ibi ſanguinis copia diverſa in homine, quæ quanto majorem copiam fœtui ſubminiſtrat, illum citius perficit, quanto vero minorem, ſerius; quaſi ſancitum illud à natura ſit, ut omnia individua unam determinatam ſanguinis menſuram pro ſui nutrimento ex materno utero exſugant, quam menſuram vel exuperare, vel non implere nullo ſuperfuturo liceat: unde qui eam citius ingurgitat, cito ex hac ratione naſcetur, qui verò tardius, tardius. At & fœminis cæterorum animalium

hoc

hoc abſque culpa denegant privilegium , ſiquidem
omnes non modo eandem nutrimenti menſuram ,
ſed cum determinato tempore fœtibus ſuis ſubmi-
niſtrare volunt, at hæc ulteriori confutatione non
indigent.
39 Addamus tamen, quod cum in homine ſpeciei in-
dividuis fœminæ reſpectu etiam ſui ipſius aliquan-
do modicum, aliquando vero multum ſanguinem fœ-
tibus ſubminiſtrent, neceſſe eſſet, quod cum multum
ſuppeditant, ſeptimeſtres, cùm modicum, nonime-
40 ſtres generarent: hac igitur ratione juvenculæ debe-
rent ſemper generare nonimeſtres, vel decimeſtres;
nam de juvenculis matribus paucus ſanguis fertur.
Hipp. *de Nat. Puer. verſ. f,* ſeniores autem , ſepti-
meſtres, cùm majorem ſanguinis quantitatem ad ute-
rum demandent, eodem etiam pacto & quibus mul-
tæ purgationes ſunt , ſeptimeſtres , quòd ſanguine
abundant, quibus verò parcæ , nonimeſtres fœtus
edere par eſſet, quòd ſanguine ſint deſtitutæ; cùm
41 tamen contrà Hipp. *ibid.* ex alimenti copia longiorem
in utero moram fœtum trahere, & ex ejuſdem ino-
pia exitum ſollicitare falſus ſit. His tamen non ob-
ſtantib. cùm ſemper de rarò ſeptimeſtres, & octime-
ſtres naſci videamus, eos indifferenter, & ex juven-
culis, & ex ſenioribus; & ex iis, quæ modico; & ex iis,
quæ multo abundant ſanguine, oriri compertum eſt.
Cæterùm, ad *Averrois* rationem accedamus, qui,
42 quanquam adeò perſpicax extiterit Philoſophus, ta-
men nunc ex falſa ſuppoſitione non niſi falſum de-
duxit: ſupponit etiam hominis naturam eſſe mediam
43 inter pauciparam & multiparam, & ejus ratio eſt,
quia homo interdum unicum parit, aliquando binos
aliàs ternos, aut quaternos. Sed videndum eſt, o A-
veroes, quid ut plurimum fiat, per hoc enim regu-
44 latur Natura Gal. 14. *Meth. med. c.* 14. *claſſ.* 7. probat
Riolan. *ad Fernel. in lib. de hom. procreat. c.* 11. ſi enim
ex iis, quæ de rarò contingunt, Naturam regulari
velis, jam & cætera omnia animalia non minus ac ho-
mo participabunt harum duarum ſpecierum multipa-
ræ, & pauciparæ, nam & vacca ſingulos generat fœ-
tus ut plurimum, aliquando tamen binos , & for-
taſſe plures, ut homo, ſed & in vacca, & in homine
45 illud præter naturæ Leges evenit, quæ non per in-
dividua, ſed per univerſalia regulatur, ſic etiam &
canis plures generat, tamen etiam ſingulos, ut catu-
lus domeſticus, aut ad ſummum binos: ſic & oves,
46 & capræ ſingulos pariunt, interdum binos, ternos,
quaternos, ut homo, ex Ariſt. Geſner. *ubi ſup.* ſic etiam
& in reliquis animantib. variari numerum fœtuum in-
terdum annotatis, & firmat ejus rei varietatem ipſe
Ariſt. *in libb. de hiſt. anim.* ac præcipuè *lib.* 6. ubi & in
urſa , & in leone, & in aliis non ſemper partus eodem
numero naſci tradit. Sed in ſuis natura, quæ quin-
que, aut ſex parit, media eſt inter paucipara & mul-
tipara, ut tu ipſe paulò ſuperiùs aſſeverabas, (licet
ſciam Ariſt. *probl ſect.* 10. *probl.* 16. & Alex. *lib* 2. *probl.*
69. ſuem inter multipara reponere) jure merito ho-
minis Natura inter paucipara reponenda venit ,
etiamſi binos aut ternos ut plurimum pareret.
Sed eſto, hoc homini connaturale ſit, ut media ſit
ejus natura inter paucipara, & multipara, qui tandem
hinc deducere aliud potes, o *Averroes* , quàm quòd
homo, cum unicum parit, decimeſtrem, aut nonime-
ſtrem, cum plures, ſeptimeſtres, aut octimeſtres pa-
rere debeat? at cur promiſcuè, & cùm unicum parit,
& cum plures & ſeptimeſtres, & octimeſtres, & noni-
meſtres, decimeſtres parit? Sed vin tu, ut ex Ariſt.
præcipuam tuam concluſionem evertam ? Obſerva
47 ipſum citato *lib* 10 *probl.* 30. & 4. *de Gener. Anim. c.* 6.
affirmaſſe , partus geminationem in homine contrà
Naturæ legem eſſe , & *ibid. cap.* 4. licet hominem
cum omnibus generibus ambigere utcumque velit ,
tamen maximè ex ſua natura uniparum eſſe conclu-
dit; ab accidenti ergo eſt, ut aliquando plures uno
pariat, ut ex eo patet, quinimò nota ulterius, illum
in lib. de adm. audit. tex. 77. partus geminationem in
homine inter naturæ miracula reſpoſuiſſe, narrans,
quod apud *Umbros*, mulieres plurimum geminos
pariant, & aliquandò etiam ternos.
Viden igitur, ò *Averroes*, hominem abſolutè, &
ex ſua natura uniparum animal eſſe, & hanc à te 48
allatam incertitudinis ſui ortus rationem in auras
prorſus evanuiſſe?
Examinemus ergo jam tandem *poſtremam ratio-
nem*, quæ tanquam omnium potiſſima , paſſim ac
communiter ab omnibus unanimiter adducitur, &
liceat obſecro pro adverſariis eam rationem in ſyl-
logiſmum efformare hoc modo.
Si quod animal eſt, quod incertis & non ſtatis tem-
poribus coitum exerceat, hoc incertis & non ſtatis 49
temporibus parere debet, ſed homo tale animal eſt,
ergo, incertis & non ſtatis temporibus homo parere
debet. Hoc argumentum benè procedere non dubi-
tabunt, qui pro parte adverſa comparent; cæterùm
non vident terminorum æquivocationem, & falſita-
tem, nam tempus in præmiſſis ponitur in termino
qualitativo, in concluſione vero in termino quanti-
tativo, hoc modo: in præmiſſis proponitur, quod ſi ali-
quod animal incerto tempore coit, hoc eſt non deter-
minata quadam anni tempeſtate, ut evenit exempli
gratia equo, qui coit Vere, cani coeunti in Autumno,
feli coeunti in Hyeme, ſi ergo aliquod animal eſt,
quod incerto, & promiſcuè Vere, Hyeme, Autumno,
coeat, debet etiam in pariendo habere tempus incer-
tum, hoc eſt non certo ſpatio uterum ferre: ita ut
in priori propoſitione temporis qualitas proponatur,
in concluſione de quantitate inferatur. Ac profectò
maximè conſiderabilis videtur ea terminorum; æqui-
vocatio ex præmiſſa enim non aliud ſequitur, quàm
ſi Vere, Autumno, Hyeme, aliquod animal coeat,
debeat etiam Vere, Autumno, aut Hyeme parere.
Sed ne me tanquam moroſum odio , quiſquis ſit,
proſequatur, etiam hanc concluſionem pro vera ad-
mittere paratus ſum. Sed cur, ſi alia pleraque ani-
malia incerto tempore coeunt, non etiam incerto tem- 50
pore pariunt? nam conſtat equas, ſues, daſipodes,
& alias fortaſſe fœminas coitum prægnantes admitte-
re. Ariſt. 5. *de nat. anim. cap.* 8. Plin. *nat. hiſt. lib.* Ælian.
de hiſt. anim. lib. 4. *c.* 10. Alb. Mag. *de Animal. lib.* 9 *tract.*
1. *c.* 5. De quib. etiam inter JC. Tiraq. *de leg. Connub. l.*
4. *n.* 85. at ſi etiam gravidæ fœminæ horum anima-
lium coeunt, omni tempore coitum eas admittere
par eſt, cùm prægnantia ſit ex majoribus cauſis, & 51
magis urgentib. quæ coitum in brutis impediunt ;
at cur hæc ipſa bruta incerto tempore non pariunt?
Adducuntur inſuper aliæ permultæ, ut dixi , ra- 52
tiones ad eam concluſionem probandam , nimirum
& de formatrice facultate, quæ in humana ſpecie in
uno individuo magis, in altero minùs potens ſit; &
de materiæ majori, aut minori quantitate , & de ſe-
xus diverſitate; & aliæ ſimiles, quæ tamen omnes il-
lud commune habent, ut non magis procedant in
homine, quàm in cæteris quibuſque animalibus , eas
ergo aliter confutare ſupervacaneum eſt. Non tamen
omittamus adhuc puſillam quandam ratiunculam, à
quibuſdam adductam , & eſt hujuſmodi.
Homo in coitu exercendo, in concipiendo, in ute- 53
ro gerendo, in pariendo, plures errores patrare ſo-
let, quod de cæteris animalibus non evenit; ex hoc
ergo mirum non eſt, illum incerto termino naſci .
Ego verò aliàs dixi, nos hic quærere, an ex Naturæ in-
ſtituto homo tam incerto tempore naſcatur ; at ex
his erroribus, cùm contrà Naturæ inſtitutum commit- 54
tantur, nihil, quòd contrà Naturæ inſtitutum non
ſit emanare poteſt, aptius ergo ex hoc inferre nobis li-
cet, quòd naſci extra debitum, ac certum tempus,
præternaturale ſit, cùm cauſam omnino habeat præ-
ternaturalem. Si ergo naſci ſeptimo , vel octavo ,
evenit ob errores ab hominibus in coitu patratos, na-
ſci ſeptimo, vel octavo, à cauſa præternaturali eſt.
Denique ſi addatur, neceſſariiſſimum fuiſſe homi-
ni varium, ac incertum naſcendi ſpatium, vario, ac in-
certo exiſtente formationis termino, de quo *Hippoc.*
pluribus in locis, & alii Philoſophi, ac Medici , &
qui etiam ab ipſa experientia demonſtratur ; Reſpon-
deo, hoc non eſſe magis proprium homini quàm cæ-
teris animalibus, nam ut Hipp. *lib.* 1. *de Diæta*, dicebat,
prout quæque ignem, hoc eſt calorem minorem, aut
majorem fuerint ſortita, citiùs augeſcunt, & forman-
tur; at idem calor, in homine ſeminalem materiam

vegetat, in brutis etiam idem eodem modo operatur, & tam hic, quàm ille diverſificantur in eorum operatione, ita ut ex hoc non magis debeat illud locum habere in homine, quàm in brutis.

Sed cur, *inquam*, mas triginta dierum ſpatio formatur, & fœmina quadraginta duorum, annon tamen aut eodem ſpatio, uterque eorum plurimum naſcitur? non ergo hæc diverſitas in ſpatio efformationis tantùm potuit operari, ut mas ſeptimo naſceretur, fœmina autem nono.

Verum enim verò confutatis jam iis rationibus, quæ concluſionem ab Ariſtotele firmatam pro vera nobis imponebant, reſtat, ut quibus rationibus contrarium habere veritatem perſuaderi nobis poſſit, de-
55 monſtrare jam aggrediar; Hominem nimirum, quo ad naſcendi, ſeu pariendi tempus, nihil peculiare ab aliis animantibus habere, quod illi à natura inſit, ſed veluti reliqua habere illum quoddam ſuæ ſpeciei determinatum congruum naſcendi tempus decenti latitudine, ut in cæteris minimè deſtitutum, quæ nonum, aut decimum menſem comprehendit, neque enim conſentaneum videtur, ab Ariſtotelis ſen-
56 tentia abſque firmis rationibus recedere, cum ejus maxima apud nos, imò & apud omnes doctos ſit autoritas, ut teſtatur Tiraq. *de leg. Connub. lib. 6. n. 52.* & auctoritates Majorum non ſint reprobandæ argumento, *l. ad exhibendum*, *C. ad exhibendum*, ergo ſiquidem rationes à nobis adductæ veritatem habere videbuntur, benè quidem erit, ſin minùs, Ariſt. opinioni omninò adhærendum, licèt rationibus ab aliis pro ipſo adductis intellectus nequaquam acquieſcat.

57 *Prima* ratio igitur contra *Ariſt.* dictum ſequens eſt. Si termini ea variatio, quam volunt, eſſet homini in naſcendo naturalis, ſequeretur, quòd non ſolùm in iis terminis, ſed in pleriſque aliis homo naſceretur, ut ſuprà undecimum, & infrà ſeptimum, & eſſet ſemper vitalis; quam concluſionem probare quidem ut veram nititur Augen. ſed in opere incaſſum inſudat *in lib. de par. hum.* Nam ſi affirmas mihi, hoc homini naturale eſſe, ut non habeat determinatum tempus ſui ortus, cur deinc illud ipſum determinas, & non niſi ſupra ſeptimum, & infra undecimum, eum naſci poſſe affirmas? quin potiùs ex ea concluſione, cum ſit indeterminata, ſequitur quodlibet tempus eſſe homini naturale, etiamſi bimeſtre, aut trimeſtre, vel annuale, vel biennale, vel triennale ſit, aut majus.

58 At ſi ad prædictos terminos tuam concluſionem reſpicere dicas, jam ſecunda pars noſtri argumenti obſi-
59 ſtere illi videtur, nam ſi à Natura eſt, ut in terminis à te aſſignatis homo differenter naſcatur, deberet ſemper, cùm in his terminis naſcitur, ſuperſtes eſſe vel ſaltem ut plurimùm: quod enim à natura eſt ut plurimùm, & ſecundum plurimum, eodem modo fit. Ariſtot. 2. *Phyſic. text.* 77. Gal. 14. *Method. cap.* 24. *claſſ.* 7. Si ergo nonimeſtris, & decimeſtris ut plurimum vivunt, debent etiam ſeptimeſtris, & octimeſtris, ſi à Natura ſunt, vivere, & quemadmodum ex prioribus pauci intereunt, quin plerique ſuperſunt, ſic ex poſterioribus pauci interire deberent, & plerique ſupereſſe: ſed contrà ſeptimeſtres ut plurimum non vi-
60 vunt, ut experientia docet, Hippocrates firmat, qui octimeſtrem nullo modo vivere, & ſeptimeſtrem ut plurimum interire docet *in libro de carnibus, & de ſeptim. & octim. part.* & cæteri negare non poſſunt; nam nova experientia id ipſum recentiores comprobarunt, ut teſtatur Mercurius *in lib. cui tit.* la Commare *lib.* 1. *c.* 6. cùm ex centum ſeptimeſtribus vix unum ſuper-
61 ſtitem remanere confiteatur; ergo ſequitur ex his neque ſeptimeſtre, neque octimeſtre ſpatium à Natura pro eo naſcendi termino eſſe homini conſtitutum, & conſequenter Ariſt. concluſionem vel eſſe omninò repudiandam, vel ſaltem ita moderandam, ut non homini ſolùm, ſed etiam cuicunque animali non ſit conſtitutus naſcendi certus terminus, ſi ad dies præfixos, & certos ferendi uterum reſpiciamus.

62 *Secunda* ratio talis eſt. Quæ à Natura ſunt, fine
63 non carent. Ariſt. 2. *Phyſ. text.* 66. nam quæ fine carent caſu fiunt. Gal. *de cauſſ. Procatar. cap.* 1. *verſ. fin. claſſ.* 3. *&* 11. *de uſu part. c.* 7. *claſ.* 1. ſed hominem non habere determinatum tempus in naſcendo præ cæteris ani- 64
mantibus, fine caret; ego hominem naſci extra determinatum tempus, à Natura non eſt, ſed à caſu. Quòd, non habere tempus naſcendi determinatum, fine careat, patet primò, quia nullus hujus rei finis aſſignatur; nam eos, qui ab aliquibus aſſignantur, 65
vidimus jam non magis potuiſſe in cauſa eſſe ejus rei in homine, quam in brutis. Patet ſecundò, quia, ſi quem haberet finem, vel poſſet conſiderari reſpectu 66
ſpeciei, & fuiſſet major ipſius propagatio, vel reſpectu individuorum, & fuiſſet major ſingulorum perfectio: reſpectu ſpeciei non potuit habuere hunc finem, nam opifex illa, ac parens Natura, quæ bruta non niſi unico termino naſcentia maximopere propagat, & eodem modo humanam ipſam ſpeciem propagare; non debuit ergo diverſam ab ea, quam in aliis tentaverat, viam in humana ſpecie propaganda tentare. Et ſi talis fuit naturæ finis, deberet ſemper homo, ut ſuprà dictum eſt, in quovis menſe aſſignatorum naſcatur, & vivere, & vegetus, ac fortis eſſe, ut de nonimeſtribus & decimeſtribus evenit, quod tamen ita non eſſe patet. Reſpectu individuorum non potuit habere prædictum finem, quia, cum intendat ſemper facere, quod magis eſt prefectum, & inter eos naſcendi terminos unus ſit pefectior altero, Natura debuit eligere perfectiorem, ſi individuorum perfectioni proſpicere debeat, ac profectò ita illam feciſſe non dubitandum, cùm verò ab illo perfectiori ſcilicet termino aberrant, non ſua culpa eſſe, ſed caſu factum, apertè demonſtrant, ut inferiùs dilucidè patebit. Cùm ergo conſtet ex his, naturam in ea re patranda nullum potuiſſe habere finem, concludendum, à natura non eſſe, ut incerto tempore naſcatur homo, cùm natura propter finem agat. Ariſt. 2. *Phyſic. & ibi.* 67
Averr. & quomodo à natura eſſet, quæ rectrix, & moderatrix, ac norma omnium rerum eſt id quod nullam normam, aut regulam habere præſumitur?

Tertia ratio. Cum in unoquoque rerum genere, quæ à natura ſunt, neceſſe ſit dari, quod perfectum 68
eſt, quia, ubi deeſt perfectio, ibi deeſt finis, qua- 69
mobrem nullum perfectum fine caret, Ariſt. 3. *Phyſ.* 70
tex. & ibi. Averr. neceſſe etiam erit, ut in terminis pro naſcendi tempore præſcriptis, detur unus, qui 71
aliis ſit magis perfectus; neque enim omnes pari perfectione, ac virtute dotari poſſunt, cum, ſi ponas perfectos terminos nonum, decimum, ſeptimus, & octavus deficiant in tempore; ac perfectum deficere, eſt impoſſibile, quia jam perfectum non eſſet. Averr. 1. 72
Cæli comm. 4. & ſi ponas perfectos terminos ſeptimum, & octavum, nonus, & decimus exuperent, quod itidem impoſſibile eſt, cùm ſupra perfectum nihil ſit extrà accipere. Ariſt. 10. *Methaph. text.* 13. *& ibi.* Averr. 73
& cùm præterea perfectum, ut ibidem habetur, in 74
unoquoque genere ſit maximum, neque ſeptimus neque octavus menſis tales ſunt, nam in temporis diuturnitate, & ratione, à nono, & decimo ſuperantur. Quòd vero de ipſo tempore dictum eſt, etiam ad ipſos partus transferre facile eſt; nam vel vis perfectum partum eſſe nonimeſtrem, & decimeſtrem, vel octimeſtrem, & ſeptimeſtrem? ſi primum, habemus intentum, cæteros enim, cùm à perfectione deficiant, à natura non eſſe certum eſt, cùm ea ſemper inten- 75
dat, quod perfectius eſt facere, neque etiam aliquid 76
imperfectum tempore ab illo creari ſoleat. Ariſt. *probl. lib.* 2. *probl.* 48. ſi ſecundum, ergo nullus fœtus eſt quoad naſcendi tempus, niſi ſeptimeſtres, & octimeſtres; ergo plurimum naturam à ſuo fine aberrare, dicendum eſt, cùm plurimum nonimeſtres, & decimeſtres procreet.

Quarta ratio. Natura nihil temerè, nihil irratio- 77
nabiliter, nihil fruſtrà, nihil caſu agit. Ariſt. 1. *Cæl. tex.* 32. *& ibi* Averr. *in com. &* 2. *Ejuſd. tex.* 50. *&* 59. *ubi* & Averr. *&* 3. *de Anim. text.* 45. & firmant *leges in l. Qui bis ad ff. de verb. obl.* & ſuprà dictum eſt. Si ergo velimus, ſeptimum menſem eſse ſufficientem terminum 78
permanendi in utero ipſi homini ad acquirendum eam totalem perfectionem, quam acquirere ex ſua natura poteſt, certè naſci ſuprà ſeptimum ſupervacaneum eſt, & fruſtrà à Natura patratum: imò non ſolùm fruſtrà, ſed impiè operata videtur, ut quæ poſset

multò

multò citius, quàm fecerit, hominem ab uteri moleſtiis liberare, & tamen neglexerit, & abſque ulla utilitate plurimum voluerit illum duobus, ac tribus menſibus ſuprà, quàm illi neceſſe fuiſſet ad perfectè naſcendum, in utero commorari.

79 Quid igitur ex ſuperioribus rationibus ſit concludendum, jam patet, non eſſe ſcilicet de naturæ intentione hominem naſci extra quoddam determinatum tempus, quod neque ſeptimum, neque octavum poteſt comprehendere, neque magis ex ſuo inſtituto fieri, ut homo ante præfixum terminum naſcatur, quàm ut homo ante congruum tempus ex morbo ſeneſcat, ſiquidem non minus in illo, quam in hoc à præternaturali cauſa præcedunt, aut retardant tempus ex naturæ lege conveniens. Si ergo unum eſt tempus homini à natura pro naſcendi termino conſtitutum, ut cæteris quibuſque animalibus, idque in homine ut dicemus, *nonum* comprehendit, & *decimum* menſem, debemus exinde jure concludere, quod naſci ſuprà vel infrà hunc terminum, ab accidenti ſit,
80 & non à natura, & conſequenter à morbo. Itaque nullam *ego differentiam facio inter ſeptimeſtrem & octimeſtrem*, & natos ante hos terminos in hoc, quòd utrique à vi morbificæ cauſæ ante tempus in lucem
81 expulſi ſint, niſi quia natus ante ſeptimum, ob omnimodam ſui imbecillitatem, & deficientem vigorem, ac maximam diſtantiam a tota ſua perfectione nullo modo poteſt morbificam cauſam ſuperare; ſeptimeſtris vero, ac octimeſtris, quia & validiores ſunt, & majorem vigorem ex majori alimenti copia adepti
82 ſunt, & minus à naturali perfectione diſtant, cùm à ſeptimo oſſium & nervorum confirmationem acquirant, & ab octavo complementum ſuæ perfectionis. Trotul. *de Paſſ. mul. cap.* 12. Soran. Epheſ. *in Iſag. cap.* 17. poſſibile eſt, ut aliquando, ſi validi ſint, cauſa morbifica ſuperata, vivant, licet id ipſum ſit diffi-
83 cillimum: nam & ii ipſi, qui vivunt, imbecilles ſunt & valetudinariam vitam perpetuò, ac illam quidem brevem admodum tranſibunt, quod etiam in cæteris animantibus eodem modo eventurum exiſtimo,
84 ſcilicet, ut ſi aliquando ante debitum tempus naſcentur, tamen vivere poſſint, ſi ea cura in illis nutriendis impendatur, quam impendi tradit Ariſt. in humano partu, qui ſeptimo, vel octavo menſe edatur. 4. *de gener. anim. cap.* 4. ob id enim, quod imbecillimi, & malè à morbifica cauſa affecti naſcuntur, ſumma cura indigent, ut alantur, ejuſdem Ariſt. teſtimonio.

Ecquidnam aliud atteſtari poteſt illud, quod eſt omnibus & ſeptimeſtribus, & octimeſtribus commu-
85 ne, nimirum quod *meatibus naſcuntur non abſolutis, & membris non adbuc perfectis* in lucem edantur, Ariſt. teſte *loco ſupr. cit.* & Valleriol. *lib.* 3. *Enarrat.* 7. Lalam. *ad lib. Hipp. de hom. ætat. ſchol.* 26. & aliis, & quod *nonnullas cavitates inter carnium, & nervorum fibras* habeant, quæ, ut perfectionem naturalem ipſi acquirant, repleri deſiderant. Patron. *lib.* 4. *de vict. Roman. cap.* 26. niſi quod ante tempus ſuo ortui congruum, & à natura illis deſtinatum, à morbo expulſi in lucem prodierint?

Et ut propria experientia edoctus, & non ratione tantùm impellente, aut ſola præceptorum auctori-
86 tate ſuadente, hæc affirmare videar, placet hiſtorias duorum ſeptimeſtrium hic apponere: præter multos enim alios, quos novi, *unum* præcipuè *tractavi, qui cum natus eſt coronalem ſuturam adeò biantem, ac adapertam babebat, ut mirum eſſet; ventrem verò adeò pellucidum, ut interiora omnia intuentibus patefaceret, ſed & cruribus natus eſt tam imbecillibus, ut major factus nunquam ſtare potuerit; nunc autem triginta annis major quidem eſt, ſed morbis valde obnoxius, & qui ne-*
87 *que deambulare, neque erectus ſtare poſſit*. Alterum novi puerum nunc quinquennem, qui *ab utero progrediens, auriculas ab oſſe temporum mirum in modum divulſas babebat; anum verò adeò patentem, ut craſſiorem pollicem admitteret, ſuturas præterea biantes, & invicem non cobærentes*. Sed quid plura? ipſimet contrariæ ſententiæ acerrimi defenſores id ipſum, quod ego inculcabam, omnes uno ore fatentur.

88 Cùm ergò *ſuprà decimum* menſem naſci ex communi conſenſu naturale non ſit, & infrà nonum, non naturale eſſe, jam probatum remaneat, ſequitur, quòd homo magis præfixum, ac determinatum naſcendi terminum à natura habuerit, quam quem Ariſt. 89
& cæteri in ea re ſequaces voluerint. Prudentes igitur antiqui Romani, ſeptimeſtrem, & octimeſtrem, fœtum reſpuerunt, teſte Varr. *in lib.* 14. *Rer. divin. citante*. Aul. Gel. *Noct. Attic. lib.* 13. *cap.* 16. & ſic etiam fe- 90
ciſſe antiquiores Græcos putaverim, cùm animadvertere licuerit Hom. *Iliad.* 19. ſeptimeſtrem fœtum immaturum vocantem:

Hæc autem (inquit) *geſtabat utero carum filium, ſe-* 91
ptimus autem erat menſis:
Eduxit tamen in lucem etiam immaturum exiſtentem.

Nota vero obiter hic, quod non ſine magno conſilio Poeta, etiamſi ſupernaturalem ejus rei auctorem adducat, tamen non ante ſeptimum, fœtum illum eduxiſſe fingit, ſed in ſeptimo, quia ante ſeptimum nullo modo vivere potuiſſet, vel ſi ex ea ſupernaturali potentia potuiſſet, tamen penè omnibus humanis perfectionibus deſtitutus natus eſſet, quibus ſi depauperatus extitiſſet, quo pacto eorum, quæ Jupiter primùm naſcituro fœtui pollicitus fuerat, capax hic eſſe potuiſſet? Sapienter ergo Poeta fingit partum fuiſſe ſe- 92
ptimeſtrem, ut qui cum vita non habeat omnimodam repugnantiam, ſapientiùs firmat illum etiam in ſeptimo menſe naſcentem tamen immaturum naſci, cùm non naſcatur in termino à natura ſibi deſtinato, ſed illum præveniat. Facit etiam & inter Latinos 93
Poetas auctoritas Terentii, qui *in Hecyra act.* 3. *ſc.* 3. fingens Philumenam gravidam, etiamſi maritus jam ſeptem menſes abeſſet, tamen Philumenæ mater non audet firmare partum eſſe ipſius Pamphili quia in ſeptimo naſcebatur, nec poterat ex ſua ſententia dici legitimus, quamobrem in eam ſententiam venit inquiens:

Dicam abortum eſſe: ſcio, nemini aliter ſuſpectum fore;
Quin quod veriſimile eſt, ex te rectè eum natum putent.

Sed confutatis jam rationibus iis, quibus Ariſt. aſſertio inniti poterat, & contrariis argumentis illa à fundamentis everſa, ad rerum magiſtram experientiam accedamus: ea enim ſenſu ipſo apprehenditur, eique contradicere hominis prorſus abſque ſenſu eſt. Ex ea ergo patet, hominem ſeptimeſtrem, octime- 94
ſtrem & undecimeſtrem naſci, & non ſolùm nonime- 95
ſtrem, aut decimeſtrem, cur ergo experientiæ obſiſtemus? cur ſenſum ipſum derelinquimus? cur Ariſtoteli, cæteriſque præceptoribus, fidem derogamus.

Reſpondeo, me non negare, hominem naſci interdum extra nonum, & decimum, ſed ſenſu ipſo, & experientia probare enixum, hoc *à natura* non eſſe, 96
cur tamen id eveniat, ut ſolus homo, aut ſaltem præ cæteris extra conſtitutum tempus, naſcatur, cauſa jure perquirenda, quæ profectò adeò in promptu eſt, ut nullum latitare eam exiſtimem; quemadmodum 97
enim præ cæteris animantibus homo morbis affligitur, quibus illa minimè ſunt obnoxia, & qui homini connaturales ſunt, ut exempli gratia, quòd in partu 98
multo magis affligatur, ac laboret, quam illa, Ariſt. teſte 7. *de hiſt. Ani c.* 9. ſic etiam & in utero ferendo 99
multò majora incommoda patitur, quam illa, ſiquidem illa raró & non niſi in principio abortiunt, ex eo, quòd robuſtiora ſint, aliiſque ex cauſis: homo vero licet, & in principio, & in fine facilius tamen omni tempore geſtationis abortit; quod ſi ante ſeptimum menſem illud fiat magis reſpectu ipſius fœtus 100
contra naturam eſt, quia magis imperfectus, ex cujus imperfectionis reſpectu impoſſibile eſt, ut ad vitam traducendam ſufficere poſſit; at ſi poſt in lucem veniat, quia minùs reſpectu ſui præter naturam eſt, & eſt magis perfectus reſpectivè ad tempus præteritum, ſi ſit, ut jam dixi, ſua natura validus, aliquando poteſt ſufficere ad vitam trahendam, & vivit. Ex eadem ergo cauſa, ex qua homo faciliùs, quàm cætera abortit, ex ipſa & ſeptimo, & octavo parit, & naſcitur, hoc eſt ex morbifica cauſa, cui homo magis, quàm cætera animalia ſubjicitur: quanquam naſci dici non debet, qui à præternaturali cauſa ex 101
utero ante tempus expellitur, ac protruditur; nam propriè loquendo homo naſcitur nono, aut decimo, ut deinceps dicemus, abortitur autem, largo 102
modo

modo loquendo, ante eos terminos, ſed tamen aliquando ita abortitur, ut vivere non poſſit, & tunc propriiſſimè in communi ſententia dicitur abortus; interdum, ita ut vivere quoquo modo poſſit, & tunc
103 aperte negant penè omnes, dici abortum: ego vero, ſi non abſolutè, ſaltem aliquo modo abortum
104 dici poſſe, ex ſuperioribus concludi poſſe non dubito.

105 Natura igitur, ut jam receptui canamus, & homini, & cæteris quibuſque animantibus deſtinavit certum naſcendi terminum, quandam temporis latitudinem comprehendentem tam in his, quàm in illo: nam neque in cæteris animantibus ita eſt terminus naſcendi à natura præfixus, ut prædicant, ut ad horas, aut dies, aut hebdomadas, quinimò neque ad men-
106 ſes reſtringatur, nam ſi ad vivipara temetipſum convertas, videbis equos, aſinos, boves, & alia omnia habere inter ſe eandem fortaſſe temporis latiudinem in naſcendo, quam habet homo. Vides non nullos ex rerum Naturalium ſcriptoribus affirmantes, equam decimeſtrem parere, alios udecimeſtrem, alios anniculos eam edere fœtus contendentes: ſic etiam & de aſina, & vacca eadem differentia inter ſcriptores intercedit. Canem Ariſt. bimeſtrem parere, Varro, 2. *de Re Ruſtic. cap.* 16. trimeſtrem affirmat, & uterque vera dicit, quia non omnis canis eodem prorſus tempore naſcitur. Sunt, qui ſpatio ſexaginta dierum, uno addito; alii, qui ſeptuaginta duo, & alii ſpatio trium menſium, ut teſtatur Albert. Magn. *de Animal. lib.* 6. *cap.* 2. *tract.* 3. Jul. Poll, *Onomaſt. lib.* 5. *cap.* 7. Blond. *in libell. de canibus, & venat. pag.* 9. Quin etiam, tradente eod. Alb. ſunt, qui ante ſexaginta naſcantur, quos tamen cæteris eſſe debiliores dicit. Sic ex ovibus ſunt, quæ ſerius, quam quinque menſibus pariunt, naſcentes autem agnos ſerotinos, *Chordos* vocabant antiqui. Plin. *lib.* 8. *cap.* 47. ſimiliter etiam ex equabus, de quibus jam dixeram, nonnullæ ſunt, quæ pariunt tranſacto duodecimo, de quibus idem Varro *de re ruſt. lib.* 2. *cap.* 14. dicebat, quòd vitioſos partus edunt. Sunt etiam, quæ pariunt decimo, ut eſt communis opinio, & tradit idem Alb. Magn. *ubi ſuprà*. Eodem quoque pacto & in reliquis animantibus variare naſcendi terminos comperies, ſi modo in illis, veluti in homine, diligenter animum advertas & dies conceptionis enumeres, comperies, inquam, dari in illis, ut in homine, latitudinem quandam in tempore pariendi, neque illud ad certos dies, aut horas reſtringi. Ovipara etiam terminum ſibi naſcendi naturalem aliquando prætergrediuntur, interdum præveniunt: plurimum viginti dierum termino plura eorum naſcuntur, regione tamen, & tempeſtate calidiori, undeviginti,
108 aut duodeviginti; frigidiori autem viginti duobus, aliquando viginti quinque, Ariſt. teſte *capite ſexto, de hiſtor. Anim. cap.* 2. Itaque parens Natura in ea re
109 homini nihil peculiare eſſe voluit à cæteris animantibus, nec voluiſſe debuit, cùm nulla oblata illi ad id volendum, & perficiendum juſta cauſa fuerit. Sed dubitari iterum poteſt, cur magis præter naturam contingat, ut homo præveniat tempus ſibi deſtinatum naſcendi, quam ſi exitum retardet; nam probavimus, & in eam concluſionem venimus, quod hominem naſci ante nonum omnino à præternaturali cauſa ſit, at naſci per aliquos dies poſt decimum non ita, naturaliter enim poſſet fœtus exitum per aliquot dies poſt decimum retardare, ut deinceps dicemus, non tamen naturaliter poteſt prævenire nonum.

110 Reſpondeo, quod neceſſe eſt, conſtituere termi-
111 num naſcendi, qui breviſſimus ſit, quemadmodum alium, qui ſit longiſſimus; primum diximus nonum eſſe, qui naturaliter præveniri non poteſt, quia jam daretur alius terminus nono brevior; neque enim poteſt homo minori ſpatio quàm novem menſium, quan-
112 tacunque calida ſit temperatura, ac natura vividiori, ad eam perfectionem in utero pervenire, quæ ſibi ad vivendum, & ad benè vivendum eſt à natura conſtituta, & hic quidem breviſſimus terminus proprius eſt, ubi calor tam ex parte matris, quam ex parte ipſius fœtus, & in omnibus, & per omnia abundat, (quanquam non nego, etiam & ex aliis cauſis poſſe hominem in hoc ipſo termino naſci, etiam calore non exuperante) contingit autem, hujuſmodi naturas numero eſſe pauciores; & conſequenter pauciores, in noni principio naſcuntur, qui terminus habet etiam ut cœteri ſuam latitudinem, ut dicemus. Ubi verò calor ex utraque parte minor fuerit, prout magis, aut minus ab hoc diſtabit, magis, aut minus partum accelerabit, ubi vero plurimum diſtabit, cœteris conſentientibus, partus in decimo fiet, undecimi principio, & hic eſt naſcendi terminus quàm longiſſimus, qui pro- 113
pria latitudine, ut ſuperior, donatur.

Sed & aliam afferamus rationem, cur ante nonum multi & ſeptimeſtres, & octimeſtres naſcantur, rariſ- 114
ſimi tamen ſint, qui decimum exuperent, atque ex ea 115
Hipp. talis eſt. Impoſſibile enim eſt, ut matris ſanguis, qui fœtui pro alimento deſtinatur, ad tam longum tempus ſufficere poſſit: ita ille *in lib. nat. puer. in fin.* Ergo à cauſa morbifica poteſt præveniri legitimus naſcendi terminus, ſuperari autem decimum, longo præſertim ſpatio, vix contingere poteſt: nam morbus, qui retardaret fœtum ad exeundum, poſſet etiam illum non magno negotio breviter occidere; quamobrem idem Hipp. *in libel. de octim. part. in principio* dicebat fœtum, qui ſupra ſeptem quadragenarios in utero moram traxerit, non vivere. Non accidit ergo, fœtum ob prædictam cauſam decimum ſaltem per multos dies ſuperare.

SUMMARIUM.

1 *Juriſperiti Medicos conſultant circa debitum naſcendi tempus.*
2 *Septimo menſe natus eſt legitimus.*
3 *In nato poſt decem menſes DD. judicium Medicorum expoſcunt. Contrarium n. ſeq.*
5 *Natus tertio, vel quarto menſe, eſt legitimus ex Concennatio.*
6 *Quinquemeſtres, & ſeximeſtres vitales.*
7 *Concennatii opinio reprobatur.*
8 *Trimeſtres & quadrimeſtres naturaliter vivere non poſſe, ex auctoritate à Concen. adducta ex ſacris.*
9 *Suſcitari dicitur is, qui jam mortuus eſt.*
10 *Ante ſeptimum naſcentes vitales ex miraculo vivunt.*
11 *A natura non eſt, hominem ante nonum naſci.*
12 *Nati ante ſeptimum, neque legitimi, neque vitales.*
13 *Natus ante ſeptimum, propriè abortus dici debet, & n.* 16.
14 *Abortus eſt fœtus immaturè editus.*
15 *Omnis fœtus immaturus eſt abortivus.*
17 *Ante ſeptimum naſcitur fœtus, ac ſi non naſceretur, vel naſceretur mortuus, & n.* 21.
18 *Natus ante ſeptimum, comparatur ei, qui nunquam natus eſt.*
19 *Natus ante ſeptimum, pro non nato habetur.*
20 *Fuiſſe non dicitur, qui parùm ſtetit.*
22 *Non naſci, & natum mori, paria ſunt.*
23 *Pro mortuo habetur, qui vivere non poteſt.*
24 *Octimeſtris habetur tanquam ſi eſſet mortuus.*
25 *Quot diebus conſtare debeat legitimus, & vitalis fœtus, & num.* 27. *&* 31.
26 *Ante* 182. *dies nullus legitimus, ac vitalis; & n.* 35.
28 *Gloſ. accepit menſes ſolares.*
29 *In partus computatione menſes Lunares accipiendi. Contrarium, n.* 32. *dic. ut n.* 33.
30 *In partus computatione menſes conjunctionis ſumendi.*
34 *Tam decimeſtres, quam undecimeſtres conſtant integris ſeptem quadragenariis.*
36 *Nullum minori ſpatio natum vidit Galen. quàm dierum* 182.
37 *Quanto minori ſpatio naſcitur ſeptimeſtris, tantò etiam imperfectior eſt.*
38 *Quantò minorem moram infrà decimum, aut nonum in utero conceptus fecerit, eo imperfectior erit.*
39 *Seximeſtris quoad membrorum abſolutionem perfectus.*
40 *Fœtum ante ſeptimum uſque organizatum, neque dearticulatum exiſtere, falſum eſt, contra Maſcardi opinionem.*
41 *Maſculus triginta dierum ſpatio, fœmina quadraginta duorum dearticulatur.*
42 *In quarto menſe, & ut plurimum in tertio, fœtus eam perfectionem acquirit, quæ ad totalem membrorum conformationem pertinet.*

43 For-

43 *Forma non poteſt introduci, niſi in ſubjectum diſpoſitum.*
44 *Mas quadrageſimo, Fœmina nonageſimo anima rationali dotatur.*
45 *Anima eſt forma, & forma perficit.*
46 *Maſcardus defenditur.*

QUÆSTIO II.

De partu ante ſeptimum menſem.

DIſcuſſa jam ea præcipua concluſione, quæ veluti fundamentum erat ſubſequentium, peculiariter nunc de ſingulis menſibus, in quibus naſci homi-
1 nem contingit, diſſerendum eſt, ut debitum naſcen-
2 di tempus in homine aſſequamur, de quo ipſi Juriſperiti Medicos conſulere conſueverunt; nam ipſæ Leges nonniſi Hipp. auctoritate fultæ, tamen in ſeptimo
3 menſe fecerunt legitimum *l. ſeptimo, ff. de ſtat. hom.* in nato etiam poſt decem menſes tam Bartolus, quàm Baldus, duo legalis ſcientiæ oracula, Medicorum
4 judicium expoſcunt, referente Alex. *in l. Gallus de lib. & poſt. n.21.* quanquam ipſe Alex. Medicos in hoc caſu judices non admittit, ac profectò abſque ulla legitima cauſa hoc facit, ut patebit.

De ſingulis ergo menſibus diſputaturi, primò univerſali quodam ſermone de præcedentibus ſeptimum diſceptabimus, de quibus licet nihil occurreret dubitandum, non deeſt tamen aliquis ſcrupulus, quem diluere omninò operæ pretium eſt. Nam ex Ju-
5 riſperitis Concennat. *ſingul q. 4. n. 4. lib. 2.* natum *tertio*, vel *quarto* menſe legitimum eſſe aſſeveravit. Eſdræ auctoritatem in medium adducens *lib. 4. cap. 6. verſ. 21*, apud quem hæc leguntur: *Et prægnantes immaturos parient infantes trium & quatuor menſium, & ſuſcitabuntur*; quæ verba à Propheta pro uno ex ſignis præcedentibus extremum, ac univerſale hominum Judicium adducuntur, ut idem vult Concen. *num.* 30. Præterea Torreblanca *lib.2. Dæmonol. cap.43. n.16.* poſt quintum menſem fœtus vult eſſe vitales, his verbis: *Poſtquam autem fœtus à quinto menſe egreditur, ſi naſcatur, vitalis eſt in quocunque tempore, quia jam perfectus eſt ad naſcendum, & n. 12. ibid.* Quibus rejectis fœtum ex quinto menſe vitalem affirmat, & *quæ ſequuntur ibid.* ſed & ſemeſtrem eſſe vitalem hic dicere cogebatur, qui teneriorem vitalem fecit, ut confitetur *ibi n. 27.* & nonnullas inibi hiſtorias utriuſque partus, & Medic. auctoritates adducit.

Quin etiam ex Medicis Avicenna *lib. 1. de anim. c. ult.* Cardan. *Contrad. med. lib. 1. tract. 3. contrad.* 8. Valleſius *in lib. de ſacra Philoſ. cap.* 18. Augen. *de part. hum. lib. 1. cap.* & alii, quos citat. Rota *in Auximana*
6 *Aliment. Luna prima Jun.* 1620. *coram Pirovano* de partu *quinquemeſtri* & *ſeximeſtri* vitali mentionem habent, quibus fidem derogare, cùm magni, alioquin & veridici viri extiterint, piaculum fortaſſe eſſet. Itaque videbatur ex his, non ſic temerè pronunciandum de partu ante ſeptimum menſem edito, quippè cùm nonnulli ſupervixerint, & adoleverint, ut patet in hiſtoriis relatis, & recollectis per Schenk. *lib. 4. de obſ. rar. tit. Partu.*

7 Sed ad *Concennatium* primo dicamus, ridiculum omninò eſſe id, quod ex Prophetæ auctoritate deducere conatur, cùm ex ea potius contrarium eliciatur. Nam cum ibi ſigna Judicii, ut dixi, per Prophetam enumerentur, quæ erunt quidam omnia præter Naturæ ordinem, ac inſtitutum, ipſamque naturam præmortuam jam commonſtrantia, inter alia præcedit; prægnantes parituras immaturos fœtus trimeſtres, & quadrimeſtres, qui licet ex Naturæ lege nequaquam vivere poſſint; juxta receptam ſententiam
8 Hipp. quam ſequitur *J.C. in l. ſeptimo menſe ff. de ſtatu hom. l. inteſtato in fine, ff. de ſuis & legit. hæred.* Pariſ. *conſ. 56. n. 5. lib. 2.* Mart. *vot. Piſan.* 153. *n.* 2. Serap. *dec.* 1282. *n.* 11. Rot. *in Auximana alimentorum 6. Julii 1620. coram bon. mem. Pirovano, & in Romana fid. de Arroniis 23. Junii 1641. coram Rid. Bichio*, contra eandem Naturæ legem vivent, & ſuſcitabuntur, ex quibus verbis infer, o Concennati, doctor optime: naturaliter trimeſtres & quadrimeſtres fœtus vivere non poſſe, tunc autem temporis ſuprà Naturæ potentiam

illud Deus operabitur. Nec abſque cauſa ſcriptura uſa
eſt verbo illo *ſuſcitabuntur*, nec dixit ſimpliciter, *vi-* 9
vent, ſuſcitatur etenim, qui jam mortuus eſt; ſic & in propoſito trimeſtres, & quadrimeſtres, qui præmortui, quantum ex naturæ ordine ſperari poteſt, ab alvo materna egrediuntur, vitam à Deo recipient, & ſuſcitabuntur.

Ad Avicennæ verò, aliorumque doctorum ho- 10
minum hiſtorias, illis pro veris admiſſis, dicamus eſſe miracula in natura, quæ tamen ordinem illum, quo illa inferiora æque gubernat, non pervertunt. Sicuti ergò neque ex multis aliis, quæ de rarò contingunt, id quod à Natura eſt, originem habere dicitur, cum in iis potius caſus locum habeat (nam quod in particularibus præter Naturæ ordinem contingit, ex acci-
denti eſt) ſic neque ex eo, quod aliquando quinto, 11
aut ſexto menſe homo naſcatur vitalis, aut etiam ſeptimo, & octavo, in noſtra opinione dici poteſt, illud à natura eſſe, cùm potiùs in ea re caſus locum habeat, quod inferiùs pluribus explicabimns. Adde his, quòd ubi tam præcoces partus appareant, ſuſpicari non abſque ratione licèt, quod error irrepſerit in computatione menſium; cum aliquando mulieres, etiamſi conceperint, non ſolùm primo, ac ſecundo menſe, ſed etiam tertio, & quarto menſtruas purgationes habeant: unde fit, ut parturientes dicant, ac credant, ſe quinto, aut ſexto, vel ſeptimo menſe peperiſſe, computantes conceptionis menſes non à vero conceptionis tempore, ſed à tempore retentionis menſtruorum; quorum errorem ſecundum plurimum evenire etiam in iis exiſtimaverim, quæ filios vegetos, ac benè formatos ſeptimo menſe peperiſſe ſe credunt.

Communiſſima ergo opinio, ac veriſſima, & nulla 12
controverſione ambigua eſt, *natos ante ſeptimum menſem neque legitimos eſſe, neque vitales*; patet Hippoc. auctoritate *in lib. de Carn. & de ſeptim. part.* Ariſt. *in libro ſeptimo de hiſt. anim. capite quarto* Plin. *Nat. hiſt. libro ſeptimo, capite quinto*, Gal. *de ſeptim. part. claſſ.* 1. Aul. Gel. *Noct. Attic. libro tertio, capite decimo*, Albert. Magn. 9. *de Animal. tract. 1. capite quarto*, probat abundè Curtius *in ſent de ſeptim. par. per totam* facit pro Legumperitis *l. Inteſtato, §. fin. ff. de ſuis & legit. hæred.* Paul. *in l. Uxoris abortu. n. 3. ff. de Poſth. hæred. inſtituen.* Jaſ. *in l. Quod dicitur ff. de lib. & Poſth. n.13.* Socin. ſen. *in l. Cum avus, de cond. & demonſtr. n.* 110. Cagnol. *in l. 1. ff. ſi cert. pet. n.* 188. Maſcard. *de probat. concluſ.* 1146. *n. 2. tom.* 3. Marta. 153. *n.* 2. Rota *in cit. Auximana alimentorum, n.* 12.

Juxta hanc igitur opinionem non ſolùm vitalis non 13
eſt natus ante ſeptimum menſem, ſed propriè abortus dici debet. Mercurial. 2. *lib 2. de morb mul. c.* 1. Andr.
Laur. *Anatom. lib. 8. quæſt. 29. & lib. eod. cap. 9.* nam 14
abortus eſt fœtus immaturè editus, Tiraq. *in l. ſi unquam, C. de revoc. donat.* Glo. *ſuſcep. lib. n.* 20. & ex Medicis Curtius, *ubi ſuprà*. Fernel. *Pathol. lib. 6.*
cap. 17. Mercurial. *ubi ſuprà*. Andr. Laur. *ibid. q* 29. 15
Cagnat. *in libell. de mort. cauſſ. part.* Quamobrem ſi 16
omnis fœtus immaturus debet dici abortus, & fœtus ante ſeptimum eſt immaturus, *ex l. inteſtato. ubi ſup.* jure optimo omnis fœtus natus ante ſeptimum, debet dici abortus ex latè adductis per Laur. *ubi ſup.* quibus adde, multo magis, quàm cuivis, ex cæteris abortus nomen convenire nato ante ſeptimum men-
ſem: ita enim naſcitur, ac ſi non naſceretur, vel 17
naſceretur mortuus, cum habeat omnimodam repugnantiam cum vita, & omni aptitudine ad videndum exſpolietur, qua non omninò carere videtur natus poſt hunc terminum, ut dicetur.

Comparatur igitur natus ante ſeptimum ei, qui 18
nunquam natus eſt, ut dixi. Tiraq. *ubi ſup. n. eod.* Surd. *conſ.* 347. *n.* 9. *tom.* 3. ita ut etiamſi vivus naſcatur, quia tamen, ob ſui omnimodam imperfectionem, vivere eum naturaliter eſt impoſſibile, tanquam pro non nato habetur, ex regula apud Jureconſultos canoni-
zata, quòd fuiſſe non dicitur, qui parum ſtetit. Gloſſ. 19
in c. Nam. & ego extr. de verb. ſignif. neque, ut dixi, 20
aliter de his æſtimandum, quàm de his, qui actu mor- 21
tui naſcuntur, qui neque nati, neque procreati viden- 22
tur *l. Qui mortui ff. de verb. ſign.* etenim non naſci, &

natum mori, paria ſunt, §. *Dubitatum*, *Auth. de In-*
ceſt. nupt. Paul. *in l. Uxoris abortu*, *n. 3. de Poſth. hæred.*
23 *Inſtit.* Bolognet. *Conſ. 9. nu.* 24. Calepin. apud Zilet. *in*
conſil. ultim. volunt. conſ. 131. *n.* 4 Pro mortuo verò
habetur qui vivere non poteſt. Afflict. *deciſ.* 236. *n.* 4.
& ibi Annot. n. 1. *in princ* & ex noſtris Curcius *in ſu-*
24 *pra cit. ſent.* Nam ſi de nato in octavo menſe (de quo
tamen magna eſt controverſia, ac difficultas) dicitur,
quod habetur, tanquam ſi eſſet mortuus, ex iis,
quos abundè cumulat Bonav. *lib.* 1. *&* 2. *de octim. part.*
quorum nonnulli infra adducentur, quanto magis
id ipſum affirmandum de nato ante ſeptimum, ut-
pote immaturiore, debiliore, & imperfectiore.

25 Cæterum præcipua difficultas eſt, quot diebus ad
minus conſtare debeat fœtus ſecundum aliorum opi-
nionem ut & vitalis, & legitimus futurus ſit. Nam
Claud. Giard. libellum edidit de partu dierum 171.
illumque, quantum caſus monſtroſitas poſtulabat,
pro legitimo defendit; alioſque doctos viros ſcio ſi-
miles partus ſuis ſcriptis muniviſſe, & vitalibus ac
legitimis admiſiſſe; inter quos etiam eſt Augen. *de*
hum. lib 2. *cap.* 21.

26 Sed cùm & Hipp. auctoritates, & ipſarum Legum
ſanctiones clarè pateant, fruſtrà & illi, & omnes
in contrarium differentes operam impendunt, qui
maturiorem fœtum, quàm dierum 182. pro legitimo,
& vitali admitti contendere volunt, pro qua ſen-
tentia doctiſſimum conſilium ſcripſit Reverendiſſ. ac
Excellentiſſ. D. Cynthius Clemens, olim fel. rec.
Pauli V. Papæ Medicus à Cubiculo, intimusque fa-
miliaris, ejuſque Sanctitati ob ſingulares ejus animi
dotes acceptiſſimus, ex cujus voto Rota (nam cauſa
in ejus tribunali vertebat coram R. P. D. Pirovano
ejuſdem Rotæ Auditore) ad favorem ſui principa-
lis ſententiam tulit, ut ex ejus deciſione apparet;
quam ad hujus opinionis confirmationem vide, eſt
vero *Auximana Alimentorum Luna* 1. *Jun.* 1620.
coram Pirovano.

Tot igitur diebus conſtet neceſſe eſt legitimus, &
vitalis fœtus ex communi opinione, (nam ex noſtra
ea multo ſtrictius procedent, ut procedente ſermo-
ne palam fiet) quod temporis intervallum, dierum
27 ſcilicet 182. ut notat Gloſſ. *in ſupra cit. l. Inteſtato*,
efficit menſes ſex, & duos dies. Sed adverte Gloſſam
28 ibi accepiſſe menſes Solares, qui triginta integris
diebus conſtant; unde eſt, quòd illi centum octo-
ginta duo dies, ex ejus ſententia, conſtituant præ-
dictos menſes ſex, & duos inſuper dies; quod ta-
men non dixit Hipp. ſed voluit natum in hoc ſpa-
tio, dimidio anni natum eſſe, addita aliquantula
parte diei; & licet videatur Hipp. parum recedere
ab opinione Gloſſ. non deſunt tamen, qui hanc Gloſſ.
ſententiam improbandam exiſtiment, quippe cùm
29 non Solares, ſed Lunares menſes in partus compu-
tatione accipi debere tueantur; ita Alciat. *in l. qui*
mortui, *ff. de verb. ſignific.* Tiraq. *ubi ſup. n.* 208. Burſ.
conſ. 63. *n.* 41. *lib.* 1. & ex noſtris Moxius *de morb. mul.*
lib. 3. *cap.* 6. Fortun. Fidel. *in lib. de Relat. med. lib.* 3.
cap. 4. Augen. *de Part. human. lib.* 2. *cap.* 7. Cùm au-
30 tem Lunares menſes in triplici ſint differentia, eos
accipi volunt, qui menſes conjunctionis, ſive coitus
Lunæ nominantur, ut per ſupra citatos auctores. Si
enim aliæ acceptiones Lunaris menſis admittantur,
jam fœtus multò minori ſpatio, quàm anni dimidio
ſeptimeſtris naſci poſſet, præſertim ſi minori ſpatio
quàm menſis primi, aut ſeptimi dimidio uterum ge-
ſtaret mulier; at hoc eſſe non poteſt: neque enim
ſeptimeſtris, qui perfectus futurus ſit & vitalis, mi-
nori ſpatio, quam anni dimidio naſci poteſt, ut
Gal. *ibid.* & notat Rota *in prædicta Auximana ali-*
ment. coram Pirovano.

Contra tamen hanc Juriſperitorum, Gal. & cæ-
terorum opinionem ipſe Hipp. videtur eſſe, quem
& lib. de Carn. poſt princ. & alibi, (cui conſentire vi-
31 detur Avicenna 21. 3. *cap.* 2.) Solares menſes acce-
piſſe conſtat, quin etiam cùm partum 182. dierum
dimidium anni continere aſſeveravit, de Solari anno
eum intellexiſſe non dubitandum; aliàs enim dimi-
dium anni Lunaris ſuperatur à prædicto num. die-
rum 182. quinque, aut ſex diebus. Ex Hipp. ergo
auctoritate contendit And. Laur. *ubi ſup. q.* 30. Hip-
pocraticos menſes Solares eſſe, & in partus compu-
tatione tales eſſe accipiendos, non Lunares, ut ab
Hip. factitatum eſt.

Verum enim verò cùm Hipp. auctoritates, in qui- 32
bus Lunares menſes accipit, Sole clariores exiſtant;
eæ autem, in quibus Solares illum accepiſſe ſuſpica-
mur, tenebris obductæ, & dilucidationem expoſcen-
tes; ergo, clarioris doctrinæ gratia, Lunare liben- 33
tius amplector, præſertim cùm ille ſemper de Luna
mentionem habeat, quotiescunque de conceptu,
aut de partu verba facere contingit, velitque, cum
mulier circa plenilunium, vel ultra concipit, inte-
grum menſem computari, nullamque de Solis cur-
ſu mentionem habere videatur. Et maximè facit
contra ipſummet Laurentium, Hipp. ipſius aucto-
ritas pro ſua roboranda aſſertione adducenda, ni-
mirum, quòd tam decimeſtres, quàm undecime-
ſtres, ſeptem conſtent quadragenariis; ſiquidem, 34
quomodo hoc in undecimeſtri habet locum? cùm,
ſi Solares menſes accipias, ducenti octoginta dies,
novem menſes, & decem dies conſtituant; & dato,
quòd prior menſis fuerit quindecim dierum, mulie-
re ultra plenilunium concipiente, vel dimidiato
menſe, adhuc tamen non ſe extendere poſſunt to-
tidem dies ad undecimum menſem, nec illum mo-
do pertingere. At acceptis menſibus Lunaribus, ac
primum menſem ultra plenilunium enumerare in-
cipientes, ita ut contineat, exempli gratia, duo-
decim dies, ut contingere, dicit Hipp. *in lib. de*
octim. part. inf. tunc, ſi his addas novem menſes
Lunares, qui diebus conſtant ducentis, ac ſexa-
ginta quatuor, ſupererunt adhuc, ut ſeptem com-
pleas quadragenarias, dies quatuor, qui erunt ini-
tium undecimi menſis: neque enim Hipp. vult par-
tum integrum ultimum menſem ſuperare, præſer-
tim undecimeſtrem, ſed ſatis illi eſt, ſi ad eum quam
proximè accedat, illumque tantiſper apprehendat.
Abſurdum verò meo judicio eſt, computatione ſeptem
quadragenariarum, pro undecimeſtri fętu, primum, &
ultimum menſem quinque tantummodo diebus con-
ſtantes conſtituere: hoc enim pacto, & non ſecus,
poſſet undecimeſtris ſeptem conſtare quadragenariis,
acceptis etiam ſolaribus menſibus; at licet interme-
diis menſibus integris acceptis, ſatis ſit primum, &
ultimum eſſe deficientes, tamen horum uterque de-
bent ad minus quindecim conſtare diebus, quod
etiam notat Rota *in præcit. Auximana Alimento-*
rum. Plura verò contra Laurentii opinionem hanc
ex profeſſo congerit Mox. *de Morb. mulierum lib.* 3.
cap. 6. *& ſeqq.*

Jam ergo ex communiſſima ſententia concluda- 35
mus, terminum plurimum ab Hipp. aſſignatum,
182. dierum, mox autem à Lege acceptatum, eſſe
omnium breviſſimum in ſeptimeſtribus; unde eſt,
quod nullus tam brevi ſpatio naſcatur, ut Gal. te-
ſtatur *in ſupr. cit. lib. de ſept. part.* qui vix unum 36
natum vidit ſpatio 184. dierum.

Dimidio ergo *anni* naſci debet vitalis, ac legiti-
mus fœtus, cujus rei rationem omnium, quas ſciam,
pulcherrimam, & à nullo animadverſam excogita-
vit Reverendiſſ. ac Excellentiſſ. D. meus *Cynthius*
Clemens, de quo ſuprà *in præcit. ejus conſilio*, & eſt
hujuſmodi; Partus, ut hic ex Hippoc. aliàs dictum
eſt, veluti quædam criſis eſt; criſis autem in morbis
vel fit per Lunarem motum, vel per Solarem; per
Lunarem motum fit criſis in acutis morbis, quia eo-
rum motus celeritate adæquat Lunæ motum; per
motum verò Solarem, chronici morbi judicantur,
ac longi; æquiparatur enim eorum motus magis
motui Solari, quàm Lunari. Gal. 3. *de dieb. decret.*
cap. 7. *claſſ.* 41. quem adducit Cardan. *contrad.*
Medic. lib. 1. *tract.* 3. *contrad.* 2. Valleſ. *in* 6. *Epid. ſect.*
6. *part.* 22. Partus ergo cùm ſit veluti quædam cri-
ſis, iiſdemque diebus judicetur, quibus ipſi morbi,
ejus criſis aſſimilatur magis criſi morborum chroni-
corum, quàm acutorum, cùm motus ejus tardus
ſit; at ſicuti criſes in morbis acutis tunc ſalvæ
ſunt, cùm fiunt 14. quæ medietas eſt motus cir-
cularis Lunæ, ſic motus partus tunc ſalvus eſt, cum

fit in

ſit in medietate motus ipſius Solis, hoc eſt; in medietate anni, quæ dies comprehendit 182. ut diximus.

37 Nota tamen, quòd quantò minori ſpatio naſcetur ſeptimeſtris, eo minus vitalis in lucem prodibit, ut hic natus 182. die omnium ſeptimeſtrium imperfectiſſimus habendus ſit. Favet Albert. Magn. 9. *de Anim. tract.* 1. *cap.* 4. Andr. Laur. *Anat. lib.*
38 8. *quæſt.* 30. & ratio eſt, quia quanto minorem moram in utero fecit, eo minorem perfectionem adeptus eſt; & juxta hanc rationem multò magis perfectus eſt octimeſtris, quàm ſeptimeſtris, ut de hinc oſtendam, licet utrumque non omnino eſſe perfectum, in ſequentibus demonſtraturus ſim; tametſi perfectiores, & magis vitales ſint partu edito ante ſeptimum.

39 Qui, quanquam vitalis non eſt, tamen quoad membrorum abſolutionem perfectus eſt; unde apparet falſum id, quod ex Ariſt. affert Maſc. *de Prob.*
40 1176. *n.* 18. *tom.* 3. nimirùm, quòd neque organizatus, neque dearticulatus exiſtat, & quod vix in ſeptimo menſe. Ego vero nunquam Ariſtot. in eam fatuitatem lapſum putaverim, neque illum talia dicentem unquam offendi, neque, ſi dixiſſet, illi fidem habendam decernerem, longè aliter ſentiente Hippoc. *in lib. de Nat. Puer.* & alibi, qui maſculum triginta diebus, fœminam duobus ſuprà quadraginta dearticulari aſſeveravit. Imò ſeptem dierum ſpatio, *loco eodem*, hominem perfici affirmabat, & ex Juriſperitis Pedem. *deciſ.* 59. *n.* 4. partum 14. die à conceptione formari autumat, ſed Paul. *in l. ſuum hæredem*, *ff de Acq. hær. n.* 2. ad quadraginta dies eam formationem retardari vult.

Unde ergo illud affirmaverit Maſcard. ego non video; nam etiamſi velimus ejus aſſertionem de to-
41 tali membrorum perfectione intelligere, adhuc vera
42 non eſt: nam in quarto menſe quaſi ſemper, ſed plurimùm in tertio fœtus eam perfectionem acqui-
43 rit. Imò, cùm forma non poſſit introduci niſi in ſubjectum diſpoſitum, & aptum ad ipſam recipiendam, quòd perfectionem totalem dicit; quantum eſt ex parte ſubjecti recipientis & fœtus, mas quadrageſimo, fœmina ſexageſimo anima rationali do-
44 tetur, ipſis Legumperitis atteſtantibus Menoc. *de Arbit. Jud. lib.* 2. *cent.* 4. *caſ.* 356. *n.* 3. (licet ex noſtris Thom. Fren. *de formatr. fœt. q.* 10. *concl.* 11. tertia die animam rationalem infundi contendebat) jam ex hoc inferre potes in his terminis fœtum abſolutiſ-
45 ſimum & perfectiſſimum eſſe. Anima enim eſt forma, forma autem perficit.

46 Dicamus tamen Maſcard. de ea perfectione locutum, quæ ad vitam eſt neceſſaria; à qua non ſolùm natum ante ſeptimum deficere, ſed & natum in ſeptimo, & octavo, in ſequentibus patebit.

SUMMARIUM.

1 *Natura conſtituit homini, ut cæteris quibuſque animantibus, certum tempus naſcendi, congrua tamen latitudine donatum.*
2 *In ſeptimo menſe homo naſcitur vitalis.*
3 *Qui in ſeptimo naſci poſſe hominem negant, imperitiæ notantur.*
4 *Septimeſtris pro ratione natus eſt.*
5 *Septimeſtris vitalis eſt, & legitimus, ex Juriſperitorum auctoritate, & ex Medicorum, num. ſeq. contrarium, & n.* 7. *&* 8.
9 *Quod imbecillum ita eſt, ut ſemper tale ſit, à Natura eſſe non poteſt.*
10 *Septimeſtris ut plurimùm non vivit, & cur. n.* 60.
11 *Septimeſtris prævenit generationem perfectam.*
12 *Cuilibet individuo perfectè naſci à natura datum.*
13 *Natura agit propter finem.*
14 *Finis dicit omnis actionis perfectionem.*
15 *Ubi reperitur finis, ibi & perfectio & vice verſa.*
16 *Homo ex naturæ intentione non debet prævenire generationem perfectam.*
17 *Partus fit ex alimenti defectu, & n.* 21.
18 *Alimenti defectus fœtui quando naturaliter eveniat.*
19 *Septimeſtris inabſolutus, & debilis, & n.* 33.
20 *Una eademque fœmina & ſeptimeſtres, & nonimeſtres generat.*
22 *Quod à natura non eſt, à morbo eſt.*
23 *Celeritas naſcendi fœtum monſtrat fortiorem.*
24 *Mas cur celerius naſcatur, quam fœmina.*
25 *Conceptiones, & partiones eodem tempore judicantur, quo & morbi & ſanitates contingunt.*
26 *Motus partus comparatur motui critico.*
27 *Ad perfectè judicandum ſatis eſt dies critica.*
28 *Criſes abſque humorum concoctione imperfectæ ſunt, & malæ.*
29 *Criſim præcipue efficit humorum concoctio.*
30 *Humorum Concoctioni reſpondet fœtus abſoluta perfectio.*
31 *Ut perfecta humorum concoctio ſe habet ad abſolutam fœtus perfectionem, ſic ſemiconcoctio ad illius perfectionem initiatam non abſolutam.*
32 *In motibus factis ante humorum concoctionem, non operatur natura per ſe, ſed à morbo ſtimulata.*
34 *Natura non intendit hominem in ſeptimo menſe in lucem mittere, & n.* 63.
35 *Natura repugnante, omnia irrita, declara ut n.* 38.
36 *Septimeſtrem vivere, quomodo per accidens ſit.*
37 *Natura per particularia non regulatur, ſed ſolum per univerſalia.*
39 *Nulla certa regula aſſignari poteſt eorum, quæ per accidens eveniunt.*
40 *Ante ſeptimum nullus vivit: & cur, n. ſeq.*
42 *Averrois & aliorum opinio de ſeminum differentiis, confutatur numeris ſeq.*
46 *Nemo dat, quod non habet.*
47 *Ea, quæ inſunt natura, inſunt per ſe, & non per accidens.*
48 *Idem vir cum eadem muliere aliquando ſeptimeſtres, aliquando nonimeſtres generat.*
49 *Proprietas, quæ triticum celerius, aut tardius matureſcere facit, non in tritico ſolum eſt, ſed in ſolo, quod triticum recipit.*
50 *Proprietas generandi magis ſeptimeſtres, quam nonimeſtres, & hujuſmodi, non tamen ex parte ſeminis, quam uteri eſt ponenda.*
51 *Proprietates, quæ à natura ſunt, non ſunt diviſibiles.*
52 *Partus quando naturaliter fiat.*
53 *Fœtus quando ad exitum irritetur.*
54 *In ſeptimo quando naſcatur fœtus.*
55 *Fœtus cur in ſeptimo moveatur.*
56 *Motus in ſeptimo excitatus, cur à natura eſſe non poſſit ad eum finem, ut fœtus naſcatur, & n. ſeq.*
58 *Fœtus in ſeptimo jam auctior eſt, & majori indiget alimento, quam in utero habeat.*
61 *Qua ratione ex præternaturali cauſa, & violenta fœtus naſcatur in ſeptimo.*
62 *Septimeſtris fit ex fortitudine virtutis, dic ut ibid.*
64 *Non omnes ſeptimo menſe nati illegitimi exiſtimandi, ne inſonti, propter ſontes, injuria fiat.*
65 *Septimeſtris omnis illud peculiare habet, ut in naſcendo aliqua ex parte inabſolutus appareat.*
66 *Septimeſtres quia debiles, non ſolent, ut cæteri naſcentes, plorare, nec ſternutare, nec fæces aut urinam reddere, nec ſimile aliquod virtutis ſignum præbere.*

De Partu Septimeſtri.

QUÆSTIO III.

Abundè ſatis, ut mihi videtur, in hujus titu- 1
li principio probavimus, Naturam conſtituiſſe & homini, & quibuſcunque cæteris animalibus certum ſui ortus terminum, qui tamen tam in homine, quàm in cæteris animantibus congruam, & rationabilem latitudinem habet, neque ad præſcriptas horas, aut momenta, ſed neque ad dies, aut hebdomadas determinetur, cum tanta eſſet individuorum multitudo, & conſequenter temperamentorum in illis variatio. At cùm ſanciviſſent omnes docti viri, terminum hunc eſſe indeterminatum ac incertum, admiſerunt inter legitima naſcendi tempora etiam ſeptimeſtre ſpatium, in quo primum naſci hominem vitalem docuerunt; nos tamen priorem concluſionem non omnimodam habe- 2
re veritatem jam demonſtravimus, & terminum illum ad nonum, & decimum reſtrinximus, & ex incerto certum fecimus, nunc autem conſequenter demon-

demonſtraturi, ſeptime ſtrem peculiariter non ex na-
turæ inſtituto naſci.

Tametſi hic non ſolùm ab omnibus pro legitimo,
& vitali habeatur, ſed primus omnium & univer-
ſalis præceptor Hipp. *in lib. de Carnib. in fin.* eos
3 qui ſeptimo menſe naſci poſſe hominem negant,
vel mirantur, imperitiæ notare videatur: quin &
lib. de Nat. Puer. non modò vitalem hunc partum
pronunciavit, ſed pro ratione natum eſſe dixit;
ita ut ea verba, *pro ratione* non aliud importare vi-
4 deantur, quàm *naturaliter*, ſi enim aliàs iiſdem ver-
bis uſus, non aliud ſignificaſſe illum liquet, ut paſ-
ſim ejus monumenta teſtantur. Hippocratis auctο-
ritatem, imò, ut videbatur, ipſam rerum experien-
tiam ſecuti ſunt omnes, & ex ejus auctoritate Le-
ges ſeptimeſtrem fœtum pro vitali & legitimo ad-
5 miſerunt, *l. ſeptimo, ff. de ſtat. hom. & ibi* Bart. *n.* 1. *l.*
Inteſtato. §, *fin. de ſuis & leg. hæred.* Alex *in l. Gal-*
lus ff. de lib. & poſt. n. 21. Jaſ. *in l. quod dicitur ff.*
eodem, n. 13. Tiraq. *in l. ſi. unquam, Cod. de revoc.*
don. gloſſ. ſuſcept. lib. nu. 205. Cagn. *in l.* 1. *ff. ſi cert. pet. n.*
188. Menoch. *de Arbitr. lib.* 2. *cent.* 1. *caſſ.* 89. *nu.* 34. *&*
37, & cæteri Juriſperiti omnes, nullo excepto.

6 Conſentiunt pariter omnes Philoſophi, ac Medi-
ci, quotquot in hanc penè diem extitere. Plato 5. *de*
Rep. verſ. med. Ariſtot. *de hiſt. Anim. lib.* 7. *cap.* 4. &
alibi Plin. *Nat. hiſt. lib.* 7. *cap.* 5. Gal. *in lib. de ſeptim.*
part. Alexand. *lib* 2. *problem* 48. Soran. Epheſ. *in Iſag.*
in artem Med. cap. 16. Macrob. *in Somm. Scipio. lib* 1.
cap. 6. Avicen. 21. *tertii tract.* 2. *cap.* 1. Theod. Priſcian.
ad Euſeb. lib. 4. Fenel. *conſil.* 55. & cæteri omnes,
pro quibus ſatis ſit adduxiſſe, noviſſimum Medi-
cum Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib* 7. *part.* 4.

Soli contra univerſos ſtant Lalamant. *in comm. in*
7 *lib.* 2. *Gal. de dieb. decret.* & Fortunat. Fidel. *lib.* 3. *de*
Relat. Med. c. 7. quilibet multa ac proficua doctrina
refertus eſt, & ſimile huic noſtro argumentum con-
tinet. Hi ſeptimeſtrem, & octimeſtrem fœtum præ-
ter naturæ intentionem naſci, aſſerere non dubita-
8 runt, imò Lalamantius abortivos eſſe voluit. Et licet
illi multò ante, quàm ipſe, ejus fuerint opinionis,
non tamen ante in eorum lectionem incideram, quàm
in eam opinionem, nullo auctore, ſed ſola ſuadente
ratione veniſſem, ut facilè patebit his, qui hæc cum
illorum ſcriptis conferre voluerint. Probare ergo jam
enitar cum Lalamantio, ac Fortunato, quòd *fœtus*
in ſeptimo ex naturæ intentione non naſcitur; primò
9 enim, quod imbecillum ita eſt, ut ſemper tale ſit,
id contra Naturam eſſe, ratio ipſa dictat Ariſt. *pro-*
blem. ſectione 10. *problem.* 30. ſed talis eſt ſeptimeſtris
10 fœtus, ergo contra Naturam illum eſſe, non am-
bigendum. Quòd verò talis ſit ſeptimeſtris, neque
ipſe Hippoc. negat, cùm plurimum interire affir-
met, neque Ariſt. diſſentit, qui in ſæpius citatis
locis præſertim *ſeptimo de hiſt. Anim.* licet vitalem
primum illum exire dixerit, tamen infirmum eſſe
concludit, ut qui imperfectus naſcatur, & membris
non abſolutis; nec mirum, cùm præveniat genera-
11 tionem perfectam, eodem Ariſt. teſte 4. *de Gener.*
Anim. capite 6. quod quidem à Natura eſſe non po-
teſt, à qua perfectè, & in ſuo tempore naſci cuili-
bet individuo datum eſſe, omninò aſſentiendum;
12 ſecus enim dicendo, natura perfectionem in omni-
13 bus non intendens, jam fine orbata videretur; at
ipſa operatur propter finem, & finis dicit omnis
14 actionis perfectionem, & vice verſa; ubi enim re-
peritur finis, ibi eſt perfectio, & ubi reperitur per-
15 fectio, ibi etiam eſt finis, ut abundè ſuprà demon-
16 ſtravi. Nullum ergo animal, & multò minus homo
prævenit in naſcendo generationem perfectam, &
ſi præveniat præter naturæ intentionem illud eve-
nire dicendum, ut de ſeptimeſtribus evenit.

17 *Secundò*, cùm partus nonniſi ex defectu alimenti
fiat, ut explicat Hippocrat. *in lib. de Nat. Puer. verſ.*
fin. & aliquando hic defectus naturaliter eveniat,
18 eo quod ad debitam magnitudinem jam fœtus per-
ductus ſit, aliquando verò non naturaliter, eò quòd
mater vel ob morbos, vel ob aliam quamcunque
cauſam ſanguine depauperata ſit, aut illum fœtui
ſubminiſtrare prohibeatur, proculdubio, quod tunc
naturaliter evenire dicendum, cùm fœtus & abſo-
lutus, & vegetus, & vividus in lucem progreditur;
ſi verò contra eveniat, à Natura non fuiſſe talem
defectum aſſerendum: at ſeptimeſtris fœtus & inab- 19
ſolutus, & debilis, & minimè vividus naſcitur, cùm
ut plurimùm intereat ex iis, quæ ex Hippocrat. &
Ariſtotel. adduxi, ergò in ſeptimeſtri partu defe-
ctum hunc nutrimenti non naturaliter eveniſſe, &
conſequenter illum non à Natura, ſed à vi, ab acci-
denti, à morbo in lucem mitti, concludendum.

Tertiò, una eademque fœmina, quæ multos pa- 20
riat omnes penè nonimeſtres, aut decimeſtres parit,
raro autem unum, aut alterum ſeptimeſtrem: cùm
verò partus, ut dixi, ex alimenti defectu fiat, nul- 21
la aſſignari poteſt ratio, cur hic defectus tam cele-
riter nunc evenerit, ut in ſeptimo ſucceſſerit, aliàs
autem ad nonum, aut decimum uſque retardave-
rit. Quod enim in hac ipſa fœmina defectus iſte
adeò præcox à Natura non fuerit, patet, quia ut
plurimum per duos, aut tres menſes ſuprà quàm
nunc evenerit, retardavit aliàs. Si ergò à natura
non eſt, à morbo eſt; nam oporteret, ſi à Natura 22
fuiſſet, ut ſemper tam celeriter in una, eademque
muliere eveniſſet, & ſi ſemel ſeptimeſtrem ea de cau-
ſa generavit, ſemper, aut ſaltem utplurimùm de-
buiſſet ſeptimeſtres generare; at cùm utplurimum
nonimeſtres, & decimeſtres pepererit, manifeſtum
inde fit, defectum illum alimenti tam celeriter eve-
nientem, ab accidenti fuiſſe, & conſequenter à
morbo.

Quartò, celeritas naſcendi non ſolùm monſtrat 23
fœtum calidiorem, ſed etiam fortiorem, & perfe- 24
ctiorem, ut probat Augen. *lib.* 1. *de part. hum.* non
enim aliam ob cauſam mas celeriùs utplurimum na-
ſcitur, quàm fœmina, niſi quia mas & calidior, &
fortior & perfectior eſt fœmina, ut aliàs dixi. Si
ergo naturalis eſt terminus naſcendi in homine ſe-
ptimus menſis, ut nonus & decimus ſunt, procul-
dubio quod quilibet ſeptimeſtris tanto ſerit quoli-
bet nonimeſtri, aut decimeſtri fortior, & calidior,
& perfectior, quanto præ aliis ortum acceleravit;
ſeptimeſtris ergo inter homines deberet eſſe Hercu-
les alter, aut Achilles; ſed an hoc ita ſit, credo,
quilibet homo videat; ergo certè nullum ea temeri-
tate donari puto, qui contra quotidianam experien-
tiam tale quid affirmare audeat: nam & ipſi contra-
riæ ſententiæ aſſertores; & acerrimi defenſores id
non audent firmare, ſed potiùs contrarium, inter
quos Augen. 2. *de part. hum. cap.* hoc ipſum concedit,
ejuſque rationem inveſtigare conatur, nimirum cur
ſit, quod ſeptimeſtri naturaliter naſcente, de raro
tamen vivat, concluditque, non ob aliud id eveni-
re, niſi quia & imbecillior ſit, neque decenti cor-
pulentia dotatus, neque integrè formatus, cùm ta-
men potiùs ex his arguere debuiſſet, eum non eſſe
naturaliter natum, ſed præveniſſe tempus perfectæ
generationis, & ante Naturæ intentionem ab acci-
denti in lucem fuiſſe expulſum.

Sunt præterea, qui ſeptenario numero adeo addicti
ſunt, ut ex ejus ſolummodo vi, ac energia fœtum ſe-
ptimeſtrem vivere ariolentur. Sed poſthabita pro
nunc hac numerorum activitate, & illa iis, qui eam
admittunt, ad libitum conceſſa, tamen ex ipſorum- 25
met decretis ſic diſſeramus. Conceptiones, abortio-
nes, & partiones eodem tempore judicantur, quo
& morbi, ſanitates, & mortes cunctis mortalibus
contingunt. Hippocrat. *in libro de ſept. part. & lib.*
1. *prænotion. text.* 1. *in fin.* abunde eſt, quòd ipſe 26
motus patus comparetur motui critico. Gentil. *in lib.* 27
quæſt. & tract. Med. quæſt. 40. Conſtat autem, quòd
in morbis ad perfectè judicandum, ita ut naturam
ſponte operari contingat, non ſatis eſt ipſa ſolum
dies critica, ſed requiratur, ut humores concocti, &
ad naturalem æqualitatem ſint redacti omni mor-
bifica cauſa ſeorſim relegata, ut contra illam inſur-
gens Natura poſſit pro arbitrio illam ab ægro cor-
pore expellere, & ipſum ad ſanitatem, quam in- 28
tendebat, reducere. Ita Lalam. *ubi ſuprà capite* 2.
absque hac ergo humorum concoctione evenientes
criſes prorſus imperfectæ, minus tutæ, & malæ
omni-

omnino ſunt, ita teſtante Hippocrat. 2. *epidem. ſe-*
ction. 1. *&* 2. *Prorrhet.* & docet abundè Galen. *in lib.*
29 *de criſibus*, præſertim verò *lib.* 3. *cap.* 3. *& ſeq. claſſ.*
4. *& alibi ſæpè*, quinimo humorum ipſa concoctio
præcipuè criſim efficit, ut firmat Doctiſſimus Fra-
30 caſtorius *in lib. de diebus crit. cap.* 6. At in partu
quid illud eſt, quod humorum concoctioni reſpon-
deat, niſi ipſius fœtus perfecta, & abſoluta conſti-
tutio, & conformatio, quæ non ſolùm ad eſſe,
ſed ad bene eſſe ſit neceſſaria? ſicuti & in morbis
non ſanitas ſolùm à criſi perfecta, & bona habetur,
31 ſed ſanitas tuta, & undequaque ſalva. At quemad-
modum perfecta humorum concoctio ſe habet ad
abſolutam fœtus perfectionem, ſic & ſemiconco-
ctio, vel concoctionis initium ſe habet ad non ab-
ſolutam, aut ſolummodo initiatam fœtus perfectio-
nem, & quemadmodum non bene, nec perfectè
movet natura, ſed diminutè, & malè, cùm humo-
res adhuc ſemiconcocti exiſtunt. Hippocrat. 2. *Epi-*
dem. ubi ſupra, licet in die critica movet; ſed ma-
gis perfectè, ac plenè, melius, ac tutius, conco-
ctis exiſtentibus humoribus, licet in alia die, quàm
in critica moveat, vel ſaltem non in die primæ no-
tæ, ſic & non aliàs in fœtu, etiamſi in ſeptimo mo-
veat, tamen, quia neque abſolutus, neque omni-
moda, & à Natura requiſita fortitudine dotatur
fœtus, non perfectè, ſed diminutè, hoc eſt, non
cum debita ſecuritate movet, ſed melius, ac tutius
in nono, vel decimo, fœtu jam ad debitam ac
totalem perfectionem deducto. Ex quibus eliciamus
primò, quòd nihil operatur ſeptenarius numerus in
hoc caſu, ſed ſola fœtus perfectio, aut imperfectio,
licet ſciam, & in nono & decimo terminis, utpo-
tè naſcendi naturalibus, hunc ſeptenarium nume-
rum Hippocratem, & cum eo cæteros omnes effin-
xiſſe, numeris, prout libuit, & magis ad rem ſuam
faciebat, inter ſe combinatis, ac diviſis.
32 Eliciamus *ſecundò*, quod quemadmodum in mo-
tibus factis ante humorum perfectam concoctio-
nem, etiam in die critica patratis, non ipſa natu-
ra per ſe liberè agens, ſed & morbus cooperatur,
qui naturam citius quàm debeat, ad movendum ex-
ſtimulat, ſic & in partibus, qui ante perfectam fœ-
tus abſolutionem eveniunt (quam abſolutionem
non ante nonum, vel decimum advenire jam pro-
bavi) ſemper morbificam cauſam irrepſiſſe, & Na-
turam nonniſi coactam fœtum in lucem emiſiſſe.
Eſſe vero ſeptimeſtrium perfectionem non abſolu-
tam docet Hippocrat. *in libro de Nat. Puer.* cum
33 ſeptimum menſem initium perfectionis fœtibus af-
ferre dixerit; non eſt autem abſoluta perfectio tunc,
cùm in initio eſt. Unde apparet ſeptimeſtres im-
perfectos eſſe, reſpectivè ad alios, cum principium
ſolummodo perfectionis, non verò totalem perfe-
ctionem adepti fuerint.
34 Denuo igitur hæc reiteremus. Dico, quòd Na-
tura non intendit hominem in ſeptimo debere na-
ſci, & quod, ſi aliquando illud eveniat, à *morbifi-*
ca cauſa eſt, atque ea de re ſeptimeſtrem difficul-
ter, & rarò, eſſe vitalem, cum ante tempus, &
per vim in lucem progrediatur.
Inſtabis tamen, dicens: Quanam ratione fieri po-
teſt, ut ſeptimeſtris præter naturæ intentionem na-
35 ſcatur, & tamen aliquando vivat, cum ſatis no-
tum illud ſit, Natura repugnante omnia irrita: num
poteſt aliquod animal contra Naturæ legem, ac
diſpoſitionem vivere?
Reſpondeo, quod ſi univerſalem Naturam reſpi-
cias, penes quam fuit originaria illa diſpoſitio, ut
36 hoc animal nono, illud quinto, aliud ſexto menſe
37 naſcatur, hoc nonniſi per accidens eſt; nam hæc
univerſalis Natura in pluribus regulatur: ea verò,
quæ in particularibus eveniunt extra ordinem ab ea
determinatum, per accidens eveniunt. Licet ergo
ſeptimeſtris ob id vitalis non ſit, tamen per accidens
38 aliquando vivit; quando verò dicitur, Natura re-
pugnante omnia irrita, hoc de Natura, prout in
particularibus ſubjectatur, intelligitur, non ut uni-
verſalis cauſa eſt, nam quoad particularem Natu-
ram ſeptimeſtris fœtus pertinet, ſi fortia principia,
ac vegetum calorem fuerit, tunc licet quoad uni-
verſalis Naturæ legem vivere non deberet, quia ab
ejus diſpoſitione defecit, tamen ſua ipſa peculiari
natura adjuvante poſſibile, ut vivat; quod tamen,
ut dixi, reſpectu univerſalis per accidens eſt.
Sed inſtabis iterum, dicens: Nulla certa regula da- 39
ri poteſt eorum, quæ per accidens eveniunt: at contra
de termino ſeptimeſtri in naſcendo datur certa re- 40
gula, quia ante hunc terminum nullus eſt vitalis,
contra verò in hoc termino: quod quidem clariſ-
ſimè oſtendit, ſeptimeſtrem non per accidens, ſed
ex ſua natura eſſe vitalem.
Reſpondeo, eam regulam non eſſe omnino veram,
nam & aliquando etiam in ſexto, imò & in quinto
menſe nati vitales fuerunt, ſi doctis fidem habere
volumus, ut probat Augen. *in lib. de part. humano*,
ſed verum eſt, magis de raro vivere natos ante ſe-
ptimum, quàm in ſeptimo, & octavo, quia non ante 41
hos terminos per eos nutriri poſſunt; at nullus vitalis
naſci poteſt, qui per os non poſſit enutriri. Galen. 15.
de uſu part. cap. 7. In ſeptimo vero, quia jam per os nu-
triri poteſt, ſi ut dixi, fortia principia fœtus ſit ſortitus,
ac vegetum calorem, licèt cæteris conditonibus ad vi-
tam certam traducendam neceſſariis deſtituatur, poteſt
aliquando vivere quamquam plurimum ex prædicta-
rum conditionum defectu non vivit. (Vid. Caranza.)
Sed remanet adhuc confutanda *Averrois*, *Fraca-*
ſtorii, *Valleriolæ*, *Bonaventuræ*, *Roderici à Caſtro*, &
ſi aliorum ea ſententia eſt, quæ inter humana ſe-
mina quaſdam differentias ſomniavit, *dicens*, quòd 42
quemadmodum in genere tritici aliud eſt, quod
quatuor menſibus, aliud quod ſeriùs, aliud quod
maturiùs ſemen proferat, ſic & inter humana ſemi-
na aliud eſſe firmat, quod ſeptimeſtres, alterum,
quod octimeſtres, tertium, quod nonimeſtres, aut
decimeſtres fœtus procreet.
Nam præterquam quòd hoc ipſum à natura eſſe
oporteret, & non eſſe à Natura demonſtrent ſuprà ad-
ductæ rationes, hanc phyſicam quandam commenta-
tionem eſſe, apparere poteſt ex ſequentibus.
Primò etenim non declaratur, cur hæc proprietas 43
magis inſit ſemini humano, quàm belluino, ne-
que ullam ejus rei aſſignare poſſunt illi ſaltem ap-
parentem rationem. Secundò quærere poſſumus ab 44
iis, num hæc proprietas in humano ſemine, ſit *oc-*
culta, vel *manifeſta*: ſi ſit manifeſta, jam patet, ex
temperamentorum differentiis illam originem du-
xiſſe; & hac ratione neceſſariò quilibet eodem tem-
peramento conſtans, tales fœtus deberet procreare,
ut ſi exempli gratia dicas ex calido, & ſicco tem-
peramento eam proprietatem in ſemine conſurge-
re, ut ſeptimeſtres generet; & ex frigido & humido,
ut naſcantur decimeſtres, & omnes frigidi & hu-
midi decimeſtres generare deberent: at verò tam ex
calidis & ſiccis, quàm ex frigidis & humidis & ſepti-
meſtres, & octimeſtres, & nonimeſtres, & decime-
ſtres generari in horas videmus, imò ex uno eo-
demque ſemine diverſos fœtus naſci.
Quòd ſi ab *occulta* proprietate hoc habere huma- 45
num ſemen velis omni proculdubio, quòd niſi ve-
lis talem proprietatem cœlitus in hunc virum, aut
mulierem immiſſam, ex parentis ſemine eam ſorti-
tum fuiſſe, confitendum, & quia nemo dat, quod
non habet. Plato *in Alcibiad. primo*, *ſeu lib. de Na-* 46
tura humana, facit pro Jureconſultis *lege Nemo plus*
Juris, *ff. de Reg. Juris*. Malvaſ. *conſ.* 18. *num.* 19. *volu-*
mine 1. Roland. *conſil.* 92. *num.* 3. *tom.* 2. Grat. *diſcep.*
For. cap. 730. *num.* 30. neceſſe eſt etiam parentem ea
proprietate fuiſſe dotatum, & ſic de reliquis; nam in
cæteris omnibus, quæ occultam aliquam proprieta-
tem à Natura habent, ſic & non aliter evenire con-
ſpicimus. Ex his ergo conſequens eſſe videtur, ut
ſolummodò quædam peculiares familiæ ſeptimeſtres,
nonnullæ octimeſtres, cæteræ nonimeſtres, aut deci-
meſtres generarent, non verò promiſcuè una fami-
lia, imò unus idemque vir, aut mulier modò ſepti-
meſtrem, modò nonimeſtrem procrearet; hasce tamen
familias nullibi terrarum unquam reperiri audivi:
fortaſſe in *Sibilia*, vel alibi gentium eas familias exta-
re vel ipſe *Averroes* vidit, vel à muliercula illa ſua

vicina

vicina accepit, cui majora etiam myſteria accepta
referebat. Sed ſit hæc proprietas ſolius individui,
47 ut magis ſeptimo, quàm octavo, aut nono filios
procreet, cùm ea, quæ inſunt natura, inſint per ſe,
& non per accidens (nam tale principium dicitur
Natura) ita ut non poſſint eſſe, & abeſſe à ſubje-
cto, in quo ſunt, hoc individuum, quod ea pro-
prietate donatur, deberet ſemper ſeptimeſtres gene-
48 rare, & tamen eundem virum eidem mulieri copu-
latum, aliquando ſeptimeſtrem, aliquando octime-
ſtrem generare conſtat plurimùm verò nonimeſtrem,
quomodo ergo talis proprietas à Natura eſſe dici
poteſt?

49 Præterea proprietatem illam, quam in tritico in-
eſſe pro exemplo adducunt, etiamſi realiter ita ſe res
habeat, quòd unum celeriùs alio matureſcat, ta-
men non tantum in tritico reperiri, quantum in
ſolo, quod illud recipit, manifeſtum eſt: quia hoc
ipſum triticum, quod ſex menſibus in hoc ſolo ma-
tureſcit, conſtat in occidentales regiones delatum
ſexaginta dierum ſpatio maturum extitiſſe; ergo
proprietas illa non eſt ex parte ſeminis, ſed ex parte
ſoli ſemen recipientis: ſic & non aliter humano ſe-
mini evenire neceſſe eſſet: nam ſicuti triticum ob
majorem, aut minorem ſoli ubertatem, ac pingue-
dinem, aut culturam, celerius aut tardius mature-
ſcit, ita & humanum ſemen pro uteri, quem illa-
bitur, majore, aut minore fœcunditate & diſpo-
ſitione ad generationem ſeriùs, aut citiùs fœ-
tum perficere deberet, ita ut illa proprietas magis
fuiſſet ponenda ex parte uteri quàm ſeminum, vel ſal-
50 tem ex parte utriuſque, & ſic non magis ex parte
viri, quàm mulieris. Quòd ſi ita ſe res habet, à
natura ea proprietas eſſe non poteſt, cum proprie-
tates, quæ à natura dependent, non ſint diviſibiles.
51 Nam qua ratione Natura eam proprietatem duobus
in individuis indidit, non uno eodemque utero,
imò non uno eodemque loco, aut tempore natis,
imo temperamento, ætate ac toto cœlo inter ſe diſ-
ſidentibus, ut unum ejus proprietatis medietatem,
aliud alteram habuerit, quibus medietatibus ſimul
junctis ea proprietas inſurgat, ut magis ſeptime-
ſtres, quàm nonimeſtres, aut magis octimeſtres,
quàm decimeſtres generare valeant?

52 Hæc igitur valere jam ſinamus, & alias rationes
diſcutiamus, quæ fœtum in ſeptimo naturaliter na-
ſci oſtendere poſſent. Nam partus tunc naturali-
ter, & ex Naturæ inſtinctu fieri dici debet, cùm
ab ipſa natura ad exitum irritatur fœtus; patet au-
tem, quòd tunc fœtus ad exitum à natura ſtimu-
53 latur, cùm jam adeò auctus eſt ut majori nutri-
mento, & majori loco, & liberaliori, ſeu potius
ſimplici reſpiratione indigat: hoc autem in ipſo ſe-
54 ptimo evenire, non ſolùm docet Hippocrat. *in lib.
de Nat. Puer.* & Avic. 21. *tertii, tract.* 1. *cap.* 2. Pe-
trus Aponen. quem adducit Tiraq. *in l. ſi unquam*,
Cod. de Revoc. donat. Gloſſ. *ſuſcept. lib. num.* 210. *verſ.
Nec tamen prætermittam*, ſed ipſa experientia ma-
nifeſtiſſimè oſtendit, cùm videamus in ſeptimo fœ-
tum plerumque validos motus, ut exitum ab utero
quærat, excitare & ad id aſſequendum totis nervis
contendere; ſi ergo tunc naſcuntur, ſuo fine, & à
Natura ſibi propoſito ponitur, & idcircò nonniſi ex
Naturæ inſtinctu fœtum in ſeptimo naſci aſſeren-
dum. (V. Horſtium *p.* 130. *tom.* 1. *oper. Med.*)

Ego (licet tantorum virorum, & *Hippocratis* præ-
cipuè communis præceptoris reverentia, non ſolùm
à dicendo me prohibeat, ſed penitus determinet)
tamen veritatem cujusvis hominum auctoritati præ-
ferens, liberè meam ſententiam recitare non deſiſtam.

55 *Dico ergo*, quòd fœtus neque eo fine, neque ea
intentione in ſeptimo movetur, ut in lucem tunc
temporis progrediretur, ſed quia jam ſeipſum au-
ctiorem, & validiorem experitur, ſi etenim tales
motus eo fine à natura excitarentur, multa inde ab-
ſurda conſequi neceſſarium eſſet; nam *primò* Natu-
56 ra ſemper, aut ſaltem ut plurimum ſuo fine fru-
ſtraretur, cùm plerumque irritus ſit motus ille, nam
plerumque fœtus nono aut decimo naſcitur menſe.
57 *Secundò*, ſi is eſt naturæ finis, ut homo naſcatur
ſeptimo, & ob idipſum ipſamet Natura fœtum ad
exitum ſtimulat; ergo nono, aut decimo illum na-
ſci, præter naturæ intentionem eſt; atque hoc mul-
to magis firmare poteſt, id quod ajunt, ex eo mo-
tu fœtum toto octavo menſe in utero ægrotare:
ob morbum ergo exitum tanto tempore, ad nonum
nimirum uſque aut decimum retardat; ſi igitur à
morbo retardatur, cùm naſcitur, præter Naturæ
intentionem tam ſerò naſcitur.

Tertiò, ſi ob id quòd fœtus in ſeptimo jam auctior 58
eſt, & maiori indiget alimento, exitum quærit,
multò magis hoc efficere deberet ſequentibus tem-
poribus, cum multo major ſit; at in octavo dicunt
illum ægrotare; ſed quid ſi decimo hic naſci de-
beat, cur in nono ingentes illos motus non excitat,
& ſi excitat, & tamen tunc non naſcitur, cur non
ægrotat iterum toto decimo? imo naſcitur deci-
mo, & maximè omnium vitalis eſt.

Denique ſeptimeſtres cæteris eſſent multo magis 59
vitales & fortes, nam illi ab utero exeunt ſani, &
à nullo morbo exagitati, cæteri autem non ante,
quàm in utero per quadraginta dies ægrotaverint.
Scio vero multos doctos viros non de omnibus intel-
ligi velle, quòd ægrotent, ſed de aliquibus tantùm:
eorum tamen dicta veluti circa rem à veritate alie-
nam, & ab imaginatione ſolummodo dependentiam
habentem, verſantia, mille ambagibus implicita
comperies, & inter ſeipſa non parum diſcrepantia.

Cùm ergo motus ille non eo fine à Natura in ſe- 60
ptimo excitetur: ut tunc fœtus naſcatur, non mi-
rum eſt, ſi vitalis plurimum non ſit in lucem tunc
veniens, quia ſubeſſe neceſſe eſt aliquam *vim præter-
naturalem*, quò illum ab utero detrudat; & ſic non
ob aliud aliqui naſcuntur in ſeptimo, niſi ob pro-
prium, aut matris morbum, vel quia validiores
motus, quàm par ſit, excitantes, aliquando liga-
menta, quibus utero annectuntur, per vim diſrum- 61
punt, & ante tempus naſcuntur. Neque fortaſſe
aliter evenit iis, qui tam validè moventur, ob id
quòd cæteris validiores exiſtant, quam eveniret iis,
qui ſupra vires exercerentur; ex hoc enim promtiſſi-
mè in morbum laberentur. Sic etiam nonnulli ex
his ex valida agitatione in morbum aliquando labun-
tur, à quo ſtimulati, ab utero immaturi exeunt.

Atque hinc patet, quomodo ſalvari poſſit dictum
Alex. *probl. l.* 2. *problem.* 48. & Avicennæ 21. 3. *tract.*
2. *cap.* 1. quorum auctoritatem ſequitur Mercurius
in ſæpiùs citato lib. Della Commare, *lib.* 1. *capit.* 7.
quòd ſeptimeſtres fiant ex fortitudine virtutis, &
velocitate ac virtute creatricis, & formatricis: ex
quorum ſententia concludere licet, non ſolum ſe-
ptimeſtrem eſſe vitalem, ſed etiam fortis comple- 62
xionis, ut probat Lemn. *de occult. natur. mirac. lib.*
4. *capite* 22. Dico enim, quòd aliqui ex iis, qui in
ſeptimo naſcuntur, non ex matris, aut proprio ali-
quo morbo, ſed quia, ut dixi, validiores motus ex-
citantes ligamenta per vim diſrupeṙunt, cæteris qui-
dem fortiores erant, & principia validiora fortiri;
ſed quia quoad tempus, quo debebant in utero per-
fici, deficiunt, nec tantum alimenti, quantum illis
ad conveniens robur acquirendum ſatis erat, hau-
ſerunt: idcircò non vitales, ut plurimum ſunt; ta-
men aliqui eorum, ob innatum ipſorum fortitudi-
nem, aliquando vim illam ſuſtinere poſſunt, & de-
fectum alimenti ſupplere, & vivere, licet plures eo-
rum nunquam adeo vividi, ut nonimeſtres & deci-
meſtres ſint; perpauci autem exiſtant, qui viventes
ad naturale, & ſibi à ſuis primordiis communica-
tum robur redeuntes, non minus quàm alii homi-
num, fortes ac vegeti conſeneſcant, & ad ultimam
ſenectutem proſperè deveniant.

Es his ergo ſatis mihi ſit demonſtraſſe, *hominem* 63
*in ſeptimo menſe ex inſtituto & ordine Naturæ non
naſci*, ſed à *morbo*, vel ex præternaturali quadam vi in
lucem expelli. Quia tamen negari non poteſt ali-
quando ſeptimeſtrem vivere, exinde concludendum
minimè eſt, omnes ſeptimo menſe natos illegitimos
eſſe, ſi vivant, ne uni propter alterum injuria fiat;
atque ea de re ſi aliqua conjectura certa haberi poſ-
ſet, qua aſſequeremur, quandonam verè ſeptimo
menſe

menſe natus ſit aliquis, operæ pretium eſſet addicere.
64 Itaque, ut ex ſuperioribus, & auctoritate *Ariſt.* jam patet, omnes ſeptimeſtres illud peculiare habent, ut in naſcendo aliqua in parte non abſoluti appareant: nam vel capitis commiſſuris hiantibus, ac hiulcis na-
65 ſcuntur, vel aurium meatibus occluſis, aut nimis patentibus, vel hærentibus inter ſe manuum, pedumque digitis, podice etiam vel nimis amplo & adaperto, vel nullo modo reſerato, oſſibus etiam inter ſe disjunctis, vel adeò tenellis, ut nulla debita duritie dotentur, ſed nerveam potius habere ſubſtantiam videantur, ita ut cranium interdum non minus ac ſi membranaceum eſſet, plicari faciliméè in nonnullis ſit animadverſum, & aliis notis hiſce ſimilibus inſigniti ſemper, & ubique naſcuntur, quod eorum imperfectionem præmonſtrat. Sic etiam, & quia ob jam paſſam vim debiles ſunt effecti, naſcentes, non,
66 ut cæteri factitant, plorare ſolent, nec ſternutare, nec fæces aut urinas reddere, nec ſimile quicquam efficere, quod vividam, ac fortem naturam oſtendere poſſit: viventes autem, aut vita brevi fruuntur, neque omnes percurrunt ætates, ſed juvenes, aut etiam adoleſcentes commoriuntur, aut eas ætates quàm breviſſimas peragunt, ita ùt, quàm citiſſimè conſeneſcant; qui etiam, licet ad quinquageſimum, aut ſexageſimum annum perveniant, tamen valetudinarii, & morbis maximè obnoxiam vitam tranſigunt. Corpore inſuper ſunt plurimùm puſillo, tenui, gracili, & externis injuriis mirum in modum expoſito: vulgò etiam proverbio jactare ſolent, cùm hominem intellectu captum ſignificare volunt, eum non habere menſes omnes, nam tales ut plurimum ſtolidi viſuntur, & non integrum rationis uſum eſſe adepti. *Qui ergo ſecus vel naſcuntur, vel vivunt,* (dummodo nullum ex his ſignis habeant, nam ſatis eſt ſi nonnulla appareant) *pro ſeptimeſtribus*, *mea ſententia*, *non habendi*, neque *pro legitimis* acceptandi. Et hæc quidem locum, ac veritatem habere *ut plurimùm* & ſecundum plurimum dico: nam aliàs ex ſeptimeſtribus viſi ſunt aliqui in viros evaſiſſe eximios, & fortes & abſolutos, non quoad corpus ſolùm, ſed etiam quoad animum: hi verò tantum robur in ſuæ generationis radice ſortiti fuerunt, ut tantumdem vix perpauci aliorum hominum ſortiantur; unde inter Naturæ monſtra tales ſeptimeſtres connumerandi, ſed & hos in naſcendo, aliqua ex prænominatis ſignis ſeſe non juſto tempore naſci palam fecerunt, licet dehinc naturali robore prævalente, omnem morbificum ſtatum facilè ſuperaverint. Ad *Lemnium* verò aliàs in his quæſtionibus reſponſum eſt, itaque aliud hic non addo. Nonnullæ denique remanebant dubitationes eluendæ, ac quædam problemata enodanda de ſeptimeſtri fœtu, quæ, quia etiam ſeq. quæſtioni aptari poſſunt, ne hæc longius, quàm par ſit protrahatur, in ſequenti diſcutientur. [Concludimus verbis *Valleſii*, ſolùm noſſe Deum rationem evidentem rei difficilis, quam ſolo experimento cognoſcimus.

SUMMARIUM.

1 *Octimeſtris nullus vitalis, ex Hippocratis ſententia.*
2 *Octimeſtris habetur tanquam mortuus.*
3 *Octimeſtris ultra octo dies vivere non poteſt.*
4 *Octimeſtris eſt abortivus: Contrarium ibid.*
5 *Octimeſtris ex ſui natura eſt magis vitalis, quàm ſeptimeſtris & n.* 8.
6 *Ad totalem fœtus perfectionem requiritur ſaltem ſpatium novem menſium.*
7 *Quantò magis à nono diſtat partus, tantò imperfectior.*
9 *Octimeſtris eſt perfectior ſeptimeſtri.*
10 *prima ratio, cur octimeſtris non ſit vitalis ex aliorum opinione, confutatur, v.* 16.
11 *Fœtus in octavo neceſſariò laborat.*
12 *Prægnantes octavo malè habent.*
13 *Secunda ratio confutatur, n.* 20.
14 *Tertia ratio, duo eſſe humani partus tempora, confutatur num.* 25.
15 *Cur ſolus ſeptimus & nonus ſint naturale ſpatium naſcendi.*
17 *Ægrotare eſt quid de directo contra Naturam.*
18 *Octimeſtris quomodo non vitalis.*
19 *Quod ex accidenti eſt, poteſt eſſe, & non eſſe.*
21 *Fœtus in ſeptimo non movetur ex Naturâ intentione ad exitum.*
22 *Fœtus in ſeptimo cur moveatur.*
23 *Non eſt neceſſe fœtum toto quadragenario vires reaſſumere.*
24 *Multi fœtus in principio noni validiſſimos edunt motus, & tamen non naſcuntur.*
26 *Non poteſt ſeptimus fœtui majorem perfectionem præſtare, ob id, quòd ſeptimus eſt.*
27 *Nullus numerus habere poteſt efficientiam aliquam.*
28 *Res non ſunt propter numerum, ſed numerus proter res.*
29 *Octimeſtrem ob defectum ſeptenarii numeri non eſſe vitalem, eſt falſum.*
30 *Tam ſeptimeſtris, quàm octimeſtris imperfectus.*
31 *Septimeſtris faciliùs vivit, quàm octimeſtris, & cur, n. ſeq. & n.* 38.
33 *Octimeſtres cæteris imperfectiores.*
34 *Fœtus quantò recentior, eo facilius a morbifica cauſa lædi poteſt.*
35 *Plures abortus contingunt fœtu recentiore exiſtente.*
36 *Quadraginta dierum termino præterito fœtus validiores exiſtunt.*
37 *Tam ſeptimeſtris, quam octimeſtris à morbifica cauſa in lucem expelluntur.*
39 *Nonimeſtres, cum abortiuntur, nunquam vivunt.*
40 *Ante ſeptimum cur non vivat fœtus, & n. ſeq.*
42 *Tantùm reſiſtere poteſt ſeptimeſtris, quia debilior, leviori cauſæ quantùm octimeſtris, quia fortior, cauſæ fortiori.*
43 *Debile a levi cauſa movetur, forte autem etiam à forti non movetur.*
44 *Id attendi debet, quod a Natura eſt, non ex accidenti.*
45 *Septimeſtres, & octimeſtres vel ſimul rejiciendi, vel utrique ſimul acceptandi.*

QUÆSTIO IV.

De Octimeſtri Partu.

NOn minor, ſed fortaſſe multo major contentio eſt circa *octimeſtrem* partum, quam fuerit circa *ſeptimeſtrem*, ſed ut ſeptimeſtrem oppugnaremus, vix unum, aut alterum coadjutorem habuimus: ut verò octimeſtri tantiſper faveamus, non deſunt fortes illi quidem, ac accerrimi propugnatores, cum quibus jam pro illo contra cæteros dimicare paramus, (qua de re *Mouſſinus* in Horto Jatro-phyſico.)

Pro parte tamen adverſa primum comparet Hipp. cujus aſpectu animo conſternantur omnes contrariæ partis fautores: hic enim *in lib. de Carnib. circa f. & lib. de octim. part. in princip.* vitam omnino octimeſtri partui denegavit, ita ut incaſſum penitùs inſu-
daverit Bonaventura *de octim. part.* ut illum invi- 1
tum in contrariam ſententiam alliceret. Porrò tanti præceptoris auctoritatem omnes ſecuti videntur Ariſt. 7. *de hiſt. Anim. c.* 4. Plin. *Nat. hiſt. lib.* 7. *c.* 5. Avic. 21. 3. *tract.* 2. *c.* 1. & ex Juriſperitis Bart. Bald. Alciat. Tiraq. Socin, ſen. cæterique omnes, quorum omnium, tam Jureconſultorum, quàm Philoſophorum, ac Medicorum, aliorumque magnorum hominum auctoritates pleniſſimè cumulat Bonavent. *ubi ſup. lib.* 1. *&* 2. *& in prædicti operis comp c.* 1. *& ſeq.*

(Aptum autem *octavum menſem* partui agnoverunt olim Polybus, Diocles & Empirici, teſte *Plutarcho, c.* 18. Cœcilius, teſte *Gellio* 3. *c.* 16.

Inſoletum (inquit) *mulier decimo menſe parere?*
Pol nono etiam ſeptimò atque octavò.

Ita Pinellum fuiſſe octimeſtrem tradit *P. Gualdus,* in octavo menſe mulieres parere in Naxo ſcribit *Aſclepiades*, teſte *Stephano de Urb.* vel Junonis beneficio, vel quod Bacchus eo menſe natus ſit. In Ægypto octimeſtres vivere, tradit *Ariſtoteles* & *Plinius l.* 7. *c.* 5. ut fuſius exponit *Carolus Annibal Fabrotius* de temp. partus.

Sed non ſolum pro non vitali pronuntiarunt ipſi 2
Jureconſulti octimeſtrem fœtum, ſed eum haberi voluerunt tanquam mortuum. Ita Alciat. *in l. qui mortui, ff. de verb. ſignif.* Afflict. *deciſ. Neapolit.* 226. *num.* 4. *& ibi addentes n.* 1. *in princ.* Tiraq. *in l. ſi unquam, C. de revoc. don. Gloſ. ſuſcept. lib. ſub n.* 205. Soc. Jun. *conſ.* 35. Clar. *lib.* 3. *ſent. §. Teſtamentum, n.* 3. *v.*

ſed

ſed quid ſi iſte, Boſius *q.* 220. *per totam*. Burſ. *conſ.*
63. *n.* 18. *vol.* 1.
3 Quin etiam addentes ad Affliſt. *ubi ſup. in verb.*
4 *vivere*, & Maſcard. *concluſ.* 1146. *num.* 8. *vol.* 3. octi-
meſtrem ultra octo dies vivere non poſſe firmarunt,
tandemque eo res devenit, ut non dubitaverit Ti-
raq. *ubi proximè, num. eod. & pluribus ſeq.* octime-
ſtrem inter abortivos fœtus connumerare, aliquorum
auctoritatem fortaſſe ſecutus, apud Gell. *Noct. At-
tic. lib.* 3. *cap.* 16. *in fin.* cum quibus etiam concordant
Socin. *in l. cum Avus, n.* 110. *ff. de condit. & demonſt.*
Parif. *conſil.* 56. *num.* 6. *& ſeq. lib.* 2. Clar. *in* §. *Te-
ſtamentum, quæſt.* 45. *num.* 3. Mart. Vot. Piſan. 55.
num. 6. Becc. *conſil.* 74. *num.* 56. Menoch. *de Arbitr.
lib.* 2. *caſ.* 89. *num.* 56. *& de præſumption. lib.* 4. *Præſum-
ption.* 111. ex noſtris Lalaman. *in* 2. *Galen. de diebus
decret.* contra quos tamen Augen. *de part. hum. lib.*
2. *cap.* 16. & Andr. Laurent. Anatom. *lib.* 8. *quæſt.*
29. *&* 30. Si tamen veritatis ſtudium præceptorum
reverentiam ſuperare debeat, profectò, rei natura
optimè perpenſa, affirmandum mihi videtur cum
Card. *contrad. Med. lib.* 1. *contrad.* 8. *tract.* 3. *in fi.*
5 octimeſtrem ex ſui natura eſſe magis vitalem ſepti-
meſtri, etiamſi ex accidenti contingat, ut difficiliùs
vivat ille, quàm hic.

Nec temerè, & abſque ratione hæc prolata fuiſ-
ſe, quiſquis ſit, fateatur, antequam noſtræ aſſer-
tionis veritatem ex ſequentibus eliciat. Nam cùm ex
6 iis, quæ & nos ſuprà adduximus, & Lalamantius *ſu-
7 pra cit. comm.* protulit, abundè demonſtratum ſit,
non minus ſpatium, quàm novem menſium requi-
ri ad totalem fœtus humani perfectionem, ſequi-
tur inde, quòd quanto magis fœtus ab eo ſpatio di-
ſtabit, tanto minori perfectione dotatus erit, quan-
to verò minus, majori. Sed ſic eſt, quòd ſeptime-
ſtris magis ſpatio diſtat, minùs verò octimeſtris;
ergo magis à naturali perfectione diſtat ſeptimeſtris.
Quod ſi verum eſt, perfectiorem eſſe magis vitalem,
omni procul dubio octimeſtris eſt magis vitalis ſe-
8 ptimeſtri. Eſſe verò perfectiorem, non ſolùm ex
9 majori temporis diuturnitate, qua in utero moram
traxit notum eſt, ſed etiam patet ad ſenſum; ſiqui-
dem octimeſtris & majus robur habet, & ſolidiora
membra, & magis formata, & calorem etiam vege-
tiorem, quippe qui à ſuperflua, ac primigenia illa
humiditate eò minus obruatur, quò magis à ſuo
principio elongatur, cum illam indies grandior fa-
ctus deperdat; qua tamen ratione fiat, ut ſepti-
meſtris faciliùs, & frequentiùs vivat, quàm octi-
meſtris, deinceps monſtrabo.

Sed perpendamus jam obſecro rationes, ob quas
voluerit *Hippoc.* & cum eo cæteri omnes octimeſtrem
abſolutè vivere non poſſe, ita ut illum cum vita re-
pugnantiam quandam habere demonſtraverint; qui-
bus adductis, eis pro viribus ſatisfacere nobis liceat,
ac dehinc propriam ſententiam nonniſi rationibus,
firmiſſimis illis quidem, fultam in medium afferre.
10 Tres igitur in univerſum rationes aſſignantur hu-
jus fatalis periculi, & mortis inevitabilis octimeſtris
fœtus, & *prima* quidem, de qua Hippocrat. *in princ.
lib. de octim. part.* ea eſt, quia, cùm fœtus in octa-
vo menſe affligatur, & ægrotet, ſi huic afflictioni
ſuccedat etiam labor, qui in partu ſubitur, puer
11 abſque dubio ex neceſſitate perit, laborat autem fœ-
tus neceſſariò in 8. menſe, duplici de cauſa quarum
una eſt, quam in ſequenti ratione adducemus; al-
tera, quia matres octavo menſe multùm fatigantur,
12 ac malè habent, ut experientia conſtat; ex matris
ergo afflictione etiam ipſe fœtus ægrotat, & tunc de-
bilis exiſtens ab utero exiens faciliimè commoritur.
13 *Secunda* ratio ex Hipp. mente ab aliis adducta, eſt
quæ ſequitur, & affertur à Tiraq. *in ſæpius citata l. ſi
unquam gloſſ. ead. num. eod. verſ. nec tamen prætermit-
tam*, & dicit eſſe Avic. & Aponenſ. ut eſt, de qua etiam
Burſ. *in cit. conſ.* 64. *n.* 18. *lib.* 1. & habet ita: Fœtus,
inquiunt, qui jam ad ſeptimum menſem pervenit,
ex utero egreſſum affectat, tum quia majori alimen-
to indiget, tum etiam quoniam aerem ad reſpiratio-
nem liberiorem expoſcit, quamobrem moveri inci-
pit, & exitum quærere: quod ſi naſcatur, benè quidem
ſe res habet, & vivit; ſin minùs, à præcedenti la-
bore defatigatus, & debilis effectus, neceſſe eſt illum
ægrotare per quadraginta dies, ut *Hipp.* placet: ſi
verò, antequam vires reaſſumat, adhuc ægrotans
exitum ab utero ſibi paret, à ſubſequenti, quem in
partu ſubit, labore magis magiſque enervatus, om-
nino incaſſum venit in lucem, non multò poſt in-
teriturus.

Tertia ratio, de qua Avic. *loc. cit.* 21. *tertii*, & alii 14
hæc eſt. Duo tantùm ſunt humani partus tempora,
ſeptimus nimirum, & nonus, ſeu decimus menſis:
qui ergo extra hæc tempora naſcitur, præter naturæ
intentionem naſcitur; non mirum ergo, ſi vitalis
non eſt. Cur verò ſolus ſeptimus & nonus ſint natu- 15
rale naſcendi ſpatium ipſi homini, eſt, quia (inquit
Bonavent. *in lib. de octim. part. in comp. c.* 14. & firmat
multò ante illum Alex. *probl. lib.* 2. *problem.* 48) ſpa-
tium ſeptimeſtre ſecundum Naturam eſt, tum ratio-
ne nobilitatis formæ ac temperamenti, tum ratione
ipſius perfectionis fœtus. Nonimeſtre verò & decime-
ſtre ſecundum Naturam ſunt ratione magnitudinis, &
perfectionis; octimeſtre verò ab utriuſque perfectio-
ne deficit. Qui ergo partus editur in octavo, vel edi
debebat in ſeptimo, & præ debilitate non potuit, &
ſic retardavit exitum, & tunc eadem debilitate affe-
ctus naſcitur, & in naſcendo ex eadem cauſa multò
magis laborat, quàm par eſſet, atque ea ratione
facilè interit; vel debebat edi in nono aut decimo,
& à cauſa morbifica ſtimulatus foras protruditur,
& ſic vitalis non eſt, neque eſſe poteſt, quia ante
tempus naſcitur. Omittam autem data opera non-
nullas alias rei rationes, atque una cum his etiam
Aſtrologicas, cùm eas potiùs ab Auctorum imagi-
natione, quàm à re ipſa originem habere putem.

Sed antequam his, quæ adduximus, ſatisfaciamus,
quid nos de ea re ſentiamus, abſque magna ver-
borum circumvolutione, dicamus. *Octimeſtris fœtus
non minùs ac ſeptimeſtris ſua natura non eſt vitalis,
quia ante debitum tempus naſcitur*: facta verò com-
paratione inter ſeptimeſtrem, & octimeſtrem, & rei
natura conſiderata, octimeſtris magis vitalis eſt ſe-
ptimeſtri, ex accidenti verò fit, ut dehinc videbimus,
ut magis ſit vitalis ſeptimeſtris octimeſtri. In hac er-
go quæſtione illud quærendum eſt, *uter ex rei natu-
ra magis vitalis ſit*. Nunc ad rationes in contrarium 16
adductas reſpondeo: ad primam, quòd quicquid ſit
de eo, quod dicitur, fœtum in octavo menſe neceſ-
ſariò ægrotare [hoc enim licet commentitium cre-
dam, tamen diſcutere pro nunc non libet] ſcio hoc 17
à natura non eſſe, ſed ab accidenti, ægrotare enim
eſt quid de directo contra Naturæ intentionem, Aver. 18
4. *de Gen. Anim. cap.* 4. Quantum ergo eſt ex par-
te hujus rationis octimeſtris, non ex defectu Natu-
ræ, ſed accidenti non eſſet vitalis, atque hoc mo-
do plures octimeſtrium vivere deberent; nam id,
quod ex accidenti eſt, poteſt eſſe, & non eſſe, ſi 19
ergo ex accidenti non vitalis eſt, & ex natura ſua
vitalis, plurimùm vivere deberet.

Secundæ rationi reſpondeo, quòd ſi verum eſt, 20
fœtum in ſeptimo menſe egreſſum ab utero tenta-
re, & id non ob aliud evenire dicendum eſt, quam
quia majori nutrimento, quàm in utero habeat, &
liberiori aere ad reſpirationem eget, licet in utero
non reſpiret, ut multi Anatomici docent, profectò
hæc retardatio exitus ad nonum uſque, aut decimum,
præter Naturæ intentionem eveniret; quin etiam
plurimi eorum, qui tamdiu exitum retardant, omni-
no ſuffocarentur, vel fame necarentur: nam ſi in ſe-
ptimo tanto indigent alimento, quantum in utero
non habent, hæc egeſtas in octavo, imò in dies, &
horas augebitur, & ſi in ſeptimo alimentum jam erat
diminutum, in octavo, & nono omninò evaneſcet,
& ſi toto hoc tempore in utero commorabitur, fame
omnimodè conficietur. Sic etiam, ſi vix affectante
ſeptimo liberiorem aerem ad reſpirationem requi-
rit, in octavo ac nono, neceſſitate augeſcente, vix
eo abſoluto ſuffocabitur. Denique, ſi ex his cauſis,
ſeptimo pueri exitum ab utero quærunt, multò ma-
gis ea ipſa cauſa in octavo urgebit, & ſi quis eo-
rum ſeptimo non moveatur, octavo omnino ob id
ipſum

ipſum, & majori cum impetu moveri debet. Non ergo ex his cauſis ad exitum movetur fœtus in ſe-
21 ptimo, neque ut tunc temporis naſcatur, ſed quia tunc, ut aliàs dixi, ſeipſum robuſtiorem, & vividiorem experitur, quàm fuerit in præcedentibus temporibus. Reprobatâ ergo hac hujus ſecundæ rationis parte, quòd nimirum in ſeptimo fœtus ob id moveatur, quòd majori nutrimento, & liberiore aere indigeat, corruat etiam ſimul altera ejuſdem rationis pars neceſſe eſt; ſiquidem nullum laborem in illis motibus, niſi modum excedant, fœtus impendit, movetur enim tunc validiùs, quàm antè, nam & ante movebatur, quia validior, ut
22 dixi, ſe ipſo eſt; neque enim in ſeptimo ſolùm movetur fœtus, ſed quolibet etiam menſe, uſquequò in lucem exeat, ut teſtatur Joub. *libro 3. er. popul. cap. 2.* non eſt ergo neceſſarium, ut ſequenti quadragenario vires reaſſumat; nam neque debilis ex iis motibus efficitur, non igitur duos labores ſuſtinebit is, qui in octavo naſcetur, ſed illum ſolùm, qui in partu ſubitur; cùm autem octimeſtris ratione temporis, & majoris membrorum roboris, perfectior ſit ſeptimeſtri; ex rei natura deberet, quantum eſt ex hujus rationis parte, faciliùs vivere, quàm ſeptimeſtris.

Sed ponamus, fœtum in ſeptimo laborem multum perpeti in motu illo, quo tentat ab utero exire, & ipſum dehinc ob id toto octavo ægrotare; accedat etiam matris afflictio in ipſo octavo, ex qua etiam magis magiſque fœtus imbellicior evadat, tunc neceſſarium erit, ſi naſcatur in nono, tunc neceſſariò interire; nam quomodo non interiret, ſit tot laboribus, tot afflictionibus, tot morbis ſuccedat dehinc labor, & afflictio ipſius partus? Sed eſto, fœtus in ſeptimo ex Naturæ inſtinctu ſeſe ad exitum moveat ex cauſis ſuprà enumeratis, eſto dehinc ægrotet ex labore fruſtrà perpeſſo, tamen unde, obſecro, tam exquiſita neceſſitas dependet; ut toto ſequenti quadragenario vires reaſſumere debeat? an non alter robuſtior eſſe poteſt & multò celeriùs ab
23 exantlato labore ſeſe recolligere? ergo potuerit aliquis fœtus in octavo naſci vitalis; & ratio hæc non univerſalis erit, & omnibus communis.

Sed & hoc ipſum concedatur, ex neceſſitate quemlibet per quadraginta dies ægrotare ob prædictum laborem; & tunc pone mihi fœtum, qui 182. die ſeſe ad exitum moveat, & plurimùm colluctetur ut exeat; hinc laboret hic, & quieſcat, ſeu ægrotet, ut dicunt, toto ſequenti quadragenario, poſt quod tempus naſcatur; profectò hic in octavo naſcetur, & tamen quantum ad præaſſignatam rationem vitalis erit, nam ſi 182. diebus 40. addas, efficies dies 222. qui menſes erunt ſolares ſeptem & dies duodecim, Lunares verò menſes ſeptem & dies quindecim, plus minùs.

24 Sed quòd hæc virium reaſſumptio, ut pleraque alia ab iis adducta, commentitium quid ſit, & rationale, illud atteſtari poteſt, multos fœtus in principio noni menſis validiſſimos edere motus, ita ut matribus dolores afferant, quæ putantes partus tempus inſtare, ſeſe obſtetricibus committunt, tamen irritus evadit ille labor, quia tempus partus adhuc non inſtat, quod à Natura ejus ortui eſt deſtinatum; & hoc labore non obſtante, paucis diebus tranſactis, ii ipſi denique validi, ac maximè vitales in lucem eveniunt, abſque hoc quòd toto quadragenario ex perpeſſo labore in noni principio vires reaſſumant. Ejus rei teſtimonium habes apud Ariſt. 7. *de hiſtor. Anim. cap. 4.* dicentem, *Parturire interdum mulieres videntur, cùm tamen tempus non ſit:* quod & quotidiana experientia firmat, & ipſis mulierculis notum eſt.

Plurimùm inſuper me ædepol angit ſeptimeſtris ſpatii circumſcriptio, & qualis ea conſtituti debeat in hoc caſu; nam ſi, exempli gratia, poſtremo ſeptimi die, vel etiam hora fœtus exitum tentet, & tantiſper octavi menſis portiunculam attingat; dicant obſecro, qui ſeptimo adeò favent, & octavum adeò odio habent, num hic victurus ſit, necne? nam labor, quem ſubivit, ſeptimi menſis fuit, & ab eo incipit motus. Sic & in fine octavi, ſi exitum quærat, & retardetur uſque ad nonum initiatum, num quia motus ab octavo originem habuit, vitalis hic non erit? ſed hæc jam valere ſinamus.

Ad poſtremam rationem dicamus, illam non pro- 25
bare id, quod ſupponit probatum, nimirum duo eſſe tantum humani partus tempora; nam quod de ſeptimo dicitur, ſi eam præeminentiam, & perfectionem habet, quam prædicant, non ſolùm, ut aliàs dixi, quilibet in ſeptimo in lucem veniens maximè vitalis eſſet, ſed cæteris perfectior, ac magis vitalis, cùm tamen conſtet, multos, imò omnes ut plurimum interire, & non eſſe ea perfectione munitos, quæ ad vitam traducendam requiritur. Deficiente ergo fœtus perfectione, ſeptenarius numerus nihil operari poteſt, ut latiùs ſuprà oſtendi, neque enim ſeptimus, ob id quod ſeptimus eſt in numero, poteſt majorem perfectionem fœtui præbere, neque quoad vires, neque quoad membrorum abſolutionem; imò hoc multò magis efficit octavus 26
ratione temporis, cùm per eum licuerit fœtui majorem moram in utero trahere, & majori alimenti copia ſeipſum munire. Quòd etiamſi velis ſeptimum, ut ſeptimus menſis eſt, aliquam perfectionem fœtui ſubminiſtrare, jam octimeſtris, & eam habet, & quam etiam ab octavo ratione diſtantiæ temporis, ut dixi, recipere potuit; at ſi octimeſtris imperfectus eſt, ut experientia ipſa ſatis ſuperque declarat, multò magis debet dici imperfectus ſeptimeſtris, neque enim fieri poteſt, ut ſi quam perfectionem ſeptimeſtris ſit adeptus, illa octimeſtri adempta fuerit. Sed quænam eſt iſta perfectio, quam à ſeptenario hoc numero acquirit fœtus? Nam cùm in numero dierum, qui ſeptem menſes complent, millies ſeptenarius numerus reperietur, ipſum quicquam neque quoad vires, neque quoad corporis perfectionem niſi temporis ratione operatum eſſe vides. At cur hic idem numerus ſeptenarius, qui in ſex menſibus pluſquam quater vigeſies multiplicatur, & in octo menſibus pluſquam trigeſies, aut quadrageſies, magis ſuam efficientiam oſtendit in ſeptimo menſe, quàm in aliis? Ego quippe & fœtus perfectionem majorem, quàm in præteritis diebus, & dentire & pubeſcere, & hujuſmodi, non ejus numeri ſeptenarii ratione, ſed potius, ut dixi, ratione diſtantiæ temporis fieri crediderim, quod experientia ipſa veritatem habere demonſtrat; cùm non ſemper in omnibus eodem tempore contingant, ſed plurimum & anticipent, & retardent: neque unquam imaginari potui, qua ratione numerus aliquis efficientiam aliquam in hiſce rebus habere poſſit, cùm ſit quid à poſteriori nec res ſint propter 27
numerum, ſed numerus propter res. Tamen ego præceptorum meorum ſententiæ, ſi ita jubent, acquie- 28
ſcam, & ingenii mei habetudinem potiùs deplorabo, licèt ſciam maximos viros, & inter cæteros Celſum *ſuæ Med. lib. 3. cap. 4.* hanc numerorum efficientiam non admiſiſſe, & ex recentioribus Laurentium, Anatom. *lib. 8. quæſt.* 10. indignum Philoſopho exiſtimaſſe, vim aliquam in agendo numeris tribuere. Ut percurrit etiam Nic. Nancelius *Analog. Microc. ad Macroc. lib. 2. probl. 3. p.* Non ergo ob defectum ſe- 29
ptenarii numeri octimeſtris vitalis non eſt, ſed quia non eo alimento munitus eſt, ſicuti nec ſeptimeſtris, (qui etiam imperfectior eſt) quod ſibi ad vitam eſt neceſſarium. Itaque dicendum ex his videtur, quòd tam ſeptimeſtris, quàm octimeſtris, imperfecti quidem ſunt, & difficulter vitales; & licet faciliùs vivat ſeptimeſtris, ob rationem, de qua 30
infrà, utroque minimè ex ſua natura vitali exiſten- 31
te, tamen non ob id octimeſtris habet cum vita eam repugnantiam, quam habere voluerunt ſcriptores omnes, quos pleniſſimè cumulat Bonavent. *lib. 1. & 2. de Octim. part.* ubi & octimeſtrem vivere aliquando poſſe, ſtrenuè, & plurimis fortaſſe, quàm oportuiſſet, defendit, faventque maximè ſuæ ſententiæ, quam ex profeſſo etiam tuentur Cardan. *in lib. de ſept. & octim. part. Augen. Epiſt. lib. 5. Epiſt. 2. & lib. 2. de part. humano cap. 16.* & alii.

Sed tempus jam videtur, ut patefaciamus, qua ex 32

cauſa *facilius vivat ſeptimeſtris* , *quam octimeſtris* , *cum tamen ille impefectior ſit* ; ita enim quotidiana experientia commoſtrat, & non ſolum Medici, ac Philoſophi omnes , ſed & ipſæ aniculæ confirmant ; nam ſuperviventibus ex mille ſeptimeſtribus decem, vix quinque ex mille octimeſtribus vitæ compotes fiunt . Quinimò etiamſi vivant aliquando , ſed de rarò octimeſtres , tamen cæteris partibus imbecilliores, & minùs vividos eſſe, ipſe etiam *Bonaventura* , eorum acerrimus defenſor , confitetur *in comp. magn. ſui operis c.* 33. cujus rei rationem ex ipſius rei natura decerptam ſubſequentem puto .

34 Dubium non eſt , quod quanto tenerior, ac recentior fœtus eſt, eo magis à morbifica cauſa lædi poteſt, quia ut Hipp. 1. *de morb. mul.* dicebat; cum admodum ſunt exigui fœtus, invalidi exiſtunt, & idcirco plures abortus contingunt teneriore fœtu exiſtente quam firmiore, ac profectiore; unde fit, quod plures abortus contingant primis ſeptem die-
35 bus, quos effluxiones vocat, quia mulier non poteſt eo tempore cognoſcere an conceperit necne Hipp. *in lib. de ſeptim. part.* & Ariſt. 7. *de hiſtor. Anim. cap.* 3. Federic. Bonavent. *de Octimeſtr. part. lib.* 7. *cap.* 106. *& lib.* 9. *cal.* 5. Altograd. *conſ.* 52. *n.* 46. quam inſequentibus quadraginta diebus , & plures etiam in prædictis quadraginta diebus , quàm in ſubſequentibus, eodem Hippoc. teſte *loc. cit. verſ. fin.* & Ariſtot. *ibid. in fin.* & ratio eadem , quam ipſe attuli, affertur ab Hippoc. dicente, quia quadragin-
36 ta dierum tempore tranſacto , fœtus validiores exiſtunt, quod & Gal. firmabat, *Aphor. comm.* 4. *Aphor.* 1. *extr. ord. claſſ.*

37 Cum igitur jam ſupra demonſtraverim , tam ſeptimeſtrem, quam octimeſtrem fœtum à præternaturali, ac morbifica cauſa ex utero expelli, & ante deſtinatum tempus in lucem naſci, idcirco utrique ut plurimum commoriuntur : ſi qui tamen, ut pluries repetii , viribus pollent, ac ita valent, ut morbificæ cauſæ reſiſtere poſſint, & laborem, quem in naſcendo ſubeunt ſuperare, cum jam talem perfectionem adepti ſint in utero, qualis ad membrorum aliqualem firmitudinem, ac quaſi juſtam menſuram requiritur ; cum & evidenter in majorem molem ſublata ſint , & jam carne munita , ac cooperta , & cum jam per os nutriri poſſint ; quod ante illud tempus non poterant , licet eam firmitudinem non habeant , quæ ad certam vitam traducendam, & ad bene vivendum , quoad corporis valetudinem eſt neceſſaria, ii morbificam cauſam, & laborem in naſcendo perpetratum , & externi aeris injurias exuperantes , maxima , ac diligenti cura tractati, ut Ariſt. firmabat , poſſibile eſt ali-
38 quando ut vivant . At ſeptimeſtris facilius vivit , quia cum tenerior, ac debilior ſit, à minori cauſa præternaturali , ac morbifica læſus , facilius ab utero foras expellitur, & minore cum labore , ob corporis exiguitatem , ita ut minus cum morbo colluctans minus etiam ab eo affectus in lucem prodeat. Octimeſtris autem, quia firmior, ac fortior, nonniſi à magno morbo, & à magna vi manumittitur, ut Mercurial. dicebat *de lib.* 2. *morb. mul. cap.* 1. unde arguit cauſam lædentem non debilem Avic. *loco ſæpius citato*, argumento eſt, in partu octimeſtri non ſolum periclitari fœtum, ſed etiam ipſam matrem. Ariſtot. *lib.* 7. *de hiſt. Animal. cap.* 4. Alb. Magn. 9. *de Anim. tract.* 1. *cap.* 4. & notat etiam Nancel. *in Analogia lib.* 7. *p.* 4. *probl. de part. leg. part.* 3. Ergo Octimeſtris nonniſi à morbo plurimum exagitatus, ac debilis ex lucta cum eo perpetrata jam redditus, in lucem protruditur : Itaque mirum videri non debet , ſi ſeptimeſtris difficilius
39 vivat . Quin etiam & illud ipſum Nonimeſtribus aliquando evenit , cum enim tales abortiuntur , nunquam, aut rarò vivunt, ob id ipſum quod de octimeſtribus firmavi, nimirum quod diutius cum morbo luctantur, & inde debiliores redduntur, & cauſam morbificam , ac validam contra ipſos pugnaſſe, certum eſt. (Verùm, præſupponitur hic , non probatur, ait *Sennertus* de M. M. p. 395. cauſam , quæ naturam ad partum intempeſtivum ſtimulat, ſemper majorem eſſe octavo menſe, quam ſeptimo, quam ſi quis in puerperis, quæ tale quid patiuntur, inquirat & conſideret, rem ſemper ita ſeſe habere, non inveniet. Deinde fieri poteſt, ut fœmina aliqua febre tertiana vel alio morbo chronico laboret quæ 7. 8. 9. & 10. menſe eaſdem vires habeat , ipſa poſtmodum pariat , minus tamen ea periclitabitur , ſi nono vel decimo menſe & legitimo tempore pariat, magis ſi 7. omnium maxime ſi 8. *Hæc ille*, qui tandem ad *Solis* motum rem dubiam trahit, ipſaſque *triplicitates*, uti fuſius exponit *in Inſtitut.* & allegato libro Pract. 4. p. 2. ſect. 6. cap. 8 pag. 396.)

Sed dices, cur ante ſeptimum, cum à parva, & 40 debili cauſa fœtus læditur & facile ei cædat , tamen nunquam vivit ? *Reſpondeo* , illud non ſolum ob ſui omnimodam imperfectionem , & corporis infirmitatem evenire, ſed etiam quia ante ſeptimum nullus per os ob ſui inabſolutionem nutritur, quod ſi per os nutriri poſſet, & forte principium alicujus fœtus ſortitus eſſet , etiam ante ſeptimum , licet multo difficilius vivere illum aliquando poſſe crediderim, ut de ſeptimeſtribus, & octimeſtribus evenit, & hac de re hiſtoriis quibuſdam à Medicis fide dignis enarratis non omnem fidem adimere debere nos exiſtimaverim.

Alia inſuper aſſignari poteſt ejus rei ratio, & eſt 41 hujuſmodi : Tam ſeptimeſtres , quam octimeſtres interdum ob id naſcuntur, quod valide ſeſe in utero commoventes , ligamenta quibus utero alligantur , vi diſrumpunt , per eamque vim ab utero exeunt, non ex Naturæ præſcripto, & idcirco uterque minus cæteris vitalis eſt, & is qui in ſeptimo movetur, fortior cenſendus eo eſt , qui in octavo movetur; nam retardatio ejus motus in octimeſtri: argumento eſt , illum debiliorem eſſe ſeptimeſtri : hinc eſt, quod ſeptimeſtris facilius vim illam exuperat, & ob corporis quoque exiguitatem minus in exitu laborat , octimeſtris difficilius vim illam ſuſtinet, utpote multo majorem, & ob ſui majorem 42 corpulentiam magis etiam in naſcendo laborat, unde etiam multo difficilius , quam ſeptimeſtris vivit. At quiſpiam ad priorem rationem objiciet forte fortuna, quod in morbo levi , quo ſeptimeſtris affligitur, eſt etiam minor reſiſtentia ex parte ipſius, quia debilior, quemadmodum major ex parte octimeſtris, quia fortior in fortiori morbo , quantum ergo ſeptimeſtris, quia exilior, poteſt reſiſtere exiliori morbo, tantum octimeſtris , quia robuſtior , morbo robuſtiori reſiſtere poterit , & ideo quantùm eſt ex parte hujus rationis, periculum utriuſque deberet eſſe æquale , cum reſiſtentia , & morbi comparative ſint æquales, & ſic utrique vel pariter vivere, vel pariter interire deberent.

Dico, quod debile à levi cauſa movetur, forte au- 43 tem etiam à forti non movetur. Gal. 5. *de ſanit. tuend. c.* 4. *claſſ.* 2. quod ibi exemplificat ex ſtatu ſenum , de quibus etiam Sophocl. *in Oedip.* Tyran. dicebat:

Corpora vetuſta cauſa ſopit parvula.

Itaque ſeptimeſtris quia debilior, facile levi cauſæ cedit, octimeſtris quia fortior, etiam fortiori , niſi cum magna difficultate non cedit, diutiuſque cum morbo luctatur, & ex ea pugna maximum elicit detrimentum ; debilitantur , conſternanturque ejus vires, penitus, ac omninò, ſine quibus neque morbi incommoda , neque partus labores , neque externi aeris injurias tolerare poteſt ac denique ſeſe à morbo recolligere, quin viribus omnino ab illo depopulatis, tandemque omnino ſuccumbentibus, fœtus neceſſario intereat . Concludamus itaque, dicentes, quod ſi id debeat attendi, quod à natura fit, non quod ex accidenti, ut jubent ipſæ Leges *in l. Naturalem*, §. *Apium*, *ff. de acqir. rer. dom. & l. Item veniunt*, §. *Cum prædiximus ff. de petit. hæred.* jam ſeptimeſtres , & octimeſtres fœtus tan- 45 quam non naturaliter , & extra tempus à Natura homini ad naſcendum deſtinatum orti rejiciendi , & nonnimeſtres, & decimeſtres, ſolum acceptandi, vel ſi ſeptimeſtres recipi aliqua ex cauſa debeat,

octi-

octimeſtris quoquè unà ſaltem impunè recipiatur; ſi verò recipiantur, cum prædicta cautela id fiat, de qua in fine ſuperioris quæſtionis egimus.

SUMMARIUM.

1 *Neceſſarium fuit omnia animalia habere tempus naſcendi certum, congrua latitudine donatum.*
2 *Naturalem naſcendi terminum animalia aliquando ob morbificam cauſam præveniunt.*
3 *Nonus menſis ſalubris, & vivificus.*
4 *Neceſſarium fuit in uteri geſtatione dari quoddam tempus, quo fœtus minus alimentum, quàm par ſit à matre habeat.*
5 *Non poteſt naſcendi ſpatium neque in ſpeciebus, neque in individuis ejusdem ſpeciei, uno eodemque dierum numero conſtare, & habere locum in omnibus animalibus, num. ſeq.*
7 *Latitudinem temporis naſcendi in homine.*
8 *Mares frequentius nono fœminæ decimo naſcuntur.*
9 *Mares fortiores, & calidiores fœminis.*
10 *Breviſſimum naſcendi terminum in homine eſſe unum menſem.*
11 *Septimeſtres non ſolùm naturaliter naſcuntur, ſed vegeti, & perfecti, & fortes ſunt, confutatur ibid.*
12 *Nonimeſtres aliquando pro ſeptimeſtribus accipiuntur, & quomodo.*
13 *Septimeſtres, & octimeſtres, debiles, imperfecti, & plurimum non vitales.*
14 *An ad fœtus perfectionem neceſſarius ſit nonus menſis exactus, vel ſufficiat affectus.*
15 *Satis eſt, ut fœtus ſingulorum menſium partem attingat, confutatur ibid.*
16 *Temporis quantitas, non qualitas attendenda.*
17 *Frequentior naſcendi terminus in homine nonusne ſit, an decimus.*
18 *Nonus à Platone inter legitima naſcendi tempora non connumeratur, vide ibid.*
19 *Communis naſcendi terminus, decimus menſis.*
20 *Naſci ante decimum, non eſt ſecundum naturam.*
21 *JEſus Chriſtus Dominus, ejusque mater ſemper Virgo, decimo nati ſunt.*
22 *Communis naſcendi terminus non ita præfixo dierum numero definitur, ut unum terminum alio frequentiorem eſſe, ſit aſſerendum.*
23 *Theocriti locus de Hercule examinatus.*

QUÆSTIO V.

De Partu Nonimeſtri, & Decimeſtri.

1 SUfficienter quidem in ſuperioribus quæſtionibus
demonſtratum eſt. Naturam debuiſſe cuilibet
Animali conſtituere quoddam certum naſcendi ſpa-
tium, quod quadam latitudine ob temperamento-
rum inter ſe diſtantiam donaretur, neque tamen
eam latitudinem tantam potuiſſe eſſe, ut quolibet
tempore naſci animal poſſet; nam neque debitam
perfectionem, ſi multum præveniſſet, acquirere po-
tuiſſet, & ſi multum eam exuperaſſet, incaſſum in
utero materno tanto tempore moram traxiſſet. Di-
2 ximus etiam, hunc naſcendi terminum ad quan-
dam certitudinem reſtrictum, nonnulla animalia,
hominemque præſertim, tanquam morbis præ cæ-
teris obnoxium, per accidens, & à morbifica cau-
ſa prævenire; nonnulla etiam exuperare in ſequen-
tibus probabitur.

His ergo ſic demonſtratis, inſimulque ſeptime-
ſtri, ac octimeſtri ſpatio à legitimis, ac naturali-
bus naſcendi terminis in homine eliminatis, ex eo,
quod prævenirent generationis perfectæ tempus,
jam ad nonum menſem pervenimus, quem ſalu-
brem, ac vivificum eſſe aniculæ ipſæ, & rudes
3 puerùli ita perſpectum habent, ut nihil ſupra. At-
que hic primus omnium menſium ex noſtra ſen-
tentia non ratione numeri, ſed ratione quantita-
tis temporis ex ſua natura vitalem fœtum profert;
in hoc enim fœtus, qui & bene valet, & viribus
ſufficientibus dotatur, & temperamento calidiore
exiſtit, ut plurimum ex utero progreditur, non
ſolum quoad nutrimenti quantitatem, & membro-
rum formationem, & fortitudinem, ſed etiam
quoad omnes, quas & ad eſſe, & ad bene eſſe re-
quirit conditiones abſolutiſſimus.

Individua ergo unius ſpeciei, licet inter ſe diſ-
ferant, tamen omnia in ſua ſpecie conveniunt ita,
ut quæ ſuæ ſpeciei conveniunt, conveniant etiam
& ipſis individuis, hæc tamen differentia, ut ſpe-
ciei conveniant ſub ſpecifica, & univerſali conditio-
ne, individuo ſub conditione individuali, ac par-
ticulari: Si ergo conſideres, exempli gratia, equum,
ut ſuam ſpeciem refert, & dicas illum debere na-
ſci tali, vel tali termino, hic terminus non po-
teſt conſiderari ita particulariter, ut in plura di-
ſtribui non poſſit, & non conſideretur ſub univer-
ſali quadam conditione: at ſi equum ut indivi-
duum quoddam conſideres, tunc neceſſe eſt quod-
libet individuum ſpeciei equinæ habere certiſſimum,
ac determinatum terminum naſcendi, qui tamen
ad univerſalem unum ſpeciei convenientem pro-
portionetur, & relationem habeat. Et hæc pro ra-
tione inſerviant & eorum, quæ diximus de neceſ-
ſitate temporis certi naſcendi & eorum, quæ nunc
dicimus.

Nam ob id certum naſcendi tempus dari debuit 4
à Natura, quia neceſſarium erat, animal in ute-
ro materno moram faciens, & augeſcens, ad quod-
dam tempus procedente ætate devenire, in quo
minùs alimentum, quàm par ſit, à matre habe-
ret, & in quo talem perfectionem adeptum fue-
rit, ut in lucem progredi tuto poſſet, ita teſtan-
te Hipp. *in lib. millies citato de Nat. Pueri non lon-
gè a fin.* Hoc ergo ſpatium in homine non potuit
minus eſſe novem menſium, ſui corporis conſiſten-
tiæ & magnitudinis ratione habita; tamen, quia 5
non poterat in omnibus individuis ſpacium illud
uno eodemque dierum numero conſtare, quia non
omnia eodem cibo fruuntur, non omnia eodem
temperamento donantur, neque uno eodem cœlo
omnia vivunt, neque omnia iiſdem viribus con-
ſtant; non potuerunt, nec debuerunt omnia in no-
no naſci; ſed ubi plures cauſæ dominabantur par-
tum perficientes, & accelerantes, nono naſci de-
bebant, ubi minores, ſeriùs; quod non ſolum in 6
homine locum habere dicendum, ſed in cæteris
quibuſdam animalibus; eædem enim rationes, quæ
Naturam ad illud in humanæ ſpeciei individuis
præſtandum coegerunt, eædem prorſus & in cæte-
ris illam exequi perſuaſerunt.

Univerſa ergo temporis naſcendi latitudo in ho- 7
mine, à noni principio eſt ad exactum uſque deci-
mum vel ad principium etiam undecimi; at in no-
no, & in ejus præſertim principio fortiores, & ca-
lidiores, & à fortioribus, aut calidioribus parentibus
generati, ut plurimum in lucem prodeunt; inter
noni finem, & decimi principium naſcuntur medio-
criter circa eas res ſe habentes decimo exacto de-
biliores, & frigidiores vel ob ſexum, vel ob tempe-
ramentum, vel etiam ex accidentali cauſa: idcir-
co fœminæ frequentius decimo, mares plurimum no-
no naſci conſueverunt. *Ariſt. 7. de hiſt. Animal.* 8
cap 4. quia mares calidiores & fortiores fœminis
exiſtunt ut ſatis ſuperque probatum eſt. *Tit. de Ætat.* 9
quæſt. 6. à n. 4. ad plures ſeq.

Breviſſimum ergo naſcendi terminum in homine
nonum, longiſſimum decimum exactum aſſeren-
dum, ante quos, aut poſt quos terminos qui na-
ſcuntur, vel à morbo exagitari ante tempus in lu-
cem eiiciuntur, vel à morbifica cauſa quadam de-
bilitati exitum retardant.

Quod ſi pauculis quibuſdam exemplis fiſus Le- 11
mnius *de occult. Nat. mirac. lib. 4. cap. 22.* & alii non-
nulli affirmare velint, ſeptimeſtres non ſolum na-
turaliter naſci, ſed & vegetos & perfectos, & for-
tes eſſe; ego iis, quæ *ut plurimum*, & *ſecundum plu-
rimum* fiunt, innixus, vel experimenta ab illis ad-
ducta eſſe de raro contingentibus affirmabo, quæ
ordinem Naturæ non ideo perturbant; vel dicam,
potuiſſe mulieres illas, quæ tales fœtus in ſeptimo ſe

peperiſſe narrarunt, vel ipſos decepiſſe, vel potuiſſe illas facillime falli, quemadmodum contingere dicunt Hippocr. & Ariſt. *in locis ſæpius citatis,*
12 de iis, quæ ſupra decimum menſem uterum geſtaſſe ſe putant, quæ aliquando menſtruis ex ſe, & non prægnantia deficientibus, putant ſe concepiſſe; deinde vere concipientes prægnantiam non à vero tempore, ſed à defectu menſtruorum enumerant, & ſic putant, ſe ſupra decimum menſem geſtaſſe, ſic & in aliquibus, quæ ſeptimeſtres peperiſſe ſe credunt, evenire interdum mihi perſuaſerim; ſunt enim quæ etiamſi conceperint, tamen primis duobus menſibus purgantur, & ſi multo ſanguine refertæ ſint, quaſi eadem quantitate menſtruantur, qua extra prægnantiam purgari ſolebant, deſiſtentibus verò in tertio menſe prædictis purgationibus tunc concepiſſe, & non ante ſe exiſtimant; atque hoc pacto ſeptimo menſe, menſtruorum defectum enumerantes, parere ſe credunt, cùm tamen revera nono pepererint: quod mirè conſonat cum Timæi ſententia, de qua Plutarch. *de Placitis Philoſophorum lib.* 5. *cap.* 18. hos autem, qui ſic naſcuntur, & vivere, & bene vivere, & abſolutos, & perfectos, & fortes exiſtere quid obſtat? Nobis qui-
13 dem ſatis eſſe debet, quod ſi qui verè ſeptimo menſe, aut etiam octavo naſcuntur, & imperfecti, & debiles exiſtant, & minimè vitales, ſaltem ſecundùm plurimum.
14 Sed ad rem noſtram; dubitare poſſumus, an ad fœtus perfectionem neceſſe ſit *nonus menſis exactus, vel ſufficiat, ut principio proximus ſit*, vel ut Gellii verbo utar, ut ſit affectus, & breviter dicamus, nono confecto naſci quidem perfectiſſimum fœtum, tamen etiam affecto naſci quoſdam, qui & virib. ſunt validioribus, & temperamento calidiori; ita
15 ut ad omnimodam fœtus perfectionem nonus affectus ſatis ſit, non ita tamen, unum aut alterum diem noni peregiſſe ſatis eſſe credam; neque enim verum eſſe mihi perſuadeo, quod vulgo protritum eſt, ſufficere nimirum, ut fœtus ſingulorum men-
16 ſium portionem, vel diem apprehendat, ut perfectè naſcatur; nam ego ſemper ad temporis quantitatem, non verò ad qualitatem, quæ à numero dependet, reſpicio; atque ea de re cùm in principio noni naſci perfectum dico, intelligi velim in plurimis primis decem diebus pertractis, ante quos rarò fortaſſe quiſquam naturaliter naſcitur.
17 Sed dubitatur iterum, & meritò, quiſnam ſit frequentior naſcendi terminus in homine, *nonuſne* an *decimus* menſis. Siquidem non ſolùm communis doctorum hominum opinio, ſed etiam ipſius vulgi, nonum eſſe frequentiorem aſtruit, & mirari illud Eſdræ 4 *capite* 5. *verſ.* 40. *Vade, & interroga prægnantem, ſi quando impleverit novem menſes ſuos, adhuc poterit matrix ejus retinere partum in ſemetipſa? & dixi, non poteſt, Domine. Et illud ibid. cap. ult. Quemadmodum prægnans, cùm parit in nono menſe filium ſuum &c.* cùm tamen apud magnos viros, decimum eſſe magis communem, affirmatum reperiamus.

Primò enim Hippoc *in lib. de Nat. Puer. in fin.* cùm rationem quærat, cur non longiori, quàm decem menſium ſpatio mulier utero gerat, innuere videtur, decimum menſem terminum eſſe naſcendi magis communem, quod multò manifeſtius oſtendit ex verbis *in eod. lib. paulò ſuprà* prolatis, quæ apud ipſum legere, quiſquis ſit, poteſt.
18 *Platonem* tamen quivis doctus admirabitur, qui non ſolùm frequentiorem, & communiorem naſcendi terminum decimum eſſe, quàm nonum firmare videtur, ſed nonum reſpuere, ac decimum ſolummodò pro naturali naſcendi termino acceptare, cùm *quinto de Rep. verſ med.* inquit, *omnes quicunque naſcentur decimo menſe, vel ſeptimo ex ea die, qua quis libris operam dedit, maſculi ab hoc filii feminæ filiæ nominabuntur*, licèt fortaſſe inter hæc duo tempora etiam nonum, & octavum comprehendi voluiſſe illum, ſuſpicari poſſimus.

Accedit Ariſt. 7. *de hiſt. Anim. cap.* 4. & 4. *de Gen. Anim. cap.* 4. qui poſtquam hominem & ſeptimo, & octavo & nono naſci aſſeveraſſet, addidit; Et quod plurimum fit decimo; At quod plurimùm fit, id maximè ſecundum Naturam eſt, ergò naſci decimo, maximè ſecundùm Naturam eſſe videtur, & terminus præ cæteris acceptabilis.

Sed multum movere nos poteſt locus ex ſacris literis deſumptus, quem etiam Tiraq. ad eam rem probandam cum pluribus aliis adduxit auctoritatibus; eſt autem locus ille Sapient. *cap.* 7. *in princ.* & habet ita; *Sum quidem & ego mortalis homo ſimilis omnibus, & ex genere terreno illius, qui prior factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro, decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine ex ſemine hominis, & delectamento ſomni conveniente:* Et paulò poſt; *Unus ergò eſt introitus omnibus ad vitam, & ſimilis exitus*. Ex quibus verbis facilè colligere licet, etiam apud *Hebræos*, & conſequen- 19
ter apud propinquas gentes, ut *Ægyptios* cæteris ſapientiores, eam fuiſſe opinionem, ut communis hominibus naſcendi terminus decimus eſſet menſis à conceptione.

Eſt etiam ejus rei argumento, quòd Ariſton. apud Herod. *in Erat. ſeu lib.* 6. negat Demaratum ſuum eſſe filium, quòd decem menſium ſpatio non fuerit à matre geſtatus, etiamſi mater ibi, non omnes naſci decimo teſtetur ipſi Demarato, ſed nonnullos nono, alios ſeptimo; ex quo loco colligere licet, apud eas gentes tanquam quid magis frequens, & commune, notum fuiſſe, hominem naſci decimo, ignotum verò tanquam minùs frequens, naſci nono, aut ſeptimo. Præterea apud *Plautum* & *Terentium* quomodocunque de termino naſcendi mentio occurrit (quod ſatis ſuperque communem hominum perſuaſionem in hoc oſtendit) decimi tantùm mentio fit, numquam noni, & multò minùs ſeptimi; in quo etiam opinabantur vetuſtiores naſci fœtus abortivos, ut ex *Homeri* & *Terentii*, carminib. conjici poteſt, quæ habentur *q.* 1. *n.* 91. & *ſeqq.* licet ſemel apud Plautum in ortu *Herc.* & *Iphicli* ſeptimi menſis mentio habeatur; ſed tunc Deorum opera factum narrat, ut Iphicles ſeptimo naſceretur. Sed ſi quis plures auctoritates decimo faventes habere deſiderat, adeat Tiraq. *loco cit.* ex quo etiam tranſcripſit Carranz. *de Part. c* 12. *n.* 6. & tanquam ſua protulit.

Omittam quamplurimas alias magnorum virorum auctoritates, quarum plures pleniſſimè cumulat Tiraq. *in præcit. l. ſi unquam glo. ead. n.* 210. earumque nonnullas, ut ex ipſo videre eſt, à Gellio accepit, *Noct. Attic. lib.* 3. *c.* 16. & ſatis mihi ſit Cardanum legendum proponere. *Contrad. Med.* 20
lib. 1. *tr.* 3. *contrad.* 8. qui legitimum pariendi tempus in homine decimum eſſe, etiam ex *Hipp.* mente concludit, imò & ante decimum non eſſe propriè ſecundùm Naturam parere in muliere; quod etiam firmat Valerio *lib.* 1. *locor. comm. cap.* 1. ex quib. omnib. tantorum virorum auctoritatib concludendum videtur, decimum menſem & frequentiorem, & magis naturalem, quàm nonum naſcendi terminum ipſi homini eſſe.

Nec deeſt etiam ad illud ipſum firmandum experientia, quippè cùm ſi mulieres, quæ plures liberos ediderunt, & in hiſce reb. magis ſunt expertæ, interrogaveris, plerumque ſe ſupra novem menſes uterum geſtaſſe fatebuntur, & earum aliquæ, cum partum ad decimum protrahi obſervant, præſertim ad ejus finem, fœminas ſe parituras autumant, Ariſtotelis ſententiæ neſciæ faventes.

Quinetiam, quod multum movere nos poteſt 21
Dominus noſter *Jeſus Chriſtus*, ejuſque ſemper Virgo mater *Maria*, decimo menſe nati ſunt, ut patet; ſi enim ab octavo Kalend. Aprilis uſque ad oct. Kalend. Januar. & à ſext. Idus Decembris uſque ad oct. Idus Septembris enumeres, reperies in utroque caſu, à die conceptus uſque ad diem nativitatis interceſſiſſe dies, 275. & 276. quos ſi in menſes Lunares conjunctionis dividas, efficient menſes novem, & dies undecim, vel duodecim, aut ſuprà; Imò poſſent aliquando decem menſes exactos conſtituere; nam 280. dies ad *Hippoc.* mentem, ſæpè unde-

undecimum menſem attingunt. At etiamſi ſolares menſes accipiendos eſſe contendas, tamen decimo menſe natus uterque eſt, quia 270. dies novem completos & undique perfectos ſolares menſes conſtituunt, ſupererunt ergo dies quinque, aut ſex, qui decimi principium erunt, ut manifeſtiſſimè apparet. Quanquem Nancel. *lib.* 7. *Analog. part.* 4. *probl. de part. legit. part.* 3. voluit tam *Jeſum Chriſtum*, quàm *ejus Matrem* ſemper virginem, nonimeſtres extitiſſe; ut ex computatione apparet, decimum attigiſſe, ut dictum eſt. (Divus *Chryſoſtomus* homilia in J. C. natal. novem menſes à conceptione *Salvatoris* numerat, quod tamen facilè conciliari poterit, ſi menſium diverſitas attendatur. Ita nono menſe natum *D. Joannem* ſignificatur Luc. c. 1. v. 26. 56. 57. Videatur *Fabrotius* pag. 19. & 20.)

22 Dicamus, quod communis naſcendi terminus non ita præfixo dierum numero concludatur, ut firmari poſſit, unum terminum altero frequentiorem eſſe. Naſcitur homo, ut dixi, ſecundùm naturæ inſtitutum, *à nono affecto*, uſque ad *decimum confectum*, & intra hoc ſpatium omnes diſcutere, ac oberrare comperies; fœminæ, & qui frigidiuſculo ſunt temperamento, aut viribus debilioribus, nono confecto, aut decimo affecto & confecto naſcentur, cæteri nono affectante, vel ad finem properante. Sunt etiam & ex fortioribus, qui in decimo naſcuntur, ut *Salomon*, *Hercules*, de quibus ſuprà, & *Cæſar Auguſtus*, tradente Suetonio *in ejus vita c.* 94. quod illis, non ob frigiditatem temperamenti evenit; ſed quia, cùm cæteris vegetiores ſint, plus alimenti etiam & diuturnius requirunt.

Sed liceat mihi *Theocriti* locum hic examinare Idyl. 25. in quo Herculem, quem decimeſtrem fuiſſe conſtat (ut patet ex his verſiculis:

Namque laboriferi cùm jam natalis adeſſet
Herculis, & decimum premeretur ſydere ſignum.
Tendebat gravitas uterum mihi; quodque ferebam
Tantum erat, ut poſſes auctorem dicere tanti
Ponderis eſſe Jovem, Ovid. *Metam. lib.* 9.)

Vocat ob id tardè genitum in ſequentib. his verbis:

Illi autem ſpiris volvebantur circum puerum
Tarde genitum.

Ex quo loco videtur inferri poſſe, ad Theocriti mentem, decimum menſem fuiſſe tardiorem naſcendi terminum in Hercule, quàm à natura cæteris ſit conſtitutum: & ex hoc etiam ſuſpicari poſſumus, eandem fuiſſe omnium Antiquorum ſententiam.

23 Ego tamen non eam fuiſſe Theocriti mentem puto, ſed vocaſſe illum Herculem genitum, non reſpectu aliorum, ſed reſpectu ſui ipſius, quia, cùm per multos dies antenaſci debuiſſet, ejus mater plurimum in partu laboravit ob Junonis invidiam, quæ retardavit Alcmenæ partum, teſte Homero *Iliad.* 19. in his verbis:

Hæc autem (Sthenelei uxor) geſtabat utero Carum filium; ſeptimus autem erat menſis:
Eduxit tandem in lucem etiam immaturum exiſtentem.
Alcmenæ autem cobibuit partum, & repreſſit dolores.

Quia ergo inſtante Alcmenæ partu, repreſſus eſt à Junone per aliquot dies, idcircò Theocritus, ut mea fert ſententia, vocat Herculem tardè genitum, ſed hæc animi gratia dicta ſunto.

SUMMARIUM.

1 *Decimus menſis eſt longiſſimus naſcendi terminus in homine.*
2 *An ſupra decimum mulier poſſit uterum ferre.*
3 *Annuus partus, & natu major admittitur, refellitur, n. ſeq.*
5 *Fœtus portari poteſt à matre per decem menſes, & duos dies.*
6 *Undecimeſtres ex Hipp. ſententia quot dieb. naſcantur, & vide n. ſeq.*
8 *Supra ſeptem quadragenarios in utero commorantes pereunt, contrarium, num. ſeq.*
10 *Homeri locus examinatus.*
11 *Gellii ad Homeri auctoritatem reſponſio.*
12 *Græci plurali numero pro ſingulari interdum utuntur.*
13 *Hercules decimeſtris fuit.*
14 *Annus apud antiquos Græcos decem menſibus conſtabat, contrarium ibid.*
15 *Homerus Æolus erat.*
16 *Humanus partus poteſt per paucos quoſdam dies ſupra decimum menſem retardari, etiam integris decem menſibus acceptis.*
17 *Supra decem dies ultra decimum vix unquam portari poteſt fœtus.*
18 *Numerorum conſideratio nullius momenti per ſe eſt.*

QUÆSTIO VI.

De Partu ſupra decimum menſem.

Decimum menſem eſse longiorem naſcendi terminum in homine, & ſuprà demonſtravimus, 1
& Hippoc. etiam ipſe firmavit *lib. de Nat. Puer.* illumque ob id inter legitima tempora conſtat fuiſſe à Legibus acceptatum, *l. Gall. ff. de lib. & Poſth. in princip. & ibi* Bart. *n.* 12. Alex. *n* 21. & alii DD. Paul. *in l. fin. n.* 2. *C. de Poſth. hæred. Inſt.* Cagnol. *in l.* 1. *ff. ſi cert. pet. n.* 182.

Sed quæritur, utrum poſſit aliquando mulier ſupra decimum menſem uterum ferre. Nam circa id 2
monſtra, & fabulæ narrantur; memini me legiſse apud Trigaut. *lib.* 1. *de Chriſt. exped. apud. Sin. c.* 20. fabulari Chinenſes, quendam eorum Philoſophum nomine Lauza, octuaginta annis in parentis alvo fuiſse geſtatum; & apud Schenck. *lib.* 4. *Obſerv. tit. de partibus*, plures narrantur hiſtoriæ fœtuum, qui biennio, triennio, & quadriennio in utero fuerunt geſtati; Sed fabulis, & portentis omiſſis, Bart. *ubi* 3
proximè annuum partum, & tredecimeſtrem quoque admittit, & *Concen. quæſtion. ſing. quæſt.* 9. *num.* 8. *& ſeq.* undecimeſtrem, & duodecimeſtrem partum inter legitimos connumeravit, & ex noſtris Ariſt. 7. *de hiſt. Animal. c.* 5. & Nic. Florent. *ſermon.* 6. *de memb. genit. tractatu* 3. *capite* 9 nonnullas mulieres quatuordecim menſibus utero geſtaſse narrant, tamen ſupra decimum non portari, niſi per paucos dies, ut infrà dicam, cæteri contendunt omnes Philoſophi, ac Medici, & ex Juriſperitis Alex. *ubi ſuprà*, & Cagnol. *ibid.* Licèt ergò nonnullæ experi- 4
entiæ adducantur partus annui, & majoris, quas nunc pro veris admitti volo, tamen non idcircò quicunque qui duodecimo, aut tertio decimo, vel ulteriori fœtus menſe edàtur, pro legitimo acceptandus eſt, hæc enim ſunt de rarò contingentibus, ex quibus, quemadmodum non regulatur Natura quia præter ejus inſtitutum eveniunt, ſic neque Leges ea attendunt, ut jam ſæpiùs dixi.

Præcipuum dubium eſt de undecimo menſe: nam 5
Gloſs. *in* §. *Unum ſi quidem.* Auth. *de reſtit. & ea quæ par.* fœtum portari poſse affirmavit per decem menſes, & duos dies, licet Gloſs. *in l. Gall. ff. de lib. & Poſth.* verbo *poſt decem*, non præfixerit dierum numerum, ſed mulierem parere poſse dixerit ex ſententia Phyſicorum, per paucos dies ſupra decem menſes, quos tamen Gloſs. marginalis ad prædictos duos dies reſtrinxit, quam opinionem ſecutus eſt Dyn. *ſingul.* 215.

Neque videntur tam Gloſ. quam alii DD. abſque Medicorum, Philoſophorum conſilio id affirmaſse: nam Ariſt. *loco ſæpius citat. de hiſt. anim.* 7. *cap.* 4. nonnullas mulieres undecimum menſem tangere dicebat, & ibid. *Qui diuturniores, inquit, quàm undecimo menſe naſci videntur, latere putantur;* quaſi ad ejus mentem non inſuetus Naturæ mos ſit, aliquos in undecimo naſci, ſed bene ſuprà hunc terminum, ſed in undecimo naturaliter puerum naſci poſse probat ex profeſso Vict. Trincavell. *Epiſt. Med. Epiſt.* 5. *per totum.*

Hippocrates quoque *in lib. de ſeptim. part. in princip. & in libello de octim. part.* undecimeſtres partus admiſit, quamvis in poſteriori libro limitare ſuam ſententiam videatur, & undecimeſtres ita quidem naſci dixerit, ut ex ſeptem ſolummodo conſtent

6 quadragenariis; atque ea de re dicebat ipſe, quod ducenti octuaginta dies ſæpe undecimum menſem apprehendere videntur, eoſdemque 280. dies ſeptem quadragenarios conſtituere, ut cuilibet notum eſt. Secundum hanc ergo rationem undecimeſtres ab Hippocrate admiſſi, non ideo undecimeſtres dicentur, quod integris decem menſibus, aliquot undecimi adjunctis naſcantur, ſed quia matres circa plenilunium, ſeu ultra illud concipientes, primi menſis dimidium, vel aliquot pau-
7 cos dies pro integro menſe enumerant; unde, ſi primum menſem ex quindecim, vel paucioribus diebus conſtituas, (præſertim ſi menſes Lunares accipias) ſupererunt dies ad minus ſupra decimum menſem duo, ex dieb. 280. nam 265. dies, vel paucis adjectis horis, novem integros menſes conflant, quibus, ſi menſem addas, ex quindecim aut paucioribus diebus conſtantem, vel decem menſes confectos conſtitues, vel ſuperererunt aliqui dies, qui principium erunt undecimi menſis; & idcirco, tam Hippoc. quam Ariſt. non dixerunt abſolute, quoſdam naſci undecimo menſe, ſed ſolum tangere, ſeu apprehendere undecimum menſem; at naſci undecimeſtres, qui integris undecim menſibus in utero moram traxerint, neuter ipſorum affirmavit, & idcirco vel ipſæ Leges tales partus non admittunt, *ut in prædicto §. Unum ſiquidem*, apertè videri poteſt.

8 Quod etiam manifeſtius elicitur ex Hipp. *in ſæpe citato libello de octim. part. in princ.* ubi cum decimeſtres ſeptem dierum quadragenariis naſci tradidiſſet, ſubdit, eos perfectiſſimos eſſe, maximeque, ut educentur, convenire, qui in primis quadraginta diebus nati fuerint; ſi enim, inquit, plures acceſſerint, pereunt. Per hanc enim moram in utero contractam facile ſumma arguitur virium debilitas, tam ex parte fœtus, quam ex parte matris, & torpentis nativi caloris, & expultricis facultatis indicium elicitur, unde mirum non eſt, ſi, cum tales naſcuntur, ob eam imbecillitatem ſuccumbere voluerit Hipp. ex cujus ſententia apparet, fœtum ſupra decimum in utero portari, præter Naturæ inſtitutum eſſe, & nonniſi à morbo evenire; naturaliter enim decimum per longum ſpatium tranſgredi non contingit. Ego tamen non adeo ſeptenario, aut cuivis alteri numero addictus ſum, qui credam, etiam ſupra prædictos ſe-
9 ptem dierum quadragenarios fœtum portari poſſe, uſque ad dies fortaſſe trecentos, qui integros decem menſes Solares, aut decem Lunares, & paucos quoſdam dies conſtituunt; neque ob id periclitaturum eum puto, niſi ex aliquo morbo debilitatus, cum ante naſci debuiſſet, ad hunc uſque terminum ortum retardaverit.

Dubium porro, quod ex Homero 11. *Odyſſ.* tranſacto principio, movet Gellius, *loco ſæpius citato Noct. Attic. lib. lib. 3. cap.* 16. ex quo etiam repetit Tiraq. *in jam millies cit. gloſſ. ſuſcept. liber. num.* 210. liceat etiam mihi animi gratia diſcutere. Nam licet de integro anno ea Homeri verba intelligerentur, ut nonnulli volebant, referente eodem Gellio, tamen inter ea, quæ de raro contingunt, liceret & illum ipſum caſum recenſere, & ſic ſcrupulum omnem ex illo emanantem diluere; cum autem non ita ſe res habeat, aliter locum illum exponere neceſſe eſt, ſed apponamus
10 primo hic Homeri verba, apud quem Neptunus alloquitur Tyro Salmonei filiam à ſe compreſſam in his verbis:

Gaude mulier, perfecto autem anno
Paries ſplendidos filios.

11 Tametſi ergo Gellii ex Cenſorino hujus loci explanatio pleniſſime arrideat, nimirum, quod verbum illud: *perfecto autem anno*, non de abſoluto, vel confecto anno, ſed de anno ad finem properante vel affecto, ut ipſe loquitur, intelligatur; ego tamen crediderim, Homerum inibi, non de temporis quantitate, ſed de qualitate temporis locutum, tanquam ſi dixiſſet; *perfecto revoluto*, vel *cum ſe revolverit annus*, hoc eſt, in hoc ipſo anno paries illuſtres filios, non autem, ac ſi dixiſſet; cum hic annus ad ſuum finem properaverit, paries ſpendidos filios.

Neque abſque ratione velim exiſtimet aliquis, me hæc affirmare; licet enim Græcam linguam minime calleam, nec ut eam callere videar, hic propoſitum habeam, quatuor verbula Græcè conſcripta ex aliorum ore mendicata apponere; tamen, cum ex verſionibus ex Græco ſermone factis, quibus verbum verbo redditur, tam in Homeri quam in Heſiodi, aliorumque Poetarum operibus eundem loquendi modum in iiſdem terminis alias animadverterim, facillime adducor ut credam, id omnimodam veritatem habere, quod ſupra audacter annuebam. Referam ergo quædam loca & ex Homero, & ex Heſiodo, quæ ſatis huic rei fidem augebunt, ac deinceps Græcæ linguæ peritioribus eam rem decidendam libentiſſime remittam. In Apollinis ergo Hymno Homerus cum de Junone Typhaona pariente verba faceret, hæc habet:

Sed quando jam noctesque, & dies perficiebantur,
Rurſus perfecto anno, & venerunt horæ,
Hæc autem peperit neque diis ſimilem, neque mortalibus,
Gravemque difficilemque Typhaona damnum mortalibus.

Facit inſuper Heſiodi locus in Theogonia, qui de Terra pariente Erinnyes, & Gigantes, ex decidentibus ſanguinis guttis, ab amputatis Cœli teſtibus, ſic loquitur:

—— *Illa quidem (genitalia) non incaſſum elapſa ſunt manu,*
Quotquot enim guttæ proruperunt cruentæ
Omnes ſuſcepit Terra; circumvolutis autem annis,
Produxit Erinnyes validas, magnoſque gigantes.

Neque mirandum eſt numero plurali hic Heſiodum dixiſſe, *circumvolutis annis*, non verò circumvoluto anno, quia mos Græcorum mihi videtur plurali pro ſingulari uti. Homer. *Iliad. primo.* 12

Suis ſuperbiis cito tandem animum perdet, Et:
Sed hic cognovit ſuis in mentibus.

& ſimiliter paſſim ac ſæpe ubique apud omnes. Hæc tamen minimum dubii parere fortaſſe poterunt, cum & ob plures partus, & ob diverſum concipiendi, & naſcendi modum non idem tempus, ac humanus partus requiſiviſſe videantur; adduxi tamen, quod uno eodemque modo loquendi uſus uterque ſit, tam Homerus inquam in Odyſſea, quam ipſemet alibi, & Heſiodus hic. Sed alios adducere locos ad rem magis facientes præſtabit, & idem Heſiodus *ibid. in princ.* de Memoria cum Jove mixta, ac Muſas pariente verba faciens, ſic cecinit:

Novem enim ei noctes mixtus eſt Jupiter,
Seorſim ab Immortalibus ſacrum lectum conſcendens.
Sed cum jam annus exactus, circumvoluta vero eſſent tempora.
Menſium decreſcentium, dieſque multi tranſacti eſſent.
Ipſa peperit novem filias concordes.

Sic & *in Herculis Clypeo in pr.* (qui fortaſſe locus cum Homeri loco magis conſonabit) Hercules alloquens Jolaum, narranſque ſe una cum Iphiclo Jolai ipſius patre uno partu editum fuiſſe, inquit:

—— *Moxque nos revoluto anno.*
Nati ſumus, neque ingenio ſimiles, neque intellectu,
Pater tuus, & ego.

Vides ergo, quod idem omnino eſt modus hic loquendi Heſiodi, cum loco Odyſſeæ; neque enim poteſt hic locus de anno integro intelligi, quia conſtat Herculem fuiſſe decimeſtrem, ex Theocr. 13
Idyl. 13. & 36. cujus carmina recitat Tiraq. *ubi ſup.* & ex Plauto pluries *in Amphitr.* præcipuè vero *Act.* 1. *ſc.* 2. *ibid.*

Nunc de Alcmena, dudum quod dixi minus,
Hodie illa pariet filios geminos duos;
Alter decumo poſt menſe naſcetur,
Quam ſeminatus.

Non

Non igitur, ut mihi videtur, aliud importare hæc verba poſſunt, quam temporis qualitatem, ac ſi dixiſſet Hercules, in eo ipſo anno, in quo Amphitryo à pugna reverſus cum conjuge ſua Alcmena concubuerat, nati ſumus pater tuus, & ego. Itaque loquendi modum potius, quam aliquid aliud dignum ut ponderetur exiſtimaverim, cui ſimilem etiam reperies in ſacris literis ut Reg. *prim. c.* 1. *verſ.* 10. *Et factum eſt poſt circulum dierum concepit Anna, & peperit filium*, quod idem eſt, ac revolvente ſe anno, ut Heſiodus, & Homerus, loquuntur, concepit, &c.

14 Quod ſi hæc eorum locorum interpretatio minime arrideat, niſi Gellio admodum addictus ſis, interpretationem eorum recipias, qui annum apud antiquos Græcos decem menſibus conſtitiſſe voluerunt; quemadmodum apud Romonos Romuli tempeſtate; quam opinionem licet Gellius refellat, approbant tamen nonnulli recentiores, ut Andr. Laur. *Anat. lib.* 8. *q.* 30. argumento quod Homer. Æolus fuerit, & apud Æolos annus decem menſibus conſtaret. Sed quid dicemus ad Heſiodi auctoritatem, qui non Æolus, ſed Bœotus fuit? adde, quod minime conſtat, Homer. Æolum fuiſſe, neque ille ad ejus rei confirmationem ullum adducit teſtimonium; licet ſciam ejus ſententiæ favere Herod. *in Hom. vita*.

15 Verum enim vero hæc, non ut Gellio contradicerem, dicta ſunto, ſed ut opinionem meam, qualis cunque ea ſit, recitarem, quanquam fortaſſe ob Græcæ linguæ imperitiam, illud minus mihi liceret; excuſatione tamen dignum me exiſtimabit, quiſquis recto, ac ſincero animo hæc leget.

16 Ex his autem, quæ ſuperius adduxi, jam eam concluſionem eliciamus, poſſe humanum partum perpaucos quoſdam dies ſupra decimum menſem prorogari, acceptis etiam integris decem menſibus quos tamen paucos dies ad certum numerum re-
17 ſtringere debemus; nam ſupra decem dies vix unquam illud fieri poſſe crediderim, rariſſime etiam & intra eoſdem decem dies; per dies autem tres ſupra decimum menſem (ut cæteras quaſdam hiſtorias, monſtroſas potius, quam naturales prætercam) obſervavit Amat. Luſit. *Curat. Med. Cent.*1. *curat.* 27. quem cum aliis refert Schenck. *in obſerv. ubi ſupra*.

Quando verò decem dierum, decemve menſium apud me fit mentio, ne ſuſpiceris, me numero alicui eſſe addictum, ut ſuperſtitioſe credam, ob ejus numeri qualitatem non poſſe tales terminos prætergredi; imo ego nihil quicquam omnino virium
18 numeris tribuo; quod etiam ſtrenue defendit Mart. Delr. *diſq. Mag. l.* 1. *q.* 2. *per tot.* credant cæteri, prout ipſis melior ratio, aut præceptorum auctoritas perſuadet.

SUMMARIUM.

1 *Signa non vitalis fœtus ſunt in duplici differentia.*
2 *Signa demonſtrantia fœtum non debito tempore fuiſſe editum & n.* 4.
3 *Cur ſine unguibus quidam naſcantur.*
5 *Signa non vitalis fœtus ex defectu aliquarum conditionum.*
6 *Signa ex parte matris.*
7 *Signa ex matris habitu.*
8 *Signa ex parte fœtus.*
9 *Signa ex iis, quæ partum concomitantur.*
10 *Partus geminatio in homine non naturalis. Amplia ut n. ſeq.*
12 *Plures duobus naſcentes difficillime, aut nullo modo niſi de raro vivunt.*
13 *Conjectura urgentiſſima intempeſtivi fœtus.*
14 *Caſus de quo* in l. ſi pater, ff. de ſol. & lib. *eſt ex raro contingentibus.*
15 *Alia conjectura non vitalis fœtus & n.* 16. 17. 18.
19 *Conjectura intempeſtivi fœtus ex Legumperitorum opinione deſumpta.*
20 *Signa fœtum vitalem futurum demonſtrantia, ex Maſc.*
21 *Octimeſtris partus ultra octo dies vivere non poteſt, confutatur ibid.*
22 *Aliæ conjecturæ, demonſtrantes fœtum fuiſſe vitalem, examinantur.*
23 *Præſumptio vitalis fœtus deſumpta ex eo quod ille per aliquod temporis ſpatium vixerit, nullius momenti eſt.*
24 *Quilibet fœtus, qui vitalis eſſe non poteſt, eſt reſpuendus, vel etiam octimeſtris & quicunque per aliquod temporis ſpatium vivit, eſt recipiendus.*

QUÆSTIO VII.

De Signis non Vitalis fœtus.

IN ſuperioribus quæſtionibus de debito naſcendi tempore, & quonam dierum, aut menſium numero vitalis fœtus edatur, jam pleniſſime actum eſt. At quia non conſtat interdum, quot menſium editus ſit fœtus, & idcirco in dubium vertitur, utrum vitalis ſit, necne, aut etiamſi de tempore conſtet, tamen ex aliquo accidenti, & aliarum cauſarum defectu certi non ſumus, an vivere poſſit, vel neceſſario interiturus ſit; ea de cauſa breviter videndum nobis eſt, ex quibus ſignis colligere liceat, an fœtus debito, vel non debito tempore natus ſit, & utrum ſupereſſe poſſit, necne, etiamſi juſto tempore in lucem ſit egreſſus; nam & hoc ipſum poſſet inter Juriſperitos agitari.

Nonnulla ergo ſigna ſunt, quæ fœtum ex eo, 1
quod non juſto tempore ſit editus, non vitalem illum oſtendunt: alia verò, quæ ipſum ex aliis cauſis vivere non poſſe commonſtrant. Fœtum im- 2
maturum, & non natum debito tempore, ſignificat membrorum, & conſtitutionis ipſius corporis imperfectio, ut quia meatus vel nimis adapertos, ac patentes, vel occluſos, & omninò obſeratos habet, vel digitos pedum, manuumque non interſtinctos, ſed invicem cohærentes & unguibus carentes; hoc enim ſignum non vitalis fœtus ponitur ab Hipp. *in lib. de ſuperfœt.* licet Ariſt. 7. *de hiſt. Anim. c.* 4. na- 3
ſci quoſdam ſine unguibus tradiderit, ex immodico ſalis uſu à prægnante matre uſurpato; cujus rei rationem reddit Mercur. *lib.* 1. *de morb. mul. c. ult. inf.*

Quinetiam ſi in lucem veniens fœtus vocem non 4
emittat, conjectari poſſumus, eum non juſto tempore natum fuiſſe, aut ex aliqua morbifica cauſa debilitatum ita, ut non vitalis eſſe facile poſſit; qua de re ſeptimeſtres, & octimeſtres, ut alias dixi, naſcentes vocem nullam edunt, teſte Al. *lib.* 2. *probl.* cum his tamen alia etiam indicia quærenda erunt, quæ omnia ſimul juncta facile demonſtrabunt, fœtum non eſſe maturo tempore natum; neque enim adeo difficile eſt hoc ex iis ſignis venari, ut putat Maſcar. *de Prob. concl.* 1146. *num.* 30. *vol.* 3.

Porro non vitalis fœtus ex aliarum conditionum 5
defectu cognoſcitur, ex ſignis partim deſumptis ex parte matris, partim ex parte ipſius fœtus, partim 6
vero ex iis quæ in partu fieri ſolent. Nam primo ex parte matris præſumi poteſt fœtum non futurum vitalem, ſi mater in præcedentibus menſibus vel longis moleſtiſque vel acutis ægritudinibus fuerit affecta; non enim ex iis ſola mater male habet, ſed plurimum & maxime ipſe fœtus, & ut valet mater, ita & puer Hipp. *de Nat. Puer.* coinquinatur enim ſanguis ipſius matris ex morbis, qui à puero attractus neceſſario ipſum pejorem conditionem ſæpius attrahit, quam mater ſit. Ex habitu etiam matris elicit Hipp. *in lib. de ſuperfœt.* fœtum non poſſe naſci vitalem, in his verbis; *Quæ* 7
partui vicina cavos habet oculos faciemque ſubtumidam, cuique corpus totum, ac pedes intumeſcunt, tanquam alba pituita detenta videatur, ſi ei aures & ſummus naſus albeſcant, & labra livida fuerint, fœtus quos geſtat, mortuos parit, vivos male habentes, neque vitales & exangues veluti morboſos, aut prius minime vitales peperit. Sic & quæ mammas graciles, & flacci-

flaccidas habet, aut ſi multum ex illis lac effluat, fœtus male ſanos, & difficulter vitales gerit, eodem Hipp. teſte, *Aphor. ſect.* 5. *Aph.* 52. *& ſeq.* & Celſ. *lib.* 2. *ſuæ Med. cap.* 6.

8 Ex parte ipſius fœtus ultra commemorata ſigna, quæ demonſtrant ipſum maturo tempore natum non eſſe, quæ etiam non vitalem illum oſtendunt, ſunt quæ ſequuntur; ſi, cum naſcitur, non movetur, vel movetur quidem, ſed debiliter, ſi neque ploret, nec vocem emittat, neque umbilicus ei infletur, nec ſternutet, neque urinam reddat, nec aliud ſimile quidpiam efficere appareat, talis ſuperſtes eſſe non poteſt, Avic. 21. *tertii tr.* 1. *c. ult.* quamobrem Hipp. *in citat. lib. de ſuper.* fœtibus, qui cum labore naſcuntur, & quos maxime debiles ſuſpicamur eſſe, non ante vult abſcindendum eſſe umbilicum, quam aliquid eorum, quæ ſupra commemoravimus, præſtiterint.

Non prætereundum autem id quod Macrob. *lib.* 1. *in ſomn. Scip. c.* 6. aſſerebat, ſeptem nimirum horarum ſpatio diſcerni, an editus fœtus victurus ſit, necne? per totidem enim, inquit, horas, & non ultra, aeris halitum ſuſtinere poterit, ſi præmortuus naſcatur.

9 Ex iis denique, quæ partum concomitantur, poteſt haberi conjectura non invalida, an fœtus ſuperſtes futurus ſit, vel interiturus; nam ſi gemini naſcantur, ſuſpicione non carent, cum partus geminatio in homine contra naturæ legem videatur
10 eſſe, aſſerente Ariſt. *Probl. ſect.* 10. *probl.* 3. unde eos parum vivere, & ipſe dixit, & firmavit Avic.
11 21. 3. *tr.* 1. *c.* 17. quod multo facilius evenire certum eſt, ſi ſexu diſtincti ſint, eodem Ariſt. *auctore*, 4. *de gen. An. c.* 6. *&* 7. *de hiſt. An. c.* 4. & Alb. Magn. 9. *de Anim. tr.* 1. *c.* 5. quod ſi plures duobus naſcantur, aut nullo modo, aut difficillime ſuperſtites
12 eſſe poterunt; quanam enim ratione uterus, qui unum aliquando vix perficere poteſt, tot ad debitam perfectionem poterit reducere? naſcentur ergo ut plurimum imperfecti, ac debiles, nec debito alimento muniti, & facile etiam ante debitum tempus. Nam & hæc conjectura urgentiſſima mihi vi-
13 detur, quod fœtus natus fuerit ante tempus naturæ congruum, ſiquidem, ut ſæpius jam dixi, partus fit ex alimenti defectu, quod tanto citius abſumetur, quanto plures eo nutriuntur fœtus, & ſic partus tanto magis accelerabitur, cujus rei teſtis eſt ipſa experientia: plures enim ego vidi gemellos abortivos, nonnullos etiam ſeptimeſtres, qui nonniſi ob prædictam rationem, defectionis ſcilicet alimenti, quod utriſque ad nonum, aut decimum ſufficere non poterat, ante deſtinatum tempus ab utero in lucem protruſi ſunt, quod etiam firmat ex recentioribus Varand. *lib.* 2. *de morb. mul. c.* 6. & Vinc. Alſatius *in de Quæſitis per Epiſt. cent.* 2. *c.* 13. non mirum ergo eſt, ſi gemelli ut plurimum intereant.

14 Neque quicquam nos moveat *text. l. ſi pater ff. de ſol. & lib.* ubi Ægyptiam mulierem quinos edidiſſe narratur, omneſque incolumes una cum matre fuiſſe; nam hæc, aut ſimilis quæpiam alia hiſtoria inter portenta potius connumeranda eſt; hic vero nos de iis, quæ ut plurimum accidere ſolent, verba facimus; alias enim videmus non ſolum gemellos, aut plures numero fœtus de vita periclitari, cum uno utero geſtantur, ſed etiam, quia res maxime contra naturam eſt, matres una cum fœtibus obire, ut patet ex hiſtoria relata per Aul. Gell. *Noct. Attic. lib.* 10. *cap.* 1. & ex aliis adductis.

15 Præterea ſi partus admodum difficilis fuerit, multum evidens conjectura erit non vitalis fœtus, quinimo a Raſi 22. *Contin. tr.* 7. *c.* 2. & ab Avic. 21. *tertii* 17. *c.* 12. *in princ.* affirmatum eſt, fœtum nullo modo vivere poſſe ſi partus difficultas quatuor diebus perduret; pariendi enim actio non debet naturaliter eſſe longior 24. horarum, ut ex communi tradit Varand. *lib.* 2. *c.* 7. Si quoque ante aquarum eruptionem ſanguis erumpat, ſuſpicari licet de vita ipſius fœtus; hoc enim partum violen-
tum demonſtrat, cum naturaliter aquæ primum ap- 16
parere conſueſcant. Eſt verò hæc conjectura ab ipſo Hipp. deſumpta, *in lib. de ſuperfœt. transacto principio*, ubi hæc habet: *Si parturienti ante fœtum multus ſanguinolentus citra dolorem fluxus contigerit, periculum eſt, ne fœtus mortuus exeat, aut minime vitalis edatur.*

Addi poteſt inter has, conjectura deſumpta ex 17
longiori mora in utero contracta, ut ex ejuſdem Hippoc. ſententia, *ſuperiori quæſt.* annuebam; qui, ſi plures, dicebat, dies ſeptem quadragenariis acce- 18
dant, fœtus perit. Sed hæc fortaſſe conjectura fallaciſſima eſt, cùm tam exquiſitè conceptionis, & prægnantiæ dies plurimum mulieres minime calleant, neque ſi callerent, quicquam ſuperſtitioſam numerorum obſervationem operari credam.

Eſt etiam & alia conjectura deſumpta ex præ- 19
greſſa tempeſtate; nam idem Hipp. *Aph. lib.* 2. *Aphor.* 12. Et repetit Celſ. *ſuæ Med. lib.* 2. *c.* 1. in aliquib. tempeſtatibus, ut quando Hyems auſtralis, & pluvioſa, & ſerena fuerit, Ver autem ſiccum, & aquilonium, mulieres quibus partus in Ver incidit, ex quacunque occaſione abortiunt, quæ verò pariunt, imbecilles, & morbidos infantes pariunt, quare vel ſtatim intereunt, &c. quæ conjectura aliis adjuncta non parum urgebit.

Cæterum Juriſperiti maximam conjecturam non 20
vitalis, ac intempeſtivi, & præcipue octimeſtris fœtus eſſe exiſtimant, ſi partum concomitata fuerint ſæva accidentia. Burſ. *conſ.* 67. *n.* 20. *lib.* 1. Maſcard. *de prob. concl.* 1084. *n.* 5. *vol.* 3. ſed hæc conjectura non tantum inſervire pro intempeſtivo fœtu, quantum vult Maſc. mihi videtur, ſed bene aliquid atteſtari poſſe de fœtu non vitali; nam perfectiſſimi, & abſolutiſſimi fœtus partus aliquando affert ſecum ſæviſſima accidentia, ex quibus etiam matres aliquando periclitantur, licet Maſc. *concl.* 108. *n.* 5. *vol.* 2. concludat, in naturali partu, ac tempeſtivo non adeſſe ea accidentia, ut in tempeſtivo, ac non naturali, ſed contra vidimus aliquando evenire, nam & in naturali partu adeſſe, & in non naturali abeſſe videmus; hæc ergo conjectura fallaciſſima mihi videtur, & cui minime fidendum ſit. Adducit inſuper Maſc. *ubi ſupra*, alia quædam ſigna, quæ demonſtrare poſſunt fœtum eſſe vitalem, ut ſi naſcatur in ſecundina, ſi moveatur cum lavatur, ſi vocem emittat; quæ quidem ſigna leviſcula ſunt, & nullius pene momenti; nam & in immaturis fœtibus apparent, & in maturis, ac vitalibus interdum minus conſpiciuntur. Certiora, ac tutiora mihi videntur ea, quæ ſupra à me adducta ſunt, dummodo non uni, ſed pluribus illorum ſtandum eſſe concludamus: Si enim fœtus bene moveatur, & perfectus videatur, ac bene reſpiret, nec tamen vocem emittat, ſternutet, &c. non ideo non vitalis judicandus; contra verò, ſi vocem emittat, & tamen illico immotus maneat, ac cætera ſigna ſupra commemorata non vitalis fœtus compareant, pro non vitali venit reputandus.

Sed & illud, quod idem Maſc. *concl.* 1146. *nu.* 8. *vol.* 3. pro conjectura attulit octimeſtris fœtus, nimirum, quod ultra octo dies vivere non poſſit, non eſt ita verum, ut aliquando, & plurimum fortaſſe non fallat; nam non ſolum ultra octo dies vivit interdum octimeſtris fœtus, & ultra ſexdecim, ſed etiam ultra menſem, ut ego vidi. Sed 21
quid, quod nonnulli etiam adoleſcere potuerint, & ſeneſcere, ut plures probant auctores, quorum nonnullos citavi ſupra in hoc ipſo *tit. q.* 3. *n.* 43.

Quid autem conducat ad demonſtrandum, fœ- 22
tum potuiſſe vivere, ſi baptizatus fuerit, & traditus Eccleſiaſticæ ſepulturæ, ego quidem non video; nam etiam abortivi quinquemeſtres, quadrimeſtres, ac his quoque recentiores, dummodo vitæ ſenſum præbeant, baptizari ſolent, & Eccleſiaſtica ſepultura excipi. Vel ergo hæ conjecturæ vanæ omnino ſunt, & nullius momenti; vel ego fortaſſe Jureconſultorum mentem, ac ſenſum non ſum aſſecutus.

Nec

23 Nec majoris momenti videtur mihi eſſe ea præſumptio, quæ deſumitur ex eo, quod fœtus per aliquod ſpatium temporis vixerit; præſertim cum non declaretur, quanta debeat eſſe hæc temporis, ac vitæ duratio. Nam ego ſeximeſtres, & recentiores fœtus per horas aliquot vivere conſpexi, è contra verò nonimeſtres illico decedere; cum tamen conſtet, illos nullo modo potuiſſe vivere, hos verò maxime, quantum ad temporis naſcendi perfectionem pertinet. Quod quidem multo magis urgebit, ſi velis, ad hoc ut vitalis dici poſſit, ſufficere, ut per momentum vixerit, ut voluerunt Bart. *in l. Quod dicitur, ff. de lib. & Poſth. nu.* 12. Tiraq. *in l. ſi unquam, C. de rev. don. gloſ. ſuſc. lib. n.* 188. Vugarell. apud Zilet. *in conſil. ult. vol. conſ.* 132. *nu.* 11. Burſat. *conſ.* 63. *nu.* 20. niſi fortaſſe ſufficere velint, ut fœtus momento vivat ad eum effectum, ut ad patris hæreditatem admittatur; nam & hi interdum, ut dixi, non ſolum per horas, ſed etiam per aliquot dies vivunt. Sed cur octimeſtrem reſpuunt, qui non ſolum per dies, ſed per annos vivere aliquando poteſt? vel ergo quilibet, qui vitalis eſſe non poteſt, reſpuendus, vel
24 octimeſtris, & quicunque per momentum vivit, acceptandus.

SUMMARIUM.

1 *Partus ex ſua natura non vitalis ad hæreditatem patris non admittitur, amplia n. ſeq.*
3 *Partus quinque ſimul naſci poſſunt, & n.* 6.
4 *Quinque ſimul naſcentes eſſe poſſunt vitales*: ex l. ſi pater, de ſolut.
5 *Septem uno enixu naſci poſſunt.*
7 *Hiſtoria Comitiſſæ quæ* 365. *fœtus uno enixu peperit.*
8 *Vix naſci poſſibile eſt, ut tres fœtus uno partu vitales naſci poſſint.*
9 *Partus geminatio in homine eſt quid præter naturam, & n.* 12.
10 *L. Antiqui, mediocritatem quandam attendendam eſſe voluit quoad numerum fœtuum, qui uno partu naſci poſſent, & tres poſſe naſci firmavit.*
11 *In hominum ſpecie ſingulis vicibus ſingulis fœtus naſci debent.*
13 *Cur plures duobus naſci non poſſint, qui vitales eſſe poſſint.*
14 *Ex uteri anguſtia debiles fœtus procreantur.*
15 *Uterus humanus cellulas habet, contrarium ibid. & n. ſeq.* 16. & 17.
18 *Acetabula uteri quid proprie ſint.*

QUÆSTIO VIII.

Quot fœtus uno partu naſci poſſint vitales.

Illud etiam apud Leges controverſum eſt, quot nimirum fœtus uno partu naſci poſſint; nam & hoc ſcitu maxime neceſſarium eſt ipſis Juſtitiæ
1 adminiſtratoribus, ſiquidem ut partus non vitalis ex ſua Natura ad hæreditatem admitti non debet, ut de nato ante ſeptimum, vel in octavo ipſi Legumperiti judicant, ſicuti jam ſupra firmatum eſt; ſic etiam & ubi ita naſcatur, ut vitalis ex aliquo accidenti nullo modo eſſe poſſit, etiamſi quoad
2 naſcendi terminum non deficeret, neque etiam ad hæreditatem admitti deberet, quemadmodum dicendum eſſet, ubi tot ſimul naſcerentur, ut nullus vitalis eſſe poſſet; inquirendum ergo jure optimo eſt, quot fœtus ſimul naſci poſſint, qui ſuſuperſtites ex ſua natura futuri ſint.

Perſuaſum habent Leges, ut habetur *in l. ſi pater, de ſolut. & lib.* ex auctoritate Ariſtot, quam repe-
3 tit. *Gell. Noct. Attic. lib.* 10. *c.* 2. quinque ſimul poſſibile eſſe ut naſcantur, argumento, quod totidem cellulæ ſint in humano utero, & repetit quoque Cagnol. *in l.* 1. *ff. ſi cert. pel. num.* 182. & alii
4 plures, quod autem vitales eſſe poſſint, probare poteſt exemplum ibi *l. ſc. ſupra citata* relatum, de quo etiam *in l. Antiqui ff. ſi pars hæred. pet.* de muliere illa Alexandrina, quæ quinque ſimul fuerat enixa, & omnes habebat incolumes. Gloſ. *in l. cum quidam, ſ. ſuum hæredem*, & Paul. *in d. §. ſuum hæredem, ff. de acquir. hæred. n.* 1. ut perfectum palatium in humano utero conſtituerent, ſeptem cellulis ornari illum voluerunt, atque ea de re ſeptem naſci poſſe uno enixu autumati ſunt. 5

Narrantur præterea quamplurimæ hiſtoriæ mulierum, quæ numeroſos partus ediderunt, quas omnes in unum recollectas habes apud Schenck. *lib.* 4. *obſerv. tit. de Partu*, quas hic apponere non eſt opus, ſatis ſit ipſius Ariſtot. auctoritatem adduxiſſe, ab ipſa etiam lege adductam in loco alias ſæpe citato 7. *de gen. Anim. cap.* 4. qui & quatuor, & quinque naſci ſimul poſſe aſſeverat, quod in Ægypto plurimum contingere fatetur. Quin etiam 6
Doctiſſimus Vir, Jubert. *lib.* 3. *Error. popul. c.* 1. multis probare nititur, novem uno partu & vitales, & robuſtos naſci poſſe, & nonnullas ibi ejus rei experientias, & hiſtorias adducit.

Verum enim verò, ut millies jam repetitum eſt, non licet ex his quæ raro contingunt, certam ullam regulam conſtituere; nam ſi ad id, quod aliquando factum eſt, reſpicere velimus, non modo 7
quatuor, aut quinque, ſed ſupra trecentos uno partu naſci poſſe, fateri nobis liceret; nam conſtat, Comitiſſam Margaretam Hermanni uxorem Comitis Hennebergiæ trecentos ſexaginta quinque filios uno enixu peperiſſe; cujus hiſtoriæ non ſolum multi fide digni authores meminerunt, ſed extat adhuc epitaphium inſculptum in pago Lauſdun in Hollandia, quod recitat Schenck. *ubi ſupra*, de qua etiam hiſtoria inter Jureconſultos meminit Boetius, ex quo repetit Vincent. Carrer, *de Medico part.* 4. *num.* 203. ſed & Avent. apud eundem *lib.* 7. *Annalium*, mulierem narrat ſub Friderico II. Imperatore mille quingentos, ac quatuordecim fœtus enixam eſſe, cujus rei fides apud auctorem eſt.

Nos ad rei veritatem accedamus, ac dicamus, vix poſſibile eſſe, ut tres vitales fœtus uno partu edi poſſint, qui ad perfectum incrementum tam in utero, quam extra uterum deduci poſſint; quanquam etenim & Card. *in lib. de uno*, & Trincavell. *lib.* 11. *de rat. cur. hom. corp. aff. c.* 17. & alii, & ego ipſe viderim trigeminos ætate provectos, & ſatis cunctis pateat hiſtoria Horatiorum, quorum meminit *ſuperius cit. l. Antiqu.* tamen vix ex his firmari poſſe credo, quod plurimum ex his, qui trigemini naſcuntur, vivant. Quod præter experientiam, & Medicos, teſtantur etiam ipſi Aſtrologi, qui tergeminos & immaturos edi, & in monſtroſis ſæpe membris donari fatentur, ut Ptolom. *lib.* 3. *de præd. Aſtron. c.* 7.

Cum ergo de raro vivant, ego vix concedere auſim, ut trigemini vitales naſci poſſint, cum præſertim non ſolum trigeminos, ſed geminorum plures interire, quam ſupereſſe indies videamus. Unde jure Ariſt. ſuperius à me adductus dicebat, partus geminationem in homine eſſe quid præter naturam, & idcirco ex gemellis pauci ſervantur. Avic. 21. *tertii tract.* 1 *cap.* 17. Marinell. *de med. mul.* 9
lib. 3. *cap.* 4. licet Leges *in dicta l. Antiqui*, firmaverint, mediocritatem quandam in hac re eſſe at- 10
tendendam, & ea deretres naſci poſſe voluerint, & ſuperſtitem ex quarta parte hæredem fecerint; at mihi quidem lex videtur mediocritatem, quam dicit, non obſervaſſe, nimis enim excedit id, quod plurimum fieri contingit, ſatiſque mediocritas ſervata videretur, ſi geminos naſci poſſe ſanciviſſet, & jam natum ex tertia parte hæredem feciſſet; nam non ad id, quod eventu poſſibile eſt, ſed quod plurimum fit, attendere conſentaneum videtur. Quanquam Alciat. *diſput. lib.* 2. *cap.* 8. etiam quæ de raro eveniunt, attendi aliquando vult, & exemplificat in caſu hoc, quod ſcilicet rarum eſt, mulierem trigeminos parere, tamen à lege attendi. At dici non poteſt, legem ſervaſſe mediocritatem, quia in humana ſpecie naturaliter ſinguli ſingulis vicibus naſci debent fœtus, vel ad ſummum bini; naturæ enim lege, inquit Pareus (vir, ut omnes novere, doctiſſimus) mulier ſimul & ſemel 11
non

non eſt potens niſi duorum fœtuum ; argumento
eſt, quòd duabus tantum mammis donata fuerit ,
quod etiam firmat Andr. Laur. *Anat. lib.* 9. *cap.*
2. Et Herc. Saxon. *in ſua Medic. pract. lib.* 4. *capi-*
12 *te* 27. Imò Platerus Medicus Doctiſſimus, *obſervat.*
ſuar. lib. 3. *titulo de obſervat. in part.* partum, qui
unicus non ſit , contra Naturam eſſe aſſeveravit ;
idcircò enim uterum humanum unica , ac ſimplici
civitate donari dicebat Veſal. *lib.* 4. *de hum. corp.*
fabr. cap. 15. Jure ergo optimo concludere licet ,
quòd homo duos tantummodo fœtus edere poteſt,
qui vivere poſſint, & factam interdum numeroſio-
rem ſobolem non eſſe attendendam , quia monſtro-
ſa eſt , teſte Plin. *Nat. Hiſtor. lib.* 7. *cap.* 3. & Pa-
reo , *libro* 23. *capite* 52.

13 Et ratio hujus aſſertionis ea eſt , quia neque lo-
cus, neque alimentum tot fœtibus ſufficiens eſſe po-
teſt in materno utero; deficiet ergo his antè debi-
tum tempus alimentum à matre, exitum ante tem-
pus ab utero quærent , quippè cum id fieri ſemper
contingat , Hipp. teſte *in lib. de Nat. Puer.* Et ſic
vel naſcentur, & neceſſarió interibunt, vel in ute-
ro ipſo non naſcentes contabeſcent ac peribunt .
Quinetiam & ex locorum anguſtia celeriùs naſcen-
tur, quàm oporteat , & debiles exiſtentes decedent;
nam idem Hippoc. *in lib. de Genit. propè finem* , fir-
mabat, uteri anguſtiam in cauſa eſſe poſſe, ut ge-
14 niti liberi debiles naſcantur . Si ergo & alimenti
penuriam ſubire , & locorum anguſtia angi fœtus
ponas, non video, qua ratione ſuperſtites eſſe po-
terunt, cum naſcentur ; nam hæc omnia neceſſariò
contingere , ubi plures duobus in utero exiſtant ,
neceſſe eſt.

Hinc autem non diſcedendum, antequam falſam
illam opinionem ex hominum mentibus eradamus,
quæ humanum uterum quinque , aut ſi mavis ſe-
ptem cellulis inſigniri illis perſuaſit ; verè enim fa-
buloſum quid , ac commentitium illud eſt , cum
humanus uterus , una ſolummodò cavitate done-
tur , licet pars dextra à ſiniſtra per craſſiuſculam
quandam lineam ſegregetur, ut optimè demonſtrant
Medici , & Anatomici omnes recentiores , præſer-
tim ; ante quos etiam Gal. idem docet pluribus in
locis, præcipuè vero *in lib. de diſſect. Vulv. c.* 3. *In*
6. *de morbis vulg. comm.* 2. *text.* 44. *&* *com.* 5. *Aph.*
48. & Avic. 21. *tertii* , *tr.* 1. *c.* 1. ex recentioribus
autem Fuchſius *lib.* 7. Parad. *c.* 9. Veſal. *de human.*
corp. fabr. lib. 5. *c.* 15. Pareus *ſuæ Chirurg. lib.* 2. *c.*
34. *&* *lib.* 25. *cap.* 2. Columb. *Anat. lib.* 11. *c.* 16.
Andr. Laur. *Anat. lib.* 7. *c.* 17. *&* *lib.* 8. *quæſt.*
21. Mercurius *in la Commare lib.* 1. *c.* 2. Valverd.
Anat. lib. 3. *c.* 14. Silvatic. *controv. Med. controv.*
81. Nancel. *in Analog.* Microc. *ad Macroc. lib.* 7.
p. 3. *probl.* 4. Nec tamen exiſtimes Leges omnino
extra rem illud aſſeveraſſe quòd uterus humanus cel-
lulas, aut ſinus habeat , neque enim abſque Medi-
corum auctoritate locutæ ſunt ; nam Hipp. *lib. de*
15 *Nat. Puer. in fin.* dicebat, uterum humanum ſinus
plures, & incurvos habere. Nec deſunt ex Anato-
micis , qui cellulas ejuſcemodi in utero humano
ſomniaverint. Recentiores tamen antiquioribus in
17 hiſce rebus multò diligentiores illum his cellulis
deſtitui, ſenſu ipſo demonſtrarunt, & ejus rei ve-
ritatem patefecerunt.

Sed ne aliquid, quod ad hujus quæſtionis abſo-
lutionem pertineat, hic deſideretur , de uteri ace-
tabulis mentio quoque nunc fiat , ne fortaſſe hæc
unam, eandemque rem eſſe cum hiſce cellulis , quiſ-
quis ſit, ſibi perſuadeat. Sunt ergò acetabula ute-
ri capita quædam venarum ad uteri internam ca-
vitatem penetrantia , numero quidem in omnibus
non uno, quorum uſum quære apud præcitatos au-
ctores, quibus addere potes Fallop. *in obſerv. Anat.*
non longè à f. Fernel. *Phyſiol. lib.* 1. *c.* 2. & ante
hos Gal. *de diſſect. vulv. cap. ultimo. claſſ. prima .*
& 1. *de ſem. cap.* 7. *claſſ.* 1. *&* 5. *Aphor.* 45.

SUMMARIUM.

1 *Qui conceptum per abortum data opera interimunt ; jure merito à legibus puniuntur.*

2 *Animatum conceptum interimens ultimo ſupplicio plectitur : inanimatum verò delens , pena extraordinaria punitur. Contrarium n.* 4.

3 *Leges procurantes abortum non ſemper eadem pœna punire jubent.*

5 *Text. l. ſi quis aliquid, ff. de pen. exterminatus.*

6 *Fetus homo non eſt, & n. ſeq.*

8 *Fetus ubi de ſuo commodo agitur, & homo eſt , & pro jam nato habetur.*

9 *Nullum majus commodum, quàm vita.*

10 *Prima ratio, cur magis debeat puniri, qui animatum conceptum interemit.*

11 *Secunda ratio.*

12 *Abſurdum eſt affirmare, quem habere formam hominis, & eſſe hominem.*

13 *Forma dat eſſe rei, ut n. ſeq, amplia:*

15 *Mutata forma interimitur ſubſtantia.*

16 *Qui animatum fetum interimit, hominem occidiſſe dici debet.*

17 *Tertia ratio.*

18 *Plures abortus contingunt fetu inanimato exiſtente , quam animato.*

19 *Quarta ratio.*

20 *Fetus trium dierum ſpatio animatur.*

21 *Septem dierum ſpatio homo perficitur.*

22 *Quadrageſima die fœtus eſt integrè formatus:*

23 *Fetus animatus eſt, cùm perfectè eſt formatus.*

24 *Non eſt unus omnium formationis , & coagmentationis terminus.*

25 *Supra ſexageſimum fetus ſemper pro animato habendus eſt.*

QUÆSTIO IX.

Quot dierum ſpatio animetur conceptus.

QUi conceptum per abortum data operà interi- 1
mant , jure merito à legibus puniuntur , ut
in *l. Divus , ff. de var. & extraord. crimin. & l.*
Cicero, ff. de Pœnis, l. ſi mulierem . ff. ad l. Cornel.
de ſicar. l. ſi quis necandi, C. de ſicar. & diſponunt
etiam conſtitutiones Pontificiæ *c. Conſuluiſti . q.* 3.
& conſtit. Pontif. Sixti V. n. 107. *in Sumn. Bulla-*
rii, & teſtatur etiam ex Medicis Gal. *in libell.* cui
titulus, *An animal ſit id , quod in Uter. eſt , c. ult.*
claſſ. 1. & ex recentioribus Weinreich. *de ort. mon-*
ſtr. cap. 36.

Quoniam verò quæſtio inter Juriſperitos eſt, an 2
ſemper eadem pœna veniant puniendi , tam cùm
fœtum animatum , quàm cùm inanimatum interi-
munt, idcircò videndum eſt, quo tempore anime-
tur fœtus . Sed primò videamus opinionum circa
infligendam pœnam differentiam; ac profectò ma-
gis communis opinio videtur eſſe , eum , qui non
animatum conceptum necavit , pœna extraordina-
ria puniri debere, eum verò, qui animatum , ul-
timo ſupplicio plectendum, ita tenet Gloſſ. *in cit.*
l. Divus , ff. de variis & extraord. crim. quam ſe-
quuntur plures DD. Guliel. de Sol. *ſing.* 140. Jul.
Clar. *ſent. lib.* 5. *q.* 68. *n.* 2. Damohud. *in Enchi-*
rid. par. aut. Sim. in verbo Abortus . Vivius *opin.*
comm. in verbo Aſſaſin. n. 2. Chacher. *deciſ. Ped.* 59.
n. 2. & alios referunt Menoch. *de Arbitr. Jul. lib.*
2. *cent.* 4. *caſ.* 356. *n.* 2. Ricc. *collect. deciſ.* 590. *part.*
3. *& collect.* 1526. *part.* 4. Vide Farin. *de homic. q.*
121. *part.* 6. *n.* 131. *& ſeqq.* & videntur ipſæ leges
eandem habuiſſe mentem , cùm abortum procuran-
tem non ſemper eadem pœna afficiant, ſed aliquan-
do pœna extraordinaria puniri , aliquando autem
ultimo ſupplicio plecti jubeant ; ut in citatis *l. Di-*
vus, & l. Cicero, & l. ſi quis necandi, C. ad l. Cor-
nel. de ſicar. quos textus , ne inter ſe diſcordes eſ-
ſe dicas, jure merito diſtinguendum videtur, prio-
res tres loqui de procurante abortum inanimati fœ-
tus, poſteriorem de interimente fœtum jam anima-
tum,

rum, ut ſentit Gloſſ. *in prædicta l. ſi quis necandi*
verb. Infantis.
3 Sed Menoch. *ubi ſuprà n.* 7. diſtinctionem hanc
admittere renuit, & indifferenter pœna extraordi-
naria puniri voluit tam qui animatum, quàm qui
inanimatum fœtum abortu ejici procuravit, ſed au-
ctoritates ab eo pro ſe adductæ nihilo magis pro
ſua opinione, quàm pro contraria facere videntur.
Tamen maximè ſuæ ſententiæ favere poſſet Sacer
textus, Exod. *cap.* 21. *verſ.* 22. *& ſeq.* qui multum
conſonare videtur cum legali textu, *l ſi quis aliquid.*
§. qui abortionis. ff. de pœnis. Nam verba penè eadem
videntur, licet cauſa non ſit una. Sacer ergo textus
ita habet: *Si rixati fuerint viri, & percuſſerit quis*
mulier prægnantem, & abortivum quidem fecerit,
ſed ipſa vixerit, ſubjacebit damno, quantum maritus
mulierem expetierit, & arbitri judicaverint; ſi autem
mors ejus fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima.
Legalis vero text hæc habet: *Qui abortionis, aut*
amatorium poculum dant, etſi dolo non faciunt, tamen
quia mali exempli res eſt, humiliores in metallum da-
mnantur, honeſtiores in inſulam amiſſa parte bonorum
relegantur; quòd ſi ex eo mulier, aut homo perierit,
ſummo ſupplicio afficiuntur. Tam Sacer ergo textus,
quam legalis, de mulieris quidem morte mentio-
nem habent, at abortum ſimpliciter extraordinaria
pœna puniri voluerunt.
5 Tamen, ſi noſtras leges attendere debeamus, tex-
tus *dict. l. ſi quis aliquid*, non aliquid innuiſſe videtur
illis verbis, *ſi mulier aut homo ex eo perierit*, quàm
velle ſe, diſtingui inter abortum animatum, & ina-
nimatum: cùm enim ſuprà dantes abortionis pocu-
lum pœna extraordinaria plecti juſſiſſet, addidit de-
hinc verba illa: *Quòd ſi ex eo mulier, aut homo*, hoc
eſt animatus fœtus perierit, ſummo ſupplicio affici
debeat, ita ut verba illa, *ex eo*, non ſolùm refe-
rantur ad poculum amatorium, ſed etiam ad pocu-
6 lum abortionis. Et licet ex iiſdemmet verbis infer-
ri contendat *Menoch.* quod textus diſtinguat inter
fœtum, & hominem, cum fœtus ex ejus ſententia
homo non ſit, tamen Paul. quem refert Chacher.
ubi ſuprà in ea l. ſi quis aliquid, voluit textum il-
lum ita intelligi, ut verba illa eo modo, quo di-
ximus accipiamus, ac ſi textus dixiſſet: ſi ex obla-
tione poculi abortionis mulier, aut conceptus ani-
matus perierit, ad ſummum ſupplicium damnandus
7 eſt is, qui obtulit. Et quanquam fœtus in utero
exiſtens ad aliquos effectus homo non dicitur, *ut*
in l. Falc. Tiraq. *de Retr.* §. 1. *Gloſſ.* 4. *n.* 78. *& in l. ſi un-*
quam. C. de revoc. don. Gloſſ. *ſuſceper. lib. n.* 142.
8 tamen ad nonnullos alios effectus, & ubi præſer-
tim de ſuo commodo agitur, non ſolùm homo di-
citur, & pro homine habetur, ſed etiam pro jam
nato *l. qui in utero ff. de ſtat. hom.* Royz. *deciſ. Lituan.*
1. *n.* 233. *& deciſ.* 3. *n.* 171. Surd. *conſ.* 369. *num.* 22. *tom.*
3. Quòd ſi ad eum effectum, ut hæreditate patris
fruatur, pro jam nato haberi debet, ad effectum ne
9 quis eum vita defraudare poſſit, multò magis pro
jam nato habendus eſt: nullum enim majus com-
modum eſſe poteſt alicujus quàm vita, ſine qua cæ-
tera omnia nihil exiſtimanda cenſentur.
His tamen non obſtantibus, germanus ac verus
ſenſus eorum verborum; *Quod ſi ex eo mulier aut*
homo perierit, erit ejuſmodi: cùm Lex imponat pœ-
nam iis, qui vel amatorium, vel abortionis pocu-
lum dant, & aliquando horum utrumque fiat vel
nulla mulieris, aut hominis morte interveniente;
aliàs autem contrà; in priori caſu pœnam extraor-
dinariam imponit; in poſteriori ultimum ſuppli-
cium minatur, quando nimirum ex poculo abortio-
nis mulier, vel ex poculo amatorio quicunque ho-
mo moriatur; unde verbum illud, *homo*, referatur
ad poculum amatorium, verbum autem, *mulier*,
ad poculum abortionis, non autem utrumque ad
poculum abortionis, ita ut per illud verbum, *homo*
fœtus animatus intelligi poſſit, ac profectò hoc mo-
dò textu explicato, plurimùm aberrare videtur Me-
noch. & etiamſi Medici partes, & inſtituti hujuſce
operis terminos prætergredi fortaſſe videar, non
tamen deſiſtam, quin rationes contra ejus opinio-
nem adducam, ex quibus magis plectendus veniat
is, qui animatum, quàm qui inanimatum conce-
ptum peremit.
Et *primò*, ac principaliter ratione animæ, quam 10
is qui animatum fœtum delet, ſacro baptiſmatis lava-
cro expolians, uno eodemque tempore vita æterna
depauperavit; quòd ſi homicida, qui tamen tempo-
ralem vitam, quantùm præſumere licèt ſolummodò
adimit, mortis reus eſt, multò magis reus mortis
debet eſſe is, qui poculum abortionis propinavit,
& animatum fœtum interemit, cùm illum & tem-
poralis, & æternæ vitæ bonis unà denudaverit.
Secundò, quia nulla differentia eſt inter animarum 11
conceptum, & natum jam hominem: nam & ille,
ut hic homo eſt, quia habet jam rationalem ani-
mam, ut probat abundè Gal. *in lib. An animal ſit*,
c. 4. & luculentiſſimè Nancel. *in Analog. Microc. ad*
Macr. lib. 7. *p.* 4. *probl. part.* 3. *de legit. partu.* Habet
ergo jam hominis formam, quod nullus controver-
tit: abſurdiſſimum vero eſſet affirmare, habere illum
formam hominis, & non eſſe hominem: nam *forma*
dat eſſe rei, eſt commune Philoſophorum axioma, 12
& firmant ipſæ leges *in l. Jul.* §. *ſi quis, ff. de exhib.* 13
Quod intellige non ſolum de eſſe ſimpliciter, ſed 14
etiam de eſſe individuali: nam per formam ſubſtan-
tialem quicquid eſt, conſtituitur in tali eſſe indivi-
duali, & idcircò mutata forma interimitur ſubſtan
tia, ut ſatis ſuperque notum habemus Philoſophi, 15
& notat *ead. l. Jul. ubi ſuprà*. Jure ergo animatum
conceptum abortu interimens, hominem occidiſſe 16
dici debet, & homicida eſt, *c. Conſuluiſti q.* 3. pro-
bat Hoſt. *in ſum lib.* 5. *de homic. caſual & volunt.*
n. 2. *& alibi.* Tanquam homicida ergo hic ultimo
ſupplicio jure puniendus eſt.
Tertiò, quia procurans abortum animati fœtus 17
multò majorem vim Naturæ infert, nec ſolùm con-
ceptum perimit; ſed & matri plurimum obeſt, il-
lamque in multo majus diſcrimen trahit, ut no-
tat Mercur. *lib.* 1. *de morb. mul. c.* 2. *in fin.* Cum enim
fœtus animatus non eſt quia magis tenellus, & li-
gamenta habens admodum debilia, facilè modica
adhibita vi ab utero excidit, neque, cum anima ca- 18
reat, poteſt impendenti violentiæ ita reſiſtere, ut
quando animatus eſt; atque hinc accidit, quòd mul-
to plures abortus contingunt, cum fœtus anima ca-
ret quàm cum animatus eſt, poſt ſc. quadraginta
dies, teſte Hipp. *in lib. de Nat. Puer.* & Ariſt. 7.
de hiſt. Anim. c. 3.
Quartò, ſi is qui medicamentum præbet conce- 19
ptionem impediens, aut generationem, tanquam
homicida puniri debet, ut habetur ex *cap. ſi aliquis*
De homic. caſ. & volunt. & ex conſtit. Sixti V. in
ſumn. n. 107. Cacher. *deciſ. Pedem* 59. *n.* 2. (licet
ſciam alios contrariæ opinioni libentius adhæſiſſe.
Boſ. *in pract. crimin. tit. homic. num.* 9.) multò
magis puniri debet, qui jam formatum, & anima-
tum conceptum abolevit.
Scitu ergo mirum in modum Juſtitiam admini-
ſtrantibus neceſſarium eſt, quo dierum termino con-
ceptus animatus exiſtat, ne mitiori quam deceat
pœna atrociſſimum delictum, quale hujuſcemodi
genus eſt, plectatur.
Ejus rei variæ, ac toto cœlo inter ſe diſſidentes
opiniones recitantur; ſiquidem ex recentioribus ſunt
qui trium dierum ſpatio animatum fieri conceptum
volunt: ita tuetur, & longioribus etiam rationibus 20
demonſtrare nititur Tho. Fien. *de Formatr. fœt. qu.*
10. *concl.* 11. ex Hip. tamen & Ariſt. auctoritate Mer- 21
curial. *ubi proximè*, ſeptem diebus hominem perfici,
& anima donari notavit: & apertiſſimè illud ipſum
manifeſtat idem Hipp. *in lib. de Nat. Puer.*
Menoch. *ubi ſuprà n.* 3. ex Ariſt. & Plin. firmavit 22
conceptum, ſi maſculus ſit, quadrageſimo die eſſe
animatum. Sic & Jo. Aloyſ. Ricc. *in Prax. Archiep.*
Neap. 609. *n.* 1. ex Bart. & aliorum opinione, maſcu-
lum quadrageſima, fœminam 80. animari firmat.
Sed Paul. *in l. ſuum hæred. n.* 2 *ff. de acquir. hæred.* & alii
quos citat, & ſequitur Cacher. *ubi ſuprà num.* 3. in-
differenter de quocunque conceptu verificari volue-
runt, quod quadrageſima die & formatus, & anima-
tus ſit. Hip-

33 Hippocrates variè variis in locis de fœtus formatione locutus videtur, nam tunc animatur fœtus cum perfectè eſt formatus, ut tradit Gal. 15. *de uſu part. c.* 5. *claſſ.* 1. Ex Hip. ergò ſententia eodem ſpacio animabitur fœtus, quo vult eum perfectè eſſe formatum, quod plerumque diebus triginta in maſculis, & duobus ſupra quadraginta in fœminis contingit, ut *in lib. de Nat. Puer. & alibi* habetur. Roder. à Caſt. diſtinguens, *lib.* 3. *de Nat. mul. c.* 6. inter animal, & hominem, volenſque fœtum ante animal eſſe, quàm hominem, animam rationalem non ante tertium, quartùmve menſem infundi concludit, atque hic nova dubitatio inſurgere poſſet, an ſcilicet abortum procurans ante tertium, quartumve menſem, ſed cum jam animatus conceptus eſt, eadem pœna puniri debeat, qua puniendus eſſet, qui abortum procuraret poſt dictum tempus, & videretur dicendum, nil differre inter ſe inanimatum eſſe fœtum, & ſine anima rationali; idcircò nulla conſideratione dignum eſſe tale dubium.

34 Nos concludamus breviter, quod *licet non ſit unus omnium formationis, & coagmentationis terminus.* Gal. *de format. c.* 1. *in princ. claſ.* 1. tamen præſtat *Hipp.* ſententiæ adhærere; nam & rationib. & experimentis fulcitur, de quib. *ibi* per eum. Vel, *ut medium quoddam eligamus*, dicendum eſt, ſupra ſexageſimum tam maſculum, quàm fœminam, ſemper pro animato habendum eſſe, atque ea ratione teneri de homicidio, qui provectiorem conceptum bimeſtri abortu ejici procuravit, quod nulla controverſione indigebit, ſi abortum ipſum conſpicere liceat, judicio enim Medicorum facilè patebit, an potuerit eſſe animatus, necne, in aliis verò caſib. ut ſuprà, eſt procedendum, Legum periti tamen poſt quadrageſimum verum fœtum animatum fuiſſe, in dubio tenendum dicunt, quum ſcilicet non conſtat, an maſculus fuerit, necne. Ricc. *ubi ſupr. n.* 3. Sed tutior mihi videtur mea ſententia, quia ſunt ex maſculis etiam, qui tardiùs quadrageſimo animantur. Cæterùm hæc ſecundùm communem ſentent. prolata ſunt, ſed qui veritatem rei indagare deſiderat, videat quæ de novo *in* 2. *part. vel ſupplemento tit. de Anim. fœtus humani*, attulimus, ubi eam fieri illico à conceptis ſeminibus, Deo opt. Max. tunc Animam infundente, tam multis rationib. comprobavi, ut dubitationi, quantùm ego probabiliter exiſtimo, nullus inpoſterum debeat eſſe locus, *qua de re* inferiùs plura legi poſſunt.

SUMMARIUM.

1 *Abortum faciens mulier, peperiſſe dici non debet.*
2 *Abortivi non rumpunt teſtamentum.*
3 *Abortivi habentur tamquam non nati.*
4 *Non naſci & natum mori, paria ſunt.*
5 *Natus ante ſeptimum, eſt abortivus & n.* 19.
6 *Natut ante nonum abortivus: contrarium n. ſeq.*
8 *Octimeſtris ex Tiraq. eſt abortivus. Confutat. n.* 9.
10 *Non eſt de eſſentia partus, ut vitalis edatur, ſed ut perfectus naſcatur.*
11 *Abortus duplex acceptio.*
12 *Abortus lato modo acceptus qui.*
13 *Ejicere fœtum, eſt abortire.*
14 *Etiam per diem ante, quàm deberet, natus, lato modo eſt abortivus.*
15 *Abortivus modo acceptus qui.*
16 *A, vel Ab in principio nominis negationem denotat.*
17 *Qua ante ſeptimum peperit, peperiſse non eſt dicenda: diſtingue ut ibidem.*
18 *Naturaliter mulier non parit ante nonum.*
20 *Natus ante ſeptimum habet cum vita omnimodam repugnantiam.*

QUÆSTIO X.

Quinam partus propriè mereatur nomen Abortus.

1 CUm controverti poſſit inter Legumperitos, *an mulier, quæ abortum fecerit, peperiſſe dicenda ſit,*
cùm aliàs Paul. *recept. lib.* 4. *tit.* 9. protulerit, A- 2
bortum, vel abactum ventum partum efficere non 3
videri & Tiraq. *in l. ſi unquam*, Gloſ. *ſuſc. lib.* 2. *n.*
206. *in fin.* nolit dici poſſe, talem peperiſſe, & cùm
abortivi non rumpant teſtamen. Bal. *in l. Cùm proponas, Col. ult. C. de poſth. hær. inſt.* Tira. *ubi prox n.* 205.
habentur tanquam ſi non nati eſſent, vel nati eſ-
ſent mortui, cùm non naſci, & natum mori, pa- 4
ria ſint, §. *Dubitatum, Auth. de inceſt. Nupt.* Tiraq.
ubi ſupr. n. 167. Bologn. *conſ.* 9. *n.* 42. unde illis ap-
plicari poteſt *text. l. Qui mortui, ff. de verb. ſignif.*
Idcircò videndum eſt, quando propriè mulier abor-
tum feciſſe dicenda ſit, & conſequenter qui partus
verè ſit abortivus.

Et licet ad hanc materiam pleniſſimè faciant ea
omnia, quæ in priorib. hujus tituli quæſtionib. ad-
duxi, tamen peculiariùs hic nonnulla conſideran-
da ſunt. Quoad partum ergo omni proculdubio cui-
vis notum eſt, natum ante ſeptimum abortivum 5
eſſe, non obſtantib. iis, quæ adducunt ex Jurecon-
ſultis Conc. *q. ſing.* 9 *n.* 4. *lib.* 2. & Claud. Girardin.
in libel. de part. dierum. 171. ex noſtris autem Augen.
de part. hum. lib. 1. *c...* & faciunt quæ in hoc eodem
tit. retulimus *q.* 2. *à n.* 13. *ad plures ſeqq.*

Sed præcipuum dubium eſt de natis *poſt ſextum,* 6
& ante nonum. nam *Lalam.* Medicus doctiſſ. quem
alias etiam adduxi ad hoc ipſum probandum, *in l.*
2. Gal. *de dieb. decret.* abſolutè voluit, naſcentes
ante nonum non ſolum non eſſe ex ſua natura vi-
tales, ſed eſſe abortivos, cùm tamen obſtent illi
omnium doctorum hominum auctoritates, præſertim
quoad ſeptimeſtrem: nam de octimeſtri aliàs dubi- 7
tatum eſt, teſte Gell. *Noct. Attic. lib.* 3. *c.* 16. immò
Tiraq. *in cit. l. ſi unquam.* Gloſ. *ead. n.* 205. octi- 8
meſtrem inter abortivos connumerari voluit, cùm
intempeſtivè natus ſit, & nullo modo vitalis ex ejus
ſententia eſſe poſſit, ſed hanc opin. refellit Andr.
Laur. *Anat. lib.* 8. 29. & Aug. *lib.* 2. *de part. hum.*
c. 16. neque enim, inquit *Laur.* de eſſentia partus 9
eſt, ut vitalis edatur, ſed ut perfectus naſcatur; ſed 10
quomodo perfectus edi dici poteſt, qui ita naſcitur,
ac ſi mortuus naſceretur, ut ſuprà diximus?

Ego quid ſentiam, brevib. patefaciam, ac primo 11
loco notandum eſt, abortum aliquando *lato modo*
ſumi, interdum verò ſtrictius. Abortus lato mo- 12
do acceptus eſt omnis fœtus partus, qui ante diem
ſibi à Natura deſtinatum non ſponte, ſed ex ali-
qua vi, & accidenti naſcitur, etiam ſi vitalis de-
hinc exiſtat. Hipp. 7. *Epid.* de Olympiade uxore
octo menſib. utero gerente dicebat: *Abortu quinto*
die ſine labore eſt liberata, & 4. *Epid. text.* 64. *Eje-*
cit, inquit, *ſeptimeſtr. puellam*, hoc eſt abortivit,
nam ejicere eſt abortire Tiraq. *in l. ſi unquam, ubi* 13
ſupr. n. 206. *in fi. & facit l. ſi ſerv. ff. ad l. Aquil.*
à Calep. adducta in verbo ejicere. Sic etiam & Avic.
21. 3. *tract.* 2. *c.* 10. dicebat, abortum maximè ti-
meri apud principium conceptionis, & ante appro-
pinquationem horæ partus; & Trotula *Medic. an-*
tiquus de paſ. mut. c. 38. remedia proponit ad abor-
tum, qui fieri ſolet ſeptimo, aut nono menſe: ita 14
lato modo etiam per diem ante deſtinatum termi-
num naſcens fœtus, abortivus dici poteſt, etiamſi
nonimeſtris, vel decimeſtris exiſtat. Propriùs ta-
men ac ſtrictiùs, Abortus eſt fœtus intempeſtivè
editus, vel mortuus, vel nullo modo vitalis: li-
cèt Andr. Lauren. *ubi ſupr.* velit abortum dici 15
etiam fœtum tempeſtivum in utero mortuum; abor-
tus enim nomen idem importat, ac ſi diceres, non
ortus, vel fruſtrà ortus: nam hæc præpoſitio *A*, 16
vel *Ab*, in principio nominis poſita, negationem
aliquando importat, ut in verbo *Abſens*, quod
idem importat, ac non præſens & idcircò abortus
parificatur ei, qui nunquam natus eſt. Tiraq. *ubi*
ſupr. n. eod. Surd. *conſ.* 347. *n.* 9. *tom.* 3. Propriiſſi-
mè tamen abortus dici debet, partus à cauſa præ-
ternaturali, aut externa per vim ejectus, dummo-
dò non ſit vitalis; nam & aliquando partus eje-
ctus, ut dixi, vitalis eſſe poteſt, ut de ſeptimeſtri,
& octimeſtri latiùs probavi *ſupr. q.* 3. & 4.

His ita ſe habentib. dicendum eſt, mulierem, quæ 17
ante

ante ſeptimum peperit, aut filium mortuum etiam juſto tempore edidit, peperiſſe non debere dici, ſed abortum feciſſe, aut ejeciſſe, nec parientium privilegiis eam ob id gaudere poſſe, niſi iis, quæ ad corporis valetudinem ex partu concedi ſolent; nam majori, ac moleſtiori valetudini ſubjicitur,

18 quæ abortivit, quam quæ naturaliter peperit; contra vero, ſi poſt ſextum, aut melius poſt initiatum ſeptimum vivum fœtum edidit eſſe ſentiendum; licet enim non ante nonum naturaliter mulier pariat, ut late probatum eſt, tamen quia impoſſibile eſt etiam non naturaliter natum, ſi ita vegetus ſit, ut cauſam morbificam ſuperare poſſit, & alias aeris, & partus injurias, aliquando vivere, idcirco peperiſſe dici poteſt. Qui ergo ante ſeptimum naſcuntur, vel naſcuntur mortui, quia abortivi ſunt, neque donationem, neque teſtamentum rumpere debent, quia, ut dixi, habendi ſunt, ac ſi nunquam nati eſſent.

Nec obſtaret, quod quis in ſexto menſe naſceretur, & per aliquot horas, aut etiam dies viveret, ut fieri poſſe non eſt ita impoſſibile, quin aliquando non contingat, cum alias vivere poſſe dicatur

fœtus, qui per momentum vixerit. Bart. *in leg. quod* 20

dicitur, ff. de lib. & Poſth. nam quia hic partus habet cum vita talem repugnantiam, ut vivere nullo modo poſſit, niſi ex miraculo, idcirco abortivus dici debet, neque teſtamentum, neque donationem rumpere, neque aliud quicquam illi prodeſſe quod vero ac naturali partui prodeſſe ſolet; ſic & mulieri talem fœtum parienti nihil quicquam prodeſſe debet ita, ut ex ea cauſa parientium privilegiis gaudere debeat, niſi iis, quæ corporis valetudinem reſpiciunt.

LIBRI PRIMI TITULUS TERTIUS.

DE PRÆGNANTIA, SUPERFOETATIONE, ET MOLA.

Continens Quæſtiones Septem.

I. An prægnantia ex certis quibuſdam ſignis poſſit infallibiliter cognoſci?
II. De ſignis ex quibus prægnantiæ conjectura depromi poteſt.
III. An detur ſuperfœtatio?
IV. Quid ſit ſuperfœtatio, quomodo, & quo tempore poſt priorem conceptionem fieri poſſit?
V. Quid ſit Mola?
VI. Utrum Mola abſque viri concubitu generari poſſit?
VII. An Molam gerens mulier ad quoſdam effectus prægnans dici debeat?

PARS PRIMA.

DE PRÆGNANTIA.

SUMMARIUM.

1 *Hæreditas defunčti ad uterum pertinet.*
2 *Prægnans torqueri non poteſt: amplia, ut ibid.*
3 *Prægnans non poteſt ad ſupplicium damnari.*
4 *Prægnans bannita non poteſt occidi, contrarium ib.*
5 *Prægnans multis gaudet privilegiis.*
6 *Prægnantia ante quartum menſem difficilius cognoſci poteſt.*
7 *Prægnantiæ cognitio infallibilis non poteſt haberi contrarium n. 9. & n. 15. 16. & 56*
8 *Prægnantiæ conjecturalis cognitio habetur.*
10 *Signa prægnantiæ à Cagnolo adducta non ſunt ex certioribus ſignis.*
11 *Conceptus intra 20. diem cognoſci poteſt, dic ut n. ſeq. Vide num. 44.*
13 *Prægnantiam certo deprehendere difficillimum.*
14 *Hippoc. de aliquibus dubitabat, an utero gererent.*
17 *Ventris tumefactio non eſt certum prægnantiæ ſignum.*
18 *Ex ventris tumefactione non probatur prægnantia.*
19 *Venter diverſo modo tumet extra prægnantiam, quam in prægnantia.*
20 *Lac in mammillis, non probat concludenter prægnantiam, & n. 23.*
21 *In non prægnantibus ex defectu menſtruorum lac colligitur in mammis.*
22 *Lac etiam in viris colligitur.*
24 *Lac poſt aliquot menſes prægnantiæ colligitur.*
25 *Etiam in virginibus lac in mammis naſcitur.*
26 *Lactis differentia in his, quæ conceperunt, & in iis, quæ non conceperunt.*
27 *In prægnantibus lac pravæ qualitatis eſt.*
28 *Defectus menſtruorum eſt fallaciſſimum prægnantiæ ſignum.*
29 *Ex menſtruorum apparentia non poſſumus judicare, mulierem in utero non habere.*
30 *Non menſtruatæ mulieres aliquando concipiunt.*
31 *Prægnantes menſtruatæ prægnantiæ tempore.*
32 *Macula in facie eſt ſignum prægnantiæ fallaciſſimum.*
33 *Maculam in facie habentes fœmellam gerunt.*
34 *Extranearum rerum appetentia fallaciſſimum prægnantiæ ſignum.*
35 *Extranea appetentia in quibus, & quando fiat.*
36 *Motus fœtus in utero eſt ſignum prægnantiæ.*
37 *Motus in utero ex cauſis etiam præternaturalibus fit, & ex mola, num. ſeq.*
39 *Gravidæ aliquando nullum fœtus motum perſentiunt.*
40 *Motus fœtus qua ratione differat à quocunque alio motu.*
41 *Omnia ſigna prægnantiæ ſimul faciunt certitudinem prægnantiæ; contr. num. ſeq.*
43 *Signa prægnantiæ ſunt communia menſtruorum retentioni.*
45 *Conceptus principium naſcitur, & latet ipſas mulieres.*
46 *Conceptio tunc certa eſt, cum ſeptem diebus ſemen in uteris manſerit.*
47 *Experimenta ad explorandam prægnantiam fallacia.*
48 *Mulſa quid.*
49 *Mulſum quid.*
50 *Periculoſum eſt tormina prægnantibus excitare.*
51 *Mulſa menſtrua provocat.*
52 *Suffitus experimentum ad prægnantiam explorandam.*
53 *Suffitus menſtrua provocat.*
54 *Alia experimenta ad explorandam prægnantiam.*
55 *Experimenta ad cognoſcendum, an conceptus mas vel fœmina ſit, fallacia ſunt.*
56 *Nullum ſignum eſt tam proprium prægnantiæ, quin ſit etiam quibuſdam morbis commune.*

QUÆSTIO I.

An prægnantia ex certis quibuſdam ſignis poſſit infallibiliter cognoſci.

PLurimum, ac pluribus nominibus hujus tituli
argumentum eſſe *Juriſperitis* neceſſarium, credo
quod nulli dubium futurum ſit; ſiquidem primo
circa prægnantiam ſæpe in dubium vertere illis oc-
currit, utrum prægnans mulier ſit, necne; præſer-
tim cum, marito ab inteſtato decedente, ac uxo-
ce prægnante relicta, vel quæ prægnantem ſe eſſe
dicat, proximi in hæreditatem admitti cupiunt
ipſius defuncti, quæ tamen, ſi mulierem vere præ-
gnantem eſſe deprehendatur, ad ipſum uterum pro-
1 culdubio pertinet, *l. Cum quidam ff. de* 1. *acquir.*
hæred. & caſus proponitur à Cagnolo *in l. ſi quis*
prægnan. ff. de reg. Jur. Tom. 3.
2 Quinetiam ubi *torqueri* mulierem oporteat, mi-
nus illud executioni demandari poteſt, ea gravida
exiſtente, *l. Prægnantis ff. de Pœnis.* Clar. *in* §. *fin.*
quæſt. 64. *n.* 22. Menoch. *de Arbitr. Jud. lib.* 1. *q.* 86.
num. 10. Farinac. *Var. quæſt. & opin. comm. crimin.*
3 *quæſt.* 41. *num.* 78. quod ampliat, ut neque verbis
minitabundis terreri poſſit, *num.* 84. ſic & ubi da-
mnari debeat ad ultimum ſupplicium, vel etiam
ad corporalem aliquam pœnam, minus fieri poteſt
quamdiu utero gerit, & differri executionem ju-
bent *leg. Clar. ubi ſupra, qu.* 57. *n.* 5. Covarr. *Var. re-*
4 *ſol. lib.* 3. *cap.* 4. *Tom.* 2. Quinimo neque ſi bannita
ſit gravida mulier, immune occidi poteſt. Duaren.
reg. 68. *litter. D. limitat.* 7. licet contrarium ſentiat
5 Marc. Mant. *ſing.* 10. *n.* 8. multiſque inſuper privi-
legiis mulier, cum utero gerit, gaudet, tradente
eodem Marc. Mant. *ibid. n.* 1.
Cum ergo dubitari aliquando contingat inter
Juriſperitos, qui juſtitiam adminiſtrant, an mulier
aliqua prægnans ſit, eamque rem Medicis decer-
nendam ipſi remittant, neceſſario de prægnantia
nobis agendum erat, circa quam *primo* videndum,
an de ea poſſit haberi certa, ac infallibilis cognitio;
de hinc quænam ſigna potiora, ac tutiora ſint,
quæ ad ejus cognitionem nos deducere poſſint.
Sed ponamus primo nonnullas concluſiones, qua-
6 rum prima hæc eſt. Prægnantia vel eſt ante qua-
tuor menſes, vel poſt; ante difficillime, poſt fa-
cilius cognoſci poteſt.
7 *Secunda* concluſio: Prægnantia, in quocunque
tempore ſit, nullatenus cognoſci poteſt per ſigna
quædam certa infallibilia, demonſtrativa, ac evi-
dentia.
8 *Tertia* concluſio: Prægnantia per aliquas conje-
cturas, & ſigna quædam probabilia aliquo modo
cognoſci poteſt.
Prima concluſio à nemine controvertitur, eſt
enim ſatis per ſe cuicunque nota; Nam mirari ſu-
bit *in ſacra hiſtoria, Gen.* 38. quod Thamar in 3.
menſe ex tumore tantum ventris deprehenſa ſit
gravida, niſi quod cum gemellos geſtarit, inſigni-
ter illi ventrem tumefactum fuiſſe neceſſe eſt. Sed
contra ſecundam concluſionem manifeſtè pugnat
Cagnol. *doctus Juriſperitus, in cit. l. ſi prægnant. n.* 5.
Quem ſequitur Giurba *in conſ. Meſſan. cap.* 8. Gloſ.
2. *à num.* 5. *ad plur. ſeqq.* qui tanquam ſi obſtetri-
ciam artem mille annis, vel ſupra exercuiſſet,
multo plura, quam medici omnes in ea re ſe co-
gnoſcere præmonſtravit, cum per definitivam quan-
9 dam ſententiam, & contra Phyſicos canones, ut
ille inquit, promulgaverit, prægnantem & proba-
biliter, & per demonſtrationes cognoſci poſſe, &
tamen ſigna ab eo tanquam certiſſima adducta,
non ſunt ex certioribus, ut videbimus. Mirum ta-
men non eſt, ſutorem ultra crepidam ad judican-
dum prætergreſſum, longe à rei veritate aberraſſe,
11 excuſatione tamen indignus non eſt, cum *Cagna-*
tus præceptor meus in libello de morbor. cauſ. par.
affirmaverit, intra vigeſimum à conceptione diem
12 deprehendi poſſe, an mulier gravida ſit; ſed cum
non definiverit, utrum infallibiliter cognoſci poſ-
ſit, an tantum conjecturaliter; licet ejus aſſertio-
nem interpretari, quod de probabili, ac conjectu-
rali, non vero de neceſſaria cognitione intellexe-
rit; nam & ipſe Hippocrat. *in lib. de Natur. Puer.*
& Ariſt. *de hiſtor. Anim. cap.* 4. apertiſſime faten-
tur, difficillimum eſſe deprehendere prægnantiam; 13
Quomodo autem non puditum eſſet Medicinæ pa-
rentem Hippocratem, ſi infallibilis ejus rei cogni-
tio haberi poteſt, de aliquibus hæſitaſſe, utrum 14
prægnantes eſſent, necne, ut de *Temenei* ſoro-
re, & de *Teconei* annonæ præfecti filia ipſemet fa-
tetur? quomodo non erubuiſſet *Avenz.* in propria
uxore prægnantiam non deprehendere, & propi-
naſſe prægnanti ſolutiuum medicamentum forte,
ut fatetur *lib.* 2. *Theiſir. cap.* 1. *tract.* 3.? Ex hac
ergo tantorum virorum hæſitatione concluſionem
jam ratam habeas, non poſſe infallibiliter cogno-
ſci prægnantiam, ſed ſolum probabiliter: & ita
tenent Medici omnes, multo magis, quam Ca-
gnolus in ea re experti, quorum ſatis ſit recen-
tiores aliquos adduxiſſe: Andr. Laur. *Anatom.*
lib. 8. *cap.* 4. *in fin.* Valleſ. *in* 4. *Epid. text.* 49.
Sanctor. de Sanctor. *in meth. vitand. error. lib.* 1.
cap. 28. *& ſeqq.* Fortun. Fidel. 3. *de Relat. Med.*
capit. 4. Codronch. *in ſua Method. teſtif. capit.* 12.
nec diſſentit Varand. *de morb. mul. lib.* 2. *capit.* 2.
Mercurius *in lib. cui titul.* la Commare *lib.* 1.
capit. 10. & alii, quos longum eſſet recen-
ſere.
Sed ſigna tam à *Cagnolo*, quàm à *Cagnato* addu- 16
cta, quicquam certi infallibiliter demonſtrare nul-
lo modo poſſunt; immo nec cætera quæcunque ab
aliis auctoribus proponuntur, de quibus in *quæſt.*
ſeq. exquiſitiorem, quoad licebit, mentionem ha-
bebis. Sed examinemus primo ſigna à prædictis re-
lata, ut manifeſte appareat, ea eſſe omnino fal-
libilia, & nos decipere, & ipſas etiam mulieres
poſſe; unde non eſſe illis omni ex parte fiden-
dum, denique cognoſcatur.
Primum ergo ſignum à Cagnolo adductum, *ven-* 17
tris eſt in dies tumefactio ex qua in ſacris, Geneſ.
c. 38. *verſ.* 24. deprehenditur prægnantia in Thamar,
cum dicitur; *Fornicata eſt Thamar nurus tua, &*
videtur uterus illius intumeſcere. Sic & Plautinus
ille adoleſcens in Trucul. *Act.* 1. *Scen.* 2. ajebat:

D. Quid ais tu? quæ nunquam fuit prægnans,
qui parere potuit?
Nam equidem uterum illi, quod ſciam, nunquam
extumere ſenſi.

& Caliſto ob eam ipſam ventris turgentiam de-
prehenditur prægnans eſſe à Diana, ut ex Ovid. 2.
Metam. habetur; quæ tamen ex aliquo morbo, &
præcipue ex menſtruorum retentione, ex hydrope,
ex ventoſitate facile provenire poteſt. Quamo- 18
brem merito à cæteris DD. hoc ſignum reſpuitur,
neque ex eo probari poſſe prægnantiam aſſerunt.
Maſcard. de *Probation. concluſ.* 1147. *n.* 16. *vol.* 3. Ne-
que dicat quis, hanc ventris tumefactionem diver-
ſo penitus modo fieri ab ea, quæ ex morbo cauſa-
tur, & viſu etiam apparere diverſam, quia in præ- 19
gnantia paulatim, & ordine quodam procedit ven-
ter in dies increſcendo, in morbo verò vel affa-
tim, vel nullo ſervato ordine, & in prægnantia
quidem tumorem apparere non durum, ut ex vi-
ſcerum ſcirrho, non mollem, ut in hydrope, ſed
modice renitentem, neque expanſum & diffuſum,
ut in aquoſo, vel ventoſo tumore, ſed leviter acu-
minatum. Nam hæ tam ſubtiles, immo potius te-
nues ſpeculationes, ac animadverſiones bene qui-
dem in libris explanantur, in practico tamen actu
omnino in auras ob eorum tenuitatem evaneſcunt;
non ergo hæc aliquid certi promittere poſſunt, nec
illud operari valent, ut indubitato ſententiam no-
ſtram de ea re proferre liceat. Quinimmo in con-
cluſione uteri tam ſimilis eſt hæc tumefactio ven-
tris ei, quæ ex prægnantia provenit, ut Hippocr.
lib. 2. *de morb. mul.* inter alia, ventrem non ſolum
intumeſcere dixerit, ſed pro temporis ratione, ut
in prægnantibus fieri ſolet, increſcere, quod ad
ſeptimum, vel octavum etiam menſem mulieres

fallere conſuevit ; inexpertæ enim , ut ipſe dice-
bat, ex hoc utero ſe gerere credunt.
Secundum ſignum relatum à Cagnolo, & à Maſc.
20 *de prob. concl.* 1208. *n.* 10. *vol.* 3. eſt lac in mammillis,
& earum tumefactio ; at neque hoc adeò conclu-
denter prægnantiam probare poteſt, ut videtur vel-
le Bald. *ab eod.* Maſcard. citatus ; nam & abſque
eo , quòd mulier utero gerat , lac aliquando in
mammis illi naſcitur, aſſerente Hipp. *Aph. ſect.* 5.
Aphor. 39. *ſi mulier lac in mammis habet, neque gra-
vida eſt, neque peperit, huic menſtrua defecerunt*, ex
quo repetit Avic. 12. *tertii cap.* 3. & idem Hippo-
crates, *ubi proximè*, in uteri concluſione lac appa-
21 rere, parteſque intumeſcere dicebat. Sed quid, quòd
non ſolùm in mulieribus etiam non prægnantibus,
& quæ non pepererint , ſed etiam in viris lac in
mammillis colligi interdum conſueſcat? quod qui-
dem & ego vidi, & alios vidiſſe ſcio, & teſtatum
reliquit Ariſt. *lib.* 1. *de hiſt. anim. c.* 12. *&* 13. *ejusd.
c.* 20. Avic. *ubi proximè*. Mercur. *de morb. mul. lib.
3. c.* 1. Silvat. *Controv. Med. contr.* 69. *paulò ante
med.* & plura ejus rei exempla habes apud Schenck.
22 *obſerv. ſuar. lib.* 2. *titulo de mammillis*. Quin etiam
Cardan. *Aphor. ſect.* 5. *Aph.* 37. *& ſupra citatus
Mercur.* referunt teſtimonio illorum , qui novum
Orbem luſtrarunt, viros penè omnes certis quibus-
dam locis maximam lactis copiam generare, quod
teſtatur etiam Baricellus *de lacte c.* 25. apud quem
aliæ nonnullæ hiſtoriæ habentur de lacte in mari-
bus cæterorum animalium generato; ſed & Mathi-
ol. *Epiſtol. lib.* 3. de hircis Boemicis lacte fœcun-
dis mentionem habet. (V. *Gr. Horſtius* tom. 1. o-
per. med.)
Ex quibus patet, conjecturam, quæ ex collectio-
23 ne lactis in mammis ſumitur , eſſe ſatis fallacem,
& nulla ex parte certam . Sed dato etiam , quod
certam præſumptionem prægnantiæ faceret, adhuc
leve ſignum & non perpetuum hoc eſſet , cùm lac
nonniſi poſt aliquot menſes in mammis colligatur,
teſte Gal. *com. Aphor.* 5. *Aph.* 52. ſcilicet poſt tres,
aut quatuor menſes à conceptu, ut firmat Hipp. &
cum eo DD. omnes Laurent. *Anat. lib.* 9. *q.* 3.
Hoc ergo ſignum , cùm non ſit perpetuum , erit
inſufficiens; nam ante quatuor menſes, cùm major
24 difficultas cognitionis prægnantiæ urget ex prima
concluſione , nullum ex eo indicium ſumere li-
cet ; at neque in ea, quæ lac præbens concepit.
25 Sed quod maximè infirmam reddit conjecturam
prægnantiæ ex lacte deſumptam , illud eſt , quod
etiam in virginibus adhuc virum non expertis lac
in mammillis colligatur , quod probant abunde
Joubert. *lib.* 5. *err. pop. c.* 3. Laur. *Anat. lib.* 8. *q.*
26 1. *Nanc. in anal.* Microc. *ad Macr. lib.* 4. *c.* 5. &
licet diſtinguant , quòd lac in virginibus , vel in
mulieribus, quæ nec conceperunt, nec pepererunt,
& in viris, neque album ſit, neque conſiſtens, &
omni boni lactis conditione deſtitutum , & quan-
titate etiam modicum ; hoc tamen nihil magis in
ejus rei cognitione doctos nos facit , cùm & in
27 prægnantibus lac pravæ qualitatis , & quantita-
te paucum , & nutritioni minimè aptum genere-
tur , ut teſtatur Gal. 1. *de ſanitat. tuend. cap.* 9.
claſſ. 2.
Defectum porrò menſtruorum pro *tertio ſigno* à
28 Cagnol. adductum , omnium eſſe fallaciſſimum ,
jam novimus Medici . Sed non ſolum ex menſtruo-
rum defectu non poteſt certò affirmari , mulierem
29 in utero habere , ſed neque ex eorum apparentia
pro certò judicare poſſumus , illam utero non ge-
rere, cùm & quædam ſint, quæ & prægnantes men-
ſtruantur, & vice verſa aliæ ſint, quæ nunquam,
aut raro menſtruantur, & concipiunt . Mirum di-
xerim, mulierem nuper tractavi, quæ ſeptem filios
peperit; hæc multùm purgabatur , & aſſiduè , ta-
men non concipiebat , niſi per tres , aut quatuor
menſes illi menſtrua deſtitiſſent, tunc concipiens,
filios obeſulos, carnoſoſque edebat , & nono qui-
dem menſe verè pariebat ; nam a defectu men-
ſtruorum ſemper ad diem partus duodecim , aut
tredecim , menſes intercedebant . Multa inſuper
exempla mulierum , quæ menſtruis deſtitutæ con-
ceperunt, habes apud Schenck. *lib.* 4. *obſerv. tit. de* 30
concept. & facit hiſtoria 5. *Epidem. ab Hipp.* 7. e-
narrata de uxore Georgiæ, quæ quatuor annis men-
ſtrua purgatione privata, tamen concepit . De his
autem dicebat Ariſt. 7. *de hiſt. Anim. c.* 2. quòd
concipiunt, cùm tantum humoris in eis colligitur,
quantum iis, quæ purgantur, reſtare ſolet.
Sed quid plura ? lactentes mulieres concipere 31
quotidie videbis, quæ tamen plurimùm non men-
ſtruantur . Recenſentur & ab eod. Schenk. plura
exempla mulierum , quæ gravidæ exiſtentes pur-
gabantur , *ibidem titulus de Gravidis* , & ego non
multis abhinc diebus juvenculam curavi ſatis ve-
nuſtam , Juliam nomine , cujuſdam ſcribæ , vel
tabellarii uxorem , quæ cùm ante quàm concipe-
rent non benè purgaretur , dehinc utero gerens in-
deſinenter purgabatur , ita ut quotidie , & non
menſtruatim , ut in cæteris , ſanguinem , atque
illum quidem non improbandum , ab utero red-
deret ; eſt autem temperamento prædita bilioſo ,
puella verò , quàm ex ea prægnantia peperit , be-
ne compacta , & obeſula eſt , & bene valet , ita
ut hinc colligere facile liceat , quàm vana ſit ea
graviditatis præſumptio, quæ ex defectu menſtruo-
rum elicitur.
Quartum ſignum , quod ex Serapione notat Ca- 32
gnol. (licet Hipp. ſit) ſunt maculæ in facie de
quibus ita Hipp. *in lib. de ſteril. prope princ. Quæ
utero gerunt in facie maculam habent , quam Ephe-
lim vocant* , & paulo infra , tales maculas haben-
tes, fœmellas geſtare teſtatur ; quod ſignum inter
potiora à Cagnolo relatum, ſi quod aliud vanum,
ac fallaciſſimum eſt , & quod non modò certi ali-
quid promittere non poteſt , ſed neque quicquam
probabilis ; cùm & plurimæ gravidarum tales ma-
culas non habeant , ut quæ mares gerunt, ut eli-
citur ex Hipp. aſſertione , immo neque omnes ,
quæ fœmellas in utero habent, & multæ non præ-
gnantium iis maculis deturpentur , præſertim quæ
aut non debito modo , aut non ſufficienter purgan-
tur . Non mirum vero eſt Cagnolum , qui medi-
cus nunquam fuit (ut ego credo, & ex his , quæ
adducit , apertè oſtendit) his nugis adeo fidere ,
ut ex illis certam prægnantiæ cognitionem extor-
quere velit; verè enim ſi Medicus fuiſſet has me-
ras eſſe nugas cognoviſſet, ut alii Medici factitant,
& quamvis *Hipp.* hæc adducat , non tamen adeo
illis fidebat, ut *Cagnolus* facit.
Nec minùs , quàm cætera jam commemorata om- 34
nia, fallaciſſimum prægnantiæ ſignum eſt extranea-
rum rerum appetentia, cum & in non gravidis ali-
quando reperiatur (ſequitur enim ad aliquem ſto-
machi, aut totius corporis morbum) & in gravi-
dis perpetua non ſit, ſed ad tertium aut quartum 35
menſem tantummodò perduret , à ſecundo incipi-
ens . Gal. 1. *de Sympt. cauſſ. cap.* 7. *claſſ.* 7. Alex.
probl. lib 2. *probl.* 74. Avicc. 13. *tertii tract.* 2. *cap.*
10. Pedemont. *in addit. ad Meſ. ſum.* 4. *cap.* 2. Ne-
que etiam gravidis omnibus ſignum hoc eſt com-
mune , ſed iis præſertim familiare , quæ vel pri-
miparæ ſunt, vel in quibus vitioſi humores cumu-
lantur in ventriculo ; ſit enim hoc vitium eodem
modo, quo pica, ſeu citta, teſte Galen. *comm. A-
phor.* 5. *Aphor.* 61.
Ultimum denique ſignum, cui plurimum tribuit 36
Cagnolus eſt , quando *mulier ſentit fœtum in utero
moveri*; ac benè quidem ſe res haberet , ſi mulier cer-
ta eſſet, motum illum à fœtu excitari, ſed de hoc quo- 37
modo certa eſſe poteſt? Motus enim in utero aliquan-
do ex humoribus ex ventoſitate, ex mola excita-
ri poteſt. Jure ergo Fortun. Fidel. *ubi ſuprà* etiam
hunc motum in utero factum pro infallibili gravi-
ditatis ſigno reſpuit; neque enim certam habet ſi-
gnificationem : unde inter alia quæ ipſas prægnan-
tes mulieres non modò, ſed & obſtetrices, ac Me-
dicos decipere ſolent, hic motus eſt, teſte Hippoc. 2.
Prad. At quæcunque, inquit, *ſe concepiſſe exiſtimant,
neque conceperunt , & multis menſibus decipiuntur ,
quod menſtrua non compareant, & venter turgeſcere,*

ac moveri videatur, *&c.* quod quidem in mola fit; licet idem Hippoc. *in primo de morb. mul.* in mola nullum ſentiri motum voluerit, quod tamen experientiæ contrarium eſſe dicit doctiſſimus vir Petr.
38 Sal. *in Annot. ad Altom. pract. c.* 113. imo non ſolum moveri molam, ſed ejus motus, quos illa effingit, ſimiles eſſe motui embryonis tradit Avic. 21. *tertii*, *tract.* 2. *cap.* 18.

39 Præterea abſque eo, quod quicquam tales motus perſentiat mulier, interdum gravida eſt, & plures indies cernuntur, quæ etiam ſeptimum menſem
40 prætergreſſæ adhuc ſe gravidas eſſe non didicerunt; imo & non poſtremis menſibus, ut dicit Valleſ. *in* 4. *Epid. text.* 49. & licet ſciam non parum differre motum fœtus ab eo, quem excitat mola, vel ventoſitas; nam ventoſitatis motus neque continuus eſt, neque ordinatus, mola non movetur ex ſe, ſed ad motum mulieris, & in ſumma non minima intercedit differentia inter unum, & alium motum, ut optime docet Fernel. *Pathol. lib.* 6. *cap.* 17. tamen ego experientiæ majorem fidem adhibeo, cum viderim doctiſſimos, ac primi nominis Medicos, atque Chirurgos, & expertiſſimas obſtetrices in ea re falli non ſemel, aut bis, & tamen cum principibus perſonis agebatur. Quod abſque dubio indubitatam fidem nobis facere debet, tale prægnantiæ ſignum eſſe, ut reliqua omnia, dubium, ac fallax.

Et quia *Cagnolus*, ſeu quiſquis ſit harum rerum inexpertus, objicere poſſet, quod horum quidem
41 ſignorum ſingula per ſe ſint abſque dubio incerta ac fallacia, ſimul tamen juncta poſſint plenam, ac infallabilem prægnantiæ probationem facere,
42 ſciendum eſt, omnia hæc ſimul juncta cum aliis quamplurimis ab aliis relatis ſignis poſſe ex morbo, ac præternaturali cauſa originem habere; nam pone mihi mulierem, cui menſtrua ex alia cauſa, quam ex prægnantia, aut ætate defecerint, huic profecto & ciborum ineſſe poterunt faſtidia, & proclivitas ad vomitum, & ventris tumefactio, & lac in mammillis, & maculæ in facie, & motus excitatio in ventre & color totius corporis pallidus, & ſi quæ alia referri poſſunt pro ſignis prægnantiæ;
43 omnia enim ac ſingula communia ſunt tam prægnantiæ, quam menſtruorum retentioni, ut proſequitur Valleſ. *ubi ſupra* & Codronch. *in meth. teſt. cap.* 12.
44 Nec minus fruſtra, quam laboraverit Cagnolus, videretur laboraſſe Cagnatus, ſi ex ſignis ab eo relatis non minus quam ſuperiora fallacibus, conceptum viginti, aut etiam decem dierum cognoſci infallibiliter poſſe affirmaſſet; non tamen hoc firmavit Cagnatus, ſed præſumptionem quandam prægnantiæ nos ex illis poſſe deſumere voluit; alias enim illud ipſum, quod Cagnatus ex ſignis ab eo adductis promittit, difficillimum eſt cognoſcere; quippe cum ea non modo conceptum jam fœtum, ſed diem conceptionis indicare poſſent, ſi certitu-
45 dinis quid haberent; cum tamen conceptus dies, & hora neſciatur, & ipſaſmet mulieres lateat, ut tradunt etiam ipſi Legumperiti, *l.* 1. §. *mulier ff. de lib. agnoſc. gloſſ. in cap.* 1. §. *in Lege*, *in verbo quadraginta diſt.* 5. Cagnol. *in l.* 1. *ff ſi cert. pet. nu.* 199. Burſ. *concluſ.* 63. *num.* 21. *vol.* 1. Maſcard. *de Probat. concluſ.* 805. *num.* 6. *vol.* 2. *&* *concluſ.* 1146. *num.* 31. *vol.* 3. quod ex Ariſtotele habent 7. *de hiſtor. anim. cap.* 4. Altograd. *conſ.* 52. *num.* 39. *& ſeqq.* ita ut neque in ipſis mulieribus credatur aſſerentibus ſe eſſe, vel non eſſe gravidas. Bart. *in l. Gallus*, *n.* 14. *ff. de lib. & Poſth.* Alciat. *ibid. num.* 78. Giurba *ad conſuet. Meſſanenſ. cap.* 8. *gloſſ.* 2. *part.* 1. *num.* 5. peculiare exhiberet exemplum Antigonis uxor apud Hipp. *lib.* 4. *epidem*, *num.* 49. quæ in octavo onere geſtationis adhuc incerta erat, an utero gereret, necne.

46 Etenim etiamſi vulva à concubitu ſicca remanens fidem facere poſſit jam celebratæ conceptionis, ſcimus tamen conceptionem nonniſi tunc vere poſſe dici factam ex Hipp. cum ſemen in uteris ſeptem diebus permanſerit: plurimus enim, ac pluries uterus à coitu ſiccus remanet, & ſemen quidem attractum retinetur, quod tamen non multo poſt foras prolabitur. Eodem quoque pacto capitis gravitas, totius corporis, & ipſius capitis dolores, & oculorum caligines mulieribus, quæ non conceperunt, etiam ex ipſo coitu, non ſecuto conceptu, accidere ſolent, & ſecuto quidem conceptu, non accidere. Quin etiamſi hæc ipſa perpetua forent, & ſemper eodem modo fierent, tamen difficulter conſiderari, ac animadverti poſſunt, & ad noſtræ quæſtionis inſtitutum minime faciunt, cum nunquam occurrat de tam recenti conceptu dijudicare: nam neque ipſæ mulieres ante menſem ſaltem de prægnatia quicquam ne per hæſitantiam quidem niſi de raro affirmant.

Cæterum experimenta ad explorandum prægnantiam propoſita duplici defectu laborant: primo, 47
quod omnino fallacia reperiuntur, ſecundo, quod periculi plena exiſtant. Codronch. *ubi ſupra.* Inter 48
quæ experimenta primum locum obtinet Mulſa, 49
hoc eſt, aquæ & mellis mixtura (Mulſum namque mixtura eſt ex vino, & melle, *l. Adeo quid* §. *Inſula*, *ff. de acquir. rer. dom. l. Idem Pompon.* §. *idem ſcribit ff. de rei vend.* & ex noſtris Dioſcorid. *lib.* 5. *c.* 12.) de hac Hipp. *Aphor. ſect.* 5. *Aph.* 41. ita habet: *Si velis noſcere, an conceperit mulier, cum dormitura eſt, ei aquam mulſam potandam da, & alvi tormina patietur, ſi concepit, ſin minus non concepit.* Hoc experimentum, ut cæteris quibuſque ſecurius, ac cæteris omnibus poſterioribus præponitur, cum tamen adeo incertum ac fallax ſit ut in non aſſuetis mulieribus & in iis quæ obſtructione laborant, facillime tormina procurare valeat, præſertim ſi à cœna propinetur, ut jubet Hipp. Præterea quam periculoſum ſit tormina in prægnantibus excitare, vel ipſæ obſtetriculæ noverunt, cum ex his facili negotio ſubſequi poſſit abortus. Adde quod Mulſa per ſe etiam menſtrua provocat, nam & urinam 50
ciet. Hippoc. *de vict rat. in morb. acut. in princip.* quæ vero urinam cient, etiam menſtrua provocare poſſunt, & quæ menſtrua provocant, abortum abſ- 51
que dubio cauſare ſolent.

Nec minori periculo vacat aliud experimentum 52
ſuffitus, pari etiam fallacia cum ſuperiori dotatum; de quo idem Hippoc. mentionem habet *ibid. Aph.* 59. utitur tamen hoc experimento ad explorandam mulieris fœcunditatem, vel ſterilitatem, alii vero etiam ad explorandum conceptum jam factum. Quod autem fallax ſit, docet experientia, quia etiam gravida non exiſtente muliere, ſed uteri, aut viſcerum obſtructionibus laborante, odor ſuffitus ad nares non pervenit, ut in his quæ conceperunt uſuvenire autumant; præterquam quod ſuffitus aromatum, qualis hic eſſe debet, ut docet 53
Galan. *in comm. ejuſdem Aphor.* muliebria, hoc eſt, purgationes movet, tradente eodem Hipp. *Aphor. ſect. quinta*, *Apor.* 38.

Eandem fallaciam, eademque incommoda, ac 54
pericula ſecum afferunt quæcunque alia experimenta proponuntur, ut alii, ariſtolochiæ, galbani, aut hujuſmodi medicamentorum appoſitio, quorum plura recitat idem Hippocr. *in lib. de ſteril. & alibi.* Quamobrem nec iis uti, neque utentibus fidem habere convenit, quemadmodum neque cæteris ab eodem Hippocr. *ibidem* propoſitis, & ab Avic. 21. 3. *tract.* 1. *c.* 14. ad dignoſcendum, utrum marem, vel fœmellam gerat mulier, ex cujus rei cognitione habetur ſimul cognitio prægnantiæ; nam & hæc pariter fallacia, ac penè vana ſunt, & firmat Amat. Luſit. *Curat. Med. cent.* 1. *curat.* 70.

Concludamus ergo ex prædictis; quod certa prægnantiæ cognitio ex nullis ſignis indubitato haberi poteſt, ſed bene conjecturalis, ac dubia; nullum enim ſignum tam proprium prægnantiæ habemus, quod ex aliqua alia præternaturali cauſa originem habere non poſſit, Valleſ. *in* 4. *Epidem nu.* 49. neque ullum tam certum, ac tutum experimentum, ut illi indubitatam fidem præſtare liceat. Remanent ergo concluſiones, à me in principio hujus quæſtionis

ſtionis propoſitæ, in ſuo robore, & Cagnoli aſſertio, ſeu cujuſcunque ſit, tanquam falſa evaneſcit, cumtamen, ut dixi, jure ſitexcuſandus. Hæc autem omnia univerſaliter ſunt intelligenda, nam bene in caſibus particularibus uſuvenit, ut certo certius prægnantia deprehendatur. Sed ex particularibus non poſſunt elici concluſiones univerſales: itaque univerſalia eorum plurima, quæ diximus, veritatem habent.

SUMMARIUM.

1 *Prægnantiæ ſigna quædam magis uni ætati, quam alteri familiaria ſunt.*
2 *Signa prægnantiæ pro temperamentorum ratione in individuis evariant.*
3 *Signa prægnantiæ pro temporis geſtationis ratione varia ſunt.*
4 *Ordo ſymptomatum in non prægnante pervertitur.*
5 *Non omnia ſigna in omnibus, neque in omni prægnantia apparent.*
6 *Recentis conceptus ſigna, & num. 8.*
7 *Natura ſuo fine potita non amplius appetit media ad finem ducentia.*
9 *Provectioris conceptus ſigna ex multis habentur.*
10 *Signa ex facie deſumpta.*
11 *Signa ex pectore, & mammis.*
12 *Signa ex ventriculo, & n. 14.*
13 *Extranei prægnantium appetitus.*
15 *Signa ex ventre.*
16 *Signa ex utero.*
17 *Signa ex univerſo corpore.*
18 *Experimenta ad dignoſcendum prægnantiam neque certa neque tuta.*
19 *Primum experimentum.*
20 *Eretria oppidum.*
21 *Rubrica quid.*
22 *Synopis Mithridatis patria.*
23 *Secundum experimentum.*
24 *Tertium experimentum.*
25 *Quartum experimentum.*
26 *Inane eſt ex urinis quid certi promittere in prægnantiæ inveſtigatione.*
27 *Audacia, ac impudentia ignorantiam concomitantur.*
28 *Quintum experimentum.*
29 *Affectus, qui ſolent ſimilia ſigna prægnantiæ de ſe præbere; num. ſeq.*
31 *Menſtrua retenta à prægnantia qua diſtinguant, & numeris 32. 34. 35 36. 37 38.*
33 *Oculorum contractio in prægnante unde.*
39 *Mola à prægnantia ex quibus diſtinguatur.*
40 *Lac in mola non innaſcitur, dic ut ibid.*
41 *In prægnantia cur nullus in ventre gravitatis ſenſus.*
42 *Fœtus eſt portio viſcerum matris.*
43 *Conceptus in utero reſpondet proportione fructibus arborum, contrarium num. ſeq.*
45 *Mola non poteſt dici pars ventris.*
46 *Tumor ventris in mola durior, & manum tangentis effugit.*
47 *Indicia, ex quibus potius molam, quam verum conceptum in utero habere mulierem præſumi poteſt.*
48 *Mola ex pauco, & morboſo ſemine, & quomodo generetur.*
49 *Signa prægnantiæ in mulieribus lac præbentibus.*
50 *In lac præbentibus facilius prægnantiæ ſymptomata apparent.*

QUÆSTIO II.

De ſignis, ex quibus prægnantiæ conjectura depromi poteſt.

CUm ergo tam arduum, ac perdifficile ſit, prægnantiæ certam habere cognitionem, ac facillimum, Medicum, & obſtetricem, ac quemcunque, qui judicium ferre debeat, in ea re decipi, ſumma utamur circumſpectione in judicando neceſſe eſt. Quamobrem antequam de ſignis, quæ ſeſe produnt, quicquam certi proferamus multa in conſiderationem adhibere opus eſt, diligenterque ea perſcrutari, ac exquiſitò examine perpendere. Ac 1
primum quidem mulieris ætas, ac temperamentum, uterique ferendi conſuetudo contemplanda, quædam enim facilius in una ætate, ac in certo temperamento manifeſtantur; ſic in juvenculis, utpote utero ferendo non aſſuetis, ſymptomata & numero plura & evidentiora apparent, & longiori tempore perdurant, & majorem multo moleſtiam afferunt, quæ in ſenioribus, & aſſuetis contrario modo eveniunt; nam & pauciora ſunt, & toleratu faciliora, & minori tempore affligunt.

Secundum eandem quoque rationem quædam 2
ſigna in calido temperamento elucent, alia quædam in frigido. In calido oris amaror, capitis dolor acutior, oculorum obtenebrationes, ſyncope, oris ventriculi morſus, vomitus bilioſus, & cætera ad hunc modum: in frigido eructatio acetoſa, corporis languor, oſcitationes, torpor, pigritia, capitis gravedo, vomitus pituitoſus, & hujuſmodi alia ſuccedunt, prout temperamenti ipſius natura ferre ſolet, vel prout menſtrua ipſa ad frigidum aut calidum declinaverint, vel bilioſa, vel pituitoſa, vel melancholica fuerint.

Conſiderandum inſuper venit, an mulier alias uterum geſtaverit, inſimulque quibus tunc ſympto- 3
matibus vexata fuerit, quæ potiora prægnantiæ ſigna habuerit, ſi enim hæc prioribus reſpondeant, facilius, aliis adhibitis adminiculis, poteris judicare, an illa in utero habeat; quin etiam interroganda eſt, an alias utero gerens purgari conſueverit aliquando, & quando, & quanto tempore, & quanam quantitate, & quomodo, & cujus tunc qualitatis menſtrua fuerint. Venit præterea perſcrutandum, quot menſium fœtum in utero habeat, vel habere ſe putet, cum quædam ſigna in primis menſibus, nonnulla in intermediis, quædam vero in poſterioribus eveniant, certo quodam ſervato or- 4
dine, ut deinceps videbimus; alias enim talis ordo in non prægnante omnino pervertitur, & ſymptomata in dies augeſcunt, nec, ut in prægnantia fit, ſtato tempore remittuntur, cum neque debito tempore ſeſe prodant.

Ultra prædicta vero diligenter circa purgationes menſtruas interrogetur mulier, an extra prægnantiam earum unquam defectu, vel diminutione, vel ſtillicidio laboraverit, & quantum, & quomodo purgetur, an ſingulis, vel alternis menſibus, cujuſque qualitatis purgationes, an colore nimirum rubicundo, vel ad albedinem vergente, vel ad citrinitatem potius, aut livedinem; ex iis enim facilius in cognitionem venire poſſumus, an ex morbo, vel ex prægnantia ſigna ſeſe prodentia originem habeant.

Denique inquirendum eſt, an mulier hepatis, ſplenis, uteri, vel aliarum partium obſtructionibus obnoxia ſit, vel alias unquam fuerit, an aliquis morbus præceſſerit, utrumve talis morbus ſit illi veluti cognatus, ac familiaris, & an alias cum eo morbo conceperit, & quænam accidentia ex eo morbo illum moleſtare conſueverint, & cætera ad eandem rationem, quæ optime noverunt Docti Medici.

His optime perſpectis, ac conſideratis, ad ſigna perſcrutanda accedamus, quæ nobis tunc obviam fiunt, quæ quidem plurima ſunt; non tamen omnia 5
in omnibus, neque quolibet tempore, neque in omni prægnantia apparent, ſed in aliis alia, ut ſuperius innuimus.

Primò ergo recentioris conceptus ſigna hæc ab 6
auctoribus traduntur, quæ tamen omnia pene ex ipſis mulieribus venari cogimur. Si itaque mulier cum viro commixtam ſe fateatur, & in coitu multa, ac conſueto etiam majori tentatam delectatione, uterumque in ſeminis effuſione veluti ſugentem, ac ſemen ad ſe allicientem expertam, tunc quantum hæc promittere poſſunt, conceptionem factam eſſe fateri licet. Sic etiam ſi vir à coitu virgam veluti ſuctam habuerit, & ſemen quidem emiſiſſe ſe dicat, mulier vero loca exſucca, vel modica humi-

humiditate reſperſa habuerit, mox neque illico à coitu, neque poſtridie ſemen excidiſſe animadverterit. Non aliter quoque, ſi vel illico à coitu, vel poſtridie mulier leviter abſque ſuccedente febre perhorreſcat, atque uterum in ſemetipſum contrahi percipiat, ſi dolor levis inter umbilicum, & pudenda illam vexaverit, ſi coitus faſtidium, ac veluti odium & diſplicentia quædam acceſſerit; Na-
7 tura enim ſuo fine potita non amplius appetit media, quibus antea potiri fine deſiderabat, quod in brutis manifeſtius eſt. Hæc ſi ita eveniſſe conſtare poſſit, magnam factæ conceptionis conjecturam præ-
8 bere poterunt; ſed tamen cognitu difficiliora multo ſunt, quam quæ ſequuntur. Sunt enim quæ, cum conceperunt, illico moroſæ evadunt, ac quavis ex cauſa facillime irritantur, eæ præſertim, quæ melancholico ſunt temperamento, & melancholica menſtrua demittunt. Succedit aliquibus, aut pluribus corporis torpor quidam, ac pigritia, & appetitus dejectio, ita ut non ſicuti ante bene appetant; ſed veluti cibum negligant. Sunt etiam quibus intra breve conceptionis tempus nauſea, ac vomitus accedat, & malacia, hoc eſt, extranearum rerum appetentia ſuborjatur, juvenculis præſertim, utero gerendo non aſſuetis. Menſtrua ſi apparere debeant, vel exitum remorantur, vel omnino non comparent, vel quaſi ſtillantia, & in modica quantitate, & colore albicantia; ſi quis autem dolor mulierem vexabat, renum præcipue, ac dorſi; mox lenitus videtur, & indies magis magiſque ceſſare, ut annuit Hippoc. *in lib. de ſuperfœt.* contra vero, quibus non aderat, quædam gravitas, ac levis renum dolor, ac lumborum prehendit. Eſt etiam quando urina vel reſtitat, vel nonniſi cum aliquali difficultate, ac nixu quodam redditur non conſueto, vel ejuſdem incontinentia moleſtiam affert, comprimente nimirum utero ipſam veſicam, atque hæc quidem nonnullis intra menſem apparent, pleriſque autem multo ſerius. Hæc ſunt, quæ poſſunt factum conceptum primo, aut ſecundo menſe demonſtrare; quibus adde ſignum ex utero deſumptum, de quo infra. Quod ſi cum expertis, & uterum ferre aſſuetis mulieribus res agatur, certiora evadent omnia, quippe cum non ſolum intra dictum terminum, ſed illico à coitu hujuſmodi mulieres, ſi animum advertant, ſe concepiſſe ſcire poſſint, ut firmat Hipp. *de Genit.* ex Med. vero experientia adeo recentis conceptus cognitionem certiorem habere non licet.

Ad conceptus ergo profectioris ſigna accedentes, ea ex variarum rerum conſideratione haberi poſſe dicimus; nam quædam ex parte matris, quædam ex parte uteri, & ventris; quædam ex aliquibus accidentibus, aut affectibus eliciuntur, ut infra explicabimus. Ex matre igitur primo hæc habentur
10 facies colore ſolito pallidior, ac magis extenuata, abſque hoc, quod ab aliquo prægreſſo morbo, vel evidenti quadam cauſa, ut timore, triſtitia, jejunio, vigilia, aut hujuſmodi quopiam originem habuerit. In fronte interdum maculas quaſdam lividas, vel citrinas, vel aliquo externo colore cutem defœdantes conſpicimus, ac faciem univerſalem lentiginibus alias mulieri non familiaribus reſperſam. Oculi conſueto contractiores, ac magis cavi exiſtent, & album ipſorum lividius evadet, vel ad quandam verget citrinitatem, cui ſigno plurimum videtur tribuere Hippocr. *in lib. de ſup. & in lib. de ſter.* cum dicat. *Si non ex aliis, ſaltem ex hoc prægnantem eſſe mulierem deprehendere poteris*, tanquam hoc multo potiorem, ac certiorem prægnantiæ ſignificationem præbeat. Præterea oculorum pupillæ clariores evaſiſſe videbuntur, præſertim in iis, quæ mares geſtant, aut fortes fœtus, & aliquando album oculorum incraſſatum videtur, ac veluti feras conſueto magis prominere.

Pectus ſubinde, & mammas conſiderantes, ſub
11 lactis præcipuè generationem, tertio nimirum, vel quarto prægnantiæ menſe, mammas dolere comperiemus, dehinc paulatim quoque tumefieri, earumque venas patentiores, craſſiores, & colore liventes, vel citrinas apparere; arterias jugulum perreptantes, ſi pauliſper mulier exerceatur, plus ſolito pulſare, ac quibuſdam quoque cordis pulſum eſſe moleſtum, mammarum inſuper papillas denigrari, & in iis, quæ mares in utero habent, ſurſum vergere, in iis, quæ fœminas geſtant, deorſum inclinare, teſte Hipp. *in lib. cit. de ſteril. prope principium*, circa prædictas autem mammarum papillas circulus colore nigriuſculus, & magis conſueto fuſcus animadvertitur. Hinc etiam lac tertio, ut dixi, vel quarto menſe de ſe ſignificationem præbet.

Porrò ſub hocidem tempus, imo & per menſem 12
ante, vini, ac cibi faſtidia adveniunt: mulier non ut ante bene appetit, oris ventriculi morſum perſentit, nauſea, & vomitus & jejunæ, & paſtæ indifferenter ſuccedunt: os frequenti ſaliva abundat, & quibuſdam amariuſculum, cum jejunant, evadit, quaſdam eructatio acetoſa, & ciborum exercet inconcoctio; quibuſdam etiam extranea quædam, & quotidiano ciborum uſu abhorentia expetuntur, quæ ſi denegentur, vel abortum faciunt, vel in ſyncopen facili negotio labuntur; atque hæc quidem in iis frequentius, faciliuſque eveniunt, in quibus pravi humores dominantur, pleriſque tamen rerum acerbarum, atque acrium, ſalſarum, aut acidarum, fructuum immaturorum, ac prœcocium irrationale quoddam & inexplebile deſiderium oboritur, Quædam cibos quoſdam peculiares, & qui antea ſummopere arridebant, vinum, aquam è certo puteo, aut fonte hauſtam, certas certorum locorum, aut animalium carnes, ac edulia ita odio habent, ut, ſi ea ſibi offerantur, vel caſu viderint, vel nominari etiam audiverint, in animi de-
fectum promptiſſime labantur. Quædam contra ci- 13
bos, à quibus ante maxime alienæ erant, prægnantes inſatiabiliter avent, & eos ſumma cum voluptate præſtant; ac mirabile quidem eſt, hæc rerum deſideria, vel ab eis averſionem, in ipſis etiam extra prægnantiam, ac per longum tempus, imo toto vitæ curriculo interdum perdurare. Mulierem vidi, quæ, cum ante quam utero gereret, vinum, ut aliæ factitant, amaret, prægnans facta ab eo ita alienata eſt, ut jam per multos annos ne odorem quidem illius perſentire valeat. Aliam novi, quæ omnia ſalita odio habet, cum tamen in prægnantia nonniſi ſalitis cibaretur. Pejor earum conditio eſt, in quibus humores naturalem ſtatum longe prætergreſſi, terram, carbones, cretam, calcem, glaciem, ſtuppam, crudos piſces, aut carnes, & abſurdiora quædam expetere eas cogunt, ita ut nonniſi riſu excipi aliquando poſſint hujuſmodi prægnantium appetitus.

Vidi, quæ equum exenteratum conſpiciens, hepatis equini deſiderio flagraverit. Quandam inſuper proprii mariti barbam morſibus appetere aventem, & nonniſi deſiderio ſæpius expleto quietem habuiſſe. Altera piſtoris humero ſatiari volebat, quem humeris denudatum quotidie pertranſeuntem obſervaverat, & nonniſi pretio ultro piſtori oblato, & ejus humero avide commorſo, ab eo deſiderio abſtinuit; quam hiſtoriam cum aliis pluribus, quæ riſum lectori excitare poſſunt, recitat Schenck. *obſerv. ſuarum lib. 4. de Gravidis.*

Sunt præterea nonnullæ, quæ jejunium tolerare 14
nequeunt, quod ſi jejunare cogantur, animo facile linquuntur. Quod ſymptoma, & alia, ac modica quidem ex cauſa evenit aliis quibuſdam, ut ſi longiori tempore ſtare cogantur, vel diutius ſedere, vel ubi nimis arcte veſtibus præcinctæ fuerint.

Venter cum his indies tumefieri obſervatur, ac 15
conſueto magis calens percipitur, tumor autem non durus, nec laxus apparet aut diffluens, nec ex eo venter tenſus remanet, ſed cum leni quadam renitentia mollis reperitur. Dolor levis inter umbilicum, & pectinem ſubinde angit, ac procedente tempore motus quidam ſuavis, ac ordinatus tangenti perſentitur. Quibuſdam vena quædam nigra umbilico ad puden-

pudenda protenditur, & univerſim imi ventris venæ craſſiores, & obſcuriores apparent.

16 Os uteri in conceptionis principio facilè tangitur, & abſque manifeſta duritie convenire videtur: hoc enim maximum eſt mulieris, quæ concipit, indicium, inquit Gal. *de Nat. facult. lib. 3. cap. 3. claſ. primæ, & 6. de oc. aff. c. 5. claſ. 3. & 5. Aphor. 51. extraord. claſ.* ſuccedente verò tempore, difficiliùs, ac multò magis quàm extra prægnantiam, uteri os tangere licet, remeante quippe ad ſuperiora utero, & circa conceptum fœtum ſeſe recolligente. Succedit menſtruorum totalis defectus, cujus loco in iis, quæ ſanguine abundant, hæmorrhoides, licet raro, excitantur; frequentiùs ad ſuperiores partes, caput nimirum, recurrens ſanguis hæmorrhagiam excitat; ſed & interdum, licet rariſſimè contingat (tamen aliquando evenire ipſemet vidi) vomitu ſanguis rejicitur, vel alia ex parte foras prodit; hæc tamen etiam extra prægnantiam ex menſtruorum defectu eveniunt.

17 Ex univerſo demum corpore habentur aliqua prægnantiæ ſigna: ſiquidem ejus color ad citrinitatem quandam inclinat, aut leviorem, præſertim in iis, quæ fœmellas gerunt: ubi enim mulier gravida eſt, tota pallida redditur, Hippocrates *in princip. de morb. mul.* ubi & ejus rei rationem habes. Succedit ejuſdem corporis gravitas, ac pigritia, & deſidia; quibuſdam tradente Ariſtotele 7. *de hiſt. Anim. c.* 4. tumores, exulcerationeſque carnis in cruribus, atque inferioribus membris exoriuntur: eædemque partes interdum veluti cachecticis, aut hydropicis inflantur, & aquoſo tumore extuberant, iis præcipuè quæ cæteris magis pituitoſæ ſunt, & humido dotatæ temperamento. Venæ non mammarum ſolùm, ac ventris, ſed etiam corporis totius procedente tempore incraſſantur, & in lividiorem colorem nativum mutant. Superveniunt præter hæc alia inſuper ſymptomata, primis præſertim menſibus, ut dixi ſuprà, capitis nimirum dolor, ſeu gravedo, vertigo, oculorum obtenebrationes, oſcitationes frequentes, & hujuſmodi. Mœror, & ſubinde lætitia abſque ulla rationali cauſa, veluti in melancholicis excitantur. Eſt etiam quando pili ex conſuetis locis defluant, & in non conſuetis repullulent, eod. Ariſt. teſte, *ubi ſuprà*. Dorſum tactu frigidum perſentiri tradunt aliqui, collum verò calidum, Aet. *ſerm. 16. cap.* 8. Alia quoque recenſere poſſem ſigna prægnantiam indicantia, quæ brevitati ſtudens omitto; cùm aliàs non magni momenti ſint, ac minùs fallacia, & tutiora exiſtant, quæ commemoravimus; quorum profectò alia ab aliis auctoribus adduntur, nonnulla experientia habentur, præcipua verò ab Hippocrate proponuntur *in lib. de genit. de ſuperfœt. de ſteril. & in aliis*, quæ ad mulieres ſpectant, à Galeno ſparſim *in multis locis*. ab Avicenna 21. *tertii, tract. 1. cap.* 13. ab Aet. *ſerm.* 4. *cap.* 8. *lib.* 4. à Raſ. 22. *Contin. tract.* 6. *cap.* 1. & ab aliis omnibus practicis, præſertim verò ab iis, qui de mulierum morbis, aut de iis, quæ ad mulieres pertinent, ſcripſerunt in propriis capitibus de Prægnantia; exquiſitiùs tamen, quàm ab alio quocunque, & copioſiùs à Marinello *de medic. mulieb. lib.* 3. *cap.* 2.

18 Cæterùm experimenta, quæ ad ejus rei periculum faciendum proponuntur, ſicco, ut ajunt, pede data opera pertranſire in animo habebam, cùm & minùs tuta, & omnino fallacia eſſe & experientia docuerit, & ſupra jam à nobis ipſis firmatum ſit; cùm tamen nonnulla eorum nobis ſeſe offerant, quæ experiri abſque ullo prægnantis incommodo licet (quanquam & hæc ipſa pari fallacia non deſtitui ſcio) volens proponam, quorum primum Hipp. *eſt in lib. de nat. mulier. verſ. fin.* ubi hæc habet.

19 *Si periculum facere velis in muliere, prægnans ſit necne, terra Ærytbrea, aut rubrica oculos illine, ſi medicament. intro ſubjecerit, prægnans eſt, ſin minùs, minimè.* Quid verò ſit terra Erithrea, aut Eretria, non ſatis conſtat: cùm nullus recentiorum adhuc determinaverit, quantum ego venari potui, & teſtatur etiam Cæſalpin. *de Metat. lib.* 1. *cap.* 11. de ea mentionem habet Dioſc. *lib.* 5. *c.* 128. eamque duorum generum eſſe tradit; alterum colore vehementer albo, alterum cineritio. Eretriam oppidum fuiſſe
Eubœæ conſtat ex Plinio, unde fortaſſe ea terra 20
advehebatur. Rubricam verò, licet non omnino notam, non tamen ut prædicta Eretria terra ignotam volunt terram eſſe rubram, qua lignarii fabri lineas 21
ducunt, atque inde rubricas nomen deduxiſſe quod hac terra olim notabantur, dicitur vero hæc rubrica fabrilis; nam & altera eſt, quæ Synopica appellatur, quod ex Synope Cappadociæ, vel Galatiæ urbe ad Pontum Euxinum ſita, & magni illius Mi-
thridatis patria, teſte Herod. *in Clio, ſeu lib.* 1. an- 22
tiquitùs aſportabatur, & hanc Matthiol. *in Dioſcorid. lib.* 5. *cap.* 71. Bolum Armen. vulgarem eſſe tradit. Addit Cæſalpin. *ubi ſuprà* ex Dioſcor. tertium rubricæ genus, quod terram Lemniam eſſe dicit, *cap.* 13. de qua verò intellexit Hipp. mihi non conſtat: utramque uſurpari poſſe mihi perſuaſerim: non multùm enim inter ſe fortaſſe manifeſtis qualitatibus differunt.

Aliud experimentum ponitur à Mizaldo, & re- 23
citatur à Wecker. *lib. ſecret. cap. de morb. ventr.* & eſt tale: Mulierem in æreo vaſe urinam reddere cura, & noctem unam acum ferream, ac perpolitam in vas immerge urinam prædictam continens; ſi prægnans eſt, acus maculis rubris diſtinguetur; ſin minùs, nigreſcet, vel ferruginea, aut æruginoſa evadet.

Tertium experimentum eſt Fernel. Pathol. *lib.* 6. 24
cap. 17. qui, ſi prægnantis, inquit, urina vino miſceatur, elixarum fabarum juſculo ſimillima evadet. Huic experimento addit Varand. *de morb. mul. lib.* 2. *cap.* 2. quòd ſi urina tribus diebus reſervetur, dehinc per pannum coletur, & appareant animalcula quædam veluti pediculi, prægnans mulier eſt: debet autem urina in loco Soli minimè expoſito, vaſe bene cooperto aſſervari, ac per rarum linteolum tranſcolari. Sed de urinarum fallacia pluribus agere, inanis opera eſſet, veluti inane eſt quicquid ex earum qualitate deprehendendum nobis promitttunt nonnulli auctores; non minùs enim ex urinis prægnantem eſſe mulierem quis unquam cognoſcet, quàm ſi ex iiſdem urinis intimas, atque occultas ejuſdem mulieris cognitiones expiſcari velit; & deridendi ſunt tanquam falſi impoſtores, audaces illi, ac omninò imperiti Medici (nam ſemper audacia,
vel impudentia ignorantiam concomitatur, Hippoc. 27
teſte *in leg.*) qui ex urinæ ſolius inſpectione tale quid ſe conjicere jactant: quibus tamen ſi neſciis urinas virorum, aut brutorum conſpiciendas objicies, prægnantiam etiam in viris, ac brutorum maribus præſentem eſſe judicabunt, quod quidem plures docti viri teſtantur, ex quibus ſatis ſit adduxiſſe Valleſ. *controu. Med. lib.* 3. Salvian. *de Urin. lib.* 2. *cap.* 8. *in fin.* Fortun. Fidel. *de Relat. Med. c.* 4. *Merc. in lib. della Commare lib.* 1. *cap.* 10. & *lib.* 2. *Err. pop. cap.* 29. Plater. *Quæſt. Med. Parad. n.* 69 qui omnino Medico indignum exiſtimat, ut tale quid jactare audeat.

Sed addunt nonnulli his experimentis etiam ſub- 28
ſequens: Sanguinis prægnantis mulieris, vel quàm prægnantem eſſe ſuſpicamur, guttæ aliquot in aqua ponuntur: quod ſi eæ fundum petant, ſalva res eſt; ſin minùs, prægnans non eſt. Horum verò experimentorum rationes præterquam quod difficile eſt afferre, non eſt aptus hic locus.

Veruntamen cum jam, quoad permiſſum noſtris viribus fuit, acuratiùs ſigna, ac indicia, quæ in pluribus, & ut plurimùm in prægnantia apparent, attulerimus, ad ulteriora progrediamur; & quod non minus negotium faceſſit, edocendum nunc eſt, quomodo hæc ipſa indicia diſtinguere liceat, cùm ex prægnantia eveniunt, ab iis, quæ non ex prægnantia, ſed ex effectu quodam præternaturali, ac morboſo ſuboriri conſueverunt, his prorſus non diſſimilia.

Sciendum ergò, duos præcipue eſſe affectus, qui 29
prægnantiæ ſimilia de ſe indicia produnt, menſtruorum ſcilicet retentionem frequentiùs, molam verò rariùs.

30 rarius. Addi etiam poteſt ex Hipp. 2. *de morb. mul. verſ. fin.* uteri clauſura, ſeu concluſio; nam & ex hac eadem qualia prægnantibus, ad ſeptimum &
31 octavum uſque menſem contingunt. At menſtruorum defectus deprehenditur, ſi morbum aliquem præceſſiſſe mulier confiteatur, ut febrem, viſcerum obſtructiones, & hujuſmodi; quinetiam, & cùm ex retentione menſtruorum horreſcentes febricitant; molam verè tales morbos præceſſiſſe opus non eſt, ſed ex ſe in ſana muliere oriri poteſt. in menſtruorum inſuper retentione dolores, ac ponderoſitas quædam in utero, ac imo ventre ſuboriuntur, quotieſcunque tempus accedit, quò mulier menſtrua patiebatur, vel menſtruari debebat.

32 Symptomata porrò, de quibus mentionem fecimus, in prægnante uſque ad quartum menſem ad ſummum perdurare ſolent; hinc verò remitti ſenſim incipiunt; in ea verò quæ menſtruorum defectu laborat, tardiùs ut plurimùm comparent, & poſtquam apparuerint, non remittunt, ſed potiùs augeſcunt, quouſque Natura, aut arte menſtrua, ac conſueta purgatio procuretur. Quin & in non prægnantibus inæquales apparent horrores ex menſtruorum retentione, & lumborum, colli, ac capitis dolores, faciei verò pallores, oculorum contractiones, pupillarum claritates in non prægnantibus vel omninò non obſervantur, vel longo poſt tempore: nam pallor, & oculorum contractiones in prægnante
33 ob id fiunt, quia fœtus meliorem ſanguinem à matris venis exugens, matris corpus veluti exangue relinquit; at in ea, quæ menſtruorum defectu, non ex prægnantia laborat, tantùm abeſt ut hoc eveniat, quòd potiùs contrarium accidit, remeat enim retentus ſanguis ad ſuperiores venas, unde eſt, quòd ex menſtruorum retentione nonnullas pinguiores, non tamen coloratiores evadere videbis. In non prægnante etiam gravitas in pudendis, & imo ventre apparet, nec dolor lenis, ut in prægnante, ea loca occupat, ſeu aliquando multò acerbior.

34 Mammas etiam conſideranti, & univerſi corporis venas in prægnante, una pars altera magis tumet, dolet, ac livet, & magis ſolida viſitur, inſignioreſque venæ, ac nigriores in una parte, quàm in altera viſuntur, prout fœtus in dextra, vel ſiniſtra magis parte commoratur, prout mas, aut fœmina eſt, prout calidior, aut frigidior, niſi gemini in utero ſint, quòd tamen rarius fit; at in ea, quæ non menſtruatur ex morbo, æqualiter una atque altera mamma, & una atque altera pars dolet, ac tumet, pariterque patentes, & nigras venas habent. Licet negari non poſſit, aliquando etiam remeantem ab utero ſanguinem in non prægnante ad ſuperiora, magis ad has, quàm ad illas partes tendere, nimirum magis ad dextras, quam ad ſiniſtras, & è contrà.

35 Prægnans coitum odio habet, aut ſaltem ejus deſiderium in ea languet; ea verò, quæ menſtrua purgatione deſtituitur, ejus deſiderio magis flagrat ob retentum ſanguinem, corpus parteſque genitales calefacientem, ac multò quam antè libidinoſior eſt, præcipuè ubi ſanguis calidior ſit, & acutior.

36 Tumor denique ventris in prægnate ſenſim, ac ſecundùm temporis rationem, & abſque ullo gravitatis ſenſu, aut moleſtia increſcit, ubi autem menſtrua extra graviditatem retenta fuerint, tumor nec pro ratione fit, nec citra gravitatis ſenſum, ac moleſtiam, quin etiam nonniſi longo poſt tempore, & tunc paucorum dierum termino multò magis, quàm pro ratione augeſcit, quia in prægnante ſenſim, ac quotidie ſanguis ad uterum fertur, Hippocr. *in lib. de Nat. Puer.* In defectu verò menſtruorum, vel ſanguis ad ſuperiora irrepens ventrem inanem relinquit, vel interdum impetu quodam ad conſuetas vias ruens ſubitaneum tumorem excitat. Inſtante porrò purgationis tempore, & à copia ſimul, & à mala ſanguinis qualitate ſtimulata Natura impetum faciens dolores acerbiores excitat, corporis rugitus moleſtant, renum dolor, & gravitas, mammarumque inſuper, & pectoris dolorifica ſenſatio, aliquando etiam urina copioſior redditur, Natura per vias urinæ ſuperfluentis humoris portionem demandante.

In menſtruorum quoque retentione tumor, ſi ap- 37
pareat, vel inanior eſt, vel multò magis, quam par ſit, durus, & protenſus, venter etiam percuſſus interdum ob collectam ventoſitatem reſonat; quòd ſi motus aliquis perſentiatur, (nam & ſæpe nullus perſentitur) is non continuus eſt, ſed per interval- 38
la, & abſque ratione excitatus. Motus enim fœtus ſtatis quibuſdam diei horis facilè percipitur & maximè diluculo, cùm mater ipſa novi alimenti indiga, ſuam indigentiam fœtum experiri cogit; unde etiam aliis horis fœtus motu ſe magis prodit, ſi mater nimis jejuna permaneat. De motu tamen hujuſmodi dicebat Hipp. *in lib. de ſterilibus*, quòd ſi tranſacto tertio, aut quarto menſe nullus percipiatur motus, hic certè morbum adeſſe aliquem ſuſpicaberis.

Ex eadem motus varietate poteris molam à præ- 39
gnantia diſtinguere; præterquam quòd muliere ſe ad alteram partem convertente, ſimul etiam Mola veluti pondus ventri inhærens convertitur, ac prolabitur; lac in mola non innaſcitur, quod etiam Hippocr. *ubi ſuprà* teſtabatur; non innaſcitur, in- 40
quam, debito tempore, & cùm naſcitur, pauciſſimum, ac pravæ omninò qualitatis eſt, & colore lividius. Teſtatur enim Salius *in annot. ad Altom. pract. c.* 115. in mola experientia compertum eſſe, & motum apparere, & lac etiam in mammis colligi, ut ſuprà repetii.

In prægnantia, ut dixi, nullus eſt in ventre gravitatis ſenſus; nam conceptus naturalis eſt quaſi 41
pars ipſius matris, & dicitur portio viſcerum matris, *l. Temporibus*, §. *ex hoc reſcripto. ff. de Ventr. in-* 42
ſpic. §. *ſi quis Ancillam. de leg.* Gloſſ. *in l. ſi prægnans, ff. de Evict.* Jaſ. *in l. Inter ſtipul.* §. *ſi quis ancillam. n.* 2. *ff. de verb. oblig.* Port. *in prædict.* §. *ſi quis ancillam. n.* 3. *tit. de legat.* & jure; quia fœtus ſeu conceptus in utero reſpondet proportione fructibus arborum, 43
Gal. 11. *de ſimpl. med. fac. cap. de ovis claſſ.* 5. & 4. *Aphor.* 1. *extr. ordr. claſſ.* Plutarch. *ex ſententia Stoicorum*, *l.* 5. *de plac. Philoſoph. c.* 15. licèt *in l. falcidia l.* 2. *ff. ad l. Falcid.* & ibi Gloſſ. negaverit partum ita eſſe partem matris, ſicut fructus pendentes ſunt partes arboris; quod & ex noſtris firmabat Theophr. *de* 44
cauſ. plant. lib. 1. *cap.* 1. ſed fortaſſe diverſus eſt ſenſus. Satis nobis ſit, quòd cùm conceptus ſit veluti pars ventris, mirum non eſt, ſi illum minimè gravet, nam ut Lucr. *lib. de Rer. Nat.* canebat.

Et ſua cuique homini nullo ſunt pondere membra.
Nec caput eſt oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus ſentimus ineſſe.

Mola verò, quia eſt quid morboſum, nec idcirco 45
eſt, aut dici poteſt pars ventris, idcircò illum maximè gravat, & indies gravitas illa adaugetur, ſi & ipſa mola mole increſcat.

Præterea tumor ventris in mola renitentior, ac 46
durior eſt, & ſi illum comprimas, manum effugere comperies, ut apoſtemata, quæ folliculo veſtiuntur, factitare ſolent.

Alia inſuper ſunt indicia, quæ poſſunt adminicula- 47
ri, mulierem in utero molam, non vero habere conceptum, ut ſi cum viro eodem per plures annos ſterilis commorata eſſet, ſi annoſa jam ſit, aut vir ejus valetudinarius diu vixerit, aut longo morbo laboraverit; ex his enim paucum, ac morboſum ſemen decidi neceſſe eſt, quod quia ad ge- 48
nerandum minimè aptum eſt & mulieris fortaſſe uterus concipiendi avidus, ab utero quidem excidit, interim utero proprium mulieri ſemen concipiente, ut Deo dante in *ſeqq. quæſt.* patefiet. Sic etiam, ſi conſtet virum ſuum natura ſterilem extitiſſe, mulierem autem fœcundam ac ſanguine multo refertam, calidi temperamenti; vivida enim Natura potiùs aliquem conceptum, quàm nullum procreare ſtudet.

In lac præbentibus mulieribus denique prægnan- 49
tia deprehenditur, ſi cum iis ſymptomatibus, quæ prægnantibus ſupervenire retulimus mammæ extenuentur, abſque hoc quod menſtrua in ſolita quantita-

ritate appareant, nam alias ſolent tantiſper fluere cùm concipiunt; ſi lac imminuatur, ac tenuius, & aquoſius, & magis pravæ qualitatis, ac coloris efficiatur & ſi cætera eveniant, quæ aliis prægnantibus evenire narravi: nam in lac præbentibus hæc multò faciliùs apparere conſueverunt, ex eo quòd faciliùs eorum corpus pravis repleatur humoribus, ac ſpiritibus, & ſanguine vacuum non ex prægnantia ſolùm ſed ex lactis exhibitione promptius reddatur.

PARS SECUNDA.

DE SUPERFOETATIONE.

SUMMARIUM.

1 *Nonnulli negarunt ſuperfœtationem.*
2 *Uterus concepto ſemine illico ſecundum os arctatur, & clauditur.*
3 *Conceptio dicitur quaſi comprehenſio.*
4 *Os uteri in conceptione connivet, ut ne ſpecilli quidem mucronem admittat.*
5 *Non datur ſuperfœtatio. Contrarium num.* 11.
6 *Superfœtatio ſecundum Valverdam eſt quid commentitium.*
7 *Unde demonſtretur facta ſuperfœtatio.*
8 *Tempus partus geminorum varium eſt pro varietate temporis conceptionis.*
9 *Uno eodemque tempore concepti eodem tempore naſcuntur.*
10 *Exemplum Valverdæ de tritico relatum ad ſuperfœtationem, confutatur. n.* 21. 24. *&* 26.
12 *Superfœtationis exempla.*
13 *Prima ratio ad demonſtrandum, dari ſuperfœtationem.*
14 *Gemelli ſexu diſtincti, iiſdem ſecundinis non involvuntur, & cur, ibid.*
15 *Maſculeum ſemen calidius, ſiccius.*
16 *Secunda ratio.*
17 *Imaginatio non agit ex electione.*
18 *Qua ratione connivente utero fiat nova conceptio.*
19 *In quibus mulieribus fiat ſuperfœtatio, ex Hipp.*
20 *Atreta quæ.*
22 *Terra proportione reſpondet Mater.*
23 *Superfœtantes multum habent ſanguinem.*
25 *Mas calidior eſt fœmina.*
27 *Cur fœminæ cæterorum animalium minùs ſuperfœtent, quàm mulier.*
28 *Canis ſuperfœtat.*
29 *Ratio cur mulier prægnans coitum admittat.*
31 *Beſtiæ quomodo appetant.*
32 *Finis coitus in brutis eſt conceptio.*
33 *Homo præter appetitum ſenſibilem habet etiam intelligibilem.*
34 *Voluntas recto ordine quomodo moveatur ad appetendum ea quæ vult.*
35 *Superfœtatio in cane ut fiat.*

QUÆSTIO III.

An detur Superfœtatio.

DE Superfœtatione hic agere eo nomine operæ pretium eſſe duxi, quòd nonnulli caſus evenire poſſint, in quibus & de ſuperfœtatione, an detur, & de ejus natura dubitare Juriſperitis contingat: ut ſi mulier prægnans à marito relicta juſto menſe priorem fœtum pariens, mox ab obitu mariti per longum tempus alium pareret, qui ſuperfœtatus poſt ejus obitum fortaſſe ſit, ita & de mulieris pudicitia, & de fœtus poſterioris legitimitate
1 dubitari eo caſu poſſet, & ſi alia his ſimilia contingant. Idcircò videndum primò, an detur ſuperfœtatio, cùm nonnulli negaverint dari, inter quos B. Auguſt. *lib.* 5. *de Civ. Dei, c.* 6. *nec non alii quidam DD.* referente Gl. *in lib. Antiqui.* §. *ſed. ff. ſi pars her. pet.* & ratio præcipuà eorum eſt, quòd uterus concepto ſemine ſupra illud ita recolligatur, ipſumque tam arctè amplexetur, & undequaque circundet, ut vacuus in ejus cavitate locus nullus 2
maneat, ut demonſtrant omnes de ea re verba facientes, & ſenſui ipſi objiciunt Anatomici. Paræus, *ſuæ Chirurg. lib.* 27. *c.* 3. Andr. Laurent. Anat. *lib.* 2. *q.* 22. *lib. eod. c.* 4. unde idcircò actio hæc 3
dicta eſt conceptio, quaſi comprehenſio, Gal. 2. *de* 4
ſem. c. 2. *claſſ.* 1. Addunt, quòd os interius ipſius uteri adeò comprimatur & conniveat, ut ne ſpecilli quidem tenuiſſimi mucronem admittat, ita tradente Hippo. *Aphor.* 5. *Aph.* 51. & ibi Gal. *in comm.* cùm ergò & virili ſemini ad uterum aditus non patet ob oſculi ipſius conniventiam, & etiamſi pateret, locus nullus vacuus in ejus cavitate ſit, qui novum ſemen admittere, ac excipere poſſit; impoſſibile videtur, ut conceptus ſupra alium conceptum
fieri poſſit, unde concludendum, non dari ſuperfœtationem. 5

Valverda Anatomicus Hiſp. *ſuæ Anat. lib.* 3. *c.* 14. non ſolùm ex his dari poſſe ſuperfœtationem apertiſſimè negavit, ſed tanquam quid commentitium
riſu excepit. Gratam verò mirum in modum mihi, 6
multiſque doctis viris rem feciſſet, ſi una aut altera ſaltem probabili ratione, vel argumento ſuam aſſertionem muniviſſet: etenim neque ipſe Valverda, neque alius quiſquam eorum, qui ſuperfœtationem dari nolunt, quòd ſciam, ullam ſuæ opinionis rationem, præter à me ſupra commemoratam, in medium adduxit; Valverda tamen allatis in contrarium experientiis reſpondere conatur, ut ſequitur.

Qui enim ſuperfœtationem fieri poſſe conce- 7
dunt experientia demonſtrant, eveniſſe interdum, quòd mulier, fœtu in lucem emiſſo, intra menſem, aut intra longius ſpatium alterum fœtum pepererit, qui nonniſi ex nova conceptione ſupra priorem celebrata potuit: nam tempus in uterinis fratribus varium eſt, ut varium fuit tempus eorum 9
conceptionis. Fernel. Phyſiol. *lib* 7. *c.* 12. *in fin.* & qui eodem tempore ſunt concepti eodem tempore naſcuntur, ita firmante Hippocr. *in lib. de Superfœt.*

Huic experimento reſpondet Valverda, hoc in 10
hominib. & fortaſſe in aliis quibuſcunque animalibus, quæ ſuperfœtare creduntur, non aliter evenire, quàm accidere indies conſpiciamus in grano aliquo tritici: ex hoc etenim ſi plures ſpicæ pullulaverint, una quidem citiùs, altera verò ſeriùs matureſcit, & una ad perfectionem perducitur, altera vacua, & infructuoſa remanet: ſic & non aliter, inquit ille in propoſito caſu; ex uno namque, eodemque ſemine, cum in plures partes funditur, plures fœtus generantur, & qui validior eſt, & potioris ſeminis parte creatur, caloremque ſortitur vegetiorem, ad ſe nutrimentum alliciens, alterum alimento deſtitutum relinquens in cauſa eſt, vel quòd nullo modo, vel quòd multò ſerius augeſcat: unde pariente muliere, vel debilior hic fœtus in utero remanet, cùm adhuc perfectionem completam expectare illum oporteat; vel cum priori ab utero non adhuc perfectus excidit; nos autem tunc imaginamur, inquit ille, poſteriorem hunc fœtum poſterius fuiſſe conceptum, cùm tamen uno eodemque tempore ſub uno eodemque ſemine tam poſterior hic, quam prior ille fuerit generatus.

His tamen in contrarium adducti non obſtanti- 11
bus, licet ſatis apparentem rationem continere videantur, niſi meliora in medium afferantur magnorum virorum auctoritatibus non eſt obſtandum, cùm claſſici, ac penè omnes auctores ſuperfœtationem
admittant. Hipp. *in lib. de ſuperfœt. &* 7. *Epidem.* 12
Ariſtot. 4. *de Gener. Anim. cap.* 5. *&* 7. *de hiſt. anim. c.* 4. Averr. 4. *de Gener. Anim. cap.* 7. Plin. *Nat. hiſt. lib.* 7. *cap.* 11. Solin. *de ſit. orb. terr. c.* 3. Avic. 21. 3. *tract.* 1. *cap.* 17. Raſ. 22. *Comin. tract.* 6. *cap.* 1. Fernel. Phiſiol. *lib.* 7. *cap.* 12. *in fin.* Bonacciol. *in Ennead. mul. cap.* 3. Maſſ. *Epiſt. Med. Epiſt.* 25. *per totam.* Silvatic. *Controv. Medic. contr.* 81. *per totam.* Pareus, *lib.* 23. *cap.* 52. Rouſſet. *de part. caſar. ſect.* 6. *c.*

6. c. 7. Hucher. *de ſteril. lib.* 3. *tit. de ſuperfœt.* Bauhin. *in append. ad dictum tract.* Rouſſ. Jubert. *lib.* 3. *Error. popul. cap.* 1. Andr. Laurent. *Anatom. lib.* 8. *quæſt.* 22. Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 10. *Problem.* 7. & alii quamplurimi. Quin etiam & admittunt ipſæ Leges in *l. Antiqui* §. *ſed ff. ſi pars hæred. pet. in l. Cum quidam* §. *ſuum hæredem. ff. de acquirend. hæreditat.* & *ibi* Gloſſ. Paul. *num.* 3. & Alex. *num.* 3.

Extant quoque plures hiſtoriæ ejus rei veritatem atteſtantes, quas in unum congeſtas habes apud Schenck. *Obſerv. ſuar. lib.* 4. *tit. de ſuperfœt.* inter quas etiam à Plinio commemoratas reperies, in quarum numero eſt ex hiſtoria Herculis, & Iphicli, de qua Heſiod. *in Herc. clyp.* his verbis:

Illa à Deo pariter victa, & ab homine longè optimo;
Thebis ſeptem portas habentib. geminos peperit pueros,
Haudquaquam eadem ſapientes, quamquam fratres eſſent.
Alterum equidem inferiorem, alterum autem longe præſtantiorem virum:
Sævum ac validum, vim Herculanam.
Hunc quidem ſubjecta nubium offuſcatori Saturnio;
Iphiclum autem haſtarum concuſſori Amphitrioni.

Quos verſus ad majorem legentium gratiam ex alio authore in Latinam linguam hexametris verſibus redditos apponere, hic non abs re eſt: habent ergo ita

Sic quæ ignara Jovi thalamum, reducique marito
Indulſit ſeptem claudentia mœnia portas,
Ornavit duplici partus genialis honore;
Et fratres una geminos produxit ab alvo,
Nec quicquam hos animo ſimiles, nec pectore quicquam.
Dotibus hic minor ingenti, virtutibus alter.
Alcides melior, pugnax, interritus, atrox.
Hunc compreſſa Deo, ſuperumque hominumque potenti,
Aſt alium peperit mortali juncta marito.

De ea etiam re Plaut. *in Amphit. in prologo*, in perſona Mercurii:

Nunc, de Alcumena ut rem teneatis rectiùs,
Vtrumque eſt gravida, & ex viro, & ex ſummo Iove.

Quod etiam probare poſſunt carmina *Ovid. lib.* 11. *Met. fab.* 8. ubi ex Apolline, & Mercurio Chionem gemellos concepiſſe narrat hoc modo:

Ut ſua maturus complevit tempora venter:
Alipedis de ſtirpe Dei verſuta propago,
Naſcitur Autolycus, furtum ingenioſus ad omne,
Qui facere aſſuerat, patriæ non degener artis,
Candida de nigris, & de candentibus atra.
Naſcitur è Phœbo (namque eſt enixa gemellos)
Carmine vocali clarus, citharaque Philamon.

Sed apud ſuprà citatum Heſiodum ſuperfœtationis aliud rarum quidem exemplum, niſi fortaſſe fabuloſum exiſtimes, habes, quod & huc transferre non gravabor: eſt autem hiſtoria Muſarum, de quibus ille ſic cecinit:

Muſæ Olympiades compti Iovis Ægide nati,
Mnemoſynæ ſoboles, oblivio certa malorum,
Curarumque quies; ſacris has mater in oris
Pieriæ magno peperit commixta Tonanti,
Mater Eleuteris præerat, cui Iupiter ullo
Haud divum præſente novem ſub noctibus hæſit.
At poſtquam multas annus fuit actus in horas,
Et ſua cœperunt afferre pericula menſes,
Ecce novem ad numerum nocturni pignora furti
Uno Mnemoſyne peperit pulcherrima nixu
Læta puellari fœtu.

Sunt & aliæ, ut dixi, quamplurimæ ſuperfœtationis hiſtoriæ, quas omnes recenſere ſupervacaneum eſſet, præſertim cùm eas habeas apud Schenckium, ut ſuprà dictum eſt. Sed inter omnes notatu digniſſima hiſtoria recenſetur ab Herc. Saxon. *in ſua Med. pract. lib.* 4. *c.* 23. quam apud ipſum vide, eſt enim ejus rei veritatem maximoperè comprobans. Sed mirari ſubit Æmilium Pariſanum, qui *lib.* 2. *Nobil. exercit. c.* 8. *exercit.* 1. in eam venit opinionem, omnem multiplicem conceptum non uno aliquando coitu, ſed ſemper per ſuperfœtationem fieri; contra manifeſtum Hippocratis decretum infrà citatum, & communem Medicorum omnium conſenſum: ſed conveniens omninò erat, Pariſanum Hippocratis auctoritati ſatisfacere, qua non ſolùm convincitur, ſed etiam ipſa experientia, cùm videamus, Mulieres unico coitu compreſſas gemellos parere; ſed & caniculas non niſi unico coitu comprimi permiſſas, plures fœtus parere certum eſt. Adde quòd differentia illa intercedens inter conceptos unico coitu, & diverſo, multò magis illum convincit, cùm conſtet unico coitu conceptos ejuſdem ſexus unica ſecundina includi, conceptos autem diverſo coitu etiam ejuſdem ſexus habere ſingulos ſuas ſecundinas.

Nec ad demonſtrandum, dari ſuperfœtationem deeſt nobis unum, aut aliud argumentum: cùm enim non modò geminos variare aliquando in tempore naſcendi comperiamus, ita ut unus celeriùs, aut tardiùs alio, per octo decemve, aut plures dies naſcatur, ſed etiam videamus unumquemque eorum ſuis propriis ſecundinis involvi, omni proculdubio dicendum videtur, quòd hæc varietas tam in tempore naſcendi, quam in ſecundinis non aliunde originem habere potuerit, quàm ab ipſa generationis varietate, quia nimirum ii, qui in uno eodemque involucro includuntur, eadem hora & ex eodem ſemine concepti ſunt; ii verò, quorum unusquisque ſuo involucro donatur, neque eadem hora, neque eodem coitu, neque ex eodem ſemine ſunt generati. Ea autem differentia non ſolùm experientia manifeſta fit, ſed etiam Hippocratis teſtimonio firmatur *in lib. de ſuperf.* cui aſſentiuntur Fernel. Pareus, Laurent. & alii *locis ſuprà citatis*, quanquam Hippocr. contra propriam ſententiam *in lib. de Nat Puer. in fin* videtur affirmare, quòd etiam gemelli, hoc eſt, uno Veneris congreſſu geniti, non uno, ſed quilibet ſuo involucro claudatur; quomodo verò hæc Hippocr. contrarietas ſalvari poſſit, ut liberè fatear, non video. Neque Rorarius, qui omnes Hippocratis contradictiones animadvertit, hanc adnotaſſe videtur. Ego autem in hiſce rebus majorem fidem recentioribus habeo, nam & quotidiana experientia hoc ipſum firmat. Nulla ergo videtur aſſignari potior ratio hujus varietatis, nimirum cur aliquando gemelli una, eademque ſecundina includantur, interdum verò uterque eorum propriam habeat, niſi ſuperfœtatio, & varietas temporis in conceptione Nam in iis, qui non ejuſdem ſexus ſunt, (qui nunquam iiſdem ſecundinis involvuntur) ſatis apparens ejus rei ratio aſſignari poteſt, ſi dicatur, cauſam fuiſſe ſeminis ipſius heterogeneitatem, ſeu partium diſſimilitudinem, maſculeum enim ſemen calidius, & ſiccius eſt, fœmineum verò frigidius, & humidius; unde non ſolùm illud in partes findi neceſſe fuit, ſed etiam multum diſgregari ob partium contrarietatem, ac utramque partem ſeorſim unam ab altera in utero foveri, & ad actum reduci, quia maſculeum plurimùm in dextram uteri partem, fœmineum in ſiniſtram incidere contingit; unde multum invicem ſeparari eas ſeminis partes omnino oportuit: ſed hæc ratio vix poteſt habere locum, ubi gemelli ambo ejusdem ſexus ſunt. Unde ex his patet, non eſſe neceſſe in geminis eſſe eadem momenta conceptionis, quod voluit D. Auguſt. *lib.* 5. *de Civ. Dei, cap.* 6. à Budæo relatus *in annotation. ad citat. l. Antiq.*

Præterea gemelli, hoc eſt, eodem congreſſu geniti, ſimillimi ut plurimùm eſſe conſueverunt: unde cùm duos viros inter ſe maximè convenire dicimus, eos gemellos eſſe pronuntiamus, hoc eſt, valde ſimiles. Horat. *epiſt. lib.* 1. ad Fuſcum:

—— Hac in re ſcilicet una
Multùm diſſimiles, ad cætera penè gemelli.

Tradunt autem ejus rei rationem Hipp. *lib.* 1. *de Diæta*, & Ariſt. *loc ſupr. cit.* & *alii plerique*: ac de ea verba faciemus, Deo favente, *in titulo ſeq. de ſimilitudine Natorum*. Sed hæc ſimilitudo non reperitur in iis, qui gemelli non ſunt, neque uno Veneris con-

congreſſu concepti: maniſeſtiſſimè enim apparet hoc, cùm aliquando natorum alterum mulieris viro ſimilem, alterum verò adultero fuiſſe, compertum habeamus, ut patet in hiſtoria Herculis, & Iphicli, quorum alter, ut ſuperiùs ex Heſiodo retulimus, Jovi, alter verò Amphitruoni ſimilis natus eſt, & in Autolyco, & Philammone, quorum alter Mercurii, alter Apollinis effigiem referebat, & in hiſtoriis relatis ab Ariſt. *ubi ſuprà*, & à Plin. *loc. cit.* & in aliis cumulatis per Schenc. *lib.* 4. *Ob-*
17 *ſerv. tit. de ſuperf.* Neque enim hanc diſſimilitudinem poſſumus in imaginationem rejicere, quia non eſt major ratio, cur imaginatio in unum, non verò in alterum operata fuerit, cùm non agat ex electione, ut *tit. de ſimil.* longioribus demonſtrabo.

18 Sed ad rationes in contrarium adductas dicamus quòd etiamſi uterus, ubi ſemen conceperit, illud arctiſſimè amplectatur, & undequaque circumambiat, ſi tamen mulier coitu utens ex eo ſummam percipiat delectationem, uterus ingenti illa voluptate irretitus quaſi obviam irruenti ſemini, non minùs ac in priori conceptu antea fecerat, hiante ſeſe offert ore, ut ea, qua flagrat virilis ſeminis aviditate, ſeſe expleat: atque ratione ejus corpus quatenus per longum arctari, & per latum dilatari poteſt, irruenti ſemini locum aliquem præbere.

19 Quanquam vult Hipp. *in ſæpius citato lib. de ſuperfæt. in princ.* in iis mulieribus ſuperfœtationem fieri, in quibus poſt conceptum priorem uteri oſculum hiarit, & non perfectè clauſum fuerit. Quomodocunque tamen ſeſe res habeat, illud verita-
20 tem habere notum eſt, quaſdam fœminas, quæ Atretæ, vel imperforatæ vocantur, quòd illis membrana ante uteri os obtendatur, ingreſſum ſemini ut plurimùm prohibens, aliquando concipere, de quibus dicebat Hippocr. quòd in partu pereunt. Unde non adeò mirabile eſt, quòd etiam uteri oſculo connivente, ſemen ad uteri ipſius cavitatem perveniat, præſertim cùm [ſi mulier maximè coitum appetierit] poſſit in attrahendo ſemen virile, & proprium expellendo, facili negotio tantiſper dehiſcere.

Et ad exemplum, quò Valverda objiciebat, de ſpicis ex uno, eodemque tritici grano emergenti-
21 bus, quarum una celerius altera matureſcit, ex quo vult idem evenire in fœtibus, qui licet uno eodemque veneris congreſſu, ex uno eodemque ſemine fiant, tamen unus altero celerius ad perfectionem pervenit, & celeriùs etiam naſcitur? Reſpondeo, diſparem omninò eſſe rationem; nam cùm plures ſpicæ ex uno eodemque grano pullulant, non poteſt omnibus æqualiter ab ipſo grano alimentum ſubminiſtrari, unde eſt, quod quædam ad maturitatem citò, vel debito tempore perveniat, quædam verò vel ſerò admodum, vel nunquam; non tamen idcircò dici poteſt, quòd iis ſpicis, quæ maturationem non ſunt aſſecutæ, defecerit à terra alimentum, ſed à ſemine ipſo, quod non poterat à terra tantum alimenti attrahere, quantum omnibus æqualiter ſubminiſtrare erat neceſſarium. In caſu autem
22 noſtro terræ proportione reſpondet ipſa mater, teſte Hipp. *in lib. de Nat. Puer.* ſemen verò in plures partes diviſum reſpondet proportione pluribus tritici granis, & non uni tantùm; ita ut quemadmodum unum tritici granum ſeorſim pullulans non impedit aliud granum, quò minùs ſuas ſpicas ad maturitatem perducat, quia terra, quantum eſt ex ſe, unicuique ſufficiens alimentum ſuppeditat, ſic etiam & in matris utero ſemen, quod in una parte conceptum fuerit, aliud adoleſcere minimè prohibere poteſt; nam mater utriſque, etiamſi in plures partes diſcinderentur, ſufficiens poteſt præbere alimentum, ut quotidiana experientia demonſtrat, & argumento eſſe poteſt, quòd ubi fœtus in utero manet, multum illi ſanguinis ſuperfluit, quod dehinc in partu expurgatur, teſte Hipp. *in lib. de Nat. Puer. in principio*. quod multo magis verita-
23 tem habere poteſt in caſu noſtro, cùm ſuperfœtantes mulieres multo ſanguine abundare ſoleant, unde etiamſi utero gerant, tamen menſtruas purgationes patiuntur, ut teſtatur Avic. 21. *tertii*, *tract.* 1. *cap.* 17. & confirmat Marinel. *de Med. mul. lib.* 3. *cap.* 4. & Hucher. *lib.* 3. *de ſterilit. cap. de ſuperfœtat.* Adde etiam, quod ſuperfœtatio non niſi in primis quadraginta diebus contingere conſueſcat utplurimum, in quo tempore præſertim multum ſanguinis ſuperfluit priori conceptui. Itaque impoſſibile eſt, quod alter ex conceptibus univerſum matris ſanguinem in ſui alimentum abſumat, ex quo poſteriorem adoleſcere non permittat. Multum vero contra Valverdam urgere videtur ſequens ratio, ſi 24
quidem ſi veritatem illud haberet, quod fortior conceptus imbecilliorem adoleſcere non permitteret, hoc maximè locum haberet, ubi gemelli ſexu diſpares eſſent: nam cum mas abſque dubio calidior ſit fœmina ac plerumque ſit fortior, omne alimen- 25
tum ad ſe alliceret, & ut plurimum, cum gemelli ſexu diſtincti naſcuntur fœmina inabſoluta in lucem exiret, cum tamen contra quotidiana experientia nos doceat, quippe cum naſcantur gemelli ſexu diſtincti, quorum uterque pariter abſolutus con- 26
ſpicitur. Adde, quod multo frequentius, quam nunc accidat, illud evenire in gemellis conſpiceremus; tamen rariſſime, quia rariſſima etiam eventu eſt ſuperfœtatio, gemellorum alterum perfectum, alterum imperfectum, & unum quidem citius, alium verò ſerius naſci videmus. Dari ergo ſuperfœtationem ex his concludamus; alii tamen ad eam demonſtrandam meliora adducant, ſi hæc minus arridere videantur. Sin autem plura de ſuperfœtatione deſiderat JC. Budæum habet de his agentem *in l. Antiq. jam alias citat. in Annotationibus.*

Sed antequam hinc diſcedamus, pro Medicis, ac 27
Philoſophis præcipuè videndum, cur præ cæteris fœ- 28
minis (paucis quibuſdam exceptis, nam canem ſæpe ſuperfœtare firmat Fernel. *loc. cit. & alii*) mulier facilius ſuperfœtet; licet in muliere raro id evenire voluerit Ariſt. 7. *de hiſt. anim. c. quarto*, contra vero in lepore evenire voluit, *lib. ſexto ejuſd. capite* 3. ſed cum hoc in fœmina evidentem habeat rationem, quia nimirum etiam prægnans marem ad- 29
mittit, & coitu delectatur, videndum, cur mulieri magis, quam cæteris fœminis illud accidat, cui interrogationi nullum fortaſſe aptius reſponſum dari poteſt, quam quod dedit Popilia Poppia, ſeu mavis Poppeja M. Agrippæ filia, à multis auctoribus relatum; erat vero, quod cæteræ fœminæ be- 30
ſtiæ ſint; quod reſponſum totam quidem rei naturam comprehendit. 31

Cæteræ namque fœminæ, quia beſtiæ ſunt, per ſenſibilem tantummodo appetitum moventur ad appetendum, qui à natura ſola regitur, & per eum ea ſolum appetuntur, quæ ad ipſius Naturæ conſervationem requiruntur; unde eſt, quod animali finem à Natura ſibi deſtinatum adepto illico appetitus ille quieſcit, & ea de re, cum in illis finis coitus 32
ſit conceptio, non amplius, cum conceperunt, coitum appetunt. In homine vero præter ſenſibilem appetitum, qui à Natura regitur, reperitur etiam in- 33
telligibilis, qui Naturæ minimè ſubjacet, & quo non ſolum ea vult, quæ ſibi peculiaria ſunt, ſed ea quoque, quæ cæteri appetitus ſibi ſubminiſtrant; Etiamſi ergo inferior, ſive ſenſibilis appetitus ſuo fine potitus quieſcat, non quieſcit tamen ſuperior, ſeu intelligibilis, ſi ſibi ſenſibiles ſpecies à Phantaſia, cui à ſenſibus exterioribus tranſmittuntur, interim præſententur; & tunc non aliter quam cæteri inferiores appetitus, nec alia ad appetendum inſurgit, eademque, quæ ipſi volunt, proſequitur; quod quidem non niſi tunc evenit, cum hujuſmodi intellectualis appetitus, qui voluntas dicitur, non ſecundum debitum, ac rectum ordinem movetur; cum enim rectè, & ſecundum ſui naturam movetur, à 34
ſolo intellectu ad appetendum excitatur, ut alibi dixi. Canis verò, aut ſi quod aliud animal eſt quod 35
ſuperfœtet, & idcirco hoc peculiare habent, quia forte non unica conceptione implentur; unde non integrè quieſcit eorum ſenſibilis appetitus, quia non integre ſuo fine potitus eſt; neceſſe vero habebat canis, ad ſuæ ſpeciei conſervationem, ut unica vice

plures

plures pareret, non tamen plures unico coitu fortaſſe generari in illo potuerunt, quia mares huius ſpeciei, quod natura calidi, & ſicci ſint, paucum ſemen effundunt, aut fortaſſe alia ratio in his eſſet quærenda, quam tamen ad præſens inveſtigare minimè vacat; ſed neque ſolum in canina, verum in aliis quoque ſpeciebus illud idem eſſet quærendum, unde non ſatisfaceret ratio de caliditate canum in omnibus aliis.

SUMMARIUM.

1 *Superfœtatio quid.*
2 *Parei definitio examinata.*
3 *Quando fiat ſuperfœtatio.*
4 *Alex. in l. Cum quidam, explanatione hallucinatus,*
5 *Text. in l. Cum quidam, ſecundum Alex. non loquitur de ſuperfœtatione Confutat. n. 7. 11. 12. 13. 14.*
6 *Text. l. Cum quidam, ſecundum Alex. importat, quod ex una, eademque conceptione poſſint intra certum tempus plures fœtus gigni.*
8 *Superfœtatio non fit ex uno coitu.*
9 *Conceptus multiplex quomodo fiat.*
10 *Ex uno, eodemque coitu plures conceptus fieri poſſunt.*
15 *Quot dierum ſpatio poſt priorem conceptionem fieri poſſit ſuperfœtatio.*
16 *Terminus quadraginta dierum à plurib. acceptatus,*
17 *Quocunque prioris conceptionis tempore fieri poteſt ſuperfœtatio. Vide n. ſeq.*
19 *Superfœtatio rara exiſtit.*
20 *Ratio termini quadraginta dierum à multis aſſignati.*
21 *Superfœtatus conceptus quomodo poſſit augeſcere.*
22 *Paulus unde 60. dies ſuperfœtationi dicaverit.*
23 *Ex tempore intermedio partionis arguitur diſtantia conceptionis. Contrarium n. 25.*
24 *Mulier ſeptimo, nono, & decimo parit;*
26 *Gloſ. contra Alex. opinionem defenditur,*
27 *Fœtus facillime abortiuntur in ultimo menſe.*
28 *Eadem diſtantia eſt in naſcendo inter unum, & alium conceptum, quæ fuit in eorum conceptione. ut ibid.*

QUÆSTIO IV.

Quid ſit ſuperfœtatio, quomodo & quanto tempore poſt priorem conceptionem geri poſſit.

1 SUperfœtatio eſt conceptio ſupra conceptionem facta, ut ex ipſius rei natura elicitur, & ex modo, quo ea fit, quem tradit Hipp. *in lib. de ſuperfet. in princ.* & facit citata *l. Cum quidam §. ſuum hæ-*
2 *redem ff. de acquir. hæred.* Neque enim definitio à *Pareo* allata mihi probatur, non enim explicat rei naturam, niſi verborum circumvolutione eam declaret, ut ab ipſo factitatum eſt. Siquidem dicentes; quod ſuperfœtatio eſt ſecunda quædam conceptio, poſſumus & hanc ſecundam conceptionem factam intelligere poſt prioris conceptus editionem; neceſſe ergo habet *Parei* definitio ea, quæ ibi ſequitur, declaratione, nimirum, cum ſcilicet mulier gravida iterum concipit; nam ſuperfœtatio tunc fit,
3 ut aliàs dixi, cum mulier, quæ jam concepit, & gravida adhuc eſt ex novo coitu, ac novo ſemine, alium inſuper fœtum concipit.

4 Atque hinc patet error Alex. *in cit. l. Cum quidam ſub. n.* 4. qui vel male intellexit naturam ſuperfœtationis, vel male textum illum contra Gloſſ. opinion. interpretatus eſt. Duo enim aſſerit ille, quorum utrumque, ut mihi videtur, falſum eſt, nam primo dicit, quod text. ille non loquitur de ſuperfœtatione, quia neceſſum erat, quod ex novo ſemine fieret nova conceptio, quod tamen, inquit, textui huic manifeſte repugnat, quia vir mulieris, de qua ibi, jam deceſſiſſe ſupponebatur, unde non poterat mu-
5 lier illa ex novo coitu iterum concipere, ex quo concludit, textum illum de ſuperfœtatione loqui non
6 poſſe. Secundo dicit, quod intellectus ejus textus eſt, quod ex una eademque conceptione poſſint intra certum tempus plures fœtus formari.

Sed Alex. ut mea fert opinio, non bene textum 7
hunc ponderavit; nam cum ibi dictum eſſet, quod ei, quæ in utero habet, non licet pro humanæ Naturæ conditione alium fœtum ſupra priorem formare, additum eſt, hoc in aliquibus poſt certum tempus prioris conceptionis evenire, non tamen textus vult, quod ex uno, eodemque coitu poſſint diverſis vicibus plures conceptus formari, ut *Alex.* inquit: neque enim ex eodem ſemine fieri poteſt ſuperfœtatio, quippe cum illico atque ſemen in uteri cavitatem pervenit, ejuſque acetabulis, capitibus 8
nimirum venarum adhæſerit, conceptus ſuccedat, & ſi in uno tantum loco hæſerit, neque diſcuſſum fuerit, unicus tunc conceptus inſurgit, ſin autem in plures partes ſcindatur, pluribuſque locis ſeſe inſi- 9
nuaverit, plures emanant conceptus, at ſi non illico locis adhæſerit; tunc ſubito nullo interjecto tempore ſemen diffluit, & ab utero foras exit; ſi enim abſque hoc, quod concipiatur, retineretur, illico putreſceret, & dolores ingentes aliquoſque morbos, ac ſymptomata excitare poſſet, nam extra ſuum locum permaneret, neque ab ullo calore regulari poſſet, à proprio enim neceſſario extra ſua vaſa deſtitueretur. Argumento ſit, quod ſemen per noctem, vel etiam per integrum diem, imo etiam per duos retentum, & non conceptum, cum ab utero excidit, aut magis diffluens, & ſuper excalfactum, & male olens perſentitur. Ex uno ergo eodemque coitu plures formari conceptus verum quidem eſt, & probat Hip. *in lib. de Nat. Puer. in fine*, ſi ita intelligas, 10
ut omnes uno, eodemque tempore fiant, non autem in diverſis temporibus, & ſucceſſive, ita ut ex una parte ſeminis unus conceptus nunc fiat, ex alia vero alius, poſtridie, vel ſerius, ut exiſtimat Alex. cujus intellectus in hoc textu omnino venit rejiciendus. Et ex his falſum apparet id, quod Plinius, referente *Majol. dier. canic. colloq.* 3. *p.* 1. volebat, nimirum *gemellos unico coitu non concipi*, & conceptos pluribus commixtionibus eſſe genitos; eſt enim non modo contra Hippocratem, ſed contra ipſam experientiam, cum non rarò evenerit, ut ſemel tantum mulieres compreſſæ gemellos pepererint. Medicorum auctoritatibus idipſum comprobantibus annectantur illa Martialis *libro 9. Carm. Æpigr.* 42.

Namque ſemel futuit, generaret Horatius ut tres,
Mars ſemel, ut geminos Ilia caſſa daret.

[Confer Fœtum Muſſipontanum *Strauſſii* pag. 144.]

Patet igitur, textum hunc de ſuperfœtatione lo- 11
qui, ut ea verba declarant; *Quod quidem poſt certum tempus conceptionis evenit* Et ratio ab Alex. in contrarium allata, quod ideo dici non poſſit, textum illum de ſuperfœtatione loqui, quia mari- 12
tus illius mulieris deceſſerat, omnino vana eſt, & duplicem habere poteſt reſponſionem; primam, quod non erat neceſſarium in eo caſu, maritum 13
mulieris illius à priori conceptu facto, illico deceſſiſſe; poſſibile enim erat, quod etiam poſt ſex, aut ſeptem, & plures menſes deceſſiſſet; neque enim firmat textus, illum illico atque cum uxore coiverit, vitam obiiſſe.

Secundo reſponderi poteſt, quod ea verba non ap- 14
plicantur propoſito caſui; textus enim in iis verbis non de ea muliere ſigillatim, ſed de omnib. & univerſaliter loquitur, ac ſi dixiſſet; Cum hæc, de qua loquimur, unum gerat conceptum, nec mulieres denuo concipere ſoleant, dum adhuc utero gerant, (licet aliquando in nonnullis illud accidat, ut poſt certum tempus denuo concipiant) quæ nova conceptio ſuperfœtatio dicitur Non ergo de ea muliere, de qua ibi, ea verba ſunt intelligenda, ſed univerſaliter de toto fœminino genere; unde ratio ab Alex. aſſignata, etiamſi pro vera admitteretur, tamen non haberet hic locum. Sed videamus jam quot dierum, aut menſium ſpatio poſt priorem conceptionem fieri contingat ſuperfœtationem; nam ex *alias cit. l. Antiqui, §. ſed. ff. ſi parſ. hæred. pet.* terminus ſuperfœtationis videtur eſſe quadraginta dierum; tamen jam ſæpius adductus *text. l. Cum quidam.* nullum tèmpus præfixit ſuperfœtationi, ſed bene

per ea verba, *poſt certum tempus*, determinare viſus
eſt, quòd non quolibet tempore indifferenter fieri
poſſit. Sed ea verba exponens Gloſ. ibi, & alii, quos
citat. Alex. *ibid. num.* 4. dixit, hoc tempus intelligi
debere non termino quadraginta dierum; licet Paul.
ibid. num. 3. etiam uſque ad ſexaginta, terminum
16 hunc extendi voluerit. Priorem tamen opinionem
plerique ex Medicis acceptare videntur, teſtaturque
inter cæteros Marinell. *de Med. mul. lib.* 3. *c.* 4.
qui ſupra hoc tempus factam ſuperfœtationem por-
tentoſam exiſtimat.
17 Verùm Alex. ibidem ſentire videtur, quòd quo-
cunque conceptionis prioris tempore fieri poſſit ſu-
perfœtatio, & adducit ad hoc Raphaelis teſtimo-
nium, qui ex Jacobo Forolivienſ. Medico inſigni,
accepiſſe ſe dixit, quandam mulierem tertio poſt
18 primam conceptionem menſe ſuperfœtaſſe: quod &
alii Medici firmarunt, ut Nicol. *ſerm.* 6. *cap.* 22.
& alii, in quarto quoque menſe, ac ſuprà factam
vidiſſe ſe narrarunt Pered. *in Schol. ad Paſc. de cur.
morb. lib.* 1. *cap.* 55. Andr. Laur. *Anat. lib.* 8. *quæ-
ſtione* 32. & alia rara hujuſcemodi exempla habes
apud Schenck. *lib.* 4. *obſerv. de ſuperfœt.* Tamen
non abſque firma ratione, & ſummorum virorum
auctoritate locutum eſſe Gloſ. inibi dixerim, ſed
ſcitè admodum, ac prudenter; nam ſuperfœtatio,
19 licet quocunque tempore eventu rara exiſtat, plu-
rimùm tamen, nonniſi dum prior conceptus recens,
ac puſillus eſt, contingere ſolent; undè rectè aſſi-
gnatur quadraginta dierum terminus, in hoc enim
20 ſpatio adhuc fœtus vix integrè delineatus eſt, &
cùm admodum puſillus ſit, non multum locum in
utero occupat, quòd multò faciliùs evenit, ſi fœ-
mineus ſit, undè levi negotio poteſt ſupervenienti
ſemini locum præbere, cùm præſertim non adau-
ctus exiſtat, ut univerſum alimentum à matris cor-
pore demiſſum abſumens, poſteriorem conceptum
eo deſtitutum penitus relinquat; at, tranſacto præ-
dicto termino fœtus in multò majorem molem at-
tollitur, & uteri univerſam capacitatem ita occu-
pat, ut illum undique diſtendat: nam tunc tempo-
ris primùm venter attolli animadvertitur; quòd ſi
eo tempore coitu utente muliere ſemen virile ad
internam uteri cavitatem penetret, à priori conce-
ptu quò minùs hæreat venis ipſius uteri impedi-
tur; qua de re Ariſtot. *locis ſæpiùs citatis de hiſt. &*
21 *Gener. Animal.* ſuperfœtatum conceptum augeri
poſſe dixit, ſi proximè à priori concipiatur: nam
qui longo poſt tempore concipiuntur, perfici non
poſſunt, ſed dolorem excitantes, ſe, ac priorem
conceptum ab utero protrudunt. Atqui eadem for-
taſſe cauſa nimirum formationis, ac magnitudinis
ipſius conceptus, movit Paul. *in cit. l. Cùm quid. n.*
3. ut ſuperfœtationis terminum ad ſexaginta dies
22 prorogaret: nam plerique conceptus non niſi tan-
to tempore perfectè formati exiſtunt, & ad eam
magnitudinem perveniunt, quam alios in quadra-
ginta dierum ſpatio acquirere dicebam, atque in
his contingere poſſe ſuperfœtationem etiam intra
ſexaginta dies, non ita admirandum.
23 Cæterùm cùm Alex. videret Gloſſam *inibi* ex in-
termediorum dierum numero inter primum, & ſe-
cundum partum, arguere etiam diſtantiam tempo-
ris conceptionis inter unum & alium fœtum, Gloſſ.
opinionem reprobavit, quæ ex hoc, quòd mulier
illa, cùm quatuor eſſet enixa, poſt quadraginta
dies à partu quintum pepererit, concludit, totidem
24 diebus hunc quintum fuiſſe poſt priorem fœtum con-
ceptum. Nam cùm verum ſit, inquit Alex. quod
mulier & ſeptimo, & nono, & decimo pariat, po-
tuit mulier illa priores fœtus parere ſeptimo men-
ſe, quintum verò parere nono, & in hoc caſu po-
terat, inquam ego, vel non eſſe ſuperfœtatus hic
quintus, ſed ſimul cum aliis conceptus, vel pote-
rat, inquit ille, ſuperfœtatio contigiſſe tribus, aut
quatuor diebus poſt priorem conceptionem: non
videtur ergò ex diſtantia partionis argui poſſe di-
ſtantiam conceptionis.
25 Verum enim verò, licet admodum ſenſatè lo-
quatur Alex. tamen Gl. & ratione, & auctorita-
te innititur; ratione, quia cùm ſuperfœtatus con-
ceptus multò debilior priori ſit, ſi ſolummodò per
paucos dies poſt priorem conceptus fuiſſet, facilè
priori ab utero prodeunte, ſimul & ipſe prodiiſſet,
cùm parum diſtaret à partu, nam facillimè abor-
tiuntur fœtus in ultimo menſe, & per paucos dies
ante partum, Avic. 21. 3. *tract.* 2. *c.* 10. Ea igitur oc-
caſione facilè excidiſſet, ſi tam vicinus partui fuiſ-
ſet: ac ſi adhuc per quadraginta dies, vel quaſi ſu-
perfœtatus diſtabat à partu, non tam facilè exci-
diſſet. Facit etiam per Gloſſ. Hip. auctoritas *in
lib. de Nat. Puer.* qui gemellos (qui ſcilicet uno
congreſſu ſunt concepti) eodem die naſci tradit,
Valleſ. *in Epid. lib.* 3. *ſect.* 3. *text.* 26. unde Plaut.
in Menæchm. act. 5. *ſc.* 9.

MES. *Spes mihi eſt, vos inventuros fratres germa-
nos duos.*
Geminos, una matre natos, & patre uno, uno die.

eſſeque ſemper eandem diſtantiam in naſcendo in-
ter priorem conceptum, & poſteriorem, qui ſuper-
fœtatus ſit, quæ fuit in eorummet conceptione,
tradunt Fernel. Pareus, & Marinel. *locis ſuprà ci-
tatis.* Plurimùm ergò Gloſ. opinionem verificari
certum eſt, licet & Alex. ſententia aliquando, ta-
men admodum raro, veritatem habere poſſit.

[Admiratione digna ſequens eſt *Superfœtatio*,
quæ contigit in oppido *Binnikem* præterito ſeculo,
ſeqq. verſibus deſcripta.

Veurtenbergiaci *Ducis in regione perampla,*
Urbs jacet, hanc Biniken *Svevica lingua vocat.*
Ad Zabergoici *tractus confinia vergens,*
Clara Ganerborum *nobilitate Virum.*
Quam ditione tenet Romani maximus orbis
Præſul, ſi numen Cæſareum excipias.
Nempe Moguntinus *ſacer Archiepiſcopus illam*
Poſſidet, ut propriam: Quæ facilis pecori eſt;
Annua nam ſaturæ complent hic horrea meſſes,
Terra unci ſemper vomeris eſt patiens.
Vite ferax multa, Cerealia munera promens,
Annua cultori mellea muſta ſuo.
Hic locus eſt, è quo factum memorabile pandam,
Quale nec Antipodes, nec novus orbis, habent.
Currebant mille & quingenti, *cum tribus, anni,*
Quando erat in vivis par ſociale ſequens.
Adamus Strotzmann, *fato cui contigit uxor*
Barbara Schnozerii, *filia chara Patris.*
Quorum conjugium multiplice prole beavit
Præter naturam, Conditor Omnipotens.
Quinquaginta & tres *geſtavit corpore natos,*
Quos mater fotos edidit alma Viro.
Hæc quinquagenis Lucinæ experta dolores
Et quinis (referens obſtupeo) vicibus.
Octodecim vicibus producta eſt ſingula proles,
Et per quinque vices quinque dedit geminos.
Eſt enixa quater ternos, (mirabile dictu.)
Sex ſimul & gravidæ ſarcina matris erant.
Menſibus exactis quinque hæc, quos venter alebat.
Tres tulit in medium, tres uterum genuit.
Nonaque lux ſummos ſpargebat lumine montes;
Orta dies, horum ſurculus unus adeſt.
Poſt octo hebdomadas perarato è ventre micabat
Quintus, at interea ſextus opaca colit.
Qui decima hebdomada in dias quoque prodiit auras,
(Gignere vult mulier) concipit ergo iterum.
Augebat felix numerum ſeptemplice partu,
Viginti hebdomadis tres peperiſſe juvat.
Inde puerperio cùm vix egreſſa fuiſſet,
Obſtetrix aliam porrigit ex utero.
Poſt tres & mediam hebdomadem par ilia rumpit
Matris, id in gremio lactat abundè ſuo.
Ultima de ſeptem multorum cauſa dolorum
Progenies matri verè oneroſa fuit.
Ulnam & tranſverſos digitos tres longa fuiſſe
Creditur, ut ſpitbama nemo caput caperet.
In partu ſtetit illa dies tres, anxia prolis
Venturæ in lucem: quid ſit? Iova videt.
Audito gemitu, rediere in priſtina vires.
Atque vigor membris undique gratus adeſt.

Æru-

Ærumnas gravidæ manus omnipotentis abegit,
Viveret ut mœſtis mater opima ſuis.
Cùm neque mens poſſet neque pes defungier ullo
Officio, mulier redditur ecce ſibi.
Tertia namque ipſi & jam quinquageſima proles
Naſcitur; En venerem! En delicias Veneris!
Octo & triginta ſub luminis edidit auras
Natos fœta parens. Hic amor, hoc ſtudium!
Auxilio illa Dei non caſſa in vota vocato
Fœmina parturiens parturiebat ovans,
Incorrupta decem peperit cum quinque puellis
Fœminei decoris, gloria multa viro.
Sexus uterque ſuis conſtabat corpore membris
Integer, ut mancum nil reperire ſiet.
Deme novem atque decem, quos mors properata peremit,
Baptiſmi reliquos abluit unda ſacri.
Nonum nulla tamen proles ſuperaret in annum,
Spem ſenis licuit cernere conjugibus.
Quinquaginta hoc par junctum ferè duxit ad annos
Vitam, queis tenuis victus, amictus, erat.
Intima tam ſubitò compleri viſcera partu,
Vel quoque majori, quis potuiſſe putet?
Morte fera prIor VXor abeſt terrenaqVæ Ceſſit,
ConIVnCtè VIXIt ConnVbIo ſtabILI.
Haud mora, non longo poſt tempore, fata maritus
Clauſit, & in terra molliter oſſa cubant.
Donec ſumma dies perituro illuxerit orbi,
Atque pios manes ſidera ad alta vocet.
Hiſtoria hæc vera eſt ſed ne reputetur anilis
Fabula, in æde ſacra picta tabella jubet.
Exhibet ipſa tibi documentum Curia clarum,
Quod pinxit pictor Parrhaſia arte potens.
Miſſum eſt Ferdinando monumentum tale legendum
In ſcriptis, quod non fictitium eſſe putes.
Praga potens etiam didicit memorabile factum,
Sermo ubi de facto ſponſio multa fuit.
Nuncius ergò ruens, per tot mille oppida, in urbem;
Mandato procerum, verè ea facta refert.
Res miranda ſatis, nova, rara, & mira relatu!
In factis Deus eſt mirus & omnipotens.
Hæc mulier fœtaſſe ſuper pleriſque videtur.
Natura Myſtis: Haud ſecus ac lepores.]

PARS TERTIA.

DE MOLA.

SUMMARIUM.

1 *Quæ molam gerit, ſuſpectam ſuam pudicitiam habet.*
2 *An molam gerens prægnans dici debeat, & prægnantis gaudere privilegiis.*
3 *Mola quid ex aliquibus, confutatur, n. ſeq.*
5 *Mola propriè quid ſit, & num. ſeq. ex Laurentio.*
7 *Examinatur Laurentii definitio.*
8 *Mola quomodo generetur, ex Hipp.*
9 *Imbecillum, & morboſum differunt.*
10 *Imbecillum quod eſt, non illicò eſt præter naturam.*
11 *Semen non ſolum facultas eſt, ſed materia.*
12 *Mola plerumque cum vero conceptu geſtatur.*
13 *Ubertas alimenti non poteſt impedire fœtus formationem. Rationem vide n. ſeq.*
15 *Mola quid propriè, ex Hipp. mente:*
16 *Mola propriè quid, ex noſtra ſententia.*
17 *Duo præcipuè molarum genera.*

QUÆSTIO V.

Quid ſit Mola.

1 TRactatio hæc de Mola non modò non inutilis
Legum Profeſſoribus, ſed ſcitu quàm neceſ-
ſaria cenſenda, cùm circa eam rem non levis pon-
deris caſus occurrere poſſint: ſi enim mulier ali-
qua, quam minimè cum viris verſari conveniret,
& à lege, vel à Religione prohiberetur, molam gere-
ret, ſuſpectam pudicitiam ſuam haberet, cùm pleri-
que doctorum hominum ſuſpicati fuerint, imò pro
certo habuerint, molam non poſſe abſque viri con-
cubitu gigni, contra tamen ſentientibus aliis doctiſ-
ſimis pariter, ac præcipuæ auctoritatis viris.
Poteſt etiam de muliere, quæ molam gerat, il- 2
lud controverti, an gravida dici debeat, necne,
ita ut gravidarum privilegiis permittenda ſit gau-
dere, & an ex mola decedens, ex graviditate de-
ceſſiſſe ſit dicenda. Itaque non abſque ratione qui-
libet doctus Legumperitus hæc ignorare non debet,
ſi modò in evenientibus caſibus rectum judicium
ferre velit.
Videndum ergo ante omnia, quid propriè ſit mo-
la, multa enim molæ nomine inſigniuntur, in quo-
rum acceptione falli quilibet artis Medicæ imperi-
tus poſſet: nam non de omni mola dubitari con-
tingit, an abſque viri uſu generetur, ſed de mola
propriè ſic dicta, de cujus tamen eſſentia non con-
venit inter Medicos.
Quidam enim, inter quos ſunt Moſchio, & 3
Cleopatra *de morb. mul. cap.* 7. Aet. Tetrab. *lib.* 16.
cap. cap. 80. Paul. *ſuæ Med. lib.* 3. *cap.* 69. voluerunt,
Molam eſſe induratum vulvæ tumorem: quam ta- 4
men opinionem refellit, ac confutat Maſſaria *in*
Prælec. de morb. mul. c. 18. *in princ.*
Alii verò, ut Gal. 14. *Meth. c.* 13. *cl.* 7. & 14. *de uſu p.*
c. 7. *cl.* 1. & cum eo cæteri omnes, Molam carnem eſſe 5
dixerunt informem, ac otioſam, & hanc fuiſſe etiam
Hip. op. elicitur *ex lib. de ſteril. ante fin.* Galeni tamen 6
definitione non contentus Andr. Laur. *Anat. lib.* 8. *q.*
13. talem adduxit: Mola caro eſt informis, acciſa,
ac dura, in utero muliebri ex ſemine imbecilliore ge-
nita, quod confirmationem quidem aggreditur, ſed
ſanguinis copia obrutum finem ſuum aſsequi non
poteſt, & animalis loco carnem generat.
In hac tamen Laurentii definitione maximam dif- 7
ficultatem facit, quòd ex ſemine imbecilli molam
procreari dixerit, cùm tamen Hipp. 1. *de morb. mul.* 8
verſ. med. & *lib. de ſteril. verſ. f.* tradens modum,
quo mola generari ſoleat, dixerit, ubi copioſi men-
ſes paucum, ac morboſum ſemen conceperint: ma-
ximam enim differentiam ego facio inter imbecillum,
& morboſum, quam facit etiam ipſe Gal. *de ſympt.*
diff. cap. 4. *claſ.* 3. & ex Jureconſultis differre debi- 9
le, & morboſum, habetur *ex citatis probl. Act. de*
infirm. p. 1. *c.* 18. *n.* 1. Itaque aliud eſt firmare; quòd
mola ex morboſo ſemine generetur, aliud quòd ex
imbecillo: imbecillum enim ſemen conceptum im-
becillum gignet, morboſum verò morboſum præ- 10
poſterum ac non naturalem: non enim imbecillum
illicò præter naturam evadit, ſed benè morboſum.
Si velis ergo, formatricem ſeminis facultatem eſſe
imbecillam, formabit quidem, ſed imbecilliter; ſi
verò naturalem ſtatum mutaverit, & morboſa eva-
ſerit, tunc præpoſterè, & præter naturæ ordinem
efformabit, & tunc quidem non animatus fœtus,
ſed informis caro enaſcetur.
Prætereà cùm tam virile ſemen, quàm fœmi- 11
neum, & menſtruus ſimul ſanguis non ſolùm fa-
cultas ſint, ſed materia, ex qua omnia in corpore
generantur, Gal. *pluribus in locis,* & *præcipuè* 2. *de*
ſem. c. 2. *claſ.* 1. imbecillitas verò ſit tantum ex par-
te virilis ſeminis, & non ſolùm ex parte facultatis,
ſed etiam ex parte materiæ, quia pauca, ut Hipp.
dicebat, jure ea ſolùm malè conformata apparere
deberent, quæ ab ipſo ſemine tanquam ex propria
materia conflantur, non verò omnia promiſcuè, quia
& facultas, & materia tam ſeminis muliebris, quàm
menſtrui ſalva eſt, ac valida.
Et ad id, quod additur, formatricem ſeminis fa-
cultatem à ſanguinis irruentis multitudine obrutam
& ab opere impeditam fuiſse: reſpondeo, quòd hoc
ex eo demonſtratur falſum, quia mola plerumque 12
cum vero conceptu reperitur. Quomodo ergo mul-
titudo ſanguinis potuit ſemen impedire, quin mate-
riam informare poſset, ſi potior ejus pars in veri
conceptus alimentum abſumitur? præterquam quòd
ubertas alimenti non poteſt impedire fœtus forma-
tionem, ut tradit Mercur. *de morb. mul. c.* 3. nec
deeſt ratio: quia ſi hoc eſset, multò plures quàm 14
nunc concipiantur, molæ indies viderentur,
quia

quia multæ ſunt fœminæ, quibus tanta ſanguinis copia affluit, ut niſi per venæ ſectionem illis ab Arte dematur, dum utero gerunt, vel à Natura per conſuetas purgationes evacuetur, facillimè fœtus perdant. Si ergò in aliquibus ubertas alimenti impedire poſſet fœtus formationem, maximè poſſet in his, quod tamen evenire non videmus. Itaque ſi ad Hipp. mentem Molæ definitio tradenda eſt, ego talem afferrem: Mola caro eſt informis ex morboſo ſemine, & multo confluente ſanguine in utero generata, non aliter quàm verus fœtus generetur. Verumtamen ſi ex propria ſentent. Molam definire licèt; dicerem, Molam *carnem eſſe informem ex fœminino ſemine, ac ſanguinè maſculeo deficiente, quod formam præbere potuerit, generatam in utero, non ſecùs ac verus conceptus generari ſoleat*: cujus definitionis rationem ex ſequentibus habebis.

Notandum verò, quid propriè Molæ nomine accipi debeat, quod licet ex prædicta definitione habeamus, tamen ſciendum, multa molæ nomine etiam inſigniri, ut ventoſitas in utero collecta, quæ Mola ventoſa dicitur; atque ibidem coadunata, & dicitur Mola aquea; & hujuſmodi, quæ tamen æquivocè tantùm molæ vocantur, quarum omnium differentias qui ſcire cupit, legat recollecta per Schenck. *lib. 2. ſuar. obſervat. Tit. prop de Mola*. Eſt inſuper quando in utero non tamen in cavitate, ſed vel propè os, aut alibi, propendentes carunculæ generantur, quæ non eo modo, quo fœtus procreantur, ſed ex ſuperfluitatib. ad eas partes præcipitatis, & hæc quidem molæ vocari non poſſunt; ſic neque tumores, nec hujuſmodi quicquam præter id, cui allata convenire poſſit definitio.

17 Eſt autem vera mola in duplici differentia, nam nonnullæ nutriuntur ſolummodò, non tamen vivere videntur, & hæ inanimatæ jure vocantur: aliæ autem non ſolùm nutriuntur, ſed etiam vitæ ſenſu participes videntur eſſe, & animalium quorundam formam, ut bufonum, ranarum, tincarum, lacertorum, ſolearum, & hujusmodi imitantur, quæ animatæ molæ ob id dicuntur, & de utriſque ad præſens hæc inſtituitur oratio.

SUMMARIUM.

1 *Mola non generatur abſque virili ſemine.*
2 *Mulierem nemo unquam vidit, molam, aut ſimile quidpiam ſine viro gerentem.*
3 *Nullus conceptus in viviparis poteſt absque concurſu maris & fœminæ generari, declaratur n. 22.*
4 *Nihil poteſt fœmina inter vivipara quicquam per ſe generare, ut poteſt inter ovipara.*
5 *Formationis omne principium à Maris ſemine. vide n. 24.*
6 *Secunda ratio, quòd Mola non poſſit abſque virili ſemine gigni. vide n. 29.*
7 *Mola generatur ex ſolo fœminino ſemine, & numero ſequenti.*
9 *Prægnantes præ cæteris molas gerunt.*
10 *Mola cum vero conceptu generari ſimul non poteſt.*
11 *Mola ſuperfœtari non poteſt, ſi ex virili ſemine generationem ſortiatur, & cur n. 14.*
12 *Hiſtoria Molæ ſuperfœtatæ, probatur in eo caſu non potuiſſe eſſe ſuperfœtatam molam, ſeq.*
15 *Mola ex ſolo muliebri ſemine conflatur, rationem vide num. ſeq.*
17 *Semen non ſolum facultas eſt, ſed materia.*
18 *A privatione ad habitum non datur regreſſus.*
19 *Semen ſanguis erat.*
20 *Caro quid ſit.*
21 *Nulla ſpermatica pars generari poteſt niſi ex utroque ſemine.*
23 *Non naturalis effectus etiam non naturali modo eſt producendus.*
25 *Mola in viviparis reſpondet ovo in oviparis.*
26 *Amatus Luſitanus reprehenſus.*
27 *Mola in greſſilibus, & ſubventanea ova in oviparis uno eodemque modo generantur.*
28 *Ovi ſubventanei generatio magis ſecundùm naturam in oviparis, quàm generatio molæ in greſſibilibus.*
30 *Mola quomodo generetur ex ſolo fœmineo ſemine.*
31 *Motus ad veram generationem requiſiti.*
32 *In iis, quæ viris non utuntur, cur non generetur Mola, & aliam rationem, vide num. ſeq in virginibus locum habentem, & in viduis n. 34.*
35 *Mola quo pacto generetur.*
36 *De vitalibus molis major dubitatio eſſe poteſt, an abſque virili ſemine generari valeant.*
37 *Magis ſuſpecta habenda ejus mulieris pudicitia, quæ vivam Molam, quàm quæ inanimatam gereret.*
38 *Magnum indicium violatæ caſtitatis eſſe poteſt Molæ contrarium. n. ſeq.*
40 *Equæ abſque Mare concipiunt ex vento.*

QUÆSTIO VI.

Utrùm mola abſque viri concubitu generari poſſit.

De Molæ generatione maxima controverſia eſt
inter Medicos, aſſerentib. nonnullis, nullo
modo abſque viri uſu, ac virili ſemine gigni poſ- 1
ſe; contrà verò contendentibus aliis, non niſi ob
defectum virilis ſeminis eam procreari: utrique autem ſuis argumentis, ac rationibus ſuam ſententiam tuentur.

Prioris ſententiæ videbatur eſſe *Hipp.* qui docens
modum, quo fieri ſolet Mola, dicebat, ex pauco,
ac morboſo ſemine concepto, & multis ad illud
confluentibus menſtruis eam gigni, unde cùm dixerit ex ſemine fieri, ex virili ſemine intelligere videbatur, ac profectò ita illum ſenſiſſe non dubito;
ſed Fortu. Fidel. *lib. 3. de relat. Med. c. 5.* invitum
fortaſſe Hippocratem ancipitem in ea re facit, cùm
tamen ejus mens ſatis ſuperque aperta videatur,
quam etiam notam fuiſſe Gal. credendum. idcircò
illum 14. *part. de uſu p. c. 10. claſ.* 1. ſeriò affirmaſ- 2
ſe, nunquam aliquem fuiſſe, qui mulierem viderit,
molam abſque viri uſu gerentem.

Ariſt. quanquam in modo generationis evariat, 3
tamen in eo convenit, quòd nonniſi ex ſemine virili fiat; tametſi *in lib. 10. de hiſt. anim. cap. ult.* (ſi modò Ariſt. ejus libri auctor eſt, nam aliqui de ca re dubitant) innuere videbatur, quòd ex defectu alterius ex ſeminibus, concurrente uteri caliditate, & attrahendi facultate, generetur.

Galeni porrò opinionem maxima Medicorum pars ſecuta eſt, ita ut magis communis ea opin. effecta videatur. Fuit etiam ejuſdem opinionis Actuar. *lib. 1. Meth. med. cap. 22.* ſed ex recentioribus adhærent præcipuè ſeqq. Fernel. *Phyſiol. lib. 7. capite* 8. & Pathol. *lib. 6. c. 5.* Montanus *de Uterin. affect. in princ.* Amat. Luſitan. *curat. Medic. centur.* 4. *curat.* 46. Cordæus *in princ. de morb. vulg.* Holler. *de morb. intern. lib. 1. c. 16.* & ibi Duretus *in exercitat. ad prædictum cap.* Maſſar. *ſuæ pract. lib. 4. c. 8. & in præleg. de morb. mul. cap.* 8. Riolan. *in Method. part. ſect. 4. tractatu 2. cap. 9.* Rueff. *de hom. concept. lib. 5. cap. 1.* Capivacc. *Med. pract. lib. 4. c. 7.* Vidius Jun. *de curat. memb. lib. 11. c. 20.* Rondelet. *in Meth. lib. 2. cap. 67.* Hucher. *de ſterilit. lib. 3. c. de Mola.* Piſo, *de cognoſc. & cur. morb. lib. 3. c. 53.* Pareus *lib. 23. c. 53.* Altomar. *de medend. hum. corp. mal. c. 112.* Zoroaſt. Tinell. *Conſult. Med. conſ.* 11. Herman. Gorbeus *ſui Gynæcei lib. 2. cap. 3.* Andr. Laur. *Anat. lib. 8. quæſt.* 13. Hercul. Saxon. *in ſua med. pract. lib. 4. c. 30.* Plater. *in prax. tract. 3. cap.* 3. Zecch. *Conſult. Med. lib. 1. Conſult.* 86. Roderic. à Caſtr. *lib. 3. de morb. mul. c. 7.* Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. libro decimo problem. 8. per totum, & alii quàm plurimi*, qui & ratione, & experientia, quæ ſequitur, nituntur.

Ratio eſt: Nullus conceptus in viviparis poteſt
abſque concurſu maris, & fœminæ generari, unde, cum & ipſa Mola conceptus quidam ſit, licet
mendoſus, non poterit abſque utriuſque opera fieri: neque enim in viviparis, ſicuti in oviparis, po- 4
teſt fœmina per ſe quicquam generare; in iis etenim fœmellæ abſque maris opera aliquando ova in-
ter ſe generant, at non ita in viviparis poteſt con- 5
tingere, quia omne formationis principium à maris eſt ſemine, Gal. 14. *de uſu part c. 7. claſſ.* 1.

6 Sed ratio; quæ ab experientia deſumitur, inſuperabilis omnino eſt, cùm experientia ſit rerum Magiſtra. Nam ſi Mola ex ſolo muliebri ſemine generari poſſet, plurimùm quidem in virginibus conſpiceretur jam nubilibus, aliiſque juvenculis mulierib. coitu non utentibus: cùm enim in his plurimum ſemen aggregari neceſſe ſit, ſi quando vel ex ſe polluerentur, vel illis ex ſomnii ludibriis pollutio accideret, facillimè molam conciperent, quod tamen nunquam viſum eſt, Gal. teſte, *ubi ſuprà*.

7 Contrariæ tamen ſententiæ omninò ſunt viri doctiſſimi, ac claſſici, qui ſequuntur: Avic. 21. *tertii tract. 2. cap.* 18. Gordon. *in lil. part.* 7. *cap.* 18. Valleſc. *in Philon. lib.* 6. *cap.* 15. Pedemont. *in addit. ad Meſ. pract. ſumm.* 4. *cap.* 15. Santacr. *in pract. progn. tract.* 6. *cap.* 21. *rubr.* 27. qui præ cæteris clarius id explicat. Scaliger. *Comm. lib.* 10. *de hiſt Anim. text.* 43. Lemnius *de occult. Nat. mirac. lib.* 4. *cap.* 19. Rocheus *de morb. mul. cap.* 7. Bonacciol. *in Ennead. mul. c.* 5. Valleſius *contrad. Med. lib.* 2. *cap.* 7. *inf.* Marcell. Donat. *hiſtor. mirab. lib.* 4. *cap.* 25. Fuchſius *ſuæ pract. lib.* 3. *c.* 28. Padilaſ. *de cur. morb. lib.* 1. *cap.* 58. Marinell. *de Med. mul. lib.* 2. *cap.* 26. Joſeph. *de Conticill. pract. ration. lib.* 3. *cap.* 37 Fortun. Fidel. *ubi ſupra* Mercur. *in lib.* della commare, *lib.* 2. *cap.* 41. & eam etiam tanquam probabilem afferunt, *Actuar.* pro contraria ſententia *ſuprà citatus*, Alex. Benend. *lib.* 25. *cap.* 34. Camil. Ravenn. *in Method. ration. cap. de Mola.* Taurell. *in comm. lib.* 3. Breviat. Arnal. *c.* 5. Anton. Ponte. Santacr. *de Hipp. Philoſoph. text.* 73. *rubr.* 9. *reſponſ. ad Arg. ad* 3. Peramatus *in append. de Homin. procreat. in princ.* & concedit ut poſſibilem Epiphan. Ferdin. *lib.* 3. *Theor.* 38. & noviſſimus omnium Morius *in Method. med. morb. mul. per venæ ſect. lib.* 2. *cap.* 29. *& alii plures*; & videtur de mente Plutarchi *in præceptis connubialibus, in fine*; ſed & Gal. *lib.* 2. *de ſemine* admittit, viragines ex ſolo proprio ſemine concipere poſſe, niſi menſtruis deſtituantur. [Vid. *Hortius* tom. 1 pag. 299. tom. 2. pag. 71.]

8 Ego utramque opinionem examinans, ac diligenter diu, ac multum rei naturam perſcrutatus, anceps longo tempore, ac veritatis incertus exiſtens, tandem in Avic. ſententiam inclinavi, quam evidentiores, ac magis probabiles rationes mihi perſuadebant, eamque dehinc diligentiùs exactiuſque examinans, validioribus, ac nonniſi neceſſariis, ut mihi videtur, rationibus confirmavi, præſertim cùm rationibus in contrarium adductis promptam haberem reſponſionem.

9 Plurimùm verò me movit, quòd viderim molam frequentiùs cum vero conceptu, quam ſolam à mulieribus geſtari; hoc enim & experientia conſtat quam confirmant, Ariſtot. *lib.* 4. *de generat. Anim. c.* 7. & Avic. *lib.* 3. *fen.* 21. *tract.* 2. *c.* 18. & notant ex recentioribus Varand. *lib.* 2. *de morb. mul. capite* 5. & Daniel Sennert. *lib.* 4. *pract. part.* 2. *ſect.* 4. *cap.* 9. Mola ergo in prægnantibus vel una cum vero conceptu ex eodem ſemine, uno eodemque congreſſu erit generata, vel ſuperfœtata erit. At ſi ex ſemine virili neceſſariò procreari debeat, horum neutrum dici poterit.

10 Nam quòd ſimul cum vero conceptu generari non potuerit, patet, quia Mola ex morboſo ſemine fit, verus conceptus nonniſi ex ſano; conſtat autem ſemen illud ſanum fuiſſe, non verò morboſum, quia ex eo verus conceptus conflatus eſt; abſurdum verò eſſet dicere, partim morboſum fuiſſe, partim ſanum. Præterquam quòd ſi mola non ſolùm ex morboſo ſemine generari debuit, ſed & ex multo confluente ad uterum ſanguine, hoc in hujuſmodi caſu non potuit habere locum, quia portio ſeminis, ex qua verus conceptus generatus eſt, tanquam calidior, & robuſtior ea portione, quam morboſam fuiſſe dixeris, ad ſe potiorem, & calidiorem, & majorem ſanguinis partem attraxit; deficiente ergo ea ſanguinis copia, Mola non potuit unà cum verò conceptu generari.

11 Neque etiam in prægnantibus Mola ex ſuperfœtatione procreari poterit, ſi ex ſemine virili gigni debeat; licet Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. cap* 3. & Per. Sal. *in Annot. ad Altom. pract. c.* 113. voluerint, molam ex ſuperfœtatione fieri poſſe, quanquam ex ſemine virili generari tradunt, argumento ducti hiſtoriæ ab Hipp. enarratæ 5. *Epidem.* de uxore Gor-
giæ, quæ poſt fœmellæ partum, quadraginta dierum 12
ſpatio interjecto, molam peperit. Sed non conſiderarunt viri doctiſſimi, ex hoc minimè argui poſſe, Molam in eo caſu fuiſſe ſuperfœtatam, quia mola, cùm ſit quid præter naturam, non habet determinatum tempus ſui exitus, nam aliquando per integros annos, & per totum vitæ curriculum geſtatur, ut aliàs dixi; itaque poterat in eo caſu Mola unà cum vero conceptu eſſe generata, & dehinc, eo ſpatio interjecto, foràs ejecta.

Sed cur ſuperfœtari non poteſt Mola, ſi ex vi- 13
rili ſemine gigni deberet? Quia cùm os uteri conniveat, & ſemen, ex quo mola concipitur, & ſpiritibus deſtitutum, ac craſſius exiſtat, quàm oporteat ut ex Hipp. habetur 2. *de morb. mul. ante f.* Cæſalpin. *Art. Med. lib.* 8. *cap.* 11. non poteſt ad uteri cavitatem pervenire, & uteri internum oſculum penetrare. Quibus adde eandem rationem, de qua ſuprà: nam cùm requiratur ad Molæ generationem ſanguinis multitudo ipſum ſemen obruentis, & formatricem virtutem opprimentis, & non poſſit ea in hoc caſu adeſſe, quia potiorem, & calidiorem ſanguinis partem ad ſe verus conceptus attrahit, & fœculentior, ac frigidior relinquitur, quæ ad molæ generationem non ſolùm concurret, ſed eam omnino impedire poterit: Reſtat ergo, ut cum non potuerit mola ullo ex traditis mo-
dis procreari; ſi ad ipſius generationem virile ſe- 15
men concurrere debuiſſet, aliter conflata ſit, modo videlicet, de quo inferiùs dicemus.

Præterea in mola ſemper generatur caro quæ- 16
dam ejuſdem ſemper conditionis, quod eſſe non deberet, ſi ex morboſo ſemine generaretur, nam quod morboſum eſt, cùm non ſemper eodem modo morboſum ſit, ſed multùm evariet, deberet etiam ſiquid ex eo gignitur variare. Cùm effectus ergo ſemper ſit idem, ac uniformis, dicendum videtur, quòd ab agente Naturali ſit. At à ſemine virili non poteſt eſſe, quia ex hoc, ſi muliebri admiſceatur, generaretur conceptus naturalis, ac vetus: ergo potius à muliebri ſemine, virili deficiente, procreatam fuiſſe dicendum eſt, nam quia hoc agens naturale eſt, idcircò uniformiter ſemper agit, quia verò à virili deſtituitur, idcirco non verum, ſed mendoſum conceptum gignit, quod quidem per accidens eſt, operatur enim quantum eſt ex parte ſui, nec niſi, ut dixi, ob defectum alterius, in operando deficit.

Maximè verò præter hæc urget, quod ſequitur, 17
cùm etenim ſemen non ſolum facultas ſit, ſed materia, Gal. 2. *de ſem. c.* 2. *claſſ.* 1. ſi mola ex utroque ſemine generatur, deberet in ejus molæ ac conſtructione aliqua pars ſeminalis conſpici: at contra in mola nihil conſpicitur, niſi ſpecies quædam carnea quam ex ſanguine generari ſatis conſtat, & te-
ſtatur Galenus *primo de ſem. cap.* 10. At tale quid ex 18
ſemine fuiſſe procreatum dicendum non eſt, quia
à privatione ad habitum non datur egreſſus, ut com- 19
mune eſt Philoſophorum axioma; at ſemen ſanguis jam erat, Gal. 2. *de ſem. cap.* 2. ſi ergo ex eo caro
generatur, in ſanguinis naturam denuò illud re- 20
meaſſe oportuiſſet, nil enim aliud caro eſt, quàm ſanguis conſtantem habens ſubſtantiam & non fluidam Gal. 1. *de nat. fac. cap.* 10. *claſſ.* 1. Quòd ſi dicas, eandem rationem eſſe de ſemine muliebri, ſi ex eo ſolùm mola generetur, dico, quòd nulla ſpermatica pars poteſt abſque utroque ſemine generari, eod. Gal. teſte *ibid. lib.* 1. Neque tamen membranam, qua mola quæque obvolvitur ex virili ſemine conflatam fuiſſe dicendum; nam ſimiles membranas ex fœmineo duntaxat ſemine produci docuit Gal. *ubi ſuprà*, *à cap.* 7. & firmat Rueff. *de hom. conc lib.* 5. *c.* 1. Itaque cum in mola ſatis appareat id, quod ex ſanguine, & fœ-

& fœmineo ſemine genitum eſt, quicquam vero à virili generatum minime conſpiciatur concludendum videtur, virile ſemen ad molæ generationem minime requiri. Sed & ſequens ratio non parum urgere videtur, nempe quod videamus, non ſolum abſque ſemine virili, ſed abſque ullo prorſus ſemine alias, non tantum carnis fruſta, veluti mola, ſed etiam animalia viventia generari, ex ſolo nimirum calore quocunque & materia. Si ergo hoc, quod majus quid eſt, abſque ſemine generatur, quid obſtat, quo minus mola abſque ſemine ſaltem virili generari poſſit; quin & alias carnoſas excreſcentias & in utero, & alibi obſervamus, abſque ullo ſemine generatas ex ſolo ſanguine. Addamus inſuper aliam non contemnendam quidem rationem, & eſt quæ ſequitur. Mola in mulieribus tantum, non in fœminis cæterorum Animalium procreatur, & in Mulieribus quidem plurimum utero gerentibus, rariſſime in aliis, ejus rei cauſam non etiam aſſignari poſſe mihi perſuaſerim, niſi quod non recipiente utero ob oſculi interni occluſionem virile ſemen. Mulier ſemen proprium concipit, quod deſtitutum ſemine virili in molam degenerat.

Ad rationes autem in contrarium adductas, dicamus ad primam, quod verum quidem eſt, in vera ac naturali conceptione debere fieri concurſum
22 maris, & fœminæ; in non naturali vero, ac falſa conceptione, veluti eſt mola, hoc nullam habere neceſſitatem: videtur enim, quod non naturalis effe-
23 ctus etiam non naturali modo ſit producendus, & quod non naturaliter diſpoſitæ cauſæ non ſecundum Naturæ ordinem operentur; licet enim fœmineum ſemen ac ſanguis menſtruus agentia naturalia ſint, tamen in ordine ad generationem non ſunt naturaliter diſpoſita, ſi virili ſemine deſtituantur.

Quando ergo dicitur, omne formationis princi-
24 pium à mare eſſe, de naturali conceptione, ac formatione, non vero de non naturali eſt intelligendum. Simili enim ratione vides indies, ovipara etiam abſque maris opera ova intra ſe gignere, quæ tamen generationi inepta ſunt; licet de vulturibus Baſilius Magnus, referente Cœlio, *lect. antiq. lib.* 27. *c.* 17. *in f.* dicat, etiam ſubventanea ova citra coitum progignere fertilitate inſignia, ecquidnam obſtat, quo minus tale quid in viviparis generari poſſit? ſi enim mola ut Gal. placet 14. *de uſu part. c.* 7. *claſſ.* 1 ovo reſpondet, nulla ratione video, cur, quemadmodum gallina inter ovipara ovum ſi-
25 ne mare generat, ſic & mulier inter greſſilia non poſſit molam abſque viri opera generare; nam Galenus ad hoc nihil aliud adducit præter experientiam propriam, cui tamen poſſunt aliorum doctorum hominum experientiæ contrariari, nam & in aliquibus viderunt alii, molam abſque viri uſu fuiſſe geſtatam. Unde non debebat tam audacter, ne dicam impie Amat. Luſit. *curat. Med. cent.* 4. *curat.*
26 30. religioſam illam mulierem impudicitiæ damnare ſola Galeni auctoritate fultus; nam fortaſſe poterat in religioſa illa, mola abſque ullo peccato fuiſſe generata, ut in aliis eveniſſe conſtat.
27 Dicamus ergo nos, quod & mola in greſſilibus, & ſubventanea ova in oviparis, uno eodemque mo-
28 do generantur; licet ovi generatio in his minus extra naturæ legem videatur eſſe, quam molæ generatio in illis; à natura enim eſt, ut ovipara ova intra ſe procreent, ita ut prius intendatur ovi conformatio, dehinc caloris communicatio à ſemine maris, ut prolificum reddatur; in greſſilibus autem Natura non intendit generare molam, ſed ſemper generare perfectum conceptum ex utroque ſemine ſimul commixto uno eodemque tempore, & idcirco concurſus maris, & fœminæ fieri debet in ſeminum emiſſione; quod in illis neceſſarium non eſt, ſed ſufficit, ſi id, quod à fœmina intra ſe generatum eſt, ſucceſſive à maris ſemine foveatur; cujus rei rationem afferre cum non vacet; in aliud tempus rejiciemus.
29 Ad experientiam porro in contrarium adductam jam reſpondere par eſt; conſtat enim, inquiunt, nullam mulierem abſque viri uſu molam unquam geſtaſſe (licet forte & virgines, & viduæ molam aliquando, ut dixi, abſque ulla pudicitiæ nota geſtaverint, ut ex hiſtoriis patet relatis per Schenck. *ſuarum Obſervat. lib.* 4. *tit. de Mola.*) Sed ponamus, 30
nullam unquam abſque viro molam concepiſſe, & ejus rei rationem adducamus; primo ergo dico, quod in conceptione duo motus conſiderandi veniunt; prior colli uteri, & ipſius etiam corporis uti attrahentis & allicientis ad ſe virile ſemen, ut in ingerendis cibis ſtomachus, aut gula factitant, Galen. 1. *de ſem. cap.* 14. *de uſu part.* 11. *claſ.* 1. ſecundus motus eſt vaſorum ejaculantium; qui motus expulſionis eſt. Cum ergo mulier viro utitur, ſi virile 31
ſemen aptum generationi ſit, utroque motu concurrente; vera ac naturalis conceptio ſit, at ſi temperamentum ſit, & generationi ineptum, vel non poſſit ad uteri ſinum penetrare, tunc quidem, non tamen ſemper, ſed profecto interdum, eodem utroque motu concurrente, & muliere calidiore exiſtente, & natura multum conceptionis avida, conceptio quidem ſit, ſed mendoſa; nam ſolum muliebre ſemen concipitur, virili ob ſui temperantiam, & ineptitudinem ex ſe excidente. In iis vero, quæ coitu non utuntur, ſed vel ſponte, vel involuntarie ſemen ejiciunt, nullo modo conce- 32
ptio fit, quia ſolum motus expulſionis in ea actione concurrit; vel ſi aliquis motus attractionis fiat, debilior eſt quam ſit neceſſarius, cum ex minori delectatione fiat, deficiente ſemine virili, quod attrahat, quo tantopere ipſe uterus delectatur; unde eſt, quod non tam facile poteſt uterus ſupra ſemen recolligi, cum fortior ſit motus expulſionis ejaculantium vaſorum, quam motus attractionis colli, & corporis ipſius uteri, quamobrem facillime, & omnino ſemen mulieris excidit. Præterquam quod, ut dicebat Mercurial. in coitu plurimum, & multo magis quam in ſimplici pollutione, muliebria loca caleſiunt; & ex ea concalefactione ſanguis ad ea confluit, ut quo ſemen muliebre jam avide à natura retentum nutriri faciliori negotio, ac foveri poteſt, ac coadjuvari, ut ad actum reducatur; in ſimplici vero pollutione neque tanta locorum calefactio, neque ille ſanguinis concurſus fieri ſolet.

Sed adducamus aliam rationem; quæ fortaſſe 33
pleriſque magis arridebit, & eſt hujuſmodi: In Virginibus venæ, ac viæ omnes ad uterum pertinentes anguſtiores ſunt. Valleſ. *in* 3. *Epid. ſect.* 3. *Ægr.* 12. quam in iis, quæ & viro utuntur, & aliquando pepererunt; in talibus enim venæ ex partus occaſione ampliores multo redduntur, teſte Hipp. *in lib. de Nat. Puer. in fin. & de morb. mul.* Itaque cum ad molæ generationem requiratur confluxus ſanguinis, & hic talis confluxus non fiat, etiamſi interdum ex ſe polluantur, tamen neque molam, neque ſimile quidpiam concipiunt, deficiente ſanguine ad ſeminis proprii alimoniam, ac ipſo etiam ſemine non tanta vi attrahendi dotato, quanta neceſſe haberet, ut conciperetur, nam frigidiuſculum eſt; non confluit ergo ſanguis ad uterum in virginibus, ut in iis quæ viro utuntur, ob vaſorum anguſtiam, quæ cauſa ceſſat in aliis.

Sed etiam in viduis caſtam vitam degentibus, ea- 34
dem ratio poteſt habere locum quippe cum ex intermiſſione coitus deſueſcat Natura ſanguinem conſuetum ad uterum demandare; unde eſt, quod tam in viduis, aliiſque mulieribus caſte viventibus quam in virginibus viro maturis, plurimum reperies menſtruorum defectum; nam & ex coitus etiam uſu venæ laxiores fiunt, eod. Hipp. *ibid.* docente; unde facilius in his quæ coitu utuntur, ſanguis ad uterum confluere poteſt ad Molæ generationem.

Ex quibus denuo colligamus modum, quo mo- 35
la generatur; ſiquidem Natura valde conceptionis avida exiſtente, cum ex aliqua præternaturali, aut accidentali cauſa non licet illi verum conceptum ex utroque ſemine progignere, ex altera tantum procreare tentat, & ſolum muliebre ſemen concipit, retinet, ac foveat, ſanguinem ad ſui nutri-

nutritionem ad uterum illico relegans; ſed quia à ſemine virili deſtituitur, conceptam materiam efformare, nec vivificare poteſt, ſed quantum ex parte ſui poteſt, operatur.

Et hæc quidem de non vitalibus molis magna
36 ex parte accipias velim; de vitalibus enim molis valde quidem dubitandum eſt; neque enim poſſibile mihi videtur, ut muliebre ſemen tantum poſſit, ut vitam ſubjectæ materiæ impertiri valeat, in quam etiam opinionem inclinat Marcel. Donat. *lib.* 4. *Med. Hiſt. mirab. cap.* 25. & tamen hoc ipſum abſque dubio non tranſit; quanquam ego
37 ſemper magis ſuſpectam ejus pudicitiam haberem, quæ vivam molam geſtaret, quam quæ non vitalem. Imo profecto de quacunque magnum indicium violatæ caſtitatis ex generatione molæ deſu-
38 merem, cum alias rariſſime in iis, quæ viro non utuntur, gigni manifeſtum ſit; licet virile ſemen ad ejus generationem, neque ut efficiens, neque ut materialis cauſa concurrere mihi videatur.

Verum enim vero adhuc hæſitabundus in ea re ſatis ſuperque ſum, cum non tam difficile mihi videatur, molam in muliere ex ſolius mulieris ſemine abſque viri uſu generari, quam difficile perſuaſu mihi eſt, quod perfecta quædam animalia veros, ac quaſi perfectos conceptus licet debiles, & parum vitales, abſque maris opera generare poſſint, & tamen conſtat, multorum, ac magnorum virorum teſtimonio, equas abſque mare concipere, ſed imbecillos fœtus parere. Varro *de re Ruſt. lib.* 2. *cap.* 1. Plin. *nat. hiſt. lib.* 8. *cap.* 42. Virgil. 3. *Georg.* Solin. *de ſit. orb. lib.* 3. *cap.* 26. *&* 56. Columell. *de re Ruſt. lib.* 6. *cap.* 27. Avic. quem citat, & ſequitur Albert. Magn. 6. *de Anim. tract.* 3. *cap.* 2. Geſner. *in hiſt. anim. lib.* 1. *c. de Equo T.* 1. Alb. Woton. *lib.* 5. *de diff. Anim. cap.* 101. de cujus rei veritate facundiſſ. Poeta Torq. Taſſ. in ſuo majori opere. Cant. 7. *ſt.* 66. ad Virg. imitationem ita habet:

Queſto ſu'l Tago nacque, ove tal' hora
L' avida Madre del guerriero armento,
Quando l' alma ſtagion, che c' innamora
Nel cor l' iſtiga il natural talento,
Volta l' aperta bocca incontro l' ora,
Raccoglie i ſemi del fecondo vento,
E de' tiepidi fiati, o meraviglia,
Cupidamente ella concepe, e figlia.

Quod verò multum huic rei fidem augere poteſt, eſt Homeri teſtimonium, qui ante hos omnes *Iliad.* 16. *tranſ. princ.* Xanthum, & Balium Achillis equos ex Zephyro natos dicit in carminibus:

Quapropter & Automedon duxit ſub jugum veloces equos,
Xanthum, & Balium, hi de quo ſimiliter ventis volabant:
Quos peperit, Zephyro vento Harpya albis pedib.
Paſcens in prato juxta fluxum Oceani.

Et 20. ejuſdem.

Hujus ter mille equæ paludem circa paſcebantur
Fœminæ, pullis exultantes teneris:
Has Boreas amavit paſcentes.
Equoque aſſimulatus condormivit nigriiubo.
Hæ verò gravidæ factæ pepererunt duodecim pullos.

Id autem ab Homer. non fabuloſe dictum teſtatur Pier. Val. *Hierog. lib.* 18. & Æmil. *de rumin. in princ.* Fabuloſam tamen judicat eam inter Jureconſultos Carranza *de part. cap.* 20 *quæſt.* 7. *n.* 83. & ſequitur illum Torreblanca *Dæmonol. lib.* 2. *cap.* 17. *n.* 24. Sed id ipſum quod de equabus narrant alii, de tigribus jactat Claudian *de Rapt. Proſerp. lib.* 3. *verſ. fin.* ſed & de vulturibus hæc eadem fœcunditas prædicatur, ut quæ ſimiliter ex vento abſque mare concipiant, teſtimonia Æliani *de hiſt. Anim. lib.* 2. *c.* 46. & Æmilian. *de Ruminantib. in princ.* Quod quidem ſi aliquam veritatem habet, jam non amplius hæſitabundus affirmare auſerim, molam quamcunque poſſe abſque virili ſemine in muliere gigni, [Fuſius hæc expoſita ſunt in *Strauſſii* fœtu Muſſipontano.]

SUMMARIUM.

1 *Prægnans multis gaudet Privilegiis.*
2 *Molatica tanquam prægnans debet prægnantium privilegiis gaudere, & cur, num. ſeq. dic. ut num.* 7. *&* 8. *Vide nu.* 11.
4 *Mulier ex molæ vitio decedens, ex prægnantia, aut partus vitio deceſſiſſe dicenda, contr. n.* 14.
5 *In contractibus ſocietatum excipi debent omnia mortis genera extrinſecam cauſam habentia.*
6 *Mola perraro generatur in iis, quæ viro non utuntur.*
9 *Cur mola cum fœtu geſtata occidens, faciat exceptioni locum.*
10 *Mola toto vitæ curriculo aliquando geſtatur.*
12 *Prægnans cur tot privilegiis frui a Legibus permittatur.*
13 *Fœtus præcipuam miſerationem habuerunt Leges.*
15 *Viri uſus non eſt immediata cauſa molæ, ſed diſponens.*
16 *Molatica an infirma & valetudinaria dici debeat.*
17 *Perlini opinio confutata.*

QUÆSTIO VII.

An molam gerens Mulier ad quoſdam effectus prægnans dici debeat.

PRægnantem multis privilegiis gaudere ex Le- 1
gum indulgentia, notum eſt ex iis, quæ *in hoc titulo q.* 1. adduxi; unde locus dubitationi fieri poteſt, an molam gerens debeat pro prægnante haberi, ita prægnantis privilegio gaudere poſſit? Illud etiam dubium afferre poteſt, an Molatica ex vitio Molæ decedens, cauſa prægnantiæ periiſſe dicenda ſit, ita ut in ſocietatibus officiorum locum exceptioni faciat.

Et quoad primum effectum molatica videbatur 2
debere connumerari inter prægnantes; cum enim ob incommoda, ac moleſtias, quibus prægnantes
afficiuntur, leges illis in pleriſque indulgeant, patet, 3
quod & paribus incommodis, ac moleſtiis, quinimo fortaſſe majoribus, detinetur etiam molatica; unde etiam hæc, ut cæteræ prægnantes, legum indulgentia frui debet.

Quoad ſecundum vero, non minus videbatur, 4
molaticam ex molæ vitio decedentem debere face- 5
re locum exceptioni, tanquam ſi ex prægnantiæ culpa deceſſiſſet; quia cum omnia mortis genera in contractibus Societatum excipiantur, quæ cauſam habent extrinſecam, quia talia violenta omnia ſunt, *ut tit. de mor. cauſſ. par. qu.* 1. *nu.* 60. *& alibi*, abunde probatur; non magis ex hoc videtur debere excipi mors ex prægnantia, & partu, quam mors ex mola, quia eandem videtur habere cauſam, nimirum Veneris uſum: etiamſi enim non conceda-
tur ex virili ſemine, tanquam ex materiali cauſa 6
molam gigni, tamen videtur perraro admodum in iis, quæ viro non utuntur, generari, ob rationes de quibus ſupra.

Dicendum videtur, quod mola vel cum vero 7
conceptu, vel ſola geſtatur; ubi cum vero conce-
ptu generata ſit, dubium non eſt quin utroque 8
effectu molatica non ratione molæ, ſed ratione fœtus prægnans cum ſit, prægnantium privilegius gaudere debeat, & decedens facere locum exceptioni, etiamſi quoad fœtum, & ad ea, quæ ad partum & prægnantiam pertinent, conſtaret, omnia rite, & naturaliter proceſſiſſe, & ſolummodo molam mortis propinquam cauſam extitiſſe. Et ra-
tio eſt, quia in hoc caſu mola eſt ex concomitan- 9
tibus ipſam graviditatem, & partum, & comprehendi talis caſus debet ſub caſibus ex cauſa prægnantiæ & partus. Præterquam quod mola non eſt adeo urgens cauſa mortis ſubſequentis; nam aliquando non magno vitæ incommodo toto ipſius vitæ curriculo geſtatur, teſte Ariſt. 10. *de hiſt. anim. text.* 43. & declarant hiſtoriæ relatæ per Schenck. *lib.* 4. *Obſerv. tit. de Mola*, cum fœtu tamen generata,

non ſolum ipſum fœtum plerumque interimit, ſed & ipſam matrem; ut in caſibus per eund. Schench. *ibid.* enarratis videre eſt.

11 Verum enim vero ſi ſolam molam abſque fœtu in utero habeat mulier, tunc neque quo ad primum, neque quoad ſecundum effectum molatica prægnans dici poteſt: Nam quoad primum dico, quod ſi quibus privilegiis gravida à Legibus
12 inſignitur, iis non ratione moleſtiarum quas in prægnantia perpetitur, gaudet, ſed ratione ipſius fœtus, cujus præcipuam miſerationem habuerunt
13 Leges, ne ſi gravida vel torqueatur, vel aliqua animi paſſione moleſtetur, fœtus pereat, & idcirco ne ad judicium quidem cogi accedere voluerunt, & idcirco non aliter de muliere molam gerente ſentiendum eſſe, quam ſi quovis alio morbo detineretur, ad ipſum uterum pertinente.

14 Quoad ſecundum porro effectum molatica ex molæ culpa decedens non debet facere locum exceptioni. Licet enim concedamus, ut plurimum requiri coitus uſum ad ipſius generationem, ut in 15
ſuperiori quæſtione innuimus, tamen uſus coitus non eſt cauſa immediata, ſed mediata, nec principaliter agens, ſed ſolum diſponens; quia ex ejus uſu magis incaleſcunt loca muliebria, & viæ ad uterum pertinentes ampliores redduntur, ex quo fit, ut facilius poſſit ſanguis ad uterum ruere, ad ipſius molæ nutritionem, ut dixi.

Cæterum, utrum molatica infirma & valetudi- 16
naria dici debeat, alias videbimus; pro nunc ſatis nobis ſit concludere, molaticam ad nullum effectum poſſe inter prægnantes connumerari, ita ut earum privilegiis gaudere debeat, aut decedens locum facere exceptioni, ex quibus facile apparet hallucinatum fuiſſe Perlinum, cum contrarium voluit veritatem habere, quoad hunc ſecundum effectum, ut *tit. de mort. cauſſ. part. quæſt.* 4. dicam.

LIBRI PRIMI TITULUS QUARTUS.

DE MORTE CAUSA PARTUS.

Continens Quæſtiones octo.

I. De cauſa exceptionis mortis violentæ, & mortis ex partu, & cauſa partus, quæ fieri ſolet in contractibus ſocietatum.
II. Quandonam mors ex partu, aut prægnantia eveniens debeat cenſeri excepta.
III. Declarantur ea verba in inſtrumento appoſita; excepta morte partus, & cauſa partus, & prægnantiæ.
IV. Particulares caſus, ac regulæ exceptioni locum facientes.
V. Caſus pro lucro facientes.
VI. Partus, & prægnantia in caſibus exceptionis; quomodo debeant eſſe cauſa mortis.
VII. Caſus aliqui dubii proponuntur, ac reſolvuntur.
VIII. Argumenta in contrarium objecta proponuntur, ac reſolvuntur.
Eorum omnium, quæ in univerſo hoc titulo continentur Epilogus.

SUMMARIUM.

1 *Tractatio de morte, cauſa partus, eſt difficilis.*
2 *Contractus ſocietatis requirit, ut pecunia in ſocietatem data currant periculum amiſſionis.*
3 *Non poteſt percipi lucrum ceſſante periculo.*
4 *Propter periculum amiſſionis pecuniarum admittitur dans pecunias in ſocietatem ad lucrum.*
5 *Contractus propter periculum ſuſtinetur, & n. ſeq.*
7 *Homo ut cætera animalia, neceſſario interit.*
8 *Ob mortem & pecuniarum amiſſionem compenſatur perceptio fructuum.*
9 *Homo multis periculis ab extrinſeco ſubjacet.*
10 *Vita humana brevis.*
11 *Socius periculum currere debet quod ſibi ab intrinſeca cauſa imminet.*
12 *Nimis ampla eſſet lucrandi via, ſi etiam externis periculis ſocius ſubjiceretur.*
13 *In caſu quod quis ſibi vim inferat, pecunias amittit.*
14 *Damnum, quod quis ſua culpa ſentit, ſibi imputet.*
15 *Mors ex peſte & hujuſmodi, non eſt ab extrinſeco. Contrarium n.* 26.
16 *Peſte ii corripiuntur, in quibus humorum apparatus reperitur. Contrarium n.* 29.
17 *Prægnantes facile peſte corripiuntur.*
18 *Mors ex peſte, & hujuſmodi, cur excepta, & n.* 21. *&* 23.
19 *Et certo periculo non licet pecunias lucrari.*
20 *Periculum debet eſſe dubium.*
22 *Plurimæ mulieres ex partu, & ejus cauſa pereunt.*
24 *In morte ex peſte habet locum vis.*
25 *Mors ex regula à vento mota cauſata excipitur.*
27 *Cauſa peſtis & Epidemia ſemper eſt univerſalis.*
28 *Cauſa proximi attendenda.*
30 *Homines male affecti peſte non corripiuntur. Et ſenes, num. ſeq. contra de ſanis, & robuſtis, num.* 32.
33 *Cauſa exceptionis ab aliis allata, & n. ſeq. alia.*
36 *Utraque cauſa redarguitur.*
35 *Cauſa, ne detur occaſio inſidias patrandi, non eſt cuicunque caſui communis.*
37 *Cauſa à Seraphino allata non habet locum in morte, cauſa partus, & prægnantia.*
38 *Mors ex partu, ex peſte, & hujuſmodi, non eſt violenta, & n.* 46.
39 *Vera cauſa exceptionis in caſibus exceptis.*
40 *Quod cauſam habet extrinſecam, violentum eſt.*
41 *Mortis violentæ appellatione quid veniat.*
42 *Mors violenta ſtricto modo ſumpta quæ.*
43 *Mors naturalis quæ.*
44 *Mors violenta lato modo ſumpta quæ.*
45 *Mors violenta hic ſtricto modo accipienda.*
47 *Periculum debet reſpicere ipſum individuum, & ex iis dependere, quæ ipſi ut tali individuo accidere poſſunt.*
48 *Prægnantia, & partus ſunt res naturales.*
49 *Mulier ad id nata eſt, ut partus edat.*
50 *Prægnantia non eſt quid, quod individuo, ut individuo conveniat, ſed reſpicit ſpeciei conſervationem.*
51 *Quo pacto mors ex partu, & hujuſmodi, ſit violenta.*
52 *Prægnantia ſine extrinſeca cauſa non fit.*
53 *Mors ex partu, hujuſmodi, aliquo modo eſt violenta.*
54 *Ad contractus ſocietatis validitatem requiritur, ut periculum inter ſocios ſit æquale.*
55 *Communione damni, & lucri efficitur ſocietas.*
56 *Abſque periculi compenſatione ſocietas eſſet iniqua.*
57 *Conditio ſociorum debet eſſe æqualis.*
58 *Mulieres non poſſunt emere aut exercere officia Romana*

mana curia, Amplia de omnibus officiis publicis, num. ſeq.
60 *Mulieres ſuas pecunias in ſocietatem dare poſſunt.*
61 *Periculum ſociorum diverſi ſexus eſt inæquale.*
62 *Præcipua, ac vera cauſa exceptionis mortis ex partu & prægnantia, eorumque cauſa.*

QUÆSTIO I.

De cauſa exceptionis mortis violentæ, & mortis ex partu, & cauſa partus, quæ fieri ſolet in contractibus ſocietatum.

1 QUod tractatio hæc maximæ ac præcipuæ difficultatis ſit, nulli aut dubium eſt, aut mirum videri debet; non modo enim ipſius rei natura illam difficilem reddit, & evenientis mortis in propoſitis caſibus cauſarum complicatio illam facit difficiliorem; ſed & ipſi Medici, qui non à Jureconſultorum, ſed ad proprium intellectum omnia interpretati ſunt, eam difficillimam reddiderunt. Etenim Juriſperiti imo contrahentes ipſi alicujus cauſa quid fieri, vel non fieri volunt, quod Medici ob ejus nominis cauſæ variam, ac multiplicem acceptionem diverſo, ac pene contrario modo exponentes, & ipſorum Juriſperitorum mentem non aſſequentes, rem non eo quo debent, modo decidunt, ac illis male judicandi anſam ſubminiſtrant.

Ut hæc igitur intellectu faciliora reddantur, & juriſperitis plene ſatis fiat, nonnulla primum ipſis Medicis in mentem revocanda, quædam etiam ipſis ob legumperitiæ carentiam ignota enucleanda, quibus intellectis, facilius modo loquendi, ac intelligendi Juriſperitorum noſtro aptato, eorum intentioni ſatisfacere facile licebit.

Sciendum ergo ante omnia (quod præcipue admonuit me Reverendiſſimus ac Doctiſſimus vir Julius Benignus, quem honoris cauſa nomino) quod, ſi Juſtitia in ſuo robore ſervanda eſſet, nullæ deberent in contractibus ſocietatum apponi exceptiones pro parte dantis pecunias in ſocietatem, quia ſociorum conditionem inæqualem reddunt, eo quod dominus officii pecunias accipiens ab iis periculis, à quibus eximi vult, dans pecunias his exceptionibus in contractu appoſitis minime eximatur.

Conſiderabam tamen ego, quod fortaſſe hoc permiſſum ſit danti pecunias, quia moriente officii domino, amiſſio officii non redundat in utilitatem dantis pecunias, quemadmodum moriente ſocio, qui dat pecunias in ſocietatem, quia dominus officii illas lucratur, & ob hanc fortaſſe inæqualitatem permitti potui danti pecunias, ut quædam mortis genera exciperet, & iis minime ſubjiceretur, ita ut etiam eveniente mortis caſu dominus officii illas non lucraretur.

His ergo ſic ſe habentibus quænam mortis genera excipi permitti potuit, ut æquitas quædam inter ſocios ſervaretur? Ad hoc non ante reſpondere licet, quam ipſius contractus natura integre Medicis non patefiat; nam hæc Jureconſultis ſatis ſuperque nota ſunt.

2 Naturam contractus ſocietatum, illud primo loco requirere certum erat, ut pecuniæ in ſocietatem datæ ſub alicujus vitæ periculo exiſterent, ut ex iis lucrum percipi poſſet; non enim percipi poteſt
3 lucrum, ubi periculum amiſſionis pecuniarum ceſſaverit Seraphin. *in quodam voto in tract. de ſociet.* Zacch. *n. dec.* 73. *num.* 1. & ipſe Zacch. *frater meus de ſociet. num.* 313. Ratio eſt quia propter illud ipſum periculum admittitur is, qui pecunias in ſocietatem dare vult, ut particeps fiat fructuum officii, & ob illud præcipue contractus hic ſuſtinetur, abſque eo prorſus fœneratitius, & illicitus futurus, ut idem Zacch. *ibid. num.* 125 *& ſeq. &*
4 *nu.* 375. *&* 377. *cum aliis pluribus ibi per eum allegatis*. Eſt autem hæc neceſſitas currendi hujuſmodi periculum adeo de natura intrinſeca hujus contractus, ut abſque eo, ut dixi totaliter, & à fundamentis corrueret.

Poſito ergo, quod dans pecunias deberet curre- 5
re tale periculum, quo ſuccedente pecunias admitteret, duo conſiderari poterant; primum, quod homo ut cætera animantia omnia, neceſſario aliquando interit, nam ab ipſa cunceptione illum mors perſequitur: unde bene dicebat *Sil. Ital. lib.* 3. 6
de Bell. Pun.

—— Extremumque diem primus tulit.

Et *Pindar. in Pyth. Od.* 8.

Diei unius ſunt homines.

Quamobrem ad eandem rem *Sophocl. in Trachin.* 7
recte eam protulit ſententiam:

—— Proinde dies.
Si quis duos, pluresve computet ſibi,
Eſt ſtolidus, haud enim dies eſt craſtina
Certa, antequam præſens bene acta ſit dies.

Ex intrinſeca ergo, ac connaturali cauſa in mortem impingat omne animal neceſſe eſt, unde Diog. *in epiſt. ad Phænomachum:* At unum nobis duntaxat certiſſimum eſt: Corruptio poſt generationem. Et Lucret. *lib.* 3. *de rer. nat.*

Certa quidem finis vitæ mortalibus adſtat,
Nec devitari letbum pote, quin obeamus.

Ita ut ob hanc mortis certitudinem, qua evenien- 8
te ceſſat perceptio fructuum ex pecuniis in ſocietatem datis, & ſocius illas lucratur, compenſatur ipſa fructuum perceptio, nonniſi ad quoddam congruum tempus duratura.

Secundo conſiderari poterat, hominem præter dictam mortis certitudinem ab intrinſeco advenientem, mille aliis mortis periculis ab extrinſeco originem habentibus ſubjici, ita ut prudenter Senec. 9
in Thebaid. act. 1.

Ubique mors eſt, optime hoc cavit Deus,
Eripere vitam nemo non homini poteſt;
At nemo mortem: mille ad hanc aditus patent.

Et alter Seneca *in epiſt. n.* 104. Ab homine homini quotidianum periculum.

His igitur conſideratis, poterat tertio loco animadverti, vitæ humanæ ſpatium, etiam, quatenus ab intrinſeco ſolum dependentiam habet, eſſe ex ſua natura breve, ut Juvenal. præ cœteris 10
canebat *Satyra* 9. in his carminibus.

—— Feſtinat enim decurere velox
Floſculus anguſtæ miſeræque breviſſima vitæ
Portio dum bibimus, dum ſexta, unguenta puellas
Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus.

Juncta ergo hac vitæ brevitate cum mortis certi- 11
tudine, maxime ſecundum æquitatem videri potuit, ſi ſocius illud tantummodo curreret periculum, quod ab intrinſeca, & connaturali cauſa imminet, illud autem permitteretur excipere, quod ab extrinſeca, accidentali, ac deforis adveniente 12
cauſa illi inſtabat; etenim nimis ampla eſſet via lucrandi pecunias, ſi etiam ii mortis caſus, qui deforis, ſeu ab extrinſeco adveniunt, lucro locum facerent; quam tamen potius arctare jure debebant, qui juſtitiam adminiſtrant, & ita illos facere dubium non eſt, nam ſemper ad favorem ejus libentius, qui de damno evitando tractat, quam ejus, qui de lucro captando agit, inclinant ut videbimus. Omnes ergo ii caſus excipi poſſe videri potuit, inter quos primo ſunt caſus mortis violentæ; in omnibus enim hiſce caſibus patitur maximum detrimentum is, qui pecunias dat, ex quo fas non eſt, quem lucrum percipere debere, *l. Jure Naturæ, ff. de reg. Jur.* privatur enim ex injuria, ac violentia externa vitæ bono, quod a Natura illi non denegabatur.

Sed objicies primo caſum illum, ubi quis ſibimet 13
ipſi manus inferret, nam tunc pecunias amitteret, licet & hæc violenta mors eſſet, ab extrinſeco adveniens Boccac. *in tract. de Societ. num.* 122. Caſtracan. *eodem tractatu, cap.* 22. *num.* 1. Zacch. *ibid. num.* 417. videtur ergo falſum id quod firmavimus, excipi omnes caſus mortis violentæ, & ab extrinſeco advenientes.

Reſpondeo, in citato caſu intrare regulam illam à Ju-

á Jureconſultis canonizatam; nimirum, damnum,
quod quis ſua culpa ſentit, ſibi ipſi imputare debet,
l. Quod quis ex culpa, ff. de reg. Jur. quamobrem
jure non excipitur hic caſus, etiamſi violenta
mors ſit, & cauſam habeat extrinſecam.
15 Secundo objicies hoc modo: Mors ex peſte, &
Epidemia non habet cauſam extrinſecam, ſed intrinſecam,
nec dici poteſt violenta, cum ſatis pa-
16 teat eos tantummodo corripi peſte, & Epidemia,
in quibus apparatus humorum, & intrinſeca aptitudo,
& proclivitas ad concipiendam putredinem
reperitur. Quamobrem ex ea cauſa prægnantes,
quod pravis humoribus ſint refertæ, facilius quam
cæteri omnes peſte corripiantur, ut teſtatur Pareus
oper. ſuor. lib. 21. *cap.* 17. Ex hoc igitur non videtur
vera præcipua illa concluſio, quod excipi poterant
omnes caſus, qui cauſam habebant extrinſecam,
neque enim poteſt ea ratio his caſibus
aptari.
17 Sed huic objectioni multipliciter reſponderi poteſt,
& primo dato, quod peſtis & Epidemia ha-
18 beant intrinſecam cauſam (quod tamen verum
non eſſe, deinceps monſtrabo) tamen dici poſſet,
hanc exceptionem inter alias comprehenſam fuiſſe
ob imminens, imo certum vitæ periculum, quod
19 quivis in peſtilentiali conſtitutione currit; neque
20 enim ex certo periculo liceret pecunias lucrari,
cum illud debeat eſſe dubium; imo ad illud ipſum
periculum evitandum, conceditur danti pecunias in
ſocietatem, ut per quindecim dies ante, vel ſocietatem
diſſdicat, vel periculum in aliam perſonam
transferat, Felic. *de ſociet. cap.* 35. *num.* 37. *verſ.*
21 *Mutatio perſonæ*. Zacch. *ibid. n.* 392. Secundo reſpondeo,
quod mors ex peſte, & Epidemia debebat jure
excipi, propter mortis frequentiam tunc temporis
advenientem; ſicuti enim mors ex partu dicitur
excepta ob illius frequentiam, quia plurimæ
mulieres ex partu, & illius cauſa pereunt. Zac-
22 chias *in prædicto tractatu, num.* 402. *in fine*, & ex
Medicis Perlin. *in libell. de mort. cauſ. part. in principio*
ſic, imo multo magis debebat excipi mors ex
peſte, & Epidemia, quia frequentiores ſunt eo
tempore eventus mortis ex cauſa partus, & prægnantiæ.
23 Tertio reſpondeo, quod cum in inſtrumento hujuſmodi
contractuum excipiatur mors ex vi proveniens,
videtur etiam in hoc caſu locum habere
24 vis quædam vel aeris, vel exhalationis alicujus terreſtris,
vel alterius cujuſcunque præternaturalis
cauſæ ab extrinſeco irruentis, quod teſtatur Lucret.
lib. 6. *de rer. nat.*

Atque ea vis omnis morborum, peſtilitaſque,
Aut extrinſecus, ut nubes, nebulæque ſuperne
Per cælum veniunt, aut ipſa ſæpe coorta
De terra ſurgunt, ubi putrorem humida nacta eſt
Intempeſtivis pluviiſque, & ſolibus icta, &c.

Ea igitur de re hujuſmodi caſus comprehendi poterant
ſub caſibus vi illatis; neque enim exprimitur
à quanam re inferri oporteat hujuſmodi vim,
ſed æqualiter, ac generaliter, à quacunque re inferatur,
dummodo ſit extrinſeca, caſus omnis ex-
25 cipitur; unde exceptus eſt quoque caſus ille, in
quo tegula à vento mota pertranſeuntem occidat
Zacch. *num.* 411.
26 Poſtremo reſpondeo, mortem quamcunque ex
peſte, aut Epidemia evenientem, ſemper habere
cauſam extrinſecam; patet, quia cauſa peſtis, &
Epidemiæ ſemper eſt univerſalis & communis cui-
27 libet individuo, Hippocr. *in lib. de flat* Ergo ex
neceſſitate eſt extrinſeca, & eſt plurimum venenatus
aer. Hipp. *ubi ſup. circa principium*, Galenus *de
Theriac. ad Piſan. cap.* 16. *claſſ.* 5. Fernel. *de Abdit. rerum
cauſ. lib.* 2. *cap.* 12. Joub. *de peſte cap.* 3. Pareus
lib. 21. *cap.* 3.
Sed inſtabis dicens, quod etiamſi aeris corruptio
ſit prima cauſa, tamen ea habeatur ut cauſa remota,
proxima vero ſunt humores ipſi apti ad putreſcendum,
& ad ſemina peſtis concipienda; proxima
autem cauſa intrinſeca eſt, & ea debet at-
28 tendi, ut videbimus. Dico, quod ad concipiendam
peſtem nihil omnino operatur apparatus humorum
pravorum in corporibus exiſtentium; nam
mala illa venenati aeris qualitas cum directo con- 29
trarietur animantium vitæ, magis adoritur ſecundum
Naturam ſe habentia, quam cætera. Teſtimonio
ejus rei ſit, infirmos, valetudinarios, ac putridis
praviſque refertos humoribus à peſte minus 30
corripi, imo teſtatur Pareus, *ubi proxime, cap.* 17.
quod mirum duxeris, Gallico morbo affectos, cancros,
ac ulcera phagedænica habentes, quartanarios,
& hujuſmodi farinæ homines obſervatum 31
eſſe à peſte ſervari immunes, & ſenes ipſos, qui
præ cæteris excrementitiis redundant humoribus,
difficilius, quam juvenes à peſte prehendi, tradit
Augen. *epiſt. Med. lib.* 1. *epiſt.* 1. & univerſaliter ſanos,
& robuſtos facilius à peſte pati, quam debiles,
& infirmos, firmat Farnel. *loco ſupra cit.* Quod
quidem ſatis evidenter teſtatur, non humores pra- 32
vos in corpore ſtabulantes, ſed externam peſtilentiæ
cauſam vim animalibus inferre. Non enim aliter
operatur aer externus, cum corruptus eſt, in
animalium corpora, quam venenum ipſum, cum
& ipſe externus aer conceptus, nihil aliud eſſe dici
poſſit, quam verum venenum: unde Hipp. *in
lib. de nat. hum. verſ.* 18. excludit à cauſis peſtilentiæ
alias omnes præter aeris corruptionem ac venenoſitatem,
quia *n.* 5. *p.* 1. peſtis non particulares
quaſdam perſonas, nempe ſolos juvenes, ſolos viros
aut ſolas mulieres, ſolos victu pravo utentes,
aut bono, ſed omnes indifferenter adoritur, ut &
externum ipſum venenum facit. Jure merito igitur,
ſi quod mortis genus excipi permitti debebat
danti pecunias, debebat permitti excipi mors ex
peſte, & Epidemia, nam habet cauſam extrinſecam,
veluti omne mortis violentæ genus; nam
omnes exceptos caſus ob id præcipue excipi permitti
potuit, quod cauſam habeant extrinſecam, &
violenti ſint.
Multo tamen ab ea diverſam hujus exceptionis
cauſam aſſignant Juriſperiti; volunt enim nonnulli
ob id præcipue exceptos fuiſſe tales caſus, ne
detur occaſio inſidias patrandi, Zacch. *cum aliis* 33
per eum citatis, *n.* 402. Alii dicunt excipi, quia generalis
eſt diſpoſitio, ne qui morte violenta perit,
ſubjaceat damno amiſſionis pecuniarum, ita Card.
*Seraphin. in quodam voto, quod habes poſt tractatum
prædictum*. Zacch. *de Societ. in deciſ. num.* 46. 35
Sed utraque opinio, cum non poſſit ea cauſa, quæ
ab aliis illata eſt, omnibus exceptis caſibus applicari,
difficultatem patitur, & primo cauſa, ne de- 36
tur occaſio inſidias patrandi, præterquam quod
quod non comprehendit mortem ex partu, & ejus
cauſa, ut dicebat Seraphin. multos etiam alios caſus
non admitti, in quibus non poteſt prælum i,
quod inſidiæ parari poſſint, ut in peſte, & Epidemia,
aut in caſu, in quo quis fame periret, &
ſimilibus, qui tamen omnes excipiuntur.
Cauſa vero allata à Seraphino non poteſt habe- 37
re locum in pleriſque ex prædictis caſibus, cum
mors ex partu, ex peſte, ex epidemia, ſi quæ alia 38
eſt violenta dici non poſſit, cum vere naturalis ſit,
ut in terminis mortis ex partu tradunt Caſtrac. *de
Societ. cap.* 18. *n.* 9. Zacch. *eod. tract. n.* 413. Quamobrem
diſpoſitio, de qua per Seraphinum, non debet
habere locum in his caſibus, neque eos excipere
danti pecunias permitti debuit.
Cum ergo minime aptari poſſint cauſæ allatę ſingulis
exceptis caſibus, reſtat quod vera cauſa exceptionis
quorumlibet caſuum qui in hiſce inſtrumen- 39
tis excipiuntur, fuerit, quod omnes habent extrinſecam
cauſam; quicquid vero extrinſecam cau- 40
ſam habet, violentum evadit, eſt enim violentum
id, cujus principium extrinſecùs eſt. Ariſt. 3.
Moral. Nicom. c. 1. Tunc ergo intrabit cauſa à Seraphino
allata, ſi modo ante exponet quomodo
mors ex prægnantia, ex peſte, ex partu, & hujuſmodi
violenti dici poſſit.
Sub mortis autem violentæ appellatione omne 41
mortis genus comprehenditur, quod extrinſecam
habet cauſam; ſi enim hoc violenti nomen ſtricto
modo

42 modo accipias, nihil aliud eſt mors violenta, quam mors cauſata à nocumento extrinſeco. Ro-
43 ta *in Romana Societat. officiorum coram Card. Sacrato, nu.* 4. *apud* Zacch. *in tract. ſæpius citat. deciſ.* 54. & è contra mors naturalis dicitur, quæ provenit ex cauſa infirmitatis intrinſecæ ſine ulla adhibita occaſione. Seraphin. *in jam ſupra citato voto, nu.* 2. unde proprie mors ſecundum naturam dicitur, quæ ex ſiccitate contingit extincto nativo calore. Gal. 1. *de diff. febr. cap.* 8. *claſ.* 3.

44 At ſi lato modo illud violenti nomen accipias, quodvis mortis genus comprehendit, uno eo excepto, quod in ultimo ſenio ex conſumptione, ut dixi, nativi caloris advenit, ut perbelle docebat Plat. *in Tim. non longe à fine his verbis. Quicquid enim præter naturam contingit, dolorem inducit, quod vero pro ſua natura fit, iucundum eſt, & juxta hanc rationem mors, quæ per morbos & vulnera contingit, violenta eſt, & dolorem inducit; quæ vero poſt ſenectam ad finem ſecundum naturam accedit, inter omnia mortis genera à dolore alieniſſima eſt, & magis cum voluptate fit, quam cum dolore.* Eidem ſententiæ ſubſcribunt Ariſt. *in lib. de Juvent. & ſenect. c.* 14. Gal. 1. *de diff. febr. cap.* 8. *claſ.* 3. & Cic. *in lib. de ſenect.*

45 Mors tamen violenta in propoſito caſu ſtrictius accipitur, ac pro ea, ut dixi, quæ cauſam habet extrinſecam, ſub qua comprehenduntur omnia mortis genera, in ſocietatum contractibus excepta, ac enumerata, ut deinde videbimus.

46 Præcipua vero difficultas eſt de morte, cauſa partus, quomodo talis exceptionis cauſa illi aptari poſſit, nam neque cauſam videtur habere extrinſecam, neque idcirco violenta dici poſſe, unde neque cum aliis caſibus ob eam rationem comprehendi poſſe videtur; quod enim cauſam non habeat extrinſecam, clarum eſt, quomodo enim extrinſecum dici poſſet, quod intus in corpore permanentiam habet?

Huic difficultati facile ſatisfieri poteſt ex ſequentibus: Firmavimus jam ſuperius, quod periculum illud, quod currere debet dans pecunias in ſocietatem, debet ipſum individuum ita reſpicere, ut ex iis tantummodo dependeat, quæ individuo per ſe conſiderato accidere poſſunt; licet ergo prægnantia, & partus ſint res maxime naturales, ut patet, & late probat *Cognat. præceptor meus in*
47 *libello de morte cauſ. part.* nam mulier ad hoc nata eſt, ut partus edat. *l. Quæritur, ff. de Ædil. ad*
48 *§. ſi mulier.* citat Caſtr. *de Societ. c.* 18. *n.* 9. Mant. *de conject. lib.* 11. *tit.* 19. *n.* 15. ex noſtris Gal. 3. *de cauſ. pulſ. c.* 2. *claſſ.* 4. unde eſt quod ex hoc lau-
49 dandum eſt, quia conſervat humanum genus. Caſ. *in Gl. mund. p.* 2. *conſ.* 21. tamen quia prægnantia non reſpicit ipſum individuum, neque eſt quid naturaliter ad ſui conſervationem neceſſarium, ſed
50 reſpicit ſpeciem & ejus conſervationem, idcirco videtur quid alienum, & de foris adveniens ipſi individuo, qua de re mors ex hiſce rebus contingens, licet ut dixi, naturalis ſit, tamen ex intrin-
51 ſeca cauſa provenire videtur, & ſic inter violentas connumerari poteſt; nam & prægnantia ipſa non
52 ſine extrinſeca cauſa fit, ut cuivis ſatis ſuperque notum eſt; quamobrem non dubitavit Perl. *Medicus Forolivienſ. in libell. de mort. cauſ. part.* hoc ipſum affirmare, nimirum mortem cauſa partus videri aliquo modo violentam, quod à re extrinſ. videatur allata.

53 Aliam inſuper cauſam exceptionis mortis ex partu, & cauſa partus, & hujuſmodi, afferre non pigebit ex natura ipſius contractus depromptam, & talis eſt.

Ad validitatem hujus contractus ſocietatis requi-
54 ritur, quod tam officialis, hoc eſt officii dominus, quam ſocius dans pecunias in ſocietatem unum idemque ac æquale ſubeant periculum, & unum altero compenſetur, amiſſio nimirum pecuniarum amiſſione officii, & vice verſa: communione enim damni & lucri efficitur ſocietas: Grat. *diſcept. For. c.* 540. *n.* 15. *tom.* 3. & abſque hac periculi compenſatione ſocietas eſſet iniqua, Zacch. *ubi ſupr. n.* 362. *& ſeqq. cum aliis ibi per eum adduct.* Rot. *in Roma ſociet. dec.* 291. apud Pacif. *de ſalvian. in ultim. edi-* 55
tion. num. 15. *& in Romana Societ. coram Pamphilo,* 56
deciſ. 61. apud Zacch. nam condictio contrahentium 57
ſemper debet eſſe æqualis, ex iis quæ citat Rot. *ibid. dec.* 78. *num.* 8. Rovz. *dec. Lituan.* 3. *n.* 440. Ruland. *conſ.* 100. *n.* 51. *lib.* 3. & jure, quia non poteſt eſſe Juſtitia ubi deficit æqualitas: Juſtitia enim, & juſtum in fœderum æqualitate conſiſtit. Ariſt. 1. *Magn. Mor. c.* 31. & Juſtitiæ pars illa, quæ commutativa dicitur, nihil aliud eſt, quam medium quoddam damni, & lucri inter eos ad quos ea pertinet. idem Ariſt. 5. *Moral. Nicom. c.* 4. Cum vero 58
mulieres nec emere, nec exercere poſſint officia Romanæ Curiæ, ut tradit Caſtranc. *de ſociet. c.* 12. *n.* 3. quod etiam de omnibus officiis publicis veritatem habet, *l. fœmina, ff. de reg. jur. Grat. Diſc. Forenſ. c.* 530. *n.* 26. *& ſeqq. tom.* 3. non tamen prohibeantur, quin ſuas pecunias in ſocietatem dare poſſint. Felic. *de ſociet. c.* 3. *nu.* 4. *& ſeqq.* Caſtran. *ibid. c.* 12. *n.* 9. Zacch. *ibid. nu.* 199. jam ſatis liquet, quod inæquale eſſet periculum ſocii, & officialis, cum ſocius, ſi mulier ſit, ultra illud periculum quod ſubire poteſt, & ſubit officialis, ſubeat etiam periculum ex graviditate, & partu ſibi imminens; ut ergo æquale eſſet hoc periculum, non vero majus reſpectu unius, quam alterius ex ſociis, debuit jure optimo excipi mors ex partu, & hujuſmodi, ut non cenſeatur factus locus lucro, ea eveniente, fœmina in ſocietatem admiſſa.

Ex eo igitur quod mors ex partu, aut ſimilis, cauſam videatur habere extrinſecam, & idcirco inter violentas poſſe connumerari, & ex hoc, quod periculum ex eo imminens excedit periculum, quod currit officialis, jure permitti debuit, ut exciperetur.

SUMMARIUM.

1 *Non ſemper mors in partu, aut prægnantia contingens, debet facere locum exceptioni.*
2 *Contractus ſocietatis requirit, ut pecunia ſubeant periculum amiſſionis.*
3 *Si omnes mortis caſus in partu, aut prægnantia evenientes, partui, & prægnantiæ tribuantur, quid inde ſequi neceſſe ſit.*
4 *Dantur caſus mortis in partu, qui locum exceptioni non faciunt.*
5 *Mors utrum ex partu ſit, Medicis decidendum DD. remittunt.*
6 *Cognati, & Perlini opinio circa caſus mortis in partu, & prægnantia.*
7 *Quæ de raro contingunt à lege non recipiuntur.*
8 *Partus, & prægnantia ſunt res naturales, & n.* 21. *& n.* 28.
9 *Mors ex partu quæ ſecundum Cognatum.*
10 *Nullus mortis caſus in partu evenit, qui non ex partu dici debeat eſſe.*
11 *Ex partu, & prægnantia non poteſt ſuccedere mors. Contrarium n.* 29.
12 *Si res naturalis nunquam præter naturam evadit, nec morbus nec mors unquam nos opprimerent.*
13 *Morbus fit, cum res naturalis in non naturalem tranſit, & n.* 15. *&* 18.
14 *Sanum dicitur quod ſecundum naturam eſt, morboſum quod præter naturam.*
16 *Calor nativus res naturalis eſt, & naturæ vicem gerit.*
17 *Febris unde fiat.*
19 *Ejuſdem rei datur morbus, cujus datur ſanitas.*
20 *Quod naturale eſt, ſemper ſanum non permanet.*
22 *Prægnantia quid.*
23 *Partus eſt actio expultrix.*
24 *Partus quid.*
25 *Datur prægnantia, & partus ſanitas, ſic & prægnantia, & partus morbus.*
26 *Prægnantia naturalis quæ.*
27 *Partus ſanus qui.*

30 Quan-

30 *Quando debeat eſſe locus exceptioni in morte ex prægnantia, & partu, & n. 32. 36. & 45.*

31 *Non idem ſunt morboſus partus, & morbus in partu adveniens.*

33 *Medicorum error unde.*

34 *In omnibus mortis caſibus in prægnantia, aut partu advenientibus, ſemper partus, & prægnantia culpandi.*

35 *Prægnantia, & partus ſupervenientes morbos irritant, & magis periculo obnoxiam mulierem faciunt.*

37 *Morborum alii proprii, alii non proprii.*

38 *Morbi proprii, ac primarii ſunt cauſa eorum, qui per conſenſum fiunt.*

39 *Dantur morbi proprii, ac primarii partus & prænantiæ, ſic & iidem morbi ex conſenſu, aut cauſa aliorum morborum facti, & n. 43. & 45.*

40 *Febris non eſt morbus proprius ipſius partus.*

41 *Partus difficultas eſt proprium ſymptoma, ſeu affectus actionis hujus, quæ partus dicitur.*

42 *Partus eſt præcipua, ac immediata cauſa, quæ ex difficultate partus evenit.*

44 *Nullam veritatem habet, non dari proprios morbos partus, ex hoc quod res naturalis ſit.*

QUÆSTIO II.

Quandonam mors ex partu, aut prægnantia eveniens debeat cenſeri excepta.

1 CAuſam, ob quam præcipue permiſſum fuerit danti pecunias in ſocietatem, ut quoſdam peculiares caſus excipere poſſit jam *ſuperiori q.* inveſtigavimus, præſertim autem de cauſa excipiendi mortem ex partu & hujuſmodi egimus; quod vero hinc minime educere liceat, ſemper mortem in partu, aut prægnantia evenientem locum debere facere, exceptioni, explicandum. Si enim ita ſe res haberet, iniquam, & illicitam rem, ac contra ipſum Jus, de directo permiſiſſent ii, qui juſtitiam populis adminiſtrant.

2 Ex ſuperioribus enim patet, quod ad hoc, ut contractus hic licitus exiſtat illud primo loco requirit, ut pecuniæ in ſocietatem datæ ſubeant amiſſionis periculum ex ſuccedente obitu illius, cujus vitæ periculum currunt; abſque hac autem
3 conditione contractum illicitum, & uſurarium evadere clarum eſt. Si ergo omnem caſum mortis in gravida, & parturiente evenientem ſemper debere excipi dicas, quod ſemper ex partu, & prægnantia ſint, pecuniæ nullum ſubibunt amiſſionis periculum, & percipientur fructus ſalvo capitali toto eo tempore, quod inter primam conceptionem, & univerſum puerperium intercedit, quod erit ſpatio ad minus 10. menſium, in quo ſpatio gravida, aut parturiente, ſive puerpera obeunte, de exceptione licebit opponere hæredibus & lucro nunquam erit locus, cum quicunque caſus in prægnantia aut partu contingat, certam, & indubitatam habere poſſet exceptionem mortis ex partu, & ejus cauſa.

4 Non ambigendum ergo, quod non hoc fuerit danti pecunias permiſſum, ſed debere etiam in prægnante, ac parturiente dari quoſdam mortis caſus, qui non ex partu, & ejus cauſa eveniſſe dici debeant, in quibus etiam, ſtante exceptione mortis ex partu & ejus cauſa, ſit tamen locus lucro, ut explicat Caſtrac. *de Societ. c.* 18. *num.* 19. & ſatis id ipſum Juriſconſulti declararunt, cum evenientes caſus non illico pro exceptione acceptent, ſed Me-
5 dicis decidendos remittant, num ſc. inter caſus connumerari debeant, qui locum exceptioni faciunt, an inter eos qui pro lucro ſunt atque ea de re Medicos interrogant, an ex partu, vel prægnantia evenerint, necne, Boccac. *de Societ. num.* 35. & 120. Caſtrac. *ubi ſupra nu.* 20. Zacch. *de Societ. n.*420. & 428. Rota *in dict. tract.* Zacch. *deciſ.* 79. *n.* 6. ad quid enim in ea re dubitant, ſi omnes caſus pro exceptione admittunt?

6 At vero Medicis, qui de morte cauſa partus libellos ediderunt, Cagnato nimirum præceptori meo & Perlino Medico Forolivienſi, & aliis difficillimum perſuaſu eſt caſus tales dari poſſe in prægnantia, & partu qui non illico locum exceptioni facere debeant, attentis verbis in inſtrumento appoſitis: atque aperta fronte dari tales caſus negat Cagnatus: Perlin. vero etiamſi dari poſſe non neget, vult tamen eos eſſe de eorum numero, quæ de raro contingunt; unde cum ſimilia apud Leges non recipiantur, nec illis jus adaptetur, *l. ex his,* & *l. ſeq. ff. de leg.* & *ſen. conſ.* quia lex id ſumit, 7
quod ut plurimum fit, Ariſt. *Moral. Nicom. lib.* 5. *c.* 10. ſequitur ex tali opinione tales caſus nullius momenti eſſe propter eventus raritatem, & ſic recipi minime debere.

Tota vero vis eorum, quæ ad ſuam ſententiam 8
probandam adducunt, in hoc potiſſimum conſiſtit, quod quia partus, & prægnantia res maxime naturales ſunt, non poſſunt unquam per ſe eſſe cauſa mortis, ſed ob id ſolum quod illis aliquid ex ſua Natura mortem inferens adjungatur. His er- 9
go ſic ſe habentibus illa, inquiunt, poteſt dici mors ex partu, aut prægnantia, attentis verbis ipſius contractus, quæ à præternaturali morbo partui, aut prægnantiæ adjuncto originem habet; hac ergo ratione nullus caſus dari poteſt, qui non ex partu, & prægnantia ſit, attentis prædictis verbis ex- 10
cipientibus, cum partum, aut prægnantiam comi- 11
tes habent; vere etenim ex partu, aut prægnantia mors, nec morbus evenire poteſt, quia ea ſunt res maxime naturales, nec poſſunt per ſe interficere.

Cæterum ego hanc præceptoris mei ſententiam diutius examinans, tandem non niſi magna cum admiratione ab ea conſideratione me averti; nam firmans, quod nulla res naturalis inficere poſſit, vel falſum dicit, ſi vult, nullam rem naturalem poſſe interimere, vel ad interrogata non reſpondet; nam Juriſconſulti cum quærunt a nobis, an mors ex partu fuerit necne, non interrogant de partu prout res naturalis eſt, ſed prout eſt quid indifferens ad naturale & præter naturam; reſpondentes autem, quod partus interficere non poſſit, quia res eſt maxime naturalis, partum magis particulariter, & prout tale quid eſt, aſſumimus; ad interrogationem ergo non eſt hæc apta reſponſio; ſi enim ſemper vis partum rem naturalem eſſe, & nunquam fieri poſſe præter naturam, ſic & de omnibus rebus naturalibus dicere debes, quod nunquam præter naturam fiant, nec morbum, aut mortem cauſare poſſint; at ſi ita ſe res habet, nunquam, ita 12
me Deus amet, mors aut morbus nos opprimere poterit, nam nos ex naturalibus rebus conſtamus, & ex iis earumque beneficio vitam ducimus, at 13
morbus tunc ſolummodo fit, cum res naturales ſuum naturalem ſtatum mutant & in præternaturalem abeunt, ita docente Gal. 2. *de temp. cap.* 4. *claſ.* 1. & *alibi*; quamobrem cum quid ſanum dicimus, illud ſecundum Naturam vocamus, cum 14
quid morboſum, præter naturam Plato 4. *de repub. in f.* Gal. *de ſympt. diff. c. claſ.* 3. & *primo de ſanit. tuend. c.* 5. *tranſ. med. claſ. ſecunda.*

Conſidera ergo naturales res omnes & ex iis ſo- 15
lummodo morbos omnes dependere comperies, cum in præter naturam abeunt. Calor nativus res 16
adeo naturalis eſt, ut Naturæ particularis vicem gerat; tamen cum naturalem ſtatum mutat, & in preter naturam abit, igneamque naturam induit, febrem accendit, Gal. *comment.* 1. *de vict. rat. in mora acut. text.* 19. *cla.* 7. facit pro Juris conſultis *l. Quæſitum ff. de re Judicat.* ex qua an mors ſubſequatur, ipſe viderit; functiones item omnes, 17
quæ ad animalis conſervationem, aut aliter pertinent, res naturales, ut prægnantia & partus maxime ſunt veluti concoctio, expulſio, attractio, nutritio, aſſimilatio, cæteræque omnes, tamen & hæ cum præter naturam ſe habent, animal ad interitum perducunt. Concoctio ſi depravetur, cruditates generat, ex quibus morbus, & mors, expulſio ſi nimis expellat, ſi nullo modo expellat, præter naturam evadit, & animal ad interitum perducit; attractio ſinul-

ſi nullo modo, ſi non debita ratione, ſi id quod
non debet, ſi quando non debet attrahi, in præter
naturam abit, & ex ejus culpa animal ad interi-
tum properat, & ſic de cæteris.
18 Ita ut hæc concluſio, *ſi quid naturale eſt, non po-
teſt interficere*, falſa ſit, ſi ita intelligatur, ut non
poſſit, naturalem ſtatum mutans, & in præter na-
turam abiens, mortem accerſere; ſi vero intelliga-
tur, ut quandiu naturalis eſt, non poſſit interfi-
cere, ad interrogationem Juris conſultorum mini-
me ſatisfaciat.
19 Vides igitur ex ſuperioribus, quod ejuſdem pror-
ſus rei, cujus datur ſanitas, dandus eſt etiam mor-
bus; bona concoctio, bona expulſio, bona nutri-
tio ſanitas eſt, mala concoctio, mala expulſio,
mala nutritio morbus eſt; neque enim quod natu-
20 rale eſt ſemper in naturali ſtatu permanet, & ſic
non ſemper ſanum eſt, ſed aliquando præternatu-
21 rale evadens morboſum fit. Partus, & prægnantia
22 res naturales ſunt, & prægnantia quidem retentio
23 eſt prolifici ſeminis, aut fœtus in locis ad ejus aug-
mentationem aptis, hoc eſt in utero, Altograd. *conſ.
52. n.* 44. partus vero actio quædam naturalis eſt,
& actio expultricis facultatis, ut patet ad ſenſum,
24 & notat Gal. *de ſympt. cauſ. c.* 3. *claſ.* 3. partus enim
25 eſt expulſio fœtus & puerperii. Si ergo datur par-
26 tus ſanus, neceſſario dandus eſt etiam partus mor-
boſus, ſic etiam & prægnantia; cum enim hæc ſe-
cundum Naturæ intentionem fit, quod tunc eve-
nit, cum facultates ad prægnantiam inſervientes
ſuo munere recte funguntur, nimirum retentrix
27 uteri retinendo, ejuſdem attractrix attrahendo, nu-
trix nutriendo, tunc prægnantia ſana eſt, ſin mi-
nus, morboſa; partus autem tunc ſanus, cum ex-
pultrix ſuo tempore debito modo, per convenientes
vias, & quantum, & qualia expellit; tunc vero
morboſus, cum eadem virtus neque ſuo tempore,
nec debito modo, nec per convenientes vias, nec
qualia oportet, expellit. Itaque licet partus, &
prægnantia res ſint minime naturales, & ob id
quamdiu in eo ſtatu permanent, interimere non
28 poſſint, tamen non male dicerem ego, ſi, exempli
gratia, mulierem ex partu deceſſiſſe affirmarem;
neque arguere me quiſquam poterit dicens, par-
tus non potuit interficere, quia res eſt naturalis;
nam tunc ego de hoc partu falſum omnino eſſe
dictum confidenter aſſeverabo, nam tunc na-
turalem ſtatum mutavit, & præter naturam eva-
ſit, & interimere facili negotio potuit, & hoc il-
29 lud eſt, quod præcipue quærunt Juriſconſulti; ſi-
quidem tunc, & eo caſu locum exceptioni fieri vo-
30 lunt, cum partus, & prægnantia non naturaliter
ſe habentes mulierem ad interitum perducunt, non
ex alterius functionis, ſed ex proprii morbi origi-
31 naria cauſa. Quamobrem Medicis de ea re inter-
rogatis maxime diſtinguendum erat inter morbo-
ſum partum, aut prægnantiam, & morbum in par-
tu, aut prægnantia evenientem. Contractus enim
juſtitia, ea eſt, ut ſi mors ex morboſo partu, aut
prægnantia, aut puerperio ſubſequatur (qui par-
tus, prægnantia, & puerperium ex ſe, & non ex
alterius morbi interventu talia exiſtant) locum ex-
32 ceptioni faciat; ſin autem mors ex morbo adve-
niente in partu, prægnantia aut puerperio, non
autem ex culpa partus, prægnantiæ, aut puerperii
primaria adveniat, & inde mors, exceptioni mini-
me debeat eſſe locus, ut latius infra patebit.
Si ergo Medici contractus æquitatem aſſecuti
fuiſſent, illud primo loco ſtatuere debebant, ni-
mirum, quinam morbi dici poſſint proprii morbi
prægnantiæ, partus, aut puerperii, qui vero non
proprii, ſed ex aliis cauſis originem trahentes, &
quinam ex cauſa partus, aut prægnantiæ fiant, qui
vero ex alterius cauſæ interventu, atque his ita di-
ſtinctis facile dijudicare potuiſſent, de quibus caſi-
bus intelligi debuiſſent verba contractus, ut Juſti-
tia in ſuo robore maneret, cum per ea fieri locum
exceptioni contenti fuerint, ſocii, de quibus au-
tem, cum exceptionem non admiſerint.
33 At quia putarunt illi, quod pactum inter con-
trahentes id importet, ut quandocunque prægnan-
tia, partus, aut puerperium in eveniente morte cul-
pa participant, locus exceptioni fiat, idcirco indif-
ferenter in omnibus caſibus debere dari exceptionem
pronunciarunt. Neque enim negari illis poteſt, 34
quin in omnibus caſibus mortis quomodocunque in
prægnantia, aut partu evenientibus ſemper præ-
gnantia, & partus culpa participent, imo & illud
concedi ipſis libentiſſime debet, quod partus, &
prægnantia mortem non ex proprio morbo depen- 35
dentem accelerent, & ipſum morbum alias per ſe
pernicioſum foveant, illique vires ſubminiſtrent.
Hoc tamen nihil contractus æquitatem immu- 36
tat, neque enim attendi tunc debere dicunt Le-
gumperiti partum, & prægnantiam, ſed cum prin-
cipales primariæ, immediatæ, ac finales cauſæ
mortis extiterint, quod non ſemper ita evenire,
poſthac videbimus.
Cæterum, cum morborum & affectuum præter- 37
naturalium alii primarii ſint, & proprii ejus par-
tis, aut functionis, quam primo, ac per ſe labe- 38
factant, alii vero per conſenſum fiant, & prima-
rii quidem, & proprii habeant ſe tanquam cauſa
eorum qui per conſenſum fiunt, ita docente Gal.
1. *de loc. aff. c. ult. fin. claſſ.* 4. hoc etiam maxime 39
conſiderandum erat ipſis Medicis. Dari enim par-
tus & prægnantiæ proprios quoſdam, ac primarios
morbos, ſeu libet appellare ſymptomata & affe-
ctus præter naturam, credo jam certum eſſe, ac
eadem quoque ratione dari eoſdem morbos, ſeu
affectus, qui ex cauſa, & inſtigatione alterius mor-
bi fiant, quis eſt qui negare audeat? Febris non
eſt morbus proprius partus, nec prægnantiæ, nec 40
ſymptoma, quod ad tales functiones petineat, ſed
eſt morbus cordis, aut caloris naturalis. Partus 41
difficultas proprium ſymptoma ipſius partus, quæ
& per ſe à partu, aut ab ejus cauſa, vel ab iis,
quæ ad ipſum ſpectant, dependet, interdum vero
etiam à febre. In primo caſu partus præcipue cau- 42
ſa mortis erit, in ſecundo non, quia ex cauſa fe-
bris orta eſt partus difficultas. Conſentaneum er-
go erat, ut Medici definirent, num omnes mor-
bi, aut affectus, ex quibus mors in partu, aut præ-
gnantia evenit, ſint partus & prægnantiæ omnes
proprii, vel nullus, vel partim quidem proprii
ſint, partim vero ab aliis cauſis dependentes.
Si enim omnes affectus in partu, & prægnantia 43
advenientes, ſunt partus, & prægnantiæ proprii,
quomodo aliquando fit, ut partus optime, ac na-
turaliter fiat, omnia circa eum bene ſuccedant, &
tamen puerpera ex febre ſuccumbat? vel qua ra-
tione illud evenit, quod prægnans neque abortiat,
neque illi fœtus in utero pereat, ſed vivus inde
eximatur, quicquam, quod ad prægnantiam atti-
neat, læſum appareat, aut ſtatum naturalem mu-
taſſe, & tamen illa decedat; Ex quibus, obſecro,
ſignis demonſtrare potero, hanc ex prægnantia
obiiſſe, nulla interim re, quæ ad ipſam prægnan-
tiam pertineat, depravata?
At ſi nullus morbus, aut effectus eſt proprius par- 44
tus, & prægnantiæ, ſed omnes ex aliorum morbo-
rum cauſis dependentiam habent, jam ſalva res
eſt; nulla enim mulier ex prægnantia, aut partu
perire poterit. At quomodo interdum fit, ut fœ-
tu in pedes, vel alia non naturali ratione exire
tentante, & pro voto re non ſuccedente, mulier
ſuccumbat? penes quam rem obſecro, culpa hujus
mortis eſt, aut cujus rei læſio, aut depravatio il-
la fuit, quæ mulierem ad interitum traxit; pro-
fecto nulla functio, niſi partus, hic depravata
apparet, nulla corporis pars, hic male affecta eſt,
niſi parturiens uterus; ergo partus ſolus hic accu-
ſandus.
His igitur ſic ſe habentibus, ratione coacti di- 45
cemus, morborum & affectuum, qui in prægnan-
tia, aut partu conſpiciuntur, partim quidem ad
ipſam prægnantiam & partum primo, ac per ſe ſpe-
ctare, partim vero non, licet & in his prægnan-
tia, & partus ſecundario, & per conſenſum depra-
ventur; nam partu naturali exiſtente morbus non

poteſt

poteſt dici ex vitio partus fieri, non ſolum cum non naturaliter ſe habet, ut notat Mercur. *in Prælect.* 1. *Epid. ſect.* 3. *Æger.* 4. Lazar. *de Sect. Ven. cub. in puerp.* c. 1. *in princip.* Augen. *Epiſt. Med. lib.* 11. *Tom.* 2. Rod. à Caſtr. *lib.* 4. *de morb. mul. c.* 12. *in Schol.* & maxime faciunt ea, quæ ſcribit idem Jo. Jacob. Lazar. *de ſect venarum cub. in puerp.* qui tractatus ad hanc rem maxime facit, & caſus ibi propoſitus noſtræ aſſertionis veritatem maximopere confirmat.

46 Tandemque concludere ex his debemus, pactum inter contrahentes id ſolum in Juſtitiæ rigore importare poſſe, ut mors ex iis morbis dependens, quia ad partum, & prægnantiam ſpectant, primo, ac per ſe, vel ex eorum cauſis immediate originem habent, locum exceptioni faciat; ea verò, quæ ex alienis morbis ad partum, & prægnantiam, vel eorum cauſas non ſpectantibus principium ducit, non excipiatur, ſed lucro locum præbeat, veluti cæteri omnes mortis caſus in hoc inſtrumento non excepti.

SUMMARIUM.

1 *Exceptio mortis ex partu, & cauſa partus, aut prægnantiæ non alterat contractum Societatis, ita ut illum ex licito illicitum faciat, ſi bene res perpendatur.*
2 *Medici unde contractus verba non bene intellexerint.*
3 *Particula* Ex *cur appoſita in verbis*, ex partu; *&c.*
4 *Particula* Ex *denotat immediatam cauſam.*
5 *Nomen partus diverſimode accipitur.*
6 *Partus nomen pro ipſo fœtu.*
7 *Partus nomen pro ipſa actione pariendi.*
8 *Partus nomen etiam pro abortu, ſed impropriè.*
9 *Partus nomine hic quid accipiendum.*
10 *Partus appellatione hic venire etiam abortum.*
11 *Quandocunque mors ex partu eſſe debere dicitur, de non naturali partu intelligendum.*
12 *Nec ex partu naturali nec ex quacunque re naturali, donec tales fuerint, ſuccedere poteſt mors.*
13 *Partus multis modis fit præter naturam.*
14 *Partus naturalis multas habet conditiones.*
15 *Partus non naturalis quando fiat.*
16 *Inter præcipuas conditiones partus naturalis eſt, ut debito tempore fiat.*
17 *Abortus quando ſuccedat.*
18 *Abortus quid.*
19 *Verbis his* Ex partu, *qui caſus comprehendi debeant, & n.* 25.
20 *Conjunctio* Et *pro* vel.
21 *Medici hic maxime errarunt in explanatione nominis cauſa.*
22 *Cauſa partus fit, quod occaſione partus fit.*
23 *Nomen cauſa hic in propriiſſimo ſenſu accipiendum.*
24 *Non addendum in inſtrumento, cauſa, & occaſione partus, vel prægnantiæ.*
26 *Ex cauſa partus quando fit mors.*
27 *Partus propriè quid.*
28 *In Inſtrumentis Notarii pluribus verbis utuntur, & cur.*
29 *Prægnantia quid.*
30 *Omne animal ſemen continens gravidum eſt.*
31 *Mulier quo tempore dicatur gravida.*
32 *Quantitas temporis prægnantiæ quæ.*

QUÆSTIO III.

Declarantur ea verba in inſtrumento appoſita, excepta morte partus, & cauſa partus, & prægnantiæ.

DEclarata in *ſuperiori qu.* pacti in ſocietatis inſtrumento appoſiti vi, manifeſte ex hoc apparuit, quod exceptio mortis ex partu, & cauſa
1 partus & hujuſmodi, non alterat contractum ſocietatis, ſi bene perpendatur; ita ut illud ex licito illicitum faciat, ſicuti omnino eveniret, ſi, ut ſentiebant Medici de quibus ſupra omnes mortis eventus exceptionem paterentur, cum prægnantiam, aut partum comites habet.

Contrahentes ergo ſocii apponunt in contractu, vel apponit potius dans pecunias in ſocietatem ad ſui cautionem hæc verba: *Et ſi fœminas nominaverit, excepta morte ex partu, & cauſa partus prægnantiæ.* Limitat enim, dans pecunias in ſocietatem, periculum amiſſionis earum, ex morte nominatæ perſonæ ſubſecutæ, excipiens, ne lucro locus fieri intelligatur, ſi tale periculum ſuper vita fœminæ conſtituerit, ſi modo hæc ex partu, aut prægnantia, aut eorum cauſa deceſſerit.

Horum verborum ſenſum non integre aſſequentes Medici, prædictæ pactionis vim non intellexerunt, quia rem ſecundum proprium intelligendi modum expoſuerunt; nos autem jam ea verba ſingula per ſe explanemus, ut verum eorum ſenſum aſſequi poſſimus. 2

Præponitur ergo primum illa particula *ex*, ad demonſtrandum, mortem in cauſa exceptionis debere habere immediatam dependentiam à partu, ſeu à prægnantia, vel eorum cauſa; ea enim particula immediatam, ac proximam denotat cauſam. Bart. *in l.* 1. §. *ex incendio ff. de incend. ruin. & naufr.* Alex. *conſil.* 49. *n.* 1. *vol.* 3. *& conſ.* 124. *n.* 10. *vol.* 4. *conſ.* 144. *n.* 10. *vol.* 5. *conſ.* 56. *n.* 6. *conſ.* 61. *n.* 5. *vol. eod.* Cagnol. *in l.* 1. *de officio ejus, nu.* 61. & ex Medicis Averr. 5. *Metaph. comm.* 29. & Cagnat. *ipſe in appendice ad libellum de mort. cauſa part.* Et in terminis noſtris conſpicuum illud eſt apud Hipp. *in lib. de Nat. mul. & de morb. mul.* in quibus quando morbum ex partu, tanquam ex immediata cauſa fieri annuit, iis utitur verbis: *Ex partu hæc contingunt*, vel: *Si ex parte fluxus prehendat:* quin alias id ipſum manifeſtius fit ex aliis ejuſdem auctoritatibus in quibus particulam hanc pro cauſa apponit immediata, ut Aphor. *lib.* 6. *Aphor.* 42. ſi febris non ex bile prehendat, & *lib. de affect. in princip.* Dolores autem ex pituita ingruunt, ubi in capite mota, ac coacervata fuerit, & paſſim ibi: hic morbus ex bile oritur, & ex pituita autem gignitur, & in *in lib. Præd. princip. ſent.* 55. vocis ex dolore defectiones, *& ſent. ſeq.* ex præcordiorum doloribus obortæ febres, & Celſ. *lib.* 3. *cap.* 6. fœminis, quæ ex partu in febrem inciderent. Itaque ex his patet, particulam illam immediatam cauſam denotare. 3 4

Subſequitur huic particulæ nomen illud *Partus*, quod diverſimode accipitur, & *primo* partus ſumitur pro ipſo fœtu paſſim, & ubique Lucret. *lib.* 4. *de rer. nat.* 5 6

Semper enim partus duplici de ſemine conſtat.

Hipp. *lib. de Genit. Æquum eſſe videtur, ut ex magnis parentibus magnus partus edatur.* Plin. *Nat. hiſt. lib.* 7. *cap.* 5. Ex his quatuor partus enixa, & apud ll. ubique *l. in l. Falcid.* 2 *ff. ad legem Falcid. l. Deducta* §. *hæreditatem, ff. ad ſen. conſ. Trebell. l. Hujuſmodi,* §. *legatum ff. de leg. princip. l. Necant. ff. de lib. agnoſc. l. Divus, ff. de extraord. crim. l. ſeptimo ff. de ſtat. hum. l. Num. ſunt, ff. eod. l. Inter ſtipul.* §. *ſi quis ancill. ff. de verb. & alibi ſæpe.*

Secundo nomen hoc partus accipitur pro actu pariendi ita in *l. Aretuſa, ff. de ſtat. hom.* & apud Medicos paſſim, & ita apud cæteros, Virg. primo Æneid. 7

—— Donec regina ſacerdos
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.

& tertio Georg.

Poſt partum cura in vitulos traducitur omnis.

Ovid. lib. 3. de arte amand.

Adde quod & partus faciunt breviora juventæ
Tempora.

& in epiſt. Canac. ad Macar.

Et rudis ad partus, & nova miles eram.

ſumitur etiam & pro ipſo perpetuo, ut videre eſt apud Hipp. & alios, & ex locis jam citatis.

Denique ſumitur partus pro abortu, ſed impropriè & dicitur partus abortivus, *l. Divus, ff. de Var. & extraord. crim.* abigere partum pro abortum procurare dixit, ut ibi Gloſ. quo loquendi modo uſus eſt etiam Hipp. *lib. de Nat. mul. &* Gal. *in de morb. vulg.* 8

vulg. comm. 2. *Æg.* 11. *claſſ.* 3. & *comm. eod. Ægr.* 10.
abortum appellavit parvum partum.
9 Hoc autem loco nomine partus omnes ejus nomi-
nis acceptiones comprehenduntur; *ſive* ex culpa ipſius
fœtus, qui vel debilis ſit, vel mortuus, vel nimis
magnus, vel grandi capite, vel monſtroſus; *ſive* ex
culpa ipſius actionis, quæ non debito modo fiat, ac
depravata exiſtat; *ſive* ex culpa purgamentorum puer-
10 perii, quæ vel ſuperfluant, vel nullo modo exeant,
ut in expoſitione nominis cauſæ dicemus; *ſive* ex cul-
pa abortus, qui partus eſt ante maturum tempus edi-
tus, mors eveniat, locus exceptioni fieri debet,
dummodò hæc omnia ex alia priore cauſa ad par-
tum non pertinente, ſed ab ea omnino disjuncta,
originem non habeant.
11 Quòd verò & *abortus* hic debeat ſub hoc nomine
12 partus comprehendi, patet ex hoc, quia quandocun-
que dicitur, mortem ex partu debere eſſe, ſupponi-
tur quòd hic partus non naturaliter fiat. Quomodo
enim ex naturali partu, aut ex quacunque re natu-
13 rali unquam mors ſuccedere poſſet? Cùm ergò cla-
14 rum ſit, quòd hic partus, ex quo mors dependet,
neceſſariò ſit præter naturam, conſtat, quòd par-
tus multis modis præter naturam evadit, namque-
madmodum naturalis partus multas conditiones ha-
beat neceſſe eſt, quas enumerant Mercurius *in lib.
cui titulo* la Commare *lib.* 1. *cap.* 2. *in principio*, & Ro-
15 deric. à Caſtr. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 1. ſic ex cujus-
cunque harum conditionum defectu partus præter
naturam evadit; ut *idem ibidem* docet, & repetit *lib.*
2. *cap.* 1. Partus ergò naturalis inter primas, ac præ-
cipuas conditiones illam requirit, ut debito fiat tem-
16 pore, idem Mercurius *locis citatis*, ſive hoc tempus
unum ſit congrua latitudine donatum, ſive multi-
plex, ut omnes uno ore affirmant. Si ergò extra hoc
tempus partus fiat præter naturam evadit, quod de
abortu evenit. Ex quibus facilè colligi poteſt, quòd
17 hic nomine partus præter naturam accepti, prout
accipi debere monſtravi, comprehendi debeat etiam
abortus, qui, ut dixi, partus eſt præter naturam
18 non debito, ac materno tempore editus. His igi-
19 tur verbis omnia mortis genera perſtringi manife-
ſtum jam eſt, quæ in ipſo partu ex ipſius partus pri-
maria culpa, ac defectu immediatè contingunt.
Sequuntur prædicta verba ex *partu*, hæc nimirum,
20 *& cauſa partus*, & nota primò conjunctionem il-
lam, *&*, quæ hic accipi debet, ex mea ſententia,
pro *vel*, ut in *l. Qui tranſigit. ff. de tranſact. l. Et
eleganter*, §. *item Pomponius*, *ff. de dolo malo. lege
nonnunquam*, *ff. de præſcriptis rebus lege Dotis cauſa
ff. de Jure dotium*. Senſus vero talis eſt: excepta
morte eveniente ex partu, vel ex cauſa partus; non
enim neceſſe eſt, quòd ſimul, & ſemel, & partus,
& cauſa partus mortem accerſant, ut exceptioni lo-
cus detur, ſed quòd alterutrum tantùm eorum con-
currat, & ſe habeat ut proxima, ac immediata cau-
ſa ſuccedentis.
21 Proximum à prædicta particula eſt nomen cauſæ,
in cujus nominis explanatione præcipuè hallucinati
ſunt Medici: cùm enim per priora verba *ex partu*,
caſus accipiendi ſint, qui ex culpa partus immedia-
tè fiunt, per hæc ſubſequentia, nimirum, *& cau-
ſa partus*, eos nonnulli intelligi volunt, qui occaſio-
ne partus contingunt, quibus ſcilicet ipſe partus ali-
22 quam occaſionem præbuerit, habens ſe, ut antece-
23 dens, aut diſponens, & remota cauſa eorum. At
rem non ita ſe habere, *in ſubſequenti quæſtione*, pa-
lam fiet: qua de re hoc nomen cauſæ debet hic in
propriiſſimo ſenſu accipi, prout ſcilicet eſt vera cau-
ſa, ita ut idem fuerit dicere, excepta morte ex par-
tu, ac excepta morte ex cauſa partus; neque prout
24 occaſionem etiam aliquando ſignificat, accipien-
dum. Et malè quidem à quibuſdam, fortaſſe impe-
ritis Notariis, in hiſce ſocietatum inſtrumentis ad-
ditur, *cauſa & occaſione partus*, ac omninò illam
dictionem, *occaſione* abradendam crediderim, nam
ex ea contractus uſurarius fiet; quia nullus caſus
dabitur pro lucro; nam in quocunque caſu partus,
& prægnantia occaſionem præbent morbis, licet
25 alia ex parte congruam haberemus ejus nominis ex-
planationem. Vel poteſt illud nomen cauſæ accipi
in ſequenti ſignificatu, cùm enim per priora ver-
ba, *ex partu*, caſus comprehendi dixerimus, qui
ex partu immediatè dependent, per hæc, *& cauſa
partus*, alios comprehendi dici poteſt. Partus igi- 26
tur cauſa aliquando mortem contingere, & tunc
temporis, intelligendum, cùm ſecundinæ à partu vel
non exeunt omnino, vel cum difficultate, vel non
integræ; cùm purgatio aut parca, aut ſuperflua,
aut malæ qualitatis eſt; neque enim dubium eſt,
quòd ſi mulier ex ſecundinæ retentione periclite-
tur, vel ex puerperii parca, aut ſuperflua retentio-
ne, propriè *ex partu* obiiſſe dici non poſſit, ſed *ex
cauſa partus.*
Propriè enim partus ea actio eſt, quâ fœtus ex u- 27
tero in lucem venit; at extra eam actionem jam
naturaliter ſucceſſam, mulier ex puerperii culpa vi-
tam obiens, ex partu deceſſiſſe dici non debet, ſed
ex cauſa partus, ſaltem attentis verbis contractus:
Notarii enim, ne ex verborum conciſione dubium, 28
aut lis oriatur, ſolent in inſtrumentis per plura
verba contrahentium mentem manifeſtare. Non ſa-
tis ergò duxerunt, ad comprehendendos omnes caſus
ex partu, aut puerperio contingentes, illa verba
apponere, *excepta morte ex partu*, ſed addiderunt
etiam poſteriora, *& cauſa partus*, quia nimirum
ex illis verbis, *ex partu*, poterat inſurgere dubium,
utrùm pro partu ſolummodò pariendi actionem
intellexiſſent, vel omnia eum conſequentia &
univerſum illud tempus, quo puerperia proce-
dunt.
Vel tandem ad prædictorum verborum majorem
dilucidationem dicamus, quòd mors eveniens in
partu dupliciter poteſt conſiderari uno modo, ut
quia vel partus difficillimus extiterit, vel ſecundinæ
non facilè prodierint, vel puerperia ſubſecuta non
fuerint, vel fortaſſe ſuperfluxerint, & hujuſmodi,
& tunc tales caſus per ea verba, *ex partu*, com-
prehendi dicendum: altero modo, ut quia ad præ-
dicta accidentia vel febris, vel dolor intenſus, vel
ſimile quidpiam ſubſecutum fuerit, quod mor-
tem accerſerit, & tunc tales caſus per poſterio-
ra verba, *& cauſa partus*, comprehenſos aſſe-
rendum.
Adduntur verba illa, *& prægnantia*. Eſt autem 29
prægnantia, ut aliàs dixi, prolifici ſeminis intra
uterum retentio (pro ſemine autem non alterum,
ſed utrumque, maſculeum ſcilicet, & fœmineum
accipias) omne enim animal ſemen continens gra-
vidum eſt, Gal. 1. *de ſem. cap.* 2. *claſſ.* 1. ita ut à 30
prima ſeminis conceptione, uſque ad fœtus edu- 31
ctionem mulier gravida dicenda ſit, ac conſequen- 32
ter totum illud tempus, quod à prima ſeminis re-
tentione ad fœtus excluſionem intercedit, tempus
prægnantiæ ſit dicendum, in quo ſi mulier ex
proprio ipſius prægnantiæ, ac primario defectu
decedat, exceptioni locus dabitur, & pecuniæ
ſalvæ erunt, ad favorem dantis eas in ſocie-
tatem.

SUMMARIUM.

1 *Caſus pro exceptione facientes ſub tribus claſſibus comprehenduntur.*
2 *Prima regula pro caſibus exceptionis.*
3 *Regula omnes hic appoſita non ſimpliciter intelligenda.*
4 *In immodicis partus laboribus quid contingat.*
5 *Hiſtoria pro exemplo prioris regulæ.*
6 *Partus difficultas plures cauſas habere poteſt.*
7 *Prima cauſa.*
8 *Secunda cauſa.*
9 *Tertia cauſa.*
10 *Quarta cauſa.*
11 *Quinta cauſa.*
12 *Excrementa cum fœtu exeuntia partum facilitant.*
13 *Sexta cauſa.*
14 *Septima cauſa.*
15 *Exceptioni locus eſt, quandocunque una ex ſuperioribus cauſis, poſteriore excepta, partum difficilem reddit.*

16 Se-

16 *Secunda regula.*
17 *Abortus magis moleſtat, quam partus.*
18 *Abortus non fit abſque violentia.*
19 *Hiſtoria pro exemplo ſecundæ regulæ.*
20 *Tertia regula.*
21 *Multiplex partus mulierem magis fatigat quam unicus.*
22 *Multiplex partus quomodo non naturaliter fit.*
23 *Naturaliter homo unicum partum edit.*
24 *Quarta regula.*
25 *Monſtroſi partus maxima ſecum pericula afferunt.*
26 *Monſtri nomine hic quid accipiendum, & numeris ſequentibus.*
29 *Mola à monſtro differt.*
30 *Conventio contrahentium excipit mortem ex partu, &c.*
31 *Molatica non poteſt dici gravida.*
32 *Graviditas quid.*
33 *Mola quid.*
34 *Ob quam præcipuè cauſam permitti potuit danti pecunias, ut exciperet mortem ex partu, &c. & n. 43.*
35 *Mola habet eandem cauſam efficientem, quam conceptus verus & naturalis.*
36 *Si mola abſque virili ſemine non generetur, quid ſentiendum, & quid ſi contrarium, n. ſeq.*
38 *Ex mola decedens locum facit exceptioni, contrarium, n. ſeq.*
40 *Mola non habet determinatum tempus ſui ortus.*
41 *Mola decem, ac viginti annos, ac tota vita geſtatur.*
42 *Periculum inter ſocios debet eſſe æquale.*
44 *Mola eſt quidam morbus mulieris proprius.*
45 *Viris ſunt aliqui morbi familiares magis, quam fœminis.*
46 *In excipienda morte ex partu æquitas ſervari videtur.*
47 *Quinta regula, quam amplia ut num. 63.*
48 *Ex retentione puerperii magni morbi oriuntur.*
49 *Magis obeſt retentio puerperii, quam menſtruorum.*
50 *Hiſtoria pro exemplo quintæ regulæ.*
51 *Puerperium quid.*
52 *Puerperium pro fœtu accipit Gellius.*
53 *Puerpera quæ dicatur.*
54 *Puerperii tempus diverſum.*
55 *Periculum puerperæ fœminam parientis longius durat, quam parientis marem.*
56 *Puerperii tempus quale.*
57 *Cagnati opinio circa durationem periculi ex puerperio refellitur, n. ſeq.*
59 *Quo periculo liberetur puerpera poſt 20. aut 25. dies purgationis.*
60 *Morbus ex puerperio quo tempore dici poſſit, vide n. 62.*
61 *Ratio puerperii ſequitur rationem menſtruæ purgationis.*
64 *Hiſtoria pro ampliatione quintæ regulæ.*
65 *Sexta regula, quam amplia, ut n. 67.*
66 *Secundinæ retentæ multa mala cient.*
68 *Septima regula.*
69 *In partu rumpuntur ligamenta, & venæ quædam.*
70 *Nona regula.*
72 *Gravidis omnibus quidam præternaturales effectus communes.*
73 *Aliquibus mulieribus conceptio eſt inimica.*
74 *Hiſtoria pro exemplo nonæ regulæ.*
75 *Mulieres aliquæ neceſſario abortiunt.*
76 *Decima regula.*
77 *Aliqui morbi non lethales, quomodo in prægnante evadant lethales.*
78 *Cauſa aptior ad interimendum eſt abortus, quam tuſſis, &c.*
79 *Undecima regula.*
80 *Duodecima regula.*
81 *Fœtus in utero mortuus magna mala affert.*
82 *Regularum allatarum limitatio.*
83 *Abortus dicitur etiamſi non edatur fœtus ſed in utero moriatur.*
84 *Abortus proprie quid in communi loquendi modo.*
85 *Traditarum regularum communis exceptio, quam declara ut num. 89.*
86 *Febris acuta fœtum corrumpit.*
87 *Rarum exemplum eſt, prægnantem acuta febre laborantem non abortire.*
88 *Hiſtoria pro exceptione regularum.*
90 *Acutus morbus ex abortu, & abortus ex acuto morbo cauſari poteſt.*
91 *Prima ac originaria cauſa attendenda, & n. 94.*
92 *Plurium morborum quomodo alter alterius cauſa ſit.*
93 *Quod primo movet, per ſe movet; quod ſecundario per accidens.*
95 *Partus debet eſſe immediata cauſa mortis in exceptis caſibus.*
96 *Morbus, qui non poteſt cauſare mortem, non eſt cauſa per ſe mortis.*
97 *Mulier ex abortu magis, quam ex febre præſumitur mortua, reprobatur ibid.*
98 *Abortus eſt cauſa habilior ad cauſandam mortem, quam febris, reprobatur, n. ſeq.*
100 *Febris acuta eſt cauſa, & ſignum perniciosiſſimum.*
101 *Acutiſſimi morbi fiunt in continua febre.*
102 *Abortus acutus morbus non eſt.*
103 *Qui morbus ad interimendum habilior.*
104 *Febris acuta ex ſe interimit, abortus vero ex aliorum morborum concomitantia.*
105 *Abortus per ſe lethalis non eſt, num. ſeq.*
106 *Majus periculum ſuſtinet, quæ provectiorem fœtum abortit, quam quæ recentiorem.*
108 *Mortem cenſeri ex ſuperveniente cauſa eveniſſe, quando habet locum, & n. ſeq.*
110 *Si prior cauſa poterat per ſe interimere, ei mors eſt tribuenda.*
111 *Exemplum.*
112 *Morbo lethali ſupervenientia accidentia ejus effectus ſunt.*
113 *Vulnere ex ſua natura lethali exiſtente, ex eo præſumitur quis obiiſſe, etiam ſuperveniente alio morbo.*

QUÆSTIO IV.

Particulares caſus ac regulæ, exceptioni locum facientes.

CAſus exceptioni locum facientes ſub quibuſdam certis claſſibus, ac regulis perſtringere hic operæ pretium eſt; nam & *Medicis* & *Jureconſultis* multo magis ea res innoteſcet, & fortaſſe omnem dubitandi occaſionem cuivis hæc quæſtio ablatura eſt, ita ut non niſi gratum quid utriſque ipſorum facturum me exiſtimem, ſi quamprimum quod propoſui aggrediar.

Poſſunt ergo ii caſus, qui illis verbis: *Excepta* 1
morte ex partu, & cauſa partus, & prægnantia, excipiuntur, ſub tribus claſſibus comprehendi juxta eorum verborum veritatem; nonnulli enim *ex partu* ſunt, alii ex *cauſa partus*, poſtremi ex *prægnantia*; quælibet autem claſſis poteſt plures regulas conſtituere, juxta caſuum evenientium diverſitatem, ut in quæſtionis proceſſu patebit.

Prima ergo claſſis, quæ caſus continet ex partu 2
evenientes, quatuor conſtituere poterit regulas quarum *prima* erit hæc; quandocunque mulier ex laborioſo partu, ac difficili decedit, exceptioni locus eſt. Sed antequam ulterius progrediamur, unum
te admonitum velim, Lector quiſquis es humaniſ- 3
ſime, hæc non ſimpliciter eſſe intelligenda, ſed eo modo declaranda, qui in hujus quæſtionis calce patebit.

Quod ergo in immodicis partus laboribus, ac 4
doloribus conſueto moleſtioribus, humores plurimum agitentur, ſpiritus diſſipentur, & ſanguis in venis inflammationem, ac præternaturalem calorem concipiat, ita ut ex ea commotione facile vel febris acuta accendatur, vel alius quidem morbus excitetur, ut uteri inflammatio, & hujuſmodi, notum eſt nobis Medicis, & non ſiluit Gal. *comm. 3. in 3. de morb. vulg. text.* 85. *claſſ. 3.* Ex his autem facile ſubſequi mortem, non eſt, qui ambigat. Et confirmat ejus rei veritatem in Sacris caſus *Rachelis*, de qua Geneſ. *c.* 35. dicebatur *verſ.* 17. Ob 5
difficultatem partus periclitari cœpit, & additur *verſ. ſeq.* Egrediente autem anima præ dolore, & imminente jam morte &c. In quo caſu vides, Rachelem ex ſimplici partus difficultate, & anguſtia obiiſſe, nulla alia antecedente cauſa. Habes etiam & apud Hipp. ſimilem caſum *lib. 3. de morb. Vulg. ſect.* 2. *Ægr.* 12. de muliere quæ ubi cum dolore

(hoc eſt , cum inſigni , ac conſueto multo acer-
biore dolore) maſculum eſſet enixa , febri arden-
te correpta obiit; ſic etiam & *lib. eod. ſect.* 3. *Ægr.*
14. mulier illa ex difficultate partus , & puerperii
retentione obiit , & de mulieribus in Thaſo pa-
rientibus idem narrat *lib.* 1. *ſtat.* 3. *ſect.* 2. quæ quia
difficulter partum ediderunt , à partu laborarunt
ipſæque potiſſimum obierunt , inter quas ſolius The-
lebuli filiæ mentio habetur , quæ eadem ex cauſa
ſexta die à partu periit.

6 Poteſt vero ea partus difficultas, dolor, ac labor
ex quamplurimis cauſis provenire, nam & ex par-
te fœtus , & ex parte matris , & ex parte uteri ,
& ex parte panniculorum fœtum involventium, &
ex parte excrementorum cum fœtu exire conſue-
ſcentium , & ex cauſis externis , & ex præceden-
7 tibus morbis originem trahere . *Ex parte fœtus*
ut quia nimis grandis, vel caput habens magnum,
8 vel quia mortuus . Ex parte *matris* , ut quia ni-
mis pinguis, vel nimis macra, vel puſilla, vel te-
neræ ætatis , aut nimis maturæ , aut timida , &
9 ſic de reliquis. Ex parte *uteri*; ut quia os habet ni-
mis anguſtum, aut durum, vel quia cicatricem in-
ſignem paſſus dilatari non poteſt, vel quia ore di-
ſtorto, vel nimia laborans ſiccitate , & cætera ad
10 hunc modum. Ex parte *panniculorum* , ut quia vel
nimis ante diſrumpuntur, quam opus ſit, vel quia
11 diſrumpi nullo modo poſſunt . Ex parte *excremen-
torum* , ut quia diſruptis ante tempus opportunum
dictis panniculis , aquæ effunduntur , & loca mu-
liebria exiccata relinquunt ; excrementa enim cum
fœtu exeuntia facilem partum reddunt , & hanc
12 utilitatem præcipue à Natura habent. Pareus Chi-
rurg. *lib.* 23. *cap.* 12. Columb. *Anatom. lib.* 12. un-
de Hippocr. *in Coac. Prænot. text* 513. & 563. ex
aquarum ante partum eruptione malum prænun-
ciat , quod etiam *libell. de fœt. in utero mort. ex*
13 *ſect.* repetit. Ex parte *cauſarum externarum* evenit
etiam ea partus difficultas, ut ex nimio calore ſpi-
ritus diſſolvente , ac diſſipante , vireſque labefa-
ctante, aut ex frigore vias conſtipante , & hujuſ-
14 modi . Ex parte *præcedentium morborum*, ut quia
longam febrem, vel acutam paſſa eſt mulier , vel
acutum alium , aut longum morbum . Inſuperque
multæ aliæ cauſæ poſſunt partum & laborioſum ,
& difficilem reddere , quas longius proſequuntur
practicantes omnes : Paul. *lib.* 3. *ſuæ med. cap.* 76.
Aet. *lib.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 22. Trotula *de paſſ. mul. cap.*
17. Avicenn. 31. *tertii, tract.* 2. *cap.* 21. Raſ. 22. *Con-
tin. tract.* 7. *cap* 1. Gordon. *in Lilio*, *part.* 7. *de paſſ.
mulier. cap.* 17. Valeſc. *in Philon. lib.* 6. *cap.* 20. Pe-
demont. *in addit. ad Meſuæ practicam ſum.* 4. *part.* 4.
ſect. 1. *de Ægrit. matr. cap.* 16. Fernel. *Pathol. lib.* 6.
cap. 17. Pareus *Chirurg. lib.* 23. *cap.* 29. Mercurial. *de
morb. mul. lib.* 2 *cap.* 3. Maſſar. *in ſua pract.* & *in
Prælect. de morb. mul. cap.* 12. Roderic. à Caſtr. *lib.* 4
de morb. mul. cap. 6. Weinrich. *comm. de Monſtr.
capit.* 40. Marinell. *de Med. mul. libr.* 3. *capit.* 11.
15 & alii quamplurimi, quos ne tædio lectorem affi-
ciam , omittam . Quæcunque ergo harum cauſa-
rum (poſteriore excepta , de qua infra cum aliis
videndum) partum difficilem reddat , exceptio-
ni locum faciet , ſi ex ea difficultate partus mu-
lier pereat.

16 *Secunda* regula primæ claſſis talis eſt; Si mulier
ex abortivo partu mortem obeat , exceptioni eſt
locus; patet enim , quod abortus ex ſui natura ma-
jorem multo moleſtiam, ac imminentius periculum
17 affert , quam partus tempeſtivus , & teſtatur id
ipſum Hippocr. *de morb. mul. verſ. med.* qui , *peri-
clitantur*, inquit, *magis quæ fœtum corrumpunt*, *ab-
ortiones enim majorem moleſtiam quam partiones af-
ferre ſolent*, cujus rei rationem reddit ipſe ſubdens:
18 *Neque enim citra violentiam abortio contingit*. Qua-
mobrem cum abortus talis ex ſua natura ſit , ut
per ſemetipſum mortem accerſere poſſit , quatenus
alia ſecum mala accerſit , mors ex eo proveniens
dabit exceptioni locum ; cujus caſus hiſtoriam
19 unam , aut alteram habes apud Hippocr. 3. *de
morb. vulg. Ægr.* 10. & 11. quarum ægrotantium
utraque abortu in ardentem febrem lapſa vita fun-
cta eſt , & ſimilis etiam eſt caſus Juliæ Magni
Pompeji filiæ, apud Val. Max. *lib.* 4. *cap.* 6. *tit. de
amor. conjug.*

Tertia regula hujuſmodi eſto : Ex editione mul- 20
tiplicis partus ſi periclitetur mulier , exceptio lo-
cum habebit; multiplex enim partus inſigniores la- 21
bores , & diuturniores dolores , tempuſque multo
conſueto longius , & majorem venarum , ac vaſo-
rum , violentioremque diſruptionem , & ſanguinis
copioſiorem profuſionem affert , ex quibus etiam
major parientis debilitas , & majus periculum
in multiplici partu , quam in unico ſuccedit , ut
experientia docet, & notavit Mercurius *in ſuo lib.
cui tit.* la Commare *lib.* 1. *cap.* 23. & *lib.* 2. *cap.* 14.
Itaque etiamſi quoad alias conditiones hic partus
naturaliter fieret , tamen ex eo quod non unicus 22
ſit , poteſt non naturalis vocari ; nam ſecundum
naturæ legem homo non niſi unicum partum ede-
re debet , ut *in tit. de Partu legit.* & *vital.* plene 23
probavi . Mors igitur ex hac cauſa eveniens exce-
ptionem lucro dabit.

Quarta regula : Si ex monſtroſo partu mulier pe- 24
riclitetur , pro exceptione caſum facit ; nam ex
ſua natura monſtroſi partus maxima pericula af- 25
ferunt , teſtatur Mercurius *ubi ſup. lib.* 1. & 2. &
Perlin. *in libello de mort. cauſſ. part. verſ. f.* & id
multis nominibus evenire tradit Weinrich. *de ort.
monſtr. cap.* 40. Sed quid proprie hic pro monſtro
debeat accipi, utrum in ſenſu *l. oſtentum ff. de verb.
& rer. ſignif.* an in ſenſu *l. Quæret aliquis ff. eod.* 26
profecto dubium aliquod afferre poſſet, quod omni-
no diluere par eſt. Licet ergo de hac ipſa materia
in peculiari loco nobis ſit agendum , pro nunc ta-
men dicamus, hic monſtri acceptione venire omne,
id , quod contra formam humani generis natum
eſt, ut per citatam *l. Quæret aliquis* & per Gloſſ. 27
ibid. quod tamen potius prodigii nomen mereatur ,
quam monſtri ; neque enim ſatis eſſe dixerim in
hoc caſu , ut monſtrum peperiſſe mulier dicatur ,
& ob id ea in partu periclitata fuiſſe, ut natus vel
altero brachio, ſeu crure careret, vel digitum ſu- 28
perfluum haberet , vel ore eſſet diſtorto , vel ocu-
lis captus, & hujuſmodi; tales enim natos monſtri
nomine etiam inſignimus, latiſſime eo monſtri no-
mine accepto. Sed de his longioribus, ut dixi, Deo
dante, nobis erit alibi pertractandum.

Diſtingue tamen *monſtrum* à *mola* , in mola enim 29
majus dubium eſt , an debeat facere locum exce-
ptioni necne , & ratio dubitationis eſt , quia una
ex parte conventio contrahentium excipit mortem
ex partu, cauſa partus, & prægnantiæ; at molam 30
gerens mulier nunquam gravida dici potuit, neque 31
ſi molam ejecerit, peperiſſe, aut partum ejeciſſe di- 32
cenda eſt ; cum enim graviditas ſit conceptus na- 33
turalis permanentia in utero , Mola vero conce-
ptus ſit præter naturam , patet , quod graviditas
res naturalis eſt , mola vero eſt morbus Gal. 14.
Meth. cap. 13. *claſſ.* 7. Cum ergo adeo contrariæ res
ſint , quomodo & conceptum habens naturalem ,
& molatica uno eodemque gravidæ nomine ambæ
denominari poſſunt?

Altera autem ex parte, cum cauſa, ob quam per- 34
miſſum eſt pecuniarum Domino , ut excipere poſ-
ſit mortem ex partu , & hujuſmodi , ea potiſſima
videatur , ut alias dixi , quod videretur cauſam 35
habere extrinſecam, unde & violenta erat, profe-
cto etiam mola videtur ex eadem cauſa originem
ducere , cum tam mola , quam verus conceptus ,
unam eandemque externam habuerint cauſam, coi-
tus nimirum uſus, ut communiſſima fert opinio .
Ergo & Mola , quemadmodum ipſa prægnantia ,
locum exceptioni facere debet.

Verum enim vero cum adhuc controvertatur ,
utrum *mola abſque viri uſu coagmentetur*, illud præ-
cipue dubitationem hanc adaugebit , ſi enim mola
non poteſt abſque viri uſu gigni, licet non abſolu- 36
te ſentiam debere facere locum exceptioni , tamen
neque abſolute pronunciandum eſſet negative . Sin 37
autem mola abſque virili ſemine generetur ,
ſolum-

ſolumque muliebre etiam abſque coitu concurrat, tunc omni procul dubio locum exceptioni facere
38 non debet, ſicuti neque quivis alius uteri morbus extra prægnantiam, ſi ex eo mulier decedat. Sed hæc jam longioribus *in ſuperiori tit. q.* 6. deciſa habes, Perlinus tamen *libello de mort. cauſ. part.* abſolute pronunciavit, mulierem ex mola decedentem locum exceptioni facere, ſuam tamen aſſertionem neque ratione ulla, neque auctoritatibus munivit, ſola propria auctoritate contentus. Ac profecto gratis omnibus, quæ circa molæ genera-
39 tionem veritatem habere credit *Perlinus*, etiam acceptatis, molam nempe ex utroque ſemine generari, ut verus gignitur conceptus, exiſtente tamen in molæ generatione virili ſemine debili, & ad conceptum inepto, nihilominus ejus opinio, quod debeat locum exceptioni facere mors ex ea eveniens, maximam patitur difficultatem.

40 Siquidem cum mola non habeat determinatum quoddam tempus, in quo edatur, ſi ex morbis ab ea dependentibus fieri debeat exceptioni locus, nimis lata, ac longa via eſſet hujuſmodi exceptioni, cum aliquando decem, aut viginti annorum ſpatio, imo & vitæ curriculo mola geſtetur,
41 teſte Ariſt. 4. *de Gen. An. c.* 7. Averr. *Collig. lib.* 4. *c.* 60. Arnald. *Villar. lib.* 3. *Brev. c.* 5. erit ergo admodum inæquale periculum accipientis, & dantis pecunias in ſocietatem, quæ evadet ex hoc iniqua.

Sed his non obſtantibus, adhuc dubium inſurgit
42 tale, nam ſi periculum debet inter ſocios eſſe æquale ut ſæpe alias dictum eſt, ſi in morte ex mola eveniente non fiat locus exceptioni, periculum evadet inæquale; nam mulier præter ea omnia pericula, quibus ſubjicitur Dominus officii, ſubibit etiam periculum ex mola, à quo immunis erit ipſe Dominus officii. Si ergo verum eſt id, quod *ſupra in hoc tit. quæſt.* 1. *nu.* 62. firmavimus,
43 nimirum exceptionem mortis ex partu, & hujuſmodi, ob id admiſſam, ut periculum ex parte mulieris non excederet periculum alterius ſocii: jure eandem ob cauſam debet accipi mors ex mola eveniens.

Huic dubitationi reſpondeo, quod cum mola ſit, ut ſupra dixi, quidam morbus mulieris proprius, nullam debet cauſare inæqualitatem ex parte ipſius, quia viris etiam aliqui morbi ſunt magis
44 familiares, quam mulieribus. Quibus adde, quod
45 ſi hæc ratio valeret, omnis caſus in muliere, contingens ex aliquo proprio uteri morbo (qui quamplurimis quotidie affligitur) locum exceptioni facere deberet, quod tamen veritatem non habet, cum dans pecunias ſciens, & volens eligat currere magis periculum in perſona mulieris, quam viri. Quod ſi in aliquibus videatur ſuperare periculum mulieris alterius ſocii periculum, hoc nihil nos movere debet; neque parum videatur, ſi periculum, quod ex partu, aut prægnantia imminet, excipiatur, quod nimis excederet periculum alte-
46 rius ſocii, in qua re potius æquitas quædam, quam Juſtitia attendi mihi videtur; nam in Juſtitiæ rigore nulla fieri exceptio deberet, ut *in hujus tit pr.* dicebam.

Sed jam ad alia properandum, & *ſecundæ claſſis* regulas adducamus, quæ caſus continet, qui ex cauſa partus fieri dici poſſunt. Quinta ergo regula talis eſt: Ex retentione puerperii ſuccedente morte, exceptio locum habebit; magni etenim morbi
47 ex retentione puerperii procreantur, ita firmante
48 Hipp. *in lib. de Nat. Puer. tranſacto medio*, in hac ſententia: *Niſi enim*, inquit, *à partus purgamentis mulier repurgetur, magno morbo tentabitur, vitæque periculum incurret*; quam repetit *lib de natur. mul. Et ſecundo Prædict.* Quod ſi partus purgamenta ſimul quoque remiſerint, tum ea mala omnino ſunt immoderata, ac diuturna; mulieri ete-
49 nim multo magis officit retentio puerperii, quam retentio menſtruorum, cum promptius, atque facilius humorum gignat illa pravitatem. Gal. *in primum de morb. vul. com.* 3. *ægr.* 2. *claſſ.* 3. *& in*

primum Prorbet. comment. 2. *text.* 48. *claſſ.* 4. Amat. Luſit. *cent.* 2. *cur.* 31. Unde Rota *in Rom. ſociet. off.* 1619. *coram ſacrat. n.* 3. non omnino incaſſum firma- 50
vit, mulieres retinentes partus purgationes, non poſſe vivere ultra 45. dies, licet hoc non adeo ad amuſſim verificetur; cum ergo hæc purgatio occaſione partus fiat, & ſit pars ipſius partus, mors ex ea conveniens ex cauſa partus dicenda eſt, & locum exceptioni facere debet, & pro hac regula eſt caſus. *Ægr.* 2. *lib.* 3. *Epid. ſect.* 3.

Notanda vero hic de *puerperio* nonnulla, & pri- 51
mo quid ſit puerperium, quod eſt purgatio, quæ 52
mulieribus à partu procedit Mercur. *de morb. mul.* 53
*lib.*4.*c.*1. *verſ. f.* etiamſi Aul. Gel. *lib.*10. *Noct. Art. c.* 2. puerperium pro ipſo fœtu acceperit, ſed male, ut mea fert opinio; puerpera vero dicitur recens à partu, ut habetur *l. Quæritur* §. *Puerperia ff. de Ædil. ed.* Imo quodcunque ad partum pertinet, adjectio quodam nomine dicitur puerperum; unde Ovid. *lib.* 10. *Metam.*

Admovitque manus, & verba puerpera dixit:

nempe verba, quæ in puerperio pronunciantur ad adjuvandum ipſum partum.

Secundo loco notandum, quod tempus hujuſmo- 54
di purgationis non ſemper eodem dierum numero durare ſolet, ſed longiori ubi fœmina edita eſt, breviori ubi mas, ita docente experientia, & annotantibus Hipp. *in cit. lib. de Nat. Puer. & alibi*, & Ariſt. 7. *de hiſt. Anim. cap* 3. *& aliis omnibus*; 55
qua de re periculum, quod puerpera ex puerperio currit, longiori tempore durat in editione fœminæ, quam in editione maris.

Ab Hipp. locis citatis, & à cæteris, purgationi 56
puerperii ex fœmina conſtituuntur duo ſupra 40. dies, ex maſculo vero triginta; ex cujus auctoritate Cagnat. *in libel. mort. cauſ. part. in f.* concludit in his verbis: *Ergo quacunque prægnante, vel abortiente, aut poſt abortum, aut pariente, vel poſt partum defuncta, dum intra dictos dies triginta in* 57
maribus, vel duos & quadraginta in fœminis, vel ſi in ipſo die trigeſimo, aut quadrageſimo ſecundo morbus oriatur (quibus exactis diebus jam non dicitur partus cauſa morbus oriri) exceptio locum habebit.

Ego vero à *Cagnato* præceptore meo libenter, ſi reſponſum attendere liceret, ſciſcitarer, quidnam ſibi voluerit Hipp. cum locis citatis poſtquam terminum durationis puerperii utique partui aſſignaſſet, fœminino duntaxat, & maſculino, illi qua- 58
draginta duorum dierum, huic triginta, de illo addit: *Extra tamen periculum fuerit, ſi etiam quinque, & viginti diebus purgetur*; & de hoc: *Quæ tamen extra periculum fuerit, ſi diebus viginti perſeveret.* eademque iiſdem prorſus verbis repetit *lib.* 1. 59
de morb. mul. verſ. med. Num ab omni periculo cenſuit Hipp. puerperam poſt prædictos terminos tutam exiſtere, ita ut pene immortalis effecta ſit? Ego enim alias putaverim voluiſſe Hipp. puerperam ab eo periculo liberatam eſſe ex purgatione viginti, aut viginti quinque dierum, quod illi ex ejuſdem purgationis retentione imminebat. Nam & ipſe Hipp. hoc videtur innuiſſe, dicens purgationem quadraginta dierum vel triginta dierum, eſſe quidem & longiſſimam, & perfectam; eam autem, quæ 25 aut 20. diebus tantummodo perdurat licet perfecta non ſit, tamen periculo vacare. Succedente igitur poſt hos terminos morbo aliquo, ex quo mulier decedat, quomodo ex cauſa partus illam obiiſſe firmare licebit, ſi quantum erat 60
ex parte ejuſdem purgationis & partus, omni periculo mulier vacabat? Morbus ergo ex puerperio, & cauſa partus dici non poteſt eveniſſe, niſi intra viginti dies in maſculo, & viginti quinque in fœmina ſuccedat, ut ſentit doctus, ac noviſſimus practicus Moxius *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 25.

Quinimmo cum ratio puerperii ſequatur ratio- 61
nem purgationis menſtruæ, ita ut quæ biduo menſtruatur, & diebus decem & octo in puerperio purgetur, & ſufficienter, ut notat Fontanon. *ſuæ practicæ lib.* 3. *capit.* 42. etiam brevior terminus

præſcribendus videtur in his, neque ſi poſt dictos dies decem & octo, morbo aliquo prehendantur, ex puerperio illum eveniſſe judicandum, ut locum exceptioni faciat, nam hæ ex Naturæ præſcripto longiori tempore purgari non debebant quam diebus decem & octo, cur ergo in inſontem eam purgationem culpam rejicis evenientis mortis? Attamen ego ſemper ad id, quod ut plurimum fieri ſolet, reſpiciens, terminos ab Hipp. præſcriptos vi-
62 ginti, aut viginti quinque dierum admitterem, intra quos ſi morbus ex puerperii culpa eveniat, & ex eo mors, locus exceptioni erit. Rationem autem, cur Hip. extra periculum dixerit eſſe, quæ viginti, aut viginti quinque diebus purgantur, eam eſſe non dubitandum, quod uſque ad eos terminos, & non ultra puerperia in ea quantitate, & qualitate fluant, ut ſi quidem retineantur, magna mala excitare apta ſint; ab inde vero nihil effatu dignum fluit, unde etiamſi retineatur, vix moleſtiæ aliquid puerperis afferre poteſt, quod etiamſi moleſtare eas poſſet, tamen nunquam morbo lethali, aut periculoſo eas exponere valebit, purgantur enim tunc ſolummodo humiditates quædam nullius conſiderationis, non autem ſanguis menſtruus, aut ſimile quid eod. Hip. *teſtante, in locis jam citatis.*

63 Amplianda porro eſt hæc regula, quod non ſolum procedat in totali, ac omnimoda puerperii retentione, ſed etiam in non perfecta purgatione, dummodo ante determinatum ſpatium viginti, aut vigintiquinque dierum fiat, ut dicendum eſſet in
64 caſu ab *Hipp.* enarrato *prim. de morb. vulg. Ægr.* 4. nam mulier illa, licet jam tranſacta decimaquarta à partu die bene ac rite purgata eſſet, tamen infra aſſignatum terminum purgari deſiit, & ex ea retentione puerperii in morbum lapſa, vita functa eſt, ut teſtatur Gal. *in comm.* licet contra *Galenum* contendat *Cagnatus*, hanc non ex retentione puerperii, ſed ex febre deceſſiſſe, vult enim febrem fuiſſe cauſam retentionis puerperii, & ſic ex febre deceſſiſſe diceretur hæc mulier. Quomodocunque tamen ſit, ſatis illud firmaſſe nobis eſto, quod tam ex omnimoda puerperii retentione, quam ex hujus diminutione eveniens morbus, & ex eo mors locum exceptioni facere debeat.

65 *Sexta* regula ſequens eſt: Ex ſecundinæ retentione, aut difficili eductione, ſi conſtet mulierem
66 periclitatam, caſus pro exceptione erit. Quod enim ſecundinæ multa mala inducant ſi retineantur diu in utero patet apud omnes non ſolum Medicos, ſed etiam mulierculas, & facit *Hippocratis* auctoritas *in primo de morb. mul. verſ. med.* teſtanturque practicantes omnes, de quibus etiam *Macer*, Medicus antiquus *lib. 2. de mat. Med. cap.* 10. ſic loquitur.

Hæ ſi plus juſto vitio cogente morantur,
Aut mors ſubſequitur, dolor aut qui vix toleratur.

67 Amplia quoque ut dixi, regulam iſtam, ut procedat etiam in difficili ejus eductione, nam & in hoc caſu mulieres plurimum exagitantur, & aliquando ea occaſione febrem concipiunt, & multa pericula incurrunt, ex quibus eveniente morte, lucro non erit locus, ſed exceptioni.

68 *Septima* regula eſt hujuſmodi: Puerperio ſuperfluente, & ex eo muliere decedente, pro exceptione caſus hic erit. Etenim in partu rumpuntur liga-
69 menta, & venæ quædam, quæ cum utero continuabantur, & ex ea ruptione aliquando ſequitur maximum ac conſueto uberius ſanguinis profluvium, vel ob violentiorem ruptionem, vel ob ſanguinis validiorem in venis commotionem, vel ob ejuſdem ſanguinis acuitatem & caliditatem, vel ob difficilem venarum, & vaſorum obſerationem, & conſolidationem; ex quibus cauſis ſubſequente eo ſanguinis profluvio, mulierum vires ſuccumbunt, & facile commoriuntur, quod ſi ita contingat pecuniæ ſalvæ erunt, ob appoſitam in inſtrumento exceptionem.

70 *Octava* regula addi poteſt huic claſſi, quæ eſt hujuſmodi: Si ex mala puerperii qualitate mulier in morbum lapſa pereat, caſus inter exceptos connumerandus erit, quanquam hæc regula ampliatio potius eſt regulæ quintæ. Etenim Hipp. *lib. 1. de Præd. text.* 80. videtur hujus pravæ qualitatis puerperii maximam habuiſſe conſiderationem ac multo majorem, quam puerperii naturalis; de eo enim, quod non naturaliter ſe habet, ut ſi colore albidum ſit, dicebat ipſe: *Hoc ſi retineant mulieres parturientes, in maximam perniciem labuntur.* Sunt etiam quædam puerperia, quæ ob malam eorum qualitatem, ac pravitatem, dum fluunt, poſſunt loca per quæ tranſeunt, exulcerare, ac in iis etiam inflammationem excitare & alia mala, ex quibus mortem evenire non eſt difficile.

Tertia denique claſſis caſus continet, ex præ- 71
gnantiæ culpa ſuccedentes, quorum primus ex quo nona regula depromi poteſt, ſubſequens eſt: Si graviditas ex ſui natura alicui moleſta præter conſuetum aliarum eſſe ſoleat, & ex ejus incommodo illa pereat, caſus erit pro exceptione. Licet nam- 72
que penè omnibus gravidis quædam incommoda, ac effectus quidam aliis præternaturales ſint communes; aliquæ tamen ſunt, quibus graviditas præter prædictos affectus, morbos lethales parit; excipit enim uterus in his virile ſemen, veluti rem ſibi omnino infeſtam, ac inimicam, illudque non niſi ſumma cum moleſtia retinet, quandiu retinere conatur, tandemque coactus ejicit, & abortien- 73
tes ex hac cauſa mulieres maxime periclitantur; namque non aliter evenit harum fœminarum uteris, quam quorundam hominum, ſeu animalium quorumcunque ventriculis, quibus interdum ciborum genus ita inimicum eſt, ut eo devorato illico in ſtomachi dolores, & lipothymiam incidant, neque illud concoquere unquam valeant, quouſque tandem coacti ipſum vomitu rejiciant. Sic & prædictis fœminarum uteris evenit, quibus vel particulare quoddam ſemen, vel quodlibet ita inimicum eſt, ut illud retinentes in multa diſcrimina labantur. Simile quippiam narrat Hipp. *lib.* 4. 74
Epid. de conjugè fratris Apemanti, ac de his diſputat *in lib. de ſteril. verſ. f. & primo de morb. mulier.* Quin & nonnullæ mulieres ſunt, quæ etiamſi bene concipiant, & conceptum abſque moleſtia ali- 75
quanto tempore retineant, omnino tamen abortiunt, nec fœtus ad perfectionem perducere poſſunt, quædam ob uteri anguſtiam, de quibus Hipp. *in lib. de ſuperfœt.* quædam quod tenues nimirum ſint, de quibus idem Hipp. *Aph. ſect.* 5. *Aph.* 44. ac de aliis hujuſmodi *in Aph. ſeq. & in lib. de Nat. mul.* Sic & de aliquibus narrat idem Hipp. *in lib. de ſeptim. part.* quæ ex gravitate, & culpa fœtus in octavo menſe laborant in his verbis: *Membranæ namque dum tenduntur, & umbilicus vellicatur, dolores matri pariunt, fœtuſque priſtino vinculo exolutus, gravior evadit; pleræque etiam mulieres ex hoc caſu inſuper febre corripiuntur, quædam quoque una cum fœtu pereunt.* In his ergo locus exceptioni erit, quia culpa graviditatis mors evenit, ut patet; ſicuti etiam, & cum mulieres nonnullis morbis conflictatæ concipientes pereunt, ut *in fluore albo* evenire teſtatur Hipp *lib. 2. de morb. mul. poſt principium.*

Decima regula: Si gravida morbo aliquo capia- 76
tur, qui ex natura ſua lethalis minime ſit, ſed tamen poſſit procurare abortum, & ex eo abortu mulier pereat, pro exceptione caſus hic erit. Sunt 77
enim aliqui morbi, qui in aliis corporibus non ſunt ex ſua natura lethales, in gravidis vero ob id lethales evadunt, quia occaſionem dant lethali morbo, procurantes abortum, ex quo lethalis morbus aliquando oriri poteſt, ut ſunt exempli gratia, *tuſſis, teneſmus*, & hujuſmodi, qui morbi ex ſe omni vacant periculo, ita ut ſi mors ſuccedat, non ex eo morbo, ſed ex procurato abortu, qui proximior ac aptior cauſa eſt lethalis morbi, eveniſſe dicenda ſit: de *teneſmo* vero Hippoc. *Aph.* 78
ſect. 7. *Aph.* 27. *Mulieri,* inquit, *utero gerenti ſi crebra, & inanis deſidendi voluntas* (teneſmum dicunt) *acceſſerit, abortum facit.*

Undecima regula: Abortus ex procatarctica, ac 79
exter-

externa cauſa adveniens, ſi lethalem morbum,
mortemque accerſat, lucro locum adimit, & ex-
ceptionem admittit, recidit autem hic caſus pene
cum ſuperiori, neque enim alias mulier, ſi exem-
pli gratia in ventrem impegiſſet, ſi lapſa eſſet, ſi
ſaltaſſet, ſi cucurriſſet; ſi clamaſſet, ſi ira, tri-
ſtitia, lætitia, aut ſimili animi paſſione detenta
fuiſſet, vitæ periculum incurriſſet; ſed quia hæc
omnia abortum cauſare poſſunt, ſi ex ejus cauſa
mulier periclitetur, cauſa prægnantiæ mors erit,
& ſic locus omnino exceptioni fiet.

80 *Duodecima*, ac ultima regula; Si fœtus in utero
81 pereat, & is dehinc matri mortem afferat, ex cul-
pa graviditatis mors erit; neque enim ulteriori in-
diget probatione, quod fœtus in utero mortuus in
evidentiſſimum diſcrimen, ac mortem matrem ut
plurimum trahat, præſertim ſi diutius in utero
commoretur.

82 Nota tamen, quod hic caſus, & præcedentes ex
abortus, partuſve cauſa dici poſſunt; nam quoad
præcedentes nulla intervenit hæſitatio; quoad hunc
vero ſciendum, etiam abſque eo quod mulier fœ-
83 tum ejiciat, ſi intra uterum moriatur, abortum
feciſſe dici poſſe, ut ex Hippocratis ſententia pro-
bat Andr. Laurent. *Anatom. lib.* 8. *quæſt.* 29. cum
tamen in communi modo loquendi, abortum pro-
84 prie nominemus fœtum ab utero non naturaliter,
& ſuo tempore, ſed à præternaturali cauſa, & an-
te congruum tempus ab utero ejectum, quomo-
cunque naſcatur vivus, aut mortuus Fernel. Pa-
thol. *lib.* 6. *cap.* 17. Altomar. *in Praxi*, *c.* 17. *circa
principium*, non abs re poteſt hic caſus ex cauſa
prægnantiæ dici.

Cæterum illud in hiſce ſupra traditis regulis ma-
ximopere adnotandum venit, eos, ut in hujus quæ-
85 ſtionis principio admonui, non ita ſimpliciter lo-
cum habere, quin aliquando exceptionem patian-
tur. Præcipua vero omnibuſque communis excepta
ea eſt, quod non habeant locum, ubi *prior* aliquis
morbus ſua natura lethalis præceſſerit, cujus velu-
ti germina ſint ea, partus, cauſæ partus, & præ-
gnantiæ ſymptomata quæ ſupra commemoravimus,
ita ut originaria, ac primo movens cauſa ſubſe-
quentis mortis morbus ille, quiſquis ſit, dici poſ-
ſit, non vero partus, cauſa partus, ac prægnantia.
86 Ut exempli gratia, febris acuta, ac maligna fœ-
tum ex ſua natura vel interimit, vel corrumpit,
Gal. *Aphor. comm.* 5. *Aphor.* 30. Avic. 1. 3. *tract.* 1. *c.* 1.
Philon. *lib.* 6. *c.* 20. quin etiam partum difficilem
reddi, ſecundinas, ac puerperium retinet, & è
contra aliquando immodicas purgationes eas pro-
vocat, neque abſque ratione Galenus pro exemplo
87 raro, ac inaudito celebrat caſum illum, *Epidem.
Ægr.* 13. quod ſcilicet illa mulier gravida exiſtens,
& acuto morbo conflictata, tamen abortivum non
fecerit, quaſi neceſſario gravida acuto morbo la-
borans abortire debeat. Itaque prior, ac præcipua
cauſa mortis in eo caſu, ſi ea ſecuta fuiſſet acutus
morbus exiſtimandus erat, abortio vero veluti ſo-
boles fuiſſet ejus morbi, & mulier illa in eo mor-
bo defuncta, non ex abortione, ſed ex acuto mor-
bo ſuccubuiſſe dicenda erit: abortio enim tunc ſo-
lum tanquam concauſa operata eſſet, mortem acce-
lerando, ſic & prægnantia ſanationem magis ma-
giſque impediendo. Quibus ſtantibus caſus, de quo
Rota *in Romana prætenſi ſocietat. vigeſimo ſeptimo Ju-
nii milleſimo quingenteſimo ſexageſimo nono*, *coram
Oradino*, potius pro lucro fuiſſet, quam pro exce-
ptione, niſi exceptioni ſuffragaret mala valetudo
ipſius prægnantis, & quærelæ ab utero, & præ-
gnantia ante febris adventum.

88 Neque aliter dicendum eſſet in caſibus prægnan-
tium in *Thaſo*, de quibus Hipp. *ibid. lib.* 1. *ſect.* 2.
ſtat. 3. mentionem in his verbis habet: *In quas ve-
ro prægnantes morbus forte incidit*, *hæ omnes*, *quod
ſciam*, *abortionibus periclitatæ ſunt*; morbus enim il-
le ex ſua natura occidebat, etiam extra prægnan-
tiam; nam, ut ibi enarrat, ex eo plures viri, quam
mulieres obierunt, ita ut ſubſequens in prægnan-
tibus abortus, tanquam effectus erat prædicti mor-
bi, & operabitur quidem aliquid, ſed ſolum, ut
dixi, tanquam concauſa. Quandocunque ergo mor- 89
bus acutus præcedat abortum, vel diſpoſitionem
aliquam præcedentem abortum, (ut *ventris* ac *re-
num* dolores, *pondus*, ac *non conſuetum frigus*, &
hujuſmodi) vel partus difficultatem, vel puerperii
retentionem, vel ejus ſuperabundantiam, vel ſecun-
dinæ difficilem eductionem, aut omnimodam re-
tentionem, & reliqua in ſuperioribus regulis enar-
rata, tunc caſus pro exceptione non erunt, ſed pro
lucro, ut cæteri non excepti.

Contra vero, ſi morbus acutus ad hæc ſuprà vom-
memorata conſequatur; nam quemadmodum acu-
tus morbus poteſt eſſe originaria cauſa eorum
omnium, quæ diximus, ſic & horum quodlibet
per ſe poteſt acutum morbum excitare. Ratio au- 91
tem prædictorum eſt, quia ſemper in his caſibus
decidendis prima ac originaria, principaliorque
cauſa eſt attendenda, ut tradunt ipſi DD. Malvaſ.
Conſil. 120. *n.* 56. *Vol.* 1. Surd. *conſ.* 301. *n.* 36. *Vol.* 3.
& *conſ.* 38. *Vol. eod.* & eandem attendere Rotam in
hoc ipſo caſu dixit Boccac. *de ſociet. nu.* 35. & ead.
Rota *in Romana ſociet.* apud Zacch. *in tract. de ſociet.
dec.* 89. *n.* 3. Ubi enim duo morbi ſimul concurrunt, 92
qui unam, eandemque cauſam habent, & ad unum,
eundemque finem conſpirent, unus ſe habet ut
principalis, alter, ut ejus morbi accidens; & unus 93
quidem per ſe erit cauſa mortis, alter vero ex ac-
cidenti; id enim, quod primo movet, per ſe mo-
vet, quod vero ſecundario, ex accidenti Gal. *de
ſympt. diff. c.* 1. *tranſ. med. claſ.* 3. Ergo ubi requiritur
præcipua, ac primaria ſubſequentis mortis cauſa in
prægnante, & hujuſmodi, ſemper ea attendenda, 94
quæ effectum per ſe cauſat, & non per accidens;
ſi enim talis cauſa poterat talem effectum, mor-
tem nimirum producere, mors ſupervenienti cau-
ſæ non eſt imputanda, quia cum, ut infra pleniſ- 95
ſime demonſtrabitur, partus, & prægnantia in ca-
ſibus exceptis, vel excipiendis, debeant ſe habere, 96
ut cauſæ immediatæ, ac per ſe, ſi prior morbus
poterat cauſare mortem, erat reſpectu ejus effectus
cauſa per ſe, ac immediata mortis; ſubſequens au-
tem ſolum mediata, & per accidens, etiam ſi prio-
ri habilior eſſet ad interimendum, dummodo prior,
ut dixi, ad id ipſum habilis fuiſſet.

Unde eſt, quod non probatur mihi id, quod 97
firmat Rot. *in ſupr. cit. dec.* quod ſc. *mulier magis
præſumatur ex abortu deceſſiſſe*, *quam ex febre*; nam 98
quod illa ſupponit, falſum omnino eſt, nimirum, 99
quod abortus ſit cauſa habilior ad mortem, quam
febris; nam plures videmus ex abortu, & cum mul-
to minori moleſtia ſalvari, quam ex febre acuta, 100
qualis erat in eo caſu; febris enim acuta cauſa
eſt, & ſignum pernicioſiſſimum, Gal. *Aphor. comm.*
4. *Aphor.* 37. & Hipp. 3. *Epid. text.* 3. *Sunt autem*, 101
inquit, *acutiſſimi*, *maximi*, *graviſſimi morbi*, *ac præ
cæteris lethales in continua febre:* abortus autem cum
acutus morbus non ſit neque etiam dici poteſt eſ- 102
ſe habilior cauſa ad mortem adſciſcendam, quam
febris.

Siquidem comparatione facta inter duos mor-
bos, de majori, aut minori habilitate eorum ad 103
interimendum, illum proculdubio habiliorem eſſe
pronunciabimus, qui per ſe poteſt occidere, at com-
paratis inter ſe febre acuta, & abortu, febris acu- 104
ta per ſe interimit, abortus non niſi cum comitem
habuerit acutam febrem, aut cum alium quendam
morbum lethalem excitarit, per ſe enim abortus le-
thalis non eſt, ſed evadit aliquando talis ex con-
comitantia aliorum morborum ac ſymptomatum, 105
ut ex febre acuta, & dolore, ex inflammatione,
ex ſanguinis profluvio, ex retentione puerperii, &
hujuſmodi; ſimpliciter vero non magis lethalis eſt
abortus, ſi ad ſimplicem abortum reſpicias, quam
deſcenſio inconcoctorum ciborum à ſtomacho, &
idcirco videbis quotidie plures abortientes abſque
ulla noxa permanere, & vix ex ejus moleſtia lecto
ſe continere; imo ſi ad id, quod plurimum fit, reſpi-
cere debeamus, apertiſſime videbimus ex abortu (li-
cet ſit quidem ſymptoma non contemnendum)
pluri-

plurimùm tamen mulieres innoxiè ſe habere, præ-
107 ſertim ſi recentior ſit, ut tradit Roder. à Caſtr. *lib.
de morb. mul.* nam, non negaverim multò majori
diſcrimine teneri eas, quæ provectiores fœtus
abortiunt.
108 Ad id ergo, quod in eadem deciſ. addit *Rot.* mor-
tem ſc. cenſeri ex ſuperveniente cauſa eveniſſe, quan-
do non permiſit cauſa ſuperveniens videri, an mors
ex priori contingeret: *Reſpond.* verum eſſe quando
109 prior cauſa impotens erat ad mortem admiſcendam,
vel quando ſuperveniens non habuit à priori imme-
diatam originem; ſi etenim prior cauſa ex ſua na-
tura poterat interimere, & ſubſequens ab ea habuit
110 dependentiam, mortis prior cauſa non erat potens ad
occidendum, vel ſubſequens ab ea non trahebat ori-
ginem, ut in caſu ab *Hipp.* enarrato *lib. Epid. ſect.*
111 3. *Ægr.* 2. de quo infrà: in quo caſu poſſet verifi-
cari ſententia *Rotæ*, quia febris illa, qua detine-
batur mulier, de qua ibi, lenta erat, nec poterat
ullo modo, vel ſaltem non niſi longo tempore in-
terimere; at ſuperveniente puerperii retentione, &
ex ea febre acuta excitata, mortem obivit; itaque in
eo caſu locum haberet *Rotæ* opinio, quòd mortis
culpa in ſupervenientem cauſam, quia habilior,
ac fortior ad interimendum, eſſet rejicienda: at
112 non ſic in reliquis, quia priori morbo exiſtente le-
thali, ſubſequens habet ſe, ut effectus prioris, ſic
etiam & mors.
Unde eſt, quod ſimiliter decidi comperimus in
terminis vulneris, cùm dubitatur, an quis *ex vulne-
re vel ex alio ſuperveniente morbo* deceſſerit; nam vul-
nere ex ſua natura lethali exiſtente, dubitationi non
113 eſt locus: Ricc. *coll. dec. p.* 4. *collect.* 1456. hoc ta-
men *in ſeq.* dilucidius pertractatum Lect. humaniſſime,
habebis.

SUMMARIUM.

1 *Primus caſus pro lucro.*
2 *Verba in principio pravarrata hiſtoriæ appoſita quid importent.*
3 *Ex iis quæ ſecundùm Naturam fiunt, nam cauſatur morbus.*
4 *Maxima differentia eſt inter morbum advenientem in partu, & morbum advenientem ex partu.*
5 *Quicunque morbus in partu adveniens uſque ad triginta dies, ex partu, & ejus cauſa eſt. Contr. ibid.*
6 *Puerperio naturaliter procedente, tamen in febre maximè ardenti ſanguinem mittimus.*
7 *Secundus caſus pro lucro.*
8 *Prægnantia pravos gignit humores.*
9 *Humorum accumulatio in prægnante morboſa non eſt.*
10 *Prægnantia res eſt maximè naturalis.*
11 *Morbus & morbi cauſa res ſunt præter naturam.*
12 *Prægnantes habent ſanguinem deteriorem.*
13 *In ſenibus plura naturalia ſunt, quæ in aliis ætatibus ſunt præter naturam, & vice verſa.*
14 *Prægnantium incommoda ſunt illis connaturalia.*
15 *Nihil in his quæ ſecundùm naturam fiunt, formidandum aut lethale eſt.*
16 *Prægnantium morbi morem excedentes occidunt; & quid tunc dicendum.*
17 *Cognati morbi nihil mali prægnantibus afferunt.*
18 *Prægnantium morbi naturales morbi dicendi ſunt.*
19 *Prægnantia & partus Natur. magnopere fatigat.*
20 *Non poteſt naturale eſſe, quod naturam lædit.*
21 *In multis naturalibus actionibus natura laborat.*
22 *Actiones naturales cùm morem exceſſerint, præter naturam evadunt.*
23 *Tertius caſus pro lucro.*
24 *In prædicto caſu unde locus ſit exceptioni.*
25 *Quartus caſus pro lucro.*
26 *Originaria cauſa attendenda ſi modò influat in futurum effectum.*

QUÆSTIO V.

Caſus pro lucro facientes.

TAmetſi ex traditis regulis facillimè in cogni-
tionem venire, quisquis ſit, potuiſſet, quinam
caſus *prò lucro* facerent; nihilominus, ut clariora
evadant omnia, nonnullos caſus hic ex *Hippocrat.*
Epidemiis translatos apponere decrevi, ut faciliùs
in veritatis notitiam venire liceat utque Medici,
quibus noſtra opinio contrariari videtur, proſpi-
ciant, qui caſus pro lucro eſſe debeant.
Primus ergo enarratur in 1. *Epidem. Ægr.* 11. cu- 1
jus hiſtoria ita habet: Dromeadæ conjugem, poſt-
quam filiam peperiſſet, cæteraque omnia ritè at-
que ordine procederent, poſtridie rigor cum febre
acuta prehendit. Primo ſtatim die præcordii dolor
invaſit non ſine ſtomachi faſtidio, horrore, ma-
gnaque corporis incontinentia, neque iis, qui poſt
conſecuti ſunt diebus, ſomnum capere potuit. Spi-
ratio magna, ſubitoque revulſa, ac velut retracta
fuit. Poſtridiè ejus diei, quo rigor cœpit, ex alvo
commodè ſtercora proceſſerunt; urinæ craſſæ, al-
bæ, turbulentæ, cujuſmodi eſſe ſolent, quæ ſub-
ſederunt, ubi in matella multo tempore depoſitæ
returbantur, neque ſubſidebant; noctu nihil dormi-
vit. Tertio ad meridiem, novo ſuborto rigore,
febris acuta prehendit, urinæ ſimiles, præcordii
dolor, ſtomachi faſtidium, & nauſea aderant, nox
difficilis fuit, neque dormivit, ſudor per totum cor-
pus frigidus diffuſus eſt, ſtatim tamen rurſus ad ca-
lorem rediit. Quarto præcordii dolor aliquantùm
remiſit, ſed una cum capitis dolore gravitas adfuit,
ſopore nonnihil detenta eſt, nares paucum ſtilla-
runt ſanguinem, lingua valdè reſiccata, ſitibunda
fuit, urinæ tenues, oleoſæ, parùm dormivit. Quin-
to ſiticuloſa, nauſeabunda, urinæ eædem, ex alvo
nihil ſucceſſit, circa meridiem valdè deliravit, con-
feſtimque rurſus parum ad intelligentiam rediit, ubi
ſurrexiſſet, ſopore detenta eſt, paulum perfrixit, no-
cte dormivit, deliravit. Sexto die manè novus ſu-
bortus eſt rigor, celeriterque recaluit, extrema re-
frigeſcebant, deliravit, ſpiratio magna, & rara fuit,
paulo poſt convulſionibus à capite ſubortis, celeri-
ter defuncta eſt.
In hoc caſu vides, *Hippocratem*, ut conſtaret, 2
hanc ex culpa partus non deceſſiſſe, in hiſtoriæ prin-
cipio verba illa appoſuiſſe: *Poſtquam filiam peperiſ-
ſet, cæteraque omnia ritè, atque ordine procederent*,
ut demonſtraret partum, & ad partum pertinentia
naturaliter proceſſiſſe, morbumque ex eorum culpa
non eveniſſe: quomodo enim ex partu, aut ex per-
tinentibus ad partum advenit morbus, ſi ea omnia
ritè, atque ordine, hoc eſt, ſecundum Naturæ præ-
ſcriptum proceſſerunt? Num ex iis, quæ ſecundùm 3
naturam fiunt cauſari poteſt morbus? nequaquam.
cùm ergò in hoc caſu nulla evidens culpa partus ap-
pareat, licèt intrà dies puerperii defuncta mulier
hæc fuerit, tamen, ex mea ſententia, locum ex-
ceptioni non faceret. Ego enim ut aliàs dixi, ma- 4
ximam differentiam facio inter morbum *advenien-
tem* in partu, & morbum *evenientem* ex partu, aut
ex cauſa partus: quam differentiam non conſideran- 5
tes aliqui, omnem morbum in partu evenientem,
etiam poſt triginta dies, volunt ex partu, & ex ejus
cauſa eſſe, cùm tamen in praxi pateat, rationales 6
medicos contrarium tenere: quia aliquando puerpe-
rio ritè, ac naturaliter procedente, & puerpera fe-
bre ardente, aut ſimili laborante, non modò ſan-
guinem mittimus ſed mittimus etiam ex ſuperiori-
bus partibus, ſi in iis morbi cauſa exiſtit, ita enim
veram medendi ac rationalem methodum jubere,
probat firmiſſimis rationibus, multiſque doctiſſimo-
rum virorum auctoritatibus, Lazar. *in lib. de ſect.
Ven. in Cub. in puerper. cap. præcipue* 8. & 9. & ratio
eſt, quia neque puerperium curamus, ſed febrem,
ut docet apertiſſimè Fernel. *in Meth. med. lib.* 2. *cap.*
8. Si ergo non curamus, partum, neque puerperium,
ut ipſe inquit, ſignum eſt ea omnia culpa, ac labe,
tunc temporis carere, morbum autem penes illas
cauſas reſidere.
Secundus caſus, qui pro exemplo adduci poteſt,
enarratur, *lib. eodem hiſtor. ſeu Ægr.* 13. quæ licèt ex eo
morbo convaluerit, ponamus tamen, ut meliùs pro
exemplo ſatisfaciat, quòd obierit: habet ergo, ut ſe-
quitur.

Mulier

7 Mulier quædam trimeſtri fœtu gravida, quæ in
littore decumbebat, igne, hoc eſt, vehementi fe-
bre correpta eſt, ſtatimque ex lumbis dolor inva-
ſit. Die tertio cervicem, & caput, circa jugulum,
manumque dextram dolor occupavit, celeriter ve-
ro lingua voce defecta eſt, manus dextra non ni-
ſi convulſione elanguit, quale quid in partium re-
ſolutionibus, levibuſque ſyderationibus continge-
re ſolet; deliravit prorſus, nox difficilis, & la-
borioſa fuit, neque dormivit; ex alvo bilioſa, ſin-
cera, & pauca ſucceſſerunt. Quarto linguæ vox ſo-
luta eſt, eorundem convulſiones, undique dolores
perdurabant, præcordia cum tumore dolor occupa-
vit, ſomnum non capiebat, prorſus deliravit, al-
vi perturbatio aderat, urinæquè tenues, nec pro-
bati coloris reddebantur. Quinto febris acuta pre-
hendit cum præcordiorum dolore, penitus delira-
vit, alvi recrementa bilioſa erant, ſub noctem ſu-
dor obortus eſt, & à febre vindicata. Sexto ad
mentem rediit, allevarunt omnia, ad jugulum ve-
ro ſiniſtrum perſeverabat dolor, ſitibunda erat,
urinas tenues reddidit neque quievit. Septimo tre-
mor corripuit, aliquantulum ſoporata eſt; non-
nihil juguli, & brachii ſiniſtri dolor perſeveravit,
cætera vero allevarunt, ad ſe plane rediit. Tribus
autem diebus defecit febris, ab eaque immunis vi-
ſa eſt. Undecimo rediit, & novo inſuper orto ri-
gore, febris vehemens corripuit ad decimum vero
quartum diem bilioſa, flava crebra vomitione re-
fuſa ſunt, obortoque ſudore à febre judicatione
eſt liberata.

Ponamus ergo, quod ex hoc morbo mulier hæc
obiiſſet, annue, obſecro, unde velis morbi huju-
ſce culpam ac cauſam penes *prægnantiam* præcipue,
ac primario reſidere, cum nihil quicquam præ-
8 gnantia mulierem illam læſerit? *Dices* prægnan-
tiam in cauſa fuiſſe, ut humores pravi, ac mul-
ti in ejus corpore accumulati fuerint, ex his au-
tem morbum eſſe procreatum atque hoc pacto eve-
nientis morbi omnimodam culpam ſolius prægnan-
tiæ fuiſſe.

9 Reſpondeo, quod humorum accumulatio in præ-
gnante per ſe morboſa non eſt; alias enim cum in
omni prægnantia ea humorum aggregatio fiat,
omnis prægnantia vel morbus eſſet, vel morbi
10 cauſa, quod falſum omnino eſt, cum prægnan-
tia, ut patet, & omnibus in confeſſo eſt, & ſu-
pra ſatis ſuperque probatum, res ſit maxime na-
11 turalis, morbus autem, & morbi cauſa res ſint
præter naturam, ut millies docuit Galen. præci-
12 pue vero 1. & 2. *Meth.* Etiamſi ergo prægnantes
ſanguinem habeant deteriorem, & non purum,
ut Gal. *comm.* 1. *de Nat. hum. text.* 27. fatetur, &
comm. 3. *de morb. vulg. lib.* 3. *Ægr.* 2. & elicitur ex
Hippocr. *in* 1. *de morb. mul.* tamen non minus na-
turalis eſt illis hæc ſanguinis impuriras, quam
multa non diſſimilia naturalia ſint ſenibus, in
quibus quamplurima comperies, quæ in aliis æta-
tibus præter naturam eſſent, in ipſis vero connatu-
13 ralia ſunt, & ſic etiam multa aliis ætatibus ſunt
naturalia, quæ ſenibus non niſi præter naturæ in-
ſtitutum acciderent.

14 Incommoda igitur, & morbi, quibus pleræque
prægnantium detinentur, præter naturam non ſunt,
ſed naturales. Ugo Senenſ. *in art. prav.* Gal. *cap.* 2.
part. 2. *verſ.* 2. *dubitatur*. Cagnat. *in lib. de mort.
cauſ. part. circa princ.* Quamdiu vero hæc incommo-
da, affectus, ſymptomata, ſeu morbi, quibus af-
fliguntur prægnantes, ſuum morem ſervabunt, præ-
gnans ab omni periculo immunis omni ex parte
erit; nihil enim in his quæ ſunt ſecundum natu-
15 ram, neque formidandum, neque lethale contin-
git. Hippocr. *in lib. de dieb. decret. in princ.* quod
etiam optime demonſtrabat Plato *in Timæo*, *inf.*
At ſi ſuum morem prætergrediantur, tunc natura-
lem ſtatum mutantes affectus illi in præternatura-
16 lem abeunt, & facile occidere poſſunt; tunc au-
tem majorem humorum colluviem, ac impurita-
tem, quam naturalis prægnantis ſtatus requirat,
in ejus corpore aggregatam eſſe conſtabit; at ejus
rei cauſa non fuit, neque dici poteſt fuiſſe prægnan-
tia, ex quo nullus niſi levis, & minime lethalis af-
fectus cauſari aſſolet, & idcirco Hipp. *in lib. de Nat.
Puer.* ex cognatis morbis prægnantium (quales ſunt,
quos familiares vocabat ipſe 3. *Epid.* & Ariſtot. 3.
de hiſt. Anim. cap. 4. & quos etiam idem Hipp. 7.
Epid. ſect. 8. *text.* 30. & 2. *Præd. poſt princ.* connatura- 17
les nominabat) nullum malum prædicit, ſed ex non
cognatis: *Si enim*, inquit, *mulier uterum gerens mor-
bo aliquo minime cognato laboret, in partus purgatio-
ne perit*: ſi qui ergo morbi prægnantiam concomi- 18
tentur, ii naturales morbi dicendi, ut de ſenectu-
te firmabat Ariſt.

Neque dicas, id veritatem non habere ex eo, quod
prægnantia, & partus ipſam Naturam maximope- 19
re fatigant ac exagitant, & idcirco non poſſe eſſe
naturale id quod naturam ipſam lædit; *nam* ſi 20
multa alia, quæ maxime ex naturæ intentione fiunt,
contemplaberis, videbis etiam in his non leviter
interdum ipſam laborare, ut in dentium emiſſio-
ne, in menſtruorum purgatione, in mictione, in
dejectione, in fame, in ſiti, & hujuſmodi, quæ
tamen omnia adeo naturalia ſunt, ut per ipſa Na- 21
tura conſervetur, quandiu naturalem morem non 22
excedunt, ſic etiam, & non aliter de prægnantia
& partu dicendum, in quibus ſi morbi non ex evi-
denti eorum culpa pullulent, non ſunt illis tri-
buendi, neque ab illis primariam, ac immediatam
cauſam habuiſſe firmandum eſt. Quamobrem Ro-
tam *in alias citata dec.* non bene prorſus judicium
tuliſſe conſtat, cum caſum illum pro exceptione
eveniſſe voluerit; nam prægnantia ibi habuit ſe
tanquam remota cauſa, & clare patuit in ea ægro-
tante multo majorem humorum accumulationem
eſſe factam, quam naturaliter prægnantiæ conve-
niat; unde patet culpam morbi non fuiſſe penes
prægnantiam, ſed penes ejus ſubjecti impuritatem,
atque ea ratione caſum illum pro lucro omnino
fuiſſe, & licet ſciam Reverendiſ. & Excellentiſ. D.
meum *Cynthium Clementem*, (quem alias honoris
cauſa in hiſce quæſtionibus nominavi) in contra-
riam abiiſſe opinionem & favorabilem ſententiam
à *Rota* reportaſſe, tamen certo certius ſcio, illum
pro humanitate, quam in eo ſemper expertus ſum,
non ita ægre, ut nonnulli factitant, ſuſtinere, ut,
quiſquis ſit, & pro veritate etiam contra ſuam opi-
nionem diſputare poſſit, ejuſdem veritatis indagan-
dæ gratia; immo idipſum illi & probari, & ſum-
mopere arridere notum habeo; pleriſque vero con-
tra præceptorum auctoritatem loqui piaculum eſt,
naſoque ſuſpendunt extra præceptoris ſententiam
vagantem, quaſi idem ſit philoſophari, ac præce-
ptoris mendicatas opiniones de verbo ad verbum
mente tenere, & ne latum quidem unguem ab eis
ſeſe avertere, ſed hæc obiter, licet fortaſſe non ex-
tra rem, dicta ſunto.

Sed jam *tertium* caſum proponamus, qui enar- 23
ratur *pet. Epid. tranſ. med.* & habet ita: Ad Ver-
giliarum occaſum Olympiadæ uxorem, octo men-
ſibus uterogerentem, ex caſu febris acuta corripuit,
lingua æſtuns ſicca, aſpera, calida, oculi pallidi,
corpus mortuo ſimile, abortu quinto die abſque
labore eſt liberata, & ſomnus, ut videbatur, cum
ſopore adfuit; ſub veſperum cum excitaretur, non
ſentiebat, ſternutamentum cienti medicamento ceſ-
ſit, potionem recepit, & ſicci ptiſanæ nonnihil,
potionem deglutiens aliquantulum tuſſivit, vox
ſoluta non erat, neque ipſa quicquam convale-
ſcebat, oculi dimiſſi erant, ſpiratio ſublimis, quæ
naribus trahebatur, calor parvus, ſudor pedes,
& crura, cum morti eſſet proxima, occupabat;
mortua eſt.

In *hoc caſu* dubitari poſſet, an fieret locus exce- 24
ptioni; ac profecto affirmative eſſe dicendum, non
tamen ex hoc capite, quod mors ex prægnantia con-
tigiſſet, ſed quod ex vi externa, nimirum ex ca-
ſu, utque idcirco hic eum appoſuit; nam pone,
febrem ex alia cauſa contigiſſe, quæ externa non
fuerit, caſus jam pro lucro eſſet, etiam ſecuto abor-
tu, nam abortus ad febrem acutam ex ſua naturà
letha-

lethalem eſſe conſecutus. Poſſumus & hiſtoriam *uxoris Thilini* apponere, quam ſupra pro exceptione adduxi, *Galeni* ſententiam ſecutus, qui puerperii retentionem febrem præceſſiſſe voluit; nunc autem *Cagnati* præceptoris mei ſententiæ adhærentes, demus, quod febris præceſſerit, dehinc ad illam ſecuta fuerit puerperii retentio, hac enim ratione caſus pro lucro erit, qui talis eſt;

25 *Thilini uxorem* in Thaſo, quæ filiam pepererat, cum ex Naturæ præſcripto purgationes procederent, cæteraque leviter haberet, decimoquarto poſt partum die ignis, hoc eſt, febris vehementiſſima cum rigore prehendit. Huic circa exordia oris ventriculi dolor contigit, & præcordiorum dextrorum, locorum muliebrium dolores, voce defecta eſt, ex ſubdito autem peſſo iſta quidem allevata ſunt, capitis vero, & cervicis, lumborumque dolores perſeverabant, ſomni non aderant, extrema frigida, ſitibunda erat, alvus aduſta, pauca demittebat, urinæ tenues, & per initia decolores. Sexto die ad noctem multum deliravit, rurſuſque ad intelligentiam rediit. Septimo ſiticuloſa, dejectiones bilioſæ in plenum, & affatim coloratæ. Octavo, novo rigore ſuborto, febris acuta prehendit, convulſiones multæ non ſine dolore; multum deliravit; glande ſubdita, ad deſidendum exurrexit, multaque prodierunt cum bilioſo affluxu, ſomnum capere non poterat. Nono convulſiones. Decimo aliquantulum mente conſtabat. Undecimo dormivit, omnia in memoria ſubierunt, ſed ſtatim rurſus deliravit; convulſa autem urinam confertim multam reddidit, raro ab iis, qui aſſidebant, admonita craſſam, albam, quale quid in ſubſidentibus urinis viſitur quæ longo intervallo in matula depoſitæ releruhantur, eaque non ſubſidebant; ſed colore, & craſſitudine veterini generis urinas referebat; atque iſtiuſmodi fuerunt urinæ, quas videre licuit. Ad decimum quartum diem, totum corpus palpitationes occuparunt, multum loquebatur, aliquantulum mente conſtabat; ſed conteſtim rurſus deſipuit. Circa decimum ſeptimum voce confecta eſt. Vigeſima obiit.

Patet in hiſtoria, neque difficilem partum, neque ſecundinæ difficilem eductionem, neque ejuſdem retentionem puerperii (ſi *Cagnato* adhærere libeat) neque quicquam eorum, quæ ad partum pertinent, potuiſſe primum febrem cauſare. Culpa ergo febris non eſt in partum rejicienda & conſequenter, neque culpa ſubſecutæ mortis; etiamſi enim retentio puerperii & febrem adauxerit, & mortem acceleraverit, tamen quia ea ad febrem ſubſecuta eſt, ut *Cagnato* placet, in conſideratione hic non habenda, quia prima, ac originaria cauſa attendi debet, dummodo influat in futurum effectum, & poſſit mortem cauſare, *ut in ſeq. quæſt.*

26 Ex his ergo hiſtoriis (quæ tamen pro exemplo adductæ ſunt, etiamſi difficultatis aliquid nonnullis excitare poſſent) cæteros ſimiles caſus venari licebit, in quibus *lucro*, non vero *exceptioni* locus eſſe debebit, omnino enim concedendum eſt, dari tales caſus qui non ex partus, aut prægnantiæ primaria culpa eveniant; qui tamen eventu minime poſſibiles *Cagnato* videntur, quaſi prægnans, aut parturiens non poſſit ex alio morbo quam ex prægnantiæ, vel partus defectu interire; aut veluti prægnans, ac parturiens, ſi ex prægnantia, aut partu in morbis non laberentur, & interirent, omnino immortales, ac impatibiles exiſterent; quod an ita ſit; ipſe videat, judicetque.

SUMMARIUM.

1 *Culpa mortis aliquando tota partus, & prægnantiæ eſt, aliquando vero non.*
2 *In quibus caſibus ſolus partus, & prægnant. culpanda.*
3 *Duo eventuum genera in prægnante, & parturiente conſiderata.*
4 *Caſus ex partu & prægnantia immediate dependentes, locum exceptioni faciunt.*
5 *Immediatam cauſam in omnibus attendunt Juriſperiti.*
6 *Immediata cauſa quid.*
7 *Cauſa immediata poſita, ponitur effectus, atque ea ceſſante, ceſſat effectus.*
8 *In quibus caſibus partus, & prægnantia ſint immediata cauſa ſuccedentis mortis: Et in quibus non n. ſeq.*
10 *Partus & prægn. debent eſſe cauſa proxima mortis.*
11 *Cauſa proxima eadem eſt cum immediata.*
12 *Partus & prægnantia debent eſſe cauſa finales mortis.*
13 *Cauſa finalis quæ.*
14 *Omnes cauſæ agunt gratia cauſæ finalis.*
15 *Exemplum in caſibus exceptionis, & num. 22. 24. & 28.*
16 *Cauſa finalis eſt fons aliarum cauſarum.*
17 *Cauſa finalis eſt aliarum cauſarum cauſa.*
18 *A cauſa finali omnia appellari convenit.*
19 *Ob cauſam finalem immediate fit id, quod fit.*
20 *Cauſa finalis non eſt propter aliam cauſam.*
21 *Omnes cauſæ ſunt propter finalem.*
23 *Cauſa finalis eſt ſola cauſa.*
25 *Non ſatis eſt in caſibus excipiendis, ut partus, vel prægnantia ſint mediata cauſa mortis.*
26 *Cauſa mediata non meretur nomen cauſæ, ſed occaſionis. Sic & cauſa remota, n. 30.*
27 *Mediata cauſa quæ.*
29 *Partus & prægnantia non debent eſſe cauſa remota mortis in caſibus exceptis.*
31 *Occaſiones dicuntur parva cauſa.*
32 *In quibus caſibus partus, & prægnantia ſunt remota cauſa ſuccedentis mortis.*
33 *Partus, & prægnantia non debent eſſe impulſiva cauſa ſuccedentis mortis.*
34 *Impulſiva cauſa ceſſante, non ceſſat effectus.*
35 *Effectus nullam habet dependentiam è cauſa impulſiva.*
36 *Impulſiva cauſa facit effectum ſolum eſſe facilius.*
37 *Impulſiva cauſa coadjutrix dicta.*
38 *In quibus caſibus partus, & prægnantia habeant ſe ut impulſiva cauſa ſubſequentis mortis, & n. 43.*
39 *Impulſiva cauſa eſt cauſa abuſive.*
40 *Impulſiva cauſa eſt ſemper concauſa.*
41 *Impulſiva cauſa habet dependentiam ſemper ab alia.*
42 *Impulſivam cauſam non habent in conſideratione Leges.*

QUÆSTIO VI.

Partus & prægnantia in caſibus exceptionis quomodo debeant eſſe mortis cauſa.

SEd ut magis magiſque rei veritas innoteſcat, videamus jam ipſorum *Juriſconſultorum* circa eam rem definitionem; nam penes illos, ut qui Juſtitiam miniſtrant, plena poteſtas reſidet talia declarandi. Ergo ex ſuperioribus manifeſtum eſt, 1 quod *partus* & *prægnantia*, cæteraque ad illa pertinentia, aliquando ita ſunt evenientis mortis cauſa, ut tota culpa penes illa reſideat, neque alia cauſa, niſi ab eis originem habeat, ab eiſque omnino dependeat, culpari poſſit; *aliquando* vero alias cauſas ad partum, & prægnantiam accedere, quæ & ipſa labefactant interdum, & præcipuam culpam evenientis mortis habent.

Nam nullus hoc negare poteſt, quin ubi ſolus 2 partus difficilis ſit, ubi ſola retentio puerperii, & hujuſmodi quicquam agit, ſolus partus difficilis, aut puerperii retentio culpanda, abſque eo quod aliam cauſam accuſemus, etiamſi ad hæc, & febris, & dolores & inflammationes, & ſimilia quædam ſubſequantur; ubi vero febris, vel ſimile quid in partu, aut prægnantia primo abſque ullo partus, aut prægnantiæ vitio eveniat, culpari etiam poſſe febrem, & hujuſmodi, licet etiam partum, & prægnantiam culpa carere nolis.

His ita ſe habentibus hæc duo eventuum gene- 3 ra in prægnante, aut parturiente conſideranda ſunt, nimirum eorum *unum*, quorum tota culpa ita penes

nes partum, & prægnantiam reſidet, ut partus, & prægnantia ſolæ, ac immediatæ cauſæ eorum ſint; *alterum* vero eorum, quorum culpa (etiamſi contendes partim eſſe penes prægnantiam, & partum) principaliter tamen, & originarie ab alia cauſa dependet, ita ut in primo genere partus, & prægnantia immediate agant, in ſecundo non immediate, ſed per præcedentem morbum.

4 Juxta hanc ergo conſiderationem, verba contractus ita intelligi debere ſtatuerunt *Juriſconſulti*, ut qui caſus ex prægnantia, & partu immediate dependent, locum *exceptioni* faciunt, qui vero non immediate, pro *lucro* eſſent, & non abſque ratione, cum in cæteris etiam omnibus immediatam
5 cauſam leges attendant, *l. Sed ſi plures*, §. *in Arrogat. ff. de vulg. & pup.* Tiraq. *in tract. ceſſ. cauſ. limit.* 20. *n.* 6. Rota *in noviſ. dec.* 304. *n.* 5. *p.* 1.
6 Eſt autem immediata cauſa, prout ipſi *Legumperiti* declarant, illa ſine qua effectus ſequi non poteſt (omittam enim pro nunc *Philoſophorum*, & *Medicorum* in hac re auctoritates) Tiraq. *eod. tract.*
7 *limit.* 20. *n.* 18 Surd *conſ.* 312. *n.* 23. *tom.* 3. Nam cauſa immediata poſita ponitur effectus, eaque ceſſante ceſſat item effectus. Tiraq. *ubi ſupra n.* 1. Si ergo ca-
8 ſus prioris ordinis accipias, ut verbi gratia mulierem ex mera difficultate partus obeuntem, videbis immediatam mortis cauſam fuiſſe eam partus difficultatem, cum ea poſita ſecuta ſit mors, nam & ea ſublata ceſſabat mortis effectus; at ſi caſus ſecundi ordinis conſideraveris, & prægnantem mu-
9 lierem ex acuta febre defunctam, manifeſtiſſime comperies, prægnantiam non potuiſſe eſſe immediatam febris illius, aut mortis cauſam, nam & ea poſita non ſequebatur mors, neque ea ſublata ceſſabat effectus mortis, ſiquidem & ad febrem malignam, atque acutam ſubſequi poterat. Quid ſi dicas febrem acutam facilius interficere prægnantem, quam non prægnantem, ego nil moror; neque enim attendi debere declarant *Juriſconſulti*, ut infra clariſſime patebit.

10 Præterea id ipſum apertius declararunt dicentes, quod in caſibus exceptionis, partus, & prægnantia ſint cauſæ proximæ ſubſequentis mortis; eſt enim cauſa proxima eadem cum immediata, *l. ſocium qui in eo*, §. 1. *ff. pro ſocio*, ex hoc ſignificantes id quod ſæpe jam dixi, effectus mortis in caſibus excipiendis debere totaliter, & omni ex parte & præ-
11 gnantia, & partu dependere, ita ut præcipuam, ac primariam originem ab illis habeant, non vero ab aliis quibuſcunque cauſis.

12 Quinimo addiderunt, ad effectum eundem excipiendi debere partum, & prægnantiam eſſe finales cauſas mortis; ſumpto enim nomine finalis cauſæ in eo ſenſu, quem ipſi ſuo loquendi modo intelligunt, manifeſtum omnino ſit, quales caſus excipi debeant, & quod non omnes promiſcue; hoc enim clare patebit, & ſi ipſius finalis cauſæ proprietates ab ipſis allatas inſpexerimus, quas exemplificare in allatis caſibus licebit.

13 *Primo* enim cauſam finalem eam eſſe dicunt, quæ pe ſe infert in quemlibet effectum, Tiraq. *ubi ſupra limit.* 1. *n.* 25. & merito, quia ejus gratia omnes
14 cauſæ agunt. Ariſt. *Moral. Nicom.* 1. *c.* 7. Vides autem in cauſa illius, quæ ex ſola difficultate partus obit, eam partus difficultatem per ſe inferre
15 mortem; in prægnante vero, quæ ex acuta febre obiit, prægnantiam non per ſe inferre, ſed per accidens, ac mediante febre. Ergo prior caſus, ubi difficultas partus fuit finalis cauſa mortis, erit pro exceptione; ſecundus nequaquam, quia prægnantia finalis cauſa ibi non eſt.

16 *Secundo* finalem cauſam dicunt eſſe fontem alia-
17 rum cauſarum. Bald. *in l. Eam quam*, *C. de fideic. verſ. venio ad notat.* & recte ob id Tiraq. *ibid. limit.* 1. *nu.* 5. dicebat, eam eſſe aliarum cauſarum cauſam; quamobrem jure merito ab eo omnia appellare convenit, cum ſit dignior omnibus cauſis.
18 Ariſt. 2. *de Anim. text.* 133. & ibi Averr. *in comm.*
19 ob eam ergo immediate fit id, quod fit. Tiraq.
20 *limit.* 13. *n.* 9. nam ea non eſt propter aliam Aver. 3.
Meth. text. 8. ſed aliæ propter illam, *idem* 3. *ejuſ-* 21
dem, *text.* 3.

In caſu ergo difficultatis partus, ea difficultas 22
fons eſt, & origo eorum omnium, quæ ſubſequuntur, ut doloris, febris, inflammationis, deliquii, & hujuſmodi; contra in febre acuta prægnantem obſidente prægnantia per ſe non eſt cauſa febris, ſed febris eſt quidem cauſa per ſe mortis, quemadmodum & eorum omnium quæ eveniunt, fons eſt, & origo ut abortus, delirii, aliorumque omnium ſymptomatum, quæ & febrem concomitantur, & ægros ad interitum perducunt.

Tertio finalem cauſam eam proprie dici affirmant, 23
quæ ſola cauſa eſt, non autem concauſa. Tiraq
ubi ſupr. limit. 22. *nu.* 3. In cauſa vero difficultatis 24
partus vides, eam fuiſſe per ſe ſolam cauſam; in febre in prægnante vides, quod etiamſi prægnantiam, accuſes, tamen ſola cauſa non eſt, ſed concauſa, quia à febre acuta primo, ac per ſe dependent omnia, quæ in prægnantiam rejicis.

His quoque non contenti *Juriſconſulti*, ut in re dubia nihil relinquatur, quod obſcurum remaneat, poſtquam declararunt, verba contractus debere intelligi, ut ſupra diximus, nimirum, ut partus, & prægnantia ſint in caſibus excipientis cauſæ immediatæ, proximæ, & finales mortis, idipſum magis patefecerunt dicentes, non ſatis eſſe in prædictis caſibus, ut partus & prægnantia ſint cauſæ mediatæ, cum tales non mereantur nomen
cauſæ, ſed potius occaſionis. Mohed. *dec.* 6. *alias* 3. 25
de præbend. n. 2. nam cauſa mediata eſt, quæ non 26
per ſe, ſed per aliud operatur, ut patet. In caſu 27
ergo difficultatis partus, illa per ſe operatur, in 28
febre acuta prægnantis, prægnantia per ſe non operatur, ſed mediate, & occaſionis potius nomen ſibi vendicare debet, quam cauſæ.

Secundo addunt, quod non debeant eſſe cauſæ remotæ, nam & hæ occaſionis nomen merentur potius quam cauſæ Tiraq. *ubi ſupra limit.* 20. *& limit.* 13. *num.* 8. occaſiones autem ob earum agendi 31
inſufficientiam vocabat Gal. *comm.* 1. *in* 3. *de morb. vulgar. æg.* 3. *text.* 15. *& comm.* 3. *ejuſdem*, *text.*
22 parvas cauſas, quaſi inſufficientes ad effe- 32
ctum producendum. Quemadmodum ergo in priori caſu partus difficultas eſt cauſa proxima, ſic in poſteriori prægnantia eſt cauſa remota & occaſionem potius præbet morbo, quam vere illum cauſet.

Denique nolunt admitti *Juriſperiti* inter caſus ex- 33
ceptionis eos, in quibus partus, prægnantia, & hujuſmodi, habent ſe ut cauſæ impulſivæ morbi aut mortis; cujus quidem cauſæ multas aſſignant proprietates de directo proprietatibus finalis causæ oppoſitas, ut videre potes.

Nam quemadmodum finali cauſa ceſſante, ceſſat 34
effectus, ita contrarium evenit de impulſiva Gloſ. *in l. Cum ancillam*, *C. de condit. ob cauſ. dat.* Gloſ. *Inſtit. de milit. teſt* §. *Illis autem*, Cagn. *in Auth. eo cauſ. c. de lib. præten.* 79 Tiraq. qui quam plurimos citat in ſæpe alleg. *tract. limit.* 1. *num.* 1. Caſtr. *de ſoc. c.* 8. *n.* 16

Secundo, ſicuti effectus dependet à finali cauſa 35
cum ea ſit cauſa principaliſſima, ſic è contrario nullam habet dependentiam ab impulſiva, nec in ea fundatur. Tiraq. *limit.* 1. *n.* 3. Caſtr. *ibid*

Tertio, finali cauſæ effectus immediate ſuccedit 36
vel eſt in proxima potentia ut ſuccedat (hoc enim ſatis eſt ad conſtitutionem ejus cauſæ.) Impulſiva vero ſolum facit eum eſſe facilius, & nihil operatur præterquam ad bene eſſe. Tiraq. *ubi ſup. li-*
mit. ead. n. eod. & n. 88. Caſtr. *de ſoc. ubi ſup.* Qua- 37
mobrem Gal. *in Introd. c.* 8. talem cauſam coadjutricem appellavit, quam quidem morbum ſua virtute efficere non poſſe dicebat, ſed alteri auxiliari. Plato vero in Dialog. *de Regno*, *ante med.* non ſecus ac Gal. hanc cauſam adjuvantem nominat, & non cauſam, ſed potius concauſam.

In propoſitis vero caſibus vides *partus difficultatem* 38
per ſe mortem accerſere, *prægnantiam* vero non, ſed tamen auxiliari morbo, ſeu aliis quibuſcunque cauſis

cauſis ex quibus dependeat morbus; quin etiam ad partus difficultatem vides effectum vel immediatè ſuccedere, vel eſſe ſaltem in proxima potentia ut ſuccedat; ad prægnantiam verò non, ſed operari tantùm, ut effectus ille facilius eveniat.

39 *Quartò*, ſicuti finalis cauſa eſt propriè, ac verè cauſa, & idcircò eam primam, ac maximè principalem dicebat eſſe Gal. *de cauſ. Proca. c. 1. v. fin. claſ.* 3. ſic impulſiva abuſivè cauſa eſt. Tiraq. *ubi proximè, n.* 5.

40 *Quintò*, cauſa finalis eſt ſola cauſa, impulſiva verò eſt ſolummodò concauſa, impellens, fovens; & irritans finalem, facitque ut ſupra dixi, tantùm ad bene eſſe.

Ultimò cauſa finalis à nulla alia cauſa dependentiam habet, ſed cæteræ omnes ab ipſa; impulſiva ſemper ſubſequitur ad aliam cauſam, & ab ea depen-
41 dentiam habet: unde jure merito eam in conſidera-
42 tione non habent Jureconſulti, ſed finalem. Tiraq. *ubi ſuprà, nu.* 3. Malvaſ. *conſ.* 126. *n.* 81. *vol.* 1. Menoch. *conſ.* 41. *n.* 16 *tom.* 1. Grat. *diſc. forenſ. c.* 558. *n.* 23. *tom.* 4.

43 Itaque in difficultate *partus* facilè vides eam difficultatem fuiſſe propriam, ac primariam mortis cauſam; in caſu verò *prægnantis* ex febre decedentis, vides prægnantiam propriè non fuiſſe cauſam mortis, ſed febrem. Sic in priori caſu difficultatem partus fuiſſe ſolam cauſam, atque à nulla alia originem habuiſſe, unde ea mereri debet, nomen finalis cauſæ; in poſteriori verò prægnantiam fuiſſe concauſam, & ſiquid operata eſt, ita ut cauſæ nomen mereatur, tamen non mereri finalis cauſæ nomen, attenta Juriſperitorum in hac re declaratione.

SUMMARIUM.

1 *Primus dubitandi caſus, quem decide ut n. ſeq. & n. 6. vide notata n. 3.*

4 *Infirmæ mulieres non fiunt prægnantes, amplia ut numero 5.*

7 *Secundus caſus, quem decide ut n. ſeq. contrarium n. 9. diſtingue ut num. 14.*

10 *Adveniente nova cauſa morbus non erit recidiva.*

11 *Morbus, & recidiva habent unam, eandemque cauſam, & n. 28.*

12 *Recidiva fit ex reliquiis prioris morbi.*

13 *In recidiva idem morbus revertitur.*

15 *In hoc caſu, ſi ſecundus morbus eſt recidiva, originaria, ejus cauſa videtur fuiſſe partus, aut prægnantia.*

16 *Non poteſt dici ſanus is, in quo adhuc reliquiæ prioris morbi aſſervantur.*

17 *Recidivæ cognitio ex quibus habeatur.*

18 *Ex ſolutione prioris morbi quomodo cognoſcatur recidiva.*

19 *Ex ſtatu ægrotantis ante adventum ſecundi morbi quomodo cognoſcatur recidiva.*

20 *Sanatus quando quis dicatur.*

21 *Ex tempore intermedio inter priorem morbum, & poſteriorem, quomodo habeatur recidivæ cognitio.*

22 *Reliquiæ prioris morbi citò faciunt recidivam.*

23 *Ex ægritudinum ſpecie quomodo cognoſcatur recidiva.*

24 *Poſterior morbus etiamſi ſit contrariæ ſpeciei, tamen poteſt eſſe prioris recidiva, & n. 29.*

25 *Nonnulli morbi contrarias diſpoſitiones ægros trahunt.*

26 *Rotæ præſumptio, quòd ſecundus morbus ſit recidiva, reprobatur, declara, ut n. 31.*

27 *Secundus morbus poteſt eſſe ejuſdem naturæ cum priore, & non habere eandem cauſam.*

28 *Prioris morbi cauſam ceſſaſſe quid probet.*

29 *Tertius caſus quem decide ut n. ſeq.*

30 *Fruſtrà, exiſtentibus cauſis morbi evidentibus, alias perquirimus.*

31 *Quartus caſus, quem decide, ut n. ſeq. & declara ut num. 36.*

32 *Æquitas reſpicienda & fraudis occaſio tollenda.*

33 *Quintus caſus, vide numero ſeq. decide tamen ut num. 41.*

34 *Sextus, caſus decide ut n. ſeq.*

35 *Ob individuorum multitudinem caſus poſſunt in infinitum variari.*

QUÆSTIO VII.

Caſus aliqui dubii proponuntur, ac reſolvuntur.

QUanquam univerſalibus illis regulis *ſupra in quæſtione quarta* traditis, ac deinceps hiſtoriis, quas in *quæſtione quinta* enarravi, omnes caſus penè eventu poſſibiles comprehendi poſſunt, tamen quia in particularibus ſolent plurimùm ita variari, ut dubium excitare levi negotio poſſint, ut illud omnimodè diluamus, nonnullos inſuper caſus hic proponam, qui pro reliquorum regula inſerviant, & ex quibus, ſi qui alii dubii exiſtant, decidantur.

Primus caſus proponitur à Cagnato *in libell. ſæpius* 1
citato de mort. cauſ. part. in fin. & eſt hujuſmodi; Mulier ex utero laborans concipit, & abortu, vel partu ſecuto, vel abortu perit; dubitari poteſt hic, num exceptioni, vel lucro dandus ſit. Ponamus autem caſum, de quo Hippocr. *lib. 2. de morb. mul.* nimirum, quòd mulier aliqua flore muliebri dicto laboret, & concipiat, ac in partu pereat, ut evenire tradit Hip. in his verbis; *Quod ſi utero conceperit morbus revertitur, quo caſu perit.* [licet non dixerit hic Hipp. eam in partu perire, ſed quandocunque ex ejus morbi reverſione.

Reſpondet *Cagnatus*, quod hic caſus eſt pro ex- 2
ceptione, ut omnes apud ipſum ſunt, & rationem dicit, quia prior morbus, ſeu cauſa inſufficiens erat ad adſciſcendam mortem, & ideò non eſſe attendendam concludit.

Nota, quòd cùm proponitur mulier ex utero la- 3
borans, quæ concipiat, proponitur quid eventu val-
de difficile, non enim ſolent prægnantes fieri mulie- 4
res infirmæ; ut notiſſimum eſt nobis *Medicis*, & fir-
mant etiam ipſi *Juriſconſulti*. Rota *in Romana ſoc.* 5
offic. Ven. 11. *Januar.* 1619. *coram Cardin. Sacrato*. Quod
multò magis procedit, ubi ex utero ſint infirmæ
quod apud nos probatione non eget, & faciunt mul-
tæ Hipp. auctoritates in libb. ad mulieres perti-
nentibus, & *Aphor. lib. 5. Aph.* 62. & aliæ, quas
hic adducere minus neceſſe eſt; neque enim propo-
nit Cagnatus morbum ita levem, quin non potue-
rit longo ſaltem ſpatio interficere; ſit tamen quo-
modocunque caſu eveniente, licet eventu ſit diffi- 6
cillimus, locus exceptioni fiet, propter eandem cau-
ſam, quam affert Cagnatus.

Secundus caſus affertur ab eodem *Cagnato ibidem* 7
& habet, ut ſequitur: Mulier ex partu, aut prægnantia morbum aliquem contrahit, & ex eo optimè, ac omni ex parte ſanata, aliquando dehinc interjecto ſpatio, in eundem morbum recidit & ex eo denique perit.

Reſpondet *Cagnatus*, quòd, niſi conſtet adveniſ- 8
ſe novam cauſam, exceptioni debeat eſſe locus in hujuſmodi caſu. Ego in contrariam ſententiam venirem, licet multùm urgeat apud me præceptoris mei auctoritas; ratio autem eſt quia quemadmodum, ut ipſe inquit, difficillimum eſt probare non adveniſſe novam cauſam, ita, inquam, facillimum eſt probare, adveniſſe, & tamen etiamſi probari poſſet, nullam acceſſiſſe novam cauſam, non imputandus eſſet partus, & abortus ſubſecutæ mortis, quia in eo caſu partus, & abortus eſſent ſolummodo cauſæ remotæ, neque operarentur ut proxima, & ſic in conſideratione non eſſent habendæ: nam & ipſe Cagn. fatetur, partum, & prægnantiam reſpectu poſterioris morbi eſſe remotiores cauſas.

Et adverte, quod ſi ponis poſſe accedere novam 10
cauſam, ea adventa, nunquam morbus poterit di- 11
ci ex recidiva contigiſſe; nam morbus, & recidi- 12
va habent unam atque eandem cauſam, quia recidiva fit ex reliquiis præcedentis morbi. Hippocr. *Aphor. lib. 2. Aph. 12. & 2. de morb. vulg. ſect.* 5. Avic. 2. 4. *tractat.* 1. *cap.* 95. Et ex Juriſconſultis

Ripa

Ripa *in tract. de poſt. partic.* 2. *partis ultimæ*, *n.* 140. unde idem morbus dicitur facere recidivam. Hippocr. *de int. affect. in princip.* Morbus enim, in-
13 quit, reverſionem faciens magis quam ab initio urget.

Potes ergo ex his in propoſito caſu diſtinguere,
14 ſi libet, nam ſi ponis quod ſecundus morbus ſit propago, & germen prioris, ita ut Recidivæ nomen mereatur, tunc aliquod dubium ex hoc caſu inſurgere poſſet, ſin minus, locus dubitationi nul-
15 lus erit; nam videtur in caſu, quod ſecundus morbus eſſet prioris recidiva, originariam cauſam mortis fuiſſe partum, & prægnantiam; his enim ablatis, mors non ſucceſſiſſet, & tamen hoc non tolleret omnem difficultatem, quia reſpectu prioris morbi partus, & prægnantia eſſent quidem originariæ ac proximæ cauſæ, ſed reſpectu poſterioris minime; immo eo ipſo, quod ponis, hanc ſanatam fuiſſe, adimis omnem vim efficientis cauſæ partui, abortui, aut prægnantiæ, ceſſatque omnis earum cauſarum in futuram mortem influxus, &
16 ex neceſſitate, ſi dicis eſſe ſanatam, debes concedere adveniſſe novam morbi cauſam, neque enim ſanatum dici poteſt in quo reliquiæ antecedentis morbi adhuc conſervantur.

17 *Sed dices*, quandonam ſecundus morbus debet dici novus, aut quando prioris recidiva? Reſpondeo, quod recidivæ cognitio ex quatuor potiſſimum rebus habetur, ex modo ſcilicet ſolutionis prioris morbi, & ægrotantis ſtatu inter unum & alium morbum, ex tempore quod intercedit inter priorem & poſteriorem ægritudinem, & ex ſpecie ipſarum ægritudinum.

18 Ex modo ſolutionis prioris morbi conjicitur an poſterior ſit recidiva, necne; nam ſi prior morbus abſque ulla criſi, & evacuatione, arte, vel natura procurata ſolutus ſit ſuſpicari licet, ne poſterior ſit ejuſdem cauſæ ſoboles cujus erat prior; facit Hipp. *Auctoritas loco ſupra allegato in Aph.* Gal. *lib.* 1. *de dieb. decretor. c.* 1. *in prin. claſſ.* 4. Celſ. *lib.* 2. *c.* 6.

19 Ex ſtatu ægrotantis ante adventum poſterioris morbi comprehendimus, facillime, an recidiva ſit, necne. Si enim æger à priori morbo allevatus quidem videatur, tamen adhuc aliqua non naturalis coloris veſtigia & frequentiæ pulſus remanere videantur, ſi appetentia languida adhuc ſit, ſi nauſea, vel vomitu moleſtetur, vel appetentia bona exiſtente, & ægro bene comedente, corpus nihil proficiat, ſed extenuatio à priori morbo contracta perſiſtat, talis maligne relabitur. Hippocr. *in Coac. prænot. text.* 127. Item ſi animo adhuc æger dejecto ſit ac remiſſo: ſi facies, & palpebræ tumidæ appareant, ſi ſanorum munia obire minus poſſit, ſed ægre ambulet. recidiva prioris dici debet; nam ea omnia recidivæ ſigna ponuntur à Raſ. 34. *Contin. tract.* 1. *cap.* 1. ab Avic. *loc. ſup cit. c.* 96. & ex Juriſconſultis à Rota *in noviſſ. part.* 1. *prima deciſ.* 701. *num.* 3. Debet enim quis ita ſanatus eſſe, tanquam ſi nunquam ægrotaſſet, & in priſtinum,
20 naturalemque ſtatum rediiſſe ut *leg. Quod ſanatum ff. de Ædil. edict.* Gal. 9. *Meth. med. cap.* 15. *claſſ.* 7.

21 Porro ex tempore, quod eſt inter unum, & alium morbum, aſſequi etiam poſſumus, ſitne poſterior prioris recidiva; ſi enim tempus intermedium non ſit multum, facile ſuſpicari poſſumus, imo pro certo habere, ſi cætera conſentiant, ultimum morbum eſſe prioris recidivam Ripa *in tract. de poſt. artic. Med. num.* 104. cum ibi citatis Rota *ubi ſupra num.* 4. & jure dicente. Avic. *ubi ſupra*,
22 quod reliquiæ prioris morbi cito faciunt recidivam, & ante illum Hipp. 2. *Epid. ſect.* 1. *text.* 23. & 6. *ſect.* 3. *text.* 31. ulcera quæ fiunt, & tubercula judicantia febres, quibus hæc non fiunt, judicationum ſublationes, quibus intus relinquuntur, certiſſimæ & citiſſimæ recidivæ. Neque in caſibus ab Hipp. enarratis *in lib. de morb. vulg.* recidivam uſque duodecimum, aut decimumquintum diem protractam comperies; licet permanentibus ſignis nuper enarratis, etiam ultra menſem protrahi poſſe non dubitem, plurimum tamen tanto tempore tardare non conſuevit.

Denique ex ægritudinum ſpecie conjici ad ipſum 23
poteſt, non tamen ex eo ſolummodo, quod poſterior morbus ſit ejuſdem ſpeciei cum priore;
quia poteſt poſterior morbus eſſe contrariæ ſpe- 24
ciei, ut ſi prior erat febris ardens, quæ morbus calidus eſt, poſterior poterit eſſe hydrops, qui frigida ægritudo eſt; nonnulli enim morbi in con- 25
trarias diſpoſitiones ægros trahunt, ita docente experientia, ac firmante Hipp. 2. *Epid. ſect.* 1. Avic. *ubi ſupr. cap.* 100.

Nec tantum valet ea præſumptio, quod ſubſequens morbus ideo præſumatur recidiva prioris quia eadem accidentia atque ſymptomata hic atque prior habet, quantum voluit Rota, *ubi ſup. nu.* 5. 26
poteſt enim ſubſequens morbus eſſe ejuſdem natu- 27
ræ cum priore, & non habere eandem cauſam, & ſic non eſſe prioris recidiva, quia recidiva, &
morbus habet unam eandemque cauſam, ut ſupra 28
firmatum eſt; poteſt quoque & poſterior morbus, 29
ut dixi, eſſe contrariæ ſpeciei cum præcedenti, & tamen eſſe prioris recidiva, quia ab una eademque cauſa originem ambo ducent.

Ac prior quidem concluſio (nam poſterior jam in propatulo eſt) exemplo patere poteſt: Nam pone mihi virum ex febre ardente laborantem, ob id quod plurimum, & ſupra conſuetudinem ſe exercuerit, quem finge ſeptima per ſanguinis hæmorrhagiam ex naribus critice fuiſſe ſanatum, & omni ex parte convaluiſſe; dehinc calidiorum ciborum uſu, & meri potu, paucis interjectis diebus, in eandem febrem ardentem recidat, hæc quidem non erit prioris recidiva, ſed erit omnino novus morbus, licet ejuſdem ſpeciei ſit; diverſam enim habet cauſam, & ex nova humorum bilioſorum, vel bilioſi ſanguinis aggregatione procreatus erit, nam cauſam prioris morbi ceſſaſſe, probat circa illa evacuatio, & omnimoda ex illa morbi allevatio, ac 30
perfecta ſanatio; novam vero cauſam irrepſiſſe, errata in victu probare poſſunt; neque enim dubium eſt, ex his novam fuiſſe bilem in corpore aggregatam, quæ vel ob multitudinem, vel ob diſpoſitionem putreſcens in venis, vaſiſque magnis cordi proximis, novam accenderit febrem.

Declaranda ergo veniunt prædicta, ac limitan- 31
da; nam ſiquidem *novam cauſam* conſtet adveniſſe, & æger ex priori morbo perfecte non reconvaluerit, ſi poſterior morbus accedens ſit ejuſdem ſpeciei cum priore, faciet maximam recidivæ præſumptionem, cæteris adjunctis adminiculis; ſin autem ſit quidem ejuſdem ſpeciei, ſed vel non conſtet acceſſiſſe novam cauſam, vel cæteræ conjecturæ deſiderentur, non ſic temere in hoc caſu pronunciandum erit.

Tertius caſus, de quo dubium aliquod intercede- 32
re poſſet, talis eſt: Gravida mulier morbo aliquo ſalutari laboret, ut exempli cauſa, ſimplici, ac levi tertiana nullo concomitata ſymptomate, dehinc partus ſequatur, ac febris ita irritetur, ut ex ſimplici, & benigna, & intermittente, continua, ac maligna evadat, tandemque mulierem ad interitum perducat. Hic caſus licet plene idem ſit cum priori, habet tamen aliquid peculiaris ſpeculationis; dico ergo, quod facit locum *exceptioni*, &
comprehendi poteſt ſub regula decima; prior enim 33
morbus ex ſua natura ſalutaris mortem non poterat afferre, quia tamen humores in motu erant, adveniens partus huic ipſum motum irritavit, & ex eo morbus exacerbatus, ex ſalutari lethalis evaſit, fortaſſe abſque ea cauſa ſuperveniente nonniſi ſalutaris permanſurus.

Sed inſtabis, dicens: Nonne abſque partus adventu poterat tertiana etiam in alio ſubjecto, ex intermittente, ac levi fieri continua, ac maligna, & ægrum è medio tollere? quomodo ergo abſolute illud pronunciare licet, quod tota mortis culpa penes partum reſideat? Reſpondeo, dubium non eſſe quovis ſubjecto potuiſſe tertianam febrem

ex levi, & intermittente, gravem, ac continuam evadere, & ægrum occidere: tamen quia hic habemus evidentem cauſam irritationis ipſius morbi, qui alias, quantum ad ejus naturam ſpectat, ſa-
34 lutaris eſſe ſolet, fruſtra alias ejus rei cauſas inveſtigare tentaremus facit deciſio, *Rota diverſ. n. 701. in noviſſ. part. 1.*
35 Dubitandi quoque anſam præbere poteſt ſequens caſus, qui in horum numero quartus eſt, & cui ſimilis hiſtoria apud Hipp. *habetur Epid. lib. 7. de*
36 *Simi conjuge*. Si ex partu, aut prægnantia mulier in morbum poſt partum, aut prægnantiam decedat, an pro exceptione caſus ſit? Reſpondeo, quod ſi ſecundum rei naturam ſententia ferenda eſt, cum priorem, ac originariam morbi cauſam ſupponamus in hoc caſu fuiſſe ex partu, aut prægnantia,
37 exceptio locum habere debet. At ſi æquitas reſpi-
38 cienda eſt, & fraudis occaſio tollenda, *l. Quod ſi Epheſi. §. in ſumma ff. de eo quod certo loco l. In omnibus ff. de reg. Jur.* (parcant humaniſſimi Juriſconſulti, ſi Medici terminos tranſgredior) pro lucro in hoc caſu ſententiam ferrem; fraus enim hic latere poteſt; nam cum licuerit pecuniarum domino per longum temporis intervallum, quo hæc mulier ægrotavit, eas ab eo periculo eximere, & tamen neglexerit, ſuſpicionem præbet, ne fraudulento animo hoc egerit, ut pecuniis ſalvis exiſtentibus, fructus perciperet, cum in hoc caſu ſemper dare potuerit de exceptione; itaque videndum, an hoc æquitati conſonum, aut diſſonum ſit.
39 *Quintus caſus*: Ponamus, quod mulier aliqua menſtruorum retentione laboret, ex qua in morbum aliquem incidat longum; cum tamen hæc ſe gravidam eſſe putaret, nullo modo curata eſt, ſed morbo permanente gravida fiat, dehinc putans ſe ſeptimeſtrem, aut perfectiorem fœtum gerere, abortiat, pateat vero abortum ſolummodo bimeſtrem, trimeſtrem, aut recentiorem eſſe, ex abortus denique occaſione prior morbus irritatus illam è medio tollat.
40 Videtur prima fronte, quod hic caſus debeat eſſe pro exceptione; nam ex abortu originem ha-
41 buiſſe mortem patet, cum tamen originaria cauſa morbi, qui occidit mulierem, fuerit menſtruorum retentio, quæ ſimul etiam abortum procurare potuit. Itaque cum prior morbus ex prægnantia non eſſet, & ſecundus originariam cauſam habuerit à priore, imo fuerit ejus fructus, ac germen, abortus habet ſe tanquam cauſa impulſiva; neque enim ſuppono, quod ille morbus etiam extra abortum non potuerit longo tempore occidere, caſus tamen eventu rarus erit, ut de priori dicebam, & difficultate non carebit.
42 Denique ponamus, quod gravida, parturiens, aut puerpera, ex procatarctica cauſa, abſque ulla prægnantiæ, partus, aut puerperii culpa in morbum labatur, ex quo pereat etiam intra puerperii
43 terminum, aut in ipſa prægnantia vel partu. Dicamus in hoc caſu non eſſe locum exceptioni, eo quod morbi partui, aut prægnantiæ imputari non poſſit, nec puerperio, habet enim evidentiſſimam cauſam, & ita expreſſe tenet *Valleſ. Contr. Med. lib. 10. cap. 4.*
44 Cum vero ob particularium caſuum multitudinem poſſint hæc in infinitum variari, impoſſibile omnino eſt; ut hic omnes caſus dubii apponantur; quamobrem ſuperiores adduxiſſe ſit ſatis, ex quibus ſi una etiam traditæ regulæ ac hiſtoriæ in conſiderationem adhibeantur, facile de quocunque ſententiam ferre licebit.

SUMMARIUM.

1 *Per ea verba*, Excepta morte partus, *&c. quos caſus intelligi voluerit Cagnat. & n. 3. confut. n. 14.*
2 *Partus & prægnantia nunquam ſunt cauſa mortis, quia res ſunt maxime naturales, refellitur nu. 4. declaratur n. 5.*
6 *Nulla corporea actio animali obeſt, quandiu naturaliter fit.*
7 *Omnis res naturalis, cum præter naturam evadit, cauſa morbi, vel mortis.*
8 *Morbus ex quibus eveniat.*
9 *Sanitatem procurantes res, præter naturam in naturalem ſtatum reducimus.*
10 *Morbus, & ſanitas circa idem verſantur & n. ſeq.*
12 *Partus & prægnantia, licet res naturales ſint, poſſunt præternaturales evadere.*
13 *Omnes morbi, non ſunt proprii partus, & prægnantiæ, licet in partu, & prægnantia eveniant.*
15 *Partus, & prægnantia humores pravos gignunt, vel irritant.*
16 *Prægnantes ſanguinem habent deteriorem.*
17 *Partus, & prægnantia ſemper culpa participant in eveniente morbo contrarium n. 22.*
18 *Non quotieſcunque culpari poteſt partus, facit exceptioni locum.*
19 *Non ſemper partus, & prægnantia eodem modo cauſæ ſunt evenientis morbi, declara ut n. ſeq.*
21 *Semper prima cauſa culpanda.*
23 *Prægnantes cibo, & potu pingueſcunt.*
24 *Partus, & prægnantia plurimis proſunt.*
25 *Magis ſanæ ſunt mulieres fœcundæ quam non fœcundæ.*
26 *Cur partus, & prægnantia tot mala afferant.*
27 *Incommoda prægnantiæ & partus defectus naturales ſunt, non morboſi.*
28 *Prægnans, & puerpera ſanæ ſunt, contrarium n. 30. dic ut ibid.*
29 *Prægnantia aſſimilatur ciborum concoctioni.*
31 *Cauſa morbi præter naturam eſt.*
32 *Partus, & prægnantia ſunt oblæſiones operationum; contrarium ibid.*
33 *Partus, & prægnantia adducuntur ab Hipp. pro morborum cauſis, reprobatur n. 34. & 37. Vide n ſeq.*
36 *Hipp. cum quid pro morbi cauſa adducit, particula Ex, uti ſolet.*
38 *Dies critici à partu numerantur, reprobatur n. 41. declaratur n. 42.*
39 *Cauſa morbi à partu inſtat, ſed latitat ad triginta dies.*
40 *Conceptiones, & partiones eodem tempore judicantur quibus judicantur morbi.*
43 *Sanitas, & vita eodem modo, iiſdemque diebus judicantur, quibus judicantur morbi.*

QUÆSTIO VIII.

Argumenta in contrarium objecta proponuntur; ac reſolvuntur.

Supereſt, ut argumentis, quæ contra noſtram opinionem adducuntur, ſatisfaciamus, licet & ex ſuperioribus ſatis ſuperque ſatisfactum ſit; tamen hic magis peculialiter id ipſum agere non ſuperfluum, nec abs re mihi videtur. Primo ergo *Cagnatus* præceptor meus, cum vim eorum verborum, quæ in ſocietatum contractibus apponuntur explanare vellet, nimirum, *Excepta morte ex partu & cauſa partus*, conatus eſt demonſtrare iis verbis comprehendi quoſcunque caſus, qui in *partu*, aut *prægnantia* eveniant, nec niſi de unoquoque qualis qualis ſit, aut quamcunque habeat Juri & Juſtitiæ non ſatisfaciat, vel ea verba ſecundum 1
prædictam ſententiam intellecta minus Juſtitiæ conſona eſſe videantur, à Legibus, ac ſtatuentibus hæc in melius commutanda eſſe difinivit

Dicebat enim, quod cum partus & prægnantia 2
res ſint maxime naturales, nunquam fieri poſſunt mortis cauſa. Ea igitur verba de morte ex partu, aut prægnantia evenire, intelligi non poſſunt, quia ex iis nunquam cauſatur mors. ergo de morte in- 3
telligenda ſunt, quæ ex morbis ad partum & prægnantiam accedentibus originem ducunt; unde eſt quod neceſſario, attentis illis verbis, omnis caſus mortis in prægnante, aut parturiente.

Huic argumento & abunde ſatis ſupra *quæſt. 2. à n. 8. ad plures ſeqq.* ſatisfeci, & tunc etiam iis quæ ſequntur, ab illis quæ inibi adduxi non diſſidentibus, plenius ſatisfaciam. Dico ergo, quod partus res

res quidem naturalis eſt, ſi conſideretur prout eſt actio quædam à Natura inſtituta ad expellendum fœtum, ut mictio ad expellendam urinam & hoc modo hoc eſt in abſtracto, in ſenſu diviſo, ſeu extra rem ſumptus naturalis res eſt, & à Natura intenta, at in concreto, & in ſenſu compoſito, aut in particulari ſumptus aliquando naturalis eſt,
5 aliquando non naturalis. Cum ergo dicis; partus; quia res eſt naturalis, non poteſt occidere, non vides te confundere terminos, & quando dicis partum rem eſſe naturalem, ſumere illum univerſaliter, quando autem concludis, eum non poſſe occidere, ſumere illum in particularibus, prout in hoc, aut illo individuo reperitur, & ſic etiamſi antecedens veritatem habeat, conſequens tamen falſum eſt.

6 Nam quemadmodum nulla actio, aut functio naturalis, quatenus, & quouſque naturaliter fit,
7 ut alias dixi, poteſt animali obeſſe, aut morbum, vel mortem cauſare, ſic & partus, & prægnantia; ſed quemadmodum cæteræ omnes res naturales, cum in præternaturales abeunt, poſſunt eſſe, & cum effectu ſunt cauſæ morborum, & mortis; ſic
8 etiam & partus, & prægnantia; nam mors ex mor-
9 bo dependet, qui à rebus naturalibus originem habet, cum præter naturam evadunt, & idcirco cum ſanitatem inducere volumus, propoſitum eſt, quæ præter naturam ſunt, in naturalem ſtatum reducere. *Gal. in lib.* Hipp. *de art. text.* 7. quid ergo obſecro curamus nos cum partus difficilis fit? an aliam ullam rem præter partum? partus ergo præter na-
10 turam evaſit, & idcirco ex difficili illum facilem
11 reddere ſtudemus, morbus enim & ſanitas circa idem verſantur *Gal.* 1. *Meth. c.* 7. *claſſ.* 7. ejuſdemque rei datur morbus, cujus datur ſanitas; dum
12 enim ſalus paritur, morbi quoque, & ægritudines parti ſunt, ut *Gell.* dicebat. *lib.* 6. *c.* 1. ex quibus manifeſtum fit, quod illico atque ponis, prægnantiam & partum res eſſe naturales, debes concedere, poſſe fieri præter naturam, & morboſas, ac mortem ex propria læſione ut proximæ, & efficientes cauſæ, gignere, ut cæteræ res omnes naturales.

13 Non ergo omnes morbi in partu & prægnantia evenientes, ſunt partus, & prægnantiæ morbi; neque partus, & prægnantia res naturales ſunt, ut morboſæ nunquam efficiantur, & non poſſint cauſare mortem: ſed aliqui morbi proprie, ac prima-
14 rio ex ipſis, vel per ipſa cauſantur; unde ea verba. *Excepta morte ex part. & prægnant.* non de omni morte intelligenda, ſed de ea tantum, quæ ex ipſis immediate procedit.

Conantur alii probare (quod de directo ſuperiori *Cagnati* aſſertioni contrariatur) partum, & prægnantiam in omni mortis eventu ita eſſe ejus mortis cauſam, ut ab eis ſolummodo dependeat, & ſic in omni caſu dare locum exceptioni volunt. Utuntur autem ſequenti argumento, & aliis, de
15 quibus infra: Partus, & prægnantia pravos humores vel generant, vel generatos irritant, ægros periculo majori exponunt, morbos ſalutares lethales reddunt, & lethales multo cum majori certitudine lethales: firmant hæc Hippocr. auctoritate *Aph. lib.* 5. *Aph.* 30. *& Gal. in comm. & ex eod.* Hip. *lib.* 1. *de morb. in princ.* qui quoſdam morbos ex neceſſitate interimere prægnantes dicebat, qui in aliis dubii ſunt.

16 Facit etiam pro ipſis *Celſ. ſua Med. lib.* 2. *cap.* 6. Et ratio prædictorum ſatis evidens eſt, quia prægnantes ſanguinem deteriorem habent, & non purum. *Gal. comm.* 1. *de Nat. hum. text.* 27. *claſſ.* 1. *&* 2. *de San. tuend. c.* 9. *claſſ.* 2. eo quod meliorem ſanguinem ad ſe fœtus alliciens, relinquit deteriorem, *idem Gal. com.* 13. *in* 3. *de morb. Vulg. Ægr.* 2. ſatiſque ejus rei veritatem teſtantur morbi, quibus in plurimum gravidæ mulieres conflictantur, quos enumerant, Hipp. *lib.* 3. *de morb. vulg. & Ariſt.* 3. *de hiſt. Anim. c.* 4.

Itaque cum ſemper partus, & prægnantia videantur cauſare evenientes morbos, bene ſequitur, quod in omni caſu, nullo excepto, debeat fieri locus exceptioni, ſi verba in contractu appoſita ſuum ſortiri debeant effectum.

Ego omnia illis concedo præter id, quod deducunt: Partum, & prægnantiam in quocunque eveniente morbo culpa participare, controverti nullo 17
modo poteſt; ſed quid inde? non ſic intelligi debere volunt *Juriſperiti* verba contractus, ut quotieſcunque partus & prægnantia ſubſequentis morbi, ac mortis culpari poſſunt, faciant exceptioni lo- 18
cum, ſed quandocunque primariam ac immediatam culpam mortis habent, morbuſque ex illis tanquam ex proximis, ac vim efficientem cauſarum habentibus cauſis originem ducit, non autem ſi ſolummodo occaſionem præbeant, & tanquam remotæ, ac immediatæ, vel impulſivæ cauſæ operentur; etenim, ut ex ſuperioribus patet, partus, & prægnantia in omni morbo in eodem genere cauſæ poni debent; nam ſi ad partum difficilem ſequatur fe- 19
bris, partus in genere cauſæ proximæ & efficientis poni debet, quod ſi ad febrem ſequatur difficilis partus, tunc profecto partus in genere cauſæ per 20
accidens, & coadjutricis, ſeu impulſivæ erit reſpondens, ſemperque primam ac originariam cauſam culpandam cenſent Juriſconſulti, & ab ea caſus, qui 21
exceptioni faciant locum, decernendos eſſe volunt.

At neque illud, quod ſupponunt & quod nos etiam conceſſimus, omnimodam veritatem habet, quod partus nimirum, ac prægnantia ſint, ut volunt, 22
morborum cauſæ, ac pravos gignant humores, & alia facinora præſtare valeant, quæ ipſi admittunt: Nam hæc de naturali prægnantia nullo modo ve- 23
rificantur: Mulier enim (inquit *Fernel. de Pathol. lib.* 6. *c.* 17.) quæ vividum fœtum opportune conceperit, ſi integre ſana eſt, nihil moleſtiæ, offenſioniſve perpetitur toto prægnationis decurſu; Natura quippe ſingula in convenientes uſus legitime diſponit, cujus rei evidentiſſimum ſignum eſt, quod prægnantes, teſte Hipp. *in lib. de Nat. Puer.* & Ariſt. *de hiſt. anim. c.* 18. ex cibo, & potu pinguiores evadunt, quod etiam in cæteris animantibus locum habere dixit Theoph. *lib.* 1. *c.* 1. *de hiſt. plant.*

Quinimo manifeſtum eſt, prægnantiam, & partum non ſolum non obeſſe, ſed plurimum univer- 24
ſaliter prodeſſe; unde eſt, quod Hipp. *in l. ad mulieres pertinentibus* plures in pluribus morbis ex conceptu, ac partu convaleſcere teſtatus eſt, & ab- 25
ſolute magis ſanas vivere fœcundas, quæ concipiunt, ac pariunt, quam quæ ſteriles ſunt, aut non concipiunt, affirmavit. Multo minus veritatem habet, quod alii voluerunt, partum nimirum eſſe morbum, & morbum peracutum quoque, ſi diis placet, ut Thadd. *Flor. comm.* 2. *Aphor.* 24. hic enim, ut moris eſt eorum, qui dicta auctorum commentantur, ut Hipp. ſententiam veritatem habere oſtenderet, in qua partiones, & conceptiones eodem tempore, ac iiſdem diebus judicari, quibus morbi, docebat, partum quoque morbum non acutum modo, ſed peracutum eſſe dixit, quod quam veritatem habeat, & ex ſuperioribus, & ex ſubſequentibus patere poteſt.

Quod autem videamus quotidie prægnantes male affici, & in prægnantia, & partui in diſcrimen 26
vitæ trahi, non ab ipſa prægnantia, & partu eſt, ſed ab eorum corporum impuritate, ac malo vitæ regimine; quippe cum ſanæ mulieres in præ- 27
gnantia vix moleſtia, quæ alicujus momenti ſit, afficiantur; ſi qua autem afficiantur, defectus, aut vitium eſt non morboſum, ut alias dixi, & probat in his terminis Ugo Senenſis *in artem parv. Gal. c.* 2. *parc.* 2. ſic & in partu tales mulieres non magis affectas comperies, quam ſi ventrem non fœtu, ſed gravi pondere, aut quotidianis fœcibus exoneraſſent, ut in ruſticis mulieribus, utpote nobilibus magis ſanis, experiri, ac contemplari quolibet momento cuicunque licet.

Sed & in ipſis etiam nobilioribus, ac delitiis deditis mulieribus, quid reperies, quod morboſum vere, cum prægnantes ſunt: aut cum parturiunt, dici poſſit? caſus enim quidam peculiares, ac eventu rari in his,

in his, veluti in cæteris omnibus in conſideratione non habendi; neque enim ſi decem prægnantes male ex prægnantia, aut partu habeant, firmandum eſt, prægnantiam, aut partum ſemper cauſare morbos, cum nonaginta ex prægnantia, aut partu nihil omnino perpetiantur. Nam & eodem modo affirmare licebit, quod ciborum aſſumptio, & concoctio in ventriculo morboſum quid ſint, ſtante, quod nonnulli cibos aſſumentes, aut concoquentes
28 peſſime afficiantur, & ſic de reliquis. Non ab re igitur Leges hoc conſiderantes, prægnantem ac puerperam ſanam eſſe dixerunt, *l. Quæritur*, §. *Puerpera ff. de Ædil. edict. & ibi* Gloſ. §. *ſi mulier*, Marc.
29 Mant. *ſign.* 10. *n.* 5. immo hoc cum maxima prudentia, ut cætera omnia, ſanciverunt, quod enim aliud aſſimilari poteſt conceptioni, quam concoctio ciborum in ventriculo celebrata? non aliter equidem aſſimilat Gal. 3. *de Natur. Fac. cap.* 2. *claſſ.* 1. & Fernel. *Phyſiol. lib.* 7. *cap.* 7. *in fine*, ſi quidem ipſa prima conceptio, & actus conceptionis reſpondet ciborum deglutitioni, quos dehinc ventriculus undequaque amplectitur, ac fovet, quemadmodum uterus cum ſemen attraxerit ad ſe (ad quod attrahendum collo utitur, veluti ventriculus gula ad attrahendos cibos) illud undequaque circumambit, ac retinet, ac retentum ſuo calore fovet, quouſque ad perfectionem perducat, & hoc prægnantia eſt reſpondens ciborum concoctioni, quos tamdiu ventriculus, ſi bene habet, retinet, quamdiu concocti & ad nutritionem apti evaſerint; tunc illos in chylum, liquorem nempe album lacti ſimillimum converſos hepati tranſmittit, quæ autem reliqua ſunt, & nutritioni inepta, fœces ſcilicet ciborum, ad alvum relegat, quæ quidem actio partui reſpondet; etenim ſemine ad eam perfectionem perducto, quæ à Natura requiritur, jam inſurgit uteri expultrix facultas, & ex ſemine jam conflatum hominem, & quæ illi ex ejus nutritione ſuperfuerunt, foras tranſmittit. Quemadmodum ergo in ventriculi functionibus, cum ille habet, omnia bene ſuccedunt, nihilque, quod naturam agitet, aut illi moleſtiam afferat, intercedit, ſic & ſano exiſtente utero, ac ipſa muliere, nihil omnino moleſtum, nihil violentum ſuccedit, ſed omnia optatum finem feliciter ſortiuntur. Patet igitur ex his, partum, & prægnantiam per ſe, ex ſui natura neque homini eſſe adeo moleſta ac inimica, ut multi volunt, neque morbos debere dici. Non re-
30 pugnat autem *text. l.* 2. §. *ſed ſi non propter ff. ſi quis caut.* ubi prægnans dicitur eſſe valetudinaria; nam ibi cum agatur de accedendo ad judicium, ex hac acceſſione poſſit prægnans aliquod diſcrimen perpeti, contentæ fuerunt ll. ut in eo caſu pro valetudinaria habeatur, non id quod vere eſt, ſed quod facile poteſt eſſe, reſpicientes. Ad Hipp. vero auctoritatem 1. *de Morb.* dicendum, quod etiamſi quoſdam morbos ex neceſſitate interimere prægnantes dixerit, non tamen ob id voluit, eos eſſe omnino deſperatos; ſed illis verbis majorem voluit ipſe oſtendere eorum morborum perniciem; unde non ſolum quoſdam neceſſario interimere prægnantes dixit, ſed etiam in alia ſimiliter efficere, ut de tabe, & hydrope, quos tamen aliquando non interimere certum eſt, ut ex hiſtoriis paſſim à medicis relatis patet quarum multas recitat Schenck. *in obſerv. lib.* 2. *tit. de Phthiſi, & tabe, & lib.* 3. *de de Hydrop.* Sed unde, obſecro, *Cagnatus* ſtatuens primo, quod partus, & prægnantia res ſint maxime naturales, & quod idcirco non poſſunt unquam
31 præbere cauſam morti, de hinc tamen eas cauſas morborum eſſe voluit? quaſi cauſa morbi res præter naturam non ſit? at ita vult Gal. 1. & 2. *Meth. claſſ.* 7. *& alias millies*, & peculariter *in libell. de Pulſ. ad Tyr. c.* 11. *claſſ.* 4.

Sed admirationem ſimul, & riſum excitat *Perlini* aſſertio, qui *Cagnato* adhærens primo in eo
32 quod partus, & prægnantia res ſint præ cæteris naturales, dehinc eo lapſus eſt ut ea eſſe oblæſiones operationum dixerit, & non niſi cum detrimento Naturæ fieri, cum tamen potius perfectiones operationum ſint, & non niſi cum maximo Naturæ emolumento fiant.

At doceas ſaltem *Perline*, quarumnam opera- 33
tionum oblæſiones ſint prægnantia, & partus. Num in prægnantia læditur retentrix, aut expultrix, illa quia retinet non retinenda; hæc quia non expellit expellenda? at abortum dehinc ſanationem, & reditum ad naturalem ſtatum vocare debes, quia jam retentrix retinere ceſſat, & expultrix incipit expellere, ſic & de partu ſtatue, aut niſi ita ſe rem habere velis, annue, obſecro, qua ratione operationes in partu, aut prægnantia læduntur; dum autem reſponſionem meditaberis, nos ad alia properabimus.

Subdunt multi ad eandem concluſionem pro- 34
bandam, quod prægnantia, & partus ab *Hippoc.* ſemper adducuntur pro evidentibus morborum cauſis, nam in enarrandis ægrorum hiſtoriis procatarcticas cauſas nunquam tacere conſuevit, cum vero de prægnantibus, parturientibus, aut puerperiis loquitur, nullam unquam afferre ſolet morbi cauſam, niſi prægnantiam, partum, & puerperium, quod evidens ſignum eſt, ipſum Hipp. exiſtimaſſe has eſſe veras morborum cauſas, ita ut ex ejus ſententia concludere liceat, quod in omni caſu partus, & prægnantia culpari debeant, neque alias in evenientibus morbis cauſas diſquirere nos oporteat. Itaque non poſſe dari caſum mortis in prægnante, & parturiente firmandum, qui ex partu, & prægnantia non fit, & conſequenter locum exceptioni non faciat.

Hoc argumentum ſola *Hippocr.* auctoritate ni- 35
titur, ſed falſo ſupponitur id, ex quo ſuam concluſionem deducunt. *Hippocr.* multas ægrorum hiſtorias recenſuit, fortaſſe pluſquam ducentas (non enim eas enumeravi) tamen vix in vigeſima parte morborum cauſas adduxit. Ponderentur obſecro eæ tantummodo, in quibus enarrandis majori multo, quam in aliis diligentia uſus videtur, quæ numero ſunt, ni fallor, duæ ſupra quadraginta; ex his vix decem reperies, in quibus procatarcticæ alicujus cauſæ mentionem fecerit, ut patet. Licet vero ſat ſciam, adverſarios non ſine duce Galeno hæc protuliſſe, qui *lib.* 3. *Epid. comm.* 2. *Ægr.* 10. in hiſtoria abortientis illius mulieris, dicebat, quod ſi ex aliqua cauſa externa mulieri illi abortire contigiſſet, eam *Hipp.* ſilentio non prætermiſſet; unde elicit, illam mulierem ex interna cauſa abortum feciſſe, tamen nihil inde colligi poteſt, quod contra nos ſit; in hiſtoria enim abortientis neceſſaria erat omnino, ſi adfuiſſet, cauſæ externæ mentio, quia poterat curam evariare; non ſic autem in cæteris caſibus. Quamobrem infer ex his, quod quemadmodum in aliis hiſtoriis cauſas ſiluit Hippocr. ſic & in prægnantibus, & hujuſmodi; neque colligi poteſt illum prægnantiam, & partum pro morborum cauſis adduxiſſe.

Sed dices, quod *Hippocr.* non omnes cauſas, ſed ſolum evidentes, ac procatarcticas recenſuerit, quando eas notas habebat, inter quas etiam enumerabat prægnantiam, & partum, quæ ſatis evidentes ſuccedentis morbi cauſæ illi videbantur; atque ea de re nullam aliam in ſimilibus cauſibus adducere cauſam conſueverit.

Reſpondeo, neque hoc veritatem habere, quippe cum *Hippocr.* aliquando etiam internarum cauſarum mentionem habeat, ut *lib.* 3. *Epid. ſect.* 3. *Æger.* 2. *&* 2. *ejuſd.* Hippocratis, inquit, uxori præcordii ſiniſtri tumor ex quartana annua in faſtigium ſublatus eſt, & Zoilo ex matura tuſſi febris acuta oborta eſt, *& lib.* 4. de ea, quæ in vico Bulagoræ habitabat, ex liene, inquit, febricitavit, *& lib.* 5. Metrodori puero ex dolore dentium, Canonis famula ex capitis dolore. Eutychidi ex cholera morbo, Hecaſoni ex corporis impuritate, & ſic in aliis, in quibus illi cauſas apponere libuit, & externas, & internas, ut illi magis arriſit, indifferenter appoſuit, plurimum vero nullas appoſuit, ut apparet, quod ſi de prægnantia, aut partu ſemper mentionem habet, hoc non niſi coactus fecit;

ſunt

ſunt enim eæ conditiones plurimum morbi conditionem alterantes, ita ut omnino neceſſe eſſet, quod de illis haberetur mentio, ut facit.

Sed quod neque *partum*, neque *prægnantiam* ſemper pro morborum cauſis adduxerit, ſed tunc ſolum cum illa præter naturam fiebant, & morbi ab eis immediate originem trahebant, patet, quia quandocunque quid pro morbi cauſa adducit, utitur ea præpoſitione, quæ *ex* in Latino ſermone
37 ſonat, ut patet in exemplis hiſtoriarum, quas ex profeſſo enarrat, ut *lib.* 1. *Ægr.* 2. Silenum ex laboribus, commeſſationibus, & exercitationibus intempeſtivis, *&* 3. *ſect.* 2. *Ægr.* 4. Phileſtes ex commeſſationibus febribus aſſiduis, *& Ægr.* 5. Cherion ex potu *& Ægr.* 8. Adoleſcens ex laſſitudinibus, & curſibus, *& ſect.* 3. *Ægr.* 3. Pythio ex laboribus, *& Ægr.* 10. Nicodemus ex Venere & potu, *&* 11. Mulier ex mœrore manifeſto, *& alibi*, Scopo ex improba victus ratione, Neapolis ex vulnere, Pauſaniæ puella ex fungi eſu, Epicharmi puero ex deambulationibus, & ne omnes huc congeram, in omnibus ſimiliter. Sed accedamus ad caſum noſtrum, cùm partus, aut prægnantia, aut puerperium non naturaliter ſe habent; eodem prorſus modo Hippocr. loquitur, veluti in cæteris hiſtoriis conſuevit, ut *lib.* 3. *ſect.* 2. *Ægr.* 10. Mulier quædam ex infantuli fœtus abortione, *& Ægr. ſeq.* Alteram ex abortivo fœtu, &c *& in* 2. Ei, quæ ex difficili partu, *& in lib. de Nat. mul. & de morb. mul.* Hic morbus ex abortionibus præcipue oritur; *item*. Contingit vero etiam ex partu, & febribus. Si ex partu uteri inflammationem conceperint, ſi ex partu dolor eſt, ſi partu uteri laboraverint, & alia ad hunc modum, ſi ex partu fluxus prehendat, ſi ex partu ſanguinem vomitione rejiciat. At cum partus, & hujuſmodi naturaliter ſe habent, nihil tale Hipprocr. dicit, neque enim Philini uxorem ex partu, neque mulierem quandam ex graviditate laboraſſe dicit; ſed Philini uxorem, quæ filiam pepererat *lib.* 1. *Ægr.* 4. Et Epicratis uxorem inſtante jam partu. *Ægr.* 5. *l. eiuſd. & Ægr.* 11. *ibidem* Dromeadæ uxorem, quæ filiam erat enixa, *& Ægr.* 13. *ejuſd.* Mulierem quandam trimeſtri fœtu gravidam, *& lib.* 3. *ſect.* 3. *Ægr.* 14. Mulier quædam poſtquam filiam peperiſſet. Denique ſatis ſit unicus textus (præter quam plurimos, qui adduci poſſent ad eam concluſionem roborandam) *in primo de morb. mul.* ubi ſic habet: *Qui in partu, aut ex partu tumores contingunt*, ubi non dubium eſſe debet, Hippocr. aliud importare velle illis verbis, *in partu*, aliud vero illis *ex partu*, & prioribus quidem tumores intelligi voluit, qui non ex partus culpa contingunt, ſed in partu fiunt; veluti poſterioribus illos ſignificavit, qui culpa partus fiunt, quod particula illa, *ex*, denotavit, qua particula non eſt uſus *in text. lib. de aer. aq. & loc. prope principium*, ubi hæc habet, cum de morbis familiaribus mulierum frigida loca incolentium mentionem habet: *Tabes etiam frequentes à partu contingunt*; nam quia in his mulieribus tabes ex loci natura fit (nam viris etiam pleraque vaſa, dicebat ſuperius, intro rumpuntur) non uſus eſt illa particula *ex*, ſed dixit à partu, hoc eſt poſt partum, quia partus in eo caſu habet ſe non ut cauſa proxima tabis, ſed ut remota, & occaſionem præbens, aut facilius contingere faciens id, quod à loci natura illis impendet. Venit denique conſideranda Lyciæ hiſtoria 2. *Epid. ſect.* 2. de qua nihil ille habet, quod prægnans eſſet, ſed morbi tantum hiſtoriam percurrens, tandem in fine addit: *Obiit ante partum*, ita ut perpetuum
38 non poſſit dici, quod Hipp prægnantiam, & partum pro morborum cauſis adduxerit.

Præterea partum, & prægnantiam morboſum quid eſſe, & morborum cauſas, ex eo argumento
39 eliciunt; nam dies critici à partu numerantur, teſte Hipp. *in Progn.* & Gal. *in comm.* 3. *part.* 10. Avic. *ſecunda* 4 *tractat.* 2 *cap.* 1. Halyab. *Theor. lib* 10. *c.* 8. Averr. *Collig. lib.* 4. *cap.* 40. rationem eſſe volunt, quod morbi cauſa ab ipſo partu, & ab hora par-
tus inſtet, etiamſi latitet ad triginta dies; ita Amat. 40
Luſit. qui & Averr. pro ſe adducit. *Cent* 1. *cur.* 31. *in ſchol.* cui adhæret Moxius *lib.* 3. *Meth. med. morb. mul. c.* 26. qui & pluribus eam ſententiam firmant.
Addunt, quod & conceptiones & partiones, & ab- 41
ortiones eodem tempore, ac iiſdem diebus judicantur, quibus ipſi morbi; unde hæc omnia morboſum quid eſſe concludunt. Ad priorem argumenti
partem reſpondet *Cagnatus*, qui eam ſententiam re- 42
fellit, & dies criticos per accidens tantum à partu numerari probat, non vero per ſe; nam per ſe a morbi acceſſione numerantur, & ita factitatum eſſe ab Hippoc. ſatis conſtabit his, qui hiſtorias ab eo enarratas revolvere volent, & ut unicum afferatur exemplum, aſſume mihi hiſtoriam uxoris Philini, de qua ſupra, & manifeſtiſſime videbis Hipp. non à partu, ſed à febris acceſſione, quæ decima quarta poſt partum die contingit, enumeraſſe, aut alia in illis diebus contigiſſe, in quibus illa enarrat, ſi à partu enumerare cœpiſſet; ſic etiam & in *hiſtoria ſeq.* de uxore Epicratis, *ſexta die*, inquit; *à qua illam febris corripuit*, &c. Et totam proſequitur hiſtoriam, relicta omnino enumeratione à die partus, ut notat Mercurial. *in prælect. epidem.* in hoc caſu. Similiter & de aliis quibuſcunque fecit, ut de uxore Dromeadæ, cæteriſque omnibus, abſque illa exceptione, niſi vel partus præternaturalis fuerit, vel in ipſa die partus ægrotaverit mulier, ut *Ægr.* 12. *lib.* 3. *ſect.* 2.

Ergo ad Hipp. mentem, morbi principium à par- 43
tu non enumerandum, neque enim ab eo cauſa inſtat, ut volunt, niſi ille præternaturalis ſit, ut dixi, & ita faciendum concludunt Concil. *diff.* 106. Card. *contr. Med. lib.* 1 *tract.* 2. *contrad.* 5. licet Conciliatori in aliquibus contrarius exiſtat Valleſ. *contr. med. ac Phil. lib.* 10. *cap.* 4. *& in* 1. *Epid. com.* 2. *ſect.* 3. *Ægr.* 4. Rod à Caſt. *de morb. mul. lib.* 4 *c.* 12. *in ſchol.* Var. *de affect. mul. lib.* 2. *cap. ult.* & alii etiam multi.

Ad poſteriorem argumenti partem dicamus nos, quod ſi illud valet de prægnantia, & partu affirmare, eſſe nimirum quid morboſum, quod iiſdem diebus, quibus morbi judicentur, erit quoque ipſa
vita, & ſanitas morbus; nam & vita, & ſanitates, 44
ut ibi Hipp. iiſdem diebus judicantur; eodemque modo pubeſcentia, ſeminis effuſio, menſtruorum apparitio, filiorum procreatio, quin & ipſa intellectus perfectio morboſum quid erunt, nam & hæc iiſdem diebus, anniſque adveniunt, quibus morbi judicari ſolent; nullius ergo momenti hæc argumenti pars cenſenda eſt. Denique demus *prægnantiam*, & *partum* eſſe *quendam morbum*, nullus tamen à veritate tantopere ſe elongabit, ut affirmare audeat eſſe ambos vel alterutrum morbum lethalem, unde nihil inde deducere licebit, niſi quod morbus, ex quo mulier periit, ad alium morbum conſecutus ſit. Modo, ſi prior morbus lethalis non fuerit, ſuperveniens autem lethalis, inaniter, ſecuta morte, ex priori morbo, non poſteriori tribuitur. Itaque cum prægnantia, & partus, dato quod ex ſui natura morbi ſint, tamen ſint ſalutares, cur in ambos, aut in alterutrum mortis culpa rejicienda, ſuperveniente ipſis morbo lethali ad ipſam prægnantiam, & partum nihil attinente, hoc ſi affirmare velimus, contra veram, & perfectam ratiocinationem peccabimus.

Tandem vix quicquam in contrarium adducitur, quod id probare aliquo modo poſſit, quod volunt, cum etiamſi omnia quæcunque volunt, illis condonentur, tamen pactum contrahentium eo modo, quo Juriſconſulti declarant, ac intelligi volunt, acceptum, firmum, ac validum remanet, nihil omnino rei naturæ repugnans. Non igitur novam legem ſancire, aut ſancitam, vel permiſſive approbatam incudi reddere, aut deſtruere poſthac prudentiſſimi Juriſconſulti animum inducant ſuum, cum hæc ab eorum leges ferendi prudentia ne latum unguem ſeſe avertat.

SUMMARIUM.

1 *Contractus ſocietatis, ut licitus eſſet, requirebat, ut pecunia in ſocietatem data periculum amiſſionis currerent.*
2 *Dans pecunias in ſocietatem quodnam periculum currere debeat.*
3 *Quacunque mortis genera ab extrinſeco pendent excepta cenſentur.*
4 *Mors ex partu, & hujuſmodi, ultra prædictam cauſam ob quid cenſeatur excepta.*
5 *Mulieres neque emere, neque exercere poſſunt publica officia.*
6 *Sociorum conditio debet eſſe æqualis.*
7 *Non poteſt omnis mors, in prægnantia, aut in partu adveniens, excipi.*
8 *Duo eventuum genera in prægnante, & parturiente conſiderantur.*
9 *In quibus caſibus exceptio locum habeat, & in quibus non.*
10 *Medici judicium expoſcitur, quando partus, & prægnantia debeant dici mortis cauſa.*
11 *In eodem morbo ſemper mortis periculum majus eſt ex parte prægnantis, quam non prægnantis, aut viri.*
12 *Partus, & prægnantia debent eſſe cauſa proxima ſuccedentis mortis.*
13 *Verbis illis*, & cauſa partus, *qui caſus comprehendantur, dic ut n. 15.*
14 *Partum & prægnantiam eſſe res naturales, quo nam modo intelligendum.*
17 *Nomen partus eſt quid indifferens ad ſanum, & non ſanum.*
18 *Partus ſanus naturalis eſt, non ſanus præter naturam.*
19 *Partum ſimpliciter non poſſe occidere falſum eſt.*
20 *Ex partu, & prægnantia, cum ſtatum mutant naturalem, & in præter naturam abeunt, poteſt facillime mors ſuccedere.*

EPILOGUS.

Eorum omnium, quæ univerſo hoc titulo continentur.

1 SEd jam ea, quæ longa verborum ſerie, prout argumenti difficultas requirebat, enarravimus, brevioribus perſtringamus; non deerunt enim quibus magis conciſa oratio multo magis animum ſit oblectatura.

Cum ergo contractus ſocietatis, quem ab officio denominant, illud peculiariter requireret, ut
2 licitus futurus eſſet, quod pecuniæ in ſocietatem datæ currerent amiſſionis periculum ſub alicujus perſonæ vitæ diſcrimine, ſocii inter ſe in his contractibus paciſcuntur, ut non indifferenter quodlibet eventi genus locum amiſſioni pecuniarum faciat, ita ut ſocius eas in ſocietatem accipiens lucretur, ſed voluerunt quod dans pecunias tunc illas amittat, cum ex cauſa intrinſeca vel ipſe decedit, vel is, ſub cujus vitæ periculo pecuniæ exi-
3 ſtunt, atque ea ratione quæcunque mortis genera ab extrinſeca cauſa dependentiam habere videbantur, eo quod talia violenta omnia ſint, ut mors ex fame, peſte, bello, epidemia, & hujuſmodi omnia, excipi voluerunt; inter quæ etiam mortem comprehenderunt, quæ ex partu, aut cauſa partus, & prægnantiæ fit, & ſpeciatim omnia nominarunt, ne dubium aliquod circa eorum alterum oriretur, cum & de peſte, & epidemia, & de partu, & de prægnantia, & hujuſmodi dubitari potuiſſet, an cauſam haberent extrinſecam, necne.

Mortem tamen ex partu, & cauſa partus, & prægnantiæ non eo ſolum nomine excipere permiſſum fuit danti pecunias, ſed etiam, quia cum dominus officii, unus ſcilicet ex ſociis, ſemper vir ſit, (neque enim conceditur per ll. ipſis mulieri-
4 bus, ut publica officia, ſub quibus tales ſocietates conſtituuntur, emere aut exercere poſſint) dans 5
autem pecunias alter ex ſociis, ſeu is, cujus vitæ periculum ſubeunt pecuniæ, aliquando fœmina exiſtat, non erat ſociorum conditio æqualis, ut neceſ- 6
ſario eſſe debet; nam fœmina ultra ea omnia pericula ex morbis, quæ currit officii dominus, ſubibat etiam periculum ex partu, aut prægnantia, quæ cum interdum præter naturam fiunt, in certum diſcrimen trahere conſueverunt mulieres, à quo erat omnino officii dominus immunis, ut ergo & ſociorum diſparitas tolleretur, neceſſum fuit, mortem ex partu, cauſa partus, & prægnantiæ evenientem excipi.

At vero quia, his non obſtantibus, non poterat 7
omnis caſus mortis in prægnante, aut parturiente excipi, (nam neque omnis caſus ab ipſis immediate dependet) quia tunc pecuniæ ſalvæ extitiſſent univerſo prægnationis, & puerperii tempore, & fructus à dante pecunias exacti eſſent ſalvo capitali, quod abſque uſuræ vitio fieri non poterat; unde Juſtitiæ moderatores iniquam rem viderentur permiſiſſe: Idcirco duo eventuum genera in parturiente ac prægnante conſideranda erant; unum nimirum eorum, quorum immediata, ac præcipua 8
cauſa partus, aut prægnantia erant, cum à Naturali ſtatu deſciſcunt, alterum eorum, qui ab alia cauſa originem ducentes, à prægnantia tamen, & partu dehinc foventur. In priori eventuum genere exceptionem admitti debere declararunt Juriſ- 9
conſulti, in poſteriore nequaquam.

Cum autem non ſine *Medicorum* ope aſſequi poſ- 10
ſint, quandonam partus, & prægnantia præcipuæ, ac immediatæ mortis cauſæ ſint, quando vero ſolummodo foventes, ac coadjutrices, idcirco in ea re eorum judicium deſiderant Boccac. *de ſoc nu.* 35. *nu.* 120. Caſtr. *eod. tract. c.* 18. *num.* 20. Zacch. *ibid. n.* 426. & 428. Rota apud Zacch. *ubi ſupra deciſ.* 99. *num.* 6. qui tamen hujuſque mentem Juriſperitorum, & pactionis vim non aſſequentes, ſed ea verba proprio intelligendi modo interpretantes, illis male judicandi anſam non ſemel, aut bis præſtiterunt.

Quod ſi urgeres, ſociorum conditionem adhuc 11
æqualem non eſſe; etiam excepta morte ex partu, aut prægnantia primariam habente cauſam, ac originem, niſi una quoque omnis mors in partu, aut prægnantia eveniens excipiatur; quia patet, quod dato eodem morbo in viro, & in prægnante muliere, vel parturiente, ſemper majus periculum eſt ex parte prægnantis, aut parturientis, ob prægnantiæ, & partus concomitantiam, quam ex parte viri; Reſpondeo, quod damnum ex hac conditionis diſparitate pecuniarum domino emergens ſua culpa patitur, cum minime coactus, ſed ſponte voluerit ſuas pecunias currere tale periculum amiſſionis ſub periculo vitæ mulieris, cum alias licuiſſet illi virum nominare ſanum, ac robuſtum, non ab eo ſolum periculi inæqualitate immunem, ſed à quovis etiam morbo, quantum ex 12
fragilitate humana ſibi promittere licebat.

Ut ergo eam rem, prout eorum muneris erat, *Juriſconſulti* declararent, verba illa in contractu appoſita ita accipi voluerunt, ut partus, & prægnantia, ad eaque pertinentia ſint cauſæ proximæ, immediatæ, ac finales morti, nec ſatis eſſe debere, ut locum exceptioni faciant, quod habeant ſe tanquam cauſæ remotæ, impulſivæ, ac immediatæ, ut in pluribus caſibus evenire certum eſt, & ſupra jam explicatum.

Sed inſurgebat adhuc non levis dubitatio ex verbis in contractu appoſitis, nimirum, *excepta morte ex partu, & cauſa partus;* bene enim ſe res ha- 13
bet, dicunt aliqui, quod per ea verba: *ex partu*, comprehendantur caſus ab illo immediatam habentes dependentiam, ſed per ſubſequentia, *& cauſa partus*, non alios comprehendi dici poteſt, quam omnes caſus, quibus cauſam dederit partus; patet autem, neque à nobis negatur, in quolibet caſu mortis in prægnante, aut parturiente ſemper par- 14
tum & prægnantiam dare cauſam morbo, & morti,

& te-

& tenere ſemper ſe ſaltem ex parte cauſæ impulſivæ, & coadjutricis; itaque ſi ea verba ſuum effectum habere debeant, per ea comprehendi dicen-
15 dum eſt omnes caſus in partu, aut prægnantia ſuccedentes.

Quibus reſpondi per ea verba, *& cauſa partus*, eos caſus comprehendi, qui ab iis dependent, quæ ad ipſum partum conſequuntur, & occaſione ipſius partus fiunt; tale quid eſt ſecundinæ eductio, purgatio puerperii, & ſi alia ſunt, quæ ipſum partum concomitantur; eos inſuper, qui à morbis pendent, quorum cauſa proxima & efficiens, & non ſolum impulſiva, ac fovens fuerit partus, ut ſi ex ejus difficultate jam remiſſa, vel ſecundinæ eductione difficili, & hujuſmodi, vel febris, vel morbus excitetur. Niſi enim hoc pacto res intelligatur, jam ſummos Pontifices, qui talia permiſerunt, & cæteros Juſtitiæ miniſtratores in eam abſurditatem, de qua ſupra, incidiſſe confitendum eſſet, quod rem uſurariam licitam feciſſent, ſed abſit ita ſit, ut de viris ſapientiſſimis tale quod jactetur. Atque ea de re Medicis, qui proprio intelligendi modo eorum verba declararunt, malim nullam habere fidem, etiam nulla diſſuadente ratione, (licet alias eos ut humaniſſimos præceptores, ac doctiſſimos viros in honore habeam) quam ita ſiniſtre de Juriſconſultorum prudentia dijudicare. Ut rem igitur tanti momenti dilucide, quantum & quatenus vires permittebant, magis ſecundum veritatem patefacerem, primo cauſa inveſtigata, ob quam permitti debuit danti pecunias, ut excipere poſſet mortem ex partu provenientem, & vi verborum, quæ in contractu apponuntur, conſiderata ad particulares quoſdam cauſus deveni, ex quibus nonnullas regulas pro caſibus excipiendis formavi; dehinc etiam nonnullos pro lucro adduxi; ac mox qua ratione partus, & prægnantia, ex Juriſperitorum mente deberent eſſe cauſæ mortis in caſibus exceptionis, enarravi, & ne aliquid intentatum relinquerem, alios inſuper caſus dubios propoſui, quos etiam dilucidius, quoad fieri potuit, explanavi; tandemque ad alia argumenta diſſolvenda 16
deventum eſt, ad illud præcipuum, quod cum partus, & prægnantia res ſint naturales, nunquam 17
poſſint eſſe cauſa mortis; in quo argumento fallaciam latere manifeſtavi; nomen enim Partus eſt quid indifferens ad ſanum, & non ſanum, & quid 18
genericum, & cum volumus ſanum partum dicere, naturalem dicimus, cum morboſum, præter naturam. Partum ſimpliciter non poſſe occidere falſum eſt, partum naturalem non interimere, verum eſt, partum præternaturam, falſum. In eo igitur argumento ea fallacia ſubeſt, quod in priori concluſione nomen partus generice, & in abſtracto ſumptum eſt, prout comprehendit quemcunque partum; in concluſione vel ſpecifice, prout ſolum naturalem comprehendit, vel in concreto, prout in hoc, aut illo individuo naturaliter fit. Quod cum ita ſit, concludendum ex partu, & prægnantia non naturaliter ſe habentibus, quemadmodum & ex cæteris quibuſque rebus na- 20
turalibus, cum ſtatum naturalem mutant, & in præternaturam abeunt, poſſe facillime ſuccedere mortem, qua ſuccedente, locum fieri exceptioni.

Denique cæteris quibuſdam puſillis argumentis, cum meliora non adducerentur, ſatisfeci; quibus peractis, jam huic titulo finem imponamus.

LIBRI PRIMI
TITULUS QUINTUS.
DE SIMILITUDINE ET DISSIMILITUDINE NATORUM.
Continens Quæſtiones Quinque.

I. De cauſis ſimilitudinis natorum variæ Auctorum ſententiæ.
II. De differentiis ſimilitudinum, earumque cauſis.
III. Quid ſit ſimile, quid diſſimile, ac de vera, & adæquata diſſimilitudinis cauſa.
IV. Similitudo an debeat facere conjecturam filiationis.
V. Filius mulieris, quæ ab obitu prioris mariti illico alteri nupſit, & novem menſium ſpatio natus eſt, cujuſnam cenſendus.

SUMMARIUM.

1 *Hippocratis opinio de caſu ſimilitudinis.*
2 *Sexus ſimilitudo unde.*
3 *Galeni opinio.*
4 *Tertia opinio, cauſam ſimilitudinis ponens eſſe imaginationem. Ejuſdem opinionis veritas. vid. num. ſeq.*
6 *Hipp. opinio examinatur.*
7 *Mares deberent eſſe ſemper patri ſimiles, in Hipp. ſent.*
8 *Mas à virtute, & quantitate exuperante maſculei ſeminis fit.*
9 *Maſculeum ſemen tam à mare, quam à fœmina procedit.*
10 *Natus in ſententia Hipp. non poſſet alteri perſonæ, quam uni ex parentibus aſſimilari.*
11 *Similitudo non conſideratur ſolum inter patrem, & filium & alias perſonas.*
12 *Similitudo etiam inter homines & bruta conſideratur.*
13 *Elementa cauſa univerſalis ſunt omnium corporum mixtorum.*
14 *Cauſa ſimilitudinis ab Hipp. aſſignata non poteſt cuivis ſimilitudini convenire.*
15 *Subjectum externæ ſimilitudinis ſunt exteriora membra.*
16 *Membra exteriora omne argumentum ex propria materia ſanguinis materni habent.*
17 *In Galeni ſententia omnis fœtus deberet referre matrem.*
18 *In Galeni ſententia fœtus nulli alteri, quam uni ex parentibus aſſimilari poſſit.*
19 *Extranea perſona inter ſe aliquando ſimiles.*
20 *Similitudo non ſolum reſpectu effigiei externæ, ſed etiam reſpectu animi, & morum conſideratur.*
21 *Formatrix facultas non efformat animum.*
22 *Formatrix facultas in materia fundatur.*
23 *Si verus aſſimilandi modus eſſet propria imaginatio; quid inde ſequeretur.*
24 *Ejuſdem virtutis eſt formare, cujus eſt ſub aliqua conditione formare.*
25 *Non poteſt unius virtutis eſſe formare naſum, & alterius formare magnitudinem naſi.*
26 *Neceſſario virtus efformans ſub aliqua conditione efformat.*
27 *Similitudo ſexus, & ſpeciei ab imaginatione eſſe debet, ſi ſimilitudo effigiei ab imaginatione eſt.*
28 *Animal quicquid volet, gignere poterit, ſi imaginatio ſuo marte efformat.*

29 *Ima-*

29 *Imaginatio libera quædam facultas eſt.*

30 *Impugnatur ſententia ponens imaginationem pro cauſa ſimilitudinis, & n. ſeq. & 34. & 36.*

31 *Omne generans generat ſimile ſibi.*

32 *Imaginatio mille phantaſmatibus occupatur, & à viſus præſertim ſenſu movetur.*

33 *Imaginatio vaga eſt.*

34 *Nihil offertur imaginationi, quod illi non offeratur à ſenſu, & n. 37.*

38 *Imaginatio mores, & animum non cognoſcit.*

39 *Similitudo apparet etiam in imperfectis animalibus.*

40 *In omnibus una ſimilitudinis cauſa aſſignanda.*

QUÆSTIO I.

De cauſis ſimilitudinis natorum variæ auctorum ſententiæ.

MUltùm inter *Legumperitos* agitatum eſt; utrum natorum ſimilitudo faciat præſumptionem filiationis, & diſſimilitudo indicet contrarium, qua de re, cum hæc materia Philoſophica, Medica ſit, hic de ea ſecundum veritatem determinare par eſt: univerſa vero rei ambiguitas circa inveſtigationem cauſæ ipſius inveſtigationis verſari videtur, ac de ea plures, & multum inter ſe diſſidentes doctorum hominum ſententiæ recitantur, quæ recenſentur à Plut. *lib.* 5. *c.* 11. & 12. *in hiſt. Philoſop. inter ſpurios lib. Gal. adſcriptos*, & recitant Andr. Laur. *Anat. lib.* 8. *q.* 20. & Mercur. *in lib. cui tit.* la Commare, *lib.* 1. *c.* 11. præcipue tamen, ac majoris momenti tres eſſe mihi videntur, non recenſendo inter has *Ariſtotelis* opinionem, ob rationem, de qua in fine quæſtionis; has autem tres propemodum recenſebo.

Prima autem *Hipp.* eſt, cui potiores partes tri-
1 buuntur *in lib. de genit. ante fin.* qua exiſtimat vir omnium ſapientiſſimus, natorum ſimilitudinem non aliunde provenire, quam à multitudine exuperantis ſeminis; nam quiſquis, inquit, plus, & ex pluribus corporis partibus ad ſimilitudinem contulerit, illius pluribus in rebus fœtus ſimilis erit.

Eadem quoque videtur fuiſſe Lucretii opinio, qui *lib.* 4. *de rerum natura* in hac ſententia cecinit:

Et commiſcendo cum ſemen forte virile.
Fœmina commulſit ſubita vi, corripuitque:
Tum ſimiles matrum materno ſemine fiunt,
Et patribus patrio; ſed quos utriuſque figuræ
Eſſe vides juxtim miſcentis volta parentum,
Corpore de patrio, & materno de ſanguine creſcunt:
Semina cum Veneris ſtimulis excita per artus
Obvia conflixit conſpirans mutuus ardor,
Et neque utrum ſuperavit eorum, nec ſuperatum eſt.

Et paulo infra:

Atque utri ſimile eſt magis id, quodcunque creatur,
Ejus habet plus parte æqua, quod cernere poſſis:
Sive virum ſoboles ſive eſt muliebris origo.

2 Poteſt autem pro hac opinione ſatis evidens aſſignari ratio, quia quemadmodum à majori ſeminis quantitate & virtute fit, ut fœtus in ſexu ei aſſimiletur, ex quo major ſeminis portio deciderit, eodem Hip. teſte *ubi ſupr.* & 1. *de Diæta*, quod videtur majus quid eſſe, ſic & ab eadem ſeminis exuperante quantitate, ac virtute poteſt fœtus illud habere, ut magis aſſimiletur ei, ex quo majorem ſeminis quantitatem ſortitus eſt, quod non ita magnum quid eſſe videtur.

3 Secunda op. *Galeni* eſt, qui *lib.* 2. *de ſem. cap.* 2. *claſſ.* 1. ſuam ſententiam ita patefecit: Primum poſuit, cujuſcunque materiæ, vel ſubſtantiæ, ad generationem inſervientis facultatem, ex ipſius materiæ temperamento progigni, volens hanc facultatem non ſolum utroque ſemine, ſed etiam in materno, ſeu menſtruo ſanguine reperiri, ita ut utrumque principium, tam materiale ſcilicet, quam effectum, non ſolum in ſemine, ſed etiam in ipſo ſanguine eſſe determinaverit. Fit itaque, ut aliquando ſeminis maſculei vis, quod major, & validior ſit, prævaleſcat, & fœtus naſcatur patri ſimilis; interdum verò prævaleat vis fœminei ſpermatis, virtute & facultate menſtrui adaucta, & fœtus ſimilis evadat matri. Cum hac opinione conſentire videtur Avic. 18. *de Animalib.* præſertim quoad hanc partem facultatis ſeminis, ac menſtrui nam de temperamento ne verbum quidem. (Hinc *Salvatorem* noſtrum dulciſſimum *matri* ſimilem eruere conatur *Stengelius* in effigie Jeſu Chriſti Marinæ de Eſcavar. revelata, quod ſine virili ſemine natus ſit.)

Tertia opinio omnium communiſſima eſt eo- 4
rum, qui natorum ſimilitudinem non aliunde, quam ab imaginatione provenire affirmant. Conſentire videtur Ariſt. *Probl. ſect.* 10. *probl.* 12. Plin. *Nat. hiſt. lib.* 7. *c.* 1. Videtur inclinare D. Auguſtin. *de Civit. Dei lib.* 12. *c.* 25. Avic. (licet & aliam recitet & acceptet opinionem) 21. 3. *tract.* 2. *c.* 2. Fernel. *Phyſiol. lib.* 7. *c.* 12. Levin. Lemn. *de Occult. Nat. mir. lib.* 1. *c.* 4. Mercur. *in lib. della Commare*, *lib.* 1. *cap.* 11. & *ſeqq.* & *alii multi*, & vide plura congeſta ex pleriſque authorib. apud Nancel. *in Analogia Microcoſmi ad Macroc. lib.* 10. *problem.* 5. quin etiam & ipſi Juriſperiti ne latum quidem unguem ab ea recedunt. Gloſ. *in l. Non ſunt lib. ff. de ſtat. hom.* Bart. *in l. Gallus*, *ff. de lib. & poſthum. nu.* 14. Mohed. *deciſ.* 1. *alias* 19. *num.* 2. *tit.* *Qui filii ſint legitimi*. Ruin. *conſ.* 53. *n.* 9. *lib.* 5. Pariſ. *conſ.* 10. *num.* 18. Maſcard. *de probat. concl.* 272. *num.* 7. *Vol.* 2. Gratian. *Diſcept. forenſ. cap.* 567. *num.* 32. *Vol.* 3. & cæteri pene omnes, uno excepto Polyd. Ripa *in tract. de noct. temp. cap.* 162. *num.* 41. qui hanc opinionem admittere non videtur.

Sed hæc opinio varie explicatur, volentibus non- 5
nullis, à ſola *mulieris imaginatione in actu coitus* ſimilitudinem provenire; aliis, non in actu coitus ſolum, ſed toto geſtationis tempore agere *imaginationem* in fœtum, contendentibus; aliis vero non ſolum mulieris imaginationem eſſe efficientem ſimilitudinis cauſam, ſed etiam *imaginationem viri* in Veneris congreſſu; nec tamen ſatis conſtat, quænam ex iis opinionibus ipſis magis accepta ſit; nam unus idemque auctor multum in ſui ipſius opinione explananda evariat. Sed alias opiniones de hujuſmodi ſimilitudinis cauſa qui videre cupit, recurrat ad Pariſan. *lib.* 3. *Nobil. exerc. de ſubtil. exerc.* 4. ubi & aliarum confutationes, & ſuæ ipſius explicationem, & comprobationem habet, quæ vult, ſimilitudines in parentum corporibus animato ſemini impartitas, ac adumbratas emergere, hoc eſt, ſemina ipſa parentum ſecum ferre naſcituri fœtus figuram, eaſque figuras invicem miſceri, ita ut caput capiti, brachium brachio, pes pedi inſeratur, nimirum quia ſemen ab omnibus corporis partibus ſpermaticis decidit. Sed non eſt præſentis loci, hanc, & alias opiniones exquiſite, ut oporteret, examinare, cum multo amplius volumen ad hanc tantum perpendendam requiri exiſtimem, quæ nova eſt, & multa continet è directo communiſſimis doctorum opinionibus adverſantia.

Nos videamus jam, quas difficultates prædictæ 6
opiniones patiantur, ac primo examinemus *Hipp.* ſententiam. Si ergo ſimilitudo ab exuperantis ſeminis multitudine & virtute fiat, filii ſemper naſcentur patri ſimiles; nam ſemen paternum non modo virtute, ſed etiam quantitate maternum ſemen exuperat, ut Gal. docet *in lib. de ſem.* & *decimo quarto de Uſu, partu cap.* 10. *claſ.* 1. Ad hoc tamen dici poſſet, ex ipſius Hipp. opinione, paternum ſemen continere ſemen non maſculeum ſolum, ſed fœmineum; itaque poterit coadjuvare potius ſemen maternum in aſſimilando fœtu, ſaltem quoad ſexum.

Secundo, mares ſaltem ſemper deberent eſſe pa- 7
tri ſimiles, cum conſtet marem à virtute, & quan- 8
titate exuperantis maſculini ſeminis procreari; licet huic quoque dubitationi facile eſſet reſpondere Hippocrati, qui tam à mare, quam à fœmina maſculeum ſimul, & fœmineum ſemen decidi tra-
dit, ut declarat *loc. ſup. cit.* & probat abunde Tau- 9
rell *contra Cæſalp. dom. lib.* 5. *q.* 2. *part.* 3. hoc enim

pacto facile evenire poteſt, ut mas interdum geni-
trici, fœmina genitori aſſimiletur.
10 Tertio, ſi illud veritatem haberet, nullo modo
contingere poſſet, ut natus alteri perſonæ, quam
uni ex parentibus aſſimilaretur, cum ex iis ſolum-
modo tota ſeminum materia fuerit deciſa; at ſi-
militudo non eſt ſolum inter filios, & parentes,
ſed inter nepotem, & avum, aut aviam, & inter
11 eundem, & amitam, vel avunculum, vel patruum,
vel materteram, vel conjunctam aliam quandam
perſonam, & inter fratres ipſos, quæ etiam cæte-
ris eſt frequentior, quinimo & inter ignotas per-
ſonas, ut inter Alexandrum, & Pyrrhum fuiſſe,
12 auctor eſt Plutarchus *in Pyrrho*, & inter alios, de
quibus alii, & quod plurimum fert, inter homi-
nes, & bruta, imo etiam & inter viventia ani-
malia, & plantas, neque quicquam inter unam,
& aliam ſimilitudinem intereſt, niſi ſecundum ma-
gis & minus, & quod inter individua magis pecu-
liariter conſideratur, inter ſpecies vero magis ge-
nerice, & univerſaliter; ſed & hujus, & illius
unam eandemque cauſam aſſignari neceſſe eſt, ita
ut ſimilitudo particularis, & individualis particu-
larem quidem habeat cauſam, univerſalis autem,
& ſpecifica univerſalem, ſed particularis ad uni-
verſalem referri, & cum ea convenire debet, ut
13 elementa cauſa quidem univerſalis ſunt, ac mate-
rialis omnium corporum mixtorum, eademque cau-
ſa particularis, & materialis ſunt hujus & illius
14 mixti, ut patet. Cum itaque cauſa ſimilitudinis ab
Hipp. aſſignata non habeat relationem ad cauſam
quandam univerſalem, quemadmodum ſimilitudo
ipſa individualis habet relationem ad ſimilitudi-
nem ſpecificam, ac genericam; imo neque poſ-
ſit cuicunque individuali ſimilitudini convenire,
ut ei quæ eſt inter fratres, aut ignotas perſonas,
concludendum eſt, non eſſe eam veram ſimilitu-
dinis cauſam.
15 Sed & *Galeni* opinio ſequentes patitur difficul-
16 tates; nam primo, & cum ſubjectum ſimilitudi-
17 nis ſint exteriora membra, & hæc omne argumen-
tum tanquam ex propria materia ex ſanguine ma-
terno habeant, ſi ponamus ſanguinem illum habe-
re vim effectivam, jam omnis fœtus matri tan-
tum aſſimilabitur, nunquam autem patri, & mul-
to minus cuilibet alteri perſonæ, quia vis illa ſan-
guinis effectiva figurabit exteriora membra effigie
illa, quam habet ſubjectum, unde deciſus ſanguis
eſt; quanquam enim volumus, etiam ſemen viri-
le ut materiam concurrere ad horum membrorum
plaſmationem, tamen, quia maxime ſuperatur à
ſanguine, teſte Gal. *ib.* & ejus vis effectiva, ac
formatrix ſemper coadjuvabitur à vi effectiva ipſius
muliebris ſeminis, ut idem Gal. *ibid.* fatetur,
non aliter evenire poterit, quam ut fœtus ſemper
ſimilis naſcatur matri, cum, inquam, & materni
ſanguinis, & ſeminis itidem materni effectiva vis
facile vim ſeminis paterni adæquare, ac etiam exu-
perare ſimul juncta valeat, & alia ex parte mul-
to copioſior, ac pene tota generationis exteriorum
præcipuè membrorum materia à matre proficiſca-
tur, Fernel. *Phyſiol. lib.* 7. *cap.* 12.
18 Vel ſaltem ſi pares vires ſortiri velis vim effe-
ctivam virilis ſeminis, cum effectiva vi tam ſemi-
nis, quam ſanguinis muliebris, fœtus ſolummodo
patri, aut matri ſimilis ſemper evadet, nunquam
autem vel fratri, vel avo, vel aviæ, aut hujuſ-
modi alicui perſonæ ſibi ſanguine junctæ, aut
etiam ignotæ; nam & experientia conſtat, ut ex
19 hiſtoriis quamplurimis relatis, & in unum recol-
lectis per Gratian. *Diſcept. For. c.* 567. *à n.* 41. *ad* 61.
Tom. 3. & ex Medicis per Nancel. *loco alias cit. lib.* 10.
probl. 5. & ex Plinio habemus, multas extraneas
perſonas inter ſe ſimillimas extitiſſe, quod qua ra-
tione contingere potuerit, in hac ſententia expli-
cari non poteſt.
20 Præterea cum ſimilitudo non ſolum conſidere-
tur reſpectu externæ effigiei, ſed etiam reſpectu
animi, & morum, ut latius, Deo favente, infra
demonſtrabimus, etiamſi concedamus, vim effecti-
vam poſſe aſſimilare fœtum in externa effigie, ta-
men in hac ſententia nunquam demonſtrari po-
terit, quomodo filius ex ea vi effectiva ſeminis,
patri, aut matri, aut cuilibet alteri ſimilis quoad
mores generatus ſit; neque enim dici poteſt, vim 21
illam effectivam animum effingere ac efformare,
ſiquidem illa in materia fundatur, animus autem
immaterialis eſt; non eſt ergo, neque eſſe poteſt 22
vis effectiva adæquata, ac prima ſimilitudinis
cauſa.
Poſterior denique opinio, quæ & magnorum vi-
rorum eſt, & omnium communiſſima, multo etiam
majores, quam cæteræ omnes, patitur difficulta-
tes; nam ſi virtus hæc aſſimilandi eſſet propria
ipſius imaginationis, jam & virtus formatrix eſſet
etiam ipſius imaginationis propria; ejuſdem enim 23
virtutis eſt formare, cujus eſt ſub hac, aut illa 24
conditione formare. Exempli gratia, ejuſdem vir-
tutis eſt formare naſum, aut oculum, cujus eſt for-
mare naſum grandem, aut oculum parvum; neque
enim dici poteſt, unius virtutis eſſe formare na-
ſum, & alterius eſſe formare magnitudinem naſi: 25
neceſſario enim virtus efformans ſub aliqua condi-
tione efformat. Itaque tam virtus formandi, quam 26
aſſimilandi erit propria ipſius imaginationis, quod
an eſſe poſſit, & an abſurditatem aliquam conti-
neat, videant qui hanc ſententiam tuentur. Ex 27
hoc enim concedere coguntur, quod & ab imagi-
natione ipſa dependeat, ut fœtus ſit mas, aut fœ-
mina, quin etiam & ut homo ſit quoad figuram,
aut equus, non autem camelus, aut aſinus, quip-
pe cum hæc omnia à ſola formatrice virtute de-
pendere videatur, quam illi imaginationis eſſe
propriam, omnino ex ſuperioribus concedere de-
bent.
Hinc etiam & illud ſequi neceſſe eſt, quod ani- 28
mal, quicquid volet gignere, poterit, non quod
Natura intendit; nam cum Imaginatio libera quæ- 29
dam facultas ſit, & poſſit pro arbitrio varias re-
rum ſpecies, ac ideas ſibi effingere, jam ſi vim il-
lam effectivam aſſimilandi, ac formandi eſſe velis
penes ipſam, fœtum aſſimilabit cuicunque ſpeciei
libebit, & ſi natura intendet, exempli gratia, ge-
nerare matrem, quia principia generativa calidio-
ra, & fortiora ſunt, imaginatio ex idea fœminæ
ſibi præſentata fœtum fœmineum procreabit, & ſi
Natura intendit aſſimilare fœtum patri, imagina-
tio intendens generare fœtum cuidam picturæ ſi-
milem, opus naturæ impediet, & generabit pictu-
ræ ſimilem, & ſic imaginatio erit ipſa Natura
potentior.
Ruet præterea Axioma illud omni veritate ve- 30
rius, quod omne generans generet ſibi ſimile; nam 31
imaginatio mille phantaſmatis de momento ad 32
momentum occupatur, nec generantis imago præ
aliis ſibi obverſatur, & quonam obſecro ratione
axioma hoc verificatur, ſi mulier ex imaginatio-
ne, ut volunt plurimum non ſibi ſimilem, ſed al-
teri generat? Imo mas ipſe quomodo ſimile ſibi
generare poterit, ſi aſſimilandi virtus ab imagina-
tione dependet, & nullam ejus imaginatio in aſſi-
milatione aut generatione partem habere poteſt? 33
Sed cum, ut dixi, imaginatio vaga ſemper ſit, &
de momento ad momentum in diverſa rapiatur, nec
ſemper circa unam eandemque ideam verſatur, nam
ab externis ſenſibus, & à viſu præſertim plurimum
diſtrahitur, oporteret, ſi ſimilitudo ejus effectus
eſt, ut alterum ex his veritatem habere diceretur,
vel illam momento fœtum aſſimilare, vel toto ge-
ſtationis tempore in illum agere: neutrum autem
dici poſſe notius eſt, quam ut pluribus à me de-
monſtrari poſſit.
Patitur etiam & hæc ſententia, præter comme- 34
moratas difficultates, & alias, de quibus infra,
etiam eas, quas pati diximus priores duas opinio- 35
nes; nam cum nihil offeratur imaginationi, quod
ab externo ſenſu non habeat, fœtus non poterit
generari ſimilis, niſi ſpeciebus ipſi imaginationi
oblatis; at videmus natum aliquando avo, aut
proavo ſimile, cujus effigies mulieri poteſt aliquando
non

non fuiſſe nota; ſed videmus etiam fœtus, ut dixi, naſci ſimiles extraneæ cuidam perſonæ, quæ neque de viſu, neque de nomine cuilibet ex parentibus nota fuit, & cujus ſpecies non potuit alterutrius imaginationi offerri.

Præterea quanam ratione poſſit imaginatio habere locum in ſimilitudine, quæ penes plura individua pluribus comparata reſidet, ut gentis ad gentem, aut ſpeciei ad ſpeciem, ego profecto non video: unde Vair. *lib.* 2. *de Faſc. c.* 7. late probat, imaginationem nihil quicquam ad ſimilitudinem conferre.

36 Quin etiam & id, quod diximus contra *Galeni* ſententiam, multo magis locum habet in hac
37 opinione, quoad morum, & animi ſimilitudinem; quia imaginationi ſolum eæ rerum ſpecies offeruntur, quæ ab externis ſenſibus ſibi præſentantur; non poteſt ergo agere in ea, quæ ſolo modo non
38 cognoſcit: at imaginatio mores, & animum non cognoſcit, neque illi ſpecies aut imago aliqua tale quid repræſentans offerri poteſt.

Denique cum ſimilitudo natorum non ſolum reperiatur in imperfectis animalibus, ſed multo evi-
39 dentior appareat in imperfectis, imo etiam & in
40 ipſis vegetabilibus mixtis, debet in omnibus una eademque cauſa aſſignari, quæ tamen imaginatio eſſe non poteſt. Alia ergo magis propria, & adæquata, omnibuſque rebus communis, invenienda ſimilitudinis cauſa eſt; nam præter ea, quæ contra prædictas ſententias ſupra adducta ſunt, multa eſſent, quæ inſuper adduci poſſent, quæ tamen brevitatis cauſa omittuntur. Multa tamen videri poſſunt contra hanc poſteriorem opinionem apud Vair. *lib* 2. *de Faſcino*, *cap.* 7. Erat præterea adducenda, ac examinanda Ariſt. opinio, quam ille longioribus recitat, 4. *de gener. Anim. c.* 3. Sed quia fortaſſe cum ea una eademque eſt, quæ ponit, ſimilitudinis cauſam eſſe *formatricem facultatem* (licet motus quoſdam in ſemine poſuerit, ex quorum varietate, ſimilitudinum etiam varietatem oriri voluit) de ea nunc pluribus agere non libet; alias autem de hac materia peculiarius agere, ſi Superi annuant, in animo fixi meo ac tunc quidem ex profeſſo Ariſtotelis opinionem examinare, ac diſcutere conabor; interim ne Legumperitis longa rerum ſpeculatione nauſeam pariam, paucis his illam tetigiſſe ſatis eſto. Hoc tantum addo, eam facillime confutari poſſe, quia ponit, ſimilitudinem eſſe quid per accidens, cum tamen ex natura intrinſeca agentis proveniat, nam ponens, quod ſemper patris ſemen ex ſua natura debeat ſibi aſſimilare natum, quandocunque ab hoc motu deficit, & reaſſimilat matri, avoque, per accidens fit. Licet autem ita ſe res habeat, tamen Bald. *in lib. Hippocr. de Aqu. Aer. & Loc.* hanc *Ariſtotelis* ſententiam aptare ſtudet ipſius *Hippocratis* opinioni ex eo, quod quemadmodum Hippocrates voluit ſimilitudines inter homines aliquarum regionum inter ſe variari ob multa ipſi ſemini advenientia ab extra, nempe aere; ſic & Ariſtoteles in ſeminibus conſideravit varios hujuſmodi motus, ex quibus variari ſimilitudines voluit. Sed in tantum differt Ariſtotelis ſententia ab Hippocratica, in quantum Hippocrates externa, quæ ſeminibus accidunt, conſideravit ut cauſas diſſimilitudinis hominum inter ſe; Ariſtoteles vero motus, quos in ſeminibus finxit, voluit eſſe cauſas ſimilitudinis nati ad avos, & proavos, vel tranſverſales, unde poſitive concurrere ad hanc ſimilitudinem contendit, negative vero ad diſſimilitudinem parentum. Sed vide quæ contra hanc Ariſtotelis ſententiam affert Pariſan. *Nobil. exercitat. ſubtilitat. lib.* 3. *exercitat.* 4. *cap.* 2.

SUMMARIUM.

1 *Similitudo triplex.*
2 *Similitudo ſpeciei quæ.*
3 *Similitudo ſexus quæ.*
4 *Similitudo effigiei quæ.*
5 *Similitudo effigiei duplex, num.* 8.
6 *Similitudo accidentalis quæ.*
7 *Similitudo individualis duplex.*
9 *Similitudo interna quæ.*
10 *Similitudo interna duplex.*
11 *Similitudo conſideratur reſpectu multarum rerum.*
12 *Naturaliter filii naſcuntur ſimiles parentibus.*
13 *Similitudo reſpectu morum & animi conſideranda.*
14 *Similitudo reſpectu ſanitatis & morbi conſideranda.*
15 *Similitudo eſt quid relativum.*
16 *Ab accidenti eſſe non poteſt, quod ut plurimum eadem ratione fit.*
17 *In ſimilitudine aliqui gradus conſiderandi.*

QUÆSTIO II.

De differentiis ſimilitudinum, earumque cauſis.

TRiplex conſiderata eſt ſimilitudo à Gal. *loco* 1
jam ſæpius citato de ſem. lib. 2. à Fernel. *Phyſiol. lib.* 7. *c.* 12 ab Andr. Laur. *Anatom. lib.* 8. *qu.* 10. & ab aliis. Priorem dixerunt eſſe *ſimilitudinem ſpe-* 2
ciei, qua animal naſcitur ſimile parentibus in ſpecie, & ob quam, homo generat hominem, & equum. Secundam poſuerunt eſſe ſimilitudinem 3
ſexus, qua animal præter id, quod ſimile naſcitur parentibus in ſpecie, ſimile etiam naſcitur in ſexu, & ea ſimilitudine habet, ut mas, aut fœmina naſcatur. Tertiam ſimilitudinem denique eam
eſſe firmarunt, qua non ſolum in ſpecie, & ſexu, 4
propriis parentibus ſimile oritur, ſed etiam in *externis delineationibus*, & faciei præcipue effigie, ut ſi ex patre ſtatura procera, capite magno, capillitio rufo, oculis prominentibus, naſo adunco, pectore amplo, & huiuſmodi, filius naſcatur quam proxime ad hunc habitum, & effigiem accedens, & eodem modo ex matre puſilla, capite parvo, capillitio nigro, oculis remiſſis, facie, & pectore anguſtis, & hujuſmodi, filia naſcatur ſimili dotata effigie.

Sed *Andr. Laur.* accuratius ea, quæ ab aliis 5
conſcripta erant, conſiderans, ultimam ſimilitudinis ſpeciem ſubdiviſit in *naturalem*, *accidentalem*, & *cauſam naturalis voluit eſſe formatricem facultatem*, quæ niſi impediatur, ſemper fœtus formabit parentibus ſimiles, ob vim ipſis ſeminibus 6
inſitam, & pro alterius ſeminis virtutis exſuperantia alteri ex parentibus magis aſſimilabit. Sed *accidentalem ſimilitudinem* ab imaginatione omnem habere voluit cauſam quæ vim formatricem ſeminum, quæ naturalis cauſa eſt ex ipſius ſententia, ut dixi, ab opere deviat, ac imagini ſibi præſentatæ ſimilem formare fœtum illam cogit.

Ego individualem hanc, & poſteriorem ſimili- 7
tudinis ſpeciem duplicem conſidero, *externam &*
internam: externa per ſe ipſa nota eſt, & notior 8
quoque ex ſequentibus fiet, & hanc ipſam cum 9
Laurentio in naturalem, & accidentalem ſubdivido, de quibus proxime diximus. Internam vero ſimilitudinem eam eſſe dico, qua animal ſimile naſcitur, aut progenitoribus, aut cuicunque alteri perſonæ in interno temperamento, aut totius, aut partis, ut ſi ex patre temperatura calidiori filius etiam calidiori temperatura præditus naſcitur, & ex matre frigidiori filia temperatura frigidiori edatur.

Et hæc quidem ſimilitudo dupliciter, ut annue- 10
bam, conſiderari debet; nam aliam dico eam eſſe, quæ ex temperamento totius provenit, aliam eam, quæ ad temperamentum peculiare partium conſequitur, ad priorem, ſimilitudinem externam totius, ad poſteriorem, partium ſimilitudinem conſequi exiſtimo, ut in ſequentibus patefaciam.

Præter hæc autem ſimilitudinem conſiderandam 11
cenſeo reſpectu multarum rerum, & inter multas res ac plura individua, non autem ſolum inter parentes, & liberos, ut jam ſupra annuimus; nam conſideratur primo ſimilitudo reſpectu effigiei ut patre exiſtente facie ampla, colore rubicundo, ſtatu-

ſtatura procera; & filio naſcente facie item am-
pla, colore rubicundo, & ſtatura procera; hæc ſi-
militudo erit effigiei, ad quam ſolummodo reſpi-
ciens Heſiod. *lib. 1. oper. & dier.* dicebat:
12 *Non enim ſimiles promittunt filios adulterini lecti.*
Naturaliter enim filii naſci debent ſimiles pa-
rentibus, etiam in effigie externa, ob rationes,
de quibus infra.
13 Secundo conſideranda, ut dixi, ſimilitudo re-
ſpectu morum, & animi, ut ſi ex patre bono, mi-
ti, miſericordi, juſto, temperato, filius naſcatur
bonus, mitis, miſericors, juſtus, temperatus, & è
contra ex patre malo, impio, immiſericordi, inju-
ſto, intemperato, filius naſcatur malus, impius, im-
miſericors, injuſtus, intemperatus, Juven. *Sat.* 14.

Quandoquidem ſimilem tibi ſe non corpore tantum,
Nec vultu dederit, morum quoque filius.

Lucr. *lib.* 3.

Denique cur acris violentia triſte leonum
Seminium ſequitur? dolu volpibus & fuga cervis
A patribus datur, & patrius pavor incitat artus?

ad quam animi ſimilitudinem reſpiciens Horat.
lib. 4. *Carm. od.* 4. eam protulit ſententiam.

Fortes creantur fortibus, & bonis:
Eſt in juvencis, eſt in equis patrum
Virtus; nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Facit pro Juriſconſultis *l. Quod ſi nolit. §. qui
mancipia, ff. de Æd.* Gloſ. *in n. infamata.* Contra-
riam tamen huic ſententiam, ad hanc ipſam ani-
mi morumque ſimilitudinem reſpiciens protulit
Homer.
14 *Odyſſ. lib.* 2. dicens.

Pauci enim filii aſſimilantur patri.
Plures pejores, pauci autem patre meliores.

ex bonis tamen bonos naſci, docet Ariſt. *Magn.
Moral. lib.* 3.

Tertio denique conſiderari poteſt ſimilitudo, &
convenientia unius cum altero reſpectu ſanitatis,
15 & morbi; nam conſtat experientia, & teſtatur etiam
Hip. *in lib. de morb. ſacr. poſt. princ.* ex parentibus
morboſis filios progigni morboſos, ex ſanis ſanos,
ſi enim, inquit ipſe, ex pituitoſo pituitoſus, ex
bilioſo bilioſus oritur, ex tabido tabidus, ex lie-
noſo lienoſus, quid vetat, ut cujus parentes hoc
(ſacro) morbo detinentur, eo quoque & poſte-
rorum aliqui capiantur?

Addendum his, quod ſimilitudo, cum ſit quid re-
lativum, Plat. *in Parmenid.* non magis dicit rela-
tionem filii ad patrem, aut è converſo, quam fra-
tris ad fratrem, conſanguinei ad conſanguineum,
extraneæ perſonæ ad perſonam quoque extraneam,
ſpeciei ad ſpeciem, uniuſque cujuslibet rei ad aliam;
ac de omnibus hiſce naturalis, & adæquata cauſa
venit inveſtiganda; neque etiam fieri poteſt, quod
ſi à natura eſſe dicimus, filium naſci ſimilem pa-
rentibus, quia utplurimum eo modo ſe res habet,
negemus, à Natura eſſe, fratrem fratri, conſangui-
neum conſanguineo, perſonam perſonæ, ſpeciem
ſpeciei, eſſe ſimilem, cum & ipſum ſemper una
eademque ratione fieri videamus, neque enim eſ-
16 ſe ab accidenti poteſt, quod ut plurimum eodem
modo fit, & non aliter, ut quod homines unius
regionis ſint magis inter ſe ſimiles, quam cum
aliis comparati, quod una ſpecies alteri magis con-
veniat, & ſic de ſingulis.
17 Tandem conſiderandi ſunt (hoc enim ipſa rei
natura dictat) ſimilitudinis majoris, & minoris
gradus aliqui; nam ſpeciei ſimilitudo ad ſpeciem
minor eſt, quam individui ejuſdem ſpeciei ad il-
lud individuum diverſæ, quam individui ad indi-
viduum ejuſdem regionis; major individuorum quæ
inter ſe cognata ſunt, quam quæ non ſunt cogna-
ta; omnium maxima parentum cum filiis, fratrum
cum fratribus, & hujuſmodi. Diſtantia ergo, &
convenientia ſimilitudinis etiam conſideranda, nam
& in cauſæ ejus ſimilitudinis inveſtigatione non
minimum operabitur, de qua jam, annuente Deo,
dicere paramus.

SUMMARIUM.

1 *Similitudo ex Platone quid.*
2 *Simile dum aliquid fit tum idem fit.*
3 *Simile non eſt idem.*
4 *Similia ſunt idem in qualitate.*
5 *Simile proprie quid dicatur.*
6 *Similitudo & diſſimilitudo poſſunt inter quamcunque rem conſiderari.*
7 *Similitudo externa quid.*
8 *Diſſimilitudo quid.*
9 *Similitudo interna quid.*
10 *Similitudo ſpeciei unde.*
11 *Temperamentum idem eſt, ac Natura, & n. 13.*
12 *Non omnia ex omnibus fieri poſſunt.*
13 *Temperies ſubſtantiæ vicem Naturæ gerit.*
14 *Similitudo ſexus unde.*
15 *Senes & pueri fœmellas generant, & cur,*
16 *Similitudinis externæ cauſa.*
17 *Temperamenta quomodo cauſent ſimilitudinem.*
18 *Filii parentibus cur facillime naſcantur ſimiles.*
19 *Fratres inter ſe multo magis ſimiles, & cur.*
20 *Cauſæ quo magis inter ſe ſimiles, eo magis inter ſe ſimiles effectus producere poſſunt.*
21 *Similitudinis gemellorum cauſa quæ.*
22 *Nati cur aliquando avos, aut majores referant.*
23 *Quæ ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe.*
24 *Homines unius regionis magis inter ſe ſimiles, & nu. 26.*
25 *Seminis forma non poteſt in alia re cum regione convenire, quam cum temperie.*
27 *Similitudo animi & morum in filio.*
28 *Mores animi à corporis temperatura.*
19 *Ubi ſimiles mores conſpiciuntur, ſimilis temperatura corporis argui poteſt.*
30 *Quomodo filii parentibus ſimiles ſint in moribus & in morbis, tamen diſſimiles ſint in temperamento.*
31 *Temperamentum reſpectu totius & partium conſiderandum.*
32 *Accidentalis ſimilitudo unde.*
33 *Imaginatio per accidens interdum cauſat ſimilitudinem.*
34 *Naturæ cum pictore comparatio.*
35 *Plato jubet, quod filii operam dantes imaginatione etiam ad opus concurrant.*
36 *Platonis cum ſe ipſo contradictio.*
37 *Plurimum parentes optimi & ſapientes, cur malos & inſipientes generent.*
38 *Omnis actio ſpiritibus eget.*

QUÆSTIO III.

Quid ſit ſimile, quid diſſimile, ac de vera & adæquata ſimilitudinis cauſa.

PLato *in conv. orat.* 2. definiens ſimilitudinem, 1
dicebat, eam nihil aliud eſſe, niſi *Naturam
quandam eandem in pluribus*: unde *in dialogo, qui
Theætetus, vel de Scientia* inſcribitur, ſimile tunc ali- 2
quid fieri dicebat, cum idem fit, in his verbis: *Si
quid ergo ſimile alicui fieri contingit aut diſſimile, ſi-
ve ſibi ipſi, ſive alii, dum quidem ſimile fit, idem
fieri dicimus, dum vero diſſimile aliud.* Idemque Pla-
to *in Parmen. v. med.* Simile dicebat, eſt, cui idem
quiddam accidit, & illud etiam, quod idem eſſe
recipit, ſimile fit. Sed tamen tritum eſt apud quo- 3
ſcunque, ſimile non eſſe idem tradunt ipſi DD.
Gloſ. *in l. in duob. §. Ubi duo, ff. de duob. reis.* Bart.
in l. Quod Nerva ff. de depoſit. num. 2. & ex noſtris
Gal. 3. *de ſimpl. Med. fac. c.* 25. *cl.* 5.

Ariſtot. ergo 5. *Metaph. c.* 9. declaravit, quanam
ratione ſimile idem ſit, dicens, ſimilia idem eſſe
in qualitate; ex quo acceperunt etiam Juriſperiti, 4
Alber. *in dict. in verb. ſimilia.* Si ergo ad qualitatem
reſpiciamus, in qua ſimilia conveniunt, ſunt pro-
fecto idem: ſin autem ad ſubſtantialem identita-
tem, nequaquam ſunt idem, ut exempli gratia:
Petrus eſt idem cum Paulo in hoc, quod utrique
in pro-

in proportione membrorum, ſtatura, & habitu corporis, in colore, in effigie conveniunt: non ſunt autem idem, quia Petrus & Paulus duo individua ſunt, & unumquodque per propriam, ac ſubſtantialem formam ita conſtituitur in eſſe, ut
5 inter ſe omnino differant, neque unum ſint. Quicquid ergo, ex Ariſt. ſentent. cum aliqua alia re in qualitate convenit, ſimile illi rei dici poteſt. Homo eſt ſimilis cuilibet alii homini ſecundum effigiei qualitatem, & ſecundum eandem eſt etiam ſimilis ſimiæ, vel ſimia eſt ſimilis illi, ſecundumque alias corporis delineationes, & qualitates, etiam cum brutis aliquo modo convenit, imo etiam & cum ipſis plantis, & cum quacunque re: nam inter quamcunque rem poteſt & ſimilitudo, & diſſimilitudo conſiderari, ut firmat Plat. *in Par-*
6 *men.* ſimilitudo penes ea, in quibus una cum altera convenit, diſſimilitudo penes ea, in quibus diſconvenit.
7 *Similitudo* ergo *externa*, de qua præ cæteris hic agimus, eſt convenientia quædam inter duos aut
8 plures homines, aut inter hominem & brutum, aut inter animal & animal, aut inter rem & rem, quoad externas delineationes, & corporum diſpoſitionem; diſſimilitudo vero diſconvenientia ejuſdem rei eſt inter eadem. Hujus ſimilitudinis cauſam inveſtigaturus, ante de cauſis cæterarum ſimilitudinum, de quibus ſupra egi, perquirere, ac
9 determinare ex propria ſententia neceſſe eſt. Priorem ergo ſimilitudinis ſpeciem, quam internam eſſe dixi, poſuique eſſe convenientiam temperamentorum, ſubſequentem habere cauſam puto: Similitudo eſt quædam qualitas relativa, conſequens ad ipſam rerum eſſentiam: poſitis enim duobus mixtis, quæ in calore conveniant, hæc erunt quidem ſimilia inter ſe quoad hoc, quod ambo calida ſunt. Hæc igitur convenientia poteſt vel ex accidenti eſſe inter duo corpora, vel ex ſua natura; per accidens eſt, quod extranea quædam perſona ſimilis alteri ſit: ex natura eſt, quod homines unius regionis inter ſe ſimiles, quod filii parentibus, quod fratres fratribus ſimiles naſcantur.

Similitudo ergo *interna* non niſi à convenientia nativi coloris in prima ſeminum materia ſubjectati originem habet, quippe cum ob eam convenientiam & non ob aliud, ſimilia dici poſſint duo individua, quæ in quodam caloris, aut frigoris, aut humiditatis, aut ſiccitatis gradu in eorum temperatura conveniunt. Nativus ergo calor, qui dat huic individuo, ut calido, aut frigido ſit temperamento, pro ejus innata temperie, dat etiam quatenus magis in gradu caloris accedit ad gradum caloris alterius individui, ut magis huic individuo ſimile ſortiatur temperamentum, quam cuivis alteri.

10 *Speciei* porro ſimilitudo non aliunde eſſe poteſt, quam à temperamenti primæ materiæ, ex qua animalia generantur, ſimilitudine; neque enim dubitari poteſt, quin ſubſtantia illa prima, ex qua animal oritur, à ſuo temperamento, quod idem
11 eſt ac Natura ipſius rei, ad ſuſcipiendam magis hanc, quam illam formam determinetur; ex eo enim, & ob illud ipſum temperamentum introducuntur proximæ diſpoſitiones in tali ſubſtantia ad
12 ſuſcipiendam magis hanc, quam illam formam; nam non ex omnibus omnia fieri poſſunt, ſed ad id, quod ſuæ naturæ magis vicinum eſt, facilior eſt rebus naturalibus tranſmutatio, Gal. 1. *de ſem.*
13 *cap.* 11. Naturæ autem vicem gerere, imo eſſe ipſam Naturam ſubſtantiæ temperiem jam diximus, & teſtatur Gal. 3. *de Temper. c.* 4. *claſſ.* 1. *alibi ſæpe*. Simili ergo exiſtente Natura, hoc eſt, temperamento ſeminum, ex quibus conſtant, ſimilia ex neceſſitate naſcuntur individua in ſpecie ipſis progenitoribus, qui ex eadem materia quoque conſtant. Quatenus igitur ea Natura, temperamentum in individuis conſideratum, convenit cuidam Naturæ, ac temperamento in univerſali conſiderato, prout toti ſpeciei convenit, efficit individua ſimilia inter ſe in ſpecie. Ut exempli gr. Natura, ſeu temperies hominis eſt contemperatio calidi & humidi, frigidi, & ſicci, ita ut vix unum ab alio ſeparetur: Natura vero equi eſt temperatio calidi in tribus gradibus, humidi, & frigidi in uno, ſicci in duobus; tunc ergo naſcitur homo ſimilis homini, & equus equo in ſua ſpecie, quia ſeminum, ex quibus conſtant, natura talis eſt, ut cum hac univerſali natura convenientiam habeat, & ei ſimilis exiſtat, quæ tamen natura, quia univerſalis eſt, & pluribus individuis communicabilis; ita illis communicatur, ut ob ejus latitudinem una in univerſali conſiderata exiſtens, multiplex efficiatur in particularibus ſubjectata.

Non diſpar ratio, ſed eadem prorſus eſt ſimili- 14
tudinis ſexus; nam univerſalis illa natura cui omnia individua conveniunt, bifariam conſiderata, prout mari, aut fœminæ in univerſali ſumptis communicari poteſt, & in calore, aut humiditate excedere, vel deficere, in cauſa eſt quod ſi in calore deficiat, excedat in humiditate, fœmina, ſi contra excedat in calore, deficiat in humiditate, mas naſcatur; ita ut ſimilitudo temperamenti ipſorum ſeminum, & non aliud ſimilitudinem ſexus cauſare poſſit. Elicitur ejus rei veritas ex Hippocr. 15
in lib. 1. *de Diat.* ubi voluit, quod excedente maſculeo ſemine, aut fœmineo, mas, vel fœmina procreetur; pro maſculeo enim ſemine calidius & ſiccius, pro fœmineo frigidius & humidius intelligi voluit, ut ipſe ſe ipſum declarat *in lib. de Genit.* & docet Avicc. 21. 2. *tract.* 1. *c.* 2. qui etiam hoc ipſum evidentius probat experientia *lib.* 18. *de Anim.* exemplo puerorum, & ſenum, qui cum ſemen frigidius & humidus habeant, fœmellas ut plurimum generant, contra eveniente de cæteris ætatibus, (quantum ex parte ætatis eſt) in quibus ſemen calidius emittitur. Quemadmodum igitur tam ſimilitudo ſpeciei, quam ſimilitudo ſexus ab uno eodemque opifice emanat, ita etiam & exter-
nam ſimilitudinem non alium habere auctorem cen- 16
ſeo; nam ſicuti ſimilia evadunt individua inter ſe in ſpecie, prout conveniunt univerſali temperiei; ex qua ſpecies conſtat, & dehinc ſimilia evadunt in ſexu, prout eidem Naturæ in exceſſu, aut defectu caloris & humiditatis conveniunt; ſic & non aliter ſimilia inter ſe individua evadunt, prout una temperies alteri magis convenit, & ex hoc individua ſimilia inter ſe evadunt ſimilitudine interna; externa vero ſimilitudine conveniunt, ſi etiam partium hujus, & illius temperies inter ſe conveniat, ut jamjam demonſtrabimus.

Etenim cuinam dubium eſt, quod eæ qualitates corporis omnes, ex quibus ſimilitudo reſultat, à temperamento non ſint? Membrorum magnitudo & parvitas, bona aut mala eorum conformatio, craſſities, tenuitas, rectitudo, tortuoſitas, aſpritics, lenitas, depreſſio, elevatio, color cutis, capillitium, & cætera omnia, non niſi à temperamento primarum qualitatum ſunt, quin & hæc ipſa in temperamenti interni cognitionem nos deducere, omnes Medici fatemur. Calidum ergo, 17
exempli gratia, temperamentum tam in hoc, quam in illo individuo, caput efficiet magnum, oculos prominentes, faciem rubicundam, naſum aduncum, capillos ruffos, & quo magis in gradu caloris temperamentum utriuſque capitis convenit, eo magis ſimilia inter ſe capita effinget; quin etiam & utrumque individuum efficiet loquela promptum, in actionibus præpes, iracundum, audax, & hujuſmodi; contra vero dominante frigido, (quia materiam hoc conſtringit, ſicuti calidum dilatat) caput efficiet parvum, oculos remiſſos, faciem anguſtam, naſum ſimum, capillos promiſſos ac nigros, hominem loquela tardum, in actionibus ſegnem, non facile iraſcibilem, timidum, & hujuſmodi, quod tam in hoc, quam in illo individuo efficiet, quo magis unius temperamentum in gradu caloris aut frigiditatis cum altero conveniet, & cum hoc temperamentum & in toto, & in parte, ut diximus, conſideretur, quodcunque

alteri.

alteri aſſimulabitur aut totum, aut partem ſimilem efficiet.

18 Facillime ergo *filii ſimiles naſcuntur parentibus*; quia cum ex eorum ſemine conſtent, ſimiles ipſos ſortiri temperaturas neceſſe eſt, quin fratres multo frequentius ac magis inter ſe ſimiles, quam parentibus eſſe ſolent quia cum alterutro ex parentib. non adeò in temperamento conveniunt, ut conveniunt inter ſe, quippe cum ex utriuſque parentis ſemine tertia quædam natura, ac tempe-
19 ries exiliat, cum qua ipſi parentes interdum parum aut nihil conveniunt, multum tamen fratres inter ſe: quod quidem, tunc evenit, cum pariter calidum unius patitur, & agit in alterum, & ita miſcentur, ut unum aliud contemperans, tertiam ut dixi, naturam quandam efficiant, & tunc filii diſſimiles poſſunt eſſe utrique parenti: quod tamen raro accidit, & idcirco raro in totum diſſimiles à parentibus filii naſcuntur. Imo Ariſt. 4. *de Gen. Anim. c.3.* eum qui ſuis parentibus ſimilis non eſt, monſtrum quodammodo eſſe dixit. Quo magis enim cauſæ rerum opifices inter ſe ſimiles exi-
20 ſtunt, eo magis inter ſe ſimiles effectus producere poterunt: at filius cum patre convenit quidem ex una tantum parte, cum fratre autem ex pluribus, quia fratres ex iiſdem porſus ſeminibus orti, ex eodem ſanguine nutriti, iiſdem locis concepti, ac foti ſunt, quod non ita evenit de parentibus, & filiis inter ſe, quod quidem maxime conſpicuum fit ex gemellorum ſimilitudine cæteris multo admirabiliori, quam aliquando etiam proprios decipere parentes compertum eſt, ut apud Plaut. *in Menecbmis in prologo:*

Ei ſunt nati filii duo gemini,
Ita ſimili forma pueri, ut mater ſua
Non internoſſe poſſet, quæ mammam dabat, &c.

Et apud Virgilium *Æneid. lib.* 10.

Vos etiam gemini Rutulis cecidiſtis in arvis,
Daucia Laride, Thymberque ſimillima proles,
Indiſcreta ſuis, gratuſque parentibus error.

Et apud Torquatum Taſſum *Cant.* 9. *ſt.* 34.

Rimanean vivi ancor Pico, e Laurente,
Onde arricbì unſol parto il genitore:
Similiſſima coppia, e che ſovente.
Eſſer ſolea cagion di dolce errore.

21 Et enim non aliam tam peculiaris ſimilitudinis cauſam in gemellis aſſignat ipſe Hipp. quam nos aſſignaverimus, *lib.1. de Diæt.* inquiens, illud ex eo evenire, quod ex eodem ſemine concepti, eodem ſanguine nutriti, ac iiſdem locis foti idem omnino, hoc eſt, ſimillimum nacti fuerint temperamentum.

Neque aliam ob cauſam fit, quam ob temperamentorum convenientiam, ac ſimilitudinem, ut fœminæ matribus, mares ut plurimum patribus ſimiles naſcantur, ut tradit Ariſt. 7. *de hiſt. Animal. c.* 5. *&* 4. *de Gen. Anim. c.* 3. & ex Juriſperit. Gratian. *Diſcept. Irreg. c.* 567. *n.* 56. *c.* 3.

22 His ergo ſic ſe habentibus mirum non eſt natos quando avos, ac majores ſuos referre, quippe cum mirum non ſit, eos tantiſper recedere à genitoris temperamento, & magis accedere, ac convenire ad temperamentum avi, aut proavi, cum quo etiam patris temperamentum convenientiam aliquam habeat; cum enim pater, & cum filio, & cum avo convenientiam habeat, mirum non eſt, filium etiam cum avo convenire; nam quæ ſunt
23 eadem uni tertio ſunt eadem inter ſe, ut commune eſt axioma in Philoſophia.

Poſſunt inſuper hæc ipſa aliis argumentis roborari, nam homines unius regionis inter ſe ſimilitudine conveniunt, licet alii aliis magis inter ſe
24 ſimiles, ut de Ægyptiis, & Scythis teſtatur Hipp. *in lib. de Aer. Aq. & loc.* & de Thracibus, Græcis, Macedonib. & aliis populis Ptolom. *lib.* 2. *de Jud. nat. c.* 2. at hujus ſimilitudinis cauſa non alia aſſignatur ab ipſo Hipp. quam quia nulla corruptio in prima ſeminis conformatione accidit, quæ naturalem temperiem devaſtet, contra verò evenire de Europeis dicebat, qui maxime inter ſe diſſimiles naſcuntur ob id, quod ex temporum inconſtantia plures corruptiones circa ſeminum ſubſtantiam contingunt, quæ naturalem ipſorum temperiem labefactant; ubi vero temperies illa ſimilis univerſali temperiei conſervatur, ſimiles inter ſe naſcuntur homines, contra vero, ubi talis conſervari non poteſt.

Præterea idem Hipp. *in fin. ejuſdem libri*, ſeminum formas magna ex parte regionum naturam imitari affirmabat, at in nulla alia re poteſt ſeminis forma cum regione convenire, niſi in temperie, & 25
idcirco ita ipſe ſequitur, *ubi terra pinguis eſt, & mollis, & aquoſa, aquæ vero valde ſublimes, ita ut æſtate ſint calidæ, hieme frigidæ; quæque ad anni tempora prope habet, ibi homines carnoſi ſunt, articulis non diſcreti, humidi, labores non ferentes, & ut plurimum pravi animi, quin etiam ſegnes ſunt, & ſomnolenti, & ad artes craſſi, neque ſubtiles, neque acuti. Aſt ubi regio nuda eſt, non munita, aſpera quæque hyeme prematur, & ſole exuratur, ibi duros graciles, articulis diſcretos, carnoſos, & hirſutos homine cernas*, & quæ ſequuntur. Vides ergo quam exquiſitam corporum & animorum ſimilitudinem à Naturali temperie cauſari doceat.

Sicuti ergo homines unius regionis ex temperiei Naturalis ſimilitudine magis inter ſe ſimiles exi- 26
ſtunt: ita etiam & filios parentibus, & fratres fratribus, & cognatos cognatis ex eadem prorſus cauſa inter ſe ſimiles aſſerendum.

Accedit præter effigiei ſimilitudinem, etiam ſi- 27
militudo animi, & morum, quin etiam corporearum actionum, videbis enim filios etiam in geſtibus, in loquela, in voce, in intuitu referre progenitores, aut fratrem referre fratrem, unde Neſtor apud Homer. *Odyſ. lib.* 3. Telemachum alloquens, inquit:

—— Si vere
Illius filius es: admiratio me habet intuentem,
Etenim verba ſimilia ſunt, neque diceres.
Virum juniorem adeo concinna fari.

Et *quarto ejuſdem* Menelaus Piſiſtrato,

Talis inquit, & patris es, qui & prudentia loqueris,

Non ſecus etiam Virg. *Æneid. lib.* 8. Evandrum introducit Æneam ita alloquentem:

—— Ut te fortiſſime Teucrum,
Accipio agnoſcoque libens, ut verba parentis,
Et vocem Anchiſæ magni, vultumque recordor.

Et Torq. Taſſ. *Cant.* 5. *ſt.* 61.

O quanto di ſembianti à lui ſimiglia
Se ben alquanto di ſtatura cede.
E Baldovin (riſponde) e' ben ſi ſcopre
Nel volto à lui fratel, ma più ne l'opre.

Et Ovid. *Metamorph. lib.* 2. *de Horis:*

—— Facies non omnibus una,
Nec diverſa tamen, qualem decet eſſe ſororum.

Conſtat autem, & probat abunde Gal. *in lib. Quòd Anim. mor. corp. temp. ſeq. claſ.* 1. mores non aliunde hominem habere, quam eadem met corporis temperatura; ubi ergo ſimiles mores conſpiciuntur, ſimi- 28
lem argui poſſe temperaturam corporum, non negandum: quod & in hominibus ejuſdem regionis manifeſtum fit, quoſdam enim temperamento cali- 29
lidiores, & ad aduſtionem vergente, ut Hiſpanos, animo videbis elato, ſuperbo, quoſdam ut Italos, cæteris magis temperatos, prudentes, & ſic de reliquis. Cum ergo filii aſſimilentur parentibus, ut dixi, etiam in moribus, dicendum etiam in temperatura convenire, & ſimiles eſſe, & idcirco etiam in externa effigie illis aſſimilari.

Denique ex ſimilitudine ſanitatis, & morbi poteſt etiam argui temperamenti ſimilitudo, & ab hac ſimilitudo effigiei, nam parentes nonnullis morbis obnoxii filios eiſdem morbis obnoxios procreant, contra ſani ſanos generant; idcirco ut plurimum epilepticus epilepticum, melancholicus melancholicum, lienoſus lienoſum, hepaticus hepaticum, calculoſus calculoſum, podagricus podagricum, & robuſtus robuſtum generat: quæ morborum, & ſanitatis ſimilitudo non aliunde provenire poteſt, ut mihi videtur, quam à Naturali partium temperie, aut intemperie.

30 *Objicies* tamen, multos iiſdem animi moribus
dotari ac iiſdem morbis, quibus parentes tenta-
bantur, obnoxios eſſe, tamen faciei ſimilitudinem
nullam habere, & contra multos in facie alterutri
ex parentibus aſſimilari, tamen toto cœlo à tem-
31 peramento parentum diſtare. Reſpondeo, quod,
ſicuti ſupra etiam annuimus, temperamentum con-
ſiderandum eſt reſpectu totius, & reſpectu partium,
atque hac ratione quomodo in moribus aliquan-
do natus ſit parentibus ſimilis, in effigie diſſimi-
lis, in una parte cum uno, in altera cum altero
conveniat, faciliime reperies, ſiquidem ſi tempera-
mentum totius habebit ex patris ſemine, aſſimi-
labitur patri in moribus, & animo, in capite ta-
men poterit prævalere aliud temperamentum, quod
magis conveniat cum temperamento capitis geni-
tricis, & ſic in facie referet genitricem, & tunc
filius iiſdem morbis tentabitur, quibus tentaba-
tur pater, qui à totius intemperie oriuntur, &
poterit etiam aliis tentari, qui à capite peculia-
riter oriuntur, quibus mater erat obnoxia, ſic etiam
& in reliquis conſiderandum. Hepatis tempera-
mentum ſimile temperamento Hepatis genitoris fi-
lium efficiet iiſdem paſſionibus obnoxium, quæ ad
concupiſcibilem ſpectant, iiſdem morbis, quibus
pater ſubjiciebatur, cordis temperamentum ſimile
temperamento cordis genitricis filium efficiet iiſ-
dem morbis, ac pathematis ſubjectum, quibus
mater erat, ſic & ea quæ ad iraſcibilem pertinent,
& ad vitales facultates, ſimilia effinget in nato
ſimile temperamentum, qualia in matre conſpicie-
bantur. His addo ſimilitudinem unius, ejuſdem-
que viri ſibi ipſi comparatam, nam palam eſt ex
mutatione interni temperamenti occaſione ætatis,
mutationis, rationis vice, cœli, aut quacunque ex
cauſa mutari effigiem, ita ut idem homo ſibi ipſi
diſſimilis exiſtat, ſi paulo habitior, quam antea
fuerit, evaſerit, & ex tenui pinguis, & carno-
ſior evaſerit, aut contra ex carnoſo, & bene co-
lorato, tenuis, & male coloratus fiat. Hoc pacto
Scythæ apud Hippocr. *de aere aquis & locis*! ita
32 ex morbis, aliiſque accidentibus effigiem mutant,
ut ex maſculis in fœminas degenerare videantur.
Tandem quid de accidentali illa ſimilitudinis cau-
ſa ſentiamus, jam aperiendum. Dico ergo, quod
naturaliter ſimilitudo à temperiei ſimilitudine fit;
contingit tamen, (ſed raro, ita ut monſtrificum quid
potius quam ſecus ſit judicandum,) ut imaginatio
33 per accidens poſſit eſſe ſimilitudinis externæ cauſa,
& tunc imaginare mihi induſtrium quendam picto-
34 rem, qui ex proprio marte figuras colorat, & de-
pingit, interdum vero non ex proprio marte, ſed
exemplari aliquo ſibi propoſito. Naturam pictori
ex ſuo marte pingenti aſſimilandam puta, quæ non
niſi prout à temperamento manu ducitur, fœtum
effingit, ac format; eandem vero, cum fœtum,
alicui pantaſmati ſibi ab imaginatione præſenta-
to ſimilem efformat, pictori ſimilem puta, quia
exemplari ſibi propoſito figuras delineat, non ali-
ter enim afficitur ipſa natura, cum aliquod ſibi
Phantaſma ab imaginatione præſentatur, quam ſi
in pictura idem conſpiceret, Ariſt. teſte, *lib. 3. de
Anim. c. 3.* Quod etiam ante illum firmabat Plat.
in Phil. verſ. med.
35 Qua de re jubet Plato 8. *de Leg. in fin.* quod libe-
rorum generationi operam dantes, etiam imagina-
tione ad opus ſe convertant, ut pulcherrimam, &
optimam inde prolem reportare poſſint. Sed ſi om-
nes homines, ut *ibidem* ipſemet dicebat, qui com-
munem aliquam actionem tractant; quando & ſibi
ipſis, & actioni animum advertunt, omnia pulchra
& bona efficiunt, ubi vero mentem non habuerint,
36 aut non adhibuerint, contra, non video quanam
ratione jubeat ille, ut imaginationem in coitu
phantaſmatibus occupemus, hoc enim non eſt Ve-
nereæ actioni advertere, ex retractione enim ſpiri-
37 tuum ad ſenſum communem, ut aliquid imagine-
mur, ſemen ſpiritibus depauperatum relinquemus,
& minus etiam energiæ actio illa habebit; unde
eſt, quod parentes optimi, & ſapientes filios pra-
vos, & inſipientes generent, ut Alex. quærit *Probl.
lib 1. probl. 28.* Quem & inter Jureconſultos citat Ti-
raquell. *de leg. Connub. l. 13 num.* 154. nam quia men-
tem diverſis occupant generationibus, & imagina-
tione etiam ad ea currunt, quæ alias illis obver-
ſantur, ſpiritus à ſemine avertunt; neque referre
puto quibuſnam phantaſmatibus imaginatio ſit im-
plicata; nam cum actio illa venerea ad concupiſci-
bilem animæ partem ſpectet, imaginatio ad partem
principem, una ab altera impeditur, ſpirituſque ex 38
unius celebratione ab aliis diſtrahuntur; omnis enim
actio, quæcunque illa ſit, ſpiritibus eget, ſi er-
go ſimilis, ac optimæ prolis deſiderio tenemur,
non ſecus ac bruta, totos nos Venereæ actioni tra-
dere, ac ipſius Veneris illecebris nos credere, ac
attentos eſſe neceſſe eſt; alioquin ſive imagina-
tionem una, aut alia re occupes, nihil intereſt,
nam actionem illam concipiendi vel impedies,
vel non eo, quo velles modo, propoſito fine po-
tieris.

SUMMARIUM.

1 *Filiationis probatio eſt difficilis.*
2 *Similitudo non facit quem præſumi eſſe filium ejus cui eſt ſimilis.*
3 *Similitudo provenit ex cognitione Mulieris tempore conceptionis.*
4 *Similitudo aliis adminiculis juncta probat filiationem. Contrarium n. ſeq.*
6 *Similitudo deberet ſemper facere probationem filiationis.*
7 *Simile generatur à ſimili.*
8 *Imaginatio immutare poteſt conceptus effigiem.*
9 *Exempla ad probandum ſimilitudinem ex imaginatione provenire, rejecta.*
10 *Similitudo poſthumi, cum parente, major ac magis conſpicua, quam inter cæteros, & cur.*
11 *Imaginatio non poteſt aſſimilare in hora conceptionis, & cur.*
12 *Nichil agere poteſt in id, quod ſibi præſens non eſt.*
13 *Subjectum ſimilitudinis, quodnam ſit.*
14 *Naturaliter ſimilitudo non cauſatur ab imaginatione.*
15 *Imaginatio non agit ex electione.*
16 *Similitudinis præſumptio multum urgere debet.* Con*trarium n. ſeq. dic. ut n.* 18.
19 *Interna ſimilitudo non poteſt ab imaginatione alterari.*
21 *Imaginatio non agit in ea, quæ ſuo modo non cognoſcit.*
22 *Quanam ratione imaginatio alterare poſſit formam fœtus.*
23 *Interna ſimilitudo à Natura ſemper eſt.*
24 *Internæ ſimilitudinis cognitio ex quibus habeatur.*
25 *Duæ conjecturæ internæ ſimilitudinis.*
26 *Morum, & morborum ſimilitudo ab interna forma.*
27 *Similitudo morum quomodo probet.*
28 *Mores unde.*
29 *Natura ſemper prævalet conſuetudini.*
30 *Similitudo morborum, & ſanitatis, quomodo probet*
31 *Morbi ſimiles ad ſimilitudinem internam conſequuntur.*
32 *Similitudo externa internæ juncta debet facere probationem filiationis.*
33 *Similitudo urget multum.*

QUÆSTIO IV.

Similitudo an debeat facere conjecturam filiationis.

DE ſimilitudine ob argumenti tum difficultatem
tum jucunditatem longioribus fortaſſe egimus
quam ad hujuſce operis inſtitutum, & ad ipſas
Legales materias pertineret; omnia tamen ad hunc
finem unum dirigentes, ut tandem pro ipſis Ju-
riſconſultis diſquiramus, quamnam conjecturam ca-
peſſere liceat filiationis ex filiorum ſimilitudine; &
quomodo ex hoc filiatio probari poſſit.
Habent ipſi Juriſconſulti filiationis probationem 1
pro re admodum difficili, ac pene impoſſibili: facit
l. Quia ſemper ff. de in jus vocand. Gloſ. *in l. Lucius,*
ff. de

ff. de condit. & demonſtrat. & in l. filium, ff. qui ſunt ſui vel alien. Jur. quam difficultatem cognoviſſe etiam antiquiores teſtari poteſt Telemachi dictum apud Homer. *Odyſſ.* 1. dicentis:

Mater quidem me dicit hujus eſſe, ſed ego
Neſcio, nondum enim aliquis ſuum genitorem ipſe novit.

2 Hæc tamen difficultas magna ex parte ceſſaret, ſi modo apud ipſos Juriſconſultos ſimilitudo faceret præſumptionem filiationis, ſed contra illi eam concluſionem raram jam habent, ſobolis ſimilitudinem non facere eam præſumi ex eo fuiſſe ſuſceptam, cujus ſimilis exiſtit, Gabr. Concl. *comm. 1. concl.* 14. *num.* 7. *tit. de præſumpt.* Ruin. *conſilio* 53. *num.* 9. *vol.* 5. Menoch. *de Arbitr. Jud. libro* 2. *cent.* 1. *caſ.* 89. *num.* 97. Maſcard. *de probat. concl.* 792. *num.* 10. *vol.* 2. Rota *in Bononienſ. de Gargantibus* 1607. *coram Marquemontio num.* 9. Dicunt etenim talem ſimilitudinem provenire ex cogitatione Mulieris tempore conceptionis; ita Bart. *in l. Gall. ff. de lib. & Poſt. num.* 14. Mohed. *deciſ.* 1. *alias* 19. *num.* 2. *tit. Qui filii ſint legitimi.* Ruin. *ubi ſupra, num.* 9. Maſcard. *ibid. num.* 7. Gratian. *Diſcept. Forenſ. cap.* 567. *numero* 32. *vol.* 3. Rota *in Romana Argentorum* 27. *Junii* 1607. *coram Ludoviſio, & in Romana filiationis* 1. *Julii* 1639. *coram Carillo, & in Farſen. Bonorum* 23. *Januarii* 1647. *coram Corrado*, & facit Theocriti auctoritas *Idyll.* 17. dicentis:

Impiæ enim mulieris animus, ſemper apud virum alienum,
Et faciles quidem partus ſunt, ſed liberi nequaquam ſimiles ſunt patri.

Fit enim ſæpe (ait *Bacchinus* Excel. l. 1. de hermaphr. cap. 11. ut mulier quædam, cum extra legitimum thorum ſe alteri proſtituit, metuens, ne inopinato ſubitoque mariti interventu opprimatur, ut fœtum edat non adultero, ſed marito prorſus ſimilem. Hoc novit adultera *Sabini* uxor referente *Moro*.

Quos ante conjux quatuor
Natos Sabine *protulit,*
Multum ecce tui diſſimiles
Tuos nec eſſe deputas,
Sed quem tibi puellulum
Enixa jam nuperime eſt
Solum tibi ſimillimum,
Pro quatuor complecteris.
Adulterinos quatuor
Vocas, repellis, abdicas,
Atqui graves tradunt ſophi,
Quodcumque matres interim
Imaginantur fortiter,
Dum liberis datur opera
Ejus latentes notas
Certas & indelebiles,
Modoque inexplicabili
In ſemen ipſum congeri,
Quibus receptis intime
Simulque concreſcentibus
A mente matris inſitam
Natus refert imaginationem.
Quum tot abeſſes millibus
Dum gignit uxor quatuor
(Quod eſſet admodum tui
Secura) diſſimiles parit,
Sed unus omnium hic puer
Tui refert imaginem,
Quod mater hunc dum concipit
Sollicita de te plurimum
Te tota cogitaverat,
Dum pertimeſcit anxia,
Ne tu Sabine *incommodus.*
Velutque Lupus in fabulam
Supervenires interim.

Plura de hac materia legi poſſunt apud *Greg. Horſtium* de ſimilitudinis & diſsimilitudinis cauſis in fœtu reſpectu Parentum, Tomo 1. diſſect. 4. pagina 462. *Reier.* quæſtion. 54. Campi Elyſii pagina 397. & ſeqq.)

Veruntamen, licet voluerint DD. ſimilitudinem 4
per ſe ſolam non probare filiationem, cum aliis adminiculis tamen junctam probare firmarunt, ita Mohed. *ubi ſupra, numer.* 97. (licet ipſe contrarium 5
verius eſſe exiſtimet) Gratian. *loco citato, numer.* 29. Marta *vol.* 153. *n.* 3 Rota *in Romana hæreditatis de Gratianis,* 7. *Febr.* 1642. *coram Reverendiſſimo Tarrocono & in eadem* 28. *Maii* 1649. *coram Reverendiſſimo Cerro.*

Ut ergo quatenus ad noſtrum pertinet inſtitutum, hujuſce rei veritas detegatur, in mentem iis revocatis, *quæ in ſuperiori quæſtione* de vera Similitudinis cauſa attulimus, dicendum videtur, quod 6
ſimilitudo deberet ſemper, & ubique facere maximam, & urgentiſſimam præſumptionem filiationis, quia ob naturaliter inſiti temperamenti convenientiam, quod in ſeminibus reperitur, ſimile non niſi 7
à ſimili generatur.

Jure ergo optimo Ariſtot. *lib. Politic.* 2. *cap.* 2. communitatem illam filiorum in Republica, quam tantopere deſiderat Plat. *ſuæ Reip. lib.* 5. non ſolum reſpuit, ſed improbat, & tanquam rem impoſſibilem, ut executioni demandetur, non ob aliud exiſtimat, niſi quia ſemper ii, qui ex natis aliquem viſu ſe referre, ac ſibi ſimilem eſſe obſervarent, illum pro filio proprio haberent, & acceptarent, non verò cæteros omnes promiſcue, atque hac ratione propenſio in hunc augeſceret, deficeret verò in alios, & communitas rerum deſtrueretur abſque dubio. Quia in ſumma, naturaliter filii ſimiles naſcuntur patribus, quod infinitis exemplis patet: Homer *Odyſſ.* 1.

Minerva ad Thelemachum:

Sed age, mihi hoc dic., & vere enarrato,
Num ex ipſo tantus filius ſis Ulyſſe,
Vehementer enim & capite & oculis pulchris ſimilis es Illi.

Horat. *lib.* 4. *carm. Od.* 5.

Laudatur ſimili prole puerpera.

Cæterum tametſi negare non auſim, imaginatio- 8
nem aliquando immutare poſſe conceptus effigiem, eamque ab ea quam fortaſſe facilius ſortiretur, ſimilitudine deviare, tamen illud, ut ſuperius annuebam, ita de raro contingere crediderim, ut pro monſtrifica potius re, ne pro miraculo dicam, habendum putem, quam ſecus, non enim tam facile contingere, ut Legumperiti, & cum iis alii doctiſſimi viri perſuaſerunt, ut ſola imaginatio in tempore conceptionis ad illud præſtandum ſufficiat, non niſi ex allatis ab illis exemplis, aliiſque ex rationibus, moveor ut credam, non exempla adducta à Gratiano, & ab aliis, & cætera de muliere illa, quam defendit Hippocrat. & de altera quam defendit Quintilian., cujus hiſto- 9
ria ſimilis omnino eſt ei, quam recitat Heliodor. *Hiſt. Æthiop. libro ultim.* & quam etiam tam eleganter cecinit Torq. Taſſ. *ſui Poem. cant.* 12. & de altera, de qua Damaſcen. apud Paræum *lib.* 24. qui eſt de monſtris, quæ filiam pilis obſitam peperit, quod in cubiculo imaginem divi Joan Bapt. pelle camelina indutam haberet, omnia, inquam prædicta, & ſi quæ alia ſunt exempla, mihi perſuadent, imaginationem in conceptionis illo momento ſpatio non agere; ſed temporis diuturnitate operari: prædictæ enim omnes mulieres non ex contemplatione ſola in actu coitus, ſed ex frequenti, ac iterata, & quotidiana imaginum ſibi ob oculos oberrantium contemplatione effigiem imagini ſimilem natis indiderunt. Argumento ſit ſimilitudo, 10
quæ in poſthumis multo magis elucet, quam in cæteris filiis, ut ego pluries obſervavi, cur enim id in Poſthumis facilius evenit, niſi quod iterata, ac frequentata Viduæ matris imaginatio, in demortui conjugis contemplatione plurimum, ac enixe fixatur, ac hæret? Quod ſi ſatis eſſet imaginatio in hora conceptus, nulla major ratio eſſet, cur poſthumus cæteris magis progenitori ſimilis naſceretur.

Quomodo autem momento, & in hora concep- 11
tionis aſſimilaret imaginatio? nam quid aſsimilat, ſi ni-

12 ſi nihil tum temporis generatur? nihil enim agere
13 poteſt in id, quod ſibi præſens non eſt; at ſubje-
ctum ſimilitudinis (externæ dico) eæ partes ſunt,
quæ noſtris oculis ſubjiciuntur, quæ tum tempo-
ris, quomodo præſentes ſunt imaginationi, ſi non-
niſi per multos poſt dies delineantur, efformantur-
que? Impreſſio ergo imaginationis in conceptum,
oporteret, ut in informi ſemine conſervaretur, ſi
in hora conceptionis imaginatio ſimilitudinem fœ-
tui imprimit.

Verum enim vero non ſolum imaginatio in ho-
ra conceptionis nihil operatur, ſed vix quicquam,
niſi rariſſime, toto geſtationis tempore; nam ut di-
14 ximus, naturaliter ſimilitudo ab imaginatione non
provenit, quod maxime teſtantur Hiſtoriæ à Me-
nochio adductæ ad probandum contrarium, ut eſt
hiſtoria Herculis, & Iphicli, & altera ab Ariſtot.
in lib. de hiſt. Animal. & à Plinio etiam enarrata;
nam in his caſibus ambo conceptus debuiſſent aſſi-
milari alteri ex progenitoribus, non autem quiſ-
que progenitori proprio, quia cum imaginatio non
agat ex electione, non magis in unum, quam in
alium agere debuit, & etiamſi ex electione age-
ret, quomodo notum habeat, binos in utero eſ-
ſe, ita ut utrumque aſſimilare, cui magis libitum
eſſet, illa potuerit? Hujuſmodi ergo hiſtoriæ, &
ſi quæ aliæ, ut dicebam, probare poſſunt, natu-
raliter ſimilitudinem ab imaginatione non prove-
nire, ſed ab individuali ipſius ſeminis natura,
quæ nihil eſt, quam peculiare temperamentum,
ut ſupra probavimus, quod ergo ſemen ab ute-
ro profectum eſt, quia convenientiam habebat
cum temperamento, & natura adulteri, ſimi-
lem adultero ſobolem procreavit, quod vero à
marito, ſimilem ob eandem cauſam natum fecit
patri.

Multum ergo urgere ſimilitudinis præſumptio-
16 nem, ex his jam palam factum eſſe credo, &
prudenter alias Legumperitos ſtatuiſſe exiſtimo in
eo caſu, de quo *in quæſt. ſeq.* præſumunt enim fi-
lium eſſe illius, cujus eſt ſimilis. Tiraq. qui ad
17 hanc opinionem plures adducit. *de leg. connub. gloſſ.
num.* 52. Rota *in Romana dotis, ſeu filiationis* 1634.
coram Merlino num. 11. non obſtante contraria Ju-
riſtarum opinione, de qua eadem Rota *in Farfenſ.
Bononienſ.* 1647. *ſupra citat. numer.* 9. At quoniam
obſtant multa exempla ſimilitudinis inter igno-
tas perſonas, & id quod objicitur, nimirum,
quod ſi ſimilitudo faceret præſumptionem aliquam
filiationis, aut agnationis, ſequeretur omnes ſi-
miles habere inter ſe relationem aliquam conſan-
guinitatis, idcirco moderandum dictum noſtrum
videtur, ac, ut ſequitur, interpretandum.

18 Dicamus ergo, quod non ſit ſtandum *ſoli ſimi-
litudini in filiationis* probatione, ſed etiam cum
aliis præſumptionibus etiam levioribus junctum
evidentiſſimam facere præſumptionem filiationis,
vel fraternitatis, ob id, quod jam pluries repeti-
tum eſt, quod naturaliter ſimilitudo à rei Natu-
ra cauſam habet, non vero ab imaginatione, ut
ſupponunt.

Sed inter præſumptiones, quæ adjunctæ exter-
19 næ ſimilitudini, plurimum operari poſſunt, eſt
20 ſimilitudo interna, ex qua, *ut ſupra* dixi, etiam
animi mores, & cætera multa habentur; hæc enim
21 interna ſimilitudo non poteſt ab imaginatione ul-
lo modo alterari; ſiquidem imaginatio non po-
teſt agere in ea, quæ ſuo modo non cognoſcit;
at non cognoſcit intrinſecam hanc ſeminis, aut
fœtus naturam, & nullum ex tali, aut ſimili re
elicere poteſt phantaſma, cum non præſentetur ex-
22 terioribus ſenſibus, à quibus omnes rerum ſen-
ſibilium ſpecies ac phantaſmata ipſi præſentantur.
Si ergo imaginatio per hoc alterat externam fœ-
tus effigiem, quod Naturæ ipſi operanti aliud
phantaſma præſentet, & hujus exemplari eam uti
cogat, & ad ejus phantaſmatis ſimilitudinem pro-
poſitam ſibi ſeminum materiam effingere ac deli-
neare, cum non potuerit ſimile phantaſma inter-
næ Naturæ illi præſentare, ut juxta illius ſimili-
tudinem operari illam impingeret; patet, quod
nullo modo poteſt internæ ſimilitudinis cauſa eſſe
neque ex Natura, neque ex accidenti; quamo-
brem hæc interna ſimilitudo à natura cum ſemper
ſit, & non ab accidenti, ſi probari poſſit adeſſe,
plene cum aliis adminiculis filiationem probare po-
terit. Certum enim eſt, plures animi propenſio- 23
nes, & affectus à ſemine parentum una cum cor-
pore haberi, licet de foris adveniat, neque de po-
tentia materiæ eruatur, ut docet catholica veritas,
quod enim notavit Tiraq. *de leg. conn. gloſſ. part.* 7.
in l. 7. *num.* 2. apud quem plura de hac morum,
vel potius animi ſimilitudine videat, ſi libet, Juriſ-
peritus.

Sed præcipua difficultas eſt, quo pacto cogno- 24
ſci debeat hæc interna ſimilitudo, quippe cum ex-
ternis ſenſibus eam aſſequi non liceat, & quamvis, 25
ut verum libere fatear, ea res difficultate nnn ca-
reat, tamen nos poſſe in ejus cognitionem venire
duabus urgentiſſimis conjecturis mihi videtur, ex
morum duntaxat ſimilitudine, & ex ſimilitudine
morborum, & ſanitatis, de quibus jam ſupra men-
tionem habuimus.

Utramque etenim hanc morum, inquam, & mor- 26
borum ſimilitudinem ab interna ſimilitudine pro-
venire jam ſupra probavimus, ut plurimum ergo
iracundus iracundum, invidus invidum, ſuperbus
ſuperbum, timidus timidum, audax audacem ge-
nerat; ſic etiam miſericors miſericordem, caſtus,
temperatus, caſtum ac temperatum procreat. Et li-
cet ut ſuperius dixi, ex Homero, aliquando filii
mali ex patribus bonis naſcantur, & e contra, &
videatur nobis contrariari Theognid. ſententia *in
Carm. Eleg. n.* 435. dicentis:

Si vero procreari poſſet & inſeri in homine mens,
Nunquam ex bono Patre eſſet malus filius.

quos verſus citat Plat. *in Menon. ſeu de virtute:*
Tamen dicamus, quod ſi conſtet patrem, vel qui
pater præſumitur, fuiſſe ebrium, iracundum, alea- 27
torem, furem, audacem, vel e contra, & filius,
vel qui filius præſumitur, ſimilibus moribus præ-
ditus ſit, jam ſuſpicari poſſumus, hos inter ſe ſi-
miles eſſe quoad internam ſimilitudinem, & ſic
ea ex hac parte probata remanebit, quia, ut di-
xi, ſimiles filii ut plurimum naſcuntur parentibus,
etiam in moribus, quod Juriſconſultis teſtatur
Tiraq. *de leg. connub. gloſſ.* 1. *part.* 7. *num.* 2. & fi-
lii imitantur vitia parentum. Ceval. *in ſpec. op.
com. contr. comm. quæſt.* 65. *num.* 2. Grammat. *dec.*
18. *num.* 1.

Quanquam vero mores plurimum ex conſuetu- 28
dine habentur, & inſtitutione à puero, ex qui-
bus naturalis propenſio immutari videtur, unde
eſt, quod conſuetudo dicta eſt altera Natura.
Gloſſ. *in l. ſi quis poſth. ff. de lib. & poſt. in ver-
bo conſuetudo*, & ex noſtris Gal. 2. *de mot. muſc.
c.* 7. *claſſ.* 1 *& aliqui ſæpe*, tamen ſemper ipſa Na- 29
tura prævalet.

Quam licet expellas furca, tamen ipſa recurrit.

Et ut Pindar. *in Olymp. Od.* 13. dicebat:

Impoſſibile, occultare ingenitos mores.

Quamobrem facete Chremes apud Terent. *in
Heaut. act.* 7. *ſcen.* 3. confirmans ſuam uxorem So-
ſtratam; ne dubitet negare Clitiphonem ſuum fi-
lium, quia, inquit:

—— *Sed quod magis credendum eſt,*
Is quod eſt ſimilis moribus
Convinces facile ex te natum; nam tui ſimilis eſt probe.
Nam illi nihil vitii eſt relictum, quin ſit & idem tibi,

& Ariſt. *Polit. lib.* 1. *c.* 4. ex univerſali homi-
num opinion. hæc habet: *putant enim, ut ex ho-
minib. hominem & ex beſtiis beſtiam ſic ex bonis bo-
num procreari.*

Cæterum ex morborum, & ſanitatis ſimilitudine
evidenter quoque probari poteſt ſimilitudo interna; 30
nam filii ex ſanis parentibus orti, ſani ut pluri-
mum degunt, ex morboſis morboſi; quin etiam &
qui ex parentibus, qui ſecundum ætates ſani, aut
morboſi vixerunt, etiam filii naſcuntur in iiſdem
ætati-

ætatibus, iiſdem vel ſimilibus morbis obnoxii; ſunt inſuper aliqui morbi, qui hæreditarii eo nomine vocantur, quod à parentibus in filios migrent, de quibus Fernel. *Pathol. lib.* 1. *c.* 11. ut arthritis, ſeu articularis morbus, nephritis, epilepſia & hujuſmodi. Si ergo qui pater præſumitur, epilepticus erat, calculoſus, hepaticus, podagricus, phthiſicus, & hujuſmodi, & qui filius præſumitur, epilepſiæ, calculo, podagræ, hepatis dyſcraſiæ, phthiſi, aliiſque morbis, ut ille obnoxius ſit, pleniſſimam quantum permitti poteſt, ex hoc habere poteris filiationis conjecturam; ſequuntur
31 enim tales morbi ad internam ſimilitudinem, hoc eſt, ad temperamentorum convenientiam, quam filios à paterno ſemine ſortitos eſſe non dubitandum, ex iis quæ ſupra adduxi.

32 Non ergo ſic temere de externa ſimilitudine pronunciandum, ut non faciat filiationis probationem, ſi cum interna præſertim conjungatur, quamobrem maxime mihi probatur Gratiani opinio *in citato c.* 567. *à n.* 58. *ad plures ſeqq.* qui ſimilitudinem
33 multum urgere, & non levem præſumptionem filiationis facere voluit. Nam filii frequentius, & ut plurimum patres ſimillimos referunt. Alc. *in l. Quæſt. alia nu.* 6. *ff. de verb. ind.* Ac profecto apud me nunquam bene audiret mulier illa, quæ alteri ſimilem, præſertim familiari alicui, ac domeſtico, vel ſuſpecto viro filium generaret; recte Catul. *lib. Carm. n.* 54. in Nuptiis Juliæ, & Manlii ita illis auguratur futuram prolem; (*alias* 62.)

Sit ſuo ſimilis patri.
Manlio, & facile inſciis
Noſcitetur ab omnibus,
Et pudicitiam ſuæ
Matris indicet ore.

Denique licet ſatis ſuperque cognoſcam apud Legumperitos ea, quæ de probanda interna ſimilitudine attuli, difficilis omnino eſſe probationis; tamen ſi ea adducere deſtitiſſem, mancus mihi fuiſſe viderer, & ipſos abſque rationabili cauſa meis laboribus, qualeſcunque ſint, defraudaſſe. Adducenda ergo tum ob hæc erant, tum quia meliora meo judicio in tam abſtruſo, ac difficili argumento adduci non poterant, tum etiam, quoniam novi aliquid non irrationabiliter continere mihi videbantur.

SUMMARIUM.

1 *An natus ex muliere, quæ illico à conjugis obitu alteri nupſit, & nono aut decimo peperit, prioris, vel poſterioris ſit, Medici judicium requiritur.*
2 *Prima conjectura.*
3 *A morbis longis extinguitur virilitas.*
4 *Morbi generationem impedientes.*
5 *Pariſii opinio de calculo laborantibus refellitur.*
6 *Secunda conjectura.*
7 *Senex in ſexageſimo anno ad generandum ineptus.*
8 *Tertia conjectura.*
9 *Quarta conjectura.*
10 *Odium & malevolentia conjugum generationem impedit.*
11 *Amor conciliat generationem.*
12 *Quinta conjectura, quam ampliare potes, ut n. ſeq.*
14 *Fœminæ naſcuntur tardius, quam mares,*
15 *Sexta conjectura.*
16 *Similitudo ſemper facere debet maximam præſumptionem filiationis.*
17 *Imaginationis vis non tanta eſt, quanta æſtimatur.*
18 *Multa in imaginatione rejicimus, quorum culpa nulla imaginationis eſt.*
19 *Similitudo ab imaginatione dependens eſt ex raro contingentibus, & monſtruoſum quid.*
20 *Similitudo maxime habere poteſt locum in hoc caſu.*
21 *Octava conjectura.*
22 *Multi juvenes non niſi fœminas generant, qui ſeneſcentes mares procreant, & è contra.*
23 *Ultima conjectura.*

QUÆSTIO V.

Filius mulieris, quæ illico ab obitu conjugis alteri nupſit, & novem decemve menſium ſpatio peperit, cujuſnam præſumi debeat.

Videtur aptus hic locus eſſe, ut eam quæſtionem diſcutiamus, definiamuſque, quam nobis diſcutiendam, ac definiendam remittunt Juriſconſulti, talem caſum effingentes: *Mulier quædam, mortuo marito, illico nupſit alteri, & novem, decemve menſium termino jam à prioris obitu, quam à contracto matrimonio cum poſteriori filium, filiamve eſt enixa*, dubitatur cujuſnam cenſendus ſit is filius, cum ex utroque pro temporis ratione præſumi poſſit fuiſſe natus, in eamque rem judicium noſtrum expoſcunt, ex iis quos adducit, & ſequitur Surd. *dec.* 83. *n.* 11. 1

Primo ergo loco dubium non eſt, quod ſi prior maritus ex longa infirmitate deceſſerit, vel per menſem, aut quadragenarium ſpatium ægrotaverit, filius ſecundi mariti omnino eſt præſumendus: facit *l. filium, ff. qui ſunt ſui, vel alien. jur.* à morbis enim præſertim longis virilitas extinguitur, ſaltem ad tempus, Fernel. *Pathol. lib.* 6 *c.* 17. & conſequenter etiam potentia generandi. Ejuſdem etiam ponderis eſſet præſumptio deducta ex eo, quod prior maritus ex aliquo accidenti inhabilis fuiſſet ad generationem, ut ſi jam multo tempore prægreſſo morbo aliquo detentus fuiſſet, adimente, aut impediente generationem, qualis eſſent morbi genitales partes occupantes, aut iis inſervientes, aut etiam principem partem obſidentes, & hujuſmodi, qui bene noti ſunt in Medicina expertis, non video tamen qua experientia, aut cujus auctoritate doctus Pariſ. *conſ.* 29. *num.* 80. *lib.* 2. firmavit, calculo laborantes generare non poſſe, & eſſe infœcundos; nam ego propria experientia ſcio, viros maxime calculoſos fœcundiſſimos extitiſſe: inter alios virum novi, qui ſexaginta annis major adhuc generabat, & tamen calculo laborabat, ita ut ſingulis pene menſibus intenſiſſimis ex eo doloribus affligeretur: æquabat enim calculus, qui ex ejus cadavere exciſus eſt, ovi gallinacei magnitudinem. 2 3 4 5

Secundo ſi prior maritus erat ſenex, ac præſertim ſi ſexaginta annis major extitiſſet, ſecundus vero junior, aut è contra, filius potius junioris, quam ſenioris eſt præſumendus, Surd. *citat deciſ.* 83. *n.* 18. Senex enim in ſexageſimo anno ad generandum impotens ut plurimum judicandus. Menoch. *de Arbitrar. Jud. lib.* 2. *Cent.* 1. *Caſ.* 89. *num.* 58. & faciunt ea, quæ adduxi *in tit. de Ætatib.*, *quæſt.* 9. *n.* 32. *ad plures ſeqq.* aptitudo ergo generandi ſemper præſumi debet magis reſpectu junioris, quam ſenioris, Surd. *ibid. n. eod.* limitata tamen utriuſque ætate, nam vir quadraginta annorum aptior ad generandum, quam in prima pubertate conſtitutus; quamobrem de ætatibus generationi habilibus illud venit intelligendum, licet ſola ætas ad hoc conſiderari non debeat, ſed inſimul virium robur, ex quo interdum ſexagenarius magis habilis ad generandum quam quadragenarius: ætas igitur conſiderabitur, data virium paritate, alias non. 6 7

Tertio, ſi non obſtante, quod prior maritus eſſet in ætate habili ad generandum, tamen per longum tempus generare deſtitiſſet, ut per octo, aut plures annos (nam ſi conſtaret fuiſſe ſua natura ſterilem, aut nunquam generaſſe, jam ſalva res eſſet) notumque eſſet non eveniſſe hoc ex defectu ipſius mulieris, quia illa ſemper ſana manſerit, nec aliquo difficili morbo detenta fuerit, ex quo per paucos dies, aut menſes ante mariti obitum convaluiſſe dici poſſet, tunc filius ex ſecundo natus eſſe judicandus eſt. 8

Quarto, ſi conſtaret, mulierem priorem virum odio ſemper habuiſſe, & omnem conjugalem amorem in utriuſque pectoribus fuiſſe extinctum, vel 9

etiam contra priorem amaſſe, poſteriori vero invitam nupſiſſe, filius ejus potius præſumendus, quem mulier amabat, quam alterius, quia ſiquid aliud,
10 odium ac malevolentia conjugum generationem impedire poteſt, teſte Aetio *lib. ult. cap. 26.* Roder. à Caſtr. *lib. 3. de morb. mul. cap. 2.*

Ex quo ſuppoſito ſequitur, quod ſi pateret, mulierem amore ductam, ac Veneris ſtimulis agitatam ſecundo marito ante tempus ſibi ab honeſtate permiſſum nupſiſſe, aut facile in hoc caſu præſumi poteſt, tunc filium ſecundi viri eſſe certo conjectari licet, quia quemadmodum, ut ſupra dixi, odium impedit conceptionem, ſic amor conciliat genituram, & conceptum, Aetius *ubi ſupra*, & firmant Medici omnes in capite de ſterilitare; concupiſcente enim muliere, & amore erga virum
11 ſuum flagrante, os uteri in actu coitus, & in ſeminis præcipue emiſſione irruenti virili ſemini occurrit, ipſumque, atque una ipſum virile membrum amplectitur, ac veluti exugit, unde facile fit conceptio, ut tradunt omnes Medici. Cæſalpin. *Art. Med. lib. 8. c. 5.*

12 *Quinto*, ultra prædicta ad eam rem comprobandam plurimum faciet dierum computus; etenim ſi filius naſcatur in fine noni, præſumendum eſt, illum ex ſecundo natum; ſi vero in principio, alia
13 adminicula ſunt inſpicienda. Multum etiam in hac conjectura operabitur differentia ſexus, numero dierum adjuncta; ſi enim fœminei ſexus ſit partus, & edatur noni initio, quantum eſt ex hoc, prioris
14 eſt judicandus, fœminæ enim maribus tardius naſcuntur, utpote in fine noni, vel etiam in decimo, faciunt quæ adduxit *Tit. 2. de part. legit. & vit. quæſt. 2. & quæſt. 5.* ſin autem naſcatur in fine caſus erit dubius, quantum erit ex hoc, & ad alia recurrendum. Quod ſi maſculei ſexus fuerit & naſcatur in fine noni, ob eandem ipſam rationem ſecundi cenſendus eſt, ſi in principio, ob id ipſum prioris eſt judicandus; in ſingulis vero caſibus aliæ conjecturæ perquirendæ. Hæc vero conjectura conſiderata eſt à Mareſcoto 153. in quo caſus habetur mulieris, quæ ab obitu mariti per menſem, aut paulo majorem diſtantiam nupſerat, & in ſeptimi initio à matrimonio contracto filium pepererat, quo caſu licet forte nullum intervenire poſſet dubium, quin filius primi mariti eſſet, tamen ex eo quod pro ratione natus præſumi poterat ex ſecundo, quia ſeptimeſtris erat, non ab re de hoc dubitabatur; recte tamen prioris mariti fuiſſe eum deciſum eſt, forte quia fortior erat, quam ſi ſeptimeſtris fuiſſet, eſſe debeat.

15 *Sexto*, licet, ſi communi opinioni attendamus,
16 ſimilitudo in hoc caſu minus quam in cæteris probare poſſit filiationem, tamen meo judicio, & hic, & ubique, maximam facere debet præſumptionem;
17 neque enim ego imaginationi tantum tribuo; quantum plerique factitant, qui eam liberos pro parentum arbitrio pulcherrimos effingere poſſe ſibi perſuadent, (miror etiam, cur non affirmaverint, ab imaginatione dependere, ut mares, aut fœminæ naſcantur) quod ſi fieri tam facile illud poſſet, multo plura in dies monſtra conſpicerentur, quam nunc conſpiciantur, & pulchriores multo procrearentur liberi, quam nunc procreantur, ut notat Polydor. Ripa *in tract. de noct. temp. c. 162. nu. 41.* cum pene innumera in horas imaginemur & in coitu nos, & mulieres dum utero gerunt, & tamen 18
pauciſſimi ſint, qui parentibus omni ex parte diſſimiles naſcantur. Imo plura in imaginationem, ut ego ſentio, rejicimus, quorum nulla omnino culpa apud illam reſidet. Jam enim experientia, de gignendis nonnullis animalibus, matrum imaginationem ad ſubjectæ alicujus rei contemplationem allicientes non ita vera eſſe, quin ut plurimum fallacia ſint, fortaſſe iis, qui experti ſunt, vel experiri ea volunt, notum ſatis ſuperque ſatis erit. Sat autem ſcio, experimentum Jacob. *Geneſ. cap. 30.* non omnino naturale exiſtere, neque cuilibet experienti, ut Jacob. reſponſurum, facile adducor ut credam, quod etiam firmat Thom. Eraſt. *in diſput. contr. Paracelſ. part. 1.* Habeo meæ ſententiæ fautores D. Chryſoſt. & Iſidor. quos refert Martin. Delrio *lib. 1. Magic. diſquiſit. quæſt. 3.* & Vair. *lib. 2. de Faſcin. cap. 7.* imo & ipſum Jacob dicentem, *Abſtulit Deus gregem patris veſtri, & dedit mihi, & niſi fuiſſet Deus patris mei, vacuum remiſiſſet me.*

Hujuſmodi ergo natorum ſimilitudines ab ima- 19
ginationis vi dependentes, eſſe ex raro contingentibus, iterum iterumque affirmo, & vix multis revolventibus, non dicam annis, ſed ſæculis, ſimile quidpiam evenire exiſtimo. In hoc tamen caſu, magis quam in aliquo alio, maxime habere po-
teſt locum imaginatio, nam vel demortui conju- 20
gis memoria, vel novus poſterioris amor multum naturalem figuram alterare poterunt, ita ut natus ſimilis exiſtat etiam ei, cujus fortaſſe non fuerit filius.

Septimo poteſt etiam conjectura aliqua, licet ad- 21
modum fallax, deſumi ex hoc, nimirum ſi alter conjugum mares ſemper generavit, vel ſemper fœminas, ut evenire interdum tradit Ariſt. 7. *de hiſt. Anim. cap. 9.* tunc enim ſi prior, exempli gratia, fœmellas generabat, & partus maſculeus ſit, ſecundi viri eſt præſumendus, ſic & de ſecundo dicendum. Sed hæc, ut dixi, difficulter probabunt, cum videamus multos in juventute nonniſi fœminas generaſſe, ſeneſcentes dehinc maſculos procreare, & vice verſa, eodem Ariſt. teſte, *ubi proxime*.

Denique nonnihil etiam notitiæ præſtare poteſt 22
diverſitas ferendi uteri; ſi enim mulier cum utero gereret ex priori marito, multum moleſtari, ac diverſis ſymptomatibus conſueverat, nunc autem vel nullo modo moleſtatur, vel diverſis accidentibus: ſi tunc optime habebat, nunc autem multo minus tolerabilem patitur graviditatem, filium ſecundi viri eſſe aſſerendum, licet & hæc conjectura, non minus ac ſuperior, ſatis dubia exiſtat, eas tamen cum aliis nonnihil operari dubium non eſt, & hæc de ſuperioribus conjecturis, quarum duæ poſteriores ponuntur à Codronchio, *in Method. teſtific. cap. 15.*

PAULI

PAULI ZACCHIÆ
QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM,
LIBRI SECUNDI TITULUS PRIMUS,

De Dementia, & Rationis Læſione, & morbis omnibus, qui rationem lædunt.

Continens Quæſtiones Viginti tres.

I. De multiplici dementiæ, & hujuſmodi nominum acceptione.
II. De pluribus amentiæ differentiis.
III. De ſignis non ſanæ mentis.
IV. Quænam animi facultates, ac qua ratione, in quibuſcunque dementiis lædantur.
V. De rationis diminutione ex defectu ætatis, & ſexus.
VI. De rationis læſione ex animi paſſionibus, & ex pravitate morum.
VII. De ignorantibus, fatuis, ſtolidis, oblivioſis, & memoria orbatis.
VIII. De mutis & ſurdis.
IX. De Melancholicis.
X. De amantibus.
XI. De ebriis.
XII. De dormientibus, & noctambulis.
XIII. De lethargicis, comatoſis, caroticis; omniſque generis ſomniculoſis.
XIV. De apoplecticis, epilepticis, lunaticis, & hujuſmodi.
XV. De ictis à fulmine, attonitis, congelatis, & catalepticis.
XVI. De phreneticis, maniacis, furioſis, ecſtaticis, lycanthropicis, cynanthrop. &c.
XVII. De hydrophobis, ſeu rabioſis, ex aſſumpto veneno delirantibus, &c.
XVIII. De dæmoniacis, fanaticis, lymphaticis, præſtigiatis, enthuſiaſticis, engaſtrimythis, & ſimilibus.
XIX. De ſyncopizantibus ſenſu defectis, agonizantibus & in articulo mortis poſitis.
XX. De mente alienatis ex morbis longis, ſeu vehementibus, ut peſte, & ſimilibus.
XXI. De paraphreneticis, hypochondriacis, & omnibus dilucida intervalla habentibus.
XXII. De ſuffocatis ex utero, & ex utero furentibus.
XXIII. In quibuſnam dementibus locum habeant eæ concluſiones, nimirum: Semel furioſus ſemper præſumitur furioſus, & illa: Demens de præterito præſumitur etiam demens de præſenti.

SUMMARIUM.

1 *Dementia, ac ſimiles morbi, paſſiones cerebri ſunt ſolis Medicis notæ.*
2 *In dementia Medici ad judicandum adhibentur.*
3 *Morbus probatur per Medicos curæ inſervientes.*
4 *Unus idemque affectus pluribus nominibus appellatus.*
5 *Affectus omnes, in quibus homo dementit, communi nomine dementiæ appellantur.*
6 *Inſaniæ nomen non eſt omnibus hujuſmodi effectibus commune.*
7 *Delirium eſt amentia, non tamen dicitur inſania.*
8 *Inſanire eſt majus quid, quam phrenitide affici.*
9 *Inſania dementias omnes non comprehendit.*
10 *Nomen genericum horum affectuum eſt dementia.*
11 *Quando fiat dementia.*
12 *Dementiæ diviſio in duo ſubalterna genera.*
13 *Amentia nonnullis eſt ſtoliditas.*
14 *Dementiæ nomen eſt magis commune, quam quodvis aliud.*
15 *Dementiæ genera & ſpecies.*

QUÆSTIO I.

De multiplici Dementiæ, & hujuſmodi nominum acceptione.

QUam multa ſunt, quæ circa hanc materiam de Dementia à *Medicis* requirere *Juriſconſulti* conſueſcant, notius ipſis eſt, quam ut à me longioribus demonſtrari poſſit; cum enim has paſſiones ſoli Medici cognoſcant, ut nobis notum eſt, & ipſi quoque fatentur. Rota *in noviſſ. deciſ.* 107. *num* 7. *part.* 2. non aliam ob rem Medi- 1
cos in ſimilibus caſibus ad judicandum adhibent: Bald. *in leg. Obſerv. ff. de cur. furioſ.* Alexand. *conſilio* 86. *num.* 5. *inf. lib.* 2. Farinac. *in pract. crimin. part.* 2. *tom.* 1. *lib.* 3. *quæſt.* 94. *n.* 42 Rota *ubi ſupr. num.* 6. nec præter rem ſanctum eſt *in l. ſemel, C. de re milit* morbum probari per Medicos curæ inſervientes, unde ipſis ſolis creditur, cum dubitatur an teſtator furioſus, vel demens fuerit, nec ne, Maſcard. *de prob. Concl.* 1034. *num.* 10. *volum.* 2. Rota *in noviſſ. deciſ.* 620. *num.* 3. *part.* 1. (Vide *Rejes* pag. 17.)

Sunt præterea pleraque alia, quæ à Medicis ſciſcitari poſſunt, ut exempli gratia, an quis *fatuus*, an potius *inſanus*, vel *furioſus* ſit, cum quædam in uno procedere poſſint, quæ in alio locum non habent: in quanam etiam inſanientium ſpecie quis reponendus ſit, cum in una inſanientes omnem rationis uſum amittant, in alia non ita, quod etiam & in fatuorum ſpeciebus evenire conſuevit, quidam enim eorum idcirco à teſtandi facultate prohibentur, quidam vero non, quæ omnia cum pleriſque aliis, omni procul dubio, ex Medica ſolummodo officina depromere Juriſconſultis licet. Itaque & de his, & de aliis multis ad hujuſmodi argumentum facientibus, jam in hoc titulo diſſerere paramus, ut Legumperitis ipſis undique ſatisfiat.

Sed

4 Sed quia multiplici nominum acceptatione, ac va-
rietate decipi lectores facile contingeret, præcipue
cum unum, eundemque affectum pluribus interdum
nominibus appellare plures conſueverint, etiam ex
ipſis Medicis, ut teſtatur Galen. *in 7. de morb. vulg.
comm. 1. Ægr. 2. claſſ.* 3. idcirco ad ipſarum vocum ex-
planationem, ac germanam ſignificationem decla-
randam primo loco deveniendum eſt, quod quidem
eo libentius præſtitero, quo magis ipſos Juriſperitos
eaſdem voces plurifariam inter ſe confundere com-
peri.

Omnes ergo affectus ii, in quibus rationalis facul-
tas in homines ſuis operationibus minus recte, & ex
Naturæ inſtituto fungi conſpicitur, communi, ac ge-
nerico quodam vocabulo Medici *Amentias*, ſeu *De-*
5 *mentias* vocitare conſueverunt, eo quia hujuſmodi
paſſionibus detenti, ſine mente eſſe videantur, ea ni-
mirum parte læſi, ut in totum orbati quæ nos homi-
nes ab ipſis beſtiis amentibus diſcriminat, ac ſecernit,
& in proprio ac naturali eſſe hominum conſtituit.

Ex noſtris tamen Celſus, *lib. 3. ſuæ Medicinæ, c.* 18.
pro generico quodam nomine plures ſub ſe continente
ſpecies, uſus eſt nomine *Inſaniæ*, quem videntur ſe-
quuti ex Legumperitis aliqui, ut Menoch. *conſ.* 82.
n. 19. *vol.* 1.

His tamen contrarii ſunt Gal. 2. *de Sympt. cauſ. c.
ult. claſſ.* 3. *& comm.* 2. *in* 1. *de morb. vulg. text ſeq. claſ.*
6 *ead.* Trallian. *lib.* 1. *c.* 13. ex Latinis Cæl. Aur. *Chron. lib.*
1. *c.* 5. qui omnes voluerunt, inſaniæ nomen non eſſe
omnibus amentiis commune, ſed iis ſolum, quæ abſ-
7 que febre fiunt. Quin etiam cum delirium amentia
quidem ſit, non tamen inſania dici poteſt, quia in-
ſania majus quid eſt, quam delirium, quod teſtatur
Gal. *comm.* 2. *in Hipp. Prog. text.* 28. *claſſ.* 4. *& comm.* 7.
Aphor. 9. *extr. ord. claſ.* imo Phrenitidem non eſſe Inſa-
niam quamplurimæ Hipp. auctoritates firmare poſ-
8 ſunt, præcipue vero 3. *Epid ſect.* 3. *text* 6. *in fin.* ubi *Ne-
que Phreneticorum*, inquit, *inſanivit quiſquam*,
oſtendens iis verbis majus quid eſſe inſanire, quam
Phrenetide affici, non enim id dixerat, quod phre-
netici ii, de quibus loquitur, mente conſtarent,
idcirco quia non inſaniebant, ſed quia non erant in-
quieti, nec loquaces, neque actus abſurdos facien-
tes, ut inſani ſolent: ita exponit Valleſ. *in comm.*
Eſt inſuper alius locus *in Coacis prænot. text.* 49. ex quo
manifeſtum fit, Inſaniam, & Phrenetidem diſtin-
gui, cujus verba hæc ſunt: *Vehementi inſania detenti,
tremuli, cum crebra ſputatione, metus eſt ne Phrenetici
evadant*. Cum ergo Inſaniæ nomen dementias o-
mnes non comprehendat, melius eſt affirmare hujuſ-
modi paſſiones *dementiæ* nomine tanquam commu-
niori, inſigniri poſſe, quod inter Juriſconſultos pro-
bare videtur Royz. *dec. Litu.* 4. *n.* 418.

9 Conſtituamus ergo nos unum quoddam genericum
nomen, comprehendens ſub ſe omnes affectus, in
quibus mens vel errat, vel debiliter operatur, quod
non aliud eſſe debet, quam hoc nomen *Dementiæ*;
quocunque enim modo, ac in quocunque tempore,
10 aut morbo, Rationalis animæ functiones non bene,
ac naturaliter, celebrantur, ſed vel nullo modo,
vel debiliter, vel depravate, tunc dementia fit;
11 quod tamen multis modis contingere poteſt, non ſo-
lum pro earundem cerebri, animæque rationalis fa-
cultatum diverſitate, ſed pro modo, & ratione di-
verſa, qua eædem facultates male, & non naturali-
ter operari poſſunt, quibus tamen omnibus affectio-
nibus rectè aptari dementiæ nomen poteſt, magis
quam quodvis aliud.

12 Conſtitutio ergo hoc *Amentiæ*, vel *Dementiæ* no-
mine pro genere generaliſſimo, ex Medicorum au-
ctoritate, & Galeni præcipue, 2 *de Sympt. cauſ. c. ult.
claſſ.* 3. primo loco *in tria ſubalterna genera* demen-
tiam dividamus. Etenim prædictæ cerebri, imo po-
tius rationalis animæ functiones, veluti cæteræ quæ-
cunque animalibus inſervientes, tripliciter lædi poſ-
ſunt, *vel* enim primo imminuuntur, ita ut energiam
quandam in actionum celebratione amittant; *vel* de-
pravantur ita, ut non debito modo celebrentur; *vel*
deperduntur ita, ut nullo modo celebrentur: ſi im-
minuantur, *fatuitatem*, ejuſque ſpecies inde gene-
rare ſolent: ſi depraventur, *delirium*; ſi deperdan-
tur, *maniam*, ſuis quamque ſpeciebus concomitatam.

Circa *Amentiæ* tamen nomenclaturam dubium ali- 13
quod eſt, cum non deſint ex doctoribus viris, qui pro-
prie amentiam dici velint eum affectum, quem alia
vocem ſtoliditatem appellamus. Mercur. *Practicæ
lib.* 1. *c.* 13. Ego vero, ne temere quod ſupra de hoc no-
mine affirmavi, protuliſſe videar, ex Medicorum
præcipui nominis auctoritatibus demonſtrabo, hoc
nomen eſſe omnibus hujuſmodi vitiis commune:
nam & fatuitati, & melancholiæ, & inſaniæ, ac 14
maniæ, & phrenetidi, cæteriſque omnibus aptatur,
& de fatuitate patet ex Gal. 2. *de Sympt. diff. c.* 3. *claſſ.*
3. ubi amentiam eſſe voluit, veluti paralyſin ratioci-
natricis functionis, quod multo clarius explicuit Fer-
nel. *Pathol. lib.* 5. *c.* 2. Melancholiæ aptatur, quia à Pla-
tone hac paſſione detenti, amentes vocantur; *in
Theæteto* enim dicebat, amentium aliquos Deos ſe
putare, alios avium inſtar volare ſe credere, qui
omnes affectus Melancholiæ morbi ſunt. Inſaniæ
convenit, quia eodem Plat. teſte, *in Timæo verſ. fin.*
dementiæ duo genera ſunt, Inſania, & Imperitia,
ut ſuperius retuli, quin etiam convenit maniæ, cæ-
teriſque deliriis, qua hujuſmodi omnes affectus ſub
inſanię nomine comprehenduntur; jam verò inſaniam
ſub amentiæ appellatione venire demonſtravi, tan-
demque convenit phrenitidi, quia & hæc inſania
eſt. Itaque non abſque ratione ex his deducamus,
recte primum ac generaliſſimum genus harum paſ-
ſionum, quæ principes animæ noſtræ facultates ob-
lædunt, *amentiæ* nomine inſigniendum, cujus de
hinc tria genera ſubalterna conſtituenda, *Inſania* ſci-
licet, *Phrenitis* vel delirium, & *Fatuitas*; Inſaniæ
porro ſpecies Mania ſunt, Melancholia, Furor, 15
Lycanthrophia, Amor, Melancholia Hypochon-
driaca, & aliæ, Phrenitidis duo ſpecies, una quæ
proprie Phrenitis dicitur altera, quæ Paraphrenitis.
Fatuitatis ſpecies ſunt Fatuitas, Stoliditas, Igno-
rantia, Oblivio, ſeu memoria deperdita, & aliæ,
de quibus omnibus nobis ſigillatim agendum, ut ea-
rum natura nobis dilucide innoteſcat. De hujuſmodi
vero nominibus ſiquis plura ſcire velit, videre pote-
rit Cæl. Rhodig. *lection. Antiq. lib.* 17. *c.* 4.

Illud tamen ante commonendum eſt; Medicos
non fuiſſe ita nominum proprietati addictos, ut ali-
quando ea inter ſe minime diſtinxerint, imo unum
pro alio ad libitum interdum accepiſſe, nos in re-
rum natura explananda quo accuratius fieri poterit,
omnia manifeſta faciemus.

SUMMARIUM.

1 *Dementia, & ſimiles morbi non ſemper primarii ſunt, ſed interdum ad alios conſequntur.*
2 *Dementiæ prior diviſio.*
3 *Qui morbi primarii cerebri, ex his qui mentem lædunt.*
4 *Qui morbi mentem ſecundario lædunt.*
5 *Alia horum morborum diviſio.*
6 *Morbi perpetuo affligentes, & primarii.*
7 *Phreneſis ſemper durat, ex quo incipit.*
8 *Morbi perpetuo affligentes ſecundi ordinis.*
9 *Morbi intermittentes prioris ordinis.*
10 *Morbi intermittentes ſecundi ordinis.*
11 *Tertia diviſio morborum hujuſmodi.*
12 *Morbi, in quibus ratio errat, vel diminute operatur.*

QUÆSTIO II.

De pluribus Amentiæ differentiis.

Conſtituta *in ſuperiori quæſt.* pro generali nomi-
ne hac voce *Dementiæ*, tanquam omnibus effe-
ctibus, qui rationem lædere poſſunt communi; nunc
ad ejus ſpecies particularius edocendas deveniendum,
dum, neque enim hi affectus ſoli ſemper perſiſtunt, 1
ſed etiam ad alios morbos conſequuntur, ita ut
non ſatis nobis ſit, uti primarios morbos eos co-
gnoviſſe; ſed neceſſe habeamus, ut etiam tanquam
ſecundarii morbi, & ad alios conſequentes ad
no-

noſtrum argumentum facere, manifeſtum fiet.
2 Dividamus ergo primo loco hos affectus bifa-
riam, in eos ſcilicet, qui *primarii* ſunt ac dicun-
tur, quod à proprio cerebri morbo, & ratiocina-
tricis facultatis læſione dependeant, & in alios *ſe-
cundarios* vocatos, ex eo, quod ab aliis morbis ori-
ginem ducentes, tanquam accidens inſeparabile id
ſecum habent, ut rationalem partem aliquo mo-
3 do lædant, atque perturbent. In *priori* ordine enu-
merandi ſunt illi, qui his, ac ſimilibus nominibus
inſigniuntur, nimirum Amentia, ſeu Dementia,
Mentis captio, Mentis alienatio, Inſania, Mania,
Furor, Melancholia, Lycanthropia, ſeu Lupina
inſania, Inſipientia, Deſipientia, Phreneſis, Ob-
livio, Fatuitas, Indiſcretio, Vecordia, Stultitia,
Delirium, Rationis permixtio, vel ejuſdem per-
turbatio, Veſania, Amor, Ebrietas, Ignoran-
tia, Imperitia, Stoliditas, Rabies, Enthuſiaſmus.
In *poſteriori* ſunt Paraphreneſis, Lethargia, Ca-
rus, Coma, Catalepſis, ſeu Catoche, Catapho-
ra, Apprehenſio, Congelatio, Apoplexia, Epi-
4 lepſia, Furor uterinus, Uteri ſuffocatio, Melan-
cholia Hypochondriaca, & alii; ac præter hos
ſunt quoque alii affectus, quibus quaſi ex neceſſi-
tate ſubſequitur rationis offenſa, ut ex inflamma-
tione ſepti tranſverſi, ex vulnere temporalium mu-
ſculorum, ſicuti habetur ex Galeno 11. *de uſu part.*
5 *c.* 1. *claſſ.* 1. Alex. Ben. *lib.* 1. *cap.* 28. Porro hi ipſi
affectus ſubdviduntur in eos, *qui* perpetuo affli-
gunt, & nullam intermiſſionem habent, & in eos,
qui aliquando intermittunt, & per circuitus, aut
quomodocunque revertuntur, atque in his patien-
6 tes dicuntur habere dilucida quædam intervalla,
in quibus mente conſtant, & ratione valent, &
ad omnia, ut cæteri ſanæ mentis homines ſuffi-
ciunt. In priorum autem cenſu veniunt Rabies,
Oblivio, Fatuitas, Amor, Phreneſis, Ebrietas, &
alii ex priori ordine. Cum vero perpetuo affligere
dico, non hoc volo, ut nunquam ex iis ægri ad
ſanitatem reducantur, ſed quod in hiſce morbis
unus tantummodo inſultus fiat, qui & aliquando
per totum vitæ curriculum durat, interdum vero
omnino tollitur, nec de facili revertitur, neque
alias habet acceſſiones, & exacerbationes, ut exem-
pli gratia de phreneſi evenit, quæ ſemper durat,
7 ex quo incipit, ut notiſſimum Medicis eſt & no-
tat ex Juriſconſultis Men. *conſ.* 82. *num.* 233. *col.* 1.
8 ex poſteriore ordine affligunt ſine intermiſſione
Lethargus, & illi ſimiles morbi, Catalepſis &
9 alii. Intermiſſiones vero habent ex priori ordine
10 Melancholia, & ſimiles morbi, Ecſtaſis, & hujuſ-
modi, ex poſteriore vero Paraphreneſis, Apople-
xia, Epilepſia, Melancholia, Hypochondriaca,
Uteri furor, atque ejuſdem ſtrangulatio.
11 Poſtremo dividi poſſunt ex *modo læſionis* fun-
ctionum principalium, ut *in priori quæſtione* di-
ctum jam eſt; in aliquibus enim omni ex parte,
ac ita occidunt, ut non ſecus quam inſenſati la-
pides, homines evadant; hujuſmodi ſunt ex prio-
ri numero Memoria amiſſa, & Oblivio; ex po-
ſteriori Apoplexia, Epilepſia, Lethargia, & ſimi-
les affectus, qui ſomniculoſi dicuntur, ex eo,
quod homines, vel perpetuo dormire cogant, vel
12 ſimiles dormientibus efficiant. In aliis vero prin-
cipes functiones à ſuo naturali ordine, quo cele-
brari ſolent, omnimode aberrant, ut ex priori
claſſe ſunt Amor, Phreneſis, Melancholia, Furor,
& his contigui affectus; ex poſteriori autem Co-
ma vigil, Uteri ſuffocatio, Uteri furor, ac ſimi-
les. In aliis denique diminute operantur, ut in
ignorantia, Fatuitate, & hujuſmodi.

SUMMARIUM.

1 *Signa non ſanæ mentis varia in variis hominibus.*
2 *Non ſana mens ex factis, & verbis deprehenditur.*
3 *Actuum quidam corporei, quidam civiles.*
4 *Signum non ſanæ mentis eſt lapides projicere.*
5 *Dementia probatur per actus extrinſecos.*
6 *Dementia evidentius probatur ex civilibus actibus.*
7 *Quando præſumatur fatuitas potius quam donatio.*
8 *Stultus ac demens præſumitur, qui omnia bona ſua donat.*
9 *Ex verbis quomodo deprehendatur dementia.*
10 *Prudenter non facit, qui extraneum conjuncto præfert.*
11 *Fatui à fando dicuntur, quod ſuam fatuitatem loquendo manifeſtent.*
12 *Ex modo loquendi quomodo deprehendatur dementia, & num.* 16.
13 *Fatuus eſt qui fatue loquitur.*
14 *Ex ordine verborum quomodo indicetur dementia.*
15 *Fatuus ac demens præſumitur non loquens, aut non reſpondens ad propoſitum.*
17 *Multi extra rem loquuntur, qui neque amentes. neque phreniticii ſunt.*
18 *Amentes, & furioſi interdum ad propoſitum loquuntur.*
19 *Amentes ex factis convincuntur, licet in loquendo appareant prudentes.*
20 *Non omnes dementes circa omnia errant.*
21 *Signa amentiæ à Medicis propoſita, unde deſumantur.*
22 *Potiſſima ſigna amentiæ ex animi paſſionibus habentur, & num. ſeq.*
24 *Furor & dementia probatur per ea, quæ in homine ſanæ mentis non cadunt.*
25 *Signa dementiæ ex corporis, & faciei aſpectu.*
26 *Signa in iis, qui per circuitus inſaniunt.*
27 *Signa dementiæ in febribus.*
28 *Dolorem non ſentire eſt ſignum amentiæ.*
29 *Signa amentiæ ex quibuſdam ab extra advenientibus.*
30 *Ex intenſis animi paſſionibus homo in dementiam labitur.*
31 *Voluptas non minus quam dolor hominem dementem facit.*
32 *Amor ſubvertit judicium, & vertitur in inſaniam.*
33 *Ex morbis longis aliquando fit inſania.*
34 *Venena quædam inſaniam concitant.*
25 *Incantationibus excitatur inſania.*
36 *Teſtes de inſania deponentes, quæ deponere debeant.*

QUÆSTIO III.

De Signis non ſanæ mentis.

SIgna non ſanæ mentis varia in variis affectio- 1
nibus, atque diverſis ægrotis exiſtunt, neque
eadem in iiſdem eodem morbo laborantibus repe-
riri contingit, non ſolum enim varii morbi ſunt
inter ſe, ſed etiam idem morbus à ſeipſo varius
eſt, ob ſubjectorum varietatem ægrotantium nimi-
rum temperaturam, humorum peccantium natu-
ram, miſcellam, ac qualitatem, unde & pene in
infinitum variari ſigna non ſanæ mentis contin-
git, vides enim in Ajace, & Bellerophonte, eo-
dem morbo laborantibus, quam varia extiterint
ſigna eorum inſaniæ ut adnotat Fracaſt. *lib.* 2. *de
Intell.* nam

—— *Telamonius Ajax*
Arma rapit, ſuperoſque furens in prælia poſcit.
Jamque hominum hos hunc inſequitur, nunc percutit illos,
At tacitus, mœrenſque, hominem conſortia vitans.)
Bellerophon ſolos erat maleſanus in agros;
Bellepboron, quem Martis honos, quem gloria currum
Per deſerta fugit, nec amor comitatur equorum.

Sic etiam & in reliquis omnibus varii effectus,
ac varia omnino ſigna non ſanæ mentis apparent.
Sed prudentiſſime ex mea ſententia à Juriſcon- 2
ſultis generaliter loquentibus firmatum eſt, non
ſanam mentem deprehendi potiſſimum *ex factis*,
& *verbis* Caſtrenſ. *in l. Idem Julianus*, §. *conſtat*,
ff. de leg. 1. *n.* 7. & *ibi quoque* Jaſon. Caſtr. *item in
l. Quidem in teſtam. ff. de cond. inſt. num.* 5. & *ſeq.*
Lanfr. *de depoſit. Teſt. num.* 148. Aretin. *in* §. *furio-
ſi Inſtit. de curat. num.* 4. Alex. Tert. *Conſ.* 164. *n.* 5.
apud

3 *apud Zilett. in conſ. ult. in Vol.* Grammat. *dec.* 2. *nu.* 2.5.4. Menoch. *Conſil.* 82. *num.* 2. 3. *vol.* 1. Rot. *in noviſſim. part.* 1 *deciſ.* 107. *numer.* 5. Cum autem actus hic in duplici differentia ſumi poſſunt, nam quidam corporei ſunt, quidam vero qui civiles dici non injuria debent, ex utriuſque male, ac non debito modo patratis, ſigna haberi poſſunt non ſanæ mentis. Quoad corporeos namque actus patet, dementes facile deprehendi, ut cum ambulantes lutum non devitant, nec malos paſſus, aut cum videntur ambulantes, ire non quo finis aliquis determinatus, ac certa voluntas, ſed quo pedes illos ducunt, aut cum actus quoſdam abſurdos & inſulſos effingunt, ut os diſtorquentes, torvis oculis intuentes; membra atque univerſum corpus irrationabiliter agitantes, & commoventes; ex ſolis enim hujuſmodi geſtibus, ac motibus inconcinnis (nam voce orbatus erat) deprehendit Hippoc. 5. *Epidem. text.* 106. quendam deliraſſe, & apud Juriſconſultos lapides projicere, pro ſigno habetur non ſa-
4 næ mentis. Caſtrenſ. *in l. ſi cum dotem*, §. *ſi maritus, ff. ſolut. matr. nu.* 4. unde Plaut. *in Captivis, Act.* 1. *Scen.* 4.

Jam illic hic nos inſectabit lapidibus, niſi illum jubes comprehendi.

5 & in ſumma per hos actus extrinſecos probari dementiam, firmant etiam ipſi Juriſperiti. Petra *de fideicommiſſ. quæſt.* 12. *n.* 343. Menoch. *de præſumpt.* 45. *num.* 22. Simon de Pet. *de conject. ſolut.* 4. *n.* 4. Sfortz. Odd. *Conſil.* 93. *n.* 12.

6 *Apertius* porro ſignificatur dementia ex civilibus actibus; nam ſi quis, *exempli gratia* quos debet non ſalutet, neque revereatur, infirmas vero perſonas, & quas non debet, honore afficiat; illarum quidem conſuetudinem devitet, harum vero affe-
7 ctet; cum ipſe in priorum numero exiſtat, hic procul dubio fatuus, ac demens præſumi poteſt; Ex qualitate diſpoſitionis teſtamentariæ magnam conjecturam, imo nullam aliam majorem ſanæ mentis novit Rota *in Tiburtina hæreditatis* 1637. *coram Carillo num.* 31. *& in Melitenſ. Teſtamenti* 1612. *coram Manzanedo n.* 12. Sic ſi bona ſua donet quis, cui non debet, in hoc enim caſu fatuitas potius præſumitur; quam donatio. Petr. Gerard. *de Petr. ſingul.* 56. *n.* 2. Malvaſia *Conſil.* 116. *num.* 23. *vol.* 1. Mantica *de tacit. & ambig. lib* 13. *Tit.* 9. *num.* 5. Rota *deciſ.* 662. *num.* 8. apud Farinac. *p.* 3. nam
8 hoc per ſe ſolum eſt apud Juriſconſultos ſignum fatuitatis, donantem quippe omnia bona ſuà, ſtultum, ac dementem præſumi volunt. Menoch. *de Arbitr. Judic cap.* 68. *num.* 4. *lib.* 1. Pariſ. *de reſignat. benef. lib.* 9. *quæſt.* 19. *num.* 7. Farinac. *reſponſ. crimin.* 42. *num.* 29. *lib.* 1. unde prudenter Achilles apud Homer. *Ila ad lib.* 20. Æneæ objicit, ne ſperet ſe à Priamo reportaturum regni honorem, ipſum Achillem occidendo, inquiens;

—— At ſi me interfeceris,
Non tibi propterea Priamus honorem in manibus ponet,
Sunt enim ei filii, ipſe autem ſana mente eſt, non ſtultus.

Quaſi dicat, non debes hoc ſperare à Priamo, quia ipſe filios habet, & ſanus mente eſt, idcirco non adimet filiis propriis honorem, ut illam tibi tradat. Prudenter enim non facit, qui extraneum conjuncto præfert. Rota *deciſ.* 639. *nu.* 4. *part.* 1. *in noviſſ.* Unde ſtultitiæ & inſipientiæ notatus eſt Claudius Imperator, quod Dominum Neronem adoptaverit, cum Britannicum legitimo matrimonio natum haberet.

9 Porro ex *verbis* deprehenditur etiam mentis inconſtantia, & ex hoc nomen ſibi ſumpſerunt fa-
10 tui, quia fando, hoc eſt, loquendo fatuitatem ſuam manifeſtant. Bartol. *de teſtib. num.* 98. Ripa *in l. ex facto de vulg. & pupil. num.* 82. ſed hoc pluvifariam contingit, nam & ex verborum qualita-
11 te, & ex eorum ordine, & ex modo loquendi in-
12 dicia non ſanæ mentis habentur. Ex qualitate enim verborum notiſſimum eſt deprehendi inſanos; nam fatuus eſt, qui fatua loquitur, ut ſupra dixi, & alii Juriſconſulti teſtantur. *Facit l. Idem Julianus*, 13
§. *conſtat, ff. de leg.* 1. Alex. *conſ.* 86. *num.* 5. *vol.* 3.
Gloſſ. *in cap. legimus ex Iſaia* 1. *par. decret. diſt.* 83. 14
Ruin. *conſ.* 169. *n.* 4.

Ex ordine verborum ſignificatur dementia, & idcirco furioſus, ac demens præſumitur apud Juriſconſultos, qui neſcit exprimere quid velit, ac inordinate loquitur, Alex. *in l. Si cum dotem*, §. *ſi maritus, ff. ſolut matrim. n.* 7. *& conſil.* 54. *n.* 4. *vol.* 1. Jaſ. *in l. Furioſum, C. de iis qui teſt. fac. poſſ. num.* 4. Afflict. *dec. Neap.* 365. *num.* 3. Rota *in noviſſ. dec.* 107. *n.* 5. *part.* 2. Ordinem etiam verborum re- 15
ſpicit reſponſio ad propoſitum, item & locutio; unde non loquentes, aut non reſpondentes ad propoſitum, fatui, dementes, ac furioſi præſumi poſſunt. Idem Jaſ. *in l. apud Julianum*, §. *conſtat. ff. de leg.* 1. Grammat. *dec.* 2. *num.* 5.

Ex *modo loquendi* cognoſcitur inſanus, quia ſi 16
quis ſua natura audax, & impudens, in morbo exempli gratia, meticuloſus appareat, ac modeſte loquatur, & reſpondeat, vel è contra modeſtus, ac prudens, mitiſque audacter & impudenter, ſignum non ſanæ mentis eſt. Gal. *Com.* 2. *in* 6 *Epid. text.* 43. *claſſ.* 3. & non ab re Hipp. 1. *Prorrhet. ſent.* 44. & *ibi* Gal. *comm.* 2. *text.* 9. & Vall. *in* 7. *Epid. text.* 3. ex audaci reſponſo ab homine compoſito & miti, malum portendunt, quia in phreneſin lapſum demonſtrat; nam, ut idem Hippocrat. *in Coacis Prænot.* dicebat, *inſtituere ac velle ea, quæ prius non conſueveras, aut contrarium iis, quæ fuerint conſueta, malum, & proximum dementiæ.*

Advertendum tamen eſt, quod interdum ex ægrotantibus nonnulli ſunt, qui febricitantes, præſertim ex febris vehementia, & ex elevatione calidorum vaporum ad caput, multa verba minus ad rem facientia effutiunt, tamen neque amentes, neque phrenetici ſunt. Ejus rei evidentiſſi- 17
mum ſignum eſt, quod admoniti, vel etiam ex ſeipſis facile cognoſcunt, ſe in loquendo errare; in quibus non haberet locum procul omni dubio probatio non ſanæ mentis, ex hoc quod multa verba male, & extra rem protuliſſe à circumſtantibus auditi eſſent, & idcirco non poſſent damnari actus ab hujuſmodi ægrotantibus celebrati, tanquam ab amentibus procedentes, ut latius infra dicturi ſumus.

Advertendum *ſecundo*, contrario prorſus modo 18
evenire in aliis quibuſdam, qui cum vere amentes ſint, & interdum quoque furioſi, aut phrenetici, tamen prudentiſſime loquuntur, & interrogati ad rem reſpondent, quod ex Juriſconſultis animadvertit Menoch. *conſ.* 82. *num.* 234. *vol.* 1. Rota *in noviſſ. deciſ.* 107. *num.* 23. *& deciſ.* 129. *num. part.* & monent ex noſtris practici nonnulli, Vall. *in* 3. *Epid. Sect.* 2. *Ægr.* 11. hi tamen ex factis convincuntur, ut eadem Rota dicit, *deciſ. ead.* 107. 20
num. 22.

Tertio advertendum, non omnes dementes circa omnia errare; quoſdam enim circa omnia, quoſdam circa plura, alios vero circa pauca quædam ſolummodo errare conſtat; imo ex illis nonnulli ſunt, qui in nulla re, ſi unam tantum excipias, errant, ſed omnia prudenter, vel ut ex natura illis mos eſt, operantur; ſunt enim qui ſine capite eſſe, ac vivere ſe credunt, in hoc uno male ratiocinantes, in reliquis non ita. Sic & alii, qui ſe mortuos omnino putant, aut in aves, aut beſtias transformatos, non ſecus etiam ille, qui in apice digiti mundum ſe gerere perſuaſum habebat, quem ſi tantillum moveret, mundum ruiturum credebat, & alter, qui mejere recuſabat, eo quod timeret, ſi mejeret, mundum univerſum una cum ſe ipſo mictionis propriæ exundante torrente obrutum iri; hi omnes, inquam, in cunctis bene quoad rationem ſe habebant, in hoc uno delirantes; quam rem non injucundo exemplo lepidiſſime his carminibus demonſtrat Horatius *lib.* 1. *Serm.*

—— Fuit haud ignobilis Argis,
Qui ſe credebat miros audire Tragœdos,
In vacuo ſolus ſeſſor, plauſorque Theatro;

Cate-

Cætera qui vitæ ſervaret munia recto
More bonus ſane vicinus, amabilis hoſpes,
Comis in uxorem, poſſet qui ignoſcere ſervis,
Et ſigno læſæ non inſanire lagenæ;
Poſſet qui rupem, & puteum vitare parentum.

Et habetur hæc eadem hiſtoria apud Ariſt. *de admir. audit. num.* 30.

In his tamen omnibus manifeſtam adfuiſſe inſaniam quis non videret? Videndum ergo *Juriſconſultis* eſt, ne ex ſermonibus dementis teſtes de ſanitate deponentes decipi potuerit; imo etiam ex factis; nam, ut vides in hoc proximo exemplo, omnia interdum non modo cum prudentia, ſed etiam cum providentia inſani gerunt; tamen manifeſtum eſt, illos in quibuſdam particularibus apertiſſime inſanire, ad cujus rei confirmationem non minus jucundam, quam riſu dignam *hiſtoriam* enarrare animi gratia libet. Vir quidam experiendi varias hujuſmodi inſanorum dementias cupidus, hoſpitale, ubi tales ægrotantes retinentur, adit, cui fit obviam vir aſpectu ſatis compoſito, à quo interrogatus, quidnam expoſcat, illi deſiderium ſuum exponit; itaque comiter ab illo introducitur, & ſingulorum dementium opiniones, ac phantaſmata quædam riſu, alia miſeratione digna concinnis verbis, ac ſapienter exponit, hoſpitalis illius inſtituta, ac conſuetudines revelat, quin etiam incidenter multa nonniſi magna cum prudentia, & integro diſcurſu diſcutit. Ventum jam erat ad quandam remotam ejus hoſpitalis partem, ubi virum quendam cogitabundum, ac triſtem offendunt; quærit advena, quidnam morbi ille patiatur, quæ ſit ejus dementia, tum ille: Hic homo, inquit, præ cœteris inſanit, putat enim ſe eſſe Spiritum Sanctum; ſed vide quam à vero abſit, cum me ipſum hic præſentem habeat, qui vere Spiritus Sanctus ſum; tunc advena ſubridens, & hominis prudentiam in cæteris dementiam circa eam opinionem admiratus, abiit. *Cæterum* præter ſigna dementiæ, quæ univerſaliter ex factis, & verbis deſumuntur, & quæ paſſim Juriſconſulti adducunt, alia ſunt, quæ multo magis ad vivum
21 rei naturam patefaciunt, à Medicis propoſita, quæ partim ex animi paſſionibus, partim autem ex facie, & corporis aſpectu, ac partim denique ex quibuſdam ab extra accidentibus habentur.

22 *Primo* vero ac potiſſimum hæc ſigna ex animi paſſionibus habentur; unde prudentiſſime, ut in cæteris omnibus Hippocr. 6. *Aphor.* 26. & Gal. 3. *de loc. aff. cap.* 7. *claſſ.* 4. firmabant, timorem, ac mœſtitiam abſque cauſa longo tempore perdurantes, melancholiam oſtendere. Nec minus quoque inſaniam oſtendunt riſus, & lætitia abſque cauſa, vel in iis, in quibus minus licet, idem Hippocr. *Epiſt.* 10. *ad Damagetum*, unde Homer. cum introduceret Penelopes procos inſanientes, *Odyſſ. l.* 20.

—— *Procis autem* (dicebat) *Pallas Minerva*
Inextinctum riſum movit, errare fecit autem mentem.

Eodem quoque pacto fletus abſque cauſa, & ubi minis opus eſt, inſaniam oſtendit, & interdum ebrietatem: unde idem Homer.

Dicat autem lacbrymas ſpargere gravatum me mentibus vino.

Sed nihil profecto eſt, quod æque declaret
23 amentem hominem, ac ipſæ animi paſſiones; etenim ipſæ nunquam fallunt, quemadmodum & verba, & facta fallere poſſe ſupra jam demonſtravimus. Itaque negligere non negligenda, & plurimi facere ea, quæ minimi facienda ſunt, triſtari ubi gaudendum eſt, gaudere ubi triſtitia opus eſt; timere quæ nullius timoris cauſa exiſtunt; non timere quæ maxime timenda ſunt; minima ac puerilia admirari; maxima & admiratione digniſſima oſcitanter prætergredi, amare ea, ac eos, quæ, aut qui odio habendi ſunt, odio autem habere ea, vel eos, quæ, aut qui amore ſunt proſequendi, ſperare ea, de quibus ſpes nulla ſupereſſe poteſt; ea vero deſperare, quæ de facili ſuccedere parata ſunt; deſiderare, quæ minime ſunt deſideranda, ac in his delectari, in quibus nulla delectatio cæteris eſſe ſolet, fugere quæ appetenda ſunt, & appetere quæ ſunt fugienda, verecundari in eorum conſpectu, quorum minime decet, in eorum vero quorum decet maxime, non modo non verecundari, ſed aſpectum eorum audacter, ac cum temeritate ſuſtinere; iraſci quibus minime iraſcendum, aut excandeſcendum eſt; hæc omnia, inquam, non ſanæ, ac omnino errantis mentis humanæ certiſſima indicia, ac infallibilia ſunt. Quod & Hipp. inſinuaſſe videtur, 1. *de vict. rat. verſ.* 2. neque putaverim aliud innuiſſe prudentiſſimos Juriſconſultos, cum in terminis furoris loquentes, determinarunt, illum probari per ea, quæ in hominem ſanæ mentis non cadunt. Royz. *deciſ. Lituan.* 1. *n.* 87.

Cæterum ex corporis aſpectu, & facie nonnulla 24
ſigna non ſanæ mentis Medici elicimus; nam in omnibus fere inſanientibus (fatuis fortaſſe ſolum, eorumque cognatis exceptis) illud præcipue adno- 25
tatur, oculos nimirum profundos ac concavos exiſtere, & naturali lumine offuſcatos, ita ut terrorem quendam intuentibus incutiant, quin & eos in certa quadam parte defixos, inconniventeſque longo tempore habere inſani ſolent, quod eorum maxime mœrorem ac mœſtitiam incuſat. Qui autem ex atræ bilis vitio inſaniunt, omnes vultum ac corporis univerſi colorem fuſcum, ac lividum habent ex humoris melancholici ſuperabundantia, ac prædominio. Afferebat item Hippocr. 2. *Epid. ſect.* 5. *tex.* 26. pro furoris ſigno fortem arteriæ in cubito pulſationem, ex cujus quiete ſtupiditatem indicari dicebat, ſed hæc leviora ſunt.

In his porro, qui *per circuitus* inſaniunt corpus univerſum extraneo colore repente, cum acceſſio inſtat, imbuitur; unde Plautus *in Captivis* ex hoc quem in furorem agi demonſtrabat, *Act.* 3. *Scen.* 4. dicens:

—— *Ardent oculi: fune opu' eſt, Hegio,*
Viden' tu illi maculari corpus totum maculis luridis?
Atra bile agitat hominem.

Similiter & *in Menæchm. Act.* 5. *Scen.* 2.

Viden' tu illi oculos virere? ut viridis exoritur colos
Ex temporibus, atque fronte! ut oculi ſcintillant! vide.

Accedit in his ipſis, imo præcedit capitis grave- 27
do, oculorum concameratio, & offuſcatio ſolito major, venarum capitis tumefactio, & non conſueta nigrities, poſt quæ in inſaniam manifeſtam irruunt, taciturni primum evadentes, & in ea quidem taciturnitate permanentes, ſi melancholia detineantur, quod ſi in maniam, ac furorem incidere debeant, primum ſecum ipſis obloquuntur, puſillis quibuſque ex cauſis irritantur, omnia ſuſpecta habent, mox irrationabiliter clamant, ac multa effutiunt, in quiete ſunt melancholici, utpote meticuloſi, pavidi, triſtes, ac omnia pertimeſcentes; in perpetuo autem motu ſunt maniaci, & id genus alii, utpote audaces, iracundi, temerarii, nihilque expaveſcentes.

Sunt & in febribus, ac ſimilibus quibuſdam mor- 28
bis ſua ſigna particularia, & Hippoc. *Aph. ſect.* 2. *Ap.* 6. & Gal. *ibi in comm.* ſignum ægrotantis mentis dicebat eſſe, dolorem non ſentire; *Quicunque enim*, inquit, *aliqua parte corporis dolentes omnino dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat.* Unde prudenter paſtor ille apud *Guerinum in ſua Tragicomœdia act.* 5. *ſcen.* Montano exprobranti illi per hæc verba.

Il ſoverchio dolor t'ha fatto inſano

Ad rem maxime reſpondet,

Non ſentirei dolor s'io foſſi inſano.

Experimur id Medici ſæpe ſæpius; cum languentes ex pleuritide, hepatis, aut lienis inflammatione, aut alia ſimili diſpoſitione dolorem cauſante, in pejus declinant, dolore enim levati, ac ſibi ipſis, ac cæteris ſanati tum videntur, cum deterius habeant;

habeant ; atque ii quidem , ut ex hoc ſigno con-
ſtat , mente læſi commoriuntur , quod admonitos
Juriſconſultos volo , cum hæc præſumptio , atque
id ſigni non minimum faciat ad probationem non
ſanæ mentis, ut patet.

29 *Denique* habetur notitia non ſanæ mentis , ex
quibuſdam ab extra advenientibus; inter quæ con-
numerandæ ſint cauſæ quædam prægreſſæ, quæ in-
terdum eam vim habent ut homines ad inſaniam
facile agant , quas enarrant omnes practici , inter
quos videri poſſunt *Alex. Ben. Maſſaria*, *Capivac-
cius*, *Altimarius* , *Mercurialis* , *&* *alii* mille locis
alias citatis . Et quia non parum faceret ad de-
mentiæ probationem pro Juriſconſultis , ſi tales
cauſas præceſſiſſe in eo , qui demens præſumi-
tur , probaretur , idcirco eas hic ſubnectere , non
ab re eſt.

30 Solent autem maxime , & frequentiſſime homi-
nes ex intenſa aliqua animi paſſione antecedente
in inſaniam labi , ut ex ingenti mœrore , ex im-
proviſo metu, quin etiam ex ingenti & improviſa
31 lætitia ; nam ex Plat. 3. *de Repub.* Voluptas non
minus , quam dolor , dementem facit . Sunt qui
32 inſanire occipiant ex affectata quadam dignitate ,
non ſecuto dehinc , ut ſpectabant , effectu . Non-
nulli ex amoris impatientia mente ſunt emoti ;
nam amor ſubvertit judicium & in inſaniam ver-
titur, tradunt ex Juriſperitis Bald. *in l. 2. & cum
placuiſſet* , *ff. de origine Juriſ.* Maſcard. *de Probat.
concl.* 86. *nu.* 20. *vol.* 1. & ex Medicis Avicenna 1.
3. *tr.* 4. *c.* 33. Gordon. *in lil. lib.* 2. *c.* 20. Valeſc. *lib.* 2.
c. 20. Valeſc. *lib.* 2. *Philon. cap.* 20. Jaſon. Pratenſ. *de
morb. cerebri*, *cap.* 19. recitat plures caſus Amat. Luſit.
Cent. 3. *Curat.* 56. unde adoleſcens ille apud Plaut.
in Trucul. Act. 1. *Scen.* 1. non abſque phreneſi, ſed
prudenter quidem dicebat:

*Nam mihi hæc meretrix , quæ hic habet , Phrone-
ſium ,*
Suum nomen, omnem ex pectore emovit meo,
Phroneſim ; nam phroneſis eſt ſapientia.

Sed de *amore* plura , annuente Deo , in ſequenti-
bus quæſtionibus dicemus , quibus jungatur *Horſtius*
de amore.)

33 Solent inſuper quidam ex *morbo quoque longo* in-
ſanire , ac infatuari ; itaquæ ſi talia præceſſiſſe pro-
baretur , inſaniæ præſumptio aliqua adeſſe poſſet ,
quæ aliis adminiculis adjuncta nonnihil ad plenam
probationem augendam faciet . Sunt præter hæc
nonnulla , quæ in homine mentis occaſum afferre
ſolent, ut venena quædam, exempli gratia , cere-
bra nonnullorum animalium , ut cati, felis , veſ-
pertilionis, leonis , urſi , & aliorum comeſta , ut
Concil. *lib. de ven. cap.* 2. Alex. Bened. *lib.* 1. *pract.
cap.* 28. ſic etiam liquores , vel cibi à fulmine ta-
cti bibiti , vel comeſti , ut tradunt Philoſophi in
Meteorolog. Javell. 6. *Meteor. c.* 4. Porta. *de Aer.
traſmut. lib.* 3. *c.* 14. Alph. Ferr. *de Sclopet. Vulner.
lib.* 1. *c.* 4. eodem pacto eundem affectum parere
magnetem tradunt. Conciliator, Albertus, & alii,
de quo tamen, & de his omnibus *in libr. de vene-*
35 *nis*. Quin etiam incantationibus, & præſtigiis qui-
dam mentis occaſum experiuntur ; unde eſt illud
Juvenal. *Sat.* 6.

Hic magicos affert cantus , hic Theſſala vendit
Philtra quibus valeant mentem vexare mariti
Et ſolea pulſare nates quod deſipis, inde eſt.
Inde animi caligo, & magna oblivio rerum ,
Quas modo geſſiſti ; tamen hoc tolerabile , ſi non
Et furere incipias.

Quod etiam teſtantur Medici , inter quos vide
Alex. Bened. *ubi ſupra* . Ubi igitur quem malefi-
ciatum eſſe conſtet , aut aliquo prænominatorum,
vel ſimili veneno potionatum , jam dementis læ-
ſione præſumptiva ſigna habebit Judex , quæ aliis
adjuncta , urgentiſſima futura ſunt . Jam vero ex
his colligunt Juriſperiti , quæ nam conſideranda
ſint , ubi de aliquo judicium ferendum , an inſa-
niat, necne, & quid oporteat teſtes deponere, per
quos dementia ſit probanda . *Primo* enim facta ,
ac verba , ut illis placet , inſpicienda . *Secundo* ,
animi paſſiones . *Tertio*, ſigna à Medicis tradita :
Quarto, cauſæ prægreſſæ, quas evidentes , procatar-
cticas, extrinſecas , & antecedentes nominamus ;
hæc enim omnia ſignorum vicem gerunt in admi-
niculanda dementia. Cæteras vero præſumptiones,
quibus utuntur Judices, tanquam ad rem Medicam
non pertinentes, libens omittam.

SUMMARIUM.

1 *Non omnes ſimul facultates à dementia afficiuntur.*
2 *Multa locum habent in ratione læſa, quæ minime habent locum in læſa ſola memoria.*
3 *Non habent locum in modica mentis læſione , quæ locum habent in læſione magna.*
4 *In quibuſdam dementiis ſola imaginatio læditur, ſalva ratione, contrarium n.* 22. *c.* 39.
5 *Ex imaginationis læſione nulla oritur dementia.*
6 *Imaginatio læditur in aliis morbis , quam in dementiis.*
7 *Dormientes inſanis non connumerantur.*
8 *In imaginatione nullus error.*
9 *In inſania quomodo lædi poſſit imaginatio.*
10 *Species Phantaſiæ oblatæ per alium ſenſum, quam per viſum, minus efficaces ſunt.*
11 *Mentis oculus tunc acute cernit , cum primum corporis oculus vigorem ſuum amittit.*
12 *Si ſolus error imaginationis ſufficit ad dementiam , omnes homines erunt dementes.*
13 *Imaginatio eſt libera facultas.*
14 *In imaginatione nullus aſſenſus, vel diſſenſus.*
15 *Imaginatio aboleri non poteſt vivente homine.*
16 *Imaginatio, ſi poſſet aboleri, quando aboleretur.*
17 *Ad actum imaginandi quæ requirantur.*
18 *Imaginatio, fallitur cum falluntur ſenſus .*
19 *Imaginatio non læditur ex culpa phantaſmatum.*
20 *Imaginatio non læditur reſpectu ſpirituum , & loci.*
21 *Imaginatio nunquam quieſcit in animali vivente.*
23 *Intellectus quibus modis diſcurrat.*
24 *Intellectus quomodo decipiatur , ſi utatur exemplo.*
25 *Intellectus quomodo decipiatur utens inductione.*
27 *Intellectus quomodo decipiatur utens ſyllogiſmo.*
28 *Dementia in hoc conſiſtit, quod intellectus non diſtinguit verum a falſo.*
29 *In quacunque dementia læditur Ratio.*
30 *Ex rationis diminutione, quomodo fiat dementia.*
31 *Ex deperditione rationis dementia quomodo fiat.*
32 *Ex depravatione rationis , quomodo dementia fiat.*
33 *Falſa rerum ſpecies quomodo in ſpiritibus imprimantur.*
34 *Acquiſita certitudine rei ex iteratis actibus imaginationis falſa ſcientia ejus rei fit, imaginatione falſa exiſtente &c.*
35 *Inſanientibus idem quod dormientibus accidit.*
36 *Hipomanes quid.*
37 *Inſania etiam in brutis contingit.*
39 *In brutis reperitur potentia ſupplens rationis defectum.*
40 *In quibus dementiis ratio modice lædatur.*
41 *In quibus dementiis ratio depravetur.*
42 *Dementia, in quibus ratio deperditur.*

QUÆSTIO IV.

Quænam animi facultates, ac qua ratione , in quibuſque dementiis lædantur.

SI quid in hoc titulo eſt , quod ad Juriſconſul- 1
tos penitus cognoſcere pertineat , illud profe-
cto eſt , quod in hac quæſtione jam diſcutere pa-
ramus, nimirum, quas facultates ex principibus ra-
tioni inſervientibus in unoquoque dementiæ gene-
re lædi contingat ; neque enim omnes ſimul affi-
ci, non Medicorum modo, ac Philoſophorum ſen-
tentia eſt, ſed Doctorum omnium . Patet autem ,
quod multa procedere poſſunt in iis, in quibus ra-
tio læſa eſt, quæ minime locum habere deberent, 2
ubi læſa ſola memoria eſſet ; quin imo in modica 3
læſio-

læſione locum non habere eá, quæ in magna habent, nullus ſit qui dubitare audeat. Enixe ergo rogatos Juriſconſultos volo, ut his qui dicturi ſumus animum prompte adhibeant; ſiquidem, ſi communi Medicorum opinioni in nonnullis, quæ ad hanc quæſtionem pertinent, acquieſcent, proculdubio male judicando ſententiam ferent; ea enim eſt omnium Medicorum opinio, eſſe nonnullas dementiæ ſpecies, in quibus ſola imagina-
4 tio depravata ſit, ac oblæſa, ſalvis interim cæteris facultatibus ratione nimirum, ac memoria; ita fatentur omnes cum Gal. *de loc. aff.* & *de ſympt. diff.* & Cornel. Celſus *lib.* 3. *c.* 17. ejuſdem ſententiæ fautor exiſtit, & hanc ipſam opinonem video etiam ſecutos juriſperitos, qui ex imaginatione læſa oſtendi inſaniam tradiderunt. Menoch. *conſ.* 82. *numer.* 221. *vol.* 1.

Sciant tamen tam Juriſconſulti, quam Medici, me ejus opinionis eſſe, quod ex *ſola imaginationis læſione nulla omnino inſania oriatur*, *Facit Rota in libertina Hæreditatis*, 1637. *coram Carillo n.* 25. ubi
5 eam non excludere rationis uſum firmat; unde ſi quiſquam ſit, in quo ſalva ratione, & memoria, aut ratione tantum, ſola imaginatio læſa appareat, hic nonniſi maxima injuria inter inſanos connumerabitur, neque abſque ſumma juſtitiæ offenſa à civilib. actib. celebrandis ob eam cauſam prohibebitur, ut ab adminiſtratione bonorum ſuorum, à teſtimonio dicendo à matrimonio contrahendo imo & à tutelis adminiſtrandis, imo etiam a promotione ad ſacra, & aliis quibuſcunque; quæ ne temere, & audacter prolata quiſquam exiſtimet, evidentiſſimis jam ac demonſtrationum vim habentibus argumentis ita eſſe paratus ſum oſtendere.

Ac *primo*, cum imaginatio ex omnium Medico-
6 rum conſenſu non lædatur ſolummodo in nonnullis dementiæ ſpeciebus, ſed in aliis etiam quibuſdam morbis, qui neque inter dementias connumerantur, neque connumerandi ſunt; jam patet, quod nulla alia ratio aſſignari poteſt, cur duo ægrotantes ambo male imaginantes non ambo tamen inſanire dicantur, ſed alter inſanire quidem, alter vero ſimpliciter male imaginari, nam vertiginoſis omnia in gyrum verti videntur, cum tamen immota maneant; ſuffuſis multa ſibi ob oculos verſari, cum tamen nihil illis objiciatur; ictericis omnia luteo colore infecta apparent, cum tamen omnia ſuo naturali colore donentur. In his ergo læſam eſſe imaginationem, & ex ſe conſtat, & omnes fatentur, ac, ſi libet vide Mercur. *lib.* 1. *pract. cap.* 11. & Maſſar. *lib.* 1. *cap.* 10. tamen neque vertiginoſi, neque ſuffuſi, neque icterici inter inſanos à quoquam connumerantur, aut unquam pro inſanis connumerati ſunt, quod minus eſſe deberet, ſi læſa tantum imaginatione homo inſanus evaderet.

7 *Secundo*, dormientes, licet compotes rationis non ſint, inter inſanos tamen non recenſendi, quia ratio in his ex naturali impedimento ſui juris non eſt. Fracaſt. *de Inteſt. lib.* 2. vel ſi inſanos dormientes dicas, non ob id dicendum, quia imaginatio male operetur; quis enim tam fatuus eſſet, qui hoc affirmaret? Imaginatio enim in ſomno maxime libera eſt, & tum naturæ ſuæ indulget, tum fortior in operando, tum rectius operatur, etiamſi ſpecies ſenſibilium rerum in ea aſſervatas irrationabili modo contempletur, etiamſi non entia cum entibus adjungat, etiamſi entia ipſa diverſa, ac contraria ratione inſpiciat, etiamſi ictu oculi in diverſa, ac inter ſe toto cœlo diſſidentia rapiatur, etiamſi impoſſibilia, ac miracula ſibi fingat; nullus enim in his error eſt ac nulla conſequen-
8 ter inſania, quia ex ſui natura eo pacto nata eſt operari. Et, ut cum Actuario loquar, *lib.* 1. *de act. & eff. ſpiritus enim. Tantum erroris, ac veſaniæ imaginationi (naturaliter) ineſt, ut quæcunque natura conceſſa non ſunt, ut efficiantur, ipſa ſibi libere fingat, & quidem in turpiſſima nos hæc errata conjiceret, niſi Ratio, quaſi ſpeculatrix, quadam inſanos hujuſce impetus acriter objurgans, velut ex ſpecula quadam nimietatem cobiberet*. Hæc Actuarius.

Tertio, ſi inſania, aut dementia quacunque po- 9
namus lædi imaginationem, jam procul omni dubio, uno ex his lædetur; nimirum quia vel diminute operabitur, vel depravate vel nullo modo: At nullo ex his modis læſa imaginatione, poteſt dici hominem inſanire. Patet primo de diminuta imaginatione, quam ſi in aliquib. diminutam reperiri contingat maxime erit in his, qui cæci ſunt, à natura præſertim; & ratio eſt, quoniam ſpecies phantaſiæ oblatæ per alios ſenſus, quam per vi- 10
ſum, non adeo ad vivum exprimere poſſunt rerum imagines: inter omnes enim ſenſus viſus longe magis diſtincta præſentat phantaſmata ſenſibilium rerum, ut Frac. *lib.* 1. *de Intel.* docet, & multo ante ipſum Hip. 1. *de vict. rat.* in his verb. *Acutæ enim ſunt animi ſenſationes, quæ viſione, & auditione percipiuntur, quæ vero tactu, tardiores, & facilius ſentiuntur*, maxime ad rem Horat. *in arte Poet.*

Segnius irritant animos demiſſa per aures,
Quam quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus.

Quæ etiam ſententia à Juriſconſultis in medium allata, præcipue autem à Roderic. *Pract. crimin Reg. tit.* 4. *c.* 6 *numer.* 2. & à Caſſan. *in Catal. pagina* 10. *com.* 25.

At cæcos quinam inſanos dicat? imo externa 11
cæcitas majorem interni oculi claritatem facit: *nam tunc quidem mentis oculus acute incipit cernere, cum primum corporis oculus vigorem ſuum amittere incipit*, verba ſunt Platonis *in Convivio*, *in Orat Alcib.* Secundo, imaginatio lædi poteſt depravate, at quomodo? Reſpondet Mercurial. *ubi ſupra*, & cum eo cæteri omnes, cum abſurda, & non exiſtentia imaginatur, vel cum imaginatur quidem exiſtentia, ſed diverſo, ac turpiori modo. At ſi hoc illud eſt, quod ſufficit ad inſanos homines effingendos, de nobis acta jam res eſt: ſiquidem 12
omnes ſimul ſæpe ſæpius inſanire neceſſe eſt, ut qui ſæpe ſæpius non exiſtentia imaginemur, & exiſtentia interdum non eo modo, quo ſunt. Quis eſt, qui non imaginetur interdum videre ſe volantem hominem, Centauros, Sphinges, Gorgones, ac quamplurima monſtrifica, & horibilia, quæ nec unquam in rerum natura fuerunt, nec futura ullo tempore ſunt; Imaginatio quippe libera 13
quædam facultas eſt, quæ ſpecies ſibi ab externis ſenſibus tranſmiſſas conſervat ac retinet; cum autem libuerit, ac qua ratione libuerit, eas contemplatur, componit eas ad invicem, etiamſi ſint incompoſſibiles, dividit, etiamſi ſint indiviſibiles; entia cum non entibus miſcet; neque tamen aberrat, aut ob id depravata dici poteſt, quia nullus in eo aſſenſus, neque ſuum munus eſt judicare, res hoc, aut illo modo eſſe, aut non eſſe, ſed ſimpliciter phantaſmata intueri. Non eſt igitur 14
quod quæramus modum rationabilem imaginandi, quia idem eſſet, ac ſi expiſcari piſces in aere, aut aucupari volucres in mari tentaremus. Non inſanit ergo imaginatio, ſed ratio, quonam enim pacto, ſalva ratione, quis inſanire poſſit? impoſſibile enim illud eſt, & ad rem factu impoſſibilem ſignificandam Terent. *in Eunuch. Act.* 1. *Scen.* 1. iis verbis uſus eſt:

—— *Incerta hæc ſi tu poſtulas*
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quam ſi des operam, ut cum ratione inſanias.

Denique imaginatio lædi poſſet per abolitionem, 15
ſed in quibus morbis aboleatur imaginatio, ego non video, nam alias ex Averr. *in libr de ſomn. & vig.* & ex cæteris Philoſophis habemus, nunquam, animali vivente, imaginationem aboleri. 16
Quod etiamſi contingere poſſe concedamus, maxime aboleri deberet in ſomno, & in ſoporiferis quibuſque affectib. & ratio eſt, quia in his paſſionibus ſenſus exteriores obligari, ac veluti vinculis detineri contingit, at cum ex his miniſtrentur ſpecies imaginabiles ipſi imaginationi, patet, quod his deficientibus, etiam imaginatio

deficiat neceſſe eſt; quin etiamſi velis, ſpecies per
longum tempus in imaginatione aſſervari, tamen ſi
hæ obliterentur, ſpes eſt in cæteris affectibus, quod
ex ſenſibus exterioribus reparari poſſint, quæ ſpes
deficit in ſomno naturali; at in his affectibus ra-
tionem, & memoriam lædi tradit Gal. *de loc. aff.
c.* 5 *claſſ.* 4 Non me latet autem, eundem Gal. *de
ſympt. diff. c. ult. claſſ.* 4. docuiſſe, in Caro, & Ca-
taleps, qui affectus ſoporiferi ſunt, aboleri imagi-
nationem; ſed hoc gratis dictum ex hoc colligere
poſſumus, nam quis hoc vidit, aut ex quibus id
ſcire poſſumus? num ab ipſiſmet ægrotantibus, cum
ſanati ſunt, at hi nullam rerum memoriam omni-
no ſervant, ut ex ipſomet Gal. patet, & eviden-
tius declarat experientia. Adde quod ex ipſorum
Medicorum univerſali conſenſu in ſimilibus affe-
ctibus capitis poſteriora læduntur; quanam ergo
ratione oblædi poteſt imaginatio, quæ in anterio-
ribus ſita eſt? nam ad id Mercurialis reſponſio
Tract. lib. 1. *cap.* 8. vana omnino videtur, neque quic-
quam rei difficultatem attingere; reſpondet nam-
que ille, quod etiamſi præcipue lædantur poſteriora,
tamen lædantur etiam cum his anteriora: ſed unde
hoc ille habeat, quod erat enucleandum, ſicco
pede tranſegit.

Ergo, *objiciet Medicus*, ex hac ſententia nullo
modo poterit lædi imaginatio; at quomodo non
lædentur interdum, ſi organo adjuncta eſt? ſi ergo
lædatur, doceas quemnam affectum efficiat imagi-
17 natio læſa, cum ex re inſaniam non generet. *Reſ-
pondeo*, ad efficentiam actus imaginandi requiri,
ſenſus externos, tanquam cauſas ſubminiſtrantes phan-
taſmata, non ſimul cum actu imaginandi, ſed an-
18 te; phantaſmata rerum ſenſibilium, ſpiritus ea phan-
taſmata recipientes, & locum, in quo fiat imagi-
natio. Jam vero quoad ſenſus, fallitur quidem
imaginatio, ſed cum falluntur ſenſus. Avicenna 3.
tractat. 3. *cap.* 9. ſed error hic non eſt reſpectu ima-
ginationis, ſed reſpectu ſenſuum. Quoad phantaſ-
19 mata imaginatio lædi non poteſt; quia phantaſ-
mata, ſi ſenſus bene diſpoſiti ſint, ad ipſam ima-
ginationem vivida, ac valida perveniunt, & res
20 ſenſatas ad vivum illi repræſentant. Neque reſpe-
ctu ſpirituum, aut loci, dixerim oblædi poſſe ima-
ginationem, quia & ſpiritus multitudo ingens in
ventriculis anterioribus cerebri in quibus viget ima-
ginatio, cum in iis fons ſit & origo omnium ſpi-
rituum animalium, & locus ampliſſimus & capa-
ciſſimus, ut teſtantur Anatomici omnes, & vide,
ſi libet, *Veſalium*, *Columbum*, *Laurentium*, & alios,
ita ut nec facile obſtrui, nec obrui poſſit, & ob id
ſapienter ab *Averroe* firmatum eſt, imaginatio-
21 nem nunquam quieſcere animali vivente ut ſupra
dixi. An vero aliquem alium oblæſionis modum
excogitare liceat, pro nunc non determino, cum
ſatis mihi illud ſit, ex imaginationis defectu, ac
errore nullam cauſari dementiam, cum ipſa per ſe
ſola errat, ſi modo unquam errat. Neque *obſtant*
exempla adducta, ut à Galeno *locis citatis* inter
Medicos, & inter Juriſperitos, à Menochio *Conſil.*
82. *à num.* 121. *ad plures ſeqq.* ex quibus probare ſe
credunt, oblædi interdum imaginationem in inſa-
nia, aut dementia quacunque, non oblæſa ratione:
nam ea exempla perpendenti clarum fiet, magis
facere pro noſtra ſententia, quam pro contraria.
Sume enim mihi *Theophilum* illum, de quo Ga-
lenus, qui cum ægrotaret, tibicines in angulo do-
mus extare imaginabatur, indeſinenter, ſemper,
& indefeſſe canentes, quos ut domo abiicere aſſi-
ſtentes enixe rogabat: in quo caſu, patet, *inquiunt*,
quod imaginatio erat læſa, quia imaginabatur ſe
videre ea, quæ non videbat, rationem tamen il-
læſam fuiſſe conſtat, quia recte inculcabat illos
eſſe domo detrudendos. At ergo ſi ratio, *inquam*,
in illo integra fuiſſet, & errorem imaginationis,
tanquam ſuperior potentia cognoviſſet, & tunc
inſanus non fuiſſet, ut vere erat: An non ratio
in ſuo vigore perſiſtens judicare poterat, imagina-
tionem errare? nam nonne præter rationem erat,
ut moleſti illi tibicines, indeſinenter, injuſſi, ac
ipſo ægroto invito, & eorum cantum faſtidien-
te, canerent; an non ratio dictare debuiſſet, eſſe
ſibi amicos, ac ſervos, qui, re ita ſe habente, in
tantula re ſibi morem gererent, impudentes illos
tibicines domo exire compellentes? at quia ratio
ſana non erat hæc minime dijudicare potuit, ſed
errorem imaginationis ſecuta, vel potius quæ re-
præſentabat imaginatio pro veris acceptans, & quia
læſa, vera à falſis diſtinguere impotens eviden-
tiſſimum ſuæ valetudinis ſignum præbuit. Nam 22
etiamſi Medicis lædi imaginationem concedam, ta-
men homo inde inſanus non fit, niſi quouſque
præſentato falſo quodam phantaſmate ipſi rationi,
illa falſitatem illius non agnoſcat, ſed pro vero ac-
ceptet; itaque facta præſentatione hujus phantaſ-
matis, tibicinum nimirum canentium, & acceptato
à ratione pro vero, & veram rem præſentante,
jam ratio formata hac propoſitione: Tibicines ſunt
in angulo domus aſſidue canentes, & me ſummo
tædio afficientes, elicit concluſionem, illos eſſe
domos abiiciendos. In quacunque enim dementia,
in qua falſæ imaginationes ægrotis præſentantur,
intellectus ſemper diſcurrit, non ſemper tamen 23
uno modo, ſed aliquando exemplo, interdum En-
thymemate, alias Inductione, quin imo etiam &
Syllogiſmo utitur; ſemper tamen vel ex falſitate
præmiſſarum falſum concludit, falſitatem autem
non cognoſcit, quia non ſana eſt; vel ex non ne-
ceſſario neceſſarium, & plurimum quidem, idiotæ
præſertim, viles perſonæ, ut earum natura eſt,
Exemplo, aut Enthymemate decipiuntur. Ab exem- 24
plo, ut facta hac phantaſia amici mei aſſumentis
medicamentum, & pereuntis, & formata propoſi-
tione, amicus meus aſſumpſit medicamentum ægro-
tans, & mortuus eſt, deducit hanc concluſionem:
Ergo ſi ego aſſumam medicamentum, moriar; &
tunc melancholicus obſtinate in ea opinione perſi-
ſtit, & renuit aſſumere medicamentum. Ab En-
thymemate, ut formata hac propoſitione, & pro
vera ab intellectu acceptata: Plerique in hac domo 25
commorantes mortui ſunt; Ergo & ego, qui in
eadem domo habitavi, mortuus ſum; formato ergo
hoc Enthymemate, in ea opinione figitur, ſe mor-
tuum eſſe.

Inductione quoque utens decipitur intellectus, 26
ut ſi quotquot viderit homines, ſub ſpecie inimici-
tiæ Phantaſia acceperit, quæ præſentata ipſi Intel-
lectui minime ſano, argumentatur ſic: Hic & iſte,
& ille alter & alter ſunt mihi inimici; Hi autem
ſunt omnes homines: Ergo omnes homines ſunt
mihi inimici. Ex hac Inductione deceptus Melan-
cholicus, hominum aſpectum fugit, mortem ſibi
ab omnibus parari timet, neminem ad ſe appro-
pinquare permittit. Denique etiam ſyllogizans 27
decipitur Intellectus, nam & Syllogiſmo, ut in
cæteris quibuſque falſa à veris non diſcernit; præ-
ſentato ergo hoc phantaſmate ſui ipſius mortui,
& verum exiſtimans, ſic ſyllogizat: Mortui non
comedunt, non loquuntur; Ergo mortuus ſum:
Ergo mihi non comedendum, non loquendum:
vel præſentato hoc alio, ſcilicet ſui ipſius naſum
habentis prælongum, ac turpem, argumentatur
hoc modo: Quæ impedimento ſunt, ac turpia
membra, recidenda; Naſus eſt mihi prælongus, tur-
pis, & qui mihi impedimento eſt, Ego naſus mihi
præcidendus; & ſic de cæteris: Ex quibus vides qui-
dem, Intellectum optime diſcurrere, ut contrariæ
ſententiæ fautores fatentur, at non in hoc conſiſtit 28
error, ſed in eo, quod non cognoſcat verum à fal-
ſo; quanquam enim hoc phantaſma falſum ſit, quod
ego ſim mortuus, & quod habeam naſum turpem,
aut prælongum, reſpectu Imaginationis, ut dixi,
hoc error non eſt, ſed reſpectu ipſius Intellectus, &
Rationis, quæ cum potentia ſit ſuperior debens di-
ſtinguere falſa à veris in hoc caſu non poteſt quod
male affecta ſit. Et verum quidem eſt, errorem
eſſe in imaginatione, quæ falſa imaginatur, ſed
ipſa non errat, quia neque negat, neque affirmat,
ſed fixatur tantum in ſimplici contemplatione phan-
taſmatis, quod, cum intellectus ſanus eſt, falſum
agno-

agnoſcens ; errorem imaginationis diſtinguit di-
cens: Ego imaginor, me mortuum eſſe, cum non
ſim; quamdiu ergo in ea cognitione perſiſtit Ratio,
homo non inſanit, ſed quamprimum phantaſma
illud pro vero acceptat, veramque credit eam Pro-
poſitionem: Ego mortuus ſum; tunc manifeſte in-
ſanit, quia ex falſa imaginatione argumentatur,
deducens neceſſarium à non neceſſario, & ex Præ-
miſſis falſis, aut ex alterutra male omnino con-
cludens. Quippe cum conſentiat falſæ imaginatio-
ni, ubi diſſentiendum eſſet, vel diſſentiat, ubi co-
ſentiendum eſſet veritati.
29 In quacunque ergo dementia *Ratio* oblæditur:
30 *diminutione* quidem, cum ſpiritus pauci ſunt, unde
fatuitas oboritur, quia ex paucitate ſpirituum non
poteſt mens aſſequi ea omnia quæ aſſequenda eſ-
ſent, vel cum craſſi ſunt, ac turbidi, & tunc dif-
31 ficulter moventur, unde ſtupiditas aut ſtultitia ena-
ſcitur, vix enim ad operationem ſpiritus apti ſunt.
Deperditione Ratio oblæditur in mania, in furore,
& hujuſmodi dementiæ ſpeciebus, quia nimirum
motus turbulentus & agitatio indeſinens in ſpiri-
tibus non ſinit mentem ullum formare diſcurſum,
qui requirit præſentationem ſpecierum ordine quo-
dam certo & rationabili; quibus accedit eorun-
dem ſpirituum impuritas, & offuſcatio, ex quibus
32 ſpecies turbidæ, ac minus claræ menti offeruntur.
Depravatione porro læditur *Ratio*, cum ſpiritus
non ſecundum totum, ſed ſecundum partem pra-
vi ſunt, craſſi, turbidi, melancholici; hi enim
recipientes falſas rerum quaſdam ſpecies à phan-
taſia oblatas, pertinaciter retinent, quia craſſi,
quia turbidi, quia melancholici, ex his forman-
tur falſæ Propoſitiones, ex quibus Ratio falſum
concludit.
33 Imprimuntur autem falſæ rerum ſpecies in his
ſpiritibus, an illico quidem, ſed pluries itera-
ta præſentatione falſis phantaſmatis ab imagina-
tione; ex quo Intellectus ſpeciem non ſenſatam
elicit, & hac ſpecie illi aſſidue præſente ob rurſus
iteratam falſam imaginationem, jam Intellectus du-
bitare incipit, an verum ſit phantaſma, necne, ut
puta, an vere defunctus ſim, an naſum habeam
prægrandem; quæ rudimenta quædam dementiæ
ſunt, cum dubitet Intellectus de his, de quibus
certitudinem habet in contrarium. Cum vero diu
dubitavit Intellectus, & adhuc continuatur præ-
ſentatio phantaſmatis, tunc jam incipit aſſentiri
falſis, vel diſſentire à veris, & Propoſitionem for-
mat: Vere ergo mortuus ſum, vel vere ego naſum
prælongum habeo; & tunc manifeſte apparet in-
ſania. Ulterius quoque Intellectus diſcurrit ſuper
ea Propoſitione, utens argumento aliquo ex illis
modis, quorum ſupra meminimus, & tunc fit ejus
rei opinio. Aſſervatur porro dehinc ejus falſitatis
ſpecies in memoria, ex cujus recurſu ad Intelle-
ctum novus formatur diſcurſus, & hoc pacto ex
iteratis actibus fit certitudo, ac falſa ſcientia ejus
34 rei, quam è mente tollere difficillimum, quia qua-
ſi habitum acquiſivit Intellectus quo difficulter ex-
35 ſpoliari poteſt. Et ut hæc omnia exemplo illu-
ſtrentur, ſciendum, non aliter evenire inſanienti-
bus, quam dormientibus: nam dormientes cum
primum ſomno prehenduntur, nihil pene ſom-
niant, ob multitudinem quippe vaporum, & eo-
rum turbulentiam, ac craſſitiem, atque tunc dor-
mienti furioſus, ac maniacus ſimilis eſt; quia
quemadmodum dormiens nullum videt phantaſma
ex iis, quæ imaginatio aſſervavit, ſic & furioſus
nihil omnino diſcurrit, ſed ratione penitus orba-
tus exiſtit; & quemadmodum dormiens illa motus
turbulentia ceſſante, ſomniare incipit, ſed miracu-
la, ac impoſſibilia videt, ſic etiam inſanientes multa
ſibi perſuadent, quæ in rei veritate non ſunt. Tan-
dem quietem agente etiam vaporum omni elevatione
ad cerebrum, tunc dormiens clariora omnia videt,
ac vero magis ſimiliora, atque tunc Melancholicis
ſimilis fit qui pene omnia ut vere ſe habent, co-
gnoſcunt, in paucis quibuſdam ſolum aberrantes,
de quibus vide Laur. *in lib. de Melanchol. cap. 6.*

*Sed quonam pacto bruta inſaniunt, in quibus nul-
la experitur ratio?* inſanire autem bruta patet. Plut.
in lib. de induſtr. anim. canes, cæteraque quædam ani-
malia rabiem incurrentia manifeſtiſſimè inſanire di-
cit, unde probat, illa rationis non eſſe expertia.
Alia etiam nonnulla ebrietatem incurrere, notat
Athenæus *Dipnoſoph. lib.* 10. *c.* 9. præcipue autem pi-
thecum & elephantem, non ſecus ac homines, vi-
no ebriari prodit, alia vero aliis, ut aſinus ex uſu
ferulæ. Memorant de Hippomane, quam come-
ſtam equas in furiam agere dicunt, de qua re
Theoc. *Idyll.*

*Hippomanes planta eſt apud Arcades, qua concita-
ta omnes*
Et Equuli inſaniunt in mentibus, & celeres equæ. 36

Quanquam Hippomanes apud Ariſt. 6. *de hiſt. anim.*
c. 22. Plinium *lib.* 8. *c.* 42. *&* *lib.* 28. *c.* 21. Virg. 4. *Georg.*
& 4. *Æneid.* & Columellam *lib.* 6. *de Re Ruſt. c.* 27
non eſt planta, ſed aliud quid. Videatur de hac
Juriſconſultus Kuibert. *Quæſt. Sabat. c.* 16. *n.* 12 Satis 37
illud nobis eſto, inſaniam etiam in bruta cade-
re, licet rationis expertia ſint, & tritum ac fre-
quentiſſimum eſt, quod canib. rabientib. evenit, qui
in rabie dementiunt; quod minime eveniret, ſi
omnis inſania eſſet defectus & oblæſio rationis.
Dicamus ad id, quod in brutis eſt potentia quæ- 38
dam ſupplens rationis defectum, quæ vera à falſis
diſtinguere poteſt, & ex hujus læſione, quæ pro-
portione reſpondet ipſi rationi in homine, fieri
inſaniam, ſignum eſt, inſaniam non cadere in om-
nia Animalia, ſed in ea tantummodo, quæ exi-
ſtimativa ſunt prædita, quod experientia docet.
Demonſtratum ergo jam ex his eſt, in quacun-
que dementia rationem vel per ſe, vel ſimul cum 39
aliis læſam eſſe, neque abſque ejus læſione poſſe
hominem inſanum effici. Breviter nunc, ac uni-
verſaliter dicamus, quemnam læſionis gradum in
unaquaque dementia attingat, nam in particularib.
quæſtionib. id particularius diſputabitur. *Primo* ergo 40
diminuitur, ac exiguam patitur oblæſionem Intel-
lectus in Imperitia, ſeu Ignorantia (non loquor au-
tem de Imperitia, & ignorantia, prout opponitur
habitui contrario, ſed de ea, quæ defectus quidam
eſt, ac quædam Intellectus ignavia, ut dehinc patebit)
magis diminuitur in fatuitate, ſed & in hac, ut in cæ-
teris omnibus, major, & minor apparere læſio ſolet.
Tertium locum obtinet oblivio, ſeu memoriæ ſimul 41
cum ratione diminutio. *Quartum* locum obtinet Sto-
liditas, ſeu Stultitia. *Depravatur* ratio modice in ani-
mi vehementibus, ac ſubitaneis paſſionibus, in ſim-
plici delirio, in levi ebrietate, *mediocriter* in comate
vigili, in minus levi delirio, & ebrietate, in ſynco-
pe, in ſuffocatione, ex utero non multum pertinaci,
& in aliis. *Multum* depravatur in Amore, in Me-
lancholia, ejuſq; quibuſcunque ſpeciebus; in phreni-
ticis, in rabioſis, hoc eſt, à cane rabido commor-
ſis, in furentib. ex utero, & hujuſmodi. Denique *de-
perditur* ratio in furentib. maniacis, ſoporoſis omni-
bus, & aliis, de quibus ſigillatim dicturi ſumus.

SUMMARIUM.

1 *Ratio diminuitur ex ætatis defectu.*
2 *Puerorum intellectus imperfectus, & rudis.*
3 *Pueri, cur tranſacto decimo quarto anno ad multa admittantur.*
4 *Minorem viginti quinque annis ad inferiores quoque dignitates non aſſumi, cur voluerint leges.*
5 *Dignitas quando major, tanto major ætas in eligendo requiritur.*
6 *Dignitas major majorem prudentiam requirit.*
7 *Prudentia habetur per experientiam, quæ indiget tempore.*
8 *Mulieres propter honeſtatem à quibuſdam eliminantur, & propter rationis defectum.*
9 *Mulier habet conſilium invalidum.*
10 *Imperfectio Intellectus in fœminis magis ſimilis eſt fatuitati, in pueris vero Amentiæ.*
11 *A quibus eliminentur fœminæ propter Intellectus imperfectionem.*

12 *Conditio fœminarum in pluribus rebus deterior, quam virorum.*
13 *Mulieri propter imperitiam ſuccurritur.*
14 *Mulier habet Intellectum perfectiſſimum, & ad omnia habilem, dic ut n. ſeq.*
16 *Mulieres ad omnia viris ſunt imbecilliores.*
17 *Mulieres nendo, ac texendo vix ſufficiunt.*
18 *Plures mulierum impefectiones, & n. ſeq.*
20 *In ſenio confectis ratiocinatricis partes omnes diminuuntur.*
21 *Senes indociles.*
22 *Memoria diminutio ſenectutis adventum ſignificat.*
23 *In ſenibus, quæ ſint interdicenda.*
24 *Senes ſi omnino fatui evadant, quomodo tractandi.*
25 *Quo tempore diminuatur ratio in ſenibus.*

QUÆSTIO V.

De rationis diminutione ex defectu Ætatis, & Sexus.

1 RAtio non modo ex verborum culpa non inte-
gra reperitur, ut in perfecto viro requiritur,
ſed etiam ex *ætatis defectu*, quia nimis tenera,
vel nimis jam præcipitata, & ex defectu ſexus,
quia fœmineus. Quamobrem cum hæc rationis di-
minutio pueris, decrepitis, ac mulieribus familia-
ris ſit, de his primum agere hìc decrevi. Neque
miretur quiſquam, quod tales inter dementes con-
numerem, cum vere dementes non ſint; quia id
ex eo effectum eſt, quod finis intentus in hoc ti-
tulo is fuerit, ut de omnibus his tractatio inſtitue-
retur, qui ex rationis, & Intellectus vel naturali,
vel accidentali defectu à Legibus ad nonnulla pe-
ragenda non admittuntur, & ob idipſum favorem
ab illis reportant, &c. ex hoc ergo *cap.* jure in hoc
titulo tales comprehendi nullus inficietur; de illis
2 tamen brevibus agendum eſt, quod alias de iis ipſis
diſſeruerim. Primo autem loco occurrunt *pueri*,
quorum Intellectum eſſe imperfectum, ac rudem,
ea ætate durante, & cunctis notum eſt, & proba-
vi *lib.* 1. *harum quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 4. *n.* 14. *ad plures ſeqq.*
ubi etiam, & ad quem uſque ætatis terminum ea
intellectus imperfectio in ipſis duret, ut ab omni-
bus pene actibus civilibus celebrandis eliminentur,
& in pœnalibus, ubi deliquerint, veniam ea de
3 cauſa impetrent, pertractavi. Cur vero, tranſacto
decimo quarto anno, ad multa quidem admittan-
tur, ut ad Teſtamenti confectionem, ad religio-
nis ingreſſum, ad matrimonium, & in iis, quæ
ad bonorum adminiſtrationem peculiariter perti-
nent, immiſceri non permittantur. §. *Maſculi In-
ſtitut. de Curat* rationem habes *ibid. quæſt.* 6. *nu.* 87.
4 *& ſeq.* Putaverim porro Canoniſtas non modo
conſideraſſe hanc intellectus imperfectionem, cum
nolunt aſſumi ad inferiores quoque dignitates eum,
qui annum 25. non attingit, ut ad curam anima-
rum, & Parochialium Eccleſiarum, ſed conſide-
raſſe etiam aliqualem perfectionem, à qua cum il-
li deficiant, vel deficere præſumantur, ut pluri-
mum, non mirum eſt, ſi ad ea, quæ diximus, ab
ipſis non admittantur, *cap. cum in cunctis de elect.
& elect. poteſt, & ibi* Bald. *num.* 12 & quod hoc
5 veritatem habeat, videmus, quod quanto dignitas
major exiſtit, eo major ætas in eligendo ab ipſis
6 requiritur, de qua re vide Graz. *de Benef. part.* 7.
c. 4. & hoc non injuria; quia major dignitas ma-
jorem requirit prudentiam, major autem pruden-
7 tia ex majori ætate habetur, quia ex experientia,
quæ indiget tempore.

8 Cæterum *mulieres* non ſolum ex eo, quod pro-
pter honeſtatem dicitur, à quibuſdam eliminantur,
ut patet *ex l.* 1. §. 2. *loco ff. de Poſtul.* veluti ex pu-
blici officii adminiſtratione, ut per *l. ff. de Reg. Jur.*
ſed etiam ex eo, quod ad multa non ſufficiunt,
9 ob earum intellectus imperfectionem, quia Mulier
conſilium habet invalidum, Hypol. de Marſil. *ſingul.*
450. *nu.* 4. Malvaſ. *conſil.* 65. *nu.* 15. *vol.* 1. Tiraq. ex
Ariſt. *de leg. connub. l.* 1. *nu.* 70. quod ex imbecilli-
tate caloris illis evenit; unde nota, quod imper- 10
fectio Intellectus fœminarum magis ſimilis eſt fa-
tuitati, quia ex depauperatione ſpirituum; imper-
fectio vero intellectus in pueris magis ſimilis eſt
amentiæ; quia ex multitudine humiditatis obruen-
tis ipſos ſpiritus, unde & ad cætera omnia, in qui-
bus ſpiritibus animalibus, ut inſtrumento opus eſt,
infirmiores exiſtant, ut alias ex Galeno dixi. Mu- 11
lieres ergo ob eam Intellectus imperfectionem à
quibuſdam prohibentur, ut eſſet, exempli gratia,
à teſtimonio dicendo in quibuſdam caſibus, ut per
l. Qui Teſtamento: §. eum qui, ff. de Teſtam. à tu-
tela adminiſtranda, ut per *l. fin. ff. de tutelis*, tan-
demque, licet aliæ cauſæ memorentur, hæc ipſa
intellectus invaliditas in cauſa ſimul eſſe poteſt, 12
ut conditio fœminarum, in quamplurimis rebus
deterior ſit, quam virorum, *ut l. in multis, ff. de
ſtatu hominis*, quarum multas recenſet Gloſ. *ibid.*
Imo & propter eam ipſam cauſam favorem quo- 13
que à Legibus reportant; nam propter imperitiam
mulieri ſuccurritur, ut dicit *l. De die, §. ſi ſervus,
ff. qui ſatisdat. cogantur*, ut mitius puniuntur, *ut
ex l. ſenſu*, & Bald. docet ex noſtris Jo. Alph.
in ſpec. Med. Chriſt. lum. 2. *verſ. Patres autem*,
pag. 60.

Dubitari tamen poterat, an *hæc ex ratione pa-* 14
trata cenſeri debeant, & Juſtitiæ conſona; cum alias
mulieres perfectiſſimum habeant Intellectum, &
ad omnia ſtudia, tam practica, qnam ſpeculativa,
etiam ea, quæ corporea dexteritate, ac virtute
indigent, aptiſſimum; ac profecto, Platone Judi-
ce in ſua Republica, Mulieribus maximam infer-
ri injuriam confitendum eſſet, cum & ad publica
munera exercenda, & ad omnia, ad quæ viri apti
ſunt, ſufficere & ipſæ poſſint, præcipue ſi bonis
artibus, ac diſciplinis imbuantur. (Vide *Bevero-
vicium* de perfectione ſexus fœminei, & *Strauſ-
ſium* in fœtu Muſſipontano.) Veruntamen neque
in Platonis Republica verſamur, neque, ſi in ea
verſaremur, pares fortaſſe in rebus agendis mulie-
res unquam viris ullo ſæculo eſſe poſſent, cum 15
vel ipſo Platone teſte 4. *de Republic.* ad omnia vi-
ris imbecilliores ex ſua natura ſunt. Cæterum ab 16
Imperatoribus noſtris recte leges haſce contra fœ-
minas latas fuiſſe omnino aſſerendum, quippe
quæ nendo, ac texendo vix ſufficiant, nec ullo li-
beralium artium ſtudio ullæ, niſi de raro capian-
tur; ſi quæ autem ſimilibus ſe tradat ſtudiis, vix 17
effugiat, quin honeſtatem ſuam (qua orbata ne
flocci quidem fœmina facienda eſt) periculo evi-
denti ſubjiciat, ac de facto deturpetur, non ſine
ratione apud cæteras honeſtas fœminas, & apud
ipſos viros male audit. Prætercam pleraſquæ alias 18
fœmineas fœminarum imperfectiones, ob quas à
multis excluduntur, quas vide apud Caravit *in comm.
ſuper. Rit. Magn. cur. Rit.* 1. *n. & ſeqq. & ibi adden.* eas
autem imperfectiones, aut earum plurimas, ex in-
tellectus imperfectione ipſas ſortiri non ambigen-
dum; ob eam enim cauſam à paſſionibus veluti 19
bruta facillime, ac nullo negotio evincuntur, ira-
cundæ enim ſunt loquaciſſimæ, avariſſimæ, & ne
omnia earum vitia recenſeam, uno verbo me ex-
pediam, ſi dicam, omnino ipſas ab humani intelle-
ctus perfectione, qua viri donati eſſe ſolent, deficere.

Cæterum in *ſenio* confectis omnes ratiocinatri- 20
cis animæ partes diminui patet, quamobrem cum
eam ætatem viri attingunt, indociles cenſentur, 21
unde eſt illud Theognidis: *Ne doceas me, ætas
jam facit indocilem*, & illud Plauti *in Mercat. Act.*
2. *Scen.* 2.

Senex cum exemplo eſt, jam nec ſentit, nec ſapit,
Ajunt ſolere eum rurſum repueraſcere.

Et recte quidem partis ratiocinatricis, & memo- 22
riæ diminutio ſenectutis adventum adminiculari
dicitur. Arnold. Villanov. *de retard. ſenect. cap.* 2.
Faciunt autem ad hæc ipſa ea, quæ adduxi *lib.* 1.
harum quæſt Med. quæſt. ult.

Quia tamen non omnes ſenes uno modo lædi vi-
dentur ſecundum rationem, idcirco dicendum vide-
tur, quod in his, in quibus quædam tantummodo
igna-

ignavia, ac tarditas memoriæ & Intellectus eſt, ex
23 caloris, ac ſpirituum depauperatione, paucula quę-
dam interdici deberent, ea nimirum, quæ omni-
no ſanum, ac bene valentem & vividum intelle-
ctum requirunt, ut publici officii adminiſtratio, &
alia hujuſmodi. In cæteris autem nullum interce-
24 dere poteſt dubium. At ſi eo fatuitas deveniat, ut
memoria, ac ratione ob ætatem deſtitui videan-
tur, nullus dubitare debet, quod in illis locum ea
omnia habeant, quæ in veris fatuis procedunt (de
quibus in ſequentibus pleniſſimam habebimus tra-
ctationem; ita enim jubet Plat. 11. *de Rep. paulo
ante finem*, in his caſib. agendum.
25 Quonam vero tempore diminui conſueſcat ratio,
ac memoria in ſenibus, decidi firmiter non poteſt:
nam pro temperamentorum varietate, aliiſque ac-
cidentibus varia ejus rei tempora exiſtunt: qui-
dam tranſacto ſexageſimo, alii nonniſi ſeptuageſi-
mo, ſunt & qui nullo modo, vel leviuſcule tan-
tum lædi comperiantur. In pluribus, quod præci-
pue attendendum eſt, terminus ſeptuaginta anno-
rum in ea re eſſe ſolet, quamobrem & ob hanc
ipſam cauſam, & ob corporis ſimul valetudinem,
tunc temporis à muneribus publicis excuſantur, à
tormentis immunes ſervantur, & in delictis le-
vius puniuntur, ut latius dixi *lib. 1. quæſt. ult.*

SUMMARIUM.

1 *Animi vehementes paſſiones rationis uſum diminuunt.*
2 *Vehementibus animi paſſionibus detenti non recordantur eorum, quæ egerint in paſſione conſtituti.*
3 *Amor, Ira, ac Timor præ cæteris animum turbant.*
4 *Excandeſcentia eſt iræ propago, & affect. iræ ſimilis.*
5 *Ira fervor caloris in corde.*
6 *Nullam differentiam faciunt Juriſconſulti inter Iram & Iracundiam.*
7 *Ira circa res magnas, Iracundia circa parvas; & Irati magnanimi, Iracundi puſillanimes.*
8 *Ira eſt ſolius hominis ratione utentis, Iracundia etiam brutis communis.*
9 *Ira virtus quædam eſt.*
10 *Ira cum manſuetudine juncta eſſe poteſt, & n. 13.*
11 *Ira ſequitur rationem, & n. 26.*
12 *Ira duplex, humana, & ferina.*
14 *In ira cur lædatur ratio.*
15 *Irati non ſunt in plenitudine intellectus.*
16 *Imperium iræ continere eſt impoſſibile.*
18 *Actus ab irato celebrati, an irriti.*
19 *Factum aut dictum calore iracundiæ non tenet.*
20 *Delicta calore iracundiæ perpetrata, mitius puniuntur.*
21 *Quæ conditiones requirantur, ut ira delinquentem excuſet.*
22 *Prima cauſa excuſationis in delinquente ex ira.*
23 *Secunda cauſa.*
24 *Votum calore Iracundiæ non tenet.*
25 *Delinquens in ira an excuſandus.*
27 *Ira unde fiat.*
28 *Anima fruitur, animoque indulget Ira.*
29 *Juſtum dolorem temperare eſt difficile.*
30 *Quod iræ reſiſtit, triſte eſt, & violenta ejus cohibitio.*
31 *Ira a culpa excuſat.*
32 *Ratio dictat, proprium honorem ſervandum.*
33 *Infamia æquiparatur morti.*
34 *Nullum genus hominum a ratione magis diſtat, quam iracundi.*
35 *Iratus, an teſtificari poſſit de his, quæ vidit in ira conſtitutus, dic. ut num. ſeq.*
37 *In timore ratio vacillat.*
38 *Timor eſt expectatio mali imminentis.*
39 *Quod metus cauſa fit ratum non habetur.*
40 *Metus qualis eſſe debeat, ut juſtus dicatur.*
41 *Timentes non habent intellectus plenitudinem.*
42 *Velle non dicitur, qui metus cauſa vult.*
43 *Timoris duæ ſpecies.*
44 *Pudor eſt timor ne mali putemur.*
45 *An, quemadmodum ex timore, ſic ex pudore irrita nonnulla habeantur.*
46 *Timor infamiæ non comprehenditur in edicto, loquente de Timore imminentis mali.*
47 *Iratus cur a culpa excuſetur.*
48 *Quiſque tenetur ſuum honorem uſque ad mortem tueri.*
49 *Metus infamiæ eſt metus cadens in conſtantem virum.*
50 *Timor amiſſionis honoris æquiparatur timori mortis.*
51 *Intereſſe honoris majus, quam quodlibet aliud.*
52 *Tam ira, quam timor rationem turbant.*
53 *Timor infamiæ non ita vehemens, neque ſubitus; cauſam vide num. ſeq.*
55 *Nobilis multo magis commovetur ex timore infamiæ quam ignobilis.*
56 *Mali mores intellectum depravant.*
57 *Homines in malis moribus habituati non habent circa ea, quæ tales mores reſpiciunt, integrum rationis uſum.*
58 *Conſuetudo vim habet Naturæ.*
59 *Mulieri injurioſæ bonorum adminiſtratio interdicitur.*
60 *Mulier ex impetu luxuriæ rationis minime compos eſt.*
61 *Prodigus a multis actibus prohibetur.*
62 *Prodigus teſtari non permittitur.*
63 *Prodigus diſcretione caret.*
64 *Prodigus ſua bona adminiſtrare non poteſt.*
65 *Prodigus non poteſt vendere etiam cum juramento.*
66 *Prodigus prohibetur eligi.*
67 *In vitiis habituati cæcutiunt circa ea, quæ ad talia vitia pertinent.*
68 *Rationis depravatio ex pravitate morum non excuſat a pœna, neque a culpa.*
69 *Nullus, niſi ſponte malus.*
70 *Voluntas ſecundum Naturam boni eſt.*
71 *Virtus & vitium voluntaria ſunt.*
72 *Nulla neceſſitas ad mala perpetranda nos cogit.*
73 *Natura hominis prona ad malum.*
74 *Homo non fit ſponte malus.*

QUÆSTIO VI.

De Rationis læſione ex Animi paſſionibus, & pravitate Morum.

IN ſuperioribus quæſtionibus viſum in univerſali eſt, quot dementiæ genera ſint, ac quonam modo, ac quantum illis Intellectum lædi contingat; nunc eadem in particularibus repetenda, ac particularibus caſibus applicanda; pro diverſitate namque in particularibus conſiderata à legibus multa permittuntur, multa denegantur, in aliis quoque favorabiles exiſtunt; *permittunt* enim, aut *denegant* contrahere, exempli gratia, ſua bona adminiſtrare, donare, teſtimonium dicere, teſtamentum condere, publica officia adminiſtrare, feudis ſuccedere, ad ſacra promoveri, in ſacris adminiſtrare, beneficia obtinere, vel reſignare, Religionem ingredi, Matrimonio jungi, Thorum conjungere, vel diſjugere. *Favorabiles* demum exiſtunt in pœnis infligendis, in privilegiis concedendis, & ſimilibus. Cum ergo in ſingulis horum, cæterorumque actibus exercendis, modo ſanus omnino Intellectus requiratur, modo nullus, modo mediocriter ſanus, ac in dementiis Ratio aliquando omnino ægrotet, interdum affatim deperdatur, aliquando vero tantiſper à naturali ſtatu diſtet, videndum qui actus, in quibus dementiis celebrari per leges permitti debeant, qui denegari; in qua dementia favorem exportare poſſit demens, in qua non.

Ac ut originem à levioribus ſumamus, primo ſeſe nobis offert ea intellectus & rationis perturbatio, quæ ab *animi paſſionibus vocatis* contingere
ſolet: præter morbos enim, qui in nobis rationa-
lem animæ partem depravare, ac aliquo modo læ- 1
dere apti ſunt, etiam eas paſſiones, præcipue ſi ſu-
bitaneæ, ſi vehementes ſint, idem operari notiſſi-
mum eſt, & manifeſtiſſime oſtendere poteſt expe-
rientia, omnes enim, qui ſimilibus paſſionibus de-
tinentur, interdum nullo modo recordantur eo-
rum, quæ tunc egerint, ut teſtatur etiam Galen.
2. *de mot. muſc. c. 6. cla.* 1. quinetiam & ſenſibus 2
ipſis exterioribus decipiuntur; ut de Iratis dicebat

Averr. *in Paraphr. lib. de ſenſ. & ſenſ. in princ.* & de his, qui timore afficiuntur vehementi, dicit Fracaſt. *de Intellect. libr.* 2. qui aliquando, quod ante oculos habent, non vident, & id quod eſt unum, duo illis apparet; quæ omnia non aliunde eveniunt, niſi ex vehementia motus in ſanguine, ac ſpiritibus, unde & ipſos animales ſpiritus perturbari contingit, qui rationi, Memoriæ, Imaginationi, ac reliquis facultatibus aſſiſtunt.

Licet autem animi paſſiones pro varietate objectorum diverſificentur, ac plures exiſtant, ad diverſas Animæ partes pertinentes, de omnibus tamen ſermonem habere præſentis loci non eſt, ſed de illis tantummodo, quæ cum inter cæteras vehementiſſimæ ſint, præ cæteris etiam uſum rationis aut adimere, aut ſaltem interturbare conſueverunt: eæ ſunt *Amor*, *Ira*, & *Timor*; de Amo-
3 re autem cum plura ſeorſim dicere paratus ſim, pro nunc plura non addam, ſed de aliis duabus loquar, ac primum de *Ira*, cujus propago excandeſcentia eſt, vel affectus Iræ ſaltem valde ſimilis. Nam Iracundiæ Ariſtot. *in libel. de virtut.* tres
4 ſpecies faciebat, Excandeſcentiam, Sævitiam, & Vecordiam: tam Ira autem, quam Excandeſcentia furoris nomine inſignitur, & de Ira patet apud omnes, & tritum eſt illud Horatii;

Ira furor brevis eſt.

De excandeſcentia autem patet apud Gal. *lib. de cogn.*
5 *ac cur. anim. morb. c.* 5. *claſſ.* 2. Eſt autem Ira fervor caloris in corde, ut idem Gal. teſtatur *lib.* 2. *de ſanit. tuend. c.* 9. & ante illum Ariſt. 1. *de Anim. text.* 15. & probatur etiam Fracaſt. *lib. de Sympath. & Antipath. cap.* 21. Aliis autem, ut Plut. *in lib. de virt. mor.* Ira eſt libido quædam vindictæ. Illud vero adnotandum præcipue videtur, Juriſconſultos nullam facere differentiam inter Iram, & Iracundiam,
6 & Iracundum & Iratum, cum tamen Gal. *comm.* 2. *in primis de morb. vulg. text.* 78. *claſſ. tertia*, & Valleſ. *in* 6. *ſect.* 4. *text.* 22. non ſolum differre, ſed affectus etiam contrarios eſſe voluerint, ſiquidem Ira
7 non eſt, niſi circa res magnas, ac magni momenti, vel quæ tales ſe offerant Iraſcibili: Iracundia vero circa puſillas res eſt, ac minimi momenti, & hinc eſt, quod Irati magnanimi ſunt, Iracundi vero puſillanimes, ut idem Galen. *ibid.* tradit, & quod majus quid eſt, etiam temperamento differunt; nam Iracundi frigidi ſunt, quod mulieres indicant, & notat Valleſ. *in prim. Epidem. Sect.* 3. *text.* 32. Irati autem calidiſſimi. Præter hæc Ira
8 quidem ſolius hominis ratione utentis propria eſt; vel Seneca ipſo teſte *lib* 1. *cap.* 3. *de Ira.* Iracundia
9 vero communis illi cum pueris & beſtiis, ac perſonis abjectis & vilibus, ut mulierculæ ſunt. Gal. 5. *de Placit. Hipp. & Plat. cap.* 17. *in fin.* & ex Juriſconſultis Tiraq. *de connub. Gloſſ.* 1. *part. quæſt. num.* 184. Quamobrem de Claudio Imperatore hæc habentur: *Iræ atque Iracundiæ conſcius, ſibi, veramque excuſavit edicto; diſtinxitque, pollicitus alteram quidem brevem & innoxiam, alteram non injuſtam fore.* Suet. *in Claud. c.* 38. & *in ſeqq* plura videre licet volenti de mulierum ira. Unde ira fortaſſe virtus quædam eſt, cujus contrarium quoad exceſſum iracundia eſt; iraſci enim, quando & quibus oportet, non minus quam deſiderare quando, & quæ oportet, aut timere, quando, & quæ oportet, virtus eſt; indicio ſit, Iram cum manſuetudine conjunctam eſſe poſſe ex Ariſtotel. *Moral. Nicom. lib.* 4. *cap.*
10 5. unde illud in Sacris: Iraſcimini, & nolite peccare, *Pſal.* 2. *Epheſ.* 4. Neque abſque ſummo judicio divinus Poeta, ac cæterorum pater *Homerus*, tanquam ſui Poematis ſubjectum, Iram Pelidæ proponit canendam; non enim putandum, ipſum de Ira intellexiſſe, prout vitium quoddam eſt, ſed de Ira, prout in magnanimo viro originem ducit ex juſta cauſa quæ abſque dubio virtus quædam eſt. Unde etiam Deo ipſi ita tribuitur, Ovid. *lib.* 1. *Metam.*

—— *dignas Jove concipit Iras.*

Et *Ecclef.* 7. *verſ.* 4. Melior eſt ira riſu: paſſimque in S. Scriptura Deo tribuitur Ira. Quamobrem non alia de cauſa dictum eſt ab Ariſt. 8. *Moral. Nicom. lib. cap.* 6. Iram quodammodo rationem ſequi. Imo Plato 4. *de Rep. tranſ. med.* vim iraſcibilem rationi auxiliari dicebat: ad quod annuebat facundiſſi- 11
mus Poeta noſter Torq. Taſſ. *in ſuo magno Poem. cant.* 16. *ſt.* 34. in illo carmine:

Ma poi che diè vergogna a ſdegno loco,
Sdegno guerrier della ragion feroce.

Licet Plutarch. *ibi proxime*, non rationi ſolum, ſed interdum etiam concupiſcibili opem ferre iraſcibilem affirmaverit; quomodo autem id fiat, docet ille ibidem.

Videtur etiam ipſe *Ariſt.* duo hæc iræ genera diſtinxiſſe, cum unam humanam vocet rationi conjunctam, aliam ferinam, & à ratione alienam. 12
Quinimo Plato. 5. *de Leg. circa medium*, duo hæc Iræ genera agnoviſſe videtur, cum diceret, nos debere miſereri eorum, qui cum pravi ſint, tamen ſanari poſſunt, quibus tamen vetat nos iraſci, *Ne*, inquit, *adverſus eos muliebris iracundiæ fervore animus efferatur duriuſque inſiſtas; qui autem*, ſubdit, *ita ſunt flagitioſi, aut incurabiles ſint, eis ira vehementius immittenda, Præterea diximus*, addit, *animoſum, id eſt generoſæ iracundiæ non expertem, ac ſimul mitem, bonum virum ſemper eſſe debere.* Vides ergo duplicem Iram ex Platonis ſententia, alteram, quam muliebrem vocat, alteram, quam generoſam, & quod Ira cum manſuetudine conjungi poſſit. At longè aliter Seneca *in lib.* 1. *de Ira, cap.* 13
4. Iracundiam ab Ira, & Iracundiam, ab irato diſtinguit. Vult enim Iracundiam eſſe potentiam iraſcendi, iram actionem iraſcendi. Imo reſpuit ſupra citatas diſtinctiones, & *lib.* 1. *cap.* 3. Ariſtotelem, quod hæc attulerit, iræ defenſorem vocat. At ſi alia etiam ſupradicta expendas, non vana eſſe procul dubio dices. His præfatis, quæ non parvi momenti ſunt, ad eum finem, ad quem hæc ſcribimus, jam manifeſtum fit, in Ira rationem lædi, quod ex vehementia, ac impetu ejus affectus accidit; quod non ſolum de Iracundia intelligi volo, ſed etiam de ira, quæ juſta ſit, non 14
enim tales ira affecti in plenitudine intellectus ſunt. Bald. *in capit.* 1. *in fin. de ſent. Jur. firm.* & alia 15
teſtimonia habebis infra. Unde eſt, quod quia Intellectus in Ira ſui juris non eſt, arduum ad- 16
modum eſt ejus impetum continere, ut teſtatur Plut. *in lib de Aud. Poet.* Et Boſ. *in practic. crimin. tit. de homic. numer.* 60. eſt enim impetus il- 17
le talis, ac tantus, ut omnino nihil ab inſania, aut furore differre apertiſſimè firmaverit Galen. *de cognoſc. & curan. anim. morb. cap.* 5. *claſſ.* 3. & ex Juriſconſultis præter quamplurimos alios, Novell *in tract. ad def. reor. in rubr. Homicidæ, quibus ex cauſis à pœna mortis excuſentur. num.* 64. & Theſaur. *dec.* 168. *num.* 3.

Atque hinc fit, quod Iracundia facilius cadat in 18
eos qui minus ratione utuntur: idcirco magis cadit in mulieres, quam in viros; magis in ægrotos, quam in ſanos; magis in idiotas, quàm in cæteros. Plut. *in lib. de cobib. Irac.* & de hac dictum in Sacris eſt *Proverb.* 1. & *Eccl.* 7. *verſicul.* 10. Ne ſis velox ad iraſcendum, quia ira in ſinu ſtulti requieſcit.

Igitur cum in hac paſſione rationem lædi ma- 19
nifeſtum ſit, jure videndum eſt, an *actus ab Irato celebrati ex hoc capit. irriti cenſendi ſint*, necne, quod ipſi Juriſconſulti prudentiſſime ſanciverunt. *in l. divortium non eſt, ff. de divort. & repud. in l. Quicquid, ff. de reg. Jur.* dicentes, nullum factum, 20
aut dictum calore Iracundiæ ante ratum habendum, quam ex perſeverantia apparuerit, illud dictum, aut factum ex rationabili propoſito emanaſſe, quaſi in ipſo iracundiæ calore omnia irrationabiliter fiant, ac dicantur. Quamobrem delicta calore iracundiæ perpetrata, mitius puniri 21
volunt, ut de homicidio teſtatur Theſaur. *ubi ſupra numer.* 4. ſed quæ conditiones requirantur 22
ad hoc, ut ita delinquentem excuſet, habes apud eundem Theſaurum *ibid.* Sunt autem præcipue 23
duæ: *una*, quod Ira ſit ex juſta cauſa, ad hoc,

ut ab

ut ab Iracundia diſtinguatur , unde vide, quam neceſſe ſit has paſſiones diſtinguere : *alia* , ut delictum in ipſo iræ calore ſit patratum ; tunc
24 enim homo extra mentem eſt, & rationi non obediens, & idcirco ſi maritus adulterum ſuæ uxoris in continenti occidat, excuſatur, ſecus verò, ſi ex intervallo. Farinac. *Quæſt. crimin.* 121. *n.* 115. *pag.* 2. *tit. de homicid.* Canoniſtæ quoque ad hoc ipſum inſinuandum, ſanciverunt , votum calore Iracundiæ
25 factum non tenere. Lud. Rom. *ſing.* 514. *n.* 2. Clement. *de patr. poteſt. eff.* 5. *n.* 36.

26 Occurrit tamen dubium, *an nimirum delinquens in Ira debeat à culpa excuſari*; jam enim dictum eſt ex *Ariſt.* & aliis , Iram ſequi rationem ; videtur
27 ergo ex hoc , quod iratus id quod agit, cum ratione agat : quamobrem neque à culpa , neque à pœna videretur excuſandus.

28 Alia autem ex parte certum eſt , Iram fieri ex dolore acceptæ contumeliæ, quam Natura eo motu inſurgit, ut à ſe depellat, quocunque modo poteſt , etiam malum pro malo rependens . Fracaſt.
29 *ubi ſupr.* Anima enim fruitur, animoque indulget ira. Ariſtot. ex Heracliti ſententia, *ubi infra*. At præterquam quod juſtum dolorem difficile eſt temperare , *lege ſi adulterium* , §. *Imperatores* , *ff. de Adulter.* Gloſſ. *in leg. Gracchus* , *ff. ad l. Juliam* , *de Adulter. verb. Dolor,* & ex noſtris Ariſt. ex ejuſ-
30 dem Heracliti ſententia 2. *Moral, Eudemior. cap.* 8. quod enim iræ reſiſtit triſte eſt , & violenta ejus cohibitio , ut idem Ariſt. *ibid.* dolor enim teſte Plat. *de Rep.* hominem dementem facit, unde etiam ex hoc capite , iram à culpa excuſare docent Doctores Gloſ. *in l. Divortium* , *ff. de divor.* Pet. Gerard. *ſing.* 16 *n.* 2.

31 Quod vero dictum eſt , Iram ſequi rationem , ſic intelligendum eſt , ut veritatem habeat, quate-
32 nus potentia Iraſcibilis movetur quidem primo à ratione ad depellendam injuriam ; nam ratio dictat proprium honorem tutari, & ex ratione eſt ,
33 ut homo ſuum honorem etiam propriæ vitæ anteponat, Pariſ. à Put. *de re milit.* *An quis ſponſionem* , *&c. num.* 3. quia Infamia æquiparatur morti, argumento *l. Juſta in Principio* , *ff. de manuum vind.* quatenus autem Iraſcibilis cum impetu movetur , non expectans quid ſibi à Ratione præcipiatur, non ſolum ipſam Rationem non ſequitur, ſed ab ipſa longe ſeſe avertit, ita ut homo ex hujus impetu impos mentis reddatur, ac in ſumma, ut clare appareat Iram eſſe à Ratione alienam , contemplare homines omnes , ac nullum eorum genus magis à ratione diſtare comperies , quam
34 Iracundos . Sapienter ergo *Prov.* 12. *verſ.* 16. dicitur : *Fatuus ſtatim indicat iram ſuam* . Cui ſimile eſt illud Plauti *in Pſeud. Act* 1. *Scen.* 5.
35 —— *Jam iſthæc inſipientia eſt Iram in promptu gerere*.

Sed num *Iratus teſtificari poterit de his* , *quæ vi-*
36 *dit, aut audivit* , *dum adhuc in ira perſiſtebat* ? & abſolute dicendum , quod non , ſatiſque ad hoc ſit Gal. & Averrois auctoritas jam ſupra allegata , cui quam aſſentiatur quotidiana experientia , nemo eſt , qui non noverit.

37 Sequitur , ut de *Timore* loquamur , ex quo clarum eſt, præſertim ſi ſubitus , ac vehemens exiſtat , maximam fieri ſpirituum perturbationem , unde & facillime ipſa ratio vacillat , ſuique juris non eſt. (Quod non ſolum quotidianæ experientiæ reſpondet, ſed confirmatur ab Hippocr. auctoritate *in lib. de Virg. morb. num.* 1. *Ex timoribus* , inquit, *adeo fortiter pavent homines* , *ut delirent*, *& Dæmones quoſdam videre ſe putent ipſos infeſtos quandoque nocte* , *quandoque etiam interdiu* , *aliquando vero utroque tempore* .)Imo adeo vehementem conſtat eſſe paſſionem timorem, ut nonnulli ex ſubito
38 timore interierint, Gal. 2. *de ſympt. cauſ. t.* 5. Timorem vero eſſe expectationem imminentis mali, & notum eſt, & docuit Plat. *in lib. de Fortitud. in in fin.* qui affectus eſt animi & vehemens & ſubi-
39 tus , ut Galenus teſtatur 12. *Meth.* & idcirco prudenter , à Juriſconſultis determinatum eſt , quod
quodcunque metus cauſa ſit , ratum non habea- 40
tur, *ut lib.* 1. *ff. de eo* , *quod met. cauſ.* ubi qualis debeat eſſe metus, ut juſtus dicatur, & de hoc ipſo quamplurima , videat Juriſperitus apud Farinacium *Fragm. crimin. part.* 2. *littera M.* Ratio autem ejus rei non alia eſt , quam ea , de qua ſupra , nimirum quia timentes non habent intellectus plenitudinem Caball. *de omni genere homic.* 41
num. 100. imo & voluntate , & conſenſu carent , 42
neque enim velle dicitur , qui metus cauſa vult . Marant. *quæſt. leg. diſp.* 6. *num.* 36. quia metus eſt contrarius voluntati, & libertati . Roland. *Conſil.* 95. *num.* 31. *lib.* 1. unde illico atque probatus ſit metus, actum non fuiſſe ſponte celebratum , ſequitur. Bald. adductus per Æmil. *conſ.* 73. *n.* 15.

Cæterum pro diverſitate objecti imminentium 43
malorum , timor etiam diverſificatur , & idcirco Plato 1. *de Leg. in fin.* duas timoris ſpecies conſtituebat ; *Timoris*, inquit, *duæ ſpecies; timemus equidem mala ea futura expectantes , timemus etiam ſæpe opinionem , ne mali putemur , ſiquid minus honeſtum faciamus, aut dicamus, quem timorem nos ſani, & omnes ut arbitror , pudorem vocamus*, Plato. Ex quibus dubium inſurgere poterat an , quemadmo- 44
dum ex timore imminentis mali multa irrita habentur, & culpa , ac una pœna in delictis minui- 45
tur, eadem procedere debeant in timore imminentis infamiæ, & licet *ll. in l. nec timorem* , *in princ. ff. de eo, quod met. cauſ.* determinaverint , timorem 46
infamiæ non comprehendi in eo edicto , in quo comprehendebatur timor imminentis mali , tamen adhuc remanet dubitationi locus , quia ſi Iratus 47
excuſetur à culpa , ut diximus , ſi quando juſta ira accenſus delinquat, quia unuſquiſque tenetur etiam 48
ad mortem uſque ſuum honorem tueri , par videatur ratio militare in eo, qui timet honori ſuo, ſi quid ejus timoris cauſa deliquerit. Accidit præ- 49
terea, quod DD. metum infamiæ dicunt eſſe me- 50
tum cadentem in conſtantem virum , Sanch. *de matr. lib.* 4. *diſput.* 5. *num.* 14. *& ſeqq.* quia timor amiſſionis honoris æquiparatur timori mortis , Fari- 51
nac. qui ad id plures adducit DD. *Fragm. crim. p.* 1. *lit. M. n.* 1. *& quæſt.* 124. *num.* 41. *tit de homic.* Caball. *de omni gener. hom. num.* 90. imo intereſſe honoris dicunt illi majus eſſe, quam quodlibet aliud, Caravit. *ſuper. Rit. Magn. Cur. Rit.* 5. *num.* 6. Et potius mortem eſſe ſubeundam , quam infamiam , Tiraq. *in tract. de Jud. in reb. exig. not* 77. ubi & divi Pauli ſententiam huic rei facientem habes, & plura alia vide ad hoc allata per Caſſan. *in Catal. Glor. mund. part.* 2. *conſider.* 2. *princ.*

Dicendum ex mea ſententia eſt, veritatem qui- 52
dem habere , quod tam ira , quam timor imminentis mali , quia paſſiones ſunt & ſubitæ & vehementes , ut diximus , rationem turbent , atque confundant , ita ut in ira , aut tali timore poſiti extra rationem agere, quicquid agunt , dicendi ſint, at hoc minime locum habere in eo timore , qui ex imminente infamia fit ; neque enim tam ſubi- 53
tus, ac vehemens eſt, ut hominem à ratione abſtrahat , ut ille ; non enim ita apta eſt commovere ſpiritus & ſanguinem ſpecies infamiæ , ſeu honoris mente oblata, quemadmodum apta eſt ſpecies im- 54
minentis mali, ut mortis, & hujuſmodi, cum magis illa , quam hæc extra ſenſum poſita videatur , & tamen eſſet in hoc caſu attendenda perſonarum conditio, cum abſque dubio ſpecie infamiæ multo 55
magis nobilis quam ignobilis commoveatur, & conſequenter magis præter rationem illam operari contigit ex eo timore. Qui tamen nunquam tam ſubitaneus eſſe poteſt , quam timor imminentis mali ; qui multo majori cum violentia ſpiritus turbare aptus eſt.

Malos denique mores intellectum perturbare , ac manifeſtiſſime lædere, ita ut hominem in brutum pene animal evadere cogant, auctoritate Platonis *in Philebo, in princ. & alibi* conſtat, & doctiſſimus quidam Medicus, Valeſcus, inquam, Tarentinus *ſui Philonii lib.* 1. *cap.* 11. qui eſt de amore , apertiſſimis verbis dicebat , homines in malis mori-

57 moribus habituatos non habere integrum rationis
uſum, nec mirum id videatur, cum à conſuetudi-
58 ne, quæ vim naturæ habet, ratio corrumpatur,
ita ut tales non amplius ſui compotes exiſtant, ut
ratione perſuadente à malis moribus retrahantur,
quia impellente, ac quaſi cogente conſuetudine in
mala opera præcipitant, quod & annuitur in Sa-
cris, *Sap.* 12. *verſ.* 10. *Non ignorans quoniam nequam*
eſt natio eorum, & naturalis malitia ipſorum, &
quoniam non poterat mutari cogitatio eorum in perpe-
tuum. Et prudenter quidem Langius *lib.* 1. *Epiſt.* 70.
vitia veneficiis comparabat, non aliter enim in vi-
tiis aſſueti vitioſe ſemper vivunt, quam ſi à vene-
ficiis ſic, & non aliter operari cogerentur.
Circa hæc igitur, ut in cæteris omnibus, pru-
dentiſſime à legibus proviſum eſt, nam (quod pro
59 exemplo adduci volo) *luxurioſæ mulieri adminiſtra-*
tionem etiam propriorum bonorum interdicunt, & cu-
ratorem recipere illam cogunt, *l. Et mulieri, ff. de*
curat. furioſ. Vant. *de nullit. & inbabil. num.* 24.
Rul. *conſil.* 86. *num.* 50. *lib.* 2. Et ratio ea eſt, quia
60 ex impetu luxuriæ mulier rationis minime compos
evadit, & infatuatur. Matt. Matteſ. *ſign.* 102. *n.* 8.
61 *in annot.* Non ſecus etiam, ſed ob eandem ratio-
nem, corruptionem ſcilicet Intellectus pravitate
morum, prodigus à multis actibus prohibetur, quia
& hic ex malo habitu impos mentis redditus eſt.
Bartol. *de Nuc. de ſubſtit. c.* 4. *ſub. n.* 6. Maſc. *concl.*
1234. *n.* 2. *vol.* 3. Unde *prodigus, & furioſus* pari
paſſu videntur in Jure ambulare; ſicut enim furor
non præſumitur, quia defectus eſt præter natu-
ram, ſic neque prodigalitas, & ſicuti ſemel furio-
ſus ſemper præſumitur furioſus, ſic & prodigus,
& ſicuti furioſo nullus eſt ſenſus, & impos mentis
ſuæ eſt, ſic prodigus, quæ omnia vide apud Ma-
ſcard. *ubi proxime*, idcirco ergo teſtari non pemit-
62 titur, *l. Is cui ff. de Teſt.* §. *Item Prodigus. Inſtit.*
63 *quibus non eſt permiſ. fac. teſt.* Et jure, quia diſcre-
tione caret. Pet. a Biax. *in direct. Elect. cap* 32.
part. 2. *num.* 1. Quinimo neque ipſe ſua bona ad-
64 miniſtrare poteſt, ſed curatorem recipit, *lib.* 1. *de*
65 *cur furioſ.* neque vendere poteſt etiam cum jura-
mento. Fab. de Mont. *de emp. & vend. qu.* 3. *n.* 37.
66 omitto quod prohibeatur eligi. Petr. à Biax. *ubi*
ſupra num. 1. & alia, quia hujuſmodi multo faci-
lius locum habere notum eſt. Ex quibus elicien-
dum jam eſt, quod ſi quis ſit in aliquo peculiari
vitio, ac pravo more habituatus, certi eſſe poſſu-
mus in hoc rationem cæcutire, circa ea particula-
ria, quæ tale vitium, aut ejuſmodi pravum mo-
67 rem concernunt; unde jure optimo in iis ipſis,
quæ ad talem morem, aut vitium pertinent, po-
terit hic à Legibus prohiberi, ne aliquos actus ce-
lebrare poſſit, ut de prodigo dictum eſt, ne ven-
dat, ne teſtetur, ne ſua bona adminiſtret, ne eli-
gatur, &c.
68 Circa ea tamen, quæ ad delicta pertinent, licet
dixerimus, in iis rationem ex pravitate morum
læſam eſſe, hoc ne tantillum quidem debet illos
69 excuſare, quo minus delinquentes ſummo cum ri-
70 gore pœnas dent, ac ſeveriſſime puniantur, nam
nullus, niſi ſponte malus eſt, cum voluntas ſe-
cundum naturam boni ſit, præter naturam vero
mali, & vult Natura quidem bonum, præter na-
turam vero, & ex mentis quadam everſione malum
71 Ariſt. *Moral. Eudem. lib.* 3. *cap.* 11. Unde prudenter
Juriſconſulti quemlibet præſumi bonum volunt
Duen. *Reg.* 75. *lit. B* Rull. *Conſ.* 11. *num.* 8. *lib.* 3.
Malvaſ. *conſil.* 75. *num.* 22. *Volum.* 1. Farinac. *Pract.*
crim. part. 1. *tom.* 2. *quæſt.* 47. *num.* 277. quia boni-
tas eſt propagata ex habitudine, & origine Natu-
ræ, ſed malitia non. Bald. *Conſil.* 359 *num.* 8 Un-
de Eccleſiaſtes *cap.* 7. *verſic ult. Solummodo boc in-*
veni, quod fecerit Deus bominem rectum, & ipſe ſe
infinitis miſcuerit quæſtionibus, & Eccleſ. *c.* 15. *verſ.* 17.
Appoſuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris,
porrige manum tuam; ante bominem vita, & mors,
bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi.
At & virtus, & vitium voluntaria ſunt, ut idem
72 Ariſt. *ibid. cap. ſeq.* docet, & ex Juriſconſultis Car-
rat. *de Medico &c. jus off. part.* 2. *num.* 153. cum
nulla neceſſitas ad mala perpetranda nos cogat, ſi
enim involuntaria vitia eſſent, non vituperaren-
tur; verba ſunt ejuſdem Ariſt. *ibid.*
Scio in Sacris, *Gen. cap.* 8. haberi, hominis na- 73
turam eſſe pronam ad malum, quod & Platoni
acceptum videtur, cum homines non eſſe ſua na-
tura bonos *in Memnon.* dixerit, & ex Juriſconſul-
tis probare nonnulli videntur hoc dictum. Redo, 74
de Spol. Eccleſ. quæſt. 2. *num.* 65 Imo idem Plato *in*
Tim. & 5. *de legib.* hominem non fieri ſponte ma-
lum voluit, ſed ex pravo corporis habitu, rudique
educatione malum omnem evadere malum, quæ
tamen ſententia veritati diſſona eſt, cum vitium,
& virtus voluntaria ſint, ut dixi. Sed his pro nunc
finem imponam, licet pleraque, quæ circa pravos
mores afferri poterant, ſilentio, ne tædio Lectori
ſim, tranſigere malim, ad alia properando.

SUMMARIUM.

1 *Fatuorum plures ſpecies, & n.* 4.
2 *Fatuorum duæ ſpecies, ex Gardano.*
3 *Rudes, & inſulſi qui.*
5 *Ignorantes, ac imperiti qui.*
6 *Hebetudo quid.*
7 *Ignorantia eſt quædam animæ dementia.*
8 *Mente capti nomen, fatuo non convenit.*
9 *Fatui non ſunt inſani.*
10 *Fatuorum diviſio ex Juriſconſultis.*
11 *Signa primi generis fatuitatis.*
12 *Fatui, qui exquiſita rerum memoria polleant.*
13 *Ingenio tardi, memoria tenaciſſimi.*
14 *Fatui, qui in certis rebus habent non mediocre ju-*
dicium.
15 *Prima fatuitatis ſpecies ut plurimum à nativita-*
te eſt.
16 *Fatuitas cerebri quædam frigiditas.*
17 *Multa non habent locum in primo fatuitatis genere,*
quæ locum habent in aliis.
18 *Fatui primi generis à teſtimonio dicendo non repel-*
luntur.
19 *Senſus viſus evidentior, quam auditus.*
20 *Ad teſtamenti confectionem fatui primi generis admit-*
tuntur.
21 *Fatui primi generis prohibentur ab ingreſſu Reli-*
gionis.
22 *Dementia impediens profeſſionem, talis ſit oportet, ut*
auferat uſum rationis.
23 *Fatui primi generis à matrimonio contrahendo non*
excluduntur.
24 *Fatui primi generis, à quibus prohibendi.*
25 *Fatui primi generis, an in delictis excuſandi; dic*
ut n. 27.
26 *Pueri in pleriſque excuſantur.*
28 *Pubertati proximi, ſunt doli capaces,*
29 *Ubi dolus, & malitia præſens eſt, ibi culpa locum*
habet.
30 *Fatui ſecundi generis.*
31 *Fatuitas proprie quid, & num. ſeq.*
33 *Fatuus præſumendus, habens memoriam inordina-*
tam.
34 *Fatuus non habere cerebrum dicitur.*
35 *Stolidi & amantes proprie qui.*
36 *Fatui ſecundi generis ab omnibus civilibus actibus eli-*
minantur, & in delictis excuſantur.
37 *Fatuis ſecundi generis, an matrimonio interdici de-*
beat, die ut n. ſeq.
39 *Fatui ſecundi generis, an teſtari permittendi, dic ut*
num. 41.
40 *Non requiritur mens omnino ſana in eo, qui diſponit*
de rebus ſuis.
42 *Oblivioſi qui.*
43 *Memoria defecti qui.*
44 *Cur oblivioſi diſtinguantur a memoria defectis.*
45 *Memoria defecti, ut fatui tractandi,*
46 *Multa procedere poſſunt in oblivioſis, quæ locum non*
habent in memoria defectis.
47 *An oblivioſi ad nonnulla, de quibus hic admittendi.*

48 *Senes*

48 *Senes oblivioni obnoxii.*
49 *Oblivio a quanto tempore inducatur, dic ut n.* 58.
50 *Multa hominem magis, aut minus obliviosſum faciunt.*
51 *Mulieres magis obliviosſæ, quam viri.*
52 *Senibus minima rerum memoria.*
53 *Sicci temperatura magis memorativi.*
54 *Vix fieri poteſt, ut idem homo ſimul judicio, & memoria valeat.*
55 *Memoria minus valent, qui ſuperiora majora habent.*
56 *Magis obliviosſi ſunt, qui negotiis vacant.*
57 *Res magnas in oblivionem de facili ire non præſumitur.*

QUÆSTIO VII.

De Ignorantibus, Fatuis, Stolidis, Obliviosſis, & memoria orbatis.

RAtionis oblæſiones, de quibus egimus, proprie inter dementias non connumerantur; primum autem locum inter dementias proprie ſic dictas, ſeu inter eos, qui integram rationem, prout humana requirit conditio, non obtinent, vendicant ſibi ii, quos communiter, & generali quodam nomine *fatuos* vocamus, quorum tamen plures ſpecies exiſtunt, pro majori, aut minori mentis, & Intellectus ignavia, ac tarditate; licet
1 Card. *comm.* 6. *Aphor.* 51. duas tantum ſpecies fatuitatis conſtituat, unam, in qua quis non cognoſcit quæ cognoſcenda ſunt, & tales rudes, appellari tradit,
2 & hi fortaſſe ſunt, quos *inſulſos* Juriſconſulti vocant Ripa *in l. ex facto de de vulg. & pupil. num.* 80. eo quod omnia, quæcunque agunt, aut loquuntur, abſque Venere, & ſale dicta, ac facta ab illis vi-
3 deantur, qua de cauſa Veteres cum hujuſmodi homines ſignificare volebant, per blitum denotabant, quod herba ſtupidi, inſipidique ſaporis ſit, nullamque acrimoniam habeat, tradente Pier. Valer. *Hierogl. lib.* 58. unde jure fatua hæc hærba à Martiali appellatur, in eo carmine:

Ut ſapiant fatuæ fabrorum prandia betæ.

Altera fatuitatis ſpecies ex *Cardano* eſt ea, in qua cognitiones parum recte ratiocinantur, cujus proprium nomen fatuitatis facit, ſed multo magis
4 diverſificari fatuitatis, ac fatuorum ſpecies, notum eſt, in quibuſdam enim ſola quædam Ingenii pigritia & ignavia conſpicitur, ex qua inhabiles redduntur ad ea intellectu aſſequenda, quæ cæteri homines, vel ex ſe, vel ipſa dictante Natura, vel pauxilla adhibita opera facillime conſequuntur, ut primordia quædam diſciplinarum, artes quaſdam viles, ac proprie Mechanicas, mores, & inſtituta quædam civilia, corporis proprii civilem cultum, ac quandam naturalem, omnibuſque communem in domeſticis negotiis verſutiam, & ala-
5 critatem. Tales ignorantes, ac imperitos vocamus, non quatenus ſcientibus ex diſciplinis arte comparatis contrarii ſunt, ſed quatenus, ut dixi, ad naturalem quandam, & infra mediocritatem rerum peritiam, ac notitiam pervenire inepti ſunt, quales dicebantur olim Bœoti, ex quo ortum adagium, Bœoticum ingenium, pro craſſi, ac ſtupidi ingenii viro; unde Horatius *epiſtol. libr.* 2. *epiſt.* 1.

Bœotum in craſſo jurantes aera natum.

6 Hos conſultius fortaſſe hebetes vocaremus, & hanc fatuitatis ſpeciem hebetudinem, ut vocat Cardan. *ibid.* Inter Juriſconſultos autem Rota in *Melitenſ. Teſtamenti, Vener.* 17. *Februar.* 1612. *coram Manzanedo*, hos indiſcretos vocat. Hæc ignorantia, ſive hebetudo, rudimentum, ac principium quoddam fatuitatis eſt, cum vere tamen fatuitas non ſit, neque ex ea fatui dicendi homines ſunt, ut voluit Gal. *comm.* 3. *in* 1. *Porrhet. text.* 60. *claſſ.* 4.
7 Plato in *Sophiſta*, Ignorantiam eſſe quandam animæ dementiam dixit. Quod ſi de hac ignorantia illum loqui dicamus, non niſi id, quod ſupra annuimus, Platonem ſibi voluiſſe diceremus. A legumperitis autem ignorantia vocatur morbus quidam animæ. Rip. *in tract. de peſt. in princip. nu.* 3. quod coincidit cum Platonis dicto.

Hujuſmodi hebetudine laborantes, de eorum cenſu ſunt, quos vulgo ſimplices, & craſſæ farinæ, ſeu craſſæ Minervæ homines appellamus: Et quos Rota *in Leodienſ. Caſtride Mombecb.* 1634. *coram Pirovano num.* 6. ſimplices, innocentes, & fatuos perſpicue vocat; vocamus inſuper Tardos, Bardos, Buccones, Moriones, Sanniones, (ac de his vide Budæum *in Annot. in tit. de Ædil. Edict. l.* 3.) & per comparationem ſtipites, &c. Plautus *in Bacchiad. act.* 5. *Scen.* 1. lepidiſſime ejuſmodi nomina recenſet:

Quicunque ubi ſunt, qui fuere, quique futuri ſunt poſthac.
Stulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones,
Solus ego omnes longe anteeo ſtultitia, & moribus indoctis.

Ad cujus imitationem Terent. *in Heautont. Act.* 5. *Scen.* 1.

—— In me quibus harum rerum convenit,
Quæ ſunt dicta in ſtultum, caudex, aſinus, ſtipes, plumbus,
In illum nil poteſt: nam exuperat ejus ſtultitia hæc omnia.

Sed quando de nominibus agimus, illud admo- 8
nendum, minime convenire fatuo nomen mente capti, quod tamen uſurpant nonnulli Juriſconſultorum. Dec. *in l. Humanitatis, C. de Impub. & aliis ſubſt. num.* 1. Gloſſ. *in §. Præterea verbo furioſi.* Theſaur. *Deciſ.* 92. *num.* 2. niſi hoc largo modo in- 9
telligatur, aut de fatuis in tertia ſpecie; quemad- 10
modum neque inſani vocari debent, ut Bart. facit *de teſt. num.* 8. De his intelligendum à nonnullis Juriſconſultis eſt, dividentibus fatuos in eos, qui habent judicium, quantum habet puer quatuordecim annorum, & in eos, qui vix judicio æquant puerum decennem. Theſaur. *deciſ.* 92. *nu.* 4. & ex Medicis, Aet. *ſerm.* 6. *cap.* 22. per priores enim hoc primum Fatuitatis genus, nobis ignorantia, & hebetudo appellata, ſignificatur. Idem quoque ſibi voluit Ripa *in l. Ex facto, num.* 82. *de Vulg. & pupill.* cum dicebat, fatuorum quoſdam eſſe, qui ſenſus ſunt rudis tantum, & hebetis, cum alii eorum ſint, qui omnino amentes ſunt, & abſque ſenſu. Sed diligentius ex Juriſconſultis Fatuos inter ſe diſtinxit Menoch. *de Arbitr. Jud. lib.* 2. *caſ.* 258. *à num.* 2. *ad plures ſeqq.* non tamen hac noſtra methodo procedit, ſed ut magis ad rem ſuam facere illi viſum eſt.

Habet hoc primum fatuitatis genus ſua ſigna: 11
Cognoſcuntur enim ejuſmodi ignorantes, ſeu ut Juriſconſultorum voce utar, Maccarones, non ſolum ex eo, quod in omnibus tardi ſint intellectus, unde ad diſcendum etiam puerilia quædam diſciplinarum elementa ineptiſſimi ſunt, ſed etiam quod naturali quadam audacia deſtituantur, qua de re majorum ſuorum vultum, ac minas, etiam virilem ætatem attingentes, reverentur, & ea, quæ ipſis per ætatem grandiorem non modo facere licet, ſed decet ſummopere, ob eandem tamen inanem majorum reverentiam, patrare pertimeſcunt, ut Melitides ille, qui ducta uxore, illam non attigit, veritus ne illa ſe apud matrem accuſaret, referente auctore *in Adag.* His quoque vel facillime quidvis imponitur, & de rebus inanibus, ac factu impoſſibilibus decipientium interdum amicorum dictis perſuadentur. Hac ignorantia detenti inſulſa quoque reſponſa, ut dixi, interrogationibus reddunt, & ut uno verbo dicam, ubi intellectus opera opus eſt, tarde omnia, ac ſine modo, nec debita occaſione, ac tempore peragunt, cum tamen è contra exquiſita rerum memoria polleant, tradente Fracaſt. *de intellect. lib.* 1. quod 12
naturaliter utplurimum evenit, ut qui ingenio tar- 13
di ſunt, memoria ſint tenaciſſimi, quemadmodum notum Philoſophis eſt, & notat ex Juriſconſultis Tiraq.

Tiraq. *de Leg. Connub. Gloſ.* 5. *n.* 24. & licet in univerſum judicii modici ſint, in certis tamen rebus habent judicium aliquando non mediocre, ut no-
14 tat ex Juriſconſultis Corſett. *ſingu. n.* 2. *in verbo teſtamenti.*

15 Notandum vero illud eſt, quod hoc vitium utplurimum à Natura eſt, cum cæteræ fatuitatis ſpecies & ex ſenio, & ex morbo pullulare conſueverint, nam licet & hæc ipſa fatuitas, ignorantia, vel hebetudo vocata, in ſenio, & morbis contingere poſſit, tamen ſemper ad ulteriora tendit, ad perfectam nimirum fatuitatem, aut ad mortem, ut in morbis frigidis, cum ægri jam morti proximi ſunt.

16 Cæterum cum fatuitas nihil aliud ſit, quam cerebri quædam frigiditas, ex paucitate, & inopia caloris, ac ſpirituum originem ducens; ita dictante Gal. 4. *de præſag. ex pul. cap.* 8. *claſſ* 4. *&* 2. *de Sympt. cauſ c.* 7. *claſ.* 3. & Aet. *ſerm.* 6. *cap.* 22 patet, quod cerebri refrigeratio, ſeu potius caloris inopia, multos habere poteſt gradus, unde major, aut minor fatuitas orietur. In primo igitur hoc gradu modicam refrigerationem cerebro ineſſe credendum, reſpectu tamen cæterorum, in quibus ſemper frigiditas augeſcit, calore ipſo deficiente. In iis igitur,
17 qui primum tantummodo hunc gradum attingerent, multa non debent habere locum ex legum ſanctionibus, & Juriſconſultorum decretis: etenim hi, licet perfectum rationis uſum non aſſequan-
18 tur, non adeo tamen ab illa alieni ſunt ut longo uſu quædam hominibus familiaria minime apprehendant. Itaque in certis quibuſdam caſibus, non video quare repelli debeant à teſtimonio di-
19 cendo, præſertim de his, quæ viderint, cum, ut alias dixi exquiſitam rerum memoriam ſortiantur, de his enim quæ audiverint, poſſet aliqua dubitatio intereſſe, cum major rationis integritas requiratur in his, quam in illis ſignificandis: evidentior enim ſenſus viſus eſt, ac movet etiam magis imaginationem, quam auditus, ut ſuperius dictum eſt.

20 Ad teſtamenti confectionem jure admitti eos cenſeo, nam de his intelligere Doctores puto in hoc caſu. Dec. *in Furioſum*, *C. de his qui teſt. fac. poſſ.*
21 *num.* 8. *&* 11. & ibi de his ſe loqui manifeſtum facit ex ſubſequentibus, Rota *in noviſſimis dec.* 384. *num.* 5 *part.* 1. *tom.* 1. *& in Meliten. Teſtamenti, alias citata*: nec minus ſecundum jus mihi videtur, quod tales minime prohibeantur ab ingreſſu Reli-
22 gionis, & à profeſſione facienda, quia ad hæc ſufficere poteſt in illis rationis uſus quiſquis ſit: talis enim dementia impediens profeſſionem ſit oportet, ut auferat omnem rationis uſum, *ead.* Rot. *ibidem dec.* 134. *n.* 1. *p.* 2.

23 Neque matrimonio eſſe interdicendum, his crediderim, quia etiam ſtante ea intellectus habetudine, vim ſacramenti, ac finem matrimonii aſſequi poſſunt. Eſt & hoc de mente ejuſdem Rotæ *ibid. deciſ.* 107. *num.* 29. *part.* 2. imo facilius, ut mea
24 ſert opinio, ad matrimonium, quam ad ingreſſum Religionis admitti poſſunt: in matrimonio enim Natura ipſa aliquid cooperatur, & rudes quoque edocet. A cæteris autem, quæ intellectus integritatem, ac perfectionem requirunt, ut à promotione ad ſacra, à ſucceſſione ad feuda, à tutelæ, aut officii publici adminiſtatione, videntur de jure eliminandi.

25 In delictis porrò an excuſandi ſint, difficultas eſſe poteſt, quia conſtat, facile poſſe hos ex conſuetudine ſaltem, etiamſi ex cognitione intellectiva non poſſent, delictorum naturam apprehendere, cum & pueri ipſi præſertim pubertati proximi, quorum ingenio horum ingenium æquiparandum diximus, id ipſum facile aſſequantur, cognoſcentes delicta ex ſui natura mala eſſe, & idcirco fugienda, & tamen dicendum videretur; quodquem-
26 admodum pueri hujuſmodi in pleriſque excuſantur ita excuſari deberent hujuſmodi fatui, quos non majus habere judicium diximus, quam prædicti pueri habeant.

Ego in aliquibus delictis non ita excuſandos eſſe 27
fatuos, ut pueros ſentio (de hiſce tantum fatuis loquor, non de cæteris) & ratio eſt, quod licet velimus hos fatuos pueris quatuordecim annorum quoad rationis uſum comparare, tamen fatui ex conſuetudine poſſunt in quibuſdam proficere, cum maxima ſit vis conſuetudinis, neque ſolum hos fatuos apta ſit erudire, ſed ipſas etiam beſtias rationali anima deſtitutas. Jam vero ſi pueri puber- 28
tati proximi doli capaces ſunt, *l. pupillum*, *ff. de regul. jur.* Zabarell. *de homicid. caſual. & volunt. cap. ſi furioſus n* 3. multo magis doli capaces hi cenſendi; ſunt, ubi autem dolus præſens eſt, & malitia 29
ibi culpa locum habet; culpa vero pœnam ſociam habere debet, argumento à contrario ſenſu, quod ubi non eſt culpa, ibi non eſt pœna. Angel. à Gambell. *apud Zilettum conſ.* 55. *n.* 1. item & ubi non eſt dolus, neque delictum pœna dignum cenſetur. Menoch. *conſ.* 28. *n.* 13. *tom.* 1.

Sequuntur in *ſecundo gradu* illi, qui jam proprie 30
omnibus & Juriſconſultis, & Medicis fatui dicuntur (nam pauci admodum, vel nullus, quem ſciam, de prioribus expreſſam mentionem habuit) hi non ſolum intellectus ignaviam, ac tarditatem habent, ſed veluti intra naturæ humanæ conditionem exiſtere, quoad rationis uſum videntur: vix enim loqui edocentur, ac neque ad ea apti comperiuntur, quæ ipſa humana natura ex ſe dictare ſolet, nam neque in ratiocinando ætate proficiunt, ſed à ſeptennibus infantibus nonniſi loquela dignoſcuntur, in qua pauliſper promptiores 31
videtur, ſed & ea ipſa fatuos ſe eſſe manifeſtant, unde idcirco fatui dicti, quia ſando ſuam oſtendunt imperfectionem. Bart. *de Teſt. n.* 89. Hi prorſus puerili ingenio ſunt, ac puerilibus delectantur, ut eſt.

Ludere par impar, equitare in arundine longa.

Ad nulla præterea apti cenſentur, ac in nulla re erudiri poſſunt; puſillis quibuſdam exceptis: habent enim hi intellectum minimum, & memoria quoque deſtituuntur, & hoc non alia de re, niſi quia & major, & univerſalior eſt cerebri in iſtis frigiditas, & ſpirituum inopia, nihil enim aliud fatuitas eſt, quam memoriæ ſimul cum ratione vel diminutio, vel amiſſio, ut placet Paulo *lib.* 3. *ſua Med. capit.* 11. quamobrem de his intelligendum dictum 32
illud Juriſconſultorum, quod fatuus præſumendus ſit, habens memoriam inordinatam. Alex. *in l. Cum ſervus*, §. *conſtat. ff. de leg.* 1. *& in l. Si cum dotem*, §. *ſi Maritus*, *Digeſtis*, *ſoluto matrimonio*, Grammatic. *Deciſione* 2. *numer.* 1. Cævalus *Quæſt.* 33
Comm. contra comm. in præfat: numer. 98. Eſt enim in his naturalis cerebri calor adeo modicus, ut nulli prorſus ipſi cerebri functioni inſervire poſſit, unde recte in communi modo loquendi, fatuum non habere cerebrum dicimus, teſtante Galen. 34
2. *de loc. affect capit.* 4. *claſſ.* 4. *&* 3. *de Plac. Hippocr. & Plat. cap.* 4. *claſſ.* 1. Facete Plaut. *in Moſtel. Act.* 5. *Scen.* 1.

Imo etiam cerebrum quoque omne e capite emunxiſti meo.

In pejori tamen conditione ſunt, qui hos ſubſequuntur, in quibus & nulla ratio, & nulla omnino memoria reperitur, unde & verbis, & factis ſuam fatuitatem detegunt, nihil omnino addiſcunt, nec civili conſuetudine quicquam proficiunt, & in ſumma bonum à malo, conveniens inconvenienti, vitium à virtute non diſtinguunt, quod non ita habet locum in cæteris, de quib. ſupra, & idcirco ſtolidi, & amentes proprie dicuntur, & per metaphoram lapides, quod omni ſen- 35
ſu, veluti lapides, deſtitui videantur, quo nomine, cum ſtoliditatem alicui objicimus, utimur, ut facete uſus eſt Plaut. *in Panul. Act. primo*, *Scena* 2.

—— *Nam tu es lapide ſilice ſtultior,*
Qui hanc ames.

Et *in Mil. Glor. Act.* 2. *Sen.* 2.

Pe. *Meus herus Elephanti corio circumtectus, non ſuo' ſt,*

Neque

Neque plus habet ſapientiæ, quam lapis.
Pe. *Ego iſtuc ſcio.*

Hæc affectio Græcis *Anœa* dicta eſt, quemadmodum ſuperior, *Moroſis*, licet utrumque nomen pro eadem affectione accipi apud Auctores contingat; Tam verò hi, quam ſuperiores (licet utrique majori, aut minori fatuitate aliquando af-
36 ficiantur, cum utriuſque paſſionis dentur quidam gradus ſecundum magis, & minus,) jure merito ab omnib. civil. actib. eliminantur, & in delictis omnino excuſantur.

37 De illis tamen videndum, an matrimonio jungi poſſint, cum intellectus humani quandam veluti umbram, ſeu quoddam rudimentum ſervent, & non omnino memoria deſtituantur, aut humano ſenſu, ac paſſionib. careant, veluti hi, quos ultimo loco recenſuimus, & quia, ut dixi ſæpius, magna eſt hujuſmodi fatuitatis latitudo, rectè con-
38 ſultum puto, ſi Judicis arbitrio hæc decidenda relinquantur, velut alia permulta, quæ ad hanc materiam pertinere poſſunt.

39 *Dubitari* autem poteſt, *an teſtamentum condere*
40 *permitti debeant*, & ratio dubitandi ea eſt, quia in eo, qui diſponit de reb. ſuis, non requiritur mens omnino ſana, ſed ut non ſit à mente alienatus. Joſ. Lud. *dec. Peruſina* 1. *n.* 14. *p.* 1. facit. deciſ. Rotæ *in Romana Donatio. de Gualteruciis.* 1622. *Lu-*
41 *næ* 12. *Dec. coram Cavalerio.* Hoc ipſum tamen, ut ſuperiora, Judicis arbitrio remitterem, hic enim facile dijudicabit, an fatuus ita ſenſu, ac humanis paſſionibus deſtituatur, ut ſibi conjunctos, & ſuos benefactores minime agnoſcat, an vero contra; & ſic facile ſententiam ex Juſtitiæ tenore feret.

42 Poſt fatuos ſequuntur, qui oblivioſi dicuntur, & memoria defecti, inter quos tamen non modicæ
43 conſiderationis differentiam ponere decet: dicamus ergo, oblivioſos nos eos intelligere, qui difficulter rerum memoriam conſervant, memoria vero defectos eos, qui nullam omnino, nec multo, nec paulo ante præteritorum conſervant memoriam, quouſque ea diſpoſitione detinentur, cauſa
44 vero cur ita diſtingui velim, cum nonniſi ſecundum magis & minus inter ſe differre videantur, ea eſt, quod in poſterioribus multa locum habent, quæ minime habent locum in prioribus, ſiquidem
45 poſteriores non minus, quam fatui in omnibus exiſtimandi, & inter eos præcipue, qui ſecundum obtinent fatuitatis gradum, & ratio eſt, quia dum affectio, à quo memoria oblæditur, valde intenditur, ſimul cum memoria ratio deperditur, Gal. 3. *de loc. aff. c.* 5. Foreſt. *Obſerv. lib.* 10. *Obſerv.* 1. ex memoriæ vero ſimul cum ratione defectu, fatuitatem oboriri, ſupra dixi.

Hæc autem affectio, ut plurimum à morbis longis ac ſævis oboritur, ut de Meſſala Corvino narrat eveniſſe Plin. *Natur. hiſt. lib.* 7. *cap.* 24. Peſtilentes etiam morbi hunc ipſum affectum excitant, ut contigiſſe in ſæviſſima illa peſte, de qua Lucr. *lib.* 6. *de rer. nat.* ipſemet narrat dicens:

Atque etiam quoſdam cepere oblivia rerum
Cunctarum, neque ſe poſſent cognoſcere ut ipſi.

quod etiam inter juriſconſultos adnotavit Menoc. *de arbitr. Jud. lib.* 2. *conſ.* 26. *n.* 5.

46 Cæterum in priorib. cum memoria non ita oblæſa exiſtat, ut ſimul ratio ex ejus læſione compatiatur, idcirco multa procedere poſſe dicendum, quæ procedere in poſteriorib. non poſſunt, priores enim impediri nullo jure debent, quo minus teſtamentum condant, prout ſolvit Rota *in Romana ſucceſſionis* 15. *Januar.* 1629. *coram Duran. quæ inter ejus impreſſa eſt deciſio* 178. *& eſt text. in hac conſultiſſima*, §. *at cum humana fragilitas*, *C. qui teſtam. fac. poſſ.* religionem ingredi, ac profeſſionem facere non prohibendi, matrimonio jungi, contrahere, ſeſe obligare, ſua bona adminiſtrare permittendi, & id genus alia, ea ratione, quia ſola memoriæ imbecillitas non infert, ad intellectus defectum. Menoch. *de præſumpt. lib.* 6. *præſum.* 45. *n.* 31. Rota *dec.* 384. *n.* 5. *p.* 1. *in Recent. & coram Durant. dicta deciſ.* 178. *n.* 18. *& ſeq.* quæ ratio cum non militet in poſterioribus, & prædicta, & alia, quæ non niſi hominibus ſanæ mentis permittuntur, illis eſſe penitus deneganda. In aliis tamen quibuſ- 47
dam priores admittendi fortè non ſunt (nam de poſterioribus non ambigendum) quæ Juriſconſultis proponam, qui videant, an hi ad ſacra licite promoveri poſſint, cum ad multa ejus vitii cauſa non ſufficiant, ad quæ ſufficere debet promovendus, videant etiam, an ad officia publica exercenda admitti debeant, cum in officiis publicis & prudentia, & rerum exquiſita memoria opus ſit, tandemque determinent, an hi ad teſtimonium dicendum apti ſint; quomodo enim apti eſſent, qui vel nullo modo, vel difficulter admodum eorum, quæ viderint, aut audierint, recordentur. Qua de re cum ſenes huic maxime vitio obnoxii ſint, ani- 48
madvertant illi, quam caute ſenes ad teſtimonium dicendum admittantur, eorum præſertim, quæ à multo tempore citrà præterierunt. Porro cum de oblivione verba fecerimus, diſcutiamus Juriſconſultorum quæſtionem illam, qua inquirunt, quanto tempore inducatur oblivio, in quo puncto, licet nonnulli apud Menoch. *ubi ſupra*, conati ſint definire terminum oblivionis, incaſſum 49
tamen illos elaboraſſe manifeſtum eſt, & ratio eſt,
quia permulta ſunt, quæ homines magis & minus 50
oblivioſos efficiunt, nempe temperatura corporis, & præcipue capitis ſecundum poſteriora, ſexus, ætas, partium conſtitutio, vitæ qualitas & inſtitutio, ipſius memoriæ exercitatio, & alia hujuſmodi. Patet enim quoad ſexum, exempli gratia, mulieres magis eſſe oblivioſas quam viros, ut notat Menoch. *ibid. n.* 3. quod ob humidiorem illarum temperaturam, quæ fluida eſt, & minus retinere apta, evenire exiſtimandum, ergo facilius 51
inducetur oblivio in fœmina, quam in viro. Quoad ætatem jam notum eſt ſenibus minimam eſſe 52
rerum memoriam, in hanc enim primum ſenectus incurrit, teſte experientia, & Seneca adnotante *in præfat. lib. Declam.* & ante illum Ariſt. *lib. de Memor. & Remin. c.* 2. Sed ad hæc, qui plura deſiderat, legat Maſc. *de Prob. Conc.* 1122. *vol.* 3. 53
Quoad temperaturam magis memorativi ſunt ſiccam habentes, minus humidam. Ariſt. *ubi proxime*, & Averr. *ibid. cap. ult.* unde eſt, quod vix ac ne vix quidem fieri poteſt, ut homines ſimul ju- 54
dicio, & memoria valeant. Plato *in Theæteto*. Foreſt. *lib.* 10. *Obſer.* 10. *in Schol.* & ex Juriſconſultis Cæval. *in præfat. ad pract. quæſt. com. n.* 94. Quoad partium conformatonem ii, qui ſuperiora majora habent, minus memoria valent teſte Ariſt. *ubi* 55
ſupra. Denique quoad vitæ qualitatem, qui negotiis vacant, facile oblivioſi ſunt, eodem Me- 56
noch. teſte, *ubi ſupr caſu eod. n.* 4. Oblivio ergo facilius, & difficilius induci poteſt, pro harum, ac ſimilium rerum diverſitate, quibus accedit facti, & rei conditio, cum egregia facta, ac res magnæ in oblivionem de facili ire non præſumantur. Id 57
Menoch. *ibid. n.* 6. & oblivio facilius inducitur in facto alieno Verall. *dec.* 279. *num.* 7. *p.* 3. Quamo- 58
brem prudenter determinat idem Menoch. id quæſtionis Judicis arbitrio remitti, qui tamen & hæc, & alia multa, in conſiderationem revocet neceſſe eſt.

SUMMARIUM.

1 *Muti, & ſurdi inter fatuos recte non comprehenduntur.*
2 *Muti, & ſurdi à nativitate à cæteris ſanæ mentis hominibus non differunt.*
3 *Surdi à nativitate, etiam muti, cauſam vide n.* 5. 6. *&* 7.
4 *Mutus à nativitate nullus audit.*
8 *Muti & ſurdi ſimul à nativitate, in prudentia, & mentis vigore deficiunt.*
9 *Muti, & ſurdi à nativitate, alii aliis mente magis, & judicio pollent.*
10 *Mutus ſimul, & ſurdus à nativitate, infanti & furioſo æquiparatur.*

11 *Muti, & ſurdi, qui nutibus intelligunt, non carent prudentia, declara ut ibid.*
12 *Muti, & ſurdi furioſo cur æquiparentur.*
13 *Pueri etiamſi audiant, non loquuntur.*
14 *Puer ſi nullum loquentem unquam audiret, apto tamen tempore ſuo modo loqueretur.*
15 *Non eſt neceſſe bene audientem loqui.*
16 *Intellectus humanus in dies perficitur.*
17 *Intellectus imperfectio in muto & ſurdo eſt irreparabilis.*
18 *Mutus, & ſurdus idem reſpectu diverſæ ætatis, majorem & minorem Intellectum habet.*
20 *Muti, & ſurdi ab omnibus actibus prohibentur, à quibus prohibentur furioſi.*
21 *Muti, & ſurdi teſtari non permittuntur. Amplia ut num. ſequenti.*
23 *Muti & ſurdi matrimonium contrahere non poſſunt.*
24 *Muti, & ſurdi religionem ingredi non permittuntur. Contrarium n. ſeq.*
26 *Muti, & ſurdi non poſſunt matrimonii vires aſſequi.*
27 *Muti & ſurdi æquiparantur brutis*
28 *Contrahens debet cognoſcere finem contractus.*
29 *Non contrahit, niſi volens.*
30 *Non cognito fine, ex electione agere quis non dicitur.*
31 *Cur à matrimonio prohibendi muti, & ſurdi.*
32 *Muti ſolum, aut ſurdi ſolum an ad omnia habiles.*
33 *In iis, qui ex accidenti loquelam amiſerunt, nullum eſt impedimemtum quoad actiones celebrandas. Limita, ut n. ſeq.*
35 *Auditus eſt porta mentis.*

QUÆSTIO VIII.

De Mutis & Surdis.

DE *Mutis* & *Surdis* peculiaris conſideratio in-
ſtituenda eſt, neque enim ſub amentium, aut
fatuorum numero videtur nos illos recte comprehen-
dere poſſe, neque tamen ſano judicio illos eſſe,
vere affirmari poteſt. Loquimus autem pro nunc
de mutis & ſurdis, qui à nativitate tales exiſtunt,
1 de cæteris namque injuria dubitatur, nihil enim
differentiæ ponendum exiſtimaverim (ſi modo pau-
xillum quid excipias, ut in hujus Quæſtionis calce
2 habes) inter alios, & eos, qui & ſanæ mentis
ſunt, & bene audiunt, & loquuntur.
3 Cæterum illud notum cuique eſt, ſurdos à nativi-
tate, mutos ſimul exiſtere: ego vero mutum à nati-
vitate audire nunquam comperi, ita ut vice verſa,
4 qui mutus à nativitate eſt, is ſimul & ſurdus exi-
6 ſtat, & facit pro mea ſentent. *l. Diſcr. §. fin. autem, C. de teſt.* & Gloſ. *ibi in verb. Raro*. Utriuſ-
que autem cauſam, ex defectu nervorum utrique
ſenſui communium, originem habere credendum,
ut exiſtimat And. Laur. *Anat. lib.* 11. *qu.* 11. repro-
bata cauſa ab aliis adducta, nimirum, quod ſur-
di etiam muti ſint, quia idioma & loquelam ad-
diſcere non poſſunt. Licet ſi concedatur alia ſur-
ditatis a nativitate cauſa, de qua Hier. Fabr. *de org. Audit. p.* 1. *c.* 4. videtur poſſe habere locum ſo-
7 lummodo communis hæc cauſa aliis adducta: eſt
autem cauſa de qua ille, tunica quædam craſſior an-
te membranam, quam tympanum vocant, in aure
adnata, ſed fortaſſe hæc ſurditas non impedit lo-
quelam. Quamobrem non valde miratus ſum id,
quod narrat Vall. *lib. de ſacr. Phil. c.* 3. de Monacho
illo amico ſuo, qui ſurdos à nativitate loqui do-
cebat, non enim credo, id in omnibus ſurdis po-
tuiſſe ſuccedere, ſed in his, de quibus Fabritius.
8 In dubium autem minime revocandum eſt, quod
licet muti & ſurdi à nativitate omnes, in pruden-
tia & mentis vigore deficiant, tamen ſint inter il-
los, qui majori, aut minori judicio, prudentia, &
mentis vigore affluant, ut tenet ex Juriſconſultis
9 Bart. *de teſt. n.* 93. ſed univerſaliter loquendo iidem
Juriſconſulti, ut Bald. *ibid. n.* 97. Cujac. *in notat. ad Juſtin. Inſt. tit. de Teſt. ord. tom.* 1. Vantius *de nullitatib. tit. de nullit. ex defect. inhabitabilit. n.* 25. Farin.
pract. crim. p. 2. *tom.* 1. *q.* 98. *lib.* 3. *nu.* 192. abſolute
volunt, mutum ſimul & ſurdum à nativitate, in-
fanti & furioſo æquiparari, & abſentium loco ha-
beri. Diſtinctio vero aliquorum, quod non careant
prudentia, qui nutibus intelligunt, Bart. *de teſt. n.* 10
97 non intelligenda de prudentia ſufficienti, ac ta- 11
li, ut illos habiles reddat ad omnia, ſed ad aliqua
minoris momenti. Non ſine evidenti vero ratione, 12
furioſo æquiparantur, quæ duplex eſt, una ſenſa-
ta, altera phyſica. Senſata eſt defectus nervorum,
ex quo impediuntur & in audiendo, & in loquen-
do; hic autem defectus ſupponit defectum cerebri,
quod eſt Intellectus inſtrumentum, unde abſque
dubio intellectio depravatur, ut in furioſis & amen-
tibus evenit.
Quod enim hic nervorum defectus vera cauſa 13
ſit utriuſque vitii, non autem quod ex impedi-
mento auditus auferatur locutio, demonſtrant ipſi
tenelli pueri, qui cum exquiſitiſſime audiant, ta-
men non loquuntur, quod illis impedimento ſit
nervorum mollities loquelæ inſervientium, qui ad
vocem dearticulandam moveri ob eam mollitiem 14
non ſunt apti, & è contra ſi bene audientem pue-
rum, nullum loquentem audire permittas, quouſ- 15
que ex ſe vocem dearticulare, ac loqui poſſit, ta-
men loquetur grandior factus ſuo modo; fabulas
enim puto, quas aliqui narrant, locuturum hac,
aut illa lingua, & quod narrat Herod. *in Euterpe, in princ.* de duobus pueris, loqui minime doctis, qui
ex ſe Phrygice locuti ſint. Non ergo neceſſe eſt,
ut qui bene audit, etiam loquatur, neque e con-
tra, qui loqui neminem audit, non loquatur,
quia loqui diſcere non poſſit.
Alteram cauſam, quæ phyſica eſt, eam puto, 16
quod Intellectus humanus in dies perficitur, &
cum ex ſe rudis exiſtat, & nonniſi conſuetudine
& diſciplina, quæ ex auditu habetur, perfici poſ-
ſit, hinc eſt, quod auditus privatio Intellectum
rudiorem efficit, ſi naturalis ſit, prohibens ne
erudiri poſſit.
Notandum vero, quod imperfectio hæc Intelle- 17
ctus in mutis, & ſurdis à nativitate, omnino irre-
parabilis eſt, neque ullo in tempore ſperari poteſt,
illos ſaniorem mentem aſſecuturos, & licet reſpe- 18
ctu diverſarum ætatum dici poſſint habere ma-
jorem, & minorem intellectum, ita ut nonnul-
la locum habere debeant in illis, cum ætate
minori ſunt, quæ fortaſſe non habebunt locum,
cum in ætate procedunt; tamen in omnibus, ut
infantes, & furioſi exiſtimandi, ut ſupra dixi,
neque enim tanta eſt perfectio intellectus, quam
ex ætate acquirunt, ut ad aliquid ſufficere poſ-
ſint.
Cum ergo adeo irreparabilis ſit imperfectio eo-
rum Intellectus; quemadmodum infantes & pue-
ri, quouſque in ea ætate ſunt, & furioſi, quouſ-
que in furore perſiſtunt, ab omnibus actibus pro-
hibentur, non aliter de mutis, & ſurdis ſen-
tiendum, *l. Diſcretis, C. de teſt. &c.* & ſpecialiter 20
teſtari non permittuntur, ut habetur in eadem *l.* 21
& l. Qui in poteſtate, §. ſurdus ff. de Teſtam. & qui teſtam. face e poſſ Dec. *in cit. l. Diſcretis, num.* 1. Ne-
pos à Montabl. *except. art.* 20. *num.* 10. quod am- 22
pliant Doctores, ut procedat etiam in teſtamento
ad pias cauſas. Bald. *in leg.* 1. *in* 2. *col. Cod. de Sacroſ. Eccleſ. in repet.* neque matrimonium contra- 23
here poſſunt. Abb *in cap. Cum apud, nu.* 6. *de ſponſ.* 24
Jaſ. *in l. Mutum ff. de acquir. hæred. num.* 4. & mul- 25
to minus Religionem ingredi. Brunell. *de matrim. & ſponſ. concl.* 14. *num.* 6. & alii apud ipſum; ipſe
tamen contrarium tenet *ibid. num.* 8. Operoſum
videtur tamen ejus ſententiam tueri, cum tales
(etiam ex iis, qui vivaciori natura ſunt, & qua-
dam prudentia præditi) excepta rudi, ac craſſa re-
rum intelligentia, quam à natura habent, non
poſſint matrimonii vires aſſequi, ac illius ſacra- 26
menti finem, & inſtiturum filiorum, ſcilicet pro-
creationem ad Dei gloriam. Natura autem per ſe
hoc non dictat, niſi implicite, ſed tantummodo
dele-

delectationem ex coitu, & ſeminis expulſione, &
28 idcirco bruta, quibus quoad intelligentiam hi affines ſunt, non alio fine coeunt, niſi ut ſemen excernant, veluti quoque mingunt, & egerunt, ab urinæ, & fæcum quantitate exſtimulata, ut docet Gal. 6. *de loc. aff. cap.* 5. *claſ.* 4. Cum vero ex mea ſententia contrahens matrimonium, ſeu quicquid aliud, cognoſcere debeat verum, ac realem finem ejus actus, vel contractus: hi autem hunc finem non cognoſcant, ſed alium fictum, qui à Natura illis inſinuatur, non video quomodo permitti debeant matrim. contrahere: neque enim niſi volens
29 quis contrahit, ac deficiente voluntate ceſſat aſſen-
30 ſus, non cognito autem fine, non poteſt dici, quem ex electione, & voluntarie agere, caſu ergo hic contrahet, cum ejus actus fine careat. Præterquam quod non ſolum, quia matrimonii finem non intelligunt, ab eo abſtinere debent muti, &
31 ſurdi à nativitate, ſed etiam Reipublicæ bono, quia periculum eſt, illos filios ſibi ſimiles progignere, Reipublicæ autem expedit, ſanos, & undequaque perfectos homines naſci, non tam inſigniter oblæſos. Et licet Sanchez *lib.* 1. *de Matrim. diſp.* 8. *numer.* 12. contrariam tueatur ſententiam, præſertim quia difficile eſt, & duriſſimum, compellere tales, ut continenter vivant, tamen videndum, an matrimonium exiſtere poſſit ex parte ejus, qui finem matrimonii non cognoſcit. Præter hæc autem repelluntur à teſtificando, ut per Maſcard. *de probat. concluſ.* 1358. *num.* 24. *vol.* 3.

Jam vero de cæteris mutis & ſurdis hæſitare quis poſſet, an ad omnia habiles exiſtimandi, ac pri-
32 mum de mutis tantummodo, qui ex accidenti loquelam amiſerunt, ego in nulla re jure dubitari
33 exiſtimo, ſentit eadem *l. Diſcretis*, §. *Ubi autem*; quia mutitas non impedit illos, quo minus ad ea omnia ſufficiant, ad quæ cæteri homines ſufficere poſſunt. Ita in terminis donationis voluit *text. in l. qui id, quod.* §. *Mutus*, *ff. de donationibus*, *& ibi.* Gloſſam adducit Maranta *in ſuis ſing. in verb.*
34 *Mutus*. Unum tamen caſum excipias nimirum quanto mutitas ex cerebri vitio evenit, hæc enim ſemper adjunctam habet quandam fatuitatem, & intellectus diminutionem, aut ſaltem ignorantiam: cautius ergo cum his agendum.

De ſurdis autem dubitandi occaſionem præbet Piloſophi dictum, ex quo repetit Valeſcus *libr.* 2. *Philon. cap.* 50. Auditum ſcilicet eſſe portam mentis, itaque vix conſummata ſurditas abſq; mentis & intellectus diminutione contingere videtur. Ego in hominibus rudis ingenii, ac vilis conditionis ex ſurditate conſummata multum pati intellectum exiſtimo, in cæteris autem, quod mente ante ſurditatem maxime conſtiterint, licet ex ſurditate dehinc lædatur, non adeo lædi dicerem, ut ex ea cauſa quicquam illis interdicere oporteat, favet eadem *l. Diſcretis*, *ibid.*

SUMMARIUM.

1 *Melancholicorum major, quam cæterorum inſanientium copia.*
2 *Melancholici qui.*
3 *Melancholici à furentibus, & Maniacis diſtinguuntur.*
4 *Furor & Melancholia idem non ſunt.*
5 *Furor & Melancholia habent inter ſe congruentiam*
6 *Melancholia à Latinis Furor appellatur ex Cicerone.*
7 *Quid interſit inter Melancholicos, & Furentes.*
8 *Melancholia quid.*
9 *Vera differentia inter Melancholicos, & Furentes.*
10 *Melancholia à naturali humore melancholico fit, Furor à non naturali.*
11 *In Melancholia quies, in furore inquies, & n.* 16.
12 *Nulla eſt differentia inter Melancholiam, & Furorem, ab actione læſa.*
13 *Melancholici nomen apud Juriſconſultos vix in uſu.*
14 *Budæus in l.* 2. *ff. de Ædil. edict. notatur.*
15 *Eadem differentia eſt inter furioſum, & mente captum, quæ inter furioſum, & melancholicum.*

17 *Melancholici plures circa unam rem tantum inſaniunt.*
18 *An omnia in omnibus Melancholicis eodem modo procedant.*
19 *Cur ratione non conſtantes a negotiis gerendis eliminentur.*
20 *Quilibet homo ſuas habet hæreſes.*
21 *Omnes dementes uno modo tractandi.*
22 *In Melancholicis ſemper timor, & ſuſpicio.*
23 *Melancholici in una re inſanientes, an ad teſtandum, & teſtificandum admittendi.*
24 *In melancholicis quoad matrimonium, quid dicendum.*
25 *In teſtificando quid.*
26 *A teſtimonio conficiendo non excludi.*
27 *Reſpectu diverſi temporis morbi, Melancholici ad nonnulla admitti, vel non admitti debent.*
28 *Melancholici ſunt nonnulli, abſque eo quod inſaniant.*

QUÆSTIO IX.

De Melancholicis.

SEd jam de vere amentibus ſermo inſtituendus eſt, ac primo loco ſeſe offerunt *Melancholici*, quorum major, quam cæterorum omnium copia 1
eſt, & numerus pene infinitus, infinitaque diverſitas inſaniendi, juxta diverſitatem eorum, ad quæ temperatura, inſtitutio, conſuetudo, ab extra advenientia & alia mille hominem inclinare cogunt, ut Proſper Alpinus *de Medic. Method. lib* 10. *capit.* 11. teſtatur. Vocamus autem Melancholicos hic eos, qui ex naturalis Melancholiæ, quam & atram 2
bilem vocant, vitio inſaniunt. Fracaſtor. *lib.* 2. *de Intellect.* & dico ex vitio naturalis melancholiæ, quia ii, qui ex non naturalis Melancholiæ turgentia dementiunt, nimirum ex atra bile, quæ per aſſationem aliorum humorum fit, aliis nominibus veniunt inſigniendi, ut poſthac videbimus

Diſtinguuntur vero *Melancholici*, Juriſconſultis Mente capti dicti, à *Furentibus & Maniacis*, quia in 3
quiete ſunt timidi, ac muteſcentes, Furioſi vero in perpetuo motu, audaces, ac præcipites, §. *Præterea Inſt. quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam.* & Doctores, *in l.* 4
Furioſum, *C. de his, qui teſt. fac. poſſ.* & ex Medicis 5
Practici omnes *lib.* 1. *in capp. propriis*. At licet ita vere ſit, quod realiter furioſi, & Melancholici, & conſequenter Furor, & Melancholia idem non ſint, tamen habent tantam inter ſe cognationem hæc nomina, ut Hippocrates pluries iis indifferenter utatur, & unum pro alio accipiat, ut teſtantur Holler. *Comm.* 6. *Aphor.* 53. Altomar. *de med. hum. corp. cap.* & Foreſt. *lib.* 10. *Obſervat.* 10. *in ſchol.* imo ex hoc factum eſt, ut teſtatur Proſper Alpinus *ubi ſupra c.* 10. quod multi celebres Medici unam ſpeciem ſub alia 6
comprehenderint, inter quos citat ille Aretæum, Aurelianum, Paulum, quamobrem immerito accuſatur Cicero à Mercurial. *lib.* 1. *ſua practica*, *c.* 16. quod 3. *Tuſcul. Quæſt.* dixerit, Melancholiam à Latinis appellari furorem, quem locum ex Juriſconſultis refert Budæus *in annotationibus in Pand. l.* 2. *ff. de Ædil. edict.*

Cæterum idem Mercurialis ibidem inter Melan- 7
cholicos, & Maniacos ſeu Furentes eam differentiam intercedere volebat, quod in Melancholicis 8
lædatur tantummodo Imaginatio, in Furentibus etiam ratio, quin imo Fernelium reprehendit, ut qui *Patholog. lib.* 5. *c.* 6. voluerit Melancholiam eſſe mentis alienationem, vult enim Mercurialis, mentem in Melancholia non lædi. Mihi tamen majori in culpa eſſe ipſe Mercurialis, videtur, qui cum quæreret differentiam inter hos duos affectus, vel nullam attulit, vel nullius momenti, etiam ipſomet judice, nam cum in uno ponat lædi imaginationem, in alio rationem, mox ipſemet in utraque lædi rationem determinat, quod de mania non controvertitur, de Melancholia vero dicebat ipſe, quod ſemper in ea putat lædi mentem, licet læſio ab imaginatione incipiat, ergo nulla eſt profecto hæc differentia ab ipſo allata, quia inveteratam ſaltem Melancholiam à furore per eam ſecernere non licet.

9 Vera differentia à cauſa hos morbos excitante ſumenda eſt, & ab accidentibus illos ſubſequentib. à cauſa, quia, ut dixi, Melancholia à naturali humore, qui Melancholia vocatur, excitari ſolet,
10 Mania, ſeu Furor à non naturali, ab ea quippe, quæ ex ſuperaſſatione cujuslibet humoris; etiam ipſius
11 atræ bilis, generatur. Ab accidentibus, quia in Melancholia, ut ſupra repetitum eſt, ſemper quies
12 eſt, & mœſtitia, in furore inquies, motus inordinatus, clamor, ira, audacia, tumultus. Ab actione vero læſa nulla ſumi poſſe videtur differentia, quia in utraque eandem actionem lædi contingit, licet diverſitas penes modum læſionis exiſtat.

13 Porro Melancholici nomen apud Juriſconſultos in uſum minime eſt, niſi de raro Budæus tantum *in l. 2. ff. de Ædil. edict.* tradit, ibi Melancholicos acci-
14 pi pro iis, qui Melancholicæ morbo laborantes inſaniunt, ſed male, ut ibi dicam. Pro *Melancholico* utuntur illi, nomine *mente capti* (licet mente captum pluribus modis dici tradant. Dec. *in lege Humanitatis, Codice, de Impuber. & aliis ſubſt. num.* 1.) & idcirco inter furioſum, & mente captum eandem
15 illi ponunt differentiam, quam nos inter Melancholicum, & Furioſum, ſeu maniacum, cum furioſum tabie quadam animi agitari dicant, mente
16 captum in quiete eſſe, nullaque extrinſecus ſigna non ſanæ mentis oſtendere. Gloſſ. *in §. præterea Inſtitut. quibus non eſt permiſſ. fac. teſtament.* Bald *in leg. Furioſi, C. de Nupt. & in l. Sed & milites, §. jam autem, ff. de excuſat. tut.* Alex. *conſil.* 54. *num.* 2. *vol.* 1. Jaſ. *in l. ſoluto matrimonio, §. voluntatem autem ff. ſoluto matrimonio, n.* 11. Dec. *in l. Furioſ. ff. de his, qui teſt. fac. poſſ. n.* 1. *&* 3. Fabian. de Mont. S. Sau. *de empt. & vend. q.* 4. *quæſt.* 32. *num.* 25. Menoch. *conſil.* 82. *num.* 195. *vol.* 1. Maſcard. *de probation. concl.* 145. *n.* 1. *vol.* Rota *in Ulixbon. profeſſionis, in noviſſ. dec.* 107. *n.* 1. *&* 2. *par.* 2.

17 Sed circa Melancholicos maximum, ac multæ ſpeculationis dubium pro Juriſtis occurrit, nam ut alias hic dictum eſt, ſunt ex Melancholicis plures, qui circa unam tantummodo rem inſaniunt, circa quam firmam habent, & falſam opinionem, exiſtimantes illam eſſe, ſi non ſit, vel è contra, vel alio modo, quam vere ſit, qua falſa opinione excepta, in cæteris optime, & appoſite & diſcurrunt, & operantur, ac negotia ſua cum omni circumſpectione, & prudentia gerunt, vitia fugere, bona ſequi ſatis cognoſcunt, & in ſumma, ſi eam peculiaris illius opinionis falſitatem excipias, nihil omnino ab homine ſanæ mentis differunt, & adverte, me non tranſcendere, quando dico rationem lædi circa unam tantummodo rem dicentem, rationem eſſe læſam, imaginationem vero non, ſed dicere me ipſam rationem male ratiocinari circa hoc, bene autem circa illud. Hoc dico, quia Sanchez *de Matrimonio libro primo diſputat. quæſt.* 22. proponens hoc dubium, videtur mihi in hoc vitium incidiſſe, quærens enim, an homo in pluribus rebus, vel cæteris omnibus rationis poſſit eſſe particeps, in una vero, aut altera ejuſdem rationis expers, deinde tranſcendit dicens, poſſe in uno lædi imaginationem, non læſa ratione. Præter exemplum igitur, quod ex *Horatio* retuli de nobili illo Argivo, & mille alia ab auctoribus relata, adducam etiam ex propria experientia aliquid: Vidi, præter cæteros, Presbyterum, & moribus laudabilem, & non aſpernandæ doctrinæ, qui ex Hypochondriorum vitio delirabat, putans ſe animam agere, & modico interjecto tempore expiraturum. Ob hunc mentis errorem hic interdum in terra ſtragulo ſuſtrato tanquam mortuus jacebat, facibus circum ſe accenſis, comedebat tamen, diſcurrebat, negotia ſua gerebat, ad cætera omnia bene ſe habebat.

18 In ſimilibus ergo caſibus mirum in modum dubitari poteſt, an ea omnia procedere debeant, quæ in cæteris inſanientibus procedunt, qui in omnibus errare ſolent, & nulla in re ratione uti, nam controverti una ex parte non poteſt, hos inter mente captos eſſe recenſendos, & omnia pariter in illis, ut in mente captis cæteris locum habere debere. Alia autem ex parte contrarium videretur aſſeverandum, & idcirco non omnia debere habere locum in his, quæ in cæteris inſanientibus locum habent, potiſſima enim cauſa, imo ſola cauſa, ob 19
quam, qui ratione non conſtant, à negociis gerendis eliminantur, ea eſt, quia carent ea prudentia, quæ in negotiorum actione requiritur, unde facile errare poſſent, imo de facto errant, ut exempli gratia prohibentur à teſtandi actione, quia non præſumitur, illos ita de ſuis bonis diſponere poſſe, prout deceret, unde bona ſua abſque cauſa convenienti relinquent, quibus non debent, ea adimentes iis, ad quos juridice pertinebant.

In hujuſmodi autem Melancholicis, de quibus ad præſens dubitamus, ea prudentia minime deſideratur, quia ſi permittantur teſtari, contrahere, & alia id genus agere, omnia recte, & ut deceret, diſponent, quia ſupponimus, in his rationem nonniſi circa particularia quædam errare. Quibus etiam illud addam (quod mirum videri legentibus poterit, cum tamen fortaſſe res non aliter ſe habeat, quod ſi ob errorem peculiaris alicujus opinionis, hi pro mente captis judicandi, & idcirco, ut tales à multis civilibus actibus prohibendi, timeo, ne pene omnes homines ob eandem cauſam inter dementes comprehendi debeant: 20
nam quis hominum eſt, qui non habeat ſuas hæreſes, à quibus eum avellere ne cæterorum quidem univerſorum hominum conatus ſufficeret? Quamobrem jure cum Horatio *lib. 2. Sat. 3.* affirmare licet, quod

Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.

Et lege obſecro ad hanc rem lepidiſſimam illam Horatii Satyram.

Sed his non obſtantibus, cum in cæteris hominibus ea inſania naturalis exiſtat, in his autem à 21
morbo, dicendum videtur, jure hujuſmodi dementes, ut cæteri omnes abſtrahi debere ab omnibus rebus gerendis, in quibus ſana mens requiritur, & ratio eſt, quia licet de facto Melancholicus circa unum quid peculiariter deliret, tamen de momento in momentum circa ea ipſa, de quibus ad præſens prudenter ſe gerit, paratus eſt inſanire, qui mentem ſanam non habet, ita ut horum prudentiæ minime fidendum ſit, cum eorum ſpiritus Intellectioni inſervientes à naturali ſtatu jam deſciverint, & in perpetuo motu, & perturbatione ſint, ex quo facillime evenit, ut id ipſum, quod modo menti offertur, prout vere eſt, paulo poſt ſub falſa imaginatione repræſentetur, & prout non eſt; cauſa autem, cur non niſi circa unum quid delirare videantur, ea eſt, quia interna imaginatio, & aſſidua præſentatio falſi illius phantaſmatis ipſi intellectui indeſinenter fit.

Adiiciendum his, quod in Melancholicis reperitur ſemper timor, & ſuſpicio, ex quibus 22
major fit perturbatio ſpirituum, ut teſtatur Foreſt. *lib.* 10. *Obſerv.* 19. ex ea autem perturbatione mentem in illis facile errare poſſe, manifeſtum eſt.

His non obſtantibus dubitari adhuc poſſet, an *ad teſtamentum conficiendum, ad teſtimonium dicendum,* 23
& ad matrimonium contrahendum admitti poſſint, 24
& quoad matrimonium fortaſſe incaſſum dubitatur, quia manifeſtum eſt ſufficere in iis prudentiam ad hoc, & favere poteſt etiam, quod tales ex matrimonii conſuetudine interdum melioris mentis fiunt, & aliquando etiam in totum ſanantur.

A teſtimonio vero dicendo, videant obſecro Legumperiti, an eliminari debeant, non ex eo ſolum, quod, ut alias dixi, raro contingit lædi rationem abſque læſione memoriæ, ſed ex eo, quod tam fixa eſt in iis imaginatio, & circa objecta phantaſmata tam frequens, & indeſinens ratiocinatio, ſeu potius deliratio, ut etiam quoad exteriores ſenſus decipiantur; neque ſano modo,

& ut

& ut docet, illis utantur, quia unum quid pro alio & vident, & audiunt, aut quovis ſenſu percipiunt, quemamodum iis quoque evenire ſolet, qui cum ſani ſint, circa aliquid intentius meditandum occupati, quoad externos ſenſus decipiuntur, ut clarius ſupra dixi.

26 Videant etiam iidem Juriſconſulti, an eæ ipſæ cauſæ ſufficientes ſint ad excludendos hujuſmodi inſanos à teſtimonio conficiendo, quibus addi poteſt, quod cum teſtamentum ut plurimum in infirmitatibus conficiatur & in iis abundet in cerebro humor Melancholicus, facile ex novi morbi occaſione hic humor agitatus poteſt multo magis, quam ante fecerit, mentem turbare, & rationem: facilius ergo ex hoc permitti id poſſet, his extra alium morbum conſtitutis, ſi modo conſummata, & deplorata inſania non laborent, quo magis enim inveteratur morbus, eo magis intenditur, &
27 conſequenter eo magis in dies lædi mentem neceſſe eſt.

Advertendum tamen hic, quod Melancholici reſpectu diverſitatis temporis ipſius morbi, ad non-
28 nulla admitti poſſent, ut ab aliis repelli; nam conſtat quoldam eſſe quidem Melancholicos, hoc eſt, Melancholiæ morbo tentari, & tamen non inſanire ut tradit Foreſt. *Obſervat. lib.* 10. ſed tantummodo quædam phantaſmata pati, ex quibus terrentur, affliguntur, gaudio afficiuntur, aut alio quodam animi affectu tentantur, quod profecto omnib. Melancholicis commune eſſe ſolet, antequam in morbo confirmentur, at in his ratio adhuc omnino non concidit, & idcirco hi, (ſi pauca quædam demas ut publici officii adminiſtrationem, promotionem ad ſacra, & hujuſmodi) ac omnia viderentur admitti poſſe, ad quæ admittitur quivis ſanæ mentis homo. Ubi autem morbus jam confirmatus eſt, & Ratio Imaginationis jam errorem non cognoſcit, tunc pro inſanis habendi, & procedendum in illis, ut ſupra dictum eſt, nulla conſideratione, vel ſaltem modica, habita, an circa plura, vel circa particularia quædam inſaniunt.

SUMMARIUM.

1 *Amantes inter inſanos connumerantur.*
2 *Amor eſt ſollicitudo melancholica.*
3 *Amor pervertit judicium.*
4 *Amor quid ex Huchero.*
5 *Amor eſt deſiderium pulchritudinis, & n. 27.*
6 *Amor eſt cupiditas formæ,*
7 *Cujuſnam partis paſſio ſit Amor.*
8 *Amor connumeratur inter cerebri affectus à Medicis.*
9 *Amor eſt paſſio cordis.*
10 *Spes amorem, & deſiderium rei cognitæ excitat.*
11 *Amor eſt motus concupiſcibilis.*
12 *Amor originatur ab beſ ate.*
13 *Deſiderare pertinet ad concupiſcibilem,*
14 *Amor ſedem figit in cerebro.*
15 *In amore compatitur Cor.*
16 *Amor an recte inter inſanias connumeretur.*
17 *Amor hominem ex rudi perſpicacem, ex indocto doctum facit.*
18 *Omnis amor honeſtus, & omnis amans juſtus.*
19 *Amor lætitiam affert.*
20 *Amor omnes ſenſus acuit.*
21 *Amor externos ſenſus perficit.*
22 *Amor duplex eſt.*
23 *Amor non eſt Deus, ſed affectus omnium perniciosiſſimus.*
24 *In amore perit prudentia.*
25 *Amor cupiditas abſque ratione.*
26 *Amans objectum triplex.*
28 *Amans finem ſui deſiderii non cognoſcit.*
29 *Amor voluntatem ſibi ſubjectam facit.*
30 *Amor eſt affectus voluntarius.*
31 *Nemo amat invitus.*
32 *Prudentia exturbatio etiam in honeſto amore reperitur.*
33 *Amor externos ſenſus corrumpit.*
34 *Amor cæcus.*
35 *Quiſquis amat, hallucinatur, & cæcutit in eo, quod amat.*
36 *Senſus ille in amore primum læditur, per quem ipſe amor excitatur.*
37 *Amans auditus ſenſum amittit.*
38 *Amor guſtum depravat.*
39 *Amans dormienti ſimilis.*
40 *Amans in alieno corpore vivit.*
41 *Amans vivendo moritur.*
42 *Amans in bruti naturam degenerat.*
43 *Amor præ cæteris inſaniis à ratione elongatur.*
44 *Ex mulieris pulchritudine præſumitur amor.*
45 *Amoris ſigna ex Medicis.*
46 *Amor inducit maciem in univerſo corpore, præterquam in oculis.*
47 *Amor ex actibus externis colligitur.*
48 *In amantibus omnia locum habent, quæ in amentibus.*
49 *Amans furioſo æquiparatur à Juriſconſultis.*
50 *Amor paſſio vehementiſſima.*
51 *Amoris cauſa delinquens mitius punitur.*
52 *Mulier ſi propter amorem ſui copiam amanti fecerit, infamis non redditur.*
53 *Amans à rebus gerendis eliminatur.*
54 *Amans eſt prodigo ſimilis.*

QUÆSTIO X.

De Amantibus.

INter *Inſanos*, & *melancholicos* connumerantur quo- 1
que *Amantes*: Barboſ. *in cap. cum in juventute* 2
num. 5. *de præſumpt.* Tiraq. *de pœnis temperandis*, *c.*
4. *n.* 1. Amor enim ſollicitudo eſt melancholica ſi- 3
milis melancholiæ, Avicen. 1. 3. *tract.* 4. *c.* 23. Gordon. *in lil. lib.* 2. *cap.* 20. Valleſ. *lib.* 1. *Philon. cap.* 11. quia non aliter quam aliæ paſſiones quævis melancholicæ, Amor pervertit judicium rationis, ut prædicti Medici cum aliis fatentur, & ex Juriſperitis Bald. *in l.* 2. §. *& cum placuiſſet*, *ff. de orig. Jur.* Barb. *in cap. veniens ſub n.* 5. *de ſponſ. & matrimon.* Maſcard. *de Probat. concluſ.* 86. *num.* 10. aptiſſime autem definit, hanc paſſionem Hucher. *lib.* 4. *de ſteril. c. de*
Philtris, Amor inquit, dicitur attrabiliaria, hoc 4
eſt, Melancholica quædam animi deſipientis ægri-
tudo, pulchritudinis alicujus imagine, & iniqua 5
æſtimatione perciti, ac perturbati. Simpliciter vero apud Philoſophos, Amor dicitur eſſe deſiderium pulchritudinis. Plat. *in Convivio in orat. Socrat.* adductus à Tiraquell. *de leg. Conn. leg.* 1. *Gloſſ.* 2. *p.* 2. *n.*
1. & idem Plato *in Phædro*, & Leo Hebræus *dial.* 6
4. *de Amor. in princ.* Amorem eſſe cupiditatem formæ tradiderunt.

Ex quibus definitionibus ſatis quidem conſtat, 7
quidnam ſit Amor, ſed cujuſnam partis paſſio exi- 8
ſtat, difficillimum fortaſſe eſt determinare. Medici namque illum inter cerebri affectus adnumerant. Paul. *lib.* 3. *cap.* 17. Avic. *ubi ſupra*, & omnes practici in propriis capitibus, & ita eſſe commoſtrat facultas læſa in ipſo affectu, Ratiocinatio nimirum ex fixa imaginatione in re amata, vel, ut cæteris doctis placet, ipſa imaginatio, tam Rationem autem, quam Imaginationem ad cerebrum pertinere, non eſt, qui dubitet.

Quod vero Amor *cordis* paſſio ſit, vulgus ipſum 9
exiſtimat, hinc hominum corda ab Amore vulnerari, & ſagittis confodi, & flammis exuri traditum. Teſtantur quoque multa, amorem cordis paſſionem eſſe, nempe ſuſpiria quam plurima & alii affectus cordis paſſionem ſubſequentes, quibus addo, ipſius affectus originem, quæ non alia eſt, quam ſpes, nam ſpes amorem, & deſiderium rei cognitæ excitare videtur. Leo Hebræus, *ubi ſupra prope med.* ſpem autem ad iraſcibilem, & iraſcibilem ad cor pertinere manifeſtum eſt, à primo ergo ad ultimum, Amor ad cor ipſum pertinere videtur, quod & Marſil. Ficinus *in Plat Conviv. orat.* 7. *cap.* 2. teſtatur his verbis, *Cordis autem morbo eam proprie inſaniam fieri arbitramur, qua affliguntur*

ii, qui perdite amant, idemque ſentit Taurell. *in comm. ad c.* 1. *de Amore Arnald. Villan.*

Galenus tamen 4. *de Plac. Hipp. & Plat. c.* 1. *&*
11 *6 caſſ.* 1. voluit Amorem eſſe motum concupiſcibilis facultatis, & ſic ad *hepar* pertinere, quod videntur etiam innuiſſe antiquiores amantem effingentes ſub perſona Tityi, qui apud inferos ab Apolline relegatus ea pœna mulctatur, ut vultures ipſius hepar aſſidue dilanient & diſcerpant, dilaniatum autem illud denuo renaſcatur, ac ſine intermiſſione ne ab iiſdem vulturibus dilaceretur. Hanc amoris imaginationem nobis illi dederunt, teſte Lucret. *lib.* 3. *de rer. nat. prope finem.*

Sed Titius nobis hic eſt, in amore jacentem
Quem volucres lacerant, atque exeſt anxius angor;

Quam fabulam ex Homero *Odyſſ. lib.* 10. ad hanc ipſam opinionem adſtruendam recitat Galen. *ubi ſupra cap. ult. in fin.*

12 In tanto authorum diſſenſu dicendum videtur: Amorem originari ab *hepate*, ſecundum id quod Gal. docet, patet, quia deſiderium quoddam eſt, ut jam diximus, deſiderare vero concupiſcibilis
13 facultatis paſſio eſt, cujus ſedem hepar eſſe conſtat, quod quidem veritatem habet, ut ſimplex deſiderium eſt, ſed poſtquam ex eo deſiderio Mens, & Ratio læſionem ſentiunt, in cerebro ſedem figere non controvertendum, & idcirco quatenus Amor
14 naturalis paſſio eſt, ad hepar pertinet; quatenus morboſa affectio, ad cerebrum, quia tunc tandem hæc paſſio præter naturam evadit, cum amans adeo imaginatione hæret circa amatum objectum,
15 ut ex ea tandem in rationis errorem labatur. Et tunc quidem compati in ea paſſione cor quis non videt? non ſolum quia, cum pars primario patiens princeps ſit, cor illi conſentit, ſed quia ea eſt melancholici humoris natura, qui præcipue vitæ ipſi, ac conſequenter cordi contrarius & inimicus eſt, unde mœror & mœſtitia, & ſuſpiria multa, & anxietates, & alia ſymptomata ad utramque facultatem, concupiſcibilem ſcilicet & iraſcibilem pertinentia exoriuntur: conſequuntur enim hæc omnia ſymptomata ad quaſcunque melancholicas paſſiones, ex quarum numero Amor eſt.

16 Non deerit tamen dubitationi locus, ſi Amoris naturam intus & in cute quis inveſtigabit, an recte Amor inter inſanias adnumeretur; quia & experientia, & mille doctorum hominum teſtimoniis
17 conſtat, Amorem non ſolum Intellectui non obeſſe, ſed illum mirum in modum acuere, ipſumque hominem elegantiorem, prudentiorem, & ex rudi & hebeti ſubtilem ac perſpicacem, & ex indocto doctum reddere. Ad quod probandum ſatis ſint pro multis, quæ adduci poſſent; quæ Plato docet *in Convivio*, atque illa præcipue, quæ habentur in orat. Agath. in his verbis: *Hic Deus (Amor) Poeta eſt adeo ſapiens, ut alios quoque poetas poſſit efficere; quilibet enim, licet antea rudis, Poeta evadit, cum primum Amor*
18 *afflaverit, quin & honeſtiorem, & juſtum hominem reddere aptus eſt, quia omnis Amor honeſtus, & omnis Amans juſtus*, ut idem Plato *ibid. in orat. Socrat.*
19 dicebat, & tantum abeſt, ut Amor melancholiam pariat, ut potius lætitiam afferat, triſtitias ac mœrores aliis ex cauſis enaſcentes ſolari ac lenire poſſit curis quietem indicere, omnia læta facere, ut lepidiſſime Plautus *in Caſ. Act.* 2. *Scen.* 3.

Omnibus rebus ego amorem credo, & nitoribus nitidis ante venire,
Nec potis quicquam commemorari, quod plus ſalis plusque leporis hodie
Habeat. Cocos equidem nimis demiror, qui tot utuntur condimentis,
Eos eo condimento uno non utier, omnibus quod praſtat.
Nam ubi amor condimentum inerit, cuivis placiturum credo:
Neque ſalſum, neque ſuave eſſe poteſt quicquam, ubi amor non admiſcetur.
Fel quod amarum eſt, id mel faciet: hominem ex triſti, lepidum & levem.
Hanc ego de me conjecturam domi facio, magis quam ex auditis.
Qui poſtquam amo Caſinam, magis initio munditiis munditiam antideo.

Præterea Amor, & ſenſus omnes, & internos & 20
externos acuit, & de internis præterea, quæ ex Platone jam adduximus, maxime idem edocere poſſunt, quæ Franc. Petrarcha in ſuis Lyricis non ſemel cecinit: atque illa præcipue, quæ ſub Amoris ipſius perſona ſibimet obiicit in illa Cant. quæ incipit:

Quell' antico mio dolce empio Signore.

ſt. 9. par. 2. can. 7. in his carminibus:

E per dir all' eſtremo il gran ſervigio,
Da mill' atti inoneſti l'ho ritratto,
Che mai per alcun patto
A lui piacer non poteo coſa vile,
Giovane ſchivo, & vergognoſo in atto,
Et in penſier, poiche fatt'era huom ligio
Di lei, ch' alto veſtigio
L'impreſſe al cuore, e fece il ſuo ſimile:
Quant' hà del pellegrino, & del gentile
Da lei tiene, & da me, di cui ſi biaſma.

Et quæ ibi ſequuntur, ac præter ea apud ipſum multa ſimilia, qui otium habet, legere poterit, præſertim in tribus illis cantionibus oculorum laudibus dicatis, & hujuſmodi rerum Poetarum carmina refertiſſima. Senſus etiam externos amor 21
perficit, & acuit, in cujus rei teſtimonium præter quamplurima, quæ adduci poſſent, & quæ tum brevitatis cauſa, tum etiam ne in nugis tempus conterere videar, relinquam, ſatis ſit duo carmina in Scanderbeid. *cant.* 18. *ſt.* 96.

Per virtù natural ſol l'occhio vede,
Et Amor fà, che parla, ode, riſponde.

Et faciunt etiam Plauti carmina illa *in Milite Gloriſ. Act* 4. *Sen.* 6.

AC. neſcio ubi hic prope adeſt, quem expeto videre: olet profecto.
PY. Naſo pol jam hæc quidem videt plus, quam oculis.

Hæc licet vera ſint, non tamen locum habent in 22
quocunque Amore, cum is duplex ſit, alter quippe rationalis, alius irrationabilis, ea vero, quæ ad bonum tendunt, de rationali intelligenda, cum in poſteriori tantum abſit, ut ea verificentur, ut potius his contrariiſſima cuncta eluceſcant, hic enim is affectus eſt, de quo Phocylid. *carm.* 183.

Non enim Amor Deus eſt, ſed affectus pernicioſiſſimus omnium

Is, de quo tot mala, tot facinora enarrantur, iis, 23
qui hominem omnibus bonis exſpoliat, omnibus e contra malis imbuit, amore enim hoc irretitus homo, omnibus, & internis, & externis ſenſibus orbatur, Leo Hebræus *dialog.* 3. *de Amor. in fin.* perit in illo omnino prudentia, depravatur ratio, confunditur memoria, ac denique intellectus ipſe ad occaſum uſque ægrotat. Quin neque audit, neque videt, neque guſtat, neque tangit, neque olfacit amans ea, quæ ad ſuum bonum tendunt, quæ vero ad proprium malum, multo plus quam par ſit, & audit, & videt, & guſtat, & tangit, & olfacit.

Perire vero prudentiam in Amante cuinam du- 24
bium eſt? quando id quotidiana experientia commonſtrat, & Sapientes omnes atteſtantur, inter quorum teſtimonia notum eſt illud Heſiod. *in Theogonia:*

Domat in pectoribus animum, & prudens conſilium.

Sed & cum prudentia ipſa deperit ratio, nihil enim aliud hic affectus eſt, ut diximus ex Plat. 25
in Phædr. in pr. quam cupiditas abſque ratione, quin etiam & cunctas animi potentias, atque ipſius paſſiones Amor devaſtat, depravat, confundit, ut concinne ſatis Plaut. *in Ciſt. Act.* 2. *Scen.* 1. ſub perſona cujuſdam adoleſcentis annuebat:

Credo ego Amorem primum apud homines carnuficinam commentum:

Hanc

Hanc ego de me conjecturam domi facio, ne foris quæram
Qui omnes homines ſupero, atque antideo cruciabilitatibus:
Jactor, crucior, agitor, ſtimulor, verſor in Amoris rota miſer:
Exanimor, feror, differor diſtrahor, diripior, ita
Nubiam mentem animi habeo: ubi ſum, ibi non ſum ubi non ſum, ibi eſt animus.
Ita mihi ingenia ſunt, quod lubet, non lubet jam id continuo:
Ita me Amor captum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, jactat, largitur, quod dat, non dat, & ludit.
Modo quod ſuaſit diſſuadet, quod diſſuaſit jam oſtentat.

Sed unde obſecro clarius patere poteſt, amentem
26 omnem intellectum, & prudentiam amittere, quam ex ipſo Amoris affectu; cum enim ipſius Amoris objectum triplex tantummodo eſſe poſſit, (ut docebat Plat. *in Conviv. in orat. Socr.*) Anima nimi-
27 rum, corpus, & vox, patet, quod tribus tantummodo inſtrumentis hæc conſequi poſſumus: Amor enim cum ſit pulchritudinis deſiderium, & pulchritudo in prædictis tantummodo rebus reperiatur, patet, quod ſola mente, ſolis oculis, ſolo auditu delectare poteſt, ut idem Plat. *ibid.* & Leo
28 Hebr. *dial.* 3. *de Amore* firmat. Amans vero quia mente non conſtat, finem ſuæ affectionis non cognoſcit, & idcirco, ſi quando re amata potiatur, ſummo ſtudio, ac ardenti enixu quærit in amata, id quod inveniſſe ſe neſcit, unde Lucret. *lib.* 4. *de Rer. Nat. prope finem.*

—— Etenim potiundi tempore in ipſo
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum,
Nec conſtet quid primum oculis, manibuſq; fruantur,
Quod petiere, premunt arcte faciuntque dolorem
Corporis, & denteis inlidunt ſæpe labellis,
Oſculaque adfigunt, quia non eſt pura voluptas:
Et ſtimuli ſubſunt, qui inſtigant lædere id ipſum.
Quodcumque'ſt, rabies unde illi germina ſurgunt.

Et cætera vide apud ipſum. Præ cunctis tamen de-
29 plorandum in amore eſt, quod voluntatem ipſam homini propriam, ac congenitam ſibi ſervire, ſubjectamque eſſe cogat: licet enim Amor affectus
30 voluntarius ſit, & omnino ex arbitrio amantium fluens, ut teſtantur DD. Leo Heb. *dialog.* 1. *in princ.* Hucher. *de ſterilit. cap de Phtiriis*: cum nemo amet
31 invitus quod teſtatur ex Juriſconſultis Paul. Grilland. *de Sortileg. quæſt.* 3. *num.* 18. tamen poſtquam volens Amori ſubjectum ſe fecerit Amans, vix deinceps in ſua poteſtate eſt, (imo ne vix quidem, quia mentem amiſit) ut ſeſe ab ejus vinculis extricare poſſit, ut idem Leo *ibid.* firmat, & lepidiſſime cecinit Petrarcha *in Lyricis part.* 2. *cant.* 7.

Che vò cangiando il pelo
Nè cangiar poſſo l'oſtinata voglia,
Così in tutto mi ſpoglia
Di libertà queſto crudel, ch'io accuſo.

Et alibi:

Sì poſſent'è il voler, che mi traſporta
E la ragione è morta,
Che tenea'l freno e contraſtar no'l pote.

Quod autem ſummæ admirationi eſſe poteſt, illud profecto eſt, quod hæc prudentiæ, ac voluntatis exturbatio non modo in turpi, ac belluino amore reperitur, ſed etiam, ut teſtatur Leo Hebr. *dial.* 1. *circa finem*, in quocunque amore, etiam honeſto ac profecto, locum habet.

33 Præter internos ſenſus, & operationes Intellectus, amor, quod non minori admirationi eſt, etiam externos corumpit, nam viſus ſenſu omnino exſpoliat, ad quod etiamſi incaſſum quærantur
34 auctoritates, cum res per ſe notiſſima ſit, & idcirco amor nonniſi oculis orbatus in picturis repræſentetur, tamen non omnino præter rem nonnulla ſapientium teſtimonia adducemus, & 1. illud Plat. 4. *de Leg. in pr.* Occæcatur enim, inquit, is, qui amat circa id, quod ab ipſo amatur, ut juxta & bona & mala male judicet, id quod ſuum eſt,
veritati ſemper præferre oportere putans, quod 35
enim repetit *in lib. de Amicitia*, dicens: Quiſquis amat, hallucinatur & cæcutit in eo quod amat, & Gal. apertiſſime amentes hoc cæcitatis vitio detineri firmat *in lib. de cognoſc. curand. Anim. morb. c.* 7. *claſſ.* 2. & *Comm.* 4. *in* 6. *de morb. vulg. text.* 10. *claſſ.* 3. Et ex Juriſperitis nonnulla ad hoc adducit Tiraq. *de leg. Connub. l.* 15 *n.* 36. atque inde fit, quod, ut Theocrit. *Idyll.* 6. dicebat:

—— amori
Sæpe o Polypheme, quæ non pulchra ſunt, pulchra videntur.

Quod pluribus etiam cæcinit Lucret. *Lib.* 4. *rerum nat.* ubi quomodo amantes vitia & deformitates amaſiarum contrario omnino modo judicet, quam ſint, docet, dicens:

Multimodi igitur pravas turpeſque videmus
Eſſe in delitiis, ſummoque in honore vigere, & ſeqq.

Ea de re mirum eſſe non debet id quod Cardan. *lib.* 13. *de ſubt. in princ.* tradit, nimirum, minus, amare eos, qui acutum cernant, nec ſolum minus,
ſed etiam rarius. Notatu vero dignum eſt, ſenſum 36
illum in amore præ omnibus, & ante cæteros lædi, per quem ipſe amor excitatur, ut Ariſtot. *Moral. Nicomach. lib.* 9. *c.* 5. docet, & *ibid. c.* 12. Inſpi-
cere, inquit, amore captis amabiliſſimum eſt, & 37
magis hunc ſenſum, quam cæteros eligunt, ut- 38
pote cum ex eo amor & maxime exiſtat, & oriatur. Amans præterea auditus ſenſum amittit, neque enim ullas admonitiones audit, guſtum etiam depravatum habet, nam, ut ſupra ex Plauto dicebam, Amor

Fel quod eſt amarum, id mel faciet.

Cui non diſſimile eſt illud Franciſc. Petrach. de Amore loquentis:

Ch'amaro viver m'ha volto in dolce uſo.

Et ſine ſenſu vivit, ad quod facit illud Propertii *lib.* 2.

Hic primum vidit ſine ſenſu vivere amantes.

Sic etiam & cæteros omnes ſenſus amittit, unde 39
dormienti ſimilis efficitur. Menoch. *de Arbitr. lib.* 2. 40
Cent. 4. *caſ.* 327. & *ſeq num.* 1. & 6. imo vero & vitam ipſam perdit, nam amans in alio corpore vivit. Plat. *in Convivio Orat.* 1. & Leo Hebr. ex Euripidis ſent. *dial.* 1. *ante finem*, & ex Juriſconſultis Tiraquell. *de leg. connub. leg.* 13. *num.* 49. & *ſeq.* Oinotom. §. *erat de ſucceſſionibus, num.* 7. Maſcard. *de probat. concluſ.* 89. *num.* 3. *vol.* 1. Nam ut Plat. *Bacchid. Act.* 2. *Sen.* 2.

Anima eſt amica amanti: ſi ea abeſt, nullus eſt.

Vivendo igitur moritur, eodem Leone teſte, ac 41
præter hæc ſi quid deterius morte, atque horribilius excogitari poteſt, id etiam in amante reperi- 42
tur, quippe qui ex hoc homine in alterius animalis ex brutorum genere naturam degeneret, imo & in plantas, atque omni ſenſu orbatam ſaxeam induit naturam. Hoc enim illud eſt, quod veneficas quaſdam apud Poetas, ut Circen, & Meduſam, & alias apud Antiquos, & Alcinam, ac Armidam apud noſtros homines, in aves, in belluas, in piſces, in arbores, in ſaxa commutaſſe traditum eſt.

Ex quibus omnibus concludendum jure eſt, quod 43
Amor præ cæteris inſaniis à Ratione elongatur, & furori æquiparandus eſt, unde amantes non minus ac furentes, ex Medicorum conſilio ut ab eo furore curentur, catenis & vinculis coercendi, ac flagellis edomandi. Gordon. *in lil. part.* 1. *cap.* 20. Philon. *libro* 1. *capit.* 11. Savonar. *tract.* 6. *capit.* 1. *rubr.* 14.

Deſiderabit autem Juriſconſultus, ut ſigna quædam afferantur hic, ex quibus amor probari poſſit, & ego, ut juſtiſſimo huic deſiderio ſatisfaciam, libentiſſime ea adducam, quæ à Medicis adducuntur, omiſſis interim nonnullis præſumtionib. quæ huic negotio inſervire pro Juriſconſultis poſſent, 44
ut mulieris pulchritudo, ex qua præſumitur amor. Rota *in noviſſ. deciſione* 338. *n.* 4. *part.* 1. frequentatio viarum non conſuetarum, in quibus pulchra fœmina commoretur, conſuetudo cum muliere, *c.* 3.

loco de *Præſumpt. ubi gloſſ.* & DD. Bart. *in lege cap.* 5. *de Adulter.* Pariſ. *conſ.* 10. *n.* 33. *lib.* 2. Lucret. dicebat *lib.* 4. *in fin.*

—— *Conſuetudo concinnat amorem.*

Indumenta elegantiora, unguentorum & odorum uſus ante minime conſuetus, maxime in ætate minus convenienti, ut in ſenectute, quando hæc omnino ſunt omittenda, unde amico ſeni alter ille ſenex Plautinus id objicit, ut amoris argumentum, *Caſ. Act.* 2. *Scen.* 3

Senecta ætate urgentis perlitus ignave incedis?

Hæc enim omnia ſimul juncta, facere poſſunt pro Juriſconſultis, aliquam amoris præſumtionem.

45 Signa vero à Medicis adducta, quorum nonnulla enarrantur ab Heliod. *lib.* 4. *hiſt. Æthiop. tranſacto principio*, ex quibus ingenioſiſſimum Medicum Aceſtinum Charicleæ amorem deprehendiſſe narrat, quemadmodum etiam ex ſimilibus ſignis *libro* 3. Theagenis amor detegitur, ſunt oculi cavi, ac ſicci ſine lachrymis, & conniventes, licet *Ha-*
46 *lyabb. Theor. libr.* 9. *cap.* 7. *in fine*, tradat (quod notabile eſt, amorem inducere maciem in univerſo corpore, præterquam in oculis: At unde hoc? an quia plurimi ſpiritus ad oculos confluunt, nimirum quia inſpicere amore captis amabiliſſimum, ut ex Ariſt. dixit? Præter hæc, ſuſpiria adſunt luctuoſa, facies cogitanti ſimilis, ac mæſtitia plena, corporis extenuatio, vigiliæ inappetentia, in fletum aut riſum proclivitas, pro adverſa vel propitia amatæ mulieris voluntate, pulſus facile alterabilis, præſertim ad quamcunque amatæ apparitionem, vel auditionem, vel ejus nominis pronuntiationem: Qua obſervatione Eraſiſtratus Antiochi amorem verſus Stratonicam comprehendit, unde Franc. Petrarcha *Triompho Amor. capit.* 2. de eo ſic:

E ſe non era la diſcreta aita,
Del fiſico gentil, che ben s'accorſe, &c.

Præterea ſermones vel nulli, vel circa rem amatam, ac tandem facillime, vel proverbii teſtimonio, Amor ex actibus præſertim conjicitur, quod
47 & inſinuant Franc. Petr. *in Lyricis part.* 1. *Son.* 22. his carminibus:

Altro ſchermo non trovo, che mi ſcampi
Dal manifeſto accorger delle genti,
Perche negli atti d'allegrezza ſpenti
Di fuor ſi legge, com'io dentro avvampi.

Et Torq. Taſſ. *Cant.* 1. *fui magni Poem. ſt.* 49. de Tancredo loquens:

E ben nel volto ſuo la gente accorta
Legger potria, queſti arde, e fuor di ſpene,
Coſi vien ſoſpiroſo, e così porta
Baſſe le ciglia, o di meſtizia plene.

Hoc ipſum etiam Platina docuit *in Dial. contra Amorem.* Amor, inquit, eſt, miſelle, qui te cruciat, quod inceſſus tuus nunc tardior, nunc concitatior, habitudo corporis præter conſuetudinem ad maciem tendentis, pallidula facies, mobiles oculi, mens varia, crebra ſuſpiria, cogitationes tuæ ſomniculoſæ, etiam te tacente, perfacile oſtendunt. Sed qui plura amoris ſigna ſcire deſiderat, practicos Medic. adeat, ac peculiariter Avic. 1. 3. *tract.* 4. *capit.* 23. Gord. Valeſ. Savonar. *locis citatis.* Jaſon. Pratenſ. *de morb. cerebr. cap.* 19. Lang. *Epiſt. Med. lib.* 1. *Epiſt.* 24. Foreſt. *lib.* 10. *obſerv.* 39. *in Shol.*

48 Ex his itaque jam manifeſtum ſit, quod, cum Amor amentia abſolute ſit, omnia in amantibus locum habere debent, quæ in amentibus locum habent, abſolute enim Juriſconſulti, ac jure amentem furioſo æquiparant, Gloſſ. *in* §. 1. *Inſtit. de ſucceſ. ſubl.* Menoch. *de Arbitr. c.* 326. *num.* 1. Farinac. *in prax. crimin. lib.* 3. *part.* 2. *tit.* 2. *quæſt.* 98. *caſ.* 13. *numer.* 78. *tom.* 1. Cabal. *Reſolut. crimin. Cent.* 3. *caſu* 223. *numer.* 28. Ricc. *in pract. rer. quotid. for. Eccl. part.* 1. *reſol.* 424. *numer.* 6. & idcirco quia amorem judicant eſſe paſſionem vehementiſſimam, ac cæteris perturbationibus vehementiorem, ut *in auth. quibus modis, nat. eff. leg.*
49 §. *illud collat.* Boer. *dec.* 23. *numer.* 75. Mant. *de conject. tit.* 19. *libr.* 1. *num.* 14. Roffred. *Quæſt. Sabbat.* 17. *num.* 6. Alberic. *in Diction. verb. Amentes.* Farin. *ubi ſupra*, *numer.* 79. & dixi etiam *ſup.* ex Pho- 50
cul. Amantem in delictis excuſant, & amoris cau- 51
ſa delinquentem non modo mitius puniri volunt, (Antonius Gomez *in Campo Elyſio Reies* pag. 213.) Clar. *lib.* 5. *quæſt.* 60. *n.* 7. Farin. *ubi ſupra numer.* 80. ſed etiam totaliter excuſant, quia amantem mulie- 52
rem ſi ſuo amanti ſui copiam facit, infamem ex ea cauſa minus reddi contendunt Ricc. *in pract. for. Eccleſ. parte* 1. *reſol.* 424. *n.* 8. & vide ad hoc, quæ adducit Farinac. *de delict. carnis*, *quæſt.* 136. *c.* 1. *n.* 87. & *ſeq.*

Alia autem ex parte amans à rebus gerendis eliminatur, ut tradit in terminis contrahendi ſocie- 53
tates, Felic. *de ſocietat. cap.* 7. *n.* 11. & ejus rei rationem in promptu habeo, amantem enim prodigo ſimilem eſſe quis non videt? ad quod faciunt ea Plauti *Carm. in Trin. Act.* 1. *Scen.* 2. 54

Dediſtine hoc pacto ei gladium, qui ſe occidere?
Quid ſecus eſt, aut quid intereſt dare in manus,
Argentum amanti, homini adoleſcenti, animi impoti,
Qui exædificare ſuam incohatam ignaviam?

Sed jam hæc de amore dicta ſufficiant, ſi modo illud admoneamus, hæc omnia locum habere in amore, prout ſpecies quædam melancholiæ eſt, non in amore quocunque ut mediocri, & qui rationem non perturbat. (Videatur *Gr. Horſt.* de Natura Amoris.)

SUMMARIUM.

1 *Ebrietas frequentiſſima inter omnes dementias.*
2 *Ebrietas eſt malum ſponte accerſitum, & n.* 35.
3 *Ebrietatis inſania multiplex.*
4 *Vinum varios in variis temperaturis gignit affectus.*
5 *Ex ebrietate læditur princeps animæ pars.*
6 *Ebrius puero ſimili eſt.*
7 *Intellectus depravatio locum habet in conſummata ebrietate.*
8 *Non procedunt in leviter ebrio, quæ locum habent in vehementer ebrio.*
9 *Ebrietas fit, cum ſine menſura bibitur.*
10 *Sine menſura bibere, quando dicatur, & n. ſeq.*
12 *In multa potatione, ſi non ſit ſine menſura, modicum læditur ratio.*
13 *Cur leviter ebrii potius, quam vehementer ebrii delirent.*
14 *Vera ebrietas à non vera quomodo diſtingatur.*
15 *Ebrietatem difficulter cognoſci, quomodo intelligatur.*
16 *Ebrietatis ſigna, & num. ſeq.*
18 *Ebrietas potius in viro præſumitur, quam in muliere.*
19 *Fœminæ minus ebrietate tentantur, cauſam vide n. ſeq. & n. 21. reprobantur n. 22.*
23 *Quæ debent habere locum in ebrio, reſpectu læſionis mentis diſtingue ut n. ſeq.*
25 *In ebrio, cum in actu ebrietatis eſt, quæ locum habeant.*
26 *Ebrius non poteſt contrahere.*
27 *Ebrius nihil agere poteſt, quod homini ſanæ mentis agere licet.*
28 *Ebrius non poteſt contrahere matrimonium.*
29 *Ebrius non poteſt condere teſtamentum.*
30 *Ebrius ſi actum prudentem faciat, ex propoſito feciſſe non eſt dicendus.*
31 *In præjudicialibus quæ præcedant in ebrio.*
32 *Ebrius occidens non fit irregularis, contrarium ibid.*
33 *Ebrius mitius in delictis punitur.*
34 *Ebrius in delictis non excuſatur a culpa.*
36 *Ebrietas lenit pœnam, non tollit. Limita ut n. ſeq.*
38 *Ebrius non poteſt teſtificari. Amplia ut n. ſeq.*
40 *Ebrioſus non videtur ab homine ſanæ mentis diſtinguendus, dic. ut n. ſeq.*
41 *Ebrioſus repellitur a teſtimonio dicendo.*
42 *Ex vini multa potatione frigidi morbi pullulant.*
43 *Ebrioſo curator dari debet.*
44 *Ebrietas præbet divortio cauſam, dic. ut ibid.*
46 *Ebrioſus an reſignare poſſit, dic. ut n. ſeq.*
48 *Ebrioſus ab officio publico removetur.*
49 *Ebrioſus eſt irregularis.*

50 *De*

50 *De termino ebrietatis.*
51 *Ebrietas non ſolvitur æqualiter in omnibus.*
52 *Ab ebrietate mens ſtupet.*
53 *Ebrietas quando prorſus ſolvatur, dic. ut n. ſeq.*
55 *Ebrietatis magnitudo unde habeatur.*
56 *Præter vinum multa ebrietatem faciunt.*
57 *Cereviſiæ ebrietas diverſa ab ebrietate, quam inducit vinum.*
59 *In omni ebrietate eadem procedere debent, ſive ex vino ſit, ſive ex alia quacunque re excitata.*

QUÆSTIO XI.

De Ebriis.

1 INter dementias & frequentior eſt, & præ cæteris deteſtabilis ea videtur, quæ ex *ebrietate* contingit, hæc enim malum ſponte accerſitum eſt,
2 & idcirco à Catone, quem refert Cœl. Rhod. *lib.* 18. & à Seneca. *Epiſt.* 84. Furor, ſeu inſania voluntaria dicitur; & à Plat. *in Timæo*, animam cum corpore calefacere, ex quo ipſam aberrare, & à nobiliſſimo ſuo munere deſciſcere neceſſe eſt. Adverte autem hic, me non loqui de ebrietate illa, de qua Platonici, & Theologi in illud: *Inebriabor ab ubertate domus tuæ.*
3 Quàm multiplicis autem generis ea inſania ſit, longum eſſet explicare, quippè cùm, ut firmabat Ariſtot. *Probl. lib.* 3. *Probl.* 1. & ex illo Duret. *in*
4 *annotat. ad cap. Holl. lib.* 1. *de morb. int.* vinum varios in variis temperaturis effectus gignat, unde ex ebrietate interdum ſimile phreneſi delirium inſurgit, aliquando melancholiæ: eſt etiam quando fatuitatem excitet, oblivionem, ac veternum, quin etiam maniam, & furorem, de quibus omnibus vide Valeſc. *in Thilon. lib.* 1. *cap.* 8. Hoc autem non modo pro varietate temperaturarum evenit, ſed etiam pro humorum qualitate, qui in corpore vigent; vino namque univerſam ſanguinis maſſam calefaciente, ac perturbante, ex ea perturbatione plurimi vapores ad caput irrepunt, qui magis ad naturam humoris ſuperfluentis, quàm ad alterius accedunt, ex quibus dehinc ſimiles effectus produci neceſſe eſt, quales produci contingeret, ſi ex ipſismet humoribus inſania per cerebri idiopathiam excitaretur. Sed ex ipſamet vini qualitate variatur etiam modus delirandi; nam vina turbida, dulcia, potentia, vapores craſſiores ac turbidiores in cerebrum dimittunt, quàm alterius conditionis: ſic & valdè potentia non ſolùm citiùs inebriant, ſed magis ſimilem furori dementiam excitant, ob vaporum nimiam caliditatem, quàm minùs potentia.
5 Verum enim verò cujuſcunque rationis ea perturbatio, & agitatio humorum exiſtat, notiſſimum eſt ex ea lædi principem animi partem: Intellectum nimirum, ac Intellectui inſervientes facultates, & licet hæc Inſania in Ebrietate contingens brevior ſit quia ex ſimplici vapore provenit, longè tamen major exiſtit, quàm ea, quæ ex ſimplici ac naturali humore melancholico excitatur: in hac enim leviter aliquando, & circa pauca quædam ratio errare conſpicitur, at in ebrietate adeò perturbatur, & con-
6 funditur, ut rectè Plato teſtatus ſit, 1. *de leg. in fin.* Ebrium puero ſimilem effici, in his verbis: *Si quis ebrietate exſaturatus fuerit, nonne ad eundem animæ habitum devenit, quem habuit tunc, cùm puer eſſet?* quamobrem & paulò poſt ſubdit: *Ebrius bis puer, non ergo ſolum ſenex.* Magis ad vivum eam mentis perturbationem in Ebrio expreſſit Theogn. *carm.* 480. ſic inquiens:

Quisquis autem præterierit potus modum, non amplius ille
Suæ ipſius linguæ compos eſt, neque mentis,
Loquitur autem infinita, quæ ſobriis videntur turpia,
Veretur verò faciens nihil, quando Ebrius fuerit,
Ante qui erat ſapiens, tunc ſtultus eſt.

7 Sed ad hoc quid plura teſtimonia congerimus, do-
8 cente hoc ipſum quotidiana experientia? At hæc locum habere in conſummata Ebrietate ſciendum eſt, in qua quidem omnem rationis uſum adimi, vel ipſi Juriſconſulti teſtantur. Damhoud. *in Enchirid. rer. crimin. c.* 87. *n.* 19. in levi enim Ebrietate, vel leviter, vel parum admodum mentem lædi conſtat, & idcircò non procedunt in leviter Ebrio, quæ in maximè Ebrio locum habent, de mente Juriſconſultorum. Menoch. *de Arbitr. lib.* 2. *c.* 326. *n.* 7. Caball. *Reſol. crim. cent.* 3. *caſ.* 297. *n.* 16.

Cùm autem tunc conſummata Ebrietas fiat, cùm 9
ſine menſura bibitur, notandum, quòd non acci- 10
piendùm eſt tam ſtricto modo, quem ſine menſura bibere, quàm acceptum eſt in *c. Quando, diſt.* 44. ubi ſine menſura dicitur bibere, qui ultra trinam vicem bibit in prandio, aut cœna, vel qui vinum non temperat, *ut in cap. à crapula, de vit. & honeſt. Cleric.* Ripa *in l. Generaliter, C. de revoc.* 11
don. ſed tunc ſine menſura bibere aliquem dicendum eſt, cùm ex vini copia in ebrietatem labitur. Unde non bene infertur ebrietas ex eo, quòd quis immoderato paſtu fuerit uſus, niſi inſimul conſtet ex ea potus immoderatione habuiſſe illum mentem læſam. Rota *in Colonien. Canonicat. S. Urſulæ* 27. *Januar.* 1627. *coram Ubaldo, quæ eſt deciſ.* 34. *num.* 6. *p.* 5. *Recen.* Imo in caſu noſtro, neque tunc dici poſſet, quem ſine menſura bibiſſe, cùm jam ex copioſiore potu alacrior ſe ipſo, & magis conſueto lætabundus appareret, aut in animi natura- 12
les paſſiones proclivior, ut in iram, lætitiam, triſtitiam, petulantiam, audaciam, & hujuſmodi. In his ergo, inquam, immoderatis potiùs compotationibus, quàm ebrietatibus, vel nullum detrimentum, vel ſatis modicum patitur ratio: quæ tamen in conſummata ebrietate exilium patitur Bald. *in cit. c. A crapula, n.* 1. licet Ariſt. *problem. ſect.* 3. *probl.* 2. quærat, cur non qui vehementer, ſed qui leviter ſe inebriarunt, delirent: qui ſi penitus vinolenti ſunt, potiùs ſomniculoſi fiunt, aut ſaltem 13
rationem obrutam à vino habent, & ſopitos ſenſus. Nos tamen neque de levi, neque de vehementi ebrietate diximus, non errare in illis mentem, ſed ſolùm de excalfactione quadam ex vino, quæ ſimilis eſt leviuſculæ ebrietati.

Sed ex quibusnam ſignis cognoſci, ac diſtingui 14
poterit vera ebrietas à non vera, vel à prædicta excalfactione ebrietati ſimili, & vehemens à levi? Ripa *ubi ſuprà, n.* 80. & Joan. Bernard. Diaz. *in* 15
pract. Canon. c. 77. *lit. B.* difficulter dicebant, cognoſci poſſe ebrietatem: ſed fortaſſe de leviori intelligebant; nam conſummata ebrietas ſatis ſeipſam etiam non advertentibus prodit.

Hipp. 2. *prad. text.* 8. quem refert ex Juriſconſul- 16
tis Barb. *de offic. & poteſt. Epiſc. tit.* 2. *Gloſſ.* 11. *n.* 6. *p.* 1. Ebrietatis ſigna hæc afferebat: ſudorem nimirum conſueto copioſiorem, reſpirationem difficiliorem, corporis gravedinem, & humectationem, 17
alacritatem, aut ejus loco modicum capitis dolorem. Affert prætereà idem Barboſa ex Galen. & Ariſt. alia ſigna, quæ omnibus ebriis communia, non propria cuique ſunt, ut tremorem, vertiginem, unde Juven. *Sat.* 6.

—— Cùm jam vertigine tectum
Ambulat, & geminis exſurgit menſa lucernis.

Viſus geminationem, ut ex ſuperiori Juven. carmine, & Nicandr. *in Alexiph. in princ.*

—— Apparet geminum quodcunque videtur:
Sicut nocte ſolent, qui vina bibere meraca.

De quibus Ariſt. *citata ſect.* 3. *probl. q.* 10. & Fracaſt. *lib.* 2. *de Intell.* præter hæc, inter alia ſigna connumerat lachrymas, quod videtur ſignum præ cæteris frequens, unde Ulyſſes apud Homerum *in Odyſſ. lib.* 14.

Dicat autem lachrymas ſpargere victum me mentibus vino.

Cujus rei quoque rationem idem Ariſt. *ibid. probl.* 2?. quærebat. Addit linguæ incontinentiam, balbutiem, in riſum proclivitatem, importunam locutionem, ut ſupra ex Theognide:

Loquitur autem infinita, quæ ſobriis videntur turpia.

Nos his adjicere poſſumus inflammationem venarum capitis, ipſiusque rubedinem, ac gravedinem, propenſio-

penſionem in ſomnum, deſidiam, ſtupiditatem,
frequentem oſcitationem, & ſimilia; nam difficil-
limum eſt omnia recenſere: non omnia tamen in
omnibus, neque omni tempore, neque in omni
ebrietate conſpiciuntur, ſed alia in aliis, ac aliis
temporibus, ut jam annuimus: cum varia in variis
appareant, non modo ex cauſis ſupra commemora-
tis, nimirum ex temperamento, humorum quali-
tate, & copia, ætate, & hujuſmodi, ſed etiam ex
temulentiæ gradu, ex vini quantitate, & qualita-
te, & ſtomachi debilitate, ac virtute.
18 Sed hic pro Juriſconſultis notandum, quod ebrie-
tas potius præſumitur in viro quam in muliere, &
ratio eſt, quia fœminæ multo minus ebrietate ten-
19 tantur, quam viri, quod ex Ariſt. tradit Foreſt.
20 *lib. 9. Obſerv.* 28 *in Schol.* proponit hanc quæſtionem
ex eodem Ariſt. Macrob. *Sat. lib. 7. cap.* 6. Pro Phi-
loſophis ratio eſt quærenda, quam illi talem red-
dunt, nimirum quod ab humiditate temperaturæ
fœmineæ dilui vinum contingit, quod ridiculum
mihi videtur, cum vinum non accerſat ebrietatem
ſua ſiccitate, ſed potius caliditate ac tenuitate, &
21 multa evaporatione ad caput. Ego puto ob natu-
ralem mulierum conſuetudinem, quæ ut plurimum
parum ac minus bibunt, quam viri, id contingere:
nam mulierculas bibaciores facillime inebriari, &
notavi ipſe, & quicunque volet experiri facillime
poterit: at ſi ratio ab illis tradita valeret, multo
magis locum haberet in ſenibus, in quibus multa
humiditas excrementitia abundat; tametſi Tiraqu.
22 inter Juriſconſultos *de leg. Connub. Gloſſ. 1. p. quæſt.
num.* 210. reprobet hanc noſtram aſſertionem, ne-
que enim ob id, quod magis continentes ſint, mi-
nus inebriari mulieres contendit, ſed ob rationes,
de quibus ibi ex Plutarcho, & aliis deſumptas,
quæ tamen nihil magis, quam ſuperior mihi pro-
bantur.

Sed videndum jam, quænam habere locum de-
beant in ebrio, reſpectu oblæſionis mentis, quæ in
eo contingit, quæ non; ac primo ex mea ſenten-
23 tia, quam dehinc Senecæ auctoritate *in Epiſt. num.*
83. & Baldi confirmavi *in citato cap. à crapula, nu.*
1. *de vit. & honeſt. Cler.* diſtinguendum eſt; nam
24 vel agimus de ebrio, cum in actu ebrietatis eſt, vel
de eo, qui facile ac frequenter inebriatur, qui ebrio-
ſus, & vinolentus dicitur. Ebrius enim ab ebrioſo
diſtinguitur, & idcirco prudenter Jul. Alexand. *lib.*
22. *ſalubr. cap. 6.* ebrietatem ab ebrioſitate diſtinxit.
In ebrio cum ob ebrietatem extra mentem eſt,
omnia procedere debent, quæ in vere demente pro-
25 cedere ſolent, & idcirco non poteſt ullo modo con-
26 trahere, & ſi contrahat, contractus eſt ipſo jure
27 nullus. Ripa *in l. Is, cui bonis, num.* 21. *ff. de verb.
oblig.* neque quicquam agere poteſt, quod homini
ſanæ mentis tantum permiſſum ſit, id Ripa *in l.
generaliter, n.* 76. *C. de revoc. don.* ſpecialiter au-
tem non permittitur contrahere matrimonium, qui
28 conſenſu caret, Covarr. *Relect. in Decr. part. 2. cap.*
29 2. *n.* 9. neque teſtamentum condere. Bald. *ubi ſu-
pra, n. eod.* Quoniam vero ebrietas unicam habet
30 acceſſionem, neque enim intermittit, quouſque
terminetur; idcirco non poteſt preſumi in ebrieta-
te poſitum, etiamſi actum faceret, quem quilibet
feciſſet ſanæ mentis, illum ex propoſito feciſſe, &
ſic non teneret.
31 Porrò in præjudicialibus idem procedere in ebrio
32 actu, quod in demente, notum eſt, quia ebrius
occidens non fit irregularis. Covarr. *ubi ſupr.* Fari-
nac. *Frag. crimin. p.* 2 *lib.* 1. *nu.* 422. quam opinio-
33 nem veriorem putat, quam contrariam. In delictis
quoque mitius punitur, *l. omne delictum, §. per vi-
num, ff. de re milit.* Bart *in l. Reſpicien. §. delinquunt,
ff. de pœnis.* Covarr. *in cap. ſi furioſus de homic. Re-
lect. part.* 3. *§. unico, num.* 111. Farinac. *pract. crim.
lib.* 3. *quæſt.* 93. *num.* 1. *&* 3. *part.* 2. Differt in hoc
34 uno à demente ebrius, quia in delictis non excu-
ſatur à culpa. Rip. *ubi ſæpe, num.* 79. Lud. Mon-
tal. *de reprobat. ſent. Pil. dub.* 1. *ſub. n.* 4 Gaball. *de
omni gen. homicid. n.* 188. Ariſt. tamen 2. *Polit. c. ult.*
(tametſi loquatur Ariſt. ex Pittaci ſententia)
quem citat Barboſ. *de off. & pot. Epiſc. tit.* 2. *Gloſſ.*
12. *n.* 6. *p.* 1. non modo non excuſat ebrium ullo
modo, cum delinquit, ſed majore pœna afficien-
dum eſſe vult, ſi quem læſerit, quam ſi idem fe-
ciſſet extra ebrietatem. Idemque ſentit Ariſt. ipſe
Magn. Moral lib. 1. *cap.* 31. cui ſententiæ & favent
multi Doctores, quos recenſet Caball. *Reſolut. cri-* 35
min. Cent. 3. *caſ.* 297. *num.* 8. *&* 9. & ego libenter
aſſentirer, cum, ut in principio hujus quæſtionis
dixi, Ebrietas malum ſit ſponte accerſitum, & vo-
luntaria quædam Inſania. Et ideo pro diluenda
hac auctorum diſcordia, recte dixerunt alii Juriſ- 36
conſulti, ebrietatem lenire, ac diminuere quidem
pœnam, non excuſare tamen omnino delictum.
Damhoud. *in Enchirid. rerum crimin. cap.* 60. *num* 37
23. Sed & hæc opinio limitatione indiget, non
enim habere locum debet, niſi in eo, qui ſua cul-
pa inebriatus eſt, non in eo qui per errorem, vel
alterius fraudem, ut tradunt Doctores, Ripa *in
citata l. generaliter, num.* 79. Menoch. *de Arbitr.
cap.* 326. *num.* 8. *lib.* 2, Cabal. *ubi ſupra, n. eod. &
in Reſolut. crimin. Cent.* 3. *ibidem, num.* 10.

Non injuria quoque repellitur ebrius, dum in 38
actu ebrietatis eſt, à teſtimonio dicendo. Ripa *ubi
ſupra, n.* 77. *& in Reſp. nov.* 201. *n.* 9. Adde tu,
non poſſe illum teſtari de iis etiam, cum extra 39
ebrietatem eſt, quæ ebrius vidit, quia ebrio nullus eſt
ſenſus, & princeps pars in illo omnino læſa reperitur.

Cæterum Ebrioſus non videtur ab homine ſanæ
mentis diſtinguendus, idcirco omnia ſuo arbitrio
gerere poſſe permittendus, quæ cæteri ſanæ mentis
homines gerere permittuntur. Ripa tamen, ut di- 41
xi, Ebrioſum repellit à teſtimonio dicendo, & exi-
ſtimo illum non de ebrio in actu intellexiſſe, ſed de
eo, qui facile inebriatur, & hoc non omnino præ- 42
ter rationem, quippe cum qui ebrietati ſtudent, etiam
memoriam amittant; ex vini enim multa potatione
frigidi morbi plurimi pullulare ſolent, quamvis vi-
num natura calidum ſit, docente Gal. *lib. de ſym-
ptom. cauſ.* quem adducit Foreſt. *Obſerv. lib.* 9. *Ob-
ſerv.* 27. *in Schol.* Levin. Lemn. *de occult. natur. mi-
rac. lib.* 2. *c.* 27. Inter hos autem morbos præcipuum
locum tenet, ac frequentior apparet fatuitas, & me-
moriæ lapſus, ut experientia docet, & teſtatur Plin.
lib. 14. *hiſtor. nat. cap* 22. in his verbis: *Poſtera die*
(ab ebrietate) *ex ore halitus fœtidi, ac fere rerum
omnium oblivio, morſque memoriæ,* & apud Macrob.
in Somn. Scip. lib. 1. *cap.* 12. Ebrietatis comes dicitur
oblivio. Cum ergo rectam rerum memoriam Ebrio-
ſus, conſervare non poſſit, jure repellendus à teſti-
monio dicendo. Fortaſſe etiam & Ebrioſo curator 43
dari debet, quia ex eadem cauſa mens friget, & ad
propria negotia agenda minus ſufficere poteſt. Ri-
pa *in l. Is, cui bonis, num.* 24. *ff. de verb. oblig.* U- 44
trum vero Ebrietas præbeat divortio cauſam, ſi quis
interroget, dicendum, hoc non habere locum in
omni caſu, ſed in eo ſolum, in quo is, qui fre- 45
quenter inebriatur, furioſus in ebrietate evaderet,
& uxorem percuteret, ita ut periculum eſſet, ne
illa de vita periclitaretur, ita fuiſſe deciſum in Cu-
ria Archiepiſc. Neapol. teſtatur M. Ant. Genuenſ.
cap. 21. *num.* 12.

Dubitari etiam poteſt, an Ebrioſus reſignare poſ- 46
ſit beneficia; nam Sarn. *quæſt.* 10. *col.* 1. *regul. de In-
fir. reſign.* adductus per Pariſ. *de Reſignat. benef. lib.*
3. *q.* 7. *n.* 22. negavit Ebrium reſignare poſſe, quod 47
tamen non admittit Pariſ. qui de Ebrioſo intelligit,
cùm Sarnus fortaſſe de Ebrio intellexerit: Ratio
enim à Pariſio adducta de Ebrio, ceſſat procul du-
bio in Ebrioſo. Videant ergo, quibus id curæ eſse
debet, an licite Ebrioſus reſignare permittatur.

An autem *Ebrioſus ab officii publici adminiſtratione* 48
removeri debeat, dubitatur immerito: cum & Cle-
ricum, & Doctorem Juriſconſultum, & Medicum,
& Militem ab eorum muneribus exercendis prohibe-
ri, ſi Ebrioſi ſint, tradat Ripa *in dicta lege General. n.*
73. *& ſequent.* Quod vero Ebrioſus etiam irregula-
ris evadat, tradit Nic. Plovius *de Irregul. num.* 3.
licet contra hanc opinionem faciunt ea, quæ ſupra
adduxi *num.* 32.

50 De termino denique Ebrietatis poteſt non levis eſſe dubitatio, ſcilicet, quanto tempore dicatur quis in ebrietate ita eſſe, ut in eo procedere de-
51 beant ea, quæ ſuprà retulimus, & licet notiſſimum ſit, & à Gal. adnotatum, 5. *Aphor.* Ebrietatem non ſolvi æqualiter in omni homine; tamen etiamſi citiùs, quàm tertio die ſolvatur in multis de ebrietate ſemper mens languet ac ſtupet, neque tam citò, ad ſuum priſtinum vigorem revocatur. Ego non mi-
52 nori ſpatio, quàm trium dierum generaliter ſolvi
53 ebrietatem dixerim, præſertim ad effectum, ut ad integram mentis ſanitatem rediiſſe Ebrius dici poſſet; loquor autem non de levi, ſed de conſummata Ebrietate; ſed fortaſſe rectè Judicis arbitrio
54 di judicandum relinqui poſſet, quando in hoc aut illo homine præſumi potuerit, ſolutam fuiſſe Ebrietatem, addito Medicorum judicio; nam ut diximus, multi ſunt Ebrietatis gradus, cujus magnitudinem ex gravitate ſymptomatum commenſurare par eſt,
55 ut ex magnitudine delirii, ex obtumeſcentia, ex ſpirandi difficultate, ex rectricis facultatis oblæſione, & ſimilibus.

Reſtat tandem, ut unum quid, dignum quod in medium afferatur, innuamus: præter vinum enim, notum eſt multa eſſe quæ ebrietatem inducunt,
56 quæ recenſet Schenck. *Obſerv. ſuar. lib. 2. de ebriet.* Ubi pleraque enim habes, quæ ebrietati conſiſtunt, & vini vel perpetuum, vel longum odium inducunt: Sed inter alia populis quibusdam in uſu ce-
57 reviſia eſt, de qua Levin. Lemn. *lib. 2. de occult. nat. mir. c. 19.* tradit quòd non uno eodemque modo inebriat, ut vinum, quia hoc anteriores cerebri par-
58 tes, cereviſia magis poſteriores lædit. Sed hoc problema Ariſtotelis eſt, ex quo etiam affertur à Cœl. Rhodig. *lect. antiq. lib. 16. cap. 3.* Hoc tamen nihil differentiæ ponere debet inter unam & aliam ebrietatem reſpectu oblæſionis Intellectus, cum in utraque pariter lædatur, quemadmodum etiam dicendum eſt de aliis ebrietatibus, à quocunque alio potu vel comeſtione contractis.

SUMMARIUM.

1 *In ſomno mens depravatur.*
2 *Dormiens furioſo ſimilis, & abſenti æquiparatur.*
3 *Vix vivere dici poteſt dormiens.*
4 *Dormiens mortuo ſimilis.*
5 *Mortuus peccare non dicitur, ſic neque dormiens.*
6 *An dormiens in ſomno loquens poſſit contrahere, &c.*
7 *Dormientes ut inſani habendi.*
8 *Dormiens neque contrahere, neque ſeſe obligare poteſt.*
9 *Dormiens voluntate caret.*
10 *Noctambuli qui.*
11 *Noctambulus occidens, vel quocunque modo delinquens, an excuſandus.*
12 *Dormiens occidens à pœna excuſatur, diſtingue ut numer. ſeq.*
14 *Quæ concurrere debeant, ut delinquens in ſomno a pœna excuſetur.*
15 *Præcedente inſigni animi paſſione dormiens faciliùs delinquit circa præmeditata.*
16 *Dormiens etiam ex antecedenti paſſione delinquens mitiùs punitur.*
17 *Quod abſque voluntate fit, vel nullo modo, vel mitius punibile eſt.*
18 *Hominum malitia multa.*
19 *Conſuetudo ſurgendi ex lecto probanda in delictis a dormiente commiſſis.*
20 *Impedimentum non affuiſſe delinquenti in ſomno probandum.*
21 *Dormiens, ſi delinquat, actionem de facili factibilem fuiſſe probet.*
22 *In ſomno delinquens, ſi ratum habeat in vigilia id, quod dormiens patraverit, ordinaria pena ſubjicitur.*

QUÆSTIO XII.

De Dormientibus, & noctambulis.

IN ſomno quoque mentis occaſum, ſeu potiùs er- 1
rorem, ac depravationem evenire, certò certiùs eſt; quia tamen naturalem cauſam habet, ſomnum nimirum, in quo Anima penè omninò quieſcit, & ab omnibus ſuis præcipuis muniis exercendis, vel penitus vacat, vel maxima ex parte, naturalis quædam dementia eſſe dici poteſt; unde jure Le- 2
gumperiti etiam *dormientes inter dementes* connumerant, eos enim furioſo, & abſenti æquiparant, Covarr. *in cap. ſi furioſus, de Homicid. Relect. part.* 3. §. *unico, n. 6.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. caſ.* 327. *num.* 5. Caball. *in tract. de omni genere homic. num.* 182. Ex noſtris quoque Ariſtot. 5. *de Gener. Anim. cap.* 1. ſomnum ex ſua natura talem eſſe dicebat, ut animal inter eſſe & non eſſe conſtituat, vivendi, ac non vivendi eſſe inter liminium docuit, un- 3
de vix vivere dici poteſt, qui dormit, quòd manifeſtè docuit Plat. 7. *de leg.* cùm inquit: *Nullus enim dormiens alicujus eſt pretii, nihilo magis quàm is, qui vivus non eſt*, quamobrem abſolutè mortuo ſimilem faciunt Juriſconſulti. Menoch. *ubi ſuprà*, & idcircò quemadmodum mortuus peccare non dici- 4
tur, ſic neque dormiens. Gloſſ. *in c. Teſtamentum 6. d. l.* & D. Thom. apud Menoch. *ubi ſuprà*. Similiter etiam dormiens injuriam facere non dicitur, quemadmodum nec irrationalia bruta. Dec. *in l. & vim. num.* 28. *ff. de Juſt. & Jur.* Quia tamen nonnulli ſunt, qui in ſomno mirabilia, & ab aliorum hominum more omnino remota perpetrare ſolent, de his peculiariter videndum: de iis enim loquitur Hippocr. *in lib. de morbo ſacro in* 5
in principio dicens: Quoſdam in ſomno lugentes & vociferantes vidi, quoſdam exilientes, & fugientes, ac diripientes, quoad excitarentur. Quin etiam ſunt, qui dormientes etiam loquuntur, & de negotiis diurnis ſedulò agunt, quinimò & interrogati interdum ad rem reſpondent, quod experientia firmat, & notat doctiſſimus Petr. Sal. *de aff. partic. cap.* 18. Dari caſus poſſet, quòd tales in ſomnis contractui conſentirent, ſeſe obligarent, aut delicta propria confiterentur, ut eveniſſe interdum teſtatur Lucret. *lib. 5. de rer. nat.* in ſequent.

Quippe ubi ſe multi per ſomnia ſæpè loquentes,
Aut morbo delirantes protraxe ferantur,
Et celata diu in medium peccata dediſſe.

Et tunc dubitari jure poſſet, an *contractus valeret*, 6
& *actus quilibet ab iis factus* teneret, & confeſſio etiam ipſis præjudicaret, & ratio dubitandi eſt, quia conſtat in illis adhuc mentem vigilare, & ratiocinatricem partem ſua munia obedire, quod ab effectu probatur. Tamen licèt hoc utcunque veritatem habeat, dormientes ut verè inſani habendi 7
ſunt. Damho *in Enchir. rer. crim. cap. 84. num.* 10. unde neque contrahere, neque ſeſe obligare, neque conſentire, neque quodvis negotium gerere 8
poſſunt: quinimmò ex his etiam deduci poteſt, confeſſionem in ſomnis factam illis nullo modo nocere poſſe, neque etiam indicium capeſſendum. *Ratio eſt*, quòd licèt in ſomnis ob ſpirituum tenuitatem, ac puritatem, & excedentem calorem homo ea facere, & dicere, videatur, quæ extra ſomnum faceret, & diceret, & ratio videatur ſui juris eſſe, tamen verè ſopita eſt, & dormiens voluntate caret, ita ut neque loquatur, neque faciat, quod Mens, & Voluntas facere, ac dicere dictaret, ſed prout Phantaſia varias rerum imagines rationi offerens, ex iis etiam ea, quæ neque ſunt, neque ullo modo fuere, dormientem interdum effutire cogit.

Non modò verò ſunt ex dormientibus, qui loquantur, & ad rem reſpondeant, ſed qui è lecto interdum exurgant, domeſtica negotia gerant, fores aperiant; indumentis conſuetis ſeſe muniant, arma quoque capeſſant, & obvios quoſque, quos vel inimicos imaginantur, vel cum quibus rixari

ſe

ſe putant, offendant, & alia etiam patrare ſoleant,
quæ longum eſſet enarrare; quorum hiſtorias qui
perlegere cupiant, adeant Schenck. *in Obſerv. lib.* 1.
titulo de Noctambulis, & Juriſconſulti habent hiſto-
riam cujuſdam Piſani apud Bart. *in l. vim, ff. de
Juſt. & Jur. num.* 5. & alios caſus apud Damhoud.
ubi ſuprà, n. 12. (& *Marian. cap. ad audient. Tira-
quellum tr. de pœnis temp. c.* 5.) quæ quanam ratione
fieri poſſint, ſi ſcire quis deſiderat, videat Andr.
Laur. *lib.* 4. *Anatom. quæſt.* 12. cujus verba recitat
Martinus Delrius *lib.* 1. *Diſquiſit Magic. qu.* 3. ubi
& ipſe plura habet. Alia permulta videre licet apud
Levin. Lemn. *de Occult. Nat. mirac. lib.* 2. *cap.* 5.
& Tadd. Florentinus *in Iſag. Joannitii, cap.* 10. re-
fert, ſe fuiſſe *noctambulum*, & aliquando ceci-
diſſe ex loco alto dormientem. [Conjung. *Gr. Hor-
ſtius*, & ejus Patruus *Jacobus Horſtius*, tract. de No-
ctamb. *Zacutum Luſit. l.* 1 prax. adm. 4.)
10 Hos *Medici*, ex eo, quòd nocte ambulent, *No-
ctambulos* vocamus, de quibus peculiaris quæſtio eſ-
ſe poteſt: nam ponitur communiter à Doctoribus
11 dubium, an ſcilicet aliquis ex his hominem *occi-
dens*, vel *quodvis* aliud delictum committens, pu-
niendus ſit, vel potiùs excuſandus; an item irre-
gularis evadat, ſi quid patraverit irregularitatem
inducens.

Nonnulli Doctores, inter quos ſpecialiter vide
Covarr. *loco nuper allegato*, & Barboſ *de off. & po-
teſt Epiſc. alleg.* 18. *num.* 13. *part.* 2. abſolutè dicunt,
dormientem, ſi quem occiderit, à pœna homicidii
12 excuſari, & ex eo delicto irregularitatem non in-
currere: quibus aſſentitur Farinac. *Fragm. crim. part.*
2. *litera I. n.* 419. Prudenter tamen tam ſupradicti
DD. quàm Menoch. *de Arbitr. Iud lib.* 2. *caſ.* 327.
& Carr. *in pract. crim.* §. *circa n.* 25. & adducti *ibi*
13 *per eum*, & Caball. *de omni gen. hom. n.* 182. *& ſeqq.*
diſtinxiſſe mihi videntur, cùm etiam caſum dari
poſſe volunt, in quo quis dormiens aliquem occi-
dens, vel aliud ſimile delictum committens & pu-
niendus ſit, & irregularis ex ea cauſa evadat, quod
14 procul dubio tunc habebit locum, cùm hæc omnia
ſimul concurrent. *Primò*, quod talis occidens aſ-
ſuetus fuerit, ac ſciverit, ſe in ſomnis ſurgere, &
arma capeſſere, obvios petere, & vulnerare. Me-
noch. *ubi. ſup. n.* 4. *Secundò*, quòd preceſſerit vehe-
mens animi paſſio, ex qua potuerit faciliùs hoc eve-
nire, ut ſurgeret, & cætera, ut ſi rixatus fuiſset,
& ira vehementi commotus præcipuè contra occi-
ſum; vel ſi amore detentus alicujus fœminæ, vel
puellæ fuerit, ac illo quidem vehementiſſimo, ex
quo non modò ejus potiundi deſiderio mirum in
modum flagraverit, ſed etiam ſummo ſtudio, ac co-
gitatione frequentiſſima modum quæſierit, quo il-
la potiatur. Si ergo tunc in eadem domo caſu quo-
dam commoraretur tam inimicus, quàm fœmina,
aut puella, his jam firmis imaginationibus, & phan-
taſmatibus irritatus, faciliùs potuit & inimicum oc-
cidere, & puellam conſtuprare, etiamſi adhuc ſo-
mno detineretur, cùm hæc illi eveniant præceden-
te inſigni animi paſſione; teſtatur Petr. Salius, *ubi
ſupra*.
15 *Tertiò*, quòd non obſtante præcedente rixa, vel
odio, ſeu deſiderio, & amore puellæ, tamen hic
ſibi non caverit, ſed prudens ac ſciens in eadem
domo, aut in eodem cubiculo dormierit, ubi vel
inimicus, vel puella commorabatur, neque ob hanc
commoditatem arma abſconderit, ſeu alio quocun-
que modo ſe cuſtodierit, cùm tamen poſſet, ne in
tale delictum laberetur; ita DD. omnes ſupra ci-
tati *in locis prææalleg.*

His ergo ſimul concurrentibus ob præcedentem
voluntatem, & animi deliberationem, ſi dormiens
quem occidat, aut quid aliud faciat de jure puni-
bile, aut irregularitatem inducens, & puniri pote-
16 rit, & irregularis fiet; licet mitius in tali caſu agi
debeat ob rationis defectum, quæ, ut ſupra dixi,
in ſomnis non eſt ſui juris, ut patet; nam præſup-
poni debet, quod etiam ſtante ſummo deſiderio
occidendi inimicum, vel puella potiundi, tamen
potuerit ille, ratione ſui juris exiſtente, deſide-
rium illud coercere, & ſeſe à tanto delicto pa-
trando abſtinere; ſed quia voluntas non erat li-
bera, idcircò circa illam operatur dormiens. Da-
moud. *in Enchirid. rerum crim. c.* 59. *n.* 5. Caball. *in
tract. de omni genere homicid. num.* 183. & non in-
telligit, quid agat, ut ex noſtris tradit Nancel.
in Analog. Micr. ad Macr. lib. 3. *c.* 8. quod vero 17
abſque voluntate fit, vel nullo modo punibile, 18
vel mitius punibile eſt. Sed quia malitia hominum
multa eſt; & ex hoc poſſet quis dormientem ſe
fingere, & inimicum occidere, vel aliud quid ſi-
mile patrare, videndum eſt, quænam teneretur 19
probare is, qui diceret, ſe dormientem deliquiſſe,
ut à culpa ſimul, & pœna excuſaretur. *Primo* er-
go probare debet concludenter, conſuetudinem ſur-
gendi è lecto, & ambulandi per cubiculum, & ſi-
milia his gerendi, quæ delinquentem geſſiſſe con-
ſtat: neque enim veriſimile eſt, hoc in non aſſue-
to tam de facili potuiſſe accidere; nam & ii ipſi,
qui aſſueti ſunt, non ſubito, ſed paulatim aſſue-
ſcunt, neque potuiſſet inaſſuetus rem ſedulo arma 20
capere, inimicum petere, & hujuſmodi. *Secundo*,
probare debet, nullum ſe potuiſſe habere impedi-
mentum in accedendo ad lectum, vel cubiculum
occiſi, vel puellæ conſtrupratæ; ſi enim conſtaret
aliquod impedimentum intereſſe potuiſse, ut ſi por-
tas aperire debuiſset, quæ tamen cum difficultate
paterent, aut ſi facile eventu fuiſſet, illum pe-
dem in obvia obſtacula offendere, tunc non ſuf-
ficienter ex mea ſententia probaret, ſe dormien-
tem deliquiſſe: nam Gal. 2. *de mot. muſcul. cap.* 4.
claſſi prima, cum narraret, ſeſe dormientem per
ſtadium ambulaſſe, ſaxum ſe offendiſſe dicebat, ex
quo excitatus eſt, unde, inquit ille, id in cauſa
eſt, quòd tales, qui dormientes ambulant, vel ſur-
gentes aliquid agunt, non poſſunt longo tempore
progredi, quia minimè poſſibile eſt, viam illos
nanciſci ita planam, ut ſine ullis offendiculis exi-
ſtat; ſic etiam neque quicquam gerere dormientes
poſſibile eſt, quod multum temporis ſpatium re-
quirat, aut multos actus, quia impoſſibile eſt, eos
inter agendum aliquid non offendere quod illos à
ſomno poſſit excitare.

Et ob eandem etiam cauſam probare teneretur,
ſi arma ceperit, ſe habuiſſe arma prompta, aut in
muro vicino appenſa, neque multo ſtudio indiguiſ-
ſe ad illa capeſſenda, quia ſi multo labore, ac in-
duſtria uti oportuiſſet, facile erat inter laboran-
dum, ut a ſomno excuteretur, neque omnia for-
taſſe arma id ipſum in uſum trahere potuiſſe cre-
dendum eſt ſed tantummodo ſimplicia, & quæ fa-
cili negotio tractantur; aliter enim, ſi non tam de
facili tractari potuiſſent, ut ſi eſset armorum ge-
nus, quod ſclopetum, ſeu arcobuſium vocant, quæ
nonniſi ſummo ſtudio tractari poſsunt, ſuſpicio-
nem peccati augebit, ac in ſumma quamcunque 21
actionem dormiens fecerit, de facili factibilem 22
fuiſſe probare delinquens debet. Quod vero in ſo-
mno delinquens ordinariæ pœnæ ſubjieiatur, quan-
docunque ratum habuit in vigilia id, quod in ſo-
mno fecerit, docet Menoch. *& Doctores ab eo cita-
ti, ubi ſupra: num.* 8.

SUMMARIUM.

1 *Soporiferi affectus rationem turbant.*
2 *Inſania fit in ſoporiferis affectibus.*
3 *Imaginationem non errare in affectibus ſoporiferis.*
4 *In ſoporiferis affectibus, ut in cæteris dementiis procedendum.*
5 *Soporifero affectu detentus ſi actum facit prudentem, non tenet ille actus.*
6 *Actus in affectibus ſoporiferis celebrati non tenent. diſtingue ut numero ſeq.*
8 *Principium morbi quid.*
9 *Morbi augmentum quid.*
10 *Comatoſi in duplici differentia.*
11 *Comatoſi ſi actum prudentem faciant, irritus eſſe non debet.*
12 *Qui in febribus inſaniunt, cùm morti proximi fiunt,*
menti

menti reſtituuntur.
13 *Lethargus quid.*
14 *Carôs quid.*
15 *Coma quid.*

QUÆSTIO XIII.

De Lethargicis, Comatoſis, Caroticis; omniſque generis Somniculoſis.

PRoximæ ab inſania, quàm naturalem eſſe diximus, quod à ſomno, cauſa nimirum naturali, dependeret, aliæ ſunt, quæ inter minimè naturales adnumerandæ, quod ab innaturali ſomno originem ducant. Hæ licet unius ejuſdemque ſpeciei penè ſint, quod in ſymptomatibus, & modo univerſali affligendi conveniant, nonnihil tamen inter ſe in particulari evariant, variantibus etiam affectibus, ex quibus illæ dependentiam habent: in hoc tamen coincidunt, quod omnes non rationem
1 tantùm devaſtant, ſed quamcunque etiam humani Intellectus facultatem, ac virtutem, ut exiſtimati-
2 vam, & memoriam. Fiunt hujuſmodi inſaniæ in his affectibus, ſcilicet *Lethargo*, *Caro*, & *Comate*, in quibus omnibus ægri profundiſſimo ſomno detinentur, ita ut vix ullo modo excitari poſſit, & excitati illico, ac ſine mora in eundem ſomnum relabuntur, pereunte omnino in ipſis Ratione, ac Memoria, & ſalva tantum fortaſſe Imaginatione;
3 quam tamen neſcio unde habeant Medici in his aberrare; quis enim eorum eſt, qui ſciat, quænam imaginetur is, qui profundo ſomno detinetur, ſi neque ab illo excitatus ullam memoriam præteritorum conſervat? At, inquies, Medici per conjecturas id aſſequi poſſunt, & ex diſcurſu rationabili. Ego vero & ex conjecturis, & ex rationibus contrarium venari poſſum; ſed quoniam ex res nullius momenti pro nunc mihi videtur, dictis eorum libens acquieſcam.

4 In his igitur omnibus inſaniis hiſce morbis ſupervenientibus, cuncta veluti in cæteris dementiis, ac inſaniis procedere debent, habendique ſic affecti tanquam mortui; ſi modo addamus regulam illam, quòd actus, quem quilibet ſanæ mentis faceret, etiam in demente teneat, in his caſibus locum non habeat, unde quotiescunque Medici, qui de ſpe-
5 cie infirmitatis deponere debent, ex qua quis laboraverit, vel ex qua tandem obierit, affirment eam fuiſſe ex harum genere, quas commemoravimus,
6 *Lethargum* ſcilicet, vel *Carum*, *Coma*, actus omnes, qui in tali ægritudine geſti præſumerentur, irriti, ac nulli abſque dubio judicandi, quod non ſolùm procedere debet in ipſo ægritudinis vigore, in quo jam ægri profundiſſimo ſomno obligati, ac in eo veluti ſepulti jacentes omni procul dubio quocunque ſenſu orbati ſunt, ſed etiam, in ægritudinis principio, & augmento; ex tunc enim Ratio, & Memoria in hujuſmodi ægrotantibus vacillant, ita ut ad nihil prudenter peragendum ſufficere poſſit.

De principio tamen poſſet haberi aliqua ſuſpicio, cùm licet ratio tunc depravari incipiat, modica ea depravatio eſt. Quamobrem Medici, qui curæ præſunt, ſpecialiter de Rationis ſanitate deponant neceſſe eſt, & de tempore ægritudinis, in quo
7 actus celebratus eſt: fortaſſe enim talem actum in principio gerere poſſet infirmus, qui cùm prudentia geſtus videretur, & præſumi tunc poſſet, Rationem vel parum quid, vel nihil omnino detrimenti perſenſiſſe. Principium autem, & augmen-
8 tum morbi notum Medicis eſt; nam principium dicitur primus morbi inſultus, totumque illud tempus, in quo accidentia morbi debilia ſunt, augmentum præcedens; ut in his morbis levis in ſomnum proclivitas, Rationis diminutio ſenſuumque hebetudo: augumentum vero, quando hæc ſymptomata augeri incipiunt, & jam ægri profundiùs dormiunt, magiſque difficulter excitantur, à Ratione
9 manifeſte aberrant, & ſenſibus omnino deficiunt, licet interdum excitentur, & loquantur. Medicis vero aliter quoque principium, & augmentum morbi dicitur juxta concoctionem humorum; ſed ad rem noſtram hæc minùs faciunt.

Cæterum de Comatoſis peculiaris conſideratio 10
eſt, cùm in duplici differentia conſtituantur, unde quidam vigiles appellantur, & morbus ipſe Coma vigil, & alii ſomnolenti; morbus autem Coma ſomnolentum, vel Coma ſimpliciter nominatur. Priores in priori morbo conſtituti habent ſolummodo propenſionem quandam ad ſomnum, ac facilè dormiunt, ſed facilè etiam excitantur, ac parumper evigilant, & in ſumma inter ſomnum & vigiliam conſtituti videntur, quod ob humorum heterogeneam naturam morbum inducentium evenit; in his vero procul omni dubio ratio minus læſa apparet; tamen quamdiu in eo ſymptomate perſiſtunt, non minus ac dormientes judicandi; ſed in his illud locum habere poteſt, quod ſi quem actum generent, quem quilibet ſanæ mentis faceret, irritus eſſe non deberet, & ratio eſt, quia interdum Natura va- 11
lida vi, ac impetu quodam excitato, turbidis vaporibus à Rationis ſede deturbatis, ſanitati mentem reſtituit, vel ſaltem intervalla dilucida concedit.

Imo videmus pleroſque ex iis, qui in febribus in- 12
ſaniunt, cùm morti proximi ſunt, ad mentem parumper redire. Valleſ. *in* 3. *de morb. vulg. ſect.* 3. *Ægr.* 14. nam facultate retentrice jam emortua, morboſa materia à capite ad cor præcipitatur, ex qua cor ipſum ſenſim ſuffocatur, & tunc æger moritur, vel ob extremum naturæ conatum id evenit; ut eidem Valleſio placet. Quod ſi id conſtet, nempe infirmum lethargicum, aut comatoſum ante mortem prudentes quoſdam actus feciſſe, quales ſani homines faciunt, locum quidem haberet hic conjectura pro validitate eorum actuum.

Ut autem uberius Juriſconſultis ſatisfiat, utque Medicorum depoſitiones, ſi quando caſus contingat, faciliùs aſſequi poſſint: quid quiſque ex iis morbis ſit, quos commemoravimus, breviter exponamus: quod etiam rudioribus Medicinæ ſtudioſis, ſi qui in hunc librum inciderint, non parum proderit, cùm morbi hujuſmodi adeò ſimiles inter ſe exiſtant, ut unum ab alio diſtinguere, etiam iis, qui in arte nonnihil conſummati ſunt, difficilè judicetur.

Lethargus igitur, qui etiam Veternus aliquando 13
nominatur, eſt inexpugnabilis dormiendi neceſſitas cum febre continua, & lenta. Caros vero, alias torpor, ſive marcor, dictus, eſt ſomnus profundus, 14
& ægrè amovibilis, vel abſque febre, vel ſubſequens ad ipſam febrem, quæ eſt differentia inter hunc & illum morbum; præterquam quod Lethargici interdum excitantur, Carotici nunquam, ſed veluti mortui jacent, ſalvam tamen habent reſpirationem, ex qua ab Apoplecticis diſtinguuntur; ultra id, quod Apoplexia illico prehendit, Caros autem ſenſim. Coma denique, Cataphora quoque dicta, & ſopor, & Catoche, & Arabibus *Subet*, eſt proclivitas in ſomnum, & ob quam ægri ſemper dormire deſiderant; ſeſe tamen ipſi interdum excitant, ac ſæpe expergiſcuntur, ſomnusque non continuus, eſt, ſed brevis & interruptus, nam ſæpe de loco ad locum moventur, tanquam ii, qui dormire conantur, non tamen quietem in ſomno inveniunt, nam habent hi proclivitatem ad ſomnum, tamen dormire non poſſunt, hoc Coma vigil, & Agrypnocoma vocatur; ſi vero profundè dormiant, & ægrè excitentur, ſomnolentum Coma appellatur, & differt à Caro in cauſa, quia Carus à frigido, Coma magis ab humido dependet; qui tamen horum nominum, ac morborum differentias exquiſitè explicatas habere deſiderat, practicos adeat omnes *lib.* 1. & præcipuè Foreſt. *lib.* 10. *Obſerv.* 24. *in Scholiis*.

SUM-

SUMMARIUM.

1 *In Apoplexia fit ſenſuum omnium ruina & occaſus.*
2 *Apoplexia gutta dicta.*
3 *In Apoplectico omnia locum habent, quæ in furente, abſente, aut mortuo.*
4 *Recenter ab Apoplexia excitatus, an agere poſſit, ut homo ſanæ mentis, dic ut num 6.*
5 *Apoplectici infatuantur, & memoria deficiunt.*
6 *Apoplexia duplex.*
7 *Differentia inter unam & aliam Apoplexiam.*
8 *Apoplexia levi detenti non tam ſubito ad mentis vigorem redeunt.*
9 *In forti Apoplexia homines utplurimum moriuntur.*
10 *Actus facti non multo poſt Apoplexiæ inſultum, ſuſpecti eſſe debent.*
11 *Apoplexia facit conjecturam fatuitatis.*
12 *Actus ab Apoplecticis extra acceſſionem facti, judicis arbitrium requirunt, an validi eſſe debeant.*
13 *Apoplecticus neque promoveri, neque promotus miniſtrare poteſt.*
14 *Epilepticus à Lunatico quomodo differat.*
15 *Epilepſia pluribus nominibus appellata.*
16 *Epilepſia quid.*
17 *Epileptici in acceſſione poſiti, mortuis, & abſentibus æquiparandi.*
18 *Epileptici extra acceſſionem, quos actus gerere poſſint.*
19 *Magni viri, ac ſummi ingenii, epilepſia tentati.*
20 *Leviuſcula epileſia vertigini finitima.*
21 *In levi epilepſia mens nihil patitur.*
22 *Epilepticus eligi non poteſt.*
23 *Epilepticus non poteſt obtinere beneficia ordinem requirentia.*
24 *Epilepticus ordinari non poteſt.*
25 *In forti epilepſia locum habent ſupradicta non in levi.*
26 *Lunatici unde dicti.*
27 *Lunatici nomen, quibus aptetur.*
28 *Lunaticus, quomodo accipiatur in l. Bovem, §. aliquando ff. de ædil. edict.*
29 *Lunatici ab Alciato male appellati Energumeni.*
30 *Energumeni qui.*
31 *Lunatici tanquam ſtolidi habendi.*
32 *Lunatici curatorem recipere debent.*
33 *Lunatici quomodo ad teſtamenti confectionem admittantur.*
34 *Actus prudentes facti à Lunaticis tenent.*

QUÆSTIO XIV.

De Apoplecticis, Epilepticis, Lunaticis, & hujuſmodi.

1 IN Apoplexia fieri repentinam ſenſuum omnium
ruinam, & occaſum, Medicis notum eſt. Et
notavit Rota *in Peruſina Penſionis* 28. *Maij* 1649. *coram Peutengerio num.* 22. qui & Apoplecticos, interdum tanquam mortuos jacere ſciunt, ita ut à vere extinctis vix, ac ne vix quidem ſecerni poſſint; nam neque ex pulſu, neque ex reſpiratione, neque ab alio quovis ſigno vivere ipſos apparet; cum enim omnis motus, qui in viventi animali celebratur, mediantibus ſpiritibus fiat, qui per nervos à Cerebro animalium ſpirituum fonte ad partes tranſmittuntur, & in hoc morbo ipſi nervi, eorumque ductuum principia obſtruantur, ita ut in ſpiritibus tranſitum interdicant, neceſſe eſt illico animal corruere, ac veluti mortuum jacere, reſolutis omnibus nervis, qui ipſum animal ſuſtinebant; cum motus autem deperditione omnes Intellectus facultates occidere par eſt, nam & hæ nonniſi iiſdem ſpiritibus mediantibus cele-
2 brantur. Hunc morbum barbari quidem Medici
guttam vocant, & noſtra etiam vernacula lingua
3 vocamus *la goccia*. De quo unum tantummodo
eſt, quod dubitationis anſam præbere poſſit, quantum ad rem noſtram pertinet, in cæteris enim clariſſimum eſt, omnia in Apoplectico locum habere, dum in acceſſione eſt, quæ procederent in homine furente, aut potius abſente, imo etiam &
morruo. Dubium autem de eo eſt, qui recenter 4
ab Apoplexia reſurgit, an ſcilicet poſſit ea omnia
agere, quæ cæteri ſanæ mentis homines agere per- 5
mittuntur; manifeſtum namque experientia eſt, plurimum Apoplecticos infatuari, extra mentem ire, memoria deficere, etiam cum Apoplexiæ acceſſione in vitam reſtituuntur; neque controvertendum eſt, ipſos non tam cito ad priorem mentis vigorem redire, ſed extra ſe poſitos, ſaltem per aliquod rationabile temporis ſpatium, permanere.

In hoc dubio dicendum, Apoplexiam duplicem 6
eſſe, alia enim *levis* eſt, alia *fortis*; una vero ab 7
alia ſecernitur ex ſymptomatum concomitantium fortitudine, & levitate, ut ex ſtercore, & læſione reſpirationis, ex abſciſſione pulſus, ex acceſſionis duratione, & ſimilibus, ut percurrit Foreſt. *lib.* 10. *Obſerv.* 74. In levi ergo Apoplexia homines
facile, ſi ſanentur, ad ſanam mentem redeunt, li- 8
cet non tam ſubito, ut priſtinum omnino vigorem mentis, ſtatim ac reſurgunt, acquirant; ex quo videant Juriſconſulti, an actus aliqui ſaltem, ſi non omnes, tunc temporis, hoc eſt, ante tertiam diem celebrati, ſuſpecti aliquo modo eſſe poſſint; quia & idem Foreſt. *ubi ſupr. Obſerv.* 77. *in Scholiis* teſtatur,
in pleriſque talem apparere ſtupiditatem, ut attoniti 9
videantur. At in forti Apoplexia homines quidem ut plurimum ſuccumbere, conſtat experientia, Hippocratis Auctoritate canonizata, *lib.* 2. *Aphor.* 42. ſi aliquando tamen forte fortuna ſanentur, conſtat illos etiam ad aliquod longiuſculum tempus, & aliquando per totam vitam fatuos evadere. Igitur ſi ex Medicorum teſtimonio probetur, quem Apoplexia forti, aut etiam medioeri detentum fuiſſe, illumque non multo poſt acceſſionem
teſtamentum condidiſſe, vel quidvis aliud egiſſe, 10
actus tunc facti ſuſpecti, ex mea ſententia, eſſe deberent, ob rationem prædictam, niſi contrarium evidenter conſtaret.

Quin etiam ad fatuitatem, ac ſtoliditatem ali- 11
cujus probandam, maximam & urgentiſſimam præſumptionem faceret, ſi conſtaret aliquando Apoplexia detentum fuiſſe, præſertim ſi illa ex Medicorum judicio, non omnino levis extiterit.

An vero actus ab hujuſmodi ægrotantibus facti, 12
legitime geſti fuerint, nec ne, reſpectu ipſius ægrotantis, & mentis ipſius ſanitatis, fortaſſe Judicis arbitrium requireret; nam multa eſt horum morborum varietas, & prædictæ levitatis & fortitudinis hujus morbi infiniti pene gradus eſſe poſſunt, juxta quos hominem citius, aut tardius mentis vigorem recuperare contingit; ac ſubinde Judicem in decidendo, modo in unam, modo in aliam partem, pro particularium caſuum differentia, inclinare neceſſe eſt, ſed in his Medicorum Judicium adhibendum, nullus ambigere debet.

Quoniam vero Juriſconſulti Canoniſtæ volunt, quod Apoplecticus neque promoveri poſſit, neque
promotus miniſtrare, Majolus *de Irregul. lib.* 2. 13
cap. 24. *num.* 2. procul dubio juxta præmiſſa diſtinguendum eſt, quod hæc procedat in Apoplexia forti, non leviori; quod duplici ex cauſa veritatem habere exiſtimo: Primo ob cauſam jam commemoratam, ſuccedentis nimirum fatuitatis, & dementiæ ab Apoplexia forti, alia ob id, quod fortis in Paralyſin, ſeu membrorum reſolutionem ſemper omnino deſinit. Utraque vero harum cauſarum per ſe ſufficiens eſt, & per promotionem, & adminiſtrationem impedire, ut hoc titulo non ſemel patet; quanto magis ergo ſimul junctæ operari debent.

Jam vero de Epilepticis loquamur, ac videamus
primo, quid interſit inter *Epilepticum*, & *Lunati-* 14
cum: ante tamen ſciendum, quid ſit Epilepſia, quæ quam plurimis nominibus inſigniri ſolet; ſunt enim qui vocent ſacrum morbum, alii qui vocent Herculeum, ut inter Juriſconſultos Rota *in Bonon. prof. Vener.* 9. *Decembris* 1611. *coram Ubaldi*, (licet non-

nonnulli apud Aretæum *lib. 2. Acutorum, cap. 24.*
Herculeum morbum vocaverint elephantiam,) alii
infantilem, ſeu puerilem, & Barbari matrem pue-
rorum, (licet Cardan. *Comm. 2. Aphor. 45.* hæc po-
15 ſteriora nomina non Epilepſiæ, ſed convulſioni
convenire contendat ;) vocatur etiam Lunaticus.
Celſus vocat morbum majorem *lib. 1. cap. 23.* appel-
latur quoque communiter Caducus, alias etiam
Comitialis, & ab aliquibus quaſi per Antonoma-
ſiam morbus Sonticus, ut à Plin. *lib. 36. hiſt. nat.
cap. 19.* Imo & ex eadem cauſa morbus magnus di-
citur, ita enim intelligunt illum Hipp. locum *in 6.
Epid. ſect. 6. text. 7.* Galen. & Valleſ. Quartana la-
borantes magno morbo non capiuntur. Neotericus
quidam, nempe Honorat. Bouche, vocavit mor-
bum ſceleſtum, ex proprio marte, non tamen
omnino ab re. Alia etiam nomina ſortitur ab Ara-
bibus, ac Latinobarbaris Medicis, quorum memi-
16 niſſe ſupervacaneum omnino eſt. Volunt tamen
omnes, Epilepſiam eſſe totius corporis convulſio-
nem cum mentis, & ſenſuum ablatione, de qua
vide Galen. 3. *de loc. aff. cap. 7. claſſ. 4.* & inter Ju-
riſconſultos Rot. ex ipſo Galeno, apud Farinac.
deciſ. 236. nu. 6. p. à Tom. 1. hoc enim morbo appre-
henſi illico concidunt, & ſi magnus morbus ſit, ſi-
miles Apoplecticis fiunt, ac nullus pene motus in
illis apparet, ut docebat Cæl. Aur. *Chron. lib. 1.
cap. 4.* Diſtinguitur tamen ab Apoplexia, quia hæc
in Paralyſim deſinit, Epilepſia vero nequaquam.
Si autem non tam fortis morbus ſit, tunc ægri di-
ſtorquentur, vel in univerſo corpore ſimul, ac mo-
17 do in una, modo in alia parte, interimque & vo-
ce, & auditu, & omnibus ſenſibus privantur, ra-
tione quoque, & memoria deſtituuntur, ita ut ad
nihil omnino ſufficiant, non ſecus ac prædicti,
mortuis & abſentibus æquiparandi, cum adhuc in
acceſſione ſunt, etiamſi moveri, etiamſi aliquid
comprehendere videantur.
18 At cum Epileptici extra acceſſionem ſunt, de
illis non minus, quam de Apoplecticis diſtinguen-
dum eſt; nam vel levi Epilepſia tentantur, ac ra-
ro paroxyſmo corripiuntur, ut ſemel aut bis plu-
rium annorum ſpatio, ſicuti conſtat ſummi ingenii
viros eum morbum perpeſſos, ſed levem, ut Her-
culem, Cæſarem Auguſtum, & alios, de quibus vi-
de Raviſ. *in officina, part. 1.* & Vinc. Alſarium *lib. 6.*
19 *de morb. cap. lect. 31.* qui ejus problematis cauſam
enodat; vel Epilepſia eſt fortis, & frequenter pre-
hendit, ut ſingulis menſibus in interluniis, vel in
temporum, ac tempeſtatum mutationibus, ut apud
Solſtitia, & Æquinoctia. Ex quibus adverte, quod
non ſunt ſemper vera ea, quæ Rota dicit in *Bonon-
nien. profeſſ. infra citata*, quod nimirum Epileptici
non præſentiant paroxyſmum, & quod non recor-
dentur, & quod ſemper frequentiſſime cadant, &
20 quod incurabiles exiſtant; hæc enim de gravi mor-
bo caduco veritatem habent, non de leviori; un-
de non poterat dici in eo caſu, fratrem illum non
pati caducum morbum, ſed eum non fuiſſe talem,
21 qui impediret profeſſionem. Dicamus ergo, quod
cum in leviuſcula Epilepſia, quam vertigini fini-
timam facit Fernel. *Pathol. lib. 5. cap. 3.* vix ratio,
& Intellectus quicquam detrimenti patiantur, ni-
hil omnino eorum, quæ in forti procedunt, lo-
cum habere debent. Ut quod tradidit Hoſtienſ. *in
Summ. lib. 1. de Poſtul. num. 3.* Bertechin. *in Epiſc.
lib. 2. cap. 45.* nimirum, non poſſe Epilepticum eli-
gi, neque poſtulari in Epiſcopum, neque quod
22 tradiderunt alii, hoc eſt, non poſſe Epilepticum
23 obtinere beneficia ordinem requirentia Garz. *de Be-*
24 *nefic. part. 7. cap. 15. num. 20.* quia neque ordina-
ri poſſit, & ad ſacra promoveri, *C. Nuper. cauſ. 7.
quæſt. 2. Gloſſ. in cap 1. cauſ. 7. quæſt. 1.* imo quod ne-
que promotus poſſit adminiſtrare. Pariſ. *de Reſi-
gnat. benefic. lib 5. quæſt. 6. num. 105.* neque quod
Religionem profiteri poſſit. Unde Rota *in Bonon.
profeſſionis, Vener. 9. Decembr. 1611. coram Ubaldo*
annullandam voluit fratris illius profeſſionem,
quia morbus caducus, quo laborabat, levis erat,
25 vel non erat morbus caducus; hæc ergo, inquam,

in fortiori Epilepſia locum habere intelligendum,
in qua & rationis diminutio, & morbi turpitudo,
& alia poſſunt his, quæ ſupra commemoravimus,
locum dare, & proprie procedere credendum in
his, qui Lunatici dicuntur; hi namque licet eo-
dem morbo laborent, quo detinentur Epileptici,
& iidem ſpecie exiſtant, tamen ab illis differunt
in acceſſionum frequentia, & gravitate, quia quo-
tieſcunque Luna cum Sole coit, vel in ejus oppo-
ſitione exiſtit, paroxyſmo prehenduntur, & ex hoc 26
Lunatici dicti ſunt. Alii tamen volunt dici Lu-
naticos, ex eo, quod qui Interlunio naſcuntur,
huic morbo ſint obnoxii, ut ex Aretæo, & Sere-
no refert Mercurialis, & recitat utramque opinio-
nem Holler. *lib. 1. de Morb. inter. cap. 15.* Alios au-
tem ſenſus & opiniones circa id nominis affert Val-
leſ. *in libr. de ſacr. philoſoph. cap. 71.* Prior tamen opi-
nio magis ſenſui correſpondet, de qua etiam idem
Mercurial. *lib. 1. ſuæ pract. cap. 27.* Foreſt. *lib. 10. Ob-
ſervat. 53.* ſed ex Juriſconſultis Joannes Calvinus
in Lex. Jurid. in verb. Lunaticus, non ſolum aptari 27
vult hoc nomen comitiali morbo laborantibus, ſed
cæteris omnibus, qui ſecundum Lunæ motum
ægrotant, & quorundam morborum inſultibus cor-
ripiuntur, aut eo tempore inſaniunt, & fortaſſe
hoc non ab re eſt, ſed in communi modo loquen-
di, ac propriiſſime Lunaticos non alios, quam
commemoratos ſupra, appellamus, & hoc pacto
accepiſſe illud nominis exiſtimaverim Juriſconſul-
tum *in l. Bovem. ff. de Ædil. edict. §. aliquando*, ab 28
ipſo etiam Calvino adducta, cum dicit, non ex-
pedire Domino ſervum habere Lunaticum, ex hoc,
quia ſingulis menſibus in morbum relabitur, ita ut
nullus pene uſus ſit, imo potius maximi incom-
modi. Male vero Lunaticos appellari Energume-
nos dixerim, quod tamen voluit Alciat. *Parerg.
lib. 8. cap. 23.* Energumeni enim ſunt, qui à malo 29
ſpiritu vexantur; at licet interdum Dæmoniaci 30
fiant Lunatici, cujus rei exemplum habemus in ſa-
cris, *Matth. cap. 17. verſ. 16.* tamen non ſemper Lu-
natici ſunt Dœmoniaci; verum pro Alciato face-
ret Conſtantini Africani auctoritas, *Tract. lib. 9.*
qui Lunaticum, & Dæmoniacum ſimiles facit,
re vera tamen inter ſe maxime differunt, ut vi-
debimus.
Cæterum *Lunatici* tanquam Stolidi & Amentes 31
habendi cum tales in rei veritate exiſtant; quam-
obrem non ſolum in favorabilibus, ſed etiam in
præjudicialibus ut fatui & amentes tractandi. Cu-
ratorem etiam ipſos recipere neceſſe eſt, neque 32
quid præſtare ſinendi, quod ipſis præjudicare poſ-
ſit abſque curatore, ut de minoribus, & ſimilibus
decidunt Juriſconſulti. Ad illud unum fortaſſe ad- 33
mitti poſſe eos dixerim, (niſi ſumma detineren-
tur ſtoliditate, quam etiam in his quoſdam gra-
dus recipere non inficior) hoc eſt, ad teſtamenti
confectionem, & hoc ipſum cum cautela; nam &
oporteret eos longe à paroxyſmo abeſſe, cum te-
ſtantur, & non habere paroxyſmos fortiſſimos, &
ad mentem qualemcunque cito à paroxyſmo ſub-
levatos redire.
An autem actus prudenter facti ab his validi 34
cenſendi ſint, ex hoc, quod præſumi poſſit eos ha-
buiſſe tunc dilucida intervalla, affirmative reſpon-
derem, quia maxime in his ea intervalla appare-
re poſſunt, licet de raro ob paroxyſmorum frequen-
tiam appareant.

SUMMARIUM.

1 *Animalia omnia à fulmine icta ſemper intereunt, præter hominem.*
2 *A fulmine icti ſenſu, & motu, ut Apoplectici, privantur.*
3 *Apoplectici, unde ſic nominati.*
4 *A fulmine icti, vel per aliquod tempus, vel per totam vitam infatuantur.*
5 *A fulmine icti, ut Apoplectici habendi, dum in acceſſione perſiſtunt: extra acceſſionem, dic ut n. ſeq.*

7 *Actus prudens ab ictis à fulmine factus tenet.*
8 *Fatuitas cauſata in ictis à fulmine, non habet acceſſiones, vel exacerbationes.*
9 *Congelati motu, & ſenſu privantur.*
10 *Catoche idem quod Catalepſis.*
11 *In conſummata Catalepſi ægri omni ſenſu, & intelligentia privantur.*
12 *In quo dementium genere collocandi ſint Catalepti. ci: vide n. ſeq.*

QUÆSTIO XV.

De Ictis à fulmine, Attonitis, Congelatis, & Catalepticis.

1 Quanquam, ut Plinius *lib. 2. de hiſt. nat. c.* 54. & Card. *lib.* 2. *de ſubtil.* teſtatum reliquit, cætera animalia fulmine tacta illicò moriuntur, unus tamen homo non ſemper ejus vi extinguitur; ſed licet non moriatur, cum à fulmine tamen per-
2 cutitur, illico veluti Apoplecticus cadit, ſenſu ac motu deſtitutus, ut patet in hiſtoriis relatis per
3 Ant. Beniven. *de Abdit. c.* 23. & declarat quotidiana experientia. Immo ipſi Apoplectici ſic nominati, quod veluti fulmine percuſſi videantur, Montano teſte apud Foreſt. *lib.* 10. *Obſerv.* 69. *in Schol.* unde ſatis aptè Roder. Caſtr. *de Meteor. Micr. lib.* 4. *c.* 8. comparabat hominem apoplexia correptum cum homine à fulmine icto, ſeu potiùs Fulmen Macrocoſmi in Microcoſmo non aliud eſſe, quàm hujus morbi inſultum inſinuavit.

4 Homo ergo à fulmine percuſſus, ſi non intereat, tamen vel ad aliquod tempus, vel per totam vitam infatuatur, atque amens redditur. Alex. *lib.* 2. *problem.* 88. & hinc omnem intelligentiam, ac veram rerum cognitionem amittit; in cujus rei teſtimonium venire poſſunt plures caſus à Schenckio relati, *lib.* I. *Obſervat. tit. de Apoplexia:* inter quos etiam connumerare poſſem mei *Avunculi* infortunium, qui à fulmine percuſſus, ut mihi narrabat, in itinere, tribus diebus abſque ſenſu, & motu fuit, totuſque riguit; mox ad calorem reverſus, veluti ſtolidus nonnullis hebdomadis permanſit, donec remediis adjutus, & Natura cooperante, ad integram rerum intelligentiam, ac ſibi connaturalem prudentiam, qua mirum in motum pollebat, reverſus eſt. Epidermis autem tota à corpore ſeparata illi eſt, non minus quam in ſerpentibus verè novo eveniat.

5 Tales ergo quouſque ſenſu motuque privantur
6 ut *Apoplectici* habendi, de quibus ſuo loco vide; reſipiſcentes autem, ſi integram conſequantur mentis ſanitatem, tanquam ſani habendi: ſin minus, inter fatuos connumerandi, propriè enim fatuis ſimiles apparent, abſumptis cerebri ſpiritibus ex ignis cœleſtis vi, & ipſo cerebro exinde refrigerato in quo vero fatuitatis gradu reponendi ſunt, hoc ego Judicis arbitrio relinquerem, cum multi eſſe poſ-
7 ſint hujuſmodi fatuitatis gradus. Actus autem prudentes ab his facti, ſignum præbere poſſent recuperatæ ſanitatis. Idcirco notandum, quod hæc fatuitas non habet quidem acceſſiones, ſed ſi quando decedere incipiat, omnino denique abſumitur. Durat enim ad aliquod tempus interdum, quia, ut
8 dixi, vapor igneus ille fulminis abſumit maximam ſpirituum copiam in cerebro permanentium, qui tamen poſſunt temporis ſpatio reparari, atque hoc pacto mens ad ſuum priſtinum vigorem ſenſim redire.

9 *Congelati* porro, qui & *Cataleptici*, & *Siderati* [vide de his *Tulpium*] dicuntur, ſenſum etiam ipſi motuque deſtituuntur, & rationalem animæ partem non modo læſam, ſed pene obliteratam habent, inſimulque etiam memoriam: quanquam Gal. *comm.* 2. *in primum Prorrhet. text.* 56. *claſſ.* 4. in quodam fuiſſe ſervatam memoriam docet; immo ſenſus quinque, licet obtuſiores naturali ſtatu, exiſtimandum tamen in Catoche, ſeu Catalepſi laborantibus (nam utroque nomine morbus hic inſignitur, præterquam quod etiam Congelatio, Detentio, & Apprehenſio, morbuſque attonitus appellatur) omni- 10
no ſenſum motumque & omnem pene animalem virtutem perire, ut ego in praxi, non multis abhinc diebus in Librario amico meo obſervavi, & alias ante. Ad hiſtoriam vero Gal. cum Mercurial. *ſuæ pract. lib.* 2. *c.* 8. reſpondendum, non fuiſſe morbum illum veram Catalepſim, ſed vel non veram, 11
vel non conſummatam, in qua omni ſenſu, & intelligentia ſpoliari ægrotantes firmant cæteri omnes Auctores. Fern. *Pathol. lib.* 5. *c.* 2. & Mercur. *ubi proximè*, & alii practici *lib.* 1. Ex quib. facile apparet, in quo dementium cenſu hi collocandi ſint, 12
patetque, illos tanquam abſentes, & mortuos habendos eſſe. Poſſet tamen ſcrupulus aliquis inſurgere, circa ſupra commemoratam hiſtoriam ex *Galeno*, qua tamen non obſtante, licet concedatur ita rem præteriiſſe, ut ægrotus ille memoriam conſer- 13
vaſſet, & aliquem obtuſum ſenſum, tamen nihil differentiæ inter unum & alium caſum in hoc morbo ponendum cenſeo, & ratio eſt, quia etiamſi optime hi ſentirent, & non memoria ſolùm, ſed etiam ratione pollerent, tamen neque nutibus neque loquela quicquam explicare poſſunt, nam & omnino obmuteſcunt, & omni prorſus motu privantur.

SUMMARIUM.

1 *Phrenitici, Maniaci, Ecſtatici, & Lycanthropici ſub eundem cenſum veniunt.*
2 *Phrenitici unde dicti.*
3 *Phreneſis malè definita à Budeo, & Menochio.*
4 *Phreneſis ex ſua natura non eſt morbus ſuperveniens febri.*
5 *Prenetidis nomen abuſivè aptatur deliriis in febribus ſupervenientibus.*
6 *Phrenitis ſemper durat, ex quo incipit.*
7 *Phrenitici, ut cæteri inſani, ac furioſi habendi.*
8 *In Phreniticis non habet loc. ea concluſ. quod actus prudens, quem quilibet ſanæ mentis faceret, teneat.*
9 *Phreneticus omnia caſu agit.*
10 *Superveniens Phrenitis non nocet iis, quæ geſta ſunt ante.*
11 *Phrenitis ſuperveniens non impedit teſtamentum jam factum.*
12 *Phrenitis ſuperveniens non impedit matrimonium jam contractum.*
13 *Utrum Phrenitis impediat ſponſalia: dic ut n.* 15.
14 *Phrenitis an præbeat divortio cauſam; dic ut n.* 14.
17 *Furor cur præbeat divortio cauſam.*
18 *Phrenitis ceſſans nulli rei impedimento eſt.*
19 *Furioſi, & Maniaci idem ſunt.*
20 *Quinque furoris ſpecies ex Cardano.*
21 *Furioſi mortuis æquiparantur.*
22 *Furioſi æquiparantur lapidi.*
23 *Tempore intermiſſi furoris, quæ habeant locum infurente.*
24 *Furentes extra acceſſionem teſtari permittuntur, amplia num. ſeq.*
26 *Furentes, à quibus prohibeantur.*
27 *Furentes non poſſunt obtinere beneficia.*
28 *Furentes non poſſunt profiteri religionem.*
29 *Furentes non puniuntur de iis, quæ tempore furoris egerint.*
30 *Furentes excuſantur à pœna, declara ut n. ſeq.*
32 *Ecſtaſis apud Theologos, quomodo accipiatur.*
33 *Ecſtaſis evenit in vehementibus animi paſſionib.*
34 *Ecſtaſis, ex Medicis quid, & n. ſeq.*
36 *Ecſtaſis nomen anceps eſt.*
37 *Ecſtatici pro inſanis habendi, amplia, ut n. ſeq.*
39 *Ab Ecſtaſi, quæ pro vehementi furore ſumitur, homo in ſanam mentem redit.*
40 *Ecſtatici qui abſque ſenſu, & motu permanent, etiam extra Ecſtaſim mente non conſtant.*
41 *Lycanthropia furoris ſpecies.*
42 *Nabuchodonoſor Lycanthropia laboravit.*
43 *Lycanthropici, ut cæteri furentes habendi.*

QUÆ-

QUÆSTIO XVI.

De Phreneticis, Maniacis, Furioſis, Ecſtaticis, Lycanthropicis, ſeu Cynanthropicis, & ſimilibus.

1 TAm *Phrenetici*, quam *Maniaci*, qui etiam *Furioſi* dicuntur, & *Ecſtatici*, & *Lycanthropici*, qui & *Cynanthropici* appellantur, ſub eundem cenſum venire poſſunt: vix enim quicquam eſt, quod in eorum nonnullis procedere debeat, quod infimul in cæteris locum non habeat; de eorum tamen natura, ac qui proprie ſint, quidque peculiare habeant illi ab iſtis, differendum eſt, ſaltem ne mancus hic titulus de dementia videatur, præcipue cum Juriſconſultis hæc non undequaque nota eſſe cenſeam.

2 *Phrenetici* ergo à morbo, quo detinentur, ſic appellati, qui Phrenitis, vel Phreneſis dicitur. Eſt autem morbus hic perpetuum delirium cum febre, ex cerebri, ejusque membranarum inflammatione originem ducens, ut elicitur ex Galen. *comm.* 2. *in primum Epidem. text.* 5. *& alibi*, & docent Aucto-
3 res omnes. Ex qua definitione patet, quam male ex Juriſconſultis Budæus *in annot*, *ad l.* 2. *ff. de ædil. edict.* & eum fortaſſe ſecutus Menoch. *conſ.* 82. *n.* 198. *vol.* 1. dixerint, Phrenitim eſſe morbum acutum in febre ſupervenientem, ex quo egri inſaniunt,
4 & aliena loquuntur; nam præterquam quod hæc definitio aliis morbis aptari poteſt, unde minùs hujus naturam manifeſtam facit, falſa etiam proponit, cum dicit, phrenitim eſſe morbum ſupervenientem febri; nam de phrenitide in ſuo proprio ſignificato accepta, ut hic accipi volumus, minus verificari poteſt. Verum quidem eſt, largo modo, & abuſive phrenitidis nomen aptari deliriis omnibus, quæ febribus ſuperveniunt, ut Mercurial. *Tract. lib.*
5 1. *c.* 15. docet: ſed neque ſic ea Juriſconſultorum definitio probari poteſt, quia tunc phrenitis accidens morbi eſt, non morbus acutus, ut illi voluerunt. Illud favere poteſt Budæo, & Menoch. quod docuit Valleſ. *in primum Epid. ſect.* 3. *text.* 31. & Sal. *in* 1. *de morb. ſect.* 2. *text.* 15 nimirum perrarum eſſe à primo die phrenitim accidere: hoc tamen Valleſii dictum intelligendum quoad delirium, non quoad cerebri inflammationem, quæ proprie phreniticum facit; hæc enim, quia levis in principio eſt, vel ſola ejus rudimenta quædam cerebrum moleſtant, non facit hominem tam ſubito delirare, ſed progreſſu temporis; nihil tamen obſtat à primo morbi inſultu hominem fieri phreniticum. Itaque rectius dicitur, phrenitidem eſſe morbum acutum cum febre continua, ex quo homines delirent, vel eſſe inflammationem membranarum cerebri cum febre, ad quam ſubſequitur delirium, ſi de vera phrenitide loquamur, vel cum Hipp. 1. *de morb. propè fin.* eſſe perpetuum cum febre delirium.

6 Illud recte à *Menochio* traditum eſt, phrenitim ſemper durare, ex quo incipit; unde conſtat ipſum veram phrenitidem, & ſic proprie dictam definiviſſe, non autem non veram: de priori enim ſolummodo verificari poteſt hoc dictum, cum nullas habeat interpolationes, ſed perpetua ſit; præſente enim cerebri inflammatione ſemper homo & febrit, & delirat. Atque hinc eſt, quod præterquam quod
7 phrenitici in omnibus veluti cæteri inſanientes habendi ſunt, non poſſit in eis habere locum illa concluſio, quam in ſingulis pene his quæſtionibus re-
8 petere, ac examinare cogor, nimirum quod actus prudens, quem quilibet ſanæ mentis faceret, teneat, quia in hoc morbo, ut dixi, nulla interpolatio, nullumque dilucidum intervallum præſumi poteſt intervenire. Quinimmo etiamſi quandoque ad propoſitum infirmus loqui videatur, tamen non ſufficit ad hoc, ut poſſit aliquot actus validos facere, ut exempli gratia teſtari, quia morbus non ceſſat, & bene à Rota *in Romana donationis Annuli* 1589. *coram Mantica n.* 6. talis præſumitur adhuc in delirio perſiſtere; ut quis poſſit diſponere de rebus ſuis etiam in Amentia, debet habere dilucida intervalla perfectiſſima, ut ibid. Rot. *n.* 4. Neque ob id quod Valleſ. *in tertium Epid. ſect.* 1. *Ægr.* 3. dixerit, vix nullam eſſe phrenitidem, in qua nulla interruptio delirii fiat; idcirco in hoc morbo veras intermiſſiones, & dilucida intervalla dari dicendum: nam Valeſii dictum, non de omnimoda intermiſſione, ſed de remiſſione intelligendum, nempe vult ille in quacunque phrenitide dari quaſdam remiſſiones, in quibus ægri quaſi ad mentem rediſſe dici poſsunt, ita ut ad quicquam agendum habiles exiſtimandi ſint. De vera tamen 9
phrenitide me ſermonem habere, animadvertat Lector, in qua etiam prudenter loqui, ac operari phreniticus videatur, tamen caſu omnia agit, quia conſenſu, & voluntate caret. Quod locum habet non ſolùm in morbi vigore, ſed etiam in ipſo primo morbi inſultu, hoc eſt ipſius phrenitidis, ſecus autem in non vera phrenitide evenire debet, in qua dilucida adfuiſse intervalla præſumi poſſunt, etiamſi dehinc perpetua facta ſit: de vera autem phrenitide intellexerunt DD. cum dixerunt, ſupervenientem phrenitidem, ſeu delirium non nocere iis, quæ geſta ſunt ante ejus adventum, ut in terminis teſtamenti, decidit Rot. *in noviſſimis dec.* 173. *n.* 8. *p.* 2. & in matrimonio jam con- 10
tracto, quod non impediatur per ſupervenientem 11
phrenitidem. Cujac. *in Jul. Paul. recept. ſent. lib.* 2. 12
tit. 19. *tom.* 1.

Sed inquirendum, utrum *phrenitis impediat ſponſalia, quemadmodum impedit furor, l. furor, ff. de ſponſalib.* & an præbeat divortio cauſam, ut furor 13
facit. Covarr. *Relect. in* 4. *decret. de matrim. p.* 2. *c.* 14
7. §. 1. *n.* 3. Marc. Ant. Genuenſis *in Prax. Curiæ Archiep. Neap. c.* 21. *n.* 13. Farinac. *de delict. carn. Quæſt.* 143. *n.* 137. & dicamus, quod ſponſalia, 15
phrenitidem eſſe culpam, non minus quam furorem, cum tam furor quàm phrenitis hominem voluntate privet, ita ut quæcunque agit, caſu agere dicatur, quouſque in eo morbo perſeverat.

In poſteriori caſu negative decidendum, quia licet *Phreneticus*, non ſecus ac *Maniacus* & *furioſus*, 16
plurimùm nocere uxori poſſit, tamen hoc pauculis diebus perdurat, neque de facili in morbum reincidit: ita ut ſi per paucos illos dies mulier ſibi caveat, nullum exinde nocumentum ex mariti phrenitide reportatura ſit. At furioſus, cum hoc, quod 17
maxime nocere poteſt, etiam ad mentem reverſus, facillime in morbum relabitur, ita ut non liceat mulieri, ac familiaribus, ſibi ab ejus furore cavere; nam tales interdum ex improviſo furunt, & multa facinora non advertentibus domeſticis patrare ſolent, & obvios quoſque etiam ſibi cariſſimos laceſſere, quamobrem juſtam cauſam divortio præbent.

Sed quemadmodum phrenitis nullum actum ante ipſius adventum celebratum impedit, ſic neque 18
cum ceſſavit, ullo impedimento cuiquam eſſe debet, non modo in contrahendo, in teſtando, & ſimilibus, ſed etiam in quacunque dignitate etiam ſuprema conſequenda, quod ſecus in furore, aliiſque dementiis procedere, poſthac patebit. Ratio eſt, quia Phrenitis eſt morbus ex iis, qui recedentes non facile revertuntur, nec ſui veſtigium aliquod relinquere ſolent, niſi forte quandam partium debilitatem; contra vero furor, aliæque quædam dementiæ, ut ſuo loco dicemus.

Cæterùm Furioſi, & Maniaci, iidem omnino 19
ſunt & jam alias dixi, quomodo à Melancholicis, quos mente captos, ac dementes ſimpliciter Juris- 20
conſulti vocant, diſtinguantur. Horum vero Cardan. quinque ſpecies facit magis famoſas, nam & alias præter eas eſſe conſtat, Melancholicos ſcilicet, Furioſos, Amentes, Rabidos, & Hydrophobos; quàm recte vero Maniæ ſpeciem faciat ille Melancholiam, & Amorem, ipſe videat, & lectores ex iis, quæ ſupra *q.* 9. diximus, dijudicent. Veruntamen his relictis, de furioſis nulla dubitatio eſt, quod cum in furore ſunt, tanquam mortui,

& abſentes habeantur, 2. *l.§.furioſos, ff.de jure C.*Barbat. *de præſtant.* Cardin. *q.*11. *p.* 1. *n.* 2. Cujac. *in not. ad Inſtitut. Juſtin. tit. de Teſt. ordin.* & alii alia à me
adducti; nam lapidi æquiparantur. Bartol. *in leg.* 1.
22 *§. item acquirimus, ff. de acquir. poſſeſſ.* Nunnez. *reſp.*
35. *n.* 4. *col.* 2. Dubitatur autem de tempore intermiſſi furoris, quæ nimirum tunc concedi, quæ in-
23 terdici debeant. Ac primo in favorabilibus teſtari quidem permittuntur, *l. furioſum, §. vero, C. qui*
24 *teſtam. fac. poſſ.* Ang. à Gamb. *de Teſtam. Gloſſ.* 3. *n.* 1. Petr. de Unzol. *in Pract. art. Notar. tit. furor. & idem*
25 *n.* 1. Cujac. *in lib.* 3. *recept. ſent. Julii Paul. tit.* 4. quod procedit etiamſi ante, & poſt fuerit furioſus, & in furore deceſſerit. Idem Ang. à Cambell. *ibid.* Rota *in Meliten. teſtam. Vener.* 17. *Februar.* 1612. *coram Manzanedo*, à multis tamen prohibentur, ut
26 ab adminiſtratione officii, ab electione in Epiſco-
27 pum, à promotione ad ſacra, hæc enim clara ſunt,
28 ſed neque obtinere poſſunt beneficia, Farin. *deciſ.* 190. *n.* 3. *&* 5. *Vol.* 1. *p.* 2. neque profiteri religionem. Petr. *in* Biax. *in direct. elect. p.* 1. *cap.* 15. *n.* 2. Matrimonium licet ſimpliciter loquendo contrahere prohibeantur, Rota *in Camerin. Matrim.* 1624. *coram Buratto n.* 2. tamen dubium eſſe poſſet, an liceret illis contrahere tempore intermiſſi furoris, & videretur dominari periculum reincidentiæ, quod facillime recedit, & ob quod omnino prohibendi videntur. Quod autem furioſus, ſi ſanæ mentis poſtea factus ſit, teſtis eſſe poſſit de iis, quæ in furore vidit, mihi quidem nullatenus probatur; quod tamen volunt nonnulli DD. quos adducit, & ſequitur Maſcard. *de Probation. concluſ.* 728. *n.* 9. *vol.* 2. quo pacto enim id fieri poteſt, ſi furioſo nullus eſt ſenſus, quamdiu in furore eſt? In præjudicialibus autem non puniuntur de iis, quæ tempore furoris patrarunt, quia tales voluntate ca-
29 rent. Nunnez. *reſp.* 35. *n.* 3. Joſ. Lud. *deciſ. Peruſ. p.* 2.
30 *d.* 77. *n.* 3. *&* 6. idcirco excuſantur à pœna, Fari-
31 nac. *lib.* 3. *pract. crim. p.* 2. *tom.* 1. *q.* 94. *n.* 1. quod declara, niſi ratum habeant tempore intermiſſi furoris quicquid in furore fecerunt, ut ſupra de Ebriis diximus. In quantum vero furoris ſpecie locum habeat propoſitio illa, quod ſemel furioſus ſemper præſumatur furioſus, de qua DD. habes *infra, quæſt. cit. per totam.*

De Ecſtaticis porro dubitatur primo, quinam vere ſint, & conſequenter, quid ſit Ecſtaſis, nam
32 in communi modo intelligendi, & apud Theologos, Ecſtaſis ſumitur pro raptu quodam mentis, & quo ſic affecti magis quam ex ſomno, ſenſu & motu privantur, & Angelos, ac cœleſtia videre ſe imaginantur. Martin. Delr. *Magic. diſquiſ. q.* 25. qui affectus etiam in vehementibus animi paſſionibus
33 evenit, ut de amore teſtatur Leo Hebr. *dial.* 3. *in princ.* cujus paſſionis effectum maxime & elegantiſſime explicant decantata à Franciſco Petrarcha in Lyricis, *in Cant.* cujus principium:

Tacer non poſſo.

Et præcipue illa:

l'era in terra, e l'cor in paradiſo
Dolcemente obliando ogni altra cura;
E mia viva figura
Far ſentia un marmo, e' mpier di meraviglia.

34 At Medici nonnulli contrariam habuerunt opinionem, volentes, Ecſtaſim eſſe abolitionem Imaginationis, eundemque affectum cum Catalepſi, de qua ſupra. Arnald. Vill. *in lib. de par. oper. & alii* ſed in priori ſenſu inter Medicos accepit Fra-
35 caſt. *lib* 2. *de Intellect.* cum tamen cæteri pene omnes velint, Ecſtaſim eſſe furorem vehementem. Galen. *comm.* 1. *in primum Prorrbet. text.* 14. *& comm.* 2. *ejuſdem libri, text.* 19. *& comm.* 3. *ejuſdem, tex.* 6. ubi idcirco hunc affectum dicebat eſſe contrarium; in comate enim ſumma quies, in Ecſtaſi motus inordinatus, procax loquutio, & hujuſmodi. Ejuſdem quoque opinionis fuit Holler. *commen.* 7. *Aph.* 5. Marcill. Donat. tamen *lib.* 2. *hiſt. mirabil. c.* 1. Ecſtaſim dixit eſſe ſimpliciter mentis amotionem, & alienationem.
36 Recte quidem præ omnibus Hollerius, *ubi ſupra*, hoc nomen anceps eſſe docuit, unde aliquando etiam pro Sanctorum, & Prophetarum raptu accipi tradit; & tunc dicitur evocatio ab eo, quod eſt ſecundum Naturam, in id, quod eſt ſupra Naturam, ut ſuperioris Naturæ, ut ex D. Thom. citat Codr. *lib.* 3. *de morb. veneſ. c.* 8. Fit autem opera Dei, Angeli, & Dæmonis. Modum autem, quo fiat, tradit Fracaſt. *lib.* 2. *de Intellect.* at de naturali loquitur, non de ſupernaturali, quidquid tamen ſit de vera, ac germana nominis acceptione, dicamus
nos, Ecſtaticos omnes pro inſanis reputandos, ac 37
tanquam inſanos, nullum actum, qui legitimus ſit futurus, edere illos poſſe.

Sed in iis Ecſtaticis, qui tales dicuntur ex vehe- 38
menti, ac conſueto validiore furore, illud præmo- 39
nendum, quod ex eo exiſtimantur, ad mentem cito redituros, juxta Hipp. ſententiam 7. *Aphor.* 5. cui adſtipulantur verba illa Avic. 1. 3. *tract.* 4. *c.* 16. *Et quandoque eſt vehementia Maniæ ſignificans criſim ipſius Maniæ.* Idcirco igitur ſedato in his motu illo violento, & irrationabili, ſi quid prudenter agant, aut quid loquantur, credendum eſt illos reſipuiſſe, & ob id actus illi validi deberent eſſe, ſi poſtmodum in ea mentis ſanitate perſeveave-
rint. Quod tamen locum non habet in illis Ecſta- 40
ticis qui abſque ſenſu, & motu permanent, ita ut ab Apoplecticis minime diſtinguantur, & quos Catalepticos vocamus, nam etiam ab ea Ecſtaſi ſeſe recolligentes inſaniunt, & per plures dies veluti ſtolidi permanere ſolent.

Furoris denique alia ſpecies eſt, quæ Lycan- 41
thropia, vel Cynanthropia, vel lupina inſania appellatur, & Ægri Lycanthropici, ſeu Cynanthropici ex eo, quod horrida, & inculta loca luporum, aut canum more luſtrare ſoleant, & cadavera ferarum, & hominum è ſentinis, ac ſepulchris eruere, ac rapere, atque circa hæc miſerabiliter inſaniunt, unde eos, qui tali morbo laborarunt, antiquiores Poetæ in Canes, in Lupos, in Urſos à Diis transformatos fuiſſe fabulati ſunt, ut de Hecuba in Canem, de Lycaone in Lupum, de Calypſo in Urſam, de aliis in alias brutorum, ac ferarum naturas, ac formas effingunt.

Quin etiam putant quidam Doctores, inter quos 42
ſunt Valleſ. *de ſacr. Philoſ. cap.* 80. & Mercurial. *lib.* 1. *ſuæ Pract. c.* 11. Nabuchodonoſor Babyloniæ Regem hoc morbo ex divina voluntate laboraſſe, quod admittunt etiam ex Patribus nonnulli, referente Martino Delrio *Magic. diſquiſit. q.* 18. Huic morbo obnoxii fortaſſe ſunt quidam ſeptentrionales populi, Darii dicti, quos refert Herod. *lib.* 4. ſemel in anno per aliquot dies in lupos converti,

Hos in eadem exiſtimatione habendos, ut cæteri furentes, nullus eſt dubitationi locus, habent ſolummodo illud proprium, quod certis quibuſdam temporibus, hoc eſt, ut plurimum initiante vere, in hunc morbum relabuntur; durat autem eorum inſania ad menſem, vel ad quadraginta dies plus minus, incipiuntque inſanire Februario menſe, ut practici teſtantur, inter quos vide Maſſar. *lib.* 2. *cap.* 27. & Donat. Ant. Altimar. *cap.* 9. Quamobrem actus ab iis eo tempore celebratus, & quicquid tunc temporis geſſerint, magis ſuſpectum eſſe decet, quam ſi alio quovis tempore illud ipſum præſtiterint; alias enim reſipiſcere ſolent, ad ſanam penè mentem redire.

SUMMARIUM.

1 *Rabioſi qui dicantur.*
2 *Hydrophobi unde dicantur.*
3 *Baldus Juriſconſultus Hydrophobia mortuus.*
4 *Solus canis rabie afficitur, ex Galeno, contra num. ſeq.*
6 *Gal. erroris notatus.*
7 *Rabies ex ſerpentium nonnullorum morſu concitata.*
8 *Rabiem, & Hydrophobiam ſimplex aeris infectio excitare poteſt.*

9 *Rabies*

9 *Rabies ſolo canis rabidi morſu excitatur. Contrarium ibid.*
10 *Animalia à rabido cane commorſa, omnia rabida fiunt præter hominem, & Ariſt. falſum ibid.*
11 *Homo rabiem non incurrit ex Pierio Valeriano, contrarium ibid.*
12 *Rabies ſimilis eſt Maniæ, & ſpecies quædam Melancholiæ, & num. 19.*
13 *Rabies quid.*
14 *Hydrophobiæ ſignum inſeparabile.*
15 *Cum Rabie, an neceſſario ſit conjunctum delirium.*
16 *Hydrophobi mente conſtant, contrarium ibid.*
17 *Quid Cani, & valneo, proverbium.*
18 *Non omnes rabientes furiunt.*
20 *Salutis ſignum in Rabie.*
21 *Hydrophobi inter ſanos adnumerantur.*
22 *Hydrophobi an rationabiliter aquam timeant.*
23 *Aquæ timoris cauſa in Rabientibus:*
24 *Cerebri facultate labefactata in rabientibus, inſanabiles exiſtunt.*
25 *Rabientes, ut Melancholici habendi.*
26 *Rabientes, etiam ante aquæ timorem, integra mente non ſunt.*
27 *Rabies etiam ex aſſumptione venenorum excitatur.*
28 *Rabies ſolo morſu excitatur, contrarium ibid.*
29 *Ex venenis inſania excitatur.*
30 *Ab exhibitione venenorum potentium, fatuitas, & dementia oritur.*
31 *Venena varias dementiæ ſpecies excitant.*
32 *Veneno potionati, in quorum dementium ſpecie adnumerandi.*

QUÆSTIO XVII.

De Hydrophobis, ſeu Rabioſis, ex aſſumpto veneno delirantibus, & infatuatis.

1 RAbioſi vocantur, qui à *cane rabido commorſi in rabiem & ipſi dehinc aguntur*, & ſic accepiſſe exiſtimo hoc nomen Plautum *in Capteivis, act.* 3. *Scen.* 4.

Hegio hic homo rabioſus habitus eſt in Aulide,
Ne tu, quod iſtic fabuletur, aures immittas tuas,
Nam iſthic haſtis inſectatus eſt domi matrem & patrem,
Et illic iſti, qui ſputatur, morbus interdum venit.

Hoc enim, quod ultimo loco dicit Plautus, de
2 hydrophobia, ſeu rabie, veritatem habere poteſt, ſi ad priora carmina referatur, niſi forte pro morbo, qui inſputatur accipias epilepſiam, morbum caducum dictam, & loquatur Poeta de alio morbo, quam de Rabie; ſed de hoc vide Mercurial. *Var. lect. lib.* 5. *c.* 11. Vocantur autem rabie affecti Hydrophobi, ex eo, quod ſi vel non curati fuerint à rabido cane commorſi, in aquæ timorem & odium incidunt, ita ut ejus aſpectum ullo pacto ſuſtinere non valeant. Hoc affectu ut obiter hoc dicamus,
3 periiſſe *Baldum* celebrem Juriſconſultum, non quidem illum Peruſinum, ſed alium recentiorem, tradunt ex noſtris Matthiol. *in Dioſcor. lib. 6. c.* 36. & Cardan. 6. *Aphor.* 23. & Marcell. Donat. *lib.* 6. *c.* 1. & poſt illos Foreſt. *lib.* 10. *Obſerv.* 27. de hoc forte intelligit Vveinrich. *de ort. monſtr. cap.* 15. Majol. *dierum Canic. colloq.* 23. *p.* 1. Neſcio autem an ille ſit, quem Novellum vocant, nam & hunc doctorem celeberimum fuiſſe conſtat, cum ejus auctoritatem maximam eſſe tradit Tiraq. *ex Corn. de leg. Connub. leg.* 2. *n.* 9. verum enim vero Gariopontus Medicus antiquus, *lib.* 5. *c.* 7. & 8. vocavit hunc affectum Hydrophoniam, & ſic affectos Hydrophonicos, quod idem fortaſſe eſt. Sed plura nomina his affectos recenſet inter Juriſconſultos Tiraq. *cap.* 13. *numer.* 209.

Quanquam vero dixi, homines rabiem incurrere ex canis rabidi morſu, hoc non idcirco di-
4 ctum volo, quia *ſolus canis* rabie afficiatur, ut Gal. volebat 6. *de loc. aff. c.* 5. *claſſ.* 4. & cum eo Ardoyn. *de Ven. lib.* 7. *cap.* 2. & Fracaſt. *lib.* 2. *de morb. contag. cap.* 10. ſed quia ex morſu canis frequentius id contingit; alias enim conſtat præter canem, pleraque alia animalia rabiem incurrere, ut multi tradunt. Plut. *in lib. de Induſtria animal.* Avic. 6. 5. *tract.* 4. *c.* 5. *& ſeqq.* Salius *de morb. particul. c.* 19. & Marcell. Do- 5
nat. *loco citato*, imo & pejorem eſſe rabiem *Aldib.* hoc eſt, *Lupi*, ut credo, quam canis, idem Avic. *ibid.* tradit. & Card. *de ſubtil. lib.* 10. Jure ergo Ga- 6
lenus à cæteris erroris notatur, præcipue vero à Mattiolo, *ubi ſup.* [licet illud tueri conetur Mercurial. *lib.* 1. *var. lect. cap.* 2] quin etiam idem Gariopontus *ib.* 3. *cap.* 7. & Theod. Priſcian. *ad Timoth. lib.* 2. *c.* 8. narrant rabiem, & Hydrophobiam etiam ex nonnullorum *ſerpentum* morſu interdum contrahi. Relinquam id, quod de venenis quibuſdam recitant, ut de *corde & lingua veſpertilionis*, quæ rabiem & ipſa concitant, & quod firmat Oviedus *in ſumma-* 7
rio, & in hiſtoria ſua generali de occidentalib. Indiis, Cannibalum ſc. venenum rabiem concitare; ſed quod mirum duxeris, eſt illud, quod utramque paſſionem poteſt *ſimplex aeris infectio* excitare, ut idem Gariopontus ibid. ex veterum ſententia ſcriptum reliquit, & Avic. *ubi ſup.* & ex ſe abſque ullo aeris vitio etiam in *homine* concipi poſſe, elicitur ex Gal. *comm.* 2. *in* 1. *Prorrhet. text.* 17. & teſtantur id ipſum Cardinalis Ponzett. *lib.* 3. *de Venen. c.* 16. & Pareus *lib.* 20. *Chirurg. c.* 13. & luculentius Petr. Sal. *ubi ſup.* qui in homine, non minus ac in cane, vel in quovis alio animali eveniat, ex humorum corruptela tale venenum gigni poſſe probat, quod 8
inde homo in rabiem agatur, ac deinde *Hydrophobus* evadat, tanquam ſi à cane, vel rabido quovis animali commorſus fuerit. Eandem ſent. habuit Cælius Aurel. *lib.* 3. *cap.* 9. quem ante nominare decebat, licet in hoc veritati obnoxius Fracaſt. *loc. cit.* voluerit rabiem *ſolo rabidi carnis morſu* excitari; quod cum 9
falſum ex ſuperiorum auctorum dictis appareat, multo plures rabiei cauſæ aſſignari debent in homine, quam in aliis quibuſque animalib. Vide autem apud Marcell. Donat. *loco cit.* plures hiſtorias hydrophoborum, ex occulta cauſa in eum morbum 10
incidentium. Ex quibus apparet Ariſt. error (quem tamen defendere conantur multi, verborum, ut fieri ſolet, circumvolutione, ac diſtorſione: de qua re vide Mercur. *lib.* 1. *var. lect. c.* 2.) qui 8. *de hiſt. Anim. cap.* 22. tradit, Animalia à rabido cane commorſa omnia rabida fieri, *homine excepto*, cujus erroris notandus quoque venit Pierius Valerian. 11
Hieroglyph. lib. 5. qui, ut fortaſſe Ariſtotelem tueretur, negavit *hominem* rabiem incurrere, contendens eos quos rabidos vocamus, eſſe proprie maniacos, ſeu furioſos; ſed ille aut neſcivit, aut neſcire voluit, quid inter rabiem proprie dictam, & Maniam, quanquam enim rabies ſimilis eſt Ma- 12
niæ, & ejus ſpecies, tamen idem affectus non eſt, ſed accidentib. & modo affligendi maximopere ab ea diſtans. (Vide hæc omnia fuſius & luculenter expoſita in Campo Elyſio *Rejes* pag. 464. & ſeqq.)

Quid autem ſit *rabies*, adhuc integre neminem explicaſſe teſtatur Sal. *ubi ſupr.* ſed neque ex ipſo Rabiei definitionem, quæ undequaque ſatisfaciat, colligere licet. Ego communiori ſententiæ partim 13
adhærens, partim etiam ad rei naturam reſpiciens, Rabiem dixerim eſſe affectionem melancholicam, ex qua ægrotantes irrationabilem aquæ timorem incurrunt, circa quem peculiariter cum furore delirant, & inſaniunt. Et hoc illud eſt, quod inter rabidos, & maniacos intereſt; illi enim circa omnia vel circa plura inſaniunt, ſed & aquam, & liquida omnia & appetunt, & facile deglutiunt, nec eorum quicquam horrent, quod Hydrophobiæ ſpe- 14
ciale, & inſeparabile ſignum exiſtit, cum tales, licet circa cætera interdum omnia bene ratiocinentur, inſaniant tamen circa hoc, ut irrationabiliter aquam, & liquida omnia pertimeſcant, ex quo falſum apparet id, quod Pierius Valerian. dicebat, morbum hunc in homine rabiem non eſſe, ſed maniam, aut furorem.

Maxime tamen controverſum eſt, (quod præcipue pro Juriſconſultis adnotandum venit) num

15 ſcilicet neceſſario cum rabie adjunctum ſit deli-
rium; nam Medici omnes ex una parte eſſe viden-
tur, qui in affirmativam ſentent. inclinant. Ga-
riopontus, *ubi ſupr. c.* 8. Nihil eſt, inquit, illis,
niſi alienatio mentis. Paul. *lib.* 5. *c.* 3. Halyabb.
Theor. lib. 8. *c.* 20. Jan. Damaſ. *lib.* 7. *c.* 18. ex Ru-
fi ſententia Melancholiæ ſpeciem hunc morbum
faciunt, quod etiam ex Recentioribus notat Ta-
gaut. *Inſtit. Chrirurg. lib.* 2. *c.* 11. Avenz. autem
lib. 1. *Theiſir. trat.* 9. *c.* 16. inter maniacos rabidos
connumerat. Præ cæteris vero Baccius *in Prolego-
men. Venenor. c. de canis rabidi morſu*, *art.* 5. hos
ægrotos ad inſtar cæterorum melancholicorum ima-
ginativam primum, & ratiocinatricem læſam habe-
re virtutem manifeſte docet; imo tandem, excita-
ta ex hoc affectu febre, hominem furore ac ma-
nia prehendi narrat; quin & ſub mortem oblivio-
ne & ſui, & domeſticorum, & conſequenter re-
rum omnium detineri concludit, & furibundos de-
nique obire, *&* *c.* 33. *art.* 7. dicebat, hunc eſſe
inſaniæ affectum, quia & imaginationem, & bo-
num ſenſum depravat, ex quo fit, ut ægrotantes
indiſcriminatim omnes, notos ſcilicet, & ignotos,
obvios quoſque impetant.

Inter Neotericos autem Euſtachius Rudius *lib.* 4.
de morb. occult. & venen. c. 13. Hydrophobos men-
te conſtare voluit, cum tamen ipſe ſibi non con-
ſtet; nam & eoſdem melancholiæ morbo detineri
dicit, & nunc mente conſtare, modo contrarium
aſſeverat. Sed ante illum Petr. Sal. *ubi ſupr.* non
neceſſario cum rabie jungi delirium exiſtimavit,
eo quod expertum ſe dicat, nonnullos rabientes
mente conſtantes, quia ad omnia appoſite reſpon-
debant, & cum etiam abſque ratione ſe aquæ ti-
more detineri intelligerent, adſtantes orabant, ut
oculis ſibi clauſis aquam per vim offerrent ingur-
gitandam, quæ manifeſta ſigna ſunt non læſæ ra-
tionis. Alios præterea ſe vidiſſe teſtatur, qui cum
morti ſe proximos eſſe agnoſcerent, humiles ad
Deum preces fundebant, delictorum veniam exo-
rabant, æternique ſupplicii pœnas ab ipſo Deo
optimo maximo deprecabantur; ex quibus conten-
dit ille, non neceſſario in Hydrophobia mentem
lædi. Ad quod etiam adminiculandum, adducere
debuit exemplum illud ab Aet *ſermone* 6. *c.* 24. &
ab aliis adductum, de Philoſopho illo à rabido
cane commorſo; hic enim generoſo, inquit, ani-
mo affectioni reſiſtens, & in conſequens ratus ca-
17 nem in balneo apparere; (apparebat enim ipſi,
quemadmodum etiam aliis hoc modo affectis) ra-
tiocinatus igitur, & ſic ſecum loquutus. Quid
cani, & balneo commune eſt; ſuperavit affectio-
nem, & ſanatus eſt ab affectione, ubi citra timo-
rem bibiſſet. Quin etiam aliam hiſtoriam habes
apud Nicol. *ſerm.* 4. *tract.* 4. *c.* 15. regiſtratam à
Marcell. Donat. *ubi ſupr.* juvenis cujuſdam, qui ma-
trem ad ſe non appropinquare admonebat, ne il-
lam mordere cogeretur, manifeſtiſſimum quippe ſi-
gnum rationis non depravatæ.

Ex his ergo hujus Philoſophi, & prædicti juve-
nis exemplis, deduci facile poteſt, rationem Hy-
drophobis, licet vacillare poſſit, tamen non ne-
ceſſario ſuccumbere.

18 Verum enim vero mihi hæc *Salii* opinio, viri
alioquin doctiſſimi, minus probatur; licet enim non
omnes rabientes furiant, & ex eis nonnulli ſint,
qui præter aquæ timorem, in quo irrationabiliter
peccant, in aliis quibuſvis optime diſcurrant, ut
in exemplis ab ipſo allatis ſatis liquet, tamen hos
ipſos quoque inſaniſſe manifeſtum eſt; nam ut ſupra
ex Paulo, & aliis dicebam, & illi ex Rufi ſenten-
tia, hic morbus ſpecies quædam melancholiæ eſt,
19 ex qua ægrotantes aquam timent, quemadmodum
ex reliquis melancholicis alii aliam rem timent,
& circa particulare quoddam tantummodo deli-
rant, circa cætera vero ſana mente ſe eſſe, & fa-
ctis, & verbis oſtentantes, ut dixi latius *ſupr. q.* 3.
& 8. *præſentis Tituli*. Manifeſtiſſimum vero delirii
ſignum eſt in omnibus nullo excepto, quod etiam
ſi inextinguibilem ſitim patiatur, aquam, aut po-
tum non exigunt. Ponzet. *lib.* 3. *de venen. cap.* 18.

Neque ob aliam cauſam, ab Avicen. & aliis, 20
dicitur ſalutis ſignum eſſe, ſi quis in ſpeculo ima-
ginem ſuam àgnoſcat, niſi quia ex hoc habetur,
ratiocinatricem virtutem adhuc eſſe ſanam, ex quo
morbum non eſſe confirmatum patet. Ponzett. *ubi
ſupr. c.* 17. Baccius *ibid. c.* 36. *art.* 5. Quinimo plu-
res rabientes non modo ea melancholia afficiun-
tur, quia aquam pertimeſcunt, ſed ita læſam ra-
tionem habent, ut ſe in canes eſſe converſos ſi-
bi perſuadeant; ideo enim quoſcunque obvios mor-
dent, ideo ut canes latrant, & ululant, & ideo
per terram ſe volutant, ut narrat Ardoynus *de Ve-
nen. lib.* 7 *c.* 2. & Marcell. Donatus *de hiſtor. Medic.
mirab. loco ſæpius cit.* At vero non ſolum hominem
in rabie inſanire conſtat, ſed etiam ipſos canes.
Plut. *in lib. de Induſtr. animal.* & alia quæcunque
rabiem incurrere conſueverunt.

Sit tamen quomodocunque, illud ſatis eſt ad 21
hoc, ut hydrophobi inter inſanos connumerentur,
ut abſque ratione aquam, & liquida omnia ti-
meant, cum ea timere non debeant, imo potius
avidiſſime expetere, ob ſitis urgentiam. Quod ſi
Salius velit eos rationabiliter liquida timere, quia
ab eis nocumentum percipiant, ex quo capite vi- 22
detur eorum timor abſque ratione non eſſe: re-
ſpondeo, vel hoc falſum eſſe, quia à copioſo aquæ
potu, & à balneis ſanitatem acquirunt, ut ex ci-
tato Philoſophi illius exemplo, & ex quam pluri-
mis aliis palam fit, vel etiamſi cum ratione ti-
meant, inſanire tamen eos dixerim, quod neque
timoris cauſa ipſis nota ſit, neque eam unquam
cauſam reddunt, nam etiam talia non experti ti-
ment. Quod ſi cauſam timoris in illud reiicias, 23
quia canem, à quo commorſi ſunt, in aqua vi-
deant, vel ut aliis placet, catulorum inteſtina, ac
viſcera, & idcirco ab ea abhorreant, dico, quod
vel ipſi mente non conſtant, ſi veritatem habet,
vel quod ſimpliciter id verum non eſt; ut multi
voluerunt.

Ad Philoſophi vero illius allatum exemplum di-
co, fortaſſe illo tunc primum adveniſſe aquæ me-
tum; unde non mirum, ſi adhuc ratio non omni-
no corruerat, ita ut facile cognoſcere potuerit, ca-
nis viſionem in balneo, eſſe imaginationis delu-
ſionem, quamobrem intrepide bibit, & ſanatus
eſt, ut dicitur; in quam ſententiam inclinat Bacc.
in prolegom. Venen. c. 3. *art.* 4. de hac eadem Phi-
loſophi hujus hiſtoria verba faciens. Si enim ve-
neni vis adeo univerſum corpus occupaſſet, & ce-
rebri facultates, ut omnino ratiocinatrix facultas
in eo fuiſſet ablata, inſanabilis extitiſſet, ut tra-
dit Matthiol. *lib.* 6. *in Dioſcor. c.* 36. Juvenem au- 24
tem illum matrem admonentem, ne ad ſe appro-
pinquaret, dixerim, non omnino quidem, ſed ma-
xima ex parte, rationem habuiſſe læſam, ita ut
eo, quod adhuc remanebat, intellectus lumine
cognoſcere poterat, matrem non eſſe mordendam,
cum tamen à delirio impulſus, exteros omnes mor-
deret.

Cum ex his ergo apertiſſime conſtet, rabientes
omnes inſanire, jam de his ea concluſio firmari
poteſt, quod omnes ut melancholici illi habendi,
de quibus diximus, quod circa unum quid deli- 25
rant, non circa omnia, ſi modo ſolo aquæ timo-
re afficiantur; nam poſſibile, & eventu non ra-
rum eſt, ut omnino furentes evadant, & tunc ut
cæteri furentes habendi.

Ad majorem autem confirmationem inſaniæ in
hujuſmodi ægrotantibus, illud notatu dignum eſt, 26
quod à cane rabido commorſi, etiam antequam
in rabiem impingant, non integra mentis ſanitate
fruuntur, ut teſtatur Cardan. *lib* 1. *de venen. cap.* 16.
exemplum de proprio patre.

Sed quemadmodum ex canis, & cujuſvis rabidi
animalis veneno homines in rabiem, ac furorem
incidunt, ſi morſum eorum experiantur, ſic etiam
idem evenire ſolet ex aſſumptione nonnullorum 27
venenorum, ut de corde, & lingua veſpertillionis
narrant auctores, qui de venenis agunt, & ſupra
jam

jam repetii, & ex contagio per vulnus, ut de veneno, quo Cannibales ſuas ſagittas inficiebant, narrant auctores de rebus Indicis agentes, præcipuè Ovied. *in hiſtor. gen. de rebus Ind.* Licet Fracaſt. ſolo morſu excitari rabiem voluerit, tamen experientia contrarium demonſtrat; imo & ex ſe excitari rabiem in homine manifeſtum eſt, ut dixi ſupra, & dicam etiam infra *tit. ſeq.* qui eſt de venenis; ex quibus præter rabiem multoties aliæ inſaniæ, ac delirii, & fatuitatis ſpecies excitantur; imo id commune eſſe omnibus pene venenis tradit Cardan. *Contrad. Medic. lib. 2. tract. 5. contr.* 10. Quinetiam ſunt ex potentiſſimis venenis quædam, à quorum exhibitione ſi forte quis evadat, ſtolidus dehinc toto vitæ curriculo remaneat, ut de
30 Napello tradit Cæſal. *ſuæ pract. lib. 3. c.* 20. quod etiam de toxico tradiderunt Paul. & Aet. *locis ſupr. citat.* & Lang. *lib. 1. epiſt.* 68. Alia vero venena ſunt, quæ in ſe non habent vim occidendi, ſed dementandi, quæ tacere ſatius eſt; recenſentur tamen ab Euſtachio Rud. *lib. 4. de morbis occult. c. 6. & ſequentib.* Præter hæc autem alia venena ſunt, quæ adjuncta tantum hominem à mente abſtrahunt, & quaſi fugientem, aut Lycanthropicum effingunt, talia putaverim ego ea eſſe, quibus Lamiæ utuntur, & talia etiam erant ea, quibus utebantur Indici Sacerdotes, quorum compoſitionem recitat Joſeph à Coſta *lib. 5. hiſtor. Ind. Natur. c.* 25. ex quo repetit perſpicaciſſimus Medicus Petrus Caſtell. *in lib.* qui ſub nomine D. Tobiæ Aldini, *de rarior. Plant. hort. Farneſiorum* nuper prodiit *c.* 5.

31 Hæc venena varios producunt effectus, & in varias dementias hominem impingunt: alia in furorem agunt, ut ſolanum ab hoc effectu maniacum dictum: alia melancholicum efficiunt, & vanis phantaſmatibus occupatum; alia ſomnum profundum concitant, & lethargicis ſimilem faciunt; alia ebrio ſimilem, & alia denique ſuos effectus ad determinatum quoddam tempus producunt, alia vero uſque ad finem vitæ.

32 Itaque dicendum in hujuſmodi caſibus videtur, quod ſimiles potionati, pro dementiæ ſpecie aut gradu, inter hos aut illos dementes connumerandi ſint, de quibus omnibus ſigillatim in hoc titulo agimus, ac omnia in illis procedere debeant, quæ locum habent in his, qui ex intrinſeca quadam cauſa, aut ex natura mente privantur. (*An* hydrophobia per contactum, inſpirationem vel ad diſtans contagioſa ſit, eleganter exponit *Rejes* l. cit. Adde *Helmontium*.)

SUMMARIUM.

1 *Dæmoniaci nomen apud vulgus commune eſt multis dementibus.*
2 *Energumeni qui proprie dicuntur.*
3 *Dæmoniaci qui.*
4 *Multi Dæmoniaci exiſtimantur, qui non ſunt.*
5 *Dæmoniaci ſigna remiſſive.*
6 *Inter Dæmoniacum, & fanaticum nulla differentia ſecundum aliquos.*
7 *Fanatici Dæmonio afflati vaticinantur.*
8 *Fanatici & Dæmoniaci non ſunt idem, & n.* 11.
9 *Fanatici qui.*
10 *Dæmoniaci quatenus tales non vaticinantur.*
12 *Dæmoniaci furentibus, & inſanis æquiparandi.*
13 *Cauſa inſaniæ in Dæmoniacis licet ſit ſupernaturalis, præcedit tamen corporis morboſa diſpoſitio.*
14 *Dæmon gaudet humore melancholico.*
15 *Dæmoniaci naturalibus remediis curantur.*
16 *Dantur in rerum natura remedia contra dæmones.*
17 *Naturali cauſa apparente, ad ſupernaturalem recurrere ſupervacuum.*
18 *Fanatici Melancholicis ſimiles.*
19 *Fanatici ex illiteratis literati evadunt, non tamen ſunt Dæmoniaci.*
20 *Dæmoniaci, & fanatici inter inſanos adnumerandi.*
21 *Dæmoniaci magis ſimiles melancholicis, fanatici Ebriis.*
22 *Fanaticus ſervus quando pro ſano habeatur.*
23 *Dæmoniaci ab ordinum ſuſceptione, & adminiſtratione excluduntur.*
24 *Lymphatici fanaticis non abſimiles.*
25 *Lymphaticus morbus qui, & n.* 27.
26 *Lymphati, & Lymphatio.*
28 *Lymphaticus à cæteris inſanis nil peculiare habet.*
29 *Semel inſanus, ſemper inſanus.*
30 *Præſtigiati qui.*
31 *Entheaſtici, & fanatici non differunt.*
32 *Enthuſiaſmus quid, & num.* 34.
33 *Enthuſiaſmi effectus.*
35 *Enthuſiaſmus ex morſu canis rabidi excitatur.*
36 *Chorea Sancti Viti Enthuſiaſmo convenit.*
37 *Engaſtrymithi qui.*
38 *Engaſtrimythi inter dæmoniacos recenſentur.*
39 *A Tarantula commorſi inter inſanos an connumerandi ſint?*
40 *In iis, qui à Tarantula ſunt commorſi, mens læditur.*
41 *In iis, qui à Tarantula ſunt commorſi, quomodo procedendum.*

QUÆSTIO XVIII.

De Dæmoniacis, Fanaticis, Lymphaticis, Præſtigiatis, Enthuſiaſticis, Engaſtrimythis, & ſimilibus.

LIcet horum ſinguli pene ſub eundem cenſum venire poſſint, tamen quia non nomine tenus ſolum differunt, ſed etiam circa inſaniendi modum, de uno quoque venit peculiariter differendum; ac primo ſeſe nobis offerunt Dæmoniaci, 1
quorum nomen omnibus his apud vulgum tam exquiſitarum differentiarum ignarum commune eſt; dicuntur autem & Energumeni, his enim proprie 2
convenit hoc nomen, non vero Lunaticis, ut dixi. Qui ſint autem Dæmoniaci, non eſt quod explicemus, cum notiſſima ea res cuicunque legenti ſit; tamen illi proprie Dæmoniaci dicendi, qui 3
qui ex Melancholiæ vitio, quo tanquam inſtrumento utitur Dæmonium eos obſidens, in inſaniam aguntur. Illud præmonuiſſe præſtat, multos, ſed 4
præcipue idiotas, & mulierculas, inter has autem maxime Virgines, quæ jam ætate maturæ non purgantur, Dæmoniacas exiſtimari, cum tamen non ſint, quod teſtantur ex Medicis Concil. *diff.* Levin. Lemn. *de occult. natur. miracul. lib. 2. cap.* 2. Valleſ. *in 3. Epidem. ſect.* 3. *Ægr.* 11. & Foreſt. *lib.* 10. *Obſervat.* 19. Quamobrem diligenter ſigna perquirenda ſunt, quibus Dæmoniaci à cæteris inſaniis 5
diſtinguantur, quæ ex pleriſque recollecta habes apud Martin. Delr. *lib. 6. diſquiſit. Magic. quæſt.* 3. *ſect.* 3. & ex Medicis à Cæſalpino *de Nat. Dæmon. c. penult.* & à Fortun. Fidel. *in lib. de Medic. lib. 2. c.* 2. Bapt. Codronch. *de morb. venef. lib. 3. cap.* 3. Guillelm. Andr. *de Ægrot. in Evang. p. 1. enarr.* 6.

Sunt autem, qui inter Dæmoniacum, & Fanaticum non diſtinguunt, inter quos eſt Budæus *in* 6
l. 1. ff. de ædil. edict. §. Exempli, ubi ille fanaticos antiquitus Dæmoniacos fuiſſe voluit, neque abſque ratione, quia Dæmonio afflati vaticinabantur, unde qui divino ſpiritu excitati olim pro- 7
phetabant, aut nunc etiam vaticinantur, non fanatici, ſed potius Entheaſtici, & Theophorumeni, 8
ipſo judice, appellantur. Tamen Fanatici, & Dæmoniaci in rei veritate, idem neque ſunt, neque 9
fuerunt; fanatici enim hi ſolum dicebantur, & nunc etiam dici debent, qui vel ex ſupernaturali, vel ex naturali cauſa per vices quaſdam futura vaticinantur, vel vaticinari videntur, & extra mentem rapi, quod quia in fanis, hoc eſt, templis aliquibus eveniebat, idcirco fanatici ſunt appellati.
Dæmoniaci autem quatenus tales non vaticinantur, 10
neque id proprium habent, licet & ex illis ſint, qui vaticinantur, cum hoc, quod obſidentur à malis ſpiritibus, id quod in fanaticis non habet locum, cum ut dixi, etiam à Deo impulſus, vel à natu-

naturali quoque cauſa vaticinari quis poſſit, quemadmodum dicam, Deo dante, *lib.* 4 *harum quæſt. in*
11 *titulo de miraculis*. Cum ergo iidem non ſint Dæmoniacis cum fanaticis, diverſa prorſus erit ratio procedendi in illis, quam in his; itaque Dæmoniaci
12 Furentibus, & inſanis æquiparandi, quia mens in iſtis, ut in illis, ex Dæmonis opera alienata eſt, notat ex Juriſconſult. Pariſ. *de Reſignat. benef. lib.* 5. *quæſt.* 6. *num.* 96. & ex Medicis Fortun. Fidel. *lib.* 2. *de Relat. Medic. cap.* 2. Licet enim cauſa in his ſupernaturalis ſemper exiſtat, hoc eſt, Dæmonum
13 corpus obſidens, tamen præcedit ſemper corporis diſpoſitio quædam ex melancholia, ſeu atra bile prædominante, ac turgente, quæ hominem ad inſaniam concinnat, eodem Fortunato teſte *ibid.* gau-
14 det enim melancholico humore Dæmon, quod ex Medicis tradunt Valeſ. *de ſacr. Philoſoph. cap.* 15. & 18. Joan. Huart. *in exam. ingen.* 7. Matthiol. *in Dioſcor. lib.* 6. *cap.* 37. Foreſt. *libr.* 10. *Obſerv.* 19. *in Schol.* Codronch. *de morb. venef. lib.* 2. *cap.* 8. & ex Theol. Martinus Delrius *diſquiſition. Magic. lib.* 2. *qu.* 29. *ſect.* 3. qui & Valleſ. ſupra citatum adducit; ſed ante hos
15 omnes idipſum teſtatus eſt Avicenna, *t.* 3. *tractatu* 4. *capit.* 11. ad quod etiam probandum facit, quod etiam Dæmoniaci, & à malo ſpiritu obſeſſi poſt exorciſmos & Eccleſiæ preces, naturalibus auxiliis, & remediis juvantur, ut Cyriacus Lucius apud Schenck. *Obſerv. lib.* 1. *tit. de Dæmoniacis*, & Codronch. *lib.* 2. *de morb. venef. cap.* 8. tradunt, à quibus non diſſentiunt Theologi. Martin. Delrius *ubi ſupra* & plura naturalia remedia contra Dæmonia recenſet Cæſalpin. *de Nat. Dæmon. cap. ult.* ubi & neceſſarium eſſe probat talia remedia in Natura inveniri, unde concludit à Dæmonio obſeſſos etiam naturaliter liberari poſſe. Imo abſolutam Dæmoniaci cu-
16 ram ex naturalibus remediis docet idem Codronch. *ubi ſupra, lib.* 4. *per totum*, licet ſupernaturalia quoque expoſcat. Facit inſuper ad hoc ipſum evidentius probandum, quod de Saul in ſacris recitatur *Reg. libr.* 1. *cap.* 18. qui ex pulſatione citharæ per manus David quietem capeſſebat ex mali ſpiritus
17 agitatione, quod remedium, etiamſi ſupernatura-
18 le pie exiſtimandum ſit, tamen naturalem habet cauſam, ut exiſtimat Valleſ. *lib. de ſac. Philoſoph. cap.* 28. & Joannes Huart. *ubi ſupra*.

Porro Fanatici Melancholicis non ſunt abſimiles, qui per acceſſiones inſaniunt: teſtimonio ſit, quod prophetantes, & futura prædicentes, nihil eorum intelligunt, quæ loquuntur, cum extra mentem ſint, ut Plat. *Apolog. Socrat.* & Ariſt. *Moral. Eudem. lib.* 2. *cap.* 9 teſtantur; quamobrem œſtro ac furore perciti dicebantur. Juvenal. *Sat.* 4.

—— *Sed ut fanaticus œſtro*
Percuſſus Bellona tuo divinat.

Et propterea Sibylla à Virgilio inſana vocatur, 3. *Æneid.*

Inſanam vatem aſpicies.

Fiunt autem interdum ipſi melancholici, hoc eſt, melancholiæ vitio laborantes fanatici, & futura
19 prædicentes, & aliquando etiam ex illiteratis litterati, & quod mirum dixeris, etiam alienam linguam perſonant, abſque eo, quod illam didicerint; quos effectus licet à Dæmonio ſemper procedere, vel ab alia ſupernaturali cauſa vulgus credat, & contendat ita ſe habere Codron. *ubi ſup. lib.* 2 *c* 8. quod verificatur quoque in Saul. in ſacris, *ubi ſupr.* de quo dicitur: *Poſt diem autem alteram invaſit Spiritus DEI manus Saul, & prophetabat in medio domus ſuæ*; tamen etiam à naturali cauſa, nimirum à ſimplici humore melancholico procedere poſſe, docent Conciliator, & alii apud Schenckium *tit. de Maniac.* & Lemnius, & Foreſtus *locis ſupra citatis*.

20 Itaque cum tam Dæmoniaci, quam fanatici ultra id quod à ſupernaturali cauſa patiuntur, etiam ex naturali vitio, ac diſpoſitione inſaniunt, recta utrique inter inſanos, ac melancholicos connumerandi veniunt; non obſtante quod Codronch. *ubi ſupr.* eos non delirare contendat, quia ipſi Codr. contraria experientia eſt. Unde in illis locum habere omnia debent, quæ in cæteris Melancholicis locum habent: ſi modo hanc unam differentiam 21
inter utroſque agnoſcamus, quod Dæmoniaci ſimiles magis Melancholicis, & maniacis exiſtunt, & licet aliquando intermiſſiones habeant, tamen ſemper in ſe habent inſaniæ cauſam; Fanatici vero magis ſimiles ſunt ebriis, & ubi habeant intermiſſiones, veluti ſani exiſtimandi, aut non aliter quam ii, qui ſemel aut bis, aut pluries in ebrietatem inciderunt toto vitæ curriculo; nam interdum ii unicam patiuntur acceſſionem non multo tempore durantem, ut per *leg.* 1. §. *apud Jul. ff. de ædil. edict.* ubi & idcirco ſervus, qui ſolummodo per circuitus quoſdam, ac de raro fanaticus videretur, pro ſano pronunciatur, quæ lex etiam ca- 22
ſui noſtro adaptari me judice poſſet. At Dæmoniaci contra, & idcirco & ab ordinum ſuſceptio-
ne, & adminiſtratione perpetuo excluduntur Pariſ. 23
de reſign. ben. lib. 5. *quæſt.* 6. *n.* 94. Sed & à contra- 24
hendo etiam matrimonio repelluntur. Rota *in cit. Cameſinenſ. Matr. n.* 1. Fanaticis non abſimiles voluerunt nonnulli eſſe Lymphaticos: eos tamen in- 25
ter ſe differre, manifeſte ex dicendis apparebit. Serenus Medic. vocavit nomine morbi Lymphatici aquam intercutem, in eo carmine:

Helleboro bene purgatur Lymphaticus error.

Quod carmen citat ex Juriſc. Joan. Calvin. *in Lex. Jurid. in verb. Lymphati.* nominis vero etymologia nota eſt; à Lympha enim, hoc eſt aqua, unde plenum ventrem habent Hydropici, recte morbus Lymphaticus dicitur à Sereno Hydrops.

Proprie tamen morbus Lymphaticus accipitur 26
pro furoris quadam ſpecie, in qua plura phantaſmata pavorem inducentia ob inſanientium oculos obverſantur, interdum etiam pro ſimplici furore, & inſania accipitur, ut apud Æmil. Macr. *lib.* 2. *cap.* 31.

Sæpeque curatur ſumpto Lymphaticus iſto.

Ubi quod de Hydrope non intellexerit ille, teſtatur Atrocianus *in comment.* & fidem facit carmen, quod ſequitur, nimirum:

Hydropicis in principio mire auxiliatur.

Et multo magis idipſum teſtantur duo præcedentia carmina:

Purgatur tali vomitu vertigo vetuſta,
Inſaniſque melancholicis valet, atque caducis.

Nam de affectibus capitis loquitur, in quibus etiam 27
comprehenditur Lymphatio; Lymphati enim verbum & Lymphatio in uſu ſunt pro inſanire, & inſania. Plin. *lib.* 24. *c.* 27. *Hac pota lymphari hominem tradunt, obſervantibus miraculis, & lib.* 30. *c.* 10. *Rurſus Magi tradunt, Lymphatos ſanguine Talpæ reſipiſcere*. Tacitus *lib.* 2. *Annal.* Repente Lymphati diſtrictis gladiis in centuriones invadunt. Plaut. *in Pænulo, Act.* 1. *Scen.* 2. Lymphaticos nummos dixit, hoc eſt, nummos inſanientes, & loco ſtare neſcientes, non aliter quam Lymphatici faciant, ex pavore falſarum imaginum, quæ ipſis menti offeruntur; unde adoleſcenti illi dicenti:

Sunt mihi intus neſcio quot nummi aurei Lymphatici.

Reſpondet callidum mancipium:

Deferto ad me, faxo, actutum conſtiterit Lymphaticum.

Quaſi diceret: eos illico Lymphatico morbo curabo, illos erogans. Sed Plin. in proprio ſenſu accepit hoc nomen, maxime ſecundo loco ſupra citato, & melius *lib.* 37. *c.* 4. *Venena irrita facit Adamas, & Lymphationes abigit, metuſque vanos expellit à mente*. Eſt ergo ut patet, Lymphaticus mor- 28
bus Inſaniæ ſpecies cum motu, & agitatione propter timorem vanorum phantaſmatum, qualem excitare ſolet Solanum maniacum certo pondere ſumptum, de quo Dioſc. *lib.* 4. *c.* 69. Theophr. *de Hiſt. Plant. lib.* 9. *c.* 12. Gal. *lib.* 8. *de ſimpl. med. fac.* & alia medicamenta, quæ recenſere non intereſt. Putabant Antiqui, ut nonnulli referunt, inter quos vide Calepinum in verbo *Lymphaticus*, & Bud. *in l.* 2. *ff. de ædil. edict. in ann.* quod qui Nympharum ima-

imagines in fontibus conſpexiſſent, in furorem agerentur, atque inter tales Lymphaticos appellavere. Nos Lymphaticos nominare poſſumus, eos, qui ex pavoribus, & vanis quibuſdam apparitionibus in melancholiam incidunt, ut pueris, & idio-
29 tis evenire ſolet; quemadmodum jam dixi. Quamobrem nihil peculiare habent Lymphatici à cæteris vere inſanis, & melancholicis, quin hi, ut illi etiam, curati facile in morbum reincidunt, & idcirco in his, ut in illis, locum habet ea propo-
30 ſitio ſive concluſio Juriſconſultorum, quod ſemel inſanus ſemper præſumatur inſanus, de qua in fi-
31 ne hujus tituli luculentius verba faciam. Sunt & in Dæmoniacorum numero quidam, quos præſtigiatos appellamus: hi veluti fatui apparent, & extra mentem poſiti; interdum quoque acceſſiones, & exacerbationes habent, quæ omnia à præſtigiis, Dæmonis opera originem ducunt, qui impiorum hominum inſtrumento, malaſque artes edoctorum, ad hæc patranda utitur; ſed hi à veris Dæmoniacis nihil omnino differunt, niſi penes cauſas procatarcticas, ut dixi.

32 Crediderunt porro nonnulli *Enthuſiaſticos*, ſeu *Entheaſticos*, & *Phanaticos* inter ſe non differre, immo *auctor defin. Med.* quæ Gal. adſcribuntur, dicebat, Enthuſiaſmum, alii Anteneaſmum vocant, eſſe fanaticam perculſionem, ſeu numinis af-
33 flationem, veluti cum quidam in ſacris faciendis mente caperentur, ſi qua vidiſſent, aut tympana, aut tibias, vel ſigna audiviſſent. Sed Aretæus *lib. 3. c. 6. de cauſſ. ſign. acut. morb.* (Quæ cum ſupra citata auctoritate adducit Schenck. *lib. 1. Obſerv. tit. de mania*) hac paſſione detentos referebat,
34 membra ſibi ipſis amputare, & excitari tibia, & ſimilibus. Cum Aretæo quoque conſentire videtur
35 Gariopontus *lib. 1. cap. 11. Anteneaſmum, inquit, eſt ſpecies maniæ periculoſa nimium; irritantur tanquam maniaci, & in ſe manus injiciunt. Hi ſubito arripiuntur cum ſaltatione manuum, & pedum*. Auctar. *autem lib. 1. Meth. c. 16.* Entheaſticos quaſi numine afflatos hos vocavit. *Hi namque*, inquit, *à majori aliqua vi afflari videntur, & modo non futura prædicere, ceu nituntur vates quidam: ægritudo*
36 *vero aut in riſum, aut in feritatem definit*. Hæc autem paſſio, prout à Garioponto ſupra eſt deſcripta, etiamſi ut plurimum ex ſe in corpore generetur, tamen ex morſu quoque rabidi canis excitari tradit Geſner. *lib. 1. de animal. c. de cane lit. G. p. 2. tom. 1.* cui ſimilem puto eſſe, quæ ex lacerti cujuſdam morſu, in Apulia præcipue, quem *Tarantulam* vocant, progignitur; quanquam in hoc differat ab Enthuſiaſmo, quod non habeat maniam, ſeu furorem adjunctum, ſed ſolummodo irrationabilem ſaltationem, ad quam ex ſono cujuſdam inſtrumenti, non tamen cujuſcunque, ſed certi, & certo etiam ſono irritatur, ac eodem quoque curantur, cujus rei cauſam ſi ſcire cupis, lege Hier. Harimbert. *lib. 4. probl.* 89. Magis convenire Enthuſiaſmo crediderim eam paſſionem, quam recentiores *Choream Sancti Viti* appellarunt, de qua vide Horſt. & Schenck. *ubi proxime*, quia hæc profecto non ſine furore eſt; nam poſt infatigabilem ſaltationem, ægrotantes in maria, in flumina, in præcipitia ſe conjiciunt, aut in ſaxa, & parietes violenter impingunt, ac ſe ipſos, niſi vinclis coerceantur, occidunt. Janus Jacob. Boiſſar. *de Divin. c. 4.* Sacerdotes Idolorum & Phœbades mulieres cum reſponſa Oraculorum debeant, extra ſe rapi, neque mentis compotes fuiſſe, ſed Enthuſiaſmo obſideri narrabat, & videtur cum Galeni opinione præ cæteris convenire.

37 Remanent ultimo loco *Engaſtrimythi*, qui & ventriloqui dicuntur; ii ex ventre loqui videntur, & ob id ventriloqui, & Engaſtrimythi appellati, quod Pythonem, aut Dæmonem in ventre habere credantur, quamobrem clauſo ore verba proferunt, quæ tanquam ex profundo quodam ventris receſſu progredi apparent; Martin. Delr. 1. *diſquiſition. magic. cap.* 2. Alciat. ex D. Aug. *Parerg. lib. 8. c.* 28. & ex Medic. Val. 5. *Epid. text.* 59. qui tamen Valleſius, Engaſtrimythi nomen iis etiam aptari poſſe credit, qui ad ſonum pelvis vaticinantur; ſed ego talem nominis ſignificationem unde deducat, ut ingenue fatear, ignoro. Strabo *lib.* 15. Perſas Magos Lecanomanticos vocat, hoc eſt, ex pelvibus vaticinantes, & Ptolom. *de Judic. Nativ. lib.* 4. Sed hæc Lecanomantia, ſeu vaticinatio per pelvim, vel lebetem, non ſolum Perſis, ſed Chaldæis, Aſſyriis, & Ægyptiis familiaris fuit, ut do- 38
cet Janus Jacob. Boiſſard, *ubi* 1. *c.* 5. ubi etiam quomodo fieret, enarrat. Sunt vero ex mea ſententia ii inter Dæmoniacos, & Fanaticos reponendi, quod & Dæmonium habeant, & vaticinentur; ſed Cardan. *lib. 1. de venen. c.* 17. Engaſtrimythos ad divinationem non pertinere putat, ſed potius ad Naturæ miracula; non explicat tamen, quos eo nomine intellexerit. Putaverim hos eſſe, vel ſaltem his non abſimiles, de quibus in ſacris, *Levit. c.* 20. *v.* 27. Vir, ſive mulier, in quibus Pythonicus, vel divinationis fuerit ſpiritus, morte moriatur. Sed vide, quæ de his affert Majol. *dier. canicul. tom.* 2. *colloq.* 3. & ſufficeret Jan. Jacob. Boiſſard. *ubi* 1. qui talem divinationem Gaſtromantiam vocat, apud quem, ſi libet, vide alias divinationis ſpecies.

Jam vero omnes hi, ut Dæmoniaci, & Furentes habendi, quod dubium habere non credo in Lymphaticis, & ventriloquis, & Enthuſiaſticis; ſed bene dubitari poteſt de his, qui à Tarantula commorſi in Enthuſiaſmum, vel quomodocunque eam paſſionem appellare libet, inciderunt; nam ut dixi, ii præter irrationabilem, in nulla re inſanire conſpiciuntur, immo & circa ipſam ſaltationem optime, & appoſite diſcurrunt, ut cuicunque, qui tales aliquando conſpexerit, notum eſſe poteſt, unde immerito videntur inter dementes numera- 39
ri, cum præſertim, ſi à principio curati fuerint, dehinc ſolam trium dierum acceſſionem, atque illam quidem annuam habeant, & extra mentem non eſſe, etiam in ipſa acceſſione, manifeſtum ſit. Quibus tamen non obſtantibus dicendum, in omni- 40
bus mentem lædi, immo plerique, ut teſtantur Matthiol. *in Dioſc. lib.* 2. *c.* 56. Phreniticis, Lymphaticis, ac Maniacis ſimiles fiunt, & abſolute eos omnes Melancholicos evadere tradunt Ardoin. *de venen. lib.* 8. *c.* 5. & Cardin. Ponzett. *lib.* 3. *de ven. c.* 13. quamobrem non removentur ab ea imaginatione, in qua detinebantur, dum commorſi ſunt, donec ſanitatem recipiant, ut idem Ardoin. *ibid.* docet. Tales ergo acceſſione, & antequam à prima morbi invaſione curentur, ut inſanientes habendi; in tempore intermedio, non aliter ex mea 41
ſententia cum his procedendum, quam cum cæteris melancholicis dilucida intervalla habentibus.

SUMMARIUM.

1 *In ſyncope fit præceps virium lapſus.*
2 *In Syncope conſtituti extra mentem ſunt, & n.* 5.
3 *In Syncope conſtitutus, tanquam mortuus, & abſens habendus.*
4 *Syncope, Lipothymia, & animi deliquium differunt.*
6 *Agonizantes qui dicantur.*
7 *Actus ab agonizantibus facti quales.*
8 *In articulo mortis poſitus, etiam deficientibus ſenſibus, dummodo ejus verba intelligantur, teſtari poteſt.*
9 *Non requiritur mens omnino ſana in eo, qui diſponit de rebus ſuis.*
10 *In articulo mortis conſtitui latiſſime, quomodo accipiatur.*
11 *In articulo mortis eſſe ſtrictius, quomodo ſumatur.*
12 *Peſte infectus, dicitur poſitus in articulo mortis.*
13 *Non poteſt dici proprie quis in articulo mortis eſſe, niſi infirmitas ſit lethalis.*
14 *In articulo mortis dicitur poſitus, qui imminentem mortem timet.*
15 *In articulo mortis poſitus dicitur, qui ad mortem tendit.*
16 *In articulo mortis propriiſſime dicitur poſitus, qui morti proximus eſt.*

17 *Ago-*

17 *Agonizantes, & in articulo mortis poſiti, differunt ſecundum magis, & minus.*
18 *Ante dicitur quis in articulo mortis eſſe quam in agonia.*
19 *Neque agonizantes, neque poſiti in articulo mortis, quicquam legitime gerere poſſunt.*
20 *In teſtamento condendo mentis ſinceritas deſideratur.*
21 *Senſuum defectio evidens ſignum eſt defectionis intellectus.*
22 *Morti vicinis licet teſtamentum condere, matrimonium contrahere: declara ut ibid.*
23 *Regulariter in infirmitate conſtituti non præſumuntur ſanæ mentis.*
24 *Morti proximi ſanæ mentis non præſumendi.*

QUÆSTIO XIX.

De Syncopizantibus, ſenſu defectis, agonizantibus & in articulo mortis poſitis.

1 IN *Syncope* fieri præcipitem virium lapſum, ma-
nifeſtum eſt, & notat Gal. 12. *Meth. cap.* 5.
claſſ. 7. licet autem ea proprium ſymptoma cor-
dis exiſtat, dubium tamen non eſt, in eo virtutes
omnes collabi, ac quaſi penitus deperdi, cum qui-
bus etiam lædi rationem manifeſtum inde fit, quod
tales in paroxyſmo conſtituti nec quenquam agno-
ſcunt, nec loquuntur, quin & reviviſcentes non
illico ad mentem redire comperiuntur, nec ad rem
2 reſpondent. Quod mirum quidem eſſe non de-
bet, tantopere corde infirmato, viſcere nempe vi-
tæ fonte, & origine, cui compati cætera omnia
etiam nobiliora viſcera, & virtutes omnes con-
ſentaneum eſt, cum ab illo vitam habeant; ne-
que enim abſque vitali ſpiritu à corde proceden-
te cæteræ partes ſuis quæque muneribus fungi
poſſunt.
3 Itaque patet ex his, hominem in ſyncope, tan-
quam mortuum, & abſentem eſſe exiſtimandum;
quamobrem, cum in febribus malignis interdum
frequentes ſyncopæ adveniant, videndum eſt, ne
quicquam ægrotantes faciant, quod in ipſorum,
aut aliorum præjudicium eſſe poſſit, cum etiam
de recenti in vitam reſtituti, integra mente non
fruantur.

Advertendum tamen, quod maxima differentia
eſt inter *Syncopen, & Lipothymiam, animi deli-*
4 *quium*; differunt enim affectus hi ſecundum ma-
gis, & minus; unde ea, quæ dixi, locum quidem
habebunt in Syncope, non vero in Lipothymia,
& animi deliquio, ac defectu; de horum autem
affectuum differentia practicos adeat, qui plura ſci-
re cupit, præcipue Mercurial. *lib.* 2. *pract. cap.* 10.
Maſſar. *lib.* 2. *c.* 9. Differentia autem, quæ maxime
ad rem noſtram facit, illa eſt, de qua Mercurial.
teſtatur, quod in Syncope ægri mentem omnem,
& rationem amittant, in cæteris vero paſſionibus
5 non ita. Tamen non ob id cenſendum, quod Li-
pothymia affectus conſenſum præſtare poſſit, ſed
bene, cum ab ea ſeſe recolligit, poſſet conſenſum
præſtare, etiam nutibus, ſi voce nequaquam poſ-
ſet, quia in hoc affectu mens non prorſus aliena-
tur; non eſſet tamen, niſi à Medico judicandum,
an æger ſyncope, vel Lipothymia afficeretur,
quia horum affectuum differentia ſolis Medicis no-
ta eſſe poteſt.
6 *Agonizantes* porro illi proprie dicuntur, qui exu-
perante jam morbo, & natura proſtrata, animam
efflaturi de proximo ſunt; hi apud Juriſconſultos
variis nominibus appellantur, dicuntur enim quan-
doque conſtituti in extremo vitæ momento, alias po-
ſiti in extremis, aliquando laborantes in extremis,
& ſimiliter, ut videre eſt apud Fœnutium, *de mom.*
7 *tem. c.* 5. *n.* 2. in quo ſtatu poſitus homo non mo-
do ratiocinandi, ſed etiam quamcunque vel ima-
ginandi facultatem obliteratam habet, emortuo
jam naturali calore, & evaneſcentibus ſpiritibus,
quorum auxilio, ut alias dixi, omnes in corpore
facultates anima exercet. Ex quibus clare patet, 8
quam validi ſint actus ab agonizantibus, & extre-
mum ſpiritum ducentibus aliquando facti: vidi
enim tales contractui conſentire, codicillos conde-
re, & alia gerere, quæ me in admirationem traxe-
runt, & ſuſpicabar ex Notariorum, & familiarium
malitia hæc procedere, credens eos in ſuis inſtru-
mentis fingere, quod tales actus non ab agonizan-
te, ſed ab homine licet infirmo, integris tamen
ſenſibus geſti fuerint; cum non ſine ſumma admi-
ratione offendi apud Juriſconſultos, quod in arti-
culo mortis poſitus (hic autem idem pene eſt cum
agonizante, ut infra videbimus,) etiam deficien-
tibus ſenſibus, dummodo ejus verba intelligantur
à teſtibus poſſit teſtamentum condere. Alex. Tert.
apud Zilett. *in conſil. ult. vol. Conſ.* 184. *nu.* 7. Ego
vero non video, quo pacto deficientibus ſenſibus
quis loqui poſſit, aut etiamſi poſſit loqui, in men-
tis vigore perſiſtere; immo & ipſimet Juriſconſul-
ti fatentur, quod quilibet laborans in extremis præ-
ſumitur animi conſilium non habere. Rota *in Se-
nogallien Bonorum*, 30. *Maij* 1644. *coram Cerro, &
in eadem coram eodem* 15. *Maij* 1645. imo pro mor-
tuo judicat Grat. adducens Grat. *de Credit. cap.* 3.
tit. 1. *num.* 1115. quia deficiente corpore deficit In-
telligentia. Fab. de Monte apud eund. Zilett. *ibid.
cenſ.* 149. *num.* 55. & corporis ægritudo aggravat
animam, & intellectum. Ant. Franc. *de Doctor.
apud eundem, conſil.* 158. *num.* 38. niſi dictum Ju-
riſconſultorum ita accipias, ut liceat etiam mente
non integra exiſtenti teſtamentum condere, cum,
ut alias dixi, non requiratur mens omnino ſana
in eo, qui de rebus ſuis diſponit; quod tamen lo-
cum non habere credo in hoc caſu, quia concluſio 9
illa procedit, ut credo, in dementia, quæ non tol-
lit cognitionem omnem ſuorum, ita ut agnoſcat
etiam ſtante dementia, magis huic, quam alteri
convenire, ut hæres relinquatur ſuorum bonorum:
at in hoc caſu hæc cognitio etiam deſtruitur, niſi
accipias poſitum in articulo mortis lato modo, pro
eo nimirum, qui ex eo morbo moriturus certo eſt,
ut infra dicam. Nam aliquando in articulo mor-
tis conſtitui, accipitur latiſſime, unde quilibet vi-
vens in articulo mortis eſſe dicitur. Burſat. *conſ.* 4.
num. 85. *vol.* 1. Fœn. *de mom. tem.* 1. *cap.* 5. *num.* 23.
quia omnes viventes abſque dubio aliquando mo- 10
rituri ſunt, immo viventes morimur. Sed ſtri-
ctius accipitur, quando tunc in articulo mortis
quem poſitum eſſe dicimus, cum tali morbo labo- 11
rat, ut non ſolum in periculo ſit, ſed in manife-
ſto periculo, ex eo, quod ut plurimum ex tali
morbo homines decedere contingat. Auguſt. Barb.
de offic. & poteſt. Epiſc. alleg. 25. *num* 52. *part.* 2. 12
Thom. Act. *de Inf. part.* 1. *cap.* 15. *num.* 1. apud quem
vide alios auctores citatos, quemadmodum dicitur
de eo, qui peſte infectus eſt, quia pauci ex peſte
liberantur, talis ergo in articulo mortis poſitus dici-
tur, Pariſ. *de reſignat. benef. lib.* 12. *quæſt.* 6. *nu.* 13.
atque hinc eſt, quod non poteſt dici, quem in ar-
ticulo mortis fuiſſe conſtitutum, niſi antea probe-
tur, infirmitatem, qua laboraverit, Medicorum ju-
dicio fuiſſe lethalem, Burſat. *ubi ſup. num* 64. Di- 13
citur quoque & ob eandem rationem, quem in ar-
ticulo mortis poſitum, imminentem mortem ubi-
cunque timet. Baldus *in capite Paſtoralibus, num.* 4.
de offic. Jud. Ordin. ſtrictiſſime autem (prout in hac 14
quæſtione nos accipimus) non ſolum quando ad
mortem tendit, ut voluit Dec. *in l. Hac conſultiſ-* 15
ſima, num. 3. *C. de his, qui teſtament. fac. poſſ.* ſed
quando veriſimiliter quis morti proximus eſt, Ri- 16
pa *in tract. de peſt. de privileg. Jud. cauſ. peſt. n.* 47.
ita ut de vita ipſius actum ſit, ut nullo remedio
ſit reparabilis, ut tradunt relati per Fœnut. *ubi ſup.
num.* 14. *cap. eod.* ubi bene ille diſtinguit inter po-
ſitum in articulo mortis, & poſitum in periculo
mortis; poſitum enim in mortis articulo, neceſſe
eſt brevi debere mori, neque ſi ſanaretur, unquam
poſſet dici fuiſſe in mortis articulo, ut ille dicit
num. 21. ſed poſitum in periculo mortis, poſſibile
eſt à morte exemptum iri, & recte; neque
navi-

navigantes, neque obſeſſos, neque mulieres parientes eſſe in mortis articulo voluit, ſed potius in mortis periculo; ſed Roderic. *Quæſt. Canon. & Reg. Tom.* 1. *quæſt.* 62. *art.* 7. voluit omnino mortis articulum, & mortis periculum, unam eandemque rem eſſe; quod tamen non verificatur, cum
17 mortis articulus ſumitur ſtrictiſſime, ut dixi. Eodem hoc ergo ſenſu agonizantes non differunt à poſitis in mortis articulo, niſi ſecundum majus, aut minus temporis ſpatium, quo à morte diſtant; nam ante dicimus, ægrum in mortis arti-
18 culo eſſe conſtitutum, mox animam ipſo agente,
19 & morti magis vicinante, agonizantem vocamus. Horum igitur neutrum legitime quicquam gerere poſſe ego exiſtimo, ſi modo conjunctam habeant ſenſuum defectionem, ſicuti in pluribus, ne dicam omnibus uſuvenit; Facit Rota *in Romana donationis annuli*, 1598. *coram Mant. n.* 11. mentis enim
20 ſinceritatem in teſtamento condendo deſiderari voluit *l.* in *l. ſenium. C. qui teſt fac. poſſ. & l.* 2. *ff. eod.* quæ minime præſens eſſe poteſt, ubi ſenſus deficiunt, ut in conſtitutis in articulo mortis, & in agonizantibus plurimum evenit; nam neque audiunt neque quemquam agnoſcunt, etiamſi uſque
21 ad illum terminum mente conſtiterint, idcirco illud maxime attendendum Juriſconſultis duco, ut ex depoſitione teſtium, ac præcipue medicorum ſciant, an æger cum ſenſuum defectione perierit, necne; ubi enim ſenſus deficiunt, maxima conje-
22 ctura, immo certa notitia habetur deficientis intelligentiæ, & facultatis cujuſque in cerebro reſidentis. In his igitur non puto habere locum, quod tradiderunt Juriſconſulti, nimirum morti vicinis licere teſtamentum condere, matrimonium contra-
23 here, & hujuſmodi. Pariſ. *de reſign. ben. lib.* 12. *quæſt.* 1. *num.* 28. *& quæſt.* 2. *num.* 2. Speciatim vero eſſe validum matrimonium in articulo mortis contractum, tenet Sanch. *lib.* 7. *de Matr. diſp.* 105. *num.* 3. Sed ſi regulariter in infirmitate conſtituti non præſumuntur ſanæ mentis: idem Pariſ. *ubi ſupra, quæſt.* 1. *num.* 28. & alii per ipſum allati; quanquam contrarium ſentiant allati per Thom. actium *de inf. part.* 1. *c.* 14. *num.* 12. Rota *in Bono-
24 nienſ. hæred.* 1651. *coram Tricbio num.* 13. multo minus præſumi poſſunt mente conſtare, qui morti jam vicini ſunt; itaque probanda in hoc caſu, ex mea ſententia, ſana mens eſſet, quæ cum ſenſuum defectione ſimul eſſe vix unquam poteſt. Itaque quod poſiti in articulo mortis poſſint valide matrimonium contrahere, non ex eo fit, quia præſumatur poſſe illos illud conſummare per carnalem copulam, cum adhuc ſint abſque dubio omnino impotentes, ſed aliis ex cauſis ad Canoniſtas pertinentibus. Itaque in ſenſu defectis, eadem, quæ de cæteris ſupra diximus, locum habebunt. In omnibus autem procedere illud volunt DD. ut teſtes eſſe non poſſint. Bald. in lege hac conſultiſſima adductus per Ant. Franc. *de Doct. ubi ſupra num.* 39. Adverte tamen, quod licet actus moriendi, quando nimirum Anima ſeparatur à corpore, ſit quoddam momentum imperceptibile, ut per Fœnut. *ubi ſupra, & c. ſeq. nu.* 1. tamen hoc, quod eſt eſſe in mortis articulo, habet certam latitudinem, ſaltem in pleriſque, quam idem habere principium exiſtimo, quando jam victor morbus contra Naturam prævalet, & de vita hominis acta jam res eſt; totum vero ſubſequens tempus poteſt dici mortis articulus, qui etiam in duo tempora dividi poteſt, in mortis præludium, in tempus nimirum illud, quo jam anima ſe accingit, ut à corpore ſeparetur, & in id, quod hoc tempus præcedit, ab eo, quo jam homo de vita deſperatus eſt. Sed Juriſconſulti hoc tempus non diſtinguunt, cum tamen in aliquibus ſit maxime diſtinguibile, quia interdum in mortis articulo, ſi non integra mente conſtant ægrotantes, ſaltem non omnino ab illa ſunt alieni, in Agonia autem omnes omnino ut plurimum in omnibus deficiunt. Sed plura de mortis articulo, & notatu digna credo habere Polydorum Ripam *in ſuo tract. de Act. in mort. art.* quem tamen ego neque præ manibus habeo, neque unquam vidi.

SUMMARIUM.

1 *Peſtis morbus eſt omnium vehementiſſimus.*
2 *Dementia ex peſte contracta, ut plurimum fatuitatis ſpecies.*
3 *In infatuatis ex peſte quæ locum habere poſſint.*
4 *Fatuitas ex morbo contracta eſt reparabilis.*
5 *Actus prudentes à ſimilibus fatuis celebrati, validi eſſe debent.*

QUÆSTIO XX.

De mente alienatis ex morbis longis, ſeu vehementibus, ut peſte & ſimilibus.

TAm longi, quam vehementes morbi ſolent interdum hominem dementare, veluti peſtis, 1
quæ non modo vehemens morbus eſt, ſed omnium vehementiſſimus; quia omnes alios morbos ſuperat. Maſc. *concluſ.* 20. *n.* 5. *lib.* 1. dementia vero ex
ſimilibus morbis contracta plurimum inter fatuitatis magis, quam inter alterius dementiæ ſpecies connumeranda; evenit autem potius ſic, quam ſecus, quia vel à vehementia, vel à longitudine eorum morborum, diſſipatis mirum in modum cerebri capitiſque ſpiritibus, & noxia ob id frigiditate introducta, emoriuntur pene, aut ſaltem ſummopere debiles fiunt virtutes, & facultates rationi & intellectioni inſervientes; quas quidem plus detrimenti, quam cæteras pati conſentaneum eſt, quia à tenuioribus, ac purioribus ſpiritibus, faciliuſque diſſipabilibus celebrantur, quam reliquæ; Memoria vero ſummopere quoque læditur, quia poſterior cerebri pars, in qua memorandi actus celebratur, cæteris partibus frigidior, aut ſaltem minus ſpiritibus referta eſt, ex his enim calor ſingulis partibus communicatur. 2

Si quando ergo aliquem ex longo, ſeu vehementi morbo mente alienari, vel infatuari contingat, 3
dubium eſſe non debet, quod in eo omnia locum habere debeant, quæ in cæteris fatuis locum habent; habita tamen conſideratione gradus, & qualitatis dementiæ, ſeu fatuitatis. Illud unum tamen eſt, quod differentiam aliquam facere poteſt inter hos fatuos, & eos, qui à natura fatui ſunt, nimirum quod in prioribus, iis ſcilicet qui ex morbo in fatuitatem incidunt, fatuitas eſt reparabilis, in cæteris irreparabilis; nam neque tempore,
neque ætate, neque ex alia quavis cauſa à natura 4
fatui quicquam proficiunt, circa ea quæ ad prudentiam & intelligentiam pertinent; illi vero ad integram aliquando ſanitatem redeunt, unde actus prudentes à talibus celebrati, rati, & validi eſſe debent, dummodo poſthac in prudentia perſeverent.
Ratio autem cur fatuitas à morbo reparari poſſit, 5
non ea quæ à Natura fit, in promptu eſt, & cuilibet, ut credo notiſſima.

SUMMARIUM.

1 *Paraphrenetici qui.*
2 *Paraphreneſes inter ſe differunt.*
3 *Pro delirii ſpecie, magis aut minus quis ad nonnulla aptus eſſe poteſt.*
4 *Deliria melancholica magis durant, & magis mentem turbant.*
5 *Actus à paraphreneticis celebrati, pro temporis conditione, validi aut invalidi ſunt.*
6 *Hypochondriaci, & Paraphrenitici in quo conveniant.*
7 *Hypochondriaci, & Paraphrenetici in quo differant.*
8 *Melancholica hypochondriaca eſt deſipientia ſpecies: declara ut ibid.*
9 *Melancholia eſt deſipientia ſine febre.*
10 *In levi Melancholia hypochondriaca mens parum læditur.*

11 Me-

11 *Melancholici hypochondriaci quando ut cæteri melancholici habendi.*
12 *Melancholici Hypochondriaci circa agibilia raro inſaniunt.*
13 *Melancholici dilucida intervalla in quibuſdam dementiis habent manifeſta, in aliis non ita.*
15 *Pueri non habent dilucida intervalla.*
16 *Ex ſenio delirantes non habent dilucida intervalla.*
19 *Muti & ſurdi ſimul à nativitate, non habent dilucida intervalla.*
20 *Lethargici, comatoſi, Carotici, non habent dilucida intervalla.*
21 *Icti à fulmine, attoniti, congelati, non habent dilucida intervalla.*
22 *Phrenitici non habent dilucida intervalla.*
23 *Hydrophobi non habent dilucida intervalla.*
24 *Ex aſſumpto veneno delirantes, non habent dilucida intervulla.*
25 *Ex longo morbo delirantes, non habent dilucida intervalla.*
26 *Dilucida intervalla habentes tempore, ut ſani in pleriſque habendi.*
27 *Dilucida intervalla habentes, teſtari poſſunt eo tempore.*
28 *Delinquentes tempore intermiſſi furoris, non excuſantur à pœna.*
29 *Remiſſiones tantum, & non intermiſſiones furoris habentes, ut cæteri furentes habendi.*
30 *Actus quomodo cognoſci poſſit, an geſtus fuerit tempore intermiſſi furoris nec ne.*

QUÆSTIO VI.

De Paraphreniticis, Hypochondriacis, & omnibus dilucida intervalla habentibus.

1 SEquitur, ut de quibuſdam amentibus verba faciamus, qui *per intervalla inſaniunt*, licet & in hoc numero ex ſuperioribus nonnullos comprehendere poſſimus, & ante omnes ſeſe nobis offerunt Paraphrenetici: Vocamus autem Paraphreniticos, qui in febri non ex primario cerebri affectu, ſed per conſenſum aliarum partium phrenitide laborant; nam ſpiritus ab inferioribus partibus, ex materia morbifica, ac putredinoſa originem habentes ad cerebrum elevati, rationis faciunt permixtionem: habentque hujuſmodi ægrotantes ſui delirii exacerbationes quaſdam, & remiſſiones, prout febris exacerbatur, aut remittitur. Sunt etiam in hujuſmodi deliriis, ut in cæteris omnibus, gradus quidem, juxta quos ægri magis aut minus à mente recedunt; idque tum pro vaporum acrimonia, & caliditate, tum pro eorum multitudine, tum etiam pro capitis imbecillitate.

2 Neque vero tantummodo ſecundum magis & minus inter ſe differunt hæ paraphreneſes, ſed etiam ſecundum effectus, ut cæteræ dementiæ, & ſecundum accidentia inter ſe diſtant, quod ex diverſitate materiæ morbum excitantis, & ex qua vapores elevantur ad caput, evenire ſolet; ſapiunt enim vapores ii materiæ ipſius naturam. Unde interdum ægrotantes, melancholicis ſimiles efficiuntur, interdum furibundis, & maniacis, & quandoque iracundi evadunt, alias quoque lætabundi & in riſum proni. Studioſius, ac ſerio magis inſaniunt, qui ex melancholicis & aduſtis vaporibus delirant; ex melancholicis quia magis denſi; ex aduſtis, quia magis acres.

3 Verum enim vero ne exiſtimet *Lector*, hæc me gratis ſcripſiſſe; nam pro delirii ſpecie poteſt quis magis ac minus aptus eſſe ad multa facienda, item & pro ejuſdem delirii duratione, & interpolatione;

4 ſiquidem deliria melancholica ex atrabile provenientia, & longius durant, & magis mentem turbant, unde difficilius ægroti, etiam morbo remittente, qui delirium excitat, reſipiſcunt; contrarium evenit de deliriis ex vitio ſanguinis provenientibus.

Illud autem dumtaxat ad *Juriconſultos* ſcire maxime pertinet, an actus ab ægro celebrati, quem conſtet deceſſiſſe ex febre cum paraphrenetide conjuncta, celebrati fuerint in ipſius febris vigore & exacerbatione, an in ejus declinatione, & remiſſione; nam omni procul dubio, ſi teſtes deponant tales actus geſtos fuiſſe uno magis, quam alio morbi tempore, actus certe, vel validi, vel invalidi futuri ſunt pro ejus temporis ratione; ne- 5
que attendendum ſolummodo eſt particulare tempus cujuslibet acceſſionis, ſed etiam univerſale, totius ſcilicet morbi, quæ tempora Medicis maxime nota ſunt, & ex eorummet relatione facillime cognoſcuntur.

Poſt paraphreniticos in hac claſſe ſuccedunt Melancholici Hypochondriaci, qui cum illis in hoc conveniunt, quod eorum delirium non ex proprio cerebri vitio, ſed ex Hypochondriorum morbo, & intemperie excitatur. Differunt tamen, quia 6
Paraphrenitici habent acceſſiones, & ut dixi, quieſcente morbo, ex cujus culpa delirant, etiam de- 7
lirium in ipſis quieſcit; Hypochondriaci autem habent quidem acceſſiones, & exacerbationes, non tamen quotidianas, aut quartanas, ſed potius menſtruas, aut annuas, & longiores multo ſunt; recrudeſcit enim morbus in his, certis quibuſdam temporibus, ut Vere, ſive Autumno; cum in aliis mente ſatis conſtet.

Maxime vero advertendum eſt circa hujuſmodi Hypochondriacos, quod Amatus Luſitanus, *Cent.* 4. *Medic. cur* 54. & ex eo Foreſt *lib.* 10. *Obſer.* 11. 8
in Scholiis tradidit, nimirum, quod tametſi hæc paſſio, (quæ Melancholia, Hypochondriaca, & flatuoſa dicitur, & ab Arabibus Mirachialis) Melancholiæ, ac deſipientiæ ſpecies exiſtat, tamen ſatis eſt ad hujus paſſionis eſſentiam, ut ad eam ſequatur mœror & mœſtitia, & timor a facili cauſa, & interdum mentis inconſtantia, quibus plerique Medici aſſentiuntur. Mercat. *lib.* 1. *de Int. aff. cur. cap.* 17. Trincavell. *lib.* 3. *conſil.* 32. Videtur ergo, quod non neceſſario, ac ſemper, cum hac paſſione conjungatur delirium; immo narrant illi caſus nonnullos Hypochondriacorum, qui nunquam patiebantur mentis alienationem; manifeſtius vero Marcell. Donat. *lib.* 4. *Hiſtor. mirab. cap.* 6. contendit, non eſſe de eſſentia hujus paſſionis mentis alienationem, & Manardum erroris notat, qui *lib.* 17. *Epiſt.* 1. noluerit ægrotantem quendam melancholia Hipochondrica laborare, eo quod nunquam deſipuiſſet, contra exiſtimantibus cæteris medicis ad curam convocatis; ſed profecto, ut apud eundem Manardum videre eſt, Scriptores omnes melancholiam definientes, deſipientiam eſſe ajunt ſine febre, & illam in tres ſpecies partiuntur; nimirum in melancholiam per eſſen- 9
tiam, in melancholiam per conſenſum à toto, & melancholiam per conſenſum ab hypochondriis; unde ſi ea definitio etiam huic ultimæ ſpeciei aptari debeat, neceſſe eſt ægros in ea deſipere, aliter enim definitio cum definito non conveniret. Quæ licet realiter ita ſe habeant, tamen dicendum putaverim id, quod de Catalepſi ſupra dicebamus, nimirum paſſionem hanc, vel eſſe incipientem & levem, vel eſſe inveteratam, & fortem; Ubi paſſio incipiens eſt, vel ubi levis exiſtit, ſym- 10
ptomata quoque leviuſcula ſunt, & ægri vel nihil omnino, vel parum quid mente moventur; at ubi inveterata eſt vel fortis, tunc manifeſtiſſime ægri inſaniunt, non aliter quam Melancholici ii, qui ex vitio cerebri per eſſentiam inſaniunt; ad cujus rei confirmationem faciunt plures hiſtoriæ Hypochondriacorum. Et ſi libet, vide hiſtoriam N. Abraham Frambeſ. *lib.* 1. *Conſult.* 17. in qua comperies ægrum illum apertiſſime inſaniſſe. Quamo- 11
brem ubi ita ſe res habeat, ii tam in præjudicialibus, quam in favorabilibus durante delirio, ut cæteri Melancholici tractandi. Pro conciliandis vero Auctoribus inter ſe diſſidentibus dicendum cum Sennerto *lib.* 3. *pract. p.* 5. *ſect.* 1. *& alibi*, differre omnino affectionem hypochondriacam à Melancholia hypo-

hypochondriaca, cum melancholia hypochondriaca ſit ſpecies quædam affectionis, aut paſſionis hypochondriacæ, & affectio, inquam, hypochondriaca ſit abſque dubio ſine ullo cerebri vitio, & abſque eo quod Mens ullomodo depravetur, ſi tantummodo mœrorem, ac triſtitiam abſque evidenti cauſa excipias; melancholia vero hypochondriaca ſemper eſt cum aliquo delirio, alia levi, alia autem forti.

Ex his ergo dicendum, omnem Melancholiam hypochondriacam eſſe quandam paſſionem hypochondriacam, non tamen e contra, omnem paſſionem hypochondriacam eſſe Melancholiam hypochondriacam. Et ſi quandocunque aliquem dicimus ſimpliciter eſſe Hypochondriacum, vel dicimus eum pati affectionem hypochondriacam, nunquam talem delirare intelligimus; ſed cum aliquem Melancholicum Hypochondriacum vocamus, vel illum Melancholia Hypochondriaca affici dicimus, tunc talem pro delirante ex Hypochondriorum vitio accipimus, & in hoc procedent ea, quæ in aliis delirantibus, ut diximus; nam in cæteris Hypochondriacis nulla delirii ſuſpicio emergit.

At alii, qui in principio hujus morbi conſtituuntur, & præter irrationabilem mœſtitiam, qua detinentur, à ratione minime alieni videntur, quo-
12 modo habendi, mox aperiam, ſed primo, quid peculiare à me notatum ſit in ſimilibus ægris, patefaciam. Habeo enim nunc, & alias habui alios nonnullos hypochondriacos, quos circa agibilia manifeſte inſanire nunquam comperi; ſed tantummodo leviorum rerum non juſto timore illos detineri cognoſco, & imaginationes quoſdam circa morbi accidentia pati, ex quibus Intellectus eorum, vel leviuſculum, & nullius momenti dolorem, ut aliud quodvis leve ſymptoma, pro ingenti, gravi, intolerabili, atque immedicabili judicat. Habent præterea quandam mentis inconſtantiam, ex qua diverſimode animi paſſionibus agitantur, ita ut quem modo amant & expetunt, non multo poſt odio habeant ac reſpuant; modo quid intenſe cupiunt, paulo poſt iſtud ipſum ſi poſſederint, negligunt; plurimum mœrent, ſed interdum quoque lætiores apparent, ac denique modo amicorum colloquia expetunt, modo ab iis abhorrent, & ſic in cæteris; quæ tamen omnia, ut dixi, nihil illis circa agenda obeſſe unquam notavi.

Itaque adhibito Medicorum judicio, ac Judicis etiam arbitrio, ubi de particularibus ſententia ferenda eſt, ad plura tales ſufficere non negantes, decernendum, an à quibuſdam eliminandi veniant, ut, exempli gratia, à promotione ad ſacra, à pu-
13 blici officii adminiſtratione, & hujuſmodi, quæ non ſolum denegari poſſent fortaſse habito reſpectu ad præſentem eorum ſtatum, ſed maxime reſpicientes aptitudinem, quam habent, ut facile inſaniant. Notandum tamen, (quod & ſupra admonui,) me hic ſemper locutum de Melancholia, id eſt delirio hypochondriaco, non vero de hypochondriaco affectu, nam hypochondriacus affectus genus quoddam eſt morborum hypochondriacorum, at Melancholia hypochondriaca eſt quædam ſpecies affectus hypochondriaci; ut *in libr. proprio de morbis hypocondriacis* alias declaravi, unde qui affectu tantum hypochondriaco, non vero Melancholia hypochondriaca afficiuntur quoad mentem, inter maxime ſanos connumerandi, ut jam dixi.

Cæterum loquendum jam eſt de iis, qui ſuæ dementiæ *dilucida* habent *intervalla*, circa quos illud unum, ut ſciamus, decet, in quibuſnam dementiis
14 ſperari poſſit, Ægrum habuiſse, vel habere potuiſſe hæc dilucida intervalla; & antequam hoc determinetur, notandum; in quibuſdam dementiis hæc intervalla manifeſtiſsima, ac vera, in aliis nonniſi obſcura, & apparentia, tales enim dementiæ remittere potius dici poſsunt, quam intermittere;
15 ergo harum quæſtionum ordinem ſequuti, dicamus primo, quod in rationis diminutione, conſiderata in pueris, non habent locum dilucida intervalla, etiamſi prudenter agant, ſapienterque loquantur, ut dixi alias *in harum quæſtionum lib.* 1. *tit.* 1. *quæſt.* 3. *n.* 26.

Secundo, ex ſenio delirantes non habent ſui deli- 16
rii dilucida intervalla, nec unquam reſipiſcunt, ratio eſt, quia cauſa delirium excitans non ſolum non minuitur tempore, ſed intenditur, & augetur, unde & effectum capere incrementum neceſſe eſt.

Tertio, mulieres circa intellectus imbecillitatem, 17
quæ ex ſexus culpa illis evenit, nunquam proficiunt, neque unquam naturalis rationis diminutione, qua detinentur, expoliantur; ratio eadem, quæ in pueris, quia ruditas illa naturalis eſt, non adſcititia; neque habent ſufficientem calorem, qui poſsit intellectum perficere, ut pueri, qui procedente ætate ruditatem intellectus exuunt, & prudentiores, ac ſapientiores evadunt.

Quarto, non habent dilucida intervalla eorum 18
amentiæ, quos ignorantes, & craſsæ farinæ homines nominavimus, neque oblivioſi, nec denique fatuorum genus ullum, quod vel à natura, vel à morbo, vel ab ætate procedat. Differunt tamen, qui à natura fatui ſunt, aut ab ætate, ab illis, qui à morbo infatuantur, quia poſteriores ii à fatuitate liberari poſsunt, illi vero nequaquam.

Quinto, non habent intervalla ſuæ imperfectionis 19
Intellectus muti ſimul, & ſurdi à nativitate, cum eadem ratio in iis dominetur, quæ in aliis, qui à natura fatui ſunt.

Sexto, Ebrii unam acceſsionem habent, neque in- 20
termedio tempore per intervalla reſipiſcunt, durat enim in iis delirium, quouſque vini potentia evincatur, & edometur.

Septimo, Lethargici, Comatoſi, & Carotici non habent ullas ſuæ inſaniæ interpolationes; ratio eſt, quia cauſa cerebri inſtrumenta occupans, ſemper præſens exiſtit; durante vero cauſa durat effectus.

Octavo, Icti à fulmine, Attoniti, Congelati, 21
ſeu Cataleptici non habent dilucida intervalla; ratio eadem, quæ in ſuperioribus.

Nono, Phrenetici unam tantummodo habent ac- 22
ceſſionem, & nunquam, niſi omnino ſanentur, ad ſanam mentem per intervalla redeunt. Ratio non abſimilis eſt cum ſuperioribus, cauſa enim præſente, neceſse eſt effectum durare.

Decimo, idem evenit in Hydrophobis, ſeu rabio- 23
ſis; quia tota ſanguinis maſsa infecta eſt, cujus vitio delirant.

Undecimo, idem ob eandem cauſam evenit in 24
his, qui ex aſsumpto veneno, vel infatuantur, vel quovis modo inſaniunt.

Duodecimo, dementia eorum, qui ex morbis lon- 25
gis in eam incidunt, non habet interpolationes. Ratio eſt, quia à longitudine, & vehementia morbi abſumptis ſpiritibus, intemperies quædam in ipſo cerebro eſt introducta, à qua morbus continuus fit, non interpolatus. In cæteris autem dementiis omnibus ſive illæ eſsentiales ſint, ſive ſecundarii morbi ſperare licet dilucida intervalla, poſsunt enim remitti & intendi; ſed manifeſtiſsime remittunt Melancholiæ ſpecies omnes, præcipue vero Hypochondriaca, Ecſtaſis, Epilepſia, Apoplexia (quando non fuerit fortis,) Lycanthropia, perculſio Fanatica, Furor uterinus, uteri ſuffocatio, & his ſimiles. Obſcure vero furor, ſeu mania, præſertim cum eſt inveterata, Dæmoniacorum ſpecies omnes, & hujuſmodi.

Itaque ii, qui manifeſta habent dilucida inter- 26
valla, in pleriſque, ut ſani habendi, ſi modo nonnulla excipias, de quibus in ſingulis quæſtionibus egimus quod tam in præjudicialibus, quam in favorabilibus locum habebit: in favorabilibus enim exempli gratia patet, quod tales teſtari poſ-
ſunt, *l. furioſum*, *§. ſi vero*, *C. qui teſt. fac. poſſ.* in 27
præjudicialibus autem, quia non excuſantur à pœ-
na, ſi delinquant. Caball. *Reſolut. crim. Cent.* 2. 28

caſ. 297. *num.* 38. at ii , qui tantum remiſſiones , non intermiſſiones dementiæ habent , ex mea ſen-
29 tentia, ut inſani judicandi, ſi modo paucula quædam excipiamus, quæ non omnino mentem ſanam requirunt.

30 Quomodo tandem cognoſci poſſit , an actus à demente factus , qui dilucida habet intervalla, ſit tempore intermiſſæ dementiæ celebratus , docet Alex. *conſil.* 141. *num.* 8. *vol.* 8. & Menoch. *de Arbit. Jud. lib.* 2. *caſ.* 5. 28. & vide ad hoc Maſchard. *de probat. concluſ.* 39. *vol.* 1. *per tot.* Ac facile patet ex qualitate ipſorum actuum, qui ſi ſanæ menti conveniunt, ſanum hominem denotant , & actus dilucidis intervallis facti præſumuntur, Rot. *in Melevitana Jenut.* 14. *Junii* 1647. *coram Biclio* , unde non ſufficit ad invalidandum aliquem actum civilem , talem fuiſſe dementem , nam potuit talis actus fieri dilucido intervallo , ut advertit currit Rota *ibid.*

SUMMARIUM.

1 *Mulieres omni dementiæ ſpecie tentantur.*
2 *Mulieres raro Melancholicæ evadunt, contr. n. ſeq.*
4 *Pro ſingulis viris Dæmoniacis ſexcenta mulieres reperiuntur.*
5 *Mulieres ex Melancholiæ morbo pejus viri habent.*
6 *Uteri ſuffocatio mulieribus familiariſſima.*
7 *In uteri ſuffocatione, quæ accidentia eveniant.*
8 *In uteri ſuffocatione mulieres mente deficiunt contrarium n. ſeq. declara ut ibid.*
10 *Suffocatæ nihil validum agere poſſunt , etiamſi nutibus reſpondeant.*
11 *Furor uterinus quid.*
12 *Furor uterinus mania eſt circa venerea ex uteri vitio excitata.*

QUÆSTIO XXII.

De ſuffocatis ex utero, & ex utero furentibus.

1 MUlieres, non ſecus ac viri , omni dementiæ ſpecie tentantur, quanquam, ut ex Aretæo, & Avicenna tradit Mercurial. *ſuæ practicæ* , *lib.* 1. *cap.* 10. Melancholicæ de raro evadunt, aut ſaltem
2 minus quam vir , Melancholiæ morbo tentantur; contra quam tamen aſſertionem facit Hippocratis auctoritas *in libello de his* , *quæ ad virgines ſpectant*, ubi mulieres ob animi demiſſi, & puſilli na-
3 turam , frequentius quam viros , deſipientia , & vanis terroribus apprehendi tradit . Patet etiam
4 pro ſingulis viris dæmoniacis , (qui in Melancholicorum quoque claſſe connumerantur) ſexcentas mulieres Dæmonio obſideri, ut Codronch. *de morb. veneſ. lib.* 2. *c.* 8. Sit tamen quomodocunque , illud
5 certum eſt , mulieres ex melancholiæ morbo inſanientes , multo pejus habere , quam viros ; intenſius enim, & magis irremediabiliter inſaniunt. Sed præter dementias , quæ ipſis cum viris communes exiſtunt , duobus morbis obnoxiæ ſunt , ex quibus per conſenſum cerebri cum utero delirio tentantur : horum *alter* illis adeo familiaris eſt , ut nihil ſupra ; *alter* vero earum quidem proprius, non tamen ita familiaris ac frequens.
6 Prior *uteri ſuffocatio* eſt , ſeu ejuſdem aſcenſus, & ſtrangulatus , ut nonnulli dicunt , qui illis familiariſſimus exiſtit , ut experientia docet , & notat Mercurial. *lib* 4. *de morb. mul. cap.* 22. & alii Au-
7 ctores Gynæciorum : alter eſt *uterinus furor* . In priori , de quo antea verba fecimus , mulieres vel tanquam mortuæ, ſi magnus morbus ſit, vel ſemimortuæ, ſi magnus morbus non ſit , jacere ſolent: loqui non poſſunt , ſed tamen audiunt , ac facile quæ aſtantes loquuntur, percipiunt , & interdum, ut in nonnullis adnotavi , nutibus interrogatæ reſpondent; quod & in Polemarchi uxore adnotatum ab Hippocrate *in Epidem text.* 40. & Valleſio in aliis , ut ille in ejus particulæ commento teſtatur; imo etiam tranſacto paroxyſmo ; audita referunt, teſte Mercurial. *ubi ſupra* , unde concludit ille, ſer- 8
vari in ipſis memoriam ; ratione vero deficere eas dubium non eſt, tametſi Alſaharavius Medicus Arabs, *Pract. tract.* 25. *ſect.* 2. *c.* 12. tradens differentiam inter Epilepticas , & ſuffocatas ex utero , dixerit, ſuffocatas in ratione non deficere, Epilepticas autem maxime; cujus dictum ex mea ſententia ita interpretandum eſt, ut ſuffocatæ non deficiant in ratione extra paroxyſmum , ut Epilepticæ , quæ ut ſuo loco diximus, à paroxyſmo excitatæ, quaſi demen- 9
tes, ac ſtolidæ apparent : vel dicendum, quod non ita intenſe à ratione abalienantur , ut epilepticæ . Ex quibus concludamus , quod ſuffocatæ ex utero quamdiu paroxyſmo detinentur, tanquam mortuæ, & abſentes exiſtimandæ ſint , & etiam ſi nutibus ad interrogata reſpondere poſſent, tamen nihil validum debeat ab ipſis procedere, ſi quid recte nuti- 10
bus celebrari poſſit, quia à ratione in paroxyſmo alienæ ſunt, extra quod nihil impedit, quo minus ut ſanæ mentis homines habeantur .

Porro *Furor uterinus* , qui poſterior morbus erat 11
mulierum proprius , eſt uteri ipſius ſuperexcalfactio cum delirio circa Venerem , & ad eam pertinentia ; in eam enim adeo acutis ſtimulis exagitantur , ut in furorem agantur, garrulæ enim evadunt, & circa Venerem quamplurima effutiunt ; de quo effectu , ut de ſuperiore quoque , ſi quis plura ſcire deſiderat , practicos adeat in propriis capitibus , præcipue vero Auctores Gynæciorum , ſive *de morb. mul.* & inter recentiores & noviſſimos , Hucher. *de ſterilit. lib.* 2. *c. proprio* , & Varand. *lib.* 1. *de morb. mul. capite* 5. (*Roder. à Caſtro* & alii.)

Cæterum ratio in his non minus quam in ma- 12
niacis , & furentibus oblæſa eſt : imo & hic morbus nihil aliud eſt , ut ipſum nomen innuit , niſi furor, ſeu mania , ex uteri vitio excitata . Itaque in his quoque omnia locum habebunt ; quæ in illis procedere diximus , neque plura circa id afferenda .

SUMMARIUM.

1 *Semel furioſus ſemper præſumitur furioſus , & contrarium tenenti incumbit onus probandi.*
2 *Demens de præterito præſumitur demens de præſenti.*
3 *Qui olim aliqua ægritudine laboravit , etiam hodie æger præſumitur , declara ut n ſeq.*
5 *Regula prima, in quibuſnam locum habeant prædictæ concluſiones.*
6 *Regula ſecunda.*
7 *Regula tertia.*
8 *Furor, & ſimiles paſſiones durare præſumuntur.*
9 *Qui aliquando inſanire cœpit, vix, aut nunquam ad ſanam mentem redit.*
10 *Quarta, & ultima regula.*

QUÆSTIO XXIII.

In quibuſnam dementibus locum habeant eæ concluſiones, nimirum : Semel furioſus ſemper præſumitur furioſus; & illa : Demens de præterito præſumitur etiam demens de præſenti.

DUas apud Juriſconſultos concluſiones offendi, quæ idem pene important , maxima ex parte acceptas ; quorum prima illa eſt , quod ſemel fu- 1
rioſus ſemper præſumatur furioſus , & contrarium tenenti incumbat onus probandi ſanam mentem . Archid. *in c. filii* , *n.* 1. *de hæret.* Alexand. *conſ.* 92. *n.* 6. *vol.* 5. Dec. *in l. ſi furioſum. n.* 24. *C. qui teſt. fac poſſ.* Petr. à Biax. *in direct. elect. p.* 1. *c.* 15. *n.* 3. vide adducta per Maſc. *concluſ.* 29. *n.* 1. Altera eſt , quod demens de præterito præſumatur etiam demens de præſenti , Farinac. *conſil. crim. conſ.* 151. *numer.* 14. 2
cum

cum tamen demens nullus præſumatur, ſed potius ſanæ mentis. Rota *in Romana hæreditatis de Arigoniis 1624. coram Manzanedo n. 11. & in Melitenſ. teſtam. jam cit. n. 2. & in Tiburtina Hæreditatis 1637.*
3 *coram Carillo, num.* 17. Videbatur has concluſiones
4 firmare alia non abſimilis, nec minus quam ſuperiores accepta, quæ vult, quod qui olim aliqua ægritudine laboraverit, etiam hodie æger præſumatur; præſertim quia declarant DD. ut procedat in ægritudine naturaliter durabili. Alc. *de præſumpt. regul. 2. præſumpt. 19. num. 1. & 3.* Maſcard. *de probat. concl.* 896. *num.* 1. *vol.* 2. at tales ægritudines abſque dubio ſunt furor & dementia; ergo jure poſterior hæc concluſio de his quoque verificatur.

Priorem tamen concluſionem, quæ, ut dixi, cum poſterioribus coincidit, licet plures Doctores acceptaverint, alii tamen non approbarunt, & habes utriuſque ſententiæ fautores apud Maſcard. *ibid. concluſ.* 825. *à num.* 1. *ad plures ſeqq.* qui etiam ex nonnullorum Doctorum opinione decidit, quando, & in quibus caſibus ea concluſio acceptanda.

Nos qui rei naturam ob Medicæ ſcientiæ cognitionem faciliùs aſſequi poſſumus, ejus concluſionis veritatem patefaciemus, & nonnullas breves regulas trademus, quarum *prima* ea ſit: Ea con-
5 cluſio non habet locum in dementiis, quæ cum febre eveniunt; aut cum alio morbo, quem febris concomitetur, ut in phrenitide, lethargo, & hujusmodi. Speciatim verò in phrenitico non habere locum hanc concluſionem, ex Maſcard. aſſerit Actius *de Inſ p. 2. litt. P. verb. Phrenitici. num.* 3. Non habeo pro hac regula alios Juriſconſultos, quos in teſtimonium adducam, non deeſt tamen ratio, nam aliter ſeſe re habente, omnes homines, aut potior ſaltem pars, furioſi & dementes præſumerentur; quis enim eſt, qui aliquando delirio in febre non laboraverit, aut qui morbo aliquo, ex quo rationem læſam habuerit, nunquam fuerit detentus? Adde etiam rationem ex rei natura deſumptam, quæ talis eſt: Deliria, aut dementiæ in febribus, ſunt earundem febrium ſymptomata; recedente ergo febre, ipſas etiam recedere neceſſe eſt; at febres, ut plurimum in longum non protrahuntur, præſertim eæ, in quibus tam magna apparent ſymptomata, neque etiam de facili revertuntur. Sed ſubvenit nunc ex Juriſconſultis alter, quem adducam ad hanc regulam firmandam, nempè Jo. Aloyſium Ricc *in pract. var. reſolut.* 386. *num.* 7. *in fin.* qui benè hanc regulam declarat.

Secunda regula. Non poteſt ea concluſio locum 6
habere in dementiis momentaneis, aut quæ non longo tempore durare ſolent, & vide circa hanc regulam allata à Maſcard. *ubi ſupr. num.* 8. *& ſeq.* nam ad hoc ut ea concluſio verificetur, neceſſarium eſt probare aliquem fuiſſe furioſum per aliquod tempus ſucceſſivum, ut per menſem, aut annum.

Tertia regula. Non procedit ea concluſio in de- 7
mentiis, quæ per conſenſum aliarum partium fiunt, non ex morbo per eſſentiam in cerebro exiſtente; quanquam enim furor, & ſimiles paſſiones durare præſumuntur teſtimonio DD. quos adducit Maſc. *ib. num.* 3. Pariſ. *de Reſign. benef. lib.* 3. *q.* 8. *num.* 11. ita ut verum omnino ſit id, quod Caſtr. dicebat *in l. qui Teſtam.* §. *Nec furio* 8
ſus, num. 3. *de Teſt.* nimirum quod qui aliquando 9
inſanire cœpit, vix unquam ad ſanam mentem redeat; tamen hoc de dementiis intelligendum, quæ per eſſentiam, & ex proprio cerebri morbo abſque febre eveniunt.

Quarta regula. Ea præcipue concluſio locum ha- 10
bere poteſt in omnibus melancholiæ ſpeciebus in Mania, in Apoplexia, in Epilepſia, in Dæmoniacis, & ſimilibus, de quibus hoc titulo ſatis abundè, ut mihi videtur, diſputatum eſt.

LIBRI SECUNDI
TITULUS SECUNDUS.

De venenis, & veneficiis, & aliis ad ea pertinentibus.

Continens Quæſtiones tredecim.

I. De veneni nomine, & appellatione.
II. De venenorum diviſione, & de variis venenorum effectibus.
III. De venenorum diviſione juxta eorum effectus.
IV. De qualitate, & quantitate veneni.
V. An venenum ſic proprie dictum poſſit in noſtro corpore generari.
VI. An dentur certa ſigna aſſumpti veneni.
VII. De ſignis propinati veneni, & de fallacia & valibilitate eorum ſignorum.
VIII. De veneni ingeniti certitudine, & de ſignis diſtinctivis inter unum, & aliud, nonnulla reiterantur.
IX. An venenum veneno reſiſtat.
X. An detur venenum ad tempus.
XI. Venenandi, qui modi poſſibiles, qui non.
XII. Quorum præcipue venenorum commercium ſit interdicendum.
XIII. De veneficiis, incantamentis, & faſcino.

SUMMARIUM.

1 *Medicorum judicio ſtatur, an quis ex veneno perierit.*
2 *Non ſufficit rea confeſſio ad probandum, aliquem ex veneno periiſſe.*
3 *Rei confeſſio irrita evadit, Medicis deponentibus, veneni quantitatem, vel qualitatem non fuiſſe aptam ad occidendum, & n. ſe q.*
5 *Venenandi crimen graviſſimum, & gravius ſimplici homicidio.*
6 *Venenarii non gaudent immunitate Eccleſiæ.*
7 *Ob veneni ſuſpicionem conceditur thori ſeparatio.*
8 *Reus mortis non poteſt condemnari ad venenum aſſumendum.*
9 *Bannitus veneno interfici non poteſt.*
10 *In puniendo delicto venenationis, non diſtinguitur nobilis ab ignobili.*
11 *Veneni appellatio communis, & generalis.*
12 *Venena non ſolum appellantur medicamenta, quæ occidunt, ſed etiam quæ ſanant.*
13 *Venenorum quædam bona, quædam mala.*
14 *Venena mala ad necandum, bona ad ſanandum.*
15 *Venena ſecundum Medicos diſtinguuntur in proprie ſic dicta, & improprie.*
16 *Venenum proprie pro malo accipimus.*
17 *Venena proprie dicuntur, quæ ſemper talia ſunt.*
18 *Venenum pro venefico, & pro utili Medicamento acceptum.*
19 *Venenarii qui.*
20 *Venefici proprie qui.*
21 *Venenum quid ex communi opinione.*
22 *Venenum quid ſecundum Cardanum.*
23 *Venenum quid ſecundum Avicennam.*
24 *Non eſt de veneni eſſentia, ut interimat.*

25 *Quædam licet occidant cum aſſumuntur, venena tamen non ſunt, & cur.*
26 *Pro veneno quid intelligendum hic.*
27 *Veneni definitio ſecundum leges.*
28 *Venenum, & alimentum oppoſita.*

QUÆSTIO I.

De veneni nomine & appellatione.

1 IN materia de *Venenis*, multa Juriſconſultis occurrunt, quæ conſilium, & ſententiam Medicorum expoſcunt; nam vel ipſis Juriſconſultis judicibus, Medici primum ac præcipue convocandi ad determinandum, an quis ex veneno interierit, nec ne, eorumque Medicorum judicio ſtandum eſt. Alexand. *conſil.* 115. *num.* 3. *lib.* 3. Boſ. *in pract. crim. tit. de delicto, n.* 7. Foller. *in pract. crim.* 2. *c.* 2. *rub. Item quod ſororem venenaverit.* Maſcard. *de probat. concluſ.* 1034. *num.* 7. *Volum.* 2. & alios vide relatos per Guazzin. *in tract. de Reor. defenſ. cap* 6. *nu.* 13.
2 *&* 18. *lib.* 1. Neque enim ſatis eſt ad hoc probandum, etiam ipſius rei confeſſio, quod nimirum dederit venenum, ita ut ob eam condemnari poſſit; ſed requiritur Medici votum, quo definiat, an illud venenum potens fuerit ad occidendum, nec ne. Caball. *in tract. de omn. gen. homic. nu.* 615. *& ſeqq.* & Carrer. *in pract. crim.* §. *homicid. num.* 102.
3 Farinac. *Conſil.* 184. *num.* 14. *&* 46. Nam ſi Medici deponant, quod propinatum venenum malum non fuerit, nec aptum ad occidendum, reddunt etiam rei ipſius confeſſionem irritam. Guazzin. *ubi ſup. num.* 12. *in fin.* ſic etiam de quantitate veneni ſentiunt; nam ſi quidem Medici inſufficientiam interimendi alicujus veneni in tanta quantitate ſum-
4 pti atteſtentur, reum etiam confeſſum condemnare retardant. Boſius *ubi ſupr. num.* 8.
5 Non inutiliter ergo pro ipſis Juriſconſultis ad hoc de venenis argumentum pertractandum accedemus; præcipue quia apud illos venenandi crimen graviſſimum delictum exiſtimatur ut vere eſt, & gravius homicidio, *l.* 1. *de malef. & Mathem.* imo venenantes, ut proditores habent Bal. *in lege Nemo Clericus, C. de ſumm. Trinit. & Fid. Cathol.* Farinac. *quæſt.* 122. *part.* 1. *num.* 4. & notavit etiam nuperrime ex Medicis Franciſcus Ranchinus *in Hipp.*
6 *Jusjur. leg.* 4. *rubr. An liceat Medicis verſ. Nos tamen contra*, ita ut tales immunitate Eccleſiæ non gaudeant. Caball. *in tract. de omn. gen. homic. n.* 683. Farinac. *de Immunit. Eccleſ. in append. num.* 142. *cap.* 10 Adde his, quod propter veneni ſuſpicionem
7 conceditur thori ſeparatio inter conjuges, Caball. *ubi alias, num.* 575. Plura quoque de hujus delicti atrocitate aſſerunt Farinac. *quæſt.* 122. *à num.* 2. *tit.*
8 *de homicid.* & Caball. *ibid.* Abhorrent enim adeo
9 leges ab hoc delicto, ut in Juſtitiæ executione veneno uti nolint; reus enim ad venenum aſſumendum non poteſt condemnari, neque ut Farinac. placet, Bannitus poteſt veneno interimi, licet contrarium teneat Caball. ex noſtris tamen Ranchinus *ubi ſupra, fundam. tertio*, dicebat, neque flagitioſis hominibus, neque hoſtibus, neque ad ultimum ſupplicium damnatis licere venenum propinare. Sed ut magis Juriſconſulti oſtendant hujus delicti atrocitatem, in illo puniendo non diſtinguunt nobiles ab ignobili, ſed utrumque pœna furcarum mulctari jubent, quæ ignobilibus ſolis
10 irrogari ſolet; ita Caball. *ubi ſupr. num.* 611. *& ſeqq.* Multum ergo eorum intereſt de venenis perfectam habere notitiam, circa quæ plures eſſe poſſunt quæſtiones, tam ipſis, quam Medicis ſcitu jucundiſſimæ, quas procedente ſermone diſcutiemus.
11 *Primo* tamen *loco*, ut ea quæ dicuntur, clariora evadant, pro noſtro more, de veneni *nomine*, & appellatione diſſerendnm, ut ſciat Lector, de quanam re peculiariter agamus. Nos veneni appellationem communem eſſe ac generalem docemur per *l. Qui venenum ff. de verb. ſignif. & per l.* 3. §. *adjectio autem, iſta ff. ad l. Cornel. de Sicar.* Aul. Gell. *Noct. Att. lib.* 12. *cap.* 9. Grilland. *de ſortileg. quæſt.* 12. *n.* 4. Guibert. *quæſt. Jurid. cap.* 16. *num.* 1. & ex noſtris Guainer. *de venen. cap.* 1. *in princip.* Valer. *locor. comm. lib.* 3. *cap.* 18. Gorr. *in præfat. ad Nicandri Alexiph.* Grevin. *lib.* 1. *de venen. cap.* 1. Mercurial. *de venen. lib.* 1. *cap.* 2. Sal. *de febr. peſt. cap.* 4 12
Neque enim ea ſolum, quæ hominem interficere apta nata ſunt, venena appellantur, ſed ipſa quoque medicamenta, quæ eundem hominem ſanant, eodem nomine interdum inſigniuntur; ut per eandem *leg. Qui venenum*, quam ad hanc ipſam rem adducit ex noſtris Cardan. *lib.* 1. *de venen. cap.* 1. idemque repetit Sal. *ubi proxime*; unde idcirco dicitur, quod, attenta hac generali veneni appellatione, venenorum quædam bona, ſeu non mala ſint, quædam vero ſimpliciter mala, ut habe- 13
tur in eadem *leg.* 3. *ff. eodem.* Alexand. *conſil.* 22. *num.* 6. *volum.* 2. Alciat. *in l. qui venenum num.* 4. *de verborum ſignificat.* Grilland. *de ſacrileg. quæſt.* 12. *num.* 4. Cabell. *ubi ſæpe, num.* 606 Et ob eam rem Græci, qui tam medicamenta, quam venena nomine pharmaci appellabant, cum malum venenum, aut venenum proprie ſic dictum, & deleteriæ facultatis denotare volebant, non ſimpliciter pharmacum, ſed cum adjectione aliqua nominabant, ut epitheto nocentis, mortiferi, vel pernicioſi, ut teſtatur Vid. *de Cur. Gener. lib.* 1. *c.* 12. *p.* 2. *ſect.* 2. Gal. Mart. *de doctr. promiſ. c.* 2. quamobrem citata jam ſæpius *leg. Qui venenum* idem admonet præſtandum eſſe ab eo, qui venenum dicit, ut adjectione mali, vel boni, de quonam loquatur, patefaciat, nam mala venena ad necan- 14
dum, bona ad ſanandum accommodata ſunt. Grilland. *ubi proxime n eod.*

Medici vero venenum diſtinguunt in *proprie* ſic 15
dictum, & *improprie*; nam licet quamplurima medicamenta purgantia, & ipſa quoque Alexipharmaca, immo vel ipſa Theriaca, non juſto modo aſſumpta, non ſecus ac vera venena enecent, ut Gal. 5. *de ſimplic. med. fac. c.* 18. Averr. 5. *Collig.* & Nicol. *tract.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 9. docent: tamen venena proprie dicenda non ſunt, cum eorum aliqua utilitas exiſtat. Gal. *ubi ſupra*, Vid. *ibid.* Cæſalpin. *pract. lib.* 3. *c.* 2.

Proprie ergo & in communi loquendi modo, 16
cum venenum nominamus, pro malo accipi volumus, Alciat. *in l. præcitata l. Qui venenum, nu.* 6. Farinac. *in pract. crim. p.* 5. *qu.* 122. *nu.* 127. Caball. *de omn. gener. homicid. n.* 608. & ſic ſimpliciter prolatum pro malo accipimus *in l.* 1. §. 2. *ad l. Cornel. de ſicar.* proprie namque venena dicuntur, quæ ſemper talia ſunt, ut ex noſtris teſtatur Bacc. *in proleg. de venen. c.* 3. *art.* 6.

Quanquam vero *Alciatus*, & *Farinacius* volue- 17
runt venenum ſimpliciter prolatum pro malo accipi, ut dixi, apud non nullos tamen Auctores id nominis, & pro venefico, & pro utili medicamento accipitur. De prima vero acceptione conſtat 18
apud Homer. *Odyſſ.* 10.

Hos ipſa manſuetos fecerat, poſtquam mala venena dedit.

Et paulo poſt

— commiſcuit autem pani
Venena nocentia, ut omnino obliviſcerentur patriæ terræ.

& apud Virgil. 7. *Æneid.* in illis carminibus:

Picus equum domitor, quem capta cupidine conjunx,
Aurea percuſſum virga, verſumque venenis
Fecit avem Circe, ſparſitque coloribus alas.

De poſteriori vero conſtat apud Plautum *in Pſeudolo, Act.* 3. *Scena* 1.

Quia ſorbitione faciam ego te hodie mea
Item, ut Medea Peliam concoxit ſenem:
Quem medicamentis, & ſuis venenis dicitur
Feciſſe rurſus ex ſene adoleſcentulum:
Item te ego faciam.

Et Lucan. *lib.* 8. *de Bell. Civil.*

— Et infuſo facies ſolidata veneno eſt.

A veneno porro, cum pro malo accipiatur, 19
dedu-

deducitur nomen venenarii ; ſunt vero venerarii
proprie, qui venenis , maliſque pharmacis in ho-
minum perniciem utuntur , & ejus criminis rei
exiſtunt. Alciat. *lib.* 4. *de verb. ſignif. in fin.* Martin.
20 Delr. *Diſquiſit. Magic. lib.* qui interdum venefici vo-
cantur; ſed venefici proprie ſunt, qui incantatio-
nibus occidunt, aut venena venalia habent . Car-
rar. *in pract. crim. in repetit. l. Obſervare, n.* 101. un-
de Plaut. *ubi ſupra :*

—— B. Ebo ! an tu etiam veneficus?
C. Immo Ædepol ! hominum ſervator magis.

Sed circa nomina , hæc ſatis eſſe puto : videa-
mus jam, quid proprie venenum ſit , & quodnam
ſub hoc argumento comprehendi velimus . Vene-
num ergo multi Auctores diverſimode definierunt;
plerique tamen conveniunt in hoc, quod ſit mix-
21 tum quoddam non naturale , naturæ in contra-
rium, ut ab ea edomari non poſſit , ſed e contra
ipſam edomare, ac corrumpere aptum ſit . Talem
definitionem, vel ſimilem ex Galeni , Avicennæ ,
& aliorum ſententia attulit Card. *lib.* 1. *de venen.*
c. 1. *&* *lib.* 2. *contrad. Med. tract.* 5. *contrad.* 10. non diſ-
ſimilem quoque afferunt & qui ſequntur Auctores
Nic. Flor. *tr.* 4. *ſerm.* 4. *de venen. c.* 1. Concil. *diff.*
178. *& lib. de ven. c.* 1. Valer. *locorum comm. libr.* 3.
c. 18. Joubert. *Paradox.* 10. *decad.* 10. Gorr. *in præf.*
ad Nicandr. Alexiph. Bacc. *in prolegom. de venen.*
cap. 9. *art.* 2. Mercurial. *lib.* 1. *de venen. cap.* 5. Ru-
dius *de morb. occult. & venen. lib.* 2. *c.* 1. & pene
omnes alii.

Quoniam vero ad rem noſtram magis facere vi-
detur definitio à *Cardano* ex propria mente allata,
idcirco eam afferamus , quæ talis eſt , ut habetur
22 *lib.* 1. *de venen. c.* 1. *&* 4. Venenum eſt, *quod aptum*
eſt nobis vehementer nocere occulta agendi ratione ,
etiamſi cauſa eſſet nota. Licet mihi nihil minus vi-
deatur docuiſſe *Avicenna*, in ſua definitione, quæ
23 eſt : Venenum eſt, quod corrumpit complexionem
humanam, non contrarietate ſolum , ſed proprie-
tate, quæ eſt in ipſo, *Cardanus* tamen neſcio quid
habet , quod ad rem noſtram magis facere vide-
tur, cum vult , ſatis eſſe ad veneni naturam con-
ſtituendam , ut ſit aptum nobis vehementer nocere
24 occulta agendi ratione . Nam non videtur neceſſe
ad veneni eſſentiam, ut interimat; ſiquidem mul-
ta non interimunt, quæ tamen venena ſunt , ſed
quia naturam humanam aliquo pacto lædunt , ut
docet Salius *in lib. de febr. peſtil. c.* 4. & ea re non-
nulla, quæ inſaniam tantummodo excitant, ut ce-
rebella quorundam animalium , & alia quædam ,
licet non interficiant, venena appellantur. Cardan.
de venen lib. 1. *c.* 1. Imo quædam etiam, quæ neque
quicquam lædunt , venena appellantur ex eo ſo-
lum, quod maximam vim habent in alterandis hu-
manis corporibus , ad miros quoſdam affectus pro
ducendos , ut herbæ , atque alia quædam , quibus
Lamiæ , aut Striges uti ſolent , ut ſeſe in figuras
brutorum transforment, vel potius, ut ſibi videan-
tur transformari, de quibus Virgil. Eclog. 8.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipſe dedit Mœris; naſcuntur plurima Ponto

Notandum tamen, quod docebat *ibidem* Cardan.
eſſe ſcilicet venena nonnulla , quæ occidunt qui-
25 dem , venena tamen non ſunt , eo quod occulta
proprietate id non efficiant, ut exempli gratia, vi-
26 trum eſt ; hoc enim nobis non ſimpliciter admit-
tendum, cum hic intelligamus pro veneno, quod-
cunque vel per os ſumptum, vel de foris admini-
ſtratum, vel quantitate, vel qualitate occulta, aut
manifeſta interimere , aut vehementer nocere po-
poteſt, ut introducendo inſaniam , amorem heroi-
cum, ſtoliditatem, partium impotentiam, mutita-
tem, ignaviam genitalium , & alia hujuſmodi; hæc
enim omnia, licet ſtrictiſſime loquendo venena non
ſint, niſi ab occulta proprietate ſuos effectus pro-
ducant ; tamen ſub hoc titulo comprehendi volu-
mus , cum etiam ipſi Juriſconſulti , quibus præci-
pue ſcribimus, de his conſiderent, & talia venena
propinantes , vel quacunque ratione adminiſtran-
tes, debitis pœnis mulctandos velint, *ut in l. ſi quis*
aliquid. §. *Qui abortionis, ff. de pœnis*, clariſſime ha-
betur. Quamobrem legum definitio, quæ volunt , 27
venenum eſſe, quodcunque naturam ejus cui adhi-
bitum eſt, mutare poteſt, noſtro propoſito ſatisfa-
cit, ſi ita intelligatur , ut quamcunque mutatio-
nem amplectatur, quæ vel mortem, vel inſigne ali-
quod nocumentum homini afferre poſſit ; nam re-
cte quidem lex dicebat venenum eſſe, quod natu-
ram mutare poteſt, quia venenum, & alimentum
oppoſita ſunt, ut omnes auctores medicinæ tradunt.
Concil. *de venen. c.* 2. Matthiol. *in* 6. *Dioſc. in præfat.*
in princip. Bacc. *in Prolegom. de venen. c.* 1. Quemad-
modum ergo alimentum mutatur à natura, & ipſam
non mutat , ſic venenum mutat naturam , & ab
ipſa non mutatur , ut præcitati Doctores docent .
Multa ergo , licet venena non ſint , tamen natu-
ram mutant, & non mutantur, vel ob eorum re-
pugnantiam, ut immutentur, vel ob eorum quan-
titatem, ut de ſucco lactucæ dicebat Gal. 3. *de ſimpl.*
med. fac. cap. 18 & de Croco alii Auctores, & præ-
cipue Valeſc. Philon. *lib.* 7. *cap.* 19.

SUMMARIUM.

1 *Prima venenorum diviſio.*
2 *Venena à tota ſubſtantia agentia.*
3 *Venena agentia ex manifeſtis qualitatibus.*
4 *Venena utroque modo noxia.*
5 *Secunda venenorum diviſio juxta primas qualitates.*
6 *Tertia venenorum diviſio à modo operandi.*
7 *Quarta diviſio juxta naturam, & accidens.*
8 *Quinta diviſio juxta totum, & partem.*
9 *Sexta diviſio juxta originem.*
10 *Septima diviſio juxta modum adminiſtrationis.*
11 *Venenum quod tactu inficiat, dari certum eſt.*
12 *Venenum ſolo olfactu interimens.*
13 *Venena omnia odorata vertiginem , capitis dolorem, ſuffocationem, & alia mala afferunt.*
14 *Venena, quæ viſu occidant, an dentur, dic ut ibid. & num. ſeq.*
16 *Animalia, quæ ſolo auditu inficiant, an dentur.*
17 *Homo poteſt per omnes ſenſus venenari.*
18 *Octava diviſio ex partium læſione.*
19 *Venena omnia primo cor petunt , ſive ab extra applicentur , ſive intro ſumantur : vide num.* 20. 21. *&* 22.
23 *Ultima venenorum diviſio juxta ſubſtantiam.*

QUÆSTIO II.

De Venenorum diviſione, & de variis venenorum effectibus.

MEdici multiplici venenorum diviſione utun-
tur : primo enim dividunt in ea, quæ à *to-*
ta ſubſtantia , ſive ab occulta proprietate interi- 1
munt, & in ea , quæ *ſolis manifeſtis* agunt quali-
tatibus , & in ea , quæ ex utroque capite noxia
ſunt . Ea quæ à tota ſubſtantia nocent , ut *Na-*
pellus, nullam ſui nocumenti cauſam manifeſtant, 2
& ideo ab occulta , & nobis ignota proprietate
agere ea Philoſophi dixerunt . Ea quæ ſolis qua- 3
litatibus agunt manifeſtis, ut ſuccus lactucæ , qui
ob exuperantem frigiditatem occidit; multi nolue-
runt proprie , venena dici ; in noſtro autem pro-
poſito poſſunt, debent, venena vocari, cum vene-
norum effectus producere poſſint; cauſa vero, pro-
pter quam nolunt appellari hæc venena , ea eſt ,
quod putent plerique de eſſentia veneni eſſe , ut
adjunctam habeat occultam proprietatem, qua ge-
neri humano ac vitæ contraria exiſtant . Guainer.
de venen. part. 2. *capit.* 6. Carrer. *in quæſt. Venen.*
ad Temp. notab. 1. *&* 2. Bacc: *in Prolegom. de Venen.*
cap. 3. *artic.* 7. Foreſt. *Obſerv. lib.* 30. *Obſerv.* 1 *&* 2.
in Schol. quæ proprietas in ſimilibus quidem deficit,
unde excedentia in qualitate nomine tenus poſ-
ſe appellari venena voluit Cardan. Pontzer , *lib.* 1.

de Venen. cap. 25. imo mixta quædam putrefacta, ut lauri ſemina rancida effecta, aut nuces corruptas, magis venenoſa exiſtimat prædictis Venenis, quæ à qualitatis exuperantia agunt.

Jam vero ea, quæ utroque modo noxia ſunt, *Euphorbium*, *&* *Opium*, non modo illud ob excedentem calorem, hoc autem ob exuperantem frigiditatem obeſt, ſed etiam quia occulta ea proprietate dotatur, qua non ſolum illud, ut Crocus, hoc vero ut lactuca, ſi modum exceſſerint, nobis inimica ſunt, ſed etiam ut talia veluti cætera omnia, quæ à tota ſubſtantia operantur.

Secundo dividitur venenum à Medicis juxta *qua-*
5 *tuor primas qualitates*, ut quoddam calefaciendo, quoddam infrigidando, aliud vero exſiccando, & ſi libet, etiam aliud humectando interficiat; nam hoc plerique non dari credunt; hæc quidem, ut annuimus, etſi, cum talia ſolummodo ſunt, ut ſolis qualitatibus manifeſtis operentur, proprie venena non dicantur, nobis tamen, quandocunque hæc occidere, vel inſigniter lædere adminiſtrata poſſint, venena dicenda ſunt, non curantes, unde effectus ſequatur, dummodo ad ea ſequatur; & licet privata qualitate occulta agendi venena minime eſſe velint doctiſſimi Medici, ut Carrer. *n cit. quæſt. de venen. ad Temp.* Gainer *ſumm.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 1. Fernel. *de Abd. rer. cauſ. libr.* 2. *capit.* 15 Bacc. *in Prolegom. cap.* 3. *artic.* 7. Mercurial. *ubi ſupra*, *cap.* 8. & alii ſuperius adducti, id nos nihil omnino movere debet, neque illud diſcutere, ad rem eſt.

6 Tertio venena dividuntur à *modo operandi*, cum quædam occidant putrefaciendo, quædam congelando, alia exulcerando, multa inflammando, alia ſtrangulando, & alia aliis modis nocendo. Putrefaciendo occidit Lepus Marinus, ſtupefaciendo opium idemque congelando, ulcerando, atque inflammando Arſenicum, Sublimatum, Euphorbium; ſtrangulando, ut fungi, & ſuccus Hyuccæ, cujus meminit diligentiſſimus Medicus, Petrus Caſtellus, de quo alias, *in libell. de rarioribus Plant. Hort. Farneſ. cap.* 2. *ſect.* 4. & hujuſmodi, de quibus ſingulis *in ſeqq.*

7 Quarto dividuntur, quia quædam venena *à Natura* talia ſunt, ut Aconitum, cicuta, & omnia ex ſe eam naturam habentia; quædam per accidens, ut nuces, & lauri baccæ cum rancidæ fiunt, carnes, aut piſces aſſati, & ſuffocati, aut putrefacti; quædam etiam ab arte, ut ſublimatum, aqua fortis.

8 Quinto, diſtinguuntur venena in ea, quæ ſecundum *tota* venena ſunt, ut Cicuta, Lepus Marinus; & ea, quæ ſecundum *partem*, ut Felis ſecundum cerebrum, Cervus ſecundum caudæ extremitatem, Veſpertilio juxta cor, & linguam. Rurſus. dividuntur in ea, quæ ſemper talia ſunt, ut Bufo, & ea, quæ non ſemper talia ſunt, ut ranæ, limaces, fungi; cum hæc aliquando innoxia ſint, interdum vero maxime noxia.

9 Sexto, dividuntur quoque juxta eorum *originem*: quædam enim ex mineralibus habentur, ut argentum vivum, arſenicum; quædam ex animalibus, ut Vipera, Torpedo. Addunt etiam nonnulli quædam ex elementis, nam & aer, & aqua videntur interdum talia evadere, ut hominem, non ſecus ac lethale venenum, inficiant, ut in peſte.

10 Septimo, dividuntur ex *modo adminiſtrationis*: nam quædam per os aſſumuntur, quædam ab extra applicantur; & horum quædam morſu communicantur, ut venenum viperinum: ſerpentum omnium & canis rabidi, & hujuſmodi quædam punctione, ut venenum Araneorum, & Phalangiorum. (De his eleganter ſingularia exhibet *Reies* pag. 708. q. 90.) & alia quædam illitu, vel tactu, quædam olfactu, quædam ſimplici viſu, & auditu. Ac de prioribus quidem nullum dubium eſt, de poſterioribus autem multi videntur hæſitare. Minus autem du-
11 bitatur de veneno, quod tactu inficiat, Plutarch. *Sympoſ. dec.* 5. *probl.* 8. Ex Odoard. Barboſ. refert Ma... *dierum canic. coll.* 21. in Delli regno arborem eſſe, Bananam nomine, quæ radices ita venenatas habet, ut tangentes ſtatim perimant: fructus pro antidoto ſunt, ut *ibid.* & alii multi tale venenum dari fatentur, ut ex recentioribus plerique, qui antiquioribus minus fortaſſe creduli ſunt. Joubert. *Parad.* 10. *decad.* 2. Mathiol. *in* 6. *Dioſcorid. in præfation.* Grevin. *lib.* 1. *de ven. cap.* 1. Salius, *de febr. peſtilen. cap.* 11. imo mirabile eſt, quod narrat Cæſalpin. *lib.* 3. *qui eſt de venenis*, *in ſua pract. c.* 46. quod etiam admittit Grevinus, *ubi proxime*, nimirum Venetiis aliquando peſtem fuiſse concitatam, ex eo, quod venefici quidam illitis oſtiorum annulis, ac peſſulis lethaliſſimo veneno, omnes pene ex contactu dictorum annulorum veneno ſint infecti. Mirabilius fortaſse eſt, ſi ullam veritatem habet id, quod refert Cardan. *lib.* 1. *de venen. cap.* 8. & alii apud Schen-
ck. *lib. Obſerv. tit. de venenis*, Turcas ſcilicet venefi- 12
cia adeo præſentanea habere, ut eodem die ſolo contactu interimant. Vero magis ſimile eſt id, quod de veneno ferunt ſolo olfactu interimente, & miror Pigræum, Regium Chirurgum doctiſſimum *lib.* 7. *ſua Chirurgiæ*, *c.* 9. negaſse dari poſse tale venenum, cum cæteri Auctores omnes illud admittant, & narrat Paræus, & ipſe pariter Chirurgus Regius, ac vir illuſtris, *lib.* 20. *qui eſt de venen. c.* 7. Clementem ſeptimum Pontificem Maximum, præeuntis venenatæ facis toxico per fumum in corpus admiſsum infectum, & exinde extinctum. Pigræus tamen dicet ad hoc, fuiſse aerem ex fumo illo infectum, nec ſimplicem fuiſse qualitatem venenatam per nares attractam, tamen quid ad illud, quod firmat Cardan. *lib.* 2. *de Venen. c.* 1. de omnibus venenis, quod odorata vertiginem dolorem capitis, ſuffocationes afferunt, & idcirco à ſimilium odo-
ratu homines arcet? imo *&* *lib.* 2. *ibid.* de venenis 13
agit odore interficientibus, *c.* 3. ſed experientiam auctoritatibus cur poſtponimus? mille habemus exempla in animalibus quibuſdam, quæ ſolo olfactu inficiunt, ut de Bufone teſtantur multi, quod vaporibus ab ipſo expirantibus obvios homines ſtupefaciat. Ardoin. *de venen. lib.* 4. *cap.* 7. Cardin. Ponzet. *lib.* 3. *de venen. cap.* 12. & Ovid. *Metamorph. lib.* 3. de ſerpente, quem Cadmus occidit, loquens:

Occupat hos morſu, longis amplexibus illos,
Hos necat afflatu, funeſta hos tabe veneni.

Videmus etiam quotidie ex odoribus vel malis, vel bonis quoque, multos male, imo peſſime affici: ſunt enim qui certæ rei odore, animo linquantur, cordis tremorem, capitis dolorem, vertiginem, & alia ejuſmodi incurrant ſymptomata, & conſtat apud Mercurial. *lib.* 1. *morb. Mul. c.* 2. & ex Ariſt. ſolo lucernæ extinctæ odore mulieres abortire poſſe: Teſtatum item reliquit Bruyer. *de re cibaria lib.* 9. *cap.* 12. Jacobum Forolivienſem, Medicum inſignem, ab alii odore, tanquam à re peſtilenti lædi conſueviſse: quin etiam vel ipſius Roſæ odorem nonnullis lipothymiam, ac ſyncopen excitare parem, qualem caſum narrat Amat. Luſit. *Curation. Medic. cent.* 2. *cur.* 36. & qualem naturam paſsum fuiſſe Oliverium Caraffam Cardinalem narrat Pier. Valer. *Hieroglyph. lib.* 8. *in Sarabeo*, & apud Schenck. ubi hæc ipſa commemorata habes. Epiſcopum quendam ſolo roſarum odore extinctum Cromerus excitat. *de reb. Polon. lib.* 8. & mihi quidem albarum roſarum odor adeo inimicus eſt, (non quod mihi ſit ingratus) ut capitis non modicum dolorem illico excitet. (vid. *Scaliger.* ex. 153. ſect. 10. *Ingraſſius*, *Marcellus*, *Donatus Digbæus* de putr. ſympat.) Quod ſi ſuavis ex ſua natura ac alioquin ſalutaris nobiliſſimi floris odor, ſic afficere, ob quandam naturalem contrarietatem poteſt: cur & hoc ipſum in venenis concedendum non ſit, ego non video. Sed convincit omnino *Pigræum* ratio, quæ ſequitur: ſi enim concedamus odorem nutrire poſse, ut exiſtimant pene omnes Medici, & facit ad hoc Hipp. ſententia, *in Aph. ſect.* 2. *Aphor.* 11. *&* *lib. de alimento*, & vide ad hoc Concil. *diff.* 155. & alios, imo ipſum Gal. *in Aphor.* 2. *ſect. Aphor.* 11. jam concedere cogitur, odorem etiam poſse corrumpere, & occidere, cum nutritio, & corruptio ſint contraria, & odor bonus, & odor malus item contraria: contrario-

riorum autem eadem eſt ratio, ut notum eſt Philoſophis, & notatur à Juriſconſultis, Gloſ. *in l. ſciendum*, § *finali*, *in verbo*, *nec prodeſt*, *ff. qui ſatiſd. cog.* Card. præterea *lib.* 2. *de ſubtil.* cum venena trifariam diviſiſſet, in ea quæ devorata occidunt, in ea quæ ſolo contactu, & in ea quæ odoratu, addidit: Quid mirabilius ſit ex his, incertum eſt: quaſi non majorem admirationem habeat, ſed potius venenum contactu, aut odoratu occidens, quam quod devoratur.

Hæc igitur concedi quidem poſſunt facta poſſibilia eſſe, ſed quod viſu, & auditu quædam poſſint interficere, paucis admodum perſuaderi poteſt, & tamen de viſu eadem ratio procul dubio militat, quæ in veneno ſolo olfactu occidente mili-
14 tabat. Nam ſi quædam ſunt homini adeo inimica interdum, ut etiam viſa terrorem incutiant, ſyncopen excitent, & alia horribilia accidentia cieant, ita ut homines ex hoc periclitentur: neſcio cur ſimiliter dari non poſſit venenoſum aliquod animal, quod ſolo viſu inficere, ac venenare hominem poſſit. Ego primum, quid mihi contigerit, enarrabo: Cum adoleſcens eſſem, & animi gratia extra urbem cum coætaneis meis obambularem, & ludo aliquo nos exercere cuperemus, jam ludum inſtitueramus, quo diem liceret tranſigere: ludus talis erat (qui hic familiariſſimus) unuſquiſque ſuum ſignum jaciens ad ante jactum adminiculum quam proxime ſigno accedere ſtudet: ludunt autem bini, aut terni, aut etiam ſinguli. Ego meum ſignum expolire ſtudens (ſunt enim ea ſigna lateritia) ſuper toſum illud percutiens, ex ea percuſſione toſus medius diſruptus eſt: in medio ejus animalcula erant lacertis, quas Tarantulas hic vocant, non abſimilia, ſed veluti pellem detraxiſſes, carnem nudam oſtendebant & erant viſu adeo horribilia, ut totus pallidus inde me avertens, vomitu multa rejecerim, atque hinc totus nauſeabundus diem illam tranſegerim. Non deerit tamen, qui omnia hæc in timorem referret: erit etiam, qui ex tetro vapore inde expirante hæc proveniſſe exiſtimabit: ego tamen ex ſimplici viſu totus illico horrui. Sed ſunt inſuper, qui aſpectu felium expaveſcunt, & deterrentur, atque etiam animi deliquio prehenduntur: Germanicus teſte Plutarcho *in libell. de diff. inter od. & invid.* gallum aſpicere non poterat. Quod Leonibus etiam naturale eſt, ut ex Lucretio *infra* habetur. Monialem novi, quæ adhuc in vivis eſt in Monaſterio S. Claræ de Urbe, hæc ex viſu ſcarabæi mirum in modum afficitur. Accidit autem, ut quædam juvenculæ, timoris hujuſmodi ejus monialis conſciæ, ut illi illuderent, ſcarabæum clam inter mammas illi projicerent, quo comperto de repente exanimata in terram cecidit, omni ſenſu orbata, & in ſyncopen lapſa frigidis ſudoribus reſperſa, per quatuor horarum ſpacium incerta ſalutis permanſit: in ſe reverſa, ſenſimque ſpiritibus recreatis ad ſe redit, nec niſi poſt plures dies priſtinas vires recuperavit, interim pallida ac tremens exiſtens. Alii quoque ex aliorum animalium intuitu hæc patiuntur, ut nobilis ille Mantuanus, de quo Marc. Donat. *lib.* 6. *de Hiſtor. Mirab.* qui Erinacei terreſtris viſum non ſubſtinebat, ſed ſyncope ac frigidis ſudoribus
15 corripiebatur, & alia multa hujuſmodi exempla ſcitu non indigna vide apud Schenck. *lib.* 7. *Obſerv. tit. de Idioſyncr.* Ex quibus deducere poſſumus a ſimili dari venenum quoddam, quod ſolo viſu lædere, & interficere etiam poſſit, nam ſi ex iis, quæ venenoſa non ſunt, tam ſæva apparent ſymptomata, ex iis quæ venenoſa ſunt, nonniſi mors expectari debet. Sed audiamus obſecro, quæ cecinit Lucretius *lib.* 4. *de rerum natura*, qui in omnibus ſenſibus nos experiri dolorem, & voluptatem voluit, & conſequenter eſſe quædam noſtris ſenſibus omnibus magis, aut minus delectabilia, aut inimica. Poſtquam ergo de ſenſibus reliquis locutus eſt, de viſu hæc protulit.

Nec tamen hoc ſolis in odoribus, atque ſaporum
In genere eſt: ſed item ſpecies rerum, atque colores
Non ita conveniunt ad ſenſus omnibus omnes,
Ut non ſint aliis quædam magis acria viſu.
Quin etiam gallum nocte explodentibus alis
Auroram clara conſuetum voce vocare,
Neve queunt rapidi contra conſtare leones,
Inque tueri: ita continuo meminere fugai;
Nimirum, quia ſunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cum ſunt oculis immiſſa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contra durare feroces

Eſſe autem quoſdam homines, qui ſolo intuitu non tam cæteros homines, quam animalia, plantas, herbaſque quaſcunque lædant, notum eſt: cujus rei inſigne exemplum habes apud Vidam *Bomb. lib.* 2. de quo alias.

Verum enim vero licet de venenis, quæ ſolo viſu interimere poſſint, hæc probabili ratiocinatione veritatem habere liceat concludere, tamen multo longius à probabilitate videtur pleriſque, quod quædam animalia reperiantur, quæ ſola voce, 16
& exſpiratu interficere poſſint. Tamen & ad hoc aliquid eſt, quod in medium adducamus, non enim dubium eſt, quod in vocis emiſſione halitus quidam ex ore animalis vociferantis prodeant, qui pro illius animalis natura venenoſi & ipſi eſſe poſſint: quod ſi audiens illius animalis vocem in proportionabili diſtantia ſit, ita ut à vaporibus ex illius ore prodeuntibus contingi poſſit, non difficile erit, ut ab eorum venenoſitate inficiatur: imo hoc multo probabilius eſt, quam quod quis ex ſpiritibus ex oculis emicantibus infectionem contrahat, cum viſivi ſpiritus non adeo materiales ſint, & facilius ab aere intermedio diſſipari poſſint, halitus autem ab ore animalis cujuſdam in vocis emiſſione prodeuntes magis materiales exiſtant, & conſequenter non ita de facili ab intermedio aere diſſipentur. Itaque, ſi, ut dixi adeo proportionabili diſtantia audiens à vociferante abſit, ut halitus illi venenoſi ad auditum pervenire poſſint, jam non difficile erit audientem venenari: neque enim verum exiſtimo in omni diſtantia id contingere poſſe, quia ſi magna ſit, vix nudus ſonus in aere receptus ad audientis aures perveniet, at tunc quanam ratione inficere poſſit, ego non video. Ex his ergo manifeſtum fit, quod ex Antiquorum ſententia aſſerebant Medici nonnulli, hominem ſcilicet poſſe per omnes ſenſus venenari. Gainer. *in* 17
lib. de venen. cap. 1. Ardoin. *de venen. lib.* 1. *c.* 2. Quod & Lucretius demonſtrabat *lib.* 6. carmine ſequenti:

Multa meant inimica per aures, multa per ipſas
Inſinuant nares infeſta, atque aſpera odore.
Nec ſunt multa parum tactu vitanda, nec autem
Aſpectu fugienda, ſaporeque triſtia quæ ſint.

Octavo, Medici venena dividunt in ea, quæ pri- 18
mo cor petunt, & in ea, quæ quandam *aliam partem* primo, & ex ſua natura inficiunt: nam tametſi aliqui voluerint, omnia venena, ſive intus, ſive ab extra applicentur, ſemper primo cor ipſum
petere, de hinc aut hanc, aut illam partem, cui 19
magis familiaria ſunt, ut Nicol. Flor. *ſum.* 4. *ſerm.* 4. *qui eſt de venenis*, *c.* 1. Ardoin. *de venen. lib.* 1. *cap.* 7. Alph. Ferr. *de ſclop vuln. lib.* 1. *c.* 4 Langius *lib.* 1. *epiſt.* 68. Steph. Roder. Caſtr. *in Microc. lib.* 2. *c.* 12. Quia ut inter medicamenta ſunt, quæ cæteræ cuidam parti appropriata exiſtunt, ita ut corpori, adhibita promptius illam partem, quam cæteras petant, ita communem credunt eam eſſe venenorum naturam, ut cor primo petant, maxime quia ipſos vitales ſpiritus, quorum origo cor eſt, abſque dubio promptiſſime corrumpunt, & per arteriarum continuum motum facillime ad ipſum cor attrahuntur: alii tamen falſi quidem ſunt venena cor petere, non tamen ſemper primo, & immediate: hæc autem magis communis opinio eſt, & ab omnibus pene aliis recepta, Concil. *diff.* 178. & *lib. de venen. cap.* 1. Guin. *de ven. ref. ad dub.* 4. licet, neſcio cur hic, contra Conciliatorem loquatur Cardin. Ponzett. *de venen. lib.* 1. *cap.* 9. Fernel. *lib.* 2 *de Abd. c.* 15. Matthiol. *in præf. ad* 6. *Dioſcor.* Lang. *Epiſt. lib.* 1. *Epiſt.* 68. Grevin. *lib.* 1. *de ven. c.* 1. Vid. *de curat. gener.*

gener. cap. 11. p. 1. ſect. 2. Paræus *lib. 20. cap. 1.* Gorræus *in præfat. ad Nic. Alexip.* Bacc. *in prolegom. Venen. cap. 6. art. 3. & cap. 18. artic. 1. & alii*, quos brevitatis cauſa omitto. Et ad id quod objiciebat Ardoinus, nimirum venena ſpiritus vitales corrum-
21 pere, reſpondent nonnulli negando, nam eſſe quædam, quæ ſpiritus corrumpant, concedunt: omnia negant, quippe cum alia ſint, quæ corrumpant humores, alia item, quæ membra, ut Bacc. *ubi ſupra cap. 6. art. 2.* Imo, ut experientia patet, & notat Cardan. *lib. de venen. cap. 26.* ex venenis ſunt, quæ non cor ſed cerebrum inimicum habent, alia, quæ nec cerebrum, neque cor ſed hepar: ſunt enim venena quædam, quæ vel ſomnolentiam, vel lethargum, vel maniam, vel fatuitatem pariunt, abſque eo, quod mirum, quid læſionis in corde appareat: ſunt etiam qui dyſentericos, & hepaticos, fluxus conciunt; itaque non ſolum neceſſarium non eſt, venena primo cor petere, ſed poſſibile eſt, cor à venenis nullo modo infici, infectis tamen aliis partibus. Illud verum eſt, & locum habet in venenis, quæ tandem interimunt, ſemper illa ſaltem in fine operationis cordi inſidiari: hoc autem inde fit, quia cæteris
22 partibus compatitur, ut in morbis evenit, qui licet cordis proprii non ſint, tamen ſi occidant, etiam ipſum cor adoriuntur, cum mori non poſſit animal corde in ſuo vigore exiſtente. Quod vero ab omni pene veneno ea ſymptomata proficiſcantur, quæ cor affectum eſſe commonſtrant, hinc eſt, quia os ventriculi in iis, quæ per os aſſumuntur, primo recipiens venenum, primo etiam læditur, ex cujus læſione ſymptomata pene eadem apparent, quæ apparere ſolent affecto corde, ut Medicis eſt notiſſimum: in iis autem, quæ ab extra adminiſtrantur, ineſt quidem ut plurimum ea proprietas cordi inimica ut omnes Doctores fatentur.

23 Dividuntur etiam venena in ea, quæ ſunt tenuis ſubſtantiæ, & in ea, quæ ſunt ſubſtantiæ craſſæ, licet Cardan. *lib. 1. de venen. c. 3.* omnia venena velit eſſe ſubſtantiæ tenuis, præter erodentia, quod an veritatem habeat, ad præſens diſcutere operæ pretium non eſt: illud ſcimus, multa eſſe, quæ craſſæ ſubſtantiæ ſunt, inter erodentia non connumerantur.

Præter commemoratas autem venenorum diviſiones, alias plures afferunt Medici, quas nos omittimus data opera, ne tædio Lectorem conficiamus; ſed qui de his plura ſcire deſiderat, ipſos Auctores adeat, principue verò Nicol. *ubi ſupra c. 1.* Ardoinum *ib. lib 1. & 2.* & alios in hac materia de venenis: non enim pro Juriſconſultis quicquam tot diviſiones facere videntur. (Confer doctiſſimam diſputationem de venenis Excell. DD. *Fauſii* Archiatr. Palat.

SUMMARIUM.

1 *Tria genera venenorum.*
2 *Arſenicum non ſolum venenum eſt, ſed validiſſimum.*
3 *Venena quædam bona, quædam mala.*
4 *Venena mala ad necandum, bona ad ſanandum. Venenorum quædam mortifera, quædam non.*
5 *Mortifera venena quæ.*
6 *Venena non mortifera quæ.*
7 *Venena aliqua mortifera unica vice interimunt,*
8 *Alia niſi repetantur, non occidunt.*
9 *Venena mortifera alia cito operantur, alia tarde.*
10 *Venenorum non lethalium quatuor genera.*
11 *Venenorum non lethalium diviſio.*
12 *Venena ſemper & cum celeritate interimentia, quæ.*
13 *Putrefacientia venena tarde operantur.*
14 *Venena, quæ non de facili occidunt.*
15 *Venena, temporanea.*
16 *Venena non interimentia.*
17 *Quædam quanquam venena non ſint, ſi ad effectum nocendi dentur, pœna reum faciunt delinquentem.*
18 *Medicamenta nocentia exhibentes, etiamſi non occidant, irregulares fiunt.*

QUÆSTIO III.

De Venenorum diviſione juxta effectus.

MAgis ad rem pro ipſis *Juriſconſultis* dividenda 1 à nobis ſunt venena, juxta eorum *effectus*, ſed primo adducamus diviſiones, quas ipſimet adducunt, faciunt enim tria genera venenorum, unum eorum, quæ natura quidem mala ſunt, ſed arte, & præparatione bona efficiuntur: hæc nos medicamenta venenoſa appellamus, quale eſt Elleborum. Alterum eorum, quæ & natura mala ſunt, & talia ſemper permanent, quæ nos proprie venena naturalia apellamus, quod à Natura venenoſam contrarietatem humano generi inimicam ſortiantur, quale eſt Arſenicum: quanquam Malvaſia *conſilio 113. num. 23.* abſque ratione dixerit, Arſenicum non venire appellatione mali veneni, teſtimonio, quod aromatarii illud impune vendant, & quod Meſue *in pract. cap. de Aſthmate*, ex Arſenico pillulas conficit, & alia medicamenta per os aſſumenda. Arſenicum tamen non ſolum venenum eſt, ſed inter venena 2 validiſſimum. Cæſalp. *de Metall. lib. 1. cap. 19.* Erodit enim, ac putrefacit, qui duo effectus maximo cum ægrotantium cruciatu apparent. Quod autem Arabes nonnulli Arſenicum præbeant in tuſſi antiqua, ut Avicenna & Meſue, mirandum eſt, & quod ipſis præſcribentibus aſſumendum relinquatur, nec injuria ejus rei miratur Foreſt. *lib. 30. Obſervat. 8. in ſchol.* cum ex omnibus venenis illud præſentiſſimum eſſe affirmet. Fortaſſe aliud quid Arabes ſibi voluerunt, interpretes autem Arſenicum tranſtulerunt: licet Petrus Caſtell. *in ſuo libello de Arſenico, Sandarach.* hanc Avicennæ, cæterorumque opinionem defendat, ac doctiſſime tueatur, tamen venenum & ipſe eſſe concedit *ſect. 4.* Quomodocumque vero ſit, ad rem noſtram redeuntes, de ſuperioribus veneni generibus mentionem habent *leges in l. Quod ſæpe. §. veneni. de contrabend. empt.* Sed tertium genus eorum conſtituunt, quæ arte venenoſa fiunt, & nos venena artificialia nominamus, ut ſublimatum. Ita inter Juriſconſultos dividit Damhoud. *in Enchirid. rer. Crimin. c. 3. n. 3.* ſed Paul. Grill. *de ſortil. q. 3. n. 25 & q. 5. n. 7. & q. 12. ſub num. 4.* magis ſuccinctè venena diviſit in bona, & mala, *ut ſuperiore quæſtione* dixi: & mala omnia 3 ea vocat, quæ, aut mortem, aut inſignem noxam inducunt, ut Febrem, tuſſim, phthiſim, dementiam, ſterilitatem, bona vero, ſeu non mala, quæ amorem excitant. Sed non vidit hic, unum idemque venenum facere ſe bonum ſimul & malum; nam ſi quod dementiam parit, malum eſt, & quod amorem, bonum, jam patet, quod illud quod Amorem conciliat, & bonum ſimul & malum erit, neque enim venenum ullum dari poteſt, quod amorem vi conciliet, quod ſimul etiam dementiam non pariat, melius ipſemet ibid. *quæſt. 12.* dicebat, venena 4 mala ad necandum, bona ad ſanandum.

Nos pro Juriſconſultis in hac quæſtione, venena dividamus ſecundum eorum effectus; nam juxta eoſdem effectus ab iiſdem venenis emanentes, illi de Reorum pena, ac de aliis ad rem facientibus, judicium ferent. Itaque venenorum quædam mortifera ſunt, quædam non mortifera. Mortifera ſunt, quæ vel actu interimunt, vel habent interimendi potentiam 5, & hominem in manifeſto vitæ diſcrimine 6 ponunt. Quod enim Mercurial. *lib. 1. de venen. cap. 5.* dicebat, omnia ſcilicet venena, vel interimere, vel habere interimendi aptitudinem, veritatem non habet, cum plura venena ſint, quæ neque interimant, neque quicquam vitæ obſint, ut nonnulla quæ mentem lædunt, neque aliud afferunt incommodum, neque ex tali læſione vitam breviorem efficiunt. Cardan. *citat. lib. 1. cap. 26.* ſed Mercurialis forte hæc inter venena non connumeraret. Venena non mortifera dicenda ſunt, quæ inſignem læſionem corpori afferunt, non tamen vitæ obſunt, ſaltem 7 ſenſibiliter, licet inſenſibiliter, & in rei veritate alias id efficerent. Eorum quoque, quæ mortifera 8

dicun-

dicuntur, nonnulla ſunt, quæ unica voce adminiſtrata interficiunt, alia vero, quæ niſi repetantur, ſuum effectum non produnt. Imo hoc peculiare eſſe erodentium, & putrefacientium venenorum, tradit Galen. *3. de ſimpl. Medic. capit. 25.* & Cardan. *libr. 2. Contrad. Medic. tract. 2. contrad.* 10. ſcriptum reliquit, quod ex decem, qui venenum biberunt, vix unus, niſi repetatur, moritur, ex cujus aſſertione videretur deduci poſſe id commune eſſe omnibus venenis, aut ſaltem pluribus, & ſecundum plurimum, ſed profecto experientia docet, multa eorum eſſe, quæ vix primoribus labris ſemel deguſtata, abſque eo quod repetantur, interficiunt, & brevi ut Aconitum, de quo Plin. *lib. 27. cap. 2.* & Ruell. *de nat. ſtirp. lib. 2. cap. 113.* dicebant, quod in occidendo eſt inter omnia venena ocyſſimum, & inter Juriſconſultos idem quoque teſtatur Guibert. *quæſt. Juridic. cap. 16. num. 28.* qui & ex Medicorum ſententia folia, & fructus Aconiti non nocere dixit, & tamen conſtat ex Appiano Alex. *in bello Mithrid.* Orodem Aconito ebibito, & alvo per illum ſoluta, non interiiſſe, laborabat autem aqua intercute, & venenum à Phrahate filio datum. Narrat præterea Aloyſ. Cadam. *in ſua priori navigatione*, venenum reperiri adeo præſentaneum, ut ſpatio quadrantis horæ occidat, & Jo. Leo *ſuæ Aphricæ part. 7. in fin.* ex quo repetit Card. de alio mentionem habet, cujus granum inter decem homines partitum, ſpatio quadrantis horæ omnes interimat.

9 Inſuper venenorum, quæ interficiunt, alia modico temporis ſpatio, ut paucis horis, vel diebus id præſtant, alia nonniſi poſt longum tempus, utraque autem tam à Natura, quam ab arte id habere poſſunt, ut aut celerius, aut tardius ſuos effectus prodant, ut abunde poſt hæc videbimus.

Eorum porro, quæ non interficiunt, ſed ſolummodo noxam aliquam corpori humano inferunt,
10 plura genera ſunt. Cardan. tamen, *citato ſæpius lib. 1. de ven. c. 26.* ad quatuor genera reduxit, in ama-
11 torium nimirum, maniacum, contagioſum, & debilitans. Nos magis diſtincte dividamus in ea, quæ infatuant, quæ inſanire faciunt, in quibus etiam amatorium comprehenditur (nam & amor ſpecies Melancholiæ eſt, ut *ſuperiori titulo, in propria quæſtione de Amantibus* oſtendi,) in ea, quæ abortum faciunt, quæ ſterilitatem inducunt, quæ coeundi impotentiam, quæ contagioſum morbum, quæ membrorum paralyſim, ac debilitatem, & quæ particularem aliquem morbum conciunt, ſi quæ vero alia ſunt, ad hæc reduci poſſunt, ut ſi quæ odium uxoris aut aliarum quarumcumque perſonarum, inducunt, ad Maniacum, ſeu quod inſanire facit, & ſic de aliis.

Exemplificemus autem hæc omnia pro ipſis Juriſconſultis, ut Medicorum dicta de his differen-
12 tium facilius aſſequi poſſint. Venena ergo, quæ interimunt & ſemper & cum celeritate, ea ſunt, quæ à tota ſubſtantia, ut Medici loquuntur, agunt, hæc enim inter omnia præſentanea habentur, ac præ cæteris noxia ut omnes fatentur. Valeſc. Tarent. *lib. 7. Philon. c. 29.* Bertruc. *lib. 2. pract. 3. cap. 1.* Ardoin. *de Ven. lib. 1. cap* 3. Gorræus, *in præf. ad Nicandr. Alexiph.* Guain. *de Ven. cap. 1.* Nicol. *ſumm. 4. ſerm. 4. cap. 3.* & in hoc omnes conveniunt, ſed inter hæc ipſa ſunt, quæ celerius, & quæ tardius opus conficiant, nam, ut jam ſuperius dixi, Aconitum inter ea, quæ per os aſſumuntur, celerrime interficit, & Chriſtoph. à Coſta *lib Aromat.* de quodam veneno ex planta Malavarica deſumpto mentionem habet, quod adeo citum in occidendo dicit, ut ob ejus celeritatem nullum antidotum adhuc invenerint Indi contra ejus perniciem. Inter ea vero, quæ ab extra adveniunt, celerrimum eſt venenum aſpidum, ut Bacc. *cap. 5. Prolegom. Venen. & cap. 15. art* 1. tradit, & quatuor horis vix ſupereſſe, qui commorſus fuerit, teſtatur Cœl. Rhodig. *lect. Antiq. lib. 25. cap.* 31. unde propter multam ejus malitiam in Sacris vocatur inſanabile *Deuteron. cap. 32. verſ.* 33. Fel draconum vinum eorum, & venenum aſpidum inſanabile, qua de re perpetuo apud Sacras paginas pro veneno omnium peſſimo aſpidum venenum per Antonomaſiam nominatur, ut, *Pſal.* 139. *verſic.* 4. venenum aſpidum ſub labiis eorum, & alias multoties, quod & teſtatur Ælian. *de Hiſtor. anim. lib. 1. cap.* 54. his verbis: *Solum aſpidis morſum negant curari poſſe, eſſeque omni medicina ſuperiorem.* Quod concordat cum Ariſtot. *lib. 8. de Hiſtor. Anim. cap.* 29. Tardiora ſunt in operando, quæ 13
putrefaciunt, & craſſæ terrenæque ſubſtantiæ ſunt: nam hæc longo etiam poſt tempore, reſpective ad prædicta, à quo ſumpta ſunt, aliquando interficiunt. Galen. *de ſimpl. med. lib. 3. cap. 3.* omnia hæc tamen cum certitudine interimunt, nec opus ad longum tempus retardant. Minori cum certitudine occi- 14
dunt ea, quæ magis ab excedenti qualitate, quam ab occulta vi contraria exiſtunt, ut ſuccus lactucæ, ſolatrum, cicuta, crocus; irrita enim magna ex parte fiunt, de hiſque dicebat Galen. *ubi ſupra, capit.* 18. quod niſi celeriter interimant, nullius effectus redduntur. Ratio autem ea eſt, quia ſi Natura illam excedentem qualitatém illico ab eorum aſſumptione ferat, facile eſt, ut eam omnino exuperet: deinde utplurimum in ea quantitate non aſſumuntur, quæ ſatis ſit ad occidendum, at deficiente quantitate, qua ſolum noxia ſunt, occidere non poſſunt. Galen *ubi ſupra cap.* 13.

Cæterum Venena, quæ interimunt quidem, non 15
tamen celeriter, ſed ad rationabile quoddam tempus, ea ſunt, quæ venena ad tempus Medici vocant, de quibus longa diſceptatio inter Doctores eſt, quam ſeorſim ob ejus difficultatem pertractabimus. Interimunt autem venena quædam, ut diximus putrefaciendo, quædam erodendo, 16
alia ſtrangulando, nonnulla ſtupefaciendo ac ſanguinem congelando, plura animalem facultatem, & vitales ſpiritus devaſtando, & abſumendo.

Sed ea quæ non occidunt, ſed tantummodo noxam aliquam corpori inferunt, plura ſunt, ut ſupra dictum eſt, ac primo ea, quæ hominem infatuant, ut nonnullorum animalium cerebella, quæ ob eorum frigiditatem animales ſpiritus partim extinguunt; partim incraſſant, ita ut intellectioni minus apti dehinc efficiantur; alia inſaniam pariunt, ut Solanum Maniacum, & inter hæc, ut dixi, *procula amatoria*, & *philtra* [de quibus conſul. *Reies* quæſt. 29.] recenſentur, nam etiam hæc cum aptis venenis conficiuntur, ut ex Juriſconſultis tradit Farin. *in pract. crimin. tit. de homicid. quæſtion* 122. *num.* 91. *part. 2. tom.* 2. alia abortum procurant, aut ſterilitatem inducunt, & hæc quidem non neceſſario venena exiſtunt, nam multa ſimilia nullam omnino læſionem corporibus alias inferunt, ita ut non habeat veritatem id quod Farinac. *ubi proxime*, & alii tradunt, nimirum, Pocula abortionis, & ſterilitatis cum venenis confici, de venenis proprie dictis id intelligant: nam plura, quæ in cibis innoxie ſumuntur, abortum procurant, & ſterilitatem efficere poſſunt, tamen ſi ad eos effectus propinentur, venena lato modo appellare poſſumus, non ſecus enim ac ii, qui ve- 17
nenum proprie ſic dictum propinant, hi quoque puniendi veniunt, *l. Cicero. §. ſed ſi qua. Digeſt. de pœnis. leg. Item ſi obſtetrix. §. ſi quis per vim. ff. de ad l. Aquiliam.* & hi quoque ut illi irregulares fiunt. Nicol. Plovius *de Irregularit. numer.* 21. Non 18
abſimilia etiam ea ſunt, quæ coeundi impotentiam inducunt, non ex parte viri tantum genitales partes ignavas reddendo, ſed etiam ex parte fœminæ; ſuſpicionem hæc tamen majorem habent, & veneficiis proximiora ſunt, ut quæ vix abſque Dæmonis opera contingere poſſe credantur. Non ſine venenoſitate tamen ſunt, quæ contagium, vel morbum contagioſum inducunt, ut lepram, phthiſim, & hujuſmodi, quemadmodum & ea, quæ alicujus membri debilitatem afferunt, qui effectus etiam venenis proprie dictis aliquando habetur, cum homo ab illius pernicie evadit, ac denique ea, quæ peculiarem aliquem

mor-

morbum inducunt, non abſque ſuſpicione veneno-
ſitatis & ipſa ſunt, ut quæ Epilepſiam, Lunaticum morbum, icteritiam, & alias noxas afferunt, ut jam ſupra diximus.

SUMMARIUM.

1 *Ad rei condemnationem non ſufficit propria confeſſio, ſed conſtare debet de qualitate & quantitate veneni.*
2 *Adamantem vulgus pro veneno exiſtimat.*
3 *Non tenet rei confeſſio circa veneni qualitatem, niſi de ea per peritos conſtet.*
4 *Non tenet rei confeſſio circa quantitatem veneni, niſi periti de ea deponant.*
5 *Venena quædam occidunt à qualitate occulta, quædam à qualitate manifeſta.*
6 *Venena ab occulta qualitate certius occidunt.*
7 *Venena omnia horribilia ſunt & à natura alieniſſima.*
8 *Conjectura deſumpta ex natura veneni eſt maxima.*
9 *Venena quædam nullam habent occultam proprietatem.*
10 *Quantitas in venenis, quæ occultam habent proprietatem, non adeo conſiderabilis, ut in cæteris.*
11 *Venena quæ occulta proprietate operantur, in minima quantitate aſſumpta occidunt.*
12 *Minima veneni quantitas, neque corpus alterat, neque occidere poteſt. Contr. n. 15.*
13 *Venena exitialia qualitate potius, quam quantitate offendunt.*
14 *Venena deleteriam facultatem habentia, quantitate non expendutur.*
16 *Conciliatoris ſententia quantitate refellitur.*
17 *In frigidis venenis notabilis, & certa quantitas, requiritur, ut occidant.*
18 *Quantitas veneni Judicis arbitrio definienda, adhibito medicorum judicio.*
19 *Judicis arbitrium intrat, in rebus à jure non definitis, vel quæ definiri non poſſunt.*
20 *In definienda veneni quantitate ſufficiente ad occidendum, quæ conſideranda.*
21 *Calida venena citius calida temperatura nocent quam frigida & ſimiliter de aliis.*
22 *Adamas ſecundum nonnullos Medicos eſt venenum. Contr. n. ſeq. & n. 24.*
25 *Magnes venenum eſt ſecundum aliquos. Contrarium num. ſeq.*
27 *Nux vomica an venenum ſit.*
28 *Vitrum an ſit venenum.*
29 *Ex vitro aſſumpto mori quis poteſt.*
30 *Venena nonnulla, quæ pro venenis non reputantur.*
31 *Argentum vivum venenum eſt. Contrarium num. ſed dic. ut num. 33.*
34 *Planta ex ſua natura non venenoſa, an arte fieri poſſit venenoſa.*
35 *Animalia venenoſis cibis nutrita, an & ipſa in cibis aſſumpta, ſint venenoſa.*
36 *Animalia venenoſis ſagittis confoſſa, an comeſta venenoſa ſint.*
37 *Animalia armis venenatis occiſa innoxie in cibis comeduntur. Contr. num. ſeq.*
39 *Animalia cibis venenoſis nutrita, comeſta non nocent. Contrarium n. ſeq dic. ut n. 41. & 42.*

QUÆSTIO IV.

De Qualitate, & Quantitate Veneni.

1 PRudenter quidem *Juriſconſulti* hoc punctum in conſideratione habuerunt, nam in veneficii delicto non ſatis illis eſt, ut reus confiteatur dediſſe ſe alicui venenum, ſed volunt, ad hoc ut ille condemnari poſſit, & ut dicatur quis ex veneno periiſſe, conſtare ex peritorum atteſtatione, tale venenum in tanta quantitate ſumptum, aptum fuiſſe ad inferendam mortem, alias reum etiam confeſſum condemnari poſſe nolunt. Boſius *in pract. crimin. titulo de del. num.* 8. Et hoc optima quidem cum ratione, nam caſus dari poteſt, in quo quis naturæ venenorum ignarus, præbuerit alicui aliquid in po-
tibus, vel cibis, quod venenum non eſſet, aut eſſet
quidem venenoſum, non tamen quod mortem in- 2
ferre poſſet, ut exempli gratia, Adamantis ſcobs,
quam vulgus hominum venenum eſſe credit, cum
vere venenum non ſit. Garzias ab Hort. *in Hiſtor.*
Armot. lib. 1. *cap.* 41. *in fine*, ſi ergo hæc ab aliquo
aſſumatur, & interim intereat, proculdubio quod 3
ex ea adamantis ſcobe, quam venenoſam putabat,
non interiit, non tenet ergo ex hac cauſa rei con-
feſſio circa veneni qualitatem. Neque aliter dicen- 4
dum eſt de quantitate, nam ſi exempli gratia quis
propinaſſet inimico ſuo decem opii grana, credens
hanc opii quantitatem ſufficientem eſſe ad illum in-
terimendum, interimque caſu ille intereat, hic pro-
culdubio crederet ex eo veneno hoſtem ſuum pe- 5
riiſſe, & à curia deprehenſus delictum non ſuum
confiteretur, & in pœnam mortis damnaretur, ma-
ximo cum juſtitiæ detrimento, cum vere octo aut
decem opii grana interficere non poſſint, quod pro
exemplo dico. Itaque hæc diſcutiamus neceſſe eſt,
pro quibus revocanda in mentem ſunt, quæ in hoc
eodem titulo in principio dicebamus, eſſe nimirum
venenorum quædam, quæ à qualitate interficiunt 6
occulta, alia, quæ à qualitate manifeſta operantur.
Porro certiſſime, aut ut melius loquar, majori
cum certitudine interimere diximus ea, quæ ab
occulta proprietate, & qualitate noxia ſunt, quam
quæ manifeſtis agunt qualitatibus, & rationem ad-
didimus, huic quæ ſequitur, non abſimilem, priora
enim ſola occulta qualitate officiunt [licet aliquan-
do inſimul manifeſtam conjunctam habeant] quæ
quidem in quantumvis minima quantitate reperi-
tur, neque habet in corpore quicquam ſibi contra-
rium, quod illam obtundat, aut evincere poſſit,
poſteriora, nonniſi quantitate nobis contraria, ha-
bent, quod illis adverſetur, ac ea edomare poſſit,
qualitates ſcilicet contrarias, præterquam quod,
cum nonniſi in magnæ quantitate aſſumpta hæc no-
ceant, illa vero etiam in minima, facilius eſt ho-
minem decipere aut illum ex ſe decipi in quodam
modicæ, quam in magna quantitatis veneno, præ-
ſertim cum omnia horribilia ſint, & à Natura
alieniſſima.

His ſic ſe habentibus, quid ex hoc diſcurſu Ju-
riſconſulti elicere poſſint, manifeſtum eſt, quippe 7
cum ubi venenum ex Medicorum ſententia tale fue-
rit, ut ab occulta qualitate operari potuerit, ma- 8
ximam habebunt conjecturam, imo evidentiſſimam
præſumptionem, quod ex eo mors potuerit depen-
dere, & quanquam, ut *quæſtione ſecunda*, dixi,
plerique Medicorum in venenis hoc requirant, ut
omnia præter manifeſtas qualitates, habeant etiam
qualitatem occultam, & non ex priori tantum ca-
pite, ſed ex utroque nocere poſſint, tamen conce-
damus illis nos quicquid volunt, dummodo illi no-
bis non denegent, quædam eſſe, quæ ab ipſis for-
taſſe venena non appellantur, quæ tamen interfi-
ciunt, & hoc ea nonniſi manifeſtis qualitatibus effi-
cere poſse. Nam quis dixerit, lactucæ ſuccum eſse
venenum, & habere qualitatem occultam nobis
contrariam, ex eo, quod ſi in quantitate multa 9
aſsumptus ſit, non aliter quam Cicuta, aut o-
pium interficiat, teſtante hoc Gal. 3. *de ſimpl. med.*
cap. 18. ſi alia ex parte lactuca comeſta ſanguinem
non omnino vituperabilem generat, & ſuccum ha-
bet omnibus herbis laudabiliorem, ut idem Galen.
2. *de Alim. facult. cap.* 40. *Claſſ.* 2. docet & repetit Ori-
baſ. *Collect. lib.* 2. *cap.* 1. Simeon Sethi *de Aliment. litte-*
ra M. cap. 2. & alii? ſic etiam porrum, quis dixerit
venenum eſse, & contrarietatem habere occultam,
cum in cibis in quotidiano uſu ſit, & in medica-
camentis admittatur, tamen porri ſucco trium de-
nariorum pondo hauſto Mela ordinis equeſtris vir,
ſine dolore expiravit, referente Plin. *Natur. Hiſtor.*
lib. 19. *c.* 6.

Quantitas ergo in venenis non adeo conſiderabi- 10
lis eſt, in iis quæ ab occulta proprietate agunt,
& vere, ac maxime deleteria ſunt, ac Naturæ hu-
manæ inimiciſsima, ut in iis quæ manifeſtis qua-
litatibus interdum occidunt: non tamen ob id
quis

quis exiſtimet velim, quòd illa prorſus quantitate
denudata exiſtant, ſi effectum ſuum ſortiri debe-
ant, ſed loquor reſpectivè ad alia: nam ſi eorum,
quæ à manifeſtis agunt qualitatibus, exempli gra-
tia, tanta requiratur quantitas, ut unciam æquet,
illorum ſatis erit ad occidendum centeſima unciæ
pars, ita ut reſpectu cæterorum vix ullius conſi-
derationis hæc quantitas ſit: unde de his dicitur
à Medicis, quod etiam in minima quantitate aſ-
11 ſumpta occidunt. Gorræus *in præfat. ad Nicand.*
Alexiph.

Quando igitur Medici aſſerunt in quocunque
veneno neceſſariam eſſe quantitatem, ad hoc ut
præſumptum interficiat. Gal. 3. *de ſimpl. Med.fa-*
cult. cap. 23. claſſ. 7. *&* 2. *Aphor.* 17. Mercurial.
lib. 1. *de venen. cap.* 5. ſic, & non aliter eorum
dicta interpretanda veniunt, quemadmodum etiam,
quando dicunt, quod minima veneni quantitas,
neque corpus alterat, neque perimere poteſt. Ni-
12 col. *ſumm.* 4 *tract.* 4. *capite* 1. Ponzett. *de Ven. lib.*
1. *cap.* 14. hoc ſimpliciter intelligendum de tam mo-
dica quantitate, ut ex ſe notabilis non ſit; & ſic
13 vera remanet ſententia, quòd medicamenta exi-
tialia qualitate offendant, non quantitate, ut in-
14 ter cæteros teſtatur Actuar. *libro quinto, Meth. ca-*
pite 12. & quòd deleteriam habentia facultatem,
non ſint quantitate expendenda, ſed naturæ con-
trarietate, ut optimè concludit Codronch. *in med.*
teſt. capit. 6 His tamen non parum contrariari vi-
detur Concil. *in libro de venen. capite primo, in fi-*
ne, cui aſſentitur ex Recentioribus Foreſt, *Obſer-*
15 *vation. libro trigeſimo, Obſervatione prima, in ſchol.*
Voluerunt enim hi ſimpliciter in deleteriis non
conſiderandam quantitatem, ſed eorum vel mini-
mam portionem, etiam talem ut noſtrum ſenſum
effugiat, poſſe interficere: Rationem reddunt, quia
tale venenum quamcunque corporis noſtri humidi-
tatem contingat, in ſui naturam convertit, ex quo
fit, ut ipſum ſeipſum multiplicet, ita ut etiamſi
centeſimam unius grani partem Napelli quis aſſu-
meret, tamen moreretur, ex quo hæc particula
Napelli humores adorta primò ſe reduplicat, de-
hinc etiam triplicat, ac quadruplicat, ac ſe deni-
que adeò multiplicat, ut animal univerſum in ſui
16 naturam transformet. Tamen hæc Conciliatoris
ſententia non eſt undequaque vera: neque quis
imaginari unquam poterit, quomodo inſenſibilis
quantitas agere in obvios humores, ac ſpiritus poſ-
ſit, & idcircò meritò confutatur hæc opinio à Car-
dinal. Ponzett. *libro primo, de venen. cap.* 9.

Major dubitatio eſſe poteſt in his, quæ occidunt
quidem, non habent autem Naturæ contrarieta-
tem, ſed ſola quantitate vitæ inſidiantur, ut de
frigidis venenis in genere dicebat Gal. 3. *de ſimpl.*
17 *med. c.* 17. in his enim non modò notabilis requi-
ritur quantitas, ſed certa, à qua ſi deficiant, non
ſunt apta mortem accerſere, & idcirco ponamus
aliquem propinaſſe alicui ſcrupulum dimidium Cro-
ci, vel drachmam Hyoſcyami, vel unam, aut al-
teram Solatri, aut unciam Cicutæ, vel duas ſucci
Lactucæ, proculdubio etiamſi aſſumens interiret,
non poſſet dici ex eorum venenorum culpa inte-
riiſſe, quia hæc in hac quantitate ſumpta interi-
mere non poſſunt quod exempli gratia dico. Quæ-
nam igitur quantitas in his requiratur, cùm certo
limite deſignari non poſſit, ut omnes Medici fa-
18 tentur, Nicol. *ubi ſuprà, & alij*. remanet, ut
19 Judicis arbitrio ſit definiendum, adhibito pruden-
tium Medicorum judicio: nam arbitrium Judicis
intrat in rebus minimè à jure definitis, vel quæ
definiri non poſſunt, ut ex Juriſconſultis habeo,
Menoch. *de Arbitr. libro primo, quæſt.* 11. *n.* 2.
20 In definienda autem hac quantitate Medicus plu-
ra ante oculos habere debet, nimirum tempera-
mentum aſſumentis, ætatem, virium robur, cor-
poris diſpoſitionem, medicamenti ipſius qualita-
21 tem, & alia: non enim dubium eſt, calida vene-
na citiùs interimere hominem dotatum tempera-
mento calido, quàm dotatum temperamento fri-
gido; contrà frigida certiùs ac citiùs occidere ho-
minem temperamenti frigidi, quàm calidi: quam-
quam circa hæc Medici multum inter ſe diſſide-
ant, ad nos tamen hæc non pertinent: ſed qui hu-
jus quæſtionis rationes, & argumenta pro utraque
ſententia videre cupit, auctores de venenis adeat
in principio: eodem quoque pacto una ætas, ut
pueritia, & juventus, citiùs, & evidentiùs, & à
minori quantitate, quàm conſiſtens, aut ſenectus
læditur: unde vides apud Tacitum *Annal. libro* 14.
Senecam aſſumpta cicuta nihil læſum fuiſſe: quod
ob ætatis conditionem eveniſſe crediderim, & apud
Appian. Alex. Orodem ab Aconito nihil læſum,
licet Socrates eodem medicamento Senecæ aſſum-
pto interierit: tamen puto aliter fuiſſe præpara-
tum Socratis venenum, quàm Senecæ, quòd illud
reis à Juſtitia adminiſtraretur.

Verum enim verò cùm non modò vulgus homi-
num, ſed etiam Medici nonnulli claſſici exiſtima-
verint, quædam naturam habere venenoſam, quæ
tamen dehinc experientia innoxia eſſe docuit, id-
circo admonendi hoc in loco mihi videntur *Juriſ-*
conſulti, ne in judicando errent, aliorum judicium
ſequuti. Inter cætera autem, quæ pro venenis ha- 22
bentur, cùm non ſint, *Adamas* eſt; cujus nocu-
menta, & curam afferunt etiam nonnulli, ut Ar-
doin. *lib.* 2. *de venen. cap.* 23. imò illum eſſe ve-
nenum teſtantur plerique alii, ut Averr. *Collib. lib.*
5. *capite* 43. qui balſamum valere dicebat contra
adamantem bibitum. Et Janus Cornar. *ad Macr.*
de mat. med. lib. 4. *c.* 1. de adamante in illis ver-
bis:

Atra venena fugat,

dicebat, adamantem, quamquam venenum eſt, ut 23
nonnullis placuit, reſiſtere tamen veneno, unde
elicit ille venenum interdum alio veneno vinci.
Sed horum auctoritatibus minùs credendum, ubi
experientia nos doctos facit, ex qua quidem con-
ſtat nullum nocumentum excitari ab adamante,
quocunque modo aſſumpto; plures adhuc hiſtorias,
& exempla Card. *Contr. Med. libro* 2. *contrad. no-*
na, tract. 5. & Garzias ab Horto *libro* 1. *de Aro.*
mat. hiſt. capite 47. Imò Plin. *Nat. Hiſtor. lib.* 37.
capite 4. Macer. *ubi ſuprà* & Albert. Magn. *lib.* 2.
de Miner. tract. 2. *cap. proprio de lap. nom. & virt.*
noviſſimè Schenck. *Obſervat. libro* 7. *tit. de Idioſyncraſ.*
affirmant adamantem venena irrita facere; non ta-
men verum eſt, quod obiter dictum ſit, ut idem
Garz. *ibidem, capite* 56. & Cardan. *lib.* 7. *de ſubtil.*
teſtatur, quòd impediat magnetem, ne ferrum at-
trahat: id enim volebant Plin. & Alb. *locis ſuprà*
citatis, & ex horum auctoritate Galeot Mart. *de* 24
doctr. promiſc. capit. 12. Adamas ergo venenum non
eſt: qui autem illum venenum eſſe credunt, de-
cepti fortaſſe ſunt, ex nominum vicinitate: non
enim Adamas, ſed Argyrodamas effectus adamanti
attributos producit, ſeu Amiantus lapis, quem
alumen plumæ, aut florem petræ vocant, quod
teſtatur Cæſalpin. *art. Med. libro* 3. *cap.* 32.

Fuerunt etiam, qui *Magnetem* venenum eſſe vo- 25
luerunt, ut teſtis eſt Ardoin. *ubi ſuprà cap.* 12 qui
& hujus opinionis eſſe videtur, & ante illum Con-
cil. *in libell. de venen. c.* 4. Guainer. *de venen. c.* 9.
rubr. de Magnete, & alii. ſed idem Garzias *ibid.* 26
c. 17. non eſſe deleteriæ facultatis, vel venenoſæ
tradit, imò pauca quantitate aſſumptum adoleſcen-
tiam conſervare. Priores tamen non admittunt ſim-
pliciter, quòd venenum ſit, aut deleteriæ facul-
tatis, ſed quòd hominem melancholicum ac luna-
ticum efficiat, quod tamen neque admittit Garz.
ſi modo vera eſt eorum perſuaſio, qui juventutem
conſervare credunt; neque ego poſtremum hoc de
magnete verum eſſe crediderim.

Præterea plerique Medicorum, ut Raſis 8. *ad Al-*
manſc. c. 12. Concil. *lib. de venen. c.* 44. Ardoin.
lib. 3. *de venen. c.* 5. & præ cæteris Matthiol *in*
lib. de Dioſcor. c. 73. quem refert Schenk. una cum
Cratonis auctoritate putarunt *vomicam nucem* ve-
nenum eſse, cùm tamen Georg. Melichius apud 27
eundem Schenck, *lib.* 7. *de venen. ex plantis*, vo-
luerit, eas nuces, quamquam canib. venenum exi-
ſtunt,

ſtunt, homini eſſe innoxias, quod experientia confirmat. Ego profectò caſu ſecuto, quod quis aſſumpta vomica nuce periret, aliam mortis cauſam non inquirerem, ſtantib. præſertim cæteris conjecturis, & præſumptionibus. Fortaſſe, vel non eædem ſunt vomicæ nuces Melichii cum nucibus vomicis ſeplaſiariorum, vel alterius naturæ, licet ille ſuas quoque canes interficere, ut noſtræ faciunt, aſſeveret.

28 *Vitrum* porrò Card. *lib* 1. *de ven. c.* 4. noluit eſſe venenum, etiamſi aſſumptum occidere concedat, & refert ille hiſtoriam *lib.* 2. *Contrad. Med. tract.* 5. *contr.* 9. quarundam Monialium, quæ ex vitro aſſumpto malè habuerunt, imo earum una aut altera perierunt, & Cæſalp. *lib.* 3. *c.* 2;. Vitrum maxime nocere docet, eo quod inteſtina exulceret, unde etiam mortem cit. Optime tamen comminutum ac preparatum Medici ad calculum frangendum innoxie propinant. Quomodocunque ſit, ex vitro mori
29 quis poteſt, unde ad rem noſtram pro veneno habendum, etiamſi non ſit.

30 His addi poſſent *pili felis*, & aliorum quorundam animalium, qui quidem aſſumpti pro veneno ſunt, cum tamen nullus fortaſſe eos pro veneno exiſtimet: de iis tamen tanquam de veneno agunt nonnulli; ut Ardoinus, *& alii ſupra citati*. Minus autem tutiora ſunt hæc ad effectus venenorum producendos, & dubium afferre poſſent. Verum quia non omnia hic recenſeri poſſunt, de quibus dubitare contingit, an vere venena ſint, nec ne, ego, cæteris poſthabitis, ad unum Hydrargyrum ſeu Mercurium, vel Argentum vivum, quod vocant, me conferam, ut de quo multum inter Auctores dubitatum eſt. Claſſici enim penè omnes, ut Dioſcorides, Galen. Plin. Oribaſius, Serapio, Albert. Magnus, & alii, quos luculenter cumulat Ardoinus *lib.* 2. *de venen. c.* 4. & inter recentiores Vid. *lib.* 20. *de cur. gener. c.* 3. *p.* 2 *q.* 2. volunt, Argentum vivum aſſumptum venenum eſſe, licet non omnes conveniant de ejus natura, cum alii frigidum illud ſta-
31 tuant, alii calidum. Contra vero Avicen. 6. 4. *tract. tract.* 1. *ſumm.* 1. *c.* 2. & Raſ. 8. *ad Almanſ. c.* 42. & alii apud Schenck. *tit. de Idioſyncraſia*, & Haly. Abb. 3. *pract. c. penult.* volunt Hydrargyrum innoxium eſſe, & minime deleteriæ facultatis; ac exempla adducunt quamplurima eorum, qui illud abſque noxa biberunt, non ad notabilem ſolùm quantitatem,
32 ſed etiam ad integras libras: imo ſunt ex Medicis non poſterioris notæ aliqui, ut Paræus *lib.* 20. *c.* 38. qui ad libras tres aſſumptum memorant in deſperato Ileo, ſeu volvulo morbo, quem ob ſui atrocitatem, *Miſerere mei* vocant: & in colico dolore ad uncias tres potum mirabiliter conducere dicit ex Mariani Sambarolitani teſtimonio. Laudat & ejus uſum Bacc. *lib.* 6 *de Therm. c.* 10. & per eos dati, & extra admoti, ſed multo minorem quantitatem præſcribit.

Ejus rei veritas ea eſt (& ita eſſe teſtantur inter recentiores nonnulli, ut Cæſalp. *Art. Med. lib.* 3. *c.* 26.) *Argentum vivum* noxium eſſe, & venenoſum, & ſua venenoſitate occidere poſſe, quod etiam ex
33 eorum auctoritate conſtat, qui negant illud deleterium eſſe: ſiquidem fatentur, quod ejus fumus maxime noxius ſit, & paralyſim, & alios morbos excitet: quin & auri impoſitum, dolorem vehementem, Spaſmum, Epilepſiam, & Apoplexiam concitat, ut idem Avic. teſtatur, & Betr. *lib.* 2. *ſua Med. tract.* 3. *c.* 2. Sæviſſima porrò accidentia, quæ etiam de foris inunctum ad morbum Gallicum affert, ipſi enarrent, qui ſunt experti: unde jure minùs acceptus ejus uſus eſt Fernelio, *de Abd. rer. cauſ. lib.* 2. *c.* 14. Quinimo ſcio nonnullos, cum linimentis ex Mercurio confectis uſi eſſent, ex improviſo penè è medio ſublatos.

Verum quidem eſt interdum per eos aſſumptum fuiſſe, ac infortunio quodam, ſuo pondere ſibi viam per inteſtina paraſſe, unde ex corpore egreſſum nihil damni interim attuliſſe: at ut plurimum retinetur, & omni procul dubio ea omnia accidentia parit, quæ Auctores ex ejus aſſumptione fieri dicunt: quod nobis ſatis ad hoc ſit, ut illud pro veneno acceptemus. Nam ſi cum Avicenna perſtas in ea opinione, quód deleterium non ſit, ego nil moror. Scio ex eo à Chymicis pillulas parari ad morbum Gallicum, quibus maximo cum progreſſu utuntur, quarum pillularum, quod ſciam, primus inventor fuit diligentiſſimus Jo. Bapt. Melſius, Scipionis Card. Burgeſii Chymicus. Scio etiam, Medicos aliquos eo uti in pueris adenecandos vermes, & præ cæteris Mercurialem. Sed hæc non ob id ejus venenoſitatem tollunt: nam & alia venena arte præparata, & rectificata innoxia redduntur; ut notiſſimum cuique eſt.

Cæterum illud notare debent Judices, cùm delinquentes examinant, quod diximus de Hydrargyro, auri impoſito, quippe cum & in eo caſu poſſit homo vitam amittere ex pravis ſymptomatibus ab eo excitatis.

Porrò Nicol. ubi alias *cap.* 4. *Problem.* 9. quærit.
An *plantæ ex ſua natura non venenoſæ, arte, vel* 34
caſu venenoſæ fieri poſſint, affirmativæ adhæret opinioni, cui experientia ſuffragatur. Admittunt etiam Guainerius *in tract. de venen. c.* 4. ex Simeone Januenſi, & Arnald. Villanovano, & Cardinal. Ponzett. *lib.* 1. *de venen. c.* 1. qui vinum ex vite produci poſſe venenoſum, tradit; imo, & modum annuit, quem ſilentio tegere ſatius eſt; ſic etiam de reliquis evenire poſſe credit. Quibus ſic ſe habentibus, ſi eo impietatis hominis ingenium perveniat, ut tollere hominem è medio venefico ſtudeat, & & hac arte utatur, ſi ad Juſtitiæ manus perveniat, & ratione ſupradicta hominem venenaſſe confiteatur, ſciant ex his, quæ diximus, Judices, poſſe dari tale venenum, præ cæteris tamen deteſtabile. Ad rem autem, Guainer. non ſolum venenoſos reddi poſse in ipſa planta fructus aliquos tradit, ſed vidiſse narrat quoddam medicinæ compendium, docens uvas, & alios fructus reddere ſolutivos, quod quidem pro delicatis ac nobilibus viris mirum in modum eſset expetendus: facilis autem eſt modus, quem apud alios require, præcipuè autem, ſi libet, vide etiam de his Langium *lib.* 2. *epi.* 14. *& tractatum pulcherrimum* Ant. Mizaldi, *comparandorum fructuum alvum ſolventium*, &c.

Poſtremo quærunt Medici, an *quæ venenoſis qui-* 35
buſdam cibis animalia nutriuntur, ut ſturni, & co-
turnices, quæ Cicutam comedunt, comeſta homi- 36
ni ſint venena? & ulterius: an *animalia venenatis ſagittis confoſſa*, innoxie comedi ac tuto poſſint. Faciunt autem hæc maxime pro *Juriſconſultis*: nam & caſus dari poteſt, in quo quis data opera cibos ex hujuſmodi animalium carnibus paratos alicui apponeret, ut illum venenaret, in quo caſu quis dubitaret, morte ſecuta, ſi modo ex his ſequi poſset, tam eſse puniendum hunc, qui tali ratione hominem venenaret, quam qui quavis alia illum è medio tolleret: Itaque ſentent. Medicorum in his duob. artic. inſpiciamus.

Galenus *in lib. de Theriaca ad Piſon. c.* 10. *claſſ.* 5. 37
quamquam non ex propria ſententia loquitur, de hac poſteriori parte dicebat, quod tales animalium carnes innoxie comeduntur: & Guainer. *c.* 1. *in tract. de venen. reſp. ad* 3. *dubium*, non ſolùm innoxie comedi hujuſmodi carnes animalium, quæ ſagittis toxico illitis interempta fuerant, narrat, ſed carnem etiam circa vulnus ſapidiorem eſse tradit, quam cæterarum partium carnes. Plin. tamen *Hiſtor. natural lib.* 25. *c.* 5. circumcidi vulnus ait, & carnes animalis hoc pacto occiſi teneriores reddi, quod veriſimilius eſt, & hoc ipſum ante Plinium tradidit Ariſt. *libell. de Admir. audit. p.* 84. (Idem refert Celſus l. 5. c. 27.)

Contrarium placet aliis, de qua re plura vide 38
apud Lang. *Epiſt. lib.* 1. *Epiſt.* 69 Ego vix adducor, ut credam, nihil nocumenti afferre poſse animalium eo modo enecatorum carnes: pro impoſſibili ergo non duco, quod carnes hujuſmodi recenter mactatæ, ac ſimul in copia comeſtæ, pro veneno eſse poſſint? quare ſi quis data opera homini eas offerret, & ille interiret, aliis præſumptionibus con-

concurrentib. mortis reus poculdubio eſſet, & tanquam homicida puniendus, etiamſi quis ex alia cauſa illum interiiſſe diceret, niſi ea, & multo vehementior, & magis manifeſta eſſet, quod probare meo judicio teneretur.

39 Circa primam autem partem hujuſmodi dubitationis idem Langius, *ubi ſupr.* & alii voluerunt, animalia venenoſis cibis nutrita comeſta non nocere, & habent hi pro ſua opinione experientiam, quotidie enim gallinarum carnes in cibis ſumimus, quæ tamen ſerpentes, & bufones comedunt, ſturnos etiam, & coturnices, cicutam & napellum comedentes, qui à nobis abſque ulla ſanitatis nota
40 in cibis frequentantur. Contrarius tamen huic ſententiæ præter cæteros videtur Hipp. in ea ſententia *6. Epid. ſect. 5. text. 34 Mulier, Capra, Elaterium, aut Cucumerem agreſtem comedens, pueris purgatio*. Contrariatur & hiſtor. à Galen. enarrata; ex quo repetit Valleſ. *in prædict. Hipp. ſententiam*. In Doride enim, Bœotia, & Theſſalia, atque Athenis multos convulſione correptos eſſe tradit, eſu coturnicum, quæ veneno veſcebantur. Contrariatur etiam huic ſententiæ, id quod idem Valleſ. *ubi ſupra* firmat, nimirum capram lac generare venenoſum, ſi venenoſa comedat, tandemque contrariatur Matthiol. *in præf. ad 6. lib. Dioſc. de mat. Med.* Paræus, *lib. 2. c. 12.* Bruyerin. *de re cib. lib. 1. c. 21.* qui etiam de apris in Pamphylia natis & educatis mentionem habet, qui venenoſi ſunt in cibis, quod venenoſis herbis nutriantur. Narrat item Amatus *cent. 2. curat. 45.* Luſitanos in Ægypto & in Judæa dyſenteria ſæpius tentari, imo & ipſos incolas, ex eo, quia homines illic carnibus veſcuntur animalium, quibus caſſia fiſtularis purgatoria pro paſtu & cibo erat. Neque deſunt illis ſuæ rationes, & experimenta, de quibus vide luculenter utroſq; priores, ſi placet. Neutri autem fortaſſe veritati repu-
41 gnant, ſi ſano modo eorum opiniones accipias, quam manifeſtavit Nicol. *loco ſæpius citato, c. 4. probl. 4.* nam primo hujuſmodi animalia venenoſa comedentia non debent ex cibis illis venenoſis læſionem ullam percipere, nam ſiquidem tales cibi ipſis quoque animalibus ſunt venenoſi, eorum quoque carnes erunt venenoſæ, & idcirco miror opinionem *Guainerii*, qui gallinam venenoſam reddi tradit, ſi venenoſo frumento nutriatur, cum tamen ipſa ex eo venenoſo frumento non moriatur, quod an ſucceſſu poſſibile ſit, ipſe videat, illud patet habere veritatem, quod ſupra repetii, Gallinas venenoſa animalia, & cibos alios venenoſos comedentes, innoxie à nobis in cibis ſumi.

42 *Secundo*, etiamſi venenoſis victitent hujuſmodi animalia, quæ illis venenoſa non ſint, non debent tamen, antequam cibos illos concoxerint, comedi. Si ergo hæ duæ conditiones concurrant, quod hæc animalia à venenoſis cibis non lædantur, & quod offerantur ab eorum concoctione, poterunt abſque noxa comedi, alias vero non ita. Ex quibus *Juriſconſulti* colligant, quidnam poſſibile eventu ſit in delinquentibus, nam ego modum non doceo, quomodo nimirum poſſit alicui offerri animal non venenoſum, quod illi pro veneno ſit, ita ut ex eo intereat. (vide Camp. Elyſ. *Reies* q. 36. pag. 491.

SUMMARIUM.

1 *Venenum proprie dictum non generatur in noſtro corpore, ſed res veneno ſimilis. Contrarium num. ſeq.*
3 *Venena externa à Natura intenta videntur.*
4 *In noſtro corpore generantur venena proprie dicta.*
5 *Ex humoribus corruptis in noſtro corpore etiam Hydrophobia gigni poteſt.*
6 *Venenum in nobis genitum, non ſolum acquirit veneni naturam, ſed ſit contagioſum.*
7 *Poſſibile eſt in nobis generari etiam animalia venenoſa.*
8 *Homo poteſt totus venenoſus reddi, ita ut aliis pro veneno ſit.*
9 *Venenum in nobis generari poteſt etiam abſque inſigni putredine.*
10 *Venenoſitas ſimpliciter non dependet à corruptione.*
11 *Venenoſitas non introducitur abſque prævia putredine.*

QUÆSTIO V.

An Venenum ſic proprie dictum poſſit in humano corpore generari.

QUæſtio hæc maxime *Juriſconſultis* in conſideratione habenda, ex hoc enim capite, quod nimirum venenum in corpore humano generari poſſit, ſæpius ii qui ex *veneno propinato* pereunt, ex *ingenito* periiſſe dicuntur, ita ut ſontes à tam ſævo delicto patrato, non ſine Juſtitiæ detrimento, abſolvantur. Diſcutiendum ergo à nobis eſt, an poſſibile ſit venenum ex ſe generari in noſtro corpore, quod exteriorum venenorum effectus gignat, quodque in cauſa eſſe poſſit, ut ex propinato veneno obeuntes, ab iis, qui ex ingenito intereunt, diſtingui non poſſint, quo diſcurſu abſoluto; aptiori dehinc loco ſigna diſtinctiva afferam inter unum, & aliud venenum.

In hoc autem puncto diſſentiunt Medici inter ſe, 1
credentibus aliis, *venenum proprie dictum non generari, ſed rem veneno ſimilem*, & idcirco improprie talia dici venena volunt, aliis vero affirmantibus non modo veneno ſimiles humores aliquando effi- 2
ci, ſed etiam ipſos totos venenum eſſe. Prioris ſententiæ plures eſſe videntur, cum de ea re loquentes, non abſolute venenum generari dicant in noſtro corpore, ſed ita corrumpi humores, ut veneno ſimiles efficiantur, ac venenoſam naturam æmulentur, ſic loquitur Gal. *5. de loc. aff. cap. 7.* Quia vero, inquit, Medici inveſtigare ſolent, an aſſumpti veneni propria extent ſigna, eo quod ſæpenumero videant citra lethalis veneni potionem, humores ſimiliter ut epoto veneno corrumpi, non mirum eſt, ſi ſic aliquando mutentur humores. Non aliter quoque loqui videtur Averr. *3. Collig. cap. 29.* cujus verba ea ſunt: *Et ego dico, quod non eſt impoſſibile, ut generetur in malis corporibus & eorum ſubſtantia unus humor ſimilis veneno:* cui ſententiæ conſentiunt alii. Nicol. Flor. *ſumm. 4. ſerm. 4. cap. 4. probl. 3.* Abſolute autem id, quod in noſtro corpore generatur, non eſſe venenum, neque poſſe generari venenum proprie ſic dictum, tuentur præcipue Mercurial. *lib. 1. de venen. c. 14.* Grevin. *ibid. lib. 1. cap. 1.* Rudius *de morb. occult. & venenoſ. lib. 2. cap. 1.* Cæſalp. *lib. 3. Art. Med. cap. 47.* Hi, inquam, licet concedant humores ita corrumpi, ut veneno ſimiles efficiantur, improprie tamen vocari venena tradunt, ſed cur hæc, ut magis illa, quam hæc, proprie vocanda venena ſint, non docent, nunquid fortaſſe, quia hæc non ex Naturæ præſcripto fiant? 3
Nam cætera venena ab extra videntur à Natura eſſe intenta, & cauſam adducit Plin. *lib. 2. c. 63.* licet fortaſſe non veram, hæc autem ex accidenti procul dubio talia fiunt, ac cur venenum vocant canis rabidi, aliorumque rabidorum animalium venenum? nam & hoc ex accidenti fit, & cur in cæteris animalibus venenum exitioſiſſimum generari poteſt, in homine nequaquam? Annon illud potiſſimum, quod in ore omnium eſt, *corruptio optimi peſſima?*

Verior ſententia, ac pleriſque accepta eſt, in cor- 4
pore noſtro generari poſſe tales humores, qui venena proprie ſint, & venenoſam prorſus naturam adepti, quod primo probatur experientia, nam vel 5
ipſis Judicibus contrariæ ſententiæ fautoribus, Homo etiam abſque contagio per morſum communicato ex ſe nullaque extrinſeca præcedente cauſa, rabiem, & hydrophobiam incurrit. Cœl. Aurel. *lib. 3. Acutor. c. 9.* Gariopon. *lib. 3. c. 7.* Paræus *lib. 10. c. 13.* Sal. *de aff. partic. c. 19.* imo & ipſe Galen. *comm. 2. in primum Prorrhet. text 17.* Venenum, inquit, generari poteſt in noſtro corpore, qualis eſt humor canum rabientium; at hunc quis negabit eſſe venenum, ac venenum quidem exitialiſſimum, & proprie ſic dictum.

Secundo, idipſum ab effectibus comprobari po-

poteſt, nam ſi quod cordi inimicum eſt, & humanæ naturæ corruptivum, ſi quod vinci, aſſimilarique non poteſt, vincere autem, ac corrumpere corpus aptum eſt, ſi quod nocere vehementer ſolet, ſi quod alimento oppoſitum eſt, ſi quod occulta agendi ratione vehementer nocet, venenum proprie dici debet, jam talem humorem in corpore generari interdum manifeſtum eſt, cui hæc omnia attributa veneni conveniant. Cum enim humor ad ſummam putredinem perveniens extraneam omnino naturam induet, tunc cordi quidem inimicus fiet, & humanæ naturæ corruptivus, & occultam acquiret proprietatem, qua vitæ inſidiabitur. Vides enim in venenoſis morbis illico, & à primo morbi inſultu, ſyncopen cordis, tremorem, virulentorum vomitum, nauſeam perpetuam, irrationabilem maciem, & alia hujuſmodi accidentia pullulare, quæ contrarietatem inſignem peccantis humoris denuntiant. Vides dicto citius proſtratam Naturam, ac devictam, ex eo quod venenoſus humor occulta ſua agendi ratione ſpiritus depopulatur, ac diſſipat. Vides corpus non nutriri, & à primis diebus in horas, ne in momenta dicam, emaciari, faciemque qualem in his morbis Hipp. deſcribit, evadere, non niſi quia ſanguis jam nutritioni aptus non eſt, ob id quod à venenoſa qualitate peccantis humoris inficiatur, ita ut neque immutari, neque vinci poſſit, ad hoc ut in corporis alimentum faceſſat. Vides denique brevi hominem è vita tolli, & veſtigia quamplurima venenoſitatis in extincto cadavere apparere. Cur ergo talis humor Veneni nomen non meretur, cum affectus omnes, quos venenum producit, aptus & ipſe ſit producere, & forte etiam evidentiores, & majores? Nam non modo humores, qui in noſtro corpore corrupti veneni naturam acquirunt, hoc
6 habent, ut hominem interimant, ſed etiam ut
contagioſi ſint. Sal. *de febr. peſtil. cap.* 4. quod de extrinſecis venenis non accidit, ut docet Fern. *lib.* 2. *de abdit. Rer. cauſ. c.* 11. conſentiunt autem, & acceptant hanc opinionem Ardoin. *lib.* 1. *de Ven. cap.* 4. Cardan. *de Ven. lib.* 1. *cap.* 6. Valleſ. *in* 3. *Epidem. ſect.* 3. *Ægr.* 4. *text.* 16. Valleriol. *loc commun. lib.* 3. *cap.* 18. Saxonia *de Phœnigmis lib.* 2. *cap.* 20. Codronch. *in metb. teſtific. c* 6. & alii multi. Quinimo non modo poſſibile eſt verum venenum in noſtro corpore generari, quod naturalium venenorum vires, & effectus omnino imitetur, ſed fieri etiam poteſt, ut generetur animal venenoſum obtinens veneni na-
7 turam. Verba ſunt Ardoini, *ubi ſupra*, ex auctoritate Meſuæ: quod omnem admirationem exuperat,
8 ſi modo veritatem habet, illud eſt quod tradidit
Nicol. Flor. *ubi ſupra*, *cap.* 4. *problem.* 1. nimirum hominem poſſe totum venenoſum reddi, ita ut aliis hominibus venenum ſit, quod in peſtilenti morbo experimur. Neque ſolum ubi humores ad ſummam, & conſummatam putredinem deveniunt, poſſunt interdum venenoſam inducere naturam, ſed id etiam abſque inſigni putredine evenire interdum
9 poſſe, docet Herc. Saxonia *ubi proxime*, quod quidem à veritate alienum non eſt, neque enim ſimpliciter venenoſitas à corruptione dependet, vel à
10 putredine, & licet negari non poſſit, venenoſita-
11 tem non introduci abſque prævia putredine, tamen
manifeſtum eſt in peſtilenti febre, interdum etiam putredinem minimam eſſe, nec de ſe magnam ſignificationem ob id præbere: nam ſi inſignis eſſet, procul omni dubio manifeſtius ſe proderet: in his tamen febribus humores venenoſos præſentes eſſe, neminem inficiari credo. Sed omittamus jam de his diſceptare, quæ potiori Medicorum parti ſunt acceptiſſima: quamobrem & eam ipſam opinionem habuerunt Legumperit. Boſſ. *in pract. crimin. tit. de del. num.* 5. Caball. *de omni genere homicid. n.* 621.

SUMMARIUM.

1 *Verum venenum in noſtro corpore generatur.*
2 *Maxime operoſum eſt diſtinguere inter mortuum ex veneno interno, & mortuum ex externo.*
3 *Nullo modo poteſt cognoſci, ſecundum aliquos, mortuus ab interno, & mortuus ab externo veneno. Contrarium num. ſeq.*
5 *Veneni aſſumpti certum ſignum, ex Cardan.*
6 *Quædam cauſari non poſſunt à veneno ingenito.*
7 *Multa conditiones diſtinguere poſſunt unum venenum ab alio.*
8 *Facile eſt perito Medico diſtinguere venenum ingenitum ab adminiſtrato.*
9 *Venena omnia habent peculiaria ſigna. Contrarium n. ſeq. declarant ibid.*
11 *Omnia accidentia veneni ab utroque generari poſſunt, declara ut n.* 14.
12 *Morbi, qui ab interno veneno ut plurimum originantur.*
13 *Ab ingenito veneno, cur tam varia ſymptomata.*
15 *Accidentia veneni, aliqua magis familiaria uni, quam alteri veneno.*
16 *Conditiones aliqua habent locum magis in uno, quam in alio veneno.*
17 *Ex ſolis ſignis ulla certitudo habetur aſſumpti veneni.*
18 *Ex ſignis cum nonnullis conditionibus junctis, certitudo habetur veneni aſſumpti.*
19 *Venena in noſtro corpore generata, calida, & ſicca ſunt.*
20 *Peſtis febri ut plurimum eſt conjuncta.*
21 *Cognoſci poteſt aliquem fuiſſe veneno extinctum, abſque eo quod cognoſcatur veneni ſpecies.*
22 *Veneni interni certa cognitio haberi poteſt.*

QUÆSTIO VI.

An dentur certa ſigna aſſumpti veneni.

Ex ſuperioribus maniſeſtiſſime apparuit, poſſe in humano corpore non modo rem veneno ſimilem generari, ſed quæ tota venenum ſit: unde 1
ſequitur, quod tam ex veneno intus genito, quam ex veneno de foris adminiſtrato, eadem omnino ſymptomata apparere poſſint, ex quo inexpugnabilis, ac maximæ difficultatis plena dubitatio inſurgit, an ſcilicet diſcerni poſſit per aliqua ſigna certa & infallibilia, inter eum, qui à veneno ingenito, & eum, qui ab adminiſtrato ſublatus eſt. Communiter autem DD. tam Legumperiti, quam Medici conveniunt, in hoc, quod ſit maxime operoſum, ac difficultate plenum, ita Boſius à Codronchio allatus, *in pract. crim. tit. de delet n.* 5. Caball *de omni gen. hom. n.* 621. Guazzin. *in tr. ad def. reor. def.* 4. *c.* 5. *n.* 5. *lib.* 1. & ex recentioribus Medicis Cæſalp. *pract. lib.* 3. *c.* 7. & *lib. eod. c.* 47. Codron. *in metb. teſtif. c* 6. Syl- 2
vatic. *de his qui morb. ſimul. c. pen.* Vin. Alſarius à cruce *de Quæſt. per Epiſt. Cent.* 3. *c.* 17. quem vide, habet enim multa ad hæc pertinentia, ſcitu neceſſariiſſima, & ab ipſo doctiſſime pertractata.

Firmant hæc nonnullæ experientiæ, inter quæ ſufficiat ea, quam apud Tacitum habemus, cuius primum me admonuit eruditiſſimus vir, ac Medicus inſignis, Fortunius Nattius. Tacitus enim *lib.* 3. *Annal. in princ.* de venefica illa Martina verba faciens hæc habet, *Nam vulgatum erat miſſam, ut dixi, à Gn. Senito famoſam veneficiis Martinam, ſubita morte Brundiſii extinctam venenumque nodo crinium ejus occultatum, nec ulla in corpore ſigna ſumpti exitii reperta*. Quod & de aliis eveniſſe aliæ hiſtoriæ memorant, quas modo recenſere minime opportunum.

Obſtant tamen Gal. verba *in lib. de ſucc. bon. & vitio, cap.* 1 *oper. claſſ.* 2. quibus reprehendere videtur cujuſdam ſectæ Medicos, qui putabant, non poſſe fa- 3
cile cognoſci, imo nullo modo, eos qui ex lethalis medicamenti aſſumptione ab iis, qui ex morboſo corporis affectu periclitantur. Ex cujus ver- 4
bis elicere poſſumus, ſi Galeno credimus, quod ſi peritus Medicus exiſtat, qualis ipſe erat Galenus, hoc non modo cognitu difficile non ſit, ſed omnino facile.

Cardanus præterea *lib.* 2. *de venen. cap.* 2. non tantum ſigna quædam probabilia aſſumpti veneni, ſed evidentia etiam, ac certa affert, ut ex ſubſequentibus

verbis

verbis ipſius patet: *Et ſudor frigidus cum ardore, ſemper eſt certum ſignum aſſumpti veneni, præſertim ſi adſit dolor maximus in inteſtinis, vel nullus*. Addit his: *Tertium ſignum omnibus potentius, cum conjunguntur accidentia non conjungibilia, ut eſt dyſenteria cum ſpirandi difficultate, vomitus cum livore unguium, tumor linguæ cum urinæ urigine*. Horum ipſorum ſignorum tanquam evidentiſſimorum mentionem etiam fecerat *in cap. ſuperiori*: & præter hæc quam plurima quoque adducit, ex quibus certitu-
5 dinem cognitionis aſſumpti veneni promittit, ut *in ſequent. cap.* Deo dante videbimus.

6 Accedit his, quod multa ſunt, quæ à veneno intus genito minime poſſe originem habere videntur, ut ſymptomata, exempli gratia, quæ aſſumpto opio proveniunt: ſtupor nimirum mentis, ac ſenſuum omnium, univerſali corporis pruritui, & colori citrino junctus; cum perceptione odoris ipſius opii, ex potionati corpore expirantis: hæc, inquam, ſimul juncta non videntur à veneno intus genito cauſari poſſe: ſic & ea, quæ proveniunt ex aſſumptione Leporis Marini, ut ſuffocatio, aſthma, tuſſis, ſanguinis ſputum, abominatio in cibis cujuslibet generis piſcis, & terror in ſola ejus viſione, teter corporis odor, veluti putrefacti piſcis, & alia, quæ ad hujus veneni potionem ſubſequuntur, non videntur abſque dubio venenum intus in corpore genitum ſimul conſequi poſſe. Hæc ergo ſi aliquando eveniant, & aliis conditionibus jungantur, ut quod ſubito pullulent, & non ſenſim, nonne certiſſima, & infallibilia ſigna aſſumpti veneni eſſe poſſent. Quomodo enim non poſſent, ſi ad venenum intus genitum non conſequi concedatur?

7 Denique, ſi quæ alia ad certam hujus cognitionem deſiderentur, non deſunt multæ conditiones, per quas unum caſum ab alio liceat diſtinguere, ut conditio, de qua ſupra, celeritatis nimirum adventus accidentium, & mortis; anteactæ vitæ modus: & natura, & complicatio accidentium, & aliæ quamplurimæ; de quibus ſuo loco dicemus.

8 Quamobrem ex his deduci facile poſſe cuilibet videtur quod diligenti ac perito Medico liceat abſque difficultate aliqua cognoſcere venenum propinatum à veneno ex ſe genito in noſtro corpore.

Ad hujus rei veritatem perveſtigandam, nobis nonnulla primo adnotanda ſunt, dehinc per quaſdam concluſiones, quid circa punctum principale
9 ſentiendum ſit, definiemus. Ac *primo*, ut notiſſimum Medicis eſt ſciendum, omnia pene venena habere quædam particularia ſigna, quæ præterquam quod eorum inimicitiam cum humano genere demonſtrant; indicant etiam individualem, ac particularem eorum naturam, quæ unum venenum ab alio diſcriminant, hæc per ſe nota ſunt, & habemus *Auctores*, qui ex profeſſo de venenis agunt, ponentes hæc particularia venenorum ſigna, præter communia, ac generalia in omnibus venenis, ut venena ſunt. Inter omnes autem longioribus id agit ex vetuſtioribus Dioſcorid. *lib 6. de med. mat. per totum*, & *ibi* Matthiol. *in comment.* ex recentioribus Ardoin. *octo libris huic materiæ dicatis*. Cardan. & alii. Hanc concluſionem proponit, & acceptat Paræus *in lib.* 20. *c.* 8. & licet *Dioſcorid.* dicat, difficile eſſe uni veneno proprium invenire ſignum,
10 non intelligit de veneno in ſpecie, ſed in particulari: vel intelligit, quod ex uno tantum ſigno non poſſit haberi certa cognitio qualitatis veneni, ſed bene ex pluribus ſimul junctis.

11 Sciendum *ſecundo*, quod tam ab ingenito, quam ab extra adminiſtrato veneno, omnia accidentia, quæcunque aut ſcriptores commemorant, aut nobis imaginari licet, etiam inconſueta, & ab hominum memoria nunquam talia viſa, poſſibile eſt originem habere, non enim exiſtimet quis, quod è veneno ingenito ſola ea ſymptomata pullulent, quæ communia venenis ſunt, ut *vomitus*, *nauſea*, *ſyncope*, *cordis tremor*, *ſenſuum defectio*, & *hujuſmodi*, ſed ea quoque, quæ ſupra peculiaria cujuſlibet veneni eſſe dixi, & aliis minime familiaria, ut eſſet (ne ab allatis exemplis *Opii*, & *Leporis* *marini* diſcedamus) gravis odor, Opium ipſum, aut fœtor putridus, ipſum marinum leporem referens, ictericia, aſthma, ſanguinis ſputum, univerſalis corporis pruritus, & his ſimilia. Imo ſi quæ alia ſunt, quæ admirabilem venenorum naturam oſtendant, ut horror à ſolo viſu cujuſcunque piſcis, & ab aquæ viſione timor, ille in lepore marino, hic in veneno canis rabidi, amentia cum indeſinenti riſu, ut in *Apio* riſus, Ecpieſmos, ſeu oculorum egreſſio, & totius corporis denigratio, & apoſtematio quædam, ut in *napello*, & aliis etiam venenis: ſtranguria, & mictus ſanguinis, ut in *Cantharidibus*, & mille alia admirationem cientia, hæc (inquam) omnia à veneno quoque intus genito ad amuſſim, ut ab externo dependere poſsunt. Jam vero alias idipſum de *Hydrophobia* demonſtravi, de aquæ nimirum timore ex rabie adveniente, cum hæc non modo ab externo veneno, à morſu ſcilicet rabidi canis, vel alterius animalis, ſed etiam ab interno provenire poſſit, quod Galeni, aliorumque doctorum hominum auctoritate confirmavi.
Non ergo hi ſolummodo morbi, qui à Fernelio 2. 12
de Abd. rer. cauſ. cap. 11. enumerantur ex veneno intus genito progigni poſſunt, nimirum uteri ſtrangulatus, Epilepſia, ſyncope, cordis palpitatio, & ſphacelus, ſed etiam quicunque humanum corpus obſidere conſueverunt, etiam qui ex ſua natura benigni eſſe ſolent, ex venenoſa materia originem habere poſsunt, & præter hos, etiam non conſuetos,
& admirabiles, ex eadem materia pullulare, non eſt 13
impoſſibile. *Fernelius* tamen de morbis, qui frequentius ex ingenito veneno enaſcuntur, verba facit, non negaturus fortaſse id quod nos firmamus. Cur autem ab intus genito veneno tam multa, ac inter ſe diſſidentia ſymptomata evenire poſſint, nulla ratio aſſignari poteſt: niſi caloris præternaturalis vis, qui regulariter non agit, cum neque materiæ præternaturales, in quas agit, ullam regulam receſſus à naturali ſtatu ſervent: ex quibus, & ex aliis concurrentibus conditionibus, humores, qui in corpore ad veneni naturam acceſserunt, modo alterius veneni naturam æmulantur, ſymptomata quam ſimillima huic aut illi veneno excitantia.

Tertio adnotandum, quod quamvis præmiſsa ve- 14
ra ſint, tamen non niſi ſano modo intelligenda: nam verum quidem eſt, omnia ac ſingula accidentia externi veneni poſse ab interno excitari, ſi diſjunctim hoc accipias, ita ut ſi *opium* lethargum excitat, & ſi illud pruritum univerſi corporis cauſat, poſſit etiam aliquod internum venenum pruritum univerſi corporis cauſare: non tamen neceſse eſt, quod ſimul & ſemel hæc accidentia in interno veneno appareant, quemadmodum in externo, & ſi etiam ſimul & ſemel, non tamen eo modo, & ordine, neque enim neceſse eſt, omnes ac ſingulas conditiones in veneno externo, concurrere quoque in interno.

Præmittendum etiam *quarto*, quod accidentium ex veneno evenientium, alia quidem utrique ve- 15
neno, ingenito nimirum, & propinato communia ac familiaria ſunt, alia neque adeo communia, neque adeo familiaria, ſed magis uni, quam alteri conſueta, alia denique, quæ ſemper ab ingenito, nunquam autem vel raro ab externo eveniunt, & è contra, ſemper aut ut plurimum ab externo, nunquam, aut admodum de raro ab interno. Quænam autem hæc accidentia ſint, uni, aut alteri, aut utrique familiaria, in ſequentibus videbimus.

Sunt præter hæc, ut ſupra annuimus, *nonnullæ* 16
conditiones, quæ uni, aut alteri ſolummodo veneno, non utrique indifferenter copulari poſse videntur, ut conjunctio nonnullorum accidentium in externo, quæ minime fieri poteſt in interno, ut ſuprà ex *Cardano* diximus. Conſideratio eorum, quæ ante ſymptomatum adventum præceſserunt, temporis mediatio inter cibum aſsumptum, & acceſſionem ſymptomatum, & morem, hæc (inquam) omnia & alia, de quibus in ſequentibus, non uno eodemque modo in utroque caſu eveniunt. His ſic 17
ſtan-

ſtantibus generaliter loquendo prima concluſio eſt: *Nullam certitudinem haberi poſſe ex ſolis ſignis, an quis ex propinato veneno, vel ex ingenito interierit.* Manifeſtiſſima eſt hæc concluſio, ex his, quæ in ſecundo notabili allata ſunt, & probatur per auctoritatem pene omnium Juriſconſultorum, & Medicorum, ut ſupra diximus *num.* 3. quibus addi poteſt concludentiſſima ratio, quæ talis eſt: Si quæ certitudo haberi poſset propinati veneni, maxime haberi poſset ex nonnullis ſymptomatibus mirandis, ac raris, quæ peculiaria videntur eſse alicujus externi veneni, ut ex aquæ timore in veneno canis rabidi in exulceratione pulmonis, in lepore marino; At ex his haberi non poteſt, quia etiam ab interno veneno evenire poſsunt. Ergo multo minus ex aliis, quæ utrique magis communia exiſtere videmus. (vid. *Horat. Augenius* epiſt. 2. t. 2. *Alſaravius à Cruce* cent. 3. *Androinus Piſaurenſis* l. 1. ven. c. 4. *Ang. Victorius* conſult. 2. & 32.

18 *Secunda concluſio*: Si ad particulares caſus deſcendamus, & præter ſigna, etiam nonnullis conditionibus, & conjecturis utamur, certa cognitio propinati veneni haberi poteſt. Hæc concluſio evidenter probatur per tertium & quartum notabile: Nam pone mihi, quod quis intereat cum omnibus ſymptomatibus, quæ ab aſsumpto opio adveniunt, pone omnes conditiones in hoc præceſſiſse, quæ magis certos nos faciunt de veneno propinato, jam procul omni dubio aſserere poſsumus, hunc ex opio interiiſse, quia neque ea ſymptomata ſimul, neque
19 eæ conditiones ab interno veneno pullulare poſsunt. Præcipue vero patet hoc in frigidis venenis, nam quæ in corpore noſtro generantur, omnia *calida* ſunt & *ſicca*, ut probat Saxonia, de *Phœnigm. lib.* 2. c. 10. & licet in peſte humores ſint venenoſi, & ali-
20 quando, ut vult Sal. *de febr. peſt. cap* 5. peſtis ſine febre exiſtat, tamen hoc de raro contingentibus eſt, nam ut plurimum peſtis febri eſt conjuncta, ob naturam humorum venenoſorum qui calidi ſunt & ſicci, & ſanguinem, & cor ſuo calore inficientes. Si ergo accidentia frigidi veneni appareant, & aliæ conditiones ad id ipſum indicandum colliment, certiſſime firmari poterit, venenum fuiſse propinatum, non ingenitum. Confirmantur hæc per aliam concluſionem, quæ eſt Cardani *lib.* 2. *de Venen. cap.* 1. quæ talis eſt, cognoſci poteſt aliquem veneno externo fuiſse extinctum, abſque eo quod ſciri poſſit quale fuerit venenum, ratio eſt, quia concurrere poſsunt tales conditiones, & præſumptiones, ut de veneno quidem propinato certi ſimus, non autem de ejus natura, quia poſsunt eadem accidentia interdum pluribus venenis eſse communia.

21 *Tertia concluſio*. Infallibilis, & certa cognitio haberi poteſt, hominem non fuiſse potionatum. Fundatur hæc concluſio ſuper affirmativa, hominem ſcilicet ex ingenito veneno periiſse, & probatur per quartum notabile, & cætera, quæ ſupra retulimus. Quemadmodum enim nonnulla ſunt quæ de raro, aut nunquam cum veneno externo junguntur, ſic & in interno evenit, ex quorum præſentia, aut abſentia certe cognitio de qua ſupra habetur.

SUMMARIUM.

1 *Prima diviſio ſignorum veneni aſſumpti.*
2 *Secunda diviſio ſignorum apparentium ante mortem.*
3 *Signa ex conditione ſtatus infirmi ante morbum.*
4 *Copia laudabilium humorum quid indicet in mortuo ex improviſo.*
5 *Symptomata ſine cauſa advenientia, venenum aſſumptum indicant.*
6 *Victus ſanorum modo inſtitutus quid importet in præſumptione veneni aſſumpti.*
7 *Nonnulli cibi certis quibuſdam perſonis pro veneno ſunt.*
8 *Signa apparentia, in ipſa veneni aſſumtione.*
9 *Venena omnia odore ſunt abominabili, & ſapore horribili.*
10 *Cur natura venena creaverit, ex Plinio, exploditur.*
11 *Signa concomitantia aſſumptionem veneni.*
12 *Omne venenum cum devoratur, lædit guttur, gulam juxta fauces adſtringit, &c.*
13 *Signa apparentia in ipſa veneni aſſumtione, cæteris minus fallacia.*
14 *Signa ab aſſumptione veneni.*
15 *Celeritas adventus ſymptomatum maxime in conſideratione habenda.*
16 *Cum ſanus homo de repente ab aſſumpto cibo in ſæva ſymptomata incidit, de veneno maxima eſt ſuſpicio.*
17 *Venenum intus genitum diu latere poteſt, & dehinc repente ſeſe prodere. Declara ut ibid.*
18 *Symptomata etiamſi longe ab aſſumpto cibo adveniant non excludunt veneni ſuſpicionem.*
19 *Unius ejuſdemque veneni effectus in variis hominibus evariant.*
20 *Poſſibile eſt accidentia veneni longe ab ejus aſſumptione apparere.*
21 *Symptomata veneni ſi non multa ſint, & ordinate adveniant, venenum eſt potius ingenitum: contra vero, ſi multa, & confeſtim appareant.*
22 *Symptomata conſiderantur juxta eorum naturam, & qualitatem.*
23 *Symptomatum enumeratio, quæ ab aſſumpto veneno proveniunt.*
24 *Mentis inconſtantia omnibus ferme venenis externis eſt communis.*
25 *Commaculatio carnis frequens eſt in omnibus venenis.*
26 *A cibis pravæ qualitatis non adeo atrocia ſymptomata, ut à veneno extrinſeco apparent.*
27 *Venenoſitas non ſemper in eodem gradu in omnibus rebus.*
28 *Vomitus continuus arguit venenationem.*
29 *Symptomata ab ingenito veneno minus gravia ac non adeo ſubitanea.*
30 *Signa apparentia poſt mortem in potionatis.*
31 *Alia ſigna in cadaveribus obſervata.*
32 *Venenorum putrefacientium duo propria ſigna.*
33 *Cadavera veneno extinctorum neque à feris, neque ab avibus deguſtantur.*
34 *Signa in cadaveribus obſervata minus tuta.*
35 *Signa ex diſsectione cadaverum deſumpta, an certa exiſtant. Vide n. ſeq.*
37 *Signa ex venenis frigidis in cadaveribus obſervata.*
38 *Plures ex veneno non pereunt, niſi repetatur.*
39 *Depilatio familiaris iis, eſt, qui à veneno evadunt.*
40 *A veneno relinquitur quidam morbus cum dolore vago.*
41 *Præſumptio propinati veneni poſt evaſionem.*
42 *Venena, quæ adminiſtrata non occidunt, noxam inferunt inſignem.*

QUÆSTIO VII.

De ſignis propinati veneni, & de fallacia, & validitate eorum ſignorum.

TAm multa ſunt ſigna notificantia veneni aſsumptionem, ut ſi ſimul omnia ſemper concurrerent, & nonnullis conditionibus, & conjecturis non deſtituerentur, poſsent facilem ac certam notitiam, & evidentem ejus rei nobis afferre: quia vero contrarium potius evenit, ut ſcilicet neque omnia ſimul jungantur, neque conditionibus, & conjecturis prædictis aſsociata exiſtant, inde fit, ut minus facilis & certa ea cognitio evadat, omnino in pluribus, & ſecundum plurimum conjecturalis; licet, ut ſuperius diximus, certa poſſit haberi in particularibus. Operæ pretium ergo eſt ea ſigna patefacere, 1
quæ ob eorum multitudinem multiplici diſtinctione dividenda ſunt. Ac primo dividuntur *bifariam*; nam 2
quædam conſiderantur ante mortem, aut ſanationem infirmi, quædam poſt mortem, aut ſanationem. Rurſus priora trifariam diſtinguuntur; quædam enim

enim habentur ante veneni aſſumptionem, vel ante ægrotationem quædam in ipſo actu aſſumptionis, vel in primo ægrotationis momento, ac principio, quædam poſt ipſam aſſumptionem, vel in ipſo ægrotationis proceſſu. Incipiendum vero ab iis, quæ conſideranda ſunt ante ipſam aſſumptionem, vel ægrotationem, quæ habentur ex conditione ſtatus, & habitudinis ægrotantis, vel qui veneno potionatus præſumitur, nam & hæc, judi-
3 cia faciunt veritatis & conſiderata ſunt à Galeno *6. de loc. aff. cap.* 5. Sunt vero abundantia humorum laudabilium in corpore ægrotantis, victus ſano-
4 rum modo inſtitutus, & magis ſpecialiter qualitates ciborum, quibus uſus eſt immediate antequam ægrotaret. Primo namque copia humorum laudabilium id operatur, ut minus veriſimile faciat, talem hominem tam ſubito in ſævum, malignum, ac præcipitem morbum incidere potuiſſe, qualem excitare ſolet veneni potio, nulla exiſtente morbifica cauſa in corpore conſiderata præcipue morbi affligentis magnitudine, ac ſævitie ſymptomatum ab eo emanantium. Et hoc fortaſſe il-
5 lud eſt, quod maxime in conſideratione habendum monuit Cardanus *lib. 2. de Venen. cap.* 2. dicens: *Si ſymptomata ſine cauſa adveniant, ex veneno ſunt, ſi cum cauſa minime*: non modo enim de externa, ac procatarctica cauſa intelligendum id venit, ſed etiam de interna. Ubi ergo humorum laudabilium copia in corpore reperitur, patet ſymptomata ſine cauſa interna evenire. *Limitanda* tamen hæc ſunt, ſi conſtet peſtem vigere, quippe cum corpora, quæ magis laudabilibus humoribus abundant, poſſint de repente in terribilia, ac lethifera ſymptomata, abſque alia evidenti cauſa incurrere, non aliter quam qui præſentaneum venenum, ac deleterium aſſumpſit.

6 *Secundo*, eandem præſumptionem habet id, quod diximus, de victu ſanorum in modum inſtituto, qui evidentis cauſæ vim haberet; ubi ergo & ſine evidenti, & ſine interna, & occulta cauſa morbus tam magnus evenit, ſciendum ex veneno eſſe. Ac mihi quidem eæ duæ conditiones ſimul junctæ valde operari videntur, conſiderato præſertim victu immediate præcedente morbum: qui ſi ex cibis laudabilibus fuit, & concoctu facilibus, & illi neque ex natura, neque ex accidenti contrariis, non eſt cur in pravos humores, aut pravum victum culpam evenientium ſymptomatum coniiciamus, alias autem ſi quis immediate ante morbum, ut ſpatio trium dierum præcedentium, cibis difficilis concoctionis, aut qui facile putreſcant, aut qui apti ſint in venenoſam naturam tranſire, aut qui ſibi alias contrarii exiſterent, ſeſe ingurgitaſſet, dehinc non multo interiecto tempore in ſæva incidiſſet ſymptomata, imo & mortem obiiſſet, tota culpa in pravos illos cibos, non in venenum eſſet reiicienda. Cujus rei notiſſimum habemus exemplum apud *Platinam* Pauli II. Pontificis Maximi, qui ex copioſo melopeponum eſu in repentinam mortem incidit, neque aliter aliis ex comeſtione fructuum facile corruptibilium, aut etiam ex aliis cibis pravæ qualitatis eveniſſe comperies apud Schenckium, *Obſerv. lib.* 7. *tit. de Venen.*

Neque ea ſolummodo, quæ ex ſua natura prava ſunt, aliquando ſymptomata non diſſimilia ab
7 iis, quæ venena excitant, excitare ſolent, ſed ſunt etiam cibi nonnulli, ut annuebam, qui aliquibus perſonis adeo inimici ſunt, ut ſi vel per fraudem, vel data opera ingurgitentur in ſæviſſima & horribilia accidentia, tanquam ab aſſumpto veneno, & aliquando in mortem, hominem impingant.

Notum vel rudibus pueris eſt, multos à caſeo abhorrere, pleroſque vino abſtinere, ac denique alios ab aliis cibis, ac potibus plurimum lædi, quorum plures hiſtorias habes apud Schenkium *lib. eod. tit. de Idioſyncraſ.* Narrat. de ſeipſo Gualner. *de Venen. cap.* 4. *in reſp. ad dubium principale* (& recitatur quoque ab eodem Schenckio *ibid.*) adeo habuiſſe inimicam carnem porcinam; ut in eo produceret accidentia veneni, etiamſi in ſolis condimentis ea uteretur, quinimo cum mater quæ cupiebat filium omnibus cibis aſſueſcere, ipſo inſcio, ferculum ex porcina carne tenuiſſime trita paraſſet, & illi comedendum obtuliſſet, infra horam tremorem cordis, ac ſyncopen incurrit, & superveniente vomitu etiam purum ſanguinem rejecit, ita ut jam morti vicinus videretur. Præter hæc, addam ego ex iis quæ vidi, aliquid. Nobilem virum, cujus nunc curæ, ſi quando oportet, inſervio, non multis abhinc annis novi, qui a quamplurimis rebus maxime abhorret; præcipue vero à fructibus quibuſcunque, inter quos melopepones tanto odio proſequitur: ut ne odorem quidem eorum abſque faſtidio, & nauſea ſuſtineat: quin & ſi clam is fructus domum inferatur, illico id ille perſentit, & illum dicto citius domo detrudi jubet. Teſtatur Bruyerin. *lib. 2. de re cib. c. 6.* ſe puellam noviſſe ſero jam per ſexdecim annos, (id enim ætatis agebat) educatam, quæ ab omnibus cibis ita abhorreret, ut etiam à longe olfactum micæ panis in ſerum, quo nutriebatur, injectæ comprehenderet. *Guilelm. fabrit. lib. 1. Obſ. cent.* 42. *Obſ.* 1. narrat, ſe puerum ſexennem inviſiſſe, qui jam per tres annos hoc ſymptomate moleſtabatur, ut quotieſcunque panem videret, aut etiam nominare audiret, in terram mortuus proſterneretur, omni loquela, ac omni ſenſu orbatus.

Hæc igitur ſilentio cooperienda minimè ſunt; evenit enim interdum, ut ab amico quis ad cœnam vocatus, inſciens, vel etiam ſciens, ne invitantem perturbet, cibos etiam laudabiles, ſibi tamen inimicos, aut minime accommodos, comedat, & ex iis in prava ſymptomata incurrat ac morbum; qui ſi inſciens fuerit eorum quæ comederit, facile ſuſpicari poſſet ſe potionatum fuiſſe. Itaque hæc animadvertenda maxime ſunt, & conſideranda ſemper ciborum qualitas, quibus veſci contigit eum immediate ante, qui à veneno aſſumpto ægrotare præſumitur. Si enim conſtaret, talia præſumpſiſſe, omnis veneni ſuſpicio evaneſcet, & culpa nonniſi in tales cibos ſibi ex natura, vel ex accidenti inimicos reiicienda erit.

In *aſſumptione* porro ſigna habentur diverſa, cum 8
quædam deſumi poſſint ex odore in cibis, aut potibus percepto, quædam ſimiliter ex ſapore, quædam etiam à concomitantibus accidentibus, nam venena tam odore, quam ſapore in eorum aſſumptione ſeſe produnt, quia omnia odore ſunt tetro, & abominabili, & ſapore horribili, ut om-
nes Medici teſtantur; quod quidam fortaſse Na- 9
turæ providentia factum dicent, ut facilius homines ab illis ſeſe cuſtodiant; unde tanquam impia, 10
& non niſi homine infideli digna *Plinii* ſententia deridenda venit, qui reddens cauſam, cur Natura venena produxerit, illam attulit, ut ſi quis tædio vitæ afficeretur, facile eorum hauſtu mortem obiret, & ærumnoſæ vitæ incommoda leviuſcula mortem aufugere poſset.

Contra enim Natura, ut à venenorum uſu abſtineremus, ea ſapore, & odore horribili inſigniri voluit, quod ut plurimum quidem verum eſt, teſtante id præ cæteris Rabbi Moyſe; *de venen. tract. 1 cap.* 1. imo & hunc ipſum ſaporem, & odorem, etiam in Medicamentis venenoſis experieris, ad quem occultandum dulcia illis miſcemus, ut docet Meſ. *in Canon. univerſ. cap. 3. de rect. Med. per oppoſit. virt. hab.* Rara vero ſunt (ſed tamen nonnulla ſunt) quæ neque ingrato ſapore, neque inſigni odore manifeſtantur; & præcipue compoſita, ut erat pulvis ille, quo mortuus eſt Alexander VI. de quo Jovius *hiſt. part.* 1. *lib.* 2. Inter ſimplicia autem pauca omnino ſunt, quæ odore vacant, aut ſapore non ſint abominabili. De *Colchico* tamen *Ephemero* refert Dioſcorid. *lib.* 4. *cap.* 89. quod ſaporis ſuavitate mirum in modum imperitos illiciat, ex quo repetit Cardan. *lib. 2. de venen. cap.* 1. item de Aconito Aet. *lib.* 7. *cap.* 59. & idem Cardan. *ibidem cap. eodem in fin.* dice-

dicebat, quod guſtu dulce, & adſtringens eſt; de veneno quod in *veſicula dentium viperæ* reperitur, dicit Amatus *Cent.* 7. *curat.* 85. *in ſchol.* quod dulce eſt. Ego ab Aromatario diligenti, amico meo, qui in confectione trochiſchorum de vipera ad Theriacam concinnandam, illud data opera deguſtavit, ſaporis eſſe accepi inſipidi cum ponticitate quadam. Theophraſt. quoque *lib.* 6. *de cauſ. Plantarum*, quem adducit ex Juriſconſultis Guibert. *quæſt. Jurid. cap.* 16. *num.* 42. dulces ſapores non eſſe omnes hominibus idoneos dicebat, quod ex iis ſint, qui homines in inſaniam agant, ex cujus verbis inferri poſſet, dari *venena ſaporis non ingrati*, quæ tamen rara ſunt; & nobis illud ſatis eſt, quod venena, ut plurimum ſapore, & dolore ingrato & horribili, ſuam contrarietatem cum humana natura manifeſtent.

11 Sed à ſymptomatibus concomitantibus aſſumptionem veneni nonnulla ſigna non poſterioris notæ haberi poſſunt, imo ut mea fert opinio, majoris multo momenti, quam reliqua ſæpius commemorata. Etenim ut docet Card. *citato lib.* 2. *de Venen.*
12 *cap.* 1. & alii, omne fere venenum, cum devoratur, lædit guttur, gulam juxta fauces adſtringit, pruritum, æſtum, inflammationem parit in partibus oris, interdum dum manditur, dentibus ſtridet, difficulter quoque in deglutiendo parit, & inter mandendum nauſeam, ac vomendi parit voluntatem, & in ſumma in ipſo deglutitionis actu aut maſticationis, diſplicentia quædam & abominatio conſequitur, Natura ipſa, vel animali inſcio, à ſuo corruptivo abhorrente. Quamobrem maxime adnotanda hæc videntur; nam ſicuti ea ſigna, quæ deſumi diximus ex hominis ſtatu ante ægrotationem, vel ante veneni aſſumptionem, non undique tuta cenſentur, ſed parum admodum ex ſeipſis operantur, niſi aliis certioribus adminiculis juncta fuerint, ita hæc quæ ſuccedunt in ipſa veneni aſſumptione, minus fallacia ſunt, ac non parum ex ſe ipſis operari poſſunt; qua de re, ſi
13 ea adfuiſſe conſtet, ut puta, quia is, qui potionatus præſumitur, retulerit ſe in prandio, aut cœna, immediatè ægrotationem præcedente, odorem tetrum & horribilem in cibis percepiſſe, mox etiam faucium & gulæ ardorem, ac reliqua; hæc inquam, evidentiora ſigna, proculdubio jam commemoratis erunt veneni in cibis propinati.

14 Cæterum ab aſſumptione veneni, & copia multo plura, & pondere graviora ſigna apparent, quæ ut jam commemorata ob eorum multitudinem diverſimode conſiderantur, ut, juxta celeritatem adventus eorum, juxta eorundem multitudinem juxta qualitatem & gravitatem, & ſimiliter juxta alia plurima, ut procedente ſermone videbimus. Præ cæteris tamen minime in conſideratione videntur habuiſſe quotquot Auctores de hujuſmodi ſignis locuti ſunt, celeritatem adventus ſymptoma-
15 tum, tam *Medici*, inquam, quam *Juriſconſulti*; in hoc enim univerſæ certitudinis vim fundare videntur, ut ſi ſtatim ac repente ab aſſumpto cibo ſa-
16 nus homo in ea incidat ſymptomata, quæ enarrant, eum veneno potionatum fuiſſe, certum ſit. Ita ex Medicis Gal. 6. *de loc. aff. c.* 5. *claſſ.* 4. Aet. *ſerm.* 13. *cap.* 47. & Codronch. *in Meth. teſtif. cap.* 6. & ex Juriſconſultis Boſ. *in ſupra citato tit. de delet. num.* 6. Caball. *de omn. gen. homic. num.* 621. *&* 623. Guazzin. *in tract. ad def. reor. lib.* 1. *def.* 4. *cap.* 5. *num.* 5. *& alii.* Ratio autem ea eſt, quam attulit Fortun. Fidel.
17 *lib.* 4. *de relat. Med. cap.* 3. dicebat enim, quod etiamſi venenum intus genitum diu latere poſſit, & dehinc repente ſe prodere, tamen poſſibile non eſt, ut humores, qui prava ac venenata qualitate donantur, & improba victus ratio præcedens, nihil omnino commonſtrent, unde futuram ægritudinem prævidere liceat, quamobrem licet repente etiam ex ingenito veneno quis perire poſſit, ſemper tamen neceſſe eſt aliquam morboſam diſpoſitionem præcedere, quæ minime præcedit, ubi venenum ab extra adminiſtratum ſit.

Licet vero hoc maximum ac evidentiſſimum indicium ſit ad probandum venenum adminiſtratum 18
eſſe, non ingenitum: non tamen inde ſequitur contrarium, nimirum, quod ſymptomatibus tarde, & longe ab aſſumpto cibo, vel potu evenien- 19
tibus, excludant omnino præſumptionem veneni ab extra adminiſtrati, nam unius ejuſdemque veneni effectus varii hominibus evariant, non modo quoad magnitudinem & naturam ſymptomatum, ſed etiam quoad tempus nocendi, ut pluribus *in ſeqq. quæſtionibus* demonſtrabitur. Itaque negari non poteſt, quod quando citius ab ingeſto cibo, vel potu accidentia veneno ſimilia comparuerint, eo evidentiorem ac tutiorem præſumptionem, & conjecturam adminiſtrati veneni faciant; poſſibile tamen eſt venenum fuiſſe adminiſtratum, & quod 20
accidentia non niſi tarde, ac plures poſt horas & dies retardentur, imo & menſes & annos, cum venena ſint, quæ ad tempus propinari poſſunt, ut ſuo loco dicemus; quæ quidem ſeſe non niſi tardiſſime produnt.

Conſiderantur quoque hæc ſymptomata ſecun- 21
dum eorum multitudinem, ſi enim non multa ſint & ſenſim paulatimque adveniant, unum nimirum poſt aliud, conjicere inde licet venenum eſſe magis ingenitum; ſi vero multa ſimul compareant, & confeſtim, ac cum impetu, nullo ſervato ordine, non modicam præſumptionem faciunt venenum eſſe adminiſtratum. Cardan. *lib.* 2. *de venen. cap.* 2. Ratio eſt quia Natura multo majorem contrarietatem experitur ex improviſo à veneno externo aggreſſa, quam ab interno, quod aliquo modo familiare jam habet, ut declarat idem Cardan. *ubi ſupra*, idcirco multo magis turbulenti motus ex illo cauſantur, quam ex hoc; ab illo enim non aliter quam ab hoſte proditorie, ex improviſo, & nihil tale pertimeſcens aggreditur. Ex hac ergo turbulentia in externo veneno fit, ut nihil diſtinctum, aut ordinatum inveniamus, aut ſecutum, niſi imminens periculum etiam ex minimis, ſi negligantur, ut dicit Bacc. *in prolegom. venen. cap.* 17. *art.* 1. omnia enim ſuſque deque confunduntur, ac in ordinato motu cientur, natura totis nervis ac viribus contendente, ut improviſum hoſtem à ſe depellat, impugnet, ſubigat, vincat, ſi modo vincere poſſit.

Præterea conſiderantur hæc ſymptomata juxta 22
eorum naturam ac qualitatem, & ſic quidem conſiderata multiplicia ſunt, nos ne in longum protrahatur oratio, ita ut tædio lectori ſit, potiora enarrabimus; reliqua apud Auctores de his luculenter tractantes Lector ſtudioſus habebit; præcipue vero inter Medicos videat Dioſcorid. *in præf. lib.* 6. *de mat. Med.* & ibi Matthiol. *in Comm.* Act. *ſerm.* 13. *cap.* 47. Nicol. *ſumm.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 8. Ardoin. *de venen. lib.* 1. *cap.* 3. *&* 4. Ponzett. *de venen. lib.* 2. *cap.* 7. Vidium *de cur. gener. lib.* 1. *cap.* 12. *part.* 2. Mercurial. *lib.* 1 *de ven. c.* 16. Rudium *lib.* 2. *de morb. peſt. c.* 5. Paræum *lib.* 20. *cap.* 5. Bacc. *in Prolegom. cap.* 18. *ſect.* 3. *art.* 1. Cæſalpin. *lib.* 3 *cap.* 4. Fortun. Fidel. *lib.* 4. *de Relat. Med. c.* 3. Codronch. *in meth. teſtif. cap.* 6. ſed omnibus luculentius tractantem Cardan. *lib. de venen.* Inter Juriſconſultos autem videndi ſunt Guibert. *Quæſt. Jurid. cap.* 16. *num.* 54. qui tamen habet ſolummodo ſigna poſt mortem. Caball. *de omn. gener. homicid. num.* 626. Farin. *quæſt.* 122. *part.* 4. *à n.* 53. *tit. de homicid.* Guazzin. *in tract. ad def. reor. def. c.* 5. *à n.* 12. *lib.* 1. & alii in ipſis Juriſconſultis non ignoti. Advertendum autem, quod ſigna, quæ ſequuntur, omnibus venenis communia ſunt, non cujuslibet propria, quia nimis operoſum eſſet, & præter hujuſmodi inſtitutum, cujuslibet veneni particularia ſigna enumerare, ſed cum de particularis alicujus veneni notis dubitare occurrit, ad Auctores ſupra nominatos, & alios recurrere neceſſe eſt, præcipue vero ad *Ardoinum*, qui hæc longioribus proſecutus eſt, & vix ullius veneni ſigna præteriit.

Ab aſſumptione ergo veneni non longa ut plu- 23
rimum mora interpoſita, *perturbatio* & *nauſea* oritur; quod ſi ſimul etiam dolor ventriculi vehemens concomitetur, & cordis tremor, palpitatio, ſynco-

ſyncope, & hujuſmodi, pernicioſiſſimi & lethalis veneni indicium erit, ut Cardanus *loco ſæpius citato* docet. Succedunt dehinc ructus ſolidi, tetri odoris, & ſaporis ingratiſſimi ac pravi; fœtor interdum oris, vomitus quoque, vel ipſius veneni, quod infortunio debetur, vel pravæ cujusdam materiæ, humorum corruptorum, atque etiam aliquando ſanguinis: Singultus his ſupervenit, & ventris fluxus, inquies, anxietas, præceps virium lapſus, pulſus defectiones, & cordis morſus: hinc ſudor frigidus, quibus ſubſequuntur frigus extremorum, unguium lividitas, pallor corporis, ejusdemque tumor, & coloris mutatio de pallore in ruborem, algor, flatus, dolores maligni ac vagantes, labiorum & linguæ nigricatio, & inflatio, ſitis inexhauſta, vocis cum murmure editio, facies livida, interdum quoque œdematoſa, vertigo, oculorum contorſio, & ecpiesmos, ſeu prolapſus, & oſcuratio, in aliis proclivitas ad ſomnum, & aliquando etiam lethargus, & inexpugnabilis dormiendi neceſſitas, ſtupor, urinæ impedimentum, ejuſdemque mordicatio, carnis laxitas, & totius corporis fœtor, ejusdemque ingens gravitas & oneris ſenſus, maculæ rubræ, ſeu lividæ, mentis inconſtantia, &

24 alienatio, hæc enim omnibus ferè venenis communis eſt, teſte Card. *lib. 2. contrad. med. tr.* 5. *contr.* 10. & mille alia ſymptomata, quæ minime neceſſe eſt enarrare. Idem autem Card. *Comm.* 4. *Aphor.* 62. connumerabat his icteritiam, dicens: Cum poſt cibum morſus in ventriculo ſentitur, & alvus, vel vomitus movetur, & color intra ſex ho-

25 ras fit originoſus, & ut dixi, maculoſus, ſcias quod ebibit venenum lethiferum; ac profecto commaculatio carnis frequens in venenis omnibus eſt, quæ tamen cito jugulaverint. Sal. *de febr. peſt. c.* 19.

Diſtinguuntur porrò hæc ſymtomata, non modo, ut dixi, prout particularibus venenis magis vel minus conveniunt, ſed etiam prout magis huic, quam illi ſpeciei familiaria ſunt: ut exempli gratia, magis iis, quæ à tota ſubſtantia operantur, quam iis, quæ manifeſtis qualitatibus interimunt, magis calidis, quam frigidis, magis erodentibus, quam ſtupefacientibus, magis putrefacientibus, quam ſtrangulantibus; & ſic in cæteris, quæ tamen pro Jurisconſultis minus faciunt, cum neceſſe ſemper ſit in particularibus Medicorum judicium requirere.

26 Denique conſiderantur hæc ſymptomata juxta eorum magnitudinem, & atrocitatem; nam neque à cibis pravæ qualitatis, neque ab ingenito veneno, ſaltem in principio morbi, adeo ſæva accidentia exoriuntur, ut à veneno externo. Cibi enim licet pravæ qualitatis exiſtant, ut fungi, ranæ, limaces, anguillæ, & hujuſmodi, nunquam tamen tantam habent cum natura contrarietatem, quod manifeſtum facit eorum innocentia, ſi modica quantitate, & debite præparata aſſumantur: vacant enim omni venenoſitate; ut ſi contendas ea prorſus non vacare, illa modica fortaſſe, & nullius momenti eſt; nam venenoſitas non in eodem ſemper gradu

27 in omnibus rebus eſt, ut patet; & in cibis quidem ſimilibus potius repugnantia quædam reperitur ad concoctionem recipiendam, quam vera venenoſitas; quamobrem ſequitur inde, quod multo remiſſiora ſymptomata, & multo poſt tempore, & minus ſæva, & quantitate pauciora cauſare valeant, ſi quando noceant, ut teſtatur Bacc. *in prolegom. venen. cap.* 18. *art.* 7. *part.* 3. Ergo ſi vomitus, exempli gratia, ab ingeſtis fungis (qui tamen venenoſi non ſint) adveniat, is quidem nec multum violentus erit, nec tanto cum angore, nec tanto tempore durabit, nec dolorem tam vehementem, & acutum comitem habebit, ut quando à veneno eſt,

28 & idcirco non ab re Foller. *in pract. crim.* 2. 2. *rubr. item quod ſororem venenavit n.* 4. dicebat vomitum continuum arguere venenoſitatem, licet Guazzin. *in tract. ad reor def.* 5. *c.* 5. *n.* 13. moderari credat iſtam præſumptionem ex eo, quod vomitus etiam à materia cholerica in ſtomacho contenta originem habeat, imo dicas, & ab aliis quibuſcumque materiis: ſed in veneno, ut Foller. dicebat, vomitus eſt continuus, & indeſinens, cui aſſentitur ex noſtris Cardan. *ubi ſupra.*

Ab ingenito autem veneno, ob cauſam ſupra alias commemoratam, etiam minus vehementia in principio, ac minus ſubitanea ſymptomata comparere ſolent, ut ex *Cardano* dicebam, quia nimirum aſſueſcit quodammodo Natura illius venenoſitati, cum ejus generatio non ſit repentina, ſed fiat in congruo tempore, ut notum eſt. 29

Cæterum ſigna, quæ poſt mortem, aut poſt ſanationem habentur, plura quoque ſunt. *Et primo* poſt mortem Galen. *loc. cit.* 6. *de loc. aff.* hæc ſigna attulit. Corpus livens, aut nigricans, aut varium, aut diffluens, aut putredinem moleſtam olens: quæ ſigna ex ipſo ab aliis repetuntur. Sed tam de his, quam de præcedentibus exactiſſime Cardan. *lib.* 2. *per tot.* ſed *cap.* 13. præcipue inter cætera afferebat, ungues poſt interitum nigros, & qui facile avelluntur, & capillos ſponte defluentes, adeo ut aliquibus nullo labore, aut nixu, integri manipuli avellantur. Sed & hæc internis venenis etiam communia ſunt; imo defluxus capillorum, etiam in his, qui ex morbis longis ac ſævis ſeſe vindicant, apparere ſolet, ut alias dicam. Rud. *lib.* 2. *de peſt. c.* 5. maxime in conſideratione habet colorem cadaveris, quem primum citrinum apparere dicit, aut ſublividum; poſt unius vero aut alterius horæ ſpatium, lividum ac nigrum evadere. Sed livores, & maculas in veneno extinctis communes eſſe mortuis ex peſtilenti febre, tradit ex Juriſconſultis Guazzin. *loco ſæpius cit. n.* 14. & ex noſtris Sal. *de feb. peſt. c.* 20. & alii. 30

Præter livores autem *Jurisconſulti* adducunt nonnulla alia ſigna, ex Medicis procul omni dubio deſumpta, ſed quibus ipſi fortaſſe maxime fidant, vel ob eorum qualitatem, quia in cæteris extinctis 31
minus conſpiciuntur, quel quia experta ea credant à Medicis, vel etiam quia talia ab *Hiſtoricis* enarrari animadvertant, ut à *Suetonio* in Caligula, *cap.* 1. ſunt vero ſpuma in ore, & Cor igne non cremabile. Guibert *quæſt. Iurid. cap.* 16. *numer.* 54. Gaball. *de omn. gener. hom. num.* 626. Sed hoc poſtremum, quod ex Plinio habent *lib.* 11. *cap.* 37. (& Suetonio) puto & fallax eſſe & experientiæ non reſpondens: quamquam ſcio doctiſſimum virum *Fortunium Nattium* contrariam habuiſſe opinionem; neque enim veriſimile putat, *Plinium* falſum in ea re ſcripſiſſe, cujus frequentes experientiæ fieri poterant, cum tunc cadavera omnia comburerentur: quod ſi id verum eſt, cauſa erat quærenda, cur hoc eveniat. Ego ſaltem id non concederem, cor eorum, qui veneno ſublati ſunt, nullo modo cremari poſſe; ſed bene, magis reſiſtere igneæ vi, quam cætera omnia membra: nam prætorquam quod viſcus eſt ſubſtantiæ duriſſimæ, multa à veneno introducta eſt ſiccitas ſpiritus abſumendo, ob quam minus aptum eſt comburi. *Vel dicamus*, hoc fortaſſe habuiſſe locum in frigidis venenis, ob intenſam frigiditatem cordi impertitam. (Videatur *Spigelius* & *Laurembergius* Anatom. pag. 400.) Spumam vero in ore non adeo magnifacient *Medici*, ut qui ſæpe ſæpius & in vivis, & in mortuis ex interna cauſa originem habere ſciant: & notum eſt, quod de apoplecticis, & ſuffocatis teſtatum relinquit Hipp. 2. *Aphoriſm.* 43. hoc eſt, non revocari in vitam, quibus ſpuma in ore apparet. Galen. verò 3. *de ſimpl. med. fac. cap.* 18. venenorum putrefacientium duo propria ſigna eſſe dicebat, fœtorem nempe, & carnis laxitatem; ſed 32
venenum etiam in corpore generari poteſt, quod putrefacientium naturam æmuletur, & conſequenter utrumque in extinctis effectum parere poſſit. Addebat quoque Plin. *lib.* 2. *cap.* 63. cadavera veneno infectorum, neque *à feris*, neque *ab avibus* deguſtari. Ego id à nemine expertum ſcio: mirum eſt, nos homines cæterorum animalium carnes veneno interemptorum comedere, & interdum innoxie, feras vero, & aves, nequaquam. Sed eſto, credamus *Plinio*, ratio ejus rei in promptu eſt,

eſt, ſed quæ non minus interno, quam externo aptari poſſit: ex inſigni namque putredine à veneno interno, & ex tetris vaporibus ab externo exhalantibus, fit & feris & avibus ingens ejus paſtus abominatio. Quod etiam Lucr. teſtatus eſt *lib. 6. de rer. nat. in fin.* his carminibus de cadaveribus loquens peſte necatis, à veneno nempe interno:

Multaque humi cum inhumata jacerent corpore ſupra,
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul abſiliebat, ut acrem exiret odorem:
Aut, ubi guſtarat, languebat morte propinqua.

Et Ovid. 7. *Metam.*

Omnia languor habet, ſylvis, agriſque, viiſque
Corpora fœda jacent, vitiantur odoribus auræ.
Mira loquar: non illa canes, avidaque volucres,
Non cani tetigere lupi.

Magis peculiaris ejus rei ratio eſſe poſſet in externo veneno, quia quodcunque illud ſit, omnem ſuccum, ex quo ſaporis gratitudo reſultare ſolet, haurit & abſumit, ſpiritus omnes abſumendo.

34 Itaque ſigna hæc hactenus in cadaveribus obſervata, & minus tuta ſunt, & non habent fortaſſe
35 aliqua eorum omnimodam veritatem. An tutiora dicemus, quæ ex ipſorummet cadaverum diſſectione habere licet? profecto non omnia, nec ſemper: nam exulcerationes, exempli gratia, fundi ventriculi, gulæ, & inteſtinorum, earundemque partium ſphacelatio, & viſcerum contaminatio, corruptio, nigredo, livor, & ſimilia, ex ingenito quoque veneno proveniunt. Unde miror, quomodo ex his tam facile *Paræus*, Chirurgus doctiſſimus, Henrici Tertii Galliarum Regis, de propinato veneno fidem fecerit, etiam contra Medicorum opinionem, ut ipſe enarrat *libro* 20. & quomodo his ſolis fidem habeat *Pigræus*, alterius Henrici, Quarti nimirum, Galliarum Regis Chirurgus doctus: (& *Joannes Talentonius* l. 4. theſaur. c. 3. quo ad Virginem Parmenſem.) nam ego alias in his multa cautela opus eſſe crediderim, cum, ut dixi, & teſtatur quoque Fortun. Fidel. *lib.* 4. *de relat. Med. cap.* 3. ab interno quoque veneno hæc omnia proveniant. Conſiderandæ igitur cum his cæteræ conditiones, ut tempus, & duratio ſymptomatum,
36 & mortis, & cætera ſupra jam commemorata: nam ſi quidem cum celeritate adventus ſymptomatum ab aſſumpto cibo, aut propterea mors ſequatur, dehinc cadavere diſſecto prædicta appareant, veriſimile vix, ac ne vix quidem eſſe poteſt, hæc ab ingenito veneno originem potuiſſe habere; tunc ergo majori cum audacia de propinato veneno determinandum, & erunt hæc conjuncta cum mortis celeritate, ex fortioribus ſignis, ad id ipſum adminiculandum.

37 Mortuis inſuper ex veneno extrinſeco, ſi frigidum fuerit, ſanguis circa cor, & in ipſomet corde congelatus invenitur, tradente Foreſt. *Obſerv. lib.* 30. *Obſ.* 1. *in ſchol.* & hoc argumento nixus Conciliator *de ven. cap.* 2. dicebat argentum vivum frigidum eſſe, & ſua frigiditate actuali interdum occidere. Probabat id exemplo pharmacopolæ illius, de quo verba facit, in quo ſanguis congelatus repertus eſt circa cor, & in ipſo corde. Tamen in cadaverum diſſectione pluries id ipſum apparet, abſque eo, quod veneno fuerint extincta.

Sed quia non omnes ex veneno propinato intereunt, imo ſunt, ut videor mihi ſupra ex Carda-
38 no retuliſſe, *Contrad. Medic. lib.* 2. *contrad.* 10. *tract.* 5. plures, qui ex veneno, niſi repetatur, non pereant; aliquando vero uſu evenire poteſt, ut neceſſe ſit inveſtigare, an quis ex veneno ægrotaverit, nec ne; ſigna quoque nonnulla adducenda ſunt, quibus ejus rei cognitionem aſſequi liceat. Præter igitur jam commemorata ante obitum, quæ etiam huic negotio aptari poſſunt, ante aſſumtionem ſcilicet, in aſſumptione, & poſt veneni aſſumptionem; narrant Nicol Flor. *ubi ſæpe, cap.* 8. & Ponzett. *lib.* 2. *de ven. c* 8. *& alii*, depilationem eſſe familiarem iis, qui a veneno evadunt, & nunquam, aut tarde ad-
39 modum pilos illos reſtitui. Rationem eam eſſe volunt, quod vapor venenoſus corrodat humorem; ex quo capilli generantur, & interea pori adſtringantur. Quod confirmatur experientia adducta ſuperius ex Cardan. quod mortuis ex veneno pili facile defluant, & abſque ullo nixu integri manipuli eorum evellantur. Si tamen ita ſe res habeat, vix credo, hoc omnibus venenis commune eſſe poſſe, ſed ſolis iis, quæ manifeſtam ſiccitatem in corpore introducunt, aut quæ acri ac mordaci ſubſtantia donantur, niſi alia in frigidis, cæteriſque venenis ejuſdem effectus ratio adducatur. Sed profecto capillorum defluvium commune eſt etiam his, qui ex magno morbo convaleſcunt, ut quotidiana experientia docet: quamobrem non minus ab interno, quam ab externo veneno provenire poſſe exiſtimaverim; niſi quod fortaſſe in externo, ut dixi, vel nunquam, vel ſerius admodum pili repullulent, in interno facilius & celerius.

Cardan. *lib.* 3. *cap.* 26 tradit, à veneno relinqui 40
quendam morbum cum dolore vago, & aliis ſymptomatibus, ut ipſe enarrat, ſed & hæc ipſa à Gallica lue relicta aliquando ſcio, quamobrem etiam ad magnos morbos conſequi hæc poſſe, præſertim ſi venenoſi fuerint, mihi perſuaſerim.

Aliam conjecturam afferunt nonnulli, quod ægritudo ex propinato veneno fuerit, atque ea eſt, ſi præcedentibus ſymptomatibus, de quibus ſupra, 41
& aliis aſſumpti veneni præſumptionibus, æger in diuturnum & difficilem morbum, & qui vix de ſe ſignificationem ullam præbeat, labatur; venena enim, quæ adminiſtrata non occidant, noxam inſignem inferunt, tranſeuntque in diuturnos morbos, ut tabem, ſtoliditatem, epilepſiam, & hujuſmodi, ut teſtis eſt inter cæteros Cæſalpin. *lib.* 3. *cap.* 7. *ſuæ* 42
practicæ. Sed neque hæc conjectura adeo urgens eſt, ut poſſit eſſe hujus rei propria, quia etiam ad morbos, qui ex ingenito veneno pullulant, hæc eadem progigni poſſunt.

SUMMARIUM.

1 *Certa notitia haberi poteſt, venenum non eſſe adminiſtratum.*
2 *Morboſus apparatus indicat proximam diſpoſitionem ad venenum concipiendum.*
3 *Effectus cauſæ tribuendus, quæ magis in promptu ad agendum.*
4 *Accidentia ad febrem ſubſequentia, vel cum febre prehendentia, ex veneno externo non ſunt.*
5 *Febris demonſtrat praviam putredinem. & num.* 8.
6 *Ad externum venenum non ſequitur ſubito neceſſario febris.*
7 *Ad venenum internum ſequitur febris peſtilens, ac maligna.*
9 *Venenum internum facit de neceſſitate morbum acutum.*
10 *Acuti morbi raro ſine febre.*
11 *Sitis carentia eſt maximum ſignum ægrum non bibiſſe venenum. & num. ſeq.*
13 *Sitis nullam præſumptionem facit aſſumpti veneni.*
14 *Sitis eſt accidens omnibus febribus pene commune.*
15 *Contagio præſente, certitudo habetur veneni ingeniti.*
16 *Venena externa nonnulla contagioſa.*
17 *Contagium quando fiat, & quid ſit, num. ſeq.*
19 *Facilis putrefactio cadaveris facit præſumptionem veneni ingeniti.*
20 *Venenata cadavera difficulter corrumpuntur.*
21 *Morbus habens periodos aut intermiſſionem, venenum eſt ingenitum.*
23 *Experientia ex materia vomitus. Examinatur num. ſequenti.*
24 *Accidentia quædam interno magis, quam externo veneno familiaria.*
25 *Accidentia inconiungibilia in veneno interno.*
26 *In externo veneno vomitus eſt perſeverans, neque ſedat morbum.*
27 *Præſumptio ex comeſtione ciborum a pluribus facta. Examinatur num. ſeq. & 29.*
30 *Antidoti præſumptio tantum poteſt, ut hominem reddat Alexipharmacum.*

QUÆ-

QUÆSTIO VIII.

De Veneni ingeniti certitudine : & de ſignis diſtinctivis inter unum, & aliud, nonnulla reiterantur.

NEmo miretur, ſi eandem pene materiam in hac quæſtione retractare videamur, quam
1 ſuperiori diſcuſſimus, cum argumenti difficultas id non modo pati, ſed apprime requirere videatur. Diximus ergo etiam alias, *poſſe haberi certam notitiam, quod venenum non fuerit adminiſtratum*, hoc eſt, quod fuerit ex ſe in corpora generatum, licet nulla certitudo haberi poſſit, generaliter loquendo, quod fuerit adminiſtratum; id quomodo ſuccedere poſſit, nunc peculiariter demonſtrandum.

Primo, morboſus apparatus, corpus pravis humoribus refertum, ac, ut Medici loquuntur *Cacochymum*, ante morbi eventum, prava victus ratio, & ciborum ingeſtio ſua natura concoctioni rebellium, ac malum ſuccum gignentium, aut qui citæ & inſigni corruptioni, ac illi quidem quaſi vene-
2 noſæ ſunt obnoxii, indicant procul dubio proximam diſpoſitionem ad concipiendum venenum etiam de facili, ex improviſo, ac de præſenti; nam ubi talis reperitur diſpoſitio, etiam minimæ cauſæ morbum vehementem producunt. Exemplum non unum quidem habemus apud Hipp. ſed præcipue 5. *Epid. textu* 47. adoleſcentis illius, qui viam aſperam cucurrerat; de quo dicebat Valleſ. *in comm.* quod hic curſus nihil mali, aut parum admodum illi attuliſſet, niſi ſuccorum pravitas in illius corpore affuiſſet, ex qua in malignum morbum, & mortem quoque impegit.

His igitur ſic ſe habentibus, & venenoſo morbo
3 ſuccedente, cauſa in promptu erit, venenoſos ſcilicet humores in corpore ſtabulaſſe, neque erit in adminiſtratum, & externum venenum culpa rejicienda: quia ſi duæ cauſæ ad eundem effectum producendum concurrere poſſint, effectus illi tribuendus, quæ magis in promptu eſt, & magis certa; & ubi cauſam habemus evidentem, fruſtra minus evidentem quærimus. Rota *in noviſſimis deciſ.* 701. *part.* 1. Gal. *de mot. Muſcul. lib.* 2. *cap.* 5.

4 *Secundo*, ubi accidentia venenum prehendunt ſimul cum febre, aut febrem ipſa ſubſequuntur, manifeſtum indicium faciunt veneni ingeniti.

5 Ejus rei ratio non una eſt; nam primo, febris demonſtrat præviam putredinem, quæ ipſius febris proxima cauſa eſt, præſente vero putredine humores acquirere venenoſam naturam, adeo facile eſt, ut nihil ſupra. Cauſa ergo accidentium, quæ ſi-
6 mul cum febre, aut poſt febrem prehendunt, cum manifeſta ſit, in dubio ea videtur acceptanda. Secundo, ad venenum adminiſtratum nulla ex neceſſitate ſequitur febris, niſi juſto tempore interjectio, quia febris fundatur in materia putrefacta; putrefactio vero alteratio eſt, quæ tempore fit, non in inſtanti, cum alteratio ſit motus; itaque impoſſibile pene eſt, accidentia, quæ cum febre prehendunt, aut febrem ſubſequuntur, à veneno extrinſeco dependere, niſi conſtaret in ipſa febre venenum fuiſſe propinatum; ſed adverte, loqui me de putrida febre, nam quod Ephemera illico à propinato veneno prehendere poſſit, non negave-
7 rim. Tertio, ad venenum ingenitum neceſſario ſequi videtur febris, atque illa quidem peſtilens, Saxon. *de Phœnigm. lib.* 2. *cap.* 8. neque mirum id ducendum, quia humores venenoſi, ſeu potius venena ingenita, calida & ſicca ſunt, ut probat idem Saxonia *ibidem, capite decimo*, ex quo fit, ut commoti facile ſanguinem accendant; atque etiam ſi calida & ſicca non eſſent, tamen febrem excitarent, quia omnis humor alienus à Natura corporis, in quo continetur, aptus natura non eſt ad ejus nutritionem, in poſterum neceſſario in putredinem convertitur; cum vero etiam locus calidus erit, in quo fuerit collectus, tunc præcipue, & celerrime putridus fit: verba ſunt Galeni *comm.* 2. *Aphor.* 12. ex interna vero putredine ſequi febrem, notum.
Neceſſario itaque dicendum eſt, ad ingenitum ve- 9
nenum conſequi febrem. Adde quod venenum in- 10
genitum neceſſario morbum excitat acutum, acuti vero morbi raro admodum ſine febre; idem Galen. *ibid. Aphor.* 19. Quod ſi acuti morbi ſine febre ſunt, hi ex propriis, ac inſeparabilibus accidentibus manifeſti fiunt. Concludamus itaque, quod ubi accidentia cum febre putrida adveniunt, vel febrem ſubſequuntur, externi veneni omnis ſuſpicio tollitur.

Tertio principaliter ex Card. *Contrad. Med. tract.* 11
5. *lib.* 2. *contrad.* 10. ſitis carentia maximum argumentum eſt, ægrum venenum non bibiſſe, & conſequenter morbum ex interno veneno eſſe: & licet addat ille, quod *mandragora*, & *lactucæ* ſuccus, & alia fortaſſe hujuſmodi abſque ſiti interimere poſſint; tamen cum hæc nonniſi in magna ac inſigni quantitate aſſumpta occidant, quæ tamen nec per errorem, neque per fraudem facile aſſumitur, unde venefici abſque dubio talibus venenis minime utuntur, recte concludi poteſt, quod morbus, in quo ſitis non adeſt, ab interna cauſa venenoſa originem duxerit, ſi veneni accidentia compareant.
At non exiſtimandum eſt ex his, ſitim etiam inex- 12
tinguibilem, & clamoſam, facere vel minimam præ- 13
ſumptionem aſſumpti veneni, quia ſitis accidens eſt omnibus pene febribus, ac mille aliis morbis præ cæteris familiare; nam & dolores, & evacuationum genus omne conſequitur; indicat autem 14
exſiccatio.

Quarto, Contagio præſente omnimoda certitudo habetur veneni ingeniti, atque in hoc quidem ſi- 15
gno plurimum fidunt doctiſſimi viri: nam Fern. *lib.* 2. *de Abd. rer. cauſ. cap.* 11. Qui venenum, inquit, hauſit, aut comitiali morbo laborat, neque halitu, neque contactu alios inquinare poteſt, qua ratione hi ab Epidemiis, contagioſis morbis diſtant: aſſentiuntur alii Doctores, & inter cæteros Fortun. Fidel. 4. *de relat. med cap.* 3. *in fin.* adverte tamen, hoc de venenis per eos adminiſtratis intelligi, quia ex venenis externis nonnulla contagioſa ſunt, ut venenum *canis rabidi*, & *Dryini ſerpentis*,
ex Card. *lib.* 3. *de venen. cap.* 2. Contagium ergo ab- 16
ſque ulla hæſitatione probat venenum ingenitum; niſi & idem canis rabidi venenum excipias, quod & ſi per os adminiſtraretur, contagioſum quoque
eſſet. Contagium vero palam ſe prodit, cum plures 17
in eadem domo, ſeu familia, ſeu vicinia, aut in eodem loco, imo & in eadem civitate, ex conſuetudine cum aliis ægrotis, eodem morbo, ac iiſdem ſymptomatibus prehenduntur. Si quando ergo quis ſuſpectus de veneno moriatur, dehinc autem alius ejus propinquus, affinis, domeſticus, vel familiaris, qui in eo morbo cum ægro conſuetudinem habuit, in eundem morbum iiſdem accidentibus concomitantibus labitur, omnem adminiſtrati veneni ſuſpicionem tollit, cum contagium hic præſens ſit. Eſt autem contagium quædam ab uno in alium tranſi
ens infectio. Fracaſt. *lib.* 1. *de contag. & morb. contag.* 18
cap. 1. ubi de his plura habes.

Quinto, facilis ac cita cadaveris putrefactio com- 19
monſtrat venenum, ex quo mors eſt ſecuta, internum fuiſſe, non externum: nam corpora, quæ peſte aut peſtilenti febre, aut aliis quibuſque morbis ab interno veneno evenientibus extinguuntur, facile ac citiſſime corruptionem experiuntur. Paræus *lib.* 20. *cap.* 10. contra vero corpora extrinſeco ve-
neno ſublata difficillime corrumpuntur. Cardan. *de* 20
ſubtil. lib. 11. ita ut talia, quemadmodum ex Seneca *Nat. quæſt. cap.* 31. tradit Fortun. Fidel. *ubi ſupra*, verminationem non patiantur. Ratio autem facilis corruptionis in illis calor putredinis eſt, & plurimæ extraneæ humiditates in corpore ſtabulantes; difficilis vero corruptionis cauſa in his, ſuperiori omnino contraria, ſiccitas nimirum à veneno introducta; quamquam enim non omnia venena ſicca ſunt ex ſua natura, aut naturaliter ſiccitatem inducere apta, omnia tamen id habent proprium, ut ſua contrarietate ſpiritus omnes, quos inimicos præcipue habent, diſſipent & abſumant, unde corpus abſque dubio ſiccum magis evadit, & ex conſequenti minus

putredini

putredini obnoxium. Quod vero corpora humidiora facilius, ſicciora difficilius corrumpantur, non ſapientibus modo, ſed vel ipſis inſipientibus eſt notiſſimum; de hac difficili putrefactione cadaverum veneno ſublatorum extat Alexandri magni exemplum, cujus corpus, referente Q. Curtio *lib.* 10 *de ejus geſt.* nulla tabe, ne minimo quidem livore corruptum apparuit, ſeptima jam die ab obitu tranſacta, ex quo apparet, quam pro illis faciat hæc conjectura, qui volunt, teſte Joanne Monaco *in Alexandri vita*, falſum eſſe, ipſum veneno periiſſe, argumento ducti, quod ejus corpus, nulla adhibita cura, dies complures in calido loco poſitum, nullam putrefactionem perſenſerit, imo hoc contra eorum opinionem eſſe ex ſupradictis patet. Unde Plutarch. *in ejus vita* hanc habuiſſe refert conjecturam eos, qui crediderunt *Alex.* veneno fuiſſe extinctum.

21 *Sexto*, ſi accidentia morbi, & ipſe morbus ullam ſervent periodum, vel intermiſſionem habeant, venenum certe ingenitum eſt. Ratio eſt, quia internum venenum ſemper in aliquo humore fundatur, ut puta, bilioſo, pituitoſo, melancholico, & ſic motum habet ad motum eorum humorum, ut ſingulis, vel alternis diebus, vel per quartanarios circuitus, & tunc exacerbationes facit; at venenum externum æqualiter ſemper affligit, nec quietem concedit niſi ex toto: etenim per ſe ipſum operatur, neque unquam deſinit operari, niſi è corpore expellatur, vel à natura exuperetur.

22 Adducitur præter hæc ad excludendam veneni aſſumptionem, experientia ex materia vomitus. Inquit enim inter cæteros Cardan. *ubi ſupra*: Si vomitus materia jejunis gallinis projecta, ab eis ſine noxa comedatur, res ſalva eſt, non fuiſſe venenum ullum propinatum; quod ſi ex tali comeſtione contriſtentur, & ægrotent, non modicam ſuſpicionem veneni faciunt; quod ſi etiam moriantur, in propatulo res eſt, & non modo fuiſſe venenum propinatum, ſed illud fuiſſe exitialiſſi-
23 mum concludunt. Hanc tamen experientiam neque tutam putaverim, neque facilem, quæ in uſum trahatur: ſed eſto, ſit facilis, & executioni demandetur, tuta tamen non eſt; primo, quia gallinæ non minorem fortaſſe noxam, à corruptis materiis internis & venenoſis id aſſequentur, quàm a materiis, quibus externum venenum dudum propinatum admixtum ſit. Secundo, quia gallinæ plurima venenoſa comedunt abſque noxa: imo Guiner. *de venen. c.* 4. gallinam venenoſo frumento nutritam non venenari affirmat, itaque poterit gallina innoxie vomitus materiam comedere, & tamen in ea eſſe admixtum venenum. Tutior fortaſſe eſſet experientia in aliis animalibus ut in canibus, ſi ea materia vel per ſe, vel carnibus, aliiſque cibis admixta, illis comedenda offeratur, canes enim facillime à quovis veneno læduntur, ut ipſa docet experien-
24 tia. Poſſunt & hic nonnulla reiterari, quæ ſupra quoque enarravimus, ut præſentia nonnullorum accidentium; quæ magis, aut minus alterutri ex venenis, interno ſcilicet & externo, familliaria ſunt; aut ſiquidem utrique familiaria ſint, uni tamen magis in principio, alteri nequaquam, aut in alio quovis tempore, ut exempli gratia eſſet vertigo, quæ quidem externo veneno magis, interno minus eſt familiaris: ſic etiam ſtrangulatio, præſertim in morbi principio, & nulla apparente cauſa, neque dolore in faucibus & gutture, in ejus generis veneno promptiſſimum ſymptoma eſt; in interno non ita, aut ſaltem non in principio; aut ſi in principio, non ſine dolore, aliaque cauſa manifeſta in ipſis faucibus & gutture. Simili modo, linguæ craſſities, & labiorum, & tumor œdematoſus, & livor, & caloris repentina mutatio, in veneno profecto externo & familiariſſima ſunt, & in principio apparent, contra in interno & minus familiaria, & non niſi in proceſſu morbi ſe prodentia. Non aliter in ſumma, omnia pene accidentia terribilia, & exitialia, ac multa, in veneno interno, neque tam ſubito, neque in primo morbi inſultu apparent; in externo vero maxime.

Sunt quoque, ut annuimus alias, accidentia quædam inconjungibilia in veneno interno, quæ ta- 25
men in externo facillime conjunguntur, ut eſſet in ipſo primo morbi inſultu ventris fluxus cum linguæ, & labiorum craſſitie, vomitus, aliæque evacuationes in ipſo item morbi principio, cum tumore œdematoſo faciei, & corporis totius, dyſenteria cum ſpirandi difficultate, ardor maximus; & ſitis inextinguibilis illico à prima morbi invaſione cum ſudore frigido, præfocatio gutturis cum ventris dolore, & his ſimilia; de quibus vide Cardan. *libro* 2. *venen. cap.* 2.

Cæterum, quia interdum ex pravis cibis ingurgitatis, aut potibus, aut ſimilibus rebus, etiam prava accidentia pullulant, & nonnulla ſymptomata, quæ veneni ſuſpicionem faciunt, illud clariſſime diſtinguit inter ſimiles caſus, & aſſumptum venenum: quod in veneno vomitus eſt perſeverans, 26
nec ſedat morbum, ſed ſitim, dolorem, & alia mala relinquit: contra vero in aliis caſibus vomitus omnem morbum ſedat, dolorem, & faſtidium abigit, neque ſitim, neque ardorem relinquit, & in ſumma, à vomitu omni ex parte languor ceſſat, neque vomitus eſt perſeverans, aut nauſea, ſed cuncta non multo poſt tempore quieſcunt.

Diſcutienda reſtat denique quædam *Juriſconſultorum* præſumptio, ex qua probari credunt rei innocentiam: ea eſt, quod ſi plures comedant de eodem cibo, aut bibant de eodem potu; aut ſi reus 27
ipſe biberit, aut comederit de iiſdem cibis, & potibus, ſignum eſt innocentiæ, & tunc ſi unus ex pluribus ſolus infirmetur, cum accidentibus veneni, cæteri, aut reus ipſe nullam læſionem patiatur, venenum ingenitum fuiſſe credendum, Farinac *q.* 122. *tit. de hom. part.* 4. *num.* 81. Caball. *de omn. gen. hom. num.* 635. Guazzin *in tract. de def. reor. def.* 6. 28
lib. 1. *num.* 15. In qua re admonitos *Juriſconſultos* volo, quod non tam de facili ex ea præſumptione reum tanquam innocentem abſolvendum cenſeant: primo, quia evenit interdum, ut pluribus de eodem cibo comedentibus, aut de eodem potu bibentibus, tamen non omnes lædantur; aut ſi lædantur, facillime evomentes curentur, ita ut non venenum aſſumpſiſſe, ſed ſuperfluo tantum cibo obrutos eos quis exiſtimet; patet inſuper frigidas temperaturas minus, calidas magis prompte à veneno hoc vel illo pati, vel è contra, ut alii malunt.

Secundo quis vetat, veneficum ante, & poſt cibi 29
aſſumptionem ſe Alexipharmacis munire, ita ut nullam noxam ex veneno percipiat? Nonne videmus quotidie circulatores, & impoſtores hæc, & majora præſtare? Præmuniunt quippe ſe antidotis, & dehinc in hominum conſpectu horribilia venena ingurgitant, domum reverſi evomunt, iterumque antidotum aſſumunt, non proprium fortaſſe, nam id ut plurimum nullius pretii eſt. Poteſt autem tantum antidoti veri præſumptio contra veneni noxam, ut continuata hominis temperaturam reddat Alexipharmacam, hoc eſt, venenis contrariam ac 30
reſiſtentem, quod in Mithridate Ponti Rege patuit; de quo Appian. Alexand. *in bello Mithrid.* de qua re plura apud Guainerium lege, ſi libet, *citato libro de Venenis* (& *Strauſſium* de pulvere Sympathetico pag. 229.) Itaque hæc juriſconſulti animadvertant neceſſe eſt, ne in judicando decipiantur.

SUMMARIUM.

1 *Venenum veneno reſiſtit. dic ut num.* 3.
2 *Venenorum inter ſe eſt quædam Antipathia.*
4 *In curatione unius veneni, aliud venenum propinans, reus eſſet homicidii.*
5 *Venena nonnulla pro antidoto ſunt contra alia venena.*
6 *Medicus tuto curare debet.*
7 *Quænam medicamenta miniſtrentur non ſine periculo vitæ.*
8 *Argenti vivi duplex uſus.*
9 *Argenti vivi uſus internus eſt minus tutus.*
10 *Cantharidum uſus duplex.*
11 *Cantharidum uſus externus undique tutus.*
12 *Cantharidum internus uſus tutus non eſt.*

13 *Subli-*

13 *Sublimatum præparatum purgationi aptum, an tuto adminiſtretur?*

14 *Antimonii uſus an tutus ſit? Vide num. ſeqq.*

QUÆSTIO IX.

An venenum veneno reſiſtat.

AGitatur inter *Medicos* hujuſmodi quæſtio, *an venenum veneno reſiſtat*, & videntur pene o-
1 mnes in affirmativam partem inclinare. Plin. *Natur. hiſtor. c.* 2. *l.* 37. Conciliat. *de venen. c.* 4. Alex. Bened. *de febr. peſtil. c.* 7. Matthiol. *in Dioſcor. l.* 6. *in præfat.* Ponzett. *de ven. l.* 1. *c.* 12. Ferrus *in coroll. de ſclopet. vulner. inſin.* Ioub. *in Aphor. de peſt. c.* 5. & *Parad.* 9. *decad.* 9. *decad.* 2. Paræus *l.* 21. *c.* 6. Grevin. *l.* 1. *de ven. c.* 1. Eſt etiam inter Juriſconſultos, quem adducam,
2 Tiraq. *de Nobilit. c.* 31. *n.* 552. Ratio ejus rei eſt, quia eodem *Paræo* teſte, venenorum inter ſe quædam antipathia eſt, qua ſe mutuo expellunt, ac vincunt; unde Lucret. *l.* . *de Rer. Nat.*

Deinde inimica modis multis ſunt, atque venena
Ipſa ſibi inter ſe.

Neque *Medicis* ſolum id perſuaſum eſt, ſed & pleriſque magni nominis viris, extatque *Auſonii* elegantiſſimum epigramma, in quo caſus adulteræ narratur, quæ cum marito toxicum propinaſſet, neque crederet eſſe ſufficiens ad illum interimendum, *Hydrargyrum* exhibuit, ex quo factum eſt, ut vir ſalvus fieret, poſteriori veneno primum expellente; quod epigramma recitant ex Medicis Gal. Mart. *de doctr. promiſc. cap.* 11. Grevin. *ubi ſupra*, & Jordan. *de peſte*, relatus per Schenck. *Obſerv. lib. ult. tit. de Idioſyncraſ.* Facit quoque adhoc, id quod de *Aconito* dicitur, nimirum illud eſſe venenum aliorum venenorum; nam ſi poſt aliud venenum aſſumatur, prius aſſumptum ex corpore expellit, hominem nequaquam lædens; vide de hoc Gal. Mart *ubi ſupra*. Ex Poetis autem noſtris *Torquatus Taſſus* cæteris merito præferendus, lepidiſſime cecinit *in ſuo poemate*; *Cant.* 5. *ſtan.* 65.

Che ſi come dall'un l'altro veneno
Guardar ne ſuol, tal l'un dall'altro Amore.

Ne vero ea concluſio tanquam pro vera ſemper, & in omni caſu accipiatur, adnotandum ex Ponzetto, *ubi alias*, & Mercurial. *lib.* 1. *de ven. cap.* 15. & aliis, eam ſimpliciter nullam habere veritatem, cum non quodlibet venenum cuilibet veneno reſiſtat, imo
3 poſſit aliud potentius reddere: quod patet præcipue in venenis compoſitis, quemadmodum in medicamentorum ſolventium, aliorumque compoſitione unum aliud roborare conſuevit. Itaque non inno-
4 cens judicandus eſſet ex mea ſententia Medicus, vel quivis alius, qui ut jam exhibitum venenum curaret, novum propinaret quodcunque, ut, ſi in curatione cantharidarum exhiberet auripigmentum, vel in curatione cicutæ exhiberet opium; niſi conſtaret id ex arte Medicum præſtitiſſe, & tunc alterutrum concurrat neceſſe eſt, ſi recte ſecundum venenum adminiſtratum fuerit pro curatione prioris, aut nimirum antiphathiam quandam unius cum altero longa experientia, & magnorum hominum teſtimonio comprobatam, ut exempli gratia Aconitum contra ictus
5 ſcorpionis, de quo Theophraſt. *lib.* 9. *hiſt. plant. c.* 19. Plin. *Nat. hiſtor. lib.* 27. *cap.* 2 aut Mandragora contra helleborum, de qua idem Plin. *lib.* 35. *cap.* 13. Ruell. *lib.* 3. *de Nat. ſtirp. cap.* 111. aut Cantharides ad canis rabioſi morſum, & ad Salamandram, de quibus Plin. *libro* 29. *cap.* 4. Raſ. *lib.* 20. *Contin. cap.* 2. & Matthiol. *in præfat. ad* 6. *Dioſcorid.* aut Euphorbium ad ſcorpionum ictus, de quo idem Matth. *ibidem* aut contra ſerpentes. Ruell. *lib.* 3. *c.* 53. aut eſt neceſſe, ſecundum venenum contrariari priori qualitatibus manifeſtis, ut ſiquidem primum calidum ſit, poſterius frigidum exiſtat, & è converſo. Sed etiam re ita ſe habente, nunquam niſi in aliorum defectu, aut ubi alia non contulerint, hæc in uſum trahenda
6 cenſerem: Medicus enim tuto curare debet, ut notum eſt. Non confugiat ergo in curatione veneni ad venenum etiam contrarium, cum mille alia ſint medicamenta ad venena curanda.

Sed hic aptiſſime quæri poteſt, *quænam medica-* 7
menta minus tuto adminiſtrare Medici ſoleant, ex quorum uſu ſæpe ſæpius non contemnendum nocumentum, & mortem interdum ægrotis ſuis adſciſcunt; utrum autem aliqua pœna hujuſmodi Medicis ſit infligenda, Juriſconſulti determinent.

Relinquam autem nonnulla inter purgantia, quæ cum venenoſa quidem per ſe ſint, & violentæ operationis, tamen optime correcta Medicis in uſu quotidiano ſunt, ut Scammonea, Colocynthis, Hermodactyli, Helleborum, & pleraque alia, de quorum uſu & correctione, Meſ. *lib.* 2. *de ſimp. purg.* & ex recentioribus plures, inter quos ſatis ſit Uvecker. *in ſuo antidot. Spec.* quemadmodum etiam alia conticebo alterius generis à purgantibus, ob eandem ipſam cauſam quotidiani nimirum uſus, diligenti prægreſſa correctione. Primo igitur ſeſe offert argentum 8
vivum, cujus duplex uſus, internus & externus: de interno jam *ſupra quæſtione ſexta* dixi, eſſe minus
tutum, & idcirco ſi quis illud temere propinaverit, 9
non ab omni pœna immunis eſto. Uſum externum in unctionibus pro morbi Gallici cura, recentiores multi laudant, & ego quidem doctus nonnullos admiſiſſe ſcio; ego expertus non ſum, quia aliorum experientias animadvertens, adeo periculi & moleſtiarum plenas conſideravi, ut ab eo me omnimode abſtinere in animo fixerim meo; ab aliis non temere, ſed rationabiliter in uſum convocatum, nec laudabam, nec vituperabam; ſed poſtmodum in deſperato, ac contumaciſſimo morbo Gallico, eo uti incipiens, à præterito timore me temperavi, & optimo cum ſucceſſu ab ea opinione me diſtraxi, illudque non ſine laude in uſum alias convocavi Non dubium autem eſt, peccati magis reum eſſe eum, qui per os exhibet, (niſi id ſublimatum eſſet, ac dulcificatum, in pilulaſque digeſtum, ut infra), quam qui inunctionibus utitur. In ceratis vero ad omnes tumores diſſolvendos, a morbo Gallico præcipue excitatos, nullum afferre periculum notavi, ſed cum maximo ſucceſſu adhiberi. Quod tamen de inunctionibus dixi, ita moderandum, ut in Gallico morbo, & aliis contumaciſſimis infirmitatibus, audacter in uſum ſint convocandæ, quippe cum ipſi peccantes humores maligna qualitate imbuti, ipſius Hydrargyrii vim omnino retrangant, licet tandem ab ejus virtute edomentur, ut multis patere poteſt experientiis: ſuffumigia ex cinabari quam plena periculi ſint, norunt ii, qui curæ quorundam Empiricorum ſe committentes ea experiuntur; & teſtatur *Guilelm. Fabrit. obſervat. Chirurg. cent.* 2. *obſerv.* 23. unde ſeveriſſime puniendos judicaverim Chymicos quoſdam irrationales, quos aliquando vidi tam horribili medicamento ægros è medio ſuſtuliſſe.
Unde & rationalibus Medicis eſſet hoc medicamen- 10
to ob ſui pernecabilitatem interdicendum, niſi illud ſumma deſperatio admittere cogat. *Cantharidarum* quoque uſus duplex eſt, externus & internus: externus ad veſicandum in morbis, ubi ab alto ad cutem, & ambitum corporis, venenatas, ſeu quaſcunque materias trahere oporteat; ubi ſomnus inexpugnabilis fatigat; ubi frigidi ac longi vigent morbi: internus, ad urinæ difficultatem, & ad carnis rabidi morſum, ad Hydropem, & ad alia. Prior adeo 11
tutus eſt, ut nihil ſupra, & in contrarium obloquentes ſuæ pertinaciæ condonemus. Poſterior minus 12
tutus eſt, & idcirco non abſque culpa adminiſtrarentur, vel non debite præparatæ, vel in ſuperflua quantitate: & conſtat apud Plinium *Nat. hiſtor. lib.* 24. *cap.* 4. *in fin.* Ægyptium Medicum cantharidarum adminiſtratione cum Coſſinum Equitem Romanum, Neronis familiariſſimum, Lichene correptum, curare vellet, eum ſuſtuliſſe: unde jure Plin. earum uſum ſuſpectum habet. Quod etiam facit Gal. *in* 4. *Avic.* adductus per Rodericum à Fonſ. conſ. 29 qui & de Med. meminit, quod cantharidibus duos ſuſtulerit. Unde jure & ab eodem Roderico tale medicamentum repudiatur. Quin etiam ex recentioribus Bacc. *in prolegom. de venen.* alios enarrat caſus quorun-

quorundam, ex Cantharidibus pro medicamento adhibitis periclitantium: unde non ſolum per os ille exhibere timet, ſed externum quoque uſum non omnino tutum exiſtimat. Tamen ſi quando per os exhiberentur, maxime inſpicienda eſſet quantitas earum, quæ non tanta debet eſſe, quantam deſiderat Hipp. *lib. de intern. aff. circa medium*, quatuor nimirum; immo neque trium, *ut lib. de rat. vict. in fin.* ſed multo minor, aut nulla, niſi ſumma urgente neceſſitate; male enim nonnullis ſucceſſiſſe ejuſmodi experientiam, ipſe ego ſcio. His addendum erat utrumque veratrum, ex quo binos ægrotos periſſe narrat Benivenius *de Abd. c.* 51. *& ſeq.* hoc tamen debite præparatum, aut ex eo extracto parato, ego nullum nocumentum afferri vidi.

Chymici præterea pleraque medicamenta, præcipue vero metallica, & mineralia, & ex ſua natura venenoſa, ſua arte ita præparant, ut non ſine multa utilitate aliquando convenienti morbo exhibeant: ſed in omnibus illud advertendum, ne imperitis Empiricis inconſulto, & nullo adhibito rationali Medici conſilio, exhibeantur; nam tales ſua temeritate, atque audacia plures ſuſtulerunt, nec ſine ſummo Juſtitiæ detrimento vidi eos ab omni pœna interdum immunes evaſiſſe. Inter hæc autem Chymici præparant ſublimatum, quod purgationi aptum reddunt, ac dulce illud vocant, id
13 aliquando tam bene correctum, ac præparatum vidi, ut ad grana decem aut duodecim aſſumptum, leniter & absque ulla moleſtia purgaverit. Videndum tamen quibus perſonis, quibusque morbis, ac quo tempore exhibeatur, ut de cæteris medicamentis omnibus, præcipue vero Catharticis ac purgan-
14 tibus fieri debet. Ab iis quoque in medicum uſum ad ventres expurgandos *Antimonium*, quod ſtibium quoque nominant, eſt convocatum, de quo conſentaneum eſt aliquid peculiariter dicere. Hoc præparant illi multiplici ratione, ſed de præparatione nihil ad nos; videamus quam ſecuritatem promittat ejus uſus; ac profecto, ſi nonnullis ex Chymicis fidem habeamus, immo, & doctis aliis viris, ut Matthiolo *in Dioſcor. lib.* 5. *c.* 59. ut cæteros prætercam Chymiæ addictos, (videatur *Schroderi* Pharmacopœia) ſummam ſecuritatem pollicetur, ac difficilium morborum integram, abſolutam, ac citam curationem, ut ex hiſtoriis patet, quas & ipſe
15 Matthiol. *ibid.* & alii narrant. At ſi rem ex eventu expendas, eam periculi plenam experieris, & medicamentum non in hominibus ſolum, ſed & in ipſis brutis, quæ inter cætera viribus magis pollent, apprime fugiendum. Nam relinquo plures hiſtorias eorum, qui ex talis medicamenti uſu periere, ex variis auctoribus, quas in unum congeſtas habes apud Schenck. *Obſerv. lib. ult. tit. de venen. ex foſſil. & metall.* ac ſilentio quoque involvam plures caſus eorum, quos ego ipſe ſcio, ac ejus uſu vel male habuiſſe, vel vitam cum morte commutaſſe; ſed de *Notario* vicino meo mentionem habere par eſt, qui non multis ab hinc diebus, cum veteres obſtructiones hoc medicamento tollere ſtuderet, ſe ipſum ſpatio trium dierum ſuſtulit; & de *Aromatario* amico memini, quod cum ad levandos ventris dolores, quibus equus propinqui mei vexabatur, antimonium propinaſſet, viginti quatuor horarum intervallo illum occidit. Itaque ego quidem non video, cur hæc & ſimilia, ab iis, qui rebus hujusmodi præſunt, non modo impune prætergredi permittantur, ſed etiam exhibendi licentia concedatur; quæ tamen nullo modo concedi deberet, niſi doctis, & in arte conſummatis viris, qui & hæc ipſa, & multo pejora medicamenta, ſi pejus ullum antimonio reperitur, debite præparata, ſuo loco & tempore, convenienti morbo, ætati, ac temperamento exhibentes, tuto ſanitatem procurant, & omnia caute adminiſtrant. (Ita Anno 1645. *Alsfeldiæ* in Haſſia Colonelli locum tenens Generoſus Dominus *Eckard Tritten*, euſarcos, faciei rubicundæ, calidæ & humidæ conſtitutionis corporis à compotationibus 8. Aprilis conqueſtus de ſtomachi dolore, pectoris anguſtia, & aliquali anorexia, conſilium petit à *Chirurgo* Caſtrenſi Caſtellano, ibidem tunc curam militum habente, qui ocyus ipſi dat 10. Aprilis tres pilulas ex Antimonio & Mercurio conflatas, à quibus tam prolixas alvi dejectiones & enormes vomitus expertus eſt ſpacio 24. horarum, ſuccedente extremorum refrigeratione & livore cum lipothymiis, ut adſtantes de ſalute dubitarent, & Medicum *Marpurgo* evocarent. Delatus illuc, quamquam videret in extremo eſſe rem, tamen dedit neceſſaria roborantia & malignitati reſiſtentia. Sed fruſtra. Succumbente enim natura paulo poſt ejus debitum ſolvit. *Chirurgus* monitus de male exhibito ferali pharmaco, reſpondit, doſin fuiſſe convenientem, imo minorem quam à Claſſicis Authoribus præcepta ſit. Sed indoctus blatero non obſervavit, duo cum faciunt idem non eſſe idem. Non ſcivit tam acre pharmacum obeſſe potius hujus viri vino aſſueti & calidi conſtitutioni, ut dolendum ſit tales agyrtas uno calopodio omnium pedes metiri. Magiſtratui incumbit punire tales empyricos, tales nugivendulos. *Swalbaci* idem fere malum expertus eſt *Cerevaſiarius* Francofurtenſis, magno labore & diligentia ab orci faucibus tandem ereptus cura D.D. *Hochſtadij*, Medici Francofurtenſis Celeberrimi & Senatoris graviſſimi.]

SUMMARIUM.

1 *An dentur venena certo die interimentia: Vide numero tertio.*

2 *An dentur venena, quæ non illico, ſed multo poſt tempore ab eorum adminiſtratione, occidant. Vide num. ſeq.*

5 *Rabidi canis venenum non illico, ſed multo poſt tempore occidit.*

6 *Interna venena poſt longum tempus ab eorum generatione occidunt, interim vero in corpore latitant.*

7 *Venenorum actio arte citari, aut retardari poteſt, & num. ſeq.*

9 *Actio veneni ex aſſumentis diſpoſitione, interdum ſollicitatur, aut retardatur.*

10 *Venena ad certum diem interimentia dantur, & num. ſeq. dic. ut ibi.*

12 *Venena adminiſtrari poſſunt, quæ conjecturaliter hoc aut illo tempore occidant.*

QUÆSTIO X.

An detur Venenum ad Tempus.

QUærunt Medici: an *dari poſſit venenum ad tem-* 1
pus, ac maxime in ea quæſtione explicanda hæſitant; eſt vero ejus quæſtionis duplex ſenſus, unus: an dentur, vel dari poſſint venena, ſive illa naturalia, ſive artificialia exiſtant, quæ certo die, ac tempore pro adminiſtrantis voluntate, non ante, neque poſt, occidant; alter: an dentur ve-
nena, quorum actio, vel ex ſua natura non illi- 2
co, ſed aliquando, aut etiam multo poſt tempore appareat, vel quæ arte, ac præparatione retardari ita poſſint, ut ſi alias hominem ſpatio unius diei, vel duorum, aut trium, aut plurium ſuſtuliſſent, arte ac præparatione ita tarde operentur, ut multo poſt, quam deberent, interimentia, mortis culpa non in venena rejiciatur, ſed in morbum ali-
quem. Negant plurimi, ac potiores, concluſionem 3
in priori ſenſu: & vide *Parad.* 10. *decad.* 2. Joubert. in quo ille hanc ſententiam multis tuetur. Concordant autem omnes in ſecundo ſenſu, pro affirmativa ſententia. Facit Avicen. 6. 4. *tract.* 1. *cap.* 2. Guainer. *de Venen. cap.* 1. *dubit.* 6. *concluſ.* 1. & 2. Cardinalis Ponzettus *lib.* 1. *de venen. c.* 13 Amat. Luſitan. *curat. cent.* 6. *curr.* 88. & *cent.* 2. *cur.* 65. Paræus *lib.* 20. *c.* 3. Joubert. *Parad.* 10. *decad.* 2. Valeriol. *lib.* 3. *locorum commun. cap.* 18. Matthiol. *in* 6. *Dioſcord. in præfat.* Vid. *lib.* 2. *de curat. gener. cap.* 12. *part.* 2. Gorræus *in præfat. ad Nicand. Alexiph.* Bacc. *in prolegom. de venen. cap.* 15. Sal. *de febr. peſtil. cap.* 11. Foreſt. *Obſervat. lib.* 30.

Obſerv.

Obſerv. 8. *in ſchol.* Mercurial. *lib.* 1. *de venen. cap.* 7. *libell. de decorat. cap.* 7. Vinc. Alf. à Cruce, *de Quaſ. per Epiſt. cent.* 4. *c.* 17. & inter Juriſconſultos dari talia venena concedere videntur Paul. Grilland. *de ſortileg. quæſt.* 2. *n.* 3. & *quæſt.* 3. *n.* 25. & *alibi*. Damhouder. *in Enchirid. rer. crimin. c.* 61. *n.* 19. Confirmat hæc omnia quotidiana experientia. Extat præter quamplurima, inter vetera, exemplum Claudij, quem Agrippina lento veneno tollere determinabat, de qua re Tac. *Annal. lib.* 12. *in fin.* & Druſi, de quo tali veneno ſublato idem Tacit. *lib.* 4. *Annal. in princip.* & Arati à Taurione potionati, de quo Plutarch. *in ejus vita*: & inter recentiora notum eſt, quod narratur à Jovio *hiſtor. part.* 1. *lib.* 2. de veneno illo, quo *Cæſar Borgia* univerſum Collegium Cardinalium inficere tentavit; tradit enim pulverem fuiſſe, qui non illico, neque cum vehementia vitæ inſidiabatur, ſed exitiali mora hominem è medio
4 tollebat. Dantur ergo hujuſmodi venena temporanea, quæ vel natura talia ſunt, ut nonniſi tarde occidant, vel artis miniſterio, vel aſſumentis diſpoſitione talia evadunt. Natura enim patet, rabidi canis venenum tarde admodum operari, ita ut in-
5 terdum poſt annos ſeſe prodat (vid. *Horſtij* obſervat.) quin etiam venenum, quod aliquando ex pu-
6 tredine, vel alias, ſi id fieri poteſt, in noſtro corpore generatur, per longum tempus interdum latere poteſt, de hinc vero repente ſeſe manifeſtare, Galeno teſte *comm.* 3. *in* 3. *Epidem. text.* 75. & *ibidem.* Valleſ. Fernel. *Pathol. lib.* 1. *cap.* 3. Mercurial. *lib.* 1. *de venen. cap.* 1. & clarius id ipſum firmat idem Valleſ. *in primum Epidem. ſectione* 3. *Ægr.* 5. non ſecus quoque ex cibis, & medicamentis alios, vel alia tarde, alios vero, & alia cito conſequi patet: & ut ad ſenſum veniamus, ſume mihi ſcammoneam, quæ quidem tam vitæ operationis eſt, ut Meſues *de ſimpl. purg. cap.* 1. aſſimilaverit ejus operationem furioſo, contra vero ſume mihi Turbith, reperieſque illud debilis, ac tardiſſimæ operationis, ut idem *ibid. cap. ſequent.*

7 Quod ergo arte, venenorum quoque actio aut citari, aut retardari poſſit, ex iiſdem exemplis, aliiſque diſcere licet, nam ad retardandam furioſam, ac celerem ſcammoneæ actionem variarum rerum admixtione utimur, ut docet Meſues *ibi*, ac præcipue ejus decoctione in malo cotoneo; contra ad citandam pigritiem Turbith in dejiciendo, tertiam zingiberis partem admiſcemus: ſic, & ob eandem cauſam, Agaricum tertia ſimiliter parte ejuſdem ſalis excipimus, & Aloen ad eundem finem, admixtione ſpecierum ad purgandum ſollicitamus. Neque admixtione ſolum variarum rerum, ac debita præparatione retardatio, aut citatio operationis medicamentorum fieri ſolet, quod etiam demonſtratur à Galeot. Mart. *de doct. promiſc. c.* 12. ſed ad eandem intentionem juvat ipſius medicamenti exhibendi forma, ſolidane ſit, an liquida, an conſiſtentiæ mediocris, cum in forma ſolida tardius, in liquida citius, in mediocri, mediocri tempore operentur.
8 A ſimili ergo concludentiſſime probatur, poſſe venenorum actionem artis miniſterio & ſollicitari, & retardari, pro aſſumentis, aut exhibentis volun-
9 tate. Aſſumentis quoque diſpoſitio in cauſa interdum eſſe poteſt, ut actio veneni, ſeu medicamenti acceleretur, vel retardetur, quippe cum manifeſtum ſit, multa ad hoc corpus diſponere, ut temporis conſtitutionem, temperamentum, ætatem, regionem, vitæ inſtitutionem, & alia his ſimilia, unum enim idemque medicamentum, ut exempli cauſa ſcammonea, eadem quantitate ab eodem viro aſſumpta, tempore calido citius, frigido ſerius, ætate juvenili facilius, difficilius & tardius in ſenili operatur, & ſic de cæteris. Illud unum ex Cardano *lib.* 2. *de ſubtilitate*, hic adnotabo, nimirum, venena ad tempus neque cor, neque cerebrum, neque veſicam lædere, ſed vel pulmonem, vel jecur, vel ventriculum, creditque in ſimul, nonnulla venena naturalia temporanea eſſe, tamen id quod dicit, hæc neque cerebrum, neque cor lædere, neſcio quam veritatem habeat, cum maxime ex tardis venenis conſtet homines hectica febri abſumi, & aliquando etiam infatuatos ſenſim deficere.

Verum enim vero, tota dubitatio eſt de concluſione in priori ſenſu ſumpta, quam licet non modo negent omnes ſupra citati Auctores, ſed etiam tanquam fabuloſam derideant, non deſunt tamen claſſici viri, ac illi quidem doctiſſimi, qui in eam inclinent, illamque tueantur: inter quos Nicol. eſt 10
ſumma 4. *tract.* 4. *cap.* 2. *diſt.* 4. Carrar. *in quæſt. ad hanc rem dicata, poſita poſt tractatum Conciliatoris de ven. concluſ.* 2. & 3. Marcell. Donat. *lib.* 6. *hiſt. mirab. c.* 1. Galeott. Matt. *de doctr. promiſc. cap.* 12. Cardan. *Contrad. Medic. lib.* 2. *tract.* 5. *contrad.* 9. & *lib.* 1. *de venen. cap.* 25. Amat. *Cent.* 2. *Curat.* 65. Ex quibus Nicol. 11
Carr. & Cardan. non modo admittunt venenum, quod tali aut tali tempore, non multo poſt aut antea occidat, ſed etiam ita determinato, ut non ante, nec poſt determinatam horam, aut momentum operetur, quod tamen ego tam fabuloſum exiſtimo, quam quod maxime, etiamſi ſupponant mihi, quod componens tale venenum (nam ſimilia nonniſi compoſita ſunt) perfecte, & undequaque tam Medicinæ, quam Aſtrologiæ ſcientiam calleat. Eſt & inter Juriſconſultos Paul. Grilland. jam ſuperius adductus, qui *loco citato*, *quæſt.* 3. *n.* 3. huic ſententiæ ſubſcribere videtur: quinimo habuiſſe ſe præ manibus maleficos teſtatur, ex quorum confeſſionibus palam illi factum eſt, venena ita temperari poſſe, ut ſecundum venefici voluntatem determinato die occidant, atque in ſimul modum illos tradidiſſe narrat, quo venena ad eum finem temperari valeant, quem tamen ipſe jure optimo reticuit.

Ego, quod perfectus Medicus, etiamſi Aſtrolo- 12
giæ non habeat conſummatam peritiam, tale componere poſſit venenum, ut conjectura aſſequatur, aſſumentem hoc aut illo tempore periturum, non majorem habere difficultatem credo, quam habeant alia quam plura in arte Medica, quippe quæ plurima, ne dicam omnia, ſola conjectura aſſequatur. Si ergo Medicus eruditiſſimus & exercitatiſſimus, cognitam habeat aſſumentis naturam, ætatem, temperamentum, conſtitutionem corporis, & alia id genus, componere poterit tale venenum, ut hunc intra ſex menſes exempli gratia occidat, ſi modo interim nihil ab extra adveniat, quod mortem retardare, aut accelerare poſſet, ut eſſet, ſi hic notum habens ſe venenum aſſumpſiſſe antidotis contrariis uteretur, aut ſi ex procatarctica aliqua cauſa, aut alia quacunque in novum morbum incideret; qui illum ante conſtitutum tempus vivis cedere cogeret. Sed pro Juriſconſultis id ſcire ſufficiat, dari venena temporanea; nam qui plura de ſimilium venenorum natura, ſignis, & effectibus ſcire cupit, legat Card. *lib.* 3. *de venen. cap.* 2. Ego autem rationes plures tam pro affirmativa, quam pro negativa adducendas, ſilentio præteriens, ad præcitatos auctores Lectorem remitto.

SUMMARIUM.

1 *An unum idemque venenum quocunque modo adminiſtratum occidere poſſit.*

2 *Quædam venena non nocent guſtatu, ſed in vulnere.*

3 *Venenorum non eadem ratio cum extra adhibentur, & cum intro aſſumuntur.*

4 *Venena exterius admota nullum habent effectum. Contrarium num.* 13.

5 *Fontem vel puteum veneno inficiens capite punitur.*

6 *Venenari per concubitum quis non poteſt.*

7 *Venenum ſolo olfactu occidens non datur. Contrarium num.* 12.

8 *Homo venenari poteſt per omnes ſenſus.*

9 *Nonnulli oculis faſcinare alios conſueverunt.*

10 *Venenum, quod ſuper carbones injectum aſtantes occidit.*

11 *Fumus quorundam lignorum venenatorum homines occidere poteſt.*

13 *Venenandi modus per veſtium infectionem non eſt vanus, & num. ſeq.*

14 *Corpus tranſpirabile exiſtit, & mediantibus arteriis obvia omnia ad ſe allicit.*

15 *Ephippia, Ocreæ, ſubſellia, ſtapedes, & hujuſmodi res venenari poſſunt, & n. ſeq.*
18 *Fortuiti eventus nobis multa falſa pro veris imponunt.*
19 *In venenis exhibitis una ſalus, ut quamprimum extra corpus detrudantur.*
20 *Venena per clyſteres raro adminiſtrantur.*
21 *Venena per clyſteres adminiſtrari poſſunt,*
22 *Venenum per clyſteres adminiſtratum non poteſt in eadem quantitate occidere, qua occidit, cum per os aſſumitur. vide n, ſeq.*
24 *Fontem, flumen, aut puteum venenari non poſſe, credit Baccius. Rationem vide n. ſeq.*
26 *Solonis conſilio Pliſtis flavius Elleboro infectus: & alias hiſtorias vide ibid.*
27 *Aqua per plumbeos ductus decurrens noxia eſt.*
28 *Ars imitari poteſt naturam in venenando aquas.*
29 *An eundem effectum promittat idem venenum per os aſſumptum, ac deforis adhibitum.*
30 *Non omne venenum, quod per os aſſumptum occidit, ab extra admotum occidere poteſt: ſed contra quod deforis adhibitum occidit, multo facilius occidit per os exhibitum.*

QUÆSTIO XI.

Venenandi qui modi poſſibiles, qui non.

1 ILlud unum à Juriſconſultis in venenorum conſideratione prætermiſſum reperio, atque id quidem immerito, cum magni momenti res exiſtat, nimirum *an unum idemque venenum, quocunque modo adminiſtratum, nocere poſſit, vel, an idem venenum tam intus, quam extra adminiſtratum, pari modo noceat.* Dubitandi vero occaſionem non modo quotidiana experientia exhibuit; ſed etiam doctorum homi-
2 num teſtimonia: nam Celſ. *ſuæ med. lib.* 5. *c.* 27. di-
3 cebat, eſſe quædam venena, quibus præcipue venatores utuntur, quæ non guſtu, ſed in vulnere nocent. Eodem quoque pacto Galen. *lib.* 3. *de temper. c.* 3. *claſſ.* 1. venenorum non unam eandemque eſſe rationem docebat, cum exterius applicantur, & cum interius aſſumuntur: ſiquidem, dicebat ipſe, quemadmodum quæ intro aſſumpta perimunt, deforis tamen adminiſtrata non nocent; ſic neque quæ deforis admota occidunt, intro aſſumpta idem præſtant: & quamquam hanc poſteriorem ejus ſententiæ partem impugnat Cardan. *lib.* 1. *de venen. cap.* 18. acceptat tamen priorem, cui etiam aſſentiuntur alij: ut Ponzet. *lib.* 1. *de venen cap.* 5. Grevin. *lib.* 6. *de venen. cap.* 1. Bacc. *in prolegomen. venen. cap.* 14. Quin etiam hic Galeno in utraque parte aſſentitur, cum *cap.* 10. *art.* 4. voluerit, ſcorpionis vel viperæ venenum per os aſſumptum non nocere. Cum ergo id adhuc in quæſtione ſit, omnino ab ea eximendum, ne dato caſu, quod quis veneno per os exhibito, quod deforis ſolum admotum nocere præſumatur, & tamen aſſumente è vita ſublato, veneficus tanquam inſons abſolvatur, cum condemnari tanquam reus debuiſſet, ſi tale venenum id potuit efficere; vel ſi minus potuit, cum tanquam inſons abſolvendus fuiſſet, per errorem tanquam reus damnetur.

Præterea multa jactantur de venenis ab extra admotis, quæ pleriſque impoſſibilia videntur; imo inter Medicos Bacc. *loco ſupra cit. cap.* 14. venena exterius admota nullum habere effectum autumabat; aliis tamen maxime perſuaſum eſt de multis effecti-
4 bus venenorum, cum ab extra adhibentur; quibus addo Juriſconſultorum auctoritatem, *in l. item obſt. §. ſi quis per vim ff. ad l. Aquiliam*, in qua pœnas indicunt his, qui inunctionibus aliquem venenaverint; qui venenandi modus, neque executione facilis, neque ſuaſu apud nonnullos eſt. Capite in-
5 ſuper plectunt, qui fontem vel puteum veneno infecerit, ut per Carrer. *in quæſt. crimin. §. Homicidium. num.* 98. Farinac. *quæſt. crimin.* 122. *part.* 1. *num.* 12. Caball. *de omni gen. homic. num.* 602. Quod & ante illos Plato fecit, 4. *de legibus, verſus finem*. Suſpecta tamen eſt hæc venandi ratio, & apud Baccium impoſſibilis, ut teſtatur ille *in prolegom, de venen. citato cap.* 14 qui neque per concubitum, ut jacta-
ctur, fieri poſſe credit, ut aliquis venenetur; cum 6
tamen contra extet de ea re Plin. teſtimonium *lib.* 27. *nat. hiſt. cap.* 2. cui aſſentiuntur ex recentioribus Mercurial. & Crato apud Schenck. *lib.* 7. *Obſerv. tit. de contractu venenato*. Imo narratur ab eodem Schenck. *lib.* 4. *tit. de Pene & Præputio*, fuiſſe juvenculam meretricem, quæ omnes cum ea concumbentes ita contaminaret, ut illico à coitu illis livens puſtula in glande oriretur, quæ paucis horis pudendum totum ita corrodebat, ut ſola amputatione & uſtione ſanaretur: hoc autem illi non ex Gallica lue, ſed ex venenata natura eveniſſe, firmarunt Romani Medici, quibus negotium datum eſt mulieris inſpiciendæ. Ferunt quoque, præter puellam Alexand. Magno, ſi recte memini, dono datam, quæ concubitu homines venenabat, Ladiſlaum Neapolis Regem per concubitum fuiſſe venenatum. Tarcagn. *lib.* 57. Venenum item, quod ſolo 7
olfactu perimere poſſit, non dari vult Pigræus *ſuæ Chirurg. lib.* 7. *c.* 9. Docti tamen plerique non ſolum dari contendunt, ſed experientias quoque adducunt, & ſic idem dubium in pleriſque aliis.

Quamobrem jure videndum eſt, qui modi venenandi poſſibiles ſint, qui vero non poſſibiles, ut Juriſconſultos, qui Juſtitiam adminiſtrant, in abſolvendis inſontibus, ac ſontibus condemnandis errare non contingat. Itaque *ſupra, quæſtione ſecunda* diximus, hominem per omnes ſenſus vene- 8
nari poſſe: quam concluſionem etiam iis, quæ tunc in promptu erant, experientiis, rationibus, & auctoritatibus comprobavimus. Poterat & circa eos ſenſus, de quibus major quæſtio eſt, circa *viſum* ſcilicet, & *auditum*, adduci experientia ex faſcino deſumpta, cum ex magnorum hominum teſtimonio conſtet, nonnullos oculos alios faſcinare; de ea tamen re, ac de hujuſmodi argumento, *in fine* 9
hujus tituli, nonnulla habes, & plura, favente Deo *in titulo de Impotentia Venerea*, aliaque nonnulla incidenter *tit. de Miraculis*, harum quæſtion. *lib.* 4. *ſeq.* Tollit autem omnem difficultatem circa ſenſum viſus, infectio, quam lippientium oculi communicare ſolent intuentibus, de qua re plures docti teſtimonium perhibent, inter alios Plutarch. *Sympoſ. decad.* 5. *probl.* 7. & lepidiſſime id ipſum luſit aliquando Franc. Petrarc. *Carm part.* 1. in Carmine illo;

Qual ventura mi fu quando dall'uno, &c.

ubi inter alia hæc habentur;

Che dal deſtr'occhio, anzi dal deſtro ſole
De la mia donna al mio deſtr'occhio venne
Il mal, che mi diletta, e non mi dole.

De ea re fortaſſe intelligunt Legumperiti, cum dicunt, quoſdam habere oculos urentes ac ſolo aſpectu alios inficere. Mart. de Arles *de ſuperſtit. n.* 36.

His ergo relictis, de cæteris venenandi modis diſſerendum nobis eſt. Narrat Nicol. & ex eo reperit Mercurial. apud Schenck. *Obſervat. lib.* 7. *tit. de venen.* Franciſcum Ordelaffum venenum habuiſſe, quod ſuper carbone injectum circumſtantes occideret. Hunc modum faciliorem eſſe, quam per ſim- 10
plicem odoratum, nemo eſſe debet, qui ambigat. Sed quid ad hæc confugimus? Fumum carbonum 11
multos ſuſtuliſſe quis ignorat? & idem Nicol. *ſumma* 4. *tract.* 4. *cap.* 5. dicebat, fumum quorundam lignorum venenoſorum, ut Oleandri, venenare hominem poſſe; ac Petrus Martyr. *in ſuo ſummario de Occidentalibus Indiis*, de arboribus quibuſdam meminit, quarum fumus exitialis ſit. Sed & ipſi Juriſconſulti de occidentibus fumo corrupto mentionem habent, Cæpolla *de Servit. ruſtic. prædior. lib.* 2. *c.* 43. *n.* 5. Notandum tamen, difficile videri, quod ſecuta morte hoc modo Reus extraordinarie punietur, nam potius ſummo ſupplicio afficietur, & idcirco *l. ſolicitatores. ff. de extraordin. crimin. ſub ipſo tit.* non hoc fortaſſe dicit, neque legendum, fumo, ſed fimo; inquit enim: *veluti ſi quis fimo corrupto aliquem perfuderit, cœno, luto oblinierit*; ex ſeqq. enim declarantur præcedentia, tum Gloſſa utrumque legit. Cur ergo & venenationem per odoratum non admittamus, ego quidem non video, nam nullam

diffe-

differentiam inter hæc; & ſimplicem odoratum invenio, niſi majorem & minorem craſſitiem, ſeu tenuitatem vaporum ad cerebrum ſeſe elevantium;
12 at tam in tenuibus, quam in craſſis vaporibus venenoſitas recipi poteſt.

De nonnullis vero, quæ odore interficiunt, meminerunt aliqui, ut Lucret. *lib. 6.*

Eſt etiam in magnis Heliconis montibus arbos,
Floris odore hominem tetro conſueta necare, &c.

13 Venenandi porro modum per veſtium infectionem vanum non eſſe, teſtatur *Herculis* caſus, de quo tanquam hiſtorico ac vero, claſſici quidam Medici meminerunt, qui mihi nunc in memoriam non redeunt, & vix Cæſalpini recordor, qui de eo *lib. 3. c. 5.* mentionem habet: Hercules enim, ut narrat Ovid. *lib. 9. Metamorph.* & repreſentat Seneca in *Tragædia quæ inſcribitur Hercules Oeteus*, cum ſacrificium Jovi celebrare vellet, & pallam à Deianira ſibi miſſam ſanguine Neſſi Centauri imbutam indueret, veneno infectus eſt, ob cujus ſævitiem ſe in monte Oeta combuſſit. Medici igitur nonnulli, inter præcautiones adhibendas in ſuſpicione veneni, hanc addunt, ut veſtes quoque expientur, & ſuſpecti etiam in his ſibi caveant, quod & veſtes infici interdum conſueſcant. Ardoin. *lib. 1. c. 8 de ven.* Guainer. *c. 2.* Ponzet. *lib. 2. c. 2.* Card. *lib. 2. c. 1.* & alii. Sed & hæc veritatem habere experientia ipſa evidentiſſime docet; An non notum eſt, veſtes peſte necatorum alios inficere? cujus rei multa teſtimonia vide apud Schenck. *lib. 7. Obſerv. tit. de peſt.* & dum hæc ſcribo, vulgatum eſt, Panormi peſtem concitatam ex lana eo delatam, quam Turcis Chriſtiani ademerant: unde & hic Romæ communicari timent, quia eandem lanam huc mercatores nonnulli invehendam, neſcij credo ejus rei, curarunt. Sed qui ego domeſticas experientias ac quotidianas prætereo? Nonne veſtes & indumenta, quibus induti ſunt, qui vel morbo Gallico, vel phthiſi, vel lepra, vel ſimili aliquo contagioſo morbo laborant, alios etiam inficiunt? Annon etiam veſtes, pelles, & ſumbtegminum genera omnia lepra contaminari in Sacris proditum eſt, imo & ipſos domorum parietes; nimirum, quia lepra, non minus ac peſtis,
14 contagioſus morbus eſt, & non modo animata corpora, ſed etiam inanimata inficit. Paul. *lib 4.* Hic autem venenandi modus, cum idem ſit cum eo, qui per contactum fit, admittendus facile videtur, cum corpus univerſum tranſpirabile exiſtat, & mediantibus arteriis, quæ aſſidue pulſant, quicquid obviam illi fit, ad ſe alliciat, præſertim ſi ſubſtantiæ tenuiſſimæ, ac maxime penetrabilis illud ſit, ut hujusmodi venena eſſe neceſſe eſt. Quamobrem venenata pharmaca concedit apertiſſime Salius *de febr. c. 9.* non modo per os exhibita, ſed etiam de foris adminiſtrata febrem peſtilentem & mortem cauſare poſſe. Sed & ipſe Hipp. *lib. de Humoribus* dicebat, venena admota aſſumptis eſſe periculoſiora. Majorem difficultatem habet id, quod tradunt de venenatione per infectionem Ephippiorum, ſubſelliorum, ocrearum, & calcarium equitantium, ſtapedum, & hujusmodi: quomodo enim veriſimile eſt venenum ex ſe, ac nullo calore agente (nam in veſtibus calor aliquo modo agit, ipſas veſtes calefaciens) ex parte venenandi uſque ad vivam cutem multis indumentorum generibus obſtantibus penetrare poſſe? & tamen eam rem tanquam veram plu-
15 res Doctores ennarrant, ut Guainer. *de venen. c. 1. & 2.* Nicol. *ubi ſæpe cap. 2. diſt. 8.* Matthiol. *in ſæpe cit. præfat. ad 6. Dioſcor.* Joub. *cit. Parad. 10. dec. 2.* Grevin. *lib. 1. de venen. c. 1.* Card. *lib. 2. de ſubtil.* Scalig. *exercit. 154.* & inter Juriſconſultos Grilland. *de ſortil. quæſt. 3. n. 30.* maleficos quandoque venenis adeo atrocibus ac furibundis uti tradit, ut etiam calcata ſtatim interimant. Putant autem hujusmodi venena ſua tenuitate veſtimenta, & etiam ocrearum ſoleas penetrare, & ad cutem uſque ſibi per ea foramina viam parare, ac dehinc hominem facile inficere, ac conficere. Hæc profecto majorem multo credulitatem ſibi vindicabunt, ſi Scaligero fidem habeamus: hic enim *Exercit. 100. in Cardan.* de araneo quodam mentionem habet, qui calcatus ſuum venenum per ſoleas tranſmittit; & alterius, cujus leviſſimo tranſcurſu ſpeculum medium crepuerit. Si namque natura id per ſe poteſt, quid non poterit Natura arte adjuta? Et ut non unico argumento à ſimili idipſum confirmemus, in conſiderationem quoque veniant mirandi effectus ſerpentis cujusdam, cui Dryini nomen eſt: hic enim, teſtibus Gal. *de Theriac. ad Piſon. c. 8.* Paul. *lib. 5. c. 5* Aet. *ſerm. 13. c. 29.* Matthiol. *in præfat. ad 6. Dioſcor.* Cæſalp. *lib. 3. c. 5.* & aliis, calcatus pedes calcantis etiam calceamentis munitos excoriat, tumorem quoque in inferioribus partibus in ſuris nimirum, & coxis excitat, & quod præ omnibus mirabile eſt, etiam Medici curantis manus ſimiliter excoriantur. Sunt & præter hæc exempla alia, ut illud apud Ardoin. *lib. 4. c. 17. de venen.* de Juvene illo, qui baculo bufonem occidens veneno infectus eſt. Relinquam notum jam lippis & tonſoribus exemplum Torpedinis marinæ, de qua naturales omnes meminere. Ex quibus exemplis certitudo elicitur, quod venenum etiam per media quædam communicari poteſt, & quod prædicti venenandi modi per veſtes, per ſtapedes, per ocreas, & hujuſmodi, executioni à peſſimis 16
hominibus aliquando demandantur. Quod etiam confeſſus eſt Alex. Bened. Medicus doctiſſimus, *in epiſt. ad Maximil. Imperatorem in fin.* inquiens, ſed veſtimenta video, arma, ſellas, ſedilia quoque inſidentibus pernicioſa. Scimus inſuper venenum, quo Magnus Alexander ſublatus eſt, adeo penetrantem vim habuiſſe, ut nulla reperiri potuerit materia ad illud excipiendum, quam non illico penetraret, ac corroderet, teſtibus Plin. *Nat. hiſtor. lib. 30. c. ult. in fin.* Curt. *lib. 10. de geſt. Alex. in fin.* & Juſtin. *lib. 12. hiſtor. prope fin.* Unde eodem Plinio referente, & Plaut. & Joan. Mon. *in ejuſdem Alexand. vita.* Ariſtot. conſilio nonniſi maxima cum ſui nominis nota, ungula muli exceptum; hac enim tuto contineri potuit. Fuit autem venenum illud Sty- 17
gis Fontis aqua circa Nonacrim in Arcadia, de qua Seneca *3. Natur. quæſt. cap. 25.* & Bacc. *lib. 6. de Therm. cap. 10* ubi & de aliis non diſſimilis naturæ aquis mentionem habet. De ea quoque inter Juriſconſultos Ripa *in tract. de peſt. part. de remed. contra peſt. n. 9.* Sed & Taſſus *Cant. 14. ſt. 94.* ſimilem aquam deſcribit his carminibus:

Un fonte ſorge in lei, che vaghe, e monde,
Ha l'aque sì, che i riguardanti aſſeta.
Ma dentro ai freddi ſuoi criſtalli aſconde
Di toſco eſtran malvagità ſecreta.
Ch'un picciol ſorſo di ſue lucide onde
Inebria l'alma toſto e la fà lieta:
Indi a rider huom move, e tanto il riſo
S'avanza al fin, ch'ei ne rimane ucciſo.

Non mirum ergo cuiquam eſſe debet, his pro veris acceptatis, venenum dari poſſe, quod illitu veſtium, cæterorumque indumentorum inficere poſſit, eas veſtes, & tegumenta, quæcunque illa ſint, penetrando, & ad cutem ſibi viam aperiendo; ſi quando tamen is daretur caſus, quod reus confiteretur hujuſmodi veneno hominem ſuſtuliſſe, nulli dubium eſſe debet, quod tunc Iudex multo certiorem notitiam nanciſci teneretur de ejus veneni natura, & qualitate, nec fortaſſe niſi nova facta experientia in animali quodam bruto, aut in homine jam morti damnato, ad condemnationem devenire illi liceret, quia rara admodum hæc ſunt, & maxime inſueta, nec tam multis experientiis comprobata, ut certo de ea re pronunciare liceat. Poſſibile autem eſſet, ut quis perſuaderet, hoc aut illud venenum poſſe illitu hominem occidere, & ut experientia facta, homo ille non ex vi illius veneni, ſed ex alio accidenti periret. Adeo enim 18
potentes ſunt fortuiti eventus, ut infinita propemodum pro veris nobis imponant, in Medicina præſertim; quæ tamen omni caſu remoto, nullam habent veritatem, aut exiſtentiam.

Cæterum in cit. l. *Item ſi obſtetrix*; ut ſupra dixi, mentio fit de *veneno per clyſterem* adhibito, quod 19
quidem dictum difficultate non caret, quia in ve-

nenis exhibitis una ſalus exiſtit, ut illa per breviorem, ac tutiorem viam ex corpore detrudantur; in hoc autem caſu promptiſſima eſt evacuatio; cum ea quæ per clyſterem infunduntur, facillime per alvum reddantur; unde cum venenum ſi per clyſterem immittatur, non poſſit in corpore moram trahere, ex conſequenti nullam afferre poterit homini noxam, cum antequam corpus alterare poſſit, extra facillime per ſeſe exiliat; unde eſt, quod per enemata venena nunquam adminiſtrantur, aut
20 rariſſime, ut teſtatur Card. *lib.* 1. *de venen. c.* 5. Ego vero hanc venenandi rationem non adeo difficilem duxerim, quin eam ſuperiore faciliorem credam; ob eamque cauſam non omnino à veritate alienam eorum opinionem, aut abſurdam exiſtimandam puto, qui voluerunt, Claudium veneno per clyſterem immiſſo ab Agrippina fuiſſe necatum, ut
21 recitat Svet. *in ejus vita c.* 44. Quod magis confirmare videtur id, quod de Corrado Rege Neapolis narrant, qui à Manfredo ejus fratre naturali per cly-
22 ſterem venenatum ſublatus eſt. Tarcagn. *lib.* 54. Eveniente tamen caſu, hic quoque maxima cautela adhibenda Judicibus eſſet, neque enim omne venenum, nec in qualibet quantitate per clyſterem adminiſtratum occidere poſſet, licet illud ipſum eadem quantitate per os aſſumptum occideret. Quoad qualitatem namque venenorum, ea quæ facile naturam exſtimulare poſſent ad excretionem, ut fortaſſe metallica, & acrem vim habentia, facile etiam extra corpus exibunt, neque nocere poterunt ob modicam moram in corpore contractam; ea quoque quæ mitiora ſunt, & vim ſortiuntur obtuſiorem, quanquam per aliquod tempus retinerentur, non inficerent, quia inteſtina venis, & arteriis, quod majoris momenti eſt, maxime depauperata ſunt, unde non magnam habent attrahendi
23 virtutem. Quod vero non poſſit eadem veneni quantitas per os exhibita, & per clyſterem immiſſa occidere, declaratur exemplo medicamentorum uſualium, quorum ſemper duplicem requirunt quantitatem Medici in clyſteribus: unde ſi decem opij grana per os exhibita occidere poſſent, per enema adminiſtrata vix uſque ad viginti occiderent, & ſic de ſingulis.

24 Verum enim vero maxima dubitatio eſt, ut ſupra quoque annuimus, de *putei*, *fontis*, *vel fluminis* venenatione, cum Baccius eam rem pro impoſſibili ducat, ut dixi; ſed nullam ille ſuæ aſſertionis rationem attulit *in prolegomenis venen.* fortaſſe illam redditurus, ubi copioſius de ea materia verba fa-
25 ceret. Ratio tamen in promptu eſt, omnis enim aqua, qua nos homines in potu utimur, motum habet propter quem minus habilis redditur ad excipiendam malam veneni qualitatem, diffluente aſſidue priori aqua, quæ fuit infecta, qui motus, quo major eſt, eo magis tutam aquam à venenatione facit. Sed quicquid ſit de hujus rationis validitate, contra Baccium, & alios ejus ſententiæ
26 fautores ſunt hiſtoriæ nonnullæ: Conſtat enim Solonis conſilio Pliſtim amnem helleboro infectum, ex quo Cirrhei bibentes in ingentem alvi fluxum lapſi, mœnia deſerere coacti ſunt, & Athenienſibus ſe dedere: refert hiſtoriam ex Pauſania Schenck. *Obſerv. lib.* 7. *tit. de aquis*, *vel Natura vel arte venenatis*. Mithridates item Ponti Rex fontes, ex quibus Romani bibere debebant, veneno infecit: narrat ex hiſtoricis Appianus Alex. *in bell. Mithrid.* unde Lucanus *lib.* 4. *de bello Pharſ.*

O fortunati, fugiens quos barbarus hoſtis
Fontibus immiſſo ſtravit per rura veneno.

Idem narratur patraſſe Juba, qui Afris junctus erat contra Romanos, eodem Appiano teſte *lib.* 2. *de bell.* idem & Aquilius, & Saladinus Hieroſolymæ tyrannus Chriſtianis eam civitatem obſidentibus, unde Torq. Taſſ. *Cant.* 13. *ſtan.* 53.

Però che di Giudea l'iniquo donno
Con veneni e con ſucchi aſpri, e mortali
Più de l'inferno Stige, o d'Acheronte,
Torbido fece, e livido ogni fonte.

facit etiam ad eam rem illud Ovidij *Met. lib.* 7. *Fab.* 25.

Conſtat & in fontes vitium veniſſe, lacuſque;
Milliaque incultos ſerpentum multa per agros
Erraſſe, atque ſuis fluvios temeraſſe venenis.

Favet ſummopere huic opinioni ex Medicis Proſper Alpinus *lib.* 4. *de Medic. Method. cap.* 4. & ante 27
Plin. *lib.* 18. *cap.* 1. Nos, inquit, & flumina inficimus. Sed quid dicet Baccius ad id, quod aqua tranſiens per plumbeos ductus noxia evadit, & dyſenteriam bibentibus excitat? Ut Galen. ſcribit 7. *de compoſ. med. ſecundum loc. cap.* 2. *claſſ.* 5. & Albert. *de Metall. lib.* 3. *tract.* 2. *cap.* 4. & hujus noxæ fiſtularum plumbearum meminit etiam Vitruvius *lib.* 8. *cap.* 7. & alii apud Mercur. *lib.* 2. *var. lect. cap.* 9. Quid? an non canales ex aliqua quadam, ac magis quoque venenata materia effingi poſſunt, & exinde aqua venenoſa reddi? An non ipſe idem Baccius *lib.* 6. *de Therm. cap.* 10. ex tranſitu aquæ per minerales terras ex agento vivo, ſublimato, auripigmento, & ſimilibus, mortiferas & venenoſas reddi fatetur? Hoc quid obſtat, quo minus ars imitari poſſit, ego quidem non video, cum in pleriſque aliis rebus multo difficilioribus interdum poſſit. Dato ergo, quod ars id poſſit executioni de- 28
mandare, conſtare debet de modo, & pleræque aliæ conditiones requirerentur hujusmodi caſu dato, qui licet eventu rarus ſit, non eſt tamen impoſſibilis, præſertim ſi aqua inficienda motum haberet tardiuſculum, aut nullum, ſi ejus alveus neque magnus admodum, neque profundus eſſet, ſi venenum potentiſſimum, & exitialiſſimum exiſteret, & ipſi aquæ de facili miſcibiles, ſi denique nonniſi parva interpoſita mora ab admixtione veneni pro potu uſurparetur.

Pro hac denique quæſtione abſolvenda determinandum reſtat dubium illud, de quo in principio meminimus, nimirum an eundem effectum promittere poſſit idem venenum per os aſſumptum, & de foris adminiſtratum, & è contra: an idem 29
effectus ſperandus ſit ex veneno de foris adhibito, quando idem per os aſſumitur; nam vides ibi ex *Gal.* & *Baccio* non eſſe eandem rationem utriuſque utroque modo uſurpati. Dicendum tamen, non 30
omne venenum, quod per os aſſumptum interimit, poſſe ab extra adhibitum interimere; ſed contra *omne* venenum, quod de foris adminiſtratum occidit, multo facilius occidere per os intro aſſumptum. Habeo meæ ſententiæ fautorem Cardanum *lib.* 2. *Contr. Med. tract.* 5. *contrad.* 10. & *lib.* 1. *de veneno cap.* 18. neque obſtat, quod nonnulla venena ſint, quæ niſi in venas penetraverint, ſanguinemque attigerint, non occidant, quia id non alia de cauſa evenire poſſe credendum, niſi quod ſanguinem contingentia à calore nativo actuantur, ſive hoc per accidens fiat, ſive quovis alio modo, infectis ab ipſo veneno ſpiritibus: at non eadem ratio eſt ejuſdem veneni, cum intro aſſumitur, promptiſſime enim poteſt, abſque hoc quod ſanguinem contingat, ſpiritus inficere, cum etiam promptiſſime ab interno calore in actum reduci poſſit, fortaſſe quia Natura tentans noxium illud venenum expellere, nolens dat illi motum, & vim nocendi. [Conjung. *Reies* p. 494. qui impoſſibile putat, ut natura hoc faciat niſi actuatione, naturam ſemper intendere expulſionem noxiorum externorum & internorum.]

SUMMARIUM.

1 *Qui venena temere vendunt, pœna l. Cornelia de ſicariis ſubjiciuntur.*
2 *Omne mali veneni genus à commercio abdicatur,*
3 *Venena non occidentia vendentes non ſubjiciuntur pœna dict. l. Cornelia.*
4 *Venenorum qua vendi non poſſunt, prima diſtintio.*
5 *Venena ex plantis.*
6 *Semina venenoſa.*
7 *Folia venenoſa.*
8 *Toxicum fuit Napellus ex aliquorum opinione.*
9 *Toxici etymologia à Taxo.*
10 *Vera Toxici deductio.*

11 *Quod-*

11 *Quodlibet venenum exitiale nomine toxici inſignitum.*
12 *Radices venenoſæ.*
13 *Succi venenoſi.*
14 *Animalia integra venenoſa.*
15 *Partes animalium venenoſa.*
16 *Excrementa animalium venenoſa.*
17 *Partes utiles animalium venenoſæ.*
18 *Metallica venenoſa.*

QUÆSTIO XII.

Quorum præcipue venenorum commercium interdicendum.

MArcellus Juriſconſultus *in l. 3. §. alio Senatusconſ. ff. ad l. Cornel. de ſicar.* mentionem habuit
1 nonnullorum venenorum, quæ pigmentariis, ſeplaſiariis, aliiſque ſimilibus perſonis temere vendere prohibuit, ſubjiciens contrafacientes pœnæ *d. l. Cornel. de ſicar.* ea tamen pauca admodum numero ſunt, Cicuta ſcilicet, Salamandra, Aconitum, Pithyocampe, Bupreſtis, Mandragora, & Cantharides: quorum omnium naturas ſi quis Juriſconſultus ſcire cupiat, videat inter Doctores Guibertum *alias citato cap. 16. Quæſtion. Iuridic.* & Budæum *in annotationibus in Pand. ad præd. l.* Medicos autem, Dioſcoridem, ejuſque Commentatores, ac cæteros Scriptores de ejuſmodi materia adire poterit. Non exiſtimandum tamen, Juriſconſultum ob id, quod his tantummodo interdicat, aliorum commercium concedere voluiſſe, cum jam in ipſius legis principio omne mali veneni genus à commercio abdicaſſet, ſed hæc exempli gratia tantum nominaſſe; nam ab ipſo recenſita vix minima pars exiſtunt eorum, quæ ſummo jure prohiberi poſſunt, ac debent.

Ex noſtris, ſimilium venenorum Catalogum aggregavit Codronch. *in meth. teſtif. cap. 7.* multa tamen eorum, quæ ille nominavit, omitti poterant, eo quod vel nullum exiſtat, vel nullum exiſtere poſſit eorum commercium, ut eſſet viperæ ſaliva, ſudor nonnullorum quadrupedum, & hujuſmodi alia; quin & nonnulla alia omitti poterant, quæ vix mali veneni nomen merebantur; nam aut om-
2 nino venena non ſunt, ut Adamas, & Magnes, aut ſaltem non interficiunt, ut felis cerebrum, urina muris, & ſimilia: nam ſi, quæcunque noxam aliquam inferunt, prohiberi oporteat, jam infini-
3 tus pene eorum numerus reſultabit. Quamobrem non ſubjiciuntur, qui hujuſmodi venena vendunt, immo neque qui adminiſtrant, prædictæ pœnæ, *d. l. Cornel. de ſicar.* ut teſtatur Budæus, *ubi ſupra.* Idem vero Budæus *ibidem* ex Paulo plura nominat venena, quam Juriſconſultus *in d. l. 3.* ſed plura item, & majoris momenti ſilentio involvit. Nos diſtinguamus cum Codronchio venena per ſuas claſſes, dehinc ſigillatim non omnia, ſed magis exitialia, & quæ venalia expoſita pœnam
4 *d. l.* promptius vendenti irrogare debent, recenſeamus.

Sunt ergo, juxta diviſionem à Medicis traditam, venena vel deſumpta ex plantis, vel ex animali-
5 bus, vel ex mineralibus, & metallicis: quæ deſu-
6 muntur ex plantis, vel ſunt ſemina, vel folia, vel fructus, vel radices, vel ſucci. Semina ſunt Ricini, Hyoſcyami, Melanthij, Ellebori, Sta-
7 phiſagriæ, Papaveris nigri. Folia, vel ſi mavis herbæ, ſunt Napellus, Cicuta, Aconitum, Lanaria, Apium riſus, ſive herba Sardonia, Tithymallorum genera omnia, Pithyuſa, Peplium, Dryopteris, Solanum maniacum, Papaver corniculatum, Bryonia, Chamelæa, & Thymelæa. Codronchius recenſet etiam Pharicum, & Toxicum, licet fateatur, non conſtare apud Auctores quid
8 ſint. Putat tamen Cæſalpin. *ſua Medic. lib. 3. cap. 20.* Toxicum fuiſſe Napellum, quod ejus ſucco ſagittæ inficerentur; notum tamen eſt, pleriſque aliis ſuccis ſagittas infici ſolitas, unde Baccius *in prolegom. Venen. cap. 5. & c. 14. art. 6.* dicebat, Toxici non eſſe unum genus; & recte, quia ſagittas non modo Napelli ſucco; ſed etiam Ellebori, Aconiti, quin etiam & felle Leopardi inungi conſueviſſe tradit Cardin. Ponzett. *lib. 2. de venen. cap. 24.* idem tamen Ponzett. Toxici etymologiam 9
à Taxo deduci voluit; at conſtat ex Paulo *lib. 5. cap. 54.* & Aet. *ſerm. 13. cap. 70.* & aliis, Toxicum 10
appellari inde, quia eo illinebantur ſagittæ, quæ Toxeumata Græcis nominantur, ut ex eodem Paulo tradit Mercur. *de Art. gymnaſt. l. 2. cap. 13.* qui & in hoc convenit, non fuiſſe Toxicum peculiare quoddam veneni genus, ſed eo nomine omne venenum inſigniri ſolitum, quo ſagittæ inficiebantur. At ego etiam magis generale nomen dehinc factum puto: nam quia hujuſmodi venena, quibus ſagittæ illinebantur, exitialiſſima erant, & præſentanea, exinde factum eſt, ut quodlibet venenum maxime exitiale, & pernicioſum per antonomaſiam Toxici nomine inſignitum ſit Plautus *in Mercat.* 11
Act. 2. Scen. 4.

Certum eſt, ibo ad Medicum, atque ibi me toxico morti dabo.

Nam juvenis hic occidere ſe vult veneno exitialiſſimo, quod toxicum nominat; ſed hæc de toxico ſatis.

Radices, quæ inter venena connumerantur, plures ab iiſdem jam commemoratis herbis deſumun- 12
tur, ac præter illas ſunt Scylla venenoſa, Chamæleon nigrum, Ixia dictum, & nonnullæ aliæ.

Ex ſuccis ſunt Euphorbium, lac Tithymallorum, Mel venenoſum, Tapſia, Opium, Elaterium. Fru- 13
ctus ſunt Nux vomica, Nux Methel, Poma Mandragoræ, Anacardi, Colocynthis.

Ab animalibus deſumpta, vel ſunt animalia in- 14
tegra, vel eorum partes. Integra animalia ſunt Cantharides, Bupreſtes, Pitocampæ, ſeu Pinorum 15
Erucæ, Stellio, Lepus Marinus, Salamandra, Bufo. Partes animalium ſunt vel excrementa, vel 16
partes utiles. Excrementa ſunt Fellis omnia genera, ſaliva canis rabidi, aut viperæ, ſudores quadrupedum nonnullorum, de quibus jam dixi, quod in commercio eſſe vix poſſunt.

Partes utiles ſunt, Caſtoreum malum, Cervi 17
cauda, lingua, & cor Veſpertilionis, & ſi vis addere, potes, cerebella nonnulla quorundam animalium, ut Felis, Urſi, Lupi, Leopardi, quæ comeſta, aut infatuant, aut in furiam agunt, ſed hæc non eandem pœnam delinquentibus conciliant, ut dixi.

Denique ex Metallicis, ac Mineralibus numerantur Arſenicum, Auripigmentum, Argentum vi- 18
vum, Riſagallum, Cinnabaris, Gypſum, Ceruſſa, Antimonium, rubrica, Synopica, Minium, Borax, Squamma æris, Flos æris, Ferri ſcoria, Sandaraca, Sublimatum, Spuma argenti, Adarces, & alia permulta his non diſſimilia. Inter quæ connumerantur nonnulla arte elaborata, ut Sublimatum, Ceruſſa, & hujuſmodi, & inter hæc ipſa, quæ arte elaborantur, reponendum eſt lixivium ſaponis, quod vulgo vocant, *la maeſtra*, & Aqua fortis argentariorum, & ſi quæ alia hujus claſſis eſſe conſtet.

SUMMARIUM.

1 *Veneficium quid.*
2 *Veneficij nomen extenditur ad noxam veneno procuratam.*
3 *Dantur morbi venefici, hoc eſt, malis artibus, & Dæmonis miniſterio acciti.*
4 *Incantationes plurimi Antiquorum derident.*
5 *Incantationes docti quidam viri admittunt.*
6 *Incantationes dantur etiam ad bonum finem factæ.*
7 *Incantationes dantur ſed non ſine Dæmonis opera.*
8 *Simplicia verba vim aliquam habere, vanum.*
9 *Faſcinum datur.*
10 *Faſcinum aliud naturale, aliud accidentale, aliud voluntarium.*
11 *Faſcinum aliud à metu, aliud a verbis, aliud à modo agendi.*
12 *Viſu, & tactu hominem homini nocere poſſe, admittendum.*

QUÆSTIO XIII.

De Veneficiis, Incantamentis, & Faſcino.

VEneficium tanquam generale nomen nunc afferam, & voco hic veneficium noxam, vel in-
1 tuitu, vel tactu, vel loquela, ob odium, iram, aut invidiam, in alienum corpus, vel Dæmonis opera, vel venenis mediantibus, aut ſimpliciter abſque horum adjumento immiſſam. Extenditur quoque & ad noxam veneno procuratam, de qua jam in præcedentibus abunde ſatis actum eſt. Dubium autem eſt de his peculiariter, quæ nudis verbis, aut intuitu, aut tactu fiunt, an dentur, nec ne; & agitatur idipſum quandoque etiam inter Juriſconſultos: accuſantur enim aliquando inſontes, ut in caſu ab Amato Luſitano enarrato, *Curat. Med. cent.* 6. *cur.* 87. de muliere quadam Illyrica, quæ accuſata eſt, quod iuvenem incantationibus ſurdum fecerit; ea re ad Iudices delata Medicorum ſententiam audire voluerunt, ut *ibi* per eum.

3 Cæterum dari veneficia, nimirum morbos, & noxas malis artibus, ac Dæmonis miniſterio procuratas non dubitandum; & ad hoc probandum plura vide apud Paul. Grilland. *de ſortileg.* Ponzinib. *de Lamiis, à n.* 63. Bodin. *Dæmonoman. lib.* 1. copioſiſſime apud Martinum Delr. *diſquiſit. Magic. lib.* 1. & alios quamplurimos apud eundem; ſed ex Medicis multa habentur apud Codronch. *de morb ven. lib.* 1. *per totum*; nonnulla apud Roſſeum, *Epiſt. Medic. n.* 48. 50 & 51. plurima, ac notatu digniora apud Jordanum, Marcellum, Donatum & Hucher. *l.* 4. *de ſterilit. per totum*, præcipue vero *cap. de morb. Dæmon. ſeu divinis*. Nullus autem, ſanam ac Catholicam doctrinam ſectatus, ab ea ſententia diſſentit.

Tota difficultas eſt de Incantationibus, nimirum de veneficiis, nudis carminibus ac verbis factis, & faſcino, hoc eſt veneficio ex ſolo intuitu aut tactu ſimplici naſcente; & quoad incantationes, plurimi, Antiquorum præſertim, non modo non admittunt, ſed detinent. Senec. *lib.* 4 *Nat. quæſtion.*
4 *cap.* 6. Plin. *lib.* 30. *cap.* 1. & *ſeq.* quos Amatus adducit *ubi ſupra*. Theophr. 9 *de hiſtor. plant. cap.* 9. & *alibi*. Gal. 6. *de ſimpl. med. facult. in princ.* ab Huchero relati, *ubi ſupra*. D. Thom. *contra Gent.* apud eundem Amatum, & ex recentioribus Valleſ. *in lib. de ſacra Philoſophia, cap.* 3. Martin. Delr. Codronch. & præ omnibus Hucher. *locis ſupra citatis*, & inter Juriſconſultos Tiraquell. *de leg. Connubial. Gloſſ.* 1. *leg.* 14.

5 Non deſunt tamen alia ex parte ex Doctoribus multi, qui & admittant, & nonnullas experientias recitent. Inter cæteros vero Ant. Beniven. *de Abd. ac mirand. morb. curat. cap.* 26. Fernel. *Pathol. lib.* 6. *cap.* 13. & 2. *de Abd. rer. cauſ. cap.* 16. Cardan. *lib.* 1. *de venen. cap.* 17. & *lib.* 18. *de ſubtil.* ubi experientiam in ſe ipſo factam affert. Relinquo vetuſtiores, Trallianum nempe, Aetium, & ipſos quoque Galenum, & Plinium, cum cæteris ex antiquioribus, qui incantationes nonnullas ad certos morbos afferunt, quas ſi videre cupis, ad Galenum recurre, ad libellum non ſuum, ſed ipſi adſcriptum, de *Incantation. Abjurat.* &c. *claſſ.* 7. ad Plin. *lib.* 28. *cap.* 2. & 30. ad Alexand. *lib.* 12. & *alibi* ad Fernel. *locis ſupra citatis*. Nonnulla habes etiam apud Juriſconſultos, ut apud Bertach. *de Epiſcop. lib.* 5. *part.* 2. *num.* 4. Tiraquell. *ubi ſupra*, & alios Auctores, qui ex profeſſo hanc materiam pertractarunt. Sed fidem quoque incantationibus præbent Grilland. *de ſortileg. quæſt.* 2. *num.* 7. & 10. & *alibi*. Ponzinib. *de Lamiis n.* 64. Damhouder. *pract. crimin. cap.* 61. *num.* 91. Troil. Malvit. *de ſortib. part.* 1. *num.* 16. & alii nonnulli ibi per eum allati. Auctor de poteſt. ſæcul. & Eccleſ. *cap.* 348. & *ſeq.* Bertachin. *ubi ſupra, lib.* 4. *num.* 41.
6 qui cum proxime citato Auctore etiam ad bonum finem patratas admittunt, tanquam non illicitas. Franſc. Squillacen. *de Fid. Cathol. cap.* 2. *num.* 1. & 2. qui etiam incantationes bonas, vel ad bonum finem dari credit; & in ſumma univerſaliter tam Pontificij, quam Cæſarei Juriſconſulti incantationes admittunt, etiam ex ipſarum legum & ſanctionum auctoritate, quas apud ipſos vide.

Sed præter hæc, non modicam fidem faciunt permultæ ſacræ Scripturæ auctoritates, ita ut non auſim ego, qui alias hujusmodi rebus nullam fidem habeo, Incantationes ſimpliciter negare; præter auctoritates enim ſacræ paginæ ab aliis adductas, ut præcipue Deuteron. *cap.* 18. *verſ.* 10. qua peculiariter incantationes prohibentur, extant & aliæ ab aliis, vel non animadverſæ, vel conſulto prætermiſſæ, ut Exod. *cap.* 7. *verſ* 11. ubi poſtquam Moſes virgæ, ac ſerpentis mirandas illas quidem Metamorphoſes, ac dehinc quoque alia plura miracula Pharaoni oſtendiſſet, dicitur. *Vocavit autem Pharao Sapientes & Maleficos, & fecerunt etiam ipſi per incantationes Ægyptiacas, & Arcana quædam ſimiliter*, & ſic deinceps, de quibus Montuus *in Haloſ. febr. lib.* 5 *cap.* 10. Item, *Pſal.* 57. *verſ.* 5. & 6. hæc habentur: *Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis ſapienter*. Non diſſimile eſt, quod habetur Ieremiæ *cap.* 8. *verſ.* 17. *Quia ecce ego mittam vobis ſerpentes regulos, quibus non eſt incantatio*, adducta à Valleſio. Et licet hic dici poſſit, (ut ſapienter me admonuit inſignis vir, ac illuſtris Concionator, R. D. Iacobus Vulponius Congregationis Oratorii) ſacram Scripturam loqui ſecundum vulgi conſuetudinem, ut alias conſuevit, vel parabolice, ut Valleſio placet: dixerim tamen ego hic potius loqui ſecundum id quod vere eſt, quia conſtat hoc ſæpiſſime per incantationes fieri. Et tritum eſt ex Plutarcho, Plinio, & aliis, quod de Marſis, & Pſyllis populis jactatur; de quibus etiam Virg. 7. *Æneid.* mentionem habet, hiſtoriæ alludens his verbis:

Quin & Marrubia venit de gente ſacerdos,
Fronde ſuper galeam, & felici comptus oliva,
Archippi regis miſſu, fortiſſimus Umbro:
Vipereo generi, & graviter ſpirantibus hydris,
Spargere qui ſomnos cantuque manuque ſolebat,
Mulcebatque iras, & morſus arte levabat.

Neque deſunt permulti alii graves auctores, qui & de hac veritate teſtantur, & propriis oculis hæc vidiſſe ſe affirmant.

His adiiciam Platonis dictum *in Charmide ſive de temperantia*, qui & admittere incantationes videtur, cum animam ægrotantem incantationibus ſanari tradit, hoc eſt, bonis ac utilibus præceptis, quorum vim ac efficaciam eandem eſſe putat; quam credebat eſſe incantationum, quarum maxima vis eſt; quamobrem olim proverbio jactabatur, cum quid maximæ efficaciæ denotare volebant, eſſe illud quavis incantatione efficacius. Neque conticebo Poetæ noſtri auctoritatem in ſuo Godefrido, *Cant.* 19. *n.* 112. apud quem Erminia nudis verbis fluentem ſanguinem ex vulneribus Tancredi ſiſtit, ut ibi narratur his carminibus:

Dittamo e Croco non avea, ma note
Per uſo tal ſapea potenti, e maghe.

Nam hoc poetice dictum non eſt, quia in medicina receptum, & ad illud plures incantationes à multis adducuntur, & ſubvenit Homeri quoque locus *Odyſſ.* 19.

In incantatione (inquit) *autem ſanguinem nigrum Tenuerunt.*

Ex quibus controvertendum nullo modo eſt, in- 7
cantationes omnino dari. Ad contrarias autem auctoritates dicendum eſt, eas loqui de incantationibus ſimplicibus, ac nudis verbis factis, nulla interveniente Dæmonis opera, aut interventu; verba enim quædam, aut voces, aut etiam ſcripta, aut alia quævis his non diſſimilia vim aliquam habere, ridiculum eſt. Quod ſi quid interdum vir- 8
tutis talia habuiſſe comperiantur, id vel ex accidenti caſu evenit, vel omnino ex Dæmonis tacito vel expreſſo conſenſu, vel, ſiquidem minima ſint, ex ipſa imaginatione dependentiam habent.

Cæterum de faſcino jam diximus quid ſit, quan- 9
quam

quam alias latius multò pateat hoc nomen ; ſed
quicquid ſit de nomine , faſcinum dari conſenſu
multorum doctorum hominum receptum, ut videri
10 poteſt apud Vairum *de faſcino lib.* 1.& apud Huche-
rum *lib.* 4. *de ſteril. cap.* 1. ubi etiam diviſionem habes
faſcini , vel faſcinationis in naturalem , vel ſub-
ſtantialem, quæ ex contrarietate quadam, ac Idio-
ſyncraſia naturali dependet, in accidentariam, quæ
ex accidentali cauſa , ut ex tetris ac malignis va-
poribus originatur ; & voluntariam, quæ ex intuitu
inimico cum odio, ira, invidia, aut mala volun-
tate pullulat. Priores naturalem ſcilicet & accidenta-
riam indiſcriminatim cuilibet homini, poſtremam
11 nonniſi certo homini obeſſe traditur . Aliam vero
faſcinationis diviſionem affert Cardin. *lib.* 1. *de venen.*
c. 17. quæ ipſa quoque triplex eſt : prima quæ à
metu dependet, mala ſibi timendo , atque imagi-
nando ab aliqua perſona , ut pueris evenit ex ve-
tularum intuitu, præcipue turpium, ac torvi aſpe-
ctus . Secunda , quæ ex alienis verbis dependet ,
cum qui laudando alium cum mala voluntate, &
invidia obeſſe laudato creditur, vel etiam cum quis
mala ominatur. De hac videretur forte alicui lo-
qui Eccleſiaſt. *c.* 4. *v.* 6. ibi : *Maledicentis enim tibi in*
amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius. Ter-
tia denique , quæ à modo agendi cauſatur , tra-
ctando, percutiendo, reſpiciendo , & hujuſmodi .
Hucherus *loco ſupra citato*, omnia hæc vana omni-
no demonſtrat ; experientias autem nonnullas ad
cauſas manifeſtas reducit , auctoritatibus magno-
rum virorum ſatisfacit, & in ſumma nullam dari 12
faſcinationem concludit, neque nudis verbis , aut
ſimplici intuitu, aut ſolo tactu noxam aliquam in-
ferri poſſe credit. Ego & intuitu , & tactu noce-
re homini poſſe, non invitus admitterem; eſſe ta-
men omnia hæc maxima ex parte vana , omnino
ſemper exiſtimavi . At qui rationes ad hanc opi-
nionem deſiderat , legat Vairum *lib.* 2. *de faſcino ,*
per totum, & Laurentium *lib.* 1. *de mira ſtrum. Sanat.*
a cap. 5. *ad* 7. Langium *lib.* 1. *epiſt.* 34. (Conjung. *Hor-*
ſtium oper. Med. tom. 2. pag. 549.)

LIBRI SECUNDI
TITULUS TERTIUS.

In Leges aliquot Digeſt. de Ædilitio Edicto ,

Continens Quæſtiones quindecim.

I. De Edicti Ædil. cauſa, de morbi conditionibus , qui locum redhibitioni facere debeat.
II. De morbi, ac vitij appellatione, & de differentia inter morbum & vitium.
III. De animi vitiis.
IV. De morbi gravitate, & levitate, & de morbo ſontico.
V. De melancholicis, & fatuis.
VI. De impetigine, prurigine, & ſcabie.
VII. De ſpadonibus, & eunuchis.
VIII. De lingua abſciſſa, & mutitate.
IX. De cæteris loquelæ vitiis.
X. De Vitiis ſenſus viſus.
XI. De oris fœditate, edentulis, gutturoſis , & antiadas habentibus.
XII. De varis, & variis, & claudis , & varicoſis.
XIII. De prægnante, & puerpera, de pariente mortuos, de ſterili, & arcta, de ea , quæ bis in menſe purgatur .
XIV. Sanatus quis dicatur, de convaleſcentibus , de recidivantibus , & de morbis circuitus habentibus.
XV. De hydropico, clavum habente, polypoſo, ſcæva, & manco , & de urinam faciente.

SUMMARIUM.

1 *Ædilitium edictum ad quid emanaverit.*
2 *Redhibere quid ſit .*
3 *Cauſa edicti ædilitii, quænam fuerit, & num.* 5.
4 *Prima morbi conditio , qui redhibitioni debet locum facere.*
6 *Fraus volenti non ſit.*
7 *Non eſt amplius regreſſus dandus ei , qui remiſerit actionem ſuam.*
8 *Edictum cur de ſontico morbo non loquatur.*
9 *Sonticus morbus qui dicatur .*
10 *Secunda morbi conditio redhibitioni locum dantis.*
11 *Morbus , ac vitium ſimpliciter conſideratum.*
12 *Edictum locum habet in morbis , qui ad corpus ſolum, vel ad corpus ſimul , & animum pertinent.*
13 *Quidam animi morbi , cur redhibitioni cauſam dent.*
14 *Edictum non de morbo perpetuo ſolum ſed etiam de temporaneo loquitur.*
15 *Morbus jam præteritus in nulla conſideratione habetur.*

QUÆSTIO I.

De Edicti Ædilitij cauſa , & de morbi conditionibus , qui locum redhibitioni facere debeant.

Ad l. primam, §. cauſa, ad l. Præcipiunt , & ad l. Redhibere.

QUanquam vana, ac ſuperflua videri primo intuitu poſſunt ea , quæ ſcripturus ſum circa materiam Edicti Ædilitij, eo quod non adeo frequens ſit mancipiorum commercium, ut olim erat, & etiamſi frequens eſſet , minimi momenti res videretur de his conſiderare: attamen quia hæc ipſa, quæ hic dicentur, aliis permultis inſervire poſſunt, ultra ea , quibus inſerviunt hic , idcirco prompte occaſionem arripui multa adnotandi in hoc titulo Ædilitio Edicto , ubi de redhibitionibus agitur , habet enim multa, quæ ad artem Medicam explanare ſpectat.

Sed ut ea , quæ dicere paramus , clariora non Juriſconſultis tantum, ſed & Medicis, qui in hæc inciderint, evadant, primo loco præmittendum eſt, quid Edictum hoc importet, & cauſa manifeſtanda, ex qua Ædiles illud promulgarunt ; & denique in quibus caſibus locum habere debeat, in quibus vero nequaquam.

Præcipitur ergo in hoc edicto, ut vendentes man- 1
cipia, Jumenta vel quæcunque ea ſint, notum facere teneantur ipſis emptoribus , quid morbi , aut vitii mancipia illa, vel Jumenta, vel alia quæcuncunque venalia expoſita patiantur, quod ſi id non præſtiterint , diſponit , ut liceat emptori ad libitum quæcunque emerit, redhibere: eſt autem redhibere, facere, ut rurſus ea venditor habeat, quæ vendidit , & pretium ementi reſtituat, ut notatur hic in l. *Redhibere* . Plaut. *in Mercator. Act.* 2. *ſcen.* 3.

Dixit ſe redhibere , ſi non placeret .

Et *in Moſtellar. Act.* 3. *Scena* 3.

— *Si male empta forent ,*
Nobis iſtas redhibere haud placeret .

Hæc

Hæc ſunt, de quibus in hoc edicto diſponitur,
cujus verba recitantur ab Ulpiano hic in *l.* 1. *hujus
tituli §. Ajunt Ædiles, & in l. Ædiles ajunt, in princ.*
3 Ejus quoque edicti cauſam idem Ulpianus patefa-
cit in eadem *l.* 1. *§. Cauſa in l. Præcipiunt.* dicens,
eam non aliam fuiſſe, niſi ut occurratur venden-
tium fallaciis, & emtoribus ſuccurratur, ſi un-
quam decepti à venditoribus fuerint, ne morbo-
ſum mancipium, aut vitioſum jumentum pro ſa-
no, & abſque vitio, aut malam mercem pro bo-
na ementes, & pretium ſani, & abſque vitio ſer-
vi, ſeu jumenti, vel bonæ mercis ſolventes, poſt-
modum uſui, ad quem hæc emerint, minime apta
eſſe comperiant, & ex vendentium fraude decepti
damnum patiantur.

Plura tamen circa hoc edictum animadverti, &
ipſi Ædiles voluerunt, & conſiderarunt deinceps
Ulpianus, ac cæteri Juriſconſulti, qui de eo ver-
ba fecerunt; primo autem voluerunt, quod mor-
bus, de quo loquitur edictum, ut illud ſuum effe-
ctum ſortiatur, debeat eſſe talis, ut & à venditore
4 facile ſimulari, & ab emptore non facile cognoſci
potuerit, ſi enim contra venditor nullo modo mor-
bum celare, & emptor facillime, ac nullo negotio
ejus cognitionem habere potuit, locum edicto non
debere eſſe ſtatuerunt; unde fortaſſe ſi ſcabioſus
ſervus ſit, ſi auriginoſus, hoc eſt, ictericus, ſi alo-
pecia laboret, ſi oculis captus ſit, ut hic notatur,
redhiberi ex hujus edicti virtute minime potuerit,
ſic ad amuſſim habetur hic in *l.* 1. *§. ſi intelligatur,
& in l. Quæritur §. ſi nominatim* quod etiam notat
Farinac. *Conſ. crimin. lib.* 1. *reſponſ.* 54. *num.* 11. Et ratio
Juris ea eſt, quia cum edictum ad hoc unum ema-
naverit, ut ſupra explanatum eſt, ut occaſio frau-
dis tollatur, jam hic nulla fraus vendentis ſubeſ-
ſe poteſt, cum fraus ſcienti, ac volenti non fiat,
ut habetur in *l.* 1. *§. Uſque adeo. ff. de Injuriis. & l.*
5 *Qui autem. §. præterea. ff. Quæ in fraud. cred.* & tra-
6 dit ex noſtris Ariſtot. *Moral. Nicomach. lib.* 5. *cap.* 9.
Videtur enim emptor cognoſcens morbum mancipii,
vel jumenti, quod venit, remittere venditori
actionem, quam contra illum haberet redhibendi
ex eis morbi cauſa, ſtante hujus edicti diſpoſitione,
& idcirco cum remiſerit actionem ſuam, non eſt
amplius illi regreſſus dandus, ut ſtatuitur in *l.*
7 *Quæritur. §. ſi venditor hic.* De morbis ergo, qui de
de ſe manifeſtam intuentibus ſignificationem præ-
bent, vel qui etiam abſque magna difficultate cui-
vis innoteſcere poſſunt, non cenſendum loqui hoc
edictum, ut diximus, qua ratione externi omnes
morbi, oculis inſpicientium ſubjacentes, redhibi-
tioni locum non dabunt.
8 Et hac eadem ratione edictum de ſontico mor-
9 bo non loqui volebat Pomponius, ut in *l. Ob quæ
vitia. §. Illud erit adnotandum*, ſiquidem cum ſon-
ticus morbus is dicatur, qui vim habet graviter
nocendi, *l. Quæſitum, ff. de Re judicat.* Aul. Gell.
Noct. Att. lib. 20. *cap.* 1. jam quis eſt, qui graviter
ægrotantem ſervum pro ſano imponere alicui poſ-
ſit? In eo ergo caſu præſumendum eſt, Emptorem
ſervum, aut jumentum morboſum cognoviſſe, &
pro morboſo emiſſe, viliori fortaſſe pretio ob in-
firmitatem; ergo cum ſciens emerit morboſum ſer-
vum, aut jumentum redhibere emtum non poteſt.
10 Secundo loco animadvertendum volunt, ut mor-
bus, aut vitium, de quo edictum intelligendum
ſit loqui, tale debeat eſſe, ut uſum, miniſterium-
que hominis, vel jumenti impediat, quemadmodum
notatur hic in cit. *l.* 1. *§. ſed ſciendum*, leviſſimæ
enim quædam vitia, aut leviuſculi morbi, ex qui-
bus nullum incommodum aut homo, aut jumen-
tum reportat, ob quod minus ad uſum deterius
evadit, in conſideratione haberi nolunt; neque in
ſimilibus locum habere edictum cenſent, ut hic in
l. Ob quæ vitia, §. finali. & in l. idem Offilius, & no-
tat Tiraq. *de Judicat. in reb. exig. not.* 10. Ex quibus
manifeſtum ſit, quod etiam ſi aliqui apud hos mor-
boſi dicerentur, ut is cui ſextus digitus ſuperflue-
ret, vel qui longa, ſed leviuſcula quartana, aut
febricula laboraret, & ſimiles, tamen ad hunc
effectum redhibendi, ad quem edictum hoc ema-
navit, minime morboſi ex Juriſconſultorum men-
te dicendi eſſent.

Tertio conſiderarunt morbum, aut vitium tripli- 11
citer, nimirum prout ad corpus ſolum ſpectat, ut
febris; vel prout ad ſolum animum, ut iracundia,
timiditas; vel prout ad utrumque ſimul, ut de-
mentia, & furor, hi enim ad utrumque pertinent,
ut notum nobis eſt, & notat ex Juriſconſultis Pariſ. 12
de reſignat. lib. 3. *quæſt.* 8. *n.* 13. Edictum ergo hoc in
illis morbis, ac vitiis habere locum volunt, quæ
ad corpus ſolum, vel ad corpus ſimul & animum
pertinent, ut in ead. l. 1. *§. Interdum, & in l. Ob quæ
vitia. §. in ſumma, & in l. Animi.* Idcirco neque
avarus, neque timidus, neque iracundus, neque
protervus, neque invidus, neque melancholicus,
neque ludos frequentans, neque mendax, neque ſi
calcitro equus ſit aut pavidus, redhiberi ex hujus
edicti diſpenſatione poſſunt, eo quod hæc omnia
animi paſſiones ſint ac vitia, non vero corporis
morbi.

Quarto, licet vidiſſent morbos quoſdam eſſe pro-
prios animi, ut omnes dementiæ ac inſaniæ ſunt,
qui animum ipſum primo, ac præcipue lædunt, ta-
men quia à corporis impuritate, ac vi humorum
præter ſtatum naturalem ſe habentium, dependet, 13
unde uſum etiam ipſius animalis facere poſſunt de-
teriorem, idcirco determinarunt tales morbos ſub
edicto comprehendi debere, & locum redhibitioni
jure facere, ut in ead. *l.* 1. *§. Interdum, & l. Ob. quæ
vita §. Idem Pomponius.*

Quinto conſiderarur morbus reſpectu ſuæ dura- 14
tionis; neque enim in ſolo morbo perpetuo locum
habere hoc edictum volunt, ſed etiam in tempora-
rio, ut *in l. Pomponius*; ita ut non modo perpetua
lippitudine obſeſſum mancipium redhibere liceat,
ſed etiam ſi nunc tantum lippitudine detineatur;
quinimo cum aliqui morbi ſint, intermiſſionem ha-
bentes, ut qui per acceſſiones, & circuitus ac ty-
pos quoſdam revertuntur, & exacerbantur, etiam
in his locum habere edictum declararunt, non ſo-
lum afflictionis tempore, & exacerbationis ipſius
morbi; ſed etiam in intermediis, in quibus ipſe
morbus evanuiſſe & æger ſanatus eſſe videtur, ut in
Tertiana, in Quartana, in epilepſia, in Podagra,
in Nephritide, in Colica, & hujuſmodi venire ſo-
let, neque enim eos, qui ſimilibus morbis mole-
ſtantur, etiam in diebus, in quibus à morbo va-
cant, ſanos dici poſſe ſanciverunt, ut in *l. Qui ter-
tiana hic.*

Denique conſiderarunt, morbum, prout jam præ-
teritus eſt, ægrumque dereliquit, ſtatuentes Man-
cipium, vel Jumentum, quod ita ſanatum ſit, ut
nullæ in eo reliquiæ prioris morbi remanſerint, ita
habendum eſſe, ac ſi nunquam ægrotaſſet, ut *in l.
Quod ita ſanatum hic*, & idcirco non poſse ex hoc
capite, ſtante hujus edicti diſpoſitione, redhiberi;
quod etiam tunc habere locum voluerunt, cum
jam morbus tuto ſperni poteſt, & ut noſtro modo
loquamur, in ſui manifeſtiſſima, ac poſtrema de-
clinatione, cum etiam omnis recidivæ timor pror-
ſus ceſſavit; ut elici poteſt ex ſæpius adducta *l.* 1. *§.
Interdum.*

SUMMARIUM.

1 *Morbus quid, ex textu hic.*
2 *Morbus quid, ex Medicis.*
3 *Morbus à vitio an quicquam differat.*
4 *Morbus, & vitium quomodo differant, ex Modeſtino relicitur num. ſeq.*
6 *Vitium eſt quid levius morbo.*
7 *Imbecillum quod eſt, morboſum inſimul dici non poteſt.*
8 *Vitium quid, ex Cicerone.*
9 *Morbi, & vitii altera differentia.*
10 *Vitioſi qui appellentur.*
11 *Vitii nomen pro habitu contrario virtuti.*
12 *Corporis morbis detenti vitioſi etiam appellantur.*
13 *Propria opinio de differentia inter morbum, & vitium.*

14 *Mor-*

14 *Morbus reſpicit animal in iis , quæ ad eſſe ; vitium in iis , quæ ad bene eſſe inſerviunt .*
15 *Morbus , aut vitium , quod uſum , miniſteriumque impediat , redhibitioni locum facit .*

QUÆSTIO II.

De Morbi, ac Vitii appellatione, & de differentia inter Morbum, & Vitium.

Ad l. primam, §. ſed ſciend. & l. ob quæ vit. §. idem Pompon.

1 MOrbus dicitur hic *in l. 1. in ſæpe citato* §. *Inter-
dum* , habitus contra Naturam , qui uſum
ejus ad id fecit deteriorem , cujus cauſa Natura
ejus corporis ſanitatem nobis dedit; quæ definitio
maxime conſona videtur cum fine diſpoſitionis huj-
us edicti, hac tamen multo breviorem afferunt Me-
dici , ut Gal. *lib. 1. de ſan. tuend. cap. 8. claſſ. 2. & in
Meth. medend. plures* , *claſſ. 7.* & attuli ego alias *lib.
1. harum quæſtionum tit. 1 quæſt. 9. num. 75.* quæ talis
eſt : *Morbus affectio eſt præter Naturam actionem læ-
dens*, neque ob id, quod hæc definitio adeo brevis
2 ſit , quicquam omittit eorum, quæ habet allata à
Juriſconſultis, etiamſi hæc longiori verborum ſerie
explanetur. Morbus dicitur affectus, ſed præter na-
turam ; at quia quidam etiam affectus eſſe poteſt,
qui præter Naturam ſit, non tamen ſit morbus; id-
circo adduntur poſteriora hæc verba , *actionem læ-
dens* ; quouſque enim talis affectus actionem non
læſerit aliquam , morbus dici non poteſt, ut Gal.
loco citato. Meth. lib. 1. docebat , & alibi , exempli
gratia , calor non conſuetus in corpore perceptus,
affectus eſt præter naturam , tamen morbus dici non
poteſt, niſi cordi communicatus, actiones atque in-
ſimul cæterarum partium lædat, atque impediat,
tunc enim febris fit , quæ morbus vere eſt ; ſed
hæc ulteriori expoſitione non indigent.

Dubium autem erat inter Juriſconſultos, (quod
3 licet levioris momenti ſit , diſcutere tamen operæ
pretium eſt) an nimirum quicquam differret *mor-
bus à vitio*. Cum enim in hoc edicto ea verba ha-
beantur, *Qui mancipia vendunt, certiores faciant em-
ptores, quid morbi , vitiive cuique ſit*, volebat Sabi-
nus , teſte ipſo Ulpiano , hic multum differre vi-
tium à morbo ; quam tamen differentiam vel non
admittit, vel parvi pendit ipſe Ulpianus, volens,
Ædiles tollendæ dubitationis gratia addidiſse il-
lud verbum, *Vitiive*. Videntur autem alias ipſi Le-
gumperiti hanc differentiam inter morbum , & vi-
tium agnoviſse, cum dixerunt, Morbum eſse tem-
4 poralem corporis imbecillem, vitium perpetuum cor-
poris impedimentum, ut Modeſtinus *in l. inter ſtuprum.*
§. *verum eſt, ff. de Verb. , & rer. ſignificat.*

5 Quæ tamen differentia apud me non ſine diffi-
cultate tranſit , ſiquidem vitium , ſi aliquid pro-
prii habet , in quo à morbo differat , illud præ-
6 cipue eſt , ut ſit quid levius morbo ; quamobrem
mutus morboſus quidem eſt , balbus vero vitioſus
eſt, non morboſus , ut hic ex Sabino notatur ; at
ſi res eo modo intelligenda eſt , quo Modeſti-
nus intelligi volebat, jam vitium potius quid gra-
vius eſset morbo, & hoc duplici ex cauſa, prima,
quod morbus imbecillum tantummodo corpus red-
deret , vitium etiam impediret : ſecunda , quod
morbus ad tempus vitium vero perpetuo læderet.
Præterquam quod minus rei naturæ conſonum vi-
detur , quod morbus dicatur corporis imbecillitas;
nam ſi hoc eſset , ſequeretur dari morbum , abſ-
7 que eo, quod eſset præter naturam ; neque enim
quod imbecillum eſt , morboſum inſimul dici po-
teſt, ut dixi *lib. 1. tit. 3. part. 3. quæſt. 5. num. 9.* cum
imbecillum præter naturam non ſit , quanquam
Hippocr. *de priſc. Medic.* dicit: *Qui vero imbecillus eſt,
proxime ad eum , qui ægrotat , accedit* ; tamen mor-
boſus idcirco non eſt imo imbecillum cum ſano
ſtare poteſt , in *lib. de Alimento* idem Hippoc. di-
cebat , *Qui probe perſpirant , debiliores & ſeniores
ſunt*. Præterea multi morbi perpetui ſunt , quibus
minus conveniret vitii nomen, & è contra multa
vitia temporalia ſunt , quibus morbi nomen ada-
ptari nullo pacto poſse, quilibet affirmabit.

Cicero , referente Alciato *in dicta l. inter ſtu-* 8
prum , ff. eodem , vitium dicebat eſse , cum partes
corporis inter ſe diſſident ; ſed quæ diſsenſio par-
tium corporis in balbo, qui tamen , ut dixi, vi-
tioſus appellatur? Nos autem hanc partium diſsen-
ſionem, non minus morbum appellamus, quam a-
lios veros morbos.

Proponebatur ab aliis alia differentia inter mor- 9
bum, & vitium , nimirum quod morbus corporis
proprie ſit, vitium vero animi ; pro qua opinione
facere videtur *l. Ob quæ vitia hic , & Gloſſ in leg. Pa-
ciſci, ff. de pactis* , & apparet hæc opinio maxime con-
ſona communi loquendi modo ; vitioſus enim ap-
pellamus, qui malis moribus prædíti ſunt; qui pro-
fecto mali mores animi ægritudines dicuntur à Pla-
tone ſæpius , & in hoc ſenſu vitium , à doctis 10
viris ſemper accipitur, Plaut. *in Perſ. Act. 3. Scen. 1.*

—— Hic cum mala fama facile nubitur ,
Dum dos ſit , nullum vitium vitio vertitur .

Terent. *in Hecyra Act. 2. Sc. 2.*

Aliud fortaſſe aliis vitii eſt, ego ſum animo leni natus

Et Horat. *lib. 2. ſermon. ſat. 3.*

Stultum me fateor , liceat concedere veris ,
Atque etiam inſanum , tamen hoc ediſſere , quo me
Ægrotare putes animi vitio?

Sumitur autem hoc pacto vitii nomen pro habitu 11
contrario virtuti ; de eo tamen in hac ſignificatio-
ne accepto non locutos eſse Ædiles, putem ex *l. 2.*
& ex *l. Ob quæ vitia* , & aliunde; non videtur ergo
poſse accipi hic vitii nomen pro habitu contradi-
ſtincto à virtute ; præterquam quod obſtat huic
opinioni, quod etiam corporis morbis detenti vitioſi
appellantur, ut Luſcus in *l. inter ſtuprum , ff. de verb.* 12
ſignif. & Balbus hic in *l. 1.* §. *ſed ſciendum*. Gall. *lib. 4.
cap. 2.*

Ego ad Sabini mentem morbum à vitio in hoc 13
differre dixerim, ſi quid morbo differt, (patet enim
in communi loquendi modo etiam Medicos ea no-
mina confundere ,) ut morbus quid gravius vitio
ſit , vitium quid levius morbo ; & morbum dice-
rem reſpicere animal , & ejus operationes in eis
quæ ad eſse ſimpliciter illi inſerviunt ; vitium 14
in iis, quæ ad bene eſse; & idcirco cæcitas, muti-
tas, ſurditas, & huiuſmodi, quia videntur tollere
omnino, ac deſtruere animalis functiones , vel in-
ſigniter depravare , morbi dicuntur ; contra vero
luſcities, balbuties, gravis auditus , hiſque ſimiles
affectus , quia eas operationes leviter tantum im-
pediunt, vitia proprie dicuntur, non morbi, ut ſu-
pra dixi.

Si tamen quomodocunque de nomine ſolum quæ-
ſtio videtur eſse, & recte exiſtimo ſenſiſse Ulpianum
cum nihili fecerit hanc differentiam inter morbum,
& vitium à Sabino propoſitam , ſatis enim eſt , ſi
id importare edicti vim intelligamus , ut quiſ-
quis affectus præter naturam ſit morbi , vel vitii
nomine inſigniendus, dummodo uſum miniſteriumque
hominis, vel jumenti impediat, redhibitioni locum
faciat, ut *in l. 1. & l. Ob quæ vitia , & l. idem Offi-
lius hic*. Quamobrem nec quicquam afferam circa ſi-
milia nomina, quæ habentur *in l. & quantum*, ſed 15
ad ulteriora tranſibo , licet nulla circa hæc omnia
& Alciatus , & Budæus afferant, & ex recentiori-
bus Thom. Act. *de Infirm. part. 1. rubr. 3.* inter Legum
peritos, inter Medicos autem præter *Galenum* plu-
rimis in locis , videndus *Gorræus* in definitionibus
Medicis, literis propriis.

SUMMARIUM.

1 *Ex animi vitiis non datur redhibitio.*
2 *Animi vitia à corporis temperatura.*
3 *Humanus animus cur tot vitiis obnoxius ; brutorum vero non ita.*
4 *Mores à corporis temperatura.*
5 *Homo inter cætera animantia optima temperatura dotatur.*

6 *Ani-*

6 *Animi vitia in quibus conſiſtant.*
7 *Vitia functionum animalium.*
8 *Dæmoniaci, & ſimiles nunquam ſine corporis vitio ægrotant.*
9 *Vitia quæ animi affectus reſpiciunt.*
10 *Vitioſum quomodo fiat animal.*
11 *Vitia quænam in pejori conditione dic ut num. ſeqq. & 18.*
12 *Vitia circa Iraſcibilem magis prava. Contrarium num.* 14.
13 *Vitia magis inemendabilia, magis prava.*
15 *Vitia Concupiſcibilis magis à ratione aliena.*
16 *Iraſcibilis animali cur tradita.*
17 *Objectum Iraſcibilis paſſionis quale.*
19 *An omnia animi vitia ſub hac l. diſpoſitione comprehendantur.*
20 *Ex animi paſſionibus multi facile in morbos incidunt.*
21 *Ex ebrietate quos morbos incurrant homines.*
22 *Ex nimio labore ſi ſolitus ſit ſervus ægrotare, an redhiberi poſſit.*

QUÆSTIO III.

De Animi Vitiis.

Ad l. primam §. Interdum l. Ob quæ vitia §. 1. l. Eandem ſ. In ſumma, & l. Animi.

1 Licet apertiſſime deciſum habeamus à Juriſcon-
ſultis hic, ex animi vitiis mancipia, ac ju-
menta minime redhibenda eſſe, & idcirco vix ali-
quid eſſe poſſit, quod nos remorari debeat, quo
minus ad ulteriora ad libitum tranſeamus, non
ab re tamen exiſtimaverim determinare, in quibus
nam hujuſmodi animi vitia conſiſtant, ut patefiat,
quænam proprie anima vitia dicenda ſint, cum cir-
ca idipſum manifeſtiſſime errari comperierim, qui-
bus addendum, quod aliquando vitia, licet animi
proprie ſit, à corpore tamen originem ducunt,
ut dicemus, interdum vero ſimpliciter ipſius animi
2 ſunt, & nullam ex corpore originem habent, ſal-
tem accidentalem, nam vitia ipſa animi à corpo-
ris temperatura naturaliter pendent.
3 Sed antequam ad ulteriora procedamus, Philo-
ſophis illud diſcutiendum propono, unde videli-
cet ſit, quod humanus Animus divinus, immate-
rialis, immortalis, tot tantiſque vitiis obnoxius
ſit; animi vero brutorum corporei, materiales,
mortales, neque tantis, neque tot vitiis irretian-
tur? Reddit autem eam quæſtionem ſolum diffici-
lem, quod cum mores, in quibus maxima, ac po-
tentiſſima vitiorum pars conſiſtit, à temperatura
ipſa ſint, ut Gal. abunde docet *in libro* ad eam rem
dicato, homo cum inter cætera animantia optima
temperatura dotatus ſit, ut idem Gal. demonſtrat
4 *lib.* 1. *&* 2. *de temper.* minus quam illa vitiis impli-
5 cari deberet; quod tamen, ut dixi, contra evenit.
Sed hæc parumper à propoſito ſcopo abſunt, vi-
dendum nobis eſt, in quibuſnam conſiſtant animi
vitia, & cujus rei reſpectu dicatur vitium; dica-
6 mus in tribus potiſſimum rebus ipſa conſiſtere, in
animi nempe functionibus, in ejuſdem paſſionibus,
& in moribus.
7 Ea, quæ in functionibus animalibus conſiſtunt,
ſunt, quæ ipſius animi actiones depravant, ut ſunt
omnia dementiæ, & inſaniæ genera, de quibus *in
titulo proprio de dementia* jam dixi, & de quibus
etiam Plut. *in lib. de morb. anim. corp. in princip.* Adno-
tandum autem eſt, Ulpianum voluiſſe Fanaticum
eſſe vitioſum, & animi vitio, non corporis labo-
rare, ſciant tamen Juriſconſulti, Fanaticos, Dæmo-
niacos, Fatidicos, & hujus farinæ homines nun-
quam ſine corporis vitio talia pati, *ut prædicto ti-*
8 *tulo de dementia* ſatis probavi, & idcirco ſi ille
phreneſim voluit eſſe vitium corporis, quod ad ani-
mam pertingat, non minus etiam prædicta omnia
vitia inter eundem numerum recenſenda, quia à
coinquinato corpore, praviſque humoribus referto
coinquinatur etiam animus, quem cum corpore ve-
luti inſtrumento utatur, depravari ſecundum ſuas
operationes, neceſſe eſt, ipſo inſtrumento deprava-
to. Quamobrem minus mihi probantur nonnulla
allata circa hanc materiam, à Thom. Act. *p.* 1. *cap.*
14. & maxime illud, quod noluerit, furioſos eſſe
infirmos, qui habent validas vires, quod ridicu-
lum apud Medicos eſt, quemadmodum & alia ſi-
milia ibi allata.
Vitia porro, quæ animi paſſiones & affectus reſ- 9
piciunt, notiora ſunt, quam neceſſe habeant, ut
de illis peculiaris ſermo inſtituatur. Cum tamen
eæ animi paſſiones in duplici ſunt differentia, eo
quod a duplici fonte originem habeant, ab hepate
nimirum, in quo concupiſcibilis facultas à Philo- 10
ſophis reponitur, & à corde, in quo iraſcibilis ſe-
dem habet, utraſque, cum excedunt, reddere ani-
mal vitioſum notiſſimum eſt; tunc enim vitioſum
animal fit, cum in dolorum & voluptatum fuga,
aut perſecutione, nec ut oportet, nec quando nec
quas oportet, perſequitur aut fugit. Ariſt. 2. *Mo-* 11
ral. Eudem. cap. 6. Sed quænam ex iis vitiis in pejo- 12
ri conditione ſint, non niſi dignum ſcitu eſt; ac
profecto videretur, magis prava exiſtimanda eſſe,
quæ circa Iraſcibilem fiunt; & ratio eſſe poteſt,
quia cum impetu, & violentia quadam fiunt, quæ
violentia, vel nullo modo, vel nonniſi maxima cum
difficultate rationis imperium audit, quod eviden-
ter patet in ira, in timore, in deſperatione; quæ
vero circa concupiſcibilem conſiſtunt, cum eo im-
petu, ac violentia careant, ut manifeſtum ſit in
deſiderio, in amore, in triſtitia, & hujuſmodi, ra-
tione facilius cohiberi poſſe credendum eſt; quæ ta- 13
men vitia magis inemendabilia ſunt, in priori quo-
que conditione eſſe, aſſerendum.
Tamen dicendum videtur, multo magis prava re- 14
putanda, quæ ad Concupiſcibilem ſpectant, quam
quæ ad Iraſcibilem, & ratio evidens eſt, quia il-
la magis à ratione longinqua videntur, quamo- 15
brem brutorum magis propria ſunt, quam homi-
num; videtur autem, iraſcibilem animali traditam 16
potius ad animum regendum, atque eſſe à Na-
tura ipſi animo tanquam miniſtrum, ac ſatellitem
datam; concupiſcibilem vero magis ad corpus cu-
ſtodiendum, unde eſt, quod iraſcibilis videtur ali-
qua ex parte rationis imperium audire in ira, de
quo dixi latius *tit. de dementia quæſt.* 5.
Evidentius, autem probatur, Iraſcibilem eſſe ma- 17
gis rationi conſonam, quia paſſiones ad eam perti-
nentes habent pro objecto bonum nonniſi cum diſ-
ficultate acquiſibile, aut malum cum difficultate
evitabile, at tam ad hoc bonum acquirendum,
quam ad tale malum evitandum, media requirun-
tur; cognoſcere ergo videtur iraſcibilis talia me-
dia adeſſe, & idcirco vario modo movetur, prout
offertur, aut non offertur medium ad tale bonum
acquirendum, vel tale malum evitandum. At Con-
cupiſcibilis objectum bonum eſt de facili acquiſi-
bile, & abſque ullo medio, aut quod jam jam
acquiſitum ſit, vel malum de facili eveniens, aut
quod jam evenerit, ad quod fugiendum neque ha-
bet, neque requirit medium. Licet autem impe-
tus Iraſcibilis refrænari vix poſſit, Concupiſcibilis
tamen adhæſio ad bona, vel mala oblata, omni- 18
no minus remediabilis eſt; ut patet in prædictis
paſſionibus.
His vero omiſſis, & ad Juriſconſultos redeundo, 19
ſciendum, eſſe hic etiam aliquem dubitandi locum,
an ſcilicet omnia animi vitia comprehendi debeant
ſub hac l. diſpoſitione, & ratio dubitandi eſt, quia
tam ex vitiis, quæ animi paſſiones reſpiciunt, quam
ex iis, quæ ad mores ſpectant, poteſt interdum eve-
nire ejuſmodi morbus, ut tanquam cauſa morbi poſ-
ſit redhibitioni locum facere; ſunt enim ex homi-
nibus plurimi, qui ex animi paſſione vehementi,
nullo intercedente tempore, ac facili negotio in 20
morbum labantur, ut ii præſertim, quibus ex iræ
vehementia febris accenditur, aut qui ex mœrore
ſyncopem, cordis tremorem, longas febres, & ſimi-
les morbos incurrunt. Summo ergo jure dubitari
poterat, an tales in redhibitione ſint. Ac mihi
qui-

quidem maxime in redhibitione eſſe viderentur, ſi modo id connaturale, & conſuetum illis ſit, ut exanimi hac vel illa paſsione in morbum incidant; & tunc non habebit locum l. diſpoſitio, quod in hoc edicto comprehendi minime debeant animi vitia, quia tanquam cauſa morbi, ut dixi, debent redhibitioni etiam cauſam dare, non ad ipſa vitia, ſed ad effectus inde ſubſequentes reſpicientes.

Atque idem etiam ex mea ſententia dicendum eſſet circa ea animi vitia, quæ mores reſpiciunt, ut exempli cauſa de ebrio, & guloſo; ſi ſervus enim ebrietati ſtuderet aut crapulæ, & quotieſcunque inebriaretur, facile in morbum aliquem incideret, ut fieri ſolet, (nam plurimi ex ebrietate febrem, vertiginem, tremorem, apoplexiam, arthritidem,
21 & mille alios affectus concipiunt, quemadmodum etiam ex crapula,) hunc redhiberi poſſe dicerem; niſi fortaſſe illud obſtare velis, quod hæc vitia poſsint à Dominis prohiberi.

Ac poſtquam de diſpoſitione ad morbos concipiendos mentionem habemus, illud quoque deci-
22 dendum Juriſconſultis propono, num ſcilicet redhiberi poſſit mancipium, aut jumentum, quod conſtaret ex nimio labore, exempli gratia, in febrem incidere; aut ſi emeret quis ſervum, ut illum ruri præficeret, ille autem ruralis Aeris injurias ſufferre non poſſet, ſed ex ea cauſa facile ægrotaret, & cætera hujuſmodi; in quibus omnibus caſibus Juriſconſulti videant, quid eſſet decidendum.

SUMMARIUM.

1 *Ex Medicorum denunciatione probatur, an quis ægrotet, vel ſit valetudinarius.*
2 *Morbus an ſit gravis vel levis, Medicorum judicio remittitur.*
3 *Leves morbi non faciunt redhibitioni locum.*
4 *Gloſſæ intellectus ad l. Ob quæ vitia. §. Illud erit, reiicitur num. ſeq.*
6 *Graves morbi, neque Medicos, neque idiotam quenquam latere poſſunt,*
7 *Sonticus morbus unde dicatur.*
8 *Cauſa ſontica, id eſt, cauſa gravis.*
9 *Morbi quidam reſpective leves dici poſſunt, cum graves ſint.*
10 *Gravitas morbi qualis intelligatur.*
11 *Gravis morbus quis dicatur.*
12 *Gravis morbus eſt, ex quo quis Medicorum judicio periturus erat.*
13 *Gravis morbus ex hujus edicti diſpoſitione quis dicatur.*
14 *Gravis & levis morbus dicitur reſpective ad multa, & vide num. ſeqq.* 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. *&* 23.
15 *Magnæ infirmitates æquiparantur morti.*
24 *Duas morborum ſpecies à redhibitione facienda Juriſconſulti excipiunt. num. ſeq.*
26 *Sonticus morbus comprehendit plures morborum ſpecies.*
27 *Sonticus morbus idem cum acuto, falſum. num. ſeq.*
29 *Sonticus morbus eſt perpetuus.*
30 *Acuti morbi 14. diebus judicantur.*
31 *Non datur certum genus morbi, ſub quo ſonticus comprehendi poſſit.*
32 *Sonticus morbus male pro peculiari morbo accipitur.*
33 *Sonticus morbus pro Epilepſia.*

QUÆSTIO IV.

De morbi gravitate, & levitate, & de morbo Sontico.

Ad l. Ob quæ vitia. §. illud erit. & §. idem ait.

Cum hic occaſio nobis præſentetur, ut de morbi gravitate, & levitate diſſeramus, eam nullo modo prætermittendam eſſe duxi, cum quia ad hujus quoque edicti argumentum facere videtur, tum etiam quia ad alia permulta neceſſarium eſt de ea diſceptare; & præter quam quod Medicorum de- 1
nunciatione probatur, an quis ægrotet, vel an valetudinarius ſit, Schenck *de probat. num.* 23. aliquando etiam à Juriſconſultis dubitari contingit, an morbus aliquis gravis, ac periculoſus dicendus ſit, necne, noſtroque judicio, ac teſtimonio eam 2
rem definiunt Gratian. *diſcept for. cap.* 19. *num.* 19. *tom.* 1. Rota *in Rom. Societ. apud Zanchium de ſociet. dec. num.* 10. *num.* 6.

Hac igitur occaſione ſumpta, de ea re nunc verba faciamus, inſimulque de *Sontico morbo* nonnulla inmedium afferamus. Cum ergo Ædiles in hoc 3
edicto, ut ſupra viſum eſt, velint jubeantque redhiberi debere mancipia, ſeu jumenta morboſa, ne qui talia emunt à venditoribus decipi valeant, hoc non ſemper, neque in omni morbo locum habere determinarunt; levem enim morbum, ut puta, levem febriculam, mediocre ulcus, vulnuſculum, & hujuſmodi, ob eorum levitatem redhibitioni cauſam non debere dare voluerunt, neque etiam de ſontico morbo loqui Ædiles in hoc edicto, traditur *in l. Ob quæ vitia. §. Illud erit adnotandum.*

Licet Gloſſa videatur velle textum prædictæ le- 4
gis ita eſſe intelligendum, tanquam ſi dixiſſet: Illud erit adnotandum, quod generaliter ſcriptum eſt, non de ſontico tantum morbo intelligendum eſſe, hoc eſt, id quod generaliter ſcribitur, non eſſe ſolum intelligendum de ſontico morbo, qui ob ſui gravitatem abſque dubio redhibitioni locum facit, ſed etiam de aliis, qui non ita graves, ut ſonticus ſunt. At ſi licet mihi per Legumperitos quicquam circa textum legalem proferre, & ultra ſepta, ut ajunt, tranſilire, Gloſſa videtur non bene textum illum intellexiſſe; nam contra- 5
rium apparet voluiſſe ſibi Pomponium, cum dicit, non intelligi de Sontico morbo, id quod generaliter de aliis ſcriptum eſt, & quia hoc mirum videri cuiquam poterat, quod alii morbi locum redhibitioni faciant, ſonticus autem, qui morbus maxime gravis eſt, nequaquam; idcirco Pomponius ad tollendam hanc admirationem ſubdit. Nec mirum hoc videri debet, ſubjungens cauſam, cur Sonticus morbus à generali illa diſpoſitione ſit excipiendus, dicens, Nihil enim ibi agitur de ea re, cui hic ipſe morbus obſtet, intellige, venditioni; neque enim mancipium, aut jumentum graviter ægrotans, venale, quiſquis ſit, exponit, aut ſi exponat, nullus eſt, qui illud graviter ægrotare non cognoſcat, tales enim morbi veluti eſſent acuti, non ſolum Medicos, ſed neque idiotam quenquam latere poſſunt. Galen. 1. *de diebus decret. cap.* 6. *col.* 1.

Cum ergo edictum de Sontico morbo, ob com- 6
memoratam rationem, non loquatur, & aliam, quam dehinc addam, videndum jam, qualis morbus ſonticus dicendus; ac primo intelligendum neceſſe eſt, quid hæc vox Sonticus importet; dicitur 7
ergo ſonticus morbus, quaſi ſons, hoc eſt nocens, eo quod plurimum noceat, & dicitur morbus gravis, & magni momenti, qui hominem manifeſto exponit diſcrimini, ſic etiam cauſa gravis dicitur ſontica, ut auctor teſtatur in adagiis. Catull. *lib.* 1. *Eleg.* 8.

—— *non illi ſontica cauſa eſt.*

Itaque ſonticum hic ego accipio, prout contrapo- 8
nitur levi, ac ſalutari morbo.

Quibus ſic ſtantibus notabilum, ut videamus, quis morbus ſontici nomen mereatur, quod multi leves morbi dici poſſent reſpective ad aliquid, qui 9
tamen reipſa graviſſimi ſunt, ac pro talibus exiſtimandi; & ne longe extra lyram vagetur, pro exemplo utamur iiſdem morbis tanquam levibus, à textu nobis propoſitis. Febricula dici poſſet etiam Hectica in ſuo præcipue exordio, & febricula admodum levis, nam neque ullo ſymptomate, neque ulla moleſtia ſeſe prodit, nec ſolum indoctos & inexpertos, ſed etiam doctos ac expertos Medicos, immo & ipſum ægrum decipit, qui neque ſeipſum ægrotare cognoſcit; neque enim inſigni, ac non conſueto calore, neque ſiti, neque capi-

capitis dolore, neque vigiliis, neque inappe-
tentia, neque alio ullo affectu præter naturam
moleſtari ſibi videtur, quamobrem & ob id, quod
in principio non cognoſcantur, curatu difficiliores
fiunt hujuſmodi febres. Levis ergo tunc quidem
hæc febris dici poſſet, cum vix hominem à con-
ſuetis muniis obeundis impediat; graviſſima tamen
eſt ex ſua natura, ac ſontica dici poteſt, eo quod
vim graviter nocendi habeat, ut quæ certo trami-
te hominem ad interitum perducat. Eodem etiam
pacto levis lippitudo, de qua textus ipſe, quæ fa-
cile ex levi graviſſima evadit, & hominem ad cæ-
citatem impellit. Quin etiam omne vulnus, in
quo modica omnino unitatis ſolutio appareat, vul-
nuſculi nomine inſigniri poteſt, & leve dici, cum
tamen vulnuſculum tenuiſſima acu inflictum, gra-
viſſimum ac ſonticum eſſe aliquando poſſit, ut ſi
nervum pupugerit, ſi penetrans ſit, ſi principem
partem læſerit. Sal. *in* 1. *de morb. text.* 14.

Ulcus quoque mediocre talem partem infeſtare
poteſt, & ejus naturæ eſſe, ut vel animal ad ma-
nifeſtam mortem trahat, vel nobilem aliquam a-
ctionem impediat, vel ſimile quicquam præſtet,
cujus reſpectu non ſolum non leve, ſed omnino
10 grave, ac ſonticum dici mereatur: & tamen hæc
Sontici morbi nomine non inſignienda, reſpectu
diſpoſitionis hujus edicti, quia gravitas morbi ta-
lis intelligitur hic, ut de præſenti gravis ſit, &
valde noceat, ita ut facillime cognoſcatur.
11 Duobus autem potiſſimum modis, ut ad hujus
edicti propoſitum facere videtur, gravis, aut levis
morbus nominari poteſt; ac primus gravis dicitur
morbus periculoſus, qui animal ad interitum de fa-
cile trahere poſſit; atque hac ratione Juriſconſulti
gravem morbum nominant, ex quo quis Medico-
12 rum judicio periturus erat. Maſcard. *de probat. Con-
cluſ.* 1170. *num.* 13 *vol.* 3. levem autem contra ſalu-
brem omnem morbum vocare licet, ut de quartana,
quæ jam ſperni poteſt, & de febricula non magnæ
conſiderationis, habetur hic *in cit. l.* 1. §. *ſed ſciendum.*
13 Secundo modo gravis morbus dici poteſt, prout
ad rem noſtram facit, ex eo, quod ita levis non
ſit, ut redhibitionem non admittat, ut Tertiana,
& hujuſmodi; hæc enim, attenta hujus edicti diſ-
poſitione gravis morbus dici poteſt, prout contra-
ponitur ei, qui ita levis eſt, ut ob ſuam levita-
tem in conſideratione non habeatur, & locum red-
hibitioni nullatenus faciat. Sed extra materiam
redhibitionis, morbus gravis vel levis dici poteſt
14 reſpective ad multa: & primo, reſpectu actionis,
quæ à morbo depravatur, attenta ejus præſtantia,
ut exempli gratia, febris gravis morbus dicitur,
ob id quod vitalem actionem depravet; ſic & ſyn-
cope, & hujuſmodi.
15 Secundo, reſpectu particulæ laborantis, ut ea-
dem febris gravis morbus dici poteſt, quia cor ob-
ſidet vitæ ipſius fontem, & auctorem.
16 Tertio, reſpectu etiam propriæ naturæ ac eſſen-
tiæ morbus appellatur gravis, ut ipſa febris, quia
ex ſua natura nativum calorem devaſtat, gravis
morbus dicitur; ſic etiam morbus acutus quicum-
que ſit, nam hic cum velocitate ſui finis, eſt mor-
17 bus magnus. Gal. 2. *Aphor.* 1. Magnæ autem in-
firmitates non ſolum graves ſunt, ſed æquiparan-
tur morti. Pariſ. *de reſign. benef. lib.* 5. *quæſt.* 3. *n.* 27.
18 Quarto, ex accidentium concomitantia; mor-
bus enim qui plura, & majoris ponderis ſympto-
mata afferre ſolet, magis etiam gravis dici debet.
Gal. 3. *de Criſ. cap.* 4. *claſſ.* 4.
19 Quinto, reſpectu naturalis ſtatus, quantum enim
morbus à naturali ſtatu recedit, ac elongatur, ad
tantam magnitudinem perveniſſe dicendus: qui mul-
tum ergo ab eo recedit, gravis; qui parum, levis
appellatur. Galen. 1. *de art. Curat. ad Glau. c.* 1. *claſſ.* 7.
20 Sexto morbus gravis dici poteſt, morbus conta-
gioſus, etiamſi non interimeret, ut morbus galli-
cus, lepra, nam ubi reperitur malignitas, magna
etiam fieri vitia afferendum. Gal. 4. *meth. Med. cap.*
6. *claſſ.* 7. at ubi eſt contagium, ibi humorum ma-
lignitatem præſentem eſſe neceſſe eſt.

Septimo, gravis dici poteſt morbus (& maxime
ad hujus edicti diſpoſitionem) qui ſit curatu dif-
ficilis, ut idem morbus Gallicus, Podagra, Ne- 21
phritis, Calculus, & hujuſmodi.
Octavo, reſpectu exitus, qui morbus etiam ad 22
præſens levis, gravis nomen mereri poteſt, ut e-
xempli gratia, deſtillatio ad pectus, vel lienis, vel
hepatis obſtructio: illa enim aſthma, phthiſim,
inflammationes ſpiritualium, & hujuſmodi mala
parere poteſt, & hominem interimere; hæc longas
febres, cachexiam, hydropiſim, & ſimiles.
Nono, morbus poteſt dici gravis & magnus, re-
lative ad vires ipſius ægrotantis, quippe cum mor-
bi quidam contemnendi, ubi hominem validis vi-
ribus dotatum offenderint, non contemnendi, imo
graves evadunt & periculoſi, ſi hominem imbecil-
lum, & magna cum virium exſolutione oriantur.
Denique ad Ædilium mentem, quilibet morbus 23
gravis dicendus eſt, qui uſum aliquem corporis ne-
ceſſarium adimit, impeditque: tales enim levibus
contraponuntur, qui redhibitioni locum non faci-
unt. Si quis tamen ex Medicis deſiderat ſcire,
quis morbus vere dici debeat magnus præ cæteris,
legat Salium *in* 1. *de morb. text.* 14. & Jo. Raphael.
Moxium *de morb. mul. lib.* 1. *cap.*
Ædiles ergo duas ſpecies morborum à redhibi- 24
tione facienda excipiunt, unam propter eorum le-
vitatem, quia nullum uſum, aut operam neceſſa-
riam mancipii, aut jumenti impediunt; aliam pro-
pter gravitatem, ob quam adeo omnibus patent,
ut fraus venditis præſumi non poſſit, cum veneant:
nam ſi quis talia mancipia, ſeu jumenta emat,
ſciens emiſſe exiſtimandus eſt, ut dixi; & hanc
ultimam morborum ſpeciem ſonticam appellarunt
Juriſconſulti; eſt enim ſonticus morbus, qui vim
graviter nocendi habet, ut *in l. Quæſitum. ff. de re judic.* 25
l. Morbus ff. de verb. ſignif. l. Animi. ff §. *Quoties.* &
l. Ob quæ vitia §. *finali hic.* Aul. Gell. *Noct. Attic. lib.*
20. *c.* 1. & exemplificatur quoque de febre *in l. quæ-
ſitum.* jam ſupra citata.
Apud nos autem quis proprie debeat dici ſonti- 26
cus morbus, definiri poſſe non credo, quia com-
prehendit plures, & varias morborum ſpecies. Suſ-
picatus tamen aliquando ſum, ſonticum morbum
apud nos eſſe eundem cum acuto; nam acutus mor-
bus abſque dubio vim graviter nocendi habet, ut
qui cum celeritate ſui motus adjunctum ſemper ha- 27
beat periculum. Gal. 2. *de diebus decret. c.* 12 *claſſ.* 4.
Concil. *diff.* 133. & facit Hipp. auctoritas *in lib. de vict.
rat. in morb. acut. in princ.* & Celſ. *lib.* 3. *c.* 1. ſed con- 28
ſideravi eſſe nonnullos morbos, qui apud nos inter
acutos non connumerantur, ſonticos tamen ad Ju-
riſconſultorum mentem dici debere, ut eſſet arth-
ritis, febris lenta, ſed gravis, hydrops, epilepſia,
& hujuſmodi.
Sed in ſupra citata *l. animi* §. *quoties*. dicitur, 29
ſonticum morbum eſſe perpetuum, neque tempore
finiri, cum tamen in alias citata *l. quæſitum.* febris
pro ſontico morbo acceptetur, & morbi acuti ab-
ſque dubio ſontici dici mereantur; tam febris au-
tem, quam acuti morbi omnes, tempore, & illo
quidem brevi, finiuntur; nam 14. diebus judican- 30
tur, ut ex Hipp. ſent. *Aphor. ſect.* 2. *Aphor.* 23. pa-
tet; licet Sarnus apud Pariſ. *lib.* 12. *de reſign. benefic.
quæſt.* 8. *n.* 1. ad 20. diem eos protrahat, cui favet
mirum in modum Valleſ. *in Epid.* ſed Hipp. aucto-
ritas eſt manifeſta. Non ergo, ut libere fatear,
ſcio, quid ſibi velit lex in hoc, cum vult, ſonti-
cum morbum eſſe perpetuum, utrum nempe per-
petuum dixerit, id eſt, continuum, & abſque ul-
la interpolatione, nullam habentem quietem, niſi
ex toto dimittat; an maluerit perpetuum dici, quod
nullo tempore, vita durante, finiatur, & inter-
mittat, ut *in l.* 1. *ff. de ſocio.* Ac profecto ego prio-
rem ſenſum amplecterer, vel perpetuum acciperem
pro non brevi, ſed longo, ut accipit Gloſſ. *in l.
unica furt. adv. naut.* Quomodocunque ſit, non ha- 31
bemus nos, ut dixi, certum genus, ſub quo omnis
morbus ſonticus comprehendi poſſit, quia & acutis,
& chronicis, & perpetuis, & interpolatis, & aliis
quibus-

quibuſcunque, ſontici nomen applicari poteſt. Satis ſit Jl. bene explicaſſe id, quod ſibi volunt hac voce denotare, hoc eſt, morbum gravem, ac valde noſcentem.

32 Ex quibus patet, male accipi interdum apud Medicos ſonticum morbum, pro peculiari aliquo affectu; niſi per antonomaſiam id faciant, ut apud Plin. *lib.* 36. *cap.* 19 qui ex Gagate lapide deprehendi ſonticum morbum tradidit; ubi procul omni dubio ſonticum morbum pro Epilepſia accepit: nam hoc lapide Epilepſiam deprehendi notum eſt, & teſtatur Æmil. Macer. *lib.* 5. *de nat. med.* 18. dicens:

Accenſus prodit fumi nidore caducos.

33 Quo loco Cornarius Plinii verba recenſet, & cum Macri verbis comparans, teſtatur Plinium pro ſontico morbo intellexiſſe Epilepſiam, quod firmat etiam Foreſt. *lib* 10. *Obſerv.* 53. *in Schol.* Sed eſſe hoc nomen commune multis morbis, & ex ſuperioribus, & ex ipſomet textu apertiſſime patet.

SUMMARIUM.

1 *Melancholici nomen tripliciter acceptum.*
2 *Melancholicus, id eſt, vir temperatura melancholica.*
3 *Melancholicus pro triſti.*
4 *Melancholicus pro inſano.*
5 *Textus Melancholici nomen quomodo acceperit vide num. ſeq.*
7 *Budæus erroris notatur.*
8 *Fatui an redhiberi poſſint.*

QUÆSTIO V.

De Melancholicis, & Fatuis.

Ad l. 2. & l. Ob quæ vitia. §. idem Pompon.

TAm de Melancholicis, quam de Fatuis verba alias feci, *in proprio titulo de Dementia, & morbis omnibus, qui rationem lædunt*; nunc autem de iis ipſis, prout ad rem hujus Edicti facere videtur, nonnulla in medium afferre par eſt, ut quædam, quæ hic dubium excitare poſſent, diluantur. Cum ergo enarraſſet Ulpianus *in l.* 1. quod Ædiles in hoc edicto non loquebantur de Animi vitiis, & idcirco diſponerent, ex ea cauſa mancipia non eſſe redhibenda, exemplificabat in §. *final.* de his, quæ ſupra modum timida, vel invida, vel iracunda, vel avara ſunt, quibus Cajus *in l. ſeq.* addidit etiam Me-
1 lancholica. Ubi notandum, quod hoc nomen Melancholici apud nos tripliciter accipi conſuevit, primo pro temperatura melancholica, & ſic accipitur, cum Melancholicos dicimus eſſe libidinoſos, cujus rei cauſam quærebat Galen. *comm.* 3. *in* 6. *de morb.*
2 *vulg. text.* 17. *claſſ.* 3. ſic etiam & de cibis nonnullis diximus, quod Melancholici ſint, hoc eſt, temperatura frigida & ſicca, & melancholicum ſuccum generantes, ut de carne leporina dicebat idem Galen. 3. *de loc. aff. cap.* 18. *claſſ.* 4. quod eſſet admodum melancholica, & 1. *de Alim. fac. cap.* 18. *claſſ.* 2. præcipiebat in Autummo eſſe abſtinendum à cibis melancholicis.

3 Secundo modo Melancholici nomen ſumitur, prout contraponitur hilari, & ſignificat idem, quod mæſtus & triſtis, qua ratione quærit Ariſt. cur homines ſcientiis, virtutibus, & artibus inſignes, & eminentes, & Melancholici, hoc eſt, triſtes, & minus hilares fuerint, ita ut etiam melancholicis morbis tentati ſint; & rationem reddit *ſect.* 4. *probl.* 1. ex Juriſconſultis Carrar. *de Med. & ejus Offic. part.* 2. *n.* 56. ad quod facit illud Eccleſiaſtis *cap.* 7. *verſ.* 5. *Cor ſapientium, ubi triſtitia eſt.*

4 Tertio modo Melancholici dicuntur, qui melancholici humoris vitio abſque febre inſaniunt, de quib. Gal. 3. *de loc aff. cap.* 7. *claſſ.* 4. & *alibi pluries.*

5 Cajus ergo *in prædicta l.* 2. Melancholici nomen non pro eo accipit, quod temperatura Melancholicum denotat, hoc enim vanum fuiſſet adnotaſſe; ſed dubium eſt, an acceperit pro Melancholico in ſecundo ſenſu, hoc eſt, triſti, & in omnibus actibus, in loquela, in moribus, in aſpectu, mœſtitiam præ ſe ferente; vel potius pro Melancholico in tertio ſenſu, hoc eſt, ex melanholicæ vitio inſaniente. Sed patet, ipſum de Melancholico in hoc tertio ſenſu non fuiſſe locutum, quia Melancholicum ſic accipitur pro morbo & Melancholia ſic accepta morbus ex iis eſt, quæ ex corporis impuritate originem trahentia ad animum uſque pertingunt, eumque inficiunt, & labefactant; ſimilia vero vitia dare redhibitioni cauſam ſancitum jam reperiebatur *in l.* §. *Interdum, & in l. Ob quæ vitia.* §. *Idem Pomponius, & alibi.* Quamobrem patet, legem hanc non poſſe 6
loqui de mancipio melancholico in hoc ſenſu accepto; unde reſtat, quod loquatur de Melancholico in ſecundo ſenſu, triſti nempe, & mœrente, ſive hoc ex propriæ, ac innatæ temperaturæ propenſione, ſive ex accidentali quadam cauſa adveniant; de talibus enim, ut de timidis, avaris, invidis, & hujuſmodi, *in præcedenti l. in fin.* dubitabatur, cum tales omnes vitioſos appellari poſſe, non controvertendum. Quia tamen vitia hujuſmodi ad animum ſolummodo pertinent, idcirco ſimilibus vitiis obnoxios ſervos redhibendos non eſſe declaravit Ulpianus, eandemque ob cauſam, neque Melancholicos aut triſtes in redhibitione debere eſſe, *in l. hac* addendum putavit Cajus, cum hujuſmodi vitia nullum uſum, miniſteriumque in homine, aut jumento impedire ſaltem notabiliter conſueſcant. Ex qui- 7
bus patet error Budæi *in annotationibus hic*, qui Melancholicos vult hic dici eos, qui atræ bilis vitio tenentur, quos morbos animi eſſe, non corporis volebat: quod tamen ſimpliciter falſum eſt; hoc enim, ut dixi, ex iis vitiis eſt, quæ ex corporis impuritate uſque ad animum perveniunt, ut in centies citata *l.* 1. §. *Interdum*, ubi de phrenitide mentio habetur; à qua quidem nihil differt Melancholia, hoc eſt, inſania melancholica, niſi febre, & cauſa materiali, in phrenitide enim febris præſens eſt, in Melancholia nequaquam; & phrenitis ex bile fit, vel ſanguine bilioſo, melancholia vero ex atra bile; cæterum tam in phrenitide, quam in melancholia homo delirat, & inſanus fit; in utroque ergo caſu, ut inſanus redhibendus.

Circa fatuos prætera dubium movebat Ulpianus, *in l. Ob quæ vitia.* §. *idem Pomponius* an nempe redhibere eos per edictum hoc liceat, nec ne; 8
diſtinguebat autem prudentiſſime quidem, dicens, quod ſi fatuum accipiamus pro non valde ſapienti, ut ſunt quos craſſæ Minervæ homines appellamus, tunc redhibitioni non ſit locus; neque enim hujuſmodi fatuicas videtur ſervi miniſterio inſigniter obeſſe? at ſi fatuum intelligamus pro omnino inſipienti, ita ut ejus uſus, vel nullus, vel modicus, & in modicis rebus eſſe poſſit, tunc redhibendum eſſe ſtatuit. Nos de fatuis, eorumque differentiis, ac natura, longioribus egimus *tit.* 1. *quæſt.* 7. ad quam Lectorem remittimus. (Addi poſset quæſtio, an ſalutis cauſa liceat Medico ægrum Melancholicum verbi gratia decipere? vid. *Rodericum à Caſtro* Med. polit. l. 3. cap. 9. *Nirembergium* l. 2. theſ. cap. 23.)

SUMMARIUM.

1 *Conjugi leproſo, an ſanus teneatur reddere debitum matrimonii.*
2 *Leproſus an à commercio hominum abiiciendus.*
3 *Lepra plura genera.*
4 *Impetiginoſum non eſſe redhibendum, an bene definitum.*
5 *Impetiginoſum, pro quo acceperit text. ex Gloſſ. reiiciatur, ibid.*
6 *Impetigo impedit membrum affectum.*
7 *Impetigo quid ex Medicis.*
8 *Impetigo, quid proprie Fracaſtorio.*
9 *Impetigo vulgaris apud Celſum ſub papularum nomine comprehenditur.*
10 *Celſi papulæ ſunt Volatica, quæ lichen dicitur.*
11 *Papulæ ſi non ſanentur, in impetiginem tranſeunt.*
12 *Papulæ & impetigo idem non ſunt.*
13 *Impetigines, & lichenes idem.*
14 *Impetiginis quatuor ſpecies.*

15 *Impetigo, & lepra morbi affines ſunt.*
16 *Text. hic non loquitur de Impetigine, id eſt, de Pſora, & lepra.*
17 *Lepra morbus maximus.*
18 *Pſora, & lepra totum corpus inficiunt, ut plurimum.*
19 *Text. hic non loquitur de Mentagra.*
20 *Text. non loquitur de Volatica.*
21 *Text. loquitur de Impetigine ſecundum communem loquendi modum.*
22 *Impetiginis duæ ſpecies.*
23 *Levis impetigo quid.*
24 *Scabies, ac pruritus interdum in lepram degenerant.*

QUÆSTIO VI.

De Impetigine, Prurigine, & Scabie.

Ad l.Pomponius. §.Trebatius, & ad l.vel protervi.

1 OCcaſione Impetiginis, de lepra etiam nonnulla
dicentur, de qua occurrit ipſis quoque Juriſ-
conſultis interdum agere, cum quærunt; an *conjugi*
2 *leproſo ſanus teneatur reddere debitum matrimonii*, ut
3 DD. *in cap. quoniam de conjug. leproſo*, & cum dubi-
tant, an a commercio fidelium leproſus ſit abiicien-
dus; nam hoc in omnibus lepræ generibus habere
locum non dicendum, quia lepræ plura genera
ſunt, ut Medicis notum eſt, & notant ex Juriſcon-
ſultis plures, Brun. *de ſponſ. & matrim. concluſ.* 8.
num. 8. Circa impetiginem ergo dubitari contingit,
quia non conſtat, quid pro impetigine accipiendum
ſit, & de qua impetigine loquatur textus, cum plu-
ra ejus genera aſſignentur; ſed & dubium facere po-
teſt, an recte determinaverit, l. Impetiginoſum
non eſſe redhibendum, ſi affecto membro commode
uti poſſit; multa etenim huic rei maxime obſtare
videntur, ut deinceps videndum. Nec mirum vi-
4 deri cuiquam debet, quod tantopere circa impetigi-
nem dubitare occurrat, cum inter Medicos confuſio
quædam, nec ea quidem modica orta ſit circa ejus
nominis proprietatem & ejus morbi naturam, ac
differentias: ut teſtatur Cæſalp. *lib.* 4. *Art. Medic. cap.*
15. neque adhuc apud ipſos ſatis conſtat, quid pro-
prie impetigo ſit. Quamobrem neque illud in admi-
5 rationem nos trahat, quod Gloſſ. hic impetigino-
ſum pro lentiginibus reſperſo acceperit, quod ta-
men & falſum eſt, & ex ipſo textu falſum eſſe ſa-
tis declaratur: ubi impetiginoſus ſanus eſſe dicitur,
ſi affecto membro recte uti valeat; unde collige,
impetiginem ſecundum Juriſconſulti intentionem
eſſe talem morbum, qui membrum affectum impe-
6 diat aliquando, & ſic duplicem eſſe, aliam mi-
tiorem, alteram vero ferociorem, ac immitem;
quod & cum nonnullorum Medicorum auctorita-
te conſonat, ut poſt hac videbimus. At hæc de
lentiginibus verificari non poſſunt quæ ſemper unius
rationis ſunt, neque ullum impedimentum mem-
bris ullo in tempore præbere ſolent. Unde recte
concludendum eſt. Ulpianus non accepiſſe impeti-
ginoſum pro lentiginoſo; neque enim apud rei Me-
dicæ peritos impetigines cum lentiginibus confundi
unquam compertum eſt, cum & cauſa, & acciden-
tibus, & loco affecto, ac pleriſque aliis rebus in-
ter ſe differre manifeſtum ſit.

7 Cum igitur Gloſſæ expoſitio vera non ſit, aliam
veriorem afferre nos par eſt; ſed quia, ut dixi,
neque inter ipſos Medicos conſtat, qualis proprie
morbus ſit impetigo, idcirco ante varias ipſorum
Medicorum opiniones, ſed brevibus exponamus;
deinde ad præcipuum intentum aſſequendum accede-
mus. Medici omnes in hoc conveniunt circa natu-
ram impetiginis, eſſe ſiquidem cutis aſperitatem
cum ingenti prurigine. Fernel. *Pathol. lib. ult. cap.*
4. Diſſentiunt tamen in hoc, quod cum plura ſint
cutis vitia, quibus ea definitio aptari poteſt, alii
8 alteri vitio magis convenire nomen impetiginis vo-
lunt. Nam Fracaſt. *lib.* 2. *de morb. contag. c. ult.* vo-
luit, impetiginem ſic dictam non aliud eſſe, quam
lepram, quod etiam apud Celſum verificari con-
tendit Mercurial. *de morb. curand. lib.* 2. *cap.* 5. ſed Amat.
Luſit. *Curat. Med. cent.* 2. *cur.* 27. Vid. *de Curat. gener. lib.*
6. *cap.* 8. & Cæſalp. *ubi ſupra*, Impetiginem vulgarem
apud Celſum ſub papularum nomine pertractari
voluerunt; quam tamen opinionem reſpuit, & con- 9
futat Fracaſt. *ubi proxime*, qui Celſi papulas non a-
lium eſſe morbum aſſeveranter firmat, quam quem
vulgo Volaticam appellamus, & Græci olim Liche- 10
nas dixerunt; Sed papulas non eſſe impetiginem pro-
priæ dictam, ex ipſo Celſo elici poteſt, qui pa- 11
pularum ſecundam ſpeciem, ſi non ſaneſcat, in
impetiginem converti dicebat. Sic & Scribon. Larg.
de compoſit. medic. 244. ad papulas, & *cap.* 249. ad im-
petigines medicamenta proponit, & Plin. qui *lib.* 3.
de re med. cap. 39. de papulis agit, & *cap.* 44. de im-
petigine, & Priſcian. *lib.* 1. *Tim. c.* 16. de Papulis ver-
ba faciens. *Si ex reliquis*, inquit, *papularum impe-
tigo faciem, vel cætera membra occupaverit.* Ergo 12
omni procul dubio apud Latinos papulæ, & impe-
tigo idem non ſunt, licet affines morbi exiſtant.
His illi reſpondere poterunt, papulas Celſi eſſe
vulgarem impetiginem, & ſic apud alios: impeti-
ginem vero proprie ſic dictam à Celſo & aliis,
aliam à vulgari eſſe.

Plurimi autem videntur in hoc concordare, quod 13
impetigines una eademque res ſint cum Lichenibus,
quæ tamen opinio, ut dixi, *Fracaſtorio* minus pro-
batur qui contendit, impetiginem eſſe lepram, ac
profecto, ſi *Fernelio* credimus, verum quidem eſt,
lepram eſſe impetiginis ſpeciem, & fortaſſe conce-
di poſset, quartam impetiginis ſpeciem apud Cel-
ſum lepram eſse, non tamen inde ſequeretur, om-
nem impetiginem lepram eſse.

Si autem verum eſt apud Macrum *de herb. lib.* 2.
cap. 7. & *lib.* 4. *cap.* 19. Impetigines vocari Zernas, ut
tam Cornarius, quam Atrocianus volunt in illis
verbis:

Zernas, & Lepras cura compeſcis eadem. Et
Lepras, & Zernas curat.

Quod etiam Menard. tenet *epiſt. lib.* 7. *epiſt.* 2. qui
Zermas legit: jam videtur, impetiginem vel unam
eandemque rem cum lepra eſse, vel morbum valde
contiguum, ex Macri intentione, cum utrumque
iiſdem remediis curet; quod maximopere faveret
Fracaſtorio, & Mercur. quibus etiam mirum in
modum faveret ipſe etiam Hipp. quem nihil diffe-
rentiæ ponere inter utrumque apparet; quod &
Avic. admittere videtur *fen.* 4. *tract.* 3. *cap.* 4. nam vel
parum intereſse inter unum & alium morbum vo-
luit, vel ſaltem ipſam lepram, quam Albaras ni-
gram vocat, eſse impetiginis ſpeciem; nec longe abeſt 14
à Celſi, & Fernel. opinione qui impetiginis ſpe-
cies quatuor aſſignarunt, quas Fernel. nominibus
impetiginis vel lichenis, pruriginis, pſoræ, & le-
præ inſignivit.

Denique impetiginis, & lepræ morbos affines eſ- 15
ſe, & eorum nomina confundi, conſtat ex eo,
quod plures Medicorum proponentes medic. non-
nulla ad varios morbos, de his in titulo ſcribunt,
ad impetigines, & lepras, & utrumque iiſdem pror-
ſus medicamentis curant, ut videre eſt apud Mar-
cell. *cap.* 19. *de Medicam.* apud Macr. *ubi ſupra*, apud
Dioſcor. *millies*, & alios.

Nobis ad præſens cognoſcere ſatis ſit, de qua im-
petigine intellexerit Ulpianus, cum impetiginoſum
qui affecto membro bene utatur, non eſse redhi-
bendum ſtatuit. Ac primo quidem de pſora, & le- 16
pra non eſſe locutum, ſatis ſuperque patere poteſt, 17
quia tam pſora, quam lepra non ſolum morbus
eſt, ſed etiam morbus magnus; imo ab Æmilia.
Macro. *lib.* 1. *cap.* 15. vocatur lepræ ſpecies quædam
omnium morborum maximus, in his carminibus:

Eſt lepræ ſpecies, Elephantiaſiſque vocatur,
Quæ cunctis morbis major ſic eſſe videtur,
Ut major cunctis Elephas animalibus exſtat.

Nec tantum ſubjecti, in quo eſt, ratione apprime
noxia lepra eſt, ſed reſpectu etiam cujuſcunque cum
talibus familiariter viventis, quia contagioſa eſt,
aliiſque facile communicabilis, ut tradunt Avenz.
ſui Theiſ. lib. 2. *tract.* 7. *cap.* 12. Fracaſt. & Mercur. lo- 18
cis *ſupra citatis*. Adde quod pſora, & lepra totum

cor-

corpus ut plurimum inficiunt; impetigo vero, de
qua textus hic, poteſt eſse in membro particulari.
19 Neque de Mentagra textus loqui poteſt, quia &
ipſa morbus eſt periculoſus, & contagio commu-
nicabilis. Plin. *lib. 2. cap. 56.* Neque loqui poteſt de
Volatica, (quam Mentagram eſse contendit Vi-
dius *lib. 6. de Curat. gener. cap. 8.*) quia hæc faciem
defœdat, & oculis interdum mirum in modum offi-
cit, & alia multa incommoda affert, de quibus pra-
20 ćticantes. Reliquum ergo eſt, ut textus loquatur
de impetigine ſecundum communiorem loquendi
modum, cujus duæ ſpecies aſſignantur, levis nem-
pe vel mitis, & aſpera vel fera. Textum non lo-
qui de utraque ſpecie certum eſt, ſed miti, quæ
aliquando etiam jejuni ſaliva ſanatur, eſt autem
21 hæc impetigo levis, exaſperatio cutis cum levi pru-
ritu, nam alia eſt magna exaſperatio cutis cum in-
genti pruritu, & hæc membra impedit facillime ab
eorum operatione; imo adeo lepræ cognata eſt, ut
in eam facillime mutetur, ut omnes ſentiunt ſu-
pra citati Auctores, ac cæteri, qui de his verba fa-
ciunt. Quod etiamſi talis impetigo uſum membri
non impediret, tamen reſpectu imminentis periculi
ſervus impetiginoſus redhiberi poſset, & idem for-
taſse eſset dicendum de pruritu, & ſcabie, ſi no-
mine pruritus, & ſcabiei, hic *in l. Vel protervi.* om-
nis pruritus, & omnis ſcabies comprehenderetur;
nam quidam ex his morbis facile in pſoram, & le-
pram tranſeunt præterquam quod contagioſi ſunt,
tradente experientia, & notante Ariſt. 7. *probl.* 4.
Alex. 2. *probl.* 43. Gal. *de diff. febr. cap. 2. claſſ.* 3. quæ
multo magis procederent in jumentis, ac pecoribus,
quibus & contagioſi, & pernicioſi hi morbi ſunt.
Unde Juven. *Satyr.* 1.

—— Dedit hanc contagio labem,
Et dabit in plures: ſicut grex totus in agris
Unius ſcabie cadit, & porrigine porci.

Jam ergo patet, textum non de quocunque pruritu & ſcabie loqui, ſed de leviori, & quæ facili negotio ſanari poteſt.

SUMMARIUM.

1 *Nomine Spadonis, Eunuchi, & hujuſmodi, quid hic intelligatur.*
2 *Eunuchi, vel naſcuntur tales, vel ex accidenti fiunt.*
3 *Eunuchi à natura ſunt vel ex vitio teſtium, vel ex vitio penis.*
4 *Eunuchorum, qui teſtibus à natura carent, diviſio.*
5 *Eunuchi ex penis vitio improprie tales dicuntur.*
6 *Eunuchorum, qui ex accidenti fiunt, duplex differentia.*
7 *Eunuchi quot modis fiant ab arte.*
8 *Eunuchis aliquando unus, interdum ambo teſtes exciduntur.*
9 *Secundus eunuchandi modus.*
10 *Tertius modus eunuchandi.*
11 *Homines ex Lamiarum præſtigiis eunuchantur.*
12 *Eunuchi, & ſpadones ex morbo quomodo fiant.*
13 *Eunuchorum alii Veneri habiles, alii non.*
14 *Eunuchi, ſpadonis, & caſtrati nomen, vel ſtricte ſumitur, vel late.*
15 *Spadonum appellatio late patet, ſed abuſive, reprobatur ex Fuchſio, n. ſeq.*
17 *Spadones apud Fuchſium, qui ſint.*
18 *Spadones à verbo Græco Spado dicuntur.*
19 *Hypoſpadiæi qui.*
20 *Spado ſemen non generat: Hypoſpadiæus maxime.*
21 *Spado ſanari non poteſt: Hypoſpadiæus poteſt.*
22 *Spadonis nocumentum eſt in teſtibus: Hypoſpadiæi in pene.*
23 *Spadones impedimento ablato generare poſſe, quomodo dixerit Juriſconſultus.*
24 *Eunuchi nomen quibus proprie aptetur.*
25 *Eunuchus adoleſcens dicitur: Spado grandior natu.*
26 *Eunuchi ex aliis qui dicantur.*
27 *Eunuchorum appellationem eſſe generalem, refellitur ibid.*
28 *Eunuchus quaſi lecti cuſtos.*
29 *Eunuchi dicuntur, quod bonæ mentis ſint.*
30 *Eunuchi ſunt malorum morum.*
31 *Eunuchus proprie dicitur ſine teſtibus natus, aut ante pubertatem exſectus.*
32 *Caſtrati nomen quibus conveniat.*
33 *Caſtrare pro amputare.*
34 *Caſtrati appellandi, quibus arte teſtes exciſi ſunt.*
35 *Caſtrati nomen quibus conveniat, ex Cujacio.*
36 *Ectomiæ dicuntur exſecti.*
37 *Thladiæ ſunt, quibus teſtes ſunt attriti.*
38 *Thlibiæ qui ſint.*
39 *Thlibias facere quid apud leges in lege, ii quoque ff. ad l. Cornel. de ſicar.*
40 *Thladiæ à Thlibiis in quibus differant. Refellitur n. ſeq.*
42 *Calvinus erroris notatus.*
43 *Spado an recte pro ſano pronuntietur.*
44 *Caſtratione homines plurimam jacturam vigoris faciunt.*
45 *Caſtrati neque viri ſunt, neque mulieres.*
46 *Caſtrati ſunt tertium genus hominum.*
47 *Pravitas morum non ita locum habet in ſpadonibus, qui uno teſte privantur, ut in aliis.*
48 *Fœminæ quoque interdum caſtrantur.*
49 *Fœmina exciſis teſtibus mari caſtrato ſimilis fit.*
50 *Fœminas caſtrare magis operoſum, quam mares.*
51 *Sterilis ex corporis vitio non ſana dici deberet.*
52 *Fœmina, quæ eſſet caſtrata, non ſana dici deberet, etiam unico teſte exciſo.*

QUÆSTIO VII.

De Spadonibus, & Eunuchis.

Ad l. Pomponius. §. Spadonem, ad l. Ædiles ajunt. §. ſed enim, & ad l. fin. autem.

INter Juriſconſultos contentio quædam obverſa-
tur, circa horum nominum ſignificatum, nem-
pe Spadones, Eunuchi, Caſtrati, & hujuſmodi,
quæ contentio aliarum quoque ſcientiarum profeſ-
ſores aliquando defatigavit, ita ut non minus quam
in ſuperiori quæſtione de Impetigine dicebamus,
conſtare videtur, quinam proprie *Spadones*, qui *Ca-*
ſtrati, quive *Eunuchi* dicendi. Nos antequam ad 1
hujuſce rei definitionem accedamus, plures Spado-
num, Eunuchorum, & Caſtratorum differentias
afferemus: interim vero indifferenter his nomini-
bus utemur: ſatiſque ſit illud præmonuiſse, quod
per quodcunque eorum nominum illud ſignificari
volumus: hominem ſcilicet ex virilium læſione (ſi-
ve ea læſio per privationem, & exſectionem, con-
tingat, ſive aliter) non generantem, etiamſi unius
tantummodo teſtis, vel particulæ, & inſtrumenti
vitio id contingeret.

Eunuchi ergo, & hujuſmodi homines, vel na- 2
ſcuntur tales, vel ex accidenti tales evadunt: Inter
eos, qui tales naſcuntur, alii ex teſtium vitio tales
ſunt, alii ex vitio penis. Ex prioribus nonnulli
ſunt, qui teſtibus utriſque omnino carent, ut de
Dorotheo Antiocheno Epiſcopo narrat Euſeb. apud
Schenck. *lib. 4. Obſerv. tit. de teſticulis*: alii, qui alte-
ro tantum, ut de Sylla, & Cotta narratur, in *l. qui* 3
cum uno teſticulo, ff. de re militari, & talem vidi ali-
quando ego, qui ſuſpendio necatus fuerat, cujus ca-
daver cum ſecaretur in publico gymnaſio, unico te- 4
ſte ex natura donatum repertum eſt, ſed ſatis craſ-
ſo, & quod majorem in admirationem ſpectato-
res traxit, illud fuit, quod vaſa ſeminaria in dex-
tera parte duplicata habebat: nam teſtis quem ha-
bebat, dexter erat, in ſiniſtra vero eadem vaſa
ſimplicia, ut in cæteris viris conſpiciebantur: ſe-
cabat vero cadaver hoc Angelus Antoninus, Le-
ctor publicus Chirurgiæ in hoc Romano Gymna-
ſio. Alii vero ita exiles teſtes habent, ut nulli
uſus ad generationem eſse poſſint, quales habebat
is, de quo apud Schenck. *lib. 4. Obſerv. tit. eod.* Alii
denique (licet neque hos, neque immediate præ-
cedentes omnino inter Eunuchos adnumeremus)
ita naſcuntur, ut ſine teſtibus quidem appareant,

ſed lateant illis in inguinibus, & pubeſcentibus vel per ſe, vel ex artis miniſterio in ſcrotum labantur, de quibus Paræus *lib.* 5. *ſuæ Chirurgie*, *c.* 16.
5 & Hucher. *lib.* 1. *de ſteril.* ſi vero, qui ex penis vitio Eunuchi vocari poſſunt, licet impropriè & abuſive, ſunt illi, quibus penis meatus, nempe per quem ſemen ejaculatur immediate in obvium uterum, obtortus ita eſt, ut ſemen recta ejaculare non poſſint. Fuchſ. *Aphor. ſect.* 6. *Aphor.* 18. Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 7. *part.* 3. *problem.* 6. & Cæl. Rodig. *lect. Antiq. lib.* 18 *c.* 10 aut quibus idem penis in totum exſectus eſt, vel magna ex parte.

6 Eunuchi porro, qui ex accidenti tales evadunt, in duplici item differentia ſunt, nam quidam ex
7 morbo, quidam ex arte eunuchantur. Arte Eunuchi pluribus modis fiunt, licet Ariſt. *lib.* 3. *de hiſt. anim. cap.* 1. & Paul. *lib.* 6. *cap.* 68. & ex Juriſperitis Alciat. *in l. Spadon. ff. de verb. ſignif.* duos tantum
8 modos agnoſcant. Ac primo exciſione, quæ etiam non uno modo ſemper fit: nam aliquando unus tantum teſtis præciditur, aliquando uterque, cujus operationis modum tradit Paulus, *ubi ſupra*, & alij Medici, & repetit ex ipſo ex Juriſconſultis idem Alciat. *ubi ſupra*. Quin etiam interdum non modo teſtes, ſed & Scrotum, & Coles ipſe totus præciditur, ut eſt apud Horat. *lib.* 1. *ſerm. ſat.* 2.

——— *Quin etiam illud*
Accidit, ut quidam teſtes, caudamque ſalacem
Demeteret ferro.

& hic modus poſtremus eunuchandi apud Turcas familiaris admodum eſt, ubi Eunuchis in regio miniſterio ad ſervandas regias concubinas uti volunt, ac mirandum eſt, quomodo ex tam atroci vulnere non multi pereant: quod inde evenire tradunt Turcicarum rerum ſcriptores, quia multo opio caſtrandos in profundiſſimum ſomnum impingunt, ut doloris acerbitatem ac noxam, ex qua certo certius pene omnes interirent, devitare valeant: ad quam rem narrat hiſtoriam non injucundam Auctor fide dignus apud Schenckium *ubi ſupra*, quam, ſi libet, apud ipſum perlegito. Alia ratione uti Aſſyrios ad doloris acerbitatem præcavendam in caſtrandis, narrat Alex. Bened. *lib.* 6. *pract. cap.* 34. in balnea enim eos demittunt, inquit, ac ſupinis venas, quas circa guttur ſunt, & apoplecticæ vocantur, apprehendunt, alligantque, & ſic illos ſenſu omni privant, & motu.

9 Secundus modus eunuchandi fit per contuſionem, vel attritionem, de quo Ariſt. quoque Paul. & Alciat. *locis ſupra adductis* Paul. autem modum tradit, & ex Chirurgis vetuſtioribus Petr. de l. Argill. *lib.* 5. *cap.* 2. *tract.* 17. hac ratione ex ſe caſtrantur apti, auctore eodem Ariſtot. *libro ſexto ejuſd. capite* 28. hi etenim cum in teneriore ætate ſcroti prurigine tentantur, ad arbores eam partem fricantes, teſtes atterunt, & ſic vim omnem generandi teſticulis adimunt.

10 Tertius modus medicamentis fit, quem ponit Marcel. *in lib.* 6. *de Medicament. cap.* 33. nam frigida quædam pharmaca, ut Cicutam contuſam teſtibus infantium impuberumque apponunt, medicamentoque repetito ipſos teſtes refrigerando virtutem generandi adimunt: quod neſcio, an quis expertus ſit: veriſimile tamen eſt id contingere, neque eſt quid præter rationem. Idem etiam efficere docet radicem Nympheæ contuſam, & ex aceto impuberi per decem continuos dies in cibis traditam: quod eandem habet rationem: & ſi veritatem ullam habet, pleraque alia erunt, quæ ſimilem effectum promittere poterunt. Sed ante Marcellum Plin. *Nat. hiſt. lib.* 25. *cap.* 13. de cicuta loquens, *Quod certum eſt*, inquit, *lac, puerperarum mammis impoſita extinguit, Veneremque teſtib. circa pubertatem illita:* quod & ex recentioribus repetit Ruell. *lib.* 3. *de nat. ſtirp. cap.* 113. Tradit præterea Lang. *Epiſt. lib.* 1. *Epiſt.* 69. ex D. Hieronymo *in Epiſt.* Ægyptiorum ſacerdotes modica Cicutæ ſorbitione ſe impune caſtrare conſueviſſe. Credendum autem, ex intenſa cicutæ frigiditate id in his contigiſſe, & inde eos ſacerdotes minus Venereorum ſtudioſos effectos, & ad ea ignavos, quod veluti caſtratio quædam procul dubio eſt.

Serapio autem *lib. de ſimplic c.* 334. ex quodam Medico narrat, quendam ex camphoræ aſſumptione ad aureos ſex in tribus vicibus abſcidiſſe ſibi ſperma: quod ſimile ac idem pene eſt cum ſuperiori caſtratione ſacerdotum Ægyptiorum.

His omnibus addi poteſt, quod nonnullis perſua- 11
ſum eſt, inter quos videndus Cæſalp. *de Inveſtig. Dæmon. c.* 5. Codronch. *de morb. venen. lib.* 2. *c.* 1. nimirum Lamiarum, Strigumve præſtigiis homines genitalia amittere, ſeu potius, ut credo, videri ſibi amittere, ita ut Veneri exercendæ omnino in poſterum inhabiles efficiantur: quod etiam Fernelio perſuaſum eſt *Pathol. lib.* 6. *c.* 13.

Cæterum de duobus prioribus eunuchandi modis tantum mentio habetur in Sacris litteris tanquam uſu frequentioribus, cum *Deuter. c.* 23. *verſ.* 1. dicitur: *Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis teſticulis, & abſciſſo veretro, Eccleſiam Domini.*

At vero ex morbo eunuchi & ſpadones fiunt, 12
nempe ex refrigeratione genitalium, ut Scythis plurimum eveniſſe tradit Hipp *in lib. de Aer. Aqu. & loc. num.* 49. ex qua refrigeratione non ſolum ad generationem impotentes fiunt, ſed etiam ad Venerem exercendam, extincto prorſus ipſarum partium vigore, ac calore. Per accidens quoque atteruntur teſticuli, ut ex forti compreſſione, ex impetuoſa occurſatione, & hujuſmodi, quin etiam & ex aliis quamplurimis morbis, longis præſertim, adeo ipſos teſtes genitaleſque partes compati aliquando contingit, ut dehinc animal infœcundum omnino evadat.

Præterea ex eunuchis, ſeu ſpadonibus, alij ſunt, 13
qui non ſolum generationi inhabiles exiſtunt, ſed ad Venerem etiam ignavi, & impotentes, ut quibus neque tantum flatuoſi ſpiritus à Corde ſubminiſtretur, ut penem arrigere poſſint, aut veneris ſtimulos perſentiſcere: alii autem & ad Venerem ſtimulantur, & eam valide exercent, unde illud in Sacris, *Eccleſiaſt.* 20 *verſ.* 2. *Concupiſcentia ſpadonis devirginabit juvenculam.* Sed alii neque coeunt, neque quicquam emittunt, de quibus forte *ibid. c.* 30. *verſ.* 21. *Sicut ſpado complectens virginem, & ſuſpirans.* Licet autem ex iis, qui concumbunt, ſemen non emittant, tamen voluptatem aliquam coeuntes experiuntur: ut qui feminis vice viſcidum quendam humorem non ſine voluptate in coitu excernat. Gal. *de uſu part. lib.* 14. *c.* 10. *claſſ.* 1. Paræus *lib.* 23. *cap.* 37. vel aquoſam quandam materiam, ut Braſavolæ placet *Aphor. ſect.* 6. *Aphor.* 28. Hos non eſſe plene Eunuchos tradit Cæl. Rodig. *Antiq. lect. lib.* 19. *c.* 12. & idcirco facile eos amoribus irretiri. Unde de his Terent. *in Eun. Act.* 4. *Scena* 3

At pol ego amatores audieram eſſe mulierum eos maximos,
Sed nihil poteſſe.

Quamobrem merito hi ab Alex. *lib.* 1. *probl.* 9. ſemiſpadones vocantur. Hollerius tamen *Aph. ſect.* 5. *Aph.* 63. Eunuchos, licet non generent, ſemen emittere voluit: ſed & ſpadones etiam generare poſſe tradit, ſi illis, ut interdum evenit, ſuperior teſticuli pars relicta fuerit, penes quam fortaſſe major vis conficiendi ſemen prolificum exiſtit.

Atque hæ omnes ſunt Eunuchorum differentiæ: 14
jam ergo ad nominum proprietates accedentes, dicamus, quod tam ſpadonis, quam Eunuchi, ac Caſtrati nomen vel in ſua propria ſignificatione ſumitur, & ſtricto modo, vel latius. Spado proprie dici videtur debere is, cui arte ambo teſticuli, vel alteruter exciſi ſunt: ſpado enim à verbo græco, quod avellere, vel abſcindere ſignificat, derivatur. Alciatus *ubi ſupra*, Calepinus *in verbo Spado:* & ex Medicis Nancel. *ubi alias*. Improprie autem, & abuſive 15
ſpadonum appellatio late patere videtur, ut per *l. Spadonum. ff. de verborum ſignificatione:* omnes enim, quicunque teſticulis, uno vel ambobus carent, aut ex eorundem vitio ad Venerem impotentes facti ſunt, ſpadones appellantur; atque hoc modo ſumptum ſpadonis nomen, generis potius videtur,

detur, quam ſpeciei peculiaris. Unde idcirco *in l.*
ſi ſerva, §. ſi Spadoni, ff de Jur. Dot. & hic in l.
de qua agimus & l. ſequent. Spadonum duæ ſpecies con-
ſtituuntur: una eorum, qui ambobus teſtibus ca-
rent, & caſtrati ſunt, alio eorum, qui uno tan-
tùm, & utrique ſpadonis nomine inſigniuntur. Imò
non ii ſolùm ſpadones vocandi erunt ad legum men-
tem, ſed & Caſtrati, & Eunuchi, & Thlibiæ, &
16 Thladiæ, & ſi quos alios hujuſmodi eſſe conſtet,
Joannes Calvinus *in lexic. Jurid. verbo Spadones.*
Fuchſio tamen ex Medicis non probatur hæc legis
opinio. Is enim *Aphor. ſect. 6. Aphor.* 28. Juriscon-
17 ſultos reprehendit, quod ſpadonis nomen generale
eſſe dixerint, & male etiam acceperint, cum apud
ipſum ſpadones ſint ii, quibus viæ ſeminis adeo
inverſæ, atque inflexæ ſunt, ut illud emittere non
valeant, quod propter vinculum, quod ad vir-
gam habent, penem contorquens, illis evenit. Fa-
vent huic Fuchſii opinioni Valleſ. *in libro de ſacra*
philoſophia, c. 24. & Aphoriſm. ſect. 6. Aphoriſm.
28. & Aleman. *in lib. Hipp. de aer. aq & loc. part.*
4. *text.* 48. qui & ejus ſignificationis rationem affe-
runt, verbum enim Græcum *ſpao* convellere ſi-
gnificat, atque inde dici certum eſt ſpadones, quod
illis virilia convellantur.

Sed quicquid ſit de Græcæ vocis ſignificatione,
illud controverti non poteſt, Latinos Auctores
etiam claſſicos, ſpadonis nomine uſos eſſe, ad ſi-
gnificandum hominem, cui teſticuli avulſi & exciſi
ſint. Pro nunc autem ſatis ſit adduxiſſe carmina il-
la Juvenalis *Sat.* 6. ab aliis quoque ſæpe in hujuſ-
modi propoſito adducta, quæ ſunt:

Conſpicuus longe, cunctiſque notabilis intrat
Balnea, nec dubie cuſtodem vitis, & horti
Provocat à Domino factus Spado

18 Ac forte illud affirmare auſim, Fuchſium, cæte-
roſque Medicos illi faventes, ex ea vocis Græcæ ſi-
gnificatione hallucinatos, & idcirco non immerito
ut mea fert opinio, reprehenditur ille à Nancel.
in Analog. Microc. problem. 6. lib. 7. part. 3. cum non
animadvertat differentiam inter ſpadonem & Hy-
poſpadiæum, quam neque animadvertit Jo. Calvin.
in lex. Jurid. in verbo Spado, ſecutus Scaligeri au-
ctoritatem, *in exercit. ad Cardan.* 277. *ſect.* 4. quin
ipſe, cum reprehenſione dignus ſit, Accurſium ta-
men, & Aretinum reprehendit, quod dixerint, ſpa-
donem eſſe unius teſticuli virum. Sed ii, quos Fu-
chſius, & Calvinus proprie vocando eſſe ſpadones
contendunt, Hypoſpadiæos propriiſſime dici docet
Nancelius, & eſſe inter utrumque maximam dif-
ferentiam, quam neque agnoviſſe videtur doctiſsi-
19 mus vir, ac omni laude dignus Valleſ. *in lib. de*
20 *ſacr. Philoſ. c.* 24. Primo, quia ſpado ſemen ex ipſo
non generat, Hyſpoſpadiæus maxime, atque illud
21 cundum. Secundo, quia ſpado ſanari non poteſt,
Hypoſpadiæus facillime, abſciſſo enim vinculo,
ex quo Penis obtortus remanet, jam poteſt is recte
22 ſemen ejaculare, & conſequenter generare, addo ter-
tiam differentiam, quod nocumentum ſpadonis eſt
in privatione teſtium, Hypoſpadiæi vero in ma-
la conformatione Penis, & vaſorum. Paulus ta-
men *ſuæ Medicinæ lib. 7. c.* 54. videtur vocare Hypoſ-
padiæos illos, quibus penis glans contecta aperiri
non poteſt.

Advertendum tamen, Juriſconſultos non loqui
23 de Hypoſpadiæis, cum dicunt, ſpadones impedimen-
to ablato generare poſſe, ſed de his ſpadonibus,
qui ob teſtium frigiditatem neque ad generandum,
neque ad Venerem exercendum ſunt idonei, hi
enim ex calefactis partibus genitalibus, vel ex
ſe, vel ex artis Medicæ miniſterio, & impedi-
mento frigiditatis ablato, generare aliquando poſ-
ſunt.

24 Porro Eunuchi nomen ex aliquorum opinione
iis ſolummodo convenit, qui vel abſque teſticulis
nati ſunt, vel ante pubertatem caſtrati, cujus ſen-
tentiæ eſt Holl. *Aph. ſect. 6. Aph.* 38. Sed Braſavola
ibidem poſterioribus, non prioribus convenire vo-
luit. Videtur quoque cum his concordare Lucia-
nus qui *in Dialogo, cui Titulum fecit Eunuchi*, intro-
ducit Dioclem dicentem, Eunuchorum conditio-
nem viliorem eſſe, quam ſpadonum, quia ſpadones
Venerem aliquando experti ſunt, unde viri aliquan-
do fuiſſe videntur: Eunuchi vero nunquam tale quid
experti, quia vel ſi nati, vel ante pubertatem ex-
ſecti, nunquam in virorum cenſu adnumerari po-
tuerunt. Mancinell. autem *ad Sat.* 1. *Juven.* in eo
carm.

Cum tener uxorem ducat ſpado.

hanc differentiam inter ſpadonem, & eunuchum 25
afferebat, ut eunuchus adoleſcens dicatur, ſpado ve-
ro grandior natu, non explicat autem, an id ſibi
velit, quod ſupra nominati Medici, nimirum, eu-
nuchum dici exſectum ante pubertatem, ſpadonem
poſt: quomodo Alex. *lib. 2. problem.* 103. adultiores
exſectos, Gallos appellari tradit.

Non deſunt, qui Eunuchos eos omnes dici ve- 26
lint, quibus vel exſecti, vel compreſsi, vel attriti
teſticuli ſunt, ut Valleſ. *loco ſupra citato*. Aleman.
tamen *ubi ſup.* Eunuchos propriiſsime appellari eos
voluit, quibus virilia exſecta ſunt, vel qui natura-
liter ſine teſtibus ſunt progeniti, & hos penitus non
arrigere firmat, & vocari proprie apud Latinos Ca-
ſtratos, cum quo conſentiunt Fuchſ. & Nancel. *locis*
ſupra citatis. Quid autem ſibi velit Azo. *in ſumm. in*
lib. 4. C. rubr de Eunuch n. 1 cum dicit: Eunuchi au-
tem dicuntur ſpadones tantum, non caſtrati, ego
non intelligo, & videtur ignotum per ignotius ex-
plicaſſe.

Cæterum Ant Aug *lib. 3. de emend. & opin.* & in- 27
ter Medicos Fuchſius *loco alias citato*, Eunuchorum
appellationem volunt eſſe generalem, atque eo no-
mine omnes eos comprehendi, qui virilium vitio
generare non poſſunt: ſed ille ſuam opinionem ex
ſacro Matth. text. c. 19. confirmare nititur. At dum
de nominis proprietate, ac germana ſignificatione
contentio eſt, fruſtra adduci videntur in teſtimo-
nium veritatis externi ſermonis voces in noſtrum
translatæ, verſiones enim ad interpretis interdum
voluntatem fiunt non attendentis ad quandam ex-
quiſitam, ac naturalem vocum ſignificationem. Un-
de ancipiti adhuc animo ſum, quid ſibi voluerit
interpres ſacræ paginæ. Gen. *cap. 39. verſ.* 1. per hoc
nomen Eunuchi, *ibi*: *Emitque eum Potiphar Eunu-*
chus Pharaonis, cum tamen conſtet Potipharem
uxorem habuiſse, quod tamen non convenit cum
eunuchi natura, non enim ſolent hujuſmodi ho-
mines uxorem ducere. (*Cornelius à Lapide* ſcribit,
Hebræorum mentem eſse, Potipharem eunuchum
factum tandem eſse, non *fuiſſe*, cum Joſephum eme-
rit. *Pererius* ex Lyrano, Toſtato, Cajetano pro-
bat *Eunuchum* quandoque ſumi pro eo, qui *Eu-*
nuchi munus gerat. Potipharem non fuiſſe Eunu-
chum, fuiſse tamen tam gratum & acceptum Re-
gi, quam Eunuchum. Potiphari à Rege concre-
dita fuiſse munia, quæ alias non niſi Eunuchis
fuerint conceſsa.) Sed ad rem noſtram. Magis fa-
cit ex mea ſententia pro Ant. Auguſt. text *in l.*
Eunuch. C. de his, qui teſtam. fac. poſſ. ubi videtur Ju-
riſconſultus ſub Eunuchi nomine comprehendiſ-
ſe omnes cujuſcumque generis, qui vitio genita-
lium non generant: ut putat Dec. *ibid.* num. 4. Ad
rem tamen noſtram, ibi dici poſset, quod lege
proprie de Eunuchis ad noſtram mentem ſic di-
ctis mentionem habuerit, non de cæteris quibuſ-
que, & ratio ea eſse potuit, quia ſi iis, qui in-
ter omnes hujuſmodi homines minus ad conficien-
dum teſtamentum habiles videntur, ut puta, quia
nunquam viri fuerunt, & ingenio muliebri ſunt,
deficiente illis ex teſtium privatione, vel à natu-
ra, vel ante pubertatem, maſculeo, ac vivido ca-
lore, ex quo neque prudentiam viris convenientem
aſsequi potuere, datur tamen facultas condendi te-
ſtamentum, jam de cæteris, qui aliquando viri
fuerunt, & in quibus etiam calor, & major pru-
dentia remanſit, nullo modo erat ambigendum,
quin ſuo libitu teſtamentum condere poſsent;
legem ergo *ibi* de Eunuchis, hoc eſt, ſine te-
ſtibus natis, vel ante pubertatem exſectis locu-
tam fuiſse, credendum eſt, quia de his jure

dubitari poterat, an condere poſſent teſtamentum, quod, ut dixi, muliebri ingenio ſint, & virili prudentia deſtituantur.

Jam vero plerique ex auctoribus præcitatis, in confirmationem opinionis Ant. Aug. & Fuchſii, nonominis etymologiam adducunt: nam Eunuchum dici volunt quaſi dicas lecti cuſtodem, ut illi tradunt, quibus adde Dec. *in l. Eunuchis. C. qui teſt. fac. poſſ.* Jo. Calv. *in lex. Jurid. in verb. Eunuchum* & Cujac. *ad l. vi. ff. de lib. & poſthum.* & ex Medicis Valleſ. *in lib. de ſacr. philoſoph. c.* 24. Septal. *in lib. Hipp. de aer. aqu. & loc. comm.* 5. *text.* 43. Hucher. *lib.* 1. *de ſterilit. c. de compreſ. & contuſ.* unde Claudian. *in Europ. lib.* 1.

Hinc bonor Eutropio, cumque omnibus unica virtus
Eſſet in Eunuchis, talamo ſervare pudicos,
Solus adulteriis crevit.

Ergo attenta nominis etymologia Eunuchi nomen omnibus aptari poterit, qui vitio genitalium non generant, idcirco enim Dominarum cubiculis cuſtodiendis præficiebantur.

Non deſunt tamen, qui aliam afferunt ejus nominis deductionem, ut Alciatus, & alii ex ſupracitatis, nimirum Eunuchos dici ab eo, quod bo-
29 næ mentis ſint, ita enim ſonat nomen hoc in Græco ſermone; quod tamen toto cælo ab univerſali hominum opinione diſtat, quippe cum Eunuchi dicantur eſſe malorum morum, & ob eam cauſam
30 ab officiis publicis, & à ſacris adminiſtrandis eliminentur, quin etiam Avenz. Medicus glorioſus, *ſui Theiſir. lib.* 2. *tract.* 3. *c.* 1. illud teſtatum reliquit, *nec unquam auditum fuit, quod aliquis Eunuchus fuiſſet bonorum morum*, quam tamen ſententiam moderari conatur Mercurial. *ſæpius cit. Aph.* 28. *ſect.* 6. ſed Polemon auctor antiquus *in lib. Nat. ſing. interp.* de Eunuchis eos immitis ingeniis ac doloſi, facinoroſos, ac ſceleſtos eſſe firmat, in honoribus autem conſtitutos cum temeritate vim inferre dicit.

31 Sed ad rem noſtram rediens, ego inter ſententias, meam etiam proferam, quæ cum nonnullis ex ſupra citatis aliqua ex parte convenit: Eunuchum propie dici crediderim ſine teſtibus natum (qualis fuit *Dorothæus* Antiochenus Præſul apud Euſebium,) quod ſi etiam ad eos id nominis extendi velis, qui ante pubertatem ſunt exſecti, ego nil moror, ratio eſt, quia tam ſpadonis, quam caſtrati, & cæterorum hujuſmodi nomina, habent certam & indubitatam ſignificationem, relinquitur ergo, (nam cætera nomina convenire non poſſunt iis, qui nati ſunt abſque teſtibus,) ut ſolius Eunuchi nomen iis aptetur.

32 Jam vero de caſtratis nonnulli illud jactarunt, quod eo nome inſigniantur, qui ſine teſtibus nati ſunt, quandam inſulſam nominis deductionem in medium afferentes, quod caſtrati dicantur, quaſi caſtenati, cujus opinionis fuit Gloſ. *in l. præcitata l. ſpadonum* Ant. Butrig. *in c. ex parte de corp. vitiat.* (quam merito erroris notat Jo. Calvin. *in ſuo lexic. Jurid. in verb. Eunuchorum*,) & Nicaſ. *in* §. *Minor nat. Inſtit. in Adopt.* Alciat. tamen *prætermiſ. lib.* 1. *in verb. Caſtrati*, talem nominis ſignificationem apud humanitatis Auctores nequaquam ſe legiſſe fatetur. Habetur tamen verbum caſtrare ſæpius apud leges ut *in l.* 3. & 4. *ff. ad l. Cornel. de ſicar.* à quo caſtratus dicitur, caſtrare autem amputare, vel recidere
33 importat: & verbum uſitatum eſt in hoc ipſo ſignificato, pro amputatione ſcilicet teſtium, Plaut. *in Aſinar. Act.* 1. *Scen.* 3.

Qui ſi tu voles, domi ſervi qui ſint, caſtrabo viros.
Et *in Mercat. Act.* 2. *Scen.* 2.
Quaſi hircum metuo, ne uxor me caſtret mea.

& pro ſimpliciter amputare Pacuvius aupd Calep. *in verb. Caſtro*. Ut eſſet aliquis, qui linguam ejus caſtraret. Quamobrem melius fortaſſe dicemus, ſi caſtratos eos omnes appellabimus, quibus teſtes,
34 unus aut ambo, arte excíſi ſunt, non tantum eos, quibus cum teſtibus etiam coles eſt amputatus, ut voluit Jo. Calvin. *in lex. in verb. caſtratus*, ac cum noſtra ſententia eſt Ant. Aug. *loc. cit.* & alii ex Juriſconſult. apud Brunell. *de ſponſ. concluſ.* 28 *n.* 3. & ex Medicis Mercurial. *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 5. Generalius facit hoc nomen Cujac. *ad l. ff. de lib. & poſthum.* vult enim omnes caſtratos dici, qui arte 35 aliqua virilitate privantur, ſive illum excíſione, vel contuſione, aut colliſione fiat, ſed, ut mihi videtur, vocis proprietate abutitur.

Præter communia autem & generalia nomina, de quibus ſupra, mentionem habemus de aliis, de quibus licet tanta dubitatio non interveniat, non conſtat tamen, quid propriiſſime ſignificent, quibuſque jure adaptanda ſint. Ea vero ſunt Thlibiæ, 36 Thladiæ, ſeu Thlaſiæ, & Ectomiæ. De hoc poſtremo apud nullos ambigitur, cum abſque ullo dubio exſectis conveniat, vide Cujac. *ubi ſupra*, & Jo. Calvin. *ibid.* & Nancel. ex noſtris *lib.* 7. *Analog. Problem.* 6. in lege autem ſpadonum *jam citata*, de Thlibiis, & Thladiis mentio fit ubi Gloſſ. ingenue fatetur, neſcire ſe quidnam ſignificent hæc omnia, licet dehinc ex proprio marte ineptas quaſdam ſignificationes afferat, fortaſſe quia Juriſconſultus ille non ſecus ac ego Græcæ linguæ cognitionem non habebat; quod etiam de Jo. Brunell. ſuſpicor, qui *in ſupra cit. tract. de ſponſ. & matrim. ibid.* vix has voces recte proferre viſus eſt, cum Thlibias, Thilibias, & Thladias Thaladias vocat, eas tamen minime recte ita pronunciari docent Bud. & Jo. Craſt. *in annot. in Pand. ad cap. ſpadonum, de var. & extraord. crim.*

Præterea in iis nominibus explicandis Gloſſæ 37 opinioni adhæret, ſubdit tamen Thladias eſſe, quibus teſtes attriti ſunt. Qui vero Græcæ linguæ periti videntur, ut inter Juriſconſultos Alciat. Cujac. 38 & Ant. Auguſt. & alii, & inter Medicos Fuchſ. Valleſ. Alem. & Nancel. *locis ſæpe citatis*, Thlibias eos eſſe proprie tradunt, quibus teſtes attriti ſunt, quam vocem à verbo Græco *Thlibo*, quod attero ſignificat, deduci volunt, ita etiam voluit Roder. à Caſtr. *lib.* 2 *de nat. mal. cap.* 6. & videtur *l. in l. ii quoque, ff. ad l. Cornel. de ſicar.* idem ſentire cum eadem pœna jubeat mulctari eos, qui Thlibias faciunt, quam eos qui caſtrant, hoc eſt, tam eos, qui teſtes atterunt, ut Veneri ineptum hominem reddant, quam qui eos penitus abſcindunt, ubi non minus inepte Gloſſ. *quam in l. ſpadonum*, & Azo. *in ſumm. ibid. n* 6. Thlibias facere voluerunt 39 eſſe, inſtrumentum ædificare, quibus homines caſtrantur, quæ quam inſulſa opinio ſit, docent Addentes ad Azonem, *in verbo Thlibias*.

Porro Thladias à Thlibiis diſtinguunt nonnulli 40 prædictorum, quod Thlibiæ per contuſionem teſtium fiant, Thladiæ per fractionem, ego malim dici unum idemque eſſe, non video enim quæ differentia ſit, aut eſſe poſſit, inter contuſionem, & fractionem teſtium, aut colliſionem, niſi frangi intelligamus teſtes, à Cremaſtere ſeparari & avelli, ac contabeſcere ex ſe permittere, quam tamen operationem in hominibus fieri, apud neminem legi, 41 in jumentis credo executioni demandari. Hos tamen inter ſe non differre, dicunt Fuchſ. & Nancel. *ubi ſupra*, Joan. Calvin. *in lex. in verb. Thladiæ*, ubi erroris non parvi momenti notandus venit, cum vult, Thlibias, etiamſi propter contuſionem 42 teſtium non generent, poſſe tamen vitio ſublato generare; quod factu adeo impoſſibile eſt, ut nihil ſupra, quonam enim pacto reparari poſſunt teſtes iam contuſi, & eorum ſubſtantia vel contabeſcente, vel evaneſcente? Poſſet fortaſſe quis generare, ut Nancel. tradit, ſi non prorſus contuſi teſticuli fuerint, & pars relicta in teſticuli modum tempore concreverit, hoc tamen non eſt vitium tolli. Sed jam plura, quam oportuit, de his nominibus diſſeruimus, accedamus ergo ad id, quod ad legem hanc attinet, circa quam quærendum eſt, an recte ſpado pro ſano definiatur. Accipio autem ſpadonem hoc loco pro eo, qui unum tantum habet teſticulum, prout accipere videtur Juriſconſultus hic ſemetipſum declarans *ibi. Sicuti illum, qui unum teſticulum habet*, qui etiam generare poteſt, ut *ibi* Gloſſ. Ratio dubitandi, non ſolum reſpicit animi pravitatem, quia ut diximus, qui teſtibus privantur, moribus fiunt deterioribus, timidiores evadunt, invi-

invidi, & triſtes: nec ſolummodo reſpicit generandi potentiam ſeu impotentiam, quia jam de ea re dubium omne dilutum eſt, quin conſtet tales generare poſſe, ut l. Gl. hic, & iterum *l. in l. ſed eſt quæſit. ff. de lib. & poſth.* Lud. Rom. *ſingul.* 640. *nu.* 30. & ex noſtris Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 7. *part.* 3. *probl.* 6. ſed reſpicit præcipue ipſius corporis & ſanitatis deterioritatem, nam ca-
44 ſtratione plurimam vigoris virilis jacturam faciunt, & in muliebrem naturam degenerant. Ariſt. 5. *de gen. anim. cap.* 3. & 7. & *probl. ſect.* 10. *probl.* 38. & 41. Gal. *ſæpius cit. Aphor.* 28. *ſect.* 6. & 1. *de ſem. c.* 15. *claſſ.* 1. & ex Juriſconſultis Thomas Act. *de Inf. p.* 1. *rubr.* 5. *num.* 1. morboſos reddi homines caſtratione dicit: unde repugnat hic Auctor ſibimet ipſi, dum *ibid. n.* 17. dicit, caſtrationem non tollere fortitudinem, quinimo caſtrati mulieris mollitie donantur, & evitari prorſus videntur, ac ut Lucian. *in cit. dial.* dicebat, neque viri videntur eſſe, neque fœminæ, veluti cornices, quæ neque corvis, neque colum-
45 bis adnumerantur. Unde Alex. Cæſar. tradente Cæl. Rhodig. *lib.* 19. *lect. Antiq. cap.* 12. eſſe eos tertium genus hominum affirmabat, & ex Juriſconſultis M. Maur. *ſing.* 302. *num.* 2. tales homines eſſe proculdubio imperfectos aſſeruit: ex quibus vide-
46 retur, quod jure omnis generis ſpadones, Eunuchi, caſtrati, & his ſimiles redhiberi poſſint.

Dicendum tamen, prudenter Juriſconſultum diſtinxiſſe inter eum ſpadonem, qui altero tantum
47 teſte careat, & eum, qui utroque: nam quæ & de morum pravitate, & de corporis mutatione in muliebrem naturam, & de aliis quibuſque vitiis, jactantur, non ita locum habent in eo, qui uno teſte caret, ut in eo, qui ambobus: non enim tale detrimentum ex unius teſticuli privatione enaſcitur, ut ejus reſpectu homo redhiberi poſſit. Noto autem hic, Sacram Scripturam tantopere à caſtratione abhorruiſſe, ut non modo caſtrata animalia à ſacrificiis omnino ſejunxerit, ſed etiam omnino ea caſtrare prohibuerit, ut narratur Levit. *c.* 22. *verſ.* 24.

Verum enim vero quia contingere poteſt, etiam
48 interdum fœminas caſtrari, ut ad præſens in Germania uſu venire à quibuſdam audivi, nam & olim caſtrabantur, cum conſtet Adromitem Lydorum Regem primum fœminas caſtraſſe, ut ex *Xantho* tradit Cæl. Rhodig. *lib.* 10. *lect. Antiq. c.* 14. (Alex. ab Alex. & Athenæus.) cujus rei etiam inter Juriſconſultos meminit Alciatus, & fœminas Camelorum caſtrari, ex Ariſt. & Plin. tradit Æmil. *de rumin. nat ſynt.* 7. quod etiam de aliis fœminis evenire poteſt: Nam & ſues fœminas ſæpiſſime caſtrari teſtatur Plater. *lib.* 1. *Obſ. tit. in actus vener. defect.* quin & vitulas eodem modo caſtrari in comitatu Zollerenſi firmat: earumque carnes in ſummis delitiis haberi, & ex hoc eodem modo mulieres caſtrari poſſe dicit, licet notum non habuerit aliquando id fuiſſe factum, ut dixi; idcirco videndum nobis eſt, utrum eadem in fœmina caſtrata, quæ in caſtrato maſculo procedere debeant: nam fœmina excíſis teſtibus mari caſtrato ſimilis
49 efficitur, ut docet Gal. 1. *de ſem. cap.* 16. licet opus hoc executioni demandari poſſe non exiſtimet *Riol.* filius, Anthropogr. *lib.* 6. *in Paralip.* & *cap.* 10. *de Hermaphrod.* (*Galenus* tamen contrarium ſcribit *l.* 1. *de ſemine cap.* 15. Volo enim, ait, jam id, quod negligenter omnes fere tam Medici, quam Naturales Philoſophi de Uſu & Viteſtium differere. Non advertunt enim, ſicut teſtes ea moderatione fuerint excԁi, ut ſupergeminalis membrana intacta relinquatur, ſeminarium Vas nulla læſione affici: inde tamen Animal, non tantum ſeminis Generandi Facultate (id enim iis, qui Venere volunt abſtinere, commodum remedium eſſet,) ſed Virilitate omni, & ut diceret quiſpiam, Maſculitate, hoc eſt, maſculo ingenio privari. Pari modo, ſi fœmina ſit, quæ id patiatur, neque in Venerem incitari amplius, neque virum, coeundi præſertim cauſa, appetere, ſed omnem prorſus fœmineam naturam amittere. Sues quidem fœminas apud nos, non in Aſia tantum, ſed in ſuperioribus etiam nationibus in Cappadociam uſque exſecare conſueverunt: quæ ſimiles omnibus caſtratis evadunt, obeſæ admodum ac pingues, carniſque ſuavitate aliis fœminis, quemadmodum etiam caſtrati mares aliis maribus præſtant. Non tamen ita tuto in fœminis teſtium extractio adminiſtrari poteſt ob ſedem, in qua collocati ſunt: Vulvarum enim lateribus ex utraque parte adiacent ad arteriam & venam, quemadmodum & marium, ſeminale vas excipientes, quod revolutum ipſis innectit, atque ad utrumque cornu pertendit: unde utraque illa ſcindere neceſſe eſt, ſi quis fœminas caſtrare voluerit: Majuſque in hoc, quam in maribus periculum eſt. *Marcus Antonius Ulmus* Medicus Patavinus Excellentiſſimus, mulieres caſtrari putat, cum pars illa pudendi ſuperior, quæ nympha nuncupatur, & in qua libidinis thronus amoriſque ſedes collocatur, reciditur auctoritate *Aetij*. Romanus Medicus Excell. *Angelus Colius* putat mulieres non caſtrari poſſe, niſi exciſo utero, uti exponit *Sinibaldus* pag. 418. De Nymphotomia. Vide *Paulum Æginetam* lib. 6. cap. 70. & citatum *Aetium* ſ. 4. cap. 103)

Dicendum, quod, cum fœminas caſtrare longe 50
magis operoſum ſit, quam viros, ob ipſorum teſtium poſitionem, ut Gal. dicebat *ibid cap.* 15. ampliandum ſit in fæmina, quam conſtare uno tantum teſte privatam, quod ſana dici non poſſit, ut ſpado unico teſte exciſo, quia neceſſe eſt fœminam caſtratam, ob multorum vaſorum, ac variarum partium inciſionem, ſterilem evadere, etiamſi unus tantum teſtis avellatur: itaque cum ſterilis ex corporis vitio, non ſana dicatur, & idcirco redhiberi poſſit, ut per *l. Quæritur.* §. *Puerpera hic*, jure merito fœmina, quæ caſtrata eſſet, etiam unico teſticulo adempto, poſſet ex ea cauſa non ſana dici, & conſequenter redhiberi.

SUMMARIUM.

1 *Nobiliſſimus linguæ uſus eſt ſermo.*
2 *Lingua Peni comparatur, ex Leone Hebræo.*
3 *Cui lingua abſciſſa eſt, non eſt ſanus.*
4 *Lingua ex parte abſciſſa ſermo non deperditur, ſed tantum depravatur.*
5 *Lingua radicitus abſciſſa ſermo in totum perit.*
6 *Text. de qua linguæ abſciſſione loquatur.*
7 *Balbus non eſt morboſus.*
8 *Lingua ex parte abſciſſa an morboſus homo ſit.*
9 *Lingua abſciſsa quæ damna afferat.*
10 *Conciliatio Pauli, & Ulpiani ex gloſs. relicitur.*
11 *Mutus nonniſi ex ingenti morbo fit.*
12 *Mutitas eſt omnimoda loquelæ amiſſio.*
13 *Vera conciliatio Pauli cum Ulpiano.*
14 *Voce pereunte neceſse eſt etiam loquelam perire; non autem è contra.*
15 *An ſicuti homo mutus, ita cætera animalia muta morboſa ſint, vide num.* 21.
16 *Homo ſolus fit mutus. Rationem vide num. ſeq.*
18 *Mutitas in alia animalia quomodo cadat.*
19 *In animalibus vocalibus, præter vocem communem, reperitur etiam vox quædam ſuo modo articulata.*
20 *Mutitas proprie eſt amiſſio articulationis vocis.*
22 *Mutitas in fœmina res precioſiſſima.*
23 *Fœmina nulla unquam reperta eſt muta.*

QUÆSTIO VIII.

De Lingua abſciſſa, & Mutitate.

Ad l. ſi cui Lingua, & l. Mutum.

Linguæ uſum maximum, ac præcipuum eſſe, vel id ipſis elinguibus notum eſt: cujus tamen præcipuas utilitates recenſent Ariſt. *de partib. anim. cap.* 17. & Averr. *ibid.* & Collig. *lib.* 2. *cap.* 14. Gal. 1. *de mot. muſc. cap.* 3. *claſſ.* 1. & *alibi alias*, & Anatomici 1
omnes Columb. Anatom. *lib.* 5. *cap.* 13. Andr. Laur. *Anatom. libr.* 2. *cap.* 18. Jo Veſlingius *in Syntagm. Anatom.*

Anatom. cap. 11. ſed optimum ac nobiliſſimum omnium linguæ uſum ſermonem eſſe, recte pronunciatum eſt ab Ariſtot. ac cæteris aliis, cum per talem linguæ miniſterium animi conceptus exprimamus:
2 quamobrem non inconcinne Leo Hebr. *in dial.* 2 *de Amor.* linguam Peni comparabat: Quemadmodum enim, inquit, agitatus Penis prolem corporalem gignit, ſic etiam lingua ſpiritualem ſobolem, & idcirco ab Euripide, adducente Andr. Laur. *Anatom. lib.* 11. *cap.* 18. vocatur ſermonis nuncia, & à Lucretio *lib.* 9. *de rer. nat.* prudenter vocata eſt animi interpres, in eo carmine:

Atque animi interpres manabat lingua cruore.

Quod epithetum etiam à Juriſconſultis reportat Bald. & Tiraquell. quos adducit Gratian. *diſcept. forenſ. tom.* 3. *c.* 531. *n.* 93. & ad idem ſignificandum dicitur ab iiſdem cordis præco. Æmil. *conſ.* 131. *n.* 31.

Maxima igitur cum ratione Juriſconſultus de linguæ vitiis conſideravit: tametſi enim nihil omnino incommodare videantur, cum homo etiam lingua impeditus, aut etiam orbatus, omnia corporalia munia nihilo ſecius obire poſſit, quam qui expedite loquitur, & linguæ uſum omnimodum ſortitur, tamen eam plurimi faciendam eſſe, ob jam commemoratas cauſas exiſtimavit.

Itaque proponitur primo loco ſervus, cui lingua
3 abſciſſa ſit, deciditurque non eſſe ſanum. Nota tamen legem non intelligere fortaſſe de quacunque linguæ abciſſione, quia interdum abſcinditur, ſed in parte, & tunc quidem ſermo non deperditur, ſed tantum impeditur: imo notavi ego in viro quodam, cui lingua à peſſimo latrone ac graſſatore abſciſſa fuerat, quod etiamſi diu in loquen-
4 do inſigniter hæſitaverit, temporis tamen diuturnitate facilius ac expeditius indies loqui cœpit: nunc autem parum abeſt, quin integre loquatur. Interdum vero lingua radicitus abſcinditur, ut comminatur vetulæ illi famulæ ſenex Plautinus *in Aulul. Act.* 2. *Scen.* 2.

Si hercle ego te non elinguandam dedero uſque ab radicibus,
Impero, auctorque ſum, ut tu me cuivis caſtrandum loces.

5 tunc autem ſermonem omnino perire neceſſe eſt, & hominem mutum evadere, licet vocem retineat.
6 Hieron. Fabr. *de Laryng. c* 4. Lex ergo de ea linguæ abſciſſione loqui mihi videtur, ex qua uſus ſermonis amittitur, non de ea, in qua ſolummodo
7 ita depravatur, ut inde homo balbus evadat: jam
8 enim balbus pro non morboſo pronunciatur. Hoc autem veritatem habebit, ſi ad ſolum ſermonis uſum legem reſpexiſſe dicamus, ſi enim ad alios,
9 ad quos lingua fabricata eſt, reſpiciendum ſit, non minimum fortaſſe dubij intercedere poterit, cum lingua abſciſſa, & maſticationem, & ſi quod aliud linguæ munus recenſetur, depravari neceſſe ſit, quibus depravatis hominem, & animal quodcunque morboſum evadere, non dubitandum.

De muto porro contrarietas eſt in textu: nam Paul. *l. Vel protervi* mutos non redhibendos eſſe vo-
10 luit, contra vero Ulpianus *in l. Mutum.* tales morboſos eſſe ex Sabini ſententia firmat, & ea de cauſa redhiberi poſſe ſatis conſtat. Gloſſa hic cum diluere vellet hanc Juriſconſultorum contrarietatem, duplicem attulit reſponſionem, quarum prima eſt, Paulum verba facere de muto ex natura, Ulpianum de muto ex morbo: ſecunda eſt Paulum loquutum de tarde loquente, Ulpianum de nullo modo loquente: neutram tamen reſponſionem poſſe omni ex parte difficultati ſatisfacere, patet clariſſime ex ſequentibus: nam quoad primam, cum emptoris nihil interſit, an mancipium ex morbo, vel ex natura mutum ſit, ſed illud ſolummodo, quod ſermonis uſu privetur, fruſtra hæc cautio appoſita eſſet à lege: adde quod non affertur ulla ratio, cur magis redhibendus ſit is, qui natura mutus eſt, quam ille, qui ex morbo obmutuit: imo magis iſte, quam ille in redhibitione eſſet, cum nonniſi ex maximo ac vehementiſſimo morbo quis
11 evadat mutus: unde præter mutitatem ſuſpicio eſse poteſt alterius morbi, qui licet jam prægreſsus ſit, ſua tamen veſtigia ac ſemina reliquerit: licet Gloſs. huic objectioni facilem habere poſſit reſponſionem, ſi dicat mutitatem ex morbo contractam curari poſſe, ex natura vero curationem non admittere: Quæ reſponſio nihil demit difficultatis, cum præſentem ſtatum reſpiciamus ſervi, non futurum. Adde quod ſi hoc in mutitate habet locum, non minus poterit locum habere in cæcitate, in ſurditate, & hujuſmodi: & tunc cæcus aut ſurdus à nativitate redhibendus, à morbo non redhibendus diceretur, quod tamen, ut patet, falſum eſt. Illud certum eſt, in muto maximum, ac præſtantiſſimum membri uſum, nempe linguæ, amiſsum; quod præcipue reſpiciunt Juriſconſulti in danda redhibitione, ut *l. idem Offilius hic.*

Minus quoque ſatisfacit ſecunda reſponſio Gloſs. quia impropriiſſime loqueretur textus, ſi pro tarde loquente mutum dixiſset, non minus ac ſi in debiliter vidente, cæci nomine uſus eſset, cum mutitas ſit omnimoda loquelæ amiſſio. Gal. *comm.* 3. *in l.* 3. *de morb. vulg. text.* 74. & facit text. *in* §. *Item ſur-* 12
dus. Inſtitut. Quibus non eſt permiſſ. fac. teſtam licet ſavere poſſit Gloſsæ Ariſtotelis auctoritas *problem. ſect.* 11. *problem.* 57. ubi linguæ hæſitantiam dicebat eſse quandam mutitatem: ſed tamen Ariſtot. non abſolute loquitur, ut patet: Adde quod ſupervacaneum fuiſset dehinc in eadem *l. Mutum.* de tarde loquente mentionem habuiſse, ſi ibi, hoc eſt, in *l. vel protervi.* mutus pro tarde loquente erat accipiendus.

Malim ego huic contrarietati ſic ſatisfieri, ut Paulus exceperit mutum à redhibitione, non quia vere morboſus non ſit, ſed quia præſumi debet non latuiſse emptorem, cum ea res cognitu facillima ſit, & idcirco fortaſse, & curvos, & gibboſos, & ſurdos non vult redhibendos eſse, quia in his locum habet diſpoſitio *l.* 1. §. *ſi intelligatur.* & *l. quæritur.* §. *ſi nominatim.* objici ergo ementi poſset illud Horatij, *epiſt. lib.* 2. *epiſt.* 2.

Trudens emiſti vitioſum, dicta tibi eſt lex.

Ulpianus autem cum pronuntiavit mutos eſse re- 13
dhibendos, ad rei naturam reſpexit, quia multi maxime morboſi ſunt.

Vel dicamus, Paulum dixiſse, mutum non eſse morboſum, ſi reſpiciamus ad cætera corporis miniſteria, quibus mutitas nullo impedimento eſt. Ulpianum vero ad illum ipſum loquendi uſum attendiſse, & idcirco voluit eſse redhibendum.

Sed oritur præterea ex ejuſdem Ulpiani verbis nova dubitatio: nam cum dixiſset, Mutum morboſum eſse, Sabinus ait: *addidit, morboſum enim eſſe, ſi ſine voce apparet.* Unde fortaſse dici poterat, non quemlibet mutum ex legis diſpoſitione morboſum eſse, ſed eum tantum, qui voce omnino privaretur: & ſic melius fortaſse ſalvaretur contradictio prædictarum legum, ſi diceremus, Paulum de muto locutum, in quo apparet vox: Ulpianum de eo qui ſine voce eſt; non enim ſemper pereunte ſermone, perit vox, ſed bene contra, quia voce pereunte neceſse eſt etiam loquelam perire. Hal. 4. *de loc. aff. c.* 6. *claſſ.* 4. & idcirco primum 14
vitium ſimpliciter obmuteſcere diximus, hoc eſt, non vocem, ſed loquelam amittere, ſecundum autem voce deficere, quod ſit, ubi ita obmutuit animal, ut voce etiam orbatum ſit, & ob id nec clamare, nec ejulare, nec gemere, neque lugere poſſit, ut notat Gal. *in* 3. *de morb. vulg. loco ſupra citato.* Tamen mutum quoque, in quo adhuc ſervatur vox, morboſum eſse ſatis ſuperque notum eſt, & ad Ulpiani auctoritatem, ut objectioni ſatisfiat, dicendum videtur, quod illud, *Si ſine voce appareat*, non de ſimplici voce, ſed de articulata ſit intelligendum, atque hoc pacto, ubi articulatam vocem non habet homo, morboſus cenſendus eſt, & redhiberi poteſt, ut de eo, qui Aſemos loquitur, eadem lex diſponit, de quo *in quæſt. ſeq.* dicemus.

Sed occurrit iterum perpulchra objectio, non modo pro Juriſconſultis, ſed etiam pro Philoſophis, eaque talis eſt, num ſcilicet quemadmodum mutus homo

homo pro morboſo reputatur, ita etiam & de jumentis, cæteriſque animalibus cenſendum ſit? Ratio autem difficultatis eſt, quia Ariſtot. *loco ſupra allegato problem. ſect. 6.* hominem ſolum mutum fieri dixit: cujus ſententiam recitat, & ſequitur Mer-
15 curial. *lib. 2. de morb. puer. c. 6.* Rationem eſſe voluit, quia ſolus homo ſermonis capax eſt, qui literas omnes ad omnia vocabula proferenda exprimit,
16 cætera vero animalia pauculas quaſdam, plurimum vero unam aut alteram, de conſonantibus loquor,
17 quia vocales omnia videntur recte exprimere: neque enim tantum artificium requirit vocalium, quantum conſonantium prolatio. Itaque non abſque ratione cætera animalia muta vocantur, Juven. *Sat. 8.*

—— *Animalia muta,*
Quis generoſa putat, niſi fortia?

Sunt tamen qui animantia omnia muta eſſe dicunt præter aves, ut Majol. *dier. canicul. coll. 6.*

Ex his vero videbatur, mutitatem non cadere in cætera animantia, velut in hominem, & idcir-
18 co ceſſare in illis hujuſce dicti veritatem, quoad hoc. Ego tamen, quidquid dixerit Ariſtot. mutitatem in alia animantia cadere poſſe, non rationibus ſolis, ſed experientiis quoque perſuaſum habeo: & quod magis admireris, Lector, illud eſt, quod cum duplex, ut dixi, mutitas in homine reperiatur, una, in qua ſolus ſermo perit, non autem vox, quam Anaudiam Græci vocant, altera Aphonia illis dicta, in qua etiam ipſa vox omni ex parte perit, utramque conſiderari poſſe in ani-
19 mantibus cæteris dico. De poſteriori ergo dubium eſſe non poteſt, nam quidnam eſſe impedimento poteſt, quo minus aphona, & abſque voce reddantur quæcunque animalia vocem habentia? Iam vero & talia ego vidi, & viſa ab aliis ſcio. De priori autem patet ex hoc, quia clarum eſt in omnibus, præter vocem etiam communem, quandam peculiarem cuilibet ſpeciei, ac propriam reperiri ſuo modo articulatam: quam quidem abſque communis vocis deperditione in aliquibus, & ex natura, & ex accidenti amitti poſſe non dubito: quod veritatem habere duobus ſequentibus exemplis palam fiet:

Pſittacum habebat nobilis quædam matrona, qui concinne ſatis, ut avis illius natura eſt, multa humano ſermone proferebat, & cæterarum avium cantum ac ſonos imitabatur: hic cum domeſticus admodum eſſet, & liber, quocunque vellet, oberraret, aliquando in vicinas ædes per tecta ſe conferens, à quodam ſervo prehenſus, & in carcere detentus eſt, unde adeo timore, ac mœrore perculſus ille eſt, ut nec loqui, neque cantum ullum imitari poſthac potuerit, ac ſolo ſtridore vocem in eo minime periiſſe monſtrabat.

Habet præterea Franciſcus Balducius Poeta inſignis domeſticum catulum, cui nomen Baronis indidit, qui nunquam, ipſo domino, ac familiaribus teſtibus, latrare auditus eſt, quia mutus eſt natus: tamen gemit, ejulat, ac quadam voce ſuo domino, ac domeſticis blanditur, ita ut mutum quidem eſſe illum recte dicere poſſimus, quia non ita articulat vocem, ut latratum efformare poſſit, quod locutioni in homine reſpondet. Indicos inſuper canes in Inſula Hiſpaniola novi Orbis omnes mutos eſſe tradit Oviedus, & ex ipſo Majol. *dier. canic. part. 1. colloq. 8.* Quin idem Majol. *ibid. coll. 14.* ex Gregorij auctoritate narrat, canes quoſdam mutos reperiri, ſed & eoſdem canes mutos fieri, ſi in offa ranam quandam, Calamitam dictam, abſorbuerint, tradit idem *ibid. coll. 4* & gallos etiam quoſdam in Niba, loco proximo Theſſalonicæ Macedoniæ mutos naſci, ex Ælian. *lib. 15. c. 20. de animal.* recenſet idem Majol. *ibid. coll. 6.* Idem quoque Ælianus *lib. 3. ejuſd. c. 37.* Ranas & natura mutas naſci, & ex accidenti quoque mutas fieri dicit, nam in Seripho, inquit, ranæ mutæ ſunt, ſi vero has alio importes, acrem & aſperrimam vocem edunt. In piero Theſſaliæ lacus eſt non perennis, ſed hyeme tantum exiſtit, ex aquis in eum confluentibus: in hunc ranas ſi quis iniiciat, ſilent, alibi tamen vocales. Verum *c. antecedenti 35. ejuſd. libri*, Ælianus ſcribit, in Cyrene ranas tantum mutas eſſe, ut in Macedonia ſues, & genus quoddam cicadarum. Illud ipſum ergo in aliis animantibus evenire poſſe quid vetat? Itaque mutus equus dici poſſet, ubi hinnire non valeret, aſinus ubi oncare, vel rudere, bos ubi mugire, ſus ubi grunire, ovis ubi balare nequiret, unde Plaut. *in Bacchid. Act. 5 Scen. 2.* ſenes illos oves mutas per metaphoram vocat, quod non loquerentur:

—— *Quin ætate credo eſſe mutas:*
Ne balant quidem, cum à cætero pecu abſunt.

At etiam amiſſo in eorum quolibet hinnitu, oncatu, mugitu, grunnitu, balatu, vox incolumis remanere poteſt, ut in exemplis allatis jam patet.

Neque exiſtimandum eſt fruſtra voluiſſe Naturam, etiam Bruta aliquo modo voces articulare, quia ad illum finem id operata eſt, ut ſuas paſſiones ad inſtar hominum invicem detegere poſſent, & gaudij, & timoris, doloris, & voluptatis ſenſus exprimere, cum neceſſitas urgebat, quod etiam Lucret. docuit. *lib. 5. de rer. nat.* dicens:

Poſtremo quid in hac mirabile tantopere eſt re,
Si genus humanum, cui vox, & lingua vigeret,
Pro vario ſenſu varias res voce notaret,
Cum pecudes mutæ, cum denique ſæcla ferarum
Diſſimiles ſoleant voces, variaſque ciere
Cum metus, aut dolor eſt, & cum jam grandia gliſcunt?

Et paulo poſt:

Ergo ſi varij ſenſus animalia cogunt,
Muta tamen cum ſint, varias emittere voces, &c.

Quod etiam Card. *lib. 15. de variet. c. 81.* afferebat, ut apud ipſum videndum.

Ut tamen Ariſtotelis dictum tueamur, nimirum 20
quod ſolus homo mutus ſit, & Galeno non contra dicamus dicenti, obmuteſcere eſſe loquelæ amiſſionem, quæ non cadit in bruta, ſtatuendum, quod cum mutitas proprie amiſſio ſit articulationis vocis, quæ propriiſſime ſolius hominis eſt, cæterorum vero animantium improprie, ſequitur inde, quod homo ſolus, propriiſſime loquendo, mutus fieri dici poſſit, cætera vero animalia nonniſi improprie, & lato modo.

Cum tamen viſum jam ſit, poſſe in cæteris ani- 21
mantibus deperdi illam vocis, quæcunque ea ſit, modulationem, & articulationem, quam habent, jure quæri poſſet, an in his locum habere debeat edictum, ut in hominibus, ita ut voce illa articulata, prout ſuæ ſpeciei, ac cuilibet eorum convenit, amiſſa, morboſa dici debeant, & ex hoc capite redhiberi poſſint. Ac breviter decidendum videtur, quod in iis animantibus, in quibus nullus uſus vocis exiſtit, edictum locum non habeat: contra vero in iis, in quibus aliquis vocis uſus eſt ut in canibus, in pſittacis, in picis, & in aliquibus aviculis, quæ ad cantus dulcedinem aſſervantur.

Denique pro corollario quodam hic illud addam 22
mutitatem non ſolum non debere accuſari in fœmina, ita ut ex hoc capite morboſa dici debeat, & redhiberi, ſed maxime laudabilem eſſe, ac de ultimis finibus terræ pretium ejus, cæteriſque anteferendam eam mulierem eſſe: ad quod facit illud Plauti *in Rudente, act. 4. ſc. 3.*

Eo tacent, quod tacita bona eſt mulier ſemper, quam loquens.

ſi modo unquam fœmina muta reperiri poteſt: mirum enim eſt, ſi veritatem habet ejuſdem Plauti dictum *in Aulul. Act. 2. Scen. 1.* in perſona cujuſdam fœminæ:

Nam multum loquaces merito omnes habemur, 23
Nec mutam profecto repertam ullam eſſe
Hodie dicunt mulierem ullo in ſæculo.

Ego, ut veritatem fatear, fœminam mutam propinqui mei famulam cognovi, ſed quæ (adeo poteſt inſita in rebus natura) innata oris vincula diſrumpens, in dies videbatur expeditius loqui. Illud certum eſt, mulieres præ viris minimum eſſe obnoxias cæteris loquelæ vitiis, ut cuilibet conſideranti

ſideranti clariſſime patebit : Perraræ enim inveni-
untur in loquela hæſitantes: ad quod facit aucto-
ritas Raſis *lib.* 7. *Contin. tract.* 1. *c.* 1.

SUMMARIUM.

1 *Sermonis gravitas penes multa dici poteſt.*
2 *Graviter loquens quis dicatur hic in text. & num. ſeq.*
4 *Aſaphia quid.*
5 *Aſaphia duplici ex cauſa fit.*
6 *Cœloſtomi qui ſint.*
7 *Aſemia aliud quid à cœloſtomia.*
8 *Aſaphia & Aſemia valde differunt.*
9 *Aſaphia, & Aſemia proprie quid.*
10 *Balbus, blæſus, atypus, ac tarde loquens ſani ſunt.*
11 *Balbus, & blæſus ſecundum aliquos non differunt, Contrarium num. ſeq.*
13 *Traulosis quid ex Cardano. Pſellotis quid.*
14 *Tam blæſus, quam balbus in vocis articulatione peccant.*
15 *Differentia inter blæſum & balbum.*
16 *Atypus quis, ex Gloſsa.*
17 *Iſchnophonia quid.*
18 *Tarde loquens quis apud Juriſconſultum.*
19 *Mogilalia, & Ancylogloſsum quid.*
20 *Lambdaciſmus, & Jotaciſmus quid.*
21 *Linguæ impotentia, ſeu incontinentia quid.*
22 *Linguæ impotentia duplex.*
23 *Lingua impotentes morboſi dicendi.*
24 *Ad loquelam formandam quæ inſtrumenta requirantur.*
25 *Vitia ad vocem ſpectantia non faciunt redhibitioni locum, declara ut ibid.*
26 *Uva in gutture præciſa magis tollit, quam faciat morbum.*
27 *Uva execta quæ damna ſequantur animali.*
28 *Uva morbus quis.*
29 *Quando tollat morbum uva exſecta.*
30 *Quibus uva exſecta eſt, tabidi evadunt.*

QUÆSTIO IX.

De cæteris loquelæ Vitiis.

Ad l. Idem Offilius. §. Quæſit. l. Mutum, & l. vel protervi.

CÆterum, ut de reliquis loquelæ vitiis, de
quibus in hoc titulo mentio habetur, quan-
1 tum ad noſtram rem pertinet, diſſeramus, ſingula
per ſe nomina expendenda veniunt tale quid ſigni-
ficantia. Ac primo eadem *l. Mutum*: de qua in
ſuperiori quæſt. de graviter loquente ſermonem ha-
bet: de quo vero vitio intelligendus ſit textus,
non ita in confeſſo eſt: poteſt enim ſermonis gra-
vitas reſpectu diverſarum rerum conſiderari, ut
2 reſpectu celeritatis, ac tarditatis, & reſpectu ipſius
vocis, quæ & craſſior, & ſubmiſſior appareat. Nos
graviter loquentem eum intelligere poſſumus, qui
linguæ gravitate laboret, ex qua ſermo retarde-
tur, quam quidem Foreſt. *ſuar. Obſerv. lib.* 14. *Ob-
ſerv.* 31. dixit eſſe viam, ſeu introitum quendam,
ac veluti præparationem, & præludium mutitatis.
Quid ſi Juriſconſultus de hac linguæ gravitate in-
telligat, maxime hæſitare poterimus, an recte ab
ipſo pronunciatum ſit, talem non facere redhibi-
tioni locum, quoniam etiamſi linguæ gravitas,
quantum eſt de præſenti, morbus ſit nulla conſi-
deratione dignus, tamen, quantum eſt de futuro,
maximæ conſiderationis eſt, cum, ut dixi, via ſit
in mutitatem, cujus reſpectu datur redhibitioni
locus.

3 Ego puto Juriſconſultum levius quid innuere vo-
luiſſe, & fortaſſe id, quod paulo ante indicave-
ram, nimirum voce craſſiore ac tardiore loquen-
tem, quod vitium illud eſſe crediderim, quod Pla-
teaſmum vocari tradit Cæl. Rhodig. *loco ſæpius cit.
lib.* 3. *cap.* 1. à vocis, ut ipſe inquit, pinguitudine,
cui contrarium vitium eorum eſt, quos Iſchnote-
tas appellare Quintilianum memorat, ab ejusdem
vocis gracilitate, & prolationis tenuitate, quod per-
ſuadere videtur id, quod graviter loquentem lex 4
connectit cum aſaphos loquente, hoc eſt, obſcu-
re, aſaphia enim eſt obſcura locutio, nimirum quæ
voce obſcura fit, ac ſono vix intelligibili, quomo-
do ſomniantes ſolent, & ii, de quibus vulgo di-
cimus, *parlan frà denti* Hoc vitium Gal. *comm.* 2. 5
in 1. *Prorrhet. text.* 3. duplici ex cauſa fieri tradit,
ex læſione nempe organorum vocem dearticulan-
tium, vel ex mentis ipſius læſione: textum vero
noſtrum loqui de priori non dubitandum, hoc eſt,
quando quis ex naturali quadam, aut etiam acci-
dentali vocalium organorum mala diſpoſitione aſa-
phos, hoc eſt obſcure loquitur, quod forte tunc
evenit, cum quaſi in oris receſsu vox auditur: qui
locutioni defectus alias Cœloſtomia dicitur, Cæl. 6
Rhodig. *ubi ſupra*. Hier. Mont. *in Anaſc morb. lib.* 6.
cap. 2. *tom.* 1. ubi Cœloſtomos eſse ait, quibus vox
interrupta & conciſa eſt, pectoris aut pulmonis
vitio: niſi velis Cœloſtomiam eſse potius aſemi-
am, de qua lex hic dicebat: *Qui aſemos loquitur,
hic utique morboſus eſt*. Verum enimvero putaverim
ego, aliud eſse aſemiam à cœloſtomia, ob ratio-
nem de qua infra: etenim tam aſaphia, quam aſe- 7
mia obſcuram locutionem denotant, nam Græci
utraque voce indifferenter utuntur, ut ejus linguæ
periti docent, non ſolum ad denotandum obſcuri-
tatem ſermonis, ſed obſcuritatem quoque generis:
& de Aſaphos patet ex epiſt. Auguſti ad Liviam,
relata à Svet. *in Claud. cap.* 4. in his verbis: *Nam
qui tam aſaphos loquatur, qui poterit, cum declamat,
tam ſaphos dicere?* hoc eſt: Nam qui tam obſcure,
& vix intelligibili voce loquatur, qui poterit, cum
declamat, tam clare dicere? Unde *phreneſis aſaphos*
apud Hippocratem phreneſis, aut delirium dicitur
obſcurum, hoc eſt, quod non clare manifeſtatur,
ita ut vix ab experientiſſimis Medicis cognoſcatur,
quale delirium eſt quorundam, qui geſtu tantum
delirare ſe produnt. Vide Gorræum *in verb. Aſa-
phos, & alibi*. Sic etiam Aſemos idem importat,
unde *pneuma aſemon*, hoc eſt, ſpiratio obſcura,
apud Hipp.

Sed cum, ut dixi, inter aſaphos, & aſemos nul- 8
lam invenerim differentiam, patet tamen Juriſcon-
ſultum non accepiſse utrumque pro eodem, imo
inſigniter inter ſe ex ejus ſententia differre, quia
loquentem aſaphos non eſse morboſum, loquen-
tem vere aſemos morboſum eſse pronunciavit: mi-
ror autem, Budæum alioſque ſicco pede hæc tran-
ſegiſse, cum in quibusdam interdum minoris mo-
menti commorentur. De Budæo dubitare poſse-
mus, non habuiſse eorum nominum cognitionem,
ut de atypis ipſemet fatetur, *in annotationibus, hic*:
quod tamen de tam docto viro, ac Græcæ lin-
guæ perito, mirandum eſt.

Ne tamen hæc omnino irreſoluta relinquamus, 9
propriam opinionem de ea re manifeſtam faciam,
quæ talis eſt, aſaphiam ſcilicet eam ſermonis ob-
ſcuritatem eſse, quæ vocem ac ſonum, non vero
articulationem, & ſignificatum vocis depravat:
contra vero aſemiam potius articulationem, imo
etiam & verborum ſignificatum, quam vocem &
ſonum reſpicere: quæ opinio non multum recedit
à Gloſsæ marginalis opinione, quæ aſemos lo-
quentem exponit, præpoſtere & ſine ulla vocis ſi-
gnificatione loquentem.

Recte ergo, ſi ita ſe res habet, aſaphos loquens
pro non morboſo pronunciatur, idcirco in redhi-
bitione non eſt, aſemos vero loquens pro morbo-
ſo accipitur, & in redhibitione jure eſt: quia quem-
admodum ille parum admodum ſermonis uſum de-
pravatum habet, ſic poſterior adeo deteriorem fa-
cit, ut nulli majori uſui eſse poſſit, quam is qui
vere mutus eſt: unde elicere potes, mutum abſo-
lute morboſum eſse, cum aſemos loquens morbo-
ſus dicatur.

Sequitur, ut de balbis, cæteriſque loquamur,
de quibus *in l. Idem Offilius* §. *Quæſitum*, ubi primo 10
loco

loco occurrit Balbus, quem non minus ac Blæſum, Atypum, ac tarde loquentem ſanum eſse ſancitum eſt, attenta hujus edicti intentione, quia non valde ſermonis uſui incommodare videntur, qua de re minus ob hæc locum redhibitioni eſse
11 ſtatutum eſt. Sed inter balbos, ac blæſos plerique nullam differentiam faciunt, verum indiſcriminatim unum idemque vitium, & balbutiem, & blæſitatem eſse volunt.

Qui tamen in loquendo nominum proprietati magis attendunt, non parvam differentiam inter
12 utrumque vitium agnoſcunt; quippe qui balbutiem illud vitium eſſe dicant, quo homo nonnullas literas, quæ fortiori prolatione indigent, proferre non poteſt: quod vitium ipſis pueris familiare eſt, illudque Græcis Traulosim dici volunt nonnulli, cujus opinionis Mercurialis eſt *lib. 2. de morb. puer. cap. 6.* ſed Cardan. *Aphor. ſect. 6. Aphor. 31.* voluit, id vitium eſſe, ex quo quis *T. R.* proferre
13 non poteſt, ſicuti Pſellotim illud, ex quo *T. S.* pronunciare non valet. Contra Cæl. Rhodig. *ubi ſupra*, & Budæus *in Annot.* Traulosim non balbutiem, ſed blæſitatem, & Traulos non balbos, ſed blæſos eſſe voluerunt. Blæſitas tamen, quæ eidem Mercur. Pſellotis dicitur, vitium eſt, in quo homo inter loquendum literam aliquam prætermittit, quod Cælio, & Budæo balbuties proprie dicitur, unde & balbos Pſellos vocari tradunt. Verum enim vero utrumque, tam balbum (inquam) quam blæſum, in vocis articulatione errare mani-
14 feſtum eſt, ut notat Gal *comm. 6. Aphor. 32.* & Petr. Foreſt. *Obſerv. ſuar. lib. 14. Obſerv. 31. in ſchol.* Differentia ergo, de qua jam dixi, & cujus meminit
15 Ariſt. *problem. ſect. 11. problem. 30.* ea eſt, quia balbus cum proferre vult, exempli gratia, has voces, prandium, frænum, principium, contra, pronunciabit plandium, flenum, plincipium, contla; Blæſus vero pandium, fænum, pincipium, conta, ita ut balbus literam quidem proferat, ſed tenuiori ſono, quam literæ natura patiatur: & idcirco commutat R, quæ fortiori indiget prolatione, in L, quæ tenuiori: Blæſus autem literam exterit, ac præterit, nulloque modo pronuntiat. Licet autem tam exquiſita diſtinctio inter hæc vitia, nullius utilitatis videatur, tamen hæc ipſa ad aliam rem inſervire poſſunt.

Præterea occurrit poſt blæſum & balbum atypus, quem teſtatur Budæus *in annotationibus*, non potuiſſe ſe invenire, quis ſit, neque Calvin. *in ſuo Lexico* circa hanc vocem quicquam novi affert præ-
16 ter allata à Budæo. Gorræus *in definit. Med.* voluit atypos eſſe, qui non ſatis expedito linguæ plectro utuntur, quaſi dicat tardiloquentes. Gloſſa hic eum eſſe voluit, qui præpoſtere loquitur, & videtur quidem Gloſſ. ut mea fert opinio, hujus vocis ſignificatum explanaſſe, cum atypus idem videatur, ac ſi diceres, ſine typo ac regula, & ſine ordine loquens: & tamen hoc non explicat hujus vitij naturam, nam neque definitur, utrum hæc præpoſtera locutio reſpiciat vocabulorum, an conceptuum connexionem, an potius aliud quid. Ego neſcio qua ratione ductus putaverim aliquando, Juriſconſultum hic pro atypo illum accepiſſe, qui in principio loquendi hæret, ac cogitur repetere primam ſyllabam, ut volens proferre hanc vocem Socrates, cogitur pronuntiare Soſocrates, vel illum, qui difficulter ſyllabam ſyllabæ connectit, ut ſi pro hac voce Plato dicere cogatur Plaato,
17 quæ affectio, teſtibus Cælio, & Mercurial. *ubi ſupra*, Græcis propriæ Iſchnophonia appellatur, Latinis linguæ hæſitantia. Tamen ego hæc pro certo affirmare non auſim, cum neque ullius auctoritati, neque rationi inniti me poſſe apertiſſime videam: alia tamen circa hæc nomina vide apud Mercurial. *lib. 6. var. lect. cap. 4.*

Denique Juriſconſultus de tarde loquente me-
18 minit, quod vitium tardiloquentia non omnino inconcinne nobis dici poſſet. Sed adverte, Legem non de ea tarditate intelligere, quæ contraria eſt ſermonis celeritati, qua etiam ſapientes nonnullos laboraſſe conſtat, (inter cæteros autem Virgilium, teſte Ælio Donato *in ejus vita*,) quia in hac nullum reperitur vitium, & conſequenter nullam dubitandi occaſionem præbere debuit: ſed eam tarditatem eſſe difficultatem introitus in loquelam, qui affectus Mogilalia, ſeu Mogilogia, & Ancylogloſſon Græcis dicitur. Mercur. *ubi ſupra*. & Foreſt. *ibidem*, *Obſerv.* 30. ante quos Aetius *ſerm.* 8. *cap.* 36. de eodem affectu mentionem habet, qui plurimum ex ligamenti, ſeu freni linguæ ſubſtrati brevitate enaſcitur, quod vulgo vocant *il filetto*, ex cujus obtruncatione faciliime aliquando talia patientes curantur. Cardan. tamen, *loco ſæpius cita-* 19
to, diſtinguit inter Mogilaliam, & Ancylogloſſen: primam eſſe vult hæſitantiam in verbis: poſteriorem, cum lingua hæret radici, nec facile moveri poteſt. Sed Holl. *lib. 1. de morb. int. cap. 13.* unam eandemque paſſionem eſſe Ancylogloſſum, & Mogilaliam voluit, ſic enim ille hæc nomina pronunciat. Si quis tamen Juriſconſultus de his nominibus plura ſcire deſiderat, requirat Bud. *in annot. in Pand. d. l. Idem Offilius. §. Quæſitum eſt hic.*

Sunt alia inſuper vitia ad loquelam pertinentia, de quibus fortaſſe ſupervacaneum viſum legumperito eſt agere, quæ & ipſe data opera omittam, cum nullius, aut levioris momenti cenſeantur, & inter jam commemorata adnumerari poſſint, ut nonnulla ſunt, quæ à cujuſdam peculiaris literæ nomine denominationem aſſumunt ex eo, quod eo vitio detenti literam illam peculiariter repetere coguntur, ut eſt Lambdaciſmus, à repetitione literæ L. & Jotaciſmus, à repetitione litteræ I. & 20
alia hujuſmodi, de quibus Cælius *loco ſæpius citato*: & alia, quæ ex mala, & inconcinna alicujus particularis literæ prolatione denominantur, quæ omnia, ut dixi, parum locutioni incommodant, adeo, ut nullius conſiderationis recte cenſeantur.

De linguæ tantummodo impotentia, ſeu incontinentia, à Galeno appellata *Aphor. ſect. 7. Aphor.* 40. loquamur, quæ eſt ipſius linguæ infirmitas talis, ut dearticulationem vocis impediat, licet Cardan. *in ejus Aphor. comm.* & Foreſt. *lib. 10. Obſerv. 2.* 21
velint linguæ incontinentiam eſſe impotentiam quandam tacendi, ac quandam dicacitatem: ſed eam opinionem reprobat Mercur. *lib. 1. ſuæ pract. cap. 10.* eam tamen, de qua ſupra, duplicem eſſe tradit Salius *in primum Hipp. de morb. text. 13.* unam quidem, 22
in qua ipſa lingua ob propriam infirmitatem integre dearticulare vocem non poteſt: alteram, in qua in totum lingua reſolvitur, & omnino immobilis, & ad loquendum inepta evadit. Ego unam eſſe morbi ſpeciem exiſtimo, differre tamen ſecundum magis & minus, & idcirco neque Gal. *ubi ſupra*, & *comm. 3. in 3. de morb. vulg. text. 74.* nec Celſ. *lib. 4. ſuæ med. cap. 2.* neque alius quiſquam, quem 23
ſciam, duplicem eam fecit. Sed quod ad Legumperitorum rem attinet, illud eſt, quod lingua impotentes morboſi abſque dubio dicendi ſunt: neque id in homine ſolum habebit locum, ſed etiam in cæteris animantibus: neque enim ex ſolo capite deperditionis loquelæ morboſum animal eſt linguam habens reſolutam, ſed ex majoris multo morbi cauſa: quamobrem jure redhiberi tale animal, aut mancipium poterit: de hoc tamen vitio non meminit Lex, vel quia nihil circa id dubitandum occurrebat, vel quia hoc vitio laborantes ſub muti nomine comprehendi voluit.

Denique cum ad loquælæ & vocum modulationem non modo lingua, quæ precipuum tamen ac maximum ejus muneris inſtrumentum eſt, ſed & dentes, & labia, & narium foramina, & palatum, 24
& gurgulio, & linguæ frænum ſymmetrum, & proportionatum concurrant, teſte Gal. 4. *de loc. aff. cap. 6.* & cum pluriſariam loquela depravari poſſit ex horum inſtrumentorum læſione, idcirco de omnibus univerſaliter vitiis dicendum eſt, quod ſermonis læſio ex organi vitio facta, ex cujus uſu ſola ipſius ſermonis concinnatio habetur, non vero ſimplex uſus, pro tali exiſtimanda non ſit, ut faciat redhibitioni locum: contra vero ubi inſtru-

mentum

mentum vitiatur ſimpliciter ad ſermonis uſum requiſitum.

Vitia porro, quæ ad vocem ac ſonum tantummodo ſpectant, ut eſt vocis aſperitas, obſcuritas, craſſities, exilitas, clangoſitas, vox tremula, abrupta, interrupta, luctuoſa, tenebroſa, & hujusmodi, niſi majorem cauſam morbi habeant, non debent facere redhibitioni locum; admonet tamen
25 Halyabb. *Theor. lib.* 1. *cap.* 23. in quo agit de ſervis emendis, quod ſervus rauce loquens, tanquam elephantiæ obnoxius reſpuatur. Sed de his omnibus vocum generibus, ac vitiis, diligentem tractatum habet Joannes Baptiſta Codronchius *in libro proprio* ad hanc rem dicato, nempe de vitiis vocis.

Cæterum, argumenti affinitate ducti, hic de
26 *Uva præciſa* mentionem habeamus, de qua Juriſconſult. hic in *l. quæritur. §. idem ait.* circa quam rem ſerio animadvertendum eſt, Juriſconſultum ſanciviſſe, uvam in gutture præciſam magis tollere, quam facere morbum, quod niſi ſano modo intelligatur, procul dubio erroris anſam præbere poterit; quippe cum manifeſtum ſit apud Medicos, & tradunt omnes Practici, Mont. *in Anaſc. morb.*
27 *lib.* 6. *cap.* 18. *tom.* 1. Codronch. *de vitiis voc. lib.* 15. *c.* 5. vuam exſectam vocem obtundere, pectus, pulmones, & cor, & omnes ſpirituales partes infrigidare, ac infirmiores reddere, unde mille morborum genera indies, ne dicam in horas, aut momenta pullulare neceſſe eſt; imo quibus vua exſecta eſt, facili negotio rabidi evadunt, cujus rei cauſam aſſignat Alex. *probl. lib.* 2. *probl.* 3. ex quibus non ſolum non tollere morbum vuam exſectam, ſed morbos plurimos progignere, imo hominem in manifeſtum mortis diſcrimen coniicere, manifeſtum eſt.
28 Sed quemnam morbum tollere Juriſconſultus uvam exſectam dixit? Ipſam uvam; nam & uva vocatur ipſius uvæ tumefactio & inflammatio. Medici omnes *in cap. prop.* & Budæus *in annotat. ex Celſo*, tamen ablato uno morbo, mille alij ſuſcitantur, ut videmus ex vuæ præciſione; neque Juriſconſultum idcirco perperam locum de ea repoſuiſſe, dicendum; cum enim ex deſtillatione interdum ad ipſam vuam, (quæ & *Gurgulio* & *Gargareon*, & *Uvula*, & *Columella* nuncupatur,) vel alia ex cauſa, neceſſe ſit ipſam præcidere, aliquando præciditur univerſa, vel per errorem, vel data opera, ad majus quoddam & imminens malum fugien-
29 dum, interdum aliqua ejus portio; idcirco ergo *Juriſconſultus* in poſteriori caſu ſuam aſſertionem locum habere vult, non in priori; neque enim in poſteriori inſignis noxa conſequitur; portio enim uvæ ſana, quæ remanet, etiamſi non undequaque, ea tamen omnia quaſi præſtare poteſt, quæ cum integra erat, præſtabat; itaque & vocem quoque modulari, & irruentem aerem ad ſpiritales partes infringere, & alias pene omnes utilitates præſtare poterit, quas integram ipſam præſtare volunt Anatomici. Quod autem dicebat *Alex.* tabidos evadere omnes, quibus Vua exſecta ſit, de omnimoda ejus exſectione intelligebat, unde additur adverbium illud *penitus*; hoc igitur, & non alio mo-
30 do *Juriſconſulti* mens interpretanda. (Confer de *Uvulæ* abſciſſione *Baver.* conſ. 15. fol. 27. *Hildan.* fol. 167. Schenck. fol. 212. *Horſtium* tom. 2. *Scultetum* pag. 6.)

SUMMARIUM.

1 *Myops, id eſt luſcioſus.*
2 *Myopia, luſcities, vel luſcitioſa affectio quid.*
3 *Myopes apud Latinos luſci vocantur, ſecundum Mercurialem refellitur. ibid.*
4 *Luſcioſus quis dicatur.*
5 *Eluſcare à luſco.*
6 *Gloſſ. Marginalis notatur.*
7 *Myops, & lippus eod. affectu laborant, refellitur ibid.*
8 *Lippitudo quid.*
9 *Myopiaſis paſſio eſt ab ortu contracta.*
10 *Myopes cur à natura ſolummodo fiant.*
11 *Nyctalops ab humorum craſſitie fit.*
12 *Nyctalops quid, & num. ſeq. & num. 17.*
14 *Cæſij oculi interdiu acute cernere non poſſunt, ſed noctu maxime.*
15 *Noctilupa nomen à noctua.*
16 *Nyctalopis duæ ſpecies.*
18 *An Nyctalopia, in qua interdiu homo non videt, ſed noctu, faciat redhibitioni locum.*
19 *Oculis prominentibus ſervus ſanus eſt.*
20 *Oculorum prominentia duplex.*
21 *Oculi prominentes minus vident, quam intus conditi.*
22 *Oculos prominentes habentes cur non redhibendi.*
23 *Strabones in communi loquendi modo qui dicantur.*
24 *Strabiſmus fit etiam ex elevatione, & depreſſione humoris cryſtallini.*
25 *Strabiſmus factus ex depreſſione, vel elevatione cryſtallini humoris, an faciat locum redhibitioni.*
26 *Limitas, & ſtraboſitas, quomodo differant.*
27 *Pupillæ imminutio, an faciat hominem morboſum, dic. ut num. 29.*
28 *In pupilla conſtrictione viſibilia majora videntur.*
30 *Moleſtior eſt pupillæ anguſtia quam dilatatio.*
31 *Viſus debilitas an faciat locum redhibitioni.*
32 *Glaucedo quid.*

QUÆSTIO X.

De vitiis Senſus Viſus.

Ad l. Idem Offilius, §. Item de Hydropico l. Qui clavum §. ſi quis natura, & §. ſi cui os oleat.

Legum periti hic proponunt aliqua viſionis impedimenta, quæ dubium afferre poterant, an ex eorum culpa mancipium, ſeu jumentum morboſum fieri dicatur, ita ut redhiberi ex hujus edicti diſpoſitione poſſit; & præter ea, quæ à Juriſconſultis hic in medium afferuntur, alia permulta quidem ſunt, quæ idem dubium excitare poſſent, de quibus breviter nobis diſſerendum, ante tamen 1
de illis, quorum mentionem in textu habemus, verba facienda. Occurrit autem primo loco Myops, quem Gloſſ. Marginalis recte interpretata eſt luſcioſum; ita enim ex Medicis teſtantur Paul. *lib.* 3. *cap.* 22. Aet. *ſerm.* 6: *cap.* 45. & *alij*. & ante hos om- 2
nes Gell. *Noct. Atticar. lib.* 4. *cap.* 2. Eſt vero Myopia, ſeu luſcities vel luſcitioſa affectio ea, in qua quis parva quidem prope videt, magna vero procul non videt, & in qua ſic affecti ſcripta admota oculis legunt, ut ex Ariſtot. *probl. ſect.* 31. *probl.* 8. & 15. & 26. Alex. *ibid. libr.* 1. *probl.* 74. Paul & Aet, *ubi ſupra* liquet. Sed Mercurial. *in prælectionibus de ocul. affect. cap.* 1. Myopes, ſeu Luſcioſos fieri tradit, cum res propius, ut videantur, oculis admoventur, & cum ad eundem finem ab oculis longius removentur. Hoc tamen poſteriore affectu conſtat magis laborare ſenes, priorem autem fere ſemper connaturalem eſſe, illumque proprie luſcitionem dici apud omnes reperi. Ex quibus 3
ipſum Mercurialem male forte pronuntiaſſe, Myopes apud Latinos vocari Luſcos, videtur enim confundere luſcum cum luſcioſo, & tamen diverſum quid ſunt; luſcioſus enim, ut ex iis, quæ diximus, manifeſtum fit, eſt, qui debiliter videt, & patet ex Plauti loco *in Mil. glor. Act.* 2. *Scen.* 3. qui ſic habet;

Sc. *Mirum eſt lolio victare te, tam vili tritico.*
Pa. *Quid jam?* Sc. *Quia luſcitioſus.* Pa. *Væ verbero! edepol tu quidem*
Cæcus, non luſcitioſus.

Ex eo enim, quod iis, qui lolium comedunt, viſio debilis efficitur, idcirco hoc modo loquitur ſervus ille; at luſcus eſt is, qui altero captus eſt oculo, ut eodem Plauto *in Trinum. Act.* 2. *Scen.* 4. patet, in illis carminibus;

—— Le. *Oculum ego effodiam tibi,*
Si verbum addideris. ST. *hercle quin dicam tamen.*
Nam ſi ſic non licebit, luſcus dixero.

& ex Juven. Sat. 10.

—— *Ambos.*

Perdidit

- *Perdidit ille oculos, & Luſcis invidet.*

Et extat lepidum Martialis carmen, idem approbans, *lib.* 8. *n.* 9. quod ita habet:

Solvere dodrantem nuper tibi, Quinte, volebat
Lippus Hylas: luſcus vult dare dimidium.
Accipe quamprimum: brevis eſt occaſio lucri,
Si fuerit cæcus, nil tibi ſolvet Hylas.

Et ex alio carmine in Philænim, *lib.* 12. *n.* 22.

Quam ſit luſca Philænis indecenter,
Vis dicam breviter tibi, Fabulle?
Eſſet cæca decentior Philænis.

In quam etiam aliud extat carmen ejuſdem, eandem rem comprobans, *lib.* 4. *n.* 55.

Oculo Philænis ſemper altero plorat.
Quo fiat iſtud quæritis modo? Luſca eſt.

Magis ad rem eſt illud:

Aſpicis hunc uno contentum lumine, cujus
Lippa ſub attrita fronte lacuna patet?

Martial. in Luſcum furem, *lib.* 8. *n.* 59. quod etiam patere facile poteſt auctoritate D. Hieronymi in translatione loci, Exodi *cap.* 21. *verſ* 26. qui luſco utitur pro eo, cui oculus erutus eſt: *Si percuſſerit quiſpiam oculum ſervi ſui aut ancillæ, & luſcos eos fecerit &c.* Et alia permulta poſſem adhuc adducere, niſi ſuperfluum exiſtimarem; addo tantummodo, quod eo vitio multi inſignes viri laboraverint, ut Philippus Macedo, Alexandri Magni pater, de quo Q. Curtius *lib.* 2. & Annibal, de quo idem Juvenal. ibidem:

Cum Getula ducem portaret bellua luſcum.

Petronius Auli Vitelii ex Petronio filius, teſte Svet. *in Vitellio cap.* 6. Et Antigonus de quo Plutarch. *in lib. de liber. educ.* & Macrob. *Saturn. lib.* 7. *cap.* 3. & Horatius Cocles, de quo Livius, & Sertorius, de quo idem Liv. & Plutarch. *in ejus vita*: & Lycurgus, de quo Plut. *in ejus vita*, & alii de quibus Alciat. *in l. Inter ſtuprum, §. verum eſt ff. de verborum ſignific.* Ex quibus conſtat, multum differre luſcum à luſcioſo. Quod confirmatur etiam, quia à luſcitie, & luſcioſo non formatur verbum, à luſco vero maxime: dicimus enim eluſcare: quo
5 verbo utuntur Legumperiti *in l. ſed & ſi quicunque §. ſi Magiſter ff. ad l. Aquiliam*, quod oculum eruere, ſeu effodere, vel excutere, vel excludere, & luſcum facere denotat, Terent. *in Phorm. Act. Scen.* 8.

Vel oculum exclude, eſt ubi vos ulciſcar locus.

Facete Plaut. *in Menæch. Act.* 5. *Scen.* 7. ad id verbum ſignificandum.

—— Face ut oculi locus in capite appareat

6 Ex quibus videri poteſt, non minus quam erraverit Mercurialis, erraſſe etiam Gloſſ. Margin. hic cum luſcitionem, & eluſcationem unum idemque vitium eſſe putaverit, cum diverſum quid ſint, & ex luſco eluſcatio formetur, ex luſcitie luſcioſus, vel luſcitioſus. Sen. *lib.* 3. *de Benef. c.* 1. Luſcitioſi, inquit oculi ſunt, qui lucem reformidant: quæ opinio, vide quam veritatem habeat ex ſuperioribus, & in eundem errorem impegit Gloſſ. *in l. Nec ſapina,*
7 *ff. de juris & facti ignorantia*, & Marc. Donat. *hiſt.*
8 *Med. mirab. lib.* 2. *c.* 10. Adnotare inſuper libet hic Alciati errorem, *Parerg. lib.* 6. *c.* 12. qui lippum, & myopem eodem affectu laborare credit, cum tamen admodum diverſo laborent, etiam in communi modo loquendi: lippitudo namque eſt inflammatio tunicæ oculorum adnatæ, Gal. 2. *ad Glauc.* vel eſt pruritus oculorum cum rubedine. Card. *comm.* 6. *Aphor.* 18. licet & oculorum illacrymationi à nonnullis aptetur, teſtante Mercur. *lib.* 1. *c.* 38. ex lippitudine vero lippus dicitur; quid ſit autem myops, jam patet. Verum quidem eſt, abuſive lippum accipi pro debiliter vidente, ſed raro & improprie.

Idem quoque Mercurial. *ibid.* quoſdam redarguebat, qui eam differentiam ponebant inter Myopes,
9 & Nictalopes, ut Myopes eſſent luſcioſi natura, Nyctalopes luſcioſi ex morbo, cujus rei falſitatem ipſe ex hoc probare præcipue ſtudet, quod apud Jl. deliberatum ſit, ſervos ex natura myopes redimi non debere, ſed eos tantum, qui myopes ex morbo facti ſunt. Mihi nunquam tale quid apud Jl. animadvertere licuit: illud tantummodo notum habeo, & Paul. & Aet. & auctorem Finit. Med. Gal. adſcript. *in lib. Iſagog.* affirmaſſe, Myopiaſim eſſe diſpoſitionem à nativitate, vel ab ortu contractam, & idcirco nullum huic paſſioni præſcribunt remedium, quia pro inſanabili eam ducunt, cum connaturalis ſit: ac profecto raro admodum, & fortaſſe nunquam, myopem proprie ſic dictum, ex morbo factum, ſed ſemper ex naturæ vitio, talem exiſtere comperies. Quamobrem non omnino improbanda eorum ſententia eſt, quos improbat Mercu- 10
rialis: ratio vero cur myopes à natura ſolummodo ſint, non à morbo, ea eſſe poteſt, quia Myopes, ut Alex. placet *problem. ſupra citato* 74. & Alb. Magn. *de Animal. lib* 1 *c.* 7. fiunt ex ſpiritu viſivo nimis tenui puro, ac ſincero, qui longe ductus à lumine externo facile diſſipatur: itaque cum viſibilia longius abſunt, videre ea oculus non poteſt, ſed bene, cum propius accedunt: & ea de re videbis Myopes etiam characteres minutiſſimos & legere & conſcribere, ut Ariſtot. notat, *locis ſupra alleg.* & ipſa experientia confirmat: non videtur ergo, quod ea ſpirituum tenuitas, ac ſinceritas à morbo provenire queat, ſed ab ipſa tantum naturali diſpoſitio- 11
ne: contra vero in Nyctalopia evenit, quæ à craſſitie humorum & obſcuritate ſpirituum magis fit. Et ad Ariſt. auctoritatem à Mercuriali adductam, quod Myopia ex morbo fiat, dicendum videtur, quod, ut ſupra diximus, & declarant Practici Avenz. *ſui Theiſſ. lib.* 1. *tract.* 8. *cap.* 30. Alſahar. *tract.* 4. *ſection.* 4. *cap.* 11. hæc paſſio duplici modo fit, uno quando oculus de longe non videt, ſed prope: altero, quando contrario modo ea quæ longe ſunt, vident, quæ prope vero, nequaquam, vel ſatis diminute. Primam ergo paſſionem, quæ à claritate & nimia tenuitate ſpirituum fit, ut dixi, quaſi ſemper naturalem eſſe paſſionem: poſteriorem, qua ſenes maxime afficiuntur, & à craſſitie & obſcuritate ſpirituum provenit, morboſam & accidentariam eſſe, conſtat. Atque hæc ſi deſideras cognoſcere, qua ratione eveniant, vide Plutarch *in Sympoſ. lib.* 1 *q.* 8. ex quo repetit pro Jureconſultis Polyd. Ripa *in tract de noct. temp. cap.* 57. *num.* 33. Ariſtotelem itaque de poſteriori intellexiſſe dicamus: auctores autem, qui eam differentiam inter Myopiam, & Nyctalopiam poſuerunt, de priori intellexiſſe, non de poſteriori.

Sed jam de Nyctalopia loquamur, quam ipſe Juriſconſultus apertiſſimis verbis declaravit, quidnam ſit, dicens, eſſe eam affectionem, ubi quis 12
neque matutino, neque veſpertino tempore videt: ſed notandum, Medicorum nonnullos, ut refert 13
Mercur. *ubi ſupra*, voluiſſe Nyctalopem eſſe, ubi quis interdiu non videt, noctu maxime, ad hoc autem nihil additum eſt pro ejus dubii ſolutione ab ipſo Mercuriali, cum tamen conſtet, ejus opinionis non ſolum fuiſſe auctorem definitionum Medic. Galen. adſcript. *in Iſagog.* dicentem: Nyctalopes, ubi interdiu non cernant, noctu conſpiciant: & alios, quos adducit Hermol. Barb. *in Gloſſ. ad Plin. in verb. luſcioſi*; & ex Juriſconſultis Alciat. *in præcit. l. Inter ſtuprum. §. verum eſt.* Sed etiam ipſum Hipp. 2. *prad. in fin.* ſic afferentem: *Quos Nyctalopas nuncupamus, qui noctu cernunt, &c.* tamen nonnulli ſententiam hanc improbantes, ad hanc Hipp. auctoritatem reſpondentes, dicunt, deeſſe hic particulam negativam, legique debere, *qui noctu non cernunt*: ſed fortaſſe neque Hipp. textui deeſt negatio, neque ii, qui eam opinionem ſecuti ſunt, temere id præſtiterunt: quipppe cum multi doctiſſimi viri, inter quos eſt Avic. 5. 3. *tract.* 4. *cap.* 7. Alb. Magn. 1. *de Anim. capit* 7. Valleſ. *lib.* 2. *Philoſ. cap.* 31. Savonarol. *tract.* 5. *c.* 3. *rubr* 22. *in pract. mag.* (qui hunc affectum Aliar, vel Algehar, vocat, vel Ægylopem) Valleſ. *in* 4. *Epid. textu* 118. Curtius Marinell. *lib.* 3. *de morb. nob part. Anim. cap.* 21. Guilielm. Ader. *de Ægrot. & morb. Evang. part.* 3. *enarr.* 12. *probl.* 4. & ipſe Mercurial.

ubi ſuprà de hac affectione meminerint, de qua tamen cæteri non loquuntur. Eſſe vero hanc affectionem quarundam avium propriam, quas nonas vocamus, patet ex ſcriptoribus naturalibus. Ariſt. 5. *de hiſt. anim. c.* 34. Alb. Mag. *ubi ſuprà*. Geſn. *tom.* 3. *cap. de Bubon*. Aldrovand. *Ornithol. lib.* 8. *cap.* 1. ubi & ejus rei rationem habes & apud Thaddeum *Iſagog. Joannitii*, & de aliis apud Nancel. *ex Plin. præfat. analog. cap.* 7. & inter Juriſconſultos idem Polyd. Ripa *ubi ſuprà c.* 15. *per tot.* de quibus etiam Franciſc. Petr. *in Lyricis ſuis, part.* 1. *carm.* 17. ita cecinit.

Sono animali al mondo di sì altera
Viſta, ch' incontro al Sol pur ſi difende.
Altri però, ch' il gran lume gli offende,
Non eſcon fuor, ſe non verſo la ſera.

Quin etiam Ariſt. 5. *de gener. Anim. cap.* 1. dicebat, cæſios oculos interdiu acutè cernere non poſſe, ſed
14 noctu maxime, ob rationem, de qua *ibid.* Ad hæc addo dubium, quod movet ſuprà citatus Ripa, *ibidem cap.* 9. *n.* 3. ſcilicet Nyctalopes, hoceſt, Felinos oculos habentes, quòd noctu cernant. An ſatis vidiſſe dicendi, id de quo agitur, & Judicis arbitrio remittit decidendum? Denique, ut tradit Cardan. Quadrupedia omnia noctu vident, canes, lupi, lepores, equi, aſini, boves, *lib.* 10. *de ſubtil. in fin.* Plinius etiam *lib.* 7. *cap.* 2. naſci in Albania quoſdam homines dicit glauca oculorum acie, qui noctu plus quàm interdiu cernant, habes apud Majolum *dier. canic. coll.* 4

Talem ergo affectionem dari, & morbo, & à Natura provenire poſſe, jam ſatis patet, & cum hæc multo majoris conſiderationis ſit, ut quæ auferat viſum interdiu, quando maximè neceſſarius eſt, miror, quod Auctores omnes, hac relicta, de ea, quæ levioris momenti eſt, ſolummodo mentionem habuerint: in majorem quoque admirationem me traheret id, quod hæc paſſio nullum ſortita eſſet nomen, niſi mihi perſuaderem ex ſuprà citatis auctoritatibus & rationibus, non aliud habere nomen, quàm Nyctalopis, ſeu Noctilupæ; imò magis aptari huic paſſioni, quam contrariæ, licet Manard. *epiſt. lib.* 8. *epiſt.* 3. contrarium velit, ſed qui-
15 vis videt Noctilupæ nomen à natura deductum, cui hæc paſſio magis convenit, quam quæ ei eſt oppoſita.

16 Duas ergo Nyctalopis ſpecies eſſe dicamus, ut ex Medicis Valleſ. *lib.* 4. *Epidem. text.* 118. & inter Juriſconſultos Alciat. *in cit. l. inter ſtuprum.* §. *eodem*. De hac jam diximus, de alia omnes volunt, & ex hoc
17 legali textu colligitur, quod ſit paſſio, in qua homo, neque matutino, neque veſpertino tempore videt. Gal. 2. *Meth. cap.* 1. *claſſ.* 7. & *in lib. de ocul. part.* 6. *c.* 10. Alex. Trall *lib.* 2. *cap.* 6. Aet. Paul. Avic. & Alb. Magn. *ubi ſuprà*. Raſ. 2. *Contin.* Allahar. *in pract. tract.* 5. *c.* 12. Manard. *Epid. lib.* 7. *Epiſt.* 3. Rond. *in meth. lib.* 1. *c.* 59. Marcell. Donat. *hiſtor. mirab. lib.* 2. *cap.* 10. Valleſ. *in Epid. lib.* 6. *ſect.* 7. *text.* 1. Cæl. Rhod *lect. Antiq. lib.* 12. *cap.* 5. & omnes alii, ante quos etiam ipſe Hipp. idem teſtatus eſt 4. *Epid. in fin.* ubi eos, qui nocturna cæcitudine laborabant, Nyctalopes dici tradit.

18 Cùm ergo detur paſſio, in qua homo interdiu non cernit, noctu maximè, de ea quæret hic aliquis, an faciat redhibitioni locum: ac reſpondendum, multo magis ex hac, quàm ex Nyctalopia communiter accepta, locum redhibitioni dari debere, ut quæ majus impedimentum pariat, quàm illa, & fortaſſe quia nullum circa id dubium intercedere poterat, idcirco de ea Juriſconſultus mentionem non habuit. Ac de ea paſſione hæc ſufficiant, ſi modo illud admoneamus, eam à Celſo *lib.* 6. *ſuæ Med. cap.* 6. vocari oculorum imbecillitatem, nimis communi vocabulo & improprio, à Plinio vero *lib.* 23. *cap.* 7. & *lib.* 28. *cap.* 11. nominant luſcitiem, & ea affectos, luſcioſos, cujus opinionem videtur ſecutus Amat. Luſit. *Curat. med. cent.* 5. *cur.* 77. & Marcell. Donat. *ubi ſuprà*, & Amatus eam Luſcitioſam vocat affectionem, ſed nomen hoc eſſe proprium myopiaſis, non Nyctalopis, jam demonſtratum eſt.

Textus præterea in *l. qui clavum hic.* de oculorum 19
prominentia verba faciens, ſanos eſſe dixit eos, quibus oculi prominent: cum tamen oculorum promi- 20
nentia duplex exiſtat, videndum, de qua intelligat Juriſconſultus. Eſt enim quædam oculorum prominentia, Græcis Ecpieſmos dicta, Latinis vero modo oculi expreſſio, modo oculi exitus, modo procidentia (licet oculi procidentiam Paul. *lib.* 3. *cap.* 22. quam Proptoſim dici Græcis tradit, diverſum quid faciat ab Ecpieſmo) quæ & à morboſis cauſis fit, & maximè morboſa eſt: de hac Paul. *ubi proximè*, Aet. *Serm.* 3. *cap.* 35. Avic. 3. 7. *tract.* 6. *cap* 30. Allſah. *in tract.* 4. *ſect.* 4. *cap.* 3. & ex recentioribus Foreſt. *Obſerv. lib.* 11. *Obſerv.* 40. In hac paſſione, vel ex dolore, vel ex aliquo conatu, ut in partu laborioſo, vel aliis ex cauſis, quas prædicti Auctores enumerant, oculi ad extra proſilire, & extra frontem proruere, & in terram cadere videntur. In lippitudine quoque oculi prominent, ac tument, ut notum eſt, unde Plaut. *in Mil. Glor. in act.* 4. *ſcen.* 3.

Cubare in navi lippam, atque oculis turgidis,
Nauclerus dixit, qui illas advexit mihi.

Hæ igitur, & his ſimiles oculorum prominentiæ accidentariæ ſunt, & a morbo, vel morboſa cauſa fiunt; ſed eſt quædam prominentia non a morbo, ſed à natura cauſata, ut lippis ipſis notum eſt. Juriſconſultum ergo non de priori, ſed de hac poſteriori intellexiſſe certum eſt; quia licet tradiderint doctiſſimi
viri (quod etiam quotidiana experientia edocet) 21
oculos prominentes minùs videre, quàm intus conditos, Ariſt. 1. *de hiſt. Anim. cap.* 10. & 5. *de Gener. cor. cap.* 1. Galen. *in lib. Quod Anim. mor. cap.* 7. qui & 1. Ariſt. locum affert. Alb. Magn. 19. *de Animal.* Ugo Senenſ. *in Gal. Tegni lib.* 2. *part.* 60. Gord. *in l. part.* 3. *rub.* 3. *cap.* 6. Montalt. *Optic. lib.* 2. *cap.* 8. &
Cæl. Rhodig. *lect. Antiq. lib.* 3. *cap.* 28. tamen quia 22
hoc impedimentum non magnum eſt, idcirco ii, qui Natura prominentes oculos habent, redhiberi non debent; præterquam quod, ſi aliquod hic peccatum adeſſet, ementi jam illud ſatis ſuperque notum eſſe poteſt.

Porro cum Ulpianus hic etiam de Strabone meminerit, eum pro ſano pronuncians, ejus nominis occaſione dicendum occurrit, utrùm omnis ſtrabiſmus, vel ſtraboſitas ita innocua ſit, ut rectè qui-
vis ſtrabo pro ſano pronunciari poſſit: ſciendum 23
enim quod tametſi ſtrabones in communi loquendi modo ii ſolummodo dicantur, quibus ex humoris cryſtallini perverſione oculus ad dextram, vel ad ſiniſtram partem cum tortuoſitate, & invenuſtate quadam declinat (alias enim ſi leviter id fiat, & cum venuſtate, tunc Pæti dicuntur, qualem fuiſſe Vene-
rem fabulantur, teſte Cæl. Rhod. *lib.* 4. *cap.* 19.) tamen 24
ſtrabiſmus fit etiam ex ejuſdem humoris elevatione, vel depreſſione à ſuo naturali loco, ut tradit Galen. 1. *de ſympt. cauſ. cap.* 2. *claſſ.* 3. &, quod multo magis attendendum duco, illud eſt, quod in ſtrabiſmo, qui fit ex ejus humoris declaratione ad dextram, vel ad ſiniſtram, parum, vel nihil incommodi percipi ſolet; in aliis vero, res, quæ oculis obiiciuntur, geminæ videntur, ut idem Gal. *ibid.* tradit, Avic. *fen.* 3. *tract* 2. *cap.* 28. cujus ſymptomatis cauſam vide apud Ariſt. *probl. ſect.* 31. *probl.* 11. relat. per Mercurial. *ubi ſæpe*, & apud Alexand. *lib.* 1. *problem.* 125. Montalt. *Opt. lib.* 3. *art.* 4. Timpler. *in Opt. ſiſt. lib.* 1. *cap.* 1. *probl.* 7. Fit, præter cauſas ab iis enarratas, etiam ex ebrietate, unde Nicand. *in Alexiph.*

—— *Apparet geminum quodcunque videtur.*
Sicut nocte ſolent, qui vina bibere meraca.

Et Juvenal. *ſat.* 6.

—— *Cum jam vertigine tectum*
Ambulat, & geminis exurgit menſa lucernis.

Unde facete Cæſar Caporalis *in vita Mecœnatis cap.* 4. dicebat, de affluentia qua vivebant tunc temporis poetæ.

Anzi le cazze Maſſiche, e falerne
Gli riducean à tal, che parea à tutti,
Ch' una lucerna foſſe due lucerne.

Imo etiam data opera interdum, & oculis manu ſuppoſita, nervoque viſorio elevato, vel depreſſo, ex

rerum

rerum geminatio apparet, quod Gal. ipſe dicebat *lib. eod.* & Lucr. notavit *lib.* 4. dicens:

At ſi forte oculo manus uni ſubdita ſubter
Preſſit, cum quodam ſenſu fit, uti videantur
Omnia, quæ tuimur fieri tum bina tuendo:
Bina lucernarum florentia lumina flammis,
Binaque per totas ædeis geminare ſupellex;
Et duplices hominum facies, & corpora bina.

Hæc igitur affectio videtur aliqua conſideratione digna: ego enim cum hominem curarem, qui ex dexteræ partis paralyſi in hoc ſymptoma inciderat, notavi illum maximum ex eo impedimentum percipere, quippe qui non illico aſſequebatur manibus tangendo, id quod oculis videre putabat, nam interea falſam rei imaginem ſecutus, rem apprehendere ſtatim non poterat, ita ut cogeretur, cum quid operoſum præſtare vellet, alterum ex oculis claudere: & ſimilem caſum narrat Marc. Donat. *lib.* 2. *hiſt. mir. cap.* 8. Tamen crediderim, non eſſe tale hoc viſionis impedimentum, ut illius cauſa locus redhibitioni dari debeat.

Obiter autem hic, quid interſit inter ſtraboſitatem, & limitatem videndum. Limis ergo oculis aſpicere, videtur id eſſe, quod vulgo dicimus, *guardar ſott' occhio*, vel rectius, *guardar con la coda del occhio*. Plaut. *in Mil. Glor. Act.* 4. *Scen.* 6.

Aſpice limis oculis, ne illi ſe videre non ſentiant.

Alij tamen potius transverſis occulis intueri dicunt, unde eſt, quod per limitatem transverti, ac depravari oculos hominibus accidat: cujus rei cauſam quærebat Ariſt. *probl. ſect.* 3. *probl.* 28. quod pueris præcipue accidere conſuevit, cum ex transverſo lumen, vel aliud quid ſæpius aſpicere conantur, vel ſtrabones facili negotio efficiuntur In hoc ſenſu acceptum eſt à Plat. *in Criton. ſeu de eo quod agend. eſt*, in iis verbis: *Et omnes quibus curæ eſt patria, aſpicient limis te oculis, corruptorem legum exiſtimantes*; limitas ergo eſt occulorum transverſitas ſpontanea, ſtraboſitas transverſio eorundem coacta, ac perpetua.

Reliquum eſt, ut breviter de quibusdam aliis viſionis, & oculorum vitiis aliquid dicamus, de quibus Juriſconſulti non meminerunt; ac præſertim de iis, quæ majorem dubitationem inferre poſſent: cætera enim, in quibus nulla hæſitatio intercedere poteſt, libens omittam, ut eſt viſus obſcuritas, ſeu totalis ablatio, Græcis Amauroſis dicta, quibusdam Latinobarbaris Gutta ſerena, ſuffuſio, Græcis Hypochyma, vulgo cataracta appellata, Albugo, ſeu nebula, vel nubecula, Græcis Nepheliæ, vel Leucomata vocata, lippitudo, Græcis Ophthalmia, & alia hujusmodi, quæ quoniam inſigniter viſionem lædunt, jure hominem jumentaque morboſa reddunt, & quæ ex ea cauſa redhiberi poſſunt, ex hujus edicti diſpoſitione, ſicuti & alia, quæ ob eorum levitatem nullius conſiderationis eſſe videntur, de quibus omnibus diligentiſſime Arabes omnes pertractant: in ea enim re multo quam Græci & Latini, diligentiores extitere. (Coniung. *Plempij* Ophthalmogr.)

Tria ergo tantummodo vitia in medium adducam, quæ maxime dubium excitare poſſent, nimirum Pupillæ conſtructionem, ſeu diminutionem, Græcis phthiſim, & atrophiam pupillæ dictam, aliis Latinis pupillæ tabem, viſus debilitatem, Amblyopiam vocant Græci, & glaucedinem, ſeu
27 glaucoſim quæ glaucoma illis appellatur. Et primo, Pupillæ imminutio non videretur facere hominem morboſum, quia, ut Paulo aliisque quos adducit Mercurial. *in prælect. de morb. ocul. cap.* 8. (licet illis contrarius exiſtat) in pupillæ conſtrictione viſibilia objecta majora videntur, quam ſint, nam pupilla anguſtior viſum acutiſſimum efficit. Galen. *loco citato, primo de ſymptom. cauſ. cap.* 2. &
28 *lib. de ocul. cap.* 8. *part.* 4. *claſſ.* 7. non modo ergo morboſa non eſt Pupillæ imminutio, ſed maxime
29 confert ad oculorum operationem. Veruntamen ſi diſtinguamus inter pupillæ naturalem & adventitiam ac morboſam conſtrictionem: ejus rei veritatem facile inveniemus; ſiquidem Gal. de naturali loquitur, nam adventitiam & morboſam viſui incommodare ipſe idem Gal. *ibid.* tradit, non ex ſe, ut *loco citato*, de oculis ille dicit, ſed propter
cauſam, ex qua pupilla anguſtior fit: imo 1. *de ſymptom. cauſ. ubi ſupra*, moleſtiorem voluit eſſe pupil- 30
læ anguſtiam adventitiam, quam dilatationem, licet affectus is, quem Græci Mydriaſim dicunt, maxime viſum impediat, etiam ſi naturalis ſit, ut ex ipſo, & aliis patere poteſt.

Præterea ex viſus debilitate non videbatur ſer- 31
vus in redhibitione eſſe, quia lex hic non attendit quodcunque membri, actionisque impedimentum, ſed inſignem læſionem; itaque dicendum eſſet, non quamcunque viſus debilitatem, ſed inſignem, dare redhibitioni locum.

Res tamen aliter decernenda eſt: nam ſi viſus aliquo ex morbo debilitetur, jam hæc debilitas via eſt ad totalem viſus ablationem, & cæcitatem; quamobrem niſi modica valde ſit, & naturalis, non vero adventitia, ex ea redhiberi ſervus abſque dubio poterit.

Denique idem dubium de glaucedine intercedere poſſet, quæ viſus obſcuritas eſt ex humoris cryſtallini craſſitie, unde glaucomam ob oculos obiicere, quaſi proverbio dicitur, hoc eſt, hominem fallere ac decipere. Plaut. *in Milit. Glor. Act.* 2. *Scen.* 1.

Et non factitiis fabricis, ac doctis dolis
Glaucomam ob oculos objiciemus.

Dicendum vero idem prorſus in hoc caſu, quod in ſuperiori jam dictum eſt.

SUMMARIUM.

1 *Qui aliquo dente caret, non eſt morboſus.*
2 *Cui plures dentes deſunt, morboſus eſt.*
3 *Dentes homini maxime ex uſu ſunt.*
4 *Ruminantia ſolis inferioribus dentibus dotata.*
5 *Edentulus redhiberi debet.*
6 *Dentium in maſticatione non eſt idem uſus. n. ſeq.*
8 *Pueri edentuli, quo tempore morboſi dici poſſint.*
9 *Septennis cum ſit, nondum edidit dentes, proverbium.*
10 *Dentes in quibus peccent.*
11 *Is, cui os olet, an ſit morboſus, & vide num.* 13.
12 *Pro hircoſo quid intellexerit textus.*
14 *Si os alicui oleat ex dentis corruptione, an redhibendus.*
15 *Antiadas habens, an ſit morboſus.*
16 *Antiades non ſunt tumores veluti ſcrophulæ.*
17 *Antiadas habens, ſi ex iis reconvaluerit, non poteſt redhiberi, ſcrophulas habens, poteſt.*
18 *Gutturoſi oculisque prominentibus, ſani.*
19 *Guttur quid.*
20 *Gutturoſi qui dicantur.*
21 *Gutturoſi ex tumore frigidi generis, an redhibendi.*

QUÆSTIO XI.

De oris fœditate, edentulis, gutturoſis, & antiadas habentibus.

Ad l. Qui Clavum. §. Is cui os oleat & §. ſi qui. ad l. Quæritur. §. ſi quis Antiadas. & ad l. Cui dens.

TAmetſi recte determinaverit Juriſperitus hic 1
in *l. Cui dens.* eum, qui dente aliquo caret,
non eſſe morboſum, controverti tamen poteſt, an 2
is, cui plures dentes deſunt, morboſus dici debeat, & ex quorum præcipue amiſſione magis læderetur.

Dentes enim homini maxime ex uſu ſunt, non 3
ſolum ad atterendos cibos, ſed etiam ad loquelam concinnandam, ad ſapores diſtinguendos, & ad alia, ut Gal. docet 16. *de uſu part. cap.* 2. & Veſal. *lib.* 1. *Fabr. cap.* 11. præcipuum vero eorum munus eſſe, ut ſolidos cibos atterant, quo facilius à ſtomacho concoqui valeant, omnibus in confeſſo eſt; abſque tali enim ciborum attritione ſtomachus plurimum in concoctione laboraret, & animal in pleroſque morbos facili negotio laberetur; qua-
mobrem recte provida natura, quæ nonnulla ani- 4
mantia ſolis inferioribus dentibus dotaverat, ſu-

periores denegans, ea ruminare voluit, hoc eſt, jam ingeſtum cibum, qui ex ſuperiorum dentium defectu non potuerat, ut neceſſe erat, conteri, denuo in os revocare, ac nova maſticatione conficere, pluribus ventriculis ad eam rem dicatis, ut docent Ariſt. *in lib. de hiſt. Anim. & lib. 3. de Anim. cap.* 14. Gal. *in Hipp. de Articul. comm.* 1. *text.* 28. & Æmilian *in hiſt. de Rumin. ſynt.* 2.

Ergo cum ex defectu dentium maximum incommodum homo conſecuturus ſit, jure merito dici
5 poſſet, edentulum redhiberi debere, hoc eſt, qui vel omnibus, vel pluribus dentibus caret; nam idcirco tales ſervi reſpuuntur ab Halyabb. *lib.* 1. *Theor. cap.* 23.

6 Dentium tamen non omnium in maſticatione, & aliis muneribus idem uſus, ut docet Gal. *cit. ibi, de uſu part.* & Anatomici omnes, Veſal. *ubi ſupra*, Columb. *lib. cap.* 10. Laur. *lib.* 2. *cap.* 21. & ante eos Ariſt. 3. *de part. Anim. cap.* & Cic. *lib.* 2. *de Nat. Deor. tranſmed.* Inciſorii enim, hoc eſt, anteriores, ſuperiores quatuor inferiores totidem, qui cibos dividunt ac incidunt, magis quam canini, hoc eſt, qui poſt hos utrinque acuti cernunt, neceſſarii eſſe videntur; molares vero magis, quam inciſorii, quia ultima, ac exquiſita attritione cibos molant, quod vel levi negotio, abſque inciſoriorum opera præ-
7 ſtare poſſent; quamobrem in maſticationis uſu magis morboſus dicendus eſſet is, qui molaribus, quam qui cæteris careret; contra in uſu loquelæ, anteriores enim ad hunc uſum magis conferre pa-
8 lam eſt, ut prædicti omnes fatentur. Sed quæritur: Pueri ſi edentuli permaneant, ad quodnam uſque tempus pro nobis morboſi habendi: jam enim eadem lex *cui dens*, pueros, antequam dentes
9 emittant, morboſos non eſſet firmat. Dicendum, terminum dentitionis in pueris eſſe ſeptimum annum, ut Hipp. teſtatur *in lib. de Carnib.* & Ariſt. & patet ex Parœmia illa: *Septennis cum ſit, nondum edidit dentes;* quæ in fatuos, & tardi ingenii viros dicebatur. Ergo ex termino tranſacto, pueri edentuli morboſi ad hunc effectum dicendi.

Dentes porro, præterquam quod aliquando decidunt, ſolent etiam in aliis quibuſdam peccare, ut quando extra os prominent, quando ſuperfluunt,
10 quando dolent, quando corrumpuntur; ſed neque cum ſuperfluunt, neque cum prominent, una dempta oris decentia, ullum in ſe vitium habent; at ſi corrumpantur, tunc & oris fœtorem, de quo infra, & maximos aliquando dolores excitare poſſunt. Quin etiam ſi abſque eo, quod corrumpantur, ſæpe doleant, & ex levi cauſa, frequenter, fortaſſe, non injuria redhibitioni cauſam darem: nam dentium dolor eſt inter omnes acutiſſimus & maximis tormentis adæquandus, ut Celſus teſtatur *lib.* 2. *cap.* 9. ex quo ex Juriconſultis repetit Tiraq. *de leg. connub. lib.* 15. *num.* 43. adeo enim acerbus eſt, ut ex eo homo interdum inſanire videatur, ut teſtatur Alex. Bened. *lib.* 6. *ſuæ pract. cap.* 4. qui etiam ſolum hominem dentium cruciatu vexari tradit.

11 De eo, cui os olet, diſtinguit Text. hic *in l. Qui clavum §. Is cui os*, quod ſi ex illuvie, hoc eſt oris immunditie, ſeu potius ex ciborum multorum in-
12 geſtione, eorundemque indigeſtione id eveniat, morboſus dici non debeat; ſi vero ex hepatis, vel pulmonis vitio, maxime. Ibidem vero hircoſum non eſſe morboſum pro hircoſo, non tantum illum, cui os, ſed cui alæ, inguina, pedes, vel alia quævis corporis pars male olet, velut hircus, ut Gloſſ. *ibid.* atque idem eſt hircoſus, ac male olens, Plaut. *in Mercat. Act.* 3. *Scen.*

Quum ſis ætatis plenus, anima fœtida,
Senex hircoſus tu oſculere mulierem?
Utine ei adveniens vomitum excutias mulieri?

unde Centuriones, eo, quod ob ſudorem ex labore in exercitu male olebant, hircoſi à Perſio appellati, *Sat.* 3.

Hic aliquis de gente hircoſa Centurionum.

Horat. *in Epod. Od.* 2.

Polypus an gravis hirſutis cubet hircus in alis.

Et *lib.* 1. *ſerm. ſat.* 2. & *lib.* 2. *ſat.* 4.

Paſtillos Ruffillus olet, Gorgonius hircum.

Dicendum mihi videtur, quod tametſi Legum peritus omnia hæc recte determinaverit, egeant tamen declaratione ejus verba, nimirum, quod idcirco morboſum non ſit, os alicui olere quia hoc ex illuvie non ſolet nonnullis accidere; ergo ſiquidem id ex oris illuvie accidat, verum quidem id eſt, ſed aliquando ſunt, quibus cibus in ſtomacho corrumpatur, unde oris fœdus odor emanat; in quo 13
caſu licet ex oris illuvie illud dici poſſet eſſe; tamen pro non morboſo hic nunquam eſſet pronunciandus, cum majus ſubſit vitium, ex quo oris majus odor enaſcitur, quod non facile etiam emendari poteſt: unde maxime ad hæc animum advertit Halyabb. in eligendis ſervis, *lib.* 1. *Theor. cap.* 23. Sed 14
quid ſi ex dentis corruptione id eveniat? Hoc non habet tale in ſe vitium, ut non poſſet facile amoveri; idcirco non redhibetur ſervus ex hac cauſa, niſi multos haberet dentes corruptos.

In dubium præterea revocat JC. an is, qui Antiadas habet morboſus ſit, ac eam rem conditionaliter decidit, nimirum, quod ſi Antiades ſint inveterati, & qui facile diſcuti non poſſint faucium tumores, antiades habens vitioſus ſit. Ac profecto antiades nihil aliud eſſe, patet auctoritate Gal. 3. *de ſympt. cauſ. cap.* 4. *claſſ.* 3. Paul. *lib.* 3. *cap.* 26. & *lib.* 6. *cap.* 35. Aet. *ſerm.* 8. *cap.* 48. Card. 3. *Aphor.* 26. quod etiam ex JC. notat Alciat. *Prætermiſſ. l.* 1. & Bud. 16
in Pand. in l. Quæritur. §. ſi quis Antiadas hic. Non tamen ſunt tumores hi veluti ſcrophulæ, ut Gloſſ. hic voluit, imo multo differunt & in loco, & in materia, & in modo affligendi, & in curationis difficultate, & in aliis. In loco, quia antiades ſunt tumores tonſillarum, ſeu glandularum utrinque in faucibus exiſtentium, quæ & ipſe Antiades vocantur, & vice verſa hi tumores appellantur Tonſillæ, vide Cæl. Rhod. *lib.* 4. *lect. Antiq. c.* 2. Scrophulæ vero ſunt tumores glandularum in univerſo corpore, ſed præſertim in collo exiſtentium. In materia differunt, quia Antiades ex quacunque fluente materia intumeſcunt; ſcrophulæ nonniſi à materia maxime frigida, & craſſa. Differunt in modo affligendi, quia antiades reſpirationi, loquelæ, deglutitioni obſunt, ſcrophulæ nequaquam. Antiades tumores ſimplices exiſtunt, ſinguli in ſingulis tonſillis, ſcrophulæ vero in dies propagari, ac multiplicari conſueverunt, & ea de re ſcrophulæ appellantur, quia veluti ſcrophæ plures fœtus gignere videntur. In curatione denique differunt, quia Antiades multo facilius curantur, quam ſcrophulæ, & ſemel curatæ, non ita de facili revertuntur; ſcrophulæ difficilius curantur, & facili negotio repullulant; illæ denique internæ ſunt; hæ autem externæ, in collo apparentes. Ex quibus ſequitur, quod Antiades habens, ſi ex iis convaluerit, redhiberi non poſſit; in hoc enim caſu intrat lex; *Quod ita ſanatum hic*, ut habens, ſcrophulas, etiamſi ex iis ſanatus videatur, redhiberi tamen poſſit ex diſpoſitione *l. Qui Tertiana hic*, cum facillime revertantur. 17

Et quia de faucibus & gutture mentio incidit, videamus quos intellexerit Textus pro Gutturoſis, 18
cum dixit Gutturoſos, oculiſque prominentibus ſanos eſſe, omnibus autem notum eſt, guttur dici 19
caput aſperæ arteriæ, quod aliquando in quibuſdam ita prominet, viris præſertim, ut pomum aliquod ibi prominere videatur, hi ergo gutturoſi dicuntur. Hoc autem vitium ſæpius à natura eſt, ſed aliquando etiam ex gibboſitate, & vitio vertebrarum colli nonnullis accidit, ut tradit Hipp. *in lib. de Artic.* & ibi Gal. *in comm.* 3. *text.* 8. & priores ſanos eſſe verum eſt, de quibus textus loquitur, poſteriores nequaquam. Alii præterea gutturoſi ſunt, quibus tumor frigidus in gula, vel gutture enaſcitur, quod pleriſque populis ex potu aquarum vitioſarum evenit, ut teſtatur Bruyer. *de re cib. lib.* 1. *cap.* 20. Bacc. *lib.* 1. *de Therm. cap.* 6, 7. & *lib.* 6. *cap.* 26. ac præſertim inter omnes afficiuntur hoc vitio Alpibus degentes, unde Juvenal. *Sat.* 13.

Quis tumidum guttur miratur in Alpibus? 20

Et de ſimilium aquarum vitio meminit inter Juriſ-
con-

conſultos Ripa *tract. de peſt. part. de remed. num.* 15. Maſcard. *de probat. Concluſ.* 122. *num.* 1. & ex Medicis item Scalig. *exerc* 6. *ac Card. de ſubtil.*

Hi ergo an ſint redhibendi, ſi quis interroget, negative reſponderem; nam præter deformitatem incommodi parum aut nihil habent, præterquam quod vitium tale oculis ementis facile ſubiicitur.

SUMMARIUM.

1 *Vari, & Vatii qui, ex Gloſſ.*
2 *Blæſus dicitur is, qui pedum imbecillitate laborat,*
3 *Vari proprie qui, contr. num.* 5.
4 *Vatii qui, contrarium num. ſeq.*
6 *Blæſa crura, quæ dicantur.*
7 *Blæſi dicuntur, quibus crura extra obtorta ſunt.*
8 *Rhæbi qui apud Galenum.*
9 *Vari minus, Valgi magis incommodantur in ſtando.*
10 *Valgi redhiberi debent.*
11 *Claudorum diverſa genera.*
12 *Redhibitio locum habet, ubi apparet inſignis læſio.*
13 *Claudi ſunt malorum morum.*
14 *Varicoſus ſanus non eſt.*
15 *Varix quid.*

QUÆSTIO XII.

De Varis, & Vatiis, & Claudis, & Varicoſis.

Ad l. Item Offilius, §. Quæſitum, l. Qui clavum, § 1. l. Item Claudus, & l. Varicoſus.

DE his omnibus eo nomine agere deliberavi, quia non omnes eodem incommodo ex claudicatione, & crurum vel pedum diſtorſione afficiuntur, ut videbimus, ſi modo ante declarabi-
1 mus, quinam ſint *Vari & Vatii*, nam Claudi cuique noti ſunt. Gloſſ. hic Varum, & Vatium dixit eſſe nomina eorum, qui in loquela impediuntur, varumque dici à varietate ſermonis, eo quod infinitate ſermonis infinita verba effundat, abſque ulla ſignificatione, & cum multa confuſione; vatium vero eum eſſe voluit, qui nimis cito, ac proprie loquitur, ita ut ob ipſius ſermonis celeritatem minus explicite verba proferat. Ego ſimilem horum nominum ſignificationem nunquam apud alium quenquam reperire potui: Gloſſa forte ex eo, quod videret textum una cum cæteris loquelæ vitiis, etiam hæc attuliſſe, decepta eſt, nec mirum eſſet, quod quemadmodum blæſus dicitur is, qui pedum im-
2 becillitate laborat, qua affici Æthiopes, & Ægyptios tradit Ariſt. 14. *problem.* 4. & cui etiam obnoxios ſpadones facit Alex. *lib.* 2. *probl.* 25. & blæſus per comparationem quandam dicitur quoque is, cui lingua imbecilla eſt, ita ut minus expedite eam moderari poſſit, eidem Ariſt. *l* 11. *probl.* 30. ſimili etiam ratione Varus, & Vatius dici poſſit, per eandem comparationem, is qui vel nimis propere vel nimis implicite loquitur, ac ſi linguam obtortam haberet, ex qua in loquendo erret.

In propria vero, ac communiori ſignificatione
3 Vari dicuntur, quibus pedes, vel crura intra inflexa, & obtorta ſunt, Vatii vero, qui & valgi ap-
4 pellantur, quibus extra. Fernel *Pathol. lib.* 1. *cap.* 8. Paræus *l.* 22. *cap.* 11. quanquam Hipp. *lib. de Artic. & ibi* Gal. *in comm.* 3. *text.* 83 contrarium ſane affirmant, nimirum varos eſſe, quibus extra, valgos,
5 quibus intro crura vel pedes inflectuntur. Crediderim ego utrumque nomen utrique vitio eſſe commune, teſtimonio Gal. *loc. cit.* qui Vari nomine quamlibet depravationem ex aliquorum opinione ſignificari docet, quod videtur non admodum alienum ab ipſius Hipp. mente, qui *in lib. de off. Med. in fin.* Vara eſſe firmavit in alteram partem inclinantia; nec abſque ratione id firmatum eſt, cum tam Varum, quam Valgum, aut Vatium, obtortum ſignificent, & de Valgo quidem exſtat Plauti teſtimonium *in Mil. Glorioſ. Act.* 2. *Scen.* 1.

Itaque hic meretrices labiis dum ductant eum,
Majorem partem videas valgis ſuaviis.

hoc eſt, obtortis, & obliquis oſculis, & de Varo apud Perſ. *Sat.* 4.

—— *Vel cum fallit pede regula Varo.*

hoc eſt, pede non recto, ſed obtorto, de utroque autem Plautus, *ubi ſupr. Act.* 3. *Sen.* 1. in proprio ſenſu accepto meminit his carminibus:

Metuerem, ne ibi defregiſſet crura aut cervices ſibi,
Ea mihi inſignitos pueros pariat poſtea,
Aut Varum, aut Valgum, aut compernem, aut pætum, aut brocbum.

ſic & Horatius de Varo in proprio ſenſu *l.* 1. *Sermon. Sat.* 6.

Hunc Varum diſtortis cruribus.

Segarra *in* 2. *Gal. de Temperam.* crura in exteriora diſtorta blæſa vocavit, cum tamen ex *locis ſupra ci-*
tatis pateat, blæſa crura dici, quæ imbecillitate la- 6
borant, ita ut ſtare, aut firmiter ambulare non poſ-
ſint. Cæl. idem Rhod. *lect. Antiq. lib.* 4. *cap.* 11. ex Pol- 7
luce tradit, blæſos dici eos, quibus crura extra ob-
torta ſunt, hoc eſt, quos Vatios communiter no- 8
minamus; ſed & idem Cæl. Varos Rhæbos appellari auctor eſt. Gal. autem Rhæbos vocari tradit, qui naturaliter curvis ſunt cruribus, & hoc vitium conferre ad majorem pedum ſtabilitatem, dicebat *loc. cit. de Artic.* Utcunque tamen ſit, relicta tam exquiſita nominum inquiſitione, notandum venit, quod quamvis Legumperitus in *cit. l. Idem Offilius,* abſolute Varum, & Vatium pro ſanis pronunciaverit, non deeſt tamen difficultati locus. Vara enim crura ſicuti non ſemper uno modo fiunt, ut *cit. lib. de Artic. tranſ. med.* docet Hipp. ita non uno ſemper modo incommodant deambulationi: quin aliqui inſigniter afficiuntur, alii vero admodum leviter, unde patet, priores quidem redhiberi poſſe, poſteriores vero nequaquam.

Accedit etiam generica quædam differentia inter Varos, & Valgos, nam ex eodem Hipp. *ibid. in fin. & lib. de oſſib per molit. impell.* habemus, quod quibus in interiorem partem excidit (genu, cubiti gibbus,) ii Valgi magis evadunt, exterioribus autem partibus imminuuntur: quibus autem exteriorem in partem excidit, ii Vari magis, claudi minus efficiuntur; quin etiam ex luxatione ad malleolum contingente, eos, quibus in exteriorem partem excidit, varos fieri tradit: ſed tales ſtare poſſe af-
firmat; contra vero eos, quibus in interiorem par- 9
tem articulus prolabitur, Valgos effici dicit, minus autem ſtare poſſe; cui ſententiæ ſubſcribit Galenus, qui Valgos deterius ſtare docet, neque poſſe celeriter currere, parvo momento, ac levi ex cauſa cadere.

Cum ergo in Valgis inſignis læſio appareat, non 10
video cur redhiberi non debeant; niſi dicatur tales oblæſiones oculis ementis ſubiici, & occultari vix poſſe, non ergo facere locum redhibitioni ex hac menda. Eadem dubitatio defatigare nos poſſet circa claudos, cum quotidiana experientia doceat, claudicandi mille eſſe modos, & in aliquibus qui-
dem leviter, in aliis mediocriter, in cæteris autem 11
inſigniter hominem lædi, ut *cit. lib* docet idem Hipp. ſunt enim ex claudis, qui abſque fulcris ambulare minime poſſunt; alii, qui baculo greſſus ſuſtinentes facile inambulent; alii denique, qui abſque fulcris, & baculo ambulent quidem, ſed tamen in hanc, aut illam partem pendeant: ex ii qui fulcris indigent, alii uno ſunt contenti, alii duo requirunt, alii præter fulcra etiam baculo ſuſtinere greſſus coguntur, aliter proni in faciem ruituri; ex iis ipſis alii utroque pede claudicant, alii noniſi altero, & ex iis poſtremis, alii læſum pedem in terram firmant; alii ſuſpenſum deferunt; ex illis, qui ſine fulcris, & baculo ambulant, alii modice, & non admodum indecenter, alii vero inſigniter, ac turpiter claudicant, ut idem Hipp. dicebat, & ex poſterioribus aliqui ad inguina curvati incedunt, & alterum poplitem inflectunt, ima pedis planta vix terram attingentes, manuque crus prehendere ambulantes co-
guntur, alii pedem, & latus univerſum contor- 12
quent, & ex prioribus, alii ſumma pedis planta, alii ſummo calcaneo incedunt, & ut uno verbo dicam,

infinitæ propemodum ſunt claudicandæ rationes.
In quibus omnibus ſervata univerſali regula, de qua
in l. Ob. quæ vitia. §. Idem ait, nimirum quod redhi-
bitio locum habeat, ubi inſignis læſio appareat, ap-
tiſſime de particularibus judicare quilibet poterit,
& hunc pro morboſo, illum pro ſano pronuntiare,
non obſtante textu hujus *l. idem claudus*. de quo hic.
13 Illud unum, quanquam præter rem, non omit-
tam, claudis omnibus commune eſſe, ut malorum
morum ſint, ſicuti & gibbis, ſtrabonibus, & aliis,
de quibus Card. *Aph.* 31. quod Juriſconſulti, in qua-
vis corporis deformitate habere locum, tradunt.
Pariſ. *de reſign. benef. lib.* 5. *q.* 6. *num.* 35. & inter
Medicos Lemn. *de occult. nat. mir. lib.* 2. *cap.* 26. apud
quem, ſi libet, cauſam requirere potes, quam ha-
bes etiam apud jam citatum Card. *lib.* 12. *de ſubtil.
non longe à fin.*
14 Recte tandem determinavit lex, Varicoſum ſa-
num non eſſe; ſed inepte Gloſſ. varicoſum interpre-
tatur, qui modo huc, modo illuc veluti ſtultus
ambulat; licet dehinc addat: vel eſt ægritudo ti-
biarum, quæ dicitur varix; at neque ſic explicat,
quid ſit; eſt ergo varix vena tumens ac dilatata ex
15 luxuriante craſſo, ac melancholico ſanguine in cru-
ribus, & coxis præcipue, aliquando etiam circa te-
ſtes, & alib. Aet. *ſerm.* 14. *cap.* 84. Paræ. *l.* 11. *cap.* 20.
Hier. Fabr. *in Pent. chir. l.* 1. *c.* 4. *& alii*. Hoc morbo
laboravit Cic. ut elicitur ex Cavillo Vatinij in il-
lum, de quo Macrob. *Satur. lib.* 7. *c.* 6.

SUMMARIUM.

1 *Mortuos pariens, an ſit morboſa, dic ut n.* 4.
2 *Textus explanatio de mortuos pariente.*
3 *Pro mortuo habetur, qui vivere non poteſt.*
5 *Mortuos pariens in periculo eſt.*
6 *Prægnans ſana eſt.*
7 *Prægnantia eſt res naturalis.*
8 *Mulier ad hoc nata eſt, ut generet.*
9 *Cur IC. deſideret prægnantem maxime ſanam, & n. ſeq.*
11 *Prægnans ſi morbo non cognato laboret, perit in partu.*
12 *Leves quoque morbi in prægnante conſiderandi.*
13 *Puerpera, an ſana ſit, & n.* 17.
14 *Puerperium eſt actio naturalis.*
15 *Puerpera, quæ laboravit in partu, an ſana ſit dicenda.*
16 *Puerpera, ſi in Puerperio febre corripiatur, an redhibenda.*
18 *Puerpera ex abortu, an ſit ſana.*
19 *Sterilis, an ſana ſit. dic ut n.* 22.
20 *Præcipuum munus fœminarum eſt concipere.*
21 *Sterilis nullo modo concipit.*
23 *Atreta ſeu imperforata, an ſit ſana. dic ut n. ſeq.*
25 *Quæ bis in menſe purgatur, ſana non eſt.*
26 *Morboſa non eſt, quæ per ætatem non purgatur.*
27 *Quo tempore mulieribus purgationes eant.*

QUÆSTIO XIII.

De Prægnante, & Puerpera, de Pariente mortuos, de ſterili, & arcta, de ea, quæ bis in menſe purgatur.

Ad l. Quæritur. §. 1. 2. & 3. & §. Mulierem. & l. Quæ bis in menſe.

1 IN hac quæſtione, de iis quæ proprie ad ſolas
mulieres pertinent, agemus, ac proponitur Mu-
lier primo, quæ *ſemper mortuos parit*, definiturque,
quod ſi hoc ex vulvæ vitio accidat, morboſa di-
2 cenda ſit. In qua re notandum venit, textum non
ſolum intelligi debere de ea, quæ mortuos pa-
rit debito tempore, ut nono aut decimo menſe, ſed
etiam de ea, quæ quocunque modo abortum ſem-
per faceret, fœtusque etiam vivos abortiret, ita ta-
3 men vivos, ut longe vivere nullo modo poſſint;
tunc enim intrat regula illa, quod pro mortuo ha-
betur, qui vivere non poteſt. Afflict. *deciſ.* 236. *n.* 4.
& ex Medicis Curtius *in ſententia de Septim. part.*
quos adduxi alias *lib.* 1. *harum quæſt. tit.* 2. *quæſt.* 2. *n.*
23. quod nobili cuidam mulieri jam multoties eve-
nit; hæc enim cum juvencula recte bis aut ter pe-
periſſet, dehinc vigeſies ac ſepties abortivit quadri-
meſtris, vel quinquemeſtris ut plurimum, alias au-
tem bimeſtris aut trimeſtris. Notandum præterea,
ſuperfluum fuiſſe, Juriſperitum hic conditionaliter
loqui; dicendo, ſi hoc vulvæ vitio contingat, hanc
morboſam eſſe: nam ex cujusvis partis vitio ſucce-
dat, fœmina morboſa eſt; ſimpliciter ergo dicas, 4
Mulierem, quæ ſemper mortuos parit, morboſam
maxime eſſe; niſi ex externa cauſa id fieret, ut ex
labore, ex percuſſione, & ex quacunque procatar-
ctica cauſa. Non modo autem reſpectu prolis hæc
redhiberi poſſet, quia eo fine orbatur, ad quem na- 5
ta eſt, ſed etiam mortuos pariens in maximo diſ-
crimine poſita eſt, ut ſatis ſuperque novimus Me-
dici, & notat Avic. 21. 3. *tractat.* 2. *capitulo* 20. *&
ſeqq.*
Secundo loco textus de prægnante meminit, quam
abſolute ſanam eſſe dicit: etenim ut recte Gloſſ. hic, 6
non ex eo, quod prægnans mulier ſit, judicatur
morboſa, quia prægnantia res eſt maxime natura-
lis, & mulier ad hoc nata eſt, ut generet: que- 7
madmodum habetur hic, & latius dixi *lib.* 2. *harum* 8
quæſt. tit. 4. Neque obſtant adducta à Mercurial. ex
Vitruvio, & Hipp. *lib.* 3. *variar. lect. cap.* 1. quorum
primus *lib.* 2. *cap.* 8 dicebat, corpora muliebria, dum
gravida eſſent, non præſtari tanquam ſana à ven-
ditoribus, in more fuiſſe; hoc enim ob periculum
imminens fiebat. Sed quæri poterat, ad quidnam
innuendum à Juriſconſulto hic appoſita illa cautio
eſt, nimirum, quod maxime conveniat prægnantem
eſſe ſanam: & num ex unoquoque vitio prægnan-
tem debere dici morboſam velit: Et ad primam in-
terrogationem dicendum, ideo deſiderare Legum-
peritum prægnantem eſſe ſanam, quia ex occaſione 9
prægnantiæ, ſi mulier ſua natura ſana non ſit, non
eſt ab omni diſcrimine tuta, & idcirco non ſolum
in prægnantia, ſed etiam ex ſua natura ſanam eſſe
debere vult.
Vel dicamus, quod ideo deſiderat prægnantem 10
eſſe ſanam, quia ex quocunque morbo prægnanti
non familiari mulier laboret, in majore diſcrimi-
ne poſita eſt ex prægnantiæ occaſione, quam ſi eo-
dem morbo extra prægnantiam laboraret: unde eſt,
quod, ut ex Hipp. *lib.* 1. dixi, mulier prægnans 11
morbo non cognato laborans, hoc eſt, ſibi fami-
liari, in partu pereat.
Itaque, ut ex textu elicio, leves quoque morbi 12
in prægnante erunt conſideratione digni, ut levis
febricula, quæ alias redhibitioni locum non daret,
in prægnante fortaſſe dabit, quia eam maxime, hoc
eſt, undequaque ſanam eſſe oportet. Adverte ta-
men, prægnantes quasdam in prægnatione ſolitas
quibuſdam certis morbis prehendi, de quibus for-
taſſe intelligebat Hipp. *ubi ſupra*: propter quos non
fieret redhibitioni locus, ut eſſet vomitus, inappe-
tentia, macies, dolores renum, pedum tumores,
& hujuſmodi, concomitantur hæc enim ut pluri-
mum prægnantiam, & alia aliis magis ac minus
familiaria ſunt.
Tertio loco de puerpera loquitur Textus, de qua 13
etiam ex cautione determinat Ulpianus, ut ſana ſit,
ſi modo nihil extrinſecus accidiſſet, quod corpus
ejus in aliquam valetudinem conjeciſſet, ex quibus
verbis hoc unum innuere voluit, quod Puerpera,
quantum ex puerperio eſt, ex ſua natura pro ſana
judicanda, quia puerperium actio naturalis eſt, qua 14
partus purgamenta, puerperia & ipſa vocata, ex
utero expelluntur, non minus ac in menſtrua pur-
gatione excrementa, quæ menſtruatim coadunan-
tur: ergo eadem ratio eſt de puerpera, quæ de præ-
gnante, cum utraque ad eundem finem operetur.
Dubitari tamen poſſet, an partu difficili exiſten-
te muliere tamen dehinc bene pariente, puerperiiſ-
que naturaliter procedentibus, puerpera ſana di- 15
cenda ſit; Et videtur, quod non ſit ſana, quia fa-
cile è laborioſo partu (licet de præſenti nulla læſio
appareat)

appareat) poteſt puerpera dehinc in febrem, & in alios morbos incidere, ut notum eſt.

Secundo dubitari poteſt, utrum ſi nihil extrinſecus accidiſſet, ſed undequaque cunctis ſalvis exiſtentibus, ante abſolutum tamen puerperium mulier febre, vel alio morbo corripiatur, redhiberi
16 poſſet? & ratio dubitandi eſt, quia multi Medici exiſtimarunt, nullum morbum evenire in puerperio, qui ex partus, & puerperij ipſius culpa non
17 eveniat, de qua re latius *lib.* 1. *harum quæſt. tit.* 4. Dico quod, cum in rei veritate, ut etiam per legem hic notatur, puerpera ſana ſit, ſi febre, vel alio morbo, non ex culpa partus, & puerperij corripiatur, redhibenda non ſit, tanquam ſana à principio non fuiſſet.

18 Tertio dubitari poſſet, an puerpera ex abortu ſana dici debeat? Et dico, quod nequaquam, quia ex abortu, ut ex difficili partu, facile mulier in morbum labi poteſt, imo habet proximam diſpoſitionem, ut labatur; quamobrem ſana non eſt, etiam ex præpurgationibus ſcripto naturæ euntibus.

19 Succedit quarto loco ſterilis, de qua maxima contentio eſſe poſſet, ob id quod refert Ulpianus, Cælium ex Trebatio diſtinguere, quod ſana ſit, ſi natura ſterilis exiſtat, ſi vero ex corporis vitio,
20 minime; videtur enim omnino contrarium eſſe
21 decidendum, ſi ad ſterilitatem reſpiciamus; & ratio eſt, quia cum præcipuum munus fœminarum ſit concipere, & generare poſſe, ut hic, & ſterilis ex natura nullo modo poſſit concipere, ex morbo vero facilius poſſit, Alexand. Bened. *lib.* 25. *cap.* 12. illa quidem morboſa dicenda eſſet, reſpectu ſterilitatis, hæc nequaquam, & ſic quantum eſt ex hoc ſterilitatis capite illa redhiberi poſſet, hæc non: neque videtur illa evidens ratio pro textu adduci poſſe, ſi ad hoc caput ſterilitatis attendatur. Poſſet quidem ex alio capite defendi textus, nempe ſi diceremus, non reſpectu ſterilitatis dici morboſam, quæ ex morbo ſterilis facta eſt, ſed reſpectu morbi ſterilitatem inducentis: quanquam ſequitur ex hoc, quod abſolute nulla ſterilis, quatenus ſterilis, morboſa ſit, quod tamen falſum eſt, cum non ſolum ex ſterilitate, ſed etiam ex mille aliis cauſis morbificis ad ſterilitatem conſequentibus morboſa ſit. Ego abſolute dicerem, quamcunque ſterilem eſſe morboſam, & jure redhiberi poſſe, quicquid ex Cælio Ulpianus, & ille ex Trebatio dixerit.

23 Quinto proponitur mulier ita arcta, ut gravida fieri non poſſit, quas mulieres atretas, ſeu imperforatas vocant, de quibus Mercurial. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 14. Hucher. *de ſteril. lib.* 2. (I. D. Horſtius *in manuduct. ad medic.*) & alii, qui de morb. mul. ex profeſſo agunt. In his enim ante vulvæ oſtiolum membrana obtenditur, quæ & egreſſum menſibus, & ingreſſum genitali prohibet. Jure igitur ſimiles mulieres pro non ſanis à Legumperito pro-
24 nunciantur; non ſolum enim ex hoc quod virum admittere non poſſint, nec conſequenter generare, morboſæ ſunt, ſed etiam quia aliis morbis obnoxias eas eſſe neceſſe eſt.

25 Denique prudenter lex mulierem, quæ bis in menſe purgatur, vel quæ nullo modo purgatur, morboſam eſſe definivit, ſententiæ Hippocrat. fortaſſe innixa *Aphor. ſect.* 5. *Aphor.* 56 quæ talis eſt: *Menſtruis largius fluentibus morbi eveniunt, non fluentibus autem, ex utero morbi contingunt.* Excipit tamen lex dicens, morboſam non eſſe eam, quæ per ætatem non purgatur, inquirendum ergo erat, in qua ætate mulier purgari debeat; & licet circa hanc materiam plura attulerim, *lib.* 1. *quæſt.* 9. *tit.* 1. tamen breviter hic dicamus, poſt 14. aut ad ſummum 15. annum, uſque ad 40. vel 45. incluſive, mulierem menſtruas purgationes pati, ſi ſana futura ſit, ſed jam his finem imponamus.

SUMMARIUM.

1 *Sanus quis dicatur, & ſana animalia quæ, n. ſeq.*
3 *Venditor non tenetur morbos prægreſſos emptori patefacere.*
4 *Sanitatis maxima latitudo.*
5 *Convaleſcentes an redhibendi, dic, ut n.* 11.
6 *Convaleſcentia, & ſenium ſunt affectus medii.*
7 *Status ſenum naturalis eſt: item & convaleſcentium. num. ſeq.*
9 *Sanum, & ſecundum naturam, convertuntur.*
10 *Functionum imbecillitas non eſt ſtatim nota morbi.*
12 *Valetudinariorum multa privilegia.*
13 *Valetudinarius quis ſit, & num. ſeq. & num.* 16.
15 *Valetudinarius quis ſit, relinquitur Judicis arbitrio.*
17 *Prægnans, cur valetudinaria dicta in l.* 2. §. *ſed & ſi non propter. ff. ſi quis caut.*
18 *Recidiva quid.*
19 *Differentia inter recidivam, & morbi exacerbationem.*
20 *In quibus morbis timeatur recidiva.*
21 *Recidivans an ſemper ſit in pejori conditione, quam primo ægrotans.*
22 *De quibus morbis intelligenda l. Qui tertiana hic.*

QUÆSTIO XIV.

Sanatus quis dicatur, de convaleſcentibus, de recidivantibus, & de morbis circuitus habentibus.

Ad l. Quod ita ſanatum & l. Qui Tertiana.

IN lege *Quod ita ſanatum*, tria conſiderari poſſunt, *primo*, quis debeat pro ſanato exiſtimari; *ſecundo*, an ex morbo reconvaleſcens pro ſano ac- 1
cipi poſſit; *tertio* de recidivantibus differendum, quanto nempe tempore ſecundus morbus debeat dici prioris recidiva, ita ut recidivans in tempore intermediante unam & alteram ægritudinem pro ſano exiſtimari non debuerit. Et quoad primum, ipſe textus apertiſſimis verbis declaravit, ſanum dici debere, qui in priſtinum ſtatum, in quo erat ante ægritudinem, reſtitutus ſit. Voluerunt autem Juriſconſulti hac lege tacite cuidam objectioni reſpondere, quæ hinc emanare poterat, utrum ſcilicet, ſi ſervus vel jumentum ægrotaverit aliquando quovis, vel graviſſimo morbo, quem venditor reticuerit, emtor ex hoc capite poſſit utrumque redhiberi. Lege ergo hac cautum eſt, ut talia habeantur tanquam ſi nunquam ægrotaſſent, dummodo in priſtinum ſtatum reſtituta ſint, & ſana
effecta; ſana autem dicuntur animalia, quæ nec 2
parte aliqua corporis dolent & ad vitæ munera haudquaquam ſunt impedita, Galen. 6. *de ſanitate tuend. cap.* 5. *claſſ.* 2. *& de differ. morb. c.* 2. *claſſ.* 3. Ex 3
quibus eliciamus, non teneri venditorem, eos morbos mancipij vel jumenti enunciare, quos aliquando paſſa ſunt, ſed eos tantummodo, quos de præſenti patiuntur, vel facile eſt, ut patiantur.

Sed quid dicendum eſſet, ſi ante morbum ſervus optima, abſoluta, & integra ſanitate fruebatur, poſtquam autem ex morbo reconvaluit, non tam exquiſita ſanitate frueretur? num pro ſano minime habendus? Ac profecto ſi bene textus verba ponderentur, videtur lex deſiderare, ad hoc ut ſanus dici poſſit, ut in priſtinum ſtatum redierit, ita ut ad eandem ſanitatis integritatem, qua fruebatur, remeaverit.

Dicendum tamen, quod cum ſanitatis maxima ſit 4
latitudo, & ſanum dicatur magis & minus: Gal. 1. *de ſanit. tuend. c.* 5. multique ſint ſanitatis gradus, quorum vix primum aliqui attingunt, aliis etiam poſtremum aſſequentibus, tam priores quam poſteriores ſani dicendi ſunt; etiamſi ergo ad eundem gradum non pervenerit ſervus poſt ſuperatum morbum, in quo permanebat ante morbi adventum, tamen ſanus dicendus eſt, quia ſanitatem habet. Non ergo id ea verba, *in priſtinum ſtatum*, important, quod eaſdem vires, & eandem ad amuſſim ſanitatem

tatem recuperavit, ſed quod ad ſtatum ſanorum
pervenerit, omni morbo liberatus.
5 Porro hæſitare contingit de convaleſcentibus,
nimirum de iis, qui recenter à morbo ſani ſunt
facti, ſed integras vires, ac priſtinas adhuc non
6 recuperarunt, dubitari, inquam, poteſt, an tales
redhiberi debeant, ſi venditor de eo ſtatu, in quo
ſervus eſt, mentionem non fecerit? Ac profectò,
cum convaleſcentia, & ſenium ſint affectus quidam
medij inter ſanitatem, & morbum, Gal. *de ſanit.*
tuend lib. 5. *cap.* 4. *claſſ.* 2. ita ut in uno eodemque
ſanitatis gradu uterque ſtatus contineatur, ſtatus
7 autem ſenum quicunque ſit, naturalis ſit, Gal. 1.
ejuſd. cap. 5. dicendum eſt etiam, ſtatum convale-
8 ſcentium eſſe naturalem, & ob id ſanos dici de-
bere, cum ſanum, & ſecundum naturam conver-
9 tantur, & ſanum dici debeat ſecundum naturam.
Gal. *de ſympt. cauſ. cap.* 1. *claſſ.* 3. & ad id quod ob-
iici poſſet, quod convaleſcentes ad vitæ munera
exercenda ſint impediti, & idcirco ſaltem ex hujus
edicti diſpoſitione, ſani dici non poſſint, præter-
quam quod, ut ſupra ex Galeno dixi, ſani haud-
quaquam ad vitæ munera exercenda impediuntur,
reſponderi facile poteſt, negando convaleſcentes
ad ea munera impediri, concedendo tamen ea de-
biliter exercere; non tamen ob id poſſunt dici mor-
boſi, quia functionum imbecillitas non morbi ſta-
tim nota eſt, ut Gal. *loco citato* 1. *de ſanit. tuend. c.* 5.
10 demonſtrat. Sed his non obſtantibus, rectè ex hoc
textu convaleſcentes redhiberi poſſe dicerem, quia
ad priſtinum ſtatum minime adhuc remearunt; &
licet concedere paratus ſim, convaleſcentes eſſe in
ſtatu medio inter morbum & ſanitatem, veluti
ſenes, tanto propius tamen accedere illos dixerim
11 ad ſtatum præternaturalem, qui à morbo eſt,
quanto longius ab eo abſunt ſenes, & ad natura-
lem accedunt, quod eorum ſtatus à natura ſit. Sic
igitur licet virium imbecillitas in ſenibus non il-
lico morboſa ſit, quia ab affectione naturali eſt,
eadem imbecillitas in convaleſcentibus morboſa
dici poteſt, quia ab affectione præternaturali de-
pendet.
12 Sed quia argumenti ſimilitudo nos ad id invi-
tat, videamus qui dicendi ſint *valetudinarij*, nam
horum multa apud Legumperitos ſunt privilegia,
ex iis, quos adducit Pariſ. *de reſign. ben. lib.* 5. *q.*
6. *num.* 10. & Menoch. *de arb. lib.* 1. *cap.* 65. *num.* 1.
expedit ergo ipſis, ut determinetur, qui valetudi-
narij nomine ſint inſigniendi. Mercurial. *lib.* 6. *var.*
lect. cap. 1. videtur valetudinarios voluiſſe vocatos
eſſe cauſarios: *Cauſarij*, inquit, *dicuntur tum ii*,
qui levi qualibet ex cauſa morbos incurrunt, *tum qui*
aliquo pacto male habent; ſed idem Menoch. & Pa-
riſ. *loco citato* ex Innocentio dicebat, valetudina-
rium eſſe, qui propter corporis debilitatem eſt in-
13 firmus, & laborat aliqua febre acuta. At hæc opi-
nio vera non eſt, neque diſtinguit inter vere mor-
boſum, & valetudinarium. Multo minus diſtin-
guit opinio Joan. Andr. apud eundem, quæ vult in-
firmos ſimpliciter dici valetudinarios. Cuiac. *in*
comm. tit. Pandect. de excuſat. ad l. 8. *& ſeqq.* va-
letudinarius dici firmat eos, qui perpetua, ac per-
tinaci valetudine afficiuntur: & videtur hæc opi-
nio una eademque cum ſuperioribus, nec Juriſpe-
14 ritos explicaſſe, quid in rei veritate ſint. Commu-
nis DD. opinio, de qua iidem Menoch. & Pariſ.
ibidem num. 12. ea eſt, quod hoc relinquatur Judi-
15 cis arbitrio. At neque hæc quicquam ad rem af-
fert, neque quicquam docet rei naturam, dicens
pendere ex Judicis arbitrio, ut definiatur, quis di-
catur valetudinarius; ante enim oportebat explica-
re, quis eſſet valetudinarius in genere, ut Judex
ſciat, quænam oporteat conſiderare in ea re defi-
nienda. Sed ex noſtris Mercur. *de art. gymn. lib.* 4.
cap. 8. Valetudinarios eos vocat, qui recenter à
morbis evaſerunt, facitque eoſdem cum convale-
ſcentibus, ſed pro valetudinariis acceptat pleroſ-
que ſenes, quod ut valetudinarios curari voluit
16 Galenus. Dicamus valetudinarium dici eum, qui
ob ſui corporis debilitatem, promptam habet diſ-
poſitionem, ut infirmetur faciliime, & integra ſa-
nitate non fruitur, ſed ſæpiſſime ægrotat. Non
ergo mirum eſt, in *l.* 2. §. *ſed & ſi non propter*
ff. ſi quis caut. prægnantem dici valetudinariam, 17
quia ex facili ac modica cauſa ægrotare parata:
quæ omnia optime declarat Menoch. *ubi ſupra nu-*
mero 6.

Ultimo, circa recidivantes plura ſunt quæren-
da, nimirum quis morbus ſit recidiva prioris;
quanto tempore ab receſſu prioris morbi ſecundus
dici debeat recidiva; in quibus morbis timeatur
ut plurimum recidiva, an ſemper in pejori con-
ditione ſit recidivans, quam primo ægrotans, &
alia ſimilia.

Primo ergo recidiva dicitur morbus factus ex 18
reliquiis præcedentis morbi jam prægreſſi. Elici-
tur ex Hippocr. *Aphor.* 12. neque enim ſemper quan-
do quis de recenti ægrotavit, & paucis interjectis
diebus denuo ægrotat, recidivam contigiſſe dicen-
dum, ſiquidem poteſt poſterior morbus aliam ha-
buiſſe cauſam, & ſic non proveniſſe ex reliquiis
præcedentis infirmitatis, in quo caſu poſterior mor-
bus non eſt dicendus recidiva prioris, ut exemplo
patet, & ex iis, quæ dixi *lib.* 1. *tit.* 4. *quæſt.* 7. Sed
qui de recidiva noſcere cupit, & præcipue quan-
do ſit vera recidiva, quando non, Taddæum le-
gat *in comm. ſupra citati Aphor.* & alios *ibi*.

De tempore intermedio inter priorem morbum,
& recidivam, jam dixi *in præcitata quæſtione*, &
ad eam Lectorem remitto. Illud hoc loco adden- 19
dum duco, maximam eſſe differentiam inter reci-
divam, & exacerbationes, ſeu acceſſiones quorun-
dam morborum; unde non dicuntur recidivare
Tertianarius, & Quartanarius, quotieſcunque de
tertio in tertium, aut de quarto in quartum, in-
ſultum morbi experiuntur: tunc enim unus eſt
morbus, qui ſuam ſeriem, ac typum ſervat: Tad-
dæus Flor. *ubi ſupra*. Sic quoque neque Epilepti-
cus, qui per Lunæ circuitus ægrotat, neque po-
dagricus, qui in temporum mutationibus, ut in
Solſtitiis, vel Æquinoctiis podagra detinetur, re-
cidivare dici debent: nam ij morbi tales ex ſua
natura ſunt, ut ſtatis temporibus revertantur, &
ſic etiam de aliis eſt dicendum; unde etiam in
intermedio tempore, ubi quietem habent, tales
ſanos non eſſe ſummo jure ſancitum eſt, argumen.
l. Qui Tertiana hic. Adverte tamen Taddæum, *ubi*
ſupra, nolle in tempore quietis convenire his no-
men morboſi, ſed potius neutrius, quod idem eſ-
ſet, ac valetudinarij, de quo ſupra. Non tamen
in omni caſu debere habere locum hanc opinio-
nem Taddæi crediderim, ſed in iis ſolum, in qui-
bus quies longior eſt, ut in Epilepticis, & Po-
dagricis; nam in Tertianariis, & Quartanariis,
aliter credo ſit ſentiendum, quicquid ille volue-
rit.

Tertio quærebatur, in quibus morbis ut pluri- 20
mum timeatur recidiva: & dico, quod univerſa-
liter in omnibus, licet in nonnullis promptius,
quam in aliis: ſunt enim aliqui, qui de facili re-
verſionem faciunt, ut Colicus dolor, Nephritis,
Ophthalmia, Hydrops, Melancholia, & hujuſ-
modi. Contra alij ſunt, qui difficulter revertun-
tur, aut recidivam faciunt, ut Morbilli, Quar-
tana, Pleuritis, Phrenitis, & alij, jactatur enim
à quibuſdam, quod his morbis ſemel detenti, non
amplius illis corripiantur; quod tamen falſum eſ-
ſe experientia docet; illud verum eſt, quod jam
diximus, difficulter reverti, & recidivas non de
facili ſolitos cauſare.

Denique dubitatur, an ſemper recidivans in pe-
jori conditione ſit, quam primo ægrotans. Et vi- 21
detur ex Hippocr. auctoritate *libro de intern. aff.*
quod ſemper recidivans ſit in pejori conditione,
cum dicat: *Morbus enim reverſionem faciens magis*
quam ab initio urget; rationem reddit Avic. 2. 4.
tract. 1. *cap.* 95. in his verbis: *Et recidivatio eſt de-*
terior, *quam radix*, *quoniam malitia*, *ſeu ægritudo*
eſt rediens, *& natura ſeu virtus eſt defeſſa*, *ſeu debi-*
lis; quæ ratio eſt admodum ſenſata, & in pluri-
bus

bus eam habere locum concedendum; in aliquibus tamen morbis evenit, ut potiori humorum pravorum quantitate abſumpta, & modica relicta, contingat quidem recidiva, multo tamen priori morbo debilior.

12 Cæterum in lege *Qui Tertiana*, quærendum eſt, qui morbi ſint, de quibus ea lex intelligenda veniat: in textu enim ſolummodo (& fortaſſe exempli gratia) hi quatuor morbi afferuntur, Tertiana nempe, Quartana, Epilepſia, Podagra; cum tamen alij permulti ſint qui his naturæ ſunt non abſimilis. Dicendum ergo, quod ex febribus, de omnibus, quæ per circuitus repetunt, ſimiliter ut de Tertiana, & Quartana intelligendum; itaque & in Quintana, & ſextana, & ſeptimana, & octana, & nonana, ac decumana, ſi quando eveniunt, ſimiliter decidendum eſt. Cæteri porro morbi, qui reverſionem faciunt, & de quibus dici poteſt, quod illis affecti minime ſani vocandi ſint, etiam in interpolationis tempore, ſunt inprimis jam à l. nominati; dehinc vero frequens vertigo, Melancholicæ, & omnes inſaniæ ſpecies abſque febre, Paralyſis, Ophthalmia, Suffuſio, Cataracta vulgo dicta, dentium dolor, Aſthma, & ejus ſpecies ſingulæ, ſanguinis ſputum, phthiſis, dolor Colicus, Hydropis ſingulæ ſpecies, renum, & veſicæ calculus, ani, & uteri procidentia, Herniæ omnes, Hæmorrhoides, Arthritis, & inter febres continuas hectica, tandemque Gallicus morbus, de quo Grammat. *deciſ.* 58. *num.* 6. ex noſtris Bacc. *lib. 3. de Therm. cap.* 4. dicebant, quod ex eo nunquam reconvaleſcit patiens, & dare quidem inducias, non integram pacem. Quinimo ex his nonnulli ſunt, qui non ſecus ac febres, per circuitionem repetunt, ut ophthalmia, capitis dolor, podagra, & alij, teſte Gal. *lib. 2. de diff. febr. cap.* 13.

S U M M A R I U M.

1 *Hydropicus eſt maxime morboſus.*
2 *Pro clavo quid intellexerit Ulpianus.*
3 *Polypus quid ſit.*
4 *Scæva cur non redhibeatur.*
Mancus cur redhibeatur.
6 *Manci ſunt deteriorum morum.*
7 *Mulier neque ambidextera ſit, neque manca.*
8 *Pars dextra cur ſiniſtra fortior, & agilior. Vide ibid. & num. ſeqq.*
10 *Dextra & ſiniſtra, ex Platone, natura non differunt.*
11 *Motionis origo eſt à dextris.*
12 *Is qui urinam facit, ſanus eſt.*
13 *Vitia in mictione omnia redhibitioni cauſam dant.*

Q U Æ S T I O XV.

De Hydropico, clavum habente, Polypoſo, Scæva, & manco, & de urinam faciente.

Ad l. Item Offilius. §. Item de Hydropico. l. Qui Clavum, ſ. 1. & §. Item ſciendum. l. Quæritur. §. Item de eo.

REſtant poſtremo quædam adnotanda circa *l. Item Offilius. & l. Qui clavum. & l. quæri-*
1 *tur*, ac in priori de *hydropico* dubitatur, an ſanus ſit, de quo tamen nullo modo erat dubitandum, quia non ſolum ſanus non eſt, ſed maxime morboſus, cum maximopere à ſtatu naturali recedat, & ad interitum tendat: Quod etiamſi magis videatur poſſe habere locum in una, quam in alia Hydropis ſpecie, cum eæ plures ſint, tamen nullatenus dubitare debemus, in omni ſpecie maxime debere habere locum redhibitionem; immo non ſolum in Hydrope jam facto, ſed etiam in habitu Hydropem præcedente, qui Cachexia nominatur. Inanis ergo fuit Juriſconſulti hæſitatio.

2 Pro *Clavo* quid intellexerit Ulpianus, non adeo in propatulo eſt; clavus enim plures poteſt ſignificare morbos: ſignificat namque primo morbum quendam uveæ tunicæ oculi, quæ interdum ita prominet, ut foras proſilire videatur, & tunc tumoris ſpeciem præ ſe fert clavo non abſimilis, de qua paſſione Galenus *in libro de ocul. cap.* 11. *& in Introd. cap.* 15. *in fin.*

Secundo, Clavus eſt ulcus orbiculatum in pedis Planta, quod callum contraxit, ut habetur *in definit. Medic. Galen. adſcript. in fine.*

Tertio, Clavus dicitur quidam dolor capitis in certa quadam ejus parte, ut notant multi practicantium in propriis capitibus, de cap. dol. Valeſc. *in Philon. parte prima, cap.* 1. Maſſar. *libro* 1. *pract. capitulo* 7. Foreſt. *Obſervat. libro nono, Obſervat.* 62.

Quarto, clavus vocatur tumor rotundus candidi coloris, clavorum capitibus non abſimilis, qui in univerſo corpore enaſcitur, ſed maxime pedibus familiaris eſt. Paulus *libro 6. cap.* 87. Aet. *ſermone* 14. *cap.* 87. Avic. 3. 4. *tractatu* 2. *cap.* 14. & ante hos Galen. *de ſimpl. medicament. fac. & alibi.* Ex his acceptionibus præſtat dicere, apud Legumperitum poſtremam intelligendam, quod declarare poteſt verborum ſeries, inquit enim: *Qui clavum habet, morboſus eſt, veluti Polypoſus.* Conſtat enim, Polypum eſſe tumorem, unde inquit, quod tam is, qui habet tumorem Clavum dictum, quam is, qui patitur tumorem, Polypum vocatum, morboſus eſt, & ita intellexit Gloſſ. hic.

Polypus autem tumor eſt proprie naribus eveni- 3
ens, dictus à ſimilitudine Polypi piſcis, quod & carnem ſimilem ſortiatur, non minus ac ille multos veluti pedes habeat, quibus affectam partem arripit, & arcte complectitur: ea enim eſt piſcis illius natura, ubi enim quid apprehenderit, arctiſſime hæret, ita ut vix divelli poſſit: unde Plautus in Aulul. Act. 1. Scen. 4.

Ego iſtos novi Polypos, qui, quidquid tetigerint, tenent.

Ad ejus ergo piſcis ſimilitudinem tumor iſte Polypus appellatur, de quo Horat. *Epod. Od.* 12.

Polypos, an gravis hirſutis cubet hircus in alis.

& de hoc tumore verba faciunt omnes practicantes in capp. propriis Paul. *lib. 6. cap.* 25. Aetius *ſermon. 6. cap.* 90. & cæteri omnes, de quo tamen nihil effatu dignum dicendum offertur.

Scæva porro, qui & *ſcævola* dicitur, redhiberi 4
non debet, ob id, quod non videtur quicquam corporis uſui nocere, ſed recte judicat Legumperitus, rehibendum eſſe mancum, hoc eſt, qui imbecillitate dextræ laboret, & ſiniſtra pro dextra 5
utatur. Non ſolum enim ob uſum membrorum mancus redhibendus eſt, ſed etiam quia conſtat, mancos eſſe naturaliter deteriorum morum, quam cæteri homines ſint, tradente Cardan. 7. *Aph.* 40. 6
cujus rei cauſam in fine ille reddit, & Scal. *exercit.* 265. & nota hic ex ipſo *Cardano*, Mulierem 7
neque *ambidextram* fieri, ut *ibi* ex Hipp. neque *mancam*, quod ille viderit: Quod tamen de mulieribus dicit Hipp. nimirum non fieri ambidextras, non admittitur à Nancel. *in Analog. lib. 8. cap.* 4. exercitatione enim tales fieri mulieres ipſe vidit; tamen ut defendat *Hipp.* dicit, illum voluiſſe mulieres non naſci ambidextras, non negare autem quod exercitatione fieri non poſſint. Sed novi ipſe principem mulierem ambidextram. (*Stupanus* tamen allegat in contrarium *muſculorum* in fœminis debilitatem, pag. 110. Videatur *Heurnius* hac de re in aphor. Hipp. pag. 491. *Lindenus* Phyſiol. pag. 693. Clariſſ. *Diterichius* Iatr. Hippocr. pag. 176.)

Sed pro Medicis ac Philoſophis videri poſſet hic, 8
unde ſit, *quod pars dextra ſit ſiniſtra & fortior, & agilior*; cujus rei licet promptam habeat rationem 9
Philoſophus, nempe quod dextræ partes calidiores ſint ſiniſtris, & majori ſpirituum copia affluentes, ac quod illas regat calor viſceris ſui, ut dicebat Macrob. Saturn. *libro 6. capite* 4. alias tamen cauſas adduxit Holler. *Aphor. ſectione 7. Aphor.* 44. & Alex. Bened. *de part. humani corporis, libro 3. cap.* 12. quas apud ipſos vide; unam ex Amato adducam, quam ſenſu ipſo occulato, & experientia confirmatam

matam ipſe notavit, *Centur.* 4. *Curat. ultima*: ponderans enim ſimul in eadem bilance oſſa brachij dextri, & ſiniſtri, ponderoſiora adinvenit dextra, non in uno tantum cadavere, ſed in omnibus, etiam in ipſis puerulis, qui adhuc eas partes nullo modo exercuerant. In cujus rei confirmationem illud facit, quod plerumque partes dextræ craſſiores ſunt ſiniſtris; hoc facile experimur in calceamentis, cum enim calceamur, pes dexter laxiori indiget calceamento, quia craſſior, ut unusquiſque in ſeipſo adnotare poteſt. Quomodo vero fiant ambi dexteri, hoc eſt, qui utroque brachio valide & indifferenter utuntur, exponit Galen. *comm.* 7. *Aphor.* 44. ubi & cur nulla mulier ambidextera fiat, ex Hipp. ſententia; quæ Medicus apud eum videat, & apud Amatum, *ubi ſupra*, & apud alios in expoſitione ejus Aphoriſmi. Juriſconſultus autem ſi hæc ipſa ſcire cupit, adeat Tiraquel. *de lege Connubia*, *Gloſſa prima*. *part.* 1. *l. num.* 64. Non abs re autem Naturæ miraculum huc transferre placet, à Sacra Scriptura relatum *in lib. Iudic. cap.* 20. *verſ.* 16. ſeptingentos nempe viros ambidextros habuiſſe civitatem Gabaa in tribu Benjamin.

10 Non tamen ſilentio involvam Platonis opinionem *in lib.* 7. *de leg. verſ. med.* qui voluit dextram, & ſiniſtram natura non differre in ſingulis operationibus, ſed matres, nutriceſque non recte per conſuetudinem nos dextra uti magis permittere, unde dextræ, & ſiniſtræ differentia emanaverit: quod oſtendit, inquit ille, Scytharum lex, qui ambidexteri omnes ſunt, nec minus ſiniſtra, quam dextra arcum, & ſagittas tenent, ſed utriſque ſimi-
11 liter ad utrumque utuntur. Quæ tamen Platonis ſententia contrariatur omnino Ariſt. *in lib. de Animal. inceſſ.* ubi motioni originem à dextris eſſe dicit, & partem dextram aptam natam ſemper eſſe movere, ſiniſtram vero moveri, & multo magis contra ipſum facit Amati experimentum, ex quo manifeſtiſſime patet, à Natura partes dextras à ſiniſtris differre. Sed de his hactenus.

De eo tandem, qui urinam facit, determinat
Ulpianus, quod ſanus ſit; intelligit autem pro eo, 12
qui urinam facit, Gloſſ eum, qui *de nocte lectum commingit*, quod etiam & ex textu ipſo habetur. Recte vero diſtinguit Juriſperitus, quod ſanus ſit, ſi hoc ob ſurgendi pigritiam evenerit; ſecus vero, ſi ex veſicæ vitio. Addamus nos, quod etiamſi ex veſicæ vitio hoc non accideret, ſed ex forti imaginativa in ſomno cauſata, tamen ſanus dici talis non deberet; ſunt enim, qui in ſomno adeo fortem habent imaginationem, ut non ſolum videant ea, quæ imaginantur, tanquam ſibi præſentia, ſed etiam inferioribus virtutibus præcipiant: ut in caſu noſtro, imaginabitur quis ſe ſtimulari ab urinæ multitudine, & videbitur ſibi eſſe in cloaca, vel in loco, in quo alias mingere conſuevit; tunc imaginativa præcipit expulſivæ, ut ſuo officio fungatur: unde ille mingit, credens ſe in loco conſueto mingere, non vero in lecto. Is vero, qui frequenter idipſum facit, ut ſingulis, vel alternis noctibus, proculdubio morboſus dicendus eſt,
& redhiberi poterit. Ex quibus infer, quod mul- 13
to magis cætera vitia circa mictionis functionem evenientia redhibitioni locum dare debent, ut Dyſuria, Stranguria, Iſchuria, Diabetes, & his ſimiles: de quibus omnibus ſigillatim Practici omnes ſuis in locis verba faciunt.

PAULI ZACCHIÆ QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM, LIBRI TERTII TITULUS PRIMUS.

De Impotentia Coeundi, & Generandi.

Continens Quæſtiones novem.

I. De cauſis impotentiæ tam coeundi, quam generandi.
II. De impotentia ex defectu Ætatis.
III. De impotentia ex defectu naturali.
IV. De impotentia ex morbis.
V. De frigidis, & Maleficiatis.
VI. De impotentia reſpectiva dicta.
VII. De ſterilitate fœminarum, & de Imperforatis.
VIII. Mulier an ex ſemine virili concipere poſſit absque ejus conjunctione, & ſine totali membrorum applicatione.
IX. De Hermaphroditis, Spadonibus, & Eunuchis.

SUMMARIUM.

1 *Ad Matrimonij validitatem requiritur potentia coeundi.*
2 *Conjugio regulariter eſt ineptus, qui debitum reddere non poteſt.*
3 *Ad Matrimonij validitatem requiritur, ut vir poſſit emittere ſemen.*
4 *Matrimonium ſeparatur ob impotentiam coeundi.*
5 *Ubi de coeundi potentia dubitatur, ad Medicorum judicium recurritur.*
6 *Impotentia coeundi quid.*
7 *Coitus quid.*
8 *Impotentia generandi quid.*
9 *Impotentia tam coeundi, quam generandi plures habet cauſas.*
10 *Impotentia coeundi ex quibus cauſis dependeat.*
11 *Impotentia coeundi vel ex cauſa naturali, vel ex cauſa accidentali.*
12 *Naturalis cauſa Impotentia conſideratio.*
13 *Accidentalis cauſa vel intrinſeca, vel extrinſeca.*
14 *Cauſa intrinſeca accidentalis conſideratio.*
15 *Cauſa extrinſeca accidentalis conſideratio.*
16 *Animi paſſiones vehementes inter cauſas impotentia coeundi connumerantur.*
17 *Coitus impotentia accidit in viro interdum mulieris culpa.*
18 *Gravius peccatum eſt coire cum deformi, quam cum formoſa.*
19 *Pulchritudo eſt incitamentum ad libidinem.*
20 *Alia cauſa impotentia coeundi ex parte mulieris.*
21 *Impotentia arte Medica reparabilis non diſſolvit matrimonium.*
22 *Cauſa impotentia coeundi in Muliere.*
23 *Generandi impotentia habet plures cauſas.*
24 *Generandi ſpes ex coitu eſt.*
25 *Coitus à natura ob generationem, & ſpeciei propagationem inventus.*
26 *Cauſa impedientes generationem ex parte mulieris, ſunt propemodum infinita.*
27 *Semen in muliere peccare poteſt, ut in viro.*
28 *Cauſa generationem impedientes ex parte utriusque Conjugis.*
29 *Conjugum ſimultates impediunt generationem.*
30 *Generationem impedit nimia agitatio fœmina in ipſo actu coeundi.*

QUÆSTIO I.

De cauſis impotentia tam coeundi, quam generandi.

PErneceſſarium, maximeque ad Juriſconſultorum negotium pertinens argumentum Titulus hic promittit, tanquam is qui de re ſæpiſſime in judiciis Eccleſiaſticis præcipue agitata pertractet, & dubia quamplurima, pulcherrima illa quidem, proponat ac diluat, in quorum gratiam ipſi Juriſconſulti integros Titulos promulgarunt, *de frigidis, & maleficiatis* inſcriptos, ſub quibus tamen eos omnes comprehendunt, qui quacunque ex cauſa coire non poſſunt, etiamſi neque frigiditate, neque ex maleficio id illis contingat, ut in ſermonis proceſſu videbimus. Cum ergo matrimonia in dies, & horas frequentiſſime contrahantur, palam eſt ad eorum validitatem requiri de neceſſitate coeundi potentiam. Abb. *in cap. de illis, l. 2. num. 2. & 4. de deſponſ. Impub.* Scot. *l. 4. ſent. diſ. 34. q. 1.* adductus per Navar. *Conſiliorum l. 4. conſ. 39. num. 4. de ſponſal. & lib. eod. conſ. 3. num. 7. & ſeqq. de frigid. & malef.* Aug. Barboſ. *in Collect. Doctor. l. 4. tit. 5. cap. 1. num. 4. Tom. 2. & cap. 2. num. 2. ibidem*; unde regulariter conjugio ineptus eſt, qui debitum reddere nequit. Navarr. *cit. lib. 4. conſil. 39. num. 1.* 1
Nec ſolum coeundi potentia ſufficere videtur, ſed potentia ſeminis quoque emittendi requiritur, ut idem Abb. *in cap. Quod ſedem num. 5. de frig. & malef.* Idcirco ergo, ubi horum utrumque non adſit, ſeparatur matrimonium, ut per *cap. Laudabilem tit. eod.* ubi Abb. *num. 1.* Grilland. *de ſortileg. quæſt. 6. num. 14.* Oinot. *Inſtit. de Nupt. num* 220. Maſcard. *de Probation. concl. 311. num. 7. vol. 1.* Ricc. *Collect. deciſ. 222. part. 1.* Sanchez. *de Matrim. lib. 7. diſp. 93. num. 15.* Farinac. *de delict. carn. quæſt. 243. §. Fœmina num. 6.* 2 3 4

Hinc patet multoties de ſufficientia, aut inſufficientia coeundi dubitari poſſe, quo in caſu, ut in aliis multis, qui circa hanc materiam Juriſconſultos exercent, Medici in judices, tanquam periti adhibentur, qui autem ſint ij caſus dubij, in progreſſu quæſtionis patebit: nam de ſingulis hic mentionem facere nimis longum eſſet, & eadem bis absque ulla neceſſitate reiterarentur. 5

Quid vero ſit impotentia coeundi, quid item impotentia generandi, clare patet ex ipſiſmet verbis; 6

bis; illa namque vitium eſt vel naturale, vel accidentale, quo quis impeditur alteri carnaliter commiſceri. Hoſtien. *in ſumm. lib.* 4. *tit. de frig. & maleſ.* §. 1. *n.* 1. Joan. Brunell. *de ſponſ. & Matrim. concl.* 28. *num.* 2. coitus enim eſt applicatio maris, & fœmi-
7 næ in membris generationis, qua ſuperfluum expellitur, quantum ad finem ſpeciei, vel individui ordinata Avic. 22. 3. *cap.* 1. Baver. *in conſ. incipien. in*
8 *nom. Individ. Trinit.* Savon. *in pract. magn. tract.* 3. *c.* 1. Impotentia autem generandi vitium item eſt naturale, vel accidentale, quo quis legitimo, vel naturali coitu utens inhabilis eſt ad ſui ſimilis generationem.

Tam coitus autem, quam generationis impoten-
9 tia plures poteſt habere cauſas, & modo ex *parte viri* tantum provenire, modo ex *parte mulieris* tantum, modo vero ex *parte utriuſque*. Hæc quanam ratione inveſtiganda ſint, deinceps patebit, nunc autem ad cauſas utriusque impedimenti accedamus, breviter ac dilucide, quantum vires ferunt, & ad Juriſconſultorum captum omnia enodantes.
10 Primo ergo de coitus impotentia agentes ex parte viri, ſciendum, illam originem deducere vel ex parte ſui ipſius, vel ex parte mulieris; ſed quia cauſæ ex parte mulieris ad cauſas extrinſecas re-
11 ducuntur, dicamus cum DD. *in d. Tit. de frig. & maleſ.* Hoſtien. *ubi ſupra, num.* 2. Brunell. *ibidem.*
12 *num.* 3. *&* 6. Sannazar. *de matrim. cap.* 3. *art.* 4. *num.* 6. & cum DD. noſtris *in ſuis practicis, cap. de Impotentia venereorum, & de ſterilitate*, Impotentiam coeundi vel ex cauſa eſſe connaturali, vel ex accidentali. Naturalis cauſa vel ex parte totius eſt, vel ex partium vitio. Si ex defectu totius ſit, evenit quia frigidæ temperaturæ vir eſt, & idcirco non ſtimulatur, neque appetitum ad coeundum experitur, deficiente non modo ſemine in ſui quantitate, ſed peccante in qualitate. Si ſit ex defectu partium, hoc eſſe poteſt vel ex vitio alicujus partis principis, Cordis nimirum, Hepatis, Cerebri, Teſtium, vel ex defectu partium genitalium, & hæc vel eſt ex culpa ipſius membri virilis, vel aliorum vaſorum. Si ſit ex culpa penis, id ſit, quia vel nimis magnus, vel nimis parvus, vel quia obtortus, vel nimis longus, vel brevior quam oporteat. Ex culpa Teſtium fit, ſi illi omnino deſint, vel non ſervent naturalem ſitum, vel ſint nimis parvi, vel nimis magni. Ex parte aliorum vaſorum impotentia coeundi evenit, ſi illa ſint male conformata, ſi naturalem ſitum non habeant, ſi ſint obſtructa.
13 Accidentalis porro cauſa vel intrinſeca eſt, vel
14 extrinſeca. Intrinſeca vel ſunt humores ſuperflui, calidi, frigidi, ſicci, humidi: frigidi, refrigerando, partiumque calorem extinguendo; calidi, eundem calorem, & ſpiritus diſſipando; humidi, illum obruendo, partes relaxando, virtutem obtundendo; ſicci, præter modum exſiccando. Vel ea eſt debilitas alicujus partis principis, aut earundem morbus aliquis, vel accidentalis genitalium partium ignavia, & in ſumma cauſæ pene omnes, quæ à natura ſunt, poſſunt ut plurimum etiam ab accidenti originem trahere.
15 Externa cauſa impediens coeundi potentiam in viro, vel eſt ab aere, ut quia nimis excedit in activis præcipue qualitatibus; quanquam magis obſtare viro videtur excedens caliditas, quam frigiditas, mulieri vero contra: quod ex Philoſophorum ſententia patet. Ariſt. *lib.* 4. *problem.* 16. *&* 24. & hoc innuere etiam voluit Heſiodus *in lib.* 11. *oper. & dier.* dicens:

Salaciſſimæ vero mulieres, viri imbecillimi
Sunt, quoniam caput, & genua Sirius exſiccat.

Inſinuans, quod ob exſuperantem ſiccitatem viri imbecilliores facti minus coitum appetant; contra mulieres ſua natura humidiores, ſanguine acutiore per æſtus, & ſiccitates abundant, unde etiam ſalaciores ſunt.
16 Inter extrinſecas cauſas connumerari poſſunt Animi paſſiones vehementes; mirum enim eſt, quantopere in ea re operentur, unde Alex. Bened. *ſua pract. lib.* 24. *cap.* 2. ſcimus, inquit, quoſdam cum in Venere conjugali eſſent vel promptiores, facta inter eos de re triſti mentione, ita ab opere imperfecto ſolitos deſurgere, ut veluti intermortuum langueſceret genitale membrum: quosdam in coitu ſordidum auditum verbum de Venereo diverticulo deturbat; alios verecundia tenet, nonnullos metus ipſe: tot modis ſuſpenditur cum Animo coitus. Hæc ille.

Et ego novi alios, qui in actu Veneris idem paſſi ſunt, non ſemel aut bis, ſed ſæpiſſime ab ira, quod rixoſas conjuges ſortiti, quotiescunque etiam coeuntes in pugnam verboſam venirent, non amplius perficere, quod inceperant, quovis conatu poſſent.

Præterea deſuetudo inter extrinſecas cauſas & ipſa eſt; quæ tantum poteſt, quod, ut ex Vido Vidio juniore *lib.* 11. *de curat. membr. cap* 2. refert Schenk. *Obſerv. lib.* 3. *tit. de Teſticulis*, quibusdam, qui à Venere per longum tempus abſtinent, teſtes, & vaſa ſpermatica contabeſcant. Uſus item nonnullorum ciborum, aut medicamentorum, ex his cauſis eſt ambulatio nudis pedibus frequentata, equitatio, Hipp. *de Aere, Aq. & loc.* item maleficium, de quo in quæſtione propria verba facienda ſunt, & denique ab omnibus cauſis, quæ inſigniter corpus alterare poſſunt, præcipue autem refrigerare, coitus impotentia provenire ſolet, qualis eſſet fluxus longus ſanguinis immoderatus, extremæ omnes evacuationes, vulnera magna, validæ capitis percuſſiones, ſectio venarum poſt aures, de qua Hippocrates peculiariter locutus dicebat, facere eam hominem ſterilem; licet alij experti contrarium fuerint. Nam *Valeſc. Tarent. lib.* 6. *Thydonij cap.* 2. ſe venas hujusmodi ſecaſſe tam in viris, quam in mulieribus teſtatur, & tamen omnes remanſiſſe fœcundos; nam Proſper Alpin. *lib.* 2. *de Medic. Ægypt. c.* 10. de quodam juvene Cophto mentionem habet, cui maxima ſanguinis copia per eas venas detracta, nonniſi longum ſomnum excitavit (ut evenire quoque ipſis Scythis dicebat idem Hippocr. *de Aer. aq. & loc.*) quo per tres dies detentus, ab eoque expergefactus, ac convaleſcens, uxore ducta liberos procreavit. Alium tractavit virum *D. Petrus Caſtellus* mihi amicitia conjunctiſſimus, cui hirudinibus poſt aures applicitis, ſanguis per tres continuos dies fluxit, ex qua cauſa perpetua ſurditate affectus eſt, uxore ducta, liberos non procreavit, ſed ea defuncta, & ſecundis nuptiis potius fœcundus fuit. Sed quicquid ſit de hujus rei veritate, illud certum eſt, quod prædicta omnia corpus, ac præcipue genitales partes inſigniter refrigerant, ac debilitant, & ſeminis materiam ſcindunt. Sed & inter easdem cauſas deforis advenientes venit *ipſa mulier*; nam 17
ex ipſius quoque culpa quandoque impeditur coitus in viro, ut ſi ſit nimis deformis, adeo enim à coitu alienum hominem deformitas reddere conſuevit, ut jure dixerint nonnulli DD. gravius peccatum eſſe coire cum deformi, quam cum formo- 18
ſa. Tiraquel. *de leg. Connub. part.* 2. *leg.* 2. *num.* 12. Cabal. *Reſolut. Crimin. cent.* 3. *cap.* 244. *num.* 12. pulchritudo enim, inquam ego, eſt incitamentum ad libidinem: unde quidam, ut ex Alberto refert 19
Sanchez. *de matrim. lib.* 7. *diſp.* 92. *num.* 13. calore naturali ad coitum deſtituti, à fœminæ interdum formoſitate excitati, ad coitum perfecte moventur: Itaque deficiente tali ſtimulo in deformi, homo ſe ipſum tentare videtur, & ea de re pravius peccare dicitur.

Poteſt inſuper mulier in cauſa eſſe, ut vir mini- 20
me coire poſſit, ſi tetrum odorem ſpiret, ſi munditiis minus ſtudeat, ſi maritus ſentiat ſe ab ea contemni, & ab eo averſo eſſe animo. Et hæ ſunt omnes, aut inſigniores ſaltem cauſæ, quæ coitus impotentiam in viro excitare poſſunt, quarum omnium idcirco hic meminiſſe operæ pretium eſt, ut ſciamus, quænam amoveri aliquo modo poſſint, quæ non: 21
hoc enim plurimi Juriſconſulti intereſt ſcire, cum ubi Impotentia coitus ope Medica reparari poſſit, matrimonium non dirimatur, contra vero ubi ſit irreparabilis, *cap. ex litteris de frig. & maleſ. & cap.*

fra-

fraternitatis. §. 1. *in fin. tit. eodem*. Brunell. *de ſponſal. & matrim. concluſ.* 28. *num.* 18. Navarr. *lib.* 4. *Conſil.* 39. *num.* 14. *de Sponſal.* Barboſ. *in Collectan. doct. lib.* 4. *tit.* 15. *cap.* 6. *num.* 3. *Tom.* 1. *Rota in Pampilonen. Matrimonij* 13. *Maij*, 1622. *coram Coccino num.* 18. *& ibi Addentes num.* 31. ex noſtris Augen. *lib.* 10. *Epiſt. Med. conſ.* 2. *cap.* 4.

Cum autem tot ac tantæ ſint cauſæ, quæ coitus potentiam in viris impediunt, una tantum eſt, quæ
22 illam in fœmina intercipiat, nempe *clauſura*, *arctatio*, *ſeu anguſtia oris externi*, *& cervicis ipſius uteri*, ut bene adnotatur *in cap. Fraternitatis*. §. 2. *ubi proximo*, & per Joan. Andr. *in cap. Laudabilem. ibid.* & ex noſtris per Silvatic. *in lib. de his qui morb. ſimul. cap.* 7. ſed ejus rei cauſam commodiori loco perquiremus.

23 Cæterum impotentia generandi (de qua hic ob argumenti affinitatem diſſerere decrevi) habet & ipſa plures cauſas & intrinſecas, & extrinſecas, & præter eas, quas jam commemoravimus, & quæ cum coitum impediant, generationi etiam abſque dubio contrariæ ſunt (cum generandi ſpes ex coitu habeatur. *l. finali. C. de Sponſ.* Malvaſia *Conſ.* 22. *num.* 1. nam coitus à natura ipſa in generationem, & ſpe-
24 ciei propagationem inventus eſt. Savon. *tract.* 6. *cap.*
25 20. *rubr.* 27.) aliæ inſuper conſiderantur magis peculiariter, reſpective ad nobilium partium intemperies & præcipue genitalium, aliæ reſpective ad ipſum ſemen, quod vel juſto calidius, aut frigidius exiſtat, ſic etiam, & humidius, aut ſiccius; quam quod ad generationem requiratur; Aliæ denique reſpective ad vias, per quas ſemen eiaculatur, ut exempli gratia, carunculæ ſunt in ipſo virgæ meatu, quas dubium non eſt aut in totum, aut ex parte remorari, & impediri ſeminis ejaculationem, &
26 conſequenter generationem. Et hæc quidem ex parte viri; nam ex parte Mulieris propemodum infinitæ cauſæ ſunt, quæ conſiderari poſſunt, tam nobilium ac principum partium vitia, & intemperies, & præcipue genitalium, quam menſtrui ſanguinis quali-
27 tatem, quantitatem, exitum, aliaque reſpicientes, & ipſum ſemen, quod ut in viris, ſic & in mulieribus peccare multipliciter poteſt.

Neque ſolum juxta hæc conſiderantur hæ cauſæ, ſed etiam juxta malam partium genitalium conformationem & ſitum, & juxta tam naturales, quam accidentales ipſius uteri morbos, & tam totius, quam partium culpas.

28 Denique aliæ cauſæ ſunt ex parte utriuſque, quæ omnino generationi obſunt, ut diſconvenientia temperamentorum, quia nimis ab invicem diſtant, aut etiam eorundem nimia convenientia, quemadmodum ſi uterque conjugum calidiſſimo dotetur temperamento, aut contra vir calidiſſimo, mulier frigidiſſimo; debet enim hoc eſſe quidem convenientia quædam, non tamen exuperans, & quædam item contrarietas, aut diſſidentia, ſed non magna, ut Ariſt. 3. *de Generatione Animalium capite* 2. & Galenus *comm.* 6. *Aphor.* 62. docent. Præterea impediunt generationem ſimultates & odia inter Conjuges. Coitus etiam aut nimis frequentatus, aut ni-
29 mis de raro in uſum convocatus. Facit & ad idem impedimentum modus coeundi, ſeu forma concubitus, ut incidenter habetur inferius.

30 Ultra prædicta vero ſciendum, impedire etiam generationem, nimiam fœminæ agitationem in coitu, præcipue in ipſo actu emiſſionis ſeminum: quod etiam Lucretius adnotavit *lib.* 4. *de Rer. Nat.* dicens:

Nam mulier prohibet ſe concipere, atque repugnat,
Clunibus ipſa viri Venerem ſi læta retractet,
Atque exoſſato ciet omni pectore fluctus.
Eicit enim ſulci recta regione, viaque
Vomerem, atque locis avertit ſeminis ictum:
Idque ſua cauſa conſuerunt ſcorta moveri,
Ne complerentur crebro, gravidæque jacerent,
Et ſimul ipſa viris Venus ut concinnior eſſet:
Conjugibus quod nil noſtris opus eſſe videtur.

Sed & ſeminum expulſio non eodem tempore ab utroque conjugum facta, idem impedimentum præſtare ſolet, nam ut *Mercatus lib.* 3. *de morb. Mul. cap.* 2. dicebat, ſterilem facit concubitum excretio ſeminis cujuſque coniugis ante tempus & paritatem facta; nam quod receptum primo eſt, vel ante prolabitur, vel quod ultimo emittitur, non ita avide amplexatur uterus; addo ego promptius, & facilius fieri concurſum ſpirituum, atque hinc inde unum ſemen aliud fovere; ſi enim tempus aliquod intercedat ab unius excretione ad excretionem alterius; conſequens eſt, ſpiritus ſeminis primo effuſi evaneſcere, & ſemen refrigerari, ac omnino ineptum ad generationem fieri. Præterea cum ad generationem requiratur motus utriusque conjugis in ſeminum ejaculatione, ſi vir ante ſeminet, quam Mulier, non poteſt uterus eodem tempore moveri, ut obviam fiat irrupto ſemini virili, nec ſi fœmina ante virum ſeminet, poteſt eo motu tenui ſemen virile attrahere. Ut mille quoque aliæ conditiones, quarum omnium pleniſſime meminerunt Medici, præſertim de Gynæciis tractantes, & de quibus etiam Lucretius *lib.* 4. *ſupra cit.* cujus quamplura carmina ad hoc recitant multi prædictorum Medicorum, & præcipue Mercurial, *lib.* 1. *de morb. mul.* apud quem & hæc, & cauſas, ſupradictas copioſiſſime annumeratas, videre poteris; quas etiamſi tam exquiſite cognoſcere ſuperfluum videatur pro Juriſconſultis, tamen eas enarrare & conſiderare oportet, ne fortaſſe, quod facile eventu eſſet, culpa ſterilitatis in alias cauſas, quam quæ vere eam faciunt, reiiciatur, & leviori non conſiderata, graviorem immerito Medicus cauſetur, aut fruſtra inveſtiget. (Conf. *Sinibaldus*.)

SUMMARIUM.

1 *Ætas eſt inter cauſas impedientes coitum, & generationem.*
2 *Coeundi potentia, ſeu impotentia, non poteſt certo annorum numero præſcribi.*
3 *Duodecimus annus recte aſſignatur pro termino impotentia coeundi, in viro præſertim.*
4 *Duodecimo anno vir ſemen non emittit.*
5 *Hircire, & catulire quid.*
6 *Coeundi potentia præcedit potentiam generandi.*
7 *Impotentia coeundi ob ætatem minorem impedit matrimonium contrahi.*
8 *Matrimonium contrahi poteſt, quandocunque adſit coeundi potentia.*
9 *Ad Matrimonium contrahendum ſufficit, ut ſuccedere poſſit copula carnalis: contrarium* 11. *declaratur num* 12.
10 *Frigidi illi qui erigunt, ſed ſemen non emittunt, non poſſunt matrimonium contrahere.*
12 *Eunuchi prohibentur à contrahendo matrimonio.*
13 *Sicuti alij citius, alij vero ſerius coire incipiunt, ſic etiam in aliis citius, in aliis autem ſerius coeundi potentia recedit.*
14 *Terminus communis, in quo terminatur coeundi potentia, eſt annus ſeptuageſimus.*
15 *Impotentia coeundi præſumi debet tranſacto anno ſeptuageſimo.*
16 *Fœmina Decrepitis viris matrimonio juncta, Vidua nupta dicuntur.*
17 *Generandi potentia ſerius, quam potentia coeundi advenit, maturius autem abſolvitur.*
18 *Pubertati proximi non poſſunt generare.*
19 *Potentia generandi advenit* 15. *anno ut plurimum.*
20 *Fœmina cum purgantur, aptæ generationi ſunt.*
21 *Facilius eſt, mulierem in ætate habili menſtruis deſtitutam concipere, quam quæ ob grandiorem jam ætatem non menſtruatur.*
22 *Menſtruorum deſtitutio faceret præſumptionem aliquam ſuppoſitionis partus, etiam in muliere, quæ eſſet in ætate habili ad generandum.*
23 *In ætate grandiori menſtruorum carentia faceret maximam probationem ſuppoſitionis partus.*
24 *Impotentia generandi in viris, ex quorum culpa eveniat reſpectu ætatis.*
25 *Potentia generandi præſumenda penes eum, qui minora habet impedimenta.*

16 *Habilitas generandi potius præſumenda penes decrepitum, quam penes puerum ante pubertatem.*

17 *Impotentia generandi in puero quo minor eſt, minus eſt remediabilis.*

QUÆSTIO II.

De Impotentia ex defectu Ætatis.

INter cauſas *ſuperiori quæſtione* recenſitas, quæ &
coitum, & generationem impedire poſſunt, erat
connumeranda ætas tam ex parte viri, quam ex
1 parte fœminæ; & licet de utraque Impotentia ex
ætatis defectu verba fecerim *lib.* 1. *harum Quæſtion.*
tit. 1. *quæſt.* 4. *& ſeq.* tamen nonnulla hic peculiari-
ter ad hoc argumentum pertinentia recitari & ad-
2 notari poſſunt. Cum ergo coeundi, & generandi
impotentia poſſit ex ætate provenire vel majori,
3 vel minori, ante de minori loquamur; & primo
4 de impotentia coeundi, quæ tametſi circumſcribi
certo annorum numero non poſſit, tamen id, quod
ut plurimum fit, attendentes, dicendum, duode-
cimum annum recte pro eo termino aſſignari poſ-
5 ſe, quanquam enim, ut *loco cit. quæſt.* 4. *num.* 42. di-
cebam, in hac ætate conſtituti ſemen non emittant,
ſtimulantur tamen ad coitum, unde tunc, ut ibi,
hircire dicuntur, metaphora ſumpta ab hircis, que-
madmodum etiam catulire, quod proprium Catu-
lorum eſt, cum in venerem accenduntur primum.
6 Varro *de re Ruſtica cap.* 16. antequam generare poſ-
ſint, aut ſemen effundere, præcedit enim ut alias
7 dixi, coeundi potentia potentiam generandi. An-
te hanc ergo ætatem ſecundum plurimum nullus
potens judicandus ad coeundum; & idcirco ea im-
potentia durante matrimonium contrahi non poteſt,
8 immo per eam dirimitur jam contractum, ut per
9 Brunell. *de Sponſ. concl.* 28. *num.* 8. *ver. Tertia declara-
tio.* Nota ergo, quod ſi in particularibus ante de-
terminatum annorum terminum adveniat coeundi
potentia, matrimonium contrahi poteſt, ut ibidem
Brunell. *verſ. Primus eſt.* Sanchez. *de Matrim. lib.* 7.
diſp. 195. *num.* 5. etiamſi ſemen non effundant, quia
ſufficit ad contrahendum matrimonium, ut ſucce-
dere poſſit copula carnalis, etiamſi generatio nulla
10 expectetur. Quamquam Rota *in Hipp. præter matri-
monij coram comitulo, num.* 14. dixerit, ad validita-
tem Matrimonij requiri, quod corpus ſit aptum ge-
nerationi, licet alij contrarium ſenſerint. Hoc ta-
men, ut ingenue fatear, durum mihi prima fronte
videbatur; nam ſi frigidi illi, qui arrigunt quidem,
& Venerem exercent, ſed ſemen non emittunt,
non poſſunt matrimonium contrahere, (quam ſen-
11 tentiam acerrime tuetur Sannazar. *de Matrim. cap.* 3.
art. 4. *à num.* 19. *ad plures ſeqq.*) profecto neque iſti
poſſe deberent; quod ſi poſſint, idipſum liceret Spa-
donibus quibuſdam, & Eunuchis, qui cum valide
Venerem exerceant, tamen generare ob ſeminis de-
fectum non poſſunt: ſed & hujuſmodi Eunuchi pro-
hibentur matrimonium contrahere, prohiberi ergo
12 debent & iſti. Sed dicamus, diſparem eſſe rationem,
cum ex coitu Eunuchi, aut frigidi nunquam ſpera-
ri poſſit ſeminis emiſſio, nec conſequenter genera-
tio, in hac ætate vero conſtitutis ſperari poſſit ex
uſu coitus, tempore procedente, etiam ſeminis e-
miſſio, & generatio.

Movent autem Canoniſtæ hoc dubium, nimirum, quanto tempore expectandum ſit, quando puer decimo quarto anno completo, & fœmina duodecimo adhuc inveniuntur impotentes. Sanchez. *lib.* 7. *de Matrim. diſput.* 104. *num.* 16. refert opinionem eorum, qui voluerunt expectandum eſſe triennium, rationibus, de quibus *ibi* per eum, & *numer.* 17. aliam refert ſententiam eorum, qui voluerunt in puero contrahente decimo quarto anno, expectandum eſſe biennium, in fœmina, quæ nupſit duodecimo, & propter corporis exiguitatem non poteſt pati viri congreſſum, præſcribit tempus uſque ad decimum quartum annum. Ipſe vero Sanchez. *num* 18 *ſeq.* ſuam ſententiam patefacit, volens in utroque conjuge expectandum eſſe uſque ad plenam pubertatem, quæ in fœmina abſolvitur decimo quarto, in viris autem decimo octavo. Sed hic advertendum, quod impedimentum ex parte fœminæ non poteſt eſſe niſi coarctatio vel naturalis, vel præternaturalis. Illa evenit ex anguſtia, parvitate, & exilitate viarum, unde non poteſt congredientem virum ſuſtinere, & hic obſervanda eſſent genitalia, ne forte craſſitudinem haberent monſtruoſam, & de qua deſperandum eſſet, quod ſponſa illa admittere poſſet, quantumcunque bene complexa eſſet, & vias haberet mediocriter conſtitutas, nam tunc fruſtra expectaretur in fœmina plena pubertas; idque tanto magis haberet locum, ſi viro exiſtente nimis mentulato fœmina eſſet in tenera ætate, circa duodecimum annum, & habitus exilioris, viaſque habens anguſtas, & exiles. Præternaturalis autem arctatio in fœmina fit, ob membranam craſſam à natura exiſtentem in viis uteri, ut alias dictum eſt, prohibentem ingreſſum membro virili quantumvis exiguo. Itaque in ſimplici coarctatione procedente ex minori, ac teneriori cute, ubi neque adſit improportionata virilis genitalis magnitudo, aut craſſities, quæ impotentiam reſpectivam inducat, nulla cauſa eſt, quod negari debeat quæcunque dilatio temporis, neque debeat expectari non unus tantum annus, ſed etiam duo & forte etiam triennio, cum certum ſit, ex adultiori ætate, & ex conſuetudine cum viro, ſucceſſuram eſſe copulam, niſi adſit naturale aliquod impedimentum, quod non adeſſe jam præſupponimus, ſunt enim teneriores puellæ timidæ, & ex minima cauſa dolentes, unde aliquando, etiamſi cum levi, aut mediocri ſenſu poſſent virum admittere, recuſant, quouſque conſuetudo timorem abigat, & veneris ſtimuli ad admittendum virum impingant, quantumcunque ex congreſſu dolorem ſentiant; Illud facile perſuadere nobis poſſumus, quod ubi res ita ſe habeat, vix credibile eſſe in termino unius aut alterius anni hoc impedimentum ſuperari non poſſe. Jure igitur nimis protrahitur hic terminus ad triennium, forte etiam ad biennium, ſubeſſe enim anno tranſacto aliquod præternaturale impedimentum facile ſuſpicari poſſumus. In coarctatione autem præternaturali nullus terminus aſſignari debet, ſed illico matrimonium dirimendum, ut ipſe Sanc. *ibid.* addit, & *diſput.* 107. *n.* 7. neque expectanda eſſet plena pubertas; & hoc quidem non longo dierum ſpatio patere poſſet, quia ſi vir mediocri membro dotatus, & maxime potens in actu coitus, non poterit replicato per quindecim, aut viginti, aut triginta ad ſummum dies clauſtra virginalia diſrumpere, maxime ſi ad hoc medicamentis nonnullis, ut dilatantibus, & emollientibus curaverit, nec fœmina uſa fuerit, ſignum erit evidentiſſimum aliquid impedimenti ſubeſſe præter naturam, quod amoveri non poſſit. Unde deducendum non ſufficere ad invalidandum matrimonium, quod unica vice vir non potuerit cum ſponſa coire, Rota *in Piſaurin. localium* 22. *Junij* 1648. *coram Arguelles.* ſed expectandum conveniens tempus, ut ibi. Dubitare autem contingit, ad quem terminum reſtringi debeat illud tempus univerſaliter loquendo; nam de impedimento ex parte ætatis jam egimus. Dicendum ergo ex mea ſententia eſſet, quod quandocunque vir nullo apparenti impedimento ætatis, aut vitij, aut morbi, aut alterius cujuſcunque cauſæ ſive naturalis, ſive accidentalis mulieri aſſociatur, & cum ea coire non poteſt, ſatis ſit de ea re per menſem experimentum ſumi continuando tamen ſingulis diebus concubitum; quo termino tranſacto, ſuſpicandum eſt, gravius ſubeſſe impedimentum, & forte ſupernaturale, & de eo inveſtigandum. Ratio vero aſſignationis hujus termini eſt, quia cum talis impotentia provenire poſſit ex aliqua animi vehementi paſſione, ut amoris, timoris, verecundiæ, averſione à rebus venereis, & averſione etiam à propria ſponſa, hæc omnia videntur ceſſare debere prædicto termino ex conſuetudine, quæ maxime in hiſce rebus potens eſt.

Quoad impotentiam autem virorum recte determinatum

minatum puto, expectandam eſſe plenam puberta-
tem, quæ tamen non ſerius, quam decimo octa-
vo anno ſupervenit, ut concludit *Sanchez* ex quam-
plurimorum DD. ſententia; neque enim videtur
juſto longior hic terminus in viro, qui decimo
quarto anno matrimonium contraheret, trium nem-
pe annorum: nam obſervatum eſt, & ego ipſe cum
aliis obſervavi, nonnullos ad venerem ſerius ſti-
mulari, neque ad eam eſſe potentes, etiam puber-
tatem attingentes, qui tamen plenam pubertatem
aſſecuti ad eam potentes præ cæteris evadunt. In
cæteris tamen, hoc eſt, in iis, qui matrimonio
junguntur poſt decimum quintum, aut deinceps,
forte triennij terminus longior juſto eſt; nam ſi
vir plenam pubertatem adeptus aſſidue cum uxore
cubans, & ignavus permanet, neque poteſt matri-
monium conſummare toto anno, vix, ac ne vix
quidem credi poteſt, in futurum ad id valere poſ-
ſe, niſi alia ſubeſſet cauſa. Itaque ubi non appa-
reret ullum manifeſtum vitium impediens copu-
lam, neque alia ſubeſſet cauſa, de naturali frigi-
ditate ſufficiens experimentum ſumptum eſſet, ſi
per annum (forte etiam per multo minus ſpatium)
cum uxore cubuerit, neque matrimonium potue-
rit conſumare. Unde expectatio triennij in male-
ficiato, vel frigido ex maleficio, ſecundum cano-
nes vix juſta, ſed in frigiditate naturali nimis lon-
ga videtur, & moderandum omnino cenſerem,
niſi aliter evidentior ratio perſuadeat.
13 Quemadmodnm autem alij citius, alij ſerius
coire incipiunt, ſic etiam alij citius, alij ſerius
coire deſinunt: communis tamen terminus in plu-
ribus eſt ſeptuaginta annorum; intra hunc enim
14 terminum, licet non tam frequenter, ut per an-
teactam ætatem coire valeant, tamen non omnino
impotentes ſunt, & pauciſſimi, qui veneris ſaltem
15 unico congreſſui non ſufficiant. At tranſacto ſe-
ptuageſimo anno impotentia coeundi præſumi po-
teſt, & idcirco in ea ætate degentes abſtinere de-
berent à matrimonio contrahendo, immo ſi omni-
no impotentes ſint, coguntur abſtinere, & ſi con-
trahant, nulliter id faciunt, ut probat Navarra
Conſ. l. 4. *Conſ.* 3. *nu.* 15. *de frig. & mal.* facile autem
impotentes fiunt deficiente tunc temporis calore na-
tivo, & una cnm ipſo materia ſeminali, ſpiritu
erigente, contra autem aucta mirum in modum ex-
crementitia humiditate, partium ignavia & una-
quaque partium omnium commoriente; unde re-
cte fœminæ hiſce viris matrimonio junctæ dicun-
16 tur Viduæ. Cagnol *in lib.* 1. *ff de Juriſdictione omn.
jud. num.* 24. *Grammat. deciſ.* 74. *num.* 26. Tiraq. *de leg.
Connub. lib.* 6. *gloſſ.* 1. *part.* 6. *num* 12. *cum pluribus ibi
per eum adductis* ad quod facete alluſit Plaut. *in
Mil. Glor.* 4. *ſcen.* 2. hoc carmine.

Pyrg. *Nupta ea eſt an Vidua?* P. *& nupta, &
vidua.* Pyrg. *quo pacto potis
Vidua, & nupta eſſe eadem?* P. *quia adoleſcens
nupta eſt cum ſene.*

quod imitatus nuperrime fuit lepidiſſimus quidam
Poeta, dicens, ſub cujusdam fœminæ perſona,
quæ ſeni erat nupta.

—— *In tali affanni,
Vedova, e maritata io piango gli anni.*

17 Cæterum generandi potentia ſerius advenit, ma-
turiuſque abſolvitur, non enim quicquam certi e-
lici poteſt ex nonnullis monſtroſis potius, quam
naturalibus hiſtoriis, quod tamen conatur facere
Navarr. *Conſil. lib* 4. *de ſponſ.* 39. *num.* 13. quanquam
etenim duodecimo anno coeuntes, & etiam puber-
tati proximi, aliquam in coitu voluptatem perci-
piant, ut ex Ariſtot. dixi, ac fortaſſe aliquam e-
18 mittunt humiditatem, tamen nullo modo genera-
re poſſunt, quouſque perfectum, & undequaque
concoctum ſemen emittant: Itaque recte ad 15.
19 annum extendi alias eum terminum, firmavi, in
maribus præſertim; nam in fœminis poteſt ea im-
potentia maturius finiri, ut *ibi*, quippe quæ ali-
quando duodecimo anno purgari ſoleant, & con-
ſequenter ſemen ferre, & illud quidem fœcundum,
licet hoc non adeo frequens ſit, quin plures potius
14. purgari incipiant; cum autem purgantur, re-
cte & ſecundum Naturam aptæ generationi ſunt, 20
quod tunc etiam temporis ſemen intra ſe gignant.
Non defuerunt tamen nonnullæ, quæ nullo mo-
do purgationes expertæ generarunt tamen, de qui-
bus, & ſimilibus rebus eventu rarioribus vide Schen-
ck. *lib.* 4. *Obſerv. tit. de concept & de monſtr. purg.*
Illud certum eſt, facilius eſſe mulierem menſtruis 21
deſtitutam, in ætate tamen habili, concipere, quam
eam, quæ à Natura ob majorem & maturiorem
ætatem id ipſum patitur. Et idcirco licet menſtruo-
rum deſtitutio, ubi ageretur de partus ſuppoſitio-
ne, etiam in muliere generationi per ætatem ha-
bili, facere poſſit præſumptionem ſuppoſitionis par-
tus; (de qua tamen hic Maſcard. *de probat con-
cluſ.* 1147. *vol.* 3. quæ nequaquam erat omittenda)
eo quod non præſumatur apud Medicos ea con-
cipere poſſe: tamen hoc ex iis non eſt, quæ in-
ter eventu rariora, & mirabilia ſit reponendum.
Eſſet ergo ea præſumptio ſterilitatis in muliere
menſtruis deſtituta alicujus momenti, non faceret
autem certam & indubitatam ejus rei fidem, ſi eſ-
ſet in ætate habili, quæmadmodum faceret; ſi eſ- 23
ſet in ætate inhabili: nam in ætate habili exiſten-
te muliere, non deberet nec poſſet huic ſoli præ-
ſumptioni fides haberi; in ætate vero inhabili ſola
hæc præſumptio ſufficeret, & plenam faceret ejus
rei fidem; cum tales nonniſi ex miraculo genera-
re poſſint, quod ſatis demonſtratur exemplo Saræ,
& Eliſabeth, de quibus alias *lib.* 1. *tit.* 1. *quæſt.* 9. *n.*
57. *& lib.* 5 *ſequenti tit.* 1. *de Miraculis. quæſt* 8.
Notandum item circa generandi impotentiam in 24
viris, quod, ubi ea ex ætate teneriori evenit, ex
ſeminis tantum parte culpa eſt, quod vel deficit,
vel non adeptum eſt debitam conſiſtentiam, & con-
coctionem, at ubi ex ætate provenit majori, non
ex parte ſeminis tantum, quod frigidum ſit, &
ſpiritibus deſtitutum, ſed ex parte quoque vaſo-
rum omnium, & virtutis tam coctricis, quam ex-
pultricis: deficit enim, ut dixi, in profectioribus
nativus calor, qui contra viget in juvenibus, ſine
cujus energia neque ſemen excoqui, neque ejacu-
lari, immo nec produci poteſt, neque membra eri-
gi, ac munere ſuo fungi. Itaque ſi quando con- 25
tingeret dubitari, penes quem præſumenda ſit po-
tius generandi potentia, ſemper determinandum
eſſet, habita conſideratione ætatis, penes illum
fuiſſe, qui minora habet impedimenta, & ſic po-
tius in puero duodecim annis non majori, quam
in ſene ſeptuagenario cæteris paribus; non tamen
eodem modo in ſene ſeptuagenario, aut etiam o-
ctuagenario, quam in puero octo, aut decem an-
norum; quia in tam tenella ætate nulla ſperari
poteſt ſeminis perfectio, ſine qua generatio fieri
non poteſt. Immo comparata hac ætate, quæ æ- 26
tatem præcedit Pubertati proximam, cum De-
crepitante circa potentiam generandi, ſemper ha-
bilitas potius ex parte decrepitantis præſumenda
cæteris paribus; quam ex parte tenerioris ætatis,
cum à naturali via magis alienum ſit, puerum
ante pubertatem, vel ante duodecimum annum in
pluribus, quam ſemen ultra ſeptuageſimum, aut
octogeſimum generare. Non ſic autem, ut dixi,
poſt pubertatem, aut in ipſa pubertate, qua præ-
ſente facilius multo eſt hominem generare, quam
ſenem poſt ſeptuageſimum. Neque particularia quæ-
dam exempla me ab hac ſententia removerent, ut
quod Cato octuagenarius, & Maſiniſſa etiam æta-
te major generarint, & alij relati à Menoch. *lib.* 2.
de Arbitrar. Iud. cauſ. 89 *à n.* 55. *ad ſeqq.* & à Carr. *de
Medico, part.* 4. *n.* 28. *& ſeqq.* & ex noſtris à Schenck.
lib. 4. *Obſerv. tit. de concept.* neque item facit contra
noſtram aſſertionem quod Plater. *in ſuis Quæſt. Med.
Paradox. cent. poſt. num.* 38. patrem habuerit, qui
poſt. 72. ætatis annum novis nuptiis contractis li-
beros ſex ſuſceperit, & anno octuageſimo ſecun-
do fœmellam procreaverit; & quod hujus avus
poſt centeſimum annum filium ſuſceperit, & ad
nuptias ipſius ſupervixerit; hæc enim rara ſunt, &
ut millies jam dictum eſt, ordinem naturæ, qui in

pluribus obſervatur, non pervertunt, neque regulam ullam ob id conſtituunt.

27 Cæterum illud palam eſt, impotentiam generandi & coeundi, in pueris eo magis ſine remedio eſſe, quo minorem degunt ætatem, magisque remedia admittere, quo magis ad pubertatem accedunt; in ætate autem majori, eo magis irremediabilem, quo magis in ætate proceditur; licet una altera minus remediis cedere valeat: nam cum difficile ſit impotentiam coeundi auferre, impoſſibile omnino eſt, impotentiam generandi ullis Artis remediis illos exuere poſſe.

De ætate autem habili ad concipiendum in fœmina alias locutus ſum, & relictis inſuetis quibusdam conceptionibus in ſenioribus evenientibus, annum quintum ſupra quadrageſimum pro termino frequentiori determinaverim. Si libet autem, vide inter Juriſconſultos ad hoc, quos alias citavi, & Carrar. *de Med. part.* 4. *num.* 210. *& ſeqq.* & inter Medicos Fortun. Fidel. *lib.* 3. *cap.* 2. *de Relat. Med.*

SUMMARIUM.

1 *Impotentia coeundi, & generandi, ex naturali vitio provenire poteſt.*
2 *Vitium naturale apparens, impediens coitum & generationem, quodnam ſit.*
3 *Coeundi impotentia in fœminis, ex unica tantum cauſa provenire poteſt.*
4 *Generandi impotentia ex apparente vitio naturali in fœmina.*
5 *Vitia naturalia, impedientia coitum & generationem, non apparentia.*
6 *Omnia naturalia vitia ut plurimum inſanabilia.*
8 *Vitij magnitudo ut æſtimanda.*
9 *Vitia naturalia in ætate teneriori magis emendabilia.*
10 *Naturales partes facilius curam recipiunt, quam animales, aut vitales.*
11 *Vitia parva, & apparentia, facilius tolli poſſunt.*
12 *Vitia in figura, & ſitu mutato, ſi parva ſint, facilius curantur.*

QUÆSTIO III.

De Impotentia ex defectu naturali.

Utraque etiam Impotentia, tam generandi, inquam, quam coeundi, ex naturali vitio poteſt
1 emergere, ut *quæſt.* 1. dictum jam eſt; quod vitium aut apparens eſſe poteſt, aut non apparens. Apparens reſpicit præcipue genitales partes oculis con-
2 ſpicuas; in viris enim membrum flaccidum, aut nimis parvum, vel magnitudinis etiam incongruæ, vel craſſitie, aut tenuitate inſigne, aut obtortum, aut colore deterrimo, aut rugoſum; teſtes quoque aut nulli, aut admodum exigui, aut ſitum naturalem non ſervantes, & coeundi, & multo magis generandi impotentiam manifeſto arguunt.

3 In fœminis autem diximus jam, coeundi impotentiam nonniſi ex nimia uteri anguſtia, aut ex ejus totali clauſura fieri poſſe; cui vitio nunc aliud addo, nimirum exitum, & ſummam declinationem ipſius uteri, qui interdum per collum, & externum os foras prolabitur; quæ vitia oculis conſpi-
4 cua & ipſa ſunt. Sed impotentia generandi ex apparenti defectu eſſe poteſt, ſi os diſtortum ſit, ſi uterus naturalem ſitum non ſervet, ſi nimis ampla pudenda exiſtant.

5 Vitia vero naturalia, quæ oculis intuentium ſe non produnt, reſpiciunt internorum vaſorum generationi inſervientium conſtitutionem, eorumque, necnon etiam præcipuarum partium temperiem, ut Cerebri, Cordis, Hepatis; hæc enim partium intemperies, quæ & congreſſui, & generationi omnino obſit, in Viris præcipuè vel frigida eſſe poteſt, ob quam pauci admodum ſpiritus, univerſus ſanguis frigidior generatur, & conſequenter etiam ſemen, unde cum una pars alteri ſit ſubordinata, una peccante, cæteræ quoque ejus vitio participant, ubi ad ulteriora tendat prioris partis operatio; aut eſſe poteſt nimis calida, abſumens ipſos ſpiritus; ſic & ipſa genitalia eædem intemperies exercere poſſunt, ut ſi ſit frigida, ſemen non generent, aut crudum, & pauciſſimi ſpiritus, quod neque Naturam irritare valeat ad ſui expulſionem, & quod multo minus generationi inſerviat; aut ſi ſit nimis calida, & ipſos ſpiritus, ex quibus ſemen virtutem omnem habet, omnino diſſipet; adeo obſunt generationi ejusmodi intemperies. Indicio ejus rei ſit, quod mero ſe ingurgitantes, eoque calorem Hepatis adaugentes, infœcundi ſunt; contra vero Abſtemij, quod aquæ potu frigidam temperaturam ſemini concilient, infœcundi & ipſi ut plurimum ſunt, quanquam Tiraquellus, cum Abſtemius eſſet, triginta tamen liberos ex legitimis nuptiis ſuſcepit. Korman. *de mirac. vivor. tit. de parent. mult. lib. habent.* Sed & de cæteris intemperiebus ſimplicibus, humida nimirum & ſicca, idem evenire poteſt, ſicca quippe generationem ſeminis aut omnino impediente, aut ejus ſubſtantiam labefactante; humida ipſum ſemen fluidum ultra modum faciente, omnem ejus ſenſum in tranſitu obtundendo, ejusque ſpiritus obruente ac ſuffocante, inſuperque vaſa relaxante, & retentricem in fœminis, expultricem vero in maribus mirum in modum lædente. Quod autem de ſimplicibus intemperiebus dictum eſt, de compoſitis quoque intelligendum, de quibus jam ulterius non dicam, ut quamprimum ad id, quod pro Juriſconſultis facit, me conferam; illud eſt, quænam horum vitiorum emendabilia, quæ non, quæ difficulter, quæ non cum magna difficultate ſanari poſſint. Itaque ſcien- 6
dum ipſis Juriſconſultis, omnia naturalia vitia maxime curatu difficilia eſſe, & ut plurimum inſanabilia, alia tamen aliis inſanabiliora: nam aut magna ſunt, aut parva; ſi magna, abſolute dicen- 7
dum, nulla arte, nullisque præſidiis emendari poſſe, cujuscunque tandem generis exiſtant. Adver- 8
tendum autem, vitij magnitudinem exiſtimandam eſſe reſpectu multarum rerum; nam & partis 9
eſſentia, & ipſa vitij natura, & partium ſitus, & patientis ætas, & mille alia in conſiderationem convocanda; ad cujus rei pleniorem cognitionem revocari in mentem poſſunt ea, quæ retuli de morbi gravitate & levitate, *lib.* 2. *harum quæſt. tit.* 3. *quæſt.* 94. *à num.* 14. *ad plures ſeqq.* Præcipue autem conſideranda in decidendo, an vitium emendabile ſit, necne, ætas, in ætate enim teneriori vitia quædam magis emendabilia, contra ubi jam ipſa ætas membra duraverit, omnia inſanabilia: De- 10
hinc conſideranda partis ipſius Natura, quippe cum genitales partes, & hepar, aut ut uno verbo dicam, naturales omnes partes reſpectu vitalium, & animalium poſſint facilius alterationem pati, & ex conſequenti facilius ad contrarium ſtatum reduci; minus enim periculi impendet ex harum partium alteratione ad contrariam temperiem, quam ex alteratione Cordis, aut Cerebri, præterquam quod difficilius trahuntur hæc, quam illa ad requiſitam craſim.

Cæterum ſi vitia naturalia parva exiſtant, ea 11
vel ſunt apparentia, vel non; apparentia facilius videntur tolli poſſe, ut ſi ob frænum glandi ſubſtratum penis obtortus exiſtat, ſi detegi glans ob præputij anguſtiam non poſſit, ſi uterus non naturali panniculo, ſed tenui obducatur ingreſſum Peni impediente, & cætera ad hunc modum; hæc namque facillimo negotio emendantur. Sed inter hæc ipſa vitia apparentia, quæ parva ſunt, alia aliis curatu ſunt difficiliora: nam quæ in figura 12
conſiſtunt, & in ſitu mutato, facilius curantur, ut ſi penis obtortus ob ligamentum glandi ſubſtratum ſit, ſi teſtes in inguinibus appendantur ante pubertatem, ſi uterus à loco ſuo modice deviet, aut os tantiſper diſtortum habeat. At quæ in quantitate, utpote in magnitudine, & in parvitate, difficilius, aut nullo modo, in maribus præſertim curantur, nam in fœminis ob partis ipſius naturam, quæ apta nata eſt dilatari & conſtringi, promptius laxitas & anguſtia uteri emendari poſſunt.

SUM-

SUMMARIUM.

1 *Multi ſunt morbi, qui coitum, & generationem in homine impediunt, & vide num.* 7.
2 *Morbus regulariter reddit hominem impotentem ad generandum, & num.* 11.
3 *Morbus res eſt præter naturam.*
4 *Coitus à natura in generationem inventus.*
5 *Ex coitu tota ſpes generandi habetur.*
6 *Coitus non præſumitur in valetudinario.*
8 *Morbi nonnulli hominem proniorem ad Venerem faciunt.*
9 *Non eſt abſurdum, quod morbus aliquis reddat hominem aptiorem ad generandum*
10 *Gloſſa notat. in l. Fall. ff. de lib. & Poſthum. defenditur num.* 13.
11 *Quilibet morbus interficiens eſt magnus.*
14 *Diem conceptionis Poſthumi à die mortis viri computandum, limitatione eget.*
15 *Morbus impediens coitum, impedit etiam generationem.*
16 *Febres ardentes omnes, & alia non abſimiles, & lethales, & acuti omnes morbi impediunt coitum & generationem.*
17 *Generandi impotentia à morbo contracta durat etiam in convaleſcentia.*
18 *Morbi omnes partium genitalium ut plurimum impediunt generationem.*
19 *Morbi qui in intemperie partium principum conſiſtunt, generationem impediunt.*
20 *Morbi longi, & generandi, & coeundi potentiam adimere ſolent.*
21 *Menſtruorum quodcunque vitium conceptionem in fœmina impedit.*
22 *Notabile vitium menſtruorum faceret aliquam præſumptionem impotentiæ generandi.*

QUÆSTIO IV.

De Impotentia ex morbis.

1 INfiniti propemodum morbi ſunt, ex quibus coitus in viris, & generandi potentia tam in viris, quam in fœminis impediri, aut ex toto abſcindi poteſt, de quibus omnibus & ſingulis ſi agere ſtatueremus, ingens volumen huic tantummodo negotio dicare cogeremur; at quia hoc non modo gratum Lectoribus minime futurum eſſet, ſed eos ſummo tædio afficeret, neque ſi gratum eſſet futurum, expediret, breviter eos morbos per concluſiones quaſdam univerſales percurremus, qui utramque impotentiam aut excitare, aut fovere poſſunt, ut notum dehinc fiat, quoſnam eorum morborum emendationem aliquam accepturos, aut nullam impoſterum ſperandum ſit.

Ante omnia ergo Juriſconſulti generaliter lo-
2 quendo eam concluſionem firmarunt: Morbum reddere hominem impotentem ad generationem, ut per *l. filium eum definimus, ff. de his, qui ſunt ſui vel alie. Jur. & part. l. ſi pater. §. fin. ff. de Adopt. & Arrog.* & per DD. adductos per Surd. *deciſ.* 83.
3 *num.* 3. Hoc autem ſumma cum ratione, & prudenti conſilio ab ipſis definitum eſſe cenſendum eſt; cum enim morbus res ſit præter naturam, ipſique Naturæ de directo contraria, abſque ullo dubio ejus omnes operationes aut deſtruit, aut debilitat, aut depravat; eas autem dirimunt, ac præcipue quæ vividiorem, & magis vegetam virtutem, & meliorem Eucraſiam & conſtitutionem animantis requirunt, inter quas præcipua eſt generatio, in qua animal, alterum, ſibi ſimile ex ſeipſo progignens, Naturæ genio ſummopere indulget, quæ per talem operationem ſuas ſpecies, & in ipſis, & cum ipſis ſeipſam conſervat; ſed non modo ut plurimum
4 morbus impedit generationem, verum etiam ipſum Veneris uſum per quem generatio fit, cum ad eum finem fit à Natura inventus, ut alias ex Savonarola *in pract. magn. tract.* 6 *cap.* 20. *ruber.* 27. dixi, unde ex eo tota generandi ſpes habetur, *l. final. Cod. de Sponſ. & arr. Malvaſ. Conſ.* 22. *num.* 1. & hinc eſt, 5
quod alias apud ipſos Juriſconſultos non præſumitur coitus in valetudinario per ea, quæ adducit Maſcard. *de Præſumpt. concl.* 312. *nu.* 16 *vol.* 1. Thom. 6
Act. *de infirm. p.* 1. *cap.* 19 *num.* 17. *ex Abb. in c. tener, extra de Judic.* & ex noſtris Codronch. *in metb. teſtif. cap.* 10. multo minus ergo præſumi debet in eo, qui morbo aliquo adhuc detinetur, cum & pejori multo ſtatu ſit ægrotans ex aliquo morbo, quam cum ex eo reconvaluerit. Coitus enim, & infirmitas ſe non compatiuntur, ut notat Rota *in Cremonen. Penſion. deciſ.* 519. *num.* 7. *inter recoll.* par Farinac. *part.* 2. *Tom.* 1.

Adnotandum tamen, quod quanquam ea, quæ 7
hactenus dicta fuerunt, generaliter loquendo veritatem habeant, non tamen promiſcue accipienda 8
ſunt, ut de quibuslibet morbis prolata intelligantur; nam nonnulli quoque ex morbis ſunt, qui hominem proniorem, & potentiorem ad Venerem faciunt: omiſſis enim pro nunc Satyriaſi, & Priapiſmo, paſſionibus nempe, in quibus homo effrænato, licet involuntario, coitus deſiderio flagrat, alij morbi ſunt, qui genitales partes calefacientes, hominem ad Venerem proritant, ut eſſet calculus renum, aut veſicæ, vidi enim tales laborantes, dum adhuc ſummis doloribus cruciarentur, in Venerem accendi, quanquam in his morbis tentigo fiat involuntaria; ſed alij ex morbis ſunt, qui ex ſua Natura idem præſtant, ut eſt podagra, de qua inter Juriſconſultos Farinac. *de Falſitate, & ſimulatione*, & ex Medicis Levin. Lemn. *de Occult. Nat. Mirac. lib.* 2. *cap.* 45. Sed neque abſurdum eſſet affirmare, 9
poſſe morbum aliquem reddere aptiorem hominem ad generandum, cum hoc experientia conſtet; nam aliqui, qui frigida alicujus partis principis intemperie laborabant, aut ipſarummet genitalium partium frigida item dyſcraſia, vel è contra nimis calida, ob cujus vitium erant ad generandum impotentes, in contrariam dyſcraſiam lapſi, ut priores in ardentem febrem, poſteriores in frigidum aliquem morbum, fœcundi in poſterum effecti ſunt. Narrat de ſe ipſo Avenz. *ſui Theiſir. tract.* 3. *cap.* 1. quod cum eſſet uſus regimine ſatis calido in juventute, generare non poterat. Accidit autem ipſum cauſone, hoc eſt, ardenti febre laborare, unde cum uſus eſſet ob id contraria victus ratione, dehinc fœcundus fuit; alij tamen ex ſola morbi natura fœcundi evaſerunt, cujus rei ſunt multæ experientiæ, inter quas eam in medium afferam, quam retulit mihi D. Julius Filipellus Eugubinus, Medicus Romanus, vir omni laude dignus, virtute, & morum probitate inſignis: Erat Eugubii artifex quidam, qui cum uxore viginti quatuor annis infœcundus omnino vixerat. Hic acutiſſimo morbo oppreſſus, cum ab eo reconvaluit, ex eadem uxore filium ſuſcepit, & in poſterum fœcundus fuit.

Utraque ego Juriſconſultorum concluſio, quod morbus nimirum, & valetudo coitum, & generationem impediant, eſt in pluribus, & ſecundum plurimum pro vera acceptanda, univerſaliter autem loquendo non poteſt verificari, niſi morbo ipſo vigente. Sed unde, obſecro, adacta eſt Gloſſ. 10
in l. Gallus. ff. de lib. & poſth. in verb. decem. menſibus, inhærendo textui, uti diceret, hominem generare poſſe etiam ea nocte, qua moriturus eſt? nam idcirco ab ipſa die mortis computari voluit decem menſes ad effectum, ut poſthumus credatur filius legitimus morientis, & tamquam verus hæres illi ſuccedere poſſit in bonis: jam enim patet, 11
morbum reddere hominem impotentem ad generandum regulariter; quid autem ſi morbus magnus ſit? profecto tanto magis de tali impotentia præſumendum. Quonam igitur pacto fieri poteſt, ut homo magno morbo detentus, (nam profecto licet inter ipſos morbos qui interficiunt, unus ſit major altero, ſimpliciter tamen loquendo, quilibet 12
morbus interficiens eſt magnus) & ab eo jam totaliter oppreſſus, mortique vicinus, generare poſſit? Quomodo ergo Gloſſæ dictum eſt accipiendum?

 S 3 Ego

Ego quidem reſponderem: non hoc voluiſſe Gloſ-
13 ſam, ut in quolibet morbo conſtitutus homo, & quandocunque præſumatur etiam morti vicinus, generare poſſit, ſed voluiſſe tantummodo, poſſe dari hujuſmodi caſum, in quo homo ea ipſa nocte, qua moriturus eſt, poſſit generare. Sed cur ſemper, inquies, vult computari in poſthumo ipſos decem menſes à die mortis? An ob id, ne uni ob alterum injuria fiat? quia cum dari poſſit is caſus, ut quis uxorem ſuam cognoſcens, illico aliquo repentino morbo, ut apoplexia, Syncope, acutiſſima ſquinantia, vel conſimili moriatur, & tamen mulier ex eo congreſſu concipiat, ne huic ob alios caſus injuria inferatur, dicitur in omnibus debere computari dies conceptionis Poſthumi à die
14 mortis. Verum enim vero hanc regulam multis egere limitationibus, ipſis Juriſconſultis credo ſit exploratiſſimum. Præ omnibus tamen dicerem, in quocunque caſu debere conſiderari genus morbi, ex quo homo deceſſerit: quonam enim modo vis hominem acuta, & peſtilenti febre per ſex, aut plures dies detentum, ea nocte, qua moriturus eſt, Venerem exercere, & quod multo majus quid eſt, ſemen effundere ad generationem aptum? Sed his omiſſis, & ad eam concluſionem redeuntes, quæ firmat hominem à morbo reddi impotentem ad coeundum, unde multo magis ad generandum, certum eſt, eſſe ex morbis, qui magis aut minus, id ipſum efficiant: itaque has concluſiones ponamus.

Quarum *prima* ſit: Omnis morbus impediens coitum, ita ut conjungi marem, & fœminam per genitalia membra non patiatur, ſimul etiam omni-
15 no generationem impedit, cum quaſi pro impoſſibili ſit, immo ex mea ſententia penitus impoſſibile, mulierem abſque ea perfecta conjunctione concipere. Dixi autem, quaſi impoſſibile, ob ea quæ ſuo loco ſubdam *infra*, *quæſt.* 8.

Secunda concluſio: Omnes febres ardentes, acutæ colliquativæ, ſyncopales, malignæ, peſtilentes,
16 hisque non abſimiles, morbi inſuper omnes, quicunque acuti cenſentur, id proprium habent, ut & coitum multo magis generationem, omni ex parte, & undequaque impediant, quamdiu vigent; licet ea impotentia ipſis recedentibus ut plurimum recedat, non tamen utraque eodem tempore: nam convaleſcentes tantiſper ad coitum ſufficiunt, licet ex eo ſummopere lædantur: indicio ſit plerumque eos involuntarie in ſomnis ſemen effundere, quod Amatus Luſitanus *in ſuis Curationibus Medicinalibus* ſigillum ſanitatis eſſe dicebat; nam quemadmodum vigente morbo ſpirituum maxima, & indeſinens jactura fit, præcipue ſi morbus acutus, aut malignus extiterit, ſic ubi natura prævaluerit, denuo optimi ſanguinis generatio fit, ex quo ſe-
17 minis omnis materia deciditur; at impotentia generandi non modo ut plurimum perdurare ſolet per totam convaleſcentiam, ſed quandoque etiam ex magnis, & acutiſſimis morbis per totum vitæ curriculum.

18 *Tertia concluſio*: Morbi omnes partium genitalium, aut etiam circumjacentium, generandi impedimentum præſtant, non tamen omnes impedimentum afferunt in coeundo. Patet præcipue in Gonorrhœa, & ſeminis profluvio, quibus durantibus homo nunquam generat, coire tamen bene poteſt, immo ex his affectibus interdum ad coitum urgentioribus ſtimulis excitatur. Cum Gonorrhœam autem dico, & ſeminis profluvium, de vera Gonorrhœa & ſeminis profluvio intelligo, non de pſeudogonorrhœa, qualis fieri plerumque ſolet ex contagio Gallico, cum hac enim videmus permultos indies filios procreare, tam maritos, inquam, quam uxores.

19 *Quarta concluſio*: Omnes morbi, qui partium principum craſim, ſeu temperiem devaſtant, impediunt ſemper generationem, aliquando etiam coitum; tales eſſent Maraſmus, Hectica, Cachexia, Hydrops, & his non abſimiles; patet, quia tam ad coitum, quam ad generationem, omnium principium partium virtutes concurrunt, quarum unica male affecta, neceſſe eſt inde conſequentes actus impediri. Sed quamvis prædicti morbi difficiles ſint ad ſanandum, non eſt tamen impoſſibile, hominem ex illis evadere, & ad naturalem ſtatum reverti, unde etiam in poſterum utraque impotentia in illo recedat. Licet non ſit tam infrequens, ut ſepe experiamur, nonnullos prædictis morbis detentos aliquando coire, & filios procreare, præcipue vero Hecticos. Unde concluſio in pluribus, & ſecundum plurimum vera eſt, non autem generaliter in omnibus.

Quinta concluſio: Morbi omnes longi, & invete- 20
rati utramque impotentiam, ſed præcipue generativam conciliant; patet, quia ex talibus morbis ſingulæ corporis partes per ſe, præſertim vero principes, intemperatæ evadunt, ipſumque ſanguinem, & conſequenter ipſum ſemen ſummopere vitiant. Quod ita accipiendum, ut tales morbi ſint alicujus momenti, non vero leves, ut eſſet levis quartana, aut febricula ex obſtructionibus dependens, aut alius ſimilis morbus; cum his enim, etiamſi longi & pertinaces eſſent, non impoſſibile eſſet hominem generare.

Sexta concluſio: Menſtruorum quodcunque inſi- 21
gne vitium, ſive in exceſſu, ſive in defectu, ſive in qualitate mala conſiſtat, poteſt in fœminis conceptionem impedire. Hæc concluſio Medicis eſt acceptiſſima, & alia probatione non indiget; ſed notandum, quod vitium qualecunque inſigne menſtruorum faceret quidem aliquam præſumptionem, & conjecturam impotentiæ generandi in ea, contra quam ageretur de ſuppoſitione partus; nam tamen conjectura illa per ſe eſſet magni momenti, quia non eſt impoſſibile menſtruis qualitate mala dotatis, aut deficientibus, aut excedentibus, ultra naturalem modum, fœminam concipere. Sed hæc præſumptio aliis aſſociata non eſſet contemnenda. Circa defectum tamen menſtruorum revocan- 22
da in mentem ſunt ea, quæ *ſuperiori quæſtione* innuebam, videndumque, num defectus ſit ob majorem ætatem, vel ob humorum, & corporis vitium, cum in uno caſu facilius quam in alio ſit, fœminam concipere.

Septima concluſio: Sanguinis evacuationes omnes 23
immoderatæ & inſignes, quomodocunque eveniant, ſive à Natura, ſive ab Arte, ſive per accidens, tam virum, quam mulierem reddunt ad generationem impotentem; aliquando etiam virum ad coitum, ſaltem per aliquem notabilem temporis tractum: quia calorem naturalem inſigniter diminuunt, corpusque mirum in modum refrigerant, ſpiritusque omnes exhauriunt; unde niſi ad priſtinum vigorem redeant, (quod nonniſi poſt longum tempus, & interdum nunquam ſuccedit,) nunquam ad coitum, & multo minus ad generationem ſufficiunt, immo ex ſimilibus evacuationibus refrigerato ad extremum nativo calore, in cachexiam, & hydropem, ac ſimiles morbos ruunt.

SUMMARIUM.

1 *Frigidi qui dicantur.*
2 *Frigiditas à Natura eſſe poteſt, & à morbo.*
3 *Maleficiati qui.*
4 *Differentia prima inter Maleficiatum, & frigidum, reprobatur, num. ſeq.*
6 *Maleficiati poſſunt quoad omnes fœminas maleficiari.*
7 *Secunda differentia inter frigidum, & maleficiatum, reprobatur ibid.*
8 *Frigidi nonnulli Venerem exercent, ſed ſemen effundere non poſſunt.*
9 *Frigidorum plures differentiæ.*
10 *Frigidi nonnulli, antequam ad opus perveniant, ſemen effundunt.*
11 *Frigidus dici non poteſt, qui alieno modo pollnitur, declara ut num. ſeq. n.* 16.
13 *In Coitis reſolutione impeditur tum erectio ipſius, tum etiam ſeminis excretio.*
14 *Frigidos inter ſe multum differe rationi conſonum.*

15 *Tertia*

15 *Tertia differentia inter frigidum, & maleficiatum, reprobatur, ibid.*
17 *Frigidum à maleficiato diſtinguere operoſum eſt.*
18 *Frigidi nonnulli pro frigidis judicari certo poſſunt, maleficiati vero nonnulli pro certo maleficiatis.*
19 *Frigidus à maleficiato quomodo diſtingui poſſit.*
20 *Frigiditas probatur ex Juriſconſultis per corporis aſpectum declar ut num. ſeq.*
22 *Frigiditatis ſigna.*
23 *In frigidis nunquam erigi membrum, falſum.*
24 *Animal ſtimulatur ad coitum ex ſeminis turgentia.*
25 *Teſtes in ſeminis generatione principatum obtinent.*
26 *Spadones, quibus ſuperior teſticulorum pars in ſectione relicta eſt, generare poſſunt.*
27 *Signis manifeſtis frigiditatis præſentibus, non eſt de maleficio dubitandum.*
28 *Coeuntes, ſed ſemen non emittentes, aut in parva quantitate, & nullius conſiderationis, an matrimonium contrahere poſſint.*
29 *Coitus actio tendit ad ulteriorem finem.*
30 *Mulier poteſt à viro corrumpi, & tamen matrimonium non tenere ex capite impotentiæ.*
31 *Frigiditas non cadit in mulieres, ex Juriſconſultis.*
32 *Mulier ſemper ad coitum prompta eſt, quantum eſt ex parte ſui.*
33 *Frigiditas paſſioni obſtare non videtur.*
34 *Mulier, non ſecus ac vir, frigida eſſe poteſt.*
35 *Frigidæ mulieres, quæ dicendæ.*
36 *Per quæ ſigna probetur frigiditas in muliere.*
37 *Naturalis frigiditas eſt irreparabilis.*
38 *Magna cauſa quæ.*
39 *Sectio venarum exiſtentium poſt aures cur ſterilitatem faciat.*
40 *Frigiditate naturali probata, illico matrimonium dirimitur non expectato triennio.*
41 *De particularibus non datur ſcientia.*
42 *Viri ſolum ex maleficio fiunt ad coitum impotentes.*
43 *In dubio, num vir potius frigidus ſit, quam maleficiatus, præſumptio debet eſſe frigiditatis.*
44 *Præſumptio ſemper eſt ex parte cauſæ, quæ magis eſt prompta ad agendum.*
45 *Vir cur frequentius quam mulier maleficio tentetur.*
46 *Modi, quibus Dæmon impotentes viros reddit ad coitum.*
47 *Maleficium duplex.*
48 *Medicamenta quædam coitus impotentiam faciunt.*
49 *Maleficium ſupernaturale quibus modis procuretur.*
50 *Maleficium verbis, ſigillis, figuris, viſu, & hujuſmodi aliis rebus procurari non poteſt.*
51 *Media, quibus maleficiati à Dæmone ligantur.*
52 *Arnaldus, Conciliator, & Cardanus notantur.*
53 *Veneficium non fit abſque Dæmonis opera.*
54 *Signa maleficiati remiſſive.*
55 *Naturale maleficium remedio non caret.*
56 *Supernaturale maleficium naturalibus remediis curari non poteſt.*
57 *Maleficium ſupernaturale nullus curare poteſt, niſi ſit Dæmoniacæ artis peritus.*
58 *Ex animi paſſione nonnulli redduntur ad coitum impotentes.*
59 *Præſumptio impotentiæ coeundi poteſt haberi in eo, qui intente odit, vel amat intente uxorem.*
60 *Impotentia conſurgens ex odio aut amore effrani tempore evaneſcit.*
61 *Amor tempore efferveſcit, odium ejuſdem beneficio miteſcit.*
62 *Conſuetudo concinnat Amorem.*

QUÆSTIO V.

De frigidis, & Maleficiatis.

1 FRigidi dicuntur, qui in ætate habili ad Venerem exercendam omnino ad eam ſunt inepti: neque enim Pueri, antequam ad pubertatem accedant, eo quod inepti ad coitum ſint, frigidi dicuntur; neque item frigidi proprie dicendi ex mea ſententia eſſent decrepiti, etiamſi vere ob frigiditatem, vel potius ob nativi caloris depauperationem coitum exercere non poſſint, ſed lato tantum modo poteſt & ipſis frigidi nomen aptari: licet contrarium ſentiat Argen. *lib.* 1. *conſ. & Epiſt. Medic. conſil.* 2. *cap.* 7. Sed hoc vitium poteſt & à Natura eſſe, &
à morbo, quia ea intemperies frigida ſeu partium 2
ſit, ſeu totius, ab utero aliquando contrahitur, interdum etiam ab accidenti ſuperadvenit. Ii vero, qui à Natura huiuſmodi vitium patiuntur, nunquam, aut de raro admodum, uſum venereorum experiuntur: qui autem à morbo, aut alia quavis accidentali cauſa, ante ejus quidem cauſæ acceſſum erant, ut cæteri homines, ad coitum potentes, mox ab ejus adventu ad eum inepti facti impoſterum ſunt, ut Scythis ob aſſiduam equitationem evenire tradebat Hipp. *lib. de Aer. Aq. & loc.*

Maleficiati porro ſunt, qui vel ob malorum me- 3
dicamentorum applicationem per ſe, vel arte, & Dæmonis auxilio adjuncto, redduntur ad Venerem impotentes, vel alia quavis noxa afficiuntur. Sed nobis pro nunc de prioribus tantum diſſerendum.

Cæterum inter Medicos Cardan. *lib.* 2. *de venenis cap.* 7. & inter Juriſconſultos Capella Toloſan. *quæſt.* 35. *num.* 1. & adducti per Auguſt. Barboſ. *collect. DD. lib.* 4. *tit.* 1. *cap. ult. num.* 10. *Tom.* 2. diſtinguentes inter frigidum, & maleficiatum, dicebant frigidum non poſſe cum aliqua muliere coitum exercere, maleficiatum cum omnibus poſſe, præterquam cum una. Sed hæc differentia non eſt ſemper vera, nec
generica, complectens omnes, qui ad coitum non 4
ſunt apti ob frigiditatem, aut maleficium, & inter 5
hos, aut illos enumerandi; quia ex maleficiatis etiam nonnulli ſunt, & eſſe poſſunt quoad omnes mulieres maleficiati, ita ut ad nullam omnino ar-
rigant. Quin & alii ex iis ſunt, & eſſe poſſunt, qui 6
ad nullas arrigant, præterquam ad unam, ut ex ipſo Cardano patet.

Neque etiam vera eſt altera differentia allata ab eodem Capella Toloſ. *ibid. n.* 2. & à Barboſ. *ibid. n.* 11. quod nimirum frigidus à maleficiato differat, quia frigidus virgam non erigit, maleficiatus maxime, ſed cum ad opus appropinquat, membrum flacceſcit, ac deſidet, ita ut coire non poſſit. Non eſt
(inquam) vera, neque univerſalis hæc differentia, 7
quia nonnulli ex frigidis ſunt, qui non ſolum arrigunt, ſed etiam venerem utcunque exercent, ſed ſemen non poſſunt effundere; frigidorum enim, teſte Cardan, *ubi ſupra*, plures ſunt differentiæ.
Aliquibus enim Penis nullo modo arrigitur, aliis 8
arrigitur quidem, ſed cum paululum pertractatur,
elangueſcit; nonnulli ſunt, quibus uſque ad opus 9
in erectione perdurat, immitti tamen in uterum non poteſt, præſertim ſi prægrandis ſit, & vas fœmineum anguſtius, alii ſunt, ut dixi, qui venerem quidem exercent, arrectum membrum in uterum impingendo; ſed ſemen, quantumcunque laborent, nullo modo emittere poſſunt, & de his mentionem quoque habet inter Juriſconſultos, ſeu Canoniſtas Sanchez. *de Matrim. lib.* 7 *diſp.* 93. *n.* 7. & ex noſtris Conſtantinus, ex quo Baver. *conſ. incipient. In nom. Individ. Trinit. in* 1 *concl.* quod licet de raro contingat, ut ipſe Card. ibidem teſtatur, apud Aetium tamen *Tetrabibl.* 3. *ſerm.* 3. *cap. ult.* is caſus narratur, & alias non diſſimiles hiſtorias videre licet apud Schenck. *lib.* 4. *Obſerv. tit. de coitu*: imo plures hoc vitio laborantes teſtatur ſe vidiſſe Petrus Foreſt. *obſerv. ſuar. lib.* 28. *obſ.* 18. *in ſchol* & concedit etiam Mercat. *de ſterilit & prægn. aff. lib.* 3. *cap.* 3.
Connumerat quoque inter frigidos Cardanus eos, 10
qui antequam ad opus perveniant, ſemen effundunt, de quibus etiam ex Canoniſtis, Sanchez, *de Matrim. lib.* 7. *diſp.* 92. *num.* 8. Quod ſi tales inter frigidos connumerandi ſint, falſa omnino erit illorum ſententia, quam referebat idem Sanchez. *ibid. diſp.* 94. *num.* 5. qui voluerunt non eſſe frigidum illum, qui aliquo modo polluitur, cujus opinio-
nis videtur inter Medicos Augenius, qui *lib.* 19. *conſ.* 11
& Epiſt. Medic. cap 7. *Tom.* 2. frigidos eos tantum dici vult, qui ſemen non generant. Ego quidem hanc ſententiam licet non omnino approbandam, tamen neque undequaque reſpuendam cenſeo. Nam

eos

eos qui arrigunt, & ſemen effundunt, antequam
ad opus perveniant, impropriiſſime frigidos voca-
ri dixerim, imo promptius eos calidos, & ſala-
ces, quam frigidos vocaverim, cum ex nimia ca-
liditate, & ſeminis ipſius acrimonia ac pruritu id
evenire poſſit, quamquam etiam ex fervore amo-
ris, & acutioribus veneris ſtimulis idipſum poſſit
contingere. Illos quidem aptius frigidos vocari poſ-
ſe dixerim, qui non ex nimio calore, aut ſeminis
acutie, antequam ad opus perveniant, polluuntur,
ſed ea retentricis debilitate, quæ ex præcipuarum
partium remiſſiore calore ſuccedere poteſt.

12 Sed quod nullus, qui ſemen quoquo modo ef-
fundat, reponi debeat inter frigidos, mihi abſolu-
te non probatur, ſunt enim nonnulli, ut Baver.
ex Conſtant. refert, *conſ. alias cit.* qui excitantur
quidem ad Venerem, & ſemen etiam emittunt, ſi
vel Penis diutius manibus tractetur, vel in mulie-
ris amplexibus arcte, ac multum commorentur,
tamen erigere non poſſunt, idque vel ob ipſius
Penis reſolutionem, vel ob frigiditatem genita-
lium partium, vel omnium, vel aliquarum, ut
practici docent. Piſo *de cur morb. lib.* 3. *cap.* 47. Hos
autem ego abſque dubio inter frigidos connume-
randos cenſeo, cum nihil interſit, an ſemen effun-
dent, necne, ſi coitum ob frigiditatem exercere mi-
13 nime valeant. Tametſi vero Aet. *ſerm. 6. cap.* 35.
dixerit, in Colis reſolutione impediri non modo
coitum, ſed etiam ſeminis excretionem, quod fa-
cere partim videtur pro contraria ſententia: reſpon-
dendum tamen, Aetii dictum non habere locum
in omnibus, ſed in iis tantumodo, in quibus una
cum Pene vicinæ quoque partes, & vaſa tam de-
ferentia, quam concoquentia, & ejaculantia affe-
cta ſunt; nam poteſt Penis ex ſe reſolvi abſque re-
ſolutione prædictarum partium, cum habeat pro-
prios muſculos aliis partibus non communes, ha-
bet quoque proprios nervulos, licet ſuperficiarios.

14 Sed ad principale punctum redeundum: Rationi
conſonum eſt, frigidos inter ſe multum differre,
& alium altero minus aut magis ab hac vel illa
actione, in Venere exercenda requiſita, prohiberi:
quia cum eam ineptitudinem ex frigidiori intem-
perantia vel totius, vel partium nonnullarum pa-
tiantur, neceſſe eſt, eam intemperantiam plures,
aut pauciores gradus ſortiri, cum multam habeat
latitudinem, juxta quos gradus hunc, aut illum ar-
rigere, aut non arrigere, aut multum, aut parum
in erectione perſiſtere neceſſe; Imo nonnullos adno-
tare licet, qui recte ut alii Venerem perfecte exer-
cerent, ſed ſi uterum anguſtiorem offendant, coi-
tum perficere nequaquam poſſunt, quod illis præ
caloris inopia evenit, ob quam deficit virtus ipſius
membri, quod neque ita dureſcit, ut ubi per an-
guſtiores ſemitas ſit vi erumpendum, ad opus ſuf-
ficiat, habent enim cor frigidiuſculum, à quo mem-
brum erigitur per ſpiritum ab ipſo per arterias im-
miſſo; hos ego ſemifrigidos recte dici poſſe credo,
de quibus quoque Sanchez, *ubi alias diſp.* 93. *n.* 3. ex
Alberto mentionem habet.

Apparet etiam ex prædictis falſam quoque eſſe
tertiam differentiam inter frigidum, & maleficia-
15 tum ab eodem Capella Toloſano allatum, nimi-
rum quod maleficiati ſemen emittant, frigidi au-
tem nequaquam; nam præter eos, quos diximus
abſque Penis erectione ſemen effundere, alios au-
tem eſſe conſtat frigidos, qui & arrigant, &
ſemen effundant, ſed ut ſuperius dixi, antequam
ad opus pervenire poſſunt; licet autem tunc di-
xerim, id interdum à caliditate provenire, & id-
circo tales impropriiſſime vocari frigidos, tamen
nonnulli ex iis ipſis ſunt, qui ſemen quidem ef-
fundunt laudabile, & quantitate, & quibuſque
16 debitis conditionibus dotatum, & hos minime re-
cte vocari frigidos dico, alii tamen qui eodem mo-
do ſemen effundunt, ſed quantitate modicum, &
fluidum, & infœcundum, omnique laudabili qua-
litate deſtitutum, non abſque ratione frigidi &
ipſi dici poſſunt, quia à diminuto calore partium
ſemen concoqui non poteſt, ſi modo ſeminis
nomen materia, quam effundunt, mereatur.

Ex quibus inſuper facile deduci poteſt, admodum 17
operoſum eſſe diſtinguere inter frigidum, & male-
ficiatum per aliqua particularia ſigna, ut nonnulli
voluerunt, & hoc dico univerſaliter loquendo. Il-
lud veritatem habet, frigidos aliquos poſſe certo
pro frigidis cognoſci, & pro frigidis pronunciari,
maleficiatos vero nequaquam, quia non habent hi
quicquam peculiare, per quod à frigidis diſtingui
poſſint, (quanquam nonnulla afferuntur a Co-
dronch. *de Morb. Veneſ. lib.* 3. *cap.* 13.) niſi, ut ipſe
Codronchius docet, abſentiam eorum ſignorum,
quæ frigidum hominem denuntiant. Ubi enim om-
nia ſigna adeſſent, quæ vividum calorem in viro
demonſtrare ſolent, ut recta, & naturalis partium
conformatio, & conſtitutio, ſitus, habitudo; pili
requiſiti in conſuetis locis, & his non abſimilia,
potentia prægreſſa per anteactam ætatem, ſi dehinc
vir hic ad coitum impotens fiat, neque ulla evi-
dens cauſa, neque morbus ullus prægreſſus fuerit,
qui id potuerit efficere, ſuſpicari facile licet, ma-
leficium ſubeſſe. Alia vero ſigna, ad id dignoſcen-
dum tradita, neque facile obſervari poſſunt, nec
quicquam certi educere.

Cæterum IC. voluerunt, frigiditatem tam in vi-
ris quam in fœminis per corporis aſpectum proba-
ri, ut notat ex pluribus Maſc. *concl.* 816. *num.* 1. *lib.* 18
3. quod tamen non de omni frigiditate verum eſt, 19
ſed de ea tantum, quæ ab interiori, naturalique
frigida Intemperie provenit, ob quam ea ſigna pul- 20
lulare neceſſe eſt, quæ frigiditatem ipſam maniſe-
ſtiſſime commonſtrant, ut deinceps videbimus. Ita-
que ubi ea ſigna adfuerint, tuto ſententiam ferre
poſſumus de præſenti frigiditate; non tamen etiam
illis abſentibus ſignis negandum eſt, frigiditatem
nullam adeſſe.

Signa igitur, quæ ex naturali, & intenſa par-
tium principum, præcipue genitalium, frigiditate
ſeſe produnt, hæc ſunt: paucitas pilorum, aut om- 21
nimoda carentia in inguinib. præcipuè, tam in vi-
ris, quam in fœminis, & in viris etiam barba;
pilorum enim proventus ex caliditate excitatur. Se-
cundum ſignum eſt partium non naturalis confor- 22
matio, ut membrum aut nimis prægrande, aut
nimis parvum, exiguitas enim & materiæ paucita-
tem & virtutis imbecillitatem, magnitudo luxurian-
tis materiæ, & calorem obruentis affluentiam de-
notat. Tertium, ejuſdem membri etiam optime con-
formati flacciditas, & inexcitabilis mollities, ve-
luti decrepitis accidit, de quibus Juven. *Sat.* 10.

—— *Jacet exiguus cum ramice nervus.*
Et quamvis tota palpetur nocte, jacebit.

aut quod etiamſi tantiſper erigatur, minimum tem-
poris in erectione perdurat, ſed confeſtim elangue-
ſcit. Nam non eſt verum omnibus frigidis, id
quod Sanchez *de matrim. loco ſæpius citato*, *diſp.* 94. 23
num. 6. dixit, quod in illis nunquam membrum
erigatur, hoc enim late ſuperius demonſtratum eſt,
eſſe falſum. Quartum, averſio quædam connatura-
lis à commercio venereo, & quibuſvis venereis re-
bus, cum enim frigidi ſemen aut non generent,
aut quantitate exiguum, & pravæ qualitatis, te-
nue nempe, & aquoſum, nulliſque pene ſpiritibus
turgens, neque ſua quantitate, neque qualitate
excitare poteſt animal ad ſui excretionem; turgente
enim, & ſuperabundante ſemine, quod laudabile
ſit, omnino animal ad ejus excretionem excitatur. 24
Quintum ſignum eſt, Teſtium carentia omnimoda,
aut eorum parvitas; aut etiam incongrua magnitu-
do, aut non naturalis ſitus; hæc enim caloris na-
turalis, pauperiem, & conſequenter imbecillitatem
virtutis teſtantur: nam teſtes in ſeminis generatio- 25
ne, ſive perfectione principatum obtinent, ut Me-
dici omnes exiſtimant, contra Ariſtotelis opinio-
nem, qui illis vim ſeminis generativam denegavit,
3. *de hiſt. animal. c.* 1. quem refert inter Juriſconſul-
tos Carrar. *de Med. & ejus off. part.* 1. *n.* 137. & inter
Medicos Laurentius *Anatom. lib.* 7. *quæſt.* 2. qui in
quæſtione ſequenti Medicorum opinionem tuetur,
& Ariſt. reſpondet. Hoc dico, quia non tantu

neceſ-

neceſſitatis eſſent ad fœcunditatem , & ad coeundi
potentiam ipſi teſtes, ſi Ariſtotelis opinio veritatem
haberet , pro qua tamen maxime faceret id, quod
Holler. *ſect.* 5. *Aphor.* 63. dicebat, nimirum Spadones
quoſdam generare poſſe , quibus ſuperior teſticuli
pars relicta in ſectione fuerit; juxta quam experien-
26 tiam videretur, teſtes ad ſeminis confectionem non
requiri . Firmaret hoc ipſum , quod ipſe Ariſt. *cit.*
loc. 5. *de hiſt. anim.* & Columell. 6. *de re Ruſt. cap.* 27.
dicebant , boves non protinus à caſtratione gene-
randi potentiam amittere ; ſed hæc pro nunc in-
deciſa relinquamus. (Vid. Gr. Horſtius t. 1.)

His ſignis ergo , aut eorum pluribus potioribuſ-
que præſentibus , frigiditatem quoque præſentem
27 eſſe judicari poteſt , quæ neque in dubio revocan-
da tunc temporis eſt , an ex maleficio contingat,
necne, quia ob hanc frigiditatem ex his ſignis con-
cludentiſſime probatam, abſque dubio ſeparari illi-
co matrimonium poteſt , non expectato triennio,
Brun. *de Sponſ. & matrimom. concl.* 28. *n.* 16. Maſcar.
concl. 312. *n.* 15. quia talis frigiditas cum conſpicua
ſit, ope medica reparari ullo modo non poteſt, ut
Medicis eſt notiſſimum , quorum auctoritates , ſi
libet, vide apud Practicos *in cap. de Impot. Venereor.*
& de ſteril.

Atque hinc eliciendum , male Juriſconſultos cul-
paſſe Roder. à Caſtr. *lib.* 3. *part.* 2. *de morb. mul. cap.*
2. quod voluerint frigidum , ſeparato matrimonio
cum ea, cum qua contraxerat, non poſſe cum alia
contrahere; maleficiatum vero maxime, ex eo quod
frigidus uni , ſit etiam frigidus alteri : nam , in-
quit ille , hæc poſtrema pars non eſt vera , quia
multi ſunt frigidi cum una, & non generant, cum
alia tamen generant. Sed certe Rodericus tranſcen-
dit ab impotentia coeundi , ad impotentiam gene-
randi; nam Juriſconſulti non vocant frigidum im-
potentem ad generandum , ſed impotentem ad
coeundum ; & ſic ſi eſt impotens ex defectu na-
turali , aut quomodocunque quis cum una , erit
etiam cum alia . Neque enim frigidus dici poteſt
quis , ſi cum una non poteſt coire , & cum alia
poteſt, quemadmodum neque ſi cum una coire po-
teſt, & aliis omnibus nequaquam.

Poteſt autem ex dictis dubium inſurgere hujuſ-
28 modi : Nam cum aliqui ſint ex frigidis , ut ſupra
dictum non ſemel ſuperius eſt , qui coeunt qui-
dem , non tamen ſemel emittunt , aut emittunt
quidem , ſed in quantitate nullius conſiderationis,
& qualitate tenue, & aquoſum , & in ſumma mi-
nime prolificum, dubitari poteſt, an hi valide ma-
trimonium contrahant , quod videantur poſſe car-
naliter commiſceri , & ſic matrimonium conſum-
mare. Ad hoc dubium , ſalva ſemper veriori ſen-
tentia , negative reſponderem : & ratio eſt, quia
cum actus coitus tendat ad ulteriorem finem nem-
29 pe ad ſeminis emiſſionem, cum ſpe quoque futuræ
generationis , jam patet in his actum illum ſuo
fine fuſtrari , & ſic non poterunt forte tales vali-
de matrimonium contrahere : Simile enim eſt de
Eunuchis, qui arrigere poſſunt, & uteri clauſtra pe-
netrare, imo & materiam quandam effundere, qui
tamen matrimonium contrahere non poſſunt , quia
materia illa non eſt verum ſemen ; ut autem ma-
trimonium validum conſiſtat , requiritur , ut vir
verum ſemen effundat. Sanchez. *de Matrim. lib.* 7. *diſp.*
92. *n.* 57. ſed hoc Canoniſtæ decidant , quibus in
omnibus me remitto , non enim ego hæc aſſeve-
ranter dico , ſed ſolum per modum dubitandi, &
ea ductus ratione, quod neque Eunuchi , qui eo-
dem modo Venerem exercent, & aquoſam quan-
dam humiditatem in coitu emittunt , matrimo-
nium contrahere poſſunt , imo contractum ex hoc
dirimi poteſt , ut ex Conſtitutionibus Pontificiis
elicimus, & notat Barboſ. *in Collect. Doctor. lib.* 4. *tit.*
15. *cap.* 5. *num.* 11. *Tom.* 2 non obſtante, quod Na-
varra *lib.* 4. *conſ. tit. de frig. & malef. conſ.* 3. *num.* 11.
contrarium teneat.

Ex hoc apparet , ſi modo vera noſtra ſententia
30 eſt, poſſe mulierem à viro fuiſſe corruptam, & ta-
men matrimonium ex capite impotentiæ non te-
nere , & idcirco de hac frigiditatis ſpecie eſſet
quidem particularius conſiderandum à Juriſconſul-
tis; nam ego ut dixi , hos in eorum cenſu habe-
rem , qui Eunuchi naſcuntur , non enim majo-
rem uſum genitalium habent illi , quam hi . Qui
autem pro noſtra ſententia auctoritates in hac quæ-
ſtione deſiderat , videat Sanchez *cit. lib.* 7. *diſp.* 92.
num. 7. Dices autem , cum matrimonium inter de-
crepitos, qui ad generationem ſufficientes non præ-
ſumuntur, ſit validum , cur & horum matrimonium
non erit pariter validum? Reſpondeo , quod quan-
tumcunque in decrepita ætate vir conſtituatur ,
dummodo coire poſſit , ac matrimonium conſum-
mare , nunquam eſt omnino extra ſpem generan-
di, ſed hujuſmodi viros, non aliter quam Eunuchos,
nullam generandi ſpem habere poſſe, & ſic ſi impo-
tentia generandi ſufficiens eſt ad invalidandum ma-
monium , illudque impediendum , certe hi nun-
quam valide matrimonium, contrahere poterunt.

Sed cum plura de virorum frigiditate attule-
rim, vix quicquam de mulierum frigiditate me te-
tigiſſe memini : de qua tamen peculiariter ſcien-
dum , voluiſſe Juriſconſultos , & Canoniſtas eam
non cadere in muliere : Sanchez. *ubi proxime num.* 1.
mulier eſt prompta, neque ad coitum exercendum
impeditur, niſi uterum occluſum habeat. Ita quo- 31
que ex Medicis Mercurial. *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 32
10. Cauſam vero cur mulier frigida non fiat ex D.
Thoma recitat Sanchez. *ubi ſupra* , *n.* 1. & Mercur. *ibid.*
ea autem eſt , quod cum mulier patiens in coitu
ſit, frigiditas paſſioni obſtare non videtur ; neque
enim calor requiritur ad patiendum , quemadmo-
dum ad agendum . Adnotandum tamen, quod ſi aſ- 33
ſumamus frigiditatem , quatenus impedimento eſt
celebrationi conjunctionis carnalis, verum eſt, eam
non cadere in mulierem; ſed ſi conſideremus frigi-
ditatem, quatenus obſtare poſſit conſummationi il-
lius actus ex parte ipſius fœminæ , nempe quod 34
cum nulla voluptate coeat, cum nulla partium ten-
ſione , cum nulla ſeminis emiſſione, mulier non ſe-
cus ac vir frigida eſſe poteſt. Nam quemadmodum
frigidos viros dicimus, quibus membrum non eri- 35
gitur, ſic etiam frigidas mulieres dicemus , quan-
tum ex hoc , quibus uteri cervix in actu coeundi
nunquam tenderetur, aut carunculæ in ea exiſten-
tes non tumefierent , ut cæteris , quæ cum volu-
ptate & deſiderio coeunt , fieri ſolet ; tenſio enim
uteri reſpondet erectioni Penis, & quemadmodum
vir etiam ſi erigat , & ſemen non emittat , frigi-
dus vocandus , ita etiam mulier , quæ ſemen non
emitteret, frigida , ſic , etiamſi ſemen emitteret,
ſed paucum, & nullius conſiderationis, (quod ta-
men neutiquam ſciri poteſt,) poſſet mulier cum his
viris frigidis comparari, de quibus jam ſuperius di-
ximus, ferre ſemen nullius valoris, & modicum .
Ergo licet mulier nunquam pene impedire poſſit,
quin coitum admittat, impeditur tamen ex frigidi-
tate , ne cum voluptate , & membrorum tenſione
coeat , ne ſemen excernat, aut paucum , tenuius,
& aquoſius quam par ſit , ut de viris diximus,
imo etiam ne omnino intra ſe ſemen generet, tan-
demque ne ad generationem habilis ſit ; talis au- 36
tem frigiditas in mulieribus , ex omnibus ſignis ,
earum tamen propriis , quæ frigiditatem in viris
atteſtantur, probari poterit , de quibus etiam cum
aliis ad hoc ipſum facientibus quæſtione octava plu-
ra dicemus. Si quis tamen eorum ſignorum frigidi-
tatis in muliere majorem cognitionem habere deſi-
derat, ad *Ulmum* in utero muliebri confugiat, ubi
plura habet ab aliis non animadverſa, præcipue ve-
ro particulam quandam in ſuperiori labro mulie-
bri adnotavit, nempe ſanguinem quendam , quem
ille Gynecomyſtacem appellat, atque hanc ad di-
gnoſcendam uteri temperiem maximam prærog-
tivam habere inculcat.

Sciendum tamen, mulieris frigiditatem nulli rei
poſſe eſſe impedimento , quoad matrimonium vali-
de contrahendum ; cum ex hoc non impediatur,
quin debitum reddere marito poſſit. Sannazar *de ma-*
trim. cap. 3. *art.* 4. *n.* 11. niſi obſtet impotentia gene-
nerandi.

Cæte-

Cæterum ſciendum, quod alias annuimus, om-
37 nem naturalem frigiditatem ut plurimum ſaltem eſſe irreparabilem, accidentalem autem non eſſe ſemper abſque remedio, ſed tunc ſolum, cum ex maximis, & validiſſimis cauſis ortum habuerit, &
38 diu jam perduraverit; magnæ autem cauſæ erunt, exempli gratia, longi ac difficiles morbi, valida capitis, vel cervicis, vel ſpinæ percuſſio, larga ſanguinis evacuatio, & ultra vires facta, ſive illa arte, ſive à morbo fiat, præcipue autem ex quibuſdam venis, ut ex iis, quæ ſunt poſt aures, ex quarum ſectione non modo reddi hominem infœcundum ajunt, Hippocratis auctoritate *in l. de Genit. & alibi*, ſed etiam ad Venerem ignavum & impotentem, ut Alex. Bened. ex aliquorum doctorum teſtimonio firmat *lib. 24. ſuæ pract. cap.* 12. de hac tamen re pleniſſime Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 10. *problem.* 1. Sic eoſdem effectus producere larga ſanguinis evacuatio per venas facta, quæ ad interiorem tibiarum partem juxta malleolos feruntur, auctore eodem Hipp. *in lib. de loc. in Hom.*
39 *non longe à princ.* Sed unde harum venarum ſectio tales producere poteſt effectus? An quia prior cerebrum, principem nimirum partem, & ſeminis primum opificem, poſterior renes, hepar, & genitalia promptiſſime, ac inſigniter refrigerat? Sed Hipp. *loco ſuperiori* de Genitura voluit, quod plurima geniturae pars à capite juxta aures in ſpinalem medullam procedat & quod ipſe tranſitus cicatrice ſectione inducta conſolidatus ſit. Sententiam tamen Hipp. locum habere putaverim in totali ſectione, & fortaſſe non venarum, ſed arteriarum. Vide tamen de hac re Langium *Epiſt. lib.* 1. *Epiſt.* 10. & Steph. Roder. Caſtr. *in opuſc. cui tit. Quæ ex quibus, lib.* 4. *cap.* 5.

Ob difficultatem ergo, imo impoſſibilitatem ſa-
40 nandi naturalem frigiditatem, ea probata, illico matrimonium dirimi poſſet, ut dixi; ad accidentalem vero probandam multum faciet, ſi probentur præceſſiſſe prænominatæ antecedentes cauſæ, & aliæ non abſimiles, quarum magnitudo, & noxa, perſeverantia à Medico conſideranda erit, & ſecundum hanc conſiderationem decidendum, an removeri ope Medica poſſit necne, in particularibus enim ad Medici judicium recurrendum omnino eſt,
41 quia de talibus non datur ſcientia, Ariſt. 2. *Ethic.* 2.

Sed cum jam abunde, ut mihi videtur, de frigidis locuti ſimus, de maleficiatis ſermo nunc inſtituendus; de quibus ante omnia venit peculiari-
42 ter adnotandum ex Fortunato Fideli *lib.* 2. *de relat. Medic. cap.* 2. quod viri ſolummodo ex maleficio redduntur ad coitum impotentes, mulieres autem nequaquam; vel ſaltem frequentius viri, quam mulieres, adnotat quoque Delrius *lib.* 2. *diſquiſit. Magic. quæſt.* 4. *ſect.* 8. & Torreblanca *in Epitom. delict. lib.* 2. *cap.* 42. *n.* 16. licet è contra plures mulieres & frequentius Dæmonicæ evadant, quam viri; quod etiam innuere videtur Hippocr. *in lib. de Vir-*
43 *ginib.* & tamen crediderim ego, quod ubi in dubium vertatur, an vir ex maleficio, vel ex naturali potius impedimento impotens ſit ad carnalem copulam, ſemper præſumptio debeat eſſe impedimenti naturalis ſeu frigiditatis, cum frequentior, & magis naturalis cauſa exiſtat, præſum-
44 ptio autem ſemper eſſe debeat, ex parte cauſæ, quæ magis naturalis eſt, & magis prompta ad agendum. Favet. Savonarol. *in pract. magn. tract.* 6. *capit.* 2. *rubr.* 2.

Sed cur vir frequentius, pluribuſque modis ma-
45 leficio tentatur, quam mulier; an quia non excedit neque excedere poteſt Dæmonis vis cauſarum naturalium virtutem, nec ulterius quam eæ poſſint, quicquam machinari poteſt? Cum ergo diximus, virum ex cauſis naturalibus multipliciter reddi ad Venerem impotentem, mulierem vero ex unica tantum cauſa, nempe ex arctatione & coanguſtatione Vulvæ, Dæmon eis ſolummodo cauſis utens, frequentius viros & pluriſariam quam mulieres, maleficio illaqueare ſolet.

Verum enim vero modi, quibus Dæmon utitur ad viros impotentes reddendos, plures enarrantur. 46
Ex noſtris Codronch. *lib.* 3. *de morb. venef. cap.* 5. & ex Canoniſtis Torreblanca *in epitom. delict. lib.* 2. *cap.* 42. *num.* 7. & *lib.* 2. *Demotolog. cap.* 42. *per totum*, & ſequentibus, ſex enumerant. Delrius autem *ubi ſupra*, & ex ipſo Sanchez *de matrim. lib.* 7. *diſp.* 94. *nu.* 2. & Guaccius *in comp. Malef. lib.* 1. *cap.* 4. ſeptimum addunt, qui tamen ad mulierem pertinet, & eſt coarctatio, & clauſura Vulvæ per ipſum Dæmonem procurata; Quam Codronchius cum ſexto modo connumerat; ſed hos modos qui ſcire deſiderat, apud 47
præcitatos auctores reperiet.

Adnotandum ulterius, duplex dari maleficium, & unum quidem ſimplici naturali medicamento procuratum, quod proprie veneficium dicitur; nam licet ego nugas non admittam relatas per noſtrum Arnaldum Villanovanum, ex quo inter Juriſconſultos referuntur à Joan. Brunell. *de ſponſ. & matrim. concl.* 28. *n.* 7. tamen illud pro certo afferre non dubitandum, dari quædam medicamenta, quæ ex naturali quadam eorum virtute coitus potentiam
adimant. Mentam Hipp. 2 *de vict. rat.* ſemen genitale fluidum facere, & membri erectionem prohibere docet; de qua Tiraq. *de leg. conn l.* 15. *n.* 46. ubi & alia ſimilia affert. Mirabile eſt, quod de Ruta & Thymo, & aliis nonnullis medicamentis refert Lemn. *de Complex. l.* 1. *c.* 10. nimirum coitus appetitum in viris extinguere, in fœminis accendere: in utriſque autem Rutam, ſed præcipue in fœmina, impedire generationem, teſtis eſt Ruell. *lib.* 3. *de nat. ſtirp. cap.* 37. ſed & de Coriandro, & Pulegio Gal. *de med. fac. par. c.* 56. refert, quod frequenter in uſum convocata ſemen fluidum reddant, ubi etiam alia medicamenta deſcribit operantia ne cui Penis erigi poſſit. [Vide Rejes pag. 309.] 48

Tritum eſt quod de Lactuca Medici omnes docent, eam nimirum reddere ad coitum hominem impotentem, & Veneris ſtimulos demulcere: unde idcirco Eunuchum appellari à Pythagoricis ex Ibico Pythagorico refert Athenæus *Dipnoſoph. lib.* 2. *cap.* 32. apud quem circa idipſum de Lactuca vide nonnulla ſcitu jucundiſſima, ex quo Tiraq. *ubi ſupra*. De ſeipſo Razes *lib.* 3. *Aphor.* 1. narrat ex frequenti lactucæ uſu ad coitum minus potentem evaſiſſe.

Plura inſuper his non diſſimilia veneficia recenſet Iſaac. *Tract. lib.* 8. *cap.* 29. quæ tamen ego crediderim magna ex parte vana eſſe, neque effectum correſponſurum, ſi in practicam convocentur; auctor tamen ille gravis, & fide dignus ab omnibus habetur; ſed fides earum rerum apud ipſum eſto. Habet etiam ibi remedia ipſis maleficiis non diſſimilia. Cardanus quoque, apud Schenck. *lib.* 4. *Obſerv. tit. de uteri Ectomia*, viros longo viticis uſu, fœminas Periclymeni Eunuchas reddi tradit, hoc eſt, ad venerem, & conceptionem ignavas & impotentes. Dixi alias *lib.* 2. *tit.* 3. *quæſt.* 6. *num.* 10. quendam ex camphoræ aſſumptione ad Venerem impotentem effectum, & de Ægyptiis Sacerdotibus retuli, quod modica cicutæ ſorbitione ſe caſtrabant; cujus rei mentionem habet Petr. Crinit. *de honeſt diſcipl. lib.* 4. *cap.* 10. Quin etiam omnia frigida venena, ubi non occidant, hoc proprium habere certum eſt, præcipue autem vel in teneriori ætate, vel in jam declinante aſſumpta; in illa enim ob exuberantem humiditatem: in hac ob deficientem calorem, maxime noxia non hæc ſola venena ſunt, ſed quæcunque abſque venenoſitate ſumme refrigerantia exiſtunt; quæ in hac declinante ſcilicet ætate maximopere ab iis evitanda ſunt, qui magis ſtrenue venerea exercere volunt; in his autem nulla Naturæ vis infertur, ſed omnia naturali via, ac ordine incedunt.

Alterum porro maleficium multiplici inſtrumen- 49
to, ac ratione fit, de quibus omnibus qui plura ſcire deſiderat, legat ex Juriſconſultis, & Canoniſtis Joan. Brunell. *de ſponſ. & matrim. concl.* 2. *num.* 7. ubi omnia ex Arnald. Villanov. transfert Spreng. *in Mall. Malef. part.* 2. *quæſt.* 1. & *cap.* 6. & *ſeqq.* Delr. *lib.* 3. *diſquiſit. part.* 1. *quæſt.* 1. Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.*

cap. 24. & alios de ſimili materia pertractantes, & ex noſtris Codronch. *de veneſ. lib.* 3. *cap.* 5. & Hucher. *de ſterilit. lib.* 4. ad nos enim non ſpectat hos modos patefacere. Illud ſcire operæ pretium eſt, neque nudis verbis, neque ſigillis, aut annulis, neque ſimplici viſu, neque ſuſpenſis, vel periaptis, ſive amuletis, neque characteribus, neque figuris,
50 neque medicamentis ullis, quæ talem vim à Natura non habeant, maleficium ullum procurari, quod vel tacito, vel expreſſo pacto cum Dæmone, & ejus virtute non procuretur, cujus concluſionis veritatem demonſtrant ex noſtris Champer. *in Annotat. contra Aponenſem*. Codronch. *loc. cit.* Hucher. *ibid.* & Laurent. *de mira ſtrumar. ſanat. lib.* 1. & ex aliis Delrius *lib* 1. *de diſp. q.* 2. & *ſeqq.* cum multis per eum adductis. Vairus *de faſcino l.* 2. licet ſciam doctiſſimos quoſdam tam Philoſophos, quam Medicos, quorum nonnullos notat Delrius *ubi ſupra*, crediſſe, dari etiam quædam naturalia maleficia, non iis ſimilia, quæ naturali quadam dote aliquid operari ſuperius annuimus, ſed quæ
51 ut poſteriora noceant, abſque eo, quod ulla Dæmonis virtus intercedat: hæc autem eſſe poſſe tam ſimplicia quædam verba, quam nonnullas figuras, aut aliquos characteres, quin & medicamenta quædam non tam per os aſſumpta, quam collo appenſa, certis temporibus, & conditionibus circumſtantiiſque collecta, & certis quibusdam corporis partibus alligata, ex quorum vi & morbi quidam excitentur, & noxæ aliquæ, præcipue vero venereorum ignavia, & e contrario iis ipſis interdum bona hominibus concilientur, cujus credulitatis præ-
52 ter cæteros notandi veniunt Arnaldus Villanovanus & Conciliator Petrus Aponenſis, merito à Symphoriano Champerio erroris notatus, & inter recentiores Cardanus, cujus credulitas ad deriſum uſque deducta eſt. Alia vero ex parte Mercurialis *ſuæ pract. lib.* 3. *cap. ult.* non auſus eſt affirmare, hæc maleficia poſſe utcunque executioni demandari: Rationem ſuæ ſententiæ reddit, quia nullus probatus ſcriptor, neque ulla ratio id perſuadere poteſt. Si tamen ille inter probatos auctores Plinium, Trallianum, Aetium, alioſque ex vetuſtioribus Medicis, & ex Hiſtoricis Tacitum, & alios admittere non dedignatur, meminiſſe debuit, eos ſerio de his locutos, neque Fernelij aſſertionis immemor eſſe debuit, *lib.* 6. *Pathol. cap.* 13. ubi hæc habet: Coeundi impotentia fit, *aut quia extincta virilitate ſemen non gignitur intus, aut quia emitti non poteſt. Extinguitur ex ſenio, ex morbo, ex cauſis omnibus, quæ inſitum ſpiritum, roburque diſſoluunt, & incantamentorum (neque enim fabula eſt) maleficiis*. Quibus addenda, quæ 2. *de Abd. rer. cauſ. cap.* 16. attulit. Alios præterea auctores probatiſſimos fidem incantamentis & maleficiis habentes, recenſui loco proxime citato.

Ego quidem abſque commemorata conditione,
53 nimirum quod vel mediate, vel immediate ex Dæmonis opera fluant, talia non admiſerim, & hoc pacto interpretanda quæcunque extant Catholicorum Doctorum teſtimonia, Maleficia, & incantamenta aperta fronte negantium; non enim ea naturaliter dari volunt, ut etiam forte voluit doctiſſimus Mercurialis. Porro ſi quis ſigna deſiderat, ex quibus deprehendi poſſit hominem maleficio detineri, adeat ex Canoniſtis Sanchez. *de Matr. lib.* 7. *diſp.* 94. *num.* 6. & ex noſtris Codronch. *lib.* 3. *de*
54 *morb. Veneſ. cap.* 13. Aug. autem *lib.* 19. *Epiſt.* & *conſ. Med. conſ.* 2. *cap.* 5. *Tom.* 1., ex abſentia impedimenti naturalis arguit maleficium.

Cæterum prioris generis maleficium, [quod naturale appellare ab re non eſt, ſicuti poſterioris generis ſupernaturale,] non ita omnem curam reſpuere cenſendum eſt, ut aliquando non poſſit
55 arte Medica removeri; non dico ſemper, quia ſi, exempli gratia, uſus maleficorum medicamentorum longus fuerit, & æger in ætate ſit ſenili, & temperamenti frigidi, viribusque imbecillibus, hic certe curari non poterit; contra ſi eſſet in ætate florenti, aut juvenili, viribus conſtantibus, & temperaturæ non excedentis ſaltem in frigiditate, tunc non eſſet omnino difficile, ut contrariis medicamentis adjutus ſanitatem recuperaret. Idcirco cognito maleficij genere, & examinatis prædictis conditionibus, Medicus facile pronuntiare poterit, quid ſperare, quid timere de hoc aut illo laborante nobis liceret. Verum enim vero ſupernatu- 56
rale maleficium, quod nempe Dæmonis virtute ſit procuratum, vix crediderim admittere naturalem curationem: ut recte illud pronuntiaſſe exiſtimaverim Ghirland. *de Sortileg. quæſt.* 2. *num.* 40. quod tale maleficium nullus curare poſſit, niſi qui Dæmoniæ artis peritus ſit; nam cæteræ quæcunque artes in hoc incaſſum laboraverint, ut ipſe firmat: non negaturus tamen Eccleſiæ exorciſmis & precibus hæc facili negotio ſuperari poſſe. Itaque jure 57
Arnald. Villanovan. *in tract. de ſterilit. c.* 3. *tract.* 2. dicebat, Maleficiatorum curam ſoli Deo eſſe dimittendam. (Vide potiſſimum hac de re *Franciſc. Joelem* l. 7. pag. 425.

Pro corollario autem hujus quæſtionis illud tam Legumperitis, quam Medicis in mentem redigam, quod nonnulli ob aliquam animi paſſionem, ut alias dictum eſt, redduntur ad coitum impotentes, & tunc ad eam non advertentes, falſo credunt ſe maleficio tentatos fuiſſe: quod animadverterunt 58
Savonarol. *in pract. magn. lib.* 20. *tract.* 6. *rubr.* 27. & Cardan. *lib.* 12. *de ſubtil.* & *alij*, idque præcipue amantibus evenire ſolet, ut idem Cardanus recenſet *ibid. lib.* 13. *in princ.* nam vel ob ipſum efferveſcentem Amorem, vel quia coram Amata erubeſcunt, ad Veneris actum devenire non poſſunt, verecundia enim eſt maxima cauſa Impotentiæ, ut ex Avic. Baver. *conſ. incipiente*: *In nomine Dei, &c. concl.* 2. *in fin.* Contra nonnulli ſunt, qui ex intenſo odio idipſum experiuntur, & ex magni animi averſione, ut dixi. Idcirco eliciendum ex his, quod 59
ubi præſumptio aliqua vel Amoris, vel odij viri erga uxorem adſit, facile ex ea alia ſuboritur præſumptio impotentiæ coitus, quod vel ex amore, vel ex odio, potius quam ex frigiditate proveniat: ſed talem impotentiam per ſeipſam evaneſcere tractu temporis, notiſſimum cuilibet eſt: amor enim tempore efferveſcit, & odium ejuſdem beneficio 60
mitigatur, præterquam quod ipſæ fœminæ etiam turpes, & maritis exoſæ, ſuis moribus & dulci conſuetudine aliquando ſe maritis amabiliores faciunt, quod Lucretius prudenter adnotavit *lib.* 4. *de rer. natur.* his carminibus:

Nec divinitus interdum, Veneriſque ſagittis
Deteriore fit, ut forma muliercula ametur:
Nam facit ipſa ſuis interdum fœmina factis;
Morigeriſque modis, & mundo corporis cultu,
Ut facile inſueſcat ſecum vir degere vitam;
Quod ſupereſt, conſuetudo concinnat amorem.

Unde inter bona provenientia ex matrimonio connumeratur illa individua vitæ conſuetudo, ut dicit *Rota in Piſauren. Jocalium* 2. *Junij*, 1648. *coram Arguelles*.

Itaque Impotentia ex his cauſis proveniens, non 61
erit ſufficiens cauſa ſeparationis matrimonij, præſertim ea, quæ ex nimio amore naſcitur, nam 62
quæ ex capitali odio originem duceret, ut ſi quis invitus ſponſam aliquam duxiſset, & dehinc odio eam haberet, & licet non poſset dirimere matrimonium, poſset forte cauſa eſse ſeparationis.

SUMMARIUM.

1 *Impotentia reſpectiva quæ dicatur.*
2 *Impotentia reſpectiva ex qua cauſa eſſe poſſit quoad coeundum.*
3 *Impotentia reſpectiva quoad coeundum an matrimonium impediat. & num. ſeq.*
5 *Alia impotentia reſpectiva reſpectu Inſtrumentorum.*
6 *Ex impotentia reſpectiva reſpectu Inſtrumentorum, an matrimonium ſeparari debeat.*
7 *Impotentia reſpectiva ex habitudine conjugum.*
8 *Impotentia reſpectiva ex conjugum habitudine, an ſeparare poſſit matrimonium.*

9 *Impotentia reſpectiva ex animi paſſionibus.*
10 *Impotentia reſpectiva quoad generandum.*
11 *Impotentia reſpectiva generandi ex ſeminum diſconvenientia.*
12 *Ob impotentiam reſpectivam generandi, matrimonium dirimi volebat Plato.*

QUÆSTIO VI.

De Impotentia reſpectiva dicta.

Eſt quædam impotentiæ ſpecies tam coeundi quam generandi, quæ non ſimpliciter & abſolute impotentia eſt, ſed reſpective, & ob id reſ-
1 pectiva dicta, quatenus alter conjugum reſpectu alterius potens ad coitum aut generationem non eſt, cum reſpectu aliarum perſonarum ad utrumque aptiſſimus exiſtat. Hæc autem impotentia interdum quoque ex maleficio evenit, quo alter conjugum impeditur cum hoc tantum carnaliter commiſceri, cum tamen non impediatur commiſceri cum aliis perſonis. Fitque aliquando hoc maleficium ad determinatum quoddam tempus, ut ad menſem, vel annum, vel biennium, vel triennium, vel fit ad tempus indeterminatum, & ſic perpetuum eſt. De hac tamen impotentia qui plura ſcire cupit, ad præcitatos auctores recurrat, & videat ea, quæ ſuperiori quæſtione diximus.

Cæterum impotentia hæc reſpectiva quoad co-
2 eundum inſurgere aliquando poteſt ex inſtrumentorum vitio, & diſconvenientia, ut ſi viro exiſtente bene mentulato, mulier anguſtiorem vulvam habeat; hoc enim pacto impeditur inter ipſos coitus, Baver. *in conſ. incipien. In nom. Dei. concl.* 2. non potente Viro ob membri craſſitiem, reſpective ad uteri anguſtiam, cum uxore congredi, quod impedimentum ceſſaret, ubi vir non eſſet adeo mentulatus, aut mulier non adeo arcta, qualis caſus ille eſt, de quo in Pampilonem Matrimonii, apud Farinac. *deſciſ.* 781. *p.* 2. *T.* 2. Contra vero, ſi mulier hiantem admodum uterum habeat, & vir membrum ſatis exile, congreſſus inter ipſos vix ſequi poteſt, non potente utero ut debet, virile membrum quaſi amplexari, ut inde delectatio, & membri intenſior erectio, & ſeminis effuſio ſequatur.
3 Verum enim vero neutram harum impotentiarum tanti fecerim, ut ex alterutrius culpa matrimonii impedimentum conſequi poſſit: Vix enim crediderim, quod naturaliter conſtituto utero, (nam poſſet panno obduci, aut ejus labra præter Naturæ modum hærere,) quantumvis inſigni magnitudine & craſſitie Penem reſpuat, præcipue ſi medicamentis relaxantibus, aliiſque ingeniis coadjuvetur; ea enim eſt ejus partis natura cum naturaliter ſe habet ut faciliме relaxationem & coanguſtationem, etiam per medicamenta, patiatur, ut *tit.* 2. *lib. ſequent.* dicam. Si ergo oris uteri anguſtia naturalem
4 conditionem non excedat, nullaque adſit cauſa præter naturam, impediens Penis ingreſſum, ex hac reſpectiva impotentia nunquam ſequi debet matrimonii ſeparatio, quia facile reparabilis eſt. Quod multo magis habet locum in altera reſpectiva impotentia, quæ ex nimia uteri laxitate conſurgit, quia hæc multo magis reparabilis eſt, quam illa; de quibus omnibus videnda ea, quæ affert Hoſtienſ. *in ſumma lib.* 4. *tit. de frig. & maleſ. num.* 14 *& ſeqq.* & alii Canoniſtæ *tit. eodem.* Adnotandum tamen, quod Penis exiguitas ſi tanta eſſet, maxime reſpectu uteri mulieris, ut nullam voluptatem in coitu afferre poſſet, & in ſumma nullius pene uſus eſſet, poſſet fortaſſe præbere divortio cauſam, ut notat ex noſtris Fortun. Fidel. *de Relat. Med. lib.* 3. *cap.* 2. & ex Canoniſtis Hoſtienſ. *loc. cit.* Sed altera quoque eſſe poteſt reſpectiva impotentia, penes ipſorum vaſorum conſtitutionem, quæ tamen promptius generationem, quam coitum impediret, licet etiam in coeundo nonnihil obeſſe poſſet; ea eſt,
5 ſi alter conjugum vas haberet nimis breve, alter vero juſto longius, qualis caſus ponitur ab Augen. *ubi ſupra*; nam exempli gratia, ſi vir habeat virgam juſto longiorem, mulier autem uteri cervicem nimis brevem, tunc mulier maximopere læderetur à viri congreſſu, & fortaſſe nullatenus illum admitteret, quia ex eo non modo dolorem & anguſtiam pateretur, quod internum uteri oſculum membrum impingeret, ſed ea res diſcrimine non vacaret, quia tumorem, & inflammationem, & forte etiam ſphacelum in utero gignere poſſet. Trotul. *de morb. mul. cap.* 30. præterquam quod generationem etiam impediret. Augen. *lib.* 2. *Epiſt. conſ.* 2. *cap.* 2. *Tom.* 2. Sic etiam ſi e contra mulier collum uteri haberet ſatis longum, vir autem mentulam juſto breviorem, quanquam ad coitum hoc nihil, aut parum obſtat, tamen non ſecus ac prior cauſa generationem impediret. Et licet in poſteriori hoc caſu nulla intercedere videatur juſta cauſa matrimonium 6
ſeparandi, in priori hoc dubio non vacaret, quia præterquam quod ob virgæ incongruam longitudinem impediretur generatio, alia inſuper mala mulier facile pateretur, quæ ſuperius annuimus, cum aliquo interdum vitæ periculo, quod tamen, quia neque evidens, neque certum eſt, neque hæc erit fortaſſe cenſenda juſta cauſa ſeparationis matrimonii, maxime quia hoc impedimentum non ante innoteſcere poteſt quam ad actum coitus deveniatur, niſi de eo antea fuiſſet dubitatum; unde fieret, quod difficultas inſurgeret poſt jam conſummatum matrimonium, quo tempore incaſſum de ejus diſſolutione ex hac cauſa dubitatur.

Præterea poteſt impotentia reſpectiva fieri ex lu- 7
xuriante abdomine, vel in utroque conjuge, vel in alterutro; ex ventris enim ſuperabundanti pinguedine occultantur quaſi in utroque genitalia, præterquam quod etiam ipſe ventris tumor impedimento eſt, ne conjuges ad actum coitus pervenire poſſit; ac profecto ſi vitium commune utrique ſit, nimirum quod tam vir, quam fœmina adeo tumenti ventre ſint, ut copulari non poſſint, dubitandi locus eſſet, an ex hoc poſſet matrimonium ſeparari; difficillimum enim eſt, & fortaſſe impoſſibile 8
arti Medicæ hoc vitium emendare: licet namque quamplurima proponantur medicamenta, quæ obæſa corpora extenuare poſſunt, ſuperexcedentem pinguedinem minuere, ea tamen operatio periculi plena eſt, & vix unquam optato fine in ea exequenda Medici patiuntur, ut latius demonſtravi *lib.* 2. *De Quiete ſervanda in curandis morbis*. Non habet autem tantam difficultatem ea res, ſi ex parte alterius ſolum ex conjugibus ea cauſa ſit; & idcirco exiſtimaverim, ob hanc impotentiam ex parte unius tantum conjugis, matrimonium non debere ſeparari, quia hoc impedimentum eſt aliquo modo remediabile non tam pinguedinis extenuatione in eo, in quo abundat, quam ex celebratione ipſius actus coeundi, qui ubi neceſſitas urget, poteſt facilius hac aut illa ratione celebrari, quæ tamen in ſe peccati nihil habeat, ut palam eſt. Quando vero impedimentum hoc ex nimia pinguedine eſſet ex parte utriuſque, an propter hoc dirimi poſſit matrimonium, Canoniſtis decidendum relinquam.

Inter impotentias quoque reſpectivas conſiderari 9
poſſunt illæ, quæ ex animi nonnullis paſſionibus dependent, ut primo ex nimio Amore, ut alias diximus. Licet enim coitus, & conceptio ipſa melius ſuccedant inter amantes ob deſiderium, & ob meliorem ſeminum cohærentiam, ut tradit Plutarch. *ſympoſ. dec.* 5. *probl.* 8. tamen id de amore moderato, non de effrænato intelligi debet; ubi enim immoderatus ſit, potius impedimento eſt ut ex Card. 13. *de ſubtil.* dixi. Idem præbet impedimentum odium intenſum, quod & tum admonui. Pudor quoque ejus rei cauſa eſſe poteſt, nam ſi vir erubeſcat coram ſponſa, nunquam cum ea coibit. Baver. *ubi alias*. An autem hæc impotentia ſufficiens cauſa eſſe poſſit ſeparationis matrimonii, ego alias pro eo, quod ad Medicum ſpectat, negative reſpondi. Rationem eſſe dixi, quod omnis pudor conſuetudine & familiaritate aboletur, omnis amor efferveſcit, omne item odium miteſcit, quod etiamſi ex nimia mulieris deformitate depen-

dependeret; tamen & tenebris, & temporis diuturnitate demulcetur.

10 Denique generandi impotentiam, quæ reſpectiva ſit, abſque remedio eſſe ſciunt Medici: hanc namque ut plurimum ex ſeminum diſconvenientia naſci patet: debet enim, ut alias dixi, inter ſemina eſſe quædam convenientia, quod doctiſſime explicavit Lucretius *lib. 4. de Rer. nat.* ſeq. carmine.

Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur.
Atque alias alii complent magis, ex aliiſque
Suſcipiunt aliæ pondus magis, inque graveſcunt:
Et multæ ſteriles Hymenæis ante fuerunt
Pluribus, & nactæ poſt ſunt tamen, unde puellos
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci.
Et quibus ante domi fœcundæ ſæpe nequiſſent
Uxores parere, inventa eſt illis quoque compar
Natura, ut poſſent natis munire ſenectam:
Uſque adeo magni refert, ut ſemina poſſint
Seminibus commiſceri genitaliter apta,
Craſſaque conveniant liquidis, & liquida craſſis,
Quæ cui juncta viro ſit fœmina per Veneris res.

Ad hanc generandi impotentiam reſpectivam reſpiciens Plato *in leg. 6. in fin.* voluit matrimonium dirimi, & alios conjuges aliis conjungi, quibus ma-
11 gis conveniant, ut proli gignendæ dent operam, quod tamen in Chriſtiana Religione veritatis magiſtra permiſſum nequaquam eſt.

12 Sed hac occaſione ſumpta, de ſterilitate Mularum, pro Philoſophis aliquid afferam; nam aliqui hanc ſeminum diſconvenientiam pro cauſa earum ſterilitatis adduxerunt; notum enim eſt, Mulas non generare, & notatur *à ll. in l. Ædiles ajunt. §. ſed enim ff. de Ædil. ed.* quod etiam locum habere in omnibus, quæ ex duobus generibus diverſis naſcuntur, teſtatur Plin. *lib. 8. hiſt. nat.* 44. & ex eo repetit Alex. Taſſon. *Quæſit. lib. 5. num.* 32. ejus autem rei cauſam longioribus quæſivit Ariſt. 2. *de Gener. Anim. c.* 6. ubi contra Empedoclem, & Democrit. diſputat. Nam licet dicatur in Cappadocia & Syria Mulas generare, à Teophr. & Ariſt. 66. *de hiſt. Anim. cap.* 18. & aliquando etiam in Italia Mulæ pepererint, id pro prodigioſa potius re, quam naturali exiſtimat Plin. *loco cit.* unde eſt, quod prodigioſam rem, & eventu raram, parienti Mulæ comparemus, ut Juven. Sat. 13.

—— *Et fœtæ comparo Mulæ*

Imo cum quid, quod nunquam futurum ſperamus, ſignificare in animo eſt, proverbio illo utimur; Cum Mula pepererit, *Auctor in Adagiis*. Sed mirum profecto eſt de ea ſterilitate, neque videntur multæ cauſæ à multis adductæ undequaque ſatisfacere. Alex. *lib. 1. problem.* 137. & Card. *lib.* 10. *de ſubtil. tranſ. princ.* diſſidentiam ſeminum cauſantur. Ego hanc ſeminum diſsidentiam hic nihili facio, quia promptius impediret generationem inter duo genera diverſa, nempe inter Equum, & Aſinum, quam inter ipſas Mulas.

Plura ego deſiderarem in hac re conſiderari, ſeminum qualitatem & quantitatem, locorum genitalium conſtitutionem, & alia his pertinentia. Quod enim circa loca vitium eſſe poſsit, non defuerunt ex Philoſophis, qui teſtarentur, quorum dicta non ſunt contemnenda, quicquid dicat Ariſtoteles. Diocles enim firmavit, ſe ex diſsectionibus (in quibus quis ſcit, an diligentior fuerit, quam Ariſtoteles?) didiciſſe, Mulas habere locos breves, & reſtrictos, pumiloſque; quod etiam conſentaneum rationi eſt, ob exuperantem ſiccitatem qua dotantur; nam idcirco eas, ut cæteras fœminas nullo modo menſtruari conſtant, teſte eod. Ariſt. *ubi ſupra*, nimirum 2. *de Gener. & 6. de hiſt. Animal.* Ex quibus videtur univerſa ſterilitatis culpa in Mulis eſſe penes fœminas, quod multo magis firmat id, quod Ariſtot. teſtatur, adductus à Liceto *lib. 4. de ſpon. vivent. ort. cap.* 36. quod nimirum Muli ad Equas admiſsi generent, cujus rei etiam mentionem habet Alex. Taſſon. *ubi ſupra*. Fortaſſe & aliquid peccatur in admiſsione Marium: cum Equæ, aut Aſinæ à Maribus iniri permittuntur. Ac mihi quidem difficile videtur, abſque integra horum omnium cognitione de his cauſam ſufficientem reddere. Si verum eſt, quod de brevitate locorum afferebat Diocles, & ante illum Empedocles, multo magis veritatem habere dicemus, ſi è contra Marium genitalia longiora ac craſsiora, quam par ſit ſaltem reſpectu brevitatis locorum genitalium fœminarum eſſe, conſiderabimus.

An non in ſeminibus aliquod ineſse vitium poteſt? Maxime quidem, & ſic non una tantum, ſed plures cauſæ ad hoc ipſum concurrerent, ſed ad plenam hujus cauſæ inveſtigationem ultra prædicta videndum eſset, an ſterilitas in omnibus cum omnibus inſit, cum multis rationibus fœminas maribus conjungi contingat.

Mularum enim duplex genus, unum quod ex Equa & Aſino, alterum quod ex Equo & Aſina oritur, *quæſt. 2. num.* 26. quorum unumquodque inter ſe conjungi poſset, & unumquodque cum alio, permutatione maris & fœminæ; & ipſæ inſuper Muli cum Equorum & Aſinorum maribus, & Mulæ cum Equorum & Aſinorum fœminis miſcere ſe poſsent, & in omnibus attendenda eſset experientia. Sed hæc præter inſtitutum hoc loco dicta ſufficiant.

SUMMARIUM.

1 *Matrimonium præcipue cauſa procreandi liberos contrahitur.*
2 *Etiam ceſſante cauſa procreationis liberorum, matrimonium tenet.*
3 *Matrimonium non unum, ſed plura bona ſecum habet.*
4 *Coitus in fœmina non impeditur, niſi per uteri clauſuram, & arctationem.*
5 *Sterilis mulier quæ dicatur.*
6 *Sterilis non dicitur puella ante debitum concipiendi terminum, nec mulier poſt declinantem ætatem.*
7 *Virgo quamdiu Virgo eſt, ſterilis non dicitur.*
8 *Steriles nonnullæ ſunt, quæ concipiunt, ſed fœtum ad perfectionem deducere non poſſunt.*
9 *Sterilitatis ſigna in muliere.*
10 *Steriles ex Ariſtotele non pubeſcunt.*
11 *Fœminæ ut concipiunt, debent emittere ſemen.*
12 *Mulieres quomodo concipiant, abſque ſenſu emiſſionis proprii ſeminis.*
13 *Semen in fœminis excerni poteſt ſecundum aliquos abſque ulla voluptate, & num. 16.*
14 *Mulieris voluptas in coitu non una eſt.*
15 *Mulieris voluptas in coitu major quam in viro.*
17 *In emiſſione proprii ſeminis Mulier non tantam percipit voluptatem, quantam vir in ſui ipſius emiſſione, & cur, numeris ſeqq.*
20 *In conceptione requiritur præcipue in fæmina motus attractionis.*
21 *Mulier cur in coitu ſubjaceat viro.*
22 *Ad conceptionem confert concubitus modo belluarum ex aliquorum opinione, reprobatur n. ſeq.*
24 *Velatæ mulieres quæ.*
25 *Arctæ an generare poſſint.*
26 *Arctæ ex aliquorum opinione quomodo concipere aliquando poſſint.*
27 *Arctatio quænam curationem admittat, quæ non.*
28 *Ubi in curatione Arctationis periculum vitæ imminet, matrimonium diſſolvitur: contra, ubi nullum adſit periculum.*
29 *Arctatio duplex.*
30 *Coaleſcentia uteri quæ curabilis, quæ incurabilis.*
31 *Coaleſcentia naturalis ſi magna, eſt incurabilis.*
32 *Coaleſcentia ex morbo utrum ſit curabilis.*

QUÆSTIO VII.

De Sterilitate Fœminarum, & de imperforatis.

CErtum eſt matrimonium cauſa procreandi liberos præcipue contrahi, ut per *cap.* 32. *quæſt. 2. & per cap. Tantum valet. cauſ. 32. quæſt. 7.* licet, ut 1

ibid. habetur; etiam ceſſante ea principali quidem cauſa procreationis liberorum, uxore duntaxat ſte-
2 rili exiſtente, matrimonium non diſſolvatur, quia habet nimirum alias cauſas, quarum una ſatis eſt ad ejus validitatem, ut notat inter Medicos vir doctrina celeberrimus Steph. Roder. Caſtr. *in Opuſcul. cui tit. Quæ ex quibus, lib.* 4. *cap.* 4. Rota *in ſupracit. Piſauren. Jocalium ver. Præterquam quod.*

Antiquitus tamen matrimonium ob ſterilitatem diſſolvebatur, ut ex Platone *in fine ſuperioris quæſtionis* dicebam, ſed cum in ſanctiſſima Chriſtiana
3 Religione matrimonium non unum ſolummodo bonum habeat, ſed quamplura, ſterilitas, ut dixi, non eſt ſufficiens cauſa diſſolutionis ejus Sanchez *de matrim. lib.* 7. *diſput.* 92. *num.* 11. quia & ea omnia affert, quæ perſuadere poterant, matrimonium ob ſterilitatem non tenere, & multos hujus ſententiæ fautores enumerat. Cum tamen de mulierum ſterilitate alia in dubium venire Juriſconſultis poſſint, non ab re eſt aliquid peculiariter de ea hic diſſerere, videtur enim hic locus ad hanc pertractandam materiam aptiſſimus.

Dictum autem jam non ſemel eſt ſuperius, coi-
4 tum in fœmina non impediri, niſi per uteri coanguſtationem, & clauſuram: at conceptionem impediri facile poſſe ex mille cauſis, & ſic ſteriles mulieres reddi. Sed antequam ulterius progredia-
5 mur, advertendum eſt, ſterilem dici mulierem, quæ in ætate habili viro fœcundo debite utens nunquam, vel rariſſime concepit, ut ſemel tantum in tota vita. Requiritur enim primo, ut mulier ſit ætate habili, & habeat aptitudinem gene-
6 randi à Natura; ſterilis enim nomen non convenit ei, cui conveniret alias nomen fœcundæ; idcirco neque puella ante debitum concipiendi tempus, neque mulier poſt declinantem ætatem menſtruis deſtituta, ſterilis, eſt dicenda, etiamſi utraque viro uteretur, & tamen non conciperet, Mercur. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 1.

7 Secundò requiritur, ut viro fœcundo utatur, unde neque Virgo ex hoc capite, quam diu Virgo eſt, dicitur ſterilis, Polydor. Ripa *in tract. de nocturno tempore, c.* 162. *num.* 13. & ex Medicis Mercurial. *ibid.* neque Vidua dicitur ſterilis, niſi viro fœcundo utatur, & non concipiat. Additur enim quod utatur viro fœcundo, quia mulier aliquando per ſe fœcunda eſt: ſed quia vir, quo utitur, eſt ſterilis, non concipit.

Tertiò, ad hoc ut fœmina dicatur ſterilis, requiritur, ut viro debite utatur, quia ſi indebite, aut admodum de raro, vel nimis frequenter, ut ſcorta faciunt, vel non conſueta ratione à Natura inſtituta viro utatur, non eſt ex hoc ſterilis dicenda.

8 Quartò requiritur, ut nunquam, aut rariſſime, ut ſemel tantum concipiat. Quanquam etenim Hipp. & eum ſecutus Valleſ. *in* 2. *Epid. ſect.* 3. *text.* 25. inter ſteriles connumerare videtur eas, quæ concipiunt quidem, ſed fœtum ad perfectionem deducere non poſſunt: tamen vere, & ad rem noſtram proprie, ſteriles illæ dicendæ ſunt, quæ cum præfatis conditionibus nullo modo concipiunt.

His ita præfatis ſi unquam Legumperitis dubitare contingat, an mulier quædam ſterilis ſit, necne, (ut maxime evenire poſſet, ubi de partus ſuppoſitione accuſata muliere, contra eam militaret præſumptio ſterilitatis,) ſigna ſterilitatis in muliere exploranda eſſent. Relictis igitur pro nunc accidentalis, & adſcititiæ ſterilitatis notis, quæ magis prompte remedia admittit, naturalis & deſpe-
9 ratæ, quæ omnem curam reſpuit, ſigna jam recenſenda. Ergo, ut ex Hipp. *in libb. ad mulieres pertinentibus* elicitur, ſterilitatem mulieris atteſtantur corporis temperatura frigida, lumbi adſtricti, venter anguſtus, pili, in pube, cæteriſque conſuetis locis nulli, aut rari, & pauci, nam, ut ex Ariſtot. refert Nancel. *lib.* 3. *Analog. Microc. ad Mo-*
10 *croc. cap.* 7. ſteriles non pubeſcunt; quod tamen non in omnibus ſterilibus locum habere dixerim, ſed in iis tantum, quæ frigidioris ſunt temperaturæ, & in quibus prædicta ſigna magis conſpicua apparent. Præterea vero connumeranda ſunt menſtrua ſero apparentia, & in pauca quantitate, colore non laudabili, ſed albicantia; hæc enim omnia, præſertim ſi ſimul concurrant, non ſolum frigidam temperaturam in toto, ſed in partibus præcipue generationi dicatis atteſtantur. Cum quibus non modo neceſſe eſt, ob caloris nativi defectum ipſarum partium, conceptionem impediri, ſed etiam ob defectum ſeminis, quod aut nullo modo generatur, aut generatur quidem, ſed quantitate paucum, & qualitate illaudabili, & omnino infœcundum: nam quod mulieres, ut conceptio fiat, debeant emittere ſemen, atque illud quidem fœcundum, temperatum nempe, & quantitate debita, & requiſita, alias nullo modo naturaliter fieri poſſit conceptio, tenet communis Medicorum opinio, de qua etiam teſtatur ex noſtris Avicen. 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 3. Thadd. Florent. *comm.* 5. *Aphor.* 49. *in fin.* & ex Juriſconſultis Carrat. *de Med. & ejus off. part.* 1. *n.* 145. quæ opinio non modo firmiſſimis rationibus, ſed ipſo oculari ſenſu roboratur. Ejus ſententiæ fuit Hipp. ut apparet *in lib. de Genit. tranſ. med. &* 1. *de diæt. circa med. & alias alibi*, (nec veritatem habet id quod Lud. Vives *in* 6. *de Civit. Dei, cap* 9. ei attribuit, quod putaverit mulieres habere ſemen, ſed generationi nihil conferre, quod eſt falſiſſimum.) Latiſſime eam tuentur Gal. *in lib. de ſemine*, & Avic. 3. 1. *cap. unico*, 20. 3. *tract.* 2. *cap.* 3. Fuerunt ejuſdem ſententiæ ex celeberrimis Philoſophis nonnulli, ut Pythagoras, Democritus, Epicurus, cui & adhæſit Lucret. *in lib.* 4. *de rer. Nat.* dicens;

Semper enim partus duplici de ſemine conſtat, 11

& quæ ſequuntur. Aſſentiuntur cæteri omnes Medici, paucis quibuſdam exceptis, ut Averroe, qui ut in cæteris omnibus Ariſtoteli adhæret, (quamquam Ariſtotelem tuetur Capivacc. *de fœt. form. c.* 3.) Adhærent etiam Ariſt. D. Thomas relatus per Cajetanum, & per Navarram *lib.* 4. *conſil. tit. de frig. & malef. conſ.* 3. *n.* 13. Conciliator *diff.* 137. per totam, & pauci quidem alii. Quorum opinionem videntur ſecuti Legumperiti, Capella Toloſ. *quæſt.* 96. *n.* 4. (quæ tamen falſo hanc opinionem facit Medicorum communem) Sannazar. *de matrimon. lib.* 7. *diſp.* 92. *n.* 9. cum adductis ibi per eum, qui tamen videtur in hoc anceps eſſe.

Cæterum quæſtionem hanc latiſſime exagitavit Gal. ut dixi, *in libb. de ſemin.* & poſt eum plures alii Medici exactiſſime eam rem pertractarunt. Adducam autem nonnullos tantum ex Recentioribus. Cardan. *Contrad. Medic. lib.* 2. *tractat.* 6. *contr.* 18. Mercat. *lib.* 1. *de part. claſſ.* 1. *part.* 1. *quæſt.* 97. *art.* 3. Laurent. Anatom. *lib.* 8. *quæſt.* 5. Valleſ. *Contrad. Medic. lib.* 2. *cap.* 7. Rorar. *in Contrad. Galeni, num.* 137. Lemn. de *Occult. Nat. mirac. lib.* 1. *cap.* 6. Epiphan. Ferdinand. *Theorem. Med. & Philoſ. lib.* 4. *Theor.* 38. Vidius *de tuend. Valet. membr. lib.* 13. *cap.* 5. & noviſſime vir doctiſſimus Roder. Caſtren. *lib.* 2. *de Meteor. Microc. c.* 5. *& ſeqq.* qui omnibus contrariæ partis rationibus pleniſſime ſatisfaciunt, veritatem ejus rei demonſtrant, atque omne ſuperfugium adverſariis adimunt, omnemque loquendi occaſionem. Itaque ad ulteriora progrediar, ſi modo antea mihi liceat per Lectorem, unicæ inſtantiæ ex meo marte ſatisfacere, quam proponit pars adverſa ab experientia eam deſumens, & cujus fortaſſe non habent adverſarii validiorem.

Ad excludendum enim, quod muliebris ſemen requiratur ad conceptionem, multas aſſertiones 12
pudiſſimarum mulierum, de quarum fide non eſt dubitandum, in medium aſſerunt, quæ ſe concepiſſe abſque *voluptate* aſſeverant: unde etiam abſque ſeminis emiſſione eas concepiſſe neceſſe eſt: nam ſi ſemen emiſiſſent, abſque dubio voluptatem in ejus emiſſione percepiſſent, quod & ipſe Ariſtot. teſtatur 2. *Gener. Anim. cap* 4. at ſine ea voluptate, inquit, quæ fœminis per coitum evenire ſolet, concipitur. De ea etiam re inter Juriſconſultos teſtis eſt Sannaz. *de Matrim. cap.* 3. *art.* 4. *num.* 12. *& alii.*

alii. Huic experientiæ, quæ multum urget, multi ſatisfeciſſe ſe credunt, omnem fidem mulierum aſſertionibus adimendo, dicentes, eas pudore perculſas, aut, ut honeſtæ appareant, id aſtruere. Alii
13 dixerunt, fieri quidem poſſe, ut ſine voluptatis ſenſu mulierem ſemen emittat, & concipiat: alii alia dixerunt, neque ulli videntur huic inſtantiæ undequaque ſatisfeciſſe: priores enim piaculum mihi committere videntur, dum quibuſvis fœminis fidem omnem adimunt, cumque omnes volunt nos doloſis captiunculis, ac mendaciis decipere. Ego plures earum fide digniſſimas exiſtimaverim, & abſque fuco & fallacia interdum, veritatis amore, libere nonnulla proferre. Poſteriores magis ad veritatem accedunt, ſed modum non explicant, quo fieri poſſit, ut fœmina ſemen abſque ulla voluptate, & abſque ullo ſaltem ſenſu emittat, cum in omnibus excretionibus Natura aliquem ſenſum fieri voluerit, ne involuntarie fierent, cum maximo incommodo, & dedecore. Nam licet ob ejuſdem ſeminis tenuitatem evenire firment, ut nullum ſenſum interdum faciat, certum tamen eſt, nunquam ſine aliqua voluptate, quantumvis minima, excerni. Quomodo autem à muliere ea voluptas nullo modo percipitur? Putaverim ego huic experientiæ ſatisfieri, ſi dicamus, *mulieris voluptatem in ipſo actu*
14 *coeundi non unam eſſe*, & ſic neque unius generis, ſed unam alia majorem & evidentiorem, & quæ magis ſenſum moveat, quam alia. Ob id majorem, ſi ad voluptatis perdurationem advertamus, volu-
15 ptatem, mulierem ex coitu percipere, quam virum, palam eſt, quod & Ovidius *lib. 3. Metamorph.* inſinuavit ſub perſona Tireſiæ, judicis ad hoc decidendum à Jove & Junone electi, & demonſtrant etiam Medici nonnulli, ut poſt Hipprocratem, alioſque vetuſtiores, Conciliator *diff.* 34. *in fine*. Rorar. *in Contrad. Hipp. num.* 14. Thadd. *in Iſag. Joan. cap.* 31. Vide quoque Pariſan. *lib.* 1. *de ſubtil. microc. exerc.* 7. *cap.* 2. Galeott. Mart. *de doctr. promiſc. cap.* 18. Laurentium *Anatom. lib.* 8. *quæſt.* 7. & alios; quia mulier & ex frictione, & ex intromiſſione membri virilis, & ex emiſſione virilis ſeminis, tandemque ex emiſſione proprii, & per omne tempus in ſumma, delectationem percipit, quod & inſinuavit Juvenalis, *Sat.* 6.

Quem præſtare poteſt mulier galeata pudorem,
Quæ fugit à ſexu, vires amat? hæc tamen ipſa
Vir nollet fieri; nam quantula noſtra voluptas?

Cum ergo hujuſmodi voluptates ſint diverſæ, & una major altera, in tantum aliquando una alteram exuperat, ut ex hoc illa altera omnino obſcuretur. Evenit enim in hoc ſenſu, ut in cæteris, quibus ſi offerantur diverſa ſenſibilia, ut, exempli gratia, oculis plura viſibilia, quod magis excellens eſt; impedit ſeu obſcurat viſum aliorum viſibilium. Sed obiicitur ad id, quod de majori voluptate fœminarum in coitu diximus, Hippocratis auctoritas *in lib. de Genitura, prope medium*, qui non ſolum majorem, ſed etiam diuturniorem voluptatem virum in venere exercenda percipere, quam mulierem, aſtruit. Hippocratis dictum ego verum crediderim, quoad actum emiſſionis ſeminum, non in toto coeundi ſpatio, quia non eſt dubium, virum ſemen emittere, & quantitate longe majus, & multo craſſius, quam fœminam; unde & exquiſitiori ſenſu, & diuturniori etiam, ob ductuum, per quos tranſit, longitudinem, ipſum affici eſt neceſſe, quam fœminam ob contrarias cauſas; ſed aliam reſponſionem ad hanc ipſam objectionem vide apud Rorar. *in ſuis contrad. Hippocr.*
16 *n.* 14. Mulieres ergo aſſerunt quidem ſe interdum abſque ſenſu & voluptate (ea nimirum, quæ ex proprii ſeminis emiſſione percipitur) concepiſſe; quod veritatem habet, quoniam voluptas percepta vel ex ipſo actu coitus, vel potius in receptione ſeminis virilis facta, eodem momento, quo illæ proprium ſemen ejaculabantur, adeo exuperavit voluptatem, quam in proprio ſemine emittendo percipere debuerant, ut nullatenus ea ſe affectas fuiſſe autument, quod præcipue in Juvenculis evenit ob majorem ſeminis tenuitatem; & intenſiorem voluptatem ex congreſſu, & receptione ſeminis virilis, cui minime aſſueverant. Hæ ipſæ etenim ob eam cauſam in ætate procedentes fatentur, ſe concepiſſe, antequam didiciſſent, quid eſſet ſemen emittere, in cujus emiſſione non tantum voluit eſſe delectationem Natura, quantam in 17
emiſſione ſeminis in viris; unde, ut Hippocrates *loc. citat.* annuebat voluptas mulieris in emiſſione proprii ſeminis longe à viri voluptate ſuperatur; quod etiam demonſtrant Anatomici, & cauſa non unica quidem in promptu eſt, nempe ſeminis ipſius fœmininæ quantitas modica, ejuſdem quo- 18
que tenuitas, & fluiditas, reſpectu virilis. Item ejuſdem frigiditas, ſeu potius caloris & ſpirituum pauperies, item viarum, per quas habet tranſitum, major brevitas, quam in viro, in quo contra ſemen eſt quantitate multum, ſubſtantia craſſum, calore inſigni, iterque multo longius permeans, quæ omnia, ut dixi, ad intenſiorem, & diuturniorem voluptatem id ſeminis emiſſione faciunt.

Neque incaſſum id machinatam Naturam exiſtimes, ut fœmina tantam voluptatem in proprii ſeminis emiſſione experiatur, quia cum coitum, & ſeminum emiſſionem ad conceptionem deſtina- 19
verit, & ordinaverit, in conceptione autem requiratur præcipue motus attractionis, quo uterus ad ſe virile ſemen attrahat, & alia ex parte opor- 20
teat etiam concurrere motum expulſionis in fœmina proprii ſeminis ad uteri corpus, jam manifeſtum eſt, majorem neceſſitatem requiri motus attractionis, quam expulſionis, ut mulier conciperet; nempe apprehenderet, & contineret virile ſemen. Jam verò ne ex intenſiore voluptate in emiſſione ſui ſeminis intenderetur etiam motus expulſionis, voluptatem illam fœminæ moderata eſt brevitate viarum, & diſtractione etiam ſenſus ad alias voluptates, & illas quidem majores, diximus. Ad eam ipſam autem conceptionem juvandam,
& ad modum expulſionis in viro intendendum, 21
in fœmina reprimendum, voluit mulierem viro ſubiacere, quia hac ratione vir facilius expellere ſemen, mulier promptius recipere, & continere, neque in expellendo magna uti vi poteſt, neque debet, cum non in aliud vas ut vir, ſed in proprium expellere ſuum ipſius ſemen debeat. Et
hac de cauſa, quod Mercurialis ex Lucretio, & 22
Paulo dicebat, *in lib. de morb. mul. quæſt.* 1. *var. lect. cap.* 6. nimirum ad generationem conferre, ſi coitus exerceatur more belluarum à tergo, mihi non probatur, & multo minus id quod addit ille, hunc nempe eſſe verum modum coeundi & naturalem, nam factum à parte antica vult quidem eſſe magis voluptuoſum, minus autem naturalem. Reddit rationem ex Anatome deſumptam, nam priori modo melius & promptius recipitur ſemen ab utero, ut Lucretius ipſe his carminibus docet *lib.* 4. *in fin.*

—— *Nam more ferarum,*
Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
Concipere uxores; quia ſic loca ſumere poſſunt
Pectoribus poſitis, ſublatis ſemia lumbis,
Nec molles opus ſunt motus uxoribus hilum.

Sed hanc ſententiam falſam eſſe, & magis natu- 23
ralem modum veneris exercendæ eſſe à parte antica, ex ipſa anatome demonſtrat Severin. Pinæus *lib.* 1 *de not. Virg. c.* 9. quod ego quidem verius exiſtimo, ob cauſas à me ſuperius allatas, & quia etiam expulſioni ſeminis non ita ſtudet Natura, ſi mulier ſubjaceret viro ſupina, non prona. Improbat & hanc ipſam ſententiam facundiſſimus Weinrich. *de ort. Monſtr. cap.* 14. Et pluribus etiam illam refellit M. Ant. Ulmus Patavin. *lib. de Barba hum. ſect.* 3. *cap.* 9. Quam etiam teſtatur ſe ex profeſſo falſam demonſtraſſe in opere quodam proprio, cui titulum fecit, *De primo gradu facultatis generatricis humanæ, quod ego non vidi*. Hoc autem multo evidentius probatur, ſi veritatem habet id, quod à nonnullis audivi, (neque enim habeo dignum

dignum auctorem ejus rei,) partus nimirum poſtica venere conceptos, omnes in pedes, aut alio modo præternaturali, non vero naturali modo in caput naſci, ſed hoc, ut dixi, apud nullum auctorem fide dignum legere mihi contingit, licet triplicata experientia poſtmodum id ipſum confirmaverim: nam cum quædam mulier plebeia bis concepiſſet, & partus uterque ob fœtus ſitum non naturalem item difficilis illi exſtitiſſet, ut chirurgica manu utrumque ab utero extrahere coacta eſſet cum maximo ejus vitæ periculo, ad me pro tantæ calamitatis remedio confugiens faſſa eſt, maritum ſuum ſe nonniſi poſtica venere inire ſolitum. Rationem coeundi mutaret, hortatus ſum, quod præſtitit cum magna ſua utilitate, & lætitia, gravida enim facta filium optime peperit.

Nobilem præterea fœminam novi, quæ per quatuordecim annos ſterilis cum marito, viro quippe boni habitus, & robuſto permanſerat. Maritus conſilio neſcio cujus Medici illam poſtica venere cognovit, ex qua conjunctione concepit quidem, ſed inſtante partu fœtus in ventrem per umbilicum ſe obtulit. Ab obſtetrice in naturalem ſitum non ſine difficultate reductus, tandem natus eſt, manibus pedibuſque vitiatis, & poſtridie ab ortu extinctus eſt. Sed quicquid tandem ſit de hoc, cum actus coeundi hoc modo celebratus inducat peccatum, ut plurimum probat Brunell. *de ſponſalib. & matrim. concl.* 8. *n.* 13. evitandus omnino eſt. Verum de his hæc ſatis ſint, in quibus pertractandis ſi quæ ſunt, quæ ultra honeſtatem prolata puris legentium auribus videantur, rei argumentum excuſandum. Quod reliquum eſt de ſemine muliebri, plura adducam, Deo dante, *lib.* 7. *tit.* 3 *Quæſt.* 1. *ab art.* 17. *ad plures ſeqq.* ubi loci demonſtrationes afferam perſuadentes etiam iis qui mordicus contrariam ſententiam tueri coantur, illud non minus neceſſarium eſſe ad generationem, quam maſculeum; quin ulterius matrem multo plura in generatione conferre, quam patrem. (An autem mulier ſine delectatione concipere poſſit, fuſius à multis tractatur, & in ſpecie à *Caſpare à Rejes Franco.* in Campo Elyſio pag. 298. & ſeq. qui rejecta hac in re hujus doctrinæ ratione hic paulo ante recitata, ut & *Ariſtotelis, Caſtrenſis. Averrois, Durandi, Capreoli, Zacuti, Saxoniæ,* & *Rhaſis,* opinionibus exploſis: ſtatuit, conceptum nulla alia ratione fieri poſſe *circa delectationem fœminæ,* niſi utero morboſo, intemperato, aut male affecto exiſtente, juxta *Platerum* 1. obſ. p. 260. & *I. C. Claudinum* Conſ. 12.)

Remanet vero pro complenda hac quæſtione, ut de arctis loquamur, quas alias Atretas, & imperforatas vocari dixi, & quas Merc. ex Nicolao Flo-
24 rentino dicebat vocari velatas, quibus ante uteri oſculum interius membrana, quædam modo craſſior, modo tenuior præter naturam obtenditur, quæ & egreſſum menſibus, & aliquando fœtui, & ingreſſum virili membro impedit. De his plures locuti ſunt, & vide inter alios, ſi libet, Aetium
25 *ſermon.* 16. *capit.* 91. & Alſahar. *pract. tract.* 25. *capit.* 19. & Auctores omnes Gynæciorum, ſive de morb. mul. De his primo dubitari contingit, [neque eſt extra Juriſc. negotium id quærere] an generare poſſint, nec ne: alias vero ex Hippocr. dixi, eas aliquando poſſe concipere, licet de hinc in partu pereant, & Riol. Fil. *Anthropograph. lib.* 2. *c.* 31. tres hiſtorias Atrectarum concipientium recenſet. Hoc
26 acceptum quoque eſt Avicennæ, ex quo Augen. *lib.* 10. *Epiſt. conſ* 2 *cap.* 6. *tom.* 2. Hoc quomodo fieri poſſit, cum meatum obturatum habeant, non ita in propatulo eſt. Volunt nonnulli, ob validam uteri attractionem fieri poſſe, ut ſemen per panniculum illum quaſi tranſcolatum ad uteri fundum perveniat, ibique ex eo conceptus fiat. Sed hoc difficulter admittitur, quia panniculus ille interdum eſt adeo craſſus, ut id impoſſibile ſit tam de facili ſuccedere. Ob hanc difficultatem Avicen. 21. 3. *tract.* 4. *c.* 1. diſtinxit, declarando, conceptum non poſſe in omnibus imperforatis indifferenter ſuccedere, ſed in his tantum, quæ panniculum illum raræ texturæ haberent. Sed apud me multum urget Hippocratis auctoritas, qui non ſolum fieri conceptum in Atretis voluit, ſed eas in partu dehinc perire, nempe quia ob ſuam craſſitiem panniculus ille obſtruens exitum, diſrumpi ex partu non poteſt: at in ſententia Avicennæ non eſſet tam difficilis diſruptio panniculi, cum ſit raræ texturæ, unde neque neceſſe eſſet mulieres in partu perire. Idcirco mihi magis arridet ſententia Joan. Hucher. *in lib.* 2. *de ſteril. cap. proprio*, *de clauſura cervicis pudendi:* qui conceptum in his tantum fieri voluit, in quibus anguſtius quoddam foramen in panniculi medio apparet, ingreſſum ſemini virili præbens, quod tamen ad fœtus excluſionem non ſufficit, unde cum panniculus validus, & craſſus eſt, nequaquam diſrumpi poteſt, & ſic conſequens eſt, tales mulieres, ut Hipp. dicebat, in 27
partu perire.

Secundo dubitatur, & id magis videtur, ad Ju- 28
riſconſultos, Canoniſtas præcipue, pertinere,) quænam arctatio curationem admittere poſſit: quæ vero non, aut non niſi cum evidenti vitæ periculo: quia ubi arctatio abſque gravi periculo curabilis eſt, matrimonium non diſſolvitur; contra vero, ubi immineat evidens vitæ periculum. Joan. Andr. 29
de ſponſ. & matrim. num. 16. Hoc autem totum dependet ex ipſius clauſuræ natura, & conditione, quæ duplici modo fit: vel enim membrana quædam nervea, vel etiam carnea obtenditur ante os uteri, modo intimius, modo extimius, vel ipſæ partes colli pudendi inter ſe cohærent, & hoc, ut patet, modo laxius, modo vero arctius. Si membrana ſit, quæ impedimentum facit, ea vel craſſa eſt, & denſa, & valida: vel rara, tenuis, & debilis: ubi craſſa, & denſa, & valida eſt, neceſſe omnino eſt in ejus inciſione (& præcipue quando interius poſita eſt plurimum mulierem angi, maximam fieri ſanguinis effuſionem, dolorem intervenire acerbum, & in ſumma vix evitabile eſt, quin partes maximo ſenſu præditæ in inciſione lædantur, unde ſpaſmus, ſive convulſio, inflammatio, ſphacelatio: itaque operatio hæc maximo, & evidenti cum periculo fit. Ubi vero membrana tenuis eſt, rara, & debilis, abſque periculo poteſt incidi: præcipue in teneriori ætate; idque etiam in ſuperiori caſu adnotandum, quanto enim fœmina 30
annoſior eſt, tanto majori periculo exponitur: quia membra omnia procedente ætate indurantur, unde evidentior ſenſus, ubi in eis aliqua continui ſolutio contingat.

Verum ubi uterus ſecundum ſuos parietes coaleſcat, ut evenire aliquando dicit Philoſophus 10. *de hiſt. Anim. cap.* 6. tunc ea coaleſcentia vel magna ex, vel parva: ſi magna, vel à natura vel à morbo: quanquam Scaliger. *in comm. præcitati textus,* non credit ex morbo tale quid evenire poſſe: ſed experientia id comprobatum habemus, apud Beniven. *de Abd. cap.* 31. & apud Ronſſejum *Epiſt. Med.* 49. citatos per Schenck. *lib.* 4. *Obſerv. tit. de Atretis,* & apud Varandeum *de morb. mul. lib.* 1. *cap.* 11. & apud Riol. patrem *in art. ben. med. ſect.* 4. *tract.* 2. *c.* 4. cujus verba hæc ſunt: Mulier Senonenſis ex difficili partu collum uteri habebat ita agglutinatum, ut vix ſpecillum admitteret jam à ſeptem annis, tali permanſerat fruſtra à marito ſubagitata. Ante quos omnes Aet. *ſerm.* 16. *cap.* 95. de hoc ſymptomate ex prægreſſo morbo eveniente verba facit. Ergo ubi coaleſcentia magna eſt, & à natura, non 31
recipit curationem: ubi magna eſt, & à morbo, 32
vel eſt antiquata, vel eſt recens: ſi ſit antiquata, non curatur; ſi ſit recens, curari poteſt, non tamen ſine aliqua difficultate, & abſque aliquali periculo. Si denique ea coaleſcentia parva ſit, quæ à morbo eſt, facilius, quæ à Natura difficilius ſanatur. Sed de particularium natura præſentium Medicorum judicio ſtandum eſt, tametſi abſolute Talliacotius *lib.* 1. *c.* 10. *de Curt. Chirurg.* dicat, omnes has operationes in fœminis non exiguo cum periculo adminiſtrari. [Conjungatur quoad *Atretas* Sinibaldus in Geneantr. pag. 531.]

SUM-

SUMMARIUM.

1 *Mulier an ex ſemine viri concipere poſſit, abſque carnali conjunctione.*
2 *Mulier quædam in balneo imprægnata ex virili ſemine ibi relicto.*
3 *Mulier prægnans ab alia muliere facta, quæ paulo ante cum viro coiverat.*
4 *Quidam Pene quaſi abſciſſo generarunt.*
5 *Incubi, & Succubi.*
6 *Incubos, & ſuccubos non dari, erroneum eſt affirmare.*
7 *Fœmina ex S. Thomæ concipere poteſt ex ſemine viri non niſi circa vas effuſo.*
8 *Virgo abſque eo, quod ullo modo corrupta ſit in receptione ſeminis, poteſt concipere, & parere.*
9 *Opera incuborum Virgo poteſt concipere, & parere.*
10 *Vir cum muliere commiſceri non poteſt abſque Penis erectione, neque mulier abſque tali erectione poteſt ullo modo concipere.*
11 *Erectio unde fiat, & cur à Natura inſtituta.*
12 *In mejendo cur non fiat membri erectio.*
13 *Coitus à Natura in generationem inventus.*
14 *Nimia brevitas penis impetit generationem.*
15 *In erectione plures ſpiritus concurrunt.*
16 *Conjunctio maris & fœminæ per membra generationis ad quid à Natura inſtituta.*
17 *Averois, & Amati Luſitani hiſtoriis reſpondetur.*
18 *Virum Pene abſciſſo generare, monſtroſum quid eſt.*
19 *Incuborum opera quomodo concipere poſſit mulier.*
20 *D. Thomæ, & Navarræ auctoritatibus reſpondetur.*

QUÆSTIO VIII.

Mulier an ex ſemine virili concipere poſſit abſque ejus conjunctione, & ſine totali membrorum applicatione.

LIcet prima fronte vana, & extra rem videatur eſſe hæc dubitatio, & nihil à Juriſconſultis facienda, tamen eam talem non eſſe in proceſſu ſermonis patebit. Ratio dubitandi eſt, quia Medici nonnulli, imo & Philoſophi, & ipſi Theologi, ſcrupulum in ea re excitarunt, alii propria ſententia, & auctoritate, alii vero deliris quibuſdam, & nonniſi riſu dignis effictis hiſtoriis; quia tamen, & priorum nempe Theologorum auctoritas plurimi æſtimanda, & poſteriores Philoſophi, ac Medici fuere alias maximè auctoritatis, & doctrinæ, & idcirco multo honore digni, quantum literaria virtus meretur, neceſſe eſt, & eas hiſtorias enarrare, & dubitandi ratione explanare, ut veritas eluceſcat, quod, ut decet, omni cum modeſtia faciam, maxime quia non deſunt Doctores probatæ & Catholicæ doctrinæ, qui in his non diſſimilia attulerint.

1 Quæritur igitur, an poſſibile ſit, Mulierem ex virili ſemine concipere abſque eo, quod cum eo commixta fuerit per membra generationis, ſed ſimplici *genitalium approximatione, aut utcunque ſemine prope muliebre vas ejecto*, & videtur hoc non eſſe impoſſibile, cum ſimilia in rerum Natura videamus. Prætereo fabulas, ut quod Jupiter Minervam, abſque fœmina, Juno Martem, abſque viri ope generaverint, de quibus Ovid. *lib.* 5. *Faſtor.* in his carminibus, in quibus introducitur Juno loquens:

Si pater eſt factus neglecto conjugis uſu
Jupiter, & ſolus numen utrumque tenet:
Cur ego deſperem fieri ſine conjuge mater,
Et parere intacto dummodo caſta viro?

& quæ ſequuntur. Narrat inſuper Herodot. *in Euterpe*, ſeu *lib.* 2. de quibuſdam piſcibus hæc, quæ ſequuntur: *Simul ac inceſſit eis libido gignendi, gregatim in mare enatant, ducibus maſculis genituram ſpargentibus, quam fœminæ conſectantes recurvando ſe ex ea concipiunt.* Sed hæc in alieno genere evenientia vix viderentur ad genus perfectorum animantium transferri poſſe, niſi generatio ex ſemine per conjunctionem maris & fœminæ omnibus eſſet communis. Sed præter hæ non deſunt hiſtoriæ in ipſo humano genere adnotatæ, quæ id non eſſe eventu impoſſibile maniſeſte demonſtrant.

Primo enim Averroes *lib.* 2. *Collig. c.* 10. hiſtoriam cujuſdam mulieris fide dignæ (quantum ipſe adſtruit) recenſet, quæ in balneo imprægnata eſt hoc modo: cum enim impii quidam homines propriis 2 manibus ſemine ejecto illud inibi reliquiſſent, illa balneum ingreſſa ex ſpermate illo concepit: & adducit Averroes auctoritatem cujuſdam Philoſophi, qui hoc fieri poſſe autumabat, ea ratione perſuaſus (quæ etiam mirum in modum ipſi Averroi arridet, exclamat enim, O quam bene placet mihi!) quod uterus trahat ſperma propter unam propriam virtutem, quam habet cum eo à tota ſpecie. Similem hiſtoriam multis ante ſæculis effictam recitat ex Hebræorum commentis Amat. Luſita. *cent. Curat.* 36. de qua etiam ex Canoniſtis Torreblanc. *in Epitom. delict. c.* 30. *n.* 37. apud quem & aliæ non diſſimiles hiſtoriæ habentur, quibus facile fidem præberet idem Amatus, cum hiſtoriam aliam majori multo cachinno dignam ipſe pro vera in medium afferat *cent.* 7. *curat* 18. quæ talis eſt: *Turcica quædam Mulier cum marito, qui longum iter parabat, recenter* 3 *congreſſa, nulla mora interpoſita in vicinas ædes ſe contulit, ubi alteram mulierem à ſe adamatam comprimens, illam gravidam reddidit;* nam & ipſæ fœminæ inter ſe aliquando hæc machinantur, & præcipue Turcicæ: vocantur autem, (ut hoc per tranſitum adnotetur) tales fœminæ Tribades, teſte Cæl. Aurel. *Chron. lib.* 4. *c. ult.* de quibus vide M. Ant. Ulmum *de Phyſiolog. barbæ humanæ, ſect.* 3 *c.* 4. & Riol. *de Herm. c.* 12. Sed præter hæc, quæ fabulam potius ſapiunt, Delr. *l.* 2. *diſq. q.* 15. *ex S. Thom.* de puella narrat, quæ cum patre in eodem lecto jacens, ex paterna pollutione nocturna concepit. Præterea Silvius apud Schenck. *in Obſervat. lib.* 4. *tit. de Pene, & præputio*, ex Savonarolæ auctoritate, refert, quoſdam Membro quaſi penitus abſciſſo generaſſe, idque eveniſſe tum ob validam reſidui Penis ejacu- 4 lationem, tum maxime ob validiſſimam uteri attractionem, quod etiam acceptum videtur Fortunat. Fidel. *lib.* 3. *de Relat. cap.* 2. Et Riol. *ubi ſupra*, nonnulla exempla ad hoc affert.

Acceptiſſimum inſuper eſt, quod de Incubis, & Succubis referunt multi Catholici, & Profani etiam ſcriptores, neque à ſacris dogmatibus diſſentit, 5 Dæmones nimirum, qui viri officium in Mulieres, Mulieris viris ſubiacendo exercent, ex qua conjunctione Mulieres poſſe concipere, & aliquando cum effectu concepiſſe notiſſimum eſt. De quibus, & de his plura exempla videre licet, ſi libet, apud Codronch. *lib.* 3. *de morb. venefic. c* 10. & apud Jacob. Spreng. *in Mall. Malef. part.* 2. *q.* 1. *c.* 4. *& ſeqq.* apud Kornman. *de mirac. vivor. tit. de natis ſine patre, & de Incubis, & Succubis*, apud Heurn. *de Capitis morb. c.* 30. Plura etiam vide apud Joan. Jacob. Boiſſard. *de* 6 *Magia, c.* 7. ubi de his agit: hoc autem fieri poſſe, & erroneum eſſe, contrariæ ſententiæ adhærere, docet Mart. Delr. *l.* 2. *diſquiſit. Magic. q.* 15. Torrebl. *in Epitom. delict l.* 2. *c.* 30. Guaccius, *in compend. Malef. lib.* 1. *l.* 12. qui & rationibus in contrarium reſpondent, & ex noſtris Hucher. *lib.* 5. *de ſterilit in fin.*

Sed Manifeſtiſſime ad dubium noſtrum ſatisfacit 7 D. Thomas, qui (ut Sanchez *de matrim. l.* 7. *diſp.* 113. refert, & citatur etiam à Navarr. *Conſ. lib* 4. *tit. de frig. & malef. conf.* 3. *n.* 23.) *Et contigit*, inquit, *quandoque fœminam concipere ex ſemine viri circa vas effuſo, matrice fœminea illud attrahente* quod Ariſt. conſonum videtur 2. *de Gener. Anim. c.* 4. neque alienum apparet à Galeni ſent. 1. *de ſemine c.* 4. qui uterum ſuo collo veluti manibus uti dicit ad attrahendum ad ſe ipſum ſemen. Ex quibus omnibus hiſtoriis, & auctoritatibus concludere facile licet, 8 Mulierem cum viro commixtam, qui non arrigat, aut jacentem cum viro, qui ſemen prope vas effundat, abſque membri intromiſſione concipere poſſe, unde deducitur, virginem poſſe concipere, & pare-

parere abſque eo, quod in receptione ſeminis cor-
9 rupta ſit, imo opera Incuborum poſſe, quæ erat virgo, concipere, & parere docet Delrius, *ubi ſupra*, & alii.

10 Quibus tamen non obſtantibus dicendum eſt, Mulierem non poſſe abſque eo, quod à viro cum effectu, & realiter cognoſcatur per omnimodam applicationem membrorum generationis, ullo modo concipere: unde neque, ſi vir non erigat, neque ſi membrum illi penitus, aut magna ex parte ſit abſciſſum, neque ſi prope vas aliquo modo polluatur, poteſt mulier ex eo concipere. Faciunt pro hac ſententia Mercurial. *lib.* 1 *de morb. mul. c.* 2. & Laur. Anatom. *lib.* 7. *q.* 1. & ex Canoniſtis Delrius *ubi ſupra*, qui & Laurentii auctoritati accedit, & Majol. vel ad eum ſupplentes *dier. canic. tom.* 2. *coll.* 3. qui ſuperiorem opinionem derident. Neque deſunt ad hoc probandum rationes, & argumenta nonnulla: nam primo Natura fruſtra machinata eſſet tot inſtrumenta ad ſolam membri erectionem celebrandam: imo ſuperfluus omnino
11 eſſet ipſe actus erectionis, & incommodum abſque utilitate afferret: quem tamen eum habere finem, ut facile, ac prompte Penis in uterum intromittatur, & ſemen validius ejaculari poſſit, notiſſimum eſt, & docent Anatomici: nam alias poterat abſque ea erectione, non ſecus ac in mejen-
12 do fit, ſemen excerni: ſed quia urinam in alienum corpus ejaculari non oportebat, in ea reddenda non fuit neceſſaria Penis erectio, in ſeminis vero excretione maxime.

13 Cum igitur coitus à Natura ipſa in generationem inventus ſit, & nemo ad actum coitus pervenire poſſit abſque penis erectione, ut patet, & notatur à Medicis: Montagnan. *Conſ.* 203. *c.* 1. Baver. *in conſ. incipient. In nom. individuæ Trinitatis, in tertio notando, & conſ. ſeq. verſ.* 7. *præmitten.* Savonarol. *in pract. magn. tract.* 6. *c.* 20. *rubr.* 26. & 25. jam inde ſequitur, quod Mulier nulla via, & ratione ex commixtione eum viro non erigente, ſed tantummodo ſemen emittente, aut brevius ex ſimplici ſeminis effuſione prope vas concipere poſſit.

14 Secundo, cum etiam brevitas nimia ipſius Penis, ex eo quod ad utri internum oſculum ob id pervenire ejaculatum ſemen non poſſit, cauſa notiſſima ſit ſterilitatis: Marinel. *de med. mul. c.* 6. Hucher. *de ſteril. lib.* 1. *c. de colis pravitate*, cum tamen aliqua approximatio fiat, & intromiſſio in uterum: quanto magis ſi nullo modo approximetur, neque intromittatur, nullaque vi ſemen ad intima ejaculetur, generationem impediret?

15 Tertio certum eſt, in erectione plures concurrere ſpiritus, & plurimum calorem vivificum ad ipſas partes, neque ſolum intendi in eo actu virile membrum, ſed interiora etiam vaſa, quæ præſertim ad ejaculationem deſtinata ſunt, unde & ſemen ipſum plurimum vigoris nanciſci palam eſt. Quæ omnia incaſſum machinata eſſet Natura, ſine quibus tamen ſemen multo minus aptum ad generationem reddit neceſſarium eſt. Itaque ſi præter prædicta impedimenta non fiat inſuper debita membrorum applicatio, non ſolum conceptionem eſſe difficilem, ſed impoſſibilem, aſſervandum eſt.

16 Quarto cum conjunctio tam arcta maris & fœminæ per genitalium membrorum applicationem ad id ſit à Natura intenta, ut ſemen quam minimum, imo nullo modo ab aere externo alteretur, eo quod illico & abſque mora ſpiritus illi tenuiſsimi, aut puriſſimi ſeminis evaneſcant, ut teſtis eſt Ariſt. 2. *de Gener. Anim. c.* 4. patet, quod, ubi abſque ea conjunctione ſemen prodeat, infœcundum eam ob cauſam omnino ſit oporteat: antequam enim ab utero attrahatur, ab aere alterabitur, alteratum non amplius fœcundum eſſe poteſt. (Confer *Plempium* in fundam, Med. *I. D. Horſtium* in Manuductione ad Medic. *Sinibaldum* in Geneanthropia. Ita *Reies* hac in parte diſputat contra hanc doctrinam hoc in loco pag 292. ex allegato *Vopiſco Fortunato Plempio, Aquapendente, Fragoſo, Hildano, Pinæo,* qui videantur, ſi placet.) Sed ad ea quæ in contrarium opponuntur, reſpondendum: Ad Herodoti hiſtoriam, ſeu fabulam, primo reſpondet pleniſſime Ariſt. 3. *de Gener. Anim. c.* 5.

Ad Averrois autem & Amati Luſitani hiſtorias dicendum, eas omnino falſas, ac fictas à mulierculis illis eſſe, ut probrum ſuum in honeſto velamine contegerent, & idcirco propriæ exiſtimationi utrum- 17
que eorum Doctorum detrahere, qui talia in medium proferant; iiſque fidem præbeant: neque enim quicquam eſt in eorum ſcriptis; quo magis docti viri ſtomachari poſsint; & quod præcipue de Amato ſuſpicari me fecerit, veritatem habuiſſe id quod ei Crato imponebat in quadam epiſtola ad Andream VVechelum, eum nimirum plura conficta, quam facta ſcripſiſſe, & interdum hoc modo opiniones ſuas confirmare voluiſſe. Satis autem confutatur Averr. à Mercur. *lib.* 1. *de morb. mul. c.* 2. cujus rationes multo magis militant contra Amatum, ex quo nonnullas repetit ex Canoniſtis Torreblanc. *in Epitom. delict. lib.* 2. *c.* 30. *n.* 46. & *ſeq.*

Ad id autem, quod Silvius ex Savonarola enar- 18
rat, dicendum, rarum quid eſſe, nec in omnibus & ſemper veritatem habiturum, & in eo caſu non modo conveniſſe validam uteri attractionem, ſed validiſsimam etiam ipſius trunci Penis ejaculationem. Quamquam autem id veritatem habeat, dicendum nihil facere in caſu noſtro, cum ſit in caſu vero noſtro nulla omnino, & ſemen facile alterari poteſt.

Ad id quod de Incubis, & Succubis obiicitur, 19
patet quid reſpondendum, nam opera Dæmonis poteſt eo modo ſequi conceptio, quia mira celeritate ipſe Dæmon ſemen quoquomodolibet à viro deciſum in mulieris uterum, antequam alterari ullo modo poſsit, impingit: modum autem, quo id præſtare ſolet, docent præter cæteros Delrius, & Guaccius ex Canoniſtis, & Hucherus, & Codronchius, aliique ex Medicis *locis ſupra citatis*: qui an executioni per ipſum Dæmonem demandari poſsit, necne, alias videbimus.

Ad auctoritatem autem D. Thomæ, & Navar- 20
ræ, allatam per Sanch. ſatis reſponſum puto, ſi nihil reſpondeam. Quod enim ſanctiſsimus ille vir, & doctiſsimus ille Canoniſta, id ſibi perſuadeant veritatem habere apud Medicos: vix ullum illos habituros exiſtimaverim, qui eorum auctoritati in ea re acquieſcat. Non poſſe tamen ex unica experientia formari univerſalem regulam, cuicunque patere exiſtimo.

Obſtabat denique noſtræ ſententiæ, quod de Atretis, ſeu Imperforatis dicitur, quæ proculdubio abſque eo, quod vir ad intimas uteri partes penetrare membro virili poſsit, tamen aliquando concipiunt, ut *ſuperiori quæſtione* dixi. Sed huic inſtantiæ ſatisfaciemus, ſi dicamus diſparem eſſe rationem in his, & in caſu noſtro: nam in his, non obſtante quod totum membrum non intromittatur in uterum, tamen ſemen ab aere externo alterari non poteſt: in caſu autem noſtro præter quam plurima alia incommoda, omnino neceſse eſt ſemen alterari, & ſic ineptum reddi ad generationem.

SUMMARIUM.

1 *Hermaphroditi qui dicantur.*
2 *Hermaphroditorum plura genera.*
3 *Impotentia agendi, ſeu patiendi in Hermaphroditis unde expendenda.*
4 *Spadones qui.*
5 *Spadones ut hic ad coeundum, & generandum potentes.*
6 *Allegantes impedimentum carentia unius teſtis ad probandam impotentiam non audiendi.*
7 *Spadones nonnulli ambobus teſtibus carent, ſed illis ſuperior pars teſtium relicta in ſectione eſt.*
8 *Allegans carentiam amborum teſtium ad probandam impotentiam, licet è contra opponeretur, audiendus maximè eſt, quia ſuam intentionem habet fundatam, & amplia ut ibid.*

9 *Qui-*

9 *Quilibet præſumitur habilis ad coeundum.*
10 *Unuſquiſque præſumitur habilis ad generandum.*
11 *Præſumptio habilitatis coeundi, ſeu generandi ceſſat in eo, qui ambobus teſtibus caret, amplia ut ibid.*
12 *Eunuchi, qui ſeminare poſſunt, apti ſunt ad matrimonium, declara ut ibid.*
13 *Eunuchi ad generandum impotentes.*
14 *Eunuchi qui accipiendi hic, & num. ſeq.*
16 *Calvinus notatus, & n. ſeq. defenſus, n. 8.*

QUÆSTIO IX.

De Hermaphroditis, Spadonibus, & Eunuchis.

ILlud tantummodo de his omnibus in hac quæ-
ſtione diſcutiam, quod ad coeundi, vel gene-
randi potentiam, ſeu impotentiam pertinet; nam
de natura Hermaphroditorum plura reiiciam in
lib. 7. tit. de Monſtris, de Spadonibus autem, & Eu-
nuchis plura jam verba feci *ſuperiori lib. tit.* 3. Qui
1 vero dicantur Hermaphroditi, notiſſimum eſt, &
declarat ex Juriſconſultis Gl. *in l. Quæritur. ff. de
ſtat. hom.* nimirum dici eos, qui partim habent
membra viri, partim membra mulieris; ex noſtris
Ariſt. 4. *de Gener. Anim. c.* 4. Plin. *lib.* 7. *nat. hiſt.
c.* 3. Paræus *lib.* 24. *cap.* 4. Licet *de monſtr. cauſ. lib.* 2.
2 *c.* 35. Pro noſtra vero quæſtione adnotandum, plu-
ra eſſe Hermaphroditorum genera, ut latius di-
cam *tit. de Monſtris, lib.* 7. *ſeq.* nam quidam ad utrum-
que apti, quidam ad agendum tantum, quidam tan-
tum ad patiendum, prout hic aut ille ſexus præ-
valet, cui ſexui etiam adſcribendi, ut per cicatam
l. Quæritur, & *per l. Repetundarum*, §. *Hermaphro-
ditus ff. de teſtibus*, & per *c. ſi teſtes*, §. *Hermaphro-
ditus in* 4. *quæſt.* 3. Sanchez *de matr. lib.* 7. *diſp.* 106.
n. 1. Cæterum impotentia agendi, ſeu patiendi in
3 his, ex ſexus exilitate facile internoſcitur: præva-
let enim, qui magis conſpicuus eſt, ſed poteſt, ut
dixi, uterque tam exilis eſſe, ut neque ad agen-
dum, neque ad patiendum, ſatisfaciat, ut in fœ-
mina illa Æthiopica, de qua Columbus *lib.* 5. *A-
natomiæ*. Hoc autem impedimentum vel nullo mo-
do omnino, vel nonniſi cum manifeſto vitæ diſcri-
mine auferri poteſt; itaque eo apparente, triennio
opus non eſt ad diſcernendum, an ſit illud impe-
dimentum amovibile.
4 Porro Spadones hic accipio pro iis, qui altero
tantum teſte carent, & id quidem non ex natura,
5 ſed ex accidenti patiuntur, nempe quia alter Te-
ſticulorum illis exciſus; tales autem neque ad co-
eundum, neque ad generandum eſſe impotentes
manifeſtum eſt, quia & in erectione, & in ſemi-
nis productione, & concoctione, & emiſſione non
magis deficiunt, quam cæteri, qui ambobus donan-
tur, virtus enim unitur in his, & ita conſultus re-
ſpondit ex Medicis Nancel. *lib.* 7. *Analog. Microc. ad
Macroc. part.* 2. & ex Juriſconſultis allegati per Sanchez
de Matr. lib. 7. *diſp.* 92. *n.* 14. & per Barboſ. *in collect.
Doct. lib.* 4. *tit.* 15. *c.* 2. *nu.* 4. itaque allegantes hoc
6 impedimentum tam in coeundi, quam in generandi
potentia, non audiendi, tanquam ſi nihil ad rem
faciens allegaverint, niſi teſtis relictus parvus, &
deficiens ſit, & in ſumma ea vitia ſortiatur, quæ
etiam ambobus communia eſſe jam ſupra diximus,
& ex quibus interdum coitum, interdum genera-
tionem: interdum utrumque ſimul impediri docui-
7 mus. Sed advertendum, poſſe quoque inter Spado-
nes quoſdam connumerari, quibus ambo quidem
teſtes deficiunt, quia exciſi ſunt, ſed illis in exci-
ſione relicta eſt ſuperior pars alterius, vel ambo-
rum teſtium; hos enim generare poſſe alias dixi;
ex Hollerio, *comm.* 5. *Aph.* 63. licet hoc mihi non
adeo perſuaſum ſit. Sed etiamſi veritatem habeat Hol-
lerii ſententia, & experientiæ reſpondeat, non eſ-
ſet tamen reiiciendus allegans hoc impedimentum
8 coeundi, ſeu generandi, quia haberet ſuam in-
tentionem fundatam ex apparenti teſtium amborum
defectu; quod amplia in allegante non totalem
carentiam, ſed teſtium exilitatem, aut non natu-
ralem ſitum, aut aliud quodcunque magnum vi-
tium apparens.
Licet ergo quilibet præſumatur habilis ad coeun- 9
dum, imo etiam unuſquiſque præſumatur habilis 10
ad generandum, niſi probetur inhabilis, ut per Al-
ciat. *de præſumpt. reg.* 1. *præſumpt.* 41. *n.* 1. Rota *in Bo-
nonienſ. fideicommiſſi de Buccafaneis* 24. *Maii* 1655. *co-
ram Zarate*, quia quilibet præſumendus ſanus po-
tius, quam infirmus. Rota apud Farinac. *deciſ.* 713.
n. 2. *part.* 2. *tom.* 2. impotens autem ſeu ad coitum,
ſeu ad generationem, ſanus dici non poteſt; ta- 11
men hæc præſumptio in continenti ceſſaret in eo,
qui non haberet teſtes, quia probatio impotentiæ
in continenti fieri poteſt; amplia & in eo, qui
haberet teſtes maxime exiles, vel ſitum naturalem
non ſervantes. Incumberet ergo onus probandi ipſi-
met, ſe eſſe potentem ad utrumque; quod licet eſ-
ſet admodum difficilis probationis, tamen ex præ-
ſentium Medicorum judicio veritatis aliquo modo
innoteſcere poſſet; nam ii facile proſpicerent, an
illa ſuperior Teſticulorum pars, nempe venæ pa-
raſtatæ, ſeu glandulæ, ubi ſe dilatare incipiunt,
& ad teſtes feruntur, in exciſione teſtium illis re-
lictæ ſint, & tamen hoc etiam probato, vix pro-
batum crediderim, illos coire, & generare poſſe,
niſi ſimul probaretur, eos ſemen ferre, atque illud
qualitate, & quantitate laudabile, & prolificum,
tunc enim in his haberet locum, quod nonnulli
tradiderint: Eunuchos nempe, qui ſeminare poſ- 12
ſunt, aptos eſſe ad matrimonium, quod dictum
de his abſque dubio intelligi poſſet, licet illud
tanquam impoſſibile, & veritati contrarium admi-
retur, & reprobet Sanchez, *ubi ſupra*, *n.* 18.
De Eunuchis communiſſima opinio eſt, neque 13
à quoquam, quod ſciam, controverſa, quod ad ge-
nerationem ſint omnino inhabiles, unde prohiben-
tur matrimonium contrahere, licet aliquando
coeant, & humiditatem quandam in coitu excer-
nant, ut alias dixi, & notet etiam ex Canoniſtis
Sanch. *ubi ſupra*, *n.* 17. Licet Navarr. *lib.* 4. *Conſ.* 3.
tit. de frig. & malef. n. 11. velit Eunuchos arrigen-
tes, & copulam exercentes, poſſe contrahere ma-
trimonium, ex eo quod per eam humiditatem,
quam effundere dixi, habeant concupiſcentiæ re-
medium; an vero hoc ſatis ſit ad matrimonii va-
liditatem, Canoniſtis decidendum relinquam. Ego 14
ad penſum meum rediens, voco hic Eunuchos eos
proprie, qui utroque teſte carent, ſive id à Navar-
ra, patiantur, ſive arte exciſi ſint. Quod vero Na-
varra, *ubi ſupra*, conetur probare, quod vir ille,
de quo agit, carens utroque teſte potuerit gene-
rare, licet ego pro impoſſibili non ducam, quia
poſſent teſtes intus manere abſconditi, tamen apud
me maxime ardua opinio eſt, & præcipue in eo
caſu, in quo vir ille habebat quoque virgam exi-
lem, manifeſtiſſimum argumentum defectus ipſius
Naturæ, quæ neque teſtes procreare poterat.
Sed præter ſuperiores connumerantur etiam in- 15
ter Eunuchos illi, quibus teſtes attriti, aut con-
tuſi ſunt, ita ut vel emarcuerint, vel contabuerint,
& tanquam emortua membra propendeant, ſunt-
que exiles, & frigidi, & nulli uſui amplius apti.
Hos Thlibias, & Thlaſias alias nominari dixi, &
de his Joan. Calvin. *in lexico*, *verbo Thlaſiæ* dice- 16
bat, quod poſſint vitio ſublato generare; quam 17
ego opinionem inibi erroris notavi, quod impoſſi-
bile videatur, contuſos, & jam tabeſcentes Teſti-
culos, rurſus reviviſcere, & priſtinum vigorem re-
cuperare. Illud in Joannis Calvini tutelam addu-
ci poterat, quod intellexerit de illis, quibus ne-
que bene, neque univerſim contuſi, ſeu attriti fue- 18
rint, ut facile in hac operatione; etiamſi ab arte
fiat, evenire poteſt, ſed illis præcipue paraſtatæ
integræ remanſerint, & ſola teſtium ſubſtantia con-
tuſa contabuerit, vigore enim dictarum glandu-
larum poſſent hi fortaſſe generare, ſed vitium nun-
quam tolleretur. Non connumeraverim tamen in-
ter Eunuchos eos, qui etiamſi teſtes habeant, ob
Naturæ tamen impotentiam ſemen non generant,
neque ob id erigunt, quod tamen fecit Mercat.
lib. 3.

lib. 3. de morb. mul. c. 5. quamquam Hippocratis auctoritate ſuum dictum roborat, qui Scytharum plurimos Eunuchos naſci retulit, ut alias dixi; ſed Hippocr. vocat eos Eunuchos ab effectu, quia tanquam Eunuchi ad venerea non ſufficiunt. Hos ergo potius inter frigidos, reiicerem, nam & ipſos Scythas potius frigidos, quam Eunuchos eſſe Hipp. ipſe annuit, eodem Mercato teſte ibid.

Neque etiam proprie Eunuchos eſſe dixerim eos, qui teſtes adeo exiguos habent, ut ciceris, ſeu fabæ magnitudinem non æquent, ut Hoſtienſ. *in rubr. de frig. & malef. in ſumma lib.* 4. ex quo inter noſtros Fortun. Fidel. *lib. 3. Relat. cap.* 2. de quodam narrat; nam & hos, ſi veneri non ſufficiant, potius frigidos, quam Eunuchos dixerim; ſed hæc nullius pene momenti ſunt, cum de nominibus quæſtio ſit.

LIBRI TERTII
TITULUS SECUNDUS.
DE MORBORUM SIMULATIONE.
Continens Quæſtiones decem.

I. Qui morbi ut plurimum ſimulari ſoleant; qui item facilius, qui difficilius ſimulari poſſint.
II. Qua ratione deprehendantur, qui morbum ſimulant.
III. De ſimulata febre, effictiſque ulceribus.
IV. De ſimulato dolore.
V. De ſimulata inſania.
VI. De ſimulato morbo cum defectu Animi, & ſenſus amiſſione, ut Syncope, Apoplexia, Epilepſia, Ecſtaſi, & aliis.
VII. De ſimulata virginitate.
VIII. De ſimulata prægnantia, & de partu ſuppoſito.
IX. Mulierem peperiſſe, aut abortum feciſſe, ex quibus coniici poſſit.
X. De morbos diſſimulantibus.

SUMMARIUM.

1 *Homines multis ex cauſis morbus ſimulant*,
2 *Lex ita abhorret à Mendicis morbos ſimulantibus, ut cuilibet volenti permittat inveſtigare, an eorum infirmitas vel ficta ſit.*
3 *Simulantes morbos tanquam falſarii puniuntur.*
4 *Non omnes morbi ſimulari facile poſſunt.*
5 *Morbi qui facile ſimulari non poſſunt.*
6 *Febris non poteſt facile ſimulari.*
7 *Morbi qui frequentius ſimulantur.*
8 *Pregnantia, & partus non ſunt morbi.*
9 *Simulatio latentior qua.*
10 *Quidam atroces morbos facile ſuſtinent, alii vel leviores ſuſtinent difficulter.*
11 *Diſſimulantur etiam nonnulli morbi; ſed non æque omnes.*

QUÆSTIO I.

Qui morbi ut plurimum ſimulari ſoleant; qui item facilius, qui difficilius ſimulari poſſint.

1 NOn raro quidem uſuvenit, ut homines nonnullis ex cauſis morbos quoſdam, & affectus pati ſe malitioſe ſimulent; quas cauſas rationabiliter, & prudenter Silvaticus *in lib. de his, qui morb. ſimul. cap.* 2. ad tria capita reducit, nempe ad *timorem*, ad *verecundiam*, & ad *lucrum*, nam exempli gratia, alicujus delicti rei, ut plurimum ad tormenta declinanda, vel ad ipſorum delictorum meritas pœnas evitandas, ſe mente captos, aut inſanos fingunt, argum. *l. Congruit. §. furioſi. & l. ſeq. ff. de off. Præſid. & ibi Gloſſ.* & ex noſtris Sanctorell. *in ſua Anteprax. lib.* 7 *cap.* 19. quemadmodum alii alia ex cauſa, nempe ut onera nonnulla effugiant, furentes ſe aſſimulant, ut notatur per *l. Obſervare, ff. de curat. furioſ.* Quin etiam ſunt (vide quo hominum malitia ſe extendat) ad qui ad immunitates obtinendas, aut, coadjutores ſibi in curis Animarum adſciſcendos, ut ipſi labore alleventur, ſimulatione alicujus morbi, ſibi expoſtulata impetrent. Sunt etiam qui, ut in judicio comparere non cogantur, aut ut à carceribus, in quibus ære alieno gravati detinentur, eximantur, eadem arte, imo vero malitia utuntur. Alii ſunt item ex iis, qui ſtipem mendicant, qui ad conſciſcendam ſibi apud homines miſericordiam, & pecuniam quamplurimam corradendam plura effingunt, & miros tumores, ulcera Phagedænica, & Chironia, membra paralyſi emortua, ac torpentia, corpus Epilepſia afflictum, & his non abſimilia; à quibus fraudibus ita Lex abhoret, ut cuilibet volenti per- 2
mittat, etiamſi id ſui juris non ſit, inveſtigare, an horum mendicantium infirmitates veræ ſint, aut fictæ, ut per Ripam *in tractat. de peſt. part.* 5. *n.* 176. & ſi quos inveniat tibias ſibi medicamentis laceraſ- 3
ſe, tanquam falſarios puniendos eſſe jubet. Ripa, *ibid. n.* 137. Prævidell. *de Peſt. part. ultima, part.* 14. *num.* 13. ſed præter antedictos nonnulli ſunt, qui eodem fine ducti ſe Dæmoniacos effingunt aut Enthuſiaſmum, vel, quam vocant, Sancti Viti choream pati. Sed ex his alii à pietate multo magis alieni, ut nomen ſibi ſanctimoniæ apud homines concilient, in Ecſtaſim ſe rapi aſſimulantes, ſimplices, & idiotas facile decipiunt. Quin etiam adulatores ſeſe interdum ægrotare eadem, qua Dominus, infirmitate fingunt, teſte Plutarch. *de lib. de diff. inter Adul. & Amic.* qui & ad eam rem de Dionyſio Syracuſano cæcutiente, & de ſervis ejus cæcitatem ſimulantibus mentionem habeat. Sed inſuper Mulierculæ quoque interdum uteri ſuffocationem pati ſimulant, interdum etiam ſe utero gerere fingunt, & ut mendacii non convincantur, vel potius ad multo pejorem finem partus ſibi alienos ſupponunt, & ſic poſt fictam prægnantiam etiam tanquam parturientes ſe concinnant, quod notat Hoſtienſ. *in ſumm. lib.* 4. *Rubr. de frig. & malef. num.* 12. & quod multo frequentius evenit, ut amiſſæ pudicitiæ notam effugiant, ipſam virginitatem medicamentis nonnullis reparare, & redintegrare tentant (quamquam vere virginitas nunquam reparatur, cum ſemel amiſſa fuerit,) & ſuis artibus, ac decipulis, multis, imo pleriſque imponunt, cum tamen corruptæ non modo interdum ſint, ſed etiam conceperint, quod ut etiam aliquando contegant, deteſtabili impietate abortivis medicamentis fœtus necant, & de hinc, ut dixi, proſtitutam earum libidinem ſimulata virginitate contegere ſtudent. Ac denique nonnulli ſunt, qui cum vere ægrotent, morbum tamen celant, ne illi ad aliquid impetrandum impedimento ſit, ut ſi impotens ſit quis ad copulam carnalem, aut contagio-

3 ſo morbo laboret, aut quovis alio, ob quem illi matrimonio interdicatur, vel ſi Epilepſia, vel alio morbo ordinum ſuſceptionem impediente deti. neatur, taleſque morbum diſſimulare dicuntur.

In his omnibus, & aliis quoque non diſſimilibus caſibus Juriſconſulti, ut de veritate certiores fiant, ad Medicos ſe conferunt, eorumque judicium circa rerum veritatem expoſcunt. Ad eos enim de his determinare pertinet, ut optime demonſtrat Joannes Baptiſt. Silvatic. *in lib. adhanc rem dicato cap.* 1. Et in ſimilibus caſibus ſimulationes dixit Rota *in Melevitana Antianitatis* 1. *Julii* 1643. *coram Veroſpio*, ubi ex fide medicorum probari vult infirmitatem, eorumque atteſtationibus plenam fidem adhibendam firmat, ita ut opportune in hoc titulo ea, quæ hoc argumentum fa-
4 ciunt, pertractare mihi propoſuerim. Quoniam autem non omnes morbi ſimulari indifferenter ſolent, imo neque omnes indifferenter ſimulari poſſunt, ſed aliqui ſunt, qui frequentius ſimulantur, ante omnia videndum in hac priore quæſtione, quinam morbi ii ſint, qui & facilius ſimulari poſſint, & ob eam facilitatem frequentius ſimulentur, cum in aliis quibuſdam non adeo facile ſit Medicum, imo neque quenquam ſani judicii ho-
5 minem falli. Certum ergo eſt, eos morbos, quorum certa, & evidentia ſigna habemus, ut quæ ad ſenſum patent, neque facile, neque longo tempore poſſe ſimulari, ut præcipue ii omnes ſunt, qui de neceſſitate febrem adjunctam perpetuo habent, cum & ipſa febris per ſe ſimulari facile non poſſit; quamquam enim febris per quædam medicamenta facile excitetur, tamen aut non pertranſit ſpatium viginti quatuor horarum, cum ex genere Ephemerarum ſit, ut dicemus ſuo loco, aut malo ejus, qui eam ſibi fraudulenter conciliavit, terminum Ephemerarum pertranſit, qui aliquando extenditur ad tertium diem, & tunc ex ficta vera efficitur præter ſimulantis voluntatem, & idcirco de raro admodum hujus generis ſimulatione fraudulendi homines utuntur; timent enim, ne dum alios decipere ſtudent, ſe ipſos volentes nolentes per-
6 dant. Cum ergo plurimi morbum febrem ſociam habeant, reſtat, ut cæteri omnes, paucis quibuſdam exceptis, facilius ſimulari poſſint, niſi habeant, ut dixi ſigna evidentia, & quæ ad ſenſum pateant.

7 Cæterum præ omnibus ſimulari ſolet *Dementia*, ſeu inſania, *Dolores* aut capitis, aut ſtomachi, aut renum, aut ventris inferioris, & in ſumma interni omnes, nam in externis partibus non de facili ſimulari poſſunt, ut dicemus. Præter hos effinguntur *Animi defectus* omnes, & morbi, qui cum eo defectu adveniunt, ut eſt Epilepſia, Apoplexia, Ecſtaſis. Uteri ſuffocatio, Syncope. Simulatur quoque aliquando mutitas, & ſurditas, rarius tamen, veluti etiam Paralyſis, Hernia, Hy-
8 drops, Icteritia, Cachexia, Claudicatio. His multo frequentius ſimulantur ab ignavis quibuſdam, ut dicemus, ulcera, & denique prægnantia, & Partus, quamquam neque prægnantia, neque partus morbi ſunt, aut accidentia morbi.

Verum enim vero hæc, de qua hactenus locuti ſumus, eſt aperta ſimulatio, nempe quia nullo exi-
9 ſtente morbo homines ſe morboſos ſimulant. Præter hanc tamen alia ſimulatio eſt cognitu multo difficilior, quam latentem appellare libet, eo quod cauſa ægrotationis, & morbus ipſe manifeſte ſe perſcrutantibus prodant, ſed ſub levioris morbi tegumento lateat ſimulatio atrocioris morbi; quæ quidem ſimulatio nonnullis connaturalis eſt, & nullam fraudem præ ſe fert, in aliis vero fraudulenta eſt, nam ex ejus cauſa ad optatum finem
10 pervenire ſtudent. Sunt ergo quidam ejus naturæ, ut morbos quoſcunque attrociores, anxietudines, ipſos etiam infeſtiſſimos dolores tam *patienter tolerent*, Valeſius dicebat *in* 2. *Epidem. ſect.* 2. *nu.* 10. ut vix eos ægrotare dixeris; alii contra leviuſcula febre afflicti, dolore nullius momenti moleſtati, animi levi deliquio apprehenſi, adeo ſe excruciant, adeo vociferantur, tam annixe ſe ad huc, atque illuc jactitant, tot abſurdos, & inconcinnos actus effingunt, adeo illico mœrent, & pallent, ut imperitus quiſpiam Medicus, vel eorum naturæ, moriſque ignarus facile dijudicet, eos magno quodam morbo detineri, aut de vita periclitari, cum vix quicquam conſideratione dignum patiantur. In prudentibus autem, & non ſimulantibus.

—— *flagrantior æquo*
Non debet dolor eſſe viri, nec vulnere major.

ut dicebat Juvenal. *Sat.* 13. Sed quemadmodum in prioribus morbos aut dolor non eſt aſpernandus, ſic neque in poſterioribus magni faciendus, quia, ut facundiſſimus Poeta noſter Franc. Petrarcha, *in Mortis Triumpho, cap.* 2. dicebat;

Non è minor il duol, perch' altri il prema,
Ne maggior per andarſi lamentando,
Per fittion non creſce il duol, ne ſcema.

Vidi, ut exemplo hæc confirmem, non longe anteactis diebus, *Græcam* quandam *matronam*, quæ ſimplici tertiana laborabat, nullo notabili calore, 11
neque dolore, neque alio quolibet gravi ſymptomate inſigni; tamen cum in acceſſione vomitu, non tamen moleſto, prehenderetur, & tantilli humoris bilioſi motum & amarorem, cum aliqua, ſed leviſſima anxietudine, experiretur, mortuam ſe illico prædicabat, canes ſibi ſtomachum lacerare vociferans, & tanquam animo linqueretur, taciturna illico fiebat, & mille alios abſurdiſſimos actus effingebat, quæ me potius in riſum, quam in commiſerationem impellebant, qui ſcirem mulieris morem, atque naturam. Itaque Medicus ad hæc animum advertat, ne in ſui dedecus, & deriſum, quem repente, & nullo negotio ſanatum videat, de cujus vita ipſe paulo ante diffidebat. Adhibenda itaque etiam in his caſibus induſtria eſt, non modo cum de vera, aut ficta morbi gravitate ſententiam ferre debemus, ſed tunc etiam, cum mederi ægrotantibus deſideramus; nam & hoc ipſum monuit communis præceptor Hippocrates, & eum ſecutus Valleſ. *in* 2. *Epidem ſect.* 2. *p.* 10. Cæterum diſſimulantur etiam nonnulli morbi, (hoc eſt, cum adſint, homo ſimulat non adeſſe,) ſed non æque omnes; de his tamen in ultima hujus tituli quæſtione ſeorſim agemus.

SUMMARIUM.

1 *Galenus nihil pene intactum in Arte Medica reliquit.*
2 *Quinque ingeniis deprehendi poſſunt, qui morbum ſimulant.*
3 *Quomodo ex conjecturis externis deprehendi poſſint, qui ſimulant aliquem morbum.*
4 *Quomodo iidem deprehendi poſſint ex ſpecie morbi, qui ſimulatur.*
5 *Quanam ratione deprehendi iidem poſſint ex abominatione & difficili admiſſione remediorum.*
6 *Quomodo deprehendantur ſimulantes morbum ex iis, quæ morbos concomitantur.*
7 *Quo pacto poſſint deprehendi iidem ex iis, quæ morbos conſequuntur.*
8 *Pulſum quonam pacto alterent ſibi nonnulli.*
9 *In urinis quæ fraudes ineſſe poſſint, & quomodo detegendæ.*
10 *Urinarum color quibus ex cauſis, & quomodo ex induſtria alterari poſſit.*
11 *Pallor faciei quibus procuretur, & quomodo deprehendatur.*
12 *Sudor ſanguineus arte procurari an poſſit.*
13 *Sudor ſaguineus arte procuratus quomodo deprehendi poſſit.*

QUE-

QUÆSTIO II.

Qua ratione deprehendantur, qui morbum ſimulant.

QUoniam autem de ſingulorum morborum ſimulatione particulariter agere tædio non vacaret, & nimis quoque forte operoſum eſſet, idcirco univerſalis ratio tradenda videtur, qua deprehendi poſſint ii, qui morbum qualemcunque ſimulant, nam deinceps ad particulares quoſdam caſus accedemus, qui peculiaribus conjecturis aliiſque ſimulationibus non communibus, & particulari ingenio detegi poſſunt.

1 Galenus igitur noſter, qui nihil pene in Arte Medica intactum, aut intentatum reliquit, in ſuo libello huic negotio dicato, quamquam breviter, ſapienter, ut ſui moris eſt, rationem edocuit, qua id, quod quærimus, facile aſſequamur. Licet *Silvaticus* hunc librum non eſſe Galeni genuimum autumet, quod multa dicat continere ejus doctrina indigna; ſed quidquid ſit de hujus rei veritate,
2 ego illius auctoris doctrina munitus, & rationa-
3 bili diſcurſu adjutus, dicendum cenſeo, quod quinque potiſſimum ingeniis deprehendi poſſunt ii, qui morbum aliquem ſe pati ſimulant, & *primo* ſi utamur nonnullis conjecturis externis, non tam ad Medicum, vel potius ad ejus artem, quam ad quemlibet alium pertinentibus, & ad ipſos præcipue Judices, & Juriſconſultos; atque hac de cauſa non debet Medicus, (qui in his ſolitum, ac verum forte judicium deſiderat, ex quo honorem ſibi; non autem dedecus, aut ignominiam conciliet,) contentus eſſe ſolis iis indiciis, quæ Medicæ Artis propria ſunt, ſed multa ab amicis, à familiaribus, à propinquis, à vicinis, ab ipſis denique Judicibus interrogare debet, & cauſam ſuſpicionis, ob quam morbum potius eſſe fictum, quam verum exiſtiment, diligenter, & magna cum cautela rimari. Hoc ingenio uſus ipſe *Galen.* deprehendit ſervi cujuſdam dolum, qui medicamentorum nonnullorum appoſitione tumorem ſibi in genu excitaverat, ex quo impediri ſe ad itinerandum Domino ſuo perſuadebat, qui ſecum illum deducere longo in itinere deſiderabat: percontatus enim *Galenus* de ſervi natura, de moribus, de Animi affectus, facile venit in cognitionem, ipſum ſervum ancillam quandam deperire, quam ne deferere cogeretur, neve ejus aſpectu, & familiaritate, ſeu potius conſuetudine privaretur, ſi Dominum ſequi per tam longum iter cogeretur, genuum dolorem ſe pati ſimulavit, cujus rei ut ſibi fidem faceret, per Thapſiæ appoſitionem in ea parte tumorem excitaverat; cujus malitiam *Galenus* non modo ex Artis Medicæ præſtantia, ſed prædicta induſtria uſus, & apto medicamento tumori appoſito, fraudem detexit, tumore, & inflammatione illico evaneſcente, magna cum ſui nominis gloria. Conſideranda ergo, ut dixi, perſonæ, quæ morbum ſimulare præſumitur, ſtatus & conditio, & alia ab extra advenientia, & maxime præ oculis habere oportet cauſam, quam poſſibile eſt eam habere ſimulandi, ut ſi tormentis ſubiicienda, ſi in judicium trahenda, ſi in carceribus detinenda, nam facta circa hæc diligenti animadverſione, facile conjecturæ nonnullæ ſeſe offerent, ex quibus in veritatis cognitionem levi negotio perveniemus.

4 *Secundò* deprehendi poteſt ſimulatio morbi, ex ſpecie morbi qui ſimulatur, conſideratis cauſis externis, corporis habitu, ætate, anteactæ vitæ ratione, & hujuſmodi; nam ſi qui heſterna die bono videbatur corporis eſſe habitu, coloris laudabilis & vitam degebat frugalem, abſque eo quod inſigniter in uſu ſex rerum non naturalium peccaverit, hodie, vel irrationabili temporis ſpatio cachecticus appareat, vel Hydropicus, vel Ictericus, vel tumore aliquo ſubito prehendatur, hunc facile eſt morbum per fraudem ſimulare, cum difficile, ac pene impoſſibile ſit, illum cum tali vitæ inſtitutione, eo corporis habitu dotatum, abſque alio præcedenti morbo, aut cauſa aliqua procatarctica, & evidenti, in aliquam prædictorum morborum ſpeciem tam derependente lapſum eſſe. Eadem eſſet ratio de illo, qui cum in quiete ſit, neque laborandi, aut ſudandi occaſionem ullam habet, & ſe exponendi aeri frigido, diceret ſe dolore pleuritico detineri; nam tunc facile eſt, ipſum ſimulare, quia pleuritis abſque iis præcedentibus evenire non ſolet ut plurimum. Eodem quoque pacto ſi quis derepente inſanus appareat, non prægreſſa aliqua cauſa evidenti, neque quicquam præteritis diebus à ſuo naturali ſtatu in colore, in oculorum aſpectu, in loquela, in Animi pathematis immutatus, ſuſpicandum eſt, eam eſſe ſimulatam inſaniam; non enim morbi hujuſmodi à Melancholia originem ducentes, tam derepente irruere ſolent, ut loco aptiori demonſtrabimus.

Tertiò, qui ſimulant morbum, deprehenduntur 5
ex abominatione, & difficili admiſſione remediorum, quæ ubi vere ægrotarent, maxime convenirent; qui enim non ficto morbo afficiuntur, facile patiuntur ſe remediis adjuvari, imo magno exiſtente morbo, ut exempli cauſa, ſi dolore acerbiſſimo, & infeſtiſſimo affligantur, ultro ipſos Medicos deprecantur, ut nihil machinari omittant, ipſique ferrum, & ignem efflagitant, & admittunt, etiam his multo majora toleraturi. Contra autem ubi vere non ægrotaverint, aut leviter efficiantur, vix externa remedia, & quæ abſque moleſtia in uſum trahi poſſunt, admittunt, ſed procraſtinantes nihil executioni demandari permittunt.

Quartò, deprehenditur ſimulatio ex iis, quæ alias 6
conſequi ſolent, nempe ex accidentibus, ſymptomatibuſque ipſos morbos concomitantibus, & ad hoc exquiſito, ac diligenti examine ponderanda, & animadvertenda in quolibet morbo, qui ſimulare præſumatur, ſigna, & accidentia, quæ à Scriptoribus in eorum morborum enarratione recenſentur, ex quorum abſentia aut in parte, aut in totum facile venire licet in cognitionem ſimulationis, ut in ſingulis quæſtionibus particularius edocebimus.

Ultimo loco alia nonnulla ſunt, quæ non conco- 7
mitantur à principio ipſos morbos, ſed ad eos conſequuntur, & hæc etiam in conſideratione habenda, ubi enim deſint, de ſimulatione ſuſpicari licet; nam ſiquidem exempli gratia, ſervus ille, de quo ſupra meminimus, vere ægrotaſſet, tumor ille genu majorem indies dolorem, & inflammationem excitaſſet, febrem accendiſſet, & in pus facili negotio converſus eſſet, unde novæ febres, novique dolores emanaſſent. At horum nihil ad eum tumorem ſubſequi fuit neceſſarium, quia medicamento externo fuerat excitatus, unde facile fuit illum contrario medicamento reprimere. Eadem quoque ratione, ubi acerbo, ac magno dolore affligi ſe quiſquam dicat, ſi id veritatem habeat, dolore procedente, nihilque remittente, neceſſe eſt ad eum (præcipue ſi maxime ſenſitivæ, ac nobilis partis fuerint, ut ſtomachi) ſubſequi frigidos ſudores, vomitus bilioſarum materiarum, anxietudines, pallores, partium extremarum refrigerationem, febres, inflammationes, malam tolerantiam, averſionem à cibis, & alia hujuſmodi ſymptomata, vel omnia, vel magna ex parte; ſin minus, nihil ex his prorſus ſubſequitur. Sic etiam ubi furore vel inſania quis vere detineatur, oculorum offuſcatione, vultu tetrico & incompoſito, intuitu torvo, perpetuis vigiliis, & ſimilibus accidentibus ad morbum conſequentibus, conſpicuam faciet veritatem.

Sed quoniam hominum malitia tanta eſt, ut 8
etiam nonnullis mediis utatur, ad ſuam ſimulationem pro vero quodam ſtabiliendum, & falſitatem eorum contegendam, ut eo pacto facilius & Judicibus, & Medicis imponant, advertendum eſt, nonnullos ſibi *pulſus* aliquo artificio ſolitos immutare, vel pe-

vel penitus abſcindere, *urinas* etiam adulterare, tum in colore, tum in ſubſtantia, tum in contentis, item totius corporis vividum colorem in lividum, ſeu pallidum adulterare, & alia multa his non diſſimilia confingere, quæ facile non advertentem Medicum, ſeu imperitum, & multo magis Judices inexpertos, & qui Medicinam minime callent, decipere poſſunt; idcirco ad horum fraudem detegendam, ubi febrem, aut animi deliquium tales ſimulare ſuſpicati fuerimus, brachia tentare oportet, ne aliquo vinculo conſtricta ſint, aut pedum quoque arterias inveſtigare, nam impoſſibile eſt, ſi hæ perſentiantur, carpi arterias non moveri, aut non perſentiri, itaque fraudem tunc ſubeſſe Medicus ſuſpicatus, ad alia procedet tentanda, quæ ſua induſtria ſibi in eo caſu dictabit. Quin etiam aliquid cauſati, ut pericularum, vel poſtularum eruptione, vel ſimile quidpiam, corpus totum denudari, & brachia ipſa præcipue curabimus.

Porrò ſi de urinis ſuſpicio aliqua inſuper acceſ-
9 ſerit, tunc cautelis utendum à Gordonio traditis, *in libello de urinarum cautelis*. Sed unica in omnibus caſibus cautela eſt, ut urinas coram nobis, ubi fraudis ſuſpicio aliqua ſit, mingendas curemus, & diligenter advertamus, ne re aliqua adulteretur, quæ vel ſub ſtrato, vel alibi celetur: adulterantur enim urinæ, quando exempli cauſa pro illis oſtenditur vinum; quod facile odore ſuo ſe prodit, præcipue ſi matulam exagitaveris. Deinde in vino nulla contenta, in urina quaſi ſemper aliqua. Interdum pro urina oſtenditur Hydromel, hoc eſt, liquor ex aqua & melle, & hic facit ſpumam citrinam, quod deprehendes, ſi ex una matula in aliam eam transfundas, aliquid cauſatus. Deprehendi etiam poteſt, cum his, ex omnimoda contentorum abſentia. Eſt etiam quando oſtenditur urina ſanguinolenta, & hoc vel ob admixtionem alicujus rei, vel ob præcedentem comeſtionem Indicæ ficus, quæ ſanguineam urinam reddere facit, ut teſtatur Matthiol. *in lib.* 1. *Dioſcor. c.* 145. Donat. Marcell. *lib.* 4. *Hiſt. Med. Mirab. c.* 129. & Ovied. *lib.* 8. *Indic. hiſtor. c. ult.* Poteſt etiam urina ſanguinea reddi, imo ipſe ſanguis mingi, ob retentionem Cantharidarum in manu, ſed hoc non ſine aliquo periculo, & dolore experientis fiet, ita ut facile ſuæ fraudis pœnam reportaturus eſſet. Urinæ item color intentior red-
10 ditur longa ipſius retentione, decubitu quoque ſuper renes, violento motu, & exercitio, & omnibus rebus, quæ corpus, & ipſos præcipue renes poſſunt excalefacere. Quin etiam remitti ex induſtria poteſt urinæ color, ut ventriculi dolorem ex cruditate qui prudentius, imo malitioſius ſimulet, etiam aquæ admixtione; ſed ipſe faciei color vividus horum malitia irritam facit, cum ubi longa ventriculi cruditate, & ob eam ejuſdem dolore quis moleſtetur, impoſſibile ſit faciei colorem non immutare, & in albidum, pallidumve verti, & alia accidentia huic morbo familiaria non comparere, licet etiam faciei color adulteretur facilli-
11 me pleriſque ſuffitibus, præcipue ex ſulphure, & ex cumino, quod etiam bibitum idem præſtat, ut notavit Dioſcorid. *lib.* 3. *cap.* 60. & ibi Matthiol. & Ruell. *de nat. ſtirp. lib.* 3. *c.* 44. quod & Horatius *lib.* 1. *Epiſt. penultima* innuebat, dicens:

—— *Quod ſi*
Pallerem caſu biberet exangue cuminum,

nempe ut ipſi ſibi conciliarent faciei pallorem, quo me affectum viderent, ſed pallorem quemcunque ſuffitu procuratum facile deprehendimus lotione ex rebus abſtergentibus, ut ex aqua hordei cum aceto aliiſve medicamentis ejus facultatis, ut latius Deo dante, infra docebimus.

12 Baronell. denique *lib.* 2. *ſudore*, *cap.* 11. proponebat quæſtionem, an ſcilicet *Arte procurari poſſint ſudores ſaguinei*, concluditque duobus exemplis, dari quædam medicamenta, quæ hujuſmodi ſudores ſua applicatione elicere poſſint, ut de herba illa, qua Indus quidem in urbe Poſto dicta plures morbos curabat; de cujus rei veritate fidem facit Petrus de Oſma *in Epiſtola ad D. Nicolaum Monardum*, *ab ipſo Baroncell.* ſed quia hæc vel ignota ſunt, vel à nobis admodum remota, idcirco his aliquid addere ſupervacaneum puto. Cum tamen hoc ſit accidens maximæ conſiderationis, ſi quando eveniret, proculdubio ſupponeret magnum morbum, terribilibus accidentibus concomitatum, & cum certo periculo terminaturum, qualem offendit aliquando Illuſtriſſimus, & Reverendiſſimus D. Julius Mancinus, S. D. N. Urbani Papæ Octavi à cubiculo Medicus, & vir ob ſuam doctrinæ excellentiam omnibus notiſſimus.

Si ergo talia ſymptomata abeſſent, per artem 13
procuratum fuiſſe talem ſudorem, eſſet ſuſpicandum; qui tamen non ita extra naturam eſt, quin aliquando obſervatum ſit, illum ex ingenti animi angore in iis, qui morti damnati ſunt, prorupiſſe, ut in juvene Belga igni deſtinato non multis abhinc annis, quicunque voluit, adnotavit, & notavit etiam Card. *de Subtil. & alibi*. Sed ſanguineum ſudorem Chriſti Servatoris naturalem non fuiſſe, probant nonnulli, ut Silvaticus *controverſ.* 5. *Medic. in fin.* & vir eruditiſſimus Steph. Roder. Caſt. *in lib. cui tit. Quæ ex quibus*, *lib.* 1. *c.* 23. Sed qui nonnullas hiſtorias, & exempla hujus ſudoris legere cupit, & alia circa id ipſum ſcitu maxime neceſſaria, legat Marc. Donat. *de hiſt. mirab. lib.* 1. *cap.* 2. *per totum*. [Horſtium *in t.* 2. Ezechielem à Caſtro *in igne lambente*.]

SUMMARIUM.

1 *Febris quomodo per fraudem ſimuletur.*
2 *Piſcium genus, quod manu detentum febrem accendit.*
3 *Simulata febris quomodo deprehendatur.*
4 *Ulcera à quibuſdam quomodo ſimulentur.*
5 *Mulierum cancrum in mammillis ſimulantium hiſtoria.*
6 *Simulata ulcera ex quibus deprehenduntur.*
7 *Quid agendum, ubi ementiti ulceris ſuſpicio adſit.*

QUÆSTIO III.

De ſimulata Febre effictiſque Ulceribus.

Licet febrem inter eos connumeraverim mor- 1
bos, qui non tam de facili ſimulari poſſunt, tamen aliquando per aſſumpta quædam medicamenta ex induſtria, & per fraudem excitatur. Re- 2
fert Cardan. *lib* 10. *de Subtil.* in Aretan. flumine fœliciſſimæ Inſulæ Zeilan, eſſe piſcium quoddam genus, quod manu apprehenſum, detentumque febrem accendat, imo illico, qui illum tetigit, febre corripitur. Sed hoc tantummodo ob rei novitatem retuli; nam hæc à nobis longe abſunt, licet non extra rationem eſſe videantur, quia notiſſimum eſt, quod de Torpedine, & de Cantharidibus, aliiſque medicamentis evenit; illa enim etiam per aliquod medium, ut per funem, aut baculum tangentem inficit, hæ vero manu detentæ ex viis urinæ ſanguinem proliciunt, ut dixi; imo cuicunque parti corporis admotæ, ut quotidie in applicandis veſicatoriis, quæ ex illis componuntur, experimur. Sed hæc valeant, nam alia non deſunt. Alterci ſemen epotum febrem commovet, ſed mentem quoque turbat, & quaſi phreneticos homines facit, eſt autem Altercum Hyoſcyami genus, de quo Ruell. *de Nat. Stirp. lib.* 3. *cap.* 107. & Matthiol. *in quartum Dioſcor. cap.* 64.

Scribit Cardan. *de Variet.* & refert Wecker. *lib.* 5. *ſecret. cap.* 4. nec non idipſum recenſet Silvatic. *lib. de his, qui morb. ſimul cap.* 14. accendi febrem, ſi cornuti ſcarabæi in oleo decoquantur, & ex eo oleo pulſus inungantur. Alium ſi quis ſibi in anum indiderit, febrem ſibi excitat. Theriacam, aut Mitridatium qui aſſumpſerint, aut aliquod aliud cali-

calidum electuarium, vino ſuperbibito, in febrem incidunt; quo remedio licet uti, quandocunque febrem tanquam morbi alicujus remedium ob contrarietatem ad ejus expulſionem excitare deſideramus; cætera enim majorem habent ſuſpicionem, qua etiam non caret vinum, in quo Mandragoræ radices efferbuerint, ut teſtatur Fortun. Fidel. *lib. 2. de Relat. Med. c. 2.* Alia inſuper medicamenta ſunt, quæ febrem excitare facili negotio poſſunt, nam quæ ſumme calida, ac vaporoſa exiſtunt, ut piper, & aromata omnia ex vino præcipue aſſumpta, cibi omnis acres, ut allia, cæpe, & his non diſſimiles.

Sed quid alia inveſtigamus? ipſum vinum per ſe, præſertim ſi generoſum, craſſum, ac potens ſit, in multa copia potatum, ſuo calore febrem accendere quotidie experimur. Gal. *de cauſ. morb. cap. 2. claſſ. 3.* quod multo promptius facit ex vino elicitus ſpiritus, quem Aquam vitæ, ſeu aquam ardentem nominant, in multo minori quantitate aſſumptus. Verum enim vero cum nullus adeo extra mentem ſit, aut ea temeritate dotatus, ut ea ſimulare audeat, quæ non ſine propriæ vitæ periculo experiri poteſt, hinc eſt, quod de raro febris per horum aſſumptionem data opera ſimuletur.

3 Sed ſi quando ſimulari contingat, niſi altius radices egerit, & pertranſierit terminum 24. horarum, aut ad ſummum trium dierum, qui ſunt termini Ephemerarum, (licet verus terminus prior ſit. Gal. 10. *Meth. cap. 2.*) facile vel ceſſantes omne negotium nobis adimunt, aut refrigerantibus potionibus facillime cedunt, etiam ipſius aquæ frigidæ potui. Conſentaneum ergo erit, ubi ſuſpicio adfuerit, & oportuerit hæc aliquo modo tentare; quia damno eſſe non poſſunt, etiamſi febres ex aliis cauſis fuerint excitatæ. Quæ autem ab Allii ſuppoſitione excitata fuerit, deprehendetur tum inquiſitione, ſi aliqua ſuſpicio adſit, tum odore, quem expirare ſimulantem quoquo pacto eſt veriſimile.

4 Cæterum ulcera qui fingunt, hoc non uno modo faciunt, nam aliquando per medicamenta quædam urentia, ut per Thapſiam, Flammulam, Vitem albam, Tithimallorum ſuccos, Turpetum, Taxi pulverem, & ejuſmodi alia, carnoſas partes vere ſibi exulcerant; aliquando autem non ulcerant, ſed quarundam rerum appoſitione Ulcerum figuram repræſentantium ea perbelle effingunt. Ex priori genere fraudem detexit in ſervo illo Galenus, ut ſuperius enarravimus; ex poſteriori Pa-
5 ræus, & Pigræus ambo Regum Galliarum Henrici tertii, & quarti, Chirurgi doctiſſimi, uterque enim eorum in mulierculis quibuſdam ſinguli in ſingulis cancrum ſimulatum deprehendit, ea dexteritate effictum concinnatumque, ut nihil ſupra, quemadmodum apud ipſos videri poteſt. Paræus enim hiſtoriam hanc enarrat *lib. 24. cap. 18.* Pigræus autem *lib. 7. cap. 8.* Ea, quam Paræus, vel ejus frater detexit, ſpongiam liquore ex brutino ſanguine, & lacte commixto imbutam, ſambucino tubulo per latentia ficti cancroſi ulceris foramina decurrente, ſub axillis repoſuerat, aliaque nonnulla tam eleganter adaptaverat, ut facile quemcunque vel ſenſatum virum decipere poſſit. Altera vero, cujus fraudem deprehendit Pigræus, ſplenis vaccini fruſtum mammæ agglutinaverat, quod ſeroſam, ſubrubramque materiam reddebat, ut veri cancri faciunt. Eandemque texere ſolebat fraudem in Tibia ulcus effingens Mendicus ille, de quo idem Paræus *ibid.* quo loco multas etiam hujuſmodi perſonarum technas recenſet, & modum
6 docet, quo facillime deprehendi poſſint. In his autem omnibus maxime conſiderari oportet reliqui corporis diſpoſitionem; deinde ipſa ulcera, & omnia circumſtantia lynceis oculis perluſtrare, ac dehinc etiam ad nonnulla levia medicamenta (niſi omnino efficta, ut ſuperiora ſint,) deveniendum, tentandi gratia. Nam ſi corporis totius color vividus ſit, carneſque bene compactæ, non diffluentes, habitus item carnoſus appareat, oculique nativa vivacitate dotati, non liventes, neque album in fuſcum colorem immutatum habentes, & tamen cum his ulcus primo aſpectu horrendum ſeſe offerat, magnum, ſordidum, livens, per multum reddens, citrinum, aut viride, & in ſumma cacoethiam præſeferat, tunc, & eo caſu impoſſibile eſt fraudem non ſubeſſe; neque enim corporis conſtitutio ulla ex parte tam maligno ulceri correſpondet, imo undequaque eſt contraria; conſentaneum namque eſt, ubi ulcus talis naturæ vere & realiter corpus occupet, abſque omni dubio ab ipſius corporis impuritate emanare; at corpore tam immunda illuvie redundante, neceſſe eſt ipſius colorem in teterrimum commutari, carnes diffluere, ac conſumi, ex quo & ipſius corporis emaciationem conſequi neceſſe eſt, non generantibus viſceribus talem ſanguinem, qui aptus bonæ nutritioni ſit. Adde quod impoſſibile eſt in ulceribus magnis, maligniſque, & in corporis cachexia, quam ſociam habent, non adeſſe lentam quandam febriculam, quæ inſuper malam corporis totius craſim denotat. Quod ſi ulcera neque tam magna, neque tam virulenta appareant, licet neque in his corpus naturaliter ſe habere conſueſcat, tamen poſſet in mediocribus non multum à naturali conſtitutione recedere. Sed ubi ſuſpicio ſubſit 7
ementiti ulceris, levia quædam medicamenta, ut dixi, apponenda; nam ſi quidem medicamentis urentibus ulcus ſit procuratum, neque à corporis impuritate dependentiam habeat, facillime contrariis medicamentis cedet, & breviſſimo temporis ſpatio vel prorſus ſaneſcet, vel facilis curationis ſigna manifeſtiſſima commonſtrabit.

SUMMARIUM.

1 *Dolor frequentiſſime ſimulatur, & qua de cauſa.*
2 *Senſus ſentientis eſt.*
3 *In dolore ſit ſenſus contriſtans.*
4 *Dolor an ſentiatur.*
5 *Dolor eſt ſenſus.*
6 *Senſus non ſentitur.*
7 *Dolor ſi ſentiatur, per alium ſenſum ſentietur.*
8 *Proceſſus in infinitum diſconveniens in naturalibus.*
9 *Dolor ſi ſentiatur, per certum aliquem ſenſum ſentietur.*
10 *Dolor non eſt objectum adæquatum alicujus ſenſus particularis.*
11 *In omni ſenſu dolor ineſt, & voluptas.*
12 *Dolor in ſenſu tactus magis manifeſtus, quam in aliis.*
13 *Omnibus ſenſibus convenit triſtitia, & delectatio.*
14 *Senſus tactus omnium communiſſimus.*
15 *Senſus quo perfectior, eo graviores dolores ſentire debet.*
16 *Cur dolor in cæteris ſenſibus non adeo manifeſtus, ut in tactu.*
17 *Senſibile in quantum tale perficit ſenſum.*
18 *Dolor ſenſum corrumpit.*
19 *Dolor ſi minus ſentiretur animal, a rebus nocentibus & dolorem cauſantibus non fugeret.*
20 *Dolores cur ſentiant animalia.*
21 *Dolor non eſt objectum ſenſus alicujus externi, ſed eſt modus ſentiendi, movens Phantaſiam, à qua movetur animal ad fugiendum, quod illi moleſtum eſt.*
22 *Voluptas eſt modus ſentiendi, quo movetur phantaſia ad quidem habendam in eo, quod animali jucundum.*
23 *Dolor an ſentiatur, quomodo intelligendum.*
24 *Dolor non eſt ſenſus, ſed ſenſatio.*
25 *Dolor communis omnibus ſenſibus.*
26 *Dolor quomodo ſenſibile dicatur.*
27 *Simulatus dolor quomodo deprehendi debeat.*
28 *Partes quæ ſimulantur dolere, quænam eſſe ſoleant.*
29 *Externi dolores ut plurimum evidentibus ſignis ſe produnt.*
30 *Partium dolentium ſingulæ habent ſua propria ſymptomata, & accidentia.*
31 *Doloris ſpecies quæ cuique parti familiaris.*
32 *Cauſæ dolorem excitantes quos dolores inferant.*

33 Cau-

33 *Cauſa extera maxime conſideranda in dolore, qui ſimulatus præſumitur.*
34 *Simulationis ſuſpicio eſſe debet, ubi effectus ſuæ cauſæ non reſpondeat.*
35 *Duratio doloris quomodo conſideranda.*
36 *Dolor ad quem effectum non ſatis eſt ut ſi levis.*
37 *Levis morbus non impedit hominem, quin actiones ſuas exercere poſſit.*
38 *Levis morbus non eſt dignus nomine morbi.*
39 *Levis dolor non dicitur ægritudo.*
40 *Dolor quando debeat excedere mediocritatem.*
41 *In acceſſione coadjutoris, morbus impediens debet eſſe talis, ut corpus aggravet abſque ulla ſpe futuræ proſperitatis.*
42 *Dolor, de quo judicium ferre debeat Medicus, oportet ut aliqua ſigna evidentia habeat.*
43 *Dolor magnus ex magnis ſignis demonſtratur, & num. 47.*
44 *Magnorum morborum magna ſigna exiſtunt.*
45 *Symptomata magna ex magnitudine morbi fiunt.*
46 *Vehementes dolores ex Hipp. quomodo dignoſcantur.*
48 *Acuti morbi magnam de ſe ſignificationem præbent.*
49 *Magni morbi ſupponunt magnas cauſas.*
50 *Effectus ſuæ cauſæ æquivalens ſit oportet.*
51 *Magnæ cauſæ magnos faciunt morbos.*
52 *Magnæ cauſæ latere non poſſunt.*
53 *Difficile eſt ſimulantem morbum, ab experto Medico interrogatum non errare.*
54 *Pulſatilis dolor ex calida cauſa fit.*
55 *Remedia à Medico proponenda, ubi dolorem eſſe ſimulatum ſuſpicetur.*
56 *Dolores particulares habent ſua particularia ſigna.*

QUÆSTIO IV.

De Simulato Dolore.

1 FRequentiſſime ab iis, qui fraudulenter ſe ægro-
tare ſimulant, dolor ſimulatur, experientia te-
ſte, quam ſuo teſtimonio confirmat Silvatic. *in
lib. de his, qui morb. ſimul. cap. 6.* idque ea potiſſima
ex cauſa, quod videatur dolor percipi non poſſe,
niſi ab eo qui dolet, & qui in ſeipſo habet cau-
2 ſam dolendi: ſenſus enim ſentientis eſt, dolor au-
3 tem eſt ſenſus; ex eo enim fit ſenſus contriſtans
ex contrarietate corrumpente; quæ contrarietas, &
contriſtatio non videtur percipi poſſe ab alio,
quam ab eo, qui dolet.
4 Sed agitari ſolet inter Medicos pulcherrima quæ-
dam quæſtio: An nimirum Dolor ſentiatur. Hanc
proponunt, & examinant Concil. *diff.* 77. Thaddæus
in 2. *Aphor.* 6. Hugo Seneſ. & Jacob. de Part. à Car-
dano adducti, qui & ipſe eam quæſtionem longio-
ribus percurrit *lib.* 2. *Contrad. Medic. tract.* 5. *contrad.*
27. mirum autem eſt, inquit ille, non toties do-
lorem ſentire, & adhuc neſcire, an ipſe ſentiatur,
an potius ſenſus ipſius pars quædam ſit. Licet au-
tem hæc quæſtio mere Phyſica ſit, & nihil ad
Legalem materiam pertineat: Juriſconſultorum ta-
men pace, ac bona venia impetrata, eam hic bre-
vibus diſcutiam.
5 Qui negat ergo dolorem ſentiri, his rationibus
6 ducuntur, quod Dolor ſit ſenſus, & hoc patet ex
ejus definitione, quia Dolor ſenſus contriſtans eſſe
dicitur; at ſenſus non ſentitur, quod patet, quia
viſus non videtur, neque auditus auditur, & ſic de
ſingulis; ergo neque dolor, cum ſit ſenſus, ſen-
titur. Deinde ſi dolor ſentitur, cum ipſe ſit ſen-
ſus, proculdubio per alium ſenſum ſentitur, &
hic, per quem ſentitur dolor, ſentiri debet per
7 alium ſenſum, & ſic procedendo in infinitum,
quod maxime diſconveniens eſt in naturalibus. Ad-
8 de, quod ſi dolor ſentitur, per certum aliquem
9 ſenſum ſentitur, ut puta per tactum, non vero per
viſum, aut per guſtum, aut ſi quidem ſentiretur
per viſum, non ſentiretur per tactum, neque per
guſtum, quemadmodum viſibile, neque per guſtum,
neque per tactum, ſed ſolummodo per viſum, au-
dibile neque per guſtum, neque per tactum, ne-
que per viſum, ſed per auditum tantum ſentitur.
At dolor non eſt objectum adæquatum alicujus
ſenſus particularis, quemadmodum neque ejus con-
trarium, nempe voluptas: quia in omni ſenſu do-
lor ineſt, & voluptas, nempe ſenſus triſtis, & ju- 10
cundus. Patet auctoritate Ariſtotelis, 2. *de Anim.
c.* 2. *text.* 20. & ex Averr. *ibid.* & Gal. 1. *de Symp. cauſ.
cap.* 6. *claſſ.* 3. & multo evidentius ipſo ſenſu, quia 11
tam per tactum, quam per viſum, per auditum,
per guſtum, per odoratum ſentimus quædam mo-
leſta, quædam autem jucunda, licet, ut Gal. *ibid.* 12
proſequitur, magis manifeſtus ſit dolor in ſenſu ta-
ctus, quam in quocunque alio, & hoc abſque du-
bio ob ejus ſenſus corporeitatem, ut ita dicam, &
terreſtreitatem, non quod illi magis naturaliter
conveniat, quia omnibus æqualiter ſenſibus conve-
nit triſtitia, & delectatio, illa ut fugiant quæ ſibi
nocent, hæc ut proſequantur quæ illis juvamento
ſunt: & ſatis eſt, ſi in ſuo ſenſorio quilibet ſen-
ſus delectationem experiatur parem triſtitiæ, & è
contra; quod manifeſtum eſt: non enim magis de- 13
lectamur guſtando cibos ſuaviſſimos, quam triſte-
mur guſtando cibos deterrimos, & abominabiles;
neque magis nos delectat ſecundum auditum, ſo-
nus quilibet ſuaviſſimus, & concentus Muſicæ ſum-
me perfectus, quam contriſtet ſecundum eundem
ſenſum ſonus quivis aut inconcinnus, aut diſſo-
nus, aut horrendus. Ex quo patet, triſtem ſenſa-
tionem fieri pariter in omnibus ſenſibus, quam-
quam manifeſtius, & frequentius apparet in ſenſu
tactus, ut dixi, tum ob prædictam cauſam, tum
ex eo, quod omnium ſenſuum communiſſimus ſit, 14
& per aliorum inſtrumenta diſperſus. Neque va-
let ratio à Valleſio adducta *lib.* 4. *Controverſ. cap.* 4.
quod ſi unuſquiſque ſenſus per ſe dolorem ſenti-
ret, eo graviores dolores experiretur, quo perfe-
ctior eſſet, & ſic viſus, quia perfectior, acerrimos
pateretur dolores: quod tamen eſt falſum. Non 15
valet, inquam, hæc Valleſii ratio, quia quanto
magis ſenſatio perfecta eſt, magis recedit a corpo-
reitate ſenſus, & accedit ad ſpiritualiorem quan-
dam naturam, quæ magis item vicina eſt ſenſibus
internis, quam externis. Quanto ergo magis cor- 16
poreus ſenſus eſt, tanto magis corpus afficit. Mo-
do objecta aliorum ſenſuum percipiuntur per me-
dia minus materialia, & idcirco minus movent ſen-
ſoria ſua, quam tactus. Satis ergo eſt, ut dixi, ſi
cæteri ſenſus triſtitiam experiantur parem volupta-
ti; in ſenſu enim tactus major abſque comparatio-
ne fit voluptas, quam in aliis, unde etiam dolor
major, & exquiſitior.

Sed eſſe in omnibus ſenſibus dolorem manifeſtiſ-
ſime demonſtrat ipſius doloris definitio omnibus ac-
ceptiſſima; dicitur enim triſtis ſenſatio; quæ in
omnibus ſenſibus abſque dubio fit. Quod ſi ſen-
ſui tactus ſolum hæc definitio conveniat, procul-
dubio vitioſa erit, cum non convertatur cum ſuo
definito. Neque enim omnis triſtis ſenſatio eſſet
dolor, quod tamen ita in rei veritate eſt, & ob
id ea definitio optima eſt, & perfecta; oportebat
autem addere in definitione doloris, quod eſſet tri-
ſtis ſenſatio in ſenſu tactus. Si tamen libet appel-
lare verum dolorem, illum tantum, qui accidit
ſenſui tactus, cum Mercato ſaltem *lib.* 3. *de morb.
part.* 1. *quæſt.* 108. dicas, cæteris etiam aliquem do-
lorem convenire, cum excellentia, & improportio-
nata ſibi objecta offeruntur. Sed cum ille hanc
quæſtionem inutilem vocet, eam relinquamus,
quanquam etiam præcipuam, quam tractamus, pa-
riter inutilem ille fortaſſe dicere, ſed animi cau-
ſa eam proſequi liceat. Patet ergo ex dictis, dolo-
rem non poſſe reponi ſub certo quodam ſenſu,
per quem ſentiatur, unde dicendum videtur, quod
nullo modo ſentiatur.

His addunt, quod ſenſibile, in quantum ſenſibi- 17
le, perficit ſenſum; ſed dolor ſenſum corrumpit: 18
ergo dolor non eſt quid ſenſibile, non ergo ſenti-
tur, quia ſi ſentiretur, eſſet ſenſibile, & ſi eſſet ſen-
ſibile, ſenſum perficeret. Alias nonnullas rationes

19 adducere ſolent, qui negant dolorem ſentiri; ſed qui affirmant, habent ipſum ſenſum pro ſe, nam ſi dolor non ſentiretur, animal ab eo non fugeret, nunc animalia eum fugiunt quantum poſſunt, quia ſentitur, & ejus moleſtia ipſo ſenſu percipitur, datus eſt enim, ut alias annuimus, ſenſus doloris, aut ſenſus contriſtans animali, ut ſentiret ea, quæ ipſum corrumpere poſſunt, & ea devitaret. Alia quoque adducunt affirmativæ ſententiæ fautores, quæ brevitatis cauſa omitto, & pro dubii ſolutione dicam cum Cardano, (qui quatuor opiniones ex Ugone recitat,) quod non eſt objectum ſenſus
20 alicujus externi, ſed eſt modus ſentiendi movens
21 phantaſiam ad fugiendum id, quod animali moleſtum eſt. Sic etiam de voluptate dicendum, quæ
22 eſt modus ſentiendi movens phantaſiam ad quietem habendum in eo, quod animali jucundum eſt; de qua tamen, an conſona veritati ſint ea, quæ affert Galen. pro nunc non diſcutiam, neque enim aptus hic videtur locus ad id diſcutiendum. Quando ergo, inquam, quæritur, an dolor ſentiatur, vel dolor accipitur pro re abſtracta, & diſtincta ab ipſo ſenſibili dolorem faciente, & ſic dicendum dolorem non ſentiri, quia dolor in tantum ſen-
23 titur, in quantum ſenſibile facit illum ſentire, veluti quodlibet aliud accidens in tantum poteſt movere ſenſum, in quantum objecto eſt adjunctum, vel accipitur dolor pro particulari modo ſentiendi ſub forma contriſtanti, & ſic dolorem ſentiri aſſerendum eſt, quia ſenſibile movet ſenſum non ſimpliciter, nempe, exempli gratia, tangibile non movet tactum ſimpliciter in quantum tangibile, ſed in quantum calidum aut frigidum, durum aut molle, & in quantum ſimile, aut contrarium ſenſui, & tunc cauſat dolorem. Et ex his facile
24 manifeſtum fit, quid reſpondendum ad argumenta in contrarium adducta: nam dolor non eſt ſenſus, ſed ſenſatio, hoc eſt, modus quidam ſentiendi, & ſic non valet dicere, quod, cum ſit ſenſus, non ſentiatur, aut quod indigeat alio ſenſu, ut ſentiatur; & cum ſit modus tantum ſentiendi, id-
25 circo communis eſt omnibus ſenſibus. Et ad id, quod dicitur, quod ſenſibile perficit ſenſum, hoc recte dicitur in quantum tale, quia reducit ſenſum de potentia ad actum; non ergo valet, quod dolor non ſentiatur, quia ſenſum deſtruat, quia
26 etiam ut ſic perficit ſenſum ſenſibile contriſtans. Sed qui plura de hac quæſtione audire cupit, ad præcitatos auctores recurrat, nos jam ad Juriſconſultos redeamus.

27 Ut ergo prudens Medicus ad decernendum ab ipſis Juriſconſultis de veritate vocatus, non decipiatur, plura in conſideratione adhibeat neceſſe eſt; & primo partem, quæ dolet, vel quæ dolere ſimulatur, ſecundo doloris ſpeciem, tertio cauſam doloris, & maxime ſiquam enarravit patiens ex procatarcticis, & externis, quarto doloris ipſius
28 durationem, quinto remedia adhibita ſeu adhibenda. Pars autem quæ dolet, aut quæ dolore ſimulatur, ut plurimum aliqua ex his eſt, Caput ſcilicet, Aures, Pectus, Stomachus, Venter, aut vicinæ partes, ut Renes, Veſica, & reliquæ. Nam partium ignobiliorum dolores non tam frequenter ſimulantur, ut adnotat Silvat. *loc. cit. de his, qui morb. ſimul. cap.* 6 & ratio eſt, quia Judices hos dolores non curant, neque alia ex parte tam procacis ingenii viri inveniuntur, ut dolorem in parte ſentire ſe fingant, quæ oculis ipſis nulla labe affectam ſe commonſtret. Eſt autem dolor aut inter-
29 narum partium, aut externarum, ſed dolores ſimulati interni ſemper eſſe effinguntur: nam externi vel tumore, vel calore, vel rubore, vel colore immutato, vel aliis ſignis facili negotio deprehenduntur.

30 Singulæ autem partes, quæ dolent, habent ſemper ſua propria ſymptomata, quibus ſeſe manifeſtant. Capitis enim dolorem ſequuntur vigiliæ (quæ ſingulis item doloribus ſunt familiares, ſed præcipue capitis,) triſtitia, vertigines, & his non diſſimilia; Auris febris, vigiliæ, phrenitis, ſeu rationis permixtio, & alia plura. Pectoris dolorem concomitantur febres, tuſſes, reſpirandi difficultas, difficilis in alterutrum partium decubitus, & hujuſmodi. Dolori ventriculi aſſociantur nauſea, vomitus, lipothymia, Syncope, ſudores frigidi circa frontem, & ſimilia. Inferioris ventris dolorem ſubſequuntur aut ipſius ventris ſtipticitas, aut fluxus, interdum vomitus, rugitus, & alia ad hunc modum. Renibus autem, aut veſica dolentibus, urina aut retinetur, aut guttatim effluit, aut craſſa, aut turbida apparet, & alia quamplurima ſymptomata moleſtant Medicis notiſſima.

Doloris ſpecies conſideranda venit, quæ cum 31
multiplex ſit, non cuivis parti quælibet doloris ſpecies eſt familiaris; quinimo variatur quoque reſpectu cauſarum dolorem facientium. Calidæ enim dolores acutos, frigidæ gravativos, ſiccæ extenſivos procreant. Ab humore bilioſo pungens, à pituitoſo 32
gravans, à ſpiritu & flatu extendens, à ſanguine pulſans dolor efficitur. Quin & ipſis partibus, ut dixi, magis una, quam alia ſpecies convenit, inteſtinis enim extenſivus, aut pungitivus, non verò pulſatilis, Renibus gravativus, ſeu pungitivus, & ſic de reliquis, nam hæc pro exemplo ſunt.

Cauſa procatarctica, hoc eſt antecedens, evidens, 33
& externa, quæ dolorem fecit, aut quæ dolorem feciſſe ſimulatur, maximæ conſiderationis eſt in hoc negotio; conſequens enim eſt, ad unam cauſam ſequi potius hujus, quam illius partis dolorem, & hujus potius, quam alterius ſpeciei. Ab aere enim nocturno, exempli gratia, capitis præcipue gravitas oriri ſolet, à potu aquæ frigidæ ſtomachi, aut inteſtinorum dolor, & in aſſuetis illum pati, dolor quoque nephriticus, ſeu renalis; à Sole capitis dolor acutus, & ab aliis aliter, ut Medicis eſt notiſſimum; hæc enim omnia conſideranda eam ob cauſam proponuntur, quia ſi effectus, & modus ſuis cauſis non reſpondeat, ſuſ- 34
picio ſimulationis augetur, ut dehinc exemplificabimus.

Duratio quoque doloris vel eſt longa, vel eſt 35
brevis; nam vel dolor multum duravit, vel nuperrime prehendit, aut medio modo ſe habet: & ſic ſi vetus fuerit, tunc adhibita remedia in ejus curatione examinanda; ſi recens fuerit, ea proponenda, quæ adhiberi debeant, aut etiam de novo adhiberi poſſint, ſi aliqua jam ſint adhibita. Quin etiam circa durationem doloris obſervanda partis dolentis Natura, quia, ut notum Medicis eſt, Cordis, Stomachi, Aurium, Pectoris, Faucium, & Veſicæ dolores intenſi ac magni, & interdum aliqui periculi pleni ſunt; unde in longum protrahi non poſſunt. Si ergo de ſimilibus doloribus conqueratur aliquis, & jam per duos aut tres dies, eos ſe toleraſſe dicat, nullo apparente evidente ſymptomate, huic fides non eſt habenda. Sunt etiam nonnulli dolores, qui ſi diu duraverint, abſceſſus & ſuppurationes de neceſſitate faciunt: ſic Hippocr. 7. *Aphor.* 22. dicebat: *A diuturno partium ad venerem attinentium dolore ſuppuratio.* Alii vero dolores in alios morbos tranſeunt, ut longus ac vehemens dolor capitis in Apoplexiam, lethargum, ſurditatem, ſpaſmum, apoſtemata, & hujuſmodi. Avicen. 1. 3. *tract.* 2. *cap.* 1.

His conſideratis Medicus hoc fundamentum præ 36
oculis habeat, quod dolor, ex cujus cauſa homo eximendus ſit è carceribus, vel ab oneribus liberandus, vel cui concedenda ſit immunitas, aut obtinere debeat coadiutorem, & hujuſmodi non ſatis eſt, ut ſit levis. Fortun. Fidel. *lib.* 2. *relat.* 37
Med. cap. 2. quia levis morbus non impedit hominem, quin actiones ſuas exercere poſſit, ut per *l. Quæſitum. ff. de re jud.* & per Galen. ex noſtris *lib. de conſtit. Art cap.* 19. *in Iſagog.* imo ſicut levis mor- 38
bus non eſt dignus nomine morbi, argumento *l.* 1. §. *ſed ſciendum. ff. de Ædil. edict.* ſic neque levis do- 39
lor dicitur ægritudo, ut Gal. ipſe, *ubi ſupra*, apertiſſime docet.

Præte-

40 Præterea in pleriſque caſibus non modo non
ſufficit levis dolor, ut hominem excuſet, ſed de-
bet etiam excedere mediocritatem, ut exempli gra-
tia, ubi aliquis Canonicus, aut ſimilis perſona,
ſeu Epiſcopus aliquis, ob aliquem dolorem pa-
ti conſuetum, Coadjutorem expoſceret; in hoc
41 enim caſu morbus debet eſſe talis, ut corpus ag-
gravet abſque ſpe futuræ proſperitatis. Ricc. *in
coll. dec. part.* 3. *coll.* 489. Coadjutor enim non datur,
ubi tale impedimentum omnino non adſit, ut ha-
betur *in cap. unico de Cler. Ægrot. in* 6.

42 Facto igitur hoc fundamento, quod dolor in
pleriſque caſibus ſaltem ſit, & eſſe debeat ultra
mediocritatem, in aliis autem ſaltem mediocris,
Medicus hanc concluſionem elicere debet, quod
dolor quicunque, de quo judicium ferre debeat,
oporteat ut ſigna aliqua habeat evidentia, & ſi ma-
gnus dicatur eſſe, etiam certa, ex quibus vere ad-
eſſe deprehendatur; aut ſi ſit mediocris, ſaltem le-
viora ſigna oſtendat ſuæ præſentiæ; quæ ubi non
appareant, aut dolorem eſſe ſimulatum, aut modi-
cum, & nullius conſiderationis facile pronuntiare
poterit, adhibitis etiam conjecturis, tam ex iis
deſumptis, quæ ſupra commemoravimus, quam
ex propria induſtria, & diligenti examine præce-
dente.

Ad corroborationem autem eorum, quæ de ſi-
gnorum evidentia, & certitudine dixi, notiſſimum
43 eſt quod ubi dolor magnus ſit, magna, ac maxi-
44 me conſpicua ſigna apparere idcirco neceſſe ſit,
45 quin magnorum morborum nonniſi magna ſigna
apparent, & ea de cauſa ſymptomata magna cum
magnitudine morbi eveniunt. Gal. 1. *de ſympt. cauſ.
c.* 2. *& alib.* Rota *in Giennen. Theſaurar.* 24. *Nov.*
1654. coram Veroſpio. Hinc Hipp 2. *Epidem. ſect.*
2. *text.* 10. ad doloris magni cognitionem duobus
evidentiſſimis, ac magnis ſignis nos provenire poſ-
ſe edocuit. *Dolores* inquit, *vehementiſſimos quomo-
46 do cognoverit quis conſpicatus, terror, bona toleran-
tia, oblationes, & ignavia:* in vehementiſſimis nam-
que doloribus terror adeſt, nempe accidentia ter-
rorem inducentia, ea ſunt virium lapſus, pulſus
imbecillitas, extremorum, frigus, ſudores ſynco-
ptici, & hujuſmodi alia his non diſſimilia: unde
eſt, quod, ut advertebat Roderic. à Caſtr. *in ſuo
Med. Polit. lib.* 4. *cap.* 9. magnitudine doloris agitati
in alium atque alium habitum ſe traiiciunt, quod
ſimulantes non advertunt. Præter hæc autem con-
comitari dicit Hippocr. hujuſmodi magnos dolores
ignaviam, nempe non modo averſionem à cibis
& refectionibus, ſed tædium quoddam accipiendi,
ut optime Valleſ. *in comm.* proſequitur. Ergo ubi
è contra bona tolerantia appareat, & abſint ſigna
terribilia, & æger ad oblationes ſaltem mediocriter
ſe habeat, quantumvis ille ejulet, & conqueratur
de doloris acerbitate & magnitudine, quantumvis
exclamet & vociferetur, dolorem vehementem non
47 eſſe concludendum eſt. Atque ex his deduci poteſt,
Magnorum dolorum dari magna & evidentia ſi-
gna, quod etiam magis declarant alii morbi, præ-
48 cipue autem Acuti, qui cum magni ſint, magnam
etiam notitiam ex multis, & videntibus ſignis de
ſe præbent; unde eſt, quod etiam in ipſo prin-
cipio, quando nimirum morbus minus cognoſci-
bilis eſt, facile cognoſcuntur non à Medicis ſo-
lum, ſed ab ipſis quoque idiotis hominibus, teſte
49 Gal. 1. *de dieb. decret. capit.* 6. *claſſ.* 4. hoc autem
non ſine cauſa fit, quia magni morbi ſupponunt
magnas cauſas. Mercat. *lib.* 3. *de morb. part.* 2. *claſſ.*
1. *quæſt.* 182. *art.* 1. *num.* 12. cum effectus ſuæ cau-
50 ſæ æquivalens ſit oporteat, & ea de re magnus
morbus magnum receſſum à naturali ſtatu demon-
ſtrat, ut notat Galen. 2. *de ſympt. cauſ. cap* 2. Ma-
51 gnæ ergo cauſæ magnos morbos faciunt. Valleſ.
comm. 3. *in tertium Epidem. text. & comm.* 2. *in ſex-
tum*, *text.* 28. At magnæ cauſæ ab earum magni-
tudinem nequaquam latere poſſunt, & conſequen-
ter neque magni morbi, qui earum effectus ſunt:
52 nam magna intemperies, exempli gatia: etiam
nuda & abſque materia ſenſu ipſo deprehendi poteſt;
quod ſi cum materia ſit, etiam facilius non mo-
do rationabili diſcurſu, ſed etiam ſenſu ipſo, &
mille evidentiſſimis ſignis, ut per colorem partis
immutatum, per tumorem, per excretiones, &
per ſimilia. Ubi ergo Medicus non videat ea ſi- 53
gna apparere, quæ apparere conſequens eſt in tali
dolore ex tali cauſa emanante, aut ea ſigna non
ita conſpicua viderit, jam dubitari de ſimulatione
poteſt, aut de magnitudine ſaltem doloris. Quod ſi
ulterius, ea quæ ſupra commemoravimus, in me-
moriam revocaverit, & ex iis rectam ratiocinatio-
nem inſtituerit, certum de veritate ferre judicium
abſque dubio poterit; difficile enim eſt, ſi is qui
ſimulat, Medicinæ artem non calleat; cum in ſui
morbi enarratione, in cauſarum explicatione, in
explananda doloris ſpecie, & cæteris ſupradictis,
diſſona & ſibi contraria interdum non pronuntia-
re; nam ſi interrogaveris, quod pro exemplo ſit,
de parte dolente, & dicat eſſe caput ſecundum
partem interiorem, & rurſus interrogatus de ſpe-
cie doloris dicat eſſe pulſatilem & ſibi caput ap-
parere frigidum, & maximopere gravatum, aut
dicat cauſam procatarcticam doloris fuiſſe, & eſ-
ſe nimiam humiditatem carceris, ubi detinetur,
jam hæc inter ſe diſſona ſunt, & ſimul ſtare non 54
poſſunt, quia dolor pulſatilis ex cauſa calida ſit,
unde neque ab hac externa cauſa potuit prove-
nire talis dolor, nec caput cum tali dolore per-
ſentiri frigidum. Et ex his Medicus colliget, ſu-
beſſe hic fraudem, & ad ulteriores interrogatio-
nes procederet, alia quæ diximus diligenter exa-
minans; nam ſi interrogabis de duratione doloris,
& reſpondeat æger, hunc ipſum dolorem, quem
dicit eſſe pulſatilem, eſſe inveteratum, & inter-
rogatus de continuatione, & modo affligendi, di-
cat dolorem nunquam intermittere, ſed tantum
ſeſe pauliſper remittere, & ad interrogationem
de tempore remiſſionis reſpondeat, remitti ma-
gis interdiu, quam noctu, & magis remitti à
cibo, quam ſtomacho jejuno: tunc etiam ex his
conjecturam ſimulationis deſumere licet, quia
pulſatilem dolorem, ut pote qui à ſanguine, &
calida cauſa originem habet, conveniens eſt ma-
gis affligere interdiu, quam noctu, & magis à
cibo quam ſtomacho jejuno, quia vapores à ci-
bo elevati calidi exiſtentes cauſam doloris fovent.
Circa remedia quoque adhibita ſi interrogatus fue-
rit ſimulator, facillime errabit, nam remedia nar-
rabit ad talem morbum, & ad talem cauſam
minime ad rem facientia, aut præteribit effica-
ciora, ut in hoc caſu ſanguinis repetitas evacuatio-
nes, quia ſanguineo humore morbus fit per ve-
næ ſectionem, per cucurbitulas ſcarificatas, per
hirudines, & longinquis partibus, & ipſi par-
ti affectæ, nempe capiti applicitas, ut poſt au-
res, aut naribus, & per ſanguinis etiam reitera-
tam miſſionem ex vena frontis, & ranullis, venis
nimirum, quæ ſunt ſub lingua, & ex aliis quoque
partibus.

Præter interrogationes autem, ubi de ſimula- 55
tione ſuſpicetur Medicus, proponere debet reme-
dia nova, & hæc quidem magna, & quæ magis
moleſta habentur, ut cognoſcit promptitudinem ſi-
mulatoris in illis reiiciendis, vel acceptandis. Pro-
ponat ergo ſanguinis largam miſſionem, cucurbitu-
las plurimas iteratas, & ſcarificatas, acria, cly-
ſteria, veſicantia ipſa, & inuſtiones, nam ubi do-
lor magnus exerceat, ut alias diximus, nihil om-
nino dolentes morantur, omnia promptiſſime ad-
mittunt; ubi vero dolor aut nullus ſit, aut medio-
cris, vel nullum admittunt, vel leviora, & hæc eti-
am coacti, & ne eorum ſimulatio ex totali remedio-
rum abominatione detegatur.

Sunt etiam in doloribus particularibus, præci- 56
puè ubi magni ſint, quemadmodum annuimus,
ſua propria & peculiaria ſigna. Proſequamur au-
tem exemplum prædictum, calidi nempe dolo-
ris, in quo caput neceſſe eſt apparere calidum præ-
ter naturam, colorem faciei ad rubedinem ver-
gere, oculos eſſe tumentes, & inflammatos,

& rubore conſpicuos, venas præter morem elatas ac tumidas, febrem quoque, ac colorem quendam præternaturalem à capite per univerſum corpus diffundi, & alia hujuſmodi apparere: quæ ſi abſint, & contraria potius appareant, cui dubium erit hic fraudem ſubeſſe? Sic & in reliquis doloribus ratiocinari oportet, ut de ſingulis recte judicemus.

SUMMARIUM.

1 *Nullus morbus frequentius fingitur, quam inſania.*
2 *Sapientes nonnulli, & magni viri, qui inſaniam ſimularunt.*
3 *Quodnam inſaniæ genus ſimulari ſoleat.*
4 *Furor à Melancholia quomodo differat.*
5 *Quæ obſervanda ut ſimulatam inſaniam deprehendamus.*
6 *Furentes, & Melancholici perpetuis vigiliis infeſtantur.*
7 *Somnus in Melancholicis difficilis, & maxime neceſſarius.*
8 *Ad procreationem morbi melancholici quæ concurrant.*
9 *Morbi melancholici derepente non adveniunt.*
10 *Morbi melancholici longi ſunt, & difficulter terminantur.*
11 *Quænam præcedant melancholicos morbos.*
12 *Timor & mœſtitia longo tempore perdurantes, hominem melancholicum oſtendunt.*
13 *Qui per circuitus inſaniunt, ante acceſſionem quid patiuntur.*
14 *In omnibus melancholicis morbis, qui per circuitus moventur, quid ante acceſſionem præcedat.*
15 *Ex inſaniendi modo quomodo deprehendatur ſimulatio.*
16 *Quibus ingeniis ſimulata inſania deprehendatur.*
17 *In inſanientibus animi affectus commovendi.*
18 *In ſimulata inſania vix fieri poteſt, ne aliquod ſignum commoti affectus non appareat.*
19 *Inſania aliquando medicamentis procuratur.*
20 *Inſania medicamentis procurata quomodo deprehendi poſſit.*
21 *Inſania medicamentis procurata ſignum non contemnendum.*

QUÆSTIO V.

De Simulata Inſania.

1 NUllus morbus fere eſt, qui facilius & frequentius ſimulari ſoleat, quam inſania; nullus item, qui difficilius poſſit deprehendi: eamque ob cauſam adnotare licet, nonnullos ſapientes viros, ac ſummi ingenii, & virtute maxime inſignes inſa-
2 niam aliquando ſimulaſſe, vel ut ſe periculis imminentibus eximerent, vel ad alium quendam laudabilem finem; ut de *David* in ſacris, & de *Ulyſſe*, de *Solone*, de *Junio Bruto*, de aliiſque in profanis hiſtoriis legimus. Quanquam Claudius Imperator librum edidit, teſte Sveton. *in ejus vita*, *cap.*
3 38 Moron. anaſtaſis, cujus argumentum erat; ſtultitiam neminem fingere, fortaſſe quia in ea opinione fuit, quod ſtultitia ſimulari non poſſet. Cæterum de veræ inſaniæ quamplurimis ſpeciebus copioſiſſime egimus *lib.* 2. *tit.* 1. quatenus ad noſtrum Legale argumentum pertinebat; nunc de ſimulata loquentes, dicamus, quod inſania, quæ & facilius poteſt, & frequentius ſimulari ſolet, aut ſimplicem melancholiam, aut cum furore conjunctam repræſentat; poteſt & eodem modo ſimulari fatuitas, adjuncta etiam ſurditati, & mutitati, quæ
4 tamen rarius ſimulatur; idcirco antea de prioribus loquamur. Per ea vero, quæ loco citato dixi, patet, quid interſit inter melancholiam, & furorem, nimirum, quod illa affecti in quiete ſint timidi, triſtes, animoque demiſſo; hoc autem laborantes, in perpetuo motu, ſine ulla requie, audaces, & iracundi. In mentem ergo revocanda in hoc caſu maxime ſunt ſigna utriuſque 5
morbi, à Doctoribus in ſuis practicis diligentiſſime tradita: conſideranda enim primo facies, quæ in his, qui vere melancholici ſunt aut furentes, tendit ad quaſi terreum colorem, vel lividum, aut eſt ultra conſuetum rubicunda, ſed cum quadam livedine ob melancholiæ admixtionem, in furentibus præſertim, & præcipue ſecundum oculos, qui tamen in melancholicis colore ſunt fuſco, ex ipſorumque maxime intuitu interni melancholici humoris copia, & turgentia tranſparet: fixantur enim aliquando ita, ut ægrotantes ſtupidi appareant; in aliis nonnullis excavantur, & in oculorum cavitatem quaſi ſe retrahunt, & abſcondunt, quod frequentius in furentibus evenire ſolet: cum acceſſio inſtat, ſanguinolenti fiunt cum tortuoſitate quadam, venæ extenduntur, genæ interdum rubent, ſi ſanguis melancholiæ ſit admixtus, corporis durities quædam, & non conſueta apparet nigrities, ſeipſis fortiores evadunt, iracundi fiunt, minimaque ex cauſa excandeſcunt, amant, vociferantur, abſentibus, præſentibus minantur, torvo aſpectu ſunt, & violento corporis motu formidabiles. Quilibet ergo videt, quod hæc omnia ſimul non tam facile effingi poſſunt; & ſi animum prudens Medicus adverterit, ex plurimorum ſupradictorum abſentia aut præſentia, ſine magno negotio deprehendere poterit, quando furor aut melancholia vere fatiget, quando vero ſimulate. Adeſt inſuper 6
præter hæc omnia ſignum maximopere conſiderabile, quod eſt perpetua vigilia, qua tam furentes omnes, quam melancholici magna ex parte perpetuo affligantur, vel ob humoris ipſius, qui cerebrum obſidet, ſiccitatem, vel ob quamplurima phantaſmata, quæ imaginationi præſentantur, & illa quidem maxime afficientia primum ipſum ſenſorium; adeo enim vivida ſeſe illi offerunt, ut non aliter ac ſi vera & realia eſſent, ipſum moveant, ob quorum indefinentem oblationem vigilia excitatur his ægrotantibus, adeo moleſta & damnoſa, ut recte dixerit *Celſus*, ſomnum in his tam dif- 7
ficilem eſſe, quam neceſſarium. Itaque hoc uno ſigno conſiderato, aliquando deprehendere licebit eum, qui furorem ſimulat; impoſſibile enim eſt hunc conſueto ſomno non capi, ac præter morem per longum tempus vel volentem vigilare, ubi cauſa interna eum vigilare non cogat.

His conſideratis, ad externas prægreſſaſque cauſa oculos animumque convertamus; ac ſciendum ad horum morborum procreationem requi- 8
ri, & perſeverantiam, & magnitudinem cauſa- 9
rum: quia ejuſmodi morbi, ut deinceps demonſtrabo, non fiunt, ut alii, derepente aut modico tempore, ſed quemadmodum ob naturam peccantis humoris, qui motus eſt tardiſſimi inter alios, cum ſua natura craſſus & terreſtris exiſtat, hi morbi longi ſunt, & maxima cum difficultate terminantur, ſic habent quoque principium, & inſultum maxime diuturnum. Ergo conſide- 10
rata cauſa externa, & antecedenti, quoad magnitudinem, an ſufficiens nimirum fuerit, necne, ad talem procreandum morbum, adnotanda etiam ipſius cauſæ perſeverantia, per quam potuerit longo temporis ſpatio humor multus atrabilarius in corpore aggregari, inde ſpiritus infici, ac mens ipſa conſequenter depravari.

Præterea conſideranda ſunt, quæ ſolent hujuſmodi morbos præcedere, accidentia nempe quæ- 11
dam in ipſo ægrotante; ut enim patet ex Hippocr. ſententia *Aphor.* 6. *numer.* 23. Melancholiam, & conſequenter illi ſimiles paſſiones præcedere ſolent Timor, & Mœſtitia, per longum tempus perſeverantes: ægri inſuper vigiliis, & inappetentia moleſtantur ſomniiſque melancholicis ac turbulentis, ſi quando ſomno indulgere poſſunt, perturbantur; hominum conventum, præcipue gaudentium & lætantium, fugiunt, intra ſe loquuntur, & obmurmurant, & aliquando abſque

cauſa

cauſa lacrymas effundunt, neque propriæ mœſtitiæ, timoris, aut fletus cauſam ullam, quæ ſatiſfaciat, reddere norunt. Ubi horum ergo nihil præceſſiſſe comperias, ſed ex abrupto melancholiam aut furorem irrepſiſſe, de ſimulatione non ſolum, quantum eſt ex hoc, ſuſpicari prudenter licet, ſed quaſi certitudinem habere: quod prudenter etiam adnotavit Silvaticus *loco alias citato c.* 10. de hac eadem materia verba faciens. Nam maxime ad id advertendum, quod dixi, quod hi morbi nunquam derepente, aut ex abrupto prehendant, abſque eo quod prædicta per aliquod ſaltem tempus
13 prægreſſa fuerint. Quod non ſolum veriſſimum eſt in his, qui alias nunquam inſanierunt, ſed etiam in illis, qui per circuitus quoſdam inſaniunt, aut furiunt; hos enim inſtante tempore, quo delirare ſolent, contemplari licebit conſueto magis triſtes ac mœrentes, ſolitudinem eligere, ſecum ipſis muſſitare, tandemque in apertam inſaniam, aut manifeſtum furorem labi: imo & hoc ipſum in morbis ipſis melancholicis, aut qui melancholiæ vitio fiunt, experiri licet, maxime cum per circuitus moventur, ut in Epilepſia, in Quartana, & aliis.
14 Videbis enim in Quartanariis (quorum abundantia facilius id experiri nobis permittit) ea die, qua febris inſtat, per multas horas ante, imo per totam diem, deſidiam quandam & triſtitiam, coloris mutationem, membrorum gravitatem pati, & hujuſmodi alia, quæ quilibet ex ſe obſervare poteſt. Hoc cur ita fiat, ſuperius annuimus, dicentes, fieri ob humoris melancholici naturam, qui tardiſſimi motus eſt; unde vides, quantum etiam ipſa febris, non ſolum reſpectu temporum univerſalium ipſius morbi, cum & principium, & augmentum, & ſtatum, & declinationem habeat, quam longiſſima, ſed etiam reſpectu temporum particularium in ipſis acceſſionibus. Non enim niſi de quarto in quartum repetit, & eodem tempore, ut univerſalis morbus, longiſſima habet. Cum ergo etiam in his particularibus morborum acceſsionibus, conſtet præcedere per multum tempus ea ſigna, quæ diximus, id multo magis habere locum in furore, & melancholia neceſſe eſt, quia nobiliorem partem obſidet humor, nempe caput cui totum corpus conſentire dubium non eſt; quod ſi talia non appareant, ſimulationis ſuſpicio ſubeſt.

15 Cæterum ex ipſo inſaniendi modo poteſt etiam aliquid veritatis elicere, aliis adhibitis adminiculis; ſiquidem, qui vere inſaniunt, habent ut plurimum quaſdam hæreſes, & imaginationes quaſdam abſurdiſsimas circa quædam particularia, circa quæ utplurimum dementiunt, multaque effutiunt ac deblaterant. Alii enim ſe mortuos eſſe putant, idcirco comedere, bibere, loqui, aut quicquam agere recuſant; at næ talem inſaniam nunquam ſimulabunt, qui per fraudem alios decipere ſtudent. Alii ſe in aliqua parte corporis ulcera maligna, apoſtemata, tumores ingentes, hujuſmodi pati ſomniant; alii capite ſe carere autumant; alii ſe ad æternum damnatos ignem prædicant, neque amplius ſervari poſſe, alii denique alia abſurda imaginantur, & circa eam rem, cujus occaſione delirant, interrogati perperam reſpondent, & manifeſtiſsime ſe inſanire oſtendunt: circa alia tamen prudentes aliquando reſponſiones reddunt, ita ut vix crederes, eos ullo modo inſanire aut mente motos eſſe. At ubi ficta inſania ſit, non modo circa id, cujus cauſa inſanire ſe fingunt, extra rem reſpondent, ſed etiam circa quæcunque alia, imo maxima cautela utuntur, ne quicquam prudenter dicant, aut faciant, putantes eo modo eorum fallaciam deprehenſum iri. Non tamen ob id negaverim, eſſe ex inſanientibus nonnullos, qui nullatenus ad rem reſpondent, eo quia non circa particulare quoddam inſaniant; ſed conſiderandum admoneo, quod ubi talis inſania ſimularetur, nimirum circa particularia, ut exempli gratia, ſi aliquis ſimularet ſe inſanire, affirmans, ſe mortuum eſſe, tunc ſi hic etiam circa alia omnia inſanire ſe loquendo oſtenderet, ſimulationis ſuſpicionem faceret, & affectatæ inſaniæ; difficillimum tamen profecto eſt ex ſolo inſaniendi modo, ut ex ſimplici obſervatione verborum & actuum abſurdorum, deprehendere veram inſaniam, quare alia quoque adminicula adhibenda ſunt.

Denique nonnulla ingenia ad inſaniam depre- 16
hendendam proponuntur. Scio primum doctiſsimum & expertiſsimum quendam Medicum, cujus nomen juſtis ex cauſis non profero, cum ſibi oblatus eſſet is caſus, in quo de ſimulata inſania ambigebatur, inſanum illum multis verberibus affici illico juſsiſſe, eo fine & intentione, ut ſi vere inſaniret, iis verberibus humores ad vapulantes partes diverterent; ſin vero ſimularet, eorundem verberum virtute vel nolens reſipiſceret, ut res ipſa commonſtravit. Itaque hoc ingenio nobis quoque uti licebit, & ubi ab eo opere humana pietas nos diſtraheret, ſaltem minis primum, & timore incuſſo de veritate certiores fieri quæramus. Quod ſi non ſufficiant minæ, non erit ab illo abſtinendum.

Alia via, ut omni ingenio, ac clam, quantum
fieri poterit, commoveamus in eo, qui inſanire ſe 17
ſimulat, Animi affectus, præcipue vero ſpem, iram, lætitiam, & alios his congeneres, ad quorum excitationem, ſi, ut par eſt, afficiatur, qui inſanum ſe fingit, jam de ſimulatione ſuſpectos nos reddere poteſt, quia in vere inſanientibus, præcipue autem Melancholicis, & furentibus nulla ſpes, neque ulla lætitia, neque ira, aut excandeſcentia, niſi vana, & ex nulla occaſione convenienti, ſed præter rem omnino apparet, neque quicquam ad unius, vel alterius effectus commotionem irritantur; eſt enim in illis Mens veluti alligata, & fixa ab ipſo humore melancholico, & ita in phantaſmatibus ſibi ab eo humore præſentatis abſtracta, ut ad alia nequaquam ſe convertere poſſit, non ſecus ac ſomniantes facerent, ſi circa illos quicquam exiſteret, quod eos ab eorum imaginatione, & ſomnio diſtraheret. Contra ergo ubi
inſania ſimulata ſit, vix fieri poterit, quin homo 18
conceptæ ſpei, aut lætitiæ ſignum aliquod in verbis, in geſtibus, in ipſa ſaltem facie non patefaciant, nam, ut Juvenal. dicebat Sat. 4.

Deprendes animi tormenta latentis in ægro.
Corpore, deprendes & gaudia ſumit utrumque
Inde habitum facies.

Ex quibus ſignis ſi alias conjecturas adhibebimus, facile ſimulationem deprehendere nobis licebit. Ultimo loco ad interrogationes devenire licet; ſed ab his facile ſeſe extricant, qui ſimulant, ad rem nequaquam reſpondentes, & idcirco difficile eſt ex his quicquam, quod ad rem faciat, elicere. Exemplum habemus lixæ illius ex Illyrico exercitu, qui juxta cubiculum Octavii Auguſti deprehenſus cultro venatorio cinctus; is enim impos ne mentis, an ſimulata inſania, incertum, nihil enim exprimi quæſtione potuit, inquit Svet. *in Oct. cap.* 19.

Cæterum à nonnullis affectatur inſania, hoc eſt, medicamentis quibuſdam procuratur, ut pœnas, vel carceres effugiant; quibus autem medicamentis id fiat, non detegam: multa eorum recenſuit data opera Silvaticus, quæ apud ipſum vide *in lib. ſæpe cit. de his qui morb. ſimul. cap.* 10. multa etiam habentur apud rei herbariæ ſcriptores. De Vino, & Cereviſia notiſsimum eſt, quod brevem inſaniam inebriantes procurent, ſed inſaniæ hujus generis ob temporis brevitatem non egent ulteriori diligentia, ut deprehendantur, aut curentur. Majus negotium exhibent, quæ nonnullis medicamentis fiunt, quæ vel perpetuo de hinc perdurant, vel ad multos ſubſequentes dies. Ego igitur, ubi hujuſmodi ſuſpicioni daretur locus,
contrariis medicamentis & antidotis contra pro- 20
curatam inſaniam pugnarem; nam vel ea medicamenta calidiora fuerint, vel frigidiora; utraque varietate ſymptomatum ſe producunt, ſed calidiorum in hac re minor uſus, quod potius brevem,

quam longam inſaniam procurare poſſint, tamen contra ipſa infrigidantibus purgandum; contra frigidiora autem calefacientibus, in omnibus autem Theriaca, & Mithridatium ſuas vires exercebunt. Interimque frictionibus, cucurbitulis, ligaturis, & omni diverſionum, ac revulſionum genere inſiſtendum, ut à capite tetros vapores prohibeamus, ipſumque, quantum fieri poſſit, expurgemus. Sed procuratæ inſaniæ non contemnendum ſignum erit, immo magis hoc in cauſa habebit locum, quam in aliis, ſi ex abrupto, & derepente appareat, præcipue ſi ex fatuitatis genere ſit.

SUMMARIUM.

1 *Morbi cum defectu Animi aliquando ſimulantur.*
2 *Morbi cum defectu Animi magni ſunt ratione partis patientis, & ſymptomatis.*
3 *Simulata Apoplexia quomodo deprehendatur.*
4 *Apoplexia ſimulata in ipſa acceſſione quomodo cognoſcatur.*
5 *Ex ſternutamentis applicitis impoſſibile eſt ſimulantem Apoplexiam non excitari.*
6 *Epilepſia ſimulata quomodo deprehendi poſſit.*
7 *Ecſtaſis ſimulata qua via deprehendatur.*
8 *Ecſtaſis ficta à quadam Muliere hiſtoria.*
9 *Syncope ſimulata quomodo deprehendatur.*
10 *In ſimulata ſyncope non ſequuntur ea, quæ in vera ſemper conſequi ſolent.*
11 *Faciei pallor quomodo procuretur, & quibus ingeniis deprehendatur, qui ſuffitu fuerit procuratus.*
12 *Pallor faciei procuratus per ebibita medicamenta, quomodo cognoſci poſſit.*

QUÆSTIO VI.

De ſimulato morbo cum defectu Animi, & ſenſus amiſſione, ut Syncope, Apoplexia, Epilepſia, Ecſtaſi, & aliis.

1 MOrbos, qui cum defectu Animi ſunt, licet difficulter ſimulari poſſe quis credat, eo tamen malitia hominum proceſſit, ut hos ipſos tam apte, tamque appoſita effingant aliqui, ut interim tanto difficilius ſimulatio deprehendatur, quanto minus de ſimulatione ſuſpicamur. Tamen ne in his caſibus tanquam imprudentes decipiamur, nonnulla in conſideratione adhibenda, antequam ſententiam noſtram de veritate proferamus. Sciendum er-
2 go, quod cum hi omnes morbi ratione partis affectæ, quæ vel caput eſt, ſecundum interiorem partem, & maxime ſecundum ventriculos, vel cor aut per ſe, aut per conſenſum, vel utrumque ſimul, & ratione ſymptomatum, quæ magna ſunt, magni & ipſi revera ſint, non poſſunt niſi à magna cauſa provenire, & conſequenter non poſſunt hominem multum non lædere. Sed ut peculiarius de
3 ſingulis ſermonem habeamus, ſimulata primum Apoplexia ab ipſo exitu facillime deprehendi poteſt, quia vera vel in mortem, vel in paralyſim perpetuo degenerat; (licet aliquando, ſed rariſſime, viſa ſit Apoplexia ſecundum aliquos, abſque paralyſi terminari, quod ego quidem reſtringo ad paralyſim membrorum externorum, nam alias etiam internarum partium nervi reſolvuntur, atque inde mutitates, ſurditates, cæcitates, mentis obtuſiones, & hinc oblæſiones ſuccedunt;) cumque ejus acceſſio tertiam diem non pertranſeat, facile eſt, ut dixi, ab ipſo eventu veritatem rei elicere. Quod ſi in ipſa acceſſione urgeat veritatis cognitio, hoc facile
4 fieri poteſt valida remedia adhibendo, nempe fortes revulſiones per doloroſas ligaturas, & ſenſum multum inducentes, per cucurbitulas cum multo igne appoſitas, ac per vim avulſas, per inſtitutiones & cauteria, quæ omnia habebunt eundem finem, quem verbera diximus habere inſanientibus; ſed præ omnibus veritas conſtabit per applicationem ſternutamentorum; impoſſibile enim eſt ex eorum vi ſimu-
5 lantem non excitari, & ad ſenſum volentem nolentem non redire. Eadem vero in Epilepſia locum habent; quo ingenio uſus doctiſſimus Medicus 6
Sanctorellus, Virginem ſimulantem ſe Epilepſia detineri, falſitatis redarguit, ut narrat ille in ſua 7
Anteprax. *lib.* 7. *cap.* 17. In Ecſtaſi quoque eadem in uſum convocari poſſent; ſed de hac major difficultas eſt, ob cauſam propter quam ſimulari ſolet; non enim ſimulatur à Reis ad pœnas evitandas, & ad tormenta declinanda, aut ab aliis, ut immunitates obtineant, vel onera effugiant, ſed ab Hypocritis quibuſdam ad homines decipiendos, & ſanctitatis nomen ſibi conciliandum. Vulgus enim fraudem neſcius, raptum illum non adeo viſu frequentem, tanquam rem ſupernaturalem, & miraculoſam admirans, eos veneratione potius, quam tormentis dignos dijudicat, neque adeo permittit illos moleſtari, aut hujuſmodi experientias per propoſita medicamenta de illis ſumi; præterquam quod multo facilius ſimulatur Ecſtaſis, quam prædicti alii morbi. Vidi ego mulierem mihi ſatis no- 8
tam, quæ ſe, ubi frequens hominum cœtus in templis, ſacriſque locis conveniſſet, raptam in Ecſtaſim effingebat, & admiratione non parva dignum erat, quam apte ſimularet. Stabat extenſis brachiis in crucis modum, palpebris immobilibus, oculis fixis, & per horæ ſpatium, ac ultra eo in actu perſeverabat. Interdum veluti ad cœlum volatura, & in aerem ſe elevatura corpus attollebat, illud mirum in modum extendens; ſed admirationem omnem ſuperare mihi viſum eſt, quod vultum in mille colores vel ictu oculi commutaret; nam modo rubeſcebat, & quaſi ardore quodam incendi videbatur, modo adeo palleſcebat, ut quaſi emortua langueret, denuo, ac dicto citius, rubore perfundebatur, ac denique veluti animo deficiens ad ſeipſam redire ſimulabat, ita ut circumſtantes omnes eam divino raptu prehenſam pro ſancta venerarentur, & ad illius veſtimenta devotionis ergo tangenda, quæcunque mulierculæ homunciones aderant, turmatim accurrerent, non ſine mei ipſius riſu, & multo majori, ut credo, ipſiuſmet fœminæ deriſu, quam ego quidem intus & in cute agnoſcebam; erat autem Sicula. Alia inſuper apud alios auctores graves habentur. Card. *lib.* 8. *de variet. cap.* 43. *in princip.* hæc habet: Narratur de quodam Presbytero, qui, quoties volebat, jacebat ut mortuus abſque anhelitu, nec ſolum vellicantes, ſed & pungentes non ſentiebat, & admoto igne amburebatur abſque dolore. Id mirum & incredibile multis videri poſſit, qui hoc apud Turcas frequens eſſe ignorant: multo vero minus, ſi quidpiam tale apud nos eſſe docuerimus. Quorum primum hoc eſt, quod quoties volo, extra ſenſum quaſi in Ecſtaſim tranſeo, 2. Quidam fuit, qui quoties vellet, fiebat paralyticus, id eſt, jacebat abſque ſenſu, & ſicut mortuus. Ex Avic. idem Card. *ibidem*. Hunc autem Card. voluit in Ecſtaſim raptum quoties vellet, hoc enim intellexiſſe Avicennam, dicit ipſe illis verbis: *Qui quoties vellet, fiebat paralyticus*. Sed ad rem noſtram redeuntes, dicimus difficilius eſſe per alia ſigna, quam per ſuperiora Ecſtaſim veram à ſimulata diſtinguere. Videnda tamen ea ſunt, quæ *tit.* 1. *lib.* 5. *ſeq.* attulimus *q.* 6. ubi quænam conſequantur ad Ecſtaſim naturalem, docuimus, quæ, ubi illa ſimulata ſit, minime conſequentur, & ex his veritas innoteſcet.
Sed Animi defectum, lipothymiam, & præ om- 9
nibus Syncopen deprehendere, quando ficta ſit, aut vera, non adeo operoſum diligenti Medico eſt; quippe qui notum habeat, à quibus talia ſymptomata originentur, & quænam ad ea conſequantur: impoſſibile enim videtur, quædam ad amuſſim poſſe repræſentari in ficta ſyncope, ut in vera eveniunt. 10
Veluti ſunt pulſus languidi, parvi, remiſſi, ſudores frigidi, totius quoque corporis refrigeratio, ſquallor item faciei & pallida mortis imago. Hæc enim in vera Syncope omnino apparent, & magna etiam ex parte in Animi defectu, & lipothimia. At ubi tales affectus ſimulati fuerint, pulſus conſtabunt, (niſi fraus etiam circa hoc lateat, quemadmodum ſupra admonuimus) neque ſudores aderunt,

neque extremorum frigus, nec ſquallor, ac pallor faciei, niſi hic etiam ante ſit procuratus; nam aliquando, ut vere ſe ægrotare vel ipſo aſpectu demonſtrant verſuti, & callidi homines, ſuffitibus nonnullis, aliiſque ingeniis colorem faciei immutant ex vivido in pallidum, quam malitiam deprehendemus primo, ſi, ut conſulit Silvaticus *cap.*
11 *14. de his qui morb. ſimul.* malitiam malitia ſuperare tentemus, & tanquam præſentaneum remedium ad concidentes hominis vires, aquas aliquas odoriferas, vinum malvaticum, acetum roſatum, ſeu caryophyllarum pro faciei lotione ipſis proponamus, & nobis præſentibus in uſum id medicamenti trahi ſtudeamus. Deinde conſiderentur artus diſcooperti, & univerſum quoque corpus, nam ſi pallor ſuffitibus ſit procuratus, reliquum corpus non palleſcet, ſed ſuum nativum colorem ſervabit.

12 Quod ſi per ebibitum aliquod medicamentum pallor ſit excitatus, difficilius quidem erit hanc fraudem deprehendere, quia neque lotioni cedet pallor, neque particularis erit, ſed toti corpori communis. Conſideranda tamen in hoc caſu reliqua accidentia; nam fieri nequaquam poteſt, tantum pallorem non habere cum ſe aliquod magnum accidens, ut extremam debilitatem, lipothymiam, ſyncopen, vomitum virulentem, ac moleſtum, aut aliam quandam urgentem evacuationem, vigilias continuas, dolores acerbiſſimos, & his ſimilia; quæ ſi non appareant, procurari palloris ſuſpicionem facient, & ad malitiam detegendam alia tentabimus, quæ prudentia Medica & occaſio nobis offert. Sed in Syncope, quam ſimulari ſuſpicamur, conſiderandus etiam prægreſſus ægri ſtatus, & cauſæ omnes tam internæ, quam externæ, ut pateat, an conſequens fuerit ex his ſyncope hominem affici, quæ omnia perſpicaci Medico cognitu erunt facillima.

SUMMARIUM.

1 *Virginitas amiſſa quomodo reparetur.*
2 *Medici cur in reparanda virginitate mulieribus conſilium præbeant.*
3 *Simulata virginitas ex quibus deprehendatur.*
4 *Loca muliebria in Virginibus quomodo ſe habeant.*
5 *Lotiones ad deprehendendam fictam Virginitatem.*

QUÆSTIO VII.

De ſimulata Virginitate.

Corruptæ juvenculæ, ne propriam impudicitiam prodant, cum primum viro nubunt, cui per vaſorum muliebrium laxitatem corruptio apparere poſſet, eadem vaſa nonnullis lotionibus adſtringentibus, aliiſque aptis medicamentis adhibitis adeo adſtricta & anguſta reddunt, ut non modo naturalem cohærentiam ante violatam Virginitatem adæquent, ſed etiam longe exuperent, & ſunt ex Medicis multi, qui remedia nonnulla ad hoc ipſum procurandum in medium afferunt, nempe ut
2 corrupta mulier incorrupta appareat. Hoc autem non modo ad evitandam mulierum infamiam, quandocunque ſtuprum ante nuptias paſſæ fuerint, efficiunt, ſed eo interdum fine, ne nimia muliebrium vaſorum laxitas, & delectationem in coitu impedire, & conceptionem etiam inhibere poſſit. Quoniam autem, ut *Titul. de Virginitate, & Stupro, lib.* 5. dicam, interdum pro veritate Medicus interrogatur, ut de integra, ſeu violata Virginitate ſententiam ferat, ne ex ſimulata per hæc medicamenta decipiatur in judicando, paucula hæc quæ
3 ſequuntur animadvertere debet. Et primo debet ea omnia examinare, quæ de hinc, *cit. tit.* de Virginitate afferemus, neque ea ſolum, quæ ex muliebrium vaſorum conſtitutione deſumuntur, perpendere, ſed alia quoque, quæ ex mammarum, pectoris, ventris, totiuſque denique corporis ſtatu elicere licet; quibus ponderatis ad muliebria loca conſideranda ſe conferat, quæ ubi naturaliter habeant, cohærere quidem, ac connivere reperiet, ſed naturali quadam humiditate earum partium 4
propria dotata adnotabit. At ubi medicamentis adſtringentibus, præſertim vero validis, ac potentibus uſa ſit mulier, ea loca exſucca, & indurata, arida, ac contracta inveniet, & in ſumma à naturali conſtitutione manifeſte deſciſcere; neque quoad conſtitutionem ſolum, ſed etiam quoad tactum, & quoad colorem, immutata experietur. His ta- 5
men non contentus, qui certioris veritatis ſtudio detinetur, lotiones etiam relaxantes & emollientes adhibeat, quales erunt ex decocto Maluæ, Biſmalvæ, Violarum, Branchæ urſinæ, Betæ, Fœnugræci, ſeminis Lini, Melioti, & hujuſmodi; quod & admonent Medici, Codronch. *Method. teſtif. cap.* 11. & ex Juriſconſultis Carrar. *de Med. part.* 4. *n.* 166. In horum tamen adhibitione animadvertendum, quod non illico à lotione veritatis experimentum ſumendum eſt, ſed poſt convenientem locorum exſiccationem, quoniam immediate poſt fomenti adhibitionem abſque dubio loca relaxata, & patentia comperiet; ſed ſi exſiccari permittantur, ſi virgo fœmina ſit, invicem cohærent, & naturalis conſtitutio evidenter apparet; ſin ſimulata ſit virginitas, à collutione ariditas, contractio, & corrugatio locorum ceſſat, & ea patentia remanent, manifeſte corruptionem demonſtrantia, quæ tanto magis manifeſta fiet, ſi alia ſigna, quæ in violata Virginitate apparere dicemus, una conſpicua & hic erunt. De conſtitutione autem Hymenis, eadem, quæ ibi attulimus, hic veniunt conſideranda; de qua tamen re plura attulit Silvaticus *lib. de his qui morb. ſimul. cap.* 9 negans omnino tale quidpiam in Virginibus reperiri, neque contemnendam experientiam ex plurimis Virginibus cujuſdam Xenodochii captam affert. Quod alii etiam Medici docent *Ulmus in uter. mul.* Franc. Ranchius *de morb. virg tract.* 1. *cap* 4. Sit tamen quomodocunque, ex cohærentia & ſymphyſi naturali partium nonnihil deprehendi non negandum, neque Pinæo idcirco fides deneganda.

Habent quoque in hoc caſu locum ea medicamenta, quibus deprehendi Virginitatem dicam *l.* 5. *ſeq. eod. tit.* 2. *qui eſt de Virginitate, quæſt.* 3. *num.* 18. quorum ſi ullus ſit verus uſus, faciunt etiam hic veritatis, aut falſitatis aliquam præſumptionem.

SUMMARIUM.

1 *Prægnantia quoſcunque etiam Medicos latere poteſt.*
2 *Experimenta ad explorandam prægnantiam periculoſa.*
3 *Mulierem, quæ ſe prægnantem ſimulet, cognoſcere, quod utero non gerat, non tam difficile eſt, quam cognoſcere aliam quamcunque, an pro certo utero gerat.*
4 *Delictum ſuppoſitionis partus eſt crimen falſi.*
5 *Probatio per conjecturas facta in actibus ſimulatis ſufficiens eſt, ut in partu ſuppoſito.*
6 *Præſumptiones ſuppoſitionis partus unde deſumantur.*
7 *Præſumptiones ſuppoſiti partus ex parte viri.*
8 *Præſumptiones ex viri ætate.*
9 *Præſumptiones ex viri temperamento.*
10 *Præſumptiones ex viri habitu.*
11 *Præſumptiones ex prægreſſa viri ſterilitate.*
12 *Præſumptiones ex conſtitutione genitalium virilium.*
13 *Privatio unius teſtis in viro an faciat præſumptionem aliquam difficultatis generandi liberos, & quid in fœmina, num.* 15.
14 *Unius teſtis vir generare poteſt.*
16 *Privatio unius teſtis quandonam faciat aliquam præſumptionem difficultatis generandi, ex parte viri.*
17 *Præſumptiones ex parte mulieris.*
18 *Præſumptiones ex mulieris ætate.*
19 *Præſumptiones ex mulieris temperamento, & habitu.*
20 *Præſumptiones ex prægreſſa mulieris ſterilitate.*
21 *Præſumptiones ex mulieris frigiditate.*

22 *Præ-*

22 *Præſumptiones ex locorum inſpectione.*
23 *Præſumptiones ex menſtruis.*
24 *De raro contingit mulierem menſtruis deſtitutam concipere.*
25 *Magis contra Naturam eſt mulierem ſeniorem, quæ ob ætatem menſtruis privatur, concipere, quam mulierem juniorem, quæ non menſtruatur ex morbo.*
26 *Mulieres nonnullæ menſtruis deſtitutæ conceperunt.*
27 *Præſumptio ſimulatæ prægnantiæ ex non ſupervenientia lactis.*
28 *Præſumptiones ſuppoſitionis partus ex parte utriuſque, nempe viri, & uxoris.*
29 *Præſumptio ex prægreſſa ſterilitate utriuſque.*
30 *Præſumptio ex utriuſque habitu.*
31 *Præſumptio ex odio inter conjuges.*
32 *Odium inter conjuges impedit generationem.*
33 *Præſumptio ſuppoſiti partus ex diſſimilitudine ad præſumptos parentes.*

QUÆSTIO VIII.

De ſimulata prægnantia, & de partu ſuppoſito.

1 PRægnantia per ea, quæ *lib.* 1. *harum quæſtionum, tit.* 3. *part.* 1. dixi, tam facile non idiotas modo, & mulierculas, ſed doctos etiam quoſcunque Medicos latere poteſt, ut nullo modo ab illis deprehendi, & ex conſequenti ob eam cauſam non magna cum difficultate ſimulari poſſit; & quia periculoſa quoque ea ſunt experimenta, quæ ad prægnantiæ veritatem deprehendendam adhibentur, id-
2 circo videtur omnis via præciſa, quæ nos ad veritatis cognitionem in hac re ducere poterat.
3 Sed profecto licet difficillimum ſit cognoſcere pro certo mulierem utero gerere, non adeo tamen difficulter cognoſci pro certo poteſt, in ea quæ ſimulet, nequaquam illam in Utero habere, præcipue ſi de vetuſtiori prægnantia agatur, ut de trimeſtri, aut majori; ubi enim potiora ſigna non apparerent, ut lac in mammillis, ſuo tamen tempore idoneo, ventris tumefactio, & calor; motus quidam levis in utero, & alia hujuſmodi, adhibitis quoque conjecturis nonnullis ab extra deſumptis, & aliis, de quibus infra, mulierem utero gerere audacter negare poſſumus.

Cæterum nonnullæ mulieres, ut maritos, vel amantes in ſui amorem alliciant, filios ex eis ſuſcepiſſe ſe ſimulantes, cum ipſæ per ſe ſteriles exiſtant, aut ſaltem ex Marito, vel Amante prolem habere non poſſint, non ſecus ac aves alienis ſe pennis exornantes, partus alienos ſibi ſupponunt, atque ea malitia, & fraude Marito, aut Amanti imponunt, prolemque non ſuam, tanquam ex ſe ſuſceptam, alere, atque in poſterum pro ſua habere cogunt. Quod etiam *Juvenalis, ſat.* 6. obiicit ſui temporis mulieribus in his carminibus.

Tranſeo ſuppoſitos, & gaudia, votaque ſæpe
Ad ſpurcos decepta lacus, atque inde petitos
Pontifices Salios, Scaurorum nomina falſo
Corpore laturos, ſtat fortuna improba noctu
Arridens nudis infantibus, hos fovet omnes
Involvitque ſinu, domibus tunc porrigit altis,
Secretumque ſibi mimum parat, hos amat, his ſe
Ingerit, utque ſuos ridens producit alumnos.

Ejus criminis, ut obiter hoc dicam, damnata fuit Lepida ex familia Æmiliorum L. Syllæ, & Cn. Pompeii proneptis, tradente *Tacito lib.* 4. *Annalium*
4 *ſub Tiberio*. Cum autem hoc delictum Leges jure puniendum jubeant, nam illud eſt crimen falſi, quod capitale eſt, ut ex adductis per Boſ. *in pract. crim. tit. de part. ſuppoſit.* & per Farinac. *de falſ. & ſimul. quæſt.* 151. *part.* 10. *num.* 239. licet de pœna non idem ſentiant *num.* 242. patet, (ubi etiam plura habentur de hujus delicti gravitate,) idcirco hic adducenda ea ſunt, quæ ex artis noſtræ
5 induſtria poſſunt haberi, ad veritatem in hoc caſu propalandam. Et quia pro Legumperitis maxime faciunt præſumptiones, & conjecturæ in hujuſmodi caſibus, eo, quia probatio per eas facta tanquam in actibus ſimulatis, & fraudulentis ſufficiens ſit, ut ex Bart. Jaſon. & Paul. dicit idem Boſ. *ibid. num.* 3. & Farinac. *ibid. num.* 245. cumque plurimæ earum conjecturarum, & præſumptionum deſumi poſſint à Medico, eas nos adducamus oportet, ut pro viribus Legumperitis, & pleniſſime ſatisfiat. De his autem, quæ ad Legumperitos magis pertinent, licet eas Medico quoque neceſſariiſſimum ſit cognoſcere non agam, quia apud eoſdem Juriſconſultos videri poſſunt, ut apud Farinac. *ubi ſupra, à num.* 248. *ad plures ſeqq.* & Carranz. *à num.* 65. *ad ſeqq. lib. de Partu, cap.* 5. *ſect.* 1. talis eſt ea conjectura, quæ deſumitur ex delatione culcitræ, vel ſimilis cujuſdam rei ſupra ventrem, aut ea, quæ ſumitur à partu in abſcondito celebrato, & abſque præſentia mulierum, & præcipue ſine obſtetrice, & aliæ non diſſimiles. Præſumtiones autem, & conjecturæ, quæ ad Medicos perti- 6
nent, vel deſumuntur ex parte viri, cujus proles dicitur eſſe partus, qui ſuppoſitus præſumitur, vel ex parte mulieris, vel etiam ex parte utriuſque. Ex parte viri deſumuntur ab ætate, à temperamen- 7
to, ab habitu, & ſterilitate prægreſſa, & ſi poſſunt venire in conſiderationem, à partium genitalium conſtitutione. Ab ætate, ut quia nimis tene- 8
ra, & infra 14. annum, vel nimis provecta, & ultra ſexageſimum, cum ſenex in ea ætate præſumatur impotens ad generandum, per ea quæ dixi *lib.* 1. *tit.* 1. *quæſt.* 9. *num.* 31. & vide ex Juriſconſultis Carranz. *cap.* 5. *ſect.* 2. *n.* 65. Ergo ubi in ea ætate conſtitutus vir fuerit, & partus dicatur ejus eſſe proles, præſumptio, quantum ſpectat ad hoc, erit pro ſuppoſitione partus. Farinac. *ubi alias quæſt.* 150. *p.* 10. *num.* 252. in hoc tamen conſiderandæ ſunt & vires, & valetudo ipſius, nam ſiquidem ſenex vividus eſſet, & ut de Charonte Virg. 6. *Æneid.*

Jam ſenior, ſed cruda deo, viridiſque ſenectus.

ac proſpera fruatur valetudine, viribuſque conſtet, illico ceſſaret hæc præſumptio, & particularia, ut cenſeo, decidenda eſſent Judicis arbitrio, audita ante ſuper hoc Medicorum ſententia.

A temperamento deſumitur etiam præſumptio, 9
ſi illud evidenter in primis qualitatibus excedere comperiamus, nec ſolum totius temperamentum in conſideratione habendum, ſed etiam præcipuarum partium, Capitis, Cordis, Hepatis, Genitalium; nam & harum partium excedentes intemperies ſterilitatem facere poſſunt, ut alias diximus. Eſſet tamen hæc præſumptio apud me minoris momenti, quam ſuperior, præcipue ſi partis tantum eſſet, non totius, quia interdum unius partis, etiam excedens diſcraſia temperatur à contraria diſcraſia alterius partis, & ſic per eam non impeditur ullo modo generatio.

Ex habitu quoque deſumi poteſt alia præſum- 10
ptio, quia ſi vir, cuius dicitur eſſe ſuppoſitus infans, eſſet præpinguis, & extuberanti mirum in modum abdomine, aut contra eſſet admodum gracilis & extenuatus, inſurgeret præſumptio ſuppoſitionis partus: Uterque enim habitus impedire videtur fœcunditatem, præcipue autem præpinguis. Et adverte, quod licet hæ conjecturæ & præſumptiones, ſingulæ per ſe leviuſculæ videantur, tamen omnes ſimul, & aliis adjunctæ facerent pluſquam ſemiplenam probationem ſuppoſitionis partus, vel adulterii.

Ex prægreſſa ſterilitate poteſt ſumi præſum- 11
ptio, & quidem magni momenti, ut optime ſentit Farinac. *de falſ. & ſimul. quæſt.* 150. *part. nu.* 244. contra Menochii opinionem, facit text. *in l. Filium ff. de his, qui ſunt ſui vel alieni juris*, adductus à Carranz. *ubi ſupra, num.* 70. ut ſi conſtaret, hunc ipſum virum, cujus filius nunc dicitur eſſe partus, qui ſuppoſitus præſumitur, jam per multos annos huic ipſi mulieri, vel aliis etiam uxoribus, & concubinis commixtum nunquam generaſſe; quod ſi cum hac concurrerent etiam leviores aliæ præſumptiones, ego jam de ſuppoſito partu non eſſem du-

dubius, aut adulterio, vel ſaltem affirmativam ma-
xime inclinarem.
12 Ex conſtitutione autem genitalium, ſi ea con-
templari liceat, poteſt deſumi conjectura maximi
momenti, ut ſi in illis vitium aliquod notabile
appareret eorum, quæ in hoc *lib. tit.* 1. diximus im-
pedire coitum, aut generationem, vel ſi, cum non
liceret viri genitalia inſpicere, ut quia jam mor-
tuus, adduceretur hæc præſumptio ab iis, qui agi-
tarent pro ſuppoſitione partus, & per habiles Te-
ſtes probaretur; hanc enim præſumptionem magni
13 etiam facit Farinac. *loc. cit. num.* 251. Sed num pri-
vatio unius teſtis aliquam in hoc cauſa poſſit fa-
cere præſumptionem, ſi interrogemur, ego diſtin-
guendum cenſerem, diceremque hoc per ſe ſolum
nihil me movere, cum jam alias probaverim, unius
teſtis virum generare poſſe; cum aliis tamen indi-
ciis, non eſſet omnino hoc contemnendum. Adno-
tandumque pro hac re eſt ex Valeſco de Taranta,
Medico veteri, ac doctiſſimo *lib.* 6. *Phil. cap.* 8. quod
quamvis ii, quibus unus deficit teſtis, in juventu-
te generare poſſint; tamen in ſenectute eorum ge-
14 nerativa deficit, quia ſenes cum duobus teſtibus
modicum habent ſperma, multo minus cum uno;
itaque in ſene privatio unius teſtis faceret aliquam
præſumptionem ſuppoſitionis partus, etiam ſi non
magnam ætatem ageret, & adhuc non pertranſi-
ret 65. annum, ſed eſſet in 60. dummodo valde
15 robuſtus non eſſet. In fœmina tamen, etiam unius
teſtis carentia (nam fœminas interdum caſtrari
alias dixi) faceret non levem præſumptionem po-
ſitionis partus, quia fœmina, etiam unico teſte
abſciſſo, redditur impotens ad generandum, ob
16 multiplicem vaſorum lacerationem, quam in exci-
ſione eam pati neceſſe eſſet.
17 Cum hac etiam præſumptione ex parte viri, con-
jungi poteſt ea, quæ ex totius corporis conſtitu-
tione deſumi poteſt, ubi nimirum apparent ſigna
18 frigiditatis alias à me recenſita, ut barbæ, & pi-
lorum carentia in locis conſuetis, & alia hujuſ-
modi, & hæ præſumptiones deſumi poſſunt ex par-
te viri.
Ex parte autem Mulieris conjecturæ deſumi poſ-
ſunt non ſecus ac in viro, ab ætate, à temperamen-
to, ab habitu, à ſterilitate prægreſſa, à genitalium
inſpectione, inſuperque à menſtruis, eorumque
qualitate, ex quantitate. Ab ætate mulieris deſu-
mitur præſumptio, quia, ut dixi *cit. lib.* 1. *quæſt.* 9.
num. 57. *& ſeqq.* mulier ſupra quinquageſimum con-
cipere non poteſt ut plurimum, quod comprobat
univerſa Medicorum ſchola, teſte Plater. *in Cent.
Poſth. Quæſt. Medic. Parad. num.* 38. & ex Juriſcon-
ſult. Farinac. *ubi ſupra, num.* 252. & Alphonſus à
à Carranza *num.* 67. *loc. ſuperius cit.* immo pleræque
in quadrageſimo concipere deſinunt. Et ego qui-
dem, ſi alias conjecturas ſuppoſitionis partus ha-
berem, hanc non parvipenderem, etiamſi qua-
drageſimum non excederet, quando per totam an-
teactam ætatem non fuiſſet admodum fœcunda.
Et ratio eſt, quia etiamſi non ſit impoſſibile, im-
mo nec omni ex parte difficile, in ea ætate mulie-
rem concipere, dummodo menſtruis non deſtitua-
tur, ut dicemus; tamen cum hoc de raro admo-
dum contingat, ut quæ juniores jam deſierunt ge-
nerare, ſeniores factæ, ex quadrageſimo anno ma-
jores de novo generent, jure merito poteſt ex hoc
capite aliqua conjectura, ſeu præſumptio deſumi,
quod concipere non potuerit, & ſic de partus ſup-
poſitione non ſine cauſa dubitabimus.
19 Eædem porro præſumptiones, quæ ab habitu,
& temperamento viri deſumi poſſunt, habent lo-
cum quoque in fœminis; nam non ſecus ac in vi-
ris contingit, excedentes intemperantiæ, & habi-
tus præternaturales in muliere fœcunditatem adi-
munt, & generationem retardant.
20 Sed maxima inter omnes cenſenda ea præſum-
ptio eſt, quæ deſumitur ex ipſius Mulieris præ-
greſſa ſterilitate. Farinac. *ubi ſupra num.* 244. Car-
ranza *cap.* 5. *de partu, ſect.* 2. *num.* 64. nam ubi mu-
lier jam per multos annos viro uno, aut pluribus
uſa non conceperit, abſque dubio ſterilis dicenda
eſt, niſi alia ex parte evidenter conſtaret, eam vi-
tio virorum non concepiſſe, & nunc aut ex eodem
marito, vitio ſublato, aut ex novo conjuge pro-
lem ſuſcipere potuiſſe, nam, ut alias, ex Lucre-
tio dixi:

Et multæ ſteriles Hymeneis ante fuerunt
Pluribus, & nactæ poſt ſunt tamen unde puellos
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci.

Hæc autem præſumptio tanto majoris eſſet mo-
menti, quanto pluribus viris copulata fuiſſet mu-
lier, & maxime ſi etiam per aliquod tempus po-
ſtremo uſa eſſet, & tamen non concepiſſet, ut per 21
triennium, aut ultra. Et cum hac etiam præſum-
ptione adjungi poſſet, ut in viris diximus, præ-
ſumptio deſumpta ex frigiditate mulieris, nimirum
ſi in ea apparerent ea ſigna, quæ frigiditatem in
mulieribus atteſtari ſuo loco dixi. A locorum por- 22
ro inſpectione poſſet præſumptio aliqua deſumi,
ſi præſertim illico ab editione partus, vel per pau-
cos dies poſt, mulierem inſpicere liceret, de hac
tamen præſumptione plura habentur *quæſt. ſeq.* ad
quam Lectorem remitto, nam eſt magni mo-
menti.
Denique plurimi faciendam eam præſumptio- 23
nem cenſeo, quæ à Menſtruis deſumitur, de qua
tamen nihil præcitati Juriſconſulti, & quidem im-
merito; nam ut alias dixi, quotieſcunque, &
quandocunque mulier menſtruis deſtituitur, etiamſi
ætatem juniorem degat, ſemper præſumptio debet
eſſe pro ſuppoſitione partus, etiam aliis in contra-
rium facientibus non obſtantibus, quia nunquam,
aut de raro admodum, immo rariſſime contingit, 24
mulierem menſtruis deſtitutam concipere; immo
hoc inter admiranda & rara adnumeratur, ut per
Marcell. Donat. *lib.* 4. *hiſt. Med. mirab. c.* 23. Eam ta-
men diſtinctionem reiteremus hic, quod hæc præſum-
ptio multo magis urgeat, ubi per majorem ætatem
menſtrua deſierint, quam ſi ex aliquo corporis vitio
deſtiterint, vel naturaliter non fluxerint; Nam
magis contra Naturam eſt, mulierem, quæ per ſe- 25
niorem ætatem non menſtruatur, concipere, quam
eam, quæ ex morbo, vel ex naturali vitio men-
ſtruis deſtituitur; contingit enim aliquas etiam non
menſtruatas concipere, in quibus Ariſt. 7. *de hiſtor.* 26
Anim. c. 2. tantumdemque humoris colligi dicit,
quantum iis, quæ purgantur, reſtare ſolet; præ-
cipue vero Ruſticas quaſdam mulieres, & labo-
ribus aſſuetas, aut non menſtruari, aut de ra-
ro, & in modica quantitate alias enarravi. Abſu-
mitur enim in his, quicquid in ſanguine ſuperfluum
eſt, ab ipſis laboribus.
Aliam inſuper conjecturam deſumere poſſumus 27
ex non ſupervenientia lactis, quæ affertur inter
Juriſconſultos à Carranza, ubi alias, *num.* 82. pro
conjectura ſuppoſiti partus in puerpera, de qua
nos *in ſeq.* Pro nunc ſciendum, ut alias adnotavi,
lac prægnantibus ſupervenire tertio, vel quarto
menſe; itaque in muliere, quæ ſe prægnantem di-
cat, jam tranſacto quarto menſe, non ſupervenien-
tia lactis faciet contra eam præſumptionem ſimu-
latæ prægnantiæ, & erit quippe hæc præſumptio
maxime urgens, & tanto magis, quanto conceptus
provectior erit. In partu autem ſi nullo modo lac
appareat, abſque dubio magnam dabit ſuſpicionem
ſuppoſiti partus. Circa quod tamen ſciendum, ali-
quas fœminas à natura ſine lacte eſſe, ut teſtatur
Hippocr. *lib.* 1. *de morb. mul. text.* 99. alias autem
idipſum ex accidenti, & ex morbo habere, ut lac
non generet, ut idem Hippocr. teſtatur *in lib. de
Glandulis, text.* 12. quin etiam & aliquibus fœmi-
nis lac ex aquarum duritia, ac cruditate extingui,
ita ut pueros nutrire non valeant, narrabat, *in lib.
de aer. aquis & locis n:* 7. Itaque videbatur conve-
niens non tantum fidere huic præſumptioni non
ſupervenientiæ lactis, cum poſſibile ſit mulierem
fuiſſe enixam, & lac in mammis nullo modo ha-
bere ex una aut pluribus ex prædictis cauſis, quod
etiam militare poteſt in probatione ſimulationis
prægnantiæ; cum ex lactis carentia non poſſit con-
clu-

cludenter deduci etiam in debito tempore, mulierem utero non gerere. Sunt tamen nonnulla ſigna, quæ ſatis demonſtrant, an in muliere à natura, vel à morbo, vel ab aquarum prava qualitate deficere contingat: Siquidem ſi lac a natura deficiat, mulier à natura ſortiatur ſolidam, ac denſam carnem, ut *loc. cit. morb. mul.* Hipp. docebat; ipſa quoque mammarum conſtitutio idipſum commonſtrabit, nam & ipſæ erunt ſolidioris ſubſtantiæ, & mulier cum his non habebit pectus carnoſum, ut cæteræ habent, non potente nutrimento, ut in cæteris tam facile ad pectus ſe conferre. Adde quod neceſſe erit mulierem, quæ vere peperit, & lac ob corporis denſitatem non habet, aliqua ſymptomata pati, non ſecus ac eæ patiuntur, quibus ex morbo, aut alia quadam calamitate mammæ ademptæ ſunt, ſeu potius, inquam, lactandi uſum; nam, *& vox ipſarum*, inquit Hippocr. *loc. cit. de Glandulis, aſpera redditur, & humores in gulam feruntur, & multo ſputo vexantur, & caput dolent, & ab his ægrotant*, quorum omnium rationem reddit, ſubdens: *lac enim proficiſcens, ac influens ab utero, quemadmodum etiam ante in ſuprema vaſa tranſibat, quum propria vaſa non habeat, nec reperiat, ut pote ipſis per mammarum ademptionem privatum, in principales corporis partes inſumit, cor videlicet, ac pulmonem, atque ſic ſuffocantur.* Nec ſecus aliis quibuſdam fœminis evenire forte debet, quæ ob pulchritudinis cauſam, lac ac mammas recurrere non permittunt, aut eas, dum adhuc virgines ſunt, quibuſdam frigidis ac adſtringentibus medicamentis in decora parvitate cuſtodientes, aut cum prægnantes ſunt, iiſdem medicamentis aliiſque lac extinguentes, has enim, ut ſuperiores, & ſibi, & fœtibus nocumentum afferre palam eſt, ut notat Daniel Sennert. *lib. 4. ſuæ Med. part. 3. ſect. 2. cap. 1.* Ergo à quacunque cauſa præter naturam extinguatur lac, aliqua ſigna apparebunt, quemadmodum, ſi ob potum pravarum aquarum id contingat, non difficile erit hoc cognoſcere, conſiderando ipſas aquas, quibus prægnans, aut puerpera, de qua dubitatur, uſa eſt. Itaque hoc ratum omnino habendum, quod ſimpliciter loquendo, & ut plurimum carentia lactis in prægnantia poſt quartum menſem, & in puerperio, facient maximam præſumptionem vel ſimulatæ prægnantiæ, vel ſuppoſiti partus.

28 Conjecturæ porro, quæ deſumi poſſunt ex parte
utriuſque, viri nempe & uxoris, deſumuntur ex
29 prægreſſa ſterilitate, ex habitu, & temperatura,
ex odio inter ipſos, ex prægreſſæ ſterilitate, quia ſi diu ſimul cohabitaverint, & nunquam generaverint, præſumptio erit ſuppoſitionis partus, non quod ſit impoſſibile, quod conjuges, per decennium & ultraſimul habitantes, non generaverint, & de hinc generent, quia hoc evenire ſolet aliquando, ſed quia rarum eſt, jure præſumptio vi-
30 detur rationalis eſſe. Ex habitu poteſt deſumi præ-
ſumptio, ſi uterque conjugum ſit admodum pinguis; non modo enim difficillimum eſt hos ſimul junctos generare, ſed magnam habet difficultatem hos ſimul jungi poſſe in actu venereo, ob extuberantem ventrem. Sic ſi eſſent nimis macilenti, aut uterque dotaretur eodem temperamento, nempe nimis calido, vel nimis frigido; tales enim difficulter generant, ut alias dixi.

31 Odium quoque poteſt facere aliquam præſumptionem ſuppoſitionis partus; nam ſi hoc probetur adeſſe inter conjuges, & ſit grave, diuque duraverit, vix credendum eſt ex ipſis prolem unquam naſcituram, quod odium conjugum, ut *Tit. 1. hujus libri* dixi, impediat maximopere generationem.

32 Reſtat ultimo loco unica præſumptio, deſumpta ex diſſimilitudine nati ad parentes, de qua Farinac. *loc. cit. num.* 158. licet autem hæc alias, & per ſe parvi momenti eſſet, tamen ſi aliis adminiculis conjungeretur, maxime urgeret, cum naturaliter filii naſci debeant ſimiles parentibus, aut alteri ſaltem ex parentibus, ut dixi alias *lib. 2. tit. 5. quæſt. 4. n. 6.* Patet, quia ex ipſa ſimilitudine illico devenimus in cognitionem filiationis, cujus rei, præter quotidiana exempla, habemus etiam teſtimonium apud Homer. *Odyſſ.* 1. ubi Minerva alloquitur Telemachum, in hæc verba:

Si jam ex ipſo tantus filius es Ulyſſe,
Vehementer enim capite, & oculis pulchris ſimilis es illi.

Sed de hac re plura qui deſiderat, adeat Titulum ſupra citatum.

SUMMARIUM.

1 *Mulier an abortierit, quomodo cognoſci poſſit.*
2 *Abortus junioris ſigna.*
3 *In arbortu per vim procurato vix poſſibile eſt nihil præter naturam intervenire.*
4 *Conjectura aliena procurati abortus.*
5 *Conjectura abortus ex ſtatu mulieris.*
6 *Conjectura ex pectore, & mammis.*
7 *Grandioris abortus ſigna.*
8 *An Mulier unquam pepererit, quomodo cognoſcatur.*
9 *Ventris rugoſitas facit ſuſpicionem partus alias facti.*
10 *Ventris rugoſitatem quomodo evitent Mulieres, quæ utero gerunt, aut pariunt.*
11 *Venter corrugari poteſt ex aliis cauſis, quam ex prægnantia.*
12 *Præſumptio partus ex corporis ſtatu.*
13 *Lac ex ſola menſtruorum retentione generari poteſt*
14 *Pudenda Mulieris quæ peperit, quomodo ſe habeant.*
15 *Signa mulieris recenter enixæ.*
16 *Venæ in partu dilatantur, & num ſeq.*
18 *Pudenda Mulieris in partu tument ædematoſo quodam tumore.*
19 *Caruncula Myrtoides in partu obliterantur.*
20 *Ex lacte maxime luxuriante partus Mulieris elicitur.*
21 *In recens enixis lac cum lochiis, & urina expurgatur.*

QUÆSTIO IX.

Mulierem peperiſſe, aut abortum feciſſe, ex quibus coniici poſſit.

Quemadmodum nonnullæ mulieres fingunt ſe peperiſſe, partus alienos ſibi ſupponentes, ſic aliæ, ut ſuam infamiam, & impudicitiam contegant, partum celant, aut impio conatu abortum procurant. Eam ob cauſam dubitatur aliquando, an mulier pepererit, aut an abortum fecerit, necne. Itaque tripliciter dividenda hæc quæſtio eſt, nam vel quæritur, an pepererit, idque dupliciter; vel enim quæritur, an unquam pepererit, & mater
fuerit facta? vel; an pepererit de recenti? Pro pri- 1
ma parte quæſtionis ſciendum, quod in procurato abortu, vel fœtus erat tenerior, & recentior, ut qui non pertranſiret tertium menſem, aut ad ſummum quartum, vel erat major, & qui quartum pertranſiret. Junioris abortus ſigna perquirere, inanis labor mihi videtur, cum aliquando ita de facili contingat abortus in primis menſibus; ut dif-
ficiliorem ipſæ mulieres experiantur interdum men- 2
ſtruorum purgationem; tamen poſſunt & hic nonnullæ adhiberi præſumptiones, & conjecturæ; nam vix poſſibile aut credibile eſt, in abortu, qui medicamentis validioribus, & ex arte procuretur, nihil ſuccedere, quod præter naturam ſit, præcipue cum talia omnia medicamenta calida magna ex parte ſint, & ſanguinem, corpuſque mulieris plu-
rimum exagitent. Conſequens ergo eſt, ab eorum 3
aſſumptione, aliquem dolorem præter conſuetum, vel calorem extraneum mulierem pati, preſertim vero in pudendis, inibique pondus quoddam perſentiſcere, & in regione renum inſuper dolere. Quin etiam conſentaneum eſt, febrem aliquam accendi, tum ob ipſorum medicamentorum violentiam, & inſignem caliditatem, tum ob agitatio-
nem, & validum motum in abortu excitatum. 4

Revocandæ itidem in mentem ſunt aliæ conjecturæ,
quæ mulierem fuiſſe prægnantem poterant demon-
ſtrare; nam ſi mulier, exempli gratia, male colora-
ta præter ſolitum videbatur, vomitibuſque non con-
ſuetis obnoxia, appetitu rerum extranearum ſolli-
citata, aliiſque prægnantiæ notis non deſtituta, mox
autem eam videris purgationes pati, atque illas
quidem copioſas, & conſueto uberiores, ſangui-
nemque fluentem bene coloratum, ac diutius,
quam menſtruatim prodiens deberet, perdurare,
aliquo ventris dolore, & ponderis ſenſu, tunc ex
his ſuſpicari licet, talem cum utero gereret, fœ-
tum abortu abjeciſſe. Conſiderandus inſuper eſt
ipſius mulieris ſtatus, nam ſi ob ſimplicem purga-
tionem menſtruam, ſanguinis fluxum patiatur, à
naturali ſtatu non mutatur, aut parum admodum,
5 ſanguis ſuperfluat. At ſi ex abortu id ſit, & præ-
cipue ſi medicamentis validis fuerit procuratus,
hoc eſſe non poterit ut plurimum ſine aliqua vi-
rium labefactatione, & laſſitudine quadam, & mo-
leſto ſenſu, & faciei pallore, & hujuſmodi.
6 Cum his etiam pectus conſiderandum, præcipue
grandiore exiſtente fœtu; nam mammæ in abortu
lacte turgent, quod ubi menſtrua purgatio proce-
dit, minime evenire ſolet, & hæc omnia facere,
inquam, poſſunt aliquam conjecturam prægreſſi
abortus, non tamen tutam, aut certam per ſe;
aliis tamen judiciis aſſociata nequaquam erunt con-
temnenda.
7 Cum autem fœtus grandior eſt, ut ſi pertranſ-
eat quartum menſem, tunc ea omnia, quæ com-
memoravi, & majora, & multo magis conſpicua
ſunt; & conjecturæ illæ, quæ ex medicamentorum,
& ex prægreſſis prægnantiæ ſignis ſupra recenſitæ
ſunt multò magis urgebunt, præterquam quod aliæ
quoque in hoc caſu adhiberi poſſunt, quas mox
adducemus, de partus ſignis ſermonem habentes;
& hæ poſteriores tanto magis afficient, quanto fœ-
tus grandior & partui propinquior erit, tunc enim
nihil diſtabit ab eo, qui tempore debito in lucem
prodit, niſi fortaſſe magnitudine ſymptomatum,
quæ ſemper in abortu, utpote motu, & actione
præter naturam, majora, & magis moleſta erunt.
8 Pro ſecunda parte hujus quæſtionis, in qua quæ-
ritur, an mulier unquam pepererit, vix quicquam
eſt quod afferri poſſit, præter unum, aut alterum
ſignum, idque eſt ventris rugoſitas, & ſcabrities,
quæ tanto magis conſpicua apparet, quanto gran-
dior, & obeſior fuerit fœtus, quem mulier utero
9 geſtaverit, & quanto plures etiam geſtaverit; ex
fœtus enim craſſitie, & magnitudine venter magis
magiſque diſtenditur; ubi autem, fœtu in lucem
edito, ſubſederit, maxime rugoſus ob eam cau-
10 ſam evadit. Advertendum tamen primo circa hoc,
eſſe ex mulieribus, nobilibus præſertim, nonnul-
las, quæ & ingenio, & medicamentis id incom-
modi aut deformitatis evitent, convenientibuſque
emplaſtris illico à partu ventri admotis, vel lini-
mentis nonnullis adhibitis, aut in prægnantia ſub-
ligaculis utentes ad ipſum ventrem ſuſtinendum,
ne tantopere diſtendatur, & alia medicamenta in
hunc uſum convocantes, ſic rugarum contractio-
nem effugiunt, neque, ex ventris planitie ipſas
non peperiſſe tutum eſt pronunciare, cum ea non
obſtante peperiſſe potuerint Quanquam ſemper no-
tabilis differentia erit in ventris lævitate, ubi mu-
lier non pepererit, quia non obſtante artis ſubſi-
dio, & ingenii, ſemper lævitas illa naturalis de-
perditur.
11 Advertendum ſecundo, quod à quacunque cauſa
venter magnopere, & per longum tempus diſten-
ſum permaneat, ubi ſubſederit, rugas quoque con-
trahet; & idcirco hoc ſignum poterit eſſe viris &
virginibus commune, ſi hydrope, aut aliquo ma-
gno ventris tumore interdum laboraverint, ut re-
ctè notat Pinæus *lib.* 1. *de notis Virgin. cap.* 7. itaque
præſtat ante perquirere, an mulier ullo ex his mor-
bis unquam laboraverit, ne ab hoc ſigno decipiamur.
12 Poteſt quoque præter hujuſmodi ſignum, deſu-
mi aliqua præſumptio ex corporis conſtitutione,
præſertim vero ex mammis, & pudendis; non enim
dubium eſt in his quæ pepererint, mammas eſſe la-
xiores, flaccidioreſque, earumque papillas colore
eſſe magis fuſco, quam in virginibus, & iis quæ
non pepererint, idque ea ratione fit, quia ubi mu-
lier utero geſtaverit, mammæ ſuo tempore lacte
turgent, ac diſtenduntur; ubi vero lac ſiceſcat
illæ ſubſidentes, laxiores, ut dixi, & flaccidiores,
quam antea fuerint, evadunt, licet & ad hoc ipſum
remedia non ſine optato ſucceſſu excogitata ſint. 13
Quanquam autem ex ſimplici menſtruorum reten-
tione lac etiam generari poſſit, nunquam tamen
in tanta copia generari poteſt, ut in prægnantia,
& ex conſequenti mammæ non adeo diſtenduntur,
maxime cum lac tunc temporis tenuius & aquoſius
ſit, unde neque cum ſubſidunt, ut in his quæ pe-
pererunt, laxari eas contingit aut flacceſcere.
Idem quoque evenit de pudendis, quia in partu 14
pudendorum labra, & Nymphæ maxime proten-
duntur, ut dicemus, quin etiam maxime tument:
itaque ceſſante ex cauſa, partibuſque ſubſidentibus
flaccidiores & laxiores eas reddi neceſſe eſt; præ-
terquam quod, ob magnam dilatationem in partu
factam, viæ ipſæ patentiores ſunt, hoc tamen non
eſt neceſſarium ſemper ita eſſe, quia interdum
uterus à partu ita anguſtatur, ut ex ejus anguſtia
potius integritatis, quam partus indicium deſumi
poſſit; quin immo & id ab ipſis mulieribus medi-
camentis procuratur. Sunt etiam præterea quæ ute-
rum à Natura patentem & laxum habent, ita ut
etiam virgines exiſtentes corruptæ ex hoc appareant;
unde priores ob anguſtiam, & cohærentiam uteri
(ſi huic tantummodo ſigno fidem habeas) incor-
ruptas judicabis, cum corruptæ ſint & pepererint,
poſteriores contra.
Quoad tertiam denique partem quæſtionis, in 15
qua quæritur de ſignis mulieris recenter enixæ,
dicendum, ea plura eſſe, & poſſe ſimul juncta qua-
ſi concludenter probare, mulierem peperiſſe. An-
te tamen admonendum, quod ea ſigna magis con-
ſpicua ſunt decem prioribus diebus, aut circiter à
partu, mox minus conſpicua decem ſubſequenti-
bus, & ſic etiam multo minus conſpicua, ſucce-
dente tempore, uſque ad quadraginta Poſt quem
terminum vigent ea ſigna, quæ ſuperius commemo-
ravimus, quorum primum non diu modo, ſed per
totum vitæ curriculum perdurat, nimirum ventris
rugoſitas; ſecundum hoc eſt; ventris aliarumque
patium flacciditas quibuſdam permanet quidem,
in aliis ſenſim obliteratur, ac denuo ipſæ partes
ſolidiores evadunt, præſertim ſi optima ſanitate
mulieres fruuntur. Sed ad alia ſigna devenientes,
primum ſcire decet, quod cuicunque notum eſt,
in partu non modo fieri dilatationem ipſius oris
uteri exeunte fœtu, ſed etiam venas omnes aperi-
ri, ſanguinemque in eo conatu affluenter effunde-
re. Itaque licet ſanguinis fluxus hic quolibet men- 16
ſtruo ſpatio fiat, tamen differt alter ab altero, quod
in hoc venæ majores, & in ſumma omnes; in men-
ſtruali minores, & nonnullæ tantum adaperiantur;
in hoc maxime hiant; in menſtruali minus; in hoc 17
majori quantitate, & diutius ſanguis effunditur; in
menſtruali, quantitate minori, & minus durat.
Secundo, vias uteri præter venas, præſertim col-
lum, & partes, quæ facili negotio oculis examina-
ri poſſunt, maxime diſtenſas fuiſſe neceſſe eſt. Ter- 18
tio, pudendæ partes œdematoſo quodam tumore
extuberant, ut adnotat Pinæus, *lib.* 1. *de not. Virg.
cap* 7. Quin etiam pudendorum labra & nymphæ
in tantum protenduntur, ut carunculæ illæ trian-
gulares, Myrtoides dictæ, omnino obliterentur, 19
neque per ſeptem ſequentes dies appareant, ac ſi
nunquam extitiſſent, teſtante Riol. filio *in Anthro-
pographi. lib.* 2. *cap.* 32. Pinæo, *ubi ſupra.* Quarto, 20
ex lacte in mammis collecto facile cognoſci poteſt,
mulierem peperiſſe, tunc enim maxime luxuriat,
& ipſæ mammæ adeo turgent, ut interdum, & ut
plurimum dolorem faciant, & quandoque indure-
ſcant, & apoſtementur; quanquam & ad luxu-
riantem lactis copiam, immo ad ipſius omnimodam

ex tin-

extinctionem facilia mulieres medicamenta habent, & præſentanea.

21 Denique in recenter enixis lac ſincerum una cum lochiis per uterum expurgari adnotatur, ut teſtes ſunt Holler. *comm.* 7. *Aphoriſ.* 3. *in Schol.* & Joubert. *lib.* 4. *Err. popul. cap* 11 & Pinæus *ubi ſupra*, qui etiam cum urina miſceri interdum ipſum lac fatetur, & quando hoc ſignum adeſſet, faceret omni procul dubio omnimodam probationem, aliis præſertim ſignis & conjecturis aſſociatum.

SUMMARIUM.

1 *Simulatur id, quod non eſt; diſſimulatur id, quod eſt.*
2 *Diſſimulent aliqui morbos ad quem finem.*
3 *Impotentia coeundi diſſimulata ex quibus deprehendatur.*
4 *Epilepſia diſſimulata quomodo detegatur.*
5 *Experimenta ad detegendum Epilepſiam.*
6 *Gallicus morbus ſi diſſimuletur, quomodo deprehendi poſſit.*
7 *Valetudo diſſimulata ex quibus poſſit cognoſci.*
8 *Prægnantia diſſimulata quomodo cognoſcatur.*
9 *Mulierem utero gerere, univerſaliter loquendo, pro certo affirmari non poteſt.*

QUÆSTIO X.

De morbos Diſſimulantibus.

QUemadmodum nonnulli, de quibus hactenus verba facimus, cum nullum morbum patiantur, ſe tamen aliquo ex commemoratis affectos
1 fingunt, & idcirco morbos ſimulare dicuntur: ſic alii permulti ſunt, qui cum morbum aliquem patiantur, eum pro viribus celare ſtudent, atque hi diſſimulare morbos dicuntur; ſimulatur enim id quod non eſt, quaſi ſit, vel alio modo quam ſit; diſſimulatur vero id quod eſt, quaſi non ſit, vel alio modo quam ſit, Cardan. *in proxenet*, vel *de prudentia civili*, *cap.* 53. Unde illud Horatii *lib.* 1. *Epiſt.*

—— *Occultam febrem ſub tempus edendi Diſſimules.*

2 Ratio autem diſſimulandi multiplex eſt: Alii diſſimulant morbos quoſdam, quia detecti vel non poſſent contrahere matrimonium, vel certe cum magna difficultate, ut eſſet impotentia coeundi, contagioſus aliquis morbus, & maxime Gallicus. Alii alios diſſimulant, quia iis morbis affecti à dignitatibus Eccleſiaſticis, ab ingreſſu Religionis, à muneribus publicis abdicantur, ut eſſet exempli gratia, Melancholica inſania, Epilepſia, perpetua valetudo, Gallicus morbus, & alii. Quin etiam mulieres, quas minime in utero habere decet, ſi conceperint, conceptum quantum poſſunt celant etiam ipſæ, & diſſimulant. Ergo neceſſarium videtur, etiam horum fraudem detegere, ac deprehendere; quanquam ut notiſſimum cuilibet eſt, ubi nulla ſuſpicio ſit, nullus eſt hujus doctrinæ uſus; ſed ubi aliqua ſuſpicio irrepſerit, hæc paucula, quæ ſequuntur, in ſingulis caſibus obſervanda veniunt.

3 Impotentiam coeundi demonſtrare facile poſſunt plura ex ſequentibus ſignis ſimul concurrentia, de quibus etiam *tit.* 1. abunde egimus: Sunt autem paucitas pilorum in barba, & conſuetis locis, & præſertim in pube: Teſtes vel nulli, vel exigui admodum, vel ſuum ſitum non ſervantes, tactu frigidi, & pendulus cum ramice nervus, qui & ipſe exiguus fuerit, flaccidus, & emortuus, vel obtortus, vel aliquod aliud inſigne præ ſe ferens vitium. Ad hæc corporis habitus accedet vel inutile mole inſignis, vel gracilitate notabilis, ac tenuis; ætas etiam ipſa, ſi declinans, aut præcipitata ſit, id ipſum atteſtabitur, & alia, de quibus abunde *loc. cit.*

Epilepticus ſi quis fuerit, & id diſſimulare velit, ſignis, & experimentis deprehendi facile poterit.
Signa oculi erunt turbulenti, obſcuri, torvi, in- 4
tuitus facies melancholica, color plumbeus, aut lividus, capitis mala compoſitio, & alia hujuſmodi. Experimenta multa ſunt huic negotio dicata, & à Dioſcoride, Plinio, Apuleio, Æmilio Macro, Avicenna, Raſi, & aliis tradita. Suffumigio 5
ex cornu cervino, aut ex lapide Gagate Epileptici illico cadunt. Idem præſtant comeſta, & ſuffumigata jecinora Capræ, vel Hirci. Apium Epilepticum prodere nonnulli prænominatorum firmarunt; neque deſunt alia, ſed nobis hæc ſatis ſuperque ſunt. Si quis plura deſiderat, adeat Jaſonem Pratenſem *de morb. capitis, cap.* 23. quod totum eſt de detegentibus Epilepſiam.

Qui Gallico Morbo aliquando affecti fuerint, 6
ſi adhuc ejus veſtigia remanſerint, his ſignis conſpicui erunt; aliquo nimirum capitis, ſeu juncturarum dolore gravativo potius, quam alterius cujuſpiam generis, de nocte magis, quam de die affligente, faciei colore lurido, ac malo, depilatione tam capitis, quam barbæ, & palpebrarum, aliorumque locorum, dentium nigrore, oris halitu fœdo, ulceribus tibiarum vel aliarum quarumcunque partium difficile ſanabilibus, naſi, & faciei rubedine moleſta, raucedine perpetua, tumoribus, quos gummas, vel gumata vocant, ſtigmatibus in pudendis, aliiſve corporis partibus; quæ ulcera jam paſſæ alias fuerint gonorrhœa, cicatricibus ex apertione bubonum, aliorumve apoſtematum relictis, membrorum impotentia, & his ſimilibus. Quod ſi adhuc morbus vigeat, multo magis conſpicua hæc erunt, & ipſi bubones, aliique tumores adhuc apparebunt, puſtulæ univerſum corpus defœdabunt rubræ, & difficulter amovibiles; ſalſa deſtillatio nonnullos cum his exercet, quæ ad pectus devoluta, tabem excitat, & ut uno verbo plura dicam, vix, ſi cum perito Medico negotium ſit, is morbus diſſimulari poterit.

Cæterum qui valetudinarii ſunt, aſpectu ipſo ſe 7
produnt: Quod ſi hoc ſufficere non videatur, etiam alia conſideranda, venter contrectandus, num obſtructiones ſecundum internas partes aliquas habeat; urina inſpicienda, num tenuis, aquoſa, crudaque aſſidue, & de mane præſertim reddatur. Adnotandum etiam an flatibus copioſis vir infeſtetur, an illi os oleat, & alia conſideranda, quæ non Medicis ſolum, ſed cæteris etiam extra artem notiſſima ſunt, quibus facile valetudinem deprehendamus.

Denique mulieris, quæ prægnantiam diſſimulet, 8
in prioribus menſibus fraudem cognoſcere, videtur omnino impoſſibile, quod etiam Silvaticus demonſtrabat *in lib. de his, qui morbum ſimulant*, *cap.* 18. Sed ſi jam quadrimeſtri, aut quinquemeſtri fœtu gravida extiterit, non nolens tumefactione ventris, & motu fœtus ipſius in utero, præcipue ſi validus ſit, ſeipſam manifeſtabit; quanquam enim generaliter loquendo, nunquam certo firmari poteſt, mulierem utero gerere, in particularibus tamen aliquando ex motu fœtus, & tu- 9
mefactione ventris pro certo id firmari poteſt, atque tanto facilius, quanto major erit fœtus poſt quartum menſem: Poſt quem terminum, lac etiam in mammillis apparebit, & mammarum turgentia, diſſimulationem deteget; nam licet ex ſimplici menſtruorum retentione aliquando poſſit in mammillis lac coacervari, tamen præterquam quod non tam frequenter, nec tam facile ſuccedit, ut in prægnantia, alia ſigna ad hoc collimabunt, quod in ſimplici menſtruorum retentione non eveniet.

LIBRI TERTII TITULUS TERTIUS.

DE PESTE, ET CONTAGIO.

Continens Quæſtiones ſex.

I. Peſtis quid ſit; idem Epidemia, & quæ ſit inter eas differentia.
II. Quas conditiones habere oporteat morbum Epidemicum, ut Peſtis dicatur, & ad hoc, ut peſtis privilegiis locus detur.
III. De ſignis futuræ, aut præſentis peſtis.
IV. De cura præſervativa à Peſte.
V. Quid ſit contagium, quid, & quotuplex contagioſus morbus.
VI. Juriſconſultorum aſſertiones nonnullæ circa contagium, & contagioſos morbos, quibus in caſibus locum habeant.

SUMMARIUM.

1 *Peſtis occaſione quamplurima à conſueto judicandi ſtylo deviant.*
2 *Peſtis tempore unus teſtis ſufficit, ubi alias duo requirantur.*
3 *Fœmina poteſt eſſe teſtis tempore peſtis.*
4 *Notarius non matriculatus tempore peſtis eſt idoneus, ubi matriculatus ex ſtatuto requiratur.*
5 *Peſtis operatur, quod valeat contractus Mulieris ſine proximiorum præſentia celebratus.*
6 *Peſtis eſt juſtiſſima cauſa abſentiæ.*
7 *Ex peſtis probatione probatur non tutus acceſſus ad locum, in quo viget.*
8 *Ad peſtilentem locum accedens, dicitur tentare Deum.*
9 *Peſtis excuſat à reſidentia.*
10 *Peſtis à multis aliis excuſat.*
11 *Tempore peſtis nonnullæ ſacræ res præter canonum decreta adminiſtrari permittuntur.*
12 *Laicus tempore peſtis poteſt audire confeſſionem: falſum.*
13 *Peſtis ut plurimum contagioſa.*
14 *Ob morbum contagioſum dirimi poteſt matrimonium initiatum, ſeu ratum, non conſummatum.*
15 *Sponſalia dirimi poſſunt contagioſi morbi adventu.*
16 *Lepra infecti à Magiſtratibus expelli poſſunt ex civitate, & loco.*
17 *Contagioſa infirmitas præbet juſtam cauſam Monialibus recedendi à monaſterio, niſi radix eiiciatur.*
18 *Peſtis nomen generale eſt ad multa mala.*
19 *Peſtis non eſt una ſpecies morbi.*
20 *Peſtis attrociſſimus morbus eſt, & omnes alios atrocitate exuperans.*
21 *Peſtis unde dicta.*
22 *Peſtis eſt bellum DEI, cui humanæ vires nequeunt reſiſtere.*
23 *Peſtis quid ex Ripa: reiicitur num. ſeq.*
25 *Morborum aliqui ſunt particulares, alii univerſales.*
26 *Sporades morbi qui.*
27 *Endemii morbi, aut patrii.*
28 *Morbi populares.*
29 *Peſtilentes morbi.*
30 *Epidemii morbi proprie qui ſunt.*
31 *Peſtis proprie quid.*
32 *Omnis Peſtis Epidemia eſt, non è contra.*
33 *Epidemia eſt genus generaliſſimum.*
34 *Epidemia eſt genus, Peſtis eſt Epidemiæ ſpecies.*
35 *Species aliquando nomine generis inſignitur.*
36 *In Epidemia vagatur certum quoddam morbi genus.*
37 *In peſte qui morbi fiant.*
38 *In Epidemia Aer eſt maxime alteratus ſecundum primas qualitates.*

QUÆSTIO I.

Peſtis quid ſit, quid item Epidemia, & quæ ſit inter eas differentia.

LIcet de *Peſte* Juriſconſulti raro quidem, ob ejus raritatem, verba fecerint, ut notat Prævidell. *de Peſt. in princip.* tamen non defuerunt, qui ob ejus argumenti utilitatem, & neceſſitatem, de ea integros tractatus congeſſerint, ut *Ripa*, & prænominatus *Prævidellus*; ſed & *Petrus Follerius* libellum de eadem materia edidit, in quo breviter multa neceſſaria tetigit. Quamplurima enim dubia peſtis cauſa occurrunt, quæ ad ipſos *Juriſconſultos* decidere ſpectat, præterquam quod eorum præcipue munus eſt, vigente peſte, loca & civitates inſtruere, atque ordinare, & multa in utilitatem populorum præcipere, quæ abſque horum notitia præſtare non poſſunt.

Juriſconſulti ergo quamplurima, quæ ad eorum artem, atque ſcientiam pertinebant, docte quidem, ut mihi videtur, & luculenter pertractarunt; multa quoque, immo plura, quæ ad Medicam facultatem ſpectabant, tetigerunt; nonnulla tamen vel ab ipſis præterita, vel magis parce, ac jejune, quam oporteat, pertractata, noſtra opera abſque dubio indigent; non enim tot difficultates, quæ circa hanc materiam occurrunt, abſque perfecta, & exquiſita cognitione Medica decidi poſſunt. Sed breviter, antequam ulterius progrediamur, ut hujus argumenti utilitas, & neceſſitas, quam dixi, ipſis *Juriſconſultis* eluceſcat, nonnulla recenſebo, quorum cauſa illos eorum, quæ dicturi ſumus, plenam notitiam habere oporteat.

Noverunt illi, Peſtis occaſione quamplura à con- 1
ſueto judicandi, & Juſtitiam miniſtrandi ſtylo de-
viare. Quædam enim à Legibus alias denegata,
tunc temporis permittuntur; quædam autem alias
per ipſas permiſſa denegantur: ac ut uno verbo 2
dicam, plura ac magna ſunt peſtis privilegia, nam
ea vigente unus teſtis ſufficit, ubi duo ex ſtatu- 3
to requirantur. Bertachin. *de Gabell. & veſtig. part.*
2. *num.* 50. Quin etiam fœmina, cum alias non ſit
habilis, tunc in teſtem admittitur in teſtamento. 4
Ripa *in tractat. de Peſt. partic.* 1. *num.* 8. Maſcard.
concl. 763. *num.* 13. Notarium etiam non matricula-
tum dicunt eſſe idoneum, ubi alias Statutum ma-
triculatum requireret. Bertachin. *ibid.* & adducti
Prævidell. *de peſt. part.* 1. *partic.* 9. *num.* 14. licet ipſe
contrarium credat verius. Item Peſtis operatur, 5
quod contractus Mulieris ſine ſolemnitatibus, &
præſentia proximiorum, & aliorum celebratus, va- 6
lidus ſit. Cardin. Tuſcus *pract. concluſ. Juriſc. con-*
cluſ. 326. *Litt. P. verb. Peſtis*. Eſt etiam peſtis juſtiſ-
ſima cauſa abſentiæ. Pariſ. *lib.* 5. *de Reſignat. Benef.* 7
quæſt. 3. *n.* 251. & ex Peſtis probatione probatus re-
manet non tutus acceſſus ad locum, in quo viget.
Maſcard. *de probat. concluſ.* 20. *num.* 1. *volum.* 1. immo 8
adeo juſtam abſentiæ cauſam *Juriſconſulti* dixe-
runt eſſe ipſam peſtem, ut accedentem ad locum

peſtilentem, vel in eo commorantem, dicant ten-
9 tare Deum. Ripa *ubi ſupra*. Maſcard. *ibid. num.* 3. Præ-
videll. *ubi ſupra part.* 2. *part.* 4. *num.* 4. & eam ob rem
licitum, permiſſumque eſſe fugere à civitate peſti-
lentia oppreſſa, demonſtrat pluribus exemplis ex
noſtris Untzer. *lib.* 1. *Antid. peſt. diſt.* 3. *med.* 2. &
idcirco Peſtis excuſat à reſidentia. Ripa *ibid. part.*
10 1. *numer.* 136. quod ampliatur etiam ob ſimpli-
cem Aeris Aeris intemperiem. Prævidell. *ibid. part.*
3. *partic.* 14. *numer.* 3. Excuſat inſuper Peſtis ab
appellatione, à mora, à contumacia, à perjurio,
à ſolututione datiorum, & gabellarum, à pœna,
& ab aliis multis, ut per Ripam *ubi ſupra*, & per
Maſcard. *ibid.*

11 Quin etiam (vide quanta rerum mutatio fiat
tempore peſtis) ipſæ ſacræ res, & actiones, apud
Romanos præter Juris, & Canonum illorum decre-
ta adminiſtrari permittuntur: tunc enim Laicus po-
teſt audire confeſſionem ejus, qui peſte laborat,
(credo, ubi Sacerdotis copia præſto non ſit, quia
periculum eſt in mora,) & poteſt ſimiliter abſolve-
re excommunicatum in articulo mortis poſitum,
ſecundum adducta per Ripam, *ubi alias partic.* 3.
part. 2. *numer.* 46. *& ſeqq.* quæ reſtringenda, &
declaranda, ut ibi per eum: nam hæc ſimpliciter
vera non ſunt. Denique ex Peſte decedens non
amittit pecunias in ſocietatem datas, ut ex ipſo
contractu manifeſtiſſime apparet, ubi etiam de Epi-
demia mentio habetur, quaſi eodem privilegio
gaviſura ſit, quo peſtis, ſed de hac re inferius diſ-
ſerendum.

12 Alia inſuper quammulta ſunt Peſtis Privilegia,
quæ qui ſcire cupit, eundem Ripam conſulat, co-
pioſiſſime de iis diſſerentem, *ubi ſupra*, & Prævi-
dell. *tract. eodem*.

13 Quoniam vero Peſtis ut plurimum contagioſa
eſt, ob argumenti contiguitatem, de contagio
morbiſque contagioſis hic una pertractare decrevi:
nam de hac quoque re agere neceſſarium mihi vi-
detur, ob multa quæ ipſis Juriſconſultis circa eam
dubia occurrunt. Diſputant enim, an ob *contagio-
ſum morbum dirimi poſſit matrimonium*, decidunt-
que affirmative, dummodo non ſit conſummatum,
14 ſed tantum initiatum. Alciat. *in rubr. ff. ſolut. ma-
trim. num.* 16. Quanquam contrarium ſentit San-
15 nazar. *de ſponſ. & matrim. cap.* 5. *artic.* 70. *num.* 96.
Sponſalia tamen dirimere contagioſi morbi adven-
tum, etiamſi juramento firmata ſint, tenet San-
chez *de Matrimon. diſputat.* 57. *num.* 2. quod etiam
ante firmavit Joann. Andr. *de ſponſ. num.* 4. & in
terminis lepræ Sannazar, *ubi ſupra cap.* 3. *art.* 4. *num.*
33. Multa quoque diſputant Juriſconſulti de *Lepra*,
16 quæ locum habere videntur in aliis contagioſis
morbis, ut quod Lepra infecti à Magiſtratibus ex-
pelli debeant ex civitate, & loco: *cap.* 1. *de conjug.
leproſ. & ibi gloſſ.* Ripa *loco ſæpe citato*, *part.* 3. *par-
tic.* 1. *numer.* 152. Prævidell. *ibid. part.* 1. §. 3. *numer.*
1. *&* 3. & ex Medicis Lemn. *lib.* 2. *de occult. Nat.
mirac. cap. ult. in fine*, & ampliat Ripa, proce-
dere, ut dixi, in omnibus morbis contagioſis: &
notat idem ex noſtris vir doctiſſimus Roderic. à
Caſtro, *de Meteor. Microc. lib.* 3. *cap.* 5. quod etiam
apud alias gentes de more fuiſſe, notum eſt, ut
17 apud Hebræos, ſicuti patet in ſacris, *Levit. cap.* 13.
& apud Perſas teſte Herodoto, *lib.* 1. Contagio-
ſam quoque infirmitatem dicunt *Juriſconſulti* (im-
mo conſtitutionibus Pontificiis ſtatuitur) præbere
juſtam cauſam, quod Moniales poſſint relinquere
monaſterium, ſi ex illa abſque dubio poſitæ in pe-
riculo ſint, niſi radix eiiciatur. Roderic. *quæſt.
Canonic. Tom.* 1. *q.* 49. *art.* 4. *verſ. ex dictis clare ſe-
quitur, & art. ſeq. ibid. verſ. Tertio inſertum*. Bar-
boſ. *de off. & poteſt. Epiſ. alleg.* 102 *part.* . *num.* 24.
Et noviſſime Sebaſtian. de Sot. *in libell. de infirmit.
ob quas Monial. exire poſſ. à clauſ. Propoſit.* 2. *& ſeqq.*
Ut ergo hæc undequaque Juriſperitis innoteſcat,
nonnulla ſunt à nobis pertractanda, & idcirco hac
occaſione ſumpta, de contagio, morbiſque conta-
18 gioſis verba faciemus, ante tamen de Peſte loqua-
19 mur, & videamus, quid illa ſit, & quid ſit Epi-
demia, cui ita congener eſt, ut una nomine alte-
rius interdum appelletur. De nomine ergo aliquid
afferamus, priuſquam ulterius progrediamur. *Pe-
ſtis* nomen generale eſt ad multa mala, neque
enim peſtis una certa quædam ſpecies morbi eſt.
Gal. *in tertium Epid. comm.* 3. Andr. Gall. *de Peſt. Fa-
ſcic.* 4. Liddel. Scot. *lib.* 3. *cap.* 1. Hucher. *de Febr. lib.* 4.
cap. 2. & ex Canoniſtis Roderic. *quæſt. Canonic. &
Regul. Tom.* 1. *quæſt.* 49. *art.* 4. *verſ. Porro hoc nomen.*
ſed genus quoddam, comprehendens ſub ſe plures
morbos Foreſt. *lib.* 6. *Obſervat.* 9. Quoniam autem. 20
Peſtis attrociſſimus morbus eſt, & omnes alios
morbos atrocitate exuperat, ut ex Juriſconſultis
quoque teſtantur Ripa *de peſt. part.* 1. *num.* 5. *& par-
tic.* 1. *ult. part. num.* 1. Maſcard. *concluſ.* 20. *num.* 4. *Tom.*
1. Pariſ. *de reſignat. Benef. lib.* 12. *quæſt.* 6. *num.* 14. & ex
noſtris Gal. *in* 1. *Epidem. comm.* 7. *in principio* Paul.
Ægin. *lib.* 2. *cap.* 36. Alexand. Bened. *de febr. peſt. in
præfat.* Fumanell. *de Peſt. cap.* 1. Hucher *de febr. libr.*
4. *cap.* 2. Foreſt. *ubi ſupra*; unde recte Langius *lib.* 1.
Epiſtol. 18. majorum morborum maximum peſtem
appellat: idcirco cum quid maxime noxium, ac
pernecabile nominare volumus, quaſi per Antono-
maſiam Peſtis nomine illud ſolemus inſignire. In-
de Homerus *Iliad.* 1.

Iram cane Dea Pelidæ Achillis
peſtiferam.

& Virgilius 4. *Æneid.* Amorem, quo tantopere de-
tinebatur Dido, peſtem appellavit, dicens:

Quam ſimul, ac tali perſentit peſte teneri
Cara Jovis conjunx.

Quin etiam ipſos malos homines, tanquam res ma-
xime noxias, peſtes appellamus. Plaut. *in Pſeud. act.*
1. *ſcen.* 2. de leone Ballione loquens:

— *Quin omnes una peſte hac populum hunc libe-
rant?*

Virg. *Æneid. lib.* 3. de Polyphemo:

— *Dii talem avertite peſtem!*

Quod etiam à noſtris Poetis factitatum eſt: Tor-
quatus Taſſus *in ſua Hier.* introducens Armidam ſe
occidere volentem, *Cant. ult. ſtanz.* 126.

Felice me ſe nel morir non reco
Queſta mia peſte ad infettar l'inferno.

Dicitur autem *Peſtis* à depaſcendo, quia ſeu fera 21
quædam venenoſa non paucos aliquot miſere per-
dat, verum totas civitates depaſcatur, ut Galen.
de Ther. ad Piſon. dicebat, & Guainer. *de peſt. differ.* 1.
c. 1. *in princ.*

Quid autem ſit proprie *Peſtis*, in ſuo germano
ſignificatu ſumpta, diverſimode docuerunt DD. *Ri-
pa* ex Juriſconſultis duas attulit definitiones, qua-
rum neutra undequaque ſatisfacit. Prima eſt,
quod Peſtis ſit bellum Dei, cui humanæ vires ne- 22
queunt reſiſtere. De hac non eſt, quod aliquid di-
camus, cum de rei natura nihil contineat, præ-
terquam quod hoc bellum non in peſte ſolum
conſiſtit, ſed aliquando in aliis calamitatibus. 23
Alia eſt: Peſtis eſt morbus contagioſus, à nutri- 24
mentorum, vel aeris infectione procedens: & hæc
quidem non eſt perfecta, quia non convenit uni,
ſoli, & ſemper; cum Scabies, Lepra, Phthiſis ſint
morbi & ipſi contagioſi, & à nutrimentorum,
& aeris etiam quandoque infectione procedant,
nullus tamen eorum morborum peſtis ſit. Cum
ergo hæc Juriſconſultorum definitio non ſatisfa-
ciat, à Medicis alia expetenda eſt; quæ ut ma- 25
gis magiſque ſit accepta, ſciendum eſt *primo*, quod
morborum aliqui particulares ſunt, & privati, qui
ſporades dicuntur, alii univerſales: illi omni tem-
pore prehendunt, neque unam magis, quam aliam
perſonam, neque magis huic loco, quam illi fa-
miliares, ſed diſperſim evagantur. Idcirco ſpora-
des dicti, ſuntque tandem morbi diverſi gene-
ris, & qui minime ſub uno quodam certo genere 26
comprehendi poſſunt, niſi eos in hoc convenire
dicas, quod nullum ordinem ſervent, ut diximus;
habent enim particulares cauſas à particularibus
naturis: quemadmodum poſteriores, qui cauſam
habent univerſalem, ſunt & ipſi univerſales, &
habentes unam naturam, aut in aliqua re invicem
con-

convenientes, plures eodem tempore invadunt, & hi dividuntur in duas ſpecies, prout magis, aut minus univerſales ſunt, cum quidam ſint alicujus loci ac civitatis proprii, & familiares, hoc aut illo tempore invadentes, ex locorum, aut civitatum naturali intemperie, & ſitu, aut alia quadam ex cauſa omnibus habitantibus communi, ut ex aquarum inſalubritate, ex ratione victus, & hujuſmodi, quemadmodum Gallicus morbus Indiarum accolis, Ophthalmiæ, ſive oculorum inflammationes
27 Ægyptiis, ſtultitia, & fatuitas populis Vallis-Tel-
28 linæ, Romanis Hemititæus, & melancholica Hypocondriaca dicta, & aliis alii, vocanturque hi ob eam cauſam Endemii, hoc eſt Patrii, & vernaculi. Alii deinceps populares ſunt, non habentes certam naturam, & affligendi modum, ſed originem trahentes ab univerſaliori cauſa, & communi, nempe ab aere, & hi aliquando unam civitatem, interdum plures, aliquando etiam univerſam aliquam totius Orbis terrarum partem, ut Europam, aut Aſiam, quin etiam & totum ipſum orbem interdum obſident & infeſtant: Et hi quo-
29 que in duplici ſunt differentia: nam aut habent
30 à communi illa cauſa naturam quandam deleteriam, & venenoſam, idcirco tunc peſtilentes dicuntur, aut ea venenoſa natura carent, & mitiores ſunt, ac tunc nomine generis inſigniuntur vocanturque Epidemii, & populares. Hæc autem, omnia apud auctores noſtros quilibet videre poteſt, in tractatibus de peſte, aut peſtilenti febre; apud Juriſconſultos autem videre licet Ripam *eo-*
31 *dem tract.* & præ cæteris Roderic. *Quæſt. Canonic. & Regul. quæſt.* 49. *art.* 4. *tom.* 2. His ſic præfatis, Peſtem ita definire licet: Peſtis *eſt morbus Epidemicus, aut popularis, pluribus & ſecundum plurimum pernicioſus, & ſi libet, addere potes, ex communi cauſa originem ducens*, licet per verbum illud Epidemicus, aut popularis, id ipſum manifeſtiſſime inſinuetur, ut ex ſuperioribus patet. Deſiderant tamen alii DD. ut huic definitioni addatur, quod Peſtis ſit *morbus contagioſus*, ut ex Juriſconſultis fecit Ripa, *ubi ſupra*, & Follerius, *in tract. ad Inſtruct. Urban. in præfat. in fin.* & ex noſtris plurimi infra citandi. Alii volunt addi, quod ſit *morbus cum febre*; ſed quia de utraque re inter Medicos dubitatur, idcirco ea definitione, quæ mihi integre rei naturam explicare videtur, pro nunc contenti erimus. Quotieſcunque enim vagetur per populum morbus aliquis, qui plurimos ægrorum ſua veneneſitate, & malignitate perimat, habens originem à cauſa univerſali, nempe maxime ab Aeris impuritate, tunc peſtem eſſe talem morbum, manifeſtiſſimum eſt, & nullo modo controverſum.
32 Ex his manifeſtum eſt, *omnem peſtem* eſſe quidem Epidemiam, non tamen è controverſo, *omnem Epidemiam* eſſe peſtem; eſt enim Epidemia
33 genus generaliſſimum (ut Septal. docet *lib.* 1. *de peſt. cap.* 3.) eorum morborum qui cauſam habent univerſalem, comprehendens ſub ſe duo genera ſubalterna morborum, videlicet populares, & peſtilentes. Idcirco Epidemia, cum eſt nomen generis ſubalterni, dicitur eſſe morbus communis, à communi cauſa originem habens, ut plurimum ſalutaris; non enim requiritur in morbo populari, qui Epidemia vocandus ſit, ut pernicioſus & malignus exiſtat; nam & benigniſſimi quidam vagantur morbi populares; quales ſunt Raucedines, & Gravedines, quæ hoc tempore plures Italiæ Urbes moleſtarunt, & adhuc anno præſenti 1627. moleſtant. Ergo morbi aliqui communes dantur, qui peſtilentes nequaquam ſunt, ut noſtri Medici docent. Guainer. *de peſt. diff.* 1. *cap.* & ex Canoniſtis Roderic. *quæſt. Canonic. Tom.* 1. *quæſtion.* 49. *artic.* 4. *verſ. Ex his ſequitur*. Ex quibus patet, male inter Juriſconſultos à Tiraquell. *de leg. Connubial. l.* 1. *par.* 15. *num.* 47. Peſtem à Medicis vocari Epidemiam, abſolute aſſertum eſſe, & ex noſtris etiam erraſſe nonnullos, qui Epidemiam & Peſtilentiam confundunt, & attributa unius faciunt alterius, ut Savonar. *de febr. cap* 9. *rubr.* 1. qui idcirco omnem Epidemiam dicit eſſe peſtilentiam, non vero omnem peſtilentiam eſſe Epidemiam, & adducit ad id inſulſam quandam hujus vocis Epidemiæ deductionem, cum contrarium omnino ſit verum, quia ut dixi, Epi- 34
demia ſe habet tanquam genus; peſtilentia, ſeu peſtis, tanquam ſpecies; quod manifeſtiſſimis verbis docuit Gal. *in* 1. *de morb. Vulg. in Proœm.* dicens: *Peſtis eſt ex genere Epidemiorum, ab Epidemiis ſola pernicie differens*, & ex ipſo id ipſum teſtantur Guainer. *ubi ſupra*. Altimar. *de febr. cap.* 3. *part.* 4. & Maſſaria *Tract. lib.* 5. *cap.* 24. Cæterum Ariſtotelem erroris notat Roderic. *Quæſt. Canon. quæſt.* 89. *art.* 4. quod de Peſte male locutus ſit, cum voluerit peſtem ſolam ex omnibus morbis eſſe pluribus communem: nam hoc modo *Ariſt.* videtur confundere peſtem, & Epidemiam; id tamen feciſſe dicendus eſt ſecundum vulgi conſuetudinem, qui etiam morbos non pernicioſos, dummodo communiter vagentur, vocat peſtem. Male tamen reprehendit idem Roderic. *ibid. verſ. liquet etiam*, nonnullos Medicos, qui febres quaſdam mali moris, ac pernicioſiſſimas, etiamſi non ſint populares, vocant peſtilentes; quia ut alias ex Gal. dicam, quod forte fugit ipſum Rodericum, datur 35
peſtilens febris abſque Peſte; nempe datur febris pernicioſa, & omnes conditiones habens peſtis, abſque eo, quod per populum vagetur; quas febres recte Medici vocant peſtilentes quod peſtilentium charactere, quoad perniciem, donentur.

Verum enim vero aliquando ſunt, qui ſpeciem nomine generis inſignire ſolent, & hoc pacto nonnulli Medici vocant Peſtem nomine Epidemiæ, ſed abuſive, & improprie. Concil. *diff.* 94. Quod etiam manifeſtius fit ex ratione, quia morbi ſimpliciter Epidemici à peſtilentibus proprie dictis maximopere differunt, ſecundum convenientiam, & naturam eorum morborum.

In *Epidemia* enim vagatur determinatum quod- 36
dam morbi genus in omnibus, vel in pluribus, ut de gravedine, raucedine, & ſpiritualium partium affectibus ſuperius dixi, qui nunc evagantur, & non multis etiam abhinc annis præcipue Neapolitanis moleſti fuerunt, cum tonſillarum, fauciumque inflammatione, & qualis etiam fuit non abſimilis morbus abhinc quadraginta annis vel ſupra, magnam ac potiorem orbis terrarum partem obſidens, à noſtris *il Caſtrone* appellatus. At in *peſte* propriiſſime accepta fiunt ægritudines diverſorum generum, quæ omnes in hoc conveniunt, 37
quod ſociam habeant pravam, deleteriam, ſeu venenoſam qualitatem ab aere ipſis communicatam, ex cujus pernicie plurimi ægrotantium proſternuntur. Qua non videntur caruiſſe faucium inflammationes, quas ſuperioribus anni Neapolitanis fuiſſe maxime infeſtas antea dixi: Hoc eo modo evenire non eſt inconveniens, quia in Epidemia ſimplici aer eſt ſecundum primas qua- 38
litates ſolummodo alteratus, licet inſigniter interdum; ſed non concepit cum hoc ullam corruptionem, aut ſiquam concepit, modica eſt, & remota à primo illo, & ſupremo gradu, qualem concepit in peſte, in qua eo aſcendit aeris corruptio, ut venenoſitatem acquiſierit, & vitæ noſtræ, non ſecus ac exitialiſſima venena, inimiciſſimus evaſerit: ex quo fit, ut facillime quivis ſupradveniens morbus veneni illius naturam ſapiat, & repræſentet; unde & ipſi morbi alias de ſua natura mitiſſimi, tunc temporis ob adjunctam illam pravitatem omnino exitiales evadunt: ex quo fit, ut pauci eorum, qui tunc ex quovis morbo ægrotant, peſtifera lue non contaminentur. Sed hæc quoad nomina, & differentias inter Epidemiam; & Peſtem, ſatis ſint.

SUMMARIUM.

1 *Non omnis Epidemia eſt peſtis.*
2 *Peſtis privilegia non omnia locum habent in Epidemia.*
3 *Privilegia quædam ad quem finem conceſſa in peſte.*
4 *Ut privilegia peſtis ſuum locum, & effectum habeant, peſtis debet eſſe gravis, non levis, & num. 36.*
5 *Peſtis poteſt eſse particularis.*
6 *Ut peſtis privilegia ſuum locum habeant, peſtis debet habere cauſam univerſalem.*
7 *Peſtis propriè dicta ab aere.*
8 *Peſtis ex Cloacarum immunditie excitari poteſt.*
9 *Peſtis ut ſuis privilegiis gaudeat, debet eſse contagioſa.*
10 *Contagium quid.*
11 *Contagium triplex.*
12 *Contagium bifariam diviſum, & num. ſeq.*
14 *Contagium an de neceſſitate ſit adjunctum peſti.*
15 *Peſte infectus poteſt expelli ex civitate.*
16 *Peſtilens morbus, ex Ariſtotele, unus ex omnibus afficit eos, qui ad laborantes eo morbo accedunt.*
17 *Peſtilens putridum, & contagioſum convertuntur, contr. num. 24.*
18 *Peſtis nulla magis præcipua cauſa quam contagium.*
19 *Peſtis particularis aliquando fit univerſalis.*
20 *Contagii Peſtilentis mira vis.*
21 *Peſtis eſſe poteſt ſine contagio.*
22 *Qui primi peſte inficiuntur, abſque contagio ægrotant.*
23 *Reſpondetur ad auctoritates in contrarium.*
25 *Omne peſtilens eſt pernicioſum; non verò contra.*
26 *Scabies tempore peſtis ſalutaris.*
27 *Contagium an neceſſariò requiratur, ubi Peſtis privilegia ſuum locum habere debeant.*
28 *Ceſſante fine, ad quem privilegia ſunt conceſſa, ceſſant & ipſa.*
29 *Vera peſtis an de neceſſitate febrem adjunctam habeat.*
30 *Peſtis non datur abſque febri, contrarium, num. ſeq.*
32 *In peſte non ſemper cor eſt primum patiens.*
33 *Non omnia venena cor primò adoriuntur, ſed aliam ante quandam partem.*
34 *Febris non fit abſque affectione cordis; peſtis verò maxime.*
35 *Peſtis ſi fit abſque febri, an gaudeat privilegiis.*
37 *Inter graves peſtes una eſt major altera.*
38 *Ratione cauſæ quomodo una peſtis ſit gravior alia.*
39 *Peſtis magis periculoſa ea eſt, quæ vitio aeris fit.*
40 *Ratione multitudinis locorum, quæ inficiuntur, una peſtis eſt gravior alia.*
41 *Loca quædam, & Civitates facillime peſtem ſentiunt, alia difficillime; numero ſequenti.*
43 *Ratione durationis una peſtis eſt gravior alia.*
44 *Peſtis non excedit tres menſes, ex Plinio.*
45 *Non poteſt certus terminus durationis peſtis præſcribi.*
46 *Tot ſunt modi peſtis, quot tempora.*
47 *Ratione indifferentiæ ſpecierum, quæ peſte afficiuntur, quomodo magis, aut minus gravis ea ſit.*
48 *Peſtis interdum nonniſi certum genus, aut certam animalium ſpeciem invadit.*
49 *Piſces minime peſtem ſentiunt; contrarium num. ſeq.*
51 *Canes, & Muli omnium facillime peſte inficiuntur.*
52 *Individua quædam certa unius ſpeciei, magis aut minus peſte corripiuntur.*
53 *Peſti qui magis obnoxii.*
54 *Ratione indifferentiæ temporum, quibus peſtis vagari ſolet, quomodo magis, aut minus gravis cenſenda.*
55 *Peſtis quo plura individua interimit, eo gravior abſque dubio dicenda.*
56 *Peſtis eſt multo gravior ferro.*
57 *Peſtis graviſſima quæ.*
58 *Peſtis quædam graviſſima, & exitioſiſſima;*

QUÆSTIO II.

Quas conditiones habere oporteat morbum Epidemicum, ut Peſtis dicatur, & ad hoc, ut peſtis privilegiis locus detur.

CUm pateat ex ſuperioribus, & quid interſit in- 1
ter *Peſtem*, & *Epidemiam*, & quod non omnis
Epidemia ſit Peſtis nomine inſignienda, ſequitur in-
de, privilegia, quæ tempore peſtis locum habent, 2
non habere debere locum tempore Epidemiæ, ſal-
tem non omnia, nec omni tempore, nec in omni
Epidemia; Jure merito ergo decernendum eſt,
quænam conditiones concurrere debeant in Epide-
mia, ut peſtis nomen mereatur, & ex conſequen-
ti prædicta privilegia, ea graſſante, locum habe-
ant. Itaque videndum, qualis fuerit legislatorum,
ſeu quorumcunque Magiſtratuum, & de Jure diſ-
ponentium finis, ex quo moti ſint ad ea privile-
gia tunc temporis concedenda; dicendumque non
unicum fuiſſe in omnibus; unum tamen principa- 3
lem in pluribus, nempe ut cuicunque ſuæ ſaluti
conſulere liceret, & evitare evidens, atque immi-
nens vitæ periculum, ut in iis privilegiis præcipue
apparet, quæ in perſonarum excuſationem ten-
dunt, ſicuti quod peſtis excuſet à *Mora*, à *Contu-
macia*, à *Reſidentia*, & ab aliis hujuſmodi. In
aliis autem, in quibus inſufficientia, aut etiam
defectus perſonarum in numero ſuppletur, ut quod
mulier poſſit eſſe teſtis, in quibuſdam caſibus alias
non permiſſis; quod *Notarius non matriculatus* ſit
ſufficiens ad concedendum teſtamentum, etiamſi
ex ſtatuto matriculatus requiratur; quod contra-
ctus ob omiſſionem ſolemnitatum nullus, vali-
dus tunc temporis efficiatur; quod unus Teſtis
ſufficiat, ubi duo ex ſtatuto requirantur: in his,
inquam, omnibus, & aliis his non diſſimilibus,
reſpicitur primo perſonarum diminutio in nume-
ro, occaſione peſtis, quia plures vel jam mortuæ 4
ſunt, vel infirmæ, vel à civitate, & loco, ob
peſtis timorem, abſentes; indirecte vero intendi-
tur eadem ſalus individuorum. Ut tamen hæc
privilegia ſuum effectum habeant, non ſatis eſt,
ut ſimplex Epidemia, vel levis quædam contagio
graſſetur, ſed debet proprie *Epidemia eſſe peſtilen-
tialis, & notabilis*, ut prudenter admonet Ripa,
citato tractat. de peſt. part. 2. partic. 2. numero 11.
atque ea de cauſa crediderim non ſufficere, ut
dans pecunias in ſocietatem ſub periculo pro-
priæ vitæ, excipiens tamen mortem ex peſte, &
Epidemia, ut hujuſmodi contractibus fieri ſo-
let, eas non amittat; ſi ex quacunque Epidemia
moriatur, quia cum caſus excepti idcirco excipi
permittantur, quia periculum mortis nimis certum
eſt, & evidens, ut dixi *lib. 1. tit. 4. quæſt. 1. num.*
12. patet periculi certitudinem majorem eſſe in pe-
ſte, quam in Epidemia, quia in hac raro, aut
nunquam adjuncta eſt pernicies, ut ſuperius dixi,
licet non ob hoc impoſſibile ſit etiam ex levi Epi-
demia aliquos de medio tolli, ſed ob id videtur
exceptioni in Epidemia debere eſſe locum, quia
ut plurimum, contra quam peſtis ſit, abſque per-
nicie, & periculo eſt.

(Videatur de hujuſmodi controverſiis inter alios maxime *Philibertus Marchinus* Florentiæ in folio 1633. excuſus, qui fuſius agit de mora & reſidentia Theol. & Medicorum, conductorum, & non conductorum, de Teſtamentis &c.)

Quoniam ergo peſtis poteſt etiam invadere ali- 5
quos particulares, ut domos ſolum aliquas, & ſic
non habere cauſam univerſalem, Guainerius *de
peſt. diff.* 1. *cap.* 1. Herculan. *de febr. tract.* 4. *cap.* 1.
Andr. Gail. *de peſt. faſcic.* 4. nam id ſibi voluit Ga-
len. cum *comm. 3. in tertium Epidem. part.* 57. dixit,
dari *peſtilentes febres ſine peſte*, nempe poſſe dari pe-
ſtilentem febrem, quæ à cauſa particulari emanans
particularem aliquam perſonam, aut domum inva-
dat, ſed non ob id ſit peſtis, quia defecit ab ea
conditione, quod non habeat cauſam univerſalem,

cum tamen in cæteris cum peſte conveniat, habens omnia ſigna, & characteres peſtis veræ, etiam ipſum contagium; idcirco ut peſtis notabilis dicenda ſit, ad hoc ut privilegiis ſibi à Jure conceſſis gaudeat, requiritur primo, quod habeat *cauſam univerſalem*,
6 Altim. *de febr. part.* 4. *cap.* 3. Joann. Marinell. *peſtil. in reſponſ. ad primum argumentum*, & ex Juriſconſultis Roder. *loco ſæpius citato*, & patet dilucidius ex ſupra adductis. Præcipue vero neceſſe eſt, ut originem habeat ex *Aere* qui & intemperatus, & corruptus ſit; hæc enim vere & proprie ſic dicta Pe-
7 ſtis eſt, ut probant, Hercul. *de febr. tract.* 4 *cap.* 1. & *tract. eod. cap.* 3. Mercatus *lib.* 3. *de morb. part.* 1. *claſſ.* 1. *quæſt.* 176. *art.* 4. *num.* 30. Mercurial. *Tract. lib.* 1. *cap.* 17. Rudius *lib.* 3. *arc. med. cap.* 30. quia talis peſtis periculoſior, & ex conſequenti gravior, & notabilior eſt. Foreſt. *lib.* 6. *obſerv.* 24. *in ſchol.* & hoc nonniſi ſumma cum ratione, quia cum ex neceſſitate, aut vivamus, aerem attrahere reſpirando cogamur, & is tunc corruptus ſit, illum in nos ipſos tanquam præſentaneum aliquod venenum ingerimus, ut teſtatur Gal. *in lib. de Theriac. ad Piſon. cap.* 16. *claſſ.* 5. quamobrem & plures multo in periculum incidunt in hac, quam in peſte ex aliis cauſis procedente, quæ tamen veræ peſtes non ſunt; & evidentius, ac facilius periclitantur. Ex Juriſconſultis Follerius *in libell. ad inſtruct. Urban. in præfat.* & *num.* 147. atque ea de cauſa videndum eſſet, an aliæ cauſæ quæ peſtem provocare poſſunt, ſufficientes ſint ad hoc, ut privilegia peſtis, etiam in illa, quæ ab ipſis ſuſcitatur, locum habere debeant.

8 Patet enim, Peſtem aliquando ex ſola *cloacarum immunditie excitari*, ut per noſtros D. D. notatur *in tract. de peſt. cap. de cauſ.* neque prætermiſſum eſt Juriſconſultis, ut patet *per l.* 1. *ff. de cloac. §. ſub hoc titulo*, & *per gloſſ. in l. pupillo. § ſi quis rivoſ. de nov. oper. enunciat. in verbo ſalutis*, & hæc cauſa eſt abſque dubio minus communis, quemadmodum etiam ſi prava victus ratio cujuſdam particularis loci, aut civitatis, vel potus pravarum, corruptarumque aquarum, aut ubertas poſt penuriam, aut exitialis quædam ſpecus alicujus exhalatio, & hujuſmodi cauſæ peſtem excitaverint, ut fieri poſſe notant practici omnes Medici, & non præteriit ex Juriſconſultis Ripa *part.* 1. *à num.* 10. *ad ſeqq.* immo non deſunt aliæ cauſæ quæ minus communes, quam ſupradictæ ſunt, qualis eſſet, ſi ex corrupto animalis cujuſdam cadavere peſtis excitaretur, ut eveniſſe aliquando ex cadavere Balenæ putreſcente non procul à Bunis, teſtis eſt Plut. *lib. de induſtr. Anim. prope finem*, & in littore Thuſco ſimiliter & prope pagum Egmondanum ex eadem occaſione peſtem irrepſiſſe teſtatur Foreſt. *lib.* 6. *obſerv.* 9. *in ſchol.* Cum ergo (licet multæ harum cauſarum in tantum peſtem excitent, in quantum Aerem inficiunt) hæ cauſæ non ſint ita univerſales, ut omnibus communes exiſtant, ut in vera peſte evenire oportet, decernendum ab ipſis *Juriſconſultis* eſſet, an eadem privilegia militare debeant tam in illa, quæ univerſalem cauſam habet, nempe *aerem ipſum corruptum*, quam in illa, quæ particularem, ut loci, ſeu civitatis immunditiem, vel pravam aliquam exhalationem; quemadmodum idem eſſet dubium diluendum, ubi peſtis cauſa facile eſſet amovibilis, ut puta, quia à parva aliqua alicujus ſpecus exhalatione emanaret, quæ facile prohiberi poſſet, ſpecum obturando, ut Empedoclem factitaſſe refert Plutarchus *in lib. de curioſit.* Hic enim montis cujuſdam profundum inter rupes hiatum gravem, & morbiferum, & quod Notum ventum efflaret in vicinos campos, obſtruxit, atque ita peſtilentiam à regione depulit. Aut ſi à pravarum aquarum uſu originem peſtis traheret, facile amoveretur, aquas ipſas repurgando, aut coctione rectificando, aut meliores in urbem, & inquinatos locos derivando, aut ſi annona cara fuiſſet, & ob id pravis cibis populus uſus, in peſtem incidiſſe, laudabiliora cibaria in eum locum comportando.

Secundo, ut privilegia peſtis ſuum locum ha- 9
beant, requiritur, *quod illa ſit contagioſa*: nam controvertitur inter Medicos, an neceſſario cum peſte jungatur *contagium*? Quod dubium ut diluatur, videndum quid ſit, & quotuplex contagium, & quodnam requiratur ad hoc, ut peſtis gravis dicatur, & ſuis privilegiis fruatur: ſed de his breviter nunc, in ſecunda hujus tituli parte fuſius hæc ipſa pertractanda. Dicitur ergo contagio, vel 10
contages, aut Contagium, ab uno in aliud tranſiens infectio. Fracaſt. *lib.* 1. *de contag. cap.* 1. alii aliter, & longioribus definiunt, ut idem Fracaſt *in fine ejuſdem capitis*. Hucher. *lib.* 4. *de ſteril. cap.* 1. Sal. *de feb. peſt. cap.* 11. Rud. *de morb. occult. lib.* 1. *cap.* 8. Portus *de peſte*, *lib.* 1. *cap.* 5. ſed quia hæc ſatisfacit, alias non affero. Triplex vero contagium voluerunt dari D.D. Fracaſt. *ubi ſupra cap.* 2. Mercat. *de febr. lib.* 7. *cap.* 1. Sal. *ibidem*, *cap.* 11. Rud. *loco eodem. lib.* 1. *cap. eod.* Cardan. *lib.* 12. *de ſubtil.* Septal. *lib.* 2. *de peſte*, *cap.* 10. & Santorell. *lib.* 6. *ſuæ anteprax. cap.* 12. 11
unum *immediatum*, quod per contactum immediatum duorum corporum fiat, ex quorum altero in alterum per illum contactum tranſit infectio. Secundum eſt per *fomitem* non quemcunque, ſed rerum poroſarum, ut quæ incorruptæ permanentes conſervare aptæ ſunt contagioſi morbi ſeminaria, ut ſunt præcipue indumenta, & tegumenta quibus familiariter utimur.

Tertium contagium fit per *Aerem inſpiratum*, tam cum ille corruptus eſt, & inſpiratus, tanquam præſentaneum venenum, ut dixi, per inſpirationem attrahitur, quam cum infirmis contagioſo morbo laborantibus aſſiſtentes, vel eorum expirationem excipientes, per eam inficiuntur.

Hucher. autem *lib.* 4. *de febr. cap.* 7. contagium di- 12
vidit bifariam, in verum ſeu *immediatum*, quod fit per contactum, & in *mediatum*. Illud accubitu, oſculatione, aut ſimili alio modo contrahitur, hoc intercedente fomite aliquo vel etiam ipſo aere. Bi- 13
fariam quoque, ſed diverſo modo diviſum eſt contagium à Marinell. *ubi ſupra*. Prout ſcilicet vel ex eo communicatur idem genus morbi, ut ſi ex febre febris per contagium concipiatur; vel diverſum, ut ſi ex pleuritide communicetur contagione febris peſtilens, aut ſi ex bubone peſtilenti communicetur pulmonia. His præſuppoſitis, ad quæſtionem accedamus, nimirum: *an contagium cum peſte ex neceſſitate ita ſit adiunctum, ut peſtis ſine contagio eſſe non poſſit?* Pro parte affirmativa favet univerſus hominum conſenſus; à peſte enim tanquam à re pernicioſa, quæ facillime per contagium communicetur, longe fugimus, neque permittimus ab ea infectis tangi; ita ut non injuria diſputatum ſit à Prævid. *lib. ſæpe citato*, *de peſte*, an liceat vi & armis peſte in- 14
fectum à ſe expellere, etiam uſque ad occiſionem? cum in periculo manifeſtiſſimo ſit, qui ab infectis tangitur, unde facete Plaut. *in Amphitr. Act.* 2. *Scen.* 1.

—— A. *Apage te à me*. S. *quid eſt*.
Negotii? A. *Peſtis te tenet*.

Communiter autem peſtis pro morbo ita con- 15
tagioſo habetur, ut ne ea infectus alios inficiat, expelli poſſit & debeat ex civitate. Alex. *in l. caſus C. de teſt. numer.* 3. Bertach. *de Gabell.* & *vectig. part.* 2 *numer.* 49. Foller. *in tract. ad inſtr. Urban. numer.* 14. & eam ob rem ab omnibus in præſervationem à peſte conſulitur fuga, ut omnes Medici faciunt, nec prætermiſſum eſt à Juriſconſultis Ripa, & Prævid. *loco ſupra citato* ſed præter communem opinionem Ariſtot. vi- 16
detur in ea ſententia eſſe, cum 1. *Prob.* 7. quærit, cur morbus peſtilens ſolus ex omnibus vitiis afficiat eos, qui adlaborantes eo morbo prope acceſſerint? videtur etiam ab ea opinione non diſſentire Galen. numer. 1. *de diff. febr. cap.* 2. dicebat: *Sicuti & quod peſtilenti morbo laborantium conſervatio periculoſa, ne inde contagium contrahatur, quemadmodum ex ſcabie, & lippitudine.* Huic auctoritati accedit Paul. *libr.* 4. *capit.* 1.

qui de Elephantiaſi loquens dicebat, eam eſſe, non minus ac peſtilentiam, contagioſam, & præter hos videntur pene omnes cæteri Medici idem ſentire, cum plures *in tract. de febr. peſtil.* dixerint, eam eſſe febrem contagioſam. Matth. Curt. *de febr. c. de febr. peſtil.* Portus *lib.* 1. *de peſt. cap.* 4. alii ipſam peſtem per contagium definierint, cum dicant, peſtem eſſe morbum contagioſum. Iſidor. *Etymolog. cap.* 4. ex quo repetit Bayr. *de Peſt. cap.* 1. qui morbum peſtilentialem dici non concedit, niſi ſit cum contagio. Card. *lib.* 2. *Contrad. Med. tract.* 5. *cap.* 4. *&* *lib.* 1. *de Venen. cap.* 11. Fracaſt. *lib.* 2. *de Contag. cap.* 8. Capivacc. *Pract. lib.* 6 *cap.* 36. Plater. *de febr. cauſ. lib.* 3. *cap.* 1. Mercurial. *lib.* 5. *cap.* 17. Liddel. Scot. *lib.* 3. *de febr. cap.* 1. Hucher. *de febr. lib.* 4. *cap.* 2. Septal. *de peſt. lib.* 1. *cap.* 28. & alii permulti. Præcipuum autem peſtis ſignum eſt *contagium*. Heurn. *de peſte cap.* 5. cui aſſentiuntur alii Medici, quibus aſſentiri videntur Juriſconſulti, nam Ripa *in ſupra citata definitione* dixit, eſſe morbum contagioſum. Itaque quoque Prævidell. ex Iſidor. *in ſæpe cit. lib. de peſt. p.* 4. *partic.* 7. *num* 2. Peſtem dicebat eſſe magis contagioſam, quam Lepram; cui favet ſupra citata Pauli auctoritas, & *part.* 2. *part* 1. 2. *num.* 25. dice-
17 bat eſſe contagium. Denique Cardan. *loc. cit. lib. de Venen.* dicebat, peſtilens, putridum, & contagioſum converti, ita non poſſit unum abſque alio inveniri; quibus addendum, quod ipſius Peſtis nulla alia eſt magis præcipua cauſa, quam conta-
18 gium, ut teſtantur Sal. *cit. lib. de febr. peſtil. cap.* 11. & Septal. *ibid. lib.* 2. *cap.* 8. Et idcirco facili negotio etiam extincta de novo reviviſcit, ac propagatur, etiam per ipſas res inſenſibiles, quæ ipſius Peſtis fomitem retinere ſolent. Imo adeo de natura Peſtis eſt contagium, ut hoc mediante impii, ac nefarii quidam homines ſuo arbitrio illam aliquando excitaverint, ac concitare poſſint; conſtat enim Venetiis peſtem concitatam fuiſſe, illicitis tantum venenatis medicamentis, ac peſtiferis oſtiorum annulis ac peſſulis, quibus contactis Peſtis venenum à tangentibus hauriebatur, unde infecti poſtmodum alios inficiebant, de qua re plures auctores teſtes ſunt apud Schenck. *lib.* 6. *obſerv. tit. de contag.* & præter eos Cæſalpinus alias à me adductus, *Pract. lib.* 3. *cap.* 48. & Paræus *lib.* 12. *cap.* 10. nec non alii multi apud Untzerum *in Antid. Peſtil. lib.* 1. *diſt.* 6. *cap.* 3. nec deeſt inter Juriſconſultos ad hoc, teſtimonium Ripæ *loc. cit. part.* 1. *num.* 5. Quin etiam alibi alias idem facinus ab aliis patratum legimus, & ætate noſtra non multis abhinc annis Mediolani idipſum accidiſſe audimus, quod profecto abſque maxima contagii vi fieri non potuiſſet, quia nulla alia ratione infici tangentes poterant, & in ſumma, per contagionem propagari ſæpiſſime peſtem, teſtatur Joubert. *de peſt. cap.* 2. Unde eſt, quod interdum particularis peſtis, quæ nempe unicam familiam, aut domum, aut locum obſideat, univerſalis evadit, ut Joubert. dicit *ibid* & proximas familias, & civitates adoritur. Cardan. *Contrad. Med. lib.* 2. *tract.* 5. *contr.* 4. nam peſte infectus
19 contagio adeo inficere poteſt, ut non per contactum ſolum, ſed etiam per halitum aliquando labefactet. Fernel. *lib.* 2. *de Abd. rer. cauſ. c.* 12. Card. *ibid.* imo interdum ipſa inſpectione, ut ex Guidon. dicit Rud. *lib.* 3. *Art. Med. cap.* 30. eveniſſe in quadam ſæviſſima peſte; quod confirmat etiam Nicol. Maſſ. *de febr. peſt. cap.* 2. qui illud addit, etiam ex cadaveris peſte extincti inſpectione aliquos interdum infici.

20 Præ cæteris autem experimentis, quanta ſit Contagii vis in peſtilentia, illud manifeſtiſſime docet, quod refertur à Foreſt. *loc. ſæpius cit.* de quodam Medico, qui cum peſte infectus jaceret, ut idipſum, quod de contagio demonſtrare nos ſtudemus, aſtantes edoceret, recens ovum manu apprehenſum diu ſic retinebat, illudque breve ſpatium lividum ac putridum evadebat, & quod admirabilius eſt, ſi modo veritatem habet, hoc ipſo ovo in menſa poſito, & illi altero prope appoſito, eodem modo ex primo ſecundum, ut primum ex ægroto inficiebatur.

Sed his non obſtantibus, videtur nonnullorum 21
DD. auctoritate, Peſtem poſſe eſſe *ſine contagio*, quanquam ut plurimum cum contagio eſt. Sal. *de febr. peſtil. cap.* 11. Marinell. *de peſt. arg.* 3. Saxon. *de phœnigm lib.* 2. *cap.* 1. Cæſalpin. *lib.* 3. *practic. cap.* 50. Diomed. Amic. *de peſt. cap.* 3. Quin etiam Cæl. Rhod. *lib.* 2. *lect. antiq. cap.* 6. *fin. num.* cum de quadam peſte Conſtantinopolim moleſtante verba faceret, de qua etiam Cardan. *lib.* 2. *de ſubtil.* meminit, narrans uterque, quod qui ea apprehenderentur, ab alio homine vapulare ſibi videbantur, eoque terrore perturbati morerentur; addit Cælius, quaſi rarum quiddam in tanta morbi raritate, *Morbus tamen hic contagioſus haud fuit*; quod etiam Cardanus falſus eſt. Procopius item, qui & ipſe Medicus fuit, & Hiſtoricus inſignis, *lib.* 2. *de bello Perſico*, (ex quo repetit Septal. *lib.* 1. *de peſt. cap.* 6.) peſtis cujuſdam mentionem habet, quæ abſque contagio vagata eſſet. Neque colica item à Paulo *lib.* 3. *cap.* 43. de qua ex eodem mentionem habet idem Sept. *ibid.* contagioſa fuit, cum ille nihil omnino de contagio meminerit; ac tandem Petr. Bayr. Medicus non ſpernendus, apertiſſime *in tract. de peſt. cap.* 1. fatebatur, dari peſtilentem febrem non contagioſam.

Auctoritatibus addo non contemnendam ratio- 22
nem; certiſſimum etenim eſt, illos, qui primi peſte inficiuntur, ab *aliis contagium non traxiſſe*. Hercul. *de febr. tract.* 4. *c.* 1. niſi diceremus cum Platero *lib.* 3. *de febr. cap.* 2. *&* *quæſt. Medic. Parad. cent. Poſth. num.* 42. & cum Untzero *in Antidot. peſtil. lib.* 1. *diſt.* 6. *cauſ.* 2. peſtis venenum originem ſuam in mundi origine habuiſſe, & de corpore in corpus per contagium diſpergi, ac propagari, ita ut ex horum ſententia nullo modo abſque contagii ſeminio peſtis irrepere poſſit. Sed hæc opinio pleriſque doctoribus non erit, ut exiſtimo, accepta, ſed potius alterari dicent omnes de novo aerem ad contrarias qualitates, & interdum corrumpi, atque eo pacto peſtem primum oriri. Ergo quemadmodum qui primi peſte laborant, abſque eo, quod ab aliis contagium contraxerint, illa afficiuntur, ſic dari poteſt peſtis genus, quod nullo modo contagio noxium ſit, ſed ſimpliciter à cauſa aliqua alia antecedenti nobis communicetur; & ad id, quod *Platerus* & *Untzerus* dicebant de contagii origine, obiici poteſt, quod multi morbi ſunt contagioſi, non vero ſola peſtis; neque tamen videtur in aliis morbis poſſe habere locum contagii ſemina ab his DD. adinventa.

(Nec deſunt aliæ quam plurimæ quidem, ut mihi videtur, concludentiſſimæ rationes, rei veritatem perſuadentes, quarum ego nonnullas breviter attingam, alias, Deo volente, longioribus pertractandas, & mihi quidem videtur dicendo, contagium eſſe cauſam Peſtis primariam, effectum ſua cauſa origine priorem facere; quis enim dubitat, contagium eſſe Peſtis effectum; præterquam, quod non facile ſuaderi poteſt, omnes, qui peſte prehenduntur, ex contagio ægrotare, ſiquidem una eademque die, imo una eademque hora, imo, inquam, momento obſervatur, quam plurimas perſonas in diverſis, ac multum à ſe invicem diſſitis Caſtrorum & Civitatum locis morbo prehendi; irrepere itaque aliam efficaciorem cauſam neceſſe eſt; non omnes autem ex contagio peſtem contrahere; non obſtante enim quacunque, vel exactiſſima cautione, & ſequeſtratione infectorum multi de repente corripiuntur, qui nullam cauſam à contaminatis habere potuerunt; ſed quid dixi plures? imo quam plurimos in una eademque Civitate eodemque momento Peſte tentari; cur, inquam, plurimis in locis, & urbibus quamplurimos uno, eodemque momento ægrotare non dixi? non eſt, ut mihi videtur, ejus efficaciæ contagium, ut veluti flamma ſeſe huc illuc aliquando diſcurrat, totumque orbem interdum tam velociter peragrare poſſit, niſi ad aerem confugiamus, dicamuſque ab illo, qui primo Peſte infectus eſt, infici aerem, ac per illum contagium deinceps aliis communicari,

quod non eſt veriſimile, quia Peſtis in diverſis locis eodem momento vigere interdum incipit inter ſe maximè diſſitis . Neque videretur ulterius Peſtem habere poſſe , & ſervare tempora particularis morbi, nempe principium, augmentum , ſtatum& declinationem, ſi pro cauſa potiori haberet contagium, cum hæc cauſa ſemper adaugetur.

—— *Vireſque acquires eundo*.

pro majori ægrotantium copia , quippe cum tunc maximè ſuas vires promere aliquam cauſam conſentaneum eſt , cum major effecta eſt, & majus habet fundamentum, at hoc in peſte fit in ſtatu ipſius Peſtis, non modo ergo tunc declinare non deberet, ut ſemper contingit , ſed multo magis creſcere , quia cauſa ipſum excitans , nempe contagium, tunc maxime validior & fortior eſt.

Sed quanam ratione , obſecro , excludi poteſt Aer, quod non ſit primaria cauſa Peſtis, ut plurimum ſaltem , niſi omnino inalterabilem eſſe pronunciemus Epidemicos morbos ab aeris alteratione provenire quis neget; Ergo ſi Aer alteratus ſecundum primas qualitates Epidemicos morbos producit, quid obſtat , quo minus ille ulteriori alteratione pravitatem concipiens , etiam peſtilentes procreare poſſit ? An aliam præter Aerem Peſtilentiæ , & Epidemiæ cauſam Hippocrates ille noſter agnovit? num ille ignoravit Aerem non poſſe putreſcere?

Præterea ſi Aer alteratus , & corruptus poteſt Plantis ipſis peculiarem peſtem afferre , ſi pecudibus , cæteriſque brutis , ipſis quoque Piſcibus peſtem excitare, cur non potuerit etiam Peſtem hominibus infeſtam, atque exitialem producere ? Et ſi Peſtis Plantis (nam cætera prætereo) excitatur ſine contagio ; (quodnam enim contagium in his imaginari licet?) cur animalibus hominibuſque infeſtæ Peſtes non poterunt abſque contagio fieri ? Vagari autem Peſtes ſolis Plantis, ſoliſque quibuſdam animalibus inimicas præter experientiam teſtatur *Lucretius* lib. 6. de R. N.

Hæc igitur ſubito clades nova, peſtilitaſque
Aut in aquas cadit, aut fruges perſedit in ipſas,
Aut alius hominum paſtus , pecudumque cibatus .

Et Hieron. *Fracaſtor.* l. 1. Syphil.

Solis nam ſæpe arboribus fit noxius Aer,
Et tenerum germen, florumque infecit honorem,
Interdum ſegetem, & ſata læta, annique labores
Corripuit; ſcabraque uſſit rubigine culmos.
Et vitiata parens produxit ſemita tellus.

At nollem ulterius progredi, cum ſciam viros doctiſſimos, quos in ſummo honore habeo , contrariæ ſententiæ eſſe addictos ; eoſque mihi perſuadeam poſſe his omnibus difficultatibus forte ſatisfacere, ſed illud unum nunquam admittere potui , quod nonnullis cordatiſſimis viris eſt acceptum, nimirum , Peſtis contagium originem ſuam habuiſſe in mundi primordiis : eſto ut libet , quid inde; an non primus homo quadam Peſte fuit infectus ; ac de hinc contagio peſtem aliis communicavit ? an dicent potius contagium ante extitiſſe? ſed in quonam corpore ſubiectabatur? In Aere forſan ? Ergo ab Aere omne malum : In homine certe non ſubiectabatur, qui creatus eſt abque ullo vitio : Sed nolo , nec vacat , ulterius in his immorari.)

23 Ad auctoritates autem in contrarium allatas dicendum videtur, partim non loqui de ſimplici peſte, ſed de febre peſtilenti; partim vero , imo vel
24 omnes intelligi ſecundum plurimum . Quod autem Cardanus dixerit , peſtilens , putridum , & contagioſum converti , cum non ſit unum accipere ſine alio, mirandum eſt , quia manifeſtiſſime convincitur falſitatis ; cum pateat contagioſum ſæpiſſime peſtilens non eſſe , ut vel ipſi viles tonſores norunt, & notat etiam Mercat. *de morb. lib.* 3. *claſſ.* 1. *quæſt.* 176. *in fin.* nam Scabies , Phthiſis , Lues Venerea , Rabies, Lippitudo , & nonnullæ aliæ infirmitates , quæ maxime contagioſæ ſunt , non ſunt tamen peſtilentes . Convincitur ulterius
25 ex eo, quod omne peſtilens pernicioſum eſt , quia venenoſum & deleterium . Fernel. *lib.* 2. *de Abd. rer. cauſ. cap.* 10. idcirco illico atque popularis , ſeu Epidemicus morbus aliquis pernicioſus ſecundum plurimum evadit, peſtis dicitur. Liddell. Scot. *de febr. lib.* 3. *cap.* 1. non tamen omne contagioſum 26
pernicioſum eſt, quia Scabies utplurimum ſalutaris morbus eſt, imo multo magis ſalutaris efficitur in peſtilenti tempore , utpote quæ poſſit à peſte hominem præſervare . Alexand. Bened. *lib. de febr. peſtil. cap.* 6. Plater. *quæſt. Medic. Parad. cent. poſtb. num.* 43. Ioubert. *de peſt. cap.* 15. Foreſt. *lib.* 6. *obſerv.* 24. *in ſchol.* ſed & ipſe Cartanus ſibimetipſi contradicere palam videtur , cum *lib.* 1. *Contrad. Medic. tract.* 5. *contrad.* 4. dixerit : Sufficit ad hoc , ut peſtilens ſit morbus, ut ſit Epidemicus, & pernecans , & hic poteſt eſſe ſine febre , cum ſit etiam ſine contagio . En igitur datur unum ſine alio, nempe peſtilens ſine contagio; non ergo neceſſarium videtur ad peſtis eſſentiam, ut contagioſa ſit. Sed utrum neceſſarium id ſit ad hunc effectum, ut privilegia peſtis ſuum locum habeant , 27
cum diſtinctione reſponderem; quia ea privilegia, quæ cenſenda ſunt fuiſſe conceſſa ob id , quod reſpiciant periculum contagionis , ut quod citatus comparere non teneatur , ſi peſtis in eo loco vigeat, ad quem citatus fuerit . Pariſ. *de reſign. benef. lib.* 5. *quæſt.* 13. *numer.* 68. & quod non teneantur comparere , etiamſi tantum tranſire debeat citatus per locum peſte infectum , Prævidell. *de peſt. part.* 7. *partic.* 2. *num.* 1. & alia hujuſmo- 28
di , omni procul dubio in peſte tantum contagioſa locum habere debent , non in ea , quæ contagio caret: cætera vero, quæ alios fines reſpiciunt, de quibus ſupra , in quavis peſte , dummodo alia habeat requiſita veræ peſtis : non enim dubium eſt, quod ceſſante fine, ob quem privilegia conceſſa ſunt, ceſſent etiam ipſa privilegia Tiraq. *in tr. ceſſ. cauſ. p.* 1. *num.* 203.

Dubitari poteſt ulterius, an *vera peſtis de neceſ-* 29
ſitate febrem adiunctam habere debeant , ad hoc ut prænominata privilegia ſuum locum habeant? Nam in hoc variæ fuerunt opiniones, teſtantibus pleriſque , non modo non poſſe dari peſtem veram ſine febre , ſed ipſam peſtem per febrem definientibus; quod longioribus præſtiterunt Andr. Gail. *de* 30
peſt. faſcic. 4. Ant. Portus *ibid. lib.* 1. *cap.* 3. & Ludovicus Septal. *loco eodem* , *lib.* 1. *cap.* 19. Maxime vero pro hac opinione faciunt Hippocr. verba *in lib. de flat.* quæ ſic habent: *Febrium duo genera , & unum quidem omnibus commune peſtis appellatur*. Patet autem , auctores omnes , cum de peſte tractarunt, de ea inter febres mentionem habuiſſe , & ipſorum plures titulum de febre peſtilentiali inſcripſiſſe; quod tamen qua ex cauſa præſtiterint , non difficile eſt edocere, nimirum quia ut plurimum peſtis cum febre adiuncta eſt ; ſed non eſt 31
idcirco omnino neceſſarium, ut ſemper cum febre ſit, quod ex Hippocratis , & Galeni auctoritate probarunt , qui ſententiam hanc tuentur ; Bair. *cap.* 1. *de peſte.* Manard. *epiſt. lib.* 2. *epiſt.* 1. Capivacc. *lib.* 6. *pract. cap.* 36. Oddus *de peſte. cap.* 12. Peter Salius *de febr. peſtil. cap.* 5. Rudius *lib.* 3. *Art. Med. cap.* 30. Cæſalp. *lib.* 3. *cap.* 48. & 50. Hucher. *de febr. lib.* 4. *cap.* 2. Mercat. *lib.* 7. *de febr. in præfat.* Lidd. Scot. *lib.* 3. *de febr. cap.* 3. Diomed. Amic. *de peſt. cap.* 14. & alii relati per Septal. *lib.* 1. *de peſte. cap.* 4. & qui hoc ipſum , dum pro hac opinione diſputat , comprobat experientia , nonnullas peſtes enarrans , quæ abſque febre vagatæ ſunt.

Quin etiam ratio ad hoc adduci poteſt , quam 32
affert idem Liddel. *ibidem*, & eſt , quia non ſemper in peſte cor eſt primum patiens ; quemadmo- 33
dum enim ex venenis aliis nonnulla ſunt, quæ non primo cor petunt , ſed aliam quandam determinatam partem, ſic & ex venenis ab aere nobis communicatis ſunt, quæ alias partes, quam Cor primo obſident: ſic colica peſtilentialis viſa eſt, ſic & dyſenteriæ peſtilentiales , & alii hujuſmodi morbi à Corde remoti . Præterea ſi de eſſentia peſtis eſt

febris,

febris, idem procul dubio eſſet febris peſtilens, ac febris; at peſtem eſſe quid generalius, quam febrem peſtilentem, concludunt auctores. Mercat. *de febr. lib.* 7. *cap.* 1. non eſt ergo neceſſarium, in peſte ſemper adeſſe febrem; quia abſque eo, quod cor afficiatur, febris non fit; ſed peſtis fit abſque eo quòd afficiatur, ſaltem primo, & uno eodemque tempore cum parte primario patiente, ergo peſtis poteſt eſſe abſque febre. (Vid. *Nardius* in comm. ad Lucret. l. 6. animadv. 34. ubi Neotericorum contrarium ſentientium opinionem medullitus enervat,
34 atque infringit.] Utrùm autem detur, aut dari poſſit febris intermittens, quæ peſtilens ſit, dubitant Medici. Salius *ſuprà loco cit.* in affirmativam ſententiam inclinat; plures in negativam, & præ cæteris Rudius & Septalius *locis ſuprà citatis*.

Ego non video, quid obſtet, quo minus eſſe poſſit febris intermittens peſtilens, ſi concedatur peſtem poſſe eſſe ſine omni febre. Ego profectò hujuſmodi febres vidiſſe me certo certius affirmaverim, cùm tertianas exquiſitas, breviſſimaſque, & nonniſi ſeptem, aut octo horarum ſpatio affligentes obſervaverim, cum tanta tamen vehementia, ut ſpiritum ægrotantibus in acceſſione intercluderent, mox ab ea per copioſiſſimum ſudorem vindicatos adeò languidos, ac viribus dejectis, & cum indicibili triſtitia permanſiſſe, ut admirationem non modicam incurrerent; pulſus enim adeo tardi fiebant, ut nunquam alias; ac denique viderim, has ipſas febres quarto paroxyſmo homines ſuſtuliſſe. Hujus generis febris eam cenſui, ex qua licet multo ſeriùs, ſublatus olim *Cintbius Clemens*, Pauli V. Medicus: mortuus enim eſt 27. & febris continua poſt 14. facta eſt, cum ante per octo tantum horas ex 48. affligeret, & cum iis, quæ recenſui, ſymptomatibus. Sed ad penſum noſtrum; nam forte nunc non erat his locus.

35 Quid ergo dicendum, ubi peſtis abſque febre graſſaretur; an privilegia peſtis in hac, veluti in illa, quæ febrem comitem habet, locum habere debent? Dicendum videtur, quod ſic, quia ſatis ſuperque eſt, ſi peſtis ſit pernicioſa, & habeat cæteras conditiones, de quibus in hac quæſtione: nam cùm ex alio quoque morbo, quicunque ſit, contingat homines periclitari, non minùs quàm ex febre, & privilegia peſtis conceſſa fuerint omnia reſpectu ejus perniciei, & mortalitatis, ut ita dicam, abſque dubio eſt, quod etiamſi non adſit cum peſte febris, ea privilegia valere debent.

36 Cæterum cum peſtis, ut ſuperiùs ex *Ripa* dicebam, debeat eſſe gravis & notabilis, ad hoc ut privilegia ei conceſſa ſuum effectum habeant, idcirco præterquam quod ob id debet eſſe contagioſa, debet etiam eſſe pernicioſa, & plurimos rapiens, nempe majorem ægrotantium partem. Io. Marinell. *de peſte in reſponſ. ad primum argumentum*; nam etiamſi morbus popularis eſſet, & Epidemicus, habens cauſam communem, & eſſet una contagioſus, & febrem quoque comitem haberet, tamen ſi major pars eorum, qui ægrotarent, convaleſceret, aut non eſſet dicenda peſtis, ſed ſimpliciter Epidemia, quia non haberet adjunctam perniciem ut plurimum, & ſecundum plurimum; aut non eſſet dicenda gravis & notabilis; aut talis, ut ejus cauſa prædicta privilegia permittenda eſſent executioni demandari.

Verum enim vero, quanquam, quæ dicta ſunt,
37 ſufficiunt ad hoc, ut peſtis gravis dicatur, tamen inter graves peſtes una procul dubio altera gravior dicenda eſt, & quædam inter alias graviſſima: quæ gravitas deſumitur non modo ratione contagii & perniciei, & reſpectu ſymptomatum magis aut minus horribilium, ſed etiam ratione *cauſæ*, & ratione *multitudinis morientium*, & ratione *brevitatis morbi*, & ratione *numeroſitatis locorum*, quæ inficiuntur, & ratione *longitudinis*, & ratione *indifferentiæ temporum*, in quibus viget, & tandem ratione *varietatis*, & indifferentiæ ſpecierum, ſexuum, ætatum, temperamentorum, & hujuſmodi, quibus peſtis infeſta eſt. Ratione enim cauſæ gravior, & periculoſior ea peſtis eſt, quæ magis univerſalem habet cauſam: 38
Cæſalp. *lib.* 3. *c.* 50. nam licet aquæ putridæ, hiatus, & halitus cavernarum, & puteorum, & victus parvus, & aliæ nonnullæ cauſæ his non abſimiles peſtem aliquando excitent, tamen periculoſior illa eſt, quæ ex aere corrupto, utpote cauſa communiori 39
excitatur, ut ſuprà dixi ex Foreſto, Duncan. Liddel. *lib.* 3. *de febr. c.* 3. Rud *lib.* 3. *art. Med. c.* 30. nam alias cauſas evitare quomodocunque licet, ſed hanc velint nolint animalia omnia admittere coguntur, cùm illam inceſſanter inſpirent. Si ergo venenatam, ac deleteriam acquirat qualitatem, quis non videt, univerſa animalia ex ejus pernicie promptius, quam ex quavis alia cauſa damni plurimum paſſura, & ſumma cum difficultate mortem evitatura? Maxima ergo cum ratione nonnulli, in peſtis definitione, cum propriiſſime accipitur, voluerunt addi, quod ſit morbus ex aeris corruptione originem habens, ut Auctor *libri definit. inter Gal. libros recenſiti*, & Savanarol. *de febr. cap.* 9. *rubr.* 1. Cæſalp. *l.* 3. *cap.* 48. & inter Juriſperitos Ripa, quem ſuprà adduxi; hæc enim, quia inter omnes graviſſima eſt, idcirco peſtis nomen propriiſſime acceptæ ſibi vindicat. Ac profectò hanc unam *Hipp. in lib. de Nat. hum. verſ.* 18. videtur pro peſte acceptare, quia à communiſſima cauſa, nempe ab Aere originem habet, reiiciens a cauſa peſtis alias quaſcunque, etiam ipſam pravam victus rationem.

Unde idem *Cæſalp.* nullas alias peſtes eo nomine 40
dignatur, niſi quæ ab aere fiunt venenato, alias enim Epidemias pernicioſas vocat. Nos autem ad hunc effectum, de quo agimus, dum morbus ſit popularis & pernicioſus, peſtis nomine inſignimus.

Ratione contagii, non modo gravior peſtis eſt, quæ cum contagio eſt, ea, quæ eſt ſine contagio, ut dictum jam eſt, ſed quia non ſemper eadem eſt contagij vis. Lidd. *lib.* 4. *ſup. cit. cap. eod.* Nam aliquando, ut alias annuimus, ſola conſuetudine noxia eſt, & gravis quidem hæc eſt; ſed gravior multo, quæ etiam ipſo halitu inficit; graviſſima & pernicioſiſſima, quæ etiam intuitu, ſi modo tanta pernicies datur.

Ratione multitudinis locorum, qui peſte inficiuntur, eo gravior dicitur peſtis, quo plura loca inficit, & multo etiam gravior, ſi loca quoque, quæ difficulter, vel de raro admodum peſtem experiuntur, tunc temporis ea moleſtantur; ſi enim quod optimum eſt, corrumpitur, quanto magis quod à bonitate recedit? Sunt enim quædam peſtes locis quibuſdam familiares, idcirco minus graves dicendæ, ac minus notabiles, quod uni tantum civitati, aut loco moleſtæ ſint, quia cauſam minus communem ſortiuntur, ut quæ à prava ratione victus illius loci, & annonæ caritate eveniunt, aut quæ ex immunditie, & terræ hiatibus loco vicinis originem ducunt; aut etiam quæ ex quadam naturali aeris proprietate illius loci fiunt; ob has enim cauſas quædam loca facillime peſtem ſentiunt, ut Conſtantinopolis, & Ægyptus tota, in quibus regionibus frequentiſſima eſt, teſtibus Jo. Leon. *ſuæ Africæ part.* 8. & Alpino *lib.* 1. *de Med. Ægypt. cap.* 15. ſed & in ipſa Ægypto magis familiaris Cayro eſt, ut prædicti dicunt; item Delphenſis civitas ſingulis decem annis peſte corripitur, aſſerente id Foreſt. *lib.* 6. *obſ.* 9. Frequens quoque dicitur eſſe Pariſiis, Coloniæ, Famauguſtæ: in Cypro, Venetiis, & Anconæ in Italia, aliiſque in locis, & regionibus, in quibus raro, aut nunquam avellitur, ut teſtatur Scaliger contra Cardanum *lib.* 1. *exerc.* 32.

Contra vero aliis in locis nunquam viſa, *Locris*, 42
& *Crotone* peſtem nunquam fuiſſe moleſtam, teſtatur Plin. *lib.* 1. *c.* 96. Calecutam etiam ab ea ſemper fuiſſe immunem narrat Card. *lib.* 10. *de ſubtilit.* Alcmariam patriam ſuam Foreſtus *loco ſuprà citato*, non eſſe de facili peſti obnoxiam recidat. Itaque cum peſtis plura loca, & ea præcipue, quibus familiaris facile non eſt, imo, quæ alias præ cæteris aeris ſalubritate gaudere ſolent, obſederit, gra-

graviſſima cenſenda eſt, qualis fuit, quæ anno Domini 1335. oborta fuit, qua dimidiam pene mortalium partem abſumptam fuiſſe tradunt, quod nulli loco, nulli civitati, quantumvis ſalubri aere inſigni pepercerit.

43 Ratione durationis, peſtilentia magis, aut minus gravis dicitur. Eſt enim quædam peſtis, quæ veluti incenſa quædam flamma exagitata velociſſimo impetu, ac veluti pertranſiens ab uno loco in alium, obvia quæcunque animalia proſternit, breviſſimo temporis ſpatio vigens, ac ferociens. Alia autem eſt, quæ per annos durat. Longam autem, aut brevem cladem eſſe, dicebat Seneca *lib. 6. quæſt. c.* 28. prout vitia valuere. Plinius tamen *lib. 2. cap.*
44 50. dicebat, obſervatum fuiſſe, peſtem non excedere tres menſes. Cardanus etiam *lib. 2. de ſubtil.* & Proſper Burgarutius *de peſte*, nullam peſtem ultra triennium ſævire affirmavit, ſed quemadmodum Plinii dictum ab experientiæ veritate eſt alieniſſimum, niſi reſtringatur ad id, quod ut plurimum fit, ita eadem experientia Cardani ſententiam falſitatis redarguit. Idcirco non immerito reprehenditur hic a Scaligero *loco alias citato*, qui in quibuſdam regionibus peſtem nunquam avelli ſcribit. De hoc vero peſtis genere non fuiſſe locutum Cardanum, dicere quiſquam poſſet.

Toloſæ tamen adventitiam peſtem ſeptennium perduraſſe, idem Scaliger narrat. Galenus etiam ſuo tempore, ut *quinto Meth. Medend. cap. 12. & alibi* commemorat, peſtem longiſſimam fuiſſe expertus eſt. Eam quoque, quæ anno 1348. incepit, quinque annis duraſſe teſtis eſt Guido Cauliacus, qui illo tempore in vivis degebat, ex quo repetit Foreſt. *lib. 6. obſerv.* 14. & de qua loquitur Joan. Boccat. *in ſuo Decam. in princ.* qui & ipſe eam multis annis pervagatam teſtatur. Compluribus item annis eam peſtem duraſſe, quæ anno 1450. viguit, & ex qua vix tertia viventium pars ſuperſtes remanſit, firmant auctores nonnulli, & refertur à Foreſt. *loc. cit.* Ea quoque peſtis, quæ à Britannia in omnem inferiorem Germaniam, Galliamque Belgicam graſſari cœpit, anno Domini 1525. & ſudor Angelicus appellata, ſex annis duravit, Autumno potiſſimum pervagando; auctor Paræus *lib. 21. qui eſt de peſte. cap.* 5. Anno præterea 1568. Genevæ per ſeptennium peſtem ſæviſſe, refert Bodim. *lib. 4. Dæmonom. cap.* 4. Quin etiam Valleſius *in ſeptimum Epidem. part.* 78. per Hiſpaniam quindecim annis peſtem graſſantem nondum deſiiſſe ſcribit, ac profecto certum terminum durationis peſtilentiæ adſcribere, nullum habere poteſt reale fun-
45 damentum; nam quemadmodum circa morborum
46 peſtilentium naturam, tot eſſe modos peſtis, quot tempora, dicebat idem Card. *lib. 2. de ſubt. & 2. cont. Med. tract.* 5. *contr.* 4. ita & quoad durationem omnino variare exiſtimandum. Neque enim dubium eſt, aerem unius loci citius vindicari à putrefactione, quam alterius; cujus rei Cauſam reiicit in ipſius aeris tenuitatem, ſeu craſſitiem, Hieron. de Manfred. *in lib. de homin. cap.* 6. Sic & ipſius aeris mutationes, & alterationes inter ſe multum differre, credendum eſt, & pro majori aut minori receſſu à ſtatu naturali, magis aut minus perſeverare, & facilius aut difficilius ad ſuam naturam regredi.

47 Ratione porro indifferentiæ ſpecierum, & individuorum, quæ peſte afficiuntur, tanto gravior eſt ipſa peſtis, quanto plures ſpecies, & plura indivi-
48 dua, ſexu, temperamento, ætate differentia, adoritur; patet enim peſtem quandoque nonniſi certum genus aut certam animalium ſpeciem moleſtare, ut præ cæteris demonſtrat Diomed. Amic. *de peſt. c.* 4. quod etiam elegantiſſime cecinit Hieron. Fracaſt. *lib.* 1. *Siphil.* his carminibus;

Nunc age non id te lateat, ſuper omnia miram
Naturam, & longe variam contagibus eſſe.
Solis non ſæpe arboribus fit noxius aer,
Et tenerum germen, florumque inficit honorem.
Interdum ſegetem, & ſata læta, annique labores
Corripuit, ſcabraque uſſit rubigine culmos,
Et vitiata parens produxit ſemina Tellus.
Interdum pœnas animalia ſola dedere,
Aut multa, aut certa ex ipſis; memini ipſe malignam
Luxuriem vidiſſe anni, multoque madentem
Autumnum perflatum Auſtro, quo protinus omne
Caprigenum pecus è cunctis animantibus unum
Corruit à ſtabulis lætas ad pabula paſtor
Ducebat, tum forte alta ſecurus in umbra
Dum caneret, tenuique gregem mulceret avena,
Ecce aliquam tuſſis ſubitò irrequieta tenebat,
Nec longè via mortis erat. &c.

Cæterum omnium animalium piſces minime pe- 49
ſtem ſentire, auctor eſt Ariſtot. 8. *de hiſt. anim. cap.* 19. Quin etiam addit Plinius *lib.* 8. *cap.* 49. Morbos univerſa genera piſcium, ut cætera animalia, etiam fera, non accipimus ſentire, unde emanavit proverbium illud: *Piſce nil ſanius:* cujus rei rationem reddunt nonnulli, quod nullum aerem inſpirent, & quod aqua maris, in qua vivunt, non putreſcat. Santorell. *lib. 6. ſuæ Anteprax. cap.* 22. Sed hæc poſterior ratio locum haberet in piſcibus in mari tantum degentibus, cum tamen credam, quod concluſio de omnibus indifferenter prolata ſit. Montuus *lib. 8. Haloſ. febr. c.* 1. eandem attulit cauſam, ſed ad inſtantiam, quæ fieri poterat, non reſpondit, nimirum, quod piſces aerem attrahant, & reſpirant, ſed negare videtur, quod reſpirent, & Hippocr. Gal. & Plinii auctoritatem nihili facere videtur. Ego pro vera admiſſa tantorum virorum ſententia, (nam negari non poteſt ſaltem nonnullos piſces reſpirari,) Gal. 6. *de uſu part. cap.* 9. Plinius *lib. 9. cap* 7. Mercat. *de ſanit. & ejus conſervat. art. 1. quæſt.* 163. Rondelet. *de piſc. lib. 3. cap.* 11. (quanquam omnes voluit Hippocr. reſpirare abſolute, inquiens: *Neque enim natantia animalia ſine ſpiritu vivere poſſunt; quonam autem alio pacto cum illo commercium habeant, ſi non per aquam, & ex aqua ſpiritum attraherent?*) Dixerim, quod quanquam piſces aerem noſtrum reſpiratione attrahunt, is tamen ab ipſa aqua, per cujus medium neceſſario pertranſit, retunditur, & corrigitur, præcipue cum contraria qualitate id facere poſſit facillime, aere peſtilenti ſemper calidiore ſua natura reddito, unde ab Aquæ frigiditate illius intemperies emendatur. Adde, quod ſi piſces reſpirant, tenuiorem, ac magis repurgatam aeris portionem ipſos attrahere, ob meatuum anguſtiam naturalem, & ob prædictum tranſitum per aquæ medium, neceſſe eſt; ſed poſſe facillime aeris venenum ab aqua obtundi, admittit Joub. *in Aporoum. de peſt. cap.* 2.
Ipſe tamen Ariſtotelis dictum non omnimodam 50
habere veritatem credit, dum piſces quoque peſtem experiri poſſe non tantum ſuo generi propriam, ſed etiam ex noſtro aere, & ex eadem cauſa communi, qua cætera animalia ægrotant, concitatam exiſtimat, dato etiam, quod nullo modo reſpirarent. Crediderim tamen, non eſſe Ariſtotelis dictum undequaque reiiciendum; licet ejus ſententiam experientia falſam eſſe teſtetur VVeinrich. *de ort. monſtr. cap.* 16. quam tamen tuetur acerrime contra Rondeletium Cardan. *lib. 6. de variet. cap.* 37. Sed ego reſtringerem hanc Ariſtotelis ſententiam, quod non tam frequenter, nec tam facile, ut cætera animalia, peſtem experiantur: ad quod facit Plinii auctoritas ſupra relata. Oporteret autem, ſi æque ac cætera animalia piſces peſtilentia laborarent, hoc aliquando patuiſſe ex numeroſis ipſorum piſcium cadaveribus, aquis ipſis ſupernatantibus: quod tamen rariſſime viſum, ac prope nullum, qui id ſcriptis mandaverit, vidi, præter Jul. Obſeq. *de Prodigiis apud Fortun. Fidel. lib. 1. de relat. Med. cap.* 3. Narrat enim hic, memoriæ proditum eſſe, ad inſulam Liparam piſcium vim magnam exanimem aliquando in littus ejectum fuiſſe, quos Liparenſes comedentes in peſtem inciderint, ſed hæc ille inter prodigia narrat; alias tamen & paucula admodum conſpiciuntur tempore peſtilenti, auctore eodem Jouberto, *ibid.* Sed tamen pro Jouberto non parum urgeret

Virgi-

Virgilii auctoritas, 3. *Georg.* qui peſtem quandam deſcribens, ubi cuncta animantia ea infecta fuiſſe enarraſſet, ſubdidit in hoc carmine:

Jam maris immenſi prolem, & genus omne natantum
Littore in extremo ceu naufraga corpora fluctus
Proluit, inſolitæ fugiunt in flumina phocæ.

Neque dicendum Poetam ſapientiſſimum id ignoraſſe, quod Ariſtoteles teſtatus de piſcium natura fuerat, ſed innuere potius veritatem rei voluiſſe. Ariſtotelis autem dictum interpretatur Diomed. Amic. *de peſt. cap.* 4. quod piſcibus nulla peſtis propria ſit, ſed tamen poſſint ab univerſali peſte infici. Cæterum, quod ex Aeris noſtri infectione piſces quoque infici poſſint, & peſtem concipere, non indifferenter admitterem in omnibus: nam videretur ex mea ſententia, in mari degentes ſalſuginoſiſque aquis, aut in magnis rapidiſque fluminibus viventes, iis, qui in minoribus fluviis, neque rapiditate motus, neque bonitate aquarum inſignibus commorantur, difficilius peſtem ſentire, quod etiam admittere videtur Diomed. Amic. *loco proxime allegato.*

51 Verum enim vero, quod alia quoque animalia peſtis magis aut minus familiaris eſſe ſolet. Inter omnia autem *canes*, & *mulos* peſte promptiſſime tentari dicunt omnes: Cæl. Rhod. *lib.* 17. *lect. Antiq. cap.* 28. Quod etiam Poetarum pater Homerus non ignoraſſe ſe demonſtravit, cum deſcribens peſtem in Græcos ab Apolline Chryſis ſacerdotis precibus immiſſam, 1. *Iliad.* dicebat:

Mulos quidem primos invaſit, & canes veloces.

Et fortaſſe illum imitati de hinc alii ſunt ut Lucr. *lib.* 6. *de rer. Nat.* in deſcript. peſtis Athenienſis dicens:

—— Comprimis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram.

Et Ovid. 7. *Metamorph.* deſcribens peſtem Æginæ moleſtam, ſic exorditur:

Strage canum primo, &c.

Non eſt autem verum, quod ſemper ita ſuccedat, ſed, ut plurimum, nam in peſte anni 1475. ut narrat Cardan. *in lib. Hipp. de Alim. lect.* 23. *text.* 25. canes non ſolum non moriebantur, ſed neque morbo corripiebantur, cum tamen equi maxime corriperentur, licet non morerentur.

Proxime à canibus peſtis præ cæteris obnoxiæ videntur *oves*, & reddit ejus rei rationem Senec. *lib.* 6. *quæſt. Nat. c.* 27. ab his autem cætera animalia, quæ his congenera videntur. Quando tamen ſæviſſima peſtis eſt, omnia indifferenter corripiuntur, & intereunt, quod ut ſignificarent tam Virgilius, quam Ovidius, nempe peſtem, quam unuſquiſque eorum deſcribit, atrociſſimam fuiſſe, eam nulli animalium pepercisse dicunt: prior enim 3. *Georg. in fin.* id ſeq. carmine teſtatur:

Hic quondam morbo cœli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoque Autumni incanduit æſtu:
Et genus omne neci Pecudum dedit, omne ferarum:
Corrupitque lacus, infecit pabula tabo, &c.

Et Ovid. *loco citato*:

Strage canum primo, volucrumque, aviumque, boumque.
Inque feris ſubiti deprenſa potentia morbi eſt.
Concidere infœlix validos miratur Arator.
Inter opus Tauros, medioque recumbere ſulco:
Lanigeris regibus balatus dantibus ægros
Sponte ſua lanæque cadunt, & corpora tabunt.
Acer equus quondam, magnæque in pulvere famæ
Degenerat palmæ, veterumque oblitus honorum
Ad præſepe gemit morbo moriturus inerti.
Non aper iraſci meminit, nec fidere curſu
Cerva, nec armentis incurrere fortibus Urſi:
Omnia languor habet.

Quin etiam inter unam eandemque ſpeciem, cum mitior peſtis vagatur, individuorum aliqua cernitur differentia; inter homines enim eſt, quando
52 uno in loco ſæviens exteros omnes afficiat; cæteros autem nequaquam, aut difficilius: ut Romæ ſæviens Gallis moleſta, Italis autem aut nullo modo, aut multo minus. Foreſt. *Obſerv. lib.* 6. *Obſ.* 9. quod etiam Cardan. *lib.* 8 *de variet. cap.* 40. relatus à Schenk. *lib.* 6. *tit. de peſt.* confirmat his verbis; *Cum eſſemus Baſileæ, biennio peſtis eos ſolos affixerat, qui eſſent Helvetii, adeo ut eo tempore vix unus aut alter, dictu mirum, Gallus aut Italus obierit.* Quin etiam aliquando pueros tantum adoritur, aliquando ſolum juvenes, interdum ſolas fœminas, alias ſolos mares: Fracaſt. *lib.* 1. *de contag. cap.* 8. And. Gall. *de peſt. faſc.* 3. *in princ.* Ut 53
plurimum autem peſte magis affliguntur plebeii, quam nobiles. Foreſt. *ubi ſupra*, & Medici omnes: & ex Juriſconſultis Prævidell. *p. ult. partic.* 15. *num.* 1. magis item juvenes, quam ſenes: idem Foreſt. *ibid.* & eſt acceptiſſima opinio experientia confirmata, notaturque a Plin. *lib.* 7. *nat. hiſt. cap.* 50. à Raſi. *de peſt. cap.* 1. ab And. Gall. *ubi ſup.* & ab aliis omnibus, & inter Juriſconſ. à Præv. *de peſt. p.* 3. *part.* 17. *num.* 4. Cum ergo peſtis omnium animalium genus, & hominum indifferenter proſternit, tunc graviſſima, attrociſſima, & notabiliſſima eſt.

Dicitur prærerea minus aut magis gravis peſtis: 54
ratione indifferentiæ temporum, in quibus viget; minus enim gravis abſque dubio, quæ aliquando remittit, ut facere plerumque ſolet per Hyemem, & Ver, quàm quæ nunquam cedit; viget enim ut plurimum in Autumno, ut experientia conſtat, & notatum eſt à Med. Raſ. *de peſt.* Rorar. *contrad.* 2. *in Avic.* Septal. *de peſt. lib.* 2. *cap. ult.* & ex Juriſconſ. Carrar. *de Med. part.* 3. *num.* 57.

Inſuper peſtis eo gravior certe eſt, quo plures occidit: cum enim atrociſſima eſt, nulli parcit, ſed tanquam fera inexorabilis obvia quæque animalia depaſcitur, & jure à Rip. *de peſte, part.* 1. *partic.* 1. *num.* 9. & à Prævid. *ubi alias part.* 3. *part.* 13. *num.* 5. & à Foller. *num.* 92. & ex noſtris à Langio, *Ep. lib.* 6. *Epiſt.* 19. Peſtis dicitur eſſe multo ſævior ferro, hoc enim aliquibus parcit, & aliquando precibus, aut commota miſeratione ſuperatur, illa vero nequaquam: quod præcipue teſtantur peſtes quædam atrociſſimæ: Decem millia hominum ſingulis diebus Romæ periiſſe Veſpaſiano imperante, refert ex Nicephoro Untzer. *in antid. peſt. lib.* 1. *part.* 1. *diſt.* 2. *num.* 1. qui addit ex Leonclavio Conſtantinopoli intra 4. menſes 150. millia hominum abſumpta: ex quo etiam mirabilius eſt tempore Carol. IV. Imp. trium annorum ſpatio inter quamplurima, & infinita propemodum hominum millia, centum viginti quatuor millia, & quatercentum viginti quatuor *Franciſcanos* periiſſe: cujus rei fides apud auctorem eſto. Hæc ex *Untzero*; alia autem exempla data opera prætermittam. Sed præ omnibus graviſſima ea peſtis cenſenda eſt, quæ cum omnibus antedictis conditionibus breviſſimo quoque temporis ſpatio occidit, omnem locum remediis quibuſcunque adimens, neque permittens ulla via, aut modo ægris ſubveniri: licet enim ut plurimum vera peſtis ſeptima non attingat, non tamen excedat; Joub. *de peſt. c.* 8. aliquando tamen quatriduo, ut ii morbi, de quibus Card. *in* 3. *lib. prognoſt. progn.* 1. aliquando triduo, interdum biduo, alias etiam cum perniciofiſſima eſt, eo ipſo die quo prehendit, occidit: nam nonnulli intra viginti, aut etiam intra decem, imo & intra octo, & ſex horarum ſpatium in domeſticis negociis ſuccumbunt, Alex. Bened. *de febr. peſt. c.* 1. Joub. *ubi proxime*, Foreſt. *lib.* 6. *obſ.* 9. ipſi Medici aliquando inter inviſendum ægrotos in opere ipſo vitam relinquunt.

—— Inque ipſos ſæva medentes
Erumpit clades, obſuntque auctoribus artes.

ut Ovid. ubi alias, & Virgil. 3. *Georg.*

Quæſitæque nocent artes: ceſſere magiſtri,
Phyllyrides Chiron, Amythaoniuſque Melampus.

Recenter, ex aliorum tamen teſtimonio, Cardanus 5. *Aphoriſm.* peſtem aliquando graſſatam, in qua cum brevi momento ſæpius homines ſternutaſſent, ſtatim concidebant animam exhalantes. Refertur quoque à Valeriol. *lib.* 3. *locorum comm. c.* 18. quod in peſte, quæ anno 1534. in Galliæ Narbo-

Narbonenſis parte vigebat, homines loquentes, ac ſedentes, tanquam fulmine icti, ſtatim peribant. (Idem accidit in Italia anno 1348. teſte *Matthæo Villano & Guid. Cauliaco*, referente *Nardio* l. 6. animad. Lucr. 37.) Ergo quanto plures harum conditionum ſimul concurrent, tanto magis pernicioſa & notabilis peſtis dicenda, cui idcirco præ aliis privilegiis ſibi à jure conceſſis uti permittatur.

SUMMARIUM.

1 *Signa futuræ peſtis ex Cœlo.*
2 *Signa ex Aere.*
3 *Signa ex anni conſtitutione.*
4 *Signa ex iis, quæ circa terram contingunt.*
5 *Signa præſentis peſtis.*
6 *Cognitio ut plurimum peſti adjuncta.*
7 *Peſtes plures ſimul eſſe poſſunt.*
8 *Signa communia in omni peſte.*
9 *Peſtis cauſa.*
10 *Aer corruptus, propria & immediata cauſa peſtis.*

QUÆSTIO III.

De ſignis futuræ, aut præſentis Peſtis.

POnenda jam hic ſunt ſigna nonnulla, ex quibus facile in cognitionem veniamus, quando vigeat peſtis; & quia nonnulla quoque peſtem præcedere ſolent, idcirco hæc ſigna dupliciter dividamus, in ea nimirum, quæ præſagire ſolent futuram peſtem, & in ea, quæ jam præſentem oſtendunt. Utraque autem à noſtris auctoribus exquiſitiſſime percurruntur, & vide, ſi libet, eos, quos in hujus tituli proceſſu jam citavi. Attulerunt etiam nonnulla Juriſconſulti, ut Ripa, & Prævid. *loc. cit.* Ego, quia in hac parte brevis eſſe cupio, ex omnibus potiora, & majoris momenti ſeligam, & hic adſcribam. Hæc igitur partim ſumuntur ab
1 iis, quæ in cœlo & aere fiunt: partim ab iis, qui hic in ima terra apparent. In cœlo Aſtrologi conſiderant magnos Solis & Lunæ defectus, conjunctiones infortunarum, malignarumque ſtellarum, alioſque earundem maleficos aſpectus, hos enim
2 ſemper peſtem præcedere docent. In aere ſigna quæ notantur, ſunt cometarum genus omne, lampades ardentes, lanceæ, capræ ſaltantes, & aliæ igneæ impreſſiones, quæ nonniſi ex tempeſtate maxime intemperata, ac æſtuoſiſſima originem ducunt. Minatur quoque futuram peſtem aer nebuloſus, & pulverulentus, ac craſſus, imbribus aſſiduis humectus, & Auſtrino vento indeſinenter perflatus, quæ omnia adnotantur ab Ovid. *loc. ſup. cit.* his carminib.

Principio cœlum ſpiſſa caligine Terras
Preſſit, & ignavos concluſit nubibus æſtus:
Dumque quater plenis explevit cornibus orbem
Luna, quater plenum tenuata retexuit orbem,
Lethiferis calidi ſpirarunt æſtibus Auſtri.

Quam etiam elegantiſſime carmine proſecutus eſt in ſuis juvenilibus Muſis, Philonius, ut ſequitur:

Ipſa etiam Cœli facies inimica minatur,
Hinc trabe purpurea flammis, hinc picta figuras
Oſtentat, viſu horribiles, fervoribus Aer
Turbidus ex templo gelidis perfunditur auris.
Quas iterum tepidi commiſcent flatibus Auſtri.

3 Ex anni quoque tempeſtatibus peſtis futura cognoſcitur; nam ſi ad frigidum ſiccumque tempus vernum, æſtas calida & humida ſubſequatur, aut annus totus pluvioſus & Auſtrinus extiterit, peſtis expectari facile poteſt: ad hæc accedunt fulgura crebriora, & gravi odore inſignia: quin inter pluendum ranunculæ, & alia quædam inſecta ſemiformata ab aere una cum rarioribus aquæ guttis deſcendunt, quæ manifeſtam, ac conſummatam ipſius aeris corruptionem demonſtrant.

4 Circa terram autem, & nos ipſos plura viſuntur, quæ nos de futura peſte admonere poſſunt. Terræmotus imprimis, maxime ſi magnus ſit, aut frequens, qualis hiſce diebus in Apulia fuit, excujus violentia multa oppida diruta ſunt, & S. Severi urbs omnino deſtructa, unde ſub ruinis nonnulla hominum millia periere; accidit autem die 30. Menſis Julii hujus Anni 1627. De quo Terræmotu diſcurſum edidit Jo. Ant. Foglia Medicus Neapolitanus. (Idem contigit in Terræ motu Lucretii l. 6. *multaque præterea ceciderunt mœnia magnis Motibus in terris, &c.*) Terræ item halitus, & vapores craſſi, ac graviter olentes id ipſum præmonſtrant, ſicuti etiam inſectorum multitudo, præcipue eorum, quæ ex magis putri materia ortum ducunt, ut ranæ, & bufones, horum enim animalium multitudo non ſolum auget peſtem, & per ſe poteſt etiam cauſare peſtem, ut ex Juriſconſultis notat Ripa *de peſt.* 1. *partic.* 1. *num.* 15. ſed peſtem portendit, ut notant Medici. Eandem quoque portendunt carnes, & morticina quæque faciliime putreſcentia, & alia his non diſſimilia. Variolæ porro, & morbilli frequentiores non ſine pravitatis indicio, frequentes item prægnantium abortus, & morbi quicunque facillime pravam naturam induentes peſtem præcedere ſolent. Sed & bellum, & fames longa ſi præceſſerint, & ſuperiora appareant, peſtem procul dubio portendunt, cum aliis, & quæ exquiſitiſſime percurrunt Medici, & vide peculiariter Foreſtum, Septalium, Amicum, & præcitatos omnes.

Sed cum jam præſens peſtis eſt, manifeſtiſſimis 5
ſignis ſe prodit. Ipſa primum ratione animalia carentia cavernas ſuas, & latibula relinquunt, aeris noxam illis in locis recluſi evitantia. Canes, & Lupi in rabiem aguntur, ipſa terræ affixa germina marceſcunt, panis, carnes, ova aeri expoſita citiſſime putreſiunt. Veſtium, & tegumentorum genus omne humectum præter morem apparet, ſitumque contrahit. Domeſtica animalia præ cæteris, ſed & reliqua proſternuntur, & in ſumma omnia languor, ac terror habet, quem hominibus majorem facit contagionis ſuſpicio, quæ in 6
quacunque peſte utplurimum ſaltem locum habet; tunc enim ubi unus in una domo ægrotaverit, mox omnes in eadem domo ſimiliter & vicinia ægrotant, aut commoriuntur.

Sed ſupra enarrata ſigna declarant aerem id vitium contraxiſſe, & computruiſſe, ipſamque peſtem jam irrepſiſſe; alia tamen ſunt præter hæc, quæ individuis ipſis communicatam eſſe infectionem denotant. Quamquam vero non omnes peſtes eoſdem morbos, & accidentia ſecum afferunt, ita ut ob id maxime inter ſe ſint diverſæ, imo in una eademque tempeſtate plures ſimul peſtes vagari poſſunt, more & natura differentes, Valleſ. *in ter-* 7
tium Epid. ſect. 3. *part.* 3. tamen id omnes peſtes commune habent, ut ea correpti illico faciei colo- 8
rem in pallidum, aut lividum immutent, ſpontanea, gravique laſſitudine detineantur, timore ac terrore corripiantur, & plerumque ſyncope moleſtentur, ob aeris nempe in corpus irrepentis venenoſitatem, ſudoribus tenuibus, frigidis, ac diaphoreticis perfundantur, fœtorem anhelitus expirent, ſanguinis ſtillas è naribus emittant, carbunculis, anthracibus, bubonibus, in inguinibus, & ſub aliis, aut parotidibus, tumoribus ſcilicet in aurium radicibus, peſtis præſentiam atteſtentur, quæ tamen omnes eruptiones, veluti etiam exanthemata omnia, & peticulæ colore liventes, aut nigræ interdum poſt apparitionem intro remeent. Vomitus etiam comparare ſolent putridorum humorum, graviterque olentium, & in ſumma aut omnia, aut plura ſigna, & potiora eorum apparere ſolent, quæ ſummam, ac conclamatam humorum corruptionem atteſtantur.

Reliquum autem erat, ut de cauſis peſtis aliquid afferremus, quæ plures eſſe poſſunt, multiſque modis à Medicis conſiderantur; Ego quia de peſte abſolutum tractatum inſtituere non debeo, ſed de iis tantum mentionem habere, quæ ad ipſos Juriſconſultos pertinere poſſunt, cum de ea in ordine ad Legale argumentum verba faciam, breviter dicam, cauſam peſtis, ut omnes, qui de ea verba faciunt, pleniſſime docuerunt, duplicem eſſe,

ſuper-

ſupernaturalem unam, naturalem alteram: ſuper-
naturalem ipſum Deum eſſe non ambigendum,
qui mortalium facinora vindici dextra hac ratione
in hac vita ulciſcitur. Hanc cauſam etiam ipſi
Philoſophi admittunt. Plutarch. *de ſera Num. vind.*
& vide alios cit. *ſeq. lib. tit.* 1. *quæſt.* 10. admittunt &
omnes Medici, & ejus quoque mentionem habent
Juriſconſulti. Ripa *in ſæpe cit. tract. de peſt. part.* 1.
n. 8. Prævidell. *ibid. part. partic.* 7. *num.* 7.

10 Naturalis autem cauſa eſt aer putrefactus, qui
quidem magis conjuncta, & proxima cauſa eſt pe-
ſtis proprie dictæ: nam alias cauſas adductas, ut
pravam victus rationem, halitus pravos, cloaca-
rum penuriam, immunditiem, & alias his non
diſſimiles nunquam excitare peſtem veram, mani-
feſtum ex ſuperioribus eſt primo, & per ſe: nam
aliquæ poſſunt aerem corrumpendo, etiam peſtem
veram excitare, ſed erunt tunc remotiores cauſæ.
Sed qui hujuſmodi cauſarum cenſum perlegere cu-
pit, noſtros auctores adeat, præcipuè jam citatos,
& præ cæteris Andr. Gall. *in faſc. de peſt. faſcic.* 3. Se-
ptalium, Amicum, Portum, & alios omnes, &
inter Juriſconſ. Rip. *p.* 1. *à num. ad ſeqq.* & Prævid.
p. ult. Part. 15. *num.* 1.

SUMMARIUM.

1 *Peſtilenti tempore non propria tantum ſalutis unuſ-quiſque ſatagere debet, ſed etiam aliena.*
2 *Peſtis ut plurimum habet adjunctum contagium.*
3 *In cura peſtis à Deo inchoandum.*
4 *Cura præſervativa à peſte, in quo conſiſtat.*
5 *Aer præcipua peſtis cauſa.*
6 *In peſte longe fugiendum, ac tarde redeundum.*
7 *Loci, & habitationis delectus.*
8 *Ignis in peſte mira vis.*
9 *Ciborum delectus.*
10 *Cibis pravis utentes peſte facillime corripiuntur.*
11 *Peſtis tempore confert plurimum comedere.*
12 *Pauci bibuli peſtis tempore periclitantur.*
13 *Somni conſideratio in peſte.*
14 *Corpus in peſte excrementis liberum ſit oportet.*
15 *Coitus maxime noxius tempore peſtis.*
16 *Exercitium quale conveniat tempore peſtis.*
17 *In peſtilenti tempore reſpirationis neceſſitatem quanto minus fieri poſſit, cavere oportet.*
18 *Animi paſſiones quomodo regendæ tempore peſtis.*
19 *Meticuloſi præ omnibus peſtem incurrunt.*
20 *Muſica vis in peſte.*
21 *Ad Magiſtratus quæ agere pertineat.*
22 *Mortuorum cadavera citiſſime ſepelienda.*
23 *Cloacæ liberæ eſſe debent.*
24 *Peſte infecti ab aliis ſegregandi.*
25 *Peſte infectus an poſſit per vim expelli ex civitate, ſi malit in domo includi.*
26 *Advenæ ex ſuſpecto loco accedentes ad urbem ar-cendi.*
27 *Quot diebus debeat ſumi experientia in Advenis, an ſani ſint, nec ne.*
28 *Medici quales eligendi tempore peſtis.*
29 *Balneis tempore peſtis interdicendum.*
30 *Supellectilia eorum, qui ex peſte obeunt, venalia ex-ponenda non ſunt.*
31 *Parai admonitio circa veſpillones, & impios quoſdam homines peſtis tempore.*
32 *Putridæ carnes, & piſces corrupti non vendendi.*
33 *Qui ægris aliquo modo miniſtrant per aliquam notam ab aliis ſecernendi.*
34 *Lemnii conſilium tempore peſtis.*

QUÆSTIO IV.

De cura præſervativa à Peſte.

1 IN peſtilenti tempore non modo propriæ ſani-
tatis unuſquiſque ſatagere debet, ſed etiam
alienæ: quanto plures enim morbo corripiuntur,
tanto evidentius imminet unicuique propriæ vitæ
periculum.

Quia cum peſtis ſecundum plurimum, ut ſæpe 2
jam dictum eſt, adjunctum ſecum habeat conta-
gium, facili negotio ab uno individuo in aliud per-
tranſit; nam facile eſt vicino, aut concive infecto,
alium vicinum, & concivem infici. Ea igitur de
re unuſquiſque per ſemetipſum, ſed Magiſtratus
præcipue, & qui Juſtitiam populis miniſtrant, in
hoc totis nervis, ac viribus incumbere debent, ut
contagium omni modo arceatur, vel ſaltem prohi-
beatur, ne ulterius ſerpat. Et ut facilius hi no-
ſcant, quibus tunc interdicere concivibus, & ha-
bitatoribus, ſubditiſque conveniat: quæ facere,
quæ omittere neceſſe ſit, hæc, quæ ſequuntur, in
mentem ſibi redigant, quorum etiam plurima ani-
madvertat, quiſquis propriæ ſalutis zelo tenetur,
& ea, quæ ad ſe pertinent, inviolabiliter obſer-
vet. Neque miretur quiſquam, quod in hoc ti-
tulo hanc partem, quæ primo intuitu omnino
medica videtur, non prætermiſerim, quia in hac
ipſa parte multa ſunt, quæ ſcitu, & executione
neceſſaria ſunt ipſis Juriſconſultis: unde etiam
ii, qui inter eos de peſte tractarunt, eam inta-
ctam minime reliquerunt, ut Ripa, & Prævi-
dellus, & poſt hos Folkerius. Ergo antea docea-
mus, quæ ad unumquemque hominem peculia-
riter ſcire pertineat; mox, quæ ad Magiſtratus, pu-
blicaſque nonnullas perſonas ſpectant, detegamus.

Ante omnia à Deo inchoandum, quem ſuppli-
cationibus, ac ſacrificiis pura mente oblatis pla- 3
candum eſſe certum eſt, id enim ſummum tanto
malo cenſerem remedium, cum ab eo, nec abſque
eo unquam, peſtis mortales adoriatur: ita facien-
dum ſuadent Medici omnes præcitati, nec non
etiam juriſconſulti, Rip. *part. ult. partic. ult.* Prævi-
dell. *part.* 4. *partic.* 3. *num.* 1. & 2. hæc enim agentes,
qui ſcit, ſi convertatur, & ignoſcat Deus, & re-
vertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus? *Ut
Jonæ* habetur *cap.* 3. *verſ.* 9.

Sciendum poſt hæc, quod univerſa cura præſer- 4
vativa à peſte conſiſtit in recto, & convenienti uſu
ſex rerum non naturalium; inter quas præcipuum
locum obtinet, maxime tempore peſtilenti, ipſe
aer, qui nos ambit: Hic enim, ut toties inculcavi, 5
tunc præcipua cauſa morbi eſt: quæ ſi removea-
tur, facillime & ipſe morbus removetur, & mors
evitatur: à peſte igitur unuſquiſque ſe immunem
ſervabit, ſi ab aere peſtilenti longe aufugiat: tri-
tum enim eſt, quod jactatur, cito, ac longe fu-
ge, & tarde redi, ut omnes Medici concludunt, 6
Bened. *de peſtil. febr. cap.* 6. Paſchal. *lib.* 2. *pract. cap.* 9.
Andr. Gal. *de peſt. faſc.* 5. Joub. *de peſt. cap.* 10. Foreſt.
lib 6. *obſerv.* 15. & ex Juriſconſultis Ripa, *ubi ſæpe
part. penult. num.* 53. Sed quibuſnam fugere liceat,
quibus vero non, declarat Untzer. *lib.* 1. *Antidot.* 7
peſtil. diſtinct. 3. *med.* 2. Si ergo hoc fieri non poſſit,
locus eligendus eſt in civitate elatior, à ventis
maxime perflatus, ad Orientem, aut Septentrio-
nem vergens, dummodo venti ab ea parte non
ſpirent, in qua peſtilentia viget.

Locus hic neque mortuorum cœmeteria, neque
ſentinas, neque cloacas, neque ſterquilinia, ne-
que ſtagnantes aquas, aut paludes, neque hortos,
neque arborum nonnullarum multitudinem, ut
præcipue *Ficus* ſunt, & *Nuces*, & *Taxus*, &
Sabina, veluti Raſ. 30. *contin. tract.* 3. *cap.* 1. admo-
net, non modo prope ſe non habeat, ſed neque
adeo parum diſtantes, ut facile tetri vapores, &
caligines ab iis exhalantes habitationem infice-
re poſſint: notant horum plurima Alex. Bened.
& cæteri Med. ſupra cit. quibus addit Georg. Pi-
ctor. *de conſerv. valet. dial.* 2. nonnullas herbas,
nempe Elleborum, Erucam, & Braſſicam, qua-
rum herbarum, & arborum umbram cæteris her-
bis adeo noxiam dicit, ut comeſtæ à beſtiis noxiæ
etiam ipſæ evadant. Noxia etiam mirum in mo-
dum ea loco ſunt, quæ aquas vicinas habent, in
quibus Linum, Cannabis, Spartum, & hujuſ-
modi res macerari ſolent, teſte eodem Alex Be-
ned. & experientia ipſa. Ubi autem tales locos
ſeli-

ſeligere non concedatur, aer ipſe propriæ domus variis ingeniis alterandus, & emendandus.

8 Focus imprimis aſſiduo, & perenni luceat igne, cujus tanta vis in peſte, ut Hipp. quemadmodum notiſſimum eſt, hoc uno remedio peſtem aliquando Athenis abegerit, & Acron eodem auxilio Agrigentum ab eadem calamitate liberaverit: in ignem ſi fieri poſſit, odoramenta nonnulla injiciantur juxta temporis qualitatem. Feneſtræ verſus meridiem, aut eam partem verſus, in qua peſtis maximè viget, perpetuò occluſæ ſint, & portæ etiam, & aperturæ omnes obſtruantur, per quas Auſter, aut alius quivis noxius ventorum flatus ſubire poſſit. Æſtate floribus odoriferis, aquis item odoriferis deſtillatis, & aceto roſaceo pavimenta irrorentur, dummodò flores corruptionem generare non valeant, cùm putreſiunt. Ab ea quoque parte, in qua vicini peſte infecti jacent, aer, quantum fieri poteſt, abdicandus. Quin etiam conſilio doctorum hominum, nec canes, nec feles, aliave domeſtica animalia, ex vicinis ædibus in proprias commeare, neque propria in vicinas permittenda: hæc enim innoxiè aliquando peſtem circumferunt: ſi quando autem extra domum exire contingat, hora diei ſeligatur matutina poſt Solis ortum, cùm jam ipſius ſplendore omnia illuſtrata ſunt. Calor nimius, aut frigus ſuperfluum, aer caliginoſus, venti, nubes omninò evitentur. Conventus, & hominum frequentiæ, ac cœtus fugiantur, nec indifferentur, aut temerè unuſquiſque in domum, aut colloquium admit-
9 tatur. Non minor debet eſſe ciborum delectus, qui optimi nutrimenti ſint oportet, & concoctu faciles, ac cane pejus & angue ii evitentur, qui facilè corrumpuntur, ſeu qui pravi ſucci ſunt, vel difficilis concoctionis exiſtunt: qui enim hiſce cibis utuntur, omnium Medicorum ſententia facilius peſte corripiuntur, nec id ipſum ſiluerunt ipſi Juriſconſulti. Ripa *ubi aliàs, part.* 1.
10 *num.* 16. *&* *part.* 3. *num.* 9. Prævidell. *ibid. part.*
ult. partic. 15. *num.* 1. Confert tamen tunc tem-
11 poris plurimùm comedere, non ita tamen, ut cruditates generentur: longum enim jejunium, aut præter morem toleratum ſummoperè obeſſe notum eſt: contrà verò adnotatum eſt ab expertiſſimis Medicis, ventri, & gulæ indulgentes minùs cæteris peſte tentari, Plater. *Cent. poſt quæſt. Med. Parad. num.* 43. Foreſt. *lib.* 6. *obſerv.* 9. Quin etiam ipſi jam peſte ægrotantes cogendi ſunt ad plurimum cibum aſſumendum, ex Galen. conſilio *in* 3. *de morb. vulg. part.* 5. *text.* 81. nam evadere dicebat promtiùs eos, qui ſtrenuè, ac viriliter in aſſumendis cibis ſe gerunt, ſibimetipſis vim inferentes; quod etiam ex eo repetit Rat. 30. *cont. in tract.* 13. *cap.* 1. Qualitates autem ciborum in particulari enarrare hic non eſt neceſſarium, ſed qui id exquiſitiùs notum habere deſiderat, conſulat ſuprà citatos Doctores de ea re accuratiſſimè pertractantes; illud unum hic mentione dignum eſt, quod ex Mizald. Untzer. *lib.* 1. *Antid. peſtil. part.* 2. *diſt.* 3. *med. quint. num.* 2. & ille ex Antonio Ludovico refert, Lampretas nimirum tempore peſtis frequenter comeſtas innata vi contra tam diram luem maximè efficaces haberi.

Potus ſit vinum, ſi uſus fert, æſtate pauciſerum, odoris jucundi, mediocris potentiæ, ac ſimiliter ſuave, & quoad quantitatem potus, procul dubio non debet eſſe ſuperflua. Non multùm ergo bibendum, licèt Savonar. *de febrib. cap.* 9. *rubr.* 1. notaſſe ſe dicat in tribus, aut quatuor peſtilentiis, quòd pauci bibuli perirent.

12 Notandum autem ex Untzero, *ubi ſuprà*, Aquam vitæ tempore peſtilenti omnino noxiam eſſe, neque abſque ratione, cùm Hepar, & ſanguinem incendat, & humores acuat, & exurat; imò laudat, ut publico Magiſtratuum decreto eius uſus abdicetur. Quòd ſi aqua bibenda ſit, ea ſit puriſſima, leviſſima, tenuiſſima, nullo odore, aut ſapore dotata, fontana, aut ciſternalis, quarum utramque, dummodò cæteris conditionibus non deſtituatur, bonam exiſtimo, licèt ſciam inter Medicos de principatu bonitatis eſſe contentionem. Plerique Hipp. ſequi ſe putant, ſi pluvialem præferant; alii fontanam malunt, cujus opinionis fuit Andr. Thurin. Piſcienſ. Reg. Galliarum & mox duorum ſummorum Pontificum Medicus, qui libellum etiam de ea re conſcripſit, & Epiph. Ferd. *lib* 1. *Theor.* 15. ſed, ut dixi, ex mea ſententia, utraque in uſum convocari poteſt.

In ſomno quoque eadem moderatio ſervanda, & 13
diurnus maximè evitandus. Sed & ſuperflua vigilia officere cenſetur non immeritò, quòd corpus aptius facile reddat ad concipiendum morbum: quod ut magis magiſque evitetur, quotidie ipſum ab excrementis congeſtis liberare ſtudendum. Quòd ſi ſpon- 14
te id non ſuccedat, leviori aliquo leniente, aut potiùs ipſis cibariis alvum mollientibus id procuretur; fortia enim, & frequentiùs uſurpata medicamenta abdicanda.

Coitus ab univerſis Medicis mirum in modum 15
vituperatur, quod etiam à Juriſconſultis particulariter animadvertitur; Ripa *part. ult. partic.* 5. *num.* 9. & Prævidell. *part. ult. partic.* 15. *num.* 4. Ab eo ergò non modò in parte, ſed in totum abſtinendum. Unde non ex timore ſolùm contagionis arcendæ ſunt meretrices tempore peſtis ex civitate; ut voluit Ripa *de peſt. part.* 3. *partic.* 1. *num.* 153. ſed etiam quia incitamentum ſunt ad opera venerea, à quibus tunc temporis ſummum in modum, ut di-
xi, abſtinendum. In cęteris mediocritas laudatur, 16
quemadmodum etiam in exercitio; nam ſi excedat, maximè damnatur, tum quia ſanguinem magnopere calefacit & acuit, atque ad febrem diſponit, tum quia poros rarefaciendo, & maiorem reſpirandi neceſſitatem faciens, in cauſa eſt, ut multò plus circumambientis aeris in corpus ſubeat, quàm oporteat, cùm in peſtilenti conſtitutione maximè conferat, quantò minùs fieri poteſt, reſpirationis
neceſſitatem augere. Hippocr. *de Nat. Humana*, 17
quòd aer corruptus quantò minùs inſpiratur, tantò minùs noceat.

In animi denique paſſionibus moderandis unuſ- 18
quiſque diligens ſit oportet. Metus præ omnibus, & triſtitia abdicanda; notatum enim, & refertur à Platero, & à Foreſto *locis ſupra citatis*, Meticu-
loſos præ omnibus peſtem facilè incurrere, quod 19
etiam inter Juriſconſultos innuere videtur Ripa *part.* 1. *num.* 15. omnino ergò prohibenda cogitatio de mortuis, & ægrotantibus. Hieron. de Manfred. *de Hom. lib.* 1. *cap. ult. in fin.* Neque de morte timendum, niſi in ordine de animæ ſalute. In Deo ſperandum, etiamſi occideret nos, ut ſanctiſſimus Job dicebat *capit.* 13. *verſic.* 15. Gaudendum cuique eſſe, ſuadent Medici, & adnotat etiam ex Juriſconſultis Ripa *part.* 3. *partic.* 1. *num.* 152. cum paucis, ſed honeſtis amicis hilariter vivendum, Muſicis, ac Melodiis vacare conducit, cùm ſola aliquando Muſicæ vi peſtis ſublata fuerit, teſte
Plutarch. *in lib. de Muſic.* quod etiam Vair. *lib.* 20
2. *de faſcin. cap.* 11. ex Pauſania adnotavit, ut ex ipſo adnotat Untzer. *in antid. peſtil. libro* 1. *part* 2. *diſtinct.* 3. *med.* 5. *num.* 6. & cum his omnibus mundus cultus corporis eligendus, ac veſtes ſæpius immutandæ.

Verumtamen ad ea iam veniamus, quæ ad Ma- 21
giſtratus pertinent. Hi curare debent maximè, ut Civitas ab immunditiis undequaque libera exiſtat, & aeris corruptione præſente luculentos ignes vicatim accendi jubeant ex lignis, ſi fieri poſſit, odoriferis, ut cupreſſo, Junipero: ſin minùs, ex vitium ſarmentis, aut ex lignis quernis, quæ putrida jam, & emortua non ſint, aut ſitum contraxerint, vel propę paludes, ſtagnanteſque aquas diu jacuerint, aut pluvia, vel quoquo modo humectata ſint.

Mortuorum cadavera quàm citiſſimè ſepulchris 22
mandari, & altè defodi curent, quia citiſſimè putreſcunt. Paræus *lib.* 21. *cap.* 10. & præcipuè à

cadaveribus brutorum, ſi quæ peſte tentantur, om-
nino civitatem repurgare, quamquam ubi peſtis bru-
tà etiam moleſtet, conferret ex mea ſententia ea
omnino à civitate amovere, & expellere, antequam
inficiantur. Unde Paræus, *ubi ſuprà*, occidi omnia
jubet; præcipuè feles, canes & alia domeſtica ani-
malia, quibus præ cæteris connumerandi ſunt por-
23 ci, quia eorum excrementa aerem venenoſum ma-
ximè reddunt, ut ſcribit Georgius Pict. *de conſer-
vanda ſanit. dial.* 2. cloacas liberas eſſe jubeant,
24 ac ſi ad repurgandam civitatem non ſufficiant, no-
vas conſtruendas curent. Peſte infectos ab aliis,
quantùm fieri poteſt, ſegregent, aut eos in propria
domo, ut fieri alicubi ſolet, portis muro obductis,
vel obſignatis retinendos, aut in locum ad eam
rem deſtinatum aſportandos curantes. Ita facien-
dum admonent ipſi Medici, & præ cæteris Maſſa
de febr. peſtil. tract. 2. *cap.* 1 Paræus *lib. cit. capit.*
10. Cæſalpin. *lib.* 3. *cap.* 5. 2. Septal. *lib* 4. *de peſt.*
cap 6. Untzerus *in Antidot. peſtil. lib.* 1. *diſtinct.* 2.
25 & ex Iurisconſultis Ripa *part ultim. partic* 1. *num.*
3. Utrum autem per vim expelli poſſit quis ex ci-
vitate, ſi malit in domo includi, decidit item Ri-
pa *ibidem*, *num.* 4.

26 Sed & maxima cura arcendi ſunt advenæ omnes,
qui à peſtilenti loco veniunt, vel undecunque, dum-
modò ſanitatis teſtimonium ſecum non habeant,
ne in civitatem intromittantur, antequam per ali-
quot dies experientia ſumatur eorum ſanitatis.
Cæſalpin. *lib.* 3. *cap* 52. Septal. *lib.* 4. *cap.* 7. & ex Iu-
risperitis Prævidell. *part.* 4 *partic.* 21. & Foller. *in
appar. ad inſtruct. Urban. num.* 17. Quantum autem
debeat eſſe hoc dierum ſpatium à Iurisconſultis
27 deciſum non invenio, niſi apud *Follerium in tract.
de cuſtodia Peſtis num.* 171. *& ſeqq.* Conſuetudo eſt
quadraginta dierum, de qua teſtatur Septalius, *ubi
ſuprà*: & hunc ipſum terminum deſiderat Cæſal-
pinus, *ubi ſuprà*: ſed Septalius putat, atque con-
tendit, eſſe juſto longiorem; palam enim eſt,
inquit ille, quòd accedentes ad locum ſanum vel
habent intra ſe Peſtis contagium, vel extra, nem-
pe quia per contactum externa membra ſeminia
Peſtis retinuerunt; ſi habeant intus, impoſſibile
eſt per tot dies venenum tam atrox, & exitiale abſ-
que eo, quòd ullam de ſe ſignificationem præbeat,
latitare: ſi extrà, hoc facilè poteſt emendari per
corporis mundationem, & lotionem ex aceto,
aliiſque ad rem facientibus, per raſuram omnium
pilorum, per veſtium commutationem, & hujus-
modi. Reſtringit etiam hunc terminum Maſſa, *ubi
ſuprà*, ad plus minus pro infectionis majori, vel
minori ſuſpicione: Sed in his cum ſecuritate, non
cum conjecturis agendum.

28 Præterea Medicos, Chriſtiana pietate & ſapien-
tia inſignes, in ægrorum curam deſtinent, que-
madmodum etiam expertiſſimos Chirurgos, non
quales ut plurimùm nunc eam artem exercent,
audacia & temeritate, nec non etiam craſſa igno-
rantia notandos, & qui vix tonſtrinam exercere
norunt.

29 Supellectilia, & tegumenta, veſteſque eorum
qui peſte perierint, venales exponi non permit-
tant, ſed omnia igni mandanda præcipiant, quæ
fomitem, & ſeminia morbi conſervare facilè poſ-
ſunt, ut lineæ ſunt, & laneæ veſtes, & his ſimi-
lia: quod admonere non reliquerunt Medici ſu-
prà citati, Paræus, Septalius, Cæſalpinus, Untze-
rus, & alii, nec non etiam Jurisconſulti, Ripa
loco citato, *numero* 43. Sed mirum videtur, quod
narrat Alpin. *lib.* 1. *de Medici Ægypt. cap.* 17. ni-
mirum videtur, quod tegumenta, & ſupellectilia
eorum, qui peſte ibi laboraverint, etiamſi aliàs
contagium retineant, tamen menſe Junio omne
contagium exuere, & illis tutò uti quemlibet poſſe.
Quæri autem hic poſſet, cur veſtes eorum, qui
peſte corripiuntur, & ab ea immunes evadunt,
non afficiant tangentes contagio, ut veſtes, alia-
que tegumenta eorum, qui peſte moriuntur. Sed de
hoc aliàs.

Quæ verò merces admitti tutò poſſint, quæ non
docet exquiſitiſſimè Maſſa, *ubi ſuprà tract.* 2. *c.* 1. do-
cetque nullum Frumenti genus, nec aromatum, ne-
que fructuum, neque carnium quarumcunque, dum-
modò putrere non incipiant, neque Vina, neque
acetum, neque oleum ſuſpicionem ullam habere,
quia talia contagium non ſuſcipiunt. Præ omnibus
autem tutiſſima ſunt metalla omnia, ſed ſi qui ſac-
culi, aut tegumenta, vel funes, & hujusmodi alia
cum his fuerint, omnia comburenda præcipit: nam,
quæcumque ex lino, cannabe, ſparto, cotone, lana,
bombace, pilis, vellere, ſerico, plumis, & hujus-
modi rebus conficiuntur, facilè infectionem ſu-
ſcipiunt. Quibus addenda quæ ex arundinulis, jun-
cis, & hujus generis materia componuntur. De his
inter Iurisconſultos Follerus, *ubi ſuprà n.* 147. quæ
conformia ſunt iis, quæ Medici quoque circa hoc
negotium afferunt.

Quoad receptionem Epiſtolarum, multis uti
debere nos cautelis, admonet Salvian. *Variar. lect.
lib.* 1. *c.* 7. quòd charta facillimè infectionem ſuſci-
piat, & retineat; itaque & circa hoc peculiaris dili-
gentia adhibenda, ut ſuffitibus, antequam legendas
litteras ſuſcipiamus, eas repurgemus, & liquoribus
etiam nonnullis imbuamus, aliiſque cautelis uta-
mur, ab ipſo Salviano conſcriptis.

Balneis porrò, ſi quæ publica extant, interdicere 30
Magiſtratus oportet, cùm qui iis utuntur Peſtem
facillimè concipiant, ut adnotant Raſis 30. *contin.
tract.* 31. *c.* 1. Ioub. *de peſt. c.* 9. Andr. Gall. *de peſt.
faſcic.* 3. *in principio*. Plater. *quæſt. Medic. Parad.
centur. poſth. quæſt.* 43. Paræus *de peſte*, *c.* 10. & alii,
quare iis unuſquiſque pro poſſe abſtineat.

Cæterùm idem Paræus in his recenſendis diligen- 31
tiſſimus, admonebat quoque Judices, & Magiſtratus,
ut maximopere animum adverterent ad impios quoſ-
dam veſpillones, & alios hujus farinæ homines,
qui, ut ex majori ægrotantium, ac morientium
copia plura congerant, ſibique acquirant, per li-
nimenta quædam, oſtiorum annulis, & peſſulis
aliiſque locis illita, peſtis contagium in ſanos
transferunt, aut alia malitia utentes, mortuo-
rum ſupellectilem in ſanas domos comportant,
milleque aliis ingeniis inexpiabili impietate peſtem
propagant; quod non ſemel tamen tantùm, aut bis,
ſed multoties eveniſſe conſtat, ut ſuperiori quæſtio-
ne dixi: Et extat de ejus rei veritate novum, ſed
graviſſimum teſtimonium *Philomuſi in ſuis juvenilibus
Muſis n.* 12. *in ſequ. carminibus.*

—— Homines quia crebra nefandos
Fama refert ſcamna, & poſtes, & ſtrata viarum,
Templaque mortifero circumſparſiſſe veneno.

Curent etiam iidem Magiſtratus, ne putridæ 32
carnes, & olidi, ac ſemiputrefacti Piſces væneant,
ſed eas, eoſque quamprimum putrere inceperint,
abiiciendos curent; ne ex eorum comeſtione vulgus
pravis humoribus congeſtis facilè peſtem concipiat,
quod prudenter præter Medicos admonet ex Le- 33
gum peritis Ripa, *ubi aliàs*. Quinetiam, quia con-
tingit cum ægrotantibus viventes innoxiè aliquan-
do peſtem circumferre, ut ſunt Miniſtri omnes, Sa-
cerdotes, Medici, Chirurgi, Barbitonſores, Phar-
macopolæ, Veſpillones, Obſtetrices, & aliæ perſo-
næ, non permittendus quiſquam eorum eſt in pu-
blicum exire, niſi aliqua conſpicua nota ſe notum
unicuique faciat, ut poſſint alii ejus evitare occur-
ſum, & allocutionem.

Cuſtodes etiam portarum conſtituantur, qui ad-
venas peſte infectos, aut de peſte ſuſpectos, aut
etiam, qui bullettinum ſanitatis ſecum non habent,
à civitate, & loco repellant, & arceant. Sed de cu-
ſtodibus portarum tempore peſtis, & de bullettino-
rum qualitate, & aliis ad hæc pertinentibus qui plu-
ra ſcire cupit, ex Iuriſconſultis adeat Ripam, *part.
3. partic.* 2. *per totam*. Follerium, *ubi ſuprà*.

Denique non inane conſilium cenſendum, quod
ex Levino Lemnio refert Paræus, *ubi ſæpe*, & lau- 34
datur ab Untzero, *ubi aliàs lib.* 1. *part.* 2. *diſtinct.* 3.
num. 2. nimirum quòd murales cannæ, & ma-
chinæ tormentariæ, pulvere bombardico reple-
tæ, abſque globis ſub diei, noctiſque crepuſculis
explo-

explodantur: eorum enim ictu, ac vehementia impulſus aer exagitatur, & ea agitatione repurgatur; præterquam quod etiam ipſius bombardici pulveris qualitate alteratur, & exſiccatur, adjuncta maximè ipſius ignis virtute. Hæc & alia permulta ad Magiſtratus pertinent, quæ ſi quis luculentiùs enarrata deſiderat, ex noſtris conſulat Paræum, Untzerum, & præ omnibus Septalium *lib.* 4. & ex Juriſconſultis Ripam, & Prævidell. & Follerium, *locis citatis*.

PARS SECUNDA,

De Contagio.

SUMMARIUM.

1 *Contagium quid*.
2 *Contagium triplex*.
3 *Morbus contagioſus quis*.
4 *Contagioſus morbus duplex*.
5 *Contagioſi morbi benignæ naturæ, ſeu contrà*.
6 *Scabies quid*.
7 *Lepra quid, ſcrophula*.
8 *Elephantiaſis quid*.
9 *Alopecia eſt particularis quædam Lepra*.
10 *Achores quid*.
11 *Lippitudo quid*.
12 *Tabes eſt ulcus Pulmonis*.
13 *Febris Hectica quid*.
14 *Lues venerea, ſive Gallicus morbus quid*.
15 *Febris quid ſit*.

QUÆSTIO V.

Quid ſit Contagium, quid, & quotuplex contagioſus morbus.

1 QUibus ex cauſis inter Legales materias etiam de contagio verba facere operæ pretium duxerim, in principio hujus tituli notum feci; dicam ergo jam, quid ſit Contagium, & quid, & quotu-
2 plex contagioſus morbus. Contagium alias eſſe dixi infectionem tranſeuntem ab uno individuo in aliud. Mercatus autem *lib.* 3. *de morbis*, *p.* 1. *cl.* 1. *q.* 176. *num.* 11. dixit, Contagium eſſe id, quòd alteri ab altero præſtatur: dum paſſum ſit ejuſdem ſpeciei cum agente. Dixi etiam illud eſſe triplex, immediatum, quod ex ſimplici atque immediato contactu fit duorum corporum animatorum. Secundum per fomitem, & eſt mediati prima ſpecies; nempe inanimatæ cujusdam rei, & contagii ſemina retinentis, ut veſtes ſunt, ſuppellectilia, & hujusmodi. Tertium, quod eſt ſecunda ſpecies mediati, fit mediante Aere inſpirato, qui ab uno individuo expiratus, quod jam infectum eſt, ab alio inſpiratur, unde ex inquinamento prioris
3 per illum Aerem exſpiratum inquinatur poſterius. Morbus autem qui contagioſus eſt, dicitur mor-
4 bus per contagium communicabilis, uno, vel pluribus ex ſupra commemoratis modis. Eſt autem contagioſus morbus duplex, nam quidam eſt benignæ naturæ, in quantum vitæ nequaquam inſidiatur, ſaltem non manifeſtè, aut non tam ſubitaneam affert perniciem, licèt temporis diuturnitate nonniſi cum vitæ præjudicio afficiat; alius eſt malignæ naturæ, ut qui vitam facili negotio, ac manifeſtè & evidenter eripiat. Morbi ptioris claſſis ex humorum putredine habent quidem originem, non tamen conſummata, ſed magnæ activitati iuncta; poſterioris etiam venenata qualitare participant. In priori cenſu ſunt Scabies, & ejus ſpecies omnes, Strumæ, de qui-
5 bus vide Zacutum, Medicum doctiſſimum *lib.* 4. *de Med. princ. hiſt. cap. vel hiſt.* 84. *in comm.* Tinea puerorum, Alopecia dicta, eorundemque achores, & favi, lippitudo, vel Ophthalmia Græcis, ulcera quædam maligna; ſimplex febris, nam, ut teſtatur Fracaſt. *lib.* 2. *de contag. cap.* 1. nonnullæ febres ſunt contagioſæ, cùm tamen ſint utplurimùm ſalubres. In poſteriori cenſu ſunt Rabies, Morbilli, & Variolæ, & ipſa peſtis. Quamquam enim morbilli, & Variolæ interdum nulla pravitare infeſtæ videantur, aliàs tamen peſtilentes evadunt, & cùm multiplicantur, ipſam peſtem portendunt, ut omnes, qui de peſte ſcripſerunt, fatentur in capp. de ſignis prognoſticantibus futuram peſtem. Sunt tamen alii morbi, Medii jure vocandi, quòd neque perniciem illico afferant, neque tamen vitæ omnino parcant, ſed procraſtinantes locum remediis concedant. Hujusmodi ſunt Lepra, ejusque genera omnia, & Elephantiaſis, ſi modò diverſus morbus à Lepra eſt, Tabes, ſeu Phthiſis, Hectica febris, Epilepſia; nam notatum eſt, hanc quoque per contagium fuiſſe communicatam. Bertin. *lib.* 22. *ſuæ med. c.* 3. imò etiam per ſolum viſum, teſte Chriſtoph. à Vega *libro* 3. *art. Med cap* 12. quorum uterque refertur à Schenckio *lib.* 1. *Obſerv. tit. de Epilepſia*, Sed quod magis mirandum eſt, communicari per contagium non ſolùm hominibus, ſed etiam animalibus extra humanam ſpeciem, docet Card. *lib.* 7. *de variet. cap.* 33. qui ancillam morbum hunc cani, & cato communicaſſe refert. Tandem inter hos morbos comprehenditur etiam Gallicus, ut notum eſt.

Omnes hi morbi (excepta lippitudine, ac Strumis) enumerantur ab iis qui de contagio ex profeſſo verba fecerunt. Fernel. *lib.* 2. *de Abd. rer. cauſ. cap.* 11. Sal. *de febr. peſt. cap.* 11. Fracaſt. *de contag. lib.* 1. Hucher *lib.* 4. *de febr. cap.* 7. Sed miror cur de lippitudine nullus meminerit, cùm tamen Ariſt. 7. *probl.* 4. & Alex. *lib.* 4. *probl.* 14. quærant, cur lippitudo ſit contagioſa? quod etiam vulgò perſuaſum eſt, & notatur à Juriſconſultis, Martin. de Arles *de ſuperſtit. num.* 36. Quomodocunque tamen ſit, non tanti momenti is morbus profectò eſt, ut de eo peculiarem mentionem habere oporteat.

Cæterùm, ne Juriſconſulti nominum varietate decipiantur, breviter, quid ſinguli horum morborum ſint, exponamus, ii præſentim, qui minus noti eſſe poſſunt. Scabies autem præ omnibus notiſſimus morbus eſt, ſed ejus genera quamplura ſunt pro humorum differentia, & miſcella. Definitur verò ſcabies, pruritus in univerſo corpore, vel in pluribus ejus partibus, ex aſperitate, vel puſtulis, vel ulcuſculis ejusdem proveniens, aliquando verò ſolus pruritus totum occupat corpus, non tamen puſtulæ ullæ ad ſenſum ſunt manifeſtæ, neque ulla ulcuſcula, ſed bene aſperitas quædam; non mutat autem nomen, niſi quando prædicta apparent. Quòd autem quædam ſcabies humida ſit, quædam ſicca, notum eſt, & quod illæ habeant ſub ſe plures alias 6
ſpecies; ſed hæc pro nunc ad hoc argumentum minùs pertinent. Strumæ, quæ & ſcrophæ, ſeu ſcrophulæ dicuntur, tumores ſunt in collo, & in axillis 7
evenientes, ac ſe propagantes, ex materia partim frigida & mucilaginoſa, partim terrea ac melancholica, & dicuntur ſcrophæ, ex eo quod plures gignant conceptus, nempè minores tumores, quorum ſunt fœcundiſſimæ, veluti ſcrophæ. Quàm verò hi tumores ſint contagioſi, videant Doctorem Zacutum Luſitanum, multæ cognitionis, ac indefeſſæ lectionis virum, cujus *libri de Principum Medicorum hiſtoriis*, doctis omnibus mirum in modum accepti, ac commendati ſunt.

Lepra porrò dicitur cutis aſperitas cum pruritu, 8
& corporis colliquatione, depaſcens profundas corporis partes orbiculatim, atque piſcium inſtar ſquammulas ex ſeſe emittens. In hoc enim morbo ſolitarum partium nutrimentum, ob pravam ſui qualitatem, aſſimilari non poteſt, unde ad cutim transmiſſum, & extraneum calorem concipiens, pruritum facit ingentem, & ob admixtionem ſiccæ, melancholicæ, ac terreæ ſubſtantiæ à cute abſcedit, & in ſquammulas abit. Non diſſimilis morbus eſt Elephantiaſis, quanquam non deſunt contrariæ opinioni adhærentes; ſed eſſe hos unum eundem-

eundemque morbum teſtatur Mercurial. *lib.* 2. *de morb. curan. c.* 5. apud quem Lepræ genera, & ſpecies videre licet ab ipſo accuratiſſimè enumeratas. Si quis autem Medicorum Lepræ veræ ſigna perlegere cupit, præ cæteris practicis legat Baverium *in conſil.* præcipuè, quod incipit: *In nonnullis dictum eſt, &c.* nam diligenter, & exquiſitè ea percurrit, & differentias omnes edocet. Non prætereundum tamen hic ſignum illud confirmatæ Lepræ exploratiſſimum, de quo Lemn. *lib.* 1. *de occult. nat. mirac.* 15. *in fin.* quod eſt hujusmodi: Uſti plumbi pulverem in matulam, urinam Leproſorum continentem, conjicit, ſi enim fundum petat, vel Lepra illa vera non eſt, (vel non eſt, addo ego, confirmata) ſi verò ſuprà natet, ſignum eſt maniſeſtiſſimum veræ & confirmatæ lepræ. Plures inſuper experientias ponunt alii, ad cognoſcendam veram lepram, & præcipuè Valleſcus *in Philon. lib.* 7. *c.* 21. inter quas eſt, quæ ex ſanguine deſumitur ſupernatante in aqua clariſſima. Alia autem ſigna videri poſſunt apud ipſum, & alios auctores Arabes præſertim, & præ cæteris Julianum Palmarium. Celebris & ea experientia eſt, quæ deſumitur à ſenſus ſtupiditate, nam tenuiſſimam acum in corpus leproſi infigunt, & ſi minùs ſentiat, lepra eſt confirmata. Valleſc. *ubi ſuprà*. Paræus *lib.* 19. *cap.* 7.

9 Lepra quædam particularis videtur eſſe Alopecia: nam conveniunt in eſſentia, cùm non minùs Alopecia, quàm lepra ex pravo nutrimento fiat, & non minus quàm lepra univerſo corpori, cuti capitis Alopecia obſit, & utraque ſit corruptio, & alteratio carnis ſuperficialis: Ariſt. teſte, 10. *Probl.* 20. & rectè notatur inter Juriſconſultos à Gloſſ. *in c. voluiſſent de pœnitent. diſt.* 1. quòd lepra in Capillis dicatur Alopecia. Licet autem velis eos morbos differre, tamen negari non poteſt, eos congeneres eſſe: nam & Ophiaſis, quæ maximè ſimilis eſt Alopeciæ, præcedere ſolet lepram, & iis eſſe præcipuè infeſta, qui in Elephantiaſim proni ſunt. Piſo *lib.* 1. *pract. c.* 1. Quinetiam uterque morbus eodem med. curatur. Cardan. *in lib. de Hippocr. de Alim. lect.* 32. *text.* 31.

10 Achores ſunt ulcera capitis humida, quæ appellant vulgò *lattime*, quod fortaſſe ex lactis vitio manare credantur, vel quod lactentibus pueris ſint familiaria. Manard. *lib.* 17. *Epiſt.* 2. Huic morbo non diſſimilis eſt, qui favus dicitur, de quibus tamen alia ſuper addere præſentis loci non eſt.

11 Lippitudo quid ſit, dixi *lib.* 2. *titul.* 3. *q.* 10. quòd ſit inflammatio tunicæ oculorum adnatæ. Tabes verò ſeu Phthiſis ulcus pulmonis eſt, ex quo conſumptiva febris, Hectica dicta generatur, vel ad quod potiùs ea febris conſequitur: quæ febris Hectica (nam & ipſa aliquando contagio com-
12 municatur) eſt calor naturalis mutatus in igne-
13 um, ſolidas ipſius cordis partes obſidens. Lues autem Venerea, Gallicus dictus morbus, adeò pluribus notus eſt, ut alia explicatione non indigeat. Dici tamen poteſt infectio, ſeu contaminatio maſſæ ſanguineæ, ex coitus præcipuè inquinamentis,
14 vel alio modo per contagium communicata, ex qua infectione plures apti ſunt pullulare morbi, natura, & ſpecie differentes: & licet alii aliter hunc affectum definire malint, mihi pro nunc ad rem meam hæc definitio ſatisfacit.

15 Quid ſit denique febris, Juriſconſulti *in l. quæſitum. ff. de re judic.* dixerunt, eſſe motum corporis contra naturam. Medici dicunt, eſſe calorem extraneum in corde accenſum. Sed hæc de his ſatis.

SUMMARIUM.

1 *Contagioſi morbi non omnes ex quibusvis in quasvis perſonas transferuntur.*
2 *Ob contagioſum morbum de novo advenientem dirimi poteſt matrimonium initiatum, non autem conſummatum.*
3 *Ex quibusnam morbis leve periculum contagionis impendeat.*
4 *Ex Epilepſia leve contagionis periculum imminet.*
5 *In tabe majus periculum junioris conjugis à ſeniore, quàm è contrà.*
6 *Periculum infectionis prolis naſcituræ ex conjugibus quale ſit.*
7 *Ex lue venerea quando exiſtimandum dirimi jure poſſe matrimonium.*
8 *Ex Morbillis, & Variolis etiam peſtilentibus, ex ipſa peſte, ex rabie an dividi debeat matrimonium.*
9 *Moniales habent juſtam cauſam relinquendi monaſterium, ubi in eo vigeat contagioſa infirmitas, declara ut numer. ſequentibus.*
12 *Contagioſo morbo laborantes expelli poſſunt ex civitate, declara ut ibid.*
13 *Quartus caſus circa redditionem debiti matrimonialis, ubi alter conjugum contagioſo morbo laboret.*
14 *Sanus conjunx tenetur reddere debitum Leproſo, diſtingue ex aliis, ut n. ſeq. dic ut n.* 21.
16 *Sanus conjunx an teneatur cohabitare cum leproſo.*
17 *Non ita inficitur ſanus conjunx à leproſo per coitum, ut per cohabitationem, falſum ibid.*
18 *Lepra inficit etiam per halitum.*
19 *Quæ per contagium ad diſtans inficiunt, multo magis per contactum id præſtant.*
20 *Non infectus poteſt alios inficere, & quomodo.*
22 *Ex coitu cum leproſo imminet evidens periculum infectionis.*
23 *Sanus conjux non tenetur reddere debitum infirmo peſte vel rabie laboranti.*
24 *Sanus conjunx an teneatur reddere debitum infirmo Tabe infecto.*
25 *Coitus Tabidis maximè noxius.*
26 *Sanus conjunx an teneatur reddere debitum infirmo Gallicà lue laboranti.*
27 *Si unus conjugum commercium habeat cum externa perſona Gallico morbo infecta, an alter teneatur ad redditionem debiti.*
28 *Nonnulli cum infectis perſonis rem habentes non inficiuntur, & tamen alios inficiunt.*
29 *Ob adulterium an liceat denegare debitum.*
30 *Contagioſus morbus quando impedire debeat profeſſionem.*

QUÆSTIO VI.

Juriſconſultorum aſſertiones nonnullæ circa contagium, & contagioſos morbos, quibus in caſibus locum habeant.

Statuendum imprimis, antequam ad particula- 1
res caſus veniamus, contagioſos morbos non æquè omnes ex quibusvis in quasvis perſonas contagio transferri: alios item facili negotio hac ratione contagio afficere, nonnullos verò faciliùs alia: Nam de priori parte patet, quod neque Alopecia, neque Phthiſis adeò ex teneriori ætate in maturiorem, ut ex maturiori in teneriorem transferri facilè poteſt. De poſteriori parte notum eſt, quòd lues Venerea coitu maximè, & accubitu, dehinc etiam convictu, & conſuetudine communicatur, ut etiam Phthiſis, ſeu Tabes, Scabies, & hujusmodi: peſtis autem ſola exſpiratione, ut etiam Lepra, de qua & aliàs dixi, & infra dicam. Alii præterea morbi certas perſonas invadunt & contaminant, alii verò indifferenter omnes: nam Tabes, Phthiſis, Alopecia tenerioribus maximè ætatibus noxiæ, aliis perſonis maturiorem ætatem agentibus non ita: contra Peſtis, Scabies, Lepra omnibus indifferenter communicantur. Sic etiam & alia nonnulla in quæſtionis proceſſu adnotanda veniunt, ut dicemus: hic enim examinabimus caſus nonnullos circa contagioſos morbos evenientes, ut apertiſſimè dehinc pateat quando, & in quibus caſibus concluſiones, & aſſertiones Juriſconſultorum locum ſint habituræ, quas recenſui in principio Tituli, quarum prima eſt, quòd ob contagioſum morbum de novo, aut quomodocunque evenientem dirimi poſſit matri- 2
monium initiatum, non tamen quòd ſit conſummatum: Circa quam concluſionem, licèt aliquod dubium interveniat, minùs de ſponſalibus dubitatur; ut per Auctores ibi per me adductos. Circa primam partem concluſionis (quia cum multo

majo-

majoris momenti ſit, & quæ in ipſa locum habebunt, multo magis procedent in poſteriori parte) conſiderari poteſt periculum contagii non modo reſpectu conjugum, ſed reſpectu prolis ex matrimonio naſcituræ. Secundo, conſiderari poteſt eventus morbi, ipſiuſque natura, nempe an pertinax morbus ſit & rebellis, & ob id nulla ſpes ſit ægrum ab eo convaliturum: an vero contrario modo ſe habeat, aut ſaltem mediocriter, ita ut licet cum difficultate, poſſit tamen æger ab eo convaleſcere. Tertio, conſiderari poteſt qualitas periculi, quod vel imminens ſit, & de ipſius Conjugis ſani vita, vel ſit tantum de ſanitatis detrimento, aut etiam de turpitudine. Morbi item aut ſunt inſtantanei, aut permanentes: inſtantaneos voco pro nunc, qui brevi dierum ſpatio, aut quatuordecim, aut viginti, aut etiam unius, vel alterius menſis, aut anni finiuntur; permanentes voco, qui diu perdurant, aut toto vitæ curriculo, & ad mortem uſque hominem concomitantur.

3 Itaque periculum leve imminet ex morbo levi, ut ex Ophthalmia, ex ſimplici ſcabie, aut ſimpliciſſima febre & morbis aliis his non diſſimilibus. Et licet in Ophthalmia, & in febre periculum non ita certum ſit, ut in ſcabie, quæ multo magis contagioſa eſt, tamen neque in hac, neque in ulla illarum poterit eſſe locus diſſolutioni matrimonii, aut ſponſalium, quæ juramento firmata ſint, tanquam ſi nullum omnino adeſſet impedimentum. Quod ob levitatem eorum morborum, qui nullius conſiderationis in hoc caſu videntur, ulteriori probatione non eget.

4 Idem etiam in Epilepſia habebit locum: licet enim majus multo ſit periculum in hoc morbo, quam in prædictis, tamen periculum ex hac non eſt certum & evidens, cum non ſoleat Epilepſia ſecundum plurimum per contagium de facili communicari. Communicatur tamen filiis, & deſcendentibus. Sed neque hanc puto eſſe juſtam cauſam ſeparationis matrimonii, aut ſponſalium, ob periculi incertitudinem: quia, licet Epilepticus interdum Epilepticum generet, cum Epilepſia ſit morbus hæreditarius, tamen hoc de futuris contingentibus, non de neceſſitate evenientibus. Contra tamen dicendum videtur in Tabe, in Lepra, in gravi Lue Venerea, in Alopecia: nam in tabe grave, & evidens periculum vitæ imminet juniori conjugi à ſeniori, non tamen tam evidens ſeniori à juniori,
5 ut dixi. Idcirco in uno caſu matrimonium, ſeu ſponſalia dirimi poterunt, in alio non, quia morbus permanens eſt. Id tamen intelligendum de jam confirmata Tabe, non de incipiente, quia hæc amoveri facilius poteſt. Idem in Lepra confirmata dicendum, ſed abſolute, quia omnibus communicabilis, tam ſenioribus inquam, quam junioribus: præterquam quod habet cum ſe notabilem deformitatem, ut etiam habet Alopecia.

6 Sed quid de periculo, quod imminet proli ex matrimonio naſcituræ, ne eodem morbo infecta naſcatur, vel poſt inficiatur? Dico, quod ſi Lepra in parentibus curationem recipit, poterit prohiberi, quin proles inficiatur: ſin confirmata ſit, & curationem non recipiat, poterit & ob id, & ob ſupradictam cauſam concluſio Juriſconſultorum locum habere.

7 In Lue Venerea, ſi gravis ſit, nempe tumoribus, ulceribus malignis, doloribus perpetuis, Alopecia, gonorrhœa virulenta & aliis ſymptomatibus concomitata, abſque dubio matrimonium dirimi poterit, quia communicabilis ab omnibus in omnes, & quia notabilem affert turpitudinem, & quia morbus permanens eſt, & ſi ſit confirmatus, nunquam curabilis.

Ob morbillos, & variolas, etiam peſtilentes, ob Peſtem ipſam, ob rabiem, licet ex omnibus evidens periculum vitæ inſtet, præcipue autem ex peſte non poterit dirimi matrimonium, neque ſponſalia, ſi juramento firmata ſint: ratio eſt, quia, etiamſi ſint contagio à quovis in quoſvis communicabiles peſtis duntaxat, & Rabies, necnon vitæ ſummopere inſidientur, tamen inſtantanei ſunt, & qui facillime aut occidunt, aut hominem ſanum deſerunt: idcirco abſque injuria, & ſine ullo incommodo poteſt attendi eorum exitus, qui ubi in bonum terminet, matrimonium ſuum locum habere facile poteſt, cum nihil impedimenti poſt eorum amotionem relinquatur.

Declaranda tamen hæc omnia ſupradicta ſunt re- 8
ſpective, quoad ſeparationem matrimonii non conſummati, vel ſponſalium: vel certe ejuſdem matrimonii, quoad ſeparationem thori.

Secundus caſus circa contagioſos morbos eveniens 9
eſt, quod Monialibus concedi poſſit licentia exeundi ex uno monaſterio, & ingrediendi aliud monaſterium ubi in eo ſit contagioſa infirmitas, ex qua ipſæ abſque dubio ſint in manifeſtiſſimo periculo poſitæ, niſi quæ jam infectæ ſunt, eiiciantur. Ita deciditur in conſtitutione Pii Quinti, quam habes apud Navarr. *de Regul. comm.* 4. *nu.* 47. & apud Roderic. *q. Canonic. & Regul. tom.* 1. *q.* 49. *art.* 4. apud Barb. *de offic. & poteſt. Epiſc. alleg.* 102. *n.* 214.

In hoc caſu de duabus tantum infirmitatibus 10
mentio habetur, de Lepra nimirum, & Epidemia, nempe peſte: (abutuntur enim hic Juriſconſulti, ſeu Canoniſtæ voce Epidemiæ) ſeu eam conſtitutionem extendi etiam ad alios morbos contagioſos, ſi qui ſunt, ut eſſe poſſint, ut Hecticam febrem, Tabem, Rabiem, & alios, tenet idem Barboſ. *ibid. num.* 16. *& ſeqq.* Et ex Medicis *Sebaſtian. de Soto in libell. de infirmit. ob quas Moniales exire poſſunt à clauſura, propoſit.* 2. *& ſeqq.* Neque videtur contrariari, imo potius aſſentiri Navarr. *ubi ſupr. num.* 49. qui etiam prædictam conſtitutionem extendi vult ad morbum non contagioſum de quo Medici docti, ac pii judicent aliquam morituram, niſi ex monaſterio exire permittatur, & ſalubriorem locum eligat: de qua ampliatione nonnulla dicam, Deo dante, *lib.* 5. *tit. de aere, aquis, & locis.* Sed in hoc quoque caſu adnotandum quod in ſuperiore admonuimus, nempe de periculi certitudine, & evidentia, & de gravitate, & confirmatione, &
conditione morborum, nam non ſatis eſſet ſimplex 11
Epidemia ad hoc, ut moniales poſſent relinquere Monaſterium, ſed debet eſſe peſtilentialis, & contagioſa, nempe cum periculo, & pernicie manifeſta. Sed de hac materia prolixius, Deo dante, agam li. 8. tit. 2. ubi, quicquid ad materiam clauſuræ Monialium pertinere videbitur, quod Medicam ſpeculationem requirat, diſcutere conabor.

Tertius caſus eſt, in quo ii, qui contagioſo mor- 12
bo laborant, expelli poſſint, ac debeant ex civitate: in quo caſu nota, quod non ſatis eſt contagium quodcunque ad id, ſed requiritur tale, ut afferat vitæ periculum, ſeu notabilem turpitudinem, inſuperque ut ſola expiratione poſſint infecti nocere ſanis, eoſque inficere veluti in peſte evenit, & in Lepra.

Fortaſſe idem dicendum eſſet de rabie, qua affecti aut expelli, aut vinculis coerceri debeant, ne alios morſibus impetentes, rabiem illis communicent: & de Lepra certum eſt in hoc caſu, quod debeat eſſe in ultima ſpecie, & confirmata, quia cæteræ ſpecies nequaquam poſſent halitu, & ex ſpiratione de facili inficere, ut confirmata poteſt.

Quartus caſus eſt circa redditionem debiti ma- 13
trimonialis, circa quam contrariantur ſibi Canoniſtæ, præcipue de Lepra loquentes, volentibus
aliis, qui Textus auctoritatem ſequuntur, *in c.* 1. 14
& 2. *de conjug. lepros.* quod ſanus conjunx teneatur reddere debitum infirmo, non obſtante, quod timor adſit non modo infectionis ſani ſed etiam prolis inde naſcituræ ea infectione labefactatæ: Jo. Brunell. *de ſponſ. & matrim. concl.* 8. *num.* 8. Sanch. *de Matr. lib.* 9. *diſp.* 24. *num.* 25. & vide alios DD. adductos per Aug. Barboſ. *in Collect. Doct. lib.* 4. *tit.* 8. *c.* 2. *num.* 2.

Alii maluerunt in hoc caſu diſtingui, nimirum, 15
quod, ubi judicio Medicorum adſit periculum notabilis infectionis, ſanus non teneatur reddere debitum; contra, ſi id periculi abſit; ita Hoſtienſ. *in ſumm. lib.* 4. *rubr. de Conjug. Leproſ.* Sanchez. *ubi*

ſupra num. 17. qui ad contrarias ſententias ſatisfacit. Ita quoque videtur ſentire Ripa, *in tract. de peſt. p.* 2. *partic.* 1. *num.* 102. quem adducit Sannazar, ejus nepos, *de Matrim. cap.* 3. *art.* 5. *num.* 77. dum non vult, Conjugi Lepra Leonina, nempe Lepra maligna, & confirmata, & ultimæ ſpeciei,
16 vel Elephantiaſi infecto ſanum teneri reddere debitum. Circa cohabitationem etiam diſcordes videntur DD. cùm alii voluerint teneri ſanum cum ægrotante cohabitare, alii vero non, ſed tantum teneri ad debiti redditionem. Alberic. *in Dict. in verb. Lepra*, qui & eam rationem ex DD. auctoritate affert, quod non ita inficiatur ſanus ex coitu, ut ex cohabitatione; quod etiam tenet Scot.
17 *in* 4. *ſent. diſt.* 32. *q. unica*. Quod tamen non eſt verum quia contagium nulla via, ac modo efficacius & facilius contrahitur, quam per carnalem conjunctionem. Quod ſi Lepra inficit etiam per halitum, multo magis per cohabitationem & multo etiam magis per copulam carnalem, & idcirco
18 *Levit. c.* 13. ex legis præcepto, Leproſi non modo ejiciebantur ex civitate, ſed debebant etiam evitare ſanorum occurſum, quia expiratione maxime homines inficiuntur, ut notat Valleſ. *in eo loco de Sacr. Phil. c.* 19. ergo multo magis per contactum, quia, quæ per contagium ad diſtans inficiunt, multo magis per contactum id faciunt. Fracaſt. *lib.* 1. *de contag. c.* 2. Adde quod Medici non ſolum ad-
19 monent eſſe fugiendum coitum cum Leproſo, ſed aliqui, ut Gordon. 1. *part Lilii*, *c.* 22. voluerunt etiam illius commercium devitandum eſſe, qui, aut quæ cum leproſo jacuerit, etiamſi infectus inde non remanſerit; quia etiam non infectus poteſt
20 alios inficere, conſervanda in ſeipſo, in propria cute, & carne, ſeminaria ipſius contagii, ut etiam in morbo Gallico evenit, ut mox dicemus. Itaque, ſi cohabitare non tenetur ſanus conjunx cum Leproſo, multo minus tenetur reddere debitum. Sed deciſio harum rerum ad Canoniſtas pertinet;
21 nos admonere eos de periculo decet. Satis ergo ſit, hinc eam concluſionem elicere, quod ubi alter conjugum vera lepra ſit infectus, etiamſi non eſſet confirmata, ex eorum conjunctione evidens periculum imminet ſano, ne inficiatur; nam licet levior eſſet Lepra, tamen infectionis periculum non ceſſaret, & timor, ne ſanus poſtmodum ea
22 infectus, in multo pejorem conditionem laberetur, quam ipſe leproſus ad præſens ſit; parva enim infectio, ſi corpus pravis humoribus offendet, magnam pariet affectionem, ut quotidie in Lue Venerea, & in Scabie experimur; nam habeat commercium aliquis cum muliere ſola gonorrhœa infecta, inde aliquando in dolores atrociſſimos, in ulcera maligna, in tumores, in depilationem, & in mille alios effectus incidet. Sic etiam ſi jaceat quis cum aliquo, qui ſolo ſimplici pruritu, vel leviſſima ſcabie laboret, ſi inde inficiatur, in ſcabiem peſſimam, & ulceribus, & incendioſo pruritu ſcatentem labetur, itaque etiam ex levi infectione timendum eſt, ne ſanus maxime lædatur.
23 Cæterum quoad rabiem, morbillos, variolas, & peſtem, abſolute dicendum videtur quod non teneatur ſanus reddere debitum, quia periculum certum eſt & evidens: & de Peſte apertiſſime Juriſconſulti, Ripa *de peſt. p.* 2. *partic.* 1. *num.* 202. quamquam peſte affectum conjugem, aut rabie detentum nunquam eo dementiæ (niſi vere dementiat) pervenire exiſtimem, ut debitum à ſano repoſcat.
24 Circa tabem dicerem, opus eſſe diſtinctione; nam ſi ſanus conjunx tenerioris ſit ætatis ſuæ, & habeat etiam promptitudinem ad concipiendum talem morbum, ne ſi eſſet habitus gracilis, pectoris anguſti, colli tenuis & longi, humeros habens alarum modo extenſos, & alias haberet Tabis diſpoſitiones, non teneretur reddere debitum, quia facili negotio, & abſque dubio inficeretur: ſi vero talia non apparerent, & jam grandior natu eſſet, nempe ſi ſupra 35. annum ætatem ageret, (uſque ad hunc enim tertium tabidos fieri à 18. incipientes, voluit Hipp. 5. *Aph.* 9. & ibi Galen.) tunc teneretur: quamquam æger conjunx concupiſcentiæ pœnas lueret, cum coitus Tabidis maxime ſit noxius.

Reſtat denique, ut decidatur, quid de morbo 25 Gallico dicendum ſit, de eo enim majus dubium eſſe poſſet: nam etiamſi levis eſſet, quia tamen quilibet vel minimus fomes ſufficit ad concipiendum magnum morbum, & poteſt ex levi contagio ſanus conjunx maxime affici, ut dixi, idcirco videretur, quod, quotieſcunque de morbo Gallico certitudo habetur, non teneatur ſanus conjunx reddere debitum ægrotanti. Dicendum tamen ea ratione non obſtante, quod ubi levis morbus eſt, ſanus teneatur ad redditionem debiti: contra vero ubi imminet notabile infectionis periculum Barboſ. *in coll. DD. lib.* 4. *tit.* 8. *c.* 2. *num.* 3. *tit.* 2. Circa id ſcien- 26 dum, quod infectio ex morbo Gallico aut non pertranſit pudendas partes, & eis proximas, aut penitiora penetrat, & ad Hepar pervenit, inficiens illud contagio, quod cum ſit officina ſanguinis, inficitur tota ſanguinis maſſa, & ſic morbus univerſo corpori communicatur. In priori ergo caſu apparent ulcuſcula in pudendis, aut virulenta gonorrhœa, & alia ſymptomata his non diſſimilia, in poſteriori apparent bubones, primum dolores in univerſo corpore, ulcera maligna, depilatio, raucedo, & alia. His ſic ſe habentibus, dicendum urgente morbo quocunque ſemper imminere periculum infectionis, & idcirco nunquam, vigente morbo teneri ſanum ad redditionem debiti: morbo remiſſo, ſi fuerit levis, omnino teneri: ſi fuerit gravis, diſtinguendum, nam aut omnino morbi reliquiæ omnes ſunt extirpatæ, aut adhuc remanent: ſi ſint exſtirpatæ, teneri, ſi aliquæ remaneant, non teneri, cum per has infici poſſit ſanus. Ratio vero prædictarum concluſionum eſt, quia quandocunque morbus fuerit levis, & jam ceſſaverit: aut ſi fuerit quidem gravis, & integre remiſerit, nullis remanentibus reliquiis, poteſt ſanus conjunx levi negotio, etiamſi timeret infectionem, cavere ſibi corporis, & genitalium præcipue partium emundatione, & lotione, immediate poſt coitum: at non ita tuto id fieret, vigente morbo, aut ipſius reliquiis permanentibus, cum gravis fuerit.

Sed quid dicendum, ſi alter Conjugum commer- 27 cium haberet cum perſona morbo Gallico infecta, an teneretur alter reddere debitum ob infectionis timorem? Ratio dubitandi eſt, quia notiſſimum habe- 28 mus, & teſtantur auctores de morbo Gallico, evenire, ut aliquis cum perſona infecta coitum exerceat, neque tamen inficiatur: & hoc non obſtante cum alia perſona non infecta hoc idem congrediens, eam inficiat: (Confirmat hoc ex Fernelio *Platerus lib.* 3. *de febr. cap.* 2.) quod non ita frequens eſt, & tam morbi hujus peculiare, ut in aliis etiam morbis contagioſis non eveniat: nam in peſte idem fieri probat Septal. *lib.* 2. *de peſt. cap.* 11. Hoc fit, quia tunc hi habent rationem fomitis, ſuſcipiunt enim in cute extrema ſeminaria morbi, abſque eo, quod ad interiora penetrent: ſic ipſi ſani permanentes, cum aliis congredientes, eos inficiunt.

Dicendum ergo in hoc caſu, quod ſi alter conjugum cum perſona maxime infecta commercium habeat, timendum eſſet alteri conjugi de notabili periculo, & infectione, cujus reſpectu credo quod per Canoniſtas (quibus non hæc ſolum, ſed quæcunque ubi dixi ad ipſos pertinentia, dicenda relinquo) liceret ei debitum denegare. Quod ſi ob adulterium id locum non haberet, nimirum quod liceat ob 29 illud denegare debitum, liceret ex hoc capite, ut dixi.

Ultimo loco de contagioſo morbo videndum, quando impedire poſſit profeſſionem, & quando profeſſionem jam factam reddat nullam, ſi, qui facit profeſſionem, nihil de tali morbo enunciaverit: ita enim volunt Doctores, Ricc. *collect. Deciſ.* 530. In hoc caſu dicendum videtur idem, quod de ſuperioribus: nempe inſpiciendum eſſe, an morbus magnus ſit, & incurabilis, vel contra: cenſendum enim, quod ſi ſit curabilis, aut non ita gravis, ut maxima ſecum afferat incommoda, aut notabilem turpitudinem, neque impediat profeſſionem, neque jam factam reddere poſſit nullam.

PAULI

PAULI ZACCHIÆ QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM, LIBRI QUARTI TITULUS PRIMUS.

DE MIRACULIS.

Continens Quæſtiones undecim.

I. Quid ſit miraculum.
II. De variis Miraculorum generibus.
III. De conditionibus effectus miraculoſi.
IV. Vera Miracula cur raro fiant, multa tamen, & frequenter facta celebrentur.
V. De Prophetia, ſeu rerum futurarum prædictione, occultarumque cognitione.
VI. De Ectaſi, & Raptu.
VII. De longo jejunio.
VIII. De Miraculoſa infirmorum ſanatione.
IX. De Morte miraculoſa, & de morbis divinis immiſſis.
X. De cadaverum incorruptibilitate, & aliis nonnullis ad ea pertinentibus.
XI. De Mortuorum Reſurrectione.

SUMMARIUM.

1 *Homini à natura inſita quædam propenſio ad Religionem eſt.*
2 *Chriſtiana Religio in nulla re patitur fideles ſuos decipi.*
3 *Neminem pro ſancto venerari licet, abſque Eccleſiæ auctoritate.*
4 *Nulli licet nova miracula publicare.*
5 *Mali etiam homines, & ipſi Dæmones miracula interdum faciunt. Declaratur num. ſeq.*
7 *Miracula facere eſt gratia gratis data, quæ cum peccato ſtare poteſt.*
8 *Cur etiam per malos, aut Dæmones aliquando Deus miracula operetur.*
9 *Idiotæ pro miraculis exiſtimant ea, quæ de raro eveniunt.*
10 *Non eſt ſemper ac ſtatim, miraculis credendum.*
11 *Ad alicujus Canonizationem duo maximè requiruntur.*
12 *Miracula in perſona canonizanda debent etiam poſt mortem facta probari.*
13 *Miracula poſt mortem mali non faciunt, ſed ſoli ſancti.*
14 *Abſque miraculis in vita factis poteſt quis canonizari, non autem abſque miraculis factis poſt mortem.*
15 *Naturalis effectus quid.*
16 *Miraculum quid, & num. ſeq.*
18 *Miraculum unde dicatur.*
19 *Non quicquid divina virtute fit, miraculum eſt.*
20 *Multa miracula non viderentur ultra Naturæ potentiam ſeſe extendere.*
21 *Miraculorum aliud ſimpliciter tale, aliud ſecundum quid.*
22 *Quid ſit miraculum ſimpliciter, quid item miraculum ſecundum quid, & num. ſeq.*

QUÆSTIO I.

Quid ſit Miraculum.

1 TAmetſi argumentum hoc de Miraculis à Legali materia tantiſper recedere videatur, ita ut quaſi per vim inter has quæſtiones Medico-Legales dictas intruſum videri poſſet, tamen quia non magis civiles materias, quam Canonicas pertractare decrevi, cum hæc abſque dubio ad canonicas pertineat, poteſt non immerito inter cæteras connumerari, quæ noſtri operis intentum perficere videntur.

Quoniam ergo homini inſita quædam propenſio ad Religionem à Natura eſt, ut elicitur ex D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 81. *art.* 2. *ad* 3. *Med. de mirab. oper. Dei, lib.* 1. *quæſt.* 21. ita ut ipſemet humanus animus à nullo edoctus, ſuperiorem quandam cauſam agnoſcat, à qua & proprium ſuum ipſius eſſe, & vitam, & quodcunque boni habet, emanet, & ea de re hanc eſſe unice colendam, ac ſummo honore proſequendam, vel nullo admonente, aut innuente, ſed ſola naturali quadam pietate eruditus exiſtimet: hinc fit, quod ubi qualiſcunque Religio, tanquam falſa quædam Magiſtra, arcana, quæ non novit, detegens accedit, faciliime quæcunque illa dictat, etiam ab omni veritate aliena, pro veris acceptat, ſummumque nefas autumat ab illis vel latum unguem recedere. Quam deteſtanda autem ea credulitas, quæ ex falſa Religione viget, exiſtat, ipſa luce meridiana clarius eſt. Verum enim vero Chriſtiana Religio unica 2
veritatis magiſtra, quemadmodum omnia ab ipſomet Veritatis Verbo emanantia fideles ſuos edocet, ſic non patitur illos in iis, in quibus hominem errare facile eſt, ullo modo decipi. Cum igitur contingat interdum quædam opera vel Dæmonis virtute, vel Naturæ etiam vi, imo & ſupernaturalis cauſæ auxilio & conſenſu, à quibuſdam fieri, quæ aut vere miracula ſunt, aut talia nobis videntur, ob quorum operum evidentiam illi minime ſibi debitum ſanctitatis, ac Servorum Dei nomen uſurpant, unde cæteri illos ut tales 3
debito honore venerantur, idcirco Sancta Mater Eccleſia neque aliquem ſine ejus auctoritate pro ſancto venerari nos jubet, etiamſi opera miraculoſa faceret, *c. Audivimus de Obſerv. Jejun.* Barb. *de offic. & pot. Ep. alleg.* 97. *p.* 3. *num.* 1. neque alicui licere voluit nova miracula publicare. Ricc. 4
in prax. Epiſc. reſp. 485. *num.* 1. Roder. *Quæſt. Can. & Reg. quæſt.* 32. *art.* 15. *tom.* 3. Rocca *de Canoniz. Sanct. c.* 9. ſed ad ipſam utrumque omnino decernere pertinere voluit. Et ratio prioris eſt,

eſt, quia etiam mali homines, & ipſi Dæmones miracula faciunt. Favet illud *Matth. c. 7.* Nonne in nomine tuo multas virtutes fecimus? Gloſſ. *in c. Venerabilis de Teſtib.* & ibi Abb. & Fel. *in princ.* ead. Gloſ. *in c. Audivimus de Reliq & Vener. Sant.* D. Thom. 2. 2. *q.* 178. *art.* 2. Troyl. Malvit. *de Canoniz. Sanct. dub.* 3. *n.* 3. Maſc. *de Prob. concl.* 62. *n.* 60. *vol.* 1. Medic. *de mirab. oper. Dei lib.* 1. *q.* 18. & ex noſtris Thom. Eraſt. *diſp. contra Parac. p.* 1. Quod quidem non ita ſolum accipiendum, quod mali homines, ac Dæmones faciant opera, quæ miraculoſa videantur, cum tamen talia non ſint: ſed quod etiam vera miracula operentur, non tamen ullus eorum ex ſe, ſed ipſa divina virtute, ita Deo volente. Rocca *de Canoniz. San. c.* 10. quia miracula facere eſt gratia gratis data D. Th. 2. 2. *q.* 178. *art.* 1. quæ gratia cum peccato ſtare poteſt. Medic. *ubi ſupra q.* 21. & adducti per Roccam *ibid.* Quare
7 & Balaam, & Saul, & Sibyllæ, & Caiphas prophetarunt, & alii non boni alia miracula fecerunt, imo hæc gratia, ut aliqui putant, tranſit aliquando de generatione in generationem, per totum genus deſcendentium. Malvit. *de Canon. Sanct. citato dub.* 3. *n.* 34. & vide multa hujuſmodi exempla apud Henric. Korman. *de mirac. vivor. tit. de hæred. quor.*
8 *virt.* Quæ vero cauſa ſit, ob quam Deus per malos homines, & per ipſos quoque Dæmones miracula operetur, ad nos non pertinet ſcire: Dicunt tamen Theologi, & Canoniſtæ, id triplici ex cauſa poſſe contingere ex magnitudine nempe fidei, quæ ſine Charitate operatur, ex virtute ſanctiſſimi nominis Jeſu invocati, & ob confuſionem, & juſtiorem condemnationem facientis miracula. Rota *in Relat. ſuper proceſſu B. Andreæ Corſini par.* 2. *verſ.*
9 *Amplius quæritur.* Et vide quæ ad hanc rem adducit Jacob. Biderman. *in Agoniſtic. lib.* 2. *c.* 4. Ratio poſterioris eſt, quia multi hominum, idiotæ præſertim, & illiterati, miraculi vice pleraque acceptant, quæ de raro eveniunt, ut in Auth. de conſul. *verſ. fin. coll.* 3. Tiraq. *de leg. Connub. Gloſ.* 1. *part.* 6. *n.* 2. Biderman. *ubi ſupr. lib.* 1. *c.* 6. Unde ob tale non
10 rectum miraculorum judicium admonemur, quod non ſit à nobis ſemper, ac ſtatim miraculis credendum. Caballus *Reſp. crim. caſ.* 257. *n.* 2. Decipiuntur enim multi à falſis quibuſdam miraculis, unde eſt illud Hierem. *c.* 23. *verſ.* 32. *Et ſeduxerunt populum meum in mendaciis ſuis, & in miraculis ſuis.*

Summa ergo cum ratione judicium de veritate, & falſitate miraculorum ſibi reſervat Eccleſia, una cum judicio de alicujus hominis ſanctitate, ob quam dignus veneratione apud cæteros homines, tanquam verus Dei ſervus, & amicus, exiſtiman-
11 dus ſit. Ad quod maxime duo requirit, vitæ nimirum innocentiam, & miraculorum evidentiam, ut Canoniſtæ teſtantur *in c.* 1. *de reliq. & ven. Sanct. & in c. Vener. de Teſt.* Caſſan. *in Catal. Gl. mund. p.* 3. *conſid.* 49. Maſcar. *de Prob. concl.* 262. *n.* 1. *p.* 1. Me-
12 dic. *ubi ſupr. lib.* 1. *q.* 22. Verumtamen Eccleſia ad probandam alicujus viri ſanctitatem per miraculorum teſtimonium, non modo vult probari, ea in
13 vita celebrata fuiſſe, ſed etiam poſt mortem facta deſiderat. Et ratio eſt, quia ut dictum eſt, etiam mali miracula operantur viventes, ſed poſt mortem nonniſi Dei amici, ipſi nempe ſancti, ut dictum eſt à Rota *in Relat. ſuper Canoniz. B. Andreæ Cor-*
14 *ſini p.* 2. *verſ. Rurſus diſputari ſolet* Quamobrem miracula in vita facta non ſunt neceſſario probanda, ſed ſufficit tantum conſtare de factis poſt mortem. Rota *in relat. de mirac. B. Tereſiæ, in proœmio, verſ. Et quamvis.* Et multo majoris momenti ob eam rem exiſtimantur miracula poſt mortem, quam in vita facta, ita ut abſque miraculis in vita factis poſſit quis canonizari, non autem abſque miraculis factis poſt mortem. Eodem Rota *in dicta relat. ſuper Canoniz. B. Andr. Corſini verſ. Qua occaſione*, ubi eam opinionem tanquam veriorem ſequitur, contrariam refellens: quod etiam repetit in eadem relatione *p.* 4. § *verſ. tertium generale argumentum.* In nonnullis ergo miraculis examinandis ſacra Rota Romana, ut plenam, & indubitatam veritatem aſſequatur, Medicos interdum acceſſiri jubet, eorumque ſententiam expoſcit ut ipſamet teſtatur *in eadem relat. B. Andr. Corſini p.* 2. *verſ. ulterius per S. Thomam.* Nos enim, qui naturæ operibus indeſinenter inſiſtimus, facile ea, quæ ab operibus deſciſcunt, ejuſque operandi potentiam exuperant, cognoſcere poſſumus. Jure merito igitur de hoc argumento agendum jam mihi propoſui: circa quod videndum primo, quid nam ſit miraculum, quod tamen multo clarius evadet, ſi ante naturalem effectum cognoſcamus, quem ſic definire licet, quatenus ad hoc argumentum pertinere videtur: naturalis effectus eſt naturæ opus, per ſuas cauſas con- 15
ſueto modo & ordine cauſandi productum. Ex qua definitione facile elicitur, quid ſit miraculum, 16
quod tamen multi diverſimode definiverunt. Alii dixerunt, Miraculum eſſe id, cujus effectus manifeſtus quidem eſt, cauſa vero incognita. Bart. *in tr. de Teſtib. n.* 57. Troyl. Malvit. *ubi ſupra dub.* 3. *n.* 36. Maſcard. *de probat. concl.* 1060. *n.* 1. *vol.* 2. nam idcirco admirationem affert miraculum, & ab hoc ſic dictum eſt, quia ejus cauſa ignota. Tamen hæc definitio non comprehendit veram miraculi naturam: niſi dicas, illud, *cauſa vero incognita*, ita intelligi, ut naturaliter ejus cauſa cognoſci non poſſit: eo quod in naturalium cauſarum cenſu non comprehendatur. Alias enim multi effectus in rerum natura apparent evidentes, quorum cauſæ incognitæ ſunt, & tamen miracula non ſunt. Licet ſciam, hanc definitionem ad Ariſtotelis mentem fuiſſe traditam, qui in quæſtionibus Mechanicis, in primo dicebat: *Miracula ſunt ea quidem, quæ natura contingunt, quorum ignorantur cauſæ.* Sed Ariſt. ibi non definit miraculum, ſed explanat ea, quorum ignorantur cauſæ, pro miraculo ab hominibus haberi, cum non ſint, quia à natura ſunt. Alii maluerunt dici, Miraculum eſſe aliquid arduum, & inſolitum, præter naturæ facultatem, & ſpem admirantis proveniens, ex S. Thom. *p.* 1. *q.*
105. *art.* 7. *in princ.* Medic. *ubi alias, q.* 8. *lib.* 1. cui 17
non diſſimilem definitionem ex eodem S. Thoma, & aliis affert Rocca *ubi ſupra c.* 10. Dicunt alii, Miraculum ſimpliciter eſſe effectum præter & extra naturæ ordinem productum. Martin. Delr. *lib.* 1. *diſquiſ. Magic. q.* 7. Quibus definientibus non abſimilis fuerit, quæ ſequitur; Miraculum effectus eſt rarus, arduus, & mirabilis, præter naturæ ordinem ex primæ cauſæ virtute productus. Eſſe enim miraculum effectum rarum, & admirabilem, patet ex ipſa nomenclatura, cum miraculum dicatur quaſi admiratione plenum. Archidiac. *in c. Nec mirum,* 18
n. 6. 26. *qu.* 5. Medic. *ubi proxime.* Rocca *ibid. c.* 19. & noſtris Card. *lib.* 15. *de variet. c.* 81. unde fit, quod opera quædam mira, ardua & eventu rara miraculi vice habeantur. Tiraq. *de leg. Connub.* Gloſſ. 1. *p.* 6. *n.* 22. Quod vero ſit opus arduum, illud manifeſtum facit, quod ipſius naturæ ſuper omnia dominantis potentiam tantopere exuperet. Quod tan- 19
dem Dei virtute fiat, conſtat ex eo, quod neque ullus homo per ſe, neque Dæmones ipſi miracula facere poſſint. Grill. *de Sortileg. q.* 7. *n.* 15. Medic. *de Mirab. oper. Dei q.* 19. Mart. Delr. *diſquiſit. Magic. lib.* 2. *q.* 7. imo neque ipſi ſancti, neque ipſimet Angeli ex ſe. Idem Medic. *ibid. q.* 16. Sola ergo, primæ cauſæ, ac divina virtute fiunt, unde illud *in ſacris Pſalm* Qui facis mirabilia ſolus. Gundiſ. *de hæret. q.* 21. *n.* 6. Malvit. *ubi ſupr. dub* 3. *n.* 36. Nota, tamen quod non protinus ob prædicta, quicquid ſupernaturaliter, & divina virtute fit; cenſendum eſt eſſe miraculum, ſed id quod fit modo inſueto. Sotus 4. *ſent. diſt.* 34. *q. unic. art.* 3. *col.* 6. *verſ. unum autem* relatus per Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 39. *n.* 8. Barb. *Coll. doct. lib.* 4. *tit.* 15. *c.* 5. *n.* 5. *tom.* 2.

Quoniam autem multa miracula non videntur ultra naturæ potentiam ſeſe extendere, ut infirmo- 20
rum ſanationes, longa jejunia ultra tempus, quod mortalis conditio ferre poteſt, tolerata, Prophetia, & Ecſtaſis ſecundum aliquos, & alia hujuſmodi idcirco dubitandi occaſionem offerre nobis poſſent verba illa in definitionibus Miraculi appoſita, quod

nempe

nempe ſit effectus vires naturæ exuperans: Cui dubitationi facillimè ſatisfit, ſi dicatur, quòd etiamſi non ſemper miraculum exuperet naturæ vires ſimpliciter, ſemper tamen exuperet reſpective ad aliquid, vel ſecundùm quid. Non enim exuperat
8 naturæ vires hominem à morbo aliquo, ut à febre ardenti, liberari; ſed exuperat naturæ vires, hominem absque ullo evidenti medio, & in inſtanti, ſolo Chriſti Domini juſſu, vel ejus nomine invocato, à febre immunem evadere. Hac eadem ratione non exuperat naturę vires, hominem quadraginta diebus à cibo & potu abſtinere; ſed exſuperat ejus vires hominem totidem diebus jejunare, qui à natura non habet eam aptitudinem, ut tam diutino tempore poſſet absque nutrimento permanere. Superant ergo naturæ vires non ſecundum totum effectum; ſed ſecundum modum. Biderm. *in Agoniſt. lib.* 1. *c.* 14. Juxta prædicta ergo duplex erit miraculum, docet Martin. Delr. *lib.* 2. *diſquiſit. Magic. q.* 7. aliud enim eſt miraculum ſimpliciter, alterum ſecundùm quid. Illud effectus eſt, præter & extra naturæ creatæ vires ſimpliciter productus; hoc autem effectus, viribus naturæ reſpondens, ſed ejus vires exuperans reſpectu alicujus conditionis, aut modi operandi, cum qua conditione, quo modo natura talem effectum producere non erat apta. Vel dicamus, quòd miraculum ſimpliciter effectus ſit omnino ſupernaturalis, miraculum autem ſecundum quid, effectus quidem naturalis, non tamen ex diſpoſitione aut actione cauſarum naturalium emanans, ſed ex ſola, & abſoluta Dei virtute. Quæ omnia luculentiùs infrà explicabimus, & variis exemplis illuſtrabimus.

SUMMARIUM.

1 *Miraculum tripliciter diviſum.*
2 *Miraculum contra Naturam quid.*
3 *Miraculum ſupra Naturam quid.*
4 *Miraculum præter Naturam quid.*
5 *Miraculum præter Naturam tripliciter diviſum.*
6 *Miraculum præter Naturam ob exceſſum.*
7 *Miraculum reſpectu obedientiæ ipſius Naturæ ad divinum Verbum.*
8 *Miraculum præter Naturam quando quid generatim ſit.*
9 *Omne miraculum vel ſimpliciter, vel ſecundum quid ſupra Naturæ vires eſt.*
10 *Miraculum in quatuor claſſes diviſum.*
11 *Miracula primæ claſſis pluris multò facienda, quàm ſecundæ, & ſic de aliis.*
12 *Deus quo pacto vario modo operetur miracula.*
13 *Miraculorum ſupremum genus quodnam ſit.*
14 *Secundus miraculorum gradus.*
15 *Tertia claſſis miraculorum.*
16 *Poſtremus gradus miraculorum.*
17 *Miracula majora, & minora eſſe poſſunt, & quomodo.*
18 *Nihil reſpectu Dei eſt miraculoſum.*
19 *Majus miraculum eſt quod abſolutè eſt miraculum quàm quod ſecundum quid.*
20 *Et in uno eodemque gradu unum miraculum eſt majus alio.*

QUÆSTIO II.

De variis miraculorum generibus.

1 UT ea, quæ de miraculis tractamus, clariora evadant, nonnulla neceſſe habemus à Theologis mutuari. Miraculum ergo illi tripliciter dividunt, nimirum in miraculum contra naturam, ſuper naturam, & præter naturam, quod ſequenti modo declarant, ut S. Th. 2. *ſent. diſt.* 18. *q.* 2. *art.* 3. referunt Medici, Rocca, & alii ex ſupra citatis, & Henric. Korman. *de mirac. morb. p.* 1. *in princ.* Miraculum contra naturam eſſe dicunt, quan-
2 do aliquid contra rei naturam & inclinationem fit, ut eſt, corpus ex ſe in raptu ſeu Ecſtaſi in ſublime attolli, ut pleriſque eveniſſe ſanctis viris ipſæ ſanctorum vitæ paſſim teſtantur: contra corporis enim gravis propenſionem eſt illud ſurſum ex ſe attolli; contra naturam eodem modo eſt, montes de loco ad locum ex ſe moveri, cùm ex propria natura ſtabiles ſint, nec amovibiles; tamen & hoc à fidelibus fieri poſſe per fidem, patet *in Evang. Matth. c.* 21. *verſ.* 21.
Miraculum porrò ſupra naturam tunc eſſe dici- 3
tur, cùm effectus à natura produci non poteſt in eo in quo fit, ut eſt, mortuo vitam præbere: nam poteſt quidem natura vitam ſemini prolifico communicare, non autem mortuo; ſic etiam poteſt natura viſum reſtituere, non tamen ei, qui cæcus à nativitate ſit, & organum habeat labefactatum, & minimè reparabile.
Præter naturam autem dicitur miraculum: cùm 4
effectus productus eſt extra ordinem à natura datum ut quòd quis ſubito, & incontinenti à morbo aliquo ſanetur, nulla prævia humorum concoctione, ut ſocrus Petri à febre, ad Chriſti Domini nutum; cùm ſi naturaliter ſanari debuiſſet, oporteret per humorum alterationem ac concoctionem morbum ſuperatum iri, ordine, quem ipſa ſervat natura in abigendis morbis. Miraculoſum quoque eſt, quòd ficus ad ejusdem Chriſti Domini maledictionem illicò aruerit, ut narratur *Matt. c.* 21. *v.* 22. nam ordine à natura dato, ſi areſieri debuiſſet, hoc paulatim & in tempore fieri oportuiſſet. Alteratio enim fit in tempore naturaliter, non in inſtanti.
Sed & hoc poſtremum miraculorum genus tri- 5
pliciter iidem Theologi ſubdividunt, ut apud citatos auctores videre licet. Primò enim miraculum aliquando dicitur præter naturam, ob exceſſum, & ſingularem facti modum. Non enim quicqum mira- 6
culoſi habuiſſet, Ranas aliquot, & aliquot animalcula Ægyptum infeſtare, aut aliquot coturnices in deſerto Hebræis advolaſſe, aut aliquot ex primogenitis Ægyptiorum una nocte ſuccubuiſſe, aut mannam tantiſper de Cœlo cecidiſſe. Omnia tamen hæc maximè miraculoſa fuerunt, ob exceſſum, ut diximus.
Secundum genus reſpicit obedientiam naturæ ad 7
divini nominis invocationem, ut quòd Urſi ad Prophetæ maledictionem devorarent pueros eidem Prophetæ illudentes. *Reg. lib.* 4. *c.* 2.
Tertium genus eſt, quando quid generatim & u- 8
niverſim contingit, ut de Aqua Zelotypiæ exemplificant iidem auctores, de qua in Veteri Teſtamento *Num. c.* 5. Sed adverte, quòd, quanquam hæc ita rectè diſtinguuntur, non eſt tamen quod unum idemque miraculum non poſſit ſimul in unoquoque prædictorum generum comprehendi; ut eſſet Mortuorum reſurrectio, Montis de loco ad locum translatio; hi enim effectus ſunt ſimul & contra, & ſupra Naturam; & jam patet, omnibus miraculis id eſſe 9
commune, ut vel ſimpliciter, vel ſecundum quid, ſupra vires Naturæ ſint, ut diximus in hujus ticuli principio.
Verum enim verò cùm omnia miracula ex ſuprà dictis ex Deo, aut ejus virtute ſint, & inter ſe differant tantummodo ob diverſum operandi modum reſpectu cauſarum naturalium, juxta quem unum dici poteſt majus alio: ego quatuor miraculorum claſſes conſidero; & favet Jacob. Biderman. *in Agoniſt.* 10
lib. 1. *c.* 14. nam hæc diviſio multò magis conformis videtur noſtro modo intelligendi, quàm ſuperior; vi- 11
deturque maximi facienda in conſideratione & approbatione miraculorum, ad ſanctorum canonizationem deſerviente; quia ſemper multò pluris æſtimanda miracula primæ claſſis, quàm ſecundæ, & plus ſecundæ, quàm tertiæ, & ſic deinceps: ita ut majorem fidem ſanctitatis, magiſque indubitatam facere poſſint quoad nos, duo miracula primæ claſſis, quàm quatuor ſecundæ, & majorem quatuor ſecundæ, quàm duodecim tertiæ, & ſic in reliquis: Ratio eſt, quia in miraculis primæ claſſis nulla deceptio cadere poteſt, quæ poteſt cadere in miraculis ſecundæ & multò magis tertiæ, & omnium maximè quartæ.
Deus ergo vel operatur miracula nullis mediantibus naturalibus cauſis, & operatur id quod nequaquam per ipſas effici poteſt, vel operatur quod per eas effici poteſt, ſed non operatur per ipſas; vel

operatur

operatur quidem per ipſas, non tamen ad operandum diſpoſitas, vel operatur per eas etiam diſpoſitas, non tamen de proximo ad agendum, ſed ſuo nutu eas invicem conjungendo: quæ omnia exemplis maniſeſtiſſima mox evadent.

Primum ergo, ac ſupremum miraculorum gradum eorum dico, quæ abſolutè miracula dicuntur, & hæc neque ullo cauſarum Naturalium medio fiunt, aut fieri poſſunt, ſed immediate ex mera ac libera Dei virtute emanant, ut eſt mortuorum reſurrectio, montium de loco ad locum ex ſe translatio, ſolis retroceſſio, aut ejuſdem à ſuo motu ceſſatio. Et hæc quoque poſſunt diſtingui inter ſe, prout ſuperiùs retulimus.

14 Secundus miraculorum gradus eſt eorum, quæ fieri quidem poſſunt, mediantibus cauſis naturalibus, & tamen alio cauſandi modo à Deo, & ab ejus ſervis, divina virtute fiunt; ut repentina morborum curatio, & repetamus exemplum de ſocru Petri, quæ profectò poterat fortaſſe curari à febre, quanquam magna eſſet & lethalis, & medicis auxiliis, imò & ab ipſa Natura ſanari; tamen ſanatur abſque illis ad Jeſu Chriſti Domini verbum, cùm dicitur: *Et imperavit febri*, Idem etiam in Paralytico, & in leproſis, & in aliis mille accidit, ut tam in Veteri, quàm in Novo Teſtamento patet.

15 Tertia claſſis eorum miraculorum eſt, quæ mediis cauſis naturalibus in actu fiunt, ſed Deo ipſas naturales cauſas, aliàs ad eos effectus producendos nequaquam diſpoſitas, diſponente & ordinante, vel earum virtutem adaugente, ſufficientiamque illis cauſandi tribuente, ut curatio lepræ in Nahaman per Jordanis aquas, dulcoratio aquarum amararum per lignum immiſſum, in noſtræ ſalutis figuram, & alia his ſimilia.

16 Poſtremus miraculorum gradus eorum eſt, quæ per media naturalia fiunt, etiam diſpoſita ad agendum, & ad talem effectum producendum, non tamen de proximo, unde neque illum eſſent productura abſque concurſu divinæ voluntatis, non tantùm permiſſive, ſed ſpecialiter, & cum effectu ad eam cauſarum applicationem concurrentis, ut de Leonibus devorantibus translatitios Samaritanos 4. *Reg. c.* 17. Leones enim homines devorare maximè naturalis res eſt, & cauſæ ſunt Leones ad devorandum homines diſpoſitæ, tamen ex ſpeciali Dei voluntate devorarunt Samaritanos illos. Sic etiam ſerpentes in deſerto contra Hebræos immiſſi, cauſa quidem naturalis ac diſpoſita ad nocendum, & occidendum homines exiſtebant, non tamen nocuiſſent neque quenquam occidiſſent, niſi ipſe Deus, ad ſuæ Juſtitiæ rigorem demonſtrandum, eos in rebelles Judæos immiſiſſet, ut narratur *Numer. c.* 21.

17 Miracula igitur in hos quatuor ordines diviſa, majora, & minora dici poſſunt, non tamen reſpectu Dei, nihil enim ejus reſpectu eſt miraculoſum, ita *Ecleſ. c.* 38. *v.* 25. nihil eſt miraculum in con-
18 ſpectu ejus, *& Marc.* 10. *& L. c.* 18. omnia poſſibilia ſunt apud Deum, cùm ei nihil ſit difficile, juxta illud *Gen. c.* 18. *v* 14. *& Jerem. c.* 32. *v.* 28. *& Matth.* 19 *v.* 26. Apud Deum autem omnia poſſibilia ſunt. Unde prudentiſſimè Pindar. *in Pyth. od*, 10.

—— Mihi autem nihil in admirando
Videtur eſſe impoſſibile, ſi Dii executi fuerint.

19 Sed majus, & minus miraculum dicitur reſpectu Naturæ, quatenus in his operibus magis, aut minùs ipſius naturæ vires exuperantur, ut ex D. Th. Rocca, *ubi alias, c.* 23. *& ſeq.* & alii ſuprà citati. Atque hac ratione conſtat, majus miraculum eſſe illud, quòd abſolutè miraculum dicimus, quàm quod ſecundum quid vocamus; & majus, quod in ſupremo, quam quod in infimo ordine collocandum eſt: notiſſimum quippe eſt, majus miraculum eſſe mortuum ſuſcitare quàm infirmum ſanare, & majus miraculm eſt, ignem de cœlo, quam pluviam evocare, quod horum utrumque magis naturæ vires exuperet; & majus item miraculum eſt Solem retrocedere ab occaſu in ortum, ut Ezechiæ teſtimonium daretur in ſuæ vitæ tutelam, quàm eundem Solem ad Joſuæ præceptum ſtare, ut ſubtiliſſimè probat Galeott Mart *de doct. promiſ. c.* 38. & 20
ſic de cæteris. Imò in uno eodemque gradu miraculorum, poteſt unum eſſe majus alio, ut patet, nam majus miraculum eſt, mortuum ſuſcitare, quam viſum cœco nato reſtituere; ſed hæc ulteriori exemplo non egent.

SUMMARIUM.

1 *Effectus aliquis, ut miraculi nomen habeat, plures debet habere conditiones.*
2 *Prima conditio effectus miraculoſi, ut appareat eſſe ſupra Naturæ vires.*
3 *Interdum per cauſas naturales effectus fit, ex ſpeciali tamen Dei voluntate.*
4 *Secunda conditio effectus miraculoſi, ut fiat divina virtute.*
5 *Tertia conditio, ut accidat ex hominum merito, non ex verborum vi.*
6 *Quarta conditio effectus miraculoſi, quod effectus patens eſt.*
7 *Quinta conditio, ut ſit ad fidei corroborationem.*
8 *Sexta conditio, quod appareat in inſtanti.*
9 *Septima conditio, quòd ſint ſine dolore, Contrarium ibid.*
10 *Octava conditio, quod ſit opus perfectum.*

QUÆSTIO III.

De conditionibus effectus miraculoſi.

UT effectus aliquis miraculi nomen mereatur, nonnullas habeat conditiones neceſſe eſt, quarum aliæ à Theologis, & Canoniſtis deſiderantur, 1
aliæ verò à Philoſopho, ut Philoſophus eſt: recenſentur autem conditiones hujuſmodi per Malvetium: *ubi aliàs dub.* 3. *à n.* 38. *ad* 14. per Caſſan. *in Cat. Gl. mun. p.* 3. *conſ.* 49. Maſc. *concl.* 262. *à n.* 25. *ad ſeq.* Medic. *de mirab. oper Dei. lib.* 1. *q.* 22 *per tot.* Mart. Delr. *diſquiſit. magic. lib.* . *quæſt.* 7. Auguſt. Barboſ. *de off. & poteſt. Epiſc. alleg.* 97. *num.* 8 *part.* . Roccam. *de Canoniz. Sanct. c.* 19. & per alios, eodem tractatu. 2
Sunt autem quæ ſequuntur: Prima, ut appareat, eum effectum eſſe ſupra naturæ vires; jam enim in definitione patet, eſſe de miraculi ipſius eſſentia ut exuperet vires Naturæ: non enim dici poteſt miraculum, quod per naturales cauſas fit, & eo 3
ipſo modo quo ſuccedit, per eas fieri poteſt. Sed animum ad id advertendum, quod etiam ſuperiori quæſtione annuimus, evenire nempè, ut effectus aliquis per naturales cauſas fiat, ex Dei tamen ſpeciali voluntate, ipſas cauſas ad agendum aut nullo modo, aut non de proximo diſpoſitas diſponentis. Valleſ. *de Sacr. Philoſ. cap.* 35. ut in curatione lepræ Nahaman. *lib.* 4. *Reg. cap.* 5. per aquas Jordanis: in quo miraculo Deus diſpoſuit ipſas Jordani aquas, tribuens illis facultatem, quam antea minimè habebant, mundandi nempè à lepra, & in hoc conſiſtit miraculum; mundatio enim lepræ poſthac per eaſdem aquas naturalis res eſt; ſunt enim & aliæ aquæ nonnullæ (in quarum numero ad præſens, & poſt illud miraculum recenſetur ipſa aqua Jordanis) quæ virtutem habent mundandi lepram; ut de ipſo Jordane Bacc. *lib.* 3. *de Therm. c.* 3. *rubr. de balneis ad cutis morbos.* Ad hoc autem multò magis confirmandum, ac demonſtrandum, non conſiſtere in eo caſu miraculum in ipſa lepræ curatione, & mundatione, ſed in attributione virtutis, quam non habebant, ipſis aquis Jordanis, nota in ſacro textu, mandatum fuiſſe Nahaman à Propheta, ut ſepties lavaret ſe in Jordane, non autem ſemel, ut ſatis fuiſſet ad miraculi efficientiam; quia, poſtquam Deus Optimus Maximus eam virtutem Jordani aquis impertitus eſt, ut à lepra mundarent naturali jam via, & agendi modo Nahaman curari debuit, nempe per alterationem, mundificationem, & corroborationem membrorum; quæ omnia non unica vice, aut temporis momento naturaliter perfici poterant, ſed tempore, & repetitis vicibus, ut in cæteris naturalibus balneis

uſu

uſuvenit. Fuit ergo ſupra naturæ vires, quod aquæ Jordanis alias ex ſua Natura nullam talem virtutem habentes, illico ex Dei virtute ad Prophetæ petitionem, eam facultatem induerent, quam etiam poſthac ſervarunt, ut dixi; ſed ipſæ lepræ mundatio Nahaman effectus naturalis fuit à Naturali cauſa, naturali via, hoc modo productus. Ad id ergo quod dicit Bart. *de Teſt. num.* 57. nimirum non eſſe miraculum id quod fieri poteſt per cauſas naturales dicendum videtur quod non ſimpliciter intelligendum, ſed ſi fieri quidem poſſit non quomodocunque, ſed eo modo quo fit; ut ſi antea aquæ Jordanis virtutem illam à Natura habuiſſent, jam nullum in eo caſu miraculum eſſet; non enim naturaliter fieri potuiſſet, ut aquæ illæ in continenti eam virtutem induerent, & fortaſſe etiam ad præſens non tam cito alios quoſcunque à lepra mundarent, ut Nahaman mundatus eſt.

4 Secunda conditio eſt, quod fiat divina virtute, non ex arte Diabolica, aut aliter: Dæmones enim, & eorum ſequaces mira quædam faciunt, ut Magi Pharaonis. Martin. de Arles, *de ſuperſtitione. nu.*93. quæ tamen miracula non ſunt, quia vel non ſunt vera, ſed apparentia tantum, & vocantur proprie præſtigiæ, & illuſiones, eo quod Dæmones nobis illudant, oculoſque ita perſtringant, ut ea, quæ non ſunt, neque eſſe per ipſos poſſunt, realiter eſſe apparere noſtris ſenſibus faciant; vel ſi vera quidem ſunt non virtute divina, ſed Naturali fiunt, neque ipſius Naturæ vim pertranſeunt à nobis tamen miracula judicantur, quia talia vel nunquam, vel de raro videmus, aut earum cauſas neſcimus: quod & Thom. Eraſt. *diſ. contr. Paracelſum, par.*1. bene explicabat. Poſſunt enim Dæmones mirabilia quædam facere, nunquam tamen Naturæ vires exſuperare, ut exempli cauſa, poſſet quidem Dæmon aliquem morbum celeriter, & quaſi ſubito curare, non tamen aliter quam per media naturalia, quæ ipſi notiſſima ſunt; ſic Urbs Roma longa peſte affecta adventu Æſculapii à peſte vindicata eſt, ut narrat Lactantius, *de Orig. Err. cap.* 8. & ſic nobis id quidem miraculum videtur, cum tamen naturalis res fuerit, ceſſante peſte ob ſubitam cauſarum amotionem. Eodem quoque pacto cætera permulta miracula ab hiſtoriis enarrata, ut à Tito Livio, Valerio Maximo, & aliis & relata ab eodem Lactantio *ibidem* nunquam vires Naturæ prætergreſſa ſunt, aut ſaltem apparentia, non autem vere fuerunt. Quotieſcunque ergo conſtaret, realem ac verum aliquem effectum neque ab homine, neque à Dæmone, neque à Natura fieri potuiſſe, illico probatum remaneret, illum fuiſſe miraculoſum; neque enim miraculoſum quid probari evidentius poteſt, quam probando non potuiſſe eſſe naturale, atque hac ratione ea omnia miracula, quæ talia ſimpliciter dicuntur, ut Reſurrectio mortui, vera prophetia, & his ſimilia, pro miraculis illico ſe produnt, quia & Dæmonis, & Naturæ vim omnem exuperant: unde inanis, ac ſuperflua eſt omnis probatio in his, quia ex ſeipſis miraculoſa apparent, non ſic autem infirmorum ſanationes, & alia his non diſſimilia.

5 Tertia conditio eſt, quod effectus non accidat ex vi verborum, ſed ex hominum merito. Hanc conditionem Teologi deſiderant, quia conſtat in ſacro ſancto Miſſæ ſacrificio, ex verborum vi per ſacerdotem prolatorum panem, & vinum in corpus, & ſanguinem verum, ac realem Chriſti transſubſtantiari; ſic enim in aliis ſacramentis ex verborum enunciatione, maxima, ac ſupernaturalis virtus conciliatur; ut non ex hoc quis dici poſſet miracula feciſſe, quia quantumvis malus eſſet ſacerdos ſacrificans, aut benedicens, tamen idem panis, & vinum eodem modo tranſſubſtantiarentur, & cætera ſacramenta eandem virtutem communicarent: non enim hæc ex hominum merito contingunt, ſed ex verborum vi, ut dixi: unde hæc conditio videtur mihi magis reſpicere ipſum hominem facientem miracula, quam naturam effectus miraculoſi, & ea de cauſa ad philoſophum, quemadmodum, neque aliæ ex his, nihil pertinet. Quod enim per verba quædam fieri poſſunt alia miracula, præter ea, quæ vel in Miſſæ ſacrificio proferuntur, ad transſubſtantiandum in corpus & ſanguinem Chriſti Domini panem, & vinum, in eo ſacrificio oblatum, & aliæ quæ vim ſortita ſunt ab ipſa Eccleſia, vanum omnino eſt & ab omni veritate alienum: non modo enim per ullum verborum genus miraculum, quantumvis minimum fieri non poteſt, ſed neque ex eorum energia ullus, quantumvis minimus, effectus naturalis produci. Sed de his alias.

Quarta conditio eſt, quod effectus evidens ſit, 6
ac patens, non autem latens humanos ſenſus: exemplificant rem circa hanc conditionem de eodem Euchariſtiæ ſacramento; quia tranſſubſtantiatio panis & vini in Chriſti corpus, & ſanguinem, non eſt patens, & evidens ad ſenſum, ſed per fidem, qua ſolummodo eam aſſequi nobis licet, & non aliter. Ab hac conditione deficeret ſtigmatum ſignatio in corpore Pauli, niſi ejus dicto credendum eſſet, quia ad ſenſum latebant, à qua tamen non deficerent ſtigmata in D. Franciſco, & in D. Catharina Senenſi, quia in eorum utroque ad ſenſum apparebant, ut ex eorum vita conſtat.

Quinta conditio eſt, ut miraculum ſit ad fidei 7
corroborationem, in hominum ſalutem, & ad Dei gloriam, quia miracula attribuuntur Fidei. Gloſſ. *in c. unico verbo ſedis, tit. de reliq. & ven. Sanct. in* 6. non enim exiſtimandum eſt, gratis Deum interrumpere ordinem ab initio Naturæ datum, ſed ut eſt ipſa Sapientia, id non niſi ad ſui Gloriam & in noſtram ſalutem operari; ex fidei autem corroboratione, utrumque emanare palam eſt.

Sexta conditio eſt, quod effectus appareat incon- 8
tinenti, aut multò citius quam à Natura fieri potuerit, & hoc habet locum in his tantum, quæ alias naturaliter fieri poſſunt. Malvet. *ubi alias, dub.* 3. *n.* 25. ſiquidem nonnulli, quod exempli gratia dictum volo, ab infirmitatibus etiam extremis, & undequaque periculoſis ſanantur, Natura ipſa morbum ſuperante, humorum concoctione, & adæquatione, etiam citius, ac faciliori modo, ac via, quam ſperari ab hominibus potuerit; ii tamen miraculoſe non ſanantur, quia ſanatio tempore contingit; ſanationes autem miraculoſæ nulla intermedia humorum concoctione fiunt, ſed in inſtanti, confeſtim, ſubito, ſtatim, his etiam vocibus ad oſtendendam miraculorum evidentiam utitur Sacra Scriptura, præcipue vero in miraculis, quæ à Chriſto Domino patrata fuiſſe narrant Evageliſtæ. Sed adverte, ut dixi, hanc inſtantaneam operationem non requiri in omnibus miraculis, ſed in iis, quæ ſunt à Natura factibilia, & idcirco nihil omnino demit de miraculo, quod Eliſæus non unica vice puerum à morte ſuſcitaverit, ſed tantum ubi ſepties ſuper illum ſeſe inclinaſſet, & quod Chriſtus Dominus non prima vice integrum viſum reſtituerit cœco, de quo *Marc. c.* 8. *v.* 23. *& ſeqq* ſed ſecundo manus ſuper oculos ejus impoſuerit, contra autem eveniſset in ſanatione cœcitatis Tobiæ, multum enim de miraculo minuiſſet, repetito per plures vices medicamenti ab Angelo Tobiolo commonſtrati; quia fortaſſe erat opus hoc per convenientem & iteratam ejus medicamenti applicationem, naturaliter factibile, non vero unica vice.

Septimam conditionem affert Malvet. *ubi ſupra, n.*52. & Medices *ibid.* Eſt autem, quod fiant ſine dolore. Sed hæc, ut videtur, non eſt in omnibus miraculis perquirenda; imo fortaſse in nullo; nam 9
quid demeret de miraculo, ſi calculo Renum magno, & qui non poteſt naturaliter per anguſtias veretri exire, laborans ad alicujus ſervi Dei benedictionem illum cum conſueto dolore per urinam eiiceret? aut ſi putrida febre laborans, jam jam periturus, ſolo Jeſu Chriſti nomine invocato, ſtomacchi dolore illico apprehenſius vomeret, & à febre, inſimulque ab imminente morte liberaretur, jam vero tale exemplum in Sacris habemus ab ipſo Medic. relatum *Marc. c. verſ.*25. de Dæmoniaco à Chriſto Domino liberato, de quo ille: *Et exclamans, & mul-*

multum diſcerpens eum, exiit ab eo, & factus ſicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia mortuus eſt. Et *infra, quæſt.8.ſub n.*11. miraculoſum opus (quantum ego exiſtimo) contemplari licet doloris unius partis in aliam tranſmutari, ita ægrotante Deum rogante per merita Cardin. Belarmini piæ memoriæ. Itaque dummodo incontinenti, exempli gratia, recedat morbus, licet remaneant conſequentia morbi, puta, laſſitudo, debilitas, cicatrix, dolor, & ſimilia, ſufficit ad hoc, ut opus miraculoſum dicatur, ita ſentiente Rota *in Relatione ſuper proceſſu Canonizationis B. Raimundi, p. 2. art. 5. v. Quod ſi quandoque.* Non tollit itaque dolor interveniens in alicujus morbi curatione vim miraculi, ut firmat Rot. *in Relat. ſuper proceſſu Canonizationis S. Caroli. p. 3. mir. 2. poſt mortem in fine, & in Relatione ſuper proceſſu Canonizationis S. Thereſiæ art. 4 ſuper* 11. *mirac. poſt mortem*, quæ teſtimonia referuntur ab eademmet Rota *in Relatione ſuper proceſſu Canonizationis B. Andreæ Corſini, p. 2. verſ. Item quod Deus.* Ac profecto etiam ipſi Philoſopho ſatisfuerit ad miraculi eſſentiam, ut opus non ſit ſua natura factibile, neque curabit ille, an cum dolore, vel aliter fiat.

10 Octavam addamus conditionem omnium maxime neceſſariam, & eſt, quod opus miraculoſum ſit undequaque perfectum. Marc. Anton. Genuenſ. *in prax. Archiep. Neap. c.* 59. Ricc *in prax. Epiſ. Reſol.* 487 *n.* 7. & ex Medicis Fortun. Licet. *lib. 2. de his, qui diu ſine alimento vivunt, c.172. in fin.* nam mortuum ſuſcitare, qui illico remoriatur, imperfectum opus eſt, & apparere poteſt ex Dæmonis virtute factibile, ut patet in hiſtor. *Act.* B. Petri Apoſt. de Simon. Mag. qui neque potuit mortuum omnino ſuſcitare, neque ullo modo, quia, etiamſi moveretur, non erat vere ſuſcitatus. Cœcum quoque cœcitate exuere, qui mox in illam relabatur miraculum non eſt, quia opus imperfectum, & ſic de cæteris. Et hæc conditio videtur maxime deſiderabilis in effectibus, quorum cauſæ ſunt ignotæ, aut qui miraculoſi cenſentur: nam vidi ego plures ægrotantes aliquo morbo moleſtatos ad præſentiam, vel adventum, vel tactum alicujus Religioſi, in quo maximam haberent fiduciam, vel etiam aliquarum Reliquiarum, etiam ipſorum Sanctorum (nam neque per has Deus quandocunque nobis licet & ſemper miracula operatur) ſeſe à morbo recollegiſſe, ac melius habuiſſe, mox eodem morbo deterius moleſtatos fuiſſe, & aliquando etiam periiſſe, nimirum, quia ex contracta fiducia imaginantur ſe iis mediis ſanari poſſe: unde Natura bona ſpe ducta, morbo inſultat, mox autem, invaleſcente morbo, ſuccumbit. Deus autem, cum miracula operatur, omnino, & undequaque perfecta opera efficit. Sed circa hanc miraculi conditionem, vide, quæ dicemus *q.*8 Vide autem, ſi libet, ſex occaſiones, ob quas miracula fiunt, apud Card. *lib.* 15. *de Variet. c.* 18.

SUMMARIUM.

1 *Abſque conditionibus requiſitis nullus effectus pro miraculo exiſtimandus.*
2 *Deus de raro nunc miracula operatur, & cur.*
3 *Multa pro miraculis habentur, quæ non ſunt, & cauſam vide num.* 4. & 5.
6 *Eccleſia Catholica non patitur quenquam decipi.*
7 *Ignorantia quo pacto ſit in cauſa, ut ea, quæ miracula non ſunt, pro miraculis à nobis judicentur.*
8 *Cognitio Cauſarum, quæ maxime ex Philoſophia habetur, admirationem tollit.*
9 *Plures eorum, qui Dæmoniaci exiſtimantur, tales non ſunt, ſed potius melancholici.*
10 *Ex ignorantia nihil bono emanare poteſt, cum ipſa per ſe mala ſit.*

QUÆSTIO IV.

Vera miracula cur raro fiant; multa tamen, & frequenter facta celebrentur.

SEd cum ad miraculi efficientiam tot concurrere
1 conditiones neceſſe ſit, quibus deficientibus effectus nullus miraculi nomine inſigniendus eſt, atque inſuper difficillimum ſit eas conditiones ſimul concurrere, cumque miraculum ex ſui natura, ut ſuperius innuimus, effectus ſit admodum raro apparens; imo ad præſens rariſſime, quia Deus Optimus Maximus hoc tempore de raro admodum mi-
racula operatur, teſtante D. Auguſtino, quem ad- 2
ducit Maſcard. *de probat. concluſ.* 262. *n.* 19. *tom.* 1. quoniam ſtabilita jam fide minor eſt, vel nulla eorum neceſſitas. Delr. *Diſquiſit. Magic. lib.* 4. *quæſt.* 1. *ſect.* 2. Vide de hac ipſa re Joan. Huart. *in exam. ingen. cap.* 2. & cum tandem Miracula Deus nonniſi ra-
riſſime perficiat, citra ullam naturalium cauſarum 3
admotionem, Valleſ *de ſacr. Philoſ. cap.* 38. Card. *lib.* 15. *de Variet. cap.* 81. merito quærendum videtur, unde ſit, quod tam multa, ac frequenter facta indies miracula celebrentur, & quod pleroſque naturales effectus, dummodo admirationis quicquam in ſe habeant, homines pro miraculis judicent: nam profecto ſi hominum quorundam credulitati acquieſcendum eſſet, plures omnino eſſent effectus miraculoſi, quam Naturales, imo quaſi otioſa videretur Natura, Deo ipſo abſoluta ſua potentia, non autem per has ſecundarias cauſas pleraſque diſponente. Nihil enim omnino evenit, cujus cauſa à vulgo non ignoretur; nihil quod rarum ſit, nihil item, quod admirationem aliquam, quantulacunque ſit, ſecum habeat, quod ab indoctis, & rerum naturalium ignaris pro miraculo non prædicetur; nullus ex aliquo morbo aut periculoſo, aut alias moleſto vindicatur, qui non ex miraculo id impetraſſe ſe affirmet; nullus ab aliis quibuſcunque imminentibus periculis, aut moleſtantibus ærumnis eximitur, qui non miraculi favore ab illis ſe exemptum dictitet, tanquam ſi gratis Deus, & ad cujuſvis homuncionis nutum ac petitionem, Naturæ ordinem pervertat, ac non potius id ipſum, ut cætera omnia, ſumma cum ſapientia, & non niſi maximis, atque urgentiſſimis ex cauſis peragat; nam profecto, quando oportuit propriam potentiam incredulis hominibus patefacere, aut veritatem Chriſtianam firmiter ſtabilire, viderunt omnia opera Domini, & mirabilia ejus, nunc autem, quando jam veritas notiſſima eſt, incaſſum tot miracula commoſtraret. Quid eſt ergo, quod tam facile homines miracula celebrant, & eorum narrationem tantopere affectant? Ego ejus rei duplicem poſſe cauſam aſſignari exiſtimo: unam quidem minime improbandam, ſed in hoc coercendam, aliam autem ſummopere vituperandam, & omnino explodendam. Prior cauſa, pietas eſt in Deum ejuſque ſervos; conſentaneum enim videtur, & à pietate Chriſtiana minime abdicandum, quod quæcunque bona indies nobis eveniunt, Deo ſummo omnium bonorum datori accepta referantur; ſic & quæcunque admirationem aliquam habentia eveniunt, quæ in ipſius Dei laudem, & gloriam, in noſtramque utilitatem, & diſciplinam redundare poſſunt, ab ipſomet Deo emanare credamus, licet hæc ipſa naturali via ſucceſſiſſe, aut ſuccedere potuiſſe exiſtimemus: nam neque quicquam à ſecundariis provenit cauſis, quod à primaria non habeat exitum. Ac maxime mehercle expetenda, ut dixi, ac collaudanda hæc cauſa videtur, coercenda tamen ob rationem, de qua infra. Hanc cauſam inſinuaſſe quoque videtur Poeta noſter Torquatus Taſſus *Cant.* 2. *ſt.* 9. his carminibus, de ſacræ Imaginis diſparitione loquens:

Incerta fama è ancor, ſe ciò s'aſcriva
Ad arte umana, od à mirabil'opra;
Ben è pietà, che la pietade, e'l zelo
Uman cedendo, autor ſe in creda il Cielo.

Ac bene quidem hæc habent, ſed quemadmodum Deus Optimus Maximus non omnes Sanctos vult pro Sanctis canonizari, hoc eſt nominatim pro Sanctis coli, & idcirco non omnes miraculis illuſtrat, & hoc multis ex cauſis, & præcipue, ne multitudine Sanctorum, eorundem cultus vileſcat. Gloſ. *in cap. unico de Reliq. & Venerat. Sanct. in 6. verbo Sedis verſ. Quinto ne in infinitum*, ſic quoque de miraculis cen-

cenſendum eſt; & idcirco, ut dixi, in principio
hujus tituli, non licet abſque auctoritate Eccleſiæ
nova miracula publicare.
Sed quemadmodum hanc priorem cauſam, ut
Chriſtianum hominem decet, quantum, ac qua-
liter requiritur, libenter & laudo, & amplector,
ſic inanem alia ex parte, futilem, & inſulſam quo-
5 rundam ſciolorum pietatem odio pluſquam Vati-
niano proſequendam cenſeo, his enim impium, ac
nefarium videtur, miracula quæcunque inſulſiſſi-
ma ipſi ſomniaverint, ac effutierint, & eorum
craſſa ignorantia pro veriſſimis canonizaverit, illi-
co non acceptare, atque hæreticæ pravitatis indi-
cium putant, ea, vel digno ritu excipere vel tan-
quam futilia & inania refellere; neſcientes miſeri,
injuriam ſe veritati Catholicæ facere, cum eam
mendaciis, & fictitiis, aut non veris miraculis
fulcire ſe credunt, quæ veriſſimis, ac tot tantiſ-
que jam à Chriſto Domino, ejuſque Apoſtolis,
cœteriſque ejus ſervis ſit ſtabilita. Ad quid ergo
nova miracula effingere? *Nunquid Deus indiget ve-
ſtro mendacio, ut pro illo loquamini dolos.* Nam re-
cte his cum Job. *cap.* 13. hæc obiicio: An patien-
dum eſt in Catholica Religione quenquam decipi?
6 Non profecto, neque id unquam Sancta Mater
Eccleſia permiſit, ac permiſſura eſt, ſed ſupinam,
ac maxime fatuam (neque enim malitioſam dicere
in animo eſt) horum ignorantiam coercuit, & coer-
citura ſemper eſt. Obſtrepant ergo quantumcumque
libuerit contra nos, qui interdum eorum inſcitiam
irridemus; veritatem enim nos ipſi Deo Optimo
Maximo acceptiſſimam detegamus, eorum latra-
tus, ſtrepitus negligentes.
7 Ignorantia ergo poſterior cauſa eſt, ut, quotieſ-
cunque aliquis effectus mirus, aut cujus cauſa la-
tens ſit appareat; ad ſuperiores cauſas homines con-
fugiant, effectus illos pro miraculis judicantes;
quod etiam extra Chriſtianam Religionem & nunc
accidit, & olim evenít, ſemperque in futurum e-
veniet, quod & Ariſtoteles innuebat *in Quæſtioni-
bus mechanicis, in princ.* & optime demonſtravit Lu-
cret. *lib. 6. de rer. nat.* his verbis:

Cætera, quæ fieri in terris, Cœloque tuentur
Mortales, pavidis cum pendent mentibus ſæpe
Efficiunt animos humiles formidine Divum,
Depreſſoſque premunt ad terram, propterea quid
Ignorantia cauſarum conferre Deorum
Cogit ad imperium res, & concredere regnum:
Quorum operum cauſas nulla ratione videre
Poſſunt, hæc fieri divino numine rentur.

Ex ignorantia ergo admiratio, & ex admiratio-
8 ne Deo tanquam miracula tribuuntur ea, quæ non
ſecus ac cætera omnia, Natura operante, eve-
niunt; contra autem cognitio cauſarum, quæ ex
Philoſophia habetur, admirationem tollit Plutarch.
in lib. de Audit. off. De hac eadem cauſa loquebatur
Hippoc. noſter *in lib. de morb. ſacro* dicens: *Homines
vero ex imperitia, et admiratione, ei (nimirum mor-
bo ſacro) Naturam quandam, et cauſam divinam ineſ-
ſe cenſuerunt, quod nulla in eo reliquorum morborum
ſimilis eſſet, et præ conſilii inopia, quod morbum non
cognoſcunt, illi divinitatem aſſerunt.* Hæc Hipp. quod
quidem etiam noſtris temporibus eodem modo in
aliis multis evenit: cum enim morbum curatu dif-
ficilem, aut accidentia rara, & aliis morbis non
conſueta habentem offendimus, illico vel ad Dæ-
9 monia, vel ad cæteras metaphyſicas cauſas eum referi-
mus, ita ut plures eorum, qui Dæmoniaci exiſti-
mantur, melancholici ſint, aut utero laborantes, ut
aliàs dixi, ob ſymptomatum enim novitatem, ac
raritatem tales exiſtimantur; neque ſolùm indoctos,
& idiotas decipi aliquando contingit, ſed etiam do-
ctos viros: id ipſum ergo in miraculis celebrandis
evenit. Verùm quia ex Ignorantia nihil unquam
boni emanare poteſt, cùm ipſa per ſe mala ſit, om-
ninò abigenda eſt, & idcirco à doctis ſemper ve-
ritas expectanda eorumque judicium in his maxi-
mè expetendum.

SUMMARIUM.

1 *Prophetia quid & num. ſeqq.*
4 *Prædictiones multæ fiunt, quæ tamen prophetia non ſunt.*
5 *Ars, & Natura ex aliquorum ſententia vim habent in futurorum prædictione.*
6 *Divinatio datur in rerum Natura.*
7 *Medicina habet partem divinatricem.*
8 *Medicina nihil certi prædicere, aut prædicere poteſt, ſed tantùm conjecturaliter.*
9 *Medicinæ ars non promittit certam prædictionem futurorum eventuum*
10 *Medicinæ artis fallacia in prædicendo, unde ſit.*
11 *Aſtronomia maximè ad prophetiæ naturam accedit. Vide ibid.*
12 *Aſtrologia digna eſt, ut à ſcientiarum amatoribus intimè cognoſcatur.*
13 *Aſtrologia, nihil quod futurum ſit, pro certo prædicere poteſt, ſed omnia conjecturaliter.*
14 *Quibus modis naturaliter contingat Prophetia.*
15 *Melancholica temperatura maximè apta eſt ad divinationem.*
16 *Melancholicis morbis detenti, & prophetare, & aliena lingua non edocti loqui, & aliena multa mirabilia facere traduntur.*
17 *Divinatio per ſomnia non temerè eſt aſpernanda, ex Ariſtotele.*
18 *Moribundi divinare ſolent.*
19 *Herbæ quædam, lapides, gemmæ, Aquæ divinationem procurare creduntur.*
20 *Ex prophetiæ dono non poteſt quis, tanquam ex miraculo in ſanctorum numerum redigi.*
21 *Prophetia tam bonis, quam malis communis.*
22 *Prophetia non eſt inter miracula, ſed potiùs inter admirabilia reponenda. Contrarium num. ſeq. & n.* 40.
24 *Futurorum prædictio apud Veterum nonnullos à Natura tam aliena habita, ut Deos ipſos in ea mentiri voluerint.*
25 *Futurorum prædictio ſi vera ſit, à Deo non emanans, per accidens vera eſt.*
26 *Certitudo futuri eventus in vera Prophetia requiritur.*
27 *Certitudo eventus in quibuſcunque divinationibus deſideratur.*
28 *Caſu interdum prædicta, qua ratione verò fuiſſe prædicta ab exitu contingat.*
29 *Melancholia maximè confert ad prudentiam.*
30 *Prædictio quæcunque à Melancholicis facta, caſu fit.*
31 *Prophetantes, & divinantes non intelligunt quicquam eorum, quæ prophetant, aut divinant.*
32 *Non omnes, qui melancholicis morbis tentantur, divinare ſolent.*
33 *Prædictio futurorum eſt perfectioris, & ſapientioris Intellectus, & num.* 37.
34 *Somnia, quæ à copia, & qualitate humorum procedunt, habent aliquam ſignificationem.*
35 *Cardanus vanitatis notatus.*
36 *Somnia quæcunque vana ſunt, quoad futuri prædictionem.*
38 *Non omnes, qui ſomniant, divinare dicuntur, ſed eorum pauci.*
39 *Anima in moribundis minus recte ſuas functiones exercere poteſt, ob inſtrumentorum defectum.*
41 *Ex Dæmonis miniſterio an poſſint futura certò prædici, aut cognoſci.*
42 *Dæmon nihil agere poteſt, quod Naturæ vires exuperet.*
43 *Dæmonis opera non niſi ea, quæ aliquam connexionem habent cum rebus præteritis, aut præſentibu, poſſunt prævideri.*
44 *Prophetare non poteſt Dæmon.*
45 *Dæmon contingentia futura ignorat, probabiliter tamen conjecturat.*
46 *Hominem non poſſe, niſi Dæmonis opera, futura divinare, quomodo accipiendum.*
47 *Hippocrates ex Phyſionomina malos, aut bonos mores denotat.*
48 *Ex mala aut bona facie, bonitatem aut malitiam deprehendimus.*
49 *Deformitas corporis malam mentem arguit.*
50 *Deformitas inſignis impedit ordinum ſuſceptionem.*
51 *Ubi torquendi plures Rei ſint, ad eliciendam veritatem*

in paritate indiciorum ab eo incipiunt Judices, qui pejorem habet effigiem.
52 *Præſagitio ex Phiſiognomia nullam habet certitudinem.*

QUÆSTIO V.

De Prophetia, ſeu rerum futurarum prædictione, occultarumque cognitione.

SEd quemadmodum, ut ex ſuperiori quæſtione patet, ob alteram ex commemoratis cauſis multi multos effectus mere naturales miraculoſos judicant, cum non ſint, ſic è contra pervicaces quidam Philoſophi, & impia temeritate inſignes, multa, quæ vere, & abſolute miracula ſunt, ad effectus & cauſas naturales reducere conantur, Naturæ opera tribuentes, quæ ſolius Dei virtute fieri poſſunt, ſic & non aliter miraculoſa opera, in fidei noſtræ, & Catholicæ veritatis teſtimonium ac confirmationem emanantia, diminuere tentantes, inſimulque ejus fundamenta concutere volentes. Itaque ad horum temeritatem coercendam operæ pretium eſſe duxi, ad quædam particularia deſcendere demonſtrando, quædam à Natura nullo modo eſſe poſſe, ſed ſemper naturalem ac divinam virtutem requirere, & in conſequens vere & abſolute miracula eſſe; præcipue autem ea talia fuiſſe, quæ tam in veteri, quam in nova Sacra Hiſtoria enarrantur; hinc etiam apparebit, quænam proprie miracula ſint, ob quorum vim & apparentiam quantum ex ipſis eſt, poſſit quis in Sanctorum catalogum recipi, quænam inſufficientia ſint, & de quibus non ſit curandum, quod Naturæ vires non pertranſierint.

Ac primo loco de Prophetia & divinatione ſermonem habeamus, de qua, qui multa ſcire deſiderat, legat præ cæteris Delrium *Diſquiſit. magic. lib.* 4. & Torreblanc. *in Epit. delict. lib.* 1. & ex noſtris
1 Card. *lib.* 14. *de variet. cap.* 48. Peucerum *de omni divinat. genere*. Dicitur autem Prophetia, divina inſpiratio, rerum à nobis procul diſtantium eventa, immobili veritate, & maxima cum certitudine præcognoſcens, atque denuncians. Mart. Delr. *Diſquiſit.*
2 *magic. lib.* 4. *cap.* 1. *quæſt.* 1. vel brevius cum Caſſiodoro, ex quo repetit Medices *citat. lib.* 1. *quæſt.* 21. & Torreblanca *in Epit. delict. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 54. eſt inſpiratio vel revelatio divina, rerum eventus immobili veritate denuncians. Ego hic Prophetiæ nomen tantiſper latius accipio, ac magis philoſophice, nempe prout intelligimus, Prophetiam eſſe
3 certam futurorum prædictionem, ex infallibili præcognitione emanantem, oſtendere enim hic paratus ſum, hanc certam & infallibilem futurorum prædictionem nullo modo poſſe à Natura proficiſci, quemadmodum neque certas occultarum rerum cognitiones. Prædictiones enim multæ quidem fiunt,
4 aut fieri dicuntur, quæ nequaquam Prophetiæ nomine deſignandæ ſunt, niſi id per nominis abuſum fiat, quia nullam habent prædictorum eventuum certitudinem, ut prophetia habere debet. Videndum autem quonam ſeſe extendant cæteræ prædictones omnes; & quantum, & quatenus futura annunciare valeant, ut appareat dehinc, prophetiam ſemper effectum eſſe miraculoſum, & ex inſpiratione divina, & cauſa ſupernaturali, nunquam autem ex naturali emanantem.

5 Præſupponuntur igitur hominum plerique tam Artem quam Naturam futurorum prædictione vim
6 habere. Et ante omnia dari in ipſa rerum natura divinationem, communi hominum conſenſu, & infinitis pene experimentis probant, & univerſaliter, ut Ciceronis verbis utar, *in princ. lib.* 1. *de divinat. Gentem quidem nullam videmus, neque tam humanam atque doctam, neque tam immanem atque barbaram, quæ non ſignificari futura, et à quibuſdam intelligi, prædicique poſſe cenſeat*. Sed hoc, ut dixi, ſimpliciter ex ipſa Naturæ vi interdum, alias vero ex arte contingere poſſe exiſtimatum eſt. Primo autem artes, quæ id ex propoſito, ac præcipue promittunt, (ut earum quaſdam prætercam, quæ ad ridiculam uſque vanitatem excreverunt, ut omnes augurandi artes, & per lineas manus, aut frontis prædicendi, nempe Chiromantiam, & Metopoſcopiam, divinationem per ſomnia, & hujus farinæ alias; quarum nomina & inſtituta ſi quis ſcire cupit, legat Cardanum de ſapientia *lib.* 4. *et* Peucerum *de omni divinat. genere* & Mart. Delr. *diſquiſit. magic. lib.* 4. *per totum*) ſunt Medicina, & Aſtrologia. Et Jan. Jacob Boiſſard. de *divinatione, cap.* 3. *per totum*.

De Medicina ergo certum eſt, eam non modo particulares hominum propenſiones ac paſſiones ex temperamento, & corporis habitu poſſe cognoſcere, quod facillimum exiſtimatur, ſed etiam futuros, & imminentes morbos prænunciare, & quod plurimum expetitur, eorundem morborum eventus prædicere, nempe mortem ex iis ſecuturam, aut futuros abſceſſus monere, ut tutam ſanitatem promittere, ipſorum etiam morborum recidivas aut tranſmutationes, partiumque ex ipſis morbis futuras læſiones prævidere. Hæc enim omnia, quæ Prophetiæ naturam ſapere videntur, ab ipſa arte promittuntur; unde quantum ex ipſa eſt, non videtur futurorum prædictionem eſſe miraculoſam, nec conſequenter ſemper ſupernaturalem cauſam habere. 7

Sed etiamſi hæc veritatem aliqua ex parte in ſe 8 contineant, notiſſimum tamen eſt, & ab hominum nullo negandum, artem hanc, licet inter omnes nobiliſſimam, & ſenſu ipſo ſtabilitam, nihil omnino certi unquam poſſe prævidere, neque prædicere, ſed omnia ſola conjectura aſſequi, quod recte inſinuabat Hippoc. 2. *Prædict*. *Ego autem*, dicens, *hujuſmodi ſcilicet Medicos vates eſſe nolo, ſed ſigna deſcribam, ex quibus qui ſanos fore, aut morituros homines conjectura cognoſcat*; quaſi diceret, non eſt in Arte Medica, futura quomodo eventura ſint, certo cognoſcere, hoc enim Vatum ac Prophetarum proprium eſt, non Medicorum, qui tantum conjecturaliter per ſigna quædam futura prævidere poſſunt. Unde nullam veritatem habet id, quod firmabat. *Jan. Jac. Boiſſard ubi* 5. *c.* 3. nempe quod ex medicina, meteoris, & Phyſiognomina prædictiones elici poſſint, quæ nequaquam fallant; ex nulla enim prædictarum facultatum ita certa prædictio elici unquam poteſt, ut infallibilis ſit. Recte igitur Cicero *citato lib.* 1. *de divinatione*, Medicorum prædictiones inter divinationes connumerari non vult; nam ſi quid unquam in medendo evenit quod Medicorum prædictionibus reſpondeat, id quidem omne per conjecturas aſſequuti ſunt, & per accidens dehinc eo modo evenit, nam ex ipſius artis prædicendi certitudine; nos enim ipſi noſtræ artis fallaciam in prædicendo non ſine honeſto rubore confiteri cogimur. Admirandas autem Galeni, & aliorum prædictiones, præcipue autem Cardani, ego quidem quantum in me eſt, ſatis ſuperque admiror, ſcio tamen doctiſſimos quoſdam viros eas riſu excepiſſe, & tanquam ab ipſiſmet auctoribus conſictas (quod ego non admiſerim) aſpernatos, ſcientes artem poſſe ſibi hæc promittere, neutiquam autem artifices, forſan ob vitæ brevitatem, ea aſſequi poſſe. Ego tamen libenter concedam Galeni, & Cardani, aliorum quoque quorundam ingenia, cæterum omnium ingenia excellentia ſuperaſſe, non tamen eorum prædictiones quicquam certi habere potuiſſe exiſtimandum, ita ut prædicta de neceſſitate 9 ſic contingerent, neque poſſent alio modo, quam prædicta ab ipſis erant, evenire; ars enim id omnino non promittit, imò nos in præſentiarum neque Galeni, neque Cardani, neque hujuſmodi Medicorum prædictionibus ſimiles facere ſcimus, neque alios, qui ſimiles faciant, aut audimus, aut vidimus; immò ingenue cum veridico præceptore noſtro Hipp. 2. *Prædict.* dicamus: *Prædictiones Medicorum referuntur permulta, tum præclara, cum admiratione digna quales neque equidem prædixi, neque quemquam, qua prædiceret, audivi*.

Cæterùm Artis fallacia in prædicando non tam 10 ab ipſius artis inſufficientia; quàm ab ipſorum individuorum natura, & diverſitate procedere exiſti-

exiſtimanda, non ergo ob id ars incuſanda eſt, aut artifices, præterquam quod multa alia in noſtram tutelam, & artis ipſius venire poſſunt, quæ pro nunc conticebo, ne potius artem quam profiteor, à calumniis defendere ac vindicare, quam inſtituti operis telam proſequi velle videar.

11 Aſtronomia porro multo plura promittit, & ars divinatoria dicitur, & ad Prophetiæ naturam accederet, ſi, quidquid Artifices ſibi promittunt, aſſequerentur. Ex ſuperiorum enim corporum, ac Sphærarum motu, & Planetarum cæterorumque ſyderum malo aut bono aſpectu inter ſe, ipſorumque loco, & poſitura, ex mille aliis circumſtantiis non modo ea quæ ex quadam Naturæ proprietate, quaſi ex neceſſitate hominibus eveniunt, ut morbos, & interitus, alioſque caſus, ſed etiam ea, quæ ex ipſa volubili hominum voluntate, & ex incertiſſimo eventu dependentiam habent, prædicere, ac certo præmonſtrare ex arte permittunt. Sed quid circa eam ſcientiam ipſe ſentiam, libere, & nullo impulſus affectu, aut ſcientiæ ipſius amore deceptus, non hujus aut illius præceptoris, aut cujuſvis docti auctoritate permotus, ediſſeram, ſi ante
12 illud admonebo, me Aſtrologiam, & aſtronomiam pro nunc confundere, & utramque pro una accipere. Itaque Aſtrologia digna quidem eſt, ut à ſcientiarum amatoribus non ignoretur, immo potius, ut intus, & in cute cognoſcatur, quod ex Hipp. & Galeni, & multorum doctiſſimorum Medicorum auctoritatibus clare patet, & notat inter Juriſconſultos Vinc. Carrat. *de Med. & ejus off. p. 2. n. 365.* Eam enim partem, quæ multa continet vera, realia, & ſcitu tam digniſſima, tam jucundiſſima, nimirum, quæ cælorum ſtellarumque motus & accidentia reliqua conſiderat, criminari minime poſſumus, quod falſo Prophetiæ nomen ſibi arroget, quia ab ea longe ſe abeſſe profitetur, cum eventus ſolum prædicat de neceſſitate Naturæ contingentes. D. Thom. 2. 2. *quæſt. 95 art. 1.* Aliam autem partem plerique criminantur, quod pleraque habeat commentitia, & ab hominum ſpeculatione conficta ad ipſam prædicendi artem confirmandam ac ſtabiliendam. Motus, inquiunt, Planetarum, & mutuæ eorum Syzygiæ vel aſpectus, & congreſſus, eorumque motuum, & aſpectuum, & congreſſuum inordinatus ordo, non modo per ipſam Aſtrologiæ artem, ſed & per ipſos ſenſus percipiuntur; quin etiam & aeris mutationes ventorum incurſiones, corporumque alterabilium quaſdam alterationes ex iiſdem motibus, & aſpectibus quadam conjectura venari poſſe, ejus artis proprium eſt. Cæterum, addunt, ab ipſiſmet ſphærarum aſtrorumqumq; motibus, aſpectibus, & congreſſibus, ea quæ ab accidenti, & hominum voluntate libera pendent, prævideri poſſe, vanam abſurdamque curioſitatem videri; ſi enim contemplatus optime fueris plura eorum, ex quibus accidentia nobis evenientia prævidere ea ſcientia ſive Ars promittit, imaginaria omnia ac commentitia reperies. Quin etiam Artis ipſius axiomata quædam, immo & ipſa principia omnibus acceptiſſima, ſi intime examinaveris, clare videbis, inquiunt, ea nullum habere fundamentum reale. Aſtrorum quædam bona eſſe, quædam mala, quædam fortunata, quædam infauſta ac infortunata, nec a priori, nec à poſteriori probabile videtur; multo minus aſpectuum quoſdam amicos eſſe, quoſdam inimicos; item locorum in Cœlo quædam apta, quædam inepta, quædam felicia, quædam infelicia: proprietates etiam quædam ipſorum locorum, & Planetarum, ut quod Horoſcopus perſonam nati, occidens uxorem, medium cœlum honorem, imum cœlum bona ſtabilia; quod anguli ſint loca fortunata, domus cadentes infortunata; quod Sol denotet Reges, Jupiter Religioſos, Mars milites, & aliorum ſinguli magis unum perſonarum genus, quam aliud; item quod magis unus, quam alius ſigni gradus ad certum quid faciat: & cætera omnia à prædictis non diſſimilia, annicularum deliramentis comparanda illis videntur. Hæc & infinita alia contra Aſtrologiæ ſcientiam plerique in medium afferunt, quæ qui peculiarius cognoſcere deſiderat, præter allata à Mirand. *in libb. cont. Aſtrol.* & ab aliis, videat Valleſ. *in lib. de ſacr. Philoſ. c. 3.* & Alex. de Angel. *in lib. ad hanc rem dicato.* Roderic. à Caſtr. *in ſuo Med. polit. lib. 2. c. 2.* Torreblanc. *in Epitom. delict. lib. 1. c. 7. &* 8. quibus tamen ſatisfacere ſe dicunt magna ex parte Aſtrologi. Quomodocunque tandem ſit, ſi quid prædicere ea pars Aſtrologiæ poteſt, quæ circa elementorum aut corporum alterationes prædicit, id nunquam cum certitudine facit, ſed tantum conjecturaliter. At denique dato, quod aliqua Ars ſit, quæ futura prædi- 13
cere doceat atque id quomodocunque aſſequatur, id tamen certum eſt, hoc ex præexiſtenti ſcientia, & facto aliquo fundamento in aliquibus rebus contingere, cum prophetia ex nulla præexiſtente cognitione, & ex nullo præexiſtente rerum fundamento contingat. Verumtamen non ſolum arte futura prævideri poſſe, plerique etiam ex doctis ſibi perſuadent, ſed etiam ex Naturæ ipſius proprietate, idque multis modis; ex diſpoſitione nempe, & temperatura melancholica, ex morbo aliquo item 14
melancholico, ex ſomniis, ex actu ſeparationis Animæ à corpore, & ex aliis; & ut à melancholica diſpoſitione initium ſumamus, videntur etiam ipſi Philoſophi in hoc convenire, quod Temperatura 15
melancholica apta maxime ſit ad divinationem, futurorumque prædictionem, unde ea temperatura dotati, divinatoria etiam & prophetica ſomnia habere dicuntur, ab Ariſt. *Moral. Eudem. lib. 7. cap. 18.* & ab Aretæo, quem adducit Mercur. *Pract. lib. 1. cap. 10.* quin etiam Alex. Trall. *lib. 1. ſuæ Med. cap. 13.* & Paulus *lib. 3. cap. 14* voluerunt, quod melancholicis morbis tentati divinare futura ſoleant. Immo & ipſos Prophetas, Sibyllaſque, cæteroſque omnes, qui vaticinio clari extiterunt, melancholicos temperatura fuiſſe volunt. Joan. Huar. *in exam. Ingen. c. 4.* ſive hoc ita ex divina diſpoſitione eveniret, ſive per accidens, ſive à priori, ſeu à poſteriori, nempe quia non quod eſſent Melancholici prophetarent, ſed quod prophetantes fierent Melancholici, ex aſſidua mentis abſtractione in res divinas, & oracula propalanda. Cæterum adeo ſibi perſuaſum habent Philoſophi, Naturam in ea re id poſſe, quod ex ejus ſolummodo diſpoſitione quis Propheta ſeu vates evadat, ut conditiones etiam nonnullas afferant, quas concurrere neceſſe ſit in eo, qui Propheta futurus ſit, & maxime interpres ſomniorum, & vide, ſi libet, ipſos Philoſophos, *in lib. de divinatione per ſomnia.*

Præter hæc autem ad firmandum prophetiam na- 16
turaliter poſſe contingere, nonnullæ adduci poſſunt experientiæ. Narrat Plin. *hiſtor. lib.* in Hyſia Bœotiæ urbe puteum extitiſſe, ex quo, qui ebibiſſent futura vaticinabantur, *& lib. 2. c. 103.* Colophone in Apollinis Clarii ſpecu lacunam eſſe, cujus potu mira reddantur oracula, bibentium breviore vita. Teſtatur item Joan. Leo, *ſeu Aphricæ p. 3.* in Africa in regione Fetza, multos eſſe Prophetas & divinatores, qui reſponſa ut plurimum infallibilia reddant, & ratio fortaſſe eſt, quia ea regio pluries producit temperaturas melancholicas. Quinetiam, quod de ſuperioribus aquis jactatur, ex eo evenire poteſt, quod earum aquarum potus homines dementes & melancholicos efficiat. Eam autem vim in effingendis vatibus melancholici humoris, ineſſe illi, probatur ex ipſis melancholicis morbis, quibus detentos prophetare, alienam linguam perſonæ, abſque eo quod illam didicerint; carmina componere, & diſertiſſime loqui, cum extra morbos ignorantes earum rerum fuerint, occultas hominum cogitationes revelare, & alia id genus maxima cum admiratione, immo ſtupore audienda, teſtes ſunt tam multi, ac tam præclari viri, ut nonniſi impudentis ac pervicacis nomen mereri videatur, qui contradicere paratus ſit. Videndi autem præter Trallianum, & Æginetam ſupra adductos, præcipue Concil. *diff. 31.* Lemn. *de Occult. Nat. mirac. lib. 2. c. 2.* Joan. Huart. *in exam. Ingen. cap. 4.* Ceſalpin. *de Dæmon. nat. c. 13.* Foreſt.

lib. 10. *Obſervat.* 19. *in ſchol.* & alii apud Schenck. *lib.* 1. *Obſervat. tit. de Mania*, qui omnes, & alii quos enumerare non intereſt, varios caſus circa hoc particulare enarrant, quorum ſimilem mihi nunquam vel extremam diligentiam adhibenti licuit videre. Mirum eſt, quod Card. *lib.* 8. *de Variet. cap.* 43 narrat de quodam, qui cum Italus eſſet, necunquam in Germania fuiſſet, ac ne per ſomnium quidem Germanicam linguam calleret, tamen Germaniſſime loquebatur, quod illi ob vermium copiam, quam in corpore habebat, contigiſſe vult. Atque alia inſuper non diſſimilia narrantur. Suſpicatus tamen ſum, videns interdum amentes quoſdam utriuſque ſexus concionantes, carmina pangentes, & plura effutientes, hos eſſe illos, de quibus ea miracula narrantur; at nullam ab illis unquam extorquere Prophetiam potui, neque ullum ſonum latinæ aut alterius linguæ audire, niſi abſurdum & inconcinnum: non enim patior ego in hiſce rebus decipi, aut me ipſum decipere, ut nonnullos factitare expertus ſum, qui adeo avidi ſunt miracula prædicandi, & admirationem audientibus concitandi, ut ea, quæ neque vident, neque audiunt, neque ullo ſenſu percipiunt, & videre, & audire, ac plenis ſenſibus percipere ſe dejerare non timent. Quomodocunque autem ſit, ii melancholici, quos tam mira efficere ſupra citati auctores prædicant, alterius fortaſſe generis ab iis erant, quos ego vidi.

Sed præter hæc, celeberrima inter naturales divinationes ea eſt, quæ per ſomnia fieri dicitur, quam etiam plurimi facere viſus eſt Hippoc. *in libello* ad hoc argumentum dicato, & de qua illud pronunciavit Ariſt. *in ſimili* item *libello*, non eſſe nimirum eam temere aſpernandam. Immo cæteri Philoſophi, ut Dicæarchus, referente Cicerone *lib.* 2. *de divin.* qui omnia vaticiniorum, & divinationum genera deridebant tanquam vana, hoc unum admiſerunt: quod etiam admiſit Galenus noſter, quippe qui ex Patris inſomnio Medicinæ ſe operam dediſſe tradat. 9. *Meth. c.* 4. & *de præcognit. ad Poſthum. c.* 2. & qui ex inſomnio quodam monitum ſe in medendo profiteatur, de ſectione totali arteriæ, *lib. de cur. rat per ſang. miſſi c. ult.* ſed & ipſam Medicinæ artem comparatam fuiſſe divinis inſomniis, ex dignis auctoribus Tiraq. *de nob. c.* 31. *n.* 24. tradidit, & ex eo Carrar. *de Medic. & ejus offic. part.* 2. *n.* 15. quanquam enim hæc Prophetica non fuerint, docent tamen nos, inſomnia vana non eſſe, ſed habere in ſe aliquando divini aliquid, ita ut perſuaderi facile poſſimus, etiam divinationem per ea poſſibilem eſſe, & vide adducta à Polyd. Virg. *lib.* 2. *de Prodig.* nam multa quoque Prophetica ſomnia enarrantur, quorum plura apud Cicer. videnda offeruntur *lib.* 1. *de divin.* & apud Recentiores alia permulta legere licet, ut apud Kornman. *de mirac. vivor. tit. de ſomniantibus*, & præ omnibus duo pulcherrima apud Fracaſtorium *lib.* 2. *de Intellectione.*

18 Sed quid Philoſophorum Medicorumque ſententias, & opiniones ad eam corroborandam congero? an non veritas ipſa ex Sacra pagina luce meridiana clarior apparet? quippe quæ permulta prophetica ſomnia contineat, ut Abimelechi, Jacobi, Joſephi, Pharaonis, duorumque ſervorum ejuſdem Nabuchodonoſoris, & Madianitæ cujuſdam, quæ poſteriora magis naturalia eſſe videntur; ac denique Deus ipſe, ut narratur *Num. c.* 12. *verſ.* 6. per ſomnia noſtræ menti ſeſe inſinuat, ita enim ibi: *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnia loquar ad illum*; quod etiam firmabat Job. *c.* 33. *verſ.* 14. & *ſeq.* dicens: *Semel loquitur Deus, & ſecundo id ipſum non repetit; Per ſomnium in viſione nocturna, quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo; Tunc aperit aures virorum, & erudiens inſtruit diſciplina.* Neque diſſentiunt ab hoc profani auctores; quin ipſe Hippocr. *in libello de Inſomniis*, ſomnia quædam à Diis immitti edocet: ita ut hinc facile pateat, divinationem per ſomnia tanquam in rerum natura familiarem eſſe & bonis, & malis communem, cum & boni & mali habuerint interdum prophetica ſomnia, ut ex prædictis hiſtoriis palam eſt. Reſtat denique alia experientia ex moribundis deſumpta; hos enim conſueviſſe interdum divinare teſtatur Plato *in Apologia Socratis* & confirmatur id ipſum exemplis nonnullis à Cic. *in* 1. *de divin.* adductis. Sed ante hos Homerus, rerum naturalium peritiſſimus, quaſi id ipſum inſinuans, moribundum Patroclum Hectori mortem prænunciantem facit, *Iliad. lib.* 16. inquiens:

Hunc autem languens allocutus es Patrocle equitator &c.
Aliud autem tibi dicam, quod tu in animum reponito tuum,
Ne tu quidem ipſe diu vives, ſed tibi jam
Prope imminet mors, & fatum violentum
Manibus domito Achillis inculpati Æneida.

Quin etiam Hectorem ſimiliter morti proximum divinantem introducit Achilli mortem per manus Paridis, his carminibus:

Hunc vero moriens allocutus fulmineus Hector.
Certe te bene cognoſcens divino; neque enim eram
Perſuaſurus: certe enim tibi ferreus intus animus,
Vide nunc, ne tibi aliqua Deorum iræ cauſa ſim,
Die illo, quo te Paris, & Phœbus Apollo.
Strenuum licet exiſtentem perdet ad Scæas portas.

Homeri locum hunc imitatus quoque eſt ad idem docendum, & firmandum Virgil. *Æneid. lib.* 10. *carmine ſeq.*

Illa autem expirans, Non me, quicunque es inulto
Victor, nec longum lætabere, te quoque fata
Proſpectant eadem, atque eadem mox arva tenebis.

Neque gravabor ea quoque carmina, quæ ad horum imitationem in ſuo Poemate inſeruit Taſſus noſter, cum his recitare, quæ ita habent *Cant.* 9. *ſt.* 79. & *ſeq.*

Ei gli occhi gravi alzando all' orgoglioſe
Parole in ſulu imorir coſi riſpoſe.
Non tù, chiunque ſia di queſta morte
Vincitor lieto avrai gran tempo il vanto,
Pari deſtin t'aſpetta, e da più forte
Deſtra a giacer mi ſarai ſteſo à canto.

Hinc omnibus his prædictionibus effectus ſuos fuiſſe conſecutos omnes teſtantur, quæ tamen ab illuſtribus hiſce Poetis non tam Poetice dicta ſunt, quam ſecundum id, quod hominibus perſuaſum eſt, eſſe nimirum ſecundum naturam, ut homines morti proximi divinent, ac prophetent, cui opinioni opitulari videntur Jacob, & Moiſes in hiſtoria ſacra, uterque enim moriturus ventura filiis, & populo Hebræo vaticinatur, ut de illo *Gen. cap.* 29. & de hoc *Deuter. c.* 33. recenſetur. Plura quoque alia exempla de moribundis vaticinantibus recollegit Kornman. *de mirac. mort. part.* 4.

His ergo omnibus experientiis probari ea opinio videtur, quæ vult, Prophetiam à natura interdum eſſe; quibus etiam addi poſſet, quod à quibuſdam traditur, herbas nempe nonnullas, lapides, gemmas, & aquas certo tempore, ac certo modo in 19
uſum convocatas divinantes homines facere. Quorum nonnulla referuntur à Plin. *lib.* 7. *cap.* 10. qui etiam *lib.* 30. *c.* 3. idem de corde Talpæ adhuc palpitante devorato firmat, & de quibuſdam lapidibus, quod divinare faciant, ſi credere dignum eſt, docet Card. *lib.* 7. *de ſubtil. in princ.* & *lib.* 14. *de var. c.* 48. Quin etiam divinationem non tanti facere videtur; facilius enim credit per quædam medicamenta procurari divinationem, quam ſomnia; vide quæ ipſe ſibi ſomnia fingat! ſed quid mirum de ejus vana credulitate qua gemmas nonnullas bonæ ac malæ fortunæ cauſam eſſe poſſe, ſibi perſuadeat?

Sed cum ex cæteris non tantam futilitatem eſſe ſapientibus pateat, hominem naturaliter divinare poſſe, mirum poſthac eſſe non debet, ſi Prophetiam non tanti faciat Eccleſia, ut ex ipſa, tan- 20
quam ex miraculo in ſanctorum numerum redigi quis poſſit. Maſcard. *concluſ.* 262. *n.* 8. *tom.* 1. eſt enim 21
Prophetia tam bonis, quam malis communis

Cæl.

Cel. Rhod. *lect. Antiqu.* 21. *cap.* 37. Torreblanc. *in Epitom. delict. lib.* 1. *cap.* 1. *nu.* 44. *& ſeq.* ex noſtris Card.
22 *lib.* 1. *de Sapientia*, *verſ. fin.* Non erit ergo ex his Prophetia inter miracula reponenda, ſed potiùs inter admirabilia, & ea, quæ eventu rara quidem ſunt, ſed tamen à natura proveniunt. Plura inſuper ad hanc rem adducta ſunt à Valleſ. *in ſua ſacra Philoſophia*, *c.* 30. ubi pariter omnia doctiſſimè confutantur. Legat autem apud ipſum, qui ſimilia luculentiùs pertractata deſiderat.

Ego pro viribus, his, quæ adduxi, reſpondebo, eam concluſionem antè pro indubitata ac veriſſima apponens, Prophetiam nempe, & rerum futurarum prædictionem, occultarumque præſentationem ex ſe & ex ſui natura ſupranaturalem rem, & à Deo eſſe. D. Thom. 2. 2. *q.* 95. *art.* 1. Jamblic. *de myſter. Ægypt. Segm.* 10. *c.* 3. Torreblanc. *in Epit. del. lib.* 1. *c.* 1. *n.* 12. atque hoc pacto erit omnino miraculoſa; unde quandocunque probari poſſit, ſi bonæ vitæ ſit adjuncta, non minùs ac cætera quæcunque miracula, verum ac ſufficiens eſſe poterit veritatis teſtimonium. Nam cùm, ut jam dictum eſt, Prophetia ſit certa & infallibilis enunciatio futurorum absque ulla præexiſtentia phantaſmatum, ex quibus firmari poſſit talis enunciatio, patet quòd, cùm nulla enunciatio, nullusque diſcurſus in via naturæ fieri poſſit abſque ea phantaſmatum præexiſtentia, futurorum autem nulla exiſtat hujuſmodi præexiſtentia (de his loquor, quæ ad prophetiam pertinent) absque dubio nulla hujuſmodi enunciatio in via naturæ erit poſſibilis: tametſi enim nonnulla enuncientur futura ab aliquibus, quæ poſtmodùm, ut prædicta ſunt, eveniunt, tamen ſemper aut alterutra, aut utraque conditione deſtituuntur, nempe quod non enuncientur abſque ea phantaſmatum præexiſtentia, ut quæ Aſtronomi de futuris Lunæ Soliſque laboribus, & de congreſſibus Planetarum, aliarumque ſtellarum prædicant, & quæ Politicus, exempli gratia, de futuro Imperatore, aut alio quocunque Principe divinare videatur, aut quod non ſortiantur certitudinem eventus, quam certitudinem requirit Prophetia, ut prædicta divinatio de futuro Principe: poteſt enim ea, aut non ut prædicta eſt, contingere, aut alio modo, unde manifeſtum eſt, non poſſe in via naturæ hominem prophetare. Non defuerunt autem ex Philoſophis aliqui, quibus hæc concluſio acceptiſſima fuerit, imò aliqui tam difficilem futurorum prænotionem exiſtimarunt, & tam ab ipſa natura alienam, ut etiam Deos ipſos circa futura mentiri aliquando firmaverint; & verè Prophetiam ad divinam naturam pertinere, clare oſtendit illud
24 Iſaiæ, *c.* 42. *verſ.* 22. *Annunciate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia dii eſtis vos*. Fuit & ejus opinionis Porphyrius, referente Cælio Rhodig. *lib.* 1. *lect. Antiq. c.* 12. Licet vero ad noſtræ concluſionis tutelam pleniſſime, & undequaque ſatisfacere poſſint ea, quæ adducta ſunt a Cicer. *lib.* 2. *de divin. per totum*, & a Jamblicho *de myſter. Ægypt. Segm.* 3. *per tot.* & ex recentioribus a Valleſ. *loco citato*, & ab aliis, qui de divinatione contra Aſtrologos nuperrime ſcripſerunt, tamen ego hic aliquid ex illis ipſis, brevibus adducam.

Antequam autem ad confutanda ſuperius adducta deſcendam, illud pro certo habendum, futurorum quamvis præſenſionem, ac prædictionem, quomodocunque, & a quocunque præterquam a
25 Deo emanantem, vel per accidens veritatem habuiſſe, vel ex rationabili diſcurſu, cum nulla tamen certitudine futuri eventus. D. Thom. *ubi ſupr.* quæ certitudo in vera Prophetia omnino
26 eſt neceſſaria. Unde *Deuter. c.* 16. *verſ.* 21. legitur: *Quod ſi tacita cogitatione reſponderis: Quomodo poſſum intelligere verbum quod Dominus non eſt locutus? hoc habebis ſignum, quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit & non evenerit, hoc Dominus non eſt locutus.* Ita ut de eſſentia Prophetiæ ſit certitudo eventus, & vide ad hæc quæ affert Joan. Gerſon. *in lib. de diſtinct. ver. & falſ. verſ. quartum ſignum*. Neque obſtat, quod aliquando Prophetæ ex Deo quid eventurum prædixerint, quod tamen non evenerit, ut de Ezechia, cui dictum eſt, *Morieris, & non vives*: *lib.* 4. *Reg. c.* 10. & de populo Ninive cui prænunciavit Jonas: *Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur*: cum tamen neque Ezechias ex eo morbo interierit, neque Ninive ſubverſa fuerit. Idemque contigit de David, cui Dominus per Nathan Prophetam multa comminatus eſt, ob peccatum in Uriam, & Berſabeam patratum, quæ tamen illi non evenerunt: 2. *Reg. c.* 12. Non obſtat, inquam, hoc, quia in his, ac ſimilibus caſibus Deus Optimus Maximus conditionaliter eſt locutus, ut per Jeremiam *c.* 18. *verſ.* 8. ipſemet teſtatur, dicens: *Si pœnitentiam iam egerit gens illa a malo ſuo, quod locutus ſum adverſus eam, agam & ego penitentiam ſuper malo, quod cogitavi, ut facerem ei.* Videnda inſuper ad hoc ea, quæ adducit D. Thom. 2. 2. *q.* 171. *art.* 6. Comminatur ergo Deus hominibus mala ea conditione niſi recedant a via mala; itaque recedentibus ipſis a peccatis, & miſericordiam ab ipſo Deo expoſcentibus, ea, quæ comminatur, non eveniunt; quemadmodum contra, ea, quæ comminatus per Moyſen Judæis eſt, ſi à Deo recederent, ſi iniquitatibus ſeſe polluerent, ſi ſuis mandatis non obedirent, omnia illis ad amuſſim evenerunt; tradidit enim eos Dominus corruentes ante hoſtes ſuos, & diſperſit per omnia regna terræ, omni tempore calumniam ſuſtinentes, oppreſſoſque violentia nec habentes, qui eos liberet: contra bona, quæ pollicitus illis eſt, ſi juſtitias facerent, & judicium, ſi veritati aſſenſi eſſent, nullatenus experti ſunt, de quibus *Deuterom. cap.* 28.

Itaque certitudo eventus in quibuſcunque divina- 27
tionibus, etiamſi aliquo modo concedantur, omnino deſideratur: poſſunt enim aliter evenire ea, quæ per eas prædicuntur, quam ſint prædicta; non ſic autem evenit de Prophetia. Idcirco omnes divinationes, & maxima ex parte falſas & fictas eſſe, nullamque habere cum natura conexionem patet: quia, quod ad ea ſpectat, quæ de temperatura melancholica dicuntur, reſpondendum, quod licet aliquando Melancholici futura prævidere videantur, (quod tamen adeo perrarum credo, ut nihil ſupra) tamen hoc dupliciter poſſit contingere, vel caſu quodam, ut non modo Melancholici, ſed cæteri etiam homines faciunt, vel evenire poteſt ex rationabili diſcurſu. Exemplum addu- 28
cam de Joſepho illo hiſtorico, qui Veſpaſiano prædixiſſe dicitur imperium: hoc enim vel eſſe potuit, quia vir ille ea prædictione conciliare ſibi voluit Veſpaſianum, vel etiam quod ſimpliciter ita eventurum ſibi perſuaderet, vel ex tali diſcurſu, quo facile id aſſequi liceret cuicunque prudenti: Ut, quia diſſenſio maxima vigebat inter duos Imperatores, qui vitiis maxime erant dediti, & ad Imperium regendum ineptiſſimi, contra vero Veſpaſianus, optimus erat princeps, virtutibus addictus, & ab exercitu maxime adamatus, qui præcipue Imperatorem eligebat, facile potuit vir ſapiens ac prudens, & in regimine aſſuetus, illi Imperium prædicere. Quanquam autem non modo Melancholici, ſed omnes homines, ita interdum ratiocinari poſſint, ut ex recta ratiocinatione eventus futuri prædicantur, tamen magis videtur Melancholicus vaticinari, quia majori prudentia dotatur, & ſolidiori diſcurſu utitur; confert enim Melancholia maxime ad prudentiam, ut plures Philoſophorum, & Medici omnes teſtantur, qua mediante non ita difficile eſt, facto rationabili diſ- 29
curſu, quædam futura prædicere, & ex quibusdam præmiſſis maxime veritati cohærentibus nonnulla eventura elicere, quæ neque hoc modo prædicta aut prævisa ullam habent certitudinem, nam poſſunt etiam vario, ac penitus contrario modo, quam prædicta aut prævisa ſint, evenire.

Quod autem pertinet ad morbos Melancholicos, clare patet etiam ex illorum ſententia, qui eam divinationem admittunt, eam merè accidentaliter & caſu fieri, ſi modo vere ſit; nam effutiunt quædam ipſi Melancholici & inſanientes, quæ neque

ipſi intelligunt, (quod commune eſſe volunt multi omnibus prophetantibus , & futura prædicenti-
30 bus . Plat. *in Apolog. Socrat. & in Convivio.* Averr. *in Metaph. comm.* 18. *part.* 1. *digreſſ.* Card. *de var. lib.* 14. *cap.* 48. Valleſius *de ſacr. Philoſoph. cap.* 30. & verificatur in Caipha , qui cum eſſet Pontifex anni illius , prophetavit , neque tamen intellexit
31 quid verba propria portenderent: hoc tamen quando veritatem habeat & in quibus, docet D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 172. *art.* 4.) neque nos ipſi, qui audimus, comprehendimus, ſed ut lubet , quia omnia dubia ſunt, & in multiplicem ſenſum facillime adduci poſſunt , Ghirl *de Sortileg. quæſt.* 5. *num.* 1. & ex noſtris Card. *de ſubtil.* 19. ea interpretamur, ac nobiſmetipſis perſuademus, ea verba tale quid importaſſe, quale poſtmodum ſucceſſit, aut quale in animo concepimus: ſed illud manifeſtiſſime declarat , ab accidente eam divinationem eſſe, non quod ullam connexionem habeant Melancholici morbi cum rebus futuris , quod non omnes , ſed perrari , qui melancholicis morbis tentantur , futura prædicere creduntur. Sunt autem ii , qui in ea re dementiunt, quod ſe tales, vates nimirum , Poetas , concionatores exiſtiment ; contra autem ſit neceſſe eſt , ſi a Natura eam habent melancholici morbi proprietatem: omnes enim illis detenti prophetare deberent, & futura prædicere; Ego tamen
32 horum nullum adhuc vidi Prophetam , cum alia ex parte Melancholicos, & inſanientes prope infinitos viderim.

Præterea cum prævifio futurorum ſit perfectioris , & ſapientioris intellectus , ſi inſano potius , quam ſano homini eam ineſſe dicamus , contrarium omnino erit verius: gratis ergo firmatur facilius prævideri futura ab inſanientibus , quam ab his , qui ſanam ac perfectam mentem habent : at-
33 que his non obſtantibus, Card. *lib.* 14. *de Var. cap.* 48. vaticinium nonniſi ex mentis exceſſu & inſania fieri voluit, & vates omnes amentes eſſe, quia non ſit divinatio abſque Enthuſiaſmo ; in eo autem ſenſus & ratio ablegantur : quamobrem tum ex frequenti uſu , tum ex natura ad hoc parata , neceſſe eſt illos eſſe inſanos . Hæc Cardanus , & tamen , ut cum Cic. *in lib. de divinatione* loquar , *dicuntur hæc, & creduntur ſtultiſſime, cum plena ſint fatalitatis, & vanitatis.* Quid autem dicam de divinatione ex inſomniis : num ſomniare dixerim eos, qui ſomniis fidem habent? non abſolute quidem, nam quædam ſomnia, quæ a copia , qualitate humorum, & ex prægreſſis actionibus, heſterniſque
34 cogitationibus dependentiam habent, poſſunt nobis certa quædam præmonſtrare, maximeque hæc à Medicis animadvertuntur , quod copiæ , & qualitatis humorum, & conſtitutionis corporis nobis indicio eſſe poſſint; at eos ſomniare omnino dixerim, qui alia omnia ex ſomniis conjectari ſe credunt , neque ullum ſomnium tam futile, vanum, abſurdum, ac monſtroſum eſt, cujus interpretationem in medium afferre non audeant , ſuntque aliqui hominum ita creduli, imo ita mente capti, ac ſtolidi, ut ex ſomniis non aliter quam ex ipſis proſperis , ſeu adverſis ſucceſſibus & lætentur , & mœreant , ita ut exclamare cum Poeta liceat ,

O miſeras hominum mentes! o pectora cæca :
Lucr. l. 2.

Quid autem mirum eſt , plebejos , & idiotas his nugis fidem habere, easque tantopere obſervare , cum docti viri , neque poſtremæ quidem notæ, tam inſigniter, ne dicam turpiter, ſomniorum fallaciis decipi ſe paſſi ſint? Nam quid magis vanum, aut à ſeria Philoſophia alienum , quam id quod Card. de ſe, ſuaque progenie jactat, habuiſſe nimirum tam multa ſomnia mirabilia , cum ſibi cœlitùs injunctum per ſomnium affirmet, ut *libros ſuos de varietate , & de ſubtilitate* conſcriberet ? At ego quid de me ipſo , & veritate ſomniorum firmavero , quod nonnulla jam in ſomniis viderim, quæ mihi ad amuſſim contingerent & cui ſæ-
35 piſſime ſomniare accidat ea , quæ ſequenti die facturus ſum; neque tamen ob id ego vel latum unguem ab opinione jam firmata recedo, quod ſomnia quæcunque vana ſint , & ſiquid illis eventus reſpondeat , per accidens id ſuccedat , niſi à Deo immiſſa fuerint; vel cum humoribus , aut corporis noſtri diſpoſitione, vel cum prægreſſis phantaſmatibus aliquam habeant connexionem, quibus aſſentiri videtur D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 95. *art.* 6. militat enim hic etiam ratio ſuperius adducta : nam cum prævidere futura , ſit , ut dixi , nobilioris & 36
perfectioris cujuſdam potentiæ, jam anima dormientis ſapientior , ac nobilior , & perfectior erit , quam vigilantis ; quod ſi ullam habet veritatem , omnes in ſomno tales eſſe deberemus, ut nobis metipſis vigilantibus dormientes ſapientiores eſſemus. 37
Sed dicant obſecro, num hæc proprietas divinandi per ſomnia ſit hominis propria , ut homo eſt, aut propria hominis quatenus in ſomno permanet , & ſomniat; ſi primum, ergo homines cuncti , ut homines, id habebunt proprium , ut divinare ſint apti; at cur perpauci divinare dicuntur , cum id di- 38
catur ſecundum naturam ineſſe, quod in pluribus, & ſecundum plurimum eodem modo ſit? Si ſecundum, cum ſomnians ſit impos rationis , & quatenus talis à brutis non differat , brutis autem nonnullis ſit ſomnium familiare , deduci hinc poteſt , etiam bruta ſomniantia divinare poſſe . Hi tamen qui non ſomniant, ut de Atlantibus populis refert Herodotus *lib.* 4. & de aliis quibuſdam ab aliis relatum eſt, num deficient ab hominis natura, quod ut tales divinare ex ſomnio non poſſunt ?

Sed ſomniis jam, ac nugis omiſſis , eaſdem difficultates patitur ea divinatio , quam ex moribundis extorquere conantur : non enim dubium eſt , animam tunc temporis minus recte ſuas functiones exercere quam alias, ob inſtrumenti, quo utitur , devaſtationem : at contra ſit neceſſe eſt , ſi 39
divinare tunc poteſt ; quod ſi maxime id poteſt , quia tunc a corporis nexu jam quaſi liberata , & magis depurata poteſt melius ea , quæ à ſe magis diſtant, prævidere, nam hoc magis divinam naturam requirit , cur non omnes prophetant , cum morti proximi ſunt ? At exempla autem adducta , ſi profana ſint, falſa ac conficta eſſe dico; ſi ſacra, ut quæ de Jacob, & Moyſe afferuntur, eſſe ſupernaturalia , & ſi quid eventus his reſpondeat , eſſe omnino per accidens dico; at non reſpondere certitudinem eventus his prædictionibus, fatetur Joan. Huart. *in exam. Ing. cap.* 4. & multo magis confirmat experientia.

Ergo Prophetia , & rerum futurarum prædictio certa & infallibilis, à natura ineſſe homini non poteſt . D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 172. *artic.* 1. Medic. *de mirab. oper. Dei* , *quæſt.* 21. *lib.* 1. Vairus *de faſcin. lib.* 2. *cap.* 3. & 4 & ex Medicis Avicen. adductus per Cæl. Rhod. *lib.* 9. *lect. Antiq. cap.* 19. quam concluſionem maxime confirmat illud *Eccleſiaſt. c. octavo, Et multa hominis afflictio , quia ignorat præterita, & futura nullo ſcire poteſt modo*, & illud ejuſdem , 40
c. 10. *v.* 14. *Ignorat homo quid ante ſe fuerit, & quod poſt ſe futurum ſit, quis ei poterit indicare ?* Hoc ipſum quoque inſinuabat Poeta noſter Torq. Taſſ. *Can.* 19. *ſt.* 20. dum Magum illum Iſmenum, ita Solimanum alloquentem adducit , qui ab eo futura ſcire deſiderabat ;

Ma ch' io ſcopra il futuro, & ch' io diſpieghi
Dell' occulto deſtin gli eterni annali.
Tropp' è audace deſio , troppo alti preghi,
Non è tanto conceſſo a noi mortali.

Sed quæritur, controverſumque eſt, an ex dæmonis miniſterio futura poſſint certo prævideri : nam malos aliquando prophetaſſe, certum eſt . Malver. 41
de canoniz. ſanct. dub. 3. *n.* 23. ut de Balaam , de Sibyllis , de Saul , de Caifas dixi , & per ipſam ſacram Scripturam firmatur *Matth. cap.* 7. *verſ.* 22. non videtur autem à Deo illos prophetare potuiſſe, ſed 42
potius à dæmone . Cum tamen manifeſtum ſit , dæmonem nihil agere quod Naturæ vires exuperet, dicendum eſt, ope illius nonniſi ea, quæ ali- 43
quam connexionem habent cum rebus præteritis , aut præſentibus prævideri poſſe , & hæc non

ita

ita certo, & infallibiliter, ut aliter evenire non poſſint, quam prævisa aut prædicta fuerint. Eodem quoque pacto ea, quæ ex cognitione cauſarum per aliquam artem præſciri poſſunt, poterit etiam dæmon prædicere, cum ſit ſcientiſſimus, &
44 omnium Artium habeat perfectam, & conſummatam cognitionem; at prophetare, quod eſt, ut diximus, futura certo cognoſcere, ac prædicere, ut futura ſunt, nunquam poterit dæmon, quemadmodum neque aliqua aliqua miracula facere. Navar. *in Relect. cap. Novit. de Jud. not. 2. num. 14.*
45 Quia dæmon contingentia futura ignorat, licet probabiliter conjecturet, Mart. de Aries, *de ſuperſtit. num.* 19. Poſſet quidem nonnulla prædicere, quæ nobis ob cauſarum ignorantiam omnium prophetica viderentur, & nullam vel ex prægreſſis, vel ex præſentibus, vel ex ordine naturalium cauſarum habere dependentiam; hæc tamen non erit
46 vera Prophetia & ſic puto intellexiſſe Vairum *ubi ſupra*, cum hominem divinare futura, & occulta præſcire non poſſe firmat, niſi dæmone mediante; id enim ſic, & non aliter accipiendum.

Sed reſtat ultimo loco quædam prophetiæ, ſeu potius divinationis ſpecies, quæ eſt occultorum præſagitio, qua præcipue occultas intimaſque hominum cogitationes, ac paſſiones, & naturales propenſiones, deprehendi volunt. Videtur autem ſecundum noſtrum intelligendi modum id in Sacris inſinuatum, *Geneſ. c. 4. v. 6.* cum Dominus Cain alloquens, *Quare*, inquit, *iratus es, & cur concidit facies tua?* Ex facie enim & aſpectu ipſius videbatur proprias animi paſſiones detegere; cui ſacræ paginæ auctoritati nonnullæ concinere videntur, quas adducit Lemnius *de Occult. Nat. mirac. lib.* 2. *cap.* 26. quibus addo illam *Sapient. cap. 7. verſ.* 20. ubi profitetur ſe Salomon ex ſapientia didiciſſe etiam
47 cogitationes hominum ſcire. Sed præter Sacræ Scripturæ teſtimonia quæ per ſe ipſa ſufficere poſſent, non deſunt doctiſſimorum hominum auctoritates, quibus hujus præſagitionis veritas roboratur. Hippocr. ante omnes vir ſenſatiſſimus, & cordatiſſimus, & nugis, & falſitatibus præ cæteris omnibus alienus, ex phyſiognomia, & faciei delineatione malos, aut bonos mores denotari docuit, ut *2. Epid. text. 1. ſect.* 5. ex pilo rufo, naſi acuitate, & oculorum parvitate, morum pravitatem elicit; contra ex Naſi ſimitate, oculorum magnitudine eidem pilo juncta, bonitatem, & alibi alia plura ha-
48 bet ad phyſiognomiam pertinentia. Ariſtoteles etiam de eadem multa ſcripſit, & alii item ſapientes, ut Polemon, Meletius, Diocles, & alii inter ſuperioris ætatis viros, videnda plura ſunt apud Hieronym. Manfred. *de Homine*, apud quem plura auditu non injucunda reperies. Videndi & ex recentioribus Joan. Baptiſta Porta. Habet etiam plura ex Medicis noſtris Valleſ. & *in comm. ſupracitati loci Hipp.* & *in lib. de ſacr. Philoſoph. c.* 32. & Lemn. *ubi ſupra*, non eſſe vanam Phyſiognomiam probat, ut inter Canoniſtas Roderic. *Practic. crim. regul. tit.* 17. *cap.* 50. *num.* 50. Torrebl. *in Epitom. delict. lib.* 1. *c.* 7. & ex Juriſconſultis Vinc. Carrarius *de Med. & ejus off. part.* 2. *num.* 359. Qui etiam Medico dicit eſſe ejus cognitionem neceſſariam. Accedit his univerſus hominum conſenſus, qui quaſi naturali inſtinctu ex phyſiognomia bona, & ex pulchritudine bonos mores arguunt, & idcirco qui forma inſignes ſunt, aliis digniores imperio videntur, ut inſinuatur ab Ariſtot. 1. *de Rep.* unde & Lucret. *lib.* 5. *de Rer. Nat.* id ſibi voluit in his carminibus de primis hominibus.

Condere cœperunt tum urbeis, arcemque locare
Præſidium Reges ipſi ſibi, perfugiumque;
Et pecudes, & agros diviſere, atque dedere
Pro facie cujuſque, & viribus ingenioque.
Nam facies multum valuit, vireſque vigebant.

Communiter etiam ex mala, aut bona Phyſiognomia malitiam, aut bonitatem deprehendi dicimus, unde illud Homeri *Odyſſ.* 1.

—— *Non enim malo in vultu ſimilis videbatur.*

quaſi diverſa omnino ſit effigies boni viri ab effigie mali. Qua de cauſa idem Homerus *in Iliad. lib.* 2. Therſitem deſcribens, cum malæ phyſiognomiæ facit, nempe deformem, ſtrabonem, claudum, curvum, acuto capite, peneque imberbem, quæ omnia mali, immo peſſimi hominis notæ ſunt, & recte quidem ex his videntur Legumpe 49
riti ex quacunque deformitate malam mentem, maloſque mores arguere, ut dixi alias ex Pariſio *lib. 2. har. quæſt. Tit. 3. qu. 12. n.* 13. & notant etiam Vinc. Carr. *ubi ſupra part. 2. nu.* 403. Farinac. *in pract. & Theor. crim. part. 1. Thom. 2. qu. 52. n.* 165. ex quo talis Phyſiognomia facit indicium ad torturam: Quia ſi Medicis, & Philoſophis credimus, raro admodum deformes bonis moribus prædititi ſunt, ut teſtatur præcitatus Manfred. *lib. 2. de hom. cap.* 4. ita ut propter eam cauſam inſignis deformitas impediat ordinum ſuſceptionem, ut Canoniſtæ tradunt, *in tit. de corp. vitiato*, immo & in Teſtamento Veteri repudiabantur ſacerdotes aliqua deformitate inſignes, præcipue autem *Levit. cap. 21. verſ.* 18. 50
illa habentur: *Homo de ſemine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo ſuo, nec accedet ad miniſterium ejus; ſi cæcus fuerit, ſi claudus, ſi parvo, vel grandi, vel torto naſo*, &c. ubi de naſo præcipue textus loquitur, quia ut Melet. *de Nat. hom. cap. de naſo*, dicebat, hæc pars præ cæteris hominis faciem deformem, formoſamve maxime reddit; tandemque Legumperiti, ubi torquendi plures ſint, in paritate indiciorum, ad eliciendam veritatem, ab eo ſemper incipiunt, qui pejorem habet effigiem. Roderic. *ubi ſupra num. eod.* quod notat quoque ex Medicis Weinrich. *de ortbrt. menſtr. cap.* 31. & Riol. *Anthropograp. lib. 6. cap.* 3. & Vall. *loc. cit. lib ſacr. Philoſ.* Sed idem Roderic. *ibid.* ex Phyſiognomia capi pluſquam leve indicium dicit. Ex quibus facile deduci poſſe videbatur, præſagitionem occultorum per phyſiognomiam non eſſe vanam, ſed omnimodam, & infallibilem habere veritatem. Sed veritas eſt, ex ea poſſe deſumi conjecturam aliquam morum, & naturalium paſſionum negari nequaquam poſſe; alias autem nullam habere certitudinem talem præſagitionem manifeſtum facimus, ita ut hoc ulteriori probatione non indigeat. Itaque ad alia pergamus, ſi modo ante una aut altera auctoritate Phyſiognomiæ fallaciam comprobavero; nam quod de Socratis effigie narratur, ut omnibus notiſſimum, ſilentio pertranſibo, & cum Juvenal. dicam:

Fronti nulla fides.

Prima autem auctoritas eſt in 1. *Reg. cap.* 16. ubi Deus Samueli, *Ne reſpicias*, inquit, *vultum ejus, neque altitudinem ſtaturæ illius, quoniam abjeci eum; nec juxta intuitum hominis ego judico: homo enim videt ea, quæ patent, Dominus autem intuetur cor*; in quibus poſtremis verbis fallaciam, quam dixi, adnotavit, quod plurimum non reſpondeant internæ paſſiones externæ effigiei. Altera eſt *Eccleſiaſt. cap.* 11. *verſ.* 2. *Non laudes*, inquit, *virum in ſpecie ſua, neque ſpernas hominem in viſu ſuo*. Quaſi dicat, ex Phyſiognomia ne putes te poſſe deprehendere, quis ſit honore, aut contemptu dignus; hæc enim fallax eſt. Denique ſi quis auctores cognoſcere cupiat, qui de hujuſmodi argumento, vel ſimili ſcripſerunt, conſulat doctiſſimum Barb. *in coll. Doctor. lib. 5. tit. 21. Tom.* 2.

SUMMARIUM.

1 *Ecſtaſis nomen diverſimode accipitur.*
2 *Ecſtaſis hic quomodo accipienda.*
3 *Ecſtaſis pro mentis raptu accepta duplex, naturalis, & ſupernaturalis.*
4 *Naturalis Ecſtaſis quomodo fiat.*
5 *Ecſtaſis ſecundum Scaligerum eſt privatio officiorum Animæ ſentientis, moventis, & intelligentis.*
6 *In Ecſtaſi ſit magis aut minus intenſa Imaginatio.*
7 *Ecſtaſis affectus aut ſymptomata eſt in genere oblæſionum facultatum principium, & num,* 21.
8 *Ecſtaſis quando poſſit in Apoplexiam terminari.*

9 *Super-*

9 *Supernaturalis Ecſtaſis duplici modo, ut naturalis evenire poteſt.*
10 *In Ecſtaſi Naturali corpus in aerem à terra per ſe ſublevari falſum eſt.*
11 *Corpus grave à centro ſublevari propria virtute, & in aere ſuſtineri contra Naturam eſt, & ſupernaturale, num. ſeq.*
13 *Dæmon elevare, ac ſuſtinere in aere poteſt corpora quæcunque, & per quodcunque tempus.*
14 *Supernaturalis Ecſtaſis alia ratione fit, quam Naturalis.*
15 *In Supernaturali Ecſtaſi Intellectus noſter non eſt primo efficiens, ſed concurrit ut cauſa inſtrumentaria.*
16 *In Ecſtaſi ſupernaturali non eſt neceſſarium animam a corpore ſeparari.*
17 *Ex Animæ ſeparatione à corpore mors contingit.*
18 *Naturalis Ecſtaſis à ſupernaturali quomodo internoſcatur.*
19 *Cur difficile ſit unam Ecſtaſim ab alia diſtinguere.*
20 *Utraque Ecſtaſis ſimilis eſt quoad externa ſigna.*
22 *Ecſtaſim naturalem ad cauſas præternaturales ſequi neceſſe eſt.*
23 *In Ecſtaſi Naturali neceſſe eſt Naturam male affici.*
24 *Affectus præternaturales, niſi ſanentur, labuntur in deterius.*
25 *Ecſtaſi frequenti apprehendi ſolitum neceſſe eſt in morbum pejorem labi.*
26 *Naturalis Ecſtaſis aliquado levis, aliquando vero fortis.*
27 *In Ecſtaſi ſupernaturali non eſt neceſſe concurrere conditiones in naturali requiſitas.*
28 *Supernaturalis Ecſtaſis non habet determinatum tempus ſui inſultus.*
29 *Ecſtaſis naturalis poteſt fortaſſe ex propria voluntate fieri.*
30 *Ecſtaſis naturalis initiative tantum à voluntate dependere poteſt.*
31 *Nulla corporis diſpoſitio requiritur in ſupernaturali Ecſtaſi.*
32 *Ab Ecſtaſi naturali quanam pati hominem neceſſe ſit.*
33 *Naturalis Ecſtaſis non niſi quædam mentis amotio, & deſipientia eſt.*

QUÆSTIO VI.

De Ecſtaſi, & Raptu.

1 Ecſtaſis nomen diverſimode accipi, patet ex iis, quæ retuli *Lib. 2. Tit. 1. quæſt.* 16. *num.* 32. *& ſeqq.* Pro nunc autem, cæteris acceptionibus reje-
2 ctis, Ecſtaſim accipiamus pro mentis raptu, & apprehenſione, qua detenti omnibus externis ſenſibus orbati, & motu, immo & ipſa vita videntur carere, ita ut vix à vere mortuis interſtingui poſſint. Mercat. *lib. 3. de morb. part. 5. queſt.* 180. *num.* 34. ſic definivit; Ecſtaſis eſt alienatio imaginationis ab omnibus rebus cum detentione in alicujus rei conſideratione. Quæ ſic accepta duplex eſt, Naturalis duntaxat, & ſupernaturalis. Naturalem voco eam, quæ Naturalem habet cauſam; ſupernaturalem autem eam, quæ cauſam habet ſupernaturalem.

Cæterum quia dubitari contingit, an Ecſtaſis in aliquibus miraculoſa fuerit, necne, de utriuſque natura & ratione aliqua recenſere neceſſe eſt. Univerſaliter autem naturalis ſequenti modo fieri ſolet: Facta vehementi imaginatione, ac fixa circa rem aliquam, ut circa amatam mulierem, vel etiam circa cœleſtia, circa Angelos, circa Sanctos; (nam non ob id, quod Ecſtaſis fiat ex contemplatione ſupernaturalium rerum, idcirco ſupernaturalis ſemper & ipſa eſt) confluunt in cerebrum animales omnes ſpiritus, externis ſenſibus ac internis, & motui quoque deſtinati, unde contingit, quod quemadmodum ex Leone Hebræo *dial. 3. de Amore*, alias dixi, magis multo, quam in ſomno ipſi externi ſenſus obligati, & ipſum animal omni motu carere appareat; eo enim ſpirituum animalium omnium confluxu à ſenſibus prorſus alienatur homo, qui in ea imaginatione hærens, non ſecus ac in ſomniantibus eveniat, ſe præſentia habere exiſtimat, ac realiter videre, & audire, quæcunque imaginatur, cum Angelis, & ſanctis Dei colloqui, ſi circa illos imaginatio fuerit, vel cœleſtia ac Dei gloriam, aut inferna & damnatorum pœnas contemplari, vel cum ipſiſſima amata confabulari; ſi de ea præmeditatio exſtiterit; & in ſumma nihil differt naturalis Ecſtaſis à ſomnio, niſi quod illa vigilanti, hoc autem dormienti accidat; unde quemadmodum in ſomno ſentientis ſimul, moventiſque & Intelligentis Animæ officia ceſſant, vel quieſcunt, ſic & in Ecſtaſi, quæ non aliter idcirco definitur à Scaligero, *exercit.* 312. *in Card.* quam privatio prædictorum officiorum Animæ.

Fit autem in Ecſtaſi magis, aut minus intenſa 6
imaginatio, unde major aut minor mentis abſtractio ſuccedit, & magis, aut minus à ſenſibus externis appareat homo alienatus; nam quo intenſior fuerit Imaginatio, eo major ſpirituum copia ad cerebrum repit, & locum, ubi imaginatio viget, anteriorem nempe capitis partem, & ſic majori in conſequens temporis ſpatio durat ea mentis apprehenſio, niſi interim homo ſtimulatus, aut ab externa aliqua cauſa excitatus ad ſenſum redeat. Faciunt & ad Ecſtaſis durationem, & intentionem, cerebri ipſius debilitas, & fortitudo, & ipſorum quoque ſpirituum qualitas, & quantitas: Ecſtaſis 7
enim affectus, vel ſymptoma quoddam eſt in genere oblæſionum facultatum principum, animalium nempe, ut ex ſuperioribus patet; itaque ad ejus ſymptomatis generationem, cerebri ſecundum ejus ventriculos debilitas contingit, & non naturalis quædam ſanguinis, & ſpirituum conſtitutio. Debili ergo exiſtente cerebro, Ecſtaſis magis durat, non potente virtute nocentem ſpirituum confluxum tam cito diſſipare. Sic & ubi ſpiritus craſſiores exiſtant, & magis melancholici fuerint, difficilius diſſipantur. Itaque ſi ſimul debile fuerit cerebrum, ſpiri- 8
tus multi, & craſſi, & melancholici, Ecſtaſis non ſolum interdum multum durabit, ſed etiam in Apoplexiam, morbum ſibi congenerem, & ipſam mortem terminari poterit; eſt enim affectus hic Apoplexiæ adeo ſimilis ut uterque eodem nomine, Apprehenſionis nempe, & detentionis inſigniatur, licet aliquando Catalepſi, conſimili quoque cuicam morbo; magis convenire videatur. Mercat. *lib. 1. de morb. part. 1. quæſt.* 180. *num.* 34. nam interdum Ecſtaſi detenti, non minus quam Cataleptici, eodem modo quod apprehenſi ſunt, permanere ſolent, nimirum ſi ſtantes, ſcribentes jacentes, meditantes apprehenduntur, ſtant jacent, ac ſcribere, & meditari videntur, ut de Socrate evenit: de quo narrat Plato *in Convivio, in oratione Alcibiadis*, quod integro die eodem veſtigio cogitabundus ſteterit; alias autem Ecſtatici, ut Apoplectici cadunt, & quaſi mortui iacent, ut de ſe narrat Balaam *Num. c.* 42. *verſ.* 4. *Dixit Auditor ſermonum* 9
Dei, qui viſionem omnipotentis intuitus eſt, qui cadit, & ſic aperiuntur oculi ejus; hoc eſt tunc viſionem Dei contemplatur, cum tanquam mortuus cadere conſpicitur, innuens modum ſuæ Ecſtaſis; uterque enim modus locum quoque habet in Ecſtaſi ſupernaturali. Sed alii præterea ſunt Ecſtatici, qui à 10
terra in Ecſtaſi elevantur, & quaſi in aere librati permanent; hoc autem (quicquid conati fue- 11
rint nonnulli affirmare) in naturali Ecſtaſi eſt ab omni veritate alienum; contra Naturæ enim propenſionem omnino eſt, corpus grave à centro propria virtute ſublevari, & in aere ſuſtineri. Sed vide obſecro quam avidi nonnulli ſcriptores ſint narrandi immo potius effingendi miracula, qui Imaginationem ſupra Naturę vires poſſe exiſtimant, & miros quoſdam effectus aptam natam eſſe producere, quos alias ipſa natura producere non poteſt, ut hic eſt, elevatio nimirum corporis gravis à centro ex propria virtute facta & ejus permanentia in aere; nam & hoc à viribus imaginationis fieri poſſe prædicant, ac fabulantur; quod tamen eſſe ſupra Naturæ vires, ac 12
mira-

miraculoſum pro certò eſſe debet, atque ubi appareat, aliis conjecturis, & probationibus bonæ vitæ concurrentibus pro miraculo acceptandum, abſque eo quod quicquam dubitetur, an miraculoſus effectus ſit, necne.

13 Quòd autem Dæmon elevare poſſit corpora quæcunque libuerit, & in aere ſuſtinere, non controvertitur: D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 75. *art.* 1. Idcirco eam tantùm corporis ſublevationem miraculoſam eſſe dixi, quæ ex ſe fit, nimirum nulla virtute naturali, aut Dæmonica, ſed divina tantùm corpus ſublevante.

14 Cæterùm ſupernaturalis Ecſtaſis alia ratione, quàm naturalis fit, nulliſque legibus obligata eſſe poteſt, fit namque à cauſa ſupernaturali, à Deo nempe, vel Angelis avocantibus mentes noſtras ad divinorum contemplationem, cùm per eam mentis avocationem, ab his ſenſibilibus ſeſe nobis inſinuare volunt; in quo actu non fixatur Anima in præexiſtentibus phantaſmatibus: nulla enim phantaſmata præexiſtere poſſunt eorum, quæ nobis in ſupernaturali Ecſtaſi præſentantur, ſed omnia à Deo, vel ab Angelis divina quadam, ac longè à Naturali diſſimili ratione oſtenduntur, quæcunque illi
15 videre nos volunt. In eo autem actu Intellectus noſter non ut primò efficiens, ſed ut inſtrumentaria cauſa concurrit: Deus enim ipſe in hac Ecſtaſi eſt cauſa primò efficiens, neque poteſt abſque ejus virtute ullo modo fieri. Martin. Delr. *diſquiſ. Magic. lib.* 2. *quæſt.* 15. Si quæ verò phantaſmata cœleſtia repræſentantia poteſt ſubjicere Dæmon Intellectui noſtro, ita ut Ecſtaſis ſupernaturalis effigiem ſimulet, ea falſa ſunt, & naturali modo Intellectui offeruntur.

Notandum autem, quòd quanquam in ſupernaturali hac Ecſtaſi non fixatur anima noſtra in phantaſmatum contemplatione, ſed in repræſentatione quadam ſpirituali ab ipſo Deo, vel Angelo im-
16 miſſa, non tamen in eo actu animam à corpore ſeparari neceſſe eſt. Unde contemnendi erroris notatur Bodinus à Delrio, *ubi ſuprà*, & à Torreblanc. *lib.* 2. *Epitom. delict. c.* 20. *num.* 7. cùm *lib.* 2. *Dæmonoman. cap.* 2. Animam in Ecſtaſi à corpore migrare, illudque deſerere voluerit, quod ab ipſo Delrio ſatis ſuperque ut erroneum, & à vera fide alienum, confutatum eſt, ſi modò hoc tanquam neceſſarium, & conditionem ſine qua non concurrere admiſerit Bodinus: nam à Deo fieri id quan-
17 docunque poſſe non controvertitur. Torreblanca *ibid. num.* 11. Et idcirco quod Paulus de ſeipſo narrat, quòd raptus ſit uſque ad tertium cœlum abſque eo quòd ſciverit, utrum hoc in corpore, vel extra corpus fuerit, adhuc indeciſum manet, cùm utrumque ex divina potentia eſſe potuerit. Illud certum eſt, quod notavit etiam Delrius, ex Animæ ſeparatione à corpore mortem contingere, unde ſi de neceſſitate in Ecſtaſi anima à corpore ſeparatur, neceſſitate homo in Ecſtaſi moritur, & cùm ad vitam reſtituitur, reſurgere dicendus eſt, Anima denuò in corpus, à quo jam ſeparata fuerat, commigrante; ita ut plura miracula abſque ulla neceſſitate operatus fuerit Deus cùm potuerit unico tantùm Ecſtaſim excitare. Sed video in hoc excitata alia dubia, an nimirum in Ecſtaſi fiat abſtractio ab omni motione appetitus ſentientis, & virtutis moventis, ac nutrientis, ac certè cum anima, ut probatum eſt, præſens ſit in corpore, etiamſi abſtracta ſit in contemplatione, poteſt tamen ſuis facultatibus, & mediantibus ſpiritibus exercere omnia ſua munia. Sed de his videatur poſt D. Thom. & alios. Suarez *de virt. & ſtat. relig. lib.* 2. *cap.* 18. *Tom.* 2.

18 Sed jam his ad Theologos relegatis, ad ea, quæ magis ad nos ſpectare videntur, revertamur, ac vi-
19 deamus, quomodo internoſci poſſit, ac debeat naturalis Ecſtaſis à ſupernaturali; quod tamen duplici ex cauſa valde operoſum eſt: prima, quia eæ quæ hanc ab illa diſtinguere poſſunt conditiones, occultæ ſunt, & ſenſibus ignotæ. Secunda, quia
20 quoad ea quæ exterius apparent, ambæ ita conveniunt, ut unius ejuſdemque ſpeciei de neceſſitate ab omnibus judicentur: etenim ea una conditio quam recenſuimus, de corporis elevatione, quæ poſſet eſſe maximum, ac evidens ſignum ſupernaturalis Ecſtaſis, neque in omni Ecſtaſi fit, & poteſt in naturali, opera Dæmonis, apparere. Quomodocun- 21
que tamen ſit, nonnulla adducenda, quæ ſaltem aliquam conjecturam faciant, Ecſtaſim eſſe potiùs ſupernaturalem, vel viceverſa judicandam. In mentem ergo redigendum id, quod paulò ſuperius dixi, Ecſtaſim nimirum, quæ naturaliter fit, eſſe morbum quendam, ſeu affectum, vel ſymptoma præter naturam, quod etiam Card. *lib.* 19. *ſubtilit.* & alii acceptum eſt. Unde re ita ſe habente, neceſſe eſt, eum effectum ad cauſas quoque præternaturales 22
ſuccedere, quæ erunt præcipuè capitis dyſcraſia, ſeu intemperies, quam Mercatus *loco* aliàs in hac quæſtione *cit.* frigidam, ſiccam ſtatuit, ejuſdem naturalis, ſeu accidentalis debilitas, ſanguinis item, ac ſpirituum non naturalis conſtitutio. Ob eandem inſuper cauſam, nimirum quia affectus eſt præter 23
naturam, neceſſe eſt ab eo Naturam lædi, præſertim, cùm pars affecta princeps ſit, & principes quoque lædantur functiones. Præterea cum affectus præternaturales, præſertim ſi magni ſint, (extimata in hoc caſu magnitudine, non reſpectu unius rei tantum, ſed plurimarum) niſi ſanentur, om- 24
ninò labantur in deterius, in alios ſcilicet deteriores morbos, vel in mortem, idcircò neceſſe eſt, 25
eum, qui naturaliter corripitur, (dico naturaliter, etiam de cauſa morbifica intelligens) vel in Paralyſim, vel in Apoplexiam; vel in conſimilem aliud morbum, vel in ipſam mortem temporis progreſſu lapſum iri, niſi & affectus levis ſit, & jam quaſi connaturalis evaſerit, ut nonnullis eveniſſe compertum eſt, vel ſaltem admodùm raro prehendat. Sciendum enim, Ecſtaſim naturalem aliquando le- 26
vem eſſe affectum; & quem facilè natura ferre poteſt, aliquando fortem ac detentioni ſeu Catalepſi ſimillimum, & naturæ maximam vim inferentem. In levi, qualis tunc fit, cùm intenſa, ac fixa imaginatione detinemur, & qualis fere ſolet in hominibus, qui vel ſcientiarum, vel divinarum rerum contemplationi ſunt dediti, & in Melancholicis. Porro in leviori ecſtaſi non habent locum ea, quæ ſuperiùs relata ſunt, ſed in forti maximè, quæ quidem propriè Ecſtaſis dici debet, qua correpti omninò exterioribus ſenſibus deſtituuntur, tanquam mortui apparent. Circa leviorem autem Ecſtaſim non eſt quod quidquam nos remoretur: cùm ea faciliimè dignoſcatur eſſe naturalis affectus, nec poſſit ita ſupernaturali ſimilis fieri, ut dubitari de ea poſſit, an miraculoſa fuerit nec ne.

His ergo præſuppoſitis evidenter apparet, condi- 27
tiones illas, quas de naturali Ecſtaſi retulimus, nequaquam de neceſſitate in ſupernaturali concurrere, ſed eam non alio modo fieri, neque diutius durare, neque alia ratione hominem afficere, quam quomodo ſupernaturali cauſæ ipſam excitanti libitum fue- 28
rit. Itaque non habebit ſupernaturalis Ecſtaſis determinatum tempus ſui inſultus, naturalis autem maximè. Fit enim ac concitari poteſt, magis ac promptius hoc vel illo tempore pro ratione, qualitate, & quantitate peccantium, & ſuperfluentium humorum, & pro temporis etiam conſtitutione, & ſic habere poterit quoſdam paroxyſmos, & exacerbationes, ſeu inſultus, ut cæteros præternaturales affectus habere conſpicimus. Etiamſi autem detur, Ec- 29
ſtaſim naturalem poſſe ex propria voluntate contingere, quod quidem admitti poteſt, & habemus inſigne exemplum apud D. Aug *de civ. Dei, lib.* 24. *c.* 23. non tamen in voluntate Ecſtatici erit, in Ecſtaſi quamdiu voluerit permanere, non enim eſset vera Ecſtaſis, in qua voluntas & Ratio ſui Juris eſsent; ſic neque pro voluntate Ecſtatici fiet Ecſta- 30
ſis magis aut minùs intenſa, ſed à qualitate & quantitate ſpirituum, ad cerebrum confluentium, dependentiam habebit, & à diſpoſitione aliarum cauſarum, de quibus ſuperius. Initiativè ergo naturalis Ecſtaſis à voluntate libera dependere fortaſse

poterit

poterit, at ſupernaturalis nequaquam: unde cum Cardano erroris notantur, qui putant, Ecſtaſin ſupernaturalem ad hominis libitum accidere poſſe, ut per Majol. *dier. canic. toll.* 3. *p.* 2. & dico de verè ſupernaturali, non etiam de ea, quæ naturaliter movetur ad rerum divinarum contemplationem, ſed de ea, quæ ab ipſo Deo & cauſa ſupernaturali ſu-
31 pernaturaliter excitari ſolet: hæc enim ab ejus cauſæ mero & libero dependet arbitrio. Supernaturalis inſuper Ecſtaſis non requirit de neceſſitate corporis ullam diſpoſitionem: ut temperaturam melancholicam, capitis diſtemperantiam, aut debilitatem, & cætera, quæ tanquam morborum notæ in corporibus afferuntur; quæ tamen in naturali erunt conſpicua, & natura, & conſuetudo, & cauſæ externæ, & internæ, ac denique ſingula quæque ad id demonſtrandum collimabunt.

32 Præter hæc autem in Ecſtaſi naturali neceſſe eſt corpus ab ejus invaſione aliquid perpeti, ut laſſitudine quadam, & membrorum pigritia, ac torpore detineri, mentis & intellectus quandam offuſcationem & hebetudinem pati, rerum præteritarum oblivione affici, colorem totius corporis, ſed præcipuè faciei ad pallorem, & livorem, vel fuſcedinem quandam converti; inſuper hominem triſtitia abſque alia evidenti cauſa vexari, pandiculatione, & oſcitatione frequenti moleſtari, & alia ad hunc modum apparere. Contra verò in ſupernaturali nihil horum ſuccedere conveniens eſt, ſed potiùs his omnino contraria, præcipuè autem quoad ea, quæ ad animum ſpectant; nam quemadmodum naturalis Ecſtaſis non niſi quædam mentis emotio, ac deſipientia eſt, ut ex Gal. 1. *Prorrhet.* teſtatur Holler. 7. *Aphor.* 5. &
33 Marcell. Donat. *lib.* 2. *hiſt. med. mirab. cap.* 1. quia in eo affectu Mens ea vera judicat, quæ ſibi vana Imaginatio repræſentat, ſic Ecſtaſis ſupernaturalis ſumma ſapientia dici poteſt, cùm per eam Anima ſecundùm intelligentiam perficiatur, & ſapientior evadat. Contra autem evenit, ubi naturalis, ſeu potiùs præternaturalis aliqua cauſa Ecſtaſim excitare ſolet, quam nullo modo concurrere in excitatione ſupernaturalis Ecſtaſis doctè admodum monet Guilielm. Ader. *de Ægr. Evang. Enarr.* 8. *p.* 3. Illud denique maximè videtur adnotandum; quod cùm in Ecſtaſi ſupernaturali interveniat miraculum, ut dictum eſt, non erit unquam exiſtimandum, eam frequenter prehendere, & ad hominis voluntatem; unde quandocunque videbimus hominem frequenti Ecſtaſi prehenſum: in hoc ſemper præſumptio debet eſſe naturalis affectus potius quàm ſupernaturalis, niſi aliunde evidenter conſtet; cùm miracula, ut aliàs probatum eſt, nonniſi de raro, & ex magna cauſa fiant, & non ad hominum voluntatem

SUMMARIUM.

1 *Jejunium quadragenarium ter in ſacris obſervatum, in Moyſe, in Helia, in Chriſto Domino.*
2 *Nullum animal corruptibile poteſt longo tempore abſque cibo vivere.*
3 *Jejunii tolerandi terminus in homine ſeptem dierum ſecundùm Hippocr. Secundùm veritatem autem non eſt unus in omnibus, n. ſeq.*
5 *Senes facillimè jejunium ferunt, pueri verò difficillimè.*
6 *Undecimum diem abſque nutrimento tranſigere homo non poteſt,*
7 *Cur ſemel in die comedere liceat in quadrageſima ex Eccleſiæ indulgentia.*
8 *Quadrageſimale jejunium Chriſto Domino fuit miraculoſum.*
9 *Plures non modò quadraginta dies, ſed plures menſes & annos naturaliter jejunium tolerant.*
10 *Plantæ multo tempore abſque alimento vivunt.*
11 *Plura animalia multo tempore abſque alimento vivunt.*
12 *Hiſtoria juvenis Scoti per triginta dies jejunantis.*
13 *Puellæ Spirenſis hiſtoria quadriennio abſque cibo viventis.*
14 *Alterius puellæ hiſtoria ſexdecim menſibus jejunantis.*
15 *Alia hiſtoria vetulæ ſeptem annis inediam tolerantis.*
16 *Alia hiſtoria Religioſi ſolo ſacratiſſimo Chriſti corpore vitam protrahentis.*
17 *Alia hiſtoria puellæ, quæ per ſeptem annos jejuna permanſit.*
18 *Alia hiſtoria puellæ Pedemontanæ per duos menſes nihil comedentis.*
19 *Alia hiſtoria ex Dino, mulieris ſeptem annis jejunantis.*
20 *Alia ex Oribaſio, cujusdam mellis odore per dies quadraginta viventis.*
21 *Alia virginis viventis abſque ullo cibo & potu per plures menſes.*
22 *Alia cujusdam Monachæ jejunantis per quatuordecim, & plures dies.*
23 *Homo, & quodcunque animal poteſt ſine externo alimento per longum tempus naturaliter vivere, & num. 56.*
24 *Liceti opinio circa longum jejunium, quod naturaliter toleratur.*
25 *Viventia omnia ex Liceto vivere poſſunt per longum tempus abſque eo, quod nutriantur, falſum, num. ſeq. & num. 32.*
27 *Vita nihil eſt aliud, quam conſiſtentia per alimentum.*
28 *Naturalium actionum prima, & omnium maximè neceſſaria eſt nutritio.*
29 *Facultates, & actiones viventis animalis ſunt inter ſe ad invicem ſubordinatæ.*
30 *Humidi radicalis conſumptio non eſt adæquata cauſa neceſſitatis nutritionis.*
31 *Vivere, eſt calorem per ſubſtantificum humidum foveri, ac ſuſtentari.*
32 *Plantarum ſemina quandiu vivunt, nutriuntur.*
34 *Nutriri eſt calorem humido foveri.*
35 *Semen animalium perfectiorum in utero primis ſaltem diebus non nutriri quomodo dicendum.*
36 *Reſpondetur ad auctoritates à Liceto adductas.*
37 *In Atrophia corpus non nutriri quomodo dicatur.*
38 *Ad Liceti rationes reſponſio.*
39 *Nutritio etiam reſpectu unius rei poſſet intermitti, reſpectu alterius erit ſemper neceſſaria.*
40 *Omnia, quæ præter naturam ſunt, ipſi naturæ vim inferunt.*
41 *Nutritio quando intermittatur in vivente ſecundum Licetum.*
42 *Suſtentatio caloris per humidi pabulum eſt ipſa nutritio.*
43 *Opinio communis de naturali cauſa longi jejunii, naturam ſemper uti aliquo nutrimento interno.*
44 *Quæ conditiones concurrere debeant, natura ſolo interno alimento ſit contenta.*
45 *Fœminæ multò plures, quàm viri longum jejunium tolerarunt.*
46 *Pituita, quæ alimenti vices gerere debeat, qualis naturæ ſit oporteat.*
47 *Jejunii tolerantia major, & minor, ex pituitæ copia majori, aut minori, & debita qualitatis.*
48 *Reditus ad externum alimentum quomodo fiat, non poteſt in ſententia Liceti explicari,*
49 *Pilulæ ad famem per plures dies tolerandam, ex Monarde.*
50 *Qua ratione tolerari poſſit tamdiu fames, ex uſu prædictarum pilularum.*
51 *Quonam pacto herbæ quædam famem, & ſitim extinguant ad longum tempus.*
52 *Semen animalis perfecti in utero primis diebus quomodo nutriatur.*
53 *Semen animalis in utero non viveret, niſi nutriretur; at neceſſe eſt illud vivere.*
54 *Ex pituitæ abundantia caloris arguitur imbecillitas.*
55 *Natura non philoſophatur.*
57 *Longioris jejunii tolerantia non ſemper naturalis eſt, ſed aliquando miraculoſa.*
58 *Longum jejunium quando ſit miraculoſum.*
59 *Naturaliter ad longum tempus jejunantes, tamen interno alimento nutriuntur.*
60 *Miraculoſe per longum tempus jejunantes nullo modo nutriuntur.*

QUÆ-

Q U Æ S T I O VII.

De longo Jejunio.

1 LOngum jejunium, quod ſua longitudine mi-
raculoſum exſtiterit, ter in Sacris hiſtoriis ſe
prodit. Primò etenim Moyſes, cùm in monte Sina
acciperet à Deo Legum tabulas, per quadraginta dies
quicquam neque comedit, neque bibit, ut narratur
Exod. c. 24. *verſ.* 27. *Fuit ergo ibi cum Domino* 40.
noctes, & panem non comedit, & aquam non bibit. Et
*Deuter. c.*9. *verſ.*9. de ſeipſo loquens Moyſes: *Et per-
ſeveravi in monte quadraginta diebus, &* 40. *noctibus,
panem non comedens, & aquam non bibens*, in utroque
autem loco panis pro omni ciborum genere, aqua
pro omni genere potus deſumitur, ut palam eſt.
Totidem item diebus jejunavit Helias, de quo 3.
Reg. c. 19. *verſ.* 8. dicitur: *Qui cùm ſurrexiſſet comedit
& bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius quadra-
ginta diebus, & quadraginta noctibus usque ad mon-
tem Dei Horeb.* Denique Chriſtus Dominus idem je-
junium totidem quoque diebus toleravit; de quo
Matth. *c.* 4. *verſ.* 2. *Et cum jejunaſſet quadraginta
diebus, & quadraginta noctibus; poſtea eſuriit*, &
Lucæ *c.* 4. *verſ.* 2. *Et agebatur à Spiritu in deſertum die-
bus quadraginta, & tentabatur à diabolo, & nihil
manducavit in diebus illis, & conſummatis illis eſu-
riit.* Jejunium ergo à Domino, & à duobus illis
Prophetis, & deinceps ab aliis absque vitæ diſpendio
tamdiu toleratum, diſputandi occaſionem præbet,
ac demonſtrandi miraculosè id factum, nec potuiſſe
naturaliter ea ratione in illis ſuccedere, ut in aliis
naturaliter contigiſſe potuit.

2 Patet autem non hominem modò, ſed neque ul-
lum aliud animal corruptibile poſſe absque alimen-
to longo tempore vitam protrahere: omnia enim per
calorem vivere certum eſt, qui pabulo indiget, quod
illi à Natura in prima animalis conformatione, im-
mò & in ipſiſſimo ſemine præparatum eſt, nempe
humidum quoddam, quod ille indeſinenter depa-
ſcens niſi de novo reparetur, ſuum ipſius pabulum
abſumens, ſeipſum non longo poſt tempore extin-
3 guit. Quæ temporis longitudo, ac terminus dura-
tionis, varius eſt in variis animantibus, in homine
verò ſeptem eſſe dierum voluit Hipp. *in lib. de carn.
in fin. Qui enim*, inquit, *ſeptem diebus absque ullo cibo
permanſerint, dehinc non poſſunt etiam volentes cibis
ſubveniri, quia jam venter eos non admittit.* Rationem
reddit ille: *Jejunium enim inteſtinum in his diebus co-
hæreſcit:* ex quo repetit Toreb. *lib.* 2. *c.* 21. *Epit. delict.
n.* 2. Exemplum ejus rei habemus in Carolo VII.
Galliæ Rege, cum enim hic præ dolore & iracundia
aliquot diebus nec cibum, nec potum capere voluiſ-
ſet, dehinc cùm vellet, non potuit. Tarcagnot. *lib.*
60. *in pr.* Simile etiam quid vidi in ſene quodam Scot.
qui tribus diebus jejunus permanens ob febrim, de-
hinc cùm voluit cibos admittere, ampliùs non potuit.
Sed non eſſe hunc terminum cunctis hominibus com-
munem, & ex ipſo Hipp. patet, & monet Plin. *lib.*
11. *hiſt. nat. c. ult.* cùm aliquibus etiam quinta dies ſit
lethalis; nonnulli verò etiam undecimam exuperent,
ut ex ſeqq. Poetarum teſtimoniis aliisque hiſtoriis
palam fiet. Nam Ovid. 14. *Metam.* Canentem ſex
tantùm diebus absque cibo vixiſſe dicit:

Sex illam noctes, totidem redeuntia Solis
Lumina viderunt inopem ſomnique, cibique
Per juga, per valles, qua ſors ducebat, euntem.

Clytiam autem etiam ad nonum absque cibo per-
manſiſſe teſtatur 4. *ejusd. lib.*

Perque novem luces expers undæque, cibique,
Rore mero, lacbrymisque ſuis jejunia paſcit.

Eam igitur ob cauſam non eſt incuſandus Homer.
apud quem Priamus duodecim dierum jejunium to-
leraſſe ſe, narrat Achilli his carminib. *lib. ult. Iliad.*

*Ex quo tuis ſub manibus meus filius perdidit ani-
mam, etc.*

Nunc etiam cibum guſtavi, et igneum vinum
Per guttur demiſi, antea certè neutiquam guſtavi.

A cæde enim Hectoris usque ad Priami adventum
in Achillis tentoria, duodecim dies interceſſerant.
Cujus rei omnem admirationem deponet, qui lege-
rit *in Actis Apoſt. c.* 27. *v.* 33. *et ſeq.* eos qui cum
Paulo in Italiam navigabant, ad numerum ducento-
rum ſeptuaginta ſex hominum, per quatuordecim
dies jejunos permanſiſſe, cùm tamen nullus eorum
perierit; licet hoc ex miraculo, quisquis ſit, conti-
giſſe, facilè exiſtimari poſſit.

Eſt ergo, ut ad rem veniamus, varius hic termi- 4
nus tolerandi jejunium in homine, quam varieta-
tem faciunt temperamenta, ætates, regiones, anni
tempora, conſuetudo, et alia nonnulla. Admiratio-
ne dignum eſt quod Carol. Cluſ. *in annotat ad cap.*
3. *Garz. ab Hort.* refert, ex quo repetit Marcell.
Don. *lib.* 4. *hiſt. med. mirab cap.* 12. nimirum ſacer-
dotes quosdam Indos viginti interdum diebus ſine
cibo vivere. Idem Marcell. Donat. *ibidem ex Braſavol.*
recitat anno 1528. plures extitiſſe ægrotantes, qui
nihil penitus accipientes, ad 14. diem ſine cibo et
potu pervenerint, et ex illis etiam firmat plerosque
convaluiſſe. Platerus *in qq. ſuis Med. paradox. centur.
poſth. n.* 32. refert quendam captivum, ſibi omni ci-
bo et potu interdicto, 14. diem exuperaſse, pœni-
tentia ductum, ſeriùs tamen quam oportuit, cibum
expetiſse, quem admittere cùm nequiſset, expiraſse
citra gravius aliquod ſymptoma. Euſebius quoque
Monachus Hiſpanus, Medicus, et vir doctiſſimus
ſexdecim dies absque cibo et potu tranſegit. De Ti-
monis Avia mentionem habet Mercurial. *lib.* 1. *de
Art. Gymnaſt. cap.* 1. quæ ſingulis annis per duos
menſes in cavernis deliteſcebat nihil comedens, aut
bibens, ſed mortuæ ſimilis, ſolaque reſpiratione
quod viveret oſtendens. Habui ſuperiori anno 1649.
nobiliſſimum puerum annorum quinque, qui cùm
ex magna febre ægrotaſset, in eam ciborum, ac
potuum quorumcunq; abominationem incidit, ut ne-
quicquam quidem ſpatio quatuordecim dierum ingur-
gitare vellet, aut potuerit. Illi tamen clyſteres fre-
quentes ex carnium contuſo per anum immitteban-
tur, quo auxilio ſupervixit, ac morbo in totum ſu-
perato adhuc Dei gratia vivit, et bene ſe habet.
Verum enim verò vel ipſo Hipp. teſte, *Aphor.
ſect.* 1. *Aph.* 13. *et ſeq.* Senes facillimè jejunium fe-
runt, pueri difficillimè; vere, et hyeme difficulter,
æſtate, et autumno facilè mediam ſuſtinemus, et
ſic de cæteris. Unde prudenter Dantes Aliger. *in
ſua Comœd. Infer. cap.* 33. deſcribens Comitis Ugo- 5
lini, et filiorum mortem ex fame, hanc veritatem
obſervavit, et filiorum minimum ante omnes occi-
diſse, mox grandiores natu refert, ultimo loco Pa-
trem, ut ex ſubſequenti carmine apparet, in quo
introducitur ipſe Ugolinus hæc dicens:

Poſcia che fummo al quarto dì venuti,
Gaddo mi ſi gettò diſteſo à i piedi,
Dicendo, Padre mio, che non m' ajuti?
Quivi morì, è come tu mi vedi,
Vid' io caſcar li tre ad uno ad uno
Tra 'l quinto dì, e 'l ſeſto, ond' io mi diedi
Già cieco à brancolar ſopra ciaſcuno.
E tre dì gli chiamai, poiche fur morti,
Poſcia più che 'l dolor, potè 'l digiuno.

Ubi nota, Ugolinum etiam nonum ſuperaſse;
licet Card. *Aph.* 13. hæc Dantis carmine adducens,
velit ipſum octo diebus tantùm ſupervixiſse: quod
falſum patet eſse: intra ſex enim dies filii perierunt,
et tribus ſequentibus eos defleviſse ſe dicit, mox po-
tentiorem dolore fuiſse famem, inſinuans, dolorem
ſua acerbitate ſufficientem non fuiſse ad ſe enecan-
dum; quod tamen potuit denique fames.

Verum enim verò licet certus jejunii terminus,
qui lethalis ſit, aſſignari non poſſit, illud pro com-
perto eſt, rarò undecimum diem quenquam ſupera-
re poſse, quin fame è vivis tollatur, ob rationem
ſcilicet, de qua ſupra caloris videlicet naturalis,
qui receptus, et ſuſtentatus in humido radicali, illud
indeſinenter, paulatim tamen depaſcitur, ac ſeipſum
niſi novo pabulo ſubveniatur, deſtruit ex ejusque
deſtructione animal etiam illicò deſtruitur, neque
ampliùs vivere poteſt: alimentorum verò aſſidua
ingeſtione, et ſubminiſtratione humidum illud ſub-
ſtantificum quaſi reficitur, ac reparatur; ex iis enim

nova

nova quædam humidi appoſitio fit, (non quidem
quod primogenii illius dotes æquare poſſit) in
quod calor agens, interim ſegniùs in illud invehi-
tur, atque hac ratione animal vitam multo diutius
trahere poteſt.
Hanc novi alimenti neceſſitatem animadvertens
ſancta mater Eccleſia, in Quadrageſimali jejunio
permittit, nos ſemel in die cibos capere; cùm ſi per
fragilitatem mortalem liceret, totos quadraginta
dies ad Chriſti Domini imitationem impaſti, et
7 absque ullo ciborum, aut nutrimentorum genere
permanere deberemus, ut dicitur *in capite ſolent. de
conſecr. Jejun. diſt.* 1. Ergo ſequitur ex his jejunium,
ac abſtinentiam ab omni alimentorum genere ad
quadraginta dies protractam, non naturalem effe-
ctum, ſed miraculoſum fuiſse in Chriſto Domino,
8 in duobusque ſanctis illis Prophetis, de quibus jam
ſuprà diximus.
Contra quam tamen concluſionem mille, ne in-
9 numera dicam, experimenta objiciuntur: nam ex
hiſtoriis fide digniſſimis et veriſſimis habemus plu-
res non modò quadraginta dies, ſed plures menſes,
immò plures annos, immò toto vitæ curriculo adeò
jejunaſse, ut nec ullo cibo, neque ullo potu vitam
ſuſtentarent; qui autem eas hiſtorias perlegere de-
ſiderat, præter Cælium Rhodig. *lib.* 13. *lect. Antiq.
c.* 24. *et alibi* Raviſium *in off. Text. lib.* 2. *tit. de
Sobr. et Temp.* Joubert. *Parad.* 2. *decad.* 1. Marcell.
Donat. *lib.* 4. *hiſtor. med. mirab. c.* 12. et Greg. Horſt.
lib. 7. *Ejusd. hiſtor. c.* 1. Cagnat. *lib.* 1. *de San.
tuen. c.* 5. Kornman. *de mirac. vivor. tit. de jejun.*
Schenck. *lib.* 3. *Obſerv tit. de Aſitis*, adeat præ om-
nibus virum doctiſſimum Licetum, *lib.* 1. *de his qui
diu ſine alimento vivunt, per totum*, in quo permul-
ta ejus jejunii exempla habebit, quæ tamen omnia
huc transferre eandem telam eſset retexere, aut alie-
na tranſcribere; afferam tamen nonnulla ab ipſo
Liceto recenſita, alia perpauca ipſi, ut recentiora,
incognita, alia item ab ipſo ſtudio prætermiſsa.
Relinquam autem fabulas, ut quod de Abari fa-
bulari Hyperboreos, tradit Herod. *lib.* 4. nimirum,
quòd ſagittam per univerſam terram circumtulerit,
nihil unquam comedens. Sed antequam longum
jejunium in homine ſecundum naturam per has hi-
ſtorias, et experimenta tolerari comprobem, ut le-
ctori magis magisque idipſum perſuadeam, demon-
ſtrandum eſt, quàm ſit quoque ſecundum naturam
in omnibus viventibus abſque externo ullo alimen-
to vivere ad longum tempus.
10 Plantas igitur primò a terra avulſas plures dies
absque eo, quod aliunde alimentum habeant, vivere
certum eſt, cùm deficiat illis materia, quàm à terra
attrahebant pro ſe alimentandis; immò non modò
abſq; alimento externo plures vivunt, ſed etiam ger-
minant, quod in ſempervivo, in cæpa, in ſcylla,
& in bulbaceis omnibus manifeſtum ſit, fortaſse
etiam in aliis. Quin etiam arbores omnes, vel
ſaltem potiorem earum partem; hyeme nullo modo
alimentum à terra attrahere, & conſequenter jeju-
nare conſtat; ſi enim alimentum aliquod attrahe-
rent, & fructus non ſecus quàm Vere, Æſtate,
aut Autumno ſoleant, producerent. Sed longè for-
taſse in hoc abeſt à nobis Plantarum natura: ad
cætera ergo viventia oculos convertere operæ pre-
tium eſt, quorum multa per multos dies, et men-
11 ſes, et annos, et per totam vitam abſque cibo vi-
vere experimur. Narrat de Echino Ariſt. *de admir.
audit. part.* 64. quòd intervallo annuo abſque cibo
degat Serpentum genus omne, et Lacertarum. Gli-
res item, et Taxos tota hyeme alimento quocun-
que externo carere pro comperto eſt, profundiſſimo
enim ſomno toto eo tempore detinentur: Idem de
Urſis et Vulpibus evenire tradit Concil. *diff.* 112.
et 117. de Urſo autem peculiariter Plin. *lib.* 8. *c.*
25. Cicadas præterea, Ciconias, Turtures, Cucu-
los, Bufones, Marmotas, Limaces, et alia permul-
ta animalia longo tempore ſine ullo alimento de-
gere plures auctores ſeriò affirmant. De Crocodilo
Herod. *in Euterpe ſeu lib.* 2. *At. Crocodilo talis ineſt
natura, ut quatuor menſibus maximè hybernis nihil
omninò edat.* Quin et alia omnino tota externo
alimento deſtitui narrantur. De Chamæleonte. *lib.*
8. *c.* 33. ex quo Joub. *parad.* 2. *decard.* 1. et alii,
hiante ſemper ore ſolum animantium nec cibo, nec
potu ali, nec alio quam aeris alimento; at verò
Chamæleontem muſcis et vermiculis, aliisque hu-
juſmodi beſtiolis victitare, indubitatæ fidei, et ocu-
latus teſtis eſt Illuſtriſſimus, et Nobiliſſimus vir,
D. Creſcentius de Creſcentiis, qui et id animal mil-
lies præ manibus habuit, dum ex Ægypto Hieruſa-
lem tenderet, et data opera multoties obſervavit,
num verè absque ullo nutrimento viveret et aere
ſolo, ut communis fama eſt, an potiùs aliquem ci-
bum familiarem haberet: comperit autem, illum
muſcas ingerere. Id autem veritatem habere teſta-
tur Vir illuſtriſſimus, quòd cùm unam aut alteram
muſcam deglutierit ac per horam, veluti ruminan-
tia, cùm ruminant, faciunt, per os retractaverit,
mox non modò per horas, ſed per integros et plu-
res dies, nempe ſeptem et octo, nihil ampliùs co-
medat, muſcas autem ſi quas ingerere deſiderat,
vibrata lingua, mira celeritate, ſua ſcabritie eas
irretitas in guttur demittit. Teſtis quoque oculatus
ejus veritatis eſt Joan. Faber. Lynceus *in lib. de A-
nim. Ind. in ſuo Chamæleonte*, qui pleniſſimè et ex-
quiſitiſſimè, et hujus et cæterorum rariorum ani-
malium hiſtorias enarrat, utpote, qui in indagan-
dis Naturæ ſecretis, et in rerum veritate ex auto-
pſia venanda vir ſit indefeſsus, et extrema aviditate
ejus rei teneatur, cui ego per multos ſimiles optarem
exſtare Medicos, qui ejus imitatione non hujus aut
illius Philoſophi dicto contenti acquieſcerent, ſed
veritatem intimiùs exquirere ſtuderent, non relin-
quentens ſenſum ipſum ut præceptorum auctoritati
adhæreant: quàm multa enim, Deus bone? vir hic
eruditiſsmus ex ſenſu ipſo, et oculari teſtimonio in-
venit, Ariſtotelis præcipuè, ac cæterorum Philoſo-
phorum dictis adverſantia? Sed ad rem noſtram re-
deamus. Vidimus enim hic nos Chamæleontem ſu-
perioribus annis ad Eminentiſſimum Cardinalem
Franciſcum Barberinum tranſmiſsum, muſcas de-
glutientem, unde prædictorum virorum auctorita-
tem confirmavimus. Non deſunt autem alia ani-
mantia, quæ nullo externo alimento utuntur. Feram
Huſpalim, aliamque quam Hayt nominant Indi,
nullo unquam cibo ali recenſent Indicæ hiſtoriæ au-
ctores, et Paræus *lib.* 24. *cap.* 22. unde aliqui eas
aere nutriri ſibi perſuaſerunt, quod an fieri poſ-
ſit, præ cæteris conſulendus prænominatus Joan.
Faber. *loco citato.* Idipſum etiam de Cane levi ani-
mali Indo referunt iidem ſcriptores. Oviedus *in
ſumm. Ind. hiſt c.* 23. Scalig. *in Cardan exercit.* 229.
ex Cardano quoque narrat Paræus. *ubi ſuprà*, A-
vem Manucodiatam, quæ Paradiſi avis vocatur,
nullo cibo, aut potu ſuſtineri. Alteram quoque avi-
culam, quam paſserem viciſinum, ſeu reſuſcitatum
vocant, auctor eſt idem Cardan. *lib* 7. *de rar. va-
riet. cap.* 36. ab Octobri menſe ad Aprilem uſque
ſine cibo, et alimento ullo vivere. Ergò cùm tam
frequenter in cæteris animantibus illud eveniat, ut
ſine cibo & nutrimento externo vivant, non modò
miraculoſum videri non debet, ſed neque mirum
hominem longo tempore jejunare naturaliter. Nec
valet contra id, argumentum Cagnati præceptoris
mei doctiſſimi, *in lib. de ſan. tuend. cap.* 7. nimirùm,
quòd ſi valeret ſumere argumentum à plantis, &
ab animantibus cæteris, quòd ſine cibo vivant, &
quòd idcirco idem in homine evenire poſſit, tan-
tumdem eſſet dicere: ſunt animalia quæ volant, aut
quæ ſub aquis vivunt, ergo homo poteſt volare,
aut ſub aquis vivere: non valet, inquam, hoc ar-
gument. immo indignum Philoſopho viro eſt, quia
nutritio, & vita ſunt termini communes homini
cum quolibet vivente, non autem ſic volatus, &
victus ſub aquis, ita ut bene quidem procedat hoc
argumentum: ſi multa, quæ nutritione indigent,
absque externo alimenro vivunt, poterit etiam ho-
mo absque nutrimento externo vivere; quia in hoc
quod eſt vivere, nutritione indiget homo, ut cæ-
tera animalia. Non ergo adeò pro fabuloſis hiſtoriis
habendæ,

habendæ, quæ de Aſtomorum gente, & Gangis accolis narrat Solin. *c.* 53. & Plin. *lib.* 7. *c.* 2. ex quibus eaſdem referunt hiſtorias Joubert. *ubi ſupra*, & Korman. *de mir. viv. tit. de Jejunan.* Sed ſiquis tam propriæ favet opinioni, ut neque ſupradictis acquieſcat, profecto audax, & temeritate inſignis exiſtimandus veniet, ut ſenſui contradicat aut ſequentibus hiſtoriis fidem deroget, ex quibus conſtat ſummos ſapientes, ſummosque Pontifices, Reges, ac inclytas Reſpublicas pluries ejus rei experimenta cepiſſe, poſterisque veritatis fidem publicam, & indubitatam feciſſe.

Sub Clemente Summo Pontifice, ejus nominis VII. vir Scotus, juvenis, pilisque rubris, & ut videbatur, habitus bilioſi, cum ſponte ſe obtuliſſet, diebus undecim in cuſtodia habitus abſque cibo, alioquin aſſuetus uſque ad 20. diem, & uſque ad 30. in eadem inedia perſeverare, miraculi præmium accepit Cardan. *lib.* 11. *de ſubtilitate*, & de ejuſdem hiſtoriæ veritate teſtis oculatus eſt Gerimbert *in problem. lib.* 1. *prob.* 43. Naturale etiam quis dicet fuiſſe Danielis jejunium, qui tribus hebdomadis integris abſque cibo, & potu permanſit; ſic enim ille *cap.* 19. *verſ.* 2. *In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi & caro & vinum non introierant in os meum, ſed neque unguento unctus ſum, donec complerentur trium hebdomadarum dies.* De jejunio autem Eſdræ, quod naturale fuerit, non dubitandum, & tamen tribus hebdomadis jejunavit: nam etiamſi & qualibet hebdomada jejunium fregiſſe dicas illum, tamen mirabile eſt, illum ſeptem diebus jejunaſſe iterum atque iterum, ut narratur *lib* 4. *cap.* 6.

13 Ferdinandus item Romanorum Rex, una cum omnibus ſuis proceribus, à conſilio puellæ Spirenſis experientiam deſumi voluit, quæ quadriennio jam tranſacto, ab omni cibo potuque abſtinebat, cujus puellæ tam longum jejunium tantam attulit admirationem ut de ea peculiares diſputationes inſtituere plures non infimi nominis Philoſophi dignati ſint, inter quos præcipue id præſtitit Simon Portius, apud quem ſi libet, plura ad hanc rem facientia videre poteris. Sed ejus puellæ hiſtoriam longioribus retulit Langius *lib.* 2. *Epiſtol. n.* 27. ex quo etiam re-
14 petit Licet. *lib.* 1. *de his, qui diu ſine alimento vivunt.* & Gregor. Horſtius *in lib.* 7. *med. mirab.* Marcell. Don. *c.* 1. apud quem plures hujus generis hiſtorias perlegere licet, & inter Canoniſtas ejuſdem puellæ meminit Torreblanca *in Epitome delict. c.* 21. *lib.* 2. *n.* 4. Idem autem Licetus de alia quoque puella mentionem habet, quæ ſexdecim integris menſibus jejuna permanſerit. Cumque ejus rei fama ad notitiam Sereniſſimæ Chriſtinæ magnæ Hetruriæ Duciſſæ deveniſſet, ad ſe puellam deducendam curavit, ut tanti miraculi judicium ex Medicis Philoſophisque, cæteriſque ſapientibus audiret; quorum variæ ac ſibi contrariæ fuerunt ſententiæ. Savonarola *in*
15 *practica magna tract.* 10. *c.* 13. in dubiis hiſtoriam narrat, quæ ſequitur. Quidam Piſtorienſis refert, à fide digno habuiſſe; quod in civitate, quæ voca-
16 tur Alumna, fuit quædam vetula, quæ ſeptem annis vixit ſine cibo. Poſtremo adverte ad unum, quod eſt maxima reverentia dignum: Fertur hoc tempore in Hiſpania apud Regem principaliter eſſe Religioſum Ordinis Eremitarum ſanctæ vitæ, qui poſt aſſumptam Euchariſtiam ſtat 20. diebus ſine cibo, quod Rex ipſe, & Generalis Ordo maxima diligentia inveſtigare voluerunt ſtudentes, & ita eſſe invenerunt.

17 In Palatinatu quoque, pago qui dicitur Schmitvveiler, puella quædam victoris filia, nomine Catharina, ſeptem annos ſine cibo & potu exegit, cujus examen & univerſa hiſtoria, Magiſtratus decreto, anno 1556. Germanice ſcripto,
18 ad plenum Heidelbergæ publicato, exſtat. Refert idem Licet. ex Levino Hulſio, Citeſio, Schenckio, *lib.* 1. *cap.* 12. Juvenis item quædam Pedemontana anno 1610. annos nata circiter 22. juſſu excellentiſſimi Principis Auriæ Genuam translata, ſub arctiſſima cuſtodia per duos fere menſes habita, nihil omnino præter aquam ingeſſit, vinumve dilutiſſimum in abluendo hauſit famam, quæ de ſuo plurimum annorum jejunio dudum percrebuerat, certis experimentis mirifice comprobavit Idem Licet. *ibid. cap.* 15.

Has ergo hiſtorias, cæteris poſthabitis, adduxi, quia, ut vides, ſummi Principes illarum veritatem experientia confirmarunt: nam & his admirabiliores enarrantur. Contigit mihi præteritis diebus imaginem videre ad vivum depictam Franciſci Nicolai Petræ Underi Helvetii, qui viginti annis abſque cibo & potu vixit; mortuus eſt in die S. Benedicti anno 1470. vixit annos ſeptuaginta. Erat aſpectu ſquallidus, & mirum in modum extenuatus, adeo ut ejus imago intuentibus facile horrorem incuteret. Relatum eſt à Dino Medico, inquit Mercurial. *lib.* 3. *pract. cap.* 7. mulierem 19
fuiſſe quandam ſuo tempore, quæ ſeptem annis ſine ullo appetitu, & cibis vixerit, & ex Alberto Magno plures ſex, & ſeptem, & pluribus menſibus ſine externo quopiam alimento vixerunt. Alius toto vitæ curriculo nec comedit, nec dormivit, & his ſeſe Soli exponebat, quoties nutriri voluit. Refert Oribaſius 1. *Aphor.* 12. quemdam ad ſolum mellis 20
odorem quadraginta diebus vixiſſe. Volunt nonnulli mendam irrepſiſſe in textu, & pro quadraginta, quatuor ſcribi volunt, ſed quæ admirationis cauſa eſſet, aliquem quatuor diebus vixiſſe etiam abſque mellis odore? Scio tamen quod de Democrito narrant, eum etiam morti proximum rogatum, ut vitam protraheret, mel ad ſe afferendum curaſſe, & ejus odore vixiſſe diebus quatuor. Refert præter alios Provenzal. *de ſenſib.* Conciliator *citata differ.* 112. *prope fin.* Certificatum, inquit, mihi per fidelem ſocium Joannem de Corceo Normandiæ, cum aliis quammultis, dicentem, illic fore mulierem, quæ à modo per ſpatium 36. annorum nihil aſſumpſit, & cum vellet, ſanguinem ex ore, & naribus effluere faciebat. Retulit etiam, addit, unus meorum Accinctorum, contractaſſe monialem in Stendal Saxoniæ Medianæ, quæ per duos annos nihil recepit, poſt quos eſuriens, ut prius conſueverat, alimenta ſuſcepit. Valeſcus Tarentinus. *lib.* 4. *Philon. cap.* 5. *not.* 6 ex Jordane de Turri *ſuper* 4. *Morb. cap.* 2. cujuſdam mulieris meminit Alemannæ, quæ ſex menſibus ſine cibo, & potu perſeveravit.

Narrat Dominic. Terilli *in lib. de cauſ. repent. mor.* 21
ſect. 4. *cap.* 4. vidiſſe ſe Petavii virginem quandam Chirothecarii ſororem, quæ per multos menſes non ſolum ſine cibo & potu vixerit, ſed quæ ſingulis diebus inſignem aquoſi humoris copiam cum carunculis quibusdam conjunctam evomeret, quæ omenti portiunculæ videbantur; interim etiam per ſanguinis miſſionem ob morbum Catoche dictum è vena largius evacuata fuerat. Guilelm. Fabrit. *Obſ. ſuar. cont.* 4. *obſ.* 30. recenſet, gravidam quandam fœminam ſex hebdomadarum ſpatio abſque cibo fere & potu permanſiſſe, *& Obſerv. antecedenti*, Puellam Marſiacenſem ultra annos quindecim, abſque cibo & potu, adhuc dum hæc ipſe ſcriberet, vivere. Scribebat autem anno 1612.

Vivit autem adhuc, niſi mentiar, Reate ingenua 22
quædam Monacha, quæ per quatuordecim, pluresque dies non modo quicquam neque comedit, neque bibit, ſed etiam omnes potuum, & ciborum odores ita abominata eſt, ut in animi deliquium facile ex eis incideret, imo neque aquam ipſam inodoram, & nullo ſapore conſpicuam primoribus labris deguſtare potuit. Interim tamen nutritivi clyſteres injiciebantur, quos omnino retinebat. Tandem Euchariſtiæ Sacramento accepto paulatim denuo cibis & potibus refici cœpit. Erat autem tunc ætatis annorum 20. & novennis jam purgationes menſtruas quantitate plurimas experta eſt, ex aquarum de hinc diminutione, & hæc & alia ſymptomata paſſa eſt, quæ recenſere non facit ad rem. Tractavit neſcio qui Medicus Reatinus, prædictam Monacham, & aliam, que ſymptomate oppreſſa per totidem dies jejuna omnino permanſit.

Erat autem ſymptoma, quod patiebatur, tale; Lingua adeo illi in penitiores partes ſe traxit (ex convulſione aliqua crediderim) ut nullo modo amplius appareret; interim autem nec ullo modo loqui, nec quicquam deglutire potuit: ſervata eſt iiſdem clyſteribus, quibus ſuperior. Sed quid ego plura teſtimonia adduco, cum tot, & tanta cumulaverint Licetus, *ubi ſupr.* Gregor. Horſtius, & Henricus Kornmannus, & Daniel Sennertus *pract.*
23 *lib.* 3. *cap.* 2. & alii *locis citatis*? Concludendum ergo reſtat ex adductis experientiis, hominem, & quodcunque animal poſſe naturaliter per longum tempus abſque ullo alimento externo, & cibi, inquam, & potu, vitam incolumen traducere. Quod tamen qua ratione fieri poſſit, adeo controverſum eſt, ut doctiſſimus vir Licetus *eodem lib.* pluſquam ſeptem ſupra viginti opiniones inter ſe omnino varias, ac diſcrepantes enarraverit Medicorum, aliorumque ſapientum, qui de ea re locuti ſunt; quas tamen ille omnes, partim ut minus probabiles, partim autem ab omni veritate alienas, partim denique ut nullis rationibus fultas confutat, diſcerpit, rejicit; ipſe *lib.* 3. *per totum*, propriam affert ſententiam, quam & defendere plurimum laborat, ut ingenioſiſſime facit, cujus ſenſus eſt qui ſequitur; Ponit primo concluſionem quandam, ipſamque non-
24 nullis experientiis, rationibus, & auctoritatibus munire conatur, ea autem talis eſt.

25 Viventia omnia poſſe naturaliter vivere per longum tempus, abſque eo quod ullo modo nutriantur; vel brevius, credit, nutritionem non eſſe ſemper, & cuicunque animali ad vitam neceſſariam; cum enim concedatur, nutritionem fieri ob deperditionem humidi radicalis, quod à calore nativo indeſinenter abſumitur, deducit hic, neceſſitatem nutritionis auferri poſſe, quandocunque auferatur abſumptio radicalis humidi. Hanc autem abſumptionem humidi radicalis omnino de medio tolli concludit, ab æqualitate caloris cum humido, ita ut ille non exuperet hoc quoad vires ſaltem, vel alio modo, aut parum admodum exuperet. Ubi igitur hæc æqualitas contigerit, omnem nutritionis neceſſitatem ceſſare neceſſe eſt, ex ejus ſententia, ac durante hoc pacto principiorum vitæ, ſeu quomodocunque appellare libet, æqualitate, homo jejunium perferre poteſt, ea autem deſtructa ab extrinſeca aliqua, aut intrinſeca cauſa, ut ab humoribus, aliiſque rebus, homo, aut animal quodcunque nutritione denuo indigebit, & ad ciborum aſſumptionem denuo compelletur. Hæc eſt opinio doctiſſimi viri, qui difficultatibus ex ejus ſententia emergentibus ſatisfacere accuratiſſime conatus eſt, quod toto *quarto libro*, qui ejus operis poſtremus eſt, præſtitit.

Hæc tamen eruditiſſimi viri ſententia, licet ingenioſiſſima ſit, permultas patitur difficultates, quibus, ut mihi videtur, undequaque ſatisfacere impoſſibile omnino eſt, quoniam autem omnes hic proponere, ac pro ſingulis diſceptare, majus multo requireret & tempus & opus, nec mihi in animo eſt, cum locus is hoc non requirat, ex profeſſo & data opera de ea re, ſed potius per tranſennam diſceptare, idcirco pauca quædam, ac breviſſime hic proponam, ut deinceps veriorem ſententiam, ac plurimis Doctorum magis acceptam patefaciam.

26 Primo autem aſſumptum de nutritionis intermiſſione, quod nimirum abſque eo quod animal aliquo modo nutriatur vivere poſſit, falſiſſimum, ut videtur, apparet; quod poteſt ante omnia auctoritatibus magnorum virorum comprobari. Ariſtotelem primo audiamus 2. *de Anim. text.* 3. aſſerentem, Vitam nihil eſſe aliud, quam conſiſtentiam per alimentum, & *text.* 54. ejuſdem nutritivam animam, & cæteris ineſſe, &
27 primam, & maxime neceſſariam, & communem in Animæ potentia, ex qua inſit vivere in omnibus, & *loco eodem, text.* 37. Nihil decrementum pati, neque augmentari naturaliter, niſi alatur, ali autem nihil, quod non vivat; ex quibus in ſententia Ariſt. bene infertur, nihil vivere, quod non nutriatur. Imo vitam à nutritione nihil differre, manifeſte aſtruit *in lib. de Juventute, cap.* 14. Quinetiam Gal. 3. *de ſympt. c.* 3. Naturalium, in- 28
quit, actionum prima, ac propemodum omnium maxime neceſſaria, nutritio eſt. Juxta quas auctoritates primum fundamentum, à Liceto jactum non ſubſiſtere apparet; ſed auctoritatibus breviuſculas quoque rationes annectamus. Facultates & auctiones viventis animalis ſunt inter ſe ad invicem ſubordinatæ, ita ut una ſit propter ali 29
am; quod probatione non eget. Prima igitur ablata, omnes corruant neceſſe eſt. Cum ergo ex ſuperioribus auctoritatibus nutritio ſit omnium prima, & maximè neceſſaria, ea ablata, aliæ quoque una cum ipſa ſuccumbent. Imo cum nutritio ſit ſimpliciter ſubordinata ad vitam, ablata nutritione vitam quoque ceſſare omnino neceſſarium eſt.

Secundo, cauſa neceſſitatis nutritionis à Liceto allata, nempe abſumptionis humidi radicalis à primigenio calore, non eſt adæquata, quia non ob id ſolum nutritione eget animal, ſed multas alias ob 30
cauſas præcipue v.g. ob aſſiduam ſpirituum deperditionem in quibuſcunque actionibus celebrandis, Reſpirando, loquendo, vivendo, audiendo, aut quomodocunque ſentiendo, imo vivendo ſpiritus abſumuntur, & diſfluunt; & cum iis vitæ principia ſuccumbunt. Quanto magis præterea abſumi eos, ac diſfluere neceſſe eſt, ſi imaginari, intelligere, ratiocinari nos oporteat? Quanto magis ſi corpus quoquo modo movere, laborare, aut aliqua ratione exerceri neceſſe ſit? Quin etiam non in his ſolum, & nobis manifeſtis actonibus eorum exinanitio contingit, ſed ut Gal. dicebat *in Platonis Timæum*. ſenſu etiam ignotas evacuationes habere nos, qui ex elementis conſtamus, oportet. Igitur etiamſi nativus calor adeo humido radicali æquetur, ut in ipſum nullo modo agat, tamen neceſſitas nutritionis non ceſſabit, utpote qui reparatione ſpirituum indigeamus, cum in quibuſcumque actionibus & functionibus calorem ipſum, ac ſpiritus abſumi neceſſe ſit, ut ſupra dixi; ſed quale axioma hoc eſt, animal vivere, calore requieſcente, nihilque agente; nam quid eſt vivere, niſi calorem per humidum radicale ali, ac ſuſtentari, aut ejuſdem caloris in humidum actio?

Cæterum experientiis, rationibus, & auctoritati- 31
bus, quos pro ſua fulcienda opinione Licetus adducit, ſi per hujus operis inſtitutum liceat mihi reſpondere; ad experientias, quas ille à *princ. lib.* 3. uſque ad *cap.* 13. adducit, pace illius dixerim, omnes reſpectu ejus opinionis falſas eſſe, dum putat; Plantarum ſemina arborum ramos, ſtirpes, bruta quæ- 32
dam animalia, inſecta, ova, aves, piſces, ipſum animalium ſemen, & ipſamet denique perfecta animalia, ipſos quoque homines aliquando vivere, abſque eo; quod ullo modo nutriantur. Si enim à fortiori valet argumentum, profecto ſi plantarum ſemina alimentum continent, & quouſque vivunt, nutriuntur, multo magis idipſum de cæteris firmandum eſt. Sed Plantarum ſemina alimentum in ſe continere, ſi quis addubitat, audiat Theophraſtum *lib.* 1. *de cauſ. Plant. cap.* 7. Semina inquit, omnia aliquid in ſe alimenti continent, quod una cum generandi principio Natura profundit, ſicut in ovis; qua de cauſa non inepte Empedocles,

—— *Ova ſolent excelſis gignere ramis*,

inquit. Enim vero Natura ſeminum ovis proxima eſt. Differere tamen ille non tantum de arboribus, ſed etiam de omnibus debuit; habet enim unumquodque alimentum in ſe, quod & durare temporis aliquantum valet, nec quemadmodum animalium ſemen, exceptis quæ ova pariunt, protinus perit, ubi ſeorſim fuerit; hæc enim alimento fulcita, ut dictum eſt, munitaque ad ſuum conſervandum principium durare valent; ſed ali diuturniora aliis, maxime vero diuturna, quæ ſpiſſa, ſicca, lignoſaque ſunt, ceu Palmæ, iis enim nullus

nullus extrinſecus aditus patet, nec humor ullus includitur, quo putreſcere poſſint; quapropter neque beſtiolis infeſtantur ſicut frumenta, neque reſiccantur, ut ſemina olerum, ſed mira ſoliditate munita, ſuum tutantur illud genitale principium. Omnibus autem ſeminibus aliquid pabuli ineſſe, hinc etiam conſtat, quæ enim arida, & veluti putaminea omnino cernuntur, ut olerum, hæc ſuis temporibus ad germinandum moventur, etiamſi humoris quantumlibet ſenſerint: quamobrem hæc in cœnaculis reponunt, ſuſpenduntque eminentius, nec ullam in eo domicilio aquam conſpergunt, aut afferunt. Eo verius in reliquis ſenſu etiam percipi alimentum facilè poteſt, quod quidem in carnoſis lacteſcere quodammodo ſolet. Confeſſum hoc idem ferè & in animalium genere eſt, neque etiam quod ab his emittitur, totum ſemen purum ſincerumque arbitrandum. Hæc Theophraſtus, cujus auctoritati acquieſcere non modò decet, quia vir eſt maximæ & antiquæ auctoritatis, ſed etiam quia non abſque firma ratione, & experimento loquitur. Ex quibus contra eruditiſſimi Liceti ſententiam deducere licet, quod in omnibus his, quæ vivunt quidem, ſed externo alimento deſtituuntur, experiatur humidum quoddam ſubſtantificum, quod inſitus eorum calor depaſcens, vitam ejus fovet, eaque idcirco tamdiu vivere certum eſt, quamdiu calor eorum humido illo fovetur, mox deficiente humido, & calore evaneſcente, ea corrumpi, quod non habeant amplius unde nutriantur, calorem enim humido foveri, nu-
34 triri eſt. Patet inſuper ex his, unde fit, quod aliqua ſemina longiori, alia breviori tempore prolifica permaneant; quo uſque enim alimentum habent, unde vivant, germinare itidem poſſunt; durat autem in ipſis alimentum pro caloris ipſius virtute, pro ipſius pabuli quantitate, & tenacitate, pro ipſorum ſeminum magis aut minus denſa ac ſolida ſubſtantia. Sed incaſſum me hæc contra ſententiam eruditiſſimi viri adduxiſſe video, cum vel ipſo afferente *lib.* 4. *de Spont. Vivent. ort. cap.* 58. ſemina omnia nutriantur. Qua ſolùm auctoritate reſponſum volo omnibus experientiis ab ipſo allatis, ſequenti tantummodo excepta. Ex Andreæ Laurentii auctoritate probat ille, ſemen perfectorum animalium primis diebus non nutriri, imo ſupervacaneum eſſe huic quamcunque nutritionem: quod tamen ſano modo intelligendum, nimirum non
35 nutriri alimento aliunde influente, ut ab ipſa Matre, idcirco per illud temporis adhuc non generatur umbilicus; per hunc enim impoſterum nutritur Embryo; at non eſt dicendum, nullo modo nutrire, nutritur etenim inſito, ac proprio alimento, nam aliter non viveret: vivit tamen; imo hæc experientia, ſi quæ alia, declarat & firmat ſententiam noſtram de hujusmodi quæſtione, quam deinceps exponemus.

36 Auctoritatibus porro à Liceto allatis *a cap.* 33. *ad* 39 reſpondeo, partim de externo alimento loqui, partim quidem ad rem vix quicquam facere, partim etiam declaratione egere, ut èa, quæ ex Hippocrate, Galeno, Celſo, Avicenna, & aliis præceptoribus deſumitur, quique de Atrophia loquentes, dicunt in ea corpus non nutriri; Dico enim hoc intelligi,
37 quoad ſolida membra reſpectivè, & exteriora, non quoad omnimodam omnium partium nutritionem, & ipſius caloris nativi; vel dicendum corpus non nutriri perfecta & abſoluta nutritione, ſed tamen nutriri aliquatenus, & ſic inde procedere totius emaciationem, tandemque mortem, quia multo plus abſumit calor, quam reficere poſſint miniſtrata alimenta; imo ob eam cauſam, nempe quia calor acerrimus excedenti utitur alimento, & ipſum humidum quaſi vorax depaſcitur, nihil ſuccumbit; ita ut etiamſi concedamus non nutriri corpus, calorem tamen nativum non nutriri dici non poteſt; at in Liceti ſententia oportet calorem ipſum omni nutrimento deſtitui, ſi abſque omnimoda nutritione vivere debeat animal.

38 Rationibus denique, quas in medium attulit Licetus, dicamus, eas nihil omnino pro ſua opinione concludere, imo, pace ejus viri dixerim, earum quaſdam tranſcendere. Quod etiamſi condonemus, eas omnes eſſe validiſſimas, & concludentiſſimas, ac probare tandem, nutritionem, neque ratione animæ, neque ratione corporis, nec ratione caloris, nec ratione totius viventis, neque ratione ipſiuſmet nutricationis, neque ratione ſpirituum eſſe ita neceſſariam, ut aliquando intermitti non poſſit, tamen non probabunt, ratione omnium ſimul omnino non eſſe neceſſariam; nam 39
niſi ad præſens ſit neceſſaria ratione unius, eſt neceſſaria ratione alterius, ita ut ſaltem alicujus rei, ſi non omnium reſpectu, intermitti omnino ſit impoſſibile.

Verum enim vero ſi intermitti aliquando in vivente nutritio poteſt, hæc intermiſſio vel maxime erit ſecundum naturam, præſertim, quia ex æqualitate caloris cum humido dependebit, conſtitutione nempe corporis temperatiſſima; vel idipſum erit per accidens, & præter naturam. Si primum, ergo nutritio erit quid maxime præter naturam, vel tantopere recedet nutritio à conſtitutione naturali, quantopere intermiſſio nutritionis ad naturalem conſtitutionem accedet. Si ſecundum, cum omnia, quæ præter naturam ſunt, ipſi Naturæ vim inferant, & violenta ſint, maximopere ab ea intermiſſione dependere debet ipſius Naturæ 40
deſtructio; at contrarium concluditur in ſententia Liceti, quia cum calor non agit quicquam in humidum, neque humidum conſequenter quicquam patitur, Natura multo magis, quam quod calor agit, & humidum patitur, vegeta ac vivida permanebit. Adde, quod ſi animal abſque nutritione vivere poteſt, maximopere incuſanda venit ipſa natura, quæ cum poſset animal creare quod & diutius viveret, & paucioribus auxiliis ad vitam egeret, ipſum tale plaſmavit, ut ſine tot ad extra ſubminiſtratis vivere non poſset, ſaltem ut plurimum. Vel inſcitiæ ergo, vel impietatis incuſanda eſset Natura in hac ſententia, quod abſit, ut nos firmemus.

Sed videamus, quænam ſit ea æqualitas, de qua Licetus loquitur, qui ad ſuam opinionem vel declarandam, vel ſtabiliendam, volens demonſtrare, quanam ratione poſſit contingere, ut nutritio ob id 41
intermittatur, quod animali non ſit neceſsaria, aſſerit, id tunc evenire, quando calor nativus adeo æqualis evadit humido, & vice verſa, ut neque calor agere poſſit in humidum, neque humidum à calore pati. Sed quam mihi æqualitatem affingit, ens quoddam rationis mihi videtur, ac ſomnio ſimile, nullam habens, aut habere potens exiſtentiam realem. Quænam enim eſt hæc æqualitas inter calorem, & humidum, cum unum ad agendum, & propter id exiſtat, alterum ad patiendum, & propter id ſubſiſtat? Quid ergo impedimenti eſse poteſt, quo minus unum agat, & alterum patiatur? num utriuſque determinata quantitas? num invaliditas agentis, & reſiſtentia patientis? ſed quæ invaliditas agentis, ubi neque à contrarietate patientis impeditur, neque à multitudine obruitur? aut quæ reſiſtentia patientis, ubi nulla qualitate agentis virtutem retundit; Sed non poſse id ſuccedere, quod tamen facile credit Licetus, manifeſtiſſime demonſtrant Gal. verba 12. *Meth. cap.* 5. *Ac ſiquidem*, inquit, *ſic proſpici his* (ſpiritibus, ſolidiſque partibus) *poſſit, ut nec ſubſtantiæ eorum quicquam vacuaretur, aut prorſus immutaretur, id eſſet optimum; ſed quoniam in commentariis, de ſanitate tuenda, oſtendimus, fieri non poſſe, ut id generabili corpori unquam contingat, eo lectorem ablegamus.*

Præterea fruſtrabitur Natura ipſa eo fine, quem 42
intendit in viventium plaſmatione, quippe quæ calorem in illis implanaverit, ut per illum viverent, humido quodam illi ſubſtrato, quod eſset ejus pabulum, ut jam ſæpe diximus; ſi ergo calor hoc pabulo jam non nutrietur, fruſtra fuerit ejus appoſitio à natura facta, imo animal nequaquam vivere poterit, calore non potente ſuo pabulo uti. Quod

Quod ſi poteſt animal abſque hoc, quod calor ullo pabulo utatur, vivere, cur non poterit idem calor absque ullius pabuli appoſitione ad longum tempus permanere? Quòd ſi non poteſt ſubſtentari absque hoc pabulo, ſubſtentatio per pabulum ipſa nutritio eſt.

43 Quonam ergo pacto contingat, ut nonnulla viventia absque externo alimento vivant, & præcipuè perfecta quædam animalia tam longo tempore jejunantia vitam trahant, ut ſenſu, & experientia conſtat, jam nunc aperiendum. Communis opinio, quæ Alberti eſt, Conciliatoris, Cardani, Joubeiti, quibus accedit Epiph. Ferdinand. *lib.* 2. *Theor.*
44 7. & aliorum, cæteris probabilior videtur. Ea eſt, quod nutriantur ex humore crudo ac pituitoſo in eorum corporibus aggregato. Hunc enim, inquam ego, humorem non ad alium potiorem finem Natura progignere intendit, niſi, ut deficiente interni alimenti copia ob externi defectum, aut quomodocunque, ipſe in caloris nativi pabulum, & alimentum faceſſat. Nonnullas tamen conditiones concurrere neceſſe eſt, ad hoc, ut hoc alimento contenta Natura ſit, ita ut externo non indigeat. Primò enim calor nativus non acer, nec validus; ſed debilis ſit oportet, ſaltem reſpectu copiæ, & qualitatis crudorum humorum, ut infrà dicemus:
45 ex caloris enim debilitate major pituitæ, & crudorum humorum copia emerget, ex qua etiam major erit ipſius appetentis facultatis ſatietas, & ab externo alimento ceſſatio. Hoc enim ita ſe habere ſatis commonſtrat experientia, ea autem ex cauſa multo plures fœminæ, quàm viri, viſæ ſunt, quæ natu-
46 raliter longum ſervaverint jejunium. Idcirco faciliùs ſenes, quàm cæteræ ætates jejunium tolerare poſſunt. Tam in fœminis enim, quàm in ſenibus concurrit & caloris nativi debilitas, & crudorum humorum copia. Contra pueri, etiamſi ob ingluviem crudis abundant humoribus, quia tamen calorem validum, ac vegetum ſortiuntur, famem longo tempore non perferunt, Neque convaleſcentes, etiamſi calorem debiliorem habeant, famem tolerare poſſunt, quia copia crudorum humorum deſtituuntur.

At quia non eſſe ſolam, & adæquatam famis cauſam, conſumptionem radicalis humidi à calore, ſed etiam indeſinens ſpirituum effluvium, jam dictum eſt, idcirco in plerisque, qui longiori tempore, quàm aliis liceat, tolerare famem poſſunt, conſtrictio etiam pororum cutis concurrere debet, ex qua calor minùs ſit diſſipabilis: imò nova humorum congeſtio ex evaporatione evenit conſtricta cute; incraſsantur enim, ſi qui vapores ad cutem elevantur, & ad interna denuò remeant, non aliter, quam in pluvia contingere ſoleat. Quamdiu ergo nativo calori ſuppetit pituitæ copia, quam in ſui pabulum convertat, eamque externi alimenti loco habeat, tamdiu animal ab ejus alimenti externi quacunque aſsumtione ceſsare poterit; & ex hoc fit, ut major in uno, quàm in alio, jejunii tolerantia exiſtat, ut experientia docet, majorem eſse in fœminis, quàm in viris, innuente Conciliatore, *diff.* 117.

Sed neque hæc, quæ hactenus prædicta ſunt, ſufficiunt ad longi jejunii tolerantiam; ſi ſic enim eſſet, cùm omnes ferè homines pituita abundent;
47 multique crudis humoribns ſint refertiſſimi, omnibus facile eſset jejunium longo tempore tolerare, cùm tamen pauci admodum id poſſint Quamobrem neceſse inſuper eſt, pituitam, ac crudos illos humores, qui ita externi alimenti vicem gerere poſſint, habere in ſe humidum quoddam äereum, & unctuoſum, & quod calori, non aliter, quam oleum Lucernæ flammæ, pro pabulo ſuccedat; alias enim ipſum calorem potiùs extinguere ſua copia, & frigiditate, & aquea humiditate; nam & hoc in externo quoque igne facillimè experimur, qui humido pingui, & aereo fovetur, aqueo verò potiùs extinguitur. Confirmari poteſt hoc in multis animalibus, quæ tota hyeme dormiunt, neque ullo externo alimento utuntur, de quibus ſuprà.

Hæc enim per alia tempora multam pituitæ copiam, & crudioris ſanguinis multitudinem congerunt, ex qua multa pinguedo generata in locum alimenti, dum dormiunt, illis faceſſit. Non ſolùm ergo 48
ex ſimplici pituitæ majori copia, ſed etiam qualitate major ſuccedit jejunii tolerantia; quandocunque enim aſſumpta à calore fuerit, quæ corpori alimentum ſubminiſtrabat, rurſus animal expergiſcitur, & ad externorum alimentorum opem concurrere cogitur. Qui reditus ad externa alimenta quomodo fiat, in ſententia Liceti, nequaquam mihi licuit expiſcari: cùm enim ex æqualitate illa caloris cum humido, ſopiri velit externi, imò 49
& interni, omnisque nutrimenti neceſſitatem, oportebit hanc ipſam æqualitatem (rem quippe tam difficilem, ut dari unquam poſſe in rerum Natura non credam) ſæpè & accedere & recedere in iis, qui cùm per longum tempus jejunaverint, rurſus ad cibos redeunt, & de hinc multo tempore jejunant.

Supereſt tandem, ut rationibus, quas Licetus contra hanc opinionem producit, ſatisfaciamus, quod quidem brevibus agendum, jam enim quæſtionem hanc ultra ſepta tranſiliiſſe video, ante tamen duas experientias ad noſtræ opinionis confirmationem recitare operæ pretium eſt, quarum prima deſumitur ex Monarde, qui *in lib. de ſimpl Ind.* 50
cap. de Tabaco, ex ejus herba pilulas quaſdam conficere Indos narrat, quarum uſu famem, ac ſitim iter facientes triduo, aut quatriduo ſuſtineant: unam enim, aut aliam inter inferius labrum reponunt, inferioreſque dentes, ejus liquorem aſſiduè ſorbentes: ea abſumpta reponunt aliam, atque inde aliam, donec peregrinationem abſolvant triduanam, interdum autem quatriduanam, atque ea ratione toto eo tempore neque famem ſibi, neque ſitim moleſtam eſſe dicunt; *Cujus cauſam eſſe puto*, addit ille, (neque alia aſſignari ex mea ſententia poteſt) *quod* 51
aſſiduè ſorbentes pilulas illas, etiam humores pituitoſos e cerebro eliciant, qui deglutiti, & in ventriculum demiſſi, naturalem ejus calorem humectant, ſed ab eo tandem abſumuntur, aliorum ciborum defectu, ut in multis animalibus obſervare licet quæ tota hyeme in ſuis latibulis ſe continent, ſine alicujus alimenti copia, quia calor naturalis occupatus eſt in pinguedine abſumenda, quam æſtatis tempore collegerant. Hæc Monardes, cui experientiæ maximè concinunt ea, quæ ſcripſit Plin. *lib.* 25. *cap.* 8. de herba quadam Scythica dicta, & de alia dicta Hippice, his verbis: *Scythia primùm eam invenit, quæ Sytbice vocatur, circa Bœoticam naſcens, prædulcis. Aliam utiliſſimam ad ea, qua ſpaſmata vocant. Magna & ea commendatio, quod in ore eam habentes, famem ſitimque non ſentiunt. Idem præſtat apud eosdem Hippice dicta, quod in equis quoque eundem effectum habeat: traduntque his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame ſitique.* Non abſimilis virtutis herba quædam aqud Indos reperitur, nomine Cacaore quæ famem expellit, ore retenta. Torreblanca *in Epit. delict. lib.* 2. *cap.* 21. *n.* 8. ex Petro Chieza, & Auguſt. Zarate. Atque hæc quidem à veritate non aliena, alia ratione, quàm ſupradicta fieri, aſſerendum non eſt, artractione nimirum pituitæ à Cere- 52
bro ad ventriculum, quæ cibi potuſque omnem defectum ſupplent.

Alia experientia, quam pro ſua ſententia affert Licetus, eſt de animalium perfectorum ſemine, quod utero receptum primis diebus, & vivit quidem, & nutritur, non externo, aut aliunde influente alimento, ſed ingenito, & ſuperflua quadam ſui 53
ipſius parte, quam in omni ſemine reperiri, ſupra ex Theophraſti auctoritate patet: non enim viveret, ſi non nutriretur; ac ipſum vivere neceſse eſt, cùm vitam toti animali impertiri debeat, quod probat Valleſ. *lib.* 2. *controverſ. c.* 9.

At creditne Licetus ſemen non nutriri, & tanem vivere, quia reperiatur in ipſo ea caloris, & 54
humidi æqualitas, quàm ipſe imaginatur? quòd hoc ille vult doceat neceſse eſt peculiariùs, quomodo dehinc ſemen nutrimento egeat, & quænam cauſa

cauſa æqualitatem illam tam exquiſitam tam citò, brevi nempè nonnullorum dierum ſpatio, deſtruere poſſit.

Verumenim verò ad ea, quæ Licetus contra noſtram opinionem opponit, breviter ita reſponſum volo: imbecillum calorem non ſupponi in jejunantibus ſimpliciter, ſed reſpectivè. At difficile, imò impoſſibile eſt probare id, quòd ſibi Licetus aſſumit probandum, nimirum nullum eorum abſtinentium fuiſſe imbecilli caloris; imò contrarium faciliùs probares, quia abſtinentes omnes penè, & ut plurimùm fœminæ ſunt, quæ crudiori abundant ſanguine, ex cujus abundantia caloris argui-
55 tur imbecillitas. Neque dicat, eas fuiſſe juvenculas, & ob id calorem habuiſſe fortem, quia notum eſt, juvenculas ut plurimùm pati menſtruorum defectum, ex quo quis ignorat ſanguinis crudioris plurimùm aggregari, ex cujus copia calor alias vegetus & fortis obruatur, & debilis evadat? Nec ad probandum minùs difficilis eſt altera negativa, quòd abſtinentes pituita, & cruditatibus non abundaverint, & ex ſuperioribus ſatis falſitatis convincitur.

Quòd autem tam anxiè laborat Licetus invenire, ubinam loci aſſervatur pituita, ex qua abſtinentes aluntur, quieſcat jam à labore, nam in qua-
56 vis corporis parte eam aſſervari poſſe alias ſibi etiam conſueta credimus: non eget autem Natura tam rigoroſa & exquiſita, ac immutabili operandi regula ad ſuos effectus celebrandum, non enim philoſophatur illa, cùm neceſſitate urgente quicquam molitur. Trahit undecunque oportuerit, expellit quocunque libuerit & quacunque ſibi viſum fuerit; invia, inacceſſa, ſibi inconſueta, intentata, incomperta adit, nullo tempore, nullo modo, nullo ordine ſervato. Atque hinc miracula in Natura apparent. Itaque abundante ubicunque pituita, Natura eam ſibi in alimentum immutare poteſt, modo & via, ac medio nobis vel incognito, vel incomperto.

Ad id quod Licetus dicit, de conſtrictione pororum cutis, qui etiam ſtomachari videtur circulatione, quam diximus fieri ab evaporatione pituitæ ad extimas partes: Reſpondeo, hanc non eſſe conditionem tantopere neceſſariam, ut non exiſtimem aliquando abſque illa fuiſſe nonnullos abſtinentes; ſed in pluribus eam potuiſſe conſiderari, & neque excrementorum converſionem in alimentum neque circulationem illam vaporum, neque illam pituitæ evaporationem eſſe quicquam præter Naturam, cui omnia facillima ſunt; & cujus ingenium in operando longè ſatis noſtram exuperat cognitionem. Sed profectò, ut dixi, non eſt hic aptus locus ſatisfaciendi omnibus iis, quæ Licetus adducit ad hanc noſtram ſentent. infirmandam, aut ad ſuam ipſius corroborandam, alias autem quandocunque libuerit, accuratiùs, me ſatisfacturum promitto, nunc cum Juriſperitis agentem ad alios me convertere, omnino improbandum mihi videtur.

Acceptatis ergo jam pro veris hiſtoriis omnibus, & experientiis à quamplurimis doctiſſimis viris enarratis, & ab ipſo diligentiſſimo pariter, & eruditiſſimo Liceto in unum congeſtis, jam inde clariſſimè patet, longum jejunium, nimirum non modò quod ad quadraginta dies, ſed ad plures menſes, & annos toleretur, eſſe rem maximè naturalem nihilque in ſe miraculoſi continere, ſed potiùs rari; quod quidem in pluribus veritatem habere eſt manifeſtum. Neque tamen, his non obſtantibus dicendum eſt, ſemper jejunii longam tolerantiam à Natura eſſe; ſed fuiſſe interdum ſu-
58 pernaturalem, & miraculoſam. Quemadmodum ergo longum jejunium tunc naturaliter toleratur, cùm prædictæ omnes conditiones in unum coierint, caloris nimirum imbecillitas, vel abſolutè, vel reſpectivè, crudorum homorum & pituitæ copia, ejus tamen naturæ & qualitatis, quam ſuprà monuimus, & ut plurimum conſtrictio pororum cutis; ſic ubi eæ conditiones defuerint (quarum indicia advertentibus poterunt eſſe conſpicua) jejunium ultra naturalem terminum ſeptem aut novem, vel decem, aut ad ſummum undecim dierum toleratum, miraculoſum erit, & cauſam habebit ſupernaturalem. Tale dicendum fuiſſe jejuni-
um Moyſis in monte Sina, tale item fuiſſe je- 59
junium Heliæ pergentis ad montem Dei Horeb, tale denique Chriſti Domini in Deſerto; Fortun. Fidel. *lib. 2. de relat. Med. cap. 2.* & tale infimul nonnullorum aliorum ſervorum Dei, ſi de quibus tale quid prædicatur, quod Sanctæ Romanæ Eccleſiæ acceptum, ac probatum, & pro miraculo canonizatum fuerit.

Ratio verò, ob quam jejunium in his miraculo- 60
ſum ſit, in illis verò nequaquam, non alia eſt, niſi quia illi, quicquid in contrarium probare conatus fuerit Licetus, omnino nutriebantur, non externo, ſed interno alimento, neque aliter illi vivebant, quàm cæteri homines, & animalia vivant, nempe per nutritionem; at verò in Chriſto Domino, atque in aliis miraculosè jejunantibus omnis cujuscunque alimenti ſubminiſtratio deficiebat, non externi ſolùm, ſed etiam interni, quod poſſet illis vitam fulcire, quæ idcircò, miraculo omnium evidentiſſimo, incolis permanebat; non enim naturaliter poſſibile eſt, animal mortale vivere absque eo, quod vel externum, vel internum habeat nutrimentum. Concordat cum hac op. Mercur. *var. lect. lib. 6. c. 12.* vel dici poteſt; virtute divina augeri vires alimentorum per anteactum tempus aſsumptorum, ut credi poteſt de Helia, de quo dicitur; *Et ambulavit in fortitudine cibi illius;* quaſi illum cibum tantæ virtutis feciſſet Deus, ut toto eo ſpatio pro alimento ſufficeret (Singularia hac de re vide aqud *C. Reies* in Campo Elyſio pag. 449.)

SUMMARIUM.

1 *In miraculis celebratis quoad infirmorum ſanationem diligens examen faciendum.*
2 *Multa ſanationes morborum miraculosè fiunt.*
3 *Morbi quos ex miraculo ſanatos fuiſſe praſumere debeamus, quas habere debeant conditiones.*
4 *Morbus ex miraculo ſanatus debuit eſſe curatu vel impoſſibilis, vel difficilis.*
5 *Morbus ex miraculo ſanatus debet eſſe gravis.*
6 *Morbus ex miraculo ſanatus non debuit eſſe in ultima parte ſtatus.*
7 *Sanatio ex miraculo facta debet eſſe facta ſubitò, & in inſtanti.*
8 *Monſtra in Arte contingunt.*
9 *Sanatio ex miraculo debet eſſe undequaque perfecta.*
10 *Aliqui ex multa fide, & imaginatione ſanantur.*
11 *Unus morbus in alium miraculosè transmutatur.*
12 *Sanatio miraculoſa procedere debet diverſo modo, quàm naturalis.*
13 *Sanatio per inſignem evacuationem facta eſt naturalis.*
14 *Naturaliter etiam interdum aliqui ſubitò à morbis ſanantur.*
15 *Criſes, qua per inſignes evacuationes fiunt, maxime atteſtantur, ſanationem fuiſſe naturalem.*
16 *Sanationes morborum omnes in ſacra hiſtoria absque ulla inſigni evacuatione ſucceſſerunt.*
17 *Morbi ex miraculo ſanati non debent eſſe ægrotantibus familiares, & quomodo hoc intelligendum.*
18 *Mulieres difficiliores morbos patiuntur, quàm viri.*
19 *Lunatici qui dicantur.*
20 *Lunaticus morbus eſt menſtrua, & moleſta Epilepſia.*
21 *Lunatici à Dæmoniacis differunt.*
22 *Epilepſia eſt morbus curatu difficilis.*
23 *Epilepſiam in pueris eſſe ſanabilem, quando ſit verum.*
24 *Dæmon non cedit naturalibus remediis, & n. 34.*
25 *Dæmones arte Medica an eiici poſſint.*
26 *Nullum poteſt eſſe naturale remedium de directo contra Dæmones.*
27 *Dæmonibus quatenus ſubſtantia quadam ſpirituales ſunt, & Metaphyſica, nihil naturale eſt contra.*
28 *Contraria ſunt ſub eodem genere.*
29 *Naturalia remedia Dæmoniacis conferre quomodo ſit verum.*
30 *Naturalia remedia ab Eccleſia ceremoniis, & precibus induunt virtutem ſupernaturalem.*

31 *Dæmones gaudere humore melancholico, quomodo intelligendum, num. ſeq.*
33 *Melancholico humore ſuperabundante, mores fiunt deteriores.*
35 *Paralitici qui ſint.*
36 *Apoplectici qui vocentur.*
37 *Celſi locus à Mercuriali perperam adductus.*
38 *Paralyſis ut ſanabilis ſit, quænam requirantur.*
39 *Paraliſes in ſacra hiſtoria curatæ naturaliter ſanabiles non erant.*
40 *Idem pene eſt, demortuam animalis partem, quod totum animal, ad vitam revocare.*
41 *Atrophia multum abeſt à paralyſi.*
42 *Pars Atrophia laborans vita carere dicitur.*
43 *Cæcitas à Chriſto Domino ſanata.*
44 *Tobiæ cæcitas adventitia.*
45 *In affectibus oculorum curandis Medici ſemper parum proficiunt.*
46 *Confirmatam cæcitatem curare miraculoſum.*
47 *Cæcitas per accidens aliquando curata.*
48 *Cæcum à nativitate, viſum recuperare, opus eſt toto genere ſupra naturam.*
49 *Curatio cæcitatis in Tobia qualis fuerit, & num. ſeq.*
51 *Curatio cæcitatis in Tobia, in infimo miraculorum genere reponenda.*
52 *Mutos & ſurdos à nativitate ſanare, adæquat miraculum ſanationis nativæ cæcitatis.*
53 *Febris, qua affligebatur ſocrus Petri, quomodo eſſet magna.*
54 *Senes non patiuntur acutas febres, ut juniores.*
55 *Febris, ex qua quis moritur, magna ſit oportet.*
56 *Dyſenteria, qua detinebatur frater Publii, erat lethalis.*
57 *Sanatio mulieris fluxu ſanguinis laborantis, in Evang. narrata, fuit undequaque miraculoſa.*
58 *Longi ſanguinis fluxus Cachexiam & hydropem concitant.*
59 *Leproſi in novo teſtamento curati.*
60 *Sanatio lepræ in Maria Moyſis ſorore quale miraculum fuerit.*
61 *Sanatio lepræ Nahaman quale fuerit miraculum.*
62 *Morbus decem leproſorum, de quibus in Evangelio erat confirmatus.*
63 *In Veteri Teſtamento confirmata lepra detenti, à cœtu hominum eiiciebantur.*
64 *Qui humanæ, ac divinæ opis deſperant, ad Dæmones interdum ſe convertunt.*
65 *Lotio aquarum quarumcunque confert ad lepram.*
66 *Hydrops eſt morbus curatu difficilis.*
67 *Morbi omnes à Chriſto Domino ſanati difficiles, imo impoſſibiles curatu erant ope humana.*
68 *Miracula fiunt ad Dei gloriam.*
69 *Sterilitatis duo genera in ſacris adnotantur.*
70 *Sterilitas Saræ & Eliſabeth.*
71 *Sterilit. Saræ & Eliſ. naturaliter erant irreparabiles.*
72 *Nullus poſt 70. annos maſculum generare ſolet.*
73 *Sterilitas in aliis mulieribus ſacra hiſtoria enarrata, an eſſet naturaliter reparabilis.*
74 *Serpentes in Hebræos immiſſi in deſerto, fuerunt veneno ſiſſimi, & maxime exitiales.*
75 *Serpens æneus remedium ſupernaturale fuit, in figuram Chriſti Domini.*
76 *Serpentes in Hebræos immiſſi non fuerunt tunc primum à Deo creati.*
77 *Sanatio Malchi ſervi Pontificis quomodo fuerit miraculoſa.*
78 *Pars animalis viventis à ſuo principio deciſa illico commoritur.*
79 *Ezechias naturali remedio curatus eſt, & quale miraculum fuerit ejus ſanatio.*
80 *Nonnulli claudi ab utero per accidens interdum ſanati.*

QUÆSTIO VIII.

De Miraculoſa Infirmorum ſanatione.

1 IN hoc miraculorum genere, quia plurimum decipi homines contingit, exquiſito examine opus eſſe, palam eſt, quod prudenter admonet Ricc. *de Canon Sanct. c. 25.* tam multæ enim prædicantur miraculoſæ infirmorum ſanationes, ut plures multo ex miraculo, quam ex naturæ, aut artis ope ſanitati reſtitui credantur. Imo neque tempus ullum à ſæculi initio repertum eſt, in quo frequentiſſime hujuſmodi miracula facta non prædicentur; neque ulla gens tam barbara, atque à divino cultu aliena unquam fuit, quæ ægrotantium plurimos ex ſuperorum virtute ſanati ſibi non perſuaſerit. Hinc falſorum Deorum delubra ac templa, votivis tabellis undequaque refertiſſima, confluente vulgo, cui caſus, & ignorantia multa imponunt, ad referendas ſuperis gratias ejus quam eorum favore credebat reportatam ſanitatem. Multa quoque & apud nos hujuſmodi miraculoſæ infirmorum ſanationes quotidie, imo in horas ac momenta audiuntur: quæ tamen, ut plurimum in iis, qui naturales rerum cauſas inveſtigant, ab ipſis naturalibus cauſis vulgo ignotis emanaſſe ſenſu ipſo apparent; non tamen idcirco omnes naturaliter procedere obſtinate aſſeverandum; multæ enim interdum non naturaliter, ſed à ſupernaturali cauſa fiunt. Quod ipſe Hipp. 2
in lib. de decent. hab inſinuare videtur his verbis: *Medicina*, inquit, *multum Deos colere comperitur, tum vero Medici Diis plurimum concedunt: neque enim ſupervacaneam potentiam ſibi arrogant, cum ſiquidem ipſi multa aggrediuntur, in multis tamen ab iis ſuperantur.* Multæ ergo morborum curationes immediate à Deo, omnium bonorum datore, miraculoſe emanant, inter quas peculariter illæ fuerunt, quæ in utroque teſtam. enarrantur, ac deinceps eæ, quæ S. R. E. Sanctorum meritis perpetratas agnoſcit, de quibus tamen omnibus peculiariter diſſerere, non eſt præſentis loci; de prioribus tamen nonnulla dicam occaſione ſumpta in hac quæſtione. Pro nunc autem univerſaliter de omnibus ſermonem habeo, ac primo edocendum videtur, quibus ſignis miraculoſæ ſanationes à fortuitis naturalibus, vel artificialibus, interſtingui poſſint.

In morbis ergo omnibus, quos ex miraculo curatos fuiſſe præſumendum eſt, plures adnotare nos conditiones oportet; quib. aut potiori earum parte deſtitutos, non ex miraculo, ſed vel naturaliter, vel ex arte, vel ex caſu fuiſſe curatos, ſuſpicandum eſt: harum autem conditionum nonnullæ conſiderantur ex parte ipſius morbi; aliæ ex parte ſanationis, & modo, ſeu ratione ipſius; aliæ denique ex parte ipſius ægrotantis. 3

Ex parte enim morbi requiritur primo, ut curatu vel impoſſibilis, vel maxime ſaltem difficilis extiterit; quia miracula, ut alias dixi, ſunt circa ardua, & difficilia, non circa leviora. Habenda tamen conſideratio impoſſibilitatis, & difficultatis, reſpectu temporis, reſpectu Naturæ ipſius morbi, & reſpectu modi curandi: nam vel morbus erat difficilis, & impoſſibilis omnino, ut curaretur, vel impoſſibilis, & difficilis erat ut curaretur eo modo, vel ut curaretur tam brevi temporis ſpatio. Ut eſſet, ſi morbus eſſet ex iis, qui nullo modo curationem recipiunt, ut naturalis cæcitas, aut ſi curaretur cum luto facto ex ſputo, aut ſi curaretur ictu oculi. Nullo enim ex his modis hic morbus naturaliter ſanari potuiſſet, quamubrem apertiſſime apparet, ejus curationem fuiſſe omnino miraculoſam. 4

Secundo requiritur, ut morbus fuerit gravis, ut quia ſit vel cum manifeſtiſſimo vitæ diſcrimine, vel cum mala tolerantia, gravibuſque ſymptomatibus, talis in primo caſu eſſet febris ardens, & maligna, quali detinebatur ſocrus Petri, fortis ſyncope, vel fortis Apoplexia, oris ventriculi inflammatio, à qua, qui evadunt, Jovis filii dicendi, ut dicit Amatus Luſit. *cur. med. cent. 3. cur. 93.* In ſecundo caſu eſſet Lepra confirmata, qualis erat illa Nahaman Syri, Paralyſis inveterata, quali affligebantur nonnulli in Sacris, de quibus infra, vetus & nodoſa Arthritis, ſævus, & jam diuturnus capitis dolor, qualis is eſt, qui calvus dicitur, & univerſim dolores omnes acuti, nobilem aut ſenſitivam aliquam partem obſidentes. 5

Tertio requiritur principaliter, quod morbus non ſit in ultima parte ſui ſtatus, ita ut non multo 6
poſt

poſt naturaliter declinare debeat: vel ut morbus non ſit prope judicium: in hoc enim tempore, ut ex Hipp. ſententia patet, *Aph. ſect. 2. Aphor.* 30. ſymptomata omnia fortiora ſunt, ita ut ægri aliquando de vita periclitentur, ſuccedente autem criſi, ſubita ac repentina mutatio fit ad ſalutem quæ miraculoſa ob id plerisque videtur: ob ſævitatem enim ſymptomatum judicant, absque dubio ægrum de proximo moriturum, qui tamen brevi ſanitati reſtituitur. Cùm ergo ægri in tali ſtatu ſunt, ad ſupernaturalia remedia promptiſſimè recurrunt mille ac plura vota Deo, ſanctisque concipiunt, & remittente morbo, miraculoſum id putant: præcipuè cùm tam brevi temporis ſpatio inſperata ſalus ſucceſſerit, cùm tamen naturaliter morbus remittere debuerit, & declinare.

7 Cæterùm pro parte ſanationis maximè facit ad probandum, ſanationem fuiſſe miraculoſam, ſi ea fiat ſubitò, & in inſtanti: nam ſunt ex ægrotis nonnulli, qui Naturæ ope à quibusdam morbis vindicantur, à quibus nullo artis Medicæ præſidio ſanari poſſe credantur, imò neque ipſius Naturæ auxilio. Ita inſanabiles omnino exiſtimati, ſi de hinc ſenſim Naturæ ope ſanentur, ex miraculo ſanatos ſe eſſe prædicant, ac profectò, quia de raro hæc contingunt, & vulgus cauſas ſanationis ignorat, ex miraculo ſanitatem recuperaſſe facilè cuivis perſuadent. Accedere enim hæc videntur ad miraculi naturam, undè & apud Medicos illud jactatur monſtra, ac miracula in arte contingere. Unde id in-
8 ſinuabat Avic. 4. 4. *tract. 2. cap. 10. in fin.* dicens: Sæpenumerò aliqui ſanantur absque ſpe ulla exiſtente mirabiliter, tamen naturales habent cauſas, ita ut ad ſupernaturales nequicquam referantur. Sed inter quamplurima exempla, quæ ad hujus conditionis corroborationem adduci poſſent, libet conferre quandam miraculoſam adventitiæ cæcitatis curationem à Beato Andrea Corſino factam, cum alia, quæ naturæ & artis auxilio proceſſit. Repurgabat quidam artifex aurum ab argento, & ex ignis maxima vi viſum amiſit: ad ſanctiſſimi tamen viri benedictionem illicò, & in inſtanti viſum recuperavit. Alia verò parte cùm duo viri frumenta jam matura ab ignis voracitate, qui ea penitus abſumebat, vindicare plurimum laboraſſent, ex ingenti flammarum ardore, ac ſplendore lumen amiſerunt, quod tamen opportunis medicamentis, & temporis diuturnitate affatim recuperarunt: hæc igitur, quia temporis beneficio facta, naturalis fuit: illa, quia momento & in inſtanti, omnino miraculoſa ſanatio.

9 Secundò ſanatio debet eſſe undequaque perfecta & abſoluta, non manca, ſeu conciſa: miraculum enim, ut opus à ſupernaturali ac perfectiſſima cauſa emanans, perfectum & abſolutum opus eſt: unde etiamſi aliquis liberetur à morbo aliquo difficili, & inſanabili, ſeu periculoſo, ut puta à forti Apoplexia, mox autem denuò in illam relabatur vel ab ea liberatus paralyticus tamen permaneat, miraculoſè factum id non putaverim, niſi aliud conſtet. Aliqui enim interdum ex multa fide, & ex vehementi imaginatione à morbis ſanantur, ut firmat
10 Concil. *Differ.* 135. & Cartar. *in quæſt. de ven. ad temp. conc.* 1. Marcell. Donat. *hiſt. mirab. lib. 2. c.* 1. At quia hæc cauſa inſufficiens eſt, neque poteſt omnino morbificam cauſam abigere, idcirco facillimè morbus revertitur. Accidit præterea, ut ex uno morbo quis perfectè quidem ſanetur, ſed in alium incidat, ut ex febre longa in Quartanam, aut ex febre acutiſſima in lentam, & diuturnam, aut ex maligna febre in aliquem abſceſſum, aut ex Apoplexia in Paralyſim aut ex Epilepſia in melancholiam, & vice verſa, aut ex alio in alium: quæ ſanationes maximè ſecundum Naturam ſunt, & deficiunt omnino à miraculoſis, quia hæ perfectæ non ſunt, ſed imperfectæ, & mutilæ: Neque ſanari dicitur
11 morbus, qui alterum facit morbum Gal. *in 6. Aph.* 26. Non negaverim tamen aliquando ex divina voluntate, & ex miraculo poſſe unum morbum transmutari in alium, ut fortaſſe evenit anno præterito 1622. die 17. menſis Sept. devotæ cuidam mulieri Tiburtinæ, cui nomen Arſilia Altiſſima, quam ego curabam; Hæc enim cùm acerbiſſimo hemorrhoidum dolore vexaretur, & eas tumidas, & exulceratas inſimul haberet, nulliſque levaretur remediis, meo conſilio & impulſu ſe Chirurgis inviſendam ſequenti die exponere debuerat, cum ecce enixè à Deo nocte præcedenti per merita Roberti Cardinalis Bellarmini piiſſimæ memoriæ, cujus feliciſſimi tranſitus ea dies erat anniverſaria, expoſtulat, ut dolorem illum in aliam ſui corporis partem transmitteret: quò ſe ab honeſto illo pudore vindicaret; quamobrem eadem nocte dolores articulorum eam detinuerunt, & à dolore hæmorrhoidum, & tumore, & ulceribus penitus, ac dicto citiùs libera evaſit; hoc pro exemplo ſit. Et licèt objici poſſit, hic, quod ea metaſtaſis non infrequens, naturaliter ſit, & quòd dolores articulares aliàs huic mulieri familiares fuiſſent, tamen miraculi evidentis ſpeciem præbuit, quòd ſubitò, & in inſtanti ſanata fuerit. Hæc enim conditio in miraculis videtur præ cœteris à naturali effectu abeſſe: præterquam quòd aliæ non deſunt conditiones, quæ opus hoc pro miraculo canonizare poſſunt; ut quòd proportionatis, ac pluribus remediis adhibitis non ceſſerit dolor, ſed potiùs invaluerit; quòd nullis apparentibus ſignis, ſed ex abrupto diſparuerit ad ſolam beati illius invocationem. Poſſunt ergo huic ſimiles caſus ex miraculo evenire, ut hunc ipſum ex miraculo eveniſſe crediderim.

Tertiò, ſanatio miraculoſa diverſo ac interdum 12
contrario modo, & per alia media procedit, quàm naturaliter fiat; ita enim notandum venit in cunctis miraculis à Chriſto Domino, ejusque Apoſtolis ac ſervis patratis; quicunque namque ab illis ſanati ſunt, ſolo contactu manuum, imò & veſtimentorum, quinimò ipſius umbræ, vel ſolo verbo & juſſu ipſorum ſanati ſunt. Si ergo poſt longum remediorum uſum, quæ quidem pateat maximè proportionata morbo fuiſſe, vel ex aliquo novo præſidio etiam proportionato in uſum convocato, etiam longè ab ejus adminiſtratione quis ſanetur, & effectus remediis correſpondeat, ad eorumque virtutem referri ſanitas poſſit, hoc absque dubio quantum ex hoc eſt, miraculum non erit; quemadmodum 13
neque ſi ad Naturæ opus referri ſaantio poſſit, (hæc autem eſt quarta conditio ex parte ſanationis) ut quæ per inſignem aliquam evacuationem fiat, nempe per vomitum, per hæmorrhagiam, per alvi fluorem, per ſudorem, per urinam, aut aliam quamcunque evacuationem; has enim ego ſanationes neque promptè, neque libenter pro miraculis admiſerim, niſi abundè id conſtet, etiamſi aliàs 14
dubitandi aliqua occaſio urgeret, etiamſi illicò, & quaſi in inſtanti fierent, nam ut ex Gal. elicitur, 15
3. *de. Criſib. cap.* 9. aliqui interdum ſubitò, & quaſi inſtantanee à morbo evadunt, hoc autem nunquam 16
fit ſine criſi, cùm id naturaliter ſuccedit. Itaque criſes, præſertim quæ per inſignes evacuationes fiunt, maximè oſtendunt, ſanationem naturæ vi ſucceſſam; unde noto in Sacris quascunque ſanationes abſque ulla ſimili evacuatione ſucceſſiſſe, hoc autem non alia ex cauſa factum puto, niſi ut ex hoc pateret, eas ex miraculo factas, non ex Naturæ beneficio. Neque me à mea ſententia amovet, quod de Tobia dicitur, *cap. 11. verſ. 14. & ſeq. Et cœpit albugo ex oculis ejus quaſi membrana ovi egredi, quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus*; quia hæc ſanatio fuit quidem ex parte miraculoſa, ex parte tamen naturalis, quia mediis naturalibus, & naturali modo ſucceſſit, tribuente tamen Deo, & adaugente virtutem fellis piſcis illius, quod erat per ſe remedium ad id ipſum aptum; Deus tamen adeò ejus virtutem adauxit, ut quod aliàs nonniſi multoties repetitum præſtitiſſet, unica tunc vice præſtiterit; ex qua parte miraculoſa ea ſanatio fuit. At in ſanatione cæci nati in Evangelio nihil tale apparuit; fuit enim ex toto, & ſimpliciter miraculoſa, nam luto facto ex ſputo, & linitis oculis ejus, poſtquàm, ut illi injunxerat Chriſtus Dominus, lavit in natatoria Siloe, venit videns, ut narratur Joann.

cap.

cap. 9. & Marc. *cap. 8.* alius item cæcus ſola impoſitione manus curatur; nulla apparente ex oculis materia. Neque probatur mihi quod Ronſſ. *Epiſt. medic.* 59. voluit, (cui ſententiæ videtur etiam adhærere Gaſpar. Triſt. *de Cler. Med.* §. 9.) nempe cæci nati curationem non fuiſſe extra Naturæ limites, quamquam miraculoſam, tribuens terris quibusdam, ut verè habent virtutem oculis medendi, & ſalivæ facultatem diſcutiendi, & abſtergendi: nam quid hæc prodeſſe poterant in nativa cæcitate? nullam ergo communionem habuit hoc remedium cum remediis naturalibus, ſed omnino ſupernaturale exſtitit.

17 Denique ex parte ægrotantium eſt etiam aliquid, quod conſideretur in ſanatione, quæ miraculoſa dici debeat; neceſſe enim eſt, morbos, à quibus curantur, non eſſe conſuetos, hoc eſt non conſueviſſe ægros aliàs iis quamquam morbis affici, & ex iis difficilibus ſeſe recolligere. Sunt enim, qui morbos magnos, exitiales, & horribiles pati, & ex illis præter ſpem non ſemel, aut bis, ſed multoties ſanari conſueverunt. Vidi ego, qui quolibet trimeſtri ſpatio tali morbo afflictaretur, ut nullum excogitari poſſet tam exitiale ſymptoma, quo ex illo morbo non moleſtaretur; hic cum ab aliis ejus naturæ ignaris pro mortuo haberetur, omnes pluries,
18 ut dixi, deluſit; quòd etiam in aliis & ego animadverti, & alios animadvertiſſe ſcio. Univerſaliter autem videbis, mulieres multò difficiliores, & atrociores morbos pati quàm viri faciant, & tamen ſeſe ab illis faciliùs extricare, quod cuilibet volenti adnotare licebit. His ſic præmiſſis, ad particularia quædam veniamus, ut ex his non modo pateat, ſanationes omnes in S Literis enarratas, cæteraſque per manus ſervorum Dei factas miraculoſas extitiſſe, nec potuiſſe ex caſu, aut Naturæ, vel artis ope emanare, ſed ut inſimul exempla quædam habeamus, ad quorum normam liceat nobis de cæteris in dies evenientibus rectè, & ſecundùm veritatem judicare.

Lunatici, Paralytici, Dæmoniaci, Aridi.

19 QUi propriè appellentur Lunatici, dixi *lib.* 2. *harum quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 14. *num.* 25. *& ſeq.*
20 ubi loci non eſſe alios Lunaticos ab Epilepticis probavi, ſed differre tantùm in acceſſionum frequentia, & fortitudine. Lunaticus enim morbus, propriiſſimè loquendo, Epilepſia eſt moleſta, & confirmata, & quæ ſecundùm Lunæ motus exacerbatur
21 & invaleſcit, fortioresque patitur acceſſiones. Dixi quoque Lunaticos à Dæmoniacis differre; non enim omnes Lunatici dæmoniaci ſunt; ſed aliqui interdum dæmoniaci opera ipſius dæmonis Lunatici efficiuntur, qualis erat ille, de quo Matth. *cap.* 17.
22 Cæterùm morbus hic eſt ex ſe pernicioſus, & curatu difficilis, ut ex Hippocr. & Galen. Rota *apud Farin. deciſ.* 235. *num.* 1. *tit.* 1. *part.* 2. difficilior tamen in ætate provectiori, difficillimus autem, imò impoſſibilis ubi confirmatus fuerit. Quæ enim Epilepſia de novo prehendit, recentioresque ætates fatigat, ut ex Hippocr. præ cæteris habemus, *6. Epidem. ſect.* 1. *text.* 4. *&* 2. *Aphor.* 45. ſpes eſt ut mutatione ætatis ſanetur, vel ut medicamentis quoque cedat. Licèt autem de ætate ejus Lunatici, de quo in Evangelio, nulla habeatur mentio, certum id tamen eſt, ætatem illum egiſſe tunc non grandem, cùm ſupplex pater pro eo deprecetur; non autem quòd hic pubes eſſet, aut etiam ætate minor, idcircò pubes, morbum illum potuiſſe arte Medica, vel ſummo cum ſtudio &
23 difficultate ſanari; quia ſententia illa, quod Epilepſia in pueris ſanabilis ſit, maximè ætatis mutatione, ita limitanda eſt, juxta Galeni doctrinam, *in commento ſupracitati loci Epidemiorum*, ut veritatem habeat, ubi ex nativa temperie ortum trahat, quia mutatur etiam temperies ætatis mutatione; at hic non ſola potuit eſſe morbi cauſa nativa temperies, ſed neceſſe erat cerebrum ipſum tanquam inſtrumentariam partem læſum eſſe, & humores in eo dominari venenoſitatem habentes; ex quibus tam ſæva ſymptomata conſequi par erat. Quibus addi poteſt, quòd Hipp ſententia locum non habeat, ubi Epilepſia ob frequentiam acceſſionum, & ob earundem fortitudinem jam habuit, nata eſt, & Naturam ſibi ſubegit, ut cùm advenit quolibet Novilunio, vel Plenilunio, & cum magna agitatione, & diſtorſione membrorum, & cum gravibus aliis ſymptomatibus; tunc enim tantùm abeſt, ut ætatis mutatione curetur, ut in dies potius moleſtior evadat, & ſi medicamentis tractetur, irritetur potiùs, quàm ſecus; & ratio eſt, quia ab humore melancholio originem trahit, qui ex ſua natura talis eſt, ut ubi radices altas egit, avelli unquam non poſſit ſed univerſam corporis craſin, ſive temperaturam devaſtet, ut in cancris, ſimilibusque morbis melancholicis obſervare licet. De quibus idem Hipp. *in Aph.* dicebat, quod eos non curare melius ſit. Non enim, licèt de cancris loquatur, de ſolis cancris id intelligendum, ut bene ſentit Cardan. ſed de omnibus morbis melancholicis confirmatis, & in habitu, quos incurabiles eſſe, notum eſt, quia cùm liceat eos minuere, ut ex dicta Hippoc. ſententia apparet, cùm medendo citiùs interimant, non licet eos in totum tollere. Cardan. *de mal. med. cap.* 1. Neque diſſentit ab hac ſententia Hippocr. cùm *lib. de morb. ſacr. paulo ante finem*, eam curari non poſſe docuerit, ubi inveteraverit, præterquam quòd frequentia, & fortitudo acceſſionum, maximè ſecundum lunæ motus, ſupponit naturalem cerebri, Nervorum, capitiſque totius debilitatem, materiæ multitudinem, inobedientiam, & pravitatem, quæ omnia ſuperare humana ope eſt impoſſibile. In Lunatico ergo hoc, à Chriſto Servatore ſanato, vides hæc omnia in unum coiiſſe; quia, ut dicitur, Lunaticus eſt, & malè, hoc eſt, graviter, & miſerabiliter patitur, nam ſæpè cadit in ignem, & crebrò in aquam, quibus verbis denotatur acceſſiones in eo fuiſſe & fortiſſimas, & frequentiſſimas, morbum decernentes ſola Dei virtute amovibilem; quibus addebatur dæmonis præſentia, qui cauſam naturalem irritabat, & ferociorem morbum faciebat, neque permittebat puerum ulla ope humana (ſi modò ulla juvari poterat) ſubveniri, quod illi facillimum eſt. Præter morbi ergo ipſius magnitudinem, & 24
repugnantiam aderat etiam in hoc repugnantia ad recipiendum ſanitatem ex parte dæmonis, quem naturalibus remediis non cedere, firmiter eſt aſſeverandum.

Tametſi enim controverſum ſit, an dæmones ar- 25
te Medica ejici poſſint, & naturali quodam remedio, & pro affirmativa ſententia faciant quæ adduxi 26
lib. 2. har. quæſt. tit. 1. *quæſt.* 18. tamen abſolute dicendum nunc videtur nullum poſſe eſſe naturale remedium de directo contra dæmones, & conſequenter nulla arte, nulloque remedio niſi ſupernaturali ex obſeſſis corporibus dæmones ejici poſſe. Et vide circa hæc, quæ affert Sprenger. *in mall. malef. part.* 1. *q.* 5. controverti enim non poteſt, omnem curationem per contraria fieri, (ſano modo, & cum conditione idipſum intelligendo, cùm & hæc concluſio à nonnullis improbetur) at dæmonibus, quate- 27
nus ſubſtantiæ ſpirituales ſunt & Metaphyſicæ, nihil corporeum, naturale aut Phyſicum contrarium 28
eſſe poteſt; ſunt enim contraria ſub eodem genere. Nulla ergo curatio artificialis eſſe potuerit, ad dæ- 29
monia eiicienda. Quod autem aliàs dictum eſt, naturalia remedia dæmoniacis conferre, hoc ita accipiendum, quòd conferant illis tanquam melancholicis, incommoda, & moleſtias ab humore melancholico dæmonis opera exagitato provenientes alleviantis; præterquam, quòd præcedentibus Eccleſiæ 30
ſanctæ precibus, & ceremoniis, induunt ſemper naturalia remedia virtutem quandam ſupernaturalem; quibus mediantibus precibus, vel cum illis remediis, vel ſine illis abjecto dæmone, etiam per ſe dehinc naturalia remedia conferunt; relinquuntur enim poſt ejectum etiam dæmonium veſtigia quædam in humoribus prava, quæ ſimillima & ipſa ſymptomata apta nata ſunt excitare: & ita ab exorciſtis etiam

phyſica

phyſica remedia exorcizando in uſum trahi, & mul-
ta hujuſcemodi, vide apud Meng. *in flagell. Dæmon.*
dec. 3.
Quod etiam dictum à me ex nonnullorum ſen-
31 tentia eſt, *loco* ſuperiùs *citato*, dæmonem nimirum
gaudere humore melancholico, facit forſan dubi-
tandi locum contra priorem concluſionem: quia,
quemadmodum dæmon hoc humore gaudere dici-
tur, ſic poterit etiam alio huic contrario, ut ſangui-
ne contriſtari, & cùm omnia gaudeant ſimilibus, &
contriſtentur contrariis, poterit dæmon habere ali-
32 quid contrarium. Ad quæ dicam, quòd idcir-
co dæmon humore melancholico gaudere dicitur:
quia ii, qui eo humore exuberant, maximè ſunt
timidi, & imaginoſi, & ſic faciliùs à dæmone ob-
ſidentur. Adde quòd, eodem humore ſuperabun-
dante, mores, quantùm eſt ex hoc, mali ac de-
terrimi redduntur; facit enim ex ſua natura ho-
mines moroſos, invidos, avaros, obſtinatos, vin-
dictæ avidos, & ab omni humana charitate alie-
33 nos. Inde ergo fit, quòd talia corpora, utpote
ſuæ naturæ quam ſimillima, de facili, ac promptè
dæmon obſideat: & has eſſe putaverim cauſas, un-
de firmatum ſit, illum melancholico humore gau-
dere, non quòd tanquam re ſibi ſimili eo delecte-
tur, ut optimè declarat Delr. *libro ſecundo, diſqui-*
ſit. magic. quæſtione 3. ſect. 3. & ex hoc etiam pa-
tet illum non habere quicquam contrarium: unde
nihil erit, quod ut tale dæmonio eiiciendo ſimplici-
ter, & de directo valeat, quicquid alii dixerint.
34 Favet autem huic noſtræ ſententiæ Valleſ. *in libro*
de ſacr. Philoſoph. capite vigeſimo octavo, qui &
longioribus eam tuetur, ac firmat: nobis iſta ſuf-
ficiunt, quo ad præſens verba facimus, & dæmo-
niacorum omnium opus Chriſtus Dominus vel ejus
ſervi ſanarunt, omnino miraculoſum, nihil quic-
quam naturæ operibus affine habens.
35 Sequitur ut paralyticis loquamur: ſunt verò,
ut Medicis notum eſt, Paralytici, quibus nervi re-
36 ſoluti ſunt, ita ut ad motum membra vel omnia,
vel aliqua inepta habeant, & aliquando etiam ſen-
ſu carentia. Illi autem, qui toto corpore reſolvun-
tur, vocantur Apoplectici, Paralytici verò propriè
ii, qui in aliqua tantùm parte, vel non in omni-
bus eo morbo detinentur, qui Paralyſis dicitur.
Quæ quidem, ut Celſ. *lib. 3. cap.* 27. aſſerit, *nun-*
quam acutus, ſæpe longus, ferè ſanabilis morbus eſt.
Quæ Celſi verba (ut obiter hoc Mercurialis ſtu-
dioſos admoneam) perperam ab ipſo Mercuriali
relata ſunt *lib.* 1. *ſuæ pract. cap.* 20. cùm contra-
rium omnino afferat Celſus ex Mercurialis lectione,
nimirum eſſe interdum partium paralyſim acutam
37 ægritudinem, ſæpe longam, ferè incurabilem. Li-
cet autem ex vera Celſi ſententia, partium paral-
yſis ſanabilis ferè exiſtat, tamen non ſimpliciter id
venit intelligendum; ſed ad hoc, ut veritatem ha-
beat, requiruntur primò, ut paralyſis levis ſit,
ſecundo, ut unicam tantùm partem obſideat, puta
brachium, vel crus: tertiò ut non ſit inveterata:
Nam inveterata tantùm abeſt, ut ſanari unquam
poſſit, ut potius vires acquirat eundo: ut omnes
Practici docent, & notavit etiam Rota *in Melevi-*
tana Antianitatis 1. *Decemb.* 1743. *coram Veroſpio n.*
9. Unde non injuria num. ſuperiori connumerat
illam inter morbos increſcentes dictos, nempe inter
eos, qui, ſi non ſanentur, quotidie deteriores fi-
unt. Contrà enim ſi fortis ſit, ſi plures partes mo-
leſtet, ſi ſit inveterata, tantum abeſt, ut ſanabilis
ſit, ut potius quemcunque medicæ induſtriæ laborem,
atque ſtudium in ea curanda impenſum eludat,
quotidiana experientia id commonſtrante, & om-
38 nibus Doctoribus annuentibus. Paralyſes autem,
de quibus in ſacris, poſteriores omnes habuiſſe
39 conditiones apertiſſimè patet: nam ægrotantes illi
nullo modo ex eo morbo movere ſe poterant, ita
ut ex hoc conjectari liceat, plures ac potiores par-
tes obſeſſas fuiſſe; erant enim illæ paralyſes graves,
quia habebant ſecum prava accidentia; de ſervo
enim Centurionis dicitur. Matth. *cap.* 8. *verſ.* 6.
Domine, puer meus jacet in domo Paralyticus, &
malè torquetur: & de eodem, Lucæ *cap.* 5. *verſ.*
2. *Centurionis autem ſervus male habens erat moritu-*
rus. Item de altero Paralytico. Joann. *cap. quinto,*
verſ. 5. *Erat autem quidam homo ibi triginta & octo*
annos habens in infirmitate ſua; Ex quibus etiam ha-
betur, eas Paralyſes fuiſſe inveteratas, ut erat et-
iam illa, qua detinebatur Æneas, de quo *in Act. lib.*
Apoſt. cap. 9. qui per octo annos eo morbo detine-
batur. Gravis quoque Paralyſis illius fuit, quem
Chriſtus Dominus curavit in Capharnaum, cùm
eſſet ille toto corpore reſolutus; & idcirco, tan-
quàm cadaver, à quatuor portaretur, ut dicitur
Marc. *cap.* 1. *verſ.* 3. Omnes igitur ſupra nominatæ
paralyſes, ob prædictas conditiones, omnem artem,
omnemque naturalem curationem effugiebant, nec
niſi omnipotenti Dei manu ſanari poterant; & ra-
tio eſt, quia partes, quæ paralyſim longo tempore 40
fuerint paſſæ, non ſecus ac partes jam demortuæ
exiſtimandæ. Idem autem eſſet, partem jam demor-
tuam ad vitam, quod totum animal jam mortuum
revocare. Facit Cardan. *in Hiſt. Prognoſt. libi* 3. *prog.*
38. novam enim vitam illam quoque adipiſci ne-
ceſſe eſt, quippe cùm deſueſcente natura per nervos
transmittere animales ſpiritus, concidit nervorum
ſubſtantia, flacceſcitque & omnino temporis longi-
tudine inepta redditur ad recipiendum ulteriùs ani-
malium ſpirituum influxum.
Non multum abeſt à Paralyſis natura Atrophia, 41
hoc eſt partis alicujus conſumptio, & ariditas, in
qua paſſione corpus, ſeu corporis pars aliqua non
ampliùs nutrimento fruitur, & naturaliter ſemper
aliquibus decedentibus, nullis verò in eorum lo-
cum ſubeuntibus, ſumma macies oritur, ut Cor- 42
nel. Celſ. dicebat *lib.* 3. *cap.* 22. Pars ergo, quæ Atro-
phia laborat, vita carere dici poteſt, cùm vita per
nutritionem exiſtat. In pejori ergo conditione eſt
quàm ea, quæ laborat paralyſi; quòd hæc licèt mo-
tu, aut ſenſu, aut utroque careat, nutritur tamen,
quod ſufficit ad vivendum. Laboravit ergo homo
ille, de quo Lucæ *cap.* 9. *verſ.* 7. Atrophia manus
dextræ; omnes autem Evangeliſtæ unanimiter di-
cunt, hunc habuiſſe manum aridam, ob id, quòd
præ temporis longitudine, quo hic atrophia manus
laboraverat, ea jam exſiccata, arida, ac mortua erat;
non enim ullo nutrimento jam per longum tempus,
vel etiam ab ipſa nativitate fulciebatur. Quod ſi pa-
ralyſes, de quibus ſuprà, non niſi miraculosè ſanari
poterant multo magis verum id erat in hac manus
ariditate, quæ gravior erat ægritudo, quàm paraly-
ſis. De manu autem arida Jeroboam, de qua *Reg.* 3.
cap. 13. non eſt, quod quicquam in medium afferam,
cùm & miraculosè aruerit, & miraculosè reſtituta
fuerit, ut in hiſtoria patet.

Cæci, Muti, & Surdi.

CÆcitas à Chriſto Domino, ea qua pollebat ſu-
pernaturali virtute, non ſemel ſanata eſt; ſed
in unico tantùm caſu eam à nativitate fuiſſe con-
ſtat, ut narratur Joann. *cap.* 9. in cæteris autem 43
de cæcitatis qualitate nihil habetur, ut videri poteſt
Matth. *c.* 9. & 20. Marc. *cap.* 8. & *ſeqq.* Lucæ *c.*
18 Tobiæ vero cæcitatem adventitiam fuiſſe, ex ip- 44
ſius hiſtoria conſtat, in quia ejus cauſa procatarcti-
ca, & externa narratur; & Geneſ. *cap.* 19. cæcita-
tem adnotare licet Sodomitis procuratam ex mira-
culo. Item 4. *Reg. cap. ſexto*, cæcitatem militum
Regis Syriæ adventitiam fuiſſe conſtat, & ex mira-
culo indictam & ex miraculo quoque ſanatam, quam-
obrem de hac cæcitate nihil eſt, quod in medium
afferamus, quemadmodum neque de aliis, ſi cæ-
cum natum, & Tobiam excipiamus, niſi quod in
illis præter modum, quo ſanati ſunt, qui fuit ut in
cæteris omnibus merè miraculoſus, erat etiam ex
parte morbi repugnantia quædam recuperandæ ſa-
nitatis per præſidia naturalia; ſcimus enim Medi- 45
ci, quique experientia quotidiana, docti, quàm pa-
rum in affectibus oculorum curandis proficiamus,
cùm altas egerunt radices, & confirmati jam ſunt.
Cæcitas vero affectus eſt ut plurimùm dependens
ex

ex aliis oculorum affectibus, difficilibus, & contu-
macibus, ut pannis, maculis, cataracta, & hujus-
modi. Hi etenim, cum confirmantur, in cæcitatem
terminantur, & univerſim morbi omnes in viden-
di virtute pullulantes, vel ab ortu, vel à temporis
longitudine incurabiles omnino ſunt, ex Practi-
cantium ſententia: Mercurial. *lib. de ocul. aff. cap.* 1.
Plures autem conditiones adfuiſſe in cæcis à Chri-
ſto Domino ſanatis, ob quas multo minus curabi-
les humana ope erant, adnotat Guilielm. Ader.
de Ægrot. Evang. enarrat. 6. ubi & de morbi quali-
tate, quo detinebantur, verba habet, de quo
tamen ex mea ſententia, nihil quicquam certi
affirmari poteſt, niſi quod erat ex genere cæcita-
tis: nam poterat unus cæcus diverſum quoque
46 ab altero morbum pati. Quamquam autem ita
ſe res habet, ut cæcitatem curare jam confirma-
tam, potius miraculoſum opus ſapiat, quam
naturale, non eſt tamen hoc ita perpetuæ veritatis,
ut aliquando ex caſu non contigerit, nonnullos à
multo tempore occæcatos ex accidenti aliquo à
cæcitate fuiſſe vindicatos, ut illi evenit, qui
vulnere in fronte accepto viſum jam à multo tem-
pore amiſſum recuperavit: & alteri ex morbo Gal-
lico oculis capto, qui cum ad eum Gallicum mor-
47 bum depellendum ſeſe linimento ex Mercurio
inungeret, deperditum jam viſum denuo adeptus
eſt: quas hiſtorias cum aliis nonnullis his non
abſimilibus admirandis ac raris, habes apud Schœ-
neck. *lib. Obſervationum, titulo de Oculis.* Recitat
quoque Kornman. *de mirac. vivor. tit. de natis cæcis,
ex D. Gregorio Dialog. lib. 2. cap.* 10. cuidam Abbati,
poſt quadraginta cæcitatis annos, viſum fuiſſe
reſtitutum. Quod tamen miraculosè contigiſſe cre-
diderim. Sed & viſum animalia nonnulla omnino
amiſſum naturaliter recuperare poſſe, docent pulli
hirundinum, quibus, oculis erutis, ſic ut cryſtalloi-
des effluat, viſus tamen atque oculus reſtituitur,
ut docet Ariſt. & confirmavit experientia. Cardan.
lib. 7. de variet. cap. 36. quod & Ælianus *lib.* 2.
48 *de Animal. cap.* 3. firmat. At vero cæcum à nati-
vitate viſum recuperare, hoc quidem toto genere
præter & ſupra Naturæ vires eſt: unde vides in
ſacra hiſtoria, quod hoc factum ab ipſo cæco ſanato
tantopere extollitur. *A ſæculo* inquit, *non eſt audi-
tum, quia quis aperuit oculos cæci nati,* & addit:
Niſi eſſet hic à Deo, non poterat facere quicquam,
innuens in ea curatione requiri omnino ſupernatu-
ralem ac divinam virtutem. Loquor tamen hic de
vera cæcitate, non de ea, quæ interdum fieri poteſt
ex palpebrarum coalitu & adhæſu: hæc enim vel
manu chirurgica juvari poteſt, dummodo oculus
ipſe, qui videndi eſt inſtrumentum, purus ſit, &
nihil impedimenti patiatur; effectus autem oculo-
rum proprius qui à Natura ſit, & qui dicitur
cæcitas, arte medica nunquam ſanari poteſt, cum
oblæſum ſit ipſum videndi organum in ſua ipſius
plaſmatione; ſolus ergo is, qui illud plaſmavit,
ad rectum & ſibi debitum munus revocare poteſt.
Viſus namque organum multis modis depravari
poteſt, tam reſpectu principalis partis, nempe hu-
moris cryſtallini, quam reſpectu aliarum huic in-
ſervientium; qualecunque autem fuerit vitium hu-
juſmodi, à natura tolli nequaquam poteſt, quia
ſi nullum naturale vitium inter hæc recepit curam,
multo minus ipſa cæcitas recipere poterit.
49 Cæterum, diverſa omnino fuit operatio in cura-
tione cæcitatis Tobiæ, quam Sacra Scriptura dili-
gentiſſime enarrat; docens cauſam primum externam
50 cæcitatis, modum curationis, remedia applicata,
& ſucceſsus in ipſa curatione. Itaque comparatione
facta inter curationem cæcitatis in Tobia, cum
curatione facta in cœco nato, clare apparet, hanc,
ut dixi, fuiſse ſimpliciter miraculoſam, illam vero
ſolummodo ſecundum quid excedentem Naturæ
51 vires in eo, quod naturale alias remedium, &
nonniſi multoties repetitum, & poſt multa obſer-
vata ex artis præceptis, ut totius corporis evacua-
tionem, victum convenientem, & hujusmodi, tunc
ex divina virtute adeo viribus polluerit, ut ſemel
applicitum omnino cæcitatem ſuſtulerit: unde, ut
alias dixi, hoc miraculum in infimo miraculorum
genere reponendum venit, cum factum ſit mediis
quibuſdam naturalibus, quia ejus piſcis (quem
Callionymum, ſeu Uranoſcopum fuiſse, aut Hyæ-
nam vult Valleſ. *de ſacr. Philoſ. c.* 42.) & alia piſcium
fella, & avium aliorumque animalium, ad oculorum
affectus mirifice valere, notum Medicis eſt. Peculia-
riter autem Ælianus *lib.* 1. *de Animal. c.* 42. de felle
aquilæ docet, ad viſum acuendum eſse optimum,
& de aliis animalibus, quorum fella eadem habent
virtutem alii meminerunt; unde conſtat remedium
hoc naturale fuiſse, & in ſumma hanc curationem
ex parte naturaliter ſucceſſiſse, ex medicamenti
appliciti virtute, firmant. Valleſ. *ubi ſupra,* & Ronſ-
ſeius *epiſt.* 59. 52
Porrò non minorem admirationem continet Mu-
torum, & Surdorum ſanatio (præſertim ſi à na-
tura tales exiſtant, & multo magis ſi muti ſimul,
& ſurdi fuerint) quam cæcorum, qui à nativitate
non videant. Unde ob miraculi paritatem in Sacris
hæc ſimul conjunguntur, & futura prædicantur ab
Eſaia *cap.* 35. *verſ.* 4. *ſeq. Deus ipſe,* inquit, *veniet,
et ſalvabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, et
aures ſurdorum patebunt, tunc ſaliet ſicut cervus clau-
dus, et aperta erit lingua mutorum* Sunt igitur om-
nia hæc ſupernaturalia & miraculoſa. Quod vero
Libro ſecundo harum quæſt. tit. 2. quæſt. 8. num. 7.
ex Valleſio dixi; eveniſſe nempe, ut à quodam
Monacho ejus amico, ii qui ſurdi ſimul, & muti
à nativitate erant, loqui docerentur, non potuiſſe
habere locum in omnibus mutis & ſurdis, ſed in
quibuſdam, & in quibuſnam tunc manifeſtum feci:
ubi enim impedimentum tam loquendi, quam au-
diendi in naturali nervorum defectu conſiſtat, nul-
lo modo fieri poteſt, ut quis humana arte adjutus
vel loqui, vel audire ullo tempore poſſit, ſed hoc
requirit abſolute potentiam divinam, ut ſentit
etiam Mercur. *lib. 2. de morb. puer. c.* 8. qui id ip-
ſum latius patere vult, & locum habere in quibuſ-
cunque qui muti ſimul & ſurdi à nativitate exiſtant.
Quamobrem non videtur vero conſentaneum id,
quod de muto dæmoniaco vult Guilielmus Ader.
de Ægrot. Evang. Marc. 5. nempe quod pateretur
vitium illud, quod Mogilalia, vel Molilalia &
ancyloglolſon, vel anchigloſſon nuncupatur, quod
eſt hæſitantia quædam in loquendo, aut difficultas
introitus in loquelam; nam neque admirationem
ullam haberet, quod mutus hic expedite locutus
fuerit, neque vitium eſt irreparabile; ſaltem utplu-
rimum. Contrarium autem innuit Sacer Textus,
cum dicit; *Ejecto dæmonio, locutus eſt mutus.* Quaſi
admiratio non ſolum ex ejectione dæmonii, ſed ex
recuperatione loquelæ emanare debuerit; cum vere
dæmoniacus ille nullo modo loqueretur, ſive hoc
ex vitio naturali illi contigiſſet, ſive ex malitia ip-
ſius dæmonis; quod magis conforme videtur Sacro
Textui, dicenti *Luc.* 11. *verſ.* 14. *Et erat ejiciens
dæmonium, et illud erat mutum;* refert enim muti-
tatem in dæmonium, quia dæmonium ipſum impe-
diebat ejus loquelam.

Magna febre detenti, Dyſenterici cum febre, & ſanguinis longo fluxu uterino laborantes.

FEbris, qua ſocrus Petri detinebatur, vel ipſo 53
Evangliſta teſtante, erat magna; quæ magni-
tudo non modo reſpiciebat febrilem calorem, quod
valde eſſet acer, mordax, ac moleſtus, nec reſpicie-
bat ſolum ſymptomata, & accidentia febris, quia
conſequens erat, ad tantum calorem ſequi ſitim
intolerabilem, ardorem, anxietudinem, ſpirandi
difficultatem, & alia his graviora, ſed etiam reſ-
piciebat naturam ipſius febris, quod eſſet mali mo-
ris, & ut vulgo dicitur, maligna; hoc enim for-
taſſe inſinuat Evangeliſta, cum non ſingulari nu-
mero dixerit, eam teneri magna febre, ſed plurali,
detineri nempe *magnis febribus;* nimirum quia præ
ſymptomatum ſævitia, & acutie, & ipſius febris
magnitu-

magnitudine non unicum morbum, aut unicam febrem, ſed plures, atque illas quidem magnas pati videretur: præterquam quod febris hæc non modo erat magna, ſui ipſius reſpectu, ſed etiam reſpectu patientis, quippe quæ jam vetus erat, & fortaſſe viribus dejectis: nam (ut Galen. firmat. 1. *Aphor.* 14. ex quo idem repetit Guillelm. Ander. *lib.* 1. *de ægrot. à Chriſto Domino ſanat. enarr.* 8. in caſu hujus ipſius ægrotantis) neque ſenes magna ex parte febricitant acuta febre, ſicuti juniores, & ſi quando rarenter his accidit febris, qualis juvenibus, omnino hæc ad interitum ægrotantis terminatur. Erat igitur hæc febris magna, reſpectu quoque ſubjecti, in quo erat: non enim ſecundum ejus proportionem acciderat, & idcirco erat omnino & undequaque lethalis.

54 Sed præter ſocrum Petri curatus eſt à febre etiam Reguli filius, cujus licet in hiſtoria neque natura, neque magnitudo, ut in ſuperiori ab Evangeliſta deſcribatur, tamen ſatis ſuperque denotatur, eam fuiſſe, & magnam & periculo plenam, imo omnino

55 lethalem, per illa verba; *Incipiebat enim mori*; nam febris ex qua, & ex cujus vi homo moritur, & magnam, & exitialem abſque dubio ſe eſſe, ſucceſſu ipſo oſtendit. Ergo puer hic jam moribundus erat, & naturaliter mori debuiſſet, cum jam incepiſſet mori, quia febris illa jam naturalem calorem devaſtabat, & humidum radicale abſumebat, nullis contra illius ferociam prævalentibus Artis præſidiis, aut Naturæ ipſius robore; maxime quia patiens ætatem degebat puerilem, quæ neque ſuſtinet, neque admittit remedia convenientia, & magna, qualia magnis morbis debentur. Tam ſocrus ergo Petri, quam Reguli filius ſanitatem abſque dubio ex miraculo recuperarunt; nam præterquam quod uterque inſanabilis erat, ut demonſtratum eſt, modus ipſe ſanationis fuit mere miraculoſus, cum ſolo verbo, præcipiendo tantum id factum ſit; quod naturaliter ſuccedere non poteſt; nam de illa dicitur, Lucæ *cap.* 4. *verſ.* 39. *Et ſtans ſuper eam imperavit febri, & dimiſit illam, & continuo ſurgens miniſtrabat illi*; de hoc autem, Joan. *cap.* 4. *verſ.* 50. *Vade, filius tuus vivit*; *& illa ipſa hora reliquit eum febris*, ut additur. Illud notandum, quod ſi minime concedat pervicax aliquis Medicus, hos ægrotos fuiſſe inſanabiles, ſed contendat potuiſſe in illis habere locum Medica præſidia, tunc miracula hæc non erunt toto genere ſupra Naturam, & in ſecundo miraculorum ordine erunt ponenda, habito reſpectu ad ſolum modum ſanandi.

56 Simile opus fuit illud Pauli in curatione Patris Publii, qui dyſenteria cum febre laborabat, ut narratur in Actib. Apoſt. *cap* 28. *v.* 8. nam & hic morbus in ſene erat abſque dubio difficilis, & lethalis, qui in juvene ſimiliter lethalis exiſtat, nam non dicam illum fuiſſe incurabilem, ut vere fortaſſe erat, ne videar in his miraculum affectare; curatus tamen eſt à Paulo oratione, & manus impoſitione. Ergo ob ſimilem modum curandi, erit hoc miraculum, ut ſuperiora, in ſecundo ordine reponendum.

57 Adæquat, imo fortaſſe ſuperat prædictorum miraculorum admirationem ſanatio mulieris, quæ fluxum patiebatur ſanguinis jam per duodecim annos, de qua diligenter ſcribitur Marc. *cap.* 5. *verſ.* 25. his verbis; *Et mulier. quæ erat in profluvio ſanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpeſſa à compluribus Medicis, & erogaverat omnia ſua, nec quicquam profecerat, ſed magis deterius habebat.* Quibus non abſimilia narrat Lucas *cap.* 8. *verſ.* 43. uterque autem his verbis & morbi naturam, & tempus, & medicamenta in caſſum adhibita memorat, ut inſinuaret eam jam humana ope non potuiſſe ſanari, quod notat etiam Mercur. *lib* 4. *de morb. mul. cap.* 2.

Id quod mirum duco in hac muliere, eſt, quod tamdiu fluxu ſanguinis conflictata (ſive ille menſtrualis fuerit, ſive hæmorrhoidalis, uterinus tamen, ut videtur malle, neſcio qua potiori ex cauſa, Gui-

58 lielm. Adr. *ubi alias. part.* 1. *enarr.* 8.) in alium morbum non inciderit, cum quicunque illi fuerit fluxus, Cachexiam, Hydropem, alioſque conſimiles morbos; ſi inveteratus, non ſolum aptus ſit excitare, ſed quaſi neceſſitate inferat, refrigerato nempe nativo calore, ipſaque hepatis ſanguificatrice virtute labefactata, ita ut ex his non poſſim mihi non perſuadere, eam mulierem fuiſſe in extrema Cachexia, quod fortaſſe innuere voluit Evangeliſta illis verbis; *Nec quicquam profecerat, ſed magis deterius habebat*; non tamen habet expreſſam mentionem alterius morbi, ſed ſolius hujus ſymptomatis, nempe fluxus ſanguinis, quia hic erat præcipuus, & primus affectus, & cauſa aliorum, ſi qui inerant, ut Cachexiæ, Hydropis, qui jam pene refrigeratum, & extinctum omnem viſcerum calorem denotabant, emunctis jam ipſis viſceribus ſanguine, ipſius caloris fonte ac theſauro, imo ipſiſſimæ animalis vitæ; Mihi quidem hæc conſideranti parum abeſſe videtur ſanatio hujus mulieris à mortui reſurrectione; itaque ſi opus hoc intimius examinabimus, nulla conditione deſtitui comperiemus ex his, quæ ad miraculoſi operis eſſentiam requiruntur.

Leproſi, & Hydropici.

Undecim leproſi in Novo Teſtam. à Chriſto 59
Domino Servatore noſtro ſanati enarrantur, eorumque curatio fuit omni ex parte, & omni nomine ſupernaturalis. Unus eorum eſt, de quo unanimiter Evangeliſtæ omnes verba faciunt; cæteri decem, de quibus ſolus Lucas *cap.* 17. *verſ.* 12. curati autem ſunt ſolo verbo divino, nullo intermedio naturali præſidio. In Veteri autem Teſtam. pluries de lepra mentio habetur; nam primo *Exod. c.* 4. de Moſis manu dicitur, quod apparuit leproſa, cum eam in ſinum immiſiſſet, itemque illico ſana apparuit, cum denuo idipſum ex divino mandato feciſſet; ita ut tam ipſius lepræ adventum, quam ſanationem fuiſſe miraculoſam aperte pateat, nec egere ulteriori diſcurſu.

Parum ab hoc diſtat lepra Mariæ ejus ſororis de qua *Num cap.* 12. ex miraculo enim ob detractionis peccatum in Moyſen commiſſum leproſa evaſit, ſed ejus curatio tantiſper ab illa recedit, ita ut non 60
debeat reponi in eodem miraculorum genere; quia Maria non illico ſanatur, ſed ſeparatur ſeptem diebus, juxta ritum lepræ, & ſic ab alia mundatur; videtur ergo hic concurrere aliquo modo Natura; cum tempore fiat ſanatio, cujus beneficio ita Deo ſpecialiter volente, fit. Sed & hac ipſa magis à mi- 61
raculi natura recedit mundatio lepræ in Nahaman Syro, ita ut infimum miraculorum gradum ſortiatur, quia mediante Naturali cauſa, atque ea quidem conſpicua, ſanatus eſt, concurrente tamen ad ejus ſanationem virtute divina, & tribuente ipſis aquis facultatem, quam antea minime habebant, mundandi corpora leproſa, vel ſaltem adaugente earum virtutem, ſi quam à Natura obtinebant, licet nullam habuiſſe, ex verbis ipſius Nahaman conjectari poſſimus; cum enim præcepiſſet illi Eliſeus, ut ſepties lavaret ſe in Jordane, ſicuti narratur 4. *Reg. c.* 5. id remedii parvipendens, indignabundus, *Nunquid*, inquit, *non meliores ſunt Abana, & Tharphar fluvii Damaſci omnibus aquis Iſrael, ut laver in eis, & munder?* Autumabat ſiquidem, & ita fortaſſe expertus quoque fuerat, Damaſcenos illos fluvios lepræ mundandæ aptos eſſe, & ea opinione illis forſan uſus fuerat, licet incaſſum, & abſque ulla utilitate; at hoc non eveniebat de Jordane, & ſic tunc primum à Deo Jordani tributa ea virtus eſt. Sed omiſſo pro nunc de Nahaman loqui, ad decem illos leproſos redeo, de quibus initio dicebam, ſimul fuiſſe ſanatos; eorum autem lepram fuiſſe jam confirmatam, ita ut omnem Medicam 62
induſtriam, omnemque opem humanam ſubterfugeret, duabus conjecturis adducor; ut credam. Prior eſt quia decem illi leproſi omnes ſimul, & gregatim Salvatori occurrunt, nimirum quia à cœtu reliquorum hominum, & à civitate ejecti, inſimul cohabitabant extra civitatem aut caſtellum; nam 63
Salvatori occurrunt ante ingreſſum in caſtellum, *ut infra*; at ab hominum cœtu ejicebantur qui maligna,

& con-

& confirmatâ leprâ deturpabantur: ſumebaturque ejus rei experientia (nimirum num lepra confirmata, & inſanabilis eſſet, necne) à ſacerdotibus per plures dies: ut mandatur *Levit. cap.* 13. Sed & hic mos ejiciendi lepra infectos è civitate, vigebat apud Perſas, ut teſtatur Herod. *in Clio verſ. med.*

Poſterior conjectura deſumitur ex enarratione ab Evangeliſta facta ſequentibus verbis: *Et cum ingrederentur quoddam caſtellum, occurrerunt ei decem leproſi viri, qui ſteterunt à longe, & levaverunt vocem ſuam:* Ex legis enim præcepto in Veteri Teſtamento, leproſi ita omnino facere jubebantur; hoc eſt, ut occurrentes aliis hominibus à longe ſtarent, & clamarent eſſe inquinatos, & immundos, & hoc ſumma cum ratione, ut cæteri ſcilicet eorum occurſum & exſpirationem evitarent, qua facile erat eos infici, & hoc etiam in confirmata, & vera lepra locum habebat. Unde par eſt credere, horum leproſorum morbum fuiſſe jam confirmatum, & ob id à Sacerdotibus extra habitata loca illos fuiſſe ejectos, ex quibus conſequenter deducitur, eos fuiſſe omnino incurabiles, cum talis lepra omnium Medicorum conſenſu curam non admittat.

Redeo nunc ad Syrum illum Principem Nahaman (nam prætereo alium leproſum à Chriſto Servatore ſanatum, de quo nihil peculiare habetur in Evangelio) conſequens quidem erat etiam lepram, qua hic detinebatur, & confirmatam eſſe, & incurabilem: nam longo jam tempore illum obſcederat, quod ex ejus hiſtoriæ enarratione facile innoteſcit: præterquam, quod erat Nahaman ætate grandior, cum eſſet Princeps Militiæ, cumque ejus ſervi illum alloquentes, Patris nomine appellarent, *Pater*, inquiunt, *& ſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta, &c.* quibus accedit curatio longe à patria petita: nam conſentaneum eſt, illum pluribus, atque illis quidem magnis, & nobilibus uſum fuiſſe remediis, erat enim princeps Regi Syriæ apprime carus; tanquam ergo omni ſpe deſtitutus, extra patriam quærit remedium, imo & ad alienum Deum pro auxilio recurrit: tentaverat ergo non modo naturalia quæcunque remedia, ſed etiam ſupernaturalia, & à propriis idolis, quæ venerabatur, incaſſum remedia expectaverat: evenit enim in humanis rebus,
64 ut deſperati humanæ, divinæ opis, etiam ad incantationes, arteſque diabolicas, ac ipſum Dæmonem (quod à Chriſtiano homine Deus avertat) convertamur, cujus rei non unicum habemus exemplum in ipſa ſacra hiſtoria.

Verumenim vero, licet ob ſui vetuſtatem, ac pertinaciam lepra ipſius Nahaman fuerit incurabilis, à
65 Deo tamen, nonniſi per naturale medium, ab ipſo quidem Deo diſpoſitum, curata eſt, lotione nempe ex Jordanis aqua per ſeptem vices; quarumcunque enim aquarum lotio, & Jordanis præſertim, qui aquas habet limpidiſſimas, lepræ naturaliter confer. re ſolet, ut teſtatur Valleſ. *in ſua ſacr. Philoſ. capite trigeſimo octavo*, de hac eadem Nahaman curatione verba faciens, & Baccius *libro tertio, de Therm. cap. 3.*

66 Cæterum Lucæ *capite* 14. mentio fit cujuſdam Hydropici à Chriſto Domino ſanati; Hydrops autem per ſemetipſum adeo difficilis morbus eſt, ut pauci ſint ipſo difficiliores. Quanquam autem omnino varia, & aliquando etiam contraria erat curatio, quam Servator noſter ægrotis ſuis adhibebat, ab ea, quæ ex Artis præceptis fieri ſolet, & modus curationis eſſet ſemper: undequaque, ac ſimpliciter ſupernaturalis, & miraculoſus, ut alias dixi, ita ut etiam levis febricula, & morbus quicunque mitiſſimus eo modo ſanatus conſpicuam miraculi ſpeciem præberet, quia ſolo verbo, ſolo tactu, ſola præſentia, ſolo contactu indumentorum, ſola corporis umbra ſanabat, innuens hac ratione ſe ſupra naturam eſſe, eique in totum imperare, tamen morbi ab eo curati omnes difficiles, & humana, vel medica arte, vel ſimpliciter, ex nonnullarum con-
67 ditionum concurſu incurabiles extiterunt. Quod D. Ambroſius *Epiſt.* 47 ex quo Maldonat. *in Evangel. in hiſtoria cæci nati*, etiam firmabat: neque hoc abſque cauſa manifeſta, nimirum ut evidentiora eſſent, & multo perſpicacius recedere ſua opera à 68
naturali via oſtenderet. Cum enim miracula fiant ad Dei gloriam, videtur reſpectu noſtri magis apparere Dei potentia in rebus arduis, & difficillimis, unde ex his facilius homines, ac pertinaces, præcipue Judæi, promptius ad credendum ſuaderi poſſent. His ergo ex cauſis quamquam in aliquibus ægrotis nulla habeatur mentio de gravitate, difficultate, & longitudine morborum, de aliiſque conditionibus eorum ſanationem omnino impedientibus, tamen id ego in omnibus ſupponi debere libenter admiſerim, maxime, cum apertiſſime id pateat in potiori morborum parte, qui longioribus enarrantur. Talem ergo fuiſſe quoque hunc hydropem, ex his recte concludendum mihi videtur. Unde apparet, quam falſa ſit impiiſſima Paracelſi ſententia, apud Thom. Eraſt, *in diſput. contra ipſum, part.* 1. cum dixerit *in Paragram.* à Chriſto Domino nullum eſſe ſanitati reſtitutum inhabilem, hoc eſt, qui ſanari non poſſet naturaliter. Nam relictis cæcis à nativitate, mutis item & ſurdis à nativitate, claudis à nativitate, aliiſque ſimilibus, an non inhabiles dixerit hic lunaticos, leproſos confirmatos, aridos, & hujuſmodi? Sed impius hic ex pravitate animæ delirabat, cum hæc ſcriberet.

Steriles ex miraculo concipientes.

PLura ego dixi de ſterilitate, *tit. de impotentia coeundi & generandi, libro ſuperiori*, ita ut nonnulla ibi requiri poſſint, quæ huic particulæ præſentis quæſtionis inſerviunt; pro nunc autem ea in medium afferam, quatenus ad miraculi naturam acceſſerit conceptio in ſterilibus facta, tam in Veteri, quam in novo Teſtamento. Relinquam autem data opera de Abimelech uxore, & ancillis loqui, quas ex miraculo ſteriles fuiſſe patet, *Geneſ. capite* 69
vigeſimo. Sed in univerſa Sacra Scriptura duo ſterilitatis genera adnotanda, unum, quod ex defectu 70
ætatis ſenioris proveniebat, alterum, quod ex aliquo vitio, ſive illud naturale eſſet, ſive accidentale. Prior ſterilitas animadvertitur in Sara, de qua *Geneſ.* 21. & in Eliſabeth, de qua Lucæ *capite primo*, poſterior in quinque fœminis veteris Teſtamenti, nempe Rebecca, Rachele, uxore Manuæ, quæ & mater fuit Sampſonis, Anna, matre Samuelis, & Sunamitide Eliſæi. De priori nulli dubium eſſe poteſt, quod naturaliter eſſet irreparabilis, & hoc non ex unico tantum capite, quia præter ætatem in utriſque illis fœminis ſterilitas erat connaturalis: de Sara enim patet, quia nonagenaria erat & nunquam conceperat, etiamſi viro fœcundo conjuncta fuiſſet, ut narrat textus *Geneſ. capite decimo ſexto, verſiculo* 1. de Eliſabeth autem dicitur, Lucæ *capite* 71
1. *verſ.* 7. *Et non erat illis filius, eo quod eſſet Eliſabeth ſterilis, & ambo proceſſerant in diebus ſuis.* Ultra connaturalem autem ſterilitatem, ut dixi, accedebat in utraque ſterilitas ex cauſa ſenii, quæ & ipſa per ſe erat irreparabilis; in ſenibus enim mulieribus non modo deeſt materia, quæ inſervire poſſit nutritioni fœtus, ſanguis nimirum (nam & ob ejus defectum amplius non purgantur, Natura jam tantam ſanguinis copiam, quantam antea conſueverat, non generante) ſed deeſt etiam calor nativus, qui præcipue agens eſt in fœtus formatione; quod non modo ex parte ſanguinis conſiderandum, ſed etiam ex parte ſeminis, nec ſolummodo ex parte fœminini, ſed etiam ex parte maſculini; in his enim caſib. ambo mares erant provectæ, imo præcipitatæ ætatis; ita ut eorum calor jam elangueret proximus extinctioni; unde prudenter Paulus *ad Rom c.* 4. *v.* 14. de Abraham loquens, *Et non*, inquit, *infirmatus eſt fide nec conſideravit corpus ſuum emortuum; cum jam forte centum eſſet annorum, & emortuam vulvam Saræ;* Et ut pateat in utroque caſu evidentius miraculum interfuiſſe, nota ambas concepiſſe, & peperiſſe maſculos, licet vetulæ ex decrepitis concepiſſent, cum, ut ex Ariſtot. dixi. *lib.* 1. *harum quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 9. *n.* 55.

nullus

nullus ſupra ſeptuageſimum, maſculum generare ſoleat. Contrarium tamen demonſtrat Joub. *lib.* 2. *error. popul. c.* 9. ſed Ariſt. ſententia verificatur ſecundùm plurimum.

Cæterùm ſterilitas in reliquis fœminis veteris Teſtamenti conſiderata, nonniſi ex magna cauſa, atque illa quidem fortaſſe connaturali provenire potuit. Quia cùm omnes eſſent in ætate florenti, & à conjugibus maximè adamatæ, qui & ipſi juvennes exiſterent, omnino, niſi magnum obſtaret vitium, concipere debuerant: neque poterat impedimentum conceptionis provenire ex parte virorum, ſed ſolùm ex proprio defectu fœminarum, quia ſinguli earum viri aliis commixti mulieribus generabant, quod de omnibus legenti in ſacra hiſtoria patet. Erat ergo hoc vitium vel ex diſparitate ſeminum marium, & fœminarum, quod impedimentum auferri non poterat, niſi ſepararentur ad invicem, & aliis viris jungerentur, vel ex parte proprii morbi: quomodocunque autem contingeret, illud certum eſt, arti Medicæ difficillimum fuiſſe vitium corrigere, ſi accidentale fuerat: impoſſibile autem, ſi connaturale, ſed connaturale ex prædictis firmandum.

Commorſi à Serpentibus, Vulnerati, Ulcerati, Claudi ex Utero.

QUales fuerint ſerpentes, cujuſque naturæ, in Hebræos à Deo immiſſi ad condignam eorum punitionem, quòd Mannam nauſeabundi faſtidirent, cùm ex nulla conjectura conſtare poſſit, (una excepta, quam ab hiſtoriis profanis infra deſumam) requirere ſupervacaneum cenſeo. Minimè autem probatur mihi, ſicuti nec *Danieli Sennerto Hypomnem.* 5. *cap.* 8. quod eruditiſſimus vir, Fortun. Licet. *in lib.* 3. *de Spon. vivent. ort. cap.* 51. volebat, hos ſerpentes natos fuiſſe ex ipſis Hebræorum corporibus: mihi enim omninò contrarium innuere videtur ſacra Scriptura, cùm dicit: *Immiſit Dominus ignitos Serpentes*, ut infra dicam: multò enim diverſo loquendi modo uſa eſſet, ſi ex propriis Hebræorum corporibus ſerpentes ii pullulaſſent: præterquam quòd non ex intenſa, ac ſumma putredine, qualis fuiſſet in eo caſu neceſſaria, Hebræi interibant, ſed ex ipſorum ſerpentum morſu, ſic enim ſacra litera habet: *Quamobrem immiſit Dominus in populum ignitos ſerpentes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum venerunt, &c.* & deinceps: *Fecitque Moyſes ſerpentem æneum, & poſuit eum pro ſigno quem cùm percuſſi aſpicerent, ſanabantur*. Pace igitur viri hujus omni honore digniſſimi dixerim, quòd licèt, ut ex Plutarcho, & aliis ipſe dicit, hic morbus, in quo nempe ſerpentes ex ægrotantium corporibus pullulaverint, aliàs viſus ſit, & ex eo extinctum fuiſſe Pherecydem Syrum, Pythagoræ præceptorem, ex Plinio, & aliis tradat Mercurial. *lib.* 5. *Var. lect. cap.* 6. & eum eſſe familiarem maximè Maris Rubri accolis (à quo loco non multum fortè aberant tunc Hebræi) ex Agatharchide referat Plutarch. apud Mercurial. *lib.* 1. *c.* 20. & *lib.* 2. *de arte Gymnaſtica cap.* 1. tamen non hic fuerit, qui Hebræis advenerit, ſed tantùm extrinſecùs à ſerpentibus adorti, & commorſi fuerint, quos fuiſſe quidem venenoſiſſimos, & maximè exitiales, non ex
74 quamplurimorum ſolummodò morte, qui ab eis commorſi ſunt, conjectari licet, ſed ego duntaxat ex unico adjuncto ſacræ paginæ id manifeſtè conjicio, quod etiam prudentiſſimè ponderabat ipſe Licetus, & Buſtamantin. *de Rept. lib. Sacr. Script. lib.* 2. *cap.* 1. *Quamobrem*, inquit textus, *miſit Deus in populum ignitos ſerpentes*, ubi ea voce, *Ignitos*, inſinuat morſum ipſorum ſerpentum fuiſſe pluribus nominibus noxium, & exitialem, nempe & ob veneni acutiem, quòd tanquam ignis citiſſimè, & omni mora relicta ad principes partes penetraret: ob ejuſdem ferociam, quòd tanquam ignis omnia ſibi obvia depaſceret: ob ejuſque exitium, quòd eſſet irreparabile, & tanquam ignis incendium inextinguibile. Præter hæc autem non modò denotatur ea adjectione veneni ipſius lethale exitium, ſed etiam ſymptomatum ab eo emanantium acerbitas, ut totius corporis incendium, ſitis clamoſa, & inextinguibilis, dolores acutiſſimi, & hujuſmodi: ita ut majus quid mihi innuere videatur hoc loquendi modo, quàm fecerit aliàs *Deuteron. cap.* 32. cùm de Aſpidum veneno loquens, illud *inſanabilis* epitheto inſignivit: horum enim ſerpentum venenum non modò certo certiùs occidebat, ut ex eventu apparet, quia plurimi eorum, qui morſum ipſorum experiebantur, interibant, ſed, ut dixi, cum intolerabili dolore, & anxietudine, non ſecus ac ignis faceret, ſi eo quiſpiam ſenſim, paulatimque abſumi permitteretur. Fortaſſe ſimile affert exitium ſerpens Dipſas dictus, de quo Nicand. *in Theriac.* & Dioſcorid. *lib.* 6. *cap.* 50. & ibi Matthiol. Et quidem, licèt credat Buſtamantin. *ubi ſuprà*, *cap.* 2. 75
eos ſerpentes diverſi generis fuiſſe, connumerat tamen inter illos Dipſadem, qui effectus prædictos aptior eſt progignere: ſed quales quales fuerint, effectus ipſius ignis produxiſſe in iis, qui commorſi erant, ipſe etiam Buſtamantin. concludit. Nullum porrò interceſſiſſe naturale remedium ad tanti veneni curationem, ſed fuiſſe ſerpentem æneum remedium omnino ſupernaturale, in figuram Chriſti Servatoris noſtri emanans, palam eſt. Neque facile adducor ut credam, quod Buſtamant. *ubi ſuprà*, *cap.* 5. videtur admittere, nimirum ſerpentem illum à Moyſe potuiſſe tali cœli climate, & configuratione conſtitui, ut non ſecus ac nonnullæ aliæ figuræ ad aliorum animalium morſum, ut puta Leonum, Tigrium, & hujuſmodi conferunt, ſic ad morſum illorum ſerpentum remedio ille fuerit: quia modus loquendi ſacræ Scripturæ non hoc innuere videtur, ſed contrarium: non enim ex ſe Moyſes ſerpentem fecit, ſed Dei ipſius præcepto dicentis: *Fac ſerpentem æneum: & pone eum pro ſigno, qui percuſſus aſpexerit eum, vivet*. At non videtur dicendum, Deum O. M. uſum fuiſſe ſecundis hiſce cauſis, & oſtendiſſe Moyſi remedium phyſicum, & naturale, ſed dediſſe huic ſerpenti talem virtutem ſanandi commorſos ab illis ſerpentibus, ex propria potentia abſoluta. Unde meritò damnatur, & exploditur hæc opinio à Torreblanc. *in Epitom. delect. lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 41. Præterquam quòd apertiſſimè convincitur huius ſententiæ abſurditas ex verbis *libri Sapient. cap.* 16. *verſ.* 7. ubi de ea re verba faciens Auctor, *Qui enim*, inquit, *converſus eſt* (ad ſerpentem æneum) *non per hoc, quod videbat, ſanabatur: ſed per te* (Deus) *omnium Salvatorem*. Miraculum tamen hoc in ſecundo miraculorum gradu venit reponendum: non enim impoſſibile erat eorum ſerpentum morſum Medica arte ſanari, ut abundè probat idem Buſtamant. *ibid. c.* 5. licèt Aſpidis, Hæmorrhoidis, & Dipſadis, aliorumque ſerpentum morſus immedicales judicentur: quod quidem utplurimùm fit, non ſemper: neque enim ſerpentes illi tunc primùm ſunt à Deo creati ad eum effectum, ita ut ſuſpicari poſſimus, habuiſſe illos venenum omnino à naturalibus diverſum, & ob id arte Medica inſanabile, quia ſacra Scriptura hoc non dicit, imò contrarium inſinuat, cùm dicit: *Immiſit Dominus in populum ignitos ſerpentes*, quaſi eos in aliqua deſerti parte commorantes in Hebræos impulerit: quod etiam ſentit Buſtamant. *ubi ſuprà c.* 2. Neque hoc abſque naturalis rei teſtimonio dico, quia Herod. *lib.* 3. narrat, in Arabia reperiri maximam ſerpentum alatorum quantitatem, qui interdum quaſi exercitu facto ad Ægyptios tendunt, eoſque maximè moleſtant. Ad quod faciliùs adducor ut credam, quia locus, ubi Hebræi à ſerpentibus moleſtati ſunt, non longè abeſt ab Arabia: neque deſunt mihi hujus ſententiæ fautores, quorum unus ſatis ſit, nempe Toſtat. *in hunc locum*, *q.* 7. Ergo Deus hoc naturali medio uſus eſt ad Hebræos puniendos, ut ego ſentio, ſi modò rectè ſentio: in hoc enim, ut in cæteris omnibus, Catholicæ veritati me ſubmitto. Cum ergo hi ſerpen-

ſerpentes natura convenirent cum cæteris, poterant remedium habere naturale.

77 Cæterum, quia ex morſu fit ſolutio partium, ejus argumenti affinitate de vulnerato Malcho, ſervo nimirum Principis Sacerdotum, aliquid dicamus. Huic enim Petrus, ut Evangeliſtæ teſtatur, abſcidit auriculam dextram, quæ ſuo principio unita eſt ſolo Chriſti Domini contactu: ubi conſiderandum, quod auricula, vel erat penitus abſciſſa, vel tantum ex parte, ita ut tantiſper adhuc hæreret. Si hoc poſtremo modo ſe res habuit, facile patet, vulnus hoc fuiſſe arte Medica ſanabile, & potuiſſe auriculam reſtitui capitique reuniri, quomodocunque id ſuccedat, non enim id nunc quærendum, ſic vero hujuſmodi opus miraculoſum eſſet tantum quoad modum, eſſetque in ſecundo miraculorum gradu. At ſi auricula erat penitus abſciſſa, dubitari poſſet, an per media naturalia reſtituti poſſet, quia conſtat aliquando naſum recenter deciſum, & illico reconjunctum, optimeque alligatum, reſtitutum fuiſſe, & vide pul-
78 cherrimum caſum apud Arcæum *de cur. vuln. lib.* 1. *c.* 7. Quomodocunque ſit, illud omnimodam habet veritatem, partem animalis viventis à ſuo principio deciſam illico commori, nec reſtitui poſſe ad vitam niſi ex miraculo. Ad exemplum autem adductum, dicendum, non fuiſſe omnino naſum à ſuo principio diviſum, ut in hiſtoria patet. Habet ergo eandem difficultatem reſtitutio partis à ſuo principio deciſæ ad novam unionem, quam habet reſurrectio mortui. Torrebl. *in Epit. delect. lib.* 2. *c.* 43. *n.* 15. unde, ſi auricula Malchi penitus fuerit abſciſſa, ut credendum eſt, ejus reſtitutio miraculum fuit ex primo ordine, nempe undequaque ſupernaturale. Aliter autem ſe habet miraculum in Ezechiæ perſona celebratum, ut narratur Eſaiæ. *cap.* 38. & alibi, quia Ezechias curatus eſt naturali remedio, non tamen quod ſanaſſet, niſi ſpecialiter Deus illi virtutem ſanandi tribuiſſet: nam verum quidem eſt, ficuum maſſam ulceri, quo ille laborabat, admotam, potuiſſe alias conferre, quoniam, ut commonſtrant Valleſ. *de ſacr. Philoſ. c.* 39. & Buſtam. *de anim. rept. ſacr. ſcript. libr.* 2. *cap.* 5. de ea re verba facientes, habet facultatem illud medicamentum ad ulcera cum inflammatione ſananda: ſed quod in ulcere maligno, & ex quo ille erat jam periturus, quicquam poſſet conferre, eſt ab omni veriſimilitudine alienum: erit ergo miraculum hoc ex tertio ordine, ut patet.

Quoniam autem reſtant duo claudi, de quibus *in Actib. Apoſtol. c.* 3. *&* 14. de his etiam mentionem habeamus, eos autem miraculosè fuiſſe ſanatos non dubitandum, quia cum eſſent claudi ex utero matris, non poterant ulla arte juvari: dato autem quod ju-
80 vari potuiſſent, quia conſtat etiam alios ab utero claudos, fuiſſe interdum ſanatos (licet nunquam arte ſed caſu, ut de illo, qui ex alto cecidit, & de puero peſtilenti morbo correpto, habetur apud Beniven. *de Abd. capite* 55. quorum uterque ſanatus eſt, & de muliere, quæ, peſte laborans, reſtituta eſt) hoc miraculum erit ex ſecundo ordine, cum ſani ambo facti ſint ſolis Apoſtolorum verbis.

Et hæc dicta ſufficiant peculiariter de Ægrotis, quos conſtat ex ſacro, tam Veteri, quam novo Teſtamento, ad ſanitatem miraculosè fuiſſe revocatos. Quod ſiqui me fugerint, de quibus hic mentionem nullam habuerim, poſſunt facillime ex jam dictis lectores cognoſcere, quantopere eorum ſanationes vires Naturæ exuperaverint, & in quo miraculorum genere fuerint reponendæ, ſi ad hos collatæ fuerint, quemadmodum etiam de cæteris omnibus extra ſacram hiſtoriam enarratis facere quandocunque licebit. Hæc enim ego potius pro exemplo adduxi, quam ut omnium ægrorum, qui miraculosè curati in utroque Teſtamento reperiuntur, accuratam hiſtoriam texere voluerim.

SUMMARIUM.

1 *Deus miracula operatur in noſtram ſalutem, & ad ſui ipſius gloriam.*
2 *Malis hominibus Deus mala comminatur.*
3 *Antiqui Deos bonorum, & malorum cauſas eſſe voluerunt.*
4 *Deus, ex Platone, ſolius boni cauſa eſt, mali autem quæcunque alia cauſa præter Deum.*
5 *Deus hominibus mala infert ad eorum correctionem.*
6 *Morbi ex Dei permiſſu à Dæmonibus in homines inferuntur.*
7 *Divinum in morbis quid, ex Hipp.*
8 *Qui ſupernaturales morborum cauſas negant, toto cœlo errare dicendi.*
9 *Morbi nonnulli ſunt, quorum cauſa ignorantur, & qui non habent ulla remedia propria.*
10 *Morbi nonnulli ſolis ſpiritualibus remediis ſanantur.*
11 *Nulla naturalis cauſa aſſignari poteſt interitus primogenitorum omnium Ægyptiorum.*
12 *Si Deus ſit, is ſumme bonus, & virtutis amator ſit oportet.*
13 *Univerſus hominum conſenſus divinos morbos admittit.*
14 *Morbos & mortes miraculosè evenientes quænam ſigna demonſtrare poſſint.*
15 *Miraculum eſt opus arduum, & difficile, & ab hominum cogitatione remotum.*
16 *Miraculum eſt id, cujus effectus eſt manifeſtus, cauſa vero incognita.*
17 *Divini morbi naturalibus præſidiis irritantur vel illi nullatenus cedere conſpiciuntur.*
18 *De morte, aut morbo miraculosè immiſſo quando liceat ſuſpicari.*

QUÆSTIO IX.

De morte miraculoſa, & de morbis divinis immiſſis.

QUemadmodum in noſtram ſalutem, & ad ſui 1
gloriam multa operatur Deus miracula, quibus ſingularia nobis impertitur beneficia, ſic tum ob prædicta, tum etiam in noſtram correctionem alia nonnulla operatur, quibus & morbos, & ærumnas, & mortes hominibus conciliat: quod adeo unicuique hominum acceptum videtur, ut univerſus omnium conſenſus idipſum fateatur, vel ipſo Galen. teſte *in* 2
primum Epid. in princ. Quin ipſemet veritatis fons Deus O. M. hominibus pravo corde ambulantibus millies quam plurima mala minatus eſt, præcipue autem morbos graves, & mortem, quod maxime *in Deuteron. c.* 37. apparet, ubi de relinquentibus vias, & præcepta ejus, inter alia multa, hæc comminatur. *Adjungat tibi Dominus peſtilentiam, donec conſumat te de terra, ad quam ingredieris poſſidendam; Percutiat te Dominus egeſtate, febri & frigore; ardore & æſtu, & aere corrupto, ac rubigine, & perſequatur, donec pereas; Percutiat te Dominus ulcere Ægypti, & partem corporis, per quem ſtercora egeruntur, ſcabie quoque, & prurigine, ita ut curari nequeas; de hinc etiam cæcitate & amentia, & furore mentis.* Neque ſolum conſtat hæc Deum O. M. comminatum aliquando fuiſſe, ſe alias etiam ad effectus deduxiſſe, ut mille exemplis ex ſacra Scriptura patet, quibus hanc veritatem confirmare non facit ad rem, quia, cum fidelibus ſuperfluum eſt, cum infidelibus autem non ſatis probant. Sed & antiqui Poetæ precipue ipſos Deos, & bonorum, & malorum cauſas eſſe, & nobis immittere morbos interdum, & peſtem firmarunt, ut Heſiod. *lib.* 1. *oper. & dier.* in hæc carmina.

Sæpeque univerſa civitas malum ob virum punitur,
Qui peccat, & iniqua machinatur, illis autem
Cœlitus magnum adduxit malum Saturnius, famem ſimul & peſtem.

Homerus item *Iliad. lib.* 1. hoc ipſum fatetur, cum peſtem, qua laborarunt Græci, à Diis immiſſam fuiſſe narrat. Plutarch. quoque *in lib. de ſer. n. vind.* his aſſentiri videatur: nam & peſtem à Deo immitti confirmat. Quorum auctoritatib. aliorum quoque magnorum virorum dicta adjungi poſſent, niſi prolixitatem timeremus. Nihil autem

nos

nos moveat, quod contra horum Poetarum, & Philoſophorum auctoritatem, Plato 2. *de Rep. non*
4 *longe à fine* ex profeſſo locutus videatur, dicens: *Et bonorum quidem ſolus Deus cauſa eſt dicendus, malorum autem quamlibet aliam præter Deum cauſam quærere decet*, quia cum Deus hominibus mala inferat ad eorum correctionem, & punitionem, hoc nonniſi gratia boni facit, ut rectè Marſ. Ficin. *in argum. ejus dialogi:* imo ut idem Plato *in Gorgia*
5 dicebat, *demit maxime de infelicitate, quæ ex malis operib. hominibus provenit, ſi condigna pœna pro illis afficiantur: infeliciſſimus enim omnium eſt, qui pravitatem habet, & non caſtigatur*. Ergo & mala immittit in nos Deus, quæ nobis quidem mala vi-
6 dentur, cum potius bona ſint: revocant enim nos à via mala, & ipſa mala prohibent: non ergo ſunt mala: unde ſatis nobis eſt, ſi Platonem in hoc, communi hominum ſententiæ non adverſari, imo potius aſſentiri ſciamus. Sed neque Plato, neque quiſquam fortaſſe alius negabit, morbos aliquando permiſſu Dei, & ſuperioris cauſæ à Dæmonibus inferri, neque ego in hoc probando multum immorabor, quod ſatis ſuperque in hoc elaboraverint Codronch. *de morb. venef. lib.* 1. *Septal. de peſt lib.* 3. & ante illos Fernel. *lib.* 2. *de abd. rer. cauſ. c.* 16. & noviſſime Jo. Buſtamantin. *de rept. anim. ſacr. Script. libr.* 2. *c* 5. & ex Juriſconſultis, & Canoniſtis, Martin. de Arles *de ſuperſtit.* Martin. Delr. *in diſquiſit. Magic.* Torrebl. *in Epitom. delict.* & omnes, qui de ſimi-
7 li materia ad Dæmones præcipue pertinente, ſcripſerunt. An autem hoc ſibi voluerit Hipp. *in prognoſt. text.* 4. cum conſiderandum monuit, ſi quid divini inſit in morbis, nimirum an à cauſa aliqua Metaphyſica ullam dependentiam habeant, vel potius an occultam aliquam proprietatem, generique humano inimicam ſortiantur, ut vult Fernel. *ubi ſupra c.* 10. vel ab aeris nos ambientis conditione originem trahant, ut Gal. *ibi*, & Proſper. Martian. pro nunc indeciſum relinquamus, eam tamen quæſtionem pleniſſime exagitat vir Doctiſſ. Steph. Roderic. Caſtrenſ. *de Meteor. Microc. lib.* 1. *c.* 17. & Claudin. *Reſp. Med. p.* 1. *reſp.* 12. Cæſalpin. *in Dæmon. Inveſt. peripat.* Et ultimo loco *Julius Cæſar. de Benedictis, lib.* 5. *ſuarum Epiſt. Medic.* omnibus doctis acceptiſſimarum *Epiſt.* 4. quam mihi inſcripſit. Illud mihi perſuaſerim, modum loquendi Hippocratis, *eo loci,* ſibi alias minime familiarem, potius ad id, quod primo loco annuebam, quam ad aliud quid protrahi poſſe: nam *conſiderabam*, inquit, *& ſi quid divini inſit in morbis, nam & illius quoque ediſcere oportet providentiam:* male enim de ambiente aere, aut de naturali quadam cauſa, ea verba intelligi poſſunt, Fortaſſe de ſtellarum quarundam influxu, actione intellexit, ut Tadd. *in comm.* volebat, & videtur conſentire Cardan. *ibidem.* nam & alias quaſ-
8 dam apparentias & aſpectus, in morbis medendis conſiderare nos juſſit. Quomodocunque tandem id ſe habeat, palam eſt, Hippocratem, & quemcunque alium, qui ſupernaturales quaſdam morborum cauſas abnegat, toto cœlo errare: ſed Hippocratem apertiſſime eas admittere, patet ex principio *lib. de Nat. Mul.* ubi vide commentatores, & præcipue Martian. optime de mente Hipp.
9 differentem. Verum & ipſa rerum experientia hoc poteſt edocere, cum interdum morbos quoſdam offendamus, quorum neque cauſæ nobis notæ ex quantumvis exquiſita, & diligenti inquiſitione eſſe poſſent, cum nulla Phyſica cauſa ſufficiens videatur ad eorum productionem, neque ulla naturalia præſidia ad eos abigendos ſufficiant: & licet in his Philoſophus ſemper ad occultas quaſdam proprietates, tanquam ad ſacram anchoram recurrat (De Philoſophis loquor non magnopere philoſophari expertis, nam meliores etiam de occultis qualitatibus ſcientiam habent,) tamen negari non poteſt, hos ipſos morbos interdum ſolis ſpiritualibus, & ſupernaturalibus præſidiis curari.
10 Sed idipſum plures caſus, & eventus veritatem habere, luce clarius demonſtrare poſſunt: ſi enim pleriſque hiſtoriis, cunctis gentibus acceptiſſimis, fidem negare noluerimus, videbimus nonnullas hominum clades, & peſtilentias, aliaſque calamitates nullam potuiſſe habere naturalem cauſam. Quamnam enim ſimilem cauſam ſomniabit mihi Philoſophus in interitu omnium primogenitorum Ægy- 11
ptiorum, quæ non modo ætate, temperamento, habitudine, & hujuſmodi aliis conditionibus inter ſe differebant, ſed etiam ipſa ſpecie? Quod etiamſi dicas, potuiſſe hic ſubeſſe communem cauſam, quæ tam pecoribus, quam cæteris animalibus, & ipſis hominibus inſidiaretur, tamen hoc falſum apparet ex eo, quod non indifferenter omnia, ſed primogenita tantum perirent: nullam enim connexionem habere potuit naturalis aliqua cauſa cum primogenitura. Eadem de exercitu Sennacherib. dici poterant: ut de Hebræis quoque ob Davidis Regis peccatum peſte abſumptis, de Philiſtæis dyſenteria, aut hæmorrhoidibus percuſſis, & de aliis pleriſque eventibus, omiſſis iis, quos nulla fide dignos eſſe quiſquis pervicax, & à Chriſtiana veritate alienus, exiſtimare poſſet, ut Sodomæ incendio, & univerſali ante illud diluvio, & mille aliis, qui occurrunt ſacram paginam revolventibus, licet & de his ipſis naturales cauſas reddere nonnulli conentur. Sed unica ratio convincere quemcunque poteſt, niſi Atheus exiſtat: ſi enim credamus Deum eſſe, illum ſupreme bonum, & virtutis amatorem eſſe concedendum, 12
contra vero vitiorum oſorem, & perſecutorem, unde cum virtus, & vitium hominis propria ſint, neceſſe eſt propter eorum alterutrum ab ipſo Deo ipſum hominem aut bona, aut mala reportare. Ac profecto ſi cum fideli homine, aut ſaltem qui quoquomodo Deum cognoſcat, agamus, hæc quæ diximus, ſatis ſuperque ſunt, nam Atheos neque hæc, neque mille aliæ rationes, neque ſenſus convinceret: eos tamen ſuæ hæreſi condonemus. Inter cæteros autem homines dubium nullum in hac re intercidit, ita ut ad eam plene probandam ſufficere videatur univerſus hominum conſenſus, 13
de quo initio hujus quæſtionis, vel ipſo Galeno, de Diis non bene ſentiente, teſtificante, mentionem habui.

Itaque cum jam ex his pateat mortem, & morbos ſupernaturali cauſa, nempe ab ipſo Deo miraculoſe immitti, videndum reſtat, quæ ſigna tales morbi, & interitus ſortiantur, ne ea quæ naturaliter eveniunt, ob ſui raritatem pro miraculis acceptemus, vel è contra, ita ut tanquam inſipientes deluſi, à ſapientioribus corripiamur. Verumenim vero licet hoc difficillimum ſit edocere, nonnulla tamen obſervatione digna hac in re afferamus. Conſentaneum ergo eſt, tam morbos, quam mortes miraculoſe 14
evenientes habere in ſe aliquid ardui, & difficilis, & ab hominum cognitione remoti: tale enim opus miraculum dicitur, ut dixi *q.* 1. *n.* 14. Difficultas autem tam morbi, quam interitus conſi- 15
deranda eſt non ſolum reſpectu modi, quo morbus affligit, & quo mors contingit, ſed reſpectu etiam cauſarum, quarum cognitio ſit impoſſibilis, nam & ipſum miraculum ſic definiri, dixi ex Bar- 16
tolo *loco cit.* quod ſit id cujus effectus manifeſtus eſt, cauſa vero ignota. Conſideranda quoque Symptomata morbi, & mortis, an ſecundum Naturæ præſcriptum, vel præter ejus conſuetudinem ſuccedant, & an ipſis naturalibus cauſis reſpondeant, necne: conſideranda etiam eſt tolerantia remediorum naturalium, & ſupernaturalium, an ad alterutrorum applicationem morbus irritetur vel quieſcat. 17
Patet enim divinos morbos naturalibus præſidiis aut irritari, aut ſaltem illis nihil omnino cedere. Adhibendæ inſuper & in hoc judicio conjecturæ ex temperatura ex ætate, ex ſtatu, & ex habitu ægrotantis, vel pereuntis: videndumque quantum 18
morbus aut interitus ab ægroti, aut morientis temperatura, habitu, ætate, aliiſque conditionibus deſciſcat: quæ enim ſecundum Naturæ vires eveniunt, conſentaneum eſt ſecundum eaſdem conditiones evenire, & in ſumma quandocunque morbus occurrit difficilis, ſive repentinus interitus, cujus

cauſæ ſapientibus ſint ignotæ, & ipſe morbus, aut interitus naturalibus, apparentibuſque cauſis non modo minime conformis, ſed undequaque repugnans, & alia ex parte urgeant præſumptiones, & conjecturæ etiam extra artem Medicam quæſitæ, de miraculo ſuſpicari licet, ad ejus cognitionem habendam, prædicta exquiſitè examinanda.

SUMMARIUM.

1 *Corpora quæcunque ſublunaris mundi nativo calore destituta putreſcunt.*
2 *Omnium corporum citiſſime putreſcunt, quæ ſanguine prædita ſunt, & cur.*
3 *Corpus incorruptum ſervari naturaliter an poſſit.*
4 *Corpora veneno interempta non putreſiunt.*
5 *Cadavera à putrefactione Artis miniſterio faciliſſime ſervantur, dic ut ibi.*
6 *Cedria multum poteſt in præſervatione cadaverum.*
7 *Scordii & Daphnoidis virtus in cadaveribus præſervandis.*
8 *Condiendi cadavera inventum pervetuſtum.*
9 *Geneſis locus de cadaverum conditura.*
10 *Modus condiendi cedavera apud Ægyptios.*
11 *Antiquiores Ægyptii in condiendis cadaveribus non omnino docti.*
12 *Arabes non exenterant cadavera condienda.*
13 *Noſtra ætate quomodo condiantur cadavera.*
14 *Mos cremandi cadavera apud Romanos novus.*
15 *Cadavera naturaliter incorrupta ſervari ex ſe longum tempus non poſſunt.*
16 *Non omnia cadavera uno, eodemque tempore corrumpuntur.*
17 *Terra, & lapides quidam, quibus cadavera creduntur, ea citiſſime corrumpunt.*
18 *Genus morbi quo cadavera ſunt interempta, facit ad citam cadaverum corruptionem.*
19 *Corpora peſte ſublata citiſſime corrumpuntur.*
20 *Tempus anni facit ad faciliorem, aut difficiliorem cadaverum putrefactionem.*
21 *Cadavera occiſorum putredini magis obnoxia: contrarium, num. ſeq.*
23 *Cadavera eorum qui ſclopo interficiuntur, promptiſſime putreſiunt, & cur.*
24 *Cadavera aromatibus condita diutius incorrupta ſervari, nihil habet in ſe admirationis.*
25 *Dæmon poteſt cadavera incorrupta ſervare.*
26 *Cadavera ex miraculo incorrupta ſervantur, etiam corruptionis cauſis præſentibus.*
27 *Quodnam tempus corruptionis cadaveris aſſignandum.*
28 *Trium dierum terminus aſſignatur à Medicis, in iis, quos ignoramus, an vivant necne.*
90 *Cadaver ex miraculo incorruptum quomodo ſervari debeat.*
30 *Multi ſunt putrefactionis modi.*
31 *Cadavera interdum ſe movent, ſanguinem effundunt, &c. & alia mira in illis obſervata.*
32 *Cadavera per aliquod tempus poſt mortem calida permanere, naturalis res eſt.*
33 *Quomodo cognoſcantur nonnulla in cadaveribus naturaliter accidere.*
34 *Cadavera per ſe ſtare ſupra naturam eſt.*
35 *Cadaver non poteſt per ſe ſuper alterutrum latus permanere.*
36 *Cadaver non poteſt naturaliter ex ſe moveri.*
37 *Pili, & ungues in cadaveribus an vere creſcant.*
38 *Liquores, & alia ex cadaveribus longo tempore emanantia, an naturaliter procedant.*

QUÆSTIO X.

De cadaverum incorruptibilitate, & aliis nonnullis ad ea pertinentibus.

1 CORpora, quæcunque in ſublunari hoc mundo vivunt, ingenito calore deſtituta, mori pri-
2 mum, ac de hinc etiam putreſcere neceſſe eſt: omnium autem promptiſſime putreſiunt quæ ſanguine prædita ſunt, quod calido ſimul, & humido temperamento natura ſint, quorum utrumque putredinis principium eſt. Concipiunt ergo hæc illico ab exceſſu nativi caloris calorem extraneum, qui tranſpirare prohibitus per corporis majorem condenſationem, putredinem accerſit in humidum ſuperfluens, & extraneum agens. Hoc experientia quotidiana patet, & Philoſophis eſt compertiſſimum, & notat D. Thom. *3. part. ſumm. q.* 51. *art. 3. Rota in relat. 1. de Mirac.* B. Thereſiæ, *art. 4. §. de exhumat. d. corp. ſervor. Dei, pag.* 29. *verſ. ex quibus.* Cadavera ergo humana non minus prompte, quam cætera, naturaliter corrumpuntur: accidit tamen interdum aliqua incorrupta ſervari, & id miraculo atribui, unde jure videndum hoc loco eſt, an id ex Naturæ vi contingere poſſit, aut ex artis miniſterio, vel an ſolum divina potentia factibile exiſtat. Sed, antequam ulterius progrediamur, notandum, varios eſſe corruptionis modos, duos tamen præcipuos, quantum ad rem noſtram facit, nempe putrefactionem (ex qua corpora diffluunt, & in tabem abeunt, vermibus aliiſque putridis animalculis ſcatentia, & hanc proprie vocamus corruptionem) & exſiccationem: ex qua eadem corpora paulatim, & longo annorum curſu exſiccantur: & hic modus apud vulgus non adnumeratur inter corruptiones, ſed putant, talia incorrupta ſervari: evenit igitur ut hoc modo ca- 3
davera dicantur manere incorrupta. Nos ſequentes hanc communem vulgi opinionem, dicamus, quod multis experientiis perſuaderi poſſumus, hoc poſſe, modo prædicto, naturaliter contingere: nam primo videmus, cadavera à fulmine icta corruptioni non eſſe obnoxia, & inde conſtat veteres ea nec cremaſſe, nec inhumaſſe, ut ex Philippo Dominio tradit Paræus *de Renunc.* Cauſam ejus rei affert, quod ſulphure pro ſale condiantur. Meminit & hujus rei ex Plutarcho, & Seneca Torreblanca, *Epitom. delict. lib.* 2. *cap* 24. *num.* 5. Ego puto à fulminis vi, & abſumi humiditatem omnem, & ſiccitatem conſequenter introduci; ſicca autem corpora difficulter putrefieri palam eſt. Favet meæ opinioni Alexand. Taſſon. *Quæſit. lib.* 4. *num.* 11. qui prudenter, an in omni fulmine eadem ratione ſemper ſuccedat, dubitat, (De fulmine ſuperius actum l. 2. tit. 1. q. 15. n. 1. ubi adde ea, quæ habet *Joannes Nardius* in Com. ad Lucr. animadv. 29. problem. 14. num. 3. adde ipſum *Lucretium* l. 3. de rerum nat. *Quin etiam ſubita vi morbi ſæpe coactus, ante oculos aliquis noſtros, ut fulminis ictu concidit, &c.*]

Naturaliter quoque fit, ut corpora, veneno inter- 4
empta, non putrefiant, tradente Cardano *lib.* 12. *de Subtil.* unde ea idcirco verminationem non patiuntur, ut dixi alias ex Senec. *lib.* 2. *quæſt.* 8. *tit.* 2. *n.* 20. Afferri inſuper poteſt, ad ejus rei confirmationem una, & altera experientia. Narrat. Alex. Taſſon. *ubi ſupra lib.* 9. *Quæſt.* 2. ex Pompilio Placentino, Venetæ mulieris hiſtoriam, quæ ex venenato pomo, cum mortua eſſet, tota ita riguit, ut in petram verſa videretur, nec potuerit ullo modo gladio, aut cultro venter eius incidi.

Extat apud Pauſaniam in Eliacis, & eſt *lib.* 5. *prope finem*, hiſtoria, quam mihi in mentem redegit eruditiſſimus pariter, & humaniſſimus Medicus D. Balthaſar Bonnanus, de milite illo, cujus cadaver inventum eſt vulneribus adhuc recentibus apparentibus, cum tamen ante Olympiadas 62. vel annos 248. circiter obiiſſet. Vulgatum quoque eſt, quod de Alexandri Magni cadavere relatum ab Hiſtoricis eſt, & retuli alias ex Q. Curtio, quod per ſeptem dies in loco calido permanſerit omnino incorruptum. Narratur etiam in inſulis Arran, in mari Connachlico, hominum corpora defuncta non putreſcere, ſed dio expoſita, incorrupta permanere; ſic homines avos, atavos, tritavos longamque ſtirpis ſuæ ſeriem magna admiratione cognoſcere, refert ex Girald. Henric. Kornman. *de mirac. mort. part.* 3. *cap.* 4. Multo autem faci- 5
lius, & frequentius arte poſſe cadavera à putrefactione præſervari notiſſimum quidem, & cuilibet volenti faciliimum, ut executioni demandetur,

Adverte

Adverte tamen hoc de primo putrefactionis modo verificari, non de ſecundo: nam hoc illud eſt, quod neque Arte, neque Natura haberi poteſt, nempe ut ab exſiccatione, vel à putrefactione, quæ per
6 exſiccationem fit, cadavera integra conſerventur: ad ea vero præſervanda à primo illo putrefactionis modo, plura medicamenta ſunt, quæ id ipſum præſtare pro voto poſſunt. Cedriæ litu id optime ſuccedere tradunt Plin. *lib.* 24. *cap.* 5. & Scalig. *in Card. Exerc.*
7 141.*n.*2. ita ut quod vivis mortem affert, inquit Plinius, mortuis pro vita ſit. At id commune habet Cedria cum aliis venenis, quæ vivis & ipſa mortem afferunt, mortuis pro vita ſunt, quod cadavera eis ſublata non putrefiant. Mirum eſt inſuper, quod de Scordii virtute narrat Gal. *lib.* 1. *de Antid. cap.* 12. *claſſ.* 5. *Litterarum quippe monumentis traditum*, inquit, *eſt à quibuſdam celebribus viris, cum in prælio interempta cadavera multos dies inſepulta jacuiſſent, quæcunque ſupra Scordium forte fortuna ceciderant, multo minus aliis computruiſſe, ac præſertim ea parte, qua herbam tetigerant.* Non inferioris eſſe virtutis Daphnoidem herbam, teſtantur nonnulli DD. relati ab Henrico Kornman. *de mirac. mort. part.* 2. *in princ.* ubi ex Plinio de lapide Chernite idem narratur. Sed hiſtoriam aliam refert de capite mortui exhumato, quod herba prædicta, alias Vincapervinca vocata, coronatum erat, & ob id nullatenus corruptum. Referunt, Aviculam quandam, quam alicubi ſanctæ Mariæ vocant, mortuam nequaquam corrumpi, ſed ad longum tempus imputrem ſervari, quin etiam veteres pennas exuere, & novas emittere. Narrat item Olaus Magnus *lib.* 1. *de Rit. gent. Septentr. cap.* 2. Piſces in regione Biarmiæ, nullo ſale conditos, ſed ſolo aere ſiccatos, toto decennio à putrefactione immunes ſervari, tanta eſt ibi aeris excellentia & ſalubritas. Sed mirabilius eſt quod de Pavone referunt Cardan. *lib.* 9. *de variet. cap.* 36. ex D. Auguſtini auctoritate, & Aldrovand. *Ornitho. l.* 29. firmant enim ejus carnes aſſatas ſine ulla corruptione ad annum aſſervari (licet D. Auguſtinus per menſem ſolummodo dicat) quouſque exſiccatæ in pulverem redigantur, qui fœniculum ſapore referat. Idem quoque Cardan. *lib. eod.* 6. *de variet. cap.* 39. *in fine*, narrat, inter Montes Indiæ occidentalis carnes tamdiu ſervari incorruptas, ut ſupra fidem ſit, nam juxta Cuzcum Urbem equos poſt quartum menſem occiſos licet, adeo eſſe recentes, ac ſine odore tetro dicit, veluti, ſi nuper eſſent occiſi.

Cæterum plures rationes condiendi cadavera Ars docuit, quæ ea omnia in hunc uſum convocat, quæ vehementem exſiccationem cum adſtrictione quadam excitare poſſunt: inter quæ primatum obtinet Sal, cujus hac in re mira vis eſt, ac cæteris quibuscunque præſtantiſſima, ut demonſtrat Gomeſ. de Sal. *lib.* 1. *part.* 32. *& ſeq.* Non inferius ſale in hoc opere complendo eſt vitriolum, quod & ipſum Salis ſpecies ſit, & cujus virtutem in conſervandis carnibus à putrefactione admiratur Galenus 9. *de Simpl. med. fac. verſ. fin. claſſ.* 5. ex quo repetit accerrimi ingenii vir, Petrus Caſtell. *Epiſt. ſuar. decad.* 1. *epiſt.* 3. Succedunt his Alumen, Calx, Nitrum, Acetum, Aromata quæcunque, Opobalſamum, de quo Alpinus *de Med. Ægyptiorum, capit. ult.* & his ſimilia. Eandem ob cauſam, exſiccationis nempe adſtrictioni junctæ, veritatem habere compertum eſt id, quod Plutarchus refert, & quod experientiæ reſpondere noverunt poſteriores, aſſeverante id Langio *in Epiſtolis lib.* 2. *epiſt* 36. clavum ex chalcitide conflatum carnibus quibuscunque infixum eas diu imputres conſervare, hoc ipſum ex Cardan. recenſet Kornman. *ubi alias; cap.* 37.

8 Porro inventum condiendi cadavera pervetuſtum eſt; nam Jacob Patriarchæ corpus aromatibus conditum eſſe conſtat ex Joſeph ejus filii præcepto, ut narratur *Geneſ. cap. ult verſ.* 2. quo in loco tantiſper anceps ac dubius hæſi, neſciens, ut ingenue fatear, quid ſibi vellet ſacra hiſtoria, cum poſt illa verba: *Præcepitque ſervis ſuis Medi-*
9 *cis, ut aromatibus condirent Patrem*, addit: *Quibus juſſa explentibus tranſierunt quadraginta dies, iſte quippe mos erat cadaverum conditorum*; neſciebam, inquam, an poſt condituram relinquerentur cadavera inſepulta per quadraginta dies, an potius tam longum tempus in conditura abſumere conſueverint, quod admirationem mihi afferebat, & inſimul hujus ſenſus improbabilitatem; quippe cum in præſentiarum modico tempore quodcunque cadaver condiatur ita ut ad ſecula incorruptum perdurare valeat. Verum enim vero ex Herodoti lectione dubium omne dilutum facile eſt; hic enim *in Euterpe*, hoc eſt *lib.* 2. poſteriorem opinionem veram eſſe, certiorem me fecit, cum docens modum condiendi cadavera, quo Ægyptii utebantur, poſtquam ea odoribus, aromatibusque infarxerunt, *Saliunt* in- 10
quit, *nitro abditum ſeptuaginta dies, nam diutius ſalire non licet*; & paulo inferius de alia condiendi ratione. *Arefaciuntque ſale ſeptuaginta per dies, deinde tradunt reportandum.* Sed ad rem noſtram redeamus, & Marias quoque aromata ementes, ut condirent corpus JESU prætergrediamur, ut narratur Marci *c.* 16. & Lucæ *c.* 23. *& ſeq.* quæ teſtes eſſe poſſunt veteris conſuetudinis condiendi cadavera, quæ ad hanc uſque diem perdurat. Exiſtimaverim tamen antiquiores illos Ægyptios in eo opere ali- 11
quid peccaſſe; licet in pleriſque ſupra humanum ingenium diligentes exiſterent. Quod autem eam mihi dubitationem excitavit, illud fuit, quod animadverterim, corpus Joſeph diligentiſſime, ut par eſt credere, aromatibus conditum, ac aſſervatum, ut *citato loco Geneſ.* enarratur. *verſ. ult.* non longo annorum ſpatio defeciſſe, nempe annis circiter 300. quibus ſepultum aut quoquo modo aſſervatum in Ægypto manſit, & ſola oſſa relicta, ut 12
patet *Exod. cap.* 13. *verſ.* 19. niſi dicamus, ſacram hiſtoriam per oſſa ipſum cadaver intellexiſſe, nam & ipſe Joſeph ante mortem: *Aſportate*, inquit fratribus ſuis, *oſſa mea vobiscum de loco iſto.* Sed quod me magis in mea opione confirmat, illud eſt, quod Arabes, quotquot de cadaverum conditura locuti ſunt (quos, præ Aromatum affluentia, diligentiores in ea re fuiſſe oportuit) non exenterabant cadavera, ſed ea clyſteribus acerrimis repurgabant à fœcibus interioribus, quod & apud ipſos Ægyptios factitatum eſſe, patet ex Herodoto, *ubi ſupra.* Aut ſi exenterabant, id non perfecte faciebant, neque cæteras cavitates, ſive ventres, ut cerebri, recte repurgabant, quia ex eodem Herodoto Ægyptii incurvo ferro per nares cerebrum educebant, unde abſque dubio eveniebat, non omnino internam capitis cavitatem à cerebri corpore repurgari, & ſic facilius cadavera putreſcebant, licet ſingula in eo exiſtentia foramina multis aromatibus infarcirent. Plutarchus tamen *in conſt.* cadavera ab Ægyptiis exenterari teſtatur, & inteſtina in fluvium dejici. (Quod etiam ipſe Herodotus narravit. Plutarchus de ca- 13
pitis purgatione nihil. Videatur Nardius animadv. 150.) Sed de capitis repurgatione nihil. Noſtra autem ætate non modo cadavera eviſcerant, & ab omnibus excrementis diligentiſſime repurgant, & cranio detecto, cerebrum cum cerebello eximunt, ſed etiam venas & arterias omnes majores per longum incidunt, omnemque ſanguinem exprimunt; & ſic omni humiditate expulſa, cadavera non modo ad multos annos, ſed etiam, quantum eſt ex hoc, ad multa ſecula perdurare poſſunt, quanquam non ea aromatum copia munita, qua Ægyptii conſueverant. Plurima ſic fortaſſe, & non aliter condita reperta ſunt diutiſſime perduraſſe, & ut cætera multa præteream, ſuperioribus annis in templo divæ Cæciliæ trans Tiberim, cum reſarciretur, inventum corpus eſt cujuſdam Cardinalis Angeli, qui jam abhinc trecentis annis deceſſerat, undequaque integrum, nullaque labe contaminatum, ut retulerunt, qui illud & viderunt & tractarunt. Non multo quoque dehinc tempore Bononiæ in Eccl. S. Dominici inventum eſt cadaver integrum nihilque labefactatum,

Alexandri Tartagni Imolenſis Juriſconſulti clariſ-
ſimi, qui pluſquam centum quinquaginta annis
jam deceſſerat. Idem narrant de Bonifacii Octavi
corpore, cum vetuſtiſſimum Petri templum demo-
liretur, ut novum, atque illud quidem ampliſſimum,
& magnificentiſſimum conſtrueretur, & plura etiam
alia eodem modo reperta conſtat diebus noſtris. Alia
tamen ex parte crediderim, multum nos in condi-
tura cadaverum, ob ſpecierum & aromatum affluen-
tiam, & ſummam diligentiam in ea adhibitam, illos
ſuperaſſe, & ob id ad huncuſque diem referunt in
ea regione reperiri Regum, & Magnatum cadavera
14 adhuc integra, & Valentiæ urbis Hiſpaniæ refert
idem Kornman *lib.* 3. *c.* 21. *de mirac. mort..* reper-
tum eſſe cadaver Adonizam ſervi Salomonis poſt
duo millia annorum, & ſupra incorruptum, cum
epitaphio Hebraico, quod apud ipſum lege, qui
& de cadavere Cleopatræ mentionem habet, quod
per 25. olympiadas, nempe annos quingentos illæſum
permanſerat, ut ex Heraclii Imperatoris *Epiſt. ad
Sophoclem Philoſophum* refertur. De Romanis tamen
nihil tale memini legiſſe, niſi de cadavere quodam,
quod Tulliolæ Ciceronis filiæ volunt fuiſſe nonnulli:
de qua etiam fortaſſe intelligit Alexand. Taſſon.
Quæſit lib. 4. *n.* 2. *in fin.* hoc enim poſt mille tre-
centos annos, ut collegerunt quidam, integrum in-
ventum eſt, & incorruptum, cujus rei hiſtoriam apud
eundem Kormannum habes, *ubi ſuprà cap.* 11. Neque
objiciat quis, quod cadavera cremabant, quia is
mos non fuit apud Romanos veteris inſtituti, teſte
Plinio *lib* 7. *cap.* 54. quod tamen inficiatur Hie-
ronymus Maggius *lib.* 3. *Miſcell. cap.* 10. Plinii ſen-
tentiam improbans. Plures præterea hiſtorias cadave-
rum ad longum tempus ſervatorum, abſque ulla
corruptione, recenſet idem Korman. *part.* 3. *&*
part. 5. de Podivino quodam ſuſpenſo meminit,
qui per duos annos corruptionem non eſt paſſus, *&*
part. 7. *cap.* 42. de juvene bombarda occiſo, per
plures ſeptimanas incorrupto ſervato, ſanguine etiam
per vulnus ad illud ipſum tempus emanante. (Con-
jung. *Plater.* l. 1. Obſerv. & ex Veteribus *Pauſa-
niam* l. 5. jam jam allegatum.] Ex quibus conſtat,
cadavera non tam ex arte, quam ex naturæ ipſius
virtute, poſſe ad longiſſimum tempus à corruptione
libera permanere. Sed tamen Natura id ſuccedere
15 poſſe, non facile adducor ut credam, niſi ad paucos
quoſdam dies: & ratio eſt, quia recedente nativo
calore, & extraneo ſuccedente de neceſſitate naturæ,
ſive illico ab exceſſu illius fiat, ſive rationabili
tempore, neceſſe eſt etiam cadavera corruptionem
pati; neque enim extraneus calor poteſt, id quod
nativus potuit, nempe omnia moderari, & anima-
lis vitam fovere, humidumque ſuperfluum abſume-
re, in quòd imo tantiſper agens, neque potens il-
16 lud vincere, eo modo excitat putredinem. Quæ
tamen non in omnibus uno eodemque temporis
ſpatio ab obitu excitatur, ſed multa eam & retar-
dare, & accelerare poſſunt, ut morbi ſpecies, &
mortis, qua ſunt ſublata, temperamentum, quo
dotata fuerant, dum viverent, ætas quam agebant,
tempus anni quo ſunt extincta, & alia quoque ab
extra advenientia ut flantes venti, locus ipſe, in
quo conduntur, & alia hujuſmodi, & ut ab hoc
poſtremo incipiamus, conſtat eſſe terras, & lapides
quoſdam, quibus ſi cadavera condantur, citiſſime
17 abſumuntur. De lapide in Aſſo Troadis Plin. *lib.*
36. *cap.* 12. in hæc verba. In Aſſo Troadis Sar-
cophagus lapis fiſſili vena ſcinditur, corpora defun-
ctorum condita in eo abſumi conſtat intra 40. dies,
exceptis dentibus, de qua re meminit quoque inter
Juriſconſultos Scævol. *in l. libertis.* § *fin de Alim.
& cib. leg. citatus ab.* Henric. Kornman. *ubi ſuprà*,
part. 3. *in princ.* Romæ fecerunt locum illum (cœ-
meterii, quem Campum ſanctum nominant, vigin-
ti quatuor horarum ſpatio ſepulta cadavera abſume-
re, de quo etiam idem Korman. *ibidem cap.* 26. *&*
in Temp. Nat. hiſt. part. 4. *conſ.* 43. *concl.* ibi etiam
de aliis hujuſmodi virtute dotatis cœmeteriis men-
tionem habet. Contra vero alia ſunt, quæ corpora
imputria longo tempore ſervant. Plumbeis ſarcopha-
gis condita cadavera diutius corruptioni reſiſtere, &
experientia dictat, & notat Korman. *cit. loco de mi-
rac. mor. part.* 3. *cap.* 6. unde fortaſſe irrepſit uſus eo
modo cadavera aſſervandi. Sed maxime notatu di-
gnum videtur, quod adonatavit Plater. *in cent. poſth.
quæſt. med. paradox. n.* 9. nimirum quod cadavera
terræ cuique mandata, ſi alte defoſſa ſint, minime
omnium putreſcant; nam neque putrida, aut fœti-
da, verminbusve ſcatentia, ſed arida, & ſicca tanquam
fumigatæ carnes permanent. Rationem eſſe credit,
quod terra ipſa, qua nihil ſiccius exiſtit, ejusmodi
corpora longe melius, quam ſi pice, aut ſale con-
diantur, à putredine conſervare poſſit. Alia ex parte
Plutarch. *in Sympoſ. dec.* 6. *probl.* 10. auctor eſt, carnes
de fico ſuſpenſas (& hoc de ſuſpenſis cadaveribus
verificatur) citius tenereſcere, & conſequenter ci-
tius putreſcere; quod & ex eo repetit Mizald. qui
ex eodem Plutarch. *ibid.* Carnes tritici acervo obru-
tas, tenerrimas facillime reddi dicit, hoc autem ob
calorem extraneum quem concipiunt, rationi ma-
xime conſonum videtur. Sed quid quod Lunæ radiis
cadavera expoſita promptiſſime corrumpuntur?
Quam rem veritatem habere, teſtis eſt Gal. *lib.* 2. *de* 18
dieb. decret. cap. 2. *claſſ.* 4. & cum eo Oribaſius *ex
Antyll. Collect. lib.* 9. *cap.* 3. Lemn. *de Occult. nat. mi-
rac. lib.* 2. *cap.* 4. Joub. *in tract. de Paralyſ.* Alexand.
Taſſon. *Quæſit lib.* 4. *n.* 2. Facit quoque, ut diximus,
ad citam corporum corruptionem genus morbi, quo
cadavera fuerint extincta: ſi enim ſiccum fuerit, ut
Maraſmus, Tabes, Hectica, ardentiſſima febris &
hujuſmodi difficilius; ſi humidum, & à magna pu-
tredine ortum ducens, abſque mora corrumpuntur.
Unde ea de cauſa fit, ut corpora peſte ſublata celer-
rime putrefiant. Joub. *de Peſt cap.* 8. Paræus *lib.* 21. 19
qui eſt de Peſt. cap. 10. Contra vero ubi hectica fe-
bre ſublatus homo ſit, non aliter, quàm ſi fumo aut
ipſo igne toſtus fuiſſet, incorruptum ejus cadaver
ad longiuſculum tempus ſervari par eſt. Habitus
ipſius cadaveris in cauſa eſt facilioris, aut difficilio-
ris putrefactionis: pinguia, & humiditate multa re-
ferta, citiſſime corrumpuntur; extenuata & exucca,
tardiſſime, & eorum præcipue, qui in abſtinentia,
& jejunio diu vixerunt; Torreblanca *in Epit. delict.
lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 3.

Tempus inſuper anni ad faciliorem, & difficilio- 20
rem corruptionem facere, vel ipſi imperitiſſimi bar-
bitonſores noverunt: per æſtus enim & humidita-
tes, facilius ac citius, per frigora & ſiccitates ſecus
ac difficilius multo putrefactionem concipiunt: idem
etiam de temperamentis; & de ætatibus eſt dicen-
dum; quinimo & nonnihil ad id ſexum conduce-
re par eſt: fœminea enim cadavera, quod humidio-
ra maſculeis quæ ſicciora ſint, promptius, quantum
eſt ex hoc, corrumpuntur.

Præterea cadavera occiſa & violenta morte ſub-
lata, corruptioni eſſe magis obnoxia, quam quæ
naturali morte decedunt, teſtis eſt Homerus *Iliad.* 22
15. *&* 24. cujus carmina habes infra. Quanquam
contrarium omnino firmat vir doctiſſimus Stepha-
nus Rodericus Caſtrenſis *lib.* 3. *de Met. Mor. cap.* 4.
ac profecto cum in occiſis ut plurimum totus ſan-
guis effluat, qui putredinem promptius conciliat,
magis rationi conſonum videtur, ea diutius incor-
rupta ſervari, quam quæ à morbo fuerint inte-
rempta.

Sed & inter ea, quæ vi pereunt maxime ea cor- 23
rumpi noſtra ætate compertum eſt, quæ ſclopo &
tormentariis hujuſmodi inſtrumentis interficiun-
tur, quod teſtatur Pigræus Chrirurgus doctiſſimus
lib. 4. *ſuæ Chir cap. ult.* cujus verba referam. *Corpora*,
inquit, *quæ ſcloporum ictu intereunt, omnia putrefa-
ctioni, ac corruptioni magis obnoxia ſunt, quam cæte-
ra, quocunque tandem morbi genere pereant*: Hæc ille.
At unde hoc? An quia per hujuſmodi inſtrumenta
communicatio fit ipſis corporibus extranei caloris,
& ſic facile putredinem concipiunt; nam & ipſæ
partes vulneratæ citiſſime corrumpuntur, Alphonſ.
Ferr. *de Sclopet. Vulner. lib.* 1. *cap.* 2. An potius ob
contuſionem id evenit? cum in omnibus hiſce vul-
neribus contuſio accidat, & contuſionem facillime
corruptio

corruptio ſequatur, ut & præcitatus Ferrus *ibid.* & Bartholomæus Magg. *de Vulner. Sclopet. in princ.* & Paræus *lib.* 10. *in Apolog. alt.* fatentur. Communicatio autem putredinis ex una parte in aliam, & ad corpus univerſum facillima eſt.

24 Cæterum quod cadavera aromatibus, Sale, vel nitro, vel Calce excepta, aut quocunque modo condita incorrupta ſerventur, nihil habere in ſe non miraculi dicam, ſed ne admirationis quidem. Quamobrem quorundam ſimplicitatem, ut ita dicam jam notandam cenſui, qui corpus cujusdam probi viri, & vitæ quidem ut audio, integerrimæ, aromatibus, ut fieri ſolet, aſſervatum, vix 18. annis ab obitu tranſactis miraculosè incorruptum ſervari volebant, cum tamen non obſtante conditura jam putrere inciperet. At quid, obſecro, miracula affectare? annon etiam ejus corpore putreſcente, potuit hic Deo eſſe acceptiſſimus? Sed his relictis, ego puto cadavera incorrupta permanentia nullo artis, aut Dæmonis miniſterio, miraculosè ſervari, dummodo hæc incorruptibilitas perfecta ſit, ita ut cadaver ne exſiccationem quidem patiatur, ſed ſecundum corruptibiliores etiam partes integrum ac vividum non ſecus quam ſi in vita homo degeret, conſervetur. D. Tho. 22. *q.* 178. *art.* 1. *ad* 3. & ipſo Rot. *in rel.* 1. *de mir. B. Thereſ. art.* 4. §. *de Exh. p.* 30. *v. unde cum.* Dæmonem enim poſſe id facere non dubitandum, ut teſtatur Mart. Delr. *lib.* 2. *Disquiſit. Magc. q.* 25. & Torreblanca *in Epitom. delict. lib.* 1. *capite vigeſimo quarto: numero primo & ſeqq.* (Villalpandus 2. *mag. capite* 24. 26. Sennert. *libr. tertio, part.* 1. *ſ.* 1. *capite ſecundo*) Neque ſolum id poterit facere Dæmon, Artis ipſius præſi-
26 diis ſibi quam notiſſimis, ſed amovendo qualcunque naturales cauſas, quæ cadaveribus putredinem conciliare poſſent. At corpus, quod ex virtute, & ex miraculo incorruptum permaneat, nullo artis præſidio, imo nulla cauſarum corrumpentium amotione ſed ipſis corruptivis cauſis permanentibus conſervari poterit; idcirco nulla cadaveris exenteratione, aut eviſceratione, nulla excrementorum repurgatione, nulla Aromatum, aut aliorum medicamentorum conditura, nulla temporis, aut loci conditione opus erit, ubi ex miraculo cadaver aliquod incorruptum permanere debeat. Hoc prudentiſſime inſinuavit Homerus in cadavere Hectoris, quod, quanquam cruore refertum, diu multumque circum mœnia Trojæ protractum, nullo unguento delibutum, tamen Deorum virtute incorruptum ſervabatur, ut ille inquit ſub perſona Mercurii Priamum alloquentis, *Illad.* 24. his verbis:

O ſenex nondum hunc canes comederunt, neque alites,
Sed adhuc jacet Achillis apud navem
Neglectim in tentoriis, duodecima autem ei dies
Jacenti, neque tamen ei corpus putreſcit, neque ipſum vermes
Edunt, qui ſane viros in bello occiſos edunt.

Et pauló infrà, ut miraculi vim oſtenderet.

27 *Adeo tibi curant Dii filium tuum,*
Et mortuum licet exiſtentem, quoniam ipſis carus erat ex animo.

Sed quodnam tempus aſſignandum corruptioni cadaveris? vel quanto tempore naturaliter poteſt cadaver aliquod incorruptum permanere? dicendumque videtur ab ipſa Animæ prima exhalatione corruptionis principum ſortiri, non obſtante, quod nulla ejus putrefactionis ſigna tunc appareant, ſed quoad manifeſtam putrefactionem certe impoſſibile eſt omnibus unum eundemque terminum poſſe aſ-
28 ſignari, quippe cum, ut jam præfatum eſt multæ cauſæ ſint, ex quibus ipſa cadavera citius, aut ſerius corruptionem patiuntur; vel ipſæ particulares hominum Naturæ, & temperamenta, ut diximus, in hoc multum poſſunt. In Perſico quodam bello notatum, cadavera Romanorum poſt quadriduum putreſcere, ac tabo corrumpi, ut non facile qui ſint, dignoſcantur. Contrà Perſarum, ſiccatis corporibus ſine tabo, ut tigna dureſcere. Refert exemplum hoc ex Cardan. *de rer. variet. lib* 8. *cap.* 40. Kornmann. *de mirac. mort. part.* 3. *c.* 1. Superius quoque de quibuſdam populis mentionem habuimus, quorum corpora nullo modo putreſcunt, cum cætera omnia putredinem tam de facili patiantur. Verumenimvero, ſi ab eo, quod ut plurimum fit, univerſalis regula firmari debeat, dixerim eum terminum tribus diebus definiri: quia tanto temporis ſpatio, ſiquæ naturalis caloris reliquiæ in cadavere relictæ fuerint, omnino evaneſcunt, & eorum loco calor putredinalis ſuccedit; idcirco is terminus aſſignatur à Medicis expectandus in quibuſdam, qui, ob morborum vim, veluti mortui jacent, & ab ipſis vere mortuis non diſtinguuntur; nam (præterquam quod eo ſpatio omnes humores ſuum motum ſortiuntur, ex eorumque motu vitam ineſſe, aut ex quiete abeſſe deprehenditur) non longius protrahi poſſe videtur corruptio in his, qui vere mortui fuerint. Firmari poſſunt hæc argumento Lazari, de quo recte, quia, tranſierat hic terminus, dicitur, *fœtet jam, quia quatriduanus eſt.* Joan. *cap.* 12. *v.* 40.

Cum vero, ut notum eſt, naturaliter omnia ca- 29
davera corrumpantur & putrefiant, ſciendum eſt ad majorem miraculi evidentiam, ut ſuperius dixi, cadaver ex miraculo incorruptum ſervatum, debere non ſolum ſecundum ſolidiores & ſicciores partes tale conſervari, ſed etiam ſecundum molliores &
humidiores, & ſecundum eas, quæ magis ſunt pu- 30
trefactioni obnoxiæ: & hæ quidem ab omni genere putrefactionis immunes ſint, oportet. Sunt enim, ut ſuperius quoque dictum eſt, putredinis plures modi, ſeu potius gradus; ſecundum quos alia cadavera in quibus calor multus putredinalis, & humidum viget, in vermes & alia inſecta abeunt, alia ſecundum humidiores præcipue partes in tabum convertuntur, alia ſitum contrahunt, alia, in quibus carnes, ac viſcera omnia diffluunt, alia cæteris ſicciora, in quibus calor mordax, ac acer viget, humidioribus partibus abſumptis, reſiccantur, & diutius durant, omnia tamen putreſcunt in majori, aut minori gradu, ita ut, quanquam hæc poſteriora minorem putredinis gradum attingunt, & cœteris diùtius, ac melius, & quaſi incorrupta ſervari videntur, non ſufficeret tamen hoc ad miraculi probationem, quia & ipſa reſiccatio putredo quædam eſt, ut ex *Ariſt.* 4. *Meteor. capite ſecundo, text.* 3. manifeſtiſſime elicitur. At vero cadaveris incorruptibilitas eſt inter miracula magnæ conſiderationis, ac Dei omnimodam virtutem requirens: nam quæ ſuperius incorrupta, vel natura vel arte ſervari diximus, non vere incorrupta ſervantur, imo neque ipſa, quæ diligentiſſime condita ſunt; nam & hæc, & alia quæcunque, paulatim, ut dixi, reſiccantur, quouſque tandem omnino in pulverem abeant, & incinerentur.

Cæterum circa cadavera, pleraque alia obſervari poſſunt, & aliquando etiam obſervata ſunt, que cum admirationem quandam contineant, vulgo cauſarum rerum ignaro miraculi ſuſpicionem, imo certitudinem faciunt, cum tamen omnia Naturæ limites non prætergrediantur, quæ ut ab iis, quæ vere ex miraculo in cadaveribus accidunt, diſtingui poſſint, paucula huic quæſtioni addenda
ſunt. Obſervantur igitur aliquando cadavera ſeſe 31
movere, vel ſecundum partes, vel ſecundum totum; ſanguinem effundere, rubore perfundi, commaculari, rubris ſtigmatibus conſpergi, calida per longum tempus ab obitu permanere, & aliquando etiam per ſe ſtare. In quibuſdam etiam ungues viſuntur creſcere, ac pili quod etiam frequentius animadvertitur. Adnotantur inſuper retractiones quædam, ſeu potius convulſivi quidam membrorum motus; quibuſdam etiam Penis erigitur, & ad multum tempus ita perdurat, quod pluries in his, qui ſuſpenduntur, animadvertitur. Narrat item Fortun. Fidel. *libro quarto, Relat Med. capite primo,*
ex Marcell. Donat. *hiſtor. mirab. libr.* 2. *capite* 3. 32
Monialem quandam, cum alterius monialis demortuæ manum exoſcularetur, ter illi manum à demortua tam fortiter fuiſſe conſtrictam, ut viva adhuc putaretur, & alias quoque non diſſimiles hiſtorias,

hiſtorias, vide ibi, ſi libet. Adnotantur quoque plura alia hujuſmodi, quæ brevitatis gratia, ſilentio prætereo.

Atqui primo cadavera per aliquod tempus ab obitu calida permanere, aut etiam poſt aliquod tempus poſt mortem recaleſcere, naturalis res eſt; at tunc maxime animadvertitur, cum mors ex peſtilenti morbo, aut ex ſumma, atque intenſiſſima putredine ortum habuerit, ita ut contingat aliquando ea calidiora eſſe poſt mortem, quam fuerint in vita, ut teſtatur Sal. *de febr. peſt. cap.* 19. & Jo. Hucher. *lib.* 4. *de febr. cap.* 10. quod ob intenſiſſimum putredinalem calorem accidit, qui tantus aliquando eſt, ut ægrotantium corpora ipſam frigidiſſimam humum, aut ipſa frigidiſſima marmora excalefaciant, quod ſcitiſſime adnotavit Ovidius *lib.*7. *Metamorph.* de peſte correptis,

Dura ſed in terra ponunt præcordia, nec ſit
Corpus humo gelidum, ſed humus de corpore fervet.

Eadem ex cauſa omnes commaculationes, rubores, livores, ſtigmata, & his ſimilia, quæ in ca-
33 daveribus fieri obſervantur, eveniunt, ut docet Valleſ. *in* 5 *Epidem text.* 87. ſic etiam & ſanguinis emiſſio aliqua ex parte, ut ex ulcere, ex ore, ex naribus, ex vulneribus: cum enim omnis jam naturalis calor evanuerit, & extinctus ſit, & cum eo virtutes conciderint, præcipue autem retentiva, jam turgentes humores, luxurianſque putredine ſanguis impetu facto quolibet erumpunt. Notandum autem, quod cum hæc ex Naturæ præſcripto fiunt, non longe ab obitu accidere conſueverunt, & poſtridie, aut tertio ad ſummum die ab obitu comparent, aliter enim ſi multos poſt dies evenirent, multo miraculi ſuſpicionem facerent; & idcirco notoria miraculi evidentia accidit, quod è B. Agnetis à Monte Politiano corpore plurimus ſanguis poſt centum annos ab obitu proflueret. Notat tamen Plater. *in Cent. poſt. quæſt. medic. paradox. numero octavo*, quod cadavera, quæ Anatomiæ cauſa pluribus diebus ſervantur, poſt flaveſcentem illum calorem, quo poſtquam expirarunt, pallent, exactis aliquot diebus rurſum in malis, & carnoſioribus locis rubent: ſanguinem quoque levi commotione ex venis nondum ſectis, & ad interiora emanare dicit. Alia etiam his non diſſimilia ſervari poſſe in cadaveribus crediderim, ſi, & qui obſervarent, adeſſent, & cadaverum copia ſuppeteret. Referunt cadavera aliquando exudaſſe, & Kornman. *de mirac. mort. p.* 5. *c.* 8. & 9. narrat, cadaver cujuſdam ſuſpenſi plurimum ſudoris effudiſſe per quatuordecim continuos dies, & alium poſt nonnullos annos item ſuſpenſum,
34 ad acceſſum matris, ſanguinem per longum tempus ſtillaſſe; priorem hiſtoriam admirationis habere aliquid, poſteriorem fabulæ proximam judico: hæc tamen nullo negotio poſſe à Dæmone, quando-
35 cunque libuerit, perpetrari, certum eſt; itaque maxime ad hoc animadvertendum eſt, ne decipiamur. (Vid. *Reies* pag. 234.]

Porro cadavera per ſe ſtare ſupra naturam eſt: nam neque ab ipſo Dæmone id fieri poterit, ut per ſe realiter ſtent, ſed bene, ut appareant per ſe ſtare: non modo enim cadaver per ſe ſtare non poteſt, ſed neque in alterutrum latus reclinatum permanere: cadavere enim in latus converſo, inquit *Gal. lib.* 2. *de mot. muſcul. c.* 4. Et poſt eum Raſ. *lib.* 31. *Continenſ. tract.* 1. *cap.* 1. ne minimo quidem tempore ſuper latus manet, ſed illico vel pronum, vel ſupinum fit, quod etiam adnotavit Kornman. *ex Seidel. de Ebriet. lib. de mirac. mort. part.* 3. *cap.* 17. cum enim, ut corpus ſtet, valida muſculorum actione ſit opus, quippe qui maximopere in ea actione operentur, ut docet Fabrit. *de Greſſu Anim. tranſprinc.* in hac autem tam valida actione plurimi ſpiritus requirantur, impoſſibile omnino eſt, ut hoc naturaliter ſuccedat, deficientibus omnino ſpiritibus. Multo minus ex ſe naturaliter moveri poteſt cadaver, aut aliquam ſui partem movere: unde quod narratur de lacerto quodam, Duo nomine, in Arabia naſcente, qui occiſus etiam poſt triduum applicitus, perinde movetur, ac ſi viveret, neſcio an pro vero admittam, an dicam potius, ex calore
ignis contrahi in ſemetipſum, non autem vere mo- 37
veri. Narrat autem naturale hoc miraculum, ex Lemn. Majol. *coll.* 8. *dierum Canic. part.* 1. Quanquam moveri cadaver ex Dæmonis præſtigio poſſit, aut potius apparere ut ex ſe moveatur. Quamobrem uti talia in ſanctis corporibus ad aliquem finem facta obſervabuntur, ex miraculo fieri non dubitandum, ut illud eſt, quod de eadem Agnete à Monte Politiano narratur, quæ divæ Catharinæ Senenſi pedem ori propius admovit, ut facilius ſuperſtes virgo illum deoſculari poſſet. Loquor autem hic de motu vero, nempe qui fiat naturali modo, non de convulſivo, de quo ſuperius dixi; hic enim à flatuoſo ſpiritu, vel à putredinoſis vaporibus etiam in cadaveribus excitatur, ut notat Fortun. Fidel. *lib.* 4. *relat. med. cap.* 1. hac quoque ratione evenit, ut carnes vituli recenter mactati (forte & aliorum quoque animalium) tremant per aliquot horas, contrahantque ſeſe, ab externi Aeris injuriis laceſſitæ, ut recenſet eruditiſſimus Fortun. Licet. *lib.* 1. *de Spont. Vivent. ort. c.* 149.

Ad hæc protritum, & ob id minus admirationis in ſe habet, quod dicitur de pilis, & unguibus in cadaveribus excreſcentibus, cum tamen neutri illorum vere, & realiter creſcant, ſed creſcere videantur, ex depreſſione circumſtantis carnis, aut cutis, ex ſententia Ariſtotelis, & Alexandri, quam cum cæterorum Philoſophorum aliis opinionibus recitat Mercur. *lib.* 1. *de morb. curan. c.* 3. de qua re vide Licet. *lib.* 1. *loc. cit.* (Horſtium, *tom.* 1. *pag.* 33. & 175. Binsfeld. *Confeſſ. Malef. prælud.* 2. *dub.* 4.) Majorem multo admirationem haberet dentes creſcere; ut aliquando eveniſſe recenſet Kornm. *de mirac. mort. p.* 3. §. 43. ſi modo vere creſcunt. Nam potius, ut de pilis, & unguibus dictum eſt, videntur creſcere, ob gingivarum depreſſionem, & con-
ſumptionem. 38

Liquores porro, ſudores, humiditates, ſanguis diu & longe ab obitu ex cadaveribus emanantes, ſuaviter redolentes, & in certa copia, ſtatiſque temporibus, nihil in ſe naturale habent, neque ullam dubitandi anſam præbere poſſunt, niſi quod hæc ipſa ſuis præſtigiis facile operari poteſt Dæmon. Sed in Sanctorum corporibus nulla erit hæſitantia, unde prudentiſſime à Rota talia pro miraculis ſemper judicata ſunt, & vide relationem ſæpe citatam ſuper proceſſu B. Andreæ Corſini *part.* 5. §. *in princ.* & *relat. prima, de mirac. B. Thereſiæ, art.* 4. *mir.* 2. *poſt mortem*. Quod autem de Alexandri cadavere jactant, nimirum inſepultum per ſeptem dies, incorruptumque ſervatum, gratum odorem expiraſſe, credo eſſe ſcriptorum adjunctum: qui, ut fit, non contenti narrare, quod incorruptum, cadaver ſervatum ſit, ut audierant, addiderunt etiam, illud gratum ſpirare odorem, cum ſufficeret ad admirationem excitandam, quod ingratum non ſpiraſſet. Nam fœtor ſemper conſequitur putredinem, odor vero contra laudabilem humorum & corporis conſtitutionem. Imo neque naturalis eſt odor qualiſcunque, qui gratus quoquo modo eſſe poſſit, non modo mortuorum cadaveribus, ſed neque viventibus corporibus quantumcunque perfecta ſanitate, & eucraſia fruantur: unde neſcio, an mendacii redarguendus ſit *Cardanus*, qui de ſuo corpore odorem bonum perpetuo expirare ſcripſit; licet hominem naturaliter poſſe bene olere probat Licet. *libro quarto, de his, quæ diu ſine alimento vivunt, capit. octavo*, ſed hoc intelligendum forte de odore quodam corpori humano conveniente; qui non ſimpliciter bonus ac ſuavis odor dici poteſt: & idcirco bene Card. *lib.* 13. *de ſubtil.* dicebat, corpora Sanctorum, cum cætera fœteant, bene olere ob id creditum eſt, vi Divinitatis adverſus Naturæ decreta pugnante. Nec tamen ſecundum naturam impoſſibile eſt humanum cadaver recens non male olere; at bene olere, inquam ego, eſt impoſſibile; quia bonus odor ex calore naturali in cadavere emanare non poteſt, quia is aut nullus, aut exiguus, ex calore autem putredinali quomodo bonus odor emanabit? (Vid. Ign. Lamp. *Ezech. à Caſtro.*)

Deni-

Denique videbatur aptus hic locus ad inquirendam veritatem, & cauſam naturalem de ſanguine emanante à cadavere occiſo coram occiſore; ſed quia magis aptus locus offeretur *in titul. de Vulneribus libr. §. ſeq.* eo loci id ipſum rejiciam. Qui autem plura mirabilia circa cadavera evenientia legere cupit, adeat Henr. Kornman. *de mirac. mort. part.* 4. (De cauſis putredinis abſentis cadaverum eleganter differit Deuſingius Ccleberr. *in fœtu Muſſipont.* ſeqq.

Locum conferre ad citam tardamque corruptionem non eſt dubitandum, inquit Cl. D. *Bartbolin. cent.* 1. *Hiſt.* 62. Ita in Cœmeterio *S. Innocentii* Pariſiis humana corpora 24. horarum ſpatio abſumuntur, oſſibus ſolis relictis. Toloſæ contra in Fano quodam crypta eſt, in qua humati per 600. amplius annos illæſi ſuperſunt, cum pilis & cute candida, ut nepotes avos ſuos longa ſerie dignoſcere poſſint. Inſito quoque corporibus balſamo plurimum debere perpetuæ lucernæ fidem faciunt, inquit.

Talem *Mumiam Danicam* refert *ibid.* Viri nimirum cadaver, ante 50. & amplius annos ſepultum, quod etiamnum integrum, & mumiæ inſtar induratum, viſitur, pernæ furno induratæ ſimile, carne cum cute exſiccata firmiſſime ſuis oſſibus adhærente, cum barba rufa, crinibuſque decurtatis, &c. Quid putredinem ab hoc cadavere inhibuerit, ignorare ſe profitetur *Bartbol.* Vulgus iſtius loci inquit, vel à Rege occiſum, vel cum uxore diſcordem vixiſſe, fabulatur.

Memini me olim in Germania, prope Palatinatum, non longe à S. Goar. in pago *werlen.* videre manum hominis ad S. Ædem in lucerna ſuſpenſam; que multis poſt ſepulturam annis, reliquo corpore plane abſumpto, integra inventa fuit: ea parentem fuiſſe percuſſum vulgus ferebat. Sed hæ cauſæ ſupernaturales ſunt. Ac ſuperſtitioſum cenſemus, quod tradit *Beda lib. de natura infantium f.* 397. (citante *Petro à Caſtr. de Igne lamb. p.* 27.) Cadavera eorum, qui naſcuntur diebus Ianuarii 27. 30. 31. non corrumpi.

Platerus in Quæſt. Phyſiol. nulla corpora in terris putreſcere, ſed potius in ſicco elemento conſervari, exiſtimat. Quæ ratio, veluti cadaver illud Danicum concernere non potuit, utpote in crypta ſubterranea capulo incluſum, ubi terram non tangebat, ita Fœtui noſtro Muſſipontano, in corpore matris contento potuit quadrare.

I. Sperlingius in Anthropol. Phyſica violenta tantum morte extinctos (quamvis non omnes) putredine vitiari credit, referente *Bartbol.* at huic æque dubium videtur, cur externæ cauſæ magis accelerent putredinem, quam lenti morbi & putridi. Fortaſſe *Sperlingii* ea mens eſt, illos ſolos à violenta morte immunes dicendos eſſe, qui circa cauſam morbi continentem ac circa cauſam mortis externam, fato quaſi proprio, ſeu per naturale principium internum ac quaſi per ſimilem maraſmum mortem oppetunt.

In talibus equidem diſpoſitio putredini apta vi naturæ evaneſcit: quemadmodum forte itidem in *fœtu* illo, *quem in utero exſiccatum* refert *Barth cent.* 1. *hiſt.* 12. diſpoſitio putredinalis ob ſimile principium internum abſumpta eſt, quam alias ratione diverſarum anni tempeſtatum, morborumque diverſorum, quibus defunguntur corpora, in cadaveribus diverſimode ſe habere, præter rationem non eſt: quæ eadem in furibus ſuſpenſis, atque ita arefactis, ut mumias referant, ob cauſas externas, nempe vi Aeris ac Solis, ſublata eſt. Sed neque hæ cauſæ ſubjecto noſtro præſenti poſſunt accommodari.

Recte equidem Vir Eruditiſſimus in *Reſolutione caſus* plura dari exempla, inquit, *Molarum & Embryonum* diu in utero citra putredinem hærentium: verum id ipſum eſt, cujus ratio quæritur. Notum utique pridem eſt ex *Hipp. lib.* 1. *mulier. molam.* nonnunquam *biennium*, ſæpe etiam *triennium* totum manere; atque ex *Ariſt. lib.* 4. *de gener. anim. c.* 7. *molam* durare *per annos quatuor*, imo & *tota vita*, ut *& conſeneſcat*, *& commoriatur*. Neque vero Exempla, paſſim obvia, hoc loco commemorare neceſſe eſt. Ratio ac cauſa, qua incorrupta maneant tam diu, inveſtiganda.

Cur quidem naturale tempus partus *molæ* nullum ſit, rationem hanc reddit *Ariſt.* 10. *biſt. anim. cap.* 7. quod, cum animal non ſit, ac propterea nullum cieat motum, dolorem nullum faciat: eſt enim parturiendi dolor, inquit, ex motu ligamentorum, quem facit fœtus vitæ appetens. (ſeu appetens potius liberioris reſpirationis;) at *mola* nec reſpirat, nec aere indiget; Nullaque ratio eſt, cur non longiſſimo etiam tempore vita vegetativa in utero frui poſſit.

Circa *Embryonem* major eſt difficultas, *an* & *quomodo* ultra naturale ſeu ordinarium tempus poſſit *vivus in corpore materno contineri*. Equidem id fieri poſſe Exempla complura teſtari videntur. *Spigel. de incert. temp. part.* profitetur quidem, ſe nullum adhuc habere Exemplum, fœtum maturum 2. *menſe* in lucem prodiiſſe; id tamen præter naturam accidere poſſe non negat: (ut allegavimus in *Microcoſm. Gen. parte tertia*, *ſect.* 2. §. 86) quin & ultra *duodecimum menſem*, *ad decimum tertium*, *decimum quartum*, *decimum quintum*, prorogari aliquando partum, ex aliis tum Veteribus, tum Recentioribus, admittit; nonnullaque referre ex Autoribus ejuſmodi partuum Exempla; Ac inſuper ex M. S. quodam Codice, refert *Bellocatum* Patavii Excellentiſ. Medic. aliquoties in publicis Lectionibus narraſſe diſcipulis ſuis, ſororem Eruditiſſimi Viri *Bucellæ* Patavini, per *ſexdecim menſes* uterum tuliſſe.

Atque ita *Harvæus Exercit. de Partu* (poſt *Exerc. de Gen. animal. mibi pag.* 558.) Fuit profecto, inquit, non ita pridem apud nos mulier, quæ fœtum in utero *ſexdecim amplius menſibus* geſſit, eumque ultra decem menſes (pluribus ejus rei conſciis,) huc illuc varie ſeſe commoventem ſenſit, tandemque vivum peperit.

Similiter *Schenck. Obſ. Medic. lib.* 4. *obſ.* 122. Exemplum refert. ex *Maſſa* mulieris ſexagenariæ, quæ ex ſeptuagenario ſene conceperit, & 14. *menſe* puellam pepererit, oculis, & manibus privatam 5. menſibus vitalem; Additurque ratio tam diutinæ geſtationis; quia virtus ſeminum in ſenibus, cum ſint ipſi frigidi, imbecillis exiſtit; itemque uterus ex ſenio refrigeratus, non potuiſſet in minori tempore conceptum perficere, & perfectum ſeu completum edere. Conſimilis forte ratio in Muſſipontana noſtra locum habere videri poteſt, quatenus Fœtus extra uterum hæſit, atque adeo ordinario uteri fœtu deſtitutus fuit. Ita in vita *Peireskii à Gaſſendo* deſcripta, *lib.* 1. non longe à fine, fit mentio mulieris Belliquadrenſis, quæ iterato nupta, cum ex priore conjugio partus aliquot nonimeſtres edidiſſet, ex poſteriore tamen ediderat tres, unum menſium undecim, alterum quatuordecim, tertium vero octodecim, atque tunc quarto geſtaret utero menſem jam vigeſimum tertium Cumque hæc referenti *Peireskio* objiceret *Gaſſendus*, videret, ne eſſet eadem fœmina, quam no ita pridem *Ant. Saporta* aliique Medici propter ſimile quid non omnino ſanam mente pronunc aſſent; perſtitit ipſe *Peireskius* fuiſſe aliam adjiciens, ipſam non longe poſt peperiſſe infantem cum capillitio, ac dentibus, obtinuiſſeque à conjuge, ne ulterius contingeretur (ob pericula puerperiorum;) Verum, profitetur *Gaſſendus*, utcunque hac de re ſit, ſe venditare eam pro vera nolle.

Equidem quamvis contingat ſæpius falli mulieres, ut credant ſe diutius utero geſtaſſe quam geſtarunt, (cujus rei cauſam ex *Hippocr.* atque *Ariſt.* reddidi *cit. loc.* §. 17. *& ſeqq.*) poſſe tamen revera partum quandoque *in tempus longius* prorogari, per evidentem rationem oſtendi *ibidem* §. 94. Cum enim *cauſæ partus* pendeant tum à *fœtu*, tum ab *utero*, atque ipſo *corpore materno*, (ut fuſius deduximus *ibid.* §. 78. *& ſeqq.*) fieri poteſt, ut poſt tentatam criſin, pro excludendo fœtu, Mater & Fœtus in vivis ſuperſint, ac hæreat etiamnum ad tempus in

utero

utero fœtus, donec novam excretionem natura moliatur, fœtuſque cum natura conamen intendat: id vero eo duntaxat caſu evenire poſſe cenſui, cum etiamnum copioſi humores inter Amnium circumfluunt fœtum, ipſumque à liberiori reſpiratione arcent; hanc enim ſenſim imponere neceſſitatem partui, expoſui *cit. loc.* §. 7.

Sed alia inſuper cauſa reddi poteſt, ob quam fœtum intra uterum, vel extra uterum abdomine detineri poſſe vivum per complures menſes, quin imo per annos plures præter rationem non ſit. Quid ni enim Fœtui in corpore materno concluſo, idem quandoque poſſit evenire, quod aliis quibuſdam animalibus in lucem natis, urſis, gliribus, hirundinibus, muſcis, aliiſque ſimilibus (de quibus *Ariſt. libro* 8. *hiſtor. anim, cap.* 7. & *Plin. lib.* 8. *Nat. hiſt. cap.* 3. & *ſeqq.*) totam hyemem dormientibus, nihilque porro alimenti aſſumentibus: quod ipſum etiam hominibus quibuſdam in lucem natis poſſe obtingere, à ratione non eſſe alienum oſtendi *Exercit. de Nutrit. Animal. ſect.* 3. §. 43. & *ſeqq.*

Quidni, inquam, fieri poſſet quandoque ut radicale humidum in fœtu ſeu Embryone ita flammulæ vitali contemperetur à natura, ut ipſam diutiſſime, citra ulteriorem alimenti à matre affluxum, citra ulterius Embryonis incrementum, (*quod haud ultra eam magnitudinem excreverat, quam juxta conſuetas naturæ leges ſemeſtris fœtus aſſequitur,*) valeat fovere ac ſuſtentare? æque atque artificio olim *Lampades ſubterraneæ* inſtruebantur à Romanis, quæ per aliquot ſæcula, abſque novi pabuli acceſſu, ope olei incombuſtilis, flammam foviſſe, ac Patrum noſtrorum memoria etiamnum ardentes inventæ referuntur, ſolo aeris leviſſimi appulſu extinctæ; quarum rationem exponere conatus eſt Nobiliſſ. *Carteſius Princip. Philoſ.* 4. §. 116.

Hiſce vero ita habentibus, non ſine ratione *L. Papyrius Prætor* (ut autor eſt *Maſſurius* referente *Plin. lib.* 7. *N. H. cap.* 6.) ſecundo hærede agente, bonorum poſſeſſionem contra eum dedit, cum mater partum ſe *tredecim menſibus* diceret tuliſſe; quoniam, inquit *Plin.* nullum certum pariendi tempus definitum videretur.

Atque ex tali forſan fundamento, Lex apud Britannos adhuc viget (teſte *Spigel. de incert. temp. p.*) ut maritus jubeatur prolem agnoſcere, hæredemque habere, *anno* poſt *aut amplius* natam, quam ipſe ultimo ab uxore diſceſſerit. Atque ita Pariſienſes (referente eodem ex *Gothofredo*) viduæ approbarunt partum *decimi quarti menſis*, propterea quod hæc apud mariti, qui obierat, propinquos & hæredes vixiſſet, diligenter ab horum uxoribus cuſtodita, quæ idcirco de intacta ejus pudicitia poſt partum teſtimonium præbere erant coactæ.

Sed neque præter rationem eſt, poſſe Fœtum, vere mortuum, per longius temporis ſpatium in materno corpore aſſervari citra putredinem, æque atque fructus varii, etiam horarii, artificio condiuntur, atque ſolo aeris ambientis affluxu præpedito, in liquoribus quibuſdam integri planeque incorrupti aſſervantur diutiſſime; aut, æque atque hic ipſe noſter *fetus Muſſipontanus* etiamnum fortaſſe aſſervatur, ſuperfuſo *ſalis ſpiritu* arcente putredinem.

Recte Vir Eruditiſſimus, *Reſolut. pag.* 13. *Si ſpiritus vini*, inquit, ſi *ſpiritus ſalis*, putredinem arcet, (uti Lugduni Gallorum aliquot Embryones ſe vidiſſe natantes in ejusmodi liquore ait, cujuſmodi item Exempla, ab Excellent. D. *Fauſio* per familiares literas mihi communicata tetuli in *Append.* ad *Exercitationes de Nutrim. Elaborat.*) cur non natura optima medicatrix, optima ſui conſervatrix, idem præſtet in corpore.

De Artificio Nobiliſſ. D. *Bilſii*, quo balſami cujuſdam beneficio cadavera ita condire valet, ut ad multa ſæcula ſervari queant, ita etiam, ut poſſint dignoſci, deque aliis, quæ circa eadem ſtupenda præſtat, impræſentiarum nihil repetam; cum haud pridem ſuſe de talibus diſſeruerim in prædicta *Appendice:* Quis vero cum ratione negabit, Naturæ vires tali artificio etiam longe nobiliores ac valentiores eſſe? Hæc *Deuſingius*.

Mira de *S. Franciſci* Cadavere in Italia narrant *Aſſiſii*, quod nempe incorruptum adhuc ſtet in ſubterranea crypta, cui *Gregorius IX. Epitaphium* ſequens ab baſin marmoream erexerit.

V. S. C. A.
FRANCISCI ROMANI
CELSA HUMILITATE CONSPICUI
CHRISTIANI ORBIS FULCIMENTI
ECCLESIÆ REPARATORIS,
CORPORI NEC VIVENTI NEC MORTUO
CHRISTI CRUCIFIXI PLAGARUM
CLAVORUMQUE INSIGNIBUS ADMIRANDO
PAPA NOVÆ FOETURÆ COLLACHRYMANS
LÆTIFICANS EXULTANS
JUSSU MANU MUNIFICENTIA POSUIT
ANNO DOMINI M. CC XXVIII.
XVI. CALEND. AUGUSTI.
ANTE OBITUM MORTUUS POST OBITUM VIVUS.

Quo ab Baſilicam autem Subterraneam Seraphici Patriarchæ Fratrum Minorum *S. Franciſci* Aſſiſſienſem, narrant inſuper ſcriptores, Cadavera illa circumjecta gratiſſimum ſpirare odorem, ut olfactus hominum nunquam ſimilem habuiſſe credi poſſit. Quoad incorruptibilitatem autem cadaverum hoc addo, quod recordor nunc *Madriti* Cadavera & ſordes facile ac cito in nihilum redigi, *Tholoſæ* vero in certa crypta contrarium apparere; dari etiam terram & lapides, quæ gratum odorem ſpirent, uti juxta *Dreſdam* Saxum erui, quod inſtar florum Cheiri in hunc usque diem in meo Muſæo olet.

SUMMARIUM.

1 *Reſurrectio ſecundum aliquos naturaliter fieri poteſt.*
2 *Aſſertur ratio, qua id probari poſſit.*
3 *Multi, qui mortui, reſurrexerunt.*
4 *Animalia nonnulla jam mortua aliquando reſurgunt.*
5 *Reſurrectio opus eſt miraculoſum.*
6 *Quanam ratione quidam reſurgere à mortuis viſi ſint.*
7 *Supra terminum trium dierum non videtur poſſibile hominem, qui mortuus videatur, ad vitam redire naturaliter.*
8 *Nonnulli multis annis dormientes.*
9 *Populi Lucomoriæ quomodo reſurgant.*
10 *Quod herbæ quædam reſurgere faciant, falſiſſimum & ridiculum.*
11 *Dæmon an poſſit mortua inſecta ad vitam revocare.*
12 *Anima quarumcunque animalium irrationalium in morte corrumpitur.*
13 *Dæmon non poteſt idem animal numero ad vitam revocare,*
14 *Reſurrectio eſt unius, ejuſdemque numero animalis.*
15 *Nullum animal mortuum vere reſurgit, præter ipſum hominem.*
16 *Homo habet propriam formam à corpore ſegregatam.*
17 *Eundem effectum numero ſemel corruptum implicat poſſe reproduci.*
18 *Deus non poteſt idem animal numero, irrationale duntaxat, ſemel corruptum ad vitam revocare.*
19 *Hominis Reſurrectio ex Dei virtute factibilis, bruti vero nequaquam.*
20 *Reſurrectio fit per novam introductionem ejuſdem animæ in idem corpus.*
21 *Brutum aliquo modo reſurgens non eſſe idem numero.*
22 *Reſurrectionis opus cur naturale eſſe non poſſit.*
23 *Ex nihilo naturaliter nihil fit.*
24 *Mors eſt privatio vitæ.*
25 *A privatione ad habitum naturaliter non datur regreſſus.*
26 *Productio naturalis effectus ſequitur ad proprias diſpoſitiones, introductas in id, in quo fiunt.*

27 *In*

27 *In examine reſurrectionis contingit dubitare, an vere is, qui reſurrexiſſet, præſumitur mortuus fuerit necne.*
28 *Morbi, ex quorum vi homo interdum veluti mortuus apparet, cum adhuc vivat.*
29 *Aqua ſubmerſi, ſtrangulati, ex alto cadentes, & hujuſmodi aliquando mortui videntur, cum vivant.*
30 *Syncope eſt præceps virium ruina.*
31 *Syncope diſtinguitur à Lipothymia.*
32 *Syncope ad talem vehementiam devenire poteſt, ut homo mortuus appareat, non ſic Lipothymia.*
33 *Aetii dictum defenſum.*
34 *Syncope forti detentus non poteſt longo tempore ſupervivere.*
35 *Cor non poteſt magnum morbum ſuſtinere.*
36 *In valida ſyncope non eſt locus remediis.*
37 *Morbus, quo detinebantur Zeno Imperator, & Joan. Duns Scotus, non erat Syncope.*
38 *Syncope detentus, ſi poſt tres dies ad vitam redeat, magnam faciet reſurrectionis ſuſpicionem.*
39 *Impoſſibile eſt cum forti Syncope ultra vigintiquatuor horas vivere.*
40 *Syncope dicitur quaſi abſciſſio vitæ.*
41 *Quomodo fieri poſſit, ut homo abſque ullo ſenſu, & motu vivat.*
42 *Privatio reſpirationis eſt ipſa mors.*
43 *Vita non poteſt eſſe ſine reſpiratione.*
44 *Homo reſpective ad nos tantum, poteſt ſine ſenſu, & motu vivere.*
45 *Ultra terminum trium dierum, cum morbo, qui hominem motu, & ſenſu privet, non poteſt ullo modo vita ſupereſſe.*
45 *Syncope eſt ipſa mors.*
47 *Mors eſt confirmata Syncope.*
48 *Nemo moritur absque Syncope.*
49 *Terminus ſuſpicionis vitæ brevior eſſe debet in ſyncope affectis.*
50 *Tres dies pro termino vitæ aſſignantur in morbis attonitis. Rationem vide n. ſeq. & 52.*
53 *Experientiæ variæ ad dignoſcendum, an homo mortuus ſit, necne.*
54 *Ex quibus præcipue ſignis cognoſci poſſit, an homo, qui mortuus apparet, adhuc vivat, necne.*
55 *Ubi homo vivit, ejus oculi intuentium imaginem reddere ſolent.*
56 *Homo ex morbo non periclitatur, quamdiu oculorum pupillæ imaginem reddunt. Falſum ibi.*
57 *Fœtore præſente, de morte dubium non eſt.*

QUÆSTIO XI.

De Mortuorum Reſurrectione.

QUanto intimius in miraculorum natura inveſti-
ganda hactenus penetravi, tanto promptius ho-
minum quorundam vanitatem in illorum veritate
cognoſcenda, ac propalanda perſpexi. Miratus an-
te hac ſum, quam facile ſibi perſuadeant, non, in-
quam, poſtremæ notæ homines, ſed ſapientiſſimi,
& quib. non immerito primas in ſcientiis deberi
communi calculo receptum eſt, poſſe quædam ope-
ra mirabilia à natura, vel à caſu contingere: ta-
men æquo toleravi animo, quod morbos nonnullos
difficiles, & vere ex miraculo ſanatos, à Natura
curatos fuiſſe, & curabiles extitiſſe aſtruxerint:
1 magis me affecit, quod hominem à Natura pro-
phetare aliquando voluerint, quod per imaginatio-
nem non modo extra mentem rapi, ſed à terra eti-
am ſublevari firmaverint. Ad mortuorum jam reſur-
rectionem perventum erat, quam adeo Naturæ vires
exſuperare exiſtimabam, ut ex communi hominum
conſenſu firmari poſſet, id eſse ſemper abſque ullo
dubio opus miraculoſum, & ab ipſa divina potentia
immediate emanans: nihil enim excogitari poſse in
rerum Natura credideram, quod effectum, non
dico parem, ſed aliqua vel minima ex parte ſi-
milem promitteret, neque ullam apparentem ratio-
nem, quæ id ſuaderet. Tamen & in hoc ipſo ope-
re eſse aliquid, quod objicere, quisvis ſit, poſset,
adinveni, eo namque impudentiæ quorundam fu-
tilitatem, ſeu malitioſam credulitatem perveniſse
comperi, ut non modò reſurrectioni ſimile opus,
ſed & ipſiſſimam mortuorum reſurrectionem à na-
tura factibilem judicent, &, ſi Diis placet, idem
etiam per ſimplicia quædam medicamenta ſortiri poſ-
ſe effutiant. Sed ante hæc ſequens ratio perſuadere
poſſet, Reſurrectionem eſſe naturaliter poſſibilem:
ſi enim naturaliter fit, ut animal, quod nunquam
extitit, in lucem naſcatur (licet hoc negaret Hipp.
qui *lib.* 1. *de Diæt. n.* 5. nihil fieri aſſeverat, quod
prius non fuerit) multo facilius naturaliter erit,
hominem, qui aliquando exiſtit, reſurgere: quod
enim difficilius ſit ex nihilo aliquid fieri, quam ex
aliquo aliquid, videtur rationi conſonum, & pro-
batur ad id firmandum à Plater. *in Cent. Poſt. Quæſt.
Med. Parad. num.* 34. Præter hanc autem rationem
afferuntur nonnulla exempla eorum, qui cum mor-
tui eſſent, non ex miraculo, ſed naturaliter ſuſcitati 2
ſunt. Inſeram hic nonnulla eventa, quæ veritati ob
eorum raritatem officere poſſent, alia riſu potius
quam admiratione excipienda, quorum plura ex
Valerio Maximo, ex Plin. ex Cœlio Rhodig. &
aliis referunt Raviſ. *in ſua offic. lib.*2. & Mart. Delr.
lib. 2. *diſquiſ. Magic. q.* 29. plura quoque hujuſmodi
exempla notatu digna habes apud Majol. *dier. Can.
Tom.* 2. *Coll. de vatic.* Ferunt Appionem Grammati-
cum herba Cynocephalea Oſiriti Ægyptiis appellata
Homerum in vitam revocaſſe, auctore Plin. *lib.* 30.
c. 2. Acilium Aviolam, & L. Lamiam in rogo re-
vixiſſe narrat Val. Max. *lib.* 1. *c.* 8. & idem Plin.
lib. 7. *c.* 52. qui etiam de Ælio Tuberon idem
refert, & de aliis nonnullis. De eo Plutarch. *de ſer.
numin. Vind.* meminit, qui de ſublimi loco in cer-
vicem delapſus, ictu abſque vulnere accepto, mor-
tuus eſt, tertiaque poſt die ſub ipſam funerationem
revixit. Mirabilius eſt, quod de Ere Pamphilo nar-
rat Valler. Max. *ubi ſupr. ex Plat* quod ſcrevixerit,
poſt 10. diem, qua mortuus fuerat. Narrantur & 3
apud Medicos (ne has fabulas quis judicet) quam-
plurimi hujuſmodi caſus, quorum nonnullos vide
apud Schenck. *lib.* 1. *Obſerv. tit. de Apoplex. & l.*
4. *tit. de ſuffoc. Uter.* Sed pleraſque hominum revi-
viſcentium hiſtorias, qui legere cupit, legat Henric.
Korman. *de Mirac. mor. p.* 2. *per totam.* Accedit his,
quod de puero quodam, & de Epimenide Gnoſio,
ſeu Cretenſi narrat ſupra citatus Plin. nempe eum
dormiſſe annos 57. hinc reſurrexiſſe. Idem ex Laer- 4
tio Diogene narrat Marcell. Donat. *lib.* 4. *hiſt. Med.
mirab. c.* 12. additque eum nunquam viſum fuiſſe co-
medere. Multo majorem admirationem affert, quod
Sigismund. Liber *in ſuis Moſcoviæ commentariis*, &
ex eo Delr. memorat, homines nimirum quoſdam
Lucomoriæ trans flumen Obium, in montib. poſi-
tum, ſub finem menſis Novembr. obdormire, ſeu, ut
ipſe Sigismund. inquit, mori, poſt hæc, ſub fin. ſubſe-
quentis Aprilis reviviſcere. Hanc ipſam horum po-
pulorum ſeu fabulam, ſeu hiſtoriam repetit ex Fran-
ciſc. Citeſio Medic. Fortun. Licet. *lib.* 1. *de his qui diu
ſine alim. vivunt, c.* 6. & Henric. Kornman. *de mirac.
mort. p.* 2. *c.* 41. cum minori tamen admiratione hæc
à me perlecta ſunt, qui ſimilia apud Herodotum le-
gerim *lib.* 4. neſcio an de eiſdem populis loquatur,
eos tamen ſex menſib. dormire narrat. Sed & ſupra
citatus Marcell. Donat. *ubi ſupr.* refert ex quodam
hiſtorico, tempore Gregor. XI. ſummi Pontif. quen-
dam ſcholaſticum ſeptem annis dormiviſſe, excita-
tumque mox per vim à ſomno, unam ſe noctem dor-
miviſſe ſibi perſuaſiſſe. Eandem habet hiſtoriam Korn-
man. *de mirac. vivor. tit. de dormient.* & repetit *lib. de
mirac. mort. p.* 2. *c.* 48. eumque Lubecenſem Scho-
larem vocat. In Germania ruſticum quendam per to-
tum autumnum, univerſamq; ſubſequentem hyemem
dormiviſſe teſtatur Lil. Girald. *in hiſt. poet. dial.* 4. ex
quo repetit Torrebl. *in Epit. del. lib* 2. *c.* 22. *n.* 2.
Sed ad demonſtrandum, Reſurrectionem eſſe à na- 5
tura factibilem, adduci poſſunt multæ experientiæ in
cæteris quoque animantib. quorum multa vel ex ſe,
vel remediis adjuta à morte reſurgere adnotantur.
Circa Sicil. inquit Ariſt. *de admir. aud. p.* 28. a-
quæ ſtagnum ineſſe aſſerunt, in quo, ſi quis aves,

cætera-

cæteraque ſuffocata animalia intinxerit, rurſus reviviſcere autumant. De Muſcis, de Anguillis, de Leone, de Pellicano, & de parva quadam avicula, vide apud Mart. Delr. *ubi ſupr.* Muſcas item, & Apuas poſt mortem reviviſcere teſtis eſt Card. *lib.* 9. *de Subtil. in fin.* Apes quoque oleo enecatas aceto reviviſcere dicunt, & quanam id ratione contingat, recenſet Licet. *lib.* 1. *de ſpont. viven. ort. c.* 39. *&* *lib.* 3. *c.* 54. Addamus his nos Bombycem, quem non modo ſuſcitari, ſed novam quoque formam capeſſere eſt notiſſimum, unde eleganter Vida *lib.* 1. *Bombycis.*

Ite Animæ egregiæ, fortunatæque laborum
Ultro in fata alacres, ut vobis namque altera fato
Corpora debentur, vobis miſerata priorem
Eripiet formam Venus, atque ad dulcia reddet
Lumina, & aereas rurſum revocabit in auras.

Vermiculos quoque & ſcarabeos, & plura inſectorum corpora pluries mutare, ac multoties reviviſcere, novaſque formas capeſſere quicunque experiri volet, facile poterit, & expertus eſt millies ſolertiſſimus Medicus Petr. Caſtel. qui & librum quoque de inſectis confecit ab ipſomet effigiatum, & variis inſectorum imaginibus ingenuiſſime ornatum. Famoſiſſimum inſuper eſt, & ſanctis etiam quibusdam viris acceptum, ut Ambroſio, Nazian. Euſeb. & aliis, quod de Phœnice jactatur, de quo etiam Lactant. & Claudianus cecinerunt, & de quo meminit quoque Herodot. *in Euterpe.* Quin & hiſtoriæ, quæ de Phœnice narratur, non abſimilem affert Cardan. *lib.* 10. *de ſubtil.* de Ave, Semenda nomine, quæ roſtrum habet triplici ordine, atque, ut in Ellychniis, undequaque perforatum. Hæc cum moritura eſt, dulce canit Cycnorum exemplo, inde collectis ſarmentis motu alarum ignem excitat flammiſque excitatis comburitur, & ex ejus cinere vermis, tum ex verme avis denuo renaſcitur.

Præterea Marcell. Donat. *lib.* 4. *hiſt. Med. mirab. c.* 12. ex Martin. Cromero *lib.* 1. *hiſt. Polon.* narrat in Polonia minores quaſdam aves, ut hirundines, & cypſelos implicitis inter ſe pedib. conglobatas in lacus & paludes, piſcinaſque ſub hyemis initium ſeſe immergere, nec excitari uſque ad novum ver. Capi autem à piſcatorib. hyberno quandoque tempore, ſine ullo ſenſu & motu, aut vitæ adminiculis reperiri, ſed igni admotas reviviſcere, licet illico ab externo ambientis frigore de novo extinguantur. Plantas quoque ipſas reſurgere, & earum ligna etiam dolata reviviſcere, patet ex iis, quæ recenſet Theophr. *lib.* 5. *de cauſ. Plant. c.* 4. Quib. adjiciam, quod ex Quercetano, & Libavio commemorabat ſupra nominatus Petr. Caſtellus, nimirum cineres quarundam herbarum denuo ex arte reviviſcere, & in ſui generis plantam redire, quod de urtica præcipue narrat idem Quercetanus, ut id Caſtell. retulit. Multa demum naturalis reſurrectionis exempla afferuntur à Levino Lemn. *lib.* 1. *de occult. Nat. Mirac. c.* 24.

Ex quib. omnib. videbatur, Reſurrectionem poſſe aliquando mere naturaliter contingere: quæ tamen, cum partim falſa ſint, partim ad ſuas naturales cauſas reducibilia, & nullam ea propter in ſe admirationem habentia, ita ut ad ejus rei probationem nihil faciant, hæc concluſio firmata ſit, & inconcuſſa, Reſurrectionem mortuorum opus eſſe miraculoſum, & vires naturæ creatæ adeo tranſcendens, ut neque ſimile quid ab ipſa promitti poſſit: & videtur ea concluſio ex ſacræ Script. verbis deprompta, Job. *c.* 14. *v.* 12. *Homo cum dormierit, non reſurget*, ſc. impoſſibile eſt ut naturaliter reſurgat. Malvet. *de Canon. Sanct. dub.* 3. *n.* 18. Unde probare non poſſum Tiraquelli verba *de Nobilit. c.* 3. *n.* 35. dicentis; *Quid refert, utrum anima denuo in artus relictos divinitus reponatur, an penitus in corpore ſepulta morbique victoris oppreſſa virib. arte curaque Medici ſuſcitetur atque eliciatur, jamque certo migratura retineatur! An non pene paria ſunt, mortuum reſtituere, & mox moriturum ſervare, ejusque animam in corporis latibulis deliteſcentem ab ipſo limine mortis revocare?* Hæc Tiraquell. Quæ adeo a vero longe abſunt, ut non modo hæc paria non ſint, ſed toto cœlo diſparata: mortuum namque ſuſcitare, nonniſi per ſupernaturalem potentiam fieri poteſt; moriturum ſervare, non ſolum à Natura, ſed etiam ab Arte poſſibile.

Sed, ne prædicta abſque reſponſione relinquamus, dicendum primo ad id, quod opponebatur, eſſe nempe difficilius, animal, quod nunquam extitit, de novo in lucem prodire, quam ſi quando exſtitit, reſurgere: reſpondendum, inquam, negando hanc concluſionem: Ratio negationis eſt, quia paria ſunt non eſſe, & nunquam fuiſſe quoad novum eſſe: & ad id, quod in confirmationem additur, quod difficilius ſit ex nihilo aliquid fieri, quam ex aliquo aliquid, dico, quod veritatem habeat in via Naturæ, quia ipſa ex nihilo nihil producit, at nunquam ex nihilo ipſa creat animal. Non transferenda eſt ergo creatio ad naturam, ſed ad divinam potentiam abſolute; unde hinc deduci non poteſt, faciliorem eſſe reſurrectionem naturaliter, quam novam animalis productionem.

Cæterum ad id, quod pertinet ad eos, quos reviviſſe ferunt, (ſi poſt congruum tempus id factum dicant, nam de Ere Pamphilo poſt 10. dies reviviſcente fabula mera eſt) illos non fuiſſe vere mortuos, ſed potius Apoplexia, vel conſimili morbo detentos, ex quo è vivis ceſſiſſe apparent, cum tamen adhuc vivant: eo autem morbo diſcuſſo, manifeſte vivere cernuntur & ignorantib. ac fatuis, idiotiſque revixiſſe, & à mortuis ſuſcitati exiſtimantur, quod & ex Ariſt. probat Licet. *de ſpont. vivent. ort. lib.* 4. *c.* 5. at in Medicina facienda hæc non adeo de raro eveniunt, ut multam admirationem nobis incutiant; non tamen id firmari poſſet quandocunque, ſed congruo tantum tempore, ut dixi, nempe infra tres dies à putativa morte; nam ſupra hunc terminum difficillimum, & fortaſſe etiam impoſſibile eſt, hominem naturaliter reviviſcere, ob rationem de qua infra. Unde non ſine myſterio 7
Lazarus poſt quartum ſuſcitatus eſt, ad inſinuandum nempe omnes vitæ terminos in eo præteriiſſe, ne dubium aliquod intercedere poſſet, quod non eſſet mortuus, ſed apoplexia, aut hujuſmodi aliquo morbo detentus; quin & in eo mortis manifeſtiſſima ſigna erant conſpicua, fœtebat enim jam, & corruptionem patiebatur.

6 (margin, beside "Cæterum ad id")

Præterea quod à Plin. & aliis narratur de puero per 57. annos dormiente, (niſi fabuloſum, & riſu dignum judicare id velis) dicendum, hoc non aliter eveniſſe in hoc, quam in his, qui abſque cibo, & potu diutiſſime vivunt: aut quomodocunque ſit; neque hic, neque Lubecenſis Scholaris ille, erant vere mortui, ſed dormientes vivebant. Major ſuſpicio intercedere potuit, niſi miraculum intercederet, de ſeptem Sanctis quibuſdam viris, qui in perſecutione Decii obdormiiſſe dicuntur annis 196. & ſomno occupatos fuiſſe, hinc evigilaſſe, ſeu potius reſurrexiſſe temporib. Theodoſii, ſi recte memini. De vi- 9
ris porro illis Lucomoriæ trans flumen Obium, quid ſit dicendum, docet Delr. eſſe nimirum quid commentitium, ac fabuloſum: & tamen, etiamſi pro vera hiſtoria admitteretur, non eſſet par ratio in reſurrectione mortuorum; ſomnum enim hunc libentius dicerem, quam mortem, & ad inſtar quorundam animalium, quæ menſibus hyemalibus ſomno occupantur, eos populos quoque tali natura præditos dixerim, neque eſſet quid adeo à Natura alienum, ut omni fide indignum exiſtimandum, ſtante præſertim vetuſtiſſimo ejus rei Herodoti teſtimonio, de quo ſupra, confirmato nova non contemnendi auctoris atteſtatione.

Quod autem de herbis quibuſdam recitare auſi nonnulli ſunt, confutatione non eget. Quod ſi Dæmonis 10
opera mortuos ad vitam revocare quarundam herbarum vi aliqui viſi ſint, hoc ipſius Dæmonis præſtigium fuit, non quid reale. De Leone vero, & Pellicano, non habeo quid dicam, niſi quod hæc, ut pleraque alia, falſa credam. Inſecta autem nonnulla, aut plura, & ex putri materia naſcentia animalia quædam, quomodo reviviſcere poſſint, & quod renaſcentia

renaſcentia eadem numero non ſint declarat Delr. *ubi ſupr.* & ex noſtris Medicis Licet. *lib.* 3. *de ſpontan. vivent. ort. c.* 54. Ego dixerim , quod cum his calor ſit pro anima , facile hic lateat in materia illa putrida , ac tenaci : dum latet autem , mortua videri animalia; cum denuo calor emergit, & ſeipſum detegit , materiæ ipſi motum communicans, animalia denuo vivere conſpiciuntur.

11 Verum enim vero dubium movebat idem Delr. utrum nempe poſſit Dæmon inſecta, & ſimilia imperfecta animalia, propria virtute ad vitam revocare; mihi tamen incaſſum dubitari de ea re videtur, ſi propoſitionem adeo reſtringamus, ut de reſurrectione proprie ſic dicta , non autem ſimilitudinarie , & æquivoce intelligamus : nempe quod animalia ad vitam revocata , eadem numero ſint cum jam præmortuis ; hæc enim eſt vera reſurrectio , cujus necdum inſecta, ſed quæcunque animalia irrationalia quantumcunque perfecta , ſunt
12 omnino incapacia. Anima enim quorumcumque animalium , uno excepto homine , per mortem corrumpitur, & in nihilum omnino abit. Quod ſi poſſit Dæmon idem animal numero , cum eo quod jam corruptum eſt, ſuſcitare, poterit idem ſua potentia facere, ut idem effectus numero, ſemel corruptus, de novo producatur, quod neque per ipſam potentiam divinam eſt factibile, ut infra dicemus. Corrupta ergo priori forma , non poterit Dæmon ex materia quam anima illa informabat , eandem formam educere , non exiſtentibus in materia iiſdem diſpoſitionibus quæ inerant in prioris animæ eductione. Quod ſi novas diſpoſitiones introducere poſſit (quod non inficior) novam item formam, & animam eliciet , non eandem numero cum ea ,
13 quæ materiam illam informabat. Nunquam ergo poterit Dæmon idem animal numero , etiam ex inſectorum genere, ad vitam revocare, ſed materiam anima deſtitutam, in iis, quæ ex putri materia præcipue oriuntur, de novo vivificare, introducens novum calorem , & ſpiritum , aut animam ex novis materiæ diſpoſitionibus elicitam. Torreblc. *in Epitom. delict. lib.* 2. *c.* 10. *n. ult.* & *lib. eod. c.* 35. *n. ult.* nunquam tamen talia inſecta , aut alia ſic ſuſcitata , erunt eadem numero cum jam corruptis . De Phœnice tandem quid dicam, non habeo; ſi ullam veritatem habent, quæ de eo jactantur, non ſine ſpeciali forte Dei voluntate , & non ſine aliquo occulto myſterio animal illud eo modo interire, & reſurgere dixerim . De ave ſemenda Card. nihil addo : apud alios auct. fide dignos adhuc de ea nihil inveni.

Sed jam his relictis, adnotandum venit ex Delr. *ubi alias* , quod cum reſurrectio ſit unius ejuſdemque numero animalis , nullum animal vere reſur-
14 gere dici poteſt præter unum hominem , Meletius
15 *de natura hominis* . Hic enim ſuſcitatus à mortuis vere eſt idem homo, qui ante mortem, Bald. *apud*
16 *Malvet. de Canoniz. Sanct. dub.* 3. *n.* 7. & 10. & *ſeqq.* Homo namque ita propriam formam à corpore ſegregatam habet , ut ab eo ſeparata per ſe exiſtat & vivat , cætera verò animalia ita corpori habent cohærentem & annexam , ut ab eo ſegregari nequeat , ſed materia corrupta corrumpitur & ipſa , & in nihilum abit, tanquam ſi nunquam in rerum Natura fuiſſet.
17 Itaque ſi verum eſt , implicare contradictionem effectum numero ſemel corruptum à Deo reproduci , jam verum inſimul erit , neque ipſum Deum
18 poſſe idem animal numero (de brutis intelligo non de rationalibus) cum corruptum fuerit , ad vitam revocare ; novam enim formam reſurgere oportet
19 ex potentia materiæ , quæ eadem cum priori nunquam eſſe poterit. Reſurrectio ergo homini ob hæc, ex virtute Dei poſſibilis eſt; bruti vero nequaquam, quia incapax eſt reſurrectionis.
20 Ex dictis manifeſte elicitur Reſurrectionem fieri per novam introductionem ejuſdem animæ in idem corpus, quod ante mortem informabat, ita ut homo reſurgens nihil à ſeipſo , neque in temperatu-
21 ra, neque in ætate, neque in effigie, neque in quavis alia re mutatus exiſtat. At Equus, Taurus, Elephas, aut aliud quodcunque animal, ſi ullo modo reſurgere dici poſſunt, (poſſunt enim improprie, ſi ab iiſdem corporibus eliciatur alia forma, introductis antea requiſitis diſpoſitionibus in materia) valde à ſeipſis mutata exiſterent, neque eadem ætate, neque eodem temperamento, neque iiſdem viribus 22
fortaſſe, neque eodem aſpectu, neque eadem habitudine, quam ante mortem habebant, donarentur, quia omnia hæc à nova forma immutata emanarent: & in ſumma non eſſet idem numero Equus, idem Taurus, idem Elephas, qui erat prius, immo neque ſibi ſimilis, quia variarent diſpoſitiones cadaverum à diſpoſitionibus ſeminum, niſi hoc peculiariter fieret ex divina potentia, ut idem animal in omnibus appareat. Sed an aliquis alius modus ſit, quo poſſet Deus brutum ſuſcitare, aut formam à materia ſejungere, & à corruptione, & annichilatione conſervare, hoc ego Theologis diiudicandum relinquam; illud ſatis ſit , quod cum brutum fuerit mortuum, ſimpliciter loquendo, nullo modo poterit ſuſcitari.

Ex his inſuper patere poteſt , cur reſurrectionis 23
opus à natura eſſe non poſſit : in brutis enim (ultra rationem, quæ militat in homine , de qua infra) jam diximus eſſe impoſſibile, quia, eorum forma corrumpitur, & in nihilum abit, naturaliter autem ex nihilo nihil fit, ut ex Philoſopho notat inter Canoniſt. Roder. *Quæſt. Canon.* & *Regul. q.* 11. *art.* 2. *Tom.* 3. Quod enim non eſt, non generatur, cum non ſit unde generetur. Hipp. 1. *de vict. rat.* In homine autem patet, quia mors eſt privatio vitæ, & à privatione ad habitum naturaliter non datur regreſſus, ut protritum in Philoſophia eſt. Ariſt. 5. *Phyſic.* & inter Juriſconſultos notat Malvet. *de Ca-* 24
non. Sanctor. dub. 3. *n.* 53. Quibus adde, quod cum naturaliter productio naturalis alicujus effectus ſequatur ad proprias diſpoſitiones, introductas, in quo fiunt, jam ſequitur, quod cum in cadaveribus non ſolum 25
non adſint illæ diſpoſitiones , quæ requiruntur ad novam vitam in materiam introducendam, ſed potius his contrariæ, nullo modo naturaliter fieri po- 26
tuerit vera reſurrectio, quæ ad novam vitam conſequitur.

Cæterum, quia contingit in examine hujus miraculi dubitare, an is , qui reſurrexiſſe præſumitur, mortuus vere eſſet , necne, idcirco quatuor puncta jam nobis diſcutienda veniunt ; quorum *primum* eſt, ut enarremus eos morbos, ex quibus homines interdum contingit ita affici, ut omnino pro mortuis judicari poſſint, hinc morbo diſcuſſo , a morte ſuſcitari. *Secundum* , an poſſit homo abſque ul- 27
lo ſenſu & motu vivere, ita ut à vere mortuo nequaquam diſcerni poſſit. *Tertium*, qualis eſſe poſſit 28
in eo morborum ſtatu vitæ terminus , nimirum quot diebus homo vivere adhuc præſumi poſſit, motu & ſenſu jam orbatus. *Quartum*, quibus po- 29
tioribus ſignis diſtingui poſſint aliquo morbo detenti ab his, qui jam vere è vita exceſſerunt.

Et circa primum dicendum, tres præcipue morbos eſſe , in quibus ſolet homo aliquando abſque ullo ſenſu & motu permanere, & mortuo ſimillimus apparere, hos eſſe apoplexiam, ſyncopen , ute- 30
ri ſuffocationem. Verum ad apoplexiam revoco epilepſiam; quandocunque ita gravis fuerit, ut ab eadem apoplexia etiam forti diſtingui non poſſit , quemadmodum aliquando evenire dixi alias *lib.* 2. *harum quæſt. tit.* 1. *q.* 14. *n.* 16. Ad apoplexiam item revoco ſuffocationem ex aqua , quia licet vulgo perſuaſum ſit, aqua ſubmerſos ex eo , quod multum aquæ hauriant, perire; tamen ſuffocari potius ipſos conſtat, quod reſpirare non poſſint , ut probat Plat. *Quæſt. Med. Paradox. Centur. Poſth. n.* 55. ad eundem morbum revoco ſuffocationem ex laqueo: nonnulli enim, cum per plures horas ſuſpenſi pependiſſent , & eorum corpora aut veſpillonibus , ut ſepulchris conderentur , tradita eſſent, Anatomicis diſſecanda, inter opus revixerunt : lege , ſi libet, Marcell. Donat. *de hiſtor. Med. mirab. lib. ult. c.* 9. & alia exempla mirabilia apud Schenk. *Obſ. lib.* 2. *tit. de ſuffocat.* Ad eandem apoplexiam revocandi, qui ex carbonum fumo ſtrangulantur ,

ut iis evenit, de quibus Paræus *in tract. de Renunciation.* & aliis apud Schenck. *ubi ſup.* Ad eundem effectum revocanda ſuffocatio ex ebrietate, ex vapore vini, aut cereviſiæ, cum ebulliunt, ex fulminis ictu, ex cerebri percuſſione, & concuſſione, ut in iis, qui ex alto cadunt, ex aere item corrupto exſpirante ex cavernis, puteis, ſubterraneis locis, ex foſſis, in quibus frumenta aſſervantur, & cloacis, ſentinis, & hujuſmodi. Huc etiam revocanda ſuffocatio ex fumo Mercurii, Arſenici, & ſimilium medicamentorum, cui maxime obnoxii
31 ſunt Argentarii, & qui ex morbo Gallico aut inunguntur, aut ſuffumigantur. Ac denique huc revocanda ſuffocatio, vel animi defectus ex peſte; multi enim ob tetrum corruptumque vaporem peſtilentem animo linquuntur atque deficiunt, ut omnino mortui appareant, cum tamen adhuc vivant: de qua re vide nonnullas obſervationes ſcitu dignas apud Guillelmum Fabric *cent. 2. obſ. 95. & ſeq.* in omnibus enim commemoratis caſibus, hiſque ſimilibus, homines aut ſyncope corrupti ſunt, aut apoplectici vere fiunt, aut illis ſimiles, & ab iis, quatenus ad rem noſtram pertinet, nequaquam diſtin-
32 guendi: nam & aliqui eorum, qui aliquo ex his modis afficiuntur, ſuffocanturve, aliquando poſt duos aut tres dies ad vitam revocantur: de quibus omnibus exempla vide apud Schenck. *loc. cit. & lib. 1. Obſ. tit. de Apoplexia*, & apud Dominic. Terill. *lib. de cauſ. repent. mort. ſect. 6. cap. 6.* peculiariter autem de ſuffocatis, ut de aqua ſubmerſis Alexand Bened. *lib. 10. c. 9.* quibus maxime animum advertere debet Lector humaniſſimus, præcipue ſi Medicinam minime callet, cum facillime his qui ejus artis expertes ſunt, imponi poſſit, hominem aqua ſubmerſum, aut laqueo ſuſpenſum, aut qui ex alto deciderit, aut aliquod eorum, quæ commemoravimus, expertus ſit; omnino fuiſſe mortuum, præſertim ſi per unum aut alterum diem nullam vitæ ſignificationem præbuerit, & abſque ſenſu, abſque motu, abſque reſpiratione apparuerit. Is ergo, ſi ad vitam redeat, difficillime perſuaderi, quiſquis ſit, poterit, illum non reſurrexiſſe, quia mortuus omnino exiſtimabatur, cum tamen revera apoplexia detineretur, & adhuc viveret. Sunt ergo omnes ſupradicti caſus ad apoplexiam reducendi, & quæcunque de apoplecticis dicentur, iis etiam applicanda; quemadmodum applicari etiam poſſent ſyderatis, ſeu attonitis, congelatis, caroticis, catalepticis, lethargicis, & hujuſmodi; quanquam hi morbi nunquam ad tantam vehementiam perveniunt, ut homines omnino ſenſu & motu deſtituti appareant: patet enim hos univerſos integram habere reſpirationem & faciem ſervare ſibi ipſis viventibus ſimillimam; quæ duo ſigna facillime, nulloque negotio poſſunt illos à vere mortuis ſecernere. Non eſt ergo quod inter priores morbos apoplecticos, hos quoque adnumeremus, quanquam id præſtitit Mart. Delr. *ubi ſupra*, de quo circa hoc particulare non curandum. (Ita *Joannes Duns Scotus* apoplecticus, ante mortem veram ſepultus, in ſepulchro tandem ad ſe rediens mori coactus dicitur teſte *Vitali*. Vide *Strauſſii* Fœtum *Muſſipontan.* pag. 206.)

Porro ſyncope eſt præceps virium lapſus, & ruina, Galen. 12. *Methód. medend. c. 5.* & inter Juriſconſultos ex eodem Galen. Auguſtinus Barboſa *in collect. doct. lib. 3 tit. 41. c. 9. num. 10. Tom. 1.* ſed de ſyncope illud admonendum, quod alias *lib. 2. quæſt. 9. num. 4.* admonebam nimirum eam diſtingui à lipothymia, & ab omni deliquio ſecundum magis, & minus, & alio etiam ex capite: nam Mercatus *lib. de Int. morb. curat. c. 10.* voluit non pertinere utrumque morbum ad eandem partem, ſed animi deliquium, & lypothymiam ad cerebrum, ſyncopen vero, ad cor, & ſyncopen includere animi deliquium, non tamen è contra quia in ſyncope omnes facultates concidere dicebat non unam tantum, ut in animi deliquio. Unde eſt quod ſyncope poteſt quidem ad eam vehementiam pervenire, ut ſenſu & motu omni hominem privatum repræſentet, & mortuo ſimilem efficiat, at lipothymia, & animi deliquium id non poteſt, Capivac. *comm. Aph. 1. 24.* nam ut Jacchinus teſtatur, *in nonum ad Almanſ. c. 21.* muti à mortuis nihil differunt: qui duo affectus ob minorem, aut majorem tantum ſymptomatis gravitatem inter ſe differunt. Porro male ſyncope, & lipothymia confunduntur, tamen fecit Delrius *loco alias cit.* quod notatur à Medicis omnibus, Fernel. *2. Methód. cap. 10.* Amat. Luſitan. *Cent 3. curat. 31. in ſcol.* Altimar. *de medend. humani corpor. mal. c. 55.* Riol. *in Meth. partic. a 15. ſect. 2.* Capivacc. *ubi ſupra.* Maſſaria *lib. 2. Tract. c. 9* Jacchin. *in nonum ad Almſ. ubi ſupra* Mercurial. *pract. lib. 2. cap. item 9.* Holler. *lib. 1. de morb. int. c. 30.* Foreſt. *lib. Obſ. 7. in ſchol.* Ejuſdem quoque erroris cum Delrio notantur à Maſſaria, ubi proxime, recentiorum nonnulli, qui tamen neſcio
cur Aetium ejus erroris redarguat, quod *cap. 101.* 33
ſermon. 5. hæc dixerit. Differt autem animi deliquium (quod ſupra lipothymiam vocari dixerat) à ſyncope quod animi deliquium derepente incidat, ſenſu, & motu hominum privans, & omnino non ſudans: ſyncope vero & vigilantes, & dormientes invadit, & omnino cum ſudoribus, qui ſyncoptici appellari ſolent. Aetius ergo unum ſymptoma ab alio diſtinguit, licet fortaſſe ea differentia, quam ille affert, aliis non ſit undequaque accepta.

Sed his relictis admonendum præterea eſt, nullatenus fieri poſſe, ut forti ſyncope detentus longo
tempore vivat; afficitur enim in hac paſſione mi- 34
rum in modum ipſum cor principaliter, quod non poteſt magnum morbum ſuſtinere ad longum maxime tempus, morbi enim cordis ſtatim atque inceperint hominem jugulant, Galeno teſte 5. *de loc. aff. c. 2.* præcipue vero ipſa ſyncope, ut idem tradit
comment. 2. Aphor. 41. longum autem tempus in hoc 35
caſu intelligo, quod pertranſit ſpatium viginti quatuor horarum: idcirco nempe à Paulo *lib. 3. c. 24.*
cui & aſſentiuntur alii, ut Piſo *ſua pract. lib. 2. c.* 36
12. dicebatur, in valida ſyncope non eſſe locum remediis, & hoc nonniſi ob celeritatem interimendi, eademque ex cauſa dicebatur à Rabi Moyſe *6. Aphor. 7.* & ab Aræteo *lib. 2. c. 3.* totum ingenium Medici debere eſſe in hoc affectu prævidendo, & præcavendo, annunciandoque; qui enim illum non prævidet, nec præcavet, aut periculum non prædicit, mortui hominis reus eſt, & in ſumma ſyncopen aut ſtatim interficere, aut nocte ſequenti, nun-
quam autem ultra biduum extendi, teſtatur ex re- 37
centioribus Cæſalpinus *lib. 6. Art. Medic. c. 22.* Hinc patet morbum quo detinebatur, ac quo ſæpe ſæpius corripiebatur Joannes Duns Scotus, non fuiſſe ſyncopen, ut ex Junii auctoritate voluit Delrius, *ubi alias*, ſed potius apoplexiam, vel fortem epilepſiam, non enim ſyncopen tanto tempore ſuſtinuiſſet: neque ſimiliter Zenonem Imperatorem ſyncope detentum fuiſſe crediderim, cum omni ſenſu amiſſo, ſepulchro mandatus eſt, in quo inventus fuit præ fame ſuos ipſe lacertos, caligaſque quas geſtabat, commanducaſſe, ut recenſet ex Batonio Kornman. *de mirac. mort. p. 7. c. 59.*

Ex his igitur eliciendum videtur, quod ſi con- 38
ſtaret hominem ſyncope valida, & graviſſima detentum, per duos aut tres dies revixiſſe, majorem multo faceret miraculi ſuſpicionem, quam ſi Apoplexia, vel conſimili morbo, vel uteri ſuffocatione
detentus fuiſſet, quia, ut dixi, impoſſibile eſt cum 39
forti ſyncope ultra viginti quatuor horas perdura-
re; adeo enim præceps in occidendo is morbus eſt, 40
ut idcirco ſyncope dicatur, hoc eſt, abſciſſio vitæ, ut prædicti Medici adnotant. Altomar. *cap. 15.* & ex Juriſconſultis Auguſtinus Barboſa *in collect. doctor. lib. 3. tit. 11. c. 9 num. 16. Tom. 1.* & ſumma cum ratione à Græcis Oxyctona morbus hic dicitur, nimirum cito jugulans, teſte Aret. *lib. 2. Acut. c. 3.*

Tertius morbus, ex quo homo tanquam mortuus 41
aliquando apparet, nullo ſenſu aut motu, imo ne reſpiratione quidem vivere ſe manifeſtans, fœminarum proprius eſt: & eſt ut dixi, ſuffocatio ex utero: ex quo morbo tam ſopitæ inventæ ſunt nonnullæ, tanquam à vita alienatæ, ut tanquam mortuæ ſepulchris ſint

ſint demandatæ; quin & earum aliquæ utero gerentes in ipſis ſepulchis pepererunt: eamque ob rem non omnino fabuloſam exiſtimavi hiſtoriam à Bocaccio recenſitam, in *Decam die* 10.*novell*.4. Quin & alias hiſtorias huic ſimiles, & multo forte admirabiliores legere conceditur recollectas per Schenchium *lib*. 4. *Obſ tit. de uteri ſuffocat.* inter quas illa præ omnibus notabilis, quæ de nobili muliere narratur, quod ſimili morbo mortua jam credebatur, ad quam diſſecandam vocatus inſignis quidam Medicus, celeberrimuſque Anatomicus, ad ſecundam adactæ novaculæ impreſſionem, illa motu & clamore vivam ſe manifeſtavit, cum tanto ejus Medici dedecore, ut eo mœrore confectus non multo poſt obierit. Itaque conſuetum eſſe, etiam in iis mulieribus, quæ ex utero ſuffocantur, ſeptuaginta duas horas, non minus quam in iis, qui Apoplexia moriuntur, expectare, antequam ſepulturæ tradantur, ut notat Alexand. Bened. *ſua pract. lib.* 10. *cap.* 10. & Daniel Sannert. *lib* 4. *pract. part* 2. *ſect*. 3 *cap* 4.

Sed in hoc morbo, hoc præcipue, quod ad rem noſtram facere poteſt, adnotandum; nempe eas quæ ex utero ſuffocantur, non ſemper eodem modo ſuffocari, quia interdum, ut notat idem Sennert. *loco cit.* in iis afficitur cor, & hoc pacto in ſyncopen labuntur, & ſic aut mortuæ apparent, aut vere moriuntur; alias autem fiunt Epilepticæ, quin etiam interdum fiunt Apoplecticæ, & veluti Apoplecticæ jacentes, eodem modo dubium de earum morte excitant. Hæc autem differentia ſymptomatum inde enaſcitur, quod vapores tetri ac maligni, ſeu venenata illa aura, quæ vel ex menſtruis retentis, ac corruptis, vel ex ſimilibus humoribus, vel etiam ex retento & corrupto ſpermate elevatur, modo hanc, modo illam partem feriunt, & labefactant, non vero ſemper unam eandemque: unde, ſi cor petant, ſyncopen excitant; ſi vero cerebrum ejuſque ventriculos, Epilepſiam, & Apoplexiam. Quamobrem ubi ſuffocata ex utero mulier mortua diceretur, ac deinceps reſurrexiſſe, probandum eſſet per Medicos, qui eam curaſſent, aut quomodocunque præſentes fuiſſent, an ſyncope, aut Apoplexia mortua eſſet, & de ſignis maxime eſſet inveſtigandum, cum promptius admitti poſſit miraculum, ubi ſyncope mulier detenta poſt tres dies reſurrexiſſet, quam ſi Apoplexia percuſſa poſt tantundem temporis ad vitam fuiſſet revocata, ob rationem, de qua ſuperius mentionem habui, nimirum, quod difficillimum, immo etiam impoſſibile ſit, ſyncope detentam per tres dies ſupervixiſſe, non ſic autem detentam Apoplexia cum in ſyncope confertim, ac ſubito mulieris ſpiritus evaneſcant.

Circa ſecundam dubitationem in qua quæritur, quomodo fieri poſſit, ut homo abſque ullo ſenſu & motu, etiam ipſius pulſus, & reſpirationis vi-
42 vat, dicendum, hoc ſimpliciter, & realiter nequaquam poſſibile eſſe, quia privatio reſpirationis eſt ipſa mors. Averr. *Collig. cap.* 39. neque poteſt eſſe vi-
43 ta ſine reſpiratione, nec conſequenter ſine motu,
44 neque reſpiratio ſine vita, Galen. 6. *de loc. aff. c.* 5. *claſſ.* 4. Valeſc. *lib*. 3. *Philon. c.* 14. Gordon. *in Lilio*, *part*. 7. *cap*. 10. Altomar. *pract. c.* 110. Maſſaria *pract. lib.* 2. *c.* 9. Fortun. Fidel. *lib* 4. *relat. Medic. c.* 1. adeo ut ſpiratio, & vita convertantur, cum ſpirantem non vivere, aut viventem non ſpirare ſit impoſſibile. Gal. *ubi ſupra* Mercat. *de Intern. morb. curat. lib.* 1. *c.* 13. Hieronym. Fabrit. *lib*... *de Reſpir. c.* 1. ſed ſi libet, vide de hac quæſtione *Claudin. in Reſp. Med.* 14. & Daniel. Sennert. *lib.* 4. *pract. part.* 2. *ſect.* 3. *cap*. 4. Aliqui ergo non aſſequentes ſenſu, apoplecticos, ſuffocatos, ſyncopizantes, & hujuſmodi reſpirare, dixerunt in illis ſervari tantummodo tranſpirationem, quam ſufficientem eſſe volunt ad vitam utcunque
45 conſervandam. Reſpective ergo ad nos, & ſenſum noſtrum, homo poteſt abſque ullo ſenſu, & motu etiam pulſus, & reſpirationis vivere, ita ut à vere mortuo vix, ac ne vix quidem dignoſci valeat, ſic enim concludunt Auctores omnes ſupracitati, & alii, quos reſcenſere eſt ſupervacaneum.

Circa tertium dicendum videtur, quod ultra terminum trium dierum, cum tanto morbo, qui ho- 46
minem quoad nos, ſenſu & motu privet, vitam eſſe ſuperſtitem pro impoſſibili ſit exiſtimandum, & hoc dico univerſaliter loquendo de omnibus prædictis morbis, quia ſi ad particulares caſus deve-
niamus de ſyncope aliter ſentiendum, ut ſupra innuimus, terminumque breviorem circumſcribendum 47
cenſeo, quia ſyncope eſt ipſa mors, dicitur enim diſ- 48
ſolutio nexus naturæ ab Aretæo, unde convertuntur mors, & ſyncope, cum utraque diſſolutio nexus naturæ ſit, & ſyncope nil aliud ſit quam principium mortis, mors autem nihil aliud quam terminus ſyncopes, ſeu ſyncope confirmata, Gerard. Cremonenſ. ex quo Valleſ. *ubi ſupr.* unde bene idem Valleſc. & cum eo Duret. *in Holler. pract. lib.* 1. *c.* 30.
in annotat. neminem mori dixerunt abſque ſyncope, 49
ita ut quamvis fortis Apoplexia, & quælibet ſuffocatio, etiam ex utero, tanti morbi exiſtant; non occidant tamen niſi ſuperveniente ſyncope, ex qua diſſolvitur tandem nexus naturæ, & animal interit.

Ex quibus multo magis roboratur allata opinio,
quod nimirum breviorem terminum aſſignare de- 50
beamus in ſyncope affectis, ut pro mortuis habeantur, quam in iis, qui Apoplexia, aut conſimili morbo detinentur. Quid autem differat, & ex quibus potiſſimum dignoſcatur ſyncope à cæteris illis morbis Medici optime noverunt, quorum teſtimonia in particularibus adhibenda. Duo tamen ſunt
præcipue, ſudores frigidi in ipſa acceſſione ſynco- 51
pes, qui in aliis morbis non comparent, & recordatio poſt acceſſionem, quæ in Apoplecticis, & conſimilibus adeſt. In cæteris ergo morbis tres dies pro termino vivendi aſſignantur ab omnibus. Avic. *part.* 3. *tract.* 5. *c.* 12. Valleſc. *lib.* 1. *Philonii*, *c.* 19. *in clar.* Savonarol. *in pract. magn. c.* 1. *in dab. de Apoplex. & ibid. rub.* 10. Paſchal. *lib.* 1. *pract. c.* 13. *in fin.* Fontanon. *Pract. lib.* 1. *c.* 16. Lemnius *de occult. nat. mirac. lib.* 2. *cap.* 3. Cæſalpin. *Art. Medic. lib.* 5. *cap.* 34. Mercurial.
pract. lib. 1. *c.* 19. Dominic. Terill. *de cauſ. repent. mort.* 52
ſect. 6. *c.* 2. *& alii*. Rationem ejus termini eſſe voluerunt omnes, humorum motum, tanto enim, inquiunt, ſpatio, nempe horis 72. omnes humores
ſuum motum habent; itaque ſi humores immoti 53
jam conſiſtant, mortis ſignum eſt exploratiſſimum, cum eorum enim motu, ſigna vitæ manifeſta apparerent. Ego, quicquid ſit dicendum de hujuſmodi humorum motu, non aliam cauſam agnoſco, niſi difficultatem, & impoſſibilitatem ulterius protrahendi vitam, cum tam ſævo, ac tam valido morbo, ob quam etiam ſupervacaneam putat eam tridui expectationem Fortunat. Fidel. *lib.* 4. *Relat. Med.* *c.* 1. quæ tamen omnino eſſet obſervanda ob varios ſucceſſus, de quibus plerique ex ſupra citatis.

Circa quartum denique, admirationem quidem 54
præbere poteſt illud, quod Democritum propoſuiſſe narrat Celſus *ſua Medic. lib.* 2. *c.* 6. nimirum, ne finitæ quidem vitæ ſatis certas notas eſſe, quibus Medici credidiſſent. Itaque ſi etiam mortui hominis ſigna conjecturalia ſunt, poſſunt nos aliquando decipere, & vivum pro mortuo, mortuum vero pro vivo nobis imponere: quamobrem non debet hominum vulgus Medicos peritos deridere, ſi nonnulla circa eos, qui mortui putantur, an vere mortui ſunt, machinantur, ut eos deprehendant, an vita adhuc ſuperſit, necne. Itaque Medici cum Galeno, *loco citato*, ad nonnulla experimenta confugiunt, ad dignoſcendum, an homo vere mortuus ſit, vel adhuc vitæ aliquam partiunculam conſervet. Goſſypii, ſeu lanæ tenuiſſime carptæ flocculum, vel accenſam candelam ori jacentis admovent, & ex motu, vel immobilitate flocculi, vel candelæ, vitam, aut mortem deprehendi volunt; vel cyathum, aqua plenum ſuper ægri pectus imponunt, & ex ejus ſimiliter motu vitam explorant, ſed has experientias tanquam minus tutas reſpuit, & parvipendit Hollerius, *libr.* 1. *pract. capit.* 59. Alii ſpeculum terſiſſimum ori admovent, quod ſi infici, & offuſcari deprehendant, vivere adhuc ægrotantem dicunt; ſin minus, jam è vivis exceſſiſſe. Tutior fortaſſe hæc,

non omni tamen ex parte. Optaſſem, ut alia ſigna, & tutiora experimenta, ſi fieri potuiſſet, adduxiſſent, ſed ultra prædicta, ne verbum quidem. Fortaſſe quia neque aliæ ſupererant experientiæ, & ſigna, quæcunque recenſeri poterant, minus tuta adverterant.

55 Quomodocunque ſit, nonnulla ego hinc inde excerpta ſubdam, quæ conſiderata majorem, & evidentiorem ejus rei cognitionem facere poſſunt.

Conſideranda itaque ante omnia propono accidentia ipſius morbi, quo vel detinetur, vel ex quo deceſſiſſe præſumitur ægrotus: ſi enim ea fortiſſima fuerint, ac validiſſima, & ex eorum numero, quæ magis exitialia judicantur, de vita quantum eſt ex hoc, modica, aut nulla ſpes eſt: ut ſi ſyncope abſque ulla cauſa manifeſta adveniat, atque illico æger omni motu, & ſenſu etiam pulſus, & reſpiratione deſtitutus appareat, cum faciei lividitate, cum tenui, ac frigido ſudore, pallore, & intenſa partium frigiditate: maxime ſi ante ſolebat ægrotus frequenter, ac fortiter abſque cauſa manifeſta exſolvi, nam juxta Hippocrat. dogma 2. *Aphor.* 41. tales derepente moriuntur.

Contrarium tamen his videtur ſentire Mercatus *lib.* 1. *de Inter. morbor. c.* 13. quippe qui docens, quando de morte apoplectici certi eſſe debeamus, quando vero dubii, dicat, quod ſi in apoplexia illico ſimul adveniat ſyncope, quod ex reſpirationis omnimoda abolitione deprehendimus; tunc debeamus expectare, ac dubitare de morte; quod ſi ſyncope paulatim adveniens dehinc ita creſcat, ut homo amplius non reſpiret, tunc mortem eſſe præſentem credendum eſt: ac prudenter quidem hæc admonet. Cæterum in quacunque ſuffocatione ſpuma in ore apparuerit, de morte dehinc major certitudo erit, de his enim dicebat Hippocr. 2. *Aphor.* 43. quod non amplius in vitam revocantur, & licet hoc ſecundum plurimum, & non ſemper, veritatem habeat, ut Galen. *in commento*, & alii multi docent, illud tamen ſatis eſt, hoc eſt ſignum exitialiſſimum, & quo apparente perpauci à morte evadunt, & junctum maximæ reſpirationis deperditioni, ſeu totali ejus abſciſſioni, aliisque ſæviſſimis ſymptomatibus fortiſſimam apoplexiam, & ſuffocationem demonſtrat, ex qua ægros neceſſario quamprimum perire contingat, immo neque ad tertium uſque diem perdurare, docet experientia,, & adnotant auctores omnes, Holler. *lib.* 1. *de morb. int. c.* 7. *in Schol.* Piſo *de morb. cognoſc. & curand. libro primo, cap.* 16. & alii. Si præterea facies apparuerit livida, & nigricans aut viridis, mortis ſignum: Raſ. 16 *cont. tractat.* 1. *c.* 1. Avicen. 11. 3. *tractat.* 2. *c.* 6. *in fin.* tales enim caloris ſuffocati, & extincti jam, omnino certum præbent indicium. Si item præter multa experta, ad excitandum ægrotum, ſternutatoria naribus applicata fuerint, & ille non ſternutaverit, omnium conſenſu pro mortuo judicandus, Gordon. *in Lilio, parte tertia, c.* 12. Valleſ. Philon. *libro* 3. *cap.* 4. Savonarol. *in pract. magn. c.* 22. *rubrica* 3. Piſo *libro* 2. *cap.* 12. id enim conſopitam, immo omnino extinctam omnem virtutem denotat, quæ ſi, quantumvis exilis, adhuc vigeret, ad ſternutatorii irritationem expergiſceretur, cum maxime hoc medicamenti genus primum ipſum ſenſorium, & virtutum pene omnium ſenſibilium promptuarium valide ſtimulare poſſit. Præter hæc autem, membra in mortuo rigida evadunt, nullo modo flexibilia, ſqualor item, ac ſiccitas quædam membrorum adnotatur, quæ etiamſi in iis: qui adhuc etiam vivunt, appareant, non tamen adeo conſpicua ſunt.

Poſtremo oculi veniunt conſiderandi, ubi enim 56
homo vivit, quantumvis exilis vita remaneat, oculi
tantiſper fulgere, & intuentium imaginem reddere
ſolent; non enim verum crediderim, quod Plinius
lib. 37. *c.* 6. firmat, hominem ſcilicet ex morbo non 57
periclitari, quamdiu oculorum pupillæ intuentium
imaginem reddant, quaſi cum moriturus eſt, id non
contingat; ſi qui enim adhuc ſpiritus vitæ remanſerint; ii facillime per oculos, partem nempe lucidiſſimam, ac diaphanam apparent, & è cerebro, quamdiu homo vivit, ſemper luminoſus ſpiritus in oculos proficiſcitur. Galen. *comment.* 4. *in* 3. *Epit. text* 28. at ubi nulla vitæ ſpes ſupereſt, oculi jam omnino offuſcati, ac veluti panno quodam obducti, ſpiritibuſque extinctis nullam, evidentem ſaltem reddunt intuentium imaginem, niſi obſcuram.

His accedit unum aut alterum infallibile mortis 58
ſignum, partium nempe, aut partis alicujus livor, & æſtuatio cadaveris, & fœtor ex ipſius jam putredine ortum ducens: eſt enim fœtor proprium putredinis accidens. Galen. *in primum prognoſt. comment. ultim. text.* 42. quo præſente, dubio abſque dubio non eſt locus, ut in Lazaro: Quæ duo ſigna expectari deſiderat Mercat. *loco ſupra citato*. Libet denique adnotare hic Perſarum mortem, de quo Herodot. *in Clio, non longe à fin.* hi mortuum non ante humari permittunt, quam aut ab alite, aut à cane trahatur. Hoc exiſtimarim illos adeo facere, quod ex nullis aliis ſignis poſſit haberi mortis certitudo, niſi cum Alites, & Canes fœtore allecti è cadavere expirante, ad illud accurrunt.

Antequam ergo certe de reſurrectione quid pronuntiemus, de ſignis prædictis mortis conſtare optime debet, tunc enim reſurrectionis miraculum, quod eſt inter alia maximum, evidenter erit probatum.

Atque hæc de miraculis dicta ſufficiant, de quibus multa data opera omiſi, partim quod ab auctoribus à me in tractatu hoc citatis, & ab aliis luculenter tradita ſint, partim quod ad Medici penſum facere nihil exiſtimaverim. Alia, Deo concedente, ac permulta quidem, in libris de S. Scripturæ miraculis afferre non pigebit, in quibus omnia prolixius, ac magis Philoſophice diſcutiam.

LIBRI QUARTI
TITULUS SECUNDUS,
DE VIRGINITATE ET STUPRO,
Continens Quæſtiones Quinque.

I. Virginitas proprie quid ſit, & an ex certis ſignis cognoſci poſſit.
II. De minus fallacibus notis, ac conjecturis Virginitatis.
III. De ſignis violatæ Virginitatis.
IV. De tempore nubendi in Virginibus.
V. Conſtuprati pueri ſigna.

SUMMARIUM.

1 *Virginitas quid ſit, & num.* 6.
2 *Virginitas præſumitur adeſſe, & contrarium aſſerenti incumbit onus probandi.*
3 *Virginitas unde deſtruatur, & num.* 11.
4 *Virgo dicitur fœmina, quamdiu à viri conjunctione abſtinet,*
5 *Virgo dicitur virgo, etiamſi per aliud inſtrumentum, aut per aliam viam, quam per viri conjunctionem corrumpatur.*
7 *Certa virginitatis ſigna an dentur;*
8 *Hymen quid.*
9 *Hymenis ſignum certum, & infallibile.*
10 *Virginitas in Sacris Script. probatur per pannorum ſanguinolentiam in primo concubitu.*
12 *Virginis defloratio probatur, ſi illius camiſia tempore ſtupri fuerit reperta ſanguine reſperſa, vel linteamina,*

in

in quibus cum ſtupratore cubuit, ſanguinolenta.

13 *Dantur certa nota Virginitatis, & certa ſigna violationis, contrarium, numero ſequenti & num. 14.*
15 *Signa, quibus probatur Virginitas fallacia ſunt.*
16 *Hymen in omnibus non reperitur, ſed in paucis.*
17 *Hymen eſt quid rarum, & difficulter reperibile,*
18 *Virginem eſſe corruptam per Viri conjunctionem, certo firmari non poteſt.*
19 *Hymen naturaliter non reperitur.*
20 *Sanguinis effuſio in violatione Virginitatis poteſt non fieri.*
21 *Deuteronomii locus explanatus, ex Augenio, & aliis.*
22 *Quotieſcunque ſanguis in primo concubitu effunditur facit teſtimonium Virginitatis, contrarium numer. ſeq.*
24 *Sanguinis effuſio in coitu non atteſtatur Virginitatem.*
25 *Coharentia partium Uteri non obliteratur unico congreſſu.*
26 *Sanguinis effuſio in concubitu per fraudem ſimulari facile poteſt.*
27 *Corrupta poteſt in coitu ſanguinem effundere.*
28 *Virgo poteſt deflorari, & concipere, & hymen non diſrumpi.*
29 *primus modus, quomodo hymen, etiam violata Virgine, integer remaneat.*
30 *ecundus modus.*
31 *Tertius modus.*
32 *Quartus modus præ cæteris notabilis.*
33 *Tuta Virginitas nuſquam datur.*
34 *Æthiopum aliquorum mos in cuſtodienda puellarum Virginitate.*

QUÆSTIO I.

Virginitas proprie quid ſit, & an certis ſignis cognoſci poſſit.

LOquimur in hoc titulo de fœminarum virginitate, atque illa quidem corporali, non mentali; ſeu materiali, non autem ſpirituali; cumque hæc ipſa virginitas materialis duplex ſit, una quæ ſimplicem pollutionem reſpicit, alia, quæ integritatem vaſorum, Roderic. *Quæſt. Canon. Tom.* 1. *quæſt.* 73. *art.* 3. de poſteriori loquimur, non de priori; circa illa enim gravia multa occurrunt dubia, quæ ipſis Juriſconſultis ſcitu ſunt perquam neceſſaria; etenim in virginitatis violatione præcipue per vim facta graviſſimum delictum conſiſtit, quod quemadmodum frequentius patratur, quam oporteret, ita in illud à Legibus debita ſeveritate animadvertitur. Dubitant ergo ob id Juriſconſulti, an Virgo aliqua deflorata ſit, necne, & eam rem ad Medicos, ubi obſtetricum judicium tutum non ſit, (quod eſſe fallax teſtatur ipſa Rota *in Taurinen. diſſolutionis Matrim.* 1590. *coram Platta n.* 10.) aut illæ ſint inter ſe diſcordes, tanquam ejus rei peritos diiudicandam deferunt, ut notat ex noſtris Vinc. Alfar. *de Quæſit. per Epiſt. cent.* 4. *q.* 44. cum Juriſconſultis ibi per eum adductis.

Multis inſuper aliis ex cauſis, ut apud ipſos videre eſt, idipſum aliquando in dubium vertunt; quamobrem non abſque occaſione, aut fruſtra pro ipſis Juriſperitis aſſumpta à nobis provincia hujus tractatus de virginitate videatur, de qua primum conſentaneum eſt ſcire, quid ſit: & quia poteſt virginitas modo magis formaliter, nunc vero magis materialiter accipi, primo definiamus eam, prout
1 magis formaliter accipitur, eſt autem qualitas quædam mulieris, à Natura ex integritate muliebrium vaſorum reſultans, quamdiu à maris conjunctione illibata ſervantur. Quod enim ſit qualitas quædam
2 naturalis notum eſt, unde idcirco præſumitur à jure adeſſe, & contrarium aſſerenti incumbit onus probandi. Macchell. *patroc.* 49. *n.* 3. Maſcard. *de probat. concluſ.* 1410. *n.* 1. *Tom.* 3. Guazzin. *in tract. ad def. Reor. def.* 4. *c.* 6. Auguſt. Barboſ. *in collect. Doct. lib.* 1. *tit.* 16. *c.* 1. *n.* 6. *Tom.* 2. Quod autem hæc qualitas reſultet ex vaſorum integritate, palam eſt, quia per eorumdem vaſorum manumiſſionem ex virili conjunctione virginitas deſtruitur, ut infra habetur.
Dicitur autem quamdiu à maris conjunctione illi- 3
bata ſervantur, quia etiamſi vel ipſis manibus, vel alio quocunque inſtrumento clauſtra virginalia frangi, ac reſerari poſſint, ut notant ex Medicis Paræus, Codronchius, Roderic. Caſtr. *lib.* 4. *Med. Pol. c.* 12. aliis locis infra adducendis, & ex Juriſconſultis Guazzinus, *ubi ſupra num.* 11. tamen quandiu à maris conjunctione ea illibata Virgo ſervabit, tamdiu virginitatem ipſam incolumem, & incorruptam cuſtodiet, ſi de virginitate ſic accepta loquatur; neque enim minus Virgo dici poteſt, quæ virginalia clauſtra alio inſtrumento, quam virili diſ- 4
rupit, quam ſi pedem, aut manum diſrupiſſet. D. Auguſt. *lib.* 1. *de Civit. Dei, c.* 18. D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 152. *art.* 1. ex quo notat Maſcard. *ubi ſupra*; licet ſi 5
id laſciviens præſtitiſſet, mentalem virginitatem illico abſque dubio amiſiſſet.

Porro virginitas, ſi magis materialiter ſumatur, 6
nihil eſt aliud, quam naturalis conſtitutio, & cohærentia vaſorum muliebrium, quæ ſic accepta poteſt facillime amitti: deſtructa enim vel manus, vel alio quocunque inſtrumento naturali conſtitutione, & cohærentia earum partium, illico deſtructa dicetur & ipſa virginitas: ac nobis profecto de hac eſt ſermo inſtituendus; cum enim hæc magis ſub ſenſum cadat, & ex ipſa ſola judicium fieri poſſit deſtructionis virginitatis per maris conjunctionem, omni procul dubio hujus ſigna veniunt à nobis examinanda.

Sed ante in dubium vertitur tam apud Juriſcon- 7
ſultos, quam apud Medicos, an certæ quædam notæ dari poſſint Virginitatis, & primo videtur affirmative reſpondendum: nam id vulgo perſuaſiſſimum eſt, & multa in medium adducuntur, quibus præſentibus de virginitatis integritate ambigi non poteſt: præcipue autem id probare videtur infalli- 8
bile, & inſeparabile ſignum ab hymene deſumptum, tenui nempe quadam membrana clauſtrum virginale interſepiente, & aditum genitali virili impediente; quo præſente, virginem eſſe illibatam ſatis ſuperque notum eſt, etiam iis teſtibus qui de hymenis natura, & veritate dubitant, ut Riolan. Fil. *lib.* 2. *Anthropograph. c.* 32. Nancell. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 7. *par.* 3. *probl.* 5. Quin etiam Severin. Pinæus *lib.* 1. *de not. Virgin. c.* 5. & dari hymenis ſignum docuit, & 9
ipſum eſſe certiſſimum, & infallibile, ſumpto hymene ſuo modo, ut patebit inferius: præterquam quod aliter conſtitui eam partem in virginibus, quam in corruptis doctiſſime, & accuratiſſime demonſtravit. Quam etiam ſententiam comprobant maxime Auctores, & quæ ex ipſis noviſſime adduxit Daniel Sennertus *lib.* 1. *Practicar. p.* 2. *ſect.* 3. *c.* 1. *q.* 1. & Vveſtlingius *in ſua ſyntaxi Anatomica*.

Præterea non temere factum in Sacris exiſtimandum *Deuteronom. c.* 22. ut virginitas probata cenſe- 10
retur per pannorum ſanguinolentiam in primo concubitu deturpatorum: quia ut Oribaſius ex Soran. *Collect. lib.* 24. *cap.* 23. Avic. 2. 3. *tract.* 2. *cap.* 1. Fernel. *lib.* 1. *Pathol. cap.* 7. Paræus *lib.* 23. *c.* 2. & alii & inter Canoniſtas Torreblanc. *in Epith. delict. lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 3. & 4. firmarunt, Viginitas violatur per deſtructio- 11
nem, & lacerationem venarum, & ligamentorum valde debilium in collo matricis, ex qua dilaniatione ſanguinem effundi omnino neceſſe eſt, unde, quia hoc certum erat ſignum illibatæ Virginitatis, idcirco, non apparente tali ſigno, lex lapidari volebat eas in quibus non apparebat, quia tanquam corruptæ ſanguinem in primo concubitu non effundebant, quaſi is non eſſet primus concubitus, ſed jam ex alio concubitu virginitatem amiſiſſent. Et quanquam Recentiorum nonnulli hoc ſignum parvi pendunt, ob rationes, de quibus infra, non deſunt tamen ex Doctoribus, qui illud acceptent, ut 12
inter Juriſconſultos Farinac *in prax. crimin. quæſt.* 14. *n.* 148. qui voluit, Virginis deflorationem probari, ſi illius camiſia tempore ſtupri fuerit reperta ſanguine reſperſa, vel linteamina, in quibus cum ſtupratore cubuit, ſanguinolenta.

Videtur inſuper his duobus certiſſimis, atque ur-
gentiſſimis ſignis alias pleraſque notas, & conjectu-
ras addi poſſe ex relatione matronarum, & Medico-
rum, quibus ſimul concurrentibus, abſque ulla hæ-
13 ſitantia firmari poteſt, dari certas notas, ac certa
ſigna virginitatis, unde quoque & certas notas, &
certa ſigna ejuſdem violationis dari, conſequens
omnino eſt.

14 Verumenimvero, his non obſtantibus, prima
concluſio hæc ſit: Virginitatis nullæ dantur certæ &
inſeparabiles notæ, accepta Virginitate, prout eſt
quædam muliebrium vaſorum integritas, ex con-
junctione viri non maculata. Acceptiſſima eſt hæc
concluſio Recentioribus omnibus, præcipue autem
Jouberto *lib. 5. Error. popul. c.* 4. Paræo *in libr. de
Renunciat.* Augenio *Epiſtol. libro* 1. *Tom.* 2. Fortun.
Fidel *libro 3. de Relat. Med. cap.* 1. Codronchio *in
meth. teſtif. cap.* 11. Nancelio *in Analog. libro 7.
part. 3. problem.* 5. Ulmo *in uter. muliebr. c.* 6. Valleſ.
de ſacr. Philoſoph. c. 25. Vincentio Alſario *de Quæſit.
per Epiſt. cent.* 4. & quamplurimis aliis doctiſſimis
Medicis quos data opera prætereo. Sunt & inter
Juriſconſultos, quos adducam ad ejus concluſionis
tutelam, nimirum Cujac. *libro 17. Obſervat. cap.* 20.
quem refert ex noſtris Riol. Fil. *libro 2. Anthropo-
graph.* Sanchez, *de matrim. lib. 7. diſput.* 113. *num.* 10.
Ratio autem hujus concluſionis eſt, quia ea potiſ-
15 ſimum ſigna, quibus maxime in ejus rei atteſtatio-
ne fidendum eſſet, vel fallacia ſunt, & nihil certi
promittunt, vel realiter nulla ſunt: nam quod de hy-
mene jactatur, omnes pene Anatomici Recentiores
16 in re Anatomica oculatiſſimi unanimes aſſentiun-
tur, ac conveniunt, eam membranam non reperiri
in omnibus, ſed in paucis: de communi autem hac
opinione teſtatur Capivacc. *in tract. de ſign. Virginit.*
unde nonnulli ob id non ſolum volunt illam natu-
raliter in pluribus non dari, ſed in iis, in quibus re-
peritur, eſſe quid omnino præter naturam, & mor-
boſum, ut Vaſſæus *in ſua Anatomia, tab.* 1. Paræus,
Augenius, Ulmus, Laurentius, Franc. Ranchin. *de
morb. virg. ſectione prima, cap. quarto,* & alii *locis
citatis,* & inter Canoniſtas Torreblanca *libro ſecun-
do, de delict. in quibus, &c. cap.* 19. *num.* 9. Quod ſi
qui ſunt adeo vetuſtiorum ſanctionibus addicti, ut
hymenem dari naturaliter contendant, illud ſaltem
abſque dubio negare non poterunt eſſe quid ra-
rum, & non de facili reperibile, ſi fidem clariſſimis
Anatomicis Veſalio, Falloppio, Laurentio, Co-
lumbo, & aliis multis adimere nolint; nam vix in
una aut altera puella obſervatum eſt à Columbo, à
Falloppio non in pluribus quam in tribus, inter
mille ab ipſo diſſecta virguncularum cadavera, à
Laurentio vero in nulla, ut ipſe teſtatur; ab Ulmo
quoque in nulla, ut firmat *in uter. mul. ſect.* 1. *cap.* 7.
immo Mercatus *lib. 1. de Part. part. 4. claſſ. 1. quæſt.*
97. *art.* 3. *num.* 6. à nullo Anatomico viſam firmat.
Qui tamen varias DD. opiniones circa hymenis eſ-
ſentiam legere deſiderat, ad Danielem Sennertum
confugiat *lib. 4. ſuæ Practicæ part. 2. ſect. 3. c. 2. q.* 1.
ex quo illi rei veritas innoteſcet, & multo facilius *ex
quæſt. ſeq. n.* 3.

18 Secunda concluſio ſit, Virginem eſſe corruptam
per viri conjunctionem, per quantacunque ſigna
corruptionem ateſtantia, firmari non poteſt. Hæc
concluſio manifeſta eſt ex jam dictis, & Medicis
omnibus acceptiſſima. Fortun. Fidel. *libro 3. relat.
Medic. c.* 1. Claudinus *in Reſponſ. Med. num.* 40.
& inter Juriſconſultos Cujac. *obſerv. lib. 17. c.* 27.
quia neque per hymenis diſruptionem, etiamſi adeſſe
in omnibus concedatur, neque per viarum latitu-
dinem, neque per carentiam effuſionis ſanguinis in
concubitu, neque etiam, ſi adeſſent ſigna prægnan-
tiæ, etiam ipſa lactis collectio in mammillis virgi-
nem eſſe defloratam certo firmari poteſt, ut optime
oſtendit Mercat. *lib. 1. de Part. part. 4. claſſ. 4. q.* 124.
n. 3. Quia quoad hymenis membranam jam diximus,
19 ſaltem in pluribus non adeſſe naturaliter: viarum
vero latitudinem naturaliter, & accidentaliter abſque
concubitu exiſtere poſſe, palam eſt; & illud quoque
eſt certiſſimum, in provectioribus ob menſtruorum
fluxum ſemper vias patentiores reperiri, & naturam
ipſam hoc, & alia ſigna ætatis decurſu immutare,
ut proſequitur *Ranchin. loco citato, c.* 10 *concluſ.* 1.
immo Medici ad eam latitudinem, cum morboſa eſt,
aut demere poteſt coitus voluptatem, non pauca
remedia præſcribunt, ut notat ex Canoniſtis Torre-
blanca, *ubi ſupra, num.* 12. Quoad ſanguinis effuſio- 20
nem in defloratione patet, quod ea minime poteſt
apparere, ſi viæ fuerint, vel naturaliter, vel acciden-
taliter maxime patentes, præcipue ſi congreſſor non
valde mentulatus exiſtat, aut ſponſa annoſior ſit,
Mercurial. *lib. 6. variar. lect. cap.* 23. Fortun. Fidel.
ubi alias, & ex Canoniſtis Torreblanca, *ibid. n.* 12.
& ad id, quod objicitur ex ſacro textu, reſpondebat 21
Augenius, Moſem ibi noluiſſe, quod in omni caſu
panni ſanguinolenti facerent teſtimonium Virgini-
tatis, ſed in eo tantum, de quo ibi, nimirum quando
vir falsò accuſaret uxorem, imponens ei nomen
peſſimum, quod non reperiſſet eam Virginem,
tunc enim pannos illos ſanguinolentos atteſtari vo-
luit lex, eam virginem fuiſſe, unde vir falſitatis ar-
guebatur: non quod univerſaliter, & generaliter pan-
ni illi ſanguinolenti facerent, aut facere deberent in
omnibus teſtimonium Virginitatis. Itaque inquam
ego, quotieſcunque ſanguis in primo concubitu
effunditur, faciet teſtimonium Virginitatis, non ta-
men effundi ſemper in omnibus neceſſe eſt, unde ibi 22
arguebatur vir falſitatis, quia aderat ſignum mani-
feſtiſſimum innocentiæ mulieris. Licet autem con-
cedatur, omnia eſse incerta, aliis omnibus minus
incertum hoc erat, & ut tale à Moſe receptum, ut di-
cit Mercurial. *ubi ſupra.* Advertendum tamen ad
id, quod addit ſacra Scriptura, ex quo redargui
poſse videtur hæc Augenii reſponſio; additur enim
in textu: *Quod ſi verum eſt, quod objicit, & non
eſt in puella inventa Virginitas,* (at quomodo id
cognoſci poterat? nempe quia ſanguinem in con-
cubitu cum ſuo viro non effudiſset, unde neque
ſuam virginitatem per pannos ſanguinolentos poteſt
atteſtari) *tunc ejicient eam extra fores domus patris
ſui, & lapidabunt eam.* Ad hanc inſtantiam in Au-
genii ſententia nihil quod ſatis faciat, adduci po-
teſt: quamobrem placeret Nicolai de Lira in hunc
locum expoſitio, qui primo confutat hanc opinio-
nem de conſuetudine ſervandi pannos ſanguino-
lentos, duplici ratione; prima ob turpitudinem,
valde enim turpe videbatur, quod tales panni ſer-
varentur (adde tu, maxime ad longum tempus) &
expanderetur coram judicibus ſecunda, ob inveriſi-
militudinem, quia, ſi is mos vigebat, non erat veriſi-
mile) quod enim inculcat Paulutius hic quod vir
ſciens eos pannos aſservari apud parentes uxoris, cer-
tus ſuæ ipſius condemnationis, eam accuſaret. His
ſtantibus ex ſententia Hebræorum dicit, hunc loquen-
di modum eſse parabolicum, & adducit ad id firman-
dum alios modos ſimiles loquendi, itaque dicens lex,
Expandentque veſtimenta, &c. tantundem eſt, ac ſi
diceret, producent teſtimonia ad probandam filiæ vir-
ginitatem, explicantes ea, veluti expanditur veſti-
mentum, innuens, inquam, quod teſtimonia clara
eſsent, non dubia, & incerta.

Ergo his ſtantibus hoc ſignum per ſe dicendum eſset
fallaciſſimum, quia non modo, ſi non adſit, non po-
teſt probare corruptionem, ſed, etiamſi adſit, non
atteſtatur virginitatem: & de priori parte conſentiunt
Medici omnes, & notavit præ cæteris Marc. Donat. *lib.
4 hiſtor. Med. Mirab. c.* 15. & Franch. Ranchin. *de
morb. virg. ſect.* 1. *c.* 8 neque diſsentiunt Juriſconſulti,
Abb. *in c. Propoſuiſti de probat.* Afflict. *dec.* 239. *n.* 3.
Farinac. *de del. carn. q.* 147. *n.* 149. §. *Probatio.* de
poſteriori autem parte patebit infra.

Tertia concluſio ſit: Quibuſcunque ſignis, quæ
virginitatem incorruptam atteſtari poſsunt, præſen- 24
tibus virginem eſse incorruptam, certo firmari non
poteſt. Hæc concluſio facile manifeſta fiet, ſi cer-
tiora ſigna virginitatis examinabimus, nempe vaſo-
rum conniventiam, & anguſtiam, hymenis integrita- 25
tem, & alia; conniventia enim, & cohærentia parti-
um colli matricis non unico congreſsu obliteratur;
præterquam quod etiam medicamentis procurari

talis

talis pôteſt, quæ non modo adæquet, ſed etiam exuperet naturalem, ut norunt Medici, & notat Juriſconſultus Sanchez *de Matrimonio libro ſeptimo*, *diſputatione* 213. *numero decimo*, quinimo & à morbo interdum adeo anguſtantur illæ partes, ut nonnullæ fuerint fœminæ, quæ ob eam cauſam à ſuis viris in poſterum cognoſci non potuerint, ut teſtatur Severin. Pinæus. *libro primo de not. Virgin. cap.* 5.

26 Sanguinis quoque effuſio in primo concubitu per
fraudem ſimulari, immo etiam vere procurari poteſt:
Fortun. Fidel. *libro* 3. *Relat. cap.* 1. & modos apud
ipſum vide; quibus adde, quod multis non in primo
ſolum concubitu, ſed etiam in ſecundo, & tertio, &
ulteriori, ſanguis effunditur, iis, nimirum quæ
anguſtiora vaſa habent. Vidi ego, quæ à coitu diu ob
mariti abſentiam, vel infirmitatem abſtinens, cum
de novo concumberet, ſanguinem effunderet; &
pudiciſſimam viduam novi ſecundo nubentem ſanguinem effudiſſe, cum primum ſecundo viro conjungeretur: biennio autem viduitatem, & cœlibem vi-
27 tam ſervaverat, erat tamen adhuc juvenis, non major
viginti annis: hic autem dolus nullus ſubeſſe potuit.
Itaque quemadmodum poteſt mulier eſſe incorrupta,
& ſanguinem in primo concubitu non effundere, ſic
poteſt alia ex parte eſſe corrupta, & ſanguinem concumbens effundere.

De integritate autem hymenis, etiam corrupta
exiſtente muliere, patet per ea, quæ alias de Imperforatis dixi, nam poteſt Virgo deflorari, immo
etiam concipere, abſque eo quod hymen diſrumpatur, ut concludunt nonnulli prædictorum auctorum.
Hoc autem dupliciter evenire poteſt, uno modo, ſi
membrana illa adeo dura ſit, ut diſrumpi à congreſ-
29 ſore non poſſit, tunc enim ſi vir intra uteri collum
ſemen effundat, & uterus illud attrahat per orificium,
quod perpetuo in ea membrana reperiri certum eſt;
& minime controverſum, poteſt mulier concipere.
30 Secundo modo, ſi vir membrum habeat admodum
breve, & membrana illa ſit altius, interiuſque poſita,
vel ipſa mulier uteri collum habeat prælongum,
31 tunc enim idem, quod in ſuperiori caſu evenire poterit. Addam duos alios modos: unum ſi Virga tenui
exiſtente, hymenis orificium ſit ampliuſculum, nam
abſque hymenis dilaceratione mulier corrumpi poteſt, & concipere. Capivacc. *in tractat. de ſign. Virg.*
Quartus modus eſt notatu præ cæteris digniſſimus,
32 ut qui eventu frequentior eſſe ſoleat, & maxime
notatur à Pinæo *cit. libro primo, cap.* 6 quando
virgines uno, aut altero die, aut etiam tertio, &
quarto prægreſſo à menſtrua purgatione viro junguntur, quia tunc non modo virum facile, & abſque
dolore admittunt, ſed quod mirum duxeris, membranæ illæ, quæ hymenem conſtituunt, non diſrumpuntur, ſed tantummodo ob prægreſſam menſtruorum
humiditatem relaxantur, ita ut facile congredientis Peni abſque earum dilaceratione cedant, & tunc
etiam mulierem concipere poſſe nihil obſtat. Vides
ergo quot modis corrumpi poſſit Virginitas, & tamen Virgo incorruptiſſima intuentibus apparere, ſi
33 his exterioribus ſignis fidem habeamus. Nuſquam
igitur dari dixerim tutam virginitatem, niſi fortaſſe
apud Æthiopum, & Barbarorum nonnullos, qui
ut narrat Petr. Bembus *libro 6. hiſtor. Venet.* quem re-
34 fert Kornman. *de mir. vivor. tit. de ſign probat. virg.*
& Riol. Fil. *lib.* 2. *Anthropograph. cap.* 32. ut virginum ſuarum pudicitiam nullo modo ſuſpectam
habeant, puellis, ubi primum natæ fuerint, pudenda conſuunt, relicto libero tantum meatu ad urinam reddendam. Cum nuptui vero traduntur, ipſi
Sponſo incumbit onus uteri labra diſſuendi. Sic Sponſæ ipſorum vel nolentes illibatam, & incorruptam
ſuam Virginitatem Sponſis ſuis conſervant, & ipſi
Sponſi ab omni ſuſpicione liberi exiſtunt, cum non
poſſint ab aliis in ea re ullo modo decipi. Hoc ita
narratur à Bembo, an veritatem habeat, ambigo; an
habere poſſit, non credo, quia conſuta loca ab ipſis
incunabulis ita cohærere neceſſe eſt, ut nonniſi ſumma cum vi, & adhibita ſectione diſſui poſſint, unde
ſpaſmum, inflammationem, & alia ſymptomata
in omnibus pullulare neceſſe eſt. Sed de incertitudine ſignorum Virginitatis qui plura ſcire deſiderat, legat Fortun. Fidel. *loco ſæpius citato*, qui ad id plura ex pluribus recolligit. (Vide Greg. Horſtium tom. 1. pag. 71.)

SUMMARIUM.

1 *Hymen non reperitur in omnibus Virginibus, [contrarium, n. ſeq.*
2 *Mercurii error circa hymenem.*
3 *Per hymenem quid intellexerint nonnulli, & numero 7.*
5 *Per Hymenem quid intelligendum ex Fallopio, Riolano, & Pinæo.*
6 *Hymenis deſcriptio.*
8 *Nulla regula deſumi poteſt ex iis, quæ per accidens, & de raro eveniunt.*
9 *Quid conſiderandum in carunculis, in examine violationis virginitatis.*
10 *Nymphæ quid ſint.*
11 *Nymphæ in Virginibus tenues.*
12 *Orificium Vulvæ in Virginibus eſt criſpum.*
13 *Pubis pili in pudendis Virginum ſunt promiſſi, & plani.*
14 *Signum Virginitatis ex ſinu pudoris deſumptum.*
15 *Ex urinis an deſumi poſſit ullum ſignum Virginit.*
16 *Signa ab Obſtetricibus obſervata.*
17 *Signa Virginitatis ex voce.*
18 *Experientiæ nonnullæ ad probandam Virginitat.*
19 *Partes colli in corruptis cur incraſſentur.*

QUÆSTIO II.

De minus fallacibus notis, ac conjecturis Virginitatis.

QUam difficile ſit virginitatis integritatem pro- 1
bare, ex ſuperioribus ſatis liquet; tamen quoquo modo per aliquas notas, & conjecturas deprehendi poſſit, eſt à nobis in hac quæſtione aperiendum, & quia inter potiora ſigna recenſetur integritas hymenis, de eo primum pecularius verba faciamus, Quemadmodum igitur ſuperiori quæſtione dixi, plures Medicorum de hymene dubitarunt, & illud dari, ſaltem in omnibus, apertiſſime negarunt; quinimo, ſi quando in aliquibus appareat, eſſe voluerunt quid præter naturam atque morboſum, aut quod naturalib. actionibus impedimento ſit: & Veſalius Anatomicus illuſtris, cum videret in pluribus non apparere, ſubterfugium excogitavit, fortaſſe in affirmativam ſententiam inclinans, dixitque referente Riol. *lib.* 2. *Anthropograph. c.* 31. eam membranam in quibuſdam locis ſolere obſtetrices tanquam inutilem lacerare, quando digitum podici, & vulvæ immittunt, ut connatas partes illas adaperiant. Quidquid tamen ſenſerit Veſalius, contendit Fallop. *in Obſer. Anatom. prope finem*, contra eos, qui hymenem derident, illum vere dari, quem etiam ſe obſervaſſe aliquando teſtatur Mercurius *in libro della Commare* 1. *cap. ſecundo*, qui tamen valde errat in ejus membranæ deſcriptione; vult enim per illam nymphas ſimul conjungi, quod adeo abſurdum eſt, ut nihil ſupra, quemadmodum ex Doctorum Anatomicorum ſcriptis facile legenti patere poteſt. Sed alios Auctores, qui hymenem dari naturaliter voluerunt, recenſet Riolan. *ubi ſupra*, & Daniel Sennert. *loco in ſuperiori quæſtione citato*. Sed inter recentiores Anatomicos Joannes Veslingius, vir in iis rebus accuratiſſimus, & exercitatiſſimus, in ſuo *ſyntagm. Anatom. cap.* 7. in fine, dari in rei veritate hymenem membranam carnoſis expanſionibus, caruncuIiſque ſtipatam oſtendit, eamque in omnibus Virginibus naturaliter reperiri docet. Præter hanc autem in aliquibus aliam reperiri membranam dicit, quam nonnulli peritiſſimi viri pro hymene deſcripſerunt, idque in cauſa fuit, quod cum in pleriſque eam non obſervarent (eſt enim quid præter naturam & morboſum, & idcirco in paucis obſervatur) in eam opinionem venerunt, naturaliter

in Virginibus non invehiri, & ſic nullum Hyme-
nem naturaliter dari firmarunt.
Sed mirum videbitur alicui, quod in re, quam
ſenſu ipſo oculato aſſequi poſſumus, tantopere inter
ſe diſſentiant Auctores, ut alii quidem hymenem
dari voluerint, alii vero nequaquam. Sed mihi vi-
detur æquivocationem ejus rei cauſam fuiſſe, &
diſſenſus ipſorum auctorum circa eſſentiam, & exi-
4 ſtentiam ipſius hymenis: nam pro Hymene non-
nulli intellexerunt membranam quandam duriuſcu-
lam uteri collo adnatam, non ſemper uno eodem-
que loco ſitam, ſed modo interius, modo exterius
in ipſius matricis collo; hæc, ut eſt res toto genere
præter naturam, in paucis admodum reperitur; re-
peritur tamen interdum, & ea de re, qui hyme-
nem dari negarunt, pro hymene hanc membranam
intellexerunt, quam nequicquam reperiri in virgi-
nibus certum eſt: Unde non immerito redargui po-
tuit Uvier. à Balduin. Ronſſejo *Epiſt. Medic. num.* 49.
quod *in lib. de Præſtig. Dæmon.* hanc ipſam membra-
nam pro hymene acceperit, & unam cum alia con-
fuderit; cum Medicis errant etiam alii nonnulli,
ut Torreblanca *in Epit. delict. lib.* 2. *cap.* 19. *verſ.* 5. li-
cet ex aliorum ſententia dictum ſuum moderetur.
Qui tamen rei veritatem diligentius perſcrutati ſunt,
ut Riolan. & Severin. Pinæus, & ante hos Fallo-
pius, pro hymene non aliud intelligi debere do-
cuerunt, quam connexionem nonnullarum membra-
5 narum. Et ſic ex Medicorum ſententia concludit
ex Canoniſtis Sanchez, *de Matrim. lib.* 7. *diſput.* 14.
num. 1. quæ connexio ab illis, & præcipue à Seve-
rin. Pinæo ſic deſcribitur. Poſt Nymphas (quæ duo
membranoſa corpuſcula ſunt, alarum modo expan-
6 ſa, immediate poſt pudenda, & labra uteri ſita)
interius verſus intimum uteri oſculum, quatuor ca-
runculæ apparent, quæ Myrtoides, quod myrti fo-
lia referant, appellantur, vel triangulares, quod
triangulari figura dotentur, quarum ſingula eſt in
ſingulis lateribus, nimirum ſuperno, inferno, dex-
tro, ſiniſtro prominent, invicemque ita per acutio-
rem partem ſeſe reſpiciunt, ut caryophylli nondum
bene explicati imaginem repræſentent: conjungun-
tur autem, invicemque cohærent omnes per mem-
branulas quaſdam, aut per fibras colligantur, &
hæc pars ita conſtituta verus hymen eſt, neque
præter illam alium hymenem reperiri tradit, &
apertiſſime docet idem Pinæus *lib.* 1. *de not. Virgin.
cap.* 5. Cum quo maxime conveniunt ea, quæ nu-
perrime attulit Joannes Veslingius, *loc. cit.* Non eſt
ergo virginitas ſimplex connexio partium ſine ulla
membranula, ut ex Medicorum nonnullorum au-
ctoritate vult Torreblanca, *loco ſupra citato*, *num.*
7 10. Hymenem autem, quem alii deſcribunt, dicunt
eſſe membranam tenuiſſimam ultra prædictas carun-
culas in ductu interiore muliebris ſinus poſitam, at-
que in ſuo medio pertuſam; quam quidem, quod
in aliquibus reperiatur præter naturæ conſtitutio-
8 nem, multi in omnibus reperiri voluerunt. Quo-
niam vero nulla regula deſumi debet, aut poteſt
ex iis, quæ per accidens, & de raro eveniunt, id-
circo hac propoſita, de ea, quæ realiter in omni-
bus reperitur, loquamur, & ſiquid ab ejus conſti-
tutione elici poteſt in corruptæ virginitatis digno-
tione, manifeſtum faciamus. Itaque conſideranda
ſeſe offerunt in hac parte tria, nempe magnitudo,
color, & colligantia. Quoad magnitudinem enim,
carunculæ hæ in virginibus craſſiores, & quaſi in-
flatæ apparent, in corruptis autem minores & exi-
liores, flaccidioreſque, ob penis attritionem; quo-
ad colorem, in virginibus ſunt rubicundæ, in cor-
ruptis vero colore magis remiſſo, & ad livedinem
9 vergente. Quoad colligantiam & unionem, omni
procul dubio apparent in virginibus inter ſe cohæ-
rentes, & medio tenuiſſimarum membranularum
colligatæ, in corruptis vero diſgregatæ, ac invi-
cem diſſitæ; abſcedunt enim invicem illæ carunculæ
ob illarum membranarum violationem ac diſ-
ruptionem. Itaque hæc omnia ſigna ſimul conſpi-
rantia, integræ virginitatis evidentem conjecturam
præbent. Nam quod ſingula per ſe teſtari non poſ-
ſunt, ſimul unita poterunt. Quamobrem, ſi ultra
hæc ipſa, quæ jam notavimus, ea, quæ infra no-
tanda veniunt, apparebunt, de virginitatis incor-
ruptibilitate non inane judicium ferre licebit.
Præter prædictas autem partes aliæ quoque con- 10
ſiderandæ veniunt in examine virginitatis, & pri-
mo ſeſe offerunt nymphæ, quæ, ut dixi, alatæ
ſunt, ac veluti inter carneas, & cartilagineas ex-
creſcentiæ quædam, ſeu carnoſæ quædam membra-
nulæ poſt labra uteri intro progrediendo ſituatæ,
pullorum criſtis non abſimiles. Hæ in virginibus,
ut notat Riolan. *ubi ſupr.* ſaltem uſque ad annum
vigeſimum tenues ſunt, nec admodum latæ, in iis
vero quæ virum ſunt expertæ, præcipue ſi pepere-
rint, craſſiores, & latiores evadunt: ſunt etiam
in virginibus magis tenſæ, in corruptis laxiores, & 11
tanto laxiores, quanto frequentiori coitu uſæ fue-
rint, vel quanto validiorem vim paſſæ fuerint.
Averroes porro *lib.* 1. *Collig. c. ult.* dicebat, orifi- 12
cium vulvæ in virgine eſſe criſpum, in cæteris au-
tem, quia rugæ a coitu atteruntur, magis leve,
& planum eſſe. Sed hoc ſignum, & ſuperius, quod
ex nympharum conſtitutione deſumi dicebamus,
nonniſi tunc apparent, cum coitus pluries frequen-
tatus exſtiterit: unde vix apparebunt, aut aliquam
de ſe ſignificationem præbebunt, in ea, quæ uni-
cum congreſſum ſuſtinuerit, in cujus Virginitate,
aut violatione exploranda totus labor eſſe debet.
Notat præterea Riolan. in virginibus, neque præ- 13
terit id ipſum Pinæus *lib.* 1. *cap.* 7. quod habeant pi-
los pubis promiſſos, ac planos; eæ autem, quæ
virum expertæ frequenter fuerint, magis criſpos.
Hoc autem, etiamſi ratione non careat, leviuſcu-
lum ſignum eſt, & maxime difficile ut obſerve-
tur; licet enim reſpectu ſui ipſius unaquæque for-
taſſe habeat pilos pubis promiſſiores, cum virgo eſt
quam cum fuerit corrupta, tamen non deſunt, quæ
etiam virgines exiſtentes habeant eoſdem pilos criſ-
pos; præterquam quod neque hoc ſignum quic-
quam valet in nuper corruptis, non enim pili ex
unico, ſed ex iterato, & multoties frequentato
congreſſu criſpantur.
Magis probatur altera conjectura ex inſpectione 14
locorum muliebrium, allata à Severino Pineo *lib.*
1. *c.* 9. ea autem talis eſt. Immediate poſt prædi-
ctas carunculas, quæ conjunctæ hymenem conſti-
tuunt, cavitas quædam ſuccedit intro progredien-
do, quæ ſinus pudoris appellatur. Hæc veluti foſ-
ſicula quædam eſt, & in virginibus anguſtior viſi-
tur, & exucca, in corruptis multo capacior, &
humidior.
Præterea Codronchius *in Metbod. teſtif. capit.* 11. 15
ſignum aliquod integræ virginitatis deſumi voluit
ex urinis, quia ex cujuſdam peritiſſimi viri ſen-
tentia dicit eſſe tenuiores, quam in cæteris mulie-
ribus in quibus ob viarum laxitudinem, & reſera-
tionem, & ob uteri numeroſiora excrementa urinæ
turbidæ, & craſſæ cum multo ſedimento excer-
nuntur. Hæc tamen ego nugas meras exiſtimave-
rim, & hoc ſignum, ſiquod aliud, fallaciſſimum,
immo vanum, & indignum, cui fidem ullam ha-
beamus: urinas enim examinare, ut ex iis virgini-
tatis indicium habeamus, aquam è pumice expe-
ctare eſt.
Prudentius fortaſſe agunt, qui loca ipſa conſide- 16
rantes, colorem volunt eſſe rubicundum, ac na-
turalem, non ad livedinem quandam, aut nigre-
dinem declivem. Ipſius quoque uteri partes nativa
quadam ſoliditate, & renitentia dotatas eſſe vo-
lunt, non laxas, aut diffluentes, neque humectas,
ſed exuccas. Cum quibus etiam univerſum corpus
conſiderant; nam & ipſæ carnes in corruptis laxio-
res ſunt, in virginibus duriuſculæ, & renitentio-
res. Colore item ſunt vividiores, qui, ubi violata
virgo eſt, ſenſibiliter remittitur: unde Democri-
tus puellam tanquam virginem cum ſalutaſſet, ſub-
ſequenti die illam iterum tanquam mulierem ſa-
lutavit, ex mutato faciei colore illam corruptam
præterita nocte fuiſſe comprehendens. Inter cæ-
teras vero partes, mammæ, eorumque capitula
obſer-

obſervanda: mammas enim non defluentes, & laxas, ſed in ſeipſas recollectas, papillas autem nativo colore, ſeu ſuſco quodam rubore perfuſas, non livore, aut nigredine labefactatas eſſe decet; neque etiam circulo quodam nigriuſculo notatas. Unde forte illud Ezechiel. *cap. 23. v. 3. Ibi ſubacta ſunt ubera earum, & fractæ ſunt mammæ pubertatis earum.*

17 His addi poteſt vocis conſideratio, quæ in virginibus delicatior, & ſuavior eſt, & mirum videri poteſt, quam cito inſuavior, & craſſior ex coitus uſu evadat; & profecto, licet hoc ſignum non tanti momenti ſit, ut illi ſolummodo ſit fidendum, faceret tamen aliis adjunctum maximam præſumptionem corruptæ virginitatis, ut *in ſeq. q.* dicam.

18 Id autem, quod ad probandam virginitatem nonnullos afferre teſtatur Pinæus, *ubi ſupra, lib. 1. c. 5. in fin.* vanum eſt; erat autem, quod ſi filum ab extremo naſo per mediam frontem extenſum & coronalem uſque futuram ejuſdem puellæ collum cingere, ac circumdare poſſit, virgo ſit incorrupta. Roder. à Caſtr. *lib. 4. Medic. c. 12 ex Mercur.* aliter hoc experimentum adducit; circumdari enim tradit per anteactam noctem primum concubitum præcedentem, virginis collum filo, poſtera die eodem filo collo emenſurato, & latiori invento, virginitatis amiſſionem hariolantur. Sic & Catull. *de nupt. Pelei & Thetid.*

Non illam nutrix orienti luce reviſens,
Heſterno poterit collum circumdare filo.

19 Sed de hac re vide Ranchinum *de morb. virg. ſect. 1. c. 9.* Addunt alii, ut ejus rei cauſam afferant, hoc evenire, quia partes colli, nempe venæ & arteriæ, ubi coitum experta ſit mulier, incraſſantur; ſignum eſt etiam vocem mutari, craſſioremque effici: cur autem eæ partes ex coitu dilatantur, & incraſſantur? An quia à capite per colli vaſa ſemen defertur ad uterum, inſimulque plurimum ſanguinis, & humorum per ipſa, & ad ipſa, ad uterumque demandatur? indicio eſt purgationes melius ire, ubi virum expertæ fuerint. Sed quicquid ſit de harum cauſarum veritate, hoc virginitatis indicium adeo tenue eſt, ut frivolum, & nullius momenti ex mea ſententia ſit cenſendum, quanquam Mercur. fidem illi tribuit, *lib. 6. Var. lect. c. 6.*

Ea occaſione de Marium virginitate meminiſſe operæ pretium videtur, cujus tamen dari aliqua ſigna, adeo vanum eſt, ut nihil ſupra, nam quæ odoris, & vocis mutatione ſumuntur, nihil ad rem faciunt, quod non modo odor, & vox mutationem accipiant, cum virginitatem mas amittit, ſed cum ſemen ferre incipit, quando eum hircire, & catulire dicimus: ut alias dictum à me eſt. Ex quibus cum Capivacc. *in libell. de Virg.* concludendum, non eſſe, neque eſſe poſſe alia ſigna virginitatis in maribus, quamobrem ea perquirere ſuperfluum eſt. Denique de virginitatis in fœminis probatione per nonnulla medicamenta, licet eam fallaciſſimam exiſtimem, tamen, ne quid eorum in hac materia prætermittam, quæ ab aliis tradita ſunt, aut tradi de novo poſſunt, in ſequenti quæſtione agam.

SUMMARIUM.

1 *Non omnia ſigna corruptæ Virginitatis ſunt omnibus corruptis communia.*
2 *Signa ſtupri de recenti in virginitate patrati, & pluries iterati.*
3 *Signa ſtupri recentis, vel corruptæ Virginitatis de recenti, ſed unico tantum congreſſu.*
4 *Corrupta virginitas per viri congreſſum jam à multo tempore facta quomodo deprehendi poſſit.*
5 *Loca muliebria ſemel violata denuo aliquando coaleſcunt.*
6 *Gravida mulier poteſt apparere virgo.*
7 *Signa corruptæ Virginitatis per iteratas vices, ſed à multo tempore jam tranſacto.*
8 *In examine violationis Virginitatis conſideranda etiam, ſi fieri poteſt, natura, & genitalia ſtupratoris.*
9 *Quænam conſideranda in ea, quæ violata præſumitur.*
10 *Quænam conſideranda in ſtupratore.*
11 *Aliud ſignum ex Pinæo, in ſtupro.*
12 *Sponſo cum Sponſa cubante, vel quocunque viro cum virgine, præſumptio debet eſſe deflorationis.*
13 *Copula carnalis non poteſt vere probari.*
14 *Copula carnalis quomodo probetur.*
15 *Ex concubitu præſumitur violatio, & contrarium aſſerenti incumbit onus probandi.*
16 *Virginitas corrupta denotatur ex livore papillarum in mammillis.*
17 *Experimentum ex Gagate lapide ad deprehendendam Virginitatem.*
18 *Quomodo Gagates lapis, & alia nonnulla medicamenta poſſint deprehendere fœminas corruptas.*
19 *Apes acriter in eos invehuntur, qui de recenti mœchati ſunt.*
20 *Apes Veneris expertes, contrarium ibid.*

QUÆTIO III.

De Signis Violatæ Virginitatis.

EX ſignis integræ virginitatis, quæ ſupra adnotavimus, facile eſt devenire in cognitionem virginitatis corruptæ, per eorum enim abſentiam apparet violata virginitas. Sunt tamen, præter antedicta, alia nonnulla magis, magiſque corruptionem atteſtantia, quæ hic peculiariter enarranda, & adnotanda veniunt. Sed antequam ad ulteriora progrediamur, advertendum eſt, non omnia ſigna corruptæ virginit. eſſe omnibus corruptis communia, ſed alia aliis magis convenire: nam vel Virgo deflorata eſt de recenti, vel jam à multo tempore. Si de recenti, vel unicum tantum congreſſum eſt experta, & dehinc omnino viro abſtinuit, vel multoties eſt manumiſſa. Sic etiam idipſum à multo tempore jam tranſacto evenire potuit. 1

Itaque ſi Virgo de recenti violata ſit, & plures congreſſus ſuſtinuerit, ea facili negotio, vel à quavis inexperta obſtetrice, deprehendi poterit ex ſimplici locorum inſpectione. Nam & ipſæ uteri partes adhuc ſanguinolentæ, & conſueto rubicundiores, & quaſi inflammatæ conſpicientur, ſi recens admodum ſtuprum fuerit; ſin minus, ut ſi una, aut altera hebdomada intercesſerit, vel etiam tertia, eæ naturali colore deſtitutæ apparebunt, & eo magis ad livedinem vergente. Laxiores etiam vias, & humidiores notabit, quin etiam ad tactum doloroſas experietur. 2

Si quid autem ab ipſamet conſtuprata muliere veritatis elici poſſit, eas partes referet calore quodam, ac veluti leviuſculo incendio ſibi moleſtas eſſe; quod etiam inceſſus ipſe partim atteſtari poterit, ſi in hoc minus cauta mulier fuerit. Vix enim conſueto modo incedere poterit, nam diſtractis, ac veluti disjunctis inter ſe cruribus ambulare cogetur, præcipue ſi ætate tenerior fuerit, & ſtuprator valida vi uſus, aut bene mentulatus exſtiterit.

Quod ſi mulier unico congreſſu violata de recenti fuerit, certum eſt majorem difficultatem affuturam in ejus rei cognitione: aderunt tamen pene omnes eædem notæ, ut nonnullæ quidem leviores, ut eæ, qui laxitudinem viarum, & immutatum locorum colorem reſpiciunt; evidentiores aliæ, quæ dolorificum ſenſum partis commonſtrant, quia quanto frequentiori coitu uſa fuerit mulier, abſque dubio tanto laxiores viæ efficiuntur, tanto minus in futurum illum moleſte ferre ſolet, imo moleſtia omnis ex coitu reiteratione ceſſat, quæ cum ſit in primo concubitu, ſenſim deliteſcens, in voluptatem commutatur. 3

Multo magis operoſum fuerit cognoſcere corruptam virginitatem unico congreſſu patratam, à multo tempore citra, & ea de re in hoc caſu præſumptionibus, & conjecturis magis utendum cenſeo: quia ſigna per partium inſpectionem habita, leviuſcula ſunt, & vix quicquam de veritate atteſtari poterunt. Licet enim in primo congreſſu facta fuerit violatio, & deſtructio panniculorum, & carunculatum ſimul cohærentium, & ipſorummet laterum Uteri, tamen, ſi dehinc à coitu abſtinuerit mulier, 4 5

adeo

adeo invicem temporis ſpatio denuo cohæreſcunt ipſo quoque ſanguine, qui in primo concubitu emanavit, mediante, ut majorem interdum anguſtiam præ ſe ferant, quam ante amiſſam virginitatem facerent, quod adnotabat etiam Severin. Pinæus, *de not. Virginit. lib.* 1. *cap.* 7. ita ut hinc deducat ille, poſſe etiam in muliere, quæ gravida ſit, con-
6 ſpicuas Virginitatis notas apparere. Quod etiam, ut verum fatearis, ad parturientes mulieres temetipſum convertas, in quibus uterum tantopere adaperiri, atque hiare neceſſum eſt, ut mirum ſit, quonam pacto dehinc, non longo temporis intervallo, tam facile partes reuniantur, ac denuo cohæreant, ad priſtinumque ſtatum tam prompte remeent; quod cum ita ſit, nullas notas, nullaque conjecturalia ſaltem ſigna, quæ Medica inquiſitione haberi poſſint, invenio, quorum medio ad dignotionem corruptæ virginitatis in hoc caſu devenire liceat, niſi ipſorum ſpanniculorum integritatem & cohærentiam adducamus, quæ tamen & poteſt adhuc ſervari in corrupta, & abeſſe in ea, quæ corrupta non ſit, multis aliis ex cauſis. Quæ difficultas, licet nonnihil remitti poſſit, ubi mulier jam à multo tempore violata fuerit, ſed multoties viri congreſſum ſit experta, non tamen omni ex parte ceſſare videtur: quanquam poteſt in
7 hoc caſu Uterus non adeo rugoſus notari, ut par eſſet in corrupta Virgine apparere; ſic etiam loca magis liventia, & nativo rubore deſtituta, & fortaſſe etiam magis laxa, & diffluentia; quin etiam carunculæ illæ quatuor, & de quibus alias mentio habita eſt, quæ invicem diſtractæ, & multum diſjunctæ conſiderari poterunt: in hoc enim ſigno magis fidendum, quam in alio quovis exiſtimo, quantum patitur ipſius quoque incertitudo, nihil enim certi promittit per ſe ſolum adnotatum.

Quoniam ergo tam difficile eſt in ſuperiori caſu in veritatis cognitionem devenire, non eſt temere judicium, abſque multa conſideratione ferendum; ſed maxime nonnulla adverti debent, ex quorum conſideratione facile ſit nonnullas conjecturas elice-
8 re, quæ viam veritatis nobis commoſtrent, non modo ergo animadvertere oportere perſuaſerim ipſam mulierem, quæ ſtuprum paſſa præſumitur, ſed ſi id fieri poteſt, ipſum etiam ſtupratorem, vel qui ſtuprator præſumitur, ſi in juſtitiæ manibus detineatur; vel ſi contingeret, ut allegaretur viri impotentia
9 ex qua matrimonium minime conſummatum fuiſſe probare quis vellet, contra autem vir matrimonium conſummatum diceret, & ſponſam defloratam, tunc enim etiam virilia ſponſi eſſent obſervanda. In
10 muliere autem conſideranda eſt ætas, utrum tenella ſit, vel provectior, ut ſi ſit minor quarto decimo anno, vel major vigeſimo; quippe ſtuprum cum violentia magis conſpicua apparere debeat in puella ætatis tenerioris, quam provectioris. Habitudo etiam mulieris præ oculis habenda, ſi pinguis ſit, aut gracilis, cum quibus etiam ipſa genitalia conſpicienda, an patentia, & laxa ſua natura ſint, vel contra exilia, & anguſta, cum major in uno, quam in alio caſu conjectura, & præſumptio corruptionis haberi poſſit: quæ etiam major, ac certior deſumi poterit, ſi inſpicere liceat ipſum ſtupratorem, nam permittente honeſtate talia machinari, ejus genitalia membra ſpectanda, eorumque longitudo, craſſities, & magnitudo animadvertenda, faciendaque comparatio inter utriuſque genitalia, ut certior conjectura habeatur violatæ, vel integræ Virginitatis. Si enim exempli gratia, virgo tenellæ eſſet ætatis, nimirum infra decimum quartum annum, habitudine gracilis & genitalibus anguſtis, & exilibus, contraria autem omnia elucecerent in eo, qui ſtuprator præſumitur, tunc non apparente evidenti corruptione, & ſignis manife-
11 ſtiſſimis de violata virginitate, Virgo integra eſt judicanda, etiamſi leviora ſigna, & conjecturæ in contrarium urgerent: neceſſe enim omnino fuiſſet in hoc caſu, Virginitatem magnam vim paſſam fuiſſe, cum in primo congreſſu in ſimilibus caſibus tantam interdum vim virgines patiantur, (quæ nimirum uterum anguſtum habent, aut tenerioris ætatis ſunt, exiſtente è contra congreſſore viro maturo, & bene mentulato) ut ex ea violatione vulnus in utero ad aliquod tempus reperiatur, ad cujus curationem nonnulla præſcribunt Avenz. *lib.* 2. *Theiſir. tract.* 6. *cap.* 8. & Alſaharavius *practica tract.* 25. *cap.* 24. Præter hæc autem notat Severin. Pinæus, in hu- 12
juſmodi caſu, nempe ubi ſtuprator craſſo membro dotatus ſit, & virgo tenerior, aut uteri oſculo anguſtiore, quod ſi facta magna vi penetraverit ad fundum ſinus pudoris, hymene violato, membranæ illæ, quas diximus inter quatuor illas carunculas eſſe poſitas, omnino obliterantur, ac ſi deletæ eſſent; contra autem, ubi mentula minor, aut ſaltem mediocris eſt, non omnes obliterantur, ſed ſervantur collaterales, præcipue ad primum uſque partum. Relinquo autem data opera conjecturas, quibus ad facti dignotionem utuntur Juriſconſulti, ut eſt, quæ ex conſuetudine, ex commeſſationibus, ex familiaritate magna, ex commemoratione ſolius cum ſola, & ex ſimilibus deſumitur: nam his concurrentibus leviora ſigna corruptionis fortaſſe ſufficiunt, & ea de cauſa recte exiſtimandum eſt, quod ubi ſponſus cum ſponſa una cubuerit, præſumptio in dubio debeat eſſe deflorationis, putandumque, quantum ego aſſequi poſſum, onus probandi contrarium debere eſſe penes negantem, cum paria ſint, quem jacuiſſe cum aliqua, & illam adulteraſſe. Vinc. Carrar. *de Medic. & ejus off. p.* 2. *n.* 210. Faciunt ad hanc opin. quam etiam communem dixerim, fulciendam, Terentii carmina, *in Hecyra, act.* 1. *ſcen.* 2. quæ ſic habent:

Quod ais? cum virgine una adoleſcens cubuerit
Plus potus, ſeſe illa ut abſtinere potuerit?
Non veriſimile dicis, nec verum arbitror.

Cui Terentii dicto non diſſimile eſt illud Ovidii, *in Epiſtola Oenones ad Paridem?*

Ajuvene, & cupido credatur reddita virgo?

Recte ergo à Juriſconſultis dictum eſt, quod, cum copula carnalis non poſſit vere probari, ſed 13
tantum per conjecturas, & præſumptiones, Malvaſ. *conſ.* 59. *num.* 20. *vol.* 1. Fontanella, *de pactis nupt.* 14
clauſ. 5. *gloſſ.* 5. *part.* 2. *num.* 18. *tom.* 2. Rota *in Romana nullitatis matrimonii* 19. *Januarii* 1646. *coram Arguelles*, illa probatur ex viſu, ex riſu, ex colloquio, ex Loco conſtituto, ex admiſſione in domum de nocte. Burſ. *conſil.* 69. *numero decimo*, *libro* 1. Eadem Rota *in alia Romana nullitatis matrimonii* 28. *Junii* 1651. *coram Ottbobono.* Sed his omnibus, cum longe major ea ſit, quæ ex concubitu in uno eodemque lecto præſumitur, imo hæc, quod ad actum proximum pertineat, (Unde præſumuntur ex hoc ſponſi conſummare matrimonium Rot. *Piſaurem. Joral* 1648. *coram Arguelles*) non conjectura fortaſſe neque præſumptio, ſed plena probatio copulæ eſſe poſſit. Et favet Rota *in citata Romana nullitatis matrimonii coram Arguelles*, patet, quod neganti debeat incumbere onus probandi. Quod intelligendum, quando copula inter eos intervenit, qui habiles ſunt ad coeundum, & generandum. Rota *in Hipporeg. præcen. matrimonii coram Comitulo numero* 13. ſed quia hæc ad Medicum minus ſpectant, & à me non ut decet fortaſſe explanantur, ea ad Juriſconſultos remitto, & ad ea, quæ Medicorum magis propria ſunt, jam redeo. Montanus *lib. de uter. aff.* ex eo 15
quo Roderic. Caſtr. *lib.* 1. *de morb. mul. c.* 14. *tom.* 2. voluit virginem eſſe corruptam, ſi patiatur fluxum humiditatum albarum ab utero: quod redarguitur ab ipſo Roderico, neque immerito: nam teſtis ego ſum virginem notabilem, & illibatæ pudicitiæ, hunc fluxum per annos aliquot paſſam. Verumtamen eſt frequentius videri in corruptis, & adultis, forte ob majorem viarum laxitatem. Septennem quoque puellam novi bilioſam, a calido & ſicco temperamento, hunc fluxum per vices quaſdam pati, & alias eundem morbum paſſas viderunt multi, ut apud ipſum Rodericum videri poteſt: non tamen aſpernanda eſſet hæc conjectura corruptæ virginitatis, ſi aliis adjungeretur.

Dixi etiam alias ſuperius corruptam virginitatem 16
deno-

denotari ex calore livente in mammarum papillis adnotato: hoc enim ſignum maxime obſervant obſtetrices, neque quid abſurdi continet; denotat quoque idipſum vox immutata; cui ſigno multum tribuere videntur nonnulli: & ego quidem, ſi aliæ adſint conjecturæ, non aſpernandum, nec cæteris poſtponendum hoc duco. Licet non ex congreſſu tantum cum viris vox in virginibus immutetur, ſed ex ſimplici quoque ſeminis emiſſione quomodocunque facta.

Denique ad probandum, an virgo corrupta ſit, necne, plura à pluribus recenſentur experimenta, quæ ego quoque recenſebo, non quod illis ullam fidem habeam, ſed ne mancus in hac re videar fuiſſe.

17 Celeberrimum inter cætera experimenta eſt, quod ex Gagate lapide deſumitur: hunc enim in aqua triduo maceratum, ac bibitum, corruptam virginem eſſe atteſtari ajunt, ſi urinam reddere illico coacta fuerit; ſin minus, Virginitatis florem illibatum conſervare. De hoc Plinius *libro 36. cap. 19.* Æmil. Macer. *libro quinto, de Mat. Med. cap. decimo octavo*, dicens:

Et ſolet, ut perhibent, deprendere virginitatem.

Sed Plinius ſuffitu idipſum effici narrat. Si quicquam hoc veritatis habeat, utroque modo in uſum convocatum, effectum ſuum prodet. Proponunt alii Lapathi flores, ex quibus ſuffumigata Virgo, ſi incorrupta ſit, ſtatim palleſcit: eodem quoque pacto, ſi mulieri ex Melanthio ſuffumigia fiant, ajunt extemplo cogi urinam redere, ſi corrupta ſit. Proponitur etiam Xyloaloes, & Electrum, eodem modo in uſum convocata, & alia nonnulla: quæ quidem ſiquam veritatem habere credam, & cauſam naturalem, non illico à Virginitatis corruptione id agere putaverim, neque in omnibus indifferenter veritatem patefacere, ſed in iis tantummodo, quæ frequenti coitu virum longiuſculo temporis ſpatio ſunt expertæ: in hujuſmodi enim fœminis viæ magis patentes relaxantur, unde facillime ex prædictis medicamentis urinam valide cientibus, ipſa urina provocari nolentibus poteſt; quod difficulter, aut nullo modo in Virginibus ſuccedit, ob contrariam cauſam, viarum nempe anguſtiam, cum & integræ membranæ, & cohærentia quoque ipſius uteri prohiberi facile poſſint, ne ſuffumigata medicamenta ad interiora penetrent, tamen cum Fortunato Fideli *loco citato*, omnia hæc experimenta maxime vana crediderim. De his autem qui plura ſcire deſiderat, adeat Joan. Riolanum *Anthropograph. lib. 2. c. 31.*

Non relinquam autem, neque ſicco, ut ajunt, pede pertranſibo id, quod de apibus à Plutarcho *in lib. de caſu. nat. problem. 36. & in præcept. connub. n. 46.* relatum eſt, ex quo etiam refertur à Pierio

19 Valerian. *Hieroglyph. lib. 26.* illud eſt, eas acriter ac promptiſſime in eos invehi, illoſque aculeis ſuis petere, qui recenter mœchati fuerint, ſed in mulieres, inquit Pierius, quæ Veneri operam dederint, acrius, ac promptius invehuntur, & ſi quam ejus rei cauſam rimari liceat, nullam aliam mehercle afferri poſſe crediderim, quam quæ ex Virgilii carminibus 4. *Georgic.* ab ipſo Pierio allatis elici poteſt. Ea eſt, quod apes Veneris ſint expertes, & idcirco, eodem Pierio teſte, virginitatem incorruptam per apem denotari dicit; Virgilii autem carmina ea ſunt.

Illum adeo placuiſſe apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In Venerem ſolvunt, aut fœtus nixibus edunt.
Utrum ipſa foliis natos, & ſuavibus herbis
Ore legunt, &c.

Hanc apum naturam, ne poetice effictam ſuſpiceris, admiſit Ariſt. 3. *de generat. anim. c. 10.* quamobrem mirum eſſe non debet, quod Scriptores de re Ruſtica, Pallad. *lib. 1. tit. 37.* Apum cuſtodem purum, ac caſtrum requirant: ad hanc enim apum naturam reſpexerunt, quam tamen in dubium revocat Columell. *de re ruſt. lib. 9. c. 2.* imo Fortunius Licetus, vir ſumma doctrina præditus *in lib. de ſpont. vivent. art. lib. 4. c. 57.* Apes coire contendit, & ex coitu generari, eo quod etiam ſexu ſint diſtinctæ; licet contrarium ſentire videatur D. Auguſtin. *de Civit. Dei lib. 15. c. 27.* ſed utrum Liceti opinio veritatem habeat, alii viderint; habet tamen ille firmiſſimas, quas, adducit, rationes pro ſua opinione, quas, ſi libet, apud ipſum vide.

Ratio autem ex Virgilio allata, cur apes aculeis ſuis eos inſectentur, qui de recenti concubuerint, moralis eſt; naturalis alia eſſe poteſt, nempe quod ex corporibus eorum, qui de recenti concubuerunt, malus quidam exhalat atque hircoſus odor, ut ſupra citatus Ariſt. teſtatur *lib. 4. probl. 25.* ejus rei cauſam quærens. Fit ergo, ut ex malo illo odore apes vel allectæ, vel irritatæ, in concumbentem impetum faciant, & hoc promptius in fœminas, quam in viros, quia inſignior & major exhalat malus odor ex fœmineo corpore, quam ex virili, ob uteri ipſius qualitatem; is enim ſemper excrementis ſuperabundans & humoribus ſuperfluis, facillime, & ex coitu mirum in modum excalefactus, malum ex ſe odorem emittit, qui etiam magis aut allicit, aut irritat ipſas apes, ad eas offendendas, & aculeo impetendas. Verumenim vero ſi commentitia quædam Naturæ miracula ab aliquibus in medium allata deludere ſolida veritate rerum ambimus, dicamus id mortis impetendi eos, qui de recenti Veneri operam dederint, cum Apibus commune habere etiam nonnulla alia inſecta, & ut Muſcæ, Culices, fuci ipſi, & alia, ut cuilibet volenti, experiri licet; omnia enim ab exhalante ex coientis corpore vapore ad illud impetendum alliciuntur, ut Apes. Non injuria ergo Franc. Rauchin. *de morb. virg. ſect. 1. c. 24.* hoc commentum de Apum caſtitate irridet, neque admittit, quod aculeis impetant eos, qui de recenti mœchati ſunt, niſi irritentur.

Cæterum quia facile eſt per medicamenta vulgatiſſima, adeo genitalia fœminea reſtringi poſſe, ut corruptiſſimum, & ſubagitatiſſimum ſcortum Virginem præ ſe ferat: id, qua ratione deprehendi poſſit, *titulo, de morborum ſimulatione*, patefit.

SUMMARIUM.

1 *Virgines non ante nuptui apta ſunt quam generare poſſunt.*
2 *Fœminarum ſemen requiritur ad generationem.*
3 *Cur fœminæ abſque voluptate interdum concipiant.*
4 *Mulier ante ſemen ferre ſolet, quam menſtrua.*
5 *Tam ſemen, quam menſtrua ad generat. deſtinata.*
6 *Menſtrua non ſunt materia nutritionis fœtus.*
7 *Menſtrua quo tempore patiatur mulier.*
8 *Virgo cum menſtrua experta eſt, nubere poteſt.*
9 *Virgo nubere poteſt ante menſtruorum apparitionem; ſi ad ſimplicem coitus potentiam reſpiciamus.*
10 *Puellæ, quæ non purgabantur, generarunt.*
11 *Puellæ non ante 18. annum nubere debent.*
12 *Puellas non ante 18. ann. nubere, expedit Reipubl.*

QUÆSTIO IV.

De tempore nubendi in Virginibus.

DE hac materia nonnulla dixi *lib. 1. tit. 1. q. 6. à n. 38. ad ſeq.* unde pauca admodum dicenda reſtant; brevibus ergo in hac quæſt. agam; notum 1
autem eſt; & ab omni dubio remotum, virgines non ante nuptui aptas eſſe, quam generare poſſint; generare vero non poſſe, antequam ſemen ferant, cum etiam fœmineum ſemen ad conceptionem ex Naturæ neceſſitate requiratur, quicquid ipſæ interdum dicant, & quidquid ex earum aſſertionibus nonnulli docti ſibi perſuaſerint, ut latius dixi *ſuperiori libro tit. 1. q. 7. à n. 11. ad plures ſeqq.* Et dicam etiam *lib. 7. q. 1. tit. 3. n. 16. & plurib. ſeqq.* Et licet puellis de recenti nuptis maxime familiare ſit, ut aliquando concipiant, antequam ſemen ſe effundere didicerint, tamen, ut *loco citato* dixi, illud evenit; quia à maiore delectatione ex Viri congreſſu, & receptione ſeminis ipſius, in proprii ſeminis emiſſione omnis delectatio penè obruitur, & aboletur; ad quod maxime facit ſeminis fœminini tenuitas. Nam.

Nam quemadmodum in ipſis Maribus ubi primum ſemen ferre incipiunt, illud tenujus & fluidius eſt, minuſque craſſum, ac concoctum, quam procedente tempore & ætate fit, ſic etiam in puellis evenit, quæ, cum ex naturæ quoque præſcripto tenujus ſemen habeant, multo magis etiam tenue ferunt in ſuæ generationis principio: quapropter mirum non eſt, ſi modicum, aut nullum ſuæ excretionis ſenſum faciat, cum excernitur, diſtractis præſertim juvenculis à majori voluptate, cui antea non aſſueverant. Sed profecto non ante Mulier ſemen ferre poteſt, quam menſtrua patiatur, hæc enim ambo uno eo-
5 demque tempore evenire ſolent, quia tam ſemen, quam menſtrua ad generationem deſtinavit Natura, neque altero eorum deficiente ſuccedere poteſt con-
6 ceptio; non quod ipſa menſtrua ſint proxima materia nutritionis ipſius fœtus, ut ſemen ipſius fœtus & principium, & materia eſt, ſed quia cum menſtrua fluunt, indicium præbent mulierem tam multo ſanguine abundare, ut & proprio corpori alendo, & fœtui nutriendo ſufficiat; ad id enim Natura mulierem voluit multo ſanguine abundare, uberioremque eo eſſe, quam virum, licet ſanguis in muliere ob eam multitudinem crudiuſculus exiſtat, qui tempore, quo mulier in utero non habet, ob ſui multitudinem, ſingulis menſibus expurgatur; cum in utero habet, retinetur, ob neceſſitatem nutriendi fœtus magis concoquitur, ut ejus laudabilior portio in ejus alimentum faceſſat. Sed de materia nutritionis fœtus *in proprio libello* ad idipſum dicato, plura dixi. Nunc ad rem noſtram ſciendum, mulierem menſtrua pati, ut communis fert opinio, anno duodecimo: quam tamen opinionem non eſſe univerſaliter, imo neque in pluribus veram, probavi, quia
7 ex multis paucæ tam cito purgari incipiunt; plures vero ſunt, quæ vix decimo quarto purgantur, ut latius *ibi* dixi. Cum ergo quæritur de tempore nubendi in Virginibus vel intelligimus de tempore, quo aptæ ſunt ad copulam, & utcunque ad generationem; vel intelligimus de tempore, quo expedit eas nubere, reſpectu habito ad faciliorem, & perfectiorem generationem inde proventuram, quod tunc non modo abſque periculo concipiant, ſed fœtus quoque validiores, & undequaque perfectos procreare ſoleant. Si in priori ſenſu intelligatur quæſitum, jam id deciſum habemus, quod, ubi menſtruantur mulieres, nubere poſſint; imo, ut hoc ingenue fatear, ſi de ſimplici potentia ad concubitum quæſtio ſit, etiam antequam menſtrua patiantur, nu-
8 bere eas poſſe crediderim, & ratio eſt, quia perſuaſum habeo, mulierem ante ſemen intra ſe generare,
9 quam menſtrua patiatur, ſaltem per aliquod tempus non diuturnum; & idcirco nonnullæ puellæ, quæ adhuc per ætatem non purgabantur, tamen gene-
10 rare viſæ ſunt, quod quidem abſque ſemine fieri non potuit, abſque menſtruorum apparentia potuit, natura ipſum matris ſanguinem, quanquam non admodum ſuperfluentem, in fœtus alimentum deſtinante.
11 Si vero in poſteriori ſenſu quæſtionem accipiamus, ſecundum vetuſtiorum opiniones, quas retuli *libr.* 1. *quæſtione 6. numero* 39. *ſeq.* non ante 18. annum nubere Virgo debet: quod etiam notarunt recentiores, Jo. Marinell. *lib.* 1. *de Medic. mul. cap.* 3. hoc enim tempore menſtrua facilius, & in majori quantitate, & calor magis vegetus eſt, unde etiam ſemen magis concoctum, magiſque proli gignendæ aptum generatur; quin etiam & laboribus ferendi uteri, & pariendi, & liberos nutriendi facilius ſufficiunt; viæ etiam in ipſis laxiores, patentiores factæ, faciliorem exitum fœtui præbent, unde & ipſæ matres, & ipſi fœtus minus periclitantur, cum partus inſtat: contra quam fiat in tenerioribus juvenculis, quæ, ob contrarias omnino cauſas, aut non concipiunt, aut fœtus maxime inbecillos procreant, quia in naſcendo cum ipſis matribus facili negotio periculo ſubiiciuntur, & ſi forte fortuna ſuperſtites remaneant, vitam valetudinariam perpetuo degunt: Expedit itaque Reipublicæ, ut Virgines non ante decimum octavum annum, ſaltem ut plurimum nubant.

SUMMARIUM.

1 *Stuprum etiam in maſculis committitur.*
2 *Signa ſtuprati pueri in duplici differentia.*
3 *Stuprum in puerum de recenti patratum unde cognoſcatur.*
4 *Stuprum in marem ubi frequentatum ſit, quæ ſigna habere ſoleat.*
5 *Signa ſtuprum denotantia, poſſunt etiam ex aliis cauſis apparere.*
6 *Caruncula in Ano, & rugarum planities vix ab alia cauſa, quam à ſtupro eſſe poſſunt.*

QUÆSTIO V.

Conſtuprati Pueri Signa.

STuprum non modo in puellas, & Virgines, & 1
Viduas committitur: Alciat. & alii apud Carrar. *de Med. part.* 2. *num.* 200. ſed à ſceleſtiſſimis hominum, Natura abutentibus, etiam in maſculos patratur, Farinac. *de delict. carnis, q.* 148 *numero* 1. quod delictum graviſſimum quidem inter omnia cum ſit, jure merito condignas pœnas expoſcit, & in illud à legibus ſummo cum rigore animadvertitur, ut per *l. Cum vir. C. de Adulter.* Clar. *lib.* 5. *ſent. §. Sodomia. num.* 1. Boſ. *in pract. crim. tit. de ſtupr. deteſt. in maſc. num.* 1. In ejus autem delicti examine, ut de veritate Judices certiores fiant, per Medicos, & Chirurgos ipſos pueros conſpiciendos curant, ut notat Guazzin. *ad def. Reor. def.* 4. *c.* 7. *num.* 12. qui, ſi quæ ſigna ſint, quæ pueros ſtuprum paſſos eſſe atteſtentur, ea ad ipſos Judices deferant.

Quemadmodum ergo de ſignis ſtupratæ Virginis 2
dictum eſt, ea in duplici differentia eſſe, quia nonnulla ſtuprum ſignificant de recenti commiſſum, quædam vero à multo tempore; rurſus, quædam ſtuprum unica vices patratum, aut de raro, quædam quæ frequentatum oſtendunt, eodem quoque pacto de hujus ſtupri ſignis diſtinguendm eſt. Nam ſtuprum 3
in puero, quod de recenti patratum fuerit, ut ante menſem, præcipue ſi frequentatum ſit, indicare manifeſte poſſunt, Ani ſciſſuræ, Rhagadiæ dictæ, quæ facile ob illatam vim apparent, præcipue ſi puer tenerioris ætatis ſit, & ſtuprator craſſa mentula dotatus: nam etiam conſideratio magnitudinis & parvitatis membri ſtupratoris inquiſiti debet in hoc caſu haberi, ut notat Guazz. *loco ſupra citato num.* 13. de neceſſitate autem videtur, quod non modo ſciſſuræ adſint, ubi hæc concurrant, ſed manifeſtiſſima etiam fractura. Ubi autem puer grandior ſit, aut ſtuprator non adeo craſſa mentula dotetur, interdum ea pars excoriata apparebit, ob eandem ipſam cauſam, violentiæ nimirum, ob quam etiam alias inflammatione moleſtatur; cujus vice, vel ea ipſa permanente, pruritus quidam indeſinenter infeſtat. Sed inflammatio facilius in principio apparet, dehinc, ea mitigata, pruritus ſequitur, & calor ipſius partis in lividum mutatur, commutato ſanguine, qui eo concurſum ob violentiam, & motum 4
& calorem habuit, in lividum colorem. Et ſi ſtuprum fuerit valde frequentatum, apparet etiam in ipſo podice laxitas quædam, & partis dilatatio, quæ etiam multo poſt tempore perdurare poteſt, & indicare inſimul ſtuprum frequentatum, etiam à multo tempore commiſſum. Quod multo magis ſignificant quædam carunculæ, ſeu carneæ excreſcentiæ, quas vulgo criſtas vocant, quæ maxime ex frequenti Sodomia orginem habent, teſte Amato Luſit. *Curat. Medicin. centur.* 2. *curat.* 87. Has excreſcentias, ſeu criſtas Juvenal. mariſcas vocavit *Sat.* 2. inquiens:

— *Sed podice lævi,*
Cæduntur tumidæ, Medico ridente, mariſcæ.

à Martiali vero *Epigr. lib.* 1. dicuntur fici, ibi:

Dicemus ficus, quas ſcimus in arbore naſci,
Dicemus ficos, Cæciliane, tuos.

Licet fortaſſe non idem ſint fici, & criſtæ, & mariſcæ, cum mariſcæ, apud quamplures Medicos, pro ipſis

ipſis hæmorrhoidibus accipiantur, cum tumidæ ſunt, & adaperiuntur, vel ulcerantur, ita ut imitentur ficum quandam, quæ præ pinguedine aperitur, & ſemen oſtendit, quæ ficus mariſca, & ſycomorus dicitur. Multo magis frequentem tam nefandi coitus uſum ſignificare poterit ipſius Podicis conſtitutio, qui cum ex Natura rugoſus exiſtat, ex hujuſmodi congreſſu levis ac planus efficitur, obliterantur enim rugæ illæ in Ani curriculo exiſtentes, ob aſſiduam membri attritionem; laxitas quoque ipſius Podicis, quo magis ſtuprum frequentatur, major indies evadit, maxime quia coguntur cinædi infamiſſimi, ut dolorem in eo actu, præcipue in principio, effugiant, & ut facilius patiantur, medicamentis uti relaxantibus, & mollientibus.

5 Adnotandum tamen eſt, quod plura commemoratorum ſignorum poſſunt ex aliis cauſis, quam ex conſtupratione originem trahere; itaque maxima cautela utendum, ut dignoſcamus, quando ex ſtupro quando autem ex aliis cauſis enata fuerint, quemadmodum notat Guaz. *ibi alias n.* 13. Sciſſuræ enim exempli gratia, poſſunt ab humore acri, & erodente dependere, aut etiam ex fæcum duritie, cum quibus etiam inflammatio, & pruritus adeſſe facile poteſt. Si tamen ab humore acri, atque mordaci ſciſſuræ dependeant, id facile apparebit per aliqua ſigna hujuſmodi humorum abundantiam atteſtantia, & per reſudationem interdum humoris ichoroſi, flavi, citrini, aut viridis ex ipſis ulcuſculis, & ſciſſuris. Sic & ſi fuerint ex nimia fæcum duritie excitatæ, prompte id conſtare poterit ex ipſarum fæcum conſideratione; præterquam quod ubi altera ex iis cauſis ſimplex fuerit, non eſt neceſſe adeſſe livores, aut inconſuetum ruborum in Ano; neque enim tantam vim pati poteſt puer ex fæcum duritie, quantam ex ſtupri violentia pati cogitur.

Altera autem cauſa, nempe fluxus humorum 6
erodentium, vix habet locum in pueris, neque ſolet is morbus eſſe ipſis admodum familiaris, quod benignioris naturæ humores ſortiantur. Præterea carunculæ, & rugarum attritio, atque planites vix ab alia cauſa eſſe poſſunt, quam à ſtupro. Itaque conſideratis quidem ſingulis per ſe cauſis, & ſignis, magna cautela adhibita, non neglectis etiam conjecturis, & præſumptionibus, etiam quæ extra artem haberi poſſunt, Medici de hac re facile veritatem pronunciare poterunt.

PAULI ZACCHIÆ
QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM,
LIBRI QUINTI TITULUS PRIMUS,
DE JEJUNIO, ET QUADRAGESIMA,
Continens Quæſtiones Novem.

I. Quid ſit jejunium, & quotuplex, ad quem finem ab Eccleſia inſtitutum, & quot conditiones ad illius obſervantiam requirantur.
II. An jejunium, & præcipue longum ut Quadrageſimale, corporeæ ſaluti ſit noxium.
III. Quibus ex cauſis à Jejunii obſervantia homines excuſentur, ac primo de cauſa reſpectu Ætatis.
IV. De impedimento jejunandi ex cauſa laboris, & paupertatis.
V. De Impedimento jejunandi ex cauſa morbi.
VI. De Potu in Jejunio extra refectionem.
VII. De Jejunio impoſito cum pane, & aqua, & aliis ſimilibus.
VIII. Diſpenſatus à Jejunio quoad qualitatem ciborum, & præcipue quoad carnes, an ab omni alia obligatione jejunii ſolutus cenſeatur.
IX. De Jentaculo, ſeu colatione, vel refectiuncula, aut Cænula tam veſpere quam mane in Jejunio ſumpta.

SUMMARIUM.

1 *Quæcumque perſonæ ad jejunium obligantur ſub peccato mortali, præter legitime excuſatas, n. ſeq.*
3 *Medici conſilium multoties adhibetur ad decidendum de legitimatione cauſæ, ob quam quis à jejunio excuſatur.*
4 *Eccleſia per jejunium non intendit Animæ, aut corpori detrimentum inferre, nec cum gravi læſione naturæ quemquam ad jejunium obligare.*
5 *Jejunium duorum, aut trium dierum, abſque ulla comeſtione, non eſt licitum.*
6 *Jejunium quando ſit illaudabile.*
7 *In cauſa dubia ſemper Medicus conſulendus, in his, quæ ad eum pertinent.*
8 *Jejunium unde dicatur.*
9 *Jejunium Eccleſiaſticum quid ſit, & num.* 11. 12. *&* 19.
10 *In Jejunio quid intendat Eccleſia.*
13 *Jejunium naturale quid, & num.* 17.
14 *Jejunium quotuplex, & num. ſeq.*
16 *Jejunium triplex.*
18 *Jejunium morale quid.*
20 *Alia Jejunii diviſio.*
21 *Jejunii diviſio, ex Conciliatore.*
22 *Finis præcipuus Jejunii & num.* 25.
23 *Jejunium etiam ad corporis ſalubritatem confert.*
24 *Ad Jejunii obſervantiam, quæ requirantur.*
26 *Cur tantum unica comeſtio in die permiſſa.*
27 *Fames homines facit magis triſtes, & moroſos.*
28 *Fames triplex.*
29 *Ratio ciborum ab Eccleſia electorum in Jejuniis.*
30 *Ciborum quantitatem continuam cur Eccleſia reliquerit indeterminatam.*
31 *Quantitas continua in cibis aſſumendis in Jejunio, cur indeterminabilis.*
32 *Hora certa comedendi in jejunii diebus, cur ab Eccleſia inſtituta.*
33 *Jejunium eo religioſius ſervatur, quo tardius prandium aſſumitur.*

QUÆSTIO I.

Quid ſit Jejunium, & quotuplex, ad quem finem ab Eccleſia inſtitutum, & quot conditiones ad illius obſervantiam requirantur.

CAnonica materia hæc eſt, quæ Medicam ſpeculationem maxime expoſcit, nam licet jejunium à Catholica Eccleſia indictum ſub peccati mortalis reatu, obliget quaſcunque perſonas ad ejus obſervantiam, D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 147. *art.* 4. Covar. *var. reſol. lib.* 4 *cap.* 20. *& ex comm.* Leſſius *de Juſt. & Jur. lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 5. *n.* 33. 2
legitime excuſatas non obligat: hinc eſt, quod ad
legitimationem ejus excuſationis, Medici conſi- 3
lium multoties adhiberi debet, qui conſideret, an
jejunium huic, aut illi perſonæ noxium futurum
ſit, Azor. *Inſtitut. Moral. lib.* 7. *cap.* 11. *verſ. Quinto
quæritur, & lib. eod. cap.* 18. *verſ. Quarto quæritur.*
Tunc enim talis perſona ab ea obligatione fit im- 4
munis, quia Eccleſia non intendit per jejunium,
animæ, vel corpori detrimentum inferre, nec cum
gravi læſione naturæ quemquam ad jejunium ob-
ſtringere, Leſſ. *ubi ſupra, lib.* 4. *cap.* 6. *dub.* 6. *verſ. Ob
inpotentiam*, & ex noſtris, Jo. Alphonſ. à Fontech.
in Specul. Med. Chriſt. lumin. 2. *pag.* 2. *verſic. ſequi-
tur* 3. & teſtatur idipſum Medina; *apud eundem
ibid.* idcirco non modo non imperat Sancta Eccleſia
jejunium quadraginta dierum, abſque ulla ciborum
refectione per totum hoc ſpatium, ut teneremur ad
Chriſti Domini imitationem, ſicut alias dixi, *ex. c.
ſolent. de conſecr jejun. diſtinct.* 1. ſed prohibet etiam 5
jejunium hujuſmodi abſque omni cibo duorum,
aut trium dierum, *c. non dico, & c. ſeq. de conſec. diſt.* 6
5. quinetiam, ubi jejunii tolerantia communem hominum facultatem excedat; ab ipſa Eccleſia illaudabile reputatur, *c. non mediocriter de conſec. diſt.* 5. nam magis peccare dicitur, quam quicquam mereri is, qui jejunat, ubi ex iejunio veriſimiliter morbus aliquis, aut mors ſuccedere poteſt. Abbas *in c. cum infirmitas, not. ult. can. de Pœnit. & remiſſ.* ex quo Thom. Aerius *de Infirm. part.* 1. *cap.* 43. *num.* 25.

Quo-

Quoniam ergo, ut dixi, ad jejunii excuſationem ob
7 impotentiam, Medicorum judicium expoſcitur. Azor. *Inſtit. mor. lib. 7. cap. 19. verſ. Tertio quæritur, & verſ. ſeq.* Leſſius *ubi ſupra, dub. 6. num.* 40. & in cauſa dubia Medicum eſſe ſemper conſulendum Canoniſtæ docent. Anton. Fernand. *in exam. Theol. mor. part. 2. cap. 7. §. 2. num.* 13. Filiucc. *Moral. quæſt. tract. 27. part. 2. cap. 6. verſ. Tertio dico, n.* 128. cum cauſa, de qua Canoniſtæ, vel eæ perſonæ, ad quas diſpenſare pertinet, ambigunt, Medicis evidens ſit, & certa. Azor. *ubi ſupra, verſ. Quarto quæritur, cap.* 18. idcirco de hac materia inter alias *Medico-Legales* agere operæ pretium viſum mihi eſt, ut circa eam ea animadvertam, quæ ad Medicam ſpectant facultatem, relictis iis (niſi quæ per tranſennam incidant) quæ eandem facultatem tranſcendunt. Occurrunt autem plurima quidem, & non minimi momenti dubia circa hanc materiam, ex Medica officina diſcutienda; non enim ſimpliciter Medici conſilium adhibetur, ubi dubium eſt, an quis à jejunio diſpenſari poſſit; ſed etiam, an à tali jejunio, & an ab una jejunii circumſtantia diſpenſatus, puta, à qualitate ciborum, ab aliis etiam diſpenſandus ſit, puta à quantitate, ab unitate comeſtionis, ab hora determinata, & ſic de ſingulis. Et circa jejunium impoſitum cum pane, & aqua, & alia, quæ communi ſunt arctiora, nonnulla dubium afferunt, neque alia permulta deſunt cum Medici tantum voto decidenda, ut legentibus patebit.

Ante omnia ergo videndum, quid ſit jejunium, & quotuplex, de nomine enim jejunii nihil occurrit dicendum, niſi id, quod nonnulli volunt deduci ab inteſtino quodam, quod inter graciliora eſt medium, & quod jejunum nominatur. Hanc nominis
8 deductionem afferunt Canoniſtæ, & poſt alios Filiucc. *Quæſt. mor. tract. 27. part. 2. cap. 1. num.* 5. Quæ nominis deductio mihi ridicula ſit, non enim jejunum inteſtinum ſic nominatum, niſi quia jejunum, ac vacuum præ cæteris reperitur, ut notant Anatomici, & vide, ſi libet, Laurentium *lib. 6. Anat. c.* 13. ſed de nomine ulterius loqui omittens, ad jejunii definitionem accedamus.

9 Definitur jejunium, afflictio carnis ab abſtinentia ciborum proveniens. Abb. *in tertium decretal. rubr. de obſerv. Jejun. nu.* 1. ſed videtur hæc definitio nimis generica, neque ſoli Eccleſiaſtico jejunio conveniens, ſed qualicunque abſtinentiæ à cibis, ex qua ſequatur carnis afflictio. Definitur tamen recte jejunium per hanc carnis afflictionem, juxta loquendi modum ipſius ſacræ paginæ, in qua, quotieſcunque imperatur jejunium, hic loquendi modus reperitur, ut Levit. *cap. 23. verſ. 27. Affligetiſque animas veſtras in eo*, & Levit. *cap. 23. verſ. 29. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis*, & Num. *cap. 29. verſ. 7. Decimo quoque die Menſis hujus ſeptimi erit vobis ſancta, atque venerabilis, & affligetis animas veſtras, & cap. 30. verſ. 14. Si voverit, & Juramento ſe conſtrinxerit, ut per jejunium, vel cæterarum rerum abſtinentiam affligat animam ſuam*, & Judith. *cap. 4. verſ. 8. Et humiliaverunt animas ſuas in jejuniis*.

10 Hoc enim præcipue intendit Eccleſia in inſtitutione jejunii, ut latius infra dicemus, ut caro, & ſenſus corporei refrenentur, & affligantur, & ſpiritus ab eorum moleſtia magis ſolutus, ad divinarum rerum contemplationem facilius dirigatur, unde in oratione in die jejunii ſic precatur: *Deus qui corporali jejunio vitia comprimis, mentem elevas.* Hæc autem afflictio, ſeu maceratio carnis, facillime ex ciborum abſtinentia ſuccedit, tunc enim caro gliſcit, & corporeorum ſenſuum ſtimulo maxime irritatur homo, cum electis cibis, & potibus ſeſe ingurgitat; at contra tunc maxime caro friget, & ſenſuum ſtimulus reprimitur, cum cibis, & potibus homo parcit, juxta illud, *Sine Cerere, & Baccho friget Venus*.

Sed alii jejunium definierunt hoc modo, quod
11 ſit nimirum major quædam abſtinentia in victu, & iis, quæ guſtu percipiuntur, quam communis temperantiæ regula requirat. Leſſius. *lib. 4. de Juſt. & Jur. cap. 2. dub. 2. ſub num. 6.* Filiucc. *Moral. quæſt. tom. 2. tract. 217. part. cap. 1. verſ. Tertio quæro.* Sed & hæc definitio nimis generica, ut ſuperior eſt, & Eccleſiaſtico jejunio ſoli non convenit, ſed cuicunque.

Ex noſtris Conciliator, *diff.* 117. *verſ. Propter primum*, multo melius quam ſuperiores, ut mihi videtur, jejunium definivit, dicens, *eſſe ſecundum* 12
Leges in Deum directivam victus parſimoniam. Quæ definitio ea omnia continet, quæ ad jejunii Eccleſiaſtici eſſentiam requiruntur: nam cum victus parſimonia, etiam major, quam temperantia requirat, non ſit vere jejunium, niſi naturale, idcirco addendum fuit, quod talis parſimonia in Deum directiva; nempe ad eum finem facta, ut ſpiritus promptior ad rerum divinarum contemplationem eſſe debeat. Sed adhuc, non omnis parſimonia in victu etiam ad hunc finem facta, jejunii Eccleſiaſtici nomen meretur, idcirco additum, quod ſit ſecundum leges, nimirum juxta ſacroſanctæ Catholicæ Eccleſiæ præcepta: nam ſiquis ad hoc, ut divinarum rerum contemplationi facilius vacaret, victus parſimonia etiam majori, quam virtus temperantiæ requirat, uteretur, non autem tali, qualis ab Eccleſia præcipitur, neque in tempore, quod Eccleſia præcipit, nequaquam hoc eſſet jejunium. Covarruvias *variarum reſol. lib. 4. cap. 20. n.* 12. Unde & quorundam hæreſis apud eundem damnata, *ibid. n. 3. in fin.* qui, quamquam jejunium laudarunt, putarunt tamen, non poſſe Eccleſiam nos obligare ad jejunium, ſed unumquemque poſſe ſibi præſcribere jejunium, pro libero ejus arbitrio, & voto. Negari quidem non poſſet, quamcunque abſtinentiam, maxime ad prædictum finem factam, eſſe meritoriam. Martin. Ledeſm. *in D. Bonavent. Tom. 4. diſt.* 15. ex quo inter noſtros Alphonſ. à Fontech. *ubi ſupra, pag. 49. verſ. Quid autem.* Recte ergo videtur jejunium Eccleſiaſticum à *Conciliatore* definitum, prout eſt quædam arctior abſtinentia à cibis, definitur ab eod. Concil. *ibid. quod ſit quædam diæ-* 13
tematum ſubtractio, cui tamen definitioni non temere addendum puto, ex qua corpus vacuum permanet: nam hæc vacuitas, ut ita dicam, videtur de eſſentia jejunii, vel dici poſſet, tale jejunim eſſe abſtinentiam in aſſumendis cibis. Azor. *Inſtit. moral. cap. 20. verſ. Tertio quæritur.*

Quotuplex autem ſit jejunium, multi docue- 14
runt, ſed varia omnino ratione. D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 147. *art. 6. ad ſecundum.* dupliciter diviſit jejunium, in jejunium naturæ, & jejunium Eccleſiæ, quod vocat jejunium jejunantis. Canoniſtæ triplex conſtituunt, ſpirituale unum, quod eſt abſtinentia à peccato mortali, omnium Deo acceptiſſimum, & maximum *c. jejunium de conſec. diſt.* 5. alterum item ſpirituale, quod eſt abſtinentia à cibis, qualis ſupra definita eſt, ita Abb. *loco ſupra cit. de obſerv. jejun. num.* 1. Hoſtienſ. *in ſumm. lib. 3. rub. ead. num.* 1. & alii *ibid.* & ex noſtris Jo. Alphonſ. à Fontech. *ubi ſupra. pag. 65. verſ. pro dilucidatione.* Quæ diviſio ad nos minime pertinet, ſed ad ipſos Canoniſtas, & Theologos.

Aliam diviſionem habet Abb. *ubi ſupra*: nempe quoddam eſſe abſtinentiam à cibis ſecundum propriam voluntatem, non ſecundum Eccleſiæ præceptum: aliud eſſe abſtinentiam ab humectantibus, cum ſcilicet comeduntur ſicca tantum, puta panis, nuces, & ſimilia, tertium eſſe abſtinentiam à cibis ſecundum ordinationem, & conſuetudinem Eccleſiæ: ſed neque hæc diviſio ad rem noſtram pro nunc quicquam facit. Tripliciter item diviſum eſt jejunium à nonnullis Doctoribus. Filiucc. *ubi ſupra, num. 6.* nam quoddam dixit eſſe naturale, 16
quoddam morale, quoddam Eccleſiaſticum. Na- 17
turale eſt ſimplex abſtinentia à cibis cum ventris vacuitate, quod definiebat ſuperius *Conciliator* eſſe diætematum ſubtractionem, nempe, inquam, eſſe ſubtractionem conſueti cibi quotidiani talem, ut corpus inde magis ſolito vacuum per aliquod tempus maneat, & hoc ad nullum potiorem finem

obſervatur, niſi ad corporis ſanitatem tuendam, vel ex plenitudine amiſſam recuperandam: dum enim novis cibis oblatis concoquendis natura non diſtrahitur, prægreſſas cruditates, & ſuperfluitates omnes concoquit, & abigit. Morale jejunium, ab-
18 ſtinentia eſt à cibis, & potibus ad hunc finem factum, ut virtutis operibus vacare poſſimus. Ec-
19 cleſiaſticum jam diximus eſſe abſtinentiam à cibis juxta ritum, & præceptum Sanctæ Matris Eccleſiæ.

20 Diviſerunt alii jejunium multipliciter, nimirum quatenus unum eſt durius alio: Navarr. *de quinq. præc. Eccleſ. cap.* 21. *num.* 11. *Tertiò peccat.* & juxta hoc, aliud jejunium eſt duriſſimum, quando eſt cum pane, & aqua, ad certam, & modicam menſuram: aliud eſt hoc mitius, ſed tamen durum, quod fit cum pane, & aqua ſemel in die ad appetentiæ exigentiam: aliud eſt hoc etiam mitius, cum fit cum quadam abſtinentia à certis quibuſdam rebus, puta ab iis, quæ guſtus illecebris magis inſerviunt: aliud adhuc prædicto mitius, cum ſumitur certa quantitas cibi cujuſcunque in jejunio permiſſi, minor tamen quàm Naturæ exigentia requirat: aliud denique mitiſſimum, cùm comeditur ſemel in die, quantum quis voluerit, & ſic multipliciter adhuc variari poteſt jejunium, ut patet, modo abſtinendo à cibis delicatioribus, modo à potu vini, modo ſubtrahendo de cibo ad unicam quotidianam refectionem neceſſario, & ſic de reliquis, aggravando ſibi conditiones ab Eccleſia in jejunio
21 requiſitas, de quibus infrà, ut declarat Alb. Pius *lib.* 4. *contra Eraſm.* Sed juxta prædicta, ex noſtris Conciliator *ubi ſuprà*, dupliciter diviſit jejunium, unum ratione quantitatis, cum non tantum comeditur, quantum Naturæ exigentia expoſcit, vel conſuetudo: aliud, cum non toties comeditur quoties Natura expoſcit, vel quoties homo conſuevit comedere. Addendum his & tertium, cum non talia comeduntur, qualia homo conſuevit, ſed qualia ab Eccleſia imponuntur: in Eccleſiaſtico utrumque jejunium Conciliatoris, & hoc item tertium obſervatur.

Ut autem ſciamus Medici definire, quando quis excuſari poſſit à jejunio, & quouſque procedere debeat abſtinentia, aut jejunii nomen mereatur, videndum, ad quem finem Sancta Mater Eccleſia jejunium inſtituerit. Præcipuum ergo finem Canoniſtæ
22 eſſe dixerunt, ut per abſtinentiam certis legibus præſcriptam corpora caſtigentur, ad illicitos carnis impetus compeſcendos. Covarr. *ubi ſupra*, *verſ. prima Eccleſia*. Ac profecto una ex cauſis, cur quadrageſimale jejunium verno potius, quam alio quovis tempore, ab Eccleſia ſit inſtitutum, illa eſt, quia hoc tempore animalia, & homines maxime acutius ad Venerea ſtimulantur. Ut ergo carnis ſtimulus tunc præcipue refrenaretur, cum majorem in modum moleſtus eſt, jejunium Quadrageſimale tunc temporis ab Eccleſia fuit impoſitum. Hanc cauſam attulit ad hoc, ex noſtris Epiphan. Ferdin. *lib.* 2. *Theorem.* 40. *in princ.* Neque conticebo hìc id, quod Pierius Valer. *Hierogl. lib.* 14. dicebat, nempe jejuni hominis ſalivam ſerpentem necare, quod ex gravibus auctoribus habemus, quos & ille adducit. Et hoc autem, addit, ſubmonuit natura venereas voluptates, libidiniſque ardorem jejunio identidem extingui. Sed & præter commemoratum finem, alium intendi dicunt Canoniſtæ, nempe ut mens liberius ad ſublimia contemplanda elevetur, ut jam diximus, Covarr. *ibidem num.* 1. *verſ.* 7. *Ex eo.* Tertius etiam finis aſſignatur, nimirum ſatisfactio pro peccatis, quos omnes fines enumerat D. Thom. *citat. quæſt.* 147. *art.* 1. *in concl.* & *ibid. art.* 3. & ex eo Canoniſtæ omnes.

Poſteriorem autem hunc finem eſſe Deo acceptiſſimum, ex eo firmari poteſt, quod jejunium videatur maxime in ſatisfactionem, & remedium primi peccati emanaſſe, ut ea pars præcipue pœnitentia plecteretur, quæ primi peccati culpam meruiſſe videbatur: nam idcirco forte jejunium ſecundum ſe conſideratum non importat aliquid eligibile: ſed pœnale quoddam, D. Thom. *ubi ſupra art.* 3. *ad primum*. Quia enim non jejunavit homo, de Paradiſo ejectus eſt, jejunemus ergo nos, ut ad ipſum revertamur, inquit D. Baſil. ex quo Alb. Pius Carp. *lib.* 4. *contra Eraſmum*.

Quanquam autem Eccleſia non intendit niſi 23
animæ per jejunium proſpicere, conſecutive tamen jejunium etiam ad corporis ſanitatem, incolumitatem confert *arg. tex. in c. Legimus de Conſecr. diſt.* 5. *c. Nihil enim ibid.* unde ad vitæ longitudinem ejuſque protractionem. Leſſius *de Inſtit.* & *Jur. lib.* 4. *c.* 2. *dub.* 10. Filiucc. *Quæſt. mor. tract.* 27. *cap.* 1. *verſ. Septimo quæro*, quas etiam utilitates jejunio ineſſe, probant ex noſtris Codronch. *de Chriſt. med. rat. lib.* 1. *c.* 26. & Jo. Alph. Fontech. *in Spec. med. Chriſt. lumin.* 2. *in princ.* & ex Juriſconſultis Barboſ. *de off.* & *pot. Epiſ. Tit.* 2. *Gloſſ.* 5. *art.* 8. Adduntur & à Filiuccio *ubi ſupra*, aliæ utilitates à jejunio provenientes, ut apud ipſum videre eſt: ad nos enim de illis loqui non ſpectat.

Cæterum ad jejunii obſervantiam nonnullæ conditiones requiruntur, circa quas plura dubia occurrunt, quorum ſolutio ex Medica officina petenda eſt. Unanimiter ergo omnes Canoniſtæ tria ad 24
jejunii obſervantiam requiri docent: qualitatem nempe ciborum peculiarem ab Eccleſia præſcriptam unitatem refectionis in ſpatio viginti quatuor horarum, nempe diei unius naturalis, & horam competentem aſſumendi cibos. Azor. *Inſt. moral. lib.* 7. *cap.* 2. & *ſeqq.* Leſſius, *ubi ſupra*, *cap.* 2. *dub.* 2. Filiucc. *loco cit. c.* 2. *verſ. Primo quæro* Fernand. *in exam. Theol. mor. part.* 2. *cap.* 7. §. 2. *num.* 8. & ex noſtris Jo. Alph. à Fontech. *cit. opere ſpec. med. Chriſt. lumin.* 2. *in princ.* qui & alios Canoniſtas ad id adducit, quos nos cum aliis omittimus: res enim eſt clariſſima. Cur vero hæ conditiones ab Eccleſia requirantur ad jejunii obſervantiam, Medica etiam conſideratio demonſtrare poteſt: præter id, quod Canoniſtæ ad hoc afferunt. Finis ergo præcipuus in jejunio intentus eſt, ut jam diximus, maceratio carnis, & impetus ſenſitivæ, ac inferioris partis per abſtinentiam in cibis refrenatio, qui finis facile ex obſervatione harum trium conditionum in cibis aſſumendis reſultat: ex qualitate ſcilicet ciborum, ex quantitate tam continua, quam diſcreta eorundem, & ex hora determinata comedendi. Nam quoad qualitatem, elegit cibos modici nutrimenti: ut per eos ſanguinis luxuria demereretur, & ſi quis ex his ipſis cibis generaretur, non admodum ſpirituoſus eſſet, talis enim cum generatur, caro maxime ad ſenſus gliſcit. Abſit autem à nobis, cum impiiſſimo Eraſmo aliiſque Hæreticis affirmare, Eccleſiam habuiſſe in inſtitutione jejunii ciborum delectum, & ob eam cauſam carnibus interdixiſſe: non enim abſtinendum ſuadet à carnibus, tanquam à cibis immundis, & illicitis, ſed tanquam à cibis nimiam ſanguinis copiam aggregantibus, & ob id carnis ſtimulos acuentibus: non ergo ob ſuperſtitionem, ut declarat
Alb. Pius *loco alias cit.* ſed quoad quantitatem, 26
tam continuam, quam diſcretam, voluit Eccleſia, unica nos refectione uti, quanta ſatis ſit, interdicens repetitam comeſtionem, etiamſi non tantum ſumeremus pluribus vicibus, quantum unica: quia cum maceratio carnis maxime contingat ex defectu alimenti, ad quem ſequitur quædam corporis triſtitia, cum qua tamen animus magis ſolutus eſt à corporis impedimento, idcirco, ut hunc defectum experiremur, Eccleſia unicam comeſtionem ſingulis diebus permittit, non multiplicem, qua facile erat, eum alimenti defectum evitare, non obſtante, quod cibi eſſent modici nutrimenti. Quoad tempus comedendi, determinavit etiam horam certam, ut in ſpatio 24. horarum ſemel comedentes incommodum aliquod inediæ corpus perſentiſceret: ex hoc enim, quod corpus cibis majoris nutrimenti aſſuetum, & pluribus quoque refectionibus incommodum illud alias evitans, fit ut citius indigentiam alimenti perſentiat,

quam

quàm aliàs, unde triſtitiam quandam, ut diximus, concipit, quam propriè carnis afflictionem vocamus, quæ videtur omnino de jejunii eſſentia, cùm jejunium per carnis afflictionem definiatur, ex qua, cùm caro ſuccumbat, ſpiritus vividior, ac purior non modo ad corporis functiones, ſed ad mentis quoque ipſius elevationem promptior redditur: nam vini & carnium plenior uſus, corpus quidem validum, Athleticaque firmitate facit, animum vero imbecillum, & fragilem, Plutarch. *in libro de Tranquill. Anim.* imo cum animo ſimul etiam corpus crapula infirmum facit, unde Horat. *lib. 2. ſerm. Sat. 2.*

—— vides ut pallidus omnis
Cœna deſurgat dubia? quin corpus onuſtum
Heſternis vitiis animum quoque prægravat unà,
Atque affigit humo divinæ particulam Auræ.

Opponere tamen poſſet contra abſtinentiam hanc, ex qua natura alimenti percipit indigentiam, quiſquis ſit, quod ea homines magis triſtes faciat, timidos, moroſos, iracundos, & impatientes, juxta parœmiam illam, *Fames, & mora bilem in naſum*
27 *conciunt*, & juxta id, quod demonſtrat Hipp. *in lib. de vict. rat. in acut.* unde & animo noxia erit. Ad quod dicendum eſt, confitendo indigentiam & famem poſſe hos effectus producere, ſed habere gradus quoſdam, ad quorum ſummum cum pervenerit, tunc quidem eos effectus excitare, non autem in cæteris gradibus. Vel dicendum eſt, famem multiplicem eſſe, juxta diviſionem a Mercato traditam,
28 *lib. 3. de morb. intern. cur. c. 2.* in ea namque fame, quæ naturaliter fit, ſeu ex indigentia cibi, quem calor in chylum vertat, vel ex indigentia chyli quæ cæteris membris ſuccurrat, ſive ex indigentia propriæ humiditatis, dummodo moderata unaquæque ſit, & non ad longum tempus tolerata, non ſolet homo bono temperamento dotatus, & ventriculo competentis virtutis, in ea ſymptomata incidere, quæ jam recenſita ſunt, ut in alia fame [quæ verè potius non naturalis dicitur, & idirco à Gal. *1. de ſympt. cauſ.* vocatur triſtis quidam ſenſus] ex eo, quod morboſa ſit, evenire ſolet: unde jure merito unum ſymptoma ab alio diſtinguitur, & Gal. *ibid.* famam ab appetitu ſecrevit, ut percurrit Mercat. *loco ſupra cit.* Eccleſia ergo non intendit ex abſtinentia, quam præcipit in jejunio, inducere famem illam in extremo gradu, aut non naturalem, ſed indigentiam tantum quandam primi generis, ex qua & caro affligitur, & ſpiritus promptior ad ſua munera exiſtit: atque ea de cauſa non permittit hominem, ut ſupra etiam dixi, præter conſuetudinem aſſumendi alimenti, ultra ſpatium diei unius jejunare, *c. non dico, de Conſecr. diſt. 5.* ne in famem illam morboſam, aut in alia pejora præſentientes, in prædicta ſymptomata, in lipothymiam, & hujuſmodi labuntur, ut iis plurimùm evenit, quos picrocholos nominamus, ut in ſequentibus patebit.

29 Eccleſia igitur, ad prædictam intentionem aſſequendam macerationis nempè carnis primo, ut diximus, tales cibos in jejuniis eligit, ut ſanguinis parum generarent, unde iis omnibus ac ſingulis interdixit, qui multum ſanguinis procreare apti nati ſunt. His ex cauſis à carnibus, & ab iis omnibus, qui ſementinam originem carnis habent, ut ova, & lacticinia, abſtinere nos in jejunio præcepit: cum hæc omnia, & multum ſanguinis, & laudabilem generent, ex cujus generatione, libidine excitata, ſpiritus ſuccumbit. Quamobrem miratus ſum nonnullorum locorum, neſcio an abſolutè dicere liceat, vituperabilem conſuetudinem, ſeu fortè nimis licentioſam, in quibus ovis, & lacticiniis in jejuniis veſcuntur: nam hæc quidem carnium vicem gerunt, & non abſque ratione Ægyptii Sacerdotes, ut refert Pier. Valer. *lib. 17. Hierogl. c. de Papyro,* qui à carnibus in victu abſtinebant [licet ſuperſtitioſa eſſet eorum hæc abſtinentia] ab ovis quoque & lacticiniis ſe temperabant, quod dicerent, ova eſſe carnes liquidas, lac autem ſanguinem colore immutato. Jure ergo nos, qui carnem macerare in jejuniis tenemur, ab ovis ſimul & lacticiniis abſtinebimus.

Sed præter abſtinentiam à carnibus cæteriſque cibis prædictis, antiquitus ob eandem rationem jejunantes etiam vino abſtinebant, ut teſtantur Azor. *lib. 7. Inſtit. moral. c. 10. v. 7. quæritur.* Leſſius *ubi alias, dub. 2. verſ. Porrò hæc tria genera.* Filiuc. *loc. cit. c. 3. n. 62.* & patet id per ea D. Hieronym. verba apud Alb. Pium *lib. 4. contra Eraſm.* ubi Hieronym. de Danielis jejunio loquens, *Hoc*, inquit, *docemur exemplo temporibus jejunii à cibis delicatioribus abſtinendum, quod eſt, carnes non comedere, vinum non bibere.* Idem patet ex verbis D. Gregorii apud eundem, *ibid. Carnem non affligit, qui carne, & vino ſimul, & cibis delicatioribus utitur.* Vini uſus tamen in præſentiarum, non modo in ipſa comeſtione permittitur, ſed etiam extra ipſam: ac profectò in ipſa comeſtione vino interdicere in quocunque jejunio nimis durum fuiſſet, & ſanitati maximè officeret, hoc præcipuè tempore, in quo homines ſtomachos delicatiores ſortiti ſunt, & ab ipſis matris uberibus vino aſſueti: unde fit, ut nonniſi cum maximo ſanitatis detrimento liceat nobis ad longum tempus ab ejus potu abſtinere. Sed utrum vini uſus extra cibos ſit omnino à culpa eximendus, in propria quæſt. diſcutiendum proponemus.

Cæterùm Eccleſia cibi quantitatem continuam, nempe quantam unica comeſtione accipere liceat, non determinavit, ſed diſcretam; dummodo enim non pluries quàm ſemel in naturalis diei ſpatio comedamus, permittit unica vice comedere, quantum quis voluerit: & non obſtante, quod nonnulli DD. aſſerant, quod, qui cibis plurimis, ac ſelectis ſeſe ingurgitat, licèt unica vice id faciat, jejunii præcepto minimè ſatisfacere dicatur, etiamſi cibi fuerint tales, quales in jejuniis requiruntur, & videatur hoc de mente text. *in cap. Ne tales de Conſecr. diſt. 5.* & faciat etiam auctoritas D. Thom. *2. 2. quæſt. 147. art. 6. ad 2.* Covarr. *lib. 4. var. reſol. c. 20. nu. 11. verſic. Cæterùm Chriſtiani*, communis tamen opinio eſt, hunc contra jejunii præceptum non peccare, ſed potiùs contra Temperantiæ virtutem.

Sed quam ob cauſam, inquies, indeterminatam reliquit Eccleſia hanc ciborum quantitatem unica vice aſſumendam? nam videbatur omnino neceſſarium, eam determinare, ut finem ab ipſa intentum in jejunio aſſequamur; ſi enim voluit nos ex moderata quadam abſtinentia carnem macerare, quod tunc maximè fit, ut aliàs dictum eſt, quando corpus per aliquod rationabile tempus alimenti indigentiam experitur, omni procul dubio debuit quantitatem talem præſcribere ciborum, ex quorum aſſumptione debito tempore facta corpus non ita nutriretur, ut eam indigentiam evitaret, & ſic nulla ſequeretur maceratio carnis. At non definita hac ciborum quantitate, & nobis ad libitum, quantum appetimus, comedentibus, facilè evitatur prædicta indigentia, nam quod poſt uberrimam, & ad ſatietatem uſque factam in prandio comeſtionem, veſpere ſubſequente à cœna abſtineamus, non tam ex præcepto Eccleſiæ faciendum, quàm ex præcepto Medicinæ, quæ crapulæ pro remedio jejunium injungit, & abſtinentiam; unde non determinata hac ciborum quantitate, jejunium nullo modo videtur meritorium.

Ad hanc objectionem reſpondeo, duplici potiſſimum ex cauſa Eccleſiam (ut mihi videtur, 30
quantum ex Medica contemplatione aſſequi licet) hanc quantitatem non determinaſſe, primo ob impoſſibilitatem; cum enim individua in infinitum evarient, & unum contentum eſſe non poſſit tanta quantitate unica vice, quanta alterum tribus vicibus naturæ indigentiæ pleniſſimè ſatisfaceret, nullo modo potuit hæc quantitas determinari; & hæc ratio eſt de mente D. Thom. *citato quæſt. 147. artic. 6. ad primum*, ſecundo, quia quantumvis homo comedat unica vice, dummodo cibis in jejunio permiſſis ſolis utatur, nunquam evitabit, die ſequenti, indigentiæ illius incommodum, ex qua maceratio carnis procedit, & quam Eccleſia in jejunio expoſcit. Ratio ejus rei eſt, quia indigentia hæc non

Dd 4 fit,

fit, niſi ex defectu chyli, & nutrimenti interni: unde, licet multum, imo plurimum comedamus, ſi cibi ſint, quales eſſe debent, facile hæc indigentia aliqua ex parte ſaltem ſubſequetur, quia, ſi cum quis ad ſatietatem comedit carnes, proliciat ex his chyli libram, ſi ad ſatietatem comedat piſces, non proliciet ex iis ejuſdem chyli trientem: itaque etiam comeſtione piſcium ad ſatietatem facta, natura ante experietur indigentiam, quam ex comeſtione carnium, ad dimidium ejus quantitatis, quæ ad ſatietatem uſque ſufficeret. Itaque fruſtra videbatur determinari hæc quantitas, ubi effugere non licebat, cæteris jejunii conditionibus obſervatis, à quantumvis copioſa comeſtione carnis macerationem ab ipſa Eccleſia expetitam: quod & experientia quotidiana confirmat, quippe cum in jejuniis, etiamſi plurimis, ac ſelectoribus cibis utamur, & conſuetam quantitatem quoad molem triplo exuperemus, quam cum carnibus veſcimur, ſemper tamen aliquam indigentiam ante ſecundam comeſtionem ſequenti mane experimur, non obſtante, quod etiam jentaculo veſperè utamur.

Sed ut omnia ad hunc ipſum ſcopum macerationis carnis in jejuniis collimarent, Sancta Mater Eccleſia etiam horam certam comedendi præſcripſit: nam ſi prævenire hanc horam liceat, facile etiam leve illud famis prædictæ incommodum evitabimus, nullumque ex jejunio laudabilem fructum percipiemus. Unde recte quidem Azor. *ubi alias cap. 11. in principio*, eo rectius ac religioſus jejunium ſervari dixit, cæteris paribus, quo tardius prandium aſſumitur: ſic enim per longiorem inediam caro magis affligitur, & idcirco hora nona conſtituta eſt pro hora comedendi in jejuniis, quia conſueta hora comedendi in aliis diebus ſolet eſſe ſexta: tardatur ergo refectio ob eam cauſam uſque ad nonam, D. Thom. *ſæpiſſime cit. q.* 147. *art.* 7. & ex eo Azor. *præd. c.* 11. nos tamen ad præſens poſt ſextam comedimus, conſuetudine in contrarium irrepente, cui acquieſcendum videtur.

SUMMARIUM.

1 *Medicorum quorundam temeritas.*
2 *Jejunium Quadrageſimale inter omnia notabiliſſimum.*
3 *Cibi omnes, quibus utimur in jejuniis, mali ſucci ſunt.*
4 *Talis ſanguis generatur, quales cibi comeduntur.*
5 *Victus ratio in Quadrageſima, aliiſque jejuniis inſtituta, omnino inſalubris. Contrarium, n.* 10.
6 *Jejunium non ſolum animæ, ſed etiam corpori ſalubre.*
7 *Quæ perſonæ ad jejunii obſervantiam teneantur.*
8 *Corpora eorum, qui ad jejunium tenentur, vel omnino, vel maxima ex parte ſana ſunt.*
9 *Sanis omnia ſana.*
11 *Piſces inter cibos boni ſucci connumerantur.*
12 *Piſces facile corrumpuntur. Falſum, ibi.*
13 *Piſces non ſunt difficilis concoctionis.*
14 *Legumina, & frumentacea an inſalubria.*
15 *Olera an ſint vituperanda in cibis.*
16 *Modus refectionis, quo utimur in Quadrageſima, aliiſque jejuniis, facit eam victus rationem ſalubriorem.*
17 *Temporis ratio facit victus rationem in Quadrageſima, etiam ſi per ſe eſſet inſalubris, maxime ſalubrem.*
18 *Ventres hyeme, & vere natura calidiſſimi.*
19 *Tutior eſt noſtra victus ratio in Quadrageſima, quam conſueta vivendi ratio eſſet Antiquis.*
20 *Antiquiores magis piſcibus, quam carnibus veſcebantur.*
21 *Carnium uſus, quam noxius.*
22 *Quatuor tempora cur inſtituta ab Eccleſia.*

QUÆSTIO II.

An Jejunium, & præcipue longum, ut Quadrageſimale, corporeæ ſaluti ſit noxium.

MEdicorum quidam corporeæ ſanitatis adeo ſunt ſtudioſi, ut eam ſpirituali ſanitati (quam forte fortuna undequaque contemnunt) præferre ſumma cum temeritate audeant, dummodo corpori ne per ſomnium quidem quicquam detrimenti adveniat: ſpiritualia remedia ad animæ morbos medendos emanantia omnino reſpuere, ac damnare conſueverunt. Eorum alii non tanta temeritate conſpicui, ſed nimis alia ex parte corporeæ ſaluti indulgentes, jejunium inter prædicta remedia præcipuum damnare non audent, ſed vel minima ex cauſa legitime quemcunque excuſari ab ejus obſervantia volunt, unde non modo levioris præſentia, ſed timore futuri, jejunium quantum in ſe eſt, ſuis ægrotis, & conſultoribus frangi permittunt, putantes tam hi, quam ſuperiores, jejunium omnino, & undequaque corpori ejuſque ſanitati officere, & quia inter omnia jejunia, & veneratione dignus, & diuturnitate notabilius, & Chriſti Domini exemplo celeberrimum, Quadrageſimale eſt, ex text. *in c. quadrageſima. De conſecr. diſt.* 5. priores in hoc impie invehuntur, poſteriores verò nimia ac irrationabili corporis indulgentia ducti, illud ſolvendi leviſſima ex cauſa hominibus Chriſtianis auctores ſunt, à jejunio, & cibis in jejunio permiſſis, nonniſi ſummam noxam corporeæ ſalutis emanare ſibi perſuadentes. Ut ergo priorum temeritatem, & poſteriorum damnoſam licentiam non modo legibus ac pœnis ab illis indictis coerceamus, ſed ſcriptis etiam falſam hanc hypotheſin ab animo non eorum modo, ſed quorumcunque hominum evellamus, quod jejunium tantopere corporeæ ſaluti adverſari credant, his, quæ adverſarii objiciunt, ſatisfaciendum, & in contrarium rationes, quæ verum detegant, ac perſuadeant, adducendæ. 1 2

Dicitur ergo primo, univerſaliter contra omne jejunium, à qualitate ciborum incipiendo, quod cibi, qui in eo in uſum veniunt, ſunt omnes mali ſucci, & nutrimenti illaudabilis, ſed præcipue hoc eſſe valde noxium in jejunio Quadrageſimali, non tantum, quia per ſe ipſa hujuſmodi alimenta pravum generant ſanguinem, ſed etiam, quia tunc maxime, & eo tempore, iis uti nos accidit, cum nova ſanguinis regeneratione, & revocatione egemus, per totum annum incolumes, vivere liceat; tempus hoc vernum eſt, in quo crudiores humores, ac ingens pituitæ copia prægreſſa hyeme congeſta excoquitur, & in optimum ſanguinem convertitur, ex quo vividior, alacrior, & incolumior natura exiſtat, juxta id, quod docuit Hipp. *lib. de Nat. hum.* & eum ſecutus Gal. 8. *de Plac. Hipp. & Plat. c.* 7. & alibi à quibus nullus diſſentit. Cum ergo victus ratio in Quadrageſima inſtituta prægreſſas cruditates potius foveat & adaugeat, quam emendet & moderetur, conſequens eſt ex ea corpus per totum anni curriculum excrementitiorum humorum copia ſcatere, unde quamplurimi morbi poſtmodum pullulent, & vitæ curſus per eas præcidatur. Talis enim ſanguis in corporibus generatur, qualis eſt natura eduliorum, quibus pro nutrimento utimur: at cibaria, quibus utimur in Quadrageſima, omnia concoctu ſunt difficilia, aut ſaltem ſecundum plurimum: præterea vel nimis calida, vel nimis frigida vel nimis humida, vel nimis ſicca, & omnia in ſumma intemperata: quin & plurima generant excrementa, etiam quæ inter ea ſunt laudabiliora, mali ſucci ſunt, & ſtomacho parum amica: conſequens ergo eſt, ſanguinem ex iis congeſtum deterrimum eſſe, fæculentum, craſſum, intemperatum, ac quavis mala qualitate inſignitum. Eſſe autem eos cibos ejuſmodi naturæ, facile probatur, ſi ſufficienter ſingulos per claſſes ſuas examinemus: nam ſi legumina primo conſideremus, frigida ſunt, & flatulenta, & melancholicos, craſſos, & fæculentos generant humores, ut communis cenſet Medicorum opinio. Piſces & ipſi frigidi, & inflativi ſunt, facile corrum- 3 4

corrumpuntur, & plurimum excrementi habent, & ut ſummatim dicamus, eorum frequentata comeſtio plurimas ægritudines accerſit, ut ſentit Raſis *lib. 3. ad Almanſ. c.* 16. Salſamenta, & ſalita omnia, quibus in jejuniis utimur affluenter, nutrimenti nihil præbent, ſed excrementi multum habent, melancholiam generant, ad lepram diſponunt, ſtomacho aliena ſunt, & difficulter concoquuntur. Oribas. *lib.* 2. *Collect. c.* 58. Fructus nutrimenti nihil præbere, & facile corrumpi, corpuſque ad mille morbos diſponere, notum eſt. Herbæ omnes mali ſucci ſunt, & excrementitiam gignunt humiditatem, & ſunt præ cæteris cibis inſaniſſimæ, ut idem Medici ſentiunt, & non injuria Cardan. *de malo Med. uſu, cap. quinto*. Medicos ſuæ ætatis erroris non contemnendi redarguit, quod herbas qualcunque pro bonis laudent, etiam ipſam lactucam, inter cæteras optimam, cum omnes pernicioſæ ſint ac vituperabiles. Unde recte de iis loquutus videtur Coquus ille apud Plautum *in Pſeud. Act.* 3. *Scen.* 2.

Hoc hic quidem homines tam brevem vitam colunt,
Quum haſce herbas hujuſmodi in ſuam alvum congerunt,
Formidoloſas dictu, non eſu modo:
Quas herbas pecudes non edunt, homines edunt.

Nullum ergo dubium eſſe debet, cum prædicta veritatem habeant, victus rationem in jejuniis inſtitutam, & præcipue in Quadrageſima eſſe omnino inſalubrem, & corporeæ ſanitati maxime noxiam, ob eamque videri nos homines affligi, ac denique mori, ut impius Eraſmus concludit, apud Alb. Pium, *in loco lucubr. dicti Eraſm. libro quarto, in principio*. Addere poſſent his arguentes à conſuetudine mutata, quod cum conſueverimus bis in die comedere, & cibos majoris multo nutrimenti aſſumere, & laudabiliores, omni procul dubio lædi nos oportet plurimum, ac plurimis nominibus: nam conſuetudo non ſolum de repente mutatur, reſpectu diverſitatis ciborum, ſed etiam reſpectu horæ cibationis, & reſpectu ejuſdem frequentationis, quia cum, ut dixi, bis comedere conſueverimus ſingulis diebus, tunc ſemel tantum comedimus: ex qua mutatione quanta incommoda expectari ſanitatis poſſint, non eſt quod dicamus, cum ſatis ſuperque id demonſtret ipſa experientia, & admonuerit Hipp. maxime *in libro de vict. rat. in acut.* & ibi Gal. *com.* 2. Non omittendum & id quod de retardatione horæ comedendi idem Hipp. docet, quam ſcilicet & hoc nocuum eſſe poſſit, quia unuſquiſque in ſeipſo facile experiri poteſt in retardatione cibi conſueti determinata hora aſſumi, triſtitiam accidere, oris amarorem, deſidiam, timiditatem, iracundiam, pandiculationem, aliquando etiam animi defectionem, poſt quæ cibus à ſtomacho ægrius recipi videtur quod in anteacta paſſione pravis humoribus facile ſit repletus. Cum ergo tot & tantæ cauſæ colliment ad aggregandas corporis impuritates ex

5 victu Quadrageſimali, certe inde neceſſe eſt non corpus ſolum labefactari, ſed etiam animum mirum in modum offendi, ac in pejorem conditionem decidere: quippe cum, ubi corpus impurum ſit, & vitioſis humoribus infarctum, animam quoque ipſam contaminari declarant ipſi ægrotantes, qui, quam à ſeipſis differant, cum ſani ſunt, ſatis norunt: animi enim mores ſequi corporis temperaturam, conſtans eſt opinio apud Medicos, quam abunde probat veritatem habere ipſe Galenus, *in libro* ad hoc deſtinato, & hoc eodem titulo inſignito. Præterea denique jejunium ob id maxime videtur improbandum, quod contrarium, omnino effectum producat, quam quem ſperamus: nam cum dicatur illud ad carnis & Veneris ſtimulos refrænandos fuiſſe inſtitutum, certum eſt, ex eo acutiores multo fieri ſtimulos carnis, adeoque jejunium & ob non conſuetam abſtinentiam, & ob ciborum qualitatem, quibus in jejuniis utimur, Venerem maximopere accendere: nam quoad abſtinentiam, certum eſt, ex ea ſanguinem acutiorem & calidiorem reddi, & ad Venerem excitandam aptiorem: quoad qualitatem vero ciborum patet, eos aut flatulentia, quam plurimam ſortiuntur, ut legumina, herbæ, piſces; aut acutie, qua dotantur, ut ſalita omnia, & aromata, valde in Venerem homines excitare. His ergo ita ſe habentibus, non modo ob corporis ſalutem jejunia fugienda ſunt, ſed multo majorem in modum, ob animi ipſius incolumitatem.

Hæc & alia, quæ impia, ac temeraria procacitas effutire docet, contra jejunia nonnulli Medici, aliique hæretici objiciunt, vel objicere poſſent: quæ 6 tamen, cum omnia ac ſingula vana, futilia, inſulſa, irrationabilia, ac ab omni veritate ſint alieniſſima, firmanda hæc concluſio eſt, jejunium & animæ & corpori eſſe proficuum & ſalutare: quod ut evidentiſſime probemus, examinanda primo eſt perſonarum conditio, quæ ad jejunii obſervantiam obligantur: ſecundo, ciborum qualitas, quibus utimur in jejuniis: tertio modus refectionis: quarto temporis ratio, in quo Quadrageſima eſt inſtituta (nam de hoc jejunio, tanquam diuturniori, majus dubium eſt, ut diximus) ac denique differentia inter noſtram victus rationem in jejuniis inſtitutam, & victus rationem Antiquiorum, qua ante Chriſtianæ Religionis introductionem dietim utebantur, vel qua utuntur nunc alii homines extra prædictam Religionem. Ex quorum conſideratione facile veritas concluſionis prædictæ eluceſcet, & rationes in contrarium adductæ, tanquam nullo fundamento innixæ, prorſus corruunt, & in auras evaneſcent.

Quoad perſonas ergo, Eccleſia non obligat ad 7 jejunii obſervantiam, niſi quæ potentes ſunt, nam eas, quæ juſtum aliquod impedimentum habent, ex quo facile ſit eas in aliquem notabilem morbum caſuras, ab ea obligatione eximit: in qua re tanta circumſpectione utitur Eccleſia, ut non modo reſpiciendum patiatur, ac jubeat præſentem hominis ſtatum morboſum, ſed etiam futurum, aut valetudinarium: quin & ætatis tam majoris, quam minoris rationem habuit, & paupertatis, & laboris, & aliorum impedimentorum, de quibus omnibus infra, Deo dante, luculenter diſſeremus. Ex quibus ſupponendum primo eorum corpora, quæ ad jejunii 8 obſervantiam tenentur, vel undequaque ſana, & robuſta eſſe, vel minima ex parte, ita ut relata ad jejunii tolerantiam ſana abſolute exiſtant, cum excipiantur ea omnia, quæ à tali jejunio læſa iri, ſaltem inſigniter, timor rationabilis adſit. Azor. *inſtit. moral. libro* 7. *cap.* 18. *verſ. Septimo quæritur.* Et ex hoc uno quidem ſuppoſito omnino evaneſcerent, quæcunque contra jejunii inſalubritatem, ac noxam deblaterant Hæretici, ac temerarii quidam, cum ex indulgentia Eccleſiæ ad hoc præceptum non adſtringamur, ſi ab eo ſanitas corporea detrimenti quicquam notabile perceptura ſit. Facit text. *in c. Quadrageſima, de conſecr. diſtin. quinta*, ibi. *Niſi quem infirmitas impedierit*, & proſequitur ad ipſum Alb. Pius *contra Eraſm. lib.* 4. facit & alius textus *in c.* 2. *§. cum autem de obſer. jejun.* Cum ergo ad jejunium non teneantur, niſi ſana corpora, non eſt dicendum, hæc ab ea victus ratione, & à cibis præſertim, in jejunio adhibitis, læſa iri, quia ſa 9 nis omnia ſana, ut vulgo dicitur, & ſani, ut Celſus *lib.* 1. *cap.* 1. dicebat, nullum cibi genus fugere debent, quo populus utatur.

Quoad ciborum qualitatem, ſi eos per ſuas claſſes examinabimus, manifeſtiſſime conſtabit, victus 10 rationem in jejuniis inſtitutam nequaquam eſſe inſalubrem: nam primo piſces, qui frequentius in uſum veniunt in diebus jejunii, boni ſucci eſſe pa- 11 tet, & notatur milies à Galeno, & præcipue *in libro de ſucc. bon. & vit. cap.* 9. in his verbis. *Piſcium univerſorum propemodum ſuccus bonus eſt*: & particulariter de marinis loquens ibidem: *Culpa enim prope omni vacant, quicunque in mari verſantur, pelagii, ſaxatiles, tales igitur ſumpſiſſe perpetuo tutiſſimum fuerit*. Sed & piſces cum avibus montanis in bonitate pares ponit, apud Oribas. *lib.* 3. *c.* 5. Sciens *Aves autem, & Piſces ferme omnes boni ſucci cenſentur*. Prætermittam quantopere ab eodem Galeno, & ab aliis quibuſque prioris notæ Medicis ſaxatiles piſces extollantur, ut 3. *de Anim. fac.* Gal. *cap.*

cap. 28. his verbis: *Alimentum, quod ex ſaxatilibus ſumitur, non modo ad coquendum eſt facile, ſed hominum etiam corporibus eſt ſaluberrimum, ut quod ſanguinem medium conſiſtentia generat,* & de Pelagiis, *ibid. c.* 26. dicebat: *Sanguinem laudatiſſimum ex ipſis progigni*. Quibus addenda illa Xenocratis Medici apud Oribaſ. *Coll. lib.* 2. *cap.* 58. *Natantium natura cibus extitit, qui in conviviis ſplendidis in delitiis eſt habitus, & magnum quoque ad ſalubrem victus rationem uſum præſtitit*. Simon Sethi *de Aliment. litt.* 1. *in principio*, de piſcibus loquens: *Proſunt*, inquit, *jam demonſtrati piſces otioſis, & non exercitatis hominibus, imbecillibus, & qui è morbo non valeſcunt.* Non ſolum ergo nutriunt piſces, ſed optimum præbent nutrimentum, & idcirco ridicula eſt Kornmanni opinio, *in Templ Nat. hiſtor. part.* 3. *conſid.* 16. volenti piſces in jejuniis idcirco adhiberi, quod non nutriant, ſed in aquam reſolvantur, quæ nullo modo nutrit; cujus rei falſitas apparet ex hoc, quod piſcibus victitantes longam vitam traducunt, ut Medicus, & Grammaticus illi apud Galen. de quibus *infra*, & ipſi Apoſtoli, quos Gardan. *lib.* 2. *Contr. Med. tract.* 5. *contrad.* 25. non immerito piſcium uſum uſurpaſſe dicit, quod optimum præbeant alimentum, unde cum uſu eorum in victu ad extremam ſenectutem eos perveniſſe dicit.

12 Neque cum his prætermittendum, quod tam Hippocrates, quam Galenus, & alii antiquiores, piſces, ut optimi alimenti cibos, in pleriſque morbis ægrotis offerebant, præcipue vero ſaxatiles, etiam in iis morbis, in quibus magis ſuſpecti eſſe poterant, ut in Tertiana, & Quartana: Gal. 1. *de art. Cur. ad Glauc. cap.* 9. & ipſe Hippocr. *in lib. de vict. rat. in acut.* piſces omnibus febrientibus promiſcue concedit, quin & in ipſa repletione idem Hipp. *lib.* 3. *de vict. rat.* eos offert. Quamobrem non immerito Card. *de malo Med. uſu. c.* 10. recentiores Medicos ſugillat, qui carnes piſcibus in febribus præferunt, cum contrarium omnino faciendum eſſe dicat. Neque placet omnino id, quod Mercurial. *lib.* 1. *var. lect. cap.* 25. dicebat, quis cum rationem quæreret, quare antiquiores Medici piſces ſuis ægrotis indulgentius offerrent, quam in præſenti recentiores faciant, eam eſſe voluit, quod Antiqui ad conſuetudinem reſpicerent, quia piſcibus maxime in quotidiano victu uterentur: quod tame non ita ſe habere demonſtrant alia permulta, quibus præter conſuetudinem in morbis ſuis ægris interdicebant; ut maxime vino, cujus uſus multo frequentior pro potu, quam piſcium pro cibo, & multo magis neceſſarius. Præterea non fuiſſent Antiqui tam indulgentes in præbendis piſcibus in febribus, ſi ad conſuetudinem tantum reſpexiſſent, cum multo magis urgeret alia ex parte morbus, & humores peccantes, & obſtructiones, quibus piſces erant contrarii, quam conſuetudo. Cauſa ergo, cur piſces ab Antiquis libenter ægrotis concederentur, non alia eſt, niſi quia optimi ſucci ſunt, ut ex plurimis auctoritatibus ſupra manifeſtum fecimus, quod etiam probat & tenet D. Zacutus *de Princ. Med. hiſt. lib.* 1. *hiſt.* 28. *quæſt.* 19. neque alias Antiqui eorum uſum in morbis ob ſolam conſuetudinem admiſiſſent, ſtante præſertim quod facile corrumperentur, & quod diffi-
13 culter coquerentur. Quod enim non facile corrumpantur, demonſtrat eorum uſus in febribus quanam enim ratione antiqui illi Præceptores Medicinæ eos in putridis febribus ſuis ægrotis tanta indulgentia obtuliſſent? Non eſſe autem difficilis concoctionis idipſum demonſtrare poteſt, & ea, quæ ex Galen. & aliis ſupra attulimus.

Cur vero nos piſcibus noſtris ægrotantibus interdicamus, dictu difficile eſt: niſi confiteamur, nos in multis eſſe Antiquioribus timidiores; neque enim in ratione victus id tantummodo evenit, ſed & in quorumcunque præſidiorum adminiſtratione, & in ratione ipſa victus, non in hoc ſolum, ſed in mille aliis. Exemplum unum aut alterum ſufficiat: Vino, quod nobis tantopere in potu familiare eſt, in quibuſcunque febribus, & in pleriſque morbis, tanquam à veneno abſtinemus: antiqui eo, & in febribus, & in pleriſque morbis, imò, & in ipſis internis inflammationibus, in quibus maxime ejus uſus timoroſus eſt, utebantur: nam Hippoc. *in libro de morbo*, illud in pleuritide, & in peripneumonia, & in aliis ſimilibus inflammationibus exhibet. Crudas nonnullas herbas illi in victu ægrotantium, ipſorum quoque febrientium offerebant, ut lactucas: nos in communi medendi uſu, ne per ſomnium quidem admittimus, & ſic de pleriſque aliis uſu evenit. Ergo & hanc ipſam cauſam eſſe facile ſuſpicor, cur piſces in ægrorum victu non admittamus, ut antiquiores faciebant: plurimum enim differt noſtra medendi ratio ab illorum ratione medendi & plura nobis ſcrupulum injiciunt, multiplicemque timoris cauſam adducere novimus, quæ illi tuto, & audacter in uſum trahebant. Si tamen ratione duce, ægrotos regere in animo eſt, non alienum cenſendum à recta medendi ratione, illis etiam febrientibus, optimos piſces aliquando offerre, ut probat Ronſſeus *in epiſtol. trigeſima;* & concludit D. Zacut. *ubi ſupra.*

Præterea Legumina, & frumentacea, quæ pro 14
frequenti cibo veniunt in Quadrageſima, (ſi flatulentiam excipias, quæ tamen facillime coctura, & conditura diſſipatur) non improbanda videtur, cum alias mediocre præbeant alimentum, & maxime familiaris cibus exiſtant, ut Galenus teſtatur *lib.* 7. *de uſu part. cap.* 8. Quin, & ſiquid vitii habent, levi negotio tollitur, ſi cum aliis cibariis, nempe cum pane comedantur, ut explicat Galen. *in comm. ad Hipp. lib. de vict. rat. in acut. textu* 92. atque eſſe legumina, & frumentacea ſumenda in hyeme, & conſequenter in vere conſuluit Avic. 3. *p. doct.* 2. *c.* 8. ex quo Valleſc. Tarent. *lib.* 4. *Philon. c.* 16. Sunt etiam præter hæc, plura leguminum, & frumentaceorum genera, quæ non modo in victu ſanorum ſalubriter veniunt, ſed etiam infirmorum, ut Cicer quodcunque, ſed præcipue rubrum, punicum, & nigrum, Arietinum dictum, far, oryza, hordeum, milium, & alia nonnulla, quæ paſſim ab Hipp. & aliis vetuſtioribus in quibuſdam morbis, ægrotis offeruntur. Neque Olera vituperanda adeo ſunt, cum licet boni ſucci non eſſe in univerſum tradiderunt, Gal. *loco ſupr. cit. de ſucc. bon. & vit. c.* 8. & alii: tamen & ipſa aliis cibis admixta, debita conditura 15
excepta, & ſuo tempore, & loco in moderata quantitate in cibum convocata, cum alias & ipſa nobis familiariſſima ſint in menſis, poſſunt non vituperabilis cibi vicem ſupplere: neque temere D. Paul. *ad Roman. c.* 14. *verſ.* 2. & D. Hieronym. ex quo Bruyer. *de re cib. lib.* 8. *c.* 1. dicebat: *Qui infirmus eſt, olus manducet*, quia antiquiores convaleſcentibus, & ſe reficientibus olera in cibis laudant, unde illud Plaut. *in Capt. Act.* 1. *Scen.* 2. Ubi ſeni dicenti ſe victitare

Atque multis oleribus:

Reſpondet Paraſitus Ergaſilus.

Curato ægrotos domi.

Quaſi ſecundum D. Pauli dictum ſupra relatum, infirmi oleribus cibandi. Verum illud eſt, modum in horum uſu adhibitum eſſe. Addendum his quod cum Oleribus apponuntur in menſis, in jejuniis, plures piſces ſale conditi, quorum nonnulli ſtomacho apti, & boni ſucci ſunt, ut Xenocrates apud Oribaſium, *Coll. lib.* 2. *c.* 58. docet: omnes autem id proprium habent, ut ob ſalem cæterorum ciborum, qui ſimul aſſumuntur, excrementitias humiditates abſumere poſſint, & frigiditatem emendare, nam idcirco ab Iſaac. *in diæt. p.* & aliis, Phlegmaticis corporibus, & ſtomachis ultro offeruntur, unde ex tali victus ratione, nempe conſtante ex piſcibus, leguminibus, herbis, fructibus, ſalſamentis, nutrimentum tam in primis, quam in ſecundis qualitatibus temperatum, licet quantitate minus quam cum carnes, & ova comeduntur, generari facile poteſt: ac maxime verno tempore, in quo ventres ſunt calidiſſimi, cibos hujuſmodi, ſi quæ humidiora excrementa habeant, probe confici contingit, & humiditates illas abſumi.

Sed & modus refectionis, quo ex Eccleſiæ præcepto

16 ceptò utimur in jejuniis, facit mirum in modum victus rationem, qua in ipſis vivimus, ſalubriorem. Ea eſt, ut ſemel in die, & circa meridiem tantum comedamus, ſcilicet, ut à meridie ad meridiem unicam refectionem aſſumamus: nam ex hoc facile fit, ut ſi quæ excrementorum ſuperfluitas ex tali victus ratione accumuletur, ea facile per cœnæ amiſſionem, vel à natura ipſa rectificetur, & in optimum alimentum convertatur, ut alias in indigentia Natura facere conſuevit, vel ſaltem evincatur, & per inſenſibilem tranſpirationem, vel per alias conſuetas vias ex corpore expellatur. Et quamquam Eccleſia, ut ſupra jam dictum eſt, non definivit quantitatem ciborum unica vice aſſumendorum, tamen voluit nos temperantia victus uti: nam non ſolum qualitatem ciborum minus nutrientium præſcripſit; ſed cœna etiam ob idipſum interdixit: neque aliud ex hoc elicere forte licet, niſi quod abſque temperantia, jejunii meritum omnes nos amittere contingat. Hoc igitur ſibi voluit cœna interdicens: quantum enim hæc ſobrietas ſaluti conferat, verbis explicari non poteſt. Non minimum illud eſt, quod per eam damna omnia ex repletione provenientia, quæ mater, & fons eſt omnium morborum, evitamus, imo & quod per eam bene valeamus, unde Horat. *lib. 2. ſerm. ſat. 2.*

Accipe nunc victus tenuis, quæ, quantaque ſecum Afferat: inprimis valeas bene, &c.

17 Tempus etiam ipſum, (peculiariter nunc de Quadrageſimali jejunio loquentes) licet alias per ſe victus ratio in ipſa inſtituta non eſſet undequaque ſalubris, facit ipſam non ſolum minus inſalubrem, ſed ſaluberrimam: Ratio eſt, quia tunc, nimirum in vere, calor nativus, ut communis eſt Medicorum opinio, & jam ſuperius diximus, magis vegetus ac fortis eſt, quam in quovis alio totius anni tempore Dato ergo, quod victus hujuſmodi ratio in Quadrageſima, ſit ex hoc inſalubris, quod plurimam pituitam, frigidos excrementitioſque humores apta nata ſit aggregare: Dico primo, quod eadem victus ratio in eo tempore, ob ipſius caloris fortitudinem, nequaquam tot excrementa generabit. Secundo, quod ſi quæ alias generentur, ab eo in optimum alimentum facile vertentur. Tertio, quod, etiamſi ex hujuſmodi ciborum oblatione excrementa aliqua generata, ad rectum, & bonum ſanguinem reduci non poſſent, facili ab eodem forti calore exſuperabuntur, & abſque ullius noxæ contractione ex corpore protrudentur. Nam quoad primum patet, quod calore tam forti exiſtente cibos pituitoſos magis eſſe convenit, alias ab eodem calore aſſati pejores multo humores, ac ſanguinem teterrimum procrearent: nam in calidis naturis idcirco, & conſequenter, quotieſcunque calor vegetus eſt, brevi fit putrefactio, Gal. 8. *de comp. med. ſol. c.* 7. cui, ut occurramus, offeruntur calidioribus naturis cibi frigidiores, quod eſt de mente Hipp. *6. Epid.* & Gal. *ibid. comm.* 4. *text.* 15. quia ab hujuſmodi naturis fortius, & melius frigidi cibi concoquuntur, ut teſtatur Auctor, *lib. de diſſol. contin. c.* 4. unde idem Auctor *ibid. c.* 2. propter aggregationem caloris in interioribus corporum, & ſomni longitudinem, hyeme cibos craſ-
18 ſos, quales Quadrageſimales nonnulli ſunt, aſſumendos conſulit, quæ ratio etiam in vere habet locum, juxta protritam Hippocratis aſſertionem, *l.* 1. *Aphor.* 15. *Ventres hyeme, & vere natura calidiſſimi, & ſomni longiſſimi.* Ergo reſpectu fortitudinis hujus caloris in vere, hujuſmodi cibi omni cum ſecuritate adhiberi poſſunt, etiamſi alias non ita tuto concederentur.

Quoad ſecundum patet, quia non dubium eſt, in vere plurimum ſanguinis aggregari, non tam ex cibis, qui aſſumuntur, quam ex cruditatibus, quæ in prægreſſa hyeme accumulatæ ſunt ut jam alias ex Hippoc. diximus. Pituita enim ejus naturæ humor eſt, ut magis excoctus in ſanguinem vertatur, & in corporis nutrimentum faceſſat, ut millies demonſtratum eſt à Galen. & vide maxime *comm.* 5. *lib. Hippocr. de vict. rat. in acut. textu.* 30. Quoad tertium etiam patet, quia conſonum eſt, naturam tum maxime excrementitios humores, ac ſibi noxios ſuperare & ex corporibus depellere; cum maxime vegeta eſt: at hoc eſſe in vere, vel ipſi pueri norunt, & confirmat experientia, cum eo tempore, & minime morbi fiant, & ſi fiant, ſalutares ſint, juxta Hipp. ſentent. *lib.* 3. *Aph.* 4. *Ver autem ſaluberrimum, & minime lethale.* Ergo, ut dicta in unum colligamus, cibi Quadrageſimales, etiamſi excrementitii ſint, & pituitoſi, tales humores ob caloris fortitudinem non generabunt, vel ſi generabunt, ab eodem calore concoquentur, & in meliorem naturam, imo in optimum ſanguinem reducentur: vel ſi non reducentur, facili negotio exuperabuntur, & à corpore expulſi nullam omnino noxam inferre poterunt.

Sed concedamus cibos quadrageſimales, & paucum ſanguinem, & illum quidem frigidiorem generare: cum hoc tamen dico, quod idipſum ex ratione factum etiam pro ipſa ſanitate ſit: non modo enim carnis ſtimulos, quos præ ſanguinis majore copia, & calidiore natura acutiores in vere experimur, retundimus hoc victu, & omnino compeſcimus; ſed etiam morbos, qui ex luxuriante ſanguine provenire poſſunt, atque illi quidem maximi, ac maxime periculoſi evitamus, ut prudentiſſime Canoniſtæ dicunt. Facit Text. *in cap. Ne tales de conſecr. dist.* 5. & firmat cum aliis Filiucc. *lib ſæpius citat. c.* 5. *n.* 97. neque deſunt ex Medicis, qui idipſum affirmet: nam ad evitandos plenitudinis morbos non modo cibis pauci nutrimenti, ſed etiam in modica quantitate, debere nos in vere uti ad ſanitatem tuendam monet Alex. Petr. *de vict. Rom. libro quarto, cap. vigeſimo octavo, & ſequent.* ſed & Valleſii *comm.* 1. *Aphor.* 10. verba ad hoc probandum affigere libet, quæ ſic habent: *Ex dictis aperte conſtat, quam ſapienter, ut alia omnia, illud quoque ab Eccleſia ſtatutum ſit, ut longum jejunium, & eſus piſcium, ac leguminum, & olerum vere medio potius, quam alio tempore ſingulis annis repetat: eo enim tempore quam minimum officit valetudini, imo vero quam multis etiam eſt ſanitatis cauſa: quid enim aliud agimus jejunantes, quam quod multum, & raro cibum capimus, quod indicatione ab ipſo tempore accepta agendum eſſe, Hippocr. præceptis confirmavimus? Jam vero quod uſus piſcium, & leguminum, & fructuum eo tempore minus quam alio obſit, conſtat, cum illa omnia in multa copia nutrient exiguum, atque opus ſit eo tempore cibis uti, quorum major copia ingeratur, ut magno calori ſatisfiat, & nutritio non magna proveniat: quia eo tempore periclitantur corpora præ multitudine.* Maligne itaque Leonard. Fuchſ. contendit, *ſui compendioli, c.* 17. contra veterum Medicorum præcepta, illud inſalubre eſſe. Hæc ille. Neque verum eſt, ut ex his apparet, quod Montan. *in* 1. *Aphor.* 18. dicebat: Jejunantes in Quadrageſima valde gravari, læſionem percipere, & non ita facile concoquere, ut in hyeme, ſi volunt aſſumere unica vice multitudinem cibi, quia in vere facilis ſequitur concoctio, ob id, quod ventres calidiſſimi, & ſomni longiſſimi. Eſt ergo Montani ſententia contra Hippocratis doctrinam apertiſſime, & falſum omnino, quod vere ſimpliciter, ſed reſpectu Autumni, & Æſtatis facilius concoquatur; repugnat enim hoc verbis Hippocratis, ex quibus elucet poſitiva cauſa facilis concoctionis, & tolerantiæ multitudinis ciborum. Igitur ſi maxime debemus ſtudere, ut hi humores certis temporibus refrenentur, in quibus luxuriare conſueverunt, & vere quidem ſanguis maxime luxuriat, non aliter ille refrenandus quam ciborum parcitate, qui & contrarii ipſi exiſtant, & ejus generationem impediant, quales ſunt cibi Quadrageſimales.

Ac denique ſi conſideremus quotidianam victus rationem Antiquorum, ante fidei Chriſtianæ amplexationem, & præſentem, qua utuntur alii ho- 19
mines extra prædictam religionem, cum ratione victus Quadrageſimalis jejunii comparabimus, clare patebit, nos tutius, & minori cum periculo uti hac poſſe, quam illi ſua unquam fecerint, aut de præſenti faciant: facile enim probatur illam fuiſſe,

fuiſſe, ac eſſe noſtra hac multò inſalubriorem: ſiquidem antiquiores illi in familiari victu multo magis,
20 & ſine ulla ſorte comparatione, piſcibus quam carnibus veſcebantur: cum autem lautius comeſſarentur: promiſcue tam piſces, quam carnes in menſis apponebant, quod quam damnoſum, & inſalubre ſit, non eſt, quod ulterioribus probemus, cum notum vel ii habeant, qui vix de limine Medicinam ſalutarunt. Quod vero hæc veritatem habeant, patet, quia ante Deucalionis vetutiſſimum ſæculum, & ante diluvium, quod ab eo nomen recepit, homines carnibus prorſus abſtinebant, ac ſolis piſcibus, fructibus, herbis, & lacticiniis victitabant, ut tradunt Arnald. Villanovan. *in libell. de eſu carn.* Alb. Pius Carpenſ. *contra Eraſ. libro quarto*, Cæl. Rhod. *lect. Antiq. libro* 13. *cap.* 25. & Pier. Valer. *lib.* 57. *Hierogl. cap. de Papyro.* qui & Porphyrii, & Euſebii teſtimonium inducit. Sed quid ergo omiſi Hipp. auctoritatem, *libro de vet. Med.* idipſum teſtificantis, ac dicentis: *Quamquam ego ſane ab initio etiam hominem tali victu uſum eſſe putem:* nempe eo, quem ſupra memoraverat, ex fructibus, & oleribus, aliiſque ejuſmodi conſtante. Ad quod etiam probandum faciunt illa Lucret. de primo victu mortalium, *lib.* 5. *de Rer. Nat.*

Glandiferas inter curabant corpora quercus
Plerumque, & quæ nunc hiberno tempore cernis
Arbuta pœniceo fieri matura calore.

Et illa Ovidii *lib.* 1. *Metam. in princ.* de primis illis mundi incolis verba facientis, in his carminibus:

Contentique cibis nullo cogente creatis,
Arbuteos fœtus, montanaque fraga legebant,
Cornaque, & in duris hærentia mora rubetis,
Et quæ deciderant patula Jovis arbore glandes.

Et *lib.* 15. *ejuſd. Metamorph.* in Perſona Pythagoræ:

At vetus illa ætas cui fecimus aurea nomen:
Fœtibus arboreis, & quas humus educat herbis
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore:
Tunc & aves tutas movere per aera pennas,
Et lepus impavidus mediis erravit in arvis.

Ab his multi antiquiſſimorum Philoſophorum, & præcipue Sacerdotes Ægyptiorum ſolis herbis veſcebantur, & carnium eſum tanquam piaculum evitabant, ut apud eoſdem, Albertum Pium, Cælium, & Pierium *locis citatis* habetur: qua etiam victus ratione Pythagoram uſum patet, qui carnium eſum non ſolum evitavit, ſed alios homines docere, ut evitarent, conatus eſt. Ovid. *ubi ſupra.*

—— *Primuſque animalia menſis*
Arguit imponi primus quoque talibus ora
Docta quidem ſolvit, ſed non & credita verbis:
Parcite mortales dapibus temerare nefandis
Corpora: ſunt fruges, ſunt deducentia ramos
Pondere poma ſuo, tumidæque in vitibus uvæ.
Sunt herbæ dulces, ſunt, qui miteſcere flamma,
Mollirique queant: nec vobis lacteus humor
Eripitur, nec mella thymi redolentia flore:
Prodiga divitias, alimentaque mitia tellus
Suggerit, atque epulas ſine cæde, & ſanguine præbet.
Carne feræ ſedant jejunia.

His documentis edocti ejus diſcipuli à carnibus, & quibuſque animalibus in cibis abſtinebant, ut patet apud Athenæum *Deipnoſoph. lib.* 5. *cap.* 19. & tamen omnes cum hac victus ratione, noſtra Quadrageſimali multo inſalubriore, diutiſſime vivere potuerunt. Relinquo tot Eremitas per ſæcula ſolis herbis, earumque radicibus victitantes, nam de his ſermo non eſt. Ad recentiores tam Græcos, quam Latinos accedamus, quos conſtat piſcium uſum adeo habuiſſe familiarem, ut Obſonii nomine ſimpliciter prolato piſces venirent, ut docet Cagnatus præceptor meus, *libro primo*, *var. cap.* 18. cum tamen nomen Obſonii cuivis cibo aptari poſſit, qui in menſam ultra panem veniat, vel qui cum pane comedatur. Sed antiquos in menſis, & frequentius piſces habuiſſe quam carnes, & eos multo majore ſtudio conquiſiviſſe, longioribus probat idem Cagnat. *ibidem*, & Mercurial. *libro primo*, *variar. lect. cap.* 25. ac ſiquidem nonnullas celeberrimas antiquorum cœnas, aut prandia evolves, ut Cagnatus fecit, ſemper piſces frequentius, & in majori copia appoſitos invenies, quam carnes: quod etiam conſtat apud Athenæum *libro* 2. *Deipn. cap.* 25. & *alibi*, & apud Satyricos Poetas, Horatium præcipue, & Juvenalem, cum luxum ſuorum temporum carminibus ſuis inſequuntur. Si libet autem, videnda eſt Cœna Metelli P. M. relata à Macrob. *lib.* 3. *Saturnal. c.* 13. In cœnis quoque triumphalib. à C. Julio Cæſare populo datis, piſces plurimos extitiſſe, & ſignanter octo millia Murænarum, narrat idem Macrob. *ibid. c.* 15. & ſi ex nonnullis Poetarum, & Hiſtoricorum auctoritatibus familiarem victum antiquorum expiſcari liceat, facile erit id, quod diximus, pro vero acceptare: carnes enim raro, piſces ut plurimum aſſuebant. Locus eſt ad hoc notatu dignus *in Terentii Andr. Actu.* 2. *Scen.* 2. ubi ſervus cœnam ſeni paratam enarrans:

—— *Etiam puerum, inquit, inde abiens conveni Chremis,*
Olera, & piſciculos minutos ferre obolo in cœnam ſeni.

Eſt & alter *in Adelph. Act.* 3. *Scen.* 3 ubi alius ſervus conſervos ſuos obſonia in cœnam parare jubens, piſces maxime nominat.

—— *Piſces, inquit, cæteros purga, Dromo,*
Congruum illum maximum in aqua ſinito ludere
Pauliſper, ubi ego venero, exoſſabitur.
Prius nolo, &c.

Sed notabilior erit unus aut alter locus apud Plautum, ut ille *in Moſtell. Act.* 3. *Scen.* 2.

Muſice hercle agitis ætatem, ita ut vos decet:
Vino & victu, piſcatu probo, electui
Vitam colitis.

Et alter *in Caſin. Act.* 2. *Scen.* 8.

ST. *Scin' quid nunc facias?* OL. *Loquere.*
ST. *Tene Marſupium,*
Abi atque obſonia propera: ſed lepide volo
Molliculas eſcas, ut ipſa mollicula eſt. OL. *Licet*
ST. *Emito ſepiolas, lepadas, lolligunculas*
Hordeias. CH. *imo triticeias, ſi ſapis.*
ST. *Soleas.* DH. *Qui quæſo potius, quam ſculponeas,*
Quibus batuatur tibi os, ſenex nequiſſime?
OL. *Vin' lingulacas* ST. *Quid opus eſt, quando uxor domi eſt?*
Ea lingulaca eſt nobis: nam nunquam tacet.
OL. *In re præſenti, ex copia piſcaria*
Conſulere, quid emam, oportet.

Et ne aliud agere videar, addam tantummodo etiam magnatibus, & imperatoribus piſces pro familiari cibo extitiſſe, ſatiſque ſint ad id confirmandum duo exempla: Alterum Alexandri Magni, qui tantum piſciculis delectabatur, ut eos cariſſimis amicis dono mitteret, narrante Bruyerin. *de re cib. lib.* 18. *c.* 2. alterum vero Auguſti, cui, ut narrat Sueton. *in ejus vita*, *c.* 76. inter alios, pauciores illos quidem cibos, familiariſſimi erant piſciculi minuti. Quin etiam Rhodiis tam familiaris erat piſcium uſus, tamque acceptus, ut homines populoſque, qui piſcibus, non ſecus ac ipſi, veſcerentur, elegantes & lautos exiſtimarent, cæteros autem omnes, qui nimirum carnes pro cibis haberent, inſulſos, & comedones, teſtante Bullengero *lib.* 2. *de Conviviis*, *c.* 25. & in ſumma tam frequens piſcium uſus apud antiquos (exceptis Ægyptiis, qui piſces nihili faciebat, unde illud Num. XI. Recordamur piſcium, quos in Ægypto edebamus gratis. *Vid.* Cleombrotus Petri la Sena pag. 70.) ut aliquando in eadem lance piſces cum carnibus apponerent: præcipue tamen piſcibus, herbis, leguminibus, ac victu prorſus Quadrageſimali illos totum annum fuiſſe uſos, abunde probat Bruye. *ubi ſup. lib.* 2. *c* 3. Quibus ego addam Claudii edictum, de quo apud Sueton. *in ejus vita*, *c.* 22. quo cavebatur, ne in popinis quicquam cocti veniret, præter olera, & legumina: quæ quidem non contemnendam conjecturam præbent, antiquiores hæc præ cæteris cibariis in familiariſſimo uſu habuiſſe. Eſt & apud Horatium locus, ex quo ſimilis conjectura deſumi poteſt, cum ſuum victum familiarem, ac quotidianum narrat, *lib.* 1. *ſerm. Sat.* 6. inquiens:

Inde

—— *Inde domum me*
Ad Porri, & Ciceris refero, laganique catinum.

Neque omittenda etiam eorum victus ratio, qui ſanitati plurimum invigilabant, & vitæ longitudini ſtudebant, quorum duo exempla ſufficiant, quæ apud Gal. habemus *lib.* 5. *de ſan. tuend. c.* 4. unum Antiochi Medici octogenario majoris: & alterum Telephi Grammatici centenarii, quorum uterque inter familiares cibos piſces habuit, ut *ibi* Gal. teſtatur. Sed quid ego vetuſtiorum exempla, & experientias in medium affero, & tam multas quotidianas & nobis conſpicuas prætermitto? Nonne tot Religioſi vitam incolumem, & ad extremum uſque ſenium ducunt, qui non modo Quadrageſimale, & alia jejunia ab Eccleſia indicta, ſummo cum rigore obſervant, ſed quam plura alia à propriæ religionis inſtituto ſibi injuncta, ita ut potiorem anni partem, & eorum aliqui etiam totum annum victu hujuſmodi utantur? Cum ergo ita ſe res habeat, & cum tamen hujuſmodi victus ratione perpetua vetuſtiores illi incolumem vitam degerent, & ad extremum ſenium pervenirent, & noſtris Religioſis idem uſu nunc veniat, ut ſignanter de Carthuſienſibus teſtatur Arnald. de Villanova, *in libello de uſu Carnium, in fin.* quid cauſæ obſecro eſt, quin nos per decimam anni partem, tempore ſalubriori, cum ſalubriore vivendi modo, ac regula ſani vivamus? An non tanta indulgentia Eccleſiæ præmuniti ſumus, ut à tali obligatione nos omnino eximat, ubi quicquam notatu dignum corporeæ ſaluti adverſum timeatur? Sed quid tantopere carnium eſum pro ſanitate conſervanda affectamus?

Unde fames homini vetitorum tanta ciborum eſt?

Quid tantopere carnes in cibis, ſuis verbis extollunt
20 carnivori iſti recentiores Medici, qui antiquorum tam inſalubrem victum, ne per ſomnium arguerent, ſi in præſentiarum apud nos in uſu eſſet! Scimus Porphyrium *in lib. de abſtinentia*, ex quo Pier. Valer. 57. Hierogl. firmaſſe, carnium uſum non conferre ad ſalubritatem. Nam carnium uſus diſponit corpora ad putredinem, quæ cauſa eſt, cur Medicis in peſte prohibeantur. Raſ. *in libell. de peſte.* Avenz. *lib.* 3. *ſui Theiſir. tract.* 3. *c.* 1. dicens: *Ad præſervationem peſtis non comedat tempore illo carnes ullo modo*: ſed non ſolum in præſervatione à peſte, ſed quocunque tempore optimum eſt conſilium D. Pauli ad Rom. *c.* 14. *verſ.* 21. *Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum*: & pro omnium tandem coronide audiant Medici iſti, & qui cum iis ſentiunt, aut eorum conſiliis ſuæ ſanitati timentes acquieſcunt, audiant, inquam, ſapientiſſimum Philoſophum Plutarchum, *in lib.* quem *ad tuendam valetudinem* ſcripſit, qui ad id aſſequendum, victum præcipit pene Quadrageſimalem: hæc enim ejus verba ſunt: *Ad evitandam plenitudinem, & mala inde conſequentia, ita fiet, ſi ſolidiores, multique nutrimenti cibos, quod genus ſunt carnes, caſeus, fici ſiccæ, ova aſſa, quum apponuntur, cautim attingamus, nam ſemper recuſare difficile eſt. Subtilibus autem, & levibus immoremur, cujuſmodi ſunt olera, pleraque volatilia, & ſi*
21 *qui piſces ſunt non pingues: ſiquidem fieri poteſt, ut his exhibitis ita palato gratificeris, ut corpus tamen non graves. Imprimis autem cavenda cruditas, quæ ex eſu carnium naſcitur, propterea quod non ſolum protinus gravant vehementer, verum etiam in poſterum noxiæ harum reliquiæ remanent. At optimum quidem fuerit ita conſuefacere corpus, ut nullum carnium eſum deſideret, nam terra plurima ſuppeditat, quæ abunde ſatis ſint non ad alimoniam modo, verum etiam ad delitias, ac voluptatem*, & quæ ſequuntur. Quid ad hæc reſpondere temerarii iſti unquam ſcient? Obmuteſcere quidem eos ſatius erit, cum evidenter ex prædictis probatum remaneat, victus hanc rationem in jejuniis ac præſertim in Quadrageſima, inſalubrem eſſe non poſſe, ſed ab ipſa Sanctiſſima Eccleſia, Spiritu ſancto dictante, & ratione inſtitutam, tam intuitu ſalutis animæ, quam corpori: quemadmodum & alia jejunia, & præcipue quatuor temporum inſtituit: nam, ut optime notat Alex. Petron.
22 *vict. Roman. lib.* 4. *c.* 29. in temporum mutationibus, quæ in utroque ſolſtitio, & in utroque æquinoctio maxime fiunt, & ſic quater ſingulis annis, evidens ſanitatis periculum noſtris corporibus imminet, in his enim temporibus plurimæ infirmitates fiunt, docente id experientia, & admonente Hipp. *in lib. de Aer. aq. & loc.* ut ergo corpora ſuperfluitatibus evacuentur, & ſic imminentes morbi declinentur, jubet nos Sancta Mater Eccleſia, ut ſingulis hiſce temporibus inedia, & ſobrietate corpora evacuemus, & repletiones vitemus: quæ quidem evacuatio multo tutius, & minori cum incommodo ſuccedit, quam ſi cum medicamentis fiat, ut ille prudenter proſequitur. Quibus addam, quod & corporis ſimul, cum animæ, ſalutem à Deo impetramus, cum ut diximus, corporis ſalus his maxime temporibus periclitetur. In poſterum ergo falſam hanc hypotheſin, quod jejunia corporeæ ſaluti noxia ſint, è mentibus humanis eradendam omnino cenſeo, & blaſphematores illos, qui procaciter, ac tanta temeritate jejunium ſcriptis aut verbis inſequuntur, ſilere cogendos, ac condignis pœnis mulctandos: cæteros vero Medicos, qui falſa illa hypotheſi perſuaſi, vel minimis ex cauſis frangendi jejunium, & præcipue Quadrageſimam, hominibus auctores ſunt, ſeſe refrenare, ac majori ſeveritate, & circumſpectione in ea re uti debere.

SUMMARIUM.

1 *Jejunium omnes obligat, ſub pœna mortalis peccati.*
2 *Legitime impeditus ad jejunandum, quando quis dicatur.*
3 *Quænam legitime excuſent à Jejunii obſervantia.*
4 *Nulla eſt opus diſpenſatione jejunii, ubi cauſa excuſans eſt evidenter juſta.*
5 *Minores tertio ſeptennio à jejunio excuſantur.*
6 *Qui creſcunt, plurimum habent calidi innati.*
7 *Minores an ab omni jejunii conditione ſint abſolvendi.*
8 *Unuſquiſque tenetur pro viribus in jejuniis carnem macerare: dummodo ſit capax præcepti.*
9 *Adoleſcentes non videntur debere eſſe immunes ab obſervatione Jejunii, reſpectu qualitatis ciborum.*
10 *Infantes cur non teneantur ad ullam Jejunii obſervantiam.*
11 *Qui non ſunt ſanæ mentis, non ſunt capaces præcepti.*
12 *Nutrices excuſantur à jejunio. Declara, ut n.* 14.
13 *Si in præjudicium puerorum lactantium jejunent nutrices, potius peccant, quam ob jejunium quicquam mereantur.*
15 *Tranſacto primo ſeptennio poſſunt pueri, abſque ullo ſanitatis detrimento, ad certam ciborum qualitatem in jejuniis obſtringi.*
16 *Adoleſcentes ad quam abſtinentiam obſtringendi in jejuniis.*
17 *Quarumnam rerum ratio habenda in decidendis particularibus.*
18 *In diſpenſatione jejunii, intuitu ætatis, quorumnam conſideratio habenda eſt.*
19 *Senes quo anno à jejunii obligatione eximantur.*
20 *Senes qua ætate facilius aut difficilius jejunium ferant.*
21 *Tutum minime eſt annorum numero ſe a jejunii obligatione excuſare.*
22 *Senex ob ætatem à jejunio ſolutus, an ab omni conditione jejunii ſolutus ſit, & n. ſeq.*
24 *Excuſatio non tam de facili procedit in jejuniis particularibus, ut in Quadrageſimali.*

QUÆSTIO III.

Quibus ex cauſis à Jejunii obſervantia homines excuſentur: ac primo de cauſa, reſpectu ætatis.

TAmetſi Jejunium, ut alias diximus, ex præcepto 1
Eccleſiæ impoſitum, omnes obliget, ſub pœna mortalis peccati. D. Thom. 2. 2. *q.* 147. *art.* 4. &

eum

eum ſecuti DD. univerſi, Leſſius, *ubi alias, dub. 6.* Filiucc. *lib. c. 6. v. Primo quæro, n.* 104. tamen excipitur, quicunque rationabiliter, & legitime impe-
2 ditus eſt. Impediri vero dicimus aliquem ad jejunandum, quandocunque abſtinentiam, & inediam jejuniis quandocunque obſervandam, ita difficulter ferre ſolet, ut inde vel corporis ſaluti aliquid notabilis mali immineat, vel etiam animæ ſalus aliquo modo
3 periclitetur, vel majus aliquod bonum intercipiatur. Sed poſterioribus his impedimentis omiſſis, nos de prioribus loquamur, nam de his verba facere ad Medicum maxime ſpectat. Sunt ergo impedimenta, quæ legitime à jejunio excuſant *ætas, morbus, labor, paupertas*, nam ſi quod aliud ſimile eſt, ad hæc re-
4 duci poteſt. Quoniam autem non cujuſvis hominis eſt, cognoſcere ſufficientiam horum impedimentorum, idcirco in his decidendis Medici judicium expoſcitur, ſecundum cujus ſententiam aut diſpenſari, aut obligari ad jejunium perſonas contingit. Nam alias nulla opus eſt diſpenſatione, ubi cauſa excuſationis eſt evidenter juſta. D. Thom. *q.*147. *art.* 4. Filiucc. *ubi ſup. v. Dico tertio nu.* 128. & idcirco in ætate minori, puta in prima pueritia, & in majori, ac præcipitata, puta in extremo ſenio, in prægnantia, in morbis acutis, & evidentibus nulla diſpenſatione egemus.

Sed dubitatur primo, quoad ætatem, tam majo-
5 rem, quam minorem, quoto anno excuſari legitime homines poſſint? & quoad minorem, communiter DD. volunt, minores tertio ſeptennio excuſari. Ita D. Thom. *ubi ſupra, art.* 4. *ad ſecundum*, & ex eo Azor. *Inſtit. moral. c.* 17 *v. Secundo quæritur*. Leſſius, *ubi alias, dub. 6. v. Ob eandem cauſam*. Filiucc. *ibid. cap. ſexto, numero* 110. *verſ. Dico primo*. Fernand. *In examin. Theol. Moral. loco cit. num. vigeſimo*. Ratio eſt eadem, quam cum D. Thoma ibidem
6 omnes aſſignant, nempe quod, ut Hipp. *lib.* 1. *Aph.* 14. dicebat. *Qui creſcunt plurimum habent calidi innati, & ea de re plurimo egent alimento*, aliter impediretur jejunio corporis augmentum cum notabili vitæ præjudicio quod Eccleſia vitare ſtudet: nam ut addit *ibid.* Hipp. *plurimo egent alimento, quia alioquin corpus abſumitur*. Quouſque ergo corpus augmentum recipit, cujus rei communis terminus eſſe ſolet in pluribus, & ſecundum plurimum, tertium ſeptennium exactum, unde ea de re adoleſcentes tunc temporis dicuntur ob plurimi alimenti neceſſitatem ad debitum augmentum aſſequendum, à jejunii obligatione, ex indulgentia Eccleſiæ, ſoluti ſunt in ætate hujuſmodi conſtituti.

7 Sed videndum eſſet, quod prætermiſſum à nonnullis ex Canoniſtis video, num ab omni conditione jejunii tales ſint exempti, nimirum, & à qualitate ciborum, & à quantitate, tam continua, quam diſcreta, & à conſtituta hora refectionis, certum enim eſt, corporis augmentum non impediri ab obſervantia cujuſcunque conditionis indifferenter, ſed tantum à diminuta quantitate ciborum, nam ab eorum mutata qualitate non videtur augmentum impediri, quia calor ob ipſam ætatis conditionem maxime fortis & vegetus, cibos etiam difficiliores ad concoquendum, & modici nutrimenti, & natura excrementitios & pituitoſos, bene concoquere poteſt, iiſque optime, & ſufficienter nutriri, ita ut licet in qualitate forte evariet nutrimentum, quod carnes, ova, & lacticinia ſubminiſtrant, ab eo quod à piſcibus, & aliis cibis Quadrageſimalibus ſubminiſtratur, tamen neque in quantitate forte minus eſt hoc, quam illud, nec quicquam notabilis detrimenti ad hoc adoleſcentibus, & eo-
8 rum corporum incremento emanare poteſt. Cum ergo unuſquiſque teneatur pro ſuis viribus, dummo-
9 do ſit capax præcepti in jejuniis carnem aliquomodo macerare, non videtur quod adoleſcentes ſint à jejunio, reſpectu qualitatis ciborum, ſoluti ut bene proſequitur Azor. *ubi ſæpe, lib.* 7. *c.* 17. *verſ. ſecundo quæritur*.

Circa id Medic partes non tranſgrediar, ſi primo diſtinguendum dixerim, ad dividendam ætatem hanc, quæ à jejunii obligatione eximitur, in tria ſeptennia, ac primum demus infantiæ, ſecundum pueritiæ, tertium adoleſcentiæ: juxta quam diviſionem dicendum primo videtur, quod infantes, nempe qui in primo ſeptennio ſunt, ad nullam jejunii conditio- 10
nem obſervandam cogi debeant, ita ex Canoniſtis Azor. *ubi ſup. c.* 17. *verſ. Tertio quæritur*, & ex Medicis Jo. Alph. à Fontech. *in ſpec. med. Chriſt. lumin.* 2. *pag.* 51. *verſ. dubium ſecundo*. Prima ratio ad Canoniſtas, & Theologos pertinens, eſt Intellectus imperfectio, ob quam non ſunt capaces meritorii cuiuſdam actus, computantur enim inter eos, qui non ſunt ſanæ mentis, ut alias dixi *lib.* 1. *tit.* 1. *q.* 3. & 11
lib. 2. *tit.* 1. *q.* 5. at qui ſanæ mentis non ſunt incapaces habendi præcepti: Filiucc. *ubi ſupra, c.* 6. *n.* 104. Secunda ratio pertinet ad nos, & eſt, quia per ſubtractionem alimenti quomodocunque factam, nimirum vel per retardationem aſſumptionis ciborum per conſuetas horas, vel immutatione eorum, qui majoris alimenti ſunt, cum iis, qui minus nutriunt, vel diminutionem quantitatis, facillime hujuſmodi corporum calor reſolvi poteſt, viribuſque labefactatis, non modo eorum corporum augmentum retardari, ſed perpetuæ valetudini ea ſubjici: quinetiam operationes omnes tam ad corpus, quam ad animum pertinentes, inde imminui neceſſe eſt, & in ſumma maximum, ac evidens præjudicium ſanitati, & corpuſculorum incolumitati afferri poteſt.

Amplianda inſuper hæc concluſio in pueris la- 12
ctantibus, ut non modo ipſi à jejunii obligatione eximantur, ſed etiam eorum nutrices: nam lac, quod exſugunt, tale fit, quales ſunt cibi, quibus Nutrices veſcuntur: argumento text. *in lib.* 6. *de morb. vulg. ſect.* 5. at præſtat illud ex optimis alimentis confici, veluti ex carnibus, & ovis: ex Quadrageſimalibus enim cibis abſque dubio lac & copia minus, & in qualitate deterius, ac multis excrementis abundans generabitur, juxta id, quod docet Hipp. *lib.* 4. *de morb. n.* 28. At ex his facile erit puerulos in morbos difficiles labi, quibus valde ſunt in ea ætate obnoxii, & idcirco peccare potius, quam quicquam mereri ex jejunio nutrices dicendæ, cum illud in evidens præjudicium ſuorum puerorum emanare poſſit. Favet Azor. *eod. c.* 17. *verſ. Sexto quæritur* & ex noſtris
idem Alph. à Fontech. *ibid. c.* 76. Hoc tamen non 13
in omni jejunio dixerim locum habere, ſed in longo, & plurium dierum, & maxime in Quadrageſimali, & idcirco reſtringenda, ac limitanda tam principalis concluſio, quam ejus ampliatio, ad ſolam quadrageſimam, & diuturniora jejunia, quam unici diei,
nam nullum notabile præjudicium emanare alteru- 14
tris poteſt, videlicet pueris lactantibus, aut ablactatis, ſi vel ipſi, vel eorum nutrices per unicum diem jejunium ſervent, quoad ciborum tantummodo qualitatem, non vero quoad cætera, nam utriuſque maximo damno eſſent, quicquam de quantitate ſubtrahere, aut refectionem retardare: bene quidem verum eſt grandiuſculis pueris, nimirum quadriennio majoribus, ut jejunio aſſueſcant, aliquam ſubtractionem abſque ullo ſanitatis diſcrimine fieri poſſe, non quoad quantitatem, ſed qualitatem, curando, ut ſolis ovis in jejuniis particularibus, & in diebus Veneris & Sabbathi contenti ſint, & aliquando etiam in diebus majoris afflictionis ab his abſtineant, ſi grandiores ſint, & ſtomacho valido exiſtant.

Dicendum ſecundo, quod tranſacto primo ſepten- 15
nio, abſque ullo ſanitatis diſpendio poſſint pueri in jejuniis, etiam in ipſa Quadrageſima (ſi alias firmis viribus exiſtant, & ſtomachi non imbecillis) quoad ciborum qualitatem, ad jejunii obſervantiam ſe obſtringere, parcentes carnibus, & ovis quoque in diebus Veneris, & Sabbathi, aliiſque quibus major abſtinentia ex Eccleſiæ conſilio videtur requiri, Favet Azor. *ubi ſupr. verſ Tertio quæritur*. Ratio vero hujus concluſionis eſt, quia ſenſim jam primigenia illa humiditas deperditur, & calor fortior in dies evadit, ſaltem intenſive, ita ut poſſint facile pueri frigidiores, humidioreſque cibos, & concoctu aliquantiſper difficiliores, abſque multo negotio concoquere, & ad bonam naturam redigere.

Dicendum tertio, conſtitutos in tertio ſeptennio, 16
qui

qui vere adoleſcentes dicuntur, licet diſpenſari poſſint à jejunio, quoad ciborum quantitatem, ob corporis adhuc vigens augmentum, recte tamen abſque notabilis ſanitatis diſcrimine obſtringi poſſe, & ad jejunii obſervantiam, quoad ciborum qualitatem, Filiucc. *ubi ſæpe n.* 111. (qui hoc extendit ad omnes pueros doli capaces) & quoad frequentiorem refectionem, quam moderari poſſunt, bis tantum in die comedentes, prandentes nempe, & cœnantes, jentaculo, & merenda, ſeu antecœnio abſtinentes. Hoc enim pacto, conveniente abſtinentia, abſque corporeæ ſalutis periculo, carnem ipſi quoque aliquatenus macerabunt. Ratio autem ejuſce rei patet, quia procedente ætate neceſſitas illa incrementi corporis diminuitur; ſi ergo propter incrementum hujuſmodi, à jejunii obligatione anteacta ætate erant ſoluti, ceſſante, vel diminuto eo incremento, ceſſare etiam debet, aut diminui licentia frangendi jejunium, nam privilegii cauſa ceſſante ceſſat effectus. Tiraquel. *in tract. ceſſant. cauſ. part.* 1. *n.* 203.

17 Quoniam vero hæc univerſaliter dicta ſunt, ſi de particularibus dubitare contingat, peculiarius videntur conſideranda. Dicendum igitur quarto, maximam habendam eſſe rationem habitudinis, & temperamenti particularium individuorum, quia difficile eſt per annorum numerum determinare potentiam, aut impotentiam jejunandi: nam habitudine graciles, picrocholi, ſtomachi magni, & exquiſiti ſenſus, non modo in tertio ſeptennio, ſed per totum vitæ curriculum à jejunii obligatione legitime eximi poſſunt, ſaltem reſpectu quantitatis ciborum, & unitatis refectionis, & horæ quoque determinatæ comedendi: plurimum enim talia corpora ab abſtinentia læduntur, & maxime in teneriore ætate, facillime quippe reſolvuntur, & ob exquiſitum ſtomachi ſenſum facile in extremam corporis debilitatem, maciem, lipothymiam, ſyncopen, & alios ſimiles affectus, & interdum quoque in hecticam eos labi ab intempeſtiva abſtinentia contingit. Contra vero corpora humecta, ſucci pleni, carnoſa, aut craſſis humoribus affluentia famem levi negotio fere poſſunt, etiam cum ſanitatis beneficio, juxta Hippocratis ſententiam, 7. Aphor. 59. *Corporibus humidi à carne præditis fames perferenda eſt, nam & fames corpora ſiccat*. Ergo pueris craſſioribus, ac carnoſis maturius abſtinentia injungi poteſt, gracilibus, ac tenuibus abſtinentia interdicendum.

18 Dicendum quinto, in diſpenſatione jejunii reſpectu Ætatis, magnam habendam eſſe rationem temporis, & conſtitutionis ipſius anni, cum pro ejuſdem temporis conſtitutionis ratione ſtomachus plures, aut pauciores cibos requirat, quod patet ex notiſſima Hippocr. ſent. 1. Aphor. 15. dicente, *Ventres hyeme, & vere natura calidiſſimi: & ſomni longiſſimi; quapropter per ea tempora majora alimenta ſunt exhibenda*, & faciunt ad hoc, quæ inibi, proſequitur Gal. *in comm.* & facit inſuper alia ejuſdem Hipp. ſententia, *ibid. numer.* 18. Neque ſolum attendenda eſt temporis ratio reſpectu quantitatis continuæ, nempe ut in ſingulis refectionibus plurimum cibi offeramus, ſed etiam reſpectu quantitatis diſcretæ, nempe ut pluries in die cibos offeramus: notum enim eſt majorem quantitatem continuam requiri in hyeme, minorem in æſtate, diſcretam contra minorem in hyeme, majorem in æſtate, ut dilucide demonſtrat Gal. *in comm. præd. Aph.* 18. & ratio eſt, ejuſdem nativi caloris major, aut minor energia, ut ex Hipp. verbis, *in priori ſententia*, palam fit. Per univerſam ergo hanc ætatem, quæ continetur ſpatio unius, & viginti annorum, licentius, & abſque ullo ſcrupulo, calidis temporibus, diſpenſare poſſumus jejunium, quoad multitudinem refectionis, & horæ determinationem in comedendo, quam temporibus frigidis, ut verno, & hyemali.

19 Sed rurſus quoad majorem ætatem dubitatur, quo anno ſenes à jejunii obligatione ſint ſoluti, & dicendum cum Navarra, *ubi ſupra num.* 16. ex Cajetano, quod etiam Medicis eſt acceptiſſimum, ex ſenibus alios aliis citius, aut ſerius impotentes fieri ad jejunii obſervantiam: nam licet notiſſima ſit ea Hipp. ſent. *lib.* 1. *Aph.* 13. ſenes facillime jejunium ferre, id non promiſcue de quibuſvis ſenibus veritatem habere docent Gal. & Philotheus, *ibi in comm.* cum ſenes illi, qui extremam ſenectutem attingunt, nequaquam in jejunio diu poſſint durare: unde Hippocraticæ ſententiæ placet Galeno addere, quod ſenes ibi intelligantur ii, qui adhuc in primo ſenio ſunt, aut ſaltem qui adhuc ad extremam ſenetutem non pervenerunt, (Crudi ſenes ὠμογέροντες dicti) & Hollerius *ibidem*, quaſi interpretando Hippocratis ſententiam ad Galeni mentem, vocem *Erontes* vertit, Senes non decrepitos, idque declarat poſt modum *in commento*. (contra Plantium pag. 21.) Scio Cardanum *in comm. præcitati Aphoriſmi*, à Galeni, & cæterorum opinione tantiſper deviaſſe, & ingenioſe quidem multa circa illum protuliſſe: ſed nunc his non eſt locus. (Videatur Oribaſius *pag.* 37. & Eraſtus *p.* 133. notandaque eſt differentia ſenectutis crudæ, mediæ & decrepitæ, de qua re confer Ditericum *in Jatræo Hippocr. p.* 312. Petrus Criſpus *pag.* 138. *Com. in Aphor. Hipp.*) Videtur igitur dicendum, quod in ultimo ſenio poſiti idcirco jejunium ferre non poſſint, quia unica vice non tantum alimenti poſſunt aſſumere, quantum requireret neceſſitas: nam ſi plura alimenta unica vice ſubminiſtrentur, eorum calor, qui in extremo debilitatis eſt, ac perexiguus, ſuffocatur, ut ipſe Hippocr. *ſeq. Aphor.* addebat. Cum parum ergo aſſumere unica refectione cogantur, neceſſe habent non multo poſt nova refectione, aliter deficiunt, & in parvos affectus, imo in præproperam mortem labuntur. In quo vero ætatis anno difficilior reddatur hæc jejunii tolerantia, ſi licet his univerſalem quandam regulam præſcribere, dicendum cum Medicis videtur, & præcipue cum Philotheo, & Hollerio, *ubi ſupr.* à quinquageſimo ad ſexageſimum facilius, ab inde difficilius jejunium ſuſtineri: unde recte, huic forte opinioni innixi ipſi Canoniſtæ, tranſacto ſexageſimo anno, omnes legitime excuſari volunt, ut ex communi Azor. *c.* 17. *verſ. Quarto quæritur*. Leſſius, *ubi alias, & ex eo*. Filiucc. *ibid. c.* 6 *n* 112. hæc vero ſpectant ad eam jejunii legem, qua obligamur ſemel tantum in die cibum capere, deinde per totum diem abſtinere: de hoc enim jejunio Medici loquuntur, nempe de totali abſtinentia à cibis per aliquod temporis ſpatium.

Verum enim vero minime tutum eſt illi, qui ſe- 21
cundum conſcientiæ rectitudinem excuſari vult, ab annorum numero ſe immunem facere, ſed debet propriam tolerantiam, & vires cum conſilio Medici menſurare, & horum adminiculo ſeipſum regere: nam idcirco Azor. *ubi ſup.* ex nonnullorum doctrina docet, Senes jejunium ſervare debent quouſque firmo ac valido corpore ſunt, nec ab ejus obligatione immunes eſſe, niſi adſit etiam aliqua ſenilis ætatis infirmitas.

Sed dato, quod ſenex jam ſit ſolutus ob ætatem 22
ab obligatione jejunii, dubitari poteſt an ab omni jejunii lege exemptus eſſe debeat, vel tantum ab unitate refectionis, & pro eo, quod ad Medicum decidere pertinet, dicendum videtur, quod ſenes aut habent tantum difficultatem tolerandi jejunium, ita ut niſi frequenter cibentur, facile deficiant, & notabilem noxam percipiant, ſed alia ex parte viribus ſunt integris, & ſtomacho mediocriter valido: aut hac difficultate jejunandi carent, ſed alia ex parte valetudinariam vitam degunt, iiſque morbis, & incommodis obnoxiam, quæ alias ſenibus ſunt familiaria: aut denique utrumq; habent impedimentum, nempe quia & valetudinarii ſunt, & jejunium difficulter ferunt. Poſteriores hi jure diſpenſari poſſunt quoad omnia, cum à quacunque conditione jejunii inſigne ſanitatis nocumentum recipere poſſint: Priores vero ab hora determinata comeſtionis, & ab unitate refectionis immunes abſque ſcrupulo eſſe poſſunt, à qualitate vero ciborum non ita: quia qualitercunque nutrientur, dummodo & quoties indiguerint, & hora competenti cibentur, omne

Ee ſani-

ſanitatis incommodum evitare poſſunt, neque neceſſe habent carnibus, aut ovis jejunium frangere. Qui in ſecundo loco ponuntur, licet à qualitate ciborum, & ab unitate refectionis illis damnum immineret, & idcirco ab utraque conditione abſolvi poſſint, tamen ut eam, quæ ſeſe offert, abſtinentiæ occaſionem, quantum in ſe eſt, obſervent, prandii retardationem in horam jejunio determinatam ſervare poſſunt. Quod ſi in anteverſione ejus horæ quicquam à jejunantibus delinquitur, hos ipſos eodem modo delinquere putaverim, cum in jejunio non obſervent abſtinentiam eo modo, quo poſſunt, ut unuſquiſque tenetur.

Et cum his omnibus admonendum, quod licet in ultimo ſenio poſiti, ac maxime ſi valetudinarii ſint, nulli omnino legi cujuſvis jejunii teneri videantur, ob præproperam ſanitatis amittendæ occaſionem, alii tamen non promiſcuè ab omni jejunio ſoluti eſſe debent, ſed ab iis, quæ pluribus diebus perdurant,
14 & præcipue Quadrageſimali; neque enim hi qualitercunque jejunent per unicam tantum diem, ullo modo inſigniter lædi poſſunt; quod & in teneriorib us ætatibus locum habere jam annuimus, nempe in ſecundo, & multo magis in tertio ſeptennio.

SUMMARIUM.

1 *Ubi fames, laborandum non eſt, & è contra.*
2 *Legitimum impedimentum non ieiunandi eſt labor.*
3 *Non omnis motus, ſeu exercitatio corporis eſt labor.*
4 *Labor eſt vehemens motus, dic. ut n. ſeq.*
6 *Labor non fit ubi non eſt ſpirituum inſignis inanitio.*
7 *Labor non ſolum corporis, ſed etiam Animi eſt.*
8 *Labor Animi eſt iuſta cauſa non ieiunandi.*
9 *Labor Animi, an corporis ſit, nihil refert, ut magis hic quam ille à ieiunio excuſare debeat.*
10 *In labore tam corporis, quam Animi inedia evitanda.*
11 *Labor non ſolum prægreſſus, ſed futurus excuſat.*
12 *Laboris tolerantiores ſunt Mares, quam fœminæ.*
13 *Eorum qui animo laborant, quinam ieiunium difficulter ſuſtinere poſſint.*
14 *Animo laborantes ad quamnam ieiunii legem obſervandam teneantur.*
15 *Mechanici artifices à ieiunio excuſantur, & qui.*
16 *Nullus labor quantumvis vehemens ab obſervantia ieiunii reſpectu qualitatis ciborum excuſat.*
17 *Caupo apponens convivis, vel advenis cibos vetitos, peccat mortaliter.*

QUÆSTIO IV.

De impedimento jejunandi ex cauſa laboris, & paupertatis.

QUemadmodum veriſſimum eſt Hippocratis di-
1 ctum illud 2 *Aphor.* 16. *Ubi fames laborandum non eſt.* (vel ut Celſus exprimit, *ſi quibus de cauſis inedia futura eſt, labor vitandus eſt.*) ſic è contra veriſſimum & hoc eſt, ubi labor ibi fameſcendum non eſt; nam abſumitur corpus à labore, eodem Hipp. aſſerente, *lib.* 1. *de Diæt. prope princ.* ſpirituumque fit confertim, & cumulata inanitio, unde virium defectio, niſi habeant unde reſtaurentur: Idcirco legitimum impediment. jejunandi viſum eſt omnibus Canoniſtis eſſe id quod ex labore provenit.
2 Sed quia non omnis motus corporis, neque omnis
3 ejuſdem exercitatio, laboris nomen meretur, ita ut excuſare hominem legitime in hac re poſſit, cum non ex omni labore fiat pariter talis ſpirituum inanitio, quæ multa, & frequenti refectione indigeat; idcirco videndum quid proprie ſit labor, ut ſciamus, qui laborantes, aut ſe potius exercentes ac moventes excuſandi ſint, qui non.

Galen. ergo *Comm.* 2. *Aphor.* 16. & Avicc. *in Cant.*
4 *tract.* 1. *n.* 143. & alii definiunt, Laborem eſſe vehementem motum. Ergo ad rem noſtram malim ad-
5 di, Laborem eſſe talem motum, ex quo notabilis ſpirituum inanitio fiat, & virium debilitatio. Nam cum labor ſit ex iis, quæ ad aliquid dicuntur, poteſt quidem homo vehementem motum facere, non tamen labore, ob validas temporis vires. Patet hoc familiariſſimo exemplo: Puer ſi ſtadium cucurrerit, laboraſſe dici abſque dubio poteſt, ubi vir etiamſi decem ſtadia cucurrit, laboraſſe non dicitur; debilis, ſi centum pondo elevaverit, laborabit; fortis, etiamſi elevaverit mille, non laborabit: hoc autem non alia contingit ex cauſa, niſi quia in puero ex curſu ſtadii unius, & in debili ex elevatione ponderis centum librarum, inſignis ſpirituum inanitio facta eſt; in viro ex curſu decem ſtadiorum, & in forti ex elevatione ponderis mille librarum, nulla. Cum nunquam ergo 6
ſit labor, ubi non ſpirituum inſignis inanitio, dicendum: quod vehemens motus labor in tantum dicatur, in quantum ad illum ſuccedit ſpirituum ea inanitio. Bene quidem verum eſt, ſemper poſſe vehementem motum relative ad eum, qui movetur, labor dici, & ſic ſemper vehemens motus erit labor, & idcirco ſi in puero ſtadium cucurriſſe, aut in debili centum pondo elevaſſe non erit vehemens motus, & idcirco labor, in viro decem ſtadia cucurriſſe aut in forti mille libras elevaſſe non erit vehemens motus, neque conſequenter labor: & ſic vera remanebit ſententia *Galeni*, & *Avicen.* & aliorum, quod labor ſit *vehemens motus, reſpective ad illum qui laborat.*

Cæterum cum labor non ſolum corporis ſit, ſed 7
etiam animi, quoad effectus, non quidem analogice, & æquivoce, ſed univoce, & propriſſime, cum tam ab Animi, quam corporis labore fiat eadem ſpirituum inanitio, & virium labefactatio, licet magis confertim fiat in corporis, quam in Animi labore, ad quem ſenſim, & paulatim tantum ſequitur; idcirco non ſolum corporis, ſed etiam Animi labor, juſta 8
cauſa eſt impediens jejunium, dummodo uterque talis ſit, ut ex eo inſignis inanitio immineat, & conſequenter neceſſitas novi alimenti urgeat; neque enim 9
refert qualis ſit, corporis, an vero Animi, dummodo ad utrumque ſequatur ea exinanitio, quam diximus, Leſſius *ubi alias, dub.* 6. *n* 45. Filiucc. *ibid. n.* 19. 10
quod etiam Medicis eſt acceptiſſimum, quia in utroque labore inediam, tanquam rem ſanitati noxiam, evitandam conſulunt. Holler. *in Aphor. ſect.* 2. *Aphor.* 16. (quod exſiccet & vires reſolvit.)

In tantum autem excuſat labor à jejunio, ut non 11
modo ſi jam prægreſſus ſit, vel de præſenti excuſet, ſed etiamſi de proximo futurus ſit ita Filiucc. *ubi mox n.* 12. & conſonat cum his, quæ in principio quæſtionis attulimus; ſacitque non diſſimilis Celſi ſententia ex prædicto Aphor. deſumpta. *Si quibus de cauſis inedia futura eſt, labor vitandus eſt,* cui reſpondet ſua æquivalens, ſi quibus de cauſis labor futurus eſt, inedia vitanda eſt.

At vero quoniam diximus, laborem eſſe vehementem motum, reſpectu illius qui ſe movet, patet quod non omnis motus eſt labor, neque conſequenter quicunque motus, qui alias ex vulgi opinione, (qui indifferenter omnem motum laborem vocat) eſt labor, à jejunio excuſare debet; nam, ut diximus, unus idemque motus reſpectu diverſarum perſonarum, & vehemens eſt, & non vehemens, ita ut reſpectu unius ſit labor dicendus, reſpectu alterius nequaquam. Exempli gratia, facile à motu etiam moderato, tanquam à labore, afficiuntur, qui molliora membra habent, contra vero, qui membrorum duritie dotantur, nihil afficiuntur, ut innuit Galenus, *lib.* 2. *de ſan. tuend. cap.* 2. unde ob eam rem 12
mares tolerantiores ſunt laboris, quam fœminæ. Idcirco ergo de particularibus certi quicquam determinari non poteſt: generaliter tamen loquendo, dicendum videtur, primo, eorum qui animo inſigni- 13
ter laborant, illos potiſſimum non ſuſtinere jejunium abſque inſigni nota, qui meditationibus ſcientificis vocant, non ut diſcant, ut Scholares, ſed ut alios doceant, atque inſtruant, veluti ſunt Lectores, Oratores, Concionatores: & ratio eſt, quia præterquam quod cum vehementi animi labore in his adjungitur etiam aliquis corporis motus, certum eſt in ipſo ſimplici animi labore hos multo copioſiorem facere ſpirituum inanitionem, ex hoc, quod in medi-

meditando, & quæ docere ſatagunt, & in ordine diſponendo, quo jam inventa auditoribus demonſtrent, & in mille aliis actionibus plurimum animus defatigatur: ad quod ſequitur ſpirituum inanitio, unde hi proprie laborare dici poſſunt; at non ita Scholares, qui tantum in ſimplici meditatione eorum, quæ vel ex ore, vel ex ſcriptis Præceptorum hauſerunt, ſeſe leniter exercent.

Sed quod de Scholaribus dicimus univerſaliter dictum eſt; nàm ſi alias ſtomacho debiles ſint, etiamſi hoc ipſum ſtudium eveniret, vel alium legitimum impedimentum jejunandi habeant, tunc tanto magis excuſari poſſunt, non ex capite tantum alterius impedimenti, ſed hujus ipſius. Ii quoque, qui gravibus negotiis, ac curis magnis impliciti ſunt, ob indeſinentem Intellectus occupationem, laborare dici debent, & ex hoc capite excuſari à jejunio.

14 Sed ad quædam non teneri determinandum eſt Concionatores, Lectores, Oratores, & gravibus negotiis implicitos, ex hoc capite, nempe ex animi labore. Videtur dicendum, ab his tantummodo ſolutos eſſe, à quorum obſervantia inſignem noxam propriæ ſaluti expectare poſſent: ea verò à cibi retardatione, ſi determinatam horam ſervarent, & ab unitate refectionis facile reſultaret: Videant ergo Canoniſtæ, an jure ab utraque jejunii conditione immunes eſſe debeant. A ciborum vero qualitate non eſſe ex hoc capite ſolutos palam eſt, quia ſi quæ ſpirituum inanitio per laborem fiat, ea facile quocunque alimento reſtauratur; indiga enim natura promptiſſime quemcunque cibum admittit, & concoquit, ac ſuæ conſulit indigentiæ.

15 Porrò, qui corporeos labores ſubeunt, dummodo tales ſint, ut inde corpus notabiliter debilitetur; omnes ac ſinguli inſigne detrimentum ab abſtinentia reportare poſſunt, & idcirco omnes pene Mechanici artifices (nam ii, qui ſedentarias nonnullas artes exercent, facile excipi poſſunt, ut Scriptores ſunt, Notarii, Bibliopolæ, Sutores, Chirothecarii, Coronarii, Barbitonſores, Nummularii, Crepidarii, Calceolarii, Gemmarii, alii que his ſimiles) à jejunio maximam noxam expectare poſſunt, unde omnes diſpenſantur. Filiucc.*cap.6. num.*117. licet aliquos ex exceptis hic non excipiat Azor.& citati per eum *lib.* 7.*cap.*17.*Quæres etiam*, & vere plurimi eorum, etiamſi ſedentariam artem exerceant, tamen facile ex labore inaniuntur, ut Sutores, Argentarii, Crepidarii, Calceolarii, hiſque ſimiles, Neque ex hoc, quod laborantium, ex Gal. 2.*Aphor.*49. alius unam tantum corporis partem valide exerceat, alius vero aliam, alius autem æqualiter totum corpus moveat, idcirco minus unus quam alius à jejunio debet eſſe immunis, quia (ut Galenus docet) pariter in omnibus totum corpus exinanitur. Hi tamen omnes diſpenſari poſſunt ab unitate refectionis, non verò à ciborum qualitate; neque enim neceſſe eſt carnibus, & ovis hujuſmodi perſonis, ſed riterata tantum, & non retardata refectione. Imo quia Quadrageſimales cibi ſecundum plurimum magis in ſtomacho commorantur, & craſſius præbent nutrimentum, ſunt laborantibus magis idonei, & facit ad hoc Gal.auctoritas *lib.* 2.*de ſan.tuend.cap.*2. Unde ſuppoſito labore per ſe, niſi alia cauſa urgeat, quicunque aut animo, aut corpore laborant, ſine ullo ſanitatis diſcrimine, à carnibus abſtinere poſſunt. Ex quibus eam concluſionem eliciamus, nullum laborem, quantumvis vehementem, ab abſtinentia ciborum vetitorum in

16 jejuniis excuſare poſſe. Cæterum inter labores commemorandus & ille eſt, qui ex coitu provenit, & cum uxori teneantur reddere debitum ex juſtitia, videndum eſt, an hic labor vel perpeſſus, vel quem perpeti debent, eos excuſet à jejunio. Ac certum quidem eſt, ex nullo labore (niſi immoderatus ac longus extiterit) tanta mfieri ſpirituum inanitionem, quanta ex ſeminis effuſione fit. Itaque ubi ex coitu corpus inſigniter debilitari comperiamus, certum eſt mirum in modum jejunium, maximè reſpectu quantitatis ciborum, nocuum eſſe poſſe. Quandoque ergo vel prægreſſus eſt, vel futurus eſt hujuſmodi labor, licite hominem ab unitate comeſtionis excuſabit, niſi quid aliud majus adſit, quod etiam qualitate ciborum requirat meliorem, quia in hoc labore non tam conſiderandus venit motus corporis, qui & ipſe interdum vehemens eſt, quàm ipſa ſeminis effuſio, ex qua plurimum ſpiritus exinaniti, vires maximopere labefactant.

Sed & inter impedimenta jejunii connumeratur etiam paupertas, quæ qualis eſſe debeat, ut excuſet, ad nos non pertinet decidere; illud tantummodo per tranſennam, licet extra rem meam, animadvertam, quod quemadmodum caupo apponens con- 17
vivis, vel advenis, & viatoribus cibos vetitos, peccat mortaliter: Leſſius *dub.* 4.*n.*22.pari modo Paterfamilias, ſeu Oeconomus, & aliæ ſimiles perſonæ, apponentes convivis & familiæ cibos, quibus jejunium frangere poſſint, peccant & ipſi graviter. Navarr.*de quinque pracept.Eccl.c.*21.*n.*16.Eodem modo videtur, quod ii, qui pauperibus jejunare potentibus vetitos cibos offerant, in pari culpa ſint, & multo magis ipſi pauperes tales cibos comedentes. Hæc tamen ad Canoniſtas releganda, quod ad negotium noſtrum non ſpectent: videndus tamen Azor.*ubi ſupra*.

SUMMARIUM.

1 *Morbus eſt ſufficientiſſima cauſa, excuſans homines ab obſervantia jejunii.*
2 *Non quilibet morbus legitime à jejunio excuſat.*
3 *Non omne ſanitatis incommodum à jejunio proveniens, illico à jeiunio excuſat.*
4 *Vix dici poteſt jeiunium, ubi corpus nullum à victus ratione in eo ſervata incommodum experiatur.*
5 *Quale ac quantum incommodum ſanitatis liceat perpeti in obſervatione jeiunii.*
6 *Non omnibus, qui à jeiunio læduntur, licet à jeiunio abſtinere, declara, ut ibi.*
7 *Morbus à jeiunio excuſans, debet eſſe alicuius momenti.*
8 *Excuſatio à jeiunio ob morbum eſt legitima, quando eſt ſecundum morbi exigentiam, non autem ſecus.*
9 *Ratio victus in Quadrageſima, aliiſque jeiuniis, nequaquam inſalubris.*
10 *Nonnullis hominibus morboſis ratio victus Quadrageſimalis poteſt eſſe maxime noxia.*
11 *Dolores omnes Capitis vehementes, &c. legitime excuſare poſſunt à ieiunio.*
12 *Morbi nervos inſigniter lædentes à ieiunio excuſant.*
13 *Inſania quodcunque genus cur, & quando excuſet ab obſervatione ieiunii.*
14 *Oculorum inſignes morbi excuſant à ieiunio.*
15 *Pectoris morbi quinam à ieiunio excuſent.*
16 *Catarrus quid?*
17 *Pectoris morbis detenti non ſemper ad carnium comeſtionem diſpenſandi.*
18 *In deſtillatione à capite ad pectus craſſa, vel tenui, à quibus excuſandi ſunt infirmi.*
19 *Cordis morbi omnes a ieiunio excuſant.*
20 *Stomachi affectus inſignes legitime à ieiunii obſervantia excuſant.*
21 *Hepatis, & Splenis morbi quinam à ieiunio immunes faciant infirmos.*
22 *Renum, veſicæque vitia quanam legitime impedimentum ieiunandi afferant.*
23 *Febres omnes à ieiunio excuſant. Amplia, ut n.ſeq. limita, ut n.* 25.
26 *Febre intermitente laborantes, ſani non ſunt in tempore intermitentia.*
27 *Cutanei morbi an excuſent à ieiunio.*
28 *Articulares morbi, ut Podagra, Chiragra, Arthritis, an excuſent.*
29 *Morbi articulares quinam legitime non excuſent.*
30 *Morbus Gallicus an excuſet.*
31 *Inimica qualitas à Gallico morbo conſiderata, ex ſe non excuſat legitime à ieiunio.*
32 *Vulnera quanam excuſent. Limita concluſionem, ut n. ſeq. Amplia concluſionem, ut n.* 34.

35 *Valetudinarii an excuſentur, & quinam ſint.*
36 *Pregnantes, & Nutrices an excuſentur.*

QUÆSTIO V.

De Impedimento jejunandi ex cauſa morbi.

MOrbus eſt omnium ſufficientiſſima, ac evidentiſſima cauſa excuſans homines à jejunio, ut
1 omnes Canoniſtæ docent, & ipſum quoque vulgus ſatis novit. Licet autem plurimum hoc veritatem habeat, tamen non quilibet morbus à jejunio legitime excuſare poteſt, neque etiam idem morbus, qui ab una obligatione ſolvit, ab omnibus ſolvere po-
2 teſt. Quia vero longum eſſet, & tædio non vacaret, de ſingulis morbis, qui à jejunio excuſare legitime poſſent, diſſerere, idcirco nos per generales quaſdam regulas, ſive Canones ea determinabimus, quæ circa hoc negotium ad Medicum determinare ſpectat, nempe quibus in morbis jejunium corporis ſaluti nocere poſſit, ut juſtus timor inde emanet gravioris morbi, vel etiam mortis; quod ſi quis magis particulariter de hac materia inſtrui poſtulat, adeat Jo. Aphonſ. à Fontech. *in ſpecul. Med. Chriſt. lum. 2. per tot.* qui copioſiſſime de his diſſeruit. Nos à capite incipientes, & per membrorum, partiumve ordinem procedentes, generales quaſdam concluſiones, ut di-
3 xi, afferemus. Sed ante omnia admonendum primo, quod non omne ſanitatis incommodum à jejunio proveniens, illico hominem à jejunio excuſat; nam
4 vix dici poteſt jejunare, qui ex jejunio nullum perceperit corporis incommodum; idcirco enim, ut adnotabimus, jejunium definitur maceratio, ſeu afflictio carnis ex abſtinentia ciborum, nempe talis abſtinentia, ut per ipſum caro aliquod incommodum ſentiat, & affligatur, ita ut ſpiritui ſuccumbat. Ergo ut caro maceretur, non tanto ſanitatis ſtudio teneri nos oportet, ut quævis ſanitatis læſio,
5 etiam minima, nos à jejunio excuſare debeat. Quale vero, ac quantum corporis, & ſanitatis incomodum ex jejunio pati nobis liceat, videtur definire D.Th.2.2.*quæſt.*88. *art.2. ad tertium*, ubi definit abſtinentiam non eſſe Deo acceptam, niſi in quantum eſt opus virtutis; at abſtinentia in tantum eſt opus virtutis, in quantum cum diſcretione fit; ut ſcilicet concupiſcentia refrenetur, & natura non nimis gravetur: ita ut ſi ex obſervatione alicujus voti, vel jejunii, magnum, & manifeſtum gravamen quis ſentiret, & non eſſet facultas recurrendi ad ſuperiorem (nam dixerat ſupra, in his recurrendum ad ſuperiorem) non debet homo tale votum (adde & jejunium multo minus) ſervare. Ego, utrumne liceat necne, tanta abſtinentia corpus ſuum macerare, ut inde ſequatur, & diminutio vitæ, & morbus aliquis conſideratione dignus, ad Theologos & Canoniſtas decidendum relegabo, ſed juxta D. Thom. ſuperius allegata, quod non teneamur jejunare, etiam obligati ex voto, ubi magnum, & manifeſtum gravamen ſentiamus, dico, poſſe nos tantum corpus affligere, quod à ſtatu naturali in evidenter præternaturalem non labamur, eſt enim ſtatus quidam corporum, qui medius eſt inter naturalem, & præternaturalem, dicunturque hujuſmodi corpora neutra, quæ quidem dantur juxta modos, à Gal. *in Arte Med.* deſcriptos: & dari eundem ſtatum ex Juriſconſultis dicit Carrar. *de Med.p.1.n.8.& Act.de Infirm.p.2. Reconvaleſcentia, n.3. ex Mandoſ.* in quo ſtatu, naturæ vires conſueto imbecilliores fiunt, homo familiarem ſibi alacritatem diminutam experitur, color totius corporis in albidiorem, ſeu pallidiorem immutatur, & ex maxima occaſione morbus aliquis pro ipſorum corporum apparatu ſubſequitur. Hæc omnia idcirco eo modo contingunt, quia naturæ vires ob alimenti conſueti deſtitutionem languent, & ſanguini copia per inediam diminuta, ex quo ſpirituum copia ante affluebat, animalis alacritas pene evaneſcit, & vividus cutis color immutatur. Atque id quidem recte inſinuari mihi videtur in Evangelio Matth.*cap.6. ibid.Cum autem jejunatis; nolite fieri ſicuti Hipocrytæ triſtes, exterminant enim facies ſuas* & quæ ſequuntur, & inde. *Tu autem cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunaſſe*, nam quia ex jejunio, cum ſecundum præceptum legis obſervatur, procedit extenuatio quædam, & coloris faciei in pallidiorem immutatio, idcirco Chriſtus Dominus, ne homines jejunaſſe nos deprehendant ex hoc, jubet, ut faciem lavemus, &c. Ergo ad hunc uſque terminum procedere poteſt maceratio carnis ex jejunio proveniens, nam ſi ulterius progrediatur, jam decidemus in ſtatum præternaturalem, & in evidentem morbum, quod an liceat, & quatenus, & quando liceat determinare ad nos non ſpectat.

Secundo admonendum, non licere omnibus, qui 6
à jejunio læduntur, à jejunio abſtinere. Concluſio eſt Valeſii *in comm. 2. in lib. de vict.rat. in acut.* & ratio, quæ ab ipſo affertur, eſt quæ ſequitur. Quia multi eorum diſcere poſſunt à Medicis, ut ſe debent gerere, quandoquidem eſt Medica ratio cavendi eas noxas aut omnino, aut maxima ex parte. Ex quibus diſcant tam Medici, quam eorum conſultores, non eſſe petendam abſolutionem à jejuni obligatione, illico atque læſum quis ſe ſenſerit à jejunio, ſed potius quærendum, an aliqua ratio jejunandi ſit, quæ ſit magis ſalubris, quàm præterita: diſcemus enim tunc, à quibus abſtinere nos oporteat: ſunt enim qui ab aliquo cibo particulari in jejuniis conſueto noxam percipunt, hi ſi hunc cibum omiſerint, jejunium de cætero commodiſſime ſervare poſſunt: aliis nocet plurima comeſtio unica vice facta: quia enim prandentes non cænant, ingurgitant ſe in prandio, hi ſi minus comederint, etiamſi non cænent, jejunium abſque noxa ferre poterunt: aliis nocet ciborum varietas, qui, ſi ſimpliciori cibo ſint contenti, nullo modo à jejunio læduntur. Videant ergo Medici, ac rigoroſe inſiſtentes examinent, an, aliquid ſimile irrepere poſſit in his, qui jejunare obligati, ab ea obligatione ſe eximere ſtudent hujuſmodi illegitimis excuſationibus. Et ad hunc finem jam à multis annis *libellum* edidimus, cui titulum fecimus, *de victu quadrageſimali*, vulgari ſermone; in quo multa præcepta habentur ad jejunii quadrageſimalis obſervantiam requiſita, ut ſine corporeæ ſalutis diſpendio hujuſmodi obligationi poſſimus ſatisfacere.

Admonendum tertio, non illico hominem in quolibet morbo à jejunio excuſari, ſed neceſſe eſſe, ut morbus ſit alicujus momenti; nam parvus morbus ac levis, non eſt dignus nomine morb.*ag l.1.§.ſed ſciendum, ff.de Ædil.edict.* quam & ego alias citavi ad hoc, & Canonher.*lib.1.Aphor.2.*& facit Gl.*lib.de conſt. Art.c.*19.unde non illico ac quis capite leviter doluerit, aut ſtomacho tantiſper male habuerit, aut etiamſi leviuſcula febri detentus fuerit, quæ non pertranſierit terminum communem Ephemerarum, diem ſcilicet integrum, à jejunio excuſabitur: nam etiamſi morbus gravior ſuccedere poſſit, tamen conducit in ejus principio abſtinere, juxta medicorum præcepta, cum aliquando ſola diæta, & abſtinentia morbus in principio exſuperetur, abſque jejunii ſolutione: quod ſi minus ex voto ſuccedat, tunc excuſatio erit legitima; ſecus vero nequaquam.

Admonendum quarto, excuſationem à jejunio le- 8
gitimam eſſe, ſi ſit ſecundum morbi exigentiam, alios vero non: non enim quivis morbus à quavis jejunii conditione excuſare debet indifferenter; ſed alter quidem ab eſu carnium, alter ab eſu tantum ovorum, non carnium, alter ab unitate comeſtionis, alter ab hora refectionis, alter ab omnibus ſimul immunem reddere hominem poteſt: quia, exempli gratia, frigiditate ventriculi, ex qua quis frigidiores cibos male poteſt concoquere, aut qui difficilioris ſunt concoctionis, poteſt quidem hominem excuſare à qualitate ciborum, non autem à cæteris jejunii conditionibus. Sic etiam nimius ſenſus, & ſuctus ventriculi, ob quem homo à retardatione horæ conſuetæ comedendi male afficitur, excuſabit illum ab unitate refectionis, & ab hora determinata comedendi, non autem à qualitate ciborum, & ſic de cæteris.

Admonendum quinto, quod licet ratio victus in 9
Qua-

·Quadrageſima; aliiſque jejuniis inſtituta, inſalubris ex ſe non ſit, & cibi quadrageſimales nihil ſanitati præjudicent, ſi regula, & modus adhibeatur, ut
10 latiſſime probavimus *ſupra q.2.per totam*., tamen ubi homines valetudinarii exiſtant, ac morboſi, & aliqua corporis parte inſigniter affecti, poteſt ſemper talis victus ratio, eos morbos, certi quippe generis, fovere & augere, quia in ſanis calor vegetus ac validus, & ab excrementitiis humoribus vel in partibus, vel in toto, neque impeditus, neque oppreſſus, optime ſuo munere fungitur in tantum, ut etiam prava alimenta, ſi quæ in uſu victus in jejuniis veniant, rectificare valeat, & in bonum nutrimentum commutare. At contra in morboſis, calor debilis ex ſe, aut ab humoribus pravis & excrementitiis, vel in partibus, vel in toto impeditus, atque oppreſſus, etiam non omnino vituperanda alimenta, crudiora relinquit, aut in pravos humores commutat. Quod ſi alimentum ex ſua natura illaudabile ſit; ac pravæ qualitatis, tunc omnino morbus in priorem conditionem labi neceſſe eſt, & homines ex valetudinariis actu fieri morboſos & diſcrimen ipſius vitæ experiri. Concludendum ergo, quod multi cibi, & præcipue plures, quibus in jejuniis utimur, non ſimpliciter pravi ſunt, ſed reſpective ad perſonas, quæ iis utuntur; nam ſani iis ſecure veſci poſſunt, cum tamen morboſi, & valetudinarii inſignem noxam ab aliis percipiant.

11 Quibus ſuppoſitis, à capite originem ſumentes, dicamus primo, Capitis dolores omnes vehementes, continuos, aut periodales cum febre, aut ſine febre, qui ſecum habent in acceſſionibus, vel exacerbationibus gravia ac prava accidentia, excuſare hominem à jejunio, reſpectu qualitatis ciborum. Ratio eſt, quia in his morbis requiritur tale nutrimentum, quod facile concoquatur, & ſtomachum retardando deſcenſum, & diſtributionem non aggravet, quod parum excrementi habeat, quod evaporatione careat, & quod præcipue pituitam in capite adaugere non valet, ſi maxime dolor ab eo humore originem ducat. Hæ namque omnes cauſæ facile poſſunt ipſum caput majorem in modum replere, dolorem augere, & atrociores morbos eo nomine acceſſere, ut Epilepſiam, Vertiginem, Apoplexiam, Paralyſin, & id genus alia. Loquimur autem de dolore capitis per eſſentiam præcipue. Neque ſolum ova, ſed etiam carnes his concedendæ ſunt, quia lacticinia, butirum, & hujuſmodi capiti ſunt nociva, norunt Medici. Utrum vero tales morbi excuſent ab unitate comeſtionis, diſtinguendum videtur: nam vel patientes ſunt ſtomacho valido, & ſic quoad hoc ferre poſſunt jejunium quoad unitatem refectionis; & tunc quidem videtur dicendum, quod non excuſentur, quia à cibi parcitate & potus, potius juvantur, quam ſecus. Neque me movet Hippocr. dictum, *in lib. de vict. rat. in acut.* quod jejunium ad capitis dolorem malum ſit, quia ibi non loquitur in caſu noſtro, ut apud ipſum videre eſt. Sin autem patientes ſtomacho quoque imbecilli ſint, ita ut non multum unica vice aſſumere poſſint, tunc etiam ab unitate refectionis immunes eſſe poſſunt, quia alias unica, ſed copioſiore refectione gravato ventriculo, acutius capite dolerent, ob majorem evaporationem, & in prænominata mala facilius inciderent, cum ſemper caput compatiatur ſtomacho.

12 Secunda concluſio. Omnes capitis morbi, qui vel per ſe nervos quomodocunque lædunt, ut Apoplexia, Epilepſia, Paralyſis, ſpaſmi, ſtupor, & his congeneres, vel qui alios hujuſce claſſis affectus minantur, ut frequens Vertigo, ac vehemens, Memoriæ lapſus, torpor, motus impotentia, & alii non diſſimiles, legitime hominem excuſant à jejunio, reſpectu qualitatis ciborum; cum facile ſuccedere poſſit, ut à cibis, quibus in jejuniis utitur, multa pituita generetur, & alii excrementitii humores qui levi negotio graves morbos graviores facere, & ad ſalutem aut mortem ancipites, cum certitudine mortales reddere, & leviores etiam reddere graves poſſunt. Sed circa unitatem refectionis, & horæ determinationem in comedendo non videtur legitime excuſare; quia omnes ac ſinguli prædicti morbi ab humoribus pituitoſis & frigidis, aliiſque excrementitiis originem ducunt, quorum remedium abſtinentia eſt, & maxime cœnæ omiſſio. Quæ concluſio amplianda eſt, ut non ſolum procedat, ubi hujuſmodi morbi ſint præſentes, & actu affligant, ſed etiam ubi acceſſiones, & repetitiones quaſdam habere ſoleant: nam etiam in ipſo tempore intermiſſionis, omnino & abſque ullo dubio excuſare debent; inſurgit enim ex his veriſimilis timor, ne ex ipſius jejunii culpa & revertantur, & deteriores evadant.

Tertia concluſio. Inſaniæ quodcunque genus, ni- 13
mirum fatuitas completa, ſtoliditas, oblivio, Melancholia, Mania, Lycanthropia, Hydrophobia, & ſi quæ aliæ Inſaniæ ſpecies his ſimiles ſunt in ipſa afflictione excuſare hominem poſſunt à quocunque jejunio, non tantum ex cauſa morbi, (cujus reſpectu poſſunt Quadrageſimales cibi illis nocere) quantum ex eo, quod non ſunt capaces præcepti. Filiucc. *Quæſt. mor. tract.* 27. *part.* 2. *c.* 6. *ſub n.* 104. ex noſtris Jo. Alph. à Fontech. *in Spec. Med. Chriſt. lum.* 2. *pag* 52. *verſ. Ex his bene infertur*. In interpolatione autem, aut intermiſſione, à nulla jejunii conditione excuſandi videntur, ſed tanquam ſani ad omnes obligari, ceſſante nimirum impedimento, per quod excuſabantur: licet, ſi bene res ponderetur, non poſſit dici ceſſare impedimentum, per qnod excuſantur, in his, in quibus remanet diſpoſitio quædam, ob quam facillime morbus revertatur: imò non ſolum morbi reverſio ex malo victu, aut etiam ex jejunio timeri poſſet, ſed etiam ejus exacerbatio major, & caſus in morbum multo pejorem. Itaque non promiſcue id accipiendum, ſed firmandum eſt in iis, in quibus nulla diſpoſitio videtur remanſiſſe, ob quam morbus revertatur, non eſſe impedimentum legitimum jejunandi, cum ſani omni ex parte ſint: contra vero, ubi adhuc videtur adeſſe aliqua diſpoſitio reverſionis morbi, cum tales ſani dici non poſſint: neque enim ſanus dicitur is, in quo reliquiæ præteriti morbi, aut diſpoſitiones quædam ex ipſo relictæ fuerint. Quomodo vero Quadrageſimales cibi nocere poſſint iis ægrotis, in ipſa morbi exacerbatione, palam eſt, quia tales cibi humores morbum foventes augere poſſunt, & maxime melancholiam. Sed an timor futuræ inſaniæ poſſit legitimam excuſationem afferre non jejunandi, dupliciter diſtinguendum: Primo diſtinguendum quoad jejunia; nam impedimentum jejunii quadrageſimalis erit juſtum ex hoc timore, aliorum vero jejuniorum non ita. Diſtinguendum ſecundo, quoad conditiones jejunii: nam hic timor excuſaret à qualitate ciborum, à cæteris vero conditionibus nequaquam. Quod vero timor futuræ inſaniæ ſit legitima cauſa non jejunandi, probatur, quia ſi homo jejunando inſaniret, ac jejunio præberet occaſionem inſaniæ, abſque dubio præponeret mediocre bonum multo meliori, & numero & conditione; à quot enim bonis operibus ceſſare cogitur inſanus? Non teneretur ergo jejunare, qui ex jejunio inſaniam timeret, imo ob prædictam cauſam jejunando erraret, per textum alias citatum *in cap. non mediocriter. de Conſecr. diſt.* 5.

Quarta concluſio. Inſignes oculorum morbi, ut 14
longæ, & pertinaces Ophthalmiæ, ſeu Lippitudines, Suffuſiones, Glaucomata, Amauroſes, & id genus alii affectus, notabiliter viſus actioni, vel alterius, vel utriuſque oculi incommodantes, dum adhuc in fieri ſunt, neque omnino ſunt confirmati, à ciborum qualitate jure excuſare poſſunt, non vero ab unitate refectionis, neque ab hora determinata comedendi: cum enim quadrageſimales cibi, ubi impura corpora offendunt, craſſius alimentum ſubminiſtrent, & maxima ex parte vaporoſi ſint, & facillime caput repleant, & cum in ſtomacho diutius commorentur, ob coctionis difficultatem, ſaltem ſecundum plurimum, hinc facile eſt, tales morbos foveri & adaugeri, ita ut in perfectam cæcitatem terminentur, quod, quia impedire poteſt multo majora bona, idcirco à jejunio abſtinere licet,

licet, juxta tradita in fine præcedentis concluſionis.
At vero ſi morbi confirmati jam ſint, & in con-
ſummatam cæcitatem abierint, tunc quia non eſt,
quod quid ſperemus à ſalubriori victus ratione non
debent tales morbi excuſare ab ulla conditione jeju-
nii. Sed & hic habet locum ampliatio, de qua in
ſecunda concluſione; nam, & hujuſmodi morbi ha-
bent paroxyſmos quoſdam, & acceſſiones & exa-
cerbationes, pro temporum, & errorum, qui pa-
trantur in ratione victus, qualitate; & idcirco e-
tiam hi poſſunt jure hominem in tempore inter-
miſſionis & interpolationis excuſare.

15 Quinta concluſio. Pectoris omnes morbi, non
modo ob præſens periculum, ſed reſpectu etiam im-
minentis, ſunt legitima cauſa impediendi jejunium
qualecunque, non ſolum, inquam, Quadrageſima-
le, ſed particularium quoque temporum, & vigilia-
rum, dummodo ſint notatu digni, cujuſmodi ſunt
omnes ſpecies Aſthmatis, Dyſpnœæ, & Orthopnœæ,
Tuſſis moleſta, ac pertinax, Hæmoptois, ſive ſan-
guinis ſputum, Empyema, Phthiſis, & ſi qui alii
his ſimiles ſunt: relinquo enim Pleuritidem, & Pe-
ripneumoniam, ſicuti relinqui poterat etiam Phthi-
ſis, quod febrem, ut alii nonnulli morbi, conjun-
ctam habeant, de quibus ſeparatim agemus. Ratio
concluſionis eſt, quia *frigidum pectori inimicum*, non
tantum actu, ex ſententia Hippocr. & Gal. 5 *Aphor.*
24 ſed etiam potentia, quia frigida omnia conſtipant,
ut frigida, & humores frigidos augmentant, cibi
autem quadrageſimales, & maxime ſelectiores, ut
optimi piſces, frigidi ſunt, ut jam probatum eſt. Ha-
bent præterea ſecum multam excrementitiam humi-
ditatem, quæ apta eſt affectus prædictos ita exacer-
bare, ut hominem evidenti periculo exponant. Et
inter has affectiones connumerandus etiam Catar-
16 rhus; eſt autem Catarrhus deſtillatio à capite ad
pectus; nam materia alio deſtillans à capite, alia
nomina ſortitur. Sed & Catarrhus, qui legitime à
jejunio excuſet, debet eſſe inſignis, & valde mole-
ſtus, & cum non contemnendis ſymptomatibus ut ſi
ſit tenuis, ſalſus, diutinus, aſpredinemque in pecto-
re concitaverit, dolorem, aut morſum: nam ex huj-
uſmodi deſtillationibus; quæ facile foveri poſſunt
ab omnibus cibis quadrageſimalibus quod frigidi &
humidi, quod vaporoſi, quod ſalſi, quod excremen-
titios gignant humores, periculum impendet exulce-
17 rationis ipſius pulmonis, rupturæ venarum, ſuffo-
cationis, aſthmatis, & aliorum morborum. Non
debent tamen his morbis affecti in omni jejunio ad
carnium comeſtionem admitti, niſi & debiles valde
ſint, & morbus ſit valde urgens, ſed ſatis eſt, ſi
ovis veſci permittantur in diebus Veneris, & Sabba-
18 thi, & in vigiliis, & quatuor temporibus. Admo-
nendum autem, quod ubi deſtillatio craſſa ſit, &
copioſa, non debent ii, qui ea laborant, excuſari
ab unitate comeſtionis, & ab hora determinata co-
medendi in jejuniis; contra vero, ſi deſtillatio ſit
tenuis, & ſalſa, poſſunt laborantes ad omnia diſ-
penſari. Ratio ejus rei eſt, quia, ubi craſſa deſtil-
latio eſt, ipſa materia deſtillans facile abſtinentia,
& parcitate ciborum abſumitur, & ſic, qui talibus
humoribus abundant, maxime ab inedia juvantur:
Gal. 12. *Meth. c.* 3. & faciunt multo melius illa Hippo-
cratis verba, *in lib. de vict. rat. in acut. Non aſſuetam
autem cibi abſtinentiam facilius omnino ferunt, qui parte
ſuperiori pituitoſi ſunt;* quo fit ut ſi ſemel in die cibo
utantur, facilius etiam ferant. At ubi deſtillatio te-
nuis eſt aut ſalſa, abſtinentia potius irritatur; quippe
cum ea à calore procedat, ut calidis & ſiccis na-
turis (nam & tales plerumque ſunt, qui hiſce de-
ſtillationibus ſunt obnoxii) inedia eſt adverſiſſima,
ut ex eodem Hippocrate, *ubi proxime*, elicitur, *ibi.
Talia vera moleſtius ferunt* (nempe incommoda ine-
diæ, & non conſuetæ abſtinentiæ) *qui parte ſupe-
riore picrochili*, hoc eſt, bilioſi, *exiſtunt*: quod & Ga-
lenus confirmavit, 10. *Method. cap.* 5.

Sexta concluſio. Cordis morbi omnes, etiamſi par-
vi ſint, dummodo perſeverent per aliquod tempus
rationabile, ob partis notabilitatem, & timorem
majoris morbi, poſſunt à jejunio legitime excuſare,
reſpectu cujuſcunque conditionis, cum his enim mor-
bis perpetuo adjuncta eſt virium imbecillitas, lipo-
thymia, vel frequens Animi defectus, ſtomachi lan-
guor, & alia ſymptomata hujuſmodi, maximi mo-
menti; ob quorum urgentiam & cibi optimi nutri-
menti, & facilis concoctionis requiruntur, & non
multa generantes excrementa, neque multi unica vi-
ce, quod apud Medicos nulla indiget probatione.
Sunt autem ii affectus maxime Tremor ipſius cor-
dis, Cardiaca paſſio dicta, & Syncope.

Septima concluſio. Stomachi affectus omnes inſi-
gnes, etiam ſine febre, ut dolores, lipothymia,
Cardialgia, debilitas, morſus, inflatio, & ſiqui alii
ſunt, qui ipſum exerceant, legitimè ab omni jejunii
obligatione excuſare poſſunt: in omnibus enim, ac
ſingulis hujuſmodi affectibus, ſtomacho, ſeu potius
ventriculo inſigniter læſo, cibi difficulter conco-
quuntur, & ob caloris pauperiem (neque enim un-
quam cum valido calore, aut fortitudine ipſius hæc
prehendunt) in multa copia oblati eaſdem paſſiones
præſentes augent, & intermiſſas revocant, imò
etiam acerbiores factas in mortem degenerare fa-
ciunt. De qualitate autem ciborum non eſt dubium,
quod omnes Quadrageſimales in his caſibus impro-
bantur, quia inſigniter lædere poſſunt.

Octava concluſio. Hepatis, & Splenis, omnium-
que partium naturalium circumjacentium longæ, ac
rebelles contumaceſque obſtructiones, aut tumores
etiam, ſine febre, cachexia ſeu malus corporis habi-
tus, Icteritiæ omnes confirmatæ, ſeu longæ, Hy-
dropis ſpecies omnes, tam incipientes, quam confir-
matæ, Melancholiæ Hypocondriacæ inſigniter exer-
centes, & ſi qui alii morbi his congeneres ſunt, le-
gitime à jejunio excuſant, & à quacunque jejunii
conditione: nam vel reſpectu partium maxime debi-
lium, vel reſpectu copiæ pravorum humorum, vel
reſpectu caloris ipſorum viſcerum, vel reſpectu fla-
tuum, qui maximè in pleriſque his morbis abundant,
vel reſpectu tandem ipſarum obſtructionum, neque
olera, neque fructus, neque legumina, neque
aliud ſimile venit in cibis admittendum, ex quorum
uſu inſignis noxa ſecutura ſit, ſi maxime per longum
tempus, ut ad plures dies hujuſmodi cibis utamur.

Nona concluſio. Renum vitia, & veſicæ, quæ
urinæ excretioni inſigniter incommoda ſit, ut debi-
litas, obſtructio ſive à craſſo humore, ſive à lapi- 22
de, Gonorrhœa vera, ſanguis mictus, Diabetes,
Stranguria, Iſchuria, Dyſuria, urinæ ardor, & alii
affectus hujus generis, legitime impediunt hominem
à jejunio: nam abſque periculo notabilis mali non
poſſunt ſic affecti uti Quadrageſimalibus cibis; qui
pituitam multam generantes, & maxime in corpo-
ribus morboſis, cauſam præbent majori morbo. Poſ-
ſunt tamen horum plerique ſervare horam jejunii,
& unica refectione eſſe contenti, non modo abſque
periculo, ſed etiam cum maximo juvamento, cum
multis excrementis abundent, quæ aliqua abſtinen-
tia abſumi facile poſſunt.

Decima concluſio. Febres omnes ac ſingulæ, om- 23
neſque ac ſinguli morbi febrem quamcunque, ſive
neceſſitate, & ex ſua natura, ſive per accidens ha-
bentes, continuæ, vel interpolatæ, à quacunque
jejunii conditione legitime excuſant. Quoad quali-
tatem enim ciborum patet, quod Quadrageſimales
cibi partim tanquam obſtructivi, & ſuccum craſſum
generantes, ut legumina, partim tanquam inflam-
mantes, & humores incidentes, ut ſalſamenta, par-
tim ut putrefactioni citæ obnoxii, & fructus, &
piſces, ut nonnulli volunt, partim ut multam, &
excrementitiam humiditatem ſociam habentes, ut
herbæ omnes ſunt, febribus maximæ contrariantur.
Quoad unitatem vero refectionis, & horam deter-
minatam comedendi, patet legitimam eſſe excuſa-
tionem, quia in febribus ob earum inæquales acceſ-
ſiones, exacerbationes, inſultus, repetitiones, &
circuitus nulla poteſt certa ſervari hora comedendi,
ſed juxta eaſdem acceſſiones, & inſultus ægros ciba-
re cogimur. Ob ſtomachi autem & nativi caloris im-
becillitatem, qui tunc à calore febrili inſigniter pati-
tur, non poſſumus ægros unica tantum refectione
nutri-

nutrire, quantum oportet: nam ſi modica fuerit, vires labefactantur, & æger ex hoc promptiſſime periclitatur; ſi copioſa calor ſuffocatur. Amplia vero hanc concluſionem, ut non modo procedat de febribus continuis, ſed etiam in interpolatis, neque ſolum in diebus, in quibus per circuitus fiunt acceſſiones, ſed etiam in diebus intermediis:
24 Et ratio ampliationis eſt, quia licet febris in his diebus omnino ceſſet, reſtat tamen apparatus morbificus in corpore, unde neque in his diebus, in quibus ſunt à febre immunes, tales dicuntur ſani, etiam ipſis Juriſconſultis, *lege: Qui Tertiana, Digeſtis de Ædil. edict.* Ergo ſi apparatus hic mor-
25 bificus à cibis, & à quacunque occaſione, & errato in victu foveatur, facile intermittens febris continua effici poteſt, aut ſaltem ex ſimplici duplex, & ſic æger periclitari, quod in febribus eſt facillimum: putredo enim facile propagatur, & majorem in modum leni negotio intenditur. Limita tamen
26 præcipuam concluſionem, quod non habeat locum in febre Ephemera, in qua tantum abeſt, ut jejunium obſit, ut ex ægri ſalute ſit, ipſum non cibari toto febris decurſu.

27 Undecima concluſio. Cutanei morbi, ſi decori tantum officiant, vel mediocriter ſanitati præjudicent, quatenus tales, à nulla jejunii conditione excuſare debent; ſed ſi inſigniter ſanitati officiant, ut quia pruritum moleſtiſſimum faciant, ſomnum impediant, incendium ac ſitim excitent, & febrem aliquando accendant, aut etiam quia temporis diuturnitate vitæ inſidiantur: ut Lepræ ſpecies omnes, Alopecia contumax, & Tinea, Scabiei ſpecies nonnullæ, rebelles ac pertinaces, inſigne ſecum dedecus afferentes, & ejuſdem vitæ tædium, ut quæ ab humore acri, & erodente, melancholico cum aduſtione proveniunt, aut ſalſa, craſſaque pituita, tunc eorum plures à qualitate ciborum excuſant, nonnulli etiam à cæteris jejunii conditionibus: quia cibi Quadrageſimales mirum in modum hos morbos fovere apti nati ſunt. In mediocri autem ſcabie, maxime cum pruritu & incendio, piſces, & olera, aliique cibi hujuſmodi, ſi quædam legumina, & ſalſamenta omnia excipias; proficua magis quam damnoſa ſunt, cum ſanguinem infrigidare, & rectificare poſſint, & pruritum quoque demulcere. Non ergo tam libenter ſcabioſis licentia comedendi carnes in jejuniis concedatur; quin etiam ſi major urgeat neceſſitas, ad ova tantum, non ad carnes erunt diſpenſandi, habita ſemper perſonarum ratione.

28 Duodecima concluſio. Articulares morbi, vel leviores ſunt, & de raro prehendentes, vel graviores, tam reſpectu doloris, quam frequentiæ acceſſionum, ut quia dolorem excitant acerbiſſimum, & ſingulis ſolſtitiis, & æquinoctiis, vel etiam ſingulis noviluniis, aut pleniluniis reverſionem faciunt, & cum remittunt, non, ut priores, liberum prorſus hominem relinquunt, ſed artubus omnino infirmis, ac debilibus, admodumque ineptis. Item vel à materia pendent calida, ſubtili, ac tenui; vel à materia craſſiori, tenui quidem admixta, nam ſine ſeroſiori, ac tenuiori materia, quæ pro vehiculo eſt, non poſſunt craſſiores humores ad articulos deſcendere. Præterea aut concurrit humorum magna repletio,
29 aut non. Leviores ergo articulares morbi, ut ſimplex Podagra, aut Chiragra, ſi ab humoribus frigidis ſint, & craſſioribus, vel à modica, licet tenui & calidiori materia excitati; vel ſi graviores ſint, ſed habeant adjunctam maximam crudorum humorum copiam, & multam corporis cacochymiam, patiente exiſtente habitus pleni, & viribus valentibus, nequaquam quantum eſt ex hoc, legitime excuſant indifferenter à quavis jejunii conditione. Idcirco dicendum, poſſe excuſare, multis cauſſis ſimul urgentibus, à qualitate ciborum, non ab aliis, quia abſtinentia aliquando ſic affecti ſanantur, ut Medicis eſt notiſſimum (videantur memorabilia Camerarii) & facit pro Canoniſtis. Text. *in cap. Legimus de Conſecr. diſtinct.* 5. nam habita ratione victus, & ſelectis cibis quibuſdam Quadrageſimalibus in uſum convocatis, jejunium non modo non erit in his morbis noxium, ſed etiam maxime proficuum; & ſi magis durum eſſet, ut ſi abſtinerent tales à vino, adhuc magis eſſet ſalutare. Neque etiam in aliis quibuſcunque caſibus, ſi alias vires integræ ſint, tam noxia judicanda his morbis ſint Quadrageſimalia edulia, ut diſpenſari jure poſſint ægrotantes à ſolutione cujuſcunque conditionis; nam ex ſui natura hi morbi abſtinentiam requirunt, & cibos modicæ nutritionis, ex quibus non valde ſubtilis ſanguis generetur, quales ſunt ſelectiores cibi inter eos, qui in jejuniis conceduntur. Quod ſi patientis corpus imbecille ſit, & Arthritis, ſive quivis alius particularis morbus articulorum à materia tenui dependeat, neque adſit multa repletio, poterit talis ad uſum carnium diſpenſari, & ad alia, prout temperamentum, ætas, morbi natura, & aliæ conditiones dictabunt.

Decima tertia concluſio. Morbus Gallicus genus 30
quoddam eſt morborum, habens ſecum inimicam quandam humorum, ſanguiniſque præcipue qualitatem, qua mediis partibus naturalibus per totum corpus diſſeminata, univerſa ſanguinis maſſa, & humores omnes inficiuntur; & idcirco quodcunque morbi genus, etiam ipſa febris, poteſt eſſe Gallicum, habere nempe hanc inimicam qualitatem naturalibus partibus primo ac præcipue infeſtam, omnium enim morborum faciem ſuſcipit, &

Omnia transformant ſeſe in miracula rerum.

Veluti alter Proteus, de quo Virgil. 4 *Georg.* Itaque 31
de morbis Gallicis judicandum ſecundum eorum gravitatem, & levitatem: nam quod ad inimicam illam ſpectat qualitatem, dicendum videtur, non excuſare ab ulla jejunii conditione, unde ſi alias morbus per ſe non excuſet, ex hoc quod Gallicus ſit, non excuſabit: ut exempli gratia, ſi ulcera Gallica quis patiatur non aliqua graviori conditione inſignia, non ob id quod Gallica ſunt, excuſabunt, non enim habet prava illa qualitas quicquam in cibis, quod ex proprietate naturali illi contrarietur, ſed per accidens tantum, & cœnæ omiſſio his morbis maxima ex parte eſt proficua.

Decimaquarta concluſio. Vulnera omnia lethalia, 32
ſive cum febre, ſive abſque febre, item ulcera maligna, Cachoethica, ut Chironia, Telephia, & hujuſmodi, legitime à jejunio excuſant. Ratio eſt in promptu, quia corpus indiget alimentis optimis, & nullum habentibus excrementum, vel quam minimum; talia autem ex optimis cibariis, & facilis concoctionis proveniunt. Limita tamen hanc concluſionem, quoad ulcera maligna; ſi enim ſint abſque febre, quemad- 33
modum & vulnera abſque febre, ſi modo aliud quicquam non urgeat, excuſatio valeat quoad qualitatem ciborum, non quoad reliquas conditiones in jejunio obſervandas. Imo neque ad omnes interdictos cibos diſpenſandi videntur tales infirmi, ſed poſſunt eſſe contentionis, niſi aliud quid urgeat, ut morbi 34
principium, in quo ova videntur ſuſpecta, maxime in vulneribus, in quibus etiam & carnes habent eandem ſuſpicionem. Amplia vero præcipuam concluſionem quoad vulnera, dicendo, quod, etiamſi ſint indifferentia, nempe quæ ſint cum periculo vitæ, ob eorum qualitatem, ſed non certo & evidenti, concluſio tamen procedat, quia timor rationabilis futuri mali eſt juſta cauſa excuſationis, ut alias dictum ſuperius eſt.

Decimaquinta conluſio. Valetudinarii, nimirum 35
qui de facili ægrotant, vel qui perpetuo aliqua corporis valetudine detinentur, ut ſtomachici ſunt, Hepatici, Lienoſi, Hypochondriaci, viſcera obſtructa habentes, Hernioſi, & mulieres hyſtericæ, hujuſque claſſis alii, à jejunio jure poſſunt fieri immunes. Declaranda tamen concluſio: nam valetudinarii, quia de facili ægrotare poſſunt, non modo ob qualitatem ciborum, ſed ob immutationem victus, poſſunt aliquem morbum contrahere; ſic etiam & alii, ſi Hernioſos excipias, hos enim à qualitate ciborum immunes fieri cum cautela permittendum, ab aliis jejunii conditionibus nullo modo.

Ultima concluſio. Mulieres utero gerentes, quo- 36
cunque geſtationis tempore, puerperæ per totum

puer-

puerperium, Nutrices, quouſque ſuis puerulis lac præbent, non modo jejunare non tenentur, ſed jejunantes peccant, maxime prægnantes, & nutrices, ſi ex jejunio quicquam adverſi conceptuum, aut puerulorum ſanitati adveniat, ut alias dixi. In hoc tamen animadvertendum, quod concluſio procedit, quando prægnantes ſenſibiliter experiuntur, ſe vel a ciborum qualitate, vel à retardatione, & diminutione refectionum lædi; & quoad nutrices, quando in ipſis lac evidenter deterius evadit ex tali qualitate ciborum, (nam quoad quantitatem refectionum proculdubio non tenentur) vel puerulos ſuos habent viribus imbecilles, & valetudinarios; aliter ſi nihil à jejunio ſentiant ſe lædi, non ſolum non peccant jejunando, ſed peccant niſi jejunent. Hoc tamen Medicorum judicio relinquitur.

SUMMARIUM.

1 *Potus extra cibum non frangit jejunium.*
2 *Potus an nutriat.*
3 *Aqua nutrit. Contrarium num. 5.*
4 *Omnia, quæ nutrire poſſunt, interdicta, extra unicam comeſtionem, ſunt in jejuniis.*
6 *De præcepto jejunii non eſt unica potatio, ſed tantum unica comeſtio.*
7 *Finis Jejunii eſt afflictio carnis.*
8 *Caro magis affligitur ex tolerantia ſitis, quam ex tolerantia famis.*
9 *Potus ordinatur ad diſtributionem ciborum, non ad nutritionem.*
10 *Eccleſia imponens ieiunium, non intendit Animæ, vel corporis detrimentum afferre.*
11 *Ad ſitis tolerantiam cur non obligemur in ieiuniis.*
12 *Facilius toleratur fames, quam ſitis.*
13 *Vini potus extra cibum in ieiuniis, an recte ab Eccleſia permittatur.*
14 *Vini potus videtur de directo contrarius intentioni Eccleſiæ, quam habet imponendo ieiunium.*
15 *Vinum nutrit.*
16 *Vini potus Venerem ſtimulat.*
17 *Jeiunium ad carnis afflictionem inſtitutum.*
18 *Cur unica comeſtio ſingulis diebus ieiuniorum ſit ab Eccleſia ordinata.*
19 *Famem vini potio tollit.*
20 *Facilius eſt repleri potu, quam cibis.*
21 *Vini uſus in ieiuniis erat antiquitus interdictus.*
22 *Vini potus extra cibum permiſſus ob conſuetudinem.*
23 *Intentio naturæ in potu eſt diſtributio alimenti ſolidi.*
24 *Potantis intentio in potu eſt levare ſitim.*
25 *Vinum conceditur ratione potus, non ratione alimenti, & num. 30.*
26 *Vinum excitat luxuriam per modum alterantis.*
27 *Immoderate bibens, ac præbens luxuriæ occaſionem, ieiunii meritum perdit.*
28 *Eccleſia concedendo vini potum, non intendit, ut per illum famis incommodum expellamus, ſed ut ſitim levemus.*
29 *Vinum inter ea connumeratur, quæ univerſim, & celeriter nutriunt.*

QUÆSTIO VI.

De Potu in jejunio extra refectionem.

1 OMnes DD. in hoc conſentiunt, nemine penitus diſcrepante, potum, ut potum extra cibum, (nam & in potu, ut omnes norunt, aſſumuntur quædam, quæ rationem habent alimenti) jejunium nullatenus frangere. D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 137. *art.* 6. Abb. *de Obſerv. jejun. numero* 3. Navarr. *de quinque præcept. Eccleſ. cap.* 2. *num.* 13. Azor. *Inſt. Moral lib.* 7. *cap.* 11. *verſ. Septimo quæritur.* Leſſ. *de Inſt. & Jur. lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 2. *n.* 10. Ant. Fernand. *in exam. Theol mor. part.* 2. *cap.* 7. *§.* 2. *num.* 1. Vinc. Filiucc. *Moral. quæſt. tract.* 27. *part.* 2. *cap.* 2. *n.* 42. & alii Canoniſtæ omnes, & ex noſtris Joan. Alphonſ. à Fontech. *in Spec. Med. Chriſt. lumin.* 2. *pag.* 48. Circa quam tamen materiam nonnulla ſunt inquiſitione digna, & primo, an recte concedatur potus extra cibum in jejuniis. Secundo, cur Eccleſia tam indulgens ſit in potu, ut ad ſatietatem uſque bibere, & in cibo, & extra cibum abſque peccato permittat, quantum eſt ex parte jejunii. Tertio, an vinum nutriat. Quarto, an dato, quod vinum nutriat, adhuc tamen, ſi extra cibum horamque comeſtionis aſſumatur, jejunium non frangat, & recte ob id ſit permiſſum, & alia, ſi quæ occurrent. Et quoad primum, ratio dubitandi eſt, quia videtur potus 2
nutrire, de vino dicemus poſtea ſic & de Cereviſia, Mulſa, Zytho, & aliis quibuſdam arte factis potionibus, ſed ipſiſſimam aquam puram nutrire probatur ex pluribus auctoritatibus, quas afferunt Pet. Hiſpan. *in comm. ad lib. Iſaac. diæt. partic. cap. de Aqua.* Valleſ. *lib.* 6. *Contrad. cap.* 6. *Epiphan.* Ferdin. *lib.* 1. *Theor.* 9. (Horſt. *tom.* 1. *pag.* 366. Mercat. *l.* 2. *de T.S. claſſ. art.* 2. §. 20. ut & *Mercurial.* de vino & aq. c. 6.) & videtur de mente Ariſtotelis. *Sect.* 1. *probl.* 13. ubi cauſam reddens, cur mutatio aquarum gravis ſit, aeris vero non, eam affert, quod aqua corporis alimento ſit, aer autem non. Sed & Baccius *de naturali Vinorum Hiſtoria, lib.* 3. *cap.* 4. *in fin.* etiamſi in *libb. de Thermis* aquam nutrire negaſſet: ibi tamen quaſi ſeſe retractans, aquam quoque poſſe nutrire firmavit. Vide tamen alia à Sanctorello *lib.* 6. *Anteprax. cap.* 4. ſed apertiſſime aquam nutrire abſtruit Athenæus, *Deinoſophiſt. lib.* 2. *cap.* 2. *in fin.* & alii quos citat eruditiſſimus & indefeſſæ lectionis vir, D. Zacutus *de Princ. Med. Hiſt. lib.* 1. *hiſt.* 28. *quæſt.* 19. quibus adde, quod Piſces aqua nutriuntur. Ariſt. 8. *hiſt. Anim. c.* 2. (Adde *allegatum* Sanctorellum *l.* 16. *anteprax. cap.* 4. Melchior Sebizium *lib.* 5. *de aliment. facult. probl.* 48. Lud. Nonnium *l.* 4. *de re cibaria cap.* 4. Bravo *p.* 734. Cum ergo aqua, quæ communiſſimus potus eſt, nutrire poſſit, non videtur recte extra cibum ejus uſus 3
permiſſus, & multo minus quilibet alius potus, cum omnes magis quam aqua nutrire poſſint, omnia vero quæ poſſunt nutrire, ſunt interdicta in jejuniis, extra unicam comeſtionem. Ad hanc objectionem breviter 4
dicendum, quod potus, ut potus non nutriat, & aqua abſolute non nutrire firmandum, ut communis eſt 5
Medicorum, & Philoſophorum opinio, de qua teſtantur præcitati Auctores, quibus & ipſi aſſentiun- 6
tur, Athenæo excepto, de quo non curandum.

Quoad ſecundum reſpondent Canoniſtæ dicentes, non eſſe de præcepto Jejunii unicam potationem, ſed unicam comeſtionem, at hoc illud eſt, quod quæro, nam in idem recidit, nempe cur de præcepto jejunii non ſit abſtinentia à potu, ut abſtinentia à cibo ex- 7
tra determinatam horam, ita ut Eccleſia in conceſſione potus tam indulgens fuerit: nam cum finis jejunii 8
ſit afflictio, & maceratio carnis, ut toties diximus, jam notiſſimum eſt, magis affligi carnem ex tolerantia ſitis, quam ex tolerantia famis; ergo videbatur, debuiſſe Eccleſiam utroque medio uti ad eum finem aſſequendum, non vero famis tantum tolerantia.

Reſpondent alii, ut D. Th. *loco ſæpiſſime citat. art.* 6. *ad* 2. ex quo eam reſponſionem acceperunt Leſſius, *loco alias adducto*, & Filiucc. *lib. n.* 42. (& hæc reſponſio magis ſatis facit) rationem ejus rei eſſe, quia potus ordinatur ad diſtributionem ciborum, non vero ad nutritionem; quod etiam nutriat, hoc eſſe per accidens. Hæc ratio eſt, ut dixi, ſuperiori ſufficientior, ſed non 9
ſatisfacit ad inſtantiam de tolerantia in Jejuniis, quia Eccleſia debebat injungere utramque tolerantiam, famis ſcilicet & ſitis, ad majorem corporum afflictionem & caſtigationem: nam certum eſt, potum extra cibum non aſſumi ad diſtributionem ciborum, ſed 10
tantummodo ad ſitis moleſtiam levandam. Habeo ergo ipſe Medicam rationem, quæ forte undequaque ſatisfaciet, & quæ ſequitur. Dictum jam ſuperius non ſemel eſt, Eccleſiam in impoſitione Jejunii, non intendere Animæ, vel corpori detrimentum inferre. Idcirco non modo non permittit jejunium infirmis, ſed diſſuadet, *c. Non mediocriter. de Conſecr. hiſt.* 5. atque ex cauſa non imponit jeiunium plurium dierum, ſed unius tantum, *c. Non dico ib*, quia ubi rarius comederemus, quam ſemel, in ſpatio 24. horarum, ſtante conſuetudine comedendi bis, aut eo amplius in eo temporis ſpatio, prompte, & nonniſi cum periculo 11
ægrotaremus. Hoc fundamento poſito, dico, Eccle-

ſiam

ſiam ab ipſo Spiritu ſancto edoctam, rectè ad cibi abſtinentiam nos adſtringere, quia omni periculo vacat, & rectè etiam abſtinentia potus, & tolerantia ſitis nos abſolvere, quia ex ſitis tolerantia, maxime ſi immodica ſit, periculum imminet corporeæ ſalutis; cum ſitis duo habeat incommoda multæ conſiderationis, unum quidem, dum toleratur, tunc enim ſpiritus inflammat, & febrem facile poteſt accedere, atque eo procedere, ut Gal. nonnullos ex ſitis tolerantia mortuos viderit, ut narrat *lib.* 1. *de ſympt. cauſſ. c.* 7. alterum incommodum, quod etiam multiplex eſt, cum poſt ejus tolerantiam, eam avidius extinguere ſtudemus; tunc enim affatim aquam, ſeu aliud quid potulentum ingurgitantes, in mille non contemnenda ſymptomata facile incidimus, quorum nonnulla ad quatuor uſque enumerat Gal. *ubi ſup.* imo & ipſam mortem oppetimus, ut multis eveniſſe patet hiſtoriis, cumulatis per Schenck. *l.* 3. *Obſ. tit. de Siti.* & præcipuè ex ea cauſa extinctum fuiſſe Valerium Cordum, juvenem in re herbaria peritiſſimum, apud eundem ex Foreſto habetur; tandemque magnam ſitim etiam toleratam cauſare aliquando mortem, luculenter teſtatur Avic. 13. 3. *tr.* 2. *c.* 20. Ac tanti momenti ſitis tolerantia, eſt ut Hipp. *Epid. l.* 6. *text.* 28. enumerans quædam ad ſanitatis cuſtodiam maxime obſervanda, atque illa ad tria reducens, ſitis tolerantiam præcipuè enumeravit, *ibi. Parcus cibus, ſine laſſitudine, ſine ſiti;* & ob prædicta mirum non eſt, ſi Medici indulgentiores ſunt ſuis ægrotis in potus, quam in ciborum erroribus, dicente Celſo, *lib.* 3. *c.* 6. *Neceſſe eſt tamen, quanto facilius etiam ſani famem, quam ſitim ſuſtinent, tanto magis ægris in potione, quam in cibis indulgere.* Ad hæc ergo incommoda, & pericula evitanda, Sancta Mater Eccleſia ad ſitis tolerantiam nos obſtringi noluit; ſtante præſertim cauſa evidenti ſitim excitante, & adaugente, ipſo ſcilicet jejunio, in quo patet ſitim fieri moleſtiſſimam ex ipſa experientia. Præterquam quod ut Chriſtianæ Legis jugum ſuave experiamur;

12 ad illud quoque eadem Piiſſima Mater Eccleſia reſpexiſſe videtur, ad faciliorem nimirum tolerantiam. Facilius enim toleratur fames, quam ſitis, (vid. Moſes *in Philoſoph. Naturali Sacroſancti corporis Chriſti pag.* 101. & ex antiquis *Plutarchus*) ut notum eſt, & quæritur ejus rei cauſa ab Ariſt *ſect.* 28. *Probl.* 5. quæ facilitas non reſpicit ſolum minorem anxietudinem, quam ex fame toleranda percipimus, ſed etiam temporis durationem, nam facilius toleratur fames per tres dies, quam ſitis per tres horas. Unde *ibi.* Ariſt. reddens cauſam hujus facilioris, & difficilioris tolerantiæ, dicebat, quod ſitis res eſt magis anxia; facit enim multo majorem cruciatum ſitis tolerata, quam fames, ut Plater. probat *in Quæſt. Med. Parad. & Eudox. cent. poſth. n.* 32. tam anxia enim res ſitis eſt, & tanto cum cruciatu affligit, ut nonnulli mori aliquando elegerint, ut ſeſe ab ea moleſtia liberare poſſent, ut ille apud Gal. *lib.* 7. *Meth. cap.* 8. quam anxietudinem in ſiti optime inſinuavit Stat. *lib.* 3. *Theb in fin.* dicens:

—— Non ora modo, anguſtiſque peruſti
Faucibus, interior ſed vis quanti aſpera pulſu
Corda, gelant venæ, & ſiccis cruor æger adhæret
Viſceribus, &c.

Ad cujus imitationem Poeta noſter Torq. Taſſ. Hieruſ. *Cant.* 3. *St.* 61. ſic dicebat,

Vedi le membra de' guerrier robuſte,
Cui ne camin per aſpra terra preſo,
Ne ferrea ſalma, onde gir ſempre onuſte;
Ne domò ferro à la lor morte inteſo,
Ch' or riſolute, e dal calore aduſte
Giacciono à ſe medeſme inutil peſo,
E vive ne le vene occulto foco,
Che paſcendo le ſtrugge à poco à poco.

Et prudenter idem Poeta ſitim peſſimum malorum vocavit *ibid.* dicens:

Ma pur la ſete il peſſimo de mali.

Ergo hanc ſitis tolerandæ difficultatem præ oculis habens Eccleſia, ad libitum bibere quandocunque permiſit, ſolummodo contenta, ut mediocri, & rationabili famis tolerantia gliſcentem carnem quoad fieri poteſt, compeſcamus. Quin & ad hoc Eccleſia facile reſpexit, nempe ad remedium promptius & ſecurius pro carne & laſcivia edomanda, quod ex fame tolerata haberi quidem poteſt; non ſic autem ex tolerata ſitis, quæ ſanguinem potius accendit, ut jam dixi.

Sed quia videbatur, quod ſtante etiam hac Eccleſiæ indulgentia, debuiſſet ſufficere aquæ potus ad ſitim extinguendam, unde enumerata incommoda 13
evitaremus, idcirco dubitatur ulterius, an rectè etiam *vinum* permiſſum ſit, maxime extra cibum: ratio dubitandi multiplex, & magni ponderis eſt: nam 14
primo vini potus videtur de directo contrarius fini in jejunio propoſito: cum intentio jejunantis ea ſit oporteat, ut ſubtrahendo, ac demendo conſuetum, quotidianumque nutrimentum, corpus indigentia nutrimenti caſtigetur; at hanc indigentiam vini potu 15
maxime ad libitum uſurpati evitare facili negotio licet, quia vinum nutrit. Imo ſolum inter omnes liquores vinum nutrit: ut probat Gal. *in lib. de Ren. aff. cap.* 6. minima namque eget alteratione ut in ſanguinem vertatur, ut præcipue de vino rubro & craſſo dicebat idem Gal. *libro tertio, de Alim. fac. cap.* 40. & de hoc dubitare perinde eſſet, ut Baccii verba uſurpem. *lib.* 3. *de Vinor. hiſt. cap.* 4. ac ſi de Pane verteremus in dubium, an nutriret, necne. Qui tamen de hac re plura ſcire deſiderat, legat ipſum Baccium, qui ex Hipp. & Galeni decretis idipſum luculenter probavit. Cum ergo vinum nutrimenti defectum reparare poſſit, & moderatam illam tolerantiam famis inhibere, non videtur jure extra cibum permiſſum.

Secundo, quia vini potus Venerem ſtimulat, juxta 16
illud Proverb. *cap.* 20 *verſ.* 1. *Luxurioſa res eſt vinum:* & illud Pauli *ad Epheſ. c.* 5. *verſ.* 18. *Et nolite inebriari vino in quo eſt luxuria.* Cujus rei notiſſimam experientiam habemus in Loth, qui vino inebriatus à propriis filiabus non abſtinuit, narratur Geneſ. *cap.* 19. Unde optime dicitur ab Ovidio, *de Rom. Amor.*

Vina parant animos Veneri.

Adde quod vinum hominem exhilarat, juxta illud Pſal. 103. *verſ. Ut educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis:* & illud Proverb. *cap.* 31. *verſ.* 6. *& ſeq. Date ſiceram mœrentibus, & vinum bis qui amaro ſunt animo: bibant, & obliviſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non recordentur amplius*, & lib. Eccleſiaſt. *cap.* 40. *verſ. vigeſimo, Vinum & muſica lætificant cor. & cap.* 31. *ſuperiori ver.* 36. *Exultatio animæ & cordis, vinum moderate potatum.* quod etiam clare docet Iſaac *in diæt. part. in cap. de vino*, dicens. *quod vini bonitas non ſolum in corpore oſtenditur, ſed etiam in Anima operatur, facit enim illam obliviſci triſtitiam, & anguſtiam, datque ſibi lætitiam*, &c. at jejunium ad carnis afflictio- 17
nem, & triſtitiam eſt inſtitutum: unde idcirco dicitur eſſe afflictio carnis ex abſtinentia ciborum, & ad hoc præcipue emanat, ut carne afflicta, ſpiritus vividior ad cœleſtium contemplationem dirigatur. Tertio, ab Eccleſia unica comeſtio in ſpatio vivintiquatuor horarum inſtituta idcirco eſt, ut famis aliqualem tolerantiam experiremur; at ſi quod incomodum ex 18
fame emanat, id ut dixi, vini potu facile evitatur, juxta vulgatiſſimam Hippocr. ſententiam. *Aph. lib.* 2. *Aphor.* 21. *Famem vini potio tollit.* (Vid. Diterici *Jatreum Hippocr.*) Neque ſolum famis incommodum 19
vini potione evitatur, ſed etiam corpus facile repletur juxta alteram ejuſdem Hipp. ſententiam, *ibid. Aph.* 11. *Facilius eſt repleri potu quam cibo.* Si quo autem potu 20
facile replemur, is certe vini potus eſt, cum vinum maxime inter ea ſit, quæ univerſim & celeriter nutriunt, ex Gal. *comm.* 2. *Aph.* 18. Denique quia ob hæc 21
omnia vini uſus in jejuniis antiquitus fuit interdictus à SS. Patribus, ut ex plurimorum auctoritate probat Azor. *lib.* 7. *c.* 10. *verſ. Septimo quæritur.* Ex quibus videtur perperam in jejuniis permitti nunc vini uſum extra menſam, immo forte & in ipſa menſa.

Quibus tamen non obſtantibus, dicendum videtur ex ratione, vini potum extra cibum, & cum cibo, in die jejunii ab Eccleſia tolerari: primo quidem propter conſuetudinem, ad quam reſpiciens Eccleſia facile vidit, quod cum nos ab incunabulis vino aſſueſcamus, leviſſimo negotio ab aquæ potu lædi inſi-

inſigniter poſſumus; nam ob ciborum quadrageſi-
22 malium vel difficiliorem coćturam, vel calorificam in pleriſque qualitatem, vel ob id quod unica vice plura aſſumamus, quam conſueverimus, & idcirco majore potus quantitate egeamus, facile in jejuniis ſitim incurrimus, quam ſi aquæ potu extinguere velimus, ob deſuetudinem in difficilia ſymptomata labi poſſemus. Secundo, quia præcipua intentio
23 potus eſt diſtributio alimenti ſolidi, unde cum bibentis intentio primaria ea ſit, nihil nos movere debet, ſi ſecundario, & per accidens potus quicunque ea intentione aſſumptus nutriat. Modo ad alimenti diſtributionem, maxime in aſſuetis, multo melior eſt potus vini aqua permixti, quam aquæ per ſe: nam vinum ad hunc potiſſimum finem inventum, ut aqua exceptum majorem illi penetrationem conciliaret, unde promptior fieret ſolidi alimenti diſtributio; hanc rationem attigerunt Leſſius *loco cit. n.* 10, & Filiuc. ex eo *ibid. n.* 41. Tertio,
24 quia intentio potantis eſt levare ſitim, quod ab Eccleſia diximus jure fuiſſe permiſſum; at vinum aqua permixtum magis levat ſitim, quam aqua ſola per ſe. Igitur jure optimo videtur uſus vini in jejuniis, etiam extra cibum, ab Eccleſia tolerari.

Et ad ea quæ in contrarium opponuntur, dicendum videtur. Ad primum id, quod jam ſuperius dicebamus, vinum quippe concedi ratione potus, non ratione alimenti; quod ſi nutriat, id ſecundario fit,
25 & per accidens; ad ſecundum reſpondet D. Bonaventura ex quo inter Medicos Joan. Alphonſ. à Fontech. *loco ſæpe cit.* vinum excitare luxuriam, ſeu carnis concupiſcentiam per modum alterantis inflammando ſanguinem, & ſpiritus; at tales alterationes
26 non diu durant. Quia tamen inſtari poteſt, quod etiam momentanea carnis concupiſcentia debeat evitari; & debeat omnino tentationis occaſio quælibet, quantum nobis licet, auferri, & idcirco etiam ſtante, quod vinum hoc pacto concupiſcentiam excitet, debeat tamen evitari; præterquam quod nonnihil dubii habet ea aſſertio, & facile contrarium defendi poteſt: addo reſpondendo ad hanc inſtantiam, quod Eccleſiæ indulgentia ſe extendit tantum ad ſitis extinctionem; at præter ejus intentionem evenit, ut bibens tam immoderate ſeſe vino
27 ingurgitet, ut exinde carnis ſtimuli acutiores fiant: neque enim ex moderato vini potu, & præcipue ſi aquæ convenienti quantitate ejus potentia edometur, luxuria accenditur, ſed ex ejus potu immoderato, & cum meracum bibitur, unde cum quis immoderate bibens luxuriæ occaſionem præbet & intemperantiæ, ſeu gulæ peccatum incurret, & jejunii meritum perdet, D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 1. 57. *art.* 6. *ad* 2. His tamen non obſtantibus quærebat Leon. Jacchin. cur Cereri, & Baccho dediti minus amore tententur, quod quidem prædictis contrarium videtur; ac profecto immoderata vini potio ſpiritus extinguit, ſanguinemque refrigerat, unde & Veneris ſtimuli obtunduntur.
28 Ad tertium videtur eadem reſponſio ſatisfacere, non enim intendit Eccleſia, ut vini potu famem repellamus, ſed tantum ut ſitim extinguamus; at ſitis vino optime diluto extinguitur, fames autem meraciore vino ſuperatur, ut ex Hippocratis verbis ſatis perſpicuum fit; neque illa imminet ex potu repletio, qui ſolum ad ſitis extinctionem fiat.

Ad tertium principale dubium jam videtur ſatisfa-
29 ctum: Vinum enim non modo nutrit, ſed univerſim; & celeriter nutrit, ut jam ſuperius dictum eſt, & habet vicem alimenti intro in corpus aſſumptum, ob familiaritatem, quam cum nobis habet, ut Gal. dicebat *de Ren. aff. cap.* 6. imo addit Iſaac *in diæt. part. cap. de vino*, nullum cibum inveniri aut potum, qui adeo ſit naturalis caloris confortativus, & augmentativus prout vinum, propter familiaritatis conſortium, quod cum natura habet; & quia humanis eſt conveniens corporibus, ejus calor ſimilis eſt calori naturali, atque cito convertitur in naturalem, & mundiſſimum ſanguinem, imo, ut addit ex Rufo, vinum turbidum clarificat ſanguinem, neque ſolum intro aſſumptum, ſed etiam odoratum nutrire præ cæteris omnibus poteſt; ex hoc enim ſpiritus vivificat; quod ſatis probat quotidiana experientia, cum eos, qui animo linquuntur, vel ſyncope, aut lipothymia deficiunt, nihil celerius in vitam revocet, quam vinum naribus inditum, præcipue ſi potens ſit, & odoratum, citiſſime enim convertitur in ſpiritus, & calorem naturalem, unde ſpiritus recreantur; ut dicit Petr. Hiſp. *in comm. ad lib.* Iſaac. *de diæt. part. cap. de vino*. Satisfactum quoque ex his videtur ad quartum principale dubium: etiamſi enim vinum nutriat, non ut alimentum, ſed ut potus, eſt conceſſum ad ciborum diſtributionem, & ad ſitis extinctionem.

SUMMARIUM.

1 *Jejunium modo mitius & modo durius imponi poteſt.*
2 *Jejunium ab Eccleſia impoſitum videtur unius ejuſdemque rationis.*
3 *Peccat mortaliter frangens jejunium cum eis, quæ ex proprio voto, vel ex alia ſimili obligatione tenetur non aſſumere in cibis.*
4 *Quæcunque legitimæ cauſæ excuſant à jejunio ab Eccleſia impoſito, eædem excuſare videntur ab alia quacunque obligatione, dic, ut num. ſeq.*
6 *Qui tenetur jejunare cum pane, & aqua an poſſit panem aut aquam aliquo modo alterare.*
7 *Aqua ſaccharata uti non poteſt, qui tenetur jejunare cum pane, & aqua.*
8 *Quod eſt mixtum eſt ſimpliciter tale.*
9 *Jejunium cum pane & aqua impoſitum, quem finem habeat.*
10 *Obligatus jejunare cum pane & aqua, an panem aqua incoquere poteſt.*
11 *Obligatus ad jejunium cum abſtinentia ab omni cibo cocto, an poſſit panem aqua incoquere, vel quibuſdam aliis cibis uti, qui coctura aſſervari ſolent ad longum tempus.*
12 *Obligatus ad jejunium cum abſtinentia à piſcibus, an poſſit ſalſamentis uti.*

QUÆSTIO VII.

De Jejunio impoſito cum pane, & aqua, & aliis ſimilibus.

JAm diximus, Jejunium poſſe imponi modo mitius, 1
modo durius, & hoc vel ex proprio voto, vel ex
inſtituto Religionis, vel ex impoſita pœnitentia: 2
nam jejunium, ad quod obligat Eccleſia, unius generis eſt; neque enim prohibet modo hæc, modo illa, aut huic perſonæ hæc, illi vero illa, ſed æqualiter omni tempore, ſinguliſque perſonis eadem obſervanda præcipit, prohibendo certos quoſdam cibos, multiplicem unico die refectionem, & ante horam determinatam aſſumptam. Particularia jejunia, nempe quæ vel ex proprio, ut diximus, voto, vel quæ pro peccatorum ſatisfactione injunguntur, vel ex inſtituti particularis præcepto obligant; ea differentiam recipiunt, ut modo cibis quibuſdam, vel certo modo conditis interdicant, modo ſolis quibuſdam uti permittant, ut puta leguminibus, & herbis, modo omnes prohibeant præter panem modo etiam certum potum conſtituant, prohibendo vini, cereviſiæ, aut alios hujuſmodi potus. Ubi ergo quis ex proprio voto, vel ex pœnitentiæ impoſitione, ad ſimile aliquod jejunium teneatur, peccat contra votum, & inſtitutum Religionis voto confirmatum, & pœnitentiæ impoſitæ non ſatisfacit (ſi quid, quod particularis jejunii illius lex prohibuerit, in cibis aſſumpſerit. Videndum ergo, quænam contra tales obligationes irrepere poſſint (quæ à Medico definiri expoſtulent) quæ hominem in peccatum agere facile ſit: ac præmittendum primo eſt quod quæcunquæ cauſæ ex infirmitate legitime excuſant à jejunio ab Eccleſia impoſito, eædem excuſant ab alia cujuſcunque jejunii obligatione, niſi votum aut inſtitutum voto ſuſceptum nominatim ad hoc obligaverint, ut non obſtante infirmitatis excuſatione, jejunium ſervandum ſit, quod an licitum, & quomodo, Canoniſtæ decidant.

Ratio

Ratio ejus rei evidens eſt, quia eadem militat in uno, quæ in alio; dico autem has cauſas legitime
5 excuſare, & non teneri ſic legitime excuſatum ad proprii voti obſervantiam; alias autem non peccaret, ſi non obſtante legitima excuſatione, nollet carnibus uti, dummodo hoc ea intentione faceret, ut ſe exerceret in virtutis ſtudio, non autem ut propriæ vitæ noceret. Azor. *Inſt. mor. lib.* 5. *c.* 6. *verſ. in hac controv.*

6 His præmiſſis dubitatur, an qui ex qualicunque obligatione tenetur ad jejunium cum pane, & aqua, poſſit panem aliquo modo alterare, ut Sale, Aniſo Fœniculo, Saccharo, aut alium potum aqua ſuaviorem bibere, ut vina nonnulla factitia ex ſuccis pomorum, Cereviſiam, Mulſum, vel aquam ipſam aliquo alio modo præparatam. Ratio dubitandi eſt, quia non videtur, dummodo præcipua materia potus ſit Aqua, quicquam voto præjudicare, illam aliquo modo alterare, ſicuti neque panem, maxime rebus, quæ vim condimenti habeant, non nutrimenti, cum intentio jejunium imponentis cum pane & aqua, ſit tantum nutrimentum minuere, at nihil nutrimenti addere videntur quædam, quibus panem, aut aquam alteramus, præcipue vero Cinnamomum, Aniſum, Fœniculum, & hujuſmodi, quæ ſolum ſaporem meliorem conciliant, & flatus diſcutiunt. Quemadmodum ergo vini potus, quanquam nutrire poteſt, tamen ratione potus extra cibum in jejuniis eſt conceſſus; ſic etiam videtur concedendum, panem, aut aquam aliquo modo conveniente alterare ei, qui obligatus eſt ad jejunium cum pane, & aqua.

7 Alia tamen ex parte Bald. *in c. etſi Chriſtus de Jurejur. n.* 9. noluit licere ei, qui ad huiuſmodi jejunium cum pane, & aqua tenetur, Aqua ſaccharata uti; multo minus, inquam ego, pane aliquo modo
8 alterato. Rationem afferebat ille, quia quod eſt mixtum, non eſt ſimpliciter tale; quod ſi ita eſt, non videtur aquam bibere, qui aquam ſaccharatam
9 bibit, ſic etiam de pane dicendum. Ego Medici partes non tranſgreſſus dico, quod intentio imponentis jejunium cum pane, & aqua, non modo eſt, ut conſueta abſtinentia, quæ ex communi jejunii obſervantia provenit, caro maceretur, ſed ut multo majori majorem in modum caſtigetur, & affligatur: non ſolum igitur vult minui varietatem ciborum, & ſelectiores non admitti, ſed reſtringit ſe ad certum cibum, nempe panem, & ad certum potum, nempe aquam, & hoc non aliam ob cauſſam, niſi ut ex tali ratione victus etiam ea voluptas, quam in comedendo, & bibendo natura ſolet percipere, quantum fieri poſſit, minuatur. Non ergo reſpicit hæc obligatio minorem tantum nutritionem, ſed minorem etiam obligationem in aſſumptione cibi, & potus unde magis corpus triſtetur.

His ergo ſic ſe habentibus, quandocunque obligatus ad jejunium cum pane & aqua ipſum panem aut ipſam aquam ad hunc finem alteraret, ut magis ſuavem hanc, aut illum redderet, aut majus nutrimentum ab uno, aut altera ſic alteratis perciperet, proculdubio non ſatisfaceret obligationi; at ſi ad declinandam aquæ cruditatem, eam Cinnamomo, Aniſo, Fœniculo, Coriandro, aut ſimili quapiam re præpararet, aut etiam ob ſtomachum panem ſimili modo alteraret, & in ſumma totum præſtaret ratione medicamenti, non autem condimenti, neque nutrimenti, tunc non videretur facere contra obligationem, etiamſi per accidens ſuavior fieret utrumque ſic alteratum. Satis enim eſſet, ut prima intentio eſſet, alterare utrumque aut alterutrum, ad effugiendum aliquod ſanitatis incommodum, quod poſſet alias ex ipſis provenire.

10 Sed utrum is, qui prædicti jejunii obligatione tenetur, poterit panem in aqua incoquere, & eo vice panis uti, aut etiam aquam incoquere, ut melior evadat; Dicendum videtur idem quod ſuperius quoad panem, quoad aquam enim nullum eſt dubium, neque enim ſuavior evadit aqua cocta, ſed melior, & ſalubrior, quam cruda, neque ſuam naturam ullo modo mutat. Quoad panem autem, ſi incoquatur, ut facilioris ſit digeſtionis, licet: ſed ſit, ut minori cum diſplicentia comedatur, forte non licet; idemque videtur dicendum de quacunque panis coctura, ut ſi torreatur, vel alio modo decoquatur: nam ſemper ex coctura panis ſuavior evadit; niſi dicamus hoc eſſe leviſſimi momenti, neque conciliari majorem ſuavitatem pani ex alienæ rei admixtione, ſed tantum ex alteratione ab igne communicata. Dummodo ergo nulla conditura in ejus decoctione utamur, ut ſi oleum admiſceremus, vel acetum, vel defrutum, vel quid ſimile, poterit forte panis quovis modo concedi. Obſtabat tamen Filiucc. *Tract.* 27. *p.* 2. *c.* 2. *n.* 31. qui in jentaculis negat poſſe apponi panem coctum etiam ſimplici aqua, tametſi non excederet debitam quantitatem. Dicendum tamen eſt, rationem eſſe diverſam; quia jejunanti cum pane, & aqua, licet pane, & aqua ſemel in die ſe ipſum quantum libuerit nutrire, ac ſuſtentare: at ei, qui communi jejunio ſatisfaciens, jentaculo utitur, fugienda ea ſunt, quæ multum nutrire poſſunt, ut panis ſic coctus, qui non ſolum ipſe nutrit, ſed etiam aquæ, in qua coquitur, nutritionem conciliat, ut addit Filiucc. *ibid.*

Sed dubitari poteſt ulterius, an qui teneretur jejunare cum abſtinentia à qualicunque cibo cocto, 11
poſſet pane, ut ſupra diximus, qualicunque modo cocto in cibis uti: & videtur dicendum, poſſe, attento quod obligans ſe ad eam abſtinentiam, non intelligit nomine cibi cocti venire panem quomodocunque, dummodo in ejus coctura nulla conditura uteretur, nam alias non poſſet.

Sed poteſtne, qui teneretur ad jejunium cum ab- 12
ſtinentia à piſcibus, ſalſamentis uti? Ratio dubitandi eſt, quia piſces, recentes magis nutriunt optimumque præbent alimentum, contra vero ſaliti, *ut infra.* Denique piſces recentes majori indigent conditura, at ſaliti per ſe abſque alia conditura ingeri poſſunt. Itaque cum intentio imponentis ſibi, vel aliis tale jejunium, ſit forte prohibere cibos, qui magis nutriunt, & multa conditura indigent, non videntur ſalſamenta interdici debere. Tamen, ſi ad rei naturam reſpiciamus, cum piſcibus etiam ſalſamenta connumeranda veniunt, quia ſalſamenta aut piſces ſunt, aut ipſorum piſcium partes ſale aſſervatæ; tametſi ergo nutritio ex ſalſamentis proveniens, & modica ſit, & prava, ut teſtatur Oribaſ. *Coll. lib.* 2. non videtur tamen mutata omnino eorum natura. Dixerim tamen ſalſamenta concedi in hoc jejunio non poſſe, quia licet piſces ſint, aut piſcium partes, & quoad hoc non mutaverint naturam, tamen maxime mutarunt naturam quoad guſtum, quoad nutritionem, & quoad quantitatem, & qualitatem alimenti. Et quoad guſtum patet, quoad nutritionem, hoc eſt, modum nutriendi, quia piſces recentes non multum in ſtomacho morantur, ſaliti contra; recentes majorem, ſaliti minorem quantitatem alimenti ſubminiſtrant; recentes bonum, ſaliti pravum nutrimentum præbent. Illud tamen non omittendum quod cum ſalſamenta ex piſcibus appetitum valde excitare ſoleant, cavendum, ne in comedendo mediocritatem excedamus, & jejunii leges tranſgrediamur; itaque cautius procedemus, ſi ut plurimum his rejectis, fructibus quibuſdam aut herbis utamur, ut *quæſt. ult.* Deo annuente, docebimus. Multa alia, quæ circa hanc materiam occurrere poſſent, quæ dubium aliquod excitarent, data opera omitto, vel quia magis ad Canoniſtas, quam ad Medicum pertineat, ea decidere, vel quia minimi momenti cum ſint, operam ludere in iis tractandis facile viderer.

SUMMARIUM.

1 *De eſſentia jejunii ita eſt abſtinentia à carnibus, ut cum comeſtione earum nulla alia jejunii obligatio ſtare poſſit.*

2 *Diſpenſatus à majori obligatione multo magis diſpenſatus videtur à minori.*

3 *Non eſt diſpenſatus ab unitate comeſtionis, qui eſt diſpenſatus ad comeſtionem carnium.*

4 *Non cenſendus diſpenſatus ab una obligatione, qui eſt diſpenſatus ab alia.*

5 *Di-*

5 *Diſpenſatio duplex ; ſimpliciter facta, & ſecundum quid.*
6 *Licentia Medici requirit particularem mentionem eius conditionis, quæ diſpenſatur, abſque aliarum diſpenſatione.*
7 *Qui ob præſentis morbi urgentiam diſpenſatur à ieiunio, quoad carnes, cenſetur diſpenſatus ab omni ieiunii obligatione.*
8 *Diſpenſatus ad carnium comeſtionem, ob timorem tantum futuri mali, non cenſendus ad aliquod aliud diſpenſatus.*
9 *Unuſquiſque tenetur ieiunare, eo modo, quo poteſt.*
10 *Cautela in concedendis licentiis, Medicis ſervanda.*

QUÆSTIO VIII.

Diſpenſatus à jejunio quoad qualitatem ciborum, & præcipue quoad carnes, an ab omni alia obligatione jejunii ſolutus cenſeatur.

HÆc quæſtio admodum controverſa eſt inter Canoniſtas, ita ut ob id in tres præcipue claſſes
1 diviſi ſint, ut refert Filiucc. *ubi alias, cap.3.num.*50. Putarunt nonnulli tam eſſe de eſſentia jejunii abſtinentiam à carnibus, ut cum comeſtione carnium nulla alia jejunii obligatio ſtare poſſit : unde eo ipſo, quod quis diſpenſatus eſt ad comeſtionem carnium, diſpenſatus etiam cenſeatur ab omni alia obligatione jejunii, ab unitate ſcilicet comeſtionis, & ab obſervatione horæ comedendi poſt me-
2 ridiem. Vide auctores hujus opinionis apud Azor. *ubi alias cap.*10. *verſ.Tertio quæritur*, & apud ſupra citatum Filiucc. *ibid.* ac præterea D. Bonavent. & Martin Ledeſm.apud Joan.Alph.Fontech. ex Medicis, *in ſpec.Med.Chriſt.lum.*2. *prope princ.* ejus quoque opinionis fuit Azor. *ubi ſup. verſ. Arbitror igitur.* Roderic. *quæſt.Canon.& Regul.Tom.*2.*quæſt.*106.*artic.*2 *num.*22. & idem ſentire videtur ex noſtris Baptiſta Codronch. *lib.*1.*de Chriſt.med.rat.cap.*26.*in fin.* Ratio videtur eſſe quia diſpenſatus à majori obligatione, videtur multo magis diſpenſatus à minori obligatione ejuſdem generis, vel circa idem ſubjectum. At præcipua, & majoris momenti obligatio in jejunio eſt abſtinentia à carnibus, nam abſque harum comeſtione conſiſtit jejunium, cum comeſtione vero nequaquam. Si ergo quis diſpenſatur ad comeſtionem carnium multo magis diſpenſatus cenſendus ad repetitam comeſtionem ; nam multo magis cauſa impediens jejunium quoad qualitatem ciborum urget, quam cauſa impediens repetitam comeſtionem : poterit ergo urgentia prioris influere in poſteriorem, quæ minoris momenti eſt.
3 Alii voluerunt, nullo modo diſpenſari à cæteris conditionibus jejunii, qui diſpenſatus eſt ad comeſtionem carnium, & rationem adducunt ſuperiori
4 omnino oppoſitam, nempe non eſſe cenſendum diſpenſatum ab una obligatione, qui diſpenſatus eſt ab alia, unde diſpenſatus ad ovorum comeſtionem, non diſpenſatur ab unitate comeſtionis, aut ab hora determinata comedendi, ut præcitati Canoniſtæ apud eundem Filiucc. Codronch.*ubi ſup.* apud Filiucc. alios ejuſdem ſententiæ fautores vide; tenet & hanc ſententiam Fernand. *in exam. Theol. moral. part.* 2. *c.*7. §.2. *num.* 24
5 Alii denique diſtingui malunt de diſpenſatione ſimpliciter facta, & de diſpenſatione reſpectiva & ſecundum quid : nam ubi quis ſimpliciter eſt diſpenſatus ob naturæ inſignem debilitatem, ad omnia cenſetur diſpenſatus; ubi vero reſpective, & ex eo ſolum, quod timeat à cibis quadrageſimalibus inſignem noxam reportare, quod ſuæ naturæ & temperamento aut ſtomacho contrarii ſint, tunc quidem non cenſetur ab ulla alia obligatione ſolutus,
6 quam à qualitate ciborum. Ita Leſſius, *ubi alias, cap.*2.*n.*45. & cum eo Filiucc.*ibid.* qui hanc opinionem veriſſimam eſſe concludit; juxta quam dicamus Medici, quod quæcunque diſpenſatio à quacunque conditione jejunii, requirat particularem conſiderationem, ita ut teneamur in licentiis concedendis fidem facere, an cum licentia comedendi carnes intelligatur annexa licentia bis in die, aut pluries comedendi, aut horam jejunii præveniendi. Primo ergo, cum quis ad carnes diſpenſatur, vel diſpenſatur ob urgentiam morbi præſentis, vel ob timorem rationabilem futuri, juxta commemorata à Leſſio, & Filiucc. *ubi ſupra.* Qui ob præſentis mor- 7
bi urgentiam diſpenſatur, ab omni alia obligatione videtur. Ratio eſt, quia urgens morbus non modo requirit cibos, qui ſint facilis concoctionis, optimi nutrimenti, & ſtomachum non gravantes, ne ob id natura abſtracta cum morbo colluctari minus poſſit, ſed requirit etiam iteratam refectionem ; cum ab unica, ſi modica eſſet, vires ſuccumberent, ſi multa, opprimerentur, & in utroque caſu naturæ maximum præjudicium inferretur. Hoc tamen intelligendum locum habere in modo notatu digno, 8
& maxime ſi ſit cum febre. At ubi quis diſpenſatus ſit ad carnes ob timorem tantum futuri morbi, non cenſendus ad aliquid ulterius diſpenſatus : & ratio eſt, quia cauſa, ob quam quis diſpenſatur ab aliqua jejunii obligatione, eatenus legitima eſt cenſenda, quatenus reſpicit incommodum notabile ſanitatis ex ea cauſa proveniens, & idcirco, qui ab unitate comeſtionis diſpenſatur, non promiſcue ad ciborum qualitatem diſpenſatur, nec, qui ob ſtomachi eximium ſenſum horam prandii prævenire poteſt, diſpenſatur idcirco ad repetitam comeſtionem, Cauſa ergo ſimiliter, ob quam quis ob timorem futuri morbi diſpenſatur ad comedendas carnes, non influit in aliquod aliud incommodum, quod prevenire poſſit ex retardatione, aut unitate comeſtionis, non ergo legitime excuſat ab alterutra ex his conditionibus, aut ab utraque multo minus; quia unuſquiſque tenetur jejunare eo modo quo poteſt. Navarr. *in manual.Confeſſ.cap.* 21. *num.*22. Roderic. *ubi ſupra, num. eod.* Thom. Actius *de Infirmit. part.* 2. *verbo Quadrageſima. num.* 2. Nullus enim immunis eſſe debet in vigiliis, & jejuniis, & Qua- 9
drageſima ab ea carnis maceratione, quam ſibi licet exercere, abſque evidenti ſanitatis diſpendio, ita ut, ſi quis non poſſit à carnibus abſtinere, quia piſces ſuæ naturæ contrarii ſunt, abſtineat ſaltem à multitudine refectionis, quæ propriæ ſanitati non erit contraria ; ſervet item horam jejunii ab Eccleſia determinatam, ut carnem eo modo, quo poteſt, affligat; nam neque hoc contra hujus ſanitatem forte fuerit.
Ergo conſulto factum puto in licentiis, quas Me- 10
dici in Quadrageſima concedere ſolent, ut hanc clauſulam, in quibus neceſſaria videtur, apponebant, dummodo in cœteris præcepta jejunii ſervet; quod præcipue advertendum, ubi licentia ovorum, & lacticiniorum tantum concedatur; tunc enim, ut ſupra annuimus, omnes Doctores in hoc conveniunt, ut non cenſeantur ab aliis jejunii obligationibus ſoluti, qui tales licentias obtinuerunt, ut Canoniſtæ præcitati tenent apud eundem Filiuccium, & ex noſtris Codronch. *ibid.*

SUMMARIUM.

1 *Antiquorum jejunium fuit noſtro multo durius.*
2 *Jentaculum cur ab Eccleſia permiſſum.*
3 *Nullus obligatur in jejunio ad ſitis tolerantiam.*
4 *Jentaculum cur ex cauſa ſomni conceſſum.*
5 *Jentaculum cur in jejunio permiſſum, Medica ratio.*
6 *Cur Eccleſia non imperaverit, ut in jejuniis comederemus, occidente Sole.*
7 *Cœna uberior, multo magis damnoſa quam prandium.*
8 *Prandium an uberius cœna eſſe debeat.*
9 *Jentaculi quantitas qua eſſe debeat.*
10 *Parum pro nihilo habetur.*
11 *Jentaculi quantitas ſtatera pondere definita, ſecundum aliquos.*
12 *Quantitas jentaculi non poteſt definiri.*
13 *In jentaculo non comedendum ad famem expellendam, ſed ad nocumenta evitanda.*
14 *Ad evitandam ſitim, quæ quantitas ciborum in jentaculo ſufficiens eſſe poſſit.*

Quan-

15 Quantitas ciborum in jentaculo ſumenda, quanam ſufficiens eſſe poſſit ad ſomnum conciliandum.
16 Quantitas Jentaculi quanam eſſe debeat ad evitandam mutationem conſuetudinis cœnandi.
17 Quantitas jentaculi quomodo ab aliis definita.
18 Conſueti ſemel in die omni tempore comedere, an frangant jejunium jentaculum aſſumentes, vel quid extra conſuetam comeſtionem.
19 Quantitas jentaculi alia ratione terminata.
20 Quibus cibis uti liceat in jentaculo.
21 Cibi qui ſint minimi nutrimenti.
22 Panis in jentaculo cur concedatur.
23 Refectionem in meridie aſſumi ſolitam, in noctem differre quivis poteſt.
24 Jejunii obligatio ea eſt, ut ſemel tantum in die comedamus.
25 Jentaculo de mane ſumpto ceſſat cauſa ſitis, & ſomni.
26 Cauſa conſuetudinis comedendi bis in die non ceſſat in jentaculo de mane ſumpto.
27 Cur non liceat jentaculum de mane ſumere, cœna in noctem protracta.
28 Jentaculum non jus, ſed conſuetudo excuſat.
29 Conſuetudo contra Ius introducta reſtringenda.
30 In jejunio debet intervenire afflictio carnis.
31 Jentaculo de mane ſumpto evitatur omne inediæ incommodum.
32 Cœna occidente ſole ad ſatietatem aſſumpta homo non ita liber eſt ſequenti mane à ciborum ſuperfluitatibus.
33 Cœna uberiori noctu aſſumpta, ceſſat alter finis Jejunii, & qui. & num ſeq.
34 Si ob aliquam urgentem cauſam liceat jentaculum mane ſumere, ejus quantitas minuenda.

QUÆSTIO IX.

De Jentaculo ſeu collectione vel, refectiuncula, aut Cœnula tam veſpere quam mane in jejunio ſumpta.

1 ANtiquorum jejunium noſtro multo durius fuiſſe, certum eſt; nam illi, præterquam quod, ut diximus, & vino abſtinebant, ſemel tantum in die comedebant, non ad ſatietatem, ſed ad Naturæ ſolummodo ſuſtentationem: à delicatioribus cibis, à gulæ blandimentis, à popinæ illectamentis, à ferculis tanto cum ſtudio elaboratis, tanquam ab illicitis cibariis aliis quibuſcunque ſeſe continebant; & præter unicam illam refectionem longe à meridie ſumptam ne hilum quidem in os ingerebant, forte & cuicunque potui, niſi ſumma urgente neceſſitate, parcebant, cum carnem affligere, ac macerare, curioſius multo quam nos ſatagerent. Nos multo blandiora jejunia obſervamus; ac tantum, ex mea quidem ſententia, ab illis diſſidentia, ut illorum reſpectu vix credibile ducam ab iis notabiliter carnem affligi. Horam comedendi primo multo magis prævenimus, ſatis enim habemus, ſi circa meridiem comedamus; tunc refectionem aſſumentes non modo ſelectiſſimis cibis, & conditura quoque ſuaviorem ſaporem nactis, ſed ad ſatietatem uſque noſmetipſos infarcimus contra quam nos admoneat Text. *in cap. Ne tales de Conſecr. dict.* 5. Potum deinde vini & in comeſtione, & extra comeſtionem, non ad ſitim modo levandam, ſed ad delectationem quoque ad libitum accipimus: ac denique ne ex omiſſione cœnæ noſtra corpuſcula indigentiam aliquam patiantur, ejus loco quadam parva cœna, ſeu quadam brevi refectione, (quam cœnulam ob id vocant, vel jentaculum, ſive refectiunculam, vel collationem) ante ſomnum utimur: quod etiamſi cœnare, ut noſtri moris eſt, tum vellemus, corpore à matutina refectione quaſi nauſeabundo, ventre à nimia repletione diſtento, medii medius fidius diſrumperemur. Quamobrem niſi Eccleſiæ Indulgentia obſtaret, adeo contraria abſtinentiæ in jejuniis obſervandis hæc cænula, ſive jentaculum videretur, ut incaſſum nos ſelegiſſe ciborum qualitatem diceremur, ut jejunaremus. At vero quia Eccleſia permittente hoc fit, quam errare eſt impoſſibile, nos quidem, niſi intemperantia obſtet, poſſumus optime jejunii leges ſervare, & ex hac obſervantia quam plurimum mereri cum hac ipſa ratione jejunandi, comedendo ſcilicet circa meridiem ad libitum, bibendo etiam ad libitum, ad ſitis tamen extinctionem, ac ſumendo tandem veſpere ante ſomnum hanc ipſam refectiunculam, ex patientia Eccleſiæ nobis permiſſam. Quoniam circa id nonnulla occurrunt dubia, in inveſtigandum primo de cauſa hujus Sanctæ Matris Eccleſiæ Indulgentiæ. Secundo de quantitate cibi quærendum, quam in jentaculo liceat abſque jejunii violatione aſſumere. Tertio de qualitate ciborum aſſumendorum. Quarto de hujus veſpertini jentaculi cum matutino permutatione, an licita ſit, & utrum, ſi ſit licita, eædem conditiones obſervari in hoc, quæ in illo debeant, tam quoad qualitatem, quam quoad quantitatem ciborum, & quid de hora aſſumendi hoc jentaculum de mane, ſi liceat.

Quoad cauſam ergo hujus Indulgentiæ Eccleſiæ, 2
permittentis jentaculum, omnes Canoniſtæ conveniunt, eam eſſe unicam, quæ tamen duplex eſt, nempe una, reſpectu ſitis, altera reſpectu ſomni: jam enim demonſtravimus, nos non obligari in jejuniis ad ſitis tolerantiam ob nocumenta exinde provenientia. Cum ergo neceſſe habeamus aliquando potum 3
aſſumere, & maxime cum in prandio uberius comederemus quam alias conſueti ſimus, ne potus officiat ſtomacho, conceditur ut aliquid cibi præſumamus. Azor. *Inſt. moral. lib. 7. cap. 8. verſ. Quarto quæritur.* Cauſa autem ſomni conceditur jentaculum, quia 4
cum ſomnus fiat ab evaporatione alimentorum, jam, deficiente materia evaporationis, deficiet quoque ſomnus: at ſomno maxime indigemus, aliter Natura deficeret; idcirco omnibus viventibus ſenſu præditis communis eſt ſomnus, aliquando enim omnia dormiunt, neque fieri poteſt, ut ſemper vigilent. Ariſt. *de ſomn. & vig cap.* 1. Has cauſas, ut dixi, Canoniſtæ afferunt, quibus tertiam ex Medica officina depromptam annectendam cenſeo: ea eſt, quæ ſequitur, nocumentum ſcilicet, quod facile provenire poteſt, ex totali cœnæ omiſſione iis, quibus in die comedere ſunt aſſueti: ſatis enim luculenter demonſtratur à Medicis, & præ omnibus à communi omnium 5
præceptore Hippoc. *in lib. de vict. rat. in acut.* & Gal. *in comm. 2. ejuſd. partic. 22.* quantopere lædantur ii, qui cum cœnare conſueverint, cœnam totaliter dimittunt. Et ex Ariſtotele Valleſc. Tarent. Medicus temporis ſui non pœnitendæ, neque aſpernandæ doctrinæ: *Ignorare*, inquit, *non debes, quod qui conſueverunt bis in die comedere ſi retrahant ſe ad unam comeſtionem, certum ubi eveniet nocumentum*, *lib. 4. Philon. cap. 16.* Itaque à Spiritu Sancto edocta ſancta Mater Eccleſia permiſit conſuetudinem hanc irrepere, ut jentaculum aſſumamus, ne ex totali dimiſſione cœnæ Natura non aſſueta læderetur, & homo ægrotaret: maxime quia hæc mutatio erat repentina ſimul tantum in die comedendi, cum bis comedere ad ſatietatem uſque, aſſueti per anteactum tempus eſſemus; quæ mutatio quantum nocent, docet idem Hippocr. *ubi ſupr.* & Gal. & Valleſius *in comm. ſupr. cit. part 22. & ſeqq.* Ergo ut id periculi, cujus timor rationabilis quidem eſt, effugeremus, permittitur cœnula, ſive collatio vel refectiuncula, ex qua Natura veluti decepta cœnæ omiſſionem facilius, & nullo cum detrimento ſuſtineret. Puto itaque cum ſuperioribus cauſis à Canoniſtis aſſignatis, hanc etiam locum habuiſſe, nam ſolæ duæ illæ priores forte inſufficientes erant; quia ad evitandam & ſitim, & vigiliam, poterat Eccleſia impe- 6
rare, ut in jejuniis comederemus occidente Sole tantum, ut antiquitus in uſu fuiſſe dicit Joſeph. Angles *in 2. lib. ſent.* & ex noſtris Valleſ. *lib 2. de vict. rat. in acut. ubi ſup.* vel alia magis opportuna hora, & ad ſomnum alliciendum magis commoda. Ad hanc amen inſtantiam eſt promptiſſima reſponſio, ac illa quidem multiplex. Prima, quia refectione ad noctem protracta, evitato inconvenienti, non evitabatur aliud; non enim evitato vigiliæ incommodo, cœna de nocte aſſum-

aſſumpta, evitabatur ſitis, quæ interdiu poterat moleſta eſſe; ſed hanc facile tollebat ſomnus, qui cœnam excipiat, humectat enim, atque eo pacto ſitis cauſam adimit, juxta Hippoc. ſentent. *libro quinto, Aphor.* 27. (Diterich. *Jatr. p.* 451. & 909.) Secunda, quia refectione ad occaſum Solis, vel ulterius pro-
7 tracta, non idcirco evitabatur incommodum, quod ex dimiſſione prandii imminebat, & in idem recidebat prandii dimiſſio, & dimiſſio cœnæ, quia in non aſſuetis utrumque pari damno eſſe poteſt, ut manifeſte patet ex citata Hippoc. ſententia *in lib. de vict. rat. in acut.* Tertia, quia multo magis damnoſa eſt cœna uberior quam prandium uberius: & ratio eſt, quia plurima evaporatio ciborum nocte aſſumptorum caput mirum in modum replet, neque ut interdiu capitis pori aperti ſunt, ſed iis nocturno frigore denſatis vapores incraſſantur, qui in pituitam verſi, omnium malorum fons & origo exiſtunt. Scio in
8 hoc eſſe aliquod dubium, & idcirco quam plurimos Medicos eam quæſtionem exagitaſſe, an prandium uberius cœna, vel cœna uberior prandio ſumi debeat, & pro utraque ſententia reperiri defenſores; & ſi ad hanc rem Auctores deſideras, vide Concil. *differ.* 1. *per tot.* Dinum *in tr. ad hanc quæſtionem dicato.* Arnald. Novic. *in comm. Schol. Salern. de conſ. valet. cap.* 5. Michael. Savonar. *de tuend. valet. cap.* 26. Andr. Thurin. *de Prand. & cœn.* Fuchſ. *lib.* 2. *Paradox. cap.* 21. Odd. de Odd. *in lib. de cœn. & prand.* Jul. Alex. *lib.* 29. *ſalubr.* Valleſ. *in Contr. lib.* 6. *cap.* 7. Epiphan. Ferdin. *lib.* 2. *Theor.* 8. latiſſime Card. *Contr. med. lib.* 1. *contr.* 18. & *lib. de mal. Med. uſu, c.* 8. Petr. Tolet. *in paraſ. de prand. & cœn. rat.* (*Ol VVormium* diſput. med. 8. controv. 6. *Plempium* de fund. Med pag. 308.) & alios, ſed nunc non eſt forte his locus. Concludamus igitur, prudentiſſime ab Eccleſia inſtitutum, ut pranderemus aliquanto ſerius conſueto, & ne ſitim ultra modum tolerantes, eamque extinguere volentes potu læderemur, & ut ſomnus non impediretur, paſſam fuiſſe conſuetudinem hanc irrepere, jentaculum cœnæ vice aſſumendi, ut diximus; qua conſuetudine ſtante, etiam ceſſantibus, ac ſingulis prænominatis cauſis, jentaculo tamen uti poſſumus, conſuetudo enim excuſat: Azor. *ubi ſupra*: non obſtante contraria opinione, quæ vult, non eſſe licitum hoc jentaculum abſque neceſſitate, quam opinionem fuiſſe D. Antonini, Caietani, Paludani, & aliorum, dicit Azor. *ubi ſupra*; nam ſimpliciter, abſolute & abſque ulla neceſſitate eſſe licitum, tenent ex communiori Azorius *ibid. verſ. item ſumentes*, Leſſius *lib.* 4. *cap.* 2. *diſp.* 2. *num.* 11. Filiucc. *tract.* 27 *part.* 2. *cap.* 2. *num.* 25. Auctores autem contrarium tenentes conciliat Azor. dicens; quod eorum opinio intelligenda eſt de jure, non de conſuetudine.

9 Quoad quantitatem, quam pro jentaculo aſſumere liceat, non dubium eſt ſecundum Canoniſtas, eam debere eſſe modicam; nam idcirco voluerunt nonnulli DD. licitum eſſe, quia parum aſſumitur, parum autem pro nihilo habetur. Azor. *ubi ſupra,*
10 *verſ. Quinto quæritur.* Licet hæc opinio non ſubſiſtat, quia illud quoque parum, jejunium alias frangeret, ita Azor. & Filiucc. *ubi ſupra num.* 26. ut ſi inter prandium, & jentaculum decimam partem cibi in jentaculo aſſumendi, quis aſſumeret, quamvis hoc
11 non modo parum, ſed quaſi nihil eſſet, tamen jejunium frangeret. Sed quantitatem alii diligentius determinantur, & ſtateræ pondere definiri voluerunt: differunt tamen, quia alii non niſi ad quatuor uncias panis concedunt, ut Azor. *ubi alias, verſ. Octavo quæritur*, alii ad ſex quoque eam extendunt. Filiucc.
12 *ubi ſæpe, num.* 32. veritas tamen eſt, eam quantitatem eſſe indeterminabilem; neceſſe enim eſt eam eſſe majorem & minorem, pro ſubjectorum varietate, quæ variant temperamento, ætate, vitæ genere, viribus, ſexu; pro varietate locorum, quæ variant ſecundum quatuor primas qualitates, ſecundum aeris tenuitatem, & craſſitiem; pro varietate conſuetudinis, & pro varietate conditionis jejunantium. Nam calida temperamenta, ætates minores, vitæ genus laborioſum, vires imbecilles, ſexus maſculeus majorem expoſcit quantitatem; frigida temperamenta, ætates conſiſtentes, primique ſenii, vitæ genus deſes, & otioſum, vires conſtantes, ſexus fœmineus, minorem, Loca frigida, aeriſque tenuis, majorem; calida; aeriſque craſſioris, minorem. Conſuetudo plura aſſumendi, multumque comedendi majorem; contraria, minorem, Nobiles majorem, ignobiles 13
minorem, ob eandem forte conſuetudinem, & ſic de cæteris. Nam ſi promiſcue omnibus jejunantibus quinque vel ſex unciæ concedantur, multi eorum nullum jejunium ſervabunt, quia prægreſſo uberiori prandio, & à jentaculo non multum diſtante, ſex unciæ ad ſatietatem explendam ſufficiunt.

Verumenimvero in hac quantitate determinan- 14
da ante oculos tres illæ cauſæ aſſignatæ habendæ, ob quas jentaculum conceditur, nempe ſitis, ſomnus, conſuetudo. Non enim ullo modo comedendum ad appetitum ciborum, & famen expellendam, ſed ad ſitis remedium, ut abſque noxa bibere liceat, & ad ſomnum conciliandum: Azor. *ubi ſupra, verſ. Octavo quæritur.* Addo ego, ad evitandam conſuetudinis mutationem, quam periculoſam eſſe jam diximus.

Itaque, hoc poſito fundamento, dicamus primo, quod ſiti urgente, parum omnino cibi ſufficiat ad nocumentum evitandum, quod ex potu abſque cibo provenire poſſet. Itaque reſpectu ſitis, vix unciam unam aut alteram panis ſufficientem eſſe dixerim, ſtante maxime, quod ob prandii ubertatem, & tardiorem aſſumptionem adhuc cibus ſaltem totaliter à ſtomacho non deſcenderit in hora aſſumendi jentaculi. Cum ergo jentaculum ob potum innoxie aſſumendum concedatur, certe quantitas à Canoniſtis aſſignata videtur minuenda.

Dicamus ſecundo, quod etiam reſpectu ſomni ea 15
quantitas minuenda ſit; duo enim illa iam conſiderata quoad ſitim, conſideranda & hic quoad ſomnum; primum ſcilicet, prandii retardatio, ex qua ejus concoctio ita protrahitur, ut adhuc poſſit in nocte materia aliqua evaporationis ſupereſſe, quæ ſomno opituletur; ita ut modica de novo ſuperveniente, ea evaporatio ſufficientiſſima ſit ad ſomnum conciliandum. Secundum eſt major copia ciborum in prandio aſſumpta, quæ diuturniori indiget concoctione, & ſic etiam ex hac cauſa protracta concoctione, facile eſt ſupereſſe materiam evaporationis ad ſomnum alliciendum. Hæc quidem extra jejunium, quandocunque libeat, experiri poſſumus habere veritatem; ſi enim ultra conſuetudinem, ac copioſe pranſi fuerimus, vel incœnati imus cubitum, vel minima refectione, ut panis buccella, cyatho uno, aut altero potus contenti ſumus; tamen non modo bene dormimus, ſed conſueto multo ſuavius. Itaque ſtante multitudine ciborum in prandio aſſumptorum, & prandii retardatione, non tanta neceſſitas novi cibi eſt in cœna, ob hanc cauſam, nempe ut dormire noctu liceat: Videtur ergo reſpectu quoque hujus causæ, quantitatem debere eſſe modicam in jentaculo, & minorem, quam Canoniſtæ ſupracitati præſcripſerint.

Dicamus tertio, quod etiam reſpectu conſuetu- 16
dinis bis in die comedendi, ſi ad tempus, & quantitatem refectionis unica vice in jejunio aſſumptæ reſpiciamus, multo minor cibi quantitas ſufficiens ſit etiam à nobis præſcripta; non major, quia cum prandium valde prope conſuetam cœnandi horam aſſumatur, & conſueto multo uberius; vel minima quantitas ſatis eſt ad ſatisfaciendum huic conſuetudini bis in die cibos aſſumendi; quia ſtomachus adhuc matutino cibo, vel prandio repletus, nullam neceſſitatem habet novum cibum appetendi. Conſuetudo autem tunc nocet mutata, quando ſtomachus indigentiam pateretur, aut ſaltem quando omnino nihil aſſumeretur. Concludamus ergo ex his, quod quantitas cibi in jentaculo aſſumendi, ne jejunium frangatur, tam reſpectu ſitis, quam ſomni, & conſuetudinis, reſtringenda ſit ad modicum quid, quod uncias duas, aut tres ad ſummum non pertranſeat, ut jam ſupra diximus.

Non defuerunt tamen, qui aliter hanc jentaculi 17
quantitatem determinaverint, volentes quartam, aut quin-

quintam partem comeſtionis ordinariæ poſſe licite pro jentaculo inſervire. Filiucc. *ubi alias num.* 33. rationem ejus rei eſſe voluit, quia talis portio in aliis rebus modica exiſtimatur, ut *ibi* per eum. Ego, licet diſparem credam eſſe rationem, tamen puto quartam, vel quintam partem ordinariæ comeſtionis pene in idem recidere, nempe in uncias quinque, vel ſex, in perſonis tamen, quæ moderate cibari ſolent: nam in quibuſdam dimidiam cœnam, in aliis integram conſtituent, in aliis vero quarta, vel quinta pars ordinariæ comeſtionis libram, aut majorem quantitatem tranſcenderet. Sed vere, ut ſuperius jam dixi, definiri ea quantitas, propter varietatem ſubjectorum, & conditionum ab extra eve-
18 nientium, nullo modo poteſt. Et quia nonnulli ſunt, qui conſueverunt ſemel in die comedere indifferenter omni tempore, quæri poſſet, an hi ſumendo aliquid præter conſuetudinem ante ſomnum, jejunium fregiſſe eſſent dicendi, quod Canoniſtæ decidant. Certum eſt, ſi id facerent ob urgentem aliquam neceſſitatem, eos in hoc nihil delinquere; ſed quid ſi ob comitatem, vel delectationem, aut quid ſimile? num eos, ut cæteros, qui abſque neceſſitate jentaculum aſſumerent, conſuetudo excuſaret? Sed ad penſum redeamus. An forte unuſquiſque poterit ſibi eam quantitatem in jentaculo aſſumendo præſcribere, quæ ſatis faciat commemoratis cauſis, abſque eo, quod jejunium violetur? Et videtur hoc maxime ex re eorum eſſe, qui largiori jentaculo nolunt conſcientiam ſimul cum corpore gravare, ſed hoc ſine Medici conſilio nullus recte determinabit.
19 Annon poſſet generalis quædam regula conſtitui omnibus communis? hoc quidem jam dixi eſſe impoſſibile? Sed quid ſi dicamus, quantitatem cibi in jentaculo aſſumendi tantam eſſe poſſe, quantam aſſolet unusquiſque in cœnæ principio in aliis diebus aſſumere, nempe cum acetaria primum in menſam veniunt? aut forte cum primo bibimus? Licet enim non omnes eandem victus ſervent rationem & unus poſt acetaria non bibat, alius vero plurimum cibi, antequam bibat, aſſumat, tamen ut plurimum non multum aſſumi ſolet, & poſt acetaria bibimus, vel non multo poſt; ſolemus enim poſt acetariorum cum pane aſſumptionem (cujus quantitas raro excedit talem, quæ conſideratione digna ſit) potu primum ſitim extinguere; hoc enim pacto non ad famen expellendam, ſed ad ſitis moleſtiam abigendam comedemus, & jejunium non violabimus. Sed & in hac quantitate ſic definita adhuc eſt difficultas; ergo indefinita relinquatur, & boni viri arbitrio remittatur, cum de particularibus eſt determinandum.

20 Cæterum, quoad qualitatem ciborum, quibus uti liceat in jentaculo, concordant Azor. & Leſſius debere eſſe talem, ut cibi non ſint ex iis quibus utimur in prandiis, & cœnis ad Naturæ ſuſtentationem, ſed ex iis, quæ in ultima menſa venire ſolent, ut fructus, condita ex ſaccharo, & quædam bellaria. Concedit Azorius, *ubi alias, verſ. ſeptimo quæritur*, piſciculum minutum; majore ſeveritate utitur Filiuccius quoad qualitatem, liberalior in quantitate: Panem coctum, vel panem cum amygdalis, in ferculis appoſitum, etiam in debita quantitate non admittit. Ut hæc tamen exquiſitius decidantur, repetendum id, quod alias dictum eſt, quantitatem cibi aſſumendi non debere eſſe notatu dignam, unde & qualitatem talem eſſe oportet, ut quam minimum vel
21 nullo modo nutriat. Ergo inter omnes cibos, minimi nutrimenti ſunt herbæ, & fructus, atque utraque profecto eo minus nutrire poſſunt, quo ſimpliciora aſſumuntur, coctura enim, & conditura aptiora ad nutritionem efficiuntur.

22 Sed cur, inquies, conceditur panis, qui & nutrit, & ob familiaritatem multo magis quam alius quivis cibus, ſi evitanda ſunt in jentaculo, quæ inſigniter nutriant? Quoniam, inquam, non evitaretur nocumentum potus, niſi ſolidi quicquam in ſtomachum ingereretur; Fructus enim, & herbæ, ſolidi quicquam vix habent; adde quod cum pane aſſumpti innocentiores fiunt, ut ex Gal. alias dixi. Præterquam quod & conſuetudo in hoc aliquid operatur; fructus ergo, & herbæ pro jentaculo cum pane admitti poſſunt, & ſi quæ alia ſunt his ſimilia. Codturas tamen, & affectatas condituras non admitterem, niſi valetudinis cauſa, & multo minus piſciculum minutum; nam eadem portio concedi poſſet ex quibuſvis groſſis, & ſelectioribus piſcibus; nam quid refert groſſine, an minuti piſces ſint quoad nutritionem? non minus nutriunt hi quam illi, & forte melius præbent alimentum. Cum his fercula omnia à jentaculi menſa amoverem, & in ſumma omnem ciborum curioſam condituram; ut ſapidiores, aut magis nutritivi cibi evadant, fugere ii ex mea ſententia debent, qui jejunii obligationi ſatisfacere volunt.

Reſtat denique de commutatione jentaculi verba facere, an nimirum liceat jentaculum de mane ſumere, refectione, vel prandio in cœnam commutato: nam quod liceat, jentaculo omiſſo in totum, pran- 23
dium in noctem differre, non eſt dubio locus. Ego neque in hoc, neque in aliis quibuſque, tanquam Canoniſta ſententiam ferre ambio, ſed tantum ea, quæ ad medicam ſcientiam pertinent, definire.
Jejunii obligatio ea eſt, ut ſemel in die comeda- 24
mus; jentaculum de jure non eſſe permiſſum jam diximus, ſed propter commemoratas cauſas toleratum ab Eccleſia, ita ut ex longa conſuetudine jam illicitum non ſit. Cæterum ubi jentaculum 25
de mane aſſumatur, tam ſomni, quam ſitis cauſam ceſſare (ob quas Canoniſtæ adſtruunt jentaculum tolerari) manifeſtum eſt. An autem ceſſet incommodum mutatæ conſuetudinis, quæ erat tertia cauſa à nobis adducta, determinandum: & non ceſſare palam eſt, quia ſtomachus retardata ciborum aſſumptione, & maxime ad multum tempus, pituita oppletur, languet, amara bile moleſtatur, & mille alia incommoda perpetitur, ab Hippocra- 26
te recenſita, *in lib. de vict. rat. in acut.* Itaque non ceſſat hæc cauſa in jentaculo de mane ſumpto, unde hujus reſpectu admitti poſſet, & tunc quidem videretur tanquam medicamentum ratione tuendæ valetudinis aſſumi; ut ſic autem eſt licitum. Azor. *ubi alias, cap.* 8. *verſ. Sexto quæritur*. Et tamen ſecundum communiorem & veriorem opinionem, non licet jantaculum de mane ſumere, niſi urgente neceſſitate, Azor. *ubi proxime in fin.* Leſſius *ubi ſæpe, cap.* 2. *diſput.* 2. *numer.* 11. *verſic. Item ſumentes*. Filiucc. *ibidem part.* 2. *cap.* 2. *numer.* 28. etiam ſervata hora jejunii, & cæteris conditionibus requiſitis, ut proſequitur Azor. *ibi.* At cur hoc? Reſpondent nonnulli apud Azor. dicentes, quod jentaculum non jus, ſed conſuetudo, excuſat, ſed conſuetudo contra jus introducta reſtringenda eſt, non laxanda. Ergo non videtur permittendum jentaculum de mane aſſumere, etiam ſervatis jejunii legibus. Alii vero contra id opponebant, quod per aſſumptionem jentaculi in meridie, & cœnæ de nocte, non mutatur ſubſtantia jejunii. Licet enim in jejunio unicam refectionem ſumere, & unicum jentaculum. Nihil ergo refert, ſi hæc de mane, illa de ſero ſumatur, vel è contra: & tamen Azor. priorem ſententiam amplectitur, tanquam tutiorem & veriorem, & violari credit jejunium, & moraliter peccari, ſi abſque neceſſitate id fiat. Ego, quicquid ſit de peccato, (nam in his me non admiſceo) dico cur non videatur licitum, jentaculum mane ſumere. Afflictio carnis, quæ in jejunio ab Eccleſia affectatur, non tam ex qualitate ciborum provenit, quam ex dimiſſione conſuetæ cœnæ, ob quam corpus aliqua inedia maceratur. Dico ergo, quod ſi jentaculum de mane ſumatur, omnino evitabitur omne inediæ incommodum. Ratio eſt, quia licet parum de mane aſſumatur, illud tamen tempus, quod intercedit inter jentaculum & cœnam (maxime quia tum temporis cœna maturius apponitur) eſt adeo breve, ut quantumvis parum cibi accipiatur, nullum omnino inediæ incommodum nos perſentire permittat, nec conſequenter finem jejunii aſſequi. Adde quod debita cœna ad ſatietatem aſſumpta, homo ſequenti mane

mane multo minus indiget nova refectione, quia ſtomachus non eſt ita liber à ciborum ſuperfluitatibus præteritæ cœnæ. Unde neque de mane tam ſolutus eſt, ut mentem ad divinorum contemplationem libere elevare poſſit, qui alter finis eſt ex iis, quos Eccleſia in jejunio inſtituendo ſibi propoſuit. Ergo ceſſante carnis maceratione, ceſſabit ſimul mentis elevatio ad divinorum contemplationem; ceſſabit & tertius finis in jejunio intentus, hoc eſt, ſatisfactio pro peccatis, erit enim jejunium hujuſmodi nullius meriti.

Illud autem omnino adnotandum duco, quod dato etiam, quod aliqua ex cauſa liceat cœna protracta in noctem, ſub meridiem jentaculum aſſumere, majori ſemper rigore id permittendum, non modo quoad qualitatem ciborum, ſed etiam quoad quantitatem, ob rationem quam attulimus. Itaque ſi in refectiuncula noctu ſumpta licet aſſumere panis uncias quatuor uſque ad ſex, de mane ſi ſumatur vix uncias duas ad quatuor concederem, ut quantum fieri poteſt, ex abſtinentia homo carnem maceraret. Sed quid dicendum de tempore aſſumendi hoc jentaculum, ſi aliqua ex cauſa liceat illud mane aſſumere cœna ad noctem protracta? an licet illud de mane quandocunque aſſumere? An potius debemus determinatam horam ſervare nempe aut in meridie, aut à meridie, illo uti? Jam vero conſentaneum videtur, quod ſi jejunium tanto religioſius ſervatur, quanto ſerius prandium aſſumitur, ut alias dictum eſt: ſic etiam ſi contingat de mane jentaculo uti, cœnamque in noctem protrahere, teneamur horam jejunii ſervare, & illud ſaltem ad meridiem protrahere. Ac profecto videretur ſic decidendum: & ratio eſt, quia ſi quod incommodum corporale in jejunio perſentimus, id quidem maxime de mane experimur, cum per noctem recta aſſumptorum ciborum digeſtione, ſtomachus jam, & inteſtina vacua reperiuntur, ita ut Natura facile indigentiam experta, afflictio carnis ſequatur in jejunii obſervantia neceſſaria; at vero jentaculo ad libitum de mane ſumpto, eam indigentiam facile licet evitare. Quamobrem nonniſi in meridiem, aut poſt meridem, videtur aſſumendum, quandocunque licuerit.

LIBRI QUINTI
TITULUS SECUNDUS.
DE VULNERIBUS.
Continens Quæſtiones undecim.

I. Quid ſit Vulnus, quid Ulcus, & quæ ſit inter ea differentia.
II. De Vulnerum differentia, de eorumque periculo, & ſecuritate.
III. Vulnus ex ſua natura non lethale, an incuria, vel ex alia occaſione fieri poſſit lethale.
IV. Vulnera, quæ uſum Membri adimere, aut aliquod perpetuum impedimentum, vel deformitatem afferre poſſint.
V. De conjecturis, ex quibus vulnus lethale vel non lethale fuiſse judicatur, & primo de conjectura deſumpta à tempore intermedio inter vulnus, & mortem.
VI. Examinantur aliæ conjecturæ, ex quibus probatur vulnus fuiſse, aut non fuiſse lethale.
VII. De Vulneribus venenatis, eorumque ſignis.
VIII. De ſanguine manante ab Occiſo coram Occiſore, de ejus veritate, ac de præſumptione inde deducta contra homicidii reum.
IX. De particularibus membrorum vulneribus.
X. De percuſſionibus ſine ſanguine, Pugnis, Ictibus, Alapis, Flagellationibus, Sacellationibus, & aliis læſionibus hujuſmodi.
XI. Vulnera vivone, ab mortuo inflicta fuerint. In flumen, aut Mare demerſus, vivuſne, an mortuus fuerit demerſus. Item vivus, an mortuus quis fuerit ſuſpenſus. Fulminene ictus, an per aliquam externam vim quis perierit.

SUMMARIUM.

1 *Materia de vulneribus eſt valde practicabilis.*
2 *Medicorum ſententia expoſcitur, cum dubitatur, an vulnus ſit lethale, necne.*
3 *Inſpectio Cadaveris hominis occiſi abſque Medici præſentia fieri non poteſt.*
4 *Pluribus deponentibus aliquem ex vulnere periiſſe, & duobus Medicis contrarium aſſerentibus, dicto Medicorum magis creditur.*
5 *Medicorum judicio ſtatur circa remanſuram cicatricem ex vulnere, & ejus qualitatem.*
6 *Medici convocantur ad judicandum de debilitate, & deturpatione membrorum ex vulneribus.*
7 *Medici convocantur ad judicandum, an quis ex vulnere mortus ſit, vel ex alio morbo.*
8 *Vulnus eſt unitatis ſolutio.*
9 *Omnis morbus dicitur Ulcus.*
10 *Vulnus proprie quid, & num. ſeq. & 12. & 14.*
13 *Vulnus datur abſque ſanguine.*
15 *Vulnus, & Ulcus pro una eademque re aliquando accipiuntur.*
16 *Vulnus & ulcus ex Avicenna quomodo differant.*
17 *Ulcera ſunt aliquando abſque ſanie.*
18 *Vulnus ab ulcere quomodo differat alia opinio.*
19 *Vulnus ex communi opinione quomodo differat ab ulcere.*
20 *Vulnus quando degeneret in Ulcus.*

QUÆSTIO I.

Quid ſit Vulnus, quid Ulcus, & quæ ſit inter ea differentia.

UTinam hæc materia de Vulneribus non eſset præ cæteris omnibus, quas hactenus tractavimus, vel quas in poſterum tractaturi ſumus, practicabilis; maxime enim eſse talem teſtatur experientia, & adnotant Juriſconſulti, Boer. ex Bart. *deciſ.* 223. *in princ.* nam profecto multo minora mala ac pauciora homini ab homine imminerent; deteſtabile autem eſt, tam avidos ſuæ ipſorum calamitatis, & ruinæ homines extitiſse, ut tot, ac tanta ingenia ad invicem ſibi nocendum in ſuæ ſpeciei exterminium excogitaverint; quorum ope (non intenti iis, quæ à caſu imminent, & ab ipſa mortali natura miſeriis) breviſſimum hoc vitæ noſtræ tempuſculum magis magiſque breve redderetur. Sed minus dolendum medius fidius eſset, ſi qui ferina crudelitate ducti in homines ipſos ſæviunt, ſoli propriæ crudelitatis pœnas luerent; at deplorandum eſt, innocentes ſæpius ſuccumbere, nocentes majoribus ſceleribus patrandis ſupereſse. Sed his omiſſis, hujus argumenti neceſſitatem, & utilitatem oſtendere ſupervacaneum videtur. Eſt vero hæc materia mixta Medica nempe, & Legalis. Ad Medicos pertinet vulnerum naturam, & differentiam, periculum ab iis imminens, aut ſecuritatem, remanſuras cicatrices, deformitates, mutilationes, impedimenta cogno-

cognoſcere. Ad Legumperitos autem juxta Medi-
corum relationem ſontes condemnare, inſontes ab-
ſolvere; idcirco cum dubitatur, an vulnus morta-
2 le ſit, necne, Medicorum ſententia expoſcitur, eo-
rumque judicio ſtatur. *cap. ſignificaſti 2. de Homicid. caſ.*
& vol. Bart *in l. final ff. ad l. Cornel. de ſicar. & in tra-*
ctat. de percuſſ. in princ. Alexand. *in l. ſi ab hoſtib. ff. ſolut.*
matrimon. n. 9. Abb. *in cap. 2. de Cler. percuſſ.* Clar. *lib.* 5.
pract. crimin. § *homicid. n.* 34. Jacob de Bellov. *in pract.*
judic. tit. de quæſt & qual. torm. n. 219. Boſ. *in pract. cri-*
min. tit. de Homicid. n. 115. Damhouder *practic. crimin.*
cap. 77. *n.* 21. Andr. Gail. *lib.* 3. *& pract. obſerv.* 111. *n.* 1. *&*
7. Farinac. *Conſ.* 172. *n.* 7. *&* 28. *lib.* 2. *& quæſt* 127. *part.*
4. *n.* 101. vide hac de re latiſſime Guazzin. *de def. reor.*
def. 4. *cap* 12. *n.* 1. & ex noſtris idipſum teſtantur Langius
Epiſt. lib. 1. *Epiſt.* 5. & P. Andr. Canonher. ex pluribus
Juriſconſultis, *in proleg. de ad Aph. Hipp. p.* 9. *verſ.*
Scientiam præſtantor (Conjungatur Celſus *lib.* 5. *c.* 26.)
& eſſe communiſſimam opinionem affirmant Clarus,
4 & alii, ubi ſupra. Unde neque ipſius Cadaveris oc-
ciſi hominis inſpectio abſque Medicis fieri poteſt.
Franc. Caſon. *de indic. præmiſſ. cap.* 2. *n.* 6. nam tanti va-
let in his Medicorum judicium, ut ſi plures teſtes,
etiam multi deponant aliquem ex vulnere deceſſiſſe,
& è contra duo tantum Medici contrarium affir-
ment, atque id negent, magis creditur dicto duo-
rum Medicorum, quam quibuſcunque aliis: Cor-
ſert. *in ſingul. verbo Teſtis n.* 4. Farinac. *quæſt.* 127. *part.*
4. *n.* 116. Guazzin. *def.* 4. *cap.* 12. *n.* 12.
5 Eodem quoque pacto de cicatrice ſtatur judicio
Medicorum, an ex vulnere remanſura ſit, necne,
& cujus qualitatis futura ſit, idem Farinac. *ubi pro-*
xime, n. 108. ad judicandum quoque, an membrum
ex vulnere remanſurum ſit debilitatum, deturpa-
tum, aut aliqua alia ratione impeditum, Medici
6 convocantur. Caball. *Cent.* 3. *caſ.* 236. *n.* 114. Majus
quid eſt, quod ſequitur, nam ſecuta morte vulne-
7 rati hominis, Medici ad decidendum convocantur,
an is ex vulnere, vel potius ex alio quopiam ſu-
perveniente morbo mortuus fuerit. Zabarell. *in cap.*
Furioſ. num. 14. *de homicid. caſ. & vol.* Alexand. *conſ.* 148.
n. 2. *vol.* 2. Boer. *deciſ.* 323. *n.* 10. Maſcard. *de probat. con-*
cluſ. 1034. *n.* 6. *vol.* 2. Roland. *conſ.* 30. *num.* 27. *tom.* 3. &
in ſumma de quibuſcunque ad vulnerum naturam,
differentiam, & periculum pertinentibus, Juriſcon-
ſulti Medicos ipſos conſulunt, eorumque dictis maxi-
me deferunt; itaq; de hac materia verba jam faciamus;
& videamus primo quid ſit *vulnus*, quid item ſit *ulcus*;
nam, etiamſi vel rudibus ipſis puerulis quid ſit vul-
nus notum ſit, tamen ſcientifice id ſcire ad eru-
8 ditos ſpectat. Definitur ergo Vulnus à noſtris Do-
ctoribus dupliciter: primo modo latiſſime, & ſic
comprehendit omnem continui ſolutionem, ubicun-
que & quandocunque fiat; nam dicunt, vulnus eſ-
ſe unitatis ſolutionem, & ſic dicitur etiam ulcus;
qua de re Apulejus Madaur. *de virt. herb. hiſt. cap.*
55. Ulcera ipſa vocavit vulnera ex ſe naſcentia. Sed
hujus ſolutionis unitatis plures afferuntur differen-
9 tiæ, imo tot, quot ſunt differentiæ morborum, cum
Hippocrati omnis morbus dicatur ulcus; at quo-
modo id veritatem habeat, videndum apud Aucto-
10 res infra citandos. Sed magis proprie vulnus dici-
tur, ſolutio unitatis in carne, ita pluries Galenus
in Method. med. lib. 3. *cap.* 1. *&* 4. *ejus cap.* 1. *& de Cauſſ.*
morb. cap. ult. & de differ. morb. cap. 11. *& alibi alias.*
Cæteræ vero ſolutiones continui in aliis partibus
evenientes ſua quæque nomina ſortiuntur; ut patet
apud ipſum Galenum, *locis citatis.* Tagaut. *lib* 2. *Inſt.*
Chirurg. cap. 1. Fallop. *in tract. de Vulner. cap.* 1. Veſal.
lib. 3. *Chirurg. cap.* 1. Paræum *lib* 8. *cap.* 1. Pigræum *Chi-*
rurg. lib. 3. *cap* 1. & alios omnes, *in tract. de vulner. in*
princ. Sed recentiorum plerique, ut particularius, &
11 magis proprie vulnus definirent, ſecuti Avicennam,
& Guidonem de Cauliaco dixerunt, vulnus eſſe
continui ſolutionem in carne de recenti factam,
ſanguinolentam, & abſque putredine, ſic Joan. de
Vigo *lib.* 3. *Chirurgiæ, tractat.* 1. *cap.* 1. Tagaut. *loco*
cit. Veſal. *ibidem.* Paræus, & Pigræus, *ubi ſupra.*
Riolan. *Chirurg. ſect.* 3. *cap.* 1. & denique Ranchin. *in*
Pathol. univerſ. ſect. 1. *cap.* 37. Quam tamen definitio-
nem convellit & refutat Fallop. *ubi ſupra*, multis 12
ex cauſis volens, Vulnus eſſe continui ſolutionem
cæſim factam in qualibet corporis parte, ſive de
recenti, ſive à multo tempore, ſive cum putredi-
ne, ſive abſque putredine, ſive ſanguinolenta, ſi-
ve non; nam etiam abſque ſanguine fieri continui
ſolutionem in partibus mollibus à re extrinſeca pa- 13
lam eſt, unde poteſt dari vulnus abſque ſanguine,
vel ipſis Juriſconſultis adnotantibus. Catal. de Bon-
comp. *de Syndic. n.* 87. & ex noſtris Fallopp. *cit. lib. de*
vuln. cap. 1. Verum enim verò Hieronym. Fabrit. *lib.*
2. *Chirurg. cap.* 1. præ cæteris videtur rei naturam ſua
definitione attigiſſe; quæ hujuſmodi eſt: Vulnus eſt 14
continui ſolutio in molli parte ab externo aliquo in-
ſtrumento indicta: neque videtur deficere à vulne-
ris natura ſolutio continui, quæ cæſim facta non
ſit, ut volebat Fallopius.
Sed quid interſit inter vulnus, & ulcus, non
adeo perſpicuum eſt: nam apud Galenum utrumque 15
indifferenter pro eadem re accipitur; ſive id ita ex
ſe ipſe fecerit, ſive id interpretum vitio acciderit,
quos tamen (cum plerumque viri fuerint eruditiſ-
ſimi) credibile non eſt toties, omneſque ſimul a-
berraſſe: quod etiam in Hippocratis libris eſſet mi-
randum, qui ſimiliter utrumque nomen confundit,
cum tamen manifeſtum ſit, inter ſe non parum
differre, ut docent ſupracitati Auctores. Quomo- 16
do vero differant, ipſi inter ſe differunt, ac diſ-
cordes ſunt. Avicenna enim 2. 1. *doct. cap.* 4. plagam,
ſeu vulnus dici voluit, ſolutionem continuitatis in
parte molli, in qua adhuc non apparuit pus; ul-
cus autem nominari, quod in ſolutione continui
ſupervenit pus; cui videtur favere Hippocr. *de Ul-*
cer. dicens, *Eſt namque ulcus humidum.* Hanc ipſam 17
opinionem ſecutus videtur Riolan. *ſua Chirurg. ſect.*
2. *cap.* 1. quæ tamen à cæteris improbatur, & ju-
re: quia dantur ulcera abſque ſanie, ut omnes no-
tant; unde falſum eſt, ſuperiorem opinionem eſſe
Medicorum communem, quod voluit Amat. Luſi-
tan. *Cent.* 6. *cur. ult.* Erat tamen ad hoc facilis reſ-
ponſio, dicendo; Ulcus ex ſua natura eſſe ſemper
ſanioſum, per accidens autem, & ex aliqua cauſa
non ad ulcus, ſed ad humores, & reliquum cor-
pus pertinente, aliquando non eſſe ſanioſum. Ve-
ſalius, & alii nonnulli Recentiorum voluerunt, 18
Ulcus eſſe continui ſolutionem in carne ſine ſe-
ctione factam, cum deperdita quantitate; nam
vulnus eſt ſolutio in carne ſectione facta, & poteſt
eſſe abſque deperdita quantitate. Sed hæc ulceris
definitio non comprehendit omnes ulcerum differen-
tias, cum quædam ulcera ſint, quæ ſectione pro-
curata ſunt, ut ſunt ulcera, quæ ex vulneribus
non conſolidatis relinquuntur. Comuniſſima ergo
opinio, & rationi magis conſona eſt, vulnus eſſe 19
continui ſolutionem illatam, à re ſcilicet extrinſe-
ca factam: ulcus vero innatam, ſcilicet à cauſa in-
trinſeca. Ea eſt opinio Galeni, *in lib. de Cauſſ. morb.*
cap. ult. claſſ. 3. Theodor. Priſcian. *lib.* 1. *ad Timoth. cap.*
20. & poſt alios multos Petr. Sal *in* 1. *Hipp. de morb.*
ſect. 2. *text.* 78. & acceptatur hæc ipſa opinio à Ju-
riſconſultis, Gloſſ. *in l. Ob quæ vitia.* § *fin. ff. de Ædil.*
ed. Cæpoll. *ibid. num.* 4. Boer. *cit. deciſ.* 227. *num.* 3. idque
ſibi voluit Apulejus, ubi ſupra, appellans ulcera
vulnera ex ſe naſcentia, hoc eſt, à re intrinſeca fa-
cta, cum alias vulnus ſimpliciter, continui ſolutio
ſit à re extrinſeca procurata. Neque obſtat, quod 20
ſupra dictum eſt, obſtare definitioni ulceris à Ve-
ſalio allatæ, quod ſcilicet nonnulla ulcera ab ex-
trinſeca cauſa originem habere comperiantur, ut
ea omnia, & ſingula abſque dubio ſunt, quæ ex
vulneribus remanere ſolent: quia, cum vulnus per-
tranſit terminum ſuæ unionis, & conſolidationis,
habito reſpectu naturæ ipſius vulneris, partis vulne-
ratæ, & aliorum, tunc degenerat in ulcus, quia
à corporis impuritate ejus unio impeditur, & ſic li-
cet, quà vulns à re extrinſeca fuerit inflictum, qua
ulcus ab interna cauſa fovetur, & in eo caſu exter-
na cauſa reſpectu ulceris eſt ſolum cauſa proxima,
nam reſpectu ulceris eſt cauſa remota; hujus enim
proxima eſt, ut dixi, corporis impuritas, & humorum

confluxus ad partem ulceratam: poteſt & ex hoc Veſalii definitio ad rectum ſenſum reduci, ut patet.

SUMMARIUM.

1 *Vulnerum differentia permulta ſunt.*
2 *Lethalia vulnera quomodo diſtinguantur.*
3 *Vulnerum diviſio juxta eorum quantitatem.*
4 *Vulnerum quadam lethalia, quadam non lethalia, quadam autem indifferentia.*
5 *Vulnera de neceſſitate lethalia, qua.*
6 *Vulnera ut plurimum lethalia, qua.*
7 *Vulnus poteſt eſſe ex his, qua ſecundum plurimum lethalia ſunt, & tamen vulneratus ſupereſſe.*
8 *Morbi nonnulli lethales ab aliquibus exſuperantur.*
9 *Gloſſ* in l. Quod ſi nolit. ff. de Ædil. edict. & Cœpolla *notantur.*
10 *Medicus non poteſt ſervare vulnus lethale. Falſum ibi.*
11 *Lethaliter vulneratus poteſt quoad vulnus ſanari, & tamen ex alio morbo tunc temporis decedere.*
12 *Lethalia vulnera ex partis pracipue natura judicanda.*
13 *Natura partis vulnerata eſt pracipua cauſa periculi in vulneribus.*
14 *Vulnus ſimplex in carnoſa parte omnem ſecuritatem permittit.*
15 *Vulnuſculum in digito non iudicatur mortale.*
16 *Ex omnibus vulneribus contingit homines mori.*
17 *Vulnus poteſt eſſe ſalutare, & tamen vulneratus decedere ex morboſo corporis apparatu, vel pravitate in vulnere; non ratione ſua natura, vel aliter.*
18 *Vulnuſculum non dicitur vulnus.*
19 *Vulnus leve non praſumitur mortale.*
20 *Vulnuſculum leve, quomodo poſſit eſſe mortale.*
21 *Vulnera cor ladentia de neceſſitate ſunt lethalia.*
22 *Corde vulnerato non poteſt homo ſupereſſe niſi ex miraculo.*
23 *Vulnera de neceſſitate lethalia.*
24 *Vulnera ut plurimum lethalia, qua.*
25 *Vulnus circa umbilicum ut plurimum lethale.*
26 *Vulnera non lethalia, qua.*
27 *Vulnera lethalia ex ipſorum qualitate.*
28 *Senum Vulnera cateris paribus periculo magis proxima, quam alias atates degentium.*
29 *Mulieres graviores ictus, & graviora vulnera patiuntur, quam viri.*
30 *Temporis conſtitutio facit ad ſecuritatem, & periculum vulnerum.*
31 *Capitis vulnera Florentia, & Bononia maxime lethalia; Roma & Raguſiii non ita.*
32 *Vulnerans infirmum, eoque decedente, tenetur de homicidio, etiamſi vulnus non fuerit lethale.*
33 *Qui cauſam damni dat, damnum feciſſe videtur.*

QUÆSTIO II.

De Vulnerum Differentia, de eorumque Periculo, & Securitate.

1 VUlnerum differentiæ permultæ ſunt, nam quædam differunt, reſpectu partium vulneratarum, unde quædam in capite, quædam in collo, quædam in thorace, quædam in ventre, & ſic de cæteris. Quædam differunt, reſpectu qualitatis, unde quædam ſimplicia, quædam compoſita, quædam cum contuſione, quædam abſque contuſione, & ſimiliter de aliis. Alia differunt, reſpectu periculi & ſecuritatis, vel impedimenti remanſuri, & ſic quædam lethalia, quædam non lethalia, quædam nullum afferunt poſt ſanationem impedimentum, quædam vero membra poſt ſanationem vel impedita, vel debilitata,
2 vel deturpata relinquunt. Lethalium porro quædam de neceſſitate interficiunt, quædam ut plurimum, non lethalium quædam nonnunquam lethalia, quędam ſecundum plurimum. Alia differunt, reſpectu inſtrumentorum vulnerantium, atque hac ratione quædam cæſim inflicta, quædam vero punctim, quædam cum armis contundentibus, quædam ſecantibus, quædam diſcerpentibus, & alia alio modo

Præterea differunt vulnera juxta quantitatem; at- 3
que hoc pacto quædam magna, quædam parva, quædam mediocria, quædam item penetrantia, ſeu profunda, quædam lata, & ſuperficialia; ac tandem pleriſque aliis modis vulnera inter ſe differunt. Sed nos pro Juriſconſultis non omnes differentias hic exquiſito examine, ut ex re Medicorum eſſe ſolet, percurrere intendimus, ſed eas tantummodo, quæ ad eorundem Juriſconſultorum negotium magis facere videntur; juxta quam intentionem cum Fortunio Fideli *lib. 4. Relat. Medic. cap. 2.* & aliis dicamus, Vulnerum quædam eſſe lethalia, quædam indiffe-
rentia: quod aliquando lethalia ſint, aliquando 4
non, pro medentis induſtria, ægri natura, conſtitutione, ætate, robore, & obedientia, pro temporis ratione, pro regionum qualitate, & hujuſmodi, Gal. 5. *Aphor.* 65. Lethalium porro, ut diximus, alia ſunt de neceſſitate lethalia, quod omnino naturaliter interimant, alia non neceſſario, ſed ut plurimum occidunt.
Vulnera de neceſſitate lethalia ea ſunt, quæ om- 5
nem medelam effugientia, brevi temporis ſpatio vitam adimunt, ut notat ex Juriſconſultis Farinac.
de Homicid. quæſt. 126. *num.* 5. Lethalia ſecundum plu- 6
rimum ſunt ea, quorum curatio ſecundum plurimum male ſuccedit, & difficilis eſt, non quod ſemper interficiant, adnotante ex ipſis Juriſconſultis Bar-
boſ. *in Collect. Doct. tit.* 12. *cap.* 18. *num.* 7. *Tom.* 2. nam po- 7
teſt quidem vulnus eſſe ſecundum plurimum lethale, ex ſua natura, & tamen vulneratus ex vulnere convaleſcere, ut ipſi Juriſconſulti notarunt. Gloſſ. *in l. Cum aliter. §. ſi Dominus ff. de Senat. Conſ. Syll.* Royz. *deciſ. Lituan.* 1. *num.* 247. Tiraq. *de Retract. §.* 15. *Gloſſ.* 2 *num.* 12. & de Leg. Connub *l.* 2. *num* 19. Guazzin. *ad def. Reor. def.* 4. *cap.* 11. *num.* 6. ex Medicis Tagaur. *lib.* 2. *Inſt. Chirurg. cap.* 3. Codronch. *in Method. Teſtif. cap.* 4. quemadmodum etiam aliqui morbi, tametſi lethales ſua natura ſint, à nonnullis exuperantur. Facit Hippocratis auctoritas *lib.* 1. *de morb.* Codronch. *ubi ſupra cap.* 3. Proſper. Martian *in annot. lib.* 1. *de morb.*
mul. verſ. 155. Non eſt ergo abſolute verum, quod 8
Gloſſ. *in l. Quod ſi nolit. ff. de Ædil. ed.* in: verbo *Adbibuit Medicum*, & Cæpolla *ibid. §. ſi Mancipium. n.*
13. & ex hoc Boerius *quæſt.* 323. *num.* 10. dicebant, 9
Medicum nimirum non poſſe ſanare vulnus mortale; quia ſunt quædam vulnera, quæ ex ſe & ex ſua natura occiderent, quæ tamen adhibitis oppor-
tunis remediis ſanantur, Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat.* 10
Med. cap. 2. quinimo poſſibile eſt, vulneratum lethaliter à vulnere liberari, & omnino ſanari, & tamen ex morboſo corporis apparatu, vel ex no-
vo ſuperveniente undecunque morbo decedere. Val- 11
leſ. *in* 5. *Epidem. text.* 15. *in fin.* & facit pro Juriſconſultis Guazzin. *ad def. Reor. def.* 4. *capit.* 11. *num.* 8.
Lethalia ergo vulnera, ex quibus judicentur, licet 12
videre apud noſtros auctores omnes, *in tract. proprio de vulneribus, in princ.* præcipue vero apud Recentiores, ut Tagautium, Fallopium, Paræum, Pigræum, Hieronymum Fabritium, (Senertum, Suevum, Sebizium, Hermanum Corbejum) & pleroſque alios, & inter Juriſconſultos præ omnibus apud Farinac. *loc. cit. quæſt.* 127. *part.* 3. *num.* 38. *ad plures ſeqq.* ex quorum ſententia lethalia vulnera judicanda primo, ac præcipue ſunt ex natura partis vulneratæ, dehinc ex vulneris qualitate, ex ejuſdem quantitate, ex ætate patientis, ex ſexu, ex temporis conſtitutione, ex loci conditione, ex ſtatu ipſius vulnerati, ex qualitate armorum vulnerantium, ex accidentibus de natura ſua vulneribus ſupervenire con-
ſuetis, ex aliiſque nonnullis conditionibus ab extra 13
advenientibus. Sed, ut dixi, natura ipſius partis vulneratæ præcipua cauſa eſt periculi & ſecuritatis ipſorum vulnerum, ut prudenter ſentit ex Hippocr. documentis, Fortun. Fidel. *ubi ſupra, cap. eod.* cætera enim omnia per accidens ad id concurrunt, ut palam eſt; cum hæc, ſiquidem vulnera lethalia ex partis natura ſint, faciant ad mortis accelerationem, aut retardationem; aut ſi lethalia non ſint, poſſint ea reddere minoris, vel majoris ſecuritatis;
faci-

14 facilioris, aut difficilioris curationis, ut exempli cauſa, vulnus ſimplex in carnoſa parte omnem ſecuritatem, quantum eſt ex ſe, ſolet promittere. Codronch. *in Meth. teſtif. cap.* 4. quale eſſet vulnus in carnoſa parte brachii, notantibus ex Juriſconſultis Farinac. *Conſ. crimin. lib.* 2. *conſ.* 81. *num.* 6. & Guazzin. *defenſ.* 4. *cap.* 11. *num.* 10. Quod ſi idipſum vulnus magnum ſit, ſi accedat conſtitutio temporis prava, ſi æger ſit debilis, ſenex, aut valetudinarius, ſi arma fuerint venenata, hoc ipſum, inquam, vulnus in hac eadem carnoſa brachii parte inflictum, quod alias tutum erat, evadet dubium & lethale. Exemplum habemus in Artabano, quem Juſtin. *hiſtor. lib.* 42. narrat vulnere in brachio accepto deceſſiſſe, & idem alias aliis eveniſſe notat Menoch. *de Arbitr. Jud. lib.* 2. *caſ.* 275. *num.* 12. eodem quoque pacto vulnuſculum in digito non judicatur mortale. Guazzin. *ubi ſupra, num. eod.* & ta-
15 men Eques quidam in digito medio ſiniſtræ manus vulneratus, periit, referente Cardan. *in* 5. *lib. Aphor.* 2. (atque Spigelius, recitante Horſtio *tom.* 2. *pag.* 103. & 464.) quod non tam ex natura partis, cujus reſpectu tutum erat, ſed ex aliquo prædictorum ac-
16 cidentium eveniſſe putandum eſt. Hinc dictum ſapienter, ut in cæteris omnibus, ab Hippocr. eſt *lib.* 2. *Prædict.* quod ex omnibus vulneribus contingit homines mori, quod etiam admonet Valleſ. *comm.* 5. *Epidem. text.* 16. *in fin.* Paræus *lib.* 8. *oper. ſuor.*
17 *cap.* Codronch. *in Meth. teſt. cap.* 4. & alii. Quia, ut inquiunt, poteſt vulnus eſſe ſalutare, & tamen vulneratus vel ob morboſum corporis apparatum, vel ob occultam quandam læſorum, circumſtantiumque corporum cacoethiam decedere, vel aliis etiam accidentariis ex cauſis, ut procedente ſermone dilucidius declarabimus. Unde etiamſi quoad magnitudinem vulnuſculum in conſideratione nullo modo habeatur, ita ut neque vulneris nomine dignetur *l.* 1 § *ſed ſciendum. ff. de Ædil. ed.* Confertt. *de*
18 *Minimis, quæſt.* 1. *num.* 23. Verall. *deciſ.* 140. *num.* 3. Tiraq. *de Jud. in reb. exig. notab.* 10. quemadmodum neque morbus levis dicitur morbus, neque febricula dicitur febris, argum. *l. Ob quæ vitia* §. *final. ff. de Ædil. ed.* alias à me adduct. & facit ex noſtris P. Andr. Canonher. *in primum phor. lib.* 1. *pag.* 565. *verſ. ſicut levis febricula.* Unde ob ſui modi-
19 cam æſtimationem leve vulnus non præſumitur mortale. Catal. de Boncomp. *de Synd. num.* 83. Farin. *conſil.* 171. *num.* 4. & *num.* 46. *lib.* 2. Tamen, reſpectu partis læſæ, utrumque poteſt eſſe de neceſſitate lethale, ut ſi Cor attigerit, aut ſi ad internas alias
20 nobiliores partes penetraverit, aut ſi acum in nervoſam particulam profunde adegeris, quale exemplum habemus apud Hippocr. 5. *lib. Epid. text.* 44. ſutoris illius ſolearum veteramentariarum, qui pupugit ſe acu juxta genu, & tertia die à vulnere mortuus eſt; ſic & Ariſto apud eundem Hippocr. *lib.* 7 *Epid. text.* 97. ex vulnere digiti pedis gangræna ſuccedente mortuus eſt, quod forte nervoſam partem læſiſſet. (Sic apud eundem Philiæ puer ex ſola oſſis denudatione in fronte mortuus eſt 9. die. Zano vero ex ulcere in tibia, Puer autem Theodori ex oſſis denudatione 23. die. Conjung. Foreſtus *l.* 6. *obſ.* 49. 50. Horat. Augenius, Sebizius apud Suevum *pag.* 7. Hildanus *Cent.* 1. *obſ.* 21. 5. *obſ.* 2. 85. *Matthæus quæſt.* 27.) Quæ exempla ſatis declarant, vulnus aliquando eſſe quidem, reſpectu magnitudinis, parvum, ſed reſpectu partis vulneratæ maximum, quia mortem facillime accerſit. Paræus *lib.* 9. *cap.* 9. Ergo partis natura præ cæteris omnibus vulnerum conditionibus venit conſideranda, juxta quam, ſecundum Hippocratis, cæterorumque Medicorum omnium decreta, & ſecundum ipſam re-
21 rum magiſtram experientiam, lethalia vulnera de neceſſitate ſunt, quæ Cor quomodocunque læſerint, cum viſcus hoc nobiliſſimum continui ſolutionem non patiatur, ut communis eſt Medicorum opinio; & tamen reperta ſunt aliquando in Corde ulcera antiqua, cum quibus homo potuerit per longum tempus ſupervivere, quale repertum eſt in Corde inſignis cujuſdam furis, de quo Beniven. *de Abd. curat. cap.* 8. Quinetiam narrabat Nobili cuidam viro, ex quo ipſe audivi, Proſper Cecchinus, Chirurgus Romanus, caſum hujuſmodi ſupra omnem admirationem. Maniacus quidam Sacerdos, cum furore ductus ſe primum caſtraſſet, imo univerſum penem cum ſcroto, & teſtibus abſcidiſſet, in eodem furore perſiſtens, acubus quibuſdam fortibus pectus ſub ſiniſtra mammilla ſibi transfodit, tandemque poſt nonnullos dies quinque nimirum aut ſex, ab hiſce vulnuſculis illatis vitam, quam oderat, facile amiſit. Aperto cadavere, acus omnes ad cordis ſubſtantiam penetraſſe repertæ, cum quibus tamen potuit per nonnullos dies ſupervivere. Hoc quidem mirabile auditu eſt: nam pro raro quodam eventu videtur Gal. 5. *de loc. aff. cap.* 2. enarraſſe, quod nonnulli corde vulnerati, vulnere tamen ad ventriculos non penetrante, non ſolum eadem die, ſed ſequente etiam nocte tantum vixerint, ſed & alia exempla ſimilia vide apud Schenckium. *l.* 2. *Obſerv. tit. de Corde.* Hæc autem ita perſuaſa ſunt Hollerio, ut voluerit *Comm.* 6. *Aphor.* 18. vulnera, ſi tantum pulpam, vel carnem cordis attingant, non neceſſario interimere: quod tamen aliis perſuaſu difficile eſt, quia quamcunque cordis particulam quomodocunque attigerit vulnus, coaleſcere ob continuum motum non poterit, & facillime inflammationem excitabit, & exinde alia ſymptomata, quæ neceſſario Animal, ſi non ſubito, ſaltem non multo poſt interficient: nam quomodocunque ſit, quod aut eadem hora, ac momento, vel ſubſequenti die, vel etiam poſt duos, aut tres, qualecunque cordis vulnus interficiat, nobis ea concluſio rata, ac firma maneat, quod talia vulnera neceſſario interimant, ita ut recte à Fallop. dictum ſit, *in lib. de vulner. cap.* 6. quod vulnerato Corde non poteſt homo vivere, niſi miraculosè: & ejus aſſertionis ra- 22
tiones apud ipſum vide, licet non ſit neceſſarium illico à vulnerato corde hominem, ſive quodcunque animal commori, ut ex hiſtoriis relatis per Schenckium, *ubi ſupra*, evidentiſſime patet, & ex alia à nobis commemorata. (Ita Bartolinus *diſſert. de latere Chriſti p.* 135. 136. quendam corde vulneratum aliquot dies ſupervixiſſe.) Quinimo ſcimus, quod avulſo corde integro, & ateriæ magnæ trunco ante avulſionem optime alligato, animal per aliquod temporis ſpatium vivere poteſt, ut multi ex Anatomicis oculati teſtes ſunt, & quandoque ipſe etiam vidi. Sed & Galen. 2. *de Decr. Hippocr. & Platonis*, pluries obſervatum memorat, in ſacrificiis victimas avulſo corde, & clamaſſe, & aufugiſſe, donec ſanguine toto effuſo conciderent. Ex quibus patet, adeo evidentem mortis cauſam eſſe Cordis vulnus, ut non obſtantibus quibuſcunque, vel vulneribus aliis cujuſcunque partis, vel morbis aliis certo interimentibus, ſemper ad hoc ſit referenda cauſa ipſius mortis ſubſecutæ.

Sed proxime à Corde, periculo certiſſimo homi- 23
nem exponunt vulnera quæcunque inſignia, quæ Cerebrum, Jecur, Diaphragma, Stomachum, Ventriculum, Aſperam Arteriam, Venam, itemque Arteriam magnam, Pulmonem, Lienem, Fellis veſicam urinariam, tenuia inteſtina, præſertimque jejunum, Renes & temporales muſculos læſerint. Adnotandum tamen, ad hoc ut vulnus de neceſſitate interimat his partibus inflictum, requiri non modo ut eas quomodocunque læſerint, ſed etiam ut ad eas earundem partium particulas peruenerint, quæ vel quoad uſum, vel quoad ſenſum, vel quoad nobilitatem, ſunt præſtantiores, ut Galen. *Comm.* 6. *Aphor.* 18. docet, & vide commentatores in Hippocr. *lib.* 6. *Aphor. eod.* Nam exempli cauſa, licet Cerebrum inſigniter læſum ſecundum ſuam ſubſtantiam mortem afferat, hoc quidem ut plurimum veritatem habet, at non ſemper, & de neceſſitate, niſi ad baſim penetraverit vulnus, tunc enim neceſſario occidit. Galen. *ibid* Celſ. *lib.* 5. *cap.* 26. Fallopp. *de Vulner. cap.* 6. & idem pulmonibus, hepate, & reliquis partibus vulneratis eſt dicendum; atque hoc pacto intelligendi ſunt Auctores, quando vulnera aliquarum partium pro deſperatis, & in-

incurabilibus pronuntiant, ut de renibus Ruland. *Chirurg. lib. 3. cap. 36.* dicebat, curam eorum potius, divinæ gratiæ, & beneficio committimus naturæ, quam operi noſtro. Sed de his omnibus vide peculialiter Falloppium, *ubi ſupra*. Et ex his apparet, non eſſe ſimpliciter verum exemplum allatum à Farinac. *de Homicid. quæſt.* 126. *num.* 5. de vulneribus quæ ad mortem certo, & omnino terminantur. *Quemadmodum*, inquit, *ſunt quæ cerebrum tangunt:* ut enim dictum eſt, non modo evadunt interdum leviter in cerebro vulnerati, ſed etiam ii, qui ex iiſdem vulneribus aliquam ipſius cerebri ſubſtantiam amiſerunt, ut in caſu, de quo Galenus, & aliis eveniſſe certum eſt, quorum hiſtorias vide, ſi libet, apud Schenck. *lib.* 1. *Obſerv. tit. de Cerebr.* (Cardan. *in aplur. p.* 625. Crucium *cent.* 2. *p.* 160. Sennertum *part.* 1. *pag.* 161. Carolum Guilielmum *in aphor. p.* 225. Horſtium *t.* 2. *pag.* 56. 50. 61. 63)

24 Porro ut plurimum lethalia vulnera ſunt ea omnia, quæ prædictas omnes, ac ſingulas partes, corde excepto, non inſigniter læſerint, ſed non penetraverint ad intimiora. De diaphragmate tamen, ſeu Septo tranſverſo dubium eſt apud Falloppium, qui ex Galeno *loco citato* dicit, diaphragmatis vulnera aliquando fuiſſe ſanata; ipſe autem de neceſſitate interficere aſſerit, propter continuum, & nunquam deſinentem motum. Mihi quidem non videtur Galenus hoc dixiſſe, quod illi imponit Falloppius, ſed potius contrarium, nam & cordis, & diaphragmatis vulnera agglutinari non poſſe, ex jugi eorum motu fatetur; *in principio* autem ejus commenti dicebat, cordis vulnera lethalia de neceſſitate eſſe ut eſt in confeſſo apud omnes, non tamen in aliis partibus & membris, ab Hippocrate *inibi* enarratis, æque recipi vulnus quodcunque mortem afferre; hoc eſt non omnes in hoc convenire, ut vulnera aliarum partium ſint de neceſſitate æque lethalia, ac vulnera cordis. Certum igitur ſit, vulnera diaphragmatis, etiam non magna, interimere, quia & jugem habet motum, propter quem & ſanguinis ſuppreſſio, & agglutinatio impeditur, & nullo negotio inflammationem concipit, & habet ſenſum exquiſitum, ob quem dolores mirum in modum exacerbantur. (Foreſtus *l.* 6. *obſerv.* 3. Vidus Vidius *p.* 365. *lib.* 8. *c.* 15. Glandorpius *in ſpeculo Chirurg.*) Sed & ſpinalem medullam vulnera lædentia, lethalia de neceſſitate ſunt, ſi notatu digna alias ſint, quoad eorum magnitudinem, ſin minus ut plurimum interficiunt, ut omnium magnorum articulorum præcipue vulnera faciunt. Guid. Cauliac. *ſuæ Chirurg. tract.* 3. *doctr.* 1. *cap.* 1. Paræus *lib.* 9. *cap.* 39. 4. quia ſemper fiunt cacoethica, & maligna. Galen. 4. *Method. cap.* 6. Tragault. *lib.* 2. *Inſtit. Chirurg. cap.* 3. Riolan. *Chirurg. ſect.* 3. *cap.* 2. Foreſt. *lib.* 6. *Obſerv.* 2. Veſicam item urinariam neceſſario mortem afferre volunt, quandocunque in parte muſculis, & carne carente vulnus fuerit; ſed de his omnibus conſulendus præ cæteris Fallopp. *ubi ſupra*: nam hæc dicendum potius frequentius, quam alia quædam vulnera occidere, & ſic multo rarius ſanari, quam quæ ſecundum plurimum lethalia ſunt judicata; non quod vere de neceſſitate interimant. Sed & lethale ſecundum plurimum vulnus eſt, circa umbilicum duobus vel tribus digitis in circuitu inflictum, & hoc, ut inquit Arcæus *de cur. vuln. lib.* 2. *cap.* 4. & Fortun. Fidel.
25 *lib.* 4. *Relat. cap.* 2. ob nervos, qui umbilicum pertingentes ea loca percurrunt: & hoc fortaſſe ſibi Homerum voluiſſe putaverim, qui Medicus fuit, & Chirurgus, quantum nonnulli aſtruunt, *Iliad. lib.* 13. in illis carminibus:

Meriones porro abeuntem inſequens percuſſit haſta.
Pudenda inter, & Umbilicum, ubi maxime
Fit plaga gravis ærumnoſis hominibus.

Et idipſum ſignificaſſe puto Torquatum Taſſum noſtrum, *in ſua Hieruſ. Cant.* 9. *St.* 98. cum inquit:

Poi fere Albin la' ue premier s'apprende
Noſtro alimento.

In cujus rei confirmationem non conticebo id, quod de iis, qui vivi excoriantur, à nonnullis relatum eſt, non mori nempe niſi umbilico ſecto. Legi hoc apud Leonem Africanum *in ſua Africa*, ex quo, & ex Scaligero refertur à Riolan. *lib.* 2. *Anthropograph. cap.* 10. imo Andr. Laur. *Anat lib.* 7. *cap.* 39. *in fin.* ſimpliciter ſecto umbilico homines perire dicit, & conſueviſſe barbaros umbilicum orbiculatim ſecare, *Nam eo*, inquit, *reſecto ſtatim pereunt ſuffocati, concidente enim umbilicali vena hepatis vinculo, collabitur hepar, à quo trahitur diaphragma princeps reſpirationis organum*. Hæc ille. Et in enunciatione vulnerum lethalium hæc ſufficere poſ-
ſunt. Non lethalia vero ſunt, quæcunque nullam 26
ex his partibus attigerint, quæ ſimplicia fuerint, in parte ignobili, & obtuſo ſenſu prædita, quæ quantitate fuerint modica, in juvene robuſto, cum armis incidentibus potius quam alterius generis inflicta.

Lethalia autem ex qualitate ipſorum vulnerum 27
judicantur, quæ cum contuſione ſunt, quæ magis compoſitas, & plures partes natura diverſas læſerint; ac & quantitatis reſpectu, majora magis lethalia, quantum eſt ex hoc, minora minus, & mediocria medio modo ſe habent. Cum autem triplex quantitas ſit, vulnera quæ magis profunda, & penetrantia ſunt, minus profundis, ſuperficiariis, & non penetrantibus ſunt magis periculoſa; ſic quæ in longum, aut in latum ſeſe extendunt, ceteris paribus minus periculoſa iis, quæ magis profunda ſunt, & quæ rotunda, & in orbem ſe pandunt, cæteris magis periculo maxima, quod hæc multo difficilius conglutinentur, & idcirco, ſanguinis effuſionem, inflammationem, & dolores in longum protrahunt, unde mors facilius ſuccedit. Quin etiam reſpectu qualitatis armorum, nonnulla magis, aut minus lethalia ſunt. Si enim arma fuerint pungentia, hamata, ſerrata, & hujuſmodi, evidentius periculum afferunt, quam ſi ſimpliciter incidentia ſint. Jo. de Virgo, *ubi ſupra* Fortun. Fidel. *ibid. cap.* 4. Si ea item fuerint, contundentia, pejoris naturæ, ac magis lethalia vulnera infligunt: quamobrem vulnera ſclopetorum, & aliorum id genus armorum, ob id ipſum præter alias cauſas pejora ſunt, quam cum ſimplici ferro accepta. Venenata etiamſi fuerint arma quomodocunque, & qualecunque vulnus afferant, lethale eſt, ut *in ſequenti quæſtione* docebimus. Ætatem quoque vulnerati in conſiderationem venire opor-
tet; nam vulnera in ſenibus, cæteris paribus, periculo 28
magis proxima, minus puerorum, & robuſtorum juvenum, ob vegetum calorem, ut cum Gal. Medici omnes, imo cum ipſa experientia ſentiunt. Quin & ſexus ſi conſideretur, certum eſt, fœmineum facere
ad majorem vulnerum ſecuritatem, quia fæminæ 29
multo graviores ictus, & vulnera perpetiuntur, & ab his facilius ſeſe extricant, quam viri, adnotantibus etiam Juriſconſultis. Gloſſ. *in l. Nihil intereſt, in verbo, tam gravia ff. ad l. Juliam de Adult.* cum pleriſque aliis, adductis à Tiraq. *de leg. Connub. l.* 9. *n.* 225. nam & alios etiam morbos difficiliores patiuntur quam viri, ut dixi alias *lib.* 4. *harum quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 8. *nu.* 18.

Temporis etiam conſtitutio facit ad majorem, 30
vel minorem vulnerum ſecuritatem: magis enim periculoſa in conſtitutione frigida & humida, quam in quavis alia; licet Hippocr. *de cap. vuln.* dixerit, eos qui in capitis vulneribus perituri ſunt magis vivere, & longiori tempore in hyeme, quam in æſtate, peſſimum omnium tempus autumnale judicatur. Fort. Fidel. *ubi alias, lib.* 4. *cap.* 2. Locorum quoque reſpectu vulnera magis aut minus periculoſa. Unum, idemque ejuſdem partis vulnus, in hoc loco ut plurimum lethale, in illo ut plurimum non lethale. Vulnera capitis, quod pro exemplo ſit, Florentiæ & Bononiæ maxime lethalia, Romæ vero, & Raguſii non ita. Florentiæ, Bononiæ (inquit Amatus *Cur. med. cent.* 6. *cur. ult.*) ita capitis vulnera periculoſa ſunt, ut raro capite vulneratus ſanetur; in hoc vero ſaxo Raguſæo contrario modo evenit, vix enim ex fracto, & comminuto capite ægrotus decedit, imo plerumque convaleſcit. Idem de Ferraria teſtantur Joſeph. Quercet. *de Vulner. Sclopet.*

cap.

cap. 3. In ſumma autem, ut univerſaliter loquamur, in editis locis, apertiſque, aeriſque tenuioris, capitis vulnera difficillime, crurum facillime ſanantur, contra in locis calidioribus, humilioribus, craſſioriſque aeris, vulnera capitis facilime, crurum difficillime ad ſanationem perducuntur; cujus rei cauſam quærit Prothus Caſul. *lib.* 1. *Ætiolog. num.* 290. Atque ea quidem manifeſta eſt; nam Aer editorum locorum, ob frigiditatem & tenuitatem, vulneribus capitis inimicus, ob ſiccitatem vulneribus crurum amicus; contrariæ cauſæ in diverſis locis contrarios effectus producunt.

Ex ſtatu denique vulnerati præcedenti vulnus, accipitur conjectura majoris, aut minoris periculi. Quæ enim vulnera in corporibus fiunt, & morboſis, & cacochymis, in convaleſcentibus valetudinariis, vel morbis de facili obnoxiis, & hujuſmodi perſonis magis abſque dubio periculoſa; & idcirco prudenter Iuriſconſulti voluerunt vulnerantem infirmum, ſi ille decedat, teneri de homicidio, etiam vulnere non exiſtente mortali. Damhoud. *in Enchirid.*
31 *rer. crimin. cap* 87. *num.* 40. & adducti per Thom. Actium *de Infirm. part.* 2. *verb. vulnus num.* 1. *& ſeqq.* licet contrarium velit Caball. *de omn. gen. hom. num.* 330. Sed ratio videtur militare pro affirmativa; dato enim quod vulnus non mortale poſſit fieri mortale ex corporis impuritate ipſius vulnerati, videtur vulnerans dediſſe proximam cauſam morti, ut in caſu, de quo Manard. *lib.* 6. *Epiſt.* . in quo cum ſupervenerit vulnerato, duobus vulneribus læſo non quidem mortaliter, ut ipſe probat, eryſpelas, ob corporis impuritatem, mortuus eſt decima quarta; & cum unuſquiſque huic periculo ſubjici poſſit, nempe corporis impuritati, non videtur ullo modo excuſandus vulnerans, maxime ſi deliberato animo occidendi vulneraſſe conſtet, ſi vulneribus non mortalibus exiſtentibus vulneratus ex corporis impuritate decedat, ex qua tamen, abſque acceptione vulnerum, non deceſſiſſet; nam qui cauſam damni dat, damnum feciſſe videtur, ut ipſis Juriſconſultis notiſſimum eſt; quibus hæc decidenda relinquantur, non enim ſunt undequaque à dubio exempta per ſuperiora.

SUMMARIUM.

1 *Vulnere exiſtente lethali non excuſatur vulnerans ex malo regimine, aut negligentia, vel imperitia Medici.*

2 *Vulnere lethali exiſtente præſumptio mortis eſt ex vulnere, non obſtantibus quibuſcunque.*

3 *Vulnus ſi ſit indifferens, & vulneratus ſua negligentia, vel ex Medici culpa periit; vulnerans non tenetur de occiſo.*

4 *Vulnere non exiſtente de certo lethali præſumptio eſt vulneratum non deceſſiſſe ex vulnere. Amplia, ut n. ſeq. declara, ut ibi.*

6 *Vulnus ex ſua natura non lethale poteſt incuria, vel alia occaſione fieri lethale.*

7 *Ex quibuſcunque vulneribus homines perire contingit.*

8 *Cauſa ex quibus vulnus, quod ex ſua natura non eſt lethale, fieri poteſt lethale.*

9 *Culpa Medici quomodo vulnus, non lethale, fiat lethale.*

10 *Culpa ægroti quomodo ſuccedat, ut vulnus non lethale, fiat lethale.*

11 *Medicum non adhibere, vel adhibere imperitum, paria ſunt.*

12 *Non quilibet error vulnerati culpari poteſt, ad hoc ut vulnus non lethale, ejus culpa mortem accerſiſſe dicatur.*

13 *Vulnus non lethale quomodo ex culpa conſtitutionis corporis ipſius vulnerati fiat lethale.*

14 *Morboſus corporis ſtatus in vulneratis magnifaciendus eſt.*

15 *Vulnera in quibuſdam morbis difficulter ſanantur.*

16 *Externa culpa quomodo non lethale vulnus occidat.*

QUÆSTIO III.

Vulnus ex ſua natura non lethale, an incuria, vel ex alia occaſione fieri poſſit lethale.

Sed eorum verborum occaſione, quæ in fine ſu- 1
perioris Quæſtionis attulimus, videndum in præſenti, an vulnus, quod ex ſua natura nequaquam lethale ſit, poſſit incuria medentis, vel ipſiuſmet vulnerati, ab extra, & per accidens fieri lethale, & cum effectu hominem è medio tollere, (Sennertus *lib.* 5. *part.* 4. *cap.* 3. *pag.* 373.) hoc enim pro Juriſconſultis videtur valde ſcitu neceſſarium, qui etiamſi quando vulnus eſt ex ſua natura mortale (maxime, inquam, quando de certo eſt mortale) non excuſetur vulnerans ex malo regimine, aut ex negligentia, & imperitia Medicorum, ſed omnino de ho- 2
micidio teneatur, Clar. *lib.* 5. *ſentent.* §. *homicidium, num.* 33. qui de communi teſtatur. Andreas Gail. *Obſerv. lib.* 2. *obſ.* 111. *num.* 12. Farinac. *conſ.* 100. 3
num. 17. *& quæſt.* 126. *num.* 12. quia dominatur præſumptio, quod vulneratus ex vulnere deceſſerit. *l. Ait. lex.* §. *quid ſi mortifere ff. ad l. Aquiliam.* Adducente Jo. Aloyſ. Ricc. *in prax. var. reſol.* 194. *n.* 3. Tamen ſi vulnus fuerit indifferens ad ſanitatem, & mortem, & vulneratus Medicum non adhibuerit, aut adhibuerit quidem, ſed imperitum; aut ſi ſua ipſius negligentia & inobedientia mortuus fuerit, tunc vulnerans de homicidio non tenetur, cum ſua ipſius culpa reputetur mortuus. Joan Trigonius *ſingul.* 67. *num.* 1. Pet. Ravenn. *ſingul.* 797. Caball. *Cent.* 3. *caſ.* 248. *n.* 40. late Farinac. *ubi ſupra, num.* 20. Guazzin. *defenſ.* 4. *cap.* 10. *num.* 12. ſemper enim præſumptio 4
militat, quod vulnere non exiſtente de certo lethali, vulneratus non deceſſerit ex vulnere, Farinac. *conſ.* 121. *lib.* 2. *num.* 1. *&* 27. & ex Medicis Codronch. *in method. teſtif. cap.* 4. & Fortun. Fidel. *Relat. lib.* 4. *cap.* 2. & facit text. *in l. ſi ex plaga, ff. ad l. Aquiliam* ab ipſo Fortunato noſtro adducta. Imo volunt 5
multi relati per Guazzin. *ubi ſupra, num.* 13. hoc procedere quandocunque, etiamſi forte vulnus ex ſua natura ſecundum plurimum occideret; licet 6
contrarium in utroque caſu ſentiat Boer. *quæſt.* 323. *num.* 8. cum aliis ibi per eum adductis, quorum tamen ſententia, ſaltem in priori caſu, videtur omnino moderanda. Ac profecto præſumptio mortis ex vulnere debet ſumi non ſimpliciter ex vulnere, ſed ex aliis quamplurimis cum vulnere adiungi ſolitis, ut jam diximus. His ex cauſis ſcire magnopere expedit, an id ſuccedere poſſit, & ex quibus cauſis, & quoad primam partem facile eſt reſpondere, quippe cum apertiſſime id decidatur per *l. Qui occidit.* §. *ſi vulneratus ff. ad l. Aquilam*, & id fieri poſſe quandocunque, docent ex Juriſconſultis Corneus *conſ.* 283. *lit. L. vol.* 3. Damhoud. *in Enchirid. rer. criminal. cap.* 75. *num.* 2. facit pro Medicis Valleſ. *in* 5. *Epidem. text.* 97. & caſus à Langio narratus *lib.* 1. *Epiſt.* 5. & alter relatus à Monard *de quo ſupra*, & idcirco, ut jam non ſemel dixi, ab Hippocr. prolatum eſt, ex quibuſcunque vulneribus homines 7
aliquando decedere, nempe etiam ex minimis, & non lethalibus: & facit ad hoc pro Juriſconſultis, id, quod dicebat Bartol. *de percuſſ. num.* 8. quod ſcilicet quandoque quis moritur de levi vulnere, de quo alius non moreretur, id quomodo, & quibus ex cauſis ſuccedere poſſit, docet Fortun. Fidel. *lib.* 4. *de Relat. Med. cap.* 2. Dato igitur, quod id ſuccedere poſſit, videndum quæ cauſæ ad hoc concurrant, 8
quæ reducendæ ex mea ſententia, vel ad Medicum, vel ad ægrotum, vel ad externa. Nam quoad Me- 9
dicum, vel Chirurgum vulnus non lethale aliquando occidit, ſi ex ignorantia ille non noverit vulneris qualitatem, ut in caſu, de quo Langius, ubi proxime, ubi Chirurgus ſauciatum in capite equitem cum cranii fractura, vulneris exiguitati fiſus, cranii fracturæ nullo modo medicatus eſt, unde vulneratus ob eum errorem è medio ſublatus eſt, alias non periturus. Non diſſimilem caſum habes apud Foreſt. *lib.* 6. *Obſerv.* 2. de vulnere non lethali, ex

quo

quo tamen æger culpa Medici interiit; eadem enim ratione, ſi Medicus neſcierit remedia opportuna adhibere, aut adhibeat contraria, ægrum perimit; ſi item phlegmonem, ſpaſmum, ſphacelum, doloris acerbitatem, & alia hujuſmodi accidentia, corporis purgatione tam per pharmaca, quam per ſanguinis repetitas evacuationes, non prohibuerit, aut prohibere non curaverit, ſi ſecare, ubi opus fuerit, neſcierit, aut non quantum oportuerit, ſecaverit, ut in caſibus ab Hippocr. relatis, 5. *Epid. text:* 27. & 28. ſi manantem item ſanguinem ſupprimere ignoraverit; aut quid omiſerit ad curam neceſſarium; aut quid etiam cum maximo ægroti damno fecerit, quod non facere præſtitiſſet, ut ſecare, ubi opus non fuerit, quemadmodum Medicus quidam proximis diebus faciendum inculcabat in leviſſima quadam capitis percuſſione abſque fractura, ex qua æger nihil detrimenti reportaverat; tunc, inquam, ex Medici imperitia, & negligentia vulnus non lethale facile occidere poterit. (V. Hortium *t.* 1. *p.* 59.)

Quoad ægrotum, manifeſtiſſimum eſt, quod ejus
10 culpa idipſum poteſt ſuccedere, ut ſi Medicum non adhibuerit, vel adhibuerit imperitum, cum paria ſint, Medicum non adhibere, aut adhibere imperi-
11 tum, Gloſſ. ex qua Farinac. *de Homicid. qu.* 120. *ſect.* 4. *num.* 76. Corrar. *de Med. & ejus off. part.* 4. *num.* 161. Thom. Act. *de Infirm. part.* 1. *cap.* 47. *num.* 30. Quia præſtat, Medicum non habere, quam malum habere, Rod. à Caſtr. *in Med. Polit. lib.* 1. *cap.* 7. Si item medicamenta opportuna ſibi adhiberi non permiſerit, aut quicquam moliri circa ſe renuerit, quod erat ad ſanationem neceſſarium, ſi contra Medicorum ſententiam aeri ſeſe expoſuerit, ut Telephanes apud Hippocr. *lib.* 7 *de morb. vulg.* aut ſi quomodocunque in uſu ſex rerum non naturalium inſigniter peccaverit. Farinac *dict. quæſt.* 127. *num.* 87. & *ſeqq.* Non tamen quilibet error vulnerati jure cul-
12 pari in hac re poteſt, ſed debet eſſe notabilis, ut prudenter monet Farinac *quæſt.* 126. *num.* 25. Guazzin. *ubi alias, cap.* 10. *num.* 8. & eo, inquam, inſignior, quo magis leve, ac tutum vulnus à peritis judicatum fuerit; tunc enim talis ſit oportet negligentia, ac tales errores in victu, & medela, ut evidenter conſtet, ex eorum vitio ægrum ſuccubuiſſe. At tunc quidem debent periti de his erratis pecculiariter judicare, ac nominatim determinare, quod hic error cum hoc vulnere, etiamſi non eſſet mortale, potuerit mortem accerſere, & videtur quidem hoc maxime attendendum.

13 Poteſt inſuper etiam ex culpa conſtitutionis corporis ipſius vulnerati, vulnuſculum aliquando nullius momenti, ipſum ad interitum trahere, & multo magis, ſi vulnus non eſſet omnino aſpernabile, licet ſalutare, ut inſinuatur ab Hippocr. in caſu Hippocomi Palamedis in Lariſſa, *lib.* 5. *Epid. text.* 16. *in fin.*
14 per illa verba: *Ulcus autem malorum cauſa nulla erat*, quod Valleſius *in comm.* exponit; vulnus non fuiſſe lethale, ſed ſalutare. Eſt autem tanti faciendus morboſus hic corporis apparatus in vulneribus, ut non ſolum in mediocribus, ſed etiam, ut dixi, in minimis, ejus maxima ratio ſit habenda, cum facile ex ejus culpa poſſit minimum vulnus, & omnino ſalutare cacoethiam, & pravitatem contrahere, ex qua deinceps ægrum perire facillimum eſt; idcirco in ca-
15 checticis, elephanticis, hydropicis, phthiſi, vel maraſmo, aut non levi gallica lue affectis, vulnera etiam ſimplicia haud facile ſanantur, ac ſæpe non ſanantur; verba ſunt Parei *lib.* 9. *ſuor. oper. cap.* 10. ſed multo ante illum Hippocr. *lib.* 6. *Aphor.* 8. Ulcera in hydropicis facta difficulter ſanari tradidit.

16 Quoad externa tandem multa ſunt, quæ mortem ex non lethali vulnere afferre poſſunt, nempe ipſa armorum qualitas, aer externus, regio, temporis conſtitutio, & alia, de quibus in ſuperiori quæſtione jam locuti ſumus: quæ, utrum ejus momenti exiſtimanda ſint, ut reum ab homicidio excuſare poſſint, non leviter dubitandum; illud certum eſt, non eſſe hæc talis ponderis, ut promiſcue in quocunque leviſſimo vulnere mortis cauſa eſſe poſſint, in mediocribus tamen vulneribus multum cooperari non hæſitandum, ex quibus Juriſconſulti cætera decidere poſſunt, quæ ad id negotium facere videntur.

SUMMARIUM.

1 *Hominem vulnerantes juxta exitum vulneris pœna luunt.*
2 *Non caret culpa Medicus, qui futura impedimenta ex vulnere non prædixerit.*
3 *Vulnera de neceſſitate, aut ſecundum plurimum lethalia relinquunt hominem, qui ex iis forte evaſerit, debilitatum & multo deterioris conditionis.*
4 *Eos, qui craſſos nervos ſauciatos habent, neceſſe eſt claudos fieri. Declara hoc dictum, ut n. ſeq. & Limita regulam hanc, ut n. 6.*
7 *Membri abſciſſio, etiamſi reparetur, ejus uſum omnimodum in poſterum tollit.*
8 *Capitis magna vulnera reddunt hominem infœcundum, & aliquando ad coitum impotentem.*
9 *Vulnera, in quibus cerebri ſubſtantia quantulacunque deperditur, hominem in animalibus functionibus ad eam cerebri partem attinentibus læſum relinquunt.*
10 *Occipitis vulnera ut plurimum cæcitatem inducunt.*
11 *Ex temporum vulnere oculus aliquando amittitur.*
12 *Vulnera ſuperciliorum aciem oculorum obtundunt, vide circa ejus rei veritatem, n. ſeq.*
14 *Vulnera ſuperciliorum palpebras relaxant, viſumque impediunt.*
15 *Aſperæ Arteriæ vulnera non uniuntur, & uſum loquendi, ſi magna fuerint, impediunt.*
16 *Utriuſque recurrentis nervi abſciſſio aphonum, hoc eſt, ſine voce hominem reddit; alterutrius autem perpetuo raucum facit.*
17 *Thoracis vulnera penetrantia fiſtulam relinquunt.*
18 *Cicatrix quid.*
19 *Cicatrix vel ſanitati officit, vel pulchritudini, vel utriſque.*
20 *Cicatrix propriiſſime pulchritudini obeſt.*
21 *Maculæ in facie indignius feruntur quam alibi.*
22 *In facie nullus ſignari poteſt, ex Legum edicto.*
23 *Cicatricum differentia.*
24 *Vulnera magna, ac profunda magnas cicatrices faciunt.*
25 *Vulnera cum deperditione ſubſtantiæ, & præcipue oſſium cavas cicatrices relinquunt.*
26 *Cicatrices aliquando medentis culpa magis deformes ex vulneribus relinquunt.*
27 *Cicatrices magis deformes reſpectu partium quæ.*
28 *Cicatrix in loco, in quo pili naſci ſolent, locum glabrum in futurum relinquit.*

QUÆSTIO IV.

Vulnera, quæ uſum Membri adimere, aut aliquod perpetuum impedimentum, vel deformitatem afferre poſſint.

HOminem vulnerantes, juxta exitum vulneris, 1
(nam omitto alia conſiderare) pœnas dare debent ex legum ſanctione; aliter enim puniendum decernunt illæ eum, qui vulnerando occidit, aliter eum, qui uſum alicujus membri vulnerando adimit, aliter eum, qui turpem cicatricem inducit, aliter denique eum, qui ſolius vulneris incommodum præbet, & ſolam injuriam vulnerando infert. Itaque neceſſarium videtur manifeſtare, quibus ex vulneribus talia impedimenta, vel cicatrices expectare conveniat, cum jam de iis, ex quibus mors timenda eſt, abunde locuti ſimus, nam non modo factum impedimentum dijudicare, ſed futurum quoque prædicere Medicus tenetur, & culpa carere non videtur, quandocunque talia impedimenta ſub- 2
ſecutura non prædixerit, ut monet Galenus *lib.* 1. *de Anatom. Admin. cap.* 3. *claſſ.* 1. Itaque ante nonullas generales Regulas tradamus, deinde ad particularia membra, nempe à capite ad pedes uſque deſcendentes, id pro viribus manifeſtum faciamus, quod quærendum nobis propoſuimus.

Scien-

Sciendum ergo primo, vulnera omnia ex primo
3 capite periculoſa, nimirum quæ nobiles partes, aut exquiſiti ſenſus aut magis, & præcipui uſus læſerint, videntur ſaltem utplurimum, & quaſi neceſſario hominem occidere: quod ſi forte fortuna ex iis convaleſcat, neceſſe eſt eum, per totum quod reſtat vitæ curriculum, debilitatum, ac multo deterioris conditionis fieri, quam antea fuerit, non modo, quia apparentem aliquem membrorum uſum adimere aut impedire poſſunt, aut aliter corpus labefactare, ſed quia eæ ipſæ partes debiliores de neceſſitate redditæ, cum ad vitam omnino ſint neceſſariæ, vitæ ipſi maximopere præjudicare, ipſamque breviorem, propter uſus earum deteriorationem, reddere apta nata ſint. Hoc omnibus Medicis eſt acceptiſſimum, nec ulla controverſia diſputabile, & facit inter infinita propemodum exempla illud, quod adducitur à Valeſco Tarent. *lib.* 1. *Philon. cap.* 1. de capitis vulneribus in quodam milite, (& Sennertus *l.* 2. *cap.* 13. in quodam ſtudioſo in diaphragmate læſo) & eodem modo de reliquis partibus nobilibus exemplificare licet.

Secundo eos, qui craſſos nervos ſauciatos habent,
4 neceſſe eſt claudos fieri, ſic & ſi muſculorum capita ſauciata fuerit, vel muſculi per tranſverſum, vel tendines abſciſſi. Hæc regula eſt Hippocr. 1. *de morb. ſect.* 2. *text.* 5. & 6. *in Coac prænot. num.* 508. & confir-
5 matur quoque ab aliis. Tagaut. *lib.* 2. *Inſt. Chirurg. cap.* 3. & ſi quiſpiam deſiderat peculiariter ſcire, qui nervi, aut muſculi, aut tendines læſi, cujus partis impedimentum afferant, conſulat de hoc Fortun. Fidel. *lib.* 2. *Relat. cap.* 5. ubi plura habentur. Sciendum vero, ex Petro Salio, *in priorem Hippocratis locum*, quo illud, Neceſſe eſt claudos fieri, non eſt intelligendum ſolum de eo crurum impedimento, ſeu depravatione, quam claudicationem nominamus, ſed intelligendum eſt quoque per ea verba, quod ex tali nervorum, tendinum, ſeu capitum muſculorum abſciſſione, aut ſauciatione membri, ad quod pertineat talium nervorum, capitum muſculorum, ipſorumque muſculorum, ac tendinum uſus, depravetur, aut deperdatur motus.

6 Limitandum tamen dictum hoc quoad muſculos, ut docte admodum monet Fortunatus, *ubi ſup.* quia membri motum, atque uſum perire, ac depravari, ex abſciſſione aut læſione muſculi verum eſt, quando membri functio unico muſculo perficitur; ſi enim pluribus perficiatur & alter tantum muſculus lædatur, aut abſcindatur, tunc nequaquam neceſſe eſt actionem partis prorſus perire, aut inſigniter depravari, ſed tantum debilitari. De particularibus autem muſculorum functionibus, & læſionibus ex eorum vulneribus provenientibus, ſiquis magis peculiarem habere cupit cognitionem Anatomicos conſulat, in tractatu de muſculis, & præcipue Gal. *in lib. de Muſcul. diſſect. & de mot. Muſcul. & l.* 4. *&* 5. *de Anatom. admin. claſſ.* 1. *& alibi ibi.* Veſal. *lib.* 2. *de hum. corp. fabr.* Andr. Laur. *Anatom. lib.* 5. Columb. *Anat. lib.* 5. Riolan. *Anthropograph. lib.* 5. & Anatomicos alios, & ex aliis Fort. Fidel. *ubi ſupra.*

7 Tertio, membri cujuſcunque aut totalis, aut maxima ex parte abſciſſio, etiamſi reparari per naturæ miraculum poſſet, ſemper tamen omnimodum uſum illius membri impediet; quod amplius, etiamſi (ut dixi) non totaliter, ſed magna ex parte illud membrum eſſet abſciſſum; & ratio eſt, quia in totali abſciſſione nervos, arterias, venas, muſculos illi membro opitulantes abſcindi magna ex parte, aut in totum neceſſe eſt; quorum inſtrumentorum plura abſciſſa, denuo coaleſcere non poſſunt Hipp. 6. *Aphor.* 19. & in Coac. *prænot. num.* 504. & ibi omnes Doctores. Quod etiamſi aliquo modo reuniri contendas, quia tamen ex cicatrice, & callo impeditur tranſitus ſanguinis, & ſpirituum ad ſubjectum membrum, ſemper motus, & ſenſus ejus membri, alteruter, aut uterque ſimul aboletur.

8 Cæterum quoad particularia, ſciendum primo, à capite incipientes, quod omnia ejus vulnera magna, cum periculo evidenti, & exitialia, niſi occidant, præter id quod diximus, quod relinquunt hominem maxime debilem, vitamque ipſius reddunt breviorem, faciunt etiam ſterilem, & aliquando etiam ad coitum impotentem, ut notat Marcell. 9
Donat. *lib.* 4. *hiſt. Med mirab. cap.* 18. Præterea ſi cerebri ſubſtantiam vulnus attigerit, & in cauſa fuerit, ut ejus ſubſtantiæ aliquid fuerit deperditum, neceſſe eſt hominem in animalibus functionibus inſigniter, licet non ſemper eodem modo, & eadem læſionis ſpecie labefactatum iri, prout deperdita ſubſtantia ad hujus, aut illius conjugationis nervorum originem, aut progreſſum ſpectabit. Andr. à cruce *lib.* 1. *Chirurg. cap.* 14. quod Hipp. & Gal. auctoritati, & experientiæ innititur, & vide, ſi libet, plures hiſtorias hujuſmodi apud Schenck: *lib.* 1. *Obſerv. tit. de Vulner. capit.* ex quibus elicies, nonnullos homines ex his vulneribus reſolutos aliqua in parte remanſiſſe, alios cæcos, alios ſtrabones, alios ſurdos, alios memoria orbatos, alios denique mutos, alios fatuos & ſtolidos: & licet nonnulli omnino etiam convaluerint, tamen aliquod notabile incommodum in ipſa vita breviore facta effugere non potuerunt, ita ut regula pro indubitata ſit acceptanda.

Verum circa partes ipſius capitis particulares ſci- 10
endum, occipitis vulnera ut plurimum cæcitatem inducere, cujus rei cauſam quærit, & affert Epiph. Ferdin. *libro primo, Theorem.* 51. *quæſt.* 44. & vide de hac re plura apud Marcell. Donat. *Med. hiſt. mirab. lib.* 2. *cap.* 11. neque ab re ad hoc adducam legalem textum *in l. ſed & ſi quemcunque.* § *ſi magiſter. ff. ad l. Aquiliam.* ubi Tutor puero diſcenti, in- 11
genuo filiofamilias, parum bene facienti quod demonſtraverat, forma calcei cervicem ita percuſſit, ut oculus puero perfoderetur: vides enim quam bene hic textus aptetur ad rem noſtram. Sed & idem Epiph. *ut proxime, quæſt. ſeq:* idem in altero oculorum evenire ex temporis vulnere aſſeverat nempe dextrum oculum occæcatum fuiſſe ex tempore dextro vulnerato, ſiniſtrum ex ſiniſtro. Sed de hac materia, nempe de temporum vulneribus, vide Lang. *lib.* 1. *cap.* 10. Hippocr. ulterius *in* 12
Coac. prænot. ſent. 510. aciem oculorum obtundi iis ait, qui in ſuperciliis, vel paulo altius vulnera acceperint, & in amauroſim, hoc eſt, viſus obſcuritatem eos incidere, & quod magis conſideratione dignum cenſetur, quo vulnus, inquit Hippocr. recentius eſt, eo magis vident, inveteraſcente autem aut tardante cicatrice magis obtundi ſolet. Qui ve- 13
ro ejus rei cauſam noſcere cupit, Duretum conſulat in ejus loci *commento*. Et quamquam hoc etiam ex recentiorum experientia veritatem habere confirmatum eſt, tamen Fortun. Fidel. *ubi ſupra*, ex propriis quotidianis obſervationibus, nihil unquam tale ſibi ſucceſſiſſe teſtatur. Ego quid in hac re pro Hipp. dicam, non habeo, niſi id ſecundum plurimum ſuccedere eo modo velimus, ob rationes, de quibus Duretus *in comm.* & Hollerius ab ipſo Fortunato adductus. Modus fortaſſe læſionis ex ipſis vulneribus emanans conſiderandus, non enim æque in omnibus ſuccedere par eſt, ut Medici noverunt.

Paræus porro *lib.* 9 *cap.* 23. dicebat, vulneratis 14
ſuperciliis aliquando ita lacerari muſculos palpebras moventes, ut ægri ſanitati reſtituti, dum aciem oculorum in rem aliquam intendere ſtudent, cogantur ipſas palpebras propria manu attollere, quod impedimentum alicujus conſiderationis exiſtimandum. Membranæ inſuper oculorum diſſectæ, præter alia multa ſymptomata, quæ inducunt etiam perſanata, viſui maxime officiunt, ob inductam cicatricem. Pigræus *lib.* 4. *ſuæ Chirur. c.* 11. quamquam Gal. *lib.* 1. *de cauſ. ſympt. c.* 2. & alii apud Schenck. *lib.* 1. *Obſerv. tit. de oculis*, viderunt diſciſſa membrana, & humore albugineo exeunte, ægros viſum recuperaſſe.

Aſperæ Arteriæ vulnera non uniuntur, quin 15
etiam uſum loquendi, ſi magna fuerint, impediunt, licet Paræus *lib.* 9. *c.* 29. narrat, ſe duos homines à in parte vulneratos, ex aphonis vocales reddidiſſe: ſed hi ſpatio trium vel quatuor dierum interierunt.

Pigræus

Pigræus tamen *ubi ſup. c.* 12. narrat cujuſdam viri hiſtoriam, qui eo loco vulneratus, ſanatus, quidem fuit, ſed orificium vulneris apertum remanſit, ex quo biennio tantum ſupervixit. (addi & referri
16 huc poteſt *Laryngotomia* apud Fontan.) Sed etſi nervi recurrentes vulnerati fuerint, & abſciſſi, hominem aphonum, & abſque loquela remanere neceſſe eſt, abſque ulla ſpe illam unquam in futurum recuperandi: quod ſi alter tantum dictorum nervorum ſauciatus aut diſſectus fuerit, perpetuæ raucedinis incommodo homo moleſtabitur, & ſemivocalis efficietur. Paræus *ubi alias*, Pigræus *ib. l.* 3. *c.* 1.

17 Thoracis vulnera penetrantia fiſtulam relinquere, & uniri nequaquam poſſe, communis eſt Medicorum opinio, de qua teſtantur Arcæus *de cur. vuln. lib.* 2. *cap.* 1 & Alvar. Nonn. *in annotat.* Cardan. *lib.* 5. *Aphor.* 2. Fallopp. *de Vulner. cap.* 28. & ante hos omnes Bertaphalia *de Vulner. tract.* 2. *cap.* 2. ob eam cauſam homo ex his vulneribus licet aliquando per annos ſupervivat, tamen denique tabidus moritur. Verum idem Arcæus *ibid.* huic communi Medicorum ſententiæ contrariatur: credit enim thoracis vulnera poſſe perfectiſſime ſanari, & omne futurum tabis incommodum facile evitari, ſi diligenti opera Medicus uſus fuerit, cujus ut plurimum incuria, ac inſcitia eas moleſtias ab iis vulneribus relinqui affirmat: tradit autem ipſe rectam rationem hujus curationis.

18 Porro hic de cicatricum incommodo aliquid dicamus, quid autem ſit cicatrix manifeſtum eſt, veſtigium quippe eam eſſe dicimus ſolutæ unitatis prægreſſæ ex contracto callo, in externæ cutis unione apparens. Quæ definitio conſona videtur dictis Gal. *lib.* 14. *Method medend. cap.* 18. & huic non diſſimilem affert Fortunat. Fidel. *lib.* 2 *Relat. cap.* 1. apud quem plura de hac materia habentur. Nos
19 dicamus, cicatricem vel ſanitati officere, vel pulchritudini, vel utriſque ſimul: non enim dubium eſt, quod aliquando cicatrix corporis functionibus obeſſe poſſit. Vidi, qui tumorem prope podicem patiebatur, cui, cum maturus jam præcideretur, ex cicatrice dehinc ea in parte relicta, perpetuo teneſmo magna cum moleſtia afflictus eſt. Mulieres etiam ob cicatricem in utero relictam ſteriles fieri, ex Hippocr. auctoritate patet *in libb. de morb. mul.* & ſic aliæ cicatrices in aliis partibus, ut in oculi tunica, de qua jam diximus, viſui incommodare, in buccis, partibuſque proximis loquelam impedire, & in aliis partibus alias lædere poſſunt. Sed
20 propriiſſime, ut recte exiſtimat Fortunatus, cicatrix pulchritudini obeſt, cujus cum præcipua ſedes facies ſit, idcirco indignius ferri majorique dedecori (ut Plutarch. *in Politica ad Trajanum* dice-
21 bat) haberi ſolent verrucæ, ficusve in facie, quam notæ, nævi, atque mutilationes in reliquo corpore, quod etiam ex Hipp. *in Coac. prænot. cap.* 11. *part.* 3. Duretus firmabat, qua de re ſancitum eſt *in l. ſi quis in metallum. C. de Pœnis*, quam ex noſtris adducit Talliacot. *lib.* 1. *de Cur. Chirurg. cap.* 3. ne quis in facie ſignetur: tanti fecerunt legiſlatores faciei humanæ decorem: & Plato *lib.* 9. *de Leg. in fin.* vulnera, quæ turpitudinem relinquant (qualia maxime ſunt quæ in facie cicatricem relinquunt) inſanabilibus vulneribus æqua-
22 vit, & eandem pœnam in utriſque delinquentibus impoſuit. Cicatricum autem differentiæ multæ eſſe poſſunt, omnes tamen huc tendunt, ut magis aut minus conſpicuæ aut deformes ſint. Quæ enim majores ſunt, magis inæquales, duriori callo obductæ, magis cavæ, aut eminentes, magis conſpicuæ item ſunt, & ſic etiam magis decori ac pulchritudini officiunt: contra quæ minores, æquales, leviter junctæ, neque cavæ, neque eminentes, minus conſpicuæ ſunt, & idcirco parum pulchritudini obſunt. Et hæc regula generalis eſt, quoad omnes omnium partium cicatrices, nam reſpectu parium longe aliter ſe res habet. Quales autem
23 cicatrices ex vulneribus remanſuræ ſint, ipſa vulneris natura, ac forma declarat. Vulnera magna ac profunda, magnas cicatrices relinquunt: inæqualia, & ferro non incidente, ſed hamato, vel ſerrato, aut quomodocunque inæquali inflicta, cicatrices etiam faciunt inæquales, & diſtortas. Quæcunque etiam vulnera cum deperditione ſubſtantiæ partium, ac præcipue oſſium fiunt, cavas cicatrices facere certum eſt, & demonſtrat Hippocr. auctoritas *lib.* 6. *Aphor.* 45. & hæc à natura ipſius vulneris de- 24
pendent: Alias autem culpa medentis cicatrices ex vulneribus magis deformes relinquuntur, ut ſi aſpere tractentur, ſi lente, & parum bene ſuantur, aut ſi ſuantur, ubi opus non ſit, ſi ante opportunum 25
tempus diſſuantur, ſi medicamenta nimis, ac præter exigentiam denſantia applicentur, nam ad hæc omnia advertere debent, qui vulnera curantes remanſuræ cicatricis providentiam quoque habent. Ad cujus negotii aſſecutionem Chirurgus quidam, 26
ut relatum eſt, ſolebat vulnera inter ſe nulla conſuere, ſed ipſorum vulnerum labris optime, ac quantum arctius fieri poteſt, inter ſe unitis, aptiſque auxiliis in ea unione ad conveniens temporis ſpatium retentis, cicatrices efformare ſolebat elambendo propria lingua, & ſic nullo modo à ſanato vulnere conſpicuæ erant.

Non dubium denique eſt, quod faciei cicatrices, 27
reſpectu aliarum partium, magis deformes exiſtimandæ, Duretus *in Coac. prænot. Hipp tract.* 2. *cap.* 2. *de Vuln. & fiſt. partic.* 3. quod facies omnium partium pulcherrima ſit: ita ut majoris æſtimanda ſit minima cicatrix in facie quam maxima in quavis alia parte. Sed & reſpectu partium ipſius faciei, una cicatrix, & magis conſpicua, & magis deformis quam alia eſſe ſolet, & circa id plura attulit jam ſæpe adductus Fortunatus, *loco proxime allegato*, cujus verba huc tranſferre libet. *Ergo*, inquit, *quæ in naſo apparet cicatrix, quantum ad partium ornamentum ſpectat, omnium maxime deformis eſſe mihi videtur, data nimirum in reliquis paritate; proxima vero, quæ in malis, quas priſci genas appellant, & quæ, ut ait Plinius, pudoris ſedes eſt, ac maximum ruboris indicium: tertio loco, quæ in buccis, niſi cum barbæ tegumento deliteſcit: quarto quæ in labiis: poſtea, quæ in oculis: deinde vero, quæ in fronte apparet, at quæ tandem in auribus.* Hæc Fortunatus, in cujus dictis licet aliquæ difficultates eſſe poſſint, quarum nonnullas ipſe proponit, eæ leviores ſunt, neque ejus momenti, ut remorari nos amplius debeant.

Illud unum addam; cicatricem in loco, in quo pili 28
enaſci ſolent, relictam, hoc præ cæteris cicatricibus incommodum afferre, ut glaber locus perpetuo appareat, quod, quam faciat deformitatem, omnes norunt. Glabra vero loca cicatrice obducta remanent, ob ipſarum cicatricum calloſitatem & duritiem, quam mollis pilus perforare non poteſt. Sed cur, inquies, in aliis animalibus pili in cicatricibus naſcuntur, quod etiam teſtantur Card. *lib.* 7. *de variet. c.* 4. Num, quia duriori pilo dotantur? ſed profecto hoc locum in omnibus non habet: aliam igitur cauſam venari opportet. At qui plura de hac materia deſiderat audire, ad Fortunatum recurrat, qui ſumma diligentia hæc percurrit.

SUMMARIUM.

1 *Conjectura deſumta à tempore inter vulnus & mortem, quod vulnus fuerit lethale, aut non lethale, parem habet neceſſitatem, & difficultatem determinationis.*
2 *Certus terminus pro vulnerum ſecuritate aſſignari non poteſt.*
3 *Vulnera capitis quadrageſimo, aut ſexto ſupra quadrageſimum, tranſacto, periculum non afferunt.*
4 *In vulneribus qui termini periculi aſſignari ſoleant.*
5 *Vulnera capitis ad centeſimum & ultra, periculoſa.*
6 *Vulnera capitis quouſque periculoſa.*
7 *Vulnere exiſtente lethali non attenditur ullum tempus mortis.*
8 *Judicis arbitrio relinquitur, ad quodnam uſque tempus vulnus dici potuerit mortem attuliſſe.*
9 *Judex in determinando hoc tempus debet ſuum arbitrium ex Medicorum dicto moderari.*

10 *Non*

10 *Non poteſt unica temporis determinatio in ſingulis vulneribus aſſignari.*

11 *Vulnera ſincipitis magis periculoſa, & brevori tempore occidunt, quam in occipite.*

12 *In vulneribus lethalibus videtur terminus acutorum morborum acceptandus.*

13 *Decedens intra triduum ab accepto vulnere, præſumitur ex vulnere mortuus quibuſcunque non obſtantibus. Amplia, ut n. ſeq.*

QUÆSTIO V.

De conjecturis, ex quibus vulnus letbale vel non lethale fuiſſe judieatur, & primo de conjectura deſumpta à tempore intermedio inter vulnus, & mortem.

QUoniam ſæpiſſime occurrit, quod homicidæ, vel qui homicidii accuſati reperiuntur, opponunt de Vulneris inhabilitate ad occidendum, & mortis cauſam, aut in ipſius ægroti negligentiam, & intemperantiam, aut malum habitum, & ſtatum valetudinarium, aut Medicos, & Chirurgos, aut in novum aliquem morbum, aut in aliud quod ab extra adveniens coniiciunt, idcirco ſumma, ac exquiſita diligentia Juriſconſulti conjecturas aliquas proponunt, ex quibus facilius in veritatis cognitionem deveniemus, ac realiter cognoſcemus, utrum mors ex ipſo vulnere, quod vere lethale extitiſſet, an ex alia quacunque cauſa originem traxerit: quas conjecturas mira diligentia proſecutus eſt Farinac. *qu.* 17. *part.* 2. *à n.* 28. *ad plures ſeqq.* eas tamen omnes examinare, & longum eſſet, & extra rem noſtram, cum earum plures ad Medicum negotium non faciant. Examinemus ergo eas, quæ, & ad nos pertinent, & majoris momenti ſunt; & præ omnibus quidem ea magnifacienda videtur, quæ à tempore deſumitur, quamobrem de hac primum
1 verba faciamus. Habet autem ejus rei deciſio parem, & difficultatem & neceſſitatem: difficilis enim eſt, tum ob vulnerum ipſorum multiplicem differentiam, tum ob variam individuorum conſtitutionem & naturam, tum ob infinita propemodum ab extra vulneribus accidentia, ob quorum culpam vulnera aliquando citius, aut ſerius occidunt, & citius quoque, aut ſerius ſanantur, quam deberent. Quin etiam difficile hoc punctum facit diffidentia Auctorum cum Medicinæ tum Juriſconſultorum, qui in tempore ſecuritatis vulnerum ſtabiliendo diſcordes in ſemirum in modum extiterunt: cujus rei potiſſima cauſa eſt particularium caſuum eventus, quibus obſervatum eſt vulnera modo procraſtinare, modo accelerare mortem, etiamſi unius ejuſdemque naturæ ſint, unde certum terminum pro eorum ſecuritate aſſignari poſſe nonnullis impoſſibile viſum eſt. Sed tamen hujus difficultatis
2 ſolutio maxime videtur neceſſaria, quia iniquum eſt, & contra Juſtitiam ſontes aliquando abſolvi, multo magis iniquum, & contra humanitatem inſontes ſupplicio affici, ut facile utrumque evenire poſſet, ubi brevius, & longius, quam in rei veritate ſit, id temporis conſtituatur: quamobrem valde in hoc elaborandum, ut veritatem, ſi fieri poſſit, aſſequamur.

Communis ergo opinio, de qua teſtantur inter Juriſtas Ang. *in l. vinc. C. de emend. ſerv.* ex quo Clar. *in lib.* 5. *ſent.* §. *Homicidium n.* 35. Boer. *qu.* 323. *ſub. n.* 11. Andr. Gaill *lib.* 2. *Obſerv.* 111. *num.* 23. Guazzin. *ad def. reorum, def.* 4. *c.* 10. *num.* 1. & *ſeqq.* & alii per eum relati, & inter Medicos Guido Cauliac. *ſua Chirurg. doctr.* 2. *tract.* 3. *cap.* 1. Marcell. Donat. *ſua hiſtor. Med. mirab. lib.* 5. *c.* 4. & alii, vulnera Capitis (quæ
3 præ cæteris ſuſpecta proculdubio ſunt) quadrageſimo die, aut ad ſummum quadrageſimo ſexto tranſacto, non amplius periculum afferre. Nonnulli tamen Medicorum, ut idem Guid. Cauliac. *ubi ſupra*. Tagault. *lib.* 2. *Inſtit. Chirurg. c.* 3. & inter Juriſconſul-
4 tos ex eodem Guidone Boerius, *ubi proxime*, & alii tam ex Juriſconſultis, quam ex Medicis, in vulneribus, ac præcipue capitalibus, tres conſtitui terminos voluerunt nempe ſeptimam, nonam, vel decimamquartam, & quadrageſimam, juxta terminos aliorum morborum acutorum, non deſunt autem qui eos terminos longius multo protrahunt: Nam ex
Medicis Marcell. Donat. *ubi ſupra*, vulnera capitis 5
etiam poſt centeſimum, & ad 130. uſque periculum afferre inculcabat. Sed de hac temporis determinatione plures refert opiniones Farinac. *q.* 126. *n.* 11. & *q. ſeq. n.* 33. & *ſeqq.* nam alii etiam poſt octo menſes vulnus poſſe periculum afferre decreverunt: alii
etiam poſt annum, quin alii etiam poſt integrum 6
triennium. Sed ex noſtris quoque Fallop. *de Capit. vulner. cap.* 45 dicebat aliquos ex illis periere, poſt duos aut tres annos. Eam ob rem eo res devenit, ut nonnulli apud Farinac. *ubi proxime*, non attendi
tempus voluerint, ſed ſi vulnus ex ſua natura fue- 7
rit lethale, & vulneratus proceſſerit, ut inquiunt, de malo in pejus, & tandem mortuum ſit, ſemper dicendum eſſe, illum ex vulnere mortuum fuiſſe. Hippol. de Marſil. *in l. ſi in rixa n.* 63. & *ſeq.* Boer. *ubi ſupra*, *n.* 10. relati ab ipſo Farinaccio.

Communis autem Juriſconſultorum opinio, de 8
qua ille, eſt eam rem Judicis arbitrio decidendam eſſe: quam tamen opinonem prudenter quidem moderatur Farinac *ibid. n.* 50. & *ſeqq.* volens in hoc Judicem debere ſequi Medicorum, aut Chirurgorum ſententiam: & jure quidem optimo, quomodo enim arbitrabitur Judex ex ſe in re, quam prorſus igno-
ret? Quamquam enim ſcientiſſimus Legum fuerit, 9
& exquiſite, quantum ad Juriſconſultum pertinet, de ea temporis conditione determinare ſciverit, naturam tamen particularium individuorum, cujus reſpectus habendus in ſententia ferenda, nunquam ut Medicus callere poterit, qui etiam in hoc caſu requiritur, ut ſit magnæ experientiæ: nam contingit juxta eorundem individuorum naturam, mortis aut ſalutis, periculi aut ſecuritatis terminos variari neque ſolum corporum particularium naturas, ſed partium quoque vulneratarum, adhibere in judicio oportet, quod quanam ratione per ſe determinare abſque Medicorum ope Judex poſſit, ego quidem non video. Quicquid autem ſit de hoc Judicis arbitrio, palam illud eſt, nequaquam fieri
poſſe, ut hæc temporis determinatio poſſit unica in 10
omnibus vulneribus aſſignari, & indifferenter in unoquoque ſubjecto, imo neque in una eademque parte: de neceſſitate enim ob plures ab extra accidentes cauſas eam variari oportet. Alius enim terminus aſſignandus eſt in ſimplici capitis vulnere, quod ſolam cutem cum modica cranii læſione violaverit, alius ſi cranium fiſſum, aut cerebrum concuſſum fuerit, alius ſi Meninges, ſeu cerebri cooperientes membranas laceraverit, alius ſi ad cerebri ſubſtantiam, alius ſi ad ventriculos uſque, & intimiores partes penetraverit: item alius ſi ſinciput, alius vero ſi occiput læſerit, cum in illo magis periculoſa vulnera ſunt, & breviori tempore oc-
cidant, quam in hoc Hipp. *de vuln. Cap. in princ.* Amat. 11
Luſitan. *Curat. Med. cent.* 6. *cur. ult.* Quinetiam alium terminum requirunt vulnera Capitis, alium Pectoris, alium etiam viſcerum inferiorum, alium, magnorum articulorum, & ſic de cæteris. Cum ergo in infinitum particularia variari contingat, variari etiam infinitum hos ipſos terminos neceſſe eſt. Sed ſiqua conjectura ex tempore inter vulnus, & mortem deſumi poteſt, ad hoc ut vulneratus ex vulnere præſumatur mortuus, non autem ex alia cauſa, aut vice verſa, profectò terminus acutorum morborum in vulneribus lethalibus, & periculo proximis præ cœteris videtur acceptandus: (Confer Hippocratem *in Coacis libr. de capit. vuln.* & 4. *popul*) intra quem terminum vulnerato decedente, ſemper quantum eſt ex hoc, debet dici ex vulnere mortuus, & ſemper præſum-
ptio pro vulnere eſſe debet: Et ratio concluſionis 12
eſt quia ſtante cauſæ evidentia, quæ influit in futuram mortem, conjuncta cum ſufficientia ejuſdem cauſæ, non debet culpa mortis in aliam minus evidentem, aut minus ſufficientem cauſam coniici, quod maxime procedit in vulneribus ex pri-

primo capite, aut ſecundum plurimum lethalibus. Contraria vero cauſa militat tranſacto prædicto termino, & contraria inde ob id conjectura debet emergere, quia jam & ab evidentia, & à ſufficientia cauſæ illa deficit, neque tam prompte influit in mortem: præterquam quod in diuturniori tempore veriſimilius eſt novam cauſam irrepſiſſe, quam in breviori: quia & plura ab extra irruunt, & ipſi ægrotantes tædio ducti facilius in aliquem errorem labuntur, ex quo mors ſubſequitur.

13 Illud abſque dubio procedere omnino debet, quod decedente vulnerato intra triduum, & multo magis eodem die, præſumatur mortuus ex vulnere, non obſtantibus quibuſcunque. Farinac. *Conſ. Crim.* 100. *n.* 16. & ratio eſt, quia vix dari poteſt morbus acutus, qui vulneri non ex culpa vulneris ſuperveniat, qui tam brevi ſpatio hominem è medio tollat. Et ego quidem non modo hanc concluſionem pro veriſſima recipio, ſed non abſque ratione ampliandam cenſeo, ad ſeptimam uſque extendendam: quia etiamſi non ſit impoſſibile, perdifficile tamen videtur intra hunc poſteriorem quoque terminum tam acutum morbum, qui non ex vulnere procedat, irrepere, ut intra ſeptimum occidat, eo quod ut plurimum in vulneribus maxime non aſpernandis, vel ex ſe, vel ex arte, & aliquando ex utriuſque cauſa, ſtatim in ipſa vulnerum acceptione, vel paulo poſt multum ſanguinis evacuetur: ex qua evacuatione non eſt dubium retardari nullo negotio poſſe qualemcunque imminentem acuti morbi impetum, præcipue cum antequam morbus ſe prodat, facta ea evacuatio fuerit. Relinquo alia præſidia, ut plura diverſionum genera, quæ cum pro cura vulneris exerceantur, facile poſſunt futurum morbum inhibere, aut ſaltem ejus impetum retundere, & ex acuto minus acutum facere, ita ut nullo modo poſſit intra ſeptimam, ut acutiſſimi ſolent morbi, occidere. Sed circa hanc temporis conjecturam, vide nonnulla alia *in quæſt. ſeq. n.* 19. *& ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Conjectura lethalitatis vulneris ex natura partis deſumpta præ cæteris eſt urgens.*
2 *Partis natura per ſe ſola reddit vulnus lethale, aut tutum.*
3 *Ex partis natura deſumitur certiſſima conjectura qualitatis ipſius vulneris.*
4 *Conjectura vulneris lethalis ex qualitate, & quantitate vulneris.*
5 *Simplex vulnus tutum eſt.*
6 *Vulnus quanto minus, tanto tutius.*
7 *Magna vulnera etiam in ſimplici carne periculo non videntur vacare.*
8 *Ex ſimplici magnitudine vulnera redduntur lethalia.*
9 *Conjectura ex qualitate armorum.*
10 *Vulnera ære inflicta tutiora.*
11 *Conjectura deſumpta ex armorum venenatione eſt urgentiſſima.*
12 *Conjectura ex fama publica.*
13 *Vulneratus non præſumitur mortuus ex vulnere, quod Medici iudicarunt non eſſe mortale.*
14 *Conjectura ex natura, & perſeverantia accidentium.*
15 *Paria ſunt ex vulnere, aut ex morbo à vulnere cauſato aliquem decedere.*
16 *Percutiens infirmum, vulnere etiam non lethali exiſtente tenetur infirmo decedente, de homicidio.*
17 *Conjectura quod vulnus non fuerit mortale, deſumitur ex remiſſione accidentium.*
18 *Vulnerato poſt triduum ſurgente è lecto, ambulante, vulnerans non tenetur illo decedente niſi de vulnerato.*
19 *Vulneris accidentibus remiſſis, non præſumitur vulneratus ex vulnere mortuus* Contrarium *n. ſeq. Declara ut num.* 23.
21 *Recidiva facit conjecturam vulneris lethalis.*
22 *Morborum & vulnerum remiſſio triplex.*
24 *Supervenientia malorum accidentium facit præſumptionem vulneris lethalis.*
25 *Status valetudinarius vulnerati poſt vulneris ſanationem facit conjecturam, vulnus fuiſſe lethale.*
26 *Vulnus non fuiſſe lethale conjicitur ex vulneris conſolidatione.*
27 *Limita hanc conjecturam, ut num. ſeq*
28 *Vulnus quanto tempore apertum manere debeat.*
29 *Vulnus ante tempus fuiſſe conſolidatum ex quibuſnam conjici poſſit.*
30 *Farinacii conjectura de vulneris lethalitate examinatur. & num. ſeq.*

QUÆSTIO VI.

Examinantur aliæ conjecturæ, ex quibus probatur vulnus fuiſſe, aut non fuiſſe lethale.

SEd præter conjecturam à tempore deſumptam, quod vulnus lethale aut non lethale fuerit, vel melius, quod cauſa mortis vulnus extiterit, aut non extiterit, ſed aliunde dependentiam habuerit, alias permultas afferunt præſumptiones, ac conjecturas Juriſconſulti, quas ut dixi, exquiſitiſſime proſequitur Farinac. *in ſæpe citata q.* 127. *à n.* 2. *ad plures ſeqq.* Has etiam nos majoris doctrinæ gratia proſequemur: ut quemadmodum Juriſconſulti in veritate indaganda munus ſuum explent, ſic & nos in eundem ſcopum conſpirantes noſtram provinciam abſolvamus.

Secundam ergo conjecturam, ſeu præſumtionem 1
deſumunt ex partis vulneratæ natura: nam profecto
hæc una præſumtio præ omnibus videtur urgere,
cum vere partis ipſius ſola natura vulnus reddat le-
thale, aut tutum, ut prudenter admonet Fortun.
Fidel. *lib.* 4. *Relat. c.* 2. *in princ.* & dixi etiam *ſupra* 2
quæſt. 1. in quam ſententiam conſpirare etiam vide-
tur Salius *in primum de morb. ſect.* 2. *text.* 7. Itaque
licet medici contendant, ac profecto firmiſſima cum
ratione, non ſolum ex partis læſæ natura vulnera
reddi lethalia, ſed ex quamplurimis aliis rebus, ta-
men cætera pro nunc poſthabeamus, & id tantum,
quod in præſenti negotio pro Juriſconſultis facit
afferentes, dicamus, quod omnium evidentiſſima
ac certiſſima conjectura, abſque ulla hæſitantia de- 3
ſumi debet ex natura partis vulneratæ quæ ſi in
illarum numero fuerit, quæ vulneratæ hominem
perimere de certo ſolent, aut ſaltem ut plurimum,
præſumptio debet eſſe, vulnus mortis cauſam exti-
tiſſe. Si de hac ergo conſtabit, onus probandi con-
trarium incumbet ei, qui contra hanc conjectu-
ram opponit: nam quæcunque in contrarium ur-
geant, niſi evidentiſſime probentur, videntur
præ hac præſumptione ne flocci quidem facien-
da. Quamobrem etiamſi opponeretur notabilis ne-
gligentia vulnerati, & errores tam ipſius vulnera-
ti in victu, quam ipſorum Medicorum in meden-
do, ſeu quodcunque aliud, in quod rationabiliter
mortis culpa rejici poſſet, tamen remanente ſemper
habilitate vulneris ad occidendum ex partis ipſius na-
tura, præſumptio hæc aliis omnibus prævaleret, &
tanto magis quanto nobilior eſſet pars vulnerata, &
quanto intimius ad ipſam partem vulnus penetraſſet.

Tertiam conjecturam deducunt Juriſconſulti ex 4
qualitate & quantitate vulneris. Nos qualitatem à
quantitate diſtinguamus: Qualitas vulneris facit
præſumptionem, quia ſi ſimplex vulnus ſit, tutum
eſt, quantum eſt ex hoc, ſi compoſitum contra. Sim- 5
plex dicitur in ſimplici parte carnoſa inflictum, &
ſimplici inciſione factum: compoſitum in parte fa-
ctum, quæ ex pluribus partibus ſimplicibus com-
poſita eſt, & ipſas omnes vel earum plures obſi-
dens, aut cum contundenti inſtrumento, vel non
ſimpliciter inflictum, & hujuſmodi,

De quantitate quoque idem eſt dicendum: quan- 6
to enim minor continuitatis ſolutio fuerit, eo maj-
or præſumptio ſecuritatis invaleſcit, adeo ut, ſi-
cut alias dictum eſt vulnuſculum non modo non
præſumatur lethale, ſed neque ullum habere in ſe
delictum; contra vero magna vulnera etiam in 7
ſimplici carne, cum periculo non vacent, præ-
ſumtionem aliquam faciunt, quod vulnus mor-
tis cauſa eſſe poterit, nam non abſque ratione
Foreſt. *lib.* 6. *obſ.* 7. *in Schol.* ex ſimplici magnitudine vul-
nera

nera reddi voluit lethalia : conſentaneum enim eſt in magnis vulneribus magnam fieri ſanguinis effuſionem , & accidentia majora, & vehementiora ad ea conſequi, quam in minoribus: præterquam quod rarò, aut nunquam magnum vulnus abſque multorum vaſorum inciſione eſſe poteſt. Facit pro Juriſconſultis *text. in l. vulneris ff. de injuriis, & fam. lib.* ubi vulneris magnitudinem dicebat facere atrocitatem, quo loco de ſimplici magnitudine quantitativa locutus eſt textus : nam de qualitativa in ſequentibus verbis loquitur, cum dicit. Et nonnunquam locus vulneris, (adde ex Gloſſa, facit majorem atrocitatem) nimirum pars ipſa vulnerata .

9 Quarta conjectura apud eoſdem Juriſconſultos deſumitur ex qualitate armorum , de hac Felinus *in cap. ſignificaſti, lib. 2. de homic. vol. & caſ. n.* 8. & 10. Maſcard. *de probat. concluſ.* 1073. *n. 9. tom.* 2. quædam enim arma, ut alias diximus, pejora, & magis pe-
10 riculoſa vulnera faciunt, quemadmodum alia contra minus periculoſa ; nam, exempli gratia, vulnera ære inflicta benigniora ſunt, citiuſque ſanantur, cujus rei cauſam quærit Ariſtot *lib 1. probl.* 35. at contra, ſi ferrum rubigine obſitum fuerit, vulnera inde maligniora fiunt. Fortunat. Fidel. *lib. 4. Relat. cap.* 4. Sic vulnera ſclopo, tormentariiſque inſtrumentis facta , cæteris pejora cenſenda , ut alias dicemus, data tamen paritate in cæteris conditionibus . Idcirco hæc conjectura cum aliis adjuncta aliquid operari poſſet , licet ipſa per ſe magni momenti exiſtimanda non eſſet : niſi conſtaret arma ipſa fuiſſe
11 venenata , tunc enim hæc præſumptio eſſet adeò urgens , ut ex ſe ipſa ſola facere poſſet evidentiſſimam conjecturam, quod vulneratus ex vulnere mortuus fuerit, etiam cæteris omnibus conjecturis, & præſumptionibus in contrarium facientibus ; ipſius quoque partibus natura, quæ omnium urgentiſſima eſt, non obſtantibus: ſed de hac re longioribus in particulari quæſtione pertractabimus.

12 Quintam conjecturam , quæ tamen Medica non eſt , ſed mere ad ipſos Juriſconſultos ſpectat, deſumunt illi ex fama publica ; ſed quemadmodum, vel ipſis Juriſconſultis aſſerentibus, vulneratus non præſumitur mortuus ex vulnere , quod medici judicarunt non eſſe mortale , Menoch. *de Arbitr. lib. 2. cen. 3. caſ.* 374. *n.* 11 ſic non obſtante etiam fama pu-
13 blica id procedere debet, plus enim credendum, ut alias dixi, duobus Medicis, quam mille aliis contrarium aſſerentibus : nam aliquando Idiotæ , & vulgus hominum vulnus conſpicientes , magnum cum magna ſanguinis effuſione , vulnerato poſtmodum decedente etiam poſt multos dies, judicant ex vulnere fuiſſe mortuum , & ſic tota civitate, vel vicinia, vel majori parte idem dicente , emergit fama publica : quæ in hoc caſu minime probabit, contrarium aſſerentibus Medicis , qui vulnus non ex magnitudine, & magna effuſione ſanguinis, ſed ex qualitate judicant, & natura partis vulneratæ, ut jam diximus.

14 Sequitur ſexta conjectura , quæ ipſa urgentiſſima eſt, deſumiturque ex natura , & perſeverantia accidentium: ſi enim vulneratus febre correptus fuerit, dolore, ſpaſmo, & his non diſſimilibus ſymptomatibus, & hæc quidem ſemper perſeveraverint, atque æger in deterius labatur , quouſque tandem diem obeat , tunc omni procul dubio ex vulnere mortuus , eſt præſumendus : contra vero , ſi evenerint contraria mutat præſumptio . Facit Manard. *lib. 6. Epiſt. 1. in 1. ſupr.* tametſi verò Fortun. Fidel. *loco ſæpius cit. in fin.* hanc ſententiam improbet , ex hoc , quod poſſit dari leve vulnus , ac omni ex parte tutum, ex quo vulneratus ſemper in deterius labatur, ac tandem pereat, ut ſi cacochymia laboravit vulneratus, & ex hoc vulnus illud perpetuum dolorem excitaverit, & inflammationem contraxerit, quemadmodum etiam , ſi debilis ex ſua natura pars hujuſmodi vulnus acceperit, vel ob imbecillitatem vulnus prava accidentia excitando mortis cauſa fuerit : ad hoc tamen ego reſpondeo (quicquid ſit de hoc, an nimirum mortuus dicatur aliquis ex illo levi vulnere , necne , ita ut vulnerans de vulnerato tantum , & non de occiſo teneatur , ut contra , hoc namque alias diſcutiam) quod dummodo conſtet accidentia ex vulnere ipſo originem habuiſſe , & ſemper uſque ad mortem perſeveraſſe , ſemper ex vulnere præſumi debeat mortuus vulneratus. Quod enim in ſano corpore haberet ſe ut cauſa remota , & eſſet ſolum occaſio mortis, quandocunque novus morbus ſuperveniret: in corpore cacochymo , debili, valetudinario habet ſe ut cauſa proxima , & efficiens, cum abſque tali vulnere , nunquam ille, qui vulneratus eſt , deceſſiſſet, quod, in ſano homine , non habet locum , quia etiam abſque tali vulnere ſuperveniente maligna febre, ſeu alio quocunque morbo lethali, mori abſque dubio poterat, nam accidentia hujus novi morbi , quemadmodum ſunt improportionata ſalutari vulneri in homine ſano, ſic ſunt proportionata etiam levi vulneri in corpore morboſo. Non enim ſi ex cacochymiæ vitio vulnus non lethale efficiatur lethale, dici poteſt novus morbus ſuperveniſſe, quia ſic fert conditio corporis cacochymi, ut etiam leve, ac ſalutare vulnus prava accidentia excitare, & mortem afferre aptum ſit. Exemplo ſint ulcera ipſa etiam non maligna, quæ licet in ſano corpore facile ſanentur, ſi corpus occupaverint hydrope affectum , abſque eo quod novus morbus adveniat, ſed ex ſola particulari conſtitutione ejus corporis hydrope affecti, ægerrime ſanantur . Facit pro his caſus , de quo Horat. Augen. *lib. 9. Epiſt.* 3. nam is qui vulnus acceperat, valetudinarius erat, & ob id , licet ex ſua natura vulnus illud lethale non fuiſſet in alio ſubjecto , in illo non erat dicendum abſque periculo eſſe . Quamobrem nequaquam in eo caſu procedere crediderim Augenii opinionem , contendentis , vulneratum illum ex alio morbo periiſse , non ex vulnere: ſatis enim eſt, quod in hoc ſubjecto hujuſmodi vulnus non vacet periculo , ſic enim ſemper vulnus influit in mortem . cum valetudinarius ille non vulneratus etiam ex levi illo vulnere non fuiſſet mortuus. Quod ſi dicas , ex vulnere valetudinem fuiſſe adauctam , imo vulnerati ſtatum mutatum, tunc dico, quod quemadmodum abſque infirmitate non eſſet ſecuta mors, ſic neque abſque vulnere infirmitas, Bart. *de percuſſ. num.* 5. paria ve- 15
rò ſunt ex vulnere , aut ex morbo à vulnere cauſato aliquem decedere. Idem Bart. *ibid. num.* 1. Boerius *deciſ.* 175. *num.* 10. Facit pro Medicis Galen. *de cauſ. Procatarct. cap.* 2. ubi non lethale, vel mediocre vulnus in corpore imbecillo mortis cauſam fuiſſe contendit , refellens eos , qui imbecillitatem cauſam mortis reiiciebant . Unde non abſque ra- 16
tione apud nonnullos Juriſconſultos invenio, quod percutiens infirmum , non exiſtente etiam vulnere lethali , ſi ille decedat , teneatur de homicidio. Damhouder. *in Enchirid. rer. crim. cap.* 87. *numer.* 40. licet contrarium teneat Caball. *de omni genere homicid. num.* 330, quod tamen declarandum videtur: nam vel infirmitas erat omnino lethalis , & quaſi deſperata , & tunc Caballi opinio poſſet utcunque procedere : at non exiſtente infirmitate lethali, & poſt vulnus ægro in pejus lapſo , opinio Damhouderii videtur acceptabilior . Ad quid autem vere teneatur vulnerans in his caſibus, poſtea cum Juriſconſultis plenius diſcutiam. Contraria por- 17
ro conjectura, nimirum quod vulnus non fuerit lethale , deſumitur ex remiſſione accidentium , & ex eo, quod vulneratus melius habuerit , licet deinde recidivans, mortuus fuerit. Circa quam conjecturam adnotandum eſt, nonnullos Juriſconſultos, voluiſſe , quod ſi vulneratus poſt triduum ſurrexerit è lecto , & ambulaverit , vulnerans jam ultra non teneatur de occiſo . Petr. Ravenn. *ſing.* 795. tanquam ſi non præſumatur ex vulnere mortuus , & videntur omnes in hoc concordare : 19
quod ſi accidentia vulneris ceſsaverint , aut magna ex parte remiſerint , non præſumatur vulneratus mortuus ex vulnere . Damhoud. *in Enchirid. rer. crimin. cap.* 77. *numer.* 10. Menoch. *da arbitr. caſ.* 275. *numer.* 9. Farinac. *loco ſæpius cit.* cum adductis ibi per ipſos , & de hujuſmodi tam

Juriſconſultorum , quam Medicorum communi
20 opinione teſtatur ex noſtris Fortun. Fidel. *lib.* 4. *relat. loco proxime cit.* qui tamen hanc ſententiam omnino improbat ea ratione ductus, quod ægritudines malignæ, & ipſa quoque maligna & pernecantia vulnera aliquando remittant: imo habent hoc proprium, ut ex Gal. *comm.* 2. *in* 1. *Epidem. text.* 25. ille addit, ut remittere videantur, ac dehinc repente recrudeſcant , hominemque è medio quaſi
21 inopinato collant. Difficultatem quoque auget id, quod ipſimet Juriſconſulti ex recidiva conjecturam deſumunt, quod vulnus fuerit lethale, & quod vulneratus ejus culpa deceſſerit ob recidivam. Farinac. *quæſt.* 127. *n.* 77. quæ de directo contraria videntur iis, quæ circa hanc conjecturam ipſorum ſententia ſuperius allata ſunt.

22 Ad hujus difficultatis deciſionem videtur dicendum , triplicem conſiderari poſſe tam cæterorum morborum , quam vulnerum remiſſionem : unam quidem veram & realem : alteram apparentem tantum, & non veram: tertiam veram quidem, at non completam, ſed imperfectam. Prior dependet ex omnimoda victoria Naturæ ſupra morbum , ex vera ac totali humorum coctione, & ex robore virtutis naturalis caloris . Secunda dependet potius ex Naturæ ſuccumbentia , quæ, quoniam defatigata, & à morbo debellata, ipſius morbi ferociæ jam victa cedens , non amplius cum ipſo morbo colluctatur: at pugna Naturæ cum morbo quieſcente, remittuntur etiam ſymptomata : quæ non niſi ab ea & in ea fiunt, & ſic videtur morbus remitti, cum tamen validior in dies evadat. Tertia dependet ex victoria quidem Naturæ ex una parte, quod aliquam horum peccantium portionem concoxerit, & morbo ſuperior exiſtat, ſed remanente adhuc morbi radice, cum prava aliqua qualitate, quam à principio habebat, quæ dehinc repullulans, recidivas facit, & ut plurimum interficit , quia,
23 ut Avic. dicebat, *morbus in radice eſt fortis, & virtus infirmi debilis.* Quando ergo dicitur, quod remiſſio accidentium facere debeat præſumptionem, quod vulnus non fuerit lethale, intelligitur, juxta, priorem modum, de vera & reali remiſſione, non de ficta & apparenti, aut de incompleta & imperfecta, quia in utraque harum poſteriorum ſubeſt morbi, ſive vulneris pravitas, quæ latere per aliquod temporis ſpatium facile poteſt, deinde autem ſeſe prodere. His ſic ſe habentibus, in vera accidentium, & morbi remiſſione recrudeſcente morbo, ſeu vulnere, ſemper præſumptio eſſe poterit adventus novæ cauſæ: at in remiſſione non vera ſed apparenti , non completa ſed incompleta , hoc non habet locum , & idcirco , ſi accidentia vulneris remiſerint quidem, ſed vulnus nunquam ſanationis, ſeu conſolidationis ſigna commonſtraverit , tunc ſemper præſumptio militare debet, quod mors ex vulnere excitata ſit, etiamſi poſt remiſſiomem ſymptomatum æger triduum, aut majus aliquod tempus extra domum exierit, & ambulaverit, remanente tamen ſemper vulneris ſtimulo , quod facile fieri poteſt in tertia ſpecie remiſſionis morbi, de qua diximus.

24 Septimam conjecturam , & ſequentes accipiunt Juriſconſulti ex ſupervenientia doloris , ſpaſmi, vomitus , & aliorum accidentium, quæ prius non aderant, & ex eorundem accidentium qualitate. Apud nos unica erit hæc conjectura, quam deſumi dicimus ex ſupervenientia quorumcunque malorum accidentium, quæ ad lethalia vulnera conſequi ſolent, cum hominem è medio tollunt. Conſentaneum enim eſt, quod prava & maligna accidentia ex mala cauſa ac gravi originem ducant, neque videtur veriſimile, quod leve vulnus, aut levis morbus, aut alterutrum , cum in ſalutem tendit, hujus generis accidentia poſſit producere: imo eorum apparentia ita teſtatur de morbis & vulneris gravitate, ut lethalium morborum, ac vulnerum hæc ſint veri characteres, & ſigna, ut loquimur Medici, Pathognomonica, ac demonſtrativa. Cum ergo hæc ſuperveniunt , neque alia cauſa evidens ac manifeſta apparet, cujus culpa eveniant, præſumptio concomitantiæ, vel ſupervenientiæ horum ſymptomatum erit & efficaciſſima, & firmiſſima, quod vulnus ex ſe, & natura ſua fuerit lethale. Sunt autem hæc accidentia ſpaſmus, dolores pervicaces & atrociſſimi, febris ardens, inflammatio , tumoris retroceſſio , vomitus indeſinens, ſyncope, ſanguinis fluxus, qui cohiberi non poſſit, delirium, inappetentia deplorata, exitus cibi, vel potus, vel fæcum, vel urinæ per alienas vias, & alia quam plura hujus claſſis Medicis notiſſima: quæ quidem quanto plura & graviora erunt, tanto magis conjectura ab eorum adventu deſumpta abſq; dubio urgebit.

Decimam ſeptimam conjecturam accipi dicunt 25
ex ſtatu valetudinario ipſius vulnerati poſt acceptum vulnus: hoc fit, ut jam ſuperius adnotatum eſt, remanente ſemper vulneris ſtimulo: patere tamen debet, vulneratum in ea valetudine diu perſeveraſſe, ob ipſius vulneris culpam: nam ſi, exempli cauſa, ob plurimam & immoderatam ſanguinis effuſionem ex ipſo vulnere diu valetudinarius permanſiſſet (nam, ut ſatis ſuperque etiam nolentes experiuntur Medici quidem Hæmophili, multa ſanguinis evacuatio maxime diuturnas facit convaleſcentias, neque patitur homines ſeſe recolligere, labantibus ſemper viribus, ob ſpirituum inopiam) tunc id non fieret primario vulneris vitio , & conſequenter ea valetudo non faceret præſumptionem, quod mors ex vulnere ſucceſſiſſet. Idcirco patere debet , quod vulneratus ob id valetudinarius vixerit, quia vulnus ex ſua natura pravum erat, & idcirco conſolidari non potuerit , idcirco pus laudabile non emiſerit: ob eandemque cauſam dolore nunquam vacaverit, febriculam ſemper adjunctam habuerit, vel continuam, vel interpolatis etiam diebus inſultum facientem, & alia ad hunc modum , tunc enim vere dici poteſt, valetudinem ab ipſo vulnere dependentiam habuiſſe, & ſic ea præſumptio mirum in modum urgebit: quod procedit, etiamſi vulnus non fuiſſet lethale, ſed fuerit ex eorum numero quæ utplurimum ſalutaria cenſentur , licet aliquando, ſed raro occidant.

Decima octava conjectura, ex qua præſumitur, 26
vulnus non fuiſſe lethale, accipitur ex vulneris conſolidatione. Facit pro hac conjectura Bart. *ubi ſupra, num.* 3. Ratio autem ejus rei in propatulo eſt, quia manente aliqua pravitate, vel externa quadam re in ipſo vulnere, nunquam conſolidari potuiſſet. Cum ergo nihil præter naturam ſeſe obtulerit , quod vulneris conſolidationem impedierit, evidentem conjecturam facit, quod vulnus ſalutare extiterit . Limitanda tamen hæc præſumtio , quod ceſſet , ubi conſolidato vulnere accidentia ipſius vulneris, vel non remiſerint, vel etiam de novo prehenderint: quippe cum aliquando imperiti quidam operarii, Chirurgorum nomine indigni, ante debitum tempus vulneris conſolidationem medicamentis validioribus, & inopportunis procurent & materiam à vulnere emanantem inhibeant, ægrumque eo errore è medio tollant, in quo caſu, nempe quando ante debitum tempus vulnus, vel ex arte, vel ex ſe conſolidatum eſt , utrumque enim ſuccedere poteſt, non obſtante quod contrarium allatum ſit in principio hujus conjecturæ, non enim 28
illud habet omnimodam veritatem) prædicta conjectura non habet locum. Ad quodnam autem tempus vulnera aperta manere debeant, decidi firmiter non poteſt, quia permulta ſunt, quæ tempus hoc minuere, & augere poſſunt, vel vulneris magnitudo , ejuſdem qualitas , vulneratæ partis natura , vulnerati ipſius ætas, habitus , temperamentum, corporis conſtitutio , & alia quamplurima , quæ optime norunt Medici, quorum judicium in his requirendum. Non deeſt autem aliqua conjectura, ex qua elici poſſit, vulnus ante tempus fuiſſe conſolidatum, ut eſt, quæ ab accidentibus ipſius vulneris denuo repullulantibus deſumitur, ut febris reverſio, dolor, ſeu punctura in parte læſa, ejuſdem partis torpor, & gravitas, ac impotentia, & alia hujuſmodi, 29
quæ in tali caſu apparere conſueverunt, ut Medicis

explora-

exploratum eſt, & facit pro Juriſconſultis Bart. *de percuſſu. n.* 5.

Denique Farinacius, cujus ordinem (quod is videatur præ omnibus hæc luculenter petractaſſe in his, quæ hactenus ſcripſimus) ſecuti ſumus. *Conſ. Crim. lib.* 2. *conſ.* 171. *num.* 4. *&* *num.* 46. aliam videtur adducere conjecturam, quod vulnus mortale,
30 aut non mortale exſtiterit: Vult enim, quod ſi accidentia illico ſuccedant, & in continenti, præſumatur vulnus fuiſſe mortale: ſi vero non in continenti, ſed poſt aliquot dies, tunc contraria præſumptio vigeat, quod mortale non fuerit. Hæc tamen conjectura ex mea ſententia nihil in ſe momenti habet, cum etiam in vulneribus ſalutaribus ſæpiſſime accidentia alicujus ponderis, & aliquando gravia, à principio prehendant, & in lethalibus ad tertiam, aut quartam retardare ſoleant, ut ex pleriſque hiſtoriis ab Auctoribus relatis & ex quotidiana experientia notiſſimum fit. Negari quippe non poteſt, quod ſi accidentia ab initio prehendant (ut in pravis capitis vulneribus evenire dicebat Hippocrat. *de vuln. cap.*) & in dies augeantur, vulnus tunc maxime lethale fuiſſe jure ſit præſumendum. Non tamen inde ſequitur, quod,
31 ſi à principio non prehenderint, vulnus fuerit ſalutare. Neque etiam verum id eſt, quod idcirco lethale fuerit, quia à principio accidentia mala pullulaverint. Itaque, ſi Farinacii dictum ſimpliciter intelligatur, tanquam nulla ratione fultum, rejiciendum omnino videatur, maxime cum pene omnibus vulneribus id familiare ſit, ut tertia aut quarta recrudeſcant, & tunc temporis facile febres appareant, inflammationes vigeant, & dolores exacerbentur, ut Hippocrates docet, *in lib. de fract. non longe à fin.* unde eſt illud in Sacris: *Et ecce die tertia, quando graviſſimus vulnerum dolor eſt. Geneſ. cap.* 34. Et hæc de conjecturis, ſeu præſumptionibus, quod vulnus, cum quo quis deceſſerit, lethale fuerit, aut non lethale. Nonnullas autem ad Medicum non pertinentia ſilentio omnino præterii, ne in alienam meſſem falcem immittere exiſtimet.

SUMMARIUM.

1 *Qui venenatis armis hominem occidit, non modo de homicidio, ſed de veneno tenetur.*
2 *Qui veneno occidit, proditorie dicitur occidere: ſic & qui armis venenatis.*
3 *Venenum per vulnus inditum multò majorem vim obtinet, quam epotum.*
4 *Arma venenari non eſt novum.*
5 *Vulnera ſclopo inflicta, vel alio ſimili inſtrumento venenoſitate non carent. Contrarium n. ſeq.*
7 *Venenoſa faciunt arma rudia, & rubiginoſa.*
8 *Signum familiariſſimum vulneris venenoſis armis inflicti.*
9 *Vulnera venenata dolorem excitant acerbiſſimum.*
10 *Ex vulneribus venenatis gravis odor elevatur.*
11 *Aliæ præſumptiones vulneris venenoſi.*

QUÆSTIO VII.

De Vulneribus venenatis, eorumque ſignis.

1 QUi data opera venenatis Armis hominem aggreditur, ac vulnerando occidit, non modo, ex mea ſententia, de homicidio teneri debet, ſed etiam de veneno: quod, an hactenus à Juriſconſultis animadverſum fuerit, nequaquam aſſecutus ſum. Quemadmodum vero, qui veneno occidit, proditorie dicitur occidere, ut dixi alias *lib.* 2. *quæſt.* 1. *n.* 5. ſic, qui ex propoſito armis venenatis hominem occidit, eodem proditoris nomine inſigniri ex mea ſententia debet, & majori forte pœnæ ſubjiciendus, quam qui ſimplicibus armis eodem modo delinquit: maxime, quia cum deliberato animo occi-
2 dendi hominem aggreſſus videatur, quod ſatis ſit hominem hujuſmodi armis qualitercunque vulnerare, ut ſuccumbat. Nam ut Lucan. *libr.* 8. *de Bello Pharſ.*

—— Sed multo ſaturantur tela veneno.
Vulnera parva nocent fatumque in ſanguine ſummo eſt.

Et Torq. Taſſ. noſter ſuæ *Hieruſ. Cant.* 16. *Sat.* 88.

E'l ferro armato di veneno bauranno.
Perche mortal ſia d'ogni piaga il danno.

Et ratio hujus dicti eſt, quia, ut Card. *libro* 2. *de venen. cap.* 6. dicebat: *Venenum per vulnus inditum multo majorem vim obtinet, quam epotum, illico enim per venas ad cor penetrare faciliime poteſt.* Quamobrem hæc Juriſconſultis decidenda propono, qui, 3
ut in judicando, ſontes debitis pœnis afficere valeant, cognoſcere debent, an arma, quibus percuſſor uſus eſt, veneno forte infecta fuerint: non enim novum eſt hoc, aut inuſitatum, Arma venenari, cum antiquitus id apud multos populos in uſu fuerit. Teſtis ejus rei antiquiſſimus ante omnes 4
Heſiodus eſt, *in Herc. Clypeo*, in his carminibus:

Accingit pharetram, cui plurima ſpicula diris
Artibus, & variis inerant imbuta venenis.

(& Ovidius l. 3. Triſt.

Et volucri ferro tinctile virus ineſt.)

Sed & Nicand. *in Alexipharmacis*, hæc in hujus rei confirmationem habet:

Iſto Gerrai Nomades, populuſque rapacem
Qui colit Euphratem armant ſua tela veneno.

Et Virgil. *lib.* 9. *Æneid.*

—— Quo non felicior alter
Ungere tela manu, ferrumque armare veneno.

Et *lib.* 10. *ejuſdem:*

Te quoque magnanimæ viderunt, Iſmare, gentes
Vulnera dirigere, & calamos armare veneno.

Quinetiam Strabo *lib.* 15. *Geograph.* Dicunt inquit apud Oritas lethiferis venenis ſagittas præuſtas illini: & Plin. *lib.* 18. *c.* 1. Nos, inquit, & ſagittas ungimus, ac ferro ipſi nocentius aliquid damus. Faciunt & Lucani, & Taſſi carmina ſupra citata. Sed & ſuperiori ætate apud Indos, plures populi reperti ſunt, qui eo armorum genere utebantur, contra quorum venenum nullum excogitari poterat remedium, unde ſauciati non multo poſt ab accepto vulnere, rabidi moriebantur. Sed hæc à nobis longe abſunt: non caret hoc noſtrum hemiſphærium ea malitia, & idcirco plures Chirurgorum peculiariter verba fecerunt de vulneribus venenatis. Sed & noſtris hiſce temporibus quædam arma ignivoma ſunt, (de quorum inventione, ſi libet aliquid peculiariter ſcire, vide Hieron. Magg. *l. Miſcell. c.* 1.) de quibus 5
hac occaſione aliquid afferam, eo, quod exiſtimaverint aliqui doctiſſimi viri, vulnera his armis illata venenoſa eſſe, quia ignis in his pulvere quodam excitatur, qui nitrum, & alia nonnulla excipit: hanc autem eſſe venenoſitatis cauſam, plures Medici fatentur, tametſi non defuerint, qui nullam ab eo pulvere venenoſitatem communicari voluerint. Ita Lang. *l.* 1. *Epiſt.* 9. Bartolom. Magg. *de vulner. Sclopet.* Paræus *lib.* 10. *Chirurg. in princ.* contra ſentientibus Joan de Vigo *in tr. comp. c. de vuln. venen.* Alphonſ. Ferr. *de Sclopet. vulner.* *&* *aliis nonnullis*. (Conjungatur Sennertus *l.* 5. *pag.* 486. Sed quomodocunque ſit, nos de his armis venenatis non loquimur, quemadmodum neque de iis vulneribus, quæ venenoſitatem 7
concipiunt ex armorum ruditate, quæ etiam talia ſunt, ut quæ ſunt deſquamata, aut rubiginoſa, vulnera venenoſa faciunt, aut venenoſis ſimilia, ut ſupra dixi, & Cardan. voluit *lib.* 2. *de venen. c.* 6. ſed loquimur tantummodo de armis, quæ data opera veneno aliquo imbuuntur, ut qualecunque vulnus faciant, omnino occidant, hoc enim faciliime præſtant, cum multo majorem vim obtineat, ut dixi, venenum per vulnus inditum, quam epotum, ita ut exigua quantitas in telo adhibita, ſufficiat, in potu eadem quantitas ne noceat quidem, afferente Card. *ubi proxime* rationem vide apud ipſum Card. ex quo etiam advertendum, quod multa venenoſa arma reddunt, quibus facile animalia bruta conficiuntur, quæ tamen veneno homini non ſunt, in ipſis armis adhibita, de quibus apud ipſum vide. (Adde Malitioſam venenatam ſcarificationem Sennerti *l.* 5. *pag.* 507. & Horſtii *t.* 2. *pag.* 431.

Habent ergo hujuſmodi vulnera peculiaria ſigna 8
aliis

aliis vulneribus non familiaria: ſed familiariſſimum omnibus eſt, quod vulnerari ſtatim animi defectum, ac illum quidem notabilem, & frequentem patiantur, Fallopp. *de vuln. c.* 8. Paræus *lib.* 20. *c.* 5. afferunt etiam & Cordis ipſius palpitationem Car. *l.* 2. *de ven. c.* 6. habent præterea illud communiſſimum, ut vulnerati tanquam marmor rigeant, atque inſtar cadaverum tactu ipſo frigidiſſimi perſentiantur, etiamſi ab animi deliquio ſeſe recolligant, ut docet idem Paræus *ibidem*, qui ejus rei rationem eſſe dicebat, non quidem ob veneni ipſius frigiditatem, quia non omnia venena frigida ſunt, quin pleraque ſunt calidiſſima, ſed ob id, quod nativus calor in ipſo inflicti vulneris, ac veneni articulo ſeipſum univerſum ad intima, & penitiora cordis retrahit, tum tuendi ipſius principis viſceris gratia, nempe cordis, tum quia à veneno, cujuſcunque tandem generis illud ſit, calor ipſe nativus mirum in modum diſſipatur, tum etiam quia, addam ego, idem calor refugit è veneno, tamquam à re ſibi averſiſſima, & inimiciſſima.

Sed præter hæc hujuſmodi vulnera dolorem excitant conſueto acerbiorem, etiamſi neque pars exquiſiti ſenſus ſit, neque ipſa vulnera magni momenti exiſtant; eſt autem eorum vulnerum dolor ſpecie ab aliis non nihil differens, eſt enim punctorius, ac veluti ſi acubus ea pars vellicaretur; ut notat idem Paræus *l.* 10. *c. ult* Card. tamen *loc. cit.* ſimplicem doloris vehementiam adducit, & cum Galeno dolores ex venenis malignos eſſe dicit, nempe, inquam, moleſtiſſimos eaque inducentia ſymptomata, quæ à ſumma doloris acerbitate provenire ſolent, vitalem nempe virtutem cum cæteris omnibus proſternentia. Caro cum his, inquiunt & Paræus *ubi proxime*, & Card. *ibidem* & Codronch. *in Meth. teſtific. c.* 5. pallet, liveſcit, cum ſignis quibuſdam necroſeos, corruptionis, & pravitatis, & hoc ob corruptionem ab ipſo veneno partibus introductam, quod etiam Nicander adnotavit *ubi ſupra*, dicens;

Quæ poſtquam hæſerunt, & non ſanabile vulnus
Inflixere, caro livet, viruſque putreſcit
Vipereum atque cutis ſe tabo fœta reſolvit.

Familiariſſimum quoque eſt his, qui à venenato ferro percuſſi ſunt, vertigine affici, cum ob validum motum in ſanguine factum, tum etiam ob ipſorum venenorum naturam, quæ maxime ſi calida ſint, per ſe evaporant ad caput, ſi frigida, à calore ipſo actuata, tum ob conſenſum, ad ipſum caput per nervos, & alia vaſa cum toto corpore.

Eſt præterea aliud ſignum maximi quidem momenti, nimirum quod ex hiſce vulneribus gravis odor elevatur, Card. *ubi ſupra*, & hoc, quia venena omnia, aut plurima ſaltem eorum, mali odoris ſunt, unde is facile communicatur vulneri, qui etiam odor ob citam partis corruptionem adaugetur. Verum ſi à principio vulneris is odor pravus & gravis appareat, jam quaſi certi eſſe poſſumus de hoc, ob rationem prædictam. Admirationem omnem exuperat, ſi ullam habet veritatem, id quod Card. *ubi alias*, narrat; nempe telo, vel enſe, quo quis percuſſus eſt, aeri ſub dio expoſito, vulneratum graviter torqueri. Addit medicamento eſſe unguentum quoddam (miraculum miraculo ſubnectens) quo ipſum telum, vel enſis illinitur, cujus deſcriptionem inibi habes, ſi videre libet. (Conjunge Theatrum Sympatheticum in 4. Noribergæ excuſum de Unguento Armeno & Pulvere Sympath.

Alia vero nonnulla circa qualitatem ſignorum videnda apud ipſum Card. *loc. ſæpius cit.* & in ſumma, quotieſcunque ad leve vulnus, vel alias non lethale, neque habens juſtam cauſam excitandi magna ac terribilia accidentia, ſequantur ea, quæ prædicta ſunt, & alia his non diſſimilia & qualitati vulneri maxime diſproportionata, & maxime poſt modicum temporis à vulneris acceptione, tunc de venenoſitate ſummo jure ſuſpicari licebit: quemadmodum etiam eadem ſuſpicio rationalis eſſet, ubi vulnus eſſet quidem lethale, ſed accidentia non eſſent ipſi proportionata, ut ſi ad vulnus lethale quidem, ſed non magnum, & ex primo capite lethale ſequeretur fortis ſyncope, totius corporis frigiditas, & partis cita corruptio, & nigrities: etiamſi enim diſconviens non ſit, ſequi ſyncopen ad capitis vulnus, & cætera commemorata accidentia, tamen non videntur proportionata mediocri vulneri, etiamſi lethale ſit, & maxime à principio.

SUMMARIUM.

1 *Cadaver occiſi coram occiſore cominus ſtante ſanguinem effundit.*
2 *Sanguis ab occiſo quando effundatur coram occiſore.*
3 *Sanguis unde emanet à cadavere hominis occiſi coram occiſore, & n. 9.*
4 *Sanguinem quonam modo exire à cadavere occiſi velint coram occiſore.*
5 *Sanguis an ex omnibus cadaveribus occiſorum effundatur.*
6 *Sanguis ex cadaveribus occiſorum, coram quibus perſonis effundatur.*
7 *Sanguis ex quibus cadaveribus proſilire ſoleat.*
8 *Germaniæ mos in perſcrutando occiſore occulto.*
10 *Sanguis ab occiſo an ſimplici præſentia occiſoris effundatur, vel aliud requiratur.*
11 *Deuteronomii locus.*
12 *Sanguinis ex cadavere occiſi profuſio coram aliquo, an ſit ſufficiens indicium ad torturam.*
13 *Cadaver occiſi ſanguinem effundere coram occiſore, an realiter verum ſit.*
14 *In cadavere occiſi ſervatur ad aliquod tempus calor, & ſpiritus quidam inimicitiæ.*
15 *Cadaver occiſi quanam ratione ſanguinem effundat coram occiſore, ex Libavio.*
16 *Effectus quicunque realis & naturalis ſuas habere debet cauſas proportionatas.*
17 *Naturalis effectus in pluribus, & ſecundum plurimum eodem modo fit.*
18 *Sanguinis effuſio ex cadavere occiſi coram occiſore, an à Deo ex miraculo fiat.*
19 *Miracula eſſe debent ad fidei corroborationem.*
20 *Multa ſunt peccata homicidio graviora.*
21 *Deus eſt liberum quoddam agens, & miracula ad proprium libitum operatur.*
22 *In his, quæ miraculo fiunt, nulla conditio requiritur à parte rei, circa quam ſit miraculum.*
23 *Miracula ſunt opera undequaque perfecta.*
24 *Sanguinis effuſionem ex cadavere occiſi coram occiſore, à Dæmone non fieri.*
25 *Sanguinem ex Cadaveribus aliquando emanare res eſt naturalis.*
26 *Cadaver occiſi coram occiſore aliquando cruentaſſe, fuit quid per accidens.*
27 *Ex cruentatione Cadaveris occiſi coram occiſore, nullum indicium deſumere licet contra aliquem.*

QUÆSTIO VIII.

De ſanguine manante ab Occiſo coram Occiſore, de ejus veritate, ac de præſumptione inde deducta contra homicidii reum.

TAntam fidem adhibuerunt nonnulli docti viri huic ſeu ſuppoſitioni, ſeu impoſitioni, ut de ejus veritate dubitare temerarius prima fronte videri poſſit: ſed antequam ad eam rem diſcutiendam pro veritate accedamus, facti ſeries enarranda eſt, nimirum, quo pacto eam rem fieri ſibi plerique
perſuadeant. Dicunt ergo, quod ſi aliquis ex infli- 1
cto ab inimico vulnere decedat, & percuſſor ad ejus cadaver cominus accedat, tunc è cadavere ſan-
guis percuſſorem verſus proſiliat. Variant tamen 2
mirum in modum ejus facti enarratores circa multa: & primo circa tempus à morte vulnerati computandum, cum plerique nonniſi poſt ſeptem aut octo, vel ad ſummum decem, aut duodecim horas, talem ſanguinis ejaculationem fieri contendant, poſt illud vero tempus nequaquam, refrigeſcente forte affatim ſanguine evaneſcentibuſque ſpiritibus. Alii ad tertiam diem fieri talem ejaculationem

cre-

credunt: alii nullum tempus determinatum habent,
ſed quandocunque cadaveri occiſor præſentetur,
ſanguinem effundi autumant.
3 Variant ſecundo circa ſubjectum, ex quo ſanguis
emanare dicitur: nam potior pars ex ipſo cadavere
occiſi & ex vulnere ipſo emanare vult, nonnulli ex
naribus, oculis, ore, aliiſque partibus cadaveris, alii
ex iiſdem partibus occiſoris: nonnulli & ex cada-
vere occiſi per vulnera, & ex occiſore ſimul per
4 nares. Variant tertio, circa modum emiſſionis ſangui-
nis ex cadavere. Aliqui cadaver occiſorem verſus
ejaculari ſanguinem dicunt: ſtillare tantum ajunt
alii ab ipſis vulneribus: alii ebullire potius, ac fer-
5 mentari in venis unde extra venas proſiliat. Variant
quarto, quia multi id indifferenter in omnibus
evenire dicunt, ſive occiſor per errorem, ac caſu
vulneraverit hominem, ſive data opera, ſive cum
impetu & cum ira, ſive abſque tumultu & iræ fer-
vore, ſive ferro, ſive quocunque alio modo quis ſuc-
6 cubuerit. Variant quinto, quia alii coram occiſori-
bus tantum cadavera ſanguinem ſtillare, aut ejacu-
lari dixerunt: alii coram propinquis quoque & ami-
cis, quin & coram iis quoque qui occiſi ipſius miſe-
7 reantur. Variant ſexto, quia nonnulli ab iis tantum
cadaveribus emanare ſanguinem volunt, qui ferro
extincta ſunt, alii ab iis etiam quæ qualicunque modo
ſublata ſunt, ſive aquis ſubmerſi ſint, ſive laqueo
ſtrangulati, ſive veneno necati. Quinimo, ut in iis
rebus evenire ſolet, quæ ab erronea potius homi-
num opinione, & à caſu, quam à rei natura, & facti
veritate dependentiam habent, eo devenit in hoc
perſuaſionis futilitas, ut alia mira permulta circa
hoc ipſum factum efficta enarrentur.
8 In Germania ferunt id moris eſſe, ut cum Judices
ea ipſa die, qua aliquis interemptus reperiur, expe-
rientiam de occiſore ſumere eo modo, quo jam di-
ctum eſt, non poſſunt, Occiſi pollicem una cum
muſculoſa ipſius propinqua pate Manus abſcin-
dunt, & ſervandum curant ad decem, duodecim,
quindecim, aut plures dies. Interim ſiquis de homi-
cidio ſuſpectus in carcerem conjiciatur, vel quo-
modocunque in Juſtitiæ manus perveniat, pollicem
obſervant, quem in eodem cubiculo, ubi ſuſpectus
cuſtoditur, aſſervandum curant: tunc ſi cruentave-
rit, ſalvam rem habent, inquiſitumque tormentis ſub-
jiciunt, & ad ulteriora, prout viſum de Jure fuerit,
procedunt. Hoc factum ita ſe habere narraverat
jam mihi Jo. Faber Lynceus, de quo alias, qui & ipſe
Germanus erat, & patrios mores optime callebat:
ſed confirmavit dehinc idipſum teſtimonio Neo-
vald. *in exeg. Sagar.* apud Kornmann. *de mirac. mort.*
part. 9. *c.* 23. cui experientiæ non nihil conſonare
videtur, id quod Libavius *de Cruentat cadaver.*
Theor. 158. dicebat, nimirum manum pridem toſtam
repoſitamque, præſente poſt cæſore cruentaſſe.
9 Tradit præterea idem Libavius *Singul. part.* 2.
tract. 5. non modo ſanguinem ex cadavere occiſi co-
ram occiſore aliquando effundi, ſed etiam, ut dixi,
ex naribus, aut aliunde ab ipſo occiſore coram cada-
vere proſilire. Quin eveniſſe memorat, ut etiam in-
ſtrumenta, enſes nimirum, lanceæ, falces, pugiones,
& alia permulta id genus homicidæ præſentata ſan-
10 guinem exudaverint. Denique non uno modo in ea
re vacillant ſcriptores: nam aliqui non ſimplici ap-
paritione percuſſoris volunt à Cadavere ſanguinem
emanare, ſed nonnullis ante execrationibus pro-
nuntiatis, & corporis acclinatione verſus cadaver
occiſi, & motu manuum, ac tactu vulneris, ut narrat
idem Libavius *de Cruent. cad.* cui enarrationi non-
nihil favere videtur Sacer Textus, *Deuteronomii*
c. 21. ubi ad oſtendendam populi innocentiam ſuper
11 cadavere hominis occiſi, & in agro, extraque civi-
tatem reperti, nonnullis ceremoniis præmiſſis ſe-
niores, & majores Civitatis tenebantur accedere
coram interfecti cadavere, ut ibi videre eſt.
Non deſunt autem, ut in principio quæſtionis
dicebam, mille doctiſſimi viri, qui non ſolum his
fidem habent, ſed etiam experientias adducunt,
cujus frequentia eam rem probatam fuiſſe conten-
dunt, ut inter Juriſconſultos Boerius *deciſ.* 166.
num. 1. cum aliis *ibi* per eum adductis Menoch. *de*
arbitr. Jud. cent. 3. *caſ.* 270. *lib.* 2. Theſaur. *deciſ.* 173. &
alii per eos relati, & per noſtrum Libavium, *in lib.*
de Cruent. cadaver. & Marcell. Donat. *lib.* 2. *hiſtor.*
Med. mirab. cap. 1. & inter Medicos Lang. *lib.* 1.
Epiſt. 40. Taddæus *in Iſag. Joan. cap.* 10. Lemnius ab
ipſis quoque Juriſconſultis relatus *lib.* 2. *de Occult.*
nat. mirac. cap. 7. *Concil. in* 7. *probl. Ariſt. probl.* 6. Va-
leriol. *lib.* 2. *Obſ.* 7. & 9. Hildebrand. apud Horſtium:
Epiſt. ſect. 9. Gal. Mart. *de doctr. promiſc. cap.* 22. cita-
tus Libavius *in lib.* ad hanc rem dicato, & aliis: &
ex aliis profeſſoribus Sprenger. *in mall. Malef. p.* 1.
quæſt. 2. Cæl. Rhodigin. *lib.* 3. *lect. Antiq. cap.* 12. Delr.
diſquiſit. Magic. lib. 1. *cap.* 3. *quæſt.* 4. *verſ. ſexto cada-*
ver. & *comm. in Senec. Octaviam*, *num.* 117. *cum ple-*
riſque ibi citatis. Majol. *in dieb. Canic. colloq.* 1. *part.* 1.
Kornman. *de mirac. mort. part.* 9. *cap.* 23. apud quos,
alios Auctores cujuſcunque facultatis citatos ha-
bes: & eſſe tandem hoc Medicis perſuaſiſſimum
dicit Petr. Andr. Canonher. *in* 1. *Aphor.* 1. *pag.* 429.
verſ. Quod vero, apud quem etiam alios Auctores
relatos habes, & vide plura ad hoc apud Farinac.
in pract. & *Theor. crim. p.* 1. *com.* 1. *quæſt.* 52. *à num.*
154. *ad ſeqq.* Quinetiam ex Clariſſimo Viro, Stephano
Roderico Caſtrenſi, per familiares epiſtolas, habeo
exemplum hujuſmodi veritatem atteſtans: aliudque
magis recens per familiares item epiſtolas ab Eru-
ditiſſimo Viro, Franciſco de Curtis, qui *in ſuis epi-*
ſtolis propediem in lucem prodituris, de hac ipſa
re diligentiſſime ſcripſit. Præ omnibus autem,
Juriſconſultorum nonnulli adeo hoc ſibi perſua-
ſum habent; ut ex eo caſu velint deſumi contra
ſuſpectum homicidii tale indicium, quod ſit ſuffi-
ciens ad torturam, quemadmodum ex magis com-
muni Doctorum ſententia dicit Theſaur. *d. deciſ. n.* 2.
quinimo alii hanc præſumptionem tanti fecerunt,
ut ab ea experientia non eſſe recedendum dicant,
ut per Afflictum, & alios ab ipſo Theſauro relatos.
(Vid. Euſebius Nirembergius *p.* 2. *cur. Phil. l.* 1. *c.* 46.
Paris de Puteo *tract. de ſyndicatu*, *verbo tortorum*
cap. 3. Hippolitus de Marſiliis *in pract. criminali*,
§. *diligenter*, *num.* 181. Chaſſaneus *in tract. de indi-*
ciis cap. 3. Hieronymus Maggius *lib.* 5. *miſc. cap.* 5.
Maſcardus *de probat. l.* 2. *conj.* 867. Merſennus *in c.* 4.
Geneſ. Coſtæus *lib.* 4. *diſquiſit. Phyſ.* Nic. Florentinus
l. 5. *pr.* 1. *cap.* 6. Bodinus *lib.* 2. *cap.* 3. *de mag. dæmon.*
Antonius Gomez. *tom.* 3. *var. reſol. cap.* 13. Joan. Fra-
goſii *in gloſſa quæſt.* 76. Fr. Ranchinus *de cruent. ca-*
dav. Eugeſius *in itiner. p.* 173. Saurius *in diario d.* 343.
weinrichius *de ortu monſtr. cap.* 17. Thomas Can-
tipratanus *l.* 1. *miſ. c.* 16. & *l.* 2. *cap.* 29. Lud. à Para-
mo *l.* 2. *de officio S. Inquiſ. c.* 2. *q.* 8. *art.* 25. *ad* 27. Joan-
nes Talentenius *l.* 4. *c.* 1. Nymannus *de imag. p.* 7.
Moles *c.* 14. *dub.* 4. *p.* 271.
Non deſunt tamen alia ex parte, qui neque ul- 12
lum indicium ex hoc deſumi voluerint, neque facti
veritatem admiſerint, ſed illam omnino detrectave-
rint: inter quos præcipue Vairus eſt, *lib.* 2. *de faſcin.*
cap. 10. inter Juriſconſultos Hier. Mag. *Miſcell.*
lib. 4. *cap.* 5. & inter Medicos Gregorius Horſtius *in*
lib. ad hanc rem dicato de quo habet ille mentio-
nem *cit. lib. Epiſt. ſect.* 9. nam ego illum non vidi.
(Exſtat tractatus hic de *Cruentatione Cadaverum*,
Greg. Horſtii, in Oper. Medic. tom. 1. pag. 136. *Con-* 13
fer. tom. 2. pag. 234. & pag. 485. *Adde* Theatrum
Sympatheticum jam modo allegatum) Sed & ipſe
Libavius, *de Cruent. cad. poſit.* 5. hanc experientiam
non eſſe exacte exploratam fatetur. Nos primo
ſupponemus facti veritatem, ut videamus, quas
cauſas nonnulli doctiſſimi viri commenti circa hoc
ſint. Plerique ergo, ne omnes dicam, in hoc
conveniunt, quod in cadavere occiſi ſervetur per
aliquod tempus, nempe per horas octo, vel decem,
vel ad ſummum viginti quatuor, calor, & ſpiri-
tus quidam inimicitiæ, qui potens adhuc ſit ad
bilem commovendam, unde præſente occiſore
facto impetu in ſanguine, is per vulnus in occiſo- 14
rem proſiliat. De hoc ſpiritu inimicitiæ videtur
ante omnes aliquid innuiſſe Plato, qui *lib* 9. *de Leg.*
dicebat, *Animas interfectorum iraſci interfectoribus.*

Videtur

Videtur quoque idem inſinuaſſe Lucret. *lib. de rerum Nat. non longe à fin.* cujus carmina omnes ad hoc adducunt, quæ ſequentia ſunt,

Namque omnes plerumque cadunt in vulnus, & illam
Emicat in partem ſanguis, unde icimur ictu,
Et ſi comminus eſt, hoſtem ruber occupat humor.

Sed de horum carminum ſenſu infra. Sequuntur Tadd. *ubi ſupra*, Marſil Ficin. *in comm. ad Platonis conviv. orat. 7. cap. 5.* Cæl. Rhodig. *ubi ſupra* Sed Taddæus addidit, ſpiritum hunc inimicitiæ egredi ab occiſore in occidendum in ipſo occidendi actu: præſente dehinc occiſore, ſpiritum illum ad ſuum totum, nempe ad occiſorem remeare, ac proſilire, eoque motu ſanguinem è cadavere effundi: quam opinionem ſecuti etiam videntur Sprenger. *in mall. Malef. part. 1. quæſt. 2.* Majol. *in dieb. canic. ubi ſup.* & alii. Sed Galeott. Mart. *de doctr. promiſ. cap. 22.* altius ſpeculatus voluit, non modo occiſoris ſpiritus in ipſo occidendi actu in ipſum occiſum convolare, ſed etiam hominis trucidandi ſpiritus in occiſorem: ex quo fit, inquit, ut cum ille occiſus eſt, & ſanguis jam frigefactus fluere deſierit, comparente occiſore, ſpiritus utriuſque diverſo motu agitentur, & quilibet ſuum corpus repetens motum faciat, unde & hominis occiſi ſpiritus redeuntes, ſedemque ſuam repetentes, & occiſoris recedentes, ut ad corpus redeant, faciunt motum ejus rei, quam habitant; habitant autem ſanguinem, & hoc pacto jam frigidior ſanguis, & ad fluxum ineptus ab occiſoris, & occiſi ſpiritus vi multiplicata,
15 rurſus fluitat, eſtque illi tantus proprii corporis affectus, ut plerumque latitantem hominem ſed proxime exiſtentem, intra tempus, quod aſſignavimus, tot enim horis vivunt, recognoverint, & repetiverint: hoc autem non in omnibus occiſis, ſed in pleriſque evenit, quoniam quorundam Natura ita debilis eſt, ut eorum ſpiritus uno momento conflaceſcant. Hæc Galeottus: cujus ſententia quam habeat probabilitatem alii viderint: ego in illa explodenda plura verba non abſumam, cum præſertim ſatis jam exploſa ſit à Hier. Magg. *ubi ſupra.*

Libavius *libro* alias citato *de Cruentatione Cadaverum*, aliter hanc rem commentus eſt: voluit enim, quod occiſore coram occiſi cadavere præſente, ejus imaginatio valide commoveatur, & de ipſo interfecto intenſe eo cogitante, ſpiritus facile ad interfectum directi inde vapores quoſdam educant, cum quibus etiam ſanguis proſiliat verſus occiſorem, unde ſpiritus illi deciduntur. Atque hæ ſunt opiniones, quæ circa hanc rem circumferuntur, quarum quænam majorem habeat probabilitatem, videant ii, qui commentationi huic fidem habent: nam ego, paratus alias ſententiam mutare, multas in ea difficultates invenio. Mirandum valde cenſeo, Antiquiores de tam abſtruſa re, & quotidiana experientia in horas, ne in momenta dicam, poſſet innoteſcere, nihil quicquam firmi, aut ſaltem effatu dignum literis mandaſſe. Scio ad hoc adduci ex Homero locum, 17. *Iliad.* de Euphorbi Cadavere, cujus hæc verba ſunt:

Luſtravi (Hector) oculis deinde per ordines, illico autem cognovit.
Illum quidem auferentem inclyta arma, hunc autem in terra,
Jacentem: fluebat vero ſanguis per vulneratum vulnus.

Mihi tamen hæc nimis diſtare à re propoſita videntur: nam quid mirum Menelao ſatagente Euphorbi cadaver armis expoliare, primum ab ipſo occiſi, quod

—— Flueret ſanguis per vulneratum vulnus.

Sanguis quidem fluidus ex ſua natura eſt, & facile per apertum vulnus ex ſe effunditur. Adducuntur & ad hoc ipſum Lucreti ſupra relata carmina, quæ an ad rem hanc quicquam faciant, Deus ſcit, (vid. *Nardius.*) loquitur ibi Poeta de Amoris libidine, redditque cauſam, quare tantopere inhiat amans ejicere ſemen in hominem, cujus amore ſaucius eſt, inquit ergo:

Irritata tument loca ſemine, fitque voluntas
Ejicere id, quo ſe contendit dira libido;
Idque petit corpus Mens, unde' eſt ſaucia amore:
Namque omnes plerumque cadunt in vulnus, & illam.
Emicat in partem ſanguis, unde icimur ictu,
Et ſi comminus eſt, hoſtem ruber occupat humor.
Sic igitur Veneris, qui telis accipit ictum,
Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur,
Seu mulier toto jactans è pectore amorem.
Unde feritur eo tendit, geſtitque coire.
Et jacere humorem in corpus de corpore ductum,
Namque voluptatem præſagit multa cupido.

Senſus ergo, ut patet, horum carminum is eſt: 16
Quemadmodum vulnerati ſuper ipſum vulnus cadunt, & ſanguis verſus illam partem fluit, unde ictum experimur, ita ut hoſtis, ſi proprie ſit, fluentem ſanguinem excipiat, eodem quoque pacto in Amoris vulneribus evenit, &c. & hic quidem eſt germanus ſenſus carminum Lucretii, ut teſtatur Martinus Delr. *in Seneca Octaviam*, *ubi ſupra*. Quorum tamen ſententia, cum non omnino ad rem prolata videatur, idcirco voluit Lambinus in hujus loci commentario, tres illos verſus, ut ſpurios, & minime Lucretianos, eſſe delendos, quod neque ſententia, neque locutione Lucretio digni eſſent. (*Nardius* refutat *Lambinum.*) Quomodo ergo id miraculum ex his carminibus expiſcari aliqui tentaverint, ego non video. Sed ulterius mirandum quoque mirum in modum de Philoſophis eſſet, cum Ariſtoteles, Alexander, Plutarchus, Seneca, & alii, quæſtiones quaſdam naturales præ hac ne flocci quidem faciendas, longioribus fortaſſe, quam opus fuerit, proſecuti ſint, ex quibus neque ulla inſignis utilitas percipitur, neque novi quicquam circa ſcientiam emanat. Multo magis mirandum eſſet, Recentiorum nonnullos inveſtigandi occultiores, & ſecretiores rerum cauſas avidiſſimos, ac nova quædam veteribus incognita proferendi cupidos, vel incuria, vel data opera, tanti momenti rem, aut omnino ſilentio involviſſe, & ſicco, ut ajunt, pede tranſgreſſiſſe, aut nihil effatu dignum de ea protuliſſe, ut Fernelius, Fracaſtorius, Cardanus Cæſalpinus, & alii multi, quorum nullum, quantum ego hactenus aſſequi potui, de ea re mentionem habuiſſe comperi. Sed tamen peccaverint, ac negligentes fuerint tam vetuſtiores, quam recentiores Philoſophi, & cum de ea re diſceptare debuerint, ob rei difficultatem omiſerint: videamus jam nos, an aliquam veritatem id habere poſſit: Neque dubium, quod quilibet naturalis, ac realis effectus habere debeat ſuas proportionatas cauſas, à quibus producatur, & quod eæ cauſæ neceſſario ſint, vel naturales, vel ſupernaturales. Si ergo hunc effectum à nulla ex his cauſis dependere poſſe probemus, probatum inſimul erit, non eſſe hunc effectum quid reale, ſed imaginarium, & rationale quoddam ens ab hominibus effictum, vel ad omne pejus quid ex accidenti eveniens, aut ex miraculo: nam aliquando factum non negandum, ne fidem viris doctiſſimis, ac magnæ auctoritatis, qui eam rem inſpexerint, denegemus. Factum tamen eo fine & naturali quadam antipathia, & energia ego hactenus non admitto. Primo autem à cauſa naturali non eſſe probatur: ſi enim ab ea dependeret, cum ad hanc diſpoſitam ad agendum, & requiſitis diſpoſitionibus extra illam præſentibus in ſubjecto, ſequatur de neceſſitate effectus, niſi à majori virtute impediatur, ſequeretur, quod in omni caſu hic affectus appareret, aut ſaltem utplurimum. (nam in naturalibus effectibus producendis nullum ut plurimum ineſt impedimentum) At neque in omnibus, neque in pluribus, ſed in perpaucis talem effectum apparere, vel ipſi hujus facti aſſertores fatentur. Lemn. *ubi ſup.* Galeot. Mart. *ibid.* Libavius *loc. cit.* & cæteri. Neque valet cauſa impediens hunc effectum à Galeotto allata, nimirum quod in multis effectibus hic non ſequatur; quod vegeto calore deſtituantur: hoc enim gratis dictum eſt, præterquam quod ejus ſententia de cauſa hujuſmodi

agente

agente neque acceptabilis eſt, neque ullo modo rationi conſona, ut ſupra dixi. Addo, naturales effectus
17 utplurimum, & ſecundum plurimum eodem modo fiunt, ut alias ex Philoſopho dictum eſt, de raro autem ab accidentali aliqua cauſa impediuntur: deberet autem ſpiritus ille, etiamſi validus non ſit, pro ſua energia operari. Si enim vegeto ſpiritu ſanguis in hoſtem proſilit, ex minus vegeto deberet tantum effluere, & ea maxime debili ebullire, ſeu aliquo modo effervеſcere, ac commoveri. Cum ergo poſitis diſpoſitionibus, & cauſa habili ad agendum, in pleriſque non ſequatur effectus, quem ſperamus; dicendum vel illum effectum ex tali cauſa non dependere, vel non eſſe ſecundum naturæ ordinem, ſed per accidens, ſi alias ſemel aut bis cum iiſdem diſpoſitionibus ſucceſſerit. Non ſolo autem teſtimonio prædictorum Auctorum probatur, talem effectum non ſequi, ſecundum plurimum, ad aſſignatam cauſam, ſed multo magis evidenter quotidiana experientia: aſſignata enim cauſa non habet ſolum in hominibus locum, ſed in quibuſcunque animalibus brutis, cum in his quoque facillime & procreari & effervеſcere poſſit inimicitiæ ille ſpiritus. At quis eſt, qui adnotaverit mactata animalia coram lanionibus cruentare? & tamen hos præſentes ſemper habent, & illico à mactatione, & non multo poſt. Sed eſto, non poſſint bruta hujuſmodi ſpiritum inimicitiæ concipere, quis obſervavit unquam cadavera eorum, qui manu carnificis interimuntur, in ipſum carnificem cruorem ejaculari? At, inquies, non adeſt hic ſpiritus ille inimicitiæ aut carnificis adverſus damnatos, aut damnatorum adverſus carnificem. Bene dicis, ſed cur infantem à Matre ſuffocatum cruentare dicunt, num hic inimicitiæ ſpiritus in infante adverſus Matrem, aut Matris adverſus infantem reperitur? Cur ii quoque, qui aqua ſubmerſi pereunt, etiam poſt duos, aut tres dies a morte, coram parentibus, propinquis, & amicis cruentant, ut aſſerunt? At negabis & illud de infante, & hoc de aqua ſubmerſis: At ego, & cum his etiam & de occiſis quod jactatur à te, negabo, cur enim, ſi primum admittendum, & hoc non admittemus? Non videtur ergo, quod à cauſa naturali hic effectus fieri poſſit. Sed ſpecialiter non poſſe illum effectum à ſpiritu inimicitiæ produci, patet, quia oporteret dari in cadavere potentiam quandam cognitricem, quæ ſanguinem in occiſorem dirigeret, imo quæ cognoſceret illum eſſe præſentem, imo & in rationabili diſtantia, non enim ſanguis proſilit, ſi hoſtis ſtet eminus. At ubi habitabit hæc virtus cognitrix? cujus animæ facultas erit, cadavere omni anima expoliato? Deinde ſi tantum poteſt inimicitiæ ſpiritus in cadavere hominis occiſi, ut ſanguinem proliciat, & occiſorem verſus ejaculetur, quid non poterit idem ſpiritus inimicitiæ in vivo homine? Cur ergo obviam ſibi ipſis factis acerrimis duobus inimicis ſanguis illis ex oculis, ex naribus, ex ore, aut ex quibuſvis corporis partibus, unius adverſus alium non proſilit? aut cur vulnerato ad mortem homine, dum adhuc vivit, non modo majori impetu ſanguinem in præſentem percuſſorem proſilire contingit? An credis forte poſt mortem vehementiores, ac magis vegetos ſpiritus illos eſſe in cadavere occiſi, quam in vivo homine, adhuc odio, iræque fervore gliſcente? Denique ſi ſpiritus hic inimicitiæ tam fervens eſt, ac tantum energiæ habet, ut ſanguini communicare poſſit motum, multo magis communicare poterit cadaveri ipſi calorem, & ſic cadavera occiſorum deberent eſſe cæteris calidiora, ſaltem, inquam, reſpectu partis, in qua aſſervari ſpiritum illum contendis, aut ſaltem ſanguis durante ſpiritu illo calidus permanere deberet, aliter congelabitur, & erit omnino ad mortem ineptus, etiam remeante dupla ſpirituum quantitate in cadaver. Igitur cum hæc cauſa invalida ſit, neque alia proportionata reperiatur, & effectus tam raro appareat, & omni evidentia carere videatur, dicendum videtur, neque effectum hunc realem eſſe, neque conſequenter poſſe cauſam ejus, quod nequaquam eſt, in natura aſſignari.

18 Sed quia aliquando factum non negavimus, dicemuſne à Deo hunc effectum eſſe? Minime gentium ſi velimus de neceſſitate à Deo fuiſſe, & eſſe quandocunque, licet id ſentire nonnullos ex præcitatis Auctoribus ſciam, & inter Medicos Thom. Fien. *de virib. Imagin. quæſt.* 24. & alios apud Petr. Andr. Canonher. *lib.* 1. *Aphor.* 1. *pagina* 429. *v. Sic ut multi Medici.* Licet enim ex voluntate Dei hoc poſſit facillime ſuccedere, & ſpeciali ipſius permiſſione, tamen ab eo non eſſe quandocunque dicendum, ſi modo unquam eſt. Jam enim per cauſas naturales 19
non fieri, ejus permiſſu, patet; ſed neque ſupernaturali agendi modo, & ex miraculo id facit, quia mira- 20
cula ſunt ad fidei corroborationem, ut alias dixi: at hoc nihil ad fidem, nam & apud infideles idipſum ſuccedere non negabis, quibus fides nota non eſt. At dices, fieri propter juſtitiam. At, inquam, juſtitia omnia peccata pro eorum gravitate punienda vult: at multa ſunt peccata homicidio graviora, in quibus tamen propalandis nullum intervenit miraculum. Deinde homicidium unum altero gravius eſt, ferro 21
occidere hominem minus grave, quam veneno, aut alio modo, cur ergo non ſemper occiſa quomodocunque cadavera coram occiſore cruorem emittunt? Addo Deum eſſe liberum agens, & miracula ad proprium libitum operari, & idcirco non poſſe cogi ab eventuum frequentia ad miracula faciendum, & interrumpendum Naturæ ordinem: imo, ſi qui clariſſime oſtendit, in ea re miraculum non intervenire, hoc illud eſt, quia fit ſanguinis emiſſio ad noſtram voluntatem, cum occiſorem coram occiſi cadavere ſiſtimus. Præterea in his, quæ miraculo fiunt, nulla requiritur conditio à parte rei, circa quam fieri debet 22
miraculum, cum miraculum fiat à potentia infinita. Si ergo cruoris emiſſio ex cadavere miraculoſe fit, non modo fieri debet poſt horas determinatas, octo nempe, vel decem, ſed quandocunque, neque ſolum in cadavere hominis ferro ſublati, ſed in quocunque quomodocunque enecto; neque ſolum, ſi percuſſor ſtet cominus, ſed etiam, ſi ſit eminus. Deinde, cum 23
miracula ſint opera undequaque perfecta & hæc ſanguinis ex cadavere ejaculatio ad hunc finem fiat, ut occiſor patefiat, cur ſanguis non proſilit multa vi contra occiſorem etiam eminus ſtantem, & procul inter alios ſpectatores, ſic & miraculum eſſet evidentius, & illius finis melius haberetur. Neque deſunt permulta alia, quæ contra hanc ſententiam faciunt: ſed jam hæc prætermitto. Neque majorem probabilita- 24
tem habere videtur ea opinio, quæ vult, id accidere Dæmonum opera; Non enim videtur ad ullum finem id Dæmones velle: nam cur velint? num ut ſontes ſceleris ſui pœnas luant? Sed & hæc ſententia ab aliis reprobata eſt concludentiſſimis rationibus & circa excluſionem quarumcunque cauſarum ſupernaturalium, vide quæ affert Libavius, *in tractatu prædicto & in poſitionibus*, *à n.* 46. *ad* 65. *& ſeqq.* ubi etiam occiſorum animas ab earum cauſarum numero repellit: nam non defuerunt, qui hac cauſam hujus effectus commenti ſint, quorum opinioni favet inſulſa quædam Antiquorum perſuaſio, de qua Martin. Delr. *in Sen. Octaviam*, *n* 217. credebant quippe illi occiſorum animas nocturno tempore homicidas perſequi, ac vexare.

Sed unde obſecro emergere potuit commentum hoc de cruentatione cadaverum occiſorum coram homicidis? Novum profecto non eſt, ex cadaveribus quibuſcunque poſt horas nonnullas ab interitu, quin etiam poſtridie, aut die tertia à morte ſanguinem emanare, nam facillime, quovis motu agitentur, 25
cruentare fatetur Plater. *cent. poſt. q.* 8. & Labavius, *ubi ſupra, poſit.* 10. An non quotidie in iis, qui apoplexia, ſquinantia, lethargo, Phrenitide, aut ſuffocante aliquo morbo, aut ex malignis peſtilentibus perierunt, & ex naribus & ex ore, & ex oculis quoque interdum, & ex auribus ſanguinem fluere conſpicimus? At quod coram propinquis id fiat, per accidens eſt: nam propinquos cadaveri hominis aſſiſtere eſtne quid novum? Item quod puer à matre ſuffocatus, aut aqua ſubmerſus coram matre, vel amicis cruentet: ſic & per accidens eveniſſe exiſtimaverim, quod aliquando cadaver occiſi coram occiſore

occiſore cruentaverit ; non per antipathiam , aut quamvis aliam naturalem cauſam, ut ſentire quoque videtur Plater. *ubi proxime*, *q*. 8.

Unde his ſic ſe habentibus, nullum unquam de-
27 ſumi debere indicium ex hoc contra aliquem fir-
mandum , neque ex hoc poſſe judices ad alicujus
rei executionem devenire reo præjudicialem , cum
etiam coram inſontibus, & homicidii illius neſciis
ſanguis ex cadavere , levi ex cauſa emanare poſ-
ſit. Non tamen pertinaci animo negare in animum
induxi meum omnem ejus rei realitatem , ſed ſi
ulterioribus , certioribuſque experientiis , firmiori-
buſque rationibus ea res innoteſcet , ſententiam
mutare paratus ſum . Ex re interim Medicorum
futurorum exiſtimo , ut hæc experientia omnino
infirmetur, & evaneſcat , nam ſi vera manifeſtabi-
tur : hic quot medici ex eo judicio ſuorum ægro-
rum occiſores deprehenſi, homicidii pœnas luent?
(Vid. Reies pag. 22. & ſeqq)

SUMMARIUM.

1 *Vulnera capitis præ cæteris notanda.*
2 *Vulnera capitis etiam leviſſima negligenda non ſunt.*
3 *Hippocratis dictum de capitis vulneribus examinatur.*
4 *Idem os poteſt findi, & frangi.*
5 *Caput vulnerari poteſt in una parte, & cranium findi in parte adverſa.*
6 *Nonnulla locum habent in capitis vulneribus, quæ minime producere debent in vulneribus aliarum partium.*
7 *Poſt quadraginta dies non dicitur quis ex vulnere mortuus? quod tamen non habet locum in vulneribus capitis.*
8 *Vulnera capitis, etiamſi prava ſint, periculo non vacant.*
9 *Simplices etiam capitis percuſſiones non contemnendæ.*
10 *Præſumptio deſumpta ex remiſſione accidentium, quod vulnus fuerit tutum, non habet locum in vulneribus capitis.*
11 *Thoracis vulnera habent tempus ſuæ ſanationis multo longius quam alia.*
12 *Magnorum articulorum vulnera ſecuritatis tempus habent cæteris vulneribus magis diuturnum.*

QUÆSTIO IX.

De particularium morborum vulneribus.

1 HActenus de vulneribus uuiverſaliter locuti ſu-
mus, ſunt autem quædam in particularibus,
de quibus maxime ſermonem habere oportet . Ac
2 primo de vulneribus capitis, quæ præ cæteris om-
nibus digna ut notetur exiſtimanda : habent enim
quid peculiare , ac omnino diverſum à pleriſque
aliis vulneribus ; alia enim vulnera , etiamſi non
contemnendæ magnitudinis ſint negligi tutius poſ-
ſunt, quam leviſſima capitis vunera , quæ nequa-
quam negligenda eſſe, monent cum Hipp. ex noſtris
Hor. Auhen. *Epiſtol. lib*. 9. *Epiſt*. 3. Hieron. Fabrit. *lib*.
2. *Chirurg c*. 15. & Fortun. Fidel. *lib*. 5. *Relat*. *c*. 2. & ex
Juriſconſultis Farin. *q*. 126. *n*. 196. *& ſeq*. *n*. 53. Non igi-
tur craſſa Minerva accipiendum Hipp. dictum , *de
loc. in Hom.* ubi dicebat: *In capitis de vulneribus ſi
os quidem fractum ſit , & contritum , periculo va-
3 cat; ſi fiſſum, & fiſſura intro procedat, periculo ple-
num*. Prima enim ejus ſententiæ pars ita accipi de-
bet, ut eo periculo vacet capitis vulnus , quando
os fractum eſt , quod alias ex fiſſura impenderet,
non quod omnino periculum vacet: Vel dicendum
eſt, Hippocratem locutum eſſe comparative, vo-
lens innuere, multo majori periculo eſse in capitis
vulnere cranii fiſsuram, quam fracturam. Non va-
leret ergo dicere in hoc capitis vulnere os fractum
eſt, ergo nullum adeſt vitæ periculum: quia, præ-
terquam quod poteſt, reſpectu unius partis, vulnus
eſse ſalutare, reſpectu autem alterius lethale, idem
os etiam frangi , & findi eodem vulnere quid ob-
ſtat? nam cranium laminis conflatur , & ideo po-
teſt ſuperior lamina frangi , inferior vero findi . 4
Quinctiam notum eſt , & ab Amato Luſit. *Cur.
med cent*. 6. *cur. ult*. ex Hipp. ſententia contra Paul. 5
pro Galeno ipſo probatum , caput vulnerari poſse
in una parte , & cranium findi in parte adverſa,
quod malum contrafiſsura dicitur, quam etiam alii
Medici fieri poſse docuerunt, citati à Fallopp. *in lib.
Hipp. de cap. vuln. c*. 14. & commonſtravit alias idem
Amatus *Cent*. 3. *Cur*. 42. *in Schol*. contra quam tamen
opin. noviſſime fuit Æmil. Pariſ. *de Micr. ſubtil. lib*.
9. *exercit*. 1. *cap*. 5.

His ſic ſe habentibus certum ſit, nonnulla habe-
re locum in capitis vulneribus quæ in aliis non pro-
cedent. Ac primo quoad tempus ſecuritatis, de quo
jam longiorib. locuti ſumus, dicendum, quod licet
comm opin. locum habere poſſit ut plurimum in
cæteris vulneribus, nimirum, quod poſt quadraginta
dies non dicatur quis ex vulnere mortuus , ea ta-
men in vulneribus capitis locum non habeat. Quia,
ut jam probavimus, etiam poſt centeſimum, & ul- 6
tra hæc periculum afferunt : & ratio ejus rei mul-
tiplex eſse poteſt, nempe quod externis injuriis ca-
put præ cæteris partibus ſit expoſitum , quod ex-
crementis pluribus abundet , quod nervorum , &
ſenſum omnium principium & origo in ipſo ſit,
per quod totum corpus regitur & ſuſtentatur, un-
de & a toto evaporationes ſuſcipit, ex quibus fit,
ut facile malum contrahat, & facile etiam in eo
concepti morbi magni evadant , qui & ſenſibiles
partes maximopere afficere & exinde magna ſym-
ptomata excitare valeant , & reſolutionem , convul-
ſionem , dolores acerbiſſimos, ac pernecantes, & id
genus alia.

Quoad magnitudinem , vulnera capitis habent 7
etiam hoc ab aliis peculiare , quod etiamſi minima
ſint, non idcirco, ut in aliis partibus dici poſsunt
periculo vacare, ut ſupr. ex Hipp. & aliis dixi, qui-
bus addo ex Medicis Hieronym. Fabrit. *lib*. 2. *Chirurg.
c*. 15. & ex Juriſconſultis Farin. *q*. 126. *n*. 196. Ratio
ejus rei tota dependet ex dubio , ne cranium læ-
ſum ſit, quod hoc aliquando læſionem ſentiat, e-
tiam cute externa non vulnerata , nullaque in ea
facta ſolutione continui apparente ; unde quando-
cunque caput vi, & impetu , & a re dura vulne-
retur, etiamſi vulnus minimum exiſtat, ob prædi-
ctum timorem, & periculum adeſt. Quinimo licet 8
ex conſilio Hippocratis multum faciat , ut Medi-
cus cognoſcat , quo inſtrumento , quanta vi , &
per quodnam ſpatium vulnus ſit inflictum, & mul-
ta id genus alia, tamen interdum etiam ſimplices,
ac leves capitis percuſſiones cranio noxam com-
municant, unde nullo modo contemnendæ, nam
præter cranii fiſſuras, contuſiones, & fracturas, po-
teſt ex ſimplici ictu cerebrum moveri , & homo e-
xinde epilepſia, reſolutione, aliis formidandis ſym-
ptomatibus moleſtari , & mortem denique obire,
ut exemplo patet in caſu Virginis Nerei , apud
Hippocr. *lib*. 5. *Epid. text*. 49. & in aliis ab aliis Au-
ctoribus adductis.

Tertio, ea concluſio , quod ſi vulneratus poſt
nonnullos dies melius habuerit , & accidentia re-
miſerint non præſumatur , ſi dehinc moriatur , 9
ex vulnere mortuus, ut ſuperioribus quæſt. jam pro
bavi, non procedit, neque habet locum in vulne-
ribus capitis ; nam aliquando in hiſce vulneribus
accidentia remittunt quidem , ſed vulneris fomes
ſemper remanet vulnere exiſtente notabili : ex
cujus cauſa ipſum caput debilitatum facile in ſua
cauſa eſt , ut vulneratus denuo ex ipſius vulneris
culpa, recidivet, & tandem moriatur. Et licet id
commune eſse malignis quibuſcunque vulneribus
jam dixerim , ut aliqualiter in ſanationem eunti-
bus dehinc ſuam denuo malignitatem prodant, hoc
præterquam quod in vulneribus capitis præ cæteris
locum habet, etiam abſque eo, quod pravitate ul-
la dotentur , hoc in hujus partis vulneribus habet
locum, ut ex hiſtoriis patet, & exemplis, quorum
nonnulla vide apud Marcell. Donat. *loco ſupra cit*.

Quarto,

10 Quarto, thoracis vulnera, quoad tempus, intra quod debeat dici quis ex vulnere mortuus, habent procul dubio non modo longius, ſed pene indeterminatum tempus. Quandocunque enim hæc vulnera ſanata non fuerint, in fiſtulam degenerantia vitæ inſidiantur, aut æger tabidus moritur poſt eorum ſanationem, ita ut ſemper ex vulnere dici debeat mortuus: & licet hoc contingere poſſit in aliis quoque vulneribus nimirum quod ad ſanitatem perduci non poſſint, ita ut ex eorum vitio tandem æger vita fungatur, non eſt hoc ex partis vulneratæ natura, ut
11 in Thoracis vulneribus uſu venit, quemadmodum alias dictum eſt.

Quinto, eadem ratio militat in vulneribus articulo-
12 rum, præcipue magnorum: nam & hæc ex ſui natura ſemper, aut plurimum malignitatem adjunctam habent, ut patet etiam ex ſuperioribus. Qua de re neque in his locum habebit terminus 40. dierum, qui ſecuritati vulnerum aſſignantur, quia hæc in longum protracta, & pravitati aſſociata quandocunque etiam poſt longiſſimum tempus interimere poſſunt.

SUMMARIUM:

1 *Vulnus eſſe poteſt ſine ſanguine.*
2 *Omnis continuitatis ſolutio dicitur vulnus.*
3 *Pugno & Alapa quis impetitus aliquando interiit.*
4 *Percuſſiones, ictus, pugni, alapæ, & hujusmodi an mortis cauſa eſſe poſſint. Diſtingue, ut n. ſeq.*
6 *Si quis pugno aut alapa impetitus intereat, percuſſor non ordinaria pœna homicidio puniendus.*
7 *Pugno percutiens non præſumitur habuiſſe animum occidendi.*
8 *Flagellatio quomodo mortem afferre poſſit.*
9 *Fuſtibus, flagellis, aut ſacculis arena refertis occiſi, quomodo cognoſci poſſint, & n. ſeq.*
11 *Sanguinis rejectatio per os, & alias partes, an ſit ſufficiens ſignum flagellationis, &c.*
12 *Sugillationes, vibices, ſtigmata, & hujuſmodi, an ſunt ſufficientia ſigna flagellationis, &c.*
13 *Differentia ſugillationum ex percuſſionibus, & ex cauſa interna emanantibus. Rationem differentiæ. vide n. ſeq.*
15 *Alia differentia inter has, & illa ſugillationes.*
16 *Tertia differentia.*
17 *Vaſorum internorum diſruptio quomodo differat in hoc, aut illo caſu.*

QUÆSTIO X.

De percuſſionibus ſine Sanguine, Pugnis, Ictibus, Alapis, Flagellationibus, Saccellationibus, & aliis læſionibus hujuſmodi.

1 VUlnus eſſe poſſe, ac dici, etiam abſque ſanguine, jam in ſuperioribus dictum eſt; omnis enim continuitatis ſolutio dicitur vulnus, unde & percuſſiones, flagellationes, & ſacellationes, aliæque læſiones abſque ſanguine factæ, inter cætera vulnera connumerari poſſunt: ac de his nunc ſermonem habeamus: ſiquidem circa hæc quamplurima occurrunt dubia non minus enodatione difficilia, quam ſcitu neceſſaria, cum aliquando ad hujuſmodi percuſſiones, ictus, pugnos, alapas flagellationes, ſacellationes, & id ge-
2 nus alias læſiones, ſoleat ſuccedere febris, & partium putrefactio, interiorum venarum ruptio & laceratio, cerebri commotio, & exinde etiam mors; quinimo eveniſſe non ſemel compertum eſt, ut pugno, aut alapa quis petitus, interierit, ut eſt caſus apud Hipp.
3 de quo ſupra, filiæ Nerei, quæ à muliercula amica lata manu percuſſa ſecundum ſinciput, nona periit, & apud Beniven. *de Abd. cur. c. ult.* caſus juvenis, qui alapa percuſſus, illico apoplexia prehenſus interiit, & alterius apud eundem *ibid.* qui pugno impetitus, interemptus eſt, nec deſunt alia quamplura his ſimilia, in quibus caſibus dubitari aliquando poteſt, an percuſſiones, ictus, pugni, alapæ, & id genus alia eſſe potuerint, ac cum effectu fuerint proxima cauſa mortis; ac primo nulli dubium eſſe debet, quod ubi percuſſiones, & ictus hi validi fuerint, quacunque in parte, præterquam in artubus, (voco artus hic brachia, & crura) ſed præcipue in Capite, in Stomacho, in Pectore, & in regione He- 4
patis, poſſint eſſe proximæ cauſæ mortis, etiamſi nullum ab extra appareat nocumentum, & nulla continuitatis ſolutio. Hoc autem in prænominatis partibus facile fit, ob rupturam & lacerationem internorum aliquorum vaſorum, aliquando ob exquiſitum partis ſenſum, ut in ſtomacho, præcipue ſecundum os, in capite, tum ob prædicta, tum etiam ob cerebri validam concuſſionem, ex qua Epilepſiam, Apoplexiam, Catochum, Lethargum, & hujuſmodi affectus ſuſcitari facillimum eſt, admonente quoque Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. c.* 5. at ubi ictus, & percuſſiones non ita validæ ſint, ut in enarratis caſibus, nam lata manu, aut etiam pugno percuti non magnum quid eſt, tunc res dubio non vacat; neque enim videtur hæc cauſa ſufficiens ad mortem accerſendam, imo neque ad magnum morbum excitandum.

Dicendum ergo videtur, quod diſtinguendum ſit 5
non modo à fortitudine inſtrumenti, quo in percuſſione utimur, ſed etiam ab ipſa fortitudine percutientis, & à valetudine ictus, ſeu percuſſionis, & à ſtatu ipſius, qui percuſſus eſt, nempe à fortitudine, & debilitate, non ſolum ſecundum totum, ſed etiam ſecundum partem percuſſam. Unde ſi percuſſor fuerit vir membra habens multo robore, & duritie prædita, aut valido inſtrumento percuſſerit, contra vero vapulans debilis ſit, maxime ſecundum eam partem, quæ vapulaverit, ut in caſu puellæ illius, de qua Hippoc. tunc dicendum, tales percuſſiones eſſe proximas cauſas ipſius mortis, excitando dolores, & inflammationes in parte vapulante, & in capite concuſſiones, ex quibus facile ſequitur mors. Si vero percuſſor mediocri robore præditus ſit, & cætera mediocriter ſe habeant, ſed qui vapulaverit, debilis exiſtat, tunc, quia remotior cauſa videtur hæc, inſufficiens quidem judicanda ad immediate mortem accerſendam, neque tamen ſine omni culpa ex cauſa eſt, quia poteſt humores commovere, & exinde, febrem, aut alium quendam morbum excitare, ex quo etiam, temporis ſucceſſu, mors ſubſequatur. At ubi is, qui vapulaverit, fortis fuerit, & à forti percuſſore vapulaverit, aut debilis à debili, & tunc non videtur ſufficiens cauſa proxima mortis in hoc ſecundo, in primo autem caſu, dubio aliquando non vacabit.

Scio autem in his omnibus caſibus etiam ſecuta 6
morte, percuſſores non ordinaria pœna puniri, ſed mitius, ex eo, quod non præſumatur eo modo percutiens habuiſſe debilitatum animum occidendi. Facit. *l.* 1. §. Divus Hadrianus, *ff. ad l. Cornel. de ſicar.* Bart. *de percuſſ. n.* 7. quanquam ſacer Textus *Exodi c.* 21. *v.* 18. tacite videtur damnare percutientem lapide, vel pugno, ſi inde mors ſecuta ſit, inquit enim: *Si rixati fuerint viri, & percuſſerit alter proximum ſuum lapide, vel pugno, & ille mortuus non* 7
fuerit, ſed jacuerit in lectulo, ſi ſurrexerit, & ambulaverit foris ſuper baculum ſuum, innocens erit, qui percuſſerit, &c. quaſi ſi vapulans deceſſerit, percuſſor innocens futurus non ſit, ſed quicquid ſit de hoc, quod ad Juriſconſ. pertinet; certum eſt aliquando tales percuſſiones, nempe calcibus, pugnis, lata manu, ictibus & hujuſmodi factas, poſſe eſſe proximam mortis cauſam, ut diximus.

Cæterum flagellatio, ſi multa, valida, & cum vali- 8
dis flagellis facta extiterit, aut verberatio robuſtis baculis à robuſta manu celebrata, poteſt utraque mortem afferre, quanquam neque flagellatio, neque verberatio cum baculis, aut fuſtibus videntur animo occidendi fieri, utrum autem id delinquenti in his caſibus ſuffragari poſſit, Juriſconſulti videant. At contra ſacellationes ad talem finem inventæ, ut homo ſuccumbat, & mortis cauſa palam non fiat: neque enim hujuſmodi ſacellationes veſtigium in exterioribus relinquunt, quia æqualiter univerſos externos muſculos conterunt, & unico colore inficiunt non multum à naturali diſtan-

diſtante, nec maculas relinquunt ſed internas venas, ac vaſa diſrumpunt, & lacerant, unde facile ſaccellati intereunt.

Verum enim vero difficultas eſt in cognoſcendis iis, qui flagellis, fuſtibus, aut ſacculis arena refertis vapulantes perierunt, nam aliquando hoc
9 vertitur in dubium, & magnis intereſt ſcire. De hac re, ut de pleriſque aliis diligenter diſceptans, Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. cap.* 5. nihil certi in ea re firmari poſſe ingenue faſſus eſt, ac profecto non abſque ratione; duo enim potiora ſigna, ex quibs id, quod quærimus, conjicere liceret, fallacia, & incer-
10 ta omnino ſunt, ut recte ille concludit; ea ſunt ſanguinis per os, aut aliquam aliam partem rejectatio, non ſolum dum adhuc flagellatus, vivit, ſed etiam poſt mortem, & vibices, ſuggillationes, Ecchymomata, Stigmata, Maculæ ſeu quomodocunque appelles, in corpore, & muſculoſis præſertim partibus: nam ſanguinis rejectatio, quæ per os, vel nares, vel aures, vel etiam per oculos, aut per inferiorem ventrem, vel per urinæ quoque vias fieri in his caſibus ſolet, neque ſemper contingit, neque etiam tantum in hoc caſu ſuccedit: contingit enim
11 ubi ictus, ſeu percuſſiones hujuſmodi corporis pars fuerit paſſa, quæ magnis venis, atque arteriis ſit inſignita, contra vero, ubi nulla id genus vaſa extiterint: non eſt autem ſemper flagellationis ſignum, quia etiam ex aliis cauſis ſolet contingere, ut videre eſt in his, qui Apoplexia, Epilepſia, Squinantia, aut ſuffocante morbo, maligna febre, vel peſtilentiali intereunt.

12 Quoad ſugillationes, vibices, Ecchymomata, veſtigia, ſtigmata, maculas & hujuſmodi, certum eſt, quod eandem incertitudinem ex iiſdem prorſus cauſis habent; quia non ſemper talia apparere eſt neceſſe, ut diximus, & apparent etiam ex febre maligna, ac peſtilentiali, non modo in vivis, ſed etiam in mortuis poſt aliquot horas, imo poſt unum aut alterum diem à morte; quamobrem recte videtur concludere ex his Fortunatus, nihil certi in ea re decerni poſſe.

13 Ego vero contemplatus aliquando ſum, neque rationi diſſonum mihi viſum eſt, quod diverſa ratio eſt, ubi ſanguis per vim, nempe flagella, baculos, fuſtes, ictibus, verberibus, flagellationibus, percuſſionibus à diſruptis, laceratiſque venis profunditur, & exinde ſugillationes, vibices, aut ſtigmata fiunt ab ea, in qua ex morbi malignitate & impetu talia apparent: & idcirco licet in externa facie eandem lividitatem, eundemque colorem hæ ſugillationes, & vibices præ ſe ferant, tamen ſi ad ſectionem veniamus, cutemque ipſam ſcindamus, manifeſte, ut exiſtimo, apparebit differentia inter utrumque caſum: nam ubi ab externa vi diſruptæ venæ ſanguinem evomuerint, facile deprendetur ſub cute craſſus, ac concretus cruor ex ipſa venarum, aliorumque vaſorum dilacerationes; quod quidem ubi ex maligna febre, aut alia ſimili interna cauſa vibices apparuerint, non habebit locum, ſed tantum calor ipſius cutis, & forte ſubjacentis carnis in livorem mutatus apparebit: & ejus aſſertionis rationem habeo in promptu, quia, ubi ex cauſa externa ſanguis effundatur, venarum capitula dilacerata ac diſrupta, facile, quem continent ſanguinem, etiam craſſum, ad vicinas cavitates transfun-
14 dunt, qui extra vaſa ſubito concreſcit; at ubi ex cauſa interna vibices fiant, neque lacerantur, neque adaperiuntur capita vaſorum, ſed per ipſa veluti reſudat tenuior ſanguinis pars, quæ à putreſcentibus humoribus elevata, ob turgentiam, & maximam ſui copiam, vel pravam qualitatem & acrimoniam ad cutim erumpit: quamobrem non neceſſe eſt in hoc caſu apparere ſub cute craſſum illum cruorem, neque etiam evidentem vaſorum lacerationem, ut in priori.

15 Addo his aliam differentiam ex colore ſugillationum, ac vibicum deſumptam: nam ſi à cauſa externa fiant, color eſt plerumque maxime livens ad nigredinem vergens, & temporis ſucceſſu ex virore palleſcens. At ubi fiunt à cauſa interna, tunc color ut plurimum non adeo livet, licet aliquando nigricet, & non immutatur, ſed temporis ſucceſſu ſenſim deliteſcit; & obliteratur. Ratio ejus rei deſumitur ex tenuitate, & craſſitie materiæ, ſeu ſanguinis, qui ſugillationes excitat; in cauſa enim interna, quia tenuior, facile ex ſe ipſo digeſtus ſugillationes evaneſcunt; at in externa ob ſui craſſitiem tam cito reſolvi non poteſt, ſed virorem contrahit, quod putrere incipiat. Priorem tamen conjecturam ego rationi tantum innixus affero, cum adhuc in experientiam non traxerim, propono tamen tanquam quid veriſimile, & rationi conſonum, & quod à Medicis veritate amatoribus experientia vel confirmandum, vel explodendum ſit, ſi minus illi reſpondeat; nam ſi hæc vera apparebunt, jam evidentiſſima ſigna habebimus, ex quibus veniamus in cognitionem certam ejus rei, quam quærebamus.

Aliud quoque ſignum probabile haberi poteſt, quod Felicis Plateri eſt, *Obſerv. ſuar. lib. 3. tit. de deform.* Eſt autem, quod vibices, & ſugillationes in 16
his, qui ab externa cauſa ex percuſſionibus interierunt, non indifferenter in quacunque parte, ſed iis tantum, quæ percuſſionibus fuerunt obnoxiæ, inveniuntur; at ubi ab interna cauſa originem ducunt, in quacunque parte apparent, etiam in extremis artubus, & interdum, inquam, etiam ſub capillis aliiſque locis, qui à percuſſionibus ſunt immunes.

Major difficultas eſt de vaſorum internorum 17
ruptura, cum hæc in utroque caſu vere diſrumpi, & lacerari poſſint, & ex illis ſanguis ad cavitates effundi. Quamobrem ex ſanguinis rejectatione nihil certi videretur diſcerni poſſe, niſi quod ruptura à cauſa interna facta, cauſam habere debuerit aut longam, ut tuſſim longam, longumque deſcenſum acrium, ſalſorumque humorum ad pectus, aut maxime efficacem, & evidentem, ut validiſſimam tuſſim, aut alium evidentem morbum; at hæc quidem facile interrogationibus, aliiſque indiciis haberi poſſunt. Forte ubi externa vis in cauſa ruptionis vaſorum fuerit, plura vaſa inſimul diſrupta, ac lacerata comperiemus, quam ſi ab interna factum id fuerit.

SUMMARIUM.

1 *Signa demonſtrantia vulnera vivo, vel mortuo inflicta?*
2 *Vena in eo, qui vivus vulneratus eſt, ſanguine vacua; contra in eo, qui jam mortuus fuerit vulneratus.*
3 *Aliud ſignum ejus, qui vivus vulneratus eſt.*
4 *Aqua ſubmerſi moriuntur, ob cohibitam reſpirationem?*
5 *Signa in eo, qui vivus ſuſpenſus eſt.*
6 *Signa obſervata in eo, qui per vim ſuffocatus eſt.*
7 *Fulmine percuſſi ſigna.*
8 *Cadavera fulmine icta à feris non deguſtantur.*
9 *Cadavera fulmine icta putrefactioni non ſunt obnoxia.*
10 *Cadavera fulmine icta leviora evadunt.*

QUÆSTIO XI.

Vulnera vivone, an mortuo inflicta fuerint; in flumen, aut mare demerſus, vivuſne, an mortuus, fuerit demerſus. Item vivus, an mortuus quis fuerit ſuſpenſus. Fulminene ictus, an per aliquam externam vim quis perierit.

Quæritur aliquando, cum reperitur cadaver ho- 1
minis occiſi, qui vulneribus confoſſus videtur, utrum vulnera illa vivo adhuc homini, an mortuo fuerint inflicta; à qua quæſtione breviter, ſed prudenter ſe expedit Paræus *in Renunciationibus*, ac duo affert ſigna, primo colorem ipſorum vulnerum, qui ubi vivus homo vulneratus fuerit, ruber eſt, & ipſa vulnera cruenta cernuntur, mortuus vero, ſi fuerit vulneratus, contra, inquit, neque rubra: neque cruenta ſunt. Secundo, vulneris labra dicit eſſe tumida, ac livida, ſi vulnus vivo homini ſit inflictum, ubi vero mortuo inflictum ſit,

ſit, labra neque tumida, neque livida ſunt, ſed potius, inquit, alba & flaccida: id autem fit, ut prudenter addit ille, ob concurſum humorum, ſanguiniſque in vivente homine, qui concurſus nequaquam accidit in mortuo. Porro neque ex rationabili diſcurſu, neque ex propria experientia quicquam ego habeo, quod huic Paræi documento addam: niſi dicam, venas in eo, qui vivus ſauciatus eſt ſanguine, vacuas, ac flaccidas, & in ſe ipſas concidentes reperiri, in eo vero, qui jam mortuus eſt vulneratus, ſanguine oppletas. Id fit, quia in vivo ſanguis facile per vulnera excurrit, cum fluidus ſit, & extra corpus exilit, in mortuo vero non ita, quia concreſcit.

2 Sed hac occaſione ſumpta, alia nonnulla, quæ in dubium circa mortuorum cadavera venire poſſunt diſcutiamus. Dubitatur ergo ulterius, num
3 qui ex aquis mortuus emergit, vivus, an jam vita orbatus in aquas ſubmerſus fuerit. Movent hoc dubium Paræus *ubi ſupra*, Fortun. Fidel. *lib* 4. *Relat. c.*4. & Roderic. Caſtrenſ. *in med Polit. lib.* 4. *c.*11. atque omnes unanimiter in his ſignis conveniunt; primum eſt, quod qui ſubmerſus vivus eſt, ventrem totum aqua plenum ac tumentem habet; ſecundum eſt quod illi muccoſa quædam excrementa è naribus, ſpumoſa vero ex ore prodeunt, illa ob ven-
4 triculorum cerebri obſtructionem ab aqua, & à cohibita reſpiratione factam, hæc ob eandem reſpirationem vi cohibitam, & aeris violentum egreſſum cum impetu ex pulmonibus, & ſpiritualibus partibus: moriuntur enim qui aqua ſuffocantur, ob cohibitam potius reſpirationem, quam ob aquæ copiam, quæ ab illis ingeſta fuerit, ut alias quoque monuimus.

Tertium ſignum eſt, quod is, qui vivus in aquis ſubmerſus eſt, atque ibi ſuffocatus, extremos digitos attritos, & excoriatos habet, ex eo, quod mortem, qua datur evitans, obvia quæcunque, ſaxa nempe, ſcopulos, terram ipſam, ſi datur attingere veluti furibundus tentat arripere, arenamque ipſam effodit: in eo autem, qui mortuus in aquas dejectus eſt, nihil tale conſpicitur: nam, ut iidem auctores proſequuntur, neq; alvus tumet, quod viæ omnes, & ductus in mortuo ſubſidant, & aquæ ingreſſum non admittant, neque ſpumam ex ore, aut mucum ex naribus emittit, quod nulla fuerit illi neceſſitas cohibendi ſpiritum, cum reſpirare non cogeretur, neque digiti in illo attriti conſpiciuntur, neque enim mortuus amplius cum morte colluctatur. Hæc illi, quibus acquieſcendum videtur, cum rationi conſona ſint, & experientiis forte ab illis confirmata, propriæ namque mihi deſunt.

De eo quoque, qui ſuſpenſus reperitur, dubitari poſſet interdum, num vivus adhuc, aut jam mortuus ſuſpenſus fuerit; movent & diſcutiunt hoc ipſum dubium Paræus & Fortunatus *ubi ſupra*: atque eorum uterque eadem affert: ſunt autem ab iis allata, quæ ſequuntur. Qui vivus ſuſpenſus eſt, funis,
5 vel laquei veſtigium in jugulo ſervat, quod vel rubedine, vel fuſcedine aut livore; vel nigredine erit inſigne: rugoſam inquit Paræus, & contractam apparere circumſtantem cutem, ob eam, quam funis fecerit, compreſſionem. Aſperæ Arteriæ caput ſæpe lacerum, ac contrarium videtur. luxataque, & ſuo loco mota ſecunda ſervicis vertebra: livore etiam faciei, crurum brachiorumque conſpicuum id fiet, & thoracis ipſius tumore. Spumam etiam in his ex ore, & mucum ex naribus, veluti in ſuperori caſu dictum eſt, & in omnibus ſuffocatis apparet, in hoc ipſo notabimus, ut Paræo placet. At Fortunatus plenam, & indubitatam ejus facti notitiam deſumit ex diſſectione pectoris, quod pulmones veluti purulenta ſpuma turgeant. His addam ego linguæ craſſitiem, & nigritiem, & aliquando prominentiam extra oris ſepta, & Ecpieſmum, nempe oculorum expreſſionem, ob intercluſi ſpiritus anguſtiam, & violentiam, ut quotidie adnotare licet in his, qui Juſtitiæ mandato à carnifice ſuſpenduntur, ac ſtrangulantur: Urina, dicit Fortunatus, ſeſe aliquando perfundere eos, qui vivi ſuſpenſi fuerint. Quin, inquam ego, adnotatum eſt virile membrum in his aliquando erigi, ac tendi, forte & ſeminis ejaculationem contingere interdum, non eſt abſurdum; nam & hanc in Epilepticis fieri notum eſt: at & in ſtrangulatione ſpaſmum fieri quis dubitat? Eveniunt ergo hæc quod via per hos, & ſuperiora ſpiritui intercluſa, is ad eas partes ſeſe impetuoſe conferat, eaſque tumefaciat, ac tendat.

Eadem ſigna, inquit Fortunatus, obſervare lice- 6
bit in iis, quibus quoquo modo per vim ſpiritus intercluditur, exceptis veſtigiis illis, quæ à fune, vel laqueo relinqui diximus, quando ex ejus vi quis ſuffocatur. Ego vero rationi conſonum exiſtimo, non ita tumefieri partes circa collum & guttur. Vertebram certe ſuo loco in his, ut in illis non moveri, in dubium verti non debet. Lividas tamen quaſdam maculas totum corpus deturpantes, tam in his, quam in illis conſpici neceſſe eſt, ob rationem, de qua Fortunatus. At ubi quis jam mortuus fuerit ſuſpenſus, neque funis, ſeu cujuſcunque laquei generis veſtigium ullum circa collum apparebit, neque cætera, quæ memorata ſunt, conſpicua fient: maxime vero cadaveris color nihil immutabitur neque livorem ullum, aut ſecundum faciem, aut ſecundum commemoratas alias partes, contrahet, neq; tumor ullus circa guttur, vel linguam, vel faciem, aut pectus apparebit, neque oculi tumidi, nec aliud quicquam eorum, quæ dicta ſunt.

Perquiruntur tandem aliquando ſigna fulminis in eo, qui mortuus in aliquo ſolitario loco, extra habitata loca, & urbes reperitur, neque ullum veſtigium vulnerum, aut ſtrangulationis, aut alterius mortis generis alias conſueti ſervat, præſumiturque hunc fuiſſe à fulmine ictum, & tunc nonnulla ſigna ad id cognoſcendum afferuntur à Paræo, *ubi alias*; & Fortunato, *lib* 4. *cap.* 6. quorum duo priora cuilibet fulmini communia ſunt, admonente Fortunato. Primum ergo ac maxime quidem 7
evidens ſignum eſt odor, quem ſpirat Cadaver, qui gravis profecto eſt ac ſulphureus, ex quo fit, inquit Paræus, ut hujuſmodi cadavera neque ab avibus deguſtentur, relinquitur autem hujuſmodi gravis, ac ſulphureus odor non modo in cadaveribus, ſed quibuſcunque rebus à fulmine ictis, Seneca teſtante *lib.*2. *Nat. q.*53. Perſenſi, cum per æſtatem animi cauſa Viterbii, adhuc adoleſcens, cum avunculo meo, cujus memoria in benedictione ſit, ejuſmodi odorem ex fulmine, quod noſtras tetigit ædes, prope acrem ante Eccleſiam D. Fauſtini, qui tam gravis fuit, ut facile mihi gravem capiti dolorem excitaſſet, niſi mihimetipſi proſpexiſſem. Itaque odorem hunc, ut dixi, non ſolum ex cadavere exſpirare comperiemus, ſed etiam ex veſtimentis, & ex ipſa quoque circumſtante terra, & quibuſque rebus prope adſtantibus. Secundum ſignum color ipſius cadaveris eſt; contrahunt enim quæcunque cadavera fulmine icta fuſcum quendam colorem ea præcipue in parte, quam fulmen percuſſerit. Hæc ipſa duo ſigna conſpicua fuerunt in hiſtoria relata à Jacobo Javello *in ſua quadm epiſt. ad Ferd. Angel. Fag.* quæ impreſſa eſt poſt ejuſdem Medicinæ cumpendium, & digna eſt conſideratione, ubi traditur brevis cura eorum, quos fulmen percuſſerit.

Tertio dicit Paræus, aliquando nullum vulneris veſtigium in cadavere apparere, ſed tamen, ſi diligenter introſpiciatur, oſſa comminuta, ac confracta in ea parte, quæ icta eſt, animadvertentur. Adnotandum tamen eſt, non omnes perire ab ictu ipſius fulminis, ſed aliquos à ſolo pavore, extingui. Proth. Caſual. Ætiol. *lib.*1 *n* 11. In his autem hæc inquiſitio ſuperflua eſt, ſicuti etiam & ea, quæ ex immutato colore cadaveris deſumitur; relinquitur autem ſolus odor gravis & ſulphureus, de quo diximus. Si autem in percuſſis aliqua pars vulnerata apparet, eam, ex Plinii ſententia, reliquo copore longe frigidiorem perſentiri dicit Paræus; quod etiam ex eodem Plinio refert Major. *Eicr. Canicul. colloq.* 1. *part.* 1. & Petr. Crinit. *de honeſt. diſcip. lib* 9.

*cap.*12.ejus rei cauſam quærit, ac reddit idem Proth. Caſul.*ubi ſuprà n.*152.abſumique, inquit, ſpiritus à fulmine, maxime in ea parte, quæ icitur, unde ea quaſi incineratur. (vid. Nardium *animadv.* 29. *probl.* 22.) Non tamen admitti Fortunatus, quod in cadaveribus fulmine percuſſis contuſio aliqua, aut oſſium ſemper comminutio fit, cum fulmen ſolidum quid non ſit, ſed ſpiritus quidam vel tenuis & clarus, & ob id non adurens, vel ſpiſſus & fumidus, & ob id incendio abſumens; contundere itaque oſſa, aut frangere, aut comminuere non poteſt, quod conſonare videtur cum opinione Caſulani.

Quarto, homo à fulmine percuſſus cadit ſuper partem, quæ icta eſt, & convertitur in partem, unde fulmen venit, quod tamen nequaquam verificatur in hiſt. relata per Cardan.*lib.* 8.*de variet c.* 3. nam cum in Lemno Inſula, ubi Inſulæ cornu dividitur, octo Meſſores ſub quercu cœnarent, à fulmine percuſſi, atque exanimati manſerunt, ſub ea ſpecie, qua diſcubuerant, ut unus comedere videretur, alter ori poculum manu admovere, alius bibere, cumque nigri omnes eſsent, imaginem totidem ſtatuarum repræſentabant. Illud etiam obſervatum eſſe ajunt, quod ſi dormiens homo ictus ſit, oculis apertis reperiatur, ſi vigilans clauſis. At unde hoc? Dormiens ad fragorem expergiſcitur, oculoſque aperit; vigilans ad terrorem concutitur, oculoſq;claudit, ob timorem præſentis mali. Putant autem nonnulli, dormientes fulmine non percuti, ejuſq;rei cauſam aſſignat Proth. Caſul.*ubi ſupra n.*9. quod tamen, an veritatem habeat, prorſus ignoro.

9 Addebat inſuper Paræus ex Philippo Comineo, cadavera fulmine extincta non eſſe reliquorum inſtar putrefactioni obnoxia, quod etiam admittunt Proth. Cal.*ubi ſupra n.* 8. & Jun. Paul. Craſſ. *quæſt. Nat. & Medic.n.* 34. qui idcirco damnari dicit Euripidis Poetæ Clymenem, quæ Phaethontem de Cælo tactum in vallibus putreſcere cecinerit. Senecam tamen *l.* 2. *Nat. quæſt. c.* 31. ex quo etiam Fortunatus *ibid.* ea verminationem intra paucos dies pati affirmavit. Quid experientia doceat, adhuc ignoro: ſi contendendum ratione ſit, cum priore opinione ſentirem, ob ſulphuris vim cadaveribus communicatam, & exſiccationem à fulmine conciliatam: quæ opinio Caſulano quoque *ubi ſupra*, & Junio Paulo Craſſo accepta eſt. Quid ſi hæc veritatem habent, inter alia hoc erit ſignum evidentiſſimum, quod is, cujus cadaver eſt, fulmine fuerit peremtus, non vero alio mortis genere.

10 Eſt ultimo loco aliud ſignum à Fortunato allatum, quod hujuſmodi cadavera levia evadant, ob humorum conſumptionem à fulmine factam. Quod ſignum in hoc caſu videtur magnifaciendum, cum alias cadavera ſeipſis graviora evadant, ut notum eſt. Volunt nonnulli, abſumi in his interiora omnia viſcera, quod obſervatum aliquando experientia eſſe, oculatos teſtes habeo; in omni tamen fulmine idem evenire, omnino à vero alienum eſt. Notum tamen alia ex parte eſt, fulmina nonnulla interna abſumere, externis intactis, & infantem in utero perimere, ſalva matre. Et hæc de Vulneribus dicta ſint, & de his, quæ argumenti ſimilitudo, ut una pertractarentur, expoſcere videbatur.

SUMMARIUM.

1 *Caſus plures eorum, qui ex eodem infortunio, & violenta cauſa perierunt.*
2 *In omnibus caſibus, bello excepto, illud omnes, qui ſimul moriuntur, commune habent, ut ſuffocati pereant, & n.* 20.
3 *Sub ruinis oppreſſi ob anguſtiam ſpiritus moriuntur.*
4 *Aqua ſubmerſi non ex copia aquarum ebibitarum, ſed ex ſpiritus interceptione ſuffocati perierunt.*
5 *Incendio eodem extincti ſuffocantur prius quam à flammis comburantur.*
6 *Qui à putridis vaporibus, & exalationibus extinguuntur, ſuffocati pereunt, & quomodo, n.*8.
7 *Apoplectici tum demum moriuntur, cum reſpirare amplius non poſſunt.*
9 *Peſte ſublati quomodo ſuffocentur.*
10 *Fulmine icti vel ab ipſius fulminis violentia, vel a pavore ſuffocati intereunt.*
11 *ſuffocati videntur interdum mortui, licet adhuc vivant.*
12 *Eadem ex cauſa, ſuffocatis pluribus, unus diutius, quam alius, non per momenta & horas tantum, ſed per dies vivere poteſt.*
13 *Conjectura, ex quibus haberi poſſit, quis prius, aut poſterius perierit, ubi plures ex eadem cauſa ſint exſtincti, unde habeantur.*
14 *Conjectura deſumpta ex ætate.*
15 *Ex corporis temperamento qua conjectura deſumi poſſit.*
16 *Ex habitu qua conjectura deſumatur.*
17 *Ex majori vel minori virtutis robore, quanam conjectura deſumenda.*
18 *Ob virium robur nonnulli diutius vivunt in morbis lethalibus, quam deberent.*
19 *Ex ſexu quanam conjectura habeatur.*
21 *Mulieres in reſpiratione multo minus læduntur, quam viri.*
22 *Conjectura deſumpta ex animi paſſionibus & maxime ex timore.*
23 *Ex vehementi, ac improviſo timore nonnulli interierunt.*
24 *Eminente cauſa habili ad concitandam mortem, prius aliquando à timore, quam à cauſa violentia nonnulli extinguuntur.*
25 *In paritate cauſæ interimentis, timidiores citius interire præſumendum.*
26 *Mulieres cur timidiſſimæ.*
27 *Viro, ac muliere eodem incendio, naufragio, ruina, præcipitio ſublatis, virum ſupervixiſſe veriſimilius eſt, ob animi fortitudinem.*
28 *Ex ſanitate, & ſtatu morboſo quanam conjectura haberi poſſit.*
29 *Quibus ex morbis præſumendum citius interiiſſe illis affectum quam alios, qui ſimul ex eadem cauſa perierunt.*
30 *Conjectura deſumpta ex cadaverum obſervatione in duas claſſes diviſa.*
31 *Primæ claſſis conjectura, ſeu potius ſigna evidentia præventionis mortis in cadavere obſervata.*
32 *Magis urgent conjecturæ, vel ſigna prædicta, quam quævis alia conjecturæ, ſeu præſumptiones.*
33 *Conjectura ſecundæ claſſis, deſumpta ab obſervatione cadaverum, ex quibus habeantur.*
34 *Conjectura, deſumpta ex cadaverum calore, vel frigiditate, & ſimilibus qualitatibus.*
35 *Conjectura deſumpta ex cadaverum majori, vel minori caliditate, maxime habet locum in iis, qui in bello perierunt.*
36 *Corpora obeſiora frigidiora ſunt quam graciliora.*
37 *A fridigitate membrorum rigiditas.*
38 *Conjectura deſumpta ex cadaverum colore.*
39 *Cadavera quædam non longe ab obitu recaleſcunt, & ruborem concipiunt.*
40 *Conjectura deſumpta ex cita vel ſera cadaverum putredine quantum efficiat.*
41 *Sanguine prædita animalia citius putredinem concipiunt.*
42 *inter eos, qui ſimul perierunt, quando verum ſit illum aliis ſupervixiſſe, cujus cadaver ſerius putrefiat.*
43 *Cadavera eorum, qui tormentario inſtrumento ſublati ſunt, citius putreſcunt, quam eorum, qui ferro ſunt perempti.*
44 *Morbi genus, ex quo homines ſunt extincti, multum facit ad citam vel ſeram cadaverum putrefactionem.*
45 *Cadavera eorum, qui tabido & ſicco morbo pereunt, exſiccantur; eorum vero, qui calido, & humido extinguuntur, putrefiunt.*
46 *Propria, ultima, ac vera corporum putrefactio exſiccatio eſt.*
47 *Putredo communiter accepta non eſt ultimus finis corporum, ſed tendit ad ultimum finem, qui eſt exſiccatio.*
48 *Conjectura deſumpta ex oculorum obſervatione quantum efficiat.*
49 *Oculi, etiam defuncto homine, per aliquod rationale tempus vitæ quoddam ſpecimen præ ſe ferunt.*

50 *Ab*

50 *Ab oculis habentur in morbis potiſſime ſigna ſalutis aut mortis.*
51 *Chriſtallinus humor, ſecundum omnium DD. communem opinionem, præcipuum videndi inſtrumentum.*
52 *Ex cadaverum fœtore quænam conjectura deſumi poſſit, quamque afficiat.*
53 *Fœtor eſt ſoboles putredinis.*
54 *Nihil evidentius cadaverum putrefactionem atteſtatur, quam fœtor ex illis emanans.*
55 *Fœtoris dantur aliqui gradus, pro ratione & intenſione ipſius putredinis.*

QUÆSTIO XII.

Pluribus ſimul, eodemque caſu extinctis, qui citius, qui poſterius expiraverit.

NUllum aptiorem locum in toto hoc volumine inveni, in quo dubium quoddam à Juriſcon-
1 ſultis exagitatum, & ab acutiſſimo Legum perito mihi in mentem redactum, aliaſque ex negligentia, ut ingenue fatear, prætermiſſum diſcutere liceret, quam hunc ipſum, quem elegi. Erat autem propoſitum dubium ejuſmodi, ex quibuſnam ſignis, præſumptionibus, vel conjecturis poſſit notitia haberi, quiſnam ex iis, qui ſimul ex eodem caſu perierunt, prius, qui poſterius Animam exhalaverit. Exemplum proponebat ille quorundam, qui ſub ruinis veteris cujuſdam ædificii oppreſſi vitam cum morte commutaverat. Ac vero huic infortunio ſimilia alia permulta evenire poſſunt, quæ eandem dubitandi anſam nobis præbebant celerioris, vel tardioris interitu unius, quam alterius, ipſique Juriſconſulti nonnulla ad hoc adducunt exempla: nam & naufragio eodem ſubmerſi, idem dubium excitare poſſunt, ſic & ſi plures perſonæ eodem incendio arreptæ intereant, eidem ambiguitati cauſam dabunt, necnon etiam, qui ab alto ceciderunt, eodemque præcipitio interierunt; aut ubi in eodem cubiculo plures perſonæ permanentes, & ad noxium frigus depellendum focum ex carbonibus accedentes, ex eorundem carbonum fumo fuerint ſtrangulatæ, ut ſæpe ſæpius in dies evenire experimur, eandem dubitationem in medium producere poſſunt. Simile quid alias accidiſſe ex apertis foveis, vel puteis, in quibus frumenta aſſervantur, quorum exhalatione plures ex circumſtantibus aliquando ex ſubitaneo caſu interiiſſe, non unica, ſed multiplici experientia conſtat, quod etiam ex cloacarum quarundam, ac cavernarum tetris, malignis, ac venenoſis evaporationibus, ii, qui ad eas minus caute acceſſerint, plures experti ſunt. Eadem dubitatio fatigare nos poteſt circa eos, qui ſimul eodem naufragio ſubmerſi ſunt in aquis, quo mortis genere, veluti etiam eo, quod à ruinis evenire diximus, Deos uſos in ſcelerum ultionem, ex Antiquorum opinione, erudite ſatis commoſtrant *Petrus Laſena I. C. Neapolitanus in ſuo Cleombroto, vel de iis, qui in aquis pereunt, cap 2.* Nec minus gravem excitare poſſunt dubitationem ii, qui ſimul ex Peſte obierunt, quo tempore non ea viget morientium cura, quæ alias vigere ſolet, ac vix habent morientes, qui eos lacrymis proſequantur, unde Ovid. *Metam. lib.* 8.

Qui lacryment deſunt, indefletæque vagantur
Natorumque virumque animæ juvenumque ſenumq;

Unde evenit ut qui ſuperſunt ſciant quidem quinam perierint, non autem quando perierint in una eademque domo, aut familia. Sed & inter alios caſus, leges de iis dubitationem movent, qui ſimul in bello occubuerunt. Idemque eſt de iis qui aggreſſu graſſatorum occiſi remanſerunt, ut eſt caſus apud *Peregrin. Conſ.* 99. *lib.* 6. Poteſt & idem caſus habere locum in iis, qui eodem veneno potionati, non multo intercedente tempore, extincti ſint; & cum omnes ſimiles caſus hic commemorare non vacet, de iis tandem, qui ab uno eodemque fulmine percuſſi, vita fuerint orbati, idem dubium inſurgere poſſet, ut eſt caſus apud *Vinc. de Francb. deciſ.* 954. Quantopere autem interſit prædicti dubii quandocunque occurrit, deciſio, docet poſt alios Menoch. *de Præſumpt. lib.* 6. *Præſump.* 50. *per tot.* Sed & ante illum plerumque Juriſconſulti quæſtionem hanc agitarunt, ex Medicis autem, quod ſciam, nullus: ne verbum quidem: Antequam ergo ad hæc decidenda veniamus, & præſumptiones, vel conjecturas, & ſigna enumeremus, ex quibus ejus dubitationis ambiguitatem eluere poſſumus, hoc fundamentum inprimis faciendum eſt, ſcilicet, quod in omnibus pene, ac ſingulis prædictorum caſuum, (ſi bellum, & venenum excipias) quicunque intereunt, nulla alia evidentiori ex cauſa intereant, niſi ex cohibita reſpiratione, ob quam rem, cum ipſum cor nativi caloris fons eventilari non poſſit, neceſſe eſt vitam finiri. Quod quidem admirari deſinant ii, qui Medicinam non profitentur, aut recto diſcurſu non ſufficiunt ad rerum veritatem aſſequendam, cujus occaſione ſibi perſuadere nequaquam poſſunt, quanam ratione id ſuccedere indifferenter in dictis caſibus poſſit: ſed revera non alio modo id contingere, quæ ſequuntur, indubie demonſtrabunt. Hoc ergo fundamentum idcirco primo loco jecimus, ut notum habeamus, quod tacta comparatione celerioris, vel tardioris mortis unius, reſpectu alterius, ſemper ea præſumptio aliis quibuſcunque prævalere debet, quæ deſumitur ex majore, vel minore læſione ipſius reſpirationis, ut procedente ſermone palam fit, interim edocendum eſt, quonam pacto id in propoſitis caſibus eveniat, ut firmavimus.

Quoad illos ergo, qui ſub ruinis perierunt, nul- 3
la hæſitatio intervenire poteſt, ne apud plebejos quidem: nimis enim certa ea res eſt, ſi modo nulla major cauſa, aut violentior, quam ipſa murorum ruina acceſſerit, ut exempli gratia, ſi ab ipſa ruina caput contritum, ac comminutum fuerit, vel quocunque alio modo violentiam oppreſſionis ab ipſa ruina imminentis, alia violentior cauſa prævenerit. Ex ſola ergo oppreſſione ſub ruinis concidentes idcirco mori, quod reſpirare non poſſint, tam certum eſt, quam quod certiſſimum, ita ut aliis probationibus, aut teſtimoniis ad eam rem pro vera comprobandam, haudquaquam opus eſſe exiſtimandum. Difficilius, & mul- 4
to minus perſuaſibile videtur, idipſum adſtruere de iis, qui in Aquis ex naufragio, vel quomodocunque pereunt: perſuaſiſſimum enim habet vulgus, eos ob multam aquæ copiam ingurgitatam perire, cum tamen non ita ſeſe res habeat; moriuntur enim, quia in illis reſpiratio impeditur, quod admonui alias *lib.* 2. *Tit.* 1. *q.* 11. *n.* 8. ex Platero *in q. Med. Paradox. n.* 55. cui nunc addo Petrum Laſena, J.C. Neapolitanum Eruditiſſimum, *in ſuo Cleombro- ſeu de iis, qui in Aquis pereunt*, *c.* 8. in qua opella, ut hoc obiter dicam, ſatis ſuperque oſtendit ille, quanti ſit ejus doctrina à doctoribus æſtimanda. Itaque non differre mortem eorum, qui in aquis ſubmerſi ſint ac pereant, ab ea, quæ per reſpirationis impedimentum alios homines è medio tollit, palam ſit, cum veluti proſequitur Plateius, qui in aquis naufragantur, aquam deglutire inviti non ſoleant, ſed reſpirationem inviti remorantur, tandemque pereunt, quod ipſe experientia comprobavit, quia in diſſectis eorum cadaveribus, qui in Aquis ſunt ſuffocati, parum quid aquæ in ventriculis reperiiſſe ſe teſtatur, quin & in eis, qui reviviſcunt, & ut aquam ebibitam evomant inverſo corpore, nempe pedibus ſurſum ſublatis, capite autem deorſum demiſſo ſiſtuntur, aquam effluentem ex veſtimentis potius, quam ex ventriculo fuiſſe ejectam, non ſemel animadvertit.

Adhuc autem major dubitatio excitari poſſet de 5
iis, qui ex incendio perierunt: videretur enim nullum habere locum hic ſuffocatio ob interceptam reſpirationem ſuccedens, ſed potius exiſtimandum ab excedenti flammarum ardore illos abripi, atq; abſumi, antequam ulla reſpirationis difficultas ſuccedere poſſit. Sed contrario omnino modo ſeſe res habet, in nullo alio namq; caſu id genus mortis, nempe ſuffocationis, magis habet locum, quam in hoc:

hoc: nam reſpiratio non ad alium potiorem finem à Natura eſt inſtituta, niſi ad cordis colorem attemperandum, ac refrigerandum. Galen. *in lib. de Util. Reſpirat c.3.* licet & ad nutritionem quoque, & ad ſubminiſtrationem pabuli ipſi Cordi inſerviat, quem uſum multo potiorem eſſe, quam refrigerationem, & fuliginum expurgationem, probat Felix Plater. *in q. Phyſiol. n. 30.* Modo certum eſt, nihil promptius, aut citius impedire poſſe uſum reſpirationis, quam ſummum illud cauma à flammis exardentibus excitatum: unde licet in aliis ſuffocationum generibus homines aliquando abſque reſpiratione videantur permanere, & omni vita orbati, cum tamen mortui non ſint; immo aliquando ad vitam redeant, ut inferius dicam, quia non omnino extincta eſt omnis reſpirationis materia; tamen hoc in iis, qui ob incendium ſuffocantur, nunquam evenire poteſt, quia ſuffocatio in his fit, à totali conſumptione ſpirituum ab ipſo flammarum ardore facta, non ab oppreſſione, ſive obſtructione viarum, ac rationi quidem omnino conſentaneum eſt, vitales ſpiritus illos tenuiſſimos ab excedenti ardore multo ante abſumi, quam ſolidiores partes: atque ea ratione fit, ut homines ab incendio non comburantur, ſed ab incendii vi, ut dixi, ſuffocati pereant, ob cohibitam reſpirationem; vel ſi quidem corpora comburantur, pereant tamen ob eam cauſam, antequam comburantur: quod obſervari facile poteſt, ubi hujuſmodi incendii caſus interveniat, nam conſpicere licet cadavera à flammis intacta, ſed ab earum impetu, & exurenti vapore ſuffocata.

6 De iis porro, qui pariter una ex fumo carbonum, ex cloacarum, vel puteorum, cavernarumve putridis, tetris, ac malignis exhalationibus perierunt nulla hæſitatio excitari debet, quin conſtet eos ex cohibita reſpiratione perire: certum enim eſt, eos omnes
7 eodem modo affici, veluti Apoplectici afficiuntur, immo omnes hi pro Apoplecticis à Medicis habentur, qui tum demum extremum ſpiritum emittunt, cum ad id deveniunt, ut reſpirare amplius non poſſint; idcirco enim Hippocr. *lib. de Coac. Prænot. ſect. 3. text. 4.* dicebat, *in Apoplecticis a ſpiritus anguſtia ſudor proruptus mortem ſubeſſe oſtendit*, fit enim ſudor à ſuffocante jam, & calorem extinguente ſpiritus anguſtia, ut exponit Duretus *in comm.* quod etiam ex Galen. habetur *lib. 3. de loc. aff. c. 10.* atque id qua ratione fiat, docet ille luculenter *ibid.* licet forte contrarium verius videri poſſit iis, qui in rebus Medicis non admodum experti ſunt; quippe cum pateat omnibus Apoplexiam affectum eſſe ipſius cerebri, ſecundum ejus cavitates ſeu ventriculos, animalium ſpirituum fontes, quomodo ergo fieri poteſt, ut non ob cerebri affectionem, ſed ob cordis potius culpam Apoplectici moriantur? & tamen eo modo ſeſe rem habere, ſatis clare, ut dixi, docet ille. Quemadmodum igitur Apoplexia fit à ſanguine, vel à frigidis, craſſiſque humoribus cerebri ventriculos ob-
8 ſtruentibus, unde abſciditur omnis influxus Animalium ſpirituum ad quaſcunque ſubjectas partes, ita ut omnes ſenſu, & motu priventur, unde & ſpiritualia quoque inſtrumenta à ſuo motu ceſſant, & homo ſuffocatur: ſic & non aliter idem ſuccedit, ubi à carbonum fumo, à vaporibus vini, vel Cereviſiæ, vel ab aliqua quacunque exhalatione tetra, craſſa & maligna eadem obſtructio ſuccedat, ex qua cum aliis partibus, etiam eæ, quæ ad reſpirationem deſtinantur, à motu ceſſant, atque hoc pacto homo reſpirare non potens, mortem obit, unde non ſecus ac Apoplectici hi omnes, ac ſinguli ſuffocati intereunt. Pareæus *de Renunc.*

Verumenimvero, ſi qui ab enumeratis caſibus jure eximi poſſe videantur, ii fortaſſe erunt, qui uno, eodemque tempore modica mora intercepta ex Peſte perierunt, hos enim non facile affirmabimus ſuffocatos perire.

Subeunt tamen & hi eandem aleam, ut ſuperiores
9 licet negari nullo pacto poſſit, plures alias cauſas ad eorum interitum concurrere, nam nemo inficias ibit, Peſte affectos, ex pravitate, & malignitate peſtilentis veneni, ſuccumbere: ſed & huic pravitati interficienti efficacior forte cauſa adjungitur, contrarietatis nempe, & improportionalitatis pabuli ipſius cordis, quod ab infecto aere attrahere in momenta, & indeſinenter cogitur, hinc ergo ſuffocatio, & extinctio tandem caloris vitalis.

Denique eos etiam, qui à fulmine extinguuntur, 10
ſuffocatos perire neceſſe eſt, ipſa enim fulminis violentia confertim, & dicto citius ſpiritus abſorbens, & abſumens, in cauſa eſt, ut homo, vel quodcunque animal reſpirationis particeps, reſpirare amplius non poſſit; præterquam quod plurimos non à fulminis ictu interire conſtat, ſed à pavore. Prof. Caſul. *Ætiolog. lib. 1. num. 11.* ob quem ſpiritus ad cor cum impetu, ac tumultuarie accurrentes calorem naturalem obruunt, ac ſtrangulant, cum reſpiratio neque ad ipſum refrigerandum, neque ad illum à fuliginibus vindicandum ſufficiens tunc temporis eſſe poſſit: ſuffocatur ergo, & perit.

Superiori fundamento id addo, quod omnibus hiſce, qui aliquod ex commemoratis modis ſuffocantur, id commune eſt, quod aliquando ob interceptam totaliter, ut, videtur, reſpirationem, mortui apparent, ac pro mortuis aliquando efferun- 11
tur, ac tumulo etiam demandantur, cum tamen vere adhuc ſpirent, & vivant, & aptis remediis adjuti interdum reviviſcant; quod non ſolum de his, quos commemoravimus, ſed de aliis quoque quomodocunque ſtrangulatis, aut fune, vel laqueo ſuſpenſis non ſemel eveniſſe conſtat, ut videre eſt apud Joan. Schenck. *in ſuis obſerv. tit. de Apoplexia, lib. 1. & libr. 2. tit. de ſuffocat.* & alios. Narrat Gregor. Horſtius *lib. 7. de Hiſt. Med. mir. addit. ad Marcell. Donat. lib. 6.* Latronem quendam furcæ deſtinatum, ac ſuſpenſum, ejuſque cadaver ad Anatomiam deſignatum, antequam Anatomicus manus admoveret, vitæ ſenſum aliquem præbuiſſe, & remediis adjutum revixiſſe, licet deinceps ob nova ſcelera poſt aliquot annos iterum fuerit ſuſpenſus, in quem certe videtur apertiſſime dictum ab Horatio:

Naturam expellas furca, tamen ipſa recurret.

Idem quoque de aliis accidiſſe non dubiæ fidei teſtimonia referunt; ſed in his, qui ſuſpenduntur, evenire id poteſt ob non ſatis impreſſum laqueum, in aliis autem ſuffocatis poteſt ex majori virtutis robore, ac præcipue cordis, & partium ſpiritualium fieri. Et ex his deducere licet, non tantum poſſe unam perſonam 12
per aliqua momenta, aut per tempus non admodum notabile alteri, vel aliis ſupervivere, ubi plures ex eadem cauſa ſimul intereant, ſed etiam ad plures horas, immo & dies, nam aliquos aqua ſubmerſos poſt quadraginta octo horas revixiſſe teſtatur *Alexand. Bened. lib. 10. c. 9. de cur. morb.* quod ad rem noſtram maxime facere videtur.

His ergo prælibatis, accedendum jam ad detegenda ſigna, conjecturas, & præſumptiones, ex quibus haberi aliqua notitia poſſit, quis eorum citius, quis ſerius obierit, qui ſimul ex eodem caſu, & infortunio perierunt, puta ruina, incendio, naufragio, ſuffocatione quacunque, præcipitio, fulmine, bello, aggreſſu, aut ſimili quopiam accidenti.

Cum autem plures ſint, & eſſe poſſint hæ conjecturæ & præſumptiones, primo in legales, & Medicas eas dividam. Ego igitur eas tantum percurram, quæ ex Medica ſpeculatione haberi poſſunt, cæteras, quæ ad Juriſconſultos ſpectant, intactas omnino omittens illiſque decidendas relinquam, ſciens illos eam rem determinare multo diverſa ratione, quam nos faciamus; determinant enim pro varietate effectuum, qui offeruntur. Earum vero, quæ ad Medicum ſpectant (quarum vix unam, aut alteram viſi ſunt illi mihi attingere) nonnullæ ex convenienti ratiocinatione habentur, fundata in ſtatu, & conditione perſonarum, quæ ſimul perierunt; aliæ vero habentur ex obſervatione ipſorum cadaverum, quando ad manus ſunt, ita ut obſervari poſſint. Igitur 13
quoad conjecturas, & præſumptiones eliciendas ex rationabili diſcurſu, eæ haberi poſſunt ex ætate, temperamento, ex habitu corporis, ex ſexu, ex viribus, & ex animi paſſione, nempe ex timore,

Et

14 Et quoad Ætatem dubium eſſe non debet, data paritate cauſæ interficientis, & in pari efficacia, teneriores ætates, infantiam nempe ac pueritiam, & impubertatem, vel uſque ad undecimum annum ſecundum plurimum, aliaque ex parte maturiores, nempe ſenectutem, & decrepitatem, conjecturam non omnino inefficacem facere poſſe præventionis mortis: ſi cum aliis ætatibus comparentur, nempe pubertate, adoleſcentia, juventute, virilitate, ac primo ſenio: Et ratio videtur evidens; quoad ſeniores enim, & decrepitos, cum perpaucis ſpiritibus, & modico calore dotentur, neceſſe eſt illos, illumque leviſſima ex cauſa extingui, ac in auras evaneſcere, unde per multo minus temporis ſpatium poterunt interimenti cauſæ reſiſtere, quam juvenes aliiſque in ætatibus degentes, quæ ſpiritibus, & calore ſuperabundant, & ſic in paritate cauſarum præſumendum erit, celerius vitæ ceſſiſſe ſenes ac decrepitos, quam alios, quos commemoravimus.

Non diſpar ratio videtur militare in tenerioribus ætatibus pubertate minoribus, licet enim proximi ſuo ortui ſint, & multo calore abundent, obruitur tamen ille à nimis excedente humiditate, ex cujus cauſa cito virtus eorum exolvitur Gal. *de cur. rat. per ſang. miſſ. c.* 10. unde fit, ut accidente aliqua contraria cauſa, & quidem violentiſſima inſidiante ipſorum virtuti, minus reluctari poſſint quam puberes, juveneſque ac viri in primo ſenio conſtituti. Quamobrem prudentiſſime obſervo determinatum à ll. iterum, atque iterum, ut ubi duo ſimul ex eadem morte pereant, ſemper præſumatur is prius deceſſiſſe, qui in ætate teneriori degebat, nempe ante pubertatem. Ita habetur. *in l. Qui duos §. ult. ff. de reb. dub.* ubi ſpeciatim Puberem Patri ſupervixiſſe, impuberem contra prius deceſſiſſe in eo caſu præſumitur, quæ differentia habetur etiam *in l. Cum pubere, &* 1. *ſeq. ff. eod.* ſic etiam & *in l. Inter ſocerum, ff. de Pact. dot.* Infantem puerum prius Matre obiiſſe ex naufragio præſumitur, & has omnes ll. ad hoc adducunt DD. & præcipue Menoch. *de præſumpt. lib* 6. *Præſumpt.* 50. *n.* 30. nec ab re Franch. *deciſ.* 454. in caſu illo, ubi à fulmine Mater cum duobus filiis minoribus fuerat extincta, decidebat Matrem præſumi filiis ſupervixiſſe, ſecundum naturam enim hæc ſuccedere dicunt, ut ibi per eundem Menochium, & multo clarius per Peregrin. *Conſ.* 99. *num.* 10. *lib.* 6. qui etiam ex Medicorum auctoritate ſuas rationes confirmat. Facit & ad hæc comprobanda text. *in l. ex facto, §. ſi quis autem ff. ad Senat. Con. Trebellian.* ubi cum dicitur, quod Patre, & filio ſimul naufragio, ruina, aggreſſu pereuntibus, non eſſe veriſimile filium Patri ſupervixiſſe, de filio impubere eſt intelligendum, ut gloſſa *ibi in verb. filium ejus*. Addentes *ad deciſ. Vinc. Franch. dec.* 454. *num.* 1. Secundum rationem igitur, & ſecundum ll. auctoritatem, ex ætate talis conjectura deſumetur, ut quanto infra Pubertatem magis Puer eſt, & quanto ultra ſenium homo eſt, tanto urgentiorem conjecturam præbeant celerioris mortis, reſpectu eorum, qui ſimul perierunt, & in ætate robuſtiori degebant.

15 Secunda conjectura, neque omnino inanis, elici poteſt ex temperamento: Certum enim eſt perſonas, quæ laudabiliori temperamento dotantur, majorem reſiſtentiam facturas contra vim cauſæ interimentis, caſque diutius vitam protracturas, quam quæ contrarium, nec laudabile temperamentum ſortiuntur: Manifeſtiſſima enim res eſt, temperamentum, quo quis dotatur, in cauſa eſſe, ut facile, vel difficile patiatur. Galen. *in primum de morb. vuln. ſect.* 1. *p* 7. Temperamenta autem, quæ ad hunc effectum meliora ſunt, erunt calida & humida, ex quibus ſanguineum reſultat, & calida & ſicca, ex quibus bilioſum, hæc enim majore & laudabiliore ſpirituum copia, tum conſequenter magis vegeto, ac vivaciore calore affluunt, qui inſuper ex abundantia frigidorum & ſuperfluentium humorum non obruitur, nec præpeditur, unde diutius cum inimica cauſa luctari poſſunt, ac in longius contra ejus vim ſpiritum protrahere: non dubium tamen eſt, his multo melius eſſe corpus temperatum, in hoc enim nullus alicujus humoris, qui calorem immutare queat, aut minus aptum ad reſiſtendum reddat, exceſſus, ut in ſuperioribus obſervari poteſt. Ex oppoſito ob contrarias cauſas frigidum & humidum, aut frigidum & ſiccum temperamentum, quæ corpora faciunt pituitoſa, aut melancholica, minus reſiſtere par eſt, atque idcirco multo citius, quam ſuperiora efficiunt, ut homo à vita excedat.

Tertia conjectura, ſeu præſumptio deſumi poteſt 16
ex habitu corporis, quæ quidem non minimi facienda, ſed cum ſuperiori æqualis roboris æſtimanda; nam ex bona temperatura bonus quoque habitus ut plurimum prodire à natura conſuevit, ac tantundem eſt, hominem bona habitudine dotatum dicere, ac ſi dicas, illum eſſe undequaque ſanum, bona enim habitudo ipſa ſanitas eſt. Galen. *de bon. habit. in princ.* & multo prolixius *in lib. ad Thraſybul c.* 12. ut ibi & alibi etiam doceat, quid differat bonus habitus à ſanitate: eſt autem bona habitudo, quæ media eſt inter gracilem & obeſum. Modo conſtat ex ſententia Hippocr. *lib.* 1. *Aphor.* 44. eos, qui corpore obeſiore ſunt, citius interire, quam qui gracili, ejus rei rationem reddit Galen. *in comm.* dicens ob anguſtiam viarum eorum calorem proximum eſſe extinctioni: Quemadmodum ergo obeſiores ex naturali cauſa, nempe ex viarum naturali anguſtia citius pereunt, quam graciliores, eodem modo, ubi cauſa violenta aliquando opprimentur, citius ſuperabuntur, & minus reſiſtent, quam graciliores, quia accidentalis illa cauſa violenta adaugens vim cauſæ naturalis, facit, ut eorum calor citius extinguatur, quam in gracilibus. Licet autem commentatores prædicti Aphoriſmi, duas ſpecies obeſitatis conſtituant, unam nempe naturalem, ex temperamento frigido & humido provenientem, aliam vero adſcititiam, quæ per accidens, ex nimio cibo & potu, vel alia quavis ex cauſa, quæ cum calido temperamento ſtare poteſt, & Aphoriſticam illam ſententiam de priori obeſitate velint intelligi, non de poſteriori; quia in priori tantum, non in poſteriori, reperitur naturalis illa vaſorum anguſtia, de qua Galenus, quæ ob temperamenti rationem frigiditate inſignis, emergit: tamen in caſu noſtro indifferenter procedere dixerim de quibuslibet obeſis, ſive à natura tales ſint, ſive ab accidenti. Itaque in paritate cauſarum opprimentium, & ſpiritum intercludentium, ac reſpirationem remorantium, citius ab illis ſuperabitur obeſus quicunque in comparatione gracilioris, vel aliorum, qui habitus non tam obeſi ſunt. Adeſt etiam à natura ipſa viarum anguſtia, ſic in iis, qui ex accidenti obeſiores evaſerunt, adeſt earum viarum anguſtia ex accidenti, ob id, quod ab ipſa pinguedine luxuriante viæ compreſſæ anguſtiantur, unde conſequens eſt, obeſos quoſcunque minus reſiſtere poſſe cauſæ ſuffocanti, quam diſſimili habitu inſignitos, & ſic multo citius illos vitæ cedere neceſſe eſt, quam non obeſos, Apertiſſime autem patet, quoſcunque obeſos quantocunque calore affluant, viarum ac ductuum anguſtia premi, cum videamus illos ſpiritum ægre ducere, & minima ex cauſa in illis reſpirationem lædi. Non negaverim tamen, quod facta comparatione corporum obeſorum ex natura, & ob temperamenti frigiditatem, cum iis corporibus, quæ cum calidiore temperamento ex accidenti obeſa evaſerunt, ſemper in paritate cauſæ lædentis, facilius ac citius deficere, ac vitam obire obeſa ex natura, ob caloris pauperiem, cum contra ex accidenti, ob caloris fortitudinem magis reſiſtere poſſint.

Quarta conjectura, quæ urgentiſſima eſt, deſumi
poteſt ex majori, aut minori virium labore: vires 17
enim præ cæteris quibuſque cauſis contra quaſcunque præternaturales, ac violentas cauſas reſiſtere palam eſt; ex iis enim major, ac magis vegetus calor arguitur: ita ut, ubi vires adſint, ſemper præſumptio debet eſſe ex parte ipſarum, quod majorem reſiſtentiam fecerint violentæ, ac pernecanti cauſæ, idque tantopere operatur, ut conjectura deſumpta ex viribus omnes alias invalidet, nam per ſemetipſam non ſolum plurimum operatur, ſed inanem omnino

omnino reddit aliarum omnium urgentiam; unde dato ab una parte homine jam ſene, temperamenti non omnino laudabilis, habituſque non undequaque boni, qui tamen robuſto ſit corpore, & cruda viridique ſenectute fruatur, aliaque ex parte poſito juvene temperamenti optimi, & habitus laudabilis, viribus tamen imbecillibus, in paritate cauſæ lædentis, præſumendum erit magis ac diutius reſiſtere potuiſſe ſenem illum, quam hunc juvenem, & ſic ſenem juveni ſupervixiſſe, eodemque modo de cæteris. Nam idem etiam evenit in morbis lethalibus, dicente Gal. *in lib.* 3. *Epidem. ægr.* 2 *part.* 1. Ob virium robur nonnulli diutius vivunt, quam
18 deberent, & ſicè contra nonnulli in ſimilibus morbis, ob virium imbecillitatem, citius intereunt, quam deberent.

Itaque maxima ac præcipua ratio in his caſibus habenda virium eſt, cum ſemper imbecillior præſumatur prius mori. *Jaſon. in L. Filiusfamilias, ff. de lib.* & Poroh. *n.* 2. & ad earundem imbecillitatem reſpexiſſe etiam *ll. in l. quod de pariter, ff. de reb. dub.* dicit Bartol. ibidem, ſemperque ubi ex æquali impetu, inquit Peregr. *Conſ.* 99. *num.* 160. *lib.* 6. pariter illato in perſonas inæqualium virium, præſumptio eſt contra imbecilliorem, unde ipſæ quoque *ll. in alias cit. l. qui duos l. ult. ff. reb. dub.* ſemper videntur reſpexiſſe ad virium robur, & imbecillitatem, & idcirco Puberem Patri ſupervixiſſe, impuberem Patrem morte præveniſſe, in pari cauſa interimente, veriſimilius voluerunt eſſe. Prudenter igitur Socin. Sen. in caſu, de quo Soc. Jun. ex quo Menoch. *de Præſumpt lib. ſexto, cit. præſumpt.* 52. *numer.* 27. in quo ex ruina, ultra quam plurimas perſonas perierat, Pater, natura fortis, & robuſtus, ſimul cum filia tredecim annorum, naturæ imbecillioris, determinavit præſumendum eſſe, prius deceſſiſſe filiam, ob multas conjecturas, inter quas maxime urgebat naturæ debilitas ex parte puellæ, & fortitudo ex parte Patris: neque alia ex cauſa, pubere, & impubere ſimul ex eodem caſu pereuntibus, præſumi impuberem prius obiiſſe, ob virium imbecillitatem, Jureconſultum determinaſſe dicit Covarr. *lib.* 2. *Var. reſ. cap.* 7. *n.* 2.

19 Cæterum ex ſexu quoque non infirma prorſus conjectura haberi poteſt, quæ quinta erit in ordine, cum abſque ulla hæſitantia liceat affirmare, virilis ſexus homines, & ob laudabilius temperamentum, & ob magis vegetum calorem, & ob firmiores vires, & ob majorem Animi fortitudinem, magis reſiſtere poſſe violentæ ac inimicæ cauſæ, quam ſexus fœminini. Facit pro Juriſconſult. *text. in l. Qui duos, §. fi. Maritus. ff. de reb. dieb.* Covarr. *Var. reſol. lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 2. Tiraqu. *de leg. Connub. l.* 8. *num.* 55. Addent. *ad Franch. deciſ.* 454. *num.* 3. Sed circa hoc, non contemnendum in multis caſibus intervenire poteſt dubium, ſi veritatem habet, ut habere probavi, concluſio in principio hujus quæſtionis firmata, nempe, quod omnes ac ſinguli, qui
20 in propoſitis, aut ſimilibus caſibus, naufragio ſcilicet, ruina, præcipitio, incendio, ſuffocatione, & id genus aliis, (excepto bello, rixa, hoſtium aggreſſu, graſſatorum inſultu, aliiſque caſibus, in quibus homines ferro, aliisve bellicis inſtrumentis occumbunt) moriuntur ex anguſtia ſpiritus, & impedita reſpiratione intereunt: ex qua concluſione illud etiam deducitur, quod qui minus in reſpiratione læduntur, cum magis violentiæ cauſæ opprimentis reſiſtere poſſint, diutius vivant, ac ſerius extremum ſpiritum emittant, quam qui in reſpiratione magis læduntur, & idcirco minus reſiſtere
21 poſſunt. Modo illud certum eſt, mulieres ex reſpiratione multo minus lædi, quam viros, unde eſt, quod etiam alias adnotavi, quod Aſthmate magis de raro prehenduntur, & ab ea facilius liberantur, quam viri, ut docet Meſue *in ſua Tract. ſect.* 1. *partic.* 2. *ſumm.* 2. *cap.* 1. Savonarol. *in Tract. magna tract.* 6. *cap.* 10. *in dubiis, dub.* 1. Alexand. Bened. *Tract. lib.* 8. *cap.* 24. Quod ita evenire ob pectoris latitudinem dicendum; à natura enim ita inſtitutum eſt, ut mulieres lato pectore dotarentur, ob prolis nutritionem: Conſequens ergo eſt in paritate cauſarum reſpirationem lædentium, ipſamque omnino abſcindentium magis ob hæc reſiſtere mulieres, quam viros, & ſic in dubio præſumi debet mulierem ſupervixiſſe viro. Sed his non obſtantibus, contrarium habere veritatem certum eſt: nam præter plures alias cauſas, potentes mortem accelerare in muliere reſpectu viri, qui ſimul aliquod ex prædictis caſibus oppreſſus fuerit, illa una prævalet, quæ reſpicit vires, in qua conditione quantum excedant viri ipſis mulieribus, non eſt qui ambigat.

Sexta conjectura deſumitur ex animi paſſione, 22
nempe ex Timore, & eſt quidem magni momenti, & ex mea ſententia urgentiſſima: palam enim eſt, in paritate cauſæ interimentis, facilius ac citius interire pavidos ac timentes, quam qui ſunt Animo fortiori: nam ipſemet Timor per ſe cauſa efficaciſſima mortis aliquando eſt, multiplicique experientia conſtat, plures homines ex ſubito timore interire, unde 23
Lucret. *lib.* 6. *de Rerum Nat.*

Denique concidere ex animi terrore videmus
Sæpe homines.

Quod etiam pluries teſtatus eſt Galen. ſignanter *lib.* 2. *de ſympt. cauſ. cap.* 5. in iis verbis: *Ex ſubito etiam timore nonnulli jam interierunt, cum ſcilicet Animulus eorum naturaliter imbecillus, vehementi paſſione detentus, ſemel & confertim extinctus eſt, & ſuffocatus:* idemque teſtatur *lib.* 5. *de loc. aff. c.* 1. & *lib.* 12. *Method. med. cap.* 5. idque fit, quia timor illico dejicit virtutem. idem Gal. *cit. lib.* 2 *de ſympt. cauſ. c.* 2. & *lib. de tremot. c.* 3. Animi vero eſſentia facile diſſolvi poteſt in iis, quibus vitale robur infirmum eſt; Animæ autem affectiones ob imperitiam fortes. Idem Gal. *cit. lib.* 5. *de loc. aff cap.* 1. Ex timore enim ſyncope excitatur, unde pulſus illico minime fiunt, & maxime imbecilli, ut idem dicit Gal. *loco citat. de ſympt. cauſ.* ac poſtmodum omnino abſcinduntur, ſequiturque mors, hinc fit, ut in timore attoniti evadamus, Gal. *in libro* 7. *Aphor.* 14. quod eleganter expreſſit, ut ſui motis eſt, Torq. Taſſ. *ſua Hieruſ. cant.* 20. *ſt.* 104. in perſona Solimani, hoc carmine.

Lo ſtupor di ſpavento, e d'orror miſto,
Il ſangue, e i cori a i circoſtanti aggiaccia,
E Soliman, ch'il colpo eſtranio ha viſto,
Nel cor ſi turba, e impallidiſce in faccia;
E chiaramente il ſuo morir previſto,
Non ſi riſolve, & non ſa quel ſi faccia,
Coſa inſolita a lui.

Immo interdum ex timore tantopere afficimur, ut non recordemur eorum, quæ in ipſo timore geſſimus, eodem Gal. teſte *lib.* 2. *de mot. muſc. c.* 6 quia extra ſenſus præ timore rapimur: Sed quod magis ad rem noſtram facit, illud eſt, quod in hiſce caſibus horribilibus & ex improviſo advenientibus, homines ex timore, prius quam ex violentia cujuſcunque cauſæ intereunt. Patet in fulmine, quo licet nullam 24
aliam poſſimus excogitare violentiorem cauſam in occidendo, tamen multi ante ex timore, quam ex ejus vi intereunt, ut ſuperius quoque dixi ex Prot. Caſul. *lib.* 1. *Ætiolog. numer.* 11. & ſimile quid affirmare licet in quibusvis ſimilibus caſibus, ubi ſubitus timor improviſæ, ac inevitabilis mortis irruat. Hinc non ſemel factum eſt, ut aliqui leviter vulnerati tamen obierint in ipſa vulneris acceptione ob timorem ipſius mortis, licet aliquando id ipſum ex Ira, & excandeſcentia evenerit, & vide ſi libet, aliquos caſus relatos à Dan. Sennert. *in ſua pract. lib.* 5. *part.* 4. *c.* 3. Maxime ad rem Franciſc. Balduccius Poeta Siculus. *in ſuis Lyricis.*

Come talora a reo di morte avvenne,
Qualhor tutto di ghiaccio
Sul collo ignudo havea l'aſpra bipenne,
Che tantoſto, ch'ei vide
Per le mani homicide
Al temuto coltello il fil reciſo,
Fu dal timor pria, che dal ferro ucciſo.

Ergo qui timidiores ſunt, alios in morte præve- 25
niunt, ob ipſius timoris evidentes effectus; idcirco pueri,

pueri, ob rerum inexperientiam, ex quavis occaſione facile timentes, in Epilepſiam aliquando labuntur, ac etiam mortem obeunt, ut experientia teſtatur, & docuit etiam Hippocr. *in lib de morb. ſacr. text.* 11. Sunt autem pueri, ut notum eſt, ita timidi, ut etiam res minimas, ac nullo modo timendas, timeant, etiam ipſas tenebras, quibus præſentibus horrent, unde Lucret. *libr.* 3. *de Rer. Nat.*

—— *Sic nos in luce timemus*
Interdum nihilo quæ ſunt metuenda magis, quam
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.

Quod etiam Galen. dicebat *lib.* 3. *de loc. aff. cap.* 7. & alibi.

26 Poſt pueros autem timidiſſimæ mulieres ſunt, quod illis contingit, non tantum, quia minorem habent rerum experientiam, & à Natura frigidiorem ſanguinem ſortiuntur, ſed etiam quia eandem frigiditatem indeſinenti otio, ac deſidia fovent: augetur autem à deſidia, & otio timiditas, ab exercitio vero & laboribus creſcit virilitas. Verba ſunt Hippocratis *in lib. de Aer. Aq. & loc. num.* 54. refrigeratur enim ab otio ſanguis; ab excalfactione virilitas. Timidiora enim animalia ex frigidiore, & aquoſiore ſanguine fiunt, & ipſe metus magis refrigerat. Ariſt. *lib.* 2. *de Part. Anim. cap.* 4. Sed mulieres eſſe præ viris timidiores, univerſus hominum conſenſus abſque ulla hæſitantia admittit, quod etiam aliis fœminis commune eſſe idem fa-
27 tetur Ariſt. *lib.* 4. *de Hiſtor. Animal. cap.* 1. & ad hoc videndus, ſi quis plura deſiderat, inter Juriſconſultos Tiraq. *in ll. Connub. l.* 9. *n.* 158. idcirco ergo ubi vir & mulier ſimul eodem naufragio, incendio, ruina, præcipitio abrepti fuerint (niſi aliunde manifeſtiora, & contraria indicia, aut urgentiores præſumptiones habeantur) fœmina præcociori morte ſublatam fuiſſe eſt præſumendum: facit *text. in l. cui, duos ff. ſi Maritus, ff. de Rep. dub* quia cum multo magis quam vir, timida ex ſua natura ſit, citius à tam violenta, ac repentina cauſa exingui potuit, ipſo eodem timore ad mortem cooperante.

28 Denique ſeptima, & ultima conjectura deſumitur ex ſanatione, vel ſtatu morboſo eorum, qui ex eadem cauſa ſimul perierunt: Rationi enim conſentaneum abſque dubio eſt, morboſum hominem eſſe ſano debiliorem, & ob id morboſum promptius cedere violentiæ cauſæ interimentis, cum ob morbum ſufficienti robore ad reſiſtendum non dotetur, quam ſanum, qui vires integras habet, & intactas, & ab aliis præternaturalibus cauſis nullo modo labefactatas. Unde hæc conjectura pari paſſu incedit cum conjectura adſumta ex viribus, eſtque ejuſdem roboris cum prædicta, aut paulo minoris; atque idcirco in caſu de quo Socin. junior, determinatum à Socino ſeniore videmus multa cum ratione, filiam puberem ſed valetudinariam, ante Patrem, licet ſenem, ſed ſanum ac robuſtum, deceſſiſſe ex eadem ruina. Verum in his caſibus operari
29 ſpeciatim unum magis morbum, quam alium, non eſt negandum. Univerſaliter autem tanto magis culpari abſque dubio debet morbus, quanto magis ex ſui natura vires deiicit, & ſic magis debilem eſſe exiſtimandum hominem febre maligna correptum, quam febre non maligna, licet continua & lethali, quia vires à morbi malignitate majorem multo in modum deiiciuntur. Sed præ cæteris ponderandi hic ii morbi ſunt, qui Cordi, ultra febrem, & ſpiritualibus partibus ſunt inimici; ſuntque earum partium eſſentiales, ac proprii morbi, ut Animi defectus, lipothimia, ſyncope, aſtmatis ſpecies omnes, omneſque alii pectori familiares, cum minimo negotio à cauſa ſuperveniente, ac ipſi etiam reſpirationi, & ſpiritualibus partibus adverſiſſima opprimi præ aliis, ac multo promptius, & citius ii debeant, qui ſimilibus morbis, vel de præſenti conflictantur, vel ob aliquam naturalem, vel adſcititiam diſpoſitionem iiſdem ſunt obnoxii. Neque prætereundi tamen ſunt Capitis, aliorumque præcipuarum partium morbi vehementes, ac præſertimi frigidi, qui tanto facilius eſt eos, qui his morbis detinentur, aut illis obnoxii violenta cauſa opprimi, quanto magis eorum calor à prædictis morbis labefactatur, ex quo imbecilliores ac timidiores illos fieri neceſſe eſt. Itaque ſi exempli gratia Pater cum filio pubere, ac etiam juvene Aſthmatico, eadem ruina opprimatur, præſumendum eſt, filium ante Patrem exſpiraſſe: anguſtiari enim oportuit multo magis in reſpiratione filium ob perpeſſum morbum, & ſic vitam multo citius in illo fuiſſe terminatam, quam in Patre: & hæ quidem ſunt conjecturæ, ſeu præſumptiones alicujus momenti mihi viſæ, ex quibus in dubio elici poſſit notitia, quis prius, quis poſterius deceſſerit ex iis, qui ſimul ex eodem infortunio perierunt, quantum ad Medicam ſpeculationem pertinet, quantumque ex decenti ratiocinatione viſum eſt haberi poſſe.

Sed præter prædictas conjecturas videndum ulterius, an adhuc aliqua remaneant, quæ prædictis tutiora ſint, vel poſſint ſaltem eaſdem conjecturas, ac præſumptiones coadjuvare; & validiores efficere. Non dubium ergo eſt, quod ſi liceat obſervare Defunctorum cadavera, ſaltem non longe ab obitu, ut per unum aut alterum diem, aut ad ſummum tertia, nonnulla inde elicere indicia poſſimus, ex quibus in ea re multo tutius, ac certius pronunciare liceat, & quamvis Juriſconſultos de his nihil litteris mandaſſe animadverterim, ego tamen ex Medico penu nonnulla depromam, quæ, ut ſpero, non erunt ab ipſis juriſconſultis omnino reiicienda, ſed recipienda potius, & cum iis, quæ ipſi attulerunt, conjungenda, qui poterunt etiam, ſi quæ his addenda ſunt, addere, demenda, demere, ſi corrigenda corrigere.

Ex cadaverum ergo obſervatione, ſi quando ob- 30
ſervari poſſint, primo haberi poſſunt indicia, ac ſigna quædam, quæ irrefragabilia ſunt, & omnino indubia, ita ut non pro conjecturis, vel præſumptionibus, ſed pro certiſſimis, & manifeſtiſſimis probationibus haberi debeant: ſecundo ex eadem cadaverum obſervatione quædam conjecturæ elici poſſunt, quæ licet non adeo tutæ ac certæ ſint, multo magis tamen fortaſſe urgent quam faciunt aliæ, de quibus in ſuperioribus verba facimus, nam illæ, ut verum ingenue fateamus, non poſſunt rem per ſe evidenter, concludenterque comprobare, nam disjunctæ quidem parum quid operantur, conjunctæ vero non omnino probant propter individuorum varietatem: ſed ſigna, de quibus hic primo mentionem habui, concludentiſſime probant, conjecturæ vero aliæ recenſendæ partim quidem ſemiprobabiles ſunt, neque omnino aſpernandæ; partim autem magna ex parte probabiles, aut ſaltem, ut mihi videtur, multo urgentiores, quam quæ ex Juriſconſultis allatæ ſunt.

Verumenimvero circa ſigna, & indicia illa in 31
primo loco repoſita parum quid eſt, quod afferri debeat, ad omnia enim ſuplere poteſt, ſi unica concluſione, quicquid circa ea dici poſſet, comprehendamus, nempe quod inter eos, qui ſimul ex eodem caſu moriuntur, ille omnino cæteros morte prævenerit, in cujus cadavere plures graviores, majoriſque momenti læſiones præter eas, quæ aliis communes ſunt, obſervabuntur; è contra vero ille aliis ſupervixerit, in cujus cadavere, aut nullæ præter communes, aut potiores, minuſque graves, minoriſque momenti læſiones apparebant. Exempli gratia, ſi præter oppreſſionem ab ædificii ruina perpeſſam, omnibus, qui ſub ea extincti ſunt, communem unius perſonæ cadaver reperiatur nulla labe contaminatum, alterius vero vulnere graviſſimo confectum, tertiæ vero etiam capite confracto, ac penitus comminuto, quis locus dubio eſſe poteſt, quo minus priorem illam perſonam duabus aliis ſupervixiſſe affirmemus, ſecundam vero ſupervixiſſe Tertiæ, ac Tertiam denique omnium primam animam exhalaſſe? Sic etiam ubi plures perſonæ eodem incendio fuerint extinctæ, & unius cadaver ſuffocatum tantum ab incendii ardore comperiatur, alterius vero magis in flammis exuſtum, Tertiæ vero capite omnino, & corporis parte aliqua inſigni torrefactum, atque abſumptum, certe eadem conſideratio habe-

habebit locum, & hanc poſtremam perſonam ante alias expiraſſe, mox ſecundo loco repoſitam, ac tandem primam iis duabus ſupervenientem, ſpiritum ultimo loco emiſiſſe affirmabimus ſed & in iis, qui ex aliis cauſis ſimilibus mortem obeunt, eadem obſervatio locum habet; exemplo præ aliis ii ſint, qui ſimul ex eadem Peſte ſublati ſunt (cum forte major dubitatio in iis inſurgere poſſit) nam ubi cadaver unius nullum, vel aliquod malignitatis, ac ſummæ putredinis ſignum præbeat, alterius vero exanthematibus, ſeu puſtulis, & partium livore, & nigrore fuerit conſpicuum, ac Tertii denique malignis ulceribus, ac fœdiſſima putredinis illuvie ſcateat, aſſeveranter confitendum, hominem ultimo loco commemoratum, celerius multo obiiſſe, quam alios & primo loco nominatum diutius vitam protraxiſſe, ac cæteris ſupervixiſſe, medio autem modo ſe habuiſſe ſecundum, utpote qui ultimo ſupervixerit, & primum morte prævenerit; pro majori enim, aut minori & magis, aut minus intenſa malignitate, & putredine, cæteris paribus, unum ægrotum alteri ſupervixiſſe, aut prius deceſſiſſe, omnino verum eſt, ſecundum quod majorem, aut minorem reſiſtentiam facere potuerint.

Inter hæc non erit omittenda aliqua conjectura à cauſæ interimentis vi deducta, ſecundum enim majorem, aut minorem agendi virtutem; majorem, aut minorem potuiſſe homines reſiſtentiam facere conjectamur, nam exempli gratia, majorem agendi fortitudinem habebit incendium in eos, qui illi propinquiores ſunt, quam in eos, qui longius abſunt, & ſic conſentaneum erit, eos, qui incendio proximiores fuerint, deceſſiſſe celerius, quam eos, qui ab incendio magis aberant; eodemque pacto majorem violentiam exercebit vapor malignus puteorum, cavernarum, ſimiliumque rerum in eos, qui propius adſtiterint, quam in eos, qui ab exhalante vapore magis diſtabant, & ſic conſequens erit priores illos vita celerius deceſſiſſe hos vero illis ſupervixiſſe: ſimiliter, ubi plures in domicilio ex fumo carbonum extinguerentur, cum aliis in proximo domicilio diſcumbentibus, certum erit illos prius animam exhalaſſe, qui in eo ipſo domicilio jacebant, in quo carbones manebant accenſi, ac deinceps illos, qui in domicilio proximo reperiebantur, cum cauſa interimens majori, ac celeriori violentia operata ſit in priores, quam in poſteriores.

Quæ quidem indicia, & obſervationes, adeo ex
32 mea ſententia urgent, ut non obſtantib. quibuſcunque in contrarium, ſemper præſumptio celerioris interitus ejus perſonæ ſit, quæ à cauſa violenta magis lædi potuit, unde dato, quod homo ætate juvenili, temperamento optimo, habitu bono, ſanus ac viribus integris, domo ardente, incendio fuerit magis vicinus, quam alius ætatis ſenilis, temperamenti non laudabilis, habitus non boni, valetudinarius, & viribus imbecillibus, præſumendum ſemper ob cauſæ violentiam, & in juvenem magis promptam ad agendum, hunc juvenem prius deceſſiſſe, quam illum ſenem.

Proxime à prædictis ſignis, ſeu indiciis ſequun-
33 tur conjecturæ nonnullæ, urgentes quidem, ab ipſa quoque cadaverum obſervatione petitæ, comparatione ſemper facta unius cadaveris ad aliud. Deſumuntur ergo hæ conjecturæ à qualitate ſenſibili eorum cadaverum, prout magis vel minus calida vel frigida, magis aut minus rigida, magis aut minus flexibilia; ab oculis, prout magis vel minus obtenebrari apparent; a colore, prout magis ad fuſcedinem, aut nigredinem vergit; ab odore, prout magis aut minus gravem expirant; à putredine, prout promptius, aut ſerius accedere conſpicitur.

Quoad qualitates ergo ſenſibiles caloris, vel frigoris, certum eſſe videtur, quod ubi cadaver unius
34 perſonæ, quæ ſimul cum aliis ex eadem cauſa occubuerit, fuerit repertum, adhuc calore omni non deſtitutum, cæteris aliarum perſonarum penitus calore orbatis ac mortali frigiditate rigentibus, perſona illa cæteris ſupervixerit. Nonnulla tamen hic animadvertenda veniunt; & primo animadvertendum, cadavera juvenilia (quod etiam vulgo non incognitum puto) diutius calidiora ſervari, quam ſenilia: promptius enim evaneſcere eſt neceſſe calorem imbecilliorem, quam fortiorem; & ſic non operaretur hæc conjectura quicquam, facta comparatione inter juvenem, & ſenem ambos ex eadem cauſa, unum non multo poſt alium extinctos. Fieri ſiquidem poteſt, ut juvenis animam celerius exſpiraverit, quam ſenex, & tamen ejus cadaver diutius calidum permaneat, quam cadaver ſenis. Ergo concluſio intelligenda eſt, locum habere, cæteris paribus, nam alias ad alias conjecturas, & ſigna confugiendum, neque huic uni tantum ſtandum eſt.

Secundo animadvertendum aliquam etiam in hoc differentiam fieri debere, reſpectu morbi, quo perſonæ perierunt, quando dubium eſſet, duobus ſimul ex morbo pereuntibus, quis eorum alteri ſupervixerit, ut in Peſte evenire poſſe ſuperius annuebam. Qui enim ex putrida febre, aut ex convulſionibus moriuntur, calidi permanent. Gal. *lib. 1. de Præſag. ex pulſ. cap.* 4. ut notatum eſt in puero quodam Hydropico, ab Hippocr. *lib.* 4. *Epid. text.* 81. cujus cadaver, non obſtante Hydrope, morbo utpote frigido, quo detinebatur, per multum tempus calidum permanſit, quia non ex Hydrope, ſed ex maligna, atque acutiſſima febre cum convulſione periit, ut percurrit Valleſ. *in comm.* contra autem, qui ex ſyncopo obeunt, frigidi obeunt, idem Gal. *ibid.* nam ipſimet, ægrotantes ſyncope affecti, etiam viventes, frigidi ſunt, ut id. Gal. *ibid.* Sed & alii morbi dantur, cum quibus morientes, calidi, ad aliquod temporis ſpatium, conſervantur, licet univerſim frigidiſſimi exiſtant, immo in frigiditate tantopere excedant, ut ſimul rigeant intenſiſſime, ita ut, veluti Plutarch. dicebat *in libell. Utr. Aqua, &c.* novacularum aciem hebetare ſoleant. Sed hæc, ut dixi, non habent locum, niſi in iis, qui eodem tempore ex morbo perierunt; nam in cæteris caſibus, in quibus omnes defuncti ab eadem violenta cauſa ſublati ſunt, eodemque mortis genere, nempe ſecundum plurimum ſuffocatione, non poteſt hæc differentia animadverti, ſcilicet quod aliqua defunctorum cadavera ad aliquod ſaltem tempus calida permaneant; quædam vero illico ab exceſſu, immo & ante mortem frigeſcant, cum omnia pariter ob eandem cauſam frigida eſſe debeant, ex eo, quod ſuperius dictum eſt, quod corpora eorum, qui ſyncope correpti pereunt, frigida illico evadant; at ex ſuffocatione ſyncope ſuccedit. Erit ergo par ratio in omnibus, ex parte generis ipſius mortis, impar tamen ex parte particularis naturæ, & caloris peculiari ipſorum defunctorum, licet enim, ut dixi, omnia ac ſingula frigida eſſe debeant conſiderari tamen poterit ſecundum magis & minus, atque hoc pacto ille, cujus cadaver minus frigidum apparet, cæteris ſupervixiſſe, ille autem, cujus cadaver magis frigidum obſervabitur, alios morte prævenisse præſumendus. Sed hæc conjectura levior, ut plurimum cenſenda; non levis aut reſpectu eorum, qui ſimul in bello, vel hoſtium aggreſſu, vel graſſatorum inſultu occiſi ſunt, cœteris tamen paribus, nam illud in his caſibus adnotandum, quod frigiditas major, aut minor reſultare poteſt ex accidenti, ex majore, vel minore ſanguinis effuſione: quamobrem facillime dari poteſt caſus, quod unus lethaliſſimo vulnere, impetitus non multum ſanguinis effundat, alter vero non tam lethali vulnere perſtrictus, immo forte vulnere ſalutari, copiam maximam ſanguinis emittat, & inde pereat, utriſque autem animam exhalantibus, ille, ob vulneris lethalitatem, hic, ob offuſam ſanguinis copiam: prioris cadaver, etiamſi multo ante fuerit anima deſtitutum, poterit ad longiuſculum temporis ſpatium calidum, permanere, poſterioris autem licet per horas ſupervixerit, illico refrigerari ob ſucceſſam ſyncopen, & nimiam ſanguinis ejecti copiam. At vero in paritate vulnerum, ille, cujus cadaver diutius calidum perdurabit, ſupervixiſſe illi dicendus,

cujus

cujus cadaver citius frigidum evaſerit . Sed tamen ſemper ea conſideratio habenda , ne defuncti illi magnopere inter ſe differant, natura, temperamento, ætate, habitu corporis, & id genus aliis conditionibus, de quibus jam ſuperius meminimus: nam juvenis cadaver diutius calidum à morte conſervari par eſt , quam cadaver ſenis , & illius , qui temperamento eſt calido , diutius quam illius qui temperamento eſt frigido , & ſic de cæteris : & tunc in ea dubitatione ad alias conjecturas confugiendum .

36 Tertio videtur in hoc obſervandum , & quod corpora obeſiora frigidiora ſunt, quam graciliora, quia tantundem hæc excedunt in calore illo primigenio quantum priora in ejuſdem caloris imbecillitate : hoc autem verificatur magis de obeſitate naturali, quam de accidentali, naturalis enim, ut ſuperius innuimus, ex ipſa caloris parcitate provenit ; accidentalis vero poteſt etiam cum notabili calore conſiſtere ; & tamen corpora gracilia , quia calorem habent cum ſiccitate conjunctum , ac vehementem , & acutum , nec à ſuperfluente humiditate hebetatum ſemper in morte poterunt diutius illum conſervare, quam corpora obeſa , etiamſi ex accidenti obeſa evaſerint quia tamen obeſa quæcunque celeriori putrefactioni ſunt obnoxia , fieri poteſt, ut eam ob cauſam extraneum calorem concipientia, qui putrefactionem accerſit , recaleſcant. Differre tamen rationabile eſt hunc putredinalem calorem à calore naturali, cujus reliquiæ adhuc in defuncti cadavere interdum percipiuntur.

Itaque videndum , quantum hæc conjectura valoris habet, cum facile venire poſſit, ut decipiamur; nam fieri poteſt , ut homo corpore obeſiori alios morte prævenerit , & tamen poſtridie ejus cadaver putredinalem illum calorem concipiat , ita ut tangendum calidum percipiatur . Si ergo rem ex hoc tantum , nempe ex cadaveris calore expendamus omnino decipiemur , judicantes hominem illum, cujus illud cadaver eſt, aliis, quorum cadavera frigida perſentiuntur, ſupervixiſſe, idcirco ergo putredinali huic calori non fidendum : qui ſatis ſeipſum manifeſtabit ipſa cadaveris putredine, corruptione ac fœtore , quæ maxime obſervabuntur adjungi reliquiis naturalis caloris , ſi quæ in cadaveribus defunctorum relictæ fuerint ; & in ſumma , ubi corpora à putrefactione illæſa ſerventur (quod etiam poſt notabile aliquod temporis ſpatium poteſt contingere , ut per unum aut alterum diem, magis & minus , pro cauſarum putrefacientium abſentia, vel præſentia) illum , cujus cadaver magis in calore excedere obſervabitur, cæteris paribus, veriſimile eſt aliis ſupervixiſſe, maxime, ſi nihil aliud ob aliquam particularem conditionem obſtiterit.

37 Quarto obſervandum , quod à frigiditate ipſorum cadaverum provenit poſtmodum partium omnium, ac membrorum rigiditas, quæ quidem tanta aliquando eſt , ut ne ipſis cutis novacula ſcindi poſſit, ut ſuperius ex Plutarcho adnotatur , quia, ſi id experiamur, ejus acies potius hebetatur, quam ultro in cutem adigi poſſit; ſic etiam , ſi membra aliqua ratione flectere velimus, potius ob eandem rigiditatem cadaveris diſrumpemus : cujus rei cauſam ſi quis ſcire deſiderat , ad Ant. Sanctorell. virum doctiſſimum confugiat *in lib. de Medic. defunct. cap.*8. hanc tamen membrorum rigiditatem majorem & minorem eſſe poſſe , ac majorem vel minorem in uno cadavere annotari quam in alio , certum eſt : nam hoc etiam facit habitus, ætas , temperamentum, ſexus, mortis genus, locus , in quo reponuntur, & id genus alia. Siquidem corpora gracilia , ac exucca , ætate provecta & multo magis ſenili, temperaturæ ſiccæ , ſexus virilis, incendio, aut bello extincta, loco frigidiore aſſervata, magis ac promptius frigeſcent ac rigeſcent quam corpora obeſiora, ſucci plena, ætate teneriori, temperaturæ humidioris, ſexus fœminini, in aquis ſuffocata, & loco calidiore expoſita: Eaque de re in hac quoque conjectura deſumenda , habenda ſemper ratio, ut in cæteris differentiarum ipſorum cadaverum, in comparatione unius ad alterum : pueri ſiquidem corpuſculum etiam poſtridie à morte molle, actractabile permanebit , ſenis vero cadaver illico à morte rigebit , & tamen puer multo ante ſenem vitam obierit. Obeſa corpora molliora , ac flexibiliora membra ſervabunt , ad multo longius tempus , quam graciliora ſic etiam temperaturam humidiorem habentia corpora non tamen cito rigebunt, ut quæ ſicciorem obtinent; nec fœminea cadavera tam cito ex frigiditate rigiditatem contrahent membrorum, ut virilia , etiamſi eodem momento ambo deceſſerint. Igitur cum obſervabimus membrorum rigiditatem in cadaveribus , ex eaque conjecturam elicere liceat unum aliis ſupervixiſſe , vel celerius obiiſſe , ſemper cenſendum, eam validam eſſe, cæteris paribus, non indifferenter in omnibus.

38 Ex colore quoque ipſorum cadaverum deſumi poteſt aliqua conjectura celerioris mortis , vel ſuperviventiæ , quæ enim longius à vitæ diſceſſu abſunt, multo magis tetrum, luridumque colorem , & exvireſcentem, vel livore vel nigrore conſpicuum obtinebunt ; contra quæ magis recenter anima ſua deſtituta , minus pravo colore, & adhuc à vivente non in totum alieno dotabuntur ; licet enim , cum mortuus homo eſt , cadaver ejus illico pallorem contrahat , ac calorem induat , quo ipſam mortem præ ſe ferat , unde illud Virg. *Æneid. libr. 3.*

—— *Et pallida mortis imago :*

Et Torq. Taſſi *Hieruſ. cant.* 5. *ſt.* 32.

Steſo Gernando il crin di ſangue e'l manto
Sordido, e molle, e pien di morte il viſo.

Tamen ipſe idem color in horas magis intenditur, magiſque offuſcatur , ita ut comparatione facta inter duo cadavera , quæ viciſſim ſpiritu fuerunt orbata , & unum per horas poſt aliud facile licebit obſervare, & ex carnium colore conjecturare, quodnam alteri ſupervixerit : colorem enim illum mortuis familiarem tanto magis fuſcum , ac deteriorem fieri neceſſe eſt, quanto longius ab exceſſu naturalis caloris obierit , nam tanto magis approximatur putredini , cujus ſoboles & propago ipſe color in tetrum ac lividum immutatus eſt Itaque cum in cadaveribus de recenti vita orbatis , nondum ex toto, ac omni ex parte evanuerint quædam naturalis caloris reliquiæ , ex propria earum præſentia colorem non tantopere immutari contingit, quantopere immutatur, cum jam reliquiæ illæ penitus evanuerint, nam ſuccedente calore putredinali , coloris mutationem fieri neceſſe eſt in magis atrum, & extinctioni conformem.

39 Non prætereundum tamen hic id quod etiam ſuperius ex Felic. Plater. *Quæſt. Medic. Parad. num.* 8. dixi , & quod annotavit etiam Valleſ. *in comm. lib.*7. *Epid. text.*87. *in f.* nempe quædam cadavera aut illico ab obitu , vel etiam poſtridie denuo recaleſcere, ac ruborem quoque, maxime ſecundum carnoſiores partes contrahere, ex quo non difficile eſſet nos in judicando decipi qualenam cadaver prius exſpiraverit, quale vero poſterius, cum fieri poſſit, ut cadaver illius qui prius animam exhalaverit, die ſequenti ruborem contrahat , & recaleſcat , altero illius, qui poſterius obiit, frigido , & mortali colore permanente . Sciendum tamen (quod etiam antea admonebam) recaleſcentiam illam cadaverum, non ex aſſervatione, & reliquiis naturalis caloris emanare, ſed ex calore putredinali, ex vaporibus ab ipſa putredine ſublatis ; conſequens ergo erit alia nonnulla putrefactionis indicia ſimul eluceſcere atque hoc pacto tunc magis habebit locum conjectura deſumpta à magis cita, & celeriori putredine.

40 Circa quam tamen multo major & inextricabilior quæſtio inſurgere poteſt ; quia , ſi ſecundum vulgus ſentire velimus, certum eſt, cadavera, quæ citius putrefiunt, citius etiam ſpiritu & calore, & conſequenter vita fuiſſe deſtituta , quam ea , quæ ſerius putrefactionem concipiunt . ſed hæc communis homi-

hominum perſuaſio, licet ſecundum plurimum vera eſſe poſſit, non eſt tamen undequaque vera, quia ex particulari natura fit, ut cadavera quædam diutius, quædam breviori tempore incorrupta permaneant, pro majori, aut minori diſpoſitione ipſorum ad putredinem, quæ diſpoſitio reſpicit temperamentum, habitum, ætatem, ſexum, mortis ſpeciem, & id genus alia, ut alias dixi *lib. 4. ſuperiore*, *tit.* 1. *q.* 10. *n.* 1. *& ſeq.* Itaque fieri poteſt, ut cadaver illius, qui temperatura ſanguinea dotatus fuerat, citius putrefiat, licet ſerius expiraverit, & exanimatum fuerit, quam cadaver alterius, qui temperatura calida & ſicca dotatus erat, & ob id ſerius putrefiat, licet citius vita fuerit orbatum, cum pateat, ut eo in loco dixi, ſanguine prædita animalia citius putreſcere, calida vero, & ſicca corpora, vel etiam frigida & ſicca longius
41 ab obitu incorrupta ſervari. Eodem quoque pacto quoad alias conditiones evenire poteſt, ut cadaver fœminæ, quæ poſt marem ſpiritum emiſerit, celerius putrefiat ob ſexus conditionem qui nimia abundat humiditate, quam cadaver viri, qui multo ante extinctus fuerit; eademque ratione & de ætatibus, & de aliis quibuſque conditionibus eſt determinandum. Unde rebus ſic ſtantibus, hæc conjectura, accepta ex celeriori, vel tardiori putrefactione non erit indifferenter admittenda, neque ejuſdem roboris cenſenda, niſi facta comparatione inter cadavera, quæ perſonarum fuerit ætate, tem-
42 peramento, habitu, ſexu, mortis genere, & id genus aliis conditionibus inter ſe aut ſimilia, aut non multum diſtantia, tunc enim verum erit dicere, inter eos, qui ex una, eademque cauſa ſimul extincti ſunt, puta ruina, incendio, naufragio, præcipitio, ſuffocatione, & id genus aliis, illum cæteris ſupervixiſſe, cujus cadaver magis illæſum, & incorruptum videtur ſervatum, contra vero illum cæteros morte prevenisse, cujus cadaver à putredine promptius, ac majorem in modum videtur labefactatum.

Præmittendum tamen non eſt, quod hujus conditionis reſpectu non parva differentia eſt inter illum, qui in bello, vel hoſtium, aut graſſatorum aggreſſu, ex vulnere à tormentario inſtrumento inflicto occiſus eſt, & illum, qui ex ferro periit; nam patet, & alias adnotavi, ejuſque rationem evidentem reddidi, quod corpora tormentariis illis inſtrumentis ſublata, citiſſime præ aliis putredinem concipiunt, quod ex Ambroſ. Paræi, Alphonſ. Ferri, Bartholom. Magii, P. Pigræi, aliorumque Chi-
43 rurgorum expertiſſimorum auctoritate tunc comprobavi. At quæ ferro occiſa ſunt, non tam facile putreſcere, ratione, de qua *ibi*, firmavi, quam etiam Stephani Roderici Caſtrenſis eſſe dixi. Unde conjectura nihil operabitur, ubi de duobus, ſimul eodem bello interfectionis quæſtio ſit, ſi unus eorum ferro occuberit, alter vero tormentario inſtrumento, cum hic potuerit quidem illi ſupervivere, & tamen ejus cadaver citius putredine marceſcere. Occurentibus ergo id genus dubiis, ad illas conjecturas, hac omiſſa, confugiendum.

44 Multum autem (ut neque hoc etiam ſilentio prætercam) facit ad citam, vel ſeram cadaverum putrefactionem, morbi genus, ex quo ſublata fuerint, quod etiam annuebam *ſup. n.* 34. conſtat enim, ut ibi dixi, corpora ex morbo calido & ſicco intereuntia, ut ex febre ardenti, hectica, aut ſimilibus ſero putreſcere, contra quæ contrariæ naturæ morbo, & maxime in quo magna putredo vigeat, ut Peſtis eſt, vel febris maligna, extinguuntur. Nam ipſa eadem corpora peſte detenta, dum adhuc vivunt, corruptionem ac putredinem magnam præ ſe ferunt, nam ea de cauſa fœtidus in illis ſpiritus ab ore emanat, ac ab ipſo corpore, & tam gravis aliquando eſt, ut nonniſi ex putrefacto cadavere expirare videatur, quod ſcite adnotavit Lucret. *lib.* 6. *de Rer. nat.* ſequenti carmine;

Spiritus ore foras tetrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ſitu.

Immo ipſam putredinem in adhuc viventium corporibus ad tantam malitiam perveniſſe aliquando compertum eſt, ut genitales partes, vel manus, vel pedes jam marceſcentes præcidere opus fuerit, ne putredo jam à morbo concepta in univerſum corpus ſerperet, quod neque deſtitit adnotare idem Lucret. *ibid.* dicens:

—— Tamen in nervos hic morbus, & artus
Ibat, & in partes genitales corporis ipſas,
Et graviter partim metuentes limina lethi
Vivebant ferro privati parte virili,
Et manibus ſine nonnulli pedibuſque manebant
In vita tamen, & perdebant lumina partim.

Quæ quidem ærumnæ ex Hip. *lib.* 3. *epid. text* 22. & 45
ex Thucydide referuntur in peſte Athenienſi accidiſſe à Jo. Oardio *in com. ad præcit. Lucretii carmina.*

Sed ad rem noſtram, exſiccari potius dixi cada- 46
vera eorum, qui calido & ſicco morbo extinguntur, putreſcere autem cadavera eorum, qui morbo calido & humido exanimantur. Sed ipſa quoque exſiccatio putrefactio eſt, immo propria, ac vera omnium corporum putrefactio exſiccatio eſt, ſiquidem tum demum in totum perire viventia omnia dicendum eſt, cum omni primigenio humido abſumpto, ad extremam exſiccationem deveniunt, ac tunc deſineret ulterius eſſe, unde hæc vera putrefactio eſt. Quod vero calida & humida corpora ante exſiccationem, putrefactionem illam communiter acceptam experiantur, videanturque, ut Virg. dicebat *lib.* 3. *Georg.*

—— Turpi dilapſa cadavera tabo.

& quod etiam Ovid. aſſerebat, nempe quod

Dilapſa liqueſcant.

lib. 7. *Metam.* idcirco evenit, quia facilius concipiunt calorem extraneum, qui agens in humidum, putredinem hanc communiter vocatam acceſſit; quæ tamen, ut dixi, non eſt finis ultimus, ac ultima mors corporum, (quæ quamdiu calore aliquo participant, etiam putredinali, videntur aliquo modo eſſe, & vivere) quia tendit ad ulteriorem putrefactionem, nempe ad exiccationem, quæ proprie eſt ultima putredo, & conſumptio, quaſi annihilatio quorumlibet corporum, omnio enim, quæ putrefiunt, tandem in fimum, & cinerem extabeſcunt, Fern. *li.* 2. *de Abd rer. cauſ. c.* 10. quamobrem optime Eccleſia ſancta, cum comminatur homini ultimum finem, illud profert; *Cinis es, & in cinerem reverteris.*

Porro oculorum obſervatio in cadaveribus non 49
ſolum inanis cenſenda non eſt, ſed magni quidem facienda; nam eorum naturalis conſtitutio qualis in cadaveribus requiritur, vel quam proxime ad naturalem conſtitutionem accedens, ſignum præbere poteſt non omnino, nec in totum extinctarum reliquiarum naturalis coloris, & ſic non multo ante corpus illud mortem obiiſſe; contra illud, quod à requiſito ſtatu naturalis magis recedit. Quod vero alias ex Plinio dixi *ſua nat. hiſt. lib.* 28. *c.* 6. nimirum, augurio eſſe, quod homo ex morbo non ſit moriturus, quamdiu oculorum pupillæ intuentium imaginem reddant, unde *lib.* 11. *ejuſd. nat. hiſt. c.* 17. dicebat, oculos primum mori, cor ultimo loco, vanum omnino eſſe oſtendit, quod non ſolum in iis, qui ex eo morbo non periclitantur, ſed in iis etiam, qui & periclitantur, & in jam vita functis pupillæ intuentium imaginem ſemper reddant, licet tanto obſcuriorem, quanto magis à morte diſtant, quouſque eorum cadavera impurtia ſervantur; poſtmodum enim accedente putredine, vel exiccatione, ſpiritibuſque iis omnino evaneſcentibus, qui partis proprii ſunt, oculi magis magiſq; offuſcantur; tametſi, ex quo homo moriturus eſt ac morti proximus, oculi fulgorem omnem remittant, tandemque amittant, Valleſ. *in lib.* 5. *Epid. text.* 57. *inf.* ita ut amplius eam imaginem intuentibus nullo modo reddere poſſint. Inane ergo augurium captatur ex apparitione imaginis intuentium in ægrotorum pupillis, cum ea etiam in mortuis per aliquod ſaltem tempus non omnino obliteretur. Unde ſequitur falſitas etiam alterius ſententiæ, quod oculi primum moriantur, cum contra dici poſſit, ultimos mori, cum etiam in mortuis aliquos lucidos ſpiritus retinere eos experiamur. Itaque omni-

cadaver illud, in quo licet obſervare oculos non omnino offuſcatos, ſed tantiſper adhuc intuentium imaginem reddentes conjecturam non levem faciet, hominem illum, cujus cadaver illud eſt, cæteris ſupervixiſſe, qui ex eodem caſu perierunt, & quorum oculi omni ex parte obſcurati, tenebriſque obducti conſpiciuntur, omnique luce & diaphaneitate ita orbati, ut nullam intuentium imaginem reddere obſerventur.

Neque mirum videri debet, quod præ cæteris corporis partibus oculi, homine etiam defuncto per aliquod tempus rationabile, neſcio quod vitæ ſpecimen adhuc præ ſe ferant, hoc enim à tenuitate, & perſpicuitate partium oculos componentium derivari certum eſt, ut præcipue humores ſunt, quos omnes lucidos ac perſpicuos eſſe, præter alios Anatomicos, docet Fallop. *inſtit. Anat. tract.* 1. *c. de ocul.* inter quos præcipue emicat humor cryſtallinus, qui producitur à natura è ſeminis portione pellucida, ſimul atque oculorum fundamenta locat. Joan. Veſling. *in ſyntagm. Anat. c* 15. unde tanta perſpicuitate dotatur, ut optimi cryſtalli modo pellucidiſſimus ſit, & ab ipſis oculis exemptus, vitri alicujus modo, omnia, quibus imponitur impenſe quorundam ſpecillorum ritu adaugeat. And. Veſal. *lib. 7. de hum. corp. Fabr. c.* 14. Reald. Columb. *Anat.* 10 Joa. Riol. *Antropograph. lib. 6. c. 4. tit. de hum.* Omnia etiam corpora, quæ maxime aqueam naturam retinent, pellucida ac diaphana, ſeu tranſparentia ſunt, ut ipſa aqua, niſi aliunde vitietur, & ex eo vitio craſſior evadat, ut de Aqua Maris evenit, quæ ob id intuentium imaginem non reddit, unde Virgilium erroris redarguunt nonnulli, cum Coridonem introducit de ſe ipſo loquentem ac dicentem *Eclog.* 2.

Nec ſum adeo informis, nuper me in litore vidi,
Cum placidum ventis ſtaret mare.

Sed quomodo excuſari poſſit Virgilius, alii videbunt, certum eſt Maris aquam tranſparentem non eſſe, neque intuentium imaginem reddere, ut corpora diaphana faciunt, & humores: ex quibus oculus componitur. Sed neq; in hac re deeſt aliquid, quod nos in aliquam ambiguitatem ducere poſſit, circa hujus conjecturæ validitatem, cum pateat alios aliis majorem, ac minorem oculorum alacritatem, & perſpicuitatem à natura fuiſſe ſortitos; nam de Auguſto, & de Tiberio & de Alexandro magno, aliiſque legimus, habuiſſe, ultra quam credi poſſit, oculos vividos & alacres idque ob majorem à natura illis impertitam ejus inſtrumenti perſpicuitatem, & ſplendorem. Sed hoc præterquam quod eſt de raro contingentibus non eam facere poſſe differentiam exiſtimandum, inter unam & aliam perſonam, quæ conſiderabilis ſit, & idcirco nullam in ea re excitare poſſe difficultatem; & tamen ſi defunctæ perſonæ, de quibus ferendum eſt judicium, inſigniter inter ſe differant ætate, temperamento, & id genus aliis conditionibus, debet ex mea ſententia aliqua ejus rei conſideratio haberi, cum omnino ex rei natura contingat promptius offuſcari oculos, in cadavere defuncti ſenis (In quo etiam vivente offuſcati reperiuntur) quam in cadavere defuncti juvenis, aut tenerioris ætatis hominis: & ſic, non habita ratione hujus differentiæ ætatis, male fidere licebit huic conjecturæ, cum potuerit in ſene promptius oculus offuſcari, licet juveni ſupervixerit.

50 Quicquid autem ſit de his, quæ hactenus attulimus, illud certum eſt ex teſtimonio Medicorum, Gal. maxime *in 6. Epid. comm.* 4. *text.* 28. Animalem ſpiritum luminoſum à cerebro in oculos plurimum proficiſci, unde fit, ut ab oculis ipſis in morbis ſigna potiſſima habeantur ſalutis vel mortis, roboris, vel imbecillitatis virtutis, quia pro totius corporis valetudine oculi clare oſtendunt, qualis ſtatus ſit ſanitatis, & morbi, quod ex nulla alia corporis parte evidentius haberi poſſe, notat idem Gal. *loco cit.* Unde pluries Hippocr. ex videndi vi pereunte mortis inſtantiam prognoſticat, ut *in Coac. Prenot. ſect.* 1. *text.* 78. & alibi: & tamen, licet oculus mortis indicia primus omnium cæterorum membrorum præbeat ultimus omnino moritur, ut jam diximus. Stante ergo humoris cryſtallini (qui præcipuum videndi inſtrumentum eſt, ut cum Galeno ſentiunt Anatomici omnes) naturali perſpicuitate, ac claritate, quam, à ſua conſtructione habet independenter à calore & ſpiritu, ita ut etiam in mortuo homine immo ab ipſo cadavere ſeparatus eandem perſpicuitatem ac claritatem retineat, & poſſit forte tanquam cryſtallus, ſi aliqua re à poſteriori parte obducatur, non minus quam ſpeculum, imagines intuentium reddere, mirum eſſe non debet, ſi etiam in ſuo loco conſervatus in homine vita functo intuentium adhuc imaginem aliquatenus reddat; licet ob aliorum forte partium offuſcationem à morte contractam & ob ſpirituum carentiam, non tam exacte id faciat, ut in vivente homine.

Denique ex cadaverum fœtore majori, aut minori deſumi poteſt alia conjectura ad probandum, quis eorum, qui ſimul ex eadem cauſa perierunt, celerius, aut tardius obierit. Loquor autem hic 52
de fœtore, qui à cadaveris putrefactione ſublevatur, non de eo, qui vel ab excrementis, vel aliunde in nuper etiam defunctis emanare ſolet: nam ille fœtor, non hic eſt qui ſoboles eſt putredinis, ut notum eſt ex Gal. *in prognoſt. comm.* 1. *text.* 42. Joan. Fernel. *lib.* 2. *Patholog. cap.* 5. *&* *lib.* 2. *Abd. rer. cauſ. c.* 10. Licet enim fœtor etiam ex vivente corpore emanare poſſit, ut in iis, qui peſte laborant, interdum evenire, ſupra dixi, & ex Lucretii carmine comprobavi: tamen id non habet locum in ullo propoſitorum caſuum, ſi Peſtem excipias; in quibus mors non à febre, & ab intenſa putredine provenit; ſed ab improviſa, ac ſubita violentia, vel ex ferro, aliove inſtrumento ſanguinem hauriente, vel ex alia cauſa ſpiritum intercipiente: unde nullus inde à prægreſſa putrefaciente cauſa fœtori eſt locus, qui in vivente emanare poteſt, ſed tantummodo fœtori, qui ex cadaveris putrefactione elevatur; quæ putrefactio tanto citius conſpici obſervatur in uno, quam in alio cadavere, cæteris paribus, quanto citius unus homo extinctus eſt, dummodo, ut jam admonuimus, ratio habeatur ipſorum cadaverum, quoad temperamentum, ætatem, habitum, ſexum, & alia id genus. Licet autem hæc conjectura à cadaverum fœtore deſumpta videatur coincidere, atque una eademque eſſe cum conjectura deſumpta ex eorundem cadaverum putrefactione, tamen hæc per ſe majus aliquid operatur. Cum enim putrefactionis indicia ex aliis quibuſdam rebus haberi poſſint, ut ex partium livore, aut nigredine, præcipue vero nonnullarum, ut narium, aliarumque extremarum partium & ex aliis, tamen nihil evidentius illam atteſtatur, quam fœtor ex ipſo cadavere emanans; quippe cum ille ad partium internarum incipientem putredinem illico ſequatur, quæ citiſſime præ aliis putreſcunt, de naturalibus maxime intelligendo: unde tanquam prædictæ putredinis ſignum primum, & ante alia, fœtor ſe conſpicuum facit, quia ſtatim atque calor extraneus in ipſas partes ſuas vires exercere incipit, elevat ab ipſis vapores putridos, ac peſſime olentes, unde fœtor adſtantium nares inficit.

Sed ipſius quoque fœtoris dantur aliquæ differentiæ & aliqui gradus, pro ratione & intentione ipſius putredinis. Minimum, ac minus gravem exhalant cadavera, quæ per exiccationem tabefiunt, & tandem abſque alia putrefactione in fimum, ac cinerem abeunt. Maximum, ac graviſſimum, quæ tabe diffluunt, & ſaniem generant; ex his enim tantus, ac talis interdum fœtor emergit, ut homines cæteraq; animalia conſternare ſit aptus; talis fit in iis, qui ex morbo a ſumma putredine provenire extinguuntur, ut in malignis febribus & in peſte venit; corpora namq; his morbis ſublata, fœtoris exſpiratione ipſas beſtias aveſque, quæ turmatim alias ad cadavera accurrunt, eaque avidiſſime devorant, à ſe abigunt, vel ſi propius accedant, perimunt. Unde Lucret. *lib.* 5. *de rer. nat.*

Multa-

Multaque humi, cum inhumata jacerent corpora ſupra
Corporibus, tamen alitum genus, atque ferarum
Aut procul deſiliebat, ut acrem exiret odorem
Aut ubi guſtarat, languebat morte propinqua.

Et Ovidius *lib. 7. Metamorph.*

Omnia languor habet, ſylviſque agriſque viiſque
Copora fœda jacent, vitiantur odoribus auræ.
Mira loquar, non illa Canes, avidaque volucres,
Non cani tetigere Lupi, dilapſa liqueſcunt,
Afflatuque nocent, & agunt contagia late.

Ubi ad confirmandum illud, quod diximus, de majori, ac magis gravi fœtore expirante ex cadaveribus, quæ ſanie diffluunt, nota modum loquendi ipſius Poetæ *ibi:*

Dilapſa liqueſcunt,
Afflatuque noſcent.

Recedit autem autem ab hac fœtoris gravitate eorum cadaverum odor, quæ ſitum contrahunt; ſed ad eam propius accedit fœtor eorum, quæ verminationem concipiunt abſque ſanie. Atque in ſumma, quæ ex cauſa naturali promptius putrefiunt, ut ex conditione ſexus, habitus, temperamenti, ætatis non tam horribili fœtore conſpicua ſunt; veluti quæ præter naturali cauſa, ut ex febre maligna, vel ex peſte in putredinem abeunt.

LIBRI QUINTI
TITULUS TERTIUS.
DE MEMBRIS EORUMQUE MUTILATIONE, & debilitate.

Continens Quæſtiones ſeptem.

I. Membrum quid ſit, & quænam proprie membra ſint in corpore.
II. De mutilatione, impedimento, & debilitate membrorum.
III. Mutilata membra an reparari poſſint.
IV. De Naſo Auribus, & Labiis.
V. De Oculis, Barba, Dentibus, & Lingua.
VI. De Manibus, Pedibus, & Digitis.
VII. De Pene, Teſtibus, & Mammillis.

SUMMARIUM.

1 *Membri mutilatio irregularitatem inducit.*
2 *Mutilatio partis alicuius membri non facit irregularem.*
3 *Mutilans membrum fit irregularis, mutilans membri partem, non.*
4 *Ad decidendum, an membrum mutilatum, vel debilitatum ſit, Medici convocantur.*
5 *Membrum vel proprie dicitur, vel improprie.*
6 *Omnis pars organica membrum dicitur lato modo.*
7 *Membrum ex Avicenna quid.*
8 *Membrum proprie, & ſtricte quid ſit, & numero ſequent.*
19 *Membra humani corporis quæ.*
11 *Mammilla in fœminis non eſt membrum. Contrarium, ibid.*
12 *Hominem caſtrans non ſubiicitur pœnæ mutilantis membrum, ſed maiori.*
13 *Teſtes habent diſtinctam operationem, & inſignem ac perfectiſſimam.*
14 *Penis non eſt vocandus membrum.*
15 *Eiaculatio ſeminis, & erectio Penis operationes ſunt, ſine quibus conceptio fieri non poteſt.*

QUÆSTIO I.

Membrum quid ſit, & quænam proprie membra ſint in corpore.

TAm Pontificii, quam Cæſarei Juriſperitis hæc materia communis eſt; illi enim non modo in iis, qui ad ordines promoveri cupiunt, ſacros præſertim, membrorum integritatem, & naturalem formoſitatem requirunt, ſed etiam quam irregula-
1 ritatem inducat membrorum mulilatio tam in mu-
2 tilato, quam in mutilante diſcutiunt, ac determinant: quamobrem dubitant aliquando, an aliqua corporis particula proprie integrum membrum ſit, necne, & pars tantum membri, quia membri mutilatio irregularitatem quidem inducit, ut eſt notiſſimum Barboſ. *de off. & poteſt. Epiſc. Alleg.* 42. *n.* 10.
3 *p.* 2. at mutilatio partis alicujus membri, non ita: Idem Barboſa. *ib. n.* 12. Eodem quoque pacto, qui aliquo 4
membro mutilaverit, incurrit irregularitatem, ut Canon. norunt; qui vero tantummodo membrum debilitat, nequaquam. Capell. Toloſ. *q.* 208. *n.* 3. in decidendo ergo, an membrum mutilatum ſit, vel aliquo modo debilitatum, aut impeditum, Medici, tanquam periti, convocantur, Caball. *Reſ. Crim. cent.* 3. *c.* 236. *n.* 114.

Sed & Cæſarei Juriſconſulti ad pœnas condignas delinquentibus irrogandas, & ad alia permulta de eadem materia multa perquirunt, ut in proceſſu diſceptationis manifeſtum fiet. Merito ergo nos, ut utriſque rem gratam faciamus, hoc argumentum inter alia nobis pertractandum ſuſcepimus: videndum ergo generaliter primo, quid ſit membrum, dehinc ad particularia accedemus, & ea, quæ adhoc argumentum ſpectare videbuntur, quoad fieri poterit, accuratius pertractabimus.

Membrum igitur, vel propriè dicitur, vel im- 5
proprie, & abuſive, improprie, ac lato modo omnis organica pars membrum dicitur, ita Ariſt. 6
lib. 1. *de hiſt. Anim. c.* 1. Galen. *lib.* 1. *de uſu part. c.* 1. & cum his Fortun. Fidel. *lib.* 2. *Relat. Med. c.* 6. & inter Juriſconſultos Covarruvias ex Cicer. *Relect. p.* 3. *de homicid. Init. n.* 8 Caball. *Reſol. Crimin. cent.* 3. *c.* 236. *n.* 4. Guazzin. ad defenſ. Reor. *def.* 33. *cap.* 6. *n.* 1. & ſic auctoritate Avicennæ 1. 1. *doctr.* 5. *cap. unic. in princ.* definitur membrum à Conc. *diff.* 38. quod ſit corpus ſolidum, quod ex humorum generatur commixtione, vel quod ſit par animalis inſpiſſata, ex humiditatibus genita, naturæ viribus inſignita. Quæ quidem definitiones adeo genericæ ſunt, ut non modo Manus, & Pedes comprehendant, ſed & 7
digitos, Naſum, Auriculas, Dentes, Ungues, ac denique quaſcunque corporis particulas, dummodo actioni alicui deſtinatæ ſint: nam idcirco organicas, non ſimilares partes, membra appellavit Ariſtoteles, ut ex eo notat Andr. Laur. *lib* 1. *Anatom. q.* 1. ſic etiam Galen. *loc. cit.* & ſic etiam Juriſconſultos Membri nomine uſos eſſe teſtatur ipſe Fortun. Fidel. *ubi proxime.* Stricte tamen, ac proprie, & in germana ſignificatione, Membrum dicitur ea corporis pars, quæ perfectam edere poteſt actionem, & quæ diſtinctam habet ab aliis operationem. Gal. *lib.* 1. *Method. med. c.* 6. Fortun. Fidel *ubi* 8
ſupra, & inter Juriſconſultos ex Ariſt. & aliis Juriſ-

Juriſconſultis Covarruvias *loc. jam cit. n. eodem* Barboſ. *de off. & poteſt. Epiſc. allegat.* 42. *n.* 11. *p.* 2. vel dicamus, quod membrum ſit certa corporis pars ad perfectam actionem edendam deſtinata, qua pereunte actio illa in animali reſpectu ejus partis deſtruitur. Covarr. *ubi ſupra*, ex Bald. & aliis, ſic o-
9 culus ad videndum, manus ad apprehendendum, pedes ad ambulandum, lingua ad loquendum, quarum partium unaquaque pereunte actio ex parte ſui totaliter perit: neque enim animal ſine oculo videre, neque ſine manibus homo operari, neque ſine pedibus ambulare, aut abſque lingua unquam loqui poteſt; unde miraculo proximum eſt, quod Schenck. *in Obſ. lib.* 1. *tit. de Ocul.* narrat de quodam cæco ſpecies viſibiles per nares percipientes, licet non adeo hoc ſit impoſſibile, quin potuerit ex naribus ad ipſos oculos, alias perfecte organizatos, & tantum ab extra ex palpebrarum coalitu impeditos, viſibilium ſpecies pervenire, aut lumen ipſorum oculorum per narium ductum lumini externo conjungi, ad viſibilia percipienda. At non ſicut de oculo, ita evenire de digitis, de Naribus, de Auriculis, aliiſque hujuſmodi dicendum eſt, quia propriam actionem, aut perfectam non habent, non etiam unico digito abſciſſo, manus apprehendere, & operari poteſt; naribus etiam obtruncatis, raptiſque auriculis, homo & reſpirare, & olfacere, & audire poteſt.

10 Cum ergo præmiſſa veritatem habeant, membra noſtri corporis dicenda ſunt primo Manus, deinde Pedes, ab his Oculi, poſt Lingua, dehinc in viris Teſtes, in fœminis mammillæ, nam neque ſine teſtibus ſemen, neque ſine mammillis lac conficere poteſt fœmina, cum ad has, perfectas illas quidem, actiones edendas, hæ partes ſint à natura conſtructæ, ac deſtinatæ, ut docte, ac luculenter demon-
11 ſtrat Fortun. Fidel. *loc. cit.* quanquam Gal. *lib.* 1. *de uſu p. c.* 8. inter præcipua membra, mammillas connumerare viſus non eſt, ſed quicquid ſit de ejus opinione optime his membris definitio jam allata videtur convenire. Sed de Mammillis Juriſconſulti apertiſſime ſentiunt: nam Covarr. *ubi ſup.* contra Bald. opin. & Farin. *in Append. de immunit. Eccleſiæ, c.* 15. *n.* 149. voluerunt mammillam in fœminis non eſſe membrum proprie dictum, at magis ex mea ſententia Baldo aſſentiendum, qui Philoſophus erat, ſciebatq; Mammillam in fœminis habere diſtinctam operationem, eamque deſtinatam eſſe à natura, ut diximus, ad lac conficiendum, itaque ſtricte ac propriiſſime membrum vocanda eſt. Fortun. Fidel. *ubi ſupra*.

12 Sed teſtibus nullam mentionem apud Juriſconſultos invenire mihi licuit, ex qua circa hoc expiſcari eorum ſententiam potuerim. Scio ſolum majoribus pœnis tam ſpiritualibus, quam temporalibus ſubiici eum qui hominem caſtraverit, quam eum, qui membrum aliquod mutilaverit. Menoch. *de Arbitr. Jud. lib.* 1. ex quo Tho. Act. *de infirm. p.* 1. *c.* 5. *n.* 9. quod an apud Juriſconſultos ob id proce-
13 dat quod non ſolum Teſtes inter membra computentur, ſed cæteris membris præſtent, exploratum adhuc non habeo: ſatis autem nobis ſit, Teſtes habere diſtinctam operationem, atque illam quidem inſignem, ac perfectiſſimam ſeminis ſcilicet conficiendi, at longioribus proſequitur Gal. contra Ariſt. *lib.* 1. *de ſemine*: atque idcirco membra dici debere, præſertim, quia præter jam commemoratam operationem, virilem quoque vigorem in Maribus tuentur, cum illis abſciſſis, Mas fœminæ ſimilis quoad prædictum Animi vigorem evadat.

Idem quoque dubium intercedit de Pene: at neque de hoc Juriſconſultos locutos fuiſſe comperi, ſupponentes fortaſſe, non eſſe revocandum in dubium. An hæc pars membrum ſit, cum pater ſit omnium membrorum, & habeat ejus nominis immemorabilem poſſeſſionem, unde per Antonomaſiam Membrum ab omnibus appellatur, ſed inter Medicos jam ſæpiſſime in his quæſtionibus addu-
14 ctos, & adducendos Fortun. Fidel. litigioſam fecit Peni hanc poſſeſſionem, qua per omnia præterita ſæcula Membri nomine potitus eſt. Dicebat autem doctus hic Auctor, Penem non eſſe vocandum membrum eo, quod non habeat conditionem ac Membri naturam requiſitam, diſtinctam nempe, ac perfectam, ſeu primariam operationem, quia neque erectio, neque ſeminis ejaculatio abſolutæ, ac primariæ actiones videntur, ſed utraque famulatrix potius eſt ipſius conceptionis: utitur enim natura hac parte veluti canaliculo quodam, per quem animal ſemen ejaculetur, ut inde conceptio fiat. Quemadmodum ergo Nares, ſeu ipſe Naſus Membrum non eſt, quod nullam operationem habeat, ſed tantum ad decorem fabrefactos à natura ſit, & ut tanquam per ductum cum minori indecentia Cerebri excrementa expurgarentur, idem de Pene firmandum videtur. Sed videat Fortunatus, ne infortunatus evadat, ſi de turbata poſſeſſione accuſatus ab ipſo Pene in judicium trahatur; quamobrem prudenter agit, cum hanc nominis poſſeſſionem non inficiatur, ſed ingenue confitetur, qua quidem non videtur tam ex abrupto expoliandus, præſertim, quia videtur ejus poſſeſſio juſta; quod enim contra adducit Fortunatus, non eſſe nempe erectionem, & ſeminis ejaculationem tales operationes, ut ex iis membri nomine Penis dignandus ſit, quia utraque actio eſt, quæ aliis famulatur, ego quidem partim admitto, partim vero nequaquam: admitto, quatenus ejaculatio fit quidem per Penem, non autem abſolute à Pene; non admitto, quatenus abſque ejaculatione, & erectione conceptio fieri non poteſt, erectio autem terminatur in ipſum, & ejaculatio ut dixi, fit per ipſum: conceptionem autem non poſſe ſuccedere abſque utraque actione, latius probavi *lib. bar. q. Tit.* 1. *q* 8. Nihil autem me movet, quod hæ non ſint ita perfectæ operationes, ut per ſeipſas naturæ intentioni ſatisfaciant; ſed deſtinentur ad ulteriorem finem, & ut ille dicit, alteri famulentur, quia hoc non videtur impedire, quod ſit vocandus membrum, cum ſatis videatur, ſi actio à tali parte celebrata, ſit in ſuo genere perfecta; itaque jure gaudere debet Penis nomine membri, neque membrum membri nomine videtur defraudandum. Illud obiter addam hic ex Riol. *Antbopograpb. lib.* 1. *c.* 31. Penem magnum, durum ac ſtolidum ingenium denotare At unde hoc? Nam natura in conformatione naturalium partium intenta, in animalium conformatione abſumpta, & in iis luxurians, non ſufficit ad perfectum vigorem animalibus conciliandum?

SUMMARIUM.

1 *Mutilatio non eſt idem apud Medicos, quod apud Juriſconſultos.*
2 *Mutilata membra apud Iuriſconſultos quæ dicantur*
3 *Mutilata membra quæ dicantur apud Medicos.*
4 *Mutilum membrum non vocandum, ex quo aliqua pars præciſa non ſit.*
5 *Mutilata membra ſunt, quæ aliquo modo ſunt præciſa.*
6 *Mutilatum membrum quodnam vere dicendum.*
7 *Ad veram mutilationem tria requiſita.*
8 *Mutilatio non eſt abſque deformitate.*
9 *Mutilationis præcipua conditio eſt membri obtruncatio.*
10 *Mutilatio tam à natura, quam ab Accidente eſſe poteſt.*
11 *Deformitas eſt aliqando abſque mutilatione.*
12 *Notabile impedimentum præcipuæ actionis alicujus membri ſemper inducit irregularitatem.*
13 *Medici convocantur ad iudicandum, an membrum debilitatum, vel impeditum ſit.*
14 *Eadem eiuſdem membri mutilatio, vel debilitas diverſo modo æſtimatur in diverſis perſonis.*
15 *Amplia prædictam concluſionem, ut hic.*

QUÆSTIO II.

De Mutilatione, impedimento, & debilitate Membrorum.

QUanquàm membri mutilatio in ſuo vero ſenſu non eſt eadem apud Medicos, quæ eſt apud Juriſ-

2 Juriſconſultos, tamen Juriſconſultorum acceptione hic utemur, nam hæc magis in conſideratione habenda in caſu noſtro: apud Juriſconſultos enim mutilata membra appellantur, quæ præciſa, & obtruncata aliquo modo ſunt. Auguſt. Barb. *de off. & poteſt. Epiſc. alleg.* 42. *n.* 10. Sed apud Medicos amplior
3 multo eſt mutilationis acceptio, non modo enim, quæ amputata ſunt membra, mutilata dicuntur, ſed quæ deformitatem, & impedimentum afferunt, & ipſius faciei partes, & aliæ ſecundum tria genera mutilationis, à Fortun. Fidel. allata, *lib.* 2. *Relat. c.* 7. Immo etiam, quæ ex morboſa cauſa à proprio opere deſiſtunt, etiamſi neque ullam partis præciſionem, neque ullam deformitatem patiantur, ut probat ex Hippocratis mente Petr. Sal. *in lib.* 1. *de morbis ſect.* 1. *text.* 5. & Marſil. Cagnat. *lib.* 1. *var. ob-*
4 *ſervat. c.* 2. licet ſupra citatus Fortunatus *ibi* hanc opinionem reiiciat nolens vocari mutilum membrum, ex quo aliqua pars præciſa non ſit.

5 Ac profecto videtur, juxta Fortunati doctrinam, tale membrum vocandum eſſe potius imbecillum, quam mutilum, æquivoca enim potius, quam univoca & propria mutilatio hæc Salii, & Cagnati videri facile poteſt. Nos, ut dixi, ſecundum Juriſconſultorum ſenſum, mutilata ea membra appellabi-
6 mus, quæ aliquo modo præciſa ſunt: ſed quia ad hoc, ut membrum aliquod vere mutilatum dicatur, non ſufficit quilibet cujuſcunque quantitati partis ipſius membri præciſio, idcirco dicamus, quod quandocunque præciſio, ſeu amputatio partis alicujus membri ipſius uſui, vel pulchritudini inſigniter obſit, tunc membrum vere mutilatum dici debeat; ſed differenttia eſt in hoc, quia ad hoc, ut partis præciſio uſum membri adimere, vel impedire poſſit, notabilis eſſe debet, ſed ad hoc ut pulchritudinem amittat, etiam minima præciſio ſufficiens eſt, & ex ea pars mutilata dicitur; ut ſi vel ipſa Naſi cuſpis præciſa ſit, ex eo enim, quod in facie, & in parte maxime decori deſtinata, Naſum ipſum reddit mutilatum. Atque hoc pacto videndum Juriſconſultis eſt, an ex hoc capite, is, qui eo modo eſſet mutilatus, vel alium mutilaſſet, irregularitatem incurreret; etiam nihil incommodante ea præciſio-
7 ne aliquam corporis neceſſitatem, ſed tantum formam deturpante. Sed circa id notandum, quod Fortunatus Fidel. *ubi ſæpe*, volebat, ad veram ſcilicet, & exqui tam mutilationem alicujus membri tria requiri, abſciſſionem ſeu obtruncationem alicujus
8 membri, vel partis ipſius membri, actionum ipſius membri impedimentum, ac denique deformitatem; hanc vero poſtremam præ omnibus requiri, ita ut
9 nulla vera mutilatio ex ejus ſententia ſit, quæ deformitatem non inducat. Videtur tamen præcipua conditio eſſe membri obtruncatio, cum deformitas eſſe poſſit abſque obtruncatione partis, obtruncatio vero abſque deformitate nequaquam, nam ipſa obtruncatio deformitatem inducit. Idcirco membrum poteſt eſſe quidem deforme, abſque eo, quod ſit mutilum, quod non videtur controvertendum, licet nunquam futurum ſit mutilum abſque partis obtruncatione; quæ, quia per ſeipſam comitem habet deformitatem, idcirco videtur hæc conditio multo majoris momenti exiſtimanda, quam deformitas, & actionis impedimentum: non enim à deformitate dependet vera mutilatio, ſed ipſa membri præciſio, at contrà, ut dixi, à membri mutilatione dependet deformitas, & actionis impedimentum.

10 Cæterum mutilationem tam à natura eſſe poſſe, quam ab accidente, notum eſt, & idcirco quærebat Hip. in *lib. de Genit.* unde fit, quod ex mutilatis parentibus (non tam ex accidente, inquam, quam à natura) aliquando ſani aliquando autem mutilati filii naſcantur, nempe quod ex parentibus aliquo membro, vel membri parte orbatis filii eodem vitio aliquando inſigniti naſcantur, privati ſcilicet eo ipſo membro, vel membri parte, quæ in parentibus deficiebat.

11 Porro quemadmodum deformitas interdum eſſe poteſt abſque mutilatione, & ſic impedimentum alicuius membri abſque vera mutilatione partis, nempe præciſione, eſſe poteſt. Impediri autem poteſt membrum duplici modo, uno, ne ſibi deſtinatum officium ullo modo in poſterum exercere poſſit, altero ne tam facile, & expedite, ut à natura ſit. Relinquo tertium modum, quando depravate membrum ſuo officio fungi cogitur. Utrumque autem impedimentum, & à natura eſſe poteſt, & ab accidente; neque ſolum ex vera mutilatione, partis ſcilicet privatione, vel naturali, vel acciden- 12
tali, ſed ex aliis quoque cauſis. Circa quæ animadvertendum, quod notabile impedimentum præcipuæ actionis alicuius membri, ut oculi in videndo, linguæ in loquendo, manus in apprehendendo, pedis in ambulando, ſemper inducit irregularitatem, juxta notata à DD. *in tit. de Corp vitiat.* Notabile autem impedimentum dico, quando membrum ſuo officio, aut nullo modo, aut nonniſi ingenti cum difficultate fungitur, aut cum eſt in operando magna ex parte debilitatum, & ſatis diminute operatur, ut ſi lingua nullo modo loquelam formare poſſit, aut poſſit quidem, ſed cum tali difficultate, ut multum temporis in loquendo, & exprimendo animi ſenſum, & verba ipſa abſumat, aut ita debiliter operetur, ut verba vix diſtinguat, & ſic de cæteris; aliter enim debilitatum, & imbecillum potius dicitur. Ad determinandum autem, an mem- 13
brum vere impeditum vel tantum debile redditum ſit, convocantur ipſi Medici. Caball. *Reſol. crim. Cent.* 3. *caſ.* 236. *num.* 114. etiamſi idipſum cuilibet patere facile exiſtimemus, cum levi negotio videatur à quovis etiam imperito percipi poſſe, utrum membrum aliquod ſuas actiones naturaliter, fortiter aut debiliter exerceat.

Adnotandum præterea eſt eandem unius ejuſdem- 14
que membri mutilationem, ac debilitatem, non eodem modo æſtimari in una perſona ac in alia; unde ſi Pictori, qui manuum induſtria utitur, vel Fidicini, qui etiam ſingulis digitis fides mirabiliter pulſat, digitus amputetur, majoris facienda hæc digiti amputatio in his artificibus, quam in aliis. Gab. *ubi ſup. n.* 121. imo inter ipſos artifices majoris æſtimanda læſio ejuſdem partis in uno, quam in alio, ut ex prænominatis majoris æſtimanda amputatio unius digiti Fidicinis, quam Pictoris; nam etiam uno digito obtruncato Pictor non multo cum incommodo operari poteſt; & ego Pictorem vidi, qui in una manu quatuor minores tantum digitos habet, nam majori, Pollice nimirum caret, in altera duos tantum, Pollicem, & Indicem, & tamen non omnino male etiam exiles picturas palmo non majores exprimit. Eodem quoque pacto ſi Muſico, vel potius cantori tantiſper linquam præcidas, ad majus damnum teneberis, quam ſi cuivis alteri eandem inferas injuriam, quia non ſolum hoc veritatem habet in reciſione totius membri, ſed etiam in 15
præciſione partium, quæ tali membro inſerviunt, ut ſi nervos manus Pictoris, vel Militis, aut alterius ſimilis perſonæ ſauciaveris, vel dentes Muſico, aut Concionatori excuſſeris, cum quilibet nervus læſus ad manum pertingens ipſam manum reddat debiliorem, & dentes excuſſi magnopere, & inſigniter Muſico in canendo, & Concionatori in orando obſint.

SUMMARIUM.

1 *Membra proprie dicta ſi præciſa ſint, reſtitui non poſſunt.*
2 *Mutilati membri reparatio an quicquam ſuffragari debeat ei, qui illud mutilavit ad pœnæ mitigationem, vide num.* 8.
3 *Falſum eſt præciſas in totum partes ad ſua principia reuniri poſſe,*
4 *Medici reſtaurari docent nonnulla membra deperdita.*
5 *Reſtauratio membri non caret tædio, & periculo.*
6 *Lingua mutilata reparari non poteſt.*
7 *Mutilata membra habentes, ſi ea recuperent, videntur ab irregularitate prægreſſa immunes.*

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

Mutilata membra an reparari poſſint.

1 Membra proprie dicta reparari non poſſe, non controvertitur, licet ingenioſiſſimi quidam Medici, ac Chirurgi, inter quos præcipue ex recentioribus Paræus eſt, plura machinati ſint, non modo ad turpitudinem, quæ ex mutilatione provenit, contegendam, ſed etiam ad præciſi membri uſum quadantenus, & utcunque recuperandum. Ad hanc intentionem plura proponit idem Paræus *in lib. de deficientium ſupplemento, per totum*, ubi non modo factitias manus, effictaque crura, ſed etiam factitios Oculos, Dentes, Auriculas, Labia, Naſum, & ſiquæ alia ſunt, quæ deficiunt, efformare & in uſum trahere docuit. Sed hæc nihil ad rem noſtram; aliæ tamen corporis particulæ ſunt, quæ reſecatæ dubium excitant, an recuperari poſſint, quod non videtur omnino vanum pro Juriſconſultis diſcutere: ex his enim illi facilè determinare poterunt, an quicquam ſuffragari poſſit ei, qui alicui membrum vel aliam partem mutilaverit, ad pœnam mitigandam, vel ei, cui præciſum, vel præciſa, ſit ad irregularitatem evitandam. Non
2 revocatur autem in dubium, an ipſæmet partes in totum præciſæ denuo poſſint ad ſua principia reuniri, hoc enim vanum ſimul, ac falſum eſt, & jure Lanfranc. *ſuæ Chirurg. tract.* 2. *cap.* 2. eos deridet,
3 & mendacii impudentiſſimi arguit, qui affirmare audent, aliquos portaſſe Naſum inciſum in manu, qui illis poſtea fuerit in ſuum locum reſtitutus, quod, inquit Lanfrancus, eſt maximum mendacium, quoniam vitalis ſpiritus in continenti perit, nutritivus ſimiliter & motivus. Alia ergo via eſt, ad reſtitutionem aliquarum partium mutilatarum, de qua tamen non liquet, an tentari poſſit, necne. Nam profectò, ſi Hippocrati, & antiquis omnibus credendum ſit, videtur hoc, quod proponitur, impoſſibile, ut executioni demandetur; quippe cum partes, quas reparari poſſe aliquis promiſerit, Naſus ſint, Auriculæ, labia; ac de prioribus certum eſt, quod regenerari non poſſint, cum partes cartilagineæ ſint; de labiis forte tolerabile eſſet (licet & hoc impoſſibile plurimis hominum videatur,) quia ſanguineæ partes ſunt, quæ reſtaurari aliquo modo poſſunt.

Quibus tamen non obſtantibus, eò procedit Medicinæ nobilitas, & Neotericorum Medicorum ingenium & induſtria, ut non ſolum has partes ut cunque reſtaurari poſſe ipſo opere commoſtraverint, ſed etiam de novo efformari, atque ita affabre fieri ut naturam ipſam imitatorum ſuorum operis pudeat, atque iidem ipſimet invidioſi evadant. Mirum enim eſt, quanta ſolertia nonnulli Chirurgi prænominata membra, vel potius particulas deficientes de novo efformaverint, in cujus doctrinæ gratiam doctiſſimum librum edidit Gaſpar Talliacotius Bononienſis, *de Curtorum Chirurgia per inciſionem* inſcriptum, ubi ejus operationis præcepta, & modum tradidit; quin & ipſe pluribus experientiis eam ipſam operationem confirmavit. Nec defuerunt alii, qui feliciter hanc operam navarunt, & præ omnibus celebris eſt Branca Siculus, cujus dexteritatis in hac operatione multi Medici mentionem habuerunt. Sed & de hac Chirurgica adminiſtratione copioſiſſime ſcripſit alter Medicus Bononienſis, nempe Joannes Baptiſta Corteſius *Miſcellan. Med. decad.* 3. *per totam.* Meminit & de hac ipſa re Paræus, *ſuæ Chirurg. lib* 22. *cap.* ubi quendam vidiſſe ſe teſtatur, qui Naſum cum magna amicorum admiratione hac arte recuperaverat.

5 Illud negari non poteſt, eam operationem non carere & longo tædio, & periculo, ut teſtis eſt idem Paræus, ubi proxime, licet ipſe Talliacotius, & cum eo idem Joan. Baptiſta Corteſius, contrarium omnino probare nitantur, & maxime prior *lib.* 1. *præd. oper cap.* 22. Credo tamen, quod multo facilior ea operatio in dies futura eſſet, ſi modo frequenti exercitatione Chirurgi confirmentur. Habet tamen hoc ipſum, præter tædium, & periculum, aliud incommodum, quod an ipſis Talliacotio, & Corteſio notum fuerit, exploratum non habeo, dummodo veritatem habeat, & experientiæ ſit conforme; illud eſt, quod quandocunque tam ex alio corpore, quam ex proprio, Nares aut aliæ deficientes, partes reficiuntur pereunte homine eo, ex quo reſtaurata in vivo homine cum demortui cadavere com moritur ac emarceſcit. Ita autem in rei veritate evenire, narrabat ex neſcio cujus auctoritate Petrus Caſtellus Medicus accuratiſſimus, cujus alias his in quæſtionibus mentionem habui. Quod mihi non adeo difficile perſuaſu eſt, ſi modo alia permulta his admirabiliora, quæ tanquam veriſſima narrantur mendacio non laborant. Unum addam, quod, ob rei ſimilitudinem, hoc ipſum confirmare poteſt. Narrat Joannes Bodinus *lib.* 3. *ſui Theatr.* experientia frequenti confirmatum fuiſſe, quod ſi Verres, aut Canes ex quibus Scrophæ, aut Catellæ utero gerunt, occidantur, abortus in fœminis ſequitur. Quidquid autem ſit de harum rerum veritate, incommodum prædictum facile evitari poteſt, ſi de proprio corpore hæ particulæ reficiantur, cætera vero non ita, ut apertiſſime videbit, qui reſtitutionem hanc prædictarum particularum per inſitionem factam conſiderare volet apud eoſdem, Talliacotium, & Corteſium, late de ea differentes.

Sed, ut dixi, non omnia membra ea ars reparare poteſt; nonnulla enim ob multam partium ea componentium diverſitatem, reparari nullo modo poſſunt, ſed ea tantum, quæ ex ſimplici carne effingi, patiuntur, ut prædictæ partes ſunt, Naſus nempe Aures, & labia. Et quanquam eo modo ſeſe res habet, tamen mutilata Lingua ob ſitum, quem habet reparari non poteſt, non quod nova regeneratio deficientis ipſius partis fieri in ea, ut in prædictis, non poſſit; tamen & ad uſum deperditum amputatæ in parte linguæ recuperandum, ingenioſum quoddam inſtrumentum Ars excogitavit, cujus figuram atque uſum deſcripſit atque edocuit Paræus *lib. jam citato cap.* 5. quod utrum ſatis ſit ad evitandam irregularitatem, in eo, qui mutilatus eſt, Juriſconſulti viderint. In cæteris profecto 7
caſibus evidens videtur militare ratio, quod patentes ab irregularitate debeant eſſe immunes, quia nonniſi ob inſignem deformitatem irregularis evadit is, qui Naſo, Labiis, Auribus mutilatus eſt; at huic deformitati ſatis Artem ſuccurrere poſſe, & cum effectu eam omnino tollere jam ſupra oſtendimus. Utrum autem id ſuffragari quicquam poſſit ei, qui aliquem Naſo, Labiis, Auribus mutilaverit, ad leviorem pænam dandam, aliquid ſcrupuli habere poſſet: quod tamen facile diluitur ex operationis difficultate, tædio & periculo; præterquam quod non videtur, ex mea ſententia, delinquenti ſuffragari debere, quod proprio ingenio, & labore ſe mutilatus ac ea deformitate vindicaverit, cum delinquens, quantum in ſe eſt, delictum conſummaverit. Sed annon idem eſt in eo qui aliquem lethaliter vulneravit, qui tamen ſumma cura & diligentia adhibita mortem evaſit? nam vulnerans, etiamſi, quantum in ſe eſt, hominem occiderit, tamen niſi hic moriatur, de homicidio non tenetur. Sed hæc ad Juriſconſultos diſcutienda remittantur.

SUMMARIUM.

1 *Naſus an ſit membrum.*
2 *Naſus ex Farinacio eſt membrum proprie dictum.*
3 *Naribus mutilatis ea omnia ſingula locum habent, quæ in cæteris mutilatis membris.*
4 *Naſi abſciſſio irregularitatem inducit.*
5 *Naſum abſcindens tenetur majori pœna, quam teneatur abſcindens membrum.*
6 *Majori dedecori eſt Naſi abſciſſio, quam manus.*
7 *Naſus nullum habet officium proprium.*
8 *Naſus non eſt odoratus inſtrumentum, & n. ſeq.*
10 *Naſus non videtur inter membra connumerandus. Contrarium n. ſeq.*

12 *Naſus eſt primum reſpirationis inſtrumentum.*
13 *Naſus eſt veluti modulator decoris & pulchritudinis*
14 *Facies in homine omnium partium pulcherima.*
15 *Homo ſublunarium omnium creaturarum pulcherrima.*
16 *Naſo ſolus homo dotatur.*
17 *Ægyptii Adulteras mulieres Naſo mutilabant.*
18 *Naſus retortus ac deformis magna ex parte tum mores, tum mentis propoſitum retortum perverſumque denotat.*
19 *Naſus quoad fortitudinem inter cæteras partes principatum obtinet.*
20 *Ex Naſi abſciſſione diſſolvuntur ſponſalia, etiam juramento firmata.*
21 *Sponſalia juramento firmata an reintegranda Naſo refecto.*
22 *Auris inter membra connumeranda ex aliorum opinione.*
23 *Auris eſt auditus inſtrumentum.*
24 *Auris non eſt membrum, quod non habeat diſtinctam operationem, & n. 27.*
25 *Auriculæ abſciſſio non inducit irregularitatem. Declara, ut nu. ſeq.*
28 *Aurem abſcindens tenetur pœna incidentis membrum.*
29 *Aurem abſcindens in Eccleſia non gaudet immunitate Eccleſiæ, ſicuti neque abſcindens aliud membrum.*
30 *Labia non ſunt membra.*
31 *Os diſtortum, & labia correſa irregularem faciunt.*

QUÆSTIO IV.

De Naſo, Auribus, & Labiis.

1 DE Naſo non abſque ſummo jure peculiariter
conſiderandum. de quo primo dubitatur, an
membrum ſit, necne: in dubitatione plures videntur in partem negativam inclinare. Et Ratio eſt,
quia non videtur propriam, ac perfectam habere
operationem. Fortun. Fidel. *loco ſæpe citato.* ſed Ariſt.
libr. 1 de part. Anim. capit. ultim. Naſum inter mem-
2 bra connumerat, & Juriſconſultis Farinac *in append.
de immunit. Eccleſ. cap. 16. n. 249.* Naſum inter membra proprie dicta connumeravit, neque eſt du-
3 bium, quod Naſo mutilato, ea omnia locum habeant, quæ in cæteris mutilatis membris locum habere diximus. Nam naſi abſciſſio præ cæterarum
4 partium abſciſſione irregularitatem inducit. Barboſ.
de offic. & poteſt. Epiſc. Alleg. 42. n. 33. part. 2. & in
5 eum, qui nares abſcidit, non modo pari ratione,
ut in eum, qui aliud quodcunque membrum abſcidit, ſed majori ſeveritate animadvertitur, non ob
id tantum, quod hæc pars unica in noſtro corpore
ſit, & nequaquam duplicata, ut Oculus, Manus,
Pes, Auris, Labium, ſed quia realiter majus multo
dedecus affert abſciſſio Naſi, quam alterius cujuſcun-
6 que partis, etiam ipſius Manus. Pariſ. à Put. *de Re
milit. lib. 8. c. Quand. unus effod. ocul. alter. & alter. abſcidit. Naſ.* Videtur ergo, quod quæcunque Leges de
Membris, de eorumque mutilatione ſanciverunt,
recte ad Naſum quoque ſint transferenda.
7 Qui tamen negant, Naſum eſſe membrum, dicunt, illum nullum habere, ut dixi, proprium officium, niſi quod tanquam per tubulum cerebrum
per ipſum expurgatur, unde deducunt uſum ipſius
eſſe exiguum: ut ex Medicis idem Fortun. Fidel. *lib.
2. Relat. cap. 1.* & ex Juriſconſultis idem Pariſ. à Put.
ubi ſupra n. 2. nam neque odoratus inſtrumentum Naſus eſt, quanquam Idiotis, imo, & Doctis nonnullis tale exiſtimatur. At ab eodem Pariſ. à Put *ibid.*
& Farinac. *Frag. Crimin. lib. 1. part. 2. n. 587.* Naſus ha-
8 betur inſtrumentum odoratus: qui habent etiam pro
ſua opinione Ariſtot. 2. *de Anim. & in lib. de Senſ.
& ſenſ.* Averroem. 1. *Collect. cap. 11.* & ex Recentioribus Medicis Valleſium, *Contr. lib. 2. contr. 26.* à quo
nova nonnulla argumenta contra Galeni ſententiam
allata ſunt. Quinimo videtur aperte conſentire
Hippocr. quem ante omnes nominare decebat, *lib.
1. de Diæta. Naſus,* inquit, *odores, lingua ſuavia,
& inſuavia diſcernit.* Sed & communis hominum conſenſus id ipſum videtur confirmare: cum enim de
odoratu quicquam proferimus, ad Naſum omne
referimus. Sic Catullus ad Fabullum, ut melius
odoretur:

Quod tu cum olfacies, Deos rogabis,
Totum ut te faciant, Fabulle, Naſum.

Naſo etiam odores nos deprehendere dicimus,
non alia corporis particula Horat. *lib. Serm. ſat. 2.*

Rancidum aprum antiqui laudabant, non quia Naſus
Illis nullus erat.

Unde videtur ex his, quod Naſus habeat propriam ac perfectam operationem, nempe odores judicandi. Et tamen unica experientia omnia quæcunque opponuntur, videntur refelli (nam de vulgi modo loquendo non curandum) ea eſt, quod
ii, qui obſtructum os cribroſum habent, ut nonnullis ex pertinaci Gallico morbo, vel ex contumaci coryza eveniſſe ſcio, nullum odorem præſentiunt cum tamen nares maxime patentes habeant,
quod etiam experiri quotidie licet in familiari gravedine, in qua ſenſus odoratus aliquando omnino
aboletur, licet in hoc caſu non ab re ſuperabundantem humiditatem ipſis naribus communicatam
cauſari liceat. Sed de hac quæſtione qui plura deſiderat, videat Nicol. *Serm. 3. tract. 1. cap. 7.* & Cardanum *Contrad. Med. lib. 2. tract. 6. contr. 9.* ubi copioſiſſime de his diſſerit, ac variis quæſtionibus recenſitis, rei veritatem venatur, & aſſequitur. Sed &
præter ab eo allata, videnda quæ affert Laurent.
lib. 11. Anatom. quæſt. 12. & Valleſ. *ubi ſupra.* Nobis 9
id pro nunc ſcire ſatis ſit, Naſum nequaquam eſſe
odoratus inſtrumentum, ut Medici, qui rem intimius perſcrutati ſunt, ex Autopſia docent, quam 10
concluſionem longioribus probat Galen. *in lib. de
Inſtrument. Odor.* contra ipſum Ariſtotelem differens,
operum ſuorum Claſſ. 1. probant hanc ipſam Anatomici omnes recentiores, inter quos, ſi libet, vide
Laurentium, *ubi ſupra.* Cum ergo Naſus nullam
habeat propriam operationem, non videtur inter
membra connumerandus. (Conjunge Exc. Sneideri
Catarrh. hiſtor.)

Verumenimvero, ſi, quæcunque ad Naſi officium
ſpectant, diligenter examinabimus, haud indignum
omnino Membri nomine Naſum dijudicabimus;
miſſum enim faciam, quod per Nares mucus à Ce- 11
rebro derivetur, alias cum maxima indecentia proditurus; quod locutionis venuſtati, & concinnitati
ſoni mirum in modum conducat, ut ex iis facile
elicitur, qui nares obſtructas habent, vel iis ipſis
privantur; & quod alias nonnullas præſtet utilitates, de quibus Laurentius *loco cit.* & Talliacut. *lib.
1. de Curt. Chirurg. c. 3. & ſeqq.* unicum quoque munus prætermittamus, quod ſatis eſſet ad id nominis
illi conciliandum, quod nempe ſit primum reſpirationis inſtrumentum, Galeno ipſo aſſerente 11. *de* 12
Uſu part. cap. 11. ex quo Rabi Moyſes *Aphor. ſect. 3.
Aphor. 24.* & Anatomicis omnibus profecto illud
unum omnium optatiſſimum Naſi munus eſt, ut
ipſius decoris & pulchritudinis veluti modulator
quidam exiſtat. An non hæc propria ipſius Naſi 13
actio eſt & præcipua & perfecta? Cum enim in
homine omnium partium pulcherrima facies ſit,
huic profecto per ipſum Naſum tota pulchritudi- 14
nis vis, & energia conciliatur, cum per hanc maxime partem hominis facies aut formoſa, aut deformis evadat. Meletius *de Nat. hom. cap. de Naſo.*
Quamobrem jure, cum homo ſublunarium omnium
creaturarum pulcherrima exiſtat, ſola quoque Na- 15
ſum peculiarem habuit, cum cæteris animantibus 16
aut omnino denegatus ſit, aut non ita conſpicuus
datus: ita ut proprie ſolus homo Naſo dotetur:
Andr. Laur. *ubi ſuprà c. 14.* Hinc non abſque ſummo
jure Ægyptii adulteras mulieres Naſo mutilabant,
ut in eis ea pars plecteretur, per quam facies ma- 17
gis honeſtata amantes in adulterium allicere poterat, ut ex Franc. Patritio *lib. 1. de inſtit. Reip.* Refert Joan. le Cerier *de primog. lib. 1. quæſt. 2. n. 9.* &
inter noſtros ex Diod. Sicul. Marc. Ant. Ulmus *de
Phyſiol. Barb. hum. ſect. 3. c. 4.* Unde recte aliquando Naſus pro tota facie ſumitur.

—— Quænam eſt hic culpa puellæ
Si ſibi diſplicuit Naſus tuus?

Sed

Sed & partem hanc præ omnibus pulchritudini inſervire, facile inſinuatur in Sacris S., *cap.21. Levit. verſ.* 18. cum enim in electione Sacerdotum, pulchritudinis magnam rationem habendam eſſe ſanciretur, non modo eos ab Altaris miniſterio repellebat lex, qui Naſo prorſus carerent, ſed eos quoque, qui illum vel nimis parvum, vel nimis magnum, vel obtortum haberent: quia non modo, ut dixi, hæc pars ad pulchritudinem facit, ſi recte conſtituta ſit, ſed etiam animi veluti quædam nuncia eſt, & ubi valde retorta, aut deformis ſit, magna ex parte tum Mores, tum Mentis propoſitum retor-
18 tum perverſumque denotat. Polemon. *in Nat ſign. Interp. cap. de Naſo*, & Hippocrates noſter ex acuto Naſo, ac parvis oculis, ruſo capillitio adjuncto pravitatem arguit, 2. *Epidem. ſect.* 5. *text.* 1. ubi Valleſius *in comm.* non ex ruſo capillitio, ſed ex acutis naribus tali capillitio adjunctis, parvis oculis pravitatem denotari dicit. Maxime ergo vituperatur Naſi deformitas, tanquam pravi animi ſignum, unde Horat. *in art. Poet.*

—— *Hunc ego me ſi quid componere curem,*
Non magis eſſe velim, quam parvo vivere Naſo.

Igitur, cum quaſi proprium munus hujus particulæ ſit faciei decorem tueri, imo cum ipſa per ſe ſola ſit pulchritudinis moderatrix quædam, jure merito non ſolum Membri nomine digna eſt, ſed inter alia membra quoad hoc, principatum obtinere dicenda, cum majus dedecus, ac magis in-
19 ſignis deformitas reſultet ex Naſo non modo mutilato, ſed male etiam conformato, ut ſuperius demonſtratum; atque ea de re hujus partis mutilatio præ omnibus aliis mutilationibus ſemper turpiſſima, ac inhoneſtiſſima habita eſt, quod prudenter inſinuavit Virg. de Deiphobo loquens, *lib. 6. Æneid.* his carminibus;

Atque hic Priamidem laniatum corpore toto
Deiphobum vidit lacerum crudeliter ora,
Ora, manuſque ambas; populataque tempora raptis
Auribus, & truncas inhoneſto vulnere Nares.

Ubi loco Narium ſolummodo vulnus inhoneſti Epitheto inſignivit, non aurium, non manuum, non oris ipſius, ut demonſtraret, id quod innuebamus, & pro omnium maxima contumelia illud minatur Deus per Ezechielem *cap.23. verſ.* 25. *Naſum tuum, &*
20 *aures tuas præcident.* Quamobrem non eſt mirum, ſi tanti fiat à Canoniſtis ea turpitudo, quæ ex mutilato Naſo provenit, ut ob eam diſſolvi permittant ſponſalia, etiamſi juramento firmata ſint, Sanchez. *de Matrim. lib.* 1. *diſp.* 57. *n.* 1. Sed non aſpernanda dubi-
21 tatio hic oritur ab ipſis Canoniſtis decidenda, num ſcilicet reparato Naſo, ut ex Arte fieri poſſe jam patet (apud Talliacotium, & Ulmum, qui in hoc opere uſus eſt Jacobo Zenaro, *pag.* 233. & de hac re monuiſſe ſeipſum Talliacotium, prodit *allegata pag. in Phyſ. Barba.*) ſponſalia redintegrati debeant, cum juramento firmata ſunt. Illud enim certum eſt, ceſſante cauſa, ob quam ſponſalia juramento firmata ſolvi permittuntur, nempe ea turpitudine, quæ ex mutilatione Naſi proveniebat, per novam ipſius Naſi reparationem, nihil jam impedimento eſſe poſſe, quin jurata ſponſalia ſuum effectum ſortiantur; ſed an hoc ſufficiat, ipſi videant.

De Aure porro idem dubium intercedit, quod de Naſo, utrum nempe membrum ſit, necne: nam ex Juriſconſultis Gloſſ. *in cap. ſingula, verbo. Oculus,* 89. *diſtinct.* & poſt alios Farinacc. *de Immun. Eccleſiaſt.*
22 *loco jam alias citato.* Aurem inter membr. connumerarunt. Quinimo ex Medicis Galenus, *in lib. de In-*
23 *ſtrum. Odor. ubi ſupra.* Aurem dicebat eſſe inſtrumentum auditus, unde, cum habeat propriam, ac perfectam operationem, inter alia membra jure connumeranda videretur. Alia tamen ex parte inter Juriſconſultos Covar. *Relect. part.* 3. *de Homicid. init. n.* 8. ex aliorum auctoritate Barboſ. *de off. & poteſt. Epiſc. alleg.* 42. *n.* 39. *part.* 2. & ex Medicis Fortunat. Fidel.
24 *ubi alias lib.* 2. *c.* 8. Aurem membrum eſſe apertiſſime negarunt, ex eo, quod non habeat diſtinctam operationem, quæ enim ei tribuitur, Auditus nimirum, ſua non eſt; volunt ergo hanc particulam eſſe tantum ad decorem factam: Et ad id, quod Galenus, *ubi ſupra*, affirmabat, reſpondendum voluit, ipſum non intellexiſſe de Aure externa, ſeu toto meatu auditorio, hic enim vere eſt inſtrumentum auditus. Quanquam negari non poteſt, ipſas etiam Auriculas ad meliorem ſoni editionem conferre; nam illis abſciſſis non amplius exactum ſonum, ſed inſtar fluentis aquæ per auditum percipimus, ut notat Hieronym. Fabric. *de Org. Audit. part.* 3. *cap.* 2. Non mirum ergo 25
eſt, ſi apud Canoniſtas Auriculæ abſciſſio non inducat irregularitatem. Covarr. *ubi ſupra, ſub n.* 8. quod declarandum, dummodo vitium contegi capillis poſſit. 26
Navarr. *lib.* 5. *conſ.* 75 *n* 1. & ex eo Barboſ. *ubi alias n.* 38. Quapropter non eſt in rei veritate Auris membrum, licet aliquando à Juriſconſultis inter membra 27
connumeretur, nam id ab ipſis fit, ubi de partium mutilatione loquuntur, in quo caſu bene dicitur, Aurem eſſe membrum, quia abſcindens Aurem, iiſdem pœnis 28
ſubjicitur, quibus ſubjicitur abſcindens membrum; unde etiam in Auris abſciſſione habet locum id, 29
quod in membri, quoad immunitatem Eccleſiaſticam qua abſcidentes membra in Eccleſia non gaudent, ut Farinac. *ubi ſupra.*

Labia denique membra non eſſe, certum eſt. For- 30
tunat. *ubi ſæpe;* ſed quantum & ipſa ad decorem valeant, nemo eſt, qui non noverit, unde non minori dedecori ſubjicitur, is, cui labia abſciſſa ſunt, quam cui abſciſſus Naſus, ut demonſtrat Talliacot. *lib. de* 1. *Cur. Chirurg. c.* 11. cum ipſum os ab ipſis labiis concinnatum, ſit faciei pars pulcherrima; præterquam quod Labia ipſa ad locutionis concinnitatem conferunt, ut Democrit *in libell. de Natur. hum.* & Talliacot. *ubi ſupra*, & Cæl. Rhodig. *lib.* 3. *Lect. Antiq. c.* 31. docent: ſed & ipſa Labia diſciſſa id ipſum demonſtrant, cum loquelam ab eorumdem diſciſſione depravari, experientia comprobatum ſit Trincavell. *de rat. cur. morb lib.* 5. *c.* 11. habent etiam labia alias utilitates, quas omnes doctiſſime percurrit Talliacot *ubi ſupra. c.* 9. os autem ipſum, quod Labiis, ut dixi, circumſcribitur Gratiarum ſedem eſſe apertiſſime cecinerunt Poetæ, addo, quod partes ſunt maxime conſpicuæ, quibus abſciſſis Dentes, & Oris intimiores receſſus cum magno dedecore, & turpitudine facile patent, ob quam abſque dubio irregularitatem inducunt, nam 31
& os diſtortum, & labia ipſa corroſa, quod multo minus eſt, hominem irregularem faciunt. Barboſ. *ubi alias, n.* 34. Quid autem tam in his, quam in Auriculis, ubi reparentur, dicendum ſit, Juriſconſulti determinabunt.

SUMMARIUM.

1 *Oculus membrum nobiliſſimum.*
2 *Oculorum excuſſio inſignem inducit deformitatem.*
3 *Luſcus eſt, qui altero eſt captus oculo.*
4 *Luſcus, ſeu monoculus eſt irregularis.*
5 *Oculorum expreſſio inſignem affert deformitatem.*
6 *Uvea deſcenſus inſignem deformitatem inducit.*
7 *Ophtalmia contumax inſignem affert deformitatem.*
8 *Ægritudines Oculum in qualitate vel quantitate inſigniter immutantes, deformitatem & incommodum afferunt.*
9 *Pupilla dilatatio viſui incommodat.*
10 *Barba ad decorem facta: & ad virilitatem denotandam.*
11 *Barba carentia pravitatem denotat.*
12 *Barbam mulieres nonnulla emiſerunt.*
13 *Barba mulieribus dedecori eſt, barba carentia viris ignominioſa.*
14 *Barbam alicui expilare realis injuria eſt.*
15 *Barbam incidens tenetur pœna incidentis membrum, declara, ut n.* 18.
16 *Barba eſt membrum: contrarium ibi, & n. ſeq.*
18 *Barba neceſſario conſequitur virtutem generatricem maſculinam ſpeciei humanæ.*
19 *Dentes an ſint membra.*
20 *Dentes excutiens non tenetur pœna incidentis membrum.*
21 *Lingua cum pars ſimplex ſit, ad duplex tamen munus deſtinata.*

23 *Lingua ad locutionem, & ad guſtum eſt fabricata.*
23 *Lingua quas utilitates præſtet,*
24 *Cœpolla notatur.*
25 *Lingua nobilitas cæterorum omnium membrorum nobilitatem exuperat.*
26 *Per linguam homo à cæteris magis differt animalibus, quam per alia quæcunque membra externa.*
27 *Lingua extrema pars præciſa facit hominem balbutientem.*
28 *Lingua præciſa denuo excreſcit.*

QUÆSTIO V.

De Oculis, Barba, dentibus, & Lingua.

1 OCulus membrum Nobiliſſimum, & officium habens præ cæteris vitæ jucundum, non modo ad corporis ſalutem, & incolumitatem animali datus, ſed homini etiam ad mentis cognitionem opitulatur, ut dicebat Leo Hebræus *dial. 3. de Amore, non longe à principio*, & tamen cum tanta nobilitate præditus ſit, non ſolum ut cætera membra mutilationem, cum excutitur, aut vulneratur, patitur, ſed plura multo incommoda perpetitur, ob quorum cauſam multa ipſis Juriſconſultis conſideranda veniunt, tam in Pontificii, quam in Cæſarei Juris adminiſtratione. Sed prætermiſſa pro nunc de ſingulis oculorum morbis inquiſitione, de iis tantum loquamur, qui vel inſignem deformitatem afferunt, ob quam irregularitas inducitur, vel maximum incommodum in viſione, cujus cauſa aut irregularitatem quoque incurrant ii, qui ſic affecti ſunt, aut ii, qui eos affecerunt debitis pœnis veniant plectendi.
2 Morbi igitur oculorum, qui inſignem deformitatem afferunt, ſunt primo oculorum excuſſio, aut amborum, aut alterutrius: non modo enim oculus pars conſpicua eſt, & defectum in facie illico prodit, ſed ob ſui mobilitatem, ac tranſparentiam, maximam inducit ex ſui carentia deformitatem in ipſa facie, quamobrem jure Monoculus, vel Luſcus (nam
3 Luſcum eſſe, qui altero captus eſt oculo, jam do-
4 cuimus *lib. 2. harum Quæſtionum, Titul. 3. q. 10. n. 4.*) eſt irregularis, neque poteſt ad ordines promoveri. Barboſ. *ubi ſæpe, Alleg. 42. n. 29.*
5 Secundo deformitatem inſignem affert Oculorum expreſſio, & tanto magis inſignem, quanto major eſt; nam aliquibus totus ipſe oculus foras proſilit, ita ut horrorem intuentibus incutiat: ergo & hic morbus ob eandem cauſam videtur inducere irregularitatem, etiamſi alias viſus integer ſervaretur. Dixi autem ſuperioribus libris morbum hunc vocari Ecpieſmum, & oculorum procidentiam, quanquam nonnihil inter ſe hæc duo differant, quæ deformitas, tametſi major proveniat ex ambobus oculis, tamen ex alterutro quoque proveniens inſignis eſt, ita ut ſufficientiſſima videri debeat, ob eandem inſufficientiam inducendam ad ordines ſuſcipiendos.
6 Tertio, parem pene deformitatem inducit alius morbus, qui Græcis Proptoſis dicitur, Latinis Uveæ deſcenſus; ſed hic propter deformitatem etiam viſui maximopere incommodat. Cum tamen ejus morbi quatuor enumerent ſpecies, ſecundum majorem aut minorem deſcenſum ipſius Tunicæ, quæ Uvea dicitur, de quibus juxta Practicos, & Arabes præ omnibus illam procul dubio majorem deformitatem, majuſque impedimentum afferre par eſt, in qua deſcenſus major ſit, & eſt ea hujuſce morbi ſpecies, quæ Clavus dicitur, de qua *lib. 2. har. quæſt. tit. 3. q. 15. num. 2.*
7 Quarto, Ophthalmia, ſeu Lippitudo, quæ contumax ſit, inſignis, & diuturna, præter deformitatem habet ſecum notabile incommodum, preſertim ſi cum magno tumore, & inflammatione ſit conjuncta, & idcirco ex aliorum ſententia hic morbus his conditionibus aſſociatus inducit & ipſe irregularitatem. Barboſ. *loc. citat. n. 3.* & facit Textus *in Lege Veteri, c. 21. Levit. v. 18.* ubi Lippus à miniſterio altaris excluditur.

Quinto, notabilem deformitatem, neque minus incommodum afferunt quæcunque aliæ ægritudines, quæ ipſum oculum aut in qualitate, aut quantitate immutantes, viſui inſigniter obſunt, ut tumores, Panni, Maculæ, Cataractæ, vel ſuffuſiones, & aliæ id genus. 8

Sexto, Pupillæ dilatatio præter deformitatem, quæ tamen inſignis eſſe non ſolet, viſui incommodat; ejuſdem conſtrictio minorem deformitatem, minus quoque incommodum viſioni affert. Sed nulla earum paſſionum talis videtur, ut ex illis quis irregularis evadere debeat, niſi valde notatu digna ſit, & in utroque oculo, & viſioni maximopere obſit, quemadmodum neque ſtraboſitas in culpa eſſe videtur; licet apud aliquos pravitatem morum denotet, viſui tamen minus incommodat, niſi, ejus ſpeciei ſit, in qua viſibilia geminata apparent, de qua alias locutus ſum; ſed neque hoc incommodum tale eſt, ut irregularem hominem facere debeat. De cæcitate autem, & viſus obſcuritate, aliiſque paſſionibus, quæ in totum viſum adimunt, nihil attinet dicere, quod nullum dubium ex his intercedere videatur, quo minus hominem irregularem faciant. 9

De Barba jam verba faciam, in qua Antiquiores & mœſtitiæ & lætitiæ ſignum ponebant; cum enim quicquam mæſtitiam requirens, acciderat, ut majorum & propinquorum mors, aut ſiniſtri aliquid evenerat, barbam demittebant, id eſt, non tondebant; cujus rei nonnulla teſtimonia habes apud Cujac, *Obſerv. lib. 6. cap. 5.* Hæc igitur licet D. Auguſt. *lib. 22. de Civit. Dei. cap. 24.* videatur ad decorem tantum facta, tamen & ad virilitatem, & virtutem virilem oſtendendam, viris à natura conceſſa Ulmus *de Phyſiolog. Barb bum. ſect. 3. c. 2.* unde ejus carentia ex aliquorum opinione pravitatem denotat: nam pilorum paucitas caloris nativi monſtrat pauperiem, argumento ſint Eunuchi, & Mulieres, tam illi enim, quam hæ, Barba ob prædictam cauſam caruere, licet & Eunuchi poſt pubertatem exſecti (ſi modo Eunuchi merentur vocari,) Barbam interdum emittant: Ulmus *ubi ſupra, cap. 12.* & mulieres nonnullæ, quibus menſtrua ante debitum tempus ſubſtiterunt, barbam produxerint, ut eſt geminus caſus apud Hippocr. *lib. 6. Epidem. in fin.* de Phaetuſa Abderita Pythei conjuge, & de Namiſia in Thaſo uxore Gorgippi, utraque enim muliebribus deſtituta, barbam emiſit; jam & hic præteritis diebus viſa eſt mulier quadragenaria prælonga, ac hiſpidiſſima barba donata, cujus hiſtoriam habes etiam apud Jo. Fabr. *in l. de Anim. Ind. c. de Stellion. nova Hiſp. & in l. ſeq.* hunc noſtrum *q. ult.* Permulti inſuper alii caſus ab aliis quoque huic ſimiles, obſervati ſunt, & præcipue à præcitato Ulmo, *ubi proxime c. 11.* ubi nonnullas jucundiſſimas hiſtorias habes; duas præſertim duarum puellarum, quarum una nono, altera decimo barbam emiſit, quæ inſigniter in ambabus ætate procedente crevit, quas hiſtorias referre non vacat, apud ipſum eas vide, ſi libet, ut alias quoque apud Riolanum *l. de Hermaph. c. 6.* Illud non omittam, ob rei novitatem, quod ex Boccatio refert Majol. *dier. Can. coll. 16. par. 1.* & confirmat Riol. *ubi ſupra* in Æthiopiæ monte quodam, cui Climax nomen eſt, fœminas degere prolixis barbis. Sed quemadmodum, ut diximus, barbæ carentia viris eſt maxime ignominioſa, quia Ovid. 13. *l. Metam. Fab. 8.* 10 11 12 13

Barba viros hirtæque decent in corpore ſetæ.

Ita mulieribus barbæ productio inſigni dedecori eſt, cujus rei cauſam require à Leonard. Jacchin. *Quæſt. Natur. num. 62.* Eam ob rem apud Juriſconſultos barbam alicui expilare, realis injuria eſt. 14
Oinot. *in §. Sed & lex Corinthia. ff. de Injuriis. n. 8.* Hinc, ad denotandum futuram Hebræorum ignominiam, Sacra Scriptura per Iſaiam *cap. 15. verſ. 2. In cunctis*, inquit, *capitibus ejus calvitium, & omnis barba radetur.* Ea de cauſa tolerare non potuit David Rex ſimilem injuriam Legatis ſuis illatam, ab Hannone, Rege Ammonitarum, qui raſerat eorum unicuique barbæ dimidium, ut narratur *Reg. lib. 2. cap. 10.* Additur enim 1. *Paralipp. cap. 19. Grandem enim contumeliam ſuſtinuerant*, Unde

15 Unde eſt, quod apud Juriſconſultos incidens barbam per ignominiam, tenetur pœna incidentis membrum, ut ex Bald. *in l. Reos, n. 6. C. de accuſat.* Menoch. *lib. 2. de Arbitr. c. 392. num. 32.*
16 ex quo videtur Baldus inferre, quod barba ſit membrum, ſed alii Juriſconſulti barbam non eſſe proprie membrum fatentur, ſed in genere tantum acceptam. Guazzin. *ad defenſ. Reor. def. 33. c. 6. num. 5.* Alii neque proprie, neque improprie eam dici membrum volunt, ut idem Guazzin. *ibid.* ex Soccini ſententia, *in c. ad audientiam, num. 201. de Homicid.*
17 *in 6.* Quæ poſtrema opinio veriſſima eſt, & ab ea videtur de hoc dubium moveri, imo apud Medicos de hoc ambigere ridiculum eſſet: non ſolum enim membrum Barba non eſt, ſed neque pars alicujus membri, non ſecus ac extremi unguiculi, qui quotidie forcipibus reſecantur; etiamſi Concil. *differ. 38.* auctoritate Haly. *2. Techn. comm. 32.* dixerit, manifeſtum eſſe, quod capilli, & ungues ſunt ingredientes in numero membrorum, ſed hoc impropriiſſime dicitur, & prout omnem ſubſtantiam induratam vocamus membrum, ad differentiam humorum, qui ſubſtantiæ fluidæ ſunt; at, proprie loquendo, non eſt de hoc ambigendum. Neque valet argumentum Baldi, quod barba ſit membrum, ex hoc, quod barbam incidens, teneatur pœna incidentis mem-
18 brum, quia hoc intelligendum habere locum propter injuriam illatam, & dehoneſtationem, nam maximo contemptui eſt barbam vellere, ita ut proverbium abierit, pro contemptu ſignificando, ita Horat. *lib. 1. Serm. ſat. 3. in fin.*

—— Vellunt tibi barbam
Laſcivi pueri, quos tu, niſi fuſte coerces,
Urgeris turba circum teſtante, miſerque
Rumperis

& Perſius *ſat. 1.*

—— multum gaudere paratus,
Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.

Non quod barba ſit membrum, nam, ut diximus, ad nihil inſervit, niſi ad decorem, & ad virilitatem oſtentandam, quanquam Plater. *Quæſt. Med. Parad. cent. Poſth. num. 6.* ſolum poſteriorem hanc cauſam admittat, & priorem rejiciat, cujus etiam opinionis multo ante fuerat Concil. *diff. 54.* Talliacot. tamen *lib. 1. Curt. Chirurg. cap. 1.* tam priorem, quam poſteriorem cauſam admittit. Addit his Ulmus *in lib. de Phyſiol barbæ hum. ſect. 3. cap. 6.* quod barba, cum ſit faciei pars, & quæ neceſſario conſequatur facultatem generatricem maſculinam humanæ ſpeciei, eſt index temperamenti organorum deſervientium eidem facultati, ac præcipue teſtium, ad quod etiam in lib. inſcripto *Uter. Muliebr. ſect. 2. c. 5.* adducit teſtimonium Gualnerii. At, ne ego horum temperamentum magis à pilis pubis deſignari crediderim, non negaturus ad idipſum Barbam collimare; (licet ea multi populi Occidentalium Indiarum prorſus careant) præcipuam tamen cauſam virilitatis denotationem fuiſſe credo; cum enim homo minime nudus incedat, debuit ex facie, parte nimirum maxime conſpicua & detecta, virilitas cognoſci; & ea de re Barba nunquam in homine deficit, etiamſi ſeneſcat, non obſtante, quod ſecundum reliquas partes pili defluvium patiantur. Ego id fieri, ob majorem tenacitatem pilorum ipſius barbæ, quam cæterorum, puto, idcirco etiam cauſa morbifica irrepente, barba, minus patitur defluvium, quam pili aliarum partium, ut Foreſt. Obſ. *lib. 8. n. 8. Schol.* teſtatur; vel forte acribus evaporationibus ab inferioribus aſcendentibus, non adeo ſunt pili barbæ obnoxii, ut Capitis, quam etiam cauſam ad hoc problema enodandum, affert Proth. Caſul. *Ætiol. lib. 2. n. 307.* Sed quid de reliquis partibus dicemus?
19 Cæterum Dentes membra non eſſe, communis ſententia eſt. Caball. *Reſol. Crimin. cent. 3. caſ. 236. num. 12. & 118.* Guazz. *ad def. Reor. def. 33. cap. 6. n. 9.* Barboſ. *de off. & poteſt. Epiſc. alleg. 41. num. 36. part. 2.* ex noſtris Fortun. Fidel. *lib. 2. Relat. cap. 8.* Quanquam autem Dentes multas præſtent utilitates, & præcipue maſticationem perficiant, locutioni opitulentur, & ad oris quoque decentiam, ac decorem conferant, non tamen, aut aliorum membrorum, quæ proprie membra dicuntur, aut eorum, quæ improprie, ſed conſpicuæ partes ſunt, utilitatem, & decorem æquiparant: Quamobrem jure optimo videtur decidendum, quod qui hominem edentaret, (eſt autem edentare, dentes excutere, Plaut. *in Pſeud. Act. 3. Sc. 2.*

Nimis velim homini impudentiſſimo malas edentaverint)

non eſſet pœna dignus incidentis membrum; præ- 20
terquam, quod tam utilitas in locutione, quæ ab ipſis provenit, quam decor oris ex illis proficiſcens, facillime factitiis dentibus reparatur, dummodo omnibus omnino orbatus homo non ſit, ut cunctis eſt notiſſimum, & docet Paræus *in l. de defic. ſupp. c. 3.* licet factitiorum dentium uſum antiquum fuiſſe pateat, ex falſis Martialis carminibus, & præcipue *lib. 5. n. 44.* in Thaidem & Lecaniam, ubi hæc habet:

Thais habet nigros, niveos Lecania dentes,
Quæ ratio eſt, emptos hæc habet, illa ſuos.

Et in Læliam *lib. 12. num. 23.*

Dentibus, atque comis, nec te pudet, uteris emptis,
Quid facies oculo, Lælia? non emitur.

Et *lib. 14. n. 56.* ubi dentifricium, nempe medicamentum, quo dentes expoliuntur, alloquitur edentulum:

Quid mecum eſt tibi? me puella ſumat,
Emptos non ſoleo polire dentes.

Lingua denique inter cætera omnia membra ſim- 21
plex ſola eſt, ad duplex tamen munus deſtinata, cum cætera membra duplicata ad unicum deſtinentur: ipſa namque ad locutionem, & guſtatum fabricata à natura eſt. Ariſtot. *2. de Part. Anim. cap. 56.* Galen. *11. de uſu part. cap. 10. & alibi ſæpe.* Laurent. *Anatom. lib. 11. cap. 18.* licet Galenus ibidem geminam & ipſam linguam, ut cætera mem- 22
bra, eſſe dicat; quod ea de cauſa dictum ab ipſo eſt, quia linguæ corpus per lineam quandam in dextram, & ſiniſtram partem dirimitur. Sed extare populos quoſdam, qui duplicem, vel bifidam linguam habeant, & ob id pluribus ſimul, eodemque tempore, reſpondeant, narrat ex Diod. Majol. *dier. canicul. part. 1. coll. 2.* de cujus rei veritate quicquid ſit, certum eſt, nos unicam linguam obtinere, cujus, 23
præter commemoratas, aliæ extant utilitates, maſticationi enim, deglutitioni, & ſalivæ quoque expulſioni opitulatur. Qua de re merito irridendus videtur inter Juriſconſultos Cæpolla, qui contendit 24
quæſt. 8. num. 2. ut refert Caball. *Reſol. crimin. cent. 3. caſ. 236. num. 9.* linguam non eſſe membrum, 25
cum non unius, ſed plurium membrorum officio per ſe fungatur. Unde ejus tanta nobilitas eſt, ut omnium cæterorum membrorum nobilitatem longe exuperet, quippe cum alia ſoli corpori inſerviant, hæc corpori ſimul & Animo, magis tamen Animo, quod ejus nuncia ſit, & interpres, ut dicebat Democritus *in lib. de Nat. hum.* & alii adducti *lib. 2. tit. 3. q. 8.* Unde Horat. *in Art Poetic.*

Poſt effert animi motus interprete lingua.

nullumque membrum fere eſt, per cujus operam 26
homo à cæteris animantibus differat, ac per ipſius linguæ officium, nempe per locutionem, cujus induſtria tot hominibus utilitates alias perituræ in ſcientiis addiſcendis emanant: ſed de ejus nobilitate plura Cælius Rhodig. *lect. antiq. lib. 3. cap. 31.* & nonnulla attuli ego ipſe, *loco proxime citato*, & tamen, cum tantæ nobilitatis membrum ſit præ cæteris membris, oblæſiones, & mutilationes per- 27
ferre ſolet, cum, etiamſi amputetur, nihil fere vitæ obſit, ut cum Gal. teſtatur Lang. *lib. 1. Epiſt. 4.* & ego alias me cognoviſſe experientia dixi. Quoad hujus vero partis præciſionem, notandum cenſeo, quod extrema ejus pars tantum præciſa balbutientem quidem hominem reddit, non omnino mutum, ut in præcitata hiſtoria à me notatum eſt, ſi tamen penitius abſcindatur, tunc quidem loquelam penitus perire neceſſe eſt. Quod autem Juſtinianus Imp. *l. 1. in princ. Cod. de off. Præf. Prætor. Aphor.* ait

ait, ſe vidiſſe venerabiles viros, qui abſciſſis radi-
citus linguis pœnas ſuas loquebantur, & quæ in
annot. ad hunc locum de aliis ex aliis auctoribus
affert Cujac. *lib.* 19. *Obſ. c.* 6. ex quo Thom. Act.
inf. c. 22. *in fin.* non potuiſſe naturaliter fieri, ſed
tantum ſupernaturaliter, & ex miraculo probatione
non eget, & facit maxime, quod idem Cujac. *in fin.*
addit, nimirum nonnullos, quibus Honorius Van-
dalorum Rex linguas radicitus præciderat, loque-
lam tamen habuiſſe integram, ac ſi linguam habe-
rent, præter duos, qui, cum ſe ſcortis commiſ-
cuiſſent, loqui amplius non potuerunt. Quemad-
modum & alius, qui mutus natus, cum lingua
illi fuiſſet abſciſſa, loqui cœpit, non aliter, ac ſi
lingua impedimento illi fuiſſet ad loquendum, &
ſic refutavit Arrianorum impietatem.

28 Noto ulterius, quod ipſa lingua præciſa denuo
excreſcere videatur, ita ut, ſi modice præciſa ſit, ſpe-
randum facile ſit, temporis progreſſu, hominem ma-
gis expedite, ac libere locuturum, tanquam ſi lingua
nullo modo unquam fuiſſet præciſa. Hoc ita evenire
poſſe, & experientia prænominata me docet, de qua
loco cit. n. 4. & ratio confirmat, cum lingua carno-
ſum membrum ſit, caro autem deperdita facile rege-
nerari poſſit, quod ſanguinea pars exſtat. Jam vero
etiam abſque ullo morbo nonnullis linguam excre-
viſſe notavit Gal. & cum eo alii. Num autem hoc
quicquam ſuffragari poſſit linguam abſcindenti, Ju-
riſconſultis diſcutiendum relinquatur: ſicuti & il-
lud, an modica linguæ præciſio, ex qua homo
balbutiat, aut tardius loquatur, irregularem faciat.

SUMMARIUM.

1 *Manus multis membris nobilitate, & utilitate præcellit.*
2 *Manus Sapientiæ, & Rationis miniſtra.*
3 *Manus non ſolum ſua officia complet, ſed defectum aliorum membrorum ſupplet.*
4 *Membrum ſimpliciter prolatum Manum ſignificat.*
5 *Statuto imponente pœnam amputationis membri, de manu eſt intelligendum.*
6 *Manum abſcindens, vel debilitans, majoris damni cauſa eſt, quam ſi quodvis aliud membrum abſcindat, aut debilitet.*
7 *Manus quænam pars vere ſit.*
8 *Digitos amputans, manum abſcidiſſe dicendus eſt.*
9 *Pedes ſunt membra maximæ neceſſitatis.*
10 *Pedum beneficio ſolus homo erectus ſtare poteſt.*
11 *Magis inutilis videtur homo pedibus orbatus, quam orbatus manibus.*
12 *Digiti membra non ſunt.*
13 *Manus præcipua actio, & utilitas in digitis eſt.*
14 *Digitorum ſingulorum in ſingulis actionibus neceſſitas.*
15 *Pollicis, & Indicis ſimul amputatio æquiparatur amputationi totius manus.*
16 *Digitorum major & minor utilitas pro ordine, quem tenent.*
17 *Statio & ambulatio non perit, etiam amputatis omnibus pedum digitis.*
18 *Pedum digiti ad eorum tantum ſtabilimentum procreati.*

QUÆSTIO VI.

De Manibus, Pedibus, & Digitis.

1 MAnus pleriſque aliis membris nobilitate, &
utilitate præcellit, unde proprium ac con-
venientiſſimum Animalium ſapientiſſimo homini
2 datum hoc inſtrumentum eſt, ut Galen. *lib. primo,*
de uſu part. cap. 3. & alibi ſcriptum reliquit. Hoc
enim unico inſtrumento, veluti rationis ſatellite,
ipſa Ratione dictante, cætera animalia domat, ut
ex eodem habetur *lib.* 11. *ejuſd.* Sunt enim Manus
Sapientiæ, & Rationis miniſtræ, ut dicebat Cæl.
Rhodig. *lib.* 4. *Lect. Antiq. cap.* 3. ſine quarum auxilio
veluti emortuus homo, & inermis omnino exi-
ſtens, facilis præda ſævioribus feris futurus erat,
& quocunque bruto infelicior, ut *ibid.* addebat
Cælius. Summo ergo ſummi Opificis beneficio
Manus homini traditæ, quibus non modo ipſe ſibi
in neceſſariis opem ferret, ſed & cæteris animan-
tibus auxilio quoque eſſet: qualis namque eſſet:
Terræ hujuſce facies, qualem ſpiraret horrorem,
quam inhabitandi opportunitatem Animantibus ipſis
exhiberet, niſi hominis manibus coleretur, ac cu-
ſtodiretur: ex quibus & hujus Inſtrumenti excellen-
tia, & nobilitas, & utilitas facile innoteſcet. Ad-
dam & illud, non ſolum Manus in ſuo proprio
munere præſtare, ſed aliorum etiam membrorum
defectum aliquando ſupplere, Oculo in tenebris,
aut ex cæcitate non vidente, Manus ipſa præce-
dens aut errantes dirigit greſſus, aut vacillantes
baculo ſubſtinet, & per ipſam offendicula quæque
obvia evitantur: Lingua non potente, aut ob mor- 3
bum, aut ob externi alicujus idiomatis ignoran-
tiam Mentis conceptus exprimere, Manus ipſa ita
Linguæ officio fungitur, ut Mutos viderim quæ-
cunque alii homines Lingua Manibus facillime
ſignificare, & vivit adhuc ſexagenarius, aut ætate
etiam major homo à nativitate mutus, qui præ-
greſſas ſui temporis hiſtorias mira induſtria ita
enarrat, ut facillime, quæcunque velit, audienti-
bus commonſtret. Quinetiam internas Cordis pre-
ces manibus Deo porrigimus, & incorruptæ fidei
pignus manibus, alter alteri damus: quamobrem
recte tam ſupplicantis, quam fidem præbentis ſym-
bolum manus ipſæ ſunt, quemadmodum & libe-
ralitatis, ut videre eſt apud Pier. Valer. *lib.* 25.
de Hierogl. ſed qui plura de hujus membri præ- 4
ſtantia ſcire deſiderat, conſulat Ariſtotelem 4. *de*
Part. Anim. cap. 10. Cicer. *lib.* 2. *de Nat. Deor.* 5
Galen. *in libb. de uſu part. & de Anatom. admin.*
& Anatomicos etiam omnes. Cæl. Rhodig. *loco*
ſupra cit. & præ omnibus Fortunat. Fidel. *libro*
ſecundo, Relat. cap. 6. Videnda quoque apud Mer-
curial. *lib.* 3. *variar. lect. cap.* 20. nova ac perpul-
chra quædam ſententia Gregor. Nyſſeni, de Manus
præſtantia. Illud hoc in loco non prætermittam,
membrum ſcilicet ſimpliciter prolatum apud Juriſ-
conſultos plurimum Manum ſignificare, dicentibus
ipſis, quod ſtatuto imponente pœnam amputationis
membri, de manu ſit intelligendum. Petr. Raven.
ſingul. 313. Caball. *Reſol. Crimin. cent.* 3. *caſ* 236.
n. 29. quod etiam ex noſtris adnotavit idem For-
tunat. *ubi ſup.* ex Ang. *de Malef.*

Cum tanta ergo ſit hujus membri nobilitas, &
neceſſitas, ac tantopere aliis ſupereminieat, jure
optimo ejus partis læſio, & amputatio præ aliis
magnificienda videtur: neque forte pares, ſed ma- 6
jores pœnas dare deberet is, qui manum amputaret,
quam qui aliud quodcunque membrum: quia ma-
num abſcindens, vel debilitans majoris damni cauſa
efficitur, quam qui quodvis aliud membrum ab-
ſcindit, aut debilitat.

Adnotandum tamen ex Fortunato noſtro, *ubi ſu-* 7
pra, quod quamquam Manus ea pars vere eſt, quæ
cubito annectitur, & ex carpo, metacarpo, &
digitis componitur, & proprie ſumma manus, vel
extrema manus dicitur (nam manus ſumitur apud
Medicos aliquando pro toto brachio, ut probat 8
Manard. *Epiſt.* 3. *l.* 13.) tamen quia ipſius uſus
potiſſimum indigitis viget, idcirco, ſi digitos ampu-
taveris, totius manus utilitatem ſuſtuliſſe dici poteris.

Sed & Pedes membra ſunt maximæ neceſſitatis, 9
licet nobilitate à cæteris pleriſque exuperentur:
ſunt enim abjectæ partes in animali, ut patet, Gal.
lib. 3. *de uſu part. cap.* 10. tametſi viſum aliquando
ſit pedes Manuum induſtriam æquiparaſſe, quippe
cum nonnulli homines Manibus deſtituti, Pedi-
bus non minus quam Manibus officia omnia, ac
miniſteria homini miniſteria præſtitiſſe reperti ſint;
ejus rei inprimis teſtis eſt Alex. Bened. *libro pri-*
mo de diſt. part. corp. hum. capite ſecundo Vidimus,
inquit, mulierem ſine brachiis natam, pedes pro
manibus ad nendi, ſuendique artem habuiſſe: Pa-
ræus *lib.* 24. *operum ſuorum, qui eſt de Monſtris.*
c. 6. cujuſdam viri meminit, qui brachiis carens,
pedibus edebat, bibebat, chartis luſoriis, actalis col-
ludebat, iiſdemque, ut credo, furabatur, nam, ut
ille

ille addit, Latro, & ſicarius deprehenſus, ex cruce ſtrangulatus rotæ affixus eſt. Idem etiam ibidem de muliere mentionem habet ſine brachiis nata, quæ nihilominus ſecabat, nebat, ſuebat, & pleraque alia, quaſi manus haberet, perficiebat, de qua etiam Licet. *lib.2. de Monſtr.cauſ. cap.2.* de hac etiam forte Mercat. *lib. 3.c. de ſteril. & prægnant. affect.* de duobus ſimilibus meminit Roderic. à Caſtr. *de morb. mult. part. 1. lib. 3. cap. 11.* qui ambo litteris operam navabant, de quibus etiam Bauhin. de Hermaphrod. *lib. 1. cap. 8.* Sed & Cardan. *lib. 17. de ſubtilit.* ſuperioribus ſimilem ſe vidiſſe virum narrat: hunc ipſum Scaliger, in Cardan. *exercit.* 336. Antonium vocatum memorat, & Neapolitanum extitiſſe, de quo etiam Marc. Weinrich. *de ort. Monſtr. cap. 37.* ſed & ſupra citatus Card. *de variat. lib. 12. cap. 62.* Mexicanos jaculatores pedibus ea agere narrat, quæ alii vix manibus facere ſolent. Sed & nos oculati hujus experientiæ teſtes ſumus, nam Anno 1624. comparuit hic, menſe Novembris, vir quidam ſine brachiis, cui nomen erat Petri, natione Lucernen. qui non modo pedibus edebat, ac bibebat, teſſeris ludebat, nebat, & alia quamplura faciebat, ſed quod mirum duxeris, muſica inſtrumenta nonnulla ex arte pulſabat, ac tractabat. Quin etiam Anno 1627. ſimilis mulier hic viſa eſt,
10 quæ eadem omnino faciebat, etiam muſicalia inſtrumenta ex arte tractans, eratque, ut credo, nam omnino expertum non habeo, natione Germana: habes etiam *in fine ſequentis libri harum Quæſtionum, Tit. de Monſtris*, Adoleſcentuli hiſtoriam ſine brachiis nati, qui eadem omnino præſtabat, & nonnulla adhuc ediſcebat. De aliis quoque ſimilibus viris, aut mulieribus ſine brachiis ſcribentibus, pingentibus, ſclopos explodentibus, ac alia multo admirabiliora operantibus, meminit ex propriis obſervationibus Plater. *ſuæ Pract. lib. 3. t t. de deformat*

11 Quis ergo non videt ex his, quo pertingat divinum hominis ingenium? qui, etiamſi manibus caruiſſet, non omnia dicam, ſed per plura eorum, quæ nunc manibus perficit, pedibus ipſis operari didiciſſet: nam & habet ipſe Pes aliquam apprehenſionem ad ipſius manus ſimilitudinem. Gal. *de uſu part. lib. 3. cap 5.* ob quam ad plura eorum, quæ diximus, aptus eſſe poſſet, non minus quam manus, ſi modo exerceretur, & uſus ac neceſſitas id expoſcerent, ut in his, de quibus ſupra enarravimus, quorum alicui, ſi quis pedem abſcidiſſet, manum abſcidiſſe dici potuiſſet, cum paris utilitatis eſſet pes in hoc cujus eſſe ſolet manus in aliis. Sed hæc profecto pedi non ſunt connaturalia: inſerviunt enim pedes aditionem tantum, quorum tamen beneficio ſolus homo inter animalia ſtare poteſt, & cœlum intueri, —— *& erectos ad ſidera tollere vultus.*

Quanto autem incommodo pedibus homo careat, vel altero vel utroque ii ſciunt, qui id infortunii vel à Natura, vel ab accidente perpetiuntur. Neque facile pronunciari poteſt quidnam majori incommodo ſit, manibus, aut pedibus carere: nam ſiquidem illud contemplabimur, quod ſupra dicebamus, pedibus plura eorum, quæ manibus operamur, effici neceſſitate urgente, non eſt alia ex parte, quod ſperes deficientibus pedibus, manus eorum vicem gerere poſſe, & licet nonnulli viſi fuerint, qui manibus pro pedibus uſi ſint, adnotante Foreſt. *lib. 6. Obſervat. c 6.* nunquam id ſolis manibus ſuccedere potuit, ſed genuum auxilio, neque tamen ſine incommodo, & dedecore, ut notum eſt: adde his, quod magis inutilis videtur homo
12 pedibus orbatus, quod aliena ope indigeat, neque ſuum infortunium, ac deformitatem celare apte poſſit, ut ii, qui manibus carent, quorum aliquos interdum adnotabis adeo ſuo dedecori conſuluiſſe, ut proprii defectus nullam omnino notam præ ſe tulerint. Unde & in hanc ſententiam multa adducit Paris à Puteo, *de re militari, rubr. Quando unus percutitur in brachio, &c. num 4.* Forte igitur non minori pœnæ ſubjiciendus videretur, qui pedem abſcinderet, quam qui manum mutilaret, niſi hujus nobilitas aliquid obſiſteret, quam tamen æquipararet damnum, quod ex pedibus abſciſſis reſultaret, cum, ut dixi, magis inutilis homo fiat ex horum deperditione. Illud tamen veritatem habere non diffiteor, quod minus infortunium exiſtimandum ſit minorque deformitas, carentia unius pedis, quam carentia unius manus: at contra carentia utriuſque pedis majori dedecori, & infelicitati adjudicanda, quam carentia utriuſque manus, licet ambulatio tollatur ex unius cruris carentia non enim duplicitatis utilitas aliorum membrorum, nempe quod uno oblæſo, alterum actioni deſtinatæ ſupplere poſſit, locum habet in duplicitate pedum, vel crurum, quia ad ambulationem unius pes, vel crus inſufficiens eſt, & omnino duo requiruntur, ut Hieron. Fabric. *de mot. local. Animal. lib. de Greſſu.* Digiti denique, tametſi membra proprie non ſint, ut communis eſt opinio, Bart. *in l. .. ff. de publ. Jud. nu. 3.* Dec *in l. ſi fugitivi. C de ſervis fugit. num. 26.* Gonzal. *var. quæſt c. 22. num. 13.* & ex noſtris Fortunat. *libro ſecundo, Relat. cap. octavo*, tamen, ut ſupra dixi, & Galenus firmat *libro tertio, de uſu part. cap. 10.* & ex ipſo idem Fortunat. *ibid.* præcipua manus actio, & utilitas in digitis omnino locata eſt. Igitur licet ſinguli per ſe membra non ſint, omnes tamen ſimul omnem membri neceſſitatem complent, eam nempe, quæ ex manuum opera dependet: & his non obſtantibus, quilibet eorum per ſe (de manus digitis loquor) adeo deſtinatæ cuidam actioni inſervit, ut læſo, vel abſciſſo, facili negotio ea actio vel pereat vel depravetur, vel debilitetur. Omnium ſumma neceſſitas in apprehenſione Pollicis, & indicis in ſcribendo, delineando, pingendo, ac in actionibus 13
pene omnibus, & recte Gal. & Avicenna, & cum eis Fortunatus, ipſum Pollicem quatuor reliquis ſimul oppoſitis utilitatem æquivalentem præſtare dixerunt, & idcirco parva manus vocatur, ac certe Pollicis ſumma neceſſitas Sed Pollicis & indicis ſimul amputationem, totius manus amputationi æquipararem: videntur enim tres poſteriores digiti, Medius nempe, Annularis, & Minimus, potius 14
priorum, Pollicis ſcilicet, & Indicis operationes coadjuvare, quam per ſe quicquam effatu dignum præſtare. In quibuſdam tamen muſicis inſtrumentis 15
pulſandis Pollicis minimus uſus, ſummus Indicis, Medii, & Annularis, qui & Medicus dicitur Minimi, ſeu Auricularis in omnibus minimus uſus eſt. Ac veritatem profecto illud habet, digitorum utilitatem majorem, aut minorem eſſe, pro ordine, quem tenent, nam eorum minor ſemper utilitas, qui à Pollice magis in ordine diſtant. Itaque recte Pollicis, & Indicis carentia irregularitatem inducit: Medii, & reliquorum duorum non ita, Barboſ. *in Coll. Doct. lib. 1. tit. 20. c. 6 n. 3.*

Digitorum Pedum non eadem ratio eſt, neque in 16
utilitate, neque in damno. Omnes Pedis digiti, ſi abſciſſi fuerint, ſtatio, & ambulatio non idcirco omnino peribunt, ſed depravabuntur, magis forte, quam ſtatio, & ambulatio. Nam ego deperditis ex nimio frigore digitis Pedum, ſtantem hominem & ambulantem vidi: licet in curſu credam illum non perinde valere, quod non ita ſtabiliter pedes 17
firmare poſſit: nam in motu progreſſivo ſemper alter Pedum in terra obfirmatur, alter autem movetur: at in pedis ſtantis obfirmatione, præcipue, ſi motus 18
ſe moventis celer futurus ſit, plurimum conducunt ipſi digiti: itaque non credo, ut dixi, quod, abſciſſis Pedum digitis, homo currere tuto poſſit, Ex unius autem digiti Pedis amputatione non tantum incommodi in ſua actione Pedi reſultare, quam ſit ex unius digiti Manus, palam eſt. Bene tamen procedit, quod majus damnum ex majoris digiti, quam ex cæterorum cujuslibet amputatione Pes conſecuturus ſit: & ſic incipiendo ab eo, qui Pollici manus reſpondet, damnum ſemper majus eſt ex amputatione digiti, qui illi magis vicinus eſt. Quoniam vero Pedum digiti ad eorundem tantum ſtabilimentum, non ad aliam quampiam actionem ſunt procreati: Alex. Bened. *in hiſt. corp hum. c. 2.* idcirco tanto antecellit læſio digitorum ipſius Manus læſionem digito-

digitorum ipſius Pedis, quanto actio Manus præſtat actioni Pedis.

SUMMARIUM.

1 *Penis eſt pater omnium membrorum.*
2 *Abſque pene an fieri poſſit generatio.*
3 *Caſu præcidens membrum in rixa, cur minori pœna videretur mulctandus, quam præcidens aliud membrum.*
4 *Teſtes membrum ſunt.*
5 *Teſtes abſcindens, aut conterens, tabefaciens tenetur pœna l. Cornel. de Sicar.*
6 *Caſtrantes vel abſcindendo, vel contundendo, vel tabefaciendo Teſtes, fiunt irregulares.*
7 *Mammillæ membra ſunt.*
8 *Par injuria infligitur in abſciſſione mammillarum in fœminis, quæ in abſciſſione cujuſcunque membri.*

QUÆSTIO VII.

De Pene, Teſtibus, & Mammillis.

1 PEnis, cujus nomina perplura, ac propemodum innumerabilia ſunt, familiariſſimum nomen Membri eſt, neque injuria illud ſibi addixit, quia pater eſt omnium membrorum. Ejus neceſſitatem eſſe propter generationem, ſatis ſuperque notum, unde major jactura eſſet in amputatione illius, ubi homo generationi ſtuderet, quam ſi caſtam, & cælibem degeret vitam.

2 Quæſitum autem jam à me eſt, *lib. 3. ſuperiori, q.8. tit. 1.* an abſque Pene fieri poſſit generatio: & viſum eſt concludendum negative, ob rationes ibi adductas: non tamen idcirco dictum illud eſt quòd Penis vim habeat in generatione ullius cauſæ niſi inſtrumentariæ, vel quod quicquam conferat ad generationem, aut in procreatione, aut in confectione ſeminis, aut in alia quapiam re, præterquam in apta, & convenienti ejaculatione ipſius ſeminis in uterum: neque enim (licet ejaculatio non fiat ab ipſo, ſed per ipſum) abſque ejus opera unquam virile ſemen ad uteri intimiora perveniret, quantacunque attractrice facultate, & virilis ſeminis aviditate, ac bulimo uterus conflagraret. Unde admirationi multæ mihi fuerunt hiſtoriæ alias ex S. Thoma relatæ, & ex aliis, ex quibus habetur, mulieres nonnullas ex ſemine propè vas effuſo concepiſſe. Nec minorem admirationem mihi incuſſit præteritis hiſce diebus Excellentiſſ. atque Illuſtriſſ. D. D. Jo. Antonius Urſinus, Dux S. Gemini, qui ſerio mihi affirmavit, ſponſam quandam gravidam fuiſſe effectam, ex ſola pollutione ſponſi prope vas, absque ulla omnino membri intromiſſione: nam habuit Excellentiſſ. D. in caſtro quodam, ſuo dominio ſubjacente, hujusmodi caſum, & omnibus diligentiſſimo, ac exquiſito examine perquiſitis, rem ita ſe habere comperit: quod, cùm ſit ex raro contingentibus, me à mea opinione avellere non poteſt, qui ſciam, os uteri internum ab externo diſtare digitos ſeptem, aut octo plus minùs, neque poſſibile eſſe os illud internum tantopere irruere ad ſemen virile deglutiendum. Præterquam quod neceſſe eſt, ſemen extra vas effuſum, exernum aerem tangere, unde illico, & absque ulla mora, momento inquam, ſpiritus omnes evaneſcere neceſſe eſt, & ſemen etiam ab utero eo modo attractum infœcundum fieri: addo, quod impoſſibile ſit fieri concurſum amborum ſeminum, quem eſſe omnino neceſſarium, jam aliàs probavimus. Ac in præcitato caſu pleræque concurrunt conditiones, quæ in aliis deſiderantur: unde forte hic poſſibilis eventu fuit, cæteri nequaquam.

Sed his omiſſis, cùm, ut dixi, nullius potioris uſus ſit membrum, hoc, quàm ad coadjuvandam generationem, ex cujus privatione conditio individui, quantum eſt ex ſe, non deterioratur, videndum idcirco eſſet, an ob id quicquam leniri pœna de- 3
beat in eo, qui tale membrum præcideret, dicendumque fortaſſe, (nam hoc ad Juris conſultos pertinet decidere) quod, ubi caſu id contingeret, nempe quod duobus rixantibus, alter alteri membrum præcideret inter rixandum, minor pœna eſſet imponenda, quam ſi manum aut aliud quoddam membrum magis ad Individui bonum neceſſarium, aut quod magis faciem decoraret, præcidiſſet: ſi modo in rixa aliqua ratio habetur hujus differentiæ. At ſi id per injuriam, & data opera factum ſit, aliter forte dicendum, nam maxima injuria hæc videtur, de qua juriſconſulti videant.

Cæterum Teſtes, membrum eſſe, jam ſupra pro- 4
bavimus, & eos abſcindentes ſubjici pœnæ legis Corneliæ de Sicar. patet *in l. Lege Cornelia. §. Idem Divus Hadrianus. ff. ad l. Cornel. de Sicar.* Quod quidem licet non ex hoc capite procedat, quod membrum quis præciderit, tamen & hoc cum alio capite nonnihil operatur: eſt autem, quod abſcindentes teſtes, virilem omnem vigorem adimimus, & in muliebrem naturam virum abire cogimus, non ſine 5
jucunditatis vitæ, & ejuſdem longitudinis deterioratione: quamobrem non modo, qui vere Teſtes abſcindunt, ſed etiam, qui eos conterunt, aut arte aliqua tabefacere cogunt, pœnæ ejuſdem Legis Corneliæ ſubjiciuntur, *ut in l. Is quoque ff. eod.* in qua Thlibias, ac Thlaſias facere id importat, ut alias dixi *lib. 2. tit. 3. q. 7. n. 36. & ſeqq.* Unde ſequitur ex mea ſententia (quod non abnuentibus Juriſconſultis dictum volo) quod tam caſtrantes, nempe abſcindentes Teſtes, quam eos conterentes, aut 6
tabefacientes, irregulares evadant. Itaque non video, quam licite Sacerdotes nonnulli caſtrationem puerulis ſuadeant, eorumque parentibus Auctores fiant illos caſtrandi, ut non multis abhinc diebus aliquos præſtitiſſe notare licuit: nam licet caſtratio ob ſanitatem procurata, & ob eandem ſanitatem recuperandam perſuaſa, irregularitatem non faciat, tamen id habet locum, ubi per alia remedia ſanitatem recupérare nondatur. Itaque non crediderim licitum eſſe, abſque eo, quod irregularitas incurratur, in modica vel levi ruptura caſtrationem ſuadere, vel admittere, quod illi Sacerdotes præſtiterunt. Sed hic obiter de ſeveritate Veteris legis in mentem venit, quæ mulierem apprehendentem virilia ejus, qui cum marito rixabatur, abſciſſione manus, abſque ulla miſericordia plectendam jubetur *Deut. c. 25. v. 12.*

Mammillas denique membrum in fœminis eſſe, 7
quod lacti conficiendo ſit deſtinatum, jam in principio hujus tituli firmatum eſt. Id tamen diſcriminis intercedit inter alia membra, & mammillas, quemadmodum etiam de pene dixi, quod actio, ad quam deſtinatæ mammillæ ſunt, non in ipſius individui utilitatem ſed potius in ſpeciei conſervationem à Natura ſint inſtituta, quod an aliquam pœnæ differentiam conſtituere debeat inter illum, qui alia membra, & eum, qui mammillas præcidit, juriſconſultorum eſto judicium: Credo tamen, parem inferri injuriam in abſciſſione mammillarum, & cujuscunque membri, dummodo ſtudio, ac data opera membrum qualecunque abſcindatur, cujus injuriæ non eſſe minorem æſtimationem in mammillarum quoque præciſione, vero conſentaneum puto.

LIBRI

LIBRI QUINTI
TITULUS QUARTUS.
DE AERE, AQUIS, ET LOCIS,
Continens Quæſtiones Septem.

I. De boni, ac mali aeris conditionibus, & ſignis.
II. De Aquis, earumque bonitate, & vitio.
III. Quæ ſervitutes Aquis impoſitæ ipſarum Aquarum bonitati præjudicare poſſint.
IV. De Locorum ſalubritate, & inſalubritate.
V. Quænam, & quo tempore tuta Aeris, & locorum mutatio, quæ veró non tuta?
VI. Quæ incommoda ſanitatis ex importunis ædificiis vicinis habitantibus immineant.
VII. De Cloacis, Aquæductibus, Canalibus, Horreis, Hortis, Pomariis, Furno, Fornacibus, Sterquiliniis, Latrinis, Stabulis & de Artibus immundis.

SUMMARIUM.

1 *Prædia, ratione ſalubritatis aeris, majoris æſtimantur.*
2 *Minori conceditur reſtitutio adverſus alienationem Prædii, ratione ſalubritatis aeris.*
3 *Aeris intemperies eſt juſta cauſa non immorandi in aliquo loco.*
4 *Aeris inſalubritas à pleriſque rebus excuſat.*
5 *Aer, reſpectu unius perſonæ, aliquando ſalubris, & reſpectu alterius, inſalubris.*
6 *Aeris ſumma neceſſitas viventibus eſt.*
7 *Nihil eſt, quod magis efficax cauſa morborum hominibus exiſtat, quam ipſe aer.*
8 *Aeris bonitas ex quibus rebus conſideretur.*
9 *Aer quoad ſubſtantiam debet eſſe tenuis.*
10 *Aer ex perflatione ventorum quomodo affici debeat.*
11 *Aer Civitatum craſſior eſt.*
12 *Aer ſalubris ex Cœli aſpectu quomodo fiat.*
13 *Aer quomodo bonus reddatur ex Solis illuſtratione.*
14 *Sol eſt, qui aerem rectificat.*
15 *Aeris ſalubritas ex abſentia quarundam rerum quomodo habeatur.*
16 *Aer morboſus quomodo fiat.*
17 *Aer an poſſit putreſcere.*
18 *Ad aerem peſtilentem accedere nullus tenetur. Amplia, n. ſeq. Limita ampliationem hanc, ſic ubi aer non ſit peſtilens, ſed tantum intemperatus, n. 23.*
20 *Aer, qui ſecundum primas qualitates peccat, aliquando id à ſua natura habet, aliquando ab accidente.*
21 *Aeris mediocris exceſſus in primis qualitatibus per accidens factus, eſt inſufficiens cauſa, ut aliquid ejus reſpectu concedatur, vel immutetur.*
22 *Aeris magnus exceſſus in primis qualitatibus quando excuſet à reſidentia, & ab aliis quibuſdam.*
24 *Aeris intemperies excuſat Epiſcopum à reſidentia. Limita, ut n. ſeq. declara ut n. 27.*
26 *Aer ex natura ſua diſtemperatus non emendatur.*
28 *Aer diſtemperatus an excuſet à contumacia.*
29 *Commoratio diuturna in loco valde diſtemperato poteſt à contumacia, & ab aliis quibuſdam excuſare.*
30 *Aer intemperatus æſtivo tempore magis ſuſpectus.*
31 *Æſtas quando dicatur.*
32 *In excuſatione à proſcriptione, & aliis ob aerem malum, attendenda conditio perſonæ excuſandæ.*
33 *Loci conditio, ex quo quis diſcedit, & illius, ad quem accedit, conſideranda.*
34 *Aeris boni conditionibus reſpondet Incolarum proſpera valetudo.*

QUÆSTIO I.

De boni ac mali Aeris conditionibus, & ſignis.

Hippocrates noſter librum edidit hoc titulo inſignem, in quo ſapienter, ut ſui moris eſt, de Aeris, Aquarum, & locorum Natura multa edocuit. Ego in ordine ad meas haſce materias Medico legales, de iis ipſis diſſerere in hoc Titulo eandem inſcriptionem habente decrevi: cum plura ſint, quorum occaſione Medicorum judicium circa hæc à Legum peritis exquiri poſſit. In dubium enim vertere aliquando illis occurrit, an locus aliquis, puta Civitas, vel Caſtrum aliquod, vel ruſticum aut urbanum prædium, vel habitatio ſalubri aere
fruatur, necne: aut comparatione facta inter unum 1
locum, & alium, quiſnam eorum ſalubrior ſit cum ratione ſalubritatis Aeris majoris æſtimetur aliquod prædium, domus, aut fundus, quam alius, ut per Cœpol. *de ſervit. ruſt. præd. cap.* 43. *n.* 4. ex quo Pariſ. *de reſignat. benef. lib.* 5. *q.* 3. *n.* 252. Facit Rota *in Romana, ſeu Tudertina educationis* 14. *April.* 1636. *coram Pirovano, quæ eſt deciſ.* 589. *part.* 5. *tom.* 2. *Rec. n.* 6. &
7. & ratione etiam mali aeris fundus emptus red- 2
hiberi poſſit, *l. etiam in fundo. ff. de Ædil. ed.* nam ejuſdem ſalubritatis Aeris ratione conceditur Minori reſtitutio adverſus alienationem fundi vel prædii ut per Ripam *in tr. de peſt. part.* 3. *par.* 1. *n.* 3. inter qualitates enim optimi prædii connumeratur ſa-
lubritas: ſunt enim bonitas, ſalubritas, amplitudo, 3
ut in l. Quid aliud, ff. de Rer. & verb ſign. Præter hæc volunt Juriſconſulti, Aeris intemperiem eſſe juſtam cauſam non immorandi in aliquo loco, & non reſidendi ibidem, & eadem Aeris inſalubritas pro legitima cauſa acceptatur in excuſationem in plerisque ut per eundem Pariſ. *ubi ſupra. n.* 246. *& ſeqq. Hoſtienſ. in ſumm. tit. de Conjug. Servor. num.* 5. *in fine,*
Henric. Boubic in c. de illis, n. 2. *verſ. & dico de Sponſa-* 4
lib. Capiblanc. de fur. Baron. Pragmatic. qq. ſub nu. 51. *verſ. limita.* Sanchez. *de Matrim. lib. diſp.* 40. *num.* 3. Farinac. *de delict. carn. q.* 14. *n.* 181. *Capella Theol. dec.* 87. *n.* 1. *verſ. niſi aliud* & per Maſcard. *de probat. concl.* 20. *n. ult.* & per Tom. Actium *de infirmit. cap.* 41. *num.* 2. *& ſeqq. part.* 1. Rota *in Tridentina Matrim.* 27. *Junii* 1646. *coram Rod. Celſo.* In quibus caſibus hæſitantibus Juriſconſultis de Aeris ipſius qualitate, ejus rei
deciſio ad Medicos per ipſos defertur. Quinetiam 5
occurrit aliquando, quod alicujus loci Aer ſit quidem ex ſui natura ſalubris & laudabilis, ſed reſpectu alicujus perſonæ, quæ in eo reſidere cogitur, puta Epiſcopi, Parochi, Canonici, & hujusmodi, aer ille ſit omnino inſalubris & illaudabilis: nam, exempli gratia, Tuſculanus aer, vel Tiburtinus optimus eſto: at ſi qui Tibure, vel Tuſculi reſidere debet, gracilis ſit, pectoris anguſti, & partium ſpiritualium affectibus laboret, puta Aſthmate, Phthiſi, Tuſſi longa, ac moleſta, & huius generis aliis, vel ex morbo Gallico dolores juncturarum, ac membrorum patiatur, vel jam ſit ſenex in ſecunda parte ſenectutis, tunc quidem ejus reſpectu non modo Tuſculanus, & Tiburtinus Aer eſt inſalubris, ſed etiam maxime nocuus, & pro his quidem verificabitur illud: *in medio Tibure Sardinia eſt*, utpote qui ex commoratione in hujuſmodi aere facili negotio poſſint è medio tolli, morbis adauctis, & exaſperatis. Tunc ergo intrat dubium pro Canoniſtis, an hujuſmodi perſonæ diſpenſari poſſint à reſi-

à reſidentia, & an reſignare poſſint: & affirmativam ſententiam eſſe communem, tenet Pariſ. *ubi ſup. n.* 244.

Sed & idem dubium intervenit, ubi Monialis ob Monaſterii malum Aerem, vel ſuæ naturæ, & valetudini contrarium, perpetuo ægrotat: nam & de hac dubitatur, an poſſit in aliud Monaſterium tranſire, & poſſe credunt nonnulli, quos refert Thom. Actius *de Infirmit. ubi ſupra, num.* 6. & ego dixi ad hoc propoſitum nonnihil, *libro tertio, tit. tertio*. Eodem quoque pacto circa bonitatem aquarum, earum emendationem ac depravationem, multa occurrunt Juriſconſultis nonniſi ex Medico fonte diluenda, ut ex pluribus idem Thom. Act. *ubi ſupra. num.* 7. *& ſeqq.* apud quem alia nonnulla ad hoc ipſum caput pertinentia habes. Quinetiam contingit quoad locorum conſtructionem aut deſtructionem multa perquiri, aut de nonnullis dubitari, quæ ipſa loca inſalubriora reddunt, removendis, ut de Silva, quæ ſalubrium ventorum incurſum prohibeat, cædenda, aut de monte, qui eorundem ventorum acceſſum, aut Solis illuſtrationem impediat, dirimendo, aut de impedimentis, quæ ſibi invicem locorum & Civitatum ædificia præbere poſſunt, prohibendis, ut in Romana Tramontanæ, vel altius non attollendi, ut in Mediolanenſ. Sancti Ambroſii nuperrime factitatum eſt: quibus ex cauſis non videbatur hoc argumentum oſcitanter prætereundum.

6 Primo ergo de Aere videndum, qualis eſſe debeat, ut ſalubris ſit, deinde quibus ex cauſis malus, & morboſus evadat, & quænam inter has ipſas cauſas potiores exiſtimandæ. Neque mirandum eſt, quod tam exquiſita proponatur Aeris conſideratio, quia tanta ejus neceſſitas cunctis viventibus eſt, ut poſſibile quidem ſit ſine alio nutrimento externo cibi, aut potus, unicuique ad aliquot dies, imo ad menſes, & ad annos vivere, ſine Aeris vero nutrimento nulli ne momento quidem, experientia commonſtrante, & aſſerente, Hipp. *in libell. de flatib.* & notante etiam ex Juriſconſultis Onciac. *lib.* 2. *Colloq. mixt. c. . n.* 2. Quinetiam cuilibet notum eſt, quantum interdum exitioſæ ſint Aeris mutationes, nec ſine ratione, & experientia dicebat Rota *in Rom. officiis mandatariatus* 1637. *coram Pamphilio n.* 10 Aeris mutationem æſtivis temporibus ponere

7 in dubio vitam illius, qui aerem mutat, unde *ibi n.* 13. additur, quod acceſſus ad urbem à civitate Neapolis de menſe Auguſti, & Septembris eſt adeo periculoſus, ut fere nullus venientium mortem evadat: ſed ſuperfluæ omnino ſunt auctoritates, ubi ipſa experientia ejus rei nos quotidie admonet. Cum ergo, velimus nolimus, Aeris beneficio uti perpetuo cogamur, nihil ex conſequenti eſſe poteſt, quod nobis ſalutis, aut morbi cauſa paratior exiſtat, quam ipſe Aer, pro ipſius bonitate, ac vitio. Multum ergo conducet ejus bonitatem ex manifeſtiſſimis ſignis cognoſcere. Bonitatem autem Medici omnes Hipp.

8 ſecuti, *lib. de Aer. Aq. & Loc.* ut Gal. Antillus, Athenatus, & alii apud Oribaſ. *Collect. lib* 9. & Avic. 2. 1. *doctr.* 2. *c.* 11. Haly. abb. *Theor. lib.* 5. *cap.* 5. Iſaac. *lib.* 5. *Theor. c.* 2. cæterique omnes, ex quibus poſtremus in ordine ad hanc ipſam materiam Fortun. Fidel, *Relat. Medic. lib.* 1. & inter Juriſconſultos Ripa, *in tract. de peſt. part.* 3. *part.* 1. *à num.* 5. *ad ſeqq.* plures conſiderarunt, ex ejus ſubſtantia, ex perflatione ventorum, ex aſpectu Cœli, ex Solis illuſtratione, & ex abſentia nonnullarum rerum; quæ præſentes ipſum facile contaminare poſſunt, ut videbimus, cum de malo aere tractabimus.

9 Ac primo, quoad ſubſtantiam, aer debet eſſe tenuis, & purus: cognoſcitur autem tenuis, ex Avicenna *ubi ſupra*: & Iſaac. *loc. cit.* ubi cito refrigeretur, ac cito quoque calefiat, nimirum cito refrigeretur, recedente Sole, calefiat autem quamprimum accedente, non ſecus quam aquæ tenuitas, & levitas ſoleat probari, de qua Hipp 5. *Aph* 26. Sed & ipſa Solis illuſtratio aeris arguit tenuitatem, (niſi ex vicino ſolo, aut ex vicinis aquis vapores craſſos, ac malos extrahens aerem inficiat) attenuat enim per ſe ſuo calore, & puritatem conciliat, craſſos vapores aliunde contractos abſumit: contra vero, ut ex Athenæo habet Oribaſ. *lib.* 9. *Collect. c.* 5. Aer, qui multum in umbra eſt, craſſior eſt ac frigidior.

Ex perflatione ventorum aer magis aut minus 10 ſalubris efficitur: in univerſum autem aer à ventis perflatus, & motu perpetuo agitatus, ſalubrior cenſetur, non ſecus enim ac ipſa aqua, aer, qui motu caret, craſſior & magis turbidus evadit, ac putris & ſuffocans fit, ut is eſt, qui celſis undique montibus incluſus, perflatum nullum à ventis recipere poteſt. Gal. *loco cit.* atque ea de cauſa aer civitatum craſſior fit, non ſolum, inquit Athenæus; quod in ſeſe cogatur, ex eo, quod nullo motu cieatur, ſed ex eo etiam, quod multo tempore in umbra ſit, & multo magis, quod plurimæ, atque omnis generis exha- 11 lationes ex urbe in aerem ipſum eleventur. Unde Avicenna *ubi ſup.* Si fuerint, inquit, venti multi ſibi ſuccedentes, quos non refrænaverint montes, aer erit magis à putrefactione ſalvus: nam venti, ut Hipp. noſter dicebat, *in lib. de morb. ſacr.* ex omnibus rebus, atque adeo ex ipſis hominibus humiditatem & tenebroſitatem excernunt. (Plura de Ventis & illorum actione, *vide* apud Quercetan. Vejeranum, Mercatum, Peramatum, Coſtæum, Baconum.)

Ex aſpectu Cœli aer dicitur ſalubrior, cum ille Orientalis eſt: inſalubris cum Occidentalis, minus 12 inſalubris Occidentali Auſtralis, adhuc minus Auſtrali Borealis: imo verius hic, Orientali excepto, cæteris ſalubrior, nam ſaluberrimus eſt Orientalis, inſaluberrimus Occidentalis: Orientali autem in ſalubritate magis proximus Borealis, ſicut in inſalubritate magis proximus Occidentali Auſtralis, etiamſi diverſa omnino in ſingulis ratio ſalubritatis, & inſalubritatis exiſtat. Nam exoriens Sol ea in parte aerem illico attenuat & expurgat, ſuperfluitates omnes abigit, & aerem facilem perſpiratu reddit, contra vero occidens Sol plures vapores eam in partem cœli elevat, neque abſumere eos poteſt, propter caloris jam clanguentis defectum: imo iidem vapores ſupervenientis noctis frigiditate denſati, ibique permanentes aerem incraſſant ac contaminant, & perſpiratu difficilem reddunt. Meridionalis vero aſpectus, ob Solis vigorem, & longam ac perpetuam toto annuo curſu in eodem loco moram, Aerem habet æſtuoſum, non tamen ita facile, ut Occidentalis, putreſcentem, hic enim humiditate, ille ſiccitate excellit, Borealis vero poſt Orientalem ſalubrior idcirco eſt, quod à Borealibus ventis per eam partem flantibus aer attenuatur, & expurgatur, puriorque fit, cum tamen ob excedentem frigiditatem ac rigorem, ſpiritualibus partibus infeſtus habeatur. Quæ omnia juxta Hippocratis doctrinam, *præcitato lib de Aer. Aq. & loc.* prolata ſunt. (qua de re Vide Alemannum, B. Baldinium, C. Flavium, Cl. Galenum, H. Cardanum, L. à Sotto, L. Septalium, Th Zvvingerum, Martianum & alios *Commentatores* Hippocrateos.)

Ex Solis porro illuſtratione, aer, ut diximus, pu- 13 rior evadit, ac tenuior & idcirco quanto longiori tempore aer in umbra eſt, & ab illuſtratione radiorum Solis impeditus, tanto frigidior, craſſior, tur- 14 bidior, & perſpiratu difficilior eſt: Sol enim, inquiunt Avicenna & Iſaac, *loc. ſup. cit.* eſt, qui aerem rectificat, quod etiam ex Athenæo patet, *loc. ſup. allegato.*

Denique ex abſentia & privatione nonnullarum 15 rerum aer bonus cenſetur, id eſt, qui neque ſtagnorum neque paludum halitu inficitur, neque ex profundo aliquo ſpecu pernicioſam auram exhalante, pravam aliquam recipit impreſſionem. Qui neque ex Cloaca magnam præcipue aliquam Urbem, aut numeroſum exercitum expurgante vitium contrahit: qui neque ob lacus, aut fluminis viciniam nebuloſus ſit, qui neque ex animalium immunditie, neque de fimo aut putredine olerum, & ſimilium rerum coinquinetur, is etiam, ut bonus ſit, cœmeteria, & ſterquilinia vicina non habeat, & in

ſumma

ſumma ea omnia ab eo longe abſint, quæ pravis, vaporibus, & exhalationibus ex ipſis elevatis, inficere illum poſſint, ut præcipue aquæ ſtagnantes ſunt, ubi in iis linum, aut Canabis æſtivo tempore macerentur: ſed & idem vitium ſecum afferunt aquæ minerales, & terræ ſimiles, eæ præcipue, in quibus argentum vivum pre cæteris metallis effoditur. Artes etiam quædam immundæ, ut Coriariorum ſunt, Lanionum, & hujusmodi, ſua vicinitate proximum aerem labefactant: idemque incommodum afferunt horti, & Pomaria, ubi frequentia ſint: præterquam quod Arbores ipſæ & Solis illuſtrationem, & ventorum perflatum impedire facile poſſunt, præſertim ſi magnæ ſint, ſi denſæ, ſi præaltæ, ſi frequentes: unde in hujusmodi aere neque homines longo tempore vivunt, & morbis maxime ſunt obnoxii, neque aves multæ in eo conſpiciuntur: nam ſi verum eſt, quod Card. *lib.* 10. *de ſubtil.* dicebat, Aer bonus Avium omnis generis copia abundat, non bonus ſterileſcit. Ut ergo ſummatim dicamus, quicunque aer contrarias jam prædictis habet conditiones, malus eſt judicandus, & eo inſalubrior, quo plures numero, & efficacia potentiores ipſæ cauſæ fuerint: peſſimus enim exempli gratia erit, qui ſubſtantia craſſus eſt, & impurus: qui nullis ventis perflatus, qui ad Occidentem eſt, qui à Sole parum illuſtratur, & in umbra plurimum eſt, qui vicinitatem paludum, & ſtagnantium aquarum, ſimiliumve rerum habet: minus pravus cenſendus, qui, licet tarde illuſtretur à Sole, & ad Occidentem ſit, aut ad Meridiem, à ventis tamen perflatur, & nullum habet pravarum rerum vicinitatem, omnium minime malus, qui aſpectum exempli cauſa bonum non ſortitus, tamen ab aliis conditionibus bonis non longe diſcedit, & ſic de cæteris.

Utrum autem aquarum affluentia ad aeris ſalubritatem conferat, necne, in ſequentibus diſcutiendum: nunc breviter videndum, quænam cauſæ magis aptæ ſint ad ipſum aerem ita morboſum reddendum, ut facile ſit in eo commorantes promptiſſime ægrotare: quæ item remedium & emendationem admittant, quæ non: quæ per aliquod temporis ſpatium absque notabili nocumento tolerari poſſint, quæ ne per diem quidem: hæc enim, ut decet, determinata, maxime faciunt ad eas omnes difficultates enodandas, quæ in principio hujus quæſtionis ſunt propoſitæ.

Quoniam vero ad rem Juriſconſultorum non ſpectat tam exquiſita aeris dignotio, præteritis iis,
16 quæ huc pertinere non videntur, dicamus pro Juriſconſultis, Aerem vere morboſum, nempe qui homines facillime reddit morbis obnoxios, eos præcipue, qui in eo vivere aſſueti minime ſunt, vel ſimpliciter alteratum eſſe, & peccare etiam ſecundum qualitates manifeſtas, vel peccare etiam ſecundum qualitatem aliquam occultam: in aere, qui hoc modo peccet, neque homines, neque ullum forte animal, quod reſpiret, (reſpirare autem omnia, quæ vivunt, eſt manifeſtum) vivere poſſe longo tempore, probatione non eget. Idcirco hujuſmodi aer, qui talis à Natura ſit, non datur, ſed datur bene talis ex accidenti: licet enim agitatum ſit inter Philoſophos & Medicos, an *aer putreſcere poſſit*, negantibus id nonnullis, & præcipue Ariſt. *lib.* 25. *probl.* 20. tamen putreſcere ita poſſe, ut perniciabilis, & exitialiſſimus viventibus evadat, concludit
17 Claudin. *Reſponſ. Medic.* 1. Horſtius *part.* 1. *p.* 357. *conjung.* Quercetanus & Mercatus. Dato ergo, quod aer putrefactus ſit, & hoc per Medicorum teſtimonium conſtet, & multo magis per frequentem, & irreparabilem, ac citam hominum mortem, cæterorumque etiam animalium, notiſſimum eſt, hanc cauſam eſſe urgentiſſimam, ac tantæ efficaciæ, ut vel minima, ac brevis ejus aeris inſpiratio poſſit de facili (non dico de neceſſitate, nam ſunt qui etiam ad aliquod tempus ſani in hujusmodi aere degunt, licet temporis diuturnitate & ipſi ſuccumberent, perſeverante aeris maligna illa ac venenoſa qualitate) hominem interficere, vel ſaltem hominem manifeſto vitæ periculo exponere: quamobrem nullum hoc in caſu dubium eſſe debet, quin per leges & Jura, & ab eo fugere iis, quibus alias liceat, concedatur, & ad eum accedere nullus omnino, ac nulla prorſus ex cauſa teneatur: cum & ipſi Juriſconſulti concedant, quod accedere ad aerem, 18
ſeu locum peſtilentem ſit tentare Deum, ut ex Ripa, & Prævidello dixi *lib.* 3. *tit.* 3. *qu.* 1. *n.* 8. quod ampliandum videtur, ut neque teneri debeat quis 19
accedere ad vicinum locum per convenientem diſtantiam, ubi aerem eſſe putrefactum illius loci conſtet, & acquiſiviſſe, quam diximus, pravitatem, & venenoſitatem. Ratio ampliationis eſt, quia aer ex ſua natura mobilis eſt, & de momento in momentum poteſt ab uno loco in alium viciniorem, non depoſita parva illa qualitate, tranſire: nam ſi longius progrediatur, poteſt ab aeris novi effluentia, in quem irruit, facile edomari, & venenoſitatem contractam deponere, & ſic loca, quæ à peſtilenti aere diſtant, idcirco tuta ſunt, non vero, quæ illi ſunt propinqua: unde eſt, quod peſtes, quæ ab aere ſic putrefacto originem ducunt, (ubi quidem cauſa putrefactionis univerſalis ſit, non particularis) parum durent in uno loco ſed exitialiſſimæ ſint, & ab una regione in aliam quaſi ignis flamma perreptent, viventia omnia inevitabili Mortis falce demetendo.

Ampliandum ulterius hoc dictum, ut neque teneatur quis accedere ad locum ſanum, ubi per infectum tranſire debeat: & ratio eſt, quia facile in tranſitu infici & ipſe poteſt: unde non ſine cauſa ſuſpecti ſunt non modo habitantes loca infecta, ſed etiam per ea tranſeuntes. Foller. *in tract. pro cuſtod. Peſtis*, *n.* 165.

Sed aer, qui priori modo, nempe ſecundum qua- 20
litates manifeſtas peccat, aliquando id à ſua natura habet, aliquando ab accidente: ſi ab accidente, vel exceſſus eſt modicus, vel mediocris & de neutro multum videtur curandum: quia vel facile emen- 21
datur, vel non poteſt inſigniter lædere aut ſaltem non offertur quicquam conſideratione dignum, quod ad rem noſtram faciat, cum inſufficiens cauſa videatur, ut aliquid ejus reſpectu immutetur, quod ad conſuetum ejus ſpectare poſſit, niſi conditio perſonæ, quæ in tali aere commorari debeat, aliquid peculiariter conſideratione dignum offerat, ubi exceſſus ſit mediocris, vel alia magis particularis cauſa urgeat; cujus reſpectu etiam mediocris hic exceſſus in conſideratione habendus ſit. Verumenimvero, ubi hic exceſſus ſit ultra mediocritatem, tunc licet non cum tanto impetu lædat, quanto facit is, qui computruit, & venenoſitatem contraxit, tamen inſigniter lædere quemcumque is quoque poteſt. Licebit ergo & ab hoc fugere, ubi Epide- 22
miam, aut peſtem excitaverit, non ſecus ac diximus de priore. Non tamen procedere debet, ex 23
mea ſententia, in hoc caſu ampliatio illa, quod neque ad vicina loca ſit tutus acceſſus: & ratio hujus reſtrictionis, vel limitationis eſt, quod liquido conſtat, hanc alterationem in primis qualitatibus facile refringi poſſe à contrariis qualitatibus vicini aeris: quinimo hæ ipſæ qualitates ipſa aeris agitatione refringuntur, ac evincuntur: unde ipſi aliquando ſalubrium, vel contrariorum ventorum flatus omnem acquiſitam jam nocentem qualitatem ſubito domant, atque immutant. vid. Horſt. tom. 1. alleg. pag. 356. Quamobrem licet aeris intempe- 24
ries excuſet Epiſcopum à reſidentia ex iis, quæ notat Pariſius *lib.* 5. *de reſign. benef. quæſt.* 3. *num.* 247. tamen non procederet hoc, ubi non eſſet intem- 25
peries univerſalis omnium locorum ipſius Diœceſis, teneretur enim reſidere, ubi eſſet aliquis locus, in quo aer non eſſet adeo intemperatus, ut declarat idem Paris, poſt *num.* 252. Neque valeret oppoſitio, quod & hic eſſet vicinus loco intemperatiſſimo, nempe ſuæ civitati, & quod ob vicinitatem facile timeri poſſet infectio, quia hoc in hujusmodi caſu non procedit ex ſupra adductis.

Quod ſi à natura aer diſtemperatus ſit tunc qui- 26
dem nullo modo emendatur, & non aſſuetum in illo

illo vivere promptiſſime lædere poteſt, unde facile ubi talis ſit, procedent ea, quæ in principlo quæſtionis attulimus, nimirum ejus cauſa intrare excuſationem in nonnullis caſibus, ut ibi videre eſt, quæ tamen, quia in quovis aeris vitio omnia locum non habent, ſigillatim examinanda videntur:
27 & quoad excuſationem à reſidentia, non eſt dubium, illam procedere in notabili aeris vitio, quod à natura ſit, quia promptiſſima cauſa ea eſt ad
28 morbos concipiendos: at quoad excuſationem à contumacia, non ita palam eſt, maxime in quacunque aeris intemperie; quemadmodum & quoad excuſationem ab exilio, & à curſu proſcriptionis, in quibus caſibus videant Juriſconſulti, An excuſatio procedat in aere tantum peſtilenti, cum hic cauſa ſit nimis efficax, & ſubitanea, quam declinare, niſi fuga, & abſentia, non licet, unde ne momento quidem in eo commorari tutum eſt: at aer ſimpliciter intemperatus non eſt tam activa cauſa, & impetuoſa, quin in ipſo per aliquot dies commorari non poſſimus, abſque alicujus morbi notatu digni contractione, etiamſi de facili poſſet & capitis gravedinem, corporiſque torporem, ac relaxationem, aut aliud quoddam ſimile, vel ſuæ intemperantiæ conveniens incommodum excitare, pro quibus omnibus faciunt quæ adducit Maſcard. *de Probat. concl.* 20. *num.* 8. *& ſeqq. tit.* 1.

Limitanda tamen videntur prædicta juxta ea, quæ ſequuntur: nam primo ubi commoratio in loco valde intemperato eſſet diuturna, (diturnam voco, quæ ſpatium decem dierum pertranſiret) excuſatio ſuum locum habebit. Secundo, ubi anni tempus ſit magis ſuſpectum, nempe à Solſtitio Æſtivo ad Æquinoctium Autumnale, tunc bene procedet excuſatio: Aer enim, cum ex ſua Natura ſit valde intemperatus, tunc temporis induit quandam venenoſitatem, ac quaſi peſtilens efficitur: dicitur vero hoc tempus ab Aſtrologis Æſtas, ſed Juriſconſulti Æſtatem largo modo accipientes, ab Æquinoctio verno ad Autumnale eam extendunt, ut patet *per l.* 1. §. *Æſtatem. ff. de Aqua quotid. & Æſt.* licet Gloſſ. *in l. unicam.* §. *Æſtas. ff. Ne quid.* tres
31 menſes: tamen Medicis dicitur, quandocunque calor & ſiccitas exuperare incipiunt, uſque quo calor remittat, & frigus cum ſiccitate prædominetur, etiamſi ante ſolſtitium Æſtivum per aliquot dies id fieret, aut per Autumnale Æquinoctium perduraret, aut brevius etiam fieret & adventu poſt Solſtitium prædictum, & breviori duratione deſinendo ante prædictum Æquinoctium; nam Medici ab anni, ſeu temporis temperie menſurant, ac diſtinguunt mutationes tempeſtatum ipſius Anni.

32 Tertio, conditio perſonæ excuſandæ attendenda eſt, cum nonnullæ ſint, quibus aer malus aliquando non modo non nocet, ſed valde juvat: nam & aliquos, ut ex nonnullis morbis convaleſcant in aerem craſſum, atque alias intemperatum relegamus, ad quod facit illud Celſi *lib.* 2. *ſuæ med. c.* 1. Peſſimum cœlum eſt, quod ægrum fecit, adeo, ut in id quoque genus, quod natura pejus eſt in hoc ſtatu ſalubris mutatio ſit. Non ergo procederet excuſatio in ea perſona, quam conſtaret hujuſmodi aere incolumiter uti poſſe, vel aliquando etiam uſum.

Quarto, conſideranda loci conditio: ex quo quis diſcedit, & illius, ad quem accedit; poteſt enim hic, qui eſt terminus ad quem, vel eſſe ipſi aeri, qui eſt terminus à quo, in pravitate par, vel etiam illum in bonitate excedere, ac tunc quidem nulla excuſatio haberet locum.

33 Sed præter commemorata nonnulla alia ſigna ab extra afferenda, antequam huic quæſtioni finem imponamus, quæ ipſius aeris bonitatem, aut pravitatem arguant, quæ ab ipſa habitantium conſtitutione deſumuntur, & habentur ex Hippocr. *in ſæpiſſime adducto lib de aer. aq. & loc.* & vere à Palladio *lib.* 1. *de re reſt. tit.* 3. dictum eſt, aeris boni conditionibus reſpondere tandem ipſorum incolarum valetudinem, quæ, ſi proſpera ſit, ac firma, nullique familiari morbo tenetur, aer optimus cenſendus eſt? at, ubi inſalubris habetur, ibi homines longioris vitæ nullos, aut perpaucos admodum eſſe neceſſe eſt, ita ut & cito conſeneſcant, & in ſexageſimo ad ſummum pereant. In vivis autem degentes male colorati ſunt, ac morbis plurimis obnoxii, præcipue vero viſcerum obſtructionibus, Cachexiæ, ſinguliſque Hydropis ſpeciebus, Ubi craſſior ſit, & humidior, ſomnolenti homines ſunt, & ingenio ut plurimum tardi ac corpore ſegnes, unde ad labores inepti: invidi præterea ſunt, maligni, & inſidiatores, aſpectu turpi, ac tetrico, colore ex albido flaveſcente. Quod ſi aer nimis æſtuoſus ſit, & calidus, ibi ardentibus, per æſtatem præcipue, homines conflictantur, ex acutiſque utplurimum morbis juniores intereunt, & alia ad alias aeris intemperies ſequuntur incommoda, de quibus non eſt, quod plura addamus; multa tamen ſunt, quæ ad hoc ipſum argumentum de aere pertinerent, quæ paſſim in hoc titulo, ob materiæ contiguitatem, habentur.

SUMMARIUM.

1 *Aquarum conſideratio preferenda conſiderationi de aere.*
2 *Nulla ex omnibus rebus tantum videtur habere ad vitam neceſſitatis, quantum aqua.*
3 *Aqua unde dicta.*
4 *Aer ſimpliciter ad vitam neceſſarius.*
5 *Aqua promptius inficit aerem, quam è contra.*
6 *Omnis morbus curari poteſt, ſolo aqua potu.*
7 *Aquarum conſideratio quanam ratione Iuriſconſulto neceſſaria.*
8 *In locorum mutatione plures male afficiuntur ex aque mutatione potius, quam ex aeris.*
9 *Peſte vigente ad Iudices pertinet de aquarum bonitate eſſe ſolicitos.*
10 *Ex ſolo aliquando pravarum aquarum vitio peſtis excitatur, & excitata conſervatur.*
11 *Aqua trium ſenſuum iudicio optima cenſenda.*
12 *Aqua optima elementaris aqua natura quam proxime accedere debet, quoad ſimplicitatem.*
13 *Aqua impermixta optima.*
14 *Aqua omnis ſenſu iudice examinata.*
15 *Aqua nullius odoris, nullius ſaporis, nullius coloris optima. Contrarium, num. ſeq. ex Hipp. declara, ut num.* 17.
18 *Levitas in aqua quomodo conſideranda.*
19 *Aquæ inter ſe nullo pene momento differunt. Contrarium, ibid.*
20 *Statera iudicium in aqua examinanda non explodendum.*
21 *Una atque eadem aqua in ſeipſa aliquando levior, aliquando gravior.*
22 *Aquæ bonitas in hoc uno maxime conſiſtit, ut cito Hypocondriaca permeet.*
23 *Signum bonitatis aquæ, quod deſumitur ex habitu, & temperatura eorum, qui ex ea bibunt, omnibus anteferendum.*
24 *Ad aquæ bonæ explorationem animalium iecinora inſpicienda ex iis bibentium,*
25 *Celeberrimum experimentum bonitatis aquæ ex cita calefactione, & cita refrigeratione, & quomodo hoc experimentum in uſum trahatur n. ſeq.*
27 *Aliud experimentum bonitatis aquæ, ex facili leguminum, & quarumcunque rerum coctura.*
28 *Tertium experimentam ex modica vini tolerantia: quomodo interpretandum hoc experimentum ex Septalio, n. ſeq. Nova interpretatio circa idem experimetum, n. alia n.* 31.
32 *Experimentum bonitatis, vel pravitatis aquæ ex vaſe æneo.*
33 *Aqua pura in fundo vaſis reſidentiam non facit.*
34 *Ardoini experimentum ex lixivio aquæ admixto.*
35 *Ligna in aquam pravam iniecta, tubera concipiunt.*
36 *Avicennæ experimentum.*
37 *Cardani experimentum.*
38 *Manſinii conſideratio de aquæ bonitate.*

39 Jo-

39 *Jouberti experimentum.*
40 *Quædam aquæ duplo maius pondus ferunt hyeme, quam æſtate.*
41 *Idem navigium maiora ſuſtinet pondera in mari, quam in flumine.*
42 *Navigia tantum ponderis ſuſtinent, quantum eſt pondus aquæ, quod capere poſſunt,*
43 *Aqua ſummæ levitatis.*
44 *Aquæ exploratio ex herbarum quarundam adnaſcentia.*
45 *Nota bonitatis aquarum ex parte deſumpta, ad quam fluunt.*
46 *Terra metallifera pravas omnino aquas gignit.*
47 *Ex luto aqua inficitur.*
48 *Aqua peſſima quæ.*
49 *Aquarum potabilium genera.*
50 *Stagnans, & paluſtris aqua omnium deterrima.*
51 *Lacuſtris aquæ conditio.*
52 *Aquæ Nili præſtantia.*
53 *Quænam aqua melior, fontana an pluvialis.*
54 *Fluvialis aqua omnium optima, ex Card.*
55 *Pluvialis optima, cum conditionibus requiſitis.*
56 *Legumina in aqua pluviali facilius coquuntur, quam in fontana.*
57 *Cita putrefactio pluvialis aquæ nihil demit de ejus bonitate.*
58 *Aqua cito putreſcens optima.*
59 *Optima aqua cito caleſit, & cito frigeſit.*
60 *Quicquid corrumpitur, alteratione ad contraria corrumpitur.*
61 *Fontana aqua cur non corrumpatur.*
62 *Aquæ tempore peſtis facile inficiuntur.*
63 *Prima aquæ emendatio deſtillatione.*
64 *Aquarum qualecunque vitium coctione emendatur: Contrarium, n. 66.*
65 *Aquas coquere antiquitus etiam ſolebant.*
67 *Galenus quas aquas excoquendas jubeat.*
68 *Coctione & vitium aquarum emendatur, & levitas augetur, & n. 70.*
69 *Aquæ coctione ſemper attenuantur.*
71 *Aqua pura non datur.*
72 *Peſtis tempore quomodo emendanda aqua.*
73 *Jouberti ratio in emendandis aquis.*
74 *Stagnantium aquarum uſus tempore peſtis inprimis fugiendus.*
75 *Aquæ hauſtu aſſiduo perficiuntur.*
76 *Franciſci Mariæ de Monte, Card. aquarum purgandarum ratio.*
77 *Aquarum pravitas non excuſat à reſidentia.*

QUÆSTIO II.

De Aquis, earumque bonitate, & vitio.

1 AQuarum conſiderationem non modo magni mo-
menti eſſe, ſed conſiderationi de aere eſſe præ-
ferendam, non abſque ratione dicebat vir clariſſi-
mus Ludovicus Septalius, *in emunctiſſimo commen-
tario ſuo in Hipp. de aer. aq. & loc. comm.* 1 *text.*
3. & facit pro eadem opinione inter Juriſconſul-
tos Ripa, qui ex Vitruvio *lib.* 8. *cap.* 4. *in tract. de
Peſt. part.* 3. *partic.* 1. *num.* 6. Nulla, inquit, ex
omnibus rebus tantum videtur habere ad vitam
neceſſitatis, quantum aqua, quod Ariſtot. dicto
conſonat, 4. *de gener. Anim. cap.* 2. & facit etiam
2 ad hoc Bacc. de Tiber. *lib.* 1. *in præfat.* & quidem
plurimum momenti aquæ ad ſanitatem conferunt,
ut ipſe Hipp. *cit. lib.* dicebat: ſed hanc aquarum
neceſſitatem mortalibus ſummam eſſe, longiori-
bus percurrit Bacc. de Therm. *lib.* 1. *cap.* 1. & *in
cit. præfat. lib.* 1. *de Tiber. aq.* unde non injuria
antiquitus aquam Lixam fuiſſe appellatam memo-
rat Galeott. Mart. *de doctr. promiſc. c.* 28. ut ea
nempe res, addit ille, à qua vivimus: & jure à
Pindaro vocata eſt omnium rerum optima. Imo
non inepte aliquos locutos teſtatur Maſin. *de Ge-
lid. pot. abuſ. lib.* 1. *c.* 13. cum aquam dici inde vo-
3 lunt, quaſi A qua, ideſt ſine qua vivere non poſ-
ſumus.

Addam autem ego rationem, cur majoris con-
ſiderationis debeat eſſe aqua, quam aer, nam con- 4
trarium omnino videtur verius, cum aer ad vitam
ſit ſimpliciter magis neceſſarius, ut patet per ſu-
periora. Tamen, quia aer uniformis magis vide-
tur, reſpectu aquæ, neque tot ob id, ac tantas ſu-
ſcipit differentias neque etiam ab extrà ſuſcipit,
nec ſuſceptas retinet impreſſiones, ob ſuam tenui-
tatem, & continuam agitationem: contra vero a-
qua, neque eam tenuitatem ſortitur, ac maxime
diſcontinua eſt, & à ſeipſa, nempe à ſuomet ele-
mento, ac toto disjuncta, unde & ob eam quo-
que cauſam magis alterationi ab extrà obnoxia eſt,
ex terræ ipſius proprietate, & exhalationibus, inde
fit, ut exquiſitiori examine egeat aqua, quam aer:
atque ita medius fidius Hippocrates noſter inſi-
nuaſſe videtur *in lib. ad hanc rem dicato*, cum de
aquarum natura multo plura habeat, quam de
ipſo aere. Sed vide ad hoc Ariſtot. *lib.* 1. *problem* 13.

Habet præterea id magis conſiderabile aqua, 5
quam aer: quia promptius aqua inficit aerem,
quam è contra, nam & aer malus fit à pravis a-
quis, ut dicebat Cardan. *in lib. de qua*. Etſi bonæ, 6
addit, ſint aquæ, aer malus eſſe non poteſt: quam
tamen partem non undequaque recipiendum cen-
ſeo. Præteribo autem id, quod idem Card. *in eo
tract.* probare nititur nimirum omnem morbum cu-
rari poſſe ſolo aquæ uſu, quod de aere quidem
tam facile parſuadere nequaquam licebit.

Cæterum, ad rem Juriſconſultorum hanc quoque 7
conſiderationem pertinere, multis nominibus ma-
nifeſtum fit: nam dubitari poteſt, an bonarum a-
quarum penuria ſit juſta cauſa non reſidendi in a-
liquo loco: quia notiſſimum eſt, & Hippocratis 8
auctoritate firmatum in *ſæpe cit. lib.* plures homines
multo magis affici in mutatione locorum ob aqua-
rum, quam ob aeris qualitatem. Ubi inſuper peſtis
urget, ad Judices, & Gubernatores pertinet de a- 9
quarum bonitate ſollicitos eſſe, & earum vitia
emendanda curare, cum ex ſolo parvarum aqua- 10
rum vitio aliquando peſtis excitetur, & excitata
conſervetur, ut dixi alias *lib.* 3. *tit.* 2. & notat Car-
dan. *lib.* 1. *de venen. c.* 9. Præterea dubitari poteſt
apud Juriſconſultos, an liceat ſine præjudicio bo-
nitatis ipſius aquæ, in fundo, in quo aqua eſt,
fodere, ædificare, aut aliud quid agere, ex quo a-
qua aliquam mutationem ſuſcipiat: tunc enim ra-
tionabilis timor intrat, ne aqua inquinetur, vitie-
tur, deterioretur, corrumpatur. *ad text. in l.* 1. §.
Labeo putat. ff. de aqua quotid. & æſtiv. quin & in
aqua ducenda attendi ſemper jubet ll. ne aquæ bo-
nitati, qua cæteri rivales fruunt, præjudicetur, *ut
per l. hoc Jure*. §. *Is qui jus aquæ* & §. *ſeq. ff. eod.*
ſed & de reſtagnatione alicujus fontis, vel rivi,
vel fluminis dubitari poteſt, an ipſi aquæ, aut etiam
aeri nocere poſſit, & aliæ permultæ occurere poſ-
ſunt dubitationes Juriſconſultis circa aquas, à Me-
dicis diluendæ.

Ad rem ergo accedentes, primo loco de bonæ,
ac laudabilis aquæ conditionibus loquamur dehinc
de notis hujuſmodi bonitatis. Secundo, de aqua-
rum inter ſe comparatione. Tertio, de earundem
emendatione, cum pravæ ſunt, & maxime tem-
pore peſtis, & Epidemiæ. Ultimo propoſita dubia,
quantum ad Medicum pertinet, diſcutienda.

Et quoad primum, Hippocrates ante cæteros
omnes, *in opere præcitato*, bonæ aquæ conditiones
quaſi per epilogum attulit, cum ſecundum trium
maxime ſenſuum judicium pluvias aquas optimas
eſſe dixit, quod judicio tactus ſint leviſſimæ, judi-
cio guſtus dulciſſimæ, judicio viſus tenuiſſimæ, &
limpidiſſimæ. Magis copioſe tamen bonarum aqua-
rum conditiones ſic enarrabat *ibidem*. Optimæ ſunt, 11
quæcunque ex ſublimibus locis, & terreis collibus
fluunt: hæ enim & dulces ſunt, & albæ, & vi-
num ferre quam minime poſſunt: hyeme autem ca-
lidæ ſcaturiunt, æſtate vero frigidæ: tales enim
erunt, ſi fuerint ex profundiſſimis fontibus: maxi-
me vero eas laudare oportet, quarum fluxiones ad
Solis exortum erumpunt, & maxime ad æſtivum,

 opor-

oportet enim claras eſſe fragrantes, & leves. Ex quibus Hippocratis verbis deducuntur eæ omnes conditiones, quas alii Medici, & Profeſſores poſt illum attulerunt: percurrunt autem eas diligentiſſime Gal. 1. *de ſan. tuen. & in lib. de bon. Aq.* Avic. 2.1 *tract.* 3. Iſaac. *in lib. diæt. part. cap. proprio de Aq.* Vitruvius *lib.* 8. & alii plerique antiquiorum: ex recentioribus autem Andr. Thur. *in libel. de bon. aq.* Lang. *lib.* 1. *Ep.* 44. Georg. Agric. *lib.* 1. *de his quę fluunt ex Terr.* Joubert. *decad.* 1. *parad.* 5. Card. *lib.* 2. *de Aqua.* Epiphan. Ferdin. *lib.* 1. *Theor.* 13. Pamphil Herilac. *in lib.* 2. *de Aqua.* Franc. Scacc. *de Sal. pot. c.* 12. & ex Juriſconſultis Ripa *loco ſupra cit. à num.* 5. *ad plures ſeqq.* Summatim vero omnes laudabilis aquæ conditiones in aqua conſiderabiles in unum perſtringet, qui hanc unam ob oculos ponet, nempe impermixtionem, aut ſimplicitatem, non quod idcirco, ut male ſentiunt nonnulli Medici, ſimilis eſſe debeat in ſubſtantia, & ſuis qualitatibus aquæ elementari, nempe quod frigidiſſima ſit, & humidiſſima, nam
12 contra valde frigidæ aquæ improbantur, & forte aquam, quæ diſtributioni ciborum inſervire debet, potius temperationem quandam caloris, & frigoris habere oportuit, quam ſecus, ut probat luculenter Card. *cit. lib. de Aqua*. Et idcirco rectius videtur dicendum cum Baccio *lib.* 1. *de ap. Tiber.* quod aqua optima ſubſtantia ſimilis potius eſſe debeat aeri, quam aquæ elementari, quia debet eſſe levis & facile alterabilis, quod & inter Juriſconſultos ex Plinio adnotat Tiraq. *de Nobilit. cap. cap.* 31. *numer.* 184. contra autem elementaris aqua frigore ponderoſitatem haberet, & difficulter alteraretur. Ergo ut ſit levis, & facile alterabilis aer ſimillima ſit oportet, nempe tenuis, & impermixta: huc enim pertinent quæcunque Hippocr. & cum eo cæteri omnes Doctores de ſignis bonitatis aquæ attulerunt, ut ex ſuperioribus, & ex iis, quæ ſequun-
13 tur, luculentiſſime patet: neque enim ad alium potiorem finem hæ conditiones in aqua perquiruntur, niſi ut per eas ſciamus, an corpori noſtro ſalubris futura ſit, necne: at tunc maxime ſalubris eſt, cum eam unicam conditionem, ſimplicitatis, & impermixtionis ſortitur, quippe cum tunc aqua cito permeet, ſtomachoque idcirco gravis non ſit, & in hypochondriis non moretur, quod ab aquæ bonitate ſolummodo attendimus. At vero, quia neceſſe habemus ante experimentum capiendum in ipſis animalibus, hominibus præſertim, de ipſius aquæ conditione pronuntiare, ad aſſequendam prædictam impermixtionem adducuntur nonnullæ conditiones, quæ maxime ad ſenſum ſingulorum judicium examinandæ ſunt, quia colore, ſapore, odore, tactu, addam etiam & ſonitu, bonas à malis ſecernere licet: nam tametſi, ut ipſum quo-
14 que imperitiſſimum vulgus jactat, bona aqua nullius coloris, nullius odoris, nulliuſque ſaporis ſit oporteat, tamen Hippocrates & colorem, & odorem, & ſaporem in optima aqua deſiderare videtur: nam colore voluit eſſe albas, ſapore dulces, odore fragrantes, & quoad tactum deſiderat eas eſſe æſtate frigidas, hyeme calidas. Sed quoad priores tres conditiones, quomodo intel-
15 ligendus ſit Hippocrates, optime poſt alios declarat doctiſſimus Septalius *comm.* 3. *cit. lib. partic.* 16. & ad commune, ac vulgare dictum Hippocratis ſen-
16 tentiam accommodat: nam cum vellet Hippocrates laudare in aqua nonnullas qualitates juxta tres prædictos ſenſus, ea ſenſibilia nominavit, quæ magis ipſos ſenſus delectant, nempe inter colores albedinem, inter ſapores dulcedinem, inter
17 odores fragrantiam: non quod vere aqua aut alba, aut dulcis, aut fragrans eſſe debeat: quomodocunque enim eſſet, ejus ſimplicitatem, & impermixtionem alienis rebus inquinatam denotaret: at quanto magis impermixta cum aliis rebus aqua eſt, eo magis pura, melior abſque dubio eſt. Ejus ergo color laudabilis in pelluciditate, & diaphaneitate, ſeu tranſparentia conſiſtit, quæ eſt quaſi omnis coloris privatio; ejus ſapor in privatione cujuſcunque ſaporis; ejus odor in cujuſcunque item odoris privatione: Quoad ſenſum vero tactus, duas conditiones videtur afferre Hippocrates: unam, quod æſtate frigidæ ſint, hyeme calidæ, & hæc ad primas qualitates pertinet: ſecundum, quod ſint leviſſimæ: ſed levitatem hoc in loco non uno modo omnes accipiunt: nam aliqui volunt, hanc levitatem accipiendam eſſe ad pondus, ex quo ipſius aquæ denſitatem, aut tenuitatem argui dicunt: alii malunt levitatem hanc accipiendam eſſe reſpectu ventriculi: nempe quæ ventriculo levis ſit, & illum non gravet, de qua quæſtio- 18
ne vide Septalium, *ubi ſupra*: Cum quo dicamus, utrumque ſenſum habere hanc levitatem, cum aqua optima, & pondere leviſſima ſit oporteat, & ſtomacho etiam levis. Neque valet quod dicitur, quod aquæ nonnullæ malæ, ſint pondere æquales aquis optimis: quia poteſt quidem aqua, quoad hanc conditionem ad pondus, levis eſſe & ſic bona; quod alias tamen conditiones eſſe mala: & tamen hæc conditio, nempe levitas quoad pondus ſtateræ, eſt maximi facienda, ut plerique Auctores probant, & præcipue Joubert. *cit. Parad.* 5. *lib.* 1. unde mirari ſubit Plinium *Nat. hiſt. lib.* 31. *cap.* 3. & Senecam à Card. adductam *in lib. de Aq.* aſſerentes, nullo pene momento ponderis aquas inter ſe 19
diſtare: quod & Eraſiſtratum ſenſiſſe memorat Athenæus *lib.* 2. *Dipnoſoph. cap.* 2. eo argumento ductum, quod Amphiarai, & Eretriæ aquæ collatæ, quarum hæc eſt bona, illa mala, nulla prorſus ponderis differentia inveniatur. Sed ego, præterquam quod contrarium ſentiunt cum doctoribus omnibus (quorum omnium inſtar Celſus ſit, *lib.* 2. *ſua med. cap.* 18.) vel ipſæ Aniculæ, noto apud Strabonem *lib.* 15. *ſua Geograph. in fin.* Perſas Reges aquam ex Eulæo fluvio ſibi aſportandas curaſſe, quod ea omnium aquarum eſſet leviſſima, & hanc levitatem ſtateræ judicio examinatam inſinuat, addens, Atticum acetabulum ejus aquæ drachma minus pendere. Eſt autem acetabulum menſura quindecim drachmarum, teſte Plinio *lib.* 21. *cap. ult.* & ſic quintadecima parte minus cæteris melioribus aquis ponderabat. Parthos autem Reges ex eodem Eulæo flumine, & Choaſpes bibiſſe, forte ob eandem levitatem, teſtis eſt idem Plin. *lib.* 31. *cap.* 3. Sed & apud Athenæum *lib.* 2. *Dipnoſoph. cap.* 2. illud habetur: Qui fontis Pirenes dicti in Corintho aquam ponderavit, omnibus aquis totius Græciæ leviorem invenit. In Tuſcia mediterranea Volaterræ in regione, quam 20
appellant Monte Ruffoli ad montis radices fons aquæ dulcis emergit, quæ pondere comparata aliis qui buſcunque aquis leviſſima eſt, ita teſtatur F. Leandr. Albert. *in ſua Italia*. Itaque ſatis perſpicuum hinc ſit, ſtateræ judicium non eſſe tanquam futile explodendum in aquarum examine, ut nonnulli voluerunt: nam & ratio idipſum ſuadet, dicente Rufo apud Oribaſium *lib.* 5. *Collect. cap.* 3. Quæ pondere levis eſt, ſemper terræ impermixta eſt, quæ verò gravis terræ ratione plus gravat: cui ſubſcribunt alii, & præcipue Rhaſis ad Almanſ. *lib.* 3. *cap.* 4. Plinium autem contrarium ſenſiſſe mirandum eſt, nec minus mirandum de Seneca, licet Plinium tueri conetur Alexand. Petron. *dial.* 1. *de re Med.* in quo aquas inter ſe pondere diſtare aſtruit. Imo conſtat tantopere nonnullas aquas aliis pondere eſſe leviores, ut craſſioribus ſupernatent, ſi quando unum, eundemque alveum ſortiantur. De Titareſii aqua Homer. *Odyſſ. lib.* 2. ſic.

Quique circa deſiderabilem Titareſium colebant,
Qui in Peneum demittit puriſſimam aquam.
Neque ille Peneo commiſcetur argenteos vertices habenti,
Sed ipſum deſuper ſupernatat veluti oleum.

& Lucan. *lib.* 6.

Solus in alterius nomen cum venerit undæ,
Defendit Titareſus aquas, lapſuſque ſuperne:
Gurgite Penei pro ſiccis utitur arvis.
Hunc fama eſt Stygiis manare paludibus amnem.

Et ca-

Et capitis memorem, fluvii contagia vilis.
Nolle pati, ſuperumque ſibi ſervare timorem.

Et ne hoc poetice dictum putes, Boriſtenis aqua, inquit Athenæus *loc. jam citat.* quibuſdam temporibus eſt violacea, quamvis valde tenuis, cujus rei illud eſt argumentum, quod in Borealibus ſupernatat ob levitatem: habes & rei plura exempla ad Georg. Agric. *de his quæ fluunt ex terr.*
21 *lib.* 1. *tranſ. princ.* & apud Bacc. *de Tiber. lib.* 1. *cap.* 2. Sed ex Agricola illud addam, non modo aquas inter ſe pondere diſtare, ſed unam eandemque aquam juxta temporis diverſitatem ſeipſa leviorem, aut ponderoſiorem eſſe, in tantum, ut quædam aqua, de qua ille, juxta Metalla Pangæi montis in Thracia, æſtate tertia parte minus ponderet, quam hyeme; in cujus rei confirmationem eſt Athenæi teſtimonium, *jam ſæpe cit. loc.* ubi hæc habet: *Earum aquarum, quæ ſunt apud Metalla circa Pangæum hyeme vas ducens habet nonaginta ſex proportionem: at æſtate quadraginta ſex, & ſic eſt pluſquam dimidia parte minor hæc proportio.*

Sed addidimus, ut ad omnium, ac ſingulorum ſenſuum examen aqua perfectiſſime judicaretur etiam ſenſum auditus: nam laudabilis aqua cum fluit, aut ab uno vaſe in aliud transfunditur, non debet inſtar Olei fluere, ac lenta eſſe, nullumque penitus ſonum edere: tunc enim valde prava aqua cenſenda, quia craſſa eſt & unctuoſa, imo pleræque aquarum cum corrumpuntur, eam ſubſtantiæ conſiſtentiam ſortiri ſolent, unde apud Columellam *lib.* 1. *de re Ruſt cap.* 5 vituperatur, quæ pigro lapſu repit, & inter alia vitia, quæ Tiberinæ aquæ obiiciuntur, illud eſt, quod inſtar Olei lente, & abſque ullo ſonitu fluat. Bacc. *de Tiber. Aq. lib.* 1. *in argum. contra bonit. Tiber. ex eff. arg. ult.* Sed neque ſtrepitum, aut ſtridorem edere debet aqua cum fluit, aut cum transfunditur de uno vaſe in aliud, quia tunc graviorem eſſe patet, & terræ admixtam: unde frigida, quia magis craſſa, quam calida, quæ calore jam attenuata eſt, magis obſtrepit, cujus rei cauſam quærebat quoque Ariſtot. *problem.* 10. ex quo Alex. Petron. *lib.* 2. *de Aqua Tiber. cap.* 13. imo frigidam calida acutius in decurſu ſuſurrare, etiamſi ex eodem foramine fluant, dicebat Galeott. Mart. *de doctr. promiſc. cap.* 28.

Verumenim vero, ut innuiſſe jam ſuperius mihimetipſi videor, aquæ examen ad omnes, & ſingu-
22 los ſenſus non per ſe requiſitum, ſed ad explorandam ipſius aquæ bonitatem, quæ tandem in hoc uno conſiſtit, ut prædiximus, ut hypochondria cito permeet, ac viſcera, & vias omnes citiſſime penetret, eaſque neque diſtendat, neque gravet, neque ulla mala qualitate afficiat: licet enim quævis aqua plures earum conditiones ſortiretur, & tamen hypochondria difficulter permearet, nunquam bona eſſet dicenda, Gal. *lib.* 1. *de ſan. tuend.* contra vero aliqua ex prænominatis conditionibus deficiente, ſi ipſa hypochondria facile permeet, optima dicenda eſt, ut elicitur ex Gal. apud Oribaſ. *lib.* 5. *Collect. cap.* 1. Quamobrem cum hoc nonni-
23 ſi ex confirmata experientia poſſit innoteſcere, idcirco omnibus ſignis, quæ in optima aqua deſiderantur, illud anteponendum, quod ex habitu, & membratura, & laudabili colore, & optima partium quarumcunq; diſpoſitione Incolarum ex ea bibentium deſumitur. De hac enim Vitruvius *libro* 8. *cap.* 5. Pallad. *libr.* 1 *de re ruſt. tit.* 4. & ex priore Lang. *lib.* 1 *Epiſt* 44. ex poſteriore Joubert. *ubi ſupra*, & inter Juriſconſultos Ripa *de Peſt part.* 2. *partic.* 1. *num.* 13 Maſcard. qui & Ripam adducit *de probat. concluſ.* 122. *n.* 1. *tom.* 1. Incolis ergo prout in conſideratione de Aere diximus, laudabili colore dotatis, corpore curato, ac bene habito exiſtentibus, nullis patriis, ſeu endemiis morbis obnoxiis, non viſcerum obſtructionibus, Cachexiæ, Gibboſitati, Strumis, Gutturoſitati, Tuſſi, Aſthmati, Bronchocelæ, Lippitudini, fatuitati, Lithiaſi, aut veſicæ vitiis, crurum debilitati, Herniæ cujuſcunque ſpeciei, Hydropiſi, & hujuſmodi, non contemnendum elucet indicium bonitatis aquarum, quibus tales Incolæ in potu utuntur; At è contra, ubi aliqui ex enumeratis morbis ſint illis familiares, contraria militat præſumptio pravitatis ipſarum aquarum: ex potu enim aquarum cum vitioſæ fuerint, pullulant utplurimum ex prædictis morbis nonnulli, ut Medicis eſt notiſſimum. Baccius, & Bruyerinus ad hoc ipſum adducti, *lib.* 2. *tit.* 3. *quæſt.* 11. *n.* 20. Scaliger. *exercit.* 6. *in Card. de ſubſt.* & ex Juriſconſultis præter Maſcard. ibidem relatum, Ripa *in tract. de Peſt. partic.* 1 *part.* 3. *n.* 15. Et quod de hominibus dictum eſt: ad bruta etiam transferri debet, ex quibus certior deſumitur experientia, cum in iis, quæ ad victus neceſſitatem mactantur, jecinora conſpiciantur, ſi optime conſtituta ſint, neque ullo tumore, neque fluiditate, neque aquoſitate, neque lividis maculis inſignita, aut quomodocunque commaculata ſint: quam experientiam an- 24
tiquioribus familiarem fuiſſe teſtatur Vitruvius *lib.* 1. *cap.* 4. & videtur quidem utrumque hoc experimentum ſummi momenti eſſe, licet unum coincidant: ſed quia offertur aliquando nova aqua, de qua nulla ad huc experientia deſumpta eſt, non deſunt alia experimenta ad ejus bonitatem, aut pravitatem propalandam.

Celeberrimum eſt, & omnibus anteferendum, quod noſter Hippocr. & *loc. ſæpe cit.* & *lib.* 5. *Aphor.* 26. & eum ſecuti Celſus, Galenus, Paulus, Rufus ex quo Oribaſius, Aetius, Avicenna, & cæteri omnes, ipſique etiam Auctores *de re Ruſt.* ut Palladius *loco ſupra cit.* afferunt, ex celeri excalfactione, & refrigeratione ipſius: hoc enim cæteris quibuſque bonitatis ſignis præfert Rufus apud Oribaſ. *lib.* 5. 25
cap. 3. quanto enim citius aqua ab externa cauſa alteratur, tanto magis tenuis cenſetur, & idcirco melior: non enim ad aliud quid innuendum, experimentum hoc à ſenſatiſſimo viro Hippocrate nobis ob oculos propoſitum eſt, niſi ut per illud exploratam haberemus aquæ tenuitatem: nam hoc multo magis induſtrium, & ingenioſum, imo forte multo certius experimentum eſt levitatis aquarum, ut Gal. *in comm. ejus Aphor.* proſequitur, quam commune experimentum ex ſtatera deſumptum, maxime quia hoc ex ſtatera perquiſitum, tutum nequaquam eſt, quia potabiles non multum inter ſe ponderoſitate diſtant; ut ſupra ex Plinio dixi, licet nihil diſtent: ſed poteſt una aqua æqualis eſſe alteri in pondere ad ſtateram, & hæc quidem bona eſſe, illa verò mala, nam hæc aliquibus vitiis ſcatebit, quibus facile carebit illa. Itaque multo magis tutum hoc ad aquarum bonitatem, & tenuitatem dijudicandum, quod ex cita, aut tarda excalfactione, vel refrigeratione deſumitur. Sed 26
non ſolum excalfactione ad ignem ipſius aquæ, & refrigeratione poſt remotionem ab igne, id experiri debemus, ſed etiam refrigeratione, & excalfactione juxta anni tempeſtates, nam optima aqua hyeme calet, æſtate frigeſcit, ut jam diximus, & omnes cum Hipp. docent.

In idem cum ſuperiore videtur coincidere alterum 27
experimentum, quod accipitur ex facilitate, aut difficultate coctionis quarumcunque rerum, ſed præcipue leguminum in ipſa aqua: de quo experimento, & Medici pene omnes, & Ripa ex Juriſconſultis *ubi ſupra*, loquuntur: id fit, ut ſuperiora, ex tenuitate ipſius aquæ, quæ & facile colorem contrahit, & facile in ſubſtantiam rerum coquendarum ſeſe ſua tenuitate inſinuans, ipſas facile edomat, ac percoquit: contra ubi craſſior eſt, tanto difficilius colorem contrahit, & tanto quoque difficilius in ipſam excoquendarum rerum ſubſtantiam penetrare poteſt.

Præter hæc autem Hippocrates noſter, aliud experimentum, atque illud quidem pulcherrimum, & vulgo admirabile affert bonitatis aquæ, illud 28
eſt modici vini tolerantia. Hoc nonnulli docti viri (ne vulgi tantum opinionem admireris) nequaquam intelligere potuerunt, ita ut Hippocratis ſententiam pervertere conati ſint, ut teſtis eſt doctiſſimus vir Septalius in hunc locum. Neque videntur excuſatione digni, cum Rufus apud Oribaſ. *loco ſupra*

ſupra cit. apertiſſimis verbis hanc Hippocratis ſen-
tentiam repetierit, dicens, quod bonæ aquæ vino
perexiguo temperantur, & non multo poſt: *Et ita
non multo vino ad eas attemperandas opus erit.* Non
videtur tamen, his Rufi dictis non obſtantibus,
aliquibus vero conſentaneum, quod aqua tempe-
retur & dometur vino ſed potius contra, quod vi-
num aqua edometur & refringatur, unde Catull.
carm. 27.

—— *Hinc abite lymphæ,*
Vini pernicies.

Neque enim in aqua videtur eſſe, ut in vino,
vis illa, quæ ipſius aquæ attemperatione extingui-
tur, præterquam quod vinum, ut Gal. dicebat *lib.*
7. *Meth cap.* 6. habet facultates omnino vitiis aquæ
contrarias, quibus ea omnia evincere ſua admix-
tione poteſt. Ludovicus Septalius ut non minus in
præſenti ætate, quam ſemper ſcientia inſignis, hunc
locum ita interpretatur, ut aquam modicum vinum
ferre intelligatur, eam ſtatim ac facillime vino
admiſceri, quantumvis parum ei ſuperinfundatur.
29 Hoc enim aquæ maximam tenuitatem oſtendit: &
idcirco aquæ nonnullæ, ob id, quod craſſiores
ſint, vino difficulter admiſcentur, aut nullo mo-
do. Talem putaverim eſſe aquam illam fluvii Dia-
næ apud Camerinam in Sicilia, quæ vino nullo
modo admiſcetur, ut Solin. refert, *de ſit. orb. cap.*
10 ex quo Majol. *Dier. Canic Colloq.* 11. nam quod ad-
ditur, vino miſceri non poſſe, niſi à pudica mu-
liere hauriatur, commentitium puto. Similis aquæ
meminit Athenæus *cit. lib.* 2. *cap.* 2. *in Teſco*, inquit,
fons eſt, cujus aqua vino non miſcetur. Sed Septalii
ad Hippocratis locum interpretatio, ingenioſa qui-
dem eſt, & idcirco mihi maximopere arridet: quid
tamen, ſi hoc addatur, quod non ſolum ob faci-
lem admixtionem aqua dicatur modicum vinum
ferre, ſed etiam, quia ipſius vini ſaporem non in-
30 fringit? Exempli gratia: ſi aquæ tenuiſſimæ, ac
optimæ libræ, unciam unam vini admiſceas, præ-
terquam quod facile admiſcebitur, adhuc magis vi-
ni ſaporem retinebit, quam ſi deteriori aquæ pari
quantitate vini duplam quantitatem prædicta exci-
pias: quia in hac vinum ſuum ſaporem cito, ac
facillime amittet: & hoc quidem non aliunde fit,
quam ex aquæ tenuitate, aut craſſitie. An non in-
ter optimas aquæ conditiones illa eſt, ut omnis ſa-
poris expers omnino ſit? Si ergo vinum optimæ
aquæ admiſceas, nequaquam vini ſaporem ſuo
ſapore, quo prorſus caret, alterabit. Quantumvis
ergo modicam vini quantitatem aquæ infundas,
vini ſaporem percipies: nam ſi aqua vini ſaporem
alterabit, tanto magis prava judicanda, quanto
magis alterabit, quia tanto inſignior ſapore eſt,
quo magis poteſt vini ſaporem evincere, & edoma-
re: nam ſapor quicunque, ab admixtione fit a-
lienæ ſubſtantiæ in ſimplici corpore, unde eo
minus impermixta aqua eſt, quo magis ſaporem
aliquem præ ſe fert, quod & proſequitur Georg.
Agric. *lib.* 1. *de iis, quæ ex terr. fluunt, in princ.*

Non deeſt tamen altera ratio interpretandi hoc
Hippocratis dictum, quamquam ſuperior interpre-
tatio rei naturæ maxime accomodetur. Forte enim
modicum vinum bonas aquas ferre dixit, ex eo,
quod homines vino utantur, vel uti ſaltem de-
beant, ad aquas corrigendas, ſi quas noxas habeant,
quanto ergo aqua laudabilior eſt, & magis im-
31 permixta, tanto minore vini quantitate ad ſui
correctionem indigebit, quod videtur innuere Ru-
fus apud Oribaſ. *ubi alias, ibi: Et non multo vino
ad eas attemperandas opus erit.*

Cæterum ab aliis Auctoribus, ad detegendam
aquæ ſalubritatem, & tenuitatem, ex qua videtur
dependere univerſa ipſius aquæ laus, adducuntur
alia experimenta. Vitruv. *lib.* 8. *Architect. c.* 1. *&* 2.
ex quo Lang. & Joubert. *locis citatis*, & Card *in
lib. de aqua*, ex Medicis: & ex Juriſconſultis Ri-
pa; *ubi ſape*, hoc adducunt: In vas æneum aquam
proiiciunt, ſi maculas reliquerit, prava eſt, ſin mi-
nus, bona: Ejus rei rationem, quæ univerſaliter
ſatisfaciat, nullam in promptu habeo neque præci-
tati Auctores ullam afferunt. Forte non omne aqua-
rum vitium hoc experimentum detegere poteſt, ſed 32
illud tantum, quod contraxerint ex admixtione
nonnullorum metallorum, & mineralium, quæ
cum ipſi aquæ ut plurimum communicent vel aci-
ditatem, vel ponticitatem quandam, per hanc fa-
cile poſſunt vaſa prædicta ab aqua infici: nam &
acria omnia, ac ponticitatem ſortita facile ea va-
ſa inficere conſpicimus. Et licet tam ponticitatem,
quam acredinem mineralium admixtione contra-
ctam, guſtu ſenſus facilius poſſe innoteſcere con-
tendas, tamen hoc non ſemper verum eſſe dicam:
nam aliquando admixtio non multa eſt, neque
tanta, quæ ſapore ſe prodat pontico, aut acri: aut
ſi multa ſit, ab aliis rebus admixtis poteſt evinci:
unde poteſt, abſque eo, quod ſapore ſe prodat,
ponticitas, aut acredo ipſa inficere: non enim à
ſapore, ſed ab ipſis metallis, vel mineralibus infi-
ciuntur.

Aquæ item puræ, & impermixtæ nullam in fun- 33
do reſidentiam faciunt, & quanto majorem relin-
quunt, tanto deteriores; & idcirco non adeo lau-
danda aliquibus viſa eſt aqua Tiberina, cum mul-
tum reſidentiæ faciat, & vix ſex menſium ſpatio
repurgetur, ut multi teſtantur. Maſin. *de gelid. pot.
abuſ. lib.* 1. *cap.* 13. *ex Petron. lib.* 2. *de vict. Roman. cap.* 6.
Bacc. *de Tiber. lib.* 1. *in argum. contra bonit. aq. Tiber.
argum.* 6. quanquam hanc ipſam Cardan. *lib.* 2. *de
ſubtil.* & Alex. Petron. *de aqua Tiber.* inter optimas
connumerant.

Sed ad probandum, an aqua terreas partes com- 34
mixtas habeat, Ardoin. *lib.* 2. *de ven. cap* 24. pulcher-
rimum hoc experimentum, adducit. Purum lixi-
vium ad rationabilem quantitatem aquæ permiſcet,
cujus experientiam deſumere ſatagit; ſi enim aqua
turbida fiat, prava eſt, namque illico facit reſiden-
tiam, vigore lixivii terreas partes, quæ ante ita
mixtæ erant cum aqua, ut non diſcerni, nec ſe-
cerni alias poſſent, in fundo deponens.

Addebat etiam Vitruvius, *loco proxime allegato*, 35
quod ligna in aqua projecta, ſi tubera concipiant,
eam pravam eſſe oſtendunt. At unde hoc? Num
quia putredinem ſimplicia corpora per ſe non exci-
tant, at tubera ex quadam putredine pullulant.
Ergo aquam tunc non ſimplicem eſſe, ſed alienis
rebus permixtam, ex conciliata lignis putredine,
manifeſtum eſt.

Avicenna 2. 1. *doct.* 2. *cap.* 16. cum duas, vel plures 36
aquas inter ſe comparare vult, & meliorem elige-
re, pannos lineos, vel laneos, qui tamen omnes
ejuſdem ſint conditionis, in ipſis aquis madefacit,
deinde omnes æqualiter, exſiccari permittit, nam
aquam meliorem eſſe judicandam docet, cujus pan-
nus poſt exſiccationem levior altero, vel aliis eſt. 37
Cardanus autem *in lib. de aqua*, laneos, vel li-
neos pannos ſimiliter madefieri, & exſiccari per-
mittit, obſervatque, an ullam maculam contraxe-
rint; nam ſi contraxerint, pravitatis ſignum eſſe
docent.

Ingenioſum præterea eſt Joubertii experimentum,
loco alias citato. Ligneum cylindrum in varias
aquas proiicit, nam eam, in quam celerius deſcen-
dit tenuiorem eſſe adſtruit; quod vero repugnare
non videtur; nam quo magis craſſa aqua eſt, eo
difficilius in eam projecta ad fundum deſcendunt.

Non omittenda autem duo ſigna in aquæ boni-
tate dignoſcenda, conſiderata à Maſinio, *lib.* 1. *de* 38
gel. pot. abuſ. cap. 16. Quorum primum eſt, quod aqua 39
dum excoquitur, ſpumam generat candidam; ſecun-
dum ſignum eſt ejuſdem ſpumæ cita diſſolutio,
cum aqua refrigeſcit. Utriuſque ſigni ratio evi-
dens eſt, nempe tenuitas ſuæ ipſius ſubſtantiæ, ut
apud ipſum patet.

Sed ut ad Jouberti experimentum revertar, in
ejus confirmationem videmus quaſdam aquas (&
cur non omnes etiam dicimus?) duplo majus pon- 40
dus ſuſtinere hyeme, quam æſtate, non ob aliam
forte quam præadductam cauſam: nam Plutarch.
de cauſ. natur. num. 7. Theophraſtus, inquit, auctor
eſt in Thracia non longe à Pangæo fontem eſſe,
(de

(de quo ſupra ex Athen. & Georg. Agric.) qui hyeme
æquali ſcaturigine plenus, pondus duplo majus,
quam æſtate ferre poteſt. Quod autem addit, den-
ſitas, unde navigia fluviatilia tardiora reddit, in-
dicium eſt quod & onera longe graviora hyeme ab
his fieri ſoleant. Hæc Plutarchus. Quinimo Mare
ob ſui craſſitiem navigia magna ſuſtinet: Plin. *lib.*
2. cap. 103. & eodem Jouberto aſſerente, & præter
41 illum Gomeſ. *de Sale*, *lib.*1. *in fin.* imo adnotante an-
te hos forte Cardano *lib.*2. *de ſubtilit.* majora ſu-
42 ſtinet pondera idem navigium in Mari, quam in
flumine, ob eandem ipſam rationem. Suſtinet au-
tem ſemper tantum ponderis, quantum eſt pondus
aquæ, quod capere poſſunt. Itaque ſi fluviales
aquæ capiant centum millia pondo cymbæ in flumi-
ne, jam in Mari capient decem ſupra centum mil-
lia; nam & aquæ Marinæ, quam capere poterunt,
43 erit idem pondus. Non eſt ergo dubium, quod
aquæ quanto ſint leviores, tanto minus pondera
ſuſtineant; imo nonnullæ aquæ tantæ ſunt levita-
tis, ut nihil omnino ponderis ſuſtinere valeant;
qualis eſt Fons, vel Lacus apud Æthiopes Macro-
bios appellatos, de quo Herod. *in Thalia*, *vel lib.*
3. & Pompon. Mela *de ſit. orb. lib.* 3. cujus aqua loti
efficiuntur perinde atque inuncti violam redolen-
tes; adeo vero ad ſuſtinenda quæ incidunt, aut
immittuntur infirmus, ut folia etiam proximis de-
ciſa frondibus non innatantia ferat, ſed paſſim, &
penitus accipiat; tantæ levitatis hæc aqua eſt: unde
non mirum, ſi ea utentes in potu, admodum lon-
gævi ſunt, & idcirco Macrobii, id eſt, longævi
appellantur. Idem de Syderi, ſeu Sibici lacu In-
dorum (qui forte idem eſt) refert Bartholom. à
Clivol. *lib.*3. *de Baln. cap.*36. Sed quemadmodum
aquæ reperiuntur, ut diximus, tantæ levitatis, ut
nihil omnino ſuſtineant, ſic aliæ ſunt tantæ craſ-
ſitiei, ut omnia pondera ſuſtineant, ut eſt Are-
thuſæ lacus, in quam Tigris influit, de quo Plin.
lib 6. *cap.*27. & lacus Aſphaltites in Judæa; de quo
idem Plin. *libro ſecundo*, *capite centeſimo tertio*, ubi
& de eodem Arethuſæ lacu meminerat. Sed hæc
obiter.

Arguit præterea vulgus hominum, & Medicorum
nonnulli, aquæ bonitatem, ex adnaſcentibus qui-
44 busdam herbis, ut Adianto, Hepatica, Phyllitide,
& ſimilibus: quod indicium bonitatis fallax eſſe,
demonſtrat adnaſcentia & multitudo earundem her-
barum apud aquas maxime pravas & vituperandas.
Sed de hac re Rufus apud Oribaſ. *loco alias citato*,
ita ſcriptum reliquit: Herbæ quandoque etiam
valde aquam corrigunt; tale autem eſt Sium, Ne-
pita, & Adiantum, etenim hæ plurimæ rivis inna-
ſcuntur, quæ quidem bonam aquam vitiant, malam
vero alioquin juvant, cum ab eis quoddam quaſi
medicamentum aquæ impertiatur. Quod ſi hæc Ru-
fi ſententia vera eſt, ſemper herbarum adnaſcen-
tiam improbandam jure cenſet Cardan. *in libro de*
aqua, non obſtante, quod ex hujuſmodi adnaſcen-
tibus herbis medicam virtutem aquis impertiri con-
cedat.

Cæterum non poſtrema bonitatis nota in aquis
ea eſt, quæ à parte, in quam fluunt, deſumitur:
45 nam & hanc plurimi feciſſe videtur Hippocrates,
qui optimam putat, quæ ad Orientem excurrit;
& ratio in promptu eſt, cum exoriens Sol ſuo mo-
derato calore aquas excoquat, & expurget. Quæ
ad Septentrionem fluunt, quanquam dulces, im-
moderate refrigerant; nam à Sole non aſpiciuntur.
Quæ ad Occidentem vergunt, impuræ ſunt, frigi-
dæ, ac duræ, quod Sol ob impotentiam eas ſuo
calore defæcare non poſſit. Quæ ad Meridiem,
ob caloris vehementiam, ſalſæ ſunt, & æſtuoſæ,
& ob id quod tenuiores partes Sol abſumit, craſ-
ſiores. Cardanus tamen *citato libro de aqua*, opti-
mam, ac ſaluberrimam cenſet, cujus ortus eſt, &
procul ab Oriente, & in calida regione; calorem
autem aquam deputare, eamque nunquam per il-
lum craſſeſcere, jam dictum eſt, unde vero con-
ſentaneum videtur, quod magis ab ejus calore
excoquatur ac depuretur, quæ magis à Sole aſpi-
citur. Unde ſtante veritate hujus ſententiæ Carda-
ni, putaverim non in omnibus mundi regionibus
indifferenter dictum Hippocratis verum eſſe. In
meridionali enim, ac æſtuante regione, fontem ad
Septentrionem fluere non erit omnino forte impro-
bandum, quemadmodum experimento conſtat, Ni-
li aquam ad Auſtrum excurrentem optimam eſſe,
ut ex Oribaſio notat Septal. *comment. tert. in Hippo-*
crat. de Aer. Aq. & Loc. partic vigeſim. prim.

Conſideratur quoque præter hæc Terræ, ex qua 46
aqua fluit, conditio: nam omnium conſenſu terra
metallifera pravas omnino aquas gignit, ſic & bi-
tuminoſa, & quæcunque impura eſt, & aliorum
extraneorum corporum miſcella vitiata. Unde mi-
ror quomodo Theophraſtus apud Athenæum *cit.*
*lib.*2. *Dipnoſoph. cap.*2. dixerit, Nili aquam ob ni-
troſam admixtionem, ventrem ſolvere bibentibus,
& tamen dulciſſimam eſſe dicit; nam & ſaporem,
& ſalubritatem Nitrum alterare facili negotio po-
teſt. Sed his omiſſis, terra laudatur Argilloſa, Gla-
rea, Creta clara, & ſimiles. Lutoſa a Hieronym.
Manfred. *de Nat. hom. cap.* 2. ab Alemann. *comm.*
ad lib. de aer. aq. & loc. laudata, reprobatur à Septal. 47
in comm. tert. ejuſdem lib. partic. 16., & jure, nam
ex luto aqua ſine dubio inficitur, malum odorem
concipit, & turbida ac craſſior evadit, unde recte
Plinius limum eſſe vitium aquarum voluit; per
argillam autem, & glaream aqua veluti excola-
tur, & à craſſioribus partibus, ſi quas habet, re-
purgatur. Id commodi à petroſis ſcaturiginibus non
habetur; ſed aquæ ab eis emanantes frigidæ ſunt, &
idcirco crudiores; magis adhuc crudæ his, & magis
frigidæ, quæ ex ſaxeis collibus fluunt, de hac tamen
re audiendus Plinius *lib.*31. *cap.*3., ex quo nonnulli
ex præcitatis, & Fortunat. Fidel. *lib.*1. *cap.*1.; is enim
magis diſtincte loquitur, modo qui ſequitur. A-
qua ſemper dulcis in Argilloſa terra, frigidior in
Topho, namque & hic probatur, dulces enim le-
veſque facit, & colando continet ſordes: ſabulum
exiles, limoſaſque promittit, Glarea incertas venas,
ſed boni ſaporis. Sabulum maſculum, & arena car-
bunculoſa certas, ſtabileſque & ſalubres, rubra
ſaxa optimas, ſpeique certiſſimæ, radices montium
ſaxoſæ hoc amplius rigentes; oportet autem fodi-
entibus humidiores aſſidue reſpondere glebas, faci-
liuſque ferramenta deſcendere. Conſiderat etiam
Rufus præter hæc ipſius terræ qualitatem, juxta
planiciem, aut montuoſitatem: terra enim plana
ad effluxiones aquarum deterior; colles vero, &
montes potiores ſunt. Id inde fit, & quòd à craſ-
ſioribus vaporibus à Sole ex adjacente, atque imo
ſolo elevatis, magis liberi ſunt, & aqua majo-
rem motum habet; in plana terra contra: nam ibi
elevati vapores craſſi reſident, & aquis permixti
eas inficiunt, & ipſæ aquæ ſegniori curſu ferun-
tur: quamobrem utplurimum in his multi ſunt
putei foſſiles, & reſides fontes. Hæc Oribaſius ex
Rufo, *loco citato*.

Sed recenſitis jam conditionibus & indiciis opti-
mæ aquæ, illud dubii inſurgit, quænam aqua po-
tior, ac ſalubrior hominibus ſit, facta compara-
tione inter diverſa genera aquarum. At præter- 48
mittimus de aqua ex nive, aut glacie, grandine,
rore, & ſimilibus loqui, nam qui diligentem, ac
exquiſitam aquarum omnium hiſtoriam, & condi-
tionem peculiarem deſiderat, Georgium Agrico-
lam legat, *in libr. de his quæ à terra fluunt*, *lib.*1. *&*
ſequentibus. Pamphil. Herilac. *de Aquis*, & plures
alios ex jam citatis auctoribus Medicis: Juriscon-
ſultus autem adeat Tiraquell. *de Nobilit. cap.*31.
num. 18. *& ſequentibus*, ſed commemoratas omnes
peſſimas eſſe notum eſt, & docuerunt omnes. Hip-
pocrates *libro toties citato*. Rufus apud Oribaſium
*Collect. lib.*7. *cap.*2. Macrob. *lib.*7. *Saturnalium*, *cap.* 12.
Aulius Gell. ex Ariſt. *Noct. Attic. lib.*19. *cap.*5.
& alii plerique. Sed nivalem glaciali pejorem facit
idem Hippocrates *ibidem*. Nivali tamen pejorem
eſſe eam, quæ ex grandine fit, probat Georgius
Agricola, *ubi ſupra*, *lib.*3. & Pamphil. Herilac. *loco*
citato, *lib.*1. *cap.*10.

Miran-

Mirandum tamen eſt, Athenæum *lib.2. Dipoſoph. cap.2.* Aquas ex nive, & glacie tanquam optimas laudaſſe, contra omnium Medicorum ſententiam, ea ratione ſolum, quod leviores ſint, & præcipue quod glacies levior aqua reliqua reperiatur; quo tamen argumento Hippocrates utitur ad probandam ipſius aquæ & glaciei pravitatem; idcirco enim levior, quia frigore congelata aqua, tenuiores partes exhalant, unde nunquam eadem fuerit quantitate aqua ex glacie liquefacta, qua erat antequam congelaretur.

Prætermiſſo ergo de hujusmodi aquis loqui;
49 cæteræ aquæ reducuntur ad hæc genera, nempe ad fontanam, pluvialem, fluvialem, putealem, lacuſtrem, paluſtrem ſeu ſtagnantem. Neque dubium eſt quod poſteriores hæ de loco cedant, & principatum duabus prioribus concedant, quæ tamen de eodem principatu inter ſe certant. Scio autem in multo plures claſſes dividi poſſe aquas, quod exquiſite præſtiterunt Auctores citati, & maxime Pamphil. Herilac *lib.1. de aquis per totum.* Nobis ſupradicta diviſio ſufficiens pro nunc videtur.

50 *Stagnans* igitur, & paluſtris aqua, prædictarum omnium deterrima, longiſſime enim abeſt ab iis conditionibus, quæ in optima aqua deſiderantur; nam craſſa eſt, odore gravi, æſtate calida, hyeme frigida, & in ſumma, quod peſſima ſit, in ho-
51 minum uſum non venit. *Lacuſtris* ab hac ſuccedit, non adeo quidem prava ſed bonitate, levitate nempe, & tenuitate aliis longe cedens. Poſt hanc ſequitur *putealis*, & ipſa non admodum ſana, crudiuſcula enim, & frigida, cum vel motu careat, vel non magnum habeat, & à Sole excoqui ac defæcari difficulter poſſit. *Fluvialem* poſt hanc reponunt plerique; bonitate enim omnes commemoratas exuperat, ſed *pluviali*, & fontanæ poſthabenda. Quanquam hoc in univerſum veritatem non habet, quia cum particulares aquæ quorundam fluminum, ac fontium inter ſe comparantur, hoc nequaquam verum eſt: Aqua nempe Nili
52 adeo præſtans eſt ut non ſolum ex proprio alveo hauſta, ſed ex paludibus ab ipſo Nilo efformatis optima cenſeatur, teſtante id Rufo, *loco ſæpe citato.* Non deſunt idcirco qui univerſim fluminum aquas improbent, ut præcitat. Pamphil. Heril. *lib.1. de aqua, cap.10.* de fluviali tamen aqua inferius aliquid dicemus. Nunc cæterarum omnium conſideratione omiſſa, ad *fontanam*, & pluviam accedamus, quarum utraque ſuos habet fautores, acerrime pro alterutrius principatu defendendo inter
53 ſe dimicantes. Nos brevibus hanc quæſtionem tranſigamus, ne, ſi taciti eam prætereamus, in aliquo defeciſſe videamur. Jam autem hanc ipſam quæſtionem luculenter exagitarunt plures docti viri, & ut vetuſtiores omittam, præ cæteris Andr. Thurin. *in libro de aquarum bonitate.* Valeriol. *lib.2.locor. commun. cap.7.* Laurent. Joubert. *decad.1. Parad.5.* Epiphan. Ferdin. *lib.1. Theor.13.* Claudin. *de ingr. ad infirm. in append. ſect.1.* Maſin. *de gelid. poſ.abuſ. lib.1. cap.13.* Septal. *comm.3. in Hippocrat. de aer. aq. & loc. partic.33.* Bruyer. *de re cibaria lib.16. cap.9. & ſequentibus.* Scacc. *de ſal. pot. cap.12.* & noviſſime D. Zacutus *de Princ. Medic. hiſtor. lib.1. hiſt.7. quæſt.6. cap.12.* & alii permulti, inter quos Andreas Thurin. pro fontana dimicat, & eam opinionem facit Medicorum communem; de qua re tamen dubito, cum forte neque plures numero, neque majoris auctoritatis Medici pluviam præferant, quorum multi ab ipſomet Andrea Thurin. adducuntur. Licet enim pro fontana ſit Galenus *prima de ſanitate tuenda cap.11.* Avicenn. *ſecund. prim. doctrin. ſecund. cap.16.* Rabi Moyſes *Aphoriſmorum ſect.19. Aphoriſm.29.* Aver. *Collig. cap.38.* Varro *de re ruſtica lib.1. cap.14.* & ex recentioribus Valeriol. *loco citato* Gal. Mart. *de doctrin. promiſc. cap.28.* Cardan. *lib.2. de ſubtilit.* Septal. Maſin. Ferdin. Scacc. *locis jam adductis.* Fortun. Fidel. *lib.1. Relat. Medic. cap.1.* Michael. Savonar. *de ſanitate tuenda cap.12.* & ex ſententia Hippocratis & aliorum auctorum aſſertione, Gazius *in flor. cap.253.* & alii permulti, tamen *pluviam* præferre Hippocrat. plures exiſtimant, ac contendunt; ſed apertiſſime pro ea ſunt Celſ. *lib.2. cap.18.* Plutarch. *de Cauſ. nat. num.2.* Columell. *lib.1. de re ruſtica cap.5.* Iſacc. *lib.5. Theor. cap.99.* Halyabb. qui etiam ex Hippocratis ſententia loquitur. *Theor. lib.5. cap.29.* Michel. Savonar. *de conſervanda valetudine cap.12.* ex Hippocrat. Matthiol. *in quint. Dioſcorid. cap.14.* Joubert. *loco ſæpe citato.* Alex. Petron. *de aqua Tiber. lib.1. cap.7.* Claudin. *de ingr. ad infirm. in append. ſect.1.* Bruyerin. *de re cibaria lib.16. cap.7.* & noviſſimè D. Zachutus, *ubi ſupra.* Quin etiam communem hanc opinionem Medicorum faciunt Gazius ex Averr. *in flor. cor. cap.257.* Iſaac. *cap. de diſt. vin.* Petr. Hiſpan. *in comm. ad libr. Iſaac. diæt. partic.* Savonar. *ubi proxime*, & alii. Sed tam priores, quam poſteriores, Hippocratem in ſuam ſententiam trahere conantur, ſed priorum plerique ea conditione fontanam magis laudant, ſi modo pluvialis cruda aſſumatur; nam pluvialem coctam fontanæ præferre non dubitant, ut Septalius, & Fortunatus, immo ipſe etiam Hippocrat. ut videtur maniſeſtiſſime.

Non deſunt autem, qui ambabus hiſce aquis inter ſe de principatu litigantibus, illud adimant, ac tertiæ, *fluviali* nempe, adjudicent: hi ſunt Cardan. & Baccius. Nam Card. *in lib. de aqua*, Om- 54
nium, inquit, aquarum ſaluberrima & optima eſt fluviorum, quarum alveus eſt profundus, & terreus, non limoſus tamen, cujus ortus eſt procul, & ab Oriente, atque in calida regione, & motus lenis; ſic enim optime à Sole excoquitur, & quæ ſequuntur. Sed & Baccius non ſolum huic opinioni adhæret, ſed eam ſtrenue tuetur, *lib.1. de aqua Tiber.* Quia tamen magis controverſa eſt alia opinio, de hac ulterius loqui omittamus & ad litigioſam illam definiendam accedamus.

At difficile quidem omnino eſt in tanta Auctorum diſſenſione veritatem determinare. Si aquam optimam fontanam pluviali optimæ comparemus, nempe quæ ſuo tempore collecta ſit, & putredinem non conceperit, neque ulla alia ratione ſit alterata, forte pluvialem victoriam ferre enunciabimus. Certum quidem illud eſt, in aqua pluvia 55
legumina multo facilius excoqui, quam in fontana: quod non aliunde provenire dicendum eſt, 56
niſi ex majore pluviæ aquæ tenuitate. Cardan. *in libro de aqua*, Proth. Caſul. *lib.1. Ætiolog. nu.125.* At vero, quia fontana magis ad minus plerumque eſt, incommodum citæ putrefactionis non habet, ſed ſervatur ob continuam ipſius renovationem incorrupta, idcirco præ cœleſti in uſum convocandam jubent Auctores. Quod veró de adſtringentia pluvialis aquæ opponitur, nihil obſtare ejus bonitati debet, non enim idcirco, ſi Hippocrat. & bonis omnibus fidem habemus, & ipſi experientiæ aſſentimur, in ſtomacho, aut hypochondriis moratur, ſed omnium facillime deſcendit, & ſua adſtringentia potius ſtomachum, & viſcera roborat. Quod 57
vero putrefiat citiſſime, hoc nihil demit de ejus bonitate, ut omnes ſentiunt, neque nos comparavimus eam, quæ fuerit putrefacta cum fontana; tametſi & de hac cita putrefactione non concordent auctores: nam Cardanus *lib.2. de ſubtilitate in fin.* dicebat, Aquas leviſſimas in omni genere tutiores eſſe, & ſerius putreſcere. Cum tamen idem ipſe *in libro de aqua*, facile putreſcentes aquas probari dixerit, niſi aliud obſtet. Sed & Alexand. Petron. *ubi ſupra*, nominatim de aqua pluvia dicebat, eam nequaquam putreſcere, cui tamen contrarius eſt Bacc. *lib.1. de aqua Tiberin.* Præterea Rufus apud Oribaſ. *lib.5. Collect. cap.3.* dicebat, ſolas paludes Ægyptias, inter omnes, quas ipſe noverit, ſalubres eſſe: rationem reddit, quia hyeme aqua non putreſcit, ſiquidem non ſupercaleſit: & Athenæus *lib.2. Dipnoſoph. cap.2.* In Cappadocia, inquit, fertur aqua eſſe optima, & quæ non corrumpitur, etiamſi non fluat, niſi currat ſub terram. Si ergo hujusmodi aquæ, & Nili præſertim, cum optimæ ſint, non putreſcunt, conſentaneum, eſt

aquas

aquas, quæ optime ſunt, non putreſcere. Verum & Dioſcorides *lib.5.de Met.med.cap.14.* brevibus ſed dilu-
58 cidis verbis bonæ aquæ conditiones perſtringens, ultimo loco eam minime computreſcere dixit, & Matthiol. *in comm. ad præd. Dioſcorid. locum*, Tiberis aquam eo nomine laudaſſe videtur, quod fictilibus aſſervata, ac defæcata, ad centum, & plures annos perduret incorrupta, quod etiam Georg. Agric. *lib.1. de nat. com. quæ eff. ex ters.* firmabat. Sed & Pluviam omnium minime de facto putreſcere, adſtringentia, quam in illa omnes adnotarunt, docere poteſt: & tamen contrariatur his communis Medicorum opinio, omnes enim uno ore fatentur, aquam optimam cito putreſcere, & pluviam ob idipſum, quod cito putreſcat, optimam eſſe cenſendam; ſit namque putrefactio, ut declarant unanimiter Auctores omnes, ob multam aquæ tenuitatem, ob quam externæ cauſæ corrumpenti facilem aditum præbet. Sic Paul. *lib.* 1. *cap.* 50. Iſaac. Halybb. Gazius, Manfred. Bacc. D. Zacutus, & alii. Ac profecto quanam ratione ſubterfugium quærere poſſint Card. & Petronius, non video, cum uterque alia ex parte concedat optimam aquam, & ſignanter pluvialem, cito caleſcere, & cito refrigeſcere,
59 quod, ut dixi non tam de calore igneo, quam aereo intelligendum, nempe volunt eſſe facile ab externa cauſa alterabilem; ac facilis alteratio facilem viam monſtrat ad corruptionem; quicquid enim corrumpitur, alteratione ad contraria corrumpitur.

60 Dices autem, negari non poſſe, fontanam eſſe laudabilem; & tamen hanc difficulter corrumpi.
61 Ad hoc dico, fontanam aquam ob aſſiduum fluxum & motum, non pati corruptionem; contra vero ciſterninam ex aqua pluvia collectam, ob id quod motu careat, facilius corrumpi: nam forte etiam fontana, ſi bona ſit eodem modo collecta & aſſervata, corruptionem pateretur, ut de aliquibus evenire ſentit Bacc. *loco ſupra citato*, præterquam quod non valet hæc deductio, ut prudenter admonet *ibid.* Bacc. nempe quod, cum putrefactio ſit ſignum bonitatis aquæ; omnis aqua, quæ non corrumpitur, bona idcirco non ſit: eſt enim conſequentia, ut ille addit, à particulari ad univerſale, quæ falſiſſima eſt. Ut ergo quæſtionem abſolvamus, dicendum videtur, citam putrefactionem eſſe quidem ſignum bonitatis aquæ non tamen univerſale, & inſeparabile, nam & optimæ quædam aquæ non putreſcunt, ut ex ſuperioribus patet.

Tertio loco, de pravarum aquarum emendatione differendum: Expedit enim Reipublicæ, ut, qui gubernant, & Jus adminiſtrant, id non ignorent, maxime cum tempore peſtis urgeat laudabilium aquarum neceſſitas, & remotionis pravitatis ipſarum, quæ in potu veniunt, & quæ etiam in alios uſus; nam & quæ ipſe eo tempore facile inficiuntur, & niſi emendentur, peſtem ad longum tempus fovent. Cardan. *in cit. lib. de Aqua*, ante omnia ponit
62 deſtillationem, poſt hanc percolationem, tertio lo-
63 co transfuſionem per arenam cum decoctione per transfuſionem ad tertias; ſed deſtillatam aquam ex ſua natura optimam, & per manicam Hippocratis, quam vocant dehinc transcolatam, ſedimentum reliquiſſe, non ſemel fuiſſe ſe expertum teſtatur Il-
64 luſtr. vir. D. Julius Mancinus, de quo alias. Verum enim vero putarunt plerique Medicorum, aquarum omni-
65 um qualecunque vitium emendari ipſarum aquarum decoctione; Aquas autem decoqui (ut obiter hoc dicam) pervetuſtum inventu eſt, ut patet ex nonnullis auctoribus; præcipue Herodoto (nam Hipp. relinquo) apud Mercurial. *var. lect. lib* 1. *cap.* 8. & apud Scaccum *in lib. de ſal. pot. c.* 3. Hoc autem dixi, quia nonnullos Medicos offendi, qui ex Plinii auctoritate *lib.* 31. *ſuæ hiſt. nat. c* 3. inventum hoc decoquendi aquas Neroni adſcribunt. Ut verò Plinius non id ſibi voluit, ſed quod Neroni tribuit, eſt, decoctam aquam in nivem demiſſam refrigerare ad majores delitias, unde Juvenalis *Sat.* 5.

Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.

Sed his omiſſis, coctione aquæ vitia omnia emendari, videtur ſentire Plin. *ubi ſupra*. Omnem utique, inquit, decoctam utiliorem eſſe convenit, & deinceps vitioſæ aquæ remedium eſt ſi decoquatur ad dimidias partes. Quam tamen opinionem, 66
ut falſam, pluribus refellit Joubert. *Parad.* 5. *decad.* 1. & Ludov. Mercat. *de recto præſid. uſu. lib.* 1. *c.* 2. *verſ. fin.* & alii apud D. Zacutum *de Princ. Med. hiſt. l.* 1. *hiſt.* 7. *qu.* 6. nec injuria, quia conſentaneum rationi videtur, quod aqua tenuis naturæ, ut pluvialis, & fontana eſt, cum requiſitis conditionibus, potius coctione craſſeſcant; exhalare enim ignis virtute tenuiorem ipſarum portionem, jure videtur concedendum. Quamobrem Joubertus Gal. ſecutus *comm.* 4. *in* 6. *Epidem part.* 14. & Mercat. *ubi ſupra*. tria 67
tantum genera vitioſarum aquarum coctione emendari, ac meliores, ſalubrioresque reddi vult; paluſtrium nempe primum, limoſarum, lutulentarum, graveolentium, aut alia conſpicua ac maxime inſigni, ac ſenſibili qualitate notarum: ſecundum earum, quæ ſtomacho graves ſunt, aut hypochondria inflant. Tertium earum, quæ crudæ ſunt. Cæteras vero aquas, ſi quid vitii habent, coctione emendari minime poſſe credit. Communis tamen Medicorum opinio eſt, decoctione non ſolùm omne aquæ vitium emendari, ſed ipſas ſalubres aquas reddi ſalubriores: nam negatur omnino aquas decoctione craſſeſcere; cum ſi quid veritatis hoc haberet, jam neque vitioſis aquis decoctio remedio eſſet, quia tenuiores earum partes, ut cæterarum in vapores abirent, craſſiores remanerent. At contra patet, coctione ſemper aquam magis attenuari, ſemperque ſuam formam retinere. Sed vide, 68
quæ ad hanc rem afferunt Petr. Hiſpan. *in comm. ad lib. diæt. particul.* Iſaac. *cap. de aqua*. Septal. *in Hipp. de aer. comm* 3. *part.* 33. Pamphil. Herilac. *lib.* 4. *de aquis*, *c.* 13. *& ſeqq.* & Franc. Scacc. *de ſal. pot. c.* 13. & noviſſime D. Zacutus, *ubi ſupra*. Unde idem Septalius etiam pluvialem, ut melior efficiatur, excoquendam præcipit, Hippocratis præceptum ſecutus, qui apertiſſimis verbis, quamquam ſum- 69
mopere pluviam aquam laudaverit, tamen coquendam eſſe voluit: coctione namque adeo perfectam reddi dicit, ut etiam optimam fontanam exuperet, cum tamen non decoctam, inferiorem bonitate ipſa fontana faciat. Concedit vero, his non obſtantibus, idem Auctor *lib.* 5. *de Peſt. c.* 7. aquam fontanam, aut pluvialem indifferenter ſine coctura.

Dicamus itaque cum cæteris omnibus, coctio- 70
nem aquam quamcunque ſemper perficere, cum quantumcunque optima aqua ſit, pura omnino non ſit, neque enim datur aqua pura, ut dicit Tadd. *in Iſag. cap.* 3. *prope fin.* coctione ergo quæcunque aqua depuratur: unde ſit, quod ſemper, etiam ſi perfectiſſima ſit, poſt coctionem relinquat 71
in fundo vaſis, in quo decoquitur, terrei aliquid, teſte Gal. 1. *de ſimpl. med. fac. cap.* 4. attenuatur enim aqua, cum decoquitur attenuata craſſiores partes ſubſidere neceſſarium eſt.

Quomodo autem emendandæ ſint aquæ, tempo- 72
re Peſtis, non difficile eſt determinare: cocturam enim ante omnia proponimus, ignis enim ſuo calore omne aquæ vitium etiam ab aere peſtilente contractum excutere poteſt: cocturam ergo quam maxime tunc deſiderare in aqua pluvia quæ eſſet eo tempore collecta; nam poteſt facillime, ſi aer ſit infectus infici etiam aqua, quæ ab aere provenit. Præterquam, quod jam dictum eſt, pluviam aquam facillime putreſcere. Ut ergo ſuſpicionem hanc effugiamus, ne corpora ad putredinem diſponat, eam coctione emendabimus.

Sed & aliæ traduntur rationes, quibus aquarum 73
vitia corriguntur. Sunt, qui Anethum in aquas injiciant, alii farinam, aut amylum, hæc enim fundum petentia aquam clarificare dicuntur, ſi turbida ſit. Joubertus Amaranthi florem in Aqua intabeſcentem, illam ſalubrem reddere, & vini colore tingere docet. Idem præſtare dicit Oxalidis radicem, nobis Acetoſæ dictæ: hanc malim tem- 74
pore peſtis; quo etiam tempore plura ad hanc intentionem uſurpari poſſunt in aquis incoquenda,

quæ

quæ conſulto prætermittimus. Illud monendum eſt, ut aquarum omnium ſtagnantium, & reſidum uſus omnino tunc temporis evitetur, ac magiſtratus præcepto interdicatur, & inhibeatur, ac, ſi fieri poſſit, etiam domeſtica animalia ab earum potu arceantur. Siqui vero putei in civitate ſunt, aut ciſternæ, harum aquæ continua agitatione, & motu perpetuo, atque indeſinenti hauſtu, etiamſi pro neceſſitate non fiat, puriores & tenuiores reddentur: nam & ad aquæ pravitatem emendandam,
75 Auctores omnes, tam antiqui, quam moderni frequentem hauſtum conſulunt, ut Rufus, Avicenna, & omnes ſupracitati, imo & vulgus ipſum.

Non conticebo autem modum quendam, pluribus forte ignotum, quo aquæ quæcunque abſque coctura, abſque deſtillatione, & abſque ullius alienæ rei admixtione tenuiſſimæ, ac ſaluberrimæ redduntur, quo utebatur Illuſtriſſ. D. Cardin Franc. Maria de Monte, qui plurimùm Chymicis magi-
76 ſteriis delectabatur. Habebat enim duo vaſa ad inſtar duorum mortariorum ex ſaxo Olandico, ſeu potiùs ex petra, capacitatis, ut credo, librarum centum viginti, vel, ut noſtro more loquar, *di boccali venti*, plus minus. Hæc enim menſura ſex libras habet. Horum unum aqua repletum alteri ſuperimponebatur, nam aqua in eo contenta guttatim convenienti quodam temporis ſpatio in ſuppoſitum vas deſcendebat; ſub hoc alterum vas, cujuſcunque materiæ libuiſſet, ſupponebatur, quod aquam ſimiliter ex ſecundo vaſe guttatim fluentem excipiebat. Non erant autem vaſa hæc ullibi perforata, ſed naturali quadam poroſitate aquam contentam ſenſim remittebant. In utriuſque autem mortarii fundo ſemper terrei aliquod notabile plus minùs reſidebat, poſt aquæ transfuſionem, etiamſi aqua immiſſa optima aliàs cenſeretur, nam & Tiberinam jam depuratam, & Virgineam, & alias his non inferiores, eadem excrementa poſt ſe relinquere compertum eſt. Sed aqua tandem eo modo per hæc vaſa transfuſa, ac transcolata, tantæ tenuitatis erat, ut dicto citiùs hypochondria ebibita permearet. Ea ſe uſum in colico dolore cum optimo ſucceſſu ipſemet illuſtriſſimus D. Cardinalis mihi non ſemel teſtatus eſt: urinam enim citiſſimè provocabat.

Sed jam ad dubia accedendum, quæ diſcutienda diximus, quæ, ne hæc quæſtio in longum jam progreſſa, tædium Lectori pariat, in ſequentem reii-
77 ciamus, ſi modo nunc illud tantummodo decidamus, Aquarum pravitatem, quæcunque tandem illa ſit, non poſſe dare juſtam cauſam non reſidendi, aut commorandi in loco aliquo: non quia multum non conferant aquæ bonæ ad ſalutem; ſed quia facilis eſt earum, ſi pravæ fuerint, emendatio, ut ex ſuperioribus jam notum eſt.

SUMMARIUM.

1 *Non omnes ſervitutes poſſunt quibuſvis aquis indifferenter imponi.*
2 *Communiſſima aquæ ſervitus eſt hauſtus.*
3 *Hauſtus aquæ ejus bonitati non officit, ſed prodeſt.*
4 *Publica aqua cur privata melior.*
5 *Nulla ſervitus imponi poteſt, ubi alterius intret præjudicium.*
6 *Aquæ puteales, & ciſternales quomodo detrimentum à vicinis cloacis patiantur.*
7 *Si Cloaca, vel latrina noceat puteo, vel Ciſternæ vicini, habet hic actionem contra Cloacæ dominum.*
8 *Civitatum putei cur inſalubres.*
9 *Stagnum, Palus, Lacus quid ſint.*
10 *Servitutes, quæ lacubus, & hujusmodi aquis imponi poſſunt.*
11 *Irrigatio aquarum bonitati non officit.*
12 *Pecudum appulſus poteſt eſſe cauſa alicujus nocumenti in aqua.*
13 *Piſcatio quid in aquis operetur circa bonitatem.*
14 *Piſcationum genera plura.*
15 *Piſcatio medicata quæ.*
16 *Balneatio quid operetur in aquis.*
17 *Cloacarum, Aquæ ductuum, & Latrinarum expurgatio aquis maxime officit.*
18 *Immunditierum projectio aquis damnoſa.*
19 *Lavatio pannorum, & hujuſmodi, an aquis damnoſa.*
20 *Lini, Cannabis, & Sparti maceratio aquas inficit, & ipſum aerem.*
21 *Servitutes eatenus imponi permittuntur, quatenus in alterius incommondum non fiant.*
22 *Molæ ſervitus quæ incommoda habeat.*
23 *Reſtagnatio aquæ ipſius bonitati officit.*
24 *Fluentes aquæ minus prompte inficiuntur, quam reſides.*

QUÆSTIO III.

Quæ ſervitutes Aquis impoſitæ ipſarum Aquarum bonitati præjudicare poſſint.

NOn omnibus Aquis indifferenter eædem ſer- 1
vitutes imponi poſſunt, cum earum aliæ fluentes ſint, aliæ vero reſides, & earum quæ reſides ſunt, aliæ ſint puteales, aliæ ciſternales, aliæ paludales, aliæ ſtagnantes, aliæ lacuſtres; & fluentium aliæ ſint fontanæ, aliæ rivales, aliæ torrentinæ,
aliæ fluviatiles, aliæ marinæ. Non omnes ergo 2
eaſdem ſervitutes pati poſſunt, ut cuicunque notum 3
eſt. Videtur tamen communiſſima aquarum ſervitus eſſe ſervitus hauſtus, de qua id pertinet ad Medicum dicere, quod hauſtus aquæ cujuſcunque non ſmodo nihil demit de bonitate aquæ, ſed maximopere addit bonitati, ut omnibus notum eſt, & adnotat Joubert. *loco ſæpe cito*, & ſupra dictum eſt ex communiſſima hominum, & Doctorum omnium ſententia: Inde enim fit ut publica aqua melior multo ſit, quam privata, ut ille ex Plinio dicebat. Idcirco ad detrectandam hanc ſervitutem aquarum, nunquam poterit hæc cauſa adduci, quod nimirum earum bonitati præjudicetur: quod non tam procedet in quacunque aqua non laudabili, ſed etiam in optima; nam hauſta ſit minus mala, & bona
ſit melior. Quod vero ſervitus hauſtus imponi 4
non poſſit, ubi aqua non ſit perennis, vel, ſi imponatur, perpetua eſſe non poſſit, hoc eſt, quod aqua toto anno inſerviat, hoc nihil ad nos, ſed ad Juriſconſultos mere pertinet, qui ſatis ſciunt, *per l. Imper. ff. de ſerv. Ruſt. præd.* nullam ſervitutem imponi poſſe, ubi alterius intret præjudicium.

Jam vero putealibus aquis, ciſternalibus, & hujus- 5
modi, nullam aliam ſervitutem imponi poſſe, præter hauſtus, patet: poteſt tamen evenire, ut ex aliis ſervitutibus ad aquas non pertinentibus, aquis ipſius earumque bonitati damnum inferatur, ut ſi cloaca, aut latrina, aut alterutrius fiſtula conſtrua-
tur puteo, aut ciſternæ adeo vicina, ut aquam ali- 6
quo modo inficiat, non tam penetratione immunditierum, quam ſola evaporatione, & exhalatione, qua ipſam aquam inficere, & odorem abominabilem reddere poſſit. Imo non ſolum communicando odorem malum, ſed ſimplici evaporatione, ſola-
que vicinitate poſſunt Cloacæ, præcipue magnæ, 7
& latrinæ, & cætera id genus, ciſternæ, ſeu putei aquis officere: quo caſu abſque dubio; ut mihi rationabile videtur, dari debet actio, quæcunque illa ſit, domino aquæ contra Cloacæ, aut latrinæ conſtructorem, aut dominum, qui cogi poſſit ad reficiendam latrinam, ſeu cloacam, vel ad eam deſtruendam, ita & taliter quod non noceat puteo, vel ciſternæ vicini, ex adductis per Cæpollam *de ſervit. Urb. præd. c.65. num.7.* Nam jure quidem merito Fort. Fid. ex noſtris toties à me adductus, *lib.1. Relat. med. cap.1.* adſtruit, civitatum puteos hac una ex cauſa inſalubres eſſe; facile enim fit, ut ob cloacarum, & latrinarum multitudinem aquæ earum inficiantur.

Plures porro ſervitutes imponi poſſunt cæteris 8
aquis quibuſcunque, ſed ante de his, quæ ſtagnantes, aut reſides vocantur, loquamur, ut Stagna ſunt, Paludes, Lacus, Piſcinæ. Quid autem differant hæc inter ſe, ſi ſcire deſideras, vide text. *in l. unic. §. Lacus, & §. ſeq. ff. Ut in flum. publ. navig.* quan-

quanquam mihi non ſatisfaciunt Ulpiani definitio-
nes; nam libentius dixerim, Lacum eſſe collectio-
nem aquarum ab extrinſeco principio, vel ſaltem
perenni erumpentium. Paludem, aquarum collectio-
nem ab extrinſeco, non tamen fluente, aut vivo.
Stagnum eſſe item ab extrinſeco, ſed fluente, &
vivo, vel cum Georg. Agric. *lib.3. de his quæ flu-*
10 *unt ex terr.* Lacum eſſe collectionem magnam aqua-
rum, Paludem exiguam, minime profundam. Ser-
vitutes autem, quæ his aquis imponuntur, de qui-
bus ad nos loqui pertinet, ſunt hauſtus, de quo
jam univerſaliter locuti ſumus, irrigatio, pecudum
appulſus, piſcatio, balneatio, cloacarum, & aquæ-
ductuum quorumcunque expurgatio, immunditie-
rum projectio, pannorum, & quarumcunque rerum
expurgatio, Lini Sparti Cannabis, & ſimilium re-
11 rum maceratio, & hujus generis aliæ nonnullæ. Et
de irrigatione quidem dubium eſt, quod (dempta
aquæ ipſius imminutione, ſi ulla dictarum aqua-
rum potui inſerviat) nihil earum bonitati officit,
imo verius prodeſt, cum reſidem, & omni motu
carentem aquam aliquo modo commoveat atque
expurget, dummodo non modica ſit, & fundum lu-
toſum, ſive limoſum habeat, qui facile ex motu
in aqua concitato, & ipſe commotus aquam im-
12 puriorem reddat. Pecudis appulſus poteſt eſſe cau-
ſa alicujus nocumenti, ſi pecus ejus generis ſit,
quod aquas exturbare potando ſolet, aut etiam
pedibus imum fundum dimovendo, quale maxime
porcinum, & bubalinum eſt, alias autem non.
13 Piſcatio, ubi aqua fluens non ſit, ut in his, de
quibus loquimur, aliquid bonitatis aquæ demere
poteſt, & tanto promptius, quanto aquæ copia
minor eſt, & piſcium affluentia minor; ipſi enim
piſces ipſammet aquam perpetuo agitant, quod
aquæ bonitati conferre jam ſæpe dictum eſt; præ-
terquam quod etiam immundities ingurgitant, &
aquam ipſam expurgant.
14 Admonendum tamen, plura eſſe piſcationum ge-
nera, ut notum eſt: Quædam enim hamis filo, vel
funiculo calamis, vel arundinulis alligato fit, &
idcirco Retrahens, à retrahendo, ſeu Hamotraho-
nia, vel Hamatoria piſcatio ab hamis dicitur: Quæ-
dam vario Retium, Naſſarum, Sagenarum, Ver-
riculorum, Plagularum, Tragularum, & hujusmo-
di aliarum rerum genere, & hæc à retibus Retia-
ria, ſeu Retinacularia dicitur. Quædam autem
Sariſſis fit, fuſcinis, aut armis quibusdam vibratis,
ut bidenti, vel tridenti, & hæc ea de cauſa dici-
tur Tridentia, vel Fuſcinalis. Quædam baculis ce-
lebratur, quibus percuſſi piſces, & ementati facilis
præda piſcatoribus fiunt, diciturque idcirco hæc
percutiens. Quædam etiam igne fit, ideo Ignifera, ſeu
Igniaria dicta, & de his nonnulla Mart. Delr. *in*
*Senec. Hercul. Fur. num.*157. alia quædam aliis in-
geniis fiunt, quæ mihi ignota ſunt. Sed & quædam
piſcatio fit aquam ipſam inturbidando, ſic enim
piſces quidam ex ea aquæ turbationem ſuffocantur,
& præcipuè Anguillæ, de quarum piſcatione ea
ratione celebrata Athenæus *lib.7. Dipnoſoph. cap.17.*
Alia piſcatio medicamentis fit, quæ à Plut. *in præ-*
ceptis connub. num.4. ob id damnatur, quod piſces
labefactet, & eos menſæ non aptos reddat: hæc
15 idcirco Medicata dicta à Cæl. Rhodig. *lect. Antiq.*
lib.28. cap.21. fit enim herbis quibusdam, ut Tha-
pſo barbato ſecundum Avicennam, *lib.2. tract.2.*
cap.480. ſi modo apud ipſum id ſignificat vox illa
Mebezeberegi, quod credo, quia concordat cum eo,
quod dixit Ariſto. ex quo Bruyerin. *de reb. cib.*
lib 18. cap.7. quod Piſces herba Verbaſco morian-
tur, ſique à Phœnicibus capiantur, & herba qua-
dam, quam Moram vocant, gravis odoris, & Hel-
leboro, aut paſtis quibusdam in aquam conjectis,
qualis ea eſt, quæ rotundæ Ariſtolochiæ radicem
calce admixtam excipit, ad quam cupiditate mira
advolant piſces, ſtatimque exanimati fluitant *lib.25.*
c.8. unde facilis præda ſunt piſcatoribus; alias iiſ-
dem medicamentis omnino interimuntur, præcipue
baccis quibusdam, quas *coculas Orientales* (nuces
vel baccas Coculas) vocant; his enim (ſi miſcean-
tur cum caſeo putrido & pipere longo) non mo-
do piſces extra ſe rapi, ſed etiam, ut dixi, peri-
mi (niſi ipſis affundatur nova & recens aqua ſa-
lubris) probat Codronchius *in tract. de bacci orient.*
& antim. Alia nonnulla medicamenta ad hanc ip-
ſam piſcationem apta apud Bruyerin. *loco citato*
habes.
Sed quemadmodum cætera piſcationum genera
nihil videntur in ſe vitii habere, ſi id, de quo me-
minimus, excipias: Ita quæ *Percutiens* dicitur, &
quæ turbulenta dici poteſt, ab inturbidandis aquis,
ex uno capite; & poſtrema, quæ *Medicata* dicitur
ex alio, vitio non carent, & ſuſpectæ aliquo mo-
do ſunt: Percutiens quidem, & turbulenta ex eo,
quod aquas conturbent; Medicata autem, quia ea
quæ in hunc uſum trahuntur medicamenta, utplu-
rimum prava qualitate prædita ſunt, ut baccæ di-
ctæ, Tithymalorum omne genus, & precipue il-
lud, quod Plin. *lib. 26. cap. 8.* Platyphyllon, vel
Corymbiten, ſeu Amygdalitem vocari tradit, &
peculiariter piſces necare. Lactuca, ſylvatica, vel
Caprina, de qua idem Plin. *lib.20. cap.70.* Mora
illa herba, Helleborus, Verbaſcus, & alia id genus,
quamobrem utrumque genus piſcationis prohiberi
facile poteſt, & maxime hoc poſtremum, quod
multo magis habebit locum in rivis & aquis, quæ
vel modicæ ſunt, vel leni, aut nullo motu cien-
tur. Jam vero alias dixi Solonis conſilio Pliſtim
fluvium Helleboro infectum fuiſſe, ut Cyrræi in-
de bibentes interficerentur, quod ſucceſſus compro-
bavit. Quamobrem omnino ſuſpecta hæc piſcatio
eſt, ubi aqua potui inſerviat. Addo his, quod quan-
quam, ex opinione Codronchii, prædictæ baccæ
à veneni natura longe abſint, & idcirco minus
quam cætera medicamenta ſuſpecta eſſe debeant,
tamen alio nomine mirum in modum, ubi aqua
modica ſit, nocebunt; nimirum, quia cum piſces
iis baccis enecti, niſi illico capiantur, facillime
putreſcant ut idem Codronchius fatetur, & cum
facillimum ſit non omnes enectos piſces piſcatorem
prædari poſſe, facillimum etiam erit, aquas à cor-
ruptis piſcibus vitiari.
Balneatio in aquis potabilibus aliquando fit, ac 16
profecto nihil offertur de ea dicendum conſidera-
tione dignum; quanquam enim in quibusdam flu-
minibus ut in Tyberi noſtro, quorum aqua pro
potu inſeruit, balneantur nonnulli, qui ſcabie,
pruritu, puſtulis, impetigine, lepra, & ſimilibus
morbis ſunt infecti, quia tamen aquæ magnæ ſunt,
& motum indeſinentem habent, nihil ipſis offici
conſentaneum eſt, at ſi in aquis quibusdam fiant
alvei non ita capacis, nec motu perenni inſigni-
bus hujusmodi balneationes, non erunt omnino à
ſuſpicione liberæ.
Cloacarum, Latrinarum, & Aquæ ductuum, & 17
hujusmodi ſentinarum expurgatio ubi reſides aquæ
ſint, mirum in modum quantumvis magna ſit aqua-
rum collectio, obeſſe illarum bonitati poteſt; imo eas
omnino inficere, ita ut non ſolum pro potu inſer-
vire minus poſſit, ſed etiam ita ut aerem ipſum
contaminent, & vicinæ civitati, ac propinquis lo-
cis ſummopere obſint. Neque tamen dicendum,
non nocere quicquam ubi aquæ fluentes ſunt; in-
ficitur enim ex ea cauſa ipſe fluminis, rivorum,
ac fontium alveus, & inde malam ſuſcipere poteſt
qualitatem, præcipue ſi perennis ſit hujusmodi ex-
purgatio: nam etiamſi aqua ſemper fluat, ſemper
etiam influit in aquam ſentinarum & cloacarum
immundities, à qua quædam nonniſi prava ex-
halatio elevata non aquæ modo inſinuatur &
commiſcetur, ſed, ut dixi, alveo etiam commu-
nicatur, unde aqua ipſa ſemper ſuſcipit pravam
impreſſionem, cum tamen hoc nullum videatur
habere remedium, quia civitates per Cloacas, &
ſentinas expurgantur, & hæ nonniſi per magna
flumina, ut patet; niſi id remedii proponatur ut
hujusmodi cloacæ nonniſi flumine longe progreſſo
extra civitatem, ſuas immundities deponant in ipſum
flumen, ita ut pars ſuperior fluminis civitati pro
potu inſerviens libera remaneat, & minime infecta.

Non

18 Non minus damnoſa eſt immunditierum proje-
ctio, quæ tamen reſpective ad diverſas aquas po-
teſt eſſe magis aut minus damnoſa; nam ſi reſides
ſint, ſi copia modicæ, ſi omni penitus motu caren-
tes, tanto magis erit damnoſa; contra vero tanto
19 minus, quanto majorem impetum aquæ habebunt.
Idem quoque dicendum eſt de pannorum, & qua-
runcunque rerum lavatione, cum & immundities
ab iis proficiſcens non minus aquas inficere poſſit,
quam quæcunque alia, præſertim ſi reſides ſint,
quamobrem ſuſpecta & hæc tanto magis erit, quan-
to aquæ minores, & tardiore motu dotatæ fue-
rint. Illud admonendum majorem noxam aquis
conciliari, ubi in lavatione pannorum, & expur-
gatione quaruncunque rerum, aquam reſtagnari
ob commodum lavantium permittatur; nam etiam-
ſi aqua fluens ſit, tamen remoratione, & reſtagna-
tione hujusmodi infecta, poteſt inde bibentes, ne-
que advertentes inficere. Atque in omnibus jam
prædictis, (de aquis precipue fluentibus) illud
notum eſt, noxas aquis communicatas magis per-
tinere ad eos, qui inferiorem fluminis vel rivi vel
cujuscunque fluentis aquæ liquorem potant, quam
ad eos qui in ſuperiore parte ſunt.

20 Cæterum Lini Cannabis, Sparti, aliarumque ſi-
milium rerum maceratio duplici ex cauſa ſuſpecta
eſt: nam & aqua mirum in modum inficit, ita ut
eam venenoſæ naturæ reddat, & aeri etiam pra-
vam communicat qualitatem; quamobrem niſi in a-
quis fiat, quæ pro potu hominum, & aliorum do-
meſticorum animalium non inſerviant, & longe
valde à civitate & locis habitatis, nequaquam per-
mittenda, quin immò quandocunque hæc ſervitus
aquæ vicini imponatur, & quomodocunque, nem-
pe clam, vi aut precariò, removeri per actionem
qamcunque debere credo, quòd non eſſe debeat
dubitationi locus: ſemper enim impoſitæ ſervitu-
tes eatenus permittuntur quatenus alterius incom-
modo, & damno non ſunt, ut ex legum aucto-
ritate jam dixi.

Denique Molæ ſervitutem non modò abſque
21 diſpendio bonitatis ipſius aquæ imponi poſſe exiſti-
mo, ſed ad eandem aquæ bonitatem, præſertim ſi
motu careat, non nihil conferre, ob perennem
agitationem credendum eſt.

22 Eædem autem ſervitutes, quæ aquis immobili-
bus, ſeu ſtagnantibus imponuntur, poſſunt & fluen-
tibus aquisqimponi: in quibus id primùm animad-
vertendum, ne impoſita ſervitus, quæcunquæ illa
ſit, in cauſa ſit reſtagnationis ipſius aquæ; tunc
23 enim ejus bonitati præjudicaretur, maxime reſpectu,
eorum, qui ſuperiorem partem habitarent, & aeri
quoque noceri poſſet; quæ reſtagnatio maximè ha-
bet locum in Mola conſtruenda, plurimùm enim
hoc damnum à Molis inferri obſervatur. Illud ve-
rò peculiare habent fluentes aque, ut minùs prom-
ptè inficiantur, quàm reſides, quemadmodum jam
annuimus, itaque majòr ſuſpicio infectionis eſt
in aqua reſide, quæ pro potu inſerviat ex minima
cauſa, quàm in aqua fluente ex magna: mirum
enim in modum curandum, ne reſidi aquæ quic-
quam vel minimi momenti admiſceatur, quod
ipſius bonitati contrarietur, cùm enim parum bona
ſit, facillimè ex quavis minima cauſa, ſi quam
habet bonitatem amittens, prava qualitate inficitur.

SUMMARIUM.

1 *In locis quæ conſideranda.*
2 *Civitas, vel locus qualem Cæli aſpectum habere dicatur.*
3 *Aſpectus Cœli quadruplex.*
4 *Oriens, & Occidens non ſemper idem.*
5 *Orientalis aſpectus omnium ſaluberrimus.*
6 *In regione Septentrionali Meridionalis aſpectus omnium aliorum maxime laudabilis.*
7 *Ædificia non idem incommodum in diverſis regionibus invicem ſibi præſtare poſſunt, etiam ſi eundem ſitum ſortiantur, & eundem Cœli habeant aſpectum.*
8 *Ventorum quænam ſit ratio reſpectu ſalubritatis.*
9 *Venti mutant naturam ex natura regionis, per quam tranſeunt.*
10 *Humiliora loca ſemper editis, ac ſublimibus poſthabenda.*
11 *Loca ſicciora ſemper ſalubriora.*
12 *Vicinum mare quomodo loca proxima afficiat.*
13 *Loca in Lacubus, vel prope lacus ſita improbantur.*
14 *Flumina vicina loca quomodo afficiant.*
15 *Terræ qualitas ad locorum ſalubritatem quæ faciat.*
16 *Aquarum copia num faciat ad locorum ſalubritatem.*
17 *Terra nuda quæ & quid conferat ad ſanitatem.*

QUÆSTIO IV.

De Locorum ſalubritate, & inſalubritate.

NOn accipimus hic loci nomen in eo ſenſu,
quem accipit Text. *in l. locus ff. de rer. &
verb.ſignif.* neque ut accipiunt Philoſophi quòd ſit
ultima ſuperficies continentis immobilis. Ariſt. 4.
Phyſ. text. 41. ſed loca vocamus, quæcunque homi-
num habitatione inſerviunt, non ſolùm particularis
alicujus familiæ, vel individui, ſed etiam totius
civitatis, Terræ, Caſtri, aut etiam Provinciæ, &
univerſitatis, hæc enim loca & ipſa dicuntur; cùm
locus vel ſit proprius, vel communis, ut nonnulli
Philoſophi dicunt, & ex Juris conſultis doctiſſimus
Loth. *l. de re benef. q.*30. *num* 2. vel triplex eſt
proximus, remotus, & remotiſſimus. Tolet. *in* 4.
Phyſic. cap. 5. *text.* 49. *quæſt.* 8. Ergo nos de loco, ut
eſt communis, aut remotus, vel remotiſſimus, ver-
ba facimus, prout etiam ab Hipp. accepta ea vox
eſt, in lib. quem *de aer. aq. & loc.* inſcripſit, nam
& de Civitatum, Terrarum, Caſtrorum, Provin-
ciarum, & de privatorum tam urbanorum, quàm
ruſticorum prædiorum ſalubritate, & inſalubritate
agimus; qua occaſione ea omnia, quæ ad hoc pro-
poſitum facere videntur, pertractabimus, ut in
ipſius quæſtionis proceſſu palam fiet. Et quoniam
plura eorum, quæ huc ſpectant in priore hujus Ti-
tuli quæſtione enarrata ſunt, ne eadem bis absque
ulla neceſſitate repetantur, inde multa deſumenda
huic quoque quæſtioni aptanda, ut quicunque non
omnino torpentis ingenii lector per ſemetipſum
factitare poterit.

Ergo in locorum conſideratione quadam univer-
ſali plura ſeſe offerunt examinanda, aſpectus nem-
pe Cœli, ventorum incurſus, altitudo, vel plani-
ties, Terræ ipſius qualitas, nonnullarum rerum
vicinitas, & alia permulta, ut videbimus. Dici- 1
tur autem Civitas, vel locus illum Cœli aſpectum
habere, quem liberiorem obtinet, vel dicitur Ci-
vitas, aut locus eam Cœli partem aſpicere, unde 2
patentior locus, vel civitas eſt, neque à vicinis
montibus aditus illuſtrationi Solis, vel incurſui
ventorum impeditur: unde eſt quòd civitates pla-
næ & æquales, in nullam Orbis partem verſæ utique
dicantur, Gal. apud Oribaſ. *lib* 9. *Coll. cap.*10. ita
ut, quemadmodum idem addebat, aſpectus maxi-
mè conſideretur in Urbibus, quæ altis in locis ſunt
conditæ; nempe quia montes ſuo dorſo, ut ita di-
cam, ab una Civitatis parte, aut Solis illuſtratio-
nem, aut ventorum incurſum impediant; ab alia
verò parte Urbs è contra, ad Solis radios, & ven-
torum incurſus pateat, & quaſi faciem alicui ex
Cœli partibus d cooperiat. Notiſſimum autem 3
cuicunque eſt, Cœli aſpectum quadrupliciter varia-
ri, juxta quatuor Cœli ipſius, ſeu mundi partes:
univerſum enim hunc mundi globum in quatuor
partes æquales dividunt Mathematici, quarum
unaquæque nonaginta gradibus conſtat, cùm to-
tum ſphæricum circulum in trecentas ſexaginta
partes aquales diviſerint, quos gradus nominant.

Prima ergo pars Orientalis dicitur, ab ea enim 4
parte Sol exoritur, ſecunda in ordine dicitur Me-
ridionalis, quòd ſol in ea parte exiſtens meridiem
faciat, vel in medio diei itinere Sol ad eam par-
tem accedat, terra dicitur Occidentalis, cùm per
eam partem Sol occidat; quarta denique dicitur
Borealis, à Borea vento ex ea parte ſpirante, vel
Septentrionalis à ſtellis quibusdam polaribus, quæ
ſeptem Triones vocantur quod ſeptem numero ſint,

quæ cum aliis viginti minoribus Urſæ majoris figuram effingunt.

Illud verò notandum eſt, quòd Oriens, & Occidens non ſemper idem ſunt, ſi ſtrictè Orientem, aut Occidentem pro ea præciſa Cœli parte accipias ubi ſol oritur, aut occidit; quia ſingulis diebus punctum variat tam Ortus, quàm Occaſus, & à puncto quodam cardinali, ut exempli gratia à primo gradu Cancri incipiens vagatur, cùm oritur per totum eum tractum Orientalem, quem gradibus conſtare nonaginta diximus, efformans ſupra noſtrum horizontem ſemicirculos ſingulis diebus minores, infra horizontem autem majores, quouſque ad Capricornum perveniat, tunc enim ſemicirculos vice verſa ſupra horizontem efformat ſingulis diebus majores, infra horizontem minores: eodem quoque pacto variare in occaſu neceſſe eſt. At Meridies nunquam evariat, quia ſemper Meridies in ea parte cœli eſt, quam interſecat circulus, quem Meridianum ex hoc vocant; cùm enim Sol præciſe ad eum circulum pervenerit, tunc fit Meridies quia nullam habet is circulus latitudinem; evariat quippe quoad altitudinem, quia & ipſe circulus ſuam longitudinem habet, ut cæteri omnes in ſphæra efficti, trecentorum ſexaginta graduum, & tamen ipſa cœli pars, quæ Meridionalis dicitur, eandem habet latitudinem nonaginta ſcilicet graduum, ſicuti etiam & Septentrionalis, quæ & ipſa nullam recipit evariationem, nunquam enim Sol ad illam accedit. Prout ergo ad alteram ex his quatuor Cœli partibus locus aliquis patet dicitur habere talem, aut talem aſpectum juxta ejus partis denominationem, Ex quibus aſpectibus ſaluberrimus juxta Hippocratis, & aliorum omnium doctrinam, Orientalis eſt, ſecundum locum obtinet Septentrionalis, poſt hunc ſuccedit Meridionalis, qui à bonitate jam videtur recedere; peſſimus Occidentalis: nec diſſentit ab hac Medicorum ſententia Vitruvius *lib. 1. cap. 4.* Dicamus ergo duos aſpectus ſalubres judicari, inſalubres alios. Orientalis ſaluberrimus ob caloris temperiem, unde Veri aſſimilatur, quod cùm ex Hippocr. 3. *Aphor. 9.* ſaluberrimum ſit, & minimè lethale, & loca orientalia ſaluberrima ſunt, & ſiquidem Incolæ morbis nonnullis ex accidenti prehendantur, ii minimè lethales ſunt. Septentrionalis aſpectus eam ob cauſam ſalubris, quòd nativum calorem in ſeipſum recolligi impellens, robur illi conciliat, unde homines Septentrionalia loca
5 incolentes robuſtiſſimi, & maximè longævi. Meridionalis Septentrionali opponitur, quamobrem ex tali aſpectu calor nativus imbecillus redditur in animalibus, eorumque corpora ob viarum latitudinem facile reſolvuntur, & ob æſtuantem calorem febribus facile corripiuntur. Jam vero Occidentalis inſaluberrimus idcirco eſt, quod contrarius Orientali exiſtens, contrarios effectus in corporibus producat, & aſſimilatur Autumno, qui inter Anni partes morborum eſt feraciſſimus, atque illis quidem aut longis, aut lethalibus. Ac de omnibus his, vide quæ docet Hippoc. *in lib. de aer. aquis, & locis,* cujus doctrinæ prædicta ſunt innixa. Et hæc univerſaliter quidem dicta ſint, & ſimpliciter conſiderato ex ſe cœli ipſius aſpectu, vel poſitione; at de particularibus aliter conſiderandum, quia ſi de his aſpectibus loquamur reſpectu hujus, aut illius loci, aut civitatis, aliter determinandum; neque enim tunc in particularibus prædicta verificantur, cum ſicuti & rationibus, & auctoritati, & experimentis facile probatur (& vi-
6 de quæ ad hoc affert Fortun. Fidel. *loco ſæpe cit.*) in regione Septentrionali, ubi frigoris rigor maxime corpora infeſtat, Meridionalis aſpectus eſt magis laudandus, poſt hunc Orientalis, deinde Occidentalis, peſſimus erit ipſe Septentrionalis, in Meridionali vero ubi æſtuans calor nativum diſſipat calorem, Septentrionalem Orientali præferimus, poſt Septentrionalem forte Occidentalem, ab hoc Orientalem, & ſic obſervatum adnotabis apud Vitruvium *lib. 6. ſuæ Archit. cap. 1.* in conſtructione particularium ædificiorum. Hinc fit, ut non idem incommodum ædificia ſibi invicem præſtare poſſint in diverſis regionibus, quanquam eundem aſpectum ſingula in ſingulis ſortirentur: nam in regione Septentrionali domus, quæ ab adverſo ædificio ita impeditur, ut Meridionalem aſpectum ipſi impediat, majus proculdubio damnum ſentire dicetur; quam ſi eundem aſpectum illi interdiceret in regione Orientali, aut Meridionali; ſic in regione Meridionali majus damnum accipiet meum ædificium à tuo, ſi Septentrionalem aſpectum meo impediat; quam ſi alium quencunque, & ſic de reliquis. Semper enim majus damnum inferunt ſibi invicem ædificia non promiſcue ex impedimento cujuſcunque cœli aſpectus, qui ſimpliciter, & ex ſua natura ſalubris judicetur, ſed ejus, qui in particulari quadam regione ſalubrior cenſendus.

De ventis autem diverſa conſideratio eſt, Occidentales enim omnium ſaluberrimi exiſtimantur, ab his Septentrionales ſeu Boreales, poſt hos à bonitate jam recedere dicuntur Orientales, dehinc multo magis Auſtrini, ſeu Meridionales. Occidentales enim inſitum calorem viventibus omnibus fovent. In eorum numero eſt Zephyrus, qui Favonius, & eſt inter Occidentales majoris momenti, & dicitur à Plinio *lib. 6 Nat. hiſt. cap. 25.* genitalis mundi ſpiritus, unde Lucret. *lib. 1. rer. nat.*

Et reſerata viget genitabilis aura Favoni.

Septentrionales vero, quod corporum ſuperfluitates expurgent atque exſiccent, & exteriores cutis poros denſando, nativum calorem ad interiora compulſum robuſtiorem faciant, merito poſt Occidentales laudantur. Ex horum numero Eteſiæ ſunt, ab ortu æſtivo ſpirantes diebus canicularibus, & ob eorum frigiditatem eo tempore æſtus maxime grati. Dicuntur etiam Prodromi; de quorum natura vide Ariſtot. *libro ſecundo; Meteor. cap. 2.* & Plin. *lib. 18. cap. 29.* Joan. Bapt. Portam, *lib. 1. de aer. tranſm. c. 22.* Orientales quod humidi 8
ſint, neque idcirco emendare corporum vitia ſint apti, ſed illa potius ad putredinem diſponere, inſalubres habentur, hiſce magis inſalubres Meridionales, Auſtrini dicti, quod caput gravent, ſenſus hebetent, calidaque ac humida eorum temperie putredinem prompte accerſant. Sed & in ventorum conſideratione particularium ratio habenda, ut recte monet Fortunat. *lib. 1. Relat. cap. 1.* (& Bravo *pag. 48. 49. reſolut. Medic. p. 1. diſput. 3. ſect. 2. reſolut. 4.*) nam & ex iis ipſis venti ſunt, qui cum aliis omnibus ſint ſalubres, quibuſdam tamen populis ſint inſaluberrimi; contra vero alii ſunt, qui cum inſalubres pleriſque populis exiſtant, ſalubres alias aliis non- 9
nullis eſſe ſolent. Sunt & præter hos venti quidam particulares quorundam locorum, qui ea loca perflant ac percurrunt, modo maximo cum populorum damno, modo vero nonniſi cum magno ſalutis commodo, de quibus vide, quæ Fortunatus habet, *loco ſupra cit.* nam de particularibus omnibus diſſerere præſentis loci non eſt: illud quivis noſſe poteſt: quod etiamſi ventus aliquis ſit alicujus loci particularis, tamen in conſtructione Ædificiorum & quorumcunque locorum, ejus ſumma ſit ratio habenda.

Mutant præterea ſuam propriam naturam venti ex regionis natura, per quam tranſeunt, & pro accidentali quadam ejuſdem diſpoſitione; quamobrem facile evenit, ut ventus ſua natura frigidus, fiat per accidens calidus, & ſic ex ſalubri, fiat inſalubris. Poteſt & contrario modo evenire, ac forte non abſque ſumma ratione ſenſatiſſimus vir Hipp. omnibus ventis eandem tribuit Naturam humectandi, & refrigerandi, quam tamen mutari contingit ex regionum, & locorum ſitu, per quæ ad regiones quaſque obveniunt, ita ille, *2. de vict. rat. in princ.* ſed hæc alterius conſiderationis ſunt.

Cæterum locorum poſitio, quoad altitudinem 10
& planitiem, maxime in conſideratione habenda, ſemperque humilia loca editis, ac ſublimibus poſthabita, ut ex Athenæo, & Antyllo Oribaſ. *libro nono. Collect. cap. 12.* Fortun. Fidel. *ubi ſupra,* & ex Juriſconſultis Ripa ex Vitruvio *in tract. de peſt. part. ult.*

ult. part. prima, *numero quinto*, nam conſtat & magis ſanos, & diutius in editis locis homines vivere quam in humilibus, cujus rei rationem quærit Ariſt. *libro* 14. *problem*. 7. Sed & ipſa ſublimia, edita, ac montana loca adhuc inter ſe quoad ſalubritatem differunt; nam quæ ſicciora ſunt, ſemper ſalubriora cenſentur. Oribaſ. ex Athen. *ubi proxime*. Ejus rei cauſa maxime in promptu eſt; quia ſublimia loca, ac montana à Sole facile illuſtrantur, unde in umbra parum ſunt, à ventis maxime perflantur, & ab infimis, craſſisque exhalationibus libera pene ſunt, cum ad ea tales exhalationes pervenire non poſſint, aut ſiquidem perveniant, facillime & à Sole diſſolvuntur, & à ventis diſflantur, unde moram in illis trahere non poſſunt; quæ omnia, quantum momenti afferant ad aeris, & locorum ſalubritatem, jam diximus, & vulgus imperitiſſimus non ignorat.

12 A vicinitate quoque Maris, aut aliarum nonnullarum rerum loca magis aut minus ſalubria fiunt. Conſtans apud omnes non doctos ſolum, ſed quoſcunque viros opinio eſt, pleraque loca ex maritimis ſalubriora eſſe, quam Mediterranea, ut ex Athenæo Oribaſ. *ubi ſupra*, contra vero loca, quæ ſtagna, paludes, piſcinas, aliaſque collectiones aquarum non fluentium aut ſimile quid vicinum habent, multis ex cauſis ſunt morboſa; cum ſemper enim ſunt in vitio, tum vero æſtate ſunt peſtilentia. Verba Antylli ſunt apud Oribaſ. *loco cit. cap.* 11. Quod vero pro ratione poſita nonnulla loca dicat Vitruvius *libro primo*, *cap. quarto*, ſi in paludibus Mœnia conſtituta ſint; & paludes ſecundum Mare fuerint, forte non undequaque recipiendum, ſi ſalubritati proſpicimus, non obſtantibus conditionibus, quas ille ineſſe deſiderat, ut ſalubres ſint; nam neque exempla ab ipſo adducta pro ipſius opinione faciunt, ſed potius contraria ſunt, cum Ravenna, Altinum, Aquilegium, nonniſi propter plaudes hujuſmodi aeris inſalubritate infeſtentur, & quanquam Daniel Barbarus *in ejus loci commento*, mutatas eſſe Naturæ vices dicat, cum Vitruvii tempore ſalubria ea loca fuerint, quæ nunc inſalubria ſint, tamen illud mihi perſuaſerim, quod licet per aliquod tempus ſalubritati aeris officere non poſſint eæ paludes, de quibus ibi Vitruvius, nempe quouſque motionibus à maris tempeſtate concitantur, & novam aquam ab ipſo mari recipiunt, tamen non eſſe id perenne & ſtabile, ipſa exempla à Vitruvio adducta ſatis commonſtrant.

13 Sed & loca quæcunque in lacubus ſita ſunt, vel lacubus propinqua, eadem pene vitia habent; humidiora enim ſunt, & craſſis evaporationibus obnoxia; quæ nequaquam facili negotio, aut Solis illuſtrationi, aut ventorum flatibus cedere ſolent.

14 Quomodo tamen flumina, præcipue magna, vicina loca afficiant, ex Athenæo explicat Oribaſ. *ubi alias*. Si enim, inquit, loca ſicciſſima ſint, & flumina temperata (nempe, inquam, non producentia ſtagna, aut aliud quicquam, quod nocuum eſſe poſſit, neque curſus lenitate, ac tarditate, aut aquarum craſſitie & pravitate ſint inſignia) fiunt quidem temperatiſſima; at ubi excedant, non parva fit ad morbos gignendos acceſſio. Hoc autem ita ſe habere experientia conſtat; nam in civitatibus humidioribus, ut Roma eſt, per quas flumina magna percurrunt, ſemper habitationes prope ipſas inſalubriores, quod ob aquæ vicinitatem humidiores etiam reddantur, quam loci natura ferat, & quod etiam in humiliori parte Civitatis ſint; ad ipſas namquæ facile immunditierum, quæ in flumina proiiciuntur, perveniunt exhalationes, & totius civitatis quædam ſentina ſunt, cum ad decliviorem ſemper partem, & ad ipſa flumina Latrinæ, Cloacæ, & Sentinæ, & Aquæductus, & cætera id genus tendant, & in ipſa exonerentur. Contra vero in una eademque civitate, ſi quæ loca edita ſunt, & ab hujuſmodi evaporationibus, & exhalationibus libera, etiamſi per ſe ipſa civitas aeris ſit omnino ſalubris, tamen ibi aer eorum locorum fit ſaluberrimus.

Porro Terræ ipſius qualitas ad locorum ſalubritatem multum facit, de qua etiam peculiariter conſideravit noſter Hipp. *in lib. toties cit.* & alii auctores prænominati. Nudam, & aquis carentem, cum ſicca ſit, ſalubriorem eſſe non hæſitandum; metallifera tamen eſſe non debet, quia talis mala ob id exiſtimatur quod etiamſi ſicca ſit, ſuffocans tamen evadat, ut ex Antillo Oribaſ. *ibid.* quæ vero plantis conſita eſt minus (inquit Athenæus apud eundem Orib.) perflatur, minuſque à Sole illuſtratur, quam nuda; quocirca per hyemem umbroſa eſt, ac frigida, per æſtatem vero difficulter à ventis perflatur, ſuffocanſque eſt, & ob eam cauſam reſpirationem habitantibus deteriorem parat. 15

Verumenim vero, an ad locorum ſalubritatem, vel inſalubritatem potius facit aquarum copia, non tam in ipſa civitate erumpentium, quam aliunde deductarum, ut, exempli gratia, hic Romæ tanta fontium ubertas, ut nulla platea, nullus vicus, nulla via, nulla domus ſit, quæ fonte, immo fontibus non decoretur, præterquam quod Tyberis eam mediam præterfluit, ac innumeris puteis, & ciſternis abundat, ſi quid unicæ huic experientiæ fidendum eſt, dicendum videtur nonnihil ad ſanitatem conferre, cum palam ſit ab eorum fontium deductione, à Paulo V. P. M. mirum in modum adaucta, & effectata, urbem Romam ſanitate nunquam intermiſſa gaviſam. Forte aquarum frigiditate aeris æſtus, præcipue per æſtatem, temperatur, quod maxime patet in ea urbis parte, quæ trans Tyberim, & inter Adriani Molem, & Vaticanum eſt, quæ, cum præ aliis urbis regionibus æſtuoſa eſſet, ab hujuſmodi fontium deductione æſtum remiſit, & morbis multo minus videtur obnoxia, licet in præſenti anno valde morboſa fuerit, ſed ejus rei cauſa non tam fontium extitit ubertas, quam pluviarum aquarum proventus, quæ nequaquam, ut neceſſe fuiſſet, per cloacas, & alios ductus expurgabantur, ac ea de re fontium tanta ubertas huic cauſæ, quaſi manus dedit, & morbos mirum in modum adauxit, qui neque hyeme jam pene prægreſſa remiſerunt. Sed profecto non eſt ex re Medica unicæ experientiæ acquieſcere, quamobrem in ea re decidenda, locorum conſideratio habenda, ac juxta eorum naturam circa id pronunciandum. Fontium affluentia in locis ſua natura calidioribus, & ſiccioribus, aut ſaltem humiditate non inſignibus, non videtur vituperanda, ſed potius laudanda, & affectanda; in locis vero humidioribus, ac frigidioribus nequaquam videtur expetenda. 16

Quænam porro affectiones, ex quibus terræ qualitatibus pullulare ſoleant, apud Oribaſium videre licet, nobis innuiſſe ſatis ſit cum Fortunato; quamcunque terram, quæ ſicciore ſit temperamento, & aquis, arboribusque careat, ut ea, quæ nuda dicitur, quemadmodum lapidoſa eſt, argilloſa, macra, & hujuſmodi, ſanitati magis eſſe accommodatam, quam contrariis qualitatibus inſignem. 17

Domorum autem privatarum ſalubritas & inſalubritas ex iiſdem pene rebus dependet, ex quibus locorum & civitatum; ſed quia non modo tantiſper evariant inter ſe, ſed multa in conſiderationem venire poſſunt, reſpectu vicinorum ædificiorum, idcirco quod ad earum negotium pertinere videatur, in eam, quæ proximam ſequitur quæſtionem rejiciemus: nunc ante, quæ ad locorum conſiderationem ulterius ſpectant, proxima quæſtione diſcutiemus. 18

SUMMARIUM.

1 *In locorum mutatione plura conſideranda.*
2 *Ultra aerem qua conſideranda, in locorum natura examinanda.*
3 *Mutationes omnes cavendæ.*
4 *Mutatio non modo periculoſa ex ſalubri in inſalubrem, ſed etiam ex inſalubri in ſalubrem.*
5 *Tenera ætas aeris mutationem facilius ſuſtinet.*
6 *Temperamenta, & ætates quomodo ab Aeris varietate afficiantur.*

7 *Anni*

7 *Anni tempus maxime advertendum in locorum mutatione.*
8 *Mutatione locorum non tam ratione Aeris, quam mutatione Aquarum noxia.*
9 *Inſalubritas, quæ ex Intemperantia procedit, incorrigibilis.*
10 *Aquarum vitium non eſt ſufficiens cauſa non reſidendi.*
11 *Patrius Aer ſemper alii præferendus. Contrarium numero ſeq.*
12 *In patrio Aere conſideranda latens quædam energia.*
13 *Contraria contrariis curari quomodo intelligendum.*
15 *Patrius Aer quomodo præferendus.*
16 *Peſſimum cælum eſt, quod ægrum fecit.*

QUÆSTIO V.

Quænam, & quo tempore tuta Aeris, & locorum mutatio, quæ vero non tuta.

DE hac materia copioſiſſime ſcripſit jam ſæpe adductus Fortun. Fidel. *Relat. lib.* 1. *cap.* 2. ex quo nonnulla ad hanc rem facientia tranſcribam, libenter vero ad eum lectorem meum remiſiſſem, ſi per ſcribendi neceſſitatem licuiſſet, cum paucula quædam addi poſſint his, quæ ab ipſo allata ſunt, licet nos, non ut ille, exactam de ea re doctrinam tradere cogamur, ſatis enim ſuperque erit, ſi brevibus innuamus, ex qua locorum mutatione in quæ loca, quo tempore, quibus ætatibus, quibus morbis, quibus temperaturis immineat, aut manifeſtum vitæ periculum, aut rationabile, vel certum quoque adverſæ valetudinis diſcrimen, aut alterutrius ſaltem non irrationabile dubium; hoc namque pacto Juriſconſultis faciemus ſatis, quibus in Juſtitia miniſtranda id tantum ſcire neceſſe eſt.

1 In locorum igitur permutatione plura veniunt conſideranda, nempe primo terminus, à quo quis ſe movet: ſecundo terminus, ad quem ſe confert: tertio, viæ longitudo; quarto, collatio ipſorum locorum quæ pro terminis conſtituuntur; quinto, perſonæ ipſius, quæ locum mutat, conditio, nempe temperamentum, ætas, conſuetudo, valetudo, &
2 alia id genus. Et quoad loca, tam ad illa, quæ ſe habent ut terminus à quo, quam ad illa ſe habent, ut terminus ad quem, non conſideratur tantum ipſius aeris conditio & natura, ſed cibi & potus ratio, diverſitas inſtitutionis vitæ, & alia quæ in magnis mutationibus conſideratione digna ſunt. Itaque ab Hippocratis ſententia *lib.* 6. *Epid.*
3 *ſect.*3. *text.*24. cum Fortunato exordiamur, dicentes, Mutationes omnes eſſe cavendas, quod ſemper periculoſæ ſint: quo vero majores, & breviori tempore factæ, nempe magis ſubitaneæ, & plurium rerum reſpectu, eo magis proculdubio periculo ſubjiciuntur. Si itaque in locorum mutatione non modo aeris natura plurimum evariet, ejus loci, qui eſt terminus à quo, ab illo, qui eſt terminus ad quem, ſed etiam cibi & potus ratio, & vitæ inſtitutio, & indumentorum, uſus cum aere ſit immutandus, tunc certiſſimo periculo eam eſſe obnoxiam manifeſtiſſimum eſt. Quod ſi præter hæc, mutatio facienda ſit nulla habita temporis anni ratione, nulla ætatis, aut temperamenti, aut valetudinis ejus, qui locum mutat, conſideratione, tunc tanto magis certo periculo hominem ſubjici dicendum eſt. Quod non modo intelligendum, ubi è ſalubri loco in inſalu-
4 brem, mutatio fiat, aut ubi ex optima victus ratione, & ex optimorum ciborum, & potuum uſu in pravum victum, & noxiorum eduliorum, ac potuum uſum tranſitus fiat, ſed etiam, ut ex Celſi verbis inſinuatur, *lib.* 1. *cap.* 3. ubi contra è malo in bonum fiat mutatio, ut ſi ex aere maxime craſſo ac calido, in tenuiſſimum, & frigidiſſimum, ex uſu panis fabacei, hordeacei, vel alterius cujuſcunque frumenti, præter triticei, in uſum panis optimi triticei, & ex potu aquæ in vini potum, & ex comeſtione herbarum, frugum, & ciborum parum nutrientium in comeſtionem carnium, aliorumque eduliorum multi nutrimenti, aut ex vita laborioſa in ſedentariam, aut ex ſedentaria in laborioſam fiat mutatio, ſemper eo magis periculoſa, ut diximus, quo major eſt, & quo magis repentina, & quo plurium rerum reſpectu. Quod maxime notandum, contra vulgarium hominum, imo & vulgarium quorundam Medicorum opinionem, qua perſuaſum habent, nullum habere in ſe periculum eam mutationem; qua ex malo aere in bonum, aut ex malo victus regimine in laudabile pertranſitur. Diverſa tamen eſt ratio, reſpectu ætatum, quippe cum, quo magis tenera ætas eſt, eo facilius haſce mutationes ferre poſſe abſque ſubitaneo & evidenti periculo videtur, eo, quod cæteris paribus, Natura non 5
ita præteritæ victus rationi alligata, atque aſſueta ſit, præterquam quod nativus calor, vegetus adhuc & fortis, promptius occurentem contrarietatem exuperare valet: contrariis autem omnino ex cauſis (licet omnibus ætatibus, abſolute loquendo, magnæ mutationes noxiæ ſint) ſenectus præ omnibus ab iis læditur: non dubito autem, quin in particularibus decidendis, plurimum eorum, quæ diximus, ratio habenda ſit, ſed tamen ſimpliciter loquendo, ea videtur eſſe rei veritas.

Sed præ omnibus non omittenda ſimul cum ætate temperamenti, habitudinis, & valetudinis conſideratio, cum evidentiſſime pateat, ſenes, eoſque, qui frigido, & ſicco temperamento ſunt, graciles, & quoſdam valetudinarios, ut Aſthmaticos, Phthiſicos, Hectica febre detentos, Arthriticos, & alios nonnullos à frigido, ac tenui aere ſummopere lædi; contra vero juvenes, & qui calido humidoque temperamento dotantur, habitu plenos, ac pingues, proſperam valetudinem ſortitos; aut valetudinarios quoſdam, ut longa febre detentos, viſcerum obſtructionibus obnoxios, capitis defluxionibus quibuſdam moleſtatos, & id genus alios, ab eodem aere ſummopere juvari. Univerſim autem magis eſſe periculoſas eas mutationes, quæ ad loca calidiora fiunt, quam quæ ad frigidiora, notat ex Vitruvio Fortunat. *lib.* 1. *cap.* 2. & ratio eſt, quoniam, inquit Vitruvius, quæ à frigidis regionibus corpora traducuntur in calidas, non poſſunt durare, ſed diſſolvuntur; quæ autem ex calidis locis ſub Septentrionum regiones frigidas, non modo non laborant in mutatione loci valetudinibus, ſed etiam confirmantur.

Verum maxime inter ea, quæ adnotanda diximus, 6
in locorum mutatione, eſt ipſum anni tempus; periculoſa enim ea mutatio eſt, quæ in æſtate, & calidiori tempeſtate fit; habetque eandem rationem, quam in regionibus conſideravimus: minus periculoſa, imo etiam undequaque tuta, quæ hyeme fit, & frigidiore cœli conſtitutione, quippe cum ipſum extremum cœli frigus, ipſaque frigida anni tempeſtas aerem omnem etiam pravum & peſtilentem, perpurgare ſoleat, unde etiam ex ſalubri, puro ac tenui inſalubrem, impurum, ac craſſum aerem, abſque periculo, eo tempore mutatio fieri ſolet. Imo in ipſo quoque peſtilenti tempore, mi- 7
nori cum periculo ad loca peſtilentia acceditur hyeme, & frigidiore tempeſtate, quam alio quovis tempore: non tam, quia externæ cutis pori obſerati ab externo aere ambiente minus contagium ſuſcipere poſſunt, quam quia ipſe aer ab excedente frigore, vel omnino à putredine vindicatur, vel ſaltem ab ulteriore putrefactione coercetur concipienda.

Sed & illud maximopere advertendum, quod mo- 8
nebat idem Fortunatus, ſed ab ipſo præceptore Hippocrate, multo ante animadverſum, nimirum locorum mutationes, non tam ratione aeris, & ipſorum locorum natura fieri periculoſas, quam ex mutatione aquarum, & intempeſtivo cæterarum rerum non naturalium uſu, quod & nos alias admonuimus. Non erit ergo ſemper culpandum 9
aeris vitium, ſed videndum, ne ex intemperantia, aut inconſideratione ejus perſonæ, quæ locum mutat, morbus irrepat, cum iis error ſit corrigibilis, & idcirco non poſſit præbere juſtam cauſam non reſidendi in illo loco, vel reſignandi benefi-

beneficium, & hujuſmodi, quemadmodum neque ſufficiens cauſa non reſidendi, aut reſignandi beneficium erit, ſi valetudo ex aquarum vitio originem
10 habeat, nam & hoc vitium eſt de facili corrigibile, ut patet ex ſuperioribus, cum da aquarum pravarum emendatione diſſeruimus.

Movet præterea Fortunatus hujuſmodi dubium, an ſemper patrius aer cæteris in bonitate ſit præferendus, quod ſæpe uſuvenit, & abſolute à nonnul-
11 lis ſententia pronunciatur definiendo, ſemper patrium aerem eſſe aliis præferendum, ſemperque morbis quibuſque, Chronicis præſertim, opitulari. Putat tamen Fortunatus, ac prudenter quidem, altera ex parte, quantum mea fert opinio, hoc non eſſe perpetuo verum, dato etiam quod ſemper veritatem habeat, morborum incommoda minus ægre
12 in patria tolerari, quam extra patriam; cæterum patrium aerem in tantum poſſe quibuſdam morbis juvamento eſſe credit, in quantum intemperiei ipſius morbi contrariatur; itaque, ſi calido quis laboret morbo, & patrius aer frigidus ſit, profectò tunc illi proficuum futurum credit, qui ob ſanitatem recuperandam in patriam redire deſiderat; ſin vero patrius aer calidus ſit, & inſtet infirmus in patriam
13 remeare, quod aer patrius ſibi familiaris ſanitatem ſit reportaturus, tunc negat Fortunatus id pro infirmi deſiderio ſucceſſurum, verum in aere patrio, præter manifeſtas qualitates, quibus morbo contrariari poteſt, conſiderandum medius fidius cenſeo latentem quandam energiam, & familiaritatem, ſeu ſympathiam, cujus beneficio inſitum calorem recreare, ac roborare in tantum poſſit, ut facilius quoſcunque morbos evincat, & abigat. Nam licet facile ſit demonſtrare, habere ſemper veritatem eam propoſitionem, quod contraria curentur contrariis, non tamen ſemper curatio per medicamenta & præſidia fit, quæ manifeſtis qualitatibus morbo, ejuſque cauſæ contrarientur, ſed aliquando ea in uſum trahuntur, quæ ob occultam quandam virtutem ipſum calorem nativum, & vires ægrotantis con-
14 fortare, ac roborare valent; ſic enim ipſa Natura per ſe abſque alio artis præſidio pravos humores rectificat, corrigit, concoquit, exuperat, abigit; coctiones omnes meliores efficit, ſingulas corporis virtutes roborat, unde poſtmodum tranquilla ſanitas emergit. Aerem vero patrium, quicunque tandem ille ſit, peculiarem hanc facultatem ſortiri, ut nativum calorem vegetet ac roboret, ipſa docet quotidiana experientia: præterquam quod ipſum à ſimili facillime probatur: nam ſunt, qui optimos, & euchymos cibos in pravos vertunt humores, cum alias non ita bonis aſſueti ſint; hos ad minus bonos tranſire permittendos, ſi ægrotaverint, quis negabit? Illud tamen controverti non poteſt, quod ſi aer patrius multum excedat ita, ut aer, ubi quis ægrotat, optimus ſit, purus, tenuis, temperatus vel moderate frigidus, & in ſumma ſaluberrimus, patrius vero impurus, craſſus, diſtemperatus, calidus, & in ſumma inſaluberrimus, tunc quidem ineptum eſſet conſilium, ob id tantum, quod patrius ſit, pravum aerem bono præferre, & ex optimo in peſſimum, ob ſanitatem recuperandam, ſe conferre. Quod maxime procedit, ubi etiam peregrinus aer ex longa mora in ipſo contracta, jam familiaris & ipſi ægrotanti evaſiſſet; nam ſi modico tempore in peregrino aere æger moram traxiſſet, & forte ex nimia diſſimilitudine ad patrium aerem ægritudo irrepſiſſet, non eſſet in hoc caſu dubitandum, quod ad patrium aerem remeandum eſſet, etiamſi peregrinus optimus, patrius vero peſſimus eſſet. Verumtamen cum aer non multum bonitate cedit ei, in quo quis ægrotat, etiamſi morbo non eſſet undequaque contrarius, patrium præferendum cenſerem, quod non ſine exemplo ab
15 Hippocrate mutuato, & ſuperius repetito, dictum volo, qui *lib. 2. Aphor. 38.* paulo deteriorem cibum aut potum, ſuavem tamen, meliori, ac minus ſuavi præferendum jubet, non alia quidem ex cauſa, quam quia Natura magis gaudet iis, quæ ſibi grata, ac familiaria ſunt; quod etiam in aeris delectu locum habet, qui etiamſi paulo deterior ſit, tamen ſi patrius eſt, & ob id magis gratus, meliori, ac ſalubriori eſt præferendus, nam & illud etiam in aere, in quo quis ægrotare cœpit, conſi-
derandum, quod Celſ. *lib. 2. ſuæ Med. cap. 1.* monebat, 16
peſſimum nimirum cœlum eſt, quod ægrum fecit: non enim hæc aeris, in quo quis ægrotare cœpit, malitia, ad manifeſtas ipſius aeris qualitates eſt referenda, hoc namque non ſemper uſuvenit, ut morbus ſit in manifeſtis qualitatibus ipſius aeris, in quo quis ægrotare cœpit, & ut ea de cauſa morbus ab ipſo aere, & foveri & adaugeri valeat; ſed referenda eſt vel ad latentem quandam energiam ipſius aeris, vel ad contrarietatem forte, quam habere poteſt is aer, etiamſi optimus ſit, cum eo, qui ægrotat, ut explicat Hieron. de Rubeis, *in hunc Celſi locum.* Si ergo aer laudabilis poteſt peſſimus eſſe, reſpectu cujuſdam individui, poterit & illaudabilis etiam eſſe ſalubris reſpectu alterius, quod etiam verbis prædictam ſententiam ſubſequentibus inſinuabat Celſus, ſubdens, *Adeo ut in id quoque genus, quod Natura pejus eſt, in hoc ſtatu ſalubris mutatio ſit.* Cum ergo liceat in pertinaci morbo, ex Celſo, bonum aerem in pejorem ſimpliciter commutare, tanto magis licebit, ubi concurrat cum hoc naturalis quædam familiaritas, & ſympathia, qualiter in patrio aere uſuvenire palam eſt. Ubi ergo non ſit magna, & valde notabilis bonitatis diſparitas, inter aerem, in quo quis ægrotat, aut commoratur, & patrium, ſemper dixerim pro ſalute cuſtodienda, aut recuperanda patrium eſſe tutiorem. ſententiam locum habere in caſu, in quo manifeſtis qualitatibus contra morbum pugnare oporteat, & aer patrius inſigniter iiſdem qualitatibus morbum fovere poſſit, ita ut periculum inde certum emerſurum, pro certo ſit tenendum.

SUMMARIUM.

1 *Actio, quæ dicitur novi operis nunciatio, quid operetur.*
2 *In ædificiis conſtruendis contiguis quæ conſideranda.*
3 *Actio de novi operis nunciatione non datur contra ædificia jam conſtructa, ſed de novo conſtruenda.*
4 *Ædificia tam contigua quam ſibi adverſa quo magis attolluntur, magis invicem ſibi incommodare poſſunt.*
5 *Unicuique licet ſuum ædificium altius tollere uſque ad cœlum.*
6 *Servitus negativa, ſeu affirmativa quid.*
7 *Quo magis anguſtæ viæ ſunt, eo magis ædificia ſibi invicem adverſa ſibi incommodant.*
8 *Quò magis viæ tortuoſæ ſunt, eo magis ædificia ſibi invicem incommodant.*
9 *In civitatibus viarum latitudo, & rectitudo, cum longitudine conſideratur.*
10 *Ædificia, circa quæ ſibi invicem incommodant.*
11 *Profectus ad ſanitatem nihil facit, niſi per accidens.*
12 *Luminum triplex genus.*
13 *Majus incommodum inſurgit ex privatione luminis, quam ex privatione perflatus ventorum.*
14 *Luminum diverſorum diverſa utilitas.*
15 *Majus incommodum emergit ex ædificio, quod Orientem Solem quam ex eo, quod cœlum mediantem, aut occidentem impediat.*
16 *Dies artificialis quodnam tempus dicatur.*
17 *Anni tempus maxime conſiderandum in decidendo incommodo ex ædificio proveniente.*
18 *Ædificia quomodo reſpectu ventorum ſibi invicem incommodent.*
19 *Servitus altius tollendi ſi detrectetur, quomodo afficiat reſpectu ventorum.*
20 *Venti nonnulli per rectam lineam ſpirantes ſalubriores, alii minus ſalubres.*
21 *Publica ædificia, Oppida, Civitates, & hujuſmodi, quæ impedimenta accipere poſſint ex vicinis.*
22 *Major ratio habenda publici intereſſe, quam privati.*

QUÆSTIO VI.

Quæ incommoda ſanitatis ex importunis ædificiis vicinis habitantibus immineant,

1 IN hac quæſtione offertur materia ſatis practicabilis de qua Juriſconſulti nonnulla, ſed pauca habent, ſub titulis de ſervitutibus, tam communibus, quam urbanorum, & ruſticorum prædiorum, & in tit. *de oper. nov. nunc. in lib. ff.* & in tit. *de ſervit. & aq. Cod.* Occurrit enim ſæpiſſime in ædificiis conſtruendis, in nonnulliſque aliis circa particulares domos peragendis, dubitare de incommodis, quæ vicinis ex tali conſtructione, aut rerum actione emergere poſſunt, at tunc ipſis vicinis competit Actio, quæ dicitur novi operis nunciatio, qua ſibi cavere licet, ne quid vicinus in præjudicium ſui innovare valeat circa ædificia ſuis contigua, ut in toto ipſo *ff. de operis novi nunciatione* manifeſtum fit. In harum vero pleriſque occaſionibus Medici advocantur in conſilium, ut cum ex conſtructione alicujus muri, vel parietis, vel ex elevatione alicujus ædificii, vicini domui obeſſe contingit, impediendo Solis illuſtrationem ab aliqua domus parte, vel aeris ipſius à ventis perflatione, ob quas cauſas domus ipſa vicini inſalubrior in poſterum futura ſit, vel cum ex demolitione veteris muri, vel cujuſcunque ædificii, vel ex Sylvæ cæſura privata domus, vel Civitas aliqua nocumentum receptura eſt, quod inſalubriorem Cœli aſpectum habitura exinde ſit, vel
2 quod ab inſalubriori vento perflatum ſit receptura, & ſic de cæteris, ut videbimus.

Itaque nos, quantum ad Medicos pertinet, dicamus, in ædificiis quibuſcunque, ſed præcipue in urbanis, conſiderari debere ipſorum ædificiorum altitudinem, vicinitatem inter ipſa intercedentem, viarum ea dirimentium dimenſionem, ſpatia in ipſis ædificiis ad lumen, aut ad proſpectum, vel ad commodum aliud, vel ad pulchritudinem, & & magnificentiam, vel ad horum nonnulla, aut ad omnia ſimul relicta, ut feneſtræ ſunt, portæ, angiportus, xyſti, cohortes, ambulacra, ac præterea nonnulla alia ad ipſa attinentia, vel ipſis contenta, ut Hortus, Pomaria, Fontanæ, Ciſternæ, putei, Camini, Latrinæ, & alia permulta. Ex quibus omnibus, ut dixi, videndum, quæ incommoda vicinis ædificiis emergere poſſint: nam ſi in-
3 commodo ſint, poterunt prohiberi ne fiant, ne conſtruantur: neque enim ſi jam facta, aut conſtructa ſit, competit ea actio, quæ novi operis nunciatio dicitur, ut patet *per l. 1. §. 2. ff. de oper.*
4 *non. nunc.*

Primo igitur, quoad ædificiorum altitudinem, hæc ſit concluſio: Quo magis ædificia vel ſibi contigua, vel adverſa attolluntur, eo magis ſibi invicem incommodare poſſunt, tam quoad lumen, quam quoad ventorum perflatum, atque etiam ad pleraque alia; unde & poteſt prohiberi vicino, ne altius tollat, & cogi poteſt ad altius tollendum, nam & quanto minus attolluntur ædificia vel contigua, vel adverſa, tanto magis patet aditus aut inſalubri vento, aut Cœli aſpectui non laudabili:
5 non enim ex eo quod unicuique regulariter liceat ſuum ædificium tollere altius uſque ad Cœlum, *ut per l. Altius quidem, & l. ſeq. C. de ſervit. & aq.* & per alias adductas à Cæpoll. *de ſervit. ruſt. præd. cap. 11 n. 4.* idcirco non licet ex juſta cauſa, & dominio hanc ſervitutem altius non tollendi vicino imponere; plures enim ſunt, & eſſe poſſunt cauſæ, ob quas noceri mihi contingit, ſi tuum ædificium meo contiguum, vel adverſum altius extollas; quod nocumentum ut evitem, poſſum, ſi jus
6 habeam, tuo ædificio hanc ſervitutem imponere, ut altius non tollatur; nihil enim aliud eſt ſervitus negativa, niſi prohibitio ad ædificium, vel prædium pertinens ejus, quod alias liceret, ſicuti affirmativa coactio ad ea præſtanda, quæ in domini voluntate ſunt. Porro notiſſima eſt ſuperior concluſio, & idcirco, probatione non eget, & procedit etiam quoad vicinitatem, nam quo magis ſibi invicem vicina ædificia ſunt, eo magis ſibi invicem obeſſe neceſſe eſt.

Secundo, quoad viarum dimenſionem ſimilis con- 7
cluſio efformari poteſt; nam quo magis anguſtæ viæ ſunt, tanto ædificia ex adverſo poſita ſibi invicem incommodant, & quoad lumen, & quoad aeris perflatum, & quoad Solis reflexum. Ratio eſt, quia quanto propinquius unum ædificium alteri eſt, tanto magis in umbra illud eſſe neceſſe eſt, quod ad Occidentem, vel Septentrionem vergit; tanto minus etiam, quod alteri ſubeſt, à ventis perflatur, qui ab ea parte eminentioris nempe ædificii ſpirant: nam linea, per quam venti feruntur, in imminens ædificium terminatur, neque pertingere poteſt ad ædificium ſubjectum, ſed illud præterit, unde hujus aer ab ejus venti perflatione immotus permanet; ſed & tanto magis contra poſitum ædificium à reflexis Solis radiis, & calefieri, & illuminari contingit ob vicinitatem; reflexi enim radii quanto magis ad diſtans extenduntur, tanto magis propriam vim remittunt, ut experientia patet.

Tertio, quo magis tortuoſæ, & flexuoſæ ſunt, 8
eo magis ædificia tam contigua, quam adverſa, ſibi invicem & quoad lumen, & quoad ventorum perflatum, & quoad reflexum officere contingit: quod tanto promptius evenit, quanto viæ ſunt anguſtiores; nam præter ſupradicta in ſecunda concluſione, accedit hic quoad ædificia Soli oppoſita
cum tortuoſa ſint; majorem umbram faciunt, cum 9
recta minorem faciant, quod illa majus, hæc multo minus ſpatium occupent: eſt enim linea recta omnium breviſſima, cumque tortuoſa ædificia majorem extenſionem habeant reſpectu diverſarum partium ipſius cœli plures etiam ventorum flatus impedire ea oportet; & ſiquis ad eas perveniat, ob eandem tortuoſitatem non habens exitum, aeremque agitando, plures quaſi ventos efficit, qui nequaquam aeris ſalubritati ſunt accommodi. Quin & reflexu radiorum Solis moleſtiorem ab his tortuoſis ædificiis fieri contingit, quod Solis radii in unum coeuntes, magis uniti cum eorum curvos parietes feriunt, majorem vim ſortiri in adverſas habitationes majori cum vehementia reflectantur. Itaque prudentiſſime his ex cauſis Oribaſ. *lib. 9. collect. cap. 20.* & ex ipſo Fortun. *cap. 1.* viarum latitudinem, & rectitudinem, in civitatibus deſiderat; ſed & longitudo erat addenda, nam viarum frequentia brevitati conjuncta earundem tortuoſitati æquiparanda eſt: neceſſe enim eſt vias breves numero multiplicari, & ſic ſeſe mutuo interſecare, ac veluti obices ſibi mutuo fieri. Nec minus nocet viarum tortuoſitas quoad aerem, nam ex ea cauſa non obſcure aerem turbari, ex Sabino dicebat Oribaſ. *ubi ſupra*, ob flexus ad ventos ipſos obliquos, unde cum unus ventus ſpirat, multos fieri accidit, eoſque pugnare inter ſe; nam ventus per rectum fluit, at viæ non ſunt rectæ, ergo incidens in eas, quæ exitus non habent, ventus non ingreditur, quia ei nulla ibidem patet via, aer vero, qui in ea via eſt, colliditur, & undabundus per flexus, eaſque vias,
quæ exitus habent, jactatur, quandoquidem aliter 10
ab aliis atque aliis inflectatur, & refringatur; à quibus autem vibratus circumfluit, & ſæpe viciſſim fertur, in eis ad eadem loca debilis fluit, & undoſus ſeſe jactat, à quibus vero in alios conſtitutos mittuntur, contrarias ſpirationes faciunt, ut lumen luminis reflexum, ad pares enim angulos ſemper reflectitur, & quæ ſequuntur. His tamen non obſtantibus Urbe Roma Neronis fraude incendio abſumpta, cum ille inſtaurandam curaret, ut pulchriorem redderet, latis vitiis illam conſtruens multis probatum non eſt; nam erant, inquit Tacitus *lib. 15. Annal. curſ. med.* qui crederent, veterem illam formam ſalubritati magis conduxiſſe, quoniam anguſtiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde ſolis vapore perrumperentur; at nunc patulam latitudinem, & nulla umbra defenſam graviore æſtu ardeſcere.

Et

Et quoniam, ut ex ſuperioribus patet, incommoda, quæ ex proximis ædificiis invicem emanant, in uno eodemque genere majora & minora eſſe poſſunt, determinandum idcirco, quodnam majus ſit, facta comparatione, & inter incommoda diverſi generis, & inter ea, quæ ejuſdem generis ſunt. Diximus autem ædificia ſibi invicem incommodare, poſſe, & circa proſpectum, & circa lumen, & circa aeris perflationem, & circa ejuſdem puritatem, & bonitatem; ſiquæ autem incommoda ex aliis rebus ad ædificia attinentibus emer-
11 gunt, ad hæc reduci poſſunt. Jam vero proſpectum omnium minime ad ſalubritatem conferre, notum eſt, ad amœnitatem enim ſolum inſervit, licet per accidens ad alia inſervire poſſit; majuſne autem ſit incommodum ex privatione luminis, inſurgens, quam illud quod ex privatione perflatus aeris emanat, non videtur difficulter terminari poſſe, ſtante ejus concluſionis veritate, quam alias
12 induximus, Solem eſſe, qui aerem rectificat. Dicamus tamen, luminis conſiderari poſſe triplex genus, juxta Mathematicos, qui primum vocant primarium, ſecundum ſecundarium, tertium tertiarium. Primum illud dicunt, cum illapſus ſunt radioſi, nempe inquam lumen ab ipſis radiis primo factum, ſecundarium illud, quod eſt in loco illuſtrato ab illapſu eorundem radiorum per totum cubiculum. Tertiarium, cum ex ipſo loco illuſtrato lumen recipit alius locus per ſe non luminoſus. Ego ad negotium noſtrum magis facere crediderim, ſi dicamus, à Sole nos habere lumen vel mediate, vel immediate. Immediate, vel per directum, vel per obliquum, ſeu tranſverſum; mediate per reflexum luminis immediati, vel re-
13 cta, vel oblique. Quibus ſtantibus dicamus, quod majus ſit incommodum ex parte privationis luminis immediati, ſive illud directum ſit, ſive tranſverſale, vel obliquum, quam ex parte privationis perflatus ventorum. Quod perſpicuum fit, quia lumen alterutrum facile emendare poteſt, quicquid vitii aer contrahat ex immobilitate, & privatione perflatus ventorum; at ventus non poteſt è contra tam facile emendare incommodum proveniens ex perpetua umbra, quæ aerem ipſum frigidiorem, & humidiorem, ac conſequenter inſalubriorem facit: nam hoc incommodum potius augetur ab aeris perflatu, quam tollatur, præterquam quod, etiamſi ab uno vento aer perflari ab alio,
14 at de Solis illuſtratione nequaquam idem evenire poteſt. Non videtur tamen parem habere utilitatem lumen mediatum, per reflexum habitum, ſive obliquum, ſive rectum, ut ejus privatio æquiparari poſſit privationi perflatus aeris, & maxime ſi impediatur ventus aliquis ſalubris; niſi obſtet, quod & lumen etiam mediatum, & maxime rectum calefaciendo aerem poſſit aliquo modo perpurgare; unde dicendum potius videtur, multo minus incommodare privationem luminis per reflexum, reſpectu privationis perflatus aeris, quam
15 privationem luminis cujuſcunque, reſpectu ejuſdem perflatus aeris.

Sed hæc de incommodis, & nocumentis diverſæ ſpeciei inter ſe comparatis; nunc de iis, quæ ejuſdem generis ſunt, dicamus, majus incommodum
16 emergere ex ædificio, quod Orientem Solem, quam ſi eundem in Meridiano exiſtentem, aut Occidentem impediat, unde diviſa tota artificiali die in quatuor partes, eſt autem dies artificialis, illud temporis ſpatium, in quo Sol eſt ſupra Horizontem, ſicuti nox artificialis illud, in quo ſol eſt infra Horizontem, ut per auctores in Sphæram Clavius *in* 1. *cap. de Sphær.* cum agit de Horizonte, vel eſt tempus à mane ad veſperam, ut Gloſſ. *in l. More Romano ff. de feriis.*) majus nocumentum afferet ædificium, quod impediat vicino Solis illuſtrationem in prima diei parte, dehinc quod in ſecunda, & ſic de reliquis; nam minime omnium incommodat, quod Occidentem impedit Solem, ut jam ex ſuperioribus liquet. Cum his tamen revocandum in mentem eſt, quod de peculiari regionum natura alias diximus, quia in temperatis procedent quidem ea, quæ diximus, in calidioribus minus damnum emerget ex impedimento illuſtrationis So- 17
lis in meridie exiſtentis, contra in frigidioribus majus.

Sed & circa hæc anni tempus multum momenti habet; nam, ut alias dictum eſt, non ſemper Sol in eodem Cœli puncto præciſe oritur, aut occidit, neque ſemper eandem cœli mediationem habet: in ortu enim, aut occaſu ſpatiatur per totum tractum illum, qui comprehendit quartam totius circuli partem, & inde oriens, aut occidens dicitur, in mediatione vero cœli habet majorem, & minorem elevationem, ut notum eſt: Itaque, ut exemplis agamus, majus damnum emergit ex impedimento orientis Solis hyberno tempore, quam æſtivo ex uno capite, ex alio contra; item majus ex impedimento Solis mediantis cœlum hyberno, quam æſtivo tempore, & ſic de cæteris.

De ventis porro eadem eſt conſideratio; nam 18
pro ipſorum ſalubritate, vel inſalubritate poteſt ædificium, quod altius extollitur, magis aut minus proximo, aut adverſo obeſſe; nam ſi ædificium, quod contra meum extollitur, vel meo contiguum, impediat ventos Occidentales omnium ſaluberrimos, majori incommodo proculdubio mihi erit, quam ſi impediat ventos Septentrionales; magis etiam nocebit, ſi impediat Septentrionales, quam Orientales, aut Meridionales. Et quemadmodum hæc conſiderata ſunt, reſpectu ſervitutis altius non tollendi: ſic conſiderare ea licet, reſpectu ſervitutis altius tollendi: nam ſi ædificium contra meum poſitum altius non tollatur, & ab ea parte Meri- 19
dionales vel Orientales venti ædificium meum impetant, majori mihi damno erit; quam ſi ab eadem parte Septentrionales, vel Occidentales ſpirarent. In ſingulis tamen caſibus videndum, an venti ad ædificium, cui ſervitus debetur, per rectam lineam, vel per obliquam, aut tranſverſim, & per re- 20
flexum accedant: nam aliqui per rectam lineam ſpirantes ſalubriores, alii minus ſalubres; ſunt enim, qui ſalubriores evadant, ſi vel per obliquam ſpirent, vel aliquo modo refracti, ad nos perve- 21
niant. Sed, quæ in particularibus ædificiis diximus, ad publica, & univerſalia loca quoque transferenda, nempe ad Oppida, Terras, Villas, Civitates, Provincias; nam & hæc loca à vicinis ſylvis, vel montibus, vel aliis quibuſcunque obicibus eadem incommoda reportare poſſunt, vel à Syl- 22
varum cæſura, & montis deſtructione, vel à Sylvæ plantatione, & montis, vel arcis conſtructione, quæ privata ædificia inter ſe ſibi communicare diximus, cum altius tolluntur, cum tolli non deberent, vel cum non attolluntur, cum tolli deberent. Quod vero major ratio habenda ſit incommodi, quod ex publico, aut privato impedimento publico loco emanat, quam ejus, quod privato, non eſt, quod longioribus demonſtremus, nam non ipſis Legumperitis ſolum eſt notiſſimum *per l. pupillo §. ſi quis rivos ff. de nov. oper. nunc.* ſed & aliis quibuſcuaque, & facit, ex Medicis Roderic. Caſtrenſ. *de Med. Polit. lib.* 1. *cap.* 12. Alia tamen nonnulla, quæ huc pertinent, in ſeq. quæſt. diſcutiemus.

SUMMARIUM.

1 *Res quaſdam penes ſe, ac ſuum ædificium habere, ſervitus quædam eſt.*
2 *Cloacæ ſpectant ad publicam utilitatem.*
3 *Cloaca quid.*
4 *Cloaca quanto major, eo magis damnoſam ſervitutem facit.*
5 *Maior ſervitus eſt Cloacæ inferius os, quam ſuperius penes ſuum ædificium habere.*
6 *Cloacæ mundæ, ac liberæ ſint oportet.*
7 *Cloacas purganti vis fieri non poteſt.*
8 *In Cloacam publicam nihil immitti poteſt, quod eius uſum deteriorem faciat.*
9 *Aquæductus, & Canales quodnam afferant incommodum.*

10 *Hor-*

10 *Horrea duplicis generis, & quodnam afferant incommodum.*
11 *Horti quomodo vicinis officiant.*
12 *Pomaria quomodo damno ſint.*
13 *Prata quodnam incommodum afferant.*
14 *Furnus an damno vicino ſit.*
15 *Fornaces quodnam afferant incommodum.*
16 *Sterquiliniorum damna.*
17 *Stabula an damnoſa.*
18 *Immunda Artes, quantum Civitati noceant.*

QUÆSTIO VII.

De Cloacis, Acquaductibus, Canalibus, Horreis, Hortis, Pomariis, Furnis, Fornacibus, Sterquiliniis, Latrinis, Stabulis, & de Artibus immundis.

SUnt quædam in Civitatibus, quæ omnino neceſſaria incolis ſunt, abſque eorum præſentia plurimum incommodi ſubituris, quæ tamen vel immunditie, vel illuvie, vel pravis evaporationibus ab ipſis aſcendentibus, vel aliqua alia ex cauſa vicinorum ſanitati facile obeſſe poſſunt, & idcirco hujuſmodi res penes ſe, ac ſuum ædificium habere, ſervitus quædam eſt, ut patet multoties per ll. *in tit. de ſerv.* Horum tamen ſingula enumerare ſuper-
1 fluum eſt, ſed ut ad aliquorum exemplar de cæteris judicare liceat nonnulla hic videntur recenſenda.

Frequentes ergo in Civitatibus Cloacæ ſunt, & eo frequentiores, & majores, quo magis populoſa,
2 & magis capax eſt: nam pertinent quidem Cloacæ ad publicam utilitatem, *l. 1. Quia autem ff. de Cloac.* Quid ſit autem Cloaca, definitur à ll. *id ead. l. 1. §. Cloaca*, ſic: Cloaca eſt locus concavus, per
3 quem colluvies quædam fluunt. Sed lex, ut apertiſſime patet ex ipſiuſmet ſubſequentibus verbis, Cloacæ nomen ſatis generice accepit, prout & Tubum & Fiſtulam continet: imo ſic definita pro aliis in quibuſdam accipi poteſt. Sed quicquid ſit de hoc, in Cloacis non modo conſideranda concavitas illa, quæ veluti canalis quidam eſt, per quem aquæ projectitiæ, & pluviæ, & quælibet viarum immundities in flumen, vel alium quemlibet locum expurgantur, ſed etiam duplex terminus, à quo nempe, & ad quem, vel ſuperius, & inferius ipſius Cloacæ foramen, aut os, nam per ſuperius, quod terminus à quo dici poteſt, omne immunditiarum genus receptum, ac per cavitatem delatum per inferius, quod terminum ad quem vo-
4 camus, in alium locum, ut in flumen, vel in majorem aliquam Cloacam demittitur. Conſideranda quoque ipſius Cloacæ magnitudo, & capacitas, quædam enim earum magnæ ſunt, quædam parvæ, quædam maximæ, ut quæ alias expurgant, qualis erat Romæ: his conſideratis dicendum, quod Cloaca, quanto major eſt, tanto oneroſiorem, & magis damnoſam ſervitutem inferat: cum quanto major eſt, tanto major copia exhalationum, & putredinoſorum vaporum inde elevata, vicinas ædes inficiat; præterquam quod propinquas habitationes, & vicina loca atque ea quoque, per quæ ejus ductus pertranſit humidiora, & minus ſalubria proculdubio efficit; & in ſumma ex Cloacæ propinquitate ſemper damnum aliquod aeris ſalubritati majus vel minus, pro ipſius magnitudine emergit.
5 Cæterum majori damno eſt Cloacæ inferiorem exitum quam ſuperiorem prope ſe habere, & ratio eſt quia locus in quem Cloaca immundities deponit, ſemper earundem immunditierum reli-
6 quiis ſcatet, & ſic multo magis magiſque indefinenter aerem proximum inſici inde contingit; contra vero ſuperius foramen, licet aliquando iiſdem im-
7 munditiebus ſcateat, tamen vel à frequenti pluvia, vel ab hominum ipſorum diligentia faciliime expurgantur, & ab eo incommodo vindicatur, præterquam quod hoc ipſum edicto cavetur, nempe ut Cloacæ liberæ ſint, & mundæ, cum hoc ad ſalutem publicam pertineat, ut *l. de pupillo § ſi quis rivos, ff. de nov. oper. nunc. & jam cit. l. 1. ff. de Cloacis*, unde vetatur utrobique per ll. ne purganti, aut mundanti Cloacas vis fiat; etiamſi ad ædes alienas Cloaca pertingat; nam habet liberam actionem, qui Cloacam mundare vult etiam per ædes alienas, dummodo reſtituat Domino, ac reficiat, quod operis vitio factum eſt; ex quibus palam eſt, quanti fiat à ll. damnum, quod ex Cloacis non ſolum vicinis, ſed univerſæ civitati emanare poteſt. Quod ut melius demonſtrarent, vetitum per ipſas eſt, ne quid in publicam Cloacam immittatur, neve quid in ea fiat, ex quo Cloacæ uſus evadat deterior, ut ſi in eam cadavera brutorum, vel illuvies alias qui immittat, quæ Cloacæ ductum, & ipſius expurgationem remorentur: nam hoc modo augentur putredinoſæ exhalationes ex ipſa Cloaca, & Civitatis aer facili negotio inficitur.

Aquæductus, & Canales (habita ſemper ratione 9
eorum magnitudinis) ſi puram aquam contineant, nullum habent in ſe incommodum, ſi hoc unum excipias, quod ædificiis, & habitationibus humiditatem comunicent & eam ob cauſam illas reddant inſalubriores; quod ſi etiam impuram aquam contineant, & illuvie ſcateant, non ſecus ac ipſæ Cloacæ etiam pravis exhalationibus poſſunt eſſe moleſti.

Horrea duplicis generis, quantum mihi conſtat, 10
eſſe comperi, triticum, enim vel in quibuſdam ædificiis ad hoc coſtructis, aut domiciliis aſſervatur; quæ proprie vulgo granaria dicuntur, & frumentariæ cellæ; vel ſervatur in ſubterraneis foveis ad eum effectum excavatis; utrumque genus noxam afferre vicinis poteſt; non enim ignotum eſt, quod ab ipſo tritico prodit exhalatio quædam moleſta; præterquam quod cum in granariis aſſervatur, frequenti agitatione indiget, ne teredinem concipiat, aut ſuperexcalfiat, aut à quibuſdam aliis animalculis exedatur: in frequenti vero illa agitatione pulvis ab ipſo elevatur, qui quam ſit noxius nullus eſt qui neſciat. Sed majus multo incommodum afferre granaria, quæ in puteis ac foveis fiunt, declarat aeris pernicies, quæ ab his exhalat cum aperiuntur, ut frumenta inde eximantur. Quod optime noverunt propria experientia docti ii, qui improvide, & abſque ulla cautela in ipſas frumentarias foveas deſcendunt antequam pravus ille aer in illis incluſus prorſus exhalaverit. Quamobrem non modo prohiberi vicinos poſſe exiſtimaverim, ne tales frumentarios puteos conſtruant, ſed etiam ut jam conſtructos deſtruendos curent. Cellæ vero ad eundem finem fabricatæ in magis apertis civitatis locis, & in extrema ipſius parte longe ab incolarum habitationibus conſtruendæ ſunt, licet non tam noxiæ, ut prænominati putei, eſſe poſſunt.

Horti nonnullis nominibus vicinis officere poſ- 11
ſunt, quoad ſanitatem, non modo enim pravis exhalationibus ex ipſis plantis horthenſibus elevatis noxii ſunt, ſed etiam ſtercoratione, quibus indigent, nocent, ut elicitur ex Gal. 3. *Epid. coment. text.* 14. ex quo Fortun. *Relat. lib.* 1 *cap.* 1. Addo hic quod continua irrigatione aerem reddunt humidiorem, qui cum apricitate jam calidus exiſtat, inde calidæ & humidæ naturæ effectus faciliime putredinem accerſit, & in cauſa eſt, ut illum inſpirantes promptiſſime putridas febres concipiant, obſtructiones, cachexiam, hydropem, & alios hujuſmodi morbos, ut obſervare ſæpe licet in ipſis hortorum cultoribus.

Pomaria autem neque tam aſſidua indigent aqua- 12
tione, neque tam perenni ſtercoratione, ſed quoniam Solis illuſtrationem impediunt, aerem frigidiorem, & humidiorem reddunt, & minus ſana ob id ipſum & ipſa evadunt. Neque aliam ob cauſam conceſſiſſe puto ll. *in l.* 1. *ff. de arb. cad.* ut ſi arbor ex ædibus tuis meis ædibus impendeat, eam te invito mihi cedere liceat, quia poteſt aliquo modo mihi nocere.

Sed & Pratum (nempe locus in quo ad fructum 13
percipiendum falce opus eſt. *l. Pratum. ff. de ver. & verb. ſignific.*) inſalubrem aerem facile ſua humiditate reddit: unde ſi cum agrum reſtibilem haberes

prope

prope meum prædium, pratenſem illum effeciſti videndum, an juſtam actionem contra te intentare ob prædictam cauſam mihi liceat, quam Juriſconſulti decidant.

14 Furnus ab panes coquendos, licet nullum, aut modicum videatur in ſe vitium habere, attenta tamen loci conditione poteſt aliquando vicino & tædium, & inſalubritatem aeris afferre, ut ſi regio calidiſſima, ſi Domus meridiei expoſita, & cætera ad hunc modum.

15 Fornacas autem multum vitii in ſe habere palam eſt, & miror in media civitate nonnullas ad calcem etiam excoquendam permitti, nam quæ ad figulina vaſa percoquenda, aut ſcyphos, cululloſque Cryſtallinos, vel vitreos, aliaque permulta vaſa effingenda conſtruantur, non tantum noxæ habere crediderim; at illæ, nempe quæ ad nitrum aut calcem excoquendam inſerviunt, duplici nomine inſigniter vicinis officiunt; primo, quia aerem notabiliter excalefaciendo illum æſtuoſum reddunt & ſuffocantem; ſecundo, quia evaporationibus à calce ſublatis ipſum aerem labefactant, qui inſpirantium pectoribus maxime eo modo evadit. Illud veritatem habere quivis novit, temporis & anni rationem eſſe habendam, cum hyberno tempore minus æſtivo maxime noxiæ eæ fornaces ſint.

16 Sterquilinia poſſe & ipſa facile ſanitati officere, non eſt dubium: putridum enim vaporem aſſidue exhalant, unde æſtivo tempore valde ſuſpecta eſſe debent curandumque ut ſæpiſſime mundentur, ob eam cauſam videndum Juriſconſultis eſt, an prohiberi à vicinis poſſit, etiamſi per longum tempus hujuſmodi ſervitus duraſſet, non tantum ob privatum intereſſe, quam ob publicum: periculum enim eſt, 17 ne civitatem inficiant, maxime ubi alias ſuſpicio eſſet peſtis; non permittenda ergo, niſi extra habitata loca. Sed & ſtabula nonnihil vitii habent, niſi quotidie à fimo emundentur, is enim in cumulos aggeſtus, & ſuperexcalefactus putrorem concipit, & facile cum inde eximitur, aerem poteſt inficere, nonnullis autem vicinis eam ob cauſam capitis dolorem excitari, aliquando etiam febrem expertus non ſemel ſum; de latrinis non eſt quod quicquam addam, nam eas moleſtas eſſe, & ſanitati, & munditiei non eſt qui neſciat.

Denique immundas artes, nempe quæ fœtorem 18 excitant, quantum publicæ, & privatæ ſaluti noceant, norunt omnes: idcirco quædam earum, ut coriaria eſt, & huic affines, ſides ſeu Chordas pro inſtrumentis muſicis ex animalium inteſtinis præparantes, & quæ ſevaceas candelas fabricant, carnificina, & id genus aliæ in locis ſeorſum ab aliis collocandæ, ut hic Romæ de prioribus fit, ubi prope Tyberim habitant, ut fluminis commoditate proprias domos expurgent, & ut ſua ipſorum arte publicæ ſanitati non noceant; nam ſi artem exercere, per quam malus odor vicinis fiat, etiam in domo ſua prohibetur quis exercere. Cæpoll. *de ſervit. urban. præd. cap.* 48. *nu.* 3. Quanto magis hujuſmodi artes prohiberi debent, quæ cum fœtore etiam aerem inficiunt? Et de his, quæ ad hujus Tituli argumentum facere videbantur, hæc ſatis ſunto.

FINIS TOMI PRIMI.

PAULI ZACCHIÆ ROMANI,

TOTIUS STATUS ECCLESIASTICI
PROTO-MEDICI GENERALIS,

QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM,

TOMUS SECUNDUS,

CONTINENS

LIBROS VI. VII. VIII. & IX.

Editio prima Veneta, Lugdunenſi & Noribergenſi, quæ paſſim fœdis ſcatebant erroribus, multò emendatior:

Accedunt Interpolationes, & Auctaria ex novis Inventis & Obſervationibus Recentiorum Auctorum,

Curà JOANNIS DANIELIS HORSTII

Diverſorum S.R.I. Principum Archiatri, & Collegii Medici Mœno-Francofurtani Senioris.

Annexus eſt Rerum Notabilium quæ in duobus Tomis prioribus continentur Index locupletiſſimus.

VENETIIS, MDCCXXXVII.

Ex Typographia Bonifacii Viezzeri.

SUPERIORUM PERMISSU.

PAULI ZACCHIÆ QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM LIBRI SEXTI TITULUS PRIMUS.

DE MEDICORUM ERRORIBUS A LEGE PUNIBILIBUS

Continens Quæſtiones Tredecim.

I. Medici nomine qui veniant hic, quot modis Medicus errare dicatur, & quinam errores ſint à lege punibiles?

II. In quibus caſibus dolus, in quibus vero ignorantia, in quibus denique negligentia præſumi poſſit?

III. De erroribus Medicorum Rationalium, & primo de iis, qui ad mores, & ſcientiam ſpectant.

IV. De erroribus omiſſionis ad conſilia ſpectantibus.

V. De erroribus commiſſionis ad Conſilia ſpectantibus.

VI. De erroribus omiſſionis circa operationem.

VII. De erroribus commiſſionis circa operationem.

VIII. De erroribus tam in omittendo, quam in committendo, ad mercedem ſpectantibus.

IX. De Chirurgorum, aliorumque ſimilium artificum erroribus.

X. De Aromatariorum, & Seplaſiariorum erroribus.

XI. De Empiricorum, & Chymicorum erroribus.

XII. De Obſtetricum erroribus.

XIII. De Aſſidentium, ſeu Miniſtrantium erroribus.

SUMMARIUM.

1 *Medici nomine qui veniant.*

2 *Medici nomen late patet.*

3 *Medicus ab omni pœna liber eſt, ſi, qui ab ipſo curatur, ipſo invito moritur.*

4 *Medici culpa nunquam præſumitur mortuus infirmus.*

5 *Medicus errat omittendo, & committendo.*

6 *Medicus tam omittendo, quam committendo tripliciter errare poteſt.*

7 *Culpa ſociam habet pœnam.*

8 *Pœna debetur propter culpam.*

9 *Culpa quid?*

10 *Culpa quotuplex?*

11 *Culpa ſequetur aut dolum, aut negligentiam, aut ignorantiam.*

12 *Cum ignorantia dolus ſtare non videtur.*

13 *Nulla ignorantia eſt cauſa peccati, niſi per accidens.*

14 *Dolo deficiente, deficit culpa, gravior ſaltem.*

15 *Dolus dicitur tam in malo, quam in bono.*

16 *Dolus duplex.*

17 *Dolus quid?*

18 *Negligentia ſolummodo in erroribus omiſſionis videtur conſiſtere.*

19 *Negligentia quid.*

20 *In omittendo non intervenit dolus verus. Fallit in Medico.*

21 *Ignorantia quid.*

22 *Ignorantia prima ſpecies.*

23 *Ignorantia ſpecies altera.*

24 *Dolone, an ignorantia errare dicatur is, qui ultra ſuam capacitatem operatur.*

QUÆSTIO I.

Medici nomine qui veniant hic. Quot modis errare Medicus dicatur, quinam errores ſint à lege punibiles.

DE Medicorum erroribus, inter Miſcellanea, verba facere brevioribus decreveram, cum maxime multa ſparſim in hiſce quæſtionibus occurrerint ad hoc ipſum argumentum pertinentia, cum tamen Hippocraticæ, ſolidæque doctrinæ ſtudioſiſſimus vir, D. Angelus Colius, meique amantiſſimus admonuiſſet, præſtabilius fore in unum, quæcunque ad hanc materiam faciunt, recolligere, tam inſignis viri, tamque amici conſilium acceptandum duxi; quamobrem titulum hunc, cui de Medicorum erroribus nomen feci, huic argumento dicavi; non tamen de omnibus Medicorum erroribus hic agendum, ſed de iis tantum, qui vel ex dolo, vel negligentia, vel ex ignorantia ab illis in infirmos, vel in quoſcunque homines medendi cauſa patrantur, & qui punitionem à lege reportant; non ſolum, inquam, à lege civili, ſed à Canonica etiam, eo quod Medicum peccati reum faciant.

Sed Medici nomine abuti nos hic oportet, neque enim ſolummodo de vere Medicis, nempe de iis, qui Rationales dicuntur, eo quod Philoſophiæ principiis innixi, Medicinam exercent, loqui nos hoc in loco debemus, ſed de quibuſque, qui quoquo modo in ægrotum, aut quorumcunque hominum curatione, vel in medicamentorum præparatione &

adminiſtratione ſeſe immiſcent, ut primo loco Chirurgi ſunt, Phlebotomiam exercentes, hoc eſt ſanguinis detrahendo quocunque modo deſtinati, Aromatarii, Seplaſiari, Empirici, & Chymicorum genus omne procaciſſimum, neque ſolum viri, inter quos etiam, & aſſidentes, aut miniſtrantes infirmis ſunt, ſed etiam ipſæ viliſſimæ mulierculæ, aut ut viri infirmis miniſtrantes, aut medicamenta aliqua diſpenſantes, aut obſtetriciam artem exercentes? omnes enim hi abuſive Medici nomine veniunt, unde eſt, quod *in l. ſi duas. §. Grammatici.*
1 *ff. de excuſat. Tut.* Circulatores etiam vocentur Medici. Ripa *tr. de Peſt. part. ult. part 2. n. 2.* Magon. ex Bald. *deciſ.* 564. *n.* 3. *p.* 4. Cujac. *in lib.* 3. *recept. ſenten.* Paul. *tit.* 6. *de Legat.* Carrar. *de Med. par.* 3. *n.* 117. nomen enim Medici late patere teſtatus
2 etiam ex noſtris Gal. eſt, *in lib. ad Tranſib. c.* 24. immo erant antiquitus multo plura Medicorum genera, quam nunc ſint; quia notiſſimum eſt, & apud Herodotum auctorem vetuſtiſſimum *libr.* 2. comprobatum, antiquitus Medicos extitiſſe, qui uni tantum corporis parti mederentur, dicebanturque ex hoc Auricularii, Ocularii, Dentarii, de qua re videndus Mercurial. *lib.* 2. *var. lect. c.* 8.

Sed his omiſſis, ad Medicorum errores accedamus, qui quidem non videntur prima fronte re-
3 portare ullam à Lege punitionem, quia, ut Plato *l.* 9. *de Lege verſ. med.* ſancivit, Medicus ab omni pœna ſolutus eſſe debet, ſi is, qui ab ipſo curatur ipſo invito moritur. Neque diſſentiunt noſtræ leges, Text. *in l. Illicitas. §. ſicuti ff. de off. Præſid.* Ripa *ubi ſupra n.* 70. & facit etiam ex noſtris Gal. *in* 1.
4 *prognoſtic. in princ.* nunquam enim Medici culpa præſumitur mortuus infirmus. Ripa *loc. cit n.* 75. Sed hæc primo nec in omni Medico, nec ſemper locum habent, quia de rationali tantum Medico intelligenda & quandocunque culpa abeſt, ut elicitur ex iiſdem verbis Textus *citatæ l. Illicitas.* Ut ergo ſciamus, quandonam Medicus puniri poſſit, diſcutiendum primo eſt, quot modis errare Medicus poſſit, quod vero de rationibus Medicis dicemus, etiam cæteris erit commune.

Poteſt igitur Medicus, quicunque is ſit, aut mi-
5 niſter Medicorum, aut quilibet alius homo, primo
6 aut omittendo, aut committendo errare; quod inſinuatur *à l. Qui non facit. ff de reg. Jur.* omittendo enim peccat, qui non facit ea, quæ facere debet, committendo, qui facit ea, quæ facere non
7 debet: ſed tam omittendo, quam committendo triplici ratione Medicum errare contingit, dolo nem-
8 pe, vel malitia, ignorantia, & negligentia, in omnibus enim his culpa intervenit, culpa vero ſociam habet pœnam: nam pœna debetur pro-
9 pter culpam D. Thoma 1. 2. *quæſt.* 77. *art.* 2. *in corpore* & 2. 2. *q.* 108. *art.* 4. Eſt autem culpa inordinatio voluntaria, vel privatio boni, idem Thom. 1. *prima, quæſt.* 48. *art.* 7. vel ſecundum Bat. in l. *Quod Nerva ff. Depoſit. n.* 6. *& ſeq.* eſt deviatio à Legis diſpoſitione: circa quas definitiones, qui plura ſcire deſiderat, aut noſcere, quot & qualia ſint culpæ genera, præ cæteris adeat Molinam *de contract. diſp.* 203. Farinac. *Theor. et pract. crimin. part.* 3. *quæſt.* 88 *à n.* 48. *ad ſeqq.* nobis ſatis ſit dixiſſe, quod ſecundum aliquos culpa triplex eſt, lata nimirum, levis, & leviſſima, ſecundum alios tamen
10 eſt quintuplex, hoc eſt, latiſſima, latior, lata, levis, & leviſſima, de qua re præterquam plurimos videndus Bart. *ubi ſupra*, & inter modernos Farinac., *loco citato*, ex Juriſconſultis, & alii, & ex Canoniſtis Azor. *lib.* 6. *Inſtitut. moral. p.* 3. *cap.* 4.

11 Sed etiamſi culpa ſequatur, ut, dixi, dolum, aut negligentiam, aut ignorantiam, non promiſcue tamen id de omni culpa firmandum: nam ex dolo quidem manifeſto, culpa emergit latiſſima; ex dolo autem præſumpto, culpa latior; ex alio vero quocunque dolo, quodcunque culpæ genus, poteſt emergere pro doli quantitate, quemadmodum etiam ex negligentia. Sed ex ignorantia per ſe, non videtur, niſi lata culpa, levis, & leviſſima ſuccedere poſſe, quia cum ignorantia non videtur ſtare dolus, nec manifeſtus, inquam, neque præſumptus, quia cum dolo ſemper conjuncta 12
malitia, & vafrities, quæ aliquo modo contraria eſt ignorantiæ; unde ſecundum D. Thom. 1. 2. *q.* 13
76. *art.* 1. nulla ignorantia eſt accuſa peccati, niſi 14
per accidens, deficiente igitur dolo, deficit etiam culpa gravior ſaltem, nempe latiſſima, & latior, in quorum altera dolus præſumptus. Sed videndum, antequam ulterius progrediamur, quid ſit dolus, quid item ignorantia, quid negligentia.

Sed primo ſciendum, Doli vocem eſſe æquivo- 15
cam ad malum & bonum ſignificandum, unde quando dolum dicimus, epithetum addimus mali, vel boni, ut *ff. de dolo malo. l.* 1. *ibi*, quæ dolo malo eſſe facta dicuntur. Plaut. *in Rudente, act.* 5. *Scen.* 4.

Nil dolo malo inſtipulatus ſis.

Terent. *in Eunuch. Act.* 2. *Scen.* 3.

--- *Æquum eſt fieri, ut à me ludatur dolis.*

Et *Act.* 3. *Scen.* 3.

--- *Jam tum erat ſuſpicio,*
Dolo malo hæc fieri omnia.

Virgil. *lib.* 1. *Ænid.*

Nec latuere doli fratrem Junonis iniqui.

Et *lib.* 4. ejuſdem.

Annuit, atque dolis riſit Citherea repertis.

Et *ibid.*

Una dolo, Divum ſi fœmina victa duorum eſt.

Cum igitur dolus duplex ſit, malus nempe & bo- 16
nus ut *l.* 1. *§. non fuit. ff. de dolo malo* D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 55. *art.* 4. *ad primum* & ex Medicis, Jo. Alph. à Fontech. *in ſpec. Med. Chriſt. lum.* 3. *in princ.* hic de 17
Cicer. *lib.* 3. *de off.* & alios, & ab eod. Jo. Alphonſ. à Fontech. ex noſtris definitur, quod ſit machinatio quædam ad decipiendum alterum adhibita; ita etiam Bart. *in prædicta l. n.* 12. & noviſſime Farinac. *Theor. et pract. crimin. part.* 3. *q.* 88. *n.* 1. *et ſeq.* & ex Canoniſtis Azor. *lib.* 6. *inſt. mor. cap.* 4. *p.* 3. Molina *de Contract. diſp.* 294. *n.* 4. Aliam definitionem doli generaliter ſumpti attulit Leſſius *de juſt. et jur. lib.* 1. *cap.* 2. *dub.* 4. *n.* 25. eſt hujuſmodi: Dolus eſt aſtutiæ executio ſive verbis, ſive factis, quæ licet eadem ſit cum ea, quam attulit Molina de dolo late ſumpto, eſt tamen brevior, quod definitioni eſt convenientius.

Tam in erroribus autem commiſſionis, quam 18
omiſſionis, & dolus & ignorantia ſubeſſe poteſt, ſed negligentia in erroribus tantum omiſſionis intervenit; conſiſtit enim in defectu, cum deficiat a præcipiendo per defectum promptæ voluntatis D. Thom. 2. *q.* 52. *art.* 2. dicique idcirco ex mea ſenten- 19
tia poteſt: Prætermiſſio faciendorum ex animi ignavia, atque ea de re voluerunt nonnulli Juriſconſulti apud Farinac. *pract. crim. pract.* 3. *q.* 88. *num.* 31. in omittendo non intervenire verum dolum, ſed tantum præſumptum, quod tamen, maxime cum 20
de Medicis agitur, eſt falſum, quia Medicus ex vero dolo poteſt aliquid omittere, ut ſi in pleuritide, aut magna febre, aut ſimili morbo, abſque ulla cauſa ſanguinem detrahere omittat, aut ſi ei, qui venenum ſumpſit deleterium, proprium alexiterium non præbeat, ut à morbo, & veneno homo evictus mortem obeat.

Ignorantia porro lato modo ſumpta eſt rei ſcibilis inſcitia; ſtrictius autem dici poteſt: Eorum, quæ ſcire tenemur, inſcitia, ut elici poteſt *ex l.* 3. *C. per perſonas, ibi*, & forſitan ignorat, & neſcit, cujus licet multiplices ſpecies tradantur à D. Thom. 2. 2. *q.* 74. *art.* 1. *ad* 2. *et alibi*, & à DD. *in l.* 1. *ff. de jur. et fact. ignorat.* tamen ad rem noſtram dicamus, eam eſſe duplicem, unam quidem, qua quis ignorat ea, quæ ſcire tenetur, & ſine quibus non poteſt debitum exercere, ſaltem ſecundum communem ſimilium hominum ſolertiam; & hæc habet profecto conjunctum peccatum, D. Thom. 2. 2. *q.* 76. *art.* 6. & in hac eſt ſtrictior culpa, & punibilis idcirco eſt, immo poteſt ea intervenire culpa latiſſima, non quidem ex parte ignorantiæ per ſe, ſed ex ſumma negligentia; alia vero ignorantia eſt, qua quis ignorat ea, quæ ultra communem aliorum capacitatem ſunt & in hac certe inter-

intervenit levis culpa, & idcirco in noſtro caſu nullo modo eſt punibilis.

24 Illud autem jure quærendum hic videtur, num dolo, aut ignorantia errare dicendus ſit is, qui ultra ſuam capacitatem aliquid operatur; hoc enim maxime uſuvenit in caſu noſtro, cum ut plurimum omne cæterorum Medicorum genus, rationali excepto, multa audacter, ultra id quod novit, circa infirmos machinari tentet, & multoties gravi damno ipſis exiſtat, imo etiam & exitio. Licet autem hi per audaciam delinquere ſoleant, quæ ex ignorantia conſequitur, dolo tamen peccare ut plurimum ſolent, maxime cum quid machinantes, quod ipſi ignorant, & ignorare ſe cognoſcunt, & tamen, ut aliquid lucri faciant, & pecunias à credulis extorqueant, vel ut nomen ſibi apud eos acquirant, promittentes, quod præſtare non poſſunt, ab operando non deſiſtunt; videntur ergo tanquam doloſi puniendi.

Ex his igitur patere jam credo, quinam errores à lege punitionem reportare debeant, videntur enim, quicunque dolum conjunctum habent, & maxime verum, & apud canonicas leges reos homines efficere, & pœnas apud civiles luere debere. Qui autem ex negligentia proveniunt, ſi magna ſit, etiam à Civili lege puniri poſſe, & à Canonica expiari; ſi modica apud Civilem quidem in conſideratione non haberi apud Canonicam non prorſus pœnæ eſſe immunes. Eodem modo & ignorantia, ſi magna & affectata ſit, apud utrumque legem eſſe punibilem, ſin minus, à Pontificia tantum in ea leviter animadvertendum.

SUMMARIUM.

1 *Infirmo ex ignorantia Medici decedente, non poteſt Medicus pœna corporali puniri.*
2 *Infirmo Medici dolo pereunte, Medicus pœna mortis puniendus.*
3 *Magna negligentia culpa eſt.*
4 *Medicus dolo peccans in ægrotum proditoriè agit.*
5 *Medicus ægrum veneno interimens non eſt proditor, Contrarium ibi,*
6 *Ignorantia, quod præſumi poſſit, Medicum erraſſe.*
7 *Secunda præſumptio erroris per ignorantiam patrati.*
8 *Tertia præſumptio.*
9 *Quarta præſumptio.*
10 *Quinta præſumptio.*
11 *Sexta præſumptio.*
12 *Negligentia locum habet tantum in omiſſionibus.*
13 *Negligentia quando præſumi poſſit.*
14 *Dolus quando præſumatur.*
15 *Secunda doli præſumptio.*
16 *Tertia doli præſumptio.*
17 *Quarta doli præſumptio.*
18 *Doli præſumptio ex maxime affectata negligentia.*
19 *In Medicis omnibus, præter Phyſicos, ſemper ignorantia præſumi poteſt.*
20 *Prætergreſſio, aut immutatio eorum, quæ à ſuperiori artifice præcipiuntur, à minori facta, doloſa præſumenda.*

QUÆSTIO II.

In quibus caſibus Dolus, in quibus vero ignorantia; in quibus denique Negligentia præſumi poſſit.

1 NOn eſſe parem culpam in omnibus Medicorum erroribus, eſt notiſſimum, ac conſequenter patet, non eſſe parem pœnam omnibus infligendam: nam ſi Medicus per ignorantiam peccaverit, maxime affectatam, puniendus quidem eſt, ſed tamen illum pœna corporali puniri poſſe non conceditur. Facit auctoritas Pauli Juriſconſulti, *lib.* 5. *recept. ſentent. tit.* 23. *ad l. Cornel. de Sicar.* & probant Ripa *de peſte*, *part* 2. *part. ult. num.* 70. *& ſeqq.* Urſil. *ad Afflict. deciſ.* 123. *nu.* 4. Quod tamen contrario modo evenit, ubi dolo Medicus erraret. *l. Illicitas* §. *ſicuti. ff. de off.* 2. *Præſid.* quia tunc pœna mortis eſſet dignus, ut eſt notiſſimum. Sic etiam graviter puniendus venit Medicus, ubi ſua negligentia periret ægrotus, quia magna negligentia culpa eſt. 2
l. Magna ff. de rer. verb. ſignif. Sed multo gravius puniendus, cum dolo peccat, nam Medicus in ægrotum dolo peccans, ex mea ſententia, proditoriè agit, cum proditorie agere ſit, unum actibus oſtendere, & aliud in mente gerere, Bartol. *in l. Reſpiciens.* §. *delinquunt. ff. de Pœnis.* At Medicus ægroto ſe amicum in actibus oſtendit, illi promittens ex oblatis medicamentis ſanitatem, & tamen in mente aliud habet; unde illi vel adhibet medicamenta contraria, & noxia, vel non adhibet opportuna; & ſi proditor dici poteſt, quicunque ſub prætextu amicitiæ, & bonæ voluntatis hominem graviter decipit, & maxime, qui occidit, certe Medicus dolo in ægrum 4
peccans proditor dici poteſt, æger enim illum tanquam amicum ad ſuæ ſanitatis cuſtodiam convocare, & ille ſub hoc prætextu ejus vitæ inſidiatur; quamquam ſcio aliter à Legum-peritis accipi Proditoris nomen, unde ea de re non vult Carr. *Med. p.* 2. *n.* 342. Medicum etiam veneno ægrum interimentem debere dici proditorem. Sed ego ad rei naturam, non ad nomen, aut aliorum opinionem reſpicio. Sed quid plura? Si veneno occidens, etiamſi non ſit Medicus, proditor eſt, ut ex Bald. 5
& aliis dixi, *lib* 2. *q.* 1. *n.* 5. & notavit ex noſtris Franc. Ranchin. in Hippocr. *jus jur. l.* 4. *rubr. an liceat Medicis, &c. verſ. nos tamen contra*, Boſ. *in pract. crim. tit. de Homicid. n.* 14. quanto magis, ſi Medicus ille ſit? neceſſe igitur ex his omnino videtur, ſcire, quandonam, in quibuſque caſibus præſumi poſſit Medicum dolo in ægrotum erraſſe, quando item potius negligentia, quando autem ignorantia. Circa quæ dici poteſt primo, quod Medicus 6
in utroque errorum genere, tam commiſſionis, inquam, quam omiſſionis, præſumi primo poteſt ignorantia peccaſſe quandocunque morbus aut caſus oſtenditur, qui raro evenit; aut quem ipſe Medicus raro, aut nunquam vidit; unde Medici juniores, qui in ſtudiis, artiſque operibus non multum ſeſe exercuerunt, cum cæteris audaciores ſint, facile per ignorantiam errant, negligentes ſeniores, & magis expertos Medicos convocare; ad quod quidem ſub pœna mortalis peccati tenentur, ut ſuo loco dicemus. Extat hujus erroris exemplum, apud Amatum Luſitan. *curat. med. cent.* 6. *cur.* 82. relatum ex ipſo Amato, à Doctiſſ. viro, Marco Aurelio Severino, Medico & Chirurgo Neapolitano, in opere vere recondito, cui titulum fecit, *De recondita abſceſſuum natura*, *l.* 4. *cap.* 7. in quo caſu Medici illi, qui nunquam ſpirituoſum tumorem viderant, cum raro etiam ab aliis videri ſoleat, illum adaperientes, ægro manifeſtam, ac repentinam mortem conciliarunt.

Secundo, cum Medicus aliquod medicamentum 7
in uſum trahit, quod cum morbo, cui adhibetur, habet inſignem aliquam contrarietatem non vulgariter notam, ob quam æger periclitatur, ut apud eundem Amatum quidam Medicus, Acetum in colica paſſione præbens, necis cauſa extitiſſe dicitur: neſciebat enim Medicus hic hanc aceti contrarietatem cum dolore colico, & cum quibuſcumque ventris doloribus, quos excitare conſuevit, & in ſimilibus etiam doloribus improbatur, maxime in mulieribus, aceti uſus, ab Hipp. *l.* 3. *de vict. rat. in morb. acut. p.* 78. ſcioque exhibitione ſpiritus vitrioli acidi ad febrem, mulierem hyſtericis doloribus obnoxiam, ſpatio viginti quatuor horarum à Medico ſublatam volvulo excitato.

Tertio, præſumi poteſt per ignorantiam Medicum 8
peccaſſe in iis morbis, in quibus, cum adſit indicans remedium aliquod neceſſarium, ac generoſum, adeſt alia ex parte aliquid multo fortius prohibens, ut, exempli cauſa, ſi adſit febris continua & magna, indicans ſanguinis miſſionem, alia vero ex parte adſit notabilis fluxus ventris vires maxime dejiciens, & tamen Medicus ſanguinem mitteret, & æger ex hoc ſuccumberet, certe præſumptio eſſe poteſt erroris per ignorantiam patrati. Eodem

modo in his caſibus uſuveniret, in quibus præſente indicante generoſum aliquod & maxime neceſſarium remedium; contra adeſſet prohibens aliquod leve, & Medicus pluris faceret prohibens leve, quam indicans forte, ut ſi æger ſumma plenitudine moleſtaretur cum febre, quæ indicaret ſubitam purgationem, alia vero ex parte adeſſet levis aliqua diarrhœa, quam Medicus judicans eſſe prohibens ſufficiens, abſtineret ab exhibitione medicamenti; aut ſi in ardente febre, ob levem aliquem fluxum, aut levem errorem in Veneris uſu, præcipue in aſſueto, (qui error vulgo eſt frequentiſſimus) omitteret ſanguinis miſſionem, certe tunc cum facillimum ſit, non expertum Medicum quibuſdam univerſalibus regulis confiſum, fortiora indicantia pro levioribus, & leviora prohibentia pro fortioribus judicare. Habes in hoc genere errorum exemplum apud Altimar. *in lib. Med. hum. corp. morb. cap.* 74. ubi Medici quidam in dyſenteria cum inflammatione, in qua ſanguinis miſſio erat fortiter indicata à dolore, à febre, ab inflammatione, judicantes ventris fluxum eſſe fortius prohibens, quam eſſet indicans dolor magnus, inflammatio febris, eam prætermiſerunt, unde duo ægri ſic tractati perierunt, cum alter graviori dyſenteria afflictus ſanguinis miſſione fuerit liberatus, ut percurrit idem Altimar. *ibid.*

9 Quarto, ignorantia præſumi poteſt, quando in morbis adeſt inſigne quoddam ſymptoma, ad quod Medicus totam curam dirigens, principalem morbum omnino negligit; veluti imperitiſſimi Chirurgi apud Lang. *lib.* 7. *epiſt.* 4. qui circa ſymptomata morbi curanda defatigabantur, neſcientes ea, nonniſi ablato morbo, auferri poſſe, eo, quod morbus eſſet cauſa ſymptomatum. Sed è contrario ignorantia præſumi poteſt, quando Medicus curat morbum, & negligit magnum aliquod ſymptoma, quod ob ſui pravitatem univerſam curam ad ſe deberet attrahere? ut præteritis annis evenit cuidam medico, qui, cum in Nobili curaret Tertianam ſimplicem & intermittentem, cujus paroxyſmo moleſtiſſima cardialgia aſſociabatur, ille in ipſam febris acceſſionem culpam coniiciens, nihil omnino curæ illud ſymptoma habebat; immo contendente me, maximam habendam eſſe ejus ſymptomatis rationem, ægrumque ob bilis ad os ſtomachi irruentis morſum ante acceſſionem, immo in ipſa acceſſione eſſe cibandum, quaſi conſilium meum irridens, ægrum in ipſa acceſſione expirare vidit. Ego autem alios ægros ab his pernecalibus ſymptomatibus, immo ab ipſa morte revocatos vidi, opportune eis ipſa acceſſione cibos offerens, ut Galenus ipſe alias factitavit.

10 Quinto, per ignorantiam præſumi poteſt peccaſſe Medicus, quandocunque motum aliquem ſymptomaticum à morbi vi excitatum pro critico judicat, & à natura profectum, quamobrem aut illum negligit, aut etiam coadjuvat, ſequens pravum illum morbi, non Naturæ motum, cujus erroris luculentum exemplum habemus apud Galen. *in primum Progn. text.* 4. ubi juvenis quidam Medicus infirmum ſyncoptice ſudantem in balneum demiſit, & ſudorem majorem in modum excitans, ægrum extinxit: cui par fuit error provectioris alterius Medici, cujus nomini parco, annis præteritis, qui alium ægrotum ſimiliter diaphoretico ſudore reſperſum ſtragulis coopertum ſuffocavit.

11 Sexto ignorantia Medici præſumi poteſt in morbo, qui, cum eſſet pernecabilis à principio levis apparuit, unde Medicus ejus levitati confiſus, nullum notabile præſidium contra ejus perniciem in principio adhibuit. Hujus erroris exempla multo plures indies offeruntur, quam oporteat, in quibus interdum habet etiam locum negligentia, præcipue, ſi aliquod notabile ſymptoma à principio appareat, ex quo Medicus, ſi debita ſolertia & diligentia eſſet uſus, facile in perniciofioris morbi cognitionem venire potuiſſet. Ut ſi, exempli gratia, febris principio quidem apparuerit parva, ob moderatum externarum partium calorem, ob abſentiam inſignis alicujus doloris, ob ſomnum, & cibum ſufficienter ſumptum, & ſimilia, ſed pulſus fuerit celerrimus, ac parvus, & adfuerit ſitis moleſta cum inordinata corporis jactatione, ad quæ Medicus à principio non adverterit, tunc enim tanto magis negligentiæ inſimulandus, quanto hæc ſymptomata magis conſpicua fuerint.

Jam vero alias dixi, Negligentiam non habere locum niſi in erroribus omiſſionis, cum ipſa ſit prætermiſſio agendorum, & tamen cum negligentia maximus ineſſe poteſt dolus, ut videbimus, cum de dolo agemus. 12

Sed negligentia, quæ nec doloſa ſit, nec affectata, præſumi poteſt, cum lente Medicus proceſſit in morbo præcipiti, ſed non à principio tali, licet gravis eſſet, aut tarde medicamenta admovendo, aut admovendo leviora, ſanguinis detractionem protrahendo, aut quantum detrahere oportuit, non detrahendo, aut, ſi vice evacuationis ſanguinis per venæ ſectionem, contentus fuit cucurbitulis ſcarificatis, ſimiliter in reliquis. 13

Dolus autem præſumi poteſt, tam in committendo, quam in omittendo: prima præſumi poteſt in committendo, quandocunque Medicus, relictis medicamentis tutioribus, & quæ magis in quotidiano uſu ſunt, recurrit ad minus tuta, & inuſitata (& maxime, ſi illi ipſi antehac in uſu non fuerint) ut ſi in levi morbo, veluti levis eſſet febris, uteretur ſtibio, Elleboro, Mercurio, aliiſque, quibus de raro, & in magnis morbis, & ſumma urgente neceſſitate utimur. 14

Secundo, ſi remedia ſint multum improportionata ægri naturæ, morbo, ætati, anni tempori, tempori item morbi, dolus præſumi poteſt: ut ſi exempli cauſa, ægro debili vigente morbo, ſeni, in media hyeme, morbo frigido affligente, plurimum ſanguinem detraxerit aut ſi vomitum in ſumma ſpiritus reſpirationiſque anguſtia in magnis anni rigoribus, ægro non aſſueto, nec facile vomenti, & anguſtis pectoribus, & forti medicamento ac violento provocaverit; facile enim eſt ægrotum ab ipſo medicamento ſuffocari, vomitus enim morbis pectoris eſt contrarius. 15

Tertio, ſi nonnulla generoſa præſidia ſummam requirentia corporis purgationem, atque exactam humorum expiationem, nulla præcedente purgatione, adhibeat, ut ſi Thermales aquas maxime ad alterandum exhiberet, corpore cacochymo exiſtente, aut ſi nec per ſanguinem, nec alio modo expurgato ægri corpore, ſumme plethorici, valido ac forti linimento ſcabiem curare tentaſſet: ſcimus enim multo ex ſimilibus linimentis vitam cum morte ex improviſo commutaſſe, alios in difficillimos morbos incidiſſe, & ſic placet percurrere nonnulla exempla ejus rei apud Amat Luſit. *Cur. med. cent.* 2. *cur.* 23. ſic etiam & in aliis caſibus exemplificare licet, infiniti enim eſſe poſſunt hujuſmodi caſus, in quibus ad horum ſimilitudinem doloſe Medicus erraſſe præſumi poteſt. 16

Quarto, ſi Medicus moveat, quando non debeat, ut ſi purget in ſtatu morbi, incoctis omnino exiſtentibus humoribus, & præcipue ſi utatur medicamento cathartico, & eradicante; ſi item moveat in diebus criticis, qui præ cæteris ſunt conſiderabiles, & maxime ſi nulla apparente ſaltem cauſa ad hoc motus fuerit. Quando autem liceat, & an liceat movere in diebus criticis, longioribus demonſtrat Cardan. *lib.* 1. *Contrad. Med. tract.* 3. *contr.* 7. Subvenit vero id, quod Ariſtot. narrat. *lib.* 3. *Politic cap.* 11. apud Ægyptios nempe non licuiſſe ante tertiam diem movere, quod ſi antea moviſſet Medicus, periculo id faciebat ſuo: ſed & de hac ipſa re, an nimirum liceat in morbis à principio medicari, idem Cardan. *ibid. tract.* 6 *contrad.* 16. Notiſſima certe eſt Hipp. ſent. 2. *Aph.* 29. In principiis morborum, ſiquid tibi videtur movendum, move: quæ ſimilibus aliis ſententiis eſt confirmata; quomodo tamen intelligenda ſit, & quomodo contrariis Hippocratis aſſertionibus concilianda, apud expoſitores videndum. 17

In maxime affectata negligentia dolus etiam verus, ut dixi, ineſſe poteſt, idque tunc præſumere licet: quandocunque in morbo notiſſimo faciliſque cogni- 18

cognitionis, & præcipiti, remedia valentiora, & proportionata prætermittuntur; coincidit vero hic error negligentiæ cum errore in omittendo, per dolum patrato. Procedit autem id non ſolum, quando morbus eſt notus, ſed etiam quando remedia ſunt nota, ita ut per ignorantiam prætermiſſa præſumi non poſſint, ſicuti ſi in acutiſſima pleuritide, in ſuffocante angina, in magna & ardente febre, aliiſque ſimilibus morbis, & inflammationibus, ſanguinis miſſio prætermittatur, nullis contra indicantibus eam prohibentibus. Ac denique errores magni ſemper debent ſecum habere doli præſumptionem, ſi eos ex ignorantia proceſſiſſe non ſuſpicandum.

19 Sed hæc locum præcipue habent in rationalibus Medicis, nempe Phyſicis; eorum tamen exemplo in nonnullis alii quoque errores advertere poſſumus, nam neque omnium errores cæterorum Medicorum recenſere, neque etiam omnes ipſorum Medicorum rationalium licet. In cœteris profecto ignorantia plerumque præſumenda, quandocunque propriam ſufficientiam prætergrediuntur, ſeſe iis immiſcent, quæ eorum captum exſuperant, ut indies animadvertimus, Barbitonſores, Aromatarios, Seplaſiarios, Chymicos irrationales, audaciſſimos Empiricos, Circulatores, Obſtetrices, & muliercularum genus omnes per ignorantiam peccare; quæ tamen, quia ſemper comitem habet audaciam, nulla excuſatione videtur digna; ſed in iis, quæ ad eos proprie ſpectant prætergreſſio, aut immutatio eorum quæ à ſuperiori artifice præcipiuntur malitioſa præſumi poteſt: de his tamen peculiarius in propriis quæſtionibus agendum.

SUMMARIUM.

1 *Medicus inter avaros connumeratur.*
2 *Medici ſunt invidi.*
3 *Medici ſunt detractores.*
4 *Ignorantia punibilis in Medico quæ ſit.*
5 *Ignorantia in medico habet cum ſe conjunctum peccatum.*
6 *Medicus peccans per ignorantiam latam culpam committit.*
7 *Medicus peccat, ſuperbe promittendo certam ſalutem.*
8 *Loquacitas in medico reprehenſibilis, & quando ſit punibilis.*
9 *Medicus requiſitus ad veritatem propalandam, quando teneatur eam propalare.*
10 *Medicus in caſibus dubiis alios Medicos ſocios renuens mortaliter peccat.*
11 *Medicus ſententiam mutare nolens, ne erraſſe videatur, graviter delinquit.*
12 *Morbum ſalutarem dubium faciens, & verbis aggravans, peccat.*

QUÆSTIO III.

De erroribus Medicorum rationalium, & primo de iis, qui ad mores & ſcientiam ſpectant.

1 MEdicos in quovis peccati genere, ut cæteri hominum faciunt, delinquere contingit ſed habent tandem tamen vitia quædam peculiaria, quæ ipſius ab arte quam profitentur, emanare creduntur, licet hoc nequaquam veritatem habeat, præcipue tamen Avaritia tam familiaris illis eſt, ut non merito (quod non ſine honeſto rubore fateri co-
2 gor) inter avaros à Juriſconſultis connumerentur, ut alias dixi.

Invidia præterea perpetua, & irreparabili detinentur, unde non omnino extra rationem Conciliat. *diff.* 4. dixerit, Medicum eſſe invidiæ pelagus inexhauſtum, de hoc tamen vitio non mirandum, nam ſemper inter pares invidia, & ut Heſiod. *in Theog. Faber Fabro invidet, & Figulus Figulo.*

3 Inde fit, ut Medici detractores ſint, in qua re illos graviter errare, ſive id jure faciant cum veritate detrahentes, detegendo æmulorum veram ignorantiam; morum perverſitatem, conditionis vilitatem, ſive falſo id præſtent, notiſſimum eſſe cenſeo, & admonet Navarr. *in Manual. cap.* 25. *numer.* 60. & 64. & Carrar. *de Med. part. ſecunda, num.* 332. & ex noſtris Codronch. *de Chriſt. Med. rat. libro primo cap.* 35. Silvat. *in cap. octavo.*

De his tamen erroribus, ſive peccatis, ad nos non multum pertinet verba facere; de iis diſſerendum, quæ Medicus ut Medicus patrare ſolet, & primo quidem ſeſe offert Ignorantia, quæ in Medico eſt jure punibilis, quia cauſa eſt omnium aliorum errorum. D. Thom. 2. 2. *q.* 76. *art.* 2. *ad ſecundum*, quod intelligitur de ignorantia affectata 4
ex ſumma diſcendi negligentia, cujus ignorantiæ unuſquiſque ſibi cauſa eſt, unde quadrat illud. Ariſt. *lib.* 1. *magn. moral. cap.* 3. *Quod quandocunque perpetrandi aliquid abſoluta fuerit ignorantia, id non fit conſulto, & proinde ne quidem officit injuria, at cum ipſe ſuæ cauſa fuerit ignorantiæ, perpetrarique quicquam ex ignorantia, cujus ipſe extiterit cauſa, is plane afficit injuria, & ejuſmodi jure criminis arguetur.* Hæc Ariſtoteles: Neque dubium eſt, quod ſi, cum te tanquam perito in arte utar, in me per ignorantiam affectatam quicquam perpetraveris, me iniuria afficias, cum talem te mihi præſtiteris, qualis non es, in dolo ergo es, Ripa ex Jacob. de Aret. *intr. de peſt. part.* 2. 1. *part. num.* 67. 5
unde graviter Medicum peccare tali ignorantia dotatum dicunt Codronch. & Silvat. *loc. ſup. cit.* Quæ tamen, ut dixi, locum habent in ignorantia affectata, nempe per quam ignorantur ea, quæ communiter ſciunt, ac ſcire debent omnes ſimiles artifices, alias enim non eidem pœnæ ſubjiceretur, neque tam graviter peccaret Medicus, qui ignoraret ea, quæ alii Medici excellentes tantum ſciunt, & multo minus, ſi ignoraret ea, quę ſciunt ſolum Medici excellentiſſimi. Quemadmodum enim ex priori Ignorantia lata culpa reſultat, ſic ex ſecunda levis tantum, & ex poſtrema leviſſima, ſed hæc, magis ad Morales Theologos, ſeu Canoniſtas pertinent, & videndus ſignanter Azor. *lib.* 6. *Inſt. moral. cap.* 4. *part. tertia.* Itaque hoc modo videtur accipiendum Bertoli dictum, *in l. Quod Nerva ff. Depoſit. numer.* 18. cum ſimpliciter pronunciavit, Medicum 6
in arte ſua committere latam culpam, quando peccat per ignorantiam. Quas vero ſcientias, artesque callere debeat Medicus, ſine quarum aliquali ſaltem notitia bonus in ſua arte eſſe non poſſit, immo etiam peccet, Medicinam abſque tali cognitione exercendo, docuerunt nonnulli DD. præ cæteris autem exactiſſime Roderic. à Caſtr. *in Med. Polit. lib.* 2. *cap.* 1. *& ſeqq.*

Ignorantiam conſequitur ut plurimum alter gra- 7
vis error, ſuperba nempe promiſſio ſuis ægrotantibus certæ ſalutis: nam hoc vitium proprium eorum eſt, qui minus in arte valent, & qui neſciunt Hippocratis aſſertionem, *in lib. de dec. hab. num.* 6. *Medicina multum poſſe ſibi non arrogat.* Eſt ergo hic error contra ipſam etiam, artem, præterquam quod non ſine peccato patratur, ut ex Medicis admonent Thom. Eraſt. *in diſput. contra Parac. part.* 1. *pag. mihi.* 184. & Roderic. à Caſtr. *lib. cit.* 3 *cap.* 7. & ex Juriſconſultis Ripa, *in tract. de peſt. tit. de remediis præſervat. numero* 95. Sed præter Medicos hoſce rationales, craſſioris Minervæ, reliquum Medicorum vulgus, & maxime audaciſſimi Empirici, & procaciſſimi illi Chymici, qui ſuæ ipſorum Artis promiſſa ratione moderari neſciunt, nihil eſt, quod ſibi ſuiſqui ægrotis à ſuis remediis non promittant, etiam æternam vitam, ſi obgannire ad libitum poſſent, ignorantes naturæ noſtræ imbecillitatem, ac fluxibilitatem, & remediorum fallaciam, fidentes tantummodo iis, quæ apud ſcriptores reperiunt, vel quæ ſibimetipſis inaniter perſuadent, ſomniiſque, quæ ipſi ſibi fingunt, quibus poſtmodum ne per ſomnium quidem ſimilis reſpondet effectus.

Loquacitas porro in Medico maxime rationali, 8
reprehenſibilis eſt, & circulatoribus aliiſque hujus farinæ hominibus digna, iiſque relinquenda, tunc autem juſtis pœnis mulctanda, cum ſecreta ſibi com-

commiſſa, quæ detecta in damnum, aut ignominiam alicujus perſonæ emanare poſſunt, Medicus detegit, unde ad hoc juramento ſeſe obſtringit Hippocrates noſter, *in ſuo jurejurando* ex quo id ipſum deſumentes adnotarunt alii Medici. Codronch. *de Chriſt. med. rat. lib.* 1. *cap.* 7. Silvaticus *in Medico*, *cap.* 8. Ranch. in ipſum *Hipp. jusjur. leg.* 8. qui optime addebat, quod quemadmodum animarum Medici, nempe confeſſarii, tenentur animæ morbos, quibus eorum ægri detinentur, ſilentio tegere, ſic & Medici, qui corporis morbis medentur, eos, quibus ſui ægroti afficiuntur, non debent, ſi patefacere eos non expediat, propalare.

9 Sed dubitari hic poteſt, an ſi Medicus requiratur in aliquibus caſibus ad detegendam veritatem, quæ celata in præjudicium requirentis, aut alterius perſonæ redundaret, teneatur contra hoc juſiurandum facere: loquor autem extra judicium, nam in judicio tenetur omnino veritatem detegere, Codronch. *ubi ſup. libr.* 1. *cap.* 38. Silvat. *de Med. cap.* 8. juramento enim ad hoc obſtringitur. Dabo autem in hac re exemplum: Vir ſit, qui uxorem ducere velit, à Medico, qui mulieri, quam in uxorem petit, medetur, exquirit, an morbo aliquo & præcipue contagioſo, laboret; poſtulat item alter qui in religionem aliquem recipit, & ſuperior Medicum conſulit, an hic tali morbo laboret, qui ingreſſum religionis impedire illi poſſit, & ſic in cæteris, in quibus omnibus caſibus Medicus, aut ſecreta ſibi commiſſa detegere, aut celare cum alterius præjudicio cogitur, ſed hujus quæſtionis deciſio non ad nos, ſed ad Canoniſtas pertinet.

10 Præterea Medicus, qui in caſibus dubiis alios Medicos ſocios renuit, mortaliter peccat, ut ex Toleto dicit Thom. Act. *de Inf. part.* 2. *verbo Medicus, num.* 8. Utrum autem poſſit Medicus (quod in quotidiano uſu eſt) pro ſocio renuere alium Medicum, quem novit quidem plurimum in arte valere, ut alium convocet magis ſibi gratum, aut amicum, certe in dubium verti poteſt; ac profecto, ſi veriſimile ſit, hoc in præjudicium ægrotantium futurum, certum eſt, quod nullo modo liceat, & idcirco peccare nos Medicos dixerim in hac conſuetudine; de gravitate vero peccati ad me non pertinet quicquam determinare, de ea igitur nihil addo. Scio tantum ex Medicis Silvaticum *ubi ſupra cap.* 13. voluiſſe, Medicum mortaliter peccare, quandocunque odio, aut invidia doctiorem ſocium in curam non admittit, aut minus aptum & minus doctum, ob amicitiam, aut ob aliquem alium finem advocandum curat: ſed magis accuſandi, qui bonos, ac doctos invidia aut odio reſpuunt; maximus enim perverſitatis cumulus eſt, optimis viris inimicum eſſe, ut Plutarch. dicebat. *in lib. de diff. int. od. & invid.* Adverte tamen non ſolum non errare, ſed maxime ſecundum Canonum conſtitutionem facere, qui Medicum Judæum, aut alium quemcunque extra Chriſtianam Religionem, aut etiam Hæreticum in ſocium renuit; nam acceptando hujuſmodi Medicos in Socios, mortaliter peccat, ut omnes Canoniſtæ docent, & ex Medicis Codronch. *lib.* 1. *de Chriſt. med. rat. cap.* 37. & Mercurius *lib.* 2. *Err. popul. cap.* 18.

11 Graviter inſuper errat Medicus, lethaliſque peccati reus efficitur, qui ne ſententiam ſuam mutans erraſſe videatur, commiſſos errores fateri recuſat, & eos acriter defendit, & tanto magis grave peccatum committit, quanto majus præjudicium ex hoc ſuis ægrotantibus emanare poteſt. Codronch. *ubi ſupra, libro primo, cap.* 11. *& ſeq.* Silvat. *ibid. cap.* 8. Quod quidem peccatum ad ſuperbiam referri debet, à quo certe ſeſe abſtinerent, ſi in mentem revocarent, fieri non poſſe, ut nunquam erremus, idcirco non reperiri Medicum, qui non peccet, ſed illum ſumma laude dignum putat Hippocrates, qui parum peccet. Non eſt ergo ex hoc indecorum Medico, quando erret, errores ingenue fateri, nam & ipſe Hippocrates, & Galenus, & alii Medicinæ Proceres ſuos errores fateri non erubuerunt, quos imitari ſi quis erubeſcat, dicat prius erubeſcere, quod non imitetur: ſed de hac re qui plura ſcire deſiderat, ex Juris-conſultis Tiraqu. *de Nobilit. cap.* 31. *num.* 50. *& ſeqq.* & ex Medicis Sanctorell. *lib.* 13. *ſuæ Anteprax. cap. ult.* & Zacut. *de Princ. Medic. hiſt. num.* 79. *dub.* 50.

Denique ex Medicorum vel ſuperbia, vel avaritia 12
fit, ut morbos leves tutos ac ſalutares, graves dubios & periculi plenos faciant; nam vel ut eorum ſolertia & potentia in arte magnificetur, & inanem gloriam apud homines conſequantur, vel ut largius ab ipſis ægrotantibus de morte timidis remunerentur, hoc facere conſueverunt; ſed in utroque caſu homines malitioſe decipiunt: de quo errore vide ſupra citat. Sanctorell. *lib. eod. cap. decimo*.

SUMMARIUM.

1 *Medicus ante omnia tenetur infirmis ſuadere confeſſionem.*

2 *An teneatur in quolibet levi morbo, & num.* 4. *Dicendum ut num.* 5. *&* 6.

3 *Ægritudines fere omnes in principio leves.*

7 *Levis morbus ad hunc effectum quis dicatur, & ſeq.*

9 *Confeſſionem an in prima ſemper viſitatione Medicus ſuadere teneatur.*

10 *An Medicus poſſit per alium ægros ad confeſſionem adhortari.*

11 *Medicus an, & quomodo teneatur certiorari, utrum infirmus obedierit, necne.*

12 *Ægro non obediente, an Medicus teneatur eum deſerere.*

13 *Medicus an ultra confeſſionem, teneatur etiam infirmis ſuadere viatici aſſumptionem.*

14 *Medicus an teneatur mortem quoque ſuis infirmis nunciare.*

15 *Medicus an teneatur abſentes infirmos, ipſum conſulentes ad confeſſionem hortari.*

QUÆSTIO IV.

De erroribus omiſſionis ad conſilia ſpectantibus.

Medicus ad infirmos curandos vocatus, ante 1
omnia tenetur illos ad confeſſionem hortari, quod omittendo mortaliter peccat, ut omnes Canoniſtæ *in cap. cum infirmitas, de pœn. & rem.* & omnes Catholici Medici docent, nam & ipſi Medici, cum Doctoratus lauream conſequantur, ad hoc præſtandum juramento ſeſe obſtringunt. Sed circa eam rem nonnulla dubia occurrunt. Primo, an hæc obligatio Medicos devinciat in quolibet morbo, etiam levi. Secundo, an poſſit Medicus huic obligationi per alium ſatisfacere, ut puta per Propinquos, per Parochum, per Amicos, per Religioſos. Tertio, an, infirmo non obediente, teneatur Medicus juxta juramenti formam illum deſerere. Quarto, an teneatur etiam ſuadere ægro Viatici, cæterorumque Sacramentorum aſſumptionem. Quinto, an etiam mortem infirmis nunciare debeat. Sexto denique, an, abſentibus etiam infirmis, qui ab ipſo conſilium quærunt, debeat confeſſionem ſuadere.

Et quoad primum Carrar. *de Medico*, ex multis 2
DD. auctoritatibus ab ipſo adductis, *part.* 4. *à num.* 28. *ad ſeqq.* & ex Medicis Codronch. *de Chriſt. med. rat. lib.* 1. *cap.* 17. voluerunt, Medicum teneri in quolibet morbo, etiam levi, infirmis ſuadere confeſſionem, ad quod etiam nonnullas rationes adducunt, quarum primam nos ampliando ac declarando di- 3
cimus, quod conſtitutiones Pontificiæ præcipientes Medicis, ut confeſſionem infirmis ſuadeant, loquuntur in principio cujuſcunque ægritudinis: at ægritudines in principio omnes videntur leviores, juxta id, quod docet Hippocrates *lib.* 2. *Aphor.* 30. *Circa principia omnia leviora*: unde facile daretur caſus, ut indies uſuvenit, quod infirmitas à Medico levis judicaretur, & ægros ad confeſſionem non compulſo, in augmento vel periret, vel deliraret, vel obmuteſceret, vel ſtrangularetur, & ſic non poſſet amplius Sacramento pœnitentiæ muniri. Ne ergo in

In hujuſmodi inconveniens labamur, illico à principio in quolibet morbo debemus ægros ad confeſſionem compellere. Nam erit, exempli gratia, qui leviter in faucibus dolebit, & forte etiam febricitabit, hinc, ſi confeſſionem quamprimum non ſuadeas, poterit interdum paucarum horarum ſpatio ſquinantia ſuffocari, aut ita ſtrangulari, ut ſpiritus via intercluſa, loqui nullo modo poſſit, & ſic de cæteris.

Alia tamen ex parte poſt Navarr. *in Manual. cap.*
4 *25. num. 61. verſ. Tertio peccat.* M. Antonin. *lib. 1. Var. reſol. caſ. 30. reſol. ultim.* Actius *de infirmitate part. 2. verbo Medicus, num. 6.* & ex Medicis Jo. Alphonſ. à Fontech. *in ſpec. Med. Chriſt. lum. 1. pag. 8. verſ. Quarto tenetur,* & Gaſpar. Triſtan. *de Cler. Med.* §. 33. firmarunt, Medicum in periculoſo tantum morbo, non in levi, ea obligatione teneri. Nam alias videretur, ut ex Cajetano dicebat etiam Codronch. *ubi ſupra*, ea res ludibrio, & deſpectu non deſtitui, ſi in quocunque levi morbo, ægri cogi deberent ad confeſſionem, nimiſque durum eſſet ad id ſemper Medicos teneri, ſub eadem pœna, qua in gravioribus caſibus teneatur, ut ex Roſella addebat idem Actius *ubi ſupra*.

Ergo in hac re Medici ſolertia & prudentia opus eſt, qua neque in conſtitutiones pontificias illum peccare contingat, neque eam rem alia ex parte deſpectui haberi. Dicendum itaque primo, quod, etiamſi morbus in principio levis appareat, & Medicus ex magnitudine apparatus morboſi, & ex vi, & magnitudine prægreſſarum cauſarum, ex aliiſque
5 medicis conjecturis, probabiliter timeat illum gravem futurum, teneatur omnino in ipſo principio confeſſionem ſuadere, etiamſi ſperaret fieri poſſe, ut opportuno aliquo medicamento poſſet morbi gravitas evitari, impetuſque obtundi: alias autem in levibus morbis Medicum non teneri. Secundo dicamus, quod, quandocunque morbus habeat
6 conjunctam febrem, etiam intermittentem, Medicus teneatur omnino ad hujus præcepti obſervantiam; & ratio eſt, quia, tametſi morbus cum tali febre levius videatur, rationaliter tamen ſemper timendum, ne gravis fiat, cum febris quæcunque, ut alias ex Gal. dixi, ſit cauſa, & ſignum pernicioſiſſimum.

Sed dubitari generaliter poteſt, quandonam mor-
7 bus ad hunc effectum debeat dici levis: & dicamus Tertio non ſatis eſſe, ut dicatur levis, quod ſit dubius, immo neque ſatis eſſe, quod ſit ſecurus à morte, quia conſtitutiones Pontificiæ, ſacrique Canones non ob id tantum jubent, ut Medici impellant infirmos ad confeſſionem, ne absque pœnitentiæ Sacramento decedat, ſed etiam, ut illi occaſione infirmitatis, medio eo Sacramento convertantur ad Deum Creatorem ſuum, & recedant à via ſua mala. Non debent ergo Medici deſerere hanc occaſionem, ſub prætextu levitatis morbi, quam ab Eccleſia arripere jubentur.

8 Quarto dicamus, levem morbum in hoc caſu, & ad hunc effectum dicendum eſſe, qui neque ulli vitæ periculo hominem ſubjicit, neque ſua longitudine hominem ad multum tempus jacere cogit, ut qui non pertranſit tertiam, vel quartam diem, aut ad ſummum ſeptimam. Sed videnda quæ ad hanc ipſam rem affert Mercurius, *lib. 3. Error. popul. cap. 4.* ubi præcipuos enumerat, in quibus Medicus tenetur huic obligationi ſatisfacere. Sed dubitatur ulterius, num Medicus teneatur in prima viſitatione id præſtare. Navarr. ex Canoniſtis, *ubi ſupra*, voluit teneri, antequam Medicus ægris medicamenta præſcribat & videtur idipſum apertiſſime injungi *in cit. cap. cum infirmitas, ibi. ante omnia:* & ita videntur tenere cæteri Canoniſtæ; & ex Medicis Codronch. *ubi ſupra*, voluit teneri & principio curationis. Nos, ſi quid in hoc cum Ca-
9 nonibus pronunciare poſſumus, dicamus, quod, quanquam ſaluberrimum conſilium ſit, in principio curationis huic obligationi ſatisfacere, tamen nequaquam peccat Medicus, ſi, antequam tertia dies pertranſeat, obligationi ſatisfacere ægrum curet, nam per tres dies licet ægrum viſitare, etiamſi pœnitentiæ Sacramento ſeſe non muniverit: prima ergo die licebit morbum obſervare: ſecunda confeſſionem ſuadere; tertia inviſere, an æger obedierit, necne, & hoc niſi major urgeat neceſſitas, ut ſi morbus eſſet præceps, tunc enim abſque ullo dubio in prima viſitatione, antequam quidquam præſcribamus, tenebitur ad confeſſionem ſuadendam: Alias, ſervatis quæ diximus, poſt tertiam diem ad ægrum, qui non obedierit, non redibimus. Licet certe, ſi juxta formam Juramenti, quod ſuſcipimus, ſit procedendum, ſemper ante omnia debeamus huic debito ſatisfacere, ea enim ita habet: *Omnes, qui ad manus meas devenient, primum ad penitentiæ Sacramentum ſuſcipiendum hortabor, alias poſt tertium diem niſi confeſſi fuerint, non redibo.* Nulla tamen neceſſitate cogimur ad ſequendum indifferenter in quovis caſu Navarri & Codronchii conſilium, licet optimum ſit, volentium teneri omnino Medicum ante ullius remedii applicationem ægro confeſſionem ſuadere; abſque peccato enim, ut credo, poterit ille medicamenta primo præſcribere, & dehinc aut immediate poſt, aut in ſecunda viſitatione ægrum ad confeſſionem hortari, niſi major urgeat neceſſitas.

Vertitur ſecundo in dubium, an Medicus huic obligationi poſſit per alium ſatisfacere, ut per Parochum, aut per Propinquos, Amicos, Aſſiſtentes, Religioſos, & ſimiles. Nav. *ubi ſup.* & alii apud Codronch. *ibid.* & Gaſp. Triſt. *de Cler. Med.* §. 33. affirmativam ſententiam ſequuntur. Pro quibus videtur facere protrita Reg. 72. *in ſexto* Sed hoc impugnat idem Codr. *ibid.* nec immerito, quia præceptum obligat ipſos Medicos ad ſuadendum ægros ad hujuſmodi Sacramenti ſuſceptionem, propinqui vero, & aliæ perſonæ poſſunt, ut idem Codronch. addit, in ea re negligenter ſe gerere, & ſic obligationi non erit ſatisfactum, & tamen Navarra eximit Medicum à peccato, ſi illi, quibus hanc provinciam Medicus demandaverit, negligentes fuerint. Mihi autem, ſi quid in hoc pronunciare licet, nimis indulgens videtur Navarra, nam præterquam, quod regula illa: *Qui per alium*, non habet locum hic, intelligi etiam poſſet, quatenus haberet locum, veram eſſe, quando nulla intervenit diſparitas actionis inter facientem, & jubentem facere; at hic eſt omnino diſpar ratio, quia multo majorem efficaciam habet ſuaſio Medici tunc ad confeſſionem, quam cujuſcunque etiam Parochi, aut Religioſi; primo, quia infirmus Medico indigens, tanquam Deum illum veneratur, illique in omnibus obtemperare ſatagit; ſecundo, quia æger ſciens Medicum hoc ex debito ſuo facere alias non poſſe ad eum redire, niſi obedierit, libentius, ac promptius obedit, quam ſi quivis alius ejus rei ipſum admoneat; videretur ergo dicendum, ſalvo ſemper ſaniori judicio, non eximi Medicum à peccato, niſi per ſemetipſum huic obligationi ſatisfaciat: in qua ſententia confirmor ex verbis Panorm. *in cit. cap. cum infirmitas de Pœnit. & Remiſſ. num. 2.* qui vult, quod cum præcipitur Medico, quod moneat & inducat, hoc debeat intelligi cum effectu, & cum efficacia; non enim ſatis eſt ſimpliciter monere ægrotum, & multo minus monere per alium, quia hoc non eſt cum effectu monere, & impellere ægrum ad confeſſionem.

Sed quomodo certior fieri debet Medicus, an 10
æger obtemperaverit, & pœnitentiæ Sacramento ſeſe muniverit? an ad ſuæ conſcientiæ exonerationem ſufficit, ægri, vel aſſiſtentium dicto ſtare; an potius tenetur ut alia certiori via hoc habeat manifeſtum? Jo. Alphonſ. à Fontech. *ubi alias, lum. 1. pag. 8. verſ. Quarto tenetur*, & Gaſp. Triſt. *ubi ſupra*, voluit, teneri Medicum de hoc per fidem Parochi vel confeſſarii in ſcriptis certiorari; ad quod etiam videntur Medici obligari, ex decretis Summorum Pontificum non multis ante annis emanatis, quibus obedire tenetur; alias videbatur ſufficere, quomodocunque de ea re non dubiam cognitionem habere.

Dubi-

Dubitatur tertiò, an ſi æger in hoc Medico non obtemperavit, Medicus debeat ſub pœna peccati illum deſerere. Navarra cum Summiſtis. Carrar. *de Med. part.*4. *num.*35. & Actius *de Infirm. part.*1. *cap.*43. *num.* 33. & ex Medicis Gaſp. Triſtan. *ubi ſupra*, exiſtimant ægrotum non eſſe deſerendum, quia Medicus peccaret contra charitatem. Contra hos tamen pugnat; ex Medicis Codronch. *ubi ſuprà*, qui vult tranſacto triduo omnino ægrotum eſſe deſerendum, niſi obedierit. Certè, inquam, niſi Medicus cogatur, ſub pœna peccati, infirmum non obedientem deſerere, fruſtratoria fuit ejus clauſulæ appoſitio in juramento, quod à Medicis ex conſtitutionibus pontificiis præſtatur, quod poſt tertiam diem ad ægrum non redibunt, qui huic debito non ſatisfecerit. Satis ergo erat injungere Medicis, ut ſub pœna peccati, ad confeſſionem ægrotos ſuos hortarentur. Itaque ſi fruſtratoria ea juramenti verba eſſe non debent, Medicus omninò medius fidius tenetur ad eorum adimplementum. Unde idem Condronchius, qui acriter hanc opinionem tuetur, reſpondet ad id, quod dicunt, Medicum non teneri deſerere infirmum, qui non vult obedire, Sacramentum pœnitentiæ ſuſcipiendo, ex eo, quod peccaret contra charitatem, dicitque, quod multo magis fortè peccaret contra charitatem, ſi cum ſuæ ipſius animæ detrimento, pontificio mandato, & juramento non ſatisfaceret; additque, Pontifices nihil potuiſſe præcipere contra charitatem: Deſerere ergo infirmum inobedientem in hoc præcepto, non eſt contra charitatem. Alii diſtinctione in hoc caſu uſi ſunt, volentes, quod ſi ſuppetat copia aliorum Medicorum, teneatur Medicus infirmum deſerere; ſin minus non teneatur. Sed id ad quod unus tenetur, tenebitur & alius; omnes ergo Medici, poſtquam ægrum ad confeſſionem fuerint hortati, debent non obtemperantem deſerere. Ego quidem, ut libere ſenſum meum patefaciam, nimis rigoroſam ac duram exiſtimo Codronchii ſententiam, & omnino, ſi quid mihi in hoc pronunciare licet, dixerim, quod quandocunque immineat evidens vitæ periculum, ſi Medicus deſerat infirmum, non debeat illum deſerere, immo puto, quod peccaret deſerendo; in aliis autem caſibus, quando videret pertinaciam infirmi, credo quod omnino teneretur illum deſerere, & maximè, ſi adſit copia aliorum Medicorum: hoc tamen pertinet ad Canoniſtas decidere.

13 Inſurgit quarto alia dubitatio, num ſcilicet in morbo præcipiti, & periculi pleno, teneatur Medicus ultra confeſſionem, etiam ad Viatici aſſumptionem ægrum hortari Mercur. *lib.*2. *Err. popul. cap.*25. vult etiam ad hoc Medicum teneri, Ego Canoniſtarum nullum offendi, qui ad hoc Medicum obligatum dicat; neque juramentum, quod in Doctoratus laurea aſſumenda præſtamus, ad hoc nos obſtringit. Et tamen, licet Medicus non teneatur ſub pœna peccati, & ex proprio officio, ſi Parochum, Religioſos, Confeſſarios, aſſiſtentes, propinquos, amicos, & ipſum ægrum in hoc negligentes videat, ſaltem ex charitate tenetur, ne ægrum ipſum tam pretioſo animæ remedio ſub finem vitæ defraudet, ex quo quot, & quanta ejus ſaluti beneficia conſequantur, nullus ſane fidei homo eſt, qui neſciat. Adde quod Sacramenta hæc non minus corporis, quam animæ ſaluti ſint proficua. Ac profecto etiam ad corporis ſalutem procurandam à Medico proponi tanquam remedia tutiſſima poſſunt, antepoſita ſemper animæ ſalute: quia certum eſt, morbos animæ etiam corpori officere, arg. *text. in cap. cum infirmitas, ſæpe citato.* At nihil eſt, quod animum pejus afficiat, quam conſcia delictorum mens. Quis autem eſt, qui aliquando in ſe ipſo non ſit expertus, quantopere poſt ſacramentalem confeſſionem, & multo magis poſt ſacratiſſimæ Euchariſtiæ aſſumptionem, ſeipſo lætior & alacrior exiſtat? Videtur enim anima depoſita graviſſima, ac pernecanti peccatorum ſarcina, recreari ac reſpirare, & ex hoc ipſiſſimum corpus à morbis levari.

14 Quinto dubitatur, an Medicus teneatur etiam mortem infirmo nunciare. Navarra ex Canoniſtis, *ubi alias, num.*63. & ex Medicis ſæpe adductus Codronch. *ibidem cap.*19. & Jo. Alphonſ. à Fontech. *in ſpec. med. Chriſt. lumin.*1. *verſ. Rogabis forſitan.* ponunt aliquos caſus, in quibus volunt Medicum teneri, nempe cum ſperatur ex hac denunciatione Medici infirmo facta aliquod magnum bonum ſubſecuturum, Mercur. *lib.*2. *Err. popul. cap.*25. vult Medicum teneri denunciare mortem, ſaltem propinquis & adſtantibus, ad ſcandala evitanda. Ego, quæ addam, ſicuti & ſuperius allata omnia, Canonicæ cenſuræ ſubjicio, & meam tantum opinionem profero, non ut pro vera, ſi minus vera ſit, recipiatur. Dico igitur, non videri ad Medicum pertinere, mortem aliquo modo ægro nunciare, niſi fortè ab ipſo ægro, ut ſit, inſtanter ob ſuæ animæ ſalutem, hoc interrogetur; aut ſi nulla alia via ſit, qua magnum ſcandalum evitari poſt ægri mortem poſſet, licet ſufficeret etiam eo caſu per alium hoc ægro denunciare. Satis ergo ſe ab omni culpa immunem Medicus reddet, ſi Parochum, Sacerdotes, Propinquos, aſſidentes, amicos, ejus rei admonuerit. Et ratio eſt, quia Medicus corporeæ ſaluti præpoſitus, dummodo ſatisfaciat debito de ſuadendo confeſſionem, quod ipſe æger ſcit ad Medicum pertinere, ſi mortem quoque ab eo ſibi denunciari videat, à quo ſalutem expectat, absque dubio inſolito timore ac terrore afficietur, fortè etiam ira, & excandeſcentia in ipſum Medicum commovebitur, & mortem accelerabit, ſcioque infirmos nonullos Medicis hæc nunciantibus, & teſtamenti confectionem ſuadentibus iratos, & animum deſpondentes reſpondiſſe, hoc ad Medicum non pertinere; alios omne in poſterum remedium recuſare, & alia inde mala ac ſcandala eveniſſe. Licet ergo Chriſtianus Medicus non debeat (quod Galen. volebat, *comment.*4. *in ſextum Epid. text.*8.) certam incolumitatem ægro polliceri, quando adeſt aliquod vitæ periculum, ne ſpe corporeæ ſalutis, à ſalutis æternæ deſiderio diſtrahatur, nunquam tamen debet certam mortem enunciare, (niſi aliquid majus urgeat) ſed hoc Parocho, confeſſariis, religioſis, præſtandum relinquere; cui ſententiæ videtur adhæſiſſe Actius *de Infirm. cap.*43. *num.*26. & *ſeqq.* & ex Medicis doctiſſimis Gabriel. Fonſeca *in ſua Med. œconomia, cap.*11.

Ultimo dubitatur, an Medicus abſentes infir- 15
mos, qui ipſum conſulunt, teneatur ad confeſſionem ſcriptis, vel nuntiis hortari. Hoc dubium à Canoniſtis eſt prætermiſſum, illudque movet ex Medicis Codronch. *ubi ſup. cap.*18. & Mercur. *ubi alias, lib.*2. *cap.*25. & uterque in affirmativam ſententiam inclinat, & ad hoc ſub pœna lethalis peccati volunt Medicum eſſe obligatum, Horum medicorum conſilium pium quidem eſt & homini Chriſtiano acceptandum; ſed quod Medicus mortaliter delinquat hoc omittendo, nimis durum eſt, & falſum credo, quia ex forma juramenti obſtringimur ad illos tantum hortandos & impellendos ad confeſſionem, ad quos in lecto jacentes accedimus. Sed & de hoc, ut de ſuperioribus, Canoniſtæ determinare debent.

SUMMARIUM.

1 *Medicus an tuta conſcientia poſſit abſentibus infirmis mederi.*
2 *Medicus non poteſt quicquam contra animæ ſalutem ægris ſuadere.*
3 *Infirmitas corporis ab infirmitate.*
4 *Coitus ad corporis ſalutem an à Medico ſuaderi poſſit.*
5 *Conjugatis an poſſit Medicus coitum ſuadere.*
6 *Medicus tenetur præſcribere remedia certa, non dubia.*
7 *Coitus licitus a Medico ſuaderi poteſt ex cauſa ſanitatis.*
8 *Actus venereus inter conjugatos licet non ſit actus virtutis non eſt contra virtutem.*
9 *Coitus conjugalis etiam absque ulla ſpe generationis non eſt illicitus.*
10 *Coitus moderatus eſt ſalubris, & cauſa curativa multarum ægritudinum.*

11 *Accu-*

11 *Accubitus cum virginibus cauſa ſanitatis, aut cum juvenibus vetulis, an ſuaderi poſſit.*

12 *Pollutio cauſa ſanitatis an procurari poſſit.*

13 *Pollutio voluntaria eſt peccatum mortale.*

14 *Ebrietas à Medico cauſa ſanitatis an ſuadenda.*

15 *Ebrietas ad nonnullos morbos curandos laudata.*

16 *Medicus non debet ſuadere Ebrietatem.*

17 *Ebrietas ex aliis rebus quam ex vino, aut cerevíſia, an à Medico ſuadenda.*

18 *Circa jejunium quodnam conſilium dare poſſit Medicus remiſſivè.*

19 *Ceſſationem à recitatione divinorum officiorum quando conſulere Medicus poſſit remiſſivè.*

20 *Virginitatem diſſuadere an poſſit Medicus; Decidend. ut num. 23.*

21 *Actus Matrimonii non ſolum eſt licitus, ſed etiam meritorius.*

22 *Virginitas in ſtatu Politico pernicioſo, falſum.*

24 *Conjugium præferre virginitati eſt hæreticum.*

25 *Matrimonium eſt quidem licitum, ſed non comparandum ſtatui virginali.*

26 *Medicus in judicium tanquam peritus vocatus, peccat mortaliter, falſa referendo.*

QUÆSTIO V.

De erroribus commiſſionis ad conſilia ſpectantibus.

1 PRimò ſeſe offert dubium jam diu agitatum, an nimirum poſſit Medicus ex arte primo, dehinc etiam, an tuta conſcientia abſentibus mederi, ac conſilium dare: & Codronch. *lib.1. de Chriſt. med rationecap* 5. rei difficultatem in hoc puncto oſtendens, in negativam ſententiam ire videtur: quod ſi aliquando Medico liceat, tunc voluit illum tutiora, & clementiora medicamenta debere præſcribere, validioribus omnino prætermiſſis. Neque dubium eſt, ut elicitur ex Galeno *in documento de Puer. Epil.* quod abſentibus conſilium dare, eſt undequaque difficile ac omnino periculoſum. Codronchii tamen ſententiam poſſumus aliqua ex parte moderari, dicendo primo, quod quandocunque Medicus ab aliis Medicis, vel a perſonis expertis certior fiat de natura, & accidentibus morbi, de temperamento, & viribus ægrotantis, & de aliis ad hoc neceſſariis, poſſit, & ex arte, & tuta conſcientia abſentibus mederi, & quæcunque medicamenta indifferenter præſcribere, ut in dies à quibuſcunque Medicis factitari abſque ullo conſcientiæ ſcrupulo obſervamus.

2 Secundo dicendum, neque tuta conſcientia, neque ex arte Medicum poſſe abſentibus mederi, ſi aut incertam & dubiam, aut non ſufficientem relationem eorum habeat, quæ diximus; quomodo enim curabit morbum, quem non cognoſcit, aut ægrum juvare aliquo modo poterit, cujus naturam & vires ignorat; Poterit tamen quædam generalia præſcribere, ut quæ pertinent ad vitæ rationem ſaltem aliquam, quedam item medicamenta clementiora, ut dicebat Codronchius; quinetiam & ſanguinis miſſionem, dummodo nonnulla prius ipſe interroget, & alia etiam admoneat, ut de viribus ægrotantis, de ſymptomatibus, quibus affligitur, de ſexu, de ætate, de vitæ inſtituto & ſimilibus, & admoneat inſuper, ne præceſſerit ulla inſignis evacuatio, aut veneris immoderatus uſus, & alia, quæ poſſint ſanguinis miſſionem impedire.

3 Præterea Medicus, ut omnes Canoniſtæ admonent, & cum Canoniſtis Medici omnes catholicè ſentientes, non poteſt quicquam, quod contra Animæ ſalutem ſit, ægro ſuadere; ſic expreſſiſſimè cavetur *in cap. cum infirmitas, de Pœnit. & remiſſ.* in hæc verba: *Cæterum, cum anima ſit multo pretioſior corpore, ſub interminatione anathematis, prohibemus, ne quis Medicorum pro corporis ſalute aliquid ægroto ſuadeat, quod in periculum animæ convertatur.* Quod non deſtiterunt etiam admonere ipſi Medici, ut Foreſt. *lib.4. Obſ. Chirurg. obſ.6. in ſchol.* Codronch. *l.1. de Chriſt. mei rat. c.20.* Gaſp. Triſtan. *de Cler. Med.* §.55. Qua occaſione ſumpta dico, Medicinam, ſi res intimius perſcrutatur, non quærere ſimpliciter corporis ſanitatem, ita ut anima non ſit ſollicita, imo potius contrarium quærere, nempe corporis ſanitatem, ad hoc animus valeat,

—— *& ſi mens ſana in corpore ſuo.*

alias in caſſum laboraret, non ſolum, quia corporis infirmitas originem trahit aliquando ab infirmitate animi, *text. in cit. cap. cùm infirmitas:* unde non remoto morbo animæ, non induceret ſanitatem. Sed etiam, quia nulla poteſt vere dici ſanitas adeſſe, ubi anima ſana non ſit: ergo de neceſſitate Medicina debet quærere Animæ ſanitatem, & ſanitatem corporis ad animæ ſalutem dirigere. Qui igitur, ut corpori ſanitati conſulat, animæ ſanitatem negligit, non in præcepta modo divinæ legis peccat, ſed veræ etiam Medicinæ, ut Anathema habendus. Quanquam aut Medicum nos pro ſanitate corporis tantum conſulamus, certe, ſi pro ſanitate quoque animæ, in his, quæ ad eum ſpectant, conſulerem, non minora prædia ab ipſo in animæ, quam in corpris ſalutem reportaremus Sed quotusquisque homo eſt, qui ad animæ morbos auxilium à Medico expoſcat? deplorandum quid eſt, quod neglectis omnino auxiliis quæ ad animæ morbos Medicina ſpedire poteſt, ſola ea expetamus, quæ corporis ſaluti proſpiciunt. Sed de his longioribus egi *in lib 6. de animi paſſionibus, ac morbis de eorumque cura, tam Phyſica, quam morali*, vulgari ſermone exaratis.

Cæterum cum multa ſint, quæ Medicus contra animæ ſalutem hominibus ſuadere poteſt, aut de omnibus, aut de pleriſque, ſaltem ſingulatim agendum. 4

Dubitatur ergo primo, an Medicus poſſit ad alicujus morbi curationem, aut etiam ad evitandam mortem, ægro coitus uſum ſuadere, omneſque DD. unanimiter dicunt, non poſſe, quod in tantum eſt verum, quod non ſolum quotidianis experientiis verbisque explicitis, ſed etiam implicitè & conditionaliter, ut declarat cum aliis Navarra, *loco citato.* Et ego quidem non modo exiſtimaverim peccare Medicum conditionaliter loquentem, ut Navarra dicit. *Ego hoc tibi non conſulo, ſed, ſi tale quid faceres, ſanareris:* ſed etiamſi cum hac exceptione loqueretur, *Niſi peccatum obſtaret, coitus uſus tibi ſanitatem reſtitueret.* Quia, quantum eſt ex parte ſui, Medicus conſilium etiam per hæc verba dare videtur, & facile dare poteſt occaſionem peccandi, antepoſita ſanitatis recuperatione, & voluptate propoſiti remedii. Hæc autem habere locum in coitu illicito nemo inficiatur: ſed dubitant nonnulli, an etiam licitum coitum Medicus poſſit conjugatis ſuadere. Turrecremata, ex quo Actius *de Infirm. p.1. cap. 44. num. 26.* dicit non poſſe ſaltem abſque peccato veniali: quod tamen cæteri non videntur admittere, quia volentes Medicum non poſſe ſuadere coitum, omnes loquuntur de illicito. Ita poſt alios Navarr. *ubi alias, num.61.* Leſſ. *de Juſt. & Jur. lib.4. cap 3. dub.14.* Carrar. *de Med. p.4. num.63.* Carranz. *de part. c.20. quæſt.8.* & ex Medicis Codronch. *ubi ſepe lib.1. cap.20.* Mercur. *lib.7. error. popul. cap.41.* ratio tamen videtur adduci poſſe pro Turrecrematæ opinione, atque ea eſt, quod Medicus, ut ſuo loco probabimus, tenetur præſcribere remedia tuta & certa, non dubia, & quæ periculo poſſunt hominem exponere: ſed tale remedium eſt coitus, quia ſemper noxius: nunquam ſalutaris, aut tam de raro proficus, ut jure ſuſpectus eſſe poſſit. Quòd autem ſit noxius multa, ne infinita dicam, probare poſſunt, quæ tamen data opera relinquam. Celeberrimum eſt Cliniæ Pythagorici dictum, Venerem tunc eſſe exercendam, cùm quis damnum aliquod ſubire vult, vel ut alii, cùm quis ſeipſo deterior eſſe deſiderat. Si quis autem plures rationes, & auctoritates percurrere velit, demonſtrantes coitum eſſe ſemper noxium & inſalubrem, adeat ex Juriſconſultis Cagnol. *in Epiſt. de Vita, & reg. bon. Princ. num.157.* & Tiraq. *de Nobil. cap.31 num.195. ad ſeqq. & de leg. Connub. Gloſſ. 1. part. 10. à num.6. ad quamplures ſeqq.* multa ne omnia dicam congerentem, & poſt eum Carranz. *de part. cap.20 quæſt.8.* & ex Medicis poſt antiquiores, Nicol. *ſerm.6. tract.2. cap.5.* Cagnatum *lib 1. Obſ.1.* Rod.

(The margin numbers 5 and 6 stand beside "Dubitatur ergo primo…" and "…ut ſuo loco probabimus,".)

Rod. à Caſt. *lib.3. de nat. mul.par.1. cap.3.* & noviſſimè Antonium Sanctorell. *lib.* 17. *ſuæ Anteplax. cap.* 5. & ex aliis profeſſoribus Cæl. Rodig. *Antiq. lect. lib.* 15. *c.* 4. *& ſeq.* Quod autem multi dicunt, Venerem aliquibus morbis prodeſſe, & quod ipſe Hipp. 6. *Epidem. ſect.* 5. *text.* 22. coitum dixerit eſſe utilem morbis ex pituita, & Ariſt. *lib* 4. *problem. c.* 31. utilem eſſe morbis melancholicis, & iterum Hipp. *lib.* 1. *de rat. vict.* præceperit Veneris eſſe magis utendum in aquæ acceſſionibus, minus in ignis incurſionibus, & qui firmaverit quoque *lib.* 7. *Epidem. inf.* Dyſenteriam à turpi ſcortatione ſolvi : quod & Amat. Luſit. experientia confirmavit, *cent.* 2. *curat. med. cur.* 47. hæc inquam omnia videntur à pleriſque bene ſentientibus ſatis refutata, ac confutata. Nunquam ergo coitus à Medico eſt ſuadendus, quantumvis alias licitus exiſtat.

7 His tamen non obſtantibus, dicendum videtur, ſalvo ſemper meliore judicio, licitum coitum pro ſanitatis remedio à Medico ſuaderi tuta conſcientia poſſe : ſi enim coitus eſt licitus, non ſuadet Medicus rei illicitæ operam dare; poteſt ergo coitum ſuadere. Licet enim actus venereus inter conjuges non ſit actus virtutis, non eſt tamen contra virtutem, imo licitus actus eſt, & laudabilis, ſi debito modo, & ad non malum finem celebretur, D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 153. *art.* 2. imo, ut addit, non eſt minus licitus coitus ad ſuſtentationem humanæ ſpeciei, quam delectatio in cibis ad conſerva-
8 tionem individui. Neque ſolum licitus eſt coitus inter conjuges, ſed eſt etiam actus meritorius, ſi in gratia fiat, & debitis circumſtantiis non deſtituatur. Sanchez *de Matr. lib.* 9. *diſpoſit.* 1. *num.* 3. Inde non video, quomodo locum habeat opinio Jo. Brunelli *de ſponſ. & matrim. conc.* 8. *num.* 12. volentis, quod actus concubitus ad evitandam incontinentiam & fornicationem cum alia muliere, ſit cum propria uxore peccatum veniale : ſed his ego me non immiſceo. Licet autem inſtari poſſit, quod quando coitus à Medico ſuadetur, non ſuadetur ad hunc finem, nempe ad generationem, ſed ad alicujus morbi ſanationem : tamen reſpondendum, quod ſatis ſit, ſi finis principalis copulæ ſit generatio, licet cum hoc ſequatur, quod ſit remedium alicujus infirmitatis : neque enim à Medici conſilio impeditur principalis ille finis, tunc enim non liceret coitum ſuadere, licet coitus conjugalis, etiam abſque ſpe futuræ generationis,
9 non ſit ullo modo illicitus, ut eſt coitus inter valde ſenes, & coitus cum prægnante, cum qua nulla ſecundum plurimum ſpes eſt novæ generationis, donec uterum geſtet; & tamen coitus hujuſmodi ſunt liciti, habet enim copula conjugalis præter finem generationis, alios bonos fines ab ipſis Theologis, & Canoniſtis enumeratos, & à Rota *in Piſaurenum Jocalium Lunæ* 22. *Junii* 1648. *coram Arguelles*, & inter Medicos à Moxio *de cur. morb. mul. per venæ ſect. l.* 2. *cap.* 16. Coitum vero moderatum eſſe ſaluberrimum, & cauſam curativam multarum ægritudinum, poſt Gal. *lib.* 6 *de loc. aff. cap* 5. Aet. *ſerm.* 3. *cap.* 5. & Avic. Con-
10 ſtantin. Haly, & alios antiquiorum dicit Tadd. Florent. *in Iſag. Joann. c.* 30. & Nicol. *ſerm.* 6. *tract.* 2. *cap.* 4. & late demonſtrat Concil. *differ.* 124. Roderic. à Caſtr. *de Nat. mul. cap.* 3. *lib.* 1. & noviſſime Franc. Ranchin. *de morb. Virg. ſect.* 3. *cap.* 2. *& de morb. ſenum ſect.* 1. *cap.* 10. & Sanct. *in meth. vitand. err. lib.* 4. *cap.* 9. neque deeſt ex Juriſconſultis, quem adducam, abunde de ea re diſſerentem, Tiraq. *de leg. Connub. leg.* 15. *Gloſſ.* 1. *à n.* 73. *ad plures*. Unde verum non eſt, coitum ſemper eſſe noxium, nunquam ſalutarem, quia ut ex Rufo Aetius, *loco ſupra citato*, Naturale opus coitus eſt, nullum autem ex naturalibus operibus nocivum eſt; & omnium, quæ ſuperfluunt, ſalubris ſuo tempore eſt evacuatio, quia Naturam veluti à ſarcina ſublevat, quæ aliquando ex ſe, ipſum ſuperfluentem ſanguinem, & ipſiſſimum ſemen non modo abſque noxa, ſed maximo cum commodo ſponte excernit, utpote quæ per eas excretiones hominem aliquando ab imminente morbo, & ab ipſa morte vindicare ſoleat : & ſi coitus intermiſſio tantopere nocet, ut demonſtrat Hippocr. *in lib. de his, quæ ad virg. ſpectant*, & Gal. *lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 5. & cum his Epiph. Ferdinan. & Sanctorius *locis ſupra adductis*, certe reditus ad coitus uſum ab his nocumentis hominem liberabit.

Aliud inſuper inſurgit poſt hoc dubium, an liceat 11
Medico ſenibus accubitum puellarum virginumque ſuadere, quemadmodum vetulis accubitum cum juvenibus, vel adoleſcentulis ad aliquem morbum profligandum, ut Medici, vel ſervi ſuaſerunt Regi David jam ſenio confecto, ſacra ſcriptura narrante *lib.* 3. *Reg. lib. in principio* : Quod enim accubitus juvencularum ſenibus, & juvenum vetulis ſit ſalubris, præter experientiam teſtem, probatur ratione à Franciſco Ranchin. *de morb. ſen. ſect.* 1. *c.* 8. demonſtrante quonam modo hic accubitus hujuſmodi perſonas juvare poſſit. In hoc dubio decidendo, remedii ſuſpicio ante omnia præ oculis habenda, etiamſi præcipitatæ ætatis hominibus ſuaderetur; quanquam enim certi eſſemus de impotentia conclamata hominis, tam certi eſſe non poſſumus, an aliquam ſiniſtram cogitationem in ſene hic accubitus excitare poſſet, & ſic cum non ſolum evitare debeamus conſilia, quæ peccata ſuadent, ſed etiam ea, quæ dant, aut dare poſſunt occaſionem peccati, concludendum à Medico non poſſe tale remedium tuta conſcientia proponi, ſed eſſe potius in alia ſimillima remedia commutandum, de quibus idem Ranchin. *ibid.* niſi adeo tenellæ ætatis pueros, & puellas in hac occaſione aſſumendas curaremus, ut omnis peccati ſuſpicio omnino evaneſceret.

Sed circa Veneris uſum aliud dubium non præ- 12
termittendum excitatur, an liceat nimirum ob ſanitatem recuperandam pollutionem procurare; videtur autem prima fronte in caſſum de hoc dubitari, quia, ſi coitum ſuadere non licet, multo minus procurare pollutionem, cum pollutio voluntaria ſit 13
peccatum mortale, ut ex communi Leſſius *de Juſt. & Jur. lib.* 4. *c.* 3. *dub.* 14. *in princ.* Sanchez. *de matrim. lib.* 9. *diſp.* 17. *num.* 16. Sed inſtatur, an liceat ſaltem ad evitandam mortem, & maxime in hyſtericis mulieribus, quæ ſuffocantur, & aliquando ex procurata ſeminis emiſſione reviviſcunt, ut in vidua, de qua Gal. docet, *lib.* 6. *de loc. aff. c.* 5. Sunt enim ex Canoniſtis, qui hoc in aliquibus caſibus licitum eſſe exiſtiment. Sanchez. *de matrim. lib.* 9. *diſp.* 17. *num.* 19. *Tom.* 3. relatus per Moxium ex noſtris *lib.* 2. *Method. med. morb. mul. per ven. ſect. c.* 17. & ita ſe alias ſenſiſſe fatetur Codronch. *lib.* 1. *de Chriſt. med. rat. cap.* 21. Tutior tamen ſententia eſt hoc in nullo caſu unquam licitum eſſe, Leſſ. *de Juſt. & Jur. lib.* 2. *c.* 9. *dub.* 10. *num.* 21. & ex Medicis idem Codronch. *ibid.* Ranchin. *de morb. virg. ſect.* 3. *c.* 2. Moxius *ubi ſupra*, qui acriter impugnat Sanchez opinionem, ejuſque argumentis pro ſua opinione allatis ſatisfacit.

Præterea dubitatur, an Medicus poſſit abortum ſuadere, (vide Horſt *tom.* 3 *Pag* 99. *&* 100. Reies *pag.* 380.) & abſolute loquendo omnes negant. Dubium tantum eſt, ut in ſuperioribus caſibus, an id pro recuperanda ſanitate, aut ſaltem pro evitanda morte interdum licere poſſit; de qua re, quia magis opportuna in ſequentibus offeretur occaſio, eo loci ejus rei determinationem rejiciemus; quemadmodum & aliam non abſimilem, an liceat ſuadere ſterilitatem.

Quæritur ulterius, an licitum Medico ſit hortari 14
aliquem ad ebrietatem, pro remedio alicujus morbi : & primo videtur quod non, quia ebrietas peccatum inducit, & eſt illicita, quia & corpori noxia eſt, & animæ etiam officit, reddit, enim partem animæ rationalem haberem ac turbidam, ut Gal. *lib.* 2. *de ſanit. tuend. c.* 11. *& lib.* 4. *ejuſd. c.* 4. & poſt eum D. Tom. 2. 2. *q.* 150. *art.* 1. *in c.* dicebat, unde Horatius *ſerm. lib.* 2. *ſat.* 2. de crapula loquens.

Atque affigit humi generoſæ particulam auræ.

Et ut cætera prætermittam, ebrietatis nocumenta 15
& multa & maximi ponderis eſſe, qui cognoſcere deſide-

deſiderat, videre peterit Plat. *lib.* 1. *de Leg. verſ. f.*
Senecam; *in Epiſt. n.* 83. & inter Juriſconſultos;
Hoſtienſ. *in ſumm. lib.* 1. *tit. de temp. & qualit.*
*ordin. n.*27. Tiraq. *de leg. Connub. lib.*15. *Gloſſ.*1. *n.*14
& ſeqq. Leſſ. *de Juſt. & Jur. lib.* 4. *c.* 3. *dub.* 3. & poſt
alios Barboſ. *de offic. & poteſt. Epiſc. alleg.* 26. *part.* 2.
num. 10. & Medicos Practicos omnes *in propriis*
capitibus, & præ cæteris Foreſtum. *lib.* 9. *obſ.* 23.
Silvat. *in controv. n.* 14. Ranc. *Pathol. ſect.* 2. *c.* 15.
& plura dixi alias *l.* 2. *harum Quæſt. tit.* 1. *q.* 11. Cum
ergo ebrietas ſit adeo noxia, non videtur pro reme-
dio ſanitatis à Medico uſurpari poſſe.

15 Verum enim vero ebrietas alia ex parte, cum à
Philoſophis, tum à Medicis pro multarum ægritu-
dinum remedio laudatur, nam Hipp. 1. *lib. de intern.*
aff. num. 19. *in Renum morbo*. Si morbi, inquit,
initio acceſſerit, vinum Mendæum album dilutius
quam primum, per diem potui exhibere oportet, &
inebrietur, quoad ſanguis ex naribus plurimus pro-
rumpat. Plato quoque *dial.* 1. *de leg. tranſ. med.*
iterumque ibid. verſ. final. ebrietatem videtur com-
mendare, dummodo modus adhibeatur. Quinetiam
Seneca *lib. de Tranquill. Anim. c. ult. in fin.* Ebrie-
tatem apertiſſime ſuadet ad vitæ jucunditatem, ma-
gnorum virorum exemplo, qui, ut curis levarentur,
aliquando ſeſe inebriabant: & ex aliorum Medico-
rum teſtimonio, pro remedio oportuno nonnullo-
rum morborum ebrietas proponitur, & vide, quæ
in hanc rem attulit ex Avicenna, Haly, Gordonio
& aliis Nicol. *tract.* 2. *ſerm.* 3. *cap.* 9. & ex Neote-
ricis Silvatic. *loco ſupra cit.* & Ranchin. *ibid.* Quibus
addendum, quod D. Thom. 2. 2. *q.* 150. *art.* 2. *ad*
3. aperte firmat, quod multum comedere & bibere,
ad hoc, ut vomitus provocetur, non eſt peccatum,
& manifeſte Leſſ. *de Juſt. & Jur. lib.* 4. *c.* 3. *dub.*
3. & Paul. Laymann. *lib.* 3. *Theol. Moral. ſect.* 4.
num. 4. cum aliis docent, quod inebriare ſe non
voluptatis cauſa, ſed valetudinis recuperandæ gra-
tia, ſi in aliquo caſu opportunum medium eſſe videa-
tur, non ſit illicitum (vide Horſt. tom. 3. pag. 18.)

16 Sed his non obſtantibus, dicendum videtur, Me-
dicum non poſſe directe ſaltem pro remedio ſanita-
tis ſuadere alicui ebrietatem; & ita tenet ex Cano-
niſtis Navarr. *ubi alias, num.* 62. & ex Medicis
Gord. *in l. p.* 2. *c.* 21. & Codronch. *ubi ſæpe lib.* 1 *c.*
20. & Silvatic. *in Controverſ. loco jam adducto*, ad-
dendæ ſunt ad hoc nonnullæ rationes: Medicus non
poteſt quicquam ſuadere, quod ſit contra animæ
ſalutem, ut probavimus, nempe quod ſit peccatum,
& maxime mortale, ſed inebriare ſe eſt peccatum
mortale D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 150. *art.* 1. *et* 2. Ergo
Medicus non poteſt alicui ſuadere, ut ſeſe inebriet:
Et ad inſtantiam, quæ fieri, poteſt, quod tunc
Medicus conſuleret quid contra animæ ſalutem,
quando conſuleret ebrietatem ob voluptatem, non
vero ob finem recuperandæ ſanitatis, reſpondetur,
quod, quemadmodum non licet mediante aliquo
peccato mortali, ſeſe etiam ab imminente morte
liberare, ſic non licet conſulere ebrietatem propter
ſanitatem, cum inebriare ſe, ut dictum, ſit peccatum
mortale. Præterea Medicus non debet uti remediis
dubiis, & quæ cum periculo vitæ in uſum trahatur,
ſed tale remedium eſt ebrietas, quia aliquando ex-
citat apoplexiam, & occidit, juxta vulgatam Hip-
pocrat. ſententiam, *lib.* 5. *Aphor.* 5. *et alibi*. Ergo
ebrietas non eſt à Medico pro remedio morborum
uſurpanda, quia, ut Gordon. addit, ante vomitum
poſſet homo incurrere Apoplexiam.

17 Neque valet inſtantia, quod ſi ebrietas fiat eo
fine, ut vomitus provocetur, & non ad voluptatem
ut dicebant Leſſius, & Laymann. & alii, non ſit pec-
catum, quia, ut optime D. Thom. *ubi proxime, art.*
2. *ad* 3. non eſt neceſſarium ad vomitum provocan-
dum, ut quis ſeſe inebriet; nam ad hunc finem ſatis
eſt affatim comedere, & bibere citra ebrietatem,
præterquam quod, ut addit, aqua ipſa tepida facil-
lime vomitus provocatur. Addamus & nos, mille
alia remedia non tam generoſiora, quam leviora
poſſe ad provocandum vomitum in uſum trahi: de
quorum natura, & qualitate luculentiſſimos tracta-
tus parat jam ſolertiſſ. Medicus Petrus Caſtellus *in*
lib. de vomitoriis. Itaque non excuſatur, ut D. Tho-
mas addit, à peccato, qui eo fine, nempe ad vomi-
tum procurandum ſeſe inebriat; & quidem recte,
quia per ebrietatem uſum rationis amittimus, per
quam ſecundum virtutem operamur, & peccata de-
clinamus. Sed cum hæc locum habeant in ebrie-
tate, quæ vino excitatur, alia potione vini natu-
ram æmulante, ut Cereviſia eſt, Sicera, Hala, Zy-
thum & ſimiles potus, inſtari poteſt, an quibus-
dam medicamentis licite poſſimus ebrietatem pro-
vocare, & antequam de hoc quicquam determine-
mus, placet afferre, id quod Herod. *lib.* 1. *non longe*
à fin. narrat; nempe pomum, ſeu fructum quendam
igni injectum, circumſtantes omnes ſeſe calefacien-
tes ſuo odore inebrietare; nec deſunt alia, quæ ſolo
odore eundem effectum apta nata ſunt producere,
de quibus non eſt hic locus ut loquamur. Ad dubium
dico, quod licet peccatum inebriare conſiſtat for-
maliter in exceſſu potus cauſa voluptatis, uſque ad
rationis permixtionem, D. Thom. *ubi ſupra art.* 1.
Leſſ. *loco eod. lib.* 4. *c.* 3. *dub.* 3. *n.* 13. crediderim ta-
men non licere privare ſe aliquo modo rationis uſu,
ad quemcunque finem id fiat: quia per privationem
uſus rationis ſimiles evadimus brutis, quod eſſe ma-
ximum malum, idem Leſſius dicebat *ubi ſupra,*
num. 17. & tamen ipſe vult, quod non ſit peccatum,
inebriare ſe aliquibus medicamentis, aut etiam vino,
dummodo non fiat cauſa voluptatis, quæ ſimul ſtare
poſſe non videntur, ſi modo ebrietatis peccatum
non conſiſtit tantum in exceſſu potus propter volu-
ptatem, ſed in ſpontanea privatione uſus ſuæ ipſius
rationis. Ergo ſi quis aliquo medicamento ſeſe ine-
briet, cum habeat forte alia & meliora, negligens
per aliquod tempus privare ſe rationis uſu, videant
Canoniſtæ an peccet, quantumque peccet. Plura
autem ſunt medicamenta, quæ inebriare hominem
poſſunt, ut Ambarum cum vino aſſumptum, li-
gnum Aloes, ſolanum maniacum, Crocus, Lolium,
Aniſum, Lupulorum decoctum, aquæ ſtillatitiæ, ex
hordeo, aliiſque granis, & Tabacco, alia, quæ
recenſet Daniel Sennert *lib.* 1. *pract. p.* 2. *cap.* 6. Sed
placet notare Medicum errorem Leſſii, qui de Ta-
bacco pronunciavit, eſſe de genere narcoticorum,
ac frigidam ſtirpem: quod tamen falſum omnino eſt,
cum ſit calida, & ſua acrimonia ſternutamenta mo-
veat, aliaque efficiat, quæ acrium medicamento-
rum propria ſunt, ut videre eſt apud Nicolaum Mo-
nardum *de ſimpl. med. Ind. Occid. cap. proprio*, qui
Tabacco calidæ & ſiccæ naturæ in ſecundo gradu
conſtituit.

Excitatur præterea dubium de conſiliis dandis 18
circa Jejunii obſervationem, & circa comeſtionem
carnium, aliorumque ciborum certis diebus inter-
dictorum, quandonam liceat Medico infirmis ſua-
dere, ut à jejunio ſeſe abſtineant, & ut carnibus,
quando alias non liceret, veſcantur, ſed de hac re
plura, ac quæcunque occurrerunt, attuli *lib.* 5. *ſupe-*
riori titulo primo totum.

Præter hæc in dubium vertitur, an poſſit Medi- 19
cus ſine peccato, infirmo ſuadere ceſſationem a re-
citatione divinorum officiorum, ab auditione Miſ-
ſæ, à ſimilibusque obligationibus ab Eccleſia, vel
a particulari quoquam inſtituto requiſitis; ſed &
de hac re ſeorſim agere operæ pretium duxi, nimis
enim excreſceret præſens titulus, & maximè hæc
quæſtio, ſi omnia de hac re dicenda in præſentia-
rum diſcuterentur.

His ergo omiſſis, videamus quid ſentiendum de 20
conſilio dando circa virginitatem diſſuadendam:
nam videretur hujuſmodi conſilium non eſſe illici-
tum, quia ſuadendo virgines ad nubendum, non
ſuademus ad aliquod pravum opus, quod ſit pecca-
tum; quia actus Matrimonii non ſolum eſt licitus, 21
ſed eſt etiam meritorius, D. Thom. 2. 2. *q.* 153. *art.* 2.
& conjugium eſt ex rebus maxime licitis, quia multa
bona ſecum affert, quæ enumerat D. Auguſt. *in lib.*
de bono Conjug. Si ergo Medicus poteſt licita ſua-
dere, poterit etiam ad conjugium, tanquam ad rem
licitam, virgines hortari. Immo non ſolum poterit

virginibus ſuadere conjugium, ſed forte etiam diſſuadere virginitatem, tanquam rem maxime inſalubrem, quia mulier nata eſt ad fœtus generandos, & quandocunque ab eo fine diſtrahatur, morbis fit valde obnoxia, maxime, quia in ejus corpore aggregatur ſuo tempore materia ſeminalis ad generationem deſtinata, quæ in corpore retenta, neque ullo modo per coitum expulſa, mille mala ſymptomata, ac mille morbos gignit, ut demonſtrat Gal. *lib.* 6. *de loc. aff. c.* 5. ex quibus mulieres periclitari quotidiana experientia docet.

2 Adde quod virginitas in ſtatu Politico videtur pernicioſa, cum tendat ad interium populorum, & totius generis humani abſumptionem, ut proſequitur Franc. Ranchin. *de mor. virg. ſect.* 1. *cap.* 12. ergo non ſolum licitum eſt diſſuadere virginitatem Medico, ob id quod noxia individuis ſit, ſed etiam ob bonum publicum, quod abſque dubio privato anteferendum.

Denique virgines multis ac difficillimis morbis conflictantur, quos percurrit Hipp. *in lib. de morb. virg.* his autem ſumma medela atque unicum remedium eſt, ut matrimonio jungantur; quemadmodum conceptis verbis ipſe Hippocrates præcipit *loco cit.* cujus præceptum quam utile, quam ad rem ſoleat eſſe, ſatis ſuperque declarat quotidiana experientia, vix enim viro junctæ virgines valetudinariæ, morboſæ, debiles, & vitam miſeram ducentes, ſanæ, vegetæ ac robuſtæ evadunt, omnibuſque morbis, quibus affligebantur, facili negotio ſe extricant.

23 Dicendum eſt, aliud eſſe diſſuadere virginitatem, & hortari virgines, ut potius conjugalem ſtatum, quam virginalem elegant; aliud illas, quæ alias virginalem ſtatum non elegerunt, ſed quandocunque detur caſus nubere propoſitum habent, ſuadere ut quamprimum nubant: hoc enim illicitum non eſt. At diſſuadere virginitatem his, quæ virginalem ſta-
24 tum elegerunt, & præferre conjugium virginitati, & omni ex parte illicitum eſt, & hæreſim ſapit, ejuſque erroris damnatus fuit Jovinianus, qui inſuper, exiſtimabat, non majoris eſſe meriti ſtatum virginalem, quam conjugalem, ut ex D. Hieronymo tradit D. Thom. 2. 2. *q.* 152. *art.* 4. Hoc ergo illicitum eſt, quacunque ex cauſa fiat, etiam ad recuperandam amiſſam ſanitatem, imo etiam ad evitandam mortem, tametſi non fieret hoc, quia ita ſentiremus, ſed ſolum ad diſſuadendas virgines ab earum ſancta opinione, & à laudabili illo propoſito permanendi
25 in ſtatu virginali.

Ad difficultates autem, quæ pro contraria ſententia proponuntur, facile eſt reſpondere: & ad primam dicimus, concedere nos conjugium eſſe licitum, ſed non ob id eſſe anteferendum, imo ne comparandum quidem ſtatui virginali: unde, etiamſi licet ſuadere matrimonium, non idcirco licet diſſuadere virginitatem.

Ad ſecundam dicendum cum Ranchino, *ubi ſupra, cap.* 13. falsò ſupponi virginitatem eſſe noxiam, & inſalubrem, quia experimento quotidiano habemus Religioſos omnes, & caſtam vitam degentes, magis ſanos vivere, quod de viris non eſt dubium, de fœminis autem hoc verificatur ſecundum plurimum. Neque ob id, quod ſuſpicemur uni, aut alteri obeſſe, idcirco, ſi ſecundum plurimum non obeſt, dicendum eſſe rem noxiam & inſalubrem. Addendum etiam, quod ſi nocumenta ex continentia hujuſmodi perſonarum corporibus aliqua reſultare poſſunt, habent alia ex parte opportuniſſima remedia, ut evitentur, ſicuti jejunia ſunt, orationes, corporis macerationes, & alia id genus.

Ad tertiam difficultatem reſpondendum cum D. Thoma, *ubi ſupra, art.* 2. *ad* 1. virginitatem nequaquam tendere ad generis humani interitum, cum ſit tantummodo aliquarum perſonarum, non totius multitudinis, unde poteſt per alias perſonas genus humanum propagari, neque neceſſe eſt id ipſum per ſingulas quaſque perſonas fieri.

Ad quartam dico, bene quidem procedere, quod coitus licitus, nempe conjugalis, poſſit pro alicujus morbi remedio à Medico ſuaderi; ſed non ſequi idcirco diſſuadendam eſſe virginitatem, tanquam quid noxium, aut conjugali ſtatui poſtponendum, etiamſi corpori noxia eſſet. Hippocrati tamen, qui virginitatis bona non cognovit, licuit virginibus ſuadere, ut quam primum viro jungerentur: nobis haudquaquam licere debet, qui cum ea bona cognoſcamus, virginitatem ſemper conjugio præferre debemus, ad eamque potius, quam ad hoc homines hortari, quandocunque de ea re nos conſulere ſatagunt.

Ad conſilia denique ſpectare dici poſſunt, ea omnia, 16
circa quæ Medicus in judiciis tanquam peritus conſulitur, & nulli dubium eſſe debet, quod etiam in his multipliciter peccare poteſt, ſed illud certiſſimum eſt, ſemper mortaliter peccare, quandocunque falſa refert, non ſolum ſi hoc faciat medio juramento, nam tunc eſſet etiam perjurus, ſed etiam ſi nullo juramento adſtrictus id faceret, & tunc maxime cum ejus relatio in alicujus perſonæ, vel ipſiuſmet Juſtitiæ præjudicium redundaret: etiamſi id præſtaret ſub pietatis prætextu, ſi, ne quis ad ultimum ſupplicium damnetur, referret vulneratum ab ipſo damnando, non periſſe ex vulnere, ſed ex alio morbo, aut non periſſe aliquem ex aſſumpto veneno, licet ex artis ſuæ peritia contrarium eſſe verum cognoſceret: peccat enim abſque dubio Medicus contra Juſtitiam. Codronch. *lib.* 1. *Chriſt. med. rat. c.* 38. de qualitate autem, & gravitate peccati ad Canoniſtas pro conſilio confugiendum.

SUMMARIUM.

1 *Medicus relinquens infirmum ante abſolutam curationem, ſi ille ob id decedat, puniendus, peccat mortaliter. Amplia num.* 2, *in ægroto etiam non ſolvente aut deſperato.*
3 *Medicus an poſſit deſerere infirmum ſuis preceptis non obedientem.*
4 *Medicus non poteſt recedere à loco infecto, ſi ſit à publico conductus.*
5 *Medicus an poſſit cogi ad medendum.*
6 *Medicus à publico conductus non tenetur ad caſus peſtilentes.*
7 *Medicus vocatus non poteſt negare opem ſuam afferre. Amplia, ut n.* 9.
8 *Fides, quam habet infirmus in Medico, magis operatur in ſalutem, quam medicamenta.*
10 *Medicus morbos protrahens mortaliter peccat, & tenetur ad mercedis reſtitutionem.*
11 *Medicus celans remedium utile, & expertum, an dicatur peccare.*
12 *Medicamenta magis experta magis tuta.*
13 *Medicus conductus peccat ſatisfaciendo per alium debito ſibi injuncto.*
14 *Medicus graviter peccat negligendo ſua ipſius artis præcepta.*
15 *Medicus ſtudia negligens, peccat mortaliter.*
16 *Medicus, qui tarde viſitat ægrotantes, quomodo peccet.*
17 *Medicus an poſſit deploratos relinquere.*

QUÆSTIO VI.

De erroribus omiſſionis circa operationem.

PLures caſus occurrunt in hoc errorum genere, 1
multa animadverſione digni, quorum primus eſſe poteſt, quando Medicus ante abſolutam curationem infirmum deſerit, & ille ob eam cauſam ex eo morbo decedit, aut ſaltem magno vitæ periculo ſubjicitur, aut morbus prolongatur, tunc enim culpæ reus efficitur, ut apertiſſime elicitur *ex text. in* §. *Præterea, Inſt. de lege Aquila*, ubi Medicus, qui ſervum ſecuit, & de hinc ejus curationem dereliquit, & ob id ſervus mortuus eſt, damnatur; & in ſimilibus caſibus Medicum mortaliter peccare firmat Navarr. *in man. Confeſſ. c.* 25. *n.* 6. & venit puniendus, Carrar. *de Med. p.* 2. *n.* 85. Caroc. *de loc. & cond. q.* 16. Actius *de Infirm. c.* 47. *n.* 45. Inde non videtur multa repre-

reprehenſione dignus Alexander Magnus, qui Glau-
conem Medicum cruci affixit, quod Hephæſtio-
nem infirmum deſeruiſſet, ut quibuſdam ſpectaculis
intereſſet, unde in cauſa fuit, ut, ut Hephæſtio non
ſervata debita victus ratione, obierit, ut refert
Plutarch. *in vita ejuſd. Alex.* & ex ipſo Mercur.
in lib. 2. Error. popul. c. 3.

Neque ſolum Medicus peccat, & ſine gravi cul-
pa non eſt, deſerendo infirmum ſimpliciter, ſed
etiam deſerendo infirmum, qui non ſolvat, Caroc.
2 *ubi ſupra*, Actius *ibid.* quod procedit, etiamſi infir-
mus ſit deploratus, de qua re infra.

3 Sed poteſtne Medicus deſerere infirmum, qui ſuis
præceptis non obediat? communis certe Medicorum
ſententia eſt, ægros, qui Medico inobedientes ſunt,
eſſe deſerendos. Videtur tamen dicendum, quod ſi
ægrotus in rebus levioribus ſit inobediens, non ſit
ullo modo deſerendus, ſi vero delinquat in gravio-
ribus, ac pertinaciter in pleriſque contra Medico-
rum præcepta ſe gerat, omnino deſerendum eſſe;
ut, exempli gratia, ſi ſitim æger tolerare omnino no-
lit, ſi quidpiam noxium tantiſper deguſtet, ſi ſomno
pauliſper extra horam indulgeat, ſi ſæpius os col-
luat, & ſic de cæteris, non eſt ob hæc deſerendus;
non enim hæc tanti momenti ad curam ſunt, ut ſa-
nitatem multum impedire poſſint; at ſi vino abſti-
nere nolit, ſi potum præter modum aſſumat, ſi no-
xios cibos ingurgitet, ſi medicamenta aſſumere no-
lit, deſerendus abſque dubio eſt, nam quid boni ex
Medica ope expectare poteſt, qui Medicinæ præce-
ptis tantopere eſt contrarius?

4 Secundus caſus eſt, cum Medicus recedit à loco
infecto, ut ne infectis medendo, ipſe etiam inficia-
tur, quod quidem locum habet, quando Medicus
eſt à publico conductus, Carrar. *de Med. part. 2. n.* 82.
Actius *de Infirm. part. 1. c. 42. n. 15.* nam alias Medi-
cus non conductus non poteſt cogi ad medendum,
Carrar. *ibid. n.* 91. Sed videndum eſſet, an Medicus ex
5 hoc, quod nonnullis gaudeat privilegiis & exem-
ptionibus, teneatur idcirco, etiamſi non ſit à pu-
blico conductus, etiam nolens mederi tempore pe-
ſtis, & aliter faciendo amittat ea privilegia, aut aliter
veniat mulctandus. Ac profecto cum hujuſmodi
privilegia non alio intuitu Medicis conceſſa videan-
tur, niſi quia publicæ ſalutis curam gerant, *argum.
l. 1. §. Medicorum ff. de var. & extr. cognit.* videretur
tunc maxime eos teneri; ac cogi poſſe ad meden-
dum, quando major urget neceſſitas publicæ ſalutis,
ut peſtis tempore uſuvenit. Et tamen ſi Medicus,
etiam à publico conductus, non tenetur ad caſus
peſtilentes, Corneus *conſ.* 347. *vol.* 1. en quo idem
Carrar. *de Med. p. 3. n. 60. & ſeqq.* multo minus vide-
tur teneri non conductus; ſed forte concedi poſſet,
non poſſe Medicum cogi tempore peſtis ad meden-
6 dum gratis, ſed oblata convenienti mercede cogi
poſſe ob rationem prædictam, quæ quidem veritatem
habebit, ſi quis etiam cum propriæ vitæ diſcrimine
tenetur aliis ſubvenire, quod non credo, licet de Me-
dico conducto non ſit verum, quod non teneatur ad
caſus peſtilentes, ſed quod non teneatur pro eodem
ſalario, ut ex eodem Corneo dicit idem Carrar.
ubi ſupra.

7 Tertius caſus eſt, cum Medicus vocatus negat o-
pem ſuam ægroto afferre, quod forte procedere
debet, etiamſi in loco eſſet copia aliorum Medi-
rum, ægrotus tamen maximam fiduciam in ipſo
haberet: ratio poteſt, quia denegando opem ſuam
8 infirmo, qui multum in eo confidit, impedit Me-
dicus aut omnino, aut in parte, ejus curationem,
quia magis operatur fides, quam infirmus in Me-
dico habet, in ejus ſalutem, quam ipſa medica-
menta, ut poſt Galen. 1. *Progn. in Princ.* & Avic.
6. *Natural.* firmat Galeott. Mart. *de doctr. promiſc.
c.* 15. & Laur. Joubert. *lib. 1. Err. c.* 12. Quia tamen
nimis oneroſum eſſet Medicos in hoc gravare, ut
vocati peccarent, recuſantes ad ægrotum multum
in ipſis fidentem accedere, dicendum videtur,
Medicum ſatisfacere huic obligationi, ſi ſaltem
una, aut altera vice accedat, ſuppetente aliorum
Medicorum copia.

Amplianda autem principalis concluſio, ut pro- 9
cedat, non ſolum quando Medicus negat opem ſuam
homini Chriſtiano ipſam imploranti; ſed etiamſi ne-
get perſonæ extra fidem poſitæ. Ita Jo. Alphonſ. à
Fontech. *in ſpec. Med. Chriſt. lum. 1. pag. 6.* & in hanc
ipſam ſententiam conſentit Roderic. à Caſtr. *lib. 3.
Med. Polit. cap.* 5. qui non ſolum Barbaris, ſed & ipſis
hoſtib. petentibus debere nos ſubvenire affirmat,
immo hoc in tantum eſſe verum probat, ut etiamſi
ingrati in Medicum ſint, tamen firmet non eſſe ex-
pellendos. Neque valet quod ex Hippocrate oppo-
nitur, qui recuſavit Perſas tanquam barbaros peſti-
lente morbo afflictos curare, ut patet ex *ejus epiſtola
ad Hiſtanem Artaxerxis præfectum*, imo ipſe, quaſi
de hoc gloriaretur, ad Abderitas ſcribens: *Regionem*,
inquit, *Græciæ inimicam malo morbo liberare recuſavi*;
neque enim erat Hippocrates Chriſtiana charitate,
ut nos eſſe debemus, munitus. Multo profecto me-
lius Scribonius Largus, *in procem. lib. comp. med.*
non fortuna, neque perſonis homines æſtimat, ſed
æqualiter omnibus implorantibus auxiliis ſuis ſub-
venturum ſe pollicetur, & Amatus Luſitan. quan-
quam forte Chriſtiana charitate non motus, quod
de Chriſtiana fide non bene ſentiret, in ſuo jure-
jurando cujusvis religionis hominibus æqualiter
operam ſuam ſe præſtitiſſe juramento ſolemni con-
firmat. Si ergo Medicus peccat, denegando auxilium
perſonæ extra religionem chriſtianam poſitæ: multo
gravius tunc erraret, quando aſſumens curare infi-
delem, ejus curam negligeret; graviſſime porro, ſi
medicamenta ſaluti contraria adhiberet, nec minori
pœnæ ſubjiceretur, quam ſi in Chriſtanum homi-
nem peccaſſet.

Quartus caſus eſt, cum Medicus, ut morbum pro- 10
trahat, remedia ſalutaria adhibere negligit, aut tarde
adhibet: tunc enim non ſolum peccat mortaliter,
ſed tenetur etiam ad reſtitutionem mercedis, & eſt
fur manifeſtus: Carrar. *de Med. part. 2. n.* 70. & ex
Medicis Codronch. *lib. 1. cit. c.* 10. Hoc autem eſt
maximum malorum Medicorum erratum, ex con-
clamata avaritia originem ducens, quod tamen in
bonum Medicum cadere nequaquam poteſt; ſed
neque malos Medicos, licet id machinentur, nempe
morbos protrahere, perficere poſſe, abunde demon-
ſtrant Joubert. *Err. pop. lib. 1. c.* 3. & Mercur. *lib.
2. Err. pop. cap.* 27.

Quintus caſus eſt, cum Medicus celat remedium, 11
quod utile expertus eſt ad aliquam infirmitatem, &
maxime ſi eſſet communis & popularis, illudque pro
ſecreto habet, & non propalat. Neque valet dicere,
quod non teneatur Medicus ſua ſecreta propalare,
publicique juris facere, quia hoc redundat in ejus
præjudicium, quia minus ex illis lucrabitur; ultra
enim quod eſt conra Medici dignitatem remedia ſecre-
ta habere, neque probi Medici talia ſecreta habere
debent, ut optime admonet optimus ſenex Septalius
lib. 1. ſuarum caut. n. 14. magis certe attendendum
publicæ utilitati, quam privatæ. *l. pupill. §. ſi quis
rivoſ. ff. de novi oper. nunc.* Si ergo Medicus aliquod
remedium aliis non cognitum habeat, expedit Rei-
publicæ, ut propaletur, nam vel illud remedium
eſt vere utile & ſalutare, & ſic ceſſare debet particula-
ris Medici utilitas ob publicam utilitatem, vel non eſt
in veritate tale, & tunc etiam expedit, ut propale-
tur, ne hujuſmodi Medici, qui ut plurimum aut im-
periti ſunt, aut mere Empirici, vanis ſuis promiſſio-
nibus & miraculis homines decipiant, ut quotidie
fieri obſervamus. Quam inanis enim eſt, Deus bone,
hæc ſecretorum remediorum perſuaſio! & tamen
non in vulgus tantum, ſed in cujuſcunque generis
viros, immo (inquam) in ipſos Medicos irrepſit.
Sed quis eſt, qui negare audeat, medicamenta quo
magis ſunt experta, & meliora, & tutiora eſſe, mi-
nus autem bona ac minus tuta, quo minus experta
fuerint! & tamen ſecreta aliis medicamentis ab omni-
bus præferuntur; cum quo magis ſecreta ſunt, eo
minus experta ea eſſe oporteat: ergo & minus tuta,
& minus bona ſecreta aliis medicamentis ſnnt. Sed
vide hominum inſaniam, quod peregrinum eſt,
necdum conſtat, (inquit Hipp. *de fruct. in princ.*)

an utile ſit, conſueto, quod jam norunt utile eſſe, anteponunt, quodque ab uſu communi abhorret, ei quod eſt probe cognitum

13 Sextus caſus eſt, cum Medicus à publico conductus per ſemetipſum non ſatisfacit muneri ſibi injuncto, ſed ſervit per ſubſtitutum, quia cum dicatur electa ejus induſtria, tenetur ipſe per ſe inſervire. Carrar. *ubi alias*, *p*. 3. *n*. 11. quod videndum, an procedat indifferenter in omnibus caſibus, quia facile evenire poteſt, ut ſubſtitutus ſit majoris pretii & valoris, quam ſubſtituens; & tunc videretur, quod cum hoc non emergeret in damnum, ſed potius in utilitatem conducentis, non eſſet hoc Medico conducto interdicendum.

14 Septimus caſus eſt, cum Medicus ſuæ ipſius artis præcepta negligit, & omittit ſecundum ea operari, quia medicamentis non fidit, neque iis, quæ Medicina per ea promittit, fidem habet; nam præterquam quod magis debet tribuere univerſo ſapientum hominumque conſenſui, quam propriæ opinioni, dato quod ejus perſuaſio vera eſſet, ipſe diceretur homines decipere exercendo Medicinam & mercedem laborum ſuorum ob ejus adminiſtrationem ab illis exigendo, & teneretur ad reſtitutionem. Debet ergo Medicus arti ſuæ fidere, & ejus præcepta ſolertiſſime exequi, alias graviter delinquit. Navarr. *in Manual*. *c*. 25. *n*. 60.

15 Octavus caſus eſt, quando Medicus ſtudia dimittit, negligitque etiam in difficilioribus caſibus auctores evolvere, fidens tantum propriæ ſcientiæ & experientiæ: cum enim indies novi morbi emergant, & iidem morbi in diverſis perſonis naturam evariando, evarient etiam medendi rationem, quia & temperamentorum, & ætatum, & ſexuum, & regionum, inſtitutionum in victu, & conſuetudinum, & complicationis morborum, & ſymptomatum, aliarumque plurimarum rerum variatio in hoc operetur, nunquam Medicus debet ita fidere anteactis experientiis, ut putet non indigere ſe novo ſtudiorum labore; novaque in novis præcipue morbis ſpeculatione.

16 Nonus caſus eſt, cum Medicus negligenter ſe gerit in Ægrotantium viſitatione Navarr. *ubi ſupra*, & maxime ſi ex ejus negligentia ægrotos aliquid damni reportare cognoſcat, ut verbi gratia, ſi ſerius viſitet, quam oporteat, & tranſacta jam opportunitate applicandorum remediorum, ita ut ea procraſtinare cogatur, non ſine ægrotantium evidenti damno. In quem errorem facile dilabuntur, qui principibus viris medicinam facientes aliquando leviter ægrotantibus, tenuioris fortunæ homines graviter & ad mortem ægrotantes, ut illis accuratius inſerviant, tranſcurrunt

17 Ultimus caſus eſt, cum Medicus deploratos relinquit, de hoc enim maxime hæſitatur, an licite fiat, necne. Nam primo & ratione, & auctoritate probatur id licere. Ratione, quia incaſſum Medicus videtur inviſere ægrotantes remediorum incapaces, quales ſunt deplorati; ſatius ergo eſt, ne objiciatur illud, *Amice ad quid veniſti?* hujuſmodi ægrotantes ſolo prognoſtico relinquere. Secundo, quia viſitatio Medici, cum ægroti ſunt in extremo vitæ, poteſt eſſe noxia ſaluti animarum; cum enim in eo ſtatu poſiti debeant à præſentis vitæ amore ſeſe alienare, ut ſpe futuræ vitæ ſerio concepta ad Deum toto corde, totaque mente convertantur, certum eſt ex Medici viſitatione, illos à deſiderio ſalutis æternæ ob ſpem ſalutis corporeæ, ac temporalis diſtrahi. Tradendi ergo ſunt tales infirmi religioſis, qui animæ medeantur, & ipſius æternæ ſaluti proſpiciant, quantum in ipſis eſt. Tertio, quia, ſi deploratis remedia admoveamus, poteſt fieri in præjudicium aliorum ægrotantium, quia remedia, quæ adhibentur in iis, qui de proximo ſunt morituri, infamantur, & male impoſterum apud cæteros homines audiunt, ita ut non permittant Medicos amplius illis uti, quod ne fiat, deplorati potius ſunt ſolo prognoſtico relinquendi.

Probatur ulterius idipſum auctoritate, quia Hipp. *in lib. de Arte*, de eſſentia medicæ artis dixit, eſſe eorum, qui à morbo victi ſunt, curam non aggredi. Manifeſte etiam Gal. 2. *Aphor*. 29. & 11. *Method*. *c*. 10. & 4. *de rat. vict*. 12. idipſum inculcavit, volens in his ægrotis inviſendis Medicum ſolo prognoſtico uti debere: quod etiam videtur ſentire Celſ. *lib*. 5. *c*. 26. atque eandem ſententiam ſequitur ex recentioribus Card. *lib*. 1. *Contr*. *Med*. *tr*. 5. *contr*. 9.

Pro hujus dubii reſolutione, videtur dicendum cum recentioribus, nempe, cum eodem Cardan. *de mal. med. uſu*, *c*. 47. Roderic. à Caſtr. *lib*. 3. *Med*. *Polit*. *c*. 17. Codronh. *de Chriſt. med. rat. lib*. 1. *c*. 7. Mercur. *lib*. 3. *Error. popul*. *c*. 27. & noviſſ. Zacuto *de Princ. Med. hiſtor*. *n*. 63. *dub*. 41. & cum ſolertiſſimo Medico, & hic Romæ magno cum applauſu medicinam faciente, Gabriel. Fonſ. *in ſua Med. œcon*. *c*. *undecimo*, deploratos, immo etiam de proximo morituros, nullo modo uſque ad extremum vitæ ſpiritum eſſe deſerendos, maxime ſi mente conſtent, dummodo ea cautela utamur, ut prognoſticum, & noſtram viſitationem ſubſequatur immediate, & præcedat, omnium, & quorumcunque etiam minimorum remediorum admotionem. Ad primam autem rationem in contrarium dicendum, nunquam Medici viſitationem poſſe eſſe inanem, & ſuperfluam, qui etiam in eo ſtatu poſitis poteſt ſecundum eorum exigentiam ea præſcribere, quæ juvare maxime, nocere nunquam poſſunt. Præterquam quod nunquam tam certi ſumus de mortis eventu, quin aliqui etiam ex deploratis præter ſpem non evadant, ut alias ex Medicorum auctoritate dixi, Avic. 4. 4. *tractat*. 2. *c*. 10. Ad quod etiam auctoritas Juriſconſultorum adduci poteſt, ne ea ulla in re deficiat. Gall. *pract*. *Obſerv*. *lib*. 2. *obſ*. 111. *num*. 14. Quin etiam poteſt Medicus viſitando ægrotum moribundum ſaltem nonnulla prohibere, quæ mortem accelerare poſſunt.

Ad ſecundam rationem in contrarium dicendum, quod ſi Medicus cautus fuerit in prædicendo mortis eventum de proximo, etiam ipſi ægroto, ſi ita expediat, nunquam animæ aut corporis ſaluti præjudicium afferet. Ad tertiam dicendum, Medicum omnem calumniam facile evitare, & ſui ipſius, & remediorum, quæ præſcribit, propalando verum prognoſticum futuræ mortis. Ad auctoritates dicendum omnes loqui de iis, qui jam jam extremum ſpiritum ſunt exhalaturi, ut ex Galen. dicit Cardan. *in cit. lib*. *Contrad*. *med*. vel dicamus cum eodem Cardan. *in alio cit. loc. de mal. med. uſu*, intelligi de Medico de novo accedente, non de illo, qui à principio curam ſuſceperit; & in ſumma tutius eſſe cum recentioribus in hac re ſentire.

SUMMARIUM.

1 *Medici ad ſenium deducti, & defectum interiorum ſenſuum jam habentes, medendi artem non debent exercere.*

2 *Medicus, qui ſequitur opiniones dubias, incertas, novas, graviter errare videtur.*

3 *Medicus etiam doctus, qui non aſſumpſit inſignia Doctoratus, mederi non poteſt.*

4 *Medicus abſque ſufficienti ſcientia artem exercens graviter errat.*

5 *Medicus peccat curando morbum, antequam eum cognoſcat, Limita ut num. ſeq.*

7 *Medicus errat, qui medicamenta nova & non experta in uſum trahit.*

8 *Melius eſt anceps remedium experiri quam nullum.*

9 *Medicus peccat, ſi plures ægrotos, quam poſſit diligenter curare, curandos ſuſcipiat.*

10 *Medicus graviſſime peccat, ſi medicamentum præſcriptum pro non bono cognitum, mutare renuit.*

11 *Medicus peccat, qui ut ſeniori Medico, vel amico morem gerat, medicamenta ab ipſo propoſita, & quæ minus opportuna cognoſcit, tamen acceptat.*

12 *Medicus peccat, ſi medicinam non ſecundum Artis præcepta, ſed ſecundum locorum conſuetudinem exercet.*

13 *Medi*

13 *Medicus graviſſime peccat porrigendo Medicamenta abortiva.*
14 *Abortum procurare ob matris ſalutem, an licitum?*
15 *Abortum quando liceat procurare ex Moxio num. ſeq.*
17 *Gravida an liceat ſanguinem ex pede detrahere.*
18 *An liceat intra puerperii terminos cathartica medicamenta præſcribere.*
19 *An liceat exhibere medicamenta ſterilitatem procurantia.*
20 *An liceat morbum provocare, ut alium morbum curemus.*
21 *Medicamenta ad malum aliquem finem præſcribere, error graviſſimus.*
22 *Medicamenta venenoſa præſcribere, grave peccatum.*
23 *Medicamenta ſuperſtitioſa præſcribere, eſt grave peccatum.*
24 *Imagines Aſtrologicè fabricatæ an ad alicujus morbi curationem a Medico in uſum trahi poſſint.*
25 *Medicus, qui pauperi medicamenta pretioſa præſcibit; avaro diviti non neceſſaria, peccat.*
26 *Peccat medicus præſcribendo medicamenta corrupta & obſoleta.*
27 *Morbos incurabiles an curandos ſuſcipere Medicus poſſit, dic ut n. 29.*
28 *Medicus curando morbum incurabilem nulli facit injuriam.*
30 *Medicus concedens in morbis deſperatis & incurabilibus noxia ab ægrotis deſiderata, peccat.*
31 *Medicus an poſſit curare ſeipſum.*

QUÆSTIO VII.

De erroribus commiſſionis circa operationem.

IN hoc errorum genere placet primò connumerare communem Medicorum omnium penè errorem, qui, cùm ad ultimam jam ſenectutem pervenerint, & ſenectutis incommodis, quæ ad rationis uſum & ingenii ac memoriæ perſpicaciam ſpectant, moleſtentur, ita ut jam ad medendum inepti ſint, tamen ob avaritiam, quæ Medicorum & ſenum peculiare vitium eſt, Medicinam facere non deſiſtunt, quod aliquando gravi cum ægrorum damno fieri experientia ipſa quotidiana docet, ob memoriæ enim præcipue torporem, in mille non contemnendos errores maxima cum hominum pernicie impingunt: Optimè ergo horum conſcientiæ conſultum putaverim, ſi, cum ſe memoria atque judicio deficere, ex ætatis vitio, ſenſerint, vel omnino à medendo ſeſe abſtineant, vel multa circumſpectione utantur, ne propriam animarum & alienæ ſalutis detrimentum, contra quam teneantur, medicinam faciant.

2 Cæterum ante alia ſtatuendum, quod Medicus, qui in medendo incertas, novas, dubias & extra quotidianam praxim exiſtentes opiniones ſequitur, gravem errorem committit, cum ex conſcientia teneatur ſequi ſententias certas, ſecuras, & communiores: Paulus Layman. *lib.* 1. *Theol. mor. tract.* 1. *c.* 5. *num.* 15. quod ſecundum plurimum intelligendum, quia interdum poteſt Medicus è communi practicandi modo recedere, ob particulares aliquos reſpectus, ut exempli gratia, ſi fluentibus menſtruis præcipiti ac ſuffocante ſquinantia mulier capiatur, poterit in eo caſu Medicus contra communem praxis uſum ex ſuperioribus venis ſanguinem mittere. Contra vero damnandi & puniendi etiam ſunt Medici illi, qui remedia quædam celeberrima apud Medicinæ artem omni ſæculo canonizata reſpuunt, & ob propriam quandam hæreſim ea maximo cum ægrorum præjudicio, prætermittunt, abſurdis quibusdam & inſulſis rationibus inhærentes, quæ ne dignæ quidem ſunt, quæ in medium proferantur. Tales ſunt qui ſanguinis miſſionem negligunt aut à veſicantibus medicamentis in omni morbo abhorrent: ſed hi errores ad omiſſionem pertinent: ad commiſſionem pertinet ille, ſanguinem præter modum, ultra vires, extraque morbi exigentiam detrahere aut violenta & cathartica medicamenta, abſque ulla urgente neceſſitate præſcribere; videmus enim indies ex utroque errore infirmos periclitari & novimus hic Romæ Medicos, qui miſeris ægrotantibus, usque ad ſpiritus exhalationem, ſanguinem detrahebant, indifferenter in omni morbo, in quocunque morbi tempore: imo & quocunque tempore particularis acceſſionis, nullo delectu, nullaque ſibi intentione propoſita, & aliquando in morbo vigeſimum diem non excedente, vigeſies ægros phlebotomaſſe comperimus: videmus eos robuſtiſſimos juvenes carnificino hoc conſilio è medio ſuſtuliſſe, videmus eos moribundis quoque, animamque de proximo exhalaturis, ſanguinem detraxiſſe, ea ratione nonniſi multo cachinno excipienda, ut ſuavius morerentur: ac denique vidimus ex his Medicis alterum, alias non aſpernanda doctrina imbutum, ſeipſum jugulaſſe; poſtquam enim copioſiſſima ſanguinis miſſione, florenti adhuc ætate, arthriticis doloribus ſeſe obnoxium reddidiſſet, quos iterum non alio remedio, quam repetita ac frequentata ſanguinis miſſione curabat, & veluti cachecticum habitum induiſſet, tandem per tredecim vices in ultimo morbo ſibi ſanguinem detraxit, & maximè in die mortem præcedente ad uncias decem & octo, ut relatum ab aliis amicis Medicis mihi eſt. Certe pertinax hujus Medici perſuaſio helleboro indigebat. Peccabat ergo hic graviſſimè in ægrotos & graviſſimè item peccavit in ſe, ſed ſui peccati pœnas luit. Quod autem de ſanguinis miſſione dictum eſt, procedit etiam in exhibitione fortium medicinarum, quæ in uſu de raro ſunt, ex quorum exhibitione indies homines periclitari notamus, ut Antimonium, Helleborum, Mercurius, & alia hujusmodi, quæ tamen à Medicina me eliminare nullus exiſtimet, ſed tantum frequentem eorum uſum, absque neceſſitate urgenti, uſurpatum vituperare, idemque ſentio de quibuscunque aliis medicis auxiliis, quæ in ſumma ſecundum communiorem opinionem, non ſecundum aliquam particularem hæreſim, adminiſtare decet, ita ut neque nimius, neque nimis parcus, ubi morbus requirat, eorum ſit. Jam alium quemdam Medicum, craſſioris Minervæ hominem novimus, qui robuſtiſſimis juvenibus, in morbis maximè ſanguinis evacuationem requirentibus, nullo contra indicante prohibente, unam aut alteram ſanguinis unciam detrahebat. Prodicus item apud Hippocr. 6. *Epid. ſect.* 3. *text.* 27. Febricitantes interficiebat curſibus, lucta, & calidis fomentis: contra omnem ergo rationem, & contra communem Medicorum aliorum opinionem, tentabat hic calefaciendo febrem ſuperare, addens laborem
labori, & auxiliis ipſi febri inimicis febrem propul- 3
ſare volebat: plectendus ergo erat hic, & à medicina facienda prohibendus.

Præterea Medicus, etiamſi doctus ſit, mederi non poteſt, niſi Doctoratus inſignia aſſumpſerit. Joan. Alph. à Fontech. *in ſpec. Med. Chriſt. lum.* 1. *verſ. Dubitari tamen.* & ſi medeatur, plecti jure poteſt quia tenetur pœnà falſi, cum ſe Doctorem præbeat, immiſceat ſe in actibus Doctorum, cum Doctor non ſit, ut ex Franc. Mar dicet Carrar. *de Med. par.* 3. *n.* 147. ſed Jo. Alphonſus ſupracitatus reſtringit hoc, ut non procedat in caſu neceſſitatis. Ego tamen non video, quo ex capite id procedat, cum Doctoratus nihil addat ſcientiæ & ſufficientiæ ipſius Medici: niſi ergo aliquo alio ex capite id peccatum exiſtat, ex hoc tantum non exiſtimaverim Medicum in ſcientia ſufficientem peccare, ſi absque Doctorat. inſignibus mèdeatur, ſatisque eſſe puto, ſi corporali aut pecuniaria pœna mulctetur, absque hoc, quod etiam cenſuræ canonicæ ob peccatum ſubjiciatur; niſi dicamus ex eo, quod contra Leges facit, illum peccatum non evitare.

Pejor multo, ut credo, illorum error, gravius- 4
que absque dubio peccatum eſt, qui Doctoratus inſignibus aſſumptis, abſque ſufficienti tamen ſcientia, medendi artem exercent. Navarr. *in Man. cap.* 25. *nu.* 60. Codronch *lib.* 1. *de Chriſt. med. rat. cap.* 1. in quibus Doctoratus inſignibus conferendis hujuſmodi perſonis inſufficientibus, graviter peccant ii, quibus

quibus tale munus eſt demandatum. Quibus vero ſcientiis inſtructus eſſe debeat Medicus, qui boni Medici nomen mereri debet, & qui tuta conſcientia velit Medicinam facere, docuerunt abunde, & antiqui & recentiores Medici, ſed præ omnibus vide, ſi libet Roder. à Caſtro, *in Med. Polit. lib. 2. c.* & *ſeqq.*

5 Medicus inſuper, qui & ſufficienter doctus eſt, & Doctoratus inſignibus ornatus, poteſt, interdum in operationibus, medicis errare, & primo cum, antequam morbum cognoſcat, illum curare aggreditur: Idem Navarr. *ibid. num. eod.* ex Medicis Codronch. *ubi ſupra lib.* 1. *cap.* 2. Mercur. *lib.* 2. *Error. popul. cap.* 25. Ioan. Alphonſ. à Fontech. *loco cit. lumin.* 1. *verſ. dubitabis forſitan.* Unde miror, quomodo ſupracitatus Navarr. *ibid.* voluerit licere ei, qui diuturnam experientiam habet, mederi aliquibus morbis, etiamſi regulas Medicinæ ignoret, neque enim poteſt quis abſque Medicinæ præſcriptis ex ſola experientia morbum cognoſcere: ſi ergo non cognoſcit, non poteſt morbum curare; experientia enim, quam fallax ſit, ſatis docuit Gal. *in* 3. *Aphor.* 11. & poſt alios luculenter Sanctor. de Sanctor. *in method. vitand. err. lib.* 12. *cap.* 5. & 6. Oportet ergo, ante quam Medicus rationem aggrediatur, morbum cognoſcere. At ſi ex Navarra ſatis eſt experientia, nihil intereſt morbum cognoſcas, necne, & ſi pene omnes Medici poſt aliquam acquiſitam experientiam, abſque eo, quod morbos cognoſcant, mederi poterunt. Sed contra hic error, mederi nempe alicui morbo, antequam illum cognoſcas, tanti æſtimandus eſt, ut Medicus ſemper in gravi culpa ſit, ſi æger à morbo ſuperetur, quem ille non cognoverit Hipp. *in lib. affect. n.* 12 & ratio eſt, quia, ut Avic *lib.* 4. *fen.* 4. *cap.* 1. dicebat, non cognito morbo melius eſt illum naturæ permittere, quæ forte illum curabit, quam medicamentis illam à curatione abſtrahere: ſi ergo in morbo non cognito naturam medicamentis à ſanando abſtrahis, hominem certe data opera occidis.

6 Nota tamen, quod etiam non cognito morbo poteſt Medicus aliqua præſcribere: nam Hippocr. *in lib. de loc. hom. num.* 46. præcipit, non cognito morbo levius aliquod medicamentum præbendum, & Avic. non cognito morbo victum eſſe attenuandum docet, leviora etiam nonnulla medicamenta, ut clyſteria, fomenta, inunctiones & hujuſmodi pro exigentia licet in uſum trahere, etiam non cognito morbo, qui tamen & ipſa leviora ſint, & nulla inſigni qualitate dotata, in reliquis autem morbus Naturæ committendus, ut proſequitur Heurn. *lib.* 3. *Method. ad prax. cap.* 27. & de hac ipſa re vide Silvat. *contr.* 16. & Sanctorell. *lib* 14. *ſuæ Antepraxis cap.* 6.

7 Cæterum in hoc etiam errorum genere implicatur Medicus, qui medicamenta nova, & non experta in uſum trahit, cum habeant experta & communi uſu recepta; & hoc ſumma cum ratione, quia nihil in medicina majoris faciendum, quam experientia ſcientiæ aſſociata, cum nihil æque ad ipſam curandi rationem conferat. Celſ. *in procem. ſuæ Med.* Qui ergo novis utitur medicamentis, experta relinquens, videtur experientiam negligere: graviter ergo errat, ut omnes DD. dicunt. Codronch. *lib.* 1. *cap.* 6. Mercur. *lib.* 2. *Err. popul. cap.* 25. & Joan. Alphonſ. à Fontech. *in ſpec. lum.* 2. *pag.* 30. quod etiam non deſtiterunt admonere Canoniſtæ, cum dixerunt, Medicum teneri præſcribere medicamenta, quæ ſecundum artem novit certo proficere. Innocent. *in c. Tua extr. de Homicid. n.* 3. imo tam experta voluerunt eſſe medicamenta, ut ſi dubitet Medicus, an aliquod medicamentum profuturum ſit, necne, voluerint potius illum dimittere debere ægrum in manus Dei, quam periculo mortis experimento exponere. Navarr. *in Manual cap. cit.* 29. *num.* 6. Carrarius. *de Med. part.* 4. *num.* 55. Actius *de Inf. part.* 2. *in procem. num.* 10.

8 Circa quam tamen DD. opinionem inſurgit aliquod dubium, cum Hipp. *in lib. de loc. in hom. num.* 36. in morbo lienis, qui præ febre factus ſit magnus, periculum facere jubeat, ventris inuſtionibus, & aquæ eductione, quæ periculo non vacant. Sic & alias in aliis morbis dubia quædam medicamenta proponit, quia videtur ſatius eſſe anceps remedium experiri, quam nullum, ut Celſ. dicebat, *lib.* 2. *ſuæ Med. cap.* 9. unde, in morbo (inquit) Apoplexiæ, ſi periturus videatur, qui laborat, niſi temeraria quoque via fuerit adjutus, eſt etiam ad temerarium remedium tranſeundum, ſanguinem eo caſu mittendum ſuadet, licet anceps omnino remedium ſit, aut liberat enim, aut occidit. Adde, quod ſi non licet, ex Chriſtiana pietate deploratos ſolo prognoſtico relinquere, non licet etiam à medicamentorum adhibitione deſiſtere, tunc autem omnia dubia ſunt, omniaque cum periculo adminiſtrari certum eſt.

Præterea ſi medicamentis certo profuturis, & non aliis uti licet, Medicinæ acta res eſt, cum nullum omnino medicamentum certo profuturum ſciamus, ſed conjecturaliter profuturum exiſtimemus, atque idcirco videmus ſæpius quam oporteat, cum tutiſſimis quibuſdam medicamentis homines perire: nam quoſdam videmus cum levi medicamento, manna aut ſyrupo roſato ſolutivo, aut cum exigua ſanguinis miſſione, aut cum aliis ejuſmodi auxiliis, imo & cum iis, quæ ad ipſam naturam roborandam miniſtrantur, à vita excedere; Aut ergo omnia medicamenta, ſunt abdicanda, aut omnibus etiam dubiis utendum.

Videtur tamen reſpondendum, quod medica remedia, aut ſunt ut plurimum, & ſecundum plurimum ſalutaria, quia cum his ut plurimum, & ſecundum plurimum ægri à morbis ſeſe vindicare ſolent, aut ſunt ut plurimum, & ſecundum plurimum damnoſa, non tamem ſunt temeraria, ſed aliqua ratione fulta, quia cum his de raro homines ſalvantur, vel tandem ſunt indifferentia, quia experta non ſunt, & cum hoc ſunt etiam temeraria. Prioribus ſemper & in omni morbo uti licet ſecundis de raro & maxima cum cautela, poſtremis nunquam: Atque de his intelligendi DD. cum prohibent, dubiis medicamentis eſſe utendum. Puniendi ergo ſunt, qui talia medicamenta adhibent, quod plerumque faciunt temerariſſimi Empirici & Chymici irrationales, aliique id genus homines, ad tollendos è medio cæteros homines nati. Ad Hippocr. autem, & Celſi auctoritatem, dico, illos intelligere de medicamentis in ſecundo genere, non in tertio. Ad inſtantiam dico, deploratos non licet deſerere, ſed non idcirco licet temerariis medicamentis, parumque expertis uti. Et ad alteram inſtantiam dico, ſatis eſſe Medico, ſi medicamenta, quibus utitur, cum ratione adhibeat, & conjecturaliter ſciat, ac ſperet, ea proficere poſſe; licet eadem in aliquibus aliquando fuerint damnoſa.

Notandus autem inter alios errores ad opus attinentes, qui committendo patrantur, ille, quando 9
Medicus plures infirmos uno eodemque tempore curandos ſuſcipit, quibus omnibus accurate & exacte, ut jubet, auxilium afferre non poteſt; hoc enim primo contra Artem ipſam eſſe admonuit Cel. *lib.* 3. *cap.* 4. dicens, *Ex his autem intelligi poteſt, ab uno Medico multos non poſſe curari,* & vide apud illum ejus dicti rationes: & eſt etiam hic error contra conſcientiam, quod non tacuerunt ex Medicis ipſis Codronch. *ubi alias. lib.* 1. *c.* 15. Mercur. *ibid. cap.* 25. *lib.* 2. Roderic. à Caſtr. *in Med. Polit. lib.* 3. *c.* 19. & ex Juriſconſultis Ripa. *in tr. de Peſt. part. ul. part.* 2. *n.* 49. In quibus tamen caſibus liceat pluribus, uno eodemque tempore mederi, vide apud ipſos.

Verum enimvero præ cæteris ille error eſt maxi- 10
me punibilis, quando Medicis præſcriptum medicamentum, quod pro minus bono, minuſque opportuno deinceps cognovit, adhibet tamen, & mutare renuit, ne imperitus aut inconſtans videatur. Codronch. *l.* 1. *cap.* 11. Et certe dubium ex mea ſententia non eſt, quod Medicus in hoc caſu, ejuſdem peccati reum ſe facit, & eadem pœna dignum, ac ſi à principio per dolum malum medicamentum aut morbo non conveniens præſcripſiſſet, cum anteponere omnino teneamus hominis ſalutem falſæ noſtræ perſuaſioni de exiſtimationis amiſſione, quam tamen facile tueri Medico licet, quandocunque hic caſus eveniat.

Sed

11 Sed & ille error non contemnendus eſt, quando Medicus, ut ſeniori Medico, aut amico morem gerat medicamenta ab illo propoſita, & quæ ipſe pro non opportunis cognoſcit in ſuorum ægrorum curatione admittit, maxime ſi in ſua poteſtate ſit illa commutare. Licet ex Canoniſtis Azor. *Inſtit. moral. part.* 1. *lib.* 2. *cap.* 17. *verſ.* 11. *quæritur*, voluerit Medicum non peccare, ſi contra propriam opinionem ex probabili aliorum ſententia, licet nec communi, nec aliis probabiliore, medicamentum ægroto porrigit; ſed hic eſt diverſus caſus maxime ſuppoſita probabilitate ſententiæ aliorum, in quam Medicus ea probabilitate ductus, poteſt tuta conſcientia deſcendere: ſed in noſtro caſu nulla ſupponitur ſententiæ probabilitas, immo ſupponitur, Medicus cognoſcere alterius opinionem pro falſa, & tamen, ut non contradicatur ſeniori, aut amico in illam conſentit: abſque dubio graviter peccat, & tenetur ad damna, quæ inde ægroto emanare poſſent: & ſiquidem od id æger periret, etiam ipſe eſſet magis homicidii reus, quam alii; nam alii ex ignorantia peccaſſent, ipſe vero ſcienter.

12 Huic errori affinis alius eſt, cum Medicus artem exercet non ſecundum quod Ratio, & ipſius artis dictant præcepta ſed prout locorum fert conſuetudo: quem errorem reprehendit Cardan. *in lib. de mal. med. uſu. cap.* 14. Nam licet multum attendendum ſit ad locorum & civitatum naturas, & ſecundum earum differentias opporteat medendi rationem variare: tamen nullo pacto ſequi debemus malas conſuetudines à vulgo ipſo, vel imperitis Medicis introductas, immo tenetur pro viribus malas omnes & damnoſas hujuſmodi conſuetudines à medendi ratione eradicare, bonas vero de novo introducere; ad jam introductas autem multum quidem reſpicere oportet, ne erremus ſed nunquam ob loci conſuetudinem abſque ratione mederi.

13 Porro circa alios errores primum ille valde notandus, cum Medicus præſcribit medicamenta ad abortum provocandum, in qua re quam grave peccatum committat Medicus, non eſt qui neſciat. Apud vetuſtiores certe Philoſophos non videbatur ea res magni momenti, quia Ariſtoteles *lib.* 7. *Polit. cap* 16. licitum facit ad minuendum filiorum numerum, abortum provocare, antequam fœtus ad ſenſum & vitam perveniet; quod & à Medicis aliis de cauſis factitatum novimus, nam Hippocr. noſter, vir (quantum dicere de Ethnico homine licet) piiſſimus, ab hoc opere ſeſe non abſtinuit; procuravit enim abortum in ancilla quadam, ut ipſe refert, *in lib. de Nat. Puer. n.*4. quod tamen de præſenti, & divinis, & humanis legibus nobis eſt interdictum, *c. conſuluiſti il.* 2. *q.* 5 *l. Cicero.* §. *ſed ſi quam ff. de Pœnis*, pro homicida enim habetur, qui procurat abortum, & idcirco ſit irregularis Nicol. Plovius *de irregul. n.* 21. quod notavit etiam ex Medicis Moxius *lib.* 2. *de med. morb. mul. per ven. ſect. c.* 14. & humanis ergo, & divinis legibus expiandum hujuſmodi peccatum eſt, quia graviſſimum. Navarr. *in Manual. c.* 35. *nu.* 63. & ex noſtris Moxius *ubi ſupra*, Roderic. à Caſtr. *lib.* 3. *de morb. mul. part.* 2. *cap.* 21.

14 Dubium tamen erat, an pro cura alicujus morbi, & maxime lethalis, quo mater affligatur, liceat opportunis medicamentis fœtum abigere, ut mater ſalvetur, non defuerunt enim ex graviſſimis Doctoribus aliqui, qui id licere voluerint ut Cajetanus in 2.2. *q.* 67. *art.* 2. *ad* 1. relatus à citato Moxio *ubi ſupra cap.* 17. & alii Canoniſtæ apud eundum Moxium Torreblanca *Dæmononam. lib.* 2. *cap.* 43. *num.* 10. cum aliis ibi per eum adductis, ſed & Menoch. *de Arbitr. Jud. lib.* 2. *cent.* 4. *caſ.* 357. *n.* 20. ejuſdem ſententiæ fuiſſe videtur, licet voluerit, non eſſe ab omni pœna immunem, qui etiam ad hunc effectum abortum procuraverit.

Alii tamen diſtinguendum exiſtimarunt in fœtu animato & non animato, in illo enim dixerunt non eſſe licitum provocare abortum, in hoc autem licere. Ita Navarr. *in Manual. c.* 25. *n.* 62. qui tamen apud Sanch. *ubi infra* retractare ſuam ſententiam videatur Azor. *Inſtit. mor. lib.* 2. *c.* 4. *part.* 3. Leſſ. *de Juſt. & Jur. lib.* 2. *c.* 9. *dup.* 10. *n.* 60. Sanch. *de matr. lib.* 9. *diſp.* 20. *n.*, Paul. Laymann. *lib.* 2. *Theod. Mor. tract.* 3 *Part.* 3. *c.* 49. & ex Medicis Epiphan. Ferdin. *lib* 3. *Theor.* 11. & alii ex citatis pro ſuperiori ſententia. Sed hæc D. Antonini, & aliorum eſt, ut Leſſius, & Torreblanca referunt, eamque ex noſtris longioribus tuetur, & plures auctores ad eam corroborandam adducit. Moxius *lib.* 2. *de morb. mul. cit. cap.* 16. *verſ. ſi hæc concluſio*, & de hac etiam meminit Ranchin. *in Hipp. juſiur. leg.* 5. *verſ.* 2. *opinio*.

Alii tandem abſolute negarunt, ullo modo, aut ad ullum finem etiam ad ſervandam matris ſalutem, licere abortum procurare. Mercur. *lib.* 1. *de morb. mul. c.* 2. *in fin* Hucher. *de Sterilit. lib.* 3. *cap. de concept. prohib.* Silvatic. *contr. med.* 82. Ranch. *ubi ſup. verſ. Tertia opinio.* Codronch. *lib.* 1. *cap.* 22. Mercur. *lib.* 2. *Err. popul. c.* 26. Roderic. à Caſt. *de morb. mul. ubi ſup. in ſcholiis.* Videndus etiam Corteſ. *miſcell. med. decad.* 10. *q.* 10. & ultimo loco Daniel Sennert *lib.* 4. *ſua Pract. ſect.* 5. *c.* 3. *q.* 5. & ex Juriſconſult poſt alios, quos cumulat noviſſimus Carranz. *de Part. c.* 16. *n.* 47. Inter cæteras autem rationes, quæ perſuadere poſſunt, licere aliquando abortum provocare, illa certe magni facienda, quod cum prægnantia aliquibus fœminis ita lethalis ſit, ut niſi abortiant, eas una cum fœtu perire ſit neceſſe, ut ex Hippocr. habemus *in lib. ad mu. pertinentibus*, videtur non ſolum licere ſed æquum eſſe, ad matrem ſaltem ſalvandam, abortum procurare.

15 Moxius, *ubi ſupra cap.* 16. concedens, poſſe ad matris ſalutem procurandam abortum provocari, diſtinguit tamen gravidationis tempora, ac duobus tantum temporibus id licere aſſerit, ante animæ nempe infuſionem, hoc eſt, in primo menſe ob rationes ab ipſo allatas, & in ſeptimo, nono, & decimo, quia tunc, inquit, fœtus, etiamſi per vim ab utero extrudatur, vivere tamen poteſt, aut ſaltem non defraudatur vita animæ, quia vivus naſcitur & baptizari poteſt.

Ad has tamen rationes facile reſpondetur, & ad priorem dico, quod multo potiori ratione deſtruitur, quia medicamenta abortiva magnam inferunt violentiam, ob quam ab utero fœtum extrudunt, unde etiam matri vim faciunt, non poteſt ergo procurari abortus, niſi & fœtui ſimul, & matri vis inferatur, hinc eſt, quod hæc operatio nulla ex parte ita ſecura eſſe poſſit, ut provocato abortu certa ſecutura ſit matris ſalus, quæ dum abortum provocamus, manifeſto vitæ periculo exponitur, cum frequens experientia commonſtret, & hujuſmodi medicamentis mulieres mortem obiiſſe, & eſt medicis præ aliis notiſſima hiſtoria ab Hippocr. enarrata, *lib.* 5. *Epid. text.* 5. mulieris pharmacum corruptorium aſſumentis, ex quo quarto die mortua eſt. Simile quid evenit Domitiæ Domitiani Imperatoris ex fratre nepti, periit enim ex abortivo medicamento, referente Suetonio in Domitiani vita, *cap.* 22. Adde quod in uſu horum medicamentorum non ſolum timetur mors corporalis ipſius pueri, ſed etiam mors æterna, ut bene advertit ex Canoniſtis Azor. *Inſtit. mor. lib.* 6. *c.* 14. *c.* 3.

Neque Moxii opinio quicquam de periculo demit; immo ex parte auget, dum grandiore exiſtente fœtu abortivis medicamentis utitur: tanto enim major violentia infertur, & tanto valentiora medicamenta ad abortum provocandum requiruntur, quanto fœtus major eſt. Sed neque recentiore exiſtente fœtu quicquam certi ſtabiliri poteſt, quando nam animatus exiſtat, ſi tam varias auctorum opiniones examinemus, nam & tertia die animam infundi aliqui voluerunt, quando vix ſuſpicio conceptionis poteſt irrepere.

16 Vera ſententia hærens Conſtitut. P R. Sixti Quinti, de qua nonnulli ex præcitatis Medicis, eſt, nunquam licere directe procurare abortum, etiamſi proponatur matris ſalus quæ periclitetur, niſi provocetur abortus; indirecte tamen non eſt prohibitum, pro matris ſalute dare cauſam abortiendi, dummodo totis nervis initamur, ne fiat, ita ut ſi

fiat,

fiat, ſit præter noſtram intentionem. Directe autem provocare abortum, eſt, propoſita ſibi hac intentione, medicamenta ad eam aſſequendam præbere. Indirecte, eſt porrigere medicamenta ad aliquem morbum ſanandum ab ipſo morbo requiſita, etiamſi ex eorum uſu timeatur abortus, ut ſunt medicamenta ventrem ſolventia, clyſteres, ſanguinis detractio, & alia hujuſmodi præſidia, in quorum tamen uſu ſemper etiam cavendum, ut, quantum fieri poteſt, tam fœtus, quam matris vita ſalvetur, & ita prudenter determinat inter Canoniſtas, Sanchez. *de Matrim. lib. 9. diſp. 20. n. 14.* Prætereo autem ſciens alias nonnullas ſecundarias dubitationes hic annectendas, nempe an gravidas purgare, an phlebotomare liceat, an clyſteres adhibere & alia medicamenta præſcribere, quæ abortui cauſam dare poſſunt, hæc enim etiam poſt alios pleroſque breviter, ſed bene tractavit Daniel Sennert. *lib. 4. ſuæ Pract. cap. 3. ſect. 5. q. 1. & ſeqq.*

17 Sed licebitne in morbis gravidarum ſanguinis evacuationem requirentibus, illum ex inferioribus venis detrahere? Ratio dubitandi eſt, quia etiamſi liceat gravidæ, urgente morbo, ſanguinem mittere, id nunquam fieri debet ex inferioribus partibus; nam ſi tantum nocet ex ſuperioribus miſſus, ut ex ea cauſa mulier facile abortiat, ex Hipp. *lib. 5. Aphor. 31.* quanto magis nocebit ſanguinem detrahere ex inferioribus venis, ex quibus alimentum fœtui ſubtrahitur & menſes cientur? Cum ergo tam de directo, ac tam prompte abortum provocare poſſit ſanguis ex pedibus miſſus, nunquam in gravidis mittendus, ſed aut alia auxilia tentanda, aut potius ægram dimittere debemus in manus Dei, quam tam ancipiti, immo periculi pleno remedio uti, ut alias ex Navarra, aliiſque Canoniſtis dixi faciendum. Quibus tamen non obſtantibus Raphael Moxius *lib. 2. de morb. acut. Gravid. per ven. ſect. cur. cap. 20.* ubi hanc quæſtionem exagitat, in partem affirmativam inclinat, & rationes ab eo adductas apud ipſum vide. Hanc ipſam opinionem tuetur doctiſſimus Zacutus, *lib. 1. de princip. Medic. hiſt. qu. 21.* Ego certe, niſi ab ea me deterreret vulgi perſuaſio, & aliorum Medicorum præcipue ignorantium calumniæ, pro inconvenienti non haberem, in nonnullis caſibus maximi ponderis, & urgente morbo, ad earum venarum ſectionem venire, ut Moxius & præcitatus Zacutus conſulebant, dummodo fœtui aptis remediis provideatur, ut quam minimum fieri poſſet, ab ea ſanguinis miſſione læſionem ſentiret.

18 Sed aliud non minoris momenti dubium excitatur ab eod. Moxio *lib. 3. cap. 47.* & à Silvat. *contr. 86.* hic diſcutiendum, an liceat nempe intra puerperii terminos medicamenta cathartica præſcribere? quam quæſtionem poſtquam uterque multis hinc inde deductis & rationibus, & auctoritatibus exagitavit, in affirmativam partem inclinat, veriſſimamque eorum ſententiam puto, multaſque mulieres in puerperio perire crediderim, ob nimis religioſe Medicis evitatam medicamentorum ventrem ſubducentium aſſumptionem. Quæri inſuper hic non abs re poteſt, an cæſarea ſectio celebrari abſque peccato poſſit, eſt autem ſectio cæſarea, viventis matris in ventre ſectio, ut fœtus inde aut vivus, aut quomodocunque eximatur. Certe, cum operatio periculi plena ſit, non videtur temere celebranda; immo cum utplurimum inde matris mors ſuccedat, quia paucæ admodum ex his, quæ hoc modo ſecantur, ſalvari ſoleant, dicendum videtur, non poſſe fieri abſque peccato gravi, cum, ut alias dictum eſt, remedia, quibus utimur, debeant eſſe tuta, aut ſaltem ſecundum plurimum talia. Sed his non obſtantibus, dicendum videtur, hujuſmodi ſectionem eſſe licitam; & ratio eſt, quia, etiamſi velimus eam eſſe periculoſam, tamen certiori periculo exponitur ipſa mulier, niſi ſectio fiat, quia certo non facta peribit, ſecta autem & ipſa & aliquando ipſe fœtus vivere poteſt; nam non eſt verum, has mulieres ut plurimum perire, quia, ſi expertiſſimis Medicis ac Chirurgis credimus, plures earum, quæ ſecantur, ſalvari ſolent. Sed de hac materia vide Rouſſetum *de Partu Cæſar.* & Bauhin. *in ejus appendice*, & præ omnibus vide, quæ docte & eleganter de hoc argumento ſcripſit Pater Theophilus Raynaudus, *in lib. cui Titulus: De ortu infantium contra naturam per ſectionem cæſaream*, ubi diligenter omnia ad hæc pertinentia diſcuſſit, quæ ad Theologum diſcutere ſpectabat.

Cæterum cum jam determinatum ſit, conceptum jam factum nunquam eſſe corrumpendum, aliud inſurgit dubium, an impedire liceat, ne fiat, hoc eſt, an ſterilitatem poſſimus abſque peccato procurare? Et primo nobis ſcrupulum in hac re movet 19
Hippocratis auctoritas, qui non ſemel *in lib. ad mulieres ſpectantibus* oſtendit, eſſe ex eis aliqua, quibus conceptus funeſtus eſt, unde & medicamenta ſterilitatem inducentia his præſcribit; ad cujus exemplum nobis quoque fas erit, ſi urgens ſeſe ferat occaſio, idem iiſdem medicamentis procurare: nam ſi, è plurimorum DD. ſententia, licet procurare abortum non adhuc animati fœtus, multo magis licebit ad evitandum vitæ periculum, infœcundas mulieres reddere, quæ ex facta conceptione periclitari poſſunt; & maxime cum id multo minori cum periculo fiat, quam factum conceptum interimere, ac per vim ab utroque expellere. Sed Text. clarus eſt *in cap aliquando, 32. quæſt. 2.* ſimpliciter loquendo, & ad malum finem nunquam licere ſterilitatem inducere. Sed an ad mulieris ſalutem procurandam liceat, inter Canoniſtas Paul. Laymann, *lib. 3. Theol. Mor. tract. 3. part. 3. cap. 4. quæſt. 2. n. 2.* & Codronch. ex Med *lib. 2. cap 25.* expreſſe tenent, quod in hoc mortale peccatum interveniat, ad quemcunque finem. Medici tamen plerique, cum ad prædictum finem, ad evitandum nimirum vitæ periculum, ſterilitas procuratur, licitum eſſe voluerunt, Mercurial. *lib. 1. de morb. mul. cap. 2.* Hucher. *de Sterilit. lib. 3. cap. proprio.* Epiphan. Ferdin. *lib. 3. theorem. 11.* Roderic. à Caſtrenſ. *de Morb. mul. lib. 3. cap. 2. in ſchol.* Moxius *lib. 2. cit. cap. 16.* Ad malum autem finem nunquam licere omnes conſentiunt, ut poſt alios Ranchin. *in Hippocr. Juſiur l. 5. quæſt. 2.* & ſic videtur intelligenda Bulla Sixti Quinti. de qua præcit. Codronch. dum eadem pœna eos puniri vult, qui abortum procurant, quique ſterilitatem inducunt.

Sed cum ſterilitas in muliere morbus ſit, ſiquidem 20
liceat ſterilem mulierem facere, ad alios morbos evitandos, licebit etiam morbum morbo curare, quod an liceat dubium eſt: videtur enim omnino contra Medicinæ finem, & intentum, quod eſt ſanum facere, at uno morbo alium curare non eſt ſanum facere, ſed tantum morbum mutare, & tamen cum natura, cujus documenta ſequi debemus, & cujus miniſtri Medici ſunt, ſæpe morbum morbo curet, ut Galen. aſſeverat *lib. 6. Epidem. ſect. 6. com. 8.* cur non licebit Medico naturam recte operantem imitari? *Prudentis*, inquit Celſus. *lib. 3. c. 9. Medici eſt, novare interdum, & augere morbum, & febres accendere*; & à vetuſtioribus quidem Medicis ad hoc abſque ullo ſcrupulo ſuademur: ſed qui de hac materia ſcire ulterius deſiderat, adeat Valleſium abunde eam tractantem, *lib. 8. Contr. 10.* & noviſſimum Zacut. *lib. 1. de Princ. Med. hiſtor. 34. quæſt. 23.* Vera ſententia eſt, quod ubi Medicus ſecurus ſit, quod de novo factus morbus aut mitior, aut tutior priori ſit futurus, aut ſaltem impetum vetuſtioris novus refrænare poſſit, tunc non inconveniens, neque illicitum ſit morbum morbo curare. Sic ulceribus excitatis, mille morbis ſuccurrimus; ſic, excitata febre, repentinam ab Apoplexia comminatam ruinam evitamus. At procurando ſterilitatem non procuramus morbum, qui vitæ ullum afferat præjudicium, ejuſque provocatione majores morbos, ex quibus mulieribus vitæ periculum impendet, declinamus. In viris certe ſterilitas ad nullum bonum finem procurari poteſt, niſi forte extrema ſeminis refrigeratione tentaremus veneris ſtimulos cohibere, quod an liceat, meum non eſt determinare.

Quemadmodum autem non licet ad malum finem 21
ſteri-

ſterilitatem procurare, immo neque ut ferendæ ſobolis laborem mulier ſimpliciter evitet, ſic neque ad aliquem malum finem licet ullum medicamentum Medico aut præſcribere, aut patefacere, quod ad proximum fallendum, ad virginitatem reparandam, ad coitum ſtimulandum, ad ſomnum inducendum, ad lac exſiccandum, ad delectationem in coitu augendam, ad generationis membra incraſſanda & ad alia id genus aptum ſit. Hæc enim omnia illicita ſunt, ſi ea intentione fiant, ut interim aliquis illicitæ cuipiam rei operam dare poſſit, & de pleriſque Codronch. *ubi alias, c.12. & ſeqq.* & Mercurial. *lib.2.Error. Popul 25.* & licet poſt factum aliquando Medicus poſſit aliqua ex his præſcribere, ut medicamenta virginem ſimulantia in puellis jam devirginatis, & lac exſiccantia in his, quæ pepererunt & celare puerperium deſiderant; tamen videndum, ne hoc in alterius præjudicium aliquomodo eſſe poſſit.

Sed & illud ſcrupulum movet, an Medicus tuta conſcientia poſſit commotica medicamenta, ſive ad decorem mulieribus facientia præſcribere, aut commonſtrare: In quo dubio advertendum, quod nos de iis medicamentis agimus, quæ coſmetica dicuntur, hoc enim à commoticis, ſeu comptoriis differunt in hoc, quod coſmetica reſpiciunt naturalem, ac veram pulchritudinem; commotica, & comptoria falſam, adulterinam atque fictitiam, ac propriam meretricum, licet apud Juvenal. *Sat 6.* Coſmetæ dicantur artifices quædam mulieres, alias mulieres fucis exornantes, ibi;

--- *Ponunt Coſmetæ tunicas.*

Sed quemadmodum de illis non dubitatur, quod ſint licita, & Medico convenientia, ut demonſtrat Mercurial. *de Decora cap.* 1. ſic de his certi eſſe debemus, quod Medico ſint indigna, ut Gal. 1. *de Med. c.* 2. dicebat, & non ſine peccato aut præſcribantur, aut miniſtrentur, cavetur enim expreſſe *per text. in cap. fucare de conſecr. diſt.* 5. ne mulieres ſeſe hujuſmodi medicamentis pulchriores reddere ſtudeant.

Sed & in præſcribendis medicamentis venenoſis
22 etiam ad bonum finem, errare Medicos contingit, cum ea non recte præparata exhibeat, aut nulla urgente neceſſitate, maxime cum meliora, & tutiora non deſint. Licet enim plures claſſicorum Medicorum venenoſa quædam medicamenta exhibenda doceant, & Cardan. *lib. de mal. med uſu, cap.* 77. probaverit, errare Medicos, qui venenoſa medicamenta, immo ipſa venena ab uſu medicinæ eliminant: tamen id ſana mente intelligendum, ut hæc in ſumma neceſſitate, aliis æqualis virtutis deficientibus, aut ad manum non exiſtentibus, aut non ſufficientibus, exhibeantur; non autem tam frequenter, ac tam facile, ut aliqui, ac præcipue Chymici & Empirici procaciſſimi factitare ſolent, ut docet etiam Franc. Ranchin. *in Hippocr. juſ. jur. l.* 5. Quamobrem non deberet ab omni pœna eſſe immunis, qui minus caute hæc medicamenta propinans ægrum occideret, contra id, quod voluit Grill. *de Sortileg. c.* 12. *n.* 13.

Præterea non abſque magno delicto fit, ut Me-
23 dici medicamenta ſuperſtitioſa præſcribant; neque enim ob id, quod ad bonum finem ordinentur, nempe ad recuperandam ſanitatem, idcirco Medico illis uti: D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 96. *art.* 2. eumque errorem pluribus inſectatur Jo. Heurnius, *lib.* 3. *Method. ad prax. c.* 28. quem vide, & de hoc etiam Codronch. *de morb. venef. lib.* 3. *cap.* 13. & *lib.* 2. *de Chriſt. med. rat. c.* 3. Mercur. *lib.* 4. *error. popul. c.* 13. & præter Medicos Grilland. *de Sortil. q.* 6. Spreng. *in mall. malef. part.* 2. *qu.* 2. Delrius *lib.* 6. *diſqu. Magic. c* 2. *ſect.* 1. *quæſt.* 1. & *ſeq.* Actius *de Infirm. cap.* 44. Torrebl. *Dæmon. lib.* 2. *c.* 50.

24 Sed quid dicendum de Imaginibus aſtrologice fabricatis, ad aliquos peculiares morbos propellendos? Certe non modo hæ à nonnullis Medicis admittuntur, ſed maxime celebrantur, & videndi præ cæteris Arnald. Villanovan. & Galeott. Martius *de doct. promiſc. cap.* 24. quin etiam à quibuſdam ex Canoniſtis admittuntur, à Cajetan. apud Suarez. *lib.* 2. *de ſuperſtitione, cap.* 15. *num.* 16. Sed de his remittam me ad ea, quæ definiunt cum D. Thom. Martin. de Arles *de ſuperſtit.* Suarez. *ubi ſupra, nu ſeqq.* Martin. Delr. *lib.* 1. *Diſquiſit. Mag. c.* 3. *quæſt.* 1. Torreblanca *lib.* 1. *Dæmonolog. c.* 7. & ex noſtris Heurn. *loc. ſupra citat.* & Thom. Eraſt. *in diſquiſition. contra Paraſc. part.* 1. qui longioribus eam rem diſcuſſit, cum quibus concludam, quod cum in his ſemper concurrat tacitum pactum cum Dæmone, ut D. Thom. dicebat, ex quo citatus Martin. de Arles, hujuſmodi Imaginibus uti ſit omnino grave peccatum, ac debita pœna mulctandum: Nec multum intereſt, an hæ imagines aſtrologice, an magice fabricatæ ſint, cum, ut Eraſt. *ubi proxime*, dicit, nullum inter illas aliud intercedat diſcrimen, niſi quod in his aperte invocantur Dæmones, in illis tacite occultiſque characteribus, ut pacti ſignis, invitantur & admonentur.

Sed neque ſatis eſt ab his medicamentis; nempe 25
ſuperſtitioſis, venenoſis, commoticis, aliiſque, de quibus ſupra, præſcribendis, ſeſe Medico abſtinere, ſed etiam in præſcribendis medicamentis bonis, atque opportunis errat, cum ægroto pauperi medicamenta pretioſa & magni valoris præſcribit, tantoque gravius errat, quanto facilius id præſtat, ut aromatariis rem gratam faciat, nam neque ipſis divitibus ad hunc finem poteſt ſimilia medicamenta exhibere; de qua re vide allata à Codronch. *lib.* 1. *de Chriſtian. med. rat. cap.* 32. cum quo errore coincidit etiam ille, quando plura medicamenta, quam opporteat, Medicus ad eundem finem præſcribit, de quo ſupra, in quo etiam intervenit peccatum, & tenetur ad reſtitutionem. Navarr. *in manual. cap.* 25. *n.* 64. Codronch. *loc. cit.* Quod amplia procedere, etiamſi ad eum finem non fieret, ſed ut abundare ſe remediis Medicus oſtenderet, aut ut tanto majorem ſe curam ægrotantis gerere hoc modo commonſtraret, ut juniores maxime faciunt.

Notabili quoque errore implicatur Medicus, qui 26
medicamenta corrupta & obſoleta ægrotantibus exhiberi permittit. Navarr. *ubi ſupra, nu.* 61. in quem errorem non ſolum labitur, quando data opera, ut aromatario rem gratam faciat, ea medicamenta adminiſtrari curat, in quo caſu non ſolum peccat, & punitione dignus eſt, ſed ad reſtitutionem cogendus, & ad damna reſarcienda, verum etiam quando per Medici negligentiam aromatarius ea medicamenta exhibet: ſed tanto majus illud, quam hoc delictum eſt, quanto punibilior dolus eſt, quam negligentia; ſed videnda, quæ circa hoc afferunt Card. *de mal. med. uſu, cap.* 11. Codronch. *lib.* 1. *de Chriſt. med. rat. c.* 9. Mercur. *lib.* 2. *err. popul. cap.* 25. & ex Juriſconſultis Guibertus *quæſt. Jurid. c.* 16. *n.* 55. & *ſeqq.* Verum enim vero decidendum in hoc dubio eſt, an Medicus ſemper, & in omni caſu, quantumque in culpa ſit; nam certe & nimis rigoroſum, & impoſſibile inſimul eſt, Medicum teneri ad deligenda omnia & ſingula medicamenta; quæ in ægrotorum ſalutem adhibenda ſunt, neque fieret hoc abſque ipſorum ægrorum incommodo, quia vix uni ægroto unius Medici opera ſufficeret; ſatis ſuperque mihi videtur, ſi Medicus diligens ſit in his, quæ majoris momenti ſunt, & in morbis magnis, in quibus minimus error eſt exitialis, alias unuſquiſque debitum ſibi injunctum adimplere debet, neque tenetur Medicus id, quod aromatario demandatur, tam rigoroſe ſupplere, ut ipſe Aromatarii vices gerere debeat, deligendo omnia ac ſingula medicamenta, ut aliqui voluerunt: qui omnino ignorant, quam operoſum futurum eſſet, Medicum in electione ſimplicium, in confectione medicamentorum, in eorum præparatione, eorumque adminiſtratione ſemper, & ubique intereſſe, ad impoſſile ergo Medicos obſtringunt, eoſque à melioribus operibus diſtractos volunt.

Cæterum dubitatur, an erret Medicus ſuſcipien- 27
do curam morborum deploratorum, & incurabilium, præcipit enim Hippocr. eorum, qui à morbo victi ſunt, curam non eſſe aggrediendam, unde jure Card. *lib. de mal. med. uſu, c.* 1. reprehendit Medicos illos, qui inſanabiles morbos curandos ſuſcipiunt, eamque rationem pro hac ſententia adducit, quod

quod morborum incurabilium cauſæ ſunt habituatæ ac confirmatæ, non eſt ergo poſſibile eas removere, aut in totum tollere; ergo nec minuere, quia ſi liceret minuere, liceret etiam longiori curatione in totum tollere; incaſſum ergo Medicus tales morbos aggreditur cum ſanare non poſſit: unde ut proſequitur, exemplo occultorum cancrorum, tales morbi non ſunt curandi, quia quod Hippocr. dixit, cancros occultos non curare melius eſſe, de omnibus conſimilibus morbis intellexit. Addamus, quod ſi concedamus, verum eſſe Cardani dictum, Hippocratem nempe voluiſſe ſuam ſententiam locum habere in omnibus morbis incurabilibus, hujuſmodi morbi non ſolum non debeant à Medico curari, quia eos ſanare non poteſt, ſed etiam, quia curando obeſt, nam, ut addit Hippocrates, *curati facilius intereunt, non curati diutius perdurant*. Errant ergo, qui incurabiles morbos curandos ſuſcipiunt, ut concludit poſt nonullos & vetuſtiores, & recentiores Roderic. à Caſtr. *lib.* 3. *Medic. Polit. cap.* 19. qui etiam, quales hi morbi ſint, docet. Alia tamen ex parte & humana, & chriſtiana pietas permittere non videtur, homines, qui auxilium à nobis implorant, pro deſperatis contemnere, ſed perſuadet aliquo modo adjutrices manus admovere, & falſa etiam ſpe à ſumma vitæ deſperatione diſtrahere. Etiamſi enim Medicus nihil opis medicamentis afferre poſſit, ejus tamen præſentia, ac mollioribus verbis, & colloquiis ſolet morbi ſimul, ac vitæ tædium lenire; præterquam quod, etiamſi Medicus non poſſit ſanare tales morbos jam incurabiles, & ſanitati incapaces redditos, poteſt tamen aptis auxiliis prohibere ne invaleſcant, & majores fiant, atque deteriores; poteſt & ſymptomatibus nonullis occurrere, quæ morbos intolerabiles reddere ſolent; poteſt denique victus rationem præſcribere, etiamſi morbum medicamentis non aggrediatur. Adde quod Medicus curando morbum deſperatum ac incurabilem, nulli facit injuriam, D. Thom. *p.* 2. *q.* 71. *art.* 3. *ad.* 1. unde certum eſt, Medicum non peccare curando tales morbos, ut Advocatus defendendo litem injuſtam, per ea, quæ affert Ripa *in tract. de peſt. part. ult. partic.* 2. *n.* 93. & Thom. Actius *de infirmit. p.* 2. *v Sanitas. n.* 1.

28 Dicendum ergo in hoc caſu, triplicem eſſe morborum curationem, unam præſervantem, aliam curantem, ſi curabiles ſint, aliam prohibentem, ne deteriores fiant, cum ſunt incurabiles, quæ palliativa dicitur. Prima non habet locum in caſu noſtro, ſecunda Medicus uti non debet, tertia poteſt, ut concedit etiam Cardan. *ubi ſupra*, ſed concurrere debet ea conditio, ut Medicus ante omnia morbum pro incurabili pronunciet, ut ex Juriſconſultis Actius *ubi ſupra*. & ex Medicis dicit Codronch. *lib.* 1. *cit. c* 30.

29 (margin number beside line "tiva dicitur")

30 Sed circa curationem ſimilium morborum frequentiſſime Medici cum vulgo errare conſueverunt, concedendo infirmis quæcunque deſiderant, etiam quæ contra morbum faciunt, ægrotis in omnibus gratificando; eius autem erroris Medicos inſimulant Codronch. *ubi ſupra*, *lib.* 1. *cap.* 8. Mercur. *lib.* 3. *Error. popul. cap.* 25. Jo. Alphonſ. à Font. *in ſepc. Medicin. Chriſt. lum.* 1. *pag.* 30. & eorum ſententiæ rationes vide apud ipſos, præcipue apud Mercurium.

31 Ultimo loco videndum, an Medicus curando ſeipſum, aut ſuos, ut filios, parentes, fratres, aliquo modo erret; & in hoc quidem vulgi opinio eſt, hoc Medico non licere: quam opinionem ſequitur Roder. à Caſtr. *lib.* 3. *Med. Polit. c.* 15. At ego quidem, ut ex mea ſententia loquar, magis imprudentiæ, quam peccati cujuſpiam inſimulandum cenſeo, qui ſibi ipſi, in gravioribus præcipue morbis, medetur. Quoniam autem nimis operoſum eſſet, nimiſque volumen hoc excreſceret, ſi omnes ac ſingulos Medicorum errores, & ſignanter, qui ad hoc genus pertinent, peculiari ſermone percurrere tentaremus, de his ſatis ſit mentionem habuiſſe, cum alii plerumque minoris momenti ſint, nec digni, de quibus hic verba fiant.

SUMMARIUM.

1 *Medicus minoris faciens medicinam ſolita mercede, quomodo erret.*
2 *Medicus an licite mercedem accipiat.*
3 *Medicus an paciſci poſſit de Mercede.* Dic, *ut num. ſeqq.* 4. 5. 6.
7 *Medicus errat, expoſtulando nimiam mercedem.*
8 *Medicus pauperibus ſine mercede tenetur mederi.*
9 *Medicus ſi quid à pauperibus extorqueat tenetur ad reſtitutionem.*
10 *Pauper quis dicatur ad hunc effectum, Medicus teneatur ei gratis mederi.*
11 *Medicus an vocatus à paupere ſemper teneatur accedere.*
12 *Medicus non ſolum tenetur pauperibus gratis mederi, ſed illis de ſuo elargiri.*
13 *Medicus tenetur mederi gratis diviti, nolenti ob avaritiam curari.*
14 *Medicus à publico ſalariatus, ab ægrotis non poteſt aliquid accipere.*
15 *Medico an liceat mercedem ante inceptam curationem exigere.*
16 *Medicus an licite accipiat mercedem in diebus feſtis.*
17 *Mercedis pro opere acceptio reddit illud opus ſervile.*
18 *Curare infirmos non eſt ſervile.*
19 *Quæ dantur Medicis, dicuntur honoraria, non mercedes.*
20 *Medicus an in morbis incurabilibus & deſperatis licite mercedem accipiat.*
21 *Medicus an teneatur ad reſtitutionem, ægro mortuo, nihil de periculo aut incurabilitate ipſo prædicente.*

QUÆSTIO VIII.

De erroribus tam in omittendo, quam in committendo ad Mercedem ſpectantibus.

ERrores, in quos dilabi medicum contingit circa mercedem, in omittendo pauci numero ſunt, multi in committendo: Unicus enim tantum conſiderari poteſt in omiſſione, atque is eſt, cum Medicus minoris facit Medicinam mercede ſolita, 1 errat enim Medicus, qui, hoc in præjudicium aliorum Medicorum redundare poteſt, per ea quæ adducit Carrar. *de Med. part.* 1. *num.* 219. & *ſeqq.* Unde vilis quidam conditionis Medici, qui, ut ſeſe in ſervitutem alicujus principis, aut nobilium, potentiumque virorum, vel loci alicuius publici, ut Hoſpitalis, aut Monaſterii, aut Collegii inſinuent, pro minima, aut nulla mercede ſeſe ultrò offerunt, videndum an quicquam, & quantum delinquant, & maximè, ſi hoc in præjudicium alterius Medici, qui actu pro majore mercede inſervit, emanare poſſit. Illud certum eſt, hos à cœtu nobilium Medicorum eſſe ablegandos, nam non ſolum Medico nobili id patrare non libet, ſed neque honeſtam mercedem ultro oblatam renuere, ut admonet optimè de Medicina meritus Lud. Septal. *lib.* 1. *Caut. Med. num.* 20.

Circa errores autem commiſſionis, in hoc genere primo ſeſe offert dubium, an pro morborum 2 ſcilicet curatione licitè medicus mercedem poſſit recipere. Movent hoc dudum multi DD. Sotus, & Navarr. apud Carrar. *de Med. part.* 2. *num.* 35. Ripa *in tractat. de peſt. par. ult partic.* 2. *num,* 93. & *ſeqq.* Caroc. *de loc. & cond. part.* 2. *quæſt.* 1. *rubr. de Medico*. Gaſpar. Triſtam. *de Cler. Med.* §. 16. Ratio pro negativa ſententia hujusmodi affertur: Spiritualia non poſſunt ullo pretio absque ſimoniæ peccato vendi: ſed Medicina ſive donum curationum eſt quid ſpirituale, non videtur ergo absque peccato, mercedem pro eo recipere. Præterea ipſe Hippocrates populo Abderitano ſcribens: *Neque*, inquit, *viri Abderitæ, argentum per vim mihi obtrudite,*

dite, *ſed liberæ artis libera eſſe ſinite opera; qui vero mercedem capiunt, hi ſcientias ſervire cogunt, velut captivas ex priori libertate ipſas facientes*. Quamobrem idemmet piiſſimus ſenex, ad eos, ut curaret Democritum, abſque ulla mercede contendit. Quinimo apud eundem non modo indecens, & illiberale eſt mercede medicinam facere, ſed res impia, ſic enim addit *ibidem*, dicens: *An non reputatis æquale peccatum eſſe hoſtes ſervare, & amicos mercede curare?* Non mirum ergo eſt, ſi Æſculapius à Jove fulmine ictus ſit, quod ob avaritiam Medicinam mercede exerceret, ut ex Pindaro, & aliis tradit Tiraq. *de nobil. c.* 31. *n.* 22. *& ſeqq.* Addendum ex Carocio *de loc. & cond. part.* 2. *rubr. de Med. q.* 1. *cum.* 5. quod Medici ratione exercitii multis gaudent privilegiis, quæ loco mercedis eorum laborum cedere debent; non poſſunt ergo aliam mercedem recipere.

Sed contraria opinio eſt communiſſima, & vera, licet nimirum Medicum mercedem recipere ab ægrotantibus, quibus medetur. Quod primo elicitur ex ſacro Textu, *Exod. cap.* 21. *verſ.* 19. *Innocens erit, qui percuſſerit, ita tamen ut operas, & impenſas in Medicos reſtituat.* Dum enim jubet mercedes Medicis ſolvendas per vulnerantem, non dicendum, illicitam rem præcepiſſe. Et *Eccleſiaſt. cap.* 3. *verſ.* 1. Honora Medicum, ibi. *A rege accipiet donationem.* Secundo patet ex text. legali *in l. Medicus. C. de Profeſſ. Med.* ibid. *Mercedes etiam eis, & ſalaria reddi jubemus.* Immo tam juſtè accipiunt Medici mercedem, ut pro ea præferantur omnibus creditoribus *Gail. de Cred. cap.* 4. *quæſit.* 11. *num.* 1566. Ad rationes in contrarium reſpondetur, ad primam, Mercedem à Medico non recipi pro quapiam re ſpirituali, nec pro ipſa ſanatione; quale enim eſſet præmium par ſanitati? Sed tantum pro labore, quem Medicus in curando impendit, ut etiam evenit in iis, qui aliquas ſcientias docent, qui non pro ipſa ſcientia ſalaria recipiunt, hoc enim eſſet ſimoniacum; ſed pro labore in ipſis edocendis ſuſcepto. Hippocr. autem loquitur de mercede, quam per vim exigit Medicus, non de ea, quæ ab amicis, & benevolentibus grati animi ergo ultro libenter offertur; unde idcirco *in lib. de Præcept.* monet Medicum, ut in exigenda mercede omnem deponat acerbitatem. Ad ſecundam dico, quod privilegia, quæ conceduntur Medicis, ratione exercitii, non tollunt, quin mercedem recipiant, nam poſt conſtitutas ipſis mercedes ab Imperatoribus, ea privilegia inſuper ſunt conceſſa.

Secundo ſeſe offert aliud dubium, an ſcilicet erret Medicus paciſcendo cum infirmo de mercede.
3 Hippocrates *primo loco ſupra cit.* non ſolum licere voluit Medico hoc pactum inire, ſed omnino de mercede debere ipſum paciſci, ob rationes inibi ab eo adductas, *num.* 4. Unde apparet falſo Cujacium *in comm. ad l. Juſtiniani lib.* 10. *tit.* 52. *l.* 8. dixiſſe, pactionem Medici cum infirmo, eſſe contra Hippocratis jusjurandum; nihil enim ibi Hipp. habet de mercede; Cum ergo hoc in loco concedat Medico, ut paciſcatur cum ægroto de mercede, non erit hoc pactum contra ejus dogmata. Sed non defuerunt alii poſt eum Medici, qui id ipſum admiſerint. Sed pro negativa videtur abſolute facere Text. *in l. Medicus. ff. de var. & extraord. cognit. & l. Archiatri. Codic. de Profeſſ. & Med.* Ibi. *Quos etiam ea patimur accipere, quæ ſani offerunt pro obſequiis, non ea, quæ periclitantes pro ſalute promittunt.* Ubi nota, quod illa verba, *Etiam ea*, non referuntur ad ſalaria, contra id, quod voluit Gloſſa hic, ſed ad verba ſubſequentia, nempe etiam ea, hoc eſt: Præter ſalaria, etiam ea, quæ ſani offerunt, & alias permultas DD. auctoritates pro negativa parte adducit Ripa *de Peſt. part. ult. part.* 2. *num.* 86. & Caroc. *de loc. & cond. part.* 2. *rubr. de Medico. quæſt.* 4. *num.* 4. & vide ex Canoniſtis Azorium *Inſtit. moral. lib.* 6. *cap.* 14. *quæſt.* 3. & ex noſtris in eandem ſententiam venit Septal. *lib.* 1. *caution. Medic. n.* 21. Multa tamen pro parte affirmativa adducit Caroc. *ubi ſupra*, *n.* 5. & Gaſpar. Triſtan. *de Cler. Med.* §. 34. Ut autem hoc dubium diluatur, nonnulla conſideranda: ac primo videndum, de quibus Medicis loquamur, cum non ſolum de Phyſicis intelligi poſſit hoc Medici nomen, ſed de Chirurgis, Empiricis, Chymicis, ac quibuſcunque aliis, quos nomine Medici venire diximus in hujus tituli principio. Secundo videndum, an indifferenter de omnibus morbis ſermo ſit, an de aliquibus tantum; cum pactum aliquando poſſit habere locum, aliquando non. Tertio conſiderandum, differre Phyſicorum mercedem à mercede aliorum Medicorum: nam quod Phyſico tribuitur, dicitur honorarium, ut infra dicemus; quod aliis tribuitur, dicitur merces.

His ſic ſe habentibus, dico, cæteros omnes Me- 4
dicos, Phyſico excepto, poſſe de mercede cum infirmis paciſci, eorum enim opera ſunt ſervilia, non minus ac ſint opera aliorum artificum mechanicorum, nam & ipſa Chirurgia, quæ cæteris ſupereminet, mechanica eſt, niſi à Phyſico exerceatur, aut ſi omiſſa ratione ſuum opus efficiat empiricorum more, ſoli experimento fidens: licet communiter ipſa Chirurgia, etiam rationalis, pro mechanica habeatur. Franch. *deciſ.* 564. *part.* 4. *n.* 10. aut ſaltem licet mechanica non ſit, quando jungitur rationi, & tunc maxime cum à Phyſico exercetur, quia nullo modo hominem inhoneſtat, ut Roderic à Caſtr. *Med. Polit. lib.* 2. *cap.* 3. & Septalius *lib.* 8. *Caut. Medic. n.* 1. tamen pari paſſu cum Medicina Phyſica in dignitate non incedit.

Dico ſecundo, quod nullus Medicus paciſci po- 5
teſt cum infirmo, ſi morbus eſt acutus aut urgens, ſed tantum quando eſt diuturnus & inducias præbet. Ea fuit Hippocr. mens *in Præception* & ex Medicis neotericis idem ſenſerunt cit. Roder. à Caſtr. *ibid. lib.* 3. *c.* 21. & Septal. *lib.* 1. *Caut n.* 21. qui hoc non ſolum indecens, ſed impium eſſe pronunciat; *Impium eſt*, inquit, *magno morbo urgente, de mercede paciſci*. Unde Text. *in l. Medicus*, *ff. de var. & extr. cognit.* illius Medici avaritiam reprehendit, & emendari jubet, qui periculum amittendæ viſionis in ægro procuraverat, & eo periculo urgente, ægrum compulerat, ut poſſeſſiones ſuas ſibi venderet. *Incivile*, inquit textus, *factum Præſes provinciæ coerceat, remque reſtitui jubeat*.

Tertio dico, quod contra omnem Phyſici digni- 6
tatem eſt, de mercede cum quocunque ægroto, quocunque in morbo, aut quocunque in tempore, non ſolum paciſci, ſed verba qualiacunque movere; ex dignitate enim Medici eſt, mercedes, ſiquidem dentur, accipere, & non recuſare; ſi autem non dentur non exigere, ut Soran. Epheſ. *in Art. Med. Iſagog. cap.* 3. dicebat: & ratio eſt, quia, quod Phyſico tribuitur pro morborum curatione, non eſt, ut dixi, merces, ſed honorarium, ut melius, & affluentius ſuo loco; at cum de mercede cum ægro, pacto convenit, tunc amittit nomen honorarii & acquirit nomen mercedis & ipſe Phyſicus mercenarius evadit, & ſuæ ipſius Artis dignitatem inquinat; relinquendum ego mechanicis, ut de mercede paciſcantur. Sed quia aliquando impingimus in homines ingratiſſimos, qui, accepto beneficio, nullam beneficii Medico gratiam habent, immo potius illum tanquam Dæmonem odio proſequuntur (nam idcirco proverbio circumfertur, Medicum trifrontem eſſe) Angeli nempe faciem gerit, cum curat; hominis, cum inter alios verſatur; Dæmonis, cum ægro, qui non ſatisfecerit, poſt curationem fit obviam, quod eſt celebre apud Juriſconſultos, Caroc. *ubi ſupra*, *q* 4. *in fin.* & ex Medicis Roderic. à Caſtr. *ubi ſupra c.* 21.) hinc fit, ut interdum Medicus coga- 7
tur mercedem exigere, in qua re contingit eum errare, cum nimiam mercedem expoſtulat, Navarr. *in Manual. c.* 25. *n.* 64. Caroc. *ubi ſupra*, *q.* 11. & ex Medicis Codronch. *lib.* 1. *c.* 29. *in fin.* Sed certe non eſt in manu Medici in hunc errorem impingere, nam quantumcunque ipſe expetat, vix habebit, qui dimidium æqui rependat; utinam & hoc aſſequeretur! incidimus in tempora, cum maxime deploranda eſt inhumana hominum in Medicos voluntas, ſed hæc ſilentio contegere ſatius duco. Adverte tamen, non eſſe præter Medici dignitatem cum

Princi-

Principibus viris, communitatibus, univerſitatibus, locisque publicis de mercede annua convenire: ſed & dari poſſunt caſus, in quibus etiam non ſit extra Phyſici dignitatem de mercede paciſci, qui videndi apud citatum Rodericum.

8 Porro etiamſi Medicus mercedem non recipiat ſæpiſſime, à quibus debet, eſt, quando à quibuſdam nihil recipere debeat; tritum enim ex præcepto Hippocr. *in præcept. n. 5.* & in juramento ſe ipſe Medicus ad hoc obſtringit, cum Doctoratus lauream conſequitur, & eſt communiſſima DD. opinio, & vide tam Canoniſtas, quam cæteros allegatos ad hoc per Caroc. *de loc. & cond. par. 2. rubr. de Med. q. 3. à n. 5. ad ſeqq.* & ex Medicis Codronc. *lib.*
9 *1. c. 29.* Roder. à Caſtr. *lib. 3. c. 21.* Mercurius *lib 2. Error. popul. c. 24.* & Gaſpar. Triſtan. *de Cler. Med. §. 16.* Quod ſi quid à pauperibus Medicus extorqueat, tenetur ad reſtitutionem, Carrar. *de Med. p. 2. n. 67.* Sed hoc an procedat, ſi accipiat à jam ſanatis, dubitari poſſet; nam text. *in l. Archiatri. C. de Profeſſ. & Med.* videtur permittere Medico à ſanis factis accipere. Non loquitur tamen ibi ſpeciatim de pauperibus, ſed generaliter de quibuſcunque hominibus. Forte à paupere, etiam ſano facto, non poteſt quicquam accipere, niſi forte res medicas, aut comeſtibilia non notabilis valoris. Sed videndum eſſet, quiſnam ad hunc effectum pauper dici debeat, & certe quemadmodum ad pleroſque effectus, arbitrium dicitur eſſe, quis vocari debeat pauper, ex adductis per Menoch. *de Arbitr. lib. 1. cent. 3. caſ. 65. n. 7.* & per Surd. de Alim. *tit. 9. q. 37. in principio*, forte & ad hunc effectum id arbitrarium eſſe deberet. Sed num de hoc Medicus ipſe
10 erit arbiter? an potius pauper hic ſtricte accipi debeat pro eo, qui non habet unde vivat? ut idem Surd. *ibid.* quod hic videretur magis habere locum, quam quod dicit Gail. *lib. 1. practic. obſerv. 43. n. 13.* pauperem dici ſcilicet extrema paupertate laborantem, & qui juramento paupertatis in camera præſtitit; ſed quid de illo, qui, cum non habeat divitias, unde vivat, poteſt tamen ſua induſtria vivere? certe enim cum infirmitas impediat, ne quis ſua induſtria utatur, hic pauper ad hunc effectum erit dicendus.

11 Sed teneturne Medicus ea obligatione, ut quandocunque à paupere ad medendum vocatur, accedere teneatur? Nimis oneroſum medius fidius eſſet, Medicum ad hoc teneri, quia pauperes & multi ſunt, & ſæpe ægrotant; multoque magis oneroſum eſſet id, ad quod illum obligant nonulli ex noſtris Doctoribus, nempe quod non ſolum teneatur pauperibus mederi, ſed etiam de ſuo illis elargiri. Ita unanimiter Codronch. *lib. 1. de Chriſt. med. rat. cap. 29.* Roder. à Caſtr. *lib. 3. Med. Polit. cap. 21.* & Mercur. *lib. 2. Error. popul. cap. 24.* ex Navarr. *in manual. cap. 25. num. 64.* deberi hanc Medicorum obligationem reſtringi ita, ut dicantur teneri, concurrentibus tribus conditionibus, Prima, quod proba-
12 biliter exiſtiment pauperem moriturum, niſi ei Medicinæ præſidiis ſuccurrant. Secunda, quod non adſit alius, qui id faciat. Tertia, quod nullus reperiatur, qui pro eo mercedem ſolvat: ſi enim hæ conditiones ſimul concurrant, non ſolum, ex mea ſententia, tenetur Medicus pauperi mederi, & ſi non medeatur, mortaliter peccat, ſed tenetur etiam de illius morte, ſi periclitetur; quia ſi, qui Medicum ægrotanti non adhibet, dicitur morti cauſam dediſſe. Surd. *de Aliment. tit. 4. quæſt. 5. num. 9.* multo magis ipſe Medicus dicendus eſſet dediſſe cauſam morti, ſi ægro, quem tenetur ſub pœna peccati curare, non medicatus fuerit, cum in hoc aliena opera non indiguerit, ſed propria tantum. Illud certum eſt, non teneri Medicum, ſi adſint alii Medici, & multo minus, inquam, ſi pauperes habeant, unde eorum neceſſitati ſubveniant, veluti ſunt Xenodochia publica ad hunc effectum conſtructa, in quibus recte & pro eorum ſtatu, & conditione commode curari poſſunt.

Sed illud multo durius videri poſſet, Medicum præter pauperem, teneri etiam curare gratis divitem nolentem, aut avarum, qui ut Medico mercedem 13 non ſolveret, curari recuſaret; Et tamen hæc opinio videtur eſſe Doctorum communis. Abb. *in cap. Ad Aures de Æt. & qualit. num. 7.* Ripa *de peſte part. ult. partic. 2. 103.* Navarr. *loco ſupra citato.* & ex Medicis Codronch. *lib. 1. cit. cap. 34.* Rigor tamen hujus opinionis temperatur eo, quia poſt celebratam curationem, etiamſi Medicus nolentem curaverit, datur ipſi Medico actio exigendi mercedem ab infirmo jam ſanato, ſive ab illius hæredibus, ſi ille deceſſerit, ut per Navarr. *ibid.* Afflict. *deciſ. 123.* & ibi Urſillus *num. 2.* Magon. *deciſ. Flor. 11. num. 2.* & plurimi apud Caroc. *de loc. & cond. part. 2. rubr. de Med. quæſt. 2. à num. 4. ſeqq.* quod etiam eleganti dialogo proſecutus eſt Guilielm. Onciac. *Colloq. mixt. cap. 6. in fin.* & ex noſtris Codronch. *ubi alias lib. 1. cap. 29.*

Porro autem, ultra commemoratum errorem, 14 quando Medicus accipit à pauperibus, vel eis mederi abſque mercede recuſat, in alium ſæpiſſime labi ſolet: cum à publico ſalariatus, ab ægrotis aliam mercedem aut donaria accipere non veretur: hoc enim peccatum eſſe voluerunt multi, quia nemo debet ultra conventam mercedem aliquid accipere, ad quod videtur facere Textus *in l. Neceſſarios §. final. ff. ad ſull.* Ripa. *tract. de peſt. part. ult. partic. 2. à nu. 112. ad ſeqq.* Navarr. *loco ſæpe adductio n. 64.* Mynſing. *Obſervat. 75. cent. 2.* Carr. *de Med. part. 3. num. 93.* & ex Medicis Codronch. *ubi, ſæpe cap. 28. lib. 1.* ſed contra aperte eſt Textus *in l. Archiatri, C. de Profeſſ. & Med.* ubi Medico à publico ſalariato conceditur accipere à ſanis factis quæ in obſequium offerunt, qui textus eſt clariſſimus, ut mihi videtur, licet à Juriſconſultis non ita exponi, ut verba ſonant, notaverim. Hortantur enim ibi Imperatores ipſos Medicos Archiatros, quibus annonaria commoda à populi commodis miniſtrantur, ut honeſte obſequi tenujoribus malint, hoc eſt, ut ſine mercede tenujoribus medeantur, à quibus nihil accipiant, neque accipere debent, cum à publico ſalaria habeant, quam turpiter ſervire divitibus, hoc eſt, quam cum mercede ipſis divitibus, qui habent unde dent, ſervire, quod turpe eſt; quia non debent, etiamſi offerant, accipere: & intentio legis eſt hortari Medicos à publico ſalariatos ad medendum tam pauperi, quam diviti, contentos publico ſalario, additurque; *Quos etiam ea patimur accipere, quæ ſani offerunt pro obſequiis*, ſcilicet contenti ſumus, ut ultra ſalaria ex publico accepta, poſſint accipere ea, quæ ſani offerunt vel ſalaria, vel quæcunque ea ſint; neque enim hæc vocanda eſſe ſalaria voluit Gloſſa hic, ſed donaria, quia ſponte à ſanis factis pro obſequiis offeruntur.

Præter hæc dubitatur, an Medico liceat merce- 15 dem ante inceptam curationem accipere. Ratio dubitandi eſt, quia merces reſpicit jam factum laborem; non videtur ergo deberi, niſi poſt curationem ita decidentibus Juriſconſultis, de qua re vide poſt Ripam. *de peſt. ubi alias, num. 125. & ſeq.* & Cagnol. *in l. Diem functo. ff. de off. Aſſeſſ. n. 131.* Caroc. *de loc. & cond. part. 2. rubr. de Med. quæſt. 5.* vide inſuper ea, quæ de paciſcenda mercede jam dixi.

Aliam ultra prædictas dubitationem movent Ju- 16 riſconſulti, an nimirum Medicus debeat habere mercedem in diebus feſtivis: Et pro negativa faciunt ea, quæ attulit Ripa *loco ſupra citato cit. de r. med. ad cur. peſtem, num. 131.* & poſt eum Magonius *deciſ. Flor. 11. n. 8,* & ratio eſt, quia in diebus feſtivis laborare, aut ſervilem operam facere non licet, ex tertio præcepto Decalogi, ſatis autem apparet ſervilis opera, infirmos curare, accepta mercede, ex iis, quæ affert Suarez. *lib. 2. de dieb. feſtis cap. 19. num. 5.* Quin etiam nulla mercede accepta, non licet in his diebus curare, unde idcirco Chriſto Domino indignatus eſt Archiſynagogus apud Lucam *cap. 13. verſ. 14.* quod diebus feſtivis, nempe Sabbatho, mulierem illam curaſſet, curare enim eſt ſervire alteri, ad corporis ſalutem recuperandam, cum

ergo

ergo hoc ſit opus ſervile non exercendum in die-
bus feſtivis, ſed dato etiam, quod, quia tendit
ad alterius ſalutem, morborum curatio exerceri
17 poſſit, ut D. Thom. dicit, 2. 2. *quæſt.* 122. *art.* 4. *ad*
3. tamen id intelligi debet, ſi abſque mercede fiat;
mercedis enim pro opere acceptio facit illud ſervile,
cum mercedem accipens, ſui ipſius venditorem fa-
ciat, ut ex Xenophonte *in lib. de dict. & fact. So-
crat.* refert Peregr. *in Apolog. ad verſ. Philoſoph. &
Med. calumn. pag.* 190.

18 Sed contra eſt conſuetudo non præter rationem
introducta: & ad ea, quæ opponuntur, dicimus,
quod curare infirmos non eſt opera ſervilis, ut
per D. Thom. *ubi ſupra*, vel ſit ſervilis ſecundo
modo, non eſt prohibita in diebus feſtivis. Non
obſtat quod Medicus laboret in medendo, quia la-
bor ille non eſt corporalis, etiamſi enim indigeat
labore, & corporis motu, ut ægrotos inviſat,
hoc eſt per accidens, quia Medicus, ut alias ex
Platone dixi, non corpore corpus curat, ſed ani-
mo. Non obſtat inſuper, quod pro curatione ac-
cipiat mercedem, quia, quod recipit Medicus ab
ægrotis, non eſt proprie merces, ſed honorarium,
daturque illi pro obſequio, *l. Archiatri. C. de Profeſſ.
& Med.* dicique Medicorum mercedes honoraria,
patet ex *l.* § *probinde & l. in honorarii ff. de var. &
extr. cognit. c. Non ſane.* 24. *diſt.* 5. & notat Roderic.
à Caſtr. *in Med. Polit. lib.* 3. *cap.* 21. & Gaſpar. Triſtan.
de Cler. Med. §. 28. unde illud Cicer. apud eund. *lib.*
16. *Epiſtol.* 9. & apud Peregrin. *ubi proxime*, *Curio mi-
ſi ut Medico honos habeatur.* Sed dato etiam, quod
id, quod Medicis datur, eſſet merces ſic proprie
dicta, tamen opus non ſervile fieri poſſe pro mer-
cede etiam in feſto, dicit Suarez. *lib.* 2. *de dieb feſt.
cap* 19. *nu.* 10. & ſi opus ſervile ex neceſſitate fieri
poteſt pro mercede etiam in diebus feſtis, ut ibi-
dem Suarez. *nu.* 9. quanto magis fieri poteſt opus,
quod eſt pro hominum ſalute tam neceſſarium? Sed
mercedem facere hoc opus ſervile falſum eſt, ni-
hil enim de Medicinæ dignitate mercedem deme-
re, demonſtrat Valleſ. *in ſacr. Philoſoph. cap.* 74. licet
abſolute falſum ſit ex mercede opus evadere ſervi-
le, ut probat. Suarez *ubi ſupra nu.* 6. Cum ergo Me-
dicus neque corporis labore curet, neque merce-
dem pro curatione dicatur accipere, etiamſi ali-
quid accipiat, poteſt abſque ullo ſcrupulo etiam
diebus feſtivis, quæ ab ægris offeruntur, accipere,
& ſic concludit Ripa, *ubi ſupra*, *num.* 132. cujus
conſilium laudandum, quod Medicus accipiat à
ſponte dantibus, quemadmodum in conſuetudine
eſt, etiam in diebus feſtivis, nihil tamen ipſe
in hiſce diebus expectat à non ſponte dantibus
Unde Magon. *deciſ. Flor.* 11. *n.* 6. in conſtituen-
do ſalario cuidam Chirurgo, qui per octo men-
ſes infirmum quendam curaverat, detrahi dies fe-
ſtivos.

20 Denique dubitatur, an in morbis deſperatis, &
incurabilibus Medicus licite mercedem recipiet? Et
videtur quod non, quia nemo debet recipere mer-
cedem laboris, quem incaſſum ſciebat ſe inſumere;
ſed ſic eſt, quod in deſperatis, & incurabilibus
morbis Medicus ſcit, ac manifeſte cognoſcit, fru-
ſtra laborem ſuſcipere in curandis; ergo non de-
bet ex eo labore ullam mercedem recipere. Con-
tra tamen D. Antonin. ex quo Actius *de infir. verſ.
ſalarium*, voluit Medico deberi ſalarium, etiam
pro morbo deſperato, ac inſanabili: communis
tamen Doctorum opinio eſt deberi, quandocunque
Medicus morbum talem eſſe pronunciaverit, alias
vero non deberi. Ita ex noſtris Codronch. *lib.* 1.
ſæpe cit. cap. 30. & Mercur. *lib.* 2. *Errorum popul.
cap.* 5.

Sed quænam requiruntur ad hoc, ut Medicus,
moriente ægroto, à culpa ſit immunis, & licite
mercedem accipere poſſit? Gail. *lib.* 2. *Obſer.* 111. *n.*
25. quatuor requiri dicit: primo, ne excedat limi-
tes ſuæ profeſſionis, ſecundo, ut ſit peritus in Arte;
tertio, quod diligentem adhibuerit; quarto, quod
recta inſtituerit victus rationem. Nos dicamus ne-
ceſſe eſt, ut morbum cognoverit, ut periculum
prædixerit, ut diligentiam, in omnibus ad curam
ſpectantibus, adhibuerit.

Sed hic inſurgere poteſt dubium non contem-
nendum, an nimirum Medico de periculo nihil an-
nunciante, ægroque mortuo, debeat Medicus ac-
ceptam mercedem reſtituere; ſi enim vera eſt cita-
ta Codronchii, & Mercurii opinio, quod tunc li- 21
cite accipiat, quando periculum, aut inſanabilita-
tem prædixerit; certe ſi non prædixerit, illicite ac-
cipit: illicite vero acceptam teneri nos reſtituere
quis dubitabit; & tamen cum Medicus laborem in-
ſumat, ſemperque eum finem ſibi proponat, ut
ægroto aliquid adjumenti ferat; etiamſi illicite ac-
ceperit; quod mortem aut inſanabilitatem non præ-
dixerit, licite tamen accepiſſe ad laborem, eſt di-
cendus. Sed hæc decidere ad me non pertinet, ad
eos ergo, ad quos pertinet, ejus dubitationis de-
ciſio remittenda.

SUMMARIUM.

1 *Primus error Chirurgorum.*
2 *Secundus error.*
3 *Tertius error.*
4 *Quartus error.*
5 *Chirurgi an teneantur infirmos ad confeſſionem hortari.*
6 *Chirurgus peccat conſulens quicquam contra Animæ ſalutem.*
7 *Chirurgus ut Phyſicus errat in opere omittendo, & committendo.*
8 *Chirurgus circa mercedem quomodo peccet.*
9 *Chirurgus tenetur pauperibus gratis mederi.*
10 *Chirurgus an in diebus feſtivis curare poſſit, & an iiſdem diebus mercedem accipere.*
11 *Quiſquis abſque ſufficienti examine medetur, peccat.*
12 *Artifex excedens limites ſuæ capacitatis, peccat.*
13 *Culpa eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti.*
14 *Magna culpa dolus eſt.*
15 *Artifices errantes in manualibus operibus puniri poſſunt.*
16 *Magna negligentia eſt.*
17 *Phlebotomantes, hoc eſt, ſanguinem detrahentes, unam venam pro alia ſecantes, peccant.*
18 *Non omnes venæ eadem promptitudine corpus evacuant.*
19 *Detrahentes ſanguinem abſque Phyſici licentia, errant, & ſunt puniendi.*
20 *Gravis error eſt, ſanguinem alia ratione, detrahere, quam qua Phyſicus juſſerit.*
21 *Errant detrahentes ſanguinem in majori, aut minori quantitate, quam Phyſicus præceperit.*
22 *Errant detrahentes ſanguinem alio tempore quam quo Phyſicus voluerit.*
23 *Conſilium dando quomodo errent ſupradicti artefices.*

QUÆSTIO IX.

De Chirurgorum aliorumque ſimilium artificum erroribus.

IN hac Quæſtione, de Chirurgorum erroribus pri-
mo agemus, deinde de erroribus phlebotoman-
tium, omniumque, qui aliquo modo chirurgica
opera exercent, ſanguinem quocunque modo ne-
trahendo, leviora vulnera curando, tumores ſimpli-
ces, ulcera ſuperficiaria, & alia id genus. Sed Chi-
rurgos, cum ad rationales Medicos quam proxime 1
accedant, in plurimos eorum errorum impingere
contingit, in quos ipſos Phyſicos dilabi jam enar-
ravimus, ut deinceps moſtrabo. Sed præ cæteris fa-
miliaris Chirurgorum error eſt, abſque præcedenti
ſtudio, & neceſſaria rerum cognitione, & abſque
ulla theoriæ ſcientia, Chirurgiæ ſeſe addicere, ſo-
laque praxi contenti eſſe; quod quidem ipſis eſt,
tam peculiare vitium, ut vix ex decem unum aut
alterum reperias, qui in theoricis ſit vel mediocri-
ter inſtructus: quod etiam de ſui temporis Chirur-
gis deploravit Galenus *lib.* 3. *de Anat. Admin. c.* 1. unde
non mirandum, ſi etiam in his curandis, quæ ad ſen-
ſum patent, ſæpiſſime hallucinentur, idcirco non

abſque ſumma ratione nominatim ob male adminiſtratam curationem, illi puniuntur. *text. in* §. *præterea Inſt. ad l. Aquiliam*; minori enim excuſatione dignus videtur Chirurgus, ſi erret in his, quæ ad ipſum pertinent, quam Phyſicus, qui, etiamſi per ignorantiam erret, excuſatur, *arg. l. Illicitas* §. *ſicuti. ff. de off. Præſid.* & ratio eſt, quia Phyſicus in curandis morbis cogitur uti conjecturis: tam in ejus dignotione, quam in curatione, ſaltem ſecundum plurimum, quod etiam ſecundum plurimum non evenit de Chirurgis, qui præſertim in operibus manualibus, ſi per ignorantiam peccent, puniendi veniunt de ignorantia; licet etiam Phyſici, qui perperam medicamentum dedit, ignorantia impunita remanere non debet. *ut per cit. text. in* §. *Præterea. Inſt. ad. l. Aquiliam*. Valde autem turpe eſt, inquit Hipp. *lib. de Med. n.* 5. *non obtinere à Chirurgia quod velis*. Et ſi hoc turpe eſt non ſine culpa Chirurgi eſt, & idcirco pœna dignum.

2 Errant autem peculiariter Chirurgi (niſi ſimul & Phyſici ſint) cum ultra limites ſuæ ipſorum artis progrediuntur, & in iis ſeſe immiſcent, quæ ultra eorum capacitatem ſunt, ſicuti in medendis morbis internis, quorum cognitionem ipſi neque habent, neque ſine Philoſophiæ ſcientia habere poſſunt; ex hac enim habetur cognitio naturæ ipſorum morborum cauſarumque ipſos progignentium, & idcirco cum mortaliter peccare dicatur Medicus, qui medetur morbo non cognito, ut alias dixi, tanto magis peccabit Chirurgus, qui & morbos non cognoſcit, & facit quod facere neque debet, neque poteſt.

3 Errant inſuper iidem Chirurgi (niſi ipſi Phyſici etiam ſint) cum Phyſicos non advocant, in morbis ad eorum artem, & ad ipſam operationem ſpectantibus, qui tamen Phyſici præſentiam requirunt, ut Chirurgi illi apud Lang. *lib.* 1. *Epiſt.* 4. qui non ſolum non advocabant Phyſicos, ſed Phyſicorum munere audacter fungebantur febrem ardentem curantes.

4 At quia Tumorum, Vulnerum, Ulcerum, Fracturarum, aliorumque morborum curatio perfici à Chirurgis non poteſt, niſi corpus ut decet expurgetur; cum hoc ab ipſis fieri non poſſit, neceſſarium eſt, atque ex juramento tenentur, Phyſicos advocare, qui interna cauſa inſpecta quæ morbum fovet ipſam removeant, ea enim non remota, incaſſum Chirurgi inſudant eos morbos ſuperare, qui tamen ut plurimum Phyſici præſentiam valde reformidant, non ex eo ſolum, quia craſſos eorum errores ſæpe detegat, ſed quia morbus amota cauſa celeriorem ſortitur curationem, quod ex re eorum non eſt, qui lucro inhiantes (de malis & avaris, non de bonis loquor) morbum ad longiſſimum tempus protrahi deſiderant.

Sed in indagandis reliquis Chirurgorum erroribus, qui punitionem ab alterutra lege reportare deberent, ſatius eſt eundem ordinem ſequi, quem in Phyſicorum erroribus ſervavimus. Primo dubitati poteſt, an Chirurgus, ut Phyſicus teneatur ægrotantes ſuos ad pœnitentiæ Sacramentum hortari, dicendumque videatur in eadem obligatione illum quoque eſſe, cum & juramento in Doctoratu conſequendo ad hoc ſeſe obſtringat; quod intelligendum quando ſolus curat, nam ſi adſit ſi-
5 mul Phyſicus, videtur ab ea obligatione immunis; & ratio eſt quia major videtur eſſe obligatio Phyſici ex hoc, quia morbi, qui Phyſici præſentiam requirunt, ſunt magis periculo proximi, quam ii, quibus ſolus Chirurgus ſufficit, cum ergo Phyſicus & ſit primus in dignitate, & multo melius quam Chirurgus morborum pericula cognoſcat, magis ad ipſum ſpectare videtur ægros ad confeſſionem hortari, quam ad Chirurgum, ubi ambo in eadem cura ſint eodem tempore vocati; alias videretur incumbere hoc onus ei qui primus vocatur. Sed quid ſi Chirurgus videat Phyſicum in ea re negligentem? Exiſtimarem teneri Chirurgum, aut Phyſicum admonere, ut ſuo munere fungatur, aut etiam ipſum ægrotantem hortari, ut huic obligationi ſatisfaciat. In cæteris autem in quibus diximus *quæſtione per totam*, Phyſicum errare omittendo exequi ea, quæ ad ſalubria conſilia ſpectant, poteſt etiam & ipſe Chirurgus delinquere in iis, quæ ad illum ſpectant, quamobrem ad eam quæſtionem recurrendum.

Sed & circa ea, quæ committendo Phyſici peccant in conſiliis dandis, peccare & ipſi chirurgi poſſunt. Et primo non minus quam Medicus pec- 6
cat chirurgus, ſi quicquam contra animæ ſalutem ægris vel ſanis perſuadet, de quibus omnibus videnda, quæ *ſuperiori quæſt.* 5. *per totam* attulimus. Illud unum peculiariter de chirurgis determinandum venit, an poſſint ipſi ſuam ſententiam dicere, & conſilium dare circa Jejunii obſervantiam, circa ceſſationem à recitatione divinorum officiorum, & circa hujuſmodi alia, dicendumque videtur, quod cum de his impedimentis determinare ſpectet ad ſuperiorem ſcientiam, quæ exacte cognoſcit morborum naturam, cauſas illos excitantes, particulares hominum temperaturas, ipſorumque vires, & tolerantiam, aliaque id genus, non poterit chirurgus, ut talis in his conſilium ullum dare, quia ejus captum tranſcendunt. Debet ergo ægros ad Phyſicos remittere, niſi cauſam ob quam quis diſpenſari ad hæc debeat, ſit nimis evidens, tunc enim forte poterit circa hoc conſilium dare, quia etiam abſque ejus conſilio præſente cauſa evidente, æger poteſt licite ſeipſum diſpenſare. D. Thom. 22. *quæſt.* 147. *art.* 4. Forte & idem habet locum, ultra jejunii obſervantiam, in aliis quibuſdam obligationibus.

Sequuntur porro errores in opere tam commit- 7
tendo, quam omittendo patrati, in quibus non minus quam Phyſicus, etiam Chirurgus implicari poteſt, & de his videndæ *quæſt. 6. & 7.* Sed & circa mercedis receptionem, eodem modo Chirurgus, & Medicus per omiſſionem errare poteſt. Chi- 8
rurgo autem nonnulla licere potius, quam Medico certum eſt: de Chirurgo enim non dubitandum, quod cum opus faciat ſervile, mercedem nulla hæſitatione poteſt accipere, unde paciſci illum de mercede poſſe, *ſuperiori quæſtione* diximus; ſed tenebiturne, ut Phyſicus, pauperibus gratis mederi? in hac re poteſt eſſe dubium, quia Phyſicus, nullum impendit corporis laborem in curandis ægris, niſi per accidens, & quod ab illis accipit, non accipit tanquam mercedem laboris corporei, quem in illis curandis aſſumpſerit, ſed tanquam honorarium, & pro obſequio ad quod jure non debent adſtringi pauperes, ſed divites, Chirurgi autem utuntur labore corporis, dum vulneribus medentur, dum luxata ad ſuum locum impellunt, dum 9
ſecant, urunt, aliaque id genus opera moliuntur: at nemo teneri videtur pro altero gratis laborare. Quibus non obſtantibus dicendum videtur, ad idem teneri Chirurgos; unde idem in doctoratu conſequendo juramentum ſuſcipiunt, & ad id, quod dicitur neminem teneri pro altero laborem gratis ſuſcipere, reſpondendum, verum eſſe univerſaliter, ſed fallere in Chirurgo, ratione doctoratus.

Dubitari porro ultra hæc poteſt, de Chirurgo 10
multo rationabilius, quam de Phyſico, an poſſit diebus feſtivis mederi; & dato quod poſſit, an licite accipiat mercedem. Ratio dubitandi eſt eadem, quæ ſupra, quia Chirurgi opera ſervilis eſt, laborem corporis requirit, ſed in diebus feſtivis præcipimur abſtinere ab omni opere ſervili; ergo Chirurgus diebus feſtivis non debet mederi. Dicendum tamen, quod licet curare manuali opera, ſit quid ſervile, videtur tamen eſſe permiſſum etiam in diebus feſtivis, quia impenditur in hominum ſalutem, ut manifeſte D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 122. 4. *ad* 3. Sed quoad mercedem majus poteſt eſſe dubium; ſed idem videtur dicendum: quod de Phyſico diximus non eſſe nempe illicitum accipere mercedem etiam in diebus feſtivis à ſponte dantibus; abſtinendum tamen in his diebus feſtivis à petenda mercede, ob religionis reverentiam, non ob vanam aliquam ſuper-

ſuperſtitionem; quod Judæis ipſis omnium hominum ſuperſtitioſiſſimis eſt familiare, licet Suar. *lib. 2. de dieb. feſt. cap.* 19. *n.* 10. ex Cajet. concludat, non eſſe contra obſervantiam feſti locare operas ſuas in illo die, etiam pro mercede quando alias tales operæ non ſunt in feſto prohibitæ, vel ex cauſa legitima permittuntur.

Poſt Chirurgos aliud ſequitur hominum genus, Chirurgis quidem affine, ſed in dignitate, ob doctoratum, quem aſſequuntur Chirurgi, longe illis inferius; nam Chirurgus doctoratus honorem conſequitur, ut per Franch. *deciſ.* 365. *n.* 11. *et ſeq.* ſed hujuſmodi artifices in nullo dignitatis gradu ſunt, Chirurgiæ tamen aliquam partem, ſed infimam exercent, cum licentia alicujus Collegii, vel Principis auctoritate. Eorum aliqui ſanguini ſolummodo detrahendo, cucurbitulis, aut cum ſcarificatione, aut ſine ea affigendis, hirudinibus applicandis, inuſtionibus ſimplicibus faciendis ſe deſtinant: aliis ſimplicibus vulneribus, aut ſimplicibus tumoribus levioribuſque continui ſolutionibus medendis, luxatiſque oſſibus reſtituendis; alii etiam magis compoſita vulnera, & machinationes majorem ſolertiam, & cognitionem requirentes tractant: de quorum omnium commiſſionis erroribus nunc aliqua dicenda.

Et primo notum eſt, quod quiſquis abſque præcedente examine, & ſufficienti cognitione rerum, & abſque Superiorum licentia, curandum aliquem ex prænominatis morbis ſuſcipit, non ſolum pœnis per Medicos, ad quos pertinet, indictis, ſe ſubiicit, ſed gravis etiam peccati reus fit; quia, ſi Phyſico etiam perito non licet abſque doctoratu mederi, ut *quæſt.* 2. dixi; multo minus licere debet his, qui ut plurimum ſunt craſſioris Minervæ homines, nulliuſque intelligentiæ, abſque expreſſa licentia, quam ſemper examen præcedere debet, prædicta machinari poſſe.

12 Secundo, horum ſinguli frequentiſſime in eum errorem impingunt, quod excedunt limites propriæ capacitatis, & licentiæ ſibi conceſſæ, in qua re & graviter etiam peccare, & ſi aberrent, puniri etiam poſſe, manifeſtum eſt; in culpa enim eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti, *l. Culpa eſt ff. de Reg. jur.* Cum vero hæc culpa ſit gravis & magna,
13 quia incurritur cum periculo ſalutis ipſorum hominum, doloſa dici debet, *l. Magna ff. eod. ibi. Magna culpa dolus eſt.* Ad cautelam ergo in licentiis, quæ
14 ſimilibus perſonis conceduntur, ſpeciatim morbi nominari debent, quibus mederi illis conceditur, negata licentia medendi aliis ibi non expreſſis.

15 Tertio, aberrant aliquando hujuſmodi perſonæ in ipſis manualibus operibus; & ſi error ſit inſignis, punibilis abſque dubio eſt, pro ejus majori aut minori gravitate: talis eſt, cum incidentes mediam, ſive communem dictam venam, ſubjectum nervum pungunt, ut evenit Chirurgo illi, qui Carolo Nono, Galliarum Regi eam venam incidere volens, nervum pupugit, ex qua læſione Rex nonniſi poſt trimeſtre ſpatium ſanatus eſt ut Paræus narrat, *lib. 9. ſui operis c.* 38. & ſic Phlebotomus ille apud Amatum Luſit. *cent.* 3. *curat.* 35. ex cujus errore æger vita functus eſt, in quem errorem turpiter lapſum vidi audaciſſimum Pharmacopolam: qui ſanguinem etiam detrahebat, qui robuſtiſſimum juvenem eo errore è medio ſuſtulit. Sic & cum ſubjectam arteriam venam jecorariam aperientes, incidunt, & in cauſa ſunt, ut Aneuryſma excitetur, & cum partes inurentes capita muſculorum, & nervos ſubjectos lædunt, aut tumorem aperientes, eandem noxam ægris conciliant, unde in cauſa ſunt,
16 ut partium motus in futurum aut diminuantur, aut depraventur, ut etiam in totum amittantur. Idcirco autem errata hæc punitione digna videntur, quia facile adhibita diligentia evitare poſſunt; magna ergo Artificis negligentia præſupponi poteſt, quæ culpa eſt, *l. ead. ff. eod.* Pro his in judicium trahi poſſunt, & in eos digna pœna animadvertere licebit, de cujus qualitate ad me non pertinet, ſed ad judices determinare.

Quarto hujuſmodi artifices in ſanguine detrahendo multis erroribus implicantur, & primo cum unam venam pro alia ſecare negligunt, ut ſi hepaticam pro cephalica, aut mediam pro hepatica ſecuerint, contra id, quod Phyſicus præceperit; quia licet nonnulli Doctores in ea opinione fuerint, quod parum referat, ex qua vena ſanguinem detrahas, quia omnes æqualiter corpus evacuant, aut nihil ſaltem referre credant, quam ejuſdem partis venam aperias, dummodo ejus partis ſit, quam Phyſicus juſſerit, nempe ſi dextram in ſuperioribus, dextram ſuperiorum partium incidas, ſi ſiniſtram inferiorem, inferiorum partium ſiniſtram, & ſic de reliquis: tamen certum eſt, quod demonſtrat etiam Gal. *com.* 2. *in lib. de vict. rat. in acut. text.* 10. non omnes venas eadem celeritate, & promptitudine omnes corporis partes indifferenter aut totum evacuare; & patet experientia, in quibuſdam particularibus caſibus magis opportunum eſſe hanc, aut illam potius venam ſecare, & commodius, & promptius partem affectam juvare, non eſt ergo hic error abſque animadverſione tranſigendus. 17 18

Sed ſuperiori adducto errato, multo majori cenſura dignum eſt, cum Phlebotomus ſanguinem detrahere audet abſque ulla Phyſici licentia, præterquam quod enim hoc illis per edicta, & conſtitutiones omnium Collegiorum prohibitum expreſſe eſt, facile in grave damnum alicujus perſonæ in hunc errorem labi poſſunt, cum enim neque hominum temperaturas, neque partium diſpoſitiones, neque morborum, neque cauſarum eſſentiam, neque virium robur, neque alia neceſſaria cognoſcant, impoſſibile eſt illos non errare, & fortuito fit quod non errent, & ex hominum, quibus ſanguinem detrahunt, infortunio. 19

Sed gravior multo error ille eſt, cum omiſso, 20
aut neglecto Phyſici præcepto jubentis venæ inciſionem, illi aut per ſcarificatas cucurbitulas, aut per hirudines ſanguinem detrahunt, aut contra, jubente Phyſico, ut ſcarificatæ cucurbitulæ applicentur, earum loco hirudines admovent, aut venas aliter aperiunt. Eſt autem hic error tanta animadverſione dignus, ut inde facile in ægrotum mors aliquando emanare poſſit, & ſiquidem hoc, aut aliud notabile damnum ob illum ſuccedat, non debet ullum eſſe dubium, quin iſti artifices in culpa ſint; qui qualiter, & quatenus ſint puniendi, ipſi Juriſconſulti melius determinabunt.

Quinto, errant inemendabiliter hi artifices, in 21
quantitate ſanguinis detrahenda, juxta Medici præceptum; quique cum ſemper eam excedant, & aliquando inſigniter præter grediantur, ita ut dixerim ex hoc ægros aliquando ſuccubiſse. Nam memini artificem quendam ex his, juſsum à me ſanguinem ex ſalvatella cujuſdam febricitantis ad uncias quatuor detrahere, illum ad libras duas detraxiſse, ex quo adeo refrigeratus æger eſt, ut cachecticus factus intra bimeſtre ſpatium obierit. In hunc errorem hi volentes impingunt, ea ratione perſuaſi, quod ſanguis ater, niger, craſsus, aduſtus, malus, peſſimus ſit; quam cautionem de quocunque ſanguine canunt, quia boni, aut mali ſanguinis qualitatem ne per ſomnium quidem agnoſcunt, ſed etiamſi agnoſcerent, neſciunt ignari, neque perſuaderi poſsunt, in tanto minori quantitate ſanguinem eſse detrahendum, quanto impurior, ac deterior exiſtit, quia tunc manifeſto ſigno apparet, ſpirituum paucitatem ſubeſse, & facile hinc poſse vires collabi, ita admonente Fernel. *lib. 2. Meth. med. cap.* 17. & doctiſſimo ſene noſtro Septal. *lib.* 4. *caut. Med. n.* 2. Licet autem graviter peccent hi majori copia ſanguinis detrahenda, quam Medicus præſcripſerit, non tamen ſunt ab errore immunes, ſi minorem detrahant; nam & hoc in notabile interdum ægrotantium præjudicium eſse poteſt, nam & in hunc errorem hos ipſos aliquando labi comperies, cum, ut pro doctis habeantur, ægrotantium vires ipſi metiri volunt, & ſi Medicus

cus ſemilibram ſanguinis detrahi juſſerit, ipſi vires languentis debiles eſſe pronunciantes, ad tres tantum uncias detrahent, & interdum cum evidenti ægrorum periculo.

12 Sexto errant iidem artifices circa tempus mittendi ſanguinem, ut ſi Medicus præcipiat venam ſecari ſummo mane, illi prope meridiem ſecent; aut ſi juſſerit ſecandam venam hodie, illi in craſtinam diem opus reiiciant. Hoc enim maximi refert, præcipue in febribus, in quibus aliquando neceſſe eſt evitare ipſarum febrium acceſſiones, inſultus, incurſiones, nam prope hæc tempora venam ſecare eſt hominem è medio tollere. Adde quod aliquando procraſtinatio in cauſa eſſe poteſt, ut æger ſuccumbat, etiamſi ſit aliquarum tantum horarum, ut uſuvenire poteſt in præcipitibus nonnullis morbis, qualis eſſet acutiſſima pleuritis, ſuffocans ſquinantia, aut alia pernecabilis inflammatio interna. Debita ergo ſeveritate in hunc errorem animadvertendum, & Medici quidem culpam in his caſibus evitare debent, urgendo, ut ſanguinis quamprimum detrahatur.

13 Sed videamus tandem, num circa conſilium dandum id genus hominum quicquam peccare poſſit, quod vel temporali, vel ſpirituali pœnæ, aut utrique ſubiiciatur. Notum autem eſt, ad eos non pertinere, ullum conſilium ægrotis dare, ſed ad Phyſicum, qui vitæ inſtitutum præſcribit, & idcirco nihil peccant hi omittendo aliquid conſulere, cum nihil teneantur conſulere; ſed committendo ſæpiſſime, ac graviter, ob eorum audaciam peccant; dant enim & ipſi interdum prava aliqua conſilia, ut circa abortum procurandum, circa coitum exercendum; vel circa aliquid ſimile, in quibus duplici ex capite veniunt puniendi, primo quod tranſgrediantur propriam capacitatem, & facultatem eis conceſſam, immiſceantque ſe in iis, quæ ad eos non pertinent. Secundo, quod conſulant ea, quæ contra animæ ſalutem ſunt. Denique circa horum artificum mercedes, quando, & à quibus accipere poſſint, idem videtur dicendum, quod in ſuperioribus de Chirurgis dictum eſt.

SUMMARIUM.

1 *Aromatarii quomodo errent circa peritiam.*
2 *Aromatarius non habens ſufficientes divitias ad exercendam artem, graviter peccat.*
3 *Circa electionem medicamentorum quomodo errent aromatarii.*
4 *Circa medicamentorum, quæ Medicis præſcribunt, quantitatem, quomodo delinquant aromatarii.*
5 *In compoſitione medicamentorum aromatarii quomodo errant, & n. ſeq.*
7 *Circa medicamentorum commutationem quomodo errent.*
8 *Circa uſum medicamentorum quomodo errent.*
9 *Circa recipiendas viſitationes Medicorum, aromatarii, qua ratione errent.*
10 *Seplaſiariorum errores.*

QUÆSTIO X.

De Aromatariorum & Seplaſiariorum erroribus.

QUam multiplici errore implicentur, & implicari poſſint Aromatarii in propria arte exercenda non eſt quod pluribus demonſtrare laborem, ſatis fuerit, ut nonnulla generaliora in medium proferam, ex quibus lectores facile in cæterorum cognitionem devenire poſſint. Sed horum artificum delicta licet reſpectu variarum rerum conſiderare, ut primo reſpectu peritiæ; ſecundo reſpectu facultatum, quibus affluunt; tertio circa electionem & qualitatem medicamentorum; quinto circa præparationem; ſexto circa compoſitionem; ſeptimo circa eorundem commutationem; octavo circa eorum ætatem; nono circa uſum; decimo circa aromatariorum viſitationes.

1 Ut ergo à primo incipiamus, certum eſt mortaliter peccare Aromatarium, non minus quam Medicum & Chirurgum, cum abſque ſufficienti peritia pharmacopœam exercere aggreditur, in quibus autem, & de quibus ſit hæc peritia, ſatis docuerunt ii, qui de hujuſmodi arte præcepta tradiderunt; ex quibus, antequam Aromatarius ad eam artem ſeſe accingat, ediſcendum, quænam cognoſcere oporteat: neque id ſolum ſufficere putandum, ſed maxime neceſſarium eſſe ſub ſolertis ejus artis magiſtro ſeſe exercuiſſe, à quo, poſtquam idoneus judicatus fuerit, poterit conſueto, ac diligenti examini ſe ſubjicere, quæ, ſi minus præſtiterit, gravi illum errore detineri certum eſt, cujus complices & participes illi fient, qui ad pharmacopœam exercendam eum tanquam idoneum admiſerint, etiamſi non ſit.

Secundo graviter errat ille, qui pharmacopœam exercere aggreſſus, ſufficientibus divitiis non affluit, quibus Aromatariam rebus neceſſariis, & opportunis inſtruere poſſit, ad hoc enim teneri quemcunque Aromatarium, ex Medicarum auctoritate, ſatis teſtantur omnes qui Antidotaria, aut de hujuſmodi arte libros ediderunt, & inter alios ita eos obligari dicunt Tal. Cord. *in princ. ſui antid.* & Caleſt. *part.* 1. *ſuar. obſerv. in princ.* Et hoc ſumma cum ratione, quia nunquam fieri poteſt, ut abſque mediocribus ſaltem divitiis, Pharmacopola ſuum munus recte, & ut decet, exercere poſſit in hac arte, in qua tam facile poteſt artifex hominem decipere, paupertas autem licet in homine alias non malorum morum, ne pravæ propenſionis, multa contra artem ſimul, & contra conſcientiam, & contra hominum ſalutem machinari non docet modo, ſed cogit, quia ut moraliſſimus Poeta noſter Petrarcha dicebat.

Il poverel digiuno
Viene ad atto talor, ch' in miglior ſtato
Avria 'n altrui biaſmato,

Imo & in ſtatutis Aromatariorum exſtat Bulla Julii Tertii, ſi recte memini, quæ obligat quemcunque, qui Aromatariam inſtituere velit, ut habeat quingentos nummos aureos, quos in eam impendat. Itaque qui ſuæ indigentiæ ſibi conſcius, tamen non aſtinet ab hac exercenda, perpetuo occaſionem peccato præbens ſe animæ periculo evidenter exponit.

Tertio, Aromatarii ſæpiſſime delinquunt circa electionem & qualitatem medicamentorum, quibus 3
utuntur, eligendo vetuſtiora, & obſoleta & quæ nullius valoris ſunt, ut viliori emant, vel de novo emant coganturque ea, quæ habent, projicere; quod peccatum grave eſt, ut præterquam quod gravibus pœnis ſe ſubiiciunt, ut dicit Act. *de Infir. c.* 42. *n.* 25. ſi ex hoc mors alicujus ſequatur, rei mortis efficiantur. Cartar. *de Med. et ejus off. part.* 4. *nu.* 143. neque ſolum errant aromatarii, trahentes in uſum medicamenta jam vieta & obſoleta, ſed etiam non eligendo inter bona meliora & inter ſelecta ſelectiora; quia in hoc maxime ac præcipue conſiſtit aromataria ſolertia & diligentia, à qua ſi deficiat, manifeſtum eſt illum errare; neque debet eſſe contentus mediocri diligentia uti, ut bona inveniant ſed ſummam adhibere debet, ut optima inveſtigare queat.

Quarto, circa quantitatem medicamentorum errant Pharmacopœi, vel in componendis medicamen- 4
tis officinalibus, vel in expediendis Medicorum ordinationibus, quas receptas vocant: in utroque enim caſu, ſi minorem, aut majorem quantitatem in uſum trahant, quam Medici præſcripſerint, in magnum, & non nihil faciendum errorem labuntur, cum poſſint eſſe notabilis damni cauſa, aut periculi vitæ earum perſonarum, quæ talia medicamenta aſſumunt. Jam non ſemel eveniſſe ſcimus, ægros ex hujuſmodi pharmacopœorum errore evidenter periclitatos, dum enim ſatagunt hi, ut medicamenta ſuum effectum ſortiantur, doſim quorundam ſimplicium iterum augendo, id ſe conſecuturos autumant, ut exempli gratia, in opiatis opium augendo aut in medicamentis ſolventibus augendo ſolven-

ſolventia; ex quibus factum aliquando eſt, ut ægri in lethargum, vel in ſuperpurgationem, ex alterutro errore lapſi ſint. Ægro cuidam D. Baltaſſar Bonannus, vir non vulgaris Doctrinæ, nec vulgari laude dignus, medicamentum quoddam latis ad rem præſcripſerat, quo aſſumpto æger toties egeſſit, ut animam jam agere videretur. Medicus ægrum inviſens, præter opinionem toties leve medicamentum, ac tanta cum virium dejectione, alvum moviſſe comperiens, quid eſſet ſuſpicatus, ad pharmacopolam properat, apud ipſum conqueritur de medicamento illi ægrotanti dato, quod nihil omnino alvum dejecerit: tum audax pharmacopola: miror, inquit, ejus rei, cum medicamento à te præſcripto, ut promptius ſolveret, diagridium commiſcuerim. Sic ſolertiſſimus Medicus procaciſſimi artificis dolum detexit, & opportunis auxiliis ſuperpurgationem compeſcuit; multo autem libentius, ut cujuſcunque doli hoſtis acerrimus & æqui amantiſſimus, ignari illius artificis audaciam compeſcuiſſet.

5 Quinto, in componendis medicamentis multis modis errant aromatarii, tam in electione medicamentorum, eorumque qualitate, de qua ſupra, quam in quantitate, & in modo compoſitionis. Nam circa electionem, & quantitatem, non poteſt aromatarius abſque gravi culpa, nulla cauſa cogente, nullaque urgente neceſſitate, medicamenta à Medicis præſcripta commutare, & quid pro quo, abſque Medici licentia accipere. Jo. Alphoſ. à Fontech. *in ſpec. Med. Chriſt. lum.* 1. *p.* 38. *in fin.* tametſi enim ſancitum jam à multis doctiſſimis Medicis ſit, quid in defectu unius medicamenti aſſumere debeamus, quod ad deficientis naturam quam proxime accedat, & vires imitetur, tamen diligens aromatarius in hoc non debet eſſet facilis, ſed tenetur omnem operam impendere, ut ipſa medicamenta auctoribus præſcripta inveniat; quod ſi, diligentia adhibita, tamen non inveniat, tunc excuſari poteſt, ſi accipiat quid pro quo, id eſt, unum pro alio. Ratio ejus rei eſt, quia, licet medicamenta ſubſtituta, ſeu ſuppoſititia ſimilem ſortiantur naturam & vires, cum iis, quibus ſubſtituuntur, & ſimilia ſint, non ſunt tamen eadem, quia ſimile non eſt idem; neque fieri poteſt, ut in aliqua re ab illis non deficiant, ſemperque ſuppoſititia hæc medicamenta in virtute inferiora cenſenda ſunt iis, quibus ſunt ſubſtituta unde auctores non ſubſtituta, ſed ea, quibus ſubſtituuntur, elegerunt.

6 Sexto, circa compoſitorum medicamentorum compoſitionem quantopere errent interdum mali artifices, facile norunt, qui de ea re particulariter verba fecerunt, quorum omnium inſtar ſit in omnibus Medicinæ operibus exercitatiſſimus Medicus, Petrus Caſtellus, qui in ſuo *novo Antidotario*, anno 1634. edito exquiſita diligentia edocet, quomodo hæc medicamenta componi debeant, & quanam ratione aliquando errare Aromatarios contingat, tam in electione, & in præparatione, quam in commixtione ſimplicium, & in coquendo, & fermentando, & conſervando compoſita. Malorum autem artificum errores, ſolertes, exercitatique Medici & aromatarii non ſemel deprehendunt, tenetur autem ipſe Aromatarius, ſi errores non ſint emendabiles, ſi ſint notatu digni, compoſita abiicere; quod ſi non abiiciat, toties mortaliter peccat, quoties iis utuntur. (Adde Schroderum & Zvvelfferum, *viros clariſſimos*)

7 Septimo, delinquunt circa medicamentorum, tam ſimplicium, quam compoſitorum durationem, & quidem enormiter: quia, ne abiicere cogantur, ea poſt expiratum terminum durationis eorum; adhuc in uſum trahere non deſiſtunt, eaque magno cum Medicorum dedecore, & gravi cum ægrorum damno illis adminiſtrant; certum autem eſt hujuſmodi viros tanquam ſicarios eſſe habendos, & ſumma cum ſeveritate eſſe puniendos, in his enim malus dolus intervenit, quia, cum optime noverint, quanto tempore medicamenta integra virtute ſervari poſſint ſciantque ea ob id non eſſe bona, ſed mala & nullius pretii, tamen hominum ſalutem nihil facientes, ob avaritiam illis uti non deſiſtunt. Qui tamen de medicamentorum duratione certior fieri cupit, præter auctores Antidotariorum, recurrat ad ſupra nominatum Petrum Caſtellum, de hac re ſeorſim in particulari libro diſſerentem.

Octavo, circa uſum medicamentorum errant Aromatarii, quando iis ex ſe utuntur, abſque Medicorum licentia, neque ſolum puniendi cum ad malum finem id faciunt, ſed etiamſi ad bonum. idcirco, reſpectu prioris, prohibentur abſque ſufficienti licentia vendere, aut præbere medicamenta venenoſa, ſolventia, opiata, abortiva, & hujuſmodi alia, *per l.* 3. §. *alio SC. ff. ad l. Corn. de ſicar.* licet enim ibi ſolummodo venenorum commercium, & aliquorum tantum interdicatur, tamen omnibus ſimilibus, eorum exemplo, Legislatorem interdixiſſe, non eſt ambigendum, quod ex ipſius Textus verbis palam eſt, ut admonui alias *lib.* 2. *harum Quæſtionum tit.* 2. *quæſt.* 12. *in prin.* Reſpectu etiam poſterioris, nempe, quando ad bonum finem fit, aromatarii ſunt puniendi, ſi id abſque licentia faciant, quia tranſgrediuntur propriæ artis limites, ex qua transgreſſione mille errores, & his multo plures pullulare poſſunt. 8

Denique quia laudabili conſuetudine introductum ubique terrarum eſt, ut ſemel in anno ſaltem, ab aliquo Collegio Medicorum, vel ejus aliquo idoneo miniſtro, Aromatariæ omnes viſitentur, ut Aromatarii eas opportunis, boniſque medicamentis inſtructas ſufficienter habeant, fit inde, ut pharmacopolæ malitioſe admodum in ea re errent: cum enim norunt propriam apothecam eſſe viſitandam, medicamenta, ſi quæ mala habeant, celare ſtudent, & ea interim ab aliis, ut etiam quæ deficiunt, mutuantur; decipiuntque hoc pacto miniſtros ipſos viſitantes, pœnamque deficientium & malorum medicamentorum effugiunt, in hominum perniciem ea poſtmodum adhibituri. 9

Poſt Aromatarios de Seplaſiariis agendum, qui & ipſi multipliciter errare poſſunt, tam in colligendis, quam in conſervandis & vendendis ſimplicibus; debent enim, ex ſuo tempore, ac debito ex loco colligere, conveniente item loco reponere, ac conſervare, & ubi opportuit, ſiccare: neque longiori tempore ea venalia habere, quam par ſit; in quibus, ſi quid notabiliter peccaverint, culpæ rei efficiuntur, cum & in grave interdum damnum hominum illis utentium, eorum errores emanare poſſint. Non adhibita enim diligentia, quæ in ea re deſideratur, hujuſmodi ſimplicia, aut propriam virtutem amittunt, aut ſaltem remittunt, aut etiam aliquando contrariam induunt naturam, quæ nocere magis, quam juvare eſt apta. Poſſunt inſuper & hi, ut aromatarii, aliique id genus artifices, errare vendendo medicamenta venenoſa, ſolventia, ſomniſera, abortiva, aut alia mala qualitate inſignia. Quin & ſi aliis hominibus ad malum aliquem finem horum medicamentorum virtutem commonſtrent, graviter delinquunt & debitam ejus delicti pœnam reportare debent. 10

SUMMARIUM.

1 *Empirici toties errant, quoties ſeſe in curandis hominum morbis immiſcent, & n.* 4.
2 *Empirici ab omni ratione alieni.*
3 *Empirici antiqui ſua remedia ex triplici fonte depromebant.*
5 *Empirici licentiam diſpenſandi aliquod medicamentum habentes, ſi illud aliis morbis adhibeant, quam iis, pro quibus licentiam habent puniendi.*
6 *Circulatores audire & ab illis medicamenta emere, eſt peccatum.*
7 *Chymicorum periſtia ſuis principiis, & rationibus innixa.*
8 *Chimici ſuperbe ſanitatem à ſuis medicamentis hominibus promittunt.*

9 *Chymici dupliciter errare poſſunt.*
10 *Chymici quomodo errent in adminiſtrandis ſuis medicamentis.*

QUÆSTIO XI.

De empiricorum et Chymicorum erroribus.

1 QUotquot actiones Empirici faciant, immiſcendo ſe in curandis hominum morbis, tot errores eos patrare tam certum eſt, quam quod certiſſimum. Si enim vera eſt jam ſæpe adducta Canoniſtarum omnium opinio, quam ſequuntur etiam Medici, quod ſub pœna mortalis peccati non poſſit ullus Medicus, antequam morbum cognoſcat, medicamenta adminiſtrare, certe Empirici, quoties medicamenta adminiſtrant, toties peccato mortali ſubiiciantur, quia medentur non cognito morbo, nec cauſa inquiſita. Galen *in Introd. ſeu Med. cap.* 3. & tamen aberrare in ſalutis propriarum animarum, cæterorumque hominum perniciem permittuntur: ac mirandum, me hercle! quomodo non quivis videat, Empiricos non poſſe quicquam, niſi ex caſu, in hominum ſalutem afferre: quia ſi quid ſalutare hominibus futurum eſt, profecto ratione aliqua inveniendum eſt futurum ſalutare: ſed empirici à ratione ita ſunt alieni, ut ei ſint inimici manifeſti, quia nihil aliud ſatagunt, niſi ut, quæ ratione inventa ſunt, deſtruant, ut inculcat Gal. *lib.* 1. *de Alim. fac. in princ.* Quod ſi vetuſtiores Empirici,
2 qui tamen aliquibus præceptis ſuæ ipſorum artis innitebantur, & ſecundum ea operabantur, ut plures demonſtrat Gal. & præcipue *in Introd. ubi ſupra et de opt. ſecta ad Thranſib. cap.* 20 tam inſigniter errabant, tamquam irrationabiles erant, ut eos idem Gal. lapidibus aſſimilaret, quid dicemus de noſtri temporis Empiricis, quos ex ignorantia & temeritate progenitos eſſe dejerarem, qui licet illi tam à ratione alieni eſſent, tantopere illis ipſis ſunt ratione inferiores, ut demonſtrat Sanctor. de Sanctor. *lib.* 12. *de vit. error. cap.* 5. Illi quidem tres
3 fontes conſtituebant, ex quibus remedia depromebant, propriam nempe inſpectionem, hiſtoriam & analogiſmum: noſtri neque ullum hujuſmodi fontem conſtituunt: neque unde remedia depromant, noverunt, neque quæ agenda ſunt, ad alia capita referre ſciunt; neque tandem cognoſcunt, quam tantopere in ore habent experientiam: quæ ſatis poſt Galenum, & alios demonſtrata ſunt à præcitato Sanctorio *ubi ſupra*, Sed unde obſecro tanta hominum patientia in hoc ignaro hominum genere tolerando? Num quia facile in aliis patimur ea, quæ nos etiam patrare ſatagimus? unuſquiſque enim, occaſione præſente ſe pro Medico jactare poſſe deſiderat, unuſquiſque etiam ſuas in morbis anteponit experientias, neque ullum hominum genus eſt, etiam mulierculis ipſis, viliſſimiſque aniculis non exceptis, quod non habeat ad certas quaſdam ægritudines ſua remedia expertiſſima, quorum auxilio certe certius morbi illi curentur: tanta eſt in omnibus, medicum ſe aliis oſtentandi, prurigo.

Quoniam vero præter meum eſſet inſtitutum, eorum, qui vere Empirici ſunt, errores proſequi, hancque ſectam (ſed quid ego ſectam dixi? turbam potius dixerim) ab iis metu pœnæ deterrere,
4 de ipſis plura non addam, omnia enim mihi dixiſſe videor, cum toties errare eos firmaverim, toties manum, ad medendum admovent: certumque eſſe debet, quod ſi quid damni tales homines ex ſuis medicamentis cœteris inferunt, de damno tenentur, & ſi quem medicamentis ſuis occiderint, tenen-
5 tur etiam de homicidio. Quia tamen eorum nonnulli ſunt, qui à quibuſdam Collegiis, vel ſupremis Principibus licentias reportant, certa quædam medicamenta venalia habendi (an id autem iis tuta conſcientia concedatur, illi videant, ad quos pertinet) de his particulariter dicendum, quod quandocunque ſua remedia ad alios morbos quam ad expreſſos in ſuis licentiis adhibeant, ſeveriſſime ſunt puniendi, & hujuſmodi licentiis privandi. Sed quis eſt, qui procacem eorum loquacitatem in circulis compeſcat? quodcunque remedium ab eis diſpenſatum, ad omnes ac ſingulos morbos fugandos valet, & ſi iis liceret, etiam ad mortuos ſuſcitandos illud valere, dejerantes affirmare non dubitarent: nihil prorſus eſt, quod ſuis hiſce inſulſis remediis ſumma temeritate non audent intentare, ac verboſa quadam, naturalique loquentia credulos pleroſque ex plebe, imo & alios homines ad ea coemenda non alliciunt modo, ſed pene cogunt. Verum tales homines, quos Circulatores & Ceretanos vocamus, audire, ab illiſque medicamenta e- 6
mere, peccatum eſſe, ex D. Thomæ auctoritate luculenter demonſtrat Mercur. *lib.* 4. *Error. popul. c.* 8. ubi & rationes hic affert.

Empiricis proximum aliud genus hominum eſt, ipſis empiricis non minus procax, quod chymicum dicitur: per quos illos artifices intelligo, qui, cum nullam habeant Philoſophiam, aut rationem, cui innitantur, ſed ſolum de ſtillandis ac ſuo modo præparandis medicamentis deſtinatis, audeant tamen, quæcunque ſe offerat occaſio, manus admovere: alias autem ii, qui ratione chymicis remediis utuntur, etiam alias quam de cæteris faciant, laudandi ſunt, non vituperandi, quod Medicinæ præſidia augeant. Sed ignarum illud genus hominum ſuis remediis tantopere fidit, ut nihil ſupra. Medicamenta omnia rectificare, & purum, ab impuro ſeparare autumant, ſoliſque rerum ſubſtantiis nulla labe, nullaque fæcum illuvie conſpurcatis uti ſe credunt, tantiſque elogiis ſua hæc medicamenta extollunt, ut minimum, quod præſtare poſſe affirmant, ſit morbos, quoſcunque etiam incurabiles ac deſperatos cito, tuto, jucunde ſanare: majora multa promittunt, jam morti proximos ab orci faucibus eripere, vitam ad longum tempus protrahere, parumque abeſt, quin ſuis remediis homines beatos efficere affirment, tantum omnia divina, vitalia, cœleſtia ſunt, quæcunq; proponunt.

Quoniam autem Chymicorum peritia ſuis principiis, & rationibus innititur, nolim idcirco putet 7
quiſquam, me Chymiam à medicina eliminare, imo innonnullis etiam eam maxime proficuam agnoſco: velim tamen chymica remedia debita diligentia à ſuis artificibus præparata, à rationalibus Medicis tractari, non autem ab irrationalibus quibuſdam ac procaciſſimis mechanicis qui, putant ſe non minus ſcire eorum medicamentorum præparationem, quam uſum: quod tantum à vero abeſt, ut hac audacia impulſi, in mille errores in hominum perniciem in dies labantur, cum neque morbos cognoſcant, nec modum utendi ſuis medicamentis, quibus tantopere fidunt, ut in deteſtandum illum errorem eos incidere contingat, cujus in principio nonnullos quoque rationales Medicos inſimulavimus, nempe quod ſuperbe ſanitatem hominis promittant, ita ut ſummæ Dei potentiæ detrahere videantur.

Sed præter hunc errorem dupliciter peccare poſſunt Chymici; primo in iis, quæ ad ipſam chymi- 8
cam artem proprie ſpectant, quæ cum pars quædam 9
pharmacopœæ ſit (de operativa loquor) non minus hi, quam pharmacopœi errare ſolent, & in electione, præparatione, & aſſervatione medicamentorum, tam ſimplicium, quam compoſitorum, & alii in omnibus, in quibus pharmacopœos errare diximus. Secundo errare poſſunt circa eorundem medicamentorum adminiſtrationem, & hoc modo dupliciter, vel adminiſtrando ea per ſe, abſque ulla Phyſici licentia, vel adminiſtrando cum licentia, ſed non ut Phyſicus jubet: primo modo Chymici ſemper gravius errant duplici ex cauſa, prima, quia morbos, quibus ea adhibent, non cognoſcunt: ſecunda, quia non norunt tempus adhibendi. Advertendum tamen, me ſemper loqui de chymicis mechanicis, & qui Rationem non ſequuntur, qui ea tantum medicamenta præparare, non ut ratio poſtulat, in uſum trahere norunt: alias enim Medici rationales Chymiæ addicti, qui & morbos, & tempora mor-

morborum cognoſcunt & medicamentorum, quibus utuntur, naturam ſciant etiam incommoda ab illis provenientia evitare, neque promiſcue, ut illi faciunt, & indifferenter in omnibus morbis iis utuntur, cum nonnullos irritare potius, quam ſanare poſſint.

10 Secundo modo in adminiſtrandis ſuis medicamentis errant Chymici, cum ea adminiſtrant ex licentia Phyſici, ſed non, ut Phyſicus præſcripſerit, & in ea quantitate, quam juſſerit, aut cum circumſtantiis, quas ille deſideraverit: quocunque enim ex his modis ſua remedia adhibeant; culpæ rei efficiuntur, maxime, ſi quid inde damni aſſumentibus emanare poſſit.

SUMMARIUM.

1 *Mulierculæ etiam ſub nomine Medici veniunt.*
2 *Obſtetrices poſſunt, ut Phyſici in conſilio, in opere in mercede recipienda errare.*
3 *Obſtetrices quomodo errent, cum mulieres extra prægnantiam & partum tractant.*
4 *Obſtetrices quomodo in pregnantes errent.*
5 *Obſtetrices non debent medicamento ad pregnantiam explorendam adhibere.*
6 *Obſtetrices quomodo errent in parturientes, & puerperas.*
7 *Obſtetrices quomodo errent in fetum.*
8 *Obſtetrices quomodo errent in fœtum ſimul, & puerperam.*
9 *Obſtetrices per negligentiam quomodo errent.*
10 *Obſtetrices tenentur veram baptizandi formam callere, alias toties peccant graviſſime, quoties recens natos baptizare aggrediuntur.*
11 *In præſcriptione victus puerperarum quomodo delinquant obſtetrices.*
12 *Obſtetrices errant quicquam per os exhibendo.*
13 *Obſtetrices an teneantur parturientibus confeſſionem ſuadere.*
14 *Obſtetrices peccant in judicio falſum referentes.*
15 *Omittendo circa operationem quomodo errent.*
16 *Obſtetrices nimis vetulæ, & impotentes, errant artem exercendo.*
17 *Mulieres an abſque licentia obſtetricis officium exercere poſſint.*
18 *Obſtetrices, plures parturientes in cura ſuſcipientes, quam quibus ſatisfacere poſſint, errant.*

QUÆSTIO XII.

De Obſtetricum erroribus.

1 MUlierculas etiam ſub nomine Medici comprehendi, jam initio hujus tituli firmavi, ſed earum aliquæ ſub Empiricorum genere continentur, nempe quæ, ut Empirici factitant, nonnulla medicamenta ad quoſdam morbos adminiſtrant, de quarum erratis non aliter, quam de erratis ipſorum Empiricorum ſentiendum: ſed aliæ obſtetriciam artem exercent, licet omnes fœminea audacia, & ignorantia ductæ, etiam medicamenta nonnulla adminiſtrare ſoleant: ſed nos de iis tantum nunc erroribus hic agemus, quos hæ in officio Obſtetricis patrare poſſunt, ob quorum culpam, vel punitionem à civili lege reportare debeant, vel peccatum incurrere: de qua re, licet copioſiſſime ſcripſerint plurimi Doctores, & præ omnibus & ex Neotericis Mercurius, *in lib.* cui titulum facit, *la Commare*, *et lib. 6. Err. popul.* tamen non deſiſtam ego, quæ ad meum argumentum faciunt, hic adjungere, ne ex eorum omiſſione, mancum in hac parte fuiſſe me, quisquis ſit, exiſtimet.

Obſtetrices ergo cum ſint cæterarum mulierum, præcipuæ fœcundarum, earumque, quæ marito jun-
2 guntur, Protomedicæ, non aliter quam Phyſici poſſunt in conſilio, in opere, & in receptione mercedis, com-
3 mittendo, & omittendo delinquere. Vel ergo obſtetrices extra prægnantiam, & partum, mulieris tractant, vel in prægnantia & partu. Extra prægnantiam, & partum multipliciter ac inſigniter errant obſtetrices uno ex commemoratis modis, ut cum contra animæ ſalutem quicquam mulieribus perſuadent, ut non licitum coitum ad ſuſcipiendos liberos ex alio, quam ex proprio viro, uſum vani alicujus & ſuperſtitioſi remedii ad eundem finem ſuſcipiendæ prolis, vel alium quemcunque, aut cum medicamenta coitus deſiderium excitantia commonſtrant, aut viri vel proprii, vel cujusvis amorem conciliantia, cum corruptarum virginum integritatem reparare docent, vel lac à partu exſiccare vel ſterilitatem inducere, & conceptum impedire, cum medicamenta genitalium laxitudinem conſtringentia adminiſtrant, cum fucos & coſmetica ipſis mulieribus parant, vel indicant, & alia hujuſmodi ad malum finem adhibent: in his enim omnibus quantopere ipſæ propriam conſcientiam aggravent, non meum eſt demonſtrare.

In prægnantes porro non minus, imo multo ma- 4
gis graviter peccant, cum vel aliquid facere, vel aliquid aſſumere, aut alio modo adhibere ad abortiendum eas mulieres docent, quas minime gravidas eſſe docet. Ubi notandum eſt, quod quamquam ex multorum ſententia, Medicus poſſit, ob matris ſalutem, abortum non animati fœtus procurare, tamen obſtetrici id nunquam omnino licebit, ita ut nulla excuſatione digna ſit ſiquando in tale facinus fuerit lapſa quia ſuam capacitatem prætergreditur.

Sed neque tuta conſcientia poteſt obſtetrix ad 5
detegendum, an mulier gravida ſit, necne, aliqua medicamenta propinare, aut ſupponere, aut aliter adhibere, hujuſmodi fœminis familiaria, ut exempli gratia, Aquam mulſam à cœna exhibitam, aniſum tenuiſſime tritum, & aqua dilutum, allium, netopum, galbanum ſuppoſita, & alia his ſimilia, ſuffitus, aliaque id genus, quorum licet plura ab Hippocrate primo & mox ab aliis tam vetuſtioribus, quam recentioribus proponantur, ab aliis tamen pluribus rejiciuntur, eo, quod omnia hujuſmodi experimenta periculi plena ſint, cum facillime abortui cauſam dare poſſint.

Porro autem in parturientes, obſtetrices errant 6
dupliciter, vel in eas ſolum, vel in fœtum: In fœ- 7
tum primo, cum ipſum perire permittunt, vel dolo occidunt, evenit enim aliquando fœtus naſci parentibus ipſis inviſos, ut cum naſcuntur monſtroſi, ſcioque ipſas obſtetrices, cum tales naſcuntur, à parentibus petere, an umbilicus illis alligandus ſit, vel non alligandus, ſed ſic permittendus, ut fœtus non vivat: aliquando etiam matres cælari partum volunt, & ſic ab ipſis obſtetricibus nefario auſu auxilium reportant, fœtum in ipſo ortu, & exitu ab utero facile illis eſt necare, atque in his caſibus eas tanquam homicidas eſſe puniendas non eſt dubio locus. Neque obſtat, quo ad partum monſtroſum, quod monſtrum poſſit impune occidi, ut dicam *alias*, *tit. de monſtris in princ.* quia non indifferenter de quolibet monſtro eſt intelligendum, & qualisnam fœtus monſtroſus ad hunc effectum poſſit dici monſtrum, videndus Menoch. *lib. 2. de arbitr. jud. n. 28. et ſeqq.*

Errant porro & in fœtum, & in puerperam ob- 8
ſtetrices, cum in actu pariendi verba ſuperſtitioſa proferunt, aut ſuperſtitioſa etiam remedia adhibent ad partum accelerandum, vel cum ſuperſtitioſos actus quoſdam faciunt, quibus cum ſemper vel implicite, vel explicite Dæmonis opera interveniat, videant quam peſſime cum puellis agant, dum in primo eorum ortu Dæmonem in patrocinium advocant. Chriſtiana igitur & prudens obſtetrix hæc cane pejus & angue effugiat, & invocato ſemper Dei, Deiparæque Virginis præſidio, operi ſibi impoſito incumbat, & ſi quibus remediis ſit utendum, phyſica tantum ſint, nulla omnino ſuperſtitione ſuſpecta.

Peccant ulterius obſtetrices, cum debitam diligen- 9
tiam non adhibent in adjuvandis ipſis parturientibus, ut partus facile ſuccedat, tam ex parte fœtus quam ex parte matris. Et quia ad debitam diligentiam adhibendam multa experientia opus eſt: hinc fit, ut obſtetrices, quæ nulla præcedente exercitatione & obſervatione, ex aliis ſenioribus obſtetricibus petita, ad hoc munus deveniunt, mortaliter

peccent,

peccent, quotieſcunque illud exercent, etiamſi bene exerceant: quia ſemper paratæ ſunt dare cauſam magno vitæ periculo mulierum, cum recte adminiſtrare neſciant, & ſiquid inſoliti eveniat, evitare aut corrigere non ſint aptæ. Quæ vero errata, & cujus momenti ex hoc emanare poſſint, late demonſtravit Mercur. *loc. ſup. cit.* Sciat ergo diligens obſtetrix optimeque calleat non ſolum naturalem partum, ſed etiam contra naturam adjuvare, expertaque ſit in omnibus, quæ ad partus actionem, & ad fœtus, puerperæque cuſtodiam, & ſymptomata puerulis nuper natis, aut puerperis ipſis evenientia pertinent, in quorum omnium non opportuna aut nimis tarda, vel nimis præcipitata adminiſtratione, maximi momenti errores intervenire, indies adnotantur.

10 Verum poſt hæc, imo ante hæc omnia teneatur Criſtiana obſtetrix debitam ac veram baptizandi formam, ut decet, ſcire, quam ſi non exquiſite calleat, mortaliter absque dubio, & graviſſimè toties peccat, quoties baptizat. Navarr. *in Manual. c. 21. num. 7.* Patet enim quanta mala ex hac obſtetricum ignorantia, non fragilibus puerorum corpuſculis, ſed ipſorum animabus immineant: neque enim baptizatus dicitur, qui non eſt baptizatus ſub vera baptizandi forma à catholica Eccleſia præſcripta: unde certum eſt, tales ſic baptizatos vitæ æternæ bonis defraudari, quod in caſu noſtro ex ipſarum obſtetricum culpa fit, digna animadverſione expianda.

11 Præterea peccant obſtetrices in præſcribendo victu puerperarum, contra id, quod Medicis placere noverunt: conſueverunt enim audaculæ iſtæ mulierculæ ex proprio marte multa contra Medicorum dogmata præſcribere, ſibimetipſis perſuadente, multo plura ſe Medicis cognoſcere, & idcirco Medico præcipiente puerperæ abſtinentiam à vino, aut jubente dandum eſſe vinum leve, & oligophorum, illæ contra & vinum propinant, & illud quidem potens ac meracum: ex quo fit, ut facilè genitales partes, ob extraneum conceptum calorem, in partu, inflammatione tententur: ſic etiam Medico in nonnullis caſibus tenuem victum præſcribente, ut quando puerperæ retinent partus purgamenta, & quando interdum ob id ipſum magna ſimul febre detinentur, ipſæ contra victum non ſolum plenum, ſed pleniſſimum inſtituunt, & in cauſa ſunt, ut, febre aucta, puerpera in vitæ periculum deveniat. Reprimenda ergo earum audacia eſt, & ſiquid contra Medicorum præcepta pertinaciter peccare inveniantur, ſeveriſſimè puniendæ, & officio obſtetricis privandæ, maximè quandocunque conſtet, ipſas etiam a Medicis admonitas ab iis erroribus non deſtitiſſe.

12 Errant etiam eædem mulieres non leviter, cum puerperis, ut aliis quibuscunque fœminis quicquam per os notatu dignum exhibere audent: hoc enim ipſis nullo modo permittendum, quia ignorant individuorum, morborumque ac Medicamentorum naturam, & quicquid machinantur, caſu faciunt; ſed hic error eſt illis communis, non ſolum cum mulierculis aliis, ſed etiam cum ineptiſſimis empiricis, cum quibus & ipſæ, uc decet, veniunt mulctandæ. Quia tamen obſtetrices in iis, quæ ad earum

13 munus pertinent, parem cum Medicis aleam currere videntur; determinandum ulterius de quibusdam erroribus, qui cum erroribus Medicorum rationalium facilè conveniunt: & primo quoad conſilia videndum eſſet, an teneantur obſtetrices, mulieres cum partui ſunt vicinæ, aut quæ in ipſo partu periclitantur, ad ſacramentalem confeſſionem ſuadere, quia licet actio partus ſit naturalis ex ſe, tamen adeo de facili præter naturam evadit, & tam promptè exitialis fit, ut jure mulier in partu exiſtens dicatur vitæ periculo expoſita, in quo caſu eas pœnitentiæ ſacramento ſeſe munire conveniens eſt: cum ergo Medici teneantur eis, quorum curam ſuſcipiunt, & maximè, quando morbis exitialibus ſubjiciuntur, confeſſionem ſuadere, eodem modo obſtetrices videntur teneri parturientibus eandem confeſſionem injungere. Errant medius fidius obſtetrices ad hoc, medio juramento obſtringendæ, antequam illis licentia impertiretur in eo munere ſe exercendi, cum tamen neque ullum tale, neque aliud ſimile juramentum præſtent. Ex mea vero ſententia præſtaret, non ſolum ad hoc, medio juramento obligare, ſed etiam ad multa alia quæ ipſæ facillime, abſque ullo ſcrupulo contra propriam conſcientiam patrare ſolent. Jurarent ſaltem: nulli ſe mulieri abortum conſulturas, medicamenta ad ſterilitatem conciliandam, aut ad alium quemlibet malum finem non exhibituras, pueros naſcentes nonniſi juxta Sanctæ Matris Eccleſiæ præcepta excepturas, eosque ſecundum eadem præcepta, quatenus opus fuerit, baptiſmatis lauacro aſperſuras, omnem ſe ſuperſtitionem non tam in actu partus, quam baptiſmi, & in alia quacunque occaſione relicturas.

Cæterum quia obſtetrices aliquando tanquam peritæ in judicium vocantur, ut in multis, quæ ad eas pertinent ſecundum earum peritiam, ſententiam ſuam propalent, ut cum quæritur de alicujus virginis integritate, aut cum de mulieris impotentia ad copulam, aut cum dubitatur, an mulier in 14
utero habeat, necne, & in aliis permultis, certè non dubitandum, quod etiam de aliis Medicis firmavimus, in eis habere locum: peccare nempe eas mortaliter quotiescunque contra veritatem, & contra id, quod ex propria peritia ſentiunt, Judici relationem faciunt: quod peccatum eo magis grave magisque punibile eſt, quo magis in particularium hominum, vel ipſis juſtitiæ præjudicium, earum votum emanat.

Verumenimvero circa operationem errant obſtetrices, ſi parientem in neceſſitate poſitam quacunque 15
occaſione relinquant, & maxime ſi hoc faciant, ut ditiori ſerviant: tantundem enim eſt, ac ſi Medicus infirmum ante abſolutam curationem deſerat, quem magnæ culpæ reum fieri, *ſupra quæſt. 6.* dixi. Si ergo ob abſentiam obſtetricis, quæ illam reliquerit, mulieri in partu poſitæ quicquam ſiniſtri eveniat, non minus illa punienda, ultra mortale peccatum, quod etiam illam incurrere eſt veriſimile, ut de Medicis etiam cum Navar. dixi, *loc. cit.*

Sed hic error omiſſionis eſt, commiſſionis eſt qui 16
ſequitur, nimirum quando obſtetrices jam vetulæ & invalido corpore obſtetricio muneri ineptæ tamen ab eo ſeſe lucro inhiantes abſtinere recuſant, ex hoc quamplurimis non contemnendis erratis occaſionem dare poſſunt, quæ in notabile tam parientium, quam fœtuum præjudicium reſultare poſſunt, & maxime in caſibus difficilioribus, quando maxime & fœtus, & matres obſtetricum alacritate, robore, perſpicacia, ac dexteritate indigent, contra quam illæ ſeſe eis præbere poſſint, quia ex ſenio effœtæ jam ſunt: viribusque debiles, inertes ac tardæ, neque poſſunt, ut decet, tanta neceſſitate urgente, opem ferre. Non negaverim tamen, ſi judicio polleant, ut altera juniore, ac robuſtiore fœmina ad manualia opera ſubſtituta, ipſæ præſentes conſilio & fœtam, & fœtum, & juniorem obſtetricem coadjuvent, quam etiam inſtruant quanam ratione ſeſe in eo caſu gerere debeat.

Determinandum autem erat, an mulieres obſtetricis munus exercere absque eorum licentia poſ- 17
ſint, ad quos pertinet illam impertiri, nempe Medicorum, qui de Collegio Civitatis ſunt, ac profecto cum licentia concedatur præcedente examine, ex quo apparet, an tali officio idoneæ ſint, necne, non poſſunt absque licentia obſtetricem exercere, & ſi quidquam locum habet hic ſimilitudo, quemadmodum Medicus abſque Doctoratu non poteſt mederi, ut dixi *ſupra quæſt. 7.* ſic neque obſtetrix eo officio fungi abſque licentia poterit: excipiendi tamen caſus neceſſitatis, in quibus unaquæque mulier obſtetricem exercere tuta conſcientia poteſt, quemadmodum & medicum non doctoratum, in caſu neceſſitatis, poſſe mederi volunt DD.

Nec minus quam errent ipſi Medici, qui plures 18
infimos curandos ſuſcipiunt & omnibus debitam opem ferre

ferre non poſſunt, peccaſit & ipſæ obſtetrices, ſi plures habeant parturientes, quibus accurate ſubvenire non valeant: debent enim omnino illas relinquere, ut alias convocent, quæ obſtetricari illis poſſint & ſolum iis inſervire, quas ſua ſe ſolertia juvare poſſe cognoſcunt: aliter ſi ex hoc alicui damnum aliquod reſultaverit, immunes à culpa non ſunt.

SUMMARIUM.

1 *Infirmis aſſidentes veniunt hic ſub nomine Medici.*
2 *Errata aſſidentium in quibus conſiſtant.*
3 *Summa artis medicæ difficultas unde?*
4 *Aſſidentes quomodo errent circa adminiſtrationem medicamentorum.*
5 *Circa victus rationem quomodo errent aſſidentes.*
6 *Aſſidentes errant negligendo convocare Parochos.*

QUÆSTIO X.

De Aſſidentium, ſeu Miniſtrantium erroribus.

1 HI quoque, qui infirmis aſſident, aut illis aliquo modo miniſtrant, ſub Medicorum cenſu pro nunc venire debent, nam & hoc multis erroribus implicari non advertentes contingit, qui etiam à legibus punitionem reportare deberent, quod etiamſi de facto non fiat, non eſt idcirco quod aliquando grave & mortale peccatum non incurrant. Omnia vero horum hominum errata conſiſtere videntur in exequendis quæ Medici præceperint: itaque aut omittentes ea quæ illi jubent aut facientes
2 ea, quæ illi vetuerint, errare ſolent; factum autem aliquando eſt, imo & quotidie fit, ut ob aliquem hujusmodi miniſtrantium aſſiſtentiumve errorem ægri plurima damna perpetiantur, & interdum etiam vitam cum morte commutent: eam ob rem inter præcipuas artis medicæ difficultates hanc agnovit, de ea tantopere benemeritus ſenex noſter Hippo-
3 crates, *lib.* 1. *Aph.* 1. quod non ſufficiat Medico, ut recte operetur, ſeipſum præſtare opportuna facientem, ſed neceſſe etiam ſit, ut & ipſi ægri, & aſſidentes, illisque miniſtrantes, & exteriora in ſalutem ipſorum acquiſitionem pertinet.

Graviter ergo peccant multi, qui vel remedia à Medicis propoſita in ægrorum utilitatem renuunt
4 quod, exempli gratia, nimis implacida illis videantur vel quod illis non probentur, vel ea ſecundum Medicorum præceptum non adhibent, ut jubente Medico, ſanguinis extractionem ex venæ ſectione, ipſi cucurbitulas malunt ſcarificatas applicari, vel hirudines, improbantes venæ ſectionem ægri debilitatem cauſati, aut præteritum veneris uſum, aut aliud quid: ſic & ſi Medicus purgans medicamentum præſcribere voluerit, ſtomachi ſubverſionem, ejusque imbecillitatem in medium afferentes, in cauſa ſunt ut æger medicamentum non aſſumat, unde debitis auxiliis defraudatus, aut vitæ periculum ſubit, aut ſaltem in longum protrahitur. At narrari vix poteſt, quantopere vulgares hi doctores ægris aſſidentes ipſis diſpendio ſint, niſi aliquod dubium in medium non afferant, & quod pejus eſt, ſemper ſe præ Medicis ipſis ſapere ſibi perſuadent.

In victus porro ratione quam frequenter non leviter errent, vix poſſibile dictu eſt, & maxime mu- 5
lieres, quæ præcipiente Medico victum tenuem, ipſæ ſemper pleniorem exhibent, ſemper, æternumque ægri debilitatem, nunquam plenitudinem perrimeſcentes. Res autem à Medico vetitas, ut ægro morem gerant, paſſim offerunt: ſed non conſiderant, quod ſi ex eorum errore æger decedat, ipſi ejus mortis rei efficientur, & idcirco etiam irregularitatem incurrunt, ut poſt Innoc. & alios DD. dicit Covar. *in* 2. *part. rel.* §. 4. *rubr. de Hom. n.* 3. *verſ. ex his etiam* Non enim de raro fit, ut horum aliquis ægro obtemperare ſtudens, ipſum è medio tollat.

Cæterum aſſidentes ægrotis, eisque miniſtrantes 6
peccare non eſt dubium, ſi negligentes ſint in convocandis parochis & ſacerdotibus, qui ipſis ægris opportune Eccleſiæ Sacramenta miniſtrent: quod multo magis habebit locum, ſi de his à Medico admoniti, juſſa non exequantur: quod enim ex ſe ad hoc teneantur ſub pœna mortalis peccati, ego quidem affirmare non auſus fuerim, quod ad me hæc non pertineant, ſed ad Canoniſtas decidere. Certe ſi quisquis ſit, Medicum, cæterosque negligentes videat in ſuadendo ægro confeſſionem, & in aliis ad animæ ſalutem ſpectantibus procurandis, & tamen ipſe idipſum negligat, cum aliquid in his præſtare poſſit, non eſt ex mea ſententia (ſi tamen in his mea ſententia locum habet) à peccato immunis. Et hæc de Medicorum erroribus, ab utraque Lege punibilibus, dicta ſufficiant.

LIBRI SEXTI
TITULUS SECUNDUS.
DE TORMENTIS ET POENIS.

Continens Quæſtiones octo.

I. Tormentum, Quæſtio, Tortura, Pœna quid: Tormentorum quot genera, quot item genera pœnarum?
II. De gradibus Torturæ, & de Carceribus.
III. De Tormentis in ſpecie, & primo de tormento funis.
IV. Quænam impedimenta in cauſa eſſe poſſint, ne rei chordæ tormento ſubjiciantur.
V. De Tormento Vigiliæ.
VI. Reos in tormentis deficere; ex quibusnam ſignis cognoſci poſſit.
VII. De Taxillis, Sibillis, & Ferula.
VIII. De Pœnis.

SUMMARIUM.

1 *Non omnia tormenta, neque omnes pœnæ indifferenter omnibus hominibus infligi poſſunt.*
2 *In tortura agitur de hominis ſalute.*
3 *Medici circa tormenta infligenda conſuluntur.*
4 *Pœnæ temperantur ob ætatem & morbum.*
5 *Tormentum eſt corporis cruciatus.*
6 *Tormentum proprie hic quid ſit?*
7 *Quæſtio, Tortura, Tormentum ſynonyma.*
8 *Quæſtio quid ſit?*
9 *Tortura quid ſit?*
10 *Tormenta, quæ nunc ſunt in uſu, quatuor ſunt, & quænam ſint.*
11 *Tormenti nomine ſimpliciter prolato, de chorda intelligitur.*
12 *Rei ita torquendi, ut ſalvi & illæſi, vel innocentiæ, vel ſupplicio ſerventur.*
14 *Tormentis, verberibus, aut virgis rei non ſunt interimendi.*
15 *Tormenti chordæ deſcriptio.*
16 *Chorda tormentum vetuſtiſſimum.*
17 *Fidicula quid?*
18 *Chorda tormentum infligitur aliquando per unum brachium.*
19 *Vigiliæ deſcriptio.*
20 *Deſcriptio Tormenti Taxillorum.*
21 *Deſcriptio Tormenti Sibillorum.*

22 Tor-

22 *Tormentum famis.*
23 *Tormentum ſitis.*
24 *Vigiliæ tormentum in ejus inventionis principio quomodo venerit in uſum.*
25 *Ignis tormentum.*
26 *Tormentum aquæ.*
27 *Tormentum ex aceto.*
28 *Tormentum ex ſcarabeo.*
29 *Tormentum ex ſale & capra.*
30 *Tormentum ex ſale & linteo.*
31 *Pœnarum diviſio.*
32 *Temporalis pœna quid? quid item ſpiritualis?*
33 *Corporales pœnæ quæ?*
34 *Capitales pœnæ quæ?*
35 *Pœnæ non capitales corporis afflictivæ quæ?*

QUÆSTIO I.

Tormentum, Quæſtio, Tortura, Pœna quid, tormentorum quot genera, quot item genera pœnarum.

1 ERrorum inquiſitionem tormenta manent, delicta pœnis expiantur, jure ergo poſt tractatum de erroribus, ſeu delictis Medicorum, de tormentis & pœnis agendum, de qua materia cum inter miſcellanea diſſerere decreviſſem, & plura jam exaraſſem, viſum eſt tractationem juſtæ quæſtionis modum nimis excedere, unde coactus calculum reducere, ſeorſim de iis agere oportuit, & unicam quæſtionem in plures dividere, eis in unum redactis. Videbatur autem hoc argumentum à Medico pro Juriſconſultis de neceſſitate tractandum, quia cum tormentorum & pœnarum plura & plures gradus ſint, non omnia indifferenter, & in quocunque gradu indifferenter omnibus infligi poſſunt: fit enim interdum, ut vel ob ætatem, vel ob naturæ debilitatem, vel ob aliquem morbum, vel vitium, vel ob ſexum, vel aliquam aliam conditionem rei, huic aut illi tormento ſint inepti, aut illud in hoc, aut illo gradu non ſuſtineant, alias ex eo tormento in eo gradu inflicto perituri, ſic & de pœnis dicendum: quorum omnium maxime cum in tortura, hoc eſt, in tormentorum impoſitione agatur de hominis ſalute, ut dicit Farinac. *in pract. crim. q.* 37. *part.* 2. *tit. de Ind. & Tort. num* 4. de iis autem, quæ
2 ad hominum ſalutem pertinent, præ omnibus Medicus eſt ſollicitus, *arg. l.* 1. §. *Medicorum, ff. de var. & extr. cognit.* Hinc eſt, quod in tormentis infligendis, ſi torquendus alleget aliquam infirmitatem, ex qua ineptum tormento ſe dicat, Medicorum ad hoc judicium expoſcitur, ut poſt alios dicit Farinac. *ubi ſupra. q.* 41. *num.* 93. ſic etiam reo deficiente in tormentis Medicus ad determinandum convocatur, an ulterius ſine periculo torqueri poſſit necne Ambroſin. *de mod. form. proceſſ. lib.* 4. *cap.* 14. *num.* 12. & utrum tortus ex immoderato tormento obierit, ſtatur etiam Medicorum judicio, ut per Farinac. *ibid. q.* 73. *num.* 141.

Sed ut palam fiat, de quanam re futurus nobis ſit ſermo, videndum eſt primo, quid ſit tormentum, quid item Quæſtio & Tortura, qui termini pluries progrediente ſermone occurrere debent, quid
4 denique ſit Pœna, nam & de pœnis hic agimus, quod inter cauſas, propter quas pœnas aliquando eſſe temperandas jubent leges, recenſeatur etiam ætas & morbus: itaque de his quoque agere operæ pretium eſt.

Tormentum igitur, ut omnibus manifeſtum eſt
5 corporis eſt cruciatus: ex Juriſconſultis autem Boſ. *in pr. crim. tit. de Tort. n.* 14. dixit, Torturam, vel Tormentum eſſe magnum corporis dolorem, omnis ergo dolor, dummodo ſit magnus, hoc modo tor-
6 mentum, aut tortura dicetur, ſed proprie tormentum accipimus pro cruciatu ab extrinſeco per vim inflicto, propriiſſime vero hic intelligimus pro cruciatu à Judice illato, ad veritatem ex reis indagandam: quæ tamen definitio minus bona videri poſſet ex hoc, quia non ſemper inquiſitione à Judice per tormenta facta, ad veritatem ex reis eruendam, intervenit cruciatus, cum minæ & horror à Judice incuſſus, & conductio ad locum tormentorum, & ſimplex ſpoliatio, & alligatio, rei dicatur Tortura, & inter gradus torturæ connumeretur. Clar. *lib. recept. ſent. quæſt.* 64. *num.* 30. Farinac. *in pract. crimin. quæſt.* 38. *num.* 34. Guazzin. *ad def. Reor. def.* 30. *cap.* 22. *num.* 3. & tamen in his nullus intervenit dolor, aut ſaltem non magnus. Dicendum tamen videtur, quod DD. hæc omnia voluerunt eſſe improprie tormenta, unde gradus quoſdam, & rudimenta tormentorum ea eſſe determinarunt, & largo modo tantum eſſe torturam. Farinac. *ibid. num.* 43.

Sed & quæſtio, & tortura, & tormentum ſynonyma ſunt, atque unum idemque apud Juriſconſultos ſignificant, ut ex Gloſſ. & aliis dicit Char- 7
tar. *in practic. interr. reor. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 2. Quæſtio enim dicitur inquiſitio veritatis per tormenta, *l. Item apud. Labeonem.* §. *Quæſtionem. ff. de Iniur. & fam.* 8
libell. proprie quæ in ſervos fiebant, teſte Sigonio *lib.* 2. *de Jud. cap.* 14. Quæſtiones inquit fuerunt teſtimonia ſervorum vi tormentorum expreſſa, & ſic eo nomine utitur Cicero pluries, ut in locis adductis ab eodem Sigonio *ibid.* qui etiam quæſtionem veram dicebat *lib. eod. cap.* 4. Judicium publicum. Tortura quoque idem importat, cum dicatur eſſe corporis cruciatus ad eruendam veritatem, Abb. *in cap. cum* 9
contempl. de reg. Jur. Brun. *de Ind. et tort. part.* 2. *cap.* 1. *num.* 1. Grilland. *de Quæſt. et tort. dub.* 1. *num.* 3. Cartar. *n. pract. crimin. in princ. n.* 171. unum ergo, idemque hæc omnia ſignificare videntur: quotieſcunque enim Judex, ut facti veritatem à reis eliciat, illos tormentis ſubjici mandat, tunc intelligitur quæſtio, quæ & tortura *d. l. apud. Labeonem*, §. *Quæſtionis verbo.*

Cæterum Pœna dicitur ſatisfactio pro delicto à 10
Lege, vel à Legis miniſtro impoſita. Azor. *in ſumma rubr. de Pœnis, num.* 1. quæ quidem definitio optima videtur, cum comprehendat, quodcunque velis pœnarum genus, non inquam ſolum, quæ temporales ſimul & corporales ſunt, ſed etiam pecuniarias, quæ corporales non ſunt, & alias quaſcunque, quinimo etiam ſpirituales, nam & ſatisfactiones impoſitæ à confeſſariis, tanquam primæ ac ſupremæ Legis miniſtris in ea definitione comprehenduntur, & pœnæ, ſeu pœnitentiæ dicuntur, de quibus tamen cum verba facere ſit neceſſarium, pro iis, quæ ad noſtram facultatem ſpectant, id quidem in alium opportuniorem locum rejiciemus.

Tormentorum porro, quemadmodum & pœnarum quamplurima ſunt & eſſe poſſunt genera: ſed neque poſſibile eſt de omnibus mentionem habere, neque ad rem noſtram neceſſarium: de iis enim ſolummodo tormentis & pœnis nobis diſſerendum, in quibus infligendis aliquando Medicorum judicium expoſcitur. Unde ea de cauſa relinquam data opera de iis tormentis, aut pœnis quicquam afferre, quæ de præſenti in uſu non ſunt, niſi de paucis & per tranſennam id fiat: nam pluribus apud vetuſtiores tormentis rei torquebantur, quam nunc fiat, & illis quidem tam atrocibus & immanibus, ut intolerabili cum dolore ac cruciatu, aliquando etiam cum membrorum mutilatione, uſuſque eorum deperditione adhiberentur, qualia erant ea, quæ præcipue in SS. Chriſti Martyribus excruciandis in uſum trahebantur, de quibus abunde Anton. Gallon. *in lib. ad hoc dicato.*

Sed tormenta, quæ modo in uſu ſunt, quatuor 11
tantum eſſe, teſtantur recentiores, nempe tormentum funis vel chordæ, tormentum vigiliæ, taxillorum, & ſibillorum: omnium tamen uſitatiſſimum & frequentiſſimum eſſe tormentum funis, DD. unanimiter fatentur, Carrer. *in pract. crimin. in prin. num.* 178. Chartarr. *in ſua pract. interr. reor. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 4. *et* 6. Farinac *quæſt.* 38. *num.* 61. Ambroſin. *de* 12
mod. form. proceſſ. in fin. lib. 4. *cap.* 1. *num.* 2. & ex Medicis Fortun Fidel. *lib.* 2. *de Relat. Med. cap.* 3 *in princ.* & idcirco torturæ nomine ſimpliciter prolato, de hoc intelligi dicit Ambroſin. *ibid. cap.* 8. Ratio vero, cur horum tandem tormentorum tantum uſu acquieverint Judices, ita ut novorum uſum interdixerint,

dixerint, ut poſt alios dicit Chartar. *ubi ſupra, n.* 7. *et* 9. Farinac. *ibid. num.* 55. *et ſeq.* ea eſt, quia cum
13 rei in quæſtionibus exercendis ita torquendi ſint, ut ſalvi & illæſi innocentiæ vel ſupplicio ſerventur, ſic diſponentibus Legibus, *in Quæſtionis modum ff. de Quæſtion.* quam ſequuntur omnes DD. Guido à Suzar. *de Jud. et tort. num.* 3. Carrer. *ubi ſupra, num.* 53. *et quæſt.* 41. *num.* 93. & ex noſtris Fortun. Fidel. *ubi proxime, in princ.* cumque expreſſe prohibitum à Lege reperiatur, ne tormentis, verberibus aut
14 virgis, rei ſint pro pœna interimendi. *l. Aut damnum §. hoſtes autem ff. de Pœnis,* nullum tormentum adinventum eſt, quo magis, aut melius id conſequi liceat, quod Judices intendunt (nempe abſque vitæ diſpendio per cruciatus veritatem ex reis elicere) quam prædictis quatuor tormentorum generibus, & maxime funis, quia hæc inferendo multum dolorem, & cujus acerbitate coguntur rei inviti veritatem propalare, non admodum corporis ſaluti incommodant, ut de chorda præcipue dicebat idem Fortun. *ibid. in princ.* licet ex Juriſconſultis Brunus *in tract. de Ind. et Tortur. part.* 2. *cap.* 2. *num.* 6. dicat, multa pericula ſolere evenire ex funis tormento, quæ tamen prudentia, ac ſolertia, & præcautione ipſius Judicis facile evitari poſſunt.

Horum autem tormentorum deſcriptionem, atque illam quidem integram, quantum in me erit, lectori meo & maxime Medico, qui nullam de eis notitiam habeat, ex proprio marte talem dabo. Chordæ igitur tormentum nulli non notum hoc
15 modo infligitur. Reo denudato brachia retro in dorſum contorquentur, invicemque ſuperpoſita tenui, ſed coriaceo vinculo digitum latitudine non æquante, quod vocant, *la ſtringa*, arctiſſime ſupra carpum, ſeu brachiale obligantur: dehinc craſſiori vinculo ſimiliter coriaceo, ſed tereti iterum ſuper primum vinciuntur, atque per hoc funi ex alta trochlea pendenti reus alligatur, tum per torchleæ curriculum ſurſum trahitur & pendulus eo modo ad Judicis libitum relinquitur. Aliquando reo usque ad trochleam ſublato, funis relaxatur, reusque ſuo pondere labi deorſum permittitur, ita ut ſuſpenſus à terra remaneat, quod interdum repetitur bis, aut ter: ſed quia non ſatis aliquando eſt ſimplex ſuſpenſio, neque repetiti ictus, multa Judices machinantur ad majorem cruciatum reis inferendum, ut funis quaſſationes, pondera rei pedibus appenſa, compedes, urcei aqua pleni, baculus divaricandis ac diſtrahendis pedibus inditus, & alia hujuſcemodi: ſed præ omnibus, ſuperioribus temporibus, in uſu erat aqua frigida in dorſum projecta, de quibus omnibus ſuo loco abunde differemus.

16 Cæterum hoc tormentum novum non eſſe, unanimiter DD. omnes teſtantur, ſed vetuſtiſſimum, vocatumque apud veteres fidicularum nomine, ut *in l. Decuriones. C. de quæſtion. et l. Nullus C. ad l. Julian. Majeſtatis:* ac de eo etiam meminit Cæl. Rhodig. *Antiq. lect. lib.* 10. *cap.* 5. inter alia tormenta veteribus uſitata: ſed de hac voce, fidiculæ, maximum intervenit dubium, cum non conſtet, quid vere eſſet: certum eſt fidicularum nomen diminutivum eſſe à fidibus, fides autem chordas nerveas eſſe quibus in aliquibus muſicis inſtrumentis utimur, Terent. *in Eunuch. act.* 2. *Scen.* 2.

Is ubi hanc forma videt honeſta virginem,
Et fidibus ſcire.

Virgil. *lib.* 6. *Æneid.*

Si potuit manes acceſſere Conjugis Orpheus.
Threicia fretus cithara, fidibusque canoris.

Sumitur & hoc nomen pro ipſo quoque inſtrumento muſico. Fidiculæ ergo ſunt & ipſæ nervea quædam vincula, quibus reorum brachia dum tormentis ſubiiciuntur, alligari ſolent: imo & iis ipſis in aliis tormentis infligendis antiqui utebantur, ut in eculeo maxime teſtatur Sigon. *de Judiciis* l. 3. c. 18. Sed aliam eſſe magis uſitatam ac propriam fidicularum ſignificationem dicit Martin. Delr. *in comm. Troad. Senec. part.* 2. *n.* 560. & Ant. Gallon. *de cruciat.*
17 *Mart. c.* 3. *pag.* 57. eſſe nempe fidiculas ungulas, quibus torquentur in eculeo appenſi, & alia de hoc nomine vide apud ipſos, ſed & Calepinus utramque ſignificationem amplectitur. Apud Svetonium certe fidicularum nomen, *in Tiberio c.* 62. (qui locus ab illis etiam adductus eſt) male aptari poteſt ungulis ferreis, ſed bene convenit parvis funibus (& forte nerveis, qualibus in muſicis inſtrumentis utimur) quibus Tiberius aliquos larga meri potione per fallaciam oneratos, veretris deligatis fidicularum ſimul, hoc eſt, ſtricturam nervorum funiculorum urinæque tormento diſtendebat.

Sed quicquid ſit de prædictis, certum eſt, chordæ tormentum non idem eſſe cum tormento eculei, 18
ut notat Alciat. *lib.* 10. *Parerg. c.* 11. nam aliqui hoc nomine chordæ tormentum appellant, ut Fortunatus) quod ſatis patet per ea, quæ afferunt Sigonius *lib.* 3. *de Judiciis cap.* 18. & Anton. Galonius *de cruciat. Mart. cap.* 3. quale autem tormentum eſſet eculeus, videndum apud eosdem. Illud tantum addam, eculeo uſos fuiſſe veteres in quæſtionibus, culeo vel culleo (utroque enim modo ſcriptum reperio) ad pœnam parricidii, erat autem culleus ſaccus, in quo includebatur parricida cum ſimia, gallo, cane, & ſerpente, & in mare projiciebatur, vel in flumen, ut *Inſtit. de publ. jud. §. alia deinde lex.* unde Juvenalis. *Sat.* 8.

Cujus ſupplicio non debuit una parari.
Simia, non ſerpens, non culleus unus.

Et *Sat.* 13.

Et deducendam corio bovis in mare, cum quo
Clauditur adverſis innoxia ſimia fatis.

Sed de chordæ tormento nunc hæc ſufficere exiſtimo: ad alia tranſeundum, dummodo non prætereamus, quod præſente aliquo impedimento in alterutro brachio ipſius rei torquetur per brachium tantum ſanum, ut poſt Brun. *de Ind. et tort. part.* 2. *c.* 2. *n.* 6. Farin. *citata qu.* 38. *n.* 63. *et* Guazz. *ad defenſ. Reor. def.* 30. *c.* 20 de qua re peculiariter eſt ſuo loco conſiderandum. Qui cruciandi modus etiam apud Tyrannos in uſu fuiſſe in SS. Martyribus torquendis, teſtatur Gallon. *de cruciat. Mart. cap.* 1. *pag.* 8.

Secundum tormentum, quo in præſentiarum utuntur illud eſt, quod tormentum vigiliæ nominant, quod quidem ex nonnullis conditionibus atrocius multo videtur, quam tormentum funis: eſt autem hoc tormentum hujusmodi. Reus in totum denudatus, illique pilis omnibus etiam reconditarum 19
partium deraſis, brachiis verſus ſpinam retro contortis, ut in tormento chordæ, alligatur tanquam fune torquendus. Tripes tum ſcamnum in promptu eſt, quod capram, vel equum, vel vulgo, *il Cavalletto* nuncupant, ſex pedalis altitudinis, cujus ſummitas ex quadrangulari tabula lignea, eſt pollicaris craſſitudinis, latitudinis undique dipalmaris: ejus tabulæ ſuperficies plana quidem in totum non eſt, ſed ſenſim, paulatimque verſus medium ex ſingulis lateribus ſeſe elevans, in obtuſum angulum deſinit, ſeu potius obtuſam planitiem efformat. Reus eo modo chordæ ex trochlea pendenti alligatus hic ſedens ſiſtitur. Lata inſuper faſcia ad pectus inditur, ac retro in proximo pariete firmatur, uterque humerus muris hinc inde à lateribus exiſtentibus longo funiculo medius deligatur: tum ad pedes longus inditur baculus ipſos pedes divaricans, ne eos reus jungere poſſit: hic baculus per alium funiculum, quo medius ligatur, ſurſum elatus pedes etiam & crura rei attollit, adverſoque parieti firmatur. Hoc modo relinquitur miſellus per decem, duodecim, quindecim, aut viginti, & plures horas ad judicis libitum, niſi delicta confiteatur, ea tamen cautela adhibita, ne brachia retro contorta per craſſiorem funem trochleæ appenſum nimis extendantur: fit enim, ut miſeri rei multum extenſis brachiis de vita periclitentur, ut notat Farinac. *quæſtione* 38. *numer.* 61. ubi plures ex nimia brachiorum extenſione in ipſo tormento periiſſe narrat. Alias autem ex tormento, licèt magnum dolorem ac cruciatum multumque laboris ac moleſtiæ rei percipiant, nullum tamen vitæ periculum incurrunt, niſi quid obſtet, ut aliqua membrorum principalium debilitas,

morbi

morbi aliqui peculiares, corporis habitus & diſpoſitio, ætas, aut quid ſimile, ut ſuo loco videbimus.

Sed ubi adſint aliqua impedimenta, ex quibus neque chordæ, neque vigiliæ tormento rei ſupponi poſſint, tertium tormenti genus in eorum locum
20 ſuccedit, quo de præſenti Judices utuntur, quod Taxillorum appellant, vulgo autem *la Stangbetta* de quo poſt alios Farin. *quæſt.* 28. *n.* 67. quod ſic deſcribam:

Reus, ut opportunum videtur, alligatur, nudisque pedibus in terram prope deſtinatum parietem proſternitur. Taxillos tum ferreos binos paratos habent, quatuor digitorum latitudinem undique æquantes, digitalis craſſitudinis, atque in medio excavatos, quantum malleolorum alterutrum capere poſſint: eſt tamen inferior taxillus ob id, eo qui ſuperponitur interno malleolo major. Supponitur ergo major taxillus reo pedem porrigere coacto, ſuperponiturque minor ſuper dictum internum malleolum. Tum in pariete foramen eſt quatuor digitorum latitudine, in quod ligneum repagulum ac forte inditur, eiuſdem latitudinis, craſſitudinis digiti craſſioris, longitudinis verò quatuor, vel quinque palmorum. Tum tortor repagulum ſuper taxillo valide premit, iteratque ad Judicis voluntatem premere, ex quo dolor atrox quidem & notabilis excitatur: eſt enim pars compreſſa maxime ſenſibilis.

21 Denique in debilibus fœminis ac pueris leviori tormento ad præſens utuntur, quod ſibilorum vocant, de quo idem Farinac. & adducti per eum *ibid. n.* 68. quod tormentum an idem ſit cum eo, quod digitalia Antiqui nominabant, de quibus ex Syneſio Mart. Delr. *in Senec. Troad. par. ult. n.* 560. ego ingenue fateor me ignorare, cum quale tormentum illud eſſet, apud neminem invenire licuerit. Noſtrum autem hoc modo repræſentabo. Lignea paxilla habent numero ſex, longitudinis octo transverſorum digitorum, torno fabricata ex forti ligno maxime vero ex buxo: pollicaris ſunt craſſitudinis, capitulo oblongo & utrinque capitata, & in utroque capitulo perforata. Quod inter utrumque capitulum eſt, in cochleæ modum eſt affabrefactum, utrinque autem per capitulorum foramina forti funiculo conjuguntur, ipſaque funiculi capita currenti modo copulantur. Reus ergo coriaceo vinculo illo, quod diximus appellari *La Stringa*, alligatis manibus ſimul ſuper brachiale, in orantis ſpeciem, ante Judicem ſiſtitur: Tum ſinguli paxilli in ſingulis digitorum interſtitiis inponuntur, ita ut duo poſtremi extra utriusque manus interſtitia digitos comprehendant, hinc tormentarius valide funiculum attrahens, nodumque coarctans, digitos comprimit cum non aſpernabili dolore, iteratque ad Judicis mandatum premere, eo interim inſtante, ut veritatem propalet. His jam deſcriptis tormentis ad præſens, hic maxime Judices in quæſtionibus utuntur. Sed & vetuſtiores, & anteactæ quoque ætatis homines, aliis quampluribus tormentis utebantur, quorum aliqua ob eorum levitatem, alia ob atrocitatem ab aula receſſerunt: horum plura recenſet Brun. *de Indiciis, & Tort. part.* 2. *n* 6. Quorum nonnulla hic, cum parvulis quibusdam aliis, non ad alium affectum recenſebo, niſi ut apertum fiat, quanta nunc lenitate reſpectu præteritorum temporum, Juſtitia exerceatur: licet, quæ recenſebo, vix minima pars ſint eorum, quibus antiquiores, & tyranni præſertim, in ſanctos Chriſti Martyres utebantur.

Crudelitatem nimiam ſapiebat illud, quod fame exercebant, ſubtrahendo ad nonnullos dies quotidianum victum, donec famis impatientia reorum perti-
22 naciam ſuperaret. De hoc tormento meminit etiam citatus Brun. *ibid. c. eod. num.* 1. & Carrer. *in pract. crim. tract.* 2. *de Ind. et tort. num.* 180. Hoc autem tormentum grave quidem erat, ſed nonniſi ad certum tempus periculoſum, cujus tamen termini non poſſunt in particularibus aſſignari, ſed de ea re plura dixi *lib.* 4. *ſuperiori. tit.* 1. *quæſt.* 7 *à n.* 4. *ad plures ſeqq.*

23 Sed hoc multo immanius erat, multoque magis intolerabile tormentum, ſitis: curabant enim, ut reo, quantum vellet ciborum, ſalitorum præcipuè, ad comedendum ultrò daretur, potu omnino denegato. Hic quidem cruciatus erat maximæ conſiderationis, quia quantumvis magnus eſſet is, qui ex fame proveniebat, nunquam æquare potuit cruciatum provenientem ex ſiti. Cur autem id ita in rei veritate ſe habeat, dixi alias *lib.* 5. *tit.* 1. *quæſtion.* 5. *n.* 12. Sed erat fortè hoc tormentum ſuſpectum, cum ſitis à nonnullis facile ad multos dies toleretur, imo acceptum habeamus, multos toto vitæ curriculo nihil bibiſſe, ut patet hiſtoriis relatis per Schenck. *lib.* 3. *Obſerv. tit. de ſiti.* nam aſitos quidem per aliquod longum tempus nonnullos fuiſſe ſatis compertum, ſed toto vitæ curriculo neminem, adipſos tamen per totam vitam nonnullos, ut dixi, fuiſſe conſtat, & teſtantur etiam Alexand. Bened. *lib.* 11. *pract. c.* 17. & Bruyerin. *de re cib. libr.* 16. *capit.* 6. & præter allatos à Schenckio, recenſetur alia obſervatio ex Platero, Marchionis cujusdam, à doctiſſimo Daniel. Sennert *lib.* 3. *conſummatiſſimæ ejus practicæ, part.* 1. *ſect.* 2. *c.* 6.

Mitius multo prędictis erat in natalis ſui primordiis 24
tormentum vigiliæ: Reus enim in ſcamno ſedere juſſus, absque ullo fortaſſe fulcimento, per quadraginta horas neque ſe movere, neque dormire permittebatur: (fortè etiam nonnullis ingeniis utebantur, ut ſomnolentum redderent, ut maximè, ſi poſt largiorem cænam, & uberiorem potum tormento reum ſubjeciſſent) apponebantur enim hinc inde cuſtodes, qui illum dormire tentantem expergefacerent: eo etenim tædio, & moleſtia mirum in modum reus exagitatur, promiſſa ſibi quiete illectus, veritatem propalabat: nam hoc tormento nullum efficacius aut præſtantius, minusve noxium eſſe, rectè dicit Mart. Delr. *in Senec. Troad. part.* 2. *num.* 560. *in fin.* neque aliter ſe primum eo tormento uſum dicit Marſil. & poſt ipſum quotquot DD. de eo verba faciunt, & maxime Farinac. *ubi ſæpe, n.* 70 Sed Judicium modernorum ſolertia, vel ſeveritas pertinacitate delinquentium, & facinorum immanitate concitatorum, tormenti atrocitatem indies novis ingeniis adauxit, ita ut ad id deducta res fuerit, ut Principes ejus tormenti pernecabilitatem aliqualiter moderari, & modum Judicum crudelitati præſcribere, ne miſeri rei, ut ſæpe factum eſt, inter quæſtiones decederent.

Sed non contenti præteritorum ſæculorum Judices 25
fame, ſiti, vigilia reos cruciare, etiam igne & aqua in quæſtionibus uſi ſunt. Igne autem, duplici modo, aliquando enim nudis pedibus accenſos carbones reos calcare cogebant, atrox certè ſupplicium non tormentum, ex quo in poſterum inutiles miſeri evadebant, uſu pedum omnino orbati. Alias (& hoc erat magis in uſu, nam illo tyranni præcipuè in SS. Martyribus cruciandis uſi ſunt, quo Gallon. *de cruciat. Mart. cap.* 7. & 8.) Reorum pedes porcina pinguedine perunctos, magno igni appropinquandos curabant, ipſis ut par erat, arctiſſimè vinctis, ne loco dimoveri poſſent. Ab humanitate & hoc nimis alienum, nam & ab hoc non ſecus quàm a priori plerumque homines ad pedum uſum inhabiles reddebantur, ut Geminus teſtatur apud Bernand. *in ſchol. ad Ambroſin. tract. de modo form. proceſſ. lib.* 4. *c.* 8. unde jure ab eo abſtinendum de præſenti ſuadet, cum eod. Ambroſin. *eod. c.* 8. *n.* 11. idem Bernardin *ibid.*

Aqua etiam dupliciter reos cruciabant. Carnifici- 26
num illud erat, cùm reo manibus, pedibusque funi alligatis compreſſoque naſo, ahenum aqua plenum in os infundebant, dehinc alterum atque alterum, usque ad ſeptem & ultra. Strangulationis in his facile imminebat periculum, præter alia mala inde ſecutura. Ea ratione reos torquere conſueviſſe vetuſtiores, ex Jo. Millæo teſtatur Chartar. *lib.* 4. *Tract. inter. reor. cap.* 2. *n.* 3. ſed Brun. *de Ind. et tort. part.* 2. *quæſt.* 2. *n.* 6. conſueviſſe dicit aliquos aquam in reorum nares infundere ore obſtructo: alios verò non ſimplici aqua uſos, ſed calce immixta, quod cum multo majori moleſtia, majori periculo reos ſubjiciebat & majorem hominum impietatem arguebat. Neque hoc inferius tormentum illud fuiſſe crediderim, quod aceto, vel aqua aceto immixto exercebant, eodem modo, nempe vel ipſum acetum, vel poſcam meraciorem in nares infundendo: hoc in ſervis plectendis utebantur, ut

patet

patet apud Ariſtophanem, quem refert Laurent. Pignor. *de ſervis, pag.* 14. Parem hoc cum ſuperiori habuiſſe & moleſtiam, & periculum crediderim.

28 Ridiculum illud mediusfidius erat, ſed tædii plurimum habuiſſe exiſtimo, quod Scarabæo fiebat, de quo tormento Brun. *ubi promxie.* & Bellouiſ. *in pract. Judic. part. 2. rubr. de Quæſt. n.* 48. denudato atque alligato reo, vivus ſcarabæus ſuper ventrem, ſeu in umbilico ponebatur, inde catino vel cyatho intercludebatur ut inde egredi non poſſet: mirum enim eſt, quantum moleſtiæ animalculum illud afferre eo modo poſſit: ſed quid mirum de ſcarabæo dixi? qui non credet, in mentem redigat, quantum moleſtus ſit pulex in aure incluſus.

29 Multo magis moleſtum fuiſſe exiſtimo, quod ſequitur tormentum, neque tamen multum habuiſſe periculi, ſi modus adhiberetur. Reo diſcalceato alligatoque, muria, ſalita nempe aqua pedes madefaciebant: forte etiam ſale plantis confricatis, ipſoque in ſcamno optime vincto, ne loco dimoveri poſſet, capram ad ejus pedes lingendos admovebant: fiebat enim, ut capra ſalis aviditate allecta propriæ linguæ ſcabritie plurimum tædii eo linctu afferret, neque facile tolerabile, neque enim ſolum tædium ſed dolorem attuliſſe vero conſentaneum eſt, cum carnem aliquando uſque ad oſſa corroderat. De hoc tormento meminit Brun. *ubi ſupra*, & ex recentioribus Gomeſius *de Sale, lib. 2. n.* 28. qui & aliud tor-
30 mentum ex ſale factum deſcribit hoc modo. Tum aliud longe gravius, quod miniſtro ſale tendit ad ſtrangulationem: fit enim magno quodam linteo ſale & aqua madefacto; quod in os, & guttur ſupplicis ingeritur: cui ob id maxime adhibetur ſal, ut hujus ſapore duce major fiat tum in gutture hiatus tum in guſtu appetitio, indeque facilior lintei inſinuatio, unde præ anguſtia ſpiritus aut timeatur ſuffocatio, aut fere ad animi deliquium reus torqueatur: Hæc Gomeſ. Sed Belloviſ. *ubi ſupra. n. eod.* de hoc tormento memoriam habuit, ſimplici linteo aqua madefacto fieri ſolito: apud quem etiam alia tormentorum genera jam exoleta videre licet, quo-
31 rum etiam nonnulla videnda apud Delr. *in Seneca Troad. nu.* 560. & apud Gallonium plura *lib. de cruciat. SS. Martyrum:* & alia ex aliis hic comemorare poſſem, ſed ne inanem operam ſumpſiſſe videar, de his plura non addam.

32 Cæterum pœnarum genera quam plurima ſunt, eorumque plura recenſentur in text. *l. ſi quis forte* §. *final. & ll. ſeq ff. de Pœnis:* nobis tamen de nonnullis tantum verba facienda, & meo modo pronunc ſic dividam. Pœnæ vel ſpirtuales ſunt, vel temporales. Temporales voco à Judice quocunque, ſive is laicus ſit, ſive eccleſiaſticus, pro delictis publicis inflictas. Spirituales voco à Dei miniſtri, nempe à confeſſariis, vel alias ab eccleſiaſticis Judicibus impoſitas, in peccatorum nonullorum ſatisfactionem, quas proprie pœnitentias vocamus, de quibus tamen ſeorſim inter miſcellanea verba faciam, unica ad hoc quæſtione dicata. Pœnarum autem temporalium corporales aliæ, aliæ pecuniariæ. Corporales voco non eas ſolum, quæ ſunt corporis afflictivæ, ſed eas etiam, quæ vel libertatem adi-
33 munt, vel civitatem, vel etiam honorem. Quarum aliæ capitales ſunt, aliæ non capitales. Capitalium aliæ civiles, aliæ ſimpliciter capitales. Non capitalium aliæ ſunt corporis afflictivæ, aliæ non; ſimpliciter capitales ſunt, quibus imponitur ultimum ſupplicium, civiles, cum inferant ſummam capitis diminutionem abſque ſanguine, ut eſt exilium perpetuum, bonorum, & libertatis amiſſio, carcer perpetuus, deportatio, in quibus ſunt rei, tanquam, ſi amplius in humanis non eſſent, habentur, ut elicitur *ex l. Rei ff. de Pœnis, & l. licet ff. de verb. ſignif.* Non capitales corporis afflictivæ ſunt fuſtigatio, verberatio, membri abſciſſio, tortura ad pœnam data, & aliæ ad hunc modum. Quæ corporis afflictivæ non ſunt, exilium eſt ad tempus, carcer ad tempus pro pœna injunctus & hujuſmodi: de quarum nonnullis, quæ ad noſtrum argumentum facere videntur, ſuo loco & tempore differemus.

SUMMARIUM.

1 *Tormenta eadem non ſemper uno eodemque modo infliguntur.*
2 *Tortura eſt remedium ſubſidiarium pro veritate in Judiciis eruenda quando alias haberi non poteſt.*
3 *Torturæ gradus quot.*
4 *Primus torturæ gradus.*
5 *Prægnans non poteſt terreri.*
6 *Pueri & decrepiti an terreri poſſint.*
7 *Timor, & terror animi defunctum excitant.*
8 *Puerpera an poſſit terreri.*
9 *Mulier menſtruata an terreri poſſit.*
10 *Mulier menſtruis fluentibus non eſt torquenda.*
11 *Secundus torturæ gradus, & qui ab eo debeant eſſe immunes.*
12 *Tertius torturæ gradus.*
13 *Triſtitia ſenibus inimiciſſima.*
14 *Quartus torturæ gradus.*
15 *Quintus torturæ gradus.*
16 *Carcer eſt quædam torturæ ſpecies. Contrarium num. ſeq.*
18 *Carcer proprie eſt tormentum.*
19 *Carcer non facit quæſtionem.*
20 *Quæ Medico conſideranda, cum judicium ferre debet, an quis in carcere abſque periculo detineri poſſit.*
21 *Quomodo pronunciare debeat Medicus circa detentionem reorum in carceribus.*
22 *In carcerato ob levem cauſam, levis infirmitas ſufficere debet ad illum ex carcere eximendum.*
23 *Incarcerato ob gravem cauſam, levis infirmitas non ſufficit ad illum liberandum.*
24 *Gravis morbus in quibus cauſis excuſare carceratum poſſit.*
25 *Infirmitas graviſſima quando excuſet.*

QUÆSTIO II.

De gradibus torturæ, & de carceribus.

Licet vero de præſenti, nonniſi quatuor ſuperius 1
deſcriptis tormentis quæſtiones fiant, non tamen ſemper eadem tormenta eodem modo infliguntur, ſed aliquando mitius, interdum atrocius, alias autem atrociſſime, quoniam etiam delicta, ipſique delinquentes non ſemper unius ejuſdemque conditionis ſunt. Delicta enim aliquando ſunt leviora, interdum graviora, alias graviſſima & attrociſſima, ita ut tormentorum & pœnarum atrocitas illorum atrocitatem nunquam æquare poſſit. Sic & delinquentium malitia, delinquendi conſuetudine, ſtatu, ætate, fortitudine, ſexu, fragilitate, multiſque aliis conditionibus alii ab aliis ſuperantur. Cum ergo tortura remedium ſit ſubſidiarium pro veritate in judiciis eruenda, quando alias haberi non poteſt, ut manifeſte elicitur ex textu *in l. Edictum ff. de Quæſtionibus*, & ex aliis tam Legum, quam 2
DD. auctoritatibus à Farinac. poſt alios adducti, *in pract. crim. qu.* 40 *n.* 3. hinc eſt, quod judices in quæſtionibus, non ex abrupto ad tormenta deveniunt; ſed gradatim procedunt, incipientes primo ab admonitionibus, dehinc deſcendendo ad minas, & ad terroris incuſſionem, ſucceſſive ad deductionem in locum tormentorum, poſt hoc ad corporis denudationem, tum poſtmodum ad alligationem, dehinc ſenſim ad aliqualem, ſed levem torturam, poſt hanc ad graviorem, tandem ad graviſſimam. Itaque à DD. conſtituuntur varii torturæ gradus, & à pluribus plures per quos ſenſim volunt eſſe ut plurimum procedendum, niſi quid obſtet.

Alii vero maluerunt torturam in tres gradus di- 3
ſtingui, in levem ſcilicet, gravem & graviſſimam: alii autem diviſerunt in quinque gradus quæ quidem diviſio Medico magis cognitu eſt neceſſaria, ut judicium ferre poſſit, an reus torturæ ſubiiciendus ſit nec ne, cum ſatis ſit aliquando negative, aut affirmative abſolute reſpondere, ſed neceſſe ſit

diſtinguere, quo torturæ genere, ac quo torturæ gradu poſſit, aut non poſſit cruciari; nam multi graviſſimam torturam ſuſtinere non poſſunt, qui tamen gravem ſuſtinerent: alii neque ipſam gravem, ſed levem: alii neque levem, ſed leviſſimam: alii ne leviſſimam quidem, imo nec minas & terrorem. Examinemus ergo torturæ ipſos gradus juxta poſtremam diviſionem, quæ magis ad rem noſtram facere videtur, ut
4 ſciamus quænam prohibeant quæſtionem in uno aut altero torturæ gradu fieri. Primum ergo gradum cum nonnullis DD. faciamus, cum Judex minatur reo tormenta, ipſumque terrere ſtudet ad veritatem ab illo eliciendam, & ab hoc primo torturæ gradu (licet abuſivè dicitur) nemo excipitur, niſi mulier utero gerens, ut unanimiter ſentiunt DD. omnes
5 Carrer. *in pract. in princ. num.* 180. Farinac. *quæſt.* 38. *nu.* 84. quem adduxi alias *lib.* 1. *n.* 3. & hoc ſumma cum ratione, quia ſi gravidam deterreas, fœtum abjicere facilè coges. Cæteri autem à terrore & minis non ſiunt immunes, licet torqueri non poſſint, ut impuberes, ſenes, lactantes. Boſ. *in pract. crim. tit. de Jud. & tort. nu.* 121. Carrer. *ubi ſupra*.
6 Sed non videtur tam abſolutè de ea re, quoad pueros & decrepitos eſſe pronunciandum; nam terror incuſſus, puero, aut decrepito periculo non vacat: facilè enim pueri perterriti, & maximè tenerioris ætatis, in epilepſiam, aliaque mala derepente incidunt, ſenes autem facili negotio in apoplexiam, aut in animi defectum, cum timor & terror ex ſui natura animi defectum excitare ſint apti Gal. *lib.* 1. *de art. cur. ad Glauc. cap* 14. *& lib.* 2.
7 *de Sympt. cauſ. cap.* 5. quod maximè efficere poſſunt in ſenibus, ob caloris pauperiem. Cavendum ergo in his ætatibus ut quando magis teneræ & quando magis præcipitatæ fuerint, tanto cautius tantoque minor terror incutiatur. Monendum inſuper, ut hic terror non ſit repentinus, quia infirmæ ejuſmodi ætates illum vix ſuſtinere poſſunt, factumque interdum eſt etiam in robuſtioribus ætatibus, ut aliqua ex repentino terrore, aut timore interierint ut narrat Gal. *ubi proximè.* Lenius ergo in primis Judex procedat, dehinc ſenſim ad graviores minas prorumpat.
8 Sed cum dixerimus prægnantem terreri non poſſe, num & puerpera, hoc eſt quæ de recenti peperit, terreri debeat? Hoc à Juriſconſultis intactum video; Dicamus ergo diſtinguendo, aut enim puerpera eſt in primis diebus ſui puerperii, & tunc nullo modo eſt terrore afficienda, qui terminus erit decem, aut ad ſummum quindecim dierum. Ratio eſt, quia ex terrore, & timore maxima fit ſanguinis commotio, de directo contraria ei, quæ fit in puerperio: in puerperio enim ſanguinis motus tendit ad exteriora per uteri venas: in timore ſanguinis motus recurrit ad interiora, & maximè verſus cor, & ſic puerperia facili negotio retinentur, quæ retentio quam diſcriminis plena ſit, noverunt Medici. Sequentibus vero diebus, cum terror incuſſus tanto periculo hominem non exponat erit, dummodò neque magnus ſit, neque repentinus, magis tutus.
9 Sed poſtquam purgationibus puerperii tempore fluentibus mulier non poteſt terreri, poteritne menſtruis purgationibus fluentibus mulier terreri? Videretur enim eadem ratio in utroque caſu militare quia etiam in menſtrua fieri poteſt recurſus ſanguinis ad ſuperiora, & inde plurima mala enaſci mulieri exitialia: ſed dicendum, non eſſe parem rationem, nam multo promptius, & majori cum
10 periculo ex retentione puerperii morbi adveniunt quam ex retentione menſtruæ purgationis, ut adnotavi alias ex Gal. *lib.* 1. *tit.* 4. *q.* 4. *n.* 49. Illud tantùm adnotaverim hîc mulierem menſtruis fluentibus non eſſe torquendam, quia ex dolore, & labore, aut ſubita ac repentina retractio fieret ad ſuperiora fluentis ſanguinis, aut major venarum adapertio: præterquam quod facilè tunc ea occaſione poſſit mulier animo deficere & alia ſymptomata non ſine vitæ periculo incurrere.
11 Secundus torturæ gradus erit, cum reus deductus ad locum tormentorum ſpoliatur, manibusque ut fit, vinctis, tormento quaſi tunc torquendus applicatur, judice jam minitabundo inſtante, ut antequam tormenta experiatur, veritatem prodat. Certum autem eſt, eos qui primo gradu torqueri non poſſunt, neque etiam ſecundo eſſe torquendos cum majora ex hoc, quam ex illo pericula immineant: majori ergo cautione his uti debemus: nam fortè neque valetudinarii, ſi multum debiles ſint & tenuis complexionis neque notabili morbo affectos, & maximè non aſpernabili febre, aut acuto aliquo morbo, ad hunc uſque terminum torquendi, vel potiùs deterrendi. Excipio tamen chronicos quoſdam morbos, ut hydropem, cachexiam febres longas, ſed leves, morbum gallicum, arthritim & alios hujuſmodi.

Et hæc multò magis procedere deberent in tertio 12
torturæ gradu, cùm reus denudatus, vinctis manibus, tormento jam exponitur, licèt actu non torqueatur, ſed ſic in tormento tantiſper retinetur, & certè nulla hic occurrit dubitatio de prægnanti & de recenter enixa, aliiſque ſupra commemoratis, ſed de pueris & ſenibus, cùm alter in ætate proceſſit, attingens decimumquartum annum, aut non longè ab eo diſtans, alter autem nondum ita præcipitatæ ætatis eſt, ut adhuc omnino viribus deſtitutus videatur; & ego quidem in puero jam provectiori nempe ſaltem duodecimum annum prætergreſſo, nihil extimeſcerem. In ſene autem, etiam non præcipitatæ ætatis, caute agerem; neque enim dubium eſt quantopere animus tum exagitari poſſit, quantoque mœrore ſenex affici, unde facilè eſt illum aliquid mali non aſpernabilis pati: nam triſtitia ſenibus inimiciſſima, quia, ut ex Galeno dicebat Ranchin. *de morb. ſen. ſect.* 1. *c. ult.* debilis natura ſub valido affectu oppreſſa ſtatim ſuffocatur: ut enim flammula morientis lucernæ à violentiori quavis aura facilè extinguitur, ſic & vita ſenilis à vehe- 13
mentiore animi commotione. Prudenter ergo Boſ. *tit. de Tort. num.* 122. non eſſe audacter cum pueris & ſenibus ad hæc deveniendum monet. Quia tamen robur virium, non ex annorum numero in particularibus menſurari poteſt, & hominum conditio eſt diverſa, idcirco hæc Judicis arbitrio relinquenda.

Quartus torturæ gradus eſt, cùm reus jam actu, 14
torquetur, cui ſuccedit quintus gradus, cùm non 15
ſolùm torqueatur, ſed ad atrocitatem tormenti augendam multa adhibentur, ut detinendo ipſum, in tormento ad longum tempus, projiciendo aquam frigidam in dorſum, alligando lignum intra pedes, ne eos jungere poſſit, quaſſando funem in chordæ tormento, aut dando ictus, imponendo pondera in extremis pedibus, & faciendo alia nonnulla, de quibus in ſequentibus videbimus. Nunc de hoc quarto gradu torturæ dicamus, quòd ad eum non poſſunt judices abſque periculo devenire in febricitantibus quacunque febre, niſi eſſet levis quartana, & tunc in diebus interpolationis, in hæmoptoicis, nempe in iis, qui ſanguinem expuunt, in valetudinariis, in debilibus & hujuſmodi, quæ omnia clariora evadent, cùm procedente ſermone de tormentis in ſpecie loquemur.

Quoniam autem carcer dici poteſt torturæ ſpecies 16
quædam, ut ex Balbo Pariſ. à Put. *de ſyndic. verb. Tortur. cap.* 1. *n.* 27. & Farinac. *quæſt.* 27. *num.* 1. antequam de tormentis propriè dictis in ſpecie agamus, de carcere loquamur; licèt ſciam voluiſſe non- 17
nullos alios DD. Carcerem non eſſe ſpeciem torturæ, per ea, quæ affert Clar. *quæſt.* 64. *lib.* 5. § *final. n.* 31.

Sed in rei veritate, carcer dici poteſt tormen- 18
tum corporis & animi; unde idcirco dicitur infernus & ſepultura vivorum. Farinac. *ubi ſuprà, eod.* imò carcer durus quæſtioni æquiparatur: Belloviſ. *in pract. Judic. part.* 2. *rubr. de quæſtione & qualit. torm. num.* 5. & jure, quia ex carceris duritie non minùs elici poteſt per vim veritas à reis, quàm ex duritie tormentorum.

Clarus tamen intellexit fortè carcerem non fa- 19
cere quæſtionem, & conſequenter non eſſe torturæ

ſpeciem,

ſpeciem, neque inter tormenta connumerari.

20 Quæri igitur poteſt aliquando à Medico, ut ſæpe ſæpius etiam in civilibus cauſis uſuvenit, an quis abſque vitæ diſpendio in carcere detineri poſſit? qui antequam de ea re judicium ferat, & cauſam, ob quam quis detinetur in carcere, & morbum, quo affligitur, conſiderare debet. Cauſa ergo vel eſt civilis, vel criminalis: criminalis item vel eſt levis, vel gravis, vel graviſſima. Levem voco cùm quis detinetur in carcere, pro aliquo levi delicto, quod vel pecuniaria, vel leviſſima aliqua pœna expiare ſoleat. Gravem, cùm pro delicto reus gravi pœna [corporis afflictiva, aut etiam capitali, ſed non ultimi ſupplicii, aut privatione bonorum], ſaltem magna ex parte, eſt mulctandus. Graviſſimam, cùm delictum, pro quo cuſtoditur, ultimum ſupplicium expoſcit.

Eodem modo infirmitas, qua carceratus detinetur, vel eſt levis, nempe quæ neque de præſenti neque in futurum etiam, in ipſis carceribus reo manente, quicquam timeri poſſit, ne ejus incolumitati notabiliter præjudicet, ut eſſet levis ſtomachi, aut infimi ventris dolor, ſcabies, tumor aliquis ſimplex, vulnuſculum, & id genus alia: vel eſt gravis, nempe quæ conjuncta eſt cum aliquo vitæ periculo etiam dubio, vel quæ cùm non ſit talis, poteſt fieri talis, ex mora in carcere, aut ex ſua natura, ut tertiana febris, etiam intermittens ac ſimplex, & multò magis duplex, aut quotidiana intermittens, quartana quæcunque, & alii non diſſimiles morbi, qui, licet ab omni periculo ex intermittentia & maximè longa, ut in tertiana & quartana, videantur immunes, facilè ex procatarctica aliqua cauſa, ut eſt ipſe carcer, poſſunt ex tutis periculi pleni evadere. Vel tandem infirmitas eſt graviſſima, id eſt, cum manifeſto vitæ periculo, quales ſunt febres continuæ omnes, morbi acuti & hujuſmodi.

21 His ſic examinatis & diſtinctis, ac conſiderata inſuper carceris qualitate atque duritie, Medicus in hac re ita interrogatus judicium ferre poteſt, ſubſequentibus univerſalibus concluſionibus, ad determinandum de particularibus, manuductus. Levis infirmitas nullum affert impedimentum, quominùs quis in carcere non nimis duro detineri poſſit: neque enim ob ſui levitatem, ullum à carcere fomentum recipere poteſt, ſed à natura, antequam vires acquirat, facilè ſuperatur; idcirco levis morbus nomine morbi dignus non cenſetur. *l.* 1. §. *ſed ſciendum, ff. de Ædil. ed.* & ex noſtris Gal. *lib. de conſtit. Art. c.* 19. *in Iſagogic.* quæ, quamquam vera ſunt, tamen ſecunda hæc concluſio formari poteſt, in le-
22 vi cauſa etiam levem infirmitatem, niſi ſit leviſſima, debere dare cauſam excarcerationi. Etſi enim ratio notabiliter prognoſticari poſſit, nihil ex tali infirmitate eſſe timendum, attenta cauſæ levitate & incertitudine, quam habemus in quibuslibet leviſſimis morbis apparatus corporis ægrotantis, levis morbus reſpectu levis cauſæ gravis dici poteſt ad hunc effectum: quod tantò magis habere locum, quantò infirmitas etiam levis magis protraheretur, nam tunc dubitationi locum non facerem: quia cum in carcere detenti multa incommoda patiantur, non ſolùm quoad ea, quæ in victu neceſſaria ſunt, ſed etiam quoad res ipſas non naturales, & maximè ad aerem, qui in carcere non poteſt eſſe niſi teterrimus, cùm ſit locus immundus, & horribilis; ut dicit Bald. *in tract. de carcer. cap.* 2. *nu.* 2. & Farinac. poſt alios *ibid. num.* 2. & ex noſtris Baptiſta Codronch. *in method. teſtif. cap.* 2. & idcirco mala manſio ab ipſis Juriſconſultis appelletur; Farinac. *citat. q.* 27. *num.* 1. hinc eſt, quòd etiam levis morbus, ſi perſeveret, ita urgere poteſt, ut facilè carcerati vitam in diſcrimine ponat.

Sit tertia Concluſio: Levis infirmitas in caſu gravi, & multo minus in graviſſimo, non debet excuſare hominem à carceris cuſtodia: ſecundum Juſtitiam enim videtur, ut graviter delinquentes, etiam cum aliquali vitæ incommodo, & diſpendio (licet in levi infirmitate adeſſe non præſumitur) in carcere cuſtodiantur, ut delictorum ſuorum condignas pœnas reportent.

Quoad infirmitatem porro gravem, eo modo quo dixi, ſit quarta concluſio, quo jure excuſare debeat in omni cauſa civili & in criminali gravi, & multo promptiùs in levi: & hoc non abſque ratione & auctoritate dico: quia non æquum eſt, carceratos etiam pro delicto gravi, ob carcerum incommoditatem, in ipſis carceribus periclitari, ut ex Follerio dicit Farinac. *q.* 33. *nu.* 87. Quòd ſi hoc verum eſt, cùm ex infirmitate gravi eo modo, quo gravem hic accipio, immineat juſtus & rationabilis timor, ne ex mora in carcere infirmitas illa hominem è medio tollat, jure poterit excuſare. Rationabilis autem timor non modò apparet ex parte & ex natura morbi, qui aptus eſt interdum in mortem terminari, ſed ex aliis pleriſque conditionibus, ut ex malo carceris aere, ex ineptitudine miniſtrantium, & medicamentorum non opportuna exhibitione, ex gravibus infirmi pathematis, quæ omnia cum pleriſque aliis facilè ad ægri interitum etiam in infirmitate aliàs non lethali, ſed tamen gravi, conſpirare conſueverunt.

Multò magis ergo à carcere excuſabit infirmitas 23
graviſſima, etiam in delicto gravi: quia, quæ in infirmitate gravi venire dixi, multò magis locum habent in graviſſima, & multò promptiùs ad ægri mortem cooperantur, quàm in gravi: atque ea de cauſa acceptiſſimum apud Medicos, graviſſimos morbos, quales acuti omnes ſunt, in carceribus nonnullis, ſummà cum difficultate, & cum evidenti ægrorum diſcrimine, curari poſſe, ut demonſtrat Baptiſta Codronch. *in method. teſtif. c.* 2. *per totum*.

Utrùm autem graviſſimorum delictorum rei, ob graviſſimas hujuſmodi infirmitates à carceribus extrahi debeant, ego, quod ad me non pertineat, non determino. Videtur Farinac. in negativam ſententiam abire, *loc. cit.* ibi, *Niſi graviſſimi criminis qualitas, vel indiciorum multitudo repugnaret.* Mihi ſatis ſuperque eſt admonuiſſe, in carceribus detentos, morbo periculoſo aut acuto laborantes, facilè & promptè interire, difficillimè & ægerrimè ad ſalutem perduci, cùm ob inopportunam remediorum adminiſtrationem, tum ob vehementes animi paſſiones, & maximè timorem & mœrorem, quæ, quid aliud, niſi infelicem morborum exitum promittunt.

SUMMARIUM.

1 *Inter tormenta frequentius eſt tormentum funis.*

2 *Chorda ſubtilis majorem infert dolorem, quam groſſa.*

3 *Judex debet uti cautione circa tempus intermedium inter ligaturam rei & elevationem in tormentum.*

4 *Suſpenſio majorem cruciatum affert, quam ictus. Contrarium ex Fortunato.*

5 *Quaſſationes minus periculoſæ, magis doloroſæ, ictus contra magis periculoſi, minus doloroſi.*

6 *In nullo delicto dantur ultra tres ictus.*

7 *Tormentum funis per unum brachium inflictum an magis moleſtum, aut magis periculoſum, aut magis doloroſum.*

8 *Ictus in tormento funis per unum brachium inflictus magis periculoſus, quam inflicto per utramque brachium.*

9 *Quibus ingeniis Judices funis tormento attrocitatem augere ſoleant.*

10 *Cur poſt refrigerationem à priori tortura, major fiat cruciatus in ſecunda.*

11 *Parum à terra elevatus in tormento majorem dolorem experitur, quam multum elevatus.*

12 *Cur ex abraſione pilorum rei facilius confiteantur.*

13 *Chorda non poſſunt rei torqueri ultra horæ ſpatium.*

14 *Tortura repeti non poteſt.*

15 *Reus non poteſt torqueri continuatis diebus.*

16 *Spatium inter unam torturam, & aliam, quantum eſſe debeat. Dic, ut n. ſeq.*

18 *In Chorda tormento quanam partes præ cæteris patiantur.*

19 *In chorda tormento humeros laxari falſum.*
20 *Chorda tormentum pectori inimiciſſimum.*

QUÆSTIO III.

De tormentis in ſpecie, & primo de tormento funis.

1 INter tormenta, quæ in uſu non ſunt, frequentius & uſitatius eſt tormentum funis, ut jam ſuperiùs dixi, quia cùm magnum inferat dolorem ac cruciatum, hominis ſaluti nequaquam officit, & idcirco Judices ubique terrarum eo utuntur in quæſtionibus, in eo tamen infligendo multa offeruntur conſideranda, quæ ad ejus tormenti majorem aut minorem tolerantiam facere videntur, unde magis aut minùs ab eo in particularibus perſonis abſtinendum Judicibus eſt, qui animum ad hoc advertere debent, ut majorem aut minorem dolorem ex tormento reus percipiat, quo major aut minor ejus apparet tolerantia: nam exempli gratia, chorda ſubtilis majorem multò infert cruciatum, quàm
2 groſſa, Carrer. *in pract. crimin. in princ. nu.* 167. Gravat. *in addit. ad Clar. q.* 64. *lib.* 5. *lit. a.* Farinac. *quæſt.* 37. *nu.* 62. In debilibus ergo, in pueris, in ſenibus, in valetudinariis groſſa Judex utetur; in robuſtis, in juvenibus aut viris, in ſanis, ſubtili, & ſic de cæteris, & idcirco prior illa ligatura, quæ tenuiori vinculo coriaceo fit, quod dixi vocari, *la ſtringa*, videndum an in prioribus moderari debeat, ne tam atrociter torquendo cruciet, nam eam tanti facit Farin. *ubi ſupra, num.* 38. & *quæſt.* 41. *num* 19. ut eam ipſiſſimo tormento æquiparet, quin & in priori loco *num. ſuperiori* dicebat, hanc ligaturam tam atrocem eſſe, ut carnem dilaniet uſque ad oſſa: itaque cum ipſa atrocitate tormenti Judex hanc quoque computare debet, eamque in certis perſonis magnifacere.

3 Eadem cautione utendum circa intermedium tempus, quod intercedit inter ligaturam & elevationem, quippe cùm ſi diuturnum ſit, erit maximæ conſiderationis, ut idem Farinac. animadvertit *d. q.* 38. *nu.* 38. Medicus autem conſiderabit in hoc partium tam arctè vinctarum intumeſcentiam: & quid ſuccedere poſſit, præcipuè in aliquibus perſonis debilibus, cum ex Avicenna habeamus, 4. *primi*, *c.* 20. nonnullos ex forti ligatura aliquando periclitatos in phlebotomia facienda, quid autem in hac tam arcta ligatura, & tam diuturna evenire poteſt, & maximè, ſi poſt diuturnam hanc ligationem funi appendatur, ibique per notabile ſpatium detineantur? Videat ergo, ne eos, quos à tormento eximi debere judicat, ſed ligari permittit, pari tormento exagitari faciat, ac ſi fune torquerentur, ſuper longum ſpatium ligari permanere permittantur, aut in aliquod periculum eos conliciat.

4 Præterea, cùm in hoc tormento, ut dixi, rei aut ſimpliciter ſuſpendantur, aut etiam concutiantur, vel quaſſeantur, fune, cui appendunt, agitato: aut denique ictu à ſummo trochleæ præcipites deorſum labi permittantur, ſuſpenſi tamen à terra remanentes, voluerunt Juriſconſulti, ut poſt multos Farinac. *loc. cit.* ſuſpenſionem majorem cruciatum afferre, quàm ictus: cùm tamen ex Medicis Fortunat. Fidel. *lib.* 2. *Relat. c.* 3. contrarium firmare videatur, dicens, in ſimplici ſuſpenſione moleſtiæ quidem plus, minus doloris ineſſe, in concuſſione minus moleſtiæ, plus autem doloris. Ego quomodo horum Dd. auctoritatem conciliare poſſim, non habeo: mihi certè Medici opinio ſit veriſimilior, quia major ſit violentia in ictibus, quam in ſimplici ſuſpenſione; major igitur unitatis ſolutio, & ex conſequenti major cruciatus, quia ex majori & violentiori unitatis ſolutione, majorem fieri non eſt dubium. Farinac. ut mihi videtur, moleſtiam à dolore non ſejunxit, ſed unum idemque eſſe voluit, & ſic ejus ſententia vera eſſe poteſt, quia ſumma moleſtia, quæ percipitur in ſuſpenſione dolori aſſociata, ſuperat abſque dubio moleſtiam & dolorem in ictibus perceptum. Controverti illud non poteſt, quod idem Farinac. *d. quæſt.* 38. *nu.* 54. 5
dicebat, quaſſationes nimirum minus eſſe periculoſas, magis tamen doloroſas, quam ictus; utroque autem minus periculoſa eſt ſimplex ſuſpenſio, unde quaſſationes, ſeu concuſſiones, & ictus vitandi in certis caſibus, de quibus poſtmodum agemus. Et ea de cauſa, ob imminens nempe periculum ex 6
iteratis ictibus non poſſunt multoties repeti, ſed quocunque delicto, & in quacunque quæſtione, etiam atrociſſimis, non dantur ultra tres ictus, poſt vetuſtiore Farinac. *ibid. num. eodem.* Ambroſin. *de mod. form. proceſſ. in fin. lib.* 4. *cap.* 4. *nu.* 6. Conſiderabile tamen maximè in ictibus eſt, utrum ab altiori, vel humiliori loco inferantur, cum quanto ex altiori loco inferuntur, tanto majorem vim reus patiatur, tantoque majori vitæ periculo exponatur; cui rei ex mea ſententia terminus eſſet præſcribendus, neque temerè ex qualibet altitudine ictus inferendi.

Quoniam autem evenit aliquando, quod reus altero brachio eſt impeditus, & idcirco per unum tantum brachium torquetur, ut in uſu eſſe teſtantur. Brun. *de Ind. & tort. part.* 2. *c.* 2. *n.* 6. Farinac. *d. q.* 38. *nu.* 63. Guazzin. *ad def. reor. def.* 30. *c.* 20. *num.* 7. & alii, videndum eſſet, an hic torquendi 7
modus ſit magis, vel minus periculoſus, & an majorem vel minorem moleſtiam & cruciatum inferat; nam ſi magis ſit periculoſus, magis item moleſtus, & doloroſus, certè cautius à Judice in eo infligendo procedendum eſſet, neque poſſet fortè per tantundem temporis in tormento reos detinere, ut quando per utrumque brachium torquentur.

Sed contrarium mediusfidius verius videtur, nempe tormentum funis per unum brachium inflictum & minus moleſtum, & minus doloroſum, & minori periculo ſubjectum eſſe. Nam præterquam quod (hoc enim ad multo majorem cruciatum facit) brachia ſic non contorquentur, certum eſt, partes numero pauciores male habere, & minorem 8
multo ſpiritus anguſtiam fieri. Illud maximè in hoc caſu conſiderabile eſt, Ictus majus afferre periculum, quam cum per utrumque brachium rei torquentur: quia cum corporis pondus ab unico brachio ſuſtentetur, ſi per ſe ex alto labi permittatur, ſuſpenſumque remaneat, totam vim unicum brachium ſuſtinet, & ſic impoſſibile eſt, quin ligamenta, nervi, muſculi, & muſculorum capita in ea parte lacerentur, ac diſcindantur, unde in poſterum homo brachii illius uſum vel totum, vel in partem amittat; præterquam quod alia pericula ex ea re imminere poſſunt, ut rupturæ venarum & dilatatio arteriarum, in ea potiſſimum parte, quæ alligatum brachium reſpicit; cavendum ergo duxerim ab ictibus, præcipuè violentis in hoc caſu, & potius quaſſationibus utendum, quæ cum ab omni periculo immunes ſint, ſufficientes exiſtimandæ ad reum, quantum neceſſitas requirit, cruciandum.

Cæterum in hoc tormento infligendo Judices, ut 9
alias dixi, multis utuntur ingeniis, ad moleſtiam & cruciatum augendum; tale illud eſt, cum baculum inter utrumque pedem rei in fune pendentis immittunt, ne eos ſimul jungere poſſit, quod, quanta cum moleſtia fiat, teſtatur poſt alios ſæpe adductus Far. *loc. cit. n.* 65. Non diſſimile eſt, cum compedes, vel pondus aliquod reorum pedibus appendunt, dum in ſuſpenſi manent; nam & ex hoc major dolor, neque impar moleſtia concitatur, & idcirco his non utuntur, niſi in delictis atrociſſimis, eorum atrocitate tormentorum atrocitatem expoſcente. Sed non ſatis ad hoc eſt delicti atrocitas, niſi ſimul robuſtus rei vigor ad eam tormentorum atrocitatem ſufferendam ſufficiens exiſtat; quia quantumvis atrocia delicta ſint, nunquam tormentis rei poſſunt enecari, cum illis uti liceat pro quæſtione, non pro pœna, ut alias dixi, ſunt ergo hæc in debilibus: & inſufficientibus evitanda.

Superat autem ejus tormenti hac ratione inflicti 10
ſævitiem, quod nonnullos Judices facere dicunt Carrer. *in pract. crim. in princ. num.* 189. ex Parid. à Put. *de Synd. c.* 4. *num.* 6. & poſt hos Farin. *ubi alias num.* 66.

num. 66. imperare nempe reos jam tantiſper tortos à tormento deponi, ac permittere eos à prægreſſo labore ſuper excalfactos refrigerari, refrigeratos denuo tormento ſubiicere, duplicato in tormento ex prægreſſa refrigeratione mirum in modum dolore. At cur hoc? In priori tortura corpus inſigniter excalfit, pori adaperiuntur, nervi, nervoſæque omnes partes, & quæcunque nervorum naturam æmulantur, relaxantur, ſuperveniente mox frigore, & per jam patentes poros facile ad eas partes ſeſe inſinuante, illæ obrigeſcunt; poſt ex novo tormento maiori multo cum cruciatu eas diſtendi, ac divelli neceſſe; unde non fit hoc abſque periculo diſruptionis, evulſioni, & lacerationis vaſorum, & patientium particularum, quamobrem non immerito & hoc ab uſu receſſit, quemadmodum & projectio frigidæ in rei dorſum, quæ ob eandem ipſam rationem parem ſuperiori infert cruciatum.

11 Conſiderabile & illud in hoc tormento eſt, quantopere nempe reus à terra elevetur: nam parum à terra elevatus majorem experitur dolorem, quam qui magis elevetur, ob rationem à Dd. adductam, de qua re non ſiluit etiam Fort. noſter *loc. cit.* eandem afferens rationem, quæ talis eſt: nam dum multa vi terræ inniti ſuſpenſi rei contendunt, atque in hoc uno totis nervis incumbunt, partes magis diſtenduntur, ac ſeipſos plurimum exagitant, atque dilacerant, etenim quo propius id laboris ſolamen cernitur, quod inhibetur, eo magis potiundi ſollicitat deſiderium: Ita Fortunatus, & ex Juriſconſultis Carrer. *in pract. crim. in princ. n.* 178.

Sed antequam ulterius progrediamur, quæri po-
12 teſt hic, cur abraſio pilorum id operari videatur, ut rei facilius à tormentis victi, veritatem confiteantur? Ita enim ſeſe rem habere dicit ex Parid. à Carrer. *ubi proxime*, & ex alii Flam. Chartar. *in pract. interrog. reor. lib. 4. c. 1. n. 122. verſ. Quinto capillos capitis* & Ambroſin. *de mod form. proceſſ. in fin. l. 4. c. 7. n. 6.* Mihi quidem, ut veritatem ingenue fatear, nulla de re phyſica ratio, quæ ſatisfaceret, in mentem venire poterat. In ſacris quippe robur in capillis adnotatur, ut Samſone, *Judic. c.* 16. cui, abraſis capillis, omnis vigor, & fortitudo redibat. ut ibi *verſ.* 19. Apud Poetas etiam, ut apud Ovid. *Metam. l. 8. fab.* 1. Niſus ſuperari ab hoſtibus non poterat, niſi ei crinis è capite abſcinderetur, quod ubi à Scilla ejus filia factum, facile à Minoe ſuperatus eſt. Sed cum id in Samſone fuerit ſupernaturale, in Minoe, & aliis fabuloſum, non habet locum in caſu noſtro, ſicuti neque id, quod alii Poetæ fabulantur, quoſdam nimirum vita excedere non potuiſſe, niſi illis crinis abſcinderetur. Quaſi abſciſſo crine omnis vigor evaneſceret: ut de Didone Virg. *lib. 4. Æneid. ibi.*

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed miſera ante diem ſubitoque accenſa furore:
Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.
Ergo Iris croceis per cœlum roſcida pennis,
Mille trahens varios adverſo ſole colores.
Devolat, & ſupra caput adſtitit, hunc ego Diti
Sacrum juſſa fero, teque iſto corpore ſolvo.
Sic ait, & dextra crinem ſecat, omnis & una
Dilapſus calor atque in ventos vita receſſit.

Certe coma raſa abiicit animum; idcirco moris fuit apud veteres in conjunctorum funere comam deponere, aut tondere, aut etiam evellere, ad demonſtrandam ſummam animi abjectionem, unde apud Homer. *Odyſ. lib.* 4.

—— indignor nec quicquam.
Flere quicunque mortuus fuerit mortalium & fatum obierit.
Hoc nimirum munus eſt ſolum miſeris mortalibus
Tondereque comam, profundereque lacrymas à genis.

De qua re plura vide apud Delrium *in com. ad San. Hyppolit. n.* 1177. In Sacris etiam *Deuter. c. 21. v.* 12. ſi quis captivam ducere in uxorem vellet, præcipiebat, ut eam in propriam domum introductam curaret, ut raderet cæſariem, ad animum ejus, ut credo, abiiciendum: unde apud vetuſtiores tam Græcos, quam Latinos, omnes ſervi caput radebant, referente Pier. Valer. *lib. 32. Hieroglyphicorum. c. de Coma.* Sed pilos fortitudinem, & audaciam afferre certum eſt; Unde illud Ovidii *Metamorph. lib.*

Barba viros, hirtæque decent in pectore ſetæ,

Et illud Juvenal. *Sat.* 8.

Hiſpida membra quidem, & duræ per brachia ſetæ
Promittunt atrocem animum.

Nam mulieres, & Eunuchi, qui pilis, ut cæteri, ſecundum totum corpus minus abundant, timidiores etiam cæteris hominibus ſunt, imo inter cæteros piloſos eſſe audaciores notiſſimum eſt. Idcirco apud Græcos conſuetum fuiſſe comam nutrire, in fortitudinis ſignum, teſtatur idem Pier. *ibidem* unde nullum Heroum, qui bello Trojano interfuerunt, abſque comæ laude Homerus reliquit, ut percurrit Sineſius ex Dione *in calvitii encomio prope principium.* Superſtitioſum quid ineſſe putant judices in ipſis pilis, illis abſcondi poſſe remedia quædam, & characteres ad tormenta ſuſtinenda. Ego quicquid ſit de hoc, putabam nonniſi ex tormentorum atrocitate venire, ut rei, poſtquam illis pili abraſi fuerint, veritatem confiteantur: nam pili vel abraduntur, poſtquam Rei jam alias torti fuerunt, & viſi ſunt tormentum floccifacere, vel cum vigiliæ tormento ſunt ſupponendi, & in utrnque caſu ob tormen- 13 torum atrocitatem vix unquam rei conſtantes ſunt in deneganda veritate: & quod primum teſtatur Paris à Put. *ex And. de Iſern. ubi ſupra num. eod.* & poſt hunc Chartar. *in pr. interr. reor. lib. 4. c. 1. n. 192.* raro accidere, quod ſemel tortus iterum torturæ expoſitus non confiteatur; & quoad ſecundum aſſeverat Farin. *cit. q. 38. n. 71.* perpaucos eſſe, qui à tali tormenti acerbitate non vincantur, quia, ut addit, eſt inſupportabile, tum ratione temporis, tum ratione immenſi cruciatus & doloris: Verum cum prædictis non contentus adhuc cauſam ejus rei, quæ magis ſatisfaceret, inveſtigarem, cum quodnam Judice de vigiliæ tormento verba faciens, retulit, Reos capillis deraſis in ipſo tormento ſummam, atque intolerabilem moleſtiam ex capitis frigore percipere. Ergo conſentaneum vero eſt, per adapertos poros, in locis, in quibus pili abraduntur, & maxime in capite, externum frigus ad interna, in 14 eo labore, & agone, nonniſi ſummo cum tædio penetrare, atque ea modo in cauſa eſſe, ut rei eo tædio, cruciatibus, quos perpetiuntur, adjuncto victi vel nolentes veritatem fateantur.

Offertur inſuper adnotandum tempus, tam continuum; quam diſcretum, quo rei torquentur: Quoad tempus enim continuum, convenit inter omnes Dd. non poſſe eſſe longius ſpatio unius horæ. Chart. *loc.* 15 *cit. l. 4. c. 1 n.* 113. Ambroſ. *ubi alias, c. 3. n.* 1. & ibi Bernar. *in ſchol.* Far. *cit. q. 38. n.* 54. Guaz. *def. 30. c. 22. n.* 8. licet aliquando ultra per horæ quadrantem in atrociſſimis ſit illatum, teſte eodem Farinac. *ibid.* Sed certe conveniens eſt & ſufficiens ad ſummum, horæ ſpatium, & prudenter hoc tempus moderati ſunt Judices; quia, cum maxime & inſigniter in hoc tormento lædatur reſpiratio, cum tantopere in tormento rei defatigentur, ut notat Fortunat. *ubi ſæpe* cumque reſpiratio tam neceſſaria ſit ad fovendum cordis calorem, ſignanter ubi corpus tantopere laborat, certum eſt, ſi ad magis diuturnum tempus tormentum proferatur, in pluribus, ne in omnibus dicam, periculoſiſſima ſymptomata, & vitæ etiam extinctione producturum, habita etiam conſideratione intenſi cruciatus, quem rei perpetiuntur; viderunt ergo illi, quod ultra hoc ſpatium illos torquere erat Legum ſanctionibus contrarium, quæ Reos aut pœnæ, aut innocentiæ incolumes ſervari præcipiunt.

Quoad tempus diſcretum, conſideratum ſpatium inter unam & aliam torturam, & torturæ ipſius repetitionem: & quoad primum (nam an, & quando repeti poſſit tortura, ad me non pertinet de- 16 cidere, ſed illud tantum ſcio, regulam eſſe in jure, quod tortura repeti non debeat, Brun. *de ind. & tort. p. 2. c. 5. n. 59.* Carrer. *in pr. crim. in prin. num.* 188. Farinac. *ubi ſupra n.* 32. Guazz. *de def. loc. cit. c.* 23. *n.* 1.)

nu. 1.) communis Dd. opinio eſt, quod Reus torqueri non poſſit, continuatis diebus. Farinac *ubi. mox*, *n.* 103. cum pluribus *ibi* per eum adductis Guazzin. *ibid. n.* 11. & hoc non abſque ratione, quia cruciatus tantopere excederet, ut ſuſpectus eſſe poſſet in eruenda per vim veritate & periculo non vacaret. Eadem enim ratio hic militaret, & magis etiam urgeret, quam militare dixi, cum Reus pauliſper tortus refrigerari permittitur, & dehinc iterum tormento exponitur, quod ob immodicum cruciatum evitandum cenſent Doctores. Quoad ſecundum verò nihil certi determinatum reperio. Blanc. apud Farinac. *ubi proxime*, interſtitium inter unam & aliam torturam videtur conſtituere triduum. Sed Paris à Puteo *de Synd. verſ. Tort.* 3. *c.* 4. *num.* 5. de quorundam Judicum conſuetudine locutus, dicebat tale ſpatium debere eſſe octo, aut decem, aut plurium dierum. Ex noſtris autem Fortunatus *ubi alias*, refert Juriſconſultos conſueviſſe, ſi quando funis tormentum repeti debeat, quadraginta dierum ſpatium interponere, quod apud neminem eorum, quos vidi, adhuc inveni; ſic forte utuntur in Sicilia. Illud certum eſt, debere conſiderari qualitatem torturæ prægreſſæ, & Rei torquendi vires, aliasque concurrentes conditiones, antequam de tempore intermedio quicquam determinetur: Poterit enim illud longius, aut brevius eſſe, pro torturæ prioris majori aut minori gravitate, pro Rei majori, aut minori robore, & ſic de cæteris, neque dubium eſt, quod quanto magis una diſtabit ab alia tanto minus cum periculo ſecunda infligetur, & quantò minùs diſtabit tanto cum majori periculo; licet etiam poſt octo, aut decem, aut plures dies, ut teſtatur Paris à Put. *loc. cit.* tortura repetita tantum inferat cruciatum, ut quantumcunque reus corpore, & animo ſit induratus, veritatem confitetur. In hac re ſi Medicorum judicium requiretur, tale ex mea ſententia eſſe debet univerſaliter loquendo, non debere Reum ante quindecim dies de novo tormento exponi, niſi Judex ob criminum immanitatem, atrocitatem tormentorum affectare cogatur nam alias periculum eſt, in ſecunda tortura ante hoc tempus illata, nervi, venæ, arteriæ & capita muſculorum ne diſrumpantur, ipſique muſculi lacerentur, & inſigniter debilitentur, maximè in pectore, ut ſunt qui brachia ad pectus adducunt, ut in nonnullis ex tormenti acerbitate eveniſſe teſtetur Fortunatus noſter. *ubi alias*.

18 Conſiderandum inſuper Medico, quænam partes corporis in hoc tormento præ cæteris crucientur, ac malè ex tortura afficiantur; & certe humeros præcipuè dolorem excipere non eſt ambigendum, & maximè ſecundum articulos, quibus ſcapulis conjunguntur. Qua-
19 mobrem exiſtimant omnes homines, humeros in hoc tormento luxari, quam tamen opinionem ob impoſſibilitatem hujusmodi luxationis, falſam eſſe dicit idem Fortun. Fidel. *loco cit.* probatque ulterius ea ratione quod recenter à tormento depoſiti brachia quoquo verſum moveant; quod facere abſque dubio non poſſent humeris aliquo modo luxatis. Humeri quidem luxationes perraras eſſe, & eventu difficiles notiſſimum Medicis eſt, licet Gal plura genera luxationis humeri agnoſcat, & nonnulli ex Avicennæ, aliorumque auctoritate, tria genera luxationum in humeris conſideraverint, & alii etiam quatuor, ut Pareus *lib. de luxat.* tamen Hippocrates apertiſſimis verbis negat humerum poſſe, præterquam unica ratione nempe in alam luxari. *lib. de Artic. in princ. & in Mocblico prope princ.* imo contra alios Medicos contrarium ſentientes disputat. Et cum hæc luxatio ex chordæ tormento nequaquam fieri poſſit, ſequitur, ut nullo modo ex tormento luxatio ſequatur, & tamen in uſu quotidiano eſt, ut Reo à fune depoſito brachia per tortores reaptentur quaſi ſuo loco mota ſint, ſed id fieri credo, ob jam perpeſſum dolorem nam & cum à vigiliæ tormento deponuntur in quo brachia non luxari certum eſt brachia ob prægreſſum dolorem & ligaturam ac immobilitatem per cuſtodes ex Judicis mandato reaptantur.

20 Sed præter dolorem, quem humeris, eorumque articulis, ac juncturis, quæ cubito manum jungunt tortura chordæ infert pectori, inſuper eſt inimiciſſima ſpirandique difficultatem, & plurimam ſpiritualibus affert moleſtiam; quia retro extenſis brachiis, ſurſumque muſculos, qui illa ad pectus adducunt, attrahentibus, & alia ex parte corpore pendulo ſuo pondere illos retrahente, fit moleſta anhelitus difficultas urgente maxime reſpirandi neceſſitate ex labore in tormento perpetrato: neque idcirco aliæ partes à dolore & moleſtia ſunt immunes, quia totum corpus compatitur, & dolores & moleſtiæ non ex ſolo tormento augentur, ſed ex plerisque, quæ in ipſo tormento ſuperveniunt, quæ alias minimi momenti viderentur, exemplo ſit ſudor in guttas ex capite emanas, quem aliquando ad ſummam naſi apicem decurrentem tam moleſtum miſeri rei experiuntur, veluti mihi nonnulli retulerunt, ut magis moleſtum ipſ cruciatu fuiſſe dejeraverint.

SUMMARIUM.

1 *Impedimenta ob quorum cauſam quis torqueri non debeat unde deſumantur.*
2 *Impedimentum ex ætate.*
3 *Impuberes torqueri non poſſunt.*
4 *Impuberes habilitati à ſtatuto ad teſtimonium dicendum torqueri poſſunt.*
5 *Senes torqueri non poſſunt.*
6 *Senex adhoc ut torqueri, non poſſit, quis dicatur.*
7 *Morbi reſpicientes totum ob quorum cauſam rei tormento chorda non ſunt ſubjiciendi.*
8 *Morbi particulares ſimiliter impedientes tormento chorda Reum poſſe torqueri, & num. ſeq.*
10 *Articularibus morbis obnoxii ab hoc tormento an eximendi.*
11 *Gallico morbo affecti an à chorda ſint immunes.*
12 *Impedimenta reſpicienda partim diſpoſitionem, ob quorum cauſam Rei non poſſunt torqueri.*
13 *Cauteria in brachiis an excuſent à chorda tormento.*
14 *Impedimenta corporis habitudinem reſpicientia, ex quorum cauſa rei non ſunt torquendi.*
15 *Valetudinarii, & debiles torqueri non poſſunt.*
16 *Qui de recenti comederint, vel biberint, non poſſunt torqueri.*
17 *Tormento ſubjiciendi per decem horas jejuni eſſe debent. Dic, ut num. ſeq.*
19 *Mulierum quanam chorda tormento non ſunt torquenda.*
20 *Puerpera non poteſt torqueri.*
21 *Lactantes non ſunt torquenda.*
22 *Mulieres cur facilius chorda tormentum ſuſtineant, quam viri.*

QUÆSTIO IV.

Quanam impedimenta in cauſa eſſe poſſint, ne rei chordæ tormento ſubjiciantur.

IMpedimenta hujuſmodi conſiderari poſſunt vel
ex parte ætatis, vel ex parte morborum, vel ex 1
parte conſtitutionis & habitudinis corporis. Ex parte ætatis, vel quia eſt nimis tenera, vel nimis præcipitata. Ex parte morborum, qui vel reſpiciunt totum, vel partes. Ex parte conſtitutionis corporis vel totius, vel partium.

Quoad ætates ergo primo ſeſe offert ætas, quæ 2
præcedit pubertatem, & eſt regula apud Juriſconſultos deſumpta *ex l. de minore* 14. *annis ff. de Qu.* de qua omnes Dd. etiam teſtantur, quod impuberes, extendendo hanc ætatem ad 14. annos, torqueri non poſſint Brun. *de Jud. & tort. part.* 2. *cap.* 4. *num.* 16. Bellovil. *in pract. Judic. tit. de Quæſt. num.* 13. Clar. *lib.* 5. *recept. ſent. quæſt.* 64. *num.* 20. Carrer. *in pract. crimin. in princ. nu.* 180. Grilland. *de Quæſt. & Tort. quæſt.* 6. *num.* 4. & poſt alios vetuſtiores Chartar. *ubi alias lib.* 4. *cap.* . *nu.* 49 Farinac. *quæſt.* 41. *nu.* 16. & Guazzin. *ad def. reor. def.* 30. *c.* 11. *in princ.* & ex Medicis Fort. Fidel. *loc. ſæpius cit. rub. Cujus ætatis &c.* Sed nota Dd. velle impuberes

eximi

eximi quidem ob ætatem teneriorem ab omni tormento, ſed ſi à ſtatuto habilitentur ad teſtimonium dicendum (forte quia tùm malitiam ſuperabun-
3 dare credendum eſt) poſſe torqueri *Bart. in d. l. minore* Farinac. *d. q.* 41. *n.* 22. Quod quam bene ſit prolatum, ego non video, quia licet habitatio ad te-
4 ſtimonium dicendum, fiat alicubi, ob maturius advenientem in hominibus animi vigorem, & quia ut Perſ. *Sat.* 4.

—— *Ingenium, & rerum prudentia velox.*

Ante pilos venit, dicenda tacendaque callent.

Tamen hoc non facit, quod poſſint eſſe habiliores ad tormenta toleranda, quia hæc tolerantia reſpicit vigorem, & robur corporis, non animi; nam poſſunt quidem alicubi terrarum pueri maturius quartodecimo anno eum animi, vigorem habere, quem alibi vix quartodecimo adipiſcuntur, ſed non idcirco, hinc ſequitur, quod debeant eſſe validiores, ita ut tormenta facilius tolerare poſſint, licet, ut ingenue dicam, videatur in omnibus robur animi ſequi ad corporis robur. Sed tamen prudenter moderati ſunt prædictam ſententiam iidem Dd. quod hoc ſit intelligendum de tormentis levioribus, ut ferula, vel ſcutica: nam ea regula, quod minores torqueri non poſſint, maxime intelligenda habere locum in tormento funis, quia, ut Fortunatus dicebat, & inſimul ipſa ratio dictat, impuberibus adhuc corpus non eſt jam firmiter ſuis articulis compactum, neque ita nervorum duritie unitum, ut ex hoc tormento non inſigne damnum, ac certum ſalutis detrimentum ſint reportaturi. Unde ex hoc idem Fortunatus (& maxime quia pubertas non eodem tempore in omnibus advenire ſolet) illam ad decimum octavum uſque annum extendit; vult, inquam, chordæ tormento non poſſe adoleſcentes ante hunc terminum cruciari: ſed quæ à Jure determinari non poſſunt Judicis requirunt arbitrium. Itaque particulares naturas ipſe, requiſita, ſi libet, Medici ſententia, antea conſiderans, aptas vel ineptas ad hujus tormenti tolerantiam judicabit; quod ſatis ſuperque illi notum eſſe poteſt ex compagine, & fortitudine membrorum, ex aſpectu & corporis habitu.

5 Quoad ſenes etiam, protrita regula eſt apud eoſdem Juriſconſultos, *ex l. ſi quis gravi §. ignoſcitur ff. ad* SC. Syllanian, & Claud. (qui text. an ad hanc rem faciat, ipſi videant) eos toqueri non poſſe. Bellovi. *ubi ſupra num* 13. Brun. *loco cit. part.* 2. *cap.* 4. *num.* 18. Carrer. *ibid. num. eod.* Farinac. *cit quæſt.* 41. *num.* 24. Guazzin. *adducta def.* 30. *c.* 12. *num.* 2. & ex Medicis item Fortunat. *ubi alias. rubr. ead* & hoc nonnulli voluerunt locum habere in omni tormenmento, etiam levi. Boſ. *in pract. crim tit. de tort n.* 20. Farinac. *ubi ſupra num.* 29. *in fi.* Sed hoc non debet in omnibus indifferenter procedere, quia niſi præcipitatæ ætatis ſint, & viribus effœtis, non video, cur non poſſint ſaltem levioribus tormentis cruciari. Quinam autem ad hunc effectum dici de-
6 beat ſenex, recte à Juriſconſultis definitum puto, quod Judicis arbitrio relinquatur, ut per eund. Farinac. *ibid. num.* 28. Sed qui terminum aliquem præfigunt, extendunt illum ad ſeptuaginta annos, ita idem Farinac. *loco citato num.* 25. ſed Fortunatus noſter) licet nihil certi ex Juriſconſultorum monumentis potuiſſe ſe elicere circa hoc dicat, forte quia noluit in hoc tempus conterere, aut neceſſariis libris carebat) ſenex à ſexageſimo tertio anno à tormentis facit immunes ratio ejus termini eſt; quod omnis ætatum ſeries ut ex noſtro Hippocrate patet, per annorum ſeptimanas progreditur, unde in ſeptimana ſequenti annum ſexageſimum tertium, ſenes plerumque viribus omnino deſtituuntur, & ad omnem laborem inhabiles fiunt, quod corpore & animo langueant: ſed melior eſt Juriſconſultorum ſententia, quia nullus certus terminus in ulla re, & præcipue in ætatum mutatione poteſt in particularibus aſſignari, & ſic Judicis arbitrium in hoc intervenire debet, erit enim qui ſexageſimo tertio ætatis anno vegetior, & robuſtior erit alio, qui nondum quinquageſimum exceſſerit. Difficilius autem omnino ob allatam à Fortunato rationem, Judices eo termino tranſacto ſenes torquere debet & omnino levius

Porro impedimenta ex parte morborum quam- 7
plurima ſunt, cum multiplex item eſſe poſſit morbus, ex quo quis torqueri impediatur: & primo morbi reſpicientes totum, erunt febres quantulæcunque ſint; Quia in chordæ tormento maxime ſpirituales partes afficiuntur, & plurimus in illis calor ex moleſto tormenti labore excitatur, & periculum eſt, ne ex calore etiam minimo magna febris accendatur. Sed utrum excuſare debeat ſimplex tertiana intermittens, aut ſimplex quartana ſaltem in diebus intermiſſionis, dico, quod debeat excuſare & maxime tertiana, ob id quod corpus facile ex incaleſcentia à tormento & labore facta & caliđiſſimis humoribus jam putreſcentibus refertum, majorem de facili poteſt calorem concipere, & ex ſimplici tertiana continuam, imo acutam febrem excitare. Minus quidem periculi eſſet in quartana: in qua humores prædominantur frigidiores, ſed tamen, niſi admodum levis ſit, item ex ea periculum impendet, quod quidem majus erit ex hoc, quod quartana ex ſimplici continua facta eſt maxime periculoſa, ut Celſ. teſtatur *lib.* 3. *c.* 15. Eadem autem ratio eſt de ſingulis morbis, qui febrem comitem habent, neque in hoc negotio quicquam refert, utrum accidentalis febris ſit, quia in utroque caſu par imminet periculum.

Cæterum alii morbi, qui impedimento ſunt, 8
ne Rei huic tormento ſubiici poſſint, à capite enumerandi ſunt ejuſdem capitis inſignes dolores, vertigines, & apoplexia, epilepſia nempe inquam, cum Rei alias apoplectica, aut epileptica ſymptomata pati conſueverunt, ejuſdem tumores & vulnera non præſentia ſolum, ſed etiam à multo tempore prægreſſa, præcipue ſi inſignia extiterint. Poſt hæc ſquinantia, ſi ei homo facile ſit obnoxius, vulnus trachææ, vel adjacentium partium præſens aut prægreſſum, earundem partium tumores non aſpernabiles, de hinc omnes pectoris morbi notatu digni, præter & ultra eos, qui febrem adjunctam habent. Adnumeranda & hic eſt tuſſis longa, rebellis & moleſta, aſthma & omnis ſpirandi difficultas, catarrhus moleſtus, & maxime tenuis & ſalſus. Præſentia aut prægreſſa pectori vulnera, & ulcera notatu digna, & præcipue fiſtuloſa; venarum quæcunque ſolutio continui, ſive, inquam, ſciſſæ, ſive apertæ, ſive ruptæ, ſive exeſæ ſint, raucedo perpetua, empyema, phthiſis, & ſi qui alii ad pectus ſpectant. Cum quibus adnumerandi etiam cordis morbi, vel minimi momenti, ut ejus palpitatio, tremor, lypothymia, ſyncope.

Pectoris morbos ſequuntur morbi ventriculi, ut 9
dolores, vomitus frequens & moleſtus, cardialgia, tumor, & alii non aſpernandi. Hos ſequuntur cæteri morbi infimi ventris, inter quos connumeranda aqua intercus, hydrops dicta, maxime jam conconfirmata, herniarum ſpecies omnes, niſi ſubligaculis, aliiſque ingeniis imminenti periculo occurratur: licet cum hernia ſive ruptura eſt inteſtinalis & magna, tutum non ſit his remediis fidere, & licet Fortun. *ubi alias*, admiſerit ad ſuſpenſionem & concuſſionem etiam aliquos hernioſos, habita cautela prædicta, tamen neque magnos tumores illos pati, neque multum adapertos eſſe voluit. Et adverte, quod nullus hernioſus debet ictibus torqueri, licet ille ad concuſſionem hos admittat; quæ videtur apud ipſum ictum ſignificare, non quaſſationem; nam ut patet, quaſſatio differt ab ictu, quam differentiam non videtur Fortunatus cognoviſſe.

Qui articularibus doloribus, & ſignanter partium 10
ſuperiorum infeſtati ſunt, ab hoc tormento videntur excuſandi, quia facile eſt acerrimo dolore in læſis articulis excitato, eas inflammari, & ob externæ cauſæ violentiam in gangrænam faceſſere, concurrente præſertim partium debilitate, ac caloris inopia, & eſſet mehercle ſatis ſuperque, ſi ad judicantium ipſorum libitum dolores arthritici in Reis exci-

excitari poſſent, quin pro tormento inſervirent, nam permultos eorum medius fidius cogerent ad confitendum, etiam nolentes veritatem, neque ullis aliis ad hunc finem tormentis egeremus tam, acerbos, tamque atroces dolores illos articulares eſſe clamant podagrici, & arthriticorum omnis turba. Non tamen conticendum eſt, quod Guill. Fabrit. *Obſerv. Chirurg. cent.* 1. *obſ.* 79. narrat plurimos ſcilicet ex tortura ab arthriticis doloribus, & à podagra fuiſſe liberatos, quod ſi ita eſt, jam non eſſet timendum quin ſuo potius commodo, quam incommodo arthritici torturæ eſſent exponendi.

11 Gallico morbo affectos Juriſconſulti ab hoc tormento excipiunt, ita Chartar, ex Decian. *lib.* 4. *pract. interr. reor. c.* 2. *n.* 112. Farinac. *quæſt.* 38. *num.* 33. *in fin.* & Guazzin. *ad def. reor. def* 30. *c.* 4. *n.* 25. Sed hoc certe indifferenter in omni Gallico morbo non habet locum, neque veriſimile eſt id ſibi voluiſſe Dd. ut quicunque gallicus morbus Reos à tormento excuſet, cum ergo id ipſi non definiverint, nempe cujus qualitatis morbus eſſe debeat, ad hoc ut Reus torqueri non poſſit, ad nos pertinet hoc determinare, cum ex arte notum habeamus, quandonam imminere poſſit ex hoc morbo periculum, ſi Reus huic tormento exponatur; dicendumque tunc periculum notabile illum minitari, cum gravia ſymptomata ſecundum ſe affert, ut ſunt artuum dolores maxime noctu moleſtantes, ulcera cacoethica & maligna, tumores ſimilis naturæ, quos gummata vocant, oſſium caries, capitis dolores gravantes, noctuque ſimiliter exacerbati, corporis conſumptio, maraſmus, lenta febricula, & id genus alia: nam & poteſt ex ſupra nominatis morbis aliquem excitare, cum nullum prorſus genus morbi ſit, quod à gallico ſeminio excitari non poſſit, & cui non poſſit morbus gallicus aſſociari. Verumenimvero neque in hoc poteſt quicquam certi determinari; unde & arbitrio judicantium hoc ipſum moderandum cenſeo, addito Medicorum conſilio.

12 Cæterum impedimenta, quæ artuum diſpoſitionem reſpiciunt, enumerantur à Fortunato, ubi alias. Et primo eſt brachiorum debilitas, ex prægreſſa eorum effractione, modo non acciderit ante pubertatem, quia fractura ante eam ætatem eveniens, non ſolum facile ſanatur, & proprie quidem ſanatur Avicen. 5. 4. *tract.* 1. *cap.* 1. ſed oſſa ad conveniens, imo ad majus etiam robur redire ſolent: poſt pubertatem autem contrario modo evenit: unde ſuſpendi quidem tales permittit Fortunatus, ſed ea cautela adhibita, ut ſi inſolitus livor in pendentis Rei brachiis animadvertatur, illico deponatur à tormento ſed nimis certe ille rigidus eſt, qui periculi experientiam in Reorum caput facere permittit. Neque dubium eſt, id periculi imminere, ne jam effracta oſſa iterum frangantur, ſatiſque hoc videtur ad eximendum Reum ab hoc tormento. Sed & vulnera inſignia brachiorum jam perpeſſa, eandem afferunt executionem pro Reis, quia non permittunt brachia extendi, & periculum eſt, ne ad extenſionem coacta diſrumpantur. Neque articulorum tantum, ſed aliarum quoque partium ipſorum brachiorum, & præcipue magna & tranſverſim inflicta vulnera, in quibus par eſt, venas, arterias, capita muſculorum, nervos fuiſſe reciſos, ob eandem ipſam cauſam Reos hoc tormento cruciari non permittunt, fiunt autem hæc ex magnis cicatricibus relictis ſatis intuentibus conſpicua.

13 Voluerunt inſuper ex Juriſconſultis Bernardin. *ad Ambroſ. de mod. form. proceſſ. lib.* 4. *c.* 2. *num.* 1. 3. *in fin.* & ex Medicis jam millies citatus Fortunatus, *loco eodem*, à tormento hoc ſervandos quoque eos immunes, qui ulcuſcula in brachiis, quæ fonticulos, & cauteria vocant, geſtare ſolent; dilacerari enim brachia dicit Fortunatus, maxime ſi ex longa talium fonticulorum geſtatione, ut uſuvenit, brachia ſint emaciata, quemadmodum fœminæ cuidam eveniſſe teſtatur, unde Reorum malitiam notat idem Bernardin. *ubi ſupra* qui, ut ſe ab hoc eximant tormento, hujuſmodi cauteria ſibi in brachiis excitant. Tumores etiam in brachiis notatu digni idem impedimentum afferunt, teſtante eodem Fortunato *ibidem*, de quibus multo minus intercedere dubium debet, quam de fonticulis prædictis, cum periculum, ut mihi videtur, ex his evidentius ac certius emanare poſſit.

14 Sed & inter cætera impedimenta ea connumeravimus, quæ corporis diſpoſitionem, ac habitudinem reſpiciunt, ut eſt imprimis nimia: & luxurians obeſitas, & turgida membrorum, ventriſque inferioris compago. Neque video quid ad hoc faciat Fortunati diſtinctio, qui voluit non de omni obeſitate hoc verum eſſe, ſed de illa maxime, quæ à natura, & à prima ætate advenit, niſi quod in his, qui procedente ætate pingueſcunt, calor naturalis major, & vaſa ampliora; in illis vero, qui à natura pingues ſunt, minor abſque dubio calor eſt, & vaſa anguſtiora reperiuntur, ita docente Galeno *comm.* 2. *Aphoriſm.* 44. unde periculo ſunt immunes, qui per accidens pingueſcunt; quia admodum obeſi non ob id ſolum ſervantur ab hoc tormento immunes, quia periculum ſit, ne præ nimia corporis mole maſculi lacerentur & venæ, & vaſa quæcunque diſrumpantur, ſed etiam, ut addit Fortunatus, quia omnes hi difficultatem reſpirandi patiuntur, ob quam non ſolum à concuſſione & quaſſatione, (pro quibus ille ictus intelligit) ut vult, hos eximerem, ſed etiam à ſimplici ſuſpenſione, & maxime ad longum tempus, quia & ſimplici quoque ſuſpenſione inſigniter reſpirationem lædi conſtat; præterquam quod apoplexiæ & ſyncope eſſe nimis obeſos obnoxios palam eſt, quam etiam ob cauſam non ſunt huic tormento ſubiiciendi. Inepti præterea huic ſupplicio, qui pectus habent anguſtum, humeroſque ac ſpatulas eminentes & alati ob id vocantur: præterquam quod enim hujuſmodi habitudinis homines quamplurimis morbis ſunt obnoxii, ut phthyſi, empyemati, hecticæ febri, ſanguinis ſputo, & ſimilibus, difficultatem etiam reſpirandi ingentem in tormento patiuntur, eo quod non tantum aeris attrahere præ thoracis anguſtia valeant, quanto in eo labore indigerent.

15 Sed neque valetudinarii & debiles funis tormento apti ſunt, cum utrique præ imbecillitate facile poſſint deficere: facile item eſt eos novis ægritudinibus ex ea violentia prehendi, non ſine manifeſto vitæ diſpendio: ſed quinam ad hunc effectum debeant dici debiles, & qui valetudinarii, non ita in promptu eſt. Signa equidem, ex quibus valetudinarii depredendi poſſint, jam percurri *lib.* 3. *tit.* 2. *quæſt. ult. n.* 7. Sed in hac ipſa re judicis arbitrium requiri non eſt dubium, quod requiſita Medicorum ſententia ferre debet.

16 Ad corporis diſpoſitionem ſpectat jejunuſne, an ſatur homo ſit, & omnes Judices ea cautione utuntur, non tormento ſubiiciendi, qui de recenti comederint, aut biberint. Pariſ. à Put. *de Synd. ver. Tort.* 3. *c.* 4. *n.* 11. Clar. *lib.* 5. *Recept. ſen. quæſt.* 64. *n.* 29. Chartar. *in pract. interr. Reor. lib.* 4. *c.* 1. *n. ult.* & ibi Bernardin. *in ſchol.* Farinac. *quæſt.* 30. *n.* 32. Guazzin. *ad def. Reor. def.* 30. *c.* 4 *n.* 20. & ex Medicis Fortunat. *loco ſæpe cit.* Rationem hujus cautionis Juriſconſulti dicunt eſſe, ne ſtomachus ſubvertatur: ita quoque & ipſe Fortunatus, quia moleſtiſſimus eo tempore eſſe vomitus. Sed aliæ urgentiores cauſæ ad hoc concurrunt, compreſſio primo partium ſpiritualium ex ventriculi plenitudine & præcipue ſepti tranſverſi; quam tamen cauſam non admittens Fortun. videtur aperta fronte Gal. contraria, *lib.* 6. *de loc. aff. c.* 5. *tranſ. med.* dicenti. Etenim cum aliquis ſe impleverit, ventriculus intumeſcens plane videtur ſeptum tranſverſum comprimere, atque hanc ob rem ſpiratio redditur crebrior: quam unuſquiſque hoc in ſeipſo facile ſæpius experietur, conceſſerim quidem Fortunato, non quantulocunque cibo ingeſto ventriculum ita tumefieri, ut ſeptum tranſverſum comprimere poſſit, ſed multo. Quoniam ergo in hoc tormento reſpiratio plurimum læditur, ut jam ſæpiſſime diximus, ſi Rei, qui de

recen-

recenti ſe cibis & potibus impleverint, illo torqueantur majorem multo, & non abſque periculo reſpirationis difficultatem incurrerent. His addendum impedimentum ex vomitu proveniens, de quo alii loquuntur; cum enim facile ſit poſt ciborum aſſumptionem, per agitationem in tormento factam, nauſeam & vomitum excitari, ſuffocationis periculum abſque dubio immineret, quia in tormento pectus, ob violentiam & muſculorum compreſſionem compreſſum, minus libere reſpirare poteſt; dehinc major ex labore in tormento fit reſpirationis neceſſitas, unde ſuperveniente vomitu, & ob morum ſurſum majorem in modum pectus comprimendo, & laborem, & reſpirationis neceſſitatem augendo dolorem etiam ob agitationem ab eo factam addendo, homo faciliime exitio exponeretur, ſtante inſuper, quod vomitus pectori ſui natura ſit inimicus, ut dicit Avic. *lib.* 1. *fen.* 4. *c.* 14.

17 Optimo igitur jure præcipiunt Juriſconſulti, ut Rei per decem horas cibum aut potum non aſſumpſerint, ſi tormento ſubiiciendi ſint, quem tamen terminum multi ad pauciores horas reſtringi voluerunt; licet plures in decem conveniant, ut Pariſ. à Put. & Clar. volunt: nonnulli dicunt ſufficere ſeptem, ut Ambroſin. Alia etiam ſex aut quinque, ut Frinac. & nonnulli alii apud Fortunatum. Sed ex Juriſconſultis Bernardin. *loc. cit.* & ex Medicis Fortunatus ipſe, *ib.* longiori ſpatio, decem nempe horarum, adhærent, & tutius ex mea ſententia procedunt, licet narrat Fortunatus, bis ſe vidiſſe Reos proxime à cibo tortos, nihil inde nocumenti reportaſſe; non idcirco tamen hæc exempla videntur ſequenda, ſi cum debita circumſpectione in re tanti momenti procedere in animo ſit.

18 Sed in hac ipſa re eſt aliquid maxima conſideratione dignum, nempe quod ſi in omnibus indifferenter per decem horas à cibo expectes, antequam tormento eos ſubiicias, ſummus error aliquando intervenire poterit; cum enim ſint quidam homines ejus inſtitutionis & habitudinis, ut cibos facile conficiant, & jejunium difficillime ferant, quales ii ſunt, quos picrocholos, id eſt bilioſos nominamus, certe ſi poſt decem horas à cibo hos tormento ſubiicias, ex hac una cauſa poterunt inter tormenta levi negotio deficere: itaque Judex in his minus temporis ſpatium obſervabit, & ut eos ex aliquibus ſignis cognoſcat, & non decipiatur, ſciat hos plerumque eſſe habitus gracilis, coloris pallidioris, ad citrinitatem vergentis, vel etiam ad fuſcedinem, ſtaturæ aut procerioris, aut etiam puſillæ, cholericæ naturæ, nempe ad iram promptæ. Cum his etiam anni tempus conſiderandum eſt, difficilius enim uno, quam alio tempore homines jejunium tolerare poſſunt; ſic & de ætatibus quoq; conſiderandum, cum una quam alia difficilius ferat jejunium, ut patet ex Hipp. 1. *Aph.* aliorumque Medicorum auctoritate.

19 Denique mulieres, ſi utero gerant, ſi puerperia habeant, aut ſi lac præbeant, à tormento hoc excipiuntur, & multo magis. Et quoad prægnantem textus eſt *in l. Prægnantis, ff. de pœnis* à Dd. adductus qui tamen de tormentis non loquitur. Brunus *de Ind. & Tortura, part.* 2. *c.* 2. *n.* 6. Bellovis. *in pract. Judic. tit. de Quæſt. nu.* 7. Clar. *lib.* 5. *Recep. quæſt.* 64. *n.* 22. Carrer. *in pract. crim. in princ. n.* 180. Farinac. poſt multos *q.* 41. *n.* 78. & hoc procedere in quocunque prægnantiæ tempore non eſt dubium, ut dicit idem Farinac. *ibid. num.* 28. & Fortun. Fidel. *loco ſæpe allegato*.

20 Concordant etiam omnes de puerpera, nempe de ea, quæ de novo peperit, quam per quadraginta dies dicunt torqueri non poſſe. Ratio aſſignationis hujus termini conveniens quidem videtur, non quod ob juncturarum nonnullarum ſeparationem, aut oſſium motionem, neceſſe ſit tot diebus expectare, ut idem Fortunatus voluit, neque ſolum quod purgationes puerperii, per quadraginta dies durent, quia in pluribus ad tam longum terminum non producuntur, ſed quia etiam ceſſantibus puerperiis adhuc venæ hiant, & apertæ ad hoc uſque tempus in pluribus remanent, ad expurgandas quaſdam ſuperfluitates in uteri ſubſtantia a partu relictas. Evenire igitur facile poteſt, quod venæ in tormentis ad huc magis adaperiantur, & ſanguis fluorem, aut alium etiam non minus periculoſum morbum excitent, & præcipue hyſtericos, ſeu uterinos dolores, quos ipſos chordæ tormento atrociores eſſe aliquando ipſa docet experientia.

Sed & lactantes non ſolum ratione infantis, ſed 21 ratione etiam ſui ipſarum exceptæ ab hoc tormento ſunt; fieri enim poteſt, ut ex tormenti violentia, & ſanguis ad mammas decurrens, (ſi modò ex ſanguine lac generetur, quod non infirmis rationibus improbatur) & ipſum lac, quod jam ad mammas delatum eſt, per totum corpus diſpergatur, unde & dolores & febres non contemnendas excitari poſſe certum eſt: præterquam quod, ut dicit Fortunatus, bona ſanguinis parte in lactante ad mammas decurrente, fit, ut ipſa mulier minori ſanguinis copia abundet, & ea de cauſa debilis reddatur. Sed, ego hoc ſuppoſitum falſum exiſtimo, non enim video nutrices ſepſis fieri debiliores, & idcirco non ex ſanguine lac fieri cenſendum, quomodo enim integras ſanguinis libras, imo binas ſingulis diebus ex nutrice ad annos elices? Sed nunc non datur his locus. Obſecro, lector humaniſſime, vide, quæ pro hanc opinione affert cumulatiſſime Proſper Martianus ad lib. Hipp. *de nat. puer. verſ.* 250. *& alibi, in commentariis ejuſdem Hipp.*

Sed his omiſſis ſuperioribus rationibus allatis pro 22 lactantibus, quod torqueri non debeant hoc maxime chordæ tormento, addam etiam, quod longo tempore jejunæ permanere non poſſint, paſtas autem illas torquere, aut alios homines, eſt periculoſum; ſi ergo eas impaſtas per decem horas ad tormentum duxeris, animi deliquio, lipothymia, ſincope faciliime prehenduntur; ſi paſtas eas in illa pericula coniicies, de quibus jam locuti ſumus.

De mulieribus autem cum ſermo ſit, illud opportune fieri poteſt, cur ſit, quod chordæ tormentum facilius ſuſtineant, quam viri? Ita tradit ex Juriſconſultis Ant. Scap. apud Chartar. *in practic. interrog. Reor. lib.* 4. *c.* 1. *num.* 210. & ex Medicis Fortunatus *ubi ſæpe*, & confirmat experientia, & communis hominum aſſenſus. Ipſe Fortunatus hoc ex eo evenire credi, quod non adeo moleſtentur à reſpirandi difficultate in ipſo tormento, ut viri, quia pectus multo latius obtinent, ut addam, quod etiam extra tormentum reſpirandi difficultatem facilius tolerant, quam viri, Aretæo teſte, *lib.* 1. *Ator. c.* 11. opportuit namque à natura mulieri latius pectus donari ob prolis nutritionem. Sed interdum non tantum ex hoc fit, ut in confitenda veritate ſint pertinaciores, ſed quæ ſumma animi pertinacia dotantur, quippe quæ fruſtatim ſe concidi libentius eligant, quam contra id facere, quod in animò obfirmaverint ſuo, cujus muliebris vitii teſtis eſt communis hominum opinio. Sed de hac re vide, quæ affert Tiraquell. *in leg. connub. l* 9. *à n.* 34. *ad plures ſeqq.* Ægyptii, ut hoc per tranſennam dicam, à natura tanta animi pertinacia dotantur, ut tormenta patientiſſime ferant, & in quæſtionibus torti, potius moriantur, quam veritatem prodant, teſte *Aelian. lib.* 7. *var. hiſtor. c.* 18. At unde eſt, ſi hoc tormentum facilius ſuſtinent, quod plerumque facilius quam viri, quæ peipetraverint, confiteantur? Nam ita firmat Tiraquell. *ubi ſupra, n.* 136. & Ambroſin. *de mod. form. proceſſ. l.* 4. *c.* 6. *n.* 2. & idcirco volunt, ut teſtatur Paris à Put. *de Synd. verb. Tort.* 2. *c.* 2. *nu.* 3. & idem Ambroſin. *ibidem* quæſtionem eſſe primo à muliere incipiendam, quod facilius confiteatur. Anne timiditas animi vincit pervicaciam? an forte impoſſibile eſt, fœminam invenire, quæ novit tacere; an utrumque ſimul in ea re aliquid operari dixerim?

SUM-

SUMMARIUM.

1 *Vigilia tormentum atrocius quam chorda.*
2 *Quæ partes in Vigilia torqueantur.*
3 *Quæcunque impediunt chordæ tormentum, impediunt etiam tormentum vigiliæ.*
4 *Peculiares morbi, qui vigiliæ tormentum rei infligi non permittunt,*
5 *An vigilia torquendi comedere aut bibere poſſint, antequam tormento exponantur.*

QUÆSTIO V.

De Tormento Vigiliæ.

1 ATrocitatem Tormenti, de quo jam locuti ſumus, ſuperat, ut dixi, non ratione doloris tantum, qui inſupportabilis eſt, ut dicit Farinac. *quæſt.* 28. *n.* 71. verum etiam ratione temporis, quo detineri in tormento Rei ſolent, ſuperat, inquam, abſque dubio alterum tormentum, quod Vigiliæ nuncupant, & cujus deſcriptionem jam dedi *quæſt.* 1. in quo tormento infligendo, non aliter quam in ſuperiori plura veniunt conſideranda; & primo quæ de ligatura, & de tempore intermedio inter ligaturam & torturam, cum eadem hic ſint, omnia etiam in hoc locum habent: non aliter enim Rei tractantur, quam ſi chordæ tormento eſſent ſubiiciendi, brachia tantum in hoc non tantum attrahi & extendi poſſunt, ſaltem inſigniter, quia hoc eſſet manifeſto Reorum exitio, ut ex Farinacio alias dixi. Sed tamen aut parum, aut multum, quatenus hujus tormenti qualitas fert, extendi ſolent. Dolor in utroque caſu acerbus, ſed in poſtremo pernecabilis, & notatu experientia eſt, de qua teſtatur Farinacius, plures ex hoc in ipſo tormento periiſſe: nam non modo cooperatur hic tam inſignis, ac tam diuturnus dolor, qui aliquando pertranſit ſpatium quindecim ac viginti horarum, ſed etiam ſpirandi difficultas, quæ cum tanto dolore ac labore, cum tanto totius corporis, ac tam varii generis cruciatu non poteſt hominem non multum lædere.

2 Cæterum in hoc tormento totum fere corpus ſuum particularem cruciatum experitur: torquentur enim diverſæ partes, & pene omnia corporis membra ſive artus præcipui, ut brachia, quia retro contorta, arctiſſima ac doloroſiſſima alligatione vincta, per longum tempus detinentur: crura, quia ſummo cum incommodo diſtracta, ac tam moleſto ſitu collocata, omnibus inferioribus partibus cruciatum communicat; pectus item, & univerſus thorax, infimuſque venter ſuum particularem dolorem & anxietudinem experiuntur; ſed maxime omnium os ſacrum coccyx in eo cruciantur, cum univerſa corporis moles ſuper ipſum decumbat, & ipſæ oſſis ſacri, ac coccygis partes ſuper obtuſam illam & acuminatam planitiem multa moleſtia ac cruciatu incumbant. Succedit his omnibus moleſtia ex vigilia ipſa, cum dormire neque poſſint rei, neque permittantur: immo hoc uno incommodo famoſum erat hoc tormentum in ſui natalis exordiis, ut alias dixi; auget autem mirum in modum dolores & moleſtias ipſa vigilia, & corpus multo magis debilitat, ut notum eſt.

3 Cum ergo hoc tormentum non eadem modo incommoda, ſed etiam multo majora, & numero plura afferat, quam tormentum funis, etiamſi tempore illud non tantopere ſuperaret, certe hujus moleſtia & atrocitas, moleſtiam & atrocitatem illius æquaret; cum vero tantopere illud exuperet, ſuperfluum eſt aſſeverare hoc illo eſſe pari cum cautela infligendum, imo majori, ut monet Farinac *quæſt.* 38. *n* 17. Atque idcirco dubium eſſe non debet, quod omnia ea, quæ impediunt, ne quis chordæ tormento cruciari poſſet, multo magis impedimento erunt, ne quis huic tormento ſubiiciatur; niſi brachiorum quædam impedimenta excipere velis, quæ tamen ego, reſpiciens ad cruciatus diuturnitatem, non excipe-rem. Quinimo leviores aliquos morbos, qui forte chordæ tormentum non ſufficienter impedire videntur, ut eſſet leviuſcula tertiana ſimplex, aut etiam quartana, certe ab hoc tormento excuſare dixerim, quia tametſi inter unam & aliam quartanæ febris acceſſionem longa ſint interſtitia nempe duorum dierum, tamen nimis violenta ea tormenti cauſa eſt, neque fieri poteſt, ut tam violenter, & tam longo tempore agendo, ex intermittente continuam febrem non faciat, in corpore tam ad concipiendum febrilem calorem diſpoſito; atque eadem ratio militet, me judice, in omni vel leviſſima febricula, & in quibuſcunque aliis levioribus morbis: unde eadem cauſa, quæ inſufficiens videtur ad impedimentum, ne quis fune torqueatur, ſufficiens videtur ad impediendum, nequis tormento vigiliæ crucietur.

Sunt tamen, præter enumeratos morbos in ſuperiori quæſtione, alii nonnulli, qui peculiariter impedimento ſunt, aut eſſe poſſunt, ne rei huic tormento exponantur, quales illi omnes ſunt, qui infimam ſedem circumjacenteſque partes obſident, ut tumores ſunt ſive apoſtemata eorum locorum, dolentes, aut tumentes, aut ulceratæ, aut fiſtuloſæ hæmorrhoides: quæ quidem, venæ quædam cum ſint, numero quatuor quarum duæ à ſplenetico ramo, duæ ab epigaſtrico deſcendentes, ad extremum podicem ſe conferunt, interdum inflammantur, apoſtemantur, & ulcerantur, & fiſtulas concipiunt, & quocunque ex his modis afficiantur, ſufficientiſſimum impedimentum præbent, ne rei torqueri hoc ſupplicio poſſint: quia facillimum eſſet ex tormenti violentia nova apoſtemata & inflammationes gigni, aut jam factas in gangrænas abire, & malam qualitatem induere, quemadmodum etiam & in eorum ulceribus evenire poteſt; imo & in ſimplici earum venarum apertione. Neque ſolum hoc locum habere debet cum de præſenti morbo. Reos moleſtant, ſed etiam, ſi conſtet de facili illis moleſtari ſolitos, de qua re, cum nihil apud quenquam ſcriptum repererim certe peculiarem haberi mentionem decuit; licet de Tormento vigiliæ neque Juriſconſulti, neque alius quiſquam quicquam effatu dignum afferant, ſi modum quo infligitur, & tormenti atrocitatem, de qua teſtantur excipias. At de impedimentis, quæ excuſare Reos poſſint, nihil omnino habent, ſupponendo forte id, quod dixi, nempe quod omnia ea, quæ à chorda excuſant, multo magis à vigilia, ſed hæc, quæ addidimus, excuſant à vigilia, non autem à chorda. 4

Sed & illud peculiarem animadverſionem in hoc tormento expoſcit, quod ſi in hoc quoque tormento infligendo ea cautela adhibeatur, ne Rei per octo aut decem horas quicquam comederint, aut biberint, cum tormento ſunt ſubiiciendi, neceſſarium omnino erit pleroſque, ſi longo tempore in tormento detineantur, ex inedia deficere, maxime autem juniores & habitu graciles, qui jejunium difficulter ferre poſſunt: in his enim cum ex labore & dolore, quem in tormento perpetiuntur, fiat multa ſpirituum reſolutio, ſi alia ex parte jejunium & ante torturam, & in ipſa tortura perpeti cogantur, facili negotio animi defectus, lipothymia, ſyncope, & ipſa tandem mors ſuccedere ipſis poteſt, niſi opportune hoc incommodum declinetur. Quamobrem recte conſultum puto, ſi minus temporis ſpatium intercedat inter comeſtionem & tormentum, & forte majus quinque horarum, maxime in calidioribus naturis, & in his, qui habitus ſunt gracilioris, quod tanto magis, at tutius executioni demandari poteſt, quanto in hoc tormento non fit tam violenta corporis agitatio ut in chorda, unde minor etiam occaſio adeſt excitandi vomitum, ex quo etiam minus periculum in hoc, quam in illo impendet. Quin & in ipſo tormento non inconveniens duco Reis aliquid offerre, ſi deficere clament, aut Judici ita videatur, quod tamen ſtomachum gravare non poſſit, ut eſſet juſculum carnium, vel panis buccella vino madefacta, vel aliquid ſimile; vel permittendum, ut vini 5

modi-

modicum ſorbillent, quod executioni aliquando à non imprudentibus Judicibus demandari accepi.

SUMMARIUM.

1 *Judex reus mortis efficitur, ſi rei in tormento ex ſua negligentia moriantur.*

2 *Judex quando teneatur de homicidio, ſi reus in tormentis decedat.*

3 *Ad cognoſcendum an reus in tormento deficiat, quænam attendere Judex debeat.*

4 *Quomodo ſuccurrendum his, qui in tormentis deficiant.*

5 *Admonitio circa reorum torquendorum inediam.*

QUÆSTIO VI.

Reos tormentis deficere; ex quibuſnam ſignis cognoſci poſſit.

1 EVenit interdum in infligendis tormentis, ut vel nullum appareat impedimentum, vel nullum à Reis apponatur; vel ſi opponatur ſufficiens à Judice, vel à Medicol ad hoc convocato non exiſtimetur, vel ut vere nullum impedimentum adſit, unde Rei tormentis expoſiti manifeſtiſſimi periculi aleam ſubeant, defectu animi, vel ſimili aliquo ſymptomate correpti, ita ut niſi illico à tormentis deponantur, & quam citiſſime illis ſuccurratur, acta de ipſis res ſit: hoc autem magni momenti quidem eſt, tum quia de vita hominis agitur, tum etiam, quia, ſi in hoc judicis culpa interveniat, qui nimis in tormentis exceſſerit, aut diligentiam non adhibuerit, nec peritos convocandos curaverit, antequam Reum tormento ſubiecerit, neque opportune jam deficere incipientem
2 à tormento depoſuerit, ipſe Reus mortis efficitur: de qua re, ſi quis plura ſcire deſiderat, conſulat Farinac. abunde de ea re differentem, *quæſt.* 37. *à n.* 112. *ad plures ſeqq.* ubi quando, & in quibus caſibus hoc habeat locum, ſufficienter docet. Inter cætera vero, quæ ille habet, hoc eſt, tunc nempe Judicem teneri de homicidio, quando Reum ultra ejus tolerantiam torquere non deſiſtit, ſed in torquendo modum excedit: quod tunc uſuvenit, quando apparentibus nonnullis ſignis, quæ demonſtrare poſſunt, tormentum excedere Rei tolerantiam, Judex tamen illum ulterius torquet. Neceſſarium igitur eſt videre, ex quibuſnam ſignis cognoſcere liceat, quando Reus ex tormentorum atrocitate deficere incipiat; quæ quidem ſigna nimis ſuccincte, & conciſe affert Ambroſin. *de mod. form. proceſſ. lib.* 4. *cap.* 14. *n.* 4. ex quo etiam, ſed nihil luculentius Guazzin. *ad def. Reor. def.* 30. *cap.* 12. *n.* 3. Accuratius, ſed breviter recenſetur à Fortunato *loco ſæpiſſime citato*. Judex ergo, ubi aliquid mali ſuſpicetur, vel quod exiſtimet Reum eſſe debilis naturæ, vel quod in medium attulerit aliquod impedimentum, quod ipſe Judex pro inſufficienti duxerit, vel quod tormenta ſint nimis atrocia, vel præſcriptum tempus excedant, tunc primo ad faciei, & totius corporis colorem attendat, qui ſi in pallorem manifeſtum convertatur, & appareat jam in Reo cadaveroſa pene imago; ſi dehinc etiam liveſcere faciem, pectus & brachia conſpexerit, cum tanto magis de futuro animi defectu dubitans, majore circumſpectione & majore attentione Reum
3 conſiderabit, tum etiam ad illum tangendum accedet, vel tangendum curabit, ad explorandum, an refrigerari ſecundum frontem, aut tenuiter ſudare comperiatur; quibus ſi acceſſerit vocis defectio, vel interceptio, crebior anhelitus, & ſumma reſpirandi difficultas, aut ſi guttur, & collum præter modum intumeſcere videatur, ſi ungues liveſcant, & ſi cætera omnia membra, quæ maxime ſoluta habet, diſſolvi, ac quaſi præmortua concidere adnotentur, jam magis de ea re ſollicitus erit. Quod ſi jam frigido, ac tenui ſudore frontem vel nimium copioſo, & tepidiore corpus totum diffluere comperiat, ſi jam ſummus præſens ſit corporis languor, ſi palpebræ concidant, ſi ſtertat, ſi ſpumam ex ore emittat, Reus jam prope mortem eſt, niſi confeſtim illi opem feras. Neque debet Judex hæc expectare, difficile enim eſſet hominem à morte eripere, antequam à tormento deponeretur, & apto in loco collocaretur; priora ergo ſigna animadvertens, ſeſe ad deponendum reum à tormento accingat. Quod ſi ea, quæ ſecundo loco recenſuimus, adnotaverit, illico, nullaque interpoſita mora deponendum jubeat, aptiſque auxiliis illi ſubveniat, quæ mox recenſebimus. Et licet Rei multa effingant atque plura effingere poſſint, ut Judici perſuadeant, ne ulterius ipſos in tormentis detineat, ut vocis defectionem crebram, ac difficilem reſpirationem, ſtertorem, languorem, ſpumæ exitum ab ore, & alia id genus, tamen neque pallorem, ac fœdum illum, cadaveroſumque corporis aſpectum ſibi ad libitum, & quantum voluerint, & ex quibus partibus voluerunt exſudare, neque alia nonnulla ſimulare, quæ in vero, & non ficto animi quocunque defectu evenire ſolent, ut admonui alias *lib.* 3. *tit.* 2. *q.* 6. *n.* 9.

Videtur autem maxime ad nos pertinere, ut de- 4
monſtremus, quanam ratione ſuccurrendum his ſit ſymptomatibus, ſi unquam ex tormento eveniant: & primo Rei quantocyus à tormento deponendi; & undique à vinculis ſolvendi, placideque tractandi, & fieri poteſt, mollibus ſtragulis excipiendi; ſin minus quieſcere aliquo in loco quam minime incommodo permittendi; tum aqua frigida leniter inſpergendi: vel roſacea in faciem projicienda; aceto item roſaceo tempora, nares & pulſus madefaciendi, aliiſque non diſſimilibus ingeniis reſtaurandi, quibus uti plerumque Judices teſtatur Ambroſin. *ubi ſupra lib.* 4. *cap.* 14. *n.* 11. quæ tamen leviora ſunt, reſpectu violentiæ prægreſſæ cauſæ; quamobrem neceſſitate urgente, nempe ſi Rei jam defecerint, & in manifeſtam ſyncopen lapſi fuerint neque tamen à tormentis depoſiti, & prædictis adjuti in ſe redierint, tunc abſque dubio Medicus convocandus, ſed interim, ſi vocatus Medicus præſto non adfuerit, quia in mora ſummum in hoc caſu periculum, panis buccella vino generoſo intincta offeratur, ſi modo porrectam aſſumere poſsint, vinum ipſum malvaticum, aut illud generoſum in os ingeratur, vel aquæ vitæ tantillum ex Cinamomo, aut Caryophyllis, aut ſimili, iiſque etiam facies pulſuſque omnes madefiant, quinimo & petia eo vino madefacta, ac repente teſtes involvantur. Stomacho etiam cruſta panis eodem vino calido madefacta apponatur, odoribus etiam graviſsimis ſpiritus recreentur, nam mali odores in hoc caſu omnino fugiendi, & idcirco reprobandum nonnullorum Juriſconſultorum conſilium, volentium, ut malis quibuſdam odoribus Reos excitare procuremus: cum enim ſyncope hic ex ſumma, ac confertum facta ſpirituum diſſolutione eveniat, evitanda ea omnia, quæ ut ſpiritus ipſos diſſolvere, aut turbare poſſunt; quamobrem nec cucurbitulis, nec fortibus ligaturis, nec doloroſis ullis remediis utendum, ſed placidis ac mitioribus tractandum, omniaque ſine mora adminiſtranda ei ſunt, cui ſalus hominis cordi eſſe debet.

Admonendum autem hic etiam, quod *ſuperiore* 5
quæſtione admonuimus, nempe quod cum conſueſcant Judices, homines per octo aut decem horas jejunos tormentis exponere, aliqui ex ea ſola occaſione in prænarrata mala incidere poſſunt, & maxime, ſi longo tempore in tormento detineantur, ut abſque dubio in Vigiliæ tormento evenit: idcirco cum Judex aliquid ſimile ſuſpicatus fuerit, recte conſultum puto, ſi aliquod ſignum etiam leve ex his, quæ recenſuimus, demonſtrantibus futurum animi defectum, adnotaverit, ut Reum cogat aliquid aſſumere, veluti buccellam panis vino intinctam, aut quid ſimile; aut ſi tormentum futurum ſit diuturnum, aliquod majoris momenti, ſic enim de facili hoc inconveniens evitabit.

SUM-

SUMMARIUM.

1 *Taxillorum tormento non multum fidunt Judices.*
2 *In maxime debilibus etiam Taxillorum tormentum evitandum.*
3 *Morbi peculiares impedientes hoc tormentum.*
4 *Sibillorum tormentum omnium leviſſimum.*
5 *Sibillorum tormentum quænam impediant.*
6 *Ferula proprium puerorum tormentum.*

QUÆSTIO VII.

De Taxillis, Sibillis, & Ferula.

TAxillorum tormentum in locum atrocioris tor-
1 menti adhibetur, vocaturque vulgo, *la Stanghetta*, à repagulo ligneo, quo tormentarii in eo infligendo utuntur, ut ſuo loco dixi. Ei autem Judices non multum fidere videntur, imo periculoſum eſſe dicunt, utpote quod non poſſit ſua acerbitate, quæ multa non eſt, reos cogere ad veritatem propalandam; idcirco ipſe etiam Farinac. *in ſæpe citata quæſt.* 38. *num.* 67. hoc tormentum parvi pendit, affirmans perpaucos eſſe, qui ob ejus efficaciam quicquam fateantur; cum tamen alia ex parte Bernardin. *in ſchol. ad Ambroſin. lib.* 4. *cap.* 1. *num.*
2 2. ſerio affirmet, Taxillorum uſum eſſe vere inhumanum, ac rigidum. Quanam ergo ratione hanc horum Dd. contrarietatem conciliabimus? Farinacio certe in his plurimum deferendum exiſtimaverim, ſed ſi alia ex parte conſiderabimus modum ipſius cruciatus, membrum, quod cruciatur, ſenſu exquiſitiſſimo præditum, articulum nempe inſignem, aliaſque partes eam partem componentes, negari nullo pacto poterit, dolorem non poſſe non fieri in hoc tormento atrociſſimum, neque iis inferiorem, qui in aliis tormentis excitatur; jam à Tormenario accepi, poſſe ſe Repagulum, calcando, quantum vellet, malleolum ipſum minutim confringere. Sed quia neque ad longum tempus Rei eo tormento cruciantur, & in miniſtrorum poteſtate eſt, mitius, aut atrocius Reos torquere, qui ſtrenis & blanditiis cum licet, eos corrumpunt, idcirco eo nomine ſuſpectum eſt, alias enim hoc non minoris facerem, quam ipſum chordæ tormentum, quia ſaltem intenſive in hoc fit major cruciatus, licet in illo fiat major moleſtia. Atque ea de re puto & in hoc tormento infligendo plura conſiderari poſſe legitima impedimenta, quibus præſentibus, Judex ab eo abſtinere debeat, ne, ſi non obſtantibus his impedimentis, eo utatur, impietatis crimine defœdetur, & hominis ſalutem parvipendere videatur. At profecto, cum hoc tormentum, ut dixi, tunc in uſum à Judicibus convocetur, cum aliis præ Rei debilitate, aut aliqua infirmitate, & legitimo impedimento uti non liceat, videndum, ne inſigni debilitate præſente id faciant: nam & ex hoc periclitari Reus poſſet, maxime ſi debilitas ex prægreſſo morbo ſit; neque etiam præſente quacunque febre, niſi eſſet aſpernabilis ob ejus exiguitatem, neque in ullo morbo, qui febrem adjunctam habeat, niſi forte in ſimplici quartana. In omnibus enim prædictis caſibus & vires affatim concidere, & febres ex doloris acerbitate mirum in modum augeri poſſunt, quia dolor, & præcipue vehemens, qualis in hoc cruciatu eſt, vires exolvit, Gal. 12. *Method. c.* 1. *& alibi.* dolor item magnus corpus inflammat, humores accendit, inflammationeſque ea de cauſa inducit, Galen. *comm.* 3. *de fract. text.* 21. & maxime dolor ex colliſione & compreſſione proveniens, qualis ex hoc tormento fit, ut idem Galenus docet, *ubi ſupra, comm.* 1. *text.* 24. itaque non temere ita affecti hoc tormento cruciandi.

3 Sed morbi, qui peculiariter impedimento eſſe poſſunt, ut huic ſupplicio Rei ſupponantur, ſunt, qui ipſas inferiores partes, tibias nempe, pedeſque exercent: ut tumores, ſive apoſtemata, vulnera maxime inſignia, ulcera notatu digna, varices, dolores padagrici, qui pedis proprie articulos moleſtant; qui quidem non ſolum, ſi præſentes ſint, impediunt hujus tormenti uſum, ſed etiam, ſi Reus alias illis fuerint obnoxius; non ſic autem cæteri ſupranominati morbi, niſi ſumma remanſiſſet partium debilitas. Tanto magis autem attendendum in hoc Judici exiſtimaverim, quanto hoc tormentum in ſenibus facilius uſurpari ſolet, qui propter graviorem ætatem chorda, aut vigilia torqueri non poſſunt, ut dicit Farinac. *ubi ſupra*. At ſenes, ſi quibus morbis ſunt obnoxii, maxime podagram habent familiarem, ut experientia teſtatur, & cum Hippocr. *lib.* 3. *Aphor. ult.* omnis Medicorum ſchola: id autem non aliunde fit, niſi quia articulos valde infirmos habent, & pluribus humoribus crudis, ac pituitoſis abundant, qui facile ad eas partes, tanquam cæteris & debiliores, & decliviores decurrunt; itaque caute agendum cum ſenibus in hoc tormento.

Sibilli & ipſi in locum majorum tormentorum 4
uſurpantur, leviſſimum omnium tormentorum cenſetur, quod non tam ratione ipſius inſtrumenti, quo infligitur, evenire credo, quod alias graviſſimum inferre poſſent dolorem, quam ratione modi torquendi; nam funiculus, quo Sibilli ſimul alligantur, & quem coarctando digiti preſſi cruciatum majorem, aut minorem percipiunt, pro majori, aut minori preſſura, non videtur tantopere attrahi poſſe, tantave violentia digitos premere, ut licet notabilem dolorem excitet, intolerabilem faciant, aut parem illi, qui Taxillis inferri poteſt. Præterquam quod etiam in hoc, ut in Taxillis, Tortorum fraus intercedere facili negotio poteſt, qui funiculum valide attrahere ſimulantes, lentius attrahunt, & interim Reum ad vociferandum ſtimulant, ne fraus detegatur, ut magno cruciatu affici videatur. Et tamen benignius ac levius tormentum hoc fuiſſe anteactis temporibus crediderim, eo quod, quantum aſſequi potui, nonniſi virgas quaſdam inter digitorum interſtitia intermittebant, dehinc vinculo aliquo, aut funiculo digitos conſtringebant, ut recitat Brun. *de Ind. & tort. part.* 2. *quæſt.* 2. *nu.* 6. Sed noſtra hac tempeſtate virgæ illæ in ligneos ac praeduros paxillos abierunt, quales retuli, cochleæ in modum fabrefactos; & quia ex buxo fiunt, ligno nempe duriſſimo, cochleares illi circuli multum cruciare ſunt apti, quod non crediderim obtinuiſſe antiquiores ſibillos. Forte etiam non ambas ſimul manus junctas, ut, ad præſens fit, tunc temporis alligabant.

Porro hoc tormentum abſque periculo præ cæte- 5
ris omnibus adhibetur; ſed tamen ſi ullus adſit extremæ manus peculiaris morbus notatu dignus, ut maxime chiragra eſt, ab eo certe abſtinendum, periculum enim eſt, ne doloris acerbitate materia ad patientes particulas plurima cum violentia attrahatur, & notabilem excitet tumorem, & inflammationem, quæ facile gangrænoſam, ac pravam naturam, ob partis debilitatem, inducere poſſit, aut aliquem alium morbum, qui, licet difficulter talis fieri poſſit, ut lethalis avadat, tamen videant Juriſconſulti an impedimento huic tormento infligendo eſſe debeant.

Ferula tandem, virga, ſcutica proprium tormentum puerorum eſt, quo non ſolum Judices, ſed multo frequentius minaces Ludimagiſtri utuntur, unde illud Juvenal. *Sat* 1.

Et nos ergo manum ferulæ ſubduximus.

pro eo, quod eſt, pueritiam evaſimus, & Martial. *lib.* 10. *num.* 62. Ludimagiſtrum alloquens:

Scuticaque loris horridis Scithæ pellis,
Qua vapulavit Marſyas Celeneus,
Ferulæque triſtes ſceptra pædagogorum
Ceſſent.

Ferula vero & ſcutica leviora ſunt, flagella ſunt 6
graviora: nam ferula & ſcutica in pueris & mitioribus delictis; flagellis in viris & atrocioribus utebantur, unde illud Horat. *lib.* 2 *Serm. Sat.* 3.

Ne ſcutica dignum, horribili plectere flagello;
Nam, ut ferula cædes meritum majora ſubire
Verbera, non vereor.

Sed

Sed & ad plectendos ſervos antiqui his quoque inſtrumenti utebantur: unde idem Juvenal. *Sat. 6.*

---- Hic frangit ferulas, rubet ille flagellis.
Hic ſcutica.

Notum vero eſt, nullum habere hoc tormentum in ſe vitium, niſi illud animadvertendum ducas, quod adnotavit Chart. *lib. 4. pract. interr. Reor. cap. 1. num. 49.* ſcilicet non indifferenter omnes pueros ferula, aut ſcutia cædi poſſe, quia excipi debent infantes, nempe illi, qui nondum ſeptennium exceſſerunt; & videtur hæc cautela non eſſe ſuperflua, ſed poſt prædictum tempus, dummodo magnus terror illis non incutiatur, & vapulatio ſit moderata, non eſt quid quod prohibeat, quo minus vapulare debeant: ſi tamen unquam caſus detur, in quo neceſſe ſit ante duodecimum annum puerum torquere.

SUMMARIUM.

1 *Pœnarum diviſio.*
2 *Exilium perpetuum an ſit pœna capitalis.*
3 *Exilium à relegatione quid differat.*
4 *Morbi ex aeris vitio periculoſiſſimi.*
5 *Carcer pro pœna de jure civili prohibitus.*
6 *Carcer, in quo Rei ob aeris malitiam perire poſſunt, eſt prohibitus.*
7 *In damnatione ad triremes quæ animadvertenda.*
8 *In fuſtigatione quid conſiderandum.*
9 *Membri abſciſſionem quæ prohibeant.*
10 *Fuſtigati, & ii, quibus membrum eſt abſciſſum, quo modo tractandi.*

QUÆSTIO VIII.

De Pœnis.

POenarum genera quamplurima & eſſe dixi, & molto plura eſſe poſſe omnia tamen in duo genera generaliſſima diſtinxi, in pœnas temporales
1 ſcilicet, & ſpirituales. De ſpiritualibus breviter inter miſcellanea pertractare decrevi; nunc de temporalibus, quarum alias eſſe dixi pecuniarias, alias corporales: de prioribus nihil ad nos; poſteriorum aliæ ſunt capitales, aliæ non; Capitalium aliæ ad ultimum uſque ſupplicium procedunt, (de quibus nihil omnino eſt à nobis dicendum) aliæ non, de quibus perpauca ſunt, quæ per nos admoneri debent; eæ autem, ut dixi, aut ſunt ſimpliciter capitales, ut exilium perpetuum, Triremes perpetuæ; aut non capitales, ut ſuſtigatio, membri abſciſſio, exilium ad tempus, Triremes ad tempus. Relinquam autem, ne ultra ſepta meæ artis tranſiliam, diſputationem illam, ad Juriſconſultos tantum pertinentem, an nimirum exilium perpetuum, & carcer perpetuus, & ſimiles pœnæ capitales ſint, necne? quia multi in affirmativam, plerique in nega-
2 tivam ſententiam abeunt, communiorem ergo pro veriori ſupponam, pejores nimirum capitales eſſe, poſteriores nequaquam; neque ad hoc ullas afferam auctoritates, cum hujus puncti deciſio nihil ad ea, quæ tractamus, conferre poſſit.

De exilio igitur nihil adderem, niſi cum exilio relegationem etiam comprehenderem, quia quandocunque eſſet in poteſtate exuli ſeſe ad hanc, aut illam regionem conferre, nihil difficultatis eſſet, quod quæcunque perſona, & quandocunque, niſi aliud obſtaret, in exilium mitti poſſe. In relega-
3 tione autem coguntur, ut exiſtimo, ipſi damnati in ea regione permanere, ad quam relegantur, quæ ſi aeris fuerit mali & contrarii alicui morbo, cui relegatus ſit obnoxius, vel ſi ob ejuſdem aeris vitium in morbum aliquem incideret, dubitari poſſet, an locus relegationis eſſet in ſalubriorem mutandus, in quo dubio quid eſſet reſolvendum, ego, quod ad me non ſpectet, non determino; ſed illud admonere, quod ad me duntaxat pertinet, non deſiſtam, quod morbi, qui ex aeris vitio eveniunt, & periculi pleni ſunt, & cum ſumma difficultate ſanabiles; unde quandocunque per Medicos requiſitos pateret, locum relegationis eſſe pravi aeris, vel contrariæ omnino naturæ, habitudini, aut morbis, 4
quos relegatus patitur, idem eſſet eò Reum relegare, ac illum ſecuri percutere, aut alio modo occidere; cui impedimento, an, & quando, & in quibus caſibus ſit attendendum, ipſi Juriſconſulti diiudicent.

Eadem conſideratio eſſe poteſt in damnatione ad perpetuos carceres, licet de Jure civili hæc pœna 5
ſit prohibita. *lege Aut damnum §. ſolent ff. de pœnis.* Bal. *de carcer. c. 1. n. 3.* & vide Cujac. *lib. 14. Obſerv. c. 34.* ſed ſi quando nunc imponatur, certum eſt prohibitum eſſe carcerem, in quo Rei ob aeris malitiam perire facile poſſunt, Farinac. *qu. 27. nu. 97.* Quod ſi veritatem habet, etiamſi carcer non eſſet ex ſe pravi aeris) ſi modo idem obſervandum in car- 6
cere, qui ad cuſtodiam, & in eo, qui ad pœnam inſervit) ſed tamen ejus naturæ, ut damnato præſentaneum vitæ periculum afferret, abſque dubio eſſet in minus malum permutandus; quod ſi habet locum in damnato, ad carceres perpetuos, multo magis habebit locum in his, qui ad tempus, aut non pro pœna, ſe in cuſtodia detinentur. Quinam autem morbi ab ea cuſtodia excuſare, & quando hominem poſſint, jam alias determinavimus.

De damnatione ad Triremes eadem, imo multo 7
major conſideratio habenda: ſi enim neceſſarium eſſe dicant Juriſconſulti, attendere ad ullum futurum vitæ periculum, in his, qui ad eas in perpetuum damnantur, multo magis neceſſarium eſſe firmabunt, attendere ad idem periculum in his, qui damnantur ad tempus. Itaque debiles convaleſcentes valetudinarii, magno morbo capitis pectoris, aut cujuſcunque alterius partis detenti, quos alias recenſuimus, Gallicæ infectioni, arthriticis doloribus herniis quomodocunque obnoxii, Triremibus ſunt inepti. Ætatem quoque tam teneriorem, quam provectiorem in conſiderationem venire debere, notius eſt, quam ut à me ulteriori oratione moneri debeat, quia triremes fortes homines & ſanos requirunt, ut notat ex Juriſconſultis, Act. *de Infirm. p. 2. verb. Triremes. n.* . ubi ad triremes damnatos, ſi ſint infirmi, dimittendos eſſe voluit, dato ſubſtituto.

Cæterum fuſtigatio, quæ & fuſtuarium dicitur. 8
habet etiam aliquid conſideratione dignum: nam ſi multa, ac ſæva futura ſit, in debili tuta eſſe non poteſt, neque in febricitante, neque in phthiſico, neque in hectico, neque in eo, qui inſigni aliquo pectoris morbo laboraverit. Qui etiam tuta non eſt, ſi gravi ſtomachi imbecillitate, aut cordis tremore, aut lipothymia, aut ſyncope, aut 9
alio notabili cordis affectu fuſtigandus invadi ſit conſuetus.

Sed & membri abſciſſio multo magis in ſenſu habenda, neque ubi homo inſigni morbo laboraverit, infligi, abſque præſentaneo vitæ periculo, poteſt; quin & robuſtas requirit vires, nam & ipſi Medici vix audent membrum etiam demortuum abſcindere, niſi ſummus corporis vigor adſit; quamobrem morbi omnes notatu digni, quos alias nominavimus, etiam in hac pœna infligenda impedimento eſſe poſſunt. Quodnam autem membrum abſcindendum, ſi quod a ſtatuto præcipitur, tantum utile ſit, aliud autem inutile, ut ſi ſtatutum jubeat amputari dextram, Reus autem ſini- 10
ſtram habeat aridam, apud Juriſconſultos videndum.

Remanet tandem, ut Medici officio pellecti doceamus, quæ cura in fuſtigatis, & in his, quibus aliquod membrum abſcinditur, ſit adhibenda, & quoad fuſtigatos diverſa auxilia proponuntur à Paulo *lib. 4. cap. 12.* & Avic. 44. *tract. 2. cap. 7.* & aliis ex Arabibus, à Bertapalia *de apoſtem. c. 15.* à Jo. de Vigo *ſuæ Chirurg. lib. 9. cap. 15.* Omnes autem maxime laudant ovillam pellem detractam, calentemque ſuperimpoſitam. Vigo ſanguinem primo detrahit; poſt cum aliis (qui univerſalia ſupponunt) præbet Rhabarbarum pondo unius drachmæ, cum Rubia tinctorum & Zingibere, ad ſcrup. 1. cum aqua Scabioſæ. Datur & Bolus

Armena & Terra ſigillata, & Mumia, & Rhaponticum, & decoctum Cicerum rubrorum excorticatorum, & alia, quæ ad eos, qui ex alto cadunt, aut violenter in aliqua dura corpora impingunt, ab auctoribus præſcribunt. Extra apponitur ceruſſa, lithargyrium, pulvis myrtillorum, Roſarum, camomillæ, oleum roſaceum, myrtinum, chamæmelinum, & alia apud illos vide, apud quos etiam curam habes, quæ ſervari debet in amputatione membrorum, præcipue autem eam require, apud eundem Vigonem *lib.* 9. *cap.* 31. & apud Paræum. *lib.* 11. *cap.* 30.

LIBRI SEXTI
TITULUS TERTIUS.

DE PRÆCEDENTIA INTER MEDICUM & Juriſperitum.

Continens Quæſtiones octo.

I. Quid ſit Honor? quid Præcedentia? Honor major uni quam alteri cur debeatur in Republica

II. Objecta in Medicinam & Medicos.

III. Objecta in Leges & Legumperitiam.

IV. Reſpondetur iis, quæ contra Medicinam & Medicos objecta ſunt.

V. Satisfit ad ea, quæ contra Juriſprudentiam, ejuſque Profeſſores obiiciuntur.

VI. Lex quomodo orta? Politica unde originem traxerit, unde item Juriſperitia?

VII. Vocum ac terminorum elucidatio.

VIII. Deridendæ quæſtionis ratio oſtenditur. Objectis in contrarium reſpondetur.

SUMMARIUM.

1 *Honor quibuſcunque præſentis vitæ bonis, & ipſi quoque vitæ eſt præferendus.*

2 *Civitas ſive legibus placere non poteſt.*

3 *Sine lege homines vivere non poſſunt.*

4 *Quidquid ex multa hominum ſocietate boni emergit, à legibus dependet.*

5 *Præcedentia eſt honoris ſpecies.*

6 *Honor quid ſit?*

7 *Præcedentia quid, & num.* 27.

8 *Præcedentia quid, ex Legumperitis.*

9 *Præcedentia conſiſtit in actu recipiendi honorem.*

10 *Præcedere quid.*

11 *Homines honorantur propter virtutem.*

12 *Virtus bonum facit habentem.*

13 *Virtuti cur debeatur honor?*

14 *Virtutes non ſunt omnes unius generis.*

15 *Una virtus eſt tanto altera major, quanto majoris boni eſt effectiva.*

17 *Virtuti magis proprium eſt honeſta agere, quam non agere turpia*

18 *In Republica quis præcedere debeat.*

19 *Multa honorantur præter virtutem.*

20 *Omnia honorantur in ordine ad virtutem.*

21 *Dominari debet, qui juſtiſſimus eſt.*

22 *In mundi primordiis honorabantur præ cæteris, qui virtute excellebant.*

23 *Quod honorentur nobiles, à prima majorum virtute fit.*

24 *Honor tangit poſteros, laus autem eorum tantum eſt, quorum eſt virtus.*

25 *Generis virtus eſt nobilitas.*

26 *Propter ætatem majorem cur honorentur homines.*

28 *In Republica magis honorandi, qui virtute præcellunt.*

29 *Ars & ſcientia nobiles unde dicantur.*

30 *Nobilitas ſubjecti à Philoſophis accipitur, tanquam quid cum bono convertibile.*

31 *Verum & bonum convertuntur.*

32 *Animi bonum corporis bono anteferendum.*

QUÆSTIO I.

Quid ſit Honor? quid Præcedentia? Honor major uni, quam alteri cur debeatur in Republica?

QUanta Honoris cura cunctis hominibus eſſe debeat, ipſius Honoris pretium facile com-
1 monſtrare poteſt, tale enim tantumque eſt, ut jure merito Honor quibuſcunque præſentis vitæ bonis, etiam ipſi vitæ ſit præferendus; quia eſt omnium bonorum exterum maximum, Ariſtmor. *lib.* 4. *moral. Nicom. com.* 3. cætera namque caduca ac fragilia; Honor perenne ac divinum bonum eſt, Platone teſte *lib* 5. *de Legib. in princ.* Ne ergo non tam excellens bonum parvipendere me, quiſquis ſit, exiſtimaret, quod facile contingere potuit, ſi artis, quam profiteor honorem negligere credidiſſet, qui eam à detractantium calumniis indefenſam me reliquiſſe obſervaſſet, non erat à me ſilentio involvenda controverſia, quæ inter Juriſconſultos & Medicos viget, aut prætereunda, dum utrique propriam & ſuæ ipſorum artis exiſtimationem tueri ſatagunt. Deſerere enim meam ſimul cauſam, & honorem viſus eſſem, ſi dum omnes ac ſingulas quæſtiones Juriſconſultis ac Medicis communes hiſce meis ſcriptis exagito, hanc unam tacitus præteriiſſem, & omni ex parte neglexiſſem, quod ex animi magis ignavia, quam ex alia quavis honeſtiore cauſa factam Ariſtarcus aliquis judicaſſet. Pace igitur Juriſconſultorum, licet mihi cum ipſi in arenam deſcendere; etiam enim à pugna cedere victo mihi contingat, otioſus tamen, & inhonoratus cedere cogar. Sed utinam inter litterariæ palæſtræ limites ſeſe continente Juriſconſultorum nonnulli, dum de honore cum Medicis contendunt, ad convitia & vilipendia non hominum dicam, ſed divinæ, ac artis artium omnium nobiliſſimæ, Deique dono hominibus conceſſæ tranſgreſſi, ſuum ipſorum honorem non defœdaſſent, Dolendum medius fidius magis, quam redarguendum eſt, viros prudentiſſimos, & qui prudentum epitheto non injuria ſe decorari volunt, dum æmulatione excitari cum Medicis pugnant, ad deſpectum & deriſionem æmulorum proſiliiſſe, ac frivolis quibuſdam cavillationibus, injurioſiſque verbi Medicos laceſſiſse, medicos, inquam viros (abſit verbo invidia) vel ipſa ſuperni Opificis ſapientia dictante, ſummo honore & collaudatione digniſſimos.

Utinam ergo æquo animo pugnantes extra liram vagati non eſsent, poterat fortaſse aliqua ſaltem ex parte victoriam vel ipſi æmulis judicibus reportare; nunc vero quæſtionis literariæ modum prætergreſſi, & ad ea, quæ ad rem minime ſuam faciunt, ſeſe conferentes, inanibus argumentatiunculis frigidiſque argutiis, inſulſiſque ſalibus ſegniter adverſarios laceſsentes, de jure ſuo cecidiſse, merito judicari poſsunt; ita ut niſi in integrum reſtituantur, vix illis locus ad oris apertionem ſit relictus,

Verum.

Verumenimverò aliter cum ipſis decertare mihi in animo eſt. Apage à me non modo doctos viros, ſed ne eos quidem, qui doctorum nomine quomodocunque inſigniuntur, aliter, quam ſummo cum honore excipere: abſit de illis aliter, quam ſumma cum modeſtia, ac reverentia loqui, longe tandem à me ſit quicquam contra eorum exiſtimationem proferre; hoc enim perſuaſiſſimum mihi eſt, eum qui doctos viros, aut doctrinas, bonaſque aliquas artes negligit, deſpicit, irridet, ultro eſſe in honorandum, deſpiciendum, irridendum imo & puniendum. Ego vero, licet profeſſione Medicus ipſos Juriſconſultos in hac cauſa æmulos habeam, non tamen ea de re ipſos deſpectu, aut irriſione, ſed multo honore dignos pronuntio. Leges autem, & Legum peritiam (licet hæc cum Medicina de dignitate contendat) tanti faciendas exiſtimo, ut non modo cum Platone ſententiam, *in Critone*, dicente, Civitatem ſine legibus placere non poſſe & 2. *de Leg.* inculcante, Civitatem ſine lege nullo loco eſſe habendam, tanquam ſi non eſſet: ſed addam etiam quod, quemadmodum ſine lege vivere ho-
4 mines non poſſent, eodem Platone teſte *in dial. qui inſcribitur, Hippias major*; ſic quidquid boni ex mutua hominum ſocietate emergit, ab ipſis legibus dependet abſque ipſis omnino; affatimque ruiturum, nulloque modo, neque per ullum tempus duraturum. Quod ſi quis tam perfrictæ frontis homo ſit, qui leges ab hominum ſocietate ablegandas eſſe velit, aut eas, earumve conditores, miniſtros & interpretes ullo modo injuriis laceſſere, jurgiiſque contra eas, aut eos inſurgere audeat, ſciat is per me, ſe omne publici boni fundamentum deſtruere, ipſumque publicum bonum ab hominum communitate eliminare, cujus origo & præcipua cauſa ipſæ leges ſunt, & ad cujus boni tutamen, & perpetuitatem non minus leges, quam earum miniſtri, & interpretes, neceſſarii omni ex parte exiſtimandi, ac ipſum tale ob meritum ſummo ſupplicio tanquam humani, ab publici boni acerrimum hoſtem eſſe afficiendum. Eam igitur ob cauſam quantum lege, earumque conditores, & miniſtri honoris mereantur, quantumque ab hominibus obſervandi, nullus ſanæ mentis homo non novit. Ergo leges, earumque conditores, & miniſtri in debito honoris gradu etiam per nos manutenendi, & dum ex eorum numero, aliqui nobiſcum de honore pugnant, ſi ita ratio, & Juſtitia expoſtulat, locus illis cedendus eſt: ſin minus ſecundum rationem, & Juſtitiam videatur, cauſam noſtram omni cum modeſtia tueri ſtudeamus ſolidas ac firmas argumentationes, non ineptas argutias, aut vanas quaſdam deductiones, vel contumelioſa verba extra rem pro noſtra tutela adducentes, qui imo adverſarios ipſos in debito honoris gradu tueamur, ut tanto glorioſior victoria, ſi quæ ſperari poſſit, futura ſit.

Sed antequam cum ipſis congrediamur, duo nobis præſtanda ſunt: primo videndum, quid ſit honor, quid præcedentia, nam de his contentio eſt, quibuſque ex cauſis uni perſonæ in republica major, quam alteri honor debeatur. Secundo, calumnias quaſdam, ac contumelias, quas in utramque artem, ſeu ſcientiam vel ipſi Profeſſores veriſſimi inter ſe, vel alii quicunque evomunt, refellere ac confutare, oportet, ipſoſque detractores mendacii convincere: nam deinceps artes ipſas & artifices inter ſe placide comparabimus, & ex his, quæ deducuntur victoria facile cedet his, quibus de Jure convenit.

5 Cum ergo præcedentia ſit honoris ſpecies delati in aliquem reſpectu & in relatione aliarum perſonarum, quæ ſimul honorantur, videndum primo, quid ſit honor. Et ut ab hoc puncto breviter me expediam, & ad immediata me conferam, relictis pluribus honoris definitionibus ex Ariſtotele, D. Thoma, & aliis relatis per Caſſanæum *in Catal. Glor. mund. part.* 1. *conſ.* 1. & per Leonell. *de Præced. Homin. q.* 1. *art.* 2. & per noſtros Philoſophos in Ethicis, dicamus cum Ariſtotele, honorem eſſe exhibitionem reverentiæ in virtutis teſtimonium: vel dicamus, quod honor eſt ſignificatio quædam excellentiæ virtutis per actus civiles, præſtita in 6
eum, qui honoratur. Eſt enim honor quid pertinens homini prout ſociabili & in ſocietate viventi, idcirco prudenter ex Baldo doctiſſimus Juriſconſultus Melchior Lotherius, in ſuo conſummatiſſimo opere *de Benefic. lib.* 1. *quæſt.* 16. *n.* 13. definivit, honorem eſſe recognitionem majoritatis cujuſdam, quæ à perſona perſonæ debetur. Licet, ut ingenue fatear, non ſemper honor conferatur in ſignum majoritatis, quinimo multoties honor à majori in minore confertur. Malim ergo dici eſſe recognitionem & ſignificationem virtutis, quam dixi per actus civiles præberi: ſiquidem honor confertur etiam à ſummis Regibus, Imperatoribus, Pontificibus, privilegiis, indultis, ac ſimilibus rebus, vel confertur ab iiſdem aliis perſonis majoribus, minoribus, paribus per eoſdem actus civiles: ſiquidem in colloquiis, in congreſſibus, in ſeſſionibus, & in aliis occaſionibus hujuſmodi, quin etiam & in ſcribendo per epiſtolas, aut alias manifeſtamus, qualis debeatur ſignificatio virtutis, perſonæ, quam honorare intendimus: cujus rei exemplum unum, aut alterum ex Sacris afferam, relictis aliis: ſic Joſeph à Pharaone per multos hujuſmodi actus honoratur, *Geneſ. c.* 41. ſic & Mardochæus ab Aſſuero honoratur per plures ſimiles actus, proclamante Aman. *Sic honorabitur, quemcunque voluerit Rex honorare. Eſther. cap.* 6. Utimur & in præbenda hac ſignificatione certis quibuſdam verbis, loci dignioris ceſſione, titulis quibuſdam ac nominibus, id, quod volumus atteſtantibus, unde pro eorundem actuum conditione, honor major aut minor haberi dicitur, ut appoſitiſſime demonſtrare poſſunt duo illi Regis Ægypti Oratores, apud Torq. Taſſum, *Hieruſ. Cant.* 2. *St.* 61. & *ſeqq.* quorum alter parum, alius vero multum honoris Godefredo deferens, per externa ſigna id ſignificant, dicente Poeta:

Picciol ſegno d'honor gli fece Argante,
Quaſi huom, ch'ad altro badi, e non curante:
Ma la deſtra ſi poſe Alete al ſeno,
E piegò 'l capo, e chinò à terra i lumi,
E l'honorò con ogni modo à pieno,
Che di ſua gente portino i coſtumi.

Cum ergo hæc exhibitio reverentiæ, vel honoris ſignificatio, poſſit eſſe major & minor, fit ut, cum plures perſonæ veniunt honorandæ, in eam, quæ magis honorari meretur, aut ob excellentiorem virtutem, aut quia ſic nobis videtur, majorem ſignificationem per eoſdem actus præbemus, ut collocatione in loco digniore & eminentiore, aſſurrectione, & conceſſione ut primo, aut ultimo loco loquatur, obviatione, aſſociatione & ſimilibus, atque hæc perſona dicitur tunc cæteris præcedere, hoc eſt, in honoris receptione cæteris præire: Un- 7
de patet, quod præcedentia, eſt prælatio unius perſonæ ad aliam in honoris publici exhibitione, vel eſt majoris honoris acceptio, in comparatione ad aliam perſonam ſimul honorandam. Quæ definitiones magis rei naturam attingere videntur, ni fallor, quam allata à Leonello, *d. tract. de Præced. q.* 3. *art.* 3. nempe quod ſit quædam qualitas, qua 8
unus homo eſt major altero: habet enim hæc definitio multas difficultates, præterquam quod obſcura eſt, cum non ſemper ex præcedentia fiat, ut unus ſit altero major, ſed ut appareat eſſe: cumq; è 9
contra quis habere poſſit hanc qualitatem, ut ſit major altero, divitiis, potentia, nobilitate, populi favore, & tamen illum non præcedat, & illa qualitas poteſt multa reſpicere: poterat ergo addi, ſaltem, in honore. Imo etiamſi unus ſit major altero in honore, non tamen dicitur habere præcedentiam, cum præcedentia conſiſtat in ipſo actu receptionis honoris majoris, & maxime quidem publici, reſpectu aliarum perſonarum, quæ ſimul honorantur: & conſideratur etiam in honore ejuſdem generis, vel qui ſimplicibus perſonis, nempe dignitate convenientibus; aut ſaltem non prorſus inæqualibus confertur; ut Regibus inter ſe,

ſe, Regibus & Ducibus, Cardinalibus & Regibus, Cardinalibus & Epiſcopis & Abbatibus, & ſic de aliis. Sed quicquid ſit de Leonelli definitione, illud maniſeſtiſſimum eſt, quod præcedere eſt præ aliis honorari, aut alios in honoris collatione anteire, & præcipue cum honor publice confertur.

De honoris porro variis generibus, & præcipue de eo, ſub quo continetur præcedentia, quæ reſpicit honorem uni perſonæ præſtitum, in comparatione alterius, nihil addo, quod nimis longum ſermonem id argumentum requireret, & quod minus ad rem noſtram faciat, eſt enim alterius conſiderationis.

11 Cæterum honorem deberi virtuti, maniſeſtum eſt, Ariſtot. *in Mor. ad Nicom. libr.* 4. D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 145. *art.* 1. *ad* 2. & ex Juriſconſultis doctiſſimus Melchior Lother. ex eodem D. Thom. *lib.* 1. *de Benef. qu.* 16. *n.* 12. Et idcirco, ut idem Ariſtot. *ibid. cap.* 3. revera ſolus bonus eſt honorandus, atque inde fit, ut homines maxime honorem affectent: ob id enim, inquit idem Ariſt. *ibid. cap.* 5. *lib.* 1. ſectari honorem homines videntur, ut ſe ipſi bonos eſſe credant. Cum ergo virtus bonum faciat habentem, D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 47. *art.* 1. *ad.* 3. & honor debeatur virtuti, qui honoratur, bonum reputabitur: nunquam enim vilipendere oportet, ut dicebat Plat. *ult. de Leg.* an boni eſſe, aut ſecus aliis videamur, licet præ omnibus curandum ſit, non ut boni videamur, ſed ut privatim & publicè ſimus, eodem Platone aſſerente *in Gorgia*. Qua vero ex cauſa virtuti honor debeatur, ipſemet Ariſt. *loco ſupra cit. lib.* 2. declaravit, nimirum, quia eſt alicujus boni effectiva, imo ut Plautus *in Amphitr. Act.* 2. *ſc.* 2.

—— *Omnia adſunt bona quem penes eſt virtus.*

14 Cum vero & virtutes non unius generis ſint, & bona item diverſi ſint generis & unum ſit melius &
15 excellentius altero, una etiam virtus erit major altera, quod bonum ex ea emanans, majus fuerit
16 altero, quod à minore virtute procedit. Si ergo majoris boni eſt effectiva, eo major virtus cenſenda; major virtus, exempli gratia, erit magnificentia, quam liberalitas, ſiquidem majus bonum in ſuo genere ex illa, quam ex hac haberi palam eſt; major & dignior item Juſtitia erit, quam temperantia, cum bonum ex Juſtitia emanans, majus & magis communicativum exiſtat, quam quod procedit ex temperantia. Ergo & majore honore digna erit Magnificentia, quam liberalitas, & Juſtitia, quam temperantia: & conſequenter majorem honorem conſequi debet magnificus, quam liberalis: & majorem Juſtus, quam temperatus, & idem procedere in omnibus ac ſingulis virtutibus, eſt acceptiſſimum. Unde ſapienter Plato *lib.* 5. *de Republ. in princ. Honorandus*, inquit, *certe eſt, qui nihil injuſte agit, qui vero nec alios id facere patitur, duplici honore, imo etiam magis eſt honorandus: ille enim uno, hic multis hominibus præſtantior eſt: & qui aliis bonis abundat, quæ in alios transfundi poſſint, ſi cæteros participes efficit, tanquam vir ſummus bonoran-*
17 *dus*. Hæc Plato, & quidem optime, nam cum virtutis magis propium ſit honeſta agere, quam non agere turpia, ut Ariſt. dicebat, *lib.* 4. *eorundem Moral. cap.* 1. magis item proprium virtutis eſt, in alienum bonum, & in commune, quam in proprium aut particulare redundare; quia honeſta agere ſimpliciter ac poſitive in alienum ſemper bonum redundat: non agere turpia, non ſimpliciter, quia id poſitive bonum non eſt: nihil enim boni poſitive mihi evenit ex hoc, quod meas divitias non fureris, at ſi tuas mihi impertiaris, hoc quidem
18 poſitive bonum eſt. Ex quibus ſequitur: quod qui magis utilis Reipublicæ eſt, honeſte & ex virtute operando, in honore aliis præcedere debet: cum majoris boni cauſa exiſtat.

Dubium tamen facere poterat id, quod dictum eſt, honorem ſoli virtuti deberi, & propter eam tantum homines honorari, cum pleraque alia ſint, quorum cauſa homines honorantur, & quibus jure optimo honor deberi videtur, ut eſt potentia, do-
19 minatio, nobilitas, ſexus, ætas, divitiæ, & alia nonnulla: cum effectu enim videmus honorari potentes, & qui cæteris dominantur præ aliis omnibus: ergo potentia honoratur magis quam virtus. Imo hoc jure fieri, vel Platone judice *lib.* 5. *de Repub.* patet. *Quæ dominantur*, inquit, *præ illis, quæ ſerviunt, ſemper ſunt honoranda*: unde illud in Sacris: *Prover. c.* 4. *verſ.* 28. *In multitudine populi dignitas Regis, & in paucitate plebis ignominia Principis*. Sic etiam de aliis rebus ſupra nominatis conſtat, eas honorari non minus quam honoretur virtus.

Si tamen animum advertamus, omnia, quæcun- 20
que honorantur, non reſpectu ſui ipſorum, ut virtus, ſed in ordine ad ipſam virtutem, honorari comperiemus, & ſic propriiſſime ſoli virtuti debetur honor per ſe, cæteris autem rebus non per ſe, ſed quatenus virtuti vel inhærent, vel inhærere debent: quia dominantes & potentes in tantum honorantur, in quantum dominatio & potentia cum Juſtitia pari paſſu incedere debent, cum qui dominantur, Juſtitiam ſimul populis adminiſtrent: neque Juſtitia propter dominationem & poten-
tiam, ſed è contra hæ propter Juſtitiam honoren- 21
tur: dominari enim debet inter homines, qui juſtiſſimus eſt. Sic etiam de nobilitate diſſerendum: nam primi nobiles in aliqua civitate, aut communitate, aut prius in mundi primordiis, quando nullus alteri præibat, ſed erant omnes genere æquales, ii exiſtimati ſunt, qui alios virtute excedebant, Seneca optime id dicente, *in*
Epiſt. n. 90. & ſic iis honor propter virtutem habeba- 22
tur. Poſtmodum in abuſum converſa ea conſuetudo eſt: cum enim tunc, qui erant virtute cæteris excellentiores, honores, potentia, dominio & divitiis potiti eſſent, filios ac deſcendentes ſuos earundem rerum hæredes reliquerunt, quorum plurimi divitiis ac potentiæ ſiſi, virtute neglecta, honorari tamen, ut progenitores voluerunt, fucatam quandam generis nobilitatem adinvenientes ex majorum virtute & gloria emanantem, quæ in rei veritate imaginaria potius, quam realis quædam res eſt: unde recte Plato *in Theæteto*, *Nobilitas apud Philoſophum virum abſurda quædam curioſitas apparet. Non enim*, ut Seneca *in Epiſt. n.* 44. dicebat, *facit nobilem, atrium fumoſis imaginibus plenum: nemo in noſtram gloriam vivit, nec quod ante nos fuit noſtrum eſt: animus faciat nobilem, cui ex quacunque conditione ſupra fortunam ſurgere licet.* Et recte alter Seneca, *in Herc. fur. Act.* 2. ſub perſona Lyci.

Non vetera patriæ jura poſſideo domus
Ignavus hæres, nobiles non ſunt mihi
Avi, nec altis inclytum titulis genus:
Sed clara virtus. Qui genus jactat ſuum,
Aliena laudat.

Cui concinit id, quod prudentiſſime Juvenalis, *Sat. octava*.

---- *Miſerum eſt alienæ incumbere famæ.*

Quod ergo honorentur nobiles, non ex nobilitate, 23
ſed ex prima majorum virtute fit: nam honor tan-
git poſteros, laus vero eorum ſolum eſt, quorum 24
eſt virtus, ut poſt alios Philoſophos dicebat Valleſ. *in lib. de ſacr. Philoſoph. c.* 74. Habet tamen medius fidius id ſaltem nobilitas ſibi proprium, ut faciat præſumptionem, pro ſe excellentiæ virtutis, & quod boni filius bonus futurus ſit, cum generis virtus ſit nobilitas, Ariſtot *lib.* 3. *Polit. cap.* 8. & ut
recte Plato *in Alcibiad.* 1. Meliores eſſe naturas in 25
nobili genere, conſentaneum eſt, quam in ignobili: unde idcirco nobilitas refertur ad bonitatem generis, cum nobile id ſit, quod ex bono prodiit genere, ut Ariſtot. dicebat 1. *de hiſt. anim. cap.* 1. & ſic ſemper refertur ad virtutem.

Sed & propter ætatem honorantur homines, non 26
ob ipſam tantum ætatem, quantum ob id, quod ætate majores juniores, & minores prudentia, conſilio, virtute prævertant, aut prævertere debeant, idemque dicendum de ſexu, nam maſculinus eandem ob cauſam præ fœminino honoratur, cum virtus proprie virorum ſit. Sed & divitiæ, licet immerito, honorantur, nam ut Plat. 9 *de Repub.* dum divitiæ & divites honorantur, & virtus & boni contemnuntur. Honorantur tamen & ipſæ ex eo, quod bonorum, & eorum, qui virtute poſſent, eſſe deberent: per abuſum tamen honorantur, pro-

propter utilitatem, quam ab aliis ſibi homines e-
manare ſperant: ſimulatus ergo hic honor eſt, non
verus, qui ſemper & ubique locorum ad virtutem
refertur, & ejus intuitu habetur: & præcedentia, quæ
eſt, ut diximus, collatio vel perceptio majoris ho-
noris, reſpectu alterius, refertur ad majorem virtu-
tem minori comparatam. Unde à primo ad ulti-
mum concludendum videtur, in honoris collatione
28 in Republica, illum debere præ cæteris honorari,
& inter alios magis honorari, quod idem eſt ac
præcedere, qui virtute alios præcellit: ex hac enim
non ſolum homines meliores dicendi reſpectu ſui,
ſed etiam reſpectu Reipublicæ, quod majoris boni
illi cauſa eſſe poſſint: idemque procedere debet in
ſcientiis, & artibus: Nam quanto majus bonum
per ipſas conſequimur, tanto ſunt illæ præſtantio-
res & nobiliores, & tanto majore honore dignæ.
Neque contra hoc facit id, quod Ariſtot. *de Anim. text.* 1. D. Thom. 2. 2 *qu.* 182. *art.* 1. Conciliat. *diff.* 5.
verſ. propter tertium Valleſ. *de ſacr. Philoſ. c.* 74. Ro-
deric. Caſtreſ. *in Medic. Polit. lib* 1. *c.* 12. Epiphan Fer-
29 din. *lib.* 1. *Theor.* 1. & ex Juriſconſultis Caſſanæus,
& adducti per ipſum *in Catal Glor. mund p.* 10 *con-
ſid.* 25 nempe quod ars & ſcientia nobilis dicatur
ex ſubjecti præcipue nobilitate, aut propter demon-
ſtrationis certitudinem, aut propter utrumque:
nam in idem recidit, quod dicebamus, quia
ſubiecti nobilitas apud Philoſophos accipitur pro
bonitate ejuſdem, & nobile tanquam quid cum bo-
30 no convertibile; & id circo ſcientia, quæ verſatur
circa nobilius ſubjectum, magis eſt honoranda,
quia majus bonum ſibi pro fine proponit. Certitu-
do etiam demonſtrationis in tantum facit ſcientiam
honorabiliorem, in quantum eſt majoris boni effe-
ctiva, quia producit nos ad certam & infallibilem
rerum cognitionem, & facit nos certiſſimo tramite
invenire veritatem eorum, de quibus eſt ſpecula-
31 tio: abſque veritatis autem inventione nequaquam
boni quicquam ex artibus & ſcientiis aſſequi poſ-
ſumus: nam ſi quid bonum eſt, id etiam verum ſit
oportet: cum verum & bonum convertantur, &
ſcientia veritatis ſcientia boni ſit. Plat. *in Parm.*
32 Subjectum autem ſcientiarum illud præire cæteris de-
bet, quæ animum reſpicit, animi enim bonum cor-
poris bono anteferendum eſſe, nullus eſt qui ambigat.

Et hæc pro fundamento ſint decidendæ quæſtionis: ante cujus determinationem operæ pretium duco, ut iis calumniis in medium allatis, quibus tam Medici, quam Juriſconſulti, & tam Medicina, quam Juriſprudentia laceſſuntur, eas omnino diluamus, ne ad nugas, in ipſo pugnæ fervore, converti non oporteat, & ab ea diverti: quia dum frivola alterius partis jurgia potius, quam oppoſitiones altera conatur repercutere, à ſolido & rationali diſcurſu ab utriſque deviatur, nec optatus finis, interim incaſſum tempore præterlabente, quæſtioni imponitur,

SUMMARIUM.

1 *In Medicam artem cur multi invehantur.*
2 *Artifices nomine plurimi, re autem perpauci.*
3 *Ignorantia ſemper audaciam comitem habet.*
4 *Medicina origo ignota.*
5 *Medicina origo ex peccato.*
6 *Medicina ex hominum intemperantia.*
7 *Non eſt opus Medico bene valentibus.*
8 *Medicina eſt ſuperflua.*
9 *Medicina eſt noxia,*
10 *Medicina religioni contraria.*
11 *Medicina ars vana & inconſtans.*
12 *Medicina eſt ars, in qua plus valet experientia quam ratio.*
13 *Medicina eſt ars mechanica.*
14 *Niſi Medici eſſent, nihil eſſet ſtultius Grammaticis.*
15 *Bonus Medicus eſſe non poteſt, qui non ſit malorum morum.*
16 *Medicorum vitia.*
17 *Medici dicuntur ex eo, quod homines è medio tollant.*
18 *Medici ſunt ſuperbi.*
19 *Avaritia proprium Medicorum vitium.*
20 *Invidia proprium Medicorum vitium.*
21 *Medicus eſt ignobilis.*
22 *Medicus an adæquatur doctoratus dignitatem, non eſt certum.*
23 *Medicus computatur inter viles artifices.*
24 *Medici exercitium antiquitus ſolis ſervis exercendum relinquebatur.*
25 *Medici dicuntur parabolani.*
26 *Medici non ſunt majoris valoris, quam obſtetrices.*
17 *Medicus, Merdicus, Mendicus.*

QUÆSTIO II.

Objecta in Medicinam & Medicos.

SEd plurimum mehercle excreſceret noſtra oratio,
ita ut juſtum volumen ob ipſum, multoque
majus expoſceret, ſi ſingula quæque à Juriſconſul-
tis, aliiſque nonnullis Profeſſoribus in medicinam
& Medicos objecta, hic diſcutienda proponere-
mus: mirandum enim eſt: quantopere multi in
nobiliſſimam hanc artem, atque in ejus ſtudioſo
invecti ſint: cujus rei cauſam aliquando mecum
ipſe perſcrutatus, non unicam in ſingulis detracto-
ribus eſſe comperi. Ante omnia autem ipſius artis 1
præſtantiam, & difficultatem id operari certum eſt,
nam ſolet accidere, inquit Ptolom. *de Jud. Aſtr. in
præm.* ut artes difficiliores vulgi judiciis vituperen-
tur, ac facile evenit, ut homines in illis ea con-
temnant, quæ ipſi ignorant. Sed fit præterea, ut
nonnulli medicinam & nunc aſpernentur, & alias
aſpernati ſint, ob odium & æmulationem ipſorum
artificum, & in horum ſenſu fuit forte Plinius, qui
vel ob particulare, quo nonnullos Medicos proſe-
quebatur, odium, vel quia ipſe in recenſione ſuæ
naturalis hiſtoriæ multa attuliſſet à contemporaneis
ſuis Medicis vel reprobata, vel illis minus accepta,
in eos acerbe invectus eſt: ſed dum ipſe in alios
invehitur, propria vineta cædere videtur: multa
enim bona ejus hiſtoria habet ad medicam facul-
tatem pertinentia, & cæteris magis humano generi
utilia, atque proficua. Sed videnda, quæ contra
Plinium affert Joan. Fileſac. Theologus Pariſienſis
lib. 2. *ſelect.* in medicinæ defenſionem. Verum & in
hoc eodem numero Juriſconſulti nonnulli ſunt,
qui dum artis hujuſce gloriam ac præſtantiam tranſ-
verſis oculis intuentur & Medicos ipſos in hono-
ris cauſa æmulos ſibi eſſe dedignantur, contra ar-
tem & artifices obloquentes, ſe ipſos & Juriſpru-
dentiam ea ratione extollere ſe putant: neque enim
alia via ſibi ſuccedere poſſe vident eorum aliqui
honoris palmam obtinet, quam affectata quadam
æmulorum depreſſione.

Alii ſunt, qui medicinæ & Medicis male volunt, ob improſperos ſucceſſus, qui ſibi ab illis prodierunt, ut charæ alicujus perſonæ, puta filii, uxoris, parentis amici interitus, & hujuſmodi. Anne iniquiſſimi hominum ii ſunt, qui ab arte expoſcunt, quod ejus potentiam exuperat, nimirum, ut eos, qui à morbo vincuntur, ad ſanitatem revocet? quod tantundem eſſet, ac ſi jam mortuum hominem ad vitam revocari ab ea expetere, quod non humanæ alicujus artis præſidio, ſed ſupernaturali tantum Dei potentia poteſt ſuccedere. Atque his affines ſunt, qui medicinam & Medicos idcirco inſectantur, quia morbis longis & incurabilibus detenti, non poſſunt, ut optarent, artis hujuſce beneficio, ab illis allevari.

Alii vero (quibus juſtior forte hujus ſimultatis
cauſa una ex parte offertur) in hanc artem invehun-
tur, quod artificum multitudinem ſupina ignoran- 2
tia inſignium exoſam habeant. At vero injuſte a-
gunt, qui hominum peccata in artem retorquent,
& qui ob unius culpam omnes condemnant. An non
in quibuſcunque artibus exercendis idem uſuvenit,
ut artifices nomine quidem complures ſint, re
autem perpauci, ipſo Hippocrate atteſtante
in lege? An non idipſum in Juriſprudentiæ

profeſſione contingere, ipſi quoque Juriſconſulti contitentur? Iniquum autem eſt, ut Ptolomæus dicebat. *lib.* 1. *de Jud. nat. c* 1. Arti adſcribere errata, quæ ab imbecillitate Profeſſorum oriuntur.

Sunt præterea nonnulli, qui artem hanc præclariſſimam & artifices irrident ac deſpiciunt, quod à natura optimum ſortiri temperamentum, & idcirco morbis quàm minimè tentati, propriæ prudentiæ ſanitatis ſuæ incolumitatem acceptam referentes, cæteros hominum, qui deterius temperamentum ſortiti & imbecilliori natura muniti morbis ob eam, aut aliam quamcunque cauſam faciliùs conflictati, Medicina & Medicis indigent, cùm ſuis præceptis & medicamentis derident, naſoque, ut dicitur, adunco ſuſpendunt, tanquam ſatur homo, qui famelico eſcam ad jejunium frangendum quærenti exprobraret. Et tamen ii ipſi, velint nolint, dum medicinam contemnunt, ejus neceſſitatem & utilitatem facto ipſo confitentur: nam aut aliquid faciendo, aut prætermittendo, ſani vivunt, ut Hipp. demonſtrat, *lib. de Arte.* Hujus claſſis jam fuit Cato ille, Medicorum, imò (inquam) doctorum omnium hoſtis acerrimus, qui tamen ſuæ inſcitiæ pœnas dedit, cum filium & uxorem ſua ignorantia perdiderit, non obſtante, quòd de ſe, ſuaque prudentia (ut eorum, qui ignorantia pollent, mos eſſe ſolet) tam magnificè ſentiret, ut gloriaretur, ſcire ſe ſuis præceptis familiam ſuam ſervare incolumem, contempta omni Medicorum ope, ut Plutarchus *in ejus vita* teſtatur. Sed quid mirum, hominem, qui tunc & imperitus eſſet, & li-
3 teras odiſſet, tantopere de ſua ſcientia extolli? annon ignorantia ſemper audaciam comitem habet, ut Hippocr ipſe *in lib. qui inſcribitur Lex*, teſtatum reliquit? At verò ſiqui alii hujus ordinis ſunt, nempe qui medicinam ob id inſectentur, quòd ipſi ea non indigeant, imprudenter omnino facere videntur, dum naturæ indigentiam ab uno individuo metiri, ad reliqua omnia transferre conantur. Sed illud pro certo & quotidiana experientia docti, vel jurati affirmare Medici poſſumus, nullum genus hominum turpiter unquam labi & in irreparabiles propriæ, vel alienæ ſalutis errores præcipites dari, quàm vulgarium hujusmodi doctorum turbam, qui, dum ſuam ſapientiam detegere & oſtentare pruriunt, craſſæ & impudentis ignorantiæ notas maniſeſtiſſimas præbent: nam non ipſe ſolus, neque ſemel vidi hujusmodi farinæ homines ſelectis quibusdam ſuis, ut plurimùm abſurdiſſimis medicamentis, vel ineptis quibusdam & inanibus omninò præceptis, dum ſanitatem reſtituere quibusdam ſtuderent, eos è medio evidenti facto ſuſtuliſſe: neque longè quærendum exemplum eſt, nam ipſe Cato, ut dixi, in filio & uxore ejus rei periculum fecit.

Cum his pari paſſu procedunt, qui nauſeabundi hanc artem ipſosque artifices reſpuunt, ut univerſis hominibus magis ſapere videantur: & ob hoc ipſum, Catonem inimicum nos habuiſſe certum eſt, fortè & alios, quos nominare quidem volo, ſciolos maxime quosdam recentiores. Ii tamen, quicunque ſint, qui præ aliis ſapiunt, ne interdum cum magno ſuo malo propriæ ſapientiæ vires in ſeipſis experiuntur, cæterisque deriſui ac deſpectui in futurum ſunt. Sed accedamus jam ad ea, quæ vel omnes prædicti ſimul, vel eorum aliqui contra Medicinam & Medicos obloquuntur, ut deinceps ea refellere liceat, & primò videamus, quæ contra artem, dehinc quæ contra artifices objiciuntur, vel objici poſſunt: nam & in hoc illis manus dabo.

4 Circa originem primò medicinæ nonnulli eam criminantur ac deſpiciunt, volentes eam eſſe ignotam ut quidam ex recentioribus Juriſconſultis contendit, qui vel auctores non legit, quod credo, vel legiſſe diſſimulavit, illud ignorantiæ aut conclamatæ negligentiæ, hoc malignitatis indicium eſt. Aliis, qui
5 magis rem ratiocinari norunt, affirmare liceret, illam à peccato derivaſſe; ut ex Theologorum auctoritate probat Daniel Ulierden. *in Libell. Quod Medicus non corpus ſolum ſed animum etiam curat:* nam omnes morbi, & ærumnæ humano generi familiares, circa quorum curam medicina verſatur, ſunt pœna peccati à primo homine in terreſtri paradiſo patrati: nàm in ſtatu innocentiæ neque morbis eſſet conflictatus homo, D. Thom. 1. 2. *q.* 85. *art.* 6. neque ex conſequenti medicina indiguiſſet, quod confirmat illud *Eccleſiaſt. cap.* 38. *verſ.* 15. *Qui delinquit in conſpectu ejus, qui fecit illum, incidet in manus Medici.* Adde quòd etiamſi hoc non haberet ve- 6
ritatem, certum tamen eſt, medicinam à peccato originem duxiſſe: quia omnis medicina circa morbos ſanandos ex intemperantia pullulat, Platone aſſeverante *lib.* 3. *de Rep.* aliter cum temperantia homines ſani viverent, neque medicina egerent; unde Ægyptii ex eo, quod à ciborum affluentia & ab ipſa intemperantia, omnem morborum congeriem naſci crederent, ſeſe ſingulis menſibus per triduum purgare aſſueverunt, ut narrat Herodot. *in Euterp.* Ergo ſublata intemperantia, tolletur prorſus medicina, quia homines ſani vivent, ſani verò medi- 7
cina non indigent, juxta illud in Evangelio Marci, *cap.* 2. *verſ.* 17. *Non eſt opus bene valentibus Medico, ſed male habentibus*, cui conſonat illud Ovidii *lib.* 4. *Triſt. eleg.* 4.

Si valeant homines, ars tua, Phœbe, jacet.

Unde Celſus *lib.* . *ſuæ Medic. cap.* 1. *Sanus homo, qui & bene vivit, & ſuæ ſpontis eſt, nullis obligare ſe legibus debet, ac neque Medico, neque Jatralipta egere:* idemque comprobat Pauſaniæ dictum apud Plutarchum *in Apophtheg. Lacon.* Ne Medici quidem apud ſanos, ſed ubi ſunt ægroti, verſari conſueverunt. Plura autem circa hoc propoſitum vide apud Tiraq. *de Nobil. cap.* 31. *à n.* 494. *ad ſeqq.* Et tamen etiam- 8
ſi intemperanter vivant homines, & medicina intemperantiæ vitiis occurrere procuret, ſuperflua quoque & ad nihil utilis videtur: quia cum cætera etiam animalia, non minùs quàm homo, corruptioni ac morbis ſubjiciantur, tamen nulla ex illis medicina utantur, ſuperfluus etiam erit ejus uſus in homine, quia natura ex ſe ipſa morbos curat, vel ipſis Medicis non tergiverſantibus, Hipp. 6. *ad morb. vulg. ſect.* 5. quæ ergo curat morbos per ſe in aliis animantibus, curabit etiam in homine. (An Medici aliquando Roma pulſi ſint, vid. Reies *pag.* 1. *Camp. Elyſ.*)

Neque ſolùm ſuperflua, & inutilis medicina habetur, ſed noxia, & mortifera, ut deblaterat quidam craſſioris minervæ Juriſconſultus: quod comprobant nonnulla ſapientum dicta, ut illud Pau- 9
ſaniæ apud Plutarch. *ubi ſupra*, qui interrogatus, cur Medico cuidam detraheret, cum ab eo injuria non eſſet affectus, quia, inquit, ſi de illo periculum feciſſem, nequaquam viverem: & illud, quod ſequitur, quo Medico, qui ei gratulabatur, quod ſenex factus eſſet, reſpondit: Quia te Medico non ſum uſus; & tertium: quo firmabat, illum optimum eſſe Medicum, qui ſuos ægrotantes tabeſcere non ſineret, ſed quam primum ſepeliret, quaſi nonniſi noxa, & damnum à Medici opera proficiſci poſſit, de qua vide Royz. *dec.* 1. *Lituanica*, *n.* 89. *& ſeqq.* quæ omnia cum aliis nonnullis referuntur etiam à Tiraq. *ubi ſupra.*

Sed quod adhuc magis quid eſt, medicinam reli- 10
gioni eſſe contrariam, patet apertiſſimè ex ſacris Canonibus, *cap. Contraria diſtinct.* 5. *de Conſecr. in* 3. *part. Decret.* & probatur etiam ratione, quia multa contra ipſius religionis dogmata Medicina & docet, & operatur: Jejunium ab illa tantopere commendatum, tanquam inſalubre ac noxium vituperat, virginitatem, rem apud illam ſanctiſſimam, continentiam, rem tam honeſtam rejicit, ac diſſuadet, gulæ illectamenta, veneris irritamenta, contra ipſius religionis conſilia, procurat, nam ſuis remediis languentem appetitum excitare, ſopitam venerem irritare, mulieres ipſas libidinis inſtrumenta, ita fucis exornare ſtudet, ut homines ad ſui concupiſcentiam alliciant: quæ omnia, cum in animæ detrimentum ſint, quam ſanctiſſimæ religioni contraria exiſtant, ſuperfluum eſt explicare. Sed quid quod ipſi quoque ſapientiæ & omnium, ac ſingula-

ſingularum artium, & ſcientiarum acquiſitioni medicina impedimento eſt, aſſeverante Platone, qui & ipſe Medicus erat. *lib. 3. de Republic. verſ. med.*

Cum igitur Medicina & ſuperflua ſit, & noxia, & religioni contraria, & animæ bono, cur non
11 ab hominum ſocietate exulare permittitur? nam & cum his omnibus vana etiam eſt, quod ſatis ſuperque ejus inconſtantia & incertitudo demonſtrare poterat: quid certi enim boni promittere poteſt ars, quæ incertam habet veritatem? nullam artium eſſe magis inconſtantem, dicit Plin. 29. *ſua Nat. hiſt. cap.* 1. adeo namque inconſtans eſt, ut pro ingenio eorum, qui in ea excellunt, ſingulis ætatibus immutetur, nam famam, ut addit, novitate aliqua Medici aucupantur, unde Platone aſſeverante *dial. 3. de Repub. tranſ. med.* diverſa erat Medicina tempore Æſculapii ab ea, quam ſuo tempore Medici exercebant, quam tanquam nimis operoſam & difficilem vel ipſe Plato *ibid.* damnabat. Quid autem ſi eam, quæ nunc eſt in uſu, Plato cognoſceret, an non Fabris illis conſilium univerſis hominibus daret, de quo ipſe, ut relictis Medicis, quod non eſſet ſibi otium ad ægrotandum, naturæ ſeſe committerent? Recte enim medius fidius facere viderentur, quis enim tam prolixam medendi rationem pateretur, cum antiquitus unico medicamento ſolvente, aut vomitorio, aut alio ſimili curationes unico die abſolverent, quas nunc ne mille quidem medicamentis, ac ne per annum quidem abſolvere Medici norunt. Non poteſt ergo realem ullam veritatem eis promittere, quæ pro hominum voluntate ſua præcepta immutat. Sed vide inſuper, quæ præ cæteris affert de hac medicine inconſtantia Royz. *deciſ. Lituan.* 1. *n.* 82.

Confirmat ſuperiora, quia medicina non eſt inventa ratione, ſed experimento, abſque ulla ratione, ut ex Ariſtotelis & Galeni teſtimoniis teſtatur Argenterius, contra quem tamen pugnat Epiphanius Ferdin. *Theor. libro primo, Theor.* 1. idcir-
12 co à Juriſconſultis non injuria dicitur, quod medicina ars eſt, in qua plus valet experientia, quàm ratio. Rip. *tract. de Peſt. part.ult. part.2. n.26.* Quæ igitur veritatis aſſecutio ſperari poteſt ab arte, in qua ratio veluti exulat, neque per eam licet homini ad finem ejus, quod quærit, devenire, ubi & ipſam ratiocinationem homini propriam ad nihilum valere experimur? Ubi enim eminet experientia, eminet rationi contraria, cedere ipſa ratio cogitur. Rectè igitur Macrob. *lib.* 7. *Satur. cap.* 15. Medicina inquit, Phyſicæ partis extrema fæx eſt, (quam amarulento ore id profert!) cui ratio cum teſteis terreniſque corporibus: ſed quid rationem no-
13 minavi, cum magis apud ipſam regnet conjectura, quam ratio? Jure ergo inter mechanicas artes, & maxime abjectas connumeranda videtur, ex Ariſtot. 1. *de Anim.* Averr. *comm.* 17. *&* 1. *Collig. c.* 1. & ex juriſconſ. Carrar. *de Med. part. tertia, numer.* 14. & idcirco non mirum eſt, Cardanum *in libello de libris propriis*, hæc habere: Ac medicina, ſi qua alia (gloria, quæ illam committatur, excepta) tota ſervilis eſt, plenaque laboribus & incommodis, ſolicitudinibuſque immenſis ac anxietatibus, &, ut vere fatear, ingenuo viro indigna, ut non mirer, olim ſervorum fuiſſe hoc exercitium. Unde neque mirandum, Hippocratem *lib. de flatibus* faſſum eſſe, hanc artem eſſe ſordidam, ut ſomniat Tiraq. *loc. cit. de Nobil. n.* 413. neque mirum eſt, eam ab auctoribus claſſicis nullo honore dignari, & à Virgilio ingloriam, ac mutam artem vocari, 12. *Æneid.* ibi:

Ille poteſtates herbarum, uſumque medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.

ubi loci mutas artes dixit, id eſt occultas & gloriam non afferentes, præcipuè muſicæ, vel poeſi potius, aut rei bellicæ comparatas, exponit Aſcenſius & alii.

Sed quot, & quanta, Deus bone, contra Medicos objiciuntur! nihil boni habet homo, quod judicio horum medicinæ oſorum non amittat, ſi Medicus profeſſione ſit: ſcientiæ, bonorum morum, nobilitatis, omniſque honoris Doctoratus ipſius, animæ denique jacturam facere eum, qui medicinæ ſe addicit, ſerio affirmant jatromaſtiges quidam, tantum in illis poteſt maledicendi pruritus ille, & enthuſiaſmus, ad quem ad hujus artis odio rapi ſe 14
permittunt. Quoad ſcientiam enim in tantum deſpicitur Medicus, ut ab Athenæo illud prolatum ſit. Niſi Medici eſſent, nihil forte ſtultius Grammaticis, quaſi Medicinæ ſcientia ſtultitia quædam ſit, non ſcientia.

Quoad mores vero Medici ita taxantur, ut nullus hominum in pejori conditione ſit: quod peſſimum omnium eſt, ipſi iidem medicinæ profeſſores non poſſe eſſe bonum Medicum affirmant, qui non 15
ſit malorum morum, ita Concil. *diff.* 7. *verſ. propter tertium, in fin.* quaſi ars ipſa morum pravitatem comitem perpetuam habeat. Sed multo clarius 16
Medicorum quaſi congenitos mores ad vivum depinxit *idem Conciliator, ibid.* Æmuli, inquit, ſunt, detractores, oblocutores, elati, ambitioſi, loquaces, ſcientiæ alicujus & laudis deteſtatores, negligentes, luxurioſi, vinolenti, aleatores, pecuniæ, vanæ gloriæ, & ſuperbiæ inhiantes, Dei etiam incultores, omnifariamque ſpernentes: & his non inferiora retulerat], *diff.* 1. *verſ. propter primum*, Medicus dicebat ille, eſt invidiæ pelagus inexhauſtum, detractionis organum, indefenſæ aut indefeſſæ ambitioni perforata clepſydra, alienæ veritatis garrulus prædictor, ignorantiæ propriæ conſtantiſſimus inconfeſſor, inexcuſabilis infirmorum neglector. Quid ergo ad alienæ profeſſionis hominibus de Medicorum moribus ulterius audire expectamus? Minima ſunt, horum reſpectu: quæcunque Juriſconſulti & præcipuè Tiraq. *de Nob. c.* 31. *n.*137. *& ſeqq.* aut quivis alius contra Medicos proferre poſſunt: ſed tamen & ipſi ex proprio penu contra nos nonnulla depromere tentant. Impietatis nos primùm criminentur, quod homines è medio officiosè tollamus, (vid. Camer. *oper. ſucciſ. ſ.* 3. *c.* 7 *cent.* 1. Panciroll. *mem. t.* 1. *p.* 2.) ita ut non aliunde nomen Medici ſit deductum, Carrar. *de Med. part.* 1. *num.* 13. de nobis enim dicitur à Plinio, *Experimenta per mortes agunt, Medicoque hominem occidere ſumma impunitas eſt*. Inde etiam Medicos dici Archiatros volunt, quòd ſint auctores, & principes omni mali, ut quidam Juriſconſultus, cujus nomen proferre nolo, dicit, qui, quicquid illi in buccam venit, obloquitur inſulſiſſimè, minimè gnarus eorum, quæ profert, de qua tamen voce vide, quæ affert Mercurial. *libro quarto, var. lect. c.* 1. & Cagnat. *libr. ſecundo, var. obſerv. c.* 15. & Juriſconſultis Cujac. *in comm. ad lib.* 11. *C. Juſtinianus. l. Medicus.* Sed & ſuperbiæ taxantur Medici, quia ſemper novitate aliqua famam nominis aucupantur, ut ex Plinio dixi. Avaritiam porrò tam propriam eſſe Medicorum volunt, ut jure connumerentur inter avaros. Maſcard. *concl.* 150. *n.* 3. Ac profectò nullum objectorum criminum in majore me erubeſcentia conjecit, quàm obiecta avaritia, quæ quidem tanquam in propria ſphæra, in pluribus Medicorum reſidere conſpicitur. Quin & ipſum Medicinæ inventorem ac Deum Æſculapium hoc vitio laboraſſe ferunt, ob illudque à Jove fulmine ictum, ut aliàs dixi licèt pateat Virgilii autoritate, 7. *Æneid.* Æſculapium à Jove fulmine interemptum ob id, quòd Hippolitum in vitam revocaſſet, ut patet in his ſeqq. carminibus.

Namque ferunt fama Hippolitum poſtquam arte noverca
Occiderit, patriaſque explerit ſanguine pœnas,
Turbatis diſtractus equis, ad ſidera rurſus
Ætherea, & ſuperas cœli veniſſe ſub auras:
Tum pater omnipotens aliquem indignatus ab umbris
Mortalem infernis ad lumina ſurgere vitæ,
Ipſe repertorem medicinæ talis, & artis,
fulmine phœbigenam ſtygias detruſit ad undas.

Et pleraque alia, ut ad rem revertar, de tam inemendabili Medicorum avaritia à Juriſconſultis ſunt prolata: ſed ſatis ſit adducere, quæ ſequuntur, ex Caroc. *de loc. & cond. part.* 2. *rubr. de Med. quaſt.*

quæſt. 6. *numero quinto*. Nihil inquit, hodie Medicis magis avarum, (utinam falſa diceret ſecundùm plurimum) omnes enim ſitibundi, & reputant ſe mereri plus ultra dimidium juſti pretii, & plusquam parabolani ſunt, nec palmæ denariorum phantaſticos ſatiarent: Quid ergo de Medicina & Medicis jactat Hipp. *in lib. de Orn. Med.* dicens. Nam omnia, quæ ad ſapientiam requirunt, inſunt in Medicina, argenti contemptus, &c. & Gal. *in lib. quod Opt. Medicus ſit & Philoſophus*, oportet Medicum eſſe contemptorem pecuniæ, & quæ ibi ſequuntur. Imò illud certum eſt, quòd ubi argentum, aut lucrum non eſt, nec Medicus venire vult, ut dicebit Gaſpar. Triſtan. *de Cleric. Med.* §. 16.

20 Invidiam porrò eſſe Medicis connaturale vitium; idque in proverbio eſſe, dicit ex noſtris Franciſc. Rauchin *de conſult. med. c.* 3. ſed & Medicorum hæreditaria etiam eſt ſuperbia, & avaritia, de quibus jam diximus: ut teſtatur ex Medicis ipſis Roderic. à Caſtr. *in Med. Polit. lib.* 3. *cap.* 2. & ex Juriſconſultis Tiraq. *cit. cap.* 31. *de Nob. num.* 437. *Et ſeqq.*

21 Præterea habetur Medicus pro ignobili, ut contendit Faber. *deciſ.* 9 ex quo Ricc. *collect.* 147. *part.* 1. qui tamen neſcire medius fidius videtur, quid ſit nobilitas, neque addam, hoc de Fabro mirum non eſſe. Quinetiam Medicus in tam vili

22 conditione eſt, ut Doctoratus gradum aſſequatur, necne, dubium adhuc ſit: litigant enim de hoc Juriſconſulti nonnulli, quorum nomina prætereo, qui tunc, quod volunt contra nos probare, verum eſſe ſibi perſuadent, cùm conditionem noſtram viliorem faciunt, an verò ullum ea rationis habeant fundamentum, necne, id illis curæ non eſt: nam ſatis ſuperque habent, ſi nonnulla verba alicujus legalis textus, vel alicujus Doctoris, ad id, quod ducunt, per ſummam vim accommodare poſſint.

23 Computatur ergo ob prædicta Medicus inter viles artifices, argumento *l. Artifices. C. de excuſat. Artif.* & jure, nam adeò vilis Medicorum profeſſio eſt, ut cuilibet liceat medicinam exercere, & nomen Medici etiam non doctoratis conveniat, neque ſolùm chirurgis, quod æquiori animo ferendum eſſet, ſed & cuicunque, ipſis obſtetricibus ac quibuſcunque quovis modo medicinam quamcunque exercentibus, ſed & veterinariis, & circulatoribus, & hujusmodi perſonis abjectiſſimis Medici nomen aptetur. Ripa *ubi ſuprà, num.* 11. & *ſeqq.*

24 Quinimò tam vile eſt Medici exercitium, ut antiquitus ſolis ſervis faciendum relinqueretur, argumento *l.* 1 §. *fin autem aliqua arte. C. de comm. ſerv. manumiſſ.* quod & Card. teſtatur *in lib. de libris propriis* Ac de facto patet ipſos ſolos medicinam feciſſe apud Romanos: ſed etiam apud Ægyptios id ipſum in uſu fuiſſe, demonſtrare poſſunt ſacri textus *Geneſ. cap.* 9. verba, in quibus habetur Joſeph precepiſſe ſervis ſuis Medicis, ut condirent patrem. Plura etiam adduci poterant ad demonſtrandum id ipſum Romanis familiare fuiſſe ſatis ſit una, aut altera auctoritas, ut illa ex Suetonio decerpta, apud quem *in Caligula*, c. 8. Auguſtus ad Agrippinam ſcribens, *Mitto* inquit *præterea cum eo ex ſervis meis Medicum, quem ſcripſi Germanico, ſi vellet, retineret*, & altera *in Nerone, cap* 2. ubi narrat Suetonius, Cneum Domitium hauſtum venenum pœnitentia mortis evomuiſſe, Medicumque ſervum manumiſiſſe, qui idem ſibi prudens ac ſciens minùs noxium temperaſſet. Pluribus etiam antiquis inſcriptionibus, cæteris relictis, quas ex Pignorio communicavit mihi Doctiſſimus vir Leo Allatius, (Vir, inquam, magis inter eruditos notus, quàm ut à me notior fieri poſſit, quibus omnibus ſummo decori & utilitati eſſe, ſatis ejus monumenta typis commiſſa, ac propediem committenda declarant) id ipſum commonſtrari poteſt, ut illa eſt apud prædictum Pignorium, *de ſervis*, *pag.* 40.

CRESTÆ CONSERVÆ, ET CONJUGI
CELEDUS ANTINOUS DRUSI
MEDICUS CHIRURGUS.

Et alienæ, quas apud ipſum vide: ubi etiam pleraque notatu digna reperies, de ſervis Medicis. Et ne omnia ex aliis tranſcribere videar, cætera nonnulla circa hoc videnda apud Tiraq. *ubi ſæpè, n.* 420. illud tantùm addam, Archiatros ipſos, qui principes Medicorum erant, inter ſervos fuiſſe connumeratos, ex Pignorio *ubi ſupra, p* 43. licèt ille contrarius omnino ſit Text. *l. Archiatri.* Ac denique tam deſpectum atque abjectum Medici nomen eſt, ut unicuique liceat appellare ſe Medicum & ſtultum, ut ibid. Ripa, *num.* 10. Sed & ipſos verè Medicos, nempe qui cum Philoſophiæ, Medicinæ quoque doctoratum aſſecuti, artem ſuam decenter utcunque exercent, minimi pretii eſſe, præter allata, illud declarat, quod à lege quaſi per contemptum Parabolani appellentur, ut omnes pene Juriſconſulti fatentur, argumento *l. parabolani C. de Epiſc. & Cleric.* & cur, & unde vocentur Parabolani, vel ſimili nomine, explicat Tiraq. *ubi alias, numer.* 421. quod etiam adnotarunt ex noſtris Roderic. à Caſtr. *lib.* 1. *Med. Poli. cap.* 10. & Canonher. *in prolegom. ad Hippoc. Aphor. pag.* 77. *verſ. objicies* 16. Quid mirum ergo Medicos non majoris valoris haberi, quam obſtetrices; Gloſſ. *in cap. non ſane* 14. *q.* 4. *in verſ. Nec Medico.* Ripa *ubi ſupra nu.* 106. & ex noſtris idem Roderic. à Caſtr. *ubi mox* Ob hæc omnia etiam ad vilipendium & deriſionem Medicorum quidam tranſgrediuntur & Medicum in modo excedentem, Merdicum, deficientem mendicum vocari dicunt. *de Med. par.* 1. *n.* 13. Ad quod poterant illud Plauti *in Rudente act.* 5. *Sc.* 3. non abs re addere.

25

26

—— G. Quid tu, num Medicus quæſo es?
L. Immo adepol una litera plus ſum quam Medicus G. tum tu
Mendicus es

Hæc & his etiam pejora in nos Juriſconſulti aliique objiciunt, & alia preterea quammulta, neque pudet prudentes viros hujusmodi pueriles nugas in ſpretum tam nobilis artis, eorumque profeſſorum in medium afferre: cujus rei cauſa ego quidem Deum hominesque teſtor, vicem eorum doleo, malè enim ex hoc in perpetuum audituri ſunt apud cordatos viros, & qui ſolidam ſapientiam, non futilem, & ex commentario profitentur. Ac profectò, ſi liceret mihi tam turpem, deformemque maculam ab illis delere, næ ego quam promptiſſimè id præſtarem, ut qui Juriſconſultos tanquam prudentes viros multum recolendos cenſeam; unde ob hanc ipſam cauſam, nempe ut quæ contra eos, eorumque peritiam obiiciuntur (non ut par pari referatur) refellere, ac confutare liceat, ea non ſecus ac de iis, quæ contra Medicinam & Medicos opponuntur, hactenus præſtiti, hic proponam; quod licet ipſi per ſe ſatis ſuperque præſtiterint, tamen facere non deſiſtam, ut meum erga illos obſequium experiantur, quod æqui bonique conſulant ſummopere exopto, atque ab ipſis enixe expoſtulo. Si quid tamen contra eos ob ſcioli alicujus culpam exciderit, quod contra eorum exiſtimationem videatur, ego quidem, licet factum nollem, prohibere tamen apud alios non potero, qui fortè cum maledictis in nos noſtramque artem nullum finem aliquos facere advertant, non ſe continere poterunt, quin acerbè iis reſpondeant, quia læſerunt prius.

SUMMARIUM.

1 *Legum origo ex hominum malitia.*
2 *Lex juſto non eſt data.*
3 *Nullus per leges humanas bonus evadit.*
4 *Leges naturæ contrariæ.*
5 *Lex non docet neque inſtruit hominem ad virtutem.*
6 *Lex à ligando dicta.*

7 *Lex*

7 *Lex habet vim coactivam.*
8 *Juris nomen à jubendo, non à Juſtitia.*
9 *Legibus carere hominibus præſtaret, & cur?*
10 *Boni non ſunt ſub leges.*
11 *Lex eſt per ſe muta.*
12 *Imperatores legibus non obſtringuntur.*
13 *Leges à ratione elongantur.*
14 *Leges etiam ſine ratione latæ ſunt ſervandæ.*
15 *Leges per ambages loquuntur.*
16 *Lex clara eſſe debet.*
17 *Legibus ob earum obſcuritatem fides derogatur.*
18 *Leges uni eidemque populo latæ inter ſe contrariæ.*
19 *Juriſconſulti erubeſcunt ſine lege loqui.*
20 *Mundus aliquando fuit ſine legibus.*
21 *Multa regna Jure & Juriſconſultis carent.*
22 *Ubi Juriſconſulti multi ſunt, ibi male conſtitutam eſſe civitatem indicium eſt, ex Platone.*
23 *Impoſſibile eſt hominem injuſte operari, ſi ſecundum leges faciat.*
24 *Leges plerumque malæ.*
25 *Lex intravit, ut ſuperabundaret delictum.*
26 *Juriſperitia neque ars eſt, neque ſcientia.*
27 *In Hiſpania Legumperitus venit maxime ſub nomine Literati.*
28 *Leges inſufficientes ad eum finem conſequendum, quem ſibi conſtituunt.*
29 *Mala auferendo auferuntur etiam multa bona.*
30 *Leges inconſtantes.*

QUÆSTIO III.

Objecta in leges & legumperitiam.

1 PLurima ſunt, quæ contra leges & legumperitiam ejusque profeſſores objiciuntur; quorum ego perpauca hic proponam, atque ea fortè tantum, quæ non diſſimilia videntur his, quæ ante contra Medicinam & Medicos objecta ſunt. Originem primo legum hominum fuiſſe malitiam, calumniatores pro certo habent, juxta illud Platonis *de Leg.* relatum à Macrob. *lib.* 3. *Saturnal. cap.* 17. Leges bonæ ex malis moribus procreantur. Quod etiam explicatur à Lucretio, *l.* 5. *de rer. nat.* in his carminibus.

Nam genus humanum defeſſum vi colere ævum.
Ex inimicitiis languebat, quo magis ipſum
Sponte ſua cecidit ſub leges, arctaque jura.

Et idcirco legibus vivere naturæ pravitatem & imperfectionem arguere recte ex Philoſophorum ſententia dicebat Peregr. *in Apolog. contra Med. Calumn.* immo eodem Platone aſſerente, *lib.* 9. *de Leg. non longè à fin.* Nam profecto, inquit, ſi quis hominum divinæ ſortis favore, ea natura præditus eſſet, ut cognoſceret publicum bonum, ad idque generosè ac ſemper intenderet, nullis legibus ſibi dominaturis egeret: quod Platonis dictum multo magis roborat
2 D. Pauli auctoritas, 1. *ad Timoth.* 1. *verſ.* 9. *ibi: Sciens hoc, quia lex juſto non eſt poſita.* Et videtur quidem ita eſſe, nam ad quid eſſent neceſſariæ leges, ſi homines & bene viverent ex ſe, & ratione omnia facerent? contra autem legibus opus eſt, ubi mali mores vigent, unde Jac. *lib.* 3. *Animal.* & corruptiſſima republica plurimæ leges. Præterquam quod leges non compellunt homines ad bene faciendum (de humanis loquor) ſed male facere prohibent, Felin. *in procem. Decret. cap. Res pacificus. n.* 1. ubi videnda alia nonnulla ad hoc facientia. Ergo ubi homines ex ſe à male faciendo abſtineant, quod longe facilius eſt, quam bene facere, leges ad nihil videntur neceſſariæ, & ſic à malitia ſola hominum
3 originem ducunt. Adde his, quod, ut Cardan. dicebat, *in lib. de Socr. ſtud.* nullus per leges humanas bonus evadit, ſed bene ex ipſarum metu à male patrando retrahitur. Cum ergo à malitia dependeant, & bonos homines facere non ſint aptæ, venerandæ magis videntur, quam laudandæ. Præterquam quod leges vim naturæ noſtræ inferunt, quia illi ſunt contrariæ; quo non diſſitetur Plato optimus Legislator *in Gorgia* dicens: *Lex et natura inter ſe contraria plerumque ſunt*, unde Hipòc. noſter *in lib. de Aer. Aq. et Loc. num.* 41. *Ut enim* inquit, *quisque maxime à natura virilis, et magnanimus eſt, ita plurimum ejus natura leges averſatur;* & idcirco ab eodem Platone *in Protagora* dictum eſt, *Lex, quæ tyrannus eſt hominum, multa præter naturam cogit.* Ac vere quidem tyrannus dici poteſt lex, cum vitæ dulcedini ac hominum libertati tantopere ſit contraria, eosque per vim ſibi ſubjiciant, at Lucret. *loc. cit.*

Unde metus maculat pœnarum premia vitæ.

Et Ovid. *lib.* 10. *Metamorph.*

—— Humana malignas
Cura dedit leges, et quod natura remittit,
Invida Jura negant.

Et illud Poetæ noſtri in ſua Tragicomœdia,

O troppo dura legge,
Che la natura offendi.

Neque hoc ex abundanti dictum ab effrænata libidine eſt, quia in rei veritate lex multis nobis interdicit quæ à natura, immo ſinquam, ab ipſo Deo permittuntur, Coninch. *de Sacr. Tom.* 2. *diſp.* 20. *dub.* 11. *num.* 110. neque dubium eſt, quod lex naturæ violentiam infert, unde D. Paul. *ad Romanos, cap.* 7. *verſ.* 23. *Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ,* & non extra rem Card. *l.* 7. *de var. riet. c.* 40. *Quod vero lege et conſuetudine conſtat, violentum quid habet.*

A fine porro à legibus intento non videtur legum peritia in bonitate cum aliqua ſcientia comparanda, quia ſcientia eſt de reliqua veritate, & docet atque inſtruit homines ad ejus inventionem, & ad virtutem; at vero lex non docet ullam veritatem, 5
neque inſtruit homines ad virtutem: ſed tantummodo imperat, permittit, retrahit, punit. *l. Legis virtus de ff. Leg.* D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 2. *art.* 2. Suarez *de Leg. l.* 1. *cap.* 15. & ad hunc maxime finem factæ ſunt leges, ut hominum, metu earum, coerceretur audacia, ut ex Iſidoro idem D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 95. *art.* 1. & ex Medicis Petr. Andr. Canonher. *in proleg. ad Hippocr. Aphor. cap. pag.* 73. *verſ. ſexto, à fine.* Unde lex à ligando dicta eſt, quia ligat, & obligat ad agendum retinetque ne 6
faciant, D. Tho. 1. 2. *quæſt.* 90. *art.* 1. Licet ſciam Ant. Auguſt. & ex Cicer. & ex legalis textus auctoritate velle, leges dictas eſſe à legendo, & plures alias tradi ejus nominis etymologias, ut videre eſt apud citatum Suarez, *de Leg. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 7
9. ſed quomodocunque ſeſe ea res habeat circa nomen, certum eſt legem habere vim coactivam, D. Tho. *ibid. quæſt.* 66. *art.* 5. unde aliqui prudentes 8
quidem voluerunt Juris nomen non à Juſtitia, ut Ulpianus volebat, ſed à jubendo deductum, ut probat Hieron. Magg. *lib.* 4. *Miſcel. cap.* 1. quod quidem, ſi Cardano in his credere par eſt, verificatur de quacunque lege, quia divina metu homines cogit eſſe bonos, humana nonniſi vi, ſed quotuquiſque homo eſt, qui inficiari poſſit, quod præſtaret homines legibus carere ut ex ſe ipſis, volentes & à natura boni efficerentur, non autem nolentes, & per violentiam, D. Thom. *ubi ſupra, quæſt.* 95. *art.* 1. quod & Terent. *in Eunuch. Act.* 1. *Scen.* dicebat

—— Nam præſtat 9
Sua ſponte rectè facere, non alieno metu.

Melius enim, ut proſequitur D. Thom. *ubi proxime* inducuntur ad virtutem homines bene diſpoſiti monitionibus voluntariis, quam coactionibus, & idcirco recte ab ipſo *ibidem* additum eſt, Bonos non eſſe ſub lege ſed tantum malos; & multo magis ad rem noſtram Ariſtot. 3. *Polit. cap.* 9. ubi
loquens de hominibus, qui in Republica cæteros 10
longè virtute antecellunt, dicebat in huiusmodi viros non eſſe poſitam legem, *Ipſi enim* inquit, *Lex ſunt:* etenim ridiculus foret, qui illos legi ſubjicere conaretur, quibus verbis conſonant D. Pauli verba jam citata 1. *ad Tim. Sciens hoc, quia lex juſto poſita non eſt, ſed injuſtis et non ſubditis, impiis, peccatoribus ſceleratis et contaminatis, et parricidis, et matricidis, homicidis, fornicariis maſculorum concubitoribus, plagiariis mendacibus, perjuris, &c.*

Videtur inſuper ſuperflua legum latio, quia leges

per

per ſemetipſas mutæ ſunt, & nihil operantur; & ad nihil vitales ſunt, niſi lex viva illis vitam &
11 robur conciliet. Ergo ſatis ſuperque eſſet, ſi lex viva, quam principes, Reges, Dominatores & Magiſtratus repræſentant (Mutus enim magiſtratus eſt lex, ſicuti viva lex eſt ipſe magiſtratus Ariſtot. *lib.* 5. *Et hic cap.* 4. Cicer. *lib.* 3. *de leg.* Gloſſ. *fin. in l. More major. ff. de Jurisd.*) bona eſſet, ac juſta: Nam ſi Res bonus fiat, ut dicebat Card. *ubi ſuprà* ſtatim omnes ferme, vel etiam ſine legibus, aut præmio ullo imitatione boni fiunt. Juxta illud Senecæ *in Thyeſt. act.* 2.

Rex velit honeſta, nemo non eadem volet.

& ante legumlationem, legis vivæ arbitrio & exemplo populi regebantur, ut ex D. Auguſtino qui ex Juſtino id refert, dicit Suarez, *lib.* 1. *de lege cap.* 7. *num.* 10. At cum ipſi Reges & magiſtratus aliquando mali ſint, quippe cum multa licere ſibi velint, quæ aliis non licent, ut aliena bona ſurrepere, mulieres alienas ſubigere, injurias ad libitum & ſine modo ulciſci, & alia permulta, quæ animi elatio & intemperantia dictat, hinc fit, ut leges
12 conſtituantur, quibus inhibeantur cæteri hominum ea facere, quæ ipſi ſibi licere volunt; neque enim Reges, Imperatores, & Dominatores legibus, quas aliis ponunt, obſtringuntur, *l. Princeps ff. de leg. et ſen. conſ.* quam & D. Thom. adduxit 1. 2. *quæſt.* 96. *art.* 5. Quomodo autem fieri poteſt, ut eadem lex, quæ norma debet eſſe & regula aliorum, ſine lege, & norma, & regula vivere debet; & tamen id plerumque uſuvenit, ut ipſa lex viva ipſius legis deſtructio ſuo exemplo ſit, Quamobrem cum lex multa & inutilis per ſe exiſtat, & lex viva non
13 ſolum illi vitam dare non ſit ſufficiens, ſed potius illi vitam adimat, præſtabilius atque optabilius eſt, homines abſque lege omnino vivere.

Præterea leges à ratione plerumque elongantur, nam & Plutarch. *in lib. de ſer. num. vind.* dicebat, in principio leges, quas ferunt homines, neque rationabiliter, neque undique æquitati conſonæ ſunt: quod non diffitentur ipſi legum conditores, & ſi libet, vide allata à Suarez *lib.* 3. *de leg. cap.* 12. *num.* 2. ubi pleraſque leges in tantum injuſtas eſſe dicit, ut etiam actus pravos non tantum permittant quam foveant. Unde hoc ipſum in ſe veritatem habere noſcentes ipſi legumlatores ſanxerunt, leges etiam ſine ratione, & contra iuſtitiam, & æquitatem, imo duriter latas, ſervandas eſſe *l. Proſpexit in Princ. ff. Qui & quibus nam* ex qua
14 Marant. *in ſpec. Aur. part.* 3. *num.* 102. *l. Non omnium & l. ſeqq. ff. de Leg. & Sen. Conſ.* videtur autem hæc ipſa lex contra æquitatem & injuſta. Quod ſi reſpondeas, nunquam leges eſſe injuſtas aut duras, ſed tales nobis videri, quos latet ratio, ob quam dictæ leges eo modo latæ ſint, cum multarum legum nulla ratio reddi poſſit, cur ita ſint latæ, *eadem l. Non omnium* D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 95. *art.* 2. tunc alia legum imperfectio, &
15 magni quidem momenti pullulat, quod ea, quæ dicunt, per verborum ambages, ac quaſi per nebulam tradant, ita ut ne Apollo quidem aliquando earum ſenſum aſſequatur, contra id, quod deſiderabat Iſidorus, ex quo idem D. Thom. *ubi ſupra, artic.* 3. quod nimirum lex clara & manifeſta ſit:
16 nam ex ejus obſcuritate tanta interpretum copia, tam inexplicabilis opinionum confuſio, tanta auctorum circa verborum intelligentiam contrarietas emergit, atque illa tam perpetua neceſſitas, ut quemadmodum Juvenal. *Sat.* 3.

---- *Veniat de plebe togata*
Qui Juris nodos, & legum ænigmata ſolvat.

17 Hinc deteſtabile prorſus vitium ipſis legibus irrepit, ut illis fides derogetur, neque illis credatur, niſi Doctorum autoritatibus comprobentur, Gratian. *diſcept. for. cap.* 257. *num.* 33. *Tom.* 2. ex quo etiam Fontanell. *de pact. nupt. clauſ.* 7. *Gloſſ.* 2. *part.* 9. *n.* 29. *Tom.* 2. unde meritò apud Guillelm. Onciac. *lib* 2 *Colloq. mixt. cap.* 18. Pancus Juriſconſultus Medico cedens, ingenuè profeſſus eſt auctorum multitudine variè inter ſe diſſidentium, veram rectamque Juris rationem vix ſubſiſtere; & quod præ omnibus deplorandum eſt aliquando ipſi Doctores, qui leges interpretandi poteſtatem habent, aut ſcientiam, non ſecundum veritatem, ſed ſecundum proprium affectum eas declarant, celantes alios ipſam veritatem, unde jure merito his comminatur Chriſtus Dominus in Evangel. *Luc. cap.* 11. *verſ.* 32. *Væ vobis legumperiti, quia tuliſtis clavum ſcientiæ, ipſi non introiſtis, ac eos, qui introibant, prohibuiſtis.* Inde denique fit, quod ſummopere damnandum, ut perrarò Juſtitia ſuum locum habeat; nam ut rectè idem Onciac. *ibidem cap.* 2. tam variorum interpretum ſubtilitatibus & opinionum conflictuum impatiens Juſtitia, ad ſuperos evolavit, terras relinquens.

Minus tamen hoc culpandum eſſe, niſi eadem contrarietas ipſaſmet leges exerceret: non modò enim diverſæ leges diverſis populis latæ, contrariæ inter ſe ſunt, permittentibus illis ea, quæ aliæ prohibent, & capitale delictum aliis judicantibus, quod apud illas modica pecuniarum ſumma redimitur, ſed ipſæmet leges uni eidemque populo latæ inter ſe contrariantur: & de priori concluſione patet mille exemplis. Lycurgus adulterium non puniebat, Joan. Coraſ. *in l.* 3. *ff. Leg. & ſen. conſ. num.* 7. quod tamen à legibus noſtris maximè punitur ut patet *ff. ad l. Jul. de Adult. & alibi.* apud aliquas gentes mulieres in hæredes admittuntur, etiam ad feuda, apud alias autem nequaquam. Leges civiles 18
ab Imperatoribus noſtris traditæ non obſervantur ubique, & precipuè in Gallia, Suarez. *lib.* 3. *de leg. cap.* 8. *num.* 4. & habent inter ſe nonnullas contrarietates, & ſic de plerisque conſiderari poteſt, de poſteriori verò concluſione, quòd eædem leges ejusdem populi contineant aliquando inter ſe contrarietatem, patet ex Gloſ. *in l. ex quibus cauſis ff. de Leg. & ſen. conſ.* cùm tamen lex ubique eadem eſſe debeat, ſi à Juſtitia & veritatem dependentiam habet, verum enim bonum & unum convertuntur. Quid mirum ergo eſt, cùm ipſæ leges inter ſe ſibi contrarientur, Juriſconſultos quoque ſibi invicem contrarios eſſe? Hoc non inficiantur ipſi Juriſconſulti, Caccialup. *de Tranſact. quæſtion.* 12. Carrar. *de Medic. & ejus off. part.* 1. *numer.* 130. & adnotat ex noſtris Peregr. *in Apolog. contra Med. calumn. pag.* 5. *& pag.* 181 Facile ergo inde eſt, ut verum omnino ignoretur, unusquisque enim pro ſua fulcienda opinione textum fautorem habet. Cùm ergo legum auctoritas pro decidendorum ratione ſit (erubeſcunt enim Juriſconſulti ſine lege loqui, ut no- 19
tant ex noſtris Cardan. *in libello de lib. propr.* Roderic. à Caſtro, *lib.* 1. *Medio Polit. cap.* 12. Obic. *de nobil. Medic. dial.* 1. & ipſis eſt protrita concluſio) & leges in hanc, & illam partem trahi poſſint, eo quòd & obſcuræ ſint, & una alteri contraria, certè nihil inde aliud conſequi par eſt niſi ut pleraque contra rationem & veritatem determinentur.

Verumenimverò præter ea, quæ jam adduximus 20
ad demonſtrandum, nullam eſſe hominibus legum neceſſitatem, hoc etiam urgere videtur, quod & mundus aliquando legibus caruerit, & tunc multo melius, quam nunc, cum rebus humanis actum ſit, cunctis rectius ac magis ſecundum Juſtitiam ex ſe viventibus: aureo namque ſæculo, in mundi nempe primordiis, nullæ fuerunt, inquit Joan. Coraſ. *in l.* 1. *ff. de leg. & ſen. conſ. num.* 10. *verb. Delictum,* quo nulla inter homines contentio, atque ita crimen nullum, ſed quisque fidem, & rectum ſua ſponte retinebat: quod etiam Poetæ demonſtrarunt. Lucret. *lib.* 5. *de rer. natur.*

Nec commune bonum poterant ſpectare, nec ullis
Moribus inter ſe ſcibant, nec legibus uti.

Et Ovid. *lib.* 1. *Metamorph.* luculentiùs idipſum educens.

Aurea prima ſata eſt ætas, quæ vindice nullo
Sponte ſua ſine lege fidem rectumque colebat;
Pœna metuſque aberant, nec vincla minacia collo
Ære ligabantur, nec ſupplex turba timebat
Judicis ora ſui, ſed erant ſine Judice tuti.

Et

Et ne hoc poeticè dictum credat aliquis, inter Hiſtoricos ſunt, qui eadem habent, quorum ſatis ſit Tacitus *lib. 3. Annal. Vetuſtiſſimi*, Inquit, *mortalium nulla adhuc mala libidine, ſine probro & ſcelere, eoque ſine pœna, aut coercitionibus agebant, neque premiis opus erat, cùm honeſta ſuopte ingenio peterentur, & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vectabantur*, & reliqua. Faciunt & ad hæc Ovidii carmina, *lib. 1. Faſt.*

Nondum Juſtitiam facinus mortale fugarat,
Ultima de ſuperis illa reliquit humum.
Proque metu populum ſine vi pudor ipſe regebat.
Nullus erat juſtis reddere Jura labor.

Sed fortè hæc longius ab hominum memoria abſunt quàm oporteret, ad ejus veritatis probationem; evidentius probari poteſt ex eo, quòd multa regna de præſenti, Jure & Juriſconſultis careant, ut
21 teſtatur Roderic. à Caſtr. *ubi ſuprà*, qui & Matthiam Corvinum ex univerſa Pannonia Juriſconſultos expuliſſe memorat, neque injuria, ſi Platoni credimus, (quem & ipſe Rodericus adduxit) dicenti: *Ubi Juriſconſulti multi ſunt, ibi malè conſtitutam eſſe*
22 *civitatem indicium eſt.* Unde Lucianus *in dialogo de veritate*, miſeros illos populos appellet, qui Juriſconſultorum arbitrio gubernantur; ac poſſe tandem absque Juriſconſultorum ope civitates gubernari, probat luculenter Petr. Andr. Canonh. *in prolegom. ad Hippocr. Aphor. pag. 10. verſ. Undecimo Principes poſſunt.*

Prætereamus autem id, quod Cardanus dicebat
23 *in Antigorgia*, quòd poſſibile ſit, ut quis injuſtè operetur, ſi ſecundum leges faciat (quod verum eſſe dixeris, ſi D. Thomæ dictum, de quo infrà, verum eſt) & quod pejus multò eſt, ut juſte operetur, ſi contra ipſas leges operetur; & hoc, quia quandoque leges ſcriptæ continet injuſtitiam, D. Thom. 2. 2. *quæſt. 60. art. 5.* ex quo non ſolùm inutiles ſed etiam damnoſas, leges eſſe patet; qua-
24 mobrem idem Card. *in libell. de Socr. ſtud.* dicebat: *Cùm leges plerumque malæ ſint, ut non ex malis bonos, ſed ex bonis malos potiùs efficere queant; tyrannicæ primum, rudes, barbaræ, omnes fermè ad malos homines efficiendos videntur ordinatæ.* Et ad hæc facere videtur illud D. Pauli *ad Rom. c. 5. ver. 20. Lex autem intravit, ut ſuperabundaret delictum*, quaſi poſita lege, ſequatur homines frequentiùs delinquere, quam ante legis poſitionem, cum, quemadmodum idem D. Paul. dicebat *ibid. cap. 4. verſ. 15.* ubi non eſt lex, nec prævaricatio, Et *c. 6. ſeq. verſ.*
25 14. *Peccatum vobis non dominabitur, non enim ſub lege eſtis & cap. 7. verſ. 8. Sine lege enim peccatum mortuum eſt*, & Seneca *epiſt 90. Sed poſtquam ſurrepentibus vitiis in tyrannidem verſa regna ſunt, opus eſſe cœpit legibus.* Quæ, ſi vera ſunt, quis dubitare ampliùs debeat, an leges ſuperfluæ, inutiles, & damnoſe ſint necne, & an præſtet homines illis carere?

26 Sed contra legumperitiam objicitur ulterius, quod neque ars ſit, neque ſcientia, ex Ariſt. *6. Et hic, c. 5.* cum ejus principium non ſit in re, ſed in Principibus. Caſſan. *in Catal. Glor. mund. part. 10 conſ. 25.* Benius *de privileg. Jurec. part. 3. privil. 15. n. 2.* & ex noſtris Epiphan. Ferdin. *lib. 1. Theor. 1.* Hippol. Obicius *de nob. Med. dial. 1.* Canonher. *ubi ſupra, cap. 1. pag. 12. verſ. Medicina eſt vere.* Hoc patet, inquiunt, ulterius, quia & demoſtratione caret & circa neceſſaria non verſatur, unde Juriſtas ſcientificos non eſſe facile ſequitur: id enim ſolummodo ſciunt, quod legis conditor juſſerit, ut *ibid.* addebat Obicius; hoc autem non eſt ſcire, cum rem per cauſam non cognoſcant; unde coguntur Juriſconſulti cum quid probare volunt, ipſi legum verbis ſeſe adſtringere, nullam habentes intellectus libertatem, ſed litere tantum inhærentes, & idcirco inter cæte-
27 ros doctos, Legun-peritum maxime venire nomine literati in Hiſpania, dicebat Joa. Huart. *in examin. Ingen. cap 11.* Inde fit, ut cum legumperitia omni contemplatione & ſpeculatione ſit ſpoliata, ſola memoria urgente, facillime ediſcatur, ita ut quemadmodum Cic. *pro Muran.* dicebat, ex quo idem Obicius *ubi ſupra*, & Roderic. à Caſtr. *loc. cit.* mirum non ſit, ſi triduo addiſci poſſit. Quod etiamſi dixeris, Juriſprudentiam a ſcientia ſaltem dependentiam habere, tamen notiſſimum eſt, eam ſcientiam, ex qua dependet, nempe politicam, eſſe minimam moralis philoſopiæ activæ partem, quam inferiorem longe eſſe contemplativa, quis dubitat? Probant id ipſum idem Obicius *ubi ſupra*, & Gynæus *in dial. Quod Philoſoph. & Med. Jurec. deb. præced.*

Porro leges ſufficientes omnino ſunt ad eum fi- 28
nem aſſequendum, ad quem latæ ſunt: earum enim finis eſt hominem ad virtutem diſponere, & vitia corrigere, ut ex Ariſt. D. Thom. & aliis locis ſupra citatis plures teſtantur; at neutrum leges poſſe efficere, ſed ſemper ab hoc fine deficere, ſatis ſuperque patet, quia neque ad omnem virtutem diſponere poſſunt, neque omnia vitia corrigere, ut demonſtrat D. Thom. 1. 2. *quæſt. 96. art. 2. & 3.* & teſtatur etiam Card. *in cit. lib. de Socr. ſtud.* & quod maxime ad rem facit, nullo conatu poſſibile eſt, ut per leges mala auferantur, quia auferendo omnia mala, multa ſimul bona tollerentur: D. Tho. 1. 2. *quæſt. 91. art. 4. & quæſt. 96. art. 2.* At neque fieri 29
poteſt, inquit Plato *in Theæteto*, ut pereant mala, ſemper enim aliquid contrarium bono eſſe neceſſe eſt. Si ergo leges, quod pro fine ſibi proponunt, aſſequi nullo modo poſſunt, inſufficientes judicandæ, & aliunde petenda eſt virtutum aſſecutio & vitiorum extirpatio.

Denique, ſi medicinæ abjicitur inconſtantia mul- 30
to promptius objici poteſt legibus & legum peritiæ, cum leges perpetuæ mutationi ſubjiciantur, quod etiam maximè facit ad probandum, legumperitiam non eſſe ſcientiam; nam quæ ex ſcientia habentur, mutationi nequaquam ſubſunt, cum ſcientia omnis ſit imutabilis veritatis, verſatur enim circa neceſſaria; at leges ſæpe mutari, vel ipſi Juriſconſulti fatentur, ipſiſſimi legislatores. Non enim, inquit Plato *lib. 4. de Leg.* minori mutationi ſubſunt leges, quam multæ aliæ artes; multis enim ex cauſis novæ conduntur, & jam conditæ mutantur. Hanc ipſam inſtabilitatem legibus ineſſe, teſtatur Gellius *Noct. Att. lib. 20. cap. 1.* dicens: *Non enim profecto ignorans legum opportunitates, & medelas pro temporum mutationibus, & pro Rerumpublicarum generibus, ac pro utilitatum præſentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum eſt, fervoribus, immutari atque flecti, neque uno ſtatu conſiſtere? quia, ut facies cœli et maris, ita rerum atque fortunæ tempeſtatibus variantur*, hæc Gellius. Atque ea de re videmus pleroſque legislatores vetuſtiorum leges abrogaſſe, ut Solonem feciſſe ſcribit Plutarch. *in ejus vita*, abrogrando leges Draconis, multaſque hujusmodi legum mutationes, & abrogationes recenſet Peregrin. *Apolog. contra Medic. calum.*

Multa præterea eſſent, quæ contra ipſos Juriſconſoltos ab aliis prolata in medium producere poſſem, ne tamen cum quibusdam calumniatoribus, obloqui contra quos minus velim, fortaſſe videar, ea ſilentio præteribo, & ad refellenda ea, quæ contra leges earumque peritiam objiciuntur, accedam, ſi modo ante pro medicina & Medicis ea confutavero, quæ primum objecta ſunt, ut in antecedente quæſtione viſum eſt; ſi quis tamen plura contra Juriſconſultos audire cupiat, precitatos Auctores adeat, ac præ omnibus Petr. Andream Canonher. *in prolegom. ad Hippocr. Aphor. c. 1. per totum.*

SUMMARIUM.

1 *A Deo eſt omnis medela.*
2 *Medicinam emanaſſe ex peccato, falſum.*
3 *Ars medica maxime a natura ineſt.*
4 *Medicinam propter amorem à Diis hominibus conceſſam fuiſſe.*
5 *Medicinam non emanaſſe ex intemperantia.*
6 *Medicina duplex, ex D. Thoma.*
7 *Medicinam non eſſe ſuperfluam.*
8 *Graviter peccare dicitur, qui Medico indigens, a Deo ſanitatem expectat.*
9 *Medicorum auxilio ſæpe ſanantur, qui alias perituri erant.*

10 *Medici*

10 *Medici opera & medicamenta veniunt ſub nomine alimentorum.*
11 *Medici hominum ſalutis curam gerunt.*
12 *Qui Medicum in infirmitate reſpuit, habetur pro furioſo.*
13 *Ars multa poteſt, quæ non poteſt natura.*
14 *Medicinæ finis eſt ſanitas.*
15 *Medicinam religione non eſſe contrariam.*
16 *Medicinam non eſſe inconſtantem.*
17 *Experientia in medicina plurimi facienda.*
18 *Experientia quid?*
19 *Medicina ex Ariſtotele eſt ars mechanica.*
20 *Medicus corpus animo curat.*
21 *Medicina cur ars muta à Virgilio dicta?*
22 *Medicina ſuos profeſſores bonis moribus inſtruit.*
23 *Medicus ſemper prodeſſe, nunquam obeſſe cupit.*
24 *Melius eſt, Medicum eſſe bonorum morum, quam perfectum artificem.*
25 *Medicus an nobilis?*
26 *Medicus an Doctoratus dignitatem conſequatur?*
27 *Medicum non eſſe vilem artificem.*
28 *Homo dicitur tam vir, quam mulier.*
29 *Lex dicitur medicina, & judices Medici.*
30 *Parabolanos, apud leges, non eſſe Medicos.*

QUÆSTIO IV.

Reſpondetur iis, quæ contra Medicinam et Medicos objecta ſunt.

VErum contra hujusmodi, tam Medicinæ quam Juriſperitiæ calumniatores, acerbius ſermonem acuere, ut meritum eorum eſſet, non eſt quod laborem: nam ſatis ſuperque fuerit, ſi eos partim imperitiæ, partim vero mendacii redarguens ea pœna mulctatos videam, quæ imperitorum & mendacium eſt propria, nempe primo, ut diſcant, ſecundò ut in poſterum fides omnis eorum dictis derogetur.

Sed ante omnia hujusmodi calumniatoribus verba Hippocratis objiciam, *in princ. lib. de Arte*, quæ ſic ſe habent: *Qui ea, quæ ab aliis ſunt inventa, in honeſtorum verborum artificio contaminare contendit, neque quicquam corrigit, ſed à peritis inventa apud imperitos traducit, is ſane prudentia exiſtimationem tueri velle non videtur, ſed potius naturam ſuam, aut ignorantiam malitioſe prodere*, & quæ ſequuntur. Et hæc univerſim dicta volo. Nunc ad medicinæ objectiones diluendas, deveniens ad primam de ipſius origine, eam nobiliſſimam, ac clariſſimam eſſe, ſi infinita Doctorum teſtimonia ad probandum inſufficientia ſunt, quorum plura vide apud auctores ſæpe cita-
1 tos, & infra etiam citandos & apud Valeriol. *locor. cumm. lib. 1. cap. 1.*) Sacræ ſaltem paginæ ſufficiens eſſe debet. *A Deo eſt omnis medela. Eccleſ. cap. 38. verſ. 2.* Sed de hac re omiſſis iis, quæ a Medicis abunde afferuntur, unum Tiraq. *cap. 31. de Nobil.*
2 *num. 24. et ſeqq.* legendum proponam, & citatos a Carrar. *de Med. part. 2. in pr.* & ad id, quod additur, eam ex peccato emanaſſe, dicam, facile hoc falſitatis convinci ex ea, quod Adam, antequam peccaret, Medicinæ ſcientiam habuerit, nam hoc inſinuatur *Geneſ. cap. 2. verſ. 19. et ſeqq.* ibi *formatis* &c. Omne enim, quod vocavit Adam anima viventis, ipſum eſt nomen ejus, appellavitque Adam nominibus ſuis cuncta animantia, & univerſa volatilia cœli, & omnes beſtias Terræ. Quid autem aliud eſt illud, omne quod vocavit, ipſum eſt nomen ejus; niſi quod Adam vocaverit omnia, omnibusque nomina impoſuerit ſecundum naturam & virtutem a Deo illis tributam; & ſecundum proprietates, quas a Deo ſortita erant? Hoc quidem etiam Valleſ. confirmat *in l. de ſacr. Philoſoph. cap. 3.* hæc ipſa verba declarans. Neque tamen videtur dicendum, Deum poſt peccatum virtutes & proprietates viventibus tribuiſſe, immo potius in pœnam peccati ademiſſe. Patet id manifeſtiſſime ex ceteris ærumnis, quæ conſecutæ ſunt peccatum. Si ergo ante peccatum inerat in ſingulis rebus ſua propria virtus, qua poterant homini prodeſſe, & Adam ante peccatum fuit omni naturali ſcientia & ſapientia divina inſtructus, ut probat D. Tom. 1. 1. *quæſt. 64. art. 3.* certe medicina etiam fuit edoctus, unde medicina fuerit ante peccatum; non ergo ex peccato, immo ante creationem Adæ, quod longioribus probat Joan. Martinus, *de Med. antiq. c. 13.* quia ipſa ars medica maxime a natura cum inſit, ut Hipp. *in lib. de flat.* dicebat, & ex Juriſconſultis Onciac *lib. 2 Colloq. mixt. cap. 4. num 1.* creatis rebus medicina ſuum eſſe 3
eſt ſortita. Sed peculiarirer Adam fuiſſe a Deo medicinam edoctum, notat ex Nicol. de Lyra inter Juriſconſultos Carrar. *de Med. et ejus off. part. 2. n. 24.* & ex Medicis Mercur. *lib. 1. Error. popul. cap. 11.* Sed quid ad citatum ſacri textus teſtimonium quicquam addimus? Non deſunt tamen prophanorum ſcriptorum vetuſtiſſimorum teſtimonia, unanimiter enim omnes conveniunt, medicinam a Diis propter amorem hominibus fuiſſe tributam, ut ex Agathone refert Epiph. Ferdin. *lib. 1. Theorem. 1.* & ex Herophilo Scribon. Larg. *de Comp. Med. in præm.* Lang. 4
lib. 2. & ex Juriſconſultis Tiraq *loco cit. a num. 2. ad plures ſeqq.* Carrar. *ubi ſupra, par. 2. n. 16.* & vide plura ad hoc congeſta a Mercur. *lib. 1. Error. popul. cap. 11.* & Petr. Andr. Canonher. *in proleg. ad Hippocr. Aphor. c. 1. in princ.* & multo poſt *ibid. pag. 19. verſ. Med eſt ſcientia revelata.* ubi ex Pythagora & Apollonio Thyanæo probat medicinam vocari rem diviniſſimam, unde merito a Luciano, citante Tiraquello *ibid. num. 33* vocatur Deorum doctrina, apud quem plura vide, ibi enim plures Deos connumerat, qui antiquis pro medicinæ inventoribus ſunt exiſtimati. Immo Ælian. *lib. 2. de Animal. c. 18* Medicinam & omnia ad illam pertinentia, Heroes tantum & Deorum filios a principio exercuiſſe, quin & ſuccedente tempore ſummos Philoſophos medicinam exercuiſſe idem Ælian. teſtatur *lib. 9. var. hiſtor. cap. 21* præcipue autem Pyhagoreos, ac præter hos Platonem & Ariſtotelem: Sed de hoc alias.

Quod additur ex Platone, medicinam ex intemperantia emanaſſe, diluitur levi negotio, quia, ſi recte Platonis verba ponderentur, non id dicit, ſed 5
intemperantiam ad leges refert, non ad medicinam, ut prudenter adnotat Cagnat. præceptor meus *lib. 1. Obſerv. c. 21.* Sed eſto: ex intemperantia fieri, ut homines medicina interdum indigeant, hoc tamen ſemper ita eſſe, verum non eſt, cum extra intemperantiam multi pullulent morbi, & a natura etiam ipſa plurimi vigeant. Non ergo ex intemperantia originem ducit omnis medicina, quia etiam intemperantia remota, adhuc homo medicina indegebit. Non eſſe autem opus bene valentibus Medico, recte dicitur in Evangelio, non tamen negatur, quod Medicus nullo modo ſit neceſſarius, quia etiamſi, de præſenti qui non ægrotet, ſed ſanus ſit & Medico non indigeat, poterit ob naturæ conditionem alias ægrotare & Medico indigere. Deinde Medicus non amiſſam tantum ſanitatem redintegrare poteſt, ſed præſentem quoque conſerva- 6
re: & relictis ad hoc probandum Medicorum auctoritatibus, id ſatis nobis declarat. D. Thom. *3. part. ſumm. quæſt. 80. art. 4. ad 2.* qui medicinam duplicem eſſe dicit, unam removentem morbum, aliam promoventem ad perfectam ſanitatem. Primam convenire dicit infirmis, ſecundam etiam vere ſanis. In Evangelio igitur dicitur ſanos non indigere Medico, eo modo, quo ægri, ſed alio, nempe non indigere Medico curante, ſed præſervante, ac ſanitatem cuſtodiente, quod etiam ex Juriſconſultis confirmat Carrar. *de Medic. & ejus off. part. 3. nu. 58.*

Quod ſuperflua non ſit medicina, ſed maxime 7
utilis ac cunctis homnibus neceſſaria, ipſa ſacra Scriptura (ſi quam fidem ſacra Scriptura apud contumaces hoſce medicinæ hoſtes aſſequi poteſt) apertiſſimis verbis teſtatur *Eccleſ. cap. 38. verſ. 1. Honora Medicum propter neceſſitatem, etenim illum creavit altiſſimus, et verſ. 12. Da locum Medico, etenim illum Dominus creavit, et non diſcedat à te, quia opera ejus ſunt neceſſaria*; ubi nota illud: *Etenim illum Dominus creavit*, nam quæ major ratio eſt, cur honores

Medicum ob hoc, quod illum Dominus creaverit, quam quemlibet alium hominem, cum omnes, ac ſingulos Deus creaverit? Certe illud inſinuatur per ſacrum textum, ſpeciali quodam favore & ob hominum indigentiam Deum Medicum creaſſe. Atque inania ſunt, quæ contra hanc ſacræ paginæ auctoritatem, ex propria ſententia, profert Petr. Andr. Gamma. *tr. de ver. & excell. ſcient. leg. nu.* 56. relatus, ac confutatus à Gaſpar. Triſt. *lib. de Cer. Med.* §. 27. Natura quippe noſtra alterationi & corruptioni obnoxia eſt, ita ut niſi per convenientia media aliquando illi ſuccurratur, facile ſuccumbat ac deficiat, neceſſaria ergo omnino ab ipſa natura eſt medicinæ opera, & in tantum neceſſaria & utilis, ut unuſquiſque teneatur in indigentia ea uti, atque ea non utens videtur culpæ reus non minus, ac ſi in ſemetipſum manus iniiceret; unde graviter peccare dicitur, qui Medico, ejuſque auxilio indigens, illum non implorat, etiamſi à Deo expectaret ſanitatem, D. Thom. ex quo Canonher. *in proleg. ad Hipp. Aphor.*
8 *cap.* 1. *pag.* 66. & notat ex Juriſconſultis Carra. *de Med. part.* 2. *num.* 21. nec id ipſum ſiluit Codronch. *de Criſt. med. rat. lib.* 2. *cap.* 2. & Peregrin. *in Apolog. contra Med. calumn. pag.* 181. & ad hanc ipſam rem citatus Canonherius Navarram adducit, hoc enim, ut inquiunt, eſt tentare Deum, cum naturaliter eve-
9 niat, ut Medicorum auxilio ſæpe ſanentur, qui alias perituri erant, *cap. fin. de Pœniten. diſt.* 7. Ripa *in tract. de Peſt part. ult. partic* 2. *num.* 1. & ex noſtris Raſis *lib.* 31. *Contin. tract.* 1. *cap.* 1. Codronch. *de Chriſt. med. rat. lib.* 2. *cap.* 2. Unde omnino erronea eorum deductio eſt, qui, cum dicunt, Deum eſſe auctorem omnis languoris & ſanitatis, in Dei manus ſe hominem tradere debere affirmant, cujus quoque voluntate aut mori, aut ſanari illum contingit, non aliter, quam impii quidam hæretica pravitate notandi: de prædeſtinatis loquuntur; ajunt enim, nihil curandum nobis eſſe, male, an bene operemur, certum enim, inquiunt, eſt prædeſtinatum ſalvari, præſcitum condemnari. Sed ſi quis multa contra hunc errorem, quo homines medicinam ſuperfluam eſſe judicant, ſcire deſiderat, legat Mercurium *lib.* 1. *Error. popul. cap.* 3. *& ſeqq.* Gaſpar. Triſtan. *de Cler. Med.* §. 31. per totum.

At vero parvifacienda omnino eſt ſingularium quorundam hæreſis potius, quam opinio: ſatis nobis ſit, ex legum auctoritate, Medicæ artis ejuſque operum neceſſitatem oſtendere, quam quidem inſinuaſſe manifeſtiſſimè videtur *in l. Cum. Antiquitas, in princ. C. de Teſtam.* quam ad hoc etiam adducit Benius *de privileg. Juriſconſult. partic.* 3. *privileg.* 55. *num.* 1. cum in condendo teſtamento id reſpexerint, ne ex retardatione medicaminis, aut potionis æger periclitaretur, ex hoc ſignificare volentes, tantam eſſe hujus artis neceſſitatem, ut aliquando ex retardatione & procraſtinatione remediorum, quibus ipſa utitur ad hominum ſalutem tutandam & recuperandam, eorum ſanitas in manifeſto ponatur diſcrimine.

His adde ad hanc ipſam neceſſitatem Medicorum & ipſius Medicinæ demonſtrandam, quod Medici opera & medicamenta apud eoſdem Legum peritos veniunt ſub nomine alimentorum; quaſi non minus cæteris alimentis ad vitam ſuſtentandam, quam Medico & medicinis homo indigeat; idcirco, qui tenetur præſtare alimenta, tenetur etiam ſol-
10 vere Medico ſalaria, & medicamenta emere pro eo, cui alimenta debet, per ea, quæ ex communiori ſententia adducit Surd. *de Alimen. tit.* 4. *quæſt.* 7. *num.* 1. *&* 3. 18 & poſt eum Carroc. *de loc. & cand. par.* 1. *quæſt.* 17. *num.* 2. nam ut Surd. *ibi* humanum corpus vix ſuſtineri poteſt ſine medicina, ideo cui alimenta debentur, medicinæ quoque ſunt præſtandæ, *& num.* 8. Qui enim medicinas ſubtrahit, vitam videtur ſubtrahere, & necare, ex *Gloſſa*. Er-
11 go ſi neceſſitatem ullam habet ars, quæ ſalutis hominum curam gerit, certe medicina eſt ſumme neceſſaria, vel ipſis ll. aſſerentibus *l.* 1. §. *Medicorum ff. de var. & extr. cognit.* ubi Medicos ſalutis hominum
12 curam gerere firmatur. Non ergo mirum ſit, ſi qui Medicum in infirmitate reſpuit; aut, qui ei non obedit, furioſus non ſolum apud ipſos Juriſtas, ſed etiam apud Theologos eximetur, ut ex D. Antonino notat Tiraq. *de nob. cap.* 31. *num.* 529. & Carrar. *de Med. part* 4. *num.* 157. cum aliis *ibi* per eum adductis, & ex noſtris Raſis *lib.* 31. *cont. in tract.* 1. *cap.* 1. Codronch. *lib.* 2. *de Chriſt. med. rat. cap.* 2. & Caſp. Triſtan. *de Cler. Med.* §. 27. quod veritati conſentaneum eſt, cum rem ſuæ ſaluti tam neceſſariam reſpuat, aut contra ſuam ipſius ſalutem manifeſte faciat, Medici ſalutaribus præceptis non obediens. Imo multo fortius hoc ipſum probatur ex eo, quod ſi quis mente conſtans Medico obedire reſpuit, peccat mortaliter, ut poſt Navarram, alioſque Canoniſtas probat Caſpar Triſtan. *de Cler. Med.* §. 35. (licet hic velit non ſemper, ſed aliquando hoc verum eſſe) & Mercurius *lib.* 3. *Error. popul. cap.* 20. reprobant Innocentii & Hoſtienſis opinionem, volentium non teneri infirmum Medico obedire, quod nullam habeat Medicus Juriſdictionem ſuper infirmum, quod quidem falſum eſt, habet enim Medicus talem Juriſdictionem ſuper infirmum, ut cujuſcunque qualitatis infirmus ſit, Medico ſit ſubjectus, & Medicus contra illi libere poſſit imperare: quod & innuitur ab Hippocr. *in lib. de Arte num.* 12. Idcirco vetuſtiores Medici ab Aſclepiade oriundi, teſtante Gal. *lib.* 1. *Med. cap.* 1. tanquam Duces militibus, & Reges ſubditis imperare ægris voluerunt, unde illud, *Medici Imperatoribus imperant*, ut ſuo loco latius dicam. Idcirco tam imperioſe Erminia apud Torq. Taſſum *in ſua Hieruſal. Cant.* 19. *St.* 161. Tancredum jubet quieſcere, & ſilere, ibi:

—— *Or te'l commando,*
Come Medica tua, taci, & ripoſa.

Pugnat autem contra id, quod diximus, teneri furioſum medicamenta reſpuentem, Royz. *deciſ. Lituan.* 1. *à num.* 15. *ad plures ſeqq.* qui videtur extra Minervam quidem, & ex abrupto in Medicos invehi; *à num.* 72. *ad ſeqq.* Sed nulla cauſa eſt, cur aliqui medicinam & medicamentorum uſum excludant, niſi ut detegant imprudentiam ſuam; ut dicit Scribon. Larg. *in præm. de comp. medic.* imprudentiaque maxime notari eos, qui medicinam contemnunt, ex ſacræ Scripturæ auctoritate ſatis patet, & percurrit idipſum Valleſ. *de ſacr. Philoſoph. cap.* 74. Sed ad Royzium reſpondeo, qui in hoc puncto, quod qui renuit medicamenta, pro furioſo ſit habendus, multa quidem affert erudite, hancque deductionem facit, ſi ex eo, quia æger renuit medicamenta ideo judicatur furioſus, quia videtur malle perire, quam ope medica ſervata, quod dementis eſt, hinc deducere multo facilius licet, quod quicunque mortem ſibi conſciverunt, furioſi extiterint, quod eſt falſum, ut ex quamplurimis hiſtoriis ibi collectis probatur. Sed non videt hic doctus Juriſconſultus, plures eorum qui ſibi mortem conſciverunt, vere fuiſſe melancholicos & amentes. Sed dato, quod hi non eſſent tales, habebant aliquam juſtam cauſam, ſana modo loquendo, quamobrem ſeſe interimerent, ut impatientiam vivendi, metum pœnæ conſcientiam delictorum, pudorem, & alia id genus: atqui reſpuit medicamenta, & per illa juvari tenuit, facit id abſque cauſa, & inde deduci poteſt eum furere ſaltem ſecundum plurimum; ſed vide, quæ ille affert *ibid. n.* 63.

At contra eos, qui idcirco ſuperfluam eſſe medicinam probare ſe credunt, quod non medicina, ſed natura ſit morborum ſanatrix, vel ipſo Hippocr. aſſerente & nullo Medicorum tergiverſante, craſſa eorundem ignorantia opponitur, cujus culpa non vident multa artem poſſe, quæ natura non poteſt, ut exempli gratia, medicina corrigere poteſt os fractum, non natura. Gal. *de Conſt. Art. c.* 12. *& ſeq. in Iſagog.* Multa 13
item natura poteſt ab arte adjuta, quæ per ſe non poteſt, idcirco in pleriſque ars natura præſtantior, quæ non ſolum naturam imitetur, ſed modo coadjuvet, modo etiam ſuperet, ac ſæpe medendo pluſquam natura gerit; verba ſunt Fernelii *lib. Method.*

med. cap. 1. quod longioribus etiam probat Canon-
her. *In proleg. Aphor. cap.* 1. *pag.* 23. *num.* 48. Non ne-
gatur ergo, Naturam morbos curare, ea enim re-
pugnante omnia irrita: Hippocrates *lib. de Arte*,
ſed artem plurimum naturam coadjuvare & quan-
doque eam ſuperare; nam facit, ut diximus ali-
quando quæ natura per ſe non poteſt, cum is, qui
decedere abſque dubio non adjutus ab arte, ea ad-
jutus mortem evitat; & qui non adjutus longo tem-
pore ægrotaret, arte adjutus brevi a morbo libera-
tur, & qui cum timore & periculo non adjutus ab
arte, à morbo liberatur, ab arte adjutus tuto &
abſque timore ſeſe recolligit, & qui tandem artis
auxilio deſtitutus nonniſi moleſtiſſimis morbi veſti-
giis contractis, ut membrorum mutilationibus, fi-
ſtuloſis ulceribus, perpetua partium debilitate, &
hujuſmodi, ab eo vendicaretur, artis præſidio mor-
bum & omnia ejus veſtigia, & incommoda abigit,
& integram ac jucundiſſimam conſequitur ſanita-
tem. Quod additur de brutis, quod medicina non
utantur, non in ſpretum, ſed in laudem, & digni-
tatem medicinæ reſultat, quæ in hominis maxime
utilitatem, ac in ipſius tantummodo uſum inventa
eſt; quod ſi ob id, quia cætera animalia ea non
utantur, ſuperflua etiam pro homine ſit cenſen-
da, idem procedet etiam in uſu legum, & cætera-
rum ſcientiarum, & artium.

Sed calumniatores illos, qui artem hanc noxiam
14 & mortiferam, contra Spiritus ſancti ſententiam,
procaciter prædicant, mendacii & calumniæ con-
vincit ipſe medicinæ finis, qui ſanitas, & ſalus ho-
minum eſt, ita ut quæcunque Medicus agit, quæ-
cunque diſponit, quæcunque mente evolvit, om-
nia in hominum utilitatem agat & exequatur, ſem-
per enim Medicus prodeſſe, nunquam obeſſe debet,
ex artis præcepto, ut Hippoc. 1. *de morb. vulg.* & Gall.
ibi com. 2. *text.* 50. dicebant; ſcientia enim hæc ſa-
nandi, non nocendi ſcientia eſt. Scribon. Larg. *ubi
ſupra* & idcirco vel Juriſconſultis confitentibus, Me-
dicorum opera valde, utilis Republicæ, & magnam
infirmis præſtat conſolationem Scaccia *de ſent. & re
jud. Gloſſ.* 3. *qu.* 1. *num.* 34.

Religioni porro non modo non eſſe contrariam
15 medicinam, ſed maxime conſonam, vel ex hoc
uno capite probari poteſt, quod illi vitio dant, ni-
mirum quod jejunium ab Eccleſia nobis aliquando in-
junctum diſſuadeat, non enim medicina jejunium
ſimpliciter diſſuadet, ſed tale jejunium, nempe quod
ſaluti corporeæ notabiliter obeſſe poteſt, & in hoc
cum ipſamet ſentit Eccleſia, quæ & ipſa tale jeju-
nium prohibet, ac condemnat, neque enim jeju-
nium eſt ſemper laudabile, D. Th. *in* 4. *ſent. diſt.*
51. quia cum ex eo homo ita debilis efficitur, ut ægro-
tet, & idcirco à neceſſariis & utilioribus operibus
vacare cogitur, certe laudabile non eſt, *cap. non me-
diocriter de Conſ. diſt.* 5. inde fit, ut medicina laudan-
da ex hoc ſit, quia vituperat hoc jejunium, & il-
lud, non ut opus virtutis & ut ab Eccleſia injun-
ctum, ſed ut opus indiſcretum, & illaudabile, &
ut Eccleſiæ non acceptum, & ſic prius ex parte vi-
tii, quam ex parte virtutis ſe tenens, alias enim
jejunium à Medicis bene & catholice ſentientibus
ſummopere, ut opus temperantiæ laudatur, Quod
ſi quidam Medicorum jejunium ſimpliciter, & præ-
ſertim quadrageſimale, tanquam corporeæ ſaluti ma-
xime noxium & pernecabile vituperarunt, nihili fa-
cientes animæ ſalutem: hi quidem ab univerſa Me-
dicorum ſchola quæ Catholice ſentit, non ſolum
falſitatis redarguntur, ſed tanquam hæretica doctrina
muniti, & ob id infamia notatur. Sed circa jeju-
nium & ea, quæ dubitanda etiam de hac ipſa re
occurrunt, ſi libet, vide, quæ attulimus *lib.* 4.
ſuperiori, *tit. q. maxime* 2. *per totam*. Et ne ad-
verſariorum quiſquam nobis auctoritate *text. in c.
Contraria de Conſecr. diſt.* 5 inſultet, dicendum vi-
detur textum non ſimpliciter pronunciaſſe, quod
medicinæ præcepta ſunt cognitioni divinæ contraria,
ſed locutum eſſe de affectatis quibuſdam medicinæ
præceptis, unde non dixit ſemper, ſed plerumque
hæc affectata præcepta contraria eſſe cognitioni divi-
næ, innuere volens, ne multo cum ſtudio medicinæ
hæc ſcrupuloſa præcepta obſervemus, atque illis ita 16
nos mancipemus, ut impediant nos à bonorum operum
executione, juxta quem ſenſum exponitur hic tex-
tus à gloſſa hic vel dicamus, textum non accepiſſe
verbum illud, *Contraria* ſtricto modo, nempe quod
poſito uno tollatur omnino aliud, ita ut unum ſit
deſtructivum alterius, ſed late; quatenus unum in
aliqua parte poteſt aliud impedire; hoc enim pacto
affectata obſervantia præceptorum medicinæ impedit
divinæ legis cognitionem & diſtrahit nos à præce-
ptorum ejus executione; ſic ſcrupuloſe obſerves hoc
medicinæ præceptum, ne aeri nubilo ac pluvio te ex-
ponas, impedimento tibi erit, ne ad divina officia
audienda te conferas; aut ſi affectata quadam ab-
ſtinentia cibos mali ſucci reſpuas, jejunium, e-
tiamſi ſanus ſis, non obſervabis: ſed hoc non eſt
eſſe religioni contrarium, quia non eſt hoc præce-
ptum veræ medicinæ, ut etiam à minimis quibuſque
te cuſtodias, ſed cujuſdam affectatæ Medicinæ. A-
lias autem vera medicina adeo religioni conſona eſt,
ut Medico maxime ac præcipue timor Domini pri-
mum in omnibus ab ipſa arte imperetur, ut oſten-
dit Mercur. *lib.* 2. *Error popul. cap.* 17. præterquam
quod medicinæ contemplatio homines theologos fa-
cit, ut probat Joan. Piſtor. *in ſuo Microcoſ. cap.* 5.

De medicinæ porro inconſtantia quod obiicitur, 17
facile diluitur, cum medicina ſive ars ſit, ſive
ſcientia, (nam de hoc pro nunc ulterius non lo-
quar, videndus tamen Concil. *diff.* 3 & Card. *Contr.
Med. l.* 1. *tract.* 5. *contr.* 4.) verſatur circa ea, quæ im-
mutabilia ſunt, & habet ſua principia, & propoſi-
tiones univerſales ab intima Philoſophia deductas,
quibus innituntur omnia, quæcunque docet aut
actu operatur. Siquæ autem indies immutantur ab
ipſis artificibus, eatenus immutantur, quatenus
principiis illis univerſalibus minus conſona viden-
tur illis ipſis, qui hæc immutanda cenſent. Neque
medicinæ ſolum hoc vitium eſt, ſed omnium, &
quarumcunque artium & ſcientiarum; indies enim
ab ipſis ſapientibus & artificibus nova quædam &
aliis, qui anteceſſerunt, incognita inveniuntur, ipſis
tamen principiis omnia innixa. At hoc in medi-
cina evidentius apparet, quia omnes indigent me-
dicina, & habet illa omnium hominum oculos in
ſe converſos. Cum tamen unus proponatur in
medicina finis, nempe hominis ſanitas, non ab-
ſurdum eſt hanc pluribus mediis & inſtrumentis
nos aſſequi poſſe; idcirco fuerunt, qui ſola diæta
morbos curarent, fuerunt, qui exercitio, fuerunt alii,
qui corpus purgatione, alii, qui ſanguinis detra-
ctione, alii, qui ſudorificis id perficerent, & ſuæ
opinionis fundamenta & rationes tradentes, etiam
novam medicinæ exercendæ methodum demonſtra-
bant.

Quod dicitur medicinam artem eſſe, in qua plus
valet experientia, quam ratio, falſum eſſe demon-
ſtratur, quia licet plurima facienda ſit in medendi
arte experientia, ita ut ubi eminet experientia, om-
nis contraria ratio ſuccumbat, atque invalida e-
vadat. Ratio tamen tanti momenti eſt in arte me-
dica, ut experientia per ipſam rationem, & non
aliter confirmetur; imo caſu aliquando, & temere
inventa, nonniſi ratione fulta cum ſecuritate in
uſum trahantur: quod niſi talis ſit, temeraria
prorſus, & periculi plena experientia eſt. Ratio-
nali quidem ars medicina eſt, Philoſophicis prin-
cipiis innixa, ratiocinatione plura invenit, & in
experimentum trahit, & ea, quæ rudis experien-
tia, ac caſualis in uſum jam traxerit, meliora
efficit, ad rationalem uſum diſponit & magis tuta
reddit, de quibus vide Cocil. *diff.* 5. *verſ. propter ter-
tium*, garriant ac obſtrepant, oblatrentque imperi-
tiſſimi Empirici, rumpantur & illa irrationabilibus
Chymicis nudæ experientiæ pervicaciter fidentibus,
nulla unquam experientia tuta, & omni ex par-
te utilis eſt, niſi ratione Phyſica ſit confirmata, ac
poſtmodum in uſum tracta. Quinimo non mere- 18
tur experientia abſque ratione facta experientiæ no-
men, ſed temerariæ potius operationis, cum vera
expe-

experientia, Remedii alicujus frequentatus uſus ſit, & ratione confirmatus.

Cæterum cum Ariſtoteles non ſemel Medicinam ſcientiam vocaverit, *ut lib. 5. Metaphyſ. c. 12. text 20. & alibi*, id calumniatores ſilentio tegunt, & ad artis ignobilitatem demonſtrandam adducunt ejuſdem Ariſtotelis, & Averrois, auctoritatem, connumerantium eam inter artes mechanicas: Ad quod reſpondent nonnulli, ut ex Iuriſconſultis Carrar. *de Med part. 3. num.* 114. non intelligi, niſi de illa medicinæ parte, quæ conſiſtit in componendis medicamentis, nempe, inquam, de pharmacopœa, vel, addit ille, de chirurgia; ſed Ariſtoteles, inquit Averroes, 1. *Coll. cap.* 1. appropriat hanc artem inter
19 mechanicas in virtute, (loquitur autem de medicina proprie dicta) hoc eſt, inquam, quia videtur habere conjuctum opus cum ſe, ut mechanicæ habent, non quod ſit mechanica. Alii, ut Capivac. *in ſcol. 1. Aphor. 1. verſ. ſed cum ars ſit:* dicunt per hoc nomen, *mechanicum*, intelligi ſolertem quandam, ac ſublimem machinationem, & idcirco Galenum quoque *in orat ſuaſ. ad Art. cap. ult.* dixiſſe, medicinam eſſe artem liberalem, & maxime mechanicam. Galeni verba ita habent: *Cum artium igitur duo prima genera ſint, aliæ nobiles, quæ in munere animi poſitæ ſunt, quas liberales vocant, alia ignobiles, quæ labore corporis tractantur, quas mechanicas appellant, ſatius exiſtimare debetis, ſi vos primo genere electo, aliquam ex liberalibus diſcatis, aliæ enim deſerere artificem in ſenectute ſolent: in primo genere ſunt medicina*, & quæ ſequuntur: ita ut miratus ſim, quomodo Capivaccius Galeni verba eo modo adduxerit, ut dixiſſe velit medicinam eſſe artem mechanicam, cum contrarium dicat. Non inficior tamen nomen hoc, *mechanicum* apud Græcos ſignificare id, quod ipſe Capivaccius ex Platone dicebat, nempe ſublimem ac ſolertem machinationem; cum hoc clare pateat, & ita loqui Græcos de quibuſdam, qui habent ingenium maxime ad ſpeculationem promptum, teſtatur Cæl. Rhodig. *Antiq. lect. lib.* 11. *cap* 7. Sed ad Ariſtotelis dictum revertor, qui nequaquam id ſibi voluit eo in loco, ut medicina inter mechanicas artes connumeretur, nam quomodo id voluiſſet, ſi mechanicæ omnes artes laborem corporis requirunt, teſte Gal. *ubi proxime*. At quis dixerit, medicinam labore corporis egere? Medicus, inquit Plato, *lib. 3. de Repupl.* corpus animo curat, & rurſus: *Medici*
20 *non corpore corpus curant, ſed animo*. Quod etiamſi detur medicinam corporis labore exerceri, tamen hoc nihil ad ejus nobilitatem præjudicare, ſed imo multum addere, abunde probat Canonher. *in prolegom. ad Aphor. Hippocr. pag.* 77. *verſ. obiicies* 17. Ariſtoteles ergo in citato textu dividebat conſiderationem de paſſionibus corporum diverſimode; nam de quibuſdam inquit, paſſionibus, quæ non natura inſunt, conſiderare pertinet interdum ad fabrum & Medicum, nempe quia dixerat, ad Phyſicum pertinet de illis omnibus materiæ paſſionibus conſiderare, ab ea non abſtractis; de iis vero, quæ ſunt quædam paſſiones corporum inſeparabiles, ſed per abſtractionem conſideratæ, ad mathematicum; de iis vero, quæ vere abſtractæ ſunt, ad primum Philoſophum. Non ergo ob id quod Medicina, ut ars fabrilis & mechanica, conſideret aliquando paſſiones corporum, quæ natura non inſunt, idcirco mechanica dicenda eſt; neque enim id illud eſt, quod facit artem mechanicam, ſed labor corporis, quando eo indiget ars, ut exerceatur: medicinam vero inter mechanicas non connumerari, Lacedæmonii teſtantur, quibus, cum non liceret mechanicas artes exercere, licebat tamen exercere medicinam, ut refert Ælian. *lib. 5. var. hiſtor. cap.* 6. alia autem ad hoc ipſum probandum, vide apud citatos Auctores, præcipue vero apud Mercurium *libro primo, Error. popul. cap.* 22. Quod etiam, ut demonſtrarent Athenienſes, cæterorum Græcorum, imo hominum tum temporis ſapientiſſimi, ſervos ad medicinæ ſtudia non admittebant, ut ex Proclo refert Tiraquell. *de Nobil. cap.* 31. *num.* 526. Sed deciſionem ejus quæſtionis ab ipſis

legibus petamus: Notus eſt text. *in l. Medicus C. de Profeſſ. & Med.* qui inter liberales artifices Medicos connumerat, & *in fin. ejus legis* ea habentur. *Mercedes etiam eis & ſalaria reddi jubemus, quo facilius liberalibus ſtudiis & memoratis artibus multos inſtituant*. Accedat & Plutarchi auctoritas, *in princ. lib. de tuend. valet.* At medicina, inquit, ſic eſt de numero diſciplinarum liberalium, ut politie, ſplendore & jucunditate nulli ſit inferior.

21 Sed ulterius medicinam vilem, & abjectam eſſe ex eo probare nitebatur adverſarii, quod à Virgilio ars muta, & ingloria ſit appellat: ſed ſi Poetæ verba æqua lance ponderentur, nihil in artis hujus vilipendium inde deduci poteſt; comparabat quidem ille medicam artem cum poeſi, vaticinio, & muſica, dicens:

Jamque aderat Phœbo ante alios dilectus Japis
Jaſides, acri quondam cui captus amore.
Ipſe ſuas artes, ſua munera lætus Apollo,
Augurium, citharamque dabat, celereſque ſagittas.
Ille, ut depoſiti proferret fata parentis,
Scire poteſtates herbarum, uſumque medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.

Comparatione ergo poeſis, vaticinii & muſicæ medicina ars muta dicitur, quia poeſis, vaticinium & muſica voce exercentur, medicina vero operatione, non verbis; languentes enim, ut Celſus dicebat, non eloquentia, ſed remediis curantur. Sed vide inſuper, quæ ad hanc rem affert Mercur. *lib. 3. variar. lect. pact. cap.* 13. Sed cur, inquies, addit vocem illam, inglorius, niſi quia medicina talis ars eſt, ut nullam afferat gloriam? Certe Virgilius locutus eſt reſpective ad poeſim, innuens non parem eſſe gloriam in medicina, quæ corpus a morte redimere ſolet, cum poeſi, quæ nomini immortalitatem conciliat, quod ſuæ ipſius arti blanditus ſaſſus videtur; ſed eum locum aptiſſime ſane, & imitatione, & explanatione illuſtravit Poeta noſter Torquatus Taſſus *Cant.* 11. *St.* 70. dicens.

Egi l'antico Erotimo, che nacque,
In riva al Po? adopra in ſua ſalute?
Il qual de lebre, e de le nobil' acque
Ben conoſceva ogni uſo, ogni virtute;
Caro le Muſe ancor, ma ſi compiaque.
Ne la gloria minor de l'arti mute.
Sol cure torre à morte i corpi frali,
E potea far i nomi anco immortali.

Nihil ergo in hujuſce artis contemptum pronunciare voluit Poeta, neque veriſimile eſt, illum animo deprimendi eximiam hanc artem, quam ipſe profeſſus aliquando erat, ea carmina protuliſſe. Multo tamen magis ad rem videtur eorumdem carminum alia expoſitio, quam ex Aſcenſio & Servio affert Obic. *de nob. Med. dial.* 1. quam & ego tantiſper illuſtrabo, ac dicam Virgilium de medicina illa locutum, quam empiricam vocamus, ut inde elicitur:

Scire poteſtates herbarum uſumque medendi
Maluit.

non ergo doctrinam & ſcientificam cognitionem eſt ſecutus; unde merito additur.

---- *& mutas agitare inglorius artes.*

mutas quidem, quia in ſimplici operatione conſiſtunt inglorius, eo quod non ſecutus eſſet gloriam ſcientiæ ipſius medicinæ, ſed empiricæ, quæ per ſe ſine gloria, cum nullius ſcientiæ principiis innixa omni gloria deſtituatur: ac certe id vero conſentaneum eſt, ſibi voluiſſe Virgilium, cum introducat Medicum manu operantem, & vulnus curantem, tales enim Medicos conſtat plerumque eſſe empiricos.

Sed jam ad ea, quæ contra ipſos Medicos obiiciuntur, reſpondendum, & primo illud monebo, nolle me particularium hominum vitia in cenſum vocare, eaque, quæ vel excuſare, vel refellere, vel tueri, ſed ea tantum, quæ ab ipſa arte emanare in ſuos profeſſores credunt; nam Medicum, non qualis eſt hic, aut ille ab objectis injuriis, ac oppoſitis calumniis vindicandum mihi propono, ſed qualis ex ipſius

 artis

artis documentis eſſe debet; hic enim ſolus Medici nomine dignandus eſt Athænei ergo primum inſulſiſſimum dicterium reiicere ſupervacaneum eſt, apud illum, quiſquis ille fuerit, ut ſcurra locutus eſt, & ut talis pertractandus, nempe ut ſuo libitu garriat.

22 De moribus Medicorum illud aſſeveranter dicam, quod Medicus, qui artis, quam profitetur, præcepta, atque conſilia in executionem demandare ſatagat, non modo bonis, imo optimis moribus inſtruetur, ſed ipſius quoque artis beneficio pravas quaſdam & à natura, vel ab accidenti furtim irrepentes propenſiones, facili negotio emendabit; bonas vero meliores efficiet, videat, qui de his dubitat, quæ Hippocr. *in lib de med & dec. hab & alibi*, aliique claſſicorum Medicorum ſcriptis de ea re mandarunt, & videat præcipue nonnullos ex neotericis jam citatos, ut Heurnium, Codronchium, Mercurium, Silvaticum & alios; Juriſperitos autem videat Tiraq. *cit cap. de nobil. n.* 313. *& ſeq.* nam facile diſcet ex medicina non ſolum fieri homines in ſua arte doctos, ſed etiam in quocunque virtutum genere maxime inſtrui; quicquid in contrarium dicat Conciliator, Petrus de Abano, de moribus Medicorum, licet non ex proprio, ſed ex alieno dicto maledicta illa contra Medicos effutiat. Quomodocunque tamen hoc ſeſe habeat, illud mihi ſatis ſuperque eſto, ſi ars ipſa nonniſi bonos artifices faciat, neque illis vitii quicquam, ſed contra, ut dixi, omne virtutis genus communicare, ac conciliare, ſit apta. Relinquam virtutes quaſdam omnibus Medicis communes, ipſiſque peculiares, etiamſi alio nomine improbi videri poſſint, nempe pietatem, qua ſemper prodeſſe, nunquam obeſſe deſiderant, & qua alienos caſus ſuas faciunt eſſe triſtitias, ut Hippocr. *cit. lib. de Med.* & Soran. Epheſ. *In iſagog.* dice-
23 bant, & hujus pietatis intuitu etiam clericis, & religioſis, ac ſacerdotibus licet medicinam exercere, ut probat Gaſp. Triſtan *de Clerico Medico*. §.8. Relinquam humanitatem & manſuetudinem, qua ſuos ægros excipere ac tractare ſolent, nam his Medico magis, quam alteri cuicunque convenire & Hippocr. *locis citatis* docet, & notat ex Juriſconſultis Ripa *in tract. de Peſt. part. ult. partic.* 2. *num.* 60. Sed ne omnes Medicorum virtutes proprias enumerem, id tantum dixiſſe ſatis ſit, tanti momenti ab arte hac judicari bonitatem in ſuo artifice, ut malit medicum eſſe bonum virum, quam perfectum
24 artificem, ita Soran. Epheſ. *ubi proxime* quod etiam notant ex Juriſconſultis Tiraq. *ubi ſæpe nu.* 313. & Carrar. *de Med. part.* 2. *n.* 63. ſed & ſacer textus *Eccleſiaſt. cap.* 38. *verſ.* 1. *& ſeq.* Medicorum pietatem inſinuat, illis verbis: *Da locum Medico, etenim illum Dominus creavit, & non diſcedat à te, quia opera ejus ſunt neceſſaria. Eſt enim tempus quando in manus illorum incurras, ipſi vero Dominum deprecabuntur, ut dirigat requiem eorum, & ſanitatem propter converſationem illorum.* Ubi monſtrat Medicos eſſe maxime Dei amicos, & quidem ex artis ipſius præceptis, verus ac bonus Medicus ſemper Deum ante oculos habere debet, ita monentibus non chriſtianis ſolum, ſed ethnicis etiam quibuſcunque auctoribus, ut ex quampluris probat. Jo. Alph. à Fontech *ſpec. Med. Chriſt. lum.* 1. *in pr. In vocabilis igitur*. Atque ex dictis corruit omnis contra Medicorum pietatem objectio. Quod vero de ſuperbia, avaritia & invidia eorum dicitur, nihil me movet, ſunt enim hæc individuorum vitia, de quibus non curandum, non ita eos ars ſua componit, neque inſtruit, ut tales ſint, ſed naturalis ac prava animorum propenſio tales efficit, à qua ne reclamante quidem ſua ipſorum arte relevare ſe poſſunt. Habent tamen, ſi ab exemplo quicquam proficere volunt, ducem in his Hipp qui ab iis vitiis tantum abfuit, ut ſatis fuerit chriſtiano Medico in moralibus eum imitari.

25 An porro Medicus, reſpectu ſuæ arti, nobilis ſit, quod Faber inficiabatur, ii videant, ut Juvenalis verbi utar *Stat.* 14.

— *Quibus arte benigna,*
Et meliore luto finxit præcordia Titan.

Nam niſi homo à ſcientia nobilis fiat & à virtute, unde per te, Faber, nobilis evadet? At negabis Medicos eſſe ſcientes, & idcirco non eſſe nobiles firmabis, num contra ſacrum textum ſtare audes dicentem: *Diſciplina Medici exaltabit caput illius, & in conſpectu Magnatum collaudabitur*. Quod ſi neges medicinam eſſe ſcientiam, & Celſo fidem non habes, qui eam ſapientiæ partem apud antiquiores habitam fuiſſe memorat, unde Pallas ſapientiæ Dea, quæ ex Jovis cerebro proſiliit, Stygia dicta eſt, Medicinæ prælata. Ignoras profecto artem hanc ex omnium artium cognitione conſtare, ut ex Plinio *lib.* 26. *c.* 2. dicunt Tiraq. *loc. cit. n. q.* 3. Benius *de privil. Jurec. privil.* 55. *n.* 3. & Carr. *de Med. part.* 1. *&* 41. ita ut medicina vera ſit encyclopædia.

Ridiculum præterea medius fidius eſt, quod in quæ- 26
ſtione ponunt, neſcio qui Doctores, qui puri puti Juriſconſulti forte ſunt, num Medicus Doctoratus dignitatem conſequatur, & hoc tanto magis ridiculum mihi fit, quando illi iidem Juriſconſulti Doctoratus dignitatem abſque ullo controverſiæ principio ſibi adjudicant, an Medicis debeatur, in dubium revocant, quod minime præſtarent, ſi animum ad rei naturam & de hinc etiam advertere noviſſent ad Eccleſiaſtici protrita illa verba: *Honora Medicum propter neceſſitatem, creavit enim illum Altiſſimus*, hoc eſt, Deus illum Medicum conſtituit: ita ut bene hinc deducat Obicius, *de Nobil. Med. Dial.* 1. Medicum à Deo primum Doctoratum adipiſci, credendo illum Medicum, ſic enim verba illa intelligenda nonnullorum expoſitorum auctoritate demonſtrat; ſed hæ ſubtilitates quædam obolariæ ſunt Doctorum forte obolariorum, licet enim plures Juriſconſultorum ſcriptorum, & Philoſophi ſint, & viri eruditiſſimi, quantum ego exiſtimo, in omnique ſcientiam genere inſtructiſſimi, non idcirco eſt, quin illorum aliqui inter ſcriptores emergant, qui ex libro Doctores ſunt, hi, quia cæteris rudiores, audaciores etiam, & loquaciores ſunt, & aliquando etiam de iis diſſerere audent, quorum cognitionem ex libro non habentes, ex proprio penu nonnulla depromunt inſulſiſſima bœotico ingenio digna, quale eorum eſt, à ſcientia, quam profitentur, dignitate alieniſſima, ut facile detegant craſſam, ac contemptibilem ignorantiam ſuam; ſed ſermonem contra hoc acuere, tantundem eſt, ac in Bagoam loqui: hos igitur ſuæ imperitiæ relinquamus; ad veros Juriſconſultos, nempe re & nomine Doctores me converto, hi enim neque tam abſurdos ſcrupulos, neque tam ridiculas dubitatiunculas de Medicorum dignitate, aut doctoratu excitabunt, qui ſciunt Medicos apud Imperatores lege conſtituta inter comites primi ordinis connumerari, ducibuſque ac vicariis æquiparari, qui dignitates inter maximas Imperii recenſentur, de qua re vide, quæ affert Jo. Fileſac. *lib.* 1. *ſelect. in defenſ. Med. adverſ. Plin.*

Illud, quod tanquam quid maximi ponderis addu- 27
cunt nonnulli, ad demonſtrandam vilem Medicorum conditionem, in medium afferentes legum auctoritatem Medicos inter viles artifices connumerantium, confutant nonnulli, dicentes cum gloſſa, textum loqui de Medicis brutorum, hoc eſt, veterinariis, ſeu mulomedicis. Cujacius ibi intelligit, & pro Mulomedicis, & Medicis; Medicos autem dicit eſſe Chirurgos. Ego concedam de quibuſcunque Medicis loqui, quod me nihil moveret, quia de eorum commodo agitur. Aliam tamen reſponſionem ad eum textum affert Petr. And. Canonher. *in prolegom. ad aphor. Hippoc. pag.* 146. *verſ. Reſpondetur* qui & ad id, quod additur, ſervos etiam poſſe eſſe Medicos, luculentiſſime reſpondet *ibid. pag.* 76. *ver. Obiicies* 17. Sed an non ſervos medicinam exercentes contraponderare debent tot ſummi viri pro Diis ob id à veteribus habiti, tot Imperatores; tot Reges, tot Pontifices, tot Legumlatores, tot eximii Philoſophi, qui & ipſi medicinam exercuerunt, quorum omnium catalogum deſcribere ſuperfluum eſſet ſed qui illum habere deſiderat, videat, inter Juriſconſultos Tiraq *in jam ſæpe cit. c.* 31. *de Nob.* & inter Medicos, præter plures ex citatis, prædictum Petr. Andr. Canonher. *ibid. pag.* 6. *verſ. ex præſtantia*.

De

28 De nomine Medici, quod cuicunque licet uſurpare, nihil laboro, nam quid hoc ad Mercurium? Homo dicitur tam vir quam mulier. *l. Hominis. ff. de verb. & rer. ſignif.* num idcirco ejuſdem conditionis & dignitatis mulier eſt, ut vir quicquam dignitatis ob id amittit, quod etiam Mulier, ut vir, homo appelletur? Sed ſi ex eo, quod nomen Medici etiam vilibus perſonis commune eſt, Medici dignitas diminuitur, cur non alia ex parte adaugetur ex eo, quod nomen Medici Deo ipſi tribuitur? Cur tacent calumniatores iſti medicomaſtiges Chriſtum Dominum non modo ſe vocaſſe Medicum, ſed Archiatrum, hoc eſt, principem Medicorum, ut ex D. Chryſoſtomo *Homil. 6.* refert Gaſp. Triſtan. *de Cler. Med. 9. §. in fi.* Imo Medicum ſe hominibus præbuiſſe, ut ex Juriſconſultis præter alios referunt Tiraq. *de Nob. c. 31. nu. 291.* Scaccia *de ſent. & re Jud. Gloſſ. 3. quæſt. 1.* Carrar. *de Med. in præfat. & part. 2. num. 17.* & ex noſtris Goynæus *in dial. Quod Med. Jurec. præc. deb.* Gaſpar. Triſtan. *ubi ſupra*, Petr. Andr. Canonher. *loco ſæpe cit.* Prætereunt data opera, qui calumniari gratis cupiunt, quod etiam Angeli Medici nomen aſſumant; nihil enim aliud importat Raphaelis nomen, niſi Dei medicina, & quod ipſi Angeli Medici officium exercuerint, ut eodem Raphaele patet, Tobiæ *cap. 12. verſ. 12. & ſeq.* & de Angelo movente probaticam piſcinam, & aliis, quæ unuſquiſque videre poteſt apud plures ex citatis actoribus, & maxime apud Tiraq. *num. 103. et ſeqq.* Sed quid ego non ipſam legem medicinam vocari dixerim, & ipſo Judices Medicos, cum Plato *l. 3. de Republ.* Judices animo mederi firmaverit? & Plut. *de ſera Num. vind.* non aliter Jus vocaverit, quam animæ medicinam. De qua etiam re vide præcitatum Tiraquell. *ibid. num. 316. et ſeqq.*

29 Eandem ſapit ſubtilitatem, quam ſuperior objectio, dicterium illud procritum apud Juriſconſultos, quod Medici non ſint majoris valoris, quam obſtetrices, tantidem enim æſtimantur. Quod tamen ſatis refellit ex Juriſconſultis, poſt Ripam Carrar. *de Med. part. 4. n. 162. et ſeqq.* & ex noſtris Roderic. Caſtrenſ. & Peregrin. *ubi alias*. Qui & ad

30 id, quod opponitur, Medicos apud leges vocari parabolanos ſatisfaciunt, & præter eos Scaccia etiam *loco ſupra citato*, *n. 32.* ad quod ipſe quoque habeo aliquid, quod Juriſperitorum quorundam & maledicentiam reprimat, & ignorantiam detegat; apertiſſime enim per ipſum textum legalem demonſtrare licet, parabolanos apud leges, pro Medicis non accipi, cum ut per ipſam legum ſanctionem liquet, parabolanorum electio (qui vere hoſpitalarii ſunt, ut præcitati auctores declarant, & comprehenduntur inter clericos, ut per Cujac. *in expoſit. Novell. conſt. Juſtin. novell. 3.* qui & clarius, qui ſint parabolani, vel parabolarii, exponit) pertinet ad Epiſcopum; at electio Medicorum pertinet ad Decuriones, ſeu Magiſtratus, ut clariſſime demonſtratur *per l. primam ff. de decret. ab Ord. faciend.* Carrar. *de Med. part. 3. in princ.* ſive pertinet ad Senatores, ut idem *ibid.* proſequitur. Ergo ſi parabolani & Medici non ſunt eligendi ab uno eodemque genere perſonarum, parabolani & Medici apud leges pro iiſdem perſonis non accipiuntur; imo vitio dari poſſet ipſi legumlatori, quod hoc nomen pro Medicis uſurpaſſet abſque ulla occaſione ac ne minima quidem neceſſitate, ſed inaniter omnino, ac præter rem, cum proprium nomen, & uſitatiſſimum haberet, & leges debeant uti vocibus claris, non dubiis & obſcuris, ut alias dixi. Atque hinc facile evaneſcit inſulſa eorum ſcurrilitas, qui Medicis hoc nomen imponi à legibus contendunt, quod multas habeant parabolas & multa ſuis ægrotantibus polliceantur. Gloſſ. *in cit. l. Parabolani. C. de Epiſc. et Cler.* Ferd. Abduen. *contr. Juriſp. vit. pag. 12.* qui & inſulſiſſime Archiatros dicit, vocari eoſdem Medicos, quod auctores & principes omnis mali & mœroris credantur, neque adducens, neque ſciens deductionem hujus vocis à græca voce, ἰατρὸς, de qua tamen, ſi aliquid ſcire lector deſiderat, legat Mercurial. *l. 4. variar. lect. cap. 11.* ubi etiam declarationes quaſdam nonnullarem legum C. habet, & Marſ. Cagnat. *l. 2. variar. Obſer. cap. 15.* & ex Juriſconſultis Cujac. *ad l. Med. C. de profeſſor. et Med.*

Sed jam cætera inaniter ſimul, ac procaciter in medicinam & medicos prolata prætereo, ne aliena imprudentia me quoque procacem reddat, ac contra naturalem propenſionem acerbium, quam ferat, obloqui compellat; nam reſpondendum quidem interdum ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens eſſe videatur, aliquando vero non reſpondendum ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ne efficiamur ei ſimile, ſecundum Sapientis ſententiam. *Proverb. c. 16. verſ. 4. et ſeq.* Qui tamen cumulatius percurrere cupit reſponſiones omnes ad objectiones contra medicinam & Medicos factas, videat præ cæteris Petr. Andr. Canonher: *in proleg. cit. cap. 1. à pag. 40. ad plures ſeq.* & Mercur. *l. 1. et 2. Error. popul.* & ex Juriſconſultis Tir. & Carrar, cæteroſque tamen Medicos, quam Juriſconſultos, ſupracitatos.

SUMMARIUM.

1 *Leges quomodo ab hominum malitia ortæ.*
2 *Lex à natura & num. 4.*
3 *Lex & natura omnia ſibi ſubiiciunt.*
5 *Legis ſubjectum bono eſt dirigibilis in bonum.*
6 *Lex quid ex Cicerone.*
7 *Virtus eſt hominis propria.*
8 *Leges plurimum ad magnanimitatem conferunt,*
9 *Leges homines ad infuſam virtutem diſponunt & acquiſitam cauſant.*
10 *Legibus homines cum Diis conſociantur.*
11 *Lex eſt Dei donum.*
12 *Leges humanæ omnes ab æterna lege.*
13 *Homo ſi per ſe bene viveret, non egere legibus, quomodo accipiendum.*
14 *Lex eſt regula humanorum actuum.*
15 *Quod leges aliquando ſint injuſtæ, hominum peccatum eſt.*
16 *Leges ſine ratione latæ non dicuntur leges.*
17 *Lex etiam dura & injuſta cur ſit ſervanda,*
18 *Legum obſcuritas hominum peccatum eſt.*
19 *Contrarietas legum eſt quid ex accidenti.*
20 *Lex ſemper cum mundo fuit.*
21 *Regna legibus carere non poſſunt?*
22 *Homo ſeparatus à lege eſt peſſimum animalium*
23 *Juriſconſultorum multitudinem male conſtitutam civitatem oſtendere, quomodo accipiendum.*
24 *Leges ſuo fine non fruſtrantur.*
25 *Juriſperitiam non eſſe artem neque ſcientiam falſum.*
26 *De ratione legis eſt, ut juſta ſit.*
27 *Inſtabilitas legum non facit inſtabilem ſcientiam condendi leges.*

QUÆSTIO V.

Satisfit ad ea, quæ contra Juriſprudentiam, ejuſque Profeſſores objiciuntur.

NOn minoris certe impudentiæ taxandi ii ſunt; qui contra Juriſprudentiam ejuſque Profeſſores, quam qui contra medicinam Medicoſque obloquuntur, & idcirco quæcunque in ejus, eorumque deſpectum obiiciunt, tanquam falſa, nullaque ratione fulta, ſed ſumma cum temeritate prolata, confutanda, reprobanda, reiicienda nam nemo, qui mente præditus eſt; redarguerit vel leges, vel legislatores ut ex S. Cyrillo dicit Suarez *lib. 1. de Leg. cap. 3. n. 19.* Sed ad objecta ſatisfaciamus.

Legumlationem primo ab hominum malitia originem duxiſſe opponebatur; quod quidem, ſi de ea 1
parte intelligitur, quæ vitia; in dictis pœnis, reprimit, aut hominum dirimit controverſias, verum quidem utrumque erit, ſed ſi de ea, quæ mores dirigit; & viam felicitatis docet, falſum. Sed ſit quomodocunque, nihil hoc demit de legum dignitate; undecunque enim originem habeant, hominem ad Juſtitiam, & Virtutem diſponunt. Sed quod opponitur 2
certe falſitatis convincitur, qui lex ipſa à natura

originem habet, contra illud, quod in oppoſitum addebatur, leges nempe eſſe naturæ contrarias, quod tantum à vero abeſt, ut ipſa natura nihil aliud ſit, niſi lex quædam in rebus creatis; unde tam lex, quam natura omnia ſint, ſubiiciuntur, vel noſtro Hipp. aſſerente, *in pr. lib. de Gen.* An non à natura eſt, ut ſuum unicuique tribuatur? at hoc à legibus præcipue intenditur. Sed quomodo dixeris legem ab hominum malitia originem duxiſſe, ſi Deus ipſe, ut Plutarch. *in lib. de doctr. Pr.* dicebat, Lex eſt tum antiquiſſima, tum exactiſſima.
3 Unde recte Cicero *lib. 3. Epiſt. 6.* dixit, Legum ſimul cum mente divina ortam eſſe. Cum ergo Deus ipſe ſit conditor naturæ, non poterit naturæ eſſe contrarius: non fuerit ergo lex naturæ contraria.

Præterea legum peritia eſt philoſphiæ pars, & ex ipſa philoſophia immediatam dependentiam habet *l. 1. ff. de Juſtit. & Jur.* Zæſius *in l. 2. de orig. Jur. part. 3. num. 75.* neque hoc ab ipſis Medicis controvertitur, Goynæus *in libell. Quod Philoſ. & Med. deb. praced Juriſconſ.* Obicius *dia. 1. de nob. Med. in pr.* quod & multo ante Cicero *lib. 1. de Leg. prope principium*, firmaverat, dicens, *Juris diſciplinam ex intima Philoſophia hauriendam puto.* Cum ergo ita ſit, erit inſimul Juriſprudentia Sapientiæ pars, ita enim vocatur à Juriconſulto *in l. 1 ff. Proinde. §. de var. & extr. cog.* ex quibus veritatem inſimul habebit Juvenal. dictum *Satyr. 14.*

Nunquam aliud natura, aliud Sapientia dicit.

4 Non modo ergo leges non ſunt naturæ contrariæ, ſed initium Juris ab ipſa natura proficiſcitur, ut teſtatur Cicero *lib. 2. de Invent. prope finem*, ex quo D. Tho. 1. 2. *quaſt. 91. art. 3.* nam ante quamcunque conditam legem eſt in natura quædam naturalis lex, ut ſentit idem Cicero *de l.* & D. Thom. ex quibus Suarez *de leg. lib. 1. c. 3. nu. 9.* Quod ſi Plato aliquando dixerit, legem & naturam inter ſe plerumque contrarias eſſe, reſpexit ſolummodo ad naturæ propenſionem, & ad eam partem, quæ illam tendentem ad malum retrahit à malo, nam
5 univerſim legis ſubjectum eſt homo dirigibilis in bonum maxime commune, aut hominum commune & in Deum, ſecundum ſacros canones Lenaud. *de Doct. part. 3. quaſt. 1.* & ex noſtris Epiphan. Ferdinand. *Theorem. 1. lib. 1.* idcirco prudentiſſime Cice-
6 ro *l. 1. de l.* ſic legem definiebat. *Lex eſt Ratio ſumma in natura, qua jubet eaque facienda ſunt, prohibetque contraria*: non enim aliud leges ſunt, ut pulcherrime ex Seneca dicebat vir doctiſſimus Melchior Lottherius, *lib. 1. abſolutiſſimi ſui operis de re Benef. quaſt. 21. nu. 47.* quam minis mixta præcepta, nimirum ut minis à malo retrahant, ut præceptis impellant ad bonum. Quandocunque ergo naturalis propenſio à bono retrahit & ad malum impellit, abſque dubio lex illi contraria eſt, quæ naturæ pravitatem emendare ſatagit, retrahendos à contra-
7 riis impellendo ad contraria. Alias autem lex ipſi naturæ conſona quia cum virtus ſit hominis propria, ut alias dictum eſt. & lex diſponat hominem ad virtutem, Ariſtot. 5. *Et hic cap. 1.* non poteſt lex naturæ eſſe contraria, nam bonum cujuſlibet virtutis eſt conveniens homini ſecundum rationem, ideo convenit ei naturaliter: D. Thom. 1. 2. *qu. 147.* Ex vitio autem partis inferioris fit, ut quanto magis viriles homines ſunt, nempe partem iraſcibilem prædominantem ſortiti, eo magis à legibus averſentur, quemadmodum ex Hippocratis dicto oponebatur; & hoc fit, quia dominante iraſcibili homines à ratione ſunt alieni, contra vero ubi ratio prædominetur, leges plurimum ad magnanimitatem conferunt, eodem Hipp. aſſerente
8 *in lib. de Aer. Aq. & loc. num. 54.* neque ad magnanimitatem ſolum, ſed ad quaſcunque virtutes leges conferre palam eſt, retrahentes enim vel per vim homines à malo & impellentes ad bonum, conciliant illis habitum quendam cujuſcunque virtutis & ut Ariſt. *lib. 2. Moral. Nicomach. cap. 1.* dicebat, aſſueſacientes faciunt bonos, imo hæc, ut addit, eſt unius cujuſque legislatoris voluntas: qui vero id non bene efficiunt, peccant. Et cum virtus duplex ſit, infuſa, & acquiſita, leges ad infuſam homines diſponunt & acquiſitam cauſant. D. 9
Thó. *part. 1. quaſt. 92. art. 1. ad & quaſt. ead. art. 2. ad. 4.* Ob hæc igitur tantum leges excellunt, ut per eas conſociari homines cum Diis putandum eſſe di- 10
xerit Cic. *loc. cit.* neque injuria lex Dei donum vocatur à Juriſconſulto *in l. Nam & Demoſthenes ff. de l.* quem ſequitur Gloſſ. *in l Cum in longi §. fin. autem C. de praſcript. long. temp.* nam vel Galeno noſtro edocente *in lib. quod Anim. ſit id quod in utero eſt,* 11
cap. 5. claſſ. 1. leges fere inprimis Deorum eſt, ſiquidem rerum omnium pater inter Deos omnia lege diſponit: cui dicto ſimile eſt illud D. Thom. 1. 2. *quaſt. 93. artic. 3.* quod leges humanæ (dum- 12
modo ſint, quales eſſe debent, nempe ut rectæ rationis quippiam ſapient) omnes ac ſingulæ ab æterna lege originem habent.

Quanquam autem leges non inſtruunt homines ad virtutes, ſed ad eas tantum præceptis alliciunt, & vi ac metu à vitiis retrahunt: tamen lex ad hoc maxime invecta, ut actus humanos dirigat, & in quantum actus humani operantur ad virtutem, in tantum lex facit homines bonos D. Thom. *ubi ſupra art. 1. ad 1.*

Quod autem homo non egeret legibus, ſi per ſe 13
bene viveret, verum forte eſt, ſi ita accipiatur ut intelligatur non egere lege illa, quæ vi & metu retrahit homines à malis operibus, quæ coactiva dicitur, quia, cum homo per ſe bene operatur oſtendit opus legis ſcriptum in corde ſuo, ut ex D. Paulo *ad Rom. 2.* D. Th. 1. 2 *quaſt. 96. art. 5. ad 1.* Non ergo hic homo ſine lege viveret, ſed maxime ex lege, quia juſtiſſimus eſſet, quod eſt ſecundum leges vivere, eſſet enim ſibimetipſi regula ſuorum actuum, ex qua regula vivendo ex lege viveret: quæ nihil aliud eſt, quam regula humanorum actuum, D. Tho. *ubi proxime*. Quomodo autem intelligendum ſit 14
D. Pauli dictum, quod lex Juſto poſita non ſit vide apud Suarez. *lib. 1. de leg. cap. 19. n. 2. & ſeqq.* apud quem vide alia ad hanc ipſam rem facientia.

Quod dicebat Plutarchus, leges ab hominibus 15
latas æquitati & rationi conſonas non eſſe, & D. Th. quod leges ſcriptæ continent aliquando in juſtitiam, nequaquam peccatum eſt ipſius ſcientiæ ferendi leges ſeu ipſarum legum, ſed eſt hominum peccatum, nempe legislatorum; quemadmodum non artis ſed Medici peccatum eſt, ſi remedia morbo præſcribat non convenientia; ſecundum prædictam enim ſcientiam ferendi leges, hæ ſemper eſſe debent æquitati, & rationi conſonæ, quæ vero aliter latæ ſunt, per errorem, & malitiam abſque inhærentia ejus ſcientiæ, ejus præceptorum latæ fuerint, & hujuſmodi leges, quæ ſine ratione latæ, non dicuntur leges, ſed ſcita tyrannica, ut ex Ci- 16
cerone admonet ſupracitatus doctiſſimus Lotherius *lib. 2. de re benefic. quaſt. 40. num. 20.* neque ſunt cum effectu leges, ſed perverſitates potius legum, ut cum D. Thom. *ubi ſupra, q. 92. artic. 2. ad. 4.* dicit Suarez. *lib. 1. de leg. cap. 9.* quod notat etiam Jo. Huart. *in exam. Ingen. cap. 11.* & ad id, quod additur, le- 17
gem etiam injuſtam, & duram eſſe ſervandam, reſpondetur, hoc fieri ob ipſarum legum reverentiam, quibus obtemperare convenit, ne una ſpreta, cæteræ etiam vilipendio habeantur, ſed alium ſenſum ad *l. Proſpexit*, quam adduximus, vide apud Melchior. Lotherium ex Jaſone, *ubi ſupra. n. 29.*

Obſcuritas ipſarum legum, ſiqua eſt, vel homi- 18
num peccatum eſt, vel ſtudio & ex induſtria procurata, ne, ſi faciliores intellectu ſint, imperitis ac rudioribus communicentur, ab ipſiſque defœdentur, ut aliis ſcientiis, & præcipue medicinæ eveniſſe conſtat; alias enim leges ſcribi debent ſermone maxime intelligibili, ut unuſquiſque cognoſcere poſſit, quid lex jubeat, D. Tom. *ubi ſupra, art. 3. quaſt. 95.* & notavit etiam idem Joan. Huar. *ibid.*

Contrarietas etiam & perplexitas legum eſt quid 19
ex accidenti; nam ſatis ſi nullam habeant dubitationem, & contrarietatem quoad legislatorem, etiamſi

etiamſi habeant quoad nos. Mart. *ſing.* 39. *nu.* 1. Pro ſæculi vero novitate, ac temporum mutatione & conditione nova lex conditur, jam conditæ forte contraria, & hoc ex arte, & ſecundum Juſtitiam fieri, non eſt quid vetet.

20 Quod nulla idcirco videtur eſſe legum neceſſitas, quia mundus aliquando ſine legibus exſtiterit, falſum eſt, ſi de lege abſolute dicatur; eſt enim verum de lege ſcripta tantum; nam lex ſemper dummodo fuit & cum ipſo modo, & cum ipſo homine nata eſt, ita ut impoſſibile ſit, illam ab ejus corde aboleri. D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 90. *art.* 6. imo tam neceſſaria eſt lex homini, ut ſuppoſita ejus creatione, lex ſimpliciter fuerit neceſſaria, neceſſitate finis, ut declarat Suarez. *lib.* 1. *de leg. cap.* 3. *n.* 3. Non poteſt ergo homo ſine lege eſſe, ita ut ſiqui populi lege carere videantur, hoc nequaquam ita ſit, quia, ut D. Paulus *ad Rom. Cap.* 2. *verſ.* 14.
21 ex quo D. Thom. *ubi ſupra: quæſt.* 90. *artic.* 3. dicebat: Cum gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, ejuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex. De Regnis, quæ legibus carent, idem prorſus dicendum eſt, abſolute enim carere non poſſunt ea, quæ cum natura ipſa exiſtit; quod ſi deficiat lex ſcripta, ſupplet ipſa ratio naturalis, quæ legis loco habetur. D. Th. *ubi ſæpe, quæſt* 91. *artic.* 2 Ludovic. Roman. *ſing.* 781. Quomodo vero ſubſiſteret mundus, aut homo ſine legibus viveret, ſi à feris tunc nihil differet, & facile injuſtitia ſua ſeipſum abſumeret? Nam ho-
22 mo ſeparatus à lege & juſtitia, eſt peſſimum omnium animalium; habet enim arma rationis ad explendas concupiſcentias & ſævitias, ex Ariſt. idem. Thom *ibid. quæſt.* 96. *art.* 1. per leges autem à feris homo maxime diſtinguitur in ratione vivendi, quia per eas juſtitiæ adhæret, feritate exuta, unde Claudian. *in Manl. conſul.* Juſtitiam allocutus;

—— Tu prima hominem ſilveſtribus antris.
Elicis, & fœdo detergis ſæcula victu,
Te propter colimus leges, animoſque ferarum:
Exuimus.

Eaque de re primi Legislatores, ut Poetæ fabulantur, dicti ſunt leniſſe feras, ac moviſſe ſaxa, ut de Orpheo & Amphione, Horat *in Art Poet.*

Silveſtres homines ſacer, interpreſque Deorum,
Cædibus & victus fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigres, rapidoſque Leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blanda
Ducere quo vellet.

Quod idcirco dictum eſt, quia homines abſque lege viventes ipſis feris erant ſimillimi, imo & ſaxis nullo ſenſu præditis, tam à ratione erant alieni. Neceſſe eſt, inquit Plato *lib.* 9. *de Leg* Leges hominibus ponere, ut ſecundum leges vivant, nam ſi abſque his viverent, nihilo à feris atrociſſimis diſcreparent: cui dicto aptari quoque poteſt illud *Pſalm* 9. *verſ. ult. Conſtitue Domine Legislatorem ſuper eas, ut ſciant gentes quia homines ſunt:* quaſi dicebat, neceſſe eſt dari gentibus Legislatores, qui eas regnant atque inſtruant, doceantque ſe à feris differre, & idcirco ſecundum leges vivere debere.

23 Dictum Platonis de multitudine Juriſconſultorum, quod arguat male conſtitutam civitatem, declarandum eſt, quod intelligatur de iis Juriſconſultis, qui litibus fovendis ſolummodo apti ſunt & cavillationibus pugnantes plerumque contra juſtitiam lites fovent: nam alias Juriſconſulti ſunt in civitate neceſſarii, non ſecus ac leges, de quibus Plutarch *in ploblem. Rom. num.* 40. dicebat, maximum atque pulcherrimum judicari in civitate legum bonitatem; & ſicuti corpus abſque anima vivere non poteſt, ſic neque civitatis abſque legibus, hæ etenim ſunt anima civitatis, Cæl. Rhod. *Antiq. lib.* 18. *cap.* 19.

Ad objectionem, quod leges ſuo fine fruſtrentur, quia neque ad omnes virtutes homines inſtruant,
24 neque omnia vitia corrigant: Reſpondendum ex D. Th. 1. 2. *quæſt.* 96. *art.* 2. *ad tertium*, quod ſatis eſt, ſi leges dirigant homines ad eam virtutem, quæ ad commune bonum ordinatur, nam hoc ſibi proponunt, ſic etiam & de vitiis dicendum: & tandem quanquam omnia non faciunt, non idcirco improbanda quæ faciunt, D. Thom. *ibid.*

Cæterum Juriſprudentiam non eſſe artem, neque ſcientiam, ex eo, quod ejus principium non ſit in re, ſed in Principibus, haudquaquam verum eſt, quia, etiamſi Principes ferant leges, ſemper tamen inhærent ipſi rei naturæ, prout ars, ſeu ſcientia ferendi 25
leges dictat, ſemperque Principis voluntas eſt & eſſe debet aliqua ratione regulata, ad hoc quod legis rationem habet, alioquin voluntas Principis non eſt lex, ſed iniquitas potius quam lex. Verba ſunt D. Th. *ubi ſupra*, *q.* 90 *art.* 1. *ad* 3. & *q.* 95. *art.* 2. Suarez. *lib.* 3. *de leg. c.* 22. *n.* 4. quod de ratione legis ſit, ut inhæreat ſcientiæ ac regulæ ferendi leges, & ſit juſtitia & juſtè lata, abunde præ cæteris, ut videtur, docet idem Suarez. *lib.* 1. *de leg. c.* 9. 26
per totum. Cum ergo lex ſit aliquid rationis: ut idem D. Thom. *eadem quæſt.* 90. *art.* 1. dicebat, non poteſt habere ſuum principium in mera Principis voluntate, quæ aliquando à ratione eſt aliena.

Inſtabilitas porro legum non facit inſtabilem & 27
variabilem ſcientiam condendi leges, quæ in hoc præcipue conſiſtit, ut juxta temporum varietatem, & hominum conditionem, juxta aliorum ab extra accidentium opportunitatem, leges condantur nunc hoc, nunc illo modo, & quod aliquando concedant, quæ alias negaverint, & contra, & quod peccata quædam, alias leviora & anteacto tempore ut talia non animadverſa, nunc multa ſeveritate puniant, & ſic de cæteris. Neceſſe enim eſt, ut leges generaliter ponantur, actiones autem circa ſingularia fiunt; unde patet quaſdam leges, & quandoque eſſe mutandas. Verba ſunt Ariſt. *lib.* 2. *Polit. cap.* 6. apud quem complura vide de legum mutatione, & alia apud D. Th. 1. 2. *quæſt.* 97. *per totam*. Facit pro Juriſconſultis *l. Jura. & lege ſeqq. ff. de leg.* & notata à Suarez *l.* 1. *de leg. c. ult. per totum*. Non ergo inconſtantiæ inſimulanda eſt ſcientia ferendi leges, quia ex ipſius ſcientiæ præceptis fit, ut leges pro rerum opportunitate mutari aliquando debeant, imo & pro populorum regnorumque varietate; una enim eademque lex non poteſt omnibus populi convenire, ſicuti unum idemque medicamentum diverſis ægrotantibus & ægritudinibus non convenit.

Sed quid ego incaſſum pro Juriſconſultis dimicare laboro? Satis ſuperque ex ſe ipſis calumnias quaſque, ſibi, eorumque profeſſione objectas refelunt, ſeque, ſuamque artem accerrime tuentur: unde ſiquis eſt, quid ad ea, quæ contra ipſos obiiciuntur, pleniorem deſideret ſatisfactionem, ipſos adeat, ac præ omnibus, poſt pleroſque antiquiores, Caſſan. *in Catal. Glor. mundi part.* 10. *conſ.* 25. Tiraq. *de Nobili. c.* 31. & adductos per Benium *de privil. Juriſconſ. privil.* 55. Carrar. *de Med. part.* 1. & alios quamplurimos, quos brevitatis cauſa omitto.

SUMMARIUM.

1 *Homo ex ſui natura eſt animal ſociabile.*
2 *Homo debuit ad commune bonum inſtrui.*
3 *Bonum civile non eſt ſimpliciter, & per ſe bonum.*
4 *Homo abſque religione juſtus eſſe non poteſt.*
5 *Religio eſt potiſſima Juſtitiæ pars.*
6 *Nihil Deo ſimilius, quam juſtiſſimus homo:*
7 *Legis novæ & veteris convenientia.*
8 *Bonum commune quando conſervetur.*
9 *Politicæ facultatis adinventio unde?*
10 *Lex ſcripta cur lata?*
11 *Lex ſcriptura, muta ac mortua per ſe eſt.*
12 *Leges ferre quis debeat?*
13 *Legis viva neceſſitas.*
14 *Actiones hominum, circa quas judicia occurrunt, ſunt de ſingularibus.*
15 *Actiones hominum in communitate viventium ſemper ſunt ad alterum.*
16 *Juriſperitiæ inventio unde?*
17 *Juriſperitiæ finis.*

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

Lex quomodo orta, politica unde originem traxerit, unde item Juriſprudentia.

Vindicatis jam à maledicentium calumniis ambabus ſcientiis, nonniſi multa laude & honore proſequendis, earumque profeſſoribus ab injuſte illatis injuriis & objectis vitiis, quantum nobis permiſſum fuit, liberatis, reliquum eſt, ut jam pacato animo, omnique prorſus pathemate undequaque depoſito, ad litem in hoc titulo propoſitam, dirimendam accedamus. At quoniam ego Medicus Medicorum partes tueri obligatus, ſuſpectus in ſententia ferenda haberi poſſum, ſi pro Medicis lata fuerit, ingrati autem ac perverſi animi vir, ſi contra Medicos, reclamante veritate, pronuntiaverim, recte medius fidius mihi conſulto puto, ſi ſententiam non ſuſpecto Judici ferendam relinquam. Quoniam autem re omni ex parte ſic indeciſa relicta, viderer poſt multum apparatum ac poſt multum exhibitum negotium, multamque de nobis opinionem excitatam, nihil tandem in medium attuliſſe, ea de re nollem undique mihi viam præcluſam eſſe, quo minus pro veritate multa proponam, quibus perpenſis Judex, quiſquis tandem ille futurus ſit, facilius ſecundum Juſtitiam pronuntiare poſſit.

Ante omnia igitur operæ pretium videtur, voces quaſdam ac terminos in diſputationis proceſſu occurrentes declarare ac diſtinguere; ex confuſa enim eorum acceptione quamplurimos in judicando errores emergere poſſe, tam certum eſt, quam quod certiſſimum; atque hanc unam cauſam agnoſco, ob quam Juriſconſulti iniquam præ Jure ſuo cauſam Medicorum faciunt, tamquam impar proprio eorundem Medicorum Jus; nulla etenim vocum diſtinctione, aut terminorum liquidatione utuntur, ſed indiſtincte omnia accipiunt, legem nempe aliquando pro politica, politicam pro Juriſperitia, & quod pejus eſt, Juriſperitiam pro lege, ſic & legem vivam pro politico, politicum pro Juriſperito, & ſic de cæteris, quod etiam, cum de medicina verba faciunt, uſuvenit, confundentes interdum medicinam, phyſicam cum Chirurgia, & quacunque alia mechanica, & quæ uni conveniunt, alteri tribuendo. Nunc vero, priuſquam ad id, quod propoſuimus, accedamus, de earundem legis, politicæ, Juriſperitiæ origine aliqua premittamus, ex quibus quæcunque de terminorum explanatione afferemus, clariora evadent.

1 Homo igitur, cum ex ſui natura animal ſit ſo-
ciabile, debuit abſque dubio in communitate vi-
vere, quod nequaquam ſuccedere poterat, niſi ad
bonum illud dirigeretur, quod maxime ad com-
2 munitatis conſervationem faceret. Debuit ergo ci-
vilis homo ad commune bonum inſtitui, ut Ci-
vitates, Regna, Reſpublicæ, & communitates,
bene gererentur, ac diu multumque, & ſi fieri
3 poſſet, ad æternitatem uſque perdurarent. Sed
quia bonum civile nonniſi per participationem
divini boni, non autem ſimpliciter, & per ſe bo-
num eſt, idcirco incaſſum homo ad humanum &
civile bonum dirigebatur, niſi ante ad divini aſſe-
cutionem diſponeretur: quia cum lex deberet in-
ſtruere hominem ad juſtitiam, certum eſt, quod
4 abſque religione, qua divinum illud bonum præ-
cipue conſequimur, juſtus eſſe non poterat; ipſa
enim religio, qua Deo tribuemus, quod debemus,
5 eſt potiſſima pars Juſtitiæ. D. Tom. 2. 2. *quæſt.* 122.
art. 1. Si ergo ante homo in Deum dirigatur, tunc
exercendo actus Juſtitiæ ipſi Deo ſimilis efficitur,
6 qui vera juſtitia eſt, unde jure Plato *in Theæteto*,
dicebat, *Nihil Deo ſimilius quam juſtiſſimus homo.*
Igitur cum per humanam ſapientiam non poſſet ho-
mo dirigi in verum bonum, oportuit hoc à ſum-
ma Dei ſapientia emanere, & ſic ipſe Deus pro
temporum opportunitate, & pro majori aut mi-
7 nori hominum perfectione, utramque legem con-
didit, veterem & novam. D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 90.
art. 5. quæ inter ſe ita conveniunt, ut nova non
ſit conſtructio veteris, ſed ejus perfectio, & com-
plementum, juxta illud in Evangelio: *Non veni
ſolvere legem, ſed adimplere.*

Poſtquam autem per legem divinam homo ad
verum bonum dirigi erat aptus, ut ſciret dehinc
tanquam civile animal in ſocietate vivere, oportuit
ut regulam quadam haberet, ſecundum quam ea
faceret, quæ ad civilis communiſque boni tutelam
erant neceſſaria; tunc autem commune bonum tu-
tum & illæſum ſervatur, cum præſuppoſito ante
Dei timore, alter alteri in communitate non no-
cet, & cum ſuum unicuique tribuitur: in his enim
maxime conſiſtit Juſtitia, hæc præcipue à legibus
jubentur. *l. Juſtitia. ff. de Juſt. et Jur.* Quoniam 8
autem hæc regula recte vivendi in communitate,
ob populorum, regionum, motum, ac temporum,
aliarumque rerum varietatem, non poterat ubi-
que, ac ſemper eſſe una, idcirco inventa eſt ſcien-
tia quædam, ex qua dicere liceret, quænam viven-
di regula huic aut illi populo, uni aut alteri rei-
publicæ, his aut illis regnis, communitatibus, uni-
verſitatibus, ac civitatibus, hoc aut illo tempore,
his aut illis moribus vigentibus, eſſet opportuna,
quæ ſcientia politica dicta eſt, quæ non aliud in-
tendit, niſi per rectam legumlationem, populorum,
regnorum, ac rerum publicarum optimam guberna-
tionem, ut diu durent & augeantur, & ſic varias 9
leges ponere docet, ita ut non reſpubicas ad leges,
ſed leges ad reſpublicas accommodandas demon-
ſtret, Ariſt. *lib.* 4. *Ethic. c.* 2.

Præterea oportebat homines in communitate vi-
ventes, notum habere quid agere, quid pretermit-
tere deberent, ut omnes ac ſinguli ad commune bo-
num conſpirarent; idcirco regulam illam, quam
diximus, & ſecundum quam homines vivere de-
beant, notificari illis aliquo modo oportuit, & 10
præcipue in ſcriptis tradi, quæ deinceps lex ſcripta
dicta eſt; niſi enim aut ſcriptis, aut alio modo
notificaretur, ignorantia præſumi poterat, & homi-
nes ab ejus obſervantia excuſari. Idcirco lex niſi
vel ſcriptis promulgetur, vel conſuetudine intro-
ducantur, nullius valoris eſt, D. Th. 1. 2. *quæſt.* 90.
art. 4. abunde Suarez. *de leg. lib.* 1. *c.* 11. *per totum.*

Sed cum his omnibus lex, etiam juxta præcepta 11
politicæ tradita, ſcriptæ, aut quovis modo pro-
mulgata, infirma, ac nullius valoris adhuc erat,
quia Politicus ut talis, non habebat poteſtatem in
homines, ut eos ad conditas à ſe leges ſervandas
cogere poſſet, nam lata lex per ſemetipſam muta
ac mortua permanebat, & quæ ab hominibus nul-
lo negotio aſpernaretur, debuit igitur is leges fer-
re, qui in populos plenam haberet poteſtatem præ- 12
cipiendi, vetandi, permittendi, puniendi, & ſic
ad ſummos tantum Reges & Imperatores pertine-
re dubuit concedere leges. Suarez. *de leg. lib.* 3. *cap.* 5. 13
et 9. hi enim vim conciliare poterant, ac robur legi-
bus dare à Politicis, & Legumlatoribus, ſecundum
eorum ſcientiæ principia traditis. Oportuit igitur
præter legem illam mutam, ac mortuam ex ſe,
dari legem vivam, quæ haberet in homines pote-
ſtatem, ut præceptis, minis ac vi illos ad latæ le-
gis obſervantiam alliceret, invitaret, cogeret, ſi
oporteret. Quia tamen, ut alias diximus, actio- 14
nes circa quas judicia verſantur, ſunt particularium,
& numero infinitæ, ipſa lex viva non poterat ad
omnia ſufficere, idcirco debuit alios homines ſuæ ip-
ſius poteſtatis participes facere, qui vicem ſuam gere-
rent, & eſſent tanquam leges vivæ particulares,
ad hæc aut illa judiciorum genera deſtinatæ, & ſic
à ſupremis Imperatoribus, Regibus, Potentatibus
& Magiſtratibus creari oportuit præſides, præto-
res, judices, & hujuſmodi alios miniſtros majores,
& minores, prout neceſſitas & variatas judiciorum
exigebat.

Præter hæc omnia, cum, ut jam dictum eſt,
actiones eſſent particularium, & leges univerſaliter
eſſent poſitæ, hinc alia difficultas inſurgebat; nam 15
cum hæ actiones hominis, prout in communitate
maxime

maxime vivit, eſſent ad alterum, nempe vel ad alium hominem, vel ad ipſam juſtitiam, divinam forte, aut humanam reſpicientes, quaſi de neceſſitate oportuit ſæpe ſæpius in judicando contentionem excitari inter eas perſonas, quarum ſunt, & ad quas ſunt hominum actiones, dum univerſales regulas à legibus traditas particularibus his actionibus applicare contingebat; ea igitur de cauſa ne-
16 ceſſe fuit dari artificioſam quandam, aut ſi libet ſic appellare, rationabilem facultatem, quæ ex ejuſdemmet legis latæ principiis, & ex ejus recta intellectione, quandocunquæ de particularibus hominum actionibus juxta univerſalem legis diſpoſitionem determinandum, ac pronunciandum a Judice eſſet, ipſa dubia & difficultates pro alterutra parte pullulantes amoveret, & ſententiam pro ſe à Judice expoſceret, & hæc fuit Juriſperitiæ (quam nunc vocant) facultas, ſic appellata, quod jam conſtitutarum legum & conditi Juriſperitiam profiteatur: nam quicquid in contrarium aliqui dicant, nihil hæc facultas ultra rectam legis intellectionem ſibi pro fine proponit, ut ejus verba univerſaliter prolata particularibus caſibus & difficultatibus, ſi quæ pullulent, applicare poſſit, illiſque ex ejuſdemmet legis verbis ſatisfaciendo. Neque ad eam facultatem pertinet latæ legis cauſam reddere, aut cur ſic, & non aliter ſit intelligenda, ſed ſufficit
17 illi, ſi per unam legem alteri ſatisfaciat; unde ſi finis ab hac facultate intentus propalandus ſic, certe alius non eſt, niſi recta legis intellectio, quatenus ad particulares caſus decidendos inſervire debet, non quatenus ad publici boni cuſtodiam tendit.

SUMMARIUM.

1 *Legis nomen ad multa aptatur.*
2 *Lex proprie quid?*
3 *Lex propriiſſime quid?*
4 *Lex eſt quid omnino à ſcientia legali diſtinctum.*
5 *Lex divina opus eſt divinæ ſapientiæ, civilis, humanæ.*
6 *Politica parit leges, leges Juriſperitiam.*
7 *Legis definitio ab Ulpiano tradita examinatur.*
8 *Juriſperitia proprie quid?*
9 *Juriſprudentia proprie dicta, neque divinarum, neque humanarum rerum cauſas ut principia perſcrutatur.*
10 *Præter Juſtitiam legalem, alia eſt multo potior Juſtitia.*
11 *Legi latæ, vel quomodocunque conditæ correſpondet lex viva, Politicæ Politicus, Juriſperitiæ ejus Profeſſores.*
12 *Differentia inter Politicum & Juriſperitum.*
13 *Philoſophia eſt ſcientia rerum naturalium.*
14 *Medicina à Philoſophia diſtinguitur tanquam pars à toto.*
15 *Medicus non eſt, qui non eſt Philoſophus.*

QUÆSTIO VII.

Vocum ac terminorum elucidatio.

NE igitur ex vocum ac terminorum, quæ in diſputatione occurrunt, confuſione & indiſtincta acceptione decipiamur, ipſæ voces ac termini declarandi, ac inter ſe diſtinguendi, ut ſciamus de quanam re verba fiant, & cuinam conveniant, quæ proferuntur, nam aliquando Juriſperitiæ, & legis nomina confundentes, legis propria Juriſperitiæ tribuimus, & medicinæ nomen indiſtincte accipientes, quæ chirurgiæ, aut inferiori arti conveniunt, veræ medicinæ aptamus, & ſic de cæteris: qui error non modo Juriſperitos maxime exercuit, ſed etiam Medicos nonnullos, qui de hac materia ſcribentes, terminos diſtinguere aut neſcientes, aut negligentes, non undequaque ſuſceptam provinciam adimplevere, ſed ad objectiones Juriſconſultorum non plene ſatisfacientes, dubiam ſuam victoriam fecerunt.

1 A legis ergo nomine incipientes, patet illud ad multa aptari; omnis namque regula, ad quo quodcunque recte peragendum, aut pronuntiandum, lex dici poteſt, atque hoc pacto omnes non modo ſcientiæ ac facultates, ſed etiam viliſſimæ quæque artes, immo etiam, ſi quæ extra omnem artem peragi, aut ad aliquem præmeditatum finem deduci poſtulant, ſuas habent leges. Sic Hippocrates noſter, cum demonſtrare vellet, quæ in Medico requirantur, qui bonus futurus ſit, legem conſtituit, nempe regulam, qua in ordine traderet; unde non injuria idem Hippocr. *in lib. de Genit.* dixit, Legem omnia ſibi ſubiicere, quia per legem, hoc eſt, per regulam quandam omnia diriguntur, ſed 2
per antonomaſiam, ac proprie lex vocatur regula humanorum actuum, à Deo, vel ab homine tra- 3
dita, quæ ipſum ad verum ac ultimum finem, aut ad commune bonum dirigit. Licet propriiſſime, & per ſe illa tantum regula dicatur lex, & vera lex, quæ hominem ad ſuum finem, ac verum ultimumque bonum dirigit, nempe ad Deum, & hæc eſt lex divina, cujus participatione civilis regula, quæ eundem hominem ad commune & civile bonum inſtruit, lex vocatur. Sciens autem, ac volens ſilentio præteribo hujus nominis legis deductionem, præterquam quod enim, plura de ea re paſſim apud plures Doctores occurrunt, qui de legibus ſcripſerunt, videor mihi nonnulla in ſuperioribus quæſtionibus attuliſſe, quæ nunc ſufficiant.

Hic porro per legem accipimus utramque regulam, ſecundum quam homo, vel civilis perſona, vel ut ad ultimum ſuum finem deſtinatus, ex Dei aut hominis præcepto vivere debet. Illud autem ex his certiſſimum fit, legis nomen accipi debere, ut 4
quid omnino à legali facultate diſtinctum, ac per ſe exiſtens, tanquam opus quoddam ab artifice relictum, quod licet ab arte proficiſcatur, & ſecundum artem ſit, non tamen ipſa ars eſt, ſeu artifex: nam lex divina opus eſt divinæ ſapientiæ, ci- 5
vilis autem humanæ, nempe ſcientiæ politicæ, veluti ſtatua ſtatuariæ, & ſanitas medicinæ; & hoc pacto non aliter lex à legis peritia, & ab ipſa quoque politica diſtinguitur, quam ſtatua à ſtatuaria, & ſanitas à medicina. Unde conſtat neque artem eſſe legem, neque ſcientiam, ſed opus quoddam ſcientificum, aut artificiale politicæ facultatis, atque hac ratione ſemper hic à nobis legis nomen accipiendum, contra quam eveniat apud juriſconſultos, & alios, apud quos perperam pro ipſa legali ſcientia, nempe Politica, aut, quod magis ab re eſt, pro ipſa Juriſperitia accipitur; cum tamen lex à legumperitia, & legumperitia à politica, & politica à lege, non aliter differat, quam ſtatua à ſtatuaria, & ſtatuaria à marmoraria, & marmoraria à ſtatua; aut non ſecus quam differat figura depicta ab ipſa arte pingendi, & ars pingendi à coloraria, & coloraria ab ipſa figura delineata; nam ſcientia politicæ leges parit, leges autem Juriſperitiam.

Idem error, qui intervenit in legis nomine, lo- 6
cum quoque habet in Jurisſcientiæ, Juriſprudentiæ, legumperitiæ, & Juriſperitiæ nominibus. Accipiuntur enim omnia indiſtincte & indifferenter ab ipſis Juriſconſultis; præcipue pro duabus facultatibus inter ſe toto cœlo differentibus. Ac profecto non videtur ab eo errore immunis fuiſſe Ulpianus *in l. Juſtitia ff. de Juſt. et Jur.* in qua encomium potius, quam definitionem Juriſprudentiæ tradidit, dicens: *Juriſprudentia eſt divinarum atque humanarum rerum notitia, juſti atque injuſti ſcientia;* 7
neque conſtat quid vere definire voluerint, politicam ne aut Juriſperitiam, nam neutri applicari ea definitio poteſt; utrum autem applicari poſſit politicæ, pro nunc determinare non curo. Quod Juriſperitiæ aptari non poſſit, patet, ſi ea, quæ *ſuperiori quæſt.* retulimus, in memoriam redigantur; neque enim eſt notitia divinarum aut humanarum rerum, cum ad eam non pertineat eas cognoſcere; neque eſt juſti, aut injuſti ſcientia, quia neque omne juſtum, aut injuſtum eſt ipſius ſubjectum, neque rem per cauſam cognoſcit, cum tantum facul-

facultas ſit, ut ex ſuperioribus patet, quæ ex recta
8 legum intellectione emergentes lites dirimere apud
Judicem contendit, aut ſit facultas, qua ſecundum
univerſalem legum diſpoſitionem particulares ho-
minum actiones apud Judicem tuemur: nam quicquid
novit, ex regulis & canonibus habet, per quos le-
ges ſunt latæ; hujuſmodi autem habitus dicitur pro-
prie peritia, non ſcientia, ut optime ſingillatim de
Juriſperitia verba faciens demonſtrat ex noſtris Hie-
ronym. Capivacc. *de differ. doctrin. c. 2. prope finem*. Ne-
9 que hæc facultas, ut dixi, de divinarum aut humana-
rum rerum natura cauſas, aut principia perſcrutatur,
neque item eſt juſti, aut injuſti ſcientia, cum cauſam
non reddat, cur hoc ſit juſtum illud injuſtum, niſi
quod ſic à lege diſpoſitum invenit; quod vero ſe-
cundum legem eſt, juſtum dicitur, injuſtum, quod con-
tra legem. Licet præter juſtitiam legalem, alia ſit
10 potior Juſtitia quædam, de qua alias, ita ut Juriſ-
prudentia præterquam quod non eſt modo accepta
juſti aut injuſti ſcientia, non omne juſtum, aut
injuſtum pro ſubjecto habeat, ut jam dixi.

Quemadmodum autem hujuſmodi facultatum & o-
perum ab iis emanantium nomina inter ſe tantopere
differunt, ſic etiam Profeſſores inter ſe differre tam
11 certum eſt, quam quod certiſſimum; nam legi ſcri-
ptæ vel alio modo latæ, operi nempe ſcientifico à
politica emanati, reſpondet lex viva ab æterno,
ac ſapientiſſimo politico Deo emanans. Politicæ fa-
cultati correſpondent politici & legum conditores,
Juriſperitiæ vero Juriſperiti. Unde cum de digni-
tate hominem, profeſſorumque quicquam requiri-
tur, ad earundem ſcientiarum, & facultatum, ac
ſcientifici operis adminiculum id erit ſtatuendum,
cum maxime interſit inter Politicum, & juriſcon-
12 ſultum. Politicus quidem legem condit, quantum
ad ipſum ſpectat, in univerſali Juriſconſultus con-
ditam legem particularibus hominum actionibus ac-
commodat. Politicus conſtituendo leges innititur.
moralis Philoſophiæ principiis, ejus nempe partis,
quæ activa dicitur, quorum principiorum virtute
varias leges condit pro populorum, civitatum, re-
gnorum exigentia, innovat pro hominum malitia,
abrogat pro de novo emergentium neceſſitate, mu-
tat pro temporis oportunitate. Juriſperitus nihil
horum agit, ſed tantum in conſtitutarum legum re-
cta perceptione inſiſtit, ut quam maxime fieri poteſt,
ſecundum earum mentem & diſpoſitionem, parti-
cularium caſuum deciſionem à Judice reportet, ita
ut Politicus opus conſtruat, Juriſconſultus conſtru-
cto opere utatur, eo modo quo diximus.
13 Nomina quoque Philoſophiæ & Medicinæ veni-
unt diſtinguenda, nam Philoſophia quidem ſcientia
eſt rerum naturalium, cujus multæ ſunt partes, &
quarum una medicina eſt, & maxime ſpeculativa,
& licet realiter medicina à philoſophia diſtingua-
tur, tanquam pars à toto, ita ut medicinam nomi-
nantes, non intelligamus eam pro ſcientia omnium
rerum naturalium, ſed quarundam, nempe earum,
quæ ad humani corporis ſalutem tendunt & recupe-
14 randam ſpectant, tamen medicinæ nomine partem
non factivam tantum, ſed ſpeculativam quoque com-
prehendimus; & licet hoc quoque medicinæ nomine
abutamur, comprehendentes per illud quamlibet me-
dicinæ partem, etiam mechanicam & ſordidam, ta-
men hic medicinam accipimus in vero & propriiſſi-
mo ſenſu, pro facultate ſcilicet, qua res naturales
conſiderantur in ordine ad ſanitatem corporis huma-
ni; hoc enim pacto non ſolum Piloſophiæ pars eſt,
ſed ipſiſſima Philoſophia Quamobrem & Medici
nomen ſtricte hic accipendum, nempe pro Medico,
15 qui Philoſophus eſt, cum vere Medici nomine di-
gnandus non ſit, niſi idem ſit Philoſophus; & licet
pro Philoſopho intelligamus illum, qui rerum na-
turalium ſcientiam habet, etiamſi Medicus non ſit,
pro Medico, hic maxime non intelligimus illum,
qui mederi novit, niſi ſit Philoſophus, ſed eum,
qui cum ſcientia rerum naturalium conjunxit ſcien-
tiam medicinæ; hic enim Medicus proprie eſt, cæ-
teri improprie, & per abuſum Medici nominari, at-
que hunc quidem cum Juriſconſultis comparare in-
tendimus, nam ſolus ad cauſam venit, cæteris Me-
dicis, vel potius pſeudomedicis omnino ſedentibus.
Atque hoc pacto de nominibus, quæ in quæſtionis
proceſſu occurrere debent, ſentiendum, quod non
reclamantibus Juriſconſultis factum volo; ſi quam
enim difficultatem afferre in medium eos ſenſero,
pro viribus ei ſatisfacere conabor.

SUMMARIUM.

1 *Honor debetur virtuti, & cur?*
2 *Bonum unum alterum majus, quando eſt magis excellent.*
3 *Bonum commune majus bono privato.*
4 *Bonum magis neceſſarium dicitur magius bono minus neceſſario.*
5 *Bonum magis apetibile majus eſt, quam bonum minus appetibile.*
6 *Illa virtus eſt aliis præferenda, quæ majoris boni eſt effectiva primo & per ſe.*
7 *Sanitas bonum eſt animo & corpori commune.*
8 *Lex ſupra omnes virtutes, omneſque ſcientias eſt honoranda.*
9 *Deus tanquam lex viva ſupra omnia honorandus, dehinc homine, qui magis immediatè ipſam primam legem vivam repræſentant.*
10 *Philoſophia Politicæ anteponenda.*
11 *Totum eſt melius & excellentius ſua parte.*
12 *Pars continetur in toto.*
13 *Philoſophus Politico præcedere debet.*
14 *Politica medicinæ an præferenda?*
15 *Politicus an debeat præcedere Medicum?*
16 *Jurisperitia longe abeſt à Philoſophia dignitate.*
17 *Medicina Juriſperitiæ anteponenda.*
18 *Bonum corporis præeminet bono exteriorum rerum.*
19 *Bonum emanans à medicina eſt magis neceſſarium ad conſequendam felicitatem, quam bonum emanans à Juriſprudentia.*
20 *Bonum emanans à medicina eſt per ſe appetibile.*
21 *Juriſperitia non eſt boni intentio cauſa per ſe.*
22 *Medicus ut Medicus, Juriſconſulto anteponendus.*
23 *Bonum emanans à Juriſperitia, eſt bonum particulare.*
24 *Judex non exercet Juſtitiam ut Juriſconſultus, ſed ut repræſentet legem vivam, ejuſque poteſtatis factus eſt particeps.*
25 *Anima eſt pretioſior corpore.*
26 *Illa ſcientia nobilior, quæ habet nobilius ſubjectum.*
27 *Finis legalis ſcientiæ eſt conſervare bonum publicum.*
28 *Illa ſcientia eſt nobilior, per quam humana vita melius diſponitur.*
29 *Illa ſcientia eſt nobilior, per quam homo ſit magis obediens Deo.*
30 *Juriſprudentia eſt divinarum & humanarum rerum cognitio.*
31 *Lex eſt donum Dei.*
32 *Medicus non eſt Majoris valoris quam obſtetrix.*
33 *Scientia legalis eſt nobilior medicina, quia faciliori modo acquiritur.*
34 *Illa ſcientia eſt nobilior, quæ parit nobiliorem effectum.*
35 *Per ſcientiam legalem illuminatur mundus.*
36 *Legalis ſcientia prodeſt univerſis.*
37 *Sacerdotes præferuntur laicis.*
38 *Doctores Juris ſunt tanquam ſydera in cœlo.*
39 *Omnes aliæ artes ſunt viliſſimæ reſpectu Juriſprudentiæ.*
40 *Facultas legalis dicitur theſaurus.*
41 *Doctoratus medicinæ conceditur Judæis.*
42 *Notarius præfertur medico.*
43 *Doctor Juris præfertur, apud leges Doctori Medico.*
44 *Iuriſtæ ſubrogantur loco Dei.*

QUÆSTIO VIII.

Decidendæ quæſtionis ratio oſtenditur. Objectis in contrarium reſpondetur.

QUæſtionis hujuſce decidendæ rationem commonſtrare, non ut Iudici mihi licere excepto, ſed ut ingenuo viro pro veritate ea in medium afferenti, quæ ad verum litis judicium promulgandum facient. Diximus ergo in hujus tituli principio, honorem deberi virtuti, ex eo, quod ſi boni alicujus effectiva, idcirco enim virtus dicitur bonum honorabile, Ariſt. *Magnor. mor. l. 1. c. 3.* unde cum omnes virtutes non

ſint

ſint uno modo honorandæ, ſed una altera magis certe illa magis honorari debebit, quæ majoris boni erit effectiva. D. Thom. 2.2 *qu.* 117. *art.* 6. *in corp.*
2 circa quod notandum primo, quod unum bonum tanto poteſt eſſe majus altero, quanto eſt magis excellens; ſic bonum animi majus eſt bono corporis, & bonum divinum majus, quam bonum civile, unde majus etiam bonum eſt, quod emanat ex vita contemplativa, quàm quod emanat ex activa. D.Th. 1.2. *quæſt.* 3. *art.* 5. *&* 2.2. *qu.* 134. *art.* 3. *& ibid. q.* 135. *art.* 2. *ad.* 4. & ſic virtutes, quæ ordinant in bonum divinum, quia eſt majus, hoc eſt, magis excellens, aliis virtutibus præferuntur, D. Thom. *ubi ſupra, qu.* 117. *art.* 6.

3 Secundo, bonum, quod eſt magis commune, eſt majus, quam quod eſt minus commune, atque hoc pacto bonum civitatis majus eſt, quam bonum particularis alicujus familiæ, & bonum totius familiæ majus eſt, quam bonum individui, & ſic inter virtutes Juſtitia, quæ ordinatur in bonum commune, honorabilior eſt quam liberalitas, quæ tendit ad ordinandum propriam alicujus individui actionem circa poſſeſſionem, & uſum pecuniarum. Divus Thom. *loc. cit.*

4 Tertio, unum bonum eſt majus altero, quando magis neceſſarium ad majus aliquod, aut ſupremum bonum aſſequendum; atque hac ratione majus bonum eſt, quod reſultat ex lege divina, quia magis neceſſarium ad conſequendum æternum bonum, quam quod reſultat ex civili. Eodem quoque pacto majus bonum eſt, quod reſultat ex juſtitia, quam quod ex temperantia, quia magis neceſſarium illud eſt ad ſalutem aſſequendam, quam hoc per bonum enim emanans à Juſtitia, aſſequitur omnes alias virtutes, non ſic autem ex bono, quod emanat ex temperantia.

5 Quarto, bonum, quod eſt magis appetibile, eſt majus, quam minus appetibile; nam bonum majus, neceſſe eſt ut ſit magis deſideratum, Ariſtot. 12. *Metaph. text.* 12. loquor autem de appetitu rationali, & ſic fœlicitas eſt majus bonum, quam ſanitas, cum enim fœlicitas contineat in ſe cæterea omnia bona præſentis vitæ, magis appetibilis eſt, quam ipſa ſit ſanitas; & ſic bonum ſimpliciter eſt majus, quam bonum ſecundum quid.

6 Secundo, notandum, quod illa virtus eſt præferenda, quæ bonum à ſe emanans cauſat primo & per ſe illi, quæ ſimile, aut par bonum cauſat non primo & per ſe, ſed ex conſequenti: ut exempli gratia liberalitas, ita aſſerente D. Thom. *ib.* licet primo & per ſe tendat ad ordinandum liberalis propriam affectionem circa poſſeſſionem, & uſum pecuniarum, tamen ex conſequendi tendit etiam ad bonum commune; ſed Juſtitia tendit primo & per ſe ad bonum commune; erit ergo juſtitia honorabilior: quam liberalitas; quod eſt ſecundum verba D. Thom. *loc. cit.*

7 Tertio notandum ſanitatem non eſſe tantum bonum corporis, quam animi: non ſolum, inquam, quia animus moraliter dicatur infirmus & ſanitate orbatus, cum vitiis inquinatur, & tunc ſanitate frui, cum vitiis caret, & ſecundum virtutem operatus, ſed quia phyſice ipſa ſanitas corporis etiam animi ſanitas eſt, ex bona enim corporis diſpoſitione animus actiones ſuas facilius efficit bonas, & naturaliter bonas meliores, contra autem ex mala ipſius corporis diſpoſitione ſuas actiones, quantum eſt ex hoc, non ex neceſſitate, pravas efficit & naturaliter pravas pejores. Præterquam quod dantur etiam morbi quidam animi peculiares, quod eſt notiſſimum. Itaque medicina, cum proponit ſibi pro fine ſanitatem, non intendit ſolum ſanitatem corporis, ſed etiam animi: & idcirco dixerim ego, ſubjectum medicinæ non eſſe corpus humanum, ut ſanabile, ſed hominem, ut ſanabilem, quia & animo, & corpori medetur, non minus quam moralis Philoſophia, cum hac tantum differentia, quod medicina animo ſanitatem procuret, per ſua inſtrumenta removendo impedimenta, quæ malos mores homini conciliare poſſunt, moralis autem Philoſophia introducendo habitus virtutis convenienti inſtitutione.

8 His prælibatis, videtur dicendum primo Lex licet neque virtus aliqua ſit, neque ſcientia, ſed opus quoddam intellectualis virtutis, & politicæ facultatis, ſi de civili loquantur, ſi de divina autem, opus ſit quoddam divinæ ſapientiæ, tamen ſupra omnes virtutes, omneſque ſcientias eſt honoranda. Nam bonum, quod emanat à lege, maxime divina, eſt quolibet alio bono magis excellens, quia eſt divinum & æternum; eſt item magis commune, cum lex proprie reſpiciat & cauſet bonum commune; eſt etiam magis neceſſarium, quia abſque lege nihil boni adipiſci licet; nam privatio legis divinæ privat homines acquiſitione boni divini, & privatio legis civilis privat homines bono communi & civili, ad cujus acquiſitionem ipſa lex ſupra omnia eſt neceſſaria; & propter hæc omnia, bonum emanans à lege, eſt etiam magis appetibile: quod bonum ipſa lex cauſat per ſe & immediate: non ex conſequenti, aut per aliud. Eſt ergo magis honoranda, quam cætera omnia, Quibus alia adjungitur ratio, cur lex ſupra omnia honorari debeat, & eſt quia neceſſe eſt illam dominari, nihil enim adeo, ut leges recte poſitæ in civitate, dominari debet. Ariſtot. *lib.* 3. *Polit. cap.* 7. Quæ autem dominantur, præcedere ea, ex Platone, debent, quibus dominantur. Quod ſi optimi homines cæteris præire debent, ut ex eodem Platone alias dixi, certe leges, quia multo magis, quam optimi homines conducunt, Card. *lib.* 5. *de Sapient. tranſ. med.* præ omnibus honorandæ; unde recte à Pindaro lex vocata eſt hominum Deorumque Regina, *l. Nam & Demoſthenes. ff de Leg.* Plutarch. *de doctor.* Cælius Rhod. *lib.* 18. *c.* 19.

Quod vero de lege muta diximus, multo magis locum habet in lege viva, ac primo & principaliter in
Deo, qui vera lex eſt, veruſque Legislator; Deus 9
enim ſupra omnia ita eſt honorandus, ut illi in honore non ſolum nulla res, aut creatura præire debeat, quantacunque ſit, ſed neque ullo modo comparari. Secundo habet locum hæc concluſio in omnibus ſupremis potentatibus, qui legem vivam, ipſum nempe Deum repreſentant immediate, ut Pontifices ſummi ac ſupremi Reges, & qui ab aliis creaturis independentem poteſtatem habent. Tertio habet locum etiam in minoribus Principibus & Potentatibus, qui à Deo quidem mediate, à ſummis Potentatibus immediate dependent. Quarto ſe extendit etiam ad quaſcunque perſonas, quæ legem vivam aliquo modo repræſentant, nempe ad eos, qui à ſuperioribus Potentatibus aut Principibus ad judicia impartienda cæteris hominibus deſtinantur, participes facti ejuſdem poteſtatis, quam ipſa lex viva ſortitur; hinc enim omnes vivæ legis loco colendi, atque in honore cæteris perſonis præire debent, facta diſtinctone inter ipſo, ſecundum eorum dignitates & gradus, ut patet.

Secundo videtur dicendum, quod comparatis 10
ſcientiis & facultatibus inter ſe, primo loco Theologiæ tributo, Philoſophia cum politica deinceps comparata, abſque dubio Philoſophia ſecundum locum à Theologia teneat, & politicæ præferatur. Quod non ſolum procedit, ſi univeſam Philoſophiam ſcientiam, tanquam totum quid accipias, continens ſub ſe varias partes, & inter eas politicam, in qua re non eſt dubium, quia totum eſt melius & excellentius ſua parte;
nam totum eſt perfectum, cum illi nihil deſit Ariſtot. 11
lib. 3. *Phyſic. textu* 63. *& ſeq.* & pars continetur in toto. *l. in toto ff. de Reg. Jur.* unde ſiquid habet boni ipſa pars, hoc ipſum habet & totum, ſed proce-
dit etiam, ſi diviſim eas ſcientias accipias, ac ſin- 12
gulas tanquam unum totum per ſe ſegregata à Philoſophia ipſa Politica, quia Philoſophiæ bonum eſt magis excellens, eſt enim ſecundum majorem ſui partem ſcientia ſpeculativa, conducens nos ad veritatis cognitionem & ad aſſecutionem fœlicitatis; quinetiam & ad acquiſitionem quarumcunque virtutum moralium, ut de quacunque ſcientia ſpeculativa dicit ex Alexandro Averr. *in Prol.* 1. *Phyſic.* Politica autem eſt ſcientia practica, & conſiſtit in operatione; deinde abſtrahendo Politicam à reliqua Phi-
loſophia morali, certe reliqua moralis in eo excellen- 13
tior eſt, quod hominem multo melius ad omnem virtutem inſtruat, quod non facit Politica, quæ tamen in eo, quod

quod reſpicit bonum commune, anteferri digna eſt: ſed eodem modo, ſi Philoſophum cum Politico comparare libet extra communitatem ſumpto, vel in communitate, in qua Politicus actu regimini non ſit deſtinatus Philoſophus debet præcedere, non tantum quia & ipſe Politicus eſt, & poteſt quandocunque etiam ipſe regimini invigilare, immo & leges tradere cum videamus legislatores omnes ſummos Philoſophos fuiſſe, ut alias dixi, ſed etiam, quia poteſt multo majoris boni Philoſophus cauſa eſſe, docendo populos viam virtutis, & veritatis inveſtigationem, viamque ad inveniendam veram felicitatem. Cum autem Politicus præeſt, tunc Philoſophum cedere neceſſe eſt, ob rationes alias allatas.

14 Tertio videtur dicendum, quod comparata Politica, & Medicina ab ipſa Philoſophia abſtracta inter ſe, Politica ſit præferenda. Ratio eſt, primo quia Politica habet pro fine bonum commune prout tales & ſub ratione univerſalitatis; Medicina autem quam aliquo modo poteſt dici habere pro fine bonum univerſale, non habet illud ſub eadem ratione, nec ut tale, ſed ut particulare. Neque valet contra hoc, quod obiicit Peregrin. *adverſ. Med. Calumn. pag.* 175. quod etiam medicina bonum publicum pro fine habeat, & ut tale reſpiciat, curando, exempli gratia, Reges, Imperatores, Pontifices, perſonas publicas, patresfamilias, (addamus & nos integras civitates & provincias, ut quando eas à peſte, epidemicisque morbis liberat, aut præſervat) quarum incolumitas in bonum univerſale redundat, quia hoc eſt per accidens; per ſe enim Medicus habet pro fine particulare hujus aut illius bonum, nempe ſanitatem, per accidens autem fit, ut ſanitas hujus, aut illius redundet in bonum publicum. Magis afficeret illud, quod diximus de liberatione civitatum & provinciarum à peſte, aut alio quopiam morbo epidemico, quia vere tunc Medicus habet pro fine bonum publicum.

Secundo, quia bonum emanans ex politica, quæ eſt regnorum ac civitatum recta gubernandi ratio per optimarum legum poſitionem, eſt magis neceſſarium ad conſequendum commune bonum, quam bonum emanans ex medicina; non autem ex eo, quod politica conſtituendo leges, animos curet, medicina autem corpora, quia & ipſa medicina non ſolum animos curat, ſed multo magis corpora; verum medicina particularem curam perficit, politica univerſalem animorum inſtitutionem reſpicit, in iis, quæ ad leges ſpectant & civili homini conveniunt.

15 Sed quod de politica & medicina diximus; dubium eſt, an locum habet inter Politicum & Medicum. Ratio eſt, quia Politicus non immediata cauſa eſt boni communis ex legumlatione emanantis, quia quantumvis Politicus leges conſtituat, nullum illæ ſortiuntur vigorem, neque ullum bonum ex illis emanare poteſt, niſi illis à Rege, Imperatore, aut Pontifice vis legis concilietur; nam lex quidem non Politici, ſed Principis, opus eſt, Plutarch. *de doctr. Princ.* Suarez. *de Leg. lib.* 3. *c.* 4. apud quem *capite* etiam 9. videnda permulta ad hanc rem facientia. Cum ergo Politicus non primo & per ſe cauſet bonum commune, certe in hoc Medico cedit, qui per ſe primo, & principaliter cauſat in homine animi & corporis ſanitatem, quantum artis potentia ſeſe extendit: unde eſt, quod Medicus dogmata medica, & alia permulta in medicina mutare poteſt pro oblata occaſione; at Politicus, & multo minus Juriſconſultus, leges mutare non poteſt. Auguſtin. Barboſ. *in Collectanea Doctor. Tom.* 2. *tit.* 7. *cap.* 5. *num.* 2. ex noſtris Roderic. à Caſtr. *in Medico Politico, lib.* 1. *c.* 12.

16 Quarto videtur dicendum, quod comparata Juriſperitia cum Philoſophia (memor ſemper, quomodo accipienda ſit Juriſperitia) longe abſit illa à Philoſophiæ dignitate, tum quia à Philoſophia emanat bonum magis excellens, magis univerſale, magis neceſſarium ad majoris boni aſſecutionem, magis item appetibile, tum etiam, quia Philoſophiæ bonum cauſatur ab illa per ſe, primo, & non per aliud, neque ex conſequenti, quæ omnia patent ex ſuperioribus; nec quenquam credo poſſe hoc controvertere, quia dato etiam quod Juriſperitia & politica ſunt unum quid (quod longe à vero abeſt, ut probavimus) tamen erit hoc etiam pacto Juriſperitia Philoſophia inferior, ut de Politica probavi, non ſolum quia erit pars, cum Philoſophia ſit totum, ſed, quia quicquid poteſt Politica, poteſt etiam Philoſophia.

Quinto videtur dicendum, quod comparata eadem Juriſperitia, nempe quæ proprie Juriſperitia dicitur, cum medicina ipſa medicina ſit præferenda: 17
Primo, quia bonum emanans à medicina eſt magis excellens, quam quod emanat à Juriſperitia. Quia bonum, quod à medicina procedit, multo magis reſpicit veram fœlicitatem, quam bonum quod procedit ex Juriſperitia: à medicina enim emanat ſanitas, quam ad fœlicitatem magis conferre non eſt dubium, & maxime, cum ab ea procedat ſanitas animi & corporis. De ſanitate autem animi non eſt dubium, quod eſt bonum magis excellens, quam alia quæcunque bona, hominis propria. De ſanitate vero corporis patet, quia bonum corporis præeminet bono exteriorum rerum D. Thom. 2. 2. *q.* 117. *art.* 6. Juriſperitia ergo tuetur, quantum eſt ex ſe (nam in cauſando aliquod bonum, ſive particulare, ſive univerſale, non eſt in cenſu alicujus generis cauſæ, niſi forte impulſivæ) bona exteriora, nempe divitias; Ergo medicina, quæ tuetur ſanitatem, quæ eſt bonum corporis, dicitur cauſare majus bonum. Quod vero medicina cauſet etiam animi ſanitatem, abunde poſt Galen. *lib. de cognoſc. curand. Anim. morb.* & *lib.* 1 *de ſan. tuend. c.* 8. probatum eſt à pleriſque Medicis, & ſignanter à Daniel. Ulierd *libell. ad hanc rem. dicat.* Goynæus *tract. Quod Med. Juriſperit. præced.* Canonher. *in proleg. ad Aphor. Hipp. pag.* 11. *verſ. Medici non ſolum*, & ex Juriſconſultis Tiraq. *de Nobil. c.* 31. *n.* .. Carrar. *de Med. part.* 1. *n.* 55. *&* *alii*. 18

Secundo, quia bonum emanans à medicina, eſt magis neceſſarium ad conſequendam fœlicitatem, quam bonum emanans à Juriſperitia; quia ſanitas præ omnibus exterioribus bonis eſt ad fœlicitatem conſequendam neceſſaria, & ob hoc divitiæ ad ſanitatem ordinantur, non ſanitas ad divitias D. Tho. 1. 2. *quæſt.* 2. *art.* 5. *ad* 1. 19

Tertio, quia bonum emanans à medicina eſt appetibile per ſe, magis ergo appetibile, quam bonum emanans à Juriſperitia, quod eſt appetibile in ordine ad alia, non per ſe: nam divitiæ per ſe bonæ non ſunt, ſed quatenus per ipſas ut voluptates, aut ſanitatem, aut honores, aut aliud quodcunque bonum conſequimur. Cum ergo artificiales divitiæ, quæ maxime ſunt materia, circa quam verſatur Juriſperitia, ordinentur, ad naturales, & naturales ad hominis ſuſtentationem, certum eſt, non eſſe quid appetibile per ſe, ut optime explicat D. Thom. *ubi ſupra. art.* 1. 20

Quarto, quia Juriſperitia non eſt cauſa boni intenti per ſe, immo neque eſt ejus boni ullo modo cauſa, niſi per accidens; medicina vero cauſat bonum intentum per ſe. Nam per ſe quidem medicina introducit, aut conſervat ſanitatem. Juriſperiti non per ſe conſervant divitias clientis, hoc enim ad Juſtitiam ſpectat, quæ reddit unicuique ſuum, Juſtitia autem à judice adminiſtratur, tanquam lex viva, aut habens poteſtatem à lege viva, & ejus vicem repræſentans; quamobrem non facit hoc ut Juriſconſultus, quia etiamſi non ſit Juriſconſultus, Juſtitiam adminiſtrat, ſi legis vivæ poteſtatem habeat. Cum ergo bonum emanans à medicina tantopere exuperet bonum emanans à Juriſperitia, in excellentia, in neceſſitate, in appetibile, & præter hæc cauſet bonum intentum immediate & per ſe; Juriſperitia autem bonum à ſe intentum cauſet per aliud, patet quod medicina Juriſperitiæ debeat omnino præferri: quod non ſolum procedit, ut vult Leonell. *de Præced. Homin. quæſt.* 9. *artic.* 9. *&* 11. quatenus medicina continet contemplativam, ſed etiam, quatenus eſt factiva, ob prædictas rationes. 21

Et quibus videtur dicendum ſexto, quod Medicus, ut Medicus, non ut Philoſophus (nam de hoc ex ſuperioribus non eſt dubitandum) Juriſperitum præ- 22

præcedere debeat, quia Medicus majoris boni cauſa eſt in communitate, quam Juriſconſultus, ut ex dictis patet: procurat enim Medicus, & introducit ac parit quantum ſeſe ſua facultas extendi, populorum & hominum ſanitatem perſe, Juriſperitus autem nullum bonum in communitate cauſat per ſe & immediate, ſed tantum per alium, & mediate, immo vix dici poteſt ullo modo cauſa eſſe boni, quod intendi à ſua facultate exiſtimat; ſi recte, & animi paſſione quacunque remota, rei natura ponderetur. Sed Iuriſperiti putant ex eo, quod à judice dependet Juſtitia, & Juriſperiti in Judices conſtituuntur, Juſtitiam à Juriſperitia dependere, quod falſum eſſe, ſatis ſuperque per ea, quæ attulimus, oſtenditur. Ac certe, ſi exemplo per eos uti mihi in hoc liceat, facilius hoc ipſum demonſtrabo. Afferam autem illud ſeplaſiarii & Medici: nam ſeplaſiarius herbas, radices, aliaque ſimplicia colligit, ex quibus Medicus, relictis, quæ ad rem ſuam non faciunt, & medicamentis compoſitis, eiſque infirmo oblatis ſanitatem amiſſam recuperat. Eodem modo Juriſperitus ex conſtitutis legibus ſeligit ea, quæ ad particularem aliquam hominis actionem tuendam apud Judicem ſunt apta, ipſique Judici anteponit, tum Judex rejectus, quæ ad rem non faciunt, ſecundum ea, quæ ad rem faciunt, Juſtitiam exequitur. Quemadmodum ergo ad ſanitatem cauſandam parum quid operatur ſeplaſiarius, immo nihil, & maxime cum herbas colligit, quæ ad medicamenta componenda non ſunt aptæ, & ſi quid operatur, tantum mediate & per accidens, non immediate, & per ſe, ſic profecto Juriſperitus in exercendo actus Juſtitiæ, nihil omnino per ſe, & primario, ſed per alium & ſecundario operatur, neque ullo modo dici poteſt cauſare Juſtitiam.

Sed dices nonne ad rempublicam, & ad bonum commune ſpectat, ut ſuum unicuique tribuatur? at hoc ſibi pro fine proponit Juriſperitia, quomodo ergo negabimus, eam non intendere bonum commune; Si ego intendit bonum commune, præferenda medicina eſt, quæ intendit bonum particulare. At ego falſum eſſe reſpondeo, quod Juriſperitia intendat, ut ſuum unicuique, nempe omnibus hominibus tribuatur, quia intendit tan-
23 tum, ut ſuum tribuatur (imo etiam quod ſuum non eſt) huic, aut illi perſonæ, unde dato, quod aliquod bonum ex ea emanet, non minus particulare eſt hoc, quam bonum emanans à medicina: quia Juriſperitia tueri ſtudet famam, vitam, divitias particularium hominum, nam judicia ſunt de particularibus hominum actionibus. Oportere autem Juriſperitiam intendere, ut ſuum non magis huic, quam illi tribuatur, ſed cui debetur, hoc autem ad Judicem ſpectat, non enim magis uni, quam alteri favet, ſed indifferenter omnibus. Juriſperitia vero difficulter ſe ſalvare poteſt, quin ſimul & ſemel, & pro Juſtitia, & contra Juſtitiam defatigetur.

24 Et ſi de novo inſtes quod Judices ſunt ipſi Juriſconſulti, unde patet Juriſconſultos exercere Juſtitiam, & per ſe eſſe cauſam communis boni in communitate, jam ego ſuperius reſpondi, Judicem non exercere Juſtitiam, ut Juriſconſultus eſt, ſed ut lex viva habens poteſtatem à ſuperiori Domino; nam & abſque eo, quod quis ſit Juriſconſultus, poteſt repræſentare legem vivam, & juſtitiam exercere, ſi à ſuperiori principe ad hoc delegetur, ut indies videmus in electione Proregum & præſidum provinciarum, aliorumque majorum Officialium, qui aut non ſunt Juriſconſulti, aut per accidens, non quod de neceſſitate ad Juſtitiam miniſtrandam Juriſconſulti eſſe debeant. Itaque Judex, ut Judex, non ut Juriſconſultus, Juſtitiam adminiſtrat.

Sed remanent tandem ſatisfaciendum nonnullis argumentis, à Juriſconſultis in ſui defenſionem allatis, quibus etiamſi pleniſſime ſatisfecerint plerique Medici, tamen & ipſe ab hoc non deſiſtam, ne mancus in parte fuiſſe videar: illud tamen ante omnia præmonebo argumento Juriſconſultorum, prout ab ipſis afferetur, nullis omnino mutatis verbis, me allaturum, quod ideo dico, ne lector animadvertens terminorum varietatem & concluſionum fallaciam, eam mihi vitio vertat; illi enim vix ex multi unum, aut alterum argumentum in forma probabili norunt afferre; deſumam autem eorum formam à Cauſaneo, & Tiraquello: Primum ego eſt hoc. Anima eſt pretioſior corpore, & ſemper eſt præferenda, ſed legalis cenſura eſt medi- 25
cina animæ & curat animam, ſic ſcientia legalis; ſed medicina curat quandoque corpus ægrotum; non ſemper ergo ſcienia legalis eſt nobilior medicina. Extendit deinde argumentum etiam ad Philoſophiam, quia licet Philoſophia naturalis tendat ad cognitionem rerum & quandam fœlicitatem cognoſcendi, non tamen tendit ad beatitudinem animæ. Ego, &c. Ad hoc argumentum ſatisfaciendum primo concedendo majorem, animam nempe eſſe pretioſiorem corpore; ſed minor negatur, nam ſi per ſcientiam, aut cenſuram legalem accipias politicam, non eſt verum, quod ſit medicina animæ, quia ipſa non habet pro fine animæ ſanitatem, ſed bonum commune, ponendo leges, quæ maxime facient ad boni communis aſſecutionem & tutelam, imo ſcientia legalis, & ipſa etiam lex civilis impotens atque ineſficax eſt ad mores dirigendos. Suarez. *de Leg.* 3 *c.* 11. *n.* 8. & quod Plato dixit *lib* 6. *de Leg. tranſ. med.* Leges verſari circa animum bonis moribus imbuendum, intelligendum eſt de iis moribus qui conveniunt homini civili, & qui faciunt ad boni communis conſervationem, non de iis, qui vere faciunt ad animæ beatitudinem. Quod ſi dicas, hoc intelligi de ſcientia legali canonica, tunc ad utrumque ſenſum reſpondeo, quod hoc non verificatur de ſcientia legali, ſed de lege; nam lex quidem, & maxime canonica eſt medicina animæ; modo ſcientia legalis à lege quantum differat oſtendimus. Anima autem virtutibus imbuitur, & ſana efficitur, exuperatis vitiis ex Philoſophia morali; ex qua etiam docemur parere legibus: nam leges non inſtruunt homines ad omnes virtutes, ſed ad aliquas, moralis philoſophia ad omnes: unde videndum, quam audacter Caſſanæus extendat argumentum ſuum etiam ad Philoſophiam: ridiculum enim eſt, aptare ſcientiæ legali, quæ quid ſit, ipſe non declarat, morum inſtructionem, & virtutum aſſecutionem, & eam adimere Philoſophiæ moralis; ſed is ignarus forte erat eorum, quæ illa docet. Sed ulterius cum argumentum procedere utcunque poſſit (quod detur per nos) in ſcientia legali accepta pro politica, ſeu ſcientia inſtruente hominem ad rectam legulationem, quid hoc ad Juriſperitiam? Quonam pacto Juriſperitia, quæ non aliud eſt, ut toties dixi, niſi facultas quædam, qua juxta legum univerſalem dipoſitionem particulares hominum actiones tueri apud Judicem contendimus, eſt medicina animæ? quid Juriſperitæ cum anima? ne per ſomnium quidem quicquam ad animæ ſalutem ſpectans habetur à Juriſperitia: ſed Caſſanæus, qui neſcio quam bonus Logicus eſſet, terminos confundens, eorumque naturam ignorans, deducit quicquid vult ex præmiſſis, quod quam bene illi ſuccedat, videant qui in logicalibus ſunt magis verſati, quam ipſe ſit.

Secundum argumentum eſt. Illa ſcientia dicitur 26
honorabilior altera, cujus ſubjectum eſt honorabilius: Sed ſubjectum legis eſt Juſtitia, & juſtitia eſt major omnium aliarum virtutum. Ergo ſcientia legalis eſt nobilior artibus & medicina. Cujus argumenti majorem propoſitionem libenter admittimus, majorem non negamus, concluſio declaratione indiget; nam quæ eſt hæc ſcientia legalis? Dummodo autem illam pro Juriſperitia non accipias, concedo totum argumentum. Adverte tamen Caſſanæe, te terminos etiam in hoc argumento confundere: nam quod in minori prædicatur de lege, in concluſione prædicatur de ſcientia legali: millies autem dixi, legem eſſe diverſum quid à ſcientia legali. Utrum autem legalis ſcientia habet pro ſubjecto Juſtitiam, & quam Juſtitiam, prætermitto pro nunc diſcutere, cum ſatis de hoc diſſeruerim ſuperius.

Tertium argumentum. Finis legalis ſcientiæ eſt 27
conſervare Rempublicam. Sed ad hunc finem non tendunt artes & medicina. Sed jam ad hoc argumentum patet

patet reſponſio: nam legalis ſcientia, quæ habet pro fine conſervationem reipublicæ, non eſt Jurisperitia; & quod addit Caſſanæus, civitatem non poſſe ſtare ſine Jurisperito, falſum eſt: nam civitas non poteſt ſtare ſine lege, & ſine Judice, qui legis vivæ locum tenet, ſed Judicem non eſſe de neceſſitate Jurisperitum, jam probavi.

28 Quartum argumentum. Illa ſcientia eſt nobilior per quam humana vita melius diſponitur: ſed per cenſuram legalem melius diſponitur humana vita, nam per leges homo homini prohibetur inſidiari, &c. Ergo. Mi Caſſanæe, vide, temetipſum contundis, dum leges, ſcientiam legalem, cenſuram legalem, Juriſperitiam, Juriſperitum, politicam pro una eademque re accipis. Et ego iterum iterumque monebo hoc inter ſe differre. Ad argumentum igitur concedam majorem, minorem non nego, nam cenſuram legalem pro legibus videris accipere. Sed ſi inde inferre contendis Juriſperitiam eſſe nobiliorem medicina, malè audies apud Logicos; cum Juriſperitia non ſit lex, nec ſcientia legalis, eo modo, quo ſcientiam legalem in præmiſſis accepiſti.

29 Quintum argumentum. Illa ſcientia eſt nobilior altera, per quam homo fit magis obediens Deo & magis ipſi Deo conjungitur. Sed per legem nos efficimur virtuoſi, jungimus Deo, & ſumus filii ipſius Dei, &c. ſed per medicinam in nihilo Deo conjungimur &c. igitur, &c. Vide Doctores mei, qui hæc argumenta in medium affertis, niſi ante in Logicis tantiſper vos exerceatis, ut ſaltem diſcatis terminorum varietatem in argumentis difficile eſt vobis ſatiſfacere. Dico tamen majorem continere falſitatem, quia nequaquam verum eſt, quod per ſcientiam legalem fiamus Deo obedientes, ſed per leges, ut in minori; at per leges non magis fit obediens Deo, nec magis ipſi Deo conjungitur Juriſperitus, quam quivis alius homo. Sed vellem vos concluſionem per extenſum deduxiſſe; ſic ergo Juriſperitia eſt nobilior medicina, nam tunc, etiam conceſſa majori & minori, negabimus conſequentiam, ob termini varietatem in præmiſſis & concluſione.

30 Sextum argumentum. Lex eſt humanarum rerum & divinarum cognitio, & medicina eſt tantum cognitio rerum naturalium & humanarum. Ergo excellentior eſt legalis ſcientia. Alias dixi, legem non eſſe cognitionem ullius rei, ſed eſſe opus quoddam ſcientificum; oportebat ergo dicere, quod ſcientia legalis eſt humanarum, & divinarum rerum cognitio, quod nullo modo eſt verum; ſed tranſeat. Ad concluſionem dico, non eſſe bonam, ſi de Juriſperitia intelligatur, ſi de politica dicatur, tranſeat, ne moroſus videar.

31 Septimum argumentum. Lex eſt donum Dei, ut medicina eſt inventa ab homine; ex quo ſequitur, quod magis eſt honorandus Legiſta, quam Medicus. Diſcant Logici hanc argumentandi formam. Reſpondeo, concedendo primam antecedentis partem negando ſecundam, vel ſi mavis, concedendo totum antecedens, & negando quod inde ſequitur, nam termini variantur; cum ſi lex eſt donum Dei non ſequatur Juriſtam eſſe Dei donum, ergo non potes à lege transferre argumentum ad Legiſtam.

32 Octavum argumentum. Medici non ſunt majoris valoris, quam obſtetrices, ex Gloſſ *in cap. non ſane 14. q. 5. verbo Medicus*. Quid ergo hinc colligitis vos Doctores mei honorandi; Credo reſponſuros, quod cum Legiſta ſit magni valori, debeat præcedere Medicum. Sed hoc non procedit, niſi antea proberis Legiſtam eſſe majoris valoris, quam ſit Medicus; nam poteſt Legiſta ſi Medicus non eſt majoris valoris quam obſtetrix, eſſe etiam minoris valoris, ſic non præcedit Medicum. Hoc tamen dictum veſtra gloſſa probatis, quod quam æquum ſit, vos, qui Juſtitiæ moderatores voſmet ipſos facitis, videre.

Nonum argumentum. Faciliori modo acquiritur
33 ſcientia legalis, quam artis, aut medicinæ. Ergo videtur dignior. Sed nunc de modis, ac methodis doctrinarum vobiſcum diſputare non vacat. Si ex eo tamen, quod faciliori modo acquiritur ſcientia legali, quam pro Juriſperitia accipitis, vultis eſſe ſuperiorem medicina & Philoſophia, quæ demonſtratione habentur: jam complures artes erunt nobiliores Juriſperitia, quia faciliori modo traduntur. Sed advertite modum, per quem habetur Juriſperitia eſſe per regulas quaſdam, & canones ab ipſa lege traditas, qui habitus peritia dicitur, non ſcientia? apud eos, qui ſcientiam à peritia diſtinguere norunt, modo tantum eminet modus acquirendi Medicinam à modo acquirendi Juriſperitiam, quantum eminet habitus ſcientiæ habitui peritiæ.

Decimum argumentum. Illa ſcientia eſt alia ex- 34
cellentior, cujus finis excellentiorem producit effectum. Sed peritus in centua legeli efficitur parens Imperatoris, & alii plures effectus emanant à ſcientia legali in legiſperitos, qui nequaquam emanant à medicina in Medicos. Ergo. Si inter ea, quæ per accidens, & ea, quæ ex rei natura ſunt, ullam noviſti ponere differentiam, Doctores mei, Barbatia, Caſſanæe, & Tiraq. videretis argumenti veſtri energiam; ſed apud vos forte non diſtinguitur, id quod per accidens eſt, ab eo, quod eſt ex rei natura. Hoc reſpondeo, dato, quod cum effectu illico atque Juriſperitiæ Doctoratum aſſequimini, Parentes, imo Proavi Imperatoris evaderetis. Sed unum ex hoc, Deus bone, quod Imperator Ulpianum vocaverit Parentem ſuum, id deduci vultis, quod omnes Doctores legum ſint Imperatoris parentes! Si his argumentis vobiſcum Juriſperiti pugnatis, abſque dubio nos conficitis.

Undecimum argumentum. Illa ſcientia eſt nobi- 35
lior, cujus ſplendore illuminatur univerſus orbis. Sed per ſcientiam legalem illuminatur mundus. Ergo; ſed quæ eſt iſta illuminatio mundi, quæ procedit à legiſperitia; niſi clarioribus terminis utamini, ego quidem, quid reſpondeam, non habeo. Illuminari mundum dixerim aliqua ſcientia præ qualibet alia, per quam aut veritas, aut felicitas acquiri communiter poteſt; ſed hæc ſcientia legalis ſcientia non eſt, & multo minus Juriſperitia, per quam neque ullam rerum veritatem, neque ullam fœlicitatem mundus adipiſcitur.

Duodecimum argumentum. Legalis ſcientia pro- 36
deſt univerſis, quia bonos invitat ad præmium, & malos prohibet à malo. Sed Medicina non prodeſt niſi ægrotis. Ergo melior, & honorabilior eſt ſcientia legalis. Ego jam probavi, Juſtum non indigere lege, ſcripta ſaltem, & ſanos lege indigere medicina. Nunc reſponde mihi Barbatia, ſive Caſſanæe, quomodo ſanus vivis? nonne hoc aut illo modo vivendo, hæc omittendo, illa exequendo; At hoc eſt medicina egere. Num caput concutis, num id inficiaris? Fac quæ omittere ſoles, omitte quæ facis, ambula ſub ſole, relinque omnino exercitium, omne imple te quantum potes cibis & potibus, vel mavis vere Medico non indigere, decem toto dies à cibis abſtine, tum experieris, an medicina egeas, etiamſi ſanus ſis, necne. At quod Chriſtus Dominus dixit: non egere ſanos Medico, de Medico curante intelligendum, non de præſervante, ut ex Divo Thoma alias dixi. Sed quid tu tam prompte pronuntias, Juriſperitiam cunctis prodeſſe, medicinam perpaucis? Cur, antequam id pronuntiares, non conſideraſti hominem, antequam ſit, poſtquam eſt conceptus, illico, atque eſt in lucem editus, dum vivit, & poſt mortem quoque medicina egere; Num ignoras plura medincinam, machinari, ut homo concipiatur, ut conceptus in utero augeſcat, ut auctus in lucem exeat, ut editus in lucem longo tempus ſanus vivat, ut vita functus ſaltem ejus reliquiæ diutiſſime à corruptione immunes ſerventur? Quodnam genus hominum, quam ætatem, in qua regione, quo tempore obſervaſti medicinæ ope interdum, imo ſemper non juvari? Sed id ingenue mihi fatearis neceſſe eſt: quodnam genus hominum alterius ope indiget, Medicorumne, an Juriſperitorum? an me hoc cælare animum inducis? ego tibi id igitur patefaciam. Medicus Juriſperito raro, & ſolum ut civilis homo indiget, Juriſperitus Medico indiget ut homo & ut Juriſperitus; nam quoties in Judiciis exercendis Medici opera uti veſtræ ipſæ leges coguntur & ipſi. Hoc manifeſte ipſo facto patet, & notant ex Medicis Langius *l. 3. Epiſt. 6.* Codronch. *in præf. method. teſtif.* Fort. Fidel. *in prin. Relat. Med.* Roder. à Caſt.

in

in Med. Polit. lib. 1. *c.* 12. Canonher. *in proleg. ad. Hip. Aph. pag.* 10. & ex Juriſconſ. Carrar. *de Med. & ejus officio, in præf.*

Decimumtertium argumentum. Sacerdotes præferuntur Laicis, ſed Doctores legum dicuntur Sacerdotes. Ergo Doctores legum præferuntur Do-
37 ctoribus artium, & medicinæ. Saltem probaſſes primo, Caſſanæe, Medicos non eſſe Sacerdotes, aut non dici Sacerdotes; nam ego apud Ægyptios invenio Medicos fuiſſe Sacerdotes, de qua re meminit ex Medicis Langius *lib.* 2. *Epiſtol.* 3. & ex Juriſconſultis Tiraquell. *de Nob. cap.* 31. *num.* 292. Sed libenter concedam, Medicos non eſſe Sacerdotes, num neque Juriſconſultos eſſe, ſed tantum dici Sacerdotes affirmes.

Decimumquartum argumentum. Doctores Juris ſtant ſicut ſydus in cœlo. Ergo præferuntur Medicis. Ego autem ſydera pluries contemplatus, nul-
38 lum eorum Legumperitum inveni: Ergo Juriſtæ non præferuntur Medicis, imo inter ſydera cœli connumeratur Æſculapius & Chiron, qui fuerunt Medici, neque ibi connumerari reperies ullum Legumperitum. Aſtræam certè, nempe Juſtitiam ibi invenies, ob id, quod nobiſcum ſtare voverit, ſed ad cœlum aufugerit mortales relinquens, juxta illud Ovidii, *Metamorph. I.*

Victa jacet pietas; & virgo cæde madentes
Ultima cæleſtum terras Aſtræa reliquit.

Decimumquintum argumentum. Omnes aliæ
39 artes per textum. *in Procem. ff.* §. *duab. verb. quibus.* ſunt viliſſimæ, habito reſpectu ad ſcientiam Legalem. Ex quo ſequitur, quod habito reſpectu ad Doctores Juris; Doctores artium, & medicinæ ſuccumbent. Huic textui dicit Barbatia, quod mundus reſpondere non poſſet. Ego autem invenio hominem, qui reſpondere poteſt, dicitque, textum non probare quod ſupponit, ergo concluſio eſt falſa. Et recte *addentes* ad Barbatiam, qui fallaciam argumenti viderunt, dixerunt, hoc argumentum eſſe ab auctoritate Juriſconſulti, quod nullum eſt; ſecundum Philoſophum, & veritatem.

40 Decimumſextum argumentum. Facultas legalis dicitur eſſe Theſaurus, hinc Doctor Juris antecedere debet. Et ego conceſſo, quod facultas Legalis non ſolum dicatur, ſed ſit Theſaurus, dico, multo majorem Theſaurum eſſe Medicinam; per quam alii Theſauri acquiruntur, & maxime Theſaurus ſanitatis, ſine quo Theſaurus facultatis legalis acquiri non poteſt. Eſt ergo medicina quia major Theſaurus, facultati legali anteponenda.

Decimumſeptimum argumentum. Doctoratus Medicinæ conceditur Judæis, qui tamen non poſ-
41 ſunt aſſumi ad Doctoratum Juris: unde infert, quod Doctoratus Medicinæ non ſit dignitas. Debet ergo præferri Juriſconſultus Medico, qui eſt in dignitate. Reſpondendum, Judæos vivere ſub alieno dominio, nec poſſe ex ſe judicia exercere, ideo ad Juriſperitiæ Doctoratum non aſſumuntur; admittuntur autem ad doctoratum Medicinæ (*Patavii* quidem, non autem *Bononiæ* nec in *Germania* aut *Gallia* & *Hiſpania*,) quam tamen nonniſi inter ſe aut alios Infideles exercere poſſunt. Hoc quidem illis à Summis Pontificibus & Imperatoribus an jure concedatur, videat Caſſanæus, Certum eſt Summos Pontifices & Imperatores non concedere non concedenda, alias aut injuſti, aut ignorantes erunt per Caſſanæum, qui dicet concedi ab ipſis quia Doctoratus Medicinæ non eſt dignitas: at hoc in idem recidit, quia iidem, qui concedunt Doctoratus dignitatem Juriſconſultis concedunt & Medicis.) Judæos autem non admittendos probant Langius *Epiſt.* 71. *t.* 1. Saxonia *in epiſt. ded.* An ad arcendam ab Urbe peſtem licitum ſit Sanitati præſidentibus opera uti Medici Judæi, fuſius exponit *in libello divino p.* 7. *cap.* 6. *pag.* 164. Philibertus Marchinus *ex* Sanchez. Romano, Armilla, Tabienna, Angelo, Ricciullo Filino, Ripa & Azonio.

42 Decimumoctavum argumentum eſt ab ordine litteræ, quod eſt validum in jure: ſed ex ordine litteræ Notarius præfertur Medico, *l. fin. in princ. comm. de leg.* Ergo multò fortius Juriſta præfertur Medico. Si vero alibi Medicus præfertur Juriſtæ, ut multis locis citatis, ibi per Caſſanæum, arg. ſeq. reſpondent literam eſſe præpoſteratam? & hac reſponſione ſibi victoriam addicunt. Nos autem hæc reſponſione non dignamur, quemadmodum neque.

Decimumnonum argumentum, quod eandem vim deſumit ab ordine literæ, quia *in rubr. cap. de Profeſſoribus & Medicis*, Profeſſor Juris Medico præfertur. Quæ omnia tam inania ſunt apud nos, qui 43
argumentorum vigorem multo melius, quam Caſſanæus cognoſcimus, ut riſu excipienda videantur.

Vigeſimum argumentum. Subrogatum ſapit naturam illius, in cujus locum ſubrogatur. Sed Do- 44
ctores Legum ſubrogantur loco Dei. Ergo præferuntur Medicis. Hujus argumenti major per nos tranſeat, & ad minorem reſpondeo diſtinguendo, Doctores Legum ſubrogari loco Dei ut tales negantur? ſubrogari ex eo quod majoribus potentibus ſic libet, concedo: nam & loco Dei ſubrogantur etiam, qui non ſunt Doctores. Legum, immo præcipui magiſtratus, ut Proreges, Prætores, Legati, Præſides provinciarum, & alii non ſunt de neceſſitate, ſed per accidens tantum aliquando Doctores Legum. Nec ſolum id verum eſt, ſed notiſſimum etiam, vel ipſas fœminas, quæ Doctoratus dignitatem, abſque dubio non aſſequuntur, interdum ſubrogari loco Dei, nempe quia loco legis vivæ deſtinantur ad regenda regna, & Provincias, & ſtatus & maximas urbes, quin habent præterea nonnulla regna, ut maxime Hiſpaniarum talia inſtituta, ut ipſæ fœminæ non exſtantibus maſculis ad ea regna gubernanda abſolute, & independenter ab aliquo ſuccedant. Dixi autem alias neceſſe fuiſſe in hominum comunitate, & præter Legem quoquomodo latam, dari Legem vivam, quæ ad mutæ Legis obſervantiam homines cogeret, alias inanis omnino erat legumlatio. Modo lex viva non poteſt ad omnia ſufficere. Ergo oportet illam alios omnes facere ſuæ poteſtatis participes, & in ſui locum ad particularia judicia exercendas ſubrogare. Sæpè autem ſobrogatur, ſed non ſemper Doctores Legum, ex eo, quod majorem habeant legum cognitionem, & tamen in iis, quæ ad alios profeſſores pertinent, ſubrogantur etiam alii Profeſſores, etiamſi non ſint Doctores Legum; ut in iis, quæ ſpectant ad Medicos, ſubrogantur ab alia lege, viva ad judicandum ipſi Medici, quin etiam in vilioribus artibus ac mechanicis, ut in fabrili, ipſi fabri ſubrogantur, in carpentaria Carpentarii, & ſic de ſingulis. Itaque ad minorem dico, quod ſi eam ita accipias, ut velis ſolos Doctores Legum ſubrogari loco Dei, abſolute nego; ſi non ſolos, concedo. Concluſio ergo non bene procedit, quia hic terminus, ſubrogari loco Dei, etiam aliis hominibus, & Profeſſoribus communis eſt. Addo aliam reſponſionem, concedendo totum Argumentum, ac dicendo, quod habeat veritatem in iis doctoribus Legum, qui actu loco Dei ſubrogantur, at non probat procedere in illis, qui non actu ſubrogantur. Jam enim dixi, Judices, omneſque, qui Juſtitiam adminiſtrant judicando, eſſe loco Legis vivæ, præ cæteris omnibus honorandos. Ergo ſubrogatio loco Dei, in cauſa eſt, ut honorentur homines. Non ergo Juriſconſultus tunc, ut Juriſconſultus, ſed ut loco Dei ſubrogatus eſt honorandus.

Denique argumenta, quæ pro nobis non advocati in medium afferunt quidam Juriſconſulti, omnia reſpuimus; habemus enim nos multo potiora, ut ex ſupra ſcriptis deducere licet. Atque hæc ſunt, quæ pro rei veritate in Medicorum tutelam afferre placuit. Is autem de hac controverſia judicium ferat, qui omni pathemate nudatus; noſtræ argumentationis, allatarumque rationum vim atque energiam ponderare noverit, & qui omni animi affectu depoſito Legem à Politica, Politicam à Juriſperitia, Judicem, ſeu Legem vivam à Legumperito, & Legumperitum à Politico ſecernere facile noverit.

PAULI ZACCHIÆ QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM LIBRI SEPTIMI

TITULUS PRIMUS

DE MONSTRIS,

Continens Quæſtiones Novem.

I. De Monſtri, Oſtenti, Portenti, Prodigii appellatione, Monſtrum, quid, & quotuplex.

II. De cauſis generationis Monſtrorum.

III. Quæ Monſtra ex diverſis ſpecie Animalibus progigni poſſint; quæ non; quæ item ex humana ſpecie poſſibilia, quæ non.

IV. Quæ Monſtra in humana ſpecie rationalem animam ſortiantur, quæ non.

V. Bicorpora Monſtra, & quæ principaliora membra duplicata habent, pro unico ne homine, an pro gemino habenda.

VI. Quæ Monſtra vitalia, quæ non vitalia.

VII. De Partu ex Incubis ſuſcepto.

VIII. De Hermaphroditis.

IX. Novæ Monſtrorum aliquæ hiſtoriæ, & alia circa hanc materiam ſcitu digna.

SUMMARIUM.

1 *Magna vis conſuetudinis.*

2 *De monſtris conſiderare Iuriſconſulto quoque neceſſarium eſt.*

3 *Monſtrorum Naturam explanare, ac definire quænam monſtra ſint, ad Medicum, & Philoſophum ſpectat.*

4 *Monſtra quænam ſint, judicis arbitrio relinquitur.*

5 *Monſtrum non rumpit teſtamentum.*

6 *Monſtra appellatione filiorum non veniunt.*

7 *Partus ex ſua natura non vitalis non rumpit teſtamentum.*

8 *Monſtra vitalia non ſunt.*

9 *Nun profit Mulieri ad hoc, ut Mater dicatur, ſi quid monſtruoſum ſit enixa.*

10 *Monſtrum an baptizari poſſit,*

11 *Monſtrum ex inceſtuoſo congreſſu hominis cum Bruto an naſci poſſit.*

12 *Monſtrum impune occidi poteſt.*

13 *Monſtra an ſint reſurrectura.*

14 *Quæcunque rationali anima prædita ſunt, reſurgere debent.*

15 *Recens natus fœtus pro marene, an fœmella ſit baptizandus.*

16 *Monſtrum bicorpus, an unus homo, vel duo.*

17 *Monſtrum, Oſtentum, Portentum, Prodigium, omnia videntur interdum pro eadem re accipi.*

18 *Monſtra, Oſtenta, Portenta, Prodigia unde dicta.*

19 *Monſtra in ſolis viventibus contingunt.*

20 *Monſtrum quid ex Ariſtotele.*

21 *Monſtra ſunt, quæ contra naturam fiunt.*

22 *Monſtrum ex Vveinrichio quid, & n. ſeq.*

24 *Monſtrum ex Capivacca quid.*

25 *Monſtrum à Liceto definitum.*

26 *Monſtrum proprie quid?*

27 *Non quilibet Naturæ error, nec quilibet receſſus à figuræ bonitate facit monſtrum.*

28 *Monſtrum apud Leges quomodo accipiatur.*

29 *Ad naturalem corporis conſtitutionem & figuræ bonitatem quæ requirantur.*

30 *Monſtrorum genus duplex ex Capivacca.*

31 *Monſtrorum diviſio ex Liceto.*

32 *Monſtrorum quinque genera.*

33 *Monſtrorum primum genus eorum, quæ à natura ſunt,*

34 *Secundum monſtrorum genus, peccantium in quantitate ſecundum totum.*

35 *Tertium monſtrorum genus, eorum quæ deficiunt, aut ſuperabundant in partibus.*

36 *Quartum genus eorum, quæ diſſimilia ſunt ſecundum partes a ſua ſpecie.*

37 *Quintum genus eorum, quæ diſſimilia ſunt ſecundum totum à ſua ſpecie.*

38 *Alia monſtrorum diviſio.*

39 *Monſtrum aut multiforme aut uniforme.*

40 *Monſtri diviſio ex Vveinrichio.*

41 *Monſtrorum alia ſpeciem mutant, alia non.*

QUÆSTIO I.

De Monſtri, Oſtenti, Portenti, Prodigii appellatione, Monſtrum quid, & quotuplex.

TAnta eſt in nobis conſuetudinis circa ea, 1 quæ ſenſibus noſtris, atque oculis maxime, in inferiore hac mundi Machina obiiciuntur, ut ea, quæ nunquam ſatis admirari deceret, fere pro nihilo ducamus, ob id, quod indeſinenter conſpiciamus, contra multa, quorum nulla non movere deberet admiratio, obſtupentes contuemur, quod de raro contueamur: tantillum vaporis in aere accenſi turmatim accurentes admirabundi contemplamur, Solem, Lunam, Stellas, Cœlum ipſum oſcitanter præterimus, & in cæteris omnibus eodem modo uſuvenire & nos experimur, & docuit Lucret. *l.* 2. *de Rerum Nat.* his carminibus:

Sed neque tam facilis res ulla eſt quin ea primum
Difficilis magis ad credendum conſtet; itemque
Nil adeo magnum, nec tam mirabile quicquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paulatim, ut Cæli clarum, purumque colorem,
Quemque in ſe cobibent palantia ſydera paſſim,
Lunæque, & Solis præclara luce nitorem;
Omnia quæ nunc ſi primum mortalibus adſint,
Ex improviſo ſeu ſint objecta repente.
Quid magis his rebus poterat mirabile dici?
Aut minus ante quid auderent fore credere gentes?
Nulli, ut opinor, ita hæc ſpecies miranda fuiſſet,
Quam tibi, jam nemo feſſus ſatiate videndi.
Suſcipere in Cælis dignatur lucida templa.

Ad rem maxime Avic. *de Vir. Cord. tract.* 1. *c.* 10. ſi ignis,

ignis, inquit, eſſet res difficilis inventionis, & de longinquis partibus afferretur, admiraretur utique vulgus de proprietate ejus amplius, quam de proprietate corporum cæterorum, & inquireret attentius de proprietatis cauſis ipſis, quam de cauſis aliarum proprietarum, quoniam ipſius operationes valde mirabiles ſunt, ſed propius ad rem accedentes, non eſt qui neſciat, quantum nos moveat duorum hominum inter ſe non facile diſtinguibilis ſimilitudo; ac tanta, & infinita effigierum varietas non inter homines ſolum, ſed inter tot animalium, rerumque pene omnium ſpecies, ne afficere quidem videtur nos quicquam. Tantam naturæ ſolertiam in animalium generatione, tantum in membrorum compagine ordinem, & ſymmetriam, tantum vel in minimis ſtudium, ac nunquam pene à ſcopo aberrantem operam nauſeabundi negligimus, & nunquam intermiſſam ejus providentia rerum ſeriem pro nihilo ducimus; at caſu in alicujus individui formatione, neque ipſius, ſed aliena culpa irrepentem errorem quam vehementer demiremur, quanto ſtupore contuemur, quam anxia mente excipiamus, cur pluribus verbis ſignificare ſtudeam, cum res ipſa ſe palam facit? De Monſtris loquor, quorum contemplatio tantopere doctos viros defatigavit, ut
2 nihil ſuprà. Nos in præſentiarum, quia de illis con-
3 ſiderare non uno ex capite Juriſconſultis eſt neceſſarium, ut videbimus, de illis diſſeremus, quia ad Medicum, & Philoſophum ſpectat eorum naturam perquirere, ac definire, quænam vere monſtra ſint, quæ non, ut docet Mart. Weinrich. *in l. de Ort. Monſtr. c. 1.* licet ex Juriſconſultis Men. *de Arb.*
4 *Jud. l. 2. cent. 5. caſ.* 391. *n.* 28. hoc Judicis arbitrio relinqui voluerit; ſed palam eſt arbitrari, non poſſe Judicem, niſi cognitis iis, quæ ad rei naturam, de qua arbitrium ferre debet, pertinent, quæ nonniſi ex Medicina, & Philoſophia haberi poſſunt.

Cæterum quot, & quanta occurrere poſſint dubia Juriſconſultis, circa hanc humanorum monſtrorum materiam, (de his enim tantum, non de cæteris
5 quibuſque mihi ſermo in præſenti habendus eſt) facile ex iiſmet ipſis elicitur. Statuunt enim primo,
6 Monſtrum non rumpere teſtamentum, argumento. *l. Quod certatum eſt, in fin. C. de Poſth. hær. inſtr.* & ratio ea eſt, quam adducit Gloſſ. *ibi, in verb. Monſtrum*, quod Monſtra filiorum appellatione non veniant, *l. Non ſunt liberi ff. de ſtat. hom* & aliam ra-
7 tionem ad id ipſum affert Men. *ubi ſuprà* n. 27. nimirum, quemadmodum partus ex ſua natura non vitalis teſtamentum non rumpit, ut ex pluribus per
8 ipſum adductis patet, *n.* 24. ita neque Monſtra teſtamentum rumpere debeant, ac hæreditatem adipiſci, quia vitalia non ſunt: quod auctoritate Ariſtotelis comprobat. *l.* 4. *de Gen. anim. c.* 4. cui addi poteſt Alex. *l.* 2. *Probl.* 44. & Plin. *lib. c.* 3. & idipſum ex recentioribus atteſtatus Par. *l.* 24. *c.* 2. Quod, inquit, ut invita natura naſcuntur, ſic & vivunt: Et ſequuntur hanc ipſam opinionem ex Juriſconſultis Hier. Mag. *Miſcell. l.* 1. *c.* 20. & noviſſimus Alphonſ. à Carranza, *de Part. nat. & l. c.* 17. *n.* 23. qui omnes bene volunt, non eſſe hoc omnibus Monſtris commune; ſed male Carranza, & omnino præter rem ad hanc opinionem firmandam Lucretii carmina attulit, *l.* 5. *de rer. nat.* ubi Poeta loquitur de quibuſdam monſtris, quæ eſſe in rerum natura jactantur, cum tamen exiſtere non poſſint, & ita habet;

Quæ neque flereſcunt pariter, neque robora ſumunt
Corporibus, neque proficiunt ætate ſenecta.

Nam videtur hic Juriſta non percepiſſe eorum carminum ſenſum; dicit enim Poeta, Animal conſtans ex membris ſpecie differentibus non poſſe conſiſtere in rerum natura, ob id, quia animalia ſpecie diverſa, neque eodem tempore augentur, neque uno eodemque tempore corporis robur adipiſcantur, neque uno, eodemque tempore ſeneſcunt, hoc eſt, ætates non eodem annorum curriculo percurrunt, nec ſimili Veneris ſtimulo moventur, nec conveniunt in moribus, & quæ ſequuntur; unde omnino extra Mercurium ab hoc homine ad id, quod probare intendit, ea carmina ſunt adducta, multoque melius, & magis ad rem ſuperiora adduxiſſet, ubi Poeta narrans, quomodo in mundi primordiis animalia eſſent à natura creata, dicit eam primum multa monſtra generaſſe, conatum tamen illius irritum fuiſſe, quia ea monſtra non vivebant, quod non haberent requiſita ad vitam, ſic ergo ait:

Multaque tum tellus etiam portenta creare
Conata eſt mira facie, membriſque coorta.
Androgynum inter utrum, nec utrum, utrumque, & utrinque remotum.
Orba pedum partim, manuum viduata viciſſim;
Multa ſine ore etiam ſine vultu cæca reperta,
Vinctaque membrorum per totum corpus adhæſit,
Nec facere ut poſſent quicquam, nec cedere quoquam.
Nec vitare malum, nec ſumere, quod foret uſus,
Cætera de genere hoc monſtra, ac portenta creabat,
Nec quicquam, quoniam natura abſterruit auctum,
Nec potuere cupitum ætatis tangere florem.

Sed hæc per tranſennam dicta ſunt, præter ſuperiora autem, alia dubium excitant apud Juriſconſultos, in hac materia de monſtris, ut illud, non 9
poſſit mulieri, ſiquid prodigioſum, aut monſtroſum ſit enixa, ad hoc, ut mater dicatur, & matris privilegiis ex filiatione ſibi provenientibus frui poſſit, quod, adnotavit etiam ex noſtris Weinr. *de Ort. monſtr. c.* 1. & habetur *in l. Non ſunt liberi, ſup. cit. & l. Quæret aliquis, ff. de verb. & rer. ſign.* quas & ille adducit.

Verum enim vero à Canoniſtis etiam, & Theologis dubitatur, an monſtrum baptizari poſſit, & negative reſpondent, ut ex Archid. Men. *ubi ſupra, n.* 10
26 Unuſquiſque ergo facile videt, quam neceſſarium propter hæc ſit determinare, quinam partus vere monſtrum dici debeant, & qui non, ne Baptiſmus in incapacem conferatur, aut ne eo capax defraudetur

Maximi inſuper momenti dubium circa hanc ipſam materiam occurrit, quod non tam ſcitu neceſſarium eſt, quam ſolutu difficile; dato enim, quod ex homine fœtus naſcatur figura brutum referens, vel ſecundum totum, vel ſecundum aliqua membra, aut quod ex bruto naſcatur fœtus facie hominem referens, aut humanis aliquot membris dotatus, dubitatur, inquam, eo in caſu, de inceſtuoſo hominis congreſſu cum bruto, ut aliquando eveniſſe certum eſt, & maxime in caſibus, de quibus citatus Maggius, & Par. *loc. cit.* ſed hic conceptus, an ex hujuſmodi congreſſu 11
naſci poſſet, incertum eſt, ita vir, aut mulier tam nefariæ veneris rei condemnandi an abſolvendi ſint, difficile ſic dijudicare, ſi peccatum, ex ſe non confitentur, cum de facti identitate maxime conſtet, & Philoſophi plerique, ac præcipue claſſici, tam ex veteribus, quam ex recentioribus id inficientur.

Addendum his, quod tanto magis urget ſciendi neceſſitas, quinam partus vere monſtrum dici debeant? quanto Leges permittunt monſtra impune à quocunque occidi, ut ex pluribus Men. *ubi ſupra, n.* 27. 12
& noviſſime Carranz. *ibi num.* 22. & ex noſtris Weinrich. *ubi alias cap.* 41. apud quem alios Auctores citatos habes.

Præterea dubitant Theologi, an monſtra reſurrectura ſint, necne, & negat D. Bonav. *in* 4. *ſent.* 13
diſt. 44. ex quo Weinrich. *ibid. cap.* 22. Quæ tamen quæſtio ex eo dependere videtur, an monſtra rationalem animam ſortiantur, necne, de qua re *infra, quæſt.* 4. nam in dubium revocari non debet, quod quæ rationali anima dotata ſunt, reſurrectura ſint, 14
ita tamen ut nihil deforme, aut indecorum habeant, ſic docente D. Auguſt. *de Civit. Dei, lib.* 22. *cap.* 19.

Evenit etiam aliquando, ut dubitetur, an recens 15
natus fœtus pro mare, vel fœmella baptizandus ſit, nullis apparentibus ſignis alterutrius ſexus, ut eſt geminus caſus apud Bauhin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 4. qui & *lib. eod. cap.* 4. *num.* 1. hoc idem quærit. Quinetiam alias permultas quæſtiones movet idem Bauhinus *eod. c.* 4. quæ tamen omnes ex eo dependere videntur, an fœtus virilis, aut muliebris conditionis exiſtat, itaque hac una deciſa, omnes deciſas habebimus.

16 Circa bicorporea tandem monſtra multipliciter dubitari contingit, duone homines, aut potius unus ſint; & ſic, an pro uno, vel duobus baptizandi; an tanquam unus, vel duo in hæreditatem ſuccedere debeant, ſi ſuccedere modo poſſint, & alia permulta his non diſſimilia. De Hermaphroditis quoque quot, & quanta occurrant diſcutienda, in propria quæſtione manifeſtum fiet.

Cum ergo ad tot, ac tantas dubitationes enodandas conferat ipſis Juris conſultis doctrina de Monſtris, ad eam pertractandam accedentes, ante omnia de nominibus diſcernamus; dehinc quid vere Monſtrum ſit, videamus; mox alia permulta, quæ in proceſſu hujus tituli occurrent, diſcutiemus.

17 Monſtrum igitur, Oſtentum, Portentum, Prodigium licet in propriiſſima acceptione multum inter ſe evarient, in frequenti ſermonis uſu quaſi ſunonyma ſunt, hiſque vocibus antiqui indifferenter uſi ſunt, ut ex Juriſconſultis teſtatur Alciat. *in l. Oſtentum. ff. de verb. ſignif. num.* 1 & ex Medicis poſt multas adductas DD. auctoritates, Bauhin. *de Hermaphr. lib.* 1. *cap.* 5. Hoc autem pacto nominatur, ſi Ciceroni fidem habemus, *lib.* 1. *de divina*, & *lib.* 2. *de Nat. Deor. in princ.* & D. Au-
18 guſtin. *lib.* 21. *de Civit. Dei, cap.* 8. (quibus adhæret Polydor. Virg. *lib.* 1. *de Prodig.*) quia monſtrant, oſtendunt, portendunt, prædicunt, & ita ab antiquis appellata, quod maxime auguriis, aliiſque divinationibus eſſent addicti. Quamobrem immerito videtur reprehendi Cicero à Liceto, quod voluerit monſtrum dici ex eo, quod futura præmonſtret; vult enim cibi potius ex hoc, quod ab unoque unicuique commonſtretur: & facit pro Liceto, communis loquendi uſus, quodcunque enim valde rarum, & inſuetum nobis offertur dignum quod alteri commonſtretur, tam in genere boni, quam mali, Monſtrum vocamus, quaſi dignum ut monſtretur alteri ab altero, ob malitiæ, vel bonitatis exceſſum. Sic aliquando pro convicio in pupilos homines id nominis jactatur. Terent. *in Eunuch. act.* 4. *ſcen.* 4.

—— *Unde habes veſtem? taces?*
Monſtrum hominis, non dicturus?

idem *ibid. act.* 5. *ſcen.* 2.

—— *Monſtrum etiam ultro deriſum advenit*

Sed & optimis quibuſque rebus, ipſi quoque pulchritudini cum valide excedit, hoc Monſtri nomen aptamus: unde Petrarcha noſter Lauram ſuam allocutus:

O de le Donne altiero, & raro moſtro?

Homines quoque doctrina excellentes Monſtra ob hoc ipſum vocamus; hanc enim ob cauſam Monſtri nomine inſignitur ad præſens Reverendiſſ. P. M. Fr. Nicolaus Ricardius S. A. Palatii Magiſter digniſſimus, nec injuria, quia ſi, quæ de raro eveniunt, ut Cicero *loco cit.* portenta ſunt, ſapientem portendum eſſe putandum eſt.

Quanquam autem hæc ita ſe habent, certe ego Latinæ Linguæ parenti majorem, quam Liceto fidem habeo: nam eſto, Monſtra futura non præmonſtrare, ut veritas ipſa docet, primi tamen illi Latinæ linguæ inventores, eo quod ita opinarentur, Monſtra ſic appellari voluerunt. Abuti autem quoſcunque Auctores hac voce notiſſimum eſt, cum, quod Prodigii, vel Oſtenti, vel Portenti potius nomen mereretur, monſtrum indifferenter vocitent, ſic Plaut. *in Aſinar. act.* 2. *ſcen.* 2.

——*Pro monſtro exempla eſt, quando qui ſudat, tremit.*

ubi monſtrum proprie prodigium eſſet dicendum, quemadmodum & illud apud Virgil. 9. *Æneid.*

Trojanos hæc monſtra petunt.

ſic etiam & à noſtris factitatum eſſe cognoſces. Taſſ. noſter Hieruſal. *cant.* 9. *ſtant.* 13.

Sempre di Monſtri, e di Prodigi il Cielo.

Sed Leges in *l. Oſtentum, ff. de verb. & rer. ſignif.* oſtenta in duo genera dividentes, Monſtrum fecerunt Oſtenti ſpeciem, ut in ipſo textu patet, & videat qui hæc luculentius pertractata deſiderat, Alph. à Carranz. de ea re differentem, *lib. de Part. nat.* & *leg. cap.* 17. nam nos has de nominum, & vocum uſu nimis affectatas quæſtiones Grammaticis relinquimus; proprietatem tamen, & differentiam eorum tradunt præter vetuſtiores, inter Medicos Matin. Vveinrich. *de Ort. monſtr. c.* 3. Paræus *lib de Monſtr. in Præfat.* Licet. *lib.* 1. *de Monſtr. in princ.* & Bauhin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 5. & inter Juriſconſultos Alciat. *ubi ſupra*, & noviſſime Carranza *ibidem in princ.* quanquam hi Auctores vix inter ſe conveniunt. Mihi, ut breviter ab his me expediam, placet Liceti opinio, quæ refertur etiam à Majol. ſive ab adden. ad Majol. *dier. canic. coll.* 19
4. *tom.* 2. & à citato Carranza, *ubi proxime*, *num.* 5. ea vero eſt, Monſtra in ſolis animantibus contingere, & ſic proprie Monſtrum de his ſolis dici; in cæteris anima carentibus portenta duci, oſtenta, prodigia; ſed præ cæteris Vveinrichius hanc horum nominum proprietatem proſequitur. Nos de humanis monſtris tantum loquimur, vel quæ ex humana ſpecie originem ducunt.

Sed quid ſit Monſtrum, diverſimode multi do- 20
cuerunt. Ariſtoteles 3. *de Gener. anim. cap.* 4. monſtrum voluit eſſe conceptum vitioſum, & præter Naturæ intentionem procreatum, ita ut quandocunque aliquid deficit, vel ſuperfluit in animantibus, monſtrum ex ipſo fit. Ita præter alios Alciat. *in l. Quæret aliquis ff. de verb. ſignif.* Carranza, *ubi proxime*, & ex Medicis Roderic. à Caſtr. *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 11. *part.* 1. unde eidem Ariſtoteli prima degeneratio conceptus in monſtrum eſt, cum fœmina concipitur, deficit enim fæmina à virili perfectione, præterquam quod præter Naturæ intentionem eſſe voluit, fæminam naſci, cum illa ſemper intendat animal perfectum generare, quod tamen veritatem non habere, longioribus ego non demonſtrabo, cum ſatis circa hoc nonnulli doctiſſimi viri inſudaverint, & noviſſime Æmil. Pariſan. *lib.* 3. *de Microc. ſubtil. cap.* 3. *exercit.* 2. ſatis illud ſit, quod etiamſi naturam velimus deficere in generatione feminæ: non idcirco fœminæ monſtrum eſt, quia generatio fæminæ à natura intenditur ad ſpeciei propagationem, & conſervationem, non minus quam generatio Maris, ita ut fœmina non minus quam Mas, ſit in ſua ſpecie perfectiſſima creatura; alias non ex naturæ intentione eſſet ſpeciei conſervatio nam ſit fœmina præter ejus intentionem generatur, & conſervatio ſpeciei nonniſi per fœminam fieri poteſt, Natura nunquam conſervationem ſpeciei intendet, ſed tantum individui perfectionem. Adde quod ſi illico atque Natura a ſumma illa ſperfectione deficit, monſtrum gignere dici debeat, cum illa intendat ſemper facere quod perfectius eſt, etiam cum marem unum alio imperfectiorem facit, monſtrum generaſſe dicenda eſſet, quod nequaquam veriſimile eſt. Fœminam quippe mare imperfectionem eſſe non eſt dubium, nam idcirco etiam Plato *in Timæo tranſ. princ.* voluit, animas eorum, qui in vita exiſtentes, male & præter Juſtitiam vixiſſent, in fœminea corpora, quaſi imperfecta, & monſtruoſa recipi; ſed quicquid ſit de hoc, Monſtri certe definitio ab Ariſtotele tradita, neque fœminæ aptatur, neque monſtri vere dicti naturam explanare videtur, cum alii conceptus vitioſi dentur, & præter Naturæ intentionem generari, quibus non convenit monſtri appellatio, ut Mola Vverinrich. *de Ort. monſtr. cap.* 6. Varad. *lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 5. (Adde Deugingium *de fœtu Muſſipont. p.* 109. Strauſſium *pag* 180.)

Mercatus *lib.* 3. *de Steril. & Prægn. aff. cap.* 7. 21
Monſtra ea proprie vocavit, quæ contra Naturam fiunt: ſed hæc definitio multo magis manca videtur, quam ſuperior, & confutatur à Vveinrichio *ubi proxime*; niſi dicamus, & hanc, & ſuperiorem genericas eſſe, & comprehendere quæcunque in quacunque rerum generatione, & in quibuſcunque Naturæ operibus contra Naturam fiunt. At forte Monſtrum contra Naturam non eſt, quia ab ipſa Natura habet eſſe, ut ex Ariſtot. elicitur *lib.* 3. *de Anim. cap.* 4. & ſiquid in monſtro peccatur, id culpa potius aliarum cauſarum ſit, ut latius infra 22
dicam;

dicam; non licet etiam Weinrich.*ubi ſuprà* definierit, monſtrum eſſe Naturæ erratum ab eo fine, quem ſibi in agendo propoſuit. Sed & aliam definitionem idem ex Medicorum ſententia affert, quæ eſt hujus-
23 modi. Monſtrum animal eſt in utero deformatum, gentium præter naturam, corrupto aliquo generationis principio. Sed neque hæc ſatisfacit; nam nullum principium generationis corrumpitur in his, quæ ſuperfluunt. Hieron. Capivac *lib.* 4. *c.* 6. ſic
24 definivit; Monſtrum eſt animal in utero genitum à depravata formatione; At admodum de raro à depravata formatrice monſtrum fieri eſt compertiſſimum, nam neque in monſtris quæ mancum aliquod membrum habent, neque in his, quæ ſuperfluum, videtur quicquam formatrix facultas peccare, quia format pro materia ſibi ſubminiſtrata, quod poteſt, nam ſi non poteſt formare totum brachium; format humerum tantùm, & ſuperabundante ſibi materia ſuppeditata format pro uno, duplex caput, quod videtur potiùs illam commonſtrare ſatis vegetam.

25 Licetus *libro primo, de Monſt.cap.* I. definitus, ut ſequitur, Monſtra dicuntur quæ in ſub cœleſtium animantium genere non ſponte genita membrorum conſtitutionem perfectè primogenitorum ſtructuræ turpiter diſſimilem, ac rerum naturæ minimè conſentaneam ſortita fuere. Aliam huic non diſſimilem attulit *ibid. cap. undecimo*, quam *cap. ſeq.* explanavit, ut apud ipſum videre licet; quarum utraque probari poteſt: ſed ſi libet, alias Monſtri definitiones apud ipſum, & Weinrichium ex Medicis vide, & ex Juriſconſultis apud Carranz. *ubi ſuprà*. Sed ego quoque ad præſens negotium meam in me-
26 dium afferam, & eſt hujusmodi. Monſtrum animal eſt ita genitum, ut à figuræ bonitate, & ſimplicitatæ ſuæ ſpeciei conveniente enormiter recedat. Animal dico eſſe, ut monſtruum à prodigio, & portento ſejungam. A figuræ bonitate dico ſumendo bonitatem figuræ pro ſymmetria, & proportione naturali, ut cùm deficit id quod neceſſarium eſt, ut cum brachia, oculi, pedes, manus, aut aliæ notabiles partes deſiderantur, aut cùm ſuam naturalem figuram partes non ſortiuntur, aut cùm eædem partes ſuum ſitum non ſervant, veluti ſi brachium non numero, ſed lateri adnatum habeat, quale monſtrum peperit Lariſſæa mulier apud Hippocr. *libro quinto, Epid. part. prima*, (quam hiſtoriam redigit mihi in mentem D. Claudius Le Febure, Medicus Hippocratis ſtudioſiſſimus) aut cùm caput in homine apparet aſinum, vel in equo humanum, & ſic de cæteris. Additum eſt, & ſimplicitate, ut comprehendamus monſtra, in quibus membra ſuperfluunt, aut alia quædam pars, quæ ejus ſpeciei individuis non convenit, ſuperadditur. Tale eſt monſtrum, homo caudatus, vel cornutus, aut cùm naturales ipſæ partes præter modum magnificantur: ut Gibboſitas in Camelo, & Indicis Tauris monſtroſa non eſt, imò neque duplex gibboſitas monſtroſa in Aſiaticis, vel Scythicis Camelis, ut in Africanis, quæ in homine, aut Tauris noſtris, aliiſque animalibus monſtroſa quidem eſſet. Quoniam verò
27 non quilibet error, & receſſus à figuræ bonitate, & ſimplicitate facit, monſtrum, ut pes diſtortus, deficiens, aut ſuperfluens digitus, quicquid in contrarium velit Carranza contra Alciati opinionem, *d. cap.* 17. *num.* 65. & id genus alii receſſus, addita idcirco ſunt ea verba: Quod enormiter recedit. In hac enim enormitate receſſus à figure bonitate, & ſimplicitate, monſtroſitas conſiſtit, ſive monſtrum ex eo, quod futura præmonſtret, ſive ex eo, quod ab uno alteri commonſtretur, dictum velis, ad admirationem excitandam, quæ quidem ex hiſce modicis receſſibus à naturali ſtatu non inſurgit.

Et licet propriiſſimè, & ſtrictè loquendo ita ſe res habeat, à Legibus tamen Monſtri nomen ſtrictùs multo, imo ſtrictiſſime accipitur, ad plures maximè
28 effectus: non enim apud ipſas ſatis eſt, ad hoc ut conceptus monſtrum dicatur, membra in eo duplicari, aut deficere, ſed requiritur, ut contra formam humani generis, & converſo more procreatum ſit, nempe ut humanam formam mutaverit, ut ſi caput habeat bovinum, vel toto corpore vitulum repræſenter, & aliter ad hunc modum prodigioſum appareat, ut apertiſſimè elicitur ex ipſiſmet Textus verbis *in l. Non ſunt liberi ff. de ſtat. homin.* & prudenter admonet Farinac. *tit. de homic. quæſt.* 120. *num.* 191. *ſect.* 5. & notavit noviſſimè Carranza *ſæpè cit. cap.* 17. *num.* 21.

Cùm autem ad corporis naturalem conſtitutionem, & figura naturalis, & numerus, & ſitus aptus membrorum, & debita quantitas requiratur; ſi vel in quantitate, vel in figura, vel in numero, qui & ipſe diſcreta quantitas eſt, vel in ſitu membrorum animal enormiter vitietur, monſtroſum ſit. Duplicem tamen monſtrorum ordinem aliqui fecerunt, ut JJ. primo *in l. Oſtenſum ſup. cit.* unum eorum, quæ contra Naturam fiunt, ſuperfluendo, aut deficiendo in partibus, alterum cùm quid prodigioſum naſcitur, nempe, ut Gloſſ. *ibi, in ver. videtur* cùm effigiem mutat, neque eam ſervat, quæ ſuæ ſpeciei convenit. Sed ex Legum peritis Menoch. *lib.* 2. *de Arbitr. caſ.* 491. *num.* 29. *& ſeqq.* volens afferre ſigna, ex quibus liceat animal monſtroſum dignoſcere, monſtra divifit in ſex claſſes, ſed cum ea non dividat ſecundum differentias ſpecificas, eam diviſionem ſilentio prætereamus. Medici nonnulli, ut Capivacc. *loco ſuprà cit.* dupliciter, ſed diverſo modo, quam leges fecerint, diviſerunt, & unum dixerunt eſſe monſtrum ſecundum ſpeciem, alterum ſecundum compoſitionem. Secundum ſpeciem, cum alterum animal à ſua ſpecie naſcitur; ſecundum compoſitionem, cum fœtus peccat in pſalmatione. Sed D. Licetus *libro primo de Monſtris*, ea dupliciter divifit, ſit; ſed diverſa ratione, nam unum genus fecit uniforme, aliud multiforme; quæ tamen genera ſubdivifit in ſuas ſpecies, & utrumque in mutilum, aut excedens, aut difforme, aut informe; aut enorme; ex quibus facit decem monſtrorum ſpecies, quas apud ipſum vide. 29 30 31

Ludovicus Mercatus *libro tertio, de pragn. & ſteril. aff. cap. ſeptimo*, Roderic. à Caſtr. *libro tertio, de morb. mul. part. prima, cap.* 11. & Bauhin. *de Hermaphrod. libro primo, cap* 15. quinque Monſtrorum genera conſtituerunt, unum eorum, quæ à Natura conſtituerunt, unum eorum, quæ à Natura, & ſecundum Naturam ipſam ſunt; in quo comprehendunt nationes omnes, quæ notabili aliquo vitio inſigniuntur; ut præter quamplures Populos, de quibus Plin. *lib.* 6. *Nat hiſt. cap.* 37. *& alibi.* & Strabo *Geograph. libro ſecundo*, ſunt qui à nonnullis recentioribus hiſtoricus fide dignis enarrantur, quales ſunt ii, quos canina capita habere, & alii, quos caudatos eſſe, aliiſque enormibus figuris inſigniri recenſet Sigismund. Liber. *in commentar. Moſcov.* & alii, de quibus multi hiſtorici de rebus Indicis ſcribentes. 32 33

Secundùm genus faciunt eorum, quæ peccant in quantitate ſecundum totum, hinc Gigantes in exceſſu, Pygmæi, Pumiliones, Nani, in defectu, ſed Gigantes, & Pygmæi comprehendi poſſunt in primo genere, quia à Natura & ſecundum Naturam ſunt & de Gigantibus quidem alias. De Pygmæis Ariſt. 8. *de hiſt. anim. cap.* 12. Plin. *libro ſecundo, cap* 3 Ælian. *lib* 15. *de An m. c. ult.* Strabo *Geograph. lib.* 2 *in pr.* & ex Poetis Homerus *Iliad. lib.* 1. *in princ.* 34

Veluti clangor Gruum eſt in aere ſupra,
Quæ poſtquam frigus effugerunt, immenſum imbrem,
Cum clangore illæ volant Oceani fluctus.
Hominibus Pygmæis cædem, & mortem ferentes

Et Ovid. *lib.* 6. *Metam.*

Altera Pygmeæ fatum miſerabile matris
Pars habet; hanc Juno juſſit certamine victam
Eſſe Gruem, populiſque ſuis indicere bellum.

Et Juvenalis *ſat.* 12.

Ad ſubitas Thracum volucres, nubemque ſonoram
Pygmæus parvis currit bellator in armis.
Mox impar hoſti, ruptique per aera curvis.
Unguibus à ſæva fertur Grue: ſi videas hoc
Gentibus in noſtris riſu quatiare, ſed illic
Quanquam cadet aſſiduè ſpectentur prælia, ridet
Nemo, ubi tota cohors pede non eſt altior uno eſt.

Quæ

Quæ quenquam videri poſſunt tanquam à Poetis tradita fabuloſa, tamen naturales hiſtorici hæc pro veris admittunt; quin etiam Bernard. Hordon. Medicus ſua ætate magni nominis, & integræ fidei, *in Prognoſt. part.* 2. *cap.* 7. Pygmæos ſe vidiſſe teſtatur, non majores palma manus. Ex quibus notandus videtur Carranza juriſconſultus *de part. c.* 17. *numero* 59. quia nulla ratione fretus, nulla experientia fultus, Pygmæorum exiſtentiam fabuloſam eſſe affirmat, & Plinium, vide hominis ingenium, irridet, qui nonnulla de iis Populis tanquam vera recenſeat: ſaltem aliquam apparentem rationem in contrarium adduxiſſe, nam ſi ipſe nihil certi ex propria experientia afferre poteſt, non idcirco ob ejus dictum, qui neque philoſophum ſe profitetur eſſe, neque rerum naturalium indagatorem, neganda eſt Pygmæorum exiſtentia; at ſaltem Ariſtotelem mendacii redarguere tam inaniter non decebat, ſed ante ejus verba ponderanda erant, quæ aſſertivè Pygmæorum exiſtentiam firmant: ſic enim *loco ſuprà cit.* de his populis eſt locutus. Non enim id fabula eſt, ſed certè genus tum hominum, tum equorum puſillum, ut dicitur, eſt, deguntque in cavernis, & quæ ſequuntur. Saltem cum Alberto Magno dixiſſet, Pygmæos eſſe Simiarum genus, ne fidem gratis, & abſque ulla in contrarium ratione tantis viris de Pygmæis loquentibus admire videtur: nam & Ariſtotelem non aperte dixiſſe, Pygmæos homines eſſe, ex precitato textu volunt, cujus verba aliter, quam Theodorus Gaza verterit, ſonare dicunt. Vidiſſet denique ſolidas quaſdam ratione à Cardano adductas *lib.* 8. *de variet. cap.* 40. ad improbandum hanc Pygmæorum fabulam; quæ probene, an non, quod intendit Cardanus, non eſt hic aptus locus ad inquirendum. Majori multo cum modeſtia ad ipſum negavit Torreblanc. *libro ſecundo, Dæmonolog. cap.* 32. *n.* 22. *& ſeqq.* de Pygmæis tamen plura Vvenrica. *de Ort. monſt. cap.* 21. & alia notatu digna Nic. Nancel. *in Analog. Micr. oc. lib.* 7. *part.* 2. *col.* 9. 49. qui quidem, ſi in rerum natura ſint, à Natura, & ſecundum naturam, ut dixi, ſunt, habent enim naturam hominibus ejus regionis convenientem. Non ſic autem Nani, & Pumiliones in noſtris regionibus, qui deficiunt ſecundum totum, & conſtituunt ſecundum genus monſtrorum apud Mercatum, & alios DD. ſupra citatos. Ut fuerunt fœtus illi Comitiſſæ Margaretæ trecenti ſexagenta quinque numero, qui majores non fuerunt, quam magnus Manus digitus, Pollex dictus; horum enim reſpectu nullus Pygmæus, aut Pumilio puſillus eſt, quamobrem alios Pumiliones, & Nanos prætereamus, quorum mentionem habent Majolus *dier. canic. tom.* 1. *coll.* 2. Plater. *lib.* 2. *Obſerv. tit. de deform.* Strauſſius *in fœtu. Muſſip.* 82. Bartolinus, & alii. Tyri præſidiarii apud *Ezechielem* 27. an fuerint *Pygmæi*, vide Deuſingium *in ſecund. fœtus Muſſipont. pag.* 57. Quoad Margaretam *Comitiſſ m Henneberg.* in pago Lausdum extat ſequens marmorea tabula.

En tibi moſtroſum nimis & memorabilie factum;
Quale nec à mundi conditione datum.

Margareta, Hermannii Commitis Hennebergiæ uxor, quarti Florentini Comitis Hollandiæ & Selandiæ Filia, Guilielmi Regis Romanorum, ac poteſtea Cæſaris ſeu Gubernatoris Imperii, atque Alitheiæ Comitis Hannoviæ ſoror, cujus Patruus Epiſcopus Trajectenſis, avunculi autem filius Dux Brabantiæ, & Comes Thuringiæ, &c. Hæc autem Illuſtriſſima Commitiſſa anno XL. circiter nata ipſo die Paraſceves, nonam circiter Horam anno Milleſimo Ducenteſimo LXXVI. trecentos & LXV. enixa eſt Liberos, qui prius à Guidono ſuffraganeo Trajectenſi, omnes in duabus ex ære pelvibus baptizati ſunt. Quorum Maſculi, quotquot erant, JOANNES; puellæ autem omnes Eliſabethæ vocatæ ſunt. Qui ſimul omnes cum Matre, uno eodemque die fatis conceſſerunt; atque in hoc LAUDUNENSI templo ſepulti jacent. Quod quidem accidit ob pauperculam quandam, fœminam, quæ ex uno partu gemellos in ulnis geſtabat pueros, quam rem ipſa admirata Comitiſſa dicebat, id per unum virum fieri non poſſe, ipſamque contumelioſe rejecit. Unde hæc paupercula animo perturbata ac perculſa, mox tantum prolium numerum ac multitudinem ex uno partu imprecabatur, quod vel totius anni dies numerentur. Quod quidem præter naturæ curſum obſtupenda quadam ratione ita factum eſt, ſicut in hac tabula in perpetuam hujus rei Memoriam ex vetuſtis tam manuſcriptis, quam typis excuſis Chronicis, breviter poſitum & enarratum eſt. Deus ille Ter maximus hac de re ſuſpiciendus, honorandus, ac laudibus extollendus in ſempiterna ſecula, Amen.

Magis compertum eſt, quod de Gigantibus ſcribitur, licet non minor de his ſit quæſtio, quam fuerit de Pygmæis. Dubitatur enim de multis, nempe an unquam fuerint, aut de præſenti ſint Populi giganteæ ſtaturæ, unde primum geniti, & hujus modi: ſed verè fuiſſe gigantes, hoc eſt, populos giganteæ ſtaturæ, habemus ex Sacris, *Numero. cap.* 30. *in fin. ibi; Populus, quem aſpeximus, proceræ ſtaturæ eſt, ibi vidimus monſtra quadam filiorum Enac de genere Gigantæo, quibus comparati quaſi locuſtæ videbamur.* In libb. quoque Regum plurium Gigantum mentionem habemus, eoſque verè fuiſſe præter ſacræ Scripturæ teſtimonia, teſtatur D. Auguſt. *lib.* 15. *de Civ. Dei, cap.* 9. & poſt alios vetuſtiores Perer, *in Geneſ. libro octavo, cap* 6. Sed & Proavorum noſtrorum memoria Cannibales, & Patagones viſi ſunt giganteæ proceritatis populi, ut referunt Indicarum rerum ſcriptores omnes, & præcipuè Ovied. *in utraque hiſt.* & Card. *de variet. lib.* 9. *cap* 43. & alia permulta ad hoc vide apud Licet. *de Spon. viv. ort. lib.* 4. *cap.* 7. (Teſtatur idem multa *oſſa gigantæa* inventa paſſim, ut teſtatur Barclajus *in Argen.* & nuperum os femoris circa Vviltadium effoſſum, Conjung. Gaſſendus in vita Peireſcii *l.* 3. *& l* 4. *p.* 355.)

Non eſt ergo revocandum in dubium, an fuerint, & an eſſe poſſint Gigantes, ſed quærendum potiùs eſt, cur ſit, quod non tam frequens eorum proventus nunc ſit, ut antiquis temporibus. Dantes Aligherius *Infern. cap.* 31. ad Naturæ providentiam id refert, in his carminibus.

Natura certo quando laſciò l' arte
Di ſi fatti animali aſſai ſe bene,
Per torre lati eſſecutori à Marte,
Es' ella d' Elefanti, è di Balene.
Non ſi pente, chi guarda ſottilmente,
Piu giuſta, è piu diſcreta la ritiene;
Che dove l' argomento della mente,
S' oggiungi al mal volere, & alla poſſa,
Neſſum riparo vi può far la gente.

Sed aliam ejus rei cauſam poſt multos tam vetuſtiores, quàm recentiores, aſſerunt Hieron. Magg. *Miſcell. lib.* 1. *cap.* 4. & Licet. *ubi ſuprà*, & videntur omnes convenire in hoc, quod id fiat, ob mundi ſenectam: quod videtur etiam inſinuari *libro* 4. *Eſdræ, cap.* 5. *verſ.* 52. *Conſidera ergo & tu, quoniam minori ſtatura eſtis præ his, qui ante vos & qui poſt vos, minori quàm vos, quaſi jam ſeneſcentes creaturæ, & fortitudinem juventutis prætereuntes.* In hanc ipſam ſententia venerunt aliqui Philoſophi, eamque ſic attullii Lucret. *lib.* 2. *de Rerum nat. in fin.*

Jamque adeo affecta eſt effætaque tellus.
Vix animalia parva creat, quæ cncta creavit.
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.

& quæ ibi ſequuntur, & Juvenal. *Sat.* 15.

Terra malos homines nunc educat, atque puſillos.

Mihi tamen hæc ſententia veriſimilis non ſit, nam ſi homo à prima mundi origine ſemper decreviſſet, aut etiam, ſi jam multis ab hinc ſæculis, quando jam decreſcere mundum erat communior ſententia, decreſcere incepiſſet uſque ad præſens, res profecto ad Pygmæorum naturam vel jam eſſet redacta, vel tempore ſaltem non modò ad hanc, ſed ad locuſtarum magnitudinem redigeretur. Addo, quod Mundus non ex ſolo homine, ſed ex infinitis penè animalium, viventiumque ſpeciebus conſtituitur; unde non major ratio eſt, cur homo decreſcat ſolus, cætera viventia non item, & tamen hoc in cæteris viventibus non obſervatur. Nam minima quædam, ſi ſem-

ſi ſemper decreſcerent, in nihilum abirent. Ad quod me confirmat illud *Eccleſiaſt. cap. 7. verſ.* 11. *Ne dicas: Quid putas cauſa eſt, quod priora tempora meliora fuerunt, quam nunc ſunt? ſtulta enim eſt hujuſcemodi interrogatio:* quod non tam ad hominum mores, quam ad cætera quæcunque refero. Alia ergo, cauſa quærenda eſt, cur de præſenti non tam frequenter Gigantes generentur, quam inveſtigare ad aliud tempus rejiciam, aliàs autem aliquando generantur, & ut multas ipſorum hiſtorias prætercam, à ſupracit. Hieron. Maggio *ibid.* à Majol. *dier. canic. coll.* 2. *part.* 1. & Kornman. *de Mirac. vivor.* & à Torrebl. *lib.* 2. *Dæmonol. cap.* 31. *num.* 1. *& ſeqq.* pauculas hic ſubdam. De Senogallia Gigante Amat. Luſit. *curat. Med. cent.* 5. *cur.* 95. hic cubito cæterorum hominum ſtaturam excedebat, & huic proceritati ſingula membra proportionata obtinebat. Gigantem porro novem pedum altitudinis vidit Mart. Delr. anno Sal. 1572. ut teſtatur *in Senec. Troad. comm. part.* 2. *num.* 91. alium vidi Romæ ex S. Ginneſio oriundum, anno 1600. præfato forte non minorem. In principio anni 1631. virum hominem memorat Bauhinus *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 8. octo pedum altitudinis, de quo etiam fortaſſe Plater, *ubi ſuprà*, qui & multo majori admiratione dignam ſtaturam in medium affert cujuſdam Gigantis cujus oſſa in ditione Lucernenſi, ſi rectè memini, inventa ſunt. Hic, ut ex eorundem oſſium compoſitione computatum eſt, novendecim pedum proceritatem excedebat, hoc eſt triplo proceriorem communi hominum ſtatura, & pede inſuper majorem. Sed hoc etiam multo magis vaſta Gigantum cadavera reperta aliquando fuiſſe, teſtantur plures hiſtoriæ à Majol. Magg. Kornman. aliiſque relatæ, quas apud ipſos vide. Mediolani tandem hoc præſenti anno 1638. oſſa cujuſdam Gigantis cum nonnullis molaribus dentibus reperta: cujus Materiæ affinitate pellectus, hiſtoriam cujuſdam pueri hic ſubnectam, qui Neapoli natus, anno 1630. menſe Febr. non major, quam cæteri recens nati pueri, ſeximeſtris in tantam molem crevit, ut ad decimum quartum menſem deductus, altitudinem quatuor palmorum, totidemque craſſitudinem æquaret, omneſque jam dentes emiſiſſet.

35 Monſtrorum tertium genus faciunt illi, quoad particularem partium ſuperabundantiam, vel defectum, ut ſi cruribus animal omnino deſtituatur, qualem fœminam viderunt multi anni ſuperioribus, quæ à Circulatoribus circumferebatur. Hæc, ut audio, à nebulone quodam impregnata, in partu periit. De hac forte Licet. *lib.* 2. *de Monſt. cap.* 2. In eodem genere continetur Monſtrum quatuor cruribus, aut totidem brachiis dotatum, aut geminum obtinens caput, aut eo orbatum, & acephalum, ut Populi illi, de quibus Plin. *lib.* 5. *hiſtor. nat. cap.* 8. Pompon. Mela *lib.* 1. *cap.* 4. Solin *cap.* 3. Aul. Gell. *lib.* 9. *Noct. Att. cap.* 4. quos ſe etiam vidiſſe teſtatur D. Auguſt. *ſerm.* 37. *ad fratres in Erem.* quæ cum aliis refert Torreblanc. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 33. *num.* 4. hi ſine cervicibus nati, oculos in humeris habent; tale fuit monſtrum in Vaſcovia natum, de quo Paræus *lib.* 24. *cap.* 6. & aliud Wirtembergæ anno 1525. de quo Paræus *lib.* 24. *cap.* 6. & aliud Wirtembergæ anno 1525. de quo Licet. *ubi proximè*. Et tertium in Miſnia ortum, de quo ex Fincelio idem Licet. *ibid.* & de alio, ſimili meminit Weinrich. *de Ort. monſt. cap.* 25.

36 Quartum genus faciunt quoad diſſimilitudinem ſecundum aliquam partem à ſua ſpecie, quale eſt monſtrum humanum capite canino, ut Cynocephali eſſe narrantur, quorum unum ætate ſua ad Ludovicum Galliæ Regem delatum eſſe teſtatur Vincentius *lib.* 31. *cap.* 126 ex quo Torreblanc. *ubi ſuprà num.* 21. vel quale fuit aliud ranino capite, ex humano ſemine prognatum, & quod ex ferino genere, capite humano, aut humanis pedibus, ut Cæſaris Equus, de quo Plutarch. Plin. & alii, & Sueton. *in ejus vita, cap.* 61. vel contra ferinis pedibus ex humano, quales ſunt Centauri, Satyri, Sphinges, & hujuſmodi; vel qualis fuit puella pedibus aſininis, ſi tamen unquam talia monſtra extiterunt.

Poſtremum genus ex eorum ſententia eſt, quoad diſſimilitudinem totius à ſua ſpecie, qualis erat puella ſpecie honeſtiſſima ex Equa ſuſcepta, & alia item formoſiſſima ex Aſina, de qua mox, & puer ex Vacca, & Lepus ex Equa natus, cum Xerxes in Europam exercitum trajiceret, & Columba ex muliere, de qua Ovid. *lib.* 7. *Metamorph. fab.* 12. 37

Tranſit & antiqua Cartheia mœnia Cææ,
Qua pater Alcidamus placidam de corpore Natæ
Miraturus erat naſci potuiſſe Columbam.

Tale etiam fuit caput humanum ex ovo Gallinaceo genitum, ſerpentibuſque pro crinibus dotatum, de quo Paræus *ubi ſupra, cap.* 2. quorum aliqua darine naturaliter potuerint, necne, ſuo loco diſcutiemus. Monſtroſiſſima quidem hæc præ cæteris omnibus unde Juvenal. *Sat.* 2.

Scilicet horrores, majoraque monſtra putares,
Si mulier Vitulum, vel ſi Bos ederet Agnum.

Nos ad rem noſtram, quia de humanis tantum monſtris verba fecimus, ea ſic dividemus. Monſtrum aut peccat ſecundum externam, formam, vel figuram, aut ſecundum ſubſtantiam membrorum, vel totius quantitatem. Quod peccat ſecundum externam figuram, aut peccat ſecundum externam conſtitutionem, aut ſecundum ſitum, aut ſecundum ſubſtantiam membrorum. Secundum conſtitutionem peccat, ſi membra ſuam rectitudinem non ſervent, ut Naſus diſtortus, pedes contracti, oculi ſtrabi, & id genus alia. Secundum ſitum peccat illud, in quo membra, & partes ſuum naturalem ſitum non ſervant, ut quod habet oculos in pectore, aut manum prope coſtas mendoſas, ut illud Hippocrat. aut pedem in medio tibiæ connatum, ut illud, quod ſecuit Joan. Faber, de quo alias. Secundum ſubſtantiam membrorum peccat, quod habet aliquod membrum diverſum ab humana ſpecie, vel ſecundum totum ab humana ſpecie diſtat, ut puer capite canino, vel bubulinis cruribus, aut equinis, vel ex muliere natus Canis, aut Lepus, aut ex Equa puella, & alia ad hunc modum. Quod peccat ſecundum quantitatem, aut eſt mutilum, aut excedens; utrumque aut deficit, aut excedit in particulis membrorum, aut in membris ipſis, vel in partibus majoribus, ut capite, & cruribus veluti ſi capite careat, vel gemino dotetur, vel quaternis cruribus, aut quaternis brachiis conſtet: vel peccat in quantitate ſecundum totum, ut Gigantes, & Pygmæi. 38

Aut etiam cum Liceto dicamus monſtrum eſſe aut uniforme, aut multiforme, & utrumque cum his omnibus prædictis conjungi poteſt. Sed & quod excedit, poteſt excedere in re ſuæ ſpeciei non convenientem, ut ſi cornutus infans ſit, aut caudatus, aut alatus, aut ungues habeat aquilinos, & alia his ſimilia; nam hæc videntur omnia monſtrorum genera, quæ in humana ſpecie fieri poſſunt, comprehendere. 39

Non prætereunda tamen monſtrorum diviſio à Martino Weinrichio allata, quanquam ad rem noſtram minus facit, etiamſi maximè ex re ſua ſit. Monſtrorum alia eſſe voluit divina alia naturalia, alia voluntaria, vel artificioſa, alia fabuloſa. Magis ad rem noſtram facit, quam deinceps affert; Monſtrorum, inquit, alia ſpeciem mutant, alia non mutant; quæ non mutant, ea vel in intemperie inſigni vel in conformatione degenerant, vel ſoluta unitate, in conformatione quadrupliciter, figura, numero, magnitudine, & ſitu. Quæ ſpeciem mutant, ſunt quæ morphen, & partium conſtitutionem ſpeciei convenientem ex toto non habent, ſed alienum quid repræſentant, eaque maxime inter cetera monſtri nomine inſignienda: quovis vero modo monſtra dividas, dummodo differentias omnes comprehendas, ego nihil moror. 40 41

SUMMARIUM.

1. *Cauſa Monſtrorum, aut Phyſica, aut Metaphyſica.*
2. *Cauſa Metaphyſica.*
3. *Phyſica Monſtrorum cauſa.*
4. *Phyſica Monſtrorum ſecundum omnia cauſarum genera conſiderata.*

5 *Deus.*

5 *Deus aliquando, non ſemper eſt Monſtrorum cauſa, niſi permiſſiva.*
6 *Mali Angeli non ſemper monſtrorum cauſa.*
7 *Monſtra ex incubis, & ſuccubis.*
8 *Generatio ex in incubis & ſuccubis facta, ex principiis naturalibus eſt.*
9 *Monſtroſitatis cauſa ex parte Dæmonis.*
10 *Cœlum non eſt monſtrorum cauſa.*
11 *Semen quomodo ſit cauſa monſtrorum.*
12 *Miſcella ſeminum diverſorum ſpecie animalium, an monſtrorum cauſa eſſe poſſit.*
13 *Uterus quomodo ſit monſtrorum cauſa, & numero 15.*
14 *Uteri anguſtia quorum monſtrorum cauſa eſſe poſſit.*
16 *Uteri tortuoſitas quomodo eſſe poſſit cauſa monſtrorum.*
17 *Mulier quomodo ſit monſtrorum cauſa.*
18 *Imaginatio an eſſe poſſit monſtrorum cauſa.*
19 *Imaginatio non tantum poteſt, quantum plerique ſibi perſuadent.*
20 *Omnis monſtrorum proventus plerumque ex parte ſeminis.*
21 *Monſtra, quæ excedunt à ſeminum ſuperabundantia.*

QUÆSTIO II.

De cauſis generationis Monſtrorum.

VArias, ac inter ſe deſidentes monſtrorum cauſas, Varii, ac inter ſe diſſidentes Doctores attu-
1 lerunt: plures tamen eorum duplex cauſæ genus conſtituunt, Phyſicum unum, Metaphyſicum alte-
2 rum. Metaphyſicas dixerunt eſſe aliquando Deum,
3 interdum malos Angelos. Phyſicas, ſemen ipſum conceptum, hoc aut illo modo malè diſpoſitum, uteri ipſius naturam & conſtitutionem, ejuſdem anguſtiam, vel improportionatam amplitudinem, vel tortuoſitatem, mulierem ipſam, ejuſque vehementem imaginationem, ac denique ipſum Cœlum. Licetus multa diligentia has cauſas proſecutus eſt, ſecundum quatuor genera cauſarum, nempe materiale, formale, efficiens, & finale, de quibus apud
4 ipſum *lib. 1. de Monſtr. cap. 6. & ſeqq.* ſed non minori diligentia easdem cauſas conquiſivit Martin. Weinrich. *in lib. de Ort. monſtr.* & Bauhin. *de Hermaphrod.* nonnullas etiam eorum recenſuit Joan. Hieronym. Brome, *de princ. eff. ſem. inſit. ſect. 2. cap. 18.* & ne in his Juriſconſultus deſideretur, habes Alph. à Carranz. *in lib. de Part. leg. & nat.* qui *cap. 17 à num. 85. ad ſeqq.* diligenter eaſdem cauſas dinumeravit, ad quem lectorem Juriſconſultum remitto, nam lectorem Medicum ad ſupracitatos relegaverim Auctores.
5 Ego in his prolixior non ero, ſed ad ea immediate me conferam, quæ ad noſtrum negotium magis facere videntur. Quoad Metaphyſicas ergo cauſas, & primo quoad Deum, videtur dicendum, Deum pro cauſa Monſtrorum admittere, ſicuti aliquando videtur neceſſarium, Delrius *lib. 2. diſquiſit. Magic. quæſt. 14.* ſic ſemper aliter, quà permiſſive ad eorum generationem illum concurrere, & ſuperfluum videtur, & ab omni veritate alienum, ut docte convincunt Martin. Weinrich. *loco cit. cap. 10* & Licet. *lib. 1. de cauſ. monſtr. cap. 1.* quam opinionem ſecutus etiam eſt Polyd. Virgil. *lib. 3. de Prodig.*
6 Malos autem Angelos ſemper eſſe Monſtrorum efficientes cauſas externas, non eſt verum, ſed aliquando poſſe, non ſit per nos à vero alienum. Idem Weinrich. *ibid. cap. 11.* Non videtur tamen Do-
7 ctores ullo modo explanare, quomodonam Dæmones ſint monſtrorum cauſæ, quippe qui tradant ſuccubos Dæmones viris ſuccumbentes, deciſum ab illis ſemen excipere, de hinc incubos factos mulieres comprimere, ex eo autem ſemine concipere ipſas mulieres, ac monſtra inde generari: quod tamen non videtur ulla ratione conſequi de neceſſitate, quia generatio per ſuccubos, & incubos procurata, (ſi modo id poſſibile ſit, videtur enim difficile, ne dicam impoſſibile) ex principiis naturalibus
8 ſit, ex ipſis nempe humanis ſeminibus invicem ad agendum, patiendumque ab ipſo Dæmone applicitis, at ſi hæc principia aliunde non impediantur, ſed in ſuo naturali robore, & energia conſerventur, non idcirco monſtroſos fœtus generare debent, quod per Dæmonem in actum proximum generandi perducatur; nihil enim de ſuo Dæmon in generatione admiſcet, cum ſubſtantia ſit ſpiritualis, & incorporea. Ergo hujuſmodi ſemina humana invicem concurrentia, & in actum generandi perducta, naturalem, ac inſitam ſibi virtutem generandi, non niſi naturales partus procreabunt. Quod ſi aliquo modo Dæmon eſſe poſſit monſtrorum cauſa, non magis fiet in conceptu ex ſuccubis & incubis, quam in quocunque alio conceptus per naturalem agendi modum, conjunctione nempe 9
maris & fœminæ, ſuſcepto; in utroque enim caſu poteſt Dæmon læſionem aliquam ſeminibus, in actu ipſo concipiendi, vel poſtquam concepta fuerint, communicare, aut ipſum jam adultum in utero fœtum, quovis modo, permittente Deo, monſtroſum reddere, & non alias: ſed hoc forte non tamen facili evenire poteſt; nos autem cauſas quærimus, quæ utplurimum in generatione monſtrorum concurrunt.

Quoad Phyſicas ergo cauſas, Cœlum inter eas 10
admiſſum, contra aſtrologorum ſententiam, cumulatiſſime rejicit Weinrich. *loco ſuprà cit.* Reſtant igitur aliæ cauſæ ſupra numeratæ, ante quarum conſiderationem non videtur ſilentio involvenda eorum opinio, qui, ut pleraque alia in hoc ſublunari mundo evenientia, monſtra caſu, aut fato contingere voluerunt. Facit Ariſtot. 2. *Phyſ. text.* 82. & illud Senecæ *Hipp. act.* 1.

—— *Majus eſt Monſtro nefas,*
Nam Monſtra Fato, moribus ſcelera imputes.

Adhærere huic opinioni videtur text. *in l. Quaret aliquis ff. de rer. & verb. ſignif. ibi.* Neque id, quod fataliter acceſſit, Matri injungere damnum debet. Alciat. *ibid. num.* 3. Quam tamen ſententiam improbat Hieron. Magg *lib. 1. Miſcell. cap.* 20. Rejecto ergo ſimul cum ſuperioribus Fato, caſu, & omni accidentali cauſa pro cauſa Monſtrorum, reliquum eſt de cæteris cauſis conſiderare. Empedocles apud Plut *lib. 5. de Plac. Philoſoph. cap.* 8. Monſtra propter ſeminis redundantiam, aut defectum, aut propter motus perturbationem, aut propter 11
diviſionem ipſius in plures partes, aut propter mutationem, gigni pronunciavit, Neque dubium eſt, ſemen obtinere plurimum locum in genere harum cauſarum; & quantum ego exiſtimo, prædictæ ejus Philoſophi ſententiæ inhærens, illud potiſſimam, & frequentiſſimam cauſam monſtrorum agnoſco.

Sed dubitatur, utrum miſcella ſeminum diverſo- 12
rum ſpecie animalium id poſſit? & de hoc in propria quæſtione, eſt enim hic punctus magni momenti, & maximè controverſus.

Plerique autem pro Monſtrorum cauſa uterum 13
adduxerunt, cum aut nimis parvus & anguſtus eſt, ita ut diſtendi in tantam capacitatem nequeat, quantum fœtus in ſui augmentum expoſcit; vel cum idem uterus eſt nimis amplus & capax, ita ut ſemen undequaque amplexari non poſſit, & ſic non potens in ſeipſum coire, diffluat. Verumenim vero haud veriſimile ſit, vel anguſtiam, vel amplitudinem uteri unquam eſſe poſſe Monſtrorum, maxime inſi- 14
gnium, cauſam; nam quoad anguſtiam, certum eſt, quod ſi quod monſtrum ex ea cauſa generaretur, maxime generaretur id quod peccat in defectu quantitatis ſecundum totum, ut Nani ſunt & Pumiliones; ſed hoc ob uteri anguſtiam ſuccedere non poteſt, nam dato, quod ſemen habeat inſitam virtutem, aptam ad fœtus ipſius augmentationem, & diſtenſionem, ſecundum omnem corporis dimenſionem, ea otioſa nequaquam permanere poterit, ſed alterutrum conſequi neceſſe erit, aut abortiri fœtum, aut ſeptimeſtrem, & ante debitum tempus naſci, ita enim docuit medius fidius Hippocr. noſter *in lib. de Nat. Puer.* qui & ob eandem cauſam fœtus debiles naſci tradidit, *lib. de Genitura in fin.* vel in utero ipſo contabeſcere, cum augeri prohibeantur. Sed neque uteri amplitudinem, pro cauſa monſtrorum acceptaverim, quia quantæcunque amplitudinis uterus

uterus ſit, debet, ſi ulla ſecutura eſt conceptio, ſuper ipſum conceptum ſemen recolligi, illudque arctiſſime undequaque amplexari, ita ut ne minimum quidem vacui inter conceptum ſemen, & corpus ambiens uteri intercedat, alias impoſſibile eſt, ul-
15 lam ſequi conceptionem. Si quid ergo in culpa eſſe poſſit uterus in generatione monſtrorum, id fiet, cum alia in parte calloſam duritiem contraxerit, quæ facile impediat, ne ſecundum eam partem diſtendatur, inde enim fieri poteſt, ut membrum illi parti correſpondens, vel non augeatur, neque ſaltem ad debitam magnitudinem preveniat, vel augeatur quidem, ſed obtortum evadat, ut aliàs male conformatum, non potente utero ſeſe, ut dixi, ſecundum calloſam, induratam, aut ſcirrhoſam partem diſtendere.

16 Sed & uteri ipſius tortuoſitas inter monſtrorum cauſas adnumeratur à nonnullis DD. quæ an id poſſit, adhuc non video, putaverim enim tortuoſitatem uteri potiùs conceptum impedire, quam monſtrum cauſare, militat enim hic eadem ratio, quam ſupra de amplitudine ejus attuli; neceſſe enim eſt uterum ſuper conceptum ſemen recolligi, unde quantumcumque tortuoſus exiſtat, ſi ſequi debeat conceptio, rotundari, ut ita dicam, illum oportet, & in orbem ſuper ipſum ſemen coadunari, ut nullus externo aeri locus, aut cuivis rei eſſe poſſint; quod inconveniens ſequi neceſſe eſt, quandocunque uterus orbiculariter ſemen non amplexetur, datur namque aliquod vacuum in aliis figuris inter ſemen, & uteri corpus, & ſic conceptio ſequi, aut ſaltem perfici non poteſt.

17 Mulier denique ipſa pro cauſa generationis Monſtrorum maxime admittenda: hæc enim inconcinno coitu, agitatione in eo actus celebrando, ac præcipue in ſeminum emiſſione, aut illico ab ipſa conceptione, & motibus inordinatis, & laborioſis, crurumque inopportuna decuſſatione, & aliis mille modis, poteſt inſignem aliquam oblæſionem fœtui ipſi afferre, ac talem, ut ex ea monſtroſus in lucem edatur. Sunt & præter hæc in harum cauſarum cenſu, ipſius Mulieris pathemata, Animi vehementia & maxime ſubitanea, ita ut validum excitent homorum, ac ſpirituum motum: nam hoc pacto factum puto, quod habente quadam muliere in utero gemellos, & timore maximo perculſa, quod ex improviſo muliercula alia prægnantis ipſius capite arrepto, ludibunda alterius mulierculæ proxime adſtantis capiti illud allideret, gemelli frontibus cohærentes nati ſint; diſruptis namque ex valido motu, ut credo, membranis fœtus involventibus, ſi in diverſis includebantur, aut alliſis ſimul gemellorum tenerrimis capitulis, ſi unica continebantur, facile fuit eos ſimul ſecundum alliſam partem cohærere: ſic & aliàs evenire in aliis poteſt.

18 Reſtat ultimo loco inter Monſtrorum cauſas adnumerata imaginatio, quam plerique, ne omnes dicam, ex DD. acceptant, ut ex Juriſperitis Gloſſ. *in l. Quæret aliquis. ff. de verb. & rer. ſign. in verb. fataliter* Damhoud. *in Enchirid. rer. crimin. cap.* 48. *n.* 29. & alii apud Torrebl. *lib.* 2. *Dæmonolog. cap.* 33. *num.* 42. & apud Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 86. & ex Medicis plures e ſupradictis recenſit; Ac plura quidem ex hiſtoriis monſtra referuntur, quæ in nullam aliam cauſam rejici poſſe exiſtimantur, quam in Matris imaginationem; quorum plura vide apud Thom. Fien. *de virib. imaginat. quæſt.* 13. & alibi eo in opere; hanc enim in omnibus, ſed maxime in Prægnantibus magnam habere efficaciam volunt; quod facile etiam declarant frequentes maculæ, quas fœtus in ipſo Matris utero ex ipſius Matris deſiderio, vel imaginatione vehementi alcujus rei contrahunt. Sed quemadmodum ego nonnihil utcunque Imaginationi tribuo, præcipue in prægnantibus; ita vim talem ac tantam, qualem ac quantam aliqui illi concedunt, adimendam illi putaverim: nam ſi tantum poteſt imaginatio, quantum poſſe nonnulli ariolantur, huic quantum feneſtram ad monſtrorum generationem pateſaciemus, nulla dies, nulla hora, nullum momentum abſque alicujus Monſtri ortu tranſigetur, quæ tamen tam raro viſuntur, ut non ob aliam cauſam, tantam nobis admirationem incutiant: in quot enim abſurda, Deus bone, labitur in horas, & momenta Prægnantium imaginatio? At, inquies, plura concurrant neceſſe eſt, ad hoc, ut Imaginatio in fœtum operetur, ut eſt ipſius Imaginationis vehementia, validus ſpirituum modus, ex valida aliqua Animi paſſione excitatus, ut ex avidiſſima cupiditate, ex improviſo terrore, ex inſigni diſplicentia, & hujuſmodi; tempus autem præciſum generationis ipſius fœtus, cum aut ſolum in actu ipſius generationis, aut dum adhuc fœtus tenerrimus eſt, ut in primis quadraginta diebus, aut primis tribus menſibus, ab Imaginatione alterari aliquo modo poſſit, ut percurrit Thom. Fie. *de virg. Imag. quæſt.* 22 Quæ conditiones non tam de facili ſimul concurrunt, ut tam frequenter monſtra generari debeant. Et tamen hæc mihi non videntur adeo connexione incompoſſibilia, quod non debeat multo frequentibus apparere, ac ſimul ad ejus effectus productionem concurrere.

Maxime item mirandum eſt, ſi Imaginatio tantum poteſt in mutatione fœtus, ac ſignanter in producendis quibuſdam maculis, ac ſtigmatibus (quod nimirum eſt reſpectu generationis Monſtri) cur mille rebus, quas Prægnans mulier appetierit, avidiſſimeque deſideraverit, vix unius ſtigma in fœtu imprimatur; plura enim, & maximo cum fervore pluries appetere prægnantes conſpicimus, quibus partim ſua vota explent, partium autem carere coguntur, & tamen fœtus de raro ſignantur; certe ſi ſemper ſignarentur, eſſemus jam omnes Pantheræ corio maculoſiores. Sed cur Bruta ipſa, ea præcipue, quæ palam coeunt, quotidie monſtra non generant, nempe fœtus ſuos ſuæ ſpeciei figura deformatos? habent enim imaginationem multo, quam noſtræ fœminæ vehementiorem, ob id, quod mulieres à ſuperiori facultate ab imaginarionis intentione diſtrahuntur, quod in illis non habet locum. Cur ergo Canes coram hominibus quotidie coeuntes, & dominos ſuos præſente, & in ipſo actu coitus, & conceptionis, & toto gravidationis tempore vel blandientes, vel objurgantes, minitanteſve eos conſpicientes, indeſinenterque cum illis commorantes, catulos ſuos ſaltem tantiſper à ſua ſpecie immutatos non generant? aut cui ſaltem non pariunt ſimiles fœtus aliis animalibus, coram quibus aſſidue coeunt, & cum quibus perpetuo commorantur, quorum ſpecies, eas in Imaginatione perpetuo ſervare, & facile illis objici poſſe veriſimile eſt? imo non modo alterius ſpeciei animalibus ſimiles catulos non generant, ſed neque ipſis canibus, qui in ipſiſſimo coitus actu, præſentes non modo plurimum ſunt, ſed petulanti ardore, alacrique ſalacitate fœminas maribus cohærentes ſuperinire ſatagunt; verum parentibus ſimiles catulos generant, cum omnino concedendum, ex mea ſententia, ſit, plurimum fœminarum imaginationem à moleſtantium canum petulantia in ipſo coitu, eorum imagine alterari, & maxime tunc diſponi poſſe ad conceptus figuram alterandum, si id naturaliter Imaginatio poteſt, quod mihi difficulter perſuadetur; nam magis rationi conſonum duxerim, imaginationem poſſe ad libitum fœtum delineare, & formoſiſſimum effingere, quin & marem, & fœmellam pro ſuo arbitrio procreare cur non poterit? An non facilius eſt, Imaginationem Naturæ in ſuo opere effingendo opitulari, quam ipſam per ſummam vim ab opere divertere, ac deviare? Naturam enim obſecundare, quam illi obſiſtere, multo facilius putaverim.

Denique ſi Imaginatio alterari poteſt conceptum & illum monſtrificum reddere, ut exempli gratia, conciliare illi figuram bovis, vel caput raninum, vel hujuſmodi quid, vel id faciet in inſtanti, vel tempore quodam proportionato. In inſtanti non, quia vel facit in quolibet inſtanti, vel in certo; ſi in quolibet, poterit jam de una figura fieri tranſitus in aliam,

etſi

etſi in hoc inſtanti mater imaginata bovem, filio conciliet formam capitis bovinam, vel imaginata ranam, raninam, de hinc ſi imaginabitur Aſinum, fiet metamorphoſis de bove in Aſinum, vel ſi imaginabitur avem; fiet immutatio ranæ in avem, quod eſt ridiculum. Si vero id facit in certo inſtanti, vel facit ante fœtus formationem, in primis ſeptem conceptionis diebus, (non enim ante hoc tempus, vel ſaltem ante tres dies, fœtus formatur, ſi Hippocrati credimus) vel poſt. Ante non, quia imago ab imaginatione communicata non poteſt in informi ſemine ſervari, ubi nulla adhuc conſpicitur partium differentia & deſcriminatio. Non poſt, quia ſic Imaginatio, quæ eſt cauſa per accidens, & momentanea, eſſet Natura fortior, quæ eſt cauſa per ſe, & immutabilis, unde conſequens eſt, Naturam indefinenti ſua operatione Imaginationis brevem, ac non propriam operationem evincere, & si quid communicare poſſet, ab illa obliterari. Interim notandus Carraza *lib. de Parat. cap. 17. num. 91. verſ. Tertia cauſa principalis, & deinceps*: qui in omnibus ſuam ſententiam immiſcens, magnorum virorum opiniones adacter irridet ac refellit, non ulla ratione, ſed ex propria aſſertione, nec, quod majori reprehenſione dignum eſt, ex adverſo oppoſitas rationes convincint, ut in hoc propoſito Joannis Huarti ſententiam, qua contemnit eorum opinionem, qui Imaginationi vim tribuunt ſignandi fœtum in Matris utero, reprobat, & audaciam notat, neque tamen ejus argumentis ſatisfacit; quod mirum non eſt, quanam enim ratione legulejus hic ſubtiliſſimis ejus Auctoris rationibus ſatisfaceret; Magis prudenter Torreblanc. *lib. 3. Dæmonolog. cap. 33. a n 48. ad ſeqq* Huarti ſententiam examinans, illi tandem ut probabiliori adhæret; hoc enim pacto à doctis viris fieri ſolet. Quamobrem ex his concludam, Imaginationem omnino à numero cauſarum hic eſſe eliminandam. (Quantum vero poſſit imaginatio Prægnantum, vide apud Horſtium *tom. 1. de ſimil. & diſſim. nat. tom. 2. de morb. mulier.* Marcell. Donatum *hiſt. mirab.* Deuſingium *ſecund. fœtus Muſſipont. pag.* 105. Digbæum *de pulvere ſympat. &* Laur. Strauſſium *epiſtol. ad Digbæum de hoc pulvere ſcripta pag.* 139. Marcum Marci *Idearum operatric. Id.*)

Cæterum cum varia ſint genera monſtrorum, & monſtrum ſit quid præter naturam, & per accidens ita genitum; non poſſunt omnia ad unam eandemque cauſam reduci, ſed neceſſe eſt unumquodque genus habere ſuam adæquatam, & proportionatam cauſam: & licet plerumque monſtra talia generentur ex parte ſeminum, tamen ipſa ſemina non ſemper eodem modo ſunt diſpoſita. Defectus ergo, & ſuperabundatia membrorum in monſtris, non aliam poteſt habere cauſam, quam defectum, & ſuperabundantiam ſeminum. Tortuoſitas monſtroſa à mulieris inconcinno decubitu, aut ab inconcinnitate in actu ipſo coitus dependentiam habet. Membrorum mutatus ſitus ex ſeminum, vel cyematis ipſius, vel effluxionis trepidatione & concuſſione originem ducet. Figura in maxime extraneas figuras degenerans, ſeminum, ſanguiniſque alentis vitium inſigne denotabit. Degeneratio in alteram ſpeciem, miſcellam diverſorum ſpecie ſeminum commonſtrabit: maculas quaſdam, si libet, ad Imaginationem refert, ego ad ſanguinis ipsius vitium referrem, & sic de ſingulis conſiderandum.

20 [placed beside "nus habere ſuam adæquatam"]

SUMMARIUM.

1 *Ex diverſis ſpecie animalibus tertium generari non poteſt.*
2 *Proceſſus in infinitum à natura alienus.*
3 *Animalia ſpecie differentia quanto coeuntia generare poſſint.*
4 *Homo à cæteris animalibus quantum differat.*
5 *Homo cum multis animalibus convenit in tempore ferendi uterum.*
6 *Propter formæ nobilitatem non poteſt ulla ſpecies cum humana commiſceri.*
7 *Maxima ſubſtantiarum diffidentia impedit generationem inter Hominem, & Brutum.*
8 *Animalia ſpecie differentia coeunt & generant inter ſe.*
9 *Naturæ diffidentia non ſemper impedit generationem inter animalia ſpecie diverſa.*
10 *Magnitudinis diſparitas an generationem inter ſpecie diverſa animalia impediat.*
11 *Nullum animal naſci poteſt, niſi ſibi determinato tempore.*
12 *Homo ex Ariſtotele in tempore ferendi uterum cum omnibus animalibus ambigit, contr. num.* 14.
13 *Proprietates naturales ſunt inſeparabiles.*
15 *Carranza notatur.*
16 *Proprietas naſcendi hoc magis, quam alio particulari, ac praciſo tempore, eſt individuorum non ſpeciei.*
17 *Cur non idem omnibus individuis ejuſdem ſpeciei naſcendi tempus.*
18 *Fœtus quando naſcatur.*
19 *Monſtra non vivunt.*
20 *In natis ex diverſis ſpecie animalibus, quædam naturales parentum proprietates funduntur, quædam non.*
21 *Cur ex diverſis ſpecie animalibus non poſſit ſequi generatio, alia cauſa reſpicies coitum, & conſtitutionem genitalium.*
21 *Semen ex Galeno principium ſui motus non habet in diverſas ſpecies.*
23 *An ex homine & Bruto ſequi poſſit generatio, peculiaris conſideratio.*
24 *Semihumanorum monſtrorum hiſtoria cur ſuſpecta videri poſſint.*
25 *Ut conceptus quicunque ex duobus ſeminibus ſequatur, neceſſe eſt ea ſemina miſceri tota per tota.*
26 *Quænam cauſa ab extra concurrere poſſint, quæ impediant generationem inter hominem, & Brutum.*
27 *Concurſum, & commixtionem ſeminis humani, & Bruti ni in ipſo coitu fieri, nulla cauſa videtur impedire poſſe.*
28 *In quibuſvis viventibus dari calorem quendam cœleſtem & divinum.*
29 *Calor vivificans humani ſeminis differt à calore ſeminis belluini, ſecundum majorem, & minorem perfectionem.*
30 *Calor magis perfectus non corrumpet, ſed vivificabit calorem minus perfectum.*
31 *Quale monſtrorum ſecuturum eſſet ex commixtione ſeminis humani, & belluini, ſi quando fieret, non ſatis conſtat.*

QUÆSTIO III.

Quæ Monſtra ex diverſis ſpecie animalibus progigni poſſunt, quæ non. Quæ item ex humana ſpecie poſſibilia, quæ non.

De Monſtris, quæ ex diverſis ſpeciè Animalibus progignuntur, multum inter Philoſophos ambigitur. Negant aliqui ex diverſis ſpecie anima- 1
libus tertium generari poſſe, & ratio pro his evidens eſt; nam quod ex duobus animalibus ſpecie differentibus naſcetur, aut cum ſuo compare generabit, aut non; ſi primum, dabitur hoc modo proceſſus in infinitum, quæ à natura eſt maximè alienus, indies enim novæ animalium ſpecies pullulabunt. Si ſecundum, videbitur Natura fruſtra aliquid fecere, & à ſuo fine deviare, qui, cum is ſit, ut ſeipſam in ſpeciebus conſervet, non poterit illum ulla ratione per hæc individua aſſequi. Sed huic opinioni, & 2
rationi in ejus favorem allatæ refragatur experientia, nam naſci videmus animalia ex ſpecie differentibus parentibus, quæ inter ſe aliquando generant, aliquando non, cujus rei teſtis inſtar omnium locupletiſſimus ſit Ariſt. *lib. 2. de Gener. anim. cap.* 5. immo in ejuſdem Ariſtotelis ſententia volentis, fœminam non habere ſemen, ſed tantum ſubminiſtrare ſuo ſanguine nutrimentum ſemini maſculeo, ex quocunque Mare fœminæ alterius ſpeciei conjuncto, poterit teſtium facile naſci; quid enim obſtare poteſt, quo minus ſemen maſculeum nutriatur ſanguine cujuſcunque fœminæ extra Maris ſpeciem.

Rationi in contrarium adductæ ſatisfit dicendo, quod alterutra ex ſuppoſitionibus admiſſa, neutra ex conſequentiis ſit neceſſaria? nam animalia ex paren-

parentibus ſpecie differentibus enata, ſi inter ſe generent, non novam ſpeciem generabunt; ſed in primam redibunt; quod ſi non generent, ut de multis evenit, hoc non eſt Naturam fruſtra aliquid facere, quia intentio Naturæ eſt conſervare ſe in individuis ſuſceptis, ſecundum ejus intentionem, non in his, quæ præter ejus intentionem oriuntur. Ariſtoteles
3 *ubi ſuprà*, & 4. *ejuſdem*, *cap.* 4. quem plerique ſequuntur, admittit quidem generationem inter animalia ſpecie differentia, ſed tres concurrere conditiones ex neceſſitate, ad hoc, ut inter ea ſequatur generatio, voluit. Quarum prima eſt, ut natura non multum diſtent; ſecunda, ut magnitudine corporis non admodum imparia ſint, tertia, ut utriuſque geſtationi uteri tempora concidant: ſic Canes & Lu-
4 pi, Vulpes & Canes, Equi & Aſinæ coeuntes, prolem ex coitu ſuſcipiunt; ſic etiam ex Avibus Perdices & Gallinæ, cum in eis omnes prædictæ conditiones concurrant. Contra vero ex homine, & Bruto non videtur poſſe ſequi generatio, deficientibus omnibus prædictis conditionibus. Homo quippe natura a Brutis, cæteriſque quibuſcunque animalibus tantum diſtat, ut cum nullo omnino conveniat. Temperaturæ enim bonitate omnia excellit, formæque immortalitate unicus inter cætera exiſtit; Magnitudinem item, maximè propter corporis conſtitutionem & figuram, nulli par videtur. Quod magis palam fiet, ſi eorum, quæ maxime figuræ ſimilitudine cum homine garriunt, qualitates, & conditiones examines: nam Homo ſolus bipes eſt, & erectus incedit, cæterorum animalium propriiſſime, & ex ſua natura nullum. Solus Homo manus habet ad omnia opera aptiſſima cæterorum nullum quanquam habere æquivoce dici poſſunt, ut dicit Card. *de Socr. ſtud.* Soli Homini capitis rotunditas, & amplitudo præ reliquo corpore, eſt connaturalis, ſoli Homini Naſus prominet, immò ſolus Homo Naſo dotatur, ut ex Andrea Laur. dixi *lib.* 5. *ſuperiori*, *tit.* 3. *quæſt.* 4. *num.* 16. ſoli Homini cutis lævitas conceſſa, cæteris vero horum nihil. Quid de facie dicam, ſede pulchritudinis, qua propriè ſolum Hominem dotari firmant Doctores; And. Laur. *Anatom. lib.* 11. *cap.* 1. Talliacor. *lib.* 1. *de Chirurg. cap.* 1. Quid denique de aliis pleriſque particularibus mentionem habeam, quæ hominem tantopere quoad magnitudinem, & corporis conſtitutionem, & figuram, à cæteris animalibus ſecernunt? ex his enim omnibus videtur conſtitutio, & figura Hominis cum conſtitutione, & figura aliorum animalium incompoſſibilis; quia videtur à Natura quodlibet ſemen determinatum ad conformandum totum hoc, & non alio modo, nempe tali, & non alia figura, hac, & non alia temperie, hoc, & non alio ſitu, hoc, & non alio numero, ita ut ſemen humanum nonniſi figura humana membra dotata conformare poſſit, etiam abſtracta ab ipſo ſemine forma immateriali, & Equinum equinam, etiam abſtracta à forma totius: aliter videtur ex quolibet ſemine quodlibet animal, quoad externam figuram, generari poſſe, ſi fuerit indeterminatum ad certam figuram communicandam. Hoc autem importat illud Hippocr. ſemen rapere ſecum ideam omnium partium, quod optime pluribus demonſtrat Ludov. Mercat. *Conſult. Medic. num.* 20. *verſ. At cum prorſus*. Non videtur ergo quod ſemina commixta ex Brutino & humano poſſint generare unum quid, quod ſit medium inter duo corpora, tantopere in tam multis conditionibus inter ſe diſſidentia.

5 Sed præter hæc, homo tempora geſtationis cum nullis habet communia, quod nullum, ut Ariſtoteli, aliiſque placet, ſtatutum tempus pariendi ſortiatur. Si ergo cum nullis convenit, cum ullo commixtus generabit; cætera enim ſemina aut prævenient, aut ſubſequentur, quod ex ſemine humano generabitur; & ſic cum ſimul naſci non poſſint, impoſſibile erit ea ſimul commixta generare.

6 Sed præ his maximè urgere videtur intrinſeca hominis forma, propter cujus nobilitatem nulla omnino ſpecies commiſceri cum humana poteſt.

Quomodo enim immortalis, incorruptibilis, cœleſtis, cum mortali, corruptibili, & terreſtri forma convenire in unum poterit? aut quodnam tertium reſultare ex utriuſque principiis materialibus, quod partim corruptibilie & mortali, partim incoruptibile & immortale exiſtat? Hoc tamen ad aliam videtur pertinere quæſtionem, nempe, an quod naſcetur ex tali ſeminium miſcella, formam hominis habiturum ſit, necne? primum autem videtur quærendum, an ſeminum commixtio in utero fieri poſſit, an potius unum quodque ab alio ſucceſſurum ſit; an ex commixtis ulla pſalmatio fieri poſſit, an potius unum aliud corrumpet, ut infra.

Nam Galenus quoque *lib.* 2. *de uſu Part. cap.* 1. *in princip.* hanc ſeminum miſcellam ideo negavit fieri 7
poſſe, quia propter maximam ſubſtantiarum diſſidentiam, unum ſemen ab alio receptum corrumpi neceſſe ſit; quin alias ad hanc ipſam generarionem impediendam cauſas concurrere voluit; nam exemplo deducto ex animali nato ex Homine, & Equo, non conſtat quomodo tale animal, ſi naſcatur, nutriri poſſit, cum Homo ab Equo tam diverſa ſortiatur nutrimenta; item difficile eſt demonſtrare, quomodo tale animal regeretur in greſſu in ſeſſu, in actionibus. Quæ omnia nihil quicquam generationem in utero, niſi illa ſubſtantiarum diſſidentia, ſed vitam forte extra uterum impedire poſſent: a hoc ad rem meam non facit; mihi enim ſatis eſt inquirere, an generari tale animal ex tali commixtione poſſit. Licet ad ea, quæ Galenus affert, non deſit reſponſio; cum enim ex his ſeminibus generetur tertium quid, particulare forte nutrimentum habebit, particularemque corporis conſtitutionem obtinebit, nam alias animalia non ſpecie ſolum, ſed genere differentia commixta generant, ut infra oſtendam, in quibus tamen potiores cauſæ conceptum impedientes, & vitam extra matris uterum concurrunt, nam cum tantopere diſtet modus nutritionis in ruminante à modo nutritionis in ſolidungulo, & tamen hæc duo ſimul juncta generent, & animal ex tali conjunctione natum vivat, certum eſt impedimenta, quæ adducuntur ex parte alterutrius, non obſtare generationi tertii cujuſdam animalis, etiamſi maxima ſint, ut eſt illud, quod intervenit inter ruminantia, & ſolidungula quoad nutritionem.

Non diſſimiles allatis ad hoc ipſum rationes attulit Lucret. *lib.* 4. *de rer. nat.* & *lib.* 5. ejuſd. *in ſubſequentibus carminibus.*

Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo
Eſſe queat duplici natura, & corpore bino,
Ex alienigenis membris compacta poteſtas.
Hinc illinc parvis, ut non pari eſſe potis ſit.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoſcere corde.
Principio circum tribus actis impiger annis
Floret Equus, puer haudquaquam qui ſæpe etiam tunc
Ubera mammarum in ſomnis lactantia quærit.
Poſt ubi Equum validæ vires ætate ſenecta,
Membraque deficiunt fugiente languida vita.
Tum demum pueris, ævo florente, juventa
Occipit & molli veſtit lanugine malas;
Ne forte ex homine, & veterino ſemine Equorum
Confieri credas Centauros poſſe, nec eſſe:
Aut rapidis canibus ſuccinctas ſemimarinis
Corporibus Scyllas, cætera de genere horum.
Inter ſe quorum diſcordia membra videmus,
Quæ neque floreſcunt pariter, neque robora ſumunt.
Corporibus, neque proficiunt ætate ſenecta,
Nec ſimili Venere ardeſcunt, nec moribus unis
Conveniunt, nec ſunt eadem jucunda per artus.

Exemplum quoque affert idem Poeta ab inſitione arborum deſumptum; quemadmodum enim impoſſibile eſt; ex quibusvis arboribus inſitionem fieri, quæ fructifera ſit futura, & maxime ſi fructus utriuſque inſitæ arboris naturam æmulari debeat, ita, immo multo magis difficile eventu eſt in permixtione animalium ſpecie differentium quorumcunque generationem ſequi poſſe.

Sed quia huic ſententiæ videbatur obſtare experientia, cum ex hiſtoriis fide digniſſimis habeamus monſtra hujuſmodi, habentia nimirum membra commixta diverſorum ſpecie animalium aliquando extitiſſe, Ariſtoteles huic inſtantiæ occurrit dicens, talia membra diverſa à propria animalis ſpecie, eſſe tantum per ſimilitudinem talia, non autem vere talia, nempe inquam non habere à forma ſua ſubſtantiali, à parentum ſcilicet ſemine deducta ut talia ſint, ſed ab aliqua accidentali cauſa: De iis autem intelligit, quæ ullo modo inter ſe convenire poſſunt.

Plures autem DD. cum Ariſtotele conſentiunt, & ne omnium catalogum hic congeram, præter Averroem ex vetuſtioribus 4. *de Gener. Anim. cap.* 4. eandem ſententiam tuentur ex recentioribus Marcell. Donat. *lib.* 2. *hiſt. Med. mirab. cap.* 1. Gard. *de variet. lib.* 15. *cap.* 77. Euſt. Rud. *de med. hum. corp. aff. lib.* 2. *cap.* 59. Faciuntque pro Juriſconſultis nonnullæ Legum auctoritates apud Carranz. *de Part. cap.* 17. *ſub num.* 71. *in fin.*

8 Alii denique voluerunt, animalia ſpecie differentia quæcunque inter ſe coire, & generare poſſe: circa quod etiam fabulæ, ut puto, referuntur, ut illud eſſe crediderim, quod Leo African. ex quo Majol. *dier. canic. coll.* 6. refert, Aquilas nempe Lupis in Africa commixtas generare, ex eaque commixtione neſcio quod animal oriri. Neque majorem habet veriſimilitudinem, quod jactatur Hominem ſcilicet cum quibuſcunque brutis, & quod multo magis inveriſimile eſt, cum Avibus, & Piſcibus commixtum aliquando generaſſe, ex tamque nefando coitu interdum fœtum conſueta hominis figura prodiiſſe, interdum autem membris ex utroque parente mutatis, alias tandem brutum figura patrem aut matrem repræſentans, idque pro generantium ſeminum majori, aut minori virtute, & activitate; quam ſententiam ſequitur, & tuetur inter recentiores Licetus, *lib.* 2. *de cauſ. monſtr. cap.* 68. & maximè in ea parte, quæ credit hominem cum feris aliquando commiſceri, & generare Ariſtotelem in teſtem advocat, qui tamen potiùs contrarium firmare videtur, ſic enim habet: Sed enim impoſſibile eſſe, ut tale monſtrum gignatur, id eſt, alterum in altero animal, tempora ipſa graviditatis declarant, quæ plurimum differunt in Homine, & Cane, & in Ove, & Bove. Licetus tamen alias ſuam ſententiam optime tuetur, argumentis ex adverſo oppoſitis & contrariis Ariſtotelis auctoritatibus ſatisfaciens, ut apud ipſum unuſquisque videre poteſt.

9 Nos priori ſententiæ; neganti abſolutæ ex duobus animalibus ſpecie differentibus ſequi poſſe generationem, jam ſatisfecimus. Difficultatibus nunc, quæ pro Ariſtotelis ſententia allatæ ſunt, ſatisfaciendum. Primo ergo, quod de Natura diſſidentia affertur, non videtur impedire hanc generationem, cùm videamus non modo ea animalia, quæ parum Natura diſtant, ut quorum unum ſilveſtre eſt, domeſticum alterum, ut Sus & aper, Canis & Lupus, Aſinus & Onager, inter ſe coeuntia generare, ſed etiam quæ multo magis diſſident in temperamento, in naturali propenſione, in corporis diſpoſitione, ut Canis & Vulpes (quanquam parum admodum diſſidere vult Card.) Canis & Tigris, Tigris & Panthera, Pardus & Leæna, Canis & Simia, & alia permulta. Præterea Equum & Aſinum, quos natura multum diſſidere quis non dixerit, cum alter impiger ſit, ſuperbus, animo elato, curſu veloci, alter vero piger, humilis, animo demiſſo, greſſu tardo, ille bello aptus, hic nonniſi oneribus ferendis? Quis non dixerit illos plurimum natura diſſidere, cum unus calidiſſimi temperamenti ſit, alter frigidiſſimi, & tamen hæc bruta inter ſe conjungi, & quotidie generare quis non novit? Sed omittamus Equum & Aſinum, an non toto cœlo diſſident animalia, quæ ſub diverſo genere conſtituunt, ut quæ ſub ſolidungolorum genere continentur, & quæ ſub genere ruminantium comprehenduntur? & tamen hæc inter ſe coire, & generare Hippotaurus declarat, partus ex Tauro & Equa ſuſceptus, quem vidiſſe ſe teſtatur Jacob. Rueff. *libro* 5. *de mulier. cap.* 3. & de quo Card. *lib.* 2. *de Med. contrad. tract.* 6. *contr.* 18. & quem in Gallia infrequentem non eſſe teſtantur nonnulli, & quem denique nos ipſi vidimus, ut ex hiſtoria, quam in ultima hujus tituli quæſtione habes, ſatis liquet. Et de eo etiam Pariſanus, *Nobil. exerc. de ſubtil. lib.* 2. *exerc.* 3. *cap.* 3. Sed & ſupra citatus Jacobus Rueffus *ibidem* equam à cervo ſubactam pullum peperiſſe meminit poſteriore parte Cervo ſimilem, quem nullus alius equus curſu æquare potuit, ipſumque Ludovicus Rex à poſſeſſore dono accepit, cui ſimile vidimus etiam nos hic Romæ Franciſco Cardinali Barbarino dono miſſum ex Cervo & vacca natum, de quo mentionem habui *Tit. de monſt. libro ſeptimo, in fin.* Cum ergo tanta Naturæ diſſidentia, quanta intervenit inter Solidungula & Ruminantia, non impediat inter ipſa generationem, certe non quælibet, ſed ſumma diſſidentia concurrere debet, ſi generatio inter hæc animalia fruſtrari debeat, & idcirco bene crediderim falſitatem continere, quod de Aquilis cum Lupis coeuntibus refertur, aut de homine cum Avibus, aut Piſcibus commixto; hæc enim fabulam omnino ſapiunt, cum propter ſummam diſſidentiam in quibuſcunque rebus tam ad coitum, quam ad generationem, tam quoad temperaturas quam quoad corporis conſtitutionem, tam quoad victus rationem, quam quoad mille alia ſpectantibus, impoſſibile videatur ex illis ſequi poſſe generationem.

Altera conditio, quam deſiderabat Ariſtoteles erat corporum magnitudo non improportionata, quæ item maxima ſit oportet; alias enim inter ejuſdem ſpeciei individua, nullo impedimento eam eſſe conſpicimus; ergo nec inter animalia diverſæ ſpeciei; In humana certè ſpecie in dies animadvertimus prægrandes viros puſillas fœminas gravidas facere, & contra prægrandes mulieres à maxime puſillis viris, & pumilionibus impleri, in canino porro genere catellam aliquando aſpicies à Moloſſo, ſeu Maſtino iniri, qui quadrupla proportione in magnitudine illam exuperabit. Illud verum eſt, fœminam canem magnam à catello iniri non poſſe, ſed non omnino idcirco dicendum, inter hæc animalia ſequi non poſſe generationem, hoc enim ſolum per accidens eſt quia conjungi non poſſunt, & ſic in cæteris animantibus improportionata magnitudo impediet forte Maris & fœminæ diverſæ ſpeciei conjunctionem, non tamen idcirco ſequitur, quod impediat ex ſua natura generationem, ſed tantum per accidens. 10

Verum enim vero præ omnibus conditionibus quæ inter animalia ſpecie differentia generationem impedire exiſtimat, maximi facere videtur Philoſophus differentiam temporis in utero ferendo. Fatet enim nullum animal naſci poſſe niſi determinato, & ſibi conveniente tempore; quod ergo ex duobus ſeminibus ſpecie differentibus conflatur, quocunque tempore naſcitur, (dummodo non ex animalibus deciſa ſint, quæ uno eodemque tempore pariant) aut præveniet, aut retardabit ortum ex parte alterius ex ſeminibus, & ſic impoſſibile erit, ut vivat; at, inquam, non vivat, nam ego quæro, an naſci poſſit, non autem, an victurum ſit tale animal, necne? Sed neque ad vitam obſtare quidquam videtur quod opponitur, maxime in ipſius Ariſtotelis doctrina, & ſignanter inter hominem, & brutum; quia in ejus ſententia homo in uteri geſtatione cum omnibus ambigit; ergo cum omnibus etiam quoad uteri geſtationem conveniet, licet voluerint nonnulli DD. proprietatem hanc generandi filios ſeptimo, aut octavo, aut nono, aut decimo, aut undecimo menſe, eſſe quorundam individuorum, quod falſitatis convincitur, ut alias dixi, quia idem homo eidem mulieri junctus modo ſeptimeſtres, aut nonimeſtres generat, non ſemper autem aut ſeptimeſtres, aut nonimeſtres, quod ſuccedere deberet, ſi hæc proprietas à Natura ineſſet, quippe cum hujuſmodi proprietates non ſint ſeparabiles. Sed ego 11 12

jam

jam monſtravi, hominem in uteri geſtatione, hoc
14 eſt in tempore ferendi uterum, non differe à cæte-
ris animantibus, ſed habere ut cætera, ſuum ſtatu-
tum pariendi terminum, conveniente latitudine do-
tatum ut alia quoque ſortiuntur: quam ſententiam
Carranz. *de part. in Prolegom. n.*7. tanquam minus apte
conſideratam reprobat. Vide autem in quas ineptias
hominum audacia aliquando eos conficiat, quid-
15 que differant ſapientum ab aliorum ingeniis, Ste-
phan. Roderic. Caſtrenſ. *in lib. Hippocr. de Alim. part.*
4. & Daniel Sennert. *lib.* 4. *ſuæ pract. Medic. part.* 2.
ſect. 6. *cap.* 1. ambo Medici, & Philoſophi illuſtres,
hanc meam ipſius ſententiam examinantes, ejuſque
& contrariæ ſententiæ rationes ponderantes, illam
tanquam communi probabiliorem acceptant, cæte-
roſque ad eam acceptandam invitant; hic homo
autem, qui neque Philoſophus eſt, neque ratio-
nes meas aut voluit, aut novit ponderare, auda-
cter eam rejicit, ac improbat, & quod magis de-
teſtandum eſt, ratiocinationem à me habitam, non-
niſi multis in medium productis ſolidis quidem ra-
tionibus, ut prædicti DD. judicaverunt: ineptam
ineptiſſime appellat. Sed hunc Juriſtam ſuæ in con-
futandis Philoſophicis aliorum ſententiis ineptitu-
dini relinquamus: ad rem meam redeo, & ad
Ariſtotelis rationem dicam, verum eſſe, debere
unumquodque animal ſtatuto ſibi tempore naſci;
nempe Equum menſe duodecimo, vitulum deci-
mo, Elephantem biennio, & ſic de cæteris, at
quemadmodum quod ex Equo, & Bove progignitur;
16 neque Equus vere eſt, neque Bos, ita neque Bo-
vis neque Equi tempore ſtatuto naſci debet, ſed
habere illud oportet particulare, quoddam tempus
ſui ortus, nempe quod ſatis fuerit illi ad acquiren-
dam ſibi convenientem in utero perfectionem: hæc
enim proprietas naſcendi hoc, aut illo tempore,
etiamſi quoad univerſale tempus, ſit ipſius ſpeciei,
quoad particulare, & præciſum ad dies determina-
17 tum, eſt ipſorum individuorum: non enim illud
tempus ob aliam cauſam à Natura ortui animalium
eſt aſſignatum, niſi quia tanto tempore indigent,
ut in utero perficiantur, ita ut in lucem prodeun-
tia, & nutriri per os, & externi aeris injuriis obſi-
ſtere poſſint; & quia individua ejuſdem ſpeciei va-
riant temperamento, viribus, parentum fortitudi-
ne, cœli temperie, & mille aliis conditionibus, id-
circo terminus ille non eſt à natura idem in omni-
bus, ita ut omnia eodem die eademque hora, to-
tidemque diebus ab utero prodeant, ſed latitudine
quadam dotantur; atque hoc pacto calidiora indi-
vidua ejuſdem ſpeciei citius naſcuntur quam frigi-
diora; unde mas prior ut plurimum naſcitur, quam
fœmina; robuſtiora etiam citius, debiliora tardius
naſcuntur; quæ parentes fortes ſortiuntur, matu-
rant exitum, quæ debiles, retardant; cœlo calidio-
re minori tempore, frigore, diuturniore in utero
manent, & ſic de cæteris, idcirco hominem à nono
affecto ad undecimum, Equum à decimo ad duo-
decimum, Aſinum, & Bovem eodem modo, canem
à ſpacio bimeſtri ad trimeſtre; ovem à quarto men-
ſe ad quintum, alia alio tempore interminato ſem-
per, & determinato naſci deſtinavit; ut ex hiſto-
18 ricis naturalibus *loc. cit.* comprobavi. Animal ergo,
quod ex duobus ſpecie differentibus fuerit conce-
ptum, naſcetur eodem modo, cum ad eam perfe-
ctionem pervenerit, quæ ſibi conveniens erit aut
naſcetur, cum illi defecerit à Matre alimentum ne-
que id obſtabit ejus ortui, vivere ne poſſit, an non,
non enim ex intentione Naturæ univerſali progna-
tum eſt, unde hac de cauſa Monſtra facile intereunt,
19 ut alias cum Philoſophis demonſtrabo, idque ſibi
voluit Virg. *lib.* 6. *Æneid. ibi:*

Centauri in foribus ſtabulant.

ut ſentit Servius *ibi*, ex quo etiam Hieron. Magg. *loc.
alias cit.* pro nunc tamen non id quærimus, an quod
ex ſpecie differentibus animalibus plaſmatur vivere
poſſit; necne, ſed an plaſmari poſſit, aut concipi.

Addo his quoad in natis ex diverſis ſpecie anima-
libus, cum ſemina miſceantur tota per tota, pro-
prietates quædam naturales etiam confunduntur,

neque facile dices, quam proprietatem tam ab altero parente accipiant, ut ex uno potius quam ex alio accepiſſe affirmare poſſis: aliæ autem non ab utroque parente communicantur, ſed ab alterutro; ſic Mulus ex Equo, & Aſina conceptus, habet ita ab utroque parente commixtam figuram, ut à quo magis acceperit, nequeas affirmare, à patre tamen accipit fortitudinem, à matre tolerantiam in laboribus; ſic & Hippotaurus in figura neutri ex parentibus omnino ſimilis, à matre tamen habuit ſpeciei characterem, nempe, ut potius ſolidungulus, quam ruminans naſceretur. Specificam ergo hanc differentiam naſcendi potius hoc, quam illo tempore ab utroque parente natum recipere neceſſe nequaquam eſt, ſed ab alterutro; aut etiamſi contendas utrumque in hoc cooperari, naſcetur, ut dixi, peculiari quodam tempore, nempe cum perfectionem acquiſierit. At dices, unum quidem ſemen perfectionem tunc forte acquiſierit, alterum tamen non, & ſic interibit; at ſi ſeminum fieri poſſit perfecta commixtio, ex duobus unum fieri neceſſe eſt, quod talem inducat proprietatem, ut tali tempore naſcatur. Redeundum ergo ad id, an ex hoc quod hæc ſemina perfici, & deduci in actum eodem tempore non poſſunt, eorum etiam commixtio impediatur; & ſic non quærendum de temporis diverſitate in utero ferendo, hoc enim nihil omnino ſeminum commixtionem, & conceptus formationem impedire poterit.

Sed præter impedimenta ab Ariſtotele allata, aliud non contemnendum inſurgit, ex quo inter ſpecie differentia animalia generatio ſequi non poſſit, idque eſt diverſitas conſtitutionis membrorum generationis, & varietas in coeundo. Maris enim, & fœminæ ejuſdem ſpeciei genitalia ea proportione Natura plaſmavit, ut nullo negotio invicem aptari poſſint, atque ea ratione cujus ſpeciei mares veretri craſſitudine dotavit ejuſdem fœminas vulvæ amplitudine ditavit; contra, cujus mares membri exilitatem obtinuerunt, ejuſdem fœminæ vulvæ anguſtiam ſunt conſecutæ: ſic & in longitudine eadem proportio in eadem ſpecie, quæ ſi aliquando vitietur, conceptus facili negotio impeditur. Sic etiam ſiquibus maribus veretrum oſſeum dedit, ac ita efformavit Natura, ut in coitu tumefactum nodos quoſdam in medio excitaret, quibus cogeret illos cum fœminis cohærere, ejuſdem ſpeciei fœminis ita vulvam efformavit, ut retinendo Maris genitalia apta eſſet; non ſic autem in aliis fœminis, quarum mares membro non ita conſtituto dotabantur. Itaque quanam ratione canis ovem inire poterit aut etiamſi ineat, quomodo generabit, ſi in ipſa commixtione cum ove cohærere, ut ſua natura fert nullo modo poſſit? Putandum enim eſt, animalia, quæ inter ſe cohærentia coeunt, nequaquam generare poſſe, ubi neque ſimul cohærere, neque per conveniens tempus perſiſtere in coitu poſſint: canes enim, qui vel ſui ipſorum vitio, vel fœminarum in coitu adhærere non potuerunt, ſteriles fuiſſe experimento compertum habemus.

Eandem parit difficultatem ganitalium conſtitutio quoad magnitudinem, nam quomodo Equus Vaccam innibit, cum ille membri craſſitie, hæc vulvæ anguſtia pro ſui moris capacitate ſit inſignis? aut quam viam reperiet Camelus ineundi Equam, aut aliam fœminam extra ſuam ſpeciem, aut etiamſi ineat, quomodo in emiſſione ſeminum à fœmina ſimul, & mare facienda concordabit? conſentaneum enim eſt calidiora animalia citius, ac promptius ſemen emittere, frigidiora ſerius. Sed & hoc cauſa erit per accidens impediens generationem inter duo animalia ſpecie differentia, quia impeditur generatio ex impedimento conjunctionis maris, & fœminæ. Nobis autem inquirenda intrinſeca cauſa impediens talem generationem in ipſis ſeminibus inhærens, nulla enim prænarratarum ſufficiens ad hoc ex ſua natura videtur.

Galeni quoque ratio ad hoc allata; cum maximi quidem ponderis ſit, ad trutinam revocanda: ea eſt idcirco, impoſſibile eſſe ex duobus ſeminibus

ſpecie differentium animalium generationem ſequi, quia ſemen principium ſui motus non habet in di-
22 verſas ſpecies, quæ ratio licet experientia convincatur, quia videmus ſemina Equi & Aſinæ, Hirci & Ovis, Tauri & Equæ commixta generare, habet tamen facilem reſponſionem, quia procedit quidem de quolibet ſemine per ſe ſeorſim ſumpto, neque enim Equinum ſemen poteſt habere motus ſui principium in diverſas ſpecies, neque aliud quodlibet: at ſi conflatum quoddam ex diverſis ſeminibus accipias, jam hoc habebit principium ſui motus ad gignendum tertium quoddam ex diverſis ſpeciebus commixtum, ob communicatam illi à ſeminibus virtutem? ex duobus enim ſeminibus, quæ ſunt partiales cauſæ conceptus, fit unum totum, quod eſt cauſa totalis ipſius; niſi ergo, ut Galenus, addebat, quid impediat ſemina diverſa concipi, quia unum forte aliud corrumpet, fœtum efformari ex ipſis, non erit ob eam rationem impoſſibile; habebit enim ſemen commixtum ex duobus ſeminibus ſpecie differentibus particularem quemdam motum ad talem aut talem figuram, aut talem & talem formam producendam, & non aliam: idque fiet pro exuperantium ſeminum virtute; quod enim magis exuperabit; plura conceptui tribuet, ſed partim ſemper ſuperare, partim ſuperari neceſſe eſt, cum utrumque ſemen, ex doctrina Hippocratica & Galenica, habeat principium activum, & paſſivum, tam fœmineum inquam, quam maſculeum, quod apud Medicos eorum ſequaces eſt acceptiſſimum.

Cæterum peculiariter eſt à nobis conſideran-
23 dum, an ex homine, & Bruto ſimul commixtis ulla ſequi poſſit generatio; nam hoc, ut dixi, non ſolum concedunt multi viri doctiſſimi, ſed etiam hiſtorias, de quarum veritate piaculum videtur ambigere, in medium producunt. Vidimus jam animalia multum natura diſſidentia inter ſe jungi, & generare, notiſſimumque eſt, quod de Africa jactatur, ab ipſo quoque Hippocrate noſtro ſeria perpetuo, & certa ſectante, (licet ille de Aſia loquatur, ponens nonnullas Africæ regiones in Aſia, ut expoſitores volunt) *lib. de Aer. aq. & loc.* memoratum, ubi & ejus rei cauſam affert dicens, *Vincit enim in ipſis voluptas, quæ ratio eſt multiformes generari partus, præſertim in feris*; quod & Ariſtoteles fatetur *lib. 2. de Gener. Anim. cap. 5.* notandumque illud in Hippocratis verbis, *Quæ ratio eſt multiformes generari partus, præſertim in feris*, quaſi diffiteatur, in aliis ſpeciebus, & in humana quoque, idipſum contingere. Plutarchus etiam *in lib. cui tit. Quod Brut. rat. utant. prope finem*, manifeſte manibus pedibuſque in affirmantem ſententiam ire videtur, quod homo Brutis commixtus generare poſſit, dicens; *Etenim cum capris & ſuibus, & Equabus ſe commiſcere & viri tentarunt, & fœminæ propter ferarum mares inſanierunt. Ex hujuſcemodi vero nuptiis, & Minotauri, & Ægipanes, & ut ego quidem puto, Sphinges, & Centauri vobis oriuntur. In parallelis autem, num. 54.* ex Ariſtotele hiſtoriam enarrat Ariſtonis Ariſtonymi Epheſii Demoſtrati filii, qui Aſinæ ſeſe immiſcuit, & inde Onoſcelen virginem ſpecie honeſtiſſimam tulit. & *num. ſeq.* de Fulvio Stella meminit Equam comprimente, quæ ex eo congreſſu Hipponam formoſiſſimam puellam peperit. Plinius præterea *lib. 7. cap. 7.* Indos feras comprimere affirmat, & inde ſemiferos partus naſci tradit. Quin & *lib. eod. c. 3.* ſub Claudio Cæſare ſe vidiſſe Hippocentaurum narrat ex Ægypto allatum, melle aſſervatum. Huic, inquit, anterior pars humana, equina poſterior erat. Non videtur autem conveniens Plinio in his, quæ ſe vidiſſe affirmat, fidem derogare, maxime cum ipſe Imperator, ad quem ſcribebat, & alii permulti ex principibus viris tunc temporis poſſent ſcribentem falſitatis convincere. Sed & Ælianus Centauros admittere videtur, *lib. 17. de Animal cap. 9.* Onocentauram viſam ſe audiviſſe docet: quin *idem lib. 6. cap. 42.* protritam illam hiſtoriam in medium affert Capræ ab adoleſcente paſtore adamatæ, & compreſſæ, ex qua puer natus eſt caprinis pedibus, ſed humana facie, Paſtorem autem dormientem ab hirco ob zelotypiam narrat occiſum.

Sed & Veronæ viſum Centaurum, & à viro quodam impune interfectum, dicit Franc. Petr. *lib. 4. Memorab. tr. 6. c. 20.* ex quo Coraſius, quem refert Menoch. *de Arbit. lib. 2. caſu 491. num. 27.* Multi ergo ex Recentioribus ob hæc concedere non recuſarunt ſimiles partus ex hujuſmodi hominum cum feris commixtionibus ſuſcipi poſſe. Ut Cardan. *de variet. l. 7. c. 31. verſ. Lupos eſſe Canes.* Jacob. Rueff. *de mulieb. lib. 5. cap. 10.* Mercat. *lib. 3. de ſter. & prægn. aff. cap. 7. & in conſult. num. 20* Capivacc. *lib. 4. Tract. cap. 6.* Roderic. à Caſtrenſ. *de morb. mulier. part. 1. lib. 3. c. 11.* Weinrich. *de Ort. monſtr. c. 15. & 16.* Andr. Laur. *Anatom. lib. 8. quæſt. 14.* Fortun. Fidel. *lib. 3. Relat. c. ult.* Ambroſius Paræus *lib. 23. cap. 12.* Licet. *lib. 2. de cauſ. Monſt. c. 68.* Bauhin. *de Hermaphrod. lib. 1. c. 10.* Sennert. *lib. 4. pract. part. 2. ſect. 2. 4. cap. 10.* Sebaſt. Naſ. *in pract. Meth. med. part. 1. ſect. 2. digr. 2. quæſt.* (Rei es *pag. 326. Horſt. Oper. medic.*) & ex Juriſconſultis Gloſſ *in l. Quæret. aliquis ff. de verb. ſignif. verb. fataliter, & alii.* Hieron. Mag. *Miſcell. lib. 1. cap. 20.* Torrebl. *Dæmonolog. lib. 2. cap. 32. num. 10.* & noviſſime Alphonſ. à Carranz. *de Part. c. 17. num. 77.* cum aliis ibi per eum adductis *num. 91. verſ. Quinta iſtarum* & ex aliis Profeſſoribus Polyd Virg. *lib. 3. de Prodig.* Martin. Delr. *lib. 2. diſquiſ. magic. quæſt. 14.* apud quem etiam nonnullas hiſtorias vide; relinquam Manilium, ex quo idem Delrius, & alios; omittam quoque Avicennam, *lib. 18. de Animal.* & cum his quoque ſentientem Cardanum, *lib. 4. de variet. cap. 77.* alioſque Aſtrologos, qui concedunt quidem talia monſtra naſci poſſe, non ad virtutem tamen ipſorum ſeminum, ſed ad Stellaram referunt. Conſulto etiam ommitto nonnullos alios ſcriptores, qui ex hiſtoriis fide digniſſimis facti poſſibilitatem comprobarunt, quos tamen, ſi quis legere deſiderat, auctores præcitatos evolvat, præcipue autem Schenck. *in Obſerv.* Weinrich. Licet. Paræum, Bauhinum (Caſtennedam, Torquemadam,) & alios. Solum addam, forte aliis quoque notam hiſtoriam, ſed quam ex manuſcripto quodam diario Paradis de Craſſis habeo, nempe Romæ in Regione Montium, mulierem fœtum ſemicanem edidiſſe, regnante Leone Decimo. Et tamen nonnulli ex iiſdem Auctoribus, qui id fieri poſſe conceſſerunt, alia negarunt, ut Plut. *in libello, qui inſcribitur: Quod non oporteat fœnerari*, ubi videtur pro impoſſibilitate generationem exiſtimare, in his verbis: *Minime*, inquit, *Uſurariorum genus peſſimum inveniretur, quemadmodum neque Centauri, neque Gorgones.* Ad impoſſibilitatem etiam retulit idipſum Ovid. *lib. 4. Eleg. 7.*

— credam prius ora Meduſæ
Gorgonis anguineis cincta fuiſſe comis.
Eſſe Canes utro ſub Virginis eſſe Chimæram,
A truce quæ flanis ſeparat angue Leam.
Quadrupereſque homines cum pectore pectora junctos,
Tergeminumque virum, Ter geminumque canem.

Quin & Leges ipſæ ſimilium animalium ortus ad impoſſibile reducendos cenſuerunt. *ut §. 1. Inſt. de Inut. ſtipul. & l. ſi ita ſtipulatus. ff. de verb. oblig. & a ibi*, ut per Torrebl. & Carranz. *loc. ſup. cit.*

Cæterum non deſunt in hac re aliæ plures difficultates; & primo hiſtorias Centaurum, alio- 24
rumque monſtrorum ſemihumanorum, ſuſpectas mihi mirum in modum facit eorumdem corporum conſtitutio, quod nempe partim humana, partim ferina membra ſortirentur? nam primo hoc apertiſſime commonſtrat ſemina, ex quibus ſunt generata, non fuiſſe tota per tota commixta; at niſi ſemina ita miſceantur, concipi in utero non poſſunt; aliter poſſet ex alterutro tantum ſemine fieri generatio, quod eſt impoſſibile. Secundo, dato quod ſemina ſint quidem commixta in utero, certe oportuit ea diſgregari, ut unumquodque ſibi appropriata membra generaret, atque unum exempli gratia gene-

generaret caput humanum, alterum verò pectus belluinum, & ſic mixtionem illam diſſolui oportuit, ac invicem ſemina ſegregari, quod non eſt veriſimile. Tertio neceſſe fuit dari duo agentia totalia in uno individuo, quod nequaquam concedendum, nam utrumque ſemen oportuit à proprio agente regi ad hæc, & non alia membra, hoc & non alio charactere inſignita efformare; ſiquidem ſi ex utroque unum agens eſſet conflatum, membra commixta generaſſet, non hæc humana, illa belluina. Denique ſi ab experiantia fides deſumenda eſt, nunquam videmus animalia ex ſeminibus diverſæ ſpeciei enata, habere partim membra unius, partim alterius ex parentibus, ſed commixta, ita ut aut totum magis ad unius, quam ad alterius ſimilitudinem accedat, ſed retineat tamen aliquid, aut certe ad nullius, hoc eſt, non magis ad unum, quam ad alium, at nunquam ſcio repertum mulum capite equino, reliquo corpore aſinino, neque item Hippotaurum capite prorſus Taurino, corpore reliquo prorſus Equino, licet *Jul.Obſ.de Prodig.n.46.* referat Fruſinone Agnum natum capite ſuillo; hæc tamen, & ſi quæ alia his ſimilia referuntur, fabuloſa puto, aut habere quandam ſimilitudinem, ut habent etiam quando ex diverſis ſpecie generantur, ad parentum imaginem, quam tamen, ut dixi, nunquam ſimpliciter, & abſque ulla convenientia cum altero repræſentant.

Denique, præterquam quod de raro, immo rariſſime fit; ut tam ab humano ſenſu deviet homo,
26 ut ſe cum Brutis commiſcere in animum inducat ſuum exiſtimandum, eſt quamplurima etiam in tam nefario coitu intervenire, quæ ſeminum miſcellam, & ex iis generationem prohibeant, ferarum nempe ipſarum inobedientiam, quæ ab aliis maribus extra ſuam ſpeciem ſubigi, aut cum alienis fœminis conjungi ſe non patiuntur. Hominis ipſius etiam extrema laſcivia gliſcentis abominationem, & verecundiam. Vindicis item divinæ, & humanæ Legis timorem, necnon coeundi rationem, membrorum genitalium diſparitatem, cujus vis proclivitatis alterius, in alterum, & reciproci amoris abſentiam, & alia id genus, quæ me maxime in eam opinionem manuducunt, quod etiamſi ſæpe ſæpius contingeret tam horrenda, & abominabilis commixtio (quam D.O.M. humana progenie eliminet) nonniſi ſumma cum difficultate, aut forte nullo modo ſuccederet generatio.

Sed neque hæc, licet de facto generationem hujuſmodi prohibent, rei poſſibilitatem adimere videntur.
27 Quid ergo ad tam implicitam dubitationem reſpondebimus? Poſt ſeminum concurſum, quem nihil impedire poſſe, nemo eſt qui dubitet, videndum an quicquam ſit, quod eorum commixtionem poſſit prohibere. Subſtantiæ, vel materiæ diſſimilitudinem cauſari poſſumus. Et quoad ſubſtantiam, nimis certe diſtare videtur perfectio caloris ſeminis humani à
28 belluini. At ſi in quibuſvis viventibus calorem ineſſe quandam cœleſtem, ac divinum admittamus, quod demonſtrat præ cæteris Fernel. *lib. 4. Phyſiol. c. 1.*
29 *& alibi*; calor ſeminis humani à belluini calore differet tantum ſecundum magis, & minus; non erunt ergo contrarii, ita ut ſemina commiſceri prohibeant; immo calor magis perfectus vivificavit, non corrumpet calorem inſitum ſeminis belluini, proprium enim videtur cœleſtis caloris vivificare, non corrumpere.
30 At nonne ſubſtantiarum diſſidentiam indicant experientiæ in medium productæ hujuſmodi miſcellæ, humani nempe, & belluini ſeminis; quippe cum ex illis pateat, nequaquam mixta fuiſſe tota per tota, cum partim generaverint membra humana, partim belluina, non promiſcue commixta, ut in cæteris animalibus animadvertuntur, quæ ex parentibus ſpecie differentibus procreantur? Adde quod anima, quæ eſt in ſemine humano, aut animæ facultas nimis diſtat à natura animæ, quæ deducitur ex ſemine belluino. Sed alia tamen ex parte non videtur ulla anima, aut ulla animæ facultas effingi in ſemine poſſe, quia facultas animæ facultas eſt, unde ſi ulla adeſſet facultas animæ rationalis in ſemine humano, adeſſet & anima rationalis, quod non eſt veriſimile; ſed hæc longioribus proſequitur Thom. Fien. *lib. de form. fœtus, qu. 5.* Verum quoad materiam, an forte, quia unum ſemen magis altero craſſum, tenue, frigidum, ſiccum, calidum, humidum, idcirco ſemina miſceri prohibentur? Certe neque hoc, ſaltem de neceſſitate, quia unum ſemen alterius qualitatem moderabitur, ſi commiſceri permittantur. Miſceri ergo ſemen humanum & belluinum, non eſt quid quod prohibeat. Dehinc in actum produci, & inde aliquam generationem ſequi, & quæcunque tandem illa futura ſit, adhuc non video, quid impedimento eſſe poſſit. Quod ſi hæc aut nunquam, aut tam de raro conſpiciantur, non facti impoſſibilitas, ſed cauſarum ex accidenti concurrentium impedimentum incuſandum. Quale vero monſtrum, qualiſve partus ex tali ſeminum commixtione naſci poſſit, utrum habens partim humana membra, partim belluina, an potius ita ſimul commixta, ut in aliis, quæ ex ſpeciei diverſis parentibus orta videmus, conſpiciuntur, aut aliud quoddam animal, ingenue fateor ancipitem me adhuc detineri, neque poſſe experientia orbatum (ſummum enim nefas in his experientia) quicquam certi determinare; quod enim homo inde naſci poſſit, facile non dixerim, & multo minus quod bellua; Quid ergo concludendum? ſemina quorumcunque animalium, homine excepto, animam continere certum eſſe debet. Semina igitur eorum cum peri ſemine jungitur, nempe Maris, & fœminæ aptum locum nacta in Piſces, in Aves, in animalia cætera abeunt, anima ipſa, quam continent, materiam ſeminum & ſanguinis materni informante, in Homine autem ſemen à Parentibus deciſum animam non continet, ſed in ſpiritum tantum diſponentem ſed ſemina ad recipiendam animam rationalem à Deo, ſimul ac ſemina utriuſque junguntur, infundendam. Modo, cum ſemen alterutrius ex parentibus ſit tantum partialis cauſa gnerationis, ex ſe nihil generat, ſed neceſſe habet jungi compari ſemini, ut homo inde generetur. Si ergo pro ſemine humano ſemen belluinum ex parte alterutrius concumbentis obvium fiat, non poteſt ſimul jungi, quia ſemen belluinum animatum eſt, habetque in ſe formam ſuæ ſpeciei propriam, nempe animalis illius, cujus eſt ſemen, & incapax ex hoc eſt ad recipendam formam alienam, ſemen aut humanum habet diſpoſitionem ad recipiendam animam rationalem, non aliam, unde neutrum poteſt novam formam admittere, itaque non videtur. quod ex ſemine humano, & belluino poſſit quicquam generari. Sed illud non inficiari auderem, monſtro naſcente, ut natum aliquando jactant, quoquo modo commixta membra humana, & belluina habente, evidens indicium facere, ut nefarii inceſtus Reus exquiſitiſſimis tormentis torqueri poſſit; Forte enim D.O.M. ad tam ineffabile ſcelus expiandum, poterit permittere, ut ex infami hujuſmodi comixtione aliquid naſcatur, ut eo indicio Reus debitas pœnas luat, ad hoc enim maxime pro Juriſconſultis tota hæc rerum ſeries pertinere videbatur; quod ſi quid aliud eſt, quod pro ipsis faciat, hinc etiam facile recolligere poterunt.

SUMMARIUM.

1 *Neceſſitas ſciendi, quanam monſtra rationali Anima ſint prædita.*
2 *Fœtus ad aliquos effectus dici poteſt monſtruoſus, ad alios autem non.*
3 *Monſtrum ad effectum quod baptizari poſſit, quando dicatur.*
4 *Fœtus humanam figuram habens pro homine habendus.*
5 *Fera ex homine concipiens poterit in aliquorum ſententia generare aut hominem, aut feram, ſic & mulier ex Bruto concipiens generare aut hominem, aut Brutum.*
6 *Ad hominis perfectionem videtur requiri figura humana.*
7 *Sola anima ſine corporis perfectione ſufficiente non facit hominem.*
8 *Quod formam hominis, id eſt, figuram non habet,*

rationalem animam habere non præſumitur.
9 *Effigies externa eſt prædominantis ſeminis indicium.*
10 *Caput eſt præcipua rationalis Animæ ſedes.*
11 *Fœtus humano capite pro homine habendus.*
12 *Totus homo in facie, & ſolu. Homo facie dotatur.*
13 *Monſtra in dubio baptizanda.*
14 *Fœtus humanus capite belluino an pro homine habendus.*
15 *Fœtus capite belluino quando homine exiſtimandus.*
16 *Monſtra ex homine, ab humana figura prorſus de generantia in ſpeciem aliam, nihil humani habent.*
17 *Monſtri bicorporis alterum, quod videtur ſenſu carere, an homo ſit.*
18 *Monſtrum rationalem animam habere, ſi humana figura ſit præditum, an verum ſit.*

QUÆSTIO IV.

Quæ Monſtra ex humana ſpecie rationalem animam ſortiantur, quæ non?

PRoximum ab his eſt, ut videamus, quænam monſtra ex humana ſpecie quomodocumque enata rationalem anima ſortiri pronunciare liceat, quæ non; ab hoc enim plura maximi momenti du-
1 bia dependentiam habent, nempe an fœtus baptizandus ſit necne, an rumpere debeat teſtamentum, an ſuccedere debeat in paternis bonis, an im-
2 pune occidi poſſit, & alia quamplura. Non enim, etiamſi monſtroſus fœtus ſit, ſemper eodem modo ad quoſcunque effectus pro monſtro habetur, ſed ad aliquos monſtrum dicitur, ad alios non. Simpliciter tamen Monſtrum dicitur, quandocunque aliquod enorme vitium habet, vel in exceſſu, vel in
3 defectu, vel in conformatione membrorum. Ad effectum autem, quod baptizari debeat, nunquam dicitur Monſtrum, quandocunque humanam figuram retineat, niſi forte, quando cum hoc, nullo ſenſu præditum eſſet; quemadmodum ad effectum, quod poſſit immune occidi, non ſufficit quævis etiam enormis monſtroſitas, niſi enormiter à figura humana recedat, & vere homo dici non poſſit. An autem enormis læſio in exceſſu, vel in defectu membrorum impediat, in paternis, aut maternis nobis ſuccedant, Juriſconſultorum eſt definire: nam niſi illud ſit, quod hujusmodi fœtus pro vitalibus non habentur, & idcirco teſtamentum non rumpunt, non video, quid in cauſa eſſe debeat, cur paterna, aut materna hæreditate defraudetur, niſi forte defectus eſſet enormis membrorum principalium; ut ſi monſtrum eſſet Acephalum, hoc eſt, ſine capite, tunc enim nequaquam palam eſſet, an homo eſſet, necne?

Videndum ergo, quæ monſtra Anima humana
4 dotentur, quæ non. Putarunt aliqui nullum in hoc dubium intervenire, quandocunque fœtus humanam figuram habeat: ita Fortu. Fidel. *lib. 3. relat. cap. ult.* in qua ſententia ſequitur, quod Equa, vel Bos poſſe generare verum hominem, nam po-
5 teſt etiam, ut credit, Equa, vel Bos homini commixta generare fœtum, qui humana figura perfectiſſime dotetur, nihilque Brutinæ retineat. Sic & Mulier ex Bruto concipiens, aliquando Brutum, aliquando Hominem generare poterit, ſicque fuerunt Attilam Hunnorum Regem, ex cane, & muliere ſuſceptum, unde Torquat. Taſſ. *Cant. 17. Stanza 70.*

> *Ben ſi conoſce al volto Attila il fello,*
> *Che con occhio di Drago ei par, che guati,*
> *Et ha faccia di Cane, & à vedello.*
> *Dirai, che ringhi, è udir credi i latrati.*

In hanc ipſam ſententiam ita ex Juriſconſultis inclinat Torreblanca *lib. 2. Dæmonolog. cap. 3?. a num. 22. ad plures ſequentes*, ut putaverit, Satyros, aliaque hujuſmodi animalia ſemihumana figura inſignita, & homines eſſe, & rationis participes, natoſque ex nefanda Hominum cum feris commixtione.

6 Videtur autem ad hominis perfectionem, corporis ſufficientem quandam perfectionem requiri, quia ſola Anima non facit Hominem ſine ejuſdem corporis perfectione. Plat. *in Convivio, & ibi.* Ficin. *orat. 4.* 7
Cic. *in ſomn. Scip.* & ex Juriſconſultis Baldus *in l. 2. in princ. C. de Poſt. Hæred. inſtituend.*

Unde apud Juriſconſultos, quod formam, id eſt, 8
figuram Hominis non habet, rationalem Animam habere non præſumitur, ut ex eodem Bald. Carranz. *de Part. hum. cap. 17. num. 25.* quandocunque ergo in externa figura humana elucet effigies, etiam 9
ſi fœtus ex nefaria aliqua commixtione hominis cum Bruto naſceretur (ſi modo id in via naturæ ſuccedere poſſit) fœtus ille Homo dici debet. Et ratio pro hac ſententia eſt evidentiſſima, quia externa effigies prædominantis ſeminis indicium eſt, ad cujus formatricem facultatem conſequitur: determinantur enim ſemina à ſua ſpecifica natura ad talem, & talem membrorum, corporiſque efformandam figuram, & non aliam, ut jam probavi.

Sed dubium hoc maxime procedit in his monſtris, quæ cum aliqua parte, vel aliquibus membris humanis mixta etiam habent membra belluina, ut eſſet Centaurus, Onocentaura, Satyrus: præcipue autem dubitatur de iis, quæ caput humanum cum corpore belluino, aut belluinum cum humano corpore ſortiuntur; & circa id videtur facilis reſponſio, ſi de ſede principatus Animæ conſtaret, dequa cum non ſit hic aptus locus ad diſceptandum, cum Medicis me ſentire, imo cum ipſa Eccleſia catholica, dicam, (quæ, ut idem Fortu- 10
natus dicebat, ſacra, ac vitali Baptiſmatis aqua caput reſpergit, non pectus,) ſi caput eſſe præcipuam rationalis Animæ ſedem firmavero; quam ſententiam, ut Medicos omittam, communiter ei adhærentes, comprobat ex Juriſconſultis Carranza, *de Par. cap. 17. num. 29.* Et ex his videtur dicendum; quod ubi fœtus capite humano inſigniantur, præſumptio ſit latentis Animæ rationalis: nam to- 11
tus Homo in facie, ut dicebat Majol. *dier. canic.* 12
colloq. 2. imo facies ſoli homini propria eſt, ut ex communi ſententia dicit Andr. Laur. *Anatom. lib. 11. cap. 1.* & tamen, proh! naturæ noſtræ infœlicitatem! Sub humana facie ferinum animum celari, an non quotidie experimur? utinam aut animo facies reſponderet, aut ſaltem illud ſuccederet, quod in voto habebat Franciſcus Balduccius Poeta Siculus in ſuis carminibus, nitore & lepore ſuſpiciendis, dicens;

> *Deh che non daſſi à noi nell' altrui ſeno*
> *Di Lince à guiſa penetrar gli arcani,*
> *O per ampia feneſtra al manca lato*
> *Mirar il cor ſvelato,*
> *Pria che d' amor accor gli affetti inſani?*
> *Oh qual vedrian celarſi*
> *Sotto ſembiante human ſenſi inhumani, &c.*

Et tamen conſtat, Monſtra quædam ſuperiores partes humanas habentia, inferiores belluinas, humani nihil habuiſſe, cùm neque humanam vocem ediderint, aut alio quocunque ſigno ſe homines prætulerint; unde cum quæritur, an talia baptizari de- 13
beant, necne? non male forte diceretur, ſi modo id per Cannos liceat, ea ſub conditione eſſe baptizanda: nam eſſe omnino in dubio baptizanda, ex Petr. Gregor. dicit Carranz *ubi ſupra num. 31.*

At vero non quia præſumptio ex humana effigie deſumpta id operetur, ut cum ea conjungatur Anima rationalis, conſtat idcirco, an ſi fœtus huma- 14
nus, caput belluinum habeant, caninum puta, equinum, caprinum, vitulinum, quales plures habentur apud Jul. Obſeq. Arnald. Sorbin. Paræum, & alios, pro bellua ſit exiſtimandos, necne. Carranza *ubi ſupra num. 27.* voluit hujuſmodi monſtra inter homines non eſſe connumeranda. At quidem, ſi nulla commixtionis ſuſpicio adfuerit ſeminis belluini, cur, quod ex humanis ſeminibus natum eſt, pro homine non eſt habendum, cùm hæc, ut alias ex Ariſtot. dixi, non ſint vere talia, ſed per ſimilitudinem talia. Ergo diſtinctione hic opus eſt, ſi enim ulla affuerit commixtio belluini ſemi- 15
nis, pro homine non temere hujuſmodi partus eſſet

eſſet habendus, alias autem omnino pro homine exiſtimandus, quod maxime procedet, ſi etiam vox ipſa humana, & vagitus humanus erit.

16 Cæterum alia monſtra, quæ interdum mulieres pariunt ab humana figura aliena, imo vero nonnullorum aliorum animalium effigiem prorſus ſortita, ut ſerpentes ſunt, Bufones, Ranæ, Soleæ, Glires, Lepores, Tincæ, & ſi quæ alia id genus ſunt conſpecta, ex mulieribus genita (quæ omnia ad vitalis Molæ genera reducenda) in nullo cenſu habenda: nam non modo talia monſtra humani nihil in ſe habent; ſed neque perfecta animalia ejus generis ſunt, cujus effigiem præ ſe fuerunt: Itaque de his nihil in medium afferendum, occidi enim poſſunt, & in ſterquilinia abjici.

17 Sed remanet adhuc dubitationi locus circa Monſtra quædam bicorporea, vel bicipitia, quorum alterum aliquando conſpicitur non modo cujuſvis humanitatis expers, ſed etiam cujuſvis ſenſus: tale vidimus hic Romæ annis præteritis; adhærebat enim integro, & optime quidem conformato puero (cujus hiſtoriam cum aliis nonnullis in fine hujus tituli damus) alter imperfectus puer, ſecundum reliqua membra, ſed capite bene conformato, nullo tamen erat ſenſu præditus.

De hujuſmodi monſtris dubitari, inquam, poteſt, an utrumque rationalem animam ſortiantur, & ego quidem, ſi exemplo, quod retuli, quicquam fidere licet, dicendum putaverim, imperfectum illum puerum, etiamſi caput optime conformatum haberet, nequaquam rationalem animam, imo forte nec ſenſitivam fuiſſe ſortitum, aut hanc quidem admodum imperfectam: ſed fuiſſe puto inutile quoddam membrum, nihil habens perfecti animalis, niſi augmentationem, & nutritionem: quomodo ergo tam imperfectum corpus, vix perfectionem conſecutum quorundam imperfectorum animalium, ſenſu dilatationis & conſtrictionis inſignitum, rationalem animam ſortiri potuerit, quæ inſuper in eo lateret, nullaque ſibi propria operatione, imo ne inferioris quidem ullius animæ ſeſe proderet, ego quidem non video, niſi ſufficere dixeris externam configurationem, ad hoc, ut anima rationali dotari præſumeretur, quod nullatenus admiſerim. Scio hunc puerum ſeorſim à perfecto fuiſſe baptizatum: an recte, & ſecundum rationem id factum, neque affirmo, neque nego, quod enim Eccleſia Catholica in hoc determinet, expecto, cui & in hoc & in cæteris omnibus humiliter me ſubjicio. (Vide Strauſſii *Fœtum Muſſipontanum*, & Deuſingii *Secundinas Muſſipontan.*) Interim vero non magis me movet de hoc addititio puello dubitatio, quam moveret me de aliis quibuſdam ſuperfluis membris, quibus monſtra quædam inſigniuntur, aut de aliis corporibus, abſque capite tamen alias à perfecto homine prodeuntibus, & qualem hiſtoriam narrat Paræus *lib.* 23. *cap.* 3. & Amat Luſit. *Curat. Medicin. cent.* 3. *cur.* 57. Vir enim erat is, de quo Paræus, ex cujus aluo veluti conſutus alter homo propendebat, membris omnibus, capite excepto, abſolutus, erat autem vir ille quadragenarius, viſuſque eſt tum primum anno Domini 1530. is vero, de quo Amatus, puer erat Illyricus ſexennis, boni ſane habitus, exacte, ac perfecte omnia ſua membra habens, monſtrum tamen præ ſe ferens, qui ab ejus umbilico, thoracem verſus, alterum pueri corpuſculum deducebatur, abſque tamen capite, ſed duo habebat crura, duo brachia, ſed utraque immobilia, ano carebat, ſed ſcroto abſque didymis, (id eſt gemellis teſtibus) ornabatur, non ſecus ac pelle oblonga quadam glandis vice, per quam urina fere ſemper deſtillabat, ſed puer, cum mingebat, per hanc quoque viam urinam de repente emittebat: Fuit autem hoc monſtrum Anconæ, anno 1532. Hactenus Amatus. Simillimum (forte etiam idem, niſi temporis diverſitas obſtaret) illud eſt, quod à Langio deſcribitur, Argentinæ natum; anno 1556. de quo vide apud ipſum *lib.* 2. *epiſt.* 8. Francofurti viſum. Non diſſimile quoque illud eſt, de quo Beniven. *de abd. ac mir. ſanat. cap. ult.* quod Alexandra quædam mulier ex agro Mediolanenſi ſpectatum obtulit Florentiæ, cujus hiſtoriam ab ipſo require. Simile & illud, de quo eſt Epigramma Pierrii Valeriani, quod mihi communicavit omnium bonarum literarum ſcientiſſimus D. Gaſpar de Simeonibus; & tale etiam illud denique eſt, cujus hiſtoriam attulit Plater. *lib.* 3. *Obſ. tit. de deform.* De quibus omnibus dubitari non poteſt, quod & additamenta fuerit ex luxariante ſemine enata, & quod nullam, ne per ſomnium quidem, rationalis Animæ potentiam ſortirentur. Quamobrem, quemadmodum hæc addititia membra, vel corpora nihil dubii circa hoc pariunt, ſic, etiamſi perfecta ſint, & capite dotata, & tamen nullum omnino ſenſum præ ſe ferant, ut illud, de quo agebam, rationali anima non dotari, ſalva ſemper veriori ſententia, aſſeverarem.

Et ex his deducendum videtur, abſolute verum non eſſe, quod ubi caput figura humana ſit inſignitum, monſtrum pro homine ſit habendum, ut volebat Fortunatus; nam non ſatis eſt ad hoc externa configuratio, ſed neceſſe eſt, ut propriis operationibus Animal ſe aliquo modo prodat, ut elicitur ex Ariſt. *lib.* 4. *Meteor. cap. ult.*

SUMMARIUM.

1 *Sedes Animæ in capite.*
2 *Omnes præcipuæ Animæ operationes a Cerebro.*
3 *Paſſionum diverſitas ſimul, eodemque momento in eodem animali vigens geminam animam in monſtris bicipitibus oſtendit.*
4 *Duplici corde nata bicorpora monſtra, unico tamen capite unica voluntate reguntur.*
5 *Animal unicum, ſi unicum cor habeat; geminum, cum geminum, ex Ariſtotele.*
6 *Geminum caput geminum facit animal, & num. 9. & 10.*
7 *Animal nullum duplici capite.*
8 *Cum gemino capite non reperiri geminum cor, contra Martinum Wirichium.*

QUÆSTIO V.

Bicorporea monſtra, & quæ principaliora membra duplicata habent, pro unico ne homine, an pro gemino habenda.

HUjus quæſtionis deciſio cum ſuperiori in hoc convenit, quod ex cognitione ſedis principatus Animæ & ipſa dependet: quam in controverſima ad præſens revocare, neque temporis, neque 1
ſcribendi oportunitas permittit. Statuamus itaque, ac ſupponamus, ut in ſuperiori quæſtione fecimus, ſedem hanc in capite, hoc eſt, in Cerebro eſſe, ut vere eſt, cùm clariſſime pateat, cætera viſcera, ipſumque cor aliis multo præſtantius, ob Cerebrum facta, non è contra, Galen. *lib.* 6. *de uſu part. cap.* 17. *& alibi.* vide, quæ ad hoc præ cætera affert Andr. Laur. *Anatom. lib.* 1. *qu.* 4. & noviſſime Æmil. Pariſ. *de ſubtil. Microſmica lib.* 8. *exerc.* 1. *cap.* 4. Omnia enim in conficiendo materiam inſudant, quæ dehinc nobilioribus Cerebri functionibus inſerviat: 2
ab eo enim dependent, originemque deſumunt ſenſus omnes tam externi, quam interni, ac ſinguli motus in animali perfectiores. Per Cerebrum actiones noſtras determinamus, atque ad hunc aut illum finem dirigimus, corpus quo libet movemus, quo libet trahimus, & hoc maxime quidem declarant veritatem habere Monſtra duobus capitibus inſignita, quomodocunque tandem in corpore ſituentur, quæ ſemper habent disjunctas operationes. Conſpicitur enim ſæpe ſæpius in unico corpore bicipite, tamen diverſas uno eodemque momento voluntatem in diverſa rapi, alterum enim lætitia afficitur, mœrente alio; ridet unum, flente altero loquitur, unum, altero tacente; dormit, altero vigilante; blanditur, altero iratum præ ſe ferente, quin inter ſeipſa pugnare duo capita in uno corpore conſpecta ſunt, extatque de hoc Epigramma de

gemel-

gemellis connatis; (præter hiſtoriam ex Gisberto relatam à Majol. *dier. canic. part. 2. coll. 2.*) à Franciſco Petrarcha *tr. 6. de rer. mem. cap. 21.* relatum in quo præter alia hæc habentur:

Non vero nobis unus ſomnuſque cibuſque,
Nec riſus nobis, fletus & unus erat.
Unus membra dabat ſomno, videbat & alter,
Surgebatque unus, flens quoque & alter erat.

3 Hæc autem paſſionum contrarietas, ſimul & ſemel apparens, an accidere potuerit, ubi unica fuiſſet in ambobus anima, videant qui cor pro ſede ra-
4 tionalis Animæ poſuerunt. Nam contra, ubi Monſtra unico capite dotata corpore duplici, duplicique corde nata ſunt, unicam, & a ſe ne latum quidem unguem diſcrepantem voluntatem habuiſſe compertum eſt; unico enim rectore, unica anima in unico capite domicilium habente, gubernabantur. Tale monſtrum à Valleriola deſcribitur *lib. 1. loc. comm. cap.* 18. à cervice infra totum bicorporeum, & aliud ſimile deſcribitur à Paræo *lib.* 24.
5 *cap. 2.* & à Fortun. Fidel. *loc. ſæpe cit.* Itaque non obſtat Ariſtotelis ſententia, quod Animal tunc uni-
6 cum cenſendum ſit, cum unicum cor habet, geminum cum cor geminum ſortitur: nam dicendum videtur, geminum caput geminum animal facere; quemadmodum enim Ariſt. ſententia vera eſſet, ſi Animæ principatus in corde reſideret, ut ille ſentiebat, ſic nobis, qui in capite, ut veritas perſuadet, illum collocamus, ex capitis geminatione geminum Animal emanabit.

Non deſunt tamen aliqua in naturalibus, quæ Ariſtotelicæ ſententiæ maxime opitulari videntur.
7 Natura enim producit animalia, quæ ſecundum ſuam ſpeciem duplici capite dotantur, nullum autem, quod corde duplici inſigniatur, quia unicum animal cum duplici capite ſtare poteſt, non autem cum duplici corde, nam tunc eſſet duplex anima in unico corpore, quod nequaquam ſuccedere poteſt: neque obſtat id quod Ælian. *lib.* 14. *de Animal. cap.* 6. narrat de elephantis quod nempe duplici corde dorentur, nec quod ex Theophraſto Gell. *lib.* 16. *Noct. Att. cap.* 15. Plinius *lib.* 11. *nat. hiſt. cap.* 37. Ælian. *de Animal. lib.* 10. *cap.* 35. Petr. Crinit. *de honeſt. diſcipl. libr.* 13. *cap.* 7. Majol. *dier. canic. part.* 1. *coll.* 7. retulerunt, Perdicibus nempe in Paphlagonia bina corda eſſe, hoc enim falſum eſſe conſtat, & impoſſibile, ac fabuloſum demonſtrat Card. *lib.* 7. *de Variet. cap.* 36. & ego non majorem veritatem habere credo, quam quod ex Theopompo idem Gellius *ubi ſupra*, & Ælianus *lib.* 7. *cap.* 27. tradiderunt, nempe Lepores in Biſaltia bina jecora habere.

Circa capitis tamen geminationem magis acceptum univerſum eſt, quod de Amphisbæna narratur, de qua Nicand. *in Theriac.* Solin. *de ſit. orb. cap.* 29. Plin. *lib.* 8. *cap.* 23. Ælian. *lib.* 11. *de Animal. cap.* 25. Majol. *dier. canic. part* 1. *coll.* 8. quam omnes firmant duplici donari capite, unde Lucan. *de Bell. Pharſ. lib.* 9.

Et gravis in geminum ſurgens caput Amphesibæna.

Quinetiam Diod. Sicul. *lib.* 2. ex quo Majol. *ibid.* de quodam animali meminit quatuor capitibus inſignito, & apud eundem Majol. *part.* 1. *coll.* 8. quorumdam Cancrorum viridi colore inſignitum mentio exſtat, qui bicipites ſunt, licet unum caput altero majus habeant.

Sed hæc aut falſa eſſe, aut monſtroſa, & adhuc incomperta ſatis patet, & de poſteriori ſatis declarat quod à Leone Africano, ex quo Paræus *lib.* 24. *cap.* 22. unico capite ſit deſcriptum: de Amphisbæna porro dubitat Avic. 6. 4. *tract.* 3. *cap.* 41. & ipſe Albert. Magn. *lib.* 25. *de Animal.* qui tamen alias videtur maxime credulus.

Neque ullam veritatem habet id, quod Marti. Weinirich. *lib. de Monſtr. cap.* 49. tradidit, nem-
8 pe cum gemino capite, geminum cor etiam reperiri eſſe neceſſarium; experientia enim falcitatis hanc aſſertionem convincit, cum ex Autopſia in diſſectionibus contrarium apparuerit, non ſemel, aut bis: nam Paræus de monſtro illo Lutetiano ita habet. Anno Domini 1546. mulier Lutetiæ ſexto graviditatis menſe fœtum peperit, geminum caput, bina brachia, & quaterna crura habente: ejus mortui cadaver cum diſſecuiſſem, unicum cor reperi. Quæ autem addit, à veritate, & communi Medicorum aſſenſu diſſona ſunt, ab Ariſtotele enim decipi ſe paſſus eſt, ex quo, inquit, ſcire licet, unicum eum infantem extitiſſe. Sæcunda, Fortunatus Fidelis *loc cit. lib.* 3. *cap. ult.* hæc habet. Proditum eſt à doctiſſimis quibuſdam viris, atque ego ab oculatis teſtibus accepi, non multis abhinc annis Panormi monſtrum exortum fuiſſe duobus capitibus, ac reliquis membris ita conduplicatis, ut duos plane diceres, unicum tamen erat cor agglutinatis utrinque pectoribus, atque unicum tantum ſpatium efformantibus. Aliud monſtrum apud Paræum ſic ſe habebat. Anno Domini 1572. in ponte Sæo ad Antes oppidulo, prodierunt in lucem decimo die Julii, gemellæ fœminæ, cætera membris omnibus perfectæ, niſi quod alterutrius manus ſiniſtra quatuor tantum digitis erat diſtincta. Cohærebat autem anterioribus partibus, nempe à mento ad umbilicum uſque, qui ipſis unicus, uti & cor unum erat; hepar vero in locos quatuor diviſum.

In puella etiam bicipiti, nata anno 1544. menſe Januarii, de qua Cardan. *lib.* 14. *de variet. cap.* 77. cor unicum inventum eſt, licet bifidum videretur: cujus rei quicquam non mirandum, quia gallum quiſpiam Diis ſacrificans, invenit cor duos vertices habens, Gallen. referente 7. *de Anatom. admin. cap.* 11. tamen is gallus unicum erat animal. Sed non diſſimile prænarratis monſtrum fuit Lutetiæ natum, anno 1065. cujus hiſtoriam recenſet Riolanus filius, ex quo Licetus *lib.* 2. *de Monſtr. cap.* 10. quod coagmentatum fuit ex duobus puellis amplexum mutuo ſterno, & ventre ad umbilicum uſque conjunctis, in quibus diſſectis repertum eſt cor, & jecur unicum. Sic & quod Heidelbergæ apud Neccarum flumen ortum eſt, anno 1544. deſcriptum ab eodem Liceto, ex duobus maſculis infantibus conſtabat, ventre conglutinatis, duobus capitibus, pedibuſque totidem: in cadavere horum diſſecto cor unicum extitiſſe compertum. Aliud apud Cœlium Rhodig. *lect. antiq. lib.* 24. *cap.* 3. Id infans fuit biceps. Multa in eo mira. Quadrimeſtris primum magnitudo, &c. natus eſt circa Idus Mart. 1514. cor quidem illi ſimplex, ut aſſolet, at Jecur duplex, ſicuti & Lien. Quinetiam Joan. Faber Lincus bicipitem vitulum annis præteritis ſecuit non longe ab Urbe natum, anno 1625. & unicum cor invenit, ut refert *in lib. de Animal. Ind.* ac denique monſtrum bicorporeum natum hic Romæ, anno 1631. circa Menſem Novembris unicum cor habebat, ut ex hiſtoria habetur in fine hujus tituli annexa. Ex quibus exemplis, aliiſpleriſque præteritis, quæ ad rem facere poſſent, perſpicuum fit, caput geminum non habere de neceſſitate cor geminum, atque hoc pacto geminum caput geminum animal conſtituere neceſſe eſt, cum appareat præcipuas animæ operationes diverſificari geminatione capitis, non autem in geminatione cordis: nam ſi alia Monſtra conſideraveris, quæ ſub uno capite duo corda habebant, hanc ſententiam multo firmiorem judicabis, quia ea unica voluntate, & unica Anima regebantur. Licet mirari ſubeat Cardanum *lib.* 14. *de variet. cap.* 77. aſſeverantem, plures bicipites infantes videri, qui autem geminum corpus habeant, atque unum caput, non ita ipſum enim falſitatis convincunt ſequentes hiſtoriæ: Tale enim fuit monſtrum illud in Inſula obſcuri lacus in Ferrarienſi ditione ortum, anno Domini 1579. ſub unico capite duo pectora, & reliqua fere membra omnia conduplicata habens, de quo Licet. *lib.* 2. *de Monſt. cap. cit.* hoc quidem unicum vere animal, non geminum dixeris. Talia etiam fuerunt monſtra illa, de quibus in fine ſuperioris quæſtionis locuti ſumus ex Amato, Paræo, & aliis. At geminum caput, ubicunque tandem ſituetur, (dummodo

ani-

animalitatis particeps videatur, & non ut illud, de quo alias, ſola plantarum vita vivens) geminum animal conſtituit; & ita tenet ex recentioribus Sebaſt. Naſius *in ſpec. meth. part. 1. ſect. 2. digreſſ. 2. qu. 5.* nam & monſtra viſa ſunt unicum caput loco conſueto, & aliud in medio ventre ſortita, Tale viſum eſt, cætera perfectus homo, cujus è medio ventre caput inſigne extabat, nec ſecus quam verum, ac ſummum Monſtri illius caput, hoc monſtrificum, & tanquam applicitum nutriebatur; ad virilem ætatem pervenit: duo ergo homines hi cenſendi erant, & ſeorſim unuſquiſque eorum baptiſmo fuit mundandus, ut ex Medicis concludit Fortunatus, *ubi ſæpe*, & Sebaſt. Naſius, *loc. cit.* & ex Juriſconſultis Carranza *de part. cap. 17. num. 95.* cum aliis ab eo adductis, ad quos Auctores, ſi plura lector audire deſiderat, illum remitto. Dubium tantum reliquum erat de Monſtris bifrontibus, & quæ geminam faciem, ut Janus pingitur, habent. An pro duobus hominibus, vel pro unico habenda, & prudenter eam dubitationem reſolvit idem Sebaſt. Naſius, *ubi ſupra*, quod ſi diſtinctum habeant cerebrum pro duobus hominibus habenda, quia diſtinctio animarum elicienda ex diſtinctione perfectiſſimi organi, per quod proprias operationes exercere valeat. Ergo ſi disjunctas hæ duæ facies operationes habebunt, & ſi ſingulæ ſuos ſenſus perfectos ſortiantur, duo cerebra habere conjectabimur, & duos homines eſſe.

SUMMARIUM.

1 *Monſtra ex ſua natura vitalia.*
2 *Monſtra cur in Matris utro facile vivant, extra uterum intereant, & num. 4. 5.*
3 *Monſtra cur non abortiantur.*
6 *Quæ monſtra in ipſo ortu intereant.*
7 *Bicipitia monſtra, aut præcipuas partes geminatas habentia, non vivunt.*
8 *Quæ ex corrupta, & vitioſa materia monſtra generantur, non vivunt.*
9 *Quæ ob figuræ abſurditatem, difficultatem partus exciant monſtra, non vivunt.*
10 *Quæ non juſto tempore eduntur, non vivunt.*

QUÆSTIO VI.

Quæ monſtra vitalia, quæ non vitalia.

HAnc quæſtionem optime, & prudenter diſcuſſit Martin. Weinrich. *de Ort. Monſtr. cap. 34.* ejuſque diſcuſſio Juriſconſultorum maximi intereſt: & primo ea concluſio firma, ſartaque rema-
1 nere debet, ab Ariſtotele canonizata *lib. 4. de Gen. Anim. cap. 4.* quæ generaliter vera quidem eſt, Monſtra ſcilicet ex ſua natura non eſſe vitalia; atque idcirco inanis omnino cenſenda, Carranz. *de Part. cap. 17. num. 33.* audacter ſe in his, quæ ſua non ſunt, immiſcentis explicatio, & hujus aſſertionis diſtinctio, quia non obſtante, quod monſtra formam humanam obtineant, dummodo enormiter deformata conſpiciantur, vel quoad exceſſum, vel quoad defectum membrorum, vel quoad ipſam conformationem, utplurimum, & ſecundum plurimum intereunt, ob rationes, de quibus infra, quas leguleius homo hic penetrare non potuit. Sed antequam eas cauſas aſſignemus, illud diſcutiendum
2 eſt, cur ſit nempe, quod Monſtra facillime in Matris utero vivant; ita ut augeſcant, & ad ultimos uſque menſes à Matre portentur, neque de facili
3 abortiantur, ut firmat Cardan. *lib. 12. de ſubtil.* Audiamus ergo rationem ab ipſo Cardano allatam, cur Monſtra non abortiantur. Abortus, inquit, de raro fiunt, rariora Monſtra, Monſtrorum igitur abortus rariſſimi. Sed hoc non ſatisfacit ad dubium, non enim quærimus raritatem abortus Monſtrorum niter abortus quoſcunque, ſeu reſpectu quorumcunque abortuum, ſed raritatem abortus monſtrorum inter ipſa monſtra, & reſpectu monſtrorum, quia moſtra utplurimum non abortiuntur, ut ipſe ſupponit; ſed ego ſuppoſitionem hanc veram non credo, nam & monſtra abortiva viſuntur non in minori numero, quam Monſtra debito tempore nata; quin unam ex abortus cauſis puto eſſe monſtroſitatem fœtus, tanquam naturæ minus acceptam, & minus convenientem. Ad principale ergo dubium, cur ſcilicet Monſtra de facili inte- 4
reunt, idem Cardan. *loc. ſupra cit.* dicebat, Principio quidem Monſtra facillime in utero vivere, & abſolvi, quoniam generantur, & quæ generantur, non eiſdem cauſis etiam ſervari neceſſe eſt, quibus fiunt. Verum, addit, cum à Natura remota ſint, & imbecilia, & inſaluberrima, cum primum nata fuerint, intereunt, Weinrichius, *loco ſupra cit. cap. 35.* Monſtra in Matris utero convivere potius dixit, quam vivere, habere nempe ex vita Matris unde vivant, & idcirco à Matre deciſa, & ex ſe non vivere.

In eam ego ſententiam venio, Monſtra & facile 5
abortiri, & ſi caſu augeſcant, deciſa à Matris utero non vivere: & illud quidem multas habet cauſas, multa enim concurrunt in prima monſtrorum plaſmatione vitæ de directo contraria: præcipue autem ſeminum vitia, dyſcraſia, vel diſſonantia inter ſe: eorundem vel luxurians copia, vel defectus uteri ac Matris ſanguiniſque alimentalis vitioſa conſtitutio, coloris imbecillitas, & alia permulta. Non ergo ad perfectionem deduci poſſunt licet in eſſe ex talibus principiis deducantur, unde fota calore materno facilius, eo deſtituta difficilius vivere ea contingit.

Sed ad propoſitam in quæſtionis principio-aſſer- 6
tionem cum Weinrichio reſpondeamus, ea maxime Monſtra vel in ipſo primo ortu, vel quamprimum ab ortu interire, in quibus princeps aliqua pars in totum abeſt, vel enormiter quoque tranſpoſita, aut læſa eſt, ut quod Wittembergæ natum eſt anno 1525. de quo Licetus *lib. 2. de Monſtris cap. 2.* & aliud Villæ francæ in Vaſconia natum, anno 1565. de quo Paræus *lib. 24. cap. 6.* & his ſimilia.

Secundo, vitalia non ſolent eſſe, quæ præcipuas
partes geminatas habent, ut quæ bicipitia, aut bi- 7
corpora ſunt, quorum plura variis temporibus conſpecta, ex quorum numero vix unum, aut alterum vitam ad perpaucos annos protraxiſſe compertum.

Tertio, quæ ex corrupta, aut vitioſa materia con- 8
flantur, & ea de re valde infirma atque infortunata ſunt; ut verbi cauſa, quæ ex humana in brutinam figuram denegare ob id conſpiciuntur, & figura ſunt valde abſurda, ut quæ raninum caput aut caninum aſpectum ſortita ſunt, quale nobilis quædam primipara annis præteritis eſt enixa hic Romæ, & alia ad hunc modum.

Quarto, quæ ob abſurditatem conſtitutionis
membrorum difficilem partum Matri conciliant 9
qualia ſunt quæ diximus, præcipuas partes geminatas ſortiri, quæ vix integra prodire in lucem poſſunt.

Quinto, quæ non juſto tempore eduntur, ſed 10
hæc duo poſtrema non ob id intereunt, quod monſtroſa ſint, nempe ab intrinſeca cauſa, ſed ab extrinſeca; quia utraque cauſa hoc eſt, & partus difficultas, & abortus omnibus partubus etiam nihil monſtroſitatis præ ſe ferentibus eſt exitialis; cum neque ullus partus juſto tempore non editus, nec qui multum negotii matri in naſcendo faceſſit, ipſeque multum in ea ſe actione exagitat, vitalis eſſe conſueverit.

SUMMARIUM.

1 *Incubos, & ſuccubos dari.*
2 *Dæmones coitus voluptate, aut propagationis deſiderio non detinentur.*
3 *Dæmones ſemen habere, & fœcundos eſſe ridiculum;*
4 *Incubi, & ſuccubi non generant, & n. ſeq. 5. & 6.*
7 *Seminis ſpirituoſa ſubſtantia illico evaneſcit,*
8 *Mulieres dicentes ſe ex Dæmone concepiſſe, vel illuduntur à Dæmone, vel illæ aliis illudunt.*

9 Gi

9 *Gigantes an ex Incubis.*
10 *Pro filiis Dei ſacra hiſtoria qui accipiantur, & ex quibus generati Gigantes.*
11 *Nati ex Incubis an aliquid peculiare ob id habere debeant à cæteris hominibus.*
12 *Ex Incubis non debent generari Gigantes.*
13 *Filius ex incubo ſuſceptus, hominis eſt, cujus eſt ſemen, non Incubi.*
14 *Nec quoad corpus, nec quoad animum quicquam peculiare habere debent nati ex Incubis.*
15 *Sprengeri opinio reprobata.*

QUÆSTIO VII.

De Partu ex Incubis ſuſcepto.

1 DAri Incubos & Succubos Dæmones, qui ſub virorum ſpecie cum mulieribus, & ſub ſpecie mulierum cum viris coitum exerceant, & alias firmavimus, & eam quæſtionem longioribus diſcutit Mart. Delr. *l. 2. diſquiſ. Magic. quæſt.* 15. & Perer. *in Geneſ. libro* 8. *diſp.* 3. præter quamplurimos alios tam vetuſtiores, quam recentiores Theologos, & ex Juriſconſultis Torreblanc. *Dæmonog. lib.* 2. *cap.* 30. & noviſſime Carranz. *de Part. cap.* 20. *qu.* 10. Neque
2 ob id, quod Dæmones Incubi, & Succubi fiant coitus voluptate vel propagationis deſiderio detineri illos dixeris, ſed hæc ea de cauſa machinari, ut homines enormibus laſciviis, ac fœdiſſimis Veneris delectamentis irretiant, atque illaqueent. Dæmones enim, cum ſpiritus ſint neutro horum moveri ad hæc patranda cenſendum; neque enim ſperma habent, neque ſucceſſionem in prole quærunt,
3 cum immortales ſint; unde deridenda Marci illius opinio, de qua præ cæteris Cælius Rhodig. *lib.* 2. *lect. Antiq. cap.* 6. volentis Dæmones ſemen habere, ac fœcundos eſſe. Licet autem apud citatum Delrium Cardanus ex Medicis, & Ponzinibius ex Juriſtis, & alii apud eundum Delr. *in comm. Herc. Fur. Senec. nu.* 447. contrariæ ſententiæ adhæſerint, tamen, ut recte ille addit, minimi facienda eorum opinio. Quemadmodum neque nos à veritate amovere debent Martin. Weinrich. *de Ort. monſtr. cap.* 11. Joan. Wirus apud Ronſſejum, & ipſe Balduin. Ronſſejus *de hum. vitæ primord. cap.* 11. qui acriter in hanc opinionem invehitur, abſurdam eam exiſtimant? neque etiam alii, ſiqui pro negativa ſententia ſunt, cum affirmativa ſit magis communis Doctorum, de qua teſtatur idem Delr. *ubi ſupra*, utrobique, & eam ſequuntur ex Medicis (nam Theologi magna ex parte conſentiunt) Symphor. Champer. *lib.* 2. *Pract. cap* 7. Marcell. Donat. *hiſt. Medic. mirab. lib.* 4. *cap.* 25. Hucher. *de Sterilit. lib.* 4. *in fin.* Valleſ. *de Sacr. Philoſoph. cap.* 8. Codronch. *lib.* 3. *de morb. veneſ.* Fortunat. Fidel. *lib.* 3. *Relat. cap. ult.* Mercurius *in lib. cui titul. la Commare*, 2. *cap.* 39. Bauhin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 70. *& ſeqq.* Heurnius *de morb. Capit. cap.* 30. Licetus *de monſtr. lib.* 2. *cap.* 73. hanc ipſam ſententiam inſinuat Torquat. Taſſ. *Hieruſal. cant.* 13. *ſt.* 4. *ibi.*

Qui s'adunan le ſtreghe & il ſuo vago.
Conſciaſcuna di lor notturno viene,
Vien ſovrai nembi, e chi d'un fero drago,
E chi forma d'un Hirco informe tiene,
Conſiglio infame, che fallace imago
Suol allettar di deſiato bene
A celebrar con pompe immonde è ſozze
I profani conviti, è l'empie nozze.

Sed Heurnius, Paræus, & Roderic. à Caſtrenſ. & ex Juriſconſultis Ulric. Molit. *de Pyton. mul. cap.* 6. *&* 10. Hieroym. Magg. *Miſcel. lib.* 2. *cap.* 4. Carranz. *de Part. cap.* 20. *q.* 10. Incubos, & Succubos incumbere, & ſuccumbere hominibus credunt, & concedunt: ſed inde ſequi poſſe ullam conceptionem aperta fronte negant. Torreblanca quoque *lib.* 2. *Dæmonolog. cap.* 30. anceps in ea re eſt. Verum undique priori opinioni adhærent Suarez *de ſuperſtit. lib.* 2. *cap.* 16. *n.* 5. Cæſalpin. *in Dæmon. inveſtig. Perip. cap.* 14. *&* 19. & alii Medicorum; & ex Juriſconſultis Grilland. *de Sortileg. qu.* 7. *nu.* 12. & nonnulli, quos tam Delrius, quam Bauchinus adducunt *locis ſupra citatis*. Conſentit etiam omni ex parte, ut mihi videtur D. Thom. *in* 2. *ſentent diſtinct.* 4. *art.* 4. dum quærit, an geniti ex hujuſmodi Dæmonum congreſſu ſint majoris virtutis, quam alii homines, & illi adhærent Sprenger, *in mal. maleſ. part.* 1. *qu.* 3 *& part.* 2. *qu.* 1. *cap.* 4. Barthol. Spin. *de Strig. cap.* 6. & ex recentioribus Cardin. Bellarm. apud Oſterman *de Stigm. ſect.* 7. dum putat Antichriſtum eo modo naſciturum. Conimbricenſ. *in primum* de *Gener. capit.* 4. *quæſt.* 10. *art.* 3. eoſque ſequitur Petr. Hortad. de Mendoz. *in ſua Philoſoph. tract. de Gener. diſputat.* 1. *ſect.* 3. §. 22. *& eq.* præterquam quod conſtat etiam ex Sagarum confeſſione, quæ inquiſitæ apertiſſime falſæ ſunt, ſe cum Dæmonibus concubuiſſe, & ex eis gravidas factas peperiſſe, ut maxime videri poteſt *in lib. de tribus Energum. in part. Belg. tract.* 3. *cap* 3.

Sed certe hæc ſententia multis implicita eſt difficultatibus; atque ea tandem tamen pro vera acceptata, datoque quod ex tali concubitu conceptio ſequi poſſit, de prole multa in quæſtionem veniunt, nempe an proles eo modo ſuſcepta ullis ſignis ab aliis hominibus diſtinguatur, deinceps cujus proles ſit dicenda; præterea an aliquid peculiare babeat à cæteris hominibus, non ſolum circa ea quæ ſpectant ad animum; ultra hæc, an inter ſe Succumbæ, & Incubi coire conſueſcant, vel poſſint; an ſuſceptum ab homine ſemen fovere ita valeant, ut in perfectum fœtum evadat: dubia quidem magna ex parte inaniter, ex mea ſententia, excitata.

Sed quoad conceptionem, abſurdiſſimum viſum eſt non modo Medicis quibuſdam, & Juriſconſultis, ſed nonnullis etiam ex Patribus, quos referunt Delrius, Bauchinus, & alii *locis ſupra citatis*, ex Dæmonum concubitu cum muliere ſequi poſſe generationem; hujuſque ſententiæ rationes, & in contrariam ſimul objecta, vide apud præcitatos Auctores; quemadmodum & rationes pro contraria facientes, & objecta in contrarium, præcipue apud Perer. *in Geneſ. lib.* 8. *cap.* 6. *diſp.* 2. *&* 3.

Ego quidem (licet alias *lib.* 3. *harum Quæſtionum. Tit.* 1. *qu.* 9. *n* 5. *&* 19. ex communi opinione contrarium ſenſerim) niſi Sancta Mater Eccleſia aliter doceat, de facto non dari talem conceptionem, & partum exiſtimaverim, immo dixerim in via Naturæ eſſe impoſſiblilem, cum Dæmon non poſſit excedere naturæ creatæ vires non obſtantes ergo ſumma Dæmonis virtute, ac mira dexteritate, & incomprehenſibili, quam dicunt, celeritate, & cautela in ſeminibus à viro deciſis fovendis, illiſque in actum producendis, generationem ex ejus concubitu ſequi poſſe non credo, quia ſpirituoſa ſeminis ſubſtantia non minori momento, cum à ſuo principio fuerit deciſa, & non illico inveniens vas recepta, evaneſcit, & in fœcundum redditur quod reliquum ex ſemine eſt ut percurrit Perer. *ubi ſupra, diſput.* 3. *verſ. Hanc opinionem.* Neque crediderim unquam celeritatem Dæmonis in ſemine adſportando, & iniiciendo in uterum mulieris adæquare poſſe brevitatem temporis, quo ſeminis calor evaneſcit: neque enim in hoc exuperat Dæmonis potentia potentiam naturæ, quia ob ſui inenarrabilem tenuitatem, ſeminis ſpiritus contineri extra conveniens receptaculum, ne per momentum quidem poteſt; & tamen non credendum, Incubum Dæmonem illico atque mulierem ſuperinit, ſemen in illius uterum proiicere, ſed in ipſo actu coitus, ut eis majorem in modum obſequatur, eaſque mulieres oblectet, longiuſculo temporis intervallo inſiſtere, maxime cum neceſſe ſit ad generationem etiam fœminæ ſemen concurrere, unde aliquanto tempore ad hoc ipſum opus erit, ut illa ſemen effundat; in quo tempore quis dicet adhuc ſeminis calorem, & ſpirituoſam ſubſtantiam in ipſo conſervari? Immo neceſſe eſt, omni calore, & ſpiritu illud deſtitui, indicioque ejus rei eſſe poteſt, quod, quæcunque ſagæ concubitum, cum Incubis taſſæ ſunt, referunt ſe ſemen illorum

fri-

ſrigidiſſimum expertas, ita ut diſplicentiam magis, quam delectationem inde ſint conſecutæ. At hoc reſpondet Delrius, *ubi ſuprà qu.* 15. *argumento* 3. hoc non ſemper eſſe verum ſed tunc ſolum, cum Dæmon pro tali à ſuccumbente muliere excipitur.

Sed quid dicendum ad id, quod ſupra innuebam, Dæmonem plurimum temporis aſſumere debet in actu coitus, ut ſuas amaſias magis oblectet? Vel ergo non habet neceſſe ea celeritate, quam dicunt, ad ſeminis conſervationem, vel ſi poteſt conſervare per dimidium horæ quadrantem, vel per minus etiam temporis ſpatium, poteſt etiam conſervare ad annos, ſi libuerit, quod non eſt veriſimile.

Non valent autem contra adducta à Petr. Hurtad. de Mendoz. *in ſua Philoſoph. tract. de Gener. diſp.* 1. *ſect.* 3. §. 23. immo inania ſunt, quæ ex Averrois fabula, & ex ſimilibus aliis, quæ nos alias multo plura adduximus, deducere ille conatur. Magis urgeret quod Conimbricenſ. *loco cit.* ex D. Thom. & ipſe Petr. Hurtado addunt, poſſe Dæmonem efficere, ne ſpiritus illi ſeminis tenuiſſimi exhalent. Sed hoc non videtur poſſibile, quia ſi per quantumcunque modicum temporis poteſt Dæmon ſemen conſervare in ſuo vigore, (neque enim in inſtanti operari poteſt, ut probat Delrius *loc. cit. qu.* 10. *verſ. Quarto nequeunt*) poterit, ut dixi, etiam ad longiſſimum tempus. Quin & fateri neceſſe eſt poſſe etiam illum ſemini huic alimentum præparare extra uterum; & in ſententia eorum, qui ſemen mulieri denegant, poterit hoc ſemen in perfectum fœtum, & hominem deducere, cum facilius multo ſit illi conveniens alimentum ſubmini-
8 ſtrare; quam in ſuo robore illud ſervare extra naturalia conceptacula: ſed hæc non videntur factu poſſibilia, imo omnino inveriſimilia.

Ad confeſſiones autem ſagarum, quæ referunt ſe ab Incubo Dæmone compreſſas, & inde gravidas effectas, dehinc peperiſſe, dicendum videtur, quod vel illis Dæmon illuſit, vel illæ alii illudunt. Nam poteſt Dæmon facere, ut ex ſe gravidas ſeipſas credant, ventremque tumentem effingere, dehinc tempore partus alienos fœtus undecunque ſubreptos illis ſupponere; vel eas ex homine prægnantes ita perſuadere, ut ex ſeipſo in ventre habere ſe credant. Atque ita ſalvari credo nonnullas hiſtorias, de quarum veritate non videbatur dubitandum, & ſic etiam fieri poſſe exiſtimo, ut Succubus Dæmon in utero habere ſe effingat, ac etiam ut ſuo tempore parere videatur, aſſumens, ut in ſuperiori, ſubreptitios pueros, & ſibi ſupponens, ut percurrit Delrius, *ubi ſupra*.

Ad exempla autem Antiquorum, quæ adducuntur in contrarium, efficta omnia eſſe dixerim, meraſque fabulas. Jovem modo in forma Tauri nunc in forma Cygni, modo ſub ſpecie Aquilæ, nunc mutatum in Amphitryonem, modo in Dianam, Martem ſub forma Militis, alioſque Deos ſub aliis formis varias mulieres compreſſiſſe, neſcio quam facti realitatem nobis promittat, ita ut inde quicquam pro ſufficienti rei probatione deduci poſſit. Neque Platonis auctoritas *in Cratylo*, allata etiam à Delrio, *in comm. ad Herc. fur. Senec. n.* 447. dicentis Heroes omnes, vel ex amore Deorum erga mulieres, vel ex amore Dearum erga viros eſſe progenitos, quicquam huic opinioni opitulatur, cum ille ſecutus ſit in hoc fabuloſas Poetarum traditiones, licet hoc videatur conforme Sacræ Scripturæ narrationi de Heroibus, viriſque potentibus, ac Gigantibus factæ.

9 Sed quæ de hujuſmodi viris fortibus, & Gigantibus Sacra narrat hiſtoria, conceptis ex congreſſu filiorum Dei cum filiabus hominum, non intelligi de hoc Dæmonum Incuborum, & Succuborum concubitu, ut arbitratur Valleſ. *de ſacr. Philoſ. cap.* 8. & tenet univerſa Theologorum Schola, ut teſtantur idem Delrius *ubi ſæpe*, & ex Medicis Roderic. à Caſt. *de Nat. mul. loc. cit.* Mercurius *lib.* 2. *della Comm. cap.* 39. & ex Juriſconſultis Hieronym. Maggius *lib* 1. *Miſcell. cap.* 4. *in princ.* & licet D. Auguſtin. *lib.* 3. *de civit. Dei cap.* 4. quaſi dubius hoc indeciſum reliquiſſet, tamen *lib.* 15. *ejuſdem, cap.* 23. eandem quæſtionem reproponens, eam determinavit, docens, quinam per filios Dei in ſacra Scriptura accipi debeant. Certe Conimbric. *loc. alias cit. in* 1. *de Gen. & corr. cap.* 4. *q.* 10. *art.* 3. & Pererius *in Gen. lib.* 1. *cap.* 6. *verſ.* 2. & Torreblanc. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 30. Joan. Seldenus J. C. *de Diis Syris in proleg. cap.* 3. & *Joan. Jacobus Boiſſard. de Magia, cap.* 7. & alii celeberrimam opinionem eorum in medium afferunt, qui per filios Dei, filios Seth intellexerunt, per filias autem hominum filias Cain, & rationes pro hac ſententia adducunt: quam ſequitur etiam ex noſtris Roderic. à Caſtr.
de nat. mul. lib. 3. *part.* 1. *cap.* 6. quæ tamen non ca- 10
ret difficultate, ſi quidem quicunque per filios Dei, homines qualeſcunque intellexerunt, illud inexplicabile, arduumque in hoc offendunt, quod demonſtrare nequeant, quanam potiori ex ratione hi homines, vel quod eſſent, boni, vel quod eſſent ex filiis Seth, & vocarentur Dei filii, debuerint generare Gigantes: Nam quod ſupponunt nonnulli, filios Seth fuiſſe ſtaturæ proceræ, & viribus præpollentes, non probatur, imo ſcimus Noe filioſque ex ſtirpe Seth, non diſſimiles ab aliis hominibus extitiſſe, cum nihil habeamus memoriæ proditum in contrarium, ut habere nos neceſſe eſſet, præterquam quod filios aliis hominibus proceriores non generarunt: alias, cum omnes, quotquot fuimus, poſt diluvium, ex Noe ſimus progeniti, vel omnes, vel magna ſaltem ex parte, giganteæ ſtaturæ eſſe deberemus. Neque magis ſatisfacit id, quod ex Hieron. Vecchietto. *lib.* 3. *de anno primit. mund. cap.* 2. *in fin.* affert. Carranz. *de Part. cap.* 17. *nu.* 52. nempe Sacram Paginam vocaſſe quoſcunque homines, filios Dei, ex eo, quod eſſent rationis participes, qui cum ex mulieribus, quaſcunque vellent, ſibi eligerent, & cum eis miſcerentur, cum maxime adamarent eas, quæ magis ſibi ſanguine proximæ erant, ut proprias filias, ſorores, matres, factum eſt, ut ex tanta delectatione uberrimum ſemen in coitu excernerent, & ſic generarent Gigantes; quod tam facile dicitur, quam facile ab hoc Doctore in medium producitur, nam ſi ſic eſt, quotieſcunque conjuges ſummopere in coitu delectantur, ut inter amantes fit, Gigantes deberent generari. Sed neque ex eo, quod eſſent robuſti & potentes, debuerunt generare Gigantes, nam non major cauſa eſt, cur in præſentiarum viri potentes, & robuſti, & anteactis ſimiliter temporibus non debuerint, ut tunc temporis Gigantes procreare.

Multo minus autem videtur concedendum, per filios Dei intelligi viros ſtaturæ proceræ, nempe Giganteæ; nam inane hoc eſſet, volente ſacro textu demonſtrare, quanam ratione procreati ſint Gigantes: nam ſi jam erant homines Giganteæ ſtaturæ, quid novi jam demonſtrare debeat hiſtoria ſacra de eorundem generatione? Sed vere mihi videtur, ſalvo ſemper meliori judicio, ſacram hiſtoriam id ſibi voluiſſe docere, quanam ratione Gigantes fuerint procreati, cum antea omnes homines ad eam ſtaturam non accederent: dicebat ergo, *Poſtquam enim ingreſſi ſunt filii Dei ad filias hominum; illæque generarunt, iſti ſunt potentes à ſæculo viri famoſi*; hoc eſt, cum antea non extitiſſent Gigantes, procreati ſunt, poſtquam filii Dei congreſſi ſunt cum filiabus hominum, (alias Filii Dei in ſacra pagina, ut *Job. cap.* 1. *verſ.* 6. vocantur Angeli ipſi,) Unde, ut verum ingenue fatear, perdifficilis videtur ejus loci intellectio, & ad Theologos releganda, nam quæ hactenus adducta ſunt, nulla ex parte ſatisfaciunt. Videtur enim ſacer textus, innuendo, quod Gigantes generati ſint ex hoc congreſſu filiorum Dei cum filiabus hominum, aliquid nobilioris notæ, quam hominibus conveniat, abſque dubio his Dei filiis tribuiſſe, ob quod non conſuetæ ſtaturæ, & virtutis homines, ſed Giganteæ, & virtutis eminentioris generaverint; quod quid ſit, cum, quæ allata ſunt prædictis non conveniant, non eſt meum, ſed ſacræ Theologorum ſcho-

ſcholæ determinare. Nobis ſatis pro nunc ſit plures negaſſe, atque eos quidem ſummæ auctoritatis viros, eo in loco ſacrum textum hujuſmodi Incuborum commercium cum hominibus inſinuare voluiſſe.

11 Sed demus, utcunque ex tali concubitu generationem ſequi poſſe, & ad ſecundum quæſitum reſpondeamus. Semen, ex quo mediante Incubo fieri ſupponitur hæc generatio, cum ab homine ſit deſumptum, & nihil ei à Dæmone de ſuo communicetur, hominem generabit nihil omnino ab aliis hominibus differentem, ſed ei tantum ſimilem, ex quo ſemen deciſum fuerit, vel Matri, in cujus utero conceptus, & ad perfectionem fuerit deductus. Niſi ergo vitium ullum in ſeminibus aut materno ſanguine ſit, (quod tamen communicari poſſe à Dæmone ipſius ſeminibus, & ſanguini non inficior) fœtus ex hoc congreſſu ſuſceptus nullum peculiare ſignum habebit, quod illum à cæteris hominibus
12 pro nato ex incubo palam faciat. Neque majorem cauſam eſſe exiſtimaverim, cur Gigantes, ex hujuſmodi congreſſu, aut alias nati ſint, aut naſci debeant, vel Heroes cæteris hominibus præſtantiores oportet enim ſemen ab ipſo incubo Dæmone aliquid majoris virtutis, & excellentiæ adipiſci, ob quod ad Heroes potius, & Gigantes generandos aptum eſſet; quam ſemen conſuetæ coditionis hominum. Cum ſemen igitur illud hominis ſit, ut dixi, (nam Dæmones aut quoſdam, aut omnes ſemen habere, quis unquam firmaverit, niſi inſulſæ quorundam opinioni adhæreat, de qua poſt alios Perer. *in Genſ.lib.*8. *c.* 6. *diſp.*2.) certe ſecundum virtutem à parte ſemini communicatam, & ſecundum ejus virtutis gradum, fœtum fortem, aut debilem, magni ac proceri, aut parvi & puſilli corporis, quan-
13 tum ad paternum ſemen ſpectat generabit, cum filius hominis ſit fætus inde ſuſceptus, non Dæmonis; qui generare nequit, ut poſt alios dicunt etiam Conimbr. *in* 1. *de Gener. cap.* 4. *qu.* 10. *art.* 3. & Petr. Hurtad, de Mend. *de Generat. diſput.* 1. §. 12. *ſect.* 1.

Scio quid D. Thom. *in* 2. *ſentent. diſt.* 4. *art.* 4. ex quo Spreng. *in mall. malef. part.* 2. *qu.* 1. *cap.* 4. qui in parte aſſentitur, & poſt alios ex noſtris Medicis Valeſ. *de ſacr. Philoſoph. cit. cap.* 8. & ex Juriſconſultis Torrebl. *lib.* 2. *Dæmonolog. cap.* 31. *num.* 19. attulerint; poſſe nempe Dæmones ſeligere humanum ſemen, non qualecunque, ſed robuſtiſſimum, calidiſſimum, & quantitate plurimum. Id vero eis facile eſſe conquirere deligendo homines robuſtos & calidos multoque ſemine effluentes, quibus ſuccumbant, deinde & mulieres ſimilis conditionis, quibus incumbant; ſic voluit Valleſius fuiſſe procreatos Gigantes illos, de quibus in ſacris, ſed præterquam quod hoc gratis dicitur, cum jam nullus inficiari queat, quod generatio Gigantum, qualitercunque à Dæmone per applicationem ſeminum hujuſmodi naturæ procurata, virtute tamen hominum fiat, ſeu humanorum ſeminum, non ipſius Dæmonis, jam non major ratio erit, cur de præſenti Gigantes alicubi non generentur, quis enim inficiabitur, dari, ubique terrarum robuſtiſſimos, calidiſſimos, & multo ſemine affluentes viros, qui ſimilis naturæ mulieribus jungantur, & inde prolem ſuſcipiant. Concedam tamen, quicquid ſibi aſſumit Valleſius, (licet de mulieribus contrarium videmus, cum eæ, quæ cum Dæmonibus congrediuntur, plerumque deformes, vetulæ, vietæ, cæteriſque debiliores exiſtant) ſed quid inde, num ex concubitu Gigantes generabuntur? at hoc de præſenti non videmus, cum videre nos aliquando eſſet conveniens. Num id ſibi voluit Valleſius, Dæmonem ex Gigantibus, qui in Mundo, ubicunque terrarum reperiantur, ſemina hujuſmodi furari; ſed & Giganteas fœminas, quibus incumbat eligere illum oporteret, forte enim aliæ fœminæ non tantum ſanguinis giganteo ſemini ſubmiſtrare poterunt, quanto, ut ad giganteam proceritatem fœtus deveniat, indigebit. Forte neque uteri aliarum Mulierum Gigantei ſeminis capaces erunt ſed nimis anguſti, ut in eorum civitate giganteus fœtus augeri poſſit; licet nonnullos ex Gigantibus, quos aliquando extitiſſe accepimus, ex parentibus naturæ etiam mediocris natos enarrant, & non admodum robuſtis; & præter alios Giganteæ ſtaturæ mulierem ex parentibus conſuetæ magnitudinis, Romæ natam ſe vidiſſe teſtatur D. Aug. *de Civ. Dei, lib.* 15. *cap.* 23. Sed quid quod Giganteum ſemen ad Gigantes ſufficiens non ſemper eſt? conſtat enim Samogethas homines corpore ut plurimum procero, ac prægrandi, perſæpe pumiliones generare, ut refert Card. *lib.* 1. *de varier. cap.* 4. Præterea, cum conſtet, hiſce temporibus maxime vigere Incubos. & Succubos, & multo magis, quam ſæculis retro actis, ut probat Spreng. *in mall. malef. part* 1. *qu.* 1. *cap.* 4. *&* *alibi*, oporteret plures in præſentiarum Gigantes procreari, quam fuerint ante procreati, & tamen contrarium experimur.

Neque ergo quoad corpus, neque quoad animum, 14
(ſi nihil aliud intervenire aliunde ſupponamus) nati ex congreſſu Incuborum cum mulieribus, quicquam melioris conditionis, aut deterioris ſortiri debent, quam cæteri hominum, ſed pro ſeminum, & materni ſanguinis natura, tam quoad corpus, quam animum, ſibi debitas conditiones, ac propenſiones habere. Unde duplici ex capite falſa apparet Spren-
geri ſententia *loc. cit. part.* 2. *qu.* 1. *l cap.* 4. putantis, & 15
generationem talem eſſe poſſibilem, & prolem inde naſci à Dæmone infectam, & quod pejus multo eſt, & à veræ Philoſophiæ dogmatibus alieniſſimum, putat quod malefica viro juncta, & ex viro concipiens, per maritum nempe imprægnata (hæc enim ſunt ejus verba) poſſit per commixtionem alterius ſeminis ab Incubo ſuſcepti fœtum inficere. Quod tamen qui ſic naſcuntur, aut naſci jactantur potius, ex Dei permiſſu ſint pejoris naturæ & conditionis, ob hujuſmodi coitus abominationem, quam cæteri homines, ego non detrecto, ſed ſi in via Naturæ loquimur, certe non aliter ſeſe res habebit, quam quomodo recenſui, ſi unquam talis generatio poſſet ſuccedere, quod non facile admiſerim. Pejoris conditionis aliquando poſſe eſſe puto, qui ex mulierculis, quæ cum Dæmonibus congrediuntur, orti ſunt, non quod inficiantur à Dæmone, ſed quod malitia matris faciat eos propenſos ad iniquitatem, non tamen cogat.

Denique Succubos, & Incubos inter ſe coire, aut Succubos ſemen fovere, ac enutrire poſſe, vel, ut cum Delrio loquar, ſuccubum Dæmonem ad debitam magnitudinem fœtum deducere, ac parere, aliaque his ſimilia perficere, neque ego credo, neque quemquam ſolida doctrina munitum ſibi perſuadere poſſe crediderim, & ſi quando accidiſſe narretur, Dæmonis illuſionem interveniſſe putarim.

SUMMARIUM.

1 *Hermaphroditi qui dicantur.*
2 *Hermaphroditorum quatuor ſpecies.*
3 *Alia Hermaphroditorum diſtinctio.*
4 *Tertia Hermaphroditorum diſtinctio.*
5 *Fœmina aliquando Penem emiſerunt.*
6 *Hermaphroditorum à genitalium conformatione diſtincti.*
7 *Eorundem à potentia coeundi diſtinctio.*
8 *Eorundem diſtinctio generandi.*
9 *Baptizans, fœminam putans ſe baptizare maſculum, fœmina non dicitur baptizata, & vice verſa.*
10 *Hermaphroditi an ſint monſtra, & numeris ſeqq.*
13 *Hermaphroditi nullo ſexu conſpicui in cenſu Eunuchorum habendi.*
14 *Hermaphroditi qui ſint irregulares.*
15 *An dentur, & quæ ſint ſigna diſtinguentia marem Hermaphroditum à fœmina. & num.* 16. *&* 17.
18 *Quinam Hermaphroditi pro maribus, qui vero pro fœminis habendi.*
19 *Teſtes extra apparentes marem oſtendunt.*
20 *Excretio menſtrua cum carentia Teſtium facit evidentiſſimam probationem fœminini ſexus.*
21 *Mas an in fœminam degenerare poſſit.*
22 *Natura ſemper tendit ad perfectiora, die autem ut num. ſeqq.*

24 *Her.*

24 *Hermaphroditus eodem tempore in utroque ſexu perfectus an dari poſſit.*
25 *Senecæ locus de fœminarum ſui temporis in honeſtate, & laſcivia.*
26 *Adam an fuerit Androgynus.*
27 *Hæretica quorundam opinio de ſexuum in diſtinctione ante peccatum Adæ.*
28 *Ante Evæ formationem fœmina erat in viro.*
29 *Non eſt impoſſibile dari Hermaphroditum, qui agere, ut vir, & pati poſſit, ut fœmina.*
30 *Impoſſibile eſt dari Hermaphroditum, qui generet in ſe & in alio.*
31 *Duplicem ſexum ſortiti, ratum unum, irritum alium habent ex Ariſtot.*
32 *Sodomia, quid?*
33 *Adam debuit ſolus à Deo creari & cur, remiſſivè.*
34 *Duo genitalia ejuſdem ſexus in eodem animali cur non reperiantur.*
35 *Hermaphroditus an irregularis.*
36 *Hermaphroditi quando ſint irregulares.*
37 *Hermaphroditi omnes irregulares.*

QUÆSTIO VIII.

De Hermaphroditis.

DE Hermaphroditis alias incidenter verba feci,
in hac autem quæſtione, ad quam proprie univerſum hoc argumentum ſpectare videtur, de illis
1 ex profeſſo loquar. Dicuntur Hermaphroditi, qui
ſexu ſunt indiſtincti, nempe qui vel neutrum, vel utrumque habere videntur, & hoc nomine hic comprehendi volo quouſcunque, qui aliquo modo in ſexus qualitate dubium excitare poſſunt. Horum autem quatuor ſpecies conſtituunt, quicunque de illis verba faciunt, ut ex vetuſtioribus Paul. *lib.* 6. *c.* 69. & Avic. 20. 3. *tract.* 1. *c.* 43. & ex recentioribus Manard. *lib.* 7. *epiſt.* 2. Paræus *lib.* 24. *cap* 4. & inter alios Profeſſores, eandem habet diviſionem Cælius. Rodig. *lect. Antiq. lib.* 15. *c.* 10. & ex Juriſconſultis noviſſimus Carranz. ex eod. Paræo. *de Part. c.* 17. *nu.* 67.

Conſiderant vero tres ſpecies in viri, unicam in
fœminis: In viris prima eſt, cum in Perinæo (hoc
2 eſt, ſub radice Penis, in ſpatio, quod eſt inter ip-
ſum, ſeu inter ſcrotum, & Anum, hoc enim dicitur Perinæm, non Coles, ut male Cælius ex Theodoro, Aretæus *lib.* 2. *Acut. c.* 11. Gal. *comm.* 3. *in lib. Hipp. de Artic. part.* 45.) muliebre pudendum conſpicuum eſt. Secunda ſpecies eſt, cum idem pudendum muliebre apparet in ſcroto habens exile foramen, & à quo nihil omnino prodeat. Tertia ſpecies eſt cum ibidem exiſtente eodem pudendo muliebris, ex ejus orificio urina effunditur, aut etiam aliqua excretio menſtrua. Et hæc ſpecies Hermaphroditorum dicuntur conſiderari in viris, quia ſic conſtituti pro viris habendi, neque dubium in ea re intercedere debet, neque forte de his Leges ambigere credendum, ut latius infra. Quarta ſpecies in fœminis conſiderata, (quod ſic conſtitutæ fœminæ vere ſint) eſt cum in ſuperna parte muliebris pudendi, nempe in ima pube, ubi magna pudendi rima ſuum deſumit principium, Penis aliquis, vel quid Peni ſimile apparet.

Sed multo accuratius nonnulli alii Doctores has
3 Hermaphroditorum ſpecies deſcripſerunt; de qui-
bus luculenter Bauchinus *de Hermaphrod. lib.* 1. *c.* 4. & Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 12. Mihi tamen placet plures facere Hermaphroditorum diſtinctiones. Et primo Hermaphroditorum alii in primo ortu ſeſe produnt, alii inſtantibus primo menſtruis, vel quandocunque. Rurſus priorum alii in maſculino ſexu; alii in fœminino, alii tandem in utroque prævalent; quin & alii mareſne, an fœminæ potius ſint, non manifeſti fiunt, utroque ſexu, quod oculis uſurpare liceat, orbati. Poſteriorum plerique, ac pene omnes dixerim, Mares ſunt, nempe qui in prima menſium eruptione mentulam exerunt, ut pleriſque eveniſſe eſt notiſſimum. Pauci quidem admodum ſunt prorſus fœminæ, ut quæ jam uterum geſtarunt. Sed tam ex validitate nativi caloris, quam adſcititii aucti inſuper ex dimiſſione coitus; menſtruorum intempeſtivo defectu, & hujuſmodi, ſimile quid virili membro exerunt: & ſemiviri apparent. Sed in prioribus Teſtes aliquando cum mentula exiliunt, in his vero mentula ſola, aut quid ſimile membrorum nempe, vel carnea excreſcentia, ſed molis exilis, teſtibuſque omnino deſtituta.

Præterea licet diſtinguere omnes Hermaphrodi- 4
tos quadrupliciter: primo à conformatione genitalium; ſecundo, à ſitu eorundem; tertio, à potentia coeundi; quartò à potentia generandi. A genitalium conformatione diſtinguuntur, qui nonnulli neutrum ſexum, ut Natura requirit, recte conſtitutum habent; alia contra utrumque recte ſaltem quoad externas partes; alii denique unum naturaliter recte conformatum, alium nequaquam. A ſitu diſtinguuntur, cum alii ſexum habeant unum ſub alio, alii unum in alio, alii vero ambos lateraliter poſitos. A potentia coeundi diſtinguuntur, quia nonnulli ſunt potentes in alterutro tantum ſexu, alii in utroque, alii in neutro. Sic, eodemque modo diſtinguuntur à potentia generandi: quæ omnia in proceſſu ſermonis exemplis & hiſtoriis illuſtrabimus.

In primo ortu multos apparuiſſe Hermaphroditos eſt notiſſimum, neque ulteriori indiget teſtimonio, quod vero fœminæ nonnullæ, vel quæ fœminæ apparebant, in Mares evaſerint; & ſic Hermaphroditos ſe inſtante pubertate, vel inſtantibus menſtruis prodiderint, non minoris famæ, quam de ſuperioribus hiſtoriæ teſtantur, quas his tranſcribere ſuperfluum videtur.

Porro in quo ſexu prævaleant Hermaphroditi, palam fiet, cum de potentia coeundi loquar, & exempla, ac hiſtorias ad eam rem afferam. At eos Hermaphroditos Mares vere eſſe, quibus inſtantibus menſtruis virile membrum exilit, manifeſtum eſt, ut Areſcuſæ evenit apud Plinium *lib.* 5. *cap.* 4. Lucio Coſſitio, & aliis apud eundem, & ſuperiori ætate duabus ſororibus Salernitanis, de quibus Fulgoſius *apud Schenckium*, & Mariæ Pacechæ *apud Amat. Luſit. curat. med. cent.* 2. *cur.* 39. & aliis, quorum hiſtorias vide recollectas per Schenk. *lib.* 4. *Obſ. in princ.* & per Bauchin. *de Hermaphrod. lib.* 1. & inter Juriſconſultos, per Majol. *de Irreg. lib.* 1. *c.* 27. *n.* 6. ita non injuria velit Licetus, hos non eſſe vere Androgynos ſeu Hermaphrodito, ſed Pſeudoandrogynos habuiſſe tantum maſculinum ſexum intus latentem, ob caloris pauperiem.

Quinetiam, addam ego eos quoque, qui in pubertate penem exercentes tamen in perfectos viros evaſiſſe, non videntur eſſe tamen vere Mares, ſed ob eandem caloris inopiam non potuiſſe virilia extra prorſus ac omni ex parte exilire, ut Annæ illi evenit, de quo in fine hujus tituli. Nimis tamen prima fronte refragari videtur tot experientiis, tantorumque clariſſimorum virorum teſtimoniis, Clementis Alexandrini Mercurial. *lib.* 6. *var. lect. cap.* 20. Mercat. *lib.* 2. *de virg. & vid. aff. cap.* 10. Nancelii *lib* 8. *Analog. Microc. ad Macroc. cap.* 8. *verſ. Ego vero* & Pinæi *de not. virg.* ſententia; quæ non admittit ullas unquam fęminas in Mares evadere, ſed id ſemper per Obſtetricum errorem contingere, aut aliquem Naturæ defectum, in quibuſdam autem penem nullum apparere, ſe uteri potius prolapſum fieri ex quo penem exercere videntur, quod maxime voluit Mercatus. At Galenum tam aperta fronte Hermaphroditos negaſſe; ut dicit Carranz. *lib. de Part. c.* 17. *num.* 69. omnino à vero abeſt. Loco enim ab eo citato *lib.* 2. *de ſem. cap.* 3. *in fin.* id dicit, aliquos fictores Hermaphroditos effingere, qui utraque genitalia membra, tam maris, quam fęminæ integra habeant. At abſurdiſſimum eſt, quod hic Juriſta addit, Galenum negaſſe adeo maris, & fęminæ divulſa membra eſſe poſſe, ut alia in maris, alia in fęminæ ſemine poſſint contineri: nam nihil omnino hoc ad rem ſuam facit, neque intellexit hic homo, quid Galenus ſibi voluerit; quod mirum non eſt de Legulejo hoc Philoſophicis contemplationibus ſeſe

audacter immiſcente. Inibi certe Galenus contra Empedoclem diſputat, volentem divulſas partes in maris, & fœminæ ſeminibus ineſſe, quod Galenus tanquam quid abſurdum, & impoſſibile refellit; ſed quid hoc ad Mercurium, aut quid ad comprobandum Galenum Hermaphroditos negaſſe, eum adducit hic de ſeminum miſcella loquentem?

Sed ad penſum noſtrum, certe fœminas (nempe inquam vere fœminas, non apparentes, ut ſupe-
5 riores) virile membrum, ſeu quid illi ſimile aliquando emiſiſſe, etiam poſtquam non ſemel concepiſſent, teſtantur hiſtoriæ à Pontano relatæ apud Schenck. *ubi ſupra*, & apud Marcell. Donat. *lib. 6. hiſtor. Med. mirab. cap. 2.* & Bauhin. *loc. cit.* has tamen pro fœminis ſemper habendas, non ſolum teſtari poſſunt Teſtium, Barbæ, & pilorum in locis conſuetis carentia, & alia, de quibus agam, cum loquar de ſignis diſtinctivis ſed maxime perfectionem fœminini ſexus demonſtrat uſus venereorum per fœmineum ſexum, & multo magis conceptio. Satis ergo pro nunc id ſit adnotaſſe, mulieres ita in mares evaſiſſe ut pleriſque id Clitoridis beneficio ſucceſſerit, ut nonnulli ſentiunt Anatomici, & pluribus demonſtrat exemplis Joan. Riolan. *c.* 9. unde non vere mares evaſerunt, cum neque verum Penem emiſerint, & teſtes illis foras non proſilierint.

6 Porro eorum Hermaphroditorum, quorum diſtinctio deſumitur à genitalium conformatione, aliquos diximus neutrum ſexum recte conformatum ſortiri, ut exemplo eſt Cingata, de qua Columb. *Anat. lib.* 15. & fratres illi duo, de quibus in fine tituli, quibus imperfectus uterque ſexus contigit. Aliquos etiam dixi nullum habere inſignem ſexum, qualis fuit fœtus ille, quem diſſecuit Joan. Faber, in Xenodochio S. Spiritus; hic enim nullum ſexum præ ſe ferebat, licet dehinc fœmella apparuerit in diſſectione cadaveris, & geminum uterum habere. Tale etiam fuit monſtrum illud Dantiſcanum, de quo Joachim Olhaf. apud Bauhin. de *hermaphrod. in fin.* Non diſſimilis etiam erat is Hermaphroditus de quo Haly Rodoam apud Schenck. *lib. 4. Obſerv. in princ.* qui nullo ſexu erat conſpicuus: ſed aſpectu, & moribus ſimilis erat caſtrato: & apud Paræum habetur Monſtrum bicorporeum, nullo ſexu inſigne, & aliud ſimile natum eſt anno 1610. cujus hiſtoriam habes *in fin. hujus tit.* cui par fuit natum anno 1555. apud Licet. *lib. 2. de Monſtr. c.* 22.

Utrumque autem ſexum quaſi recte conformatum habent, ſeu habere ſaltem videntur ij Hermaphroditi, qui in utroque ſexu ſunt potentes qualis forte fuit Montui Hermaphroditus, de quo Bauhin. & Schenck. & qualis etiam fuit Aſinus, quem Romæ vidi, cujus hiſtoriam infra annectam. Notiſſimi tandem ſunt, qui alterutrum tantum ſexum conformatum recte habent, ſed inter ſe in hoc differunt, quod, ut dixi, eorum alii Mares ſint, alii fœminæ, priores Androgynos, poſteriores Gynanthropos appellari ex Domino de Val. dicit Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 12. & huc referri poteſt ea differentia, quam primo ex aliorum ſententia attuli, & de his dicebat Ariſtoteles (cui forte aliæ ſpecies cognitæ non fuerunt) eos alterum ſexum ratum, irritum vero alterum habere, quod tamen non undequaque verum eſſe volunt aliqui DD. nam experientia conſtat & utrumque ratum, & utrumque irritum habere eos poſſe, & de irrito non eſt dubium, tamen Ariſtotelem dicamus intellexiſſe pro raro ſexu illum, cum quo homo poteſt generare; ſic enim verum eſt, quod utrumque ratum habere non poſſunt.

7 Sed & eodem quoque pacto diſtinguuntur Hermaphroditi à potentia coeundi, ut diximus: nam neutro nonnullos valere Cingara Columbi, & Anna ille Pharmacopolæ filius, & forte etiam Carolus, alter ex fratribus Sangeminianis, & alii apertiſſime demonſtrant. Utroque valere Montui Hermaphroditus, aliique oſtendunt; alterutro vero nonnullos valere plura oſtendunt exempla, quæ minime neceſſe eſt repetere, præterquam quod paſſim habentur.

A potentia item generandi diſtinguuntur Hermaphroditi; nam licet ut plurimum vere Hermaphroditi non generent, quia ſi in ſexu maſculino prævalent frigidiores, tamen cæteris maſculis ſunt, & idcirco utplurimum imberbes, & glabri; ſi in fœminino, calidiores quam oporteat, unde menſtruis deſtituuntur ut ex Haly tradit Marcell. Donat. *lib. 6. ſuæ hiſt. med. mir. c.* 2. tamen hoc non eſt perpetuæ veritatis, quia nonnulli cum maſculino, alii cum fœminino ſexu generant; cum utroque vero an ullus generaverit, vel generare poſſit, diſcutiemus infra: licet plerumque Hermaphroditi, vere inquam Hermaphroditi, in neutro ſexu potentes ſint, unde Auſonius *Epigram.* 102. 8

Mercurio genitore ſatus, genitrice Cythere.
Nominis ut mixti ſic corporis Hermaphroditus.
Concretus ſexu, ſed non perfectus utroque.
Ambiguæ veneris, neutro potiundus amore.

A ſitu denique, ut diximus, Hermaphroditi diſtinguuntur, nam alii ſexum unum habent ſub alio poſitum, nempe vel maſculinum ſub fœminino, veluti Mulus ex Mula natus de quo Herod *in Polimn. ſeu lib.* 8. & homo quidam apud Ruffeum *lib.* 5. *de Gen. hom. cap.* 3. & alius apud Bauhin. *lib.* 1. *de Hermaphrod.* vel habent fœmininum ſub maſculino, ut plerique habere conſpiciuntur, & qualem ſortiuntur utrique fratres Sangeminiani, alii vero ſunt, qui ſexum utrumque habent à lateribus poſitum, in quibus adnotarunt Doctores, quod ſexus, in quo prævalent, & quem ratum habent, ſemper à dextris ſitus eſt, irritus à ſiniſtris. Hoc modo conſtituebatur Daniel ille, & qui uxore ducta nunquam cum ea congredi potuit, interim vero à quodam commilitone impregnantes nocte intempeſta cum uxore accubans, ventris doloribus partum præcedentibus, fœmellam enixus eſt, quam ſola dextra mammilla lactavit, ſiniſtra lacte carente: erat enim huic ratus ſexus, nempe fœmininus, a dextris, maſculeus, irrituſque à ſiniſtris de hoc Bauhin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. c* 33. Alii tandem ſexum unum habent in alio, veluti ille, de quo in fine hujus Quæſtionis. Hi tamen ultimo loco recenſiti plerumque, imo ſemper, fœminini ſexus ſunt: in ipſo enim utero, ubi Clitoris apparet: vel etiam poſt urinarium meatum intro progrediendo, vel inſignem Clitorim, vel membro virili aliquid ſimile obtinent, quale ſortiebatur Scortum Romæ famoſſim, de quo in ſeqq. nonnihil. Atque his videor mihi omnes, & quaſcunque Hermaphroditorum ſpecies, ac differentias amplexus, quotquot unquam hactenus vel extiterunt, vel extitiſſe narratur; de quibus tamen omnibus permultæ in medium afferri ſolent quæſtiones. Et primo, num inter monſtra hujuſmodi homines ſint recenſendi, ſecundo an dentur, & quænam ſint ſigna diſtinguentia marem Hermaphroditum à fœmina; Tertio, quinam eorum pro maribus, qui vero pro fœminis habendi, non modo enim multum refert hoc, quoad Baptiſmum, quia ſi baptizatus fœminam putans ſe baptizare maſculum maſculinum nomen ei imponit, aut vice verſa, non dicitur fœmella illa, aut puerulus baptizatus, Petr. Gerard. *ſing.* 90. *nu.* 2. Sed & circa hoc ea omnia in dubium venire poſſunt, circa mas à fœmina, & fœmina à mare diſtinctionem in jure accipiunt. Quarto dubitatur, num quemadmodum ex iis, quæ fœminæ apparent, aliquæ in mares evaſerunt, ſic poſſibile ſit ex maribus in fœminas degenerare. Quinto, num dari poſſit Hermaphroditus utroque ſexu perfectus. Sexto, quid ſentiendum ſit de Hermaphrodito circa corporis deformitatem, an ob eam ſcilicet inhabilitatem, & irregularitatem in aliquibus actibus celebrandis incurratur: & præter eas aliæ inſuper dubitationes proponi poſſunt, quas in ſermonis proceſſu diſcutiemur. 9

Sed quoad primam ex propoſitis, antiquitus Hermaphroditi pro Monſtris habiti, & idcircò tanquam ſiniſtri omnia auguria forent, in mare demergebantur, vel in Inſulam deſertam deportabantur, vel alia quadam ratione, ut cætera Monſtra, expiabantur: ita factum teſtatur Livius, *decad.* 1. *lib.* 3. & *alibi.* Plin. 10

lib.

lib. 7 *Nat. hiſt. c.* 3. quorum plures hiſtorias vide apud ipſos, quas etiam cum aliis pluribus habes recollectas per Schenck. *lib.* 4. *Obſerv. in princ.* Weinrich. *de ort. Monſtr. c.* 50. Marc. Donat. *lib.* 6. *hiſt. med. mir. c.* 2. Laur. *Anotom. lib.* 7. *q.* 8. Nancel. *lib.* 7. *Analog. Micr. ad Macr. c.* 1. Bauhin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. c.* 35. & ex Juriſconſultis apud Tiraq. *de leg. Conn. Gloſſ.* 1. *lib.* 1. *part.* 1. *nu.* 100. *& ſeqq.* & noviſſime apud Carranz. *de Part. c.* 17. *nu.* 69. Sed & Plato *in Convivio, in orat. Ariſtophanis*, id ipſum videtur ſentire, cum nomen Androgyni, ſeu Hermaphroditi infame dicat, ſic etiam Lucret. *lib.* 5. *de rer. nat.* illos inter Monſtra enumerat:

Multaque tunc tellus etiam portenta creare
Conata eſt mira facie, membrique coorta,
Androginum inter utrum, nec utrumque & utrinque remotum, *&c.*

Sed & Cicero *lib.* 1. *de divinat.* pro Monſtris judicavit: Quid, inquit, ortus Androgyni, nonne fatale quoddam monſtrum fuit? Inter Recentiores quoque, Mercat. *lib.* 3. *de Steril. affect. c.* 7. Martin. Weinrich. *ad ort. Monſtr. ubi ſupra*, Roderic. à Caſt. *lib.* 3. *de morb. mul. c.* 11. & Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 2 ex Juriſconſultis autem Majol. *de Irregul. lib.* 1. *c.* 27 *nu.* 4. Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *c.* 17. *n.* 21. & Carranz. *ubi ſupra*, *num.* 68. in eandem ſententiam venerunt. Ac ſi verum eſt Ariſtotelis dictum *lib.* 4. *de Gener. Anim. c.* 4. quod aut deficere, aut ſupereſſe aliquid monſtroſum ſit, Hermaphroditi pro monſtris habendi.

11 Verumenimvero his non obſtantibus, Hermaphroditi monſtra non ſunt, nec pro monſtris à Legibus habentur, ſeu in virorum, vel mulierum cenſu reputantur, à quibus nihil habent peculiare, *l. Quæritur. ff. de ſtat. hom. l. Repetund. §. Hermaphrod. ff. de Teſtib. l. ſed eſt quæſitum in fin. ff. de lib. & poſth. cap. ſi teſtis. § Hermaphrodit.* 20 *q.* 3. & ex earundem Legum auctoritate idem adſtruit ex Medicis Bauhin. *ubi alias c.* 5. In hac controverſia Licet. *lib.* 2. *de Monſtr. c.* 53. voluit non omnes Hermaphroditos indifferenter pro Monſtris habendos eſſe, ſed illos tantum, quibus neuter ſexus ob exilitatem perfectus eſt, aut quibus alter longe à ſuo naturali loco eſt tranſpoſitus: juxta quam opinionem videtur dicendum, Hermaphroditos illos, qui ſaltem alterum ſexum ratum, & recte conformatum habent, non magis monſtroſos eſſe, quam eos, quibus aliquis dignitus manus, vel pedis ſuperflueret, vel quibus pes, aut manus, eſſet diſtorta, aut ſimile quid vitii haberent: hi enim monſtra dici non poſſunt, cum in monſtri conſtitutione requiratur inſignis, enormis læſio, ut jam diximus.

12 Itaque non ſolum in hoc ſenſu monſtra non ſunt Hermaphroditi, qui in utroque ſexu vel in alterutro tantum prævalent, ſed ad rem noſtram, nempe ut pro viris vel fœminis habeantur, & inter eos, vel eas locum obtineant, neque ii monſtra dici debent, qui in neutro ſexu potentes exiſtunt, aut alterum etiam tranſpoſitum habent: ſi quæ enim turpitudo, ac monſtroſitas inde enaſcitur, parum quid facere videtur ad humanæ figuræ, vel cujuſcunque detrimentum; apud leges autem hi tantum partus, qui ſcilicet forma humana deſtituuntur, pro monſtris reputantur, ita ut in numerum filiorum non veniant. Unde falſa apparet Carranzæ ſententia *lib. de Part. c.* 17. *nu.* 66. volentis Hermaphroditum eſſe proprie monſtrum, cum ad nullum effectum pro tali à lege reputetur, neque niſi latiſſimo modo, & impropriiſſime apud Philoſophos pro Monſtro ſit judicatus.

13 Adnotandum tamen primo, eos Hermaphroditos, in quibus nulla ſexus diſtinctio apparet, in cenſu Eunuchorum eſſe habendos: ſervare enim hos hujuſmodi naturam patet experientia, cui ſuffragatur exemplum ex Haly Rodoam ſupra adductum: At quemadmodum Eunuchi fœmineæ naturæ accedunt, quoad animi robur, & corporis conſtitutionem: ita dixerim apud Judices hos Hermaphroditos non tam pro Eunuchis, quam pro fœminis habendos, & idcirco tanquam fœminæ ab iis omnibus eliminandos, à quibus fœminæ eliminari ſolent, aliaque ex parte ſiquæ leges pro fœminis favorabiles exiſtunt, pro his etiam facere exiſtimaverim.

Secundo adnotandum, hoc ipſos Hermaphroditos, ob naturæ imperfectionem, facile pro irregularibus exiſtimandos, quod Canoniſtæ videant; eos certe; qui in utroque ſexu prævalent, non tam ob monſtrificam qualitatem, qua carere eos facile convinci poteſt ex ſuperioribus, quam ob ſcandalum irregulares eſſe manifeſtum eſt, ut percurrit Navarr. *conſil.* 1. *tit. de Æt. & qual. conſ.* 8. *nu.* 3. *tom.* 1. & Majol. *lib.* 1. *de Irreg. c.* 27. *num.* 4. 14

Secundo dubitatio eſt, an dentur, & quænam ſint ſigna diſtinguentia marem Hermaphroditum ab Hermaphrodita fœmina, & unde hæc ſigna petenda ſint? Navarr. *ubi ſup. nu.* 4. voluit hæc ſigna haberi ex potentia, & recte quidem hoc, non tamen recte quod addit, ſtandum ſcilicet eſſe relationi ipſius Hermaphroditi, & multo minus recte ſubjungit, nimirum ſtandum eſſe judicio Medicorum. Quod tamen, inquit, in idem recidit, cum oporteat judicare Medicos ſecundum ea, quæ ipſe de ſe aſſeruerit. In quam etiam ſententiam iis ipſis verbis ire ſe manifeſtum facit Sanchez. *de Matrim. lib.* 2. *diſput.* 106 *n.* 2. Ultima tamen hæc verba clare oſtendunt, inſignes hos Doctores multa circa hoc ignoraſſe Medicis cognita: neque enim deſunt nobis ingenia, abſque eo, quod ſtare debeamus relationi Hermaphroditi, quibus ipſius potentiam aut impotentiam, & in quo ſexu prævaleat, detegamus. 15

Itaque in propoſitis caſibus, quando nimirum ita exilis ſexus uterque eſt, ut modicam, vel quando nullus, ut nullam de ſe ſignificationem præbeat, vel contra ita uterque conſpicuus, ac bene efformatus ut parem habere virtutem cenſeatur, Medici plura ſigna habent, ad diſtinguendum potentiorem ab impotentiori, Navarræ, & Sanchez incomperta. Pareus ergo *lib.* 24 *cap.* 4. & ex ipſo, & Liebautio Bauhin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. c.* 4. & Riolan. *de Hermaphrod. c.* 16. plura ad hoc afferunt, quæ omnia reducenda ad alterutrius ſexus proprietates, nam is, qui majores, efficaciores, patentiores: & numero plures habet ſexus, prævalere dicitur. Deſumuntur vero hujuſmodi proprietates ex mole vaſorum, ex eorundem conformatione, ex naturali ſitu, ex viarum latitudine & anguſtia, ex adnaſcentibus pilis, ex incaleſcentia majori aut minori, in uno quam in alio: ſexus enim, qui prævalet, mole ſemper eſt magis conſpicuus, qui irritus eſt, minus. Sic enim ſexus, qui prævalet in conformatione, ad naturalem formam ſemper magis accedit, & perfectior eſt, contra fit in altero ſexu. Eadem quoque ratione prævalens ſexus ſemper naturalem, ac ſibi debitum ſitum ſervat imperfectus nequaquam, maxime reſpective ad perfectionem: unde fit, quod ratus ſexus ſemper, ut diximus, à dextris eſt, irritus à ſiniſtris, in his, qui eos lateraliter conſtitutos habent: quin & in his, qui unum habent ſub alio, ſuperior ratus, inferior irritus, licet contrarium, ſed perraro, aliquando eveniat. Pili in perfecto conſpicui ſunt, copia, & quantitate, in imperfecto vel nulli vel copiæ, & qualitatis nullius momenti. In rato ſexu, vel potentiori viæ perviæ, & patentes ac penetrantes, in irrito, & impotenti imperviæ, auguſtæ, & minime penetrantes. Quod ſi ambo ſexus imperfecti ſint, unus tamen reſpectu alterius, latitudine, earundem viarum, & penetratione ſe manifeſtum facit: ac denique incaleſcentia ſemper fit in ſexu, qui prævalet, aut ſemper promptior, & citior. Quam ſolam præ oculis habens Navarra, & Sanchez, cætera ignorare ſe patefecit, aut oſcitantes prætermiſiſſe: nam etiamſi in utroque ſexu incaleſcat aliquando Hermaphroditus, ſecundum perfectiorem tamen facillime, ſecundum imperfectiorem difficilius id illi contingit: aut ſi juxta utrumque frigidus homo ſit, is, qui prævalet, ſexus magis naturalem calorem ſervat, & venas magis conſpicuas habet: qui imperfectus eſt, quaſi mor- 16

mortuus languere videntur, & mole etiam non conſiderabili præ perfecto eſt.

Sed & præter hæc, alia nonnulla ad idem de-
17 monſtrandum collimant; habitus enim corporis virilis, vox gravis, ac ſonora, animus ad virilia pronus, impiger, & pathematis viro dignis excitatus, pili in mento, in Perinæo; ſeu Tauro, & ano, mammæ exiles, pectuſve excarne, capitis capilli hirti, breves & duriuſculi, urinæ per Penem excretio, & multo magis ſeminis, Teſtes propendentes, & non prorſus ſpernendæ magnitudinis, aut ſaltem inguinibus adhærentes, virilem ſexum demonſtrant, & maxime teſtes extra apparentes. Contra habitus corporis muliebris mollis, & declinatus, vox exilis, animus, & paſſionibus muliere dignis implicitus, pili in mento, perinæo, in ano nulli, mammæ turgidæ, & pectus carnoſum, capilli capitis promiſſi; tenues, molles, longi, urinæ per conſuetas muliebres vias excretio, per eaſdemque menſtruorum ſuo tempore facta expurgatio, vel apparens etiam ſanguinea evacuatio; Teſtes nulli, nullumque alicubi eorum veſtigium ſe prodens, muliebris certe ſexus ſufficientia indicia ſunt: quod autem Marcell. Donat. *lib.* 2. *hiſt. Med. mirab.* ex Haly tradit, Hermaphroditos non purgari, non habere ſemper veritatem, jam diximus.

Tertia dubitatio eſt, quinam ex Hermaphroditis
18 pro maribus habendi, qui vero pro fœminis: quæ dubitatio remaneret prorſus ſublata ex ſuperioribus, niſi darentur caſus, in quibus nullus ſexus apparet aut uterque apparet imperfectus, aut aliquando apparent tantum Teſtes, membrum vero nullum: præterquam quod membra ſexum conformantia non ſunt cauſæ conſtituentes marem, aut fœminam, aut diſtinguentes inter ipſos, ut ex Ariſtot. probat Tadd. Flor. *in Iſagog. c.* 18. *in reſponſ. ad ſecundum quæſitum tertii argumenti principalis*. Quod ſi ita eſt poterunt quippe apparere membra unius ſexus in eo, qui eſt contrarii ſexus, & idcirco non his ſolum fidendum, ſed iis maxime, quæ totum reſpiciunt.

In hac dubitatione illud unum ante omnia monendum, prædictis non obſtantibus, genitale extra ſe prodens. Teſteſque extra alvum prominentes oſtendere maxime animalia, quorum maſculis prominere ſolent, ſexus maſculini indicium enim faciunt temperaturæ totius calidiores, ipſiuſque nativi caloris vigorem, ac robur demonſtrent. Quemadmodum ex adverſo, horum abſentia ob contrarias cauſas, fœminas inducat, quantum eſt ex hoc: Teſtes enim ſic dicti, quod teſtimonium præbeant virilitatis: Andr. Laur. *Anatom. lib.* 7. *c.* 4. & ad horum ſimilitudinem vocantur etiam Teſtes hæ ipſæ partes in mulieribus, etſi in ipſis lateant. Et licet Cardan. *lib.* 7. *de var. c.* 27. non haberi ſignum dixerit, quod manifeſtius maſculum oſtendat, quam genitale extra ſe prodens, tamen ex mea ſententia inſufficiens illud ad hoc per ſe eſt, niſi Teſtibus aſſocietur: nam & fœminas habuiſſe genitale extra ſe procedens, patet ex hiſtoriis fide digniſſimis, quarum unam, aut alteram vide in fine hujus tituli. Circa Teſtes autem dixi, eos eſſe ſignum maſculeitatis, ut ita dicam, in animalibus quorum maribus prominere ſolent, cum nonnulla eos habeant intus conditos, ut Aves. Hinc elicere hanc concluſionem poſſumus, quod quandocunque Teſtes extra apparent, & ad ſenſum conſpicui ſunt, dummodo eorum exilitas non id operetur, ut tanquam ſi abeſſent, pro nihilo ducantur, Hermaphroditus pro viro reputandus ſit: quod verum erit, non ſolum ſi ambo Teſtes apparent, ſed etiam ſi unus tantum: atque inſuper non ſolum verum eſt, cum etiam virile genitale apparet, ſe etiam ſi non appareat, qualis fuit puer apud Rueff. *lib.* 5. *de Concept. hom. c.* 3. & alter apud Schenck. ex Cneulino, *lib.* 8. *Obſervat.* Adde etiam, quod in tantum operentur teſtes ad oſtendendam virilitatem, cum extra prominent, ut hæc concluſio habeat locum, etiamſi inſignis muliebris ſexus conſtitutio adeſſet: & in priori caſu habeo Rueff. Teſtimonium, nam ſuum illum puerum pro mare baptizatum fuiſſe narrat.

Secundo monendum; quod excretio menſtrua cum carentia Teſtium facit ſufficientiſſimam pro- 20
bationem fœminini ſexus, etiamſi plura alia vigerent pro ſexu maſculino, & etiamſi inſigne membrum virile adeſſet, indicat enim excretio menſtrua internum hominis temperamentum, & muliebrium genitalium perfecta conſtitutionem, qua ſtante, impoſſibile eſt, virilia genitalia ad eam perfectionem, uno eodemque tempore pervenire poſſe.

Porro ex hac ipſa hujus dubitationis deciſione multæ aliæ dependentiam habent, quarum plures proponit inter Medicos Bauhin. *lib.* 1. *de Hermaph. c. ult.* & inter Canoniſtas, & Juriſconſultos Sanchez. *de Matrim. lib.* 7. *diſp.* 106. *&c.* Alphonſ. à Carranz. *de part. c* 17. *nu* 68. & præter has aliæ, ut an matrimonium contrahere poſſint, an ad ordines admittendi, an ad teſtimonium dicendum, an ad feudi ſucceſſionem, an eorum miſeratio habenda? & id genus aliæ: quia quandocunque determinatum remaneat cujus ſexus ſint judicati, illico determinata remanent etiam quæcunque circa prædicta dubitatione parere poſſunt.

Quarta dubitatio erat, num quemadmodum Her- 21
maphroditi aliqui, qui fœminæ apparebant, in viros evaſerunt, ſic è contra poſſibile ſit eos, qui mares apparebant in fœminas degenerare: nam aliqui non ſolum hanc poſteriorem partem aperta fronte negarunt, ſed priorem etiam, & alias dixi ejus ſententiæ fuiſſe Clementem Alexandrinum, Mercatum, Pinæum, And. Laur. & Riolanum. Quoad hanc tamen partem videntur hi contra communem DD. opinionem pugnare, quæ tamen communis opinio declaranda, ac moderanda videtur juxta Laurentii, & Riolani opinionem. Quoad po- 22
ſteriorem tamen partem, communis opinio eſt pro negativa: rationem afferunt, quod Natura ſemper tendat ad perfectiora. Non deſunt tamen, qui & idipſum factum aliquando admittant, & fieri etiam poſſe, quod non eſt dubium, ſi modo factum unquam eſt: Primo Poetæ, (qui alquando fabulis ſecretiora Naturæ arcana contengunt) pluries id eveniſſe cecinerunt. Virgil. 6. *Æneid.* de Cœneo loquens.

—— Et juvenis quondam, nunc fœmina Cæneus,
Rurſus & in veterem fato revoluta figuram.

Et Ovid. *l.* 11. *Metamorph* de Tireſia.

—— Verum huic erat utraque nota.
Nam duo magnorum viridi coeuntia ſilva
Corpora ſerpentum baculi violaverat ictu,
Deque viro factus, mirabile, fœmina, ſeptem
Egerat Autumnos.

Et *l.* 4. ejuſdem de Scythone.

Ne loquar, ut quondam naturæ jure novato.
Ambiguus fuerit modo vir, modo fœmina Scython.

Et ne hæc omnino fabuloſa, & impoſſibilia ducas, narrantur & ab Hiſtoricis nonnulli caſus facti poſſibilitatem atteſtantes, & hiſtorice primum locutus videtur Auſonius Gallus, vir conſularis, Poeta & Medicus inſignis, ut Lanxius teſtatur. *l.* 1. *Epiſt.* 10. (licet alii non hunc, ſed hujus parentem Medicum fuiſſe dicant) in carminibus ſubſequentibus, quæ & ipſe recitat Langius, ad rem enim noſtram maxime faciunt:

Vaile Banæ res nota, & vix credenda Poetis.
Sed quæ de vera promitur hiſtoria:
Fœmineam in ſpeciem convertit maſculus Ales,
Pavaque de Pavo conſtitit ante oculos.
Cuncti admirantur monſtrum: ſed mollior Agna
Adſtitit in tenerum de grege verſa marem.
Quid ſtolidi ad ſpeciem notæ novitatis habetis?
An vos Naſonis carmina non legitis?
Cænea convertit proles Saturnia Cenſus,
Ambiguoque fuit corpore Tireſias.
Vidit ſemivirum fons Salmacis Hermaphroditum,
Vidit nubentem Plinius Androgynum.
Nec ſatis antiquum quod Campana in Benevento
Unus Epheborum Virgo repente fuit.
Nolo tamen veteris documenta accerſere famæ,
Ecce ego ſum factus fœmina de Puero.

Cujus Epigrammatis duo carmina, quæ poſtrema præ-

præcedunt, recitat ex Juriſconſultis Tiraq. *de leg. Connub. Gloſſ.* 1. *part. n.* 105. relictis aliis, & maxime diſticho poſtremo multum ad ſuam rem faciente, licet nonnulla alia ex ſupradictis Virgilii, & Ovidii carminibus recitet, quæ tamen illi accepta non refero, ſed Auctoribus ſuis, quemadmodum neque alia plura hic adducta, ſi quæ ille habet: hoc dico, quia mei moris fuit ingenue referre unicuique accepta, ea, quæ ex lectione uniuſcujuſque, vel etiam oretenus excerpo, quandocunque primum apud ipſum quicquam, quod ad rem meam faciat, legerim, vel ab amicis confabulantibus audiverim, ut apertiſſime patebit iis, qui opellas haſce meas critice in hoc perluſtrare voluerint, ſed hæc incidenter. Habes, præter adducta, ut ad rem redeamus, hiſtorias nonnullas Hermaphroditorum, qui & pro viris habeantur, & uxorem duxerant, vel monaſticam vitam cum Monachis tanquam viri vivebant, qui tamen in fœminas poſtmodum adierunt, & filios pepererunt, & inpoſterum pro fœminis habiti ſunt: & vide, ſi libet, geminam hiſtoriam apud Licetum *lib. ſæpe cit.* 2. *de monſtr. c.* 53. Sed quid prætereo Scytarum hiſtoriam ab Hippocrate viro ſenſatiſſimo, ac maxime veridico enarratum *in lib. de Aer. Aq. & locis*, hi enim cum Mares naſcantur, mox evitari habitu muliebri induuntur, & in muliebrem naturam abeuntes, muliebria quoque munia obeunt, quos Herodotus *lib.* 1. hoc modo puniri à Diis meminit, ob direptionem templi Veneris Uraniæ in Palæſtina, vocarique dicit hunc morbum Theliam. Sed & arte mutari poſſe maſculum in fœminam patet: caſtratione enim id facile aſſequimur, cum mas caſtratus fœminæ ſimilis evadat, ſicut alias ex Galeno dixi, ut interim Spori caſtrationem, & verſionem in fœminam à Nerone procuratam prætercam.

Sed non deſunt etiam plura exempla etiam hujus metamorphoſi, quæ in aliis animalibus à Natura apparent, atteſtantia facile, & in hominibus ſuccedere poſſe. Notiſſimum eſt, quod de Hyæna narrant, de qua copioſiſſime Gaſp. Bauhin. *in ſæpiſſime adducto lib. de Hermaphrod.* 2. *cap.* 2. *& ſeqq.* qui etiam de Lepore, & de aliis quibuſdam animalibus ſexum mutantibus, non tam fœmininum in maſculinum, quod plerique admittunt, quam maſculinum in fœmininum, quod fere omnes negant, mentionem habet, de quibus etiam Langius *ubi ſupra*, qui Cervos quoque in contrarium ſexum abire tradit, quin & in utero Cervi, dum eviſceraretur, repertum fuiſſe hinnulum teſtatur membranulis circumſeptum. Ex quibus non videtur extra Naturæ limites eſſe, ex Maribus fœminas fieri, quæ concluſio Galleotto Martio. *de doctr. promiſc. capit.* 18. adeo accepta eſt, ut non magis difficile credat propendentia maris genitalia intro remeare poſſe, quam eadem intus latentia foras proſilire, & Jo. Huart. *in exam. Ingenior. capit.* 15. non ſolum huic opinioni aſſentitur, ſed commentitium etiam hoc addit, Pueris hoc evenire non modo, cum extra uterum exiſtunt, ſed etiam in utero materno exiſtentibus, & ex quibuſdam imaginariis ſignis id colligi poſſe autumat. Et hanc ipſam opinionem ſequitur ex Juriſconſultis Torrebl *Dæmon. lib.* 2. *c.* 17. *à nu.* 12. *ad plures ſeqq.*

23 Verumenimvero horum Doctorum vana, ac ridicula opinione non obſtante, dicendum, id naturaliter nequaquam poſſe ſuccedere. Ludovicus Vives *in lib.* 3. *de Civit. Dei, cap. ult.* hoc pro difficili reputavit, cum potius pro impoſſibili pronuntiare debuerit, ut Majol. *dier. canic. coll.* 3. *part.* 1. & Delrius *lib.* 2. *diſquſ. Magic. qu.* 22. qui, ſicuti hoc a Natura fieri poſſe pro impoſſibili ducit, ſic neque factibile per Dæmonis potentiam probat: ſed vide, quæ ad hoc afferunt Marcell. Donat. *lib.* 6. *hiſtor. med. mirab. cap.* 2. Riol. *de Hermaphrod. cap.* 13. & Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 8. *cap.* 8. nam ſi quæ membrorum tranſmutatio realiter fieri poſſit, ea à calore procul dubio fiet, non à frigore, at calor impellit, diffundit, dilatat, non cogit, non contrahit, non retrahit: ergo nunquam vi caloris membra, quæ foras propendent, intro remeabunt. Secundo, hic motus, (& dependet hæc ratio à priori) vel fiet à facultate Expultrice, vel Attractrice, non ab Expultrice, quia tendit ad contrarium motum, non ab Attractice, quia hæc attrahit id, quod in Animalis commodum faceſſit, cum recte operatur: ſed hæc attractio eſſet magis in animalis detrimentum, fieret enim ſua Natura, & in ſua ſpecie imperfectio. Tertio, cum in corpore animalis non detur locus vacuus, ſi genitalia, quæ foras prominent, intro remeare debeant, oportebit hæc alia corpora intus exiſtentia aut penetrare, aut impellere, & de loco ſuo expellere, & mille alia abſurda ſubſequentur, quæ ne admittamus, ſuperius allata concluſio ſarta tecta remanere debet, & ad hiſtorias à Bauchino recenſitas, (quarum veritatem retractare non decet, cum per publicos tabellarios ad perpetuam rei memoriam earum aliquæ fuerint deſcriptæ, juſſo eorum, qui tunc rerum potiebantur) dicendum, eos Hermaphroditos, licet pro viris haberentur, quod forte virile membrum eſſent ſortiti, tamen revera fœminas extitiſſe: unde ſequitur, nequaquam verum fuiſſe, quod ex maſculino ſeu in fœmininum fuerint commutati; nam milles ille Germanus, nomine Danielis, cum uxore, cui ſeptem annos convixerat, nunquam congredi potuit, nimirum quia erat in maſculino ſexu omnino imperfectus, fœminino prævalente, quem ratum ac perfectum habuit, ut experientia ipſa comprobavit: atque hoc etiam pacto de aliis hiſtoriis ab ipſo Bauhino, & à Liceto ab aliiſque adductis ſentiendum. De cæteris vero animantibus maſculinum ſexum in fœmininum commutantibus, dicendum certi quicquam non haberi, ac proinde non debet ex his deduci rei poſſibilitas, de qua tamen vide Gaſpar Bauhin. *ubi alias*. De Scythis, Caſtratis, Eunuchis dicendum, non fieri in illis mutationem hujuſmodi, quoad membra generationis, ſed quoad corporis habitum, & animi vigorem, deinde privari Caſtratos virilibus, non indui fœmineis genitalibus: ad poeticas autem enarrationes quid dicendum, patet.

Quinto dubitatum eſt, an detur, vel vari poſſit 24
Hermaphroditus uno eodemque tempore in utroque ſexu perfectus? quod primo negatur aperta fronte ab Ariſtotele, *loco ſæpiſſime citato*, *de hiſtoria animalium*: vult enim in iis, qui utroque ſexu inſigniuntur, unum ſemper ratum, irritum alterum eſſe, cujus auctoritatem potior Medicorum pars videtur ſecuta, & ultimo loco Æmil. Pariſ. *de Subtil. Microc. lib.* 3. *exerc.* 4. *capit.* 11. contra quem tamen primo militat id, quod ipſemet Ariſtoteles & ex ipſo & Calliphane Plinius *lib.* 2. *Natur. hiſt. cap.* 2. in naturalibus evenire docuerunt, nempe ſupra Naſamones Androgynos eſſe vicibus inter ſe coeuntes, quibus dextra mamma virilis, ſiniſtra muliebris exiſtat.

De capris etiam idem Ariſtoteles, & ex ipſo Æmilian. *de Rumin. ſyntagm.* 5. dicebat: Plurimis earum utrumque ſexum Natura conceſſit, quas hircinas vocat, & Ælian. *lib.* 10. *de hiſtor. Animal. cap.* 47. de Ichneumone loquens: *Ichneumoni*, inquit, *utriuſque ſexus participi à Natura tributum eſt, ut ſuo ſemine graviditatem, & partum aliis afferat, & ipſe quoque uterum ferat, & ex ſeſe pariat*. Relinquo, quæ de Leporibus, de Cervis, de Hyæna, de aliis animalibus narrantur.

Secundo Avic. *lib.* 3. *fen.* 20. *tract.* 1. *cap.* 43. acce piſſe ſe ſcribit, quod ex Hermaphroditis aliqui ſunt, qui agant, & patiantur. Et licet ipſe ſubdat, hoc non verificari, cum ille tales non viderit, verificatum tamen videtur apud poſteriores. Montuus *de Medic. Theor. lib.* 1. *cap.* 6. Ipſe, inquit, novi Hermaphroditum, qui ſegnioris ſexus, ſeu muliebris putabatur, viroque nupſerat, cui filios aliquot, & filias peperit, nihilominus ancillulas comprimere, & in his generare ſolebat. Sequitur apud Schenckium hiſtoria, quam apud ipſummet Anctorem antea legeram, nempe Mart. Weinrich. de

de Ort. monſtr. cap. 50 de qua etiam Riolan. *de Hermaprod. cap.* 8. & eſt hujuſmodi. Memorabile hoc anno 1461 in Scotiæ urbe quadam Androgynam ancillam herilem filiam in eodem lecto cubantem feciſſe gravidam: accuſatam facti apud Judices, ac vivam ſub terram defoſſam periiſſe. Alias etiam hiſtorias habes ibidem quarundam Mulierum, quæ plures quidem annos cum maritis conviventes, alias mulieres comprimebant. Mirabile & illud eſt, quod de Cervo illo ex Langio ſuperius retuli. Sed Jo. Faber Lynceus, *loco alias citato*, de Juvene Hermaphrodito in utroque ſexu potente mentionem habet his verbis: *Certorum enim mihi fide teſtimoniorum conſtat, fuiſſe egregia ſtatura, & venuſta facie Juvenem, qui modo gladium cingebat, modo colum tractabat, & agere, & pati poſſet.* Sed non pigebit Equi Androgyni hiſtoriam ex Cardan. *lib.* 7. *de variet, cap.* 32. huc transferre quæ ſic habet: *Unum habebat is teſtem loco proprio cum mammis tumidis, ut Equæ habent: inde vulvam proprio loco, & ex vulva Penis emittebatur. Hinniebat ad Equas, & forma maſculina erat, promptus, & erectus capite, craſſiore autem corpore, colore griſeo, ut vocant, caput magnum, Penis non major palmo, cum illum exereret. Emptus aureis* 36. *Certum eſt, cum averſo eſſe Pene, coire illum non potuiſſe.* Præterea idem Jo. Faber, Muris Androgyni, & fœtu in utero habentis hiſtoriam *loco citato* profert. Apud Riolanum quoque *de Hermaphrod. cap.* 6. Androgynum fuiſſe utroque ſexu potentem firmatur, quod optime declaratur, quia, cum fœminea genitalia perfecte conformata haberet, per glandem tamen ſemen emittebat mediocriter craſſum, albumque. Licentius inſuper *lib.* 2. *de Monſtr. cap.* 53 ex Phlegone duas hiſtorias enarrat, alteram de Cinædo parturiente, alteram de ſervo militis ſimiliter parturiente. Quin etiam Leges tales Hermaphroditos admittere videntur, cum concedunt Hermophrodito ſexum unum eligere, alterius uſu illi interdicentes, quod teſtatur quoque Sanchez. *de Matrim. lib.* 7. *diſp.* 106. *num.* 6. *& ſeqq.* & ex noſtris Riolan. *ubi ſæpe, c.* 9. conceduntque tandem ejus rei poſſibilitatem Galeott. Mart. *ubi alias*, Paræus *lib.* 24. *c.* 4. Licet. *lib.* 2. *de Monſtr. c.* 53. Bauhin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. c.* 4. & Jo. Faber. *in lib.* 1. *de Anim. Ind.*

Sed præter hæc, aliæ poſſunt adduci ad ipſum probandum experientiæ. Domeſticas Gallinas, quæ cæteris alacriores ſunt, in Galli maxime defectu, cæteras Gallinas calcantes, & Galli cantum, & officium imitantes cuilibet conſpicere licet: quod & Marcell. Donat. adnotavit *lib.* 6. *de hiſt. med. mir. cap.* 2. Narratque Mercatus, Gallinam, ex victoria, contra Gallum parta, criſtam exeruiſſe, & calcaria produxiſſe.

Tritum quoque eſt, fœminas nonnullas ſeipſas invicem inire, & ſemen in alias ejaculari, quod, ne ſuſpicemur per conſuetas ſibi vias, nempe per vaſa ſeminaria ſuo ſexui conceſſa illis contingere, audiamus, quæ Alſahar. *ſuæ pract. tract.* 25. *cap.* 1. dicebat, & quidem, inquit, Antiqui dixerunt, quod hujuſmodi carnem (loquitur autem de Clitoride, ſeu de pene muliebri) in tantum eſt poſſibile creſcere, ita quod aliquæ ſpermatizant cum ea, ut mares, & agunt cum aliis mulieribus: cui dicto conſonat Avicennæ dictum *loco ſuprà citato, cap.* 44. ubi mulieres, quæ deſiderium coeundi cum maritis explere non poſſunt, quod ſegniores ſint in ſemine emittendo, dicit cum aliis mulieribus coire, remque veneream habere, quo ſeſe inter ſe ſubagitatas, ſemen expellant: & licet non dicat Avicenna, eas per Clitoridem ſemen emitere, non deſunt tamen alii, qui id concedant, & vide nonnulla apud Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 9. ubi & illud Martialis habes, *lib.* 1. *num* 58. in Baſſam fricatricem.

Eſſe videbaris, fateor, Lucretia nobis,
At tu, (proh facinus) Baſſa fututor eras.
Inter ſe geminos laudes committere cunnos,
Mentiturque virum prodigioſa Venus.
6 *Commenta es dignum Thebano ænigmate monſtrum.*
Hic ubi vir non eſt, ut ſit adulterium.

Et idem Martial. *lib.* 7. *n.* 69. *in Philænim.*

Ipſarum Tribadum Tribas Philænis,
Recte quam futuis vocas Amicam.

Quid autem fieret mulieri, quæ alterius mulieris ſemen eo modo emittentis conciperet? Dices, concipi non poſſe, quia mulieres ſemen emittunt ad intra uterum, non ad extra: At hoc non ſemper verum eſt, nam & fœminas Clitoride inſignes, per eam, ut viros ſpermatizare, jam ſupra probavimus, & interdum etiam per productiones vaſorum ſeminalium, de quibus Laurent. *Anat. lib.* 7. *cap* 9. & alii, ſemen ejaculari, maxime gravidas. Quin & nos gravidas foras ſemen emittere, teſtatur Hippocr. *lib. de Genit. n.* 5. in hæc verba: Emittit autem & muliere à corpore genituram aliquando in ipſum uterum, qui ſane inde humidus evadit, aliquando foras, ſi uterus magis quam opportunum eſt, hiarit. Forte ad fundum ſuccubæ mulieris Incubæ ſemen pervenire non poſſe firmabis: At ſi dum gliſcit Veneris ardor, uterus tanta attractione dotatur, quanta DD. enarrant, cur non poterit Incubæ ſemen ſuccubæ uterus ad ſe attrahere. Dices iterum, nullam ſecuturam conceptionem, etiamſi ad fundum uſque uteri compreſſæ mulieris alterius ſemen pervenire poſſet. At ego hoc pro impoſſibili non duco, cum alias probaverim mulieres ſuum ipſarum ſemen aliquando concipere, abſque ſemine viri, & abſque coitu, ut in Molæ conceptione evenire plerique exiſtimant. At inquies ulterius, idem fieret ex duobus ſeminibus fœmineis ſimul commixtis. Fortaſſe inquam, non idem fieret, præcipue cum ſubagitatrices, & tricatrices hæ mulieres ex Hermaphroditorum genere multo calidiores ſint, quam aliæ, indicio ſit, eas ſemen craſſius habere, quam fœminei ſexus conditio patiatur, & menſtruis plerumque deſtitui, abſumente maximam excrementitii ſanguinis portionem vividiore calore. Putant Hurtad. Mendoz. *de Gen. & corr diſp. ſect.* 5. *ſub.* 1. & Garzias Carrer. *in* 1. *Avic. doctr.* 7. *ſum.* 1. *diſp.* 36. *cap.* 5. ex hac conjunctione generationem poſſe ſequi, dummodo mulier neceſſario ſemper ageret proprio ſemine, quod inficiatur Garzias. Hurtado enim non abſolute credit hoc poſſibile eſſe: ſed hæc omittamus. Redit nunc mihi in mentem, (quod & ad hanc rem nonnihil facere videtur) id, quod mihi ſuperioribus annis bona fide enarratum eſt, mulierem nobilem, cui puer quidam inſerviebat, ejus pueri amore aliquando detentam, quæ non ab eo intra, quam ipſum maſcula venere inire ardebat: habebat enim mentulam muliebrem minimo digito virili & craſſiorem, & longiorem, hanc multoties cum eo cogreſſam, ut libitum eſt, laſſatam, non ſatiatam, deſiderio nequaquam expleto receſſiſſe, quod ſemen forte ea ratione non poſſet emittere: itaque ad Naturæ viam ſemper regredi coacta, comprimendam ſe illi tradebat: ſic mihi narratum eſt, nec mihi hoc aliter, quam ex aliena narratione conſtat, nam Lectori hæc pro veris imponere abſit, licet difficilia non videantur, ad ejus rei tamen facit illud Martial. *lib.* 7. *num.* 66. relatum quoque à Riol. *ubi ſupra cap.* 9.

Pædicat pueros Tribas Philænis,
Et tantigine ſævior mariti
Undenas vorat in die puellas.

Scio Ulmum Patavinum *in lib. de Phyſiolog. Barb. hum. ſect.* 3. *cap.* 4. hoc pro impoſſibili habere, & idcirco Senecæ locum *in epiſt.* 95. vel ut ipſe citat, *lib.* 15. *epiſt.* 5. emendaſſe nixum, quod non viſum illi ſit Senecæ dictum ullam ſortiri veriſimilitudinem: ſed apponamus hic Senecæ verba, ut ſenſus illorum promptius innoteſcat, *Dii illas*, inquit, 25
Deæque omnes male perdant, adeo perverſum commentæ genus impudicitiæ, viros ineunt. Ulmum igitur illud, *viros ineunt*, accipit eo, quod ſupra de muliere illa nobili, & ſervulo retulimus, & quod de Philæni Martialis, hoc eſt, quod mulieres viros ipſos pronos ſupergredientes, Clitoride Penis vice uſæ, maſcula venere ineant: at hoc abſque

dubio

dubio veriſimile non eſt, cum paucæ admodum tam inſignem Clitoridem obtineant, ut id perficere poſſint: at Seneca de vitio fœminis ſui ſæculi familiari verba facit, præterquam quod idem Clitoridis ſitus ad hoc obſtaret: illud ergo, *viros ineunt*, non aliud mea ſententia importat, quam ſubjacentes, ac ſupinos viros ſupergredi, eoque modo Venerem exercere, quod vitium & fœminis nonnullis, & viris familiare eſt, ſed non ſine eorumdem virorum periculo: multos enim morbos accerſere poteſt, ut teſtatur Avicenna 20. 3. *tract.* 1. *c.* 11. Non eſt ergo, quod Ulmus Senecæ locum emendaret, ut inveriſimilitudinem devitet, tantopere laboret: apud ipſum tamen plura vide ſcitu digna, ac pulcherrima, quantum argumenti turpido permittit.

Sed mirum in modum ad comprobandum, dari in Natura Hermaphroditum utroque ſexu potentem, & generantem, videtur facere id, quod in Sacra Geneſis hiſtoria in principio habetur, & mox *c.* 5. ubi prima fronte apertiſſime apparet, Deum creaſſe primum hominem Marem ſimul, & fœminam, ita enim *cap.* 1. *verſ.* 27 *Et creavit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creavit illum, maſculum & fœminam creavit eos*, & deinceps *c.* 5. *verſ.* 1. *Hic eſt liber generationis Adam in die, qua creavit Deus hominem, ad ſimilitudinem Dei fecit illum, maſculum & fœminam creavit eos, & benedixit illis, & vocavit*
26 *nomen eorum Adam in die, qua creati ſunt*. Ex quibus videtur evidenter colligi poſſe, Adamum, cum primum creatus eſt, fuiſſe marem ſimul, & fœminam, quod longioribus explicat Leo Hebr. *dial.* 3. *de Amor.* qui & Platonem Androgyni fabulam non aliunde intexuiſſe dicit, quam ex hac ſacri textus enarratione.

Huic opinioni non minus erroneæ, quam ridicu-
27 læ accedit Hæreſis ſub Innocentio Tertio orta, quæ affirmabat, ſexus non futuros diſtinctos, ſi peccatum Adæ non intervenisſet. De hac hæreſi ex Mart. Pol. Komm. *ve mirac. vivor. c.* 8. Majol. *dier. canic. par.* 1. *colloq.* 3. & Riolan. *de Hermaphrod. c.* 3. apud quem vide etiam *cap.* 12. erroneam quandam de hoc Domini du Val opinionem; nec deeſt inter Juriſconſultos, quem ad hoc adducam, nempe Alphonſ à Carranz. *de Par. c.* 17. *n.* 66. Ac profecto Platonem de Androgyno eam vel vere habuiſſe opinionem, vel quam ad allegoricum aliquem ſenſum traheret, & accomodaret, non eſt dubium, ejusque rei maximopere admiratur Riolan *ubi ſupra*, *c.* 3.

Favet etiam, vel favere poſſe prima fronte videtur
28 huic opinioni de Adamo Androgyno, ratio ſubſequens: cum enim ante Evæ formationem fœmina in viro eſſet, & ab ejus latere fuiſſet deſumpta, unde *cap.* 5. *Geneſ. verſ.* 13 ipſe Adam, cum primum Evam videret, *hoc*, inquit, *nunc os de oſſibus mei, & caro de carne mea*, certè Adam utramque in ſe naturam continebat, fœmininam, inquam, & maſculinam: in quam ſententiam videtur ire Hucher. *de ſterilit. lib.* 1. *cap. de Hermaphrod.* in his verbis: *Hæc ſexuum mixtio in Adamo non fuit, tametſi ſexto die creatus ipſe ſit mas & fœminas, de cujus latere fæmina avulſa ſit*.

Adde quod omnino palam eſt, Adam primo ſolum fuiſſe creatum abſque fœmina, non ut alia animalia, quæ omnia in diſtinctos ſexus creata ſunt; unde illico illis communicata eſt à Deo virtus generativa, cum illico poſt eorum creationem ſequatur in ſacro textu: *Benedixitque eis, Deus dicens: Creſcite, & multiplicamini*. Si ergo cætera animalia Deus voluerat per generationem propagari, & idcircò efformaverat ea diſtincti ſexus, non erat conveniens ſolum hominem creaſſe generativa facultate orbatum, qui ob id, neque creſcere, neque multiplicare poſſet, dicendum ergo, Adamum ita creatum, qui in ſe, & ex ſe generare, & multiplicare poſſet: unde ea de re in ſacra hiſtoria apparet, Adamum abſque fœmina creatum, maſculum & fœminam extitiſſe, & creſcere ex ſe, ac multiplicare potuiſſe, ſic enim habet litera in enarratione ejus creationis: *Et creavit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creavit illum, maſculum & fœminam creavit eos. Bededixitque illis Deus, & ait, creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubjicite eam, &c.* Apparet inſuper poſt creationem Adamum ſolum in Paradiſo poſitum, eique ſoli præceptum datum non comedendi de ligno ſcientiæ boni, & mali: dehinc Deum, quod non eſſet bonum, Adamum eſſe ſolum, formaſſe Evam. Unde videtur concludendum, Adam fuiſſe Androgynum, & ea verba, *maſculum & fœminam fecit eos*, de ſolo Adamo tunc primum à Deo creato eſſe intelligenda: quam opinionem Martini Poloni fuiſſe refert Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *c.* 17. *n.* 19. licet is Auctor *in vita Innocentii Tertii* narrat, ut videtur, alienam opinionem, non ſuam.

Neque fruſtra illud appoſitum in ſacro textu cenſendum, *Ad imaginem Dei fecit illum*, quia ſicuti Deus quamlibet virtutem habet formandi, & creandi animalia, ut mas, & fœmina ſimul mixti, unde illud Orphei apud Apul. *de Mund.*

Jupiter, & mas eſt, & neſcia fœmina mortis,
ſic Adam ad ejus ſimilitudinem creatus eſt mas ſimul, & fœmina, ſexusque indiſtincti, ut habet poteſtatem ex ſe, & in ſe generandi, non ut alia animantia, quæ nullam habent poteſtatem hujuſmodi per ſe, ſed tantum cum compare mixta.

Pro veritate primo, præcipuæ dubitationis, di- 29
cendum videtur primo, non eſſe omnino impoſſibile, dari Hermaphroditum tantæ perfectionis in utroque ſexu, ut agere, & pati poſſit; nihilenim videtur obſtare, quo minus genitalia ita affabre facta ſint, ut ad hunc uſum ſufficiant: unde non videtur, hiſtoriis pleriſque id atteſtantibus, fidem denegandam eſſe: licet minus ad hac rem probandam faciant, quæ ſuperius de nonnullis mulieribus retulit, quas Tribades, Subagitatrices, fictrices, ſeu frictrices, vel fricatrices vocari dixi, & notat Baud. *de Hermaph. lib.* 1 *c.* 4. & quas Alcitatus quoque ex Juriſconſultis Pathicas, & Tribades, & Subigatrices nominat. *lib.* 10. *Parerg. c.* 11. (non pertinet tamen huc Tractatricis nomen, ut hoc obiter dicam, erant enim Tractatrices, quæ corpus fricabant. Pignor. *de Servis pag.* 43.) quia hujuſmodi fœminæ non ſunt Hermaphroditæ, ſed habent tantùm partem quandam ſibi connaturalem, nempe Clitoridem, ſeu Tentiginem, vel Nympham, aut Myrton, vel Hypodermin, aut quomodocunque appelles, conſueto majorem, & inſigniorem. Ad ejus tamen rei probationem non deſunt alia, ut ex ſuperioribus videre licet.

Dicendum ſecundo, impoſſibile eſſe dari Her- 30
maphroditum, qui utroque ſexu adeo perfectus exiſtat, ut per utrumque generare poſſit, in ſe nempe, & in alio: & ratio eſt, qui unum, idemque ſemen non poteſt habere, duos contrarios motus ad extra nimirum, & intra. Sed quid, ſi dicatur contra hoc, duplicem ſexum habentem habere etiam utrumque ſemen, & unumquodque per ſe à ſuis vaſis concoctum, conſervatum, delatum, & ejaculatum? Hoc Alex. Bened. citante Marcell. Donat. *ubi ſuprà*, negat fieri poſſe, rationem in contrarium ullam, neque ipſe adducit, neque ego habeo: Impoſſibile enim eſt, inquit ille, reperiri in eodem corpore duo excrementa ſimul perfecta, nempe ſemen maſculinum, & fœmininum. At hoc in idem recidit, nam cur, inquam, hoc eſt impoſſibile, cum tam mas, quam fœmina utrumque ſemen in ſe contineat, ex ſententia Hipocratis, *in lib. de genit. & l. de Dac. & alibi*. Et quid ſi allatam rationem, quod impoſſibile ſit, idem ſemen habere duos motus contrarios, dicamus, hoc verum eſſe in uno eodemque tempore, at habere eos motus viciſſim, & ſucceſſive, nequaquam eſſe impoſſibile? Sed eſto pro nunc impoſſibile, quod poſſit unus, idemque homo, ſeu aliud quodlibet Animal in ſe ipſo, & in alio generare, quæramuſque ejus rei magis ſufficientem rationem. Certe impoſſibile videtur, unum idemque individuum ſortiri poſſe duplicem naturam inter ſe diſſidentem, reſpectu totius: nam hæc proprietas generandi, vel in ſe, vel in alio, reſpicit univerſam Individui Naturam, & temperamentum: nam generare in alio ex vivido totius calore fit, generare autem in ſe, ex calore remiſſio, quæ non videntur ſimul ſtare poſſe.

Plures

Plures porro rationes ex ipſa Anatomia, partiumque ſitu, & collocatione deſumptas, ad ejus rei impoſſibilitatem commonſtrandam, adducit Riolan. *de Hermaphrod. c.* 8. & conſtant. Variol. *lib.* 4. *Anatom. cap.* 4. ex quo Daniel. Sennert. *ſuæ pract. lib.* 3. *part.* 9. *ſect.* 1. *cap.* 13. Bene igitur pronunciaſſe ex his Ariſtotelem dixerim, cùm duplicem ſexum ſortita animalia, ſemper ratum unum, irritum alterum habere voluit: nam ratum intellexit potentem ad generandum, irritum impotentem: non negaturus, forte ſuccedere poſſe, ut utrumque ratum habeant, quoad coeundi potentiam, ut jam dixi. Et ad Montui, aliorumque hiſtorias reſpondendum cenſeo, fœminas illas, quæ ſe ab Hermaphroditis gravidas factas aſſeverabant, ex aliis potiùs concepiſſe: & majori excuſatione, tanquam deceptæ dignæ viderentur, ſe ex Hermaphroditis uterum geſtare firmabant.

Ad Legum auctoritatem, cum jubent, Hermaphroditos ſexum, quem libuerit eligere, quaſi utrumque ita perfectum obtineant, ut in voluntate eorum ſit poſitum ſeligere, quo uti velint, pœnas imponendo, ſi quando propriæ electioni non ſteterint, ac contra fecerint altero ſexu abutentes, dicendum id ſibi voluiſſe, quod ſexum, in quo potentiores ſunt, eligant, & eo utentes ab altero abſtineant, arbitrioque eorum id remiſerunt, quia certum eſt, unumquemque ſexum electurum, in quo ſe potentiorem experitur, & cujus uſum Natura magis inſinuat, ſtimuliſque urget acutionibus, nam
32 ſi irrito utantur, graviter peccant, Sodomiæ peccatum, vel huic ſaltem non diſſimile committentes, quia Natura abutuntur, cum non poſſibile ſit, illos per irritum ſexum generare; nihil enim aliud forte eſt Sodomiæ peccatum, quam coitus cum compari ſexu, vel non in vaſe naturali, ex quo impoſſibile ſit generationem ſequi: neque enim ſolum Maris cum Mare carnalis conjunctio Sodomiæ peccatum eſt, ſed etiam fœminæ cum fœmina, Filiucc. *in* 6. *præcept. Decalog. tr.* 30. *c.* 8. *n.* 169. Farinac. *de delict. carn. q.* 140. *n.* 40.

Ad auctoritatem ſacri textus reſpondendum, ſacram hiſtoriam loqui ibi per anticipationem: primo enim narrat creationem per epilogum dicens, Deum cearaſſe hominem maſculum, & fœminam: deinde magis per extenſum narrat, qua ratione hominem maſculum, & fœminam creaſſet; erat enim quædam ratio particularis, qua creati fuerant, non enim, ut cætera animalia, ſunt progeniti, ſed videnda, quæ in hunc locum, & pro reſponſione ad tam abſurdam opinionem affert Nicol. de Lyra, *c.* 1. *v.* 27. & ad rationem, quod non videretur conveniens Adamum ſolum inter alia animantia creatum, fuiſſe generativa facultate privatum, reſpondetur: Adam fuiſſe à Deo creatum, ſed ita, ut ex eo deſumeretur, & formaretur Eva, cum poſtmodum generaſſet; & cur oportuerit ita, & non aliter fieri, declarat D. Thom. 1. *part. ſumm. quæſt.* 94. *art.* 1. & ad illam tandem rationem de ſimilitudine hominis cum Deo, dicendum, non reſpicere hanc ſimilitudinem virtutem generativam, neque Deum fœminam, aut marem eſſe, Orpheum autem poetice, & allegorice locutum fuiſſe conſtat. Ex quibus jam concluden-
33 dum, omnino falſum, imo ridiculum eſſe aſſeverare, Adamum fuiſſe Androgynum. Tandemque quis non videt ejus opinionis vanitatem, quod Adam creatus fuerit mas ſimul, & fœmina, ut in ſe, & ex ſe generare poſſet? nam ad quid hoc? Nonne oportebat Adamus Androgynum ab alterius ſemine in ſe generare, & ex ſe, ac proprio ſemine generare in alio nunquam, ſi mas ſimul, & fæmina erat Adam, potuiſſet in ſe ex proprio ſemine generare? Hoc, ſi nugari non eſt, quid eſt nugari? ſilentium ergo tam bardæ opinioni jam imponatur.

Sed incidenter hic pro Philoſophis occurrit quædam dubitatiuncula à Bauhino excitata, quæ eſt, cur quemadmodum Natura in uno eodemque animali duos diverſos ſexus effingit, nunquam tamen duos ſexus ſimiles in eodem efformet? Ego quidem, an hæc hypotheſis veritatem habeat, valde dubito: nam ex Jul. Obſeq. *de Prodig. num.* 84. habemus, anno ab Urbe condita 918. puerum ex ancilla natum quatuor pedibus, manibus, oculis, auribus, & duplici obſcœno; & de hoc etiam forte Majol. *dier. canic. part.* 1. *colloq.* 2. ex eodem quoque Jul. Obſeq. *n.* 102. anno 662. habetur. Mulierem duplici natura fuiſſe inventam Theani inſuper Senecini infantem natum manibus quatuor, pedibuſque totidem, capite & ventre uno binoque membro fœmineo, narrat Jacob. Rueff. *de muliebr. lib.* 5. *cap.* 3.

Præterea ex Weckero notat Schenck. *lib.* 4. *Obſerv. tit. de p.genit. in ſpec.* Bononiæ in publicis diſſectionibus viſum viri cadaver, quod duplicem habuit Penem, & Jo Faber, vir in indagandis Naturæ ſecretis, ut alias dixi, valde accuratus, monſtrum diſſecuit, de quo etiam ſupra, quod duplicem habuit uterum, cui ſinguli teſtes adhærebant, non duo, ut in cæteris, & Riol. *lib.* 2. *Anthopograph. c.* 31. in Hermaphrodita puella duplicem matricem obſervavit. Quinetiam Oviedus, gravis Naturalis hiſtoriæ rerum Indicarum ſcriptor. *lib.* 13. *hiſtor. gener. c.* 9. Tiburonum piſcium in Oceano degentium maſculos duplici veretro dotari atteſtatur, humani cubiti magnitudinem æquante, licet eorum fœminæ unicum habeant uterum: quod etiam teſtatur Cardanus *in lib. de libris propriis*. Sed & idem Card. *de ſan. tuend. lib.* 3. *cap.* 65. Rajas duo foramina vulvæ habere narrat, quod addit, rarum & miraculi inſtar. Quæ exempla falſam mihi reddunt, non ſuſpectam modo ſuperioris ſuppoſitionis identitatem, cujus tamen Bauhinus ſequentem adducit rationem, quod ſi Natura duo membra ejuſdem ſexus efficeret, in eodem animali, videretur fruſtra aliquid moliri, quod eſt contra Ariſtotelem. Quæ reſponſio, quod pace hujus Doctoris dictum volo, mihi non ſatisfacit, quia in organizatione corporum ſuperfluentium, Natura operatur pro ipſius materiæ copia, efformans hoc, aut illud membrum ſuperfluum ex luxuriante materia, ne otioſa videamur; unde non major ratio eſt, cur non debeat efformare duplicem ſexum ejuſdem conditionis in eodem individuo, quam efformare tertium brachium, tertium crus; ſextum digitum, quadruplicatas aures, & inanes alias membrorum additiones: nam quis non videt hæc fruſtra à Natura facta? Cur ergo, ſi hæc, cum fruſtra fiant, fiunt tamen, duplex genitale ejuſdem ſexus fieri non poterit? & tamen certum eſt id admodum de raro contingere. An forte, quia Hermaphroditus ex ſeminibus efformatur, quæ æqualem virtutem maſculeam, & fœmineam habeant, in efformando fœtu, ita ut neutrum ſuperare contingat, ſed unumquodque operari, quod poteſt.

Denique dubitatur, quidnam ſentiendum ſit de Hermaphrodito circa corporis deformitatem, an ea nimirum ſit talis, & ex ea irregularitatem incurrat,
de qua materia videndus Majol. *lib* 1. *de irregol.* 34
cap. 27. *per totum* qui Hermaphroditos omnino pene in omnibus facit irregulares: Itaque neque moniales fieri poſſe adſtruit, etiamſi in ſexu muliebri incaleſcant, neque ad ordines promoveri poſſe vult, etiamſi in ſexu maſculino ſint potentes, licet illis characterem imprimi affirmet, neque etiam eos, de maſculis loquor, ad Religionem admittit, quod etiam procedere vult, ubi neutrius ſexus Hermaphroditus exiſteret. Notandum tamen, Majolum præſupponere hos Hermaphroditos, licet in altero ſexu magis incaleſcant, poſſe tamen etiam altero uti, in quo caſu non eſt dubium apud Canoniſtas, irregularitatem incurri. Sed videndum, an
Hermaphroditus, qui in virili ſexu incaleſcit, & 35
fœmineum non ſolum inutilem habet, ſed nullius uſus, talem habeat deformitatem, quæ ſit ſufficiens ad hoc? Non videtur enim majorem deformationem habere talis Hermaphroditus, quam ſi leviter in alia quadam corporis parte læſus eſſet, ut in ſexti digiti ſuperabundantia, vel minimi carentia; quod enim Arabes dixerunt, hanc eſſe affectionem valde turpem, ac verecundam, de his non intelligendum. Antonius vero Fernan. *in exam. Theolog. moral. part.* 2. *c.* 10. §. 71. *interr.* 5. nulla diſtin-

ſtinctione facta omnes Hermaphroditos dicit eſſe regulares, quod, an omnimodam habeat veritatem, alii Conaniſtæ videant.

Cæterum alia nonnulla, quæ circa hanc materiam quæri poſſunt, conſulto à me prætermittenda Interim vero ab humaniſſimo lectore meo expeto, ut ſi quæ hic offenderit caſtis ipſius auribus minus congruentia, argumenti qualitatem excuſet, quod aliter tractari non permittit; ſciat tamen, nullam eſſe in verbis indecentiam, aut ignominiam, quæ ad laudabilem finem, & propalandam rerum veritam proferuntur.

SUMMARIUM.

1 *Monſtri Bicorporis hiſtoria.*
2 *Alterius Bicorporis Monſtri enarratio.*
3 *Bicorporis alterius Monſtri deſcriptio.*
4 *Monſtri abortivi delineatio.*
5 *Columba monſtroſa hiſtoria.*
6 *Viri ſine brachiis nati, pedibus non ſecus quam alii manibus omnia peragentes.*
7 *Puerulus monſtroſa lingua natus.*
8 *Anna Pharmacopolæ filius Hermaphroditus.*
9 *Joannes ex S. Geminiano puer Hermaphroditus.*
10 *Carolus alter ex S. Geminiano puer Hermaphroditus.*
11 *Scortum caudatum.*
12 *Vulva muliebris puero in crure enata.*
13 *Mulier barbata.*
14 *Homo piloſus, & hujuſmodi hominum ortus qualis.*
15 *Aſinus Hermaphroditus.*
16 *Muliercula pro Hermaphrodita habita.*
17 *Hermaphroditus alius pro muliere habitus.*
18 *Hipotauri hiſtoria.*

QUÆSTIO IX.

Nova Monſtrorum aliqua hiſtoria, & alia circa hanc materiam ſcitu digna.

PLacet tandem in hujus tituli calce monſtroſas nonnullas, & animadverſione dignas hiſtorias ad propoſitum argumentum pertinentes, non ex
1 aliorum relatione, ſed ex propria obſervatione petitas annectere. Ac primo ſeſe offert Monſtrum bicorporeum, primo vidi hic Romæ, anno 1617. ſi recte memini, dehinc iterum magis aduſtum anno 1623. natum eſt Genuæ, anno prædicto 1617. duodecima Martii, ex quodam Joan. Baptiſta Coloreto, & Peregrina ejus uxore, & eo quod pro gemino puero judicatum eſt, Lazari nomen uni, alteri vero Joan. Baptiſtæ inditum eſt in ſacro Baptismatis fonte, habebat autem ſe, ut ſequitur. Puer erat venuſta facie, aureo capillitio, & criſpo, optimi habitus, & coloris perlaudabilis, omnibuſque membris abſolutiſſimus, & nihil omnino à cæteris bene conformatis pueris diſcrepans. Huic alter adnatus erat puer, prope oris ventriculi regionem, aut ſub mucronata pectoris cartilagine, cui adhærebat. Inter utrumque in ea adhæſione umbilicus apparebat. Poſteriori huic puero crus unicum erat ac brevius, quam ut crura perfectionis adæquare poſſet; ita ut perfectus imperfectum quaſi ſuſpenſum circumferre videretur. Vultu erat imperfectus hic incompoſito, ac deformi, licet nihil à perfecto in hac parte deficeret, carne tamen præditus erat ſuppallida. Caput illi erat craſſum, capillitium ut perfecto aureum, ac concinnatum; oculis captus erat, omnique ſenſu orbatus, præterquam Tactus, læſus enim in ſeipſum contrahebatur; ejuſque læſionis expers perfectus videbatur, ſed imperfectus nullum aſſumebat nutrimentum ab extra, ſed perenni quodam motu os dimovebat, unde ſemper ſpuma quædam prodibat, colore candicante ac lacteo. Erat etiam nonnullis dentibus inſignitus, brachia habebat mutilia & imperfecta, quæ etiam ex ſe ipſo tantiſper movebat, ſexus erat maſculini, pene enim dotabatur, teſtibus tamen carebat.

2 Huic ſimile monſtrum ſuperioribus annis, nempe 1610. natum erat Coſignani, menſis Martii die undecima, eſt autem Coſignanum in Tuſcia diœceſis Piſtorienſis, ortum ex juvencula Matre, cui nomen Ginevræ de magis, non majore annis ſexdecim. Puelli erant ſexus indiſtincti; & ambigui, idcirco uni Joannis, alteri Mariæ nomen impoſitum eſt. Ad umbilicum uſque ſupernè optime conformati, inde per Epigaſtrum ſibi invicem adverſi cohærentes, crura ad latera exporrigebant, quorum quidem alterum alteri deerat. Vixerintne, an non, ſatis compertum non habeo, utrumque lac ſuxiſſe non ſegnius, quam cæteri pueri faciunt nuper nati, referebant. Monſtrum hoc non vidi; cui ſimillimum tamen monſtrum eſt, de quo Paræus *de Monſtr. cap.* 2. apud quem ejus imaginem vidi, nihil enim penitus ab hoc (cujus imaginem illico ab ejus natali accepi) differre videtur, niſi quod illud Paræi unico ſexu fœmineo dotabatur. Neque diſſimile eſt, quod Ovied. *lib. 6. hiſtor. Ind. General. cap.* 11. ſe vidiſſe teſtatur, virgunculæ erant in anteriori parte ab ore ventriculi ad umbilicum uſque hærentes, cætera omnibus membris abſolutæ; natæ ſunt anno Domini 1533. decima Julii, in civitate S. Dominici, in Inſula Hiſpana, olim Hayti dicta, vixere diebus octo. Pater vocabatur Joannes Lopez, mater Melchioria.

Sed & anno 1633. hic Romæ 15. Auguſti, ex muliercula Hebræa natum eſt monſtrum bicorporeum, 3
prænarratis non diſſimile, quod tamen imperitus quidam Chirurgus, cum partus non ſuccederet, tanta vi ab utero detraxit, ut totum dilaceraverit, & inſimul uterum maternum attrahens, matri mortem attulerit. Non licuit ea de re mihi omnia, ut decebat, examinare; quæ autem adnotavi, hæc fere ſunt. Duplici capite hoc monſtrum dotabatur, & unum in aliud converſum exſtabat, eratque unum majus altero, viſumque eſt ſe mutuo contigiſſe, & majus minus oppreſſiſſe. Hinc duo corpora videbantur à claviculis infra cohærentia ad infimam uſque pubem: unicus prominebat in eorum medio umbilicus, duoque apparebant Teſticuli, qui non videbantur ullo ſcroto concludi, ſed hærebant inter ſpatium, quo in pube conjungebantur. Quatuor brachiis erat inſignitum inter ſe bene diſtinctis, ac decenter efformatis, ſicuti & totidem cruribus. Cavitatem unicam in Thorace conſpexi, & cor unicum obſervavi. Anus in neutro erat perforata, ſed & virga deeſſe viſa eſt, niſi à Chirurgo una cum pluribus aliis partibus laceratam eſſe exiſtimem.

Infantem porro abortivum vidi hic Romæ, vigeſima quarta Martii, anni 1624. erat fœminini ſexus, 4
&, ut tunc exiſtimavi, ſeptimeſtris: natus eſt, ut referebant, non longe ab Urbe. A claviculis infra ex parte antica non male conformatus, niſi quod tam crura, quam brachia longiora multo haberet, quam conveniret; brachium enim totum extenſum ultra genu non parum porrigebatur, cujus proportioni crura reſpondebant. Caput habebat prægrande, corporis molem ultra proportionem exuperans, figura rotundum, collo omnino carebat, unde claviculis ipſis implantatum videbatur. Facie erat tumida, & duo primores dentes erant in ore conſpicui. Totus pilis obſitus erat, præſertim ſecundum ſuperiores partes. Ea porro in parte, ubi frons capillos verſus terminatur, hinc & inde duabus eminentiis dotabatur, erantque quaſi criſtæ quædam pelliceæ cornicula repræſentantia. Caput à poſtica parte carne, ſeu pelle erat detectum, qua etiam ſpinalis medulla erat denudata, quæ duplex conſpiciebatur. Mater, ut parabolani illi retulerunt, cum utero gereret, corpus adeo tumens habuit, ut admirationi eſſet, & illo ejecto, inſignem una aquæ copiam ejecit. Cerebro caruiſſe dicebant, & cor ſurſum verſus fuiſſe ſitum, ſed hæc mihi non conſtant, niſi eorum relatione. Vidi hoc monſtrum ſeptima poſt die, à quo mater illud ediderat, mirabile quidem, ac dignum profecto memoria, maxime ſi vera ſint, quæ mihi ex auditu tantum, non ex viſu conſtant.

Quod ſequitur Monſtrum, licet humanum non 5
ſit,

ſit, habet tamen aliquod admirabile, illudque hic Romæ vidi, anno 1618. Columba erat, magnitudine cæteras Columbas parumper excedens, motu valida, ac magis ferox, quam Columbæ natura ferat. Hæc quatuor erat pedibus inſignita, quod quidem parvi feci, ſed habebat inſuper duo orificia; non unum ſub alio, ſub Coccyge, aut cauda, ut in aliis fit, ſed utrinque lateraliter poſita, per quorum utrumque fæces excernebat, firmiſſimum indicium inteſtina quoque in illa fuiſſe duplicata, ſingulis menſibus ova pariebat, & tunc temporis pepererat, ſed ſui ſimilem pipionem nullum ediderat, præter unum, cujus ſceleton nobis circulator ille oſtendit. Huic erant poſteriora crura, quam matri inſigniora, mater tamen, ut adnotavi, anterioribus tantum pedibus ambulabat.

6 Offertur poſt hæc vir ſine brachiis natus, quem hic Romæ vidimus, anno 1614. menſe Novembris, huic nomen erat Petro, eratque natione Lucemenſis, conſiſtentis erat ætatis, pedibus nebat, teſſeris ludebat, inſtrumenta nonnulla muſica ex arte tractabat, & alia denique omnia, etiam quæ magis induſtriam manuum operam expoſcunt, & quæ cæteri hominum manibus; pedibus ipſe perficiebat. Alios nonnullos alias conſpectos huic ſimiles jam dixi, ut notat Majol. *dier. canic. coll.* 2. *part.* 1. & de ſimili muliere, quæ hic conſpecta eſt, anno 1622. jam mentione habui. Quinetiam anno, ſi recte memini 1629. Romam ductus eſt puer annorum tredecim, natione Ligur, nomine Joannis, qui & ipſe multa aptiſſime pedibus, cum manibus careret, perficiebat, etiam ſclopum explodens; huic Pedum digiti longiuſculi viſebantur, quam aliis hominibus eſſe ſoleant; valide quidem illis omnia apprehendebat, caput ea dexteritate pectebat, qua cæteri manibus faciant. Pedibuſque ipſis ad quamvis corporis partem perveniebat, ita ut ſeſe abſque alterius auxilio veſtibus indueret, & exueret, ad fœmoralia tantum ſolvenda non ſufficiebat. De ſimili quoque juvene ſine brachiis, Salmanticæ Jurisprudentiæ operam navante, meminit ex Juriſconſultis ipſis Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 18. Sed & Hiſpanus hic Romæ mihi notus eſt, qui utrumque brachium breve, ac mutilum ſortitus eſt, dextram manum quatuor tantum digitis inſignitam, ſed cubiti flexuram verſus obtortam habet, ſiniſtra duobus tantum digitis conſtat. Hic tamen Pictor eſt, & licet in ea arte non excellat, mirum tamen eſt ipſum tam apte pingere, quam facit, cæteraque non minori induſtria, & agilitate peragere: quam quilibet alius homo.

7 Cæterum in anni 1628. principio, hic Romæ amico meo puerulus natus eſt maxime canoſus optimeque efformatus, & in ſumma craſſitudine alios vel craſſiuſculos puerulos non parum excedens. Huic lingua extra os prominebat tribus ſaltem digitis, quæ etiam craſſiuſcula & latiuſcula erat, quam conveniret, at cum illam exerebat, mirum erat, quantopere extra oris ſepta promineret. Lac tamen optime ſugebat, licet papillas requireret craſſiores & longiores ſi enim exiliores, brevioreſque eſſent, nequaquam ſugere poterat. Bimeſtri ſeptio annum experans, quatuor tantum dentes ediderat, commedebat tamen & bibebat, & verba nonnulla, prout ætatis teneritudo fert, proferebat. Obiit non multo poſt, quo morbo, compertum non habeo.

8 Nonnulla quoque hic de Hermaphroditis adnotare ex propria obſervatione libet. Ac primum ſeſe offert Aromatarii cujuſdam filius, Anna dictus, hic Romæ ex fœmina, vel cum fœmina appareret, decimo tertio ætatis anno mas apparuit. De eo nihil addam, quia notiſſimus hic fuit, & Joan. Faber ejus hiſtoriam diligentiſſime intexuit, *loco alias citato de Anim. Ind.* cum de Ziberti animali agit, apud quem illam require. De eo etiam M. Ant. Ulmus Patavin. *in lib. de Phiſiolog Barb. hum. ſect.* 3. *c.* 11. Illud non conticebo, credibile nullo modo eſſe hunc antequam virilia foras illi proſilerent, per uterum urinam reddidiſſe: quo penitus caruiſſe illum, tam certum eſt, quam quod certiſſimum; erat enim hic Anna mas; ſed imperfectus. Pene autem latente & virilibus, uteri ſpecies apparebat, unde pes uterum mingere videbatur, cum per eaſdem ſemper vias minxerit. Hic, ut norunt omnes, imberbis ſemper permanſit, ac ſuperioribus annis à ruina ſuffocatus interiit; in tantam autem molem ejus corpus excreverat, ut duo mediocris craſſitudinis humana corpora ſimul, qualia tunc Natura producit, mole æquaret, neque jam loco ſe dimovere poſſet.

Sed digni præ cæteris memoria ſunt germani duo 9 fratres Sabinenſes, ex ſancto Gemino oriundi, quorum altero anno major eſt. Eorum unus, nempe Joannes, cum annis præteritis hydrope detentus eſſet, tandem convaluit. Hic puer erat, cum illum conſpexi, quatuordecim annorum, aſpectu magis fœmineo, quam virili: vultu verecundo, & frigidiuſcula corporis temperatura, capillitio ex flavo albicante, ſtatura mediocri, habituque ſimili. Mammæ illi erant tenues, ſed ut mihi viſum eſt, turgidiuſculæ, quam in puero ejus ætatis eſſe debent. Pili in corpore nullibi. In pube virili pudendum apparebat exile, ac breve, cum ſuo quidem præputio, ſed glandem non cooperiente: glans impervia omnino erat: magnitudo Penis minimi digiti extremum articulum parumper excedebat, flaccidæ erat ſubſtantiæ, & nunquam erigebatur, ut ille ferebat; & ut rationi conſonum exiſtimo, quod pervium non eſſet. Sub hoc pudendo exilis rima conſpiciebatur, perineum in longum diſſecans, ut in fœminis, quæ quidem prope ipſum pudendum per via erat, inibi enim parvum exſtabat foramen, quod longum ſtylum admittebat, atque inde urinam ejaculabatur, cujus perpetuam patiebatur incontinentiam, ita ut ipſe ſæpe commingeret. Ejus Romæ orificium non majus erat, quam ut ſcriptorii calami tenuis tenuiorem partem admittere poſſet. Prope hoc orificium rimam ipſam membrana interſepiebat, quæ videbatur facile inciſioni ceſſura. Non tamen ex ejus exciſione orificium majus evaderet; ab hoc interſepto rima Podicem verſus ſuperficialiter progrediabatur, ita ut labellis diductis ſubjecta tantum cutis appareat, Teſtes in inguinibus exiles, & molliuſculi veluti glandulæ ea in parte adnaſcentes. Menſtruari cœpit anno decimo quinto, & fœminea veſte ob id inductus unde dubitare contingit, an vere glandulæ illæ in inguinibus Teſtes eſſent, necne?

Carolus, alter frater, ætatis duodecim circiter 10 annorum, aſpectu erat magis virili, ſtatura mediocri, & ætate conveniente, pilos in corpore nullos habebat: rima magna in naturali ſitu erat conſpicua, primoque intuitu Penis nullus conſpiciebatur, cum intra Rimam lateret, & nonniſi labellis diductis ſeſe proderet: minor erat, quam ut extremum articulum auricularis digiti æquare poſſet, glande donabatur, quæ ſimiliter ac in Joanne à præputio detecta, & imperforata viſebatur. Apparebat tamen in ipſius glandis veſtigio veluti veſtigium quoddam foraminis. Sub Pene exile quoddam foramen apparebat, quod vix craſſioris aciculæ caput admittere poterat, per hoc urinam reddebat. Teſtes tactu inſignes in Rimæ labris ima in parte continebantur, & Gallorum teſtes magnitudine æquabant, compreſſi manum effugientes. Videtur autem Joannes non differre ab Hermaphrodito, quem Riolan. deſcripſit *in fine ſui libelli de Hermaphroditis*.

Scortum porrò Romæ famoſiſſimum, notum 11 pleriſque præteritis annis fuit, cujus nominis mariti gratia parcendum duco, cui à teneriori ætate inſignis Clitoris obtigit, auricularis digiti magnitudine, quæ illi, cum concumbit, ſolet impedimento eſſe, præcipue ſi coeundi deſiderio incenſa ſit, ut ab iis ipſis; qui eo uſi ſunt, accepi. Non videtur autem hic prætereundem, quod D. Baltaſ- 12 ſar Bonannus, vir humanitate & doctrina inſignis (ex cujus copioſiſſima & inſtructiſſima Bibliotheca ſæpe, qui mihi non ſuppetunt, libri ſubminiſtrantur) de juvene quodam retulit, quem pauperculæ mulieris filium, ætatis annorum duodecim conſpexit, in reliquo corpore nullam omnino imperfectionem haben-

habentem; hic tamen medio crure dextro, in parte ſilveſtri, vel externa, prope Ilii os, vulvam ſortitus erat, non modo labellis, & rima conſpicuam, ſed etiam pilis obductam, omnibusque numeris, quantum ab extra promittebat, abſolutam; nam labris diductis, nihil præter ſubjacentem carnem apparebat, neque ullum pervium foramen conſpiciebatur.

13 Mulierem inſuper ex Amatrice oriundam annis præteritis, cui nomen, ſi recte teneo, erat Magdalenæ, viderunt plerique prolixa barba præmunitam, piloque denſo ac duro, pectore toto ſatis hiſpido, mammis, ut ſexus fert, permagnis, rugoſis ac flaccidis. Huic menſtrua, ut ex ipſa accepi, annum circiter trigeſimum deſierant, vox tamen exilis, & fœminea ſervata eſt. Primum ſub temporibus pili eruperunt, mox in mento, & reliquis partibus. Ejus hiſtoriam diligenter conſcripſit Joan Faber, *in lib. de Animal. Ind c. de Stellion.* Illud in hac muliere adnotandum, animo ſemper illam extitiſſe virili, nam & cum hoſtibus pro marito non pugnare dubitavit, ut ipſe Faber teſtatur

14 Et quia de Pilis mentio eſt, non abs re fuerit, de homine piloſo, quem idcirco ſilveſtrem hominem appellant, mentionem facere. Hic in aula Odoardi Cardinalis Farneſii commorabatur; eratque ejus Principis à cubiculo; licet vero hoc novum non ſit, aliquid tamen ea occaſione, quod mihi, & forte aliis novum erit, in medium afferam. Homo erat hic juſtæ ſtaturæ, & conſueta forte procerioris, in nulla re à cæteris hominibus diſcrepans, ſed faciem, univerſumque corpus tenui pilo, oblongo, promiſſio, ac ex flavo albicante obſitum habebat. Hic Scribæ amici mei ſororem in uxorum duxit, ex qua tunc nempe anno 1613. quatuor jam liberos ſuſceperat, quorum duo, mas unus, fœmina altera ſui ſimiles erant. Horum ortus aliquid novitatis habet, non omnibus compertum: nam cum primum in lucem eduntur, pilo nigro toto corpore conteguntur, non aliter, quam Hœdi coloris nigri; quod mihi in mentem revocat ortum Eſau, in ſacra Geneſ *cap.* 25. de quo dicitur *verſ.* 26. *Qui prior egreſſus eſt, rufus erat, & totus in morem pellis hiſpidus.* Hoc autem facti veritatem confirmare videtur; nonnullorum vero dierum ſpatio, quindecim nempe, ſi recte memini, is pilus his ſic natis totus decidit, ac dehinc adoleſcentibus prius denuo emergit tenuis & mollis, quo univerſum corpus, ipſaque facies etiam ſecundum tempora, & frontem conveſtitur. Hic ipſe autem vir, de quo verba fecimus, ex parte piloſo, & glabra matre natus eſt, ut ex Platero elicere mihi fas eſt, *lib.* 3. *Obſerv. tit. de deformat.* Verſabatur enim hujus pater in aula Henrici II. à quo hic, de quo loquimur, dono miſſus eſt, cum ſorore ſimiliter piloſa, Duci Parmenſi in Flandriam; à Duce autem Parmenſi ejus fratre dono accepiſſe veriſimile eſt Odoardum Cardinalem Farneſium; de ortu tamen Platerus ne verbum quidem, quem tamen ita ſuccedere retulit mihi Scriba ille, amicus meus, frater, ut dixi, uxoris hujus viri

15 Sed ad Hermaphroditos redeo, & ſuperioribus hiſtoriis tres adhuc annectenda enarrabo, priorem de Aſino Hermaphrodito, de quo alias in hoc titulo, nam & bruta naſci utriuſque, & indiſtincti ſexus plures hiſtoriæ teſtantur. Neronem Equas habuiſſe Hermaphroditas, teſtis eſt Plin. *lib.* 11. *Nat. hiſtor. cap.* 49. de Cane & Equa Hermaphroditis habes apud Schenk. *lib.* 4. *Obſerv. in princ.* & de Agno Hermaphrodito Jul. Obſeq. *de Prodig. num.* 26. de Sue, Majol. *dier. canic. coll* 1. *part.* 1. de Cervo item Langius, & de Mure Faber, de quibus alias mentionem habui. Itaque Aſinus hic, quem hic Romæ vidi, annos, 1621 utroque ſexu erat inſignitus. Membro dotabatur ſatis craſſo, ut Aſinina natura fert, ſed obtorto, quale Hypoſpediæi habent: ſed & vulvam ſortitus erat, quantum ab extra promittebat, optime efformatam, ejus tamen orificium minimum digitum admittebat; ſitus utriuſque genitalis, qui aliis eſt familiaris; ſub podice enim rima magna extabat, quæ à ſuperiori parte verſus caudam per medios uſque Teſtes ad membri dimidium protendebatur, ſed conſuetum ſpatium prætergreſſum ſuperficialiter tantum incedebat, ita ut membri dimidium quaſi fiſſum in poſtica parte ab eadem rima appareret, & unicam rimam cum rima magna hæc fiſſura effingeret. Urinam non modo per Penem, ſed etiam per vulvam emittebat, arrigebat, & Aſinas calcabat, ſed inire eas non poterat ob prædictam membri tortuoſitatem. Hunc Aſinum circumferebat Imolenſis quidam circulator, vel forte Forolivienſis Senex procerus, qui aquam quandam ad capitis dolorem venalem habebat, quæ illico applicata, ut ille jactabat, dolorem quemcunque ſedaret; qui in malam crucem abiit, antequam illum diligentius de aliis permultis interrogare mihi licuerit: curabo, ſi in vivis eſt, ut omnia mihi innoteſcant.

Secunda hiſtoria eſt mulierculæ cujuſdam, quam in Hoſpitali incurabilium conſpexi, opera, & humanitate D. Angeli Colii Senenſis, qui prædicto Hoſpitali præeſt, apud celebriores Medicos ſolida doctrina & maxime Hippocratica celebris & urbanitate acceptiſſimi. De hac inter Hermaphroditos mentionem habeo, non quod affirmare pro certo velim, fuiſſe illam Hermaphroditam, ſed quod in ea re dubium aliquod inſurrexerit inter celebriores Urbis Medicos. Habebat ergo genitales partes ita conſtitutas intra uteri labra ſupra meatum urinarium, verſus internum uteri oſculum procedendo, carnoſa quædam moles conſpiciebatur, ſpeciem virilis membri præ ſe ferens, craſſitudine virilis mentulæ mediocris craſſitiem excedens, longitudine, cum exerta erat, quinque tranſverſorum digitorum quantitate: in ſummitate corpus apparebat virilis membri glandi reſpondens, ſed præputio deſtituebatur, cujus vicem ipſa uteri pterygomata ſupplere videbantur, à parte ſuperna calloſæ erat ſubſtantiæ, ita ut ſuſpicio mihi irrepſerit, ne ex ulceribus cicatrices contraxiſſet, quod illa inficiabatur. Glans, ut ita dicam, tranſverſaliter perforata erat, ſed orificium minimum pene digitum admittebat; per hoc nulla urina reddebatur, ſed per meatum, unde cæteris fœminis ſolet effluere. Menſtrua illi, ut referebat, partim per hoc ipſum orificium, partim ſub eo ex intimiore, & inferiore uteri parte prodibant; nam ſub hac carnea mole pervius erat meatus valde exilis, qui indito in ejus molis orificium per ſiphonem vino mulſo aut alio quovis liquore, conſpicuus fiebat, per eum enim is liquor ex parte cum flatu quodam prodibat. Nymphæ hinc inde ab uteri labris admodum exiles erant. Moles hæc, quicquid eſſet, intra pudendi labra, ut dixi, deliteſcens, vel tuſſiente, vel ridente muliercula, ad duorum digitorum tranſverſorum quantitatem foras exiliebat (quod utero forte uteri corpus eſſe denotare poſſet) cum vero arrigebatur, (quod contra, non eſſe uteri corpus teſtari poteſt) tenſa ac dura, ut retulerunt, evadebat, & in majorem molem excreſcebat. Ea mulieres alias ſe compreſſiſſe fatebatur, & per illam ſe ſemen emiſiſſe, quod mihi non conſtat. Tunc temporis per Glandis hujuſce orificium veluti gonorrhœam patiebatur, & in ipſa glande ulcuſcula apparebat nullo dolore inguina, nam Chirurgus abſque ulla mulieris moleſtia, & foras molem illam manu educebat, & intro impingebat. Cum iniretur, ut ipſa enarrabat, mentulæ virilis glans in ſuam ipſius glandem impingens, membrum muliebre ad uteri intentiora clauſtra impellebat; ex hoc factum eſt, ut trudente membro virili glandem muliebrem, ulcera, & gonorrhæam contraxerit, quantum ex ipſa accepi. Aſpectus fœminæ hujus muliebris, ſed vox craſſiuſcula, Mammæ etiam craſſiuſculæ, ac inter ſe partes, nec vultu erat ingrato; Pudendi rima non magna, imo mediocri minor, Clitoris quam minima, pili in pube non multi, in podice nulli. Patria erat Vicentina, nomen illi erat Franciſcæ. Hanc fœminam nonnulli viri doctiſſimi Hermaphroditam eſſe voluerunt, & molem illam carneam virile membrum eſſe; alii voluerunt hanc pati uteri procidentiam, & molem illam eſſe uteri fundum inverſum, quorum opinioni favet Mercur.

lib.

lib. 2. *de Virg. & Vid. aff. cap.* 11. qui mulierum mutationem in viros ad uteri procidentiam reducit. Riolan. *lib. de Hermaphr. cap.* 6. caſum huic quam ſimillimum deſcribit, ejuſque opinionis eſt, molem illam fuiſſe in ſua illa fœmina quandam carnis excreſcentiam in ipſo matricis collo enatam, reprobatque Mercurialis opinionem, qui illam ad Clitorim reducit, cum hæc varium ab illa ſitum ſortiatur. Sed quo pacto ſimplex carnis excreſcentia eſſe illa potuit, ſi per eam mulier illa ſpermatizabat, ut ille refert, & ſemen craſſum, & album per eam ejaculabatur; Non ergo ſimplex carnis excreſcentia hæc fuit: quid autem fuerit, aliis dijudicandum relinquam; nam multa mihi aperiri vellem; antequam de hoc ſententiam meam pronuntiarem; præcipue autem an hæc moles ab ortu mulieris apparuerit, an potius poſt aliquod tempus, & qua occaſione, aliaque hujuſmodi. Quæ cum mihi non conſtent, in-
17 deciſa ea res per me remaneat. Tertia hiſtoria ſequens eſt. Scortum vivit adhuc Romæ exoletum, non ingrato aſpectu, habitus ſucci pleni, ſtatura mediocri, calidioris temperamenti, cui nomen eſt Eliſabethæ, patria Urbinas, ætatis annorum quinque ſupra quadraginta; quo nullum aliud Hermaphroditum, ſexum habere utrumque tam bene diſtinctum, vidi; Conſtituebatur autem, quo ſequitur modo: Uterum, quoad externa, optime conformatum habebat, mediocriſque magnitudinis, quin etiam diductis labris nihil ſe in conſpectum dabat, quod à cæteris fœminis diſtaret: in ima tantum parte ipſius uteri prope Perinæum, labris diductis levis quidam, ac vix perceptibilis tuberculus apparebat, qui, fœmina in venerem accenſa, ſenſim ſuccreſcens in verum penem evadebat, cujus longitudo ad quinque tranſverſorum digitorum menſuram ad ſummum aſcendebat, craſſitudinis erat pollicaris, ac forte craſſioris, glandem abſque præputio habebat, ex carne meliori, ac ſpongioſa, ſed imperforatam: tanta vero duritie erectus ipſe penis conſtabat, ut nullum virilem ponem illi in duritie æquiparandum exiſtimem. Ad ejus radicem duo corpuſcula glanduloſa, veluti teſtes, fabam mediocrem communem æquantia, exſtabant. Pueros, & puellas calcandi erat avidiſſimum, & animo erat virili, ac maſculea audacia prompto. Filios nunquam concepit: à congreſſoribus iniri, ubi erecto pene perſiſteret, nullo modo poterat. Bis terue illud contemplatus, expertiſſimum Chirurgum, Nicolaum Larche, ad illud inviſendum convocavi. Ex cervo & vacca natum animal habet Eminentiſſimus Cardinalis Barberinus; ſtatura eſt magno cervo aliquanto majore, ore oblongo, cornibus vaccinis, inter nodis tantum orbiculatim diviſis, colore nigricantibus; pilo eſt ex fulvo dilutiore; ferociam & velocitatem habet inſignem, pedibus eſt cervinis, ſed craſſioribus.

Denique de Hippotauro aliquid dicam. Mulus 18
erat, vel quomodocunque appellare libet, animal ex Tauro & Equa natum, facie bovina, cætera à reliquis mulis non diſſimile, niſi quod tibias bovinas haberet, etiamſi pedibus & ungulis equinis dotaretur. Ejus magnitudo communi, vel mediocri erat minor, pilo craſſo, ac duro, dentibus omnibus, tam ſuperioribus, inquam, quam inferioribus erat inſignitus, ob id neque ruminabat; vox illi indiſtincta erat inter mugitum & hinnitum, quam neque facile explicabat, neque tamen Mulorum ipſorum voci eam facile aſſimilaſſes. A matre tantum videbatur cætera omnia deſumpſiſſe, à patre perpauca, è Gallia, ubi frequentiora naſcuntur hæc animalia, illum attulit Cardinalis de Comitibus, ſi recte teneo, & Scipioni Cardinali Burgheſio dono dedit. Viribus erat validis, greſſumque habebat firmum ac ſuavem. Vixit annis duobus ſupra triginta: vita functus eſt, quod fœnum, & duriores cibos mandere dentibus non potens, integros deglutiret.

LIBRI SEPTIMI
TITULUS SECUNDUS,
DE OFFICIIS DIVINIS.

Continens Quæſtiones Sex.

I. Quænam requirantur in recitandis Officiis divinis, quæ item in Miſſa vel dicenda, vel audienda.
II. Quinam morbi excuſare poſſint à privata divinorum recitatione.
III. De recitatione publica in Choro facienda.
IV. Qui recitare Officia divina non poſſunt, an teneantur alium recitantem audire, & quænam etiam ab auditione recitandi hominem excuſare poſſint.
V. Qui morbi Miſſe dicendæ, quive audiendæ, impedimento eſſe poſſint.
VI. Medica præcepta in recitandis divinis Officiis, iis ſervanda, quibus recitatio ob aliquem morbum noxia quoque modo eſſet poſſet.

SUMMARIUM.

1 *Officiorum divinorum nomine quæ veniant.*
2 *Ad divinorum recitationum quæ veniant.*
3 *Ab obligatione recitandi divina qui eximantur.*
4 *In dubia ægritudine an excuſare debeat, Medicus conſulendus.*
5 *Chriſtiani omnes diebus feſtis de præcepto obligantur ad Miſſam audiendam.*
6 *Horæ Canonicæ ſeptem.*
7 *Tempus recitandi notabiliter anticipare, aut remorari abſque cauſa, ſine peccato non fit.*
8 *Locus recitandi duplex.*
9 *In recitandi modo quæ conſiderentur.*
10 *In recitandis officiis divinis requiritur vocis expreſſio.*
11 *Attentio requiritur in recitando, & quotuplex ſit.*
12 *Qualis nam vox requiratur in recitatione.*
13 *Oratio ſine ulla attentione non dicitur oratio.*
14 *In publica recitatione requiritur præſentia in Choro.*
15 *In Miſſa celebranda major labor, quam in recitando divina.*
16 *In Miſſa audienda quæ requirantur.*
17 *Attentio in audienda Miſſa qualis eſſe debeat.*

QUÆSTIO I.

Quænam requirantur in recitandis Officiis divinis, quæ item in Miſſa, vel dicenda, vel audienda.

OFficiorum divinorum nomine non ſolum, quæ 1
Horæ Canonicæ appellantur, ſed & ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium, & ſi quæ alia ſunt, quæ certas aliquas perſonas ad ſui auditionem, vel recitationem adſtringant, hic comprehendi volo, nam hæc omnia, ſed præcipue Miſſam, venire ſub officii divini nomine *ex Gloſſ.* dicit Alb. de Ferrat. *de Hor. Canon. n.* 26.

Circa

Circa hæc autem non deſunt quam plura, de qui-
bus Medicus ſecundum ipſorum Canoniſtarum de-
terminationem venit conſulendus, unde æque Me-
dicis ac Canoniſtis ſcitu neceſſaria erunt, quæ hic
afferemus.

Cum ergo Clerici omnes in ſacris conſtituti, ſive
2 beneficiati ſunt, ſive non, & religioſi omnes utriuſ-
que ſexus teneantur ſub pœna mortalis peccati ad
officiorum divinorum recitationem. Navar. *in Man.
c.25.n.97.* Joan. And. Archidiacono Nic. Plou. *de
Hor. Can.p.*1. *q.* 1. Joan. de Lignan. *de Hor. Can. q.*3.
Alb. de Ferrar. *ubi ſuprà, n.* 8. Navarr. *de orat.c.* 7.*n.*
3 1. *in fin.* Intrat & in hoc præcepto, ut in aliis hu-
manis, excuſatio, ob corporis ægritudinem. Suar.
de virt. & ſtat. Relig. tom 2. *lib.* 4. *cap.* 27. *num.* 19.
unde eximuntur ab ea obligatione, qui abſque no-
tabili corporis damno ei ſatisfacere non poſſunt,
ut communiſſima eſt opinio, ex Innoc. & Hoſtienſ.
Navar. *ubi ſupra, in Man. n.* 100. *& de orat. cap.* 11.
n. 1. Nicol. Plovius *ibid. part.* 1. *q.* 4. Suarez. *ubi proxi-
mè n. eodem.* Azor. *Inſtit. Moral. lib.* 10. *cap.* 31. Fi-
liucc. *q. mor. tract.* 23. *c.* 9. *in prin* Tolet. *Inſt.Soc.l.*2.*c.*
14. *n.* 1. Cum vero infirmitas corporis aliquando vel
levis ſit, vel gravis, aliquando autem dubia, ac me-
dia inter gravem & levem, ita ut hæſitari poſſit, an
homo ea infirmitate detentus, aliquod notabile
damnum reportaturus ſit ex divinorum recitatione,
Medici judicium expoſcitur. Nam levis infirmi-
tas, quæ non impediat alias corporis actiones, du-
bium non parit, quod hominem non excuſet; gravis
autem non indiget Medici judicio; quia cauſa excu-
ſationis nimis patens eſt; & abſque alia Medici de-
finitione, aut Canoniſtæ diſpenſatione homines ex-
cuſantur. Sed quando ægritudo eſt dubia, tunc
communis DD. ſententia eſt, conſulendum eſſe Me-
dicum, & ſecundum ejus judicium faciendum eſſe.
Ita Navarr *ubi ſupra, in man. num.* 100. Azor. *loco cita-
to.* Suarez. *ibid. num. eod.* Piliucc *loco eod. num.* 29.
4 Sanchez *Conſ. moral. lib.* 7. *c.* 2. *dub.* 45 *numer.* 2.
Roderic *quæſt. Canonic. & Reg. quæſt* 42. *art.*7.*tom.*
2. Operæ pretium ergo eſt, ut tanquam Medici
determinemus, quænam corporis ægritudines ita
hominem male accipiant, ut ex recitatione divino-
rum notabile aliquod nocumentum eicere poſſit,
in promptu enim ſimul erit, quando excuſatio lo-
cum habere debeat, quando verò nequaquam. Et
quia eadem excuſatio intervenire ſolet in Miſſa, vel
dicenda, vel audienda, quandocunque homo ad ho-
rum alterutrum teneatur, & de hac etiam re in ipſo
titulo differemus. Nota enim eſt obligatio, qua
Chriſtiani omnes obſtringuntur, ut ſingulis feſtis
diebus miſſam audire teneantur, *per cap. Miſſas. &
cap. Omnes. fideles de conſecrat. diſt.* 1. Cum non au-
diendo mortaliter peccent. Navarr. *in man. cap* 21.
num. 2. *& de orat. & hor. Canon. c.* 13. *num.* 18. At
vero & ab hac ipſa obligatione ſoluti ſunt, ſi aliqua
infirmitate detineantur, ob quam non poſſint abſ-
que notabili ſalutis incommodo illam audire, ut
communiter omnes Dd. ſentiunt. Navarr. *ubi mox.
num.* 3. Azor. *Inſtitut moral. lib.* 7. *cap.* 7. Tolet. *lib.*
6. *Inſtit. ſac. c.* 9. *num.* 2. Layman. *lib.* 1. *Theol. mor.
tract.* 4. *c.* 4. *n.* 4. & in hoc quoque caſu de infir-
mitatis qualitate an ſufficienter excuſet, necne, Me-
dicus conſulendus. Azor. *ubi proximè.* Qui tamen
Medicus non eo fine in his caſibus adhibetur, ut in-
firmos ab ea obligatione, aut alia quacunque ab-
ſolvat, quia non hanc habet ille auctoritatem tol-
lendæ, aut minuendæ obligationis, ſed ad hoc, ut
juxta propriæ artis peritiam determinet, an cum
hac, aut illa infirmitate æger notabile periculum
incurrere poſſit, ſi jejunet, ſi debitum reddat, ſi
Officia divina recitet, ſi Miſſam dicat, vel ad eam
audiendam ſe conferat. ita Azor. *loco citat.* & Sua-
rez. *ibid. num. eod. in fin.*

5 Ut ergo hæc determinemus, ante neceſſarium eſt
palam fieri, quænam requirantur, ad ſatisfacien-
dum huic obligationi de recitandis Officiis divinis,
quæ item ad ſatisfaciendum præcepto de dicenda,
aut audienda Miſſa. Et quoad primum in recita-
tione divinorum officiorum plura conſiderantur,
ſed nos ea tantùm percurramus, quæ ad rem no-
ſtram facere videntur, quæ ſunt tempus recitandi,
locus & modus. Quoad tempus, cùm Horæ Ca- 6
nonicæ, ex quibus Officia divina conſtant, ſeptem
ſint, Matutinum, Prima, Tertia, Sexta, Nona, ve-
ſperæ & Completorium, non dubium eſt, quod ha-
bens diverſum recitandi tempus, juxta ritum Eccle-
ſiaſticum, quod tempus notabiliter aut anticipare,
aut tardare abſque cauſa, volunt Canoniſtæ abſque
culpa non eſſe. Navarr *de Orat. cap.* 3. *num.* 54. Tolet.
lib. 2. *Inſtr. Sacerd. cap.* 13. *num.* 3. Suarez. *lib.* 4. *cit.* 7
cap. 15. *num.* 12. maxime verò grave peccatum, ac
mortale intervenire volunt in univerſali recitatio-
ne in choro facienda, ut Suarez. dicit *ibid.* Itaque
de hoc tempore nobis eſt peculiariter conſideran-
dum, cùm poſſit quis ratione ipſius tantùm ratio-
nabiliter impediri, ne in choro recitet. Quoad lo- 8
cum duplex eſſe poteſt, aut determinatum, aut inde-
terminatus; determinatus Chorus eſt, qui requiritur
in publica recitatione in religioſis, aliiſque perſonis
ad hoc obligatis. Quomodo verò hujuſmodi perſo-
næ obligentur recitare in Choro, & an aliquo modo
peccent, aut quantum peccent, videndus eſt præ-
cæteris Suarez *loco aliàs citato, lib.* 4. *cap.* 10. *præcipuè
n.* 15. *& ſeqq.* ſed de his nihil ad nos, indetermina-
tus locus eſt, ubicunque recitandi libuerit, nam
in recitatione particulari, ac privata non aſſigna-
tur locus certus recitandi. Tolet. *ubi ſuprà, cap.* 13.
num. 5. Suarez. *ibid. cap.* 27. *num.* 1.

Quoad modum recitandi, duo conſiderantur, 9
nempe vox, & attentio, vel vox externa, & interna;
hoc enim importare verba illa, ſtudioſe ac devote,
in præcepto recitandi apud Concilium generale *ex
Gloſſ.* dicit Navarr. *de Orat. cap.* 13. *num.* 1. & ut com-
muniſſima eſt DD. omnium opinio, in recitandis of- 10
ficiis divinis requiritur vocis expreſſio. D. Thom. 2.
quæſt. 83. *art.*12. *in corp.* Nicol. Plovius *de Hor. Canon.
part.* 2. *quæſt.* 3. Joan de Lignano, *ibid. quæſt.* 11. Alb.
de Ferrar. *eod. tract. num.* 60. *& ſeq.* Suarez. *lib.* 4. *cit.
cap.*7. *num.* 6. Tolet. *lib.* 2. *Inſtr. Sacerd. cap.* 17. Roder.
quæſt. Canon. & regul. quæſt. 43. *art.* 4. *tom.* 1. & idcirco
mentaliter tantum recitando non ſatisfit obligatio-
ni Roderic. *ubi mox.* Tolet. *ibid* & ibi Victorell *verb.
Niſi ore proferant*, ubi ea de cauſa dicit, malè non-
nullos DD. excuſare eos à peccato, qui mentaliter
tantum recitant. Rationes autem, cur externa vox in
hujuſmodi orationis genere requiratur, vide apud 11
D. Thom. *ubi ſupra.* Tolet. *ibid. num.* 3. Suarez. *loco ci-
tato*, & alios. Sed requiritur etiam, ut diximus, vox
interna, nempe attentio, quæ cum triplex ſit, Navar.
de Orat cap. 13. *num.* 4. hoc eſt, prima circa verba,
quando recitans attendit, ut ſingula verba benè &
integre, quantum eſt ex ſe, proferantur, ſecunda,
quando attendit ad ſenſum verborum; & tertia,
quæ attendit ad finem orandi, conſiderando ſe co-
ram Deo præces fundere, DD. volunt primam atten-
tionem omnino eſſe neceſſariam, ſecundam nequa-
quam, quemadmodum neque tertiam, licet hæc ſit,
maximæ utilitatis. D. Thom. *ubi ſupra, art.* 13. *in corp.*
Tolet. *loco citato cap.* 13. *n.* 5. 6. *&* Suarez. *ibid. lib.* 5.
cap. 6 *num.* 8. *&* 13.

De utriuſque autem vocis, externæ ſcilicet, & in-
ternæ qualitate definiri debet, qualisnam ſit opor-
teat, & quoad externæ qualitatem diſtinguitur in
eo, qui publicè, & in eo, qui privatim recitat: nam
is, qui publicè recitat, ita debet vocem extollere, ut
à populo intelligi poſſit; is autem, qui recitat priva-
tim, debet vocem ſaltem ita exprimere, ut ſeipſum 12
verba proferentem intelligat: de quibus videndus
poſt alios præ omnibus abundè differens Suarez, *cit.
c.* 7. Quoad attentionem autem notandum, quod
etiamſi primo illo attentionis generi utens, de
quo diximus, qui ſatisfaciat præcepto de recitando
officio divino, non tamen idcirco, ut ajunt DD. po-
teſt homo cum hæc ſola attentione dirigere: nam
cum multi poſtquam ſeſe in hujuſmodi recitatione
convenienti temporis ſpatio exercuerint, officium
memoriter optimè teneant, abſque ulla alia atten-
tione ad ipſam verborum expreſſionem, in qua ob
jam acquiſitum habitum non errant, ſequeretur,

quod ſatisfacerent abſque ulla alia attentione, quod non eſt dicendum, quod oratio ſine attentione non
13 poteſt dici oratio. Suarez. *lib. 3. cap. 4. num.* 5. imo & ipſa voluntaria oratio ſine attentione mala eſt, Navarr. *de Orat. cap.* 12. *num.* 39. *& ſeqq.* & ſic ſi, qui recitat, non orat non ſatisfacit, ergo qui nullam habet attentionem, non ſatisfacit: neceſſaria ergo eſt virtualis quædam attentio, nempe ut recitans habeat à principio propoſitum & voluntatem attendendi, & ſiquando involuntariè ſit diſtractus, & ſe diſtractum cognoſcat, debet ad eandem attentionem eodem propoſito redire. Navarr. *de Orat. cap.* 13. *n.* 13. *& ſeqq.* & Suarez. *ubi ſupra, num.* 7. *& ſeqq.* Itaque præſupponere debemus nos, teneri recitantem officium divinum, ut culpam evitet, ad hoc, quod diximus, nempe ut mente recurrat ad intentionem, quam à principio intenderè debuit, ſi involuntariè aliquando diſtrahatur. Quæ cum ad negotium Medicum nonnihil faciant, recenſenda omnino erant, nam hæc omnia conſiderare debet Medicus, qui ſuum judicium ferre debet, utrum recitatio divinorum officiorum poſſit ita huic, aut illi morbo, huic aut illi homini noxia eſſe, ut inde recitans notabile damnum reportare poſſit, tunc enim intrat ſecundum Canoniſtarum ſententiam excuſatio.

Eadem conſideratio adhibenda quoque eſt, circa ea, quæ requiruntur in publica recitatione, & in
14 Choro, & in dicenda vel audienda Miſſa. Nam in publica recitatione requiritur, ut jam diximus, præſentia in Choro, vel in loco determinato, tempus item determinatum, aut ſaltem magis determinatum, quàm in privata, vox elatior, ita ut non à ſeipſo tantum, ſed ab adſtantibus quoque intelligi poſſit. In Miſſa dicenda major, intenſive inquam, labor corporis, per horæ enim quadrantem, quod minimum eſt, celebrans cogitur ſtare, qui ſitus labo-
15 rioſus corpori eſt, magis multo quam deambulare, aut quomodocunque moveri, ut aliàs adnotavi. Requiritur ulterius major attentio, neque enim ſufficit illud primum genus attentionis; vocis etiam requitur intelligibilis prolatio à circumſtantibus, & ſiquæ alia ſunt, de quibus ſuo loco.
16 In audienda tandem Miſſa breviter dicitur illud requiri, corpore adeſſe, & mente attendere ad id, quod in ſacro fit: nam, ut DD. dicunt, abſque eo, quod quis intelligat, & comprehendebat verborum, quæ in Miſſa dicuntur, ſignificationem, abſque eo, quod quis etiam auribus audiat eorum ſonum, abſque eo, quod quis videat ea, quæ in ſacro fiunt, præcepto huic de Miſſa audienda diebus feſtis ſatisfacit corporis præſentia, & mentis attentione. Navar. *de Orat. cap.* 13. *n.* 8. Tolet. *Inſtr. Sacerd. lib. 6. cap. 6.* quod etiam innuere voluit Poeta noſter Torq. Taſſus *ſuæ Hier. cant.* 1. *ſt.* 14. de hujuſmodi ſacrificio canens.

Humili intorno aſcoltano i primieri,
Le viſte i più lontani almen v'ban fiſſe,

De præſentia autem corporis non eſt, quod ali-
17 quid dicamus, de attentione vero volunt DD. eam debere eſſe talem, ut homo advertat ad id, quod fit, neque data opera mente divagetur, faciendo actus attentioni contrarios, *ubi ſupra, num.* 1. Et in omnibus, ac ſingulis his commemoratis caſibus, infirmitatem, aut præſentem, aut quæ de facile timetur, præbere juſtam excuſationem, aut non recitandi officia in Choro, aut non dicendi, vel non audiendi Miſſam, communiter decidunt DD. omnes, ubi de cauſis ab hujuſmodi obligationibus homines eximentibus verba faciant. Sed qualis debeat eſſe infirmitas, ut excuſet, ſi præſens eſt, aut juſtum timorem inducat, ſi præſens non eſt, unde legitima emergat excuſatio ad Medicum non minus, quàm in ſuperiori caſu, de recitatione officiorum divinorum, pertinet judicare; itaque de hoc in ſequentibus diſſeremus, & primo agemus de morbis, qui hominem à privata recitatione excuſare poſſunt, ſecundum Medicinæ Canones, deinceps de iis, qui à recitatione publica illum eximere debent; tertio de iis, qui excuſant à Miſſa celebranda; ultimo de iis, qui excuſant à Miſſa audiendā; poſt quæ alia nonnulla addemus ad hoc ipſum argumentum pertinentia: illud ante omnia Lectorem commonendo, me ſemper tanquam Medicum loqui, nolens ut hæc, quæ affero, vim Legis habeant, ſed ea potius Canoniſtarum judicio ſubmittens, illud unum ſatis ſuperque mihi eſſe teſtatus, ſi ſecundum Artem, quam profiteor, ea, quæ ſeſe mihi offerunt diſcutienda, determinavero.

SUMMARIUM.

1 *Morbus, qui excuſare debeat à recitatione divinorum qualis eſſe debeat.*
2 *Capitis dolor an excuſet.*
3 *Azorii opinio examinata.*
4 *Dolores quidam ſpeciales, qui excuſare poſſint, & n. ſeq.*
6 *Dolores capitis intermiſſiones habentes an ſemper excuſent.*
7 *Dolores aurium, & dentium an excuſent.*
8 *Vertigo an excuſet.*
9 *Oblivio an excuſet.*
10 *Somnolentia innaturalis an excuſet.*
11 *Morbi nervorum qui excuſare poſſint.*
12 *Melancholia & inſania dilucida intervalla habens, an excuſet tempore intermiſſionis.*
13 *Catharrus an excuſet.*
14 *Ophthalmia, & alii nonnulli oculorum morbi qui excuſent.*
15 *Surditas an excuſet.*
16 *Narium hæmorrhagia an excuſet.*
17 *Mutitas, & alia quædam oris vitia quæ excuſent.*
18 *Gutturis affectus, qui excuſent.*
19 *Tuſſis an excuſet.*
20 *Aſthma an excuſet,*
21 *Sanguinis ſputum, Empyema, Phthiſis an excuſent.*
22 *Cordis tremor, palpitatio, Syncope an excuſent.*
23 *Cardialgia an excuſet.*
24 *Ventriculi affectus, qui excuſare debeat.*
25 *Sitis, quando excuſet.*
26 *Inteſtinorum affectus quidam qui excuſent.*
27 *Venarum hæmorrhoidalium affectus, qui excuſent.*
28 *Hepatis morbi, qui excuſare valeant.*
29 *Lienis affectus, qui excuſare valeant.*
30 *Renum affectus, qui excuſent.*
31 *Hernioſi an excuſentur.*
32 *Arthritici an excuſentur.*
33 *Febres intermittentes an, & quando excuſent.*
34 *Tumores qui, quæ vulnera excuſent.*
35 *Fœminæ, in quibus morbis peculiariter excuſentur.*

QUÆSTIO II.

Quinam morbi excuſare poſſint à privata divinorum recitatione.

Cum palam ſit ex ſuperioribus, quænam requirantur ad divinorum recitatione, poſſumus non magno negotio, illis perpenſis, determinare, quinam morbi ita huic obligationi impedimento eſſe poſſint, ut nonniſi cum gravi, & rationabili vitæ periculo liceat eis ſatisfacere, & cum ſuperius quoque dixerimus, levem morbum ſub hoc cenſu non venire, & gravem non indigere Medici judicio, remanent tantum nonnulli morbi conſiderandi, qui dubium excitare poſſent; de quibus, ut determinemus, illud pro fundamento ſi oportet ex Canoniſtis deſumptum, quod morbus, qui jure hominem 1
excuſare ab hac obligatione poſſit, talis eſſe debet, ut illum ita impediat, ne abſque gravi ſalutis propriæ diſcrimine, aut abſque nimio dolore & corporis vexatione prædictum penſum perſolvere valeat, ut poſt vetuſtiores Tolet. *l.* 2. *Inſtruct. Sacerd. cap.* 14. *num.* 1. Azor. *Inſtit. mor. lib.* 10. *cap.* 13. *in prin.* Sanch. *Conſ. moral. lib.* 7. *cap.* 2. *dub.* 45. *num.* 1. Suarez. *lib.* 4. *de virt. & ſtat. Relig. cap.* 28. *num.* 19. *Tom.* 2. Navarr. *de Orat. cap.* 11. unde non tam faciles Medici eſſe debent, ut pro quolibet morbo judicent ægros excuſandos, ne in illos poſſit Navarræ reprehenſio, *loco pro-*

proxime allegato, quadrare, ut minus probi Medici nomen negligere videantur. Sed non ſolum ſi morbus directe recitationi divinorum impedimento ſit excuſat, ſed etiamſi indirecte Roderic. *quæſt. Canon. & Reg. Tom.* 1. *quæſt.* 42. *art* 7. aut etiam ſi non de præſenti, & in ipſa recitatione, ſed etiam ſi in futurum rationabiliter timeri notabile periculum poteſt; idcirco morbi graves, quales acuti ſunt, & qui febrem continuam adjunctam habent, dolores inſignes, & maxime moleſti, nullum dubium, ut diximus, faciunt, ita ut neque Medici judicio opus ſit ad decidendum, an ægri excuſentur, necne, quia palam & in promptu cauſa eſt, ex qua abſque dubio recitanti ſumma noxa emergere poteſt, quia ex continuata officii recitatione, ex attentione, quæcunque tandem illa ſit, ex lectione, ex tempore etiam determinato facile inſurgere poteſt febrium augmentatio, earundem recrudeſcentia, remediorum procraſtinatio, dolorum intentio, accidentium augmentatio, atque id genus alia nocumenta, nam etiam hac multo leviores cauſæ ad ea ſufficiunt, ubi adeſt jam in corpore morboſa diſpoſitio. Sed de dubiis morbis jam ſermo inſtituendus, & difficultates, quæ eorum occaſione emergunt, diluendæ; in quibus enarrandis eundem ordine ſequar, quem alias ſecutus ſum in aliis ſimilibus argumentis, nempe in quibus differendum erat de morbis ab aliqua obligatione hominem eximenentibus, vel ipſum ab aliqua alia reliberantibus.

2 Offert igitur primo ſeſe nobis conſiderandum capitis dolor, cujus cum plurimæ ſpecies ſint & unus quidem gravis ſit, alius acutus, alius pulſans, alius tenebrans, alius pungens, & unus quidem totum caput aggravet, alius vero aliquam ipſius partem, non poteſt generaliter eſſe vera Azorii opinio, *Inſt. moral. lib.* 10. *cap.* 13. *in princ.* volentis, capitis dolorem non excuſare à divinorum recitatione; imo ſi abſolute & generaliter loquendum eſt; magis vera eſſe contraria concluſio; nempe quod dolor capitis debeat excuſare. Patet enim ex Medicorum auctoritate, ſermonem, (cui prope accedit lectio, cum diſtincta voce, & intelligibili fit, ut divinorum re-
3 citatione evenit) vim quandam habere, ut caput impleat, & gravitatem afferat, Oribaſ. *lib.* 6. *collect. cap.* 7. unde patet, quod cum dolor indicet partem affectam, quia, ubi dolor ibi morbus, recitatio officii noxia ex ſe eſſe poſſit, capite quomodocunque dolente. Nec contra id facit, quod Mercurialis *lib.* 6. *de Art. Gynaſt. cap* 6. ex Cælio Aureliano, & ex Seneca dicebat, nempe, quod clara lectio capiti nequaquam ſit nocua, ſed potius proficua, argumento, quod Cælius eam præcipiat in capitis dolore *l.* 1. *tard. paſſ. cap* 1. & in mania *ibid. cap* 5. & Seneca illa uſus fuerit ad refrenandas capitis deſtillationes, nam neutrius aucturitati multum in hoc fidendum, quia Cælius non abſolute jubet in capitis dolore lectionis exercitium, ſed cum jam dolores ægri fuerint relevati, in inſania autem lectione non utitur, tanquam ad exercendum caput, ſed ad ſpiritus excitandos, & ad falſas perſuaſiones in ægro tollendas: Seneca autem amico deſtillationibus obnoxio claram lectionem ſuadet, ad exercendum potius pectus quam caput, quod in illis deſtillationibus affici credebat, ut videre eſt *epiſtol.* 78. Quamobrem recte idem Mercurial. *loco allegato* addit, ſermonem in capitis doloribus, aliiſque pluribus ejus affectibus interdici; ac profecto ita ſecundum plurimum ſeſe res habet, non tamen ſemper; unde terminan-
4 dum, in quibus doloribus excuſatio ſit legitima, in quibus vero non? Primo autem dolores vel à cauſa calida ſunt, vel frigida, vel ſicca, vel humida, vel aliqua ex his compoſita. At certe in cauſa calida magis noxa recitatio, quam in frigida; & in ſicca, quam in humida; recitando enim divina caput calefit, & exſiccatur, & morbi cauſa augetur, at quemadmodum in cauſa calida, & ſicca, aut ex his compoſita eſt noxium, ſic in cauſa frigida, & humida, aut ex his compoſita, poterit eſſe proficuum, caput calefaciendo, & materiam dolorem cauſantem abſumendo. Quod etiamſi caput dicatur lectio implere, non eſt quod inde notabilis noxa timeatur; quia mejor eſt utilitas, quæ excalfactione & exſiccatione provenire poteſt, quam damnum, quod expectari poſſet ex aliquali vaporum elevatione ad ipſum caput. His tamen omnibus non obſtantibus, dicendum videtur, ea locum habere in doloribus mediocribus; nam ubi vehementes fuerint, & moleſtiſſimi, etiamſi à frigida, & humida cauſa fuerint, & reſpectu ipſius moleſtiæ, & vexationis corporis, & reſpectu dejectionis varium, & aliarum ſymptomatum inde provenientium, ſufficientem cauſam præbebunt, ut homo ſibi timeat majus malum ex recitatione divinorum.

Non eſt autem opus particulares capitis dolores recenſere, ut conſtet, quinam excuſare poſſint, qui non? quia hoc ab eorum gravitate & levitate dependet. Itaque nec quicquam intereſt, totumne caput doleat, ut in Cephalæa, ſeu Cephalalgia, aut ipſius pars, ut in Hemicrania, in 5
Clavo: in omnibus enim, ac ſingulis eadem ratio habenda, maxime cum interdum magis periculoſi, ac moleſti ſint dolores capitis particulares, quam univerſales, ut ipſa docet experientia. Eodem quoque pacto nihil refert in hoc negotio, utrum caput per idiopathiam, aut propriam affectionem, vel per ſympathiam, & conſenſum aliarum partium doleat? ex lectione enim, & recitatione divinorum facile dolor, qui proprius capitis eſt, augetur; qui non proprius eſt, proprius evadere poteſt, ob illud, quod innuimus lectionis incommodum, nempe quod vim habeat replendi caput. Notandum tamen, quod dolor occupans tantum externam capitis cutem, ſicuti faciliorem habet exitum, quia facilius curatur, & minus affert periculum, ita etiam non facile ab hac obligatione excuſare debet, niſi eſſet ſupra tolerantiam, intenſus præſertim, cum in recitatione poſſit adhiberi modus, ne noxia quibuſdam affectionibus ſit, ut in quæſtione propria dicemus.

Sed cum ex doloribus aliqui habeant ſuos inſultus & exacerbationes, ut febres habent, & notum ſit, quod aliqui morbi, qui per totum diem non affligunt, ſed intermiſſiones habent, non excuſent totaliter à divinorum officiorum recitatione, ſed ab ea parte tantum, cui tempus afflictionis impedimento eſt, Suarez. *lib.* 4 *cap.* 27. *num.* 27. Filiucc. *tract.* 23. *cap.* 9. *num.* 295. videndum, an hoc etiam in doloribus locum habeat. Dicendumque in hoc, quod dolores vel ſunt magni & intenſi, vel mediocres, item intermiſſio aut eſt magna, ut ſpatii unius diei, quod dolor affligat de tertio in tertium, aut de nocte, & non de die, aut contra interdiu exacerbetur, noctu quieſcat, aut intermiſſio eſt modica, ut paucarum horarum. Igitur dolores magni, ſi modicam habeant intermiſſionem, juſtum omnino impedimentum præbebunt non recitandi officia, etiam in ipſa intermiſſione, quia conſequens eſt morbum, & morbi cauſam augeri per hujuſmodi recitationem. Ubi autem intermiſſio ſit magna, etiamſi dolor ſit magnus, nulla noxa expectari poteſt ex recitatione facta tempore interpolationis, cum cautela tamen, de qua ſuo loco. Si vero dolores ſint mediocres, & intermiſſio modica, adhuc non eſſet tutum recitare, quia facile eſſet ex ea cauſa dolorem ex interpolato fieri continuum, & majorem. Si vero intermiſſio ſit magna, nulla cauſa eſt, quin abſque ullius noxæ timore recitari poſſit, quæ tamen locum habent in doloribus nobilium partium, nam cæterarum, niſi intenſiſſimi ſint, non eadem conſideratio habenda. Quod denique de dolore capitis diximus, locum etiam habebit in doloribus 7
partium nonnullarum ipſius capitis, ut eſſent dolores aurium, aut dentium, qui aliquando ſunt acutiſſimi; ſed dolor aurium præcipue, etiamſi tantam acutiem non ſortiatur, aſpernabilis non eſt, niſi eſſet omnino levis, dentium non ita; non enim tam proxima pars cerebro eſt, neque pars minatur periculum.

Poſt capitis dolorem ſequitur quoddam ſymptoma, Vertigo dictum, quod non modo aliqui ex 8

alia quacunque occaſione prehendi ſolent, ſed ſunt, qui ex ipſa lectione facile in illud labantur, eſtque certe magni momenti affectus, tendit enim aliquando ad Epilepſiam, vel Apoplexiam, aut conſimiles morbos, Galeno aſſerente *comm.*5. *Aphor.* 17. confirmantibuſque Dd. omnibus in ſuis practicis, capite proprio de vertigine. Eſt hic tamen conſiderandum, vertiginem quandam fieri à cauſa interna, quandam ab externa. Quæ ab externa cauſa fit, cum facile removeri poſſit, remota cauſa, nullo impedimento in recitando eſt, niſi eſſet ipſa lectio. Neque ob id, quod quis ob capitis debilitatem facile in vertiginem ex qualibet leviori cauſa incideret, idcirco magis excuſaretur, dummodo eas cauſas removere, aut evitare poſſet, ad quod teneretur, ne illi eſſent impedimento, quo minus huic obligationi poſſet ſatisfacere. Vertigo porrò, quæ ab interna cauſa fit, duplex item eſt, vel gravis nimirum, vel levis: utraque vel per conſenſum fieri poteſt, vel per eſſentiam, ut de dolore diximus, in vertigine gravi (nempe quæ hominem cadere in terram cogat, quæ diu duret, quæ frequenter prehendat) undecunque fiat, vel per propriam capitis affectionem, vel per alienam, locum omnino habet excuſatio, in levi, (non ita tamen, ut ob ſui levitatem in conſiderationem venire non debeat) ſi fiat per conſenſum, diſtinguendum: nam vel fit ex cauſa aliqua notabili, & frequens eſt, vel fit ex levi cauſa, & frequens non eſt: in primo caſu periculum imminet, ne quotidiana ac frequentata divinorum Officiorum recitatione vertigo invaleſcat, hominemque in pejores morbos conjiciat: in ſecundo ceſſat hujuſmodi periculum, levis enim cauſa facile eſt amovibilis.

9 In oblivione quoque, & memoria deperdita non parvum intercedere poteſt dubium, an ex recitatione ullum notabile periculum immineat necne, cum enim omnis actio, quæ ab Animali fit, calorem naturalem defatiget, & in affectibus partium, & capitis præcipuæ calor ſit imbecillis, ac ſuccumbat, ita ut præcipue ejus virtutes corruant, videretur, non debere frequentata lectione, & attentione hujuſmodi calor defatigari, ne diminutus omnino evaneſcat. Contra tamen ſeſe res habet, quia vocis exercitatio in his affectibus ſummo juvamento eſſe poteſt, dicente Hippocrate, *lib.* 2. *de Diæta*, *num.* 16. *in fine*. *Quicunque labores vocis ſunt, veluti ſermo, aut lectio, aut cantus, omnes hi animam movent, mota autem ſiccatur, & caleſcit, & humiditatem in corpore conſumit*. Itaque non modo divinorum recitatio non erit nocua in his affectibus, ſed apprime proficua, ad calefaciendas partes refrigeratas, & abſumendam exuperantem, atque excrementitiam humiditatem illa obſidentem: unde conferet his ſic affectis clarè legere, & vocem etiam intendere: nam vocis intentio ſumma prodeſt naturali calori excitando, pituitæ craſſæ tenaci eruendæ, & meatibus aperiendis, qua de cauſa refrigeratis corporibus calfieri indigentibus commoda eſt, verba ſunt Rabi Moyſis *ſect.* 7. *Aph.* 54. competet ergo divinorum recitatio, ſi quid aliud, in prædictis morbis

10 In ſomnolentia item non naturali, non modo non nocet recitatio, ſed quia, ut diximus, clara lectio humiditatem Cerebri exuberantem, ex qua ſomnolentia fit, evacuare, ac dirigere eſt apta, potius utilis erit, quam ſecus: unde jure ab Oribaſio *lib* 6. *collect. cap.* 7. dictum eſſe, ſermonem (cujus vicem ſupplet clara lectio) aptum eſt iis, qui præter modum ad ſomnium ſunt propenſi. Nec quicquam faceret, quod lectio poſſit hominem magis ſomnolentum reddere, ut deinceps dicemus, quia, ubi in hoc debita cura adhibeatur, vocem intendendo, ſeſe dimovendo, ac deambulando, ſi opus ſit, aut alia quadam corporis actione ſeſe excitando, facile hoc incommodum evitatur. Major difficultas eſt de præternaturali vigilia, an legitime à recitationem poſſet excuſare. Nam primum vigilia, ubi modum excedat, malum portendit; & quot, ac quanta incommoda, ſi ſuperexcedens, ac diutura fuerit, parere poſſit, docuerunt omnes practici in propriis capitibus; neque hoc mirum videri cuiquam debet, quia ſomnus animalibus datus, ut anima quieſceret à magnis laborioſis operationibus, neque ullum animal abſque ſomno ea de cauſa diutius vivere poteſt, virtute omni concidente. Secundo, recitatio divinorum, cum aliqua ſaltem attentione facta, caput magis calfaceret & exſiccare poteſt, & ſic morbificam cauſam notabiliter augere; ex quibus videretur dicendum, vigiliam innaturalem, ubi diuturna ſit & moleſta, debere hominem excuſare à recitatione divinorum, ob evidens inde imminens ſaluti recitantis periculum. Sed alia tamen ex parte notum eſt, ex ipſa lectione aliquando ſomnum excitari, unde idcirco quæſitum eſt ab Ariſt. *l.* 18. *Problem.* 1. & 7. cur ſit, quod lectio quibuſdam ſomnum inducat, alios autem pervigiles reddat. Quod quidem ex varietate naturæ ipſorum vaporum ad caput ſeſe elevantium, credendum evenire, in quibus enim humidiores ſunt & frigidiores, ſomnum facile excitant: eos autem, in quibus calidi & ſicci ſunt, & acres, potius pervigiles reddunt. Licet & ipſius capitis in hoc craſis, tanquam cauſa concurrat. Dicendum, in his rationem particularium habendam; ubi ergo quis longis, ac moleſtis vigiliis affligaretur, ejuſque eſſet naturæ, ut lectio, & recitatio illum magis inſomnem redderent, & ex vigilia debelitatem, ſtomachi cruditatem, aliaque ſymptomata incurreret, abſque dubio ex recitatione evidens timere poſſet periculum, eo affectu durante. Contra autem eſſet, ubi qui lectione ſomnum facilius arriperet, & ex vigilia nullius virtutis notabile reportaret incommodum.

Ab his conſiderari poſſunt morbi Nervorum, ut ex prægreſſa Apoplexia, Epilepſia, Paralyſis actu affligens, Spaſmus, Tremor, membrorum torpor, & ſi qui alii his ſimiles ſunt, qui dummodo prolationi omnino nonincommodent, nullam reportare poſſunt noxam ex divinorum recitatione, quæ non ſolum in his morbis obeſſe non poteſt, ſed maxime prodeſſe, excitando partium calorem, & moderate cerebrum, nervoſque exſiccando. Dixi autem dummodo omnino prolationi non incommodent, nam interdum hujusmodi morbi nervos, & muſculos, aut linguam moventes, cæteraſque partes prolationi deſtinatas obſident, ipſamque prolationem vel in totum, vel ex parte impediunt, ſed niſi in totum impediant, debent infirmi omni conatu niti, ut verba proferant, & aſſidua prolatione partes illas expediant, quod quidem ipſa recitatione aſſequi facile licet. 11

In Melancholiæ, & inſaniæ ſpeciebus omnibus, quæ dilucida habent intervalla, quæri poteſt, an excuſatio habeat locum, & videtur dicendum, quod non, quia, ubi ægri ad rationis uſum reſtituuntur, abſque dubio huic obligationi videntur ſubjecti, neque videntur aliquod inde notabile incommodum poſſe reportare. Imo potius aliquam utilitatem, veluti eſse excrementitiorum, ac fumidorum vaporum ad caput repentium diſsolutio, ipſius intellectivæ facultatis excitatio, caloris partium vivificatio, ſenis ad ſomnum propenſio, & hujuſmodi. At vero non poſsunt hæc ſimpliciter in omni affectu ſimili locum habere. Itaque diſtinguendum eſt inter ipſas dementias, nam vel frequenter reverſionem faciunt, vel de raro. Ubi frequenter revertantur, certum eſt, ex quotidiana divinorum recitatione, ita poſse Cerebrum lædi, ob calorem, & exſiccationem ex lectione, & attentione excitatam, ut ex interpolata fiat dementia continua, quod non niſi ſummo cum damno ſuccederet. Ubi vero dementia de raro prehenderet, ut ſemel in anno, aut bis, niſi alia major cauſa urgeret, nullum timendum eſset ex recitatione damnum; ſi modo æger lectione ipſa non dementiret, ut aliquando evenit. 12

De Catarrho peculiaris conſideratio habenda. 13
Voco autem hic catharrum, deſtillatione à capite ad pectus, relictis aliis ejus nominis ſignificationibus, eſt enim duplici ex reſpectu in magna con-

conſideratione habendus; primo, quia læditur in hoc affectu caput, tanquam pars mandans, cui frequentata lectio, & attentio quotidie in recitandis officiis requiſita, poteſt magnopere obeſſe? nam & Oribaſius, ut ex quo aliàs id ipſum reperii *lib. 6. collect. cap.* 7. ſermo (qui ejuſdem naturæ cum lectione eſt, niſi quod ſermo interdum nulla attentione fit, lectio vero raro ſine aliqua attentione) vim quandam habet, ut caput impleat, & gravitatem afferat, quin etiam vires diſſolvit. Secundo, quia in hoc ipſo affectu læditur pectus tanquam pars recipiens, ex quo cum derivet vocis materia, frequentata lectio poterit ipſi magno nocumento eſſe ipſum pectus excalfaciendo, ac præbens illi occaſionem, ut majorem in modum irruentem catarrhum ad ſe alliciat. Sed de catarrho, quoad hoc negotium, ita ratiocinandum. Catarrhus vel eſt maxime moleſtus, & indeſinenter affligens, vel eſt benignior, & toleratu facilior: de poſteriori nihil dicendum, cum in eo locum non habeat excuſatio; de priori autem notandum, illum aut eſſe cum capitis calore, materia ſalſa, atque acri, & tuſſi moleſta, difficultate anhelitus & hujuſmodi, vel eſſe cum capitis frigiditate, vel non magno calore, & cum materia craſſa, ac viſcida; in primo caſu certe ex recitatione imminet certum ſalutis periculum, calefieri enim & caput, & pectus majorem in modum ex lectione neceſſe eſt, materiam majorem ſalſedinem, atque acredinem induere, tuſſim irritari & reſpirationis difficultatem augeri, unde evitare ægro non licebit, quin pulmonibus ulceratis in Phthiſin labatur. Contrario autem modo evenire certum eſt in alio caſu, nam ex quotidiana divinorum recitatione caput moderate calefieri, & fluens materia per inſenbiles poros diggeri poteſt; quin & pectori hoc modo ſuccurritur, fit, ut videbimus cum de morbis pectoris verba faciemus.

14 Accedendum vero jam ad Oculorum morbos, & primum in Ophthalmia gravitas, aut levitas morbi & accidentium conſideranda; dehinc etiam an reverſionem facere ſoleat, exacerbationes pati, & quam pertinax ſit ad curandum. Univerſaliter tamen illud ſciendum: quod cum Oribaſ. *l.* 5. *Collect. cap.* 7. dixerit, ſermonem lippientibus eſſe incommodum, certe multo magis incommoda erit lectio, & divinorum aſſidua, & quotidiana recitatio. Peculiariter autem Ophthalmia, ſeu oculorum inflammatio, quæ gravis ſit, maxime irritari poteſt ab officiorum recitatione, unde major indies timenda ſymptomatum adauctio, viſus immunitio, & morbi vicinis partibus communicatio. In levi autem lippitudine, etiam ſi his periculis non ſit æque obnoxia, ſi tamen de facili reverſionem facere ſoleat, timendum ex recitatione eſt, ne materia ipſis oculis infixa alios convocet moleſtos ipſorum oculorum affectus, ut Corneæ exulcerationem, ſuffuſionem, pupillæ dilatationem, aut etiam Tabem, & alios his non abſimiles. Hoc autem non accipiendum ita, ut in quacunque ophthalmia locum habeat, ſed in ea tantum, quæ licet inflammatione, tumore, ac dolore non ſit graviſſima, non idcirco tamen aſpernabilis omnino eſt; in levi enim, quemadmodum comminata ceſſant pericula, ita omnis ceſſat non recitandi excuſatio.

Succedunt alii oculorum morbi notatu digni, præcipue autem Suffuſio, Cataracta dicta, Obſcuritas, ſeu Amauroſis, Nyctalopia, viſus debilitas, Imaginationes, qui omnes aut via in cæcitatem ſunt, aut cæcitatem inducunt, cujus periculi reſpectu à lectione abſtinere homines neceſſe eſt, & à viſionis quacunque defatigatione, & maxime ab ea, quæ fit lectione literarum minutiorum, quæ in his affectibus eſt ſuſpectiſſima. Si tamen aliàs quis majorem officiorum divinorum partem memoriter teneret tanto minus damnum ex recitatione reportaret, quanto minor officiorum pars legendo recitanda ab eo eſſet. De viſus autem debilitate adnotandum, an naturalis ſit, vel adſcititia? naturalis enim (quæ tamen à præternaturali aliqua cauſa non eſſet adaucta) non parem timoris cauſam daret cum adſcititia, quam in tantum fovere poſſet aſſidua lectio & officiorum recitatio, ut tandem in perfectam cæcitatem terminaretur. Sed quomodo quis in viſus debilitate ſeſe gerere recitando debeat, ut quam minime, aut nullo modo ex recitatione lædatur, ſuo loco dicemus.

Surditas, aut gravis auditus recte, ut mihi vide- 15
tur, à perſolvendo debitum recitandi divina, dicuntur, non excuſare. Suarez. *de virt. & ſtat. Relig. Tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 27. *num.* 17. quia cum ut plurimum hæc ſymptomata à frida materia originem ducant, & lectio, ut ſæpe dictum eſt, poſſit caput moderate calefacere, & exſiccare, nullum ex officiorum recitatione damnum, imo notabile juvamentum ægri reportare poterunt. Nec contra hoc faceret, quod opponi poſſet, probando recitationem divinorum maxime poſſe eſſe noxiam in ſurditate, quia ſurditas detrimentum pulmonis eſt. Ariſt. *in Prob. ſect.* 33. *probl.* 14. at in vocis formatione laborat præcipue pulmo, utpote qui aerem, unde vox formatur, ſubminiſtrat; poterit ergo frequentata, ac quotidiana divinorum recitatio pulmonibus majori detrimento eſſe, & cum pars hæc ſit ſumme ad vitam neceſſaria, conſequens etiam erit ex ejus læſione notabile periculum imminere. Sed neque verum eſt, ſurditatem ſemper fieri cum detrimento pulmonum, ut dicit Mercurial. *de morb. Aur cap.* 2. neque etiam, ſi fieret clara lectio poſſet quicquam nocumenti pulmonibus afferre, ut luculentius de pulmonum ac pectoris morbis loquentes demonſtrabimus.

Sed & de Narium hæmorrhagia, ſeu de fluxu ſan- 16
guinis ex naribus aliquid dicendum; cum enim, ut Oribaſ. dicebat *lib.* 7. *ſæpe cit. cap.* 7. ſermo, & conſequenter etiam lectio, ſi aperta voce fiat his, quibus ſanguis ex naribus fluit, ſit nocua, quod etiam adnotavit Alex. Bened. *lib.* 4. *ſuæ pr. cap.* 5. non ab re determinandum videtur, quod ubi quis huic affectui ſit obnoxius, ita ut ſuperfluentem, & magna cum difficultate reprimibilem ſanguinem fundat, evidens vitæ periculum æger ſubeat, aliaſque expertus ſit ab hujuſmodi cauſis, aut ſimilibus facile hunc fluxum reverti, abſtinendum illi ſit ex Medici conſilio, ab officiorum recitatione. At ſi fluxus neque frequens neque diuturnus, neque multus ſit ceſſante periculi evidentia, non debet abſtinere: nam etiamſi iteratus ſanguinis fluxus, undecunque fiat, poſſit hominem in Cachexiam, Hydropem, alioſque morbos conjicere, tamen modo adhibito in recitando, poteſt omne inconveniens, ac periculum evitari ut recitando ſubmiſſa voce ac placide, & cum aliis conditionibus, de quibus poſtrema quæſtione verba faciemus.

Quoniam vero vocis prolatio eſt præcipue partium pectoris, oris, & linguæ idcirco non prætermittendum de harum partium affectibus loqui Poſ. ſunt ergo inter eos affectus, conſiderari mutitas & loquelæ alia quædam vitia, oris inflammatio, ulcera, tumores, ſicut etiam & linguæ, ejuſdem oris diſtor- 17
ſio, ſeu Paralyſis, vel Cynicus, dictus ſpaſmus, ſic etiam linguæ reſolutio, aut convulſio, & hujus generis alii affectus. Et quoad mutitatem, dubio quidem locus non eſt, quod ad ſatisfaciendum huic obligationi, requiratur vocis prolatio, & muti hac ſint orbati, non videantur muti teneri ad recitandum. Sed proponam Canoniſtis, circa hanc materiam, dubium quoddam ab ipſis decidendum; nam evenit interdum, linguam quibuſdam præcidi; non quidem totam, ſed aliqua ex parte, ex qua tamen omnino loquelæ, & prolationis uſum amittunt: verum Medicorum induſtria huic impedimento opem tulit, quoddam inſtrumentum in uſum trahens, (de quo Paræus *l.* 22. *c.* 5.) cujus ope lingua mutilata poteſt verba integre ac bene proferre, non ſecus ac ſi mutila non eſſet. Utrum ergo, qui ſic loqui poteſt, aliàs non poteſt, tenetur, ad divinorum recitationem? De ſermonis autem tarditate, aliiſque loquelæ impedimentis, nihil quicquam addendum videtur; nam frequens ſermo, lectio, recitatio, & hujuſmodi actiones, potius juvamento, quam damno his affectibus eſſe poſſunt.

Oris inflammatio, niſi exigua adeo ſit, ut aſpernabilis judicetur, recitatione certe irritari facile poteſt, & hominum vitæ diſcrimini exponere, cum inflammatio hæc ſit etiam contiguis partibus, gutturi ſcilicet & faucibus communicabilis, unde pernecabilis ſquinantia exicitari poteſt. Quoad ulcera, ſi magna ſint, ſi malignitate aliqua inſignia, aut excedentia, cum calore & rubore notabili, idem prorſus dicendum; quod de ſimplici inflammatione diximus; aliàs, ſi non magna ſint, neque maligna, neque excedentia, neque cum multo calore & rubore, nullum reportabunt à recitatione periculum modo adhibito. Quod ſpectat ad tumores, diſtinguendum, nam ſi ſint ex materia frigida, abſque inflammatione, recitatio potius erit proficua, quam damnoſa. Si ex materia calida, & cum inflammatione, tunc conjungi ſolet illis febris, & recitatio erit timenda; majorem enim in modum tumores augere, & inflammationem poterit non ſine evidentiori vitæ periculo; quæ vero de oris affectibus diximus, linguæ etiam affectus debent comprehendere; eadem enim damna in iiſdem caſibus de recitatione in linguæ affectibus emanare poſſunt. Cætera autem oris ſymptomata, de quibus mentionem habuimus, ut etiam linguæ juvari magis, quam oblædi à vocis, quæcunque illa ſit, exercitatione poſſunt; & idcirco non modo prohibendi ægri non ſunt à recitandis divinis officiis, ſed cogendi, ut recitent, ſic enim & debito ſatisfacient, & non aſpernabile remedium pro ægritudine depellenda habebunt.

18 Poſt Oris affectus conſiderandum eſt de affectibus Gutturis, ex quibus majorem conſiderationem ſibi vendicat inflamatio, ſeu illa Tonſillarum ſit, ſive Gutturis, ſive muſculorum quorumcunque Gutturis ipſius, aut liguæ. Ex his ſi Antiades, hoc eſt Tonſillarum inflammationem excipias, reliquæ omnes, etiamſi non magnæ eſſent, ſed tantum mediocres, facile ex recitatione adaugeri, & ita irritari poſſent, ut hominem jugularent; præterquam quod etiam caput ex ea repleri poteſt, & materiam inflammationi ſubminiſtrare. Quoad Tonſillas autem, niſi febrem adiunctam habeant, aut inſignem inflammationem facile contiguis partibus communicabilem, nullo impedimento eſſe illas dicendum, quo minus homo recitare officia tuto poſſit, præſertim ſi modum habeat in recitando.

19 A faucibus procedendum ad pectus, primuſque affectus: de quo conſiderandum ſit, eſt Tuſſis, non tamen quæcunque, ſed quæ frequens ſit, diuturna, & moleſta, & maxime ſicca: in hac itaque, cum maxime afficiantur vocis inſtrumenta, videtur quod recitatio admodum noxia futura ſit, quia cum ſicca tuſſis vel à ſicca intemperie, & exaſperatione ipſius arteriæ aſperæ fiat, vel à materia acri ac ſubtili, vel à vaporibus calidis atque acribus, certum eſt, quod, cum recitatio apta ſit pulmones, aſperam arteriam, atque omnia vocis organa & calefacere magis, & exſiccare, non poſſit ullo modo, niſi ſumme noxia eſſe, magis enim partes exaſperabit & exſiccabit, turſimque mirum in modum irritabit. Contra tamen eſt Medicorum conſilium, in tuſſi enim quacunque, ſive ſicca ſit, ſive humida, non ſolum confert moderata lectio, ſed etiam vehemens, qua de re Celſ. *lib.* 4. *ſua Medicin. cap.* 4. *rubr. de Tuſſi.* Oportet, inquit, in Tuſſi *lectione uti vehementi qua* 1. *impeditur à Tuſſi, poſt eam vincit:* Non modo ergo Tuſſi non nocebit divinorum officiorum recitatio, ſed maximo juvamento eſſe poterit. Quia tamen aliquando Tuſſis excitari ſolet à materia fluente à capite ad pectus, cum ipſius capitis plenitudine, poterat in hoc caſu dubium intervenire, quia caput ex lectione majorem in modum repleri eſt conſentaneum, & tuſſis cauſam adaugeri. Eſt vero Tuſſis, cum pertinax ac moleſta eſt, non tantum ſui cauſa maxime timenda, ſed etiam, quia propter ejus pertinentiam & vehementiam vaſa pectoris diſrumpi, pulmones, & alia vaſa exulcerari, Phthiſis inde accerſiri, & alia mala periculi plena concitari poſſunt. Si itaque lectio capiti eſt noxia, & præcipue, ſi cum lectione aliqua conjungatur attentio, quia magnopere illud replet, & ſi repleto capite tuſſis augeſcit, vero adaucta, augeſcunt prænominata pericula, videretur in Tuſſi hujuſmodi omnino ægris lectioni eſſe interdicendum. Altera tamen ex parte Seneca in ſeipſo, ut refert in *Epiſtolis n.* 78. expertus eſt, aſſiduam lectionem ſibi in hoc affectu contuliſſe, deſtillationibus enim ad pectus, & febriculis vexabatur, unde & amico eodem morbo detento ſuadet, ut clarius, legat, & ſpiritum, cujus iter & conceptaculum laborat, exerceat. Verum diſtinguendum omnino in hoc caſu eſt, nam vel caput laborat notabili intemperie calida, cum materia calida, vel frigida. In calida intemperie lectio poteſt eſſe inſigniter noxia, ſi frequens, ſi multa ſit; in frigida contra poteſt eſſe proficua: unde Senecæ conſilium optimum erat, quod caput amico eſſet frigidiuſculum, materias crudas procreans, quæ vel motu, vel ſuperexcalfactione, dum à capite ad pectus præcipitabantur, febriculas excitabant; itaque exercendo caput, & pectus, & materiæ illæ expugnari facile poterant, ac digeri; caput exſiccari, ac roborari, pectoris viæ dilatari, atque expediri, & homo ad ſanitatem perduci.

20 Congener affectus Tuſſi Aſthma eſt, quod ſymptoma, licet plerumque à craſſa, ac viſcida materia fiat, aliquando tamen etiam à tenui excitari poteſt; Aſthma vero, Anhelatio Latinis dicta, & ſuſpirium Cælio Aurel. *Chron. l* 3. *c.* 1. dicitur difficilis reſpiratio ſine febri; quæ vel actu affligit, vel aliàs affligere hominem facile ſolet: & aliquando quidem levis eſt vel mediocris, aliquando autem ita gravis, ut æger nonniſi erecta cervice poſſit reſpirare, & ſicuti prior affectus Dyſpnœa, ſecundus vero ſimpliciter Aſthma nominatur, ſic poſterior, Orthopnœæ nomine inſignitur; in quo morbo pro temporis ratione, & ejus morbi gravitate diverſimode determinari poſſunt ea, quæ ad propoſitum ſpectant argumentum. Primo ergo Aſthma, cum familiare quidem homini eſt, non tamen actu affligit, nullum impedimentum illi præbere poteſt in legendo, loquendo, officia divina recitando; imo hujuſmodi actionibus poſſunt pectus, & pulmones, cæteraque vocis organa ab ipſis ſuperfluis, noxiiſque materiis ita repurgari, ut in poſterum Aſthmaticus, aut in totum acceſſiones devitet, aut ſaltem diminuat; & idcirco vociferationem Aſthmaticis opitulari, recte dixit Antyllus apud Orib. *lib.* 6. *c.* 8. & Aſthmaticis omnibus ſuadent Practici, ut altiori voce legant. Alex. Bened. *Tract. lib.* 8. *cap.* 25. Difficultas major eſt in Aſthmate, cum actu affligit, ſiquidem etiam tunc videtur proficua recitatio: expurgaret enim ipſos pulmones à materia in ipſis impacta. Dicendum tamen, quod aut paroxyſmus ita vehemens eſt, ut æger ſumma cum difficultate, & nonniſi erecta cervice reſpiret, ut in Orthopnœa, aut non ita vehemens eſt: in priori caſu timor urget inflammationis, unde verendum, ne excitato ex recitatione divinorum majori calore in pectore, æger in Peripneumoniam labatur: in poſteriori caſu is timor, aut omnino ceſſat, aut ſaltem diminuitur ita, ut ex recitatione potius aliquod levamen, quam noxa ſit expectanda.

Proxime ab his conſiderandum eſt de ſanguinis 21
ſputo, Empyemate, ſive ſuppuratione, Phthiſi, quatenus ulcus Pulmonis eſt. Quoad ſanguinis ſputum, communis opinio Medicorum eſt, ſermonem, lectionem, & multo magis vociferationem, eſſe mirum in modum his, qui ſanguinem rejectant, incommodum, Oribaſ. *lib.* 6. *collect. cap.* 7. Alex. Bened. *lib.* 8. *Tract. cap.* 45. adeoque quamcunque oris actionem in loquendo verentur, ut nutibus uti potius ægros velint, quam quovis locutionis modo. Cæl. Aurel. *lib.* 6. *Chron. cap.* 13. quamobrem neque levi, ac ſubmiſſa voce facta recitatio omnis ex parte tuta judicanda, cum maxime frequentari eam oporteat, ac indeſinenter repetit, imminet enim aut major vaſorum diſruptio, ſi aliqua præſens ſit, aut nova, ſi nulla adſit.

In Empyemate, Purulentia, Vomica ſeu Collectione, periculoſa quidem, alio tamen ex capite eſſe poteſt divinorum recitatio, nempe quia cum

Em-

Empyemate plerumque febris conjungitur, humores in pectore decumbentes facili negotio excalfiunt, atque acrimoniam ſortiti, facilius Pulmones ulcerare poſſunt: itaque ea omnia religioſe convenit evitare, quæ aliquo modo pectus, & Pulmones excalfacere apta ſunt, inter quæ frequentata lectio connumeranda, quæ profecto multo magis locum habant in jam facto Pulmonis ulcere, hoc eſt, in Phthiſi, in qua ſemper ob eaſdem jam commemoratas cauſas periculoſiorem exiſtimarem recitationem, cum magis locum habeant in Phthiſi, in qua certa jam febris fixa, & habitualis reperitur, cui quanto nocumento eſſe poſſit quæcunque à quacunque cauſa procurata Pulmonum, ſpiritualiumque partium excalfactio, nullus Medicorum eſt, qui neſciat.

22 Ex cordis effectibus hi præcipue in hoc negotio conſiderandi, tremor ſcilicet, Palpitatio, Syncope: qui quidem, ubi fuerint homini familiares, & de facili revertantur, quantumcumque leves ſint, evidens improviſæ mortis periculum minantur: unde convenit multa cautela uti, ne vel minima ex occaſione repullulent. Cum igitur recitatio divinorum officiorum poſſet in hoc aliquid operari videtur jure omni ſtudio evitanda: præterquam quod enim in his omnibus, ac ſingulis affectibus, fit confertim copioſa ſpirituum reſolutio, ex longa lectione aut vocis quocunque uſu, ipſum cor primo, & per ſe enervatur, ejuſque calore in auras evaneſcente, omnis ejus virtutis concidit, unde ſyncope, & mors: conſtat enim [& teſtatus id ex Medicis, Oribaſ. *loc. jam ſæpe cit.*] ſermonem, cui lectio congener actio eſt vires diſſolvere: quamobrem recte ab omnibus Practicis in his, qui facile reſolvuntur, quæcunque vocis formatio, ac quicunque vel minimus ſonus prohibetur: quæ quidem cum maxime locum habeant in paroxyſmis, aut non longe à paroxyſmis, dubitari poteſt, an in interpolationibus idem periculum urgere dicendum ſit: ac dicendum videtur, quod ſi homo ſoleat prompte, ac frequenter aliquo ex prædictis ſymptomatibus prehendi, non omni periculo vacet recitatio, etiam extra paroxyſmos, cum facile ex ea poſſint ſingula prædicta ſymptomata repullulare. At ſi nec tam prompte, nec tam frequenter prehendunt, ſed ex evidenti, ac notabili cauſa, & de raro, ut ſingulis annis, vel ſingulis anni tempeſtatibus: tunc certe recitatio non habebit ullum cum ſe periculum, præſertim ſi modus adhibetur à recitante. Non imminet autem æquale periculum ex recitatione in Animi defectu, lipothymia dicto, niſi admodum frequens eſſet & minima quacunque ex cauſa excitaretur: tunc enim facile eſſet in conſummatam ſyncopen progredi, & ex illa hominem è medio tolli.

23 Cordis affectibus quam proxime gravitate, & periculo accedit quoddam Oris ventriculi ſymptoma, variis nominibus appellatum, dicetur namque Cardialgia, & Cardiogmos, & paſſio Cardiaca, & Syncope ſtomachica, in quo effectu, ob exquiſitum patientis particulæ ſenſum, aliquando dolores, & triſtes quædam ſenſationis excitantur, tantæ anxietudini junctæ, ut hominem mirum in modum exagitent, nec loco ſtante permittant, & niſi cito opem feramus morti addicant. Hæ paſſiones ſive plures numero ſint, ſpecieque differant, ſive unius tantum ſpeciei ſint, à calida intemperie, cum acris & bilioſæ materiæ affluentia exoriuntur, quæ ipſum Os ventriculi, ſenſus acumine Cordi æquiparandum, vellicando ac lancinando, hominem in ſyncopen coniiciunt, cumque in his quoque multa, & confeſtim fiat ſpirituum reſolutio, vires illico concidunt, unde ſyncope, & mors. Itaque urgentiſſima cauſa hæc eſt impediens omnem cujuſcunque generis laborem, ipſumque etiam ſermonem, & lectionem, nam & hanc vires diſſolvere, aliàs ex Oribaſio *loc. ſæpe cit* dictum eſt.

Itaque ſi in leviuſcula Tertiana, vel Quartana hoc ſymptoma, ut evenire aliquando ſolet in acceſſionibus, vigeret omnino etiam in intermiſſionibus, abſtinendum eſſet à recitatione, ob imminens reverſionis periculum. Quod autem dicebat Azor. *Intitutionum Moralium lib.* 10. *cap.* 13. *in princ. tom.* 2. ſtomachi dolores non ſolvere hominem à recitatione divinorum, de hoc certe dolore non intelligendum: imo nec promiſcue de quocunque dolore, ſed de mediocri, ac tolerabili: aut de eo, qui à flatu, vel à pituitoſa ac frigida provenit materia, quo caſu lectio potius proficere, quam officere poteſt, at vero in dolore acutiori, & in eo, qui à calida, mordaci & bilioſa materia provenit, nequaquam poteſt habere locum.

Conſiderandum ergo jam de aliis ipſius ſtomachi, ſeu potius ventriculi affectibus quibuſdam, ut cruditas eſt, imbecillitas, vomitus, inflatio: in quibus interdum tam malè homines ſeſe habent, ut exangues, ac pallidi perpetuò appareant, ſpiritibus magna ex parte exhauſtis, nec de facili generabilibus: ex quorum effectuum cauſa videretur obligatus ad recitandum prohibendus eſſe à recitatione, ex qua majorem debilitatem cauſari, ſpirituſque magis exhauriri jam ſæpe dictum eſt Alia tamen ex parte notum eſt, ut ex Antyllo Oribaſ. *lib.* 6. *Collect. cap.* 8. ſummopere à Medicis in his caſibus laudari vocis exercitationem, maximè per vociferationem, ſic enim Antillus ibi: *Convenit autem* vociferatio *ſtomachicis, vomentibus, acidum ructantibus, ægrè concoquentibus, atque etiam accommoda eſt iis, quibus pituita redundat in corpore*. Et paulo poſt. *Jam vero iis, qui cibi faſtidio tenentur quinque non aluntur, convenit, præcipue vero languidis, Hydropicis, & Aſtmaticis, itemque refectionibus ex morbo accommodatiſſima eſt*. Videtur ergo, quod ſi vociferatio, quæ nonniſi inſigni cum labore fit, utilis eſt prænominatis ventriculi affectibus, multo tutior futura ſit ſimplex lectio, quæ abſque inſigni labore facta, poteſt partium robur, virtutem, & calorem adaugere, ſpiritus vividiores reddere, ſuperfluas, ac noxias materias digerere, & alias utilitates afferre his non abſimiles. Ac certe licet diverſa omnino ratio ſit vociferationis, & lectionis, exiſtimandum tamen, etiam lectionem poſſe his affectibus opitulari, præcipue cum in hominis poteſtate ſit, vocem quantumlibet attollere, ad majorem partium exercitationem, & ad majorem valorem excitandum, quod, quanam ratione præſtandum ſit, in propria quæſtione palam faciemus. Nonnihil tamen obſtare duo videbantur, attentio primum, quæ in recitatione requiritur: hæc enim, quo major eſt, eo magis his affectibus infeſta eſſe poteſt: deinde hora recitandi, quæ non ſemper ita opportuna eſt, ut abſque omni noxa recitari poſſit. Sed hæc ego non tanti facerem, ut hominem, eorum cauſa à recitatione prohibendum cenſerem, nam attentio nunquam tanta eſt, ut notabile nocumentum poſſit afferre, neque item ſemper importuna recitandi hora, ſed plerumque opportuna: cum autem opportuna eſt, vocem extollere, magiſque exercere licet, cum importuna illam magis ſubmittere, atque hac ratione nihil omnino nocumenti inde percipiemus. 24

Sitis & ipſa ventriculi affectio eſt, & quidem moleſta, non ejus tamen gravitatis, ut ex ejus cauſa videatur ullum imminere periculum in divinorum recitatione: maxime cum facile liceat eam potu levare. Quia tamen fieri poteſt, ut hoc ſymptoma alicui morbo levi quidem ex ſe conjungatur, ut Tertianæ miti, aut alicui effectui, qui per ſe non eſſet ſufficiens ad aliquod notabile impedimentum afferendum, ex quo quis recitando divina, grave aliquod periculum incurreret: videndum eſſet tunc, an ſitis moleſta damnum aliquod minari poſſet ex quo quis merito eſſet, recitatione prohibendus: nam, exempli gr. ſitis cum Tertiana levi conjungeretur, ex officiorum recitatione certe non ſolum ſatis augeri, ſed febris etiam majorem in modum intendi, & ex miti immitis fieri, ex intermittente continua, & homo periclitari poſſet. Evenire & illud facilè ſolet, ut homo non tam facilè, ut neceſſitas ſumma requirit, poſſit illi ſuccurrere, quia interdum à potu quocunque etiam minimo inſigniter læditur, tunc enim coactus ſitim tolerare, daret illi majo- 25

majorem cauſam recitando, & certe in utroque caſu non tam parvi facerem ſitis incommodum, ut non timerem, quod adaucto ventriculi calore homo aliquid majoris mali contraheret. Licet enim ſitis eſſet febris ipſius ſymptoma, tamen poſſet fieri cauſa irritans, & adaugens ipſam febrem, imo aliquando ſitis inter gravia ſymptomata ipſarum febrium recenſetur, & curam de ſe trahit: ex ejus namque magnitudine lingua, & fauces reſiccatæ inflammantur, excorianturque: cumque ad ejus medelam unicum proponatur ab Hip. remedium, *lib. 6. de morb. vulg. ſect.* 3. continere eos, ac tacere, profecto omnis lectio, & ſermocinatio prohibenda eſt, ſi periculum, quod imminet evitandum ſit Sed cum hæc locum tantum habeant in ſiti immoderata, & ingenti, & hæc ſemper ad majores morbos ſequantur, qui ex ſe impedimento recitationi ſunt, dicendum, nunquam ſitim per ſe poſſe inſigne periculum minari in recitandis divinis officiis.

26 Stomacho adhærent inteſtina, & idcirco poſt ejus paſſiones de inteſtinorum affectibus verba facienda, qui præcipui ſunt eorum dolores, & varia fluxus genera, ut Lienteria eſt, Diarrhœa, Diſenteria: & poſt hos Teneſmus, & Cholera. Et quoad dolores in duplici differentia hi ſunt: nam quidam Inteſtina tenuia exercent, Iliaci dicti, & morbus inde genitus, Ileos ac Ileo inteſtino, vel Chordapſus, aut Volvulus, aut miſerere mei: alii inteſtinis craſſioribus ſunt infeſti, à Colo inteſtino Colici dicti. Item alii mitiores ſunt, alii vero mediocres, alii ob eorum acutiem intolerabiles. Dolores ergo Iliaci; quia ſemper moleſtiores ſunt, & inſigniter vires deiiciunt, etiamſi eſſent leviores (dummodo aliàs homo valentius ab illis angi conſueverit) facile ex ſola divinorum recitatione irritari, aut mirabiliter augeri poſſent, dum aliquo modo affligunt: quod non fieret abſque multa corporis anxietudine, & evidenti vitæ periculo, cum hujuſmodi dolores pernecabiles ſint, & levi negotio ob eorum atrocitatem hominem è medio tollant. Colici dolores, cum non adeò vehementes ſint, ſi leviores, aut etiam mediocres extiterint, nullo impedimento recitationi erunt: quinimo ex clara lectione fieri poſſet, ut potius levarentur, quam intenderentur: ſed ſi magis acuti ſint, tunc certe, dum actu affligunt maximè incommodo eſſet recitatio, adaugeri enim poſſent, aliiſque inteſtinis communicari, hominique exitio eſſe. In omni porrò fluxus genere (loquor autem, ubi febris non adſit, nam præſente febre jam univerſaliter determinatum eſt, quid ſentiendum) conſiderandæ vires ſunt: quæ ſi inſigniter ex fluxu deiici, ac diſſolvi videantur, certe labor in recitandis divinis officiis ſuſceptus, ſaluti ægrotantium inimicus aperte eſt; at vero, ubi vires conſtent, nihil quicquam is incommodare illis videtur, niſi forte peculiare quid in Dyſenteria placeat determinare, in qua, quia ulcus adeſt, inteſtinis à materia calida, acri ac mordaci inuſtum facile fieri poſſet, ut ex quotidiana, ac frequentata recitatione nimis excalfacti humores ulcus majus fieret, evidenterque creſceret, non ſine rationabili vitæ diſcrimine, quod locum habebit, non in gravi ſolum, ſed etiam in mediocri morbo, nempe qui dolore, fluxu, & aliis conditionibus non eſſet aſpernabilis.

27 In ultima inteſtinorum parte hæmorrhoidales venæ ſunt, quæ interdum inflantur, inflammantur, dolent, adaperiuntur, ſanguinemque in multa, & interdum in excedenti nimis copia effundunt. Simplici inflationi, aut apertioni recitatio nihil quicquam obeſſe poteſt. Inflammationi, ſi magna eſt, officere aliqualiter poſſet, non tamen inſigniter. Ubi vero dolor urgeat, niſi magnus ſit & intolerabilis, nihil quicquam recitatio obeſſe poterit, aliàs nocua inſigniter eſſet, cum hi dolores interdum ſint acutiſſimi, & vires inſigniter deiiciant. In apertione, ſi ſanguis in magna copia effundatur, duplici ex capite officiorum recitatio poterit ægrotis eſſe nocua, primo, ob virium defectum, qui in omnibus ſanguinis evacuationibus inſignis eſſe ſolet: neque ob id quod hic ſanguis per hæmorrhoidales venas evacuetur, dicendum in hoc caſu, non adeo vires deiici, ut quando ex aliis venis effunditur, quia hoc habet locum, ubi naturalis ille fluxus ſit, non autem ubi eſt morboſus: in hoc enim, ut experientia patet, ſanguis tenuiſſimus, atque optimus ſolet excerni. Secundo eſt nocua recitatio, ratione apertionis venarum, nam ex frequentata recitatione, ſanguis magis excalfieri, & ad exitum fluxibilior reddi poteſt, & vaſa etiam majorem in modum adaperiri, unde homo in non contemnendum morbum facile dilabatur.

Cæterum commemoratis affectibus ſuccedunt reliquorum naturalium viſcerum morbi, & ſypptomata, & primo Hepatis, cujus ægritudinibus qui obnoxii ſunt, Hepatici dicuntur. Hi calorem ipſius viſceris debilem ſortiuntur, quamobrem male ſuo munere fungitur, crudumque ſanguinem generat, neque rectè ſanguificat: unde fit, ut homines & male colorati perpetuo ſint, & viribus admodum imbecillibus: & tamen non ob id ex divinorum officiorum recitatione quicquam damni poſſe eos reportare exiſtimandum, levis enim illa coloris exercitatio, totius corporis calorem excitare poteſt, & male affecto etiam viſceri ſuccurrere. Idemque ſentiendum videtur de obſtruſionibus ipſum hepar indeſinenter exercentibus, quæ cum ex craſſis, crudis, viſcidiſque humoribus proveniant, juvari magis, quam irritari à vocis illa exercitatione poſſunt: unde neque Icterici, morbo regio ſive Arquato laborantes, ob id abſtinere ab officiorum recitatione licite poſſunt, cum nihil habeant, quod ex ea propriæ ſaluti timere debeant, nam & illi poteſt opitulari potius, quàm ſecus. Cachecticis vero, aut malo habitu prædictis, atque Hydropicis, ſi, ut Antyllus apud Oribaſ. *lib. 6. collect. c.* 8. conſtat, convenire vociferationem, eo, quod ab illa ſubleventur, crudoſque, ac ſuperfluentes humores digerent, & nativum calorem exſuſcitent, nulla cauſa eſt, quin etiam divinorum recitatio convenire non poſſit, nam & hæc modice excalfacere ipſos poteſt, & actiones qualcunque coadjuvare. Unicus Jecoris affectus eſt, cum quo ægri notabile nocumentum ex divinorum recitatione reportare poſſunt; atque is eſt hepaticus dictus fluxus, in quo, quæ excernuntur, ſunt veluti carnium loturæ, quem DD. voluerunt eſſe affectum hepaticis ipſis familiarem, ſed aliquando diverſus omnino eſt: & ſiquidem aut familiaris hepaticis ſit, ut ex ſe prehendat, ſemper à recitatione divinorum hominem prohiberet, ob noxam, quæ inde certa ſaluti emergeret, tum quia vires debilitat, tum etiam, quia fluxum irritat, & alia male generare apta eſſet, quæ hominem facili negotio morti addicerent. 28

In Lienis affectibus eadem locum habere debent, ſed in omnibus his, id quod jam aliàs monuimus, iterum repetendum, intelligi nempe hæc, ubi morbi febre vacent, nam aliàs pluribus morbis tam naturalia quam quæcunque viſcera, & partes, cum febre afficiuntur, qui maximæ conſiderationis ſunt, & ſemper periculò juncti, & idcirco locum in his ſibi vendicat univerſalis concluſio à nobis in hujus quæſtionis principio propoſita, de febribus, & morbis, qui febribus copulantur Illud tantum hic addendum, quod febres quædam lentæ, ac diuturnæ, quæ tamen nullo ſymptomate, ſi calorem, & pulſus frequentiam excipias conſpicuæ ſunt, & quæ præſertim à viſcerum, meſeraicarumque venarum obſtructione dependent, excipiendæ ſunt à communi illa concluſione, niſi forte hectice ſuſpicio irreperet, aut à tenuibus deſtillationibus à capite ad ſubjectas partes fierent, ut fieri interdum experientia docet. 29

Renes & ipſi gravibus morbis obnoxii ſunt: nobis ad præſens negotium proponendi tantum ſunt Diabetica paſſio, calculus, ſanguinis fluxus ab iiſdem partibus urinæ difficultas, & ſuppreſſio. In Diabete, quæ Hydrops matulæ, & urinæ profluvium dicitur, adeſt totius corporis conſumptio, ſummuſque virium languor, & renum excedens calor: quamobrem recitandi labor inſigniter in hoc affe-

affectu ægris poteſt officere: nam & vires proſternere magis poterit & ſpiritus abſumere, & Renum calorem, præcipuam Symptomatis cauſam adaugere. In calculo nullum ſeſe offert recitandi impedimentum, niſi dolore urgente, non quidem quocunque, ſed gravi, in quo ob corporis anxietudinem nimis incommoda recitatio eſſet: eo tamen remittente, nullam ab ea noxam expectare licet. In hæmorrhagia, vel ſanguinis fluxu, ex ipſis renibus proveniente, etiamſi fluxus non eſſet admodum copioſus, recitatio eſſet timenda: nam in modico facile cautela adhibita omne incommodum evitatur: at ſi excedat, & præcipue ſi magnus ſit, profecto recitatio nullo modo tuta cenſenda eſt. Moleſtiſſima paſſio eſt urinæ difficultas, & tamen non habet, in quo officiorum divinorum recitationem revereri poſſit, niſi ſummam corporis anguſtiam, animique inſignem perturbationem. Quæ omnia multo magis moleſta ſunt in totali illius ſuppreſſione, quam tanti faciendam cenſeo ut nihil ſupra, & licet recitatio in hoc quoque affectu minus ſit timenda, cum nihil moleſtiæ ægrotantium ſaluti afferre poſſit, tamen impoſſibile eſſet hominem cogere ad recitandum, tanta anxietudine hoc ſymptoma ægros exercet. Sunt præterea nonnulli ex connumeratis affectibus, qui veſicæ quoque proprii ſunt, ut lapis, urinæ difficultas, ejuſdemque ſuppreſſio, idemque de his videtur determinandum, quod de ſuperioribus determinatum eſt.

31 Herniæ ſpecies plures ſunt, nulla tamen earum in cauſa eſſe poteſt, quo minus tuto divina ab Hernioſis recitari poſſint, niſi exitus inteſtinorum præcipue alium quempiam graviorem affectum excitaret, ut dolorem non aſpernabilem, ventris torporem, calorem in parte præternaturalem, & hujuſmodi: tunc enim, quia facile periculum inflammationis immineret, & dolor irritari poſſet, fugienda eſſent, quæcunque quocunque modo cauſam majori morbo dare poſſent: inter quæ ſuum ſibi vendicat locum labor in recitandis divinis officiis perpetratus. Non enim dubium eſt, affectas partes ejus occaſione facillime tumefieri, quod etiam, ubi dolor urgeat, ex ſimplici locutione evenire animadvertitur. Aliàs autem, etiamſi Hernia magna eſſet, & inteſtina majori ex parte in ſcrotum prolapſa, nihil mali ex recitatione evenire poteſt, modo præſertim adhibito.

Arthritici dolores, etiamſi familiares homini
32 ſint, non impediunt tamen divinorum recitationem, ſed dum actu affligunt, & atrociores ſunt, videndum eſſet, an ex recitatione notabiliter Arthritici lædi poſſent: at profecto non video quicquam eos inde lædi poſſe, ob corporis tamen ſummam anxietudinem, eſſet aliquid dolorum moleſtiæ condonandum. Imò ubi dolores etiam ſpinalis medullæ, collique articulos exercerent, cum in his quilibet vel minimus capitis, aut oris motus ſoleat illos inſigniter irritare, non eſſent omnino Arthritici ab evidenti noxa immunes, ſed notabile vitæ periculum ſubirent, ne ex dolorum irritatione, inflammatio aliàs cunctis obſeſſis partibus familiaris adaucta, viciniſque partibus communicata ſquinantiam, aliumve quendam graviorem affectum produceret, aliàs vero non tanti faciendi ejus generis dolores, ut in recitandis officiis divinis homo notabilis damni quicquam reportare poſſit: imo ex hoc labore [cum omnis corporis exercitatio plerumque impeditis articulis ſit prohibita] commode exerceri homini licet, & aliquam indè utilitatem reportare.

33 De febribus intermittentibus dubitatum à Caniſtis eſt, an hominem tota die excuſent à divinorum recitatione, vel an potiùs teneatur homo in febris remiſſione, aut omnia, aut nonnulla ex divinis recitare: & videntur omnes in eam ſententiam venire, quod teneatur ſaltem eam officii partem recitare, quam poteſt, exemplificantque de Quartana, & Tertiana Alb. *in cap.* 1. *n.* 10. *de celebra Miſſar.* Azor. *Inſtit. moral. lib.* 10. *cap.* 13. *in princ.* Suarez. *de virt. & ſtat. Relig. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 27. *num.* 23. Tolet. *lib* 2. *Inſtruct. Sacerd. cap.* 14. Filiucc. *Quæſt. Moral. tract.* 23. *c.* 9. *n.* 295. Roderic. *Quæſt. Canon. & reg. tom* 1. *quæſt.* 32. *art.* 7. Quia tamen & natura; & ſtatus morborum mirum in modum diverſificantur, & interdum morborum accidentia ſunt majoris momenti, quam ipſi iidem morbi, diſtinctione in his opus eſſe videtur: nam vel febres leves ſunt, aut mediocris ſaltem vigoris: vel ſunt fortes, & habentes valido, paroxyſmos. Sic etiam vel intermiſſio eſt certa, & longa, vel eſt dubia, ac brevis. Item in intermiſſione, cum ipſa febre remittuntur, aut omnino ceſſant accidentia febris, vel adhuc in ipſa intermiſſione, aut omnia, aut magna ex parte affligunt, vel alia ab ipſa febre relinquuntur, ut laſſitudo magna eſt, debilitas, ſtomachi imbecillitas, nauſea, ſubverſio, inapperentia, vigiliæ, capitis dolor, & alia id genus. Ubi ergo interpolatio eſt certa, & longa, febriſque omni ex parte remittit, & cum ea febris accidentia, eorumque nulla, aut pauca, neque magna remanent, nulla cauſa eſt, ob quam ægrotantes timere debeant divinorum recitationem: aut contra ſi interpolatio ſit brevis, aut incerta, & præceſſerint paroxyſmi fortes, & poſt febrem remaneant accidentia febris, tunc quidem timendum eſt, ne febris adaugeatur, ne accidentia irritentur, ne ex intermittente continua fiat, ne homo tandem periclitetur. Et in Tertiana certe, niſi leviuſcula ſit, & notha, hæc omnia habere veritatem experieris; dependet enim, ſi exquiſita ac vera ſit, ab humore calidiſſimo, ac ferventi, maximamque habente activitatem, & facile etiam ex minima occaſione agitabilem, unde motus fieri ſolent vehementes, ita ut etiam ceſſante febre, plurima remaneant ſymptomata, quæ febre ipſa pejora exiſtunt. In Quartana autem, cum interpolatio major ſit, nempe duorum dierum, ſi ſimplex ſit, aut unius integri, ſi duplex, hæc non ita procedunt, licet & ipſa, ubi vehemens ſit, peſſime interdum ægros accipiat, conſueſcatque ingentem laſſitudinem, mœrorem ac triſtitiam, debelitatem, viſcerum obſtructiones, inappetentias deploratas, & hujuſmodi alia ſymptomata in intermiſſione relinquere.

Cæterum, quoniam etiam fœminæ religioſæ obligantur ad divinorum recitationem, habent & peculiares quoſdam morbos, ex quorum culpa poſſunt ab ea recitatione notabile detrimentum reportare: de quibus tamen generaliter dicendum eſt, quod niſi ſint febribus, & vehementibus ſymptomatibus concomitatæ: non facile impedimento eſse poſsunt divinorum recitationi. Una tantummodo, aut altera ægritudo eſt præ reliquis in fœminis, hujus rei reſpectu conſideranda, nempe fluxus menſtruorum immodicus, & fluor albus ipſius uteri: Cum primo affectu, ſi notabilis ſit, & non facile amovibilis, recitatio profecto poſset eſse ſummopere nocua, ut fere omnibus immodicis hæmorrhagiis eſse ſolet: facile enim fit, ut ex aſſiduo motu oris, partiumque vicinarum, etiamſi levis ſit, venæ majorem in modum adaperiantur, & ſanguinis motus concitetur. In fluore albo, niſi admodum immoderatus ſit, nequaquam æquale periculum imminet, ſed adhibita cautela, poterit recitatio eſse innocua. His addi poteſt dolor uterinus, & ipſius uteri ſuffocatio: in quarum ægritudinum prima dicendum, quod niſi doloris acerbitas obſtet, recitatio non ſit prohibenda: in ſecunda vero dicendum, quod, ſi ea paſſio ſit inſignis, & frequenter prehendat, omnino prohibeat hominem à divinorum recitatione, nam & maxima in ea anxietudo intervenit, & multa, ac confertim facta ſpirituum reſolutio, ex qua ſumma corporis debilitas infirmas inſigniter exerceat. 34

Poſtremo de Tumoribus, & vulneribus mentio habenda: & Tumores quidem pro partis, quam obſident, natura, pro accidentium concomitantia, pro humorum ipſos excitantium qualitate, poſsunt aut notabile nocumentum à recitatione reportare, aut immunes ab omni noxa eſse: nam Tumoribus exem- 35

exempli gratia calidis, caput occupantibus, aut pectus, vel alias inſignes corporis regiones, febribus concomitatis, doloribus inflammationibus, recitatio certam afferre poteſt, ac inſignem noxam: contra ſi frigidi ſint, ſi ignobiliores partes obſideant, ſi levibus accidentibus aſſocientur, recitatio nulli nocumento eſſe poterit: idemque de vulneribus videtur determinandum: quæ tamen magnitudine non ſunt æſtimanda, ſed qualitate, & partium nobilitate: nam & leviuſcula quidem capitis vulnera (niſi adeo exigua ſint, ut aſpernabilia judicentur) aut pectoris, aut aliarum nobiliorum partium, & ubi aliqua magna vena aut arteria continui ſolutionem patiatur, aut ſi ſanguinis rejectatio difficulter cohibeatur, non modo à ſimplici recitatione inſigne damnum reportare poſſunt, ſed etiam ex frequentato, ac levi ſermone, & multo magis ex lectione.

Morbus denique Gallicus, cutaneæ infectiones, & alii quidam affectus, de quibus hic peculiaris mentio non habetur, aut ex ſe quidem nullam oblæſionem ex recitatione reportare poſſunt, aut ſi aliquibus ſymptomatibus, majorique morbo aſſocientur, ad ſuperiora capita reduci poſſunt: juxta quorum determinationem aut notabiliter oblædi à recitatione eos poſſe; aut non ita, ut ſufficienter excuſent nobis determinare licet.

SUMMARIUM.

1 *Morbi à privata recitatione excuſantes, multo magis excuſant à publica.*
2 *Morbi aliqui, etiamſi prohibeant recitare, non prohibent adeſſe in Choro.*
3 *Vertigo levis an excuſet à publica recitatione.*
4 *Melancholia, & inſania, an à publica recitatione excuſent.*
5 *Epilepſia an ab eadem recitatione excuſet.*
6 *Aſthmatici à publica recitatione an excuſentur.*
7 *Stomachi dolor, eruditas, & alii hujuſmodi morbi, an à publicè recitando excuſent.*
8 *Calculoſi à publica recitatione an excuſentur.*
9 *Hernioſi an in Choro recitare cogendi.*
10 *Arthritici dolores an ab ea recitatione excuſent.*
11 *In febribus intermittentibus an valeat excuſatio recitandi in Choro, tempore intermiſſionis.*
12 *Fluxus menſtruus immodicus an Mulieres à publica recitatione excuſet.*
13 *Excuſatio à publica recitatione locum habet in quibuſvis ſanguinis evacuationibus immodicis.*
14 *Fluxus albus uterinus, an mulieres à publice recitando excuſet.*

QUÆSTIO III.

De recitatione publica in Choro facienda.

1 QUæ a privata recitatione divinorum idcirco hominem excuſare poſſunt, quia ex ea notabile ejus ſaluti detrimentum immineat, multo magis excuſare videtur à publica recitatione in Choro: niſi forte illud adnotare libeat, nonnullus ex prædictis morbis à recitatione quidem homines prohibere deberet, quia ab ea inſigniter oblæderentur, qui tamen prohibere non poſſunt, quo
2 minus præſentes in Choro eſſe poſſint, ut exempli gratia Surditas eſt, Ophthalmia, Cæcitas, ſanguinis ſputum, ſtomachi dolor non actu affligens, & omnes penè morbi, qui etiam in interpolatione excuſare poſſunt, ob reverſionis periculum, & alii permulti. Ergo vidi ſimul & ſemel, qui eximitur a recitatione, eximatur ab interventu in Choro, (non inquam ab auditione recitandi, nam de hac re ſuo loco dicam) certe de hujuſmodi morbis eſſet peculiarius conſiderandum. Cum tamen hoc (nempe an excuſatus à publica recitatione, excuſetur etiam à præſentia in Choro) ſit mihi adhuc incompertum, neque ullam circa hoc Canoniſtarum determinationem viderim, de illis ulteriùs verba facere pro nunc ſuperſedebo, rejiciamque id ad eam ipſam quæſtionè de auditione recitandi.

Sed præter commemoratos morbos, qui excu- 3
ſare videntur à privata recitatione, adhuc alii ſunt, qui non à privata, ſed à publica tantum excuſare debent, de quibus aliquid peculiariter addendum. Diximus ergo levem vertiginem, ſed non frequentem, nullo modo impedimento eſſe, quin homo poſſit divina recitare: quod quidem non in recitatione privata tantum, ſed etiam in publica locum habet. Dari tamen poteſt caſus (nec difficilis quidem eventu eſt) ut homo ex aliorum hominum frequentia, ex aeris excalfactione, ex cantu, ex luminibus, aliiſque hujuſmodi concurrentibus facilè vertiginem pateretur. Tunc ergo, quia morbus non ſolum ſemper repullulare poteſt, ſed ex frequentatione Chori majorem in modum adaugeri, certè homo ex tali recitatione nonniſi notabile nocumentum, ſaltem proceſſu temporis, expectare rationabiliter poſſet: nam, ut diximus, vertigo præludium quoddam eſt majorum morborum, & ſi frequenter prehendat, etiamſi levis ſit, in eos tandem terminatur: at vero ſi vertigo levis ſit, neque ex cauſa irritetur, tunc certè non majus detrimentum homo reportabit e publica, quam à privata divinorum recitatione.

Jam verò, præteritis aliis quibuſdam morbis, 4
Melancholia, & inſania idcirco de ſe particularem ſpeculationem expoſcunt, quia, ut de vertigine diximus, evenire ſolet, quod aliqui ex hac una cauſa, nempè ex publica recitatione, & ex hominum frequentia, facilè mente moveantur. Idcirco igitur, licet in Melancholia, & dementia, cum habent dilucida intervalla longa, ut ſex menſium, aut etiam integri anni, dixerimus non poſſe ægros notabiliter lædi à privata divinorum recitatione: tamen ubi interventus in Choro eſſet procatharctica cauſa reverſionis paroxyſmi, jam abſtinere omnino debent ægri ab hac publica recitatione, quia non ſolum morbus reverteretur, ſed ægri in pejorem omnino ſtatum ſingulis diebus lapſi, tandem nunquam reſipiſcerent. Quæ quidem locum quoque ha- 5
berent in Epilepſia, quàm certè non aliam ob cauſam ſacrum morbum vocari voluerunt aliqui, niſi quia in ſacris faciendis ipſorum hominum frequentia illi obnoxios moleſtare conſuevit, quemadmodum & ob idipſum Comitialis dictus eſt, vel quia, cùm ægros prehendunt, dum Comitia haberentur, Comitia dimittebantur: omittam autem volens alias cauſas, cur Sacer ab Auctoribus dictus ſit, repenſitas præcipuè à Mercurial. *lib.* 1. *pract. cap.* 26. *in princ.* Eſſet ergo omnino evitanda publica recitatio ab Epileptico, dummodo ſoleat alias Epilepticis inſultibus moleſtari: non enim ex hoc, quod quis ſemel, aut iterum Epilepſia ſit corruptus, quicquam timere ſibi debet ab hac publica recitatione, ſed ſi frequentius corripiatur, ac præcipuè expertus ſit ea occaſione ſe concidere, tunc omnino abſtinere debet, quia facile eſt hominem in acceſſione ſuccumbere, ſi frequentius revertatur, ac fortiter.

Quoad Aſthmaticos, ſeu Anhelatores illud con- 6
ſiderandum, an à motu lædantur, necne: ſunt enim qui vel leviſſimo motu facto, ſuffocari plane videntur, hi autem non tam ratione recitationis in ipſo Choro facienda, inſigniter oblædi poſſunt, quàm ratione motus. Neque ſolum eundo, & redeundo, ſed etiam in aliis pleriſque corporis motionibus, quæ in Choro fiunt: nam quoad ipſam vocem jam monuimus, ægros magis juvari, quam oblædi poſſe à divinorum recitatione neque ob id, quod in publica recitatione vox magis elevetur, expectandum idcirco majus nocumentum inde eſt, nam contra pectus, cum vox attollitur, expeditus à craſſis viſcidiſque materiis illud obcidentibus expurgatur, & reſpiratio liberior evadit: unde hujuſmodi ægri (niſi moveri prohibeantur, quod maximè in ipſis acceſſionibus habet locum) in Choro intervenire debent, ubi primùm publica recitatione in divinum cultum directa, & ex ea

etiam

etiam notabile levamen ſuæ ægritudinis reportare poterunt, ſi ſtudioſe vocem attollant, atque pectus exerceant, facilè enim experientur illud ab excidentibus excrementis hac ratione expediri.

7 Stomachi dolor, qui moderatus ſit, ejuſque cruditas, & inflatio, nauſea, inappetentia, aliqua ejus ſymptomata à materia cruda dependentia non ſunt impedimento publicæ recitationi: cum enim vociferatio, ex Antyllo apud Oribaſium, *loco ſæpe cit. c.* 8. calorem augeat, purget, firmet, & attenuet, ſolidaſque corporis partes robuſtas, puras, & offenſæ minimè obnoxias reddat, præſentaneo remedio his affectibus eſſe poteſt, quod & ipſe Antyllus paulo poſt addebat dicens: *Convenit autem hæc ſtomachicis, vomentibus, acidum ructantibus, ægre concoquentibus &c.* Unde quò magis ægri hujuſmodi in Choro vocem attollent, eo magis à circumſtante populo officia divina percipientur, & ſic ipſi magis debito ſatisfacient, ac magis etiam ab ipſamet recitatione juvabuntur. Eadem ratio eſt de Hydropicis, Cachecticis, crudiſque humoribus repletis, ac refrigeratis, imò, ut idem auctor dicebat, etiam de his, qui ex morbo refici debent: his enim omnibus accommodatiſſimam vociferationem eſſe inculcabat.

8 Qui calculo laborant, ut diximus, à privata recitatione nihil quicquam oblæduntur, non ſic autem à publica. Intelligio autem de iis, qui doloribus Nephriticis ex calculo, aut veſicæ ex eadem cauſa moleſtari facile ſolent, hi enim coacti vocem attollere, iiſdem doloribus facile prehendi poſſunt, qui acutiſſimi, ac moleſtiſſimi ſunt, ob quorum cauſam abſtinere à recitatione deberent. Quod præcipuè haberent locum, ubi aliàs homo expertus ſit, ſe à vocis elevatione in prædictos dolores labi. Non tamen quicunque dolor conſiderabilis eſſet, ſed gravis, aut ejus naturæ, ut cum eo lapis motus facilè urinam ſuppримeret, quod etiamſi abſque ullo dolore ex hac ipſa cauſa, nempe divinorum recitatione alta voce facta acciderent, hoc eſt, ut urina ex moto lapide, vel craſſiuſculis arenulis ſupprimeretur, homo deberet omnino à recitatione abſtinere, quia quanta mala impendeant ex urinæ ſuppreſſione, quantaque anxietudine homines in ea vexentur, unuſquiſque novit.

9 Hernioſum non eſt dubium à vehementiori voce, qua in Choro opus eſt poſſe inſigniter oblædi, ſiquidem adaperiuntur magis viæ, & inteſtina, vel aliud quodcunque Herniam generans, ad locum rupturæ decidunt, unde non aſpernandum incommodum, ac morbus notatu dignus excitatur. Verum enimverò cùm hæc facile remedium ſortiri poſſe experiamur (nam ſubligaculis huic negotio aptis inteſtina, cæteraque à ventre ad rupturam decidentia ſuo in loco detinemus) nihil incommodi, quod notabile ſit, ex recitatione etiam altiori voce facta, ægri reportare poterunt: ſi tamen non obſtantibus ligaturis, ex levi occaſione inteſtina in ſcrotum prolaberentur, non eſſet ea res negligenda: facile enim fit, ut inteſtina conduplicata in cauſa ſint, ne fæces excerni poſſint, quæ innibi indurataæ & ſuperexcalfactæ inflammationem, concidant, ægris exitialiſſimam: inde enim volvulus fit, morbus carnifex, ac perniencioſiſſimus, ex quo homines frequentius, ob ejus ferociam, ſuccumbunt, quàm liberentur, & hoc quidem familiare Hernioſis eſſe, ut ex hoc ſymptomate pereant, teſtatur Paræus *libro* 16. *cap.* 58.

10 Arthritici dolores, etiamſi actu affligant, neque exacerbari ex divinorum recitatione, neque graviorem morbum accerſere poſſunt, acutiſſimi ſint, & plures articulos obſideant, maximè autem ſuperiores, & præcipuè cervicis, tunc enim prætterquam quod motu quocunque irritari poſſunt, ex qua potiſſimum cauſa ægri in Choro præſentes eſſe prohibentur, ipſa recitatio alta voce facta poſſet non aſpernabile nocumentum afferre, nam non modo caput & excalfacere, & replere, & conſequenter univerſum corpus, ſed etiam humores proritare poterit, & promptius in articulos præcipitare, quin & ad ſpirituales partes, proximoſque articulos eos demandare non abſque evidenti ſalutis diſcrimine.

Jam vero de privata recitatione in intermittentibus febribus locuti in ſuperiori quæſtione, determinatum eſt, quandonam ea noxa, aut innoxia eſſe poſſit: in publica verò recitatione multo magis militabunt, quæ inibi concurrere diximus, quod ſpectat ad imminens ex recitatione periculum. Illud unum commonefacere hic non relinquendum, quod in Tertiana quacunque, etiam levi, & quæ certam, ac longam habet intermiſſionem, non modo quoad calorem febrilem, ſed etiam quoad accidentia, quæ febrem concomitantur: etiamſi homo pancraticè valeret, non poſſet ſine periculo majoris morbi in Choro officia divina recitare: & ratio eſt, quia cum in Tertiana putredo accendatur in humore tenui, calidiſſimo, & facile mobili, non levi negotio evenire poteſt, ut tam ex motu, quo indiget homo, ut ad Chorum ſe conferat, quicunque tandem illi ſit, cum repeti debeat pluries ſingulis quibuſque diebus, quàm ex cantu, & recitatione alta voce facta, ipſa bilis majori cum impetu, ac celerius conſueto moveatur, ut calor in corpore increſcat, & in natura aliàs diſpoſita eadem bilis adaugeatur, ut paroxyſmi longiores fiant, ac fortiores, ut ſymptomata multiplicentur, & ut tandem febris ex ſimplici duplex, ex duplici intermittente continua fiat, & hominem è medio tollat. Quæ omnia tanto magis locum haberent, quanto eſſet Tertiana magis exquiſita: tunc enim bilis ſincerior magis ferociens, cum impetu movetur: unde multo magis hæc locum ſibi vindicabunt in juvene naturæ calidæ & ſiccæ, in fortibus paroxyſmis, in calore acri ac fervido, quam in ſene, in natura frigida & humida, in mitioribus acceſſionibus, in calore magis remiſſio. Sed & in Quartana etiam pari circumſpectione videtur utendum: ubi tamen ſimplex eſt, recitare in diebus remiſſionis nihil obeſſe poteſt. Sed ſi duplex eſſet, non eſſet omni ex parte tutum recitare: quanquam enim integro die febris intermittit, ægri à præcedentibus acceſſionibus ſumme debiles, ac defatigati remanere ſolent, ita ut quiete opus habeant, ne ex labore, quicunque ille ſit, labefactata Natura febris quotidiana fiat: tunc enim in malis æger eſt, ut dicebat Celſus *lib.* 3. *c.* 15.

Sunt verò etiam in fœminis nonnulla, quæ ſeſe offerunt in hac occaſione conſideranda: maxime autem conſiderabiles in ipſis ſunt duo affectus, nempe menſtruus ſanguinis fluxus, cum immodicus eſt, alter fluxus, albus dictus. De priori 12
enim ſymptomate dubium non eſt, quod recitatio in Choro alta voce facta, poſſit illi ſummopere nocere, nam viæ magis adaperientur, ſanguis magis excalfiet, & ad motum concitabitur. Ubi ergo hic fluxus adeo ſuperfluus ſit, ut periculum minetur, & habere ſoleat acceſſiones quaſdam menſtruas, aut etiam minùs frequentes, non ſolum timendum eſt ipſo ſymptomate urgente, ſed etiam extra ipſius inſultum, maxime verò ipſo menſtruali fluxu ex naturæ præſcripto revertente: modica nempe occaſione hiantibus uteri venis, ſanguis ad exitum irritari, ac commoveri poteſt, & mulierem in commemoratum vitæ diſcrimen deducere. Quapropter 13
illud etiam hic adnotabimus, quod, cum in ſuperiori quæſtione admonuerim, in nonnullis ſanguinis expurgationibus etiam privatam recitationem ſummo detrimento corporeæ ſaluti eſſe, hoc multò magis locum habeat in publica recitatione, ex qua quælibet ſanguinis evacuatio præter naturam facta, poteſt incrementum ſumere, hominemque evidenti vitæ periculo exponere, ſi modo ea evacuatio notabiliter ſuperfluat, nam aliàs, ubi levis eſſet, inanis eſſet timor reportandi aliquid mali ab ipſa recitatione: dummodo expiciamus ſanguinis ſputum ex pectore, in quo tanta circumſpectione procedendum Medico eſt, ut etiam ſimplici locutioni ægro interdicere debeat.

Quoad

Quoad alium verò fluxum, quam album nominavimus, dubitari non abſque poteſt, an publicæ recitationi impedimento eſſe poſſit? decernendumque id negativè, niſi is fluxus conſumptivus eſſet, & ex ejus cauſa mulier in maraſmum tendere videretur: tunc enim magis diſponeretur ex publica recitatione ad Tabem, ac promtiùs vitam, radicali humido omnino abſumpto, obiret.

SUMMARIUM.

1 *Qui non tenetur recitare, non tenetur alium recitantem audire.*
2 *Aliqui ſunt, qui obligantur ad audiendum Horas Canonicas.*
3 *In audiendo ſuus eſt labor.*
4 *Labor in audiendo levis quando ſenſorium eſt benè diſpoſitum. Contra ubi eſt malè diſpoſitum.*
5 *Dolores capitis acuti, & inflammatorii, ab auditione vehementiori irritari poſſunt.*
6 *Auris dolor, vel inflammatio, quandonam ab auditione excuſare poſſit.*
7 *Dolores oculorum, & dentium, an & quando excuſent.*
6 *Dolores ſi intermittant, tempore intermiſſionis non excuſant.*

QUÆSTIO IV.

Qui recitare Officia divina non poſſunt, an teneantur alium recitantem audire, & quænam etiam ab auditione recitandi hominem excuſare poſſint.

1 Licet communiſſima Canoniſtarum opinio ea ſit, non teneri eum, qui non poteſt officia divina recitare, alium recitantem audire, ut teſtantur Navar. *in manual. c.* 25. *n.* 100. *& de orat. c.* 11. *n.* 6. *& ſeqq.* Suar. *de vit. & ſtat. Relig. c.* 27. *n.* 1 *tom.* 2. Tolet. *lib.* 2. *Inſt. Sacerd. cap.* 14. *n.* 1 Summa Sylveſtr. *verbo Hora, n.* 5 Azor. *inſtit. moral. lib.* 1. *c.* 13. *verſ. Secundo quæritur.* Rod. *quæſt. canon. & reg. tom.* 1. *quæſt.* 42. *art.* 10. & alii: non defuerunt tamen, iiſdem afferentibus, qui contrariam opinionem veriorem crediderint, ſignanter autem apud ipſos hanc opinionem ſequitur Girad. *in tract. de aſſid. oran. quæſt.* 4. eamque etiam amplectitur Nicol. Plovius *de benef. canon. quæſt.* 4. & pro ea Innocentium adducit, quem tamen cæteri omnes pro negativa citare ſolent. Sed quicquid ſit de hoc, non hac una tantùm ex cauſa agere etiam de iis impedimentis ſtatui, quæ
2 homini juſtam præbere poſſint excuſationem, ne audire recitantem teneatur, eo, quod tutò auditus ſenſu uti non poſſit: ſed etiam quia idipſum ad alia inſervire poterit: nam datur etiam in aliquibus obligatio audiendi Horas Canonicas, ut in Religioſorum laicis. Nav. ex Palud. *de orat. c.* 11. *n.* 8.
3 Eſt ergo & in audiendo ſuus labor: nam & ſua voluptas, & ſuus dolor eſt, ut patet, & adnotat quoque *Gal. lib.* 1. *de ſympt. cauſ. c.* 6. *in princ.* Et ante illum Hippocr. *lib.* 2. *de diæta, n.* 2.. conſequens igitur eſt, & in audiendo ſpiritus reſolvi, cum & ex voluptate, & ex dolore ſpiritus reſolvantur, ex ſpirituum autem reſolutione conſequitur labor, & ea de cauſa ad laborem ſequitur imbecillitas, Gal. *com.* 2 *de vict. rat. in acut. text.* 47. rectè igitur inter cæteras exercitationes ac labores, quibus in victus ratione utimur; hæc etiam exercitatio, & labor connumeratur, qui per auditum fit, de quo poſt vetuſtiores copioſe ex Neotericis egit Marſil. Cagnat. *de ſanit. tuend. lib.* 2. *c.* 12.
4 Licet autem labor, quem ſenſus auditus facit, levis omnino ſit, ubi objectum non ſit valde excedens, vel in magnitudine, vel in frequentia, ut in ſono, ac fragore magno, in frequentata, ac alta, aut alias minùs grata vociferatione, & in ſono maxime acuto, ac perenni, & minimè grato, & in ſumma in omni ſono, qui huic ſenſui aut inſigniter diſpliceat, aut illum intenſe afficiat: tamen id quidem verum eſt, ubi ipſum ſenſorium, ejuſque origo, nempe caput ſit bene & naturaliter diſpoſitum, aliàs autem, ubi præter naturam aliquo modo ſe habeat, ac malè ſit diſpoſitum, tunc etiam ab auditione mediocris ſoni, imo etiam interdum lenis, aliaſque non ingrati, laborem ſubit, & male habet, quemadomdum evenit etiam in ſenſu tactus: Ubi enim caro naturaliter ſe habeat, non ita promptè efficitur à quocunque ſenſibili, quando vero non naturaliter eſt diſpoſita, ut exempli gratia, in gravi vulnere, in inflammationibus, & hujuſmodi, tunc etiam à leniſſimo ſenſibili peſſime afficitur, atque intenſe dolet, quod eleganter inſinuabat Torquat. Taſſ. *in ſua Hieruſal. cant.* 12. *ſtan.* 85. dicens in hæc carmina.

Qual in membro gentil piaga mortale
Tocca s'inaſpra, e'n lei creſce il dolore.

Quoniam ergo plures caſus dari poſſunt, in quibus 5
ex ſola recitationis auditione homo notabilem læſionem reportare poſſit, certè omnino neceſſarium videtur de illis nonnulla in medium afferre. Et primo quidem dolores capitis acuti, ac inflammatorii, ex acuta ac calidiſſima materia ortum trahentes, etiamſi abſque febre eſſet, quod tamen de raro evenire ſolet, non minimum lædi à ſola auditione recitationis divinorum poſſunt, maximè autem id locum habet in recitatione publica, a qua, etiamſi dolores ad eam acutiem, quam diximus, non devenerint, ſed tamen ſint magni, & moleſti, poſſunt notabiliter augeri, & majores facti morbum aliquem de certo perneccabilem acceſſere. Quæ tamen locum non haberent in aliarum partium doloribus, ipſa aure excepta, cujus vel dolor, vel in- 6
flammatio, ſi notabiliter, & inſigniter affligant, à ſimplici auditione recitandi divina majorem in modum irritari poſſent, ut enim jam monuimus, licet ſonus recitantis moderatus eſſet, quemadmodum eſt cantus in Choro factus, tamen organo tam male diſpoſito exiſtente, etiam à moderato illo ſono, imò & à leviori, ubi maxime per aliquod notabile tempus frequentaretur, non aſpernabilem pateretur læſionem. Sed & aliarum quarundam partium ipſius capitis dolores tam malè interdum hominem accipiunt, ut à ſimplici ſubmiſſa, ac levi allocutione irritari videantur, qualis eſſet dolor oculorum maxime pulſatilis, qui vel ex ipſo 7
aeris circumambientis motu videtur excandeſcere, ut in his, qui gravi Ophthalmia laborant, non infrequenter experimur. Quin & dentium dolor tam acerbus, & atrox interdum eſt, ut ne levem quidem ſonum audire ægrum permittat, neque id mirum, cum ipſe motus aer in partem doloroſam impingens, videatur ipſius doloris cauſam augere, neque profectò hæc tam levia ſint, ut ſaltem in vehementiori ſono, qualis eſt, qui ex cantu in Choro proficiſcitur, nulla conſideratione digna ſint cenſenda.

Amonendum autem, quod, etſi dolores ad ma- 8
gnam acutiem pervenirent, & tamen ſint periodici, & omnino remittant, non promptè ex hac ſola cauſa, nempe ex auditione aliorum in Choro recitantium, irritari, ac repullulare poſſunt, unde, cùm ex Canoniſtarum determinatione, morbi, qui non perpetuò, ſed per acceſſiones, & circuitus affligunt, non excuſent hominem tempore intermiſſionis à recitatione divinorum, multa minùs profectò excuſabunt ab auditione recitandi, neque enim tam evidens, aut efficax cauſa auditio eſt, etiam mediocris ſoni, imo & vehementioris, ut Religioſorum in Choro canentium, ut inſignem dolorem etiam in homine aliàs diſpoſito, non tamen actu dolente, cauſare poſſit, cum tamen dolores actu affligunt, & acerrimi inſimul ſunt, hæc ipſa cauſa, ut diximus, facile poteſt eos ipſos dolores exacerbare, & adaugere, ob jam malè affecti inſtrumenti exquiſitorem ſenſum, & præternaturalem conſtitutionem. Quamquam, ut finem his imponam, nunquam datur caſus, in quo quis inſignem læſionem ex ſola auditione recitandi reportare poſſit, quod non ſimul & ſemel ab aliquo majori morbo, aliave ex cauſa, ab eadem audi-

auditione excuſari non poſſit. Itaque ſuperfluum videtur, præter commemoratos, de aliis morbis mentionem peculiarem facere, maxime cum excuſatio ab auditione vix unquam habere poſſit locum in recitatione privata: in publica vero ſemper plura concurrant, ob quorum cauſam multo facilius homo excuſatur, quam ex hac, nempe ex læſione, quam ille, audiendo recitantes, contrahere poteſt.

SUMMARIUM.

1 *Sacerdotes obligantur ad celebrandum ſaltem in diebus ſolemnibus, & n. 3.*
2 *Infirmitas eſt ex legitimis cauſis impedientibus celebrationem.*
4 *Epilepſia quando prohibeat hominem à celebrando.*
5 *Vertigo an prohibere debeat Sacerdotem a celebrando.*
6 *In aſthmate quando abſtinendum ſit à celebratione.*
7 *Sanguinis ſputum an impediat hominem celebrare.*
8 *Lipothymia, aut ſyncope quando impedire debeat celebrationem.*
9 *Cardialgia an impediat hominem celebrare.*
10 *Vomitus frequens, & ex levi cauſa quando impediat celebrare.*
11 *Febres, quæ à Miſſa audienda hominem excuſare poſſint.*
12 *In intermittentia febris, quando excuſetur æger ab audienda Miſſa.*
13 *Medici non abſque peccato ſine neceſſitate Medicamenta præbent diebus feſtis, & in cauſa ſunt, ut illa aſſumentes Miſſa non interveniant.*
14 *Dolores, qui à Miſſa audienda excuſent.*
15 *Qui morbi ob aeris injuriam à Miſſa audienda excuſent.*
16 *Ob metum quomodo excuſentur, qui ſanguinis rejectionibus moleſtantur.*
17 *Qualitas motus, & quantitas conſiderandæ.*

QUÆSTIO V.

Qui morbi Miſſæ dicendæ, quive audiendæ impedimento eſſe poſſint.

1 Manifeſta eſt Sacerdotum obligatio ad celebrandum ſaltem in diebus ſolemnibus, per ea, quæ adducit D. Thom. *part.* 3. *ſum. quæſt.* 82. *art.* 10. & Navar. *in man. c.* 25. *n.* 89. & omnium item aliarum perſonarum obligatio ad audiendam Miſſam in diebus feſtis, qui de præcepto ſunt, per Eccleſiæ præceptum, ut omnes Canoniſtæ teſtantur. Navar. *in man. cap.* 21. *n.* 1. Summ. Ang. *verb. Miſſ. num.* 57. Summa Sylveſtr. *verb Miſſa.* 2. *n.* 1. Tolet. *Inſtr. Sacerd. lib.* 6. *c.* 8. in utroque tamen caſu intervenire
2 poſſunt legitimæ excuſationes, & juſta impedimenta, de quibus iidem Canoniſtæ, inter quæ ſuum obtinet locum infirmitas de quo impedimento Medicus conſulitur, ad quem ſpectat determinare, quando ſit ſufficiens, quando verò non. De eo igitur in præſenti quæſtione verba faciemus, ac primo de iis, quæ impedire poſſunt Miſſæ celebrationem: deinceps de iis, quæ impedire poſſunt ejuſdem auditionem.

3 Quoad primum ergo notandum, obligationem celebrandi non obligare Sacerdotes ſingulis diebus, ſufficit enim; eique obligationi ſatisfaciunt, ſi aliquando celebrent, ut ſaltem ter in anno. Qua veritate ſtante, rari omnino morbi, erunt, qui hominem legitimè excuſare debent, cum morbi rari ſint, qui indeſinenter affligant, & penè nulli qui non aliquando intermittant: unde poteſt homo, qui de præſenti aptus non eſt ad celebrandum, poſt menſtruum, aut bimenſtruum ſpatium aptus eſſe: etenim decentius ſit in ſolemnibus feſtis celebrare, qui tamen tunc non poteſt, ſi alio tempore celebret, obligationi ſatisfaciet dummodo ter in anno celebret, ut ego credo, nam hoc ad Canoniſtas pertinet.

4 Sunt tamen aliqui morbi graves quidem, qui vel ex hac una occaſione, ſi aliàs familiares ſint, poſſunt reverti, qualis primo loco eſt Epilepſia, quæ, ſi inſignis ſit, ita ut homo in terram cadat cum ſtridore, membrorum diſtorſione, & ſpuma in ore, & hoc non ſemel acciderit, omnino hominem prohibet à celebrando, quod idcirco jure determinatum eſt, *in c. Nuper, cauſ.* 7. *quæſt.* 2.

Huic autem finitimus morbus eſt vertigo, cui, ſi 5 homo ſit ita obnoxius, ut facile ea prehendatur, ejuſque naturæ ſit, ut hominem ſtare non permittat, ſed aut quieſcere, aut in terram cogat concidere, & diu duret, motuſque ejus ſit validus, ita ut omnia in gyrum convolvi appareant, profecto periculoſa celebratio eſſet, maximè quia vertigo hujuſmodi ſolet hominibus jejunis, ſtantibus, legentibus, aut aliquid attentius facientibus eſſe infeſta, quæ omnia in Miſſa celebranda concurrunt.

Timendum inſuper eſſet celebrare in Aſthmatis 6 ſpecie illa, quæ Orthopnœa dicitur, & quæ hominem ſuffocare videtur, ſi aliàs quis ea de facili prehendatur, & præcipuè ex longiuſculo ſermone, vel vocis aliquali exercitatione, qualem oportet, in celebrando intervenire. Sic & ſi ſtare quis non poſſit abſque eo, quod facilè in anhelationem, ſpirituſque anguſtiam labatur: nam ubi in celebrando, ſymptomate prehenderetur, coactus celebrationem continuare facillimè in animi defectum impingeret, & vitæ evidens periculum ſubiret: quæ tamen non haberent locum in aliis levioribus ſuſpiriis, ſeu Aſthmatis ſpeciebus, licet & in ipſa acceſſione, nempe ſi in ipſa celebratione acceſſio irrueret, valde incommoda futura eſſet celebratio, & nonniſi cum indecentia aliqua abſolveretur.

Sanguinis ſputum timoroſum quoque in hoc negotio eſt, neque debet homo ſe huic periculo exponere, ubi aliàs frequenter ſanguinem ex pectoris venis vel eroſis, vel ſciſſis, vel reſeratis excreet, maximè urgente adhuc deſtillatione ſalſa & acri ad pectus, cum tuſſi ſicca, & perenni: nam profectò facile eſt in ipſa celebratione, venas adaperiri, & ſanguinem ab illis effundi, aliquando in magna copia, non ſine multo celebrantis dedecore, & tanti ſacrifici indecentia, neque ſine omni ejuſdem celebrantis vitæ periculo. 7

Lypothymiæ, aut ſyncope ſi quis frequenter obnoxius ſit, à celebrando debet deſiſtere, nam & jejuno homine, & ſtante & quoquo modo laborante irruere hi affectus conſueverunt, quemadmodum etiam & cordis tremor, ejuſdèmque palpitatio, ex quorum cauſa promptè homo periclitari poſſet. Quæ quidem intelligenda, ut in aliis quibuſdam morbis admonui, ubi hujuſmodi affectus inſignes ſint, & frequenter, ac levi ex cauſa, & maximè ſtomacho vacuo, & homine diutius ſtante, aut attentè aliquid faciente, revertantur, ſyncope excepta, quæ nunquam ita levis eſt, quin ſit graviſſima; itaque, ſi his commemoratis ex cauſis aliquo modo ſe prodat, hominem à celebrando omnino prohibere debet. 8

Cardialgia quoque, in hac re, in cauſa habenda eſt; tam atrox enim affectus eſt, tantaque anxietudine hominem exercet, ut impoſſibile ſit eum inter celebrandum aut animo non deficere, aut inceptam ſacrificii celebrationem abſolvere. Vomitus etiam moleſtus, ac frequens fugiendus eſſet, ſi homo eo jejunus moleſtetur, nam aliàs ubi a cibo, vel longè à cibo vel in quocunque diei tempore provocaretur, nullum impedimentum præberet, quo minus homo celebrare poſſet. 9

Cæterum in Miſſa audienda tam parum laboris impeditur, ut, niſi obſtaret corporis motus, quo indigemus: ut noſmetipſos ad locum ſacrum conferamus, vix ullus daretur morbus, ex quo quicquam notabilis periculi homini imminere poſſet in Miſſæ auditione: quia tamen abſque eo motu huic obligationi ſatisfacere, ſecundum plurimum non permittitur, & ex ea cauſa plura in morbis accidere poſſunt, non contemnendum periculum portendentia, peculiariter venit conſiderandum, 10

quinam ii morbi ſint, ex quibus id genus periculi ſit expectandum. Et primo quod de febribus aliàs diximus, locum etiam habere in hoc caſu poteſt niſi aut leviſſimæ ſint, aut ſimul & leves, & interpolatæ, ut tertiana, & quartana: in quibus tamen certum eſt, quod in diebus afflictionis nullo modo tutum ſit hominem è lecto ſeſe dimovere, & multo minus tutum extra domum prodire, ſi vehementiores habeant inſultus, & maximè in tertiana, in qua, ob humoris ipſam excitantis naturam, & qualitatem, facillimè ægri, aut in prava ſymptomata labi poſſunt, aut febris ex ſimplici duplex, aut continua fieri poteſt. Sed & in diebus quoque interpolationis, ubi tertiana non omnino aſpernabilis, ſed aliquam habeat vehementiam, non caret periculo ſeſe movere, aut domo egredi: ſi tamen leviuſcula eſt, utrumque videtur periculo carere, niſi morboſus apparatus majus aliquod malum minaretur. In quartana, ubi laſſitudo non ſit adeò excedens, ut ipſa ſola per ſe prohibeat hominem loco moveri, non modo è lecto ſurgere, domoque egredi omni vacat periculo, ſed etiam ſeſe pauliſper exercere itaque abſque incommodo poſſunt ægri Miſſæ intervenire.

12 Præterea in his febribus intermittentibus animadvertendum, quod cum contingat in diebus interpolationis, aut ſanguinem minuere, aut medicamentum per alvum purgans exhibere, atque id de neceſſitate fiat, periculoſum eſt in ipſa die afflictionis hæc præſtare, certe non careret gravi periculo homines in his caſibus ſacrificii celebrationi intervenire, ea enim occaſione facili negotio in ſyncopem, alioſque non contemnendos affectus labi poſſunt. At vero non abſque peccato alia ex par-
13 te à Medicis fieri crediderim, ut in præſervativis purgationibus præbentes medicamenta, aut ſanguinem abſque neceſſitate extrahentes, in diebus feſtivis occaſionem præſtent, ut homines Miſſæ intervenire non valeant, ipſoſque etiam medicamenta aſſumentes: quibuſque ſanguinis extrahitur, non eſſe à culpa immunes credendum, cum aliàs commodè poſſint feriatis diebus eadem medicamenta aſſumere, at ſanguinem extrahere, quod pro Canoniſtis animadvertendum duxi, & multò magis pro ipſis Medicis, ad hoc, ut in poſterum hoc inconveniens admoniti pro viribus devitent.

14 Cæterum dolores, qui motu irritari poſſunt, ad hoc, ut notabile aliquod periculum minentur, graves eſſe debent, & cum notabili anxietudine corporis aſſociati, quales ſunt, qui vel nobilem aliquam partem, vel exquiſito ſenſu præditam obſidere ſolent, & qui ſecum afferant alia non contemnenda ſymptomata, vel laſſitudines ingentes, inappetentias invincibiles, vigilias inſuperabiles, & id genus alia: In his namque ſimilibus eventibus facilè & dolores irritari & ſymptomata adaugeri, & homo manifeſto vitæ periculo exponi poſſet. Tales eſſent dolores capitis acuti cum pulſu, oculorum caligine, vomitu, horrore, & hujuſmodi, ſtomachi vehementes cruciatus cum inappetentia, nauſea, lipothymia, dolores colici, Iliaci, Nephritici, quando atrocitate ſunt inſignes, & alii his non abſimiles.

15 Præterea quidam morbi ſunt, qui non tam ex motus occaſione quàm ratione externi ambientis periculum minari videntur, ſi homo illis affectus aeri ſeſe exponat: Hujuſmodi eſſet gravis Ophthalmia, quæ inſigniter irritari ab externi aeris injuriis poteſt, & hominem in peſſimum ſtatum coniicere, quæcunque tandem ſit temporis conſtitutio: præcipuè autem hoc locum habet in Ophtalmia, quæ & dolore & inflammatione ſit notatu digna. Talis etiam morbus eſſet grave Aſthmatis genus, etiamſi non actu affligeret, aut mediocre actu affligens, urgente hyemis rigore. Et quamquam Celſ. *lib.* 4. *cap* 4. nihil magis conferre huic affectui adſtruit, quam lentam ambulationem, penè uſque ad laſſitudinem, docetque exercitationem ambulandi, currendique eſſe in eo neceſſariam, tamen cavendus ſemper aeris rigor, ex cujus magis culpa hi affectus recurrunt, & exacerbantur, & acutiores fiunt. Non diſſimiles commemoratis eſt ſanguinis ſputum, quod etiam in magnis æſtatis fervoribus, & in horridis hyemis algoribus ſolet levi negotio recrudeſcere. Ubi proximus timor, ac rationabilis eſt, ne reverſionem faciat, omnino hujuſmodi temporis conſtitutiones declinandæ, ne homo mortis periculum ea occaſione ſubeat.

Ex motu quoque rationabilis timor inſurgit in 16
omnibus ſanguinis fluxionibus, ſi non modo mediocres tantum, ſed & excedentes ſint; qualis eſset ſanguinis vomitus, narium hæmorrhagia, aut hæmorrhoidum, aut menſtruorum in fœminis non naturalis evacuatio, cum in omnibus ac ſingulis indici à Medico debeat omnitnoda quies, & qualiſcunque motus, etiam lenis, diſcrimine notabili non vacet. Quin etiam cæteros fluxus, cum ultra modum moleſtant, non eſse ab omni periculo immunes, in hoc negotio, certum eſse debet: nam præterquam quod motu irritantur, facilè ex ejuſdem motus cauſa ægrotantes in Lipothymiam, animi defectum, ac ſyncopen labuntur, ex quibus aliquando improviſam illos mortem oppetere diſficile omni ex parte non eſt.

In quibuſvis tamen caſibus, præter prædicta qua- 17
litas & quantitas etiam motus faciendi, ut homo ad ſacrificii locum ſe conferat, venit conſideranda: non enim dubium eſt, quod ubi motus modicus ſit, & cum parva agitatione, ut ſi lectica, aut Rheda quis ferri poſſit, major morborum vehementia requiritur, ut ex eo homo quicquam periculi reportare ſe poſse timeat: contra ſi multus eſse debeat, ut ſi Eccleſia longè diſtet, ſi propriis pedibus perficiendus, minor morbus ſufficiet.

SUMMARIUM.

1 *Vocis exercitio inter alias corporis exercitationes connumeratur.*
2 *Lectionis commoda, & incommoda unde.*
3 *In lectione quæ notanda.*
4 *Lectio longe à cibo facta ſemper tutior, quam proximè à cibo.*
5 *Characteres minuti caput, & oculos inſigniter fatigant.*
6 *Submiſſa vox, quam clara tutior: alta tamen in multis morbis maxime proficua.*
7 *Recitatio ſedendo facta tutior, quàm ambulando.*
8 *Qui capite imbecilli ſunt, quæ obſervare in recitando debeant.*
9 *Qui Catharro laborant, quomodo recitare poſſint.*
10 *Qui oculorum vitiis moleſtantur, quomodo debeant recitare.*
11 *Aſthmatici quomodo recitare debeant.*
12 *Qui ſanguinis rejectationibus ſcntantur, quæ obſervare debeant.*
13 *Qui animo facile deficiunt, quomodo recitare poſſunt.*
14 *Stomachici quomodo debeant recitare.*
15 *Ventris doloribus obnoxii, quæ obſervare debeant.*
16 *Cachectici, Hydropici, Obſtructi, quomodo poſſint tutè recitare.*

QUÆSTIO VI.

Medica præcepta in recitandis divinis Officiis, iis ſervanda, quibus recitatio ob aliquem morbum noxia quoquo modo eſſe poſſet.

INter cæteras corporis exercitationes Medici vocis exercitationem connumerarunt, eamque ad corporis ſalubritatem accommodantes, plura de ea re præcepta tradiderunt: inter alias autem de ea ſignanter exercitatione meminerunt, quæ lectione fit, in quo genere comprehendere nobis licet divinorum recitationem. Quoniam ergo una ex parte in hac re urget hominis obligatio ad recitandum, ex alia verò timor corporeæ ſalutis amittendæ,

cum

cum nonnullos contingat malè affici, & à divinorum recitatione facile notabilem noxam reportare. Qui tamen auctoritate *c. contraria de conſecr. diſt.* 5. moti, aut religionis amore, & Dei obſequentia pellecti, corpoream ſalutem animæ ſaluti poſtponunt, conſentaneum eſt his commoſtrare, quonam pacto cum minima, aut nulla corporis injuria propriæ obligationi poſſint ſatisfacere: quod etiam, ſi obſervare velint nonnulli, qui levioribus ex cauſis à divinorum recitatione ſeſe excuſant, non tam facile in poſterum erunt ad ſe ab ea obligatione eximendos, nec Prælati tam indulgentes erunt in illis diſpenſandis, qui tamen plerumque Medicorum relatione, ad pauca advertentium, & in hoc negotio negligentium acquieſcentes, ſubditos ſuos ab hoc vinculo exuunt.

Jam igitur in ſecunda quæſtione vidimus, quibus in morbis periculoſa eſſe poſſit divinorum officiorum recitatio: nunc, ut propoſitæ provinciæ ſatisfaciamus, aliquid breviter, ac generaliter de lectione dicendum, ut poſtmodum ſciamus, quæ commoda, aut incommoda ab illa reportare liceat, & quomodo incommoda evitare, commoda procurare inde poſſimus. Ac profecto lectionis commoda, & incommoda, noxæ, & utilitates à variis rebus dependent, quæ, ut ipſius hominem recitantem, aut ipſam lectionem reſpiciunt. Quoad ho-
2 minem enim videndum, an ſanus omnino ſit, an aliqua parte corporis laboret, cujus partis reſpectu, lectio illi utilis, aut damnoſa eſſe poſſit. Quoad
3 lectionem autem notatur qualitas ipſius modulationis vocis, tempus legendi, librorum qualitas, & quoad res, quæ leguntur, & quoad characteres librorum, locus, ubi Legitur, quantitas Lectionis.

Quoad vocis namque modulationem, hæc, aut alta eſt, & clara, aut ſummiſſa, & obſcura: item aut velox aut tarda; aut gravis, aut acuta: aliter enim corpus afficit una, quam alia, & una quidem partes roborare, alia illas debiles efficere apta eſt, & ſic de reliquis

Quoad tempus, lectio vel fit jejuno ſtomacho, vel à cibo; item vel fit de mane, vel in meridie, vel veſpere, vel noctu; item aut ante ſomnum, aut poſt ſomnum. Quoad qualitatem librorum, vel conſtant in characteribus minutis, vel groſſis, vel mediocribus, in qua re alia quoque adnotari poſſunt. Quoad qualitatem rerum, quæ leguntur eæ vel ſeriæ ſunt & graves, vel ludicræ, vel jucundæ, vel moleſtæ, vel mentem abſtrahentes, & ſummam attentionem facientes, vel contra.

Quoad locum legendi, is vel apertus eſt, vel clauſus, vel Soli diſcoopertus, vel umbra contectus, vel calidus, vel frigidus, humidus, aut ſiccus, vel ventis bonis, aut malis perflatus, aut nullo vento agitatus. Quoad quantitatem denique lectio, aut longa & multa eſt, aut brevis & modica, aut mediocris: item aut frequens, aut infrequens, aut una vice confertim facta, aut ſenſim, & repetitis vicibus.

Qui ergo, non obſtante aliqua corporis valetudine, quæ illos excuſet, recitare divina officia volunt, ii, quæ inde incommoda eorum ſaluti provenire poſſunt, evitare deſiderant, has primò generales regulas, quæ ſequuntur, obſervent.

Minus damni ſemper habet ſecum lectio longè a cibo facta, quam immediatè poſt cibum: innoxia
4 autem ſemper eſt ante cibum. Nam quæ immediatè à cibo fit, præterquam quod requiſitam attentionem habere non ſolet, ciborum concoctioni nocet, caputque multis vaporibus replet, quæ tanto facilius ſuccedunt, quanto attentius homo recitat, aut legit. Maximè igitur nocebit recitatio tunc facta, ubi caput doleat, aut excrementitiis humoribus ſit refertum, ubi oculi fluxionibus ſint obnoxii, ubi ſtomachus difficulter concoquat: & in aliis quibuſdam caſibus, de quibus in ſuperioribus.

5 Secundo litteræ, vel characteres minutiores, non ſolum oculos mirum in modum defatigant, quibus inimiciſſimi ſunt, ſed etiam caput ipſum, cujus aliquando dolores convocare ſolent: quapropter ſemper, atque in omni ætate, in omnique corporis affectione conducibilius, magiſque tutum eſt, craſſiorum characterum libris uti, præcipue autem minutiores evitare debent, qui caput, & viſum debile ſortiuntur, & qui quoquomodo oculorum affectibus detinentur.

Tertio, ſicuti ſubmiſſa vox nulli penè effectui in- 6
commodare eſt apta, ita alta, clara, & acuta in aliquibus interdum noxia, in aliis etiam perutilis eſſe poteſt. In ſubmiſſa nulla humorum agitatio, nulla, aut ſaltem modica excalfactio ſuccedit: in clara, alta; in acuta major & minor agitatio, & notabilis capitis pectoriſque, vicinarumque partium excalfactio exoritur. Quemadmodum ergo ſubmiſſa capiti tutior eſt, ita cæteræ interdum inſigniter illi obeſſe poſſunt. Eodem pacto ſubmiſſa pectori nunquam inimica, acuta aliquando inimiciſſima: clara, ſonora, & expedita amica plerumque eſt. Idem quoque de lectione tarda, aut veloci aſſerendum: illa nihil aut propemodum, hæc aliqualiter interdum, plerumque autem inſigniter, præcipuè, ſi ſimul clara ſit & velox, hominem exercere, & excalfacere apta eſt, & ſic aut nocua, aut innocua, quinimo dicam nonniſi utilis evadet.

Quarto, recitatio ſedendo, aut quieſcendo fa- 7
cta, nullum habet ſecum ſalutis incommodum, niſi procumbendo, & maxime in dorſum fiat: ambulando autem, quemadmodum aliquando poteſt nocere, ita aliàs utilis eſſe poterit. Sic recitare ſub Sole ſemper nocuum, ſub umbra non ſemper nocuum, ſi modo, neque multum denſa ſit, neque in loco frigidiori, aut humidiori fiat, exercitatione enim, & recitatione ſuccedit internarum partium excalfactio, & evaporatio ad externos cutis poros: unde ſi ambiens in frigiditate excedat, pori conſtipantur, & vapores ab intra repelluntur, non ſine notabili ſatis nocumento. In humidiori autem loco pori adaperti ambientis humiditatem excipiunt, unde non contemnenda ſanitatis incommoda pullulant. Jacendo, & maxima ſupinè recitare, habet ſecum notabile incommodum, in latus non ita. Et ratio eſt quia ſupino jacente homine, magis laborant in reſpirando partes, cum difficilius elevari poſſint: tanto magis autem eas laborare neceſſe eſt, ſi legere aut recitare modo homo velit: itaque in corporis affectibus erit hoc maximè noxium.

His ita diſpoſitis, ſanis ſuo juri relictis, ſi qui 8
capite imbecilli ſunt, quod facilè repletur, aut minima ex cauſa dolet, ii nullam noxam à recitatione reportabunt, ſi recitare vitent immediatè à cibo, ſi recitent voce ſubmiſſa, in loco amœniori, & aperto, non ſub denſiori umbra, neque in loco nimium calido, aut nimis humido, ſi ambulantes, aut ſedentes recitent, ſi non velociter, ſed tardiuſculè: quæ etiam convenient iis, quoquomodo aliqua capitis parte dolent, aut male afficiuntur.

Qui catharrho tenui, ſalſo, ac ſubtili, calido, 9
& acri laborant, leviter recitent, in loco frigidiuſculo, voce ſubmiſſiori, non jacentes, ſed ſtantes, leviter deambulantes, qui autem frigido, ac graſſo moleſtantur, concitatiori ſono, altaque ac clara voce recitare debent, in loco calidiori, ſtantes, aut ambulantes potius quam ſedentes, aut procumbentes. Qui oculorum vitiis obnoxii ſunt, characteres quærant craſſiores, ſub Sole non recitent, neque in loco valde claro: capite non inclinato, ſed reclinato, potius: nihil enim æque viſu obeſt, quàm caput in faciem pronum ſæpe habere; atque eo modo ſtare, aut legere aut aliquid ſtudioſe operari, facilè namque ex capitis vacuitate ad ipſos oculos delabentes humores viſui majorem in modum incommodant, contra verò reclinato ad poſteriora potius recurrunt. Eadem fugiant, qui frequenter Ophthalmia prehendi ſolent, & cum his fugiant etiam altiori voce, & contentiore, concitatioreque prolatione recitare, recitentque, tardiuſculè, ac ſubmiſſiori voce.

Qui Aſthma patiuntur, vocis exercitio, ut jam 11
diximus, tutius quam plerique alii uti poſſunt, idcir-

idcirco altiori, ac alacriori voce, ac concitatiore recitare illis conducit, ſenſim ambulando potius quam ſedendo, aut procumbendo: præcipuè autem evitare debent recitare ſupini jacentes reſpirationi enim hic motus eſt maximè noxius. Frigidiora loca, aut æſtuoſa vitent, maximè autem, Soli diſcooperta: hoc enim pacto & debito ſatisfacere, & ſaluti etiam corporeæ ſimul proſpicere poterunt. Qui hæmor-
12 rhagiis undecunque fluentibus obnoxii ſunt, maximè autem qui ſanguinem exſpuunt, leni omnino voce, tarda ac ſubmiſſa recitare debent, ſedentes, aut in latus recumbentes potius, quam deambulantes: Solem pro viribus evitent, & temperato loco, temperatiorique item diei tempore recitare procurent, niſi ad aliud ex præcepto teneantur. Quicunque animi defectum quomodocunque familiarem habent,
13 quieſcentes recitare debent, voce ſubmiſſa ac leniſſima prolatione quam minimum corpus recitando defatigantes. Hos omnino jejunios eſſe non conducit, ſed ſatius illis eſt aliquando poſtà cibo recitare, aut ſaltem ante recitationem aliquid præaſſu-
14 mere. Qui ſtomachi imbecillitate, ac cruditatibus laborant, recitatione aptiſſimè corpus exercere poſſunt, & male habenti ſtomacho commodiſſimè opitulari, nam ex Celſi conſilio *lib* 1. *c.* 8. ſi quis ſtomacho laborat, legere clare debet, poſt lectionem ambulare, quando paulo poſt repetit. Alta igitur, claraque voce, ac concitatiori recitet, leniter ſub dio perambulando. Imo non ſola lectio ſtomachicis confert, ſed etiam vociſetatio, teſte Oribaſ. *lib.* 6. *Coll.* c. 7. nam, ut ibi habetur (ſpeciatim vociferationem ſtomachicis conferre demonſtratur) vociferatio calorem auget, purgat, firmat, & attenuat: conſequens ergo eſt, ſtomachi cruditates per eam purgari, ejus calorem firmari, concoctionem melius ſuccedere; & inde alia bona emanare: unde proficua erit his, qui in Choro recitare tenentur. Qui ventris doloribus ſæpè moleſtantur ex accumulatis cruditatibus prodeuntibus, non minus quàm ſuperiores a recitatione juvari poterunt; & præcipuè à vociferatione, quæ in publica recitatione poteſt habere commodè locum. Hos etiam cum ſuperioribus jejunos recitare conducit, ut crudæ ſuperfluitates expeditius expurgentur, partium calore firmato. Cachecticis, & Hydropicis eadem convenire non eſt dubium, quos etiamſi capite firmiore ſint, ſub Sole recitare permittendum monentes ut frigida & humida loca pro viribus declinent. Neque ſecus ſuadendum iis, qui viſcerum obſtruſionibus, conſimilibuſque morbis conflictantur, præcipue autem ubi ab infirmo calore, & à copia frigidorum humorum excitantur. Nam contra ubi calor viget, & humores calidiores abundant, contraria ſupradictis facienda: nempe leniter, ac ſubmiſſa voce recitare, quieſcendo potius, quam ambulando, Solem, & calidiora loca evitando, & ſic de ſingulis: quæ etiam pro regula inſervire poſſunt, ſervanda in aliis morbis, qui homini moleſti eſſe ſolent.

LIBRI SEPTIMI TITULUS TERTIUS,

DE DEBITO CONJUGALI.

Continens Quæſtiones ſex

I. Quando, quantum, quomodo debitum conjugale ſit reddendum.
II. De his quæ virum à redditione debiti excuſare poſsunt, ex parte ſui.
III. De his quæ uxorem à debito reddendo excuſant, ex parte ſui.
IV. De his, quæ vel alterum, vel utrumque conjugem prohibent exigere.
V. De his, quæ conjuges à redditione debiti excuſant, ex parte alterius.
VI. Examinantur nonnulla, quæ ſecundum Canoniſtas in uſu matrimonii cum peccato inter conjuges contingunt.

SUMMARIUM.

1 *Conjugès tenentur ad mutuam debiti redditionem, & negantes reddere debitum, abſque juſta cauſa peccant mortaliter, & n. 4.*
2 *Modus concumbendi, qui generationem impediat, peccatum mortale inducit.*
3 *Conjuges non tenentur reddere debitum cum propria ſalutis detrimento.*
5 *Venus optimus diſſidii conjugalis Medicus.*
6 *Coniuges quando tenentur reddere debitum.*
7 *Copula matrimonialis, ſecundum aliquos, non eſt licita diebus feſtis.*
8 *Coitus quibuſdam temporibus maximè noxius.*
9 *Ex qualitate temporis quando vir à coitu lædatur.*
10 *Debitum quoties reddendum.*
11 *Exactio debiti vel tacita eſt, vel expreſſa.*
12 *Tacita exactio, ex quibus ſignis deprehendi poſſit.*
13 *Immoderate petere non eodem modo dicitur vir, ut uxor.*
14 *Mulier an teneatur redendo debito ſemen & ipſa emittere.*
15 *Filiorum procreatio eſt præcipuus Matrimonii finis.*
16 *Semen muliebre requiri ad generationem.*
17 *Fœminæ neque habent, neque habere debuerunt ſemen ex Ariſtotele.*
18 *Conceptio ſuccedit abſque ea voluptate, quam fœminæ in emiſſione ſeminis percipiunt.*
19 *Species rerum non miſcentur.*
20 *Fœmina habet, ut mas, omnia inſtrumenta, quæ ad ſemen conficiendum, conſervandum, eiaculandum requiruntur.*
21 *Qualibet res eſt propter ſuam opinionem.*
22 *Seminis effectus iidem in fœmina, ac in mare.*
23 *Fœmina teſtibus abſciſſis non generat.*
24 *Fœminarum ſemen eſſe verum, & perfectum ſemen.*
25 *Generans geniti formam procreat.*
26 *Cuius eſt dare formam, illius eſt actio, quia forma eſt actio agentis.*
27 *In ſeminibus ineſt forma fœtus in potentia.*
28 *Forma non ſequitur naturam materiæ.*
29 *Si fœmina non haberet activitatem in generatione, Natura nunquam intenderet generare fœminam.*
30 *Fœmina generatur per accidens.*
31 *Semen fœminæ concurrit ad generationem ut agens, & ut materia.*
32 *Fœminæ quomodo abſque voluntate cum proprio ſemine concurrant ad generationem.*
33 *Seminum unumquodque per ſe eſt partialis tantum cauſa.*
34 *ſemen fœmineum ex ſe abſque maſculeo non generat, quia non concipitur.*
35 *Beatiſſima Virgo fuit vera, ac perfectiſſima Chriſti Mater, ut omnes aliæ matres ſunt.*
36 *Maria Virgo non mente ſolum, ſed etiam corpore fuit ſemper Virgo.*
37 *Chriſti Domini incarnatio partim naturalis, partim miraculoſa.*

38 Chri-

38 *Naturalis modus reddendi debitum quis ſit, & n.41.*

39 *Naturalem modum coeundi eſſe Venerem exercere à parte poſtica, falſum: contra Lucretium Mercurialem.*

40 *Naturalis modus concumbendi eſt, qui magis facit ad generationem.*

42 *Deviatio à naturali modo concumbendi, utrum etiam ſit culpabilis, in quibus nulla ſperatur generatio.*

43 *Coitus etiam licitus factus ſola voluptatis cauſa, peccatum infert, ex aliquorum Canoniſtarum.*

44 *Coitu non eſt ob voluptatem utendum.*

45 *Coitum Natura non inſtituit ad delectanda animalia, ſed voluptatem in coitu poſuit, ut allicerentur ad coitum.*

46 *Non omnis deviatio à naturali concumbendi modo impedit generationem.*

47 *Poteſt deviari in concubitu à naturali modo, ad hoc, ut ſic facilius ſequatur conceptio.*

48 *Ex parte tantum ſeminis poteſt fieri conceptio.*

49 *Generationem in nulla coeundi ratione impediri, nummodo coitus in naturali vaſe celebretur, falſum.*

50 *Ad concubitum in latus celebratum difficillime ſequitur conceptio.*

51 *Concumbendi quidam modi non ſolum conceptionem impediunt, ſed etiam maxime efficiunt.*

52 *Quinam concumbendi modi magis, aut minus generationem impediant: qui item magis, aut minus ſanitati nocant.*

53 *Concubitus, qui erectis hominibus fiunt, conceptionem impediunt, & ſanitati maxime nocent.*

54 *Qui modus præ cæteris conceptionem ſimul impediat, & ſanitati pariter ſit nocuus.*

QUÆSTIO I.

Quando, quantum, quomodo debitum conjugale ſit reddendum.

1 QUi ſancto Matrimonii vinculo copulantur, cum ad plura invicem præſtanda, tenentur, tum vel maxime ex Juſtitia ad debiti conjugalis mutuam redditionem: eamque ob cauſam mortaliter peccant, quotieſcunque hujuſmodi debitum reddere abſque legitima cauſa negant, ut ex communiſſima dicunt DD. Navar. *in Manual. c.* 16. *n.* 25. Sum. Sylveſtr. *p.* 1. *verb. debitum conjugale, n* 1. Sanch. *matr. lib.* 9. *diſp.* 2. *n.* 4. Coninc. *de ſacram diſp.* 34 *dub.* 2. *nu.* 17. Alphonſ. Vivald. *in candel. aur. p.* 1. *tit.* 17. *rubr. de reddit. deb. matr. n.* 5. Pontius. *de matr. n.* 10. *c.* 2. *nu.* 4. Bonac. *eodem tract. qu.* 4. *punct. nu.* 4 Multa autem circa hanc materiam à Canoniſtis pertractantur, de quibus cum Medicus ex arte determinare poſſit, illi ejus judicium requirunt: nam occurrit aliquando dubitare, an Veneris uſus hoc, aut illo modo, qui à naturali recedat, celebratus, impedire poſſit generationem, nec ne, quia ubi generationem impediat, mortale intervenire peccatum volunt, niſi juſta aliqua ex cauſa id fiat. Coninc. *ubi ſup. diſp.* 34. *dub.* 9. *concl.* 9 *n.* 80. & elicitur ex D. Tho. 2. 2. *q.* 254. *art.* 12. Leſſius *de juſt. & jur. lib.* 4 *c.* 3. *dub* 13. *n.* 89. *v.* 5. Sanch. *de matr. diſp.* 16. *n.* 5. *lib.* 9. Pontius *ib. lib.* 10. *c.* 11. *nu.* 2. Scire ergo perneceſſariiſſimum videtur, & ex Medicis expetendum, quinam concumbendi mo-
2 dus aut prorſus, aut ex parte, aut facilius, aut difficilius conceptionem impediat.

Præterea quia, ut poſt alios ex Riccardo Pontius *ubi ſup. nu.* 2. Deus non vult conjuges invicem obligari in his, quæ contra rectam Naturæ inclinationem ſunt, quæ eſt prius, ante omnia ſeipſum ſervare, idcirco neuter eorum, ejus mandatum red-
3 dendi debitum adinvicem, tenetur reddere cum propriæ ſalutis detrimento. Scot. *in lib. de ſent. diſt.* 32. *q. unic.* D. Thom. ex quo Sanch. *ubi ſup. diſp.* 14. *n.* 2. Pontius. *loc. cit. c.* 14. *n.* 3. Coninc. *de ſacr. diſp.* 34 *dub.* 3. *n.* 20. Bonac. *ib. q.* 4. *n.* 9. & ex noſtris Epiph. Ferd. *lib.* 3. *Theor.* 11. Verum quando poſſit, & quale damnum ex coitu alterutri ex conjugibus evenire, abſque dubio ad Medicum ſpectat determinare, ut firmabat idem Pontius, *loco cit.* Nonnulla inſuper ſunt, quæ ſub mortalis culpæ reatu prohibent alterutrum ex conjugibus exigere, aliquando etiam reddere debitum: alia, quæ ſimul & reddere, & exigere, quorum etiam plura ad Medicum pertinet conſiderare, ac pleraque alia, quæ dubium faciunt, in ea re offeruntur, quorum determinatio à Medico proferenda eſt: de hoc igitur argumento etiam Medico, quantum ſua intereſt, pertractandum.

Jam vero in principio hujus argumenti, ex receptiſ- 4
ſima Canoniſtarum ſententia; imo ex divinæ ſapientiæ decreto, monuimus, conjuges teneri ad mutuam conjugalis debiti redditionem: quam quidem vel quod filiorum procreationem, vel quod Juſtitiæ ſatisfactionem, vel quod ſtimulorum venereorum refrenationem, vel quod reciprocam conjugum dilectionem in Matrimonio ſpectemus, ad eorum ſingula comperimus eſſe apprime neceſſariam: nam conſtat ex ea, & non aliter, conjuges prolem ſperare poſſe, nec aliter: aut alio modo Juſtitiæ debito ſatisfieri, neque ullo aptiori medio Veneris aculeos retundi poſſe, neque per aliud quodvis medium, quam per hoc mutuum conjugum amorem foveri, nam idcirco di-
ctum eſt à Plutarch. *in præcept. connub. n.* 40. Venerem 5
eſſe optimum diſſidii conjugalis Medicum: debiti itaque Matrimonialis redditionem his omnibus matrimonii finibus pleniſſime ſatisfacere certum eſt.

Cum ergo debitum à Conjugibus ſit omnino ad invicem reddendum, determinandum deinceps eſt, quando, quantum, quomodo ſit reddendum. Conſentaneum enim eſt, modum, ac regulam quandam in his tradendam eſſe, neque indifferenter omni tempore, nec quantum alterutri libuerit, nec quomodo libuerit, reddendum eſſe: ſed tunc tandem contra juſtitiam, & rectum eos facere,
cum à prædicta regula deficiunt. Circa quando 6
igitur abſolute dicunt DD. conjuges teneri ad reddendum debitum quandocunque, ut ex D. Thom. Brunel. *de ſponſ. & matrim. concluſ.* 8. *nu.* 10. In tempore tamen conſiderari poſſunt variæ qualitates, primo autem aut tempus univerſale eſt, ut quod quatuor anni tempeſtates comprehendit, aut particulare ipſius diei. Ulterius conſiderari poteſt tempus, vel ut habens aliquam naturalem qualitatem, ut calidi, frigidi, humidi, ſicci, nocturnam, aut diurnam, vel ut habens aliquam qualitatem ex accidenti, ut quod à prandio ſit, vel cœna, vel quod feſtum ſit, aut nefeſtum; de hac tamen poſteriori qualitate nihil ad Medicum conſiderare ſpectat, licet ſupervacaneum non exiſtimem admovere, vo-
luiſſe Canoniſtarum, nonnullos copulam Matri- 7
monialem non eſſe licitam diebus, feſtis, ut multis probat Tiraq. *de leg. connub. lib.* 35. *gloſ.* 1. *n.* 111. *& ſeq.* ubi etiam aqud Gentiles id moris fuiſſe, ut feſtis quibuſdam ſolemnibuſque diebus uxoribus abſtinerent, teſtantur multæ ab ipſo recollectæ auctoritates, quas apud ipſum vide; nam ego, ne aliena tranſcripſiſſe videar, etiam nonnulla à me ipſo adnotata hic prætereo, quæ & ab ipſo referuntur, ut illa Juvenal. carm. *ſat.* 6.

Ille petit veniam, quoties non abſtinet uxor
Concubitu, ſacris obſervandiſque diebus.

Si tamen circa id alia deſideras, vide Suar. *de vit. & ſtat. relig. lib.* 2. *c.* 17. *n.* 4. & Sanch. *de matrimon. lib.* 9. *diſp.* 11. apud quem etiam habes plures Auctores citatos, in varias ſententias abeuntes, ipſe vero adhæret Auctoribus quartæ opinionis, tenentibus, nullum eſſe peccatum exigere diebus feſtis, ſed eſſe tantum de conſilio non exigere

De qualitate autem temporis naturali conſtat, 8
quibuſdam temporibus coitum eſſe maxime noxium, & Medici quidem laudantes pro coitu tempus vernum, aliis anni temporibus ab eo abſtinere jubent, neque dubium eſt ſummis fervoribus, rigidiſque algoribus vigentibus, notabile afferre nocumentum, maximè in non aſſuetis; ſed licet de particularibus nihil quicquam certi determinari poſſit, tamen dicendum ex hac temporum qualitate, vi-
rum ſaltem, à conſueto parumper Veneris uſu re- 9
morari debere, quia, ſi tam frequenter utatur in

æſtate ferventi, in autumno intemperato, in hyeme rigida, ut in vere, certè non evitabit notabile nocumentum, quo ſtante juſta ex hoc excuſatio emergit: unde ſi exempli gratia, conſuevit vir Venere uti ſingulis diebus, abſque noxa, poterit æſtu aut algore vigente his ſingulis hebdomadis, aut moderatiori tempeſtate alternis diebus tuto illa uti, neque tenebitur, etiam petente uxore, frequentius uti, quia tunc dicetur uxor, immoderate, & indiſcrete exigere, periculo, de quo ſupra ex redditione viro imminente. Sed hæc pro exemplo ſint, nam particularia juxta virium, temperamentorum, ætatum, conſuetudinis, religionis qualitatem ſunt determinanda; nam unum temperamentum magis quam aliud Veneris laboribus aptum, & una ætas aptior alia, & ſic de ſingulis, in omnibus tamen virium præcipua ratio habenda, & juxta earum robur de his ſententia ferenda eſt. Illud tantum addendum eſt; accidentalem, ſed contrariam temporis qualitatem, nempe quando hyems calida, æſtas frigida eſſet, poſſe etiam interdum juſto impedimento eſſe; non enim ex eo, quod naturalis temporis qualitas ab accidentali temperari videatur, idcirco dicendum, non magno nocumento coitum eſſe poſſe; quia accidentales hujuſmodi qualitates extra naturam temporum prædominantes corporibus ſunt inimiciſſimæ; unde individuorum naturæ notabiliter ab eis læduntur, quapropter conſentaneum eſt, eas à coitu tum temporis majorem in modum lædi. Ex accidenti etiam fit, ut tempori aut peſtilentia, aut epidemia conjungatur, & communis Medicorum opinio eſt, tunc temporis vigente nempe aut peſte, aut epidemia, coitum eſſe ex magis lædentibus ſanitatem, ut dixi *lib.* 3. *tit.* 3. *q.* 4. *n.* 15. licet non deſint, qui adſtruxerint, tunc temporis abſtinentiam à coitu conſuetis eſſe pernicioſam, & ex ea potiſſima cauſa nonnullos peſtem contraxiſſe.

Cæterum, circa quantum reddendum ſit debitum, quo ſeſe offerunt conſideranda, quantum nimirum diſcretum, & quantum continuum. Circa quantum diſcretum, hoc eſt, quoties ſit redendum debitum,
10 dicunt Canoniſtæ, toties reddendum, quoties moderate, & diſcrete exigitur; moderate autem & diſcrete exigere dicuntur conjuges, quoties, qui reddere debet, abſque propriæ ſalutis detrimento reddere poteſt. Sed adverte id, quod iidem Canoniſtæ admonere non deſtiterunt, exactionem nempe hanc
11 vel poſſe expreſſam, vel eſſe tacitam, maximè ex parte mulieris: mulieres enim, de honeſtis loquor, vix eo procacitatis deveniunt, ut expreſſis verbis, aut actibus à viris ſuis debitum exigant, idcirco cum non expreſſe exigunt, quibuſdam tamen ſignis, & verbis tacite exigunt, viri tamen etiam huic tacitæ exactioni tenentur ſatisfacere. Sanch. *ubi ſup. lib.* 9. *diſp.* 2. *n.* 4. Coninc. *de ſacram. diſp.* 34. *dub* 2. *nu.* 17. Alphonſ. Vivald. *in candel. aur. part.* 1. *tit.* 17. *rubr. de redd. debit. conjung. nu.* 7. Videndum ergo, quibus ſi-
12 gnis ac conjecturis dignoſci à viro poſſit hæc tacita uxoris exactio, quorum ſignorum, conjecturarumque connullas Medicis ſubminiſtrare poſſumus; licet profecto nunquam tam bardus homo ſit, quin ex ſe idipſum maximè ex conſuetudine conjectari poſſit. Tamen ſolent mulieres, cum illis veneris libido inceſſit, viros circa amatoria facile interpellare, zelotypiam cauſantur, ſe ſe ultro illi dedunt, illique blandiuntur; corporis partes quaſi per incuriam denudatas apparere permittunt, pectus, & mammæ, & incaleſcunt, & tumentiores apparent, alacriores conſueto ſunt, facie rubent, oculi illi nitore fulgeſcunt, & ſi majori ardore coeundi detineantur, balbutire videntur, extra rem loqui, ac vix mente conſtare; loca illis inſuper incaleſcunt ac tumefiunt: quæ ſi viro nota ſint, diſſimulare jam, neque ad debitum opus devenire, omnino non curantis debito ſatisfacere hominis eſt. Sed etiam ex parte viri, qui verecundia detineretur, revereretur que uxorem, tacitæ hujuſce exactionis proportionales conjecturæ præter membri electionem eluceſcunt, quibus etiam mulier admonita ex parte ſua ita operari tenetur, ut vir minuta verecundia, debitum exigere tutto poſſit, quod facile ſuccedet mulieris ipſius blandimentis & illectamentis, quibus virum excipere conari debet.

Adverte ſecundo, non parem eſse rationem im- 13
moderatè petendi in viro ac muliere; cum enim, ut luculentius dicemus ſuo loco, ut ex coitu maxime diſsolvatur, ac debilitetur, neque unquam illum exerceat ſine proprii ſeminis emiſſione, mulier autem contra parum debilitetur, & multoties abſque proprii ſeminis effuſione venere utatur, ſit ut exactio ex parte fœminæ immoderata dici poſſit, exempli grazia, ſi bis ſingulis diebus, aut etiam ſemel exigat, quæ tamen ex parte viri immoderata non diceretur, etiamſi decies ſingulis diebus exigeret, niſi tamen quid ex parte mulieris obſtaret.

Circa quantum continuum dubitatur primo, an vir teneatur copulam continuare, poſtquam ipſe ſeminaverit, donec mulier quoque ſemen emittat; & idem etiam dubium occurrere poteſt circa uxorem, an nimirum teneatur ipſa, poſtquam proprium deſiderium expleverit, emiſſione ſeminis, virum expectare, qui emittat; ſed de utraque hac dubii parte dicam quæſtione ultima, cum ea de re ſermo incidet.

Secundo dubitari poteſt, an mulier ita teneatur 14
reddere bebitum, ut, niſi ſemen emittat, non dicatur reddidiſse, & ſic de viro dubitari poteſt, an dicatur debito ſatisfeciſse, ſi cum uxore congreſsus quidem ſit, & illa ſemen emiſerit, ipſe verò nequaquam.
Sed de hac poſteriori parte aliàs. Quoad priorem, 15
nempe quantum ad id, quod ad mulierem ſpectat, ratio dubitandi eſt, quia conjuges videntur teneri, quantum eſt ex ſe, procurare, ut ex eorum copula ſequatur generatio, cum hic ſit præcipuus matrimonii finis; at hæc ſequi non poteſt abſque eo, quod mulier ſemine proprio in coitu concurrat; tenebitur ergo copulam continuare, donec ſemen effundat, ut, quantum eſt ex ſe, ex eo congreſsu ſequatur generatio. Sed huic dubitationi reſpondendum videtur, ſalvo ſemper ſaniori judicio, aliud eſſe debitum reddere, aliud uti in matrimonio ad hunc finem, ut ſequatur generatio. Dicendum ergo, mulierem debito ſatisfacere, ſi cum viro congrediatur abſque eo, quod ſemen proprium effundat, ſatiſque eſse ſi ipſa ſemen data opera non retineat, ne ſequatur generatio, aut alio quocunque actu ipſam generationem impediat. Quod eſt peccatum mortale de Sanch. *de matrim. lib.* 9. *diſp.* 20. *n.* 1. & licet, ubi ſpes eſt generationis; mulier conari debeat, ut ſemen effundat, alias fruſtra viro congreſsura, tamen obligationi reddendi debitum videtur ſatisfacere, ſi ipſa ſibi impedimento non ſit, ne effundat, quippe cum impediendo proprii ſeminis effuſionem, omnino impediret generationem, abſque ea enim ſuccedere non poteſt; quoniam mulieris ſemen requiri ad generationem apud Medicos communiſſima ac receptiſſima ſententia eſt, ita ut mirari ſubeat Pontium *lib.* 10. *c.* 11. *n* 3. & Dia-
nam. *miſcel. tract.* 3. *reſol.* 38. & alios firmantes, ſemen 16
muliebre non concurrere active ad generationem, ex receptiori Philoſophorum & Medicorum opinione: Videntur enim hi Dd. quicunque tandem ſint, claſſicos Medicos, ac pleroſque Philoſophos non legiſſe: quia tamen video quamplurimos aliarum ſcientiarum Profeſſores ea hæreſi detineri, quod ſemen muliebre, neque active concurrat, neque ſit neceſſarium ad generationem, lubet tantiſper in hac re immorari, ut Juriſperitis rem gratam faciam, quia hæc non adeo in promptu ex Medicis habent, breviter enim ea, quæ prolixè ab ipſis Medicis in hac materia producuntur, recenſebo, & ſi quid aliud circa hoc mihi occurrit, ut veritatis lumine in hac re & ipſi perfruantur.

Digreſsio de ſemine fœmineo.

LIcet Philoſophi nonnulli, ante & poſt Ariſtotelem, negaverint, fœminas ſemen habere, aut quid ad generationem illud conferre, ipſe tamen Ariſtoteles præ cæteris hanc opinionem ſecutus eſt, eamque multis in medium productis rationibus pro viribus tueri ſtuduit: nam non ſolum nega-

negavit fœminas ſemen habere, ſed probavit etiam nonnullis argumentis, non debuiſſe habere, dicens: Si ſemen eſſet, menſtrua non eſſent, nunc autem ideò menſtrua ſunt, quia ſemen non eſt: quod verò à fœminis in coitu cum voluptate excernitur, non eſſe ſemen, ſed crudam quandam materiam credidit patris ipſius propriam, cum ſemen contra ſit quid maximè concoctum. Neque debere fœminas habere ſemen, ulterius probavit; quia, ſi haberet, vel concurreret ad generationem, ut agens, vel ut materia: non ut agens, quia cum egens in generatione ſit ſemen maris, diſconveniens eſt uni materiæ, & uni affectui reſpondere duo agentia: neque ut materia, ſuperfluum enim eſt, menſtruis pro materia exiſtentibus. Nullo ergo modo ſemen fœmineum concurrere debuit ad generationem. Fruſtra ergo natura illud in fœmina procreaſſe, quod non eſt affirmandum.

Præterea ſi ſemen fœmineum ad generationem neceſſario concurreret, nunquam fieret generatio abſque fœminæ voluptate; cum neque ſemen abſque voluptate emittatur, neque generatio abſque ſemine ſuccedat: ſed generatio ſuccedit ſine ea voluptate, quæ ex ſeminis expulſione fit. Ergo ſuccedit etiam ſine ſemine. Adde fœminam ſemen
18 habentem activitate dotatum, omnino ex ſe generare poſſe, nam non deficiente agente, neque loco ad id apto, neque materia, quid impedimento eſt, quo minus fœmina ex ſe ſuo proprio ex ſemine generare poſſit?

His argumentis & rationibus aliàs addiderunt, qui Ariſtotelem ſecuti ſunt Philoſophi, quas ergo prætermitto, ne res brevibus hic tranſigenda in longum protrahatur, ſed non relinquam adducere, quæ
19 protulit Scaliger, nempe ſubſequentia. Species rerum non miſcentur, & ex duobus entibus per ſe non poteſt unum ens per ſe fieri. Ac vero concurrente utroque ſemine maris & fœminæ activè ad generationem, & ſpecies miſcerentur, & ex duobus entibus per ſe fieret unum, quod repugnat. Ex quibus elicitur, aut fœminam ſemen non habere, aut ſi habeat quidem, improprie ſemen dici, quod ad generationem nihil conferat, aut ad ſummum activè non concurrat. Verè tamen dictum eſt ab Æmil. Pariſ. *de microcoſm. ſubtilit. lib. 1. exercit. 6 c. 2.* Philoſophos hoſce poſt Ariſtot. non ex naturæ, ſed ex ejuſdem Ariſtot. libro hoc ſaxum volutare; non mirum ergò, ſi tantopere à veritatis ſcopo aberraverint. Medici enim, qui naturæ librum anatomicis diſſectionibus ſuſdeque evolverunt, multò facilius veritatem aſſecuti, eam aliis profeſſoribus propalare potuerunt, plereſque tamen in Ariſtot. verba tam firmiter juraſſe comperies, ut ſenſui potiùs, quàm Ariſtoteli contradicere eligant. Qui verò particularium hominum opinionibus veritatem præferendam exiſtimat, audiat, quæ à Medicis pro ejuſdem veritatis tutela in hac re in medium producuntur.
20 Fœmina habet omnia inſtrumenta, quæ ad ſemen perfectum, aptiſſimumque ad generationem procreandum, potuerunt à natura fabrefieri; cum autem à na-
21 tura nihil fruſtra fiat, ſed quælibet res ſit propter ſuam operationem, 2. *cœl. text.* 17. certe ne hæc inſtrumenta fruſtra facta dicamus, dicendum, eſt, quod fabrefacta ſint propter ſeminis confectionem, quæ propria eſt operatio eorundem inſtrumentorum. Cæterùm ita ſe rem habere, ſenſus ipſe demonſtrat; nam in fœminis ſunt primum vaſa deſumentia materiam ſanguinis venalis & arterialis à vena magna & arteria magna, ut in maribus, quam ad teſtes deducunt, qui in fœminis etiam, ut in maribus, eandem ipſam materiam recipientes, ulterius conficiunt ac concoquunt; licet in nonnullis diſcrepent teſtes fœminei à maſculeis, ſcilicet figura, quia rotundiores, & compreſſiores; ſitu, quia intus hinc inde ad uteri latera conduntur; magnitudine, quia minores; temperamento, quia frigidiores; ſubſtantia, quia molliores; ſtructura, quia ſimpliciotes, unicam enim tunicam, non quadruplicem ſortiuntur, & epididymide etiam molliore dotantur, nempe varicoſo quodam corpore teſtes quaſi adſtantes ad concoquendum, dealbandumque ſemen deſtinant, paraſtata hæc corpora vocant. Sed præterea in fœminis adſunt item vaſa à ſuperioribus, quæ præparantia dicuntur, enata, vocataque deferentia, aut ejaculantia, ad ſemen ejaculandum, ut in maribus deſtinata, quanquam hæc in fœminis ad uterum, in maribus ad veſicæ collum terminatnr: nam marem oportuit extra ſe ſemen per Penem ejaculari, Fœminam in ſe, nempe in proprium uterum. Nec ſolùm denique vaſa in fœminis apparent eadem, quæ in maribus, ſed etiam ipſiſſimum ſemen in teſtibus album, atque exquiſitè, prout fœmineæ naturæ conditio fert, concoctum; & tamen his omnibus non obſtantibus: adhuc contendunt aliqui, materiam illam ſemen non eſſe, ſed humiditatem quandam, crudamque materiam ad generationem ineptam, totque vaſa ad hanc materiam elaborandam naturam procreaſſe volunt, ut ex ejus materiæ emiſſione etiam fœminæ voluptate perfunderentur, & per eam voluptatem ad venerem allicerentur. Minimi autem faciunt, quod hæc eadem materia eoſdem omnino affectus producat in fœminis, ac in maribus. Jam enim ea tur- 22
gente fœminas quaſi furiis actas marem appetere norunt; maribus commixtas ejus materiæ ejaculatione ſumma voluptate perfundi ſciunt, eadem materia depoſita veneris deſiderium in ipſis, ut in maribus, refrænari notum habent; ejus multa effuſione ipſis etiam viribus deſtitui, ſpirituſque in ipſis diſſolvi, diſſimulare non poſſunt, quod etiam teſtatur Avic. 21. 3. *tract.* 3. *c.* 15. defraudatur enim earum corpus univerſum ſanguinis, & ſpirituum puriſſima portione, accedente etiam voluptate, quæ vel ſola idonea eſt ad vitales vires diſſolvendas, Galen. 1. *de ſem. c.* 16. voluptates enim, quæ ad rem veneream ſpectant, omnium maximæ habentur, Athenæus *Deipnoſoph. lib.* 12. *c.* 1. & tamen adhuc pervicaci animo negant, ſemen fœmineum ſemen verè eſse, ſed æquivocè ſemen eſse volunt, & idcirco infœcundum. Verumenimvero a philoſophantibus in hoc maximè peccari deplorandum eſt, ut inter philoſophandum, non quomodo rerum veritatem aſsequantur, ſatagant, ſed quomodo ejus, aut illius ſapientis, aut præceptoris ſententiam pro vera tuentur: at hoc patrocinari mediusfidius eſt, non philoſophari eſt; ſervimus quidem hoc pacto alieno ingenio, noſtro autem veritati non invigilamus. Inde fit, ut vel ipſum ſenſum negare aliqui ſint parati, dummodo præceptorum ſuorum ſententias falſas eſse non fateantur. Quid mirum ergo, ſi neque prædicta, neque alia quamplurima, hujuſmodi farinæ homines à ſua pertinacia dimovere non poſſint? Fœmineos teſtes etiam æquivocè teſtes eſse volunt. Quod ſi objicias, ex eorum abſciſſio- 23
ne fœminam ad venerem non ſtimulari, non ampliùs generare; quemadmodum neque mas iiſdem abſciſſis, ad venerem agitur, neque generationi eſt aptus, promptam habent reſponſionem, id fœminis evenire, ex læſione vicinarum partium, & retractione cæterorum vaſorum ad generationem facientium.

Porrò autem ſemen fœminarum verum eſſe, ac 24
perfectum ſemen, materia, primùm, ex qua fit, ſatis claré demonſtrare poteſt: ſi enim, ut Ariſtoteles ipſe inculcabat, ſemen eſt quid ſummè ac perfectè concoctum, jam cùm materia ſeminalis in fœmina deſumatur ex maximè concocto, & elaborato ſanguine, tam venali, quàm arteriali, quæ etiam in ipſis poſtmodum teſtibus majorem coctionem acquirit, patet eam materiam ſeminalem naturam eſse adeptam eodem modo, quo ipſe idem ſanguis per eadem vaſa in maribus ad teſtes delatus in ſemen per ulteriorem concoctionem evadit. Itaque materia illa alba, quæ in fœminarum teſtibus reperitur, & quam per ejaculantia vaſa illæ in coitu effundunt, non ſolum non erit materia cruda, ut voluit Ariſtoteles, & cum eo plures ejus ſequaces, ſed erit materia quovis venoſo, ac arterioſo ſanguine magis, ac exquiſitius excocta & elaborata. Cum ergo hæc materia ſit omni optimo ſanguine perfe-

perfectior , quantò magis perfectione ſuperabit ſanguinem menſtruum, cum non è venoſo tantum , ſed arterioſo ſanguine componatur ? quod non videtur aſſecutus Petr.Hurtado & Mendoz. *de generat. & corrupt. diſp.* 2. *ſect.* 5. *ſubject.* 1. qui credit; ſeminis materiam ex venoſo tantùm ſanguine depromi; niſi per venoſum genus intelligat etiam arterioſum. Non deſunt vero, qui, ut ſuam opinionem tueantur, videntes, non poſſe ſe negare, fœminas ſemen habere, dixerunt, illud eſſe imperfectum; ſed contra ex prædictis patet , ſemen fœmineum non minùs perfectè ſemen eſſe , quàm ſit ſemen maris; quemadmodum enim maſculeum ſemen , quia ex ſanguine calidiori & robuſtiori deſumitur, & à vividiori calore conficitur, magis item calidum, ac robuſtius eſt, magiſque excoctum, & ſic ſemen fœmineum, quia ex minùs calido , minuſque robuſto ſanguine deſumitur, & à moderatiori calore perficitur, minùs item calidum , minuſque robuſtum eſt; ſed quemadmodum ſe habet ſemen maſculeum ad ſanguinem maſculeum, ita ſe habet ſemen fœmineum ad ſanguinem fœmineum: & quemadmodum non ob id , quòd minùs calidus ſit , minuſque excoctus, reſpectu maſculei, ſanguis fœmineus, ſanguis dici non meretur; ſic neque ſemen fœmineum, non ob id, quòd maſculeo minus calidum, minuſque excoctum ſit, ſemen dici non debet , ſed imò eſt verum ac perfectum ſemen in ſuo genere, ut ſanguis eſt perfectus ſanguis. Licet Reald. Columb. *de re anat. lib.* 12. aſſerat in fœminis ſemen reperiiſſe ſe adeò concoctum , album , ac craſſum , ut tale in viris non invenerit.

At verò non deſunt aliæ permultæ, ac maximi quidem ponderis rationes, commonſtrantes, fœminas non ſolum verum , ac perfectum ſemen habere , ſed illud eſſe ita generationi neceſſarium , ut & tanquam materia, & tanquam agens etiam in ea concurrat: & relictis his, quas Galenus, & alii in medium produxerunt , validiſſimas quidem , quæ per ſe convincere poſſunt , & quas unuſquiſque apud Auctores ipſos requirere poterit, de hac materia ex profeſſo tractantes, quorum catalogum infrà habes, nonnullas ego philoſophicas cum Philoſophis certamen inſtituentes, ultra productas producam.

25 Primò ergo, ſi fœmina non concurrit activè ad generationem , falſo dicitur generare , quia non agens in generatione non generat generare enim dicit actionem , unde forma eſt actio agentis, 1. *de anim. text.* 24. ubi Aver. & generans geniti formam procreat, 3. *Pryſ. text.* 17. idque dicitur generans, quod dat corpori generato ſuam formam , & omnia conſequentia formam. Aver. 8. *Phyſ. comm.* 32. & 3. *cæli comm.* 28. aut ergo fœmina non poteſt dici generare , aut, ſi verè generare dicatur, dabit formam generato , & ſic activè concurret ad generationem Si ergo concurrat activè , certè , non menſtruo , quod eſt tantum materia: concurret ergo ſemine, ut mas. Præterea proponamus nobis ante oculos animal ex parentibus diverſæ ſpeciei gentium , ac ſemper illud veritatem habere comperiemus, hoc animal ſe tenere magis ex parte matris , quam ex parte patris, ſic ex hirco, & ove naſcitur ovis, ex capra, & ariete capro, ex maſculo cane, & vulpe, vulpi proles, ex vulpe mare, & cane fœmina canina gignitur. Quod ut magis etiam palam fiat, ſume mihi animal natum ex parentibus diverſi generis , ut ex patre ruminante, & matre ſolidungula, quale eſt mulus natus ex Tauro & equa, jam ſemper è talibus parentibus ſolidungulum fœtum naſci conſpicies. De eo autem, ne fabulam credas, teſtantur Jacob. Rueff. *lib.* 5. *de muliebr. c.* 3. Card. *lib.* 2. *contrad. medic. tract.* 6. *contr.* 18 Pariſan. *nobil. exerc. de ſubtil. lib.* 2. *exerc.* 3. *c.* 3. quem nos etiam vidimus, ut teſtatur hiſtoria ſuperiori titulo enarrata . Tunc ergo

26 ſic arguo. Cujus eſt dare formam , illius eſt actio cùm forma, ut diximus, ſit actio agentis; ſed ſpecificam formam fœtui ex hac conjunctione ſuſcepto tribuit mater: ergo matris fuit actio communicatio formæ.

Major quidem non controvertitur: minor probatur vel ipſo ſenſu demonſtrante, nam characterem ſpeciem fœtus hic à matre habet , ita ut potiùs ſolidungulus ſit , quam ruminans . Ergo conſequentia eſt bona , quod communicatio formæ fuerit actio matris; ſed mater non concurrit ad agendum materia nempe menſtruo; concurret ergo ſemine.

Inſuper in ſemine ineſt forma fœtus in potentia , 27 quæ per aliquod agens extrahitur de materia ad actum: retento igitur ſupradicto exemplo, ſic arguo . Forma hujus fœtus vel erat in ſemine Tauri , vel in materia præſtita à matre in generatione. Non in ſemine tauri , quia eſſet magnum abſurdum affirmare, ſemina continere in potentia formas alienas, nam ſic poſſet ex quolibet ſemine quælibet forma extrahi. Ergo forma erat in materia à matre deciſa, & ſic materia generaret formam, quod non eſt minus abſurdum. Oportebit ergo quod cùm forma deducta ex ſemine, non ſit deducta ex ſemine patris, deducta fuerit ex ſemine matris, cum ſimilis procreata ſit formæ matris.

Ulterius forma aliquando ſequitur naturam ejus, quod mater in generatione ſubminiſtrat , ut patet non ſolum in prædicto aſſumpto, ſed etiam in alio, quod eſt ipſius Ariſtot. *lib.* 1. *de gener. animal. c.* 4. & de quo Card. *lib.* 2. *contr. medio, contr.* 18. & eſt hujuſmodi, animalia ſpecie differentia, & tertium quid generantia, primos partus ſimiles edunt communi generis utriuſque ſpecie, quales ex vulpe, & cane generantur, aut ex perdice, & gallinaceo, ſed tempore procedente diverſi ex diverſis provenientes, demum forma fœminæ inſtituti evadunt. Modo 28 hoc non poteſt eſſe ex materia, quia forma non ſequitur naturam materiæ, 5. *de gener. anim. c.* 1. *& alibi ſæpe*, Aver. *in* 2. *Phyſ. com.* 74. *&* 87. *& alibi*. Ergo mater ſubminiſtrat aliquid in generatione , quod non eſt materia, ſed habet vim agentis, quod eſt ſemen. Minoris propoſitionis illam partem, quod forma non ſequatur naturam materiæ, defendit pluries ipſe Ariſtoteles contra antiquos, non debet ergo ab eo, vel ejus ſequacibus controverti. Forma igitur fœminæ non potuit ſeminibus communicari a mare alterius ſpeciei, quia nemo dat, quod non habet, communicata ergo fuit à fœmina, & ſic fœmina in generatione habet vim agentis . Præterea in ovo ineſt duplex materia, altera pro nutrimento alterius, utrumque velis, ita ut una ſit tanquam agens, alia tanquam materia; ſed utraque hæc materia ducitur à matre, quia etiam abſque ope maris in ovis utraque invenitur : Ergo mater non ſolum ſubminiſtrat materiam; ſed etiam inſuper aliquid aliud, quod vim agentis habere conſpicitur. Etiamſi autem Hier. Fabrit. *in lib. de format. ovi & pulli*, *c.* 2 voluerit neutrum horum, hoc eſt, neque vitellum, neque albumen eſſe materiam, ex qua vel naſcatur , vel incorporetur pullus, ſed utrumque eſſe tantum materiam nutritionis pulli, tamen pro nunc communiſſima ſententia acceptata, quod alterum alterius in nutrimentum faceſſat, prædicta quidem recte procedere debent.

Denique, ſi fœmina nullam haberet activitatem 29 in generatione, natura nunquam intenderet generare fœminam, ponens enim activitatem tantùm, & dans vim generandi tantum mari, ex parte ſui ſeminis, ſecundum ejus intentionem, quæ eſt ſimile ſemper generare ſibi ſimile , nunquam debuit generari, niſi mas, fœmina autem caſu, & ex accidenti, quod non dubitat affirmare Ariſtoteles . Sed certe contra eſt, quia natura non magis intendit generare 30 marem, quàm fœminam ; oportuit ergo , ut fœmina fœminam generare poſset, habet illam activitatem in generatione , qua generat ſibi ſimilem. De majori propoſitione nullum intercedere debet dubium , eſt enim conformis Ariſtotelis doctrina; unde facilè per ipſum conceditur , quod inde deduximus, nempe fœminam caſu & non ex intentione naturæ generari , quæ ſemper intendit perfectius ; generatur enim ex ipſo fœmina cum maris ſemen deficit à ſua naturali perfectione , ob

quem

quem defectum mari ſibi ſimilem generare non poteſt. Sed minor probatur, qui enim intendit finem, intendit media ad finem, aliàs fruſtra intenderet finem. Sed natura in generatione intendit pro fine ſpiecerum conſervationem, cum idcircò animalibus data ſit generatio, quod numero perpetuari non poſſent, 2. *de gener. animal. cap.* 1. Ergo intendit natura etiam media ad hanc ſpecierum conſervationem; ſed hæc media ſunt tam mas, quam fœmina, cum tam hæc, quàm ille ſint generationis gratia, ut ibidem habetur. Ergo natura intendit generare tam marem, quàm fœminam neque fœmina caſu fieri dici poteſt. Si ergo fœmina à natura intenditur, neceſſe eſt, illam non minus ac marem, activè in generatione concurrere, ut non præter naturæ intentionem ejus generatio ſuccedat.

Relinquam autem data opera alia argumenta à Galeno primum, ab aliiſque adducta, ut quod ex ſimilitudine nati ad matrem deſumitur, quod maximè illuſtravit Ant. Ponce Sanctacruz, & quod ex hæreditariis morbis à matre filio communicatis; & alia plura videnda, ſi libet videre apud Galenum, præcipuè *in lib. de ſemine*. Quibus argumentis perſuaſi Medici penè omnes concluſionem hanc pro indubitata jam habent, ſemen fœmineum neceſſariò requiri ad generationem, nec ſolùm materialiter, ſed activè concurrere. Fuerunt certè nonnulli Medici, qui particulares quaſdam opiniones in hac re habuerint, & à communi deſciverunt, ut Alex. Bened. qui ſemen fœmininum ad ignobiliora membra ſpermatica efformanda neceſſarium agnoſcit; & Fab. Pacius, *qui in lib. Method. Med. Galeni, cap.* 3. conceſſit ſemina ambo requiri ad generationem, ſed voluit eorum utrumque eſſe materiale tantum generationis principium, effectivum verò voluit eſſe ipſius fœminæ, & uteri calorem. Nova certè opinio, ſed quam ille multibus rationibus non omnino reſpuendis tueri conatur. Sic & Petrus Grazia, ut infra dicam, voluit fœmineum ſemen habere facultatem generativam, ſed imperfectam, neque ob id neceſſarium eſſe ſimpliciter ad generationem, cui opinioni videtur adhærere ex Canoniſtis Sanch *lib.* 9 *de matrim. diſp.* 17. *n.* 9. Liddelius etiam Scotus, *ut infra*, neceſſarium eſſe credit fœmineum ſemen, non tamen habere activitatem, cui etiam opinioni videtur adhærere Riol. *Phyſiol. ſect.* 7. *cap.* 5. *&* *in arte curativa ſect.* 4. *c.* 11. Sed ego eorum, qui communiſſimæ opinioni adhærent, nonnullos, maximè ex recentioribus, recenſebo, ſi antè dicam ex Theologis Scotum *ſuper.* 3. *ſen* 4. *q. unica*, non dubitare contra Ariſtotelem opinionem hanc tueri, cum magis in hac credendum eſſe Medicis firmet, quorum præcipui, qui ad mentem venerint, ſequentes ſunt. Ac primò omnium præceptorum Hippocratem, ex quo alii hanc opinionem deſumpſerunt, & ejus interpretem Galen. prætermittam, licèt falſo Sanch. *ubi proximè*, ſibi contrarium eſſe dicat, cum tamen nullibi, & ſignanter in duobus locis ab ipſo citatis, Galen. is contrariam ſententiam inclinaverit. Aer. *ſerm.* 16. *c.* 6. Avic. 3. 1. *c. unico*, ſibi contrarius Iſaach. *lib.* 3. *theor. cap.* 34. Hali Abb. *lib.* 3. *theor. cap.* 34. Savonarol. *in pract. magn. tract.* 6. *cap.* 21. *rubr.* 21. Joan. Matth. de Grad. *in novum ad Almanſ. part.* 2. *cap.* 29. Franc. Pedemont. *ſua pract. partic.* 4. *ſumm. ſumma* 4. *ſect.* 1. *cap.* 2. Valeſc. Tarent. *in Philon. lib.* 6. *cap.* 10. Gordonius *in Lil.* 6. *partic.* 7. *cap.* 14. Fernel. *Phyſiolog. lib.* 3. *cap.* 6. Capivac. *lib.* 4. *pract. cap.* 5. (quanquam hic Ariſtotelem tueri conetur, quaſi non ex profeſſo contra veritatem ſit) Trincavel. *lib.* 11. *pract. cap.* 17. Veſal. *lib.* 5. *de fabr. human. corp. c.* 15. Valleriol. *loc. commun. lib.* 1. *cap.* 17. Miſſaria *lib.* 4. *pract. cap.* 5. Cardan. *lib.* 2. *contrad. Med. tract.* 6. *cont.* 18 Valleſ. *lib.* 2. *controv.* 7. Levin. Lemn. *lib.* 1. *de occult. nat. mirac. cap.* 6. *& ſeqq.* Joan. Heurnius *de morb. mul. cap.* 5. Mercat. *lib.* 1. *oper. ſuor. part.* 4. *art* 3. *quæſt.* 97. Hucher. *de ſterilit. lib.* 3. *tit. de Conceptione.* Mercurial. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 5. Vid. *de tuend valet. memb. lib.* 13. *cap.* 5. Rorar. *in contrad. Gal. num.* 134. Andr. Laur. *anatom. lib.* 8. *quæſt.* 5. Plater. *defunct. læſion. lib.* 2. *cap.* 19 Euſtach. Rud. *art. Med. lib.* 2. *cap.* 59. Reald. Columb. *anatom lib.* 12. *in princ.* Balduin. Rovil. *de num. vit. primord. cap.* 2. Raphael. Moxius *in meth. med. morb. mul. lib.* 2. *cap.* 1. Ferdin. Euſtach. *lib.* 2. *theor.* 38. Varand. *de aff. mul. lib.* 2. *cap.* 1. Petr. de Paramat. *de ſemin. pag.* 59. *verſ. ſed jam quis hic ferat Ariſtotelem.* Joan. Bapt. Silvat. *controverſ.* 79. Roderic. à Caſtr. *de nat. mul. cap.* 3. *&* 4. Petr. Garzia Carrer. *in* 1. 1. Avic. *doctr.* 2. *ſum.* 1. *cap.* 2. *diſp.* 35. *cap* 6. (licet hic velit ſemen fœmineum habere quidem facultatem generativam, ſed imperfectam, *unde diſp. ſeq. c.* 4. non vult idcirco eſſe ſimpliciter neceſſarium ad generationem.) Liddelius Scot. *Phyſiolog. lib.* 1. *cap.* 13. qui tamen activitatem fœmineo ſemini denegat. Stephan. Roderic. Caſtrenſ. *de met. microc. lib.* 2. *c.* 1. 6. *&* 7. Ant. Ponce Sanctacruz. *in Hippocr. Philoſoph. text.* 73. Nic. Nancel, *in anal. microc. ad Macroc. cap.* 8. *problem.* 4. *& alib.* Æmil. Pariſ. *de microc. ſubtil. lib.* 1. *exerc.* 6. Daniel Sennert *inſtit. med. lib* 1. *cap* 6. Sebaſt. Naſius *in ſpec. med. part.* 1. *ſect* 2. *tract.* 1. *digreſſ.* 1. *quæſt.* 3. Joan. Gallego de la Serna, *de princ. gener. lib.* 1. *c.* 25. *& ſeqq.* qui tamen efficentiam negat fœminino ſemini. Acerrimè etiam ex recentioribus Philoſophis hanc opinionem tuetur Petr. Hurtad. de Mendoz. *de gener. & cor. diſp.* 2. *ſect.* 5. *ſub ſect.* 1. *& ſeq.* quæ & nonnullorum antiquiorum Philoſophorum fuit, ut Pythagoræ, Democriti, Epicuri, teſte Plut. de Plac. *philoſoph. lib.* 5. *c.* 3. unde Lucret. *lib.* 4. Epicuri ſententiam ſecutus.

Et muliebre oritur patrio de ſemine ſæclum,
Maternoque mares exiſtunt corpore creti,
Semper enim partus duplici de ſemine conſtat:
Atque utri ſimile eſt magis id quodcunque creatur
Ejus habet plus arte æqua quod cernere poſſit.
Sive virum ſoboles, ſive eſt muliebris origo.

Neque deſunt ex Juriſconſultis, quos pro hac opinione adducam, ut ex Canoniſtis Sanchez. *lib.* 7. *de matrim. diſp.* 92. *n.* 9. qui tam probabilem dicit hanc ſententiam, cum ipſe credat, non eſſe ſemen fœmineum ſimpliciter neceſſarium, ſed valde conferre ad generationem, ut in ſuperiori dixit Pontius *ibi. lib.* 10. *cap.* 11. *num* 3. Diana. *miſcell. tract.* 3. *reſol.* 38. & alii pleriſque. Torrebl. *dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 44 *n.* 4 Carranza, *de part. c.* 20. *quæſt.* 1. *in miſcellan.* Sed jam, ne tædio Lectori ſim, tam prolixa Auctorum recenſione, alios tum Medicos, tum Philoſophos, tum etiam Juriſconſultos, huic opinioni addictos conticebo, & contrariæ faventes nonnullos enumerabo. Habet enim contraria ſententia Ariſtotelem auctorem, præter alios antiquiores Philoſophos: unde non mirum, ſi aliqui tanti viri auctoritatem ſequi deſtinaverint. Sunt autem D. Thom. 3. *part. quæſt.* 31. *art.* 5. *ad* 3. Averr. 1. *de gener. anim. c. ult.* Avic. *lib* 9. *de animal. c.* 1. *& lib.* 15. *ejuſd. cap.* 3. (licet ſibi contrarius videatur, *lib.* 3. *canon. ſen.* 21. *tract.* 1. *cap* 2. & alias concedat fœminas verum ſemen habere, ſed efficientia orbatum) Soran. apud. Oribaſ. *lib.* 24. *collect. cap.* 31. & in Iſagog. ſi modo id auctor eſt, *cap.* 16. Conciliat. *different.* 37. Thadd. *Iſag. Joannit. cap.* 9. Ugo Seneuſ. 2. *tegniſc. de teſtib. text.* 1 Alex. Bened. *lib.* 24. *pract. cap.* 1. licetis *lib.* 1 *de hiſt. part. corp. hum. c.* 23. ex muliebri ſemine ignobiliora membra ſpermatica formari dicat. Et ultimo loco Proſper Martian. *in* 1. *de morb. mul. ſect.* 1. *verſ.* 411. qui tanti facit Ariſtotelis rationes, ut ob eas in hoc à ſuo Hippocrate diſcedere cogatur; omittam autem alios recenſere.

Sed argumentis in contrarium allatis ſatisfa- 31
re neceſſe eſt, ſatiſque erit id de potioribus præſtare; nam plerique ex citatis auctoribus pleniſſimè ſingulis ſatisfecerunt Primo ergò argumento dicimus, ſemen fœmineum concurrere ad generationem, ut agens, & ut materiam, & licèt maſculeum ſit præcipuum agens, eſt tamen per ſe impotens ad generandum, niſi fœmineo aſſocietur; neque ob id dici poteſt hoc modo dari duo agentia, duaſque materias unius ejuſdemque generationis, & effectus, quia ſeminum unumquodque ex ſe

agens

agens eſt incompletum, & partiale, & materia incompleta, & defectuoſa ſeminalium membrorum, ex commixtione autem utriuſque fit unum agens completum, totale, ac perfectam, aptumque ad generandum. Utrumlibet enim ſemen ex ſe ab utero exceptum nihil quicquam operatur, donec & quouſque ambo ſimul tota per tota miſceantur, nam tunc fit unum conflatum ex ambobus, quod unum agens eſt, una materia. Ejus rei manifeſtiſſimum ſignum eſt, quod ex utroque ſemine generatum non unius tantùm ſeminis naturam ſequitur, ſed utriuſque, cùm mixtum illud ex duobus unum quid factum ſit, quod peculiares effectus ſibi quidem proprios, ab hoc tamen, aut illo ſemine communicatos, producit. Itaquè videmus indies, filios aliquando in externa figura referre patrem, & tamen à matre habuiſſe morbos quoſdam hæreditarios, & è contra aliquando in externa figura referre patrem, in moribus referre matrem; interdum etiam ab utroque habere hæreditarios morbos, & in figura neutrum referre, & ſic mille modis pro mixtionis ratione genitorum proprietates variari comperiemus, modo ab uno, modo ab altero ex ſeminibus communicatas pro alterutrius exuperantia.

Quod additur, fœmineum nempe ſemen non poſſe in generatione concurrere tanquam materiam, quia ſuperfluum eſt, concurrentibus ut materia fœtus ipſis menſtruis, declaratione indiget; ſi enim loquamur de materia partium ſanguinearum, veritatem habebit: (licet non menſtruus, ſed optimus ſanguis ſit vera materia nutritionis fœtus,) ſi verò loquamur de materia partium ſpermaticarum, falſum eſt: nam ſanguis quidem ſanguinearum partium proportionata materia eſt, ſemen ſeminalium; itaque duplicem dari materiam generationis, reſpectu diverſarum partium, neque inconveniens, neque abſurdum eſt, ſed omnino neceſſarium, quando unam ſingulis inſervire non fuerit poſſibile.

Difficultatem illam, quod fœminæ abſque voluptate illa, quæ ex ſeminis ejaculatione fit, aliquando concipiant, quod arguit etiam, eas concipere abſ-
52 que ſemine, alias diluere tentavi, *lib. 3. tit. 1 quæſt. 5.* ſed Æmil. Pariſan. poſt alios, *nobil. exerc. lib.* . *cap. 2. exercit. 7.* Anatomes inſpectione demonſtravit, & rationibus confirmavit, quomodo contingat, ut mulieres ſine voluptatis ſenſu, & abſque eo, quod ſeminis proprii ejaculationem perſentiant, concipere ſoleant; quod etiam mirum non eſſe dicit, cum etiam viri, licet raro admodum ſine voluptate ſemen ejaculentur, ſed certè in his, quæ abſque voluptate concipiunt, plura concurrere neceſſe eſt, ut id eo modo contingat, ſeminis nempe tenuitatem, locorum frigiditatem, ſenſus hebetudinem, viarum brevitatem, earundem amplitudinem, ſeminis non uſque ad eas partes, in quibus delectatio, & titillatio viget, excurſum, ſed ad ipſum uteri corpus per ejuſdem cornua momentaneam tranſmiſſionem, aliquando etiam excedentem delectationem ex fricatione, & receptione ſeminis virilis, voluptatem in emiſſione proprij ſeminis obſcurantem, & alia nonnulla, de quibus vide peculiariter prædictum Pariſan. *loco cit.* Sed inter omnia placet reſponſum, quod ſemen fœmineum tam præſto eſt aliquando in viciniſſimis uteri vaſis irruenti ſemini maſculeo, ut nullo pene motu opus habeat, ut cum illo permiſceatur, unde nulla excitatur tunc voluptas, quia voluptas ex titillatione fit, titillatio autem ex motu. Eſt etiam quando ſemen non confertim movetur, ſed veluti ſtillans à ſuperioribus partibus, & tunc quidem nullam ſecum affert ejus excretio voluptatem: nam videmus in Gonorrhœa etiam, in qua ſemen non confertim, ſed quaſi ſtillans excernitur, nullam fieri voluptatem.

Ad ultimum Ariſtotelis argumentum multi multa dixerunt, ſed inexpugnabile illud crediderunt Peripatici. Satisfeciſſe certè debuit, quod à nonnullis dictum eſt, ſeminum unumquod que per ſe eſſe tantum partiales cauſas, tum materiales, tum 53
effectrices conceptus; conjuncta unam totalem, ac perfectam efficere generationis cauſam. Conſentaneum ergo eſt, quod quanquam fœmineum ſemen ſit, cauſa effectiva, & habeat promptam materiam, nempe & ipſius ſeminis, & fœminei ſanguinis, & locum ſortiatur convenientem & opportunum ad generationem, tamen cum partialis tantùm cauſa ſit, non ſufficiens eſt ad generandum. Sed ad hanc difficultatem Peripateticorum, quæ validiſſima cenſetur, unico verbo reſpondeo: Cur, inquiunt, ſi fœmina utrumque principium habet, activum & paſſivum, ſub proprio ſemine in utero non generat? quia, inquam, ſemen ſuum non concepit. At fortè rides hanc reſponſionem? ſed audi, riſum amovebis. Etiamſi utrumque ſemen activè 54
concurrat ad generationem, maſculum tamen majorem vim agendi habens, excitat fœminei ſeminis activitatem. Sed circumſcripta hac potiori activitate maſculei ſeminis, & dato etiam, quòd parem activitatem habeat fœmineum, & quòd etiam poſſit ex ſe habere principium motus, adhuc non generaret, quia à fœmina non concipitur. Conceptio enim fit attractione ſeminis maſculei ad intra uteri cavitatem, & ejuſdem neceſſaria retentione. Modò uterus, ſemine proprio ad expulſionem propeſante, illud non attrahit (attrahunt enim partes id, quod eis deficit) imò expellit per vaſa ejaculantia ad uterum, ut obviam factum maſculeo ſemini, & cum illo commixtum generationem coadjuvet. Unde hinc providentia naturæ elucet, quo unico uteri motu, nempe attractione, ſimul & ſemel ad duo diverſa ſemina contrario motu ſe moventia recipienda, utitur. Dum enim uterus in ſeſe ad ſuperiora recolligitur, attrahendo ſemen maſculeum, inſimul ſemini fœmineo ab intrò advenienti occurrit, ipſumque ſimul cum maſculeo excipit, atttabit, retinet, fovet. Deficiente ergò ſemine maſculeo, nulla fit ab utero attractio, nulla item retentio ſeminis, imò expulſio proprii; & ſic nullam unquam ſuccedit ex ſolo fœmineo ſemine conceptio, etiam ſi ſolum ad conceptionem ſufficeret.

Remanerent autem adhuc nonnulla argumenta Scaligeri, Fabii, Pacii, & Proſperi Martiani, quibus neceſſe eſſet ſatisfacere: Sed ad Scaligeri argumenta ſatisfaciunt Garzias in Avicen. *ſen. 1. lib. 1. doctr. 7. ſumm. 1. cap. 2. diſp. 36. cap. 3. ſub. num. 13.* & Ant. Ponce Sanctacruz. *de Hippocrat. Philoſoph. text. 73. in digreſſiuncula contra Scaligerum*, ubi etiam Fabii Pacii argumentis ſatisfacit. Contra quem etiam facit, quod ſi ejus opinio eſſet vera, etiam calor extrinſecus poſſet habere in generatione vim agentis, quod eſt abſurdum; ſiquidem ovipera ſola incubatione pullos excludunt, imò & calore Solis & ignis, pulli excluduntur, ut patet. At quomodo ſe habet calor uteri ad ſemina concepta in viviparis, eodem modo ſe habet calor incubantis ad ova in oviparis: ſed calor uteri habet, ſecundum hanc ſententiam, vim agentis, ergo & calor incubantis, imò ignis, & Solis, & alterius etiam maris diverſi à propria ſpecie erit agens in oviparis, quod videtur maximè abſurdum. Argumenta Martiani ſatisfaciunt pleniſſime, quæ contra Ariſtotelem adduximus, cujus ipſe opinionem ſequitur, cum tamen nihil de novo adducat; illud ſolummodò ab aliis nunquam memoratum attulit, ſemen fœminis idcircò datum eſſe, ut in congreſſu os uteri clauſum aperiretur, ita ut maſculeum ſemen ſtatim ingredi uterum poſſet. Sed pluribus agere contra hanc opinionem ſuperfluum eſt: Illud tantùm non conticebo, quod cum mulier ſemen millies emittat, antequam ſemel concipiat, certè ſi ſemper os uterum aperitur, & ſemen deglutiat virile, alterum ex his ſubſequi neceſſarium eſt, aut ſemen virile retineri, abſque eo, quod concipiatur in ipſo utero, aut uterum de novo aperiri, ut excidat, non primum abſque dubio, quia ſemen virile non conceptum corrumperetur. Non ſecundum, quia oportet os uteri ex alia, ac nova ſeminis

minis emiſſione aperiri, aut ſaltem ex fluxu menſtruo, & ſic inconveniens ſequeretur, quouſque alterum ex his ſuccederet, nam, ut ille addit, uterus à ſeipſo non aperitur.

Sed his omiſſis, adhuc non deſunt aliæ difficultates ex uberrimis ſacræ Theologiæ fontibus pullulantes, quæ communem Medicorum opinionem dubiam facere poſſent. Si enim velimus de naturæ neceſſitate fœminam cum proprio ſemine concurrere ad generationem, cùm ex Theologica veritate ſit notiſſimum, beatiſſimam Verginem fuiſſe veram, ac naturalem Chriſti Domini matrem, ut omnes aliæ matres ſunt, ſequeretur inde, illam neque in
35 conceptione, neque poſt conceptionem manſiſſe virginem, quod eſt falſiſſimum. Namque ſeminis effuſione, carnalique veneris voluptate eſt polluta, virginitatem in ipſa ſeminis effuſione amiſit, quia, ſaltem materialiter, virginitas conſiſtit in immunitate à delectatione venereorum per ſeminis reſolutio-
36 nem D.Thom. 2.2. *quæſt.* 152. *art.* 1. *in corp.* At Maria Chriſti Domini mater non mente ſolùm, ſed etiam corpore, antè, & poſt, & in ipſa conceptione ſemper virgo manſit, corporiſque etiam puritatem ab omni vel imaginario inquinamento carnali illibatam ſervavit; inconveniens ergò, ac indecorum eſt adſtruere, illam proprium ſemen in Jeſu Chriſti Domini incarnatione præſtitiſſe; Ergò contrarium erit verius, & cùm illa, quæ vera mater fuit, abſque proprio ſemine naturaliter conceperit, poterunt etiam aliæ matres abſque ſemine proprio concipere. Ad hæc reſpondent, ac undecunque ſatisfaciunt nonnulli ex Theologis, qui Medicorum opinionem, tanquam veriorem ſequuntur, ut Scotus *in ſent. diſt.* 4. *quæſt. un* & alii citati per Petr. Hurtad. de Mendoz. *de gener. & corrupt. diſp.* 2. *ſubſect.* 3. & aliqua etiam attulerunt ex noſtris Peramat. *in append. ad lib. de hom. procreat.* ubi de Incarnatione, & partu Domini noſtri diſputat, Garzias *in primam* 1. Avic. *doct.* 7. *ſum.* 1. *c.* 2. *diſp.* 35. *c.* 5. & Joan. Gallego de la Serna *de princ. generat. tr.* 1. *lib.* 1. *c. ult.* Dicam tamen ipſe etiam circa hoc, quæ tanquam Medicus eloqui non prohibeor, ut ad propoſitam difficultatem ſatisfaciam.

37 Chriſti Domini incarnatio partium miracoloſa fuit, partim autem naturalis: quæ autem peculiariter habuerit miraculoſa, quæ verò naturalia, abundè docet proximè citatus Petr. de Peramar. *in ea append. ad hoc dicata.* Ego ad hoc particulare punctum devenio, utrùm Maria Virgo ſemen in ejus conceptione præſtiterit, necne. Dico igitur hoc aut naturaliter proceſſiſſe, aut ſupranaturaliter: ſi ſupranaturaliter, non eſſet quærendus modus, vel ſi quærendus modus eſſet, hoc ad Theologos, non ad Medicos pertineret. Supplente enim Spiritu Sancto activitatem ſeminis virilis, in quamcunque materiam libuerit, quam ſemen muliebre præſtaret, agere potuit abſque ullo motu, qui poſſet carnali voluptate virginitatem commaculare.

Quòd ſi hoc naturaliter proceſſit, non aliter ſucceſſiſſe potuit, quam in naturalibus aliis conceptibus eveniat, quantum ex parte ſeminis muliebris, quod aliquando in præſens eſt in viciniſſimis uteri locis, in quibus fit conceptio, ut nullo motu opus ſit ad hoc, ut cum virili ſemine miſceatur: & ſic abſente motu, ceſſat titillatio, ex qua voluptas emergit, unde eſt quòd aliquæ, ut jam diximus, abſque ulla omnino voluptate, quantum eſt ex parte expulſionis proprii ſeminis concipiunt, quod & naturaliter in ſacratiſſima Vergine Salvatorem mundi concipiente, eveniſſe potuit: & ſic, etiamſi proprium ſemen præſtiterit, nulla tamen labe illibatam corporis mentiſque virginitatem violavit. Sed videnda inſuper, quæ in ſecunda parte in Appendice de ſemine fœmineo attulimus, his non minùs rei veritatem atteſtantibus.

Jam verò ad rem noſtram redeuntes, de modo, quo reddi debet conjugale debitum, verba facien-
38 da: & Canoniſtæ quidem, ut Summa Armilla, *verb. debitum conjugale.* Sanch *de matrim. lib.* 9. *diſp.* 6. *n.* 1. & alii, naturalem modum dicunt eſſe, ut mulier ſit ſuccuba, vir incubus, omnem autem deviationem ab hoc modo adverſari aliqualiter naturæ. Sed adverte, hos non apertè ſe explicare, nam mulier poteſt eſſe ſuccuba, & vir incubus, & tamen deviari à naturali modo, ut ſi mulier prona jaceat, non ſupina: oportuit ergo meliùs ſe explicare, dicendo, naturalem modum concumbendi eſſe, ut mulier ſupina ſuccumbat, virque illam ſupergrediatur; ut Sum. Ang. 1. *p. verbo debitum conjugale*, *n.* 26. & Silveſtr. *verb. debitum conjugale*, *n.* 6. *part.* 1. licèt Mercurialis, quem retuli aliàs, *lib.* 3. *harum quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 7. *n.* 22. ex Lucretio, & Paulo voluerit, *lib.* 1. *de morb. mulier. c* 2. & *lib.* 1. & *variarum lect. cap.* 6. naturalem modum venerem exercendi eſſe, ut mulier prona à viro ineatur; nam quod mulier ſupina virum admittat, magis voluptuoſum eſſe voluit, minùs autem ſecundùm naturam, quia homines hac ratione Venerem exercent, ſtudentes magis voluptati, quam ex mutuis oſculis, & amplexibus, & mutua inſpectione percipiunt, quàm generationi, quæ faciliùs ſuccedit, ut cum citatis auctoribus credit, prona jacente muliere, & hoc pacto inita, quàm ſi ſupina ineatur. Verumenimverò hanc horum Doctorum opinionem aliàs *loco cit.* confutavimus, & ex Anatomicorum quorundam aucto- 39
ritate demonſtravimus, nequaquam verum eſſe, quod faciliùs ſequatur concepto eo modo, quàm hoc, quo communiter homines utuntur. Quod etiam faciliùs perſuadere poteſt id, quod *loco citato* dixi, nempe fœtum eo concumbendi modo conceptum, nunquam in exitu ab utero ſervari naturalem ſitum, & ſic ſemper maximum negotium parturienti matri faceſſere. Corruit ergo, corruente hac ratione, etiam erronea hæc opinio. Non eſt tamen negandum, in aliquibus caſibus interdum faciliùs ſequi conceptionem illa ratione congrediendi, quàm conſueta; nam experientia docuit Medicos, alioſque, nonnullas fœminas, quæ per multos annos ob matricis depravatam fœtum non conceperant, aut alia etiam ex cauſa, ea ratione in Venere congreſſas, concepiſſe, patientes nempe ſe pronas per poſticam partem a viris ſuperiniri; quemadmodum & aliæ ſunt, quæ faciliùs in uno, quàm alio ſitu congredientes concipiunt, quod faciliùs virile ſemen excipiant, ut deinceps, cùm occaſio dabitur, adjiciam: hæc tamen in quibuſdam particularibus per accidens eveniunt. Nobis autem quærendus eſt naturalis modus exercendi coitum, neque dubium eſt, illum eſſe magis naturalem, qui magis facit ad conceptionem, 40
cùm fini à natura intento conſequendo magis adjumento ſit. Hunc ergo modum poſt Hippocrat. alioſque vetuſtiores, tradunt nonnulli Recentiorum, ut Mercat. *lib.* 3 *de mulier. & prægn. aff. cap.* 6. Roder. à Caſtr. *lib.* 2. *de nat. mul. cap.* 5. & alii. Eſt au- 41
tem hujuſmodi, ut mulier in dorſum jaceat, divaricatis, acclivibuſque crutibus, capitè tantiſper demiſſo, & vir illam ſic jacentem ſuperineat; hoc enim pacto, modicè elevato uteri oſculo, ipſe uterus promptius ad ſe virile ſemen allicere poteſt, & vir etiam faciliùs prope ipſum uteri oſculum internum ſemen effundere, unde facilius ſuccedit conceptio. Quæcunque ergo alia coeundi ratio, aut in totum, aut ex parte impedire poteſt conceptionem, impediendo, aut ne facile virile ſemen excipiat, aut ne virile membrum tam de facili ad uteri interiora pervenire poſſit, aut alia quadam ratione, recedet à naturali ratione, & habebit ſemper ob id in ſe delictum, ut ex D. nonnullorum opinione. D. Thom. *in* 4. *ſent. diſt.* 31. ex quo Sum Silveſtr. *verb. deb. conjug. n.* 7. Sum. Ang. *part.* 1. *verb. debitum conjugale*, *n.* 11. Unde præter allatas rationes, ex quibus coitus poſtica parte celebratus impedit generationem, eam inſuper eſſe voluit Rod. à Caſtr. *ubi ſuprà*, quia vir non poteſt, ob natium ſpiſſitudinem, & craſſitiem, ad uteri intimiora ſuo iuſtrumento pervenire; quanquam veritas eſt, hoc nullo eſſe impedimento, niſi natium ſpiſſitudo monſtruoſa eſſet; aliàs ſi mulier prona quidem ineatur, in ventrem tamen non recumbat, ſed ſuper genua, faciliùs pervenit vir ſuo membro ad uteri intimiora à parte poſtica, quàm ab antica; unde, quantum eſt ex hoc, nullo modo impe-

impeditur conceptio ; Venerem hac ratione cele-
42 brando . Sed antequam ulteriùs progrediamur ,
quæri poteſt, (licèt hoc ad Canoniſtas pertineat)
utrùm deviatio ab hac naturali ratione concum-
bendi , etiam in his culpabilis exiſtat , qui nullam
omnino ſpem concipiendi habent, ut in decrepitis,
aut in gravidis mulieribus , maximè poſt aliquot
menſes, quando neque ſuperfœtationis ullum du-
bium eſſe poteſt, Ratio dubitandi eſt, quia quocun-
que modo reddatur debitum , ſatisfit cuicunque ma-
trimonii fini; deviationem autem à naturali ratio-
ne celebrandi coitum, in tantum conſtat eſſe culpa-
bilem, in quantum ex ea impeditur generatio. Pon-
tius *de matr. lib.* 10. *c.* 11. *n.* 2. ubi ergo nulla ſpes ſit
generationis, nihil intereſſe videtur, utrùm hoc, aut
illo modo concumbas, dummodò natura non abuta-
ris, quod eſſet crimen peſſimum: nam, ut dixi, de-
bito matrimoniali, & aliis, ſi quos fines matrimo-
nium præter prolis generationem habet, abſque du-
bio ſatisfacere videris.

Ego, non ut ſententiam meam in his proferam ,
ſed per modum ratiocinandi, ad hoc dubium dice-
rem , quod quandocunque deviatio à naturali ra-
tione concumbendi nulla honeſta ex cauſa fiat, ſed
ob voluptatem tantum , ſemper interveniat aliqua
43 culpa: & moveor ex eo, quod etiam ſimplex coitus
naturali modo celebratus, tactus tamen ſola volu-
ptatis cauſa , peccatum infert , ſecundum aliquos
Dd. ſaltem veniale. Coninc. *de ſacram. diſp.* 34. *dub.*
1. *n.* 12. Adde ſeqq. Sanch. *de matrim lib.* 9. *diſp.* 11. *n.*
4. Quantò magis, ſi illicito modo ob ſolam volu-
ptatem coitus celebretur ? quo tamen , vel Galeno
44 noſtro teſte, *lib.* 6. *de loc. aff. c.* 6. non eſt homini ob
voluptatem utendum , licèt contrarium ſentire
videatur Plutarch. *in lib. de ſan tuend.* ubi Veneris
finem ſolam voluptatem eſſe voluit; ſed hic finis ir-
rationalis mediusfidius eſt, neque verus, nam coi-
tum natura non inſtituit ad delectanda animalia,
ſed voluptatem in coitu poſuit, ut allicerentur ad coi-
tum, propter generationem. Iſaach. *lib.* 5. *theor. c.* 107.
Halyabb. *lib.* 5. *theor. c.* 36. Et ex Canoniſtis idem Sanch.
ibid. n 6. qui & illud rectè addit à Medicis & Philoſo-
phis deſumptum, non minus ſcilicet intendi à natu-
ra delectationem in cibis aſſumendis ad individui
conſervationem , quam delectationem in coitu ad
45 conſervationem ſpeciei . Sed quicquid ſit in cæteris
animantibus, homini certè in uxore ex uſu matrimonii
voluptas minimè quærenda; nam benè Verus Impe-
rator, referente Cœlio Rhodigin. *lect. antiq. lib.* 28. *c.*
13. uxoris nomen, dignitatis , non voluptatis, no-
men eſſe aſſerebat. Relinquam nonnullorum Cano-
niſtarum opinionem , de qua Sum. Armill. *verb. debi-
tum coniugale* , quod qui non naturali concumbendi
modo utuntur , videntur abuti Matrimonii Sacra-
mento ; de hac enim ratione ad me non pertinet
cònſiderare.

Licet autem unicam tantùm coeundi rationem
eſſe dixerim propriè naturalem, ex eo, quod ea præ
cæteris ad conceptionem facere videatur , non eſt
46 tamen hoc ita accipiendum, ut quemadmodum ſu-
perius annuimus, omnis deviatio ab ea omnino ge-
nerationi obſit, quia evenit aliquando , ut conce-
ptio ex coitu naturali ratione celebrato, nullo mo-
do ſuccedat; ſuccedat autem alia quacunque ratio-
ne ; unde eam ob cauſam determinatum à Canoni-
ſtis eſt, nullam habere in ſe culpam deviationem
47 à naturali modo coeundi ad hunc finem, nempe ut
facilius ſuccedat conceptio. Brunel. *de matrim. concl.*
8. *nu.* 13. Sanch. *de matrim. lib.* 9. *diſp.* 16. *num.* 7. Al-
phonſ. Vivald. *in candel. aur. part.* 1. *tit.* 17. *rubr. de redd.
debito coniug. n.* 11 quemadmodum neque culpabilis
hæc eadem deviatio eſt, quandocunque ex alia ho-
neſta cauſa fiat, ut iidem Dd. dicunt *locis cit.* veluti
ad evitandum abortum , vel cum non licet ob cor-
porum diſpoſitionem aſſueta ratione coitum exerce-
re. Hoc autem in tantum eſſe verum dicunt, quod
etiamſi talis coeundi ratio impediret, ne mulier to-
tum virile ſemen ſuſcipere poſſet, tamen dummodo
ex cauſa fieret, non eſſet peccatum , quia non im-
pediret generationem ; dicunt enim cum Medicis,
quod ex parte tantum ſeminis ſuccedit contemptio
Sum. Armil. *part.* 1. *verb. deb. coniug.* Sum. Silveſtr. *part.*
1. *verb. deb. coniug. n.* 6. *in fin.* Sanch. *ubi ſupra* , *n.* 5. 48
Diana *reſol. moral. par.* 3. *tract.* 4. *reſol.* 204.

Adverte tamen, hic neutiquam veram eſſe Cano-
niſtarum , ut ex Alberto Sum. Silveſtr. & Sanch.
aliorumque opinionem , volentium generationem 49
in nulla coeundi ratione impediri , dummodo coi-
tus in naturali vaſe celebretur ; prudenter autem
eam reiicit Pontius *de matrim. lib.* 10. *c.* 11. *nu.* 2. &
Medicorum ſententiæ ſeſe in hoc remittit ; nam
ſimpliciter loquendo omnis deviatio à tradita illa
naturali ratione conceptionem aut in totum , aut
ex parte impedire poteſt , licèt per accidens inter-
dum eveniat, ut eadem deviatio à naturali ratione
conceptionem coadjuvet, alias aut prohibendo om-
nimodam vaſorum approximationem , aut os uteri
conſtringendo, aut contorquendo , aut à ſuo ſitu
dimovendo, aut virile membrum cogendo , extra
opportunum locum ſemen effundere, aut alio quo-
cunque modo hæc deviatio conceptionem impedit;
quemadmodum eandem ob rationem, cum vel mu-
lieris habitus , vel uterus , non naturali modo ſe
habet, juvatur conceptio ex mutatione modi natu-
ralis : ſic ventre alterutrius , vel amborum conju-
gum nimia pinguedine turgente, mulierem à parte
poſtica inire idcirco conceptioni opitulatur , quia
ex parte antica inire impedit approximationem con-
venientem membrorum , & ſeminis proventum ad
uterum; à parte autem poſtica facilior approxima-
tio , & promptior ſeminis ad uterum acceſſus .
Sic etiam, ubi uterus deſcendat, is idem ſitus ma-
gis facit ad conceptionem , quia muliere in faciem
prona jacente, ſublatis lumbis, uterus in ſuum lo-
cum reverti poteſt , & ſic facilius ſequitur conce-
ptio. Eodem quoque pacto, utero in alterutrum la-
tus vergente , prodeſt in adverſum latus jacentem
mulierem comprimere, licèt conjugibus hoc modo,
in latus ſcilicet congredientibus , aliàs difficulter,
imo vix ullo modo ſequatur conceptio, quia ſemen
in collum ipſius uteri effunditur, ut dicit Roderic. à
Caſtr *de nat. mul. lib.* 3. *c.* 5.

Sed præterquam quod, ut dixi, ut plurimum mu-
tatio modi naturalis concumbendi impedit genera-
tionem: Contra id , quod cum aliis citatis Cano-
niſtis determinat Sanchez. *loco citato diſp.* 9. *num...* &
diſp. 20. *num.* 1. ſunt quidam concumbendi modi, qui
non ſolum conceptionem impediunt , ſed ſanitati
maximoperè officiunt , quod quidem concumben-
tium culpam graviorem facere , fortaſſe non erit
dubium. Tam ultra autem proceſſit conclamata ho-
minum laſcivia , ut nulla propriæ ſanitatis ratione
habita, non contenta iis , quas natura immiſcuit
in coitu, voluptatibus, majores ſua malitia quæſi-
verit; unde non uni , aut alteri , quos fortè ipſa
natura dictare potuit , modo concumbendi acquie-
vit, ſed multiplices adinvenit, potius ſilentio con-
tegendos , quam ſummo cum pudore detegendos.
Jam verò Cyrenem meretricem duodecim concum-
bendi modos habuiſſe, unde Dodecamechanos dicta
ſit, ex Ariſtophanis interprete referunt Cœl. Rho-
dig. *lib.* 14. *c.* 8. Auctor *in adagiis* & Tiraq. *de leg con-
nub. gloſſ.* 1. *par.* 1. *n.* 97. ex Suida , qui & Elephanti-
dem quandam modos, & figuras, ſpecieſque & for-
mas deſcripſiſſe , & concubituum ſchemata depin-
xiſſe narrat , quibus Tiberium Imperatorem cubi-
culo exornaſſe tradit Sueton *in ejus vita*, *c.* 43. & de
aliis etiam vide apud ipſum , *ib.* Sed perdita quorun-
dam hominum petulantia ſuperiori ſæculo huic rei
ita ſtuduit , ut de illis verificari potuerit Ovid. di-
ctum, *lib.* 1. *de art. amand.*

—— *Venerem jungunt per mille figuras.*

Et illud Martial. *lib.* 12. *n.* 43.

Sunt illuc Veneris novæ figuræ,
Quales perditus audiat fututor.

Et utinam hæc in præſentiarum non magis, quàm
alio quovis tempore vigerent , fortaſſe non ma-
gis difficile fuit antiquitùs, quàm nunc ſit, enar-
rare,

—— *Quibus verbis concumbat quiſque , modis quot.*

Nos

Nos autem de his non abſque pudore inviti loquimur, non tamen abſque ſumma neceſſitate; pro Canoniſtis enim à nobis decidendum eſt, quinam modi concumbendi magis, aut minùs generationem prohibeant; qui item magis aut minùs ſanitati noceant, ut ipſi deinceps determinent, quantum concumbentes, & quando peccent.

52 Naturali itaque modo jam demonſtrato, dicendum eſt, ab eo omnium minimè recedere, nihilque ſanitati obeſſe coitum, in quo mulier inſtar quadrupedum initur, prona jacens, elevatis cruribus; magis autem conceptioni obſiſtit, & magis jam item ſanitati mulieris obeſt, cùm illa in Venerem jacens demiſſis, extentiſque cruribus Venerem exercet, pectori enim, & reſpirationi mulieris ſitus hic inimicus eſt, eo maximè in actu, in quo mulier multum ſe exagitat, atque ut Lucr. *lib.* 4.

—— *Exoſſata ciet omni pectori fluctus.*

Vir autem non poteſt ob natium mutuam compreſſionem & ſpiſſitudinem, membro ad uteri intima penetrare. Conceptionem inſuper impedit, & viri ſanitati inſidiatur, ſi modo quidem conſueto concumbat, ſed vir aut alterutrum, aut utrumque uxoris crus propriis brachiis elevet, atque ſuſtentet, præterquàm quòd enim laborem adauget, ejus ſemen non recta ad uteri internum oſculum, ſed ad ſuperiores colli ipſius uteri parietes ejicitur. Hinc ſequitur concubitus in latus, qui etiamſi nihil obeſſe alterutrius ſanitati videatur, conceptionem tamen omnino impedit, ſive ille ab antica parte, ſive à poſtica fiat; nullum enim in hoc differentiam agnoſco, quantum pertinet ad faciliorem, vel difficiliorem conceptionem; ventris enim extuberantia ab una parte, natium ab altera, & compreſſio ſubjacentis partis à ſuperiore, prohibent neceſſariam vaſorum approximationem; ſitus autem uterum in latus concidere cogit, ac ipſius oſculum conſtringit, ita ut minùs promptè virile ſemen poſſit excipere. Ex quo patet, magis recedere hunc modum à naturali; quàm Canoniſtæ putent, qui parum recedere exiſtimarunt. Sum. Ang. *p.* 1. *verb. deb. coniug. n.* 25. Sum. Silveſtr. *p.* 1. *verb. deb. coniug. n.* 6.

53 Subſequitur concubitus factus utriuſque ſtantibus, in quo conceptio impeditur, & ſanitas detrimenti plurimum elicit. Impeditur conceptio, quia os uteri & conſtrigitur, & nimis extenditur, ut dicit Rod. à Caſtr. *loc. cit.* ſanitas labefactatur, quia, cum coitus per ſemetipſum hominem debilem faciat, quandocunque erectis hominibus fit, majorem multò affert laſſitudinem. Oribaſ. ex Ruf. *lib.* 6. *collect. c.* 38. præterquam quod diſponit corpora ad articulares morbos, & ad pleroſque alios; unde crediderim, ſi ulla culpa intervenit in mutatione modi, multò majorem (licèt contra videri poſſit) ex hoc concumbendi modò conjuges incurrere, quàm ex ullo eorum alio, quos jam tradidimus. Sed & coitus, qui ſedente alterutro ex conjugibus, vel utriſque fit, laborioſus eſt, & conceptioni contrarius, nam ſedente muliere internum uteri oſculum conſtringitur, & vaſa, ſeu inſtrumenta generationis debitè conjungi non poſſunt; ſedente autem viro, eadem inconvenientia ſubſequuntur, quæ mox addemus numero proximo, ſedentibus autem utriſque eadem inconvenientia adaugentur. Omnium maximè & generationem impedit, & noxius ſanitati viri concubitus eſt, cùm mulier virum init, nempè cùm vir ſuccubus eſt, mulier incu-
54 ba. Avic. 20. *tract.* 1. *c.* 11. Raſ. 24. *cont in c* 1. præterquàm multos enim morbos, qui inde ſequi poſſunt, nullo modo conceptio eſt poſſibilis. Neque ullam veritatem habet, quòd mulieres concipere poſſint, etiamſi membrum virile non intret per uteri clauſtra, ob uteri facultatem attractricem, ut voluerunt Canoniſtæ. Sanch. *de matr. lib.* 9. *diſp.* 16. *n.* 3. decepti omnino ex eo, quod ſibi perſuaſerint ex ſemine projecto in balneo, aut in lecto, abſque concubitu, mulieres aliquando concepiſſe, quod eſt ridiculum, & aliàs à me confutatum. Itaque hic modus, uti à Medicis præ cæteris ad corporis ſalutem improbatur, ita præ cæteris ob ſalutem animæ à Canoniſtis videtur damnandus quia omnino prolis generationem. Unde videndum, an benè determinaverit Ungarel. *in addit. ad ſum. Ang. verb. debitum coniugale, n* 25. *lit. B. ex Aſten.* in hoc modo concumbendi, eo, quòd nec mulier eſt apta ad ſemen ſuſcipiendum, nec vir ad infundendum, intervenire peccatum mortale.

Et ex his apparet minus rectè Brunel. *de ſponſ. & matrim. concl.* 8. *n.* 13. Sum. Angel. *par.* 1. *verb. debitum coniugale, n.* 11. Sum. Silveſtr. *verb. debitum coniug. n.* 6. alioſque plures Canoniſtas determinaſſe, qualisnam modus deviet à naturali concumbendi ratione; nam cùm deviatio à naturali modo tantò ſit magis contra naturam, quantò promptiùs impedit conceptionem, ut elicitur ex D. Thom. 2. 2. *q.* 154. *art.* 12. Leſſ. *de iuſt. & iur. l.* 4. *c.* 3. *dub.* 12. *n.* 80. Sanchez. *ubi* 5. *n.* 1. abſque dubio modus, quo quadrupedes utuntur, minimè deviat à naturali modo, quia minùs impedit conceptionem, ut jam probavi; contra autem lateralis concubitus parum quidem deviat à naturali modo ſecundùm figuram, ſed maximè deviat, quoad finem in concubitu intentum, quia ex eo difficillimè, aut nullo modo ſequitur conceptio. Brunel. tamen, & cum eo Sanchez. *ubi ſuprà* & alii Canoniſtæ, qui, cùm Medici non eſſent, neſciebant, qualis modus magis, aut minùs conceptionem impediret, attendebant tantùm ad externam figuram, & ſic voluerunt concubitum illum belluarum more omnium maximè eſſe contra naturam, quod ex dictis falſum eſſe conſtat.

SUMMARIUM.

1 *Conjuges excuſantur à redditione debiti, ſi ea in propria ſalutis detrimentum ſit futura.*
2 *Venus, ſi quis alius labor, firmas requirit vires.*
3 *Quæ naturæ ſint magis, aut minùs Veneri idoneæ.*
4 *Venerem melancholicis prodeſſe, quomodo veritatem habeat.*
5 *Morbis ex pituita Venus quomodo conferat.*
6 *Quæ ætates Veneri ſint magis, aut minùs idoneæ.*
7 *Principium partium dyſcraſia quomodo à Veneris uſu prohibere hominem poſſit.*
8 *Mulieres magis quam viri æſtate Venerem appetunt.*
9 *Anni temporis conditio quomodo virum prohibere poſſit à coitus uſu.*
10 *Quodnam tempus Veneris uſui magis, aut minùs idoneum.*
11 *Coitus quando exercendus, aut vitandus.*
12 *Inanitio, quando coeunt poſſit, eſſe noxia.*
13 *Jejunare an teneantur, qui debitum reddere debent.*
14 *Conjux non poteſt ſe ita jejuniis macerare, ut impotens ad debitum reddendum fiat.*
15 *Qui jejunavit, an teneatur reddere debitum.*
16 *Labor quomodo excuſet à reddendo debito.*
17 *Morbus eſt ex præcipuis cauſis impedientibus debiti redditionem.*
18 *Coitus non præſumitur in valetudinario.*
19 *Coitus ad ſanitatem confert, & eſt cauſa curativa multarum ægritudinum.*
20 *Morbi ex pituita quando præbeant legitimum impedimentum utendi coitu.*
21 *Detrimentum, quod timetur ex coitu, debet eſſe notabile, ut excuſet.*
22 *Infrequentata debiti redditione ſufficit morbus leviſſimus, ut excuſet, contrà in rariori.*
23 *Febres, & morbi cum febre, à redditione excuſant.*
24 *Dolores omnes inſignes à debiti redditione legitimè excuſant.*
25 *Morbi per circuitus revertentes, ſi ſint notatu digni, excuſant etiam in eorum intermiſſione.*
26 *Nervorum morbi qui excuſent.*
27 *Morbi ſomnolenti, & inſaniæ, quando excuſent.*
28 *Qui morbi oculorum, & aurium excuſent.*
29 *Qui morbi pectoris excuſent.*
30 *Qui morbi partium naturalium excuſent.*
31 *Morbi renum qui excuſent.*
32 *Vulnera quæ excuſent.*
33 *Tumores qui excuſent.*

QUÆSTIO II.

De his, qui virum à redditione debiti excuſare poſſunt, ex parte ſui.

EX præcedenti quæſtione patet, quòd quanquam conjuges ex Juſtitia teneantur, ſibi invicem reddere matrimoniale debitum, tamen excuſantur, quandoque redditio futura eſt cum propriæ ſa-
1 lutis periculo; unde non ſolùm non tenentur eo caſu reddere, ſed reddendo, & exigendo mortaliter peccant. Pontius *de matrimon lib.* 10 *c.* 14. *n.* 2. & 3. & quia ad Medicum ſolummodò ſpectat dijudicare, quandonam coitus poſſit eſſe ita noxius, ut notabili diſcrimini coeuntes exponat, circa hoc jure optimo Medicus venit conſulendus Pontius, *ubi proximè, n.* 3. is enim cauſas, quæ maximè impedire poſſunt veneris uſum inveſtigans, multum Canoniſtas juvare poteſt in determinando, quænam legitimè excuſent, quæ non.

Hujuſmodi igitur cauſæ veneri uſum notabiliter impedientes, conſiderari poſſunt, vel reſpectu viri, vel reſpectu mulieris, vel reſpectu utriuſque. Loquamur autem ante omnia de iis, quæ excuſant virum reddere debitum uxori ex parte ſui ipſius, dummodo ante omnia admoneamus, omnes haſce cau-
2 ſas reſpicere magna ex parte virium robur: Venus enim, ſi quis alius labor, firmas requirit vires, præſertim in viro; itaque ubi vires ex coitu notabiliter labefactatas iri ſuſpicamur, jam præſens eſt legitima excuſatio non reddendi debitum: vires autem vel ex ſua natura debiles ſunt, vel ex accidenti dejiciuntur. Ex natura quidem, ut ob temperamentum, vel ob ætatem, vel ob inſignem aliquam principalis partis dyſcraſiam: Ex accidenti verò, vel ob temporis conditionem, vel ob morbum, vel ob inanitionem, vel ob laborem.

3 Quoad temperamenta, quæ ipſas individuorum naturam dixeris, certum eſt, & admonent etiam Medici, ut Galen. Oribaſ. Avicen. & alii locis jam adductis, quod quemadmodum naturæ calidæ & humidæ veneri ſunt maximè idoneæ, ita his contrariæ, nempe frigidæ & ſiccæ, omnino veneri ineptæ: ut enim illæ ſanguine multo, & ſemine abundant, & ob id validas vires habent, eodem quoque pacto hæ ob contrarias cauſas viribus ſunt imbecillibus. Qui ergo imbecilles habent vires, inquit Galen. apud Oribaſ. *lib.* 7. *collect. c.* 27. ii à veneris uſu ad ſummam infirmitatem deveniunt. Conſiderandum autem eſſet, quatenus, & quouſque hujuſmodi naturæ ſufficiant ad coitum, ita ut abſque periculo, ſaltem inſigni, poſſint debito ſatisfacere. Sed certè non poſſunt particularia determinari, quamobrem in hoc unuſquiſque proprias vires, & Medicum conſulere debet, adnotando ea, quæ aliàs ex coitu, aut voluntaria, vel in ſomnis facta ſeminis evacuatione ſibi acciderint, & quanam ratione in hoc ſe habuerit; univerſaliter tamen hæc ita determinari poſſunt. Calidas humidaſque naturas omnium minimè, frigidas & ſiccas omnium maximè, ut diximus, à veneris uſu lædi. Aver. *lib.* 5. *collig. c.* 12. unde & reſpectu laboris, temporis, & reſpectu ætatis, & reſpectu laboris, & reſpectu frequentationis ipſius coitus, & reſpectu denique quarumcunque cauſarum illæ aut nihil, aut parum, vel multum excuſari poſſunt, Calidæ & ſiccæ naturæ, licèt facilè reſolvantur, medio tamen modo ſe habent, quia ſanguine abundant, multoque ſpiritu & calore; unde facilè, quod facilè deperdunt, recuperare ſunt aptæ, frigidæ & humidæ, eo quod multo calore non abundent, his multò minùs veneri ſufficiunt. Quanam autem ex ratione Ariſtot. & Rufus dixerint, venerem melancholicis prodeſſe, qui tamen naturæ ſunt frigidæ & ſiccæ, ambigere licet; dici tamen poteſt, non his, qui à natura, quod
4 pauciſſimo calore ſint dotati, ſed his, qui ex accidenti, in quibus aliàs calor vigere poteſt, fiunt melancholici, venerem prodeſſe. Idem dubium etiam de Hippocr ejuſdemque Ariſtot. ſententia inſurgere poteſt, quòd dixerint, coitum prodeſſe morbis ex pituita:
nam ſi ſic eſt, videretur etiam dicendum, pituitoſis 5
naturis, frigidis nempe & humidis, quæ multa pituita abundant, venerem eſſe proficuam. Verumtamen non idem eſt dicere, venerem prodeſſe morbis ex pituita factis, & venerem prodeſse naturis pituitoſis, nam pituitoſæ naturæ debili calore ſunt præditæ, & & modico ſanguine abundant; at qui patiuntur morbos pituitoſos, poterunt alias multo calore abundare, & ſanguine, & vires integras ſortiri: ſic autem a veneris uſu juvari poterunt evacuando per venerem pituitæ copiam, abſque eo, quod viribus deſtituantur, aut proprium corpus nocua refrigeratione labefactent.

De ætatibus autem ita cum præcitatis Doctori- 6
bus determinandum; Juventus quidem, quòd & ſpiritu, & calore, & viribus præ cæteris ſit prædita, præ cæteris quoque Veneris operibus vacare tutò poteſt. Ab hoc autem tempore, quod in hoc negotio à vigeſimo primo anno enumerare libet, quando jam corpus ſuum totale incrementum ſortitum eſt, ſuccedit procedendo uſque ad quadrageſimum, vel quadrageſimum quintum, ætas vero, quæ huic ſuccedit, uſque ad quinquageſimum, vel quinquageſimum quintum, medio modo ſe habet; abhinc ita ætatem excuſare dixerim, ut legitimum impedimentum præſtet reddendi debitum, aut omni ex parte, aut ſaltem ex majori, ita ut ſi anteacta ætate quis reddere conſueviſſet bis ſingulis hebdomadis, ab inde ſufficeret reddere ſemel in menſe, quod ab ulteriori redditione inſigniter lædi poſſit; imminet enim huic ætati ex frequentiori coitu evidentiſſimum ſanitatis periculum. Sed tamen hæc nihil per ſe operantur, niſi ſimul vires cum ætatibus conſiderantur: nam, ut non ſemel diximus, ætates non annorum numero, ſed virium robore ſunt metiendæ. Verumenimvero ætas, quæ juventutem præcedit, nempe ante annum vigeſimum primum, quemadmodum acutioribus Veneris ſtimulis conflictatur, ita minus rationabiliter, minuſque diſcrete & exigere, & reddere debitum ſolet; illud tamen certum eſt, hanc ætatem eo magis Veneris uſu lædi, quò tenerior eſt, & idcirco in prima pubertate tanti æſtimarem hanc rationabiliter timendam læſionem, ut ſaltem ab iterata per ſingulos dies redditione jure excuſari etiam robuſtiorem adoloſcentem poſse crediderim, coitus enim tum temporis, cum nempe hircire, aut catulire, ut ajunt, homines incipiunt, & corporis incrementum impedire, & vires inſigniter labefactare, & hominem ad multos morbos diſponere poteſt, quin & imbecillem prolem, morbiſque obnoxiam expectare ex hujuſmodi horum frequentata conjunctione conveniens eſt.

Ab his conſiderandum eſt de principium partium 7
naturali debilitate; fit enim interdum, ut corporis quidem natura, temperamentum, & robur Veneris laboribus facilè ſufficiant, ſed vel capitis, vel cordis, vel ſtomachi imbecillitas huic rei mirum in modum obſtare videatur. Neque dubium eſt, naturales haſce principium, vel præcipuarum partium debilitates & conſtitutiones evidentem cauſam præbere poſſe concumbentibus, ut in difficiles, pernicioſos, lethaleſque earundem partium morbos labantur: legitimum ergo hæ ipſæ impedimentum dabunt reddendi debitum. Sed de his plura exarabimus, cum de morbis hanc eandem debiti redditionem impedientibus verba faciemus.

Jam verò ad ea, quæ ex accidenti eveniunt, conſideranda properemus, & primo loco ſe offert anni tempus, circa quod illud antè ex naturalibus denuò 8
adnotabimus (nam & alias adnotavimus) mulieres magis appetere coitum: vigente æſtu, quàm alio quovis anni tempore, quod etiam ex Heſiod. & Ariſt. pluribus in locis, præcipuè verò, *lib.* 4. *probl. c.* 26. & Plin. adnotavit ex Juriſconſultis Tiraq. *in leg. connub. lib* 8 *gloſſ.* 1. *part* 9. *n.* 125. & ardente præſertim 9
Sirio, ſalaciores ſunt, quando maximè viribus viri languent; cum ergo tunc evenire facilè poſſit, ut mulieres debitum frequentiùs exigant, videndum, an temporis conditio viros à redditione ſufficienter excu-

excuſet; dicendumque videtur, anni tempora aliquando in totum, aliquando ex parte excuſare poſſe; nam in totum excuſare poteſt æſtas vigens, ut ardente canicula, unde dies caniculares determinantur, tunc enim ob ſummam virium imbecillitatem, & ob facilem earum reſolutionem, ob præternaturalem calorem facile conceptibilem, ſummum imminet ex coitu periculum. In aſſuetis tamen hoc non habet ita locum, ut in totum excuſari poſſint, ſed maxima ex parte, ut ſi conſueverint bis in die, non excuſabantur ab unica, vel repetita etiam redditione ſingulis hebdomadis, durante æſtu; ex hac enim notabile nocumentum non reportabunt.

10 Porrò Medici, cum inter anni tempora vernum dixerint eſſe Veneri aptiſſimum, cætera ſuſpecta habuerunt, omnium tamen maxime æſtivum, ob caloris naturalis pauperiem, ejuſque facillimame reſolutionem, viriumque, ut dixi, ſummam imbecillitatem, alia vero duo, hyemale nempe, & autumnale, licet non utilia eſſe pronunciaverint, non ut æſtivum tamen ab aliquibus vituperantur, licet plerique fuerint, qui non æſtivum, ſed autumnale præ omnibus damnandum eſſe ad hunc effectum exiſtimaverint, quod & corpus imbecilli adhuc calore dotetur, & multis, variiſque excrementoſis abundet humoribus; & videtur quidem, quod quemadmodum coitus frigidis & ſiccis naturis eſt inimiciſſimus, ſic etiam in autumno, qui frigidus & ſiccus ſua natura eſt, magis quàm in alio quovis tempore, nocuus futurus ſit. Quod ſi ita eſt, autumnus non minùs quam æſtas, à debiti redditione excuſabit, licet vulgo contrarium perſuaſum habeat; in æſtatis enim fervoribus ab uxoribus recedunt, adveniente autem autumno ad earum redeunt congreſsus, juxta vulgatum proverbium. Ergo hyemale tempus medio modo ſe habebit; ut non quantum vere, coitu abſque incommodo viri uti poſſint, nec ut in æſtate, & in autumno excuſentur.

11 Conſiderantur porrò Medici, in hac ipſa re, etiam particularia totius diei tempora, & quæ cum iis corporis eveniunt mutationes, ut in jejuno, vel paſto homini coitus magis nocuus, aut proficuus ſit; an ante, vel poſt ſomnum celebrandus; an veſpere, cum quis it cubitum, an de mane, antequam è lecto homo ſurgat, ſit conducibilior. Nos Galeni, aliorumque Medicorum auctoritate ducti, dicamus, recentes ſatietates, & ebrietates ſemper eſſe vitandas, periculum enim minantur: Videndum ergo, an prægreſſæ à debiti redditione excuſare debeant, famem quoque eſſe cavendum certum eſt; jejunis ergo à coitu abſtinendum, unde & jejunus homo excuſabitur: non pro unica vice, ſed ſi frequenter jejunus concumbere cogeretur. Optimè verò quis concumbet à cibo, inquiunt Medici, qui ad ſatietatem non ſit ingeſtus; & cum ſatius ſit viro uti coitu, cum cibum moderatè ſumpſerit, à cœna quidem opportunè id fiet; concubitus verò qui media nocte, & qui ſub auroram fiunt, habent omnes cum ſe aliquod periculum, & licet hæc leviora fortè ſint, quàm ut virum excuſare à debiti redditione poſſunt, tamen, ſi uxor frequentaret exigere ſemper uxoris hujuſmodi non opportunis, non eſſet detrectandum, virum legitimè excuſari poſſe; ſunt enim qui ex coitu tunc facto in ſtomachi cruditates, dolores, vertigines, capitis debilitatem, & alias non contemnendas infirmitates incidant.

12 Cæterùm inanitio notatu digna, vel natura facta, vel arte, aut quomodocunque procurata, ex qua vires quoquomodo ſint dejectæ, legitimè viderentur excuſare à redditione debiti, cum poſt tales inanitiones concumbere, ſit mortis periculo ſponte occurrere; ut poſt inſignem corporis dejectionem, poſt notabilem ſanguinis undecunque evacuationem, poſt vomitum copioſum, poſt uberem ſudorem, & in ſumma, poſt quamcunque inanitionem; ſic etiam poſt jejunium, tale nempe, in quo nihil homo ingeſſerit, quod non minùs inanire corpus eſt aptum. Circa quod tamen dubitari poteſt primò, an qui debitum redditurus eſt, teneatur jejunare; & circa hoc non minus, quàm circa alia determinanda; vires, ut admonuimus, examinandæ, quæ, ſi validæ ſint, & debitum moderatè ſit reddendum, nihil quicquam impedimento eſse cenſuerim debiti redditioni, ſi jejunium juxta Eccleſiæ Catholicæ ritum ſit obſervandum, nempe ut ſemel in die ad libitum comedamus, quicquid libuerit, carnibus, lacticiniis, oviſque exceptis, permiſso inſuper veſpertino jentaculo, quod affluentius ea de cauſa, ſi quando opus fuerit, deſumi poterit. Aliàs verò, ſi jejunium rigoroſius eſset, & plurium dierum futurum ſit, ut ſi triduo cum pane, & aqua ſit jejunandum, tunc certè, ob imminentem virium dejectionem, non poſset abſque periculo homo jejunare, ut ſi fortè id eſset alicui pœnitentia injunctum; nam tunc magis tenetur ſatisfacere debito, ad quod ex Juſtitia tenetur. Adverte autem, unius diei jejunium ordinarium nihil notabilis detrimenti afferre poſse ei, qui redditurus eſt debitum, juxta id, quod in uſu habet; contra autem, ſi plurium dierum, ut eſt Quadrageſimale.

Nota ulterius, ſecundum Canoniſtas non poſse 14
conjugem ſe jejuniis, & abſtinentiis ita macerare, ut evadat impotens ad reddendum. Summ. Armilla *verb debitum coniug.* Sum. Sylveſtr. *verb. eod. n. 2. par.* 1. Coninc. *de ſacram. diſp.* 34. *dub.* 2. *n.* 18. Pontius *lib.* 10. *de matrim. c.* 3. *n.* 7. Sanch. *de matrim. lib.* 3. *diſp.* 3. *n.* 7. quod in tantum verum eſt, ut non ſolum habeat locum, ubi impotens evaderet, ſed etiam ubi deformis ex hoc redderetur, & maxime mulier, quam volunt ex hoc mortaliter peccare, quia daret cauſam, ut odioſa apud virum ſuum evaderet, qui facilè inde occaſionem haberet committendi adulterium, ut proſequitur Sanch. *de matrim. lib.* 9. *diſp.* 19. *n.* 4. Et ex his etiam ſatisfieri poteſt alteri dubio, num ſcilicet, qui jejunavit, teneatur reddere debitum; nam vir mediocris virtutis nempe qui commune hominum robur adæquet, non excuſatur ex ordinario unius tantum, aut alterius diei jejunio à debiti redditione; ſecus autem, ſi fuiſset plurium dierum, & multò magis, ſi jejunii ordinarii rigorem tranſcenderet, ut fuiſset cum pane & aqua. Sed in his quoque virium robur attendendum, nam quantumvis arduo, & longo quis jejunio maceraretur, intra terminos tamen ordinarii, ac diurni jejunii loquendo, dummodo vires ſufficerent, excuſaretur à debito reddendo in totum, nullo imminente ſanitatis periculo.

Sequitur poſt hæc labor, qui ſi vel jam præceſ- 16
ſerit, vel de neceſſitate poſtmodum futurus ſit, dummodo ſit notatu dignus, à Veneris uſu ita hominem prohibet, ut niſi omnem ſalutis aleam currere velit, ab eo abſtinere debeat; licet enim, ut Ruf. apud Oribaſ. *lib.* 6. *c. ult.* dicebat, putaverint Medici nonnulli, ſolvi concubitu labores, nempe concubitum eſse pro remedio laborum, tamen, ut ipſe Rufus addebat, male hi ſentiunt. cum imbecillicitas eſse non poſſit laborum remedium: nam ipſa ratio ſuadet, ut ex Hippocr. Galen. dicebat *in* 3. *de morb. vulg. comm.* 3. *text.* 31. labori laborem non mederi. Et tamen non videntur abſque apparenti ſaltem ratione dixiſse Medici illi, ſolvi concubitus labores, nempe concubitum eſse pro remedio ejus laſſitudinis, quæ laborem conſequitur; ſit enim hæc à confertim facta, ac multa ſpirituum reſolutione, ex incaleſcentia ſanguinis per laborem. Levis ergo concubitus, ſanguinem modice refrigerando, cauſam tollit majoris reſolutionis ſpirituum, ſicque aliquo modo labori mederi poteſt; ſed neque vera omni ex parte eſt ea Galeni aſsertio, quod labor labori non medeatur, quia ſi Celſo credimus *lib.* 1. *cap.* 3. levat laſſitudinem, etiam laboris mutatio, eumque, quem novum genus ejuſdem laboris preſſit, id quod in conſuetudine eſt, reficit.

Quicquid autem de hac ratione ſit, certum eſt, laborem excuſare à debiti redditione, quod intelligendum, ut annuimus, de labore immodico & inconſueto, nam ſi aliàs ita quis ſe aſſueverit, ut

poſt familiarem, quotidianumque laborem concumbat, & ex hoc nihil jam detrimenti perceperit, non erit hic labor ſufficiens ad excuſandum: immoderati enim labores dicendi, qui ultra virium tolerantiam, vel ultra conſuetum fiunt; ſemper autem immoderati dicuntur in relatione ad ipſum laborantem, nam qui labor, reſpectu Socratis, erit levis, gravis immoderatuſque erit reſpectu Calliæ, & ſic ex uno, eodemque labore, quoad quantum, Callias excuſari poterit a redditione debiti, Socrates nequaquam, ex eo quod Calliam, vel quia non eſt aſſuetus, vel quia imbecilli corpore eſt, inſigniter debilem faciet: Socratem, vel quod ſit aſſuetus, vel quòd firmò ſit, ac robuſto corpore, ne afficiet quidem. Sed de labore aliàs *lib.* 5. *tit.* 1. diſſerui.

16 Remanet tandem inter cauſas virum excuſantes à debiti redditione, de morbo conſiderare: firmabimus ergo primò hanc concluſionem, omnibus Medicis, ſed quid inquam Medicis, omnibus profeſſoribus, imò & ipſi imperitiſſimo vulgo acceptiſſimam, morbum eſſe ex præcipuis cauſis impedientibus Veneris uſum: Eſt enim morbus rei præter naturam, & naturæ ipſi inimica, unde in quovis morbo ſupponitur naturæ debilitas, & nativi caloris ſuccumbentia. At veneris uſus, & multo calore naturali indiget, & proſperam requirit valetudinem, nam ipſa corporis valetudine, ut dicebat Ariſt.
17 8. *de hiſt. anim.* c. 18. animalia quæcunque ad coitum excitari ſolent; atque eadem ex cauſa prudenter apud Juriſconſultos dictum reperies, & communi-
18 ter accipi coitum in valetudinario non præſumi. Maſcar. *de probat. concl.* 312. *n.* 16. quanto magis non ſumendus in eo, qui jam ægrotat?

19 Licet autem conſtet, ut aliàs etiam probavi, coitum non modo ad tuendam ſanitatem aliquando conferre, ſed eſſe cauſam curativam plurimarum ægritudinum, ut cum Hippocrate, Ariſtotele, Galeno & Avicenna, aliiſque præcipue auctoritatis Medicis dicit univerſa Medicorum ſchola, quemadmodum recenſuit *lib.* 6. *tit.* 1. *quæſt.* 5. *n.* 5. *& ſeqq.* maxime autem opitulari morbis ex pituita genitis, ut poſt Hippocratem ſignanter firmat Ariſtot. *lib* 1. *problem. n.* 51. quod, qua ratione fiat, exponunt Doctores ibi, & poſt Conciliatorem, Septalium, Guaſtavinium, alii recentiores, tamen hi ipſi mor-
20 bi legitimum impedimentum præbere debent in Veneris, uſu, quia quandocunque coitus pro cura alicujus morbi ſit exercendus, non debet, qui coiturus eſt, alterius voluntate adſtringi, ſed libitu ſuo, & quando opportunitas exigit, concumbere; aliàs non modo Venus morbum non curabit, ſed eum adaugebit, aut hominem in pejores morbos conjiciet. Non tamen dubitandum, quod, ſi uxor opportune petat, & redditio ſit ceſſura in viri utilitatem, etiam morbi detenti, vir teneatur, modo id illi conſtet, reddere debitum, contrà autem, ſi extra opportunitatem exigat.

Sed qualiſnam morbus ad hunc effectum dici debet ſufficienter excuſare? num ſufficienter qua-
21 liſcunque, etiam leviſſimus? Advertendum circa id, quod detrimentum redundans viro ex debiti redditione, ut ipſum legitimè excuſet, debet eſſe notabile, aliàs, ſi modicum futurum ſit, non legitimè excuſabit, quia præponderat illi lex Juſtitiæ, obligans ad debitum reddendum. Sanch. *de matrimon.*
22 *diſp.* 34. *n.* 2. *lib.* 9. Pontius *ibid. lib.* 10. *c.* 14. *n.* 3. Qua veritate ſtante, dicendum primo: In frequentata debiti redditione ſufficere, ut morbus ſit leviſſimus, ad hoc ut excuſet, quia frequentia coitus exhauriendo ſpiritus, abſumendoque ſubſtantiam ultimi alimenti, ex leviſſimo morbo, maximè ſi aliqua diſpoſitio, aut morboſus apparatus adſit, facile poteſt facere, frequentia autem, & raritas coitus deſumenda juxta hominum robur, & conſuetudinem. At in rariori debiti redditione, in viro alioquin mediocris fortitudinis, non ſatis eſt quicunque levis morbus ad excuſandum: Natura enim, etiam in morbis alicujus conſiderationis, ſalubriter ſponte ſemen excernit, maximè in aſſuetis. Morbus ergo, qui legitimè excuſet, debet eſſe talis, ut inſigniter lædat operationes, & vires aliquo modo dejiciat.

Cæterum circa morbos univerſaliter primò ita 23
videtur pronunciandum: Morbi omnes, qui aut febres ſunt, aut febres conjunctas habent, quæcunque tandem illæ ſint, aut continuæ, aut intermittentes, aut lethales, aut non lethales, aut acutæ, aut chronicæ, aut eſſentiales, aut accidentales, aut ephemeræ, aut putridæ, aut habituales, omnes, ac ſingulæ hominem ab omni coitus uſu prohibere debent, ob damnum notabile ab ejus uſu emergens: quia, cum in febre calor vigeat præter naturam, certe neceſſe eſt naturalem calorem ſuccumbere; at in Veneris uſu, ut jam ſæpe diximus, calore naturali multo quidem, ac vegeto eſt opus. Sic ergo ex coitu, ob ſeminis excretionem, calor naturalis debilior reddatur, jam abſque ullo debito naturam ſummopere lædi neceſſe eſt. Imminente ergo notabili, ac inſigni periculo ex coitu, febris, quæcunque erit, legitima cauſa non reddendi conjugale debitum.

Secundò dolores omnes inſignes, & maxime 24
nobiliorum partium juſto impedimento ſunt, ne vir reddere poſſit debitum; nec quicquam intereſt, utrum a cauſa calida; vel à frigida dependentiam habeant; cum enim in omni dolore notatu digno fiat maxima ſpirituum reſolutio, ex qua vires dejici mirum in modum non eſt dubium, & in Veneris uſu hæc ſpirituum reſolutio, & ob evacuationem utilis ac ſpirituoſæ materiæ, & ob laborem, & ob voluptatem multò magis adaugeatur, conſequens eſt, Veneris uſum notabile afferre periculum, ubi dolor aliquis virum exerceat, qui inſignis ſit, & idcirco hujuſmodi dolorem ſemper dare legitimam cauſam non reddendi debitum. Imò non ſolùm hujus generis dolores excuſare debent, dum adhuc vigent, ſed etiam per aliquod tempus poſt eorum remiſſionem, ob eandem virium dejectionem, quas refici ante uſum Veneris undequaque eſt neceſſarium. An autem excipi dolores debeant, qui è multitudine ſanguinis originem habent, vel à retento ſemine dubium eſſe poſſet, quia videmus in his caſibus Medicos copioſa ſanguinis evacuatione uti; rationabile ergo fuerit, etiam ſeminis evacuationem adjumento eſſe. Sed hoc potius haberet locum in retento ſemine, quam in dolore à ſanguinis copia; certum tamen eſt minus multo nocumentum hominem, in his doloribus à ſanguine, ex venere percepturum, quam ex aliis.

Tertiò, morbi omnes, qui facilè inſultus, & exa- 25
cerbationes habent, ex erratis in victu, aut undecunque, etiamſi præſentes non ſint, ſed aliàs familiares exiſtant, dummodo ſint notatu digni, legitimè virum excuſare poſſunt à debiti redditione: non ſolum enim, quia Veneris poteſt eos morbos facile excitare, excuſare debent, ſed etiam quia poſſunt eos pejoris conditionis efficere, ita ut non ſolum aliàs conſuetam afferant moleſtiam, ſed vitæ evidentius inſidientur, tales ſunt capitis dolores periodici, Apoplexia, Epilepſia, Vertigo, Paralyſis, Aſthma, ſanguinis ſputum, & ſtomachi dolores, dolores item Colici, Iliaci, Nephritici, articulares, & alii id genus; quod tunc abſque dubio locum habebit, cum idem vir aliàs ſemel atque iterum Venere uſus, eorundem morborum inſultus eſſet expertus.

Atque his quidem ſic univerſaliter determinatis, 26
ad particulares jam morbos devenientes, dicamus primo, capitis morbos, qui nervis quoquo pacto ſunt infenſi, etiamſi leviores ſint, licitè à debiti redditione virum excuſare; cum enim Venus nervis ſit maximè inimica. Raſis. 24. *contin. c.* 1. *in princ.* & morbi nervorum ex quacunque leviori cauſa irritentur, certum eſt, eos ea Veneris uſu mirum in modum irritari poſſe. Itaque non modo Apoplexia recens prægreſſa, Epilepſia, inſignis Paralyſis, convulſio, aliique his ſimiles morbi à redditione debiti excuſare debent, ſed etiam membrorum torpor, paralyſes leviores, Incubus Scotomia, ſive Vertigo, & ſiqui alii hujus generis ſunt, ſed priores non modo legitimè excuſare debent, dum actu

mole-

moleſtant, aut de recenti moleſtaverint, ſed etiam ſi jam per nonnullos dies præterierint, qui plures, aut pauciores eſſe debent, juxta majorem, & minorem morborum fortitudinem. Coitus enim facile eos morbos in perſonis ad eos diſpoſitos excitare poteſt, & vitæ evidenti periculo hominem ſubjicere.

27 Porro morbi omnes ſomnolenti non ſolùm, quia ut plurimum febrem adjunctam habent, ſed quia à frigida cauſa originem ducunt, debilem calorem ſupponunt, maximè in Cerebro, cui Venus ex ſua natura apprime eſt inimica, excuſant a debiti redditione: tales ſunt Letargus, Caros, Catoche, Catalepſis, Coma, ſeu Cataphora, vel Subeth, vel Sopor, & hujuſmodi: quibus tamen præſentibus, certum eſt incaſſum uxorem petere debitum, quæ tamen tunc peccaret exigendo, vir autem etiam iiſdem morbis remittentibus excuſari debet. Addendi inſuper ſoporoſis, ſeu ſomnolentis morbis alterius generis aliis, nempè Inſaniæ quodcunque genus, ut Melancholia, Mania, Lycanthropia, oblivio, & hujuſmodi, omnes enim inſigniter à Veneris uſu irritari poſſunt, & in deteriorem conditionem ægrum conjicere. Quamquam verò Ariſtot. *lib. 4. proplem.* 31. Paul. *lib.* 1. *c.*35. Oribaſ. ex Ruſo. *collect. lib. 6. c. ult.* Avic. 3. *lib. ſen.* 2. *tract.* 1. *cap.* 11. *&* 20. 4. *tractat.* 10. *cap.* 10. & inter Juriſconſultos ex Homero Tiraq. *de nobil. c.* 30. *n.*195. *& de leg. connub. gloſſ.* 15. *num.* 58. voluerint, Venerem, ut aliàs dixi, Melancholicis, morbiſque Melancholicis eſſe proficuam, tamen hoc univerſum, & ſimpliciter verum non eſt, ut ibi expoſitores percurrunt. Nam in Melancholicis, ex morbis Melancholicis, aut frigidas, aut ſiccitas, aut utraque ſimul qualitas mire exuperat, aut etiam alterutra: Venus autem refrigerat, & ſiccat, ſpirituſque exhaurit, quorum exiguam Melancholici, ut plurimum, copiam habent.

28 Superiores morbos ſubſequuntur ægritudines oculorum, quorum illi, qui viſioni quoquomodo inincommodant, maximo impedimento ſunt in reddendo debito conjugali, quia cum omnibus ſenſibus Venus ſit infeſta, præ cæteris maximè viſui obeſt. Raſis ex Ariſt. 24. *Contin. c.* 1. *in princ.* quia cum indigeat tenuiorum ſpirituum ope, illis exhauſtis inſigniter labefactatur. Sunt verò hujuſmodi morbi Ophthalmia frequens, Oculorum ulcera, & vulnera, Albugines, Pupillæ dilatatio, & Tabes, Suffuſio ſeu Cataracta, Glaucoma, Offuſcatio, Obſcuritas ſive Amauroſis, Hebetudo, Nyctalops, & id genus alii. Nec minori conſideratione dignum impedimentum eſt, quod præbent morbi ſenſum Auditus labefactantes, nam & huic ſenſui noxia Venus eſt. An autem inſignis Auditus læſio, quæ ex redditione debiti provenire poſſit, ſufficienter virum excuſet, Canoniſtæ determinent. Illud certum eſt, frequentatum Veneris uſum totalem Auditus deperditionem minari, in his, qui ſenſum hunc debilem ſortiuntur, aut aliter læſum habent. Quod ſi ſufficiens cauſa eſt non reddendi debitum, certè virum ad frequentem redditionem non teneri dicendum, ſi hunc ſenſum malè diſpoſitum habeat.

29 Succedunt prænominatis Pectoris morbi, de quibus peculiariter dicebat Rufus apud Oribaſ. *ubi proximè*. Habenda quoque eſt ratio omnium morborum Thoracem obſidentium, aut quos obſeſſuros eſſe ſuſpicamur, rectè quidem addidit, *Aut quos obſeſſuros eſſe ſuſpicamur*, quandoquidem Venus pectori eſt adverſa, ipſumque pectus, ac viſcera in eo contenta ex Veneris uſu debilitentur. Ubi ergo, aut naturalis pectoris debilitas, aut ejusdem anguſtia, aut inſignis cordis dyſcraſia, aut Pulmonum flacciditas, aut arteriarum obſtructio, vel alia quæpiam ſimilis cauſa, aut ſpirandi difficultatem, aut ſyncopen, aut ſanguinis ſputum, aut Cordis tremorem, vel alium quendam hujuſmodi affectum minentur, certè legitima cauſa ſubeſt, virum omnino excuſans à conjugalis debiti redditione.

30 Subſequuntur morbi partium naturalium, & primo Hepatis, Lienis & ventriculi. Harum ergo partium frigidæ intemperies, quæ inſignes fuerint, poſſunt excuſare virum à debiti redditione. Veneris enim uſus ſanguinis meliorem partem exhauriens, facile cachexiam, Hydropem, inſuperabiles cruditates, aliosque hujuſmodi affectus facili negotio excitare poteſt, quos hominem in evidentiſſimum vitæ periculum præcipitare certum eſt. Diſſimilia quidem incommoda afferre poteſt exuperans earundem partium ſicca intemperies, quæ neque prorſus contemnendo periculo hominem exponeret, Venus enim exſiccat: quæ ratio eſt, ut Melancholicis adverſiſſima cenſeatur. Aliæ verò dyſcraſiæ, calida nempè & humida, non tanti videntur faciendæ, ut in totum à redditione debiti, aut magna ex parte excuſare poſſint, cum non adeò inimicam Venerem experiantur. Sed ſi verum eſt, ſupradictas partium intemperies hominem aut univerſim, aut in parte excuſare à debiti redditione, multo magis verum erit excuſare aliquos morbos prædictarum partium, qui ex aliqua ex ſupranominatis dyſcraſis originem trahunt: talis eſt Hepatis imbecillitas, qua, qui laborant, Hepatici ob id dicuntur, Hydropis ſpecies omnes, non in facto eſſe tantum, ſed etiam in fieri, quin & Cachexia, quæ Hydropem præcedit, Morbus Regius contumax, ventriculi recurrentes dolores, rebelles cruditates, inappetentia non facile ſuperabilis, Cardialgia, & ſi qui alii morbi notatu digni ſunt, qui aliquam ex prænominatis partibus obſidere conſueverint, & maximè ventriculum, quia coitus, ut inquit Raſis 24. *Contin. cap.* 1. res efficacior in debilitate virtutis facienda in ſtomacho, hoc eſt, ex cæteris omnibus cauſis magis efficax ad debilitandum ſtomachum, & ideò, addit, abſtinentia ejus conſervat virtutem ſtomachi. His etiam adnumerandi aliqui harum ſimul partium, & inteſtinorum affectus, ut inſignis Diarrhœa, Cœliaca paſſio, Cholera, Lienteria, Dyſenteria, Fluxus Hepaticus, aliaque nonnulla fluxus genera; Inteſtinorum, ventriſque inſignes dolores, & maximè Ileos, Volvulus etiam dictus, & Colicus. Quoad inappetentiam tamen, & longos fluxus, Rufus apud Oribaſium, *loco citato*, voluit hos morbos Veneris uſu aliquando ſanari, ſed id multa cautione executioni demandandum eſſe, norunt Medici. Jam nota quoque eſt Hippocratis ſententia, Dyſenteriam ſolvi à turpi ſcortatione; ex quo ductus Amatus Luſitanus *Curat. Medic. cent.* 2. *cur.* 47. coitum leniter factum idem præſtare experientia docuit. Sed quæ pro remedio ſanitatis uſurpantur, non facilè ſecundum alterius voluntatem uſurpari poſſunt.

Inter naturales partes Renes etiam ſunt, Veſica, 31
& Teſtes, harumque morbi notatu digni, & qui juſtam excuſationem viro præbent non reddendi debitum, ſunt, Dolores Nephritici, aut præſentes, aut familiares, hoc eſt, qui qualibet ex occaſione reverſionem faciunt, Renum ulcera, urinæ ſuppreſſio, ſtillicidium, Diabetes, & ſi qui alii ſunt prædictis non diſſimiles, Gonorrhœa vera; nam pſeudogonorrhœa, quæ eſt materiei cujuſdam, non tamen propriè ſeminalis ex genitalibus profluvium non eſt ſufficiens cauſa excuſans, quemadmodum neque alii quidem leviores morbi, ut Herniæ ſpecies omnes, non tamen magnæ, nam magnæ poſſent magna ex parte excuſare, quia frequentia coitus vias magis aperiendo, & partes caloremque earum debilitando, poteſt eos morbos inſigniter facere deteriores.

Poſt hæc ſeſe nobis offert aliquid dicendum de 32
vulneribus, quæ niſi ita exigua ſint, ut in nulla conſideratione haberi debeant, pro eorum gravitate aliàs magis, aut minùs excuſabunt. Semper autem legitime excuſabunt, dum vigent, ſed gravia abſque dubio ad multo longiorem terminum, imò ſi partium nobiliorum ſint, & maximè Capitis, non ſolùm, dum vigent, excuſare debent, ſed etiam per totum vitæ curriculum, ſaltem à frequentiore redditione; quia magna vulnera nobiliores partes obſidentia corpus in poſterum mirum modum debili-

bilitatum relinquunt; quin & hominem, ut aliàs dixi, ſterilem reddunt: imo non vulnera ſolùm, ſed etiam vehementes quarundam ex illis partibus percuſſiones, ut Capitis, Spinæ, vel Cervicis, eandem afferunt excuſationem; in tantum enim hominum vires naturales dejiciunt, ut eos in Venerem poſthac reddant notabiliter ſegniores, ut notat Alex. Bened. *lib.* 24. *Tract. c.* 12. Sed & magna ulcera pari impedimento, aut non multò minori eſſe debent, nam dolore, & perenni ſanguinis, aut puri, aut cujuſcumque materiæ, etiam inutilis, expurgatione debilem hominem ita reddunt, ut frequentiori Veneris uſui, abſque vitæ diſpendio ſufficere non poſſit, & ſi proprias vires experiatur, facilè ſuccumbat.

Erat poſtremò aliquid dicendum de morbo Gallico, & de Cutaneis morbis, de utriſque tamen convenientiori loco agemus. Addendum tantùm, Tumores etiam externos non aſpernabiles, hominem urgentes, illum à debiti redditione magna ex parte excuſare, niſi ignobiliores partes occupaverint, aut magnitudinis ſit non conſiderabilis.

SUMMARIUM.

1 *Non eſt par ratio viri, & uxoris in reddendo debito conjugali.*
2 *Mulier ſatisfacit debito, patiendo ſe à viro iniri, abſque eo, quod ſemen emittat.*
3 *Non licet negare debitum, ut plures filii naſcantur, ſed licet abſtinere ob id à coitu.*
4 *Multa à redditione debiti excuſant virum, quæ non excuſant mulierem.*
5 *Qualisnam morbus eſſe debeat, ut mulierem à debito reddendo excuſet.*
6 *Qui morbi mulierem à redditione excuſent.*
7 *Peculiares morbi mulierem excuſantes.*
8 *Fluxus menſtruus diuturnus, & morboſus, an mulierem excuſet.*
9 *Uteri morbi mulierem excuſantes.*
10 *Affectiones hyſtericæ quæ excuſent.*
11 *Tempore menſtrui an debeat reddi debitum.*
12 *Quandonam coire tempore menſtrui, omni culpa careat.*
13 *Majus periculum imminet coeunti cum puerpera, quam cum menſtruata.*
14 *Puerpera quanto tempore à coitu abſtinendum.*
15 *Prægnans an excuſetur à debiti redditione.*
16 *Diſtinctio Sannazarii de uſu coitus in prægnantia examinatur, & n. ſeqq.*
18 *Veneris uſus in prægnantia quando concedatur à Medicis in poſtremis menſibus.*
19 *Quodnam, ultra abortus periculum, immineat prægnanti ex Veneris uſu.*
20 *Superfœtatio mulieri, & fœtui periculoſa.*
21 *Mulier, quæ in partu particulari ſolet, an excuſetur à redditione debiti.*
22 *Mulier an poſſit non ſeminando impedire conceptionem, ſi in partu periclitari ſoleat.*
23 *Lactans an excuſetur à reddendo debito.*
24 *Ex Veneris uſu in lactante muliere duplex imminet periculum lactanti puero.*

QUÆSTIO III.

De his, quæ uxorem à debito reddendo excuſant, ex parte ſui.

1 NOn eſt par ratio viri, & uxoris in reddendo debito, quoad excuſationem ex aliqua ex cauſis nominatis in ſuperiori quæſtione provenientem, quia multa excuſare poſſunt virum à reddendo, quæ nequaquam excuſabunt mulierem, idque non ex uno, ſed ex multiplici capite, & primo ratione laboris, qui major abſque dubio eſt, concitatiorque fit ex parte viri. Secundò, ratione modi concumbendi, plerumque enim mulier in dorſum jacet, unde veluti requieſcens concumbit, neque laboris multum impendit, niſi volens; Vir autem illam ſupergreſſus perenni motu, & concitata impulſione.

— *Sollicitat ſpatium decurrere amoris.*

Tertiò, ob copioſiorem ſeminis quantitatem à viro profuſam, quàm à muliere, quod etiam eſt materiæ utilioris, quàm ſemen fœmineum, quia magis ſpirituoſa, licet enim fœmineum in ſuo genere ſemen ſit perfectiſſimum, habens potentiam generandi ſibi ſimilem, ut jam probatum eſt. Quartò, ratione intenſioris voluptatis à viro in ſeminis effuſione perceptam, ex qua etiam major ſpirituum, & virium diſſolutio; nam diſſolvi ex coitu inter animantia maximè hominem conſtat, & ejus rei cauſam quærit Ariſt. *ſect.* 4. *problem.* 6. quod de viro quidem magis verificatur, quàm de muliere, ut patet, ex quibus omnibus fit, ut non poſſit ex iiſdem regulis traditis pro excuſatione viri deſumi, quando excuſari debeat mulier. Præterquam quod ſunt aliqui morbi viris peculiares, qui aut nullo modo, aut de raro, aut non tam malè mulieres exerceant; quemadmodum è contra morbi nonnulli ſunt mulierum proprii, à quibus viri ſunt immunes.

His accedit, quod ut quæſtione prima jam probavimus, mulier ſatisfacit debito matrimoniali ſola patientia copulandi ſecum viro, abſque eo, quòd ſemen emittat: unde poteſt minimo, imò nullo virium diſpendio, niſi aliud interveniat, debitum reddere: licèt nulli dubium eſſe debeat quod ſtante neceſſitate ſeminis fœminei in generatione, nunquam mulier poſſit impedire ſemetipſam, ſi jam ſit excitata ad ſeminandum, ne ſemen effundat, quia tunc impediret generationem, quod mortale peccatum eſt, quia impediendo generationem, matrimonium præcipuo ſuo fine fruſtratur: unde eſt, quòd non licèt negare debitum, ne plures filii naſcantur. Navarr. *in man. cap.* 16. *num.* 24. Coninc. *de ſacram. diſp.* 34. *dub.* 3. *nu.* 24. *tom.* 2. non interdicitur quippe abſtinere à coitu hoc fine, ne plures filii naſcantur. Navarr. *ibid. num.* 33. ſed ſi conjuges non abſtineant, non poſſunt ſine lethali culpa impedire aliquo modo generationem, ut patet apud omnes Canoniſtas. Quandocunque ergo mulier viro copulatur, non poterit impedire ſeminis proprii effuſionem, ubi ſuſcipiendæ prolis ſine aliqua eſſe poſſit, ſi ad illud effundendum jam mota fuerit. 2 3

Quicquid tamen ſit de prædictis [nam ad Canoniſtas in his me omninò remitto, tantumque per modum conſulentis hæc attuli] dicendum primo eſt; Mulierem non excuſari ab aliqua corporis, vel partium naturali dyſcraſia à reddendo debito, neque ab ætate majori, ut à ſenio, vel decrepitate, neque ab ætate minori, quantum eſt ex parte virium, neque à principum partium debilitate, neque ab anni tempore, neque fortè ab aliis incidentibus particulari tempori diei, neque à labore, niſi ſit exceſſivus, neque à quovis etiam notabili morbo, quæ tamen, ut vidimus, virum excuſant; nam morbus, qui mulierem excuſare debeat, talis ſit oportet ut non ſolùm inſigniter actiones lædat, ſed ſit ex ſua natura aliquo modo gravis. Et hæc quidem procedunt in ſimplici redditione; nam aliàs ubi in mulieris poteſtate non eſſet non ſeminare, quandocunque vir cum ea copulam exerceat, eſſent hæc certè omnino limitanda: at neque ſeminante muliere æqualiter cum viro, excuſari à redditione poteſt, quia magis, ut diximus, reſolvitur vir, quàm mulier ex ſeminis effuſione, &, ut ex Rufo refert Oribaſ. *lib.* 6. *cap.* 38. minus laboris à muliere impenditur in coitu, quam à viro, atque ita etiam minus moleſtiæ mulieri accedit. 4 5

Reſtringenda inſuper prædicta ſunt, ut procedant in moderata debiti redditione; nam aliàs, ſi vir nimius eſſet in petendo, excuſare poſſent etiam mulierem prædicta paulò minùs ac virum: quod haberet locum, etiamſi mulier aut raro, aut nunquam ſemen effunderet; tametſi enim parum quid perpeti mulierem à compreſſione viri dictum ſit, tamen ſi ea frequens, atque iterata fuerit, notabiliter reſolvi, & ipſa poteſt ex ſolo labore etiam modico in coitu perpetrato, accedentibus externis illis cauſis, quas commemoravimus, ex quarum occaſione minùs aptam ad eos labores perpetiendos mulierem reddi certum eſt.

Pecu-

6 Peculiariter tamen circa mulieres conſiderandum de menſtruatione, de prægnantia, de puerperio, de delactatione, & præter hæc de aliis nonnullis particularibus, ſi modo antè, quoad morbos, hanc univerſalem concluſionem ponamus, omnes morbos, qui non aſpernabilem febrem adjunctam habent, ſufficienter poſſe excuſare mulierem à redditione debiti: quia, licèt modico mulieris labore coitus exerceatur, nunquam tamen ſine aliqua corporis excalfactione ipſius quoque mulieris ſuccedit, quæ ſuperaddita febrili calori non dubium eſt, quin morbum adaugere poſſit, ſanitatiſque recuperandæ ſpem adimere, vitæ periculum eam exponendo. Cæterorum verò morborum, de quibus in ſuperiore quæſtione diximus, quod virum excuſent, perpauci quidem excuſant, mulierem qui excuſare autem poſſunt, ſunt Aſthma actu affligens, Phthiſis maximè confirmata, cordis palpitatio, & tremor, ſyncope, aut frequens Lipothymia, ſtomachi dolores inſignes, aut alii partium nobiliorum dolores acuti, & pernecantes, & hujuſmodi. Sed præ cæteris conſiderandi
7 veniunt morbi, ad renes, & contiguas quaſdam partes ſpectantes, & primò menſtruorum defectus, quicunque non impedit debiti redditionem ex ſe: contrà verò menſtruorum fluxus legitimè impedire poteſt, cùm enim ex Veneris uſu majorem in modum venas adaperiri, loca magis concaleſieri, & ſanguinem concitatiùs ad uterum moveri contingat, certè ex eo, maximè ſi frequentetur, mulieris ſalu
8 ti notabile imminet incommodum. Quod autem nonnulli Canoniſtæ dixerint, debitum reddi debere tempore menſtrui, quod eſt diuturnum, ac morboſum, nempe in eo morbo, quem propriè fluxum menſtruorum immodicum vocamus, Tolet. *inſtruct. ſacerd. lib. 7. c. 24. num. 2.* Sanchez. *lib. 9. de matrimon. diſp. 21. num. 1.* & per eum adducti *num. 2* Pont. *de matrimon. lib. 10. c. 14. num. 5.* videndum ex his, an omnimodam habeat veritatem, ex parte fœminæ, nempe quòd teneatur reddere, ſtante ſupradicto periculo. Canoniſtarum certè ſenſus talis videtur, quod cum reddere, vel exigere debitum tempore menſtrui, ſit peccatum aut mortale ſecundum aliquos, aut veniale, ſecundùm communem, aut ſaltem ſit quid indecens, ut luculentius infrà, hoc voluerunt habere locum, ubi menſtruum diuturnum ſit, & immodicum, ac morboſum, ex quo capite vera eſt illorum ſententia: ex capite tamen periculi imminentis mulieri ex Veneris uſu in ſanguinis fluxu morboſo, non perinde fortè vera eſt, quod tamen, his conſideratis, iidem Canoniſtæ determinent. Habet tamen noſtra concluſio magis locum in uno, quàm in alio genere fluxus, præcipuè autem in eo qui valde immodicus eſt, & indefinenter affligit, aut de facili revertitur, & in quo venæ mirum in modum hiant, & ſanguis fervidus, tenuis, bilioſus, ac copioſus eſt, tunc enim tantò evidentiùs coitus nocet.

9 Secundo inflammationes, apoſtemata, & ulcera ipſius uteri, quæ inſignem dolorem, aut aliud quoddam notabile incommodum in congreſſu excitare mulieri poſſunt, certè illam evidenti periculo exponunt: ex frequentata namque impulſione, & excitato dolore uterus facilè majorem in modum inflammari, ac fortè gangrænari poteſt: quæ concluſio locum habere poteſt in omnibus, ac ſingulis uteri affectibus, qui quoquomodo notabilem dolorem excitare poſſunt, ſignanter verò in mutato uteri ſitu, ut quando ad interiora, aut ad exteriora vergit: tunc enim ex eo, quòd virile membrum in uteri corpus impingat, coitum mulieres tam moleſtum experiuntur, ut ſi ſæpius iteretur, manifeſtum habeant inflammationis periculum. Neque contra hoc recipienda videtur ſententia Mercurialis *lib. 4. de morb mul. c. 21.* qui ex eo, quòd Ariſtot. 7. *de hiſt. anim. cap. 2.* ſcripſerit, in mulieribus uterum aliquando deſcendere, propter coitus deſiderium, haſque curari, ubi concipiunt, exiſtimavit coitum in hoc uteri prolapſu potiùs prodeſſe, quàm obeſſe: nam contra Hippocrates *lib. 2. de morb. mul. nu. 37.* ubi uteri extra naturam progreſſi fuerint, prohibet mulieri acceſſum ad virum; cui eſt magis adhærendum. Niſi dicamus Hippocr. voluiſſe, eſſe abſtinendum à coitu, cùm uteri foras prolabuntur, Mercurialem autem cum abſque eo, quod extra prodeant, ſimpliciter deſcendunt.

10 Tertiò affectiones hyſtericæ, quæ ex nimio ſanguine, aut ex magna ſeminis copia procedentes; muliere exercent, niſi alio ex capite excuſent, per ſe non excuſant, quia non modo nihil detrimenti in his caſibus ex Veneris uſu expectandum, ſed potiùs etiam ipſarum vigore relevari eas ex coitu ſperandum; per coitum enim retrahuntur à capite, corde, ventriculo, & ſuperioribus partibus evaporationes ad ipſas ab utero tranſmiſſas, quin & ipſe uterus ex coitu facilè expurgatur, viæ magis adaperiuntur, & menſes faciliùs eunt, eaque ratione mulier ab innumeris affectionibus ab ipſo utero emanantibus vindicatur, quin & evacuatione interdum ſuperabundantis ſeminis omnino ab omni noxa liberatur, quod ſatis ſuperque non vana experimenta veritatem habere indies oſtendunt, ut Medici norunt, & patet exemplo viduæ apud Galen.

11 Cæterùm quod ad menſtrua pertinet, voluerunt Canoniſtarum nonnulli, ut jam ſuprà recenſuimus, tempore menſtrui mortale peccatum eſſe exigere debitum, maximè autem mulieri, ut ex D. Thom. Navar. *in man. c. 16. num. 22.* Scot. *in 4. ſent. diſt. 32. quæſt. unic.* & ex Silveſtr. & Ledeſm. Sanch. *de matrimon. lib 9. diſp. 21. num. 4.* quod habere maxime locum putat Summa Ang. *part. 1. in verb. debitum conjugale, num. 15.* ubi periculum eſt lepræ morbo infectam naſcituram prolem, licet alii voluerint, hoc eſſe tantùm veniale peccatum. Tolet. *inſtruct. ſacerd. lib 7. cap. 24. nu. 2.* Coninc. *de ſacram. diſp. 34. dub. 9. nu. 76. tom. 2.* Pont. *de matrim. lib. 10. c. 14. num. 6.* alia tandem nullo modo eſſe peccatum firmarunt. Sanch. *ubi ſupra, num 7.* Alphonſ. Vivald. *in candel. aur. part. 1. tit. 17. rubr. de redd. debit. conjug nu. 9.* Circa quæ nonnulla mihi, uti Medico, ſunt adnotanda, quæ maximè ad rem faciunt. Primo tamen illud certum eſt, quod notant etiam Canoniſtæ, Summa Armilla, *verbo, debitum conjugale*, apud Legem Veterem in tantum fuiſſe culpabilem coitum, tempore menſtrui factum, ut mortis pœna mulctaretur, quemadmodum habetur *Levit. cap. 20. verſ. 18.* neque aliam ob cauſam interdictum ab illa Lege, hoc eſt, niſi quia mirum in modum invigilabat Legiſlator, ut populum à lepra mundum ſervaret, cùm aliàs ob regionis, quam incolebat, naturam, & alias diſpoſitiones ab extra advenientes, populus Iſraeliticus huic morbo eſset maximè obnoxius; eſt enim lepræ morbus Ægypto, finitimiſque regionibus patrius, ut aliàs dixi, unde Lucret. *lib. 6. de rerum nat. in fin.*

Eſt Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media.

Et Fracaſt. *lib. 1. Syphil.*

Sic Elephas ſacer Auſoniis incognitus ori;
Sic Lichen latuere diu, quibus incola Nili
Gens tantùm regioque omnis vicina laborat.

idcircò tot leges de Lepra, & Leproſis promulgatæ. Modò certum eſt ex coitu cum menſtruata periculum imminere, nec proles maximè deformis, & monſtroſa, & hujuſmodi morbo infecta naſcatur, *cap. origo 32. quæſt. 4. cap. cauſa quæſt. 7. & 33. quæſt. 4.* Scotus *in 4. ſentent. diſt. 32. quæſt. unica*, ut Medici etiam fatentur. Card. *in lib. Hipp. de alim. lect. 24. text. 26. in fine*. Neque ſolum proli timendum ex coitu tempore menſtrui celebrato, ſed etiam ipſis coeuntibus, diſponit enim eorum corpora ad eum morbum. Scotus *ibid.* & ex noſtris Avic. 2. 1. *doctr. 1. in fin.* Aver. 3. *collig. cap. 7.* Mercurial. *lib. 4. de morb. mul. cap. 1.* & Nancel *in analog. Microc. ad Macroc. lib. 10. cap. 10.* Quod autem non Medicis ſolùm, ſed vulgo etiam ipſi conſtat quotidiana experientia, de qua etiam Mercurialis *ibid.* eſt, aliquando ex coitu cum menſtruata viros gonorrhæam, non quidem veram, ſed virulentam, pſeudogonorrhœam dictam, contrahere, alioſque

non-

nonnullos morbos à ſanguinis pravitate, ab ipſis menſtruis per genitales partes viro communicata, originem ducentes: prolem inſuper, ſiquæ ſequatur, valetudinariam vivere, morbiſque quamplurimis conflictatam: quin neque ipſas mulieres ab omni noxa ex hoc coitu eſſe immunes, eadem teſtatur experientia: aliquando enim in cauſa eſt, ut menſtrua aut plura, aut pauciora, quàm par ſit, expurgentur, unde plures pullulant morbi. Quibus ſic ex ſe habentibus, determinandum à Canoniſtis jam eſt, an cum prædictorum periculorum imminentia, abſque ullius culpæ nota, poſſint conjuges, nulla urgente neceſſitate, nullaque legitima ex cauſa, tempore meſtrui, ad ſolam libidinem explendam, invicem commiſceri: præterquam quod matrimonii uſus ſuo præcipuo fine plerumque fruſtratur, plerumque enim nulla euntibus meſtruis fit conceptio, quod Medicis eſt notiſſimum, & notat ex Canoniſtis Pontius *lib.* 10. *de matrimon. cap.* 14. *num.* 6. Crediderim autem Canoniſtas non tam facilè ab omni culpa immunes exiſtimaturos conjuges, qui euntibus menſtruis cöjerint, his optimè perpenſis. Quod ſi ſententiam ſuam mutaverint, & cum aliis ſupra citatis determinaverint, in hoc actu aliquam culpam intervenire, tunc admonendum eſt, poſſe fluentibus menſtruis præſentari legitimam coeundi cauſam, ex qua conjuges fiunt ab omni culpa immunes: nam etiam euntibus menſtruis aliquando datur occaſio coeundi, ut facilius ſuccedat conceptio, in nonnullis enim caſibus conſulunt Medici, ut Hipp. *in lib. ad mulieres pertinentibus: & maximè primo de morb. mul.* ut fluentibus adhuc menſibus vir, & uxor congrediantur. Dari inſuper & alius caſus poteſt, qui à culpa excuſaret, nempe quando mulier, aut ex ſui natura eſſet nimis arcta, aut reſpectu magnitudinis, & craſſitiei pudendi virilis, tunc enim ei loca ex menſtruo humecta, ac lubrica redduntur, promptiſſimè virile membrum admittere poſſet, quantumcunque aut arcta ipſa ſit, aut vir bene mentulatus exiſtat. Sed circa redditionem & exactionem debiti, tempore menſtrui, vide diſtinctiones allatas à Sum. Ang. *part.* 1. *verb. debitum conjugale, n.* 14. & à Sannazar. *de ſponſ. & matr c.* 3. *art.* 5. *nu.* 56. *& ſeqq.*

Eadem dubia excitari poſſunt circa puerperium, quæ jam circa menſtrua fuerunt excitata, quibus Canoniſtæ eadem reſponſionem ſatisfaciunt. Summa Ang *part.* 1. *verb. debitum conjugale, numer.* 17. Pontius *lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 8. Mihi tamen magis peculiariter de puerperio conſideradum videtur, quia ex puerperio magis profectò imminet infectionis, & ſanitatis periculum ipſis coeuntibus, proli autem fortè nullum, cum neque ulla ſpes ut pluri-
13 mùm eſſe poſſit, ut fluentibus puerperiis mulier concipiat. Quod ſi forte fortuna conciperet, tunc etiam majus periculum & monſtruoſitatis, & infectionis inde proli immineret. Ratio autem eſt, quia, etiamſi nonnullæ mulieres ſanguinem talem, tamque benignum ſortiantur, ut etiam euntibus menſtruis, nihil damni viris cum ipſis congredientibus communicent, tamen puerperium nunquam abſque multa variorum humorum colluvie procedit: & idcirco, ut ex Hippocrate aliàs dixi, multò evidentius imminet periculum mulieri ex puerperii retentione, quàm ex retentione menſtrui: unde cùm ex concubitu immineat mulieri periculum retinendi puerperium, certum eſt majori periculo, ſeſe exponere, exercendo coitum, eunte perperio, quàm euntibus menſtruis. Cum quibus inſuper admonendum, nunquam dari poſſe legitimam cauſam exercendi coitum, tempore puerperi, ut tempore menſtrui. (niſi legitimam dixeris illam, ad evitandam ſcilicet fornicationem, & ſtimulos carnis inhibendos) Quandocunque ego aliquam culpam firment Canoniſtæ incurrere utentem coitu tempore menſtrui, tempore puerperii ſemper, & multò magis erit in culpa. Sed per quodnam tem-
14 pus abſtinere debent conjuges in fluore menſtruorum, per quod item in puerperio? Et quoad menſtrua dicendum, ſervandum eſſe conſuetum tempus particularis fluxus, nempe quouſque à ſanguine mulieres ſint emundatæ nam pleriſque poſt ſanguinis excretionem reſtat cujuſdam materiæ albæ, aut ad inſtar loturæ carnis, quæ, quia in nonnullis nihil impedit conceptionem, & in aliis adeò durat, ut vix unquam omnino mundæ appareant, non prohibere debet conjuges à Veneris uſu. Sed eſt etiam quando uti coitu adhuc fluentibus menſtruis, ſed cùm jam deſinunt, ad conceptionem maximè faciat: & tunc quidem ceſſant omnia tam conjugum, quam prolis naſcituræ periculum, liberato jam utero, à copioſa illa ſanguinis colluvie, nam ejus reliquiæ remanere ſolent ex venarum hiatu, nec quicquam officere ſolent. Sed quoad puerperium, num Veteris Legis præcepto ſtandum eſt; ex quo mulier, ſi peperiſſet maſculum, triginta, ſi fœminam, ſexaginta ſex immunda erat, ut narratur Levit. *cap.* 12. non credo, quia non intuitu hujuſmodi præcepti nunc abſtinendum, ſed ob decentiam, & ob timorem imminentis periculi. Ergo per totum rempus abſtinendum, quo periculum imminet: imminet autem ad ſummum per triginta dies in partu fœminæ in maſculi per viginti: non enim ad quadraginta, aut ſexaginta unquam prorogari puerperii purgationem comperimus, quin pluribus ante vigeſimum ceſſat, & vix fœminis enixis ad triginta aliquid expurgatur notatu dignum: in particularibus autem id obſervandum: ut abſtineamus, quouſque mulieres à puerperii reliquiis mundæ appareant.

Cæterùm dubitatur de muliere prægnante, an 15
excuſentur à redditione debiti: in quo puncto dicendum primò, ſecundùm Canoniſtas, quòd quandocunque rationabilis adeſt, vel adeſſe poteſt timor abortus, tunc prægnans duplici ex capite excuſetur: primò ratione fœtus, quem non debet, nec poteſt abſque gravi peccato hujuſmodi periculo exponere: etiamſi enim conjuges teneantur, ex Juſtitia, debitum invicem reddere, majus tamen debitum juſtitiæ eſt illud, quod tenemur alterum non lædere; cum ergo hic interveniat tam gravis alterius læſio, quippe cùm vita defraudari ex hac debiti redditione prolem contingat, certè abſtinendum ab ea redditione omnino eſt. Secundò, ratione ſui ipſius, nam mulier abortum faciens rationabilem timorem incurrit ſuæ ipſius incolumitatis, cùm ex abortu, maximè ex violenta cauſa patrato, indies videamus muliere periclitari. Jure igitur à Canoniſtis determinatum eſt, conjuges mortaliter peccare, quandocunque tempore prægnantiæ venere utuntur, ſi veriſimilis timor inſit abortus, ut per Summ. Sylveſtr. *verb. debitum conjugale, n* 8. Sanch. *lib.* 9. *de matrim. diſp.* 22. *n.* 1. Tolet. *lib.* 7. *inſtruct. ſacerd. c.* 24. *nu.* 2. aliàs autem nullam in hoc intervenire culpam omnes Canoniſtæ unanimiter firmant, Brunell. *de ſponſ. matrim. concl.* 8. *num.* 13. Sanch. *ubi ſuprà*. Tolet. *loco citato*. Pontius *lib.* 10. *c.* 10. *num.* 7.

Examinanda autem venit hoc loco diſtinctio tradita à Sannazar. *de matrim. c.* 3. *art.* 5. *n.* 69. *& ſeqq.* quæ talis eſt; Aut ſumus, inquit, in primo tempore ipſius prægnantiæ, aut in intermedio, aut in poſtremo. In primo tempore igitur, & in poſtremo (in primo, inquam, & ultimo quadragenario) neque 16
reddere, neque exigere debitum conjuges poſſe credit; in intermediis autem poſſe & reddere, & exigere. Sed notandum primò, conſiderandam eſſe in hoc caſu particularem mulierem naturam; ſunt enim, quæ in principio facile abortiant, aliæ, quæ in principio nunquam, ſed tranſacto tertio, aut quarto menſe, aliæ cum ſeptimum attingunt, aliæ tandem in ultimo quadragenario, tunc ergo dubium non eſt, quod omni ſtudio coitus evitari debet eo tempore, quo mulieres ſunt propenſæ ad abortum, daretur enim facilis abortiendi occaſio. Licebit ergo quibuſdam uti coitu in principio conceptionis, non in medio, aliis in medio, non in fine, aliis fortè, ut his, qui non de facili abortiunt, licebit toto gravidationis tempore indifferenter; unde ſimpliciter loquendo, niſi aliunde timor adſit

raio-

rationabilis; prægnantia neque redditionem, neque exactionem impediet, dummodo ſemper majori cautela utamur in prægnantia, quàm extra prægnantiam.

17 Secundò nota, quòd etiamſi vera eſſet hujus Juriſconſulti opinio, tamen non vacaret maximo ſcrupulo, quia prægnantia in primis quadraginta diebus vix de ſe ullam præbet ſignificationem, nullam verò omnino certitudinem: unde ſequeretur, quod emergente ſæpè ex coitu inter fœcundos conjuges non irrationabili ſuſpicione ſucceſſi conceptus, ſemper à quocunque veneris uſu tenerentur abſtinere, donec ipſe rei exitus certiores illos redderet, conceptum non ſucceſſiſſe, quod non eſt veriſimile.

18 Nota tertiò, à Medicis concedi Veneris uſum mulieribus prægnantibus in extremis menſibus, dicunt enim partum faciliorem reddere. Raſis *lib.* 19. *contin.* Mercat. *lib.* 3. *de ſteril. & prægn. aff. c.* 21. Varand. *lib.* 2. *de morb. mul. c.* 3. Hucher. *de ſteril. lib.* 3. *rubr. de conſervat. concept.* neque in contrarium facit, quod Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. c.* 4. & Mercur. *in lib. tit. la Commare* 1. *c.* 21 ex Ariſtot. *lib.* 8. *hiſt. animal. c.* 4. dicebant, quod ultimus prægnantiæ menſibus concubitus mulieribus ſit prohibendus, quia ex eo fœtus naſcuntur mucco oppleti: præterquam quod enim hoc non eſt ſemper verum, non videtur aliquid damni ob id ſive puerorum, ſive fœminarum ſanitati conciliari poſſe, licet Mercurius timeat; ne ex ipſorum muccorum quantitate ligamenta relaxentur: inanis tamen hic timor eſt: nam magna muccorum quantitate ad hoc eſſet neceſſarium, quæ vix coadunari poſſet, ſpatio bimeſtri. Sed adverte, Ariſtotelem voluiſſe tum demum infantem muccore oppletum exire, cum mulier menſe octavo concumbit, cujus rei cauſa erat peculiariter inveſtiganda. Illud certè conſtat ex Hipp. *in lib. de ſuperfœtat. n.* 7. mulierem prægnantem faciliùs à partu liberari, ſi coitu non utatur, quòd non tam præciſe de poſtremis menſibus accipiendum, ſed de toto prægnantiæ tempore, meliùs enim abſque dubio vires ſervantur, abſtinendo à coitu, quarum fortitude partus facilior ſuccedit.

19 Verumenimverò prægnantibus ex Veneris uſu ultra periculum abortus, de quo cum Medicis etiam Canoniſtæ, aliud quoque, & duplex illud quidem imminet periculum, à Canoniſtis prætermiſſum; unum eſt periculum ſuperfœtandi, aliud verò molam generandi; & de utroque periculo Mercat. *lib.* 3. *de ſteril. & prægn. aff. c.* 21 Mercurial. *lib.* 2. *de morb. mul c.* 4. & Daniel. Sennert. *lib.* 4. *ſuæ pract. part.* 2. *ſect.* 5. *cap.* 6. ſuperfœtationem autem

20 eſſe, & mulieri, & fœtui utrique periculoſam, & iidem Medici poſt Hipp. *lib. de ſuperfœt. num.* 2. cum aliis teſtantur Roderic. à Caſtr. *de nat. mul. lib.* 3. *cap.* 13. & comprobat experientia, de qua idem Sennert. *ibid. ſect.* 4. *c.* 6. unde ad evitandum hoc periculum conſulunt Medici abſtinentiam à coitu. Varand. *lib.* 2. *de aff. mul. cap.* 6. Quod tamen ad hoc periculum attinet, certum eſt, illud eſſe valde remotum, cùm de raro admodum mulieres ſuperfœtent, teſte Ariſt. *lib. de hiſt. animal. c.* 4. neque etiam hujus periculi timor ſemper æqualiter urget, quippe cùm primis quadraginta diebus magis, ſubſequentibus quadragenariis ſemper minùs urgeat: & ſi deſideres ſcire, quanto tempore ut plurimùm periculum ſuperfœtationis immineat; vide ultra præcitatos Auctores, alios, quos adduxi *lib.* 1. *tit.* 3. *quæſt.* 4. & ex Jureconſultis vide Carranz. plura de ea re aſſerentem *lib. de Part. c.* 19. Verùm autem Canoniſtæ vel ex non advertentia, vel ob ſuperfœtationis raritatem, ejus periculi non meminerint, in lectoris eſto liberate determinare.

Aliud, ut dixi, periculum impendet prægnanti ex uſu coitus à molæ procreatione, ut enim aliàs dixi, *citato lib.* 1. *tit. eod. quæſt.* 5. *n.* 12. & *quæſt.* 6. *num.* 9. Mola ut plurimùm in prægnantibus generatur, & hoc quidem & facilius eventu eſt, & frequentius; ſolet autem mola fœtui mirum in modum & matri obeſſe, ut unanimiter omnes Auctores Gynæciorum poſt Hippocr. *in lib. de ſteril. num.* 20. & *in lib. aliis de morb. mul.* tradunt. At neque hoc periculum generationis molæ tam evidens eſt, aut frequens, ut de illo quicquam à Canoniſtis in medium ſit adductum. Sed non quia rarum, idcirco ejus timor irrationabilis exiſtimandus: ſed Canoniſtæ id animadvertentes determinent, an ex hujuſmodi periculi timore conjuges abſtinere à coitu debeant, muliere in utero habente, quod quidem grave eſſet, & idcirco non in omnibus indifferenter id determinare poſſunt? ſed certè in his, quæ aliàs in prægnantia molas geſtaverint, & fœtum expertæ ſint periclitatum ex hoc fuiſſe, aut ſeipſas etiam vitæ aleam ſubiiſſe, non eſſet ab re aliquo modo Veneris uſum in prægnantia diſſuadere, nam Medici quidem, intuitu ſanitatis corporeæ diſſuaderent.

Dubitatur inſuper, an mulier, quæ concipiendo 21 rationabili periculo exponitur moriendo in partu, teneatùr reddere debitum, & Canoniſtæ negativè reſolvunt. Bonacin. *de matrimon. quæſt.* 4. *num* 7. *part.* 1. Sed hoc difficultate non caret, quia cùm mulier concipere non poſſit abſque proprii ſeminis concurſu, & debitum reddi poſſit abſque proprii ſeminis emiſſione, certum eſt ex redditione debiti abſque eo, quod mulier ſemen emittat, nullum illi imminere periculum; at ceſſante periculo mulier tenebitur reddere, maximè ſi in ejus poteſtate ſit abſtinere à ſeminis effuſione, & ab omni motione ipſius, quia quandocunque ſemen jam ad motionem properaret, non eſt omnino clarum, an poſſit mulier illud retinere. Illud ergò à Canoniſtis deter- 22 minandum propono, an concurrente prædicto conceptionis periculo, & mortis in ipſo partu, mulier poſſit proprii ſeminis emiſſionem impedire, aut concurſum ſaltem proprii cum ſemine viri, ad hoc ut conceptio non ſuccedat; nam non ſolùm, ut ſuccedat conceptio, requiritur utrumque ſemen, ſed etiam, ut ſimul effundantur, aut unum non multò poſt aliud. Itaque videndum, an fœmina licitè vel ſollicitet, vel remoretur proprii ſeminis effuſionem, ne ſequatur conceptio, & maximè ſi excitata jam fuerit ad expulſionem, an poſſit ſeſe cohibere, & omnino ſemen retinere; aut an poſſit aliquo alio actu poſitivo conari, ut conceptio impediatur, veluti multum ſe exagitando, ac corpus retrahendo in coitu, vel naturalem modum concubendi mutando, vel ſe retrahendo viro ſeminante, ita ut ſemen, licet extrà non effundatur, ad uteri tamen interna non perveniat, aut aliquid aliud ſimile agendo, quæ quidem determinare meum non eſt.

Præterea dubitare occurrit de lactante, an excu- 23 ſetur à redditione debiti, & negativam partem tenent communiter Canoniſtæ. Sanch. *de matrimon. diſp.* 22. *lib.* 9. *n.* 14. Pont. *ibid. lib.* 10. *c.* 14. *n.* 9. Animadvertendum tamen hic, ex Veneris uſu in lactante muliere, duplex imminere periculum lactenti puero. Unum eſt provocatio menſtruorum, ex qua ipſum lac deterius multò evadit, ita ut videmus in iis, quæ cùm lactant, menſtruantur, puellos eo tempore notabiliter male habere, & in pleroſque morbos labi. Secundum periculum eſt imprægnatio, cujus cauſa multo evidentiùs pueri læduntur, ex ea enim in dies experimur (quod Canoniſtæ maximè debent) eos aut valetudinariam vitam in poſterum agere, aut morbis difficilibus conflictari, aut in ipſis debitum augmentum corpuſculorum impediri, aut etiam denique vitam obire; quod non infrequens eſſe conſtat, ut exigua ejus rei ratio ſit habenda. Quin & ipſi conceptui malè proſpicitur, ut percurtit Avic. 3. *primi, doctr.* 1. *c.* 2. cùm enim neceſse habeat fœtus puriori ſanguinis materni parte ad ſui alimoniam, fit, ut lac ex deterrimo, qui relinquitur, ſanguine conficiatur, unde lactens puer peſſimè nutritus, in eos morbos, in eaque diſcrimina incurrat, de quibus jam diximus. At quia lactens puer ad mammas plurimùm attrahit ſanguinem, fit ut parva, & magis impuri ſanguinis portio ad fœtum alendum tranſmittatur, & ſic uterque ſummo, ac evidenti periculo ſubiicitur: & quotidiana quidem expe-

experientia conſtat, lactantes, quæ concipiunt præcipuè intra primum annum, niſi à lactatione deſiſtant, conceptus geſtare debiliores, & minimè vitales: quibus ex cauſis non abſque ratione jubent Medici, ut toto lactationis tempore nutrices à coitu abſtineant. Mercat. *lib. 4. de morbis mul. cap. 15.* Roder. à Caſtr. *de nat. mul. lib. 4. c. 13.* Dan. Sennert. *lib. 4. pract. de infant. cur. part. 1. c. 1.* Et licèt dici poſſit, quòd quandocunque lactans mulier in ventre habere ſe ſentit, facile illi ſit nutricem reperire quæ puerum lactet, & ſic utriuſque pueri indemnitati facile ſit conſulere: tamen videndum, an hoc habeat locum in pauperculis, & in nonnullis aliis, quarum pueri nequaquam alienas mammas ſurgere volunt, hos enim à periculo eximere eſt impoſſibile. Verùm licèt hæc per Canoniſtas fortè non modo ſufficienter excuſare lactantem mulierem exiſtimarentur, ſed etiam prohibere à debiti redditione, haberent tamen locum, ubi tale aliquod rationabile periculum timeretur, & quandocunque etiam mulier in coitu ſemen emitteret: at poteſt mulier, ut aliàs diximus, debito ſatisfacere abſque proprii ſeminis emiſſione, & ſic ceſſabit omne conceptionis periculum, imò etiam & illud, quòd timetur de lactis deteriore conditione, & turbatione ex ſeminis profuſione, & tamen ubi vir frequenter debitum exigeret, non caret ea res periculo, de neceſſitate enim lactans mulier frequenter à viro cognita aliquando irritabitur ad ſeminis emiſſionem, unde utrumque periculum manifeſtè adaugebitur. Itaque non inconveniens dixerim determinare, ut viri à frequenti exactione abſtinere debeant, & mulieres ad frequentem redditionem non teneantur.

SUMMARIUM.

1 *Conjuges nunquam ſub pœna peccati tenentur ad debitum exigendum, niſi in nonnullis caſibus.*
2 *Conjuges prohibentur interdum debitum exigere.*
3 *Sanus conjux an exigere poſſit a conjuge non ſana mentis.*
4 *Sanus conjux tenetur leproſo reddere debitum, etiamſi proles naſcitura ſit infecta.*
5 *Ebrio conjugi an ſanus teneatur reddere debitum.*
6 *Menſtruata an poſſit debitum exigere.*
7 *Menſtruis fluentibus mulieres ad Venerem excitantur.*
8 *Vir an exigere debitum poſſit à menſtruata.*
9 *Vir an exigere poſſit ab uxore, qua certo graviditationis tempore abortit.*
10 *Vir an exigere poſſit debitum ab uxore, qua ſemper mortuos parit.*
11 *Vir an exigere poſſit debitum ab uxore qua ſemper gemellas parit.*
12 *Mulier an exigere ita debitum poſſit, ut ſola ſemen emittat, viro non ſeminante.*
13 *Arrigentes ſed ſemen non emittentes, non poſſunt matrimonium contrahere.*
14 *Mulier lactans an poſſit debitum exigere.*
15 *Conjuges an poſſint ex ſola cauſa ſanitatis debitum exigere.*

QUÆSTIO IV.

De his, quæ vel alterum, vel utrumque conjugem prohibent exigere.

1 Licèt conjuges nunquam obligentur ſub pœna lethalis peccati, imò vero neque venialis, debitum exigere, niſi in uno, aut altero caſu, de quibus Canoniſtæ. Sum. Angelica *part. 1. verb. debitum conjugale, num. 16. & ſeq* Coninc. *de ſacram. diſput. 34 dub. 2. num. 13.* Pont. *de matrim. lib. 10. c. 2. num 2.* Alphonſ. Vivald. *in candel. aur. par. 1. tit. 17. rubr. de red. deb. conjug. nu. 7.* Sanchez *de matrim. lib. 9. diſput. 2. num. 2.* tamen ſub pœna mortalis peccati inter-
2 dum prohibetur exigere: & univerſaliter id habet locum, quandocunque coitus redundare poteſt in evidens ac notabile detrimentum aut ſalutis ipſius exigentis, aut conjugis reddentis, aut etiam fœtus in utero exiſtentis, aut pueri lactentis. Tunc enim quemadmodum licitè excuſantur à redditione, ſic videntur prohiberi ab exactione. Sannaz. *de matrimon. c. 3. art. 5. num. 73.* Coninc. *ubi ſupra. dub. 3. num. 20.* quod quidem maxima cum ratione videtur determinatum: nam ſi licet negare conjugi quod illi ex Juſtitia debetur, ſi hoc in detrimentum propriæ ſalutis emanare poſſit, quantò magis debet quis jure ſuo non uti, ſi hoc in detrimentum propriæ ſalutis futurum ſit? Sunt tamen peculiares aliqui caſus, qui dubitandi anſam in hoc ſubminiſtrare poſſunt, ſit enim interdum, ut etiam alter conjugum non poſſit exigere, non idcirco, ſi exigat, poſſit ab altero debitum negari.

Primò igitur dubitari poteſt, an ſanus conjux 3
exigere poſſit debitum à conjuge non ſanæ mentis. Ratio dubitandi eſt, quia nonnulli Canoniſtæ voluerunt, non eſſe inter conjuges licitam copulam conjugalem, ubi uterque ſi non ſanæ mentis, ob periculum, quod proli imminere poteſt, ne ita naſcatur, ut ſuo tempore nullo rationis uſu dotetur, Coninc. *de ſacram. diſp. 34. dub 9. n. 79.* Pont. *de matrim. lib. 10. c. 14. num. 10.* cùm tamen exiſtimem, hic intervenire culpam ex malò opere, quemadmodum neque meritum ex bono, cùm amentes utriuſque ſint incapaces. Idem autem periculum quod ajunt imminere ex utriuſque amentia, imminet quoque ex amentia alterutrius: unde bene, ut credo, Pontius *lib. 10 de matrim. c. 14. nu. 10.* abſolutè negat, tempore amentiæ eſſe reddendum debitum: & prudenter id quidem, nam ſecuri nequaquam eſſe poſſumus, an naſcitura proles magis ſano, quàm infirmò conjugi in valetudine ſimilis futura ſit: quinimò contra juſtus timor, & irrationabilis irrepit potiùs contrarii eventus, nempe ut morboſo ſimilior ſit futura, quia plerumque parentes morboſi, nempe altero ex parentibus exiſtente morboſo, potiùs morboſam prolem generare ſibi ſimilem, quàm ſani ſanam & ſibi ſimilem conſueverunt, ubi morboſo ſanus copulatur, ut ex Hippocratis auctoritate patet *in lib. de genit. & alibi*, quod quidem maximè habet locum in ægritudinibus cerebri, quæ omnes, cùm inſignes fuerint, ſolent eſſe hæreditariæ. At vero ſi leproſo conjugi tenetur ſanus reddere debitum, etiamſi adſit notabile periculum prolem eo morbo naſcituram infectam, Brunel. *de ſponſ. & matr. concl. 8. n. 8.* Sanch. *lib. 9. de matrim. diſp. 24. n. 25.* quia melius eſt proli, ut dicunt, eſſe aliquo modo ſic infectæ, quam non eſſe, videretur par ratio militare in hoc caſu, cùm tamen alia ex parte contrarium ſentiant Canoniſtæ, ut dixi, qui huic dubio ſatisfaciant. Quorum tamen nonnulli, ut Sum. Silveſtr. *part. verb. debitum conjug. n. 2.* volunt, omnino eſſe neceſſarium reddere debitum conjugi fatuo, vel dementi, ſi id abſque proprie perſonæ periculo fieri poſſit. Mihi ſatis ſit innuiſſe, periculum non tantùm imminere ex utriuſ- 4
que conjugis amentia, ſed etiam ex alterutrius tantùm. Illud verò certum eſt, quod ſi Canoniſtarum ſententia habet locum in amentia, habebit etiam locum in pleriſque aliis morbis, qui à parentibus in filios emanare ſolent, ut Epilepſia eſt, Phthiſis, Hectica, & alii, unde non carebit hæc ſententia multis difficultatibus, niſi quid fortè in amentia peculiariter operetur privatio uſus rationis, vix enim homo naſci dici poteſt, qui ſic naſcitur, ut nunquam debitò tempore ratione uti poſſit.

Idem dubium intervenire poteſt de conjuge e- 5
brio, cùm idem etiam immineat periculum, ne proles fatua, vel amens oriatur: præterquam quòd urget etiam aliud periculum, ne ſcilicet ebrius conjnux in ipſo matrimoniali actu in mille abſurda incidat, quæ ebrietas luxuriæ aſſociata dictare poteſt: nam cùm ebrius ſui juris non ſit, ubi Veneris ardore incaluerit, omnia ſibi licere credit, in omnia impetum facit, unde bene Juvenal. *ſat. 6.*

—— *Quid enim Venus ebria curat?*
Inguinis, & capitis quæ ſint diſcrimina neſcit?

Vide-

Videretur ergò à Canoniſtis decidendum, num ob prolis periculum, aut etiam, ne occaſionem graviter peccandi facilè præſtet, poſſit ſanus conjunx ab ebrio debitum exigere, aut num teneatur reddere, cùm ebrius exigens non poſſit dici opportunè exigere, quia non eſt ſui juris, neque opportunitatem novit, neque periculum, quod ſibi metipſi ex Veneris uſu inſtat, cùm Medici omnes uno ore hortentur, vitandas eſſe ebrietates, cùm quis coitu uti deſtinavit, periculoſæ enim admodum, ne Apoplexiam, aut alium quempiam gravem excitent affectum. Raſis 24. *contin. c.* 1. Advertendum autem, diſtingui quidem ebrium ab ebrioſo, ut aliàs dixi, *lib.* 2. *tit.* 1. *q.* 11. *n.* 24. ſed etiam ebrioſo coitum eſſe noxium, & prolem ex ipſo ſuſceptam, ut plurimùm imbecillem eſſe, ac morbis obnoxiam patet: ſed an hæc impedimento ſint, quoad debiti redditionem, ii, ad quos ſpectat, determinabunt.

6 De menſtruata muliere dubitatum eſt, an poſſit exigere debitum, nam aliqui putarunt, eam poſſe. Sannazar. *de matrim. c.* 3. *art.* 5. *n.* 68. Sanch. *ubi aliàs, diſp.* 21. *nu.* 4. contra ſentientibus aliis, ut Sum. Silveſt. *verb. debitum conjug. n.* 8. *in fin.* & Ledeſm. apud eundem Sanch. *ibid.* qui voluerunt, mulierem mortaliter peccare, ſi, menſtruis fluentibus, debitum exegerit. Ratio horum Canoniſtarum eſt, quia cùm mulier tum temporis non adeò acutis carnis ſtimulis, ut aliàs, agitetur, & poſſit ob id facilè prurienti luxuriæ reſiſtere, non debet ipſa ſeipſam ad Venerem irritare, maximè cum fluentibus menſtruis conceptio plerumque non fiat. Sed hæc horum Doctorum ratio inanis ac falſa eſt, oſtenduntque ſe parum in his expertos quippe cùm plerumque mulieres ſoleant maximè menſtruis fluentibus in Venerem accendi. Avic. *lib.* 9. *de animal. c.* 1. quod etiam habet æquivalentem cauſam, excalfiunt enim
7 loca à confluente ad eam partem ſanguine, unde Veneris ſtimulus augetur: imò ſi adnotaſſent hoc in brutis, non tam facilè hæc protuliſſent: Bruta enim tum demum incipiunt in Venerem excitari, cùm menſtrua, aut quid ſimile patiuntur, hoc enim pacto brutorum fœminas ad marium deſiderium, & conjunctionem irritari natura voluit, nam aliàs non facilè paterentur ſe iniri, ut patet extra prædictum tempus. Si ergo, ſecundùm communiorem opinionem, mulier abſque ullo peccato poteſt debitum exigere tempore menſtrui, certe etiamſi aliqua culpa in hoc interveniret, tunc maximè excuſaretur, ſi exigeret, & matrimonio ad compeſcendos carnis ſtimulos uteretur, quos tunc acutiores, & moleſtiores experitur, quàm alio quoque tem-
8 pore. Contrà autem vir non videretur ullo modo excuſari, ſi exigeret, debitum à menſtruata, imò potiùs culpari, cum non ſolùm ex hujuſmodi exactione pleraque illi mala immineant, de quibus quæſtione ſuperiori, ſed etiam quia ipſa mulieris coinquinatio ex menſtruis deberet ipſum magis alienum à Veneris uſu efficere, & potiùs in eo carnis ſtimulos obtundere, quàm acutiores reddere An non brutis ipſis nauſeam moveret procedens à fœminarum uteris colluvies? Conſideranda ergo & hæc cum iis ſunt, quæ jam prædicta quæſtione commemoravimus.

9 Prætereà dubitari poteſt, an vir exigere poſſit debitum ab uxore, quæ certo gravidationis tempore abortit, aut ab ea, quæ ſemper mortuos parit. Non quæritur autem hic, an exigere poſſit ab hac ipſa uxore tempore prægnantiæ, ſed extra prægnantiam. Nec dubitatur de hoc immeritò, quippe cùm mulier abortum faciens, aut mortuum fœtum pariens ſemper rationabili, & evidendi periculo vitæ ſubiiciatur. Quibus adde periculum ipſius fœtus, qui in his, quæ ſæpe abortiunt, plerumque aut non vivus, aut non vitalis editur: & ſic ipſi fœtui periculum imminet amiſſionis vitæ temporalis, & ſpiritualis. Videant ergo Canoniſtæ, an ſatius videatur determinare, quòd vir cognoſcens hæc omnia matris, & fœtùs pericula, non poſſit abſque gravi culpa debitum exigere, & ſi exigat, quòd poſſit mulier licitè excuſari, ut non reddat, quod non eſt dubium: licet enim negari petenti conjugi debiti redditionem, quandocunque propriæ vitæ rationabiliter timetur, ut in hoc caſu jam ſuperiùs firmatum eſt. Sed quoad abortum primò dicendum videtur, dupliciter mulierem ex abortu affici poſſe, uno modo, quando facilè liberatur ab ejus noxa, & expeditè tolerat ejus ſymptomatis moleſtiam, quemadmodum evenire interdum dixi, *lib.* 1. *tit.* 4. *q.* 4. *n.* 106. quibuſdam mulieribus, quæ non magis ex abortu afficiuntur, quàm ex ſimplici menſtruorum fluxu, & vidi jam præteritis annis mulierem duodecies abortum feciſſe, quinto ſemper, aut ſexto menſe, aliamque quinquies ſupra vigeſies ſecundo, aut tertio, quarum neutra quicquam notatu dignum patiebatur, niſi poſterior poſterioribus abortibus: in quibus licèt malè admodum ſe habuerit, ſana tandem evaſio. Alio modo, quando ex abortu manifeſtum vitæ periculum ſubeunt, ac peſſimè ſe habent. An igitur poſſet in priori dici, non ſic illicitum eſſe exigere, ut in poſteriori? nam in priori ſperandum eſt, ut aliàs, mulierem in magno negotio incolumem futuram, licèt hoc de neceſſitate ſequi neceſſe non ſit: corporis enim ſtatus indies variatur, & ab extrinſeco, & intrinſeco plura indies emergunt, quæ periculo anſam præbere poſſunt. In poſteriori autem contrà, timendum enim, ne in futurum mulier ex abortu pejus ſe habitura ſit, quàm prægreſſo tempore: quò magis namque morbus reverſionem facit, eò magis invaleſcens magis naturam labefactat.

Aliter autem decidendum forte eſſet circa exactionem debiti ab uxore, quæ ſemper mortuos pareret, ſive juſti temporis fœtus exiſtant, ſive ſaltem provectiores, ut ſeptimeſtres vel octimeſtres: abſolutè enim dicendum videtur, quòd ſtante rationabili, & evidenti mulieri periculo, vir omnino teneatur ab exactione abſtinere, & mulierem ipſam teneri, ſtante eodem periculo, non reddere: nam & maritus, & uxor, aut exigendo, aut reddendo, videntur aut in ſeipſos, aut in alium graviter peccare, exponendo ſe periculo tamen evidenti. Moderanda tamen hæc ſunt, his non obſtantibus, maximè quoad virum, quia vir poteſt debitum exigere, & venere uti, abſque eo, quòd mulier ſemen, emittat, & ſic non emittente muliere, conceptio non ſequitur, & ceſſat abortus omne & vitæ periculum, quod abſque dubio adaugetur, ſi fœmina concurrat in emiſſione ſeminis cum viro, unde ex hoc erit magis prohibita exactio mulieri quàm viro. Quæ tamen (veluti cætera omnia, quæcunque & hic, & alibi dixi, aut dicturus ſum ad Canoniſtas pertinentia) ad eorundem Canoniſtarum mentem ſunt redigenda, ac moderanda. Illud certum eſt, quod cum matrimonium ex ea cauſa, quod mulier ſemper pariat mortuos, non irritetur. Sanch. *lib.* 7. *de matrimon. diſp.* 93. *nu.* 26. licebit conjugibus matrimonio uti, quia poteſt id non ſemper eodem modo evenire: unde cùm hoc impedimentum non ſit, aut poſſit non eſſe perpetuum, non impediet uſum matrimonii. Sanchez. *ibid.* 10

Occurrere poſſet inſuper dubium circa eam, quæ ſemper gemellos pareret: cùm enim in hoc quoque caſu duplex immineat periculum, & ipſius mulieris, quæ geminos pariendo vitæ diſcrimini exponitur, ut dixi aliàs *lib.* 1. *tit.* 2. *q.* 7. *nu.* 14. & ipſorum fœtuum, quia difficillimè ſervantur. Avic. 21. 3. *tract.* 1. *c.* 17. ex quo dixi aliàs, *ubi ſuprà q.* 8. *nu.* 9. non videretur licitè vir poſſe exigere debitum, & multò minùs fœmina. Sed hoc dubium leve eſt, & ſecus quam ſuperiora reſolvendum: præterquam quod enim non ſequitur de neceſſitate, ut quæ bis, aut ter geminos pepererit, ſemper in poſterum gemellos parere debeat: dato etiam, quod de neceſſitate, id ſequeretur; tamen dicendum, quoad matrem, periculum, cui illa exponitur, neque tamen evidens, neque tale eſſe, ut ex illo mulieres fecundùm plurimum periclitentur; nam potiùs ut plurimum ſervantur. Quoad fœtus autem dicendum; meliùs abſque dubio illis eſſe aliquo, quàm nullo modo eſſe; itaque non videtur hæc cauſa ſufficiens 11

ad

ad impediendam debiti exactionem alterutri ex conjugibus.

12 Præterea dubitari poteſt, an mulier exigere poſſit debitum à viro, qui aut volens, aut non potens ſemen emittere, coitu tamen uteretur, ut ſuam ipſius cupiditatem mulier expleret. Sed de viro, qui volens pollutionem remoratur, videbimus intrà quæſtione ſequenti, cum quæremus, an vir poſſit inchoatum coitum non abſolvere. De viro autem, qui non poteſt ſemen emittere, jure dubitatur: non enim ambigendum eſt, ex tali coitu nunquam ſequi poſſe conceptionem, coitumque hoc modo irritum eſſe, & ſola voluptatis cauſa exerceri: at coitus ſola voluptatis cauſa factus peccatum ſaltem veniale inducit, *ut ſuprà*, ex Canoniſtarum decreto dixi; ad quos licèt hujus dubii deciſio, non ad Medicum ſpectet, illud addere non deſiſtam, quod ſi verum eſt hujuſmodi viros arrigentes, ſed ſemen non emittentes inter frigidos connumerandos, non poſſe contrahere matrimonium, ut probat Sannazar. *de ma-*

13 *trim. c.3. art.4. à n.11. ad ſeqq.* verum etiam erit, eos non poſſe matrimonio uti. An fortè diſtinguendum dicendumque virum, vel ante contractum matrimonium fuiſſe hoc modo affectum, nempè frigidum, vel poſt contractum ex valetudine talem evaſiſſe? Fortaſſis enim in primo caſu quemadmodum matrimonium non tenet, ſic non licebit matrimonio uti, in ſecundo contrà: ſed hæc iis, ad quos pertinent, decidenda remittantur. Illud dubium facit, cur fœmina ſemen non potente emittere, vir tamen coitu uti poſſit, & matrimonium teneant: contrà verò viro non potente emittere, coitus ſit illicitus, & matrimonium non teneat, cùm in noſtra ſententia etiam fœmineum ſemen ut maſculeum, requiratur ad conceptionem? In utroque certè caſu licet ſuccedere non poſſit conceptio, poſſunt intendi, & haberi duo alii matrimonii fines, nempe & debiti ſolutio, & fornicationis remedium. Si ergo ad primum finem, nempe ad procreationem filiorum non facit hic matrimonii uſus, poteſt aliis duobus ſuppleri, non minùs, quàm poſſit, ubi alia quacunque ex cauſa omnis ſpes habendæ prolis ſit irrita, ut in matrimonio evenit inter decrepitos contracto.

14 De lactante muliere jam locuti ſumus in ſuperiori quæſtione, quomodo & quantum excuſetur à debiti redditione; modò dubitari poſt, an ipſa lactans mulier debitum poſſit exigere. Videtur autem eaſdem cauſas; quæ lactantem excuſant à redditione, prohibere eandem ab exactione. Relictis tamen his, quæ ad Canoniſtas pertinent, dicam id, quod conſiderare ſpectat ad Medicum; nempe quòd licèt, ut aliàs dixi, non ſimplex, ſed duplex, imò etiam triplex periculum immineat ex coitu lactantis, in lactentis pueri damnum, & in conceptus etiam, ſi quis ſequatur, tamen hæc habent locum in coitu frequentato, & ubi timetur facilis conceptio. Itaque cùm ex rariori coitu ſanguis lactantis non ita turbetur, & niſi ſequatur conceptio, (quæ tamen non eſt ſemper æqualiter timenda) eſſent etiam omnia commemorata damna, dicendum, non eſſe omnino prohibendam lactantem mulierem ab exactione debiti de rarò facta, ſi modò acutiores carnis ſtimulos experiatur; & ratio eſt, quia majus expectandum damnum & lactenti puero, & ipſi mulieri ex abſtinentia, quàm ex uſu coitus, ubi mulier illum vehementer appetat; frequentem tamen exactionem ſemper eſſe noxiam dicendum, ob rationes, de quibus aliàs.

15 Dubitatur denique, an conjuges exigere poſſint debitum ex ſola ſanitatis cauſa. Ratio dubitandi eſt, quia copula matrimonialis ad hunc finem non eſt inſtituta; abutuntur ergo conjuges matrimonio, non diligentes ejus uſum ad aliquem ex illis finibus ad quos eſt ordinatum. Præterea Venus ſemper nocua eſt, neque veritatem habet, unquam ad ſanitatem, vel ad alicujus morbi revelationem ex uſu eſſe, per ea; quæ adduxi *lib. ſuperiori*, *tit. 1. quæſt. 5. nu. 6.* Non ſolùm ego debet prohiberi Veneris uſus ad hunc finem conjugatis, quia matrimonium non exercetur hoc modo ad aliquem ex inſtitutis finibus, ſed etiam quia ſanitati obeſt, & inaniter procuramus per eum ſanitati conſulere. Dicendum tamen, ſecundùm Canoniſtas, nullam habere culpam exigere debitum cauſa ſanitatis, Sum. Ang. *part. 1. verb. debitum conjg. n. 24.* tametſi veriorem opinionem eſſe credat, quæ hoc veniale peccatum eſſe exiſtimat, quam ſequitur etiam Sum. Silveſtr. *verb. debitum conjug. n. 13.* Sanch. *de matrim. lib. 9. diſp. 10. n. 3.* Coninc. *de ſacram. diſp. 34. dub. 1. num. 12. tom. 2.* & licèt Sanchez addat, hoc verum eſſe, quando aliud medium aptum ad tuendam præſentem ſanitatem, aut admiſſam recuperandam non reperitur, tamen cùm hoc medium non ſit illicitum, fiatque abſque vitæ diſpendio, & faciliùs executioni demandetur, quàm quæcunque alia à Medicis præſcribenda, fortè etiam ſuppetentibus aliis mediis, non erit culpa hoc remedio ad ſanitatem uti, quia ſemper, ſaltem implicitè, intendi poteſt aliquis ex illis finibus in matrimonio intendendis. Secundùm Medicorum autem communiorem opinionem dicendum, Veneris uſum nonnullis morbis auxilio eſſe, & ſanitati etiam cuſtodiendæ proficere, ut probavi *loco cit. 4. & ſeqq.*

SUMMARIUM.

1 *Conjugi leproſo ſanus an teneatur reddere.*
2 *Text. in cap. Quoniam de conjug. lepros. de quanam lepra loquatur.*
3 *Cuinam ex conjugibus certius immineat infectionis periculum ab altero.*
4 *Vir gonorrhœa laborans an poſſit debitum exigere.*
5 *Gonorrhœa duplex.*
6 *Sanus conjunx an teneatur reddere infirmo exigenti, cui venus futura eſt maximè noxia.*
7 *Sani conjuges an teneantur invicem reddere, ſi ex coitu notabilem morbum ſoleant incurrere.*
8 *Conjugi ſatyriaſi, aut conſimili morbo laboranti an ſit reddendum debitum.*
9 *Mulier an teneatur reddere viro, qui nimis craſſo aut longo pene dotetur, & num. ſeq.*
11 *Uxori imperforatæ, an teneatur vir reddere debitum.*

QUÆSTIO V.

De his, quæ conjuges à redditione debiti excuſant, ex parte alterius.

PRimo loco offertur diu agitata inter Canoniſtas 1
quæſtio, an nimirum ſanus conjunx teneatur reddere debitum conjugi leproſo, extatque circa hoc præceptum, *in cap. Quoniam, de coniug. lepr.* jubens eſſe reddendum; cùm tamen alia ex parte certum ſit, neminem teneri cum propriæ ſalutis periculo, aut notabili ſanitatis detrimento debito ſatisfacere, ut ſuperioribus quæſtionibus ex Canoniſtarum auctoritate dictum eſt; at ex lepra promptiſſimè infici poteſt ſanus conjunx à leproſo; unde non modò ſummum imminet ſanitatis detrimentum, ſed etiam manifeſtum vitæ periculum, quia lepra cancer univerſalis eſt ipſum corpus depaſcens, ultra indicibile, quod ſecum affert, tædium, & inenarrabilem moleſtiam, qua homines affligit, & abominabilem turpitudinem cæteris hominibus odioſam. Itaque ex his moti aliqui DD. in ea re decidenda judicarunt diſtinguendum eſſe, ac tum demum teneri ſanum conjugem voluerunt reddere debitum, cùm lepra non eſt contagioſa; ubi verò Medicorum judicio contagioſa ſit, & ſano immineat infectionis periculum, non teneri. Summa Silveſtrina, *verbo, debitum coniug. num. 1. part. 1.* Tolet. *Inſtruct. Sacerd. lib. 6. cap. 24. num. 3.* Coninc. *de Sacrament. diſput. 34. dub. 2. numer. 22. tom. 2.* Bonacin. *de matrimon. quæſt. 4. numer. 8. part. 1.* quam ſententiam facit DD. communem Barboſ. *in Collect. Doctor. in lib. 4. Decret. tit. 8. c. 2. numer. 2.* & videndi allegati ibi per eum.

Noto tamen ego in textu, Pontificem in primo 2
capite loqui de lepra contagioſa, cùm dicat, tali morbo

morbo affectos ſolere ejici ab hominum ſocietate, quod quemadmodum ob ſolùm contagium fit, ita de lepra non contagioſa non verificatur. Mox autem in ſecundo capite præcipit, conjugi leproſo, exigenti debitum, eſſe reddendum: unde apparet, Pontificem de eodem morbo loqui, de quo locutus fuerat in precedenti. Verumenimverò ſubſequentia illa verba, nempe, *ſeu alia gravi infirmitate detenta*, id videntur importare, ut textus ibi non loquatur de lepra, reſpiciendo contagium, vel in reſpectu contagii, ſed reſpiciendo gravitatem ipſius morbi: non ſolum enim lepra, ſed in quacunque alia gravi infirmitate voluit illud præceptum habere locum, hoc eſt, ut conjuges ob gravem infirmitatem ſe invicem non deſerant, aut dimittant, quin etiam ut alter alteri exigenti teneatur ſolvere debitum: ſed ad hoc videri poſſunt, quæ attuli *lib. 3. q. 6. num. 15. & ſeqq.* ubi etiam licet videre, quæ addidi de morbo Gallico, qui & ob ſymptomatum ſimilitudinem & gravitatem, & ob contagium, videtur lepræ natura convenire; quod & Card. *in lib. Hipp. de Alim. text. 26.* dicebat. Imò non defuerunt, qui nonnullos Gallico morbo affectos Antiquorum Elephantiaſi infici cenſerent, quæ unus idemque morbus cum lepra peſſima, & conſummata eſt, & idcirco Gallicum morbum novum non eſſe crediderunt, Langius *lib. 1. epiſt. 42.* & Valleſ. *in 4. Epidem. text. 1.* ubi loci in quibuſdam ægrotantibus obſervata videntur omnia ſymptomata, quæ Gallico morbo ſunt familiaria, & ex quibus ejus eſſentiam, & naturam aſſequi ſolemus: licèt ſupra citatæ opinioni, nempe quòd Elephantiaſis ſit idem quod morbus Gallicus, ex Leoniceni auctoritate contrarietur Fracaſtor. *lib. 2. de contag. c. 13.* per totum, ubi ad id multas quoque adducit rationes, quanquam & ipſe *lib. 1. Syphilidis*, partim conveniat cum illis, qui morbum Gallicum novum non eſſe cenſuerunt, ſed aliàs viſum, ut patet in ſeqq. carminibus,

De genere hoc eſt dira lues, quæ nuper in auras
Exiit & tandem ſeſe caligine ab atra
Exemit, duroſque ortus, & vincula rupit.
Quam tamen (æternum quoniam dilabitur ævum)
Non ſemel in terris viſam, ſed ſæpe fuiſſe
Ducendum eſt, quamquam nobis nec nomine nota
Hactenus illa fuit, quoniam longæva vetuſtas
Cuncta ſitu involvens & res, & nomina delet,
Nec monumenta patrum ſeri videre nepotes.

Sed quicquid ſit de hoc, ne de nova ea, quæ loco citato retuli, hic repetere cogar, cùm jam ad eum Lectorem remiſerim, iis, quæ inibi dicta ſunt, ſubſequentia addere libet, quæ utrique etiam loco in-
3 ſervire poſſunt. Videndum ergo eſt, cuinam ex conjugibus certius, aut majus immineat infectionis periculum, virone ab uxore, an uxori à viro, ex contagioſo morbo, qualiſcunque tandem ſit. Summa Silveſtrina *part. 1. verb. debitum conjug. n. 2.* ex Medicorum auctoritate, Sanchez. *de matrimon. diſput. 24. nu. 19.* ex Canoniſtis voluit certius periculum infectionis imminere viro à muliere lepra, aut alio contagioſo morbo infecta. Sed cùm Medicorum opinio ea ſit, de qua teſtatur Foreſt. *lib. 32. obſerv. 1. in Schol.* corpora, quæ molliorem carnem ſortiuntur, promptius contagium excipere, quàm quæ ſolidiorem habent, certè mulier, quæ molliorem habet carnem, promptiùs inficietur quàm vir. Neque ob hanc tantummodò cauſam mulier facilius à viro inficitur, ſed etiam, quia ipſa à viro excipit materiam ſeminalem corruptam, & contagio infectam in proprium uterum, ubi etiam per aliquod ſpatium commoratur. At vir nihil recipit ab ipſa muliere ſed tantummodo ſe cum illa commiſcendo, per contactum, ac illum quidem nonniſi multoties repetitum, plerumque inficitur, quin facilè emundando ſe ab ea infectione ſe liberat, quod non tam facilè evenit, de muliere in cujus utero hærent interdum, ac ſæpiſſimè infecti ſeminis virilis reliquiæ, quæ ab ipſius calore, & humiditate fotæ, facilè contagium excitare poſſunt: cumque mulier non modo ſecundum totum, ſed ſecundum, genitales maximè partes, multò humidior ſit quàm vir certè impreſſionem faciliùs excipiet à viro. Simpliciter ergo loquendo, dataque paritate, ex ſua natura mulier promptius à viro inficitur, quàm è contrà, licèt contracta infectione difficiliùs ſe liberare poſſit vir, quàm mulier, ob id, quòd non ut mulier per uterum poſſit ſanguinem à corruptis, & venenoſis humoribus ſingulis menſibus expurgare: tametſi mulieres peſſimè; à morbo Gallico exceptas, nec minùs quàm viros difficulter ab eo ſe vindicare, comperiamus. Sed profectò in hac re decidenda temperamenta, & ætates ſunt etiam conſiderandæ. Tenella juvencula à ſeniori viro facillimè inficietur, difficillimè ſenior vir à muliere juniore. Junior item vir, ut puber, à ſeniori muliere facilè contagium contrahet, difficulter ſenior mulier à pubeſcente mare, & ſic de ſingulis: idemque de temperamentis ſtatuendum, & de corporum ipſorum habitu, & textura. Sed aliud addunt Canoniſtæ, quod omnino à rei veritate abeſt, circa debiti redditionem à ſano conjuge facienda leproſo conjugi, nempe quòd non ita eſt periculum infectionis in reddendo debito; ſicut in cohabitando. In Summa Ang. *part. 1. verb. conjug. num. 4.* & Summa Silveſtr. *part. 1. verbo, debitum conjugale, num. 1.* & alii, quod tamen nequaquam verum eſt: nullus enim actus, ſive contactus promptiùs, ac evidentiùs inficere poteſt; quàm Veneris uſus, qui non ſolùm timeri debet, ubi ipſa mulier lepra laborat, ſed etiam, ubi abſque eo, quòd lepra laboret, cùm leproſo viro rem habet, nam ſano viro huic mulieri copulari eſſet periculoſum: ut notat ex Medicis Gordon. *in Lil. part. 1. c. 22.* & ex Canoniſtis Sanch. *lib. 9. diſp. 22. num. 20.*

4 Sed cùm de morbo Gallico inciderit mentio, & Gonorrhœa ſit ſymptoma ut plurimum præcedens, vel concomitans morbum Gallicum, videndum, quam veritatem habere poſſit id, quod Sanchez determinat, dicens quòd viro Gonorrhœa laborante, nulla ſit culpa exigere debitum: adde tu, idem valere in uxore eodem ſymptomate affecta, cùm idem periculum, quod uxori impendet à viro, impendeat viro ab uxore, ſi de virulenta Gonorrhœa loquamur.

5 Adverte igitur, Gonorrhœam in duplici eſſe differentia, alia enim eſt vera, alia falſa: vera Gonorrhœa ſeminis effluxus indeſinens eſt abſque voluntate facta: falſa, vel pſeudogonorrhœa eſt morbificæ materiæ per genitales partes perpetuus effluxus, cujus ſunt duæ ſpecies, nam alia quidem virulenta & maligna eſt, contagio communicabilis, alia non virulenta, nec contagio communicabilis. Vera Gonorrhœa hominem emaciat, illumque ad tabem, non longo tempore, perducit, & idcirco cùm non ſine ſummo vitæ periculo in hoc affectu infirmi concubitu utantur, facilè Canoniſtæ decernent, ut mihi perſuadeo, neque exigere, neque reddere debitum conjuges invicem poſſe, abſque mortalis culpæ reatu. Pſeudogonorrhœa virulenta, præterquam quod generationem impedit, affert interdum moleſta ſymptomata, & morbos etiam nonnullos accerſit, maximè autem ob ulcus in meatu urinario carunculas excitans, difficultatem, & quandoque etiam urinæ ſuppreſſionem conciliat. Eſt autem hæc in contagio communicabilis, ut ex ejus contagio interdum non ſimplex Gonorrhœa, ſed mille Gallica ſymptomata, atque illa quidem gravia, homines contrahant, & in ſumma aliquando ex ejus tantùm vitio ſæviſſimi Gallici morbi concipiant ſemina. Unde videndum, an debeat hoc periculum retrahere hominem ab exactione, & excuſare à debiti redditione. Pſeudogonorrhœa non virulenta, præter turpitudinem, & moleſtiam continui effluxus materiæ morbificæ, nullum inſigne afferre conſuevit incommodum, niſi quòd interdum ipſa quoque in viris carunculas excitat, nunquam tamen par incommodum affert cum virulenta, præterquam quòd contagio caret. Itaque

cùm Sanchez determinat, nullam eſſe culpam, exigere debitum à conjuge Gonorrhœa affecto, videndum, de qua Gonorrhœa intelligat, in vera enim hoc non poteſt habere locum, ut dixi in virulenta autem non ita facile dictu eſt, quid ſentiendum: in poſteriori fortè locum habere poterit illius opinio, ut ego exiſtimo, licèt hæc, ponderatis his, quæ illis ponderanda objicio, ipſis Canoniſtis.

6 Secundò dubitatur, an ſanus conjux teneatur reddere debitum conjugi non aſpernabili ægritudine laboranti, ſtante exigentis notabili periculo ex Veneris uſu. In quo dubio advertendum diſparem eſſe periculi rationem in viro, & uxore, quod aliàs quoque admonui. Nam viro reddere debitum graviter ægrotanti tantundem eſt, ac illum jugulare: at fœminæ etiam graviter ægrotanti reddere debitum, ſi a marito exigatur, licèt nocuum eſſe poſſit, non ejuſdem periculi erit, ut jam ſuprà quæſt. 3. dictum eſt. Ratio eſſe poteſt, quia vir quadruplo magis, quàm fœmina in coitu diſſolvitur, tum ob majorem laborem, tum etiam ob copioſiorem utilis materiæ effuſionem. Secundò advertendum, quod & aliàs admonui, mulierem minima, aut etiam nulla virium jactura poſſe debitum reddere, ſatis eſt, abſque eo, quòd ſemen emittat, ut ſe à viro iniri patiatur. Quod ſi etiam exigendo debitum ſemen effundere cupiat, non poteſt hoc eſſe abſque evidenti periculo, niſi morbus ex iis eſſet, quibus Venus aliquo modo ſuccurrere poteſt.

7 Tertio dubitari poteſt, an conjuges teneantur invicem reddere debitum, ſi ſani quidem ſint, ſed tamen inſigniter alteruter eorum à coitu oblædi ſoleat. In quo caſu peculiaris eſt dubitandi ratio, ut dicam: nam ſunt ex viris maximè, qui Veneris laborem nullo pacto ſuſtinere poſſunt, quin aut citò diſſolvantur, aut ſtomachi, cordis, ventriſve affectus, aut dolores contrahant, aut vertigine tententur, aut alio quodam notabili ſymptomate afficiantur. Quin etiam quædam mulieres ex coitu uterinos dolores, lipothymiam, ſyncopen, alioſque effectus incurrere ſunt paratæ: quemadmodum Scorto cuidam, cui Angela nomen erat, evenire conſueviſſe narravit mihi Joſeph Ghiſlerius, Romæ inter primarios urbis Medicos, multa, ac merita cum laude Medicinam exercens: quotieſcunque enim mulier hæc cùm viro congrediebatur, maximè ſi bene mentulatus exiſteret, in ſyncopen levem incidebat, ſi verò & ipſa ſemen emitteret, in graviorem ſyncopen lapſa, longiuſculo temporis ſpatio ad ſeſe redibat, nonnulliſque in poſterum diebus decumbere, & ex laſſitudine, & ex ventris dolore cogebatur. Sic & Dyſeridis ancilla Lariſſæ, narrante Hippocr. *lib.* 5. *de morb. vulg. n.* 12. cùm Venere uteretur, doloribus vehementer affligebatur. Eodem quoque pacto Scortum aliud apud Marcellum Donatum *lib.* 4. *de med. hiſt. mirab. c.* 17. *in princ.* cui nomen erat Lucretia, cùm coitu uteretur, animo linquebatur, & alios huic ſimiles caſus narrant alii, in quibus peculiariter conſiderandum, an, ſi petant, ſit illis debitum reddendum, cùm enim hæc vitia ſint utplurimùm connaturalia, certè, ſi infirmus prohibeatur exigere, & ſanus reddere, Matrimonium omni bono fine fruſtrabitur: alia autem ex parte coitus his adeò nocuus eſſe poteſt aliquando, ut ſubitam mortem obeant: aut in longos, & difficiles morbos, aut in perpetuam valetudinem labantur: niſi ergo noxa ſit levior, fortè non tam promptè Canoniſtæ concedent in hoc caſu vel exigere, vel reddere.

8 Quartò occurrere poteſt dubium, an Conjugi Satyriaſi, vel furore uterino, vel inordinata coeundi cupiditate affecto, poſſit licitè per alium debitum reddi. Ratio dubitandi eſt, quia Venus his, qui hujuſmodi ſymptomatibus detinentur, plerumque noxia eſt, maximè verò uteri prurituì, quæ paſſio eſt furori uterino congener, quam à coitu efferari magis quàm mitiorem reddi, dicit Mercurial *lib.* 4. *de morb mul. c.* 8 quod palam etiam fit in nuper devirginatis juvencul s, quæ ob extraneum calorem ex violentia devirginationis conceptum, hujuſmodi pruritu moleſtatæ magis libidinoſæ evadunt ex ipſo Veneris uſu, ut ex Ariſt. *lib.* 4. *problem.* refert Franc. Ranchin. *de morb. virg. ſect.* 3. *c.* 2. *rubr. de fur. uterin.* Itaque duplici ex capite excuſaretur ſanus conjunx à debiti redditione in his caſibus: uno, quia tales poſſunt abſque diſcretione, & immoderatè exigere; alio, quia ex redditione exigens notabiliter lædi poteſt: unde neque etiamſi moderatè, & cum diſcretione exigeret, durante morbo, teneri fortè videtur ſanus debitum reddere, eſſet enim in nimium exigentis præjudicium, qui tum temporis in his, quæ ad Venerem ſpectant, vix compos mentis eſſe ſolet. Dicendum tamen, quod, ubi hujuſmodi morbi ex ſeminis abundantia ortum habeant, cùm moderata Venus illis pro remedio ſit, ut idem dicit Mercurial. *ibid. c.* 10. ſanus conjunx teneatur exigenti moderatè reddere. Neque obſtat, quod Ranchin. ex Ariſtot. dicebat, qui loquitur, ubi ſimplex calor paſſionem faciat: at ubi furor uterinus, tentigo, pruritus, & ſimiles paſſiones, ab exuperantia ſeminis ortum ducant, Veneris uſu eas omnino deferveſcere ac curari, experientia docet.

Quinto vertitur in dubium, an mulier teneatur 9
reddere debitum viro, qui nimis craſſiori, aut nimis longiori mentula dotaretur. Et quoad craſſitiem, (niſi adeò immoderata appareat, ut ſit monſtroſa) ſi vir cautus ſit, & cum moderatione agat, neque cum impetu, & irrationabili violentia in agrum naturæ irruat, & ubi etiam opus ſit, aptis medicamentis, nempe uteri anguſtiam relaxantibus utatur: & niſi altera ex parte uteri anguſtia tanta ſit, ac præternaturalis, ut Medici magis, quàm mariti operam deſideret, nullum notabile ſecum periculum ea inducere poteſt, ſi aliqualem dolorem, aliqualemque, ſed modicam lacerationem in primis congreſſibus factam excipias. Nonne vides tenellarum juvencularum uteros in primo partu puerum emittere cujus caput decuplo majus aliquando eſt, quàm quævis etiam craſſiſſima mentula humana? Illud certè palam eſt, facilè uterum dilatari, conſtringi, & vix hominem reperiri poſſe tam craſſo membro dotatum, qui jactare illud poſſit, quod in obſcœnis habetur:

Commoditas hæc in noſtro maxima Pene,
Laxa quòd eſſe mihi fœmina nulla poteſt.

Cui diſticho æquivalens novum hoc eſt de cunno anguſto:

Maxima noſter habet vigilataque commoda cunnus,
Parva quod eſſe mihi mentula nulla poteſt.

Itaque niſi aliud obſtet, ut eſſet uteri præternaturalis anguſtia, aut muliebris corporis exiguitas, & habitus monſtroſa gracilitas, non videtur ex hac exuperanti membri magnitudine ullum notabile periculum mulieri imminere, ut dixi aliàs *lib.* 3. *tit.* 1. *q.* 6. *num.* 3.

Neque obſtat, quòd membri craſſities interdum ipſius uteri vaſa aperiendo, & lacerando, ſanguinis fluxum, & menſtruorum nimis excedentem copiam adſciſcere poſſit, ut notat Mercurial. *lib.* 4. *de morb. mul. c.* 2. nec quod addit Hucher. *lib.* 1. *de ſterilit. c. de magnitud. Pen.* nimirum hanc membri magnitudinem poſſe urinæ incontinentiam, diarrhœam, inflammationem, aliaque ſymptomata excitare, quia hæc locum habent tantùm in violento concubitu, & abſque ulla diſcretione, nec cum memoratis cautionibus celebrato.

Diſpar tamen ratio eſt, ubi vir mentulam habe- 10
ret nimis longam, ita ut facilè concumbens internum uteri oſculum violenter impingeret; tunc enim, & magis notabile, & evidentiùs immineret periculum, cum odorem gravem, ſanguinis rejectionem, inflammationem, ligamentorum diſruptionem, atque alia nonnulla ſymptomata excitare poſſet, præterquam quod excitando dolorem, omnem Veneris jucunditatem, ac delectationem mulieri adimeret, unde etiam conceptionem omninò impediret, ut percurrit idem Hucher. *loc. cit.* Quòd autem longitudo nimia ipſius Penis per ſe ſit cauſa, ut ſemen infœcundum evadat, eò quòd ob eam meatus longitudinem refrigeretur, antequam ad ute-

uterum perveniat, quod primò Ariſt. *lib. 1. de gener. animal. c. 6.* & poſt illum multi Medici, ac Philoſophi tradiderunt, non immeritò ab eodem Hucher. *ubi aliàs*, improbatur, ob nimiam viæ brevitatem, quam permeat, quantumcunque mentula longa ſit, & ob uteri, a quo illicò excipitur (imò, inquam, attrahitur) calid tatem. Utrùm autem ſupradicta ſanitatis pericula tantæ molis ſint, ut in conſiderationem venire debeant, maximè cùm cautè agendo evitari poſſint, fortè negativè reſolvendum. Certè ad hoc ſaltem videbatur neceſsarium de his mentionem habere, quia facilè eventu eſt, ut mulier à viro diſcedere cupiens, thori ſeparationem ex hac cauſa procuret, & proprium periculum cauſetur, & tunc Canoniſtæ palam ex dictis habebunt, an mulier juſto timore ducatur, necne, & an hæc cauſa ſufficiens eſſe poſſit ad illam excuſandam a debiti redditione, vel ad thori ſeparationem illi concedendam.

11 Sextò in dubium verti poteſt, an vir teneatur reddere debitum uxori imperforatæ, nempe quæ uteri clauſuram patitur incurabilem; ſunt enim mulieres nonnullæ, quibus membrana in medio uteri collo obtenditur, aliquando tam dura, ut nulla irruentis viri violentia diſrumpi poſſit: has Atretas, imperforatas, ac velatas vocant, de quibus aliàs feci. Videtur autem virum teneri his redde redebitum, maximè ſi concipere poſſint, ut nonnullæ poſſunt; nullo enim fine videtur deſtitui hoc matrimonium, ita irritari poſſit, dum ultra cæteros etiam hunc, qui præcipuus eſt, habere poteſt, nempe ſobolis procreationem, quia, ut Hippocr. auctoritate, aliorumque Medicorum, aliàs dixi *lib. 3. tit. 1. q. 7. n. 24. & ſeqq.* hujuſmodi mulieres poſſunt concipere. Imò etiamſi hoc fine deſtitueretur, tamen non excuſari deberet vir, quin redderet, quia neque ipſe vir, neque mulier impediuntur, quin ſemen emittant, unde uterque eorum poteſt habere remedium concupiſcentiæ, & uſu matrimonii mutuam dilectionem fovere. Ergo etiamſi ex hoc capite mulier ſterilis eſſet, tamen non eſſet illi denegandum debitum, quia & ſterilium matrimonium valet, & ſterilibus etiam ex alia magis irreparabili cauſa debitum eſt reddendum, quia etiam abſtracta à conjugio omni ſpe habendæ prolis, tamen conjugium non eſt irritum, Sanch. *de matrim. lib. 7. diſp. 92. n. 26.* ut aliàs dixi. Si ergo inter hos matrimonium valet, rectè matrimonio uti poterunt. Neque dicendum, idcircò in hoc caſu non eſſe reddendum debitum, quia neceſſe eſt virum extra vas fœmineum ſemen effundere, & hoc fieri non poſſe abſque peccato, quia id non videtur habere locum in hoc caſu, cùm non poſſit dici, virum extra vas ſemen effundere, ſi intra uteri collum effundat; quemadmodum neque ille extra vas effundere dici deberet, qui vel per negligentiam, vel aliqua ex cauſa ad intima uteri concumbendo non perveniret, ſed in media ſemita ſemen emitteret: totum enim uteri collum vas illud dici debet: in quod ſemen proiiciendum eſt, ſufficitque ad hoc, ut vir dicatur intra vas effundere, ut intra uteri labra emittat; ſatis namque eſt, ut in locum emittat: unde uterus ſua attractrice facultate illud ad ſe allicere poſſit, ut inde conceptio ſequatur. Alia tamen ex parte videretur in caſu debitum non eſſe reddendum, cùm ſubſit manifeſtum vitæ periculum ipſius mulieris, ſi concipiat ex una, & ex alia ſemen ob membranæ impedimentum retrocedat, at tantundem ſit illud extra vas effundere. Quibus conſideratis Canoniſtæ determinabunt, an matrimonium cum his fœminis valeat, an debitum reddi debeat, & hujuſmodi alia dubia, quæ circa hoc occurrere poſſunt; mihi ſatis ſit ea, quæ ad Medicum cognoſcere ſpectat, præmonſtraſſe. Scio arctationem, quæ remedium non admittit in fœmina, cauſam eſſe ſufficientem, ac præſentaneam dirimendi matrimonium: ſed ſi conjuges eo modo, quo potuerint, commixti fuerint, & ſeminaverint, & ex eo congreſſu mulier conceperit, ut evenire poſse ex Hippocr. auctoritate aliàs dixi, potuerunt ne conjuges, cognito impedimento hujuſmodi, ab invicem ſeparari, & matrimonium dirimi? Ad hoc dubium quid ſit dicendum, Canoniſtis relinquo determinandum.

SUMMARIUM.

1 *Viro an liceat, aut mulieri, medicamenta aſſumere ad Venerem excitandam.*

2 *Vir an poſſit ſe medicamentis validiorem reddere ad Veneris uſum.*

3 *Vir an teneatur poſt ſeminis emiſſionem copulam continuare, ut uxori integrè ſatisfaciat.*

4 *Conceptio non ſequitur, niſi conjuges ambo ſimul ſemen emittant.*

5 *Conjunx an poſſit remorari pollutionem, ut ulterius emiſſionem expectet.*

6 *Conjunx an poſſit pollutionem remorari, ne interim alter pluries polluatur.*

7 *An inchoatum coitum non abſolvere liceat.*

8 *Seminationem extra vaſa fieri quomodo ſit intelligendum.*

9 *Pollutio voluntaria extra vas eſt peccatum mortale, ſecundum Canoniſtas.*

10 *Pollutionem extra vas quando dicatur vir facere.*

11 *Mulierem extra vas pollui, quid ſit non poteſt explicari.*

12 *Uxor an poſſit poſt coitum ſurgere, & urinam reddere, ut ſemina excutiat.*

QUÆSTIO VI.

Examinantur nonnulla, quæ ſecundùm Canoniſtas in uſu matrimonii cum peccato inter conjuges contingunt.

PRoponam in hac quæſtione dubia nonnulla, de quibus nullam apud Canoniſtas factam mentionem invenio, cum nonnullis aliis, quæ & ipſi tetigerunt. Primò autem quæro, an conjunx, qui non eſt 1
multum potens ad coeundum, teneatur, aut ſaltem licitè poſſit, ut debito ſatisfaciat, aliquo modo ſeipſum potentiorem reddere, ut aſsumendo medicamenta calida, ſemen adaugentia, & ſopitam venerem proritantia. Et non teneri abſolutè, dicit Sum. Silv. *p. 1. verb. debitum conjug nu. 2.* ex Archid. auctoritate, nam ſatis eſt, ut inquit, ſi ſe non reddat impotentem; an verò poſſit licitè id præſtare, non determinant.
Dico igitur, quantum ad Medicum ſpectat, quòd 2
primò in viro impotentia ſeu ignavia, & debilitas ad Venerem exercendam, poteſt habere diverſas cauſas, quarum aliæ nullo modo ſunt amovibiles, ut eſt naturalis genitalium partium frigiditas, aliæ verò ſunt amovibiles quidem, quæ & ipſæ in duplici ſunt differentia; vel enim in totum amoveri poſsunt, vel in partem: vel meliùs dicamus, alias verè amoveri, alias autem apparenter tantùm, & quemadmodum priores amoventur, abſque ullo ſanitatis incommodo, imò cum ejus commodo, ita poſteriores, etiamſi motæ appareant, & homo ad venerem excitetur, nonniſi cum aliqua, & notabili ſanitatis noxa id perficere ſolent. Priorum exemplum ſit impotentia, quæ ex longo aliquo morbo ſucceſſit, & ex diuturna convaleſcentia, in qua corpus ſpiritibus, & ſanguine depauperatum refrigeſcit; reſtauratis autem viribus facilè impotentia ceſſat, cum notabili ſanitatis profectu; renutritur enim corpus, ac ſpiritibus, & ſanguine repletur, unde utilis materiæ, ſeminiſque copia procreata, facile venereorum appetitus redit, & homo ad venerem ſtimulatus, ejus laboribus jam promptior, atque aptior evadit. Poſteriorum exemplum eſset impotentia in viro, jam in ſenectute, vel in ſenio conſtituto; amovetur enim, vel amoveri videtur impotentia, quibuſdam Medici auxiliis, quæ ſemen, ſanguinemque acuere, & genitales partes jam frigeſcentes ſolent excalfacere, flatumque inſimul procreare, atque eo modo vir tantiſper ad Venerem potentior evadit: quod non fit per amotionem cauſæ, ſed per momentaneam quandam alternationem, & idcirco ſuccedere non poteſt, niſi cum magna virium jactura, & evidenti ſanitatis noxa, ſi ſæpè maximè medicamenta reiterentur.

Prætea finis, cujus gratia vir procurat ſe potentiorem facere, vel eſt ſimplex venereorum voluptas,

N 2 vel

vel prolis deſiderium, vel voluntas debito ſatisfaciendi. Dicendum itaque videtur (ſalvo ſemper meliori Canoniſtarum judicio) in primo caſu, nempe ubi cauſa amobilis, procurare ſe potentem ad venerem reddere, ob procreandam prolem, non ſolum licitum eſſe, ſed honeſtum, quia id fit ſalva etiam viri incolumitate; neque enim aliter amoventur tales cauſæ, quàm excitando calorem naturalem, & vires augendo: quemadmodum etiam licitum eſſet, ubi id fieret cauſa reddendi debitum conjugale; quod etiamſi ex ſola voluptatis cauſa id fieret, non videretur tamen ullam habere culpam, quia vir dat operam; ut robuſtior evadat, & naturales actiones commodè exercere poſſit, quod non videtur eſſe illicitum procurare licitis mediis. Licet ex aliquorum Dd. opinione Sum. Ang. *verb. debitum conjug. n.* 32. dixerit, hoc eſſe peccatum mortale: De qua re alii Dd. judicent. In poſteriori caſu, ſi cauſa habendæ prolis id fiat, non videretur illicitum, etiam, cum aliqua, non tamen inſigni, ac gravi noxa propriæ ſanitatis id fieret. Quòd ſi fiat cauſa ſatisfaciendi debito, ubi non timeatur evidens, & notabile periculum, adhuc fortè non eſſet inhoneſtum; ſed ſi fiat cauſa voluptatis, tunc quidem omni procul dubio (niſi me mea fallit opinio) hoc tanquam illicitum, & peccatum inducens, eſt improbandum. Sed vide ad hæc, quæ affert Sanch. *de matrim. lib.* 9. *diſp.* 3. *n.* 3. *& ſeqq.*

Porrò in fœmina non datur impotentia ad coeundem, niſi in cauſa imperforationis, cujus curam tentare, abſque evidenti vitæ periculo, non eſt illicitum. Aliàs nunquam mulier eſt impotens ad exercendam venerem, ſed aliquando fit, ut in coeundo nullam percipiat voluptatem, quam Medici interdum aptis medicamentis procurant; ergo id in muliere, vel fit, ob ſolam voluptatem, vel ob prolis deſiderium, cùm privatio delectationis in coitu conceptionem ſecundum primum impediat; non fit autem unquam ex cauſa ſatisfaciendi debito, quia abſque voluptate mulier ſatisfacit. Ergo cauſa ſolius voluptatis medicamenta aſſumere ad percipiendam delectationem in coitu, fortè non erit magis illicitum, quàm exercere venerem ejuſdem voluptatis cauſa; verùm cauſa habendæ prolis omninò erit licitum, imò fortè tenebitur mulier, cognoſcens hoc ſibi eſſe impedimento, ne concipiat, ad ea medicamenta aſſumenda devenire, ut in coitu delectata poſſit concipere.

Secundò dubitare licet, an quis poſſit, ut potentior ad Venerem evadat, etiam ultra id, quod debiti redditio expoſtulat, ſupradictis medicamentis licitè uti? ſunt enim quidam tam Veneris illecebris capti, ut ipſi ſeipſos, aliàs per ſe ignavos, ad eam ſtimulare, omnique ſtudio proritare ſatagant; præcipuè autem ex ſeneſcentibus nonnulli, qualis Lupercus ille apud Martial. *lib.* 3. *Epigr.* 33. in quem Poeta hoc invehitur:

Stare Luperce, tibi jampridem Mentula deſit,
Luctari demens tu tamen arrigere;
Sed nihil Erucæ faciunt, Bulbique ſalaces,
Improba nec proſunt jam Satureja tibi.
Cæpiſti puras opibus corrumpere buccas,
Sic quoque non vivit ſollicitata Venus.
Mirari ſatis hoc quiſquam, vel credere poſſit.
Quæ non ſtat, magno ſtare, Luperce, tibi.

In hoc ergo caſu, cùm ad nullum laudabilem finem, ſed ſolùm voluptatis venereæ cauſa id fiat, & aliquando cum notabili ſanitatis detrimento, videretur dicendum, non licere hujuſmodi medicamenta aſſumere, cùm coitum ab omni culpa immunem non eſſe jam dictum ſit, ſi ſola voluptatis cauſa fiat: quid ergo, ſi accedat notabile amittendæ ſanitatis periculum? nam certè, quæcunque tandem ea medicamenta ſint, quæ Venerem ſtimulant, nunquam ſine aliqua notabili noxa aut aſſumuntur, aut in uſu aliquando convocantur.

Tertiò, dubitatur etiam à Canoniſtis, an vir teneatur, poſt ſeminis emiſſionem, copulam continuare, donec etiam mulier emittat. Sanch. *de matr. lib.* 9. *diſp.* 17. *n.* 9. & Pont. *de matr. lib.* 10. *c.* 11. *nu.* 3. voluerunt, virum non teneri expectare, ut fœmina emittat. Licèt ille *nu.* 11. & hic *loc. eod.* dicat, licere marito copulam continuare, donec mulier ſeminet. Nullum tamen peccatum intervenire determinavit Sanch. *ibid. nu.* 15. ſi, ubi vir ſemen emiſerit, mulier ante proprii ſeminis emiſſionem à copula deſiſtat. In quibus Canoniſtarum aſſertionibus nonnulla ſunt, quæ grave dubium excitare poſſunt. Quoad illud enim, quòd ajunt, non teneri virum expectare mulierem, donec ſemen emittat; non videtur in omni caſu tam ſimpliciter accipiendum, & ſolùm fortè habere locum, ubi vir à muliere exigat; nam exigente muliere, videndum eſſet, an vir hoc pacto obligationi reddendi debitum ſatisfaceret: Atqui duplici ex capite ſatisfacere non videretur. Primò, quia ſi debiti redditio reſpicere debeat generationem, jam abſque eo, quòd mulier ſemen emittat, nulla ſequi poteſt generatio, ut communis eſt Medicorum opinio, quam luculenter quæſtione prima roboravimus. Quòd ſi redditio debiti reſpiciat extinctionem ſtimulorum carnis, & coercionem incendii ejuſdem, tantùm abeſt, ut mulier à viro inita, & ſemen non emittens ab ejuſmodi ſtimulis vindicetur, ut potiùs acutiores eos experiatur, non enim ceſſat libido, donec ſemen effundat. Peramat. *de ſemin. pag.* 59. Itaque quandocunque mulier petit reddi ſibi debitum, credendum maximè eſt, illam ad explendum proprium deſiderium id expetere: quod non ad ſimplicem copulam, ſed ad ſeminis tendit effuſionem, per quam ſolùm illicò deſiderium illud deferveſcit. Non modo ergo vir, non expectans mulierem in copula, donec ſemen & ipſa emittat, non evitaret in illa, ut tenetur, incontinentiæ periculum, ſed majorem in modum adaugeret; dupliciter namque mulier periclitatur, uno modo, qui animæ, alio, qui corporis reſpicit ſalutem. Primus modus eſt, ut mulier vel in ſomnis, quod minimum eſt, vel ex ſe aliqua via polluatur; nam pleraſque offendes, quæ poſt viri congreſſum, cum proprium deſiderium non expleverint, coxas invicem ſibi ſuperponunt, illaſque invicem conſtringunt, ac confricant, ut ea confricatione ſemen jam ad exitum ſtimulatum effundatur; hoc nonnullæ, quod manum abſtineant putant ſe ſine peccato facere: quibus favent nonnulli Theologi, de quibus Petr. Hurt. de Mendoz. *in lib. de gener. & corr. diſp.* 2. *ſect.* 6. §. 84. Sanch. *de matrim. lib* 9. *diſp.* 17. *n.* 12. qui putant, poſſe mulierem poſt congreſſum cum viro, ſe provocare ad ſeminis emiſſionem, ut concipiat: quod quidem quemadmodum Medicis inane videtur, ſic etiam Canoniſtis non eſſe ſine culpa apparebit, quippe cùm fruſtra omnino ſemen emittat mulier, niſi cum viro aut paulò pòſt, vel antè emittat: nec majus peccatum 4
exiſtimandum provocare ad ſeminis effuſionem poſt viri congreſſum, quàm extra viri congreſſum; in idem enim utrumque recidit & inania omninò ſunt, quæ contra hanc opinionem affert idem Sanch. *ibid.* Secundus modus, qui corpoream reſpicit incolumitatem, eſt, quia mulieres ad ſeminis expulſionem ſtimulatæ, & illud emittentes, hyſtericos dolores, & affectiones, melancholicaſque paſſiones facilè incurrunt. Ex quibus videretur potiùs dicendum, quod muliere exigente, (& id quidem aut tacitè, aut expreſsè, nihil enim ad hoc refert) maritus teneatur, aut copulam continuare, aut non multo poſt, ſi fieri poſſit, ad eam redire, ut illa, quod prima vice non potuit, ſecunda abſolvat; niſi mulier ipſa expreſsè fateatur ſe prægreſſa copula eſſe contentam, & novam reſpuat; nam aliàs ob modeſtiam mulieres dicunt ſe contentas eſſe, cùm non ſint.

Sed contrà obiici poteſt: fruſtra maritum copulam continuare, ſi generationem reſpiciamus, cùm jam ſeminaverit; preterquam enim quod nova agitatione ſemen in uterum emiſſum facilè excidit, non poteſt inde ulla ſequi, ut diximus, conceptio, niſi ſimul cum marito, aut tantiſper poſt ipſum mulier ſemen effundat; ſic enim fœminæ illicò commiſcentur, & ab utero attracta, conceptionis materia & cauſa fiunt, aliàs non commixta, ſemen quod priùs eſt effuſum, refrigeratur, & ab utero non conceptum excidit, aut cùm illa ſuum emittit, foràs prodit. Non ergo ad alium finem continuabitur copu-

copula à viro, poſt ſui ſeminis emiſſionem, niſi ut mulier etiam delectetur ex coitu, quod, an liceat, non ita patet. Dicendum tamen non eſſe neceſſarium ex omni concubitu ſequi conceptionem, ſatiſque eſſe, ſi conjuges, quantum eſt ex ſeipſis, non ſint impedimento ipſi conceptioni; & præter eorum intentionem, & ex accidenti ſit, ut ob id quod ſimul ſemina non effunderint nulla ſequi potuerit conceptio.

Verum cùm dixerimus, ob prænarratas cauſas teneri virum expectare, ut mulier ſemen emittat, ubi illa debitum exegerit, videndum erat, an è contra mulier teneatur expectare virum. Sed de hoc nullum omnino eſt dubium, cùm non poſſit mulier dici debito ſatisfacere, niſi patiatur ſe à viro iniri donec ſemen emiſerit, terminus enim copulæ eſt ſeminis emiſſio.

5 Quartò dubitari poteſt, an conjunx licitè pollutionem remorari poſſit, ut alium expectet, quo ſimul ſemen effundat, de qua dubitatione etiam Canoniſtæ verba facerent; circa quam tamen nonnihil ratiocinari non invitat Medica ſpeculatio, nam ex Rufo apud Oribaſ. *lib.* 6. *collect.* *c.* 38. & ex Raſi, 24. *contin. cap* 1. ſeminis interceptiones, quæ in medio concubitu fiunt, renibus & veſicæ peſſimas eſſe conſtat; ſicut ex Avic. 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 11. ſpermatis retentionem, ejuſque prætermiſſionem eſſe malum valde. Quamobrem cùm ex remota pollutione notabile immineat periculum conjugibus propriæ ſalutis, dicendum videtur, non poſſe abſque culpa conjuges pollutionem retardare. His adde, quod hujuſmodi ſeminis retardatio poteſt etiam impedire conceptionem; nam ſemen ad expulſionem motum, neque emiſſum, proprium vigorem amittit, evaneſcentibus ſpiritibus, indeque ipſo refrigerato, indicio eſt, poſt hujuſmodi interceptiones, & minori cum delectatione, & minori etiam cum impetu ſemen effundi, quod in viris ſenſu aſſequimur, & in mulieribus conſequens eſt eodem modo evenire.

Dicendum tamen eſt, aut ſemen jam motum eſſe, quod ex pruriente ſenſu, & ea incepta delectatione conjicimus, aut non. Quando ergo ſemen jam motum eſt, & deſiſtitur à coitu, tunc omnia inconvenientia ſequuntur, quæ ſuprà commemoravimus, & idcirco tunc, ut puto, non licet pollutionem retardare. At ſi ſemen adhuc non properat ad exitum, ſed videtur tantùm de proximo properaturum, tunc licèt magis lentè in copula procedere, aut ab ea tantiſper deſiſtere, ut alter conjunx opportunè ſemen emittat. Doctores autem loquuntur in priori caſu, in quo ex ſeminis retardatione renum, veſicæ, & teſtium tumores, gonorrhœam, & meatuum obſtructiones in viris, in mulieribus autem hyſtericas paſſiones facilè ſuccedere credendum.

6 Quintò dubitari poteſt, an unus conjunx, ut unico congreſſu alter pluries polluatur, abſque prænominatis periculis, poſſit pollutionem remorari; nam ſunt, qui ſuo libitu abſque ullo commodo in coitu commorantur, ſeminis emiſſionem procraſtinantes. Utrùm ergo ad ſupradictum finem licebit his pollutionem differre? ac certè cùm hoc non fiat ad aliquem honeſtum, ac laudabilem finem, ſed tantùm ad magis libidinem explendam, credo Canoniſtas determinaturos, licitum id eſſe non poſſe, maximè ſi inde aliquod notabile damnum alterutri ex conjugibus evenire poſſit. Sed licebitne conjugi, qui ſalacior in Venere ſit, & quàm citiſſimè ſemen effundat, ſegniore exiſtente altero, interim ſe provocare ad iteratam pollutionem? Hoc quidem non videtur habere difficultatem, ſi per Canoniſtas licebit conjugi, qui jam ſeminaverit, copulam continuare, donec alter quoque ſemen effundat: cur ergo non licebit ſalaciori, & qui citiùs emittit, de novo emittere? nam non videtur ullo illicito medio ad hoc uti, nec quicquam ad hoc obſtare. Sed adhuc inſtari poteſt, an liceat conjugi, qui præproperè ſemen effundit, medicamenta aſſumere, quæ ſeminis effuſionem retardent? Hoc poſſe habere varios fines, notum eſt; vel enim id fit ad ſe magis in coitu delectandum, vel ad delectandam conjugem, vel ad faciliorem conceptionem, vel tandem, quia hoc modo non poteſt integrè debito ſatisfacere. Ac profectò duos priores fines illaudabiles eſſe, unuſquiſque affirmabit; videtur ergo tunc id à culpa immunem hominem non facere. Duos poſteriores laudabiles eſſe, unde peccato carere Canoniſtas determinaturos exiſtimare licet.

Sextum dubium ex Canoniſtis movent Summa 7
Ang. *part.* 1. *verb. debitum conjug. num.* 12. Sanchez. *loc. cit. diſp.* 19. *n.* 14. & Pont. *lib.* 10. *c.* 11. *nu.* 9 & alii, & eſt, an liceat inchoatum coitum non abſolvere, ſi mulier ſemen emiſerit, an liceat viro abſque ſeminis proprii emiſſione à copula deſiſtere, & ſic è contra putarunt Silveſtr. Roſell. & alii apud Pontium, *ubi ſuprà*, non licere; Sum. Ang. tamen, *ubi ſup* & Pont. *ibid.* & alii, contrarium putant verius, ea cautione uſi, dummodo neque adſit periculum ſpontaneæ pollutionis in altero conjuge, & ſit hic alter ea copula contentus. Ego, tanquam Medicus, in hoc meam ſententiam dicam, & quod pertinet ad virum, difficile eſſe credo non ſubeſſe ſemper ſpontaneæ pollutionis periculum, ſi à copula non emiſſo ſemine deſiſtat: nam in venere exercenda ſemper à parte viri concurrat neceſſe eſt calor, & ſpiritibus ad genitalia membra, unde fiat erectio; dehinc ex motu, & agitatione majorem in modum loca excalfiunt, & ſemen facili negotio ad exitum excitatur; & ſic ſi vir à coitu deſiſtat, facillimè vel modica ex occaſione, etiam in vigilia, aut in ſomnis, ſequitur ejus effuſio; quæ quidem non ſemper locum habent in muliere, quæ abſque ulla interdum locorum excalfactione, abſque ulla membrorum erectione, abſque ullo veneris appetitu, abſque ullo motu & agitatione coitum exercet. In viro ergo magis periculoſum eſt permittere, ut à coitu deſiſtat, non emiſſo ſemine; in muliere autem, ſi in venerem accenſa non fuerit, permitti quidem poſſet ex ſupradictis; ſed ſi jam in venerem ſit accenſa, periculoſum etiam in ipſa erit, ut à copula deſiſtat, quod melius ex iis, quæ *n.* 3. diximus, palam fit.

Dubitari præterea poteſt, quomodo intelligendum 8
ſit Canoniſtarum nonnullorum dictum, quòd ſeminatio extra vas, in utroque conjuge peccatum mortale inducat, ſi ſponte ſit facta, ut poſt alios dicit Pont. *lib.* 10. *c.* 11. *n.* 6. Non revoco autem in dubium,
an ſpontanea pollutio ex ſe facta, ſit peccatum 9
mortale, hoc eſt enim clariſſimum, cùm & Ethnicis ipſis tanquam opus peſſimum ſit vituperatum, unde Martial. *lib.* 9. *Epigr.* 41 in Ponticum:

Pontice, quod nunquam futuis, ſed pellice lævo
Uteris, & Veneri ſervit amica manus
Hoc nihil eſſe putas? ſcelus eſt mihi crede, ſed ingens,
Quantum vix animo concipis ipſe tuo.
Nempe ſemel futuit generaret Horatius ut tres:
Mars ſemel, ut geminos Ilia caſta daret.
Omnia perdiderat, ſi maſtupratus uterque
Mandaſſet manibus gaudia fœda ſuis,
Ipſum crede mihi, naturam dicere rerum,
Iſtud, quod digitis, pontice, perdis, homo eſt.

Sed quærimus hic, quando nam dicantur conjuges extra vas ſe polluere, ad hoc ut peccatum incur-
rant; & in viris quidem non multum negotii aſſu- 17
mendum in hoc dubio decidendo, licèt firmandum omnino ſit, quantum penetrare debeant ad uteri clauſtra, ne extra vas pollui dicantur; cùm enim uterus dividatur in os externum, collum, & os internum, quatenus ad hanc rem ſpectat, an teneri virum firmandum uſque ad os internum penetrare, an verò ſufficit intra uteri labra, & prope externum os ſemen emittere, an ad peccatum evitandum tenetur ſaltem os externum tranſgredi? & in hoc quidem, cùm regula aliqua aſſignari debeat, abſque dubio videretur dicendum, quod illa non alia eſſe poſſit, niſi quæ maximè ad generationem facit; quia tamen ad hunc finem jubent Medici, ut vir quàm penitiſſimè membrum intrudat, non idcirco dicendum, quòd ſi aliqualiter ab ea intruſione deficiat, non poſſit ſequi generatio, quia ipſe uterus attractrice ſua facultate poteſt ac ſolet ſemen ad ſe allicere; quandocunque ergo vir, maximè data opera non ita pene-

penetrat, nec tam propriè ad intimiores uteri partes polluitur, ut ex ejus ſeminis emiſſione ſequi poſſit generatio, tunc extra vas pollui illum firmandum. Ex hac ergo regula deſumendum videtur, quomodo etiam ii, qui nulla ſpe generandi coeunt, Venerem exercere debent, ne extra vas pollui dicantur; ita enim fortè ſe gerere debent, ac ſi conceptio ex eorum copula eſſet ſecutura. Neque fidendum eſt quorundam Canoniſtarum opinioni, volentium, ſatis eſſe, ut prope vas fœmineum vir ſemen emittat, abſque intromiſſione etiam, fundantes hanc opinionem in uteri attractione, ex qua factum dicunt, ut aliquæ in balneo ſint imprægnatæ, aut ex ſemine ſimpliciter prope ipſas effuſo, hæc enim ridicula apud Medicos, & inania ſunt; licèt pro fundamento ſuæ opinionis ea adducat Summa Armil. *verb. debit. coniug. verſ. 4. quæritur.*

11 Minor dubitatio inſurgit circa mulierem, neque offendi quenquam ex canoniſtis determinantem, quomodo mulier dicatur extra vas pollui, hoc enim explicari non poteſt; cùm notum habeamus Medici mulierem emittere ſemen in uterum, non extra uterum, hoc involuntariè fit, cùm in mulieris poteſtate non ſit, ſemen aut ad uterum, aut extra uterum pro ſuo libitu effundere: vaſa enim ejaculantia ipſius mulieris in corporis vacuitate uteri corpus repentia, ad ipſum uterum in coitu ſemen effundunt, à quibus tamen vaſis productiones quædam fiunt ad uteri collum, per quas etiam aliquando ſemen ad collum uteri demandatur, & per eas nonnullæ, & maximè gravidæ ſpermatizant, quas tamen ſemen non emittere falsò effirmat Avic. Vas ergo congruens, in quo ſemen fœmina demandare debet, uteri corpus eſt, & ad illud quidem demandatur. Unde cùm pollutio extra vaſa in muliere, aut non fiat, aut ſi fiat, id præter ejus voluntatem eveniat, non videtur dari poſſe caſus, ut mulier peccet extra vaſa ſemen emittendo, ut volebant citati Canoniſtæ, niſi id ſit, illam extra vaſa emittere, cùm abſque viri copula, data opera polluitur. Quod ſi id non eſt, Canoniſtæ ſeipſos explicent, ſignificando quid ſit.

Tandem id dubium verti poteſt, an mulier, poſt celebratam Venerem, poſſit ſurgere, & urinam reddere, eo fine, ut ſemen ejiciat, ne prægnans reddatur, nam Petr. à Pal. apud Sum. Ang. *pag.* 1. *verb. coniug. n.* 14. putavit hoc non eſſe peccatum. Prudenter tamen ipſa Sum. Ang. & Sanch. *matrim. lib.* 9. *diſp.* 20. *n.* 3 cum aliis Dd. per eum recenſitis, periculoſum id putant, & rectè; nam non videtur abſque peccato mortali poſſe conjuges impedire conceptionem, poſtquam pervenerint ad carnalem conjunctionem, & maximè ubi ſemen emiſerint. Atque inane eſt, quod putat Canoniſta ille quòd conceptio fiat per quoddam tempus, poſt ſeminum emiſſionem; nam contrà, illico atque ſemina ſibi invicem obviaverint, conceptio ſequitur, aut ipſorum ſeminum ejectio ab utero. Itaque quandocunque mulier conetur ſemina ejicere, dicetur conceptum ejeciſſe, quod, an peccatum mortale ſit, nullum dubitare exiſtimo: Securior ergo videtur ipſius Summæ Angelicæ opinio, nam omnino conceptio, illicò atque ſemina commixta retenta ab utero fuerint, dicetur conſummata. Nam niſi illicò fiat, multo minùs aliquando pòſt fiet, refrigerantur enim ſemina, & infœcunda evadunt: Præterquam quòd, ſi illicitum eſt in ipſo coitus actu ſe gerere, ut conceptio impediatur, quantò magis poſt ipſum celebratum coitum, id erit illicitum? 12

LIBRI SEPTIMI
TITULUS QUARTUS,
DE STIGMATIBUS MAGORUM.
Continens Quæſtiones quinque.

I. Quid ſint Stigmata, de quibus hic, & hiſtorica eorum diſquiſitio.
II. Utrùm ejuſmodi naturæ Stigmata dari poſſint.
III. Rationes nonnullæ in Stigmatum defenſionem producuntur, illiſque occurritur.
IV. Naturane, an arte caro viventis hominis ita affici poſſit, ut puncta dolorem non ſentiat, nec ſanguinem effundat.
V. Ex præcedentibus quid eliciendum.

SUMMARIUM.

1 *Magorum genus deteſtabile.*
2 *Reipublicæ intereſt Magos perdere.*
3 *Variæ Magorum proprietates, & ſigna.*
4 *Stigmatum ſigna Magos certò detegentia, quantum aliqui credunt.*
5 *Stigma quid ſignificet.*
6 *Stigmatum differentia.*
7 *Magicum Stigma quid.*
8 *Stigmata Magica an dentur.*
9 *Stigmata an in omnibus Magis reperiantur.*
10 *Stigma eſt character impreſſus à dæmone in Magis in vicem Baptiſmi.*
11 *Stigmata quam figuram ſortiantur.*
12 *Stigmata aliquando viſibilia, aliquando inviſibilia.*
13 *Stigmata an deleri poſſint.*
14 *Stigma caro mortua eſt, & ad vitam revocari non poteſt.*
15 *Stigmata quas conditiones habeant.*

QUÆSTIO I.

Quid ſint Stigmata, de quibus hic, & hiſtorica eorum diſquiſitio.

1 TAm conclamatæ, ac deploratæ ſortis, tamque iniquum, ac deteſtabile malorum Magorum genus eſt, ut nullum habeat genus humanum ſibi magis infeſtum, atque infenſum. Eo namque immanitatis hujuſmodi Satanicæ pravitatis homines deveniunt, ut præter quamplurima feritatis plena, quæ in exitium cæterorum hominum patrare ſatagunt (veluti intolerabiles inſanabileſque ſimul morbos accerſere, ſteriles mulieres, impotentes viros efficere, fœtus in utero materno corrumpere, tenellos pueros necare, miſeraſque perſonas Dæmonibus obſidendas, torquendaſque tradere) etiam humana viſcera, horrendum dictu, in propria viſcera tranſmittere non abhorreant. Sunt verò hæc, atque fuerunt omni ſæculo perſuaſiſſima, ac tam crebris experientiis confirmata, ut vulgò etiam ea res notiſſima in omni ætate fuerit, & ad hoc, quod ultimo loco diximus, nempe eos tanquam nefarios Atreos humana viſcera ingurgitare, reſpondebat Coquus ille apud Plaut. *in Pſeud. act.* 3. *ſc.* 3. vituperans condimenta cæterorum coquorum, inquiens:

—— Quum condiunt
Non condimentis condiunt, ſed ſtrigibus.
Vivis convivis inteſtina quæ exedunt.

Unde Horat. *in Art. Poetic.*

Neu pranſæ Lamiæ vivum puerum extrahat alvo.

Omnium tamen iniquiſſimum ac deteſtabiliſſimum horum impiorum ſcelus eſt, à Deo creatore ſuo abſce-

abſcedere: ut enim propriarum animarum diſpendio abominabiles commentationes, infamiſſimos Veneris congreſſus, aliaque infanda, ac deteſtanda oblectamenta mercari valeant, cum morte fœdus percutiunt, & cum inferno pactum ineunt.

Quanti igitur Reipublicæ interſit, ſacerrimum hoc hominum genus de terra viventium eradicare, nullus eſt, qui non noverit, unde maximè Juſtitiæ conſonum eſt, cæteriſque hominum apprimè proficuum, ut cæteri unanimiter in illos conſpirent illis in cæteros quoſque conſpirantibus. Quoniam au-
2 tem fama eſt, eos nonnullis ſingularibus proprietatibus, ac peculiaribus ſignis inter alios homines conſpicuos fieri, ad hæc animum advertere æquum eſt, ut per ea detecti e medio populi ſuccidantur. Ferunt enim nefarios hoſce binas aliquando pupillas in oculis habere, quod de quibuſdam populis memorat Plin. *lib. 9. ſuæ nat. hiſtor. c. 2.* & alii poſt ipſum. Ejus generis mulieres in Scythia reperiri, quæ viſu interi-
3 mant, præcipuè quo iratis oculis aſpexerint, vocarique Vithras ex Appollonide dicit Langius, qui & ſimiles quaſdam Pontum incolere addit, & à Plutarc. Thybias vocari. Sunt qui dicant, hujuſmodi homines in alterutro tantùm oculorum binas pupillas ſortiri; alii qui in altero geminam pupillam in altero verò equi effigiem obtinere tradant, ut idem Plin. *ibid.* qui hos omnes viſu tenellos pueros effaſcinare, atque interimere aſſerit; unde urentes oculos habere dicuntur Perſ. *ſat. 2.*

—— *Urentes oculos inhibere perita.*

Nam univerſum omnes vaſtos oculos, ac deformes, & præter modum turgidos habere, notant Martin. de Arles. *de ſuperſt. num.* 36. & alii relati per Petr. Oſterm. *de ſtigmat ſect.* 1. *ætiolog.* 1. Rumor etiam eſt, hujuſmodi ſceleratos à pluvia non madefieri. Quin
4 etiam pro dubitato Magorum ſigno etiam in medium afferunt experientiam, de qua etiam Plin. *loco cit.* & poſt alios Balduin. Ronſſeius, *epiſt. med. num.* 51. ſi manibus, pedibuſque alligati, atque in flumen præcipitati, non ſubmergantur, ſed ſupernatent. Contra quam tamen experientiam non defuerunt docti Medici, qui nonnulla ſcriptis commiſerint, eamque irritam fecerint, ut Heurn. *in libel. ad hanc ipſam rem dicata*, præter allatos à Kornman. *in rem. nat. hiſtor. part. 3. concl. 3.* quam tamen ille cum aliis defendit. Flammis inſuper eorum nonnullos inviolabiles ſervari jactant, Plin. *ubi ſupr.* Firmant præterea maleficos, maleficaſque omnes lachrymarum non facilè ſuperabilem defectum pati, nec quamtumvis conentur, poſſe eas effundere, Grilland. *de ſortileg. c.* 9 *n.* 3. & ex Medicis Cæſalpin. *in Dæmon. inveſtig. peripat. cap.* 13. & Codronch. *de morb. veneſ. lib. 3. c.* 4. Quod ſignum ſunt qui pro certo & validiſſimo habeant, & multa experientia jam confirmatum. Sed & invincibili taciturnitate, ne ſua facinora prodere cogantur, etiam exquiſitiſſimis tormentis cruciati, eos conſpicuos fieri ajunt. Sprenger. *in mal. malef. part. 2. quæſt.* 1 *cap.* 2. Cæſalpin. *ubi proximè*, & Codronch. *ibid.* Pleraque tandem alia hujuſmodi referuntur ad Magos detegendos, quorum plura refert Delrius *lib.* 5. *Diſquiſit. Magic. quæſt.* 5. ex quibus cùm alia fabuloſa potiùs, quàm vera à doctis exiſtimentur, alia minùs famoſa ſint, alia minùs experientia comprobata, ulterioribus examinare deſiſtam. Quod præ omnibus in horum impiorum notitiam Judices perducere poteſt, cùm ſit inter immemorata omnia ſigna famoſiſſimum, & inquiſitoribus penè omnibus non acceptiſſimum modò, ſed, ut ferunt, multa, ac frequenti experientia comprobatum, illud eſt, quod de Stigmatibus recenſent, de quibus in præſenti, eo fine ſermonem inſtituere puto, ut quantum fidere eorum judicio poſſint Judices, pro eo, quod ad me, tanquam Medicum ac Philoſophum ſpectat, detegam, & idcirco ea tantummodò inveſtigabo, quæ vel Phyſicam, vel Medicam ſpeculationem expoſcunt; alia, quæ vel ad hiſtoriam, vel ad Theologiæ, aut alterius ſcientiæ facultatem pertinet, vel pro veris ſupponemus, vel utcunque admittemus, niſi quicquam quod ad hiſtoriam pertinet, tanquam ab omni veritate alieniſſimum, rejiciendum putem. Videndum ergo primò, quid ſit Stigma.

Importat ergo hoc nomen Stigmatis, propriè notam, aut ſignum aliquod, ſive characterem in 5
alicujus corpore, aliquo modo impreſſum; unde non ſolùm ſigna, quæ inuſtione inferuntur, Stigmata appellantur, ſed etiam, quæ quomodocunque etiam à natura ipſa ſponte producuntur, aut aliàs à prægreſſo aliquo morbo, aut cauſa præternaturali relinquuntur, ut quæ in matris utero contrahi conſueverunt, ut quæ à variolis, morbillis, aliiſque puſtulis, tumoribus, vulneribus, aut ulceribus, remanere ſolent. Itaque apud plures Auctorum hanc Stigmatis vocem accipi notare licet, peculiariter autem apud Marcel. *de medic. cap.* 19. unde febrem illam, quem alii lenticularem, ſeu peticularem appellarunt, fuerunt qui Stigmaticam nominaverint. Eſſe 6
autem perplures Stigmatum differentias notum eſt, cùm aliâ à natura ſint, alia ab accidenti, horumque alia igne, ferro, alia medicamentis; & alia item ſint unius, alia alterius figuræ; alia etiam ſint caſu facta, alia ad aliquem præmeditatum finem procurata: ſed de multiplici eorum differentia plura habet Petr. Oſterm. *de ſtigmat. ſect.* 1. *& ſeqq.* Propriiſſimè tamen ſtigmata dicuntur notæ ignito ferro, aut adurentibus medicamentis impreſſæ, ut expreſſè patet apud Scribon. Larg *de compon. med. cap.* 31. & apud Aetium *lib.* 8. *cap.* 11. ut modum quoque habes, quo hujuſmodi notæ inſcriberentur, quomodoque dehinc nonnullis medicamentis deleri poſſunt. Sic etiam apud Paul. *lib. 3. cap.* 7. & apud Avic. 7. 4. *cap.* 7. *tract.* 2. item patet. De hoc autem Stigmatis genere locutus eſt Juven. *ſat.* 10.

Mitius id ſane, quod non & Stigmate dignum
Credidit.

Quamobrem notæ illæ, ſive characteres, qui beſtiis, aut mancipiis imprimi conſueverunt; ut pro ſuis cognoſcantur, propriè Stigmata appellantur. Licèt apud Thraces hujuſmodi notæ non ſervitutis, ſed nobilitatis ſignum extiterint, ut ex Cicer. refert Herm. Hug. *de prim. ſcrib. orig. c.* 19. Apud pleroſque tamen populos in uſu fuit, & de præſenti etiam in uſu eſt, ut his notis beſtiæ, & ſervi, ſi quando fugiant, aut amittantur, cujus domini ſint, deprehendi poſſint; quod etiam adnotavit Galen. noſter *lib.* 1. *de dignoſc. pulſ. c.* 1. & ex hoc factum vero ſimile exiſtimo, ut ſervi, qui alios conſervos cædebant, Stigmatiæ dicerentur, ut teſtatur Cœl. Rhodig. *lect. antiq. lib.* 25. *c.* 24. vel quòd verberibus Stigmata plurima in vapulantium corporibus relinquerent, vel quòd non modò alios ſervos verberarent, ſed etiam quod illa ſtigmata inurerent, ſi fugere tentaſſent, vel ut, cujus domini eſſent, agnoſcerentur. Licèt Herm. Hug *ubi proximè*, ex Nonnio, & Cicero voluerit, quod Stigmatiæ dicerentur iidem ſervi Stigmatizati, & notis compuncti; etſi non ſolùm fugitivis ſervis, & cæteris fortè omnibus Stigmata imprimerentur, ſed etiam reis, in infamiæ teſtimonium, & in pœnam: unde Juvenal *ſat.* 14.

Tum fœlix quoties aliquis, Tortore vocato,
Uritur ardenti duo propter lintea ferro.

Atque inde militibus, ut credo excitabantur tales notæ in manibus, ſi aliquando in aliquibus defeciſſent; nam illud apud Aetium, *ubi ſuprà*, habemus, Stigmata notas eſſe, quæ in facie, aut alia quapiam parte corporis infliguntur, quales videmus in manibus eorum, qui militiam exercent: niſi fortè quis malit, ad alium meliorem finem eas notas in militum manibus fuiſſe excitatas; licèt ſciam, Senecam *lib.* 4. *de benef. c.* 37. de Philippo Macedone narrare, quòd cuidam militi iratus, Stigmata inſcribi juſſerit. *Cæterum*, inquit, *improbiſſimo militi, ingratiſſimo hoſpiti avidiſſimo naufrago, Stigmata inſcriberet, ingratum hoſpitem teſtantia*, dignum quidem, addas, *cui non inſcriberentur illæ litteræ, ſed inſculperentur.* Ex qua auctoritate apparet, etiam in ſignum infamiæ Stigmata militibus fuiſſe excitata, niſi libeat fortè diſtinguere de Stigmatibus in manibus, & de Stigmatibus in fronte, aut in facie inuſtis, illaque

in

in militiæ ſignum, ut ex Vegetio *lib.* 1. *de re militari, cap.* 8. *& alibi*, conſtat hæc in infamiæ teſtimonium extitiſſe. Sed & inter tormenta, ſtigmata ab eodem Seneca *lib.* 5. *de Ira, cap.* 3. connumerantur, illud certum eſt, Athenienſes quoque Samiorum frontes, eo quod ab eorum fide defeciſſent, Stigmatizaſſe, ut refert Cœlius Rhodig. *lib.* 15. *elect. antiq. c.* 27. atque hinc in infamiæ potiùs, quàm honoris ſignum abiiſſe patet; unde poſtmodum factum eſt, ut infames per metaphoram Stigmate notati dicerentur; hinc illud, Vitelliana cicatrice Stigmoſus, ex Plin. Auctor. *in adag* pro eo quod eſt, infamis, & nota aliqua turpi inſignitus; huic metaphoræ alludit Martial. *lib.* 6. *n.* 64. ibi:

Stigmata nec vafra delebit Cinnamus arte.

Et Sueton. *in Jul. Cæſ. n.* 73. Valerium Catullum, à quo ſibi verſiculis de Mamurra perpetua Stigmata impoſita non diſſimulaverat, ſatisfacientem eadem die adhibuit cœnæ. Sic in vetuſtiſſima inſcriptione, de qua Gruterus apud Pareum, *in elect. Plaut. in princ.*

HÆC STIGMATA ÆTERNA ACTÆ LIBERTÆ INUSTA SUNT, VENERARIÆ AC PERFIDÆ, DOLOSÆ, PURI PECTORIS CLAVEM, AC RESTIM SPARTEAM, UTI SIBI COLLUM ALLIGET, ET PICEM CALENTEM PECTUS MALUM COMBURAT SUUM.

Porrò antiqui Romani non frontem ſolùm, aut faciem ſervorum ſtigmatizabant, ſed, cùm fugere tentabant, etiam crura ipſis inurebant, quod etiam Galen. noſter teſtatur *lib.* 8. *de Plat. Hipp. & Plat. c.* 9. & certè leges *in l. ſi quis in metallum, C. de pœnis*, furis tantùm, vel brachiis, vel manibus eas notas inuri permittunt, expreſsè caventes, ne facies aliquo modo defœdetur. Venit autem hac occaſione in mentem id, quod Herman. Hug. *loc. cit. cap.* 15. ex Polynæo & Gellio narrat, conſueviſſe nempe Antiquos notas quaſcunque vellent capitibus ſervorum inſcribere, non in aliquod infamiæ ſignum, aut in pœnam delicti, aut fugæ; ſed ut ſuccreſcentibus poſtmodum capillis eos ad amicos mitterent; qui raſo denuò ſervi capite, certiores per impreſſas notas fierent, de amicorum mente. Sed de ſervorum ſtigmatizatione plura vide apud Pignor. *de Servis, pag.* 19. *& deinceps*: ſed plura ac pulcherrima apud citatum Herman. Hug. *de prima ſcrib. orig. cap.* 19. & quales eſſent inſcriptæ notæ habetur, & quotuplicis generis, & alia ſcitu digna. Juxta hunc priſcum ritum ſtigmatizandi delinquentes in pœnam (de quo etiam Gallon. *de cruciat. mart. cap. ult. pag.* 199.) Juſt. Lipſ. *l. de una Relig. ad Dialog.* agens de coercendis Hæreticis pœniſque illis infligendis, poſtquam ſtigmata quoque & inuſtiones frontium adhibendas eſſe inculcavit, hanc ipſam pœnam in uſu fuiſſe teſtatur in Anglia, ſub Rege Henrico II. anno 1162. allegans ad id hiſtoriam Guilliel mi Neubrigenſis *lib.* 2. *cap.* 13. tunc Epiſcopi, ne virus hæreticum latiùs ſerperet, eoſdem publicè pronunciatos Hæreticos, corporali diſciplinæ ſubjiciendos Catholico priùs tradiderunt, qui præcepit Hæreticæ infamiæ characterem frontibus eorum inuri, & ſpectante Populo virgis coercitos urbe expelli. Sed & ſimile quid habemus *in cap. ad Audientiam, lib.* 5. *Decret. tit.* 20. *de crim. falſi*, ubi hæc reperies: *Sed his a ſuis ordinibus degradatis in ſignum maleficii characterem aliquem imprimi facias, quo inter alios dignoſcatur.*

Sed jam; cùm hæc de hujus vocis ſignificatione, & de ſtigmatum uſu prolixè ſatis allata ſint, ad ſtigmata, de quibus noſtrum argumentum eſſe debet, pertractanda deveniamus. Hæc, ut ajunt, notæ quædam ſunt homini à Dæmone impreſſæ, quibus ſubjecta caro inſenſibilis, & exanguis apparet. Non eſt autem novum Angelos, ſeu Dæmones tam bonos, inquam, quàm malos, certos quoſdam homines aliquo charactere ſignare, ut in pleriſque exemplis patet apud Petr. Oſterman. *de Stigmatibus ſect.* 6. quæ hic tranſcribere ſupervacaneum eſt: ex ſacræ namque Hiſtoriæ lectura hæc quibusvis patere poſſunt, ut de Caino evenit *Geneſ. cap.* 4. *verſ.* 15. de ſigno Tau apud Ezechielem, & de ſignis Electorum *in Apocalyſ. cap.* 7. & de ſignis Antichriſti, ut idem Oſterman. *ibid. ſect.* 7. Sic & apud Dantem Alligherium Angelus ipſum Dantem in fronte ſignat, ut *Purgat. cap.* 9.

Sette P. nella fronte mi deſcriſſe
Col punton della ſpada, e fa, che lave
Quando ſei dentro queſte piaghe, diſſe.

Sed ſtigmatum, de quibus agimus, hiſtoria non videtur ita Doctoribus communiter accepta, ut aliqua ex parte dubia non remaneat. Primò enim dubium eſt de eorum eſſentia, an nimirum verè dentur, an potiùs, commentitium quoddam, ac quorundam figmentum exiſtant. Secundò, quia non omni ex parte fictitia eſſe apud pleroſque conſtans opinio eſt, dubitatur in quibuſnam perſonis reperiantur, an ſcilicet in omnibus Magis Dæmoni emancipatis, an verò in aliquibus tantùm. Tertiò, cujus figuræ, ac magnitudinis ſint. Quartò an viſibilia, vel inviſibilia, & an omnia, aut partim viſibilia aut inviſibilia. Quintò, an deleri poſſint, necne. 8
Et quoad primum, non defuerunt, qui contenderent, commentitium quid hæc ſtigmata eſſe, nec verè in Magis tale quid reperiri, & ſiquidem de præſenti iis, quæ plures incorruptæ fidei Viri, ac Doctores ſanctæ Inquiſitionis negotiis addicti experti hactenus ſunt, credere æquum eſt, nihil omnino certi de ea re firmari poteſt; imò ſunt, qui omninò vanum quid eſſe affirment. Sed pro contraria ſententia ſatis ſuperque mihi fuerit, Lectorem ad ea, quæ noviſſimè Petr. Oſterm. *de Stigm. ſect.* 8. attulit, remittere; hic enim ex quamplurimis Doctorum, & Inquiſitorum auctoritatibus probavit, hæc ſtigmata verè in Magis dari, pluresque experientias in medium attulit, quibus contradicere non tam facile eſt. Addam tantum modò auctoritatibus, quas ille adduxit, duorum Medicorum dicta hoc ipſum conteſtantium, nempe Jo. Huch. *lib.* 4 *de ſteril. rubr. an Dæmones immortales & incorporei*, & Bapt. Codronc. *lib.* 3. *de morb. venef. c.* 4.

Quoad ſecundum non deſunt ex ipſiſmet Theologis ea admittentibus, qui non in omnibus Magis 9
ſtigmata reperiri aſſeveraverint, ſed in aliquibus tantum, & in hoc etiam non conveniunt, nempe in quibuſnam reperiantur: Nam nonnulli eos ſolos Magos ſtigmata volunt habere, qui adhuc in Diaboli fide infirmi ſunt, & de quibus facilè ipſe Dæmon dubitare poteſt, ne à ſua fide deficiſcant. Unde Bodin. *Dæmonum. lib.* 4. *cap.* 4. Ego tamen inquit, cum Danæo ſentio, principes quoſque Magos carere ſigno, aut illud habere loco tam abdito, ut eo ſigno detegi ſit difficillimum; quod etiam Binsfeldius ſentit, ut videre etiam eſt apud Oſterm. *de Stigm. ſect.* 9. *pag.* 54. Contra verò alii, iis tantùm ſtigmata conferri à Dæmone volunt, qui jam veterani ſunt, & in fide confirmati: ſed in omnibus indifferenter dari, quandocunque Diabolo ſe tradiderint, & nocturnis conventiculis, ac conviviis interfuerint, firmarunt Recentiorum aliqui, quàm ſententiam mordicus tuetur Fr. Sebaſtian Michael. *in hiſtor. de trib. Energum.* & ipſum ſecutus noviſſimè Petr. Oſterm. *de Stigm. ſect.* 9. Illud tamen verum eſſe concedunt, non in omnibus deprehendi, quia aliquando, aut inviſibilia, aut in occultiſſimis partibus inflicta, ut ſub palpebris, ſub labiis, ſub police, ſub uteri labellis, in aliiſque occultioribus locis. Aliquando etiam neque carnis calorem immutant, ant ipſius conſiſtentiam variam, ita ut niſi ab ipſiſmet Magis, ac Veneficis deſignentur, nequaquam à Judicibus deprehendi valeant. Omnes tamen habere hæc ſtigmata, vel ex hoc uno probare nituntur, quod hic ſit character ab ipſo Dæmone impreſſus; in- 10
vicem Baptiſma indelebilem characterem imprimit, ex quo Chriſtianus homo fit, & ſic ex hoc ſtigmate character in corpore ipſorum Magorum imprimitur, ex quo Diaboli ſubditi, ac mancipia fiunt; & quemadmodum, inquiunt, nullus Chriſtianus eſt ſine Baptiſmate, & cum Baptiſmate unuſquiſque homo Chriſtianus eſt, ita nullus Magus eſt ſine ſtigmate, & cum ſtigmate repertus homo Magus eſt, ita ſupra citatus Fr. Sebaſt. Michael *ubi ſupr.* & poſt ipſum

ipſum, & ex ipſo Petr. Oſterm. *ibid. ſect. 9. propoſ. 6.*

11 Circa tertium quoque dubium diſcordes ſunt, qui de ea re mentionem habent; multis tradentibus hæc ſtigmata nullam habere certam figuram, aliis contendentibus ea variam habere, & aliquando veſtigii Leporis, aut Aranei, aut Gliris, interdum equi effigiem repræſentare. Alii voluerunt eſſe ad ſimilitudinem manus Bufonis, vel Rubetæ, vel Lacertæ; alii imitari Catelli nigri imaginem; alii non omnia eodem ſortiri firmant. Recentiores, & præcipue ſupra citatus Fr. Sebaſtian. Michael, & prædictus Petr. Oſterman. Juriſconſultus ſeriò inculcant, ea in ſingulis Magis ejuſdem eſſe figuræ, nempe ad modum Lentis, vel Piſi, nullius tamen coloris, & habere tantùm ſubjacentem carnem circumſtante depreſſiorem, quæ viſibilia ſunt. Aliàs tamen idem Fr. Sebaſtian. Michael cognoſci hæc ſtigmata voluit ex nota rubra, aut nigra cum prædicta carnis depreſſione, quod quidem facilè ſequitur ad inuſtiones igne excitatas, ut non medici ſolùm, ſed unuſquiſque etiam novit: cui concinere videtur ex noſtris jam citatus Bapt. Codronch. *lib 3. de morb. ven. c.* 4. dicens, hæc ſtigmata inſenſibilia eſſe, & perforata, nam fortè hac voce, *perforata*, illud intellexit, quod Fr. Sebaſt. Michael dicebat de carnis depreſſione, Remigius tamen *lib. 1. Dæmonolatr. c. 5.* ex cicatrice relicta ſtigmata dignoſci inculcat.

Ego, licèt nullam harum rerum experientiam me habere ingenuè fatear, cogarque quoad hiſtoriam, & rei identitatem alieno dicto ſtare, adimere tamen fidem cæteris Doctoribus, ut uni Fr. Sebaſtiano Michaeli prædicto omni ex parte credamus (qui tamen, ut liberè meam ſententiam dicam, in toto illo ſuo volumine multa habet abſurdiſſima, non Philoſopho modò, ſed Religioſo viro, ob eorum inveriſimilitudinem, dictu indigna, & quæ apertiſſimæ falſitatis redarguuntur) nunquam in animum inducam meum: crediderim ergo, licèt ut plurimùm ſtigmata nullam ſortiantur figuram, niſi qualem ipſa Fr. Sebaſtianus dicebat, in nonnullis tamen Magis potuiſſe habere eam, quam alii Scriptores tradiderunt, ſi modò verè hujuſmodi ſtigmata in Magis reperiuntur.

12 Quoad quartum: communiter conveniunt Doctores, hæc ſtigmata aliquando viſibilia eſſe, aliquando etiam inviſibilia; non eſt tamen dubitandum, nonnulla horum ſtigmatum, licèt ex ſui natura inviſibilia ſint, inviſibilia tamen eſſe, aut ob loci, in quo imprimuntur, conditionem, & ipſius impreſſionis levitatem, eorumque exiguitatem etiam homini perſpicaciſſimo; imò fortè in illis omnibus, quæ inviſibilia eſſe creduntur, poteſt Dæmon abſque eo, quod intuentium oculos præſtringat; aut ex quocunque alio modo inviſibilia faciat, præſtare ut minùs ſenſum moveant, quod ſecundum plurimum fortaſſis evenit, quia, ut conſtat, niſi ipſi Magi plerumque ea ſtigmata in ſuo corpore deſinant, vix aliis, ut ferunt, aciem oculorum intendentibus perſpicua eſſe ſolent.

13 Quoad quintum denique dubium, non ſolùm non
conveniunt Auctores, ſed ipſe idem Fr Sebaſtianus
Michael ſibi ipſi in hoc contradicit. Voluerunt ali-
qui Dæmonem hæc ſtigmata ſuo libitu conferre,
ac delere: ſed contra horum opinionem ſtrenuè pu-
gnat ipſe Fr Sebaſtianus, eamque rationem tanquam
14 ſuum Achillem in medium profert, quod cùm per
hanc ſtigmatum impreſſionem ſubjecta caro mor-
tua ſit, nunquam poſſit per Dæmonem ad vitam
revocari; nam tantundem eſſet, ac mortuum homi-
nem ſuſcitare, quòd cùm Dæmon nullo modò fa-
cere poſſit, neque poterit conſequenter ſtigmata hæc
delere, carnem in priſtinum ſtatum reſtituere; hoc
eſt ex mortua vivam reddere, & tamen in ipſa hi-
ſtoria patet, Dæmonem deleviſſe ſtigmata à quadam
famoſa venefica, nomine Magdalena: & licèt ad-
dat, hoc ex miraculo cotigiſſe, magis patet abſur-
dum per majus abſurdum voluiſſe illum confirma-
re, nam Dæmon miracula non poteſt facere, ne-
que Deus neque Angeli boni per ipſum miraculum o-
perantur. Quia tamen de ea re longioribus agendum
eſt, pro nunc id monuiſſe ſufficiat ex aliorum Dd.
opinione, hæc ſtigmata deleri à Dæmone poſſe.

Quamquam autem tot dubia in horum ſtigma- 15
tum inveſtigatione occurrunt, in hoc tamen conveniunt auctores omnes, quod ea duplici conditione ſint inſignita, utraque quidem maximi momenti, nempe quod omni ſenſu deſtituantur, & quòd ſanguinem non contineant. Certum namque eſt, & multa, ac longa experientia, ut ajunt comprobatum partes ſtigmatizatas longiſſima acu transfixas, neque ullum dolorem, aut ullum ſenſum movere, neque ſanguinem ullo modo effundere. Cùm igitur in hoc omnes conveniant, relictis aliis ſuper allatis dubitationibus ſub Judice, eorum eſſentiam, & hanc ſpecialem ipſorum naturam ſupponemus, ut pro eo, quod ad Medicum & Philoſophum ſpectat, illam examinare poſſimus, & rei veritatem detegere oſtendendo, an dari poſſint, necne, an à Natura, vel ab arte excitari poſſint, vel ob ipſo ſolo Dæmone, & ſicquæ alia in quæſtionis proceſſu diſcutienda occurrent, pro poſse diſcutiemus.

SUMMARIUM.

1 *Eos, qui ſciunt, conſentire inter ſe oportet.*
2 *Quod verum eſt nunquam redargui poteſt.*
3 *Nulla tam certa veritas eſt, quæ ſuos contradictores non habet.*
4 *Magos ſtigmatizare, videtur non debere eſſe novum Dæmonis inventum.*
5 *Stigmata conferre, non videtur ad ullum finem Dæmonem reddere.*
6 *An Dæmon ſtigmata Magis conferat, ut ab aliis hominibus agnoſcantur.*
7 *Ad quem finem Dæmon ſtigmata conferat.*
8 *Omne animal ſangineum, ſanguine nutriri neceſſe eſt.*
9 *Omne animal ſanguineum ex ſanguine generatur.*
10 *Vita eſt conſiſtentia per alimentum.*
11 *Mors animalis corruptio.*
12 *Quicquid calore naturali deſtituitur: corrumpitur ab extraneo.*
13 *Calor præternaturalis naturali contrarius, & inimicus.*
14 *Stigmatizatus partes non poſſe eſſe mortuas.*
15 *Dæmon circa Magos, cùm in Juſtitiæ manibus detinentur, nihil moliri poteſt.*
16 *Ridiculus modus aſſignatur, quo Dæmon ſtigmata conferat.*
17 *Gravitas, & levitas corporum non eſt Dæmoni ullo impedimento.*
18 *Mortuam partem ſuſcitare, id eſt ac totum animal ſuſcitare.*

QUÆSTIO II.

Utrùm ejuſmodi Naturæ Stigmata dari poſſint.

AT verò plura ſunt, quæ adeò ſuſpectam reddunt 1
horum Stigmatum hiſtoriam, ut omnino falſam
inde aliquis illam judicare poſſit. Ac primò quidem
ipſorum Auctorum diſcodia maximam facit difficul-
tatem; quippe cùm ut Plato *de Nat. hum. prope princ.*
dicebat, eos, qui ſciunt, conſentire inter ſe opor-
teat, in iis, quæ ſciunt, & non diſsentire, at hæc
ſcire eos oportet, cùm ſenſu ipſo aſsequi illa potue-
rint: quòd ſi diſcordes, qui de his ſcribunt, in iis in-
ter ſe ſunt, aut ea neſcire eos oportet, nullamque de
illis experientiam habuiſse, aut falſos eſse, aut alios
fefelliſſe. Veritas enim una eſt, & quod verum eſt, 2
nunquam redargui poteſt, eodem Platone aſserente *in*
Gorgia. Unde autem hoc, ut in re, quam ſenſu aſse-
qui licet, tantus hominum diſsenſus interveniat, ut
unus alteri contrarius omni ex parte exiſtat? Sed huic
dubitationi non omnino deeſt reſponſio; nam quæ in
mundo tam certa veritas eſt, quæ ſuos contradictores
non habeat? Annon, & alia plura, quæ ſub ſenſum
cadunt, dubia facere conſueverunt, qui contradice-
re ſunt parati? annon ipſiſſimi ſapientes, qui non- 3
niſi veritatis amore alliciuntur, quantum & quàm
frequenter inter ſe diſcordes ſint, unuſquiſque novit?

Secun-

Secundò conſentaneum verò videtur, non eſſe
4 Magorum Stigmatizationem novum Dæmonis inventum, quin credibile eſt, ab eo quoque tempore, quo primum Magos ſibi addixit, conſueviſſe his notis eos ſignare, ſive id in eorum honorem faciat, ſive ut pro ſuis agnoſcat, ſive etiam ut characterem imprimat in vicem Baptiſmi, ſive ut Chriſma deleat, quod vanum eſt. Quomodocunque autem, & ad quemcunque finem id exequatur, non major ratio eſt; cur non etiam anteactis temporibus idipſum fecerit: quo circa mirandum eſt, vetuſtiores de ea re ne verbum quidem feciſſe; ſaltem plures eorum, qui etiam ex profeſſo hæc pertractarunt, eos autem, qui aliquid de ea re in medium attulerunt, nihil certi adduxiſſe: nam quod Fr.Sebaſtianus dicit, quod Stigmatum cognitio habeatur per traditionem Doctorum, inane eſt. In tanta enim re non traditione opus fuit, ſed firmiſſimis, ac minimè dubiis teſtimoniis, quæ quidem ſapientiores, ſiquid certi in hoc negotio experti fuiſſent, omnino poſteris reliquiſſent. Sed ne hoc quidem argumentum ſufficiens ad probandum videtur, id quod probare intendit: Quis enim eſt, qui diabolicæ voluntatis rationem reddere poſſit, cur magis de præſenti, quam per anteacta tempora his characteribus uti voluerit? Nonne etiamſi conſueviſſet ſemper Stigmatibus Magos ſignare, potuit ea res per multa ſæcula cæteros homines latere?

5 Tertiò non videtur, quòd Dæmon ad ullum finem moveri poſſit ad conferenda hæc Stigmata: neque tamen dicendum eſt, tam notabile agens quicquam agere abſque fine. Potuit igitur hujuſmodi finis eſſe, ut Magos ipſe pro ſuis cognoſcat, aut ut ab aliis cognoſcantur, aut ut fidos ab infidis ſecernat. Sed prior finis eſt inanis, quia Dæmon his notis, aut ſignis non eget, ut ſibi addictos ab aliis hominibus poſſit internoſcere, qui facilè non ſolùm ſibi addictos, ſed ſingulas perſonas, & ſingulas creaturas abſque ulla nota, non minus quàm quivis homo ungues, digitóſque ſuos cognoſcit: quibus addendum, quod ſi ad hunc finem Stigmata conferret, cum ſemel impreſſa non amplius deleantur, ſufficere; ut ſemel tantum conferret, & tamen non ſemel, aut bis, ſed centies, aliquando uni eidemque homini ea infligit, ut referunt Auctores, & ſignanter Fr. Sebaſt Michael. *loc. cit.*

6 Multò minùs dicendum, Dæmonem Magis Stigmata conferre, ut ab aliis hominibus dignoſcantur, hoc enim pacto non modò illos ad cultum, & ſervitutem ſuam non alliceret, ſed deterreret potius; per hæc enim ſigna facilè illos proderet in Juſtitiæ manus. Præterquam, quòd ſi ad hunc finem id faceret, ſemper Stigmata imprimeret, quæ viſibilia, & conſpicua eſſent, imò multò magis, quàm nunc ſint, & conſpicua, & viſibilia. At contrà ut plurimum indit ea in partibus occulatiſſimis, & aliquando etiam, ut ajunt, inviſibilia facit, ut ſuperius etiam dicebamus. At hæc debuit potiſſima cauſa eſſe, ne Dæmon Stigmata conferat, & ne Magi Stigmatizari ſe permittant, cum ad Juſtitiæ manus lapſi, facilè per ea dignoſantur. Neque ut fidos ab infidis cognoſcat, id facere debet Dæmon, nam eædem cauſæ, quæ illum prohibent, ob priorem finem à Stigmatibus conferendis, prohibere etiam debent ob hunc poſteriorem.

7 Ad hanc tamen difficultatem reſpondetur ex hiſtoria ipſa, ex qua patet non ad aliquem ſupradictorum finium, ſed ad alios nonnullos Dæmonem Stigmata Magis conferre, de quibus vide Petr. Oſterman. *de Stigmat. ſect.* 30. *Ætiolog. 6.* duo autem præcipui videntur: primus, ut imprimat characterem ſuæ ſervitutis; nam quia non poteſt in anima ſimilem characterem imprimere, qualis per Baptiſmum ab Eccleſia imprimitur, cum homines ſuæ militiæ adſcribit, facit quod poteſt, imprimendo ſuum characterem in corpore, in vicem Baptiſmi. Secundus finis eſt, ut habeant Magi ſignum hoc honoris, & familiaritatis cum ipſo, intimæque amicitiæ, & in præmium ſervitutis. nam idcirco, ut referunt, in nocturnis Magorum conventibus & convivis, hæc Stigmata; tanquam ſcintillæ relucent ex ipſis Magorum corporibus; unde qui plura, & graviora facinora perpetrarunt, inſigniores quoque, ac frequentioribus Stigmatibus ſunt conſpicui, ut ex ipſo Fr.Sebaſt.Michael dicit, jam ſæpe citat. Oſterm. *loco proximè adducto*. Sed ſi coram cæteris in conventiculis relucere debent, cur induntur in partibus occultiſſimis? Sed hæc fortè leviora ſunt, multò magis urgent, quæ ſequuntur: nam quartò, ſuppoſito, quod hæc Stigmata duabus commemoratis conditionibus dotentur, nempe ut partes Stigmatizatæ ſenſu omni deſtituantur, & ſanguinem non contineant, cum punctæ & transfixæ ſanguinem nullum emittant, tunc quæri poteſt, an partes ſic Stigmatizatæ vivant, necne? nam ſi velis eas vivere, ut non videtur negare communis Auctorum aſſenſus, tunc certum erit, quod nutriantur; at omne animal ſanguinem ſanguine nutriri neceſſe eſt. Ariſt. *lib.* 13. *de hiſtor. Anim.* 8
c. 19. nutritur enim unumquodque ex ſubſtantia, ex qua primùm genitum eſt. Gal. *lib.* 1. *de ſem. c.* 19. 9
& omne animal ſanguineum ex ſanguine generatur. Si ergo animal nutritur ex ſanguine, certum eſt, quod cum quæcunque nutriuntur, per tota ſe nutriantur. Gal. *lib.* 2. *de Nat. fac. cap.* 4. unde eſt, quod ſiquis corpus hominis ſecet, ubicunque velit, ſanguis calidus fluit. Hippocr. *de Carn. n* 10. etiam partes Stigmatizatæ ſanguine nutriri debeant; at ſi ſanguine deſtituuntur, ſanguine nutriri non poſſunt. Sequitur ergo inde, quod Stigmatizatæ partes vivunt quidem, ſed non nutriantur; quod eſt 10
idem, ac ſi diceres, vivunt, & non vivunt, quod eſt impoſſibile, & implicat, cum vita nihil aliud ſit, quam conſiſtentia per alimentum; vitam enim dicimus nutritionem, quæ per ſeipſum ſit. Ariſtot. *lib.* 3. *de Anim. text.* 3.

Si autem velis, Stigmatizatas partes non vivere, tunc neceſſe erit mortuas eſſe, & conſequenter corrumpi, quia mors ipſa eſt animalis, & partium ejus corruptio. Ariſtot. *ſect.* 14. *Propl.* 9. nam quicquid 11
calore naturali deſtituitur, corrumpitur ab extraneo. Ariſt. *ibid* & eodem calore naturali abſcedente, alienus ſuccedit præter naturam, qui putrefacit; cum verò alienus calor ſemper procedat putrefaciendo, otioſus enim ob ejus activitatem nequaquam eſt, conſequens erit, non ſolùm ipſas Stigmatizatas partes corrumpi, ſed ſucceſſive etiam contiguas, & 12
non multo poſt tempore totum animal, quod tamen eo modo ſuccedere non experimur.

Confirmantur hæc, quia partes Stigmatizatæ, (ſi mortuas eas eſſe aſſeras) continent, ut dixi, calorem preternaturalem, qui nativo inimicus ac contrarius eſt; unde cum vicinæ ac contiguæ partes 13
vivant, & naturali calore regantur, hoc abſque dubio ſuccedere neceſſe eſt, ut unum contrarium ab alio ſuperetur; cum mortui & viventis nulla ſit proportio. Hippocr. *de Vulner. capitis*. Alterutrum ergo ex his fiet, aut naturalem vinci à præternaturali, & ſic animal interibit; aut præternaturalem ſuperari à naturali, & ſic partes Stigmatizatæ, quæ jam mortuæ erant, reviviſcent, & dabitur à privatione ad habitum regreſſus, quod eſt impoſſibile.

Præterea cùm partes Stigmatizatæ jam mortuæ 14
circundentur partibus viventibus; quæ neceſſariò nutriri debent, nutritio autem fiat per vaſa hac illac tranſeuntia, Stigmata verò non ſuperficiem ſolam partis ſed etiam profunditatem occupent, nam longa acu in profundum transfiguntur abſque ſenſu, & ſanguinis effuſione, neceſſe eſt per hanc profunditatem etiam vaſa, per quæ nutritio fit, tranſmeare; tunc ergo alterutrum ſequatur neceſſe eſt, aut nutritionem incœptam terminari in parte Stigmatizata, & deinde de novo fieri poſt ipſam partem Stigmatizatam, quod eſt abſurdum; aut partes viventes nutriri per partes Stigmatizatas, hoc eſt, jam demortuas, quod eſt majus abſurdum: nam ſit exempli cauſa humeri totius longitudo A. B. C. Stigmatizetur ergo in B. per lineam D. B E. quæ per profunditatem totam humeri comprehendat, tunc nutritio incœpta, per vaſa, quæ perreptant

hume-

humerum ab A. uſque ad C. aut neceſſariò terminabitur in linea tranſverſali D. B. E. quæ Stigmatizatum partem comprehendit, & humerum ac vaſa nutrientia interſecat, aut per lineam D. B. E. hoc eſt per partem Stigmatizatam, ac demortuam, ſuccedet humeri nutritio à B. in C. & ſic pars viva, quæ eſt C. nutrietur mediante D. B. E. quæ eſt mortua, cum ſint Stigmatizata; neutrum autem ſtare poſſe naturaliter, tam certum eſt, quàm quod certiſſimum. Adde his, quod cum Stigma non ſolum cutem ſenſu, & vita privet, ſed omnes partes ſubjacentes, etiam venas, arterias, & nervos, neceſſe eſt & venarum, & arteriarum, & nervorum influxum abſcindi per ipſum Stigma, ſic omnes, ac ſingulas partes, quæ Stigmati ſubſunt, nutritione, ſenſu, ac motu, & vita privari omnino neceſſarium eſt. Neque enim à ſpirituum fontibus ſuſcipere eorum influxum ampliùs poſſunt, parte jam ipſorum vaſorum non ſolùm obſtructa, ſed penitus demortua.

15 Utrum autem his difficultatibus ſatisfieri poſſit, dicendo, in his præſtigia concurrere, videant qui adſtruunt. Fieri enim poſſe dicent ut Dæmon intuentium oculos præſtringat, ne fluentem ſanguinem videant, ne Magum ex punctura dolentem agnoſcant; ſed hoc etiam patitur difficultatem, cum conſtet, ut ajunt, mihi poſſe Dæmonem ad ſui libitum moliri circa veneficos ac Magos, cum in Juſtitiæ manibus detinentur; quam etiam difficultatem haberet, ſi diceremus, poſſe Dæmonem Magorum ſenſum obtundere, ne puncturæ dolorem ſentiant; jam enim plura remedia, etiam naturalia, ad doloris inſenſibilitatem Dæmonem ſuis Magis tradere certum eſt, ut notat Grilland. *de Quæſt. & Tort. cap. 4. nu. 13. & ſeqq.* Quapropter à Juſtitiæ miniſtris ſolent Rei ſpoliari, omnibus pilis deraſis, ne ſub illis aliquod hujuſmodi maleficium latitare poſſit, & eo modo tormentis ſubiici, ut notat etiam ex noſtris Codronch. *de morb. venef. lib. 3. cap. 4.* Sic & ſi dicamus, Dæmonem ipſum ſanguinem retinere, ne fluat, aut influxibilem reddere, in eundem ſcopulum impingemus. Licet aliàs hoc non magno negotio præſtare poſſit, quippe cum notiſſimis remediis, etiam nobis id procurare liceat medicamentis ſanguinem incraſſantibus, ac coagulantibus, ita ut nullo pacto fluere poſſit. Quoad partem autem demortuam, ſi dicamus, Dæmonem eam poſſe à putredine ſervare, cum & hoc per remedia etiam Medicis expertiſſima, vel idiotæ præſtare poſſint, nam & ipſa integra cadavera à putrefactione per ſæcula ſerventur, aut ſaltem in illis ita putrefactio procraſtinatur (nam à primo die, ex quo calor vivificus abſceſſit, putrefactionem in ipſis incipere, etiam ſi medicamentis condiantur, certum eſt) ut veluti integra multos annos perdurent, nihilo meliùs prædictæ difficultati ſatisfaciemus. Sed his ego meliora non habeo, ad tuendam ejus facti veritatem, quæ tamen, nec mihi quidem omni ex parte ſatisfacere poſſe exiſtimo.

16 Ridiculum præterea eſt, quod tradunt de modo quo Dæmon hæc Stigmata Magis conferat: volunt enim id digitis, aut unguibus perficere, cornibus etiam dictum oportuit; quid malum Dæmonem uti unguibus, & digitis? quaſi Dæmon ungues, aut digitos habeat. At inquies, ſic apparere. Ergo, inquam, apparens, ac præſtigioſus modus hic eſt, non verus, & realis. At verum aſſignaſſe oportuit, quem miror cur non elicere, & extorquere ex Magis potuerint Judices, quos mirandum eſt huic dicto acquieviſſe. Wierus tamen *de præſtig. Dæmon. lib. 2. cap. 19.* imaginariè hoc Stigma imprimi putat, non verè, ac realiter; erit ergo quid, ſecundum ipſum, potiùs præſtigioſum, quàm verum, licet huic auctori minùs fides præſtanda ſit, quòd neque de iis, neque de aliis permultis, bene ſecundum fidei dictamen ſentire videatur, qui non ſolùm Stigmatum impreſſionem, ſed penè ſomnia à Magis, Strigibuſque facta ad præſtigium, vel ad eorum depravatam imaginationem reducit, negans omnia, quæ realiter fieri ab illis millies probatum, & verificatum eſt, ut illi objicit Bodinus *in confutat. opin. ejuſdem Vieri, per totam.* Non tamen ego inficior. poſſe Dæmonem ob illam, quam habent illi res naturales omnes obedientiam, ſua voluntate movere 17
inſtrumenta quædam (ut ferrum calidum, aut ignitum, quo Auctor hiſtoriæ de tribus Energumenis, dicit aliquando ſtigmata à Dæmone conferri) quibus notas haſce, characteres, ſeu ſtigmata imprimat, etiam abſque alio mediante corpore, contra Cæſalpini opinionem, qui *cap. 2. Inveſtig. Dæmon. Perip.* vult, eos corpora, mediante aere quocunque movere; nam eo modo, quod poteſt movere aerem, movebit etiam alia corpora, cum gravitas, aut levitas nulli impedimento illi ſit. Sed hoc locum habebit in ſtigmatibus viſibilibus: Quid autem dicemus de inviſibilibus? hæc enim aut alio omnino modo conferri neceſſe eſt, aut à Dæmone quicquam circa illa ulteriùs præſtari. Niſi diceremus, nunquam eſſe ſtigmata verè inviſibilia, ſed talia nobis ex Dæmonis ſolertia. Sed ſi cum effectu inviſibilia aliquando ſunt, hoc eſt, ut nullo modo movere poſſint ſenſum intuentium, non aſſignatur modus, quo conferantur, niſi admittamus illum, quem tradit eadem hiſtoria *de tribus Energum.* quæ vult, viſibilia ferro calido, inviſibilia ungue ipſius Dæmonis infligi. Ecquis non rideret hæc audiens? jam ſeriò, ac realiter Dæmon unguibus dotatur; nam iis contactu quodam phyſico ſtigmata confert, ut hic homo ſomniare videtur.

Qui præterea ſtigmatum exiſtentium tueri ſtudent, ut præcipuè *citatæ hiſtoriæ de tribus Energum.* auctor, & ex eo Petr. Oſterman. *de ſtigmat ſect. 8. & ſeqq.* volunt, ut à principio dixi, hæc ſtigmata partes, ac carnem, vaſaque per membra perreptantia ita afficere, ut mortem omnino obeant, & in tantum hoc veritatem habere litigant, ut affirment, Dæmonem non poſſe ampliùs partem ſtigmatizatam vivificare; quod jure dicitur, ſuppoſito 18
quòd pars ſtigmatizata mortua ſit, tantundem enim eſſet eam vivificare, ac totum hominem jam mortuum ſuſcitare, quod nequaquam per Dæmonem eſt factibile; unde concludunt, ſtigmata, poſtquam impreſsa fuerint à Dæmone, deleri ampliùs vel per ipſum non poſſe, neque per alium, niſi ex miraculo, & ſic ex ſola virtute divina, & tamen teſtantur multi has notas à Dæmone deleri, & præcipuè patet ex Bodino *Dæmonoman. lib. 2. cap. 4.* quin etiam in prædicta hiſtoria narratur, cuidam famoſæ veneficæ, cui nomen erat Magdalena, ſtigmata à Dæmone fuiſse deleta. Additur quidem ibi, hoc ex miraculo contigiſse, gratis tamen hoc dictum eſse unuſquiſque novit, ac neſcio, quis illi Auctori eam facultatem dederit miracula declarandi, quod tamen nullus, qui temeritatis notam effugere cupit, facere debet, hoc enim ſoli Eccleſiæ, ejuſque ſummo Paſtori Chriſti Vicario, reſervatur, & quod magis ſuſpectam facit ejus hiſtoriæ fidem, eſt tanta miraculorum fræquentia per ipſum Dæmonem, quod pejus eſt, patratorum, nam Dæmon ibi plura futura, & maximè de Antichriſto, pro certo prophetat, imò effutit; & multa, quæ in ea ſupponuntur, non probantur, quæ hiſtoriam ipſam reddunt abſurdiſſimam, & apertiſſimæ falſitatis redarguunt, unde jure optimo prohibita ejus libri lectio eſt.

SUMMARIUM.

1 Neceſſarium eſt dari aliquod infallibile ſignum, ex quo Magi deprehendantur. Contrarium, n. ſeq.
3 Ex his, quæ per accidens ſunt, nihil quod habeat neceſſariam identitatem dependere poteſt.
4 Experientia eſt rerum magiſtra.
5 Stigmata probantur eſſe, ex communi Magorum conſenſu.
6 In Dæmonibus naturalia manſere in ſua prima perfectione.
7 Sententia ſtigmata reprobans eſt Reipublicæ pernicioſa.
8 Veritatis tutela ſemper pro juſtitia eſt.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

Rationes nonnullæ in Stigmatum defenſionem producuntur, illiſque occurritur.

QUoniam autem ſæpè citatus Fr. Sebaſtian. Michael, & eum ſecutus Petr. Oſterman. tam anxiè laborant in tuenda ſtigmatum exiſtentia, ut non ſolùm verè dari, ſed de neceſſitate deberi dari contendant, ad idque perplures rationes in medium proferant, videre operæ pretium eſt, quantum eæ rationes efficiant, ut ſiquam facere poſſint difficultatem, eam diluamus, ubi dilui poſſit, non quia aut impugnare, aut expugnare hanc ſtigmatum hiſtoriam in animum induxerim meum, ſed ad eum tantùm finem & effectum, ut veritas eluceſcat, & ne homines ab aliorum vel perſuaſionibus, vel mendaciis decipiantur. Nam certè ego in tanta re meliora deſiderarem quàm ii adduxerint, & ſupra omnia ſenſibus ipſis hæc aſſequi me velim, aut ſaltem iiſdem ſenſibus ab incorruptæ fidei viris comprehendi: nam Fratri huic Sebaſtiano quæ fides habenda, cùm ipſe tanta inveriſimilitudine, totque abſurdis ſuam ipſius fidem deturpaverit, atque inſigniter infirmaverit? aut quid Petro Oſtermanno fidendum, qui ſimilis fidei viro ſe totum tradidit? Sed ad primam rationem, quam maximi facere videtur Auctor ille, & cum eo etiam idem Oſterman. examinandam
1 devenio, quæ talis eſt. Supponunt primò, neceſſarium eſſe dari aliquod infallibile ſignum, ex quo Magi pro talibus dignoſcantur. Rationem afferunt, quoniam aliàs cùm ipſorum peccata ſint ſecreta, & ipſi pertinaciſſimi in deneganda veritate, nullo dato infallibili magiæ ſigno, non poſſent Magi certitudinaliter dignoſci, & ſic malum creſceret in infinitum. Abſurda quidem, ex mea ſententia, ſuppoſitio, ex qua tamen inferunt: nullum aliud habemus certius ſignum ad dignoſcendos Magos, quàm ſtigmata; ergo, ſi negemus non dari ſtigmata, jam nullum dabitur certum ſignum, ex quo deprehendantur, quod ob neceſſitatem ſuppoſitionis dicere non debemus. Sequitur ergo ſignum illud infallibile in deprehendendis Magis eſſe ſtigmata. Sed quam facilè negari poſſit ſuppoſitio, unuſquiſque videt;
2 nam unde emanat hæc neceſſitas deprendendi Magos? à Natura ne certè non; Magi enim non ſunt ſua Natura Magi, & hoc quod eſt inter Magos connumerari, & pro Mago haberi, eſt quid per accidens; at ex his, quæ per accidens ſunt, non poteſt habere dependentiam aliquid, quod neceſſa-
3 riam habeat identitatem. Cum ergo corruat neceſſitas ſuppoſitionis, corruet inſimul, quod inde deducitur, & ſic argumentum inane evadit, de quo certè valdè miror, cùm apud ipſum Fr. Sebaſtianum per Dæmonem ſit conflatum, ex quo manifeſtum fit, Dæmonem illum ſuam ignoraſſe Logicam, cum deduxerit ex non neceſſario neceſſarium, & tamen conceſſa hac neceſſitate deprehendi Magos, oportuit ſigna eorum elſe conſpicua, ut facilè in Juſtitiæ manus deveniant; at contrà cùm ſint ſecreta & occulta, & aliquando etiam inviſibilia, plures, imò vel omnes, effugere poterunt Juſtitiæ manus. Nam etſi, poſtquam in carcerem deducti fuerint, pro Magis non deprehendantur, ex ſtigmatibus, neque poterunt per examina rigoroſa, & per tormenta ex propriis confeſſionibus deprehendi. Sed quod abſurdiſſimum eſt in hac argumentatione, illud eſt, quod ſtigmata à Juſtitiæ miniſtris deprehendi vix poſſunt, eodem auctore aſſerente, niſi ab ipſis Magis deſignentur. Itaque antè oportet Magos ſe pro Magis prodere, quàm per ſtigmata pro Magis dignoſcantur.

Cæterum Oſterman. *de Stigm. ſect.* 10. nititur probare, quòd hæc ſtigmata à Diabolo ſint, & primò
4 Ætiologia hoc probat ab experientia, quæ cùm ſit rerum magiſtra, & ſit, ut dicebat Gal. *in 6. de morb. vulg. com.* 3. index rerum evidentur apparentium acquieſcendum, veluti & ego acquieſcerem, ubi probatos auctores certi quid ab experientia deſumtum in hiſce inveniſſe ſe affirmantes reperiſſem; maximè autem, ubi eos, qui aliàs probatæ fidei ſunt, cùm hujuſmodi experientias in medium producunt, inter ſe convenire adnotaſſem, & ſi denique nullos Inquiſitores invenirem, qui eas ipſas experientias deluderent, & ingenuè falſi non eſſent, nihil quod ſtabile, ac certum fuerit, ſe de ea re reperire ullo in tempore potuiſſe. Imo dediſse operam ſe, aliqui fatentur, ut ejus rei certiores fierent, nec unquam quid offendiſse, quod dubiam credulitatem ſaltem eorum mentibus excitaſset.

In ſecunda Ætiologia adducit Oſterman. communem conſenſum, & omnium Magorum, Strigarumque confeſſiones, & depoſitiones, quibus dicit, non eſse contradicendum: & per me ita eſto. Sed cùm 5
eos, qui eos ipſos Magos, ac Strigas præ manibus habuerunt, earundem confeſſiones, & depoſitiones ſuſpectas habere contingat, & ipſas experientias infirmare, quid cauſæ eſt, quin cum his ipſis alii quoque dubitare de horum veritate, non poſſint? At certè Frater Sebaſtianus ille, & Oſterman. maximè aſsertionem hanc probare nituntur ex depoſitionibus Mariæ de Sains, Strigæ nimirum cujuſdam famoſiſſimæ, cujus fides, quam ſuſpecta ſit, ipſi dixerint?

In Tertia Ætiologia proponit hoc ſubtiliſſimum, imò verò tenuiſſimum argumentum: In Dæmonibus, inquit naturalia, manſere ſplendidiſſima, & in ſua prima perfectione. Ergo poteſt Dæmon, ſi 6
velit, ſervis ſuis ſtigmata conferre. Quod autem velit, non eſt dubitandum, cum ſit Miſantropos, hoc oſor hominum, naturæque humanæ, quam deſtruere ſummopere inhiat, unde procurat, ſtigmatizando partes, ſenſus mortificare, & ſanguinem ex iiſdem partibus elicere. Quid tandem inde infers Oſterman? nihil certè, quod ad rem tuam facit. Dæmon, inquis, poteſt, & vult ſtigmatizare ſervos ſuos. Velit, poſſit, & cum actu ſtigmatizet, non idcirco ſequitur poſse hæc, hujus nempe naturæ ſtigmata conferre, ſed per contrarias rationes apparet, non poſse.

In quarta Ætiologia dicit, contrariam ſenten- 7
tiam, quæ ſtigmata negat eſse Reipublicæ perniciosam, quia patrocinatur crimini graviſſimo, idcirco infert hanc, quæ ſtigmata admittit, eſse acceptandam. Addit deinde, quod contrariari huic ſententiæ, ſit condemnare præcipua penè Tribunalia Chriſtiani orbis, quæ jam ſtigmata pro infallibili Magiæ ſigno experta ſunt. Quibus rationibus dico, aliud eſse patrocinari crimini graviſſimo, aliud defendere veritatem, etiamſi ea ſit tali crimini favorabilis; nam ſi falſitatibus, & mendaciis innitendum eſt, ut crimina gravia non remaneant impunita, ſi hoc Injuſtitia non eſt, dicat Oſterman. quid ſit Injuſtitia.

Veritatis tutela ſemper pro Juſtitia eſt, ergo ſem- 8
per bona, nunquam mala, nunquam pernicioſa, nunquam crimini patrocinans, ſed ſemper utilis, ſemperque laudabilis, & idcirco ſemper veritas quærenda, mendacia repellenda, non obſtantè, quòd illa pro crimine, hæc ſint contra crimen. Quòd v. g. negando hæc ſtigmata condemnentur præcipua Tribunalia Chriſtiani Orbis, non facilè credo, cum nonnulla ex præcipuis illa non tam certo, & infallibiliter acceptaverint, ut ex eorum auctoritate ſint acceptanda, imò ea controvertere ac refellere adhuc patiuntur, cùm adhuc de ejus rei veritate hæſitent.

In quinta Ætiologia demonſtrare nititur, hæc 9
ſtigmata in Reis reperta, debere facere indicium ad Torturam, quod ego non detrecto. Quod tamen addit, ſolamſanguinis effluxionem ſive ex vulnere, ſive ex ore, & naribus poſt unum, vel plures dies à morte vulnerati, homicidam indicare, 10
quia experientia hoc docuit, & rariſſimè fefellit, tam inane, ac falſum puto, quàm quod falſiſſimum, & ex plurium Juriſconſultorum auctoritatibus experientia illa nulla demonſtratur, eique non eſse fidendum, ita ut ſufficiens judicium ad Torturam faciat concludit Farinac. *Theor. & Pract. Crimin. part. 1. Tom. 2. lib. 2. q.* 52. *n.* 156. & videnda, quæ attuli *lib. 4. Tit. 2. q. 7. per totam*, & adhuc, etiam hoc eſset verum, nihil concluderet in caſu noſtro.

Denuò præterea in ſexta Ætiologia narrantur 11
cauſæ,

cauſæ, ob quas Dæmon ſibi addictis ſtigmata conferat, ex qua cauſarum enumeratione nihil prorſus deduci poteſt, quod neceſſariò ſtigmatum exiſtentiam comprobare poſſit, cùm enim omnes illæ cauſæ ſint contingentes, & non neceſſariæ, & dependeant à libero agente, nempe ab ipſo Dæmone, quid mihi inſudas ex earum cauſarum poſitione ſtigmatùm exiſtentiam probare? Habeat quippe Dæmon ultra connumeratas, mille & multo plures etiam cauſas, ex quibus veriſimiliter moveri poſſit ad hæc ſtigmata conferenda, ſemper tamen in ejus libera voluntate erit aut conferre, aut non conferre, neque ex iis cauſis unquam coactus conferret; præterquam quòd has cauſas, qui adducit conjecturali quodam diſcurſu uſus, putat ſe eas aſſecutum; cùm tamen potiores habere poſſit Dæmon, quare non conferat, partim nobis ignotas, partim etiam undequaque notiſſimas. Annon magna cauſa eſt ad impediendum Dæmonem, ne ſtigmata Magis conferat, ſi ex iis ipſis tandem pro Magis deprehenſi, pœnas luere debent? Annon à ſuo cultu hoc modo Magos potiùs abigere, quàm ad illum eos alli-
12 cere ſtuderet?

In ſeptima Ætiologia ex eo, quòd Antichriſtus ſuos aſſeclas certo quodam ſigno ſit notaturus, probabile eſſe deducit, ipſum Dæmonem futuræ illi ſtigmatizationi omnino præludere. Sed hæc quantum efficiant, quantumque roboris ſortiantur ad probandum, quod auctor ille probare intendit, vel ipſi pueruli nondum rationis capaces noſcere poſſunt. Nam quænam, obſecro, hujus ſtigmatizationis neceſſitas in Dæmone? Antichriſtus ſuos ſignabat, ut à cæteris diſcernat, ac pro ſuis cognoſcat, Dæmon autem his notis ad hoc non indiget, gratiſque aſſeritur, illum Antichriſti ſtigmatizationi præludere.

In octava denique Ætiologia ſupponit Oſterman. ſtigmatum exiſtentiam, quam antè concludentiùs probare oportuit: de hinc ſequenti argumentatione probat ea à Diabolo eſſe. Stigmata, inquit, hæc in Magis reperta, aut naturalia ſunt, aut ſupernaturalia: non naturalia, ergo ſupernaturalia. Si igitur ſunt ſupernaturalia, vel divina ſunt, vel diabolica: non divina, ergo diabolica. Optima certè argumentatio? ſed difficultas eſt, an verè ſint ſtigmata, aut an etiam ex Diaboli potentia eſſe poſſint, maximè eo modo, quo is Auctor ea admittit, ſecutus quorundam auctorum ſatis ſuſpectam fidem, ut jam ſuprà oſtendimus. Nam Dæmonem poſſe adimere ſenſum, & vitam alicui parti, illamque ſic vita orbatam inter vivas conſervare, niſi ex præſtigio ita appareat, quod abſurdum videretur dicere, omnino eſt impoſſibile, & egreditur ejus potentiæ vires, ut aliàs diximus, ac de novo inculcaturi ſumus.

SUMMARIUM.

1 *Philoſophiam è medio tollunt, qui rerum miraculis fidem non habent.*

2 *Effaſcinationis effectus miraculoſi, aut Dæmoniaci cenſentur.*

3 *Faſcinum etiam inter Bruta.*

4 *Faſcinum videtur quædam contagii ſpecies.*

5 *Faſcinatio quid.*

6 *Imaginationis vis.*

7 *Effectus indolentiæ, & non effuſionis ſanguinis in ſtigmatibus, an ex Magorum imaginatione, vide num.* 8.

9 *Senus carentia ex morbo provenire poteſt.*

10 *In Lepra ſenſus carentia in cute conſueta.*

11 *Sanguinem à parte puncta, vel amputata non fluere, à natura eſſe poteſt.*

12 *Senſus abolitio, & ſanguinis cohibitio ab Arte procurari poteſt, vide num. ſeq.*

14 *Affectio partis ex ſtigmatibus differt ab ea, quæ ab Arte, aut natura procuratur.*

QUÆSTIO IV.

Naturáne; an Arte caro viventis Hominis ita affici poſſit, an puncta dolorem non ſentiat, nec ſanguinem effundat.

VEruntatem non quia tam mirabilia nobis videantur hæc ſtigmata, idcirco videretur eſſe eorum exiſtentia deneganda, quòd eorum effectuum cauſæ nos huculque latere conſueverint, nam rectè quidem videtur dixiſſe Florus apud Plu-
tarch. *Symp. dec.* 5. *probl.* 7. Philoſophiam è medio tol- 1
lere, qui rerum miraculis fidem non habent, etenim miracula vocitare ſolemus ea, quorum effectus notus eſt, cauſa verò ignota. Ex hac ignorantia, inquit, dubitatio emergit, ex dubitatione naſcitur Philoſophia, quæ rerum cauſas inquirit: licèt ergo hactenus impoſſibile viſum nobis ſit, ſtigmata dari poſſe iis conditionibus dotata, quibus dotari jactantur, quia horum effectuum Phyſicas cauſas incompertas habemus, & ſupernaturales putamus, non deſiſtendum ab ulteriori inveſtigatione, cùm dentur in Natura his multò admirabiliores effectus, qui aut, ex ſuis adæquatis & naturalibus cauſis procedunt, aut mirabiles ex hominum vafritie apparent, qua primùm ſtudent illi eorum effectuum cauſas veras alios homines non advertentes celare, mox autem, ut majorem admirationem ſuis operibus concilient, ad ſuperiores cauſas illos referunt, ut ipſemet Hipp. *in lib. de morb. ſacr n.* 2. & 3. teſtatum reliquit. Et certè ſi ea omnia, quæ à cæteris hominibus pro miraculis accipiuntur, examines, & quotidie, paſſimque fieri obſervamus, apertiſſimè videbis, per naturam tantùm, ſuaſque cauſas ſingula fieri. Annon miraculo
proxima exiſtimantur, quæ de faſcino ore omnium 2
prædicantur. Quotus quiſque homo eſt, qui non miraculo, aut Dæmoni opera fieri contendat, quòd ſolo intuitu animalia occidantur, ſegetes langueſcant, mare ſterile, itemque terra reddatur, ut ipſe Hipp. *ibid.* dicebat? Quòd aſpectu quorundam puerulis Hectica, aut Phthiſis, aut Maraſmus concilietur, lac nutricibus exſiccetur, dolor capitis ingens quibuſdam procuretur, ſomno interdicatur ad longiſſimum tempus, corporis alacritas evaneſcat & pulchritudo defœdetur? quæ omnia ubicunque terrarum facilè evenire obſervamus. Quarundam certè mulierum aſpectu arbores, & ſegetes contabeſcere eſt compertiſſimum, pecora etiam, aliaque animalia morboſa fieri, ac interire eſt notiſſimum, quod & Virg. *in Bucol. Eclog.* 3. teſtatur, in decantato apud omnes carmine:

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

Et eleganter cecinit idipſum Marc. Hier. Vida, *Bombyc. lib.* 2.

--diſcrimine nullo
Limine anus omnes, monſtra infœlicia, longè
Pelle, nocent cantu triſtes, oculoque maligni.

& paulò poſt:

Quandoquidem memini Thuſci alia in rupe Viterbi,
Ipſe ſenem vidiſſe ſerum, cui dira rigebant.
Ora, graveſque oculi ſuffecti ſanguine circum,
Fronſque obſcæna ſitu hirtique in vertice cani.
Ille truci, ſcelus, obtutu genus omne necabat
Reptantem, tenues animas, parvaſque volantes:
Quinetiam ſiquando hortos ingreſſus, ubi anus
Exuit expleto turpem novus orbe ſenectam
Floribus, & paſſim per agros incanuit arbor,
Ille hortis ſtragem dedit, arboribusque ruinam,
Spemque Anni Agricolæ mœſti flevere caducam:
Nam quocunque aciem horribilem intendiſſet, ibi omnes
Cernere erat ſubitò afflatos langueſcere flores.
Mox album latè nimbum volitare per auras.

Hæc, & ſimilia nos Dæmoniaca virtute, non naturali, & conſueta fieri idcirco putamus, quia vix mente concipere poſſumus, ſpirituoſam quandam ſubſtantiam malignitate inſignitam ex oculis, & corpore quorundam egredi, quæ commemorata patrare poſſit: quamobrem ad majorem virtutem, nempe ad Dæmonem, eos effectus referimus, cùm

tamen alia ex parte hæc adeo ſecundum naturâm
ſint, ut etiam ipſa animalia rationis expertia Natura
multa contra faſcinationem edocuerit: & ſi non-
nulla ad hoc ſcire deſideras, lege Ælian. *lib.* 1. *de Ani-*
3 *mal. c.* 35. Etenim inter ipſa animalia bruta ſimiles
effectus elucere ex iiſdem cauſis conſpicimus, ita ut
non ab re dicere poſſis, ipſa ſeſe inter ipſa faſcinare,
atque interimere, ut Muſtela adverſus Baſiliscum, de
quo Plin. *lib.* 8. *c.* 21 & Catoblepon adverſus omnia
animantia, etiam adverſus ipſum hominem, de quo
Ælian. *lib* 7. *de Animal. c.* 5. & Hyæna adverſus Ca-
nes, quibus etiam umbra propria eſt noxia, Ælian.
teſte *lib.* 6. *de Animal. c.* 14. & Gallus adverſus Leo-
nem, de quo Plin. *lib.* 8. *c.* 18. & Lucret. *lib.* 4. *de rer. nat.*
in his carminibus.

Quin etiam Gallum nocte explodentibus alis
Auroram clara conſuetum voce vocare,
Nec queunt rapidi contra conſtare Leones.

Sed & in contagio ſimilia, & admirabiliora obſer-
4 vamus: & certè faſcinum ſpecies quædam conta-
5 gii videtur, nam ea de cauſa dicimus, faſcinationem
eſſe vaporis virulenti à corpore noxio natura ab alio
diſſidente apporrhœam qua alienum corpus habitu,
& ſpiritu per viſum, contactum, aut invidiam infici-
tur, ut apud Lang. *lib.* 2. *Epiſt.* 36. & apud Ronſſeum
ep. 48. vel eſſe effluxum quendam, ab oculis & corpo-
re faſcinantis, virulenta qualitate conſpicuum, ex
quo illud recipiens corpus inficitur: de quo effluxu,
ſi quis plura exempla ſcire deſiderat, ad Auctores de
his pertractantes ex profeſſo recurrat, ut Peucer. *de*
omn. divin. gen. tit. de Jacant. Viar. *de faſcin.* wier. *de*
præſtig. Lang. *loco cit.* Ronſſ. *ib.* & ex Juris conſ. aliiſ-
que profeſſoribus Grill. *de Sortileg.* Mart. de Arl. *de*
ſuperſtit. Ponzinib. *de Lamiis.* Delr. *Diſquis. Magic.*
lib. 3. *quæſt.* 4. *ſect.* 1. & alios. Qui omnes penè hanc
unam, ac naturalem illam quidem faſcinationis cau-
ſam agnoſcunt, non Dæmoniacam, quemadmodum
etiam & Heliod. *lib.* 2. *hiſt. Æthiop.* Alex. *lib.* 2. *probl.* 5.
Plut. *Sympoſ.* 7. D. Thom. 1. 2. *q.* 117. *art.* 3. *ad* 2 Neque
ſolùm naturaliter id procedit in particularibus ho-
minibus, ſed multò magis in quibuſdam Populis,
veluti narrant, in Africa, ut ex Gellio idem Lang *ib.*
Hi namque, ſi quas pulchras arbores, lætiores ſege-
tes, amœniores infantulos, egregios equos, pecudes
paſtu, atque cultu optimas impenſius laudaverint,
omnia contabeſcunt, & emoriuntur. Hinc illud
emanavit, ut alicujus ſanitatem bonamque valetu-
dinem laudantes, manum oculis admoveamus, ut ſi
quis malignus ſpiritus in laudatum hominem à no-
bis emanere poſſit, is motu manus diſſipetur; vul-
gus autem an naſum manu recurrit, ignorans, quid
ſibi velit illa manus admotio.

Verum enim verò, quæ de faſcino commemora-
vimus, parumper à re propoſita abeſſe videtur:
cominùs accedendum, atque in mentem revo-
6 candum, quantum poſſit hominum imaginatio,
non in proprium ſolummodò corpus, ſed etiam
in alienum? nam & ea omnia, quæ de faſci-
no commemoravimus, nonnulli DD. à ſola ima-
ginatione faſcinantis dependere voluerunt, qua pu-
tant facilè poſſe vel per ſpiritus vi Imaginationis
à corpore expulſos, vel per quoſdam radios, vel
ipſo Animæ præſtantioris imperio in alienum cor-
pus agere. Neque ſolùm quidem extra ſe in a-
liena corpora, ſed etiam in ipſa elementa habe-
re potentiam, imaginationem quidem putarunt;
unde & res loco movere, nubes cœlo deduce-
re, pluvias evocare, fulgura excitare, mare ip-
ſum turbare, & omnia facere, quæ de ſe jactat
Medea apud Ovid. *Metamorph. lib.* 7 *Fab.* 2. in his
carminibus.

Diique omnes nemorum, Diique omnes noctis adeſte,
Quorum ope eum volui: ripis mirantibus amnes
In fontes rediere ſuos, concuſſaque ſiſto,
Stantia concutio cantu freta, nubilla pello,
Nubilaque induco, ventos abigoque vocoque.
Vipereas rumpo & verbis, & carmine fauces,
Vivaque ſaxa: ſua convulſaque robora terra,
Et ſylvas moveo: jubeoque tremiſcere montes:
Et mugire ſolum maneſque exire ſepulchris.
Te quoque, Luna, 'rabo, quamvis temerata labores
Aera tuos minuant. currus quoq; e carmine noſtro
Pallent, ac pallet noſtris aurora venenis.

Nam ſunt, ut Avic. 6. *nat. ſect.* 4. *cap.* 4. & alii apud
Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 1. *cap.* 27. *num.* 3. & ex no-
ſtris apud Thom Eraſt. *in diſp. contra Paracelſ. p.* 1.
qui ipſos Magos hæc omnia, aut eorum partem,
non aliqua Dæmoniaca vi, ſed imaginationis, Ani-
mæque humanæ imperio ipſas res fieri conten-
dant; unde multo faciliùs concedere parati ſunt,
ejuſdem imaginationis virtute poſſe interdum &
morbos, & ſanitatem hominibus procurari. Quod
ſi tantam habere vim Imaginationem patet in alie-
num corpus, quantum habebit in corpus proprium
Imaginanti? Jam verò quàm plura Matris Imagi-
natio in fœtum conferre poſſit, quinetiam & ipſius
Patris, tempore concubitus, incaſſum rememora-
bo, cùm omnia DD. volumina infinitis hiſtoriis
ſint referta hæc teſtificantibus. In proprium verò
corpus uterque parentum, ac quilibet homo multo
plura poteſt; Annon videmus vehementi imagina-
tione homines à difficillimis, & inſanabilibus mor-
bis ſeſe recolligere? Annon imaginatione ipſa cor-
pus tam ſenſibiliter permutari in horas conſpici-
mus? imò, ſi nonnullis credimus, non aliena veri-
tate, ſed ſola Imaginationis vehementia fit, ut ho-
mo in Ecſtaſim raptus de terra elevetur, & contra
naturam propriæ gravitatis, ibi per notabile ſpa-
tium ex ſe ſuſtentetur; & quod futura prævidere
interdum poſſit, & alia etiam admirabiliora efficere.
Quod ſi hæc, quæ tantam nobis admirationem in-
cutiunt, ut perſuaderi vix poſſimus à naturalibus
cauſis fieri, tamen fieri obſervamus, quantò faciliùs
erit credere, poſſe in magis dari hujuſmodi ſtigma-
ta, quæ puncta, aut quomodocunque transfixa, ne-
que ſanguinem effundant, neque dolorem exci-
tent, concurrente ad eorum affectuum productio-
nem fixa ipſorum Magorum Imaginatione, aut
certa perſuaſione ad hujuſmodi ſtigmatum in eo-
rum corporibus inuſtorum natura? Nam certè ima-
ginatione ſanguinem fluentem cohiberi poſſe, ne-
que novum, neque admirabile eſt, dolorem autem
non ſentiri diſtracta Imaginatione ad alia, & quoti-
diana docet experientia, & multo evidentius Stoico-
rum Apathia, ſeu Indolentia, quia perſuaſi nul-
lum quantumvis atrocem, ac pernecabilem dolorem
preſentire ſe oſtentabat. Quin & in Reis quibus-
dam experimur, ſola imaginatione doloris acer-
bitatem non ſentiri, cùm aliquid ſuperſtitioſum fe-
cerint, aut ſecum ipſi portaverint, cujus virtute
ſibi perſuadeant, non poſſe ſe propria delicta pateſa-
cere: unde aliquando Tormentorum acerbitatem
vix ſentientes Judicum manus evadunt. Ac perfecto
Imaginationem corpus noſtrum ſecundum primas
qualitates manifeſtè, ac inſigniter alterare, quis dubi-
tat? An ad primas qualitates, etiam ſecundarum
effectus conſequi, quis eſt qui neſciat? Si ergo Ima-
ginatio res timoris plenas ſibi repræſentans, poteſt
corpus frigefacere, poterit inſimul cogere, denſare,
fluentem ſanguinem cohibere, & ſic de ſingulis;
quemadmodum & ſi repræſentans ſibi aliquid, quod
iram moveat, poteſt calfacere, poterit ex conſe-
quenti, rarefacere, attenuare, aperire, & hujuſmo-
di. Itaque poterunt effectus horum Stigmatum merè
naturales eſſe, & à Magorum Imaginatione, vel per-
ſuaſione certa dependere.

Sed hæc omnia, quæ allata ſunt, adhuc non con- 8
vincunt, dari poſſe hujuſmodis Stigmata his condi-
tionibus dotata, quibus dotari jactantur. Quæ enim
de faſcino dicuntur, ſive falſa, ſive vera ſint, ad præ-
ſens negotium nihil omnino facere videtur. Si ul-
lam tamen veritatem habent, à ſuis manifeſtis cauſis
originem ducunt, quas vulgò ignotas eſſe, nec mi-
rum eſt, nec quicquam inteteſt: ſatis ſuperque eſt, ſi
Philoſophi rationabili diſcurſu eas aſſequantur,
quomodo autem ea, quæ ad faſcinum tribuuntur,
ſuccedant, multi explicant. Vide tamen, ſi libet,
Thom. Eraſt. *in diſp. contra Paracelſ. part.* 1. Hucher.
de Sterilit. lib. 4 *c. de Lamiar. imaginat.* Peucer. *de om-*
ni divinat. gen. tit. de Incantationb. Delr. *diſquiſit. Ma-*
gic.

gic. lib. 3. q. 4. ſect. 1. Torrebl. *Dæmonolog. lib. 2. cap.* 27. Abſunt ergo omnino effectus illi à miraculi natura & omnino naturales ſunt. Quæ deinceps de Imaginationis virtute, ac vehementia in medium producuntur, partim quidem falſa omnino ſunt, ut quæ de activitate in alienum corpus jactantur, & quæ de Ecſtaſi, & elevatione corporum à terra nobis aliqui obtrudunt, & quæ de Prophetia, ſive futurorum prædictione imponunt. Partim verò de raro conſpiciuntur, & fortè neque conſpecta vim Imaginationis conſequuntur: quæ tamen, quòd aliquid poſſit in iis, cum quibus aliquam fortitur à Natura coordinationem, ergo quidem utcumque admitto; illud pro certo duco, ipſam per ſe nihil quicquam operari, ſed excitatis ob conſenſum communem, quem invicem habent, cæteris animæ facultatibus. Sed de his vide Thom. Eraſt. *ubi ſuprà*. Hucher. *ib.* Franc. Ranch. Patholog. *ſect.* 2. *c.* 10. Delr. *lib. Diſquiſit. Magic. q* 3. At verò credibile non eſt, Magos tormentis expoſitos, Imaginatione ad eos producendos concurrere, qui detecti capitales ſibi ipſis ſint, ex Stigmatum enim detectione abſque dubio condemnatur: potiùs ergo propria imaginatione ad contraria recurrent, præterquam quòd, ut ajunt, Magi non advertentes punguntur, ne ſi advertant, dolere ſe fingant. Sed videamus ulteriùs, an eſſe à Natura, vel ab Arte aliquo alio modo poſſint.

9 Conſtat enim primo, ſenſus carentiam in animali partibus ex quamplurimis morbis provenire poſſe, ut in ſtupore, in Paralyſi, in Atrophia, in Sphacelo, & id genus aliis, in quorum nonnullis partes obſeſſas non minùs ſenſu orbatas eſſe experimur, quàm ſi ab ipſo vivente animali eſſent omnino ſeparatæ, unde eas quovis modo torquere, ſcindere, urere, transfigere, amputare, abſque ullo, ne minimo quidem, doloris ſenſu licere comperimus. Quod ex eo fit, quia ſenſus inſtrumenta obſtructa in totum ſunt, ita ut à primo ſenſorio, nempe a cerebro, ſpiritus, & facultatem ſenſitricem non recipiant: & id circò non ſemper eodem modo ſenſus habetudo, ac privatio contingit, ſed quantò magis nervi, per quos ſpiritus ad partem deferuntur, ſunt obſtructi, magis inhibetur illorum tranſitus, & magis item ſenſus obtunditur, & totali facta obſtructione, omnimoda item fit ſenſus deperditio. Quinetiam non ſolùm ex prædicta nervorum obſtructione deperditur ſenſus, ſed etiam ex caloris, & ſpirituum in parte extinctione, ut in ſphacelo: extincto enim partis calore, evaneſcentibuſque ſpiritibus, jam pars non eſt ampliùs apta, ut transmiſſam à cerebro ſenſoriam facultatem excipiat, & ſic neque ullo modo ſentire poteſt: quod adeò verum in ipſa praxi comperies, ut aliqui igne partem ſphacelatam abſumi non perceperint, quemadmodum ſervo illi eveniſſe narrat

10 Paræus, *operum ſuorum, lib.* 11. *cap.* 12. Quinetiam quotidiana experientia docet, partem ſphacelatam punctam, aut etiam ſectam nihil ſentire. Fallop. *de Tumor. cap.* 10. Hieronym. Fabrit. *lib.* 1. *Pen. Chirur. cap.* 19. Riolan. *Chirurg. cap.* 11. Sed etiam in Lepra hanc ſenſus abolitionem ita conſuetam eſſe docet experientia, ut cutis longa, ac craſſa acu transfixa nullum cauſet dolorem, quod maximè pro Lepræ confirmatæ ſigno adducunt plures Auctores Arnald. Villanovan. *libell. de Signis Leproſorum, in fine.* Theoric. *de Chirurg. lib.* 3. *cap.* 55. Lanfranc. *Chirurg. m. doctr.* 1. *tract.* 3. *cap.* 7. Paræus, (Horſtius *t.* 2. *oper. medic. lib. ult. in examine leproſor.*) & alii apud Schenck. *l. 6. Obſerv. rubr. de ſignis. Lepræ.*

11 Nec minùs à Natura videtur fieri poſſe, ut ſanguis à parte puncta, aut ſciſſa nec fluat, quia ita in parte congelari poteſt, ut nullo modo fluxibilis exiſtat: conſequens enim id eſt facilè in partibus evenire, quæ ſphacelari, ac emori poſſunt, Fallop. *de tumor. cap.* 10. qua ratione fit, ut in Gangrænæ ſcarificatione, quemadmodum teſtatur Languius *lib.* 1. *Epiſt.* 40. ob timorem, ne ſanguis congelatus fluere nequeat, aqua ſalſa calente inciſiones irrigamus. Idemque Fallopius cum cuidam non unum, ſed plura ſphacelata membra amputaret, ſanguinem inde non fluxiſſe narrabat, quod frequenti etiam experientia comprobatur. Ac certè ſi gangræna in ſphacelum jam abierit, ſanguinem ita congelare neceſſe eſt, ut carne etiam inciſa, nullo modò fluat. Non ſolùm autem Natura, ſed etiam arte, ut non- 12
nullis medicamentis, hæc ſenſus in partibus amiſſio, & ſanguinis congelatio procurari poteſt. Nam omnia Narcotica id operari non dubitandum, cum ſimul, & ſemel partem ſtupefaciendo à ſenſu abſtrahant, & ſua intenſa frigiditate ſanguinem cogant, ita ut fluere non poſſit: ut cætera verò prætercam, in partibus reſecandis medicamenta hujuſmodi virtute prædita componuntur, quibus fit, ut partes abſque ſanguinis fluxu, & abſque ullo penitus dolore ſecari poſſint: qualia plura proponuntur ab Auctoribus, & quale eſt ſingulare illud Bartolomæi Magii *in lib. de vulner. ſclopet. cur.* relinquam Memphitim lapidem, de quo Dioſcorid. *lib.* 5. *c.* 115. & Plin. *lib.* 36. *c.* 7. & alia. Notum inſuper eſt, dari venena nonnulla, quæ ſanguinem congelando enecare ſoleant: quin & alia, quæ tantæ virtutis ſunt, ut ipſa viſcera, ſi aſſumantur, in ſaxeam naturam vertant, quales eſt fluminis illius aqua, de qua Ovid. *lib.* 15. *Metamorphoſ.*

Flumen habent Cicones, quod potum ſaxea redit
Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.

Licèt Plinius *lib.* 2. *c.* 103. de hoc dicat nihil, ſed tantùm, quòd lignum in prædictum flumen conjectum, ſicut & in Picenum lacum, lapideo cortice obducatur. Notiſſimum & illud eſt, quod de Torpedine narratur, quotidiano experimento à Piſcatoribus comprobatum, quem nullum hominem manu tractare poſſe affirmant, tanto illico torpore tangentem afficit. Sed & de albo quodam Magnete meminit Card. *lib.* 7. *ſubtil. tranſ. med* de quo etiam ex eodem Oſterman. *ſect.* 10. *Ætiolog.* 8. cui acus affricta cutem carnemque ſine ullo dolore transfigere poteſt; quod in ſemetipſo expertum ſe eſſe Cardan. teſtatur, utrùm verò hic albus Magnes idem ſit cum eo, qui in Magneſia Aſiæ naſcitur, & qui ferrum non attrahit, de quo Plin. *lib.* 36. *cap.* 16. profus ignoro. Manifeſtum ergo ex his eſt, quod tam ex Natura, quàm ex arte, humani corporis partes ita ſenſu privari poſſunt, ut punctæ, aut præciſæ, neque ſanguinem effundant, neque dolorem generent. At ſi hoc veritatem habebit, jam omnis certitudo, quam ex hujuſmodi ſigno elicere conatur Fr. Sebaſtianus Michael, & alii, ad demonſtrandum reos eſſe Magiæ addictos, & Diabolo emancipatos, omnino corruet, atque evaneſcet.

At verò ubi ſtigmata ejus naturæ eſſe, quam diximus, adhuc contendamus, nihil omnino contra 13
eam certitudinem probarent, quæ ſuperiùs in contrarium adducta ſint. Sive enim à morbo, ſive ab aliquo medicamento diſpoſitio in parte introducatur, ita ut ſenſum amittat, & ſanguinem puncta, vel præciſa non effundat, ea quidem nunquam eaſdem diſpoſitiones, ac conditiones ſortiri poterit, quas ſortiri jactant partes Stigmatizatas: nam Stigma, ut volunt, non lædit partis actionem, cum Magi non minùs Stigmatizata parte, quàm aliis quibuſcunque ſanis utantur. At morbus, ſeu medicamentum, aut venenum, quod eam diſpoſitionem in parte introducit, ejus actionem manifeſtiſſimè lædit, & ex læſione fit, ut ſenſus obtundantur, & ſanguis congeletur, aut obſtruendo vias ſpirituum, ne ad partem fluant, aut calorem ipſum nativum in ipſa parte extinguendo.

Porrò in pleriſque differt affectio in parte à Stigmate Dæmoniaco introducta, ac ea, quam Morbus 14
aut ars introducere poſſet, ut proſequitur etiam Fr. Sebaſt. & cum eo Oſterman. & primo quoad magnitudinem, Stigma enim minimam carnis particulam mortificat, morbus autem, etiamſi poſſet in principio minimam particulam occupare, ſemper tamen augeſcit, neque deſignata magnitudine ſeſe continet, ſed quia, ubi introducit talem diſpoſitionem, quæ partem corrumpat, introducit etiam calorem putredinalem, qui ſemper procedit corrumpendo, de neceſſitate ſeſe dilatat ac partem poſt partem corrumpendo, tandem non longo tempore totum animal abſumit: quod non tantùm in conſummato ſpha-

Sphacelo verificatur, ſed etiam in Gangræna, nam & hæc ſemper procedit vicinas partes corrumpendo, Fallopp. *de tumor. c.* 10. neque ſolùm carnem Gangræna in ſphacelum abiens corrumpit, ſed etiam venas, arterias, nervos, & oſſa ipſa, Gal. *lib.* 6. *Meth. c.* 5. & ex eo Fallopp. *ib.* idemque evenire, ſi ab Arte medicamentis hujuſmodi diſpoſitiones procurentur, certum eſt, quia & hæc medicamenta nonniſi partem, ipſiusque nativum calorem abſumendo, ac corrumpendo inſenſibilitatem, & ſanguinis influxibilitatem excitare poſſunt. Neceſſe ergo eſt, non in minima particula hujuſmodi affectionem conſiſtere poſſe, ſed indies latiùs ſerpere, quouſque totum hominem corrumpat.

Differunt ſecundò in hoc ipſo, quod diximus, nempè quòd Stigma non ſe latiùs propagare ſolet, quamquam particulam, quam obſederit, vita privet ac omnino corrumpat, ut placet F. Sebaſtiano Michaeli, (quia mors ipſa partis, corruptio eſt) non tamen corruptio hæc ultrà procedit, ſed neſcio quo miraculi genere à prædicto Fr. Sebaſtiano in medium producto, calor ille putredinalis abſque ulla ulteriori actione torpet, & evidentiſſimo miraculo, prout neceſſario concludere licet, pars mortua cum vivis convivit, quod certè de partibus ex medicamentorum vi ita affectis, nullo modo naturaliter evenire poteſt. Sed naturæ neceſſitate una particula corporis etiam minima demortua, neceſſe eſt, niſi a vivente corpore ſeparetur, totum corpus corrumpi, & idcirco utimur partium, integrorumque membrorum inciſione, cum ea ſphacelata, ac corrupta ſunt, quemadmodum notum Medicis eſt.

Differt tertiò pars Stigmatizata à parte, quæ ex morbo inſenſibilitatem, & corruptionem contraxerit, quia Stigmatizata pars, neque calore, neque odore malo, neque alio quovis ſigno pro corrupta, ac mortua ſeſe prodit: at contrà pars ex morbo affecta, & livore, & nigredine, & malo odore, putridaque exhalatione, diffluentia ipſius carnis, partiumque ſubjacentium, aliiſque pluſibus ſignis corruptionem conſequentibus ſeſe manifeſtat, ut tradunt DD. inter quos præcipuè, ſi libet, vide Fallop. & Fabritium *loc. ſup. cit.* ita ut Stigmatizatam partem, etiamſi mortua ſit, ut paradoxe vult Fr. Sebaſtianus, à ſana in nulla re differre comperias, niſi ſenſus carentia, & ſanguinis influxibilitate: quibus conditionibus tantùm cùm morboſa, & ſphacelata, aut aliter malè affecta conveniunt. Unde omnino concludendum eſt, neque à Natura, neque ab arte talem diſpoſitionem in viventis corporis particulis excitari poſſe, ut neque ſentiant, neque ſanguinem effundant, neque vivant: itaque quandocunque hujuſmodi Stigmata in alicujus de Magia ſuſpecti corpore adinvenirentur, dicendum omnino eſſet, ea à Natura eſſe non poſſe. Sed dari hæc Stigmata cum his conditionibus, jam per ea, quæ in ſuperioribus ſunt adducta, impoſſibile judicandum.

SUMMARIUM.

1 *Judicium de Stimatibus videtur ſuſpendendum.*
2 *Stigmata deprehendi non poſſunt, niſi ab ipſis Magis primo deſignentur.*
3 *Judicium à Stimatibus deſumptum quàm tutum.*
4 *Stigmatum detectio, aut impoſſibilis, aut non tuta, aut non licita.*

QUÆSTIO V.

Ex præcedentibus quid eliciendum.

ENimverò ſi pro veritate liberè, & abſque verborum circumvolutione diſſerendum eſt, cum ea, quæ ab Auctoribus de ſtigmatibus traduntur, partim dubia, & incertiſſima ſint, partim undequa-
1 que inveriſimilia, partim verò omnino falſa, quouſque certiora, magis veriſimilia, ac magis vera adducantur, judicium de ſtigmatibus ſuſpendendum videtur, præſertim, quia etiam ex rationabili diſcurſu falſitas, & inveriſimilitudo plurimorum, quæ à nonnullis traduntur, luculenter demonſtratur. Neque tamen ea, quæ à magis veridicis Auctoribus in medium afferuntur, omni difficultate carere judicabit, quiſquis ea, quæ nos produximus, probè examinare voluerit. Habent Judices, unde faciliùs Magos detegant, quàm ex ſtigmatum indicio: imò majorem ſemper difficultatem habet cognitio, quàm ex ſtigmatibus deſumere ſatagunt, quam ea, quæ tormentis extorqueri à Magis poteſt, quippe cùm ſtigmata, vel iis tradentibus, qui mordicùs eorum veritatem tuentur, deprehendi à quoquam vix 2
poſſint, niſi ſeſe ipſi Magi prodant, ſtigmatumque locum, ac ſitum oſtendant. Oportebit ergo ſemper præcedere eorum aſſenſum, & confeſſionem, antequam per ſtigmata deprehendantur, ita ut poſtmodum ſtigmatum detectio inanis, & ſuperflua futura ſit, niſi ad facti evidentiam aliquod operetur.

Sed videamus ulterius, quàm tutum ſit judi- 3
cium, quod à ſtigmatibus in Reis repertis deſumi poteſt. Demus igitur, Magum aliquem confiteri, ſe à Dæmone ſtigmata recepiſſe, eaque in proprio corpore deſignet, tunc ergo ad experimentum veritatis capeſſendum accedamus. Jam verò probavimus, non poſſe naturaliter partem animalis viventis ita affici, ut ſenſum nullum habeat, & ſanguinem non contineat, abſque eo, quòd inſimul vitam amittat, & totum deinceps animal abſumat. 4
Ergo in probatione ſtigmatum alterutrum ſequatur neceſſe eſt, aut Dæmonem ſua activitate ſemper concurrere ad hoc, ut pars eo modo affecta neque corrumpatur, neque corrumpat, ſi verè ita eſt affecta, aut id per præſtigium operari, ſi verè ita affecta non ſit. At primum affirmare videtur inconveniens, quia cùm, ut Doctores volunt, Dæmonis potentia irrita ſit in Reos, quandocunque in Juſtitiæ manibus, detinentur, & patet, quia non poteſt tunc Dæmon ſua potentia efficere, ut Rei tormentorum acerbitate victi, ſua delicta non fateantur, ut experientia ipſa docet, contrarium eſſet verius, ſi poſſet tunc temporis ad libitum circa Magos operari, & facere, ut pars ſtigmatizata, neque dolorum puncta ſentiat, neque ſanguinem effundat, neque putreſcat, ſi per ſtigmatizationem jam ampliùs non vivat. Quod ſi poſterius affirmamus, tunc certè experimentum ſumere ejus illicitum omnino eſſet, ut Theologi Leodienſes, & Lovanienſes etiam exiſtimarunt, apud eund. Oſterman. *ſect.* 12. quia nonniſi mediante ipſo Dæmone ſuis præſtigiis ad id concurrente, hoc fieri poteſt: quod & dictu improbandum eſt, & factu peſſimum, cum ex ipſius Dæmonis atteſtatione hunc, aut illum condemnare aut abſolvere oporteat. Nam aut Dæmon cogi poterit per Juſtitiam ad detegenda Magorum ſtigmata, aut non. Si primum, oportebit id fieri divina virtute, & ſic ſemper in hoc interveniet miraculum, Deumque ad Judicis libitum miracula operari erit dicendum, & quaſi ab ipſo cogi, quod eſt ridiculum, & abſurdiſſimum. Si ſecundum, in libera poteſtate Dæmonis erit, hunc aut illum detegere, & nocentem condemnare, innocentem abſolvere, quod etiam nullam habet veritatem. Ergo, etiamſi fateamur dari hujuſmodi ſtigmata, eorum detectio aut non erit poſſibilis, aut non erit tuta, ex ſuperioribus.

Verumenimvero, cùm ſtigmata in his quæſtionibus inpugnaſſe fortè legentibus videar, illud denuò admonere non deſiſtam, non id mihi propoſiti fuiſſe, ut probare conarer, Stigmata verè non dari, hoc enim (ut quiſque elicere ex iis, quæ ſcripſi, poterit) detrectare, cùm ad hiſtoriam pertineat, ejus veritati ſtare propria experientia deſtituto conſentaneum eſt, nequaquam auſus ſum: ſed poſſe ejus naturæ eſſe hujuſmodi ſtigmata, cujus eſſe jactantur, ita ut Magos certiſſimè detegant, & Magiæ ſint characteres infallibiles, ego quidem ob enarratas rationes in dubium revoco, nunquam tamen idipſum inficiaturus, dummodo aut certiori experientia per integræ fidei viros, aut per propriam confirmetur, aut aliud Sancta Mater Eccleſia injungat.

PAULI

PAULI ZACCHIÆ QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM LIBRI OCTAVI TITULUS PRIMUS, DE IRREGULARITATE.

Continens Quæſtiones Vigintiquatuor.

I. Irregularitas quid, & quotuplex, & quænam circa eam Medicus conſiderare poſſit.
II. De Irregularitate ſpirituali, & utrùm Medicinæ exercitium inducat irregularitatem.
III. De Irregularitate ob cauſam Morbi in genere.
IV. De Morbis magis ſpecialiter, primò de iis, qui ſecundum Canoniſtas ad animam ſpectant.
V. De Epilepſia & Apoplexia.
VI. De cæteris Morbis, ex quorum culpa homo evadit Irregularis, & primò de morbis Capitis.
VII. De vitiis Oculorum.
VIII. De Naſi vitiis, Aurium, ac Labiorum.
IX. De vitiis, Oris, Palati, Dentium, Gingivarum, & Linguæ.
X. De vitiis Pectoris, partiumque cæterarum ſpiritualium
XI. De Stomachi, ſeu Oeſophagi, & Ventriculi vitiis.
XII. De vitiis Inteſtinorum, Hepatis, & Lienis.
XIII. De Renum, & veſicæ Urinariæ vitiis.
XIV. De vitiis Membrorum generationis.
XV. De externarum partium vitiis, & primò de vitiis Capillorum, cutis, capitis, Colli, Spondylorum, & Vertebrarum.
XVI. De faciei, & conſpicuarum partium cicatricibus, Maculis, & defœdationibus.
XVII. De vitiis Brachiorum, Pedum, & Manuum, ac Digitorum.
XVIII. De Crurum & ambulationis vitiis.
XIX. De Membris ſuperfluentibus.
XX. De Podagra, & Arthritide.
XXI. De Scabie, & Lepra, cæteriſque cutis infectionibus.
XXII. De Morbo Gallico.
XXIII. De Febre, & Peſte.
XXIV. De Irregularitate Fœminarum.

SUMMARIUM.

1 *Irregularitas quid, ex Canoniſtis.*
2 *Irregularitas quid, ex propria ſententia, & n. 5.*
3 *Irregularitas ſpiritualis qua.*
4 *Vitium refertur ad corpus, & ad animum.*
6 *Irregularitatis ſpecies.*
7 *Irregularitatis dua ſpecies, de quibus conſiderare poteſt Medicus.*
8 *Deformitas quid.*
9 *Irregularitas incurritur ex vitio proprii corporis, & alieni, & quomodo.*
10 *Chirurgus incidens non eſt irregularis.*
11 *Irregularis ſemper non eſt, qui alium facit irregularem.*

QUÆSTIO I.

Irregularitas, quid, & quotuplex, & quanam circa eam Medicus conſiderare poſſit.

TAnta eſt apud Catholicos ſacrorum reverentia, ut meritò ii, qui ad ea miniſtranda per ſacros Ordines promoventur, non animi tantùm, ſed corporis etiam quacunque notabili labe carere debeant, unde, ſiquando alterutram, vel utramque contraxerint, polluti ob id cenſeantur, neque ulteriùs promoveri, aut, ſi jam promoti ſint, in ſacris miniſtrare per ſacros canones permittantur. Inter ea verò, quæ unam, vel alterutram, vel utramque labem conciliant, unde vel promotionis ad ſacra, vel adminiſtrationis in iiſdem, emanat impedimentum, nonnulla ſunt, quæ Medicam conſiderationem requirunt, de quibus ipſi quoque Theologi, & Canoniſtæ verba facientes, ad Medicos recurrunt, ut in proceſſu ſermonis patebit. Ea igitur de re licèt jam in evulgatis quæſtionibus ſparſim, & incidenter nonnulla interdum ad hoc argumentum pertinentia adnotaverim, tamen quia & plura conſideranda ſuperſunt, & in particularibus multa occurrunt, quæ non leve dubium excitare poſſunt, in præſenti magis peculiariter de ſingulis ſcribere decrevi, quæ ad hanc materiam pertinere videntur: in quibus pertractandis, à conſueto, & mihi aliàs familiari modo non recedam, qui ſemper is fuit, ut ea tantùm, quæ ad meam profeſſionem ſpectant, aſſertivè doceam, cætera verò, quæ ad alios pertinent profeſſores, proponam tantùm, aùt nonniſi conditionaliter, & quatenùs non aliter iiſdem profeſſoribus viſum fuerit, decidere ambigam: quòd tantò curioſiùs & in aliis argumentis prꝑſtiti; & in iis prꝑſtabo, quantò ad Theologos & Canoniſtas ea ſpectare magis noverim, cùm nonniſi, prout hi edocere ex catholicæ fidei documentis me debent, omnia, ac ſingula à me proferri deſiderem.

Ante omnia igitur quærendum primò eſt, quidnam 1
ſit ſi Irregularitas, quæ quidem à Canoniſtis diverſimodè definitur: plures tamen eorum conveniunt in hoc, quòd Irregularitas Canonicum impedimentum ſit ex facto, vel defectu proveniens, quo quis prohibetur ad ſacros Ordines promoveri, aut in ſacris miniſtrare. Nicol. Ployius *ex Duran. de Irregul. n. 1.* & ex Joan. Andrea, & Archid. Majol. *de Irregul. lib. 1. c. 1. n. 1.* & ex Medicis Gaſpar Triſtan. *de Cler. Med.* § 2. Habet etiam ſuam peculiarem definitionem Nav. *in Manual. c. 27. nu. 191.* aliaſque ex aliis affert idem Majol. *loc. cit.* quas tamen non putat ipſe non explicare rem totam, (rei naturam dixerit Philoſophus) imò difficilè omnino exiſtimat, veram ejus rei definitionem afferre: quod tamen non videtur adeò arduum, quin definitio aſſignata non videatur ſufficiens ad rei Naturam explanandam multò meliùs, quàm aliæ per eum allatæ, & mihi quidem, quatenus ſaltem ad meum facere poſſit argumentum, ea ſufficientiſſima videtur. Si tamen pe- 2
culiarem irregularitatem, de qua Medicus ſignanter conſiderare poteſt, definire velim, dicam, Irregularitatem eſſe impedimentum ab animi, vel corporis

vitio emanans, cujus cauſa prohibetur homo à Canonibus ad ſacros Ordines promoveri, vel in ſacris miniſtrare. Dico ergo eſſe impedimentum, quia Irregularitas hoc peculiare habet, ut impediat hominem ad ea conſequenda ex ſacris, quæ cæteri liberè conſequi poſſunt, & abſque ulla exceptione. Dictum deinceps eſt, emanans ab animi, vel corporis vitio, non ut comprehendam eos morbos, quos ad animum referunt Canoniſtæ, ut Dementiam, Epilepſiam, & his non abſimiles, hos enim ipſos morbos, qui ad animum ſpectant, Medici ad corpus referunt, quòd ex vitio corporis hi quoque originem habeant, ſed ut comprehendam quaſdam irregularitates ex facto, vel defectu provenientes, ut quæ oritur ex debilitatione, mutilatione, & privatione membrorum in alio ex culpa admiſſa, hæ enim videntur animum coinqui-
3 nare ob reatum, cùm ad corpus nihil pertineant, & idcircò has irregularitates jure merito ſpirituales appellaverim, cæteras autem corporales.

4 Dictum inſuper ex vitio, non ex morbo, quia vitium & ad corpus, & ad animum referri poteſt, ut patet *ex l. ob quæ vitia, ff. de ædil edict.* licèt idem de morbo eveniat, ſed certè univerſalior eſt acceptio vitii, quàm morbi, non ob aliud, niſi quia vitium ad animum quoque, & ad mores refertur, non ſic autem morbus, niſi per ſimilitudinem: nam timiditatem, mœſtitiam, iracundiam, & id genus alios affectus dixerimus, non morbos, ut cæcitatem, mutitatem, ſurditatem, & morbos dicemus, & vitia, quæ luculentius patent *peſt.* 1. *ff. eod.* Cætera denique verba declarant Irregularitatis effectus, & vicem gerunt cauſæ formalis: poſito enim tali impedimento, tanquam cauſa primaria, neceſſariò conſequitur prædictus effectus, nempe ut illicò tale impedimentum habentes prohibeantur à promotione ad ſacros ordines, & ab eorum adminiſtratione, ac efficiantur irregulares. At verò ſi magis conciſam, magiſque Philoſophicè tra-
5 ditam deſideramus Irregularitatis definitionem, dicamus, quòd Irregularitas eſt inhabilitas, prohibens hominem ad ſacra promoveri, vel in illis miniſtrare: ſic enim omnes, ac quaſcumque Irregularitatis ſpecies comprehendemus, non ſolùm, inquam, eas, de quibus nos Medici conſiderare poſſumus, ſed eas quoque, quæ ad Canoniſtas merè pertinent: quandocunque enim quis ex quacunque cauſa inhabilis redditur ad promotionem ad ſacros ordines, vel adminiſtrationem eorum, dicetur contraxiſſe irregularitatem.

6 Cæterùm Irregularitatis plures ſunt ſpecies & Navarra quidem, *loco citat.* Ejus quinque ſpecies, conſtituit, alii verò multo plures, ut duas tantùm ego conſtituam, cùm duæ tantùm ſint, de quibus Medicus conſiderare poteſt, jam à me commemoratæ,
7 nempe ſpiritualem, & corporalem, quas irregularitatis pœnæ, & inhabilitatis dicunt, & illa quidem continet Irregularitates emanantes ex animi vitio, ob admiſſam malitiam ex aliquo facto vel defectu, ut exemplificando in Medico: ſi exhibeat ad malum finem medicamentum abortivum animati fœtus, vel venenoſum, aut ſi ex affectata ejus negligentia remedia incurando ſint procraſtinata, & infirmus ex hoc perierit, & aliis, cum quis alium ad malum finem mutilaverit, aut deturpaverit. Alia verò continet Irregularitates ad corpus ſpectantes, nempe eas, quæ proveniunt ex inducentibus membrorum debilitates, mutilationes, & privationes, aut quæ procedunt ex aliis quibuſdam morbis, aut quas etiam inducit inſignis deformitas, quas omnes ex corporis morbo procedere, conſtat, quia non ſolùm debilita-
8 tes, mutilationes, & privationes membrorum verè morbi ſunt, ſed & ipſa deformitas morbus eſt; cùm nihil aliud ea ſit, quàm vitium lædens corporis formam, & pulchritudinem, ſeu decorem hominibus convenientem.

9 Circa hæc igitur Medici judicium verſari poteſt, quia de morbi gravitate, & levitate, & quatenùs aliquis morbus, ac quantùm actiones lædat, & qua ratione, & quas peculiares actiones, ſolus ille judicare debet: nec de his ſolùm, quæ ſanitatem, & liberum corporis uſum labefactant, ſuam ſententiam Medicus interponere poteſt, ſed etiam de his, quæ ad formam, & decorem pertinent; quia ex ſuæ ipſius Artis principiis Medicis rectè novit, quænam requirantur ad bonam, & decentem corporis formam, & conſequenter, quænam ſint, quæ formæ bonitatem aliquo modo, ac quando, & quatenùs lædant.

Et quia, ut ſuperiùs dicebam, Irregularitas non ſolùm innuitur ex debilitate, mutilatione, & privatione membrorum, & deformitate proprii corporis, ſed etiam quando has ipſas debilitates, mutilationes, & privationes membrorum, & deformitates 10
inducimus in alieno corpore ad malum finem, vel ex culpa noſtra (quia Chirurgus debilitans, mutilans, privans, aut deformans ob ſanitatem recuperandam, non dicitur Irregularis, ut eſt communis Canoniſtarum opinio. Summa Ang. *verbo Medicus, n.* 4. Summa Sylveſtr. *verb. eod. num. eod. verſ. Tertium.*) idcircò quemadmodum priorem irregularitatem ex vitio corporis provenire patet: ſic poſteriorem ad animam referri non eſt dubium, ut dixi. Sed poſterior hæc irregularitas eatenus contrahitur, quatenùs quis dat cauſam Irregularitati in alio muti- 11
lando, debilitando, incidendo, deformando, non tamen hoc perpetuò verum eſt, quòd irregularis ſit, qui alium facit irregularem. Navarr. *in Man. Confeſſ. cap.* 27. *n.* 207. *& lib.* 5. *conſ.* 20. *n.* 2. Chirurgus, ut diximus, qui incidendo alium irregularem facit, non eſt irregularis: ſed habet locum ea concluſio, quandocunque quis non ſine culpa alium facit irregularem, debilitando, mutilando, incidendo, deformando, ut ex jam dictis patet.

SUMMARIUM.

1 *Idem vitium inducit irregularitatem in alio, & in eo, cujus culpa vitium contrahitur.*
2 *Medicinæ exercitium maximè obnoxium irregularitati, ob errandi promptitudinem.*
3 *Medicinæ exercitium an faciat hominem irregularem.*
4 *Qua maximè ex cauſa ambigatur, quod Medicinæ exercitium faciat hominem irregularem.*
5 *Ægro moriente, aut mutilato, ex culpa Medici, Medicus eſt irregularis.*
6 *Exercitium Medicinæ non eſt in Jure Clericis prohibitum, etiamſi ſint in ſacris conſtituti.*
7 *Nemo naſcitur doctus, ſed diſcendo doctus evadit.*
8 *Medico aliquando in Arte peccare eſt inevitabile.*
9 *Medicus cum non poſſit effugere aliquando culpam, non poteſt effugere irregularitatem, & n.* 11.
10 *Clericus non prohibetur exercere Medicinam.*
12 *Clerici prohibentur mederi ob inevitabilem neceſſitatem incurrendi culpam mortis, vel deformitatis.*
13 *Medicinæ exercitium non facit aliquem irregularem per ſe, ſed ex accidenti inſeparabili, ob inevitabile errandi periculum.*
14 *Chirurgia an faciat hominem irregularem.*
15 *Phyſica eſt magis errori obnoxia, quam Chirurgia.*
16 *Chirurgia hominem non dehoneſtat, ſed eſt Ars nobilis.*
17 *Empirici cur debeant eſſe irregulares.*

QUÆSTIO II.

De irregularitate ſpirituali, & utrum Medicinæ exercitium inducat Irregularitatem.

SUperfluum eſt de hac ſpecie Irregularitatis verba denuò facere, ſtantibus iis, quæ in fine præcedentis Quæſtionis diximus: ſiquidem idem vitium, 1
quod inducit irregularitatem in corpore noſtro, idem etiam inducit irregularitatem in alio: quotiescunque ex ejus culpa nos tale vitium contrahimus: itaque membri defectus, cæcitas, deformitas ex cicatrice, aut ex alia cauſa, & alia vitia id genus, quæ te irregularem faciunt, facient etiam me Irregularem, ſi ex mea culpa talem membri defectum, aut cæcitatem, aut deformitatem, aut aliud quodcunque vitium contraxeris. Quæ ergo conſiderantur, tanquam vitia corporalia, inducentia Irregularitatem in tuo corpore, conſiderantur tanquam vitia ſpiritualia, inducentia irregularitatem in me ipſo ex admiſſa culpa: atque hoc pacto per ſingula vitia diſcurrendo, in ſingulis ſeqq. quæſt. duplici-

dupliciter conſiderabuntur, & tanquam inducentia irregularitatem in corpore proprio, & tanquam inducentia irregularitatem ob admiſſam culpam in eo, qui in culpa eſt, in quibus caſibus, id locum, habet

2 Quoniam autem Medicinæ exercitium maxime, obnoxium eſt, ob errandi promptitudinem, huic Irregularitati, quæ ex culpa contrahitur, ob introductum aliquod vitium in corpus alienum, idcirco
3 non ab re celeberrimam illa quæſtio hic diſcutienda, utrum nempe Medicinæ exercitium faciat hominem irregularem, necne, de qua materia integrum, ac diligentem tractatum habemus Doctoris Gaſparis Triſtan. Valentini Presbyteri, Theologi, Canoniſtæ, ac Medici, cui titulus eſt *de Clerico Medico*. Ejus copiam mihi fecit D. Franciſcus de Curtis, Medicus Neapolitanus inſignis, vir non pœnitendæ, neque aſpernandæ doctrinæ: in quo tractatu Auctor & rationibus, & auctoritatibus quam plurimis id primùm nititur probare, Medicinæ exercitium neminem facere irregularem, atque ea de cauſa nequaquam eſſe Clericis prohibitum: apud eum igitur multa poterit Lector, tam pro negativa, quàm pro affimativa ſententia reperire. Ego tamen brevitati, quò magis fieri poteſt, conſulens, in compendium omnia redigam, & quid ex mea ſententia concludendum ſit, aperiam. Ante omnia ergo vi-
4 deamus, ex qua potiſſimum cauſa dubitari poſſit, quòd Medicinæ exercitium faciat hominem inhabilem, tam quoad ſuſceptionem, quàm quoad ordinum adminiſtrationem, ita ut irregularis evadat: ac certè (ſi de Medico Phyſico tantùm verba faciamus)
5 aliam cauſam adducere non poſſumus, niſi periculum incurrendi culpam mortis, vel mutilationis, vel privationis membri, vel deformationis Ægrotanti. um: quandocunque enim hæc ex culpa ipſius Medici eveniant, non lata tantùm, ſed forte etiam levi, imò leviſſima, ut ex Majolo infra. Medicus ut quicunque alius, qui occidit, aut debilitat, aut mutilat, aut deformat, aut earum rerum aliquo modo eſt cauſa, & auctor, & in ſumma, quandocunque aliquam culpam in his habet, vel ex dolo, vel ex ignorantia, vel ex negligentia, irregularitatem incurrit. Summa Silv. *verbo Medicus, n.* 1. *verſ.* 2. *debet, & n.* 7. Summ. Ang. *verbo eodem*. Navar. *cap.* 27. *n.* 228. *in Nan.* Majol. *de Irreg. lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 1. Ergo ſi hoc periculum abſit, quia Medicus eſt doctus, & diligens, & ſequitur ſuæ ipſius Artis præcepta, nec ſine ſufficienti ratione ab iis diſcedit, exercendo Medicinæ artem, Irregularitatem non incurrit, ut omnes Canoniſtæ unanimiter ſentiunt, & probat abundè ſupracitatus Gaſ-
6 par Triſtan. *de Cler Med.* §. 2. & deinceps: Aliàs enim, ut idem Gaſpar. Triſtan. pluribus probare proſequitur, non eſt prohibitum in Jure Clericis etiam in ſacris conſtitutis, etiam ipſis Presbyteris, Medicinæ exercitium: ſi ergo non eſt prohibitum Clericis, non poteſt ullo modo inducere irregularitatem. Sed tota difficultas, ut mihi videtur, in eo conſiſtit, utrum probabiliter dari poſſit Medicus tam doctus, ac diligens, ut ſemper ac ſingulis medendi caſibus ſit à culpa immunis: hoc enim ego non dicam abſolutè eſſe impoſſibile, ſed impoſſibilitati proximum, ſtante Artis difficultate, & homi-
7 num inexperientia, antequam ſaltem ex longo tempore firmam aliquam experientiam aſſequantur: nemo enim naſcitur doctus, aut ſubitò evadit in Arte expertus, ſed diſcendo doctus evadit, ac multo tempore experientiam conſequitur, & ipſa Medicina temporis longitudine addiſcitur, ut patet ex aſſiduè decantato Hipp. *Aph.* 1. *lib.* 1. *Ars longa, vita brevis*: imò, ut inibi habetur experimentum eſt periculoſum, ob errandi promptitudinem: itaque impoſſibile eſt, ut ſaltem inter ediſcendum tam ſecurus Medicus ſit de ſua doctrina, & diligentia, ut ſemper culpa ſuccedentis mortis, aut deformitatis, aut debilitatis & privationis membrorum vacare ſe affirmare poſſit: nam ſi Hippocrati credimus (ſed cur tanto homini non credemus?) exactam certitudinem in operibus Medicinæ raro videre contingit. Ubi ergo ſecundum plurimum incertitudo militat, difficile, imò impoſſibile eſt non delinquere: unde idem Hippocrates non cogit Medicum operam dare, ut non delinquat, hoc enim pro impoſſibili ducit, & ad impoſſibile nemo tenetur, impoſſibilium, *ff. de Reg. Jur. cap.* nemo poteſt *in* 6. *de Reg. Jur.* ſed ut parum delinquat, & quam minimum, eumque Medicum præ cæteris laudandum cenſet, qui parùm peccet, cum omnibus hoc commune ſit, ut aliquando peccent, quaſi inevitabile ſit artifici aliquando peccare, 8
ſed hoc ex quadam neceſſitate contingat. Itaque non tam tutò, ac de facili pronunciandum videtur, poſſe Clericum etiam in ſacris conſtitutum Medicinam exercere, aut Medicum abſque diſpenſatione promoveri poſſe, ſi illum conſcientia non remordeat alicujus notabilis erroris, aut culpæ admiſſæ, ex qua ſui ægrotantes aut perierunt, aut alicujus membri liberum uſum perdiderint, aut inſigniter deformati remanſerint: & quiſnam erit hic, qui omnia tuta conſcientia exequi potuerit? Non id de me mihi, ita me Deus amet, unquam perſuaſerim, neque forte Hippocrates ipſe id de ſe ſibi perſuaſiſſet, neque unquam perſuaſit, cum proprios errores aliquando ingenuè faſſus ſit. Niſi condonetur ergo ſufficere Medico ad evitandum irregularitatem habere comunem quandam intelligentiam, nec debere omnia, quæ quacunque ex culpa ejus eveniunt, facere illum irregularem, acta certè de nobis res eſt, nam 9
cùm non poſſimus ſemper culpam effugere, non poſſumus effugere irregularitatem: & tamen cùm his omnibus juxta tradita per D. Gaſp. Triſtan. *ubi ſupr.* Clericus non prohibetur exercere Medicinam, neque ex ejus exercitio irregularis evadit: nam etiam ſtante, 10
ut ille inculcat, artis difficultate, & tam ampla errandi occaſione, dummodò Medicus ex ſe faciat ea omnia, quæ facere tenetur, irregularitatem non incurrit, quod etiam exiſtimat Navar. *in Manual. cit. c.* 27. *n.* 217. *in fin.* dummodo culpa abſit. Idemque Enin. aſſerit *Frag. crimin. p.* 2. *litt.* 1. *n.* 436.

Ego verò liberè contra propriam Artem pronun- 11
tiare non deſiſtam, ac dicam, nequaquam fieri poſſe, ut in omnibus ac ſingulis caſibus, qui Medico ſeſe inter medendum offerunt, ipſe ita à culpa ſit immunis, ut irregularitatem effugiat, dummodò ex quacunpue culpa irregularitatem incurratur: ſiquidem ubi Medicus eos tantum morbos curaret, qui neque ulli vitæ periculo ſunt conjuncti, neque apti ſunt ad ullam deformitatem, aut inſignem membri debilitatem Ægris conciliandam, poterit forte abſque eo, quod culpam, ullam irregularitatem ſufficientem incurrat, ægrotantibus mederi, aliàs verò, quantum ego exiſtimo, nunquam evitare poterit talem culpam, ac tantò verius id erit, quantò etiam quælibet levis culpa in hoc ſufficit ad inducendam irregularitatem, ut ex pluribus Majol. *cit lib.* 2. *c.* 12.
n. 2. cum tali levi culpa Medicum ſemper carere ſit 12
impoſſibile, & hanc ob cauſam Clerici omnino prohibeantur exercere Medicinam, ita ut ne pro mirabilibus quidem perſonis, nec pro conſanguineis mederi permittantur, & de rigore Juris ſuſceptum ordinem ſacrum adminiſtrare prohibeantur, ſi exerceant, ex his, quæ proſequitur Majolus *loc. cit.*
n. 7. Bene igitur ex Panormitano Gaſpar. Triſtan, 13
loco citato. §. 5. concludit, Artis Medicæ exercitium non facere irrigularem per ſe, ſed ex accidenti, addam ego, inſeparabili, nempe ob inevitabilem culpam inter medendum. In abſtracto enim ſuppoſita nunquam fallibili diligentia, & ſufficienti ſcientia, adeò ut Medicum omni culpa vacare imaginemur, non faciet exercitium Medicinæ medentem irregularem: at in concreto hoc numquam habebit omnimodam veritatem: cum impoſſibile ſit, ut toties dixi, Medicum ſemper culpa vacare.

Cæterùm, quia nomine Medici non ſolum veniunt Phyſici, ſed & Chirurgi, & omnes, qui aliquam Medicinæ partem exercent, ut Phlebotomantes, Parmacopolæ, Empirici, Chymici, quin & ipſæ etiam obſtetrices, de ſingulis peculiariter videndum. Ac primò de Chirurgis, nam de iis ra- 14
tionabilius dubitatur, an etiam omni culpa vacantes incidendo, ſecando, urendo, mutilando, deformando, etiam propter ægri ſalutem, tamen ex his acti-

actibus fiant irregulares; certum enim eſt, Clericos ab his actibus exercendis prohiberi, *ut in c. ſentent. ſanguinis, ne Cler. vel Mon.* Ergo ſequitur, inde, quod exercentes tales actus ſint irregulares, & vide ad hoc quæ affert Panorm. *in d. cap. ſent. ſanguin. n. 21.* ubi tres aſſignat cauſas, propter quas Chirurgia Clericis ſit prohibita, nempe ob periculum erroris quod ei ineſt, propter lubricum conſcientiæ, & propter dubium curationis eventum, licet certè magis errori obnoxia Phyſica ſit, quàm Chirurgia.
15 nam ſi comparaveris doctum Pyſicum, ac doctum Chirurgum inter ſe, certè ſemper facilius errabit Phyſicus, quàm Chirurgus: hic enim in ſuis operationibus habet utplurimum pro duce ipſos ſenſus externos, quorum ope aſſequitur, quæ aſſequi eſt neceſſe, ille vero, cogitur diſcurſu, & conjecturis aſſequi, quod intus in corpore latet; at quantò magis fallax diſcurſus eſt, quàm ſenſatio, tanto magis errori obnoxius Phyſicus, quàm Chirurgus, & idcirco majori cùm ſecuritate procedit operando Chirurgus, quàm Medicus Phyſicus, eaque de cauſa admodum turpe judicatur ab Hippocr. *in lib. de Med. verſ. 5.* non contingere à Chirurgia, quod velis: at Phyſicus magis errando excuſatur, quia faciliorem occaſionem errandi habet, & in docto quoque periculoſa eſt ignorantia eorum, quæ neque ipſe, non obſtante quod doctus ſit, novit, cum tam neceſſe fuerit ea inter operandum noſcere: periculoſa item eſt in ipſo negligentia quæcunque, quæ cum omnia dent cauſa errandi, & incurrendi irregularitatem, non mirum, ſi ex his voluerint aliqui Canoniſtæ, Phyſicum eſſe irregularem, ut ſentit Majol. *lib. 2. de Irreg. cap. 12. n. 1.* Et tamen licet Phyſica magis errori ſit obnoxia, quam Chirurgia, & magis prædominetur in illa, quàm in hac lubricum conſcientiæ, & magis item habeat illa, quàm hæc dubios curationis eventus, non eſt Clericis prohibita, ex communi DD. ſententia. Exiſtimaverim ergo magis adæquatam cauſam ejus prohibitionis exercendi nimirum Chirurgiam in Clericis, ob ipſarum operationum Chirurgicarum conditionem, quæ non tantùm fiunt cum aliquo dedecore, & ob id Clericis videntur non convenire, ſed etiam habent adjunctam membrorum mutilationem, aliquamve corporis deformationem. Ex his ergo dico, quod Ars Chirurgiæ præter tres cauſas à Panormitano aſſignatas; facit inſuper hominem irregularem, propter indecentiam exercendi, tum quoque propter certitudinem mutilationis, aut deformationis, quam habet omnino conjunctam; licet enim excuſari poſſit Ars ex eo quod tendat ad optimum finem, nempe ad Ægrorum ſalutem, non poteſt tamen effugere de-
16 decus exercendi, reſpectu ipſorum Clericorum, nam alias ipſa Chirurgia non modo hominem non dehoneſtat, ſed per ſeipſam Ars eſt nobilis, & homine civili digniſſima.

De aliis porrò particularibus Medicis peculiaris conſideratio habenda, ac in omnibus quidem exercitii dedecus ponderandum propter quod maximè Cleris eſt indignum. Dehinc ignorantia eorum præcipuè videtur ſuggillanda, quæ in pleriſque eſt conſpicua, & multorum errorum cauſa manifeſtiſſima. Magis tamen, quàm in cæteris omnibus conſpicua hæc ignorantia eſt in Empiricis, quippe quia nulla ratione fulti, nulla regula, nulla methodo ducti medeantur: unde cum ignariſſimi ſint, ſunt inſimul audaciſſimi, & tam facile errant, ut nihil agant, quod errori non ſit quàm proximum, & cum his pari paſſu incedunt, qui peculiaria quædam medicamenta ad particulares quoſdam morbos habere profitentur, & cum morbum non cognoſcant, remedia ſua etiam aliis morbis, quibus non modò non con-
17 veniunt, ſed contraria ſunt, adhibere ſolent, ægroſque è medio facilè tollunt: in quibus videndum, an irregularitatem incurrant, cùm ex ſe talia remedia exhibent, quod non eſt dubium, ſed etiam cùm auctores ſunt ipſis Medicis, ut exhibeant: nam non deſunt ex Medicis, qui ne hujuſmodi perſones, maximè ſi conſpicuæ ſint, aut aliqua dignitate inſignes, diſpliceant, facilè aſſenſum præbent: de qua re meum non eſt, ſed ipſorum Canoniſtarum determinare. Certè rectè conſultum puto iis, qui in ſacris ſunt conſtituti, ut in iis ſeſe nullo modo admiſceant: ſit enim Medicus Phyſicus, etiam doctrina inſignis, & judicio, non poteſt, ut dixi tam tutò medicinam facere, quin ſæpè ſepiùs aliquam notabilem culpam non incurat. quanam ratione poterunt ii, qui ne de limine quidem Medicinam ſalutarunt, tutò ægris ſua medicamenta, quorum naturam, (licèt ipſi de iis tam multa, ac tanta prædicent) nequaquam notam habent, propinare? Certè valdè errare eos putandum, ut Gal. dicebat *in lib. de Ven. ſect. adv. Eraſm. cap. 6.* ex Platone, qui ea tractantque, numquam didicerunt; ſed in hos acerbiùs invehi in animo mihi non eſt, ne rem meam agere me, quiſquis ſit, non æquo animo exiſtimet.

SUMMARIUM.

1 *Morbi aliqui inhabilitant ad promotionem, ſed non prohibent promotum miniſtrare, alii inhabilitant ad utrumque.*
2 *Quinam morbi faciant irregularitatem perpetuam, & qui temporaneam.*
3 *Ceſſante irregularitatis cauſa, ceſſat Irregularitas.*
4 *Morbi immanentes, hoc eſt, numquam recedentes.*
5 *Morbi temporanei.*
6 *Morbi facilè recurrentes.*
7 *Morbi propter quas potiſſimùm cauſas irregularitatem inducant.*

QUÆSTIO III.

De Irregularitate ob cauſam Morbi in genere.

PLures ſunt morbi, ex quorum cauſa homines irregularitatem contrahunt, ſed aliqui eorum inhabilitant ad promotionem ad ſacros Ordines, promotum tamen non impediunt miniſtrare: alii vero inhabilitant ad promotionem, & ad adminiſtrationem, ut ex ipſis Canoniſtis habetur, ſed tam priorum, quàm poſteriorum nonnulli ſunt, qui præ- 1 2
bent impedimentum perpetuum, alii verò præbent impedimentum ad tempus. Impedimentum perpetuum præbent morbi omnes, qui permanentes ſunt, aut qui de facili reverſionem faciunt, dummodò notabilis gravitatis ſint, cæteraſque conditiones habent, quas habere neceſſe eſt morbum, qui faciat irregularem. Impedimentum ad tempus præbent morbi, qui tranſitorii ſunt, & facilè, aut ſaltem tempore omnino recedunt, nec de facili revertuntur: hi enim licèt dum præſentes ſunt, impediant hominem promoveri, & miniſtrare etiam, recedentes tamen nullum impedimentum in neutra earum rerum afferunt, neque ullam notam illis patientibus inurunt, etiamſi magni, & maximè notabiles exiſtant, ut eſſet exempli gratia Phreneſis, quæ licèt magnus morbus ſit, & ad eam magnitudinem perveniat, ut hominem non minùs ac Mania, & amentia, aut ſimiles morbi accipiat, tamen cum receſſerit, nihil nocet perſonæ promovendæ, aut promotæ; quin & promoveri abſque alia diſpenſatione poſſit & in ſacris miniſtrare, ut tradunt Canoniſtæ Majol. *de Irregul. lib. 2. cap. 13. nu. 6.* idemque eſt dicendum de pleriſque aliis morbis, qui cùm urgent, impedimentum omnimodum præbent, & ad promotionem, & ad adminiſtrationem, ceſſantes autem hominem relinquunt ab omni impedimento immunem, tanquam ſi nunquam ægrotaſſet: nam ceſ- 3
ſante Irregularitatis cauſa, ceſſat etiam effectus, *c. ſtatuimus, c. Neophytus. 61 diſt.* & alii allegati per Vivald. *in Cadel aur. p. 3 in princ. n. 3.* Antequam igitur ad particularia deſcendamus, generaliter determinandum, quinam illi morbi ſint, qui impedimentum perpetuum præbent, qui verò ad tempus, & quinam facilè recurrant, qui non. Primi ergo ordinis ſunt, qui imma- 4
nentes ſunt, & nunquam, ex quo hominem prehenderunt, recedere ſolent; tales ſunt inſaniæ ſpecies omnes abſque febre, quæ ex proprio capitis naturali, vel accidentali affectu oriuntur: ut eſt ſtoliditas, Amentia, Memoriæ defectus, Mania vel furor, affe-

affectio Lunatica, & id genus alii: & præter hos ſurditas confirmata, Cæcitas, Mutitas, Paralyſis, Stupor, Hydrops, Scirrhus partium naturalium, Diebetes, Urinæ incontinentia confirmata, Gonorrhœa confirmata, Hernia, Phthiſis, febris Hectica, Lepra & Elephantiaſis, & ſiqui alii his non abſimiles exiſtunt. Quibus addendæ inſignes omnes deformitates à natura contractæ, vel ex accidenti, cum deperditione partium, qui omnes morbi, quia, ut dixi, permanentes ſunt, & nunquam recedunt, impedimentum perpetuum præbent, quod amoveri non poteſt: imò non modò amoveri non poteſt, ſed in dies magis contumax evadit, unde rectè Paralyſis inter morbos increſcentes vocatos ab Hipp. *lib. 6. de morb. vulg. ſect. 5 text. 25.* ut Gal. & Valleſ. *in comm. volunt.* connumeranda eſt, & notavit *in Milevitana Antianitatis* 1643. *n.* 8. *coram Veroſpio*. Ad tempus autem præbent impedimentum ceteri morbi, qui non de facili revertuntur, & ſpatio temporis brevioris, aut etiam longioris tandem recedunt, ut ſunt febres omnes, Hectica excepta, & qui febrem comitem habent, excepta Phithiſi, & id genus plerique. Non permanentes, ſed de facili recurrentes ſunt ſpeciales quidam capitis dolores, vertigines, epilepſia, lippitudo, ſeu Ophthalmia, dentium dolores in aliquibus, Aſthma, ſanguinis ſputum, Hæmorrhoides, Podagra, & Arthritidis omne genus, hiſque non diſſimiles, de quibus omnibus, quatenus opus ſit peculiariter faciemus.

7 Præterea omnes ac ſinguli morbi, ob unam vel plures ſimul ex ſequentibus cauſis, irregularitatem generant, nempe, quia vel impediunt liberum corporis uſum, vel quia periculum inter adminiſtrandum minantur, vel quia notabilem idecentiam ſecum habent, & ſcandalum excitare poſſunt, vel tandem quia contagioſi ſunt. Liberum corporis uſum, & impedimentum operationum afferunt febres, dolores inſignes, & hujuſmodi, cùm tamen neque ullam turpitudinem habeant neque periculum minantur, ſi receſſerint. Periculum inter adminiſtrandum minantur Vertigo, Epilepſia, Apoplexia, Vomitus, Cardialgia, Syncope, ſputum ſanguinis, & hujus farinæ alii. Turpitudinem denique, & indecentiam habent inſigni deformitas, membrorum defectum, vel ſuperfluitatem reſpiciens, cicatrices magnæ, & apparentes, quæ facile tegi non poſſunt, maculæ fœdæ, ac magnæ conſpectui hominum obviæ, & ſiqui alii morbi ſunt ab his omnino non diſſimiles: hi namque neque liberum corporis uſum impdiunt ut plurimum, neque periculum minantur: præter quos etiam ſunt aliqui morbi occulti, ſummam indecentiam afferentes, ut eſt vera Gonorrhæa, hoc eſt ſeminis veri involuntarium profluvium abſque delectatione, & multò magis pollutio involuntaria, quæ eſt ſeminis emiſſio cum voluptate præter voluntatem, & ſatyriaſis, & Priapiſmus, & ſexus incertitudo, vel geminatio, & ſi alii ſunt ejus generis. Denique contagioſi morbi ſunt Peſtis, Phthiſis, Lepra, Morbus Gallicus, & alii nonnulli. Et tam horum poſteriorum, quàm aliorum nonnulli, non unam cauſam irregularitatis habent, ut patet, nam exempli gratia, brachii defectus & turpitudinem habet, & impedimentum liberi uſus corporis, & fortè etiam indecentiam, licèt à periculo abſint. Quæ omnia ita diſtinguenda videntur, quia quando cum his diſpenſandum, notum ſit, utrùm facilè, aut difficulter diſpenſari debeat, quia abſque dubio faciliùs diſpenſandum in irregularitate proveniente ab una tantùm cauſa, quàm cum proveniente à duplici, vel à triplici: quinimò & cauſarum gravitas in cenſura habenda non ſolùm unius, ejuſdemque cauſa, reſpectu ſui ipſius, ut de impedimento liberi uſus vide cauſæ reſpectu alterius, cùm forte, ut credo faciliùs ſit diſpenſandum, ubi deformitas viget, quàm ubi indecentia, & faciliùs cum horùm utraque, quàm cùm imminet aliquod periculum inter celebrandum, & ſic de cæteris.

SUMMARIUM.

1 *Dementiæ ſpecies.*
2 *Dementia quævis non ſemper fiunt ex primario, ac proprio capitis affectu, ac per eſſentiam, ſed aliquando per conſenſum.*
3 *Rationis diminutio ex ætate dupliciter.*
4 *Pueri ſaltem uſque ad decimumquartum ætatis annum non habent integrum rationis uſum.*
5 *Ætatum differentia in conferendis ſacris ordinibus, qua ex cauſa potiſſimum obſervetur.*
6 *Ratio, & Memoria in ætate provectiori aliquando diminuntur.*
7 *Rationis diminutio ex naturali vitio quomodo contingat.*
8 *Inſania, quæ ex accidentali aliquo vitio fiunt, quæ ſint, & quam Irregularitatis cauſam præbeant.*
9 *Terminus Annuus ad experiendum, an Inſani convaluerint, nec ne, quam rationem habeat.*
10 *Inſaniæ principium in aliquibus unde, & quid ſecundùm plurimùm.*
11 *Quodnam tempus verè requiratur ad capiendum tutum experimentum recuperatæ ſanitatis in Inſania.*
12 *Inſanientes licèt circa particularia quædam delirent, & in cæteris ſanæ menti appareant, habent tamen evidentem Irregularitatis cauſam.*
13 *Inſaniæ, quæ ex Hypochondriorum vitio fiunt, cur minus impedimentum Irregularitatis præbeant, quàm alia alterius generis.*
14 *Inſania, quæ ex Hypocondriorum vitio generatur non eſt tanti æſtimanda, ut cæteræ inſaniæ, quæ ex Capitis morbo, aut totius generantur.*
15 *Quæcunque procedunt quoad Irregularitatem in Melanchol.cis, & Maniacis, procedere etiam debent in cæteris inſaniæ generibus.*
16 *Sub Melancholicorum genere quinam inſanientes reponantur.*
17 *Sub Maniacorum genere quinam inſanientes contineantur.*

QUÆSTIO IV.

De Morbis magis ſpecialiter, & primò de iis, qui ſecundum Canoniſtas ad animum ſpectant.

Licèt Medici etiam eos morbos, quod ad Animum referunt Canoniſtæ, ad corpus pertinere, vel à corporis morbo dependere ſtatuant, non idcircò deſiſtam, quin in hoc ipſos Canoniſtas ſequar, de iis morbis primò verba faciendam, qui ſunt, ut illi volunt, Dementia, ejuſque ſpecies omnes, Epilepſia, morbus Lunaticus (qui apud nos non aliud quàm frequens, ac confirmata Epilepſia eſt) obſeſſio Dæmonum, morbus fanaticus? qui cum aliis omnibus, qui mentem aliquo modo lædunt, ſub Dementiæ nomine comprehenduntur, ut aliàs dixi *lib. 2. harum Quæſtion. tit. 1. q. 1. n.* 10. unde ordinem ſequar in iis pertractandis inibi ſervatum. Sed ante omnia illud admonendum, horum pleroſque morborum non ſemper fieri ex primario capitis affectu, ſed fieri aliquando per conſenſum vel à toto, vel ab Hypocondriis: & hoc quidem maxima animadverſione dignum cenſeo, cum enim Canoniſtæ vertant in dubium, an qui aliquando inſanivit, & de hinc reſipuit, promoveri poſſit, necne, indifferenter decidunt, eſſe in omnibus quoddam determinatum tempus expectandum, Majol. *lib. 2. de Irregul. c. 13. n. 5.* quod tempus reſtringunt ad annum; ſed hoc neque in omnibus, neque ſemper eodem modo procedere poteſt: nam dementiis in nonnullis, ut dicetur, nunquam expectari poteſt integra ſanitas, quia ſemper uniformiter ſe habent; in aliis licèt remittant, ſemper tamen adeſt proclivitas facilis ad recidivandum, ut maximè in iis, qui ex proprio capitis affectu procreantur: in aliis verò, qui per conſenſum fiunt, non tam facilis reverſio, ut in prædictis, licèt majorem promptitudinem habeant facti per conſenſum à toto, quàm per conſenſum ab aliis partibus. In ſumma

autem

autem, dementiæ cum febre, non facilè, ubi receſſerint, revertuntur: quæ ſine febre ſunt, longiùs perdurant: & ſi ex capitis proprio affectu fiunt, aut numquam integrè ceſſant, aut de facili revertuntur; qui per conſenſum fiunt, integrè quidem remittunt, & ut plurimum non de facili revertuntur; quin etiam facilius per medicamenta amoventur.

Sed ad ipſa Dementiæ genera accedentes, primò ſeſe offert dementia, ſeu potius rationis diminutio,
3 & defectus, qui ex ætate contingit, idque dupliciter evenit, vel ex ætate nempe teneriori, vel provectiori, ille à natura eſt, quia pueri ſaltem uſque ad decimumquartum annum non habent integrum
4 rationis uſum, ob quam cauſam Irregulares ſunt, neque debent in ea ætate conſtituti ad ſacros ordines promovere, *cap. Indecorum de Æt. & qualit.* & ibi Doctores omnes. Cumque hujuſmodi Rationis imperfectio, ut dixi, à natura ſit, non eſt verè morbus, ſed ipſius naturæ imperfectio, quæ impedit pueros, tanquam cæteræ dementiæ jam adultos promoveri, & jure, quia, ut *in ſuprà citato c. Indecorum habetur, ut qui Ratione pro ſe ipſo regendo uti neſcit alios regere debeat.* Quia tamen negari non poteſt, pueros tranſacto ſeptennio indies Rationis magis compotes fieri, ita ut accedentes ad decimumquartum annum aliquando penè perfectum rationis uſum quoad multa nanciſcantur; & idcircò tranſacto prædicto termino ſeptem annorum non eliminantur ſuſceptione minorum ordinum, in his enim videtur ſufficere, ut pueri habeant quandam proximam aptitudinem, aut incipientem rationis uſum, cùm tantùm obſacramenti dignitatem de honeſtate, non de neceſſitate præcepti requiratur tempus diſcretionis, ad quod videretur ſufficiens ſeptennium tranſactum, maximè ſi pueri bonæ indolis ſint; nam aliàs, ſi craſſioris Minervæ exiſtant, non videntur temerè ob prædictam ſacramenti dignitatem poſſe ad minores etiam ordines promoveri; ut notat Majol. *citato cap.* 30. *lib.* 1 *nu.* 7. *in fin.*

5 Cæterum Ætatum differentia, quæ obſervatur in conferendis ſacris ordinibus, certè ob nullam potiorem cauſam obſervari videtur, niſi ob majorem, aut minorem Intelligentiæ perfectionem, & prudentiam: ob majorem enim ordinum ſacrorum reverentiam decet, ut quantò ordo majoris dignitatis eſt, tantò majore prudentia promovendus ſit dotatus: Canones ergò ad id, quod ſecundùm plurimum evenit, reſpicientes, ſingulis ordinibus ſuos Ætatis limites præſcripſerunt, ea enim procedente, uſus Rationis magis perficitur, & ad 25. ſeu trigeſimum annum ad perfectionem deducitur: qua ætate ad presbyteratum quemcumque admittunt, quod ſecundum plurimum eo modo eveniat, tametſi certum ſit, hunc terminum perfectæ Ratiocinationis non poſſe in omnibus eſſe unum, cùm pateat, variari notabiliter, pro temperamentorum qualitate, & cœli, in quo quis natus eſt, aut aſſiduè commoratur, conditione, & pro qualitate rationis victus: ſunt enim frigidi temperamento, ut phlegmatici, & Melancholici tardioris intellectus, contrà calidi temperatura velocioris, ita ut priores in trigeſimo ætatis anno ad eam perfectionem non perveniant, ad quam poſteriores, perveniunt in vigeſimo, idemque in regionibus frigidis, & victus ratione frigidiori, ac craſſiori contingit; ad quod etiam Canoniſtæ reſpicientes non eandem rationis perfectionem attendunt ubique, ſed in aliquibus regionibus, ubi homines pinguioris ingenii ſunt, ſufficere volunt in promovendo, ſi tanto ingenio polleat, quanto populis ſibi commiſſis regendis opus eſt, Majol. *lib.* 2. *de irregul. cap.* 13. *n.* 7. ac certè in aliquibus Regionibus vix reperies ejus prudentiæ homines, qualem habere neceſſe ad promovendum in noſtris.

6 Quoad ætatem grandiorem, non dubium eſt & rationem, & memoriam diminui, & in aliquibus profectò tantoperè utramque diminui, ut omninò ſtolidi appareant, quod non ſecus ac cæteri ſtolidi, & amentes, irregulares omni proculdubio evadunt, abſque ulla ſpe amotionis ejus impedimenti; Sed hoc in paucis evenit eo modo, in pluribus quidem memoria inſigniter diminuitur, & tantò magis diminuitur, quantò ulterius ætas procedit. Uſus autem rationis non tam notabiliter labefactatur: at cùm hæc rationis, & memoriæ diminutio habeat plures gradus, quorum reſpectu promovendus admitti, vel reiici poſſet, nihil certi determinare de particularibus licet: quamobrem Eccleſiaſtici Judicis arbitrium hic requiritur, qui, Medicis conſultis, ſi ita expediat, hujuſmodi ſenes, vel admittat, vel reiiciat. Poſt rationis diminutionem ex ætatis defectu, de ea dicendum, quæ à natura aliter contingit, nempe vel à mala cerebri, ejuſque partium conformatione, vel temperatura frigidiori: hæc comprehendit mutos, & ſurdos à nativitate, ignorantes, ſtolidos, fatuos, & id genus alios homines: in quibus omnibus illud animad- 7
verſione dignum eſt, quod nulli ab ætatis progreſſu beneficium accipere conſueverint: ita ut nunquam ſperari poſſit, eos ad meliorem rationis uſum deventuros: & ratio eſt, quia, tum mala partium compoſitio, tum naturalis earundem frigiditas, ſuperari ullo pacto per ætatem majorem non poſſunt; intemperies tantùm frigida ex ætatis converſione tantiſper emendari ſolet, numquam tamen tantopere emendari, ut anima ob expeditiorem organi conſtitutionem ſua munia obire ita perfectè poſſit, ut ad alios regendos ſufficiant, tantamque prudentiam adipiſcantur, quantam neceſſe habent ad ordines ſuſcipiendos ſacros præſertum. Qui verò dicantur ignorantes, ſtupidi, ſtolidi, fatui, & hujuſmodi, jam ſatis pateſeci, *lib.* 2. *harum quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 7. *per totam.* Prædicta autem vitia ſunt, ut dixi, naturalia, quatenus cum ipſis hominibus à naturali conſtitutione nata ſunt. Ad accidentalia nunc devenientes, primò ſeſe offerunt Melancholici, Men- 8
te capti, & furioſi, ſeu Maniaci. Omnes his ex humoris melancholici vitio vel naturalis, vel qui calore aduſtus eſt, inſanire ſolent, idque, vel ex propria cerebri paſſione, vel per conſenſum à partibus inferioribus, præcipuè autem ab Hypocondriis, vel à toto corpore, & in mulieribus ab utero. Qui ex proprio capitis vitio inſaniunt, non modo habent cauſam irregularitatis, dum actu inſaniunt, ſed etiam extra inſaniam, ob facilem recidivam, cùm promptiſſimè, & ex minima cauſa ad inſaniam redeant. Semel enim capite, & rationis inſtrumento inſignitur, ex proprio vitio læſo, vix unquam, ac ne vix quidem, ad integram redeunt ſanitatem, ut aliàs dixi. Qui ex totius corporis vitio inſaniunt, licèt non adeò proximam diſpoſitionem habeant ad recidivam, de facili tamen ad inſaniam redeunt, & idcircò cùm agitur de eorum promotione ad ſacros ordines, cautè videtur agendum, & exacto Medicorum examini ſupponendi: unde & in capeſſenda de iis experientia an verè ſanati ſint, necne, tantundem temporis videtur expectandum; quantum exſpectandum eſt in inſania, quæ ex proprio capitis vitio fit: Et Canoniſtæ quidem, *in c. communiter diſt.* 33. in furioſo, ſeu Maniaco annum expectandum eſſe cenſent. Majol. *de irreg. lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 5. qui terminus habet quidem 9
plurimum rationis, quia cùm ex anni temporum mutatione ſoleant potiſſimùm morbi, pro ſuperabundantium humorum conditione, reverſionem facere, ſi omnia anni tempora pertranſierint, & inſania non repullulaverit, neque ullam de ſe ſignificationem dederit, jure infirmus judicari poſſet ab inſania omnino liber. Sed hic primò advertendum, quòd aliquibus inſaniæ principium afferre ſolet aliquis error inſignis in ratione victus, tam circa ea, quæ cibum & potum, quam circa ea, quæ cæteras non naturales res reſpiciunt, præcipuè autem vehe- 10
mentes animi paſſiones, ut ira, excandeſcentia, timor, mœror, dignitatum affectatio, & alia id genus. Itaque, ubi ſecuri undequaque eſſe deſideramus, an æger præfectè convaluerit, necne, experientia eſſet deſumenda ab iis præternaturalibus cauſis, exempli gratia, ut viderimus illum,

qui

qui ex vehementi aliqua animi paſſione, utpote ex ira magna, excandeſcentia, timore, aut mœrore in inſaniam lapſus eſt, in præſentiarum poſt multam iram conceptam, aut poſt magnum incuſſum timorem, aut poſt longum, ac intenſum mœrorem, nullum inſaniæ ſignum præ ſe ferre, bene tunc judicabimus, ac tuto, hunc eſſe perfectè ſanatum: nam aliàs ſtante corporis diſpoſitione, de facili his ex cauſis ad inſaniam redibit.

Secundò notandum in hoc caſu, ut experimen-
11 tum tutum ejus rei, nempe recuperatæ ſanitatis habeamus, non eſſe tantum expectandum annum undequaque exactum, ſed ut pertranſierit totum illud temporis ſpatium, in quo quis inſanivit, ut ſi quis inſanire cœpit veris initio, deinde reſipuit vere medio, non ſatis tutum eſt pronunciare de ejus ſanitate, tranſacta hyeme ſequentis anni, ſed neceſſarium eſt, ut pertranſeat totum tempus vernum, quia morbi nonnulli pullulant in principio alicujus tempeſtatis, ac deinde recrudeſcunt in medio ejuſdem tempeſtatis, vel etiam in fine, pro temporum ipſorum conditione magis, quàm pro qualitate tempeſtatis, hoc eſt, magis per tempeſtates, & partes anni ſumptas ſecundùm Medicos, qui eas menſurant à temporis conditione, prout magis frigidum, aut calidum, ſiccum aut humidum fuerit, & ab his qualitatibus anni tempeſtates incipiunt enumerare, quam ſecundum Aſtrologos, qui eas ab Æquinoctiis, & Solſtitiis enumerant, nempe Ver ab Æquinoctio verno ad Solſtitium Æſtivum, Æſtatem à Solſtitio Æſtivo ad Æquinoctium Autumnale, Autumnum ab Æquinoctio Autumnali ad Solſtitium Hyemale, & Hyemem à Solſtitio Hyemali ad Æquinoctium vernum: At medici Ver conſtituunt, & ſic alias tempeſtates, aliquando multò antè, & aliquando multò poſt prædictos terminos Aſtrologicos: quin etiam producunt eas tempeſtates ad plures menſes, & interdum annum conſtituunt abſque Vere, quia Ver erit fortè conſtitutionis Hyemalis, & ſic de cæteris. Cum ergo morbi pro temporum conſtitutione inſultum faciant hoc modo accepta, indeterminando de recuperata ſanitate ejus, qui aliquando inſanivit, debet expectari, ut pertranſierit omnino annus, & tota ſequens anni tempeſtas, ut dixi.

12 Cæterùm cùm aliqui dementes, atque etiam Maniaci, & Melancholici non circa omnia inſaniant, ſed circa nonnulla quædam particularia, in cæteris autem ſanam mentem præ ſe ferentes, non idcircò dicendum eſt, hos non habere cauſam irregularitatis, & poſſe ad ordines, vel eorum adminiſtrationem admitti, quia præterquam quòd imminet ſemper periculum, ne ipſo actu adminiſtrationis circa illud particulare inſaniant, cum maximo ſcandalo, & indecentia, habent inſuper maximam aptitudinem, ob rationis depravationem, ut etiam circa reliqua, quæcunque ipſis gerenda ſunt, inſaniant, & maximè in ſeriis, in quibus multa mentis applicatione opus eſt: tunc enim vitium partis apparet, cùm curioſius ad ſuas actiones exercendas, & majori cum ſtudio incumbit. Inter hos viderentur recenſendi amantes, qui circa Amaſiæ tantùm contemplationem, & deſiderium inſaniunt, & facilè in quibuſcunque actionibus quamtumvis ſeriis (imò faciliùs in his, quàm in aliis) à mente abſtrahuntur, & ad Amaſiæ imaginationem redeunt. Illud tamen peculiare habet hæc Amoris inſania, quod, ubi ceſſaverit, homines relinquit undequaque ſanos, nec facilè reverſionem facit, ut quædam aliæ inſaniæ conſueverunt, ut alibi teſtati ſumus: & hoc quidem jure, quia ejus cauſa in Hypochondriis magis reſidet, quàm in capite, quod nonniſi per conſenſum ab Hypochondriis patitur.

De hujuſmodi autem inſaniis, quæ ex Hypochondriorum vitio fiunt, [niſi ſimul & totius, & capitis læſio concurrat] aliter determinandum, quàm
13 de ſuperioribus: hujuſmodi enim inſaniæ non ſunt adeò durabiles, faciliuſque ſuperantur, & cura adhibita non tam de facili plerumque reverſionem faciunt: & ratio eſt, quia plerumque inſaniæ hujuſmodi excitantur à vaporibus melancholicis, faciliùs ac promptiùs, quàm ab humoribus: unde fit, ut tantò faciliùs cedat inſania ex Hypochondriis, quantò faciliùs diſcutitur vapor, quàm humor: ille enim ob ſui tenuitatem facillimè evaneſcit, & inſania ceſſat, nec tantam facit impreſſionem in inſtrumento, nec tantopere illud depravatum in ſuis actionibus relinquit, quantopere facit humor. Quod etiamſi ab ipſis Hypochondriis aliquando humores melancholici ad caput repant, non tantopere fixantur in organo, ut qui inibi generantur, vel à toto tranſmittuntur: quinimò ab ipſo organo, cum præcipuè non habet à Natura talem diſpoſitionem promptè ſuperantur, & inſaniæ cauſa illicò ceſſat. Quibus ſic ſtantibus, non videtur, quòd cauſa inſaniæ, quæ ex Hypochondriis generatur, tanti æſtimari debeat, ut non aliàs quàm cauſæ inſaniæ, quæ ex proprio
capitis effectu fit, homines irregulares faciat, (niſi 14
cùm actu tales inſaniunt) Addo his, quod non tam ſeriæ plerumque ſunt, nec tam permanentes inſaniæ culpa Hypochondriorum factæ, ut quæ ex proprio capitis vitio fiunt; nam non omnino, ac prorſus extra mentem inſani id genus ſunt, quinimò inter inſaniendum apprehendunt ſe inſanire, & ad mentem facilè redeunt, & cum effectu per vices cognoſcunt, ſe extra rem aut loqui, aut operari, & admoniti abſtinent ab opere, & locutione, unde [niſi jam affectus in capite ſit confirmatus) non ſolent palam, & in publicis viis, vel coram perſonis, quas reverentur abſurdos actus facere, aut abſurda verba effutire, aut aliàs perperam operari, ſed verecundantur in hominum conſpectu, quod apertiſſime demonſtrat in illis rationem turbari tantùm, non depravari omnino, aut aboleri: quæ omnia eo modo, & non aliter, in hoc inſaniæ genere eveniunt, ratione cauſæ eas inſanias excitantis, quæ utplurimùm vapor eſt melancholicus, qui neque fixatur in organi ſubſtantia, nec reſiſtit reſolutioni, ſed facili negotio evincitur, ac diſſipatur, ut dixi.

Cæterùm de reliquis inſanorum generibus nihil addendum, cùm omnes ſub alterutro ex prædictis generibus, vel Melancholicorum nempè, vel Maniacorum comprehendi in hoc caſu poſſint, ſcilicet ad incurrendam irregularitatem. Itaque omnia illa, quæ
in alterutro ex his procedunt, locum habebunt in 15
iis, qui ſub ejus genere continentur, ſi modò excipiamus dementias; quæ febrem conjunctam habent, de quibus ſeorſim verba faciam. Sub Melancholicorum igitur genere reponendi Lunatici, At-
toniti, Congelati, vel Cataleptici, Ecſtatici, Lycan- 16
thropici, ſeu Cynanthropici, Hydrophobi, vel Rabioſi, Dæmoniaci, Fanatici, Lymphathici, Enthuſiaſtici, Præſtigiati, Engaſtrimythi, amantes, ex aſſumpto veneno delirantes, icti à fulmine, & ſiqui alii
hujus claſſis habentur. Maniacorum verò, & furio- 17
ſorum genus, illos omnes comprehendit, qui in perpetuo motu, & agitatione ſunt, & cum clamore, audacia, ac terrore quodam inſanire conſpiciuntur, de quibus omnibus ac ſingulis verba aliàs feci, *lib. 2 tit. 2. per tot.*

SUMMARIUM.

1 *Epilepſia, ex quibus gravis dicatur.*
2 *Symptomata quomodo oſtendant Epilepſiam eſſe gravem.*
3 *Symptomata quo magis terribilia, magis gravem Epileſiam denotant.*
4 *Ex frequentia acceſſionum quomodo dicatur gravis Epilepſia.*
5 *Ex duratione Paroxyſmi quomodo fiat gravior Epilepſia.*
6 *Epilepſia quomodo gravis denotetur ex iis, quæ relinquuntur poſt acceſſionem.*
7 *Levis Epilepſia quæ dicenda.*
8 *Epilepſia graviſſima incurabilis, & cur faciat irregularem, n. 19*
9 *Experimentum deſumptum ex tempore de recuperata ſanitate Epileptici, quale ſit oporteat.*

10. Spa:

10 *Spatium annuum, in quibus Epilepticis tutum ſit ad ſumendum dictum experimentum.*

11 *Experientię ad probandum, utrum Epilepticus ſit ſanatus, neque tutę, neque certę ſunt.*

12 *Epilepticorum filii irregulares. Declara ut num. ſeqq.*

13 *Nepotes Epilepticorum non minus quam filii dubium faciunt, an ſint irregulares.*

14 *Natus ex Matre, aut Avia Epileptica, magis Epilepſię obnoxius, quam natus ex Patre, aut Avo Epileptico.*

15 *Quę conſiderandą in nato ex Epilepticis, & n. ſeq.*

17 *Tranſacta pubertate, ſi natus ex Epilepticis ſanus ſit, quid dicendum.*

18 *Non eadem locum habent in Apoplexia, quam in Epilepſia quad irregularitatem.*

20 *Si Apoplexia nullum relinquat incommodum, Apoplecticus non eſt irregularis.*

21 *Tam Epilepſia, quam Apoplexia ad animum referri poſſunt.*

QUÆSTIO V.

De Epilepſia & Apoplexia.

CAnoniſtæ inter eos, qui mentem oblæſam habent, velut eorum modo loquar, inter ægritudines animi connumerant etiam Epilepſiam, morbum comitialem dictum, ſeu morbum ſacrum, circa quem nonnulla ſunt multa conſideratione digna a Medico diſcutienda; ac primò de morbi gravitate aut levitate neceſſe eſt determinare; juxta alterutrum enim irregularitas magis, vel minùs promptè incurritur, ac magis item, aut minùs diſpenſabilis cenſetur: de hac tamen mate-
1 ria plura dixi aliàs, nunc nonnulla reſtant breviter proponenda, ac reſolvenda. Epilepſia igitur dicitur gravis, ex ſymptomatum gravitate, ex eorundem multitudine, ex frequentia acceſſionum, ex earundem dura-
2 tione, & ex iis tandem, quæ ab acceſſione relinquuntur. Symptomata primò, quo plura ſunt, eò graviorem oſtendunt Epilepſiam, & conſequenter, quò pauciora, eò minùs gravem, ſunt verò hæc ſymptomata caſus repentinus, qui aut præſentitur, aut non: ſi præſentiatur, minus gravem denotat morbum: non enim fit ex eſſentiali cerebri morbo, ſed ex conſenſu aliarum partium, & habet minorem indecentiam; quia ægri præſentientes paroxyſmum, hominum conſpectum fugiunt, abſcondentes ſe, quouſque à paroxyſmo ſe recolligant, præterquam quod ſolet fieri cum minori membrorum diſtorſione, & cum minus terribilibus accidentibus; habet etiam minus periculum, quia ægri ſibi opportunè cavent, quod non poteſt evenire, cum paroxyſmus non præſentitur, unde aliquando ſe præcipitant, aut cadunt in ignem, aut in terram, & caput, aliaſque partes peſſimè percutiunt. Aliud ſymptoma eſt membrorum contorſio, & hæc quo major eſt, eò graviorem morbum denotat. Præterea ſpuma in ore, qua apparente morbus eſt minus gravis, gemitus, & ejulatus, reſpirandi difficultas, urinæ, fæcum, ac ſpermatis involuntarius exitus; graviorem tamen morbum oſtendit exitus ſpermatis, quam fæcum, graviorem item exitus fæcum, quam urinæ.
3 Deinceps eadem ſymptomata quò magis terribilia ſunt, eo graviorem Epilepſiam oſtendunt, nam interdum unum, idemque ſymptoma & gravius, & levius apparet; ſicut de contorſione membrorum dixi, ſi magna ſit magnum morbum, ſi modica, levem denotat; eſt enim, quando tanta contorſio partium, & membrorum fiat, ut impoſſibile videatur eo modo fieri poſſe. Presbyterum vidi in Eccleſię S. Claræ prope Minervam, ex improviſo Epileptica acceſſione prehenſum, tanta partium faciei diſtorſione, ut os ipſum (vix audeo proferre, quod oculis ipſis vidi) ad pectoris claviculas uſque diſtorqueretur. Monialem item tanta retractione capitis ad poſteriora tentatam conſpexi, ut ad renes uſque pertingeret, quo paroxyſmo quibuslibet diebus prehendebatur ad longum tempus, à quo tamen optimè convaluit; amittebat autem omninò vocem, licet ad ſe rediiſſet, quod non niſi oriente ſole recuperabat. cum paroxyſmus 22. hora prægreſſi diei accederet: ſed & inter ſe comparata accidentia, unum alio gravius eſt, ut de exitu ſpermatis, cum de exitu fæcum, & urinæ comparato dixi.

Ex frequentia acceſſionum dicitur gravis, aut levis 4
Epilepſia; nam quanto major eſt, eò gravior. Graviſſima illa cenſetur, quæ ſingulis noviluniis & pleniluniis, & in lunæ quadratis quoque præhendit: graviſſima item ea, cujus acceſſiones vel minima ex cauſa repullulant, ut ex minimo errore in victus ratione, ut ex animi paſſione, ex cibis, aut potibus nocivis, ex uſu Veneris, ex ſomno profundiore & longiore, & ex aliis ſimilibus.

Ex duratione Paroxyſmi gravis dicitur Epilepſia, 5
quando multum durat, & eo gravior, quo magis durat, ita ut leviſſima ea dicatur, in qua homines dicto citius ad ſe redeunt, & tanquam ſi nihil mali perpeſſi eſſent, poſt paroxyſmum ſe habent. Simili Epilepſia detentum aliquando Cæſarem ferunt, alioſque primæ notæ viros in quovis virtutum genere inſignes.

Denique ex iis, quæ ab acceſſione relinquuntur, 6
gravis dicitur Epilepſia, nam ſi Æger nulla verecundia afficiatur, tanquam ſi nihil paſſus eſſet, ſi fatuitas adſit, aut ſtultitia, aut mentis inconſtantia, aut memoriæ defectus, aut impotentia ad motum: aut membrorum, ut oculorum offuſcatio, & id genus alia, ſi, inquam, aliqua, vel plura prædictorum, vel omnia poſt paroxyſmum remaneant, gravem morbum oſtendunt: eo graviorem, quo plura ſunt, & majoris momenti, & diutiùs perſiſtunt.

Contra verò levis Epilepſia ea dicenda, cujus acceſ- 7
ſio præſentitur, & momentanea eſt, & nulla membrorum diſtorſione, nullo gemitu aut vociferatione notabilis, nulla urinæ, fæcum, & multo minus ſpermatis involuntaria ejectio apparet, verecundia poſt paroxyſmum, nulla corporis laſſitudo, nulla mentis inconſtantia, nullus membrorum torpor; nullus memoriæ defectus eam conſequitur: hæc certe, ſi inſimul raritate paroxyſmorum fuerit conſpicua, penè in nullo cenſu habenda videtur, cum neque indecentiam ullam ſecum afferat, neque ullum notabile periculum comminetur, quoad tempus adminiſtrandi in ſacris, nam alias nulla tam levis Epilepſia eſt, quæ periculo vacet quoad vitam, cum etiam leviſſima in acceſſionibus, & inſultibus adaugeri ita poſſit, ut hominem è medio tollat.

Notandum præterea, quod Epilepſia laborans gra- 8
viſſima, ac tali, qualem Canoniſtæ deſcribunt, & præcipuè Majol. *lib. 2. de Irreg. n.16. n. 2. & ſeq.* numquam omninò curabilis eſt, nec quantumvis longo tempore homo à paroxyſmo libet permaneat, poteſt præſumi ab eo morbo ſanatus, dummodo id non ſemel tantum, atque iterum, ſed pluries paſſus fuerit; & ratio evidentiſſima eſt, quia cauſa excitans morbum violentiſſima fuerit oportet; unde morbus tam magnus ſit excitatus, qui organum ipſum neceſſario inſigniter labefactaverit, & maximam impreſſionem fecerit, quam removere eſt penè impoſſibile in totum, imò neque ex parte, cum ſi removeri poſſet ex parte, removeri etiam poſſet ex toto, cum facilius ſit removere minus impedimentum quam majus; ſi ergo remota eſt cauſa morbifica ex parte, impedimentum, quod remanet, erit facilius amovibile, cum minus ſit, quam cum non erat ex parte amota. Quandocunque ergo conſtet de tanta gravitate Epilepſiæ, quantam hactenus dixi, & quantam deſignant Canoniſtæ, jam incaſſum vertitur in dubium, an Epilepticus diſpenſari poſſit, quia ob non reverſionem paroxyſmorum ad longum tempus liceat præſumere, quod ſit ſanatus, hæc enim præſumptio vana omnino eſt, quia talis nunquam humana ope ſanari poteſt, unde ſi diſpenſetur, facilè eſt illum in morbum relabi, præcipuè inter miniſtrandum, quando majoris mentis applicatione opus eſt; irregularis igitur hujuſmodi Epilepticus perpetuò omnino permaneat. In levioribus autem Epilepſiis, aut ſaltem non tam gravibus, ſequi poſſumus Majoli conſilium, quòd Epiſcopus cum Medicorum conſilio determinet, utrum ſanatus dici poſſit infirmus, & diſpenſari, aut non?

Ulterius ſciendum, tutum eſſe conſilium Cano- 9
niſtarum, volentium, ex tempore ſumendum eſſe expe-

experientiam, utrum Epilepticus ſanatus ſit perfectè necne) quod tempus duplex faciunt, nempe menſtruum & annuum; verùm inanem omninò experientiam eſſe deſumptam ex tempore menſtruo, cùm rariſſimè, aut nunquam, & non niſi in graviſſimis Epilepſiis, & confirmatis evenire ſoleat, ut ſingulis menſibus paroxyſmus invadat, imò in his ipſis Epilepſiis graviſſimis, & confirmatis fit interdum, ut per ſpatium menſtruum, & ultra bimeſtre ægri quietem habeant, dico etiam in iis, quæ ſingulis Noviluniis & Pleniluniis ægros exagitant, cùm tamen deinceps fortiores paroxyſmos faciant. At morbus, qui gravis quidem ſit, ſed non graviſſimus, ſemel atque iterum in ſingulis annis invadere ſolet, interdum etiam rariùs, unde non ſolùm non ſufficit menſtruum ſpatium ad deſumendum experimentum
10 recuperatæ ſanitatis, ſed neque forte annuum; tamen, quia maximè urget annui ſpatii diuturnitas, & varium tempeſtatum conditio, dicendum mihi videtur, ut ſequitur, diſtinguendo, quòd in his, qui ſemel, aut iterum tantùm Epilepſia in toto anno prehendi conſueverunt, ſpatium annuum ſufficiat ad tale experimentum capeſſendum, præſertim ſi conſtet, debitam curam pro recuperanda ſanitate eos adhibuiſſe. In his autem, qui frequentiùs prehenduntur, nequaquam, niſi aliqua ratione id fieret, nempe ex mutatione ætatis, ut exempli gratia, ſi ante 14. annum, aut ante 21. aut ad ſummum uſque ad 25. annum, qui Epilepſiæ ſymptomatibus fuerit etiam fortiter & frequenter correptus, ac deinceps per totum ſequentem annum nullo modo ab iis fuerit moleſtatus, jam quaſi certi eſſe poſſumus, hunc ex mutatione ætatis perfectè convaluiſſe; quod tamen non habet locum in aliarum ætatum mutatione, quippe cùm Epilepſia poſt prædictos annos perſeverans, nullo modo amplius recedat, ſed potiùs ingraveſcat, ut patet ex ſententia Hippocratis *lib.* 5. *Aphor.* 7. Quibus tamen non obſtantibus, ſi quis poſt longam & exactiſſimam curationem per annum ab Epileptico inſultu immunis remaneret, non eſſet omnino ſpes omnis ejus recuperatæ ſanitatis abjicienda, obſervandus tamen eſſe inſequens annus, & non niſi cum multa cautela permittendus eſſet in ſacris miniſtrare.

Cæterùm experientiæ, quæ proponuntur ad probandum, utrum Epilepticus ſanatus ſit, necne, multæ
11 quidem ſunt, ſed neque tutæ, neque certæ: non ſunt tutæ, quia fieri poteſt, ut qui poſthac ſanus ab Epilepſia vivere poſſet, medicamento Epilepſiam excitante adhibito, denuò in morbum relabitur, abſque ſpe ſanationis; fortè ergo talia medicamenta tuta conſcientia adhiberi non poſſunt; ſed neque ſunt hujuſmodi medicamenta certa; quia fruſtantur quandoque, & utplurimùm fortè fine ſuo, quod pene in quibuſvis medicamentis habet locum, quorum plura hanc, aut illam virtutem à natura nacta prædicantur, cùm autem in uſum trahuntur, experimentatorem ludunt; & ut à propoſita re non longè abeamus, caro hædina à Galeno *in Conſ. de Puer. Epil.* dicitur promovere Epilepſiam, quod Canoniſtæ adnotarunt. Majol. *ubi ſuprà n.* 9. & tamen Raſis, Avicenna, Meſue, & plures alii innoxiè hædina carne uti Epilepticos poſſe docent, ſic & Hyſſopum, Apium, Petroſellinum ex communi ſententia Epilepſiam excitant, quæ tamen plures Epilepticos impunè uſurpaſſe aliquando novimus, idem evenire poteſt & de ſuffitu Myrrhæ, Bituminis, Cornu caprini, & Hyrcini, quia, ut dixi, falſa ſunt, quæ de horum virtute prædicantur. Apium Avicenna, & alii Epilepſiam excitare volunt, contra Leonard. Jakin *de Acut. morb. cur.* acriter defendit, illum ab hoc vitio eſſe immunem, vanæ ergo hujuſmodi experientiæ ſunt, & experimentatores fruſtrantur, quemadmodum etiam vana & ridicula ſunt, quæ plures Medici & ex Canoniſtis Majol. *lib.* 2. *de Irreg. c.* 14. *n.* 11. refe-
12 runt de remediis, per quæ poteſt curari Epilepſia, quæ cum gravis eſt vix, ac ne vix quidem rationalibus, efficaciſſimiſque medicamentis cedit, tantùm abeſt, ut hujuſmodi nugis debellari poſſit. Jam vero, quia Majoli ordinem in hac materia tractanda ſecuti ſumus, reſtat, ut de iis quoque, quæ in ejus capitis calce addit, aliquid dicamus; & primò de filiis Epilepticorum; hos ille ab admiſſione ad ſacros ordines excludit, & irregulares eſſe dicit ex Gabucino; ſed res non tam generaliter, ac craſſo modo determinanda videtur, nec abſque omni diſtinctione, imò quamplura conſideranda veniunt, tam reſpectu parentum, quàm reſpectn promovendi: nam primò quoad Parentes certum eſt, multò majus dubium intervenire de eo, qui ex utroque parente Epileptico ortus eſt, quàm de eo, qui ex alterutro tantùm; & ad verum ulterius, idem dubium militare de eo, qui avos Epilepticos habuerit, quod militat 13
in eo, qui parentes eodem morbo habuerit detentos, quia in confeſſu eſt apud Medicos, vitia hæreditaria, imò & proprietates quaſdam individuorum ab Avis transferri in nepotes, non minùs promptè, quàm à Parentibus in filios, ita ut eveniat plerumque, ut nepotes contrahant vitia Avorum, à quibus tamen Parentes immunes extiterint; ſed quid mirum hoc? ſimilitudines ipſas effigiei nepotes magis referunt Avorum, quàm Parentum; jam & ex Avo Æthiope, Nepotem ſuſceptum Æthiopem ſcimus, atque id non ſemel, cùm tamen parentes albo colore dotarentur, itaque & hoc nullum excitare debet dubium in promovendo, atque omninò non minùs quàm is, qui parentes ſortitus eſt Epilepticos, & cùm non minor ſuſpicio irrepere poſſit de Nepote, habente avos Epilepticos, quàm de filio habente Epilepticos parentes, videant Canoniſtæ, an utrique eidem irregularitatis incommodo pariter ſubjaceant.

Præterea majus dubium excitare debet is, qui 14
Matrem, aut aviam Epilepſiæ morbo obnoxiam habuerit, quàm qui eodem morbo agitatum habuerit Patrem, aut Avum; & ratio eſt, quia fœminæ plura communicant filiis, quàm mares, imò & multò faciliùs & vitia, & proprietates quædam naturales à fœminis in filios transmittuntur, quàm à maribus; quod quidem evidentiſſimè patet, quia fœminæ & ſemen præſtant, & materiam in augmentum conceptus, quem per longum tempus in utero fovent, & proprio ſanguine enutriunt, & deinceps etiam proprio lacte. Sed non eſt fortè his nunc locus, ſatis illud ſit, characterem ſpecificum, quod quidem maximum quid eſt, à fœmina potiùs, quàm à mare natum habere; de hoc, qui dubitat, de veritate dubitat; adeat interim animalia ſpecie differentia inter ſe coeuntia, & generantia, & natos comperiet à matribus ſpecificum characterem habere.

Reſpectu denique promovendi conſiderandum 15
eſt primò corporis temperamentum, deinceps capitis diſpoſitio, & fortitudo, ejuſdem forma, & magnitudo, ſenſuum acuties, vel obtuſitas, ſic & mentis vigor, & alia id genus; nam quoad temperamentum tutius patet, quod temperamentum frigidum & ſiccum, melancholicum ſcilicet, aut frigidum & humidum, nempe pituitoſum, Epilepſiæ eſſe magis obnoxium, itaque cum offertur promovendus ex parentibus Epilepticis natus tali dotatus temperamento, majorem dabit ſuſpicandi anſam. Caput etiam obtineat malè diſpoſitum, ac debile, & quod minima ex cauſa facilè læſionem patiatur, adhuc magis ſuſpectos nos reddit, quòd ſi unà ipſum caput fuerit prægrande, aut nimis parvum, de diſpoſitione ad Epilepſiam jam nos certiores faciet, licèt parvum ſit pejus multò, quàm magnum, imò caput magnum non ſemper malum, parvum verò ſemper eſt malum Gal. *lib.* 6 *Epid. comm.* 1. quia caput magnum poteſt provenire ex fortitudine virtutis formatricis cum copia materiæ, & tunc quidem validum eſt, nec facilè morbis ſubjicitur, non ſic verò cum provenit tantùm ex copia materiæ cum modica virtute, quia tunc facillimè morbis, & maximè Epilepſia tentatur. Quinetiam conformatio ipſius capitis eſt maximè conſideranda, ſi enim caput malè conformatum ſit, denotat organorum malam diſpoſitionem, & ſolent ſemper hnjuſmodi capita magnis morbis, & ipſa Epilepſia moleſtari. Senſus quoque ipſi ubi obtuſi ſint, vel omnes, vel eorum aliqui, ſic

& mens ſi obtuſa fuerit, ipſius capitis imbecillitatem, & ejus diſpoſitionem ad contrahendos morbos, & maximè hæreditarios, qualis eſt Epilepſia, denotabunt.

16 Inſuper in promovendo conſiderandum eſt, an morbo aliquo notabili ipſius capitis laboret, præcipue autem catharro, dolore, ſtupore, ſomno gravi, Incubo, vertigine præſertim conſiderabili & frequenti, tales enim morbi ſolent Epilepſiam præire, ac præſertim Incubus, & vertigo; ſi ergò Epilepticorum filius hujuſmodi morbis detineatur, vix effugiet, quin in ipſam Epilepſiam à parentibus hæreditatem præcipitetur. Ubi igitur plura, aut nonnulla prædictorum in promovendo, qui ex parentibus Epilepticis ortus ſit, obſerventur, cautè determinandum de eo eſt, ne tam facile promoveri debet, ubi verò aut nulla eorum, aut leviſſima quædam appareant, injura à promotione ex mea ſententia repelletur, quia non eſt neceſsè natum ex Epilepticis parentibus Epilepticum fieri, ſic enim per generationes communicaretur Epilepſia in infinitum.

17 Et hoc multò magis habebit locum, ubi promovendus jam tranſierit pubertatem & huc uſque ſanus permanſerit, non ſolum ab Epilepſia, ſed ab omni alio ſymptomate præcedente, aut concomitante Epilepſiam, quia ſi quod vitium à parentum ſeminibus natis communicatur, id antè pubertatem detegitur, maximè ſi vitium ex iis ſit, quæ puerulis, & Impuberibus familares ſunt, quale Epilepſia eſt, quæ idcircò morbus puerilis vocatur, quod maximè, ac promptiſſimè conſueſcat pueros adoriri uſque ad Pubertatem; & licèt illud veritatem habeat, quòd omnium peſſima illa Epilepſia ſit, quæ prehendit poſt Pubertatem, quia omninò, aut ſaltem utplurimum incurabilis eſt, tamen difficile, ne impoſſibile dicam, natum ex Patre, aut Matre Epileptica, aut ex utroque Epileptico, & qui in ſeminibus vitium contraxerit, Epilepſia ante pubertatem non tentari. Itaque ſi promovendus ad pubertatem uſque ſanus permanſerit, nulla ſuſpicio infectionis irrepere debet; unde etiamſi ex parentibus Epilepticis natus fuerit, non temerè à promotione eſt repellendus.

Epilepſiæ non abſimilis morbus ex una parte Apoplexia videtur, cujus etiam cauſa quis promoveri ad ſacros ordines prohibetur. Rota *in Florentia Canonicatus 3. Junii 1630. coram Veroſpio, n. 9. quæ eſt deciſio*
18 *384. p. 5. recent.* quia tamen hæc ejus naturæ eſt, ut hominem facile primo, aut altero inſultu, etiam ſi non multùm fortis exiſtat, è medio tollat, non habent locum in Apoplectico circa irregularitatem, quę locum habent in Epileptico: nam Apoplecticus à paroxyſmo excitatus non facilè in illum reincidit, ſi vivere debeat, Epilepticus verò contra; Apoplecticus denuò, ſi morbo prehendatur, utplurimum, ut dixi, perit, aut ſaltem inſignem membrorum oblæſionem, & impedimentum incurrit, unde ex his dici firmiter poteſt, Epilepticum ob reincidendi periculum eſſe irregularem, Apoplecticum verò ab eo periculo plerumque eſſe immunem, licet & hic aliis ex cauſis ab ipſo Apoplexiæ morbo pendentibus irregularitatem incurrere poſſit, nam ſolet incurrere in Paralyſim alicujus partis, aut etiam etiam in mentis obtuſionem, inſenſibilitatem, fatuitatem, immobilitatem, mutilatum, & id genus alios morbos ac ſymptomata, de quibus omnibus impedimentis ſuo loco dicendum. Hic autem tantummodo de mentis obtuſione, quæ poſt Apoplexiam relinquitur, mentio habenda, eſt enim aliquando tanta, & talis, ut hominem non aliter, quàm vera dementia, ac fatuitas reddat irregularem: & hoc eo modo accidit, quia ex morbo relinquitur inſignis oblæſio in ipſo diſcurſus organo, hoc eſt in cerebro, ex qua impeditur recta ratiocinatio, & aliquando omnis quarumcumque rerum memoria; quæmadmodum enim ſecundò plurimum Apoplexia relinquit poſt ſe paralyſim, & reſolutionem externorum membrorum, ita ut amplius ſuo munere fungi non poſſint, ſic & aliquando relinquit paralyſim, & reſolutionem, & totalem deperditionem organorum internorum, unde abolentur eorum officia, & ea ratione Dementia, fatuitas, Memoriæ totalis amiſſio, auditus, & viſus deperditio, & alia id genus ad Apoplexia apparent.

Illud tamen adnotandum, quòd ſi Apoplexia nullum poſt ſe relinquat notabile nocumentum, (licet 20
hoc, niſi ea leviſſima ſit, de raro admodum contingat) nulla cauſa eſt, ob quam quis irregularis cenſeri debeat: nam & Apoplexia interdum tentatos vidimus non multo poſt tempore ſanos undequaque factos, quamobrem non eſt ſemper, neque univerſaliter vera ea Canoniſtarum concluſio, quod Apoplectici ſuperviventes nec promoveri poſſint, nec promoti adminiſtrare, ut benè declarat Majol. *lib. de Irreg. cap. 24. ſub n. 1.* Notandum præterea, tam Epilepſiam, quàm Apoplexiam poſſe ad ægritudines Animi referi, ſi ęgrum in acceſſione poſitum conſideremus, cùm uterque morbus omnem prorſus rationis, ac ſenſuum uſum prohibeat, unde in utriuſque acceſſione ægri extra ſe rapiuntur, & nullatenus Rationis compotes ſunt; & quamquam Majol. *loc. cit.* Apoplexiam à morbis Animum reſpicientibus ſejunxerit, reponens eam cum cæteris corporis ægritudinibus, & ſub ipſa Paralyſi, cùm verè Apoplexia univerſalis ſit Paralyſis, quemadmodum Epilepſia univerſalis eſt convulſio, tamen hoc non ex arte fecit, quia vel uterque morbus ad corpus, quod Medici faciunt, vel uterque ad Animum eſt referendus, ſi Canoniſtarum diviſionem ſequamur: nam tam Epilepſia, quam Apoplexia, ut diximus, in acceſſione acceleratæ, ad Animum ſpectare videntur, quia facultates Animæ devaſtant; Medici autem ad corpus eos ipſos morbos referunt, quia revera omnes à corporis vitio originem habent, ut curato corpore per medicamenta, illicò Anima ſuis facultatibus uti libere ſolet, & homo corpore & anima benè conſtare.

SUMMARIUM.

1 *Morborum Irregularitatem inducentium diviſio, & numerus.*

2 *Capitis dolor multiplicis ſpeciei, & quænam ſpecies faciat hominem irregularem.*

3 *Vertigo quandonam faciat hominem irregularem, & plures ejus diviſiones.*

4 *Quænam vertigo ad inducendam irregularitatem levis, ſeu gravis dicenda, & ex quibus ſignis cognoſcatur.*

5 *E quibus ſignis dignoſci poſſit, vertiginem per conſenſum fieri, aut per eſſentiam.*

6 *Paralyſis quid, & quomodo differat ab Apoplexia, ejuſque diviſio.*

7 *Canoniſtarum determinatio, quod Paralytici ſint irregulares, quando, & in quibus habeat locum, in quibus vero non.*

8 *Nervi non tantùm externi, & externarum partium, ſed etiam interni, ac partium internarum paralyticantur.*

9 *Nervi ad ſenſus externos deſtinati, illius ſenſus, ad quem pertinent, ſi reſolvantur, amiſſionem cauſant.*

10 *Senſus Tactus ſi ex paralyſi nervorum ad ipſum pertinentium deperdatur, quando inducere debeat irregularitatem.*

11 *Guſtus, & odoratus deperditio an debeat induere irregularitatem.*

12 *Stomachus reſolutus omninò facere debet hominem irregularem.*

13 *Morbi ex reſolutione Inteſtinorum, Sphyncteris muſculi, & Veſicæ urinariæ, quid incommodi afferant.*

14 *Inteſtinorum reſolutio, & maximè Inteſtini Recti cauſat impedimentum retentionis fæcum.*

15 *Veſicæ urinariæ paralyſis urinæ incontinentiam parit.*

16 *Sphyncteris muſculi reſolutio quos effectus parere poſſit.*

17 *Cur prędicti tres morbi non diſpenſabilem irregularitatem inducere debeant.*

QUÆSTIO VI.

De cæteris Morbis, ex quorum culpa homo evadit Irregularis, & primò de morbis Capitis.

ANtequam ad propoſitam quæſtionem accedamus, & de ſingulis morbis irregularitatem inducentibus verba faciam (de quorum tamen nonnullis, qui

qui majoris memen̄ti ſunt, quàm ii, de quibus Canoniſtæ ne verbum quidem) dividam eos tripliciter, cùm hæc diviſio multùm faciat ad principale nego-
1 tium. Ergo morbi hujuſmodi vel perpetui ſunt, & ex quo inceperint nunquam hominem relinquunt, ſed ad mortem uſque concomitantur, (& hi vel à nativitate, vel poſtmodum prehendere poſſunt) quos immanentes vocabo; alii poſt aliquod tempus omnino ceſſant, & hominem undequaque ſanum dimittunt, & hos tranſitorios appellabo; alii denique ſunt, qui hominem relinquunt, quidem ſanum, ſed reverſionem exindè faciunt, hoſque Recidivantium, vel Recurrentium nomine inſignitos volo. Sed prætereà ſingulæ harum claſſium poſſunt iterum ſubdividi hoc modo, nam ex prioribus quidam omninò nunquam curantur, quidam cum magna, imò maxima difficultate: ſic ex tertio ordine alii facilè revertuntur, & frequenter, alii difficulter & de raro; ex ſecundò autem ordine quidam breves ſunt, quidam longi, & quidam longiſſimi. Generaliter ergo loquendo, videtur, quod immanentes morbi, ubi ejus ponderis fuerint, quod ad irregularitatem inducendam ſufficiat, nullum dubium excitare poſſint, quantùm eſt ex hoc, nec ullam diſpenſationem admittunt, niſi à Summo Pontifice, etiamſi non impoſſibilitas curationis urgeat, ſed tantùm ſumma, & rationabilis difficultas: tranſitorii autem quouſque hominem detineant, cauſant irregularitatem, tamen recedentes adimunt inſimul omne irregularitatis impedimentum, non obſtante quacunque cauſa in contrarium, etiam turpitudinis inſignis, aut inſignis deformitatis, & indecentiæ, ut eſſet, exempli gratia, Phrenitis, quæ recedens nihil omninè impedimenti relinquit, ut aliàs annuimus. Recurrentium denique morborum aliqui, id eſt qui facilè, aut frequenter revertuntur, Irregularitatem perpetuam inducunt; qui verò difficulter, non ita. De his ergo ſingulis jam verba facienda, ut ſi quid a Canoniſtis itactum in iis per-
2 tractandis obſervem, in medium afferam, & ſi quid item aliter ſe habere, quàm quomodo aliqui eorum determinaverint, inveniam, ea, ut par eſt, ipſis corrigenda proponam; & quia Medicorum ordo in morbis recenſendis expeditior videtur, nam à capite incipientes ad alias partes progrediuntur; nihilque intactum relinquunt, eorum ordinem libentiſſimè ſequar. Initium ergo deſumam à capite, in quo conſiderantur nonnulli morbi, quòrum culpa irregularitas incurritur, præter jam commemoratos, & primò offertur, dolor capitis, de quo certe multa dicenda eſſet, ergo tamen omnia breviter congerens, dicam primò, Capitis dolorem eſſe multiplicis ſpeciei, de ejuſque ſpeciebus, ſi quis exactam cognitionem habere deſiderat, Practicantes adeat, Arabes præſertim, eorumque ſectatores, qui numeroſiori diviſione in hac re uſi ſunt, quam Græci, & Latini; ad negotium tamen noſtrum facit, ut dividamus tantum hos dolores primò in leves, graves, & graviſſimos, ſecundo in continuos & interpolatos, & recurrentes: Dolor ergo capitis, qui debeat præbere cauſam irregularitati, non dubium eſt quod debeat eſſe graviſſimus, aut ſaltem gravis, nam levis in cenſu non eſt habendus; debet etiam eſſe continuus & quouſque continuus fuerit, cauſa irregularitati dabit, quia dolor gravis, & continuus impedit hominem libere uti ſuis muneribus, præſertim capitis, cujus dolor univerſo corpori eſt communis. De dolore autem gravi interpolato, ſed recurrenti poterat eſſe dubium, quod hoc pacto diluetur, nempe dolorem hujuſmodi, ſi frequenter recurrat, facere hominem perpetuo irregularem, cum ſemper præſens ſit, aut eſſe poſſit cauſa impediens liberum corporis uſum. Cujuſcunque autem ſpeciei ſint hujuſmodi dolores, dummodo habeant prædictas conditiones, dabunt cauſam irregularitati, ut eſt ſpecies illa, quam Cephalalgiam nominant, & maximè illa, quam appellant Galeatam; ſic & dolor ille, quem vocant calvum. Neque refert utrum totum caput doleat, ut in Cephalea & Cephalalgia, vel ipſius pars, ut in Hemicrania & calvo, nam non minus hi dolores partiales, quam univerſales, ſi habeant conditiones commemoratas, dabunt irregularitati cauſam, cum tam priores, quam poſteriores pariter liberum corporis uſum impedire conſueſcant.

Cæterum vertigio dubium excitare poteſt, quando hominem faciat, aut non faciat irregularem, cumque obſervaverim, Canoniſtas parcius, quam res exigat de ea verba feciſſe, dicam, Vertiginem habere plures gradus, quædam enim eſt leviſſima, & quæ ſola frictione frontis, vel oculorum ſuperatur, alia non tam facili negotio diſcutitur, ſed homo cogitur ſeſe aliquo modo munire, ne cadat: tertia vero gravis eſt, & quæ hominem cadere cum violentia cogit, nec de facili ſuperatur. Hæc enim vocatur tenebricoſa, & eſt Apoplexiæ & Epilepſiæ proxima, ut omnes Medici fatentur *Ga. lib. 2. Aph. 17.* & notavit Rota *in Pamp. Abb. de Azagra 1603. coram Ludoviſio n. 9. & in Bonon. Profeſ. 9. Dec. 1611. coram Ubaldo, n.* 10. 3

Adhuc obſervandum, vertiginem vel de raro prehendere, & nonniſi ex magna occaſione, vel prehendere frequentius, & qualibet levi ex cauſa: Præterea vertigio vel habet cauſam facilè amovibilem, vel mediocriter, vel maxima cum difficultate; non, inquam, reſpectu paroxyſmi particularis, ut ſupra dixi, ſed reſpectu totius morbi, ita ut cauſa amota, morbus non amplius reverſionem faciat. Denique vertigo vel fit per conſenſum, nempe ex relevatione vaporum ab infernis, aut aliis partibus ad caput; vel fit per eſſentiam, nempe per proprium Cerebri morbum. Atque hoc pacto dicendum, quod vertigo gravis, quæ frequenter prehendat, cauſam habeat fixam de facili amovibilem, facta ex proprio Cerebri morbo, promptiſſimam cauſam præbeat Irregularitati, quæ vix diſpenſari poſſit, ac ne vix quidem, quia cum ſit proximus morbus Epilepſiæ, & in Epilepſiam omnino terminetur, periculum imminet, ne promovendus inter miniſtradum in paroxyſmum labatur, qui in Epilepſiam terminetur. Quæ verò media eſt inter gravem, & levem, ſi frequens ſit, ſi cauſam habeat perennem; & fiat per proprium capitis affectum, adhuc eidem incommodo ſubjicitur, quia omninò in graviorem, & graviſſimam tandemque in Epilepſiam terminatur, ſin autem per conſenſum fiat magis ſanabilis videtur, unde cum ea facilius diſpenſari poterit, ſi modò ipſa etiam cauſa fuerit aliquo modo amovibilis; præterquam quod non pari periculo ſubjacet, ut in Epilepſiam degeneret, levis autem vertigo, quæ per conſenſum fiat, neque frequenter redeat, erit tantummodo ab Irregularitate immunis, quia opportunè curata omne adimit dubium majoris morbi, neque ullam ſecum habet turpitudinem, neque corporis uſui incommodat. Ut autem Canoniſtis majorem, in modum ſatisfaciam, ex aliquibus ſignis illos deprehendere doceam, quænam vertigo ad hunc effectum levis, quæ gravis, aut quæ graviſſima ſenſenda ſit. Primo igitur, vertigo, quæ ex cauſa interna excitatur, gravis dici debet quantum ex hoc, levis; quæ ex cauſa externa, ut ſi fiat ex crapula, & ebrietate, ex intuitu rerum rapide, velociter, & in girum, ſe moventium, vel ex odore aliquo acuto, vel ex fumo carbonum, & ſimilium rerum. Secundò vertigo, quæ prompte recurrit, gravis eſt quantum eſt ex hac conditione, & tanto magis, quanto habuerit acceſſiones magis ordinatas, ut ſi ſingulis menſibus in Noviluniis, & Pleniluniis, & Lunæ quadratis urgeat, hæc enim maximè finitima eſt Epilepſiæ, & in eam omnino degenerat. Tertio vertigo, quæ fit cum oculorum obtenebratione, gravis eſt, gravior illa, in qua caput ipſum, & corpus Ægrotantis, videtur circumagis, graviſſima denique, in qua homo cogitur in terram concidere, hæc enim jam in Epilepſiam abit; levis verò eſt, in qua prædicta abſunt, & tantummodo externa circumagi videntur, & oculorum viſus nullo modo læditur, ac nullatenus offuſcatur. Quartò vertigio tanto gravior eſt, quantò magis ejus paroxiſmus perdurat, cauſam enim ſignificat fixam, ac fortem, & non facilè reſolubilem, & virtutem inſuper debilem, ex quibus fit, ut facile augmentum capiat, & in deteriorem naturam convetatur; quanto autem brevior, tanto levior ob cauſam morbis reſolubilem, non fixam, & virtutem vegetam. Quintò vertigio, quæ fit per proprium 5 Cerebri 4

Cerebri affectum, gravis cenſenda, contra levis quæ
per conſenſum. Cognoſcitur verò vertiginem fieri
per proprium Cerebri affectum, ubi caput ipſum
jam ante affectum fuerit, quod vel ex prægreſſo
aliquo dolore, vel gravitate, vel ſomnolentia, vel
obtuſitate, vel longo aurium ſonitu, tumore, fluctua-
tione, tinnitu, ſibilo, interimque non præceſſerint
quærelæ partium aliarum capiti ſubjectarum, ut
ſtomachi præcipuè, & Hypochondriorum, aliarum-
que partium naturalium. Contra vero ſi per conſen-
ſum fiat, cognoſcitur ex præcedentibus affectioni-
bus earum partium, quarum conſenſu vertigo ex-
citatur, abſentibus interim pravis ipſius capitis
diſpoſitionibus, ut ſi à ventriculo eveniat, quod
plerumque contingit, præceſſit Nauſea, vomitus,
ipſius ventriculi dolor, aut morſus, cruditas, oris
amaritudo, vel aviditas, & ipſa vertigo ſuccedit ad
has affectiones, ſtomacho exiſtente repleto nimio
cibo, vel potu; vel humore aliquo præternaturali,
aut corrupto, & non ante revertitur, quam eædem
diſpoſitiones præcedant, neque ex cauſa fit, niſi
ad eam partem ſpectante; quod ſi fiat ſtomacho
jejuno ſumpto cibo alleviatur, ſi verò ſtomacho
repleto alleviatur vomitu, aut diarrhæa. Atque ex
his Canoniſtæ facilè determinare poſſunt, quæ ver-
tigo diſpenſabilis ſit & quæ non.

Cæterùm præteritis nonnullis morbis, in quibus
nihil dubii excitari poteſt, de Paralyſi loquamur,
6 quæ eſt Nervorum Reſolutio, & ſi ſit univerſalis,
dicitur Apoplexia, de qua jam locuti ſumus, vel eſt
partialis, & nomine Paralyſis inſignitur, & quia
Nervi vel ad ſenſum, vel ad motum diviſim deſti-
nantur, vel ad utrumque ſimul, evenit, ut interdum
ex Paralyſi Motus tantum auferatur, non autem ſen-
ſus, aliquando ſenſus, non autem motus, aliquando
& motus & ſenſus: prout nervi læſi ad alterutrum
7 eorum, vel ad utrumque fuerint deſtinati. Itaque
quemadmodum procedit Canoniſtarum determina-
tio, quod Paralytici ſint irregulares, quandocun-
que alicujus neceſſarii membri aut motus tantum,
aut unà motus & ſenſus amittuntur, ita non pro-
miſcue procedere poteſt, quandocunque ſenſus tan-
tum deperditur, quippe cum diſtinguendum abſque
dubio ſit de parte, quæ ſenſu privatur, non omnino
injurium eſſet, ſi quis fortè unius, aut alterius digiti,
manus, vel alterutrius pedis, vel etiam utriuſque
partis ipſius faciei, vel cujuscunque ſenſus, cujus amiſ-
ſio non ſit valdè præjudicialis, neque ullam afferant
turpitudinem, ut ex hoc irregularis fieret, quamo-
brem ita limitanda eſt Canoniſtarum determinatio;
ut tunc quis irregularis evadat ex Paralyſi, cum
aliquod membrum neceſſarium oblæſum habet, aut
membrorum, vel partem reſolutam haberet, quæ
deformitatem inſignem faceret, ut eſſet tortura oris,
vel oculi alterutrius, aliarumque id genus partium.

8 Quoniam autem non tantùm nervi membrorum
partiumque exteriorum, ſed etiam partium mem-
brorumque internorum aliquando reſolvuntur,
ſeu paralyticantur, & ex eorum reſolutione plures
morbi maximum incommodum, ac dedecus ſecum
habentes oriri ſolent, videndum, quinam morbi ex
hujuſmodi nervorum reſolutione oriantur, qui
9 cauſam irregularitati dari poſſunt. Et primò nervi
omnes ad ſenſus externos deſtinati, ſi reſolvantur,
cæcitatem, ſurditatem, ſtuporem, tactus, guſtus,
odoratuſque carentiam excitant: de cæcitate tamen,
& ſurditate non eſt, quod quidquam addamus, cum
ex quacunque cauſa eveniant, omnimodam cauſam
irregularitati præbeant: Quoad tactum certum eſt,
10 quod ſi ita deperdatur, ut in manuum actione nota-
biliter noceat, morbus eſt maxima conſideratione
dignus, & qui facilè à Canoniſtis non ſolùm inter
eos connumerandus ſit, qui irregularem hominem
faciant, ſed inter eos, qui ita faciunt irregularem, ut
omnem diſpenſationis ſpem adimant, quippe cum
manuum, quæ præcipua membra ſenſus tactus ſunt,
11 actio ad plura ſit neceſſaria, maximè vero in cele-
brando Miſſæ ſacrificio. De guſtu, & odoratu fortè
non tanta irrepere debet hæſitatio, cum ex eorum
deperditione nihil quicquam incommodi, aut de-
formitatis in promovendo, aut in promoto offeran-
tur, quod notabile impedimentum præbere in mi-
niſtrando poſſit, licet videatur non omni dubio ca-
rere omnimoda guſtus deperditio, de qua Canoni-
ſtæ determinent. Stomachus reſolutus nullum du- 12
bium parere debet, quin faciat hominem irregula-
rem, ſed morbus hic hominem cito e medio tollit,
& idcirco de eo ſuperfluum eſt plura addere, ut
etiam de aliis nonnullis interioribus membris. Un-
de reſtat tantùm, ut de inteſtinorum, Sphyncteris
muſculi, & veſicæ urinariæ reſolutione verba facia-
mus, ſunt enim hi morbi in hoc negotio ſummæ
conſiderationis, ut videbimus, in illis enim evenit
aut fæcum, aut urinæ incontinentia, & involuntaria
expurgatio, unde maximè hominem dehoneſtant, 13
cùm ſuccedant hæc cum maxima turpitudine & in-
decentia, ex qua non eſt dubium generari irregula-
ritatem. Inteſtinorum namque reſolutio, & præci- 14
puè Inteſtini recti, quod ad podicem terminatur,
cauſat impedimentum retentionis fæcum: reſolutio 15
autem veſicæ cauſat idem impedimentum reten-
tionis urinæ, Sphyncteris porrò muſculi in inteſtino
recto fæcum, in veſica urinæ, & fortè etiam ſeminis 16
involuntarium exitum gignit. Quæ omnia, cum
non ſolum magnopere, ut dixi, hominem dehone-
ſtent, ſed morbi ſint, qui curationem in adultis, & 17
multò minus in ſenibus, non admittant, certum eſſe
debet à Canoniſtis inter eos recenſendos iri, qui
irremediabilem irregularitatem conciliant.

SUMMARIUM.

1 *Morborum oculos infeſtantium, & ad hoc argumentum aliqualiter pertinentium enumeratio.*

2 *Myopia quid, & an aliquam cauſam Irregularitati præbere debeat.*

3 *Luſcus differt à Luſcioſo, & quomodo.*

4 *Luſcus eſt irregularis, de luſcioſo dubitabile eſt.*

5 *Nyctalops quid, & quotuplex, & quænam ejus ſpecies inducat irregularitatem.*

6 *Straboſitatis diverſæ ſpecies, & quænam facere poſſit hominem irregularem.*

7 *Pupillæ dilatatio quando inducat irregularitatem.*

8 *Oculi prominentes quando inducant irregularitatem.*

9 *Suffuſio, ſeu Cataracta facit hominem irregularem, amplia in uno tantùm oculo.*

10 *Cataracta curatur extractione, & viſus recuperatur.*

11 *Cataractis extractis, ſi quis viſum recuperet, an ſit, necne, adhuc irregularis.*

12 *Glaucedo, quid, & quando inducat irregularitatem.*

13 *Pannus & macula, quando faciant irregularem.*

14 *Fiſtula lachrymalis an faciat hominem irregularem.*

15 *Illachrymatio oculorum quid, & quid differat à fiſtula lachrymali, & an faciat hominem irregularem.*

16 *Lippitudo ſeu Ophthalmia, & ejus ſpecies, & quænam earum inducat irregularitatem.*

17 *Supercilia depilata an faciant irregularem.*

18 *Cilia depilata an inducant irregularitatem.*

19 *Palpebræ morboſæ quomodo aliquando faciant hominem irregularem.*

20 *Aquei, ſive albuginei humoris vitia quænam inducant irregularitatem.*

21 *An cæcitas ſanati per regenerationem humoris aquei, ex cujus privatione fuerat generata, irregularitatem tollat.*

QUÆSTIO VII.

De Vitiis Oculorum.

VItia ad viſum pertinentia plura ſunt, non omnia
tamen ejuſdem momenti; nam de illis tantùm
verba faciemus, quæ & ob impedimentum, quod
afferunt, & ob turpitudinem, & ob id, quod cura-
tionem non facili, aut nullo modo admittant, irregu-
laritatem inducere poſſunt; qui ſunt primò Myopia, 1
vel Luſcities, ſeu Luſcitioſa affectio, Nyctalops, vel
Nyctalopia, Straboſitas, vel Strabiſmus, Pupillæ
dilatatio. Mydriaſis dicta, Pupillæ imminutio, vel
con-

contritio, dicta Phthiſis, Oculorum prominentia, Suffuſio, vel Cataracta, Gutta ſerena appellata, Albugo, Glaucedo, vel Glaucoma, Pannus, macula, Fiſtula lachrymalis, & ſi quæ alia ſunt, quæ viſui, ac decori notabili impedimento ſint.

2 Myopia ergo, quæ & Myopiaſis dicitur, viſionis quædam debilitas eſt, ex qua ſic affecti viſibilia per aliquam diſtantiam non vident, ſed prope oculos admota, etiamſi minima ſint, vident; coguntur igitur, cùm legere exempli gratia volunt, ſcripta oculis admovere, ut ex Ariſtot. Alexandro, & aliis retuli, *lib. 2. harum quæſtionum tit. 13. quæſt. 10. n. 2.* ubi hanc eandem affectionem dici Luſcitiem, & affectionem Luſcitioſam dixi, neque dubium eſt, non modicam in celebrante intervenire indecentiam, ſi affectio magna ſit, nec modicum incommodum; videndum ergo, an irregularitatem inducat, & quando diſpenſari poſſit, quod ad me non pertinet determinare, illud tantummodò dicam, hanc affectionem è Natura tantùm eſſe, & idcircò non eſſe amovibilem, eique ominò ſimilem una ex parte, ex altera verò contrariam eſſe viſus debilitatem, quæ in ſenectute accidit, in qua viſibilia ab oculis amovere cogimur, cum ea videre volumus. Adnotandum autem, Lu-
3 ſcum differre multum à Luſcitioſo, vel Luſcioſo, & patiente hanc affectionem, quæ Luſcities dicitur; ſiquidem Luſcus eſt, qui altero captus eſt oculo, & Monoculus dicitur, qualis fuit Annibal, & alii, de quibus *loc cit. n* 4. unde Luſcus, & Monoculus idem eſt, neque unus diſtinguitur ab alio, quod non videtur noviſſe Majol. *loc. ſæpè cit. ſub n.* 4. Luſcioſus autem eſt, qui debiliter videt, vel qui, ut viſibilia diſcernat, cogitur ea oculis admovere, præſertim ſi
4 minuta ſint, licet ergo clarè pateat, Luſcum eſſe irregularem, Silveſt. *in* 1. *Corpore vitiatus, num.* 5. Narv. *cap.* 27. *n.* 144. non tam in aperto eſt, an Luſcioſus debeat eſſe irregularis.

Nyctalops reſpicit etiam viſus debilitatem, affectio
5 enim eſt, in qua ægri duplici, ac contrario modo afficiuntur: nam aut noctu non vident, ſed tantum interdiu, aut interdiu, non vident, ſed noctu. Prima affectio, in qua homines noctu non vident, cum videretur habere cum ſe notabile incommodùm (nam turpitudinem nullam affert, quia nullam de ſe ſignificationem exteriùs præbet) non eſt tamen à ſuſpicione libera, ob inſignem viſus debilitatem. Majorem inconvenientiam obtinet ſecunda Nyctalopiæ ſpecies, in qua ægri interdiu non vident, majori enim impedimento eſt, quoad adminiſtrationem ſacrorum, unde non erit forte dubium apud Canoniſtas, quod faciat hominem irregularem; præterquam quod licet noctu hujuſmodi ægrorantes cernant, tamen tunc temporis etiam debiliter admodum vident.

6 De ſtraboſitate illud & hic notandum, quòd aliàs adnotavi *loco citato*, *quæſt.* 10 *num.* 27. eam non eſſe unius tantum generis, ſed multiplicis, quippe cum aliquando oculi inſigniter diſtorqueantur, ex humoris cryſtallini perverſione ad dextram, aut ſiniſtram, cum deformitate & invenuſtate quadam; aliquando vero leviter diſtorqueantur, abſque ulla deformitate, & priores dicuntur ſtrabones, poſteriores dicuntur Pæti, ſed inſuper ex ejuſdem humoris cryſtallini, vel etiam ex nervi optici depreſſione, vel elevatione, vel diſcurſione ad dextram, aut ſiniſtram, ſurſum, aut deorſum, ſtrabiſmi quædam ſpecies fiunt, ſed quemadmodum in priore ſtrabiſmi ſpecie eſt maxima deformitas, in ſecunda autem, & tertia prorſus nulla, ita in tertia notabilis læſio viſus apparet, in prima modica, in ſecunda prorſus nulla: nam in prima viſibilia parum à vero differentia cernuntur, & id genus ſtrabones non minus, aut ſaltem parum minus quam alii cernunt; Pæti tam acutè ac bene quam cæteri homines, ac ſtrabones tertiæ ſpeciei viſibilia vidunt duplicata, & unica res bina ipſis apparet, ita ut aliquando hujuſmodi ſtrabones rei viſibilis imaginem falſam ſequantur, vera relicta, turpiterque errent, ſed facillimè errorem corrigere poſſint. Igitur quemadmodum ſtrabones primæ ſpeciei ob deformitatem, & invenuſtatem irregulares cenſentur Majol. *de Irreg. lib.* 1. *c.* 20. *n.* 5. & ſtrabones tertiæ ſpeciei irregulares cenſendi, ob vitium viſionis, & ob ſenſus perverſitatem, ſic Pæti, neque ob invenuſtatem, neque ob viſus læſionem videntur Irregularitati obnoxii: in quibus tamen omnibus, veluti & in pleriſque ſimilibus, Epiſcopi arbitrium requiritur juxta diſpoſitionem *c. cum de tua de corpor. vitiat.*

Cæterum Pupillæ dilatio, Græcè Mydriaſi dicta, 7
& turpitudinem affert, ſi fuerit notabilis, & viſui non mediocre impedimentum, cum contra Pupillæ conſtrictio, quæ dicitur Moyſis, vel Pupille Phthiſis minorem tupitudinem, & minus etiam afferat viſioni impedimentum; licet quandoque hoc, nempe impedimentum viſionis, majus evenire poſſit ex conſtrictione Pupillæ, ſi in extremo fuerit conſtricta quam ex dilatatione: ſed quomodocunque ſit, non dubium eſt, quod Canoniſtæ majori, aut minori deformitate, & impedimento determinationem capiunt, utrum quis irregularis ſit nec ne, & utrum diſpenſari poſſit, necne, ſed tam deformitas, quam impedimentum cum majori ex parte à dilatatione procedat, quàm a conſtrictione, certè majorem cauſam irregularitatis ſemper habet pupilla dilatata, quam conſtricta.

Oculi prominenetes vitio non carent, ſi enim in 8
prominentia notabiliter excedant, deformitatem afferunt, neque acutè vident, ut cæteri oculis naturaliter ſe habentes; atquia, neque turpitudo notabilis eſt, neque debilitas viſus inſignis, ſi modò pares utrique ſint, rectè non eam irregularitatem inducere volunt hujuſmodi vitium Canoniſtæ, ut non debeat Epiſcopus facilè cum iis diſpenſare Navar. *in Man. cap.* 12. *n.* 144. Majol. *lib.* 1. *cap.* 28. *n.* 5. ſin autem diſpares ſint, major videtur deformitas, & quemadmodum quando pares ſunt à Natura videntur ſic conſtituti, ſecundum plurimum, eodem pacto quando unus eſt altero prominentior, non evenit ſecundum plurimum niſi à morbo, licet etiam utriuſque oculi promittentia à morbo eſſe poſſit; itaque notandum, quod ea, quæ hactenus dicta ſunt, locum habere debent in prominentia naturali, nam in morboſa multò ſtrictius res determinanda, quippe cùm nullò modo fieri poſſit, ut non multo majorem deformitatem, & fortè majus viſionis impedimentum afferat. Dicitur autem hæc oculorum prominentia, ubi morboſa ſit, oculi, procidentia, vel Proptoſis, vel Ecpieſmos, ſive òculorum expreſſio fitque ex violentia quadam aliquando in acutiſſimis doloribus, & in violento conata in reddendo urinis vel fæcibus, & in fæminis in expellendo partu, ac de ea verba fecit *cit. q.* 10. *n.* 14. *ſeq.*

De ſuffuſione, gutta ſerena, ſeu cataracta nihil 9
notatu dignum videtur adjiciendum; cum enim viſum omnino auferat, & homines prorſus cæcos efficiat, irregularitatem irremediabilem, ac minimè diſpenſabilem inducit. Duo tamen de hac affectione notanda, primum quod licet ſuffuſio, ſeu cataracta ſit tantum in uno oculo, tamen incaſſum videretur quis diſpenſari ad promotionem, nam ad adminiſtrationem, quamdiu uno oculo benè uti poteſt, fortè non eſſet omnino extra ſpem diſpenſationis, non ſic ad promotionem, quod non tantum fit ex impedimento alterius oculi, ſed quia nunquam fit, ut uno oculo cataracta affecto, non afficiatur etiam alter, ob maximam utriuſque communionem, quo ſuffoſo homo profectè cæcus evadit, quandocunque ergo ſuffuſio in uno incipiat, videtur ob periculi certitudinem, nempè venturæ ſuffuſionis in oculo ſano, ſuffuſus in uno tantum oculo repellendus à promotione: unde non abſolutè verum eſſe crediderim, quod Navar. *in Man. cit. c.* 27. *n.* 119. dicebat, non eſſe ſcilicet par impedimentum promotionis, vel adminiſtrationis illius, qui viſu caret abſque eo, quod intuentibus id appareat, cum abſque ulla deformitate cum eo, qui oculo caret, idque dico ob commemoratam periculi certitudinem amittendi viſum in totum, quæ major eſt ex parte ejus, qui alterum oculum ſuffuſum habet, quam ex parte ejus, qui altero oculo caret, unde magis diſpenſabilis videtur hic, quam ille, obſtante, quod majorem deformitatem præferat; quamobrem Navarræ

ſententia locum forte habebit in aliis caſibus, in quibus ex aliquo alio accidenti alterius oculi viſio abſque deformitate, & abſque eo, quod quicquam intuentibus appareat, fuit amiſſa, at non ubi altero tantum oculo viſum amittente ſuffuſio præceſſerit, quia, ut dixi, non multo poſt tempore uterque ſuffunditur, & viſus in totum amittitur.

10 Eſt præterea notandum, quod Cataracta aliquando curatur extractione, & ſunt artifices quidam ad hoc munus exercitari, qui tamen multa promittunt, promiſſis tamen ſtare ne minima quidem ex parte ſolent, ob multas difficultates ſibi occurrentes. Utcunque tamen hæc ſeſe res habeat, extractis cataractis nonnulli viſum recuperare ſolent (edebiliter tamen, & aliquando ad tempus tantum, ut ſubjungam) nam humor, qui viſum adimit, & Pupillam obſtruit, intra corneam, & humorem Cryſtallinum recluditur, & cum fuerit convenienter incraſſatus à Pupillæ regione per acum vel ad inferiorem partem removetur, & verſus oculi angulum tranſponitur, remoto ergo à Pupilla eo humore, removetur impedimentum viſus, quem eo modo ægri recuperant. Sed utinam ea ratione res ſuccederet, ut Medici promittere ſolent, certè tot, ac tantæ contitiones concurrere debent, ut hæc cataractarum extractio ſit proficua, ut ex centum vix unus viſum perfectè recuperare ſoleat, quomodo autem Cataractæ extrahantur, docent Celſus *lib.* 7. *c.* 7. Guido de Caul. *Chirurg. magn. tract.* 6. *doctr.* 2. *de Catar. & gut. ser.* Arnald. *lib.* 1. *Breviar. cap.* 14. Jo. de Vigo *lib.* 4. *chirurg. cap.* 7. & ex recentioribus Hieron. Fabrit.
11 *de oper. Chirurg. tit. de ſuffuſion.* utcumque autem ſit, dubium excitari poteſt, an qui Cataractas habebat, & eas extrahendas ſibi curavit, unde viſum recuperavit, poſſit ex ſublato impedimento irregularitatis ad ſacra promoveri, & in illis miniſtrare, & clarè patet, quod ceſſante cauſa irregularitatis ceſſet irregularitas, & ſic viſum quomodocunque recuperans non prohibetur ſuis ordinibus defungi Majol. *d. c.* 20. *n.* 1. ſed profectò ſi quid ex propria ſententia Arti Medicæ munito mihi pronuntiare licet, non promiſcue quemcunque ſic viſum recuperantem ab irregularitate immunem dicerem, quia facili negotio cataractæ revertuntur, & eſt communis opinio experimento confirmata, Arnald. *ubi ſuprà*, quam ob rem dicendum, quod ſi cæcus jam fuerat promotus, & viſum recuperet, poſſit, quouſque benè videat, ſuo officio fungi, ſi verò non ſit promotus, & per cataractarum depoſitionem viſionem recuperaverit, non tam promptè videtur promovendus, quia, ut dixi, Cataractæ de facili revertuntur, & in eadem extractione viſus debilitatur, ac procedente tempore imminuitur, & deperditur, quod tanto magis verum erit, quanto quis poſt cataractarum extractionem debilius viſum recuperaverit. Glaucedo dicitur
12 viſus obſcuritas, quæ & Glaucoma, & Glucoſis appellatur, fitque ex humoris Cryſtallini craſſitie. Hæc parvam de ſe ad extra ſignificationem præbet, niſi quod circa pupillam profunda albedo apparet, ſed viſibilia quæcuuque tanquam per fumum, aut nebulam cernuntur, unde & ipſa irregularitatem inducere debet, non tantum quia hoc viſionis impedimentum eſt inſigne, ſed quia difficillimè curationem admittit, & in dies majus efficitur, & conſummatam cæcitatem terminatur.

13 Pannus item oculorum vitium eſt viſioni inſigniter officiens, & quandoque in totum illam adimens, ut etiam Maculæ, quæ non ſolum impedimentum, ſed etiam deformitatem cauſant, cooperiendo oculorum ſplendorem, illoſque obſcuros reddendo, tanquam ſi quodam panno, vel alia quapiam re cooperti eſſent; neque dubium eſt homines ex utraque indiſpoſitione irregularitatem incurrere, non inquam ex panno, aut macula utriuſque ovuli, ſed etiam ex alterius tantum non minus, puam ex eluſcatione & totali oculis alterius privatione, licet major multo deformitas appareat in Luſco, quam in habente pannum, ſeu maculam in oculo; non eſt tamen dubium, quod tam ob minorem deformitatem, quam ob minus forte viſionis impedimentum (licet plerumquæ; par in ſingulis horum morborum aut maculam in altero oculo habet, quam Luſcus, aut Monoculus.

Fiſtula lachrymalis ex Ægiloppe, hoc eſt ex tuber- 14
culo in oculorum majori angulo adnato facta, cum malè curatus eſt, aliquam turpitudinem habet, ſed non talem, quæ poſſit inducere irregularitatem, nam neque viſui quicquam incommodi affert, ſecundum plurimum ſaltem, notandum tamen non eſſe fiſtulam lachrymalem eundem affectum cum illachrymatione oculorum, quæ Epiphora à Græcis vocatur, nam quid ſit fiſtula lachrymalis ex ipſo nomine patet.
Epiphora autem, & illachrymatio eſt aſſidua humo- 15
ris cujuſdam theumatoſi ſeroſi, vel catharralis lachrymarum inſtar ex oculis effluxio, quæ & majorem habet deformitatem plerumque, & viſioni magis noxia paſſio eſt; ex decorſu enim perenni hujuſmodi humoris, viſus incraſſatur, ita ut viſio debilius fiat, at in fiſtula nihil tale accidit, ſed ex ipſa naturali fiſtula humor acris effluit, unde Juvenalis *Sat.* 10.

—— *Et aere malum ſemper ſtillantis ocelli.*

qui tamen nihil viſui incommodat. Præterea in fiſtula ab ipſa fiſtula lacrymali, quæ in caruncula majoris anguli oculi poſita eſt, humor effluit, in illachrymatione autem humores effluunt ab ipſa oculi ſubſtantia. Nota inſuper illachrymationem hanc non idem eſſe quod lippitudo, neque ex lippitudine fieri; quamquam enim lippitudine oculi aliquando illachrymant, & plures humores ex oculis effluunt, tamem hæc illachrymatio, de qua loquimur, diverſa affectio eſt; fit namque abſque oculorum inflammatione, & quæ lippitudinem ſemper concomitatur, & ob eam cauſam aliquæ humiditates ab oculis effluunt. Itaque non rectè forte Majol. *citato c.* 20 *n.* 5. dicebat, Lippum, qui oculos lachrymantes habet perpetuò cum putredo ab eis affluat, ab ordinibus Eccleſiaſticis Canones excludunt, intellexit enim, vel intelligendum id, quod dicit, de lippitudine vera cum inflammatione, quæ tamen abſque oculorum illachrymatione fieri etiam ſolet. Sed illachrymatio, de qua nunc verba facimus, abſque inflammatione oculorum fit, & habet cum ſe notabilem turpitudinem, ut dixi, etſi perennis ſit, & incurabilis, multuſque humor ab oculis deſcendat, cauſa potiſſima
videtur inducendæ irregularitatis. Sed jam de lip- 16
pitudine ipſa loquamur, quæ ophthalmia dicitur, & quæ frequens eſt, & notabilis oculorum morbus, ex quo, ita determinantibus Canoniſtis, homo fit irregularis: hoc tamen non indiſtinctè accipiendum, cùm ophthalmia ſit morbus non immanens, ſed aliquorum dierum ſpatio recedens, quod ſecundum plurimum evenit; quare non quælibet ophtalmia facit hominem irregularem, niſi fortè ad tempus: ſed hujus morbi tres potiſſimum ſpecies conſtituuntur, prima, in qua dolor tantum, puritus & rubedo oculorum abſque inſigni tumore apparet, diciturque ophthalmia ſpuria, ac notha, vel ſpeudophthalmia, fitque ut plurimum à cauſis externis, quæ plurimum caput ipſum calefacere aptæ ſunt, Græcis alio nomine Taraxis appellatur, Latinis, oculorum perturbatio. Secunda ſpecies eſt, quando dolor, pruritus, & rubedo notabiliora ſunt, & lachrymæ effluunt copioſæ, Ægerque lumen externum ſuſtinere vix poteſt, & hæc propriè ophthalmia dicitur. Tertia ſpecies adhuc gravior ſecunda eſt; diciturque Chymoſis, & in hac oculi plurimum rubent, intolerabiliter gruriunt, & acutiſſimè dolent, palpebræque ſimul cum univerſo oculo tument, & indeſinenter illachrymant; ac abſque alia determinatione patet, maximam intervenire cauſam Irregularitatis in tertia ſpecie, magnam in ſecunda, minorem in prima, in ſingulis autem irregularitas temporanea eſt, recedente enim morbo (quod fit brevi aliquorum dierum ſpatio, & quando retandatur ſpatio dierum quadraginta) abſque dubio irregularitas ceſſat. Sed aliquando Ophthalmia nunquam recedit, aliàs autem recedit quidem, ſed de novo, & facile quacunque ex cauſa recurrit, & in utraquæ hac ophthalmiæ ſpecie turpitudo eſt inſignis, & incommodum notabile, & quod majus quid eſt, tam turpitudo, quàm impedi-

impedimentum in dies creſcunt, nam oculi non modo propriam aciem amittunt, ſed procedente tempore minores fiunt, & contrabeſcunt non aliter, quàm in ſenibus, de quibus Juvenal. *cit. Sat. 6.*

Fiant obſcuri dentes, oculique minores.

& ex his nova, ac multo major deformitas, ac novum & multo majus impedimentum, quæ dubium nullum excitare debent, an irregularitatem inducunt, necne, cum res clara undequaque ſit.

Antequam autem abſolvamus ſermonem de vitiis oculorum, aliquid dicendum de vitiis quarundam partium circumjacentium, & ad ipſos oculos pertinentium, quæ ſunt Cilia, Supercilia, Palpebræ: non enim nullius momenti ſunt, quæ circa has partes conſiderare operæ pretium eſt. Et primo ſuper-
17 cilia depilata, & glabra non tantum invenuſtatem, ſed & deformitatem cauſant, cui ſi addas eorum glabritiem portendere deterius malum, ac præcipuè ſignum eſſe non contemnendi morbi Gallici, videndum, an ex hoc inducatur irregularitas. Certè ipſe morbus Gallicus per ſe, ubi per exteriora ſigna, ac patentia manifeſtum ſe faciat, irregularem hominem facit, ſi non alia ex cauſa, ſaltem ob publicum ſcandalum, ſed de morbo Gallico ſigillatim in ſequentibus verba faciemus, cum multa peculiariter conſideranda circa illum occurrant ad præſens argumentum facientia.

18 Verùm adhuc multò majorem deformitatem non ſine incommodo habent cilia depilata, hoc eſt palpebræ ipſæ pilis deſtitutæ, non tamen tam de facili defluvium patiuntur; ſed ſi defluant, horrorem quemdam intuentibus incutiunt; unde circumſcripto etiam non unico impedimento, quod ex horum pilorum defectu emanat, militat cauſa evidens irregularitatis ex prædicto horrore intuentibus incuſſo.

19 Palpebræ (quæ ſoli homini, & ſtruthiocameli duplices ſunt, nempe ſuperior, & inferior) ſi aliquo modo male afficiantur, ut exempli gratia, ſi corroſæ vel in totum, vel ex parte ſint, ſi convulſæ maneant vel relaxatæ, ita ut reclinari & attolli, cum opus fuerit, non poſſint, ſi una alteri adhæreat, ſi irremediabilem livorem, ac turpem contraxerint, dubitandi cauſam præbent, an faciant Irregularitati locum. Ac ſi certe corroſæ ſint, etiam aliqua ex parte, ob horrorem, quem inducunt, ſummam deformitatem præ ſe ferunt, quæ ſufficiens cauſa Irregularitatis à Canoniſtis judicatur. Si convulſæ ſint, ita ut oculi claudi nullo modo poſſint, non caret dubio, an faciant hominem irregularem; & ſic in reliquis: in quibus omnibus, pro majori, vel minori turpitudine, & impedimento Epiſcopus diiudicare ſolet, an irregularitati ſit locus, necne; pro qua re illud notum ſit, minorem deformitatem, ac minus etiam incommodum afferre corroſionem, vel privationem totalem inferioris palpebræ, quam ſuperioris. Paralyſis autem non magnam habet deformitatem, neque magnum incommodum; contra, inſignem habet convulſio, & incommodum etiam majus, ſed circa eroſionem, & deficientiam palpebrarum illud animadvertendum, quod non ſolum tota ſuperior palpebra deficiens, aut corroſa magnam affert deformitatem, & incommodum, ſed etiam pars ejus aliqua notabilis, ut ſuperius innuebam, præcipuè autem ſi ungula, vel corona deficiat, nempe pars illa extrema cartilaginoſa, cui pili adhærent: itaque hæc Canoniſtis obſervanda propono, ut ipſi determinent, an ſint cauſæ ſufficientes inducendi Irregularitatem, & quæ diſpenſationem admittant, quæ non.

20 Sunt tandem nonnulla vitia, quæ viſionem inſigniter lædunt, ob Aquei humoris non naturalem conſtitutionem, ſed præcipuè ob ejus effuſionem, ex qua notabile nocumentum actioni videndi communicatur, immo, & interdum perit ex ejus effuſione omnino videndi actio, unde & ex hac cauſa, quemadmodum plerîſque ex ſuperioribus inducitur irregularitas. *Rot. dec.* 602. *n.*14 *p.*5. *com.*2. *rec.* Quoniam tamen hic humor, etiamſi deperdatur, ſolet de novo regenerari, ac viſus recuperari, ut experimento proprio docet Gal. *lib.*1. *de ſympt. cauſis c.*2. & atteſtari proprio quoque experimento ipſe poſſum in duobus viris, qui maximo incendio coercendo operam dantes ex caumate ſummo viſum amiſerant, ob aquei, ſeu albuginei humoris conſumptionem: quibus experimentis ſuffragantur alia doctorum hominum teſtimonia apud Daniel. Senner. *lib.*1. *pract. p.* 3. *ſect.*2. *cap.* 34. hinc idem dubium ena- 21
ſci in hoc caſu poteſt, quod in viſus recuperatione per Cataractarum extractionem moveri poſſe dixi; ſed libentiùs multò cum his diſpenſandum cenſerem, quàm cum his, qui ex Cataracta viſum amiſerant, quippe cùm ex Cataractis extractis non ſolùm remaneat viſus debilitas, ſed immineat ſemper periculum reincidendi, ut ibi dixi, at in hoc caſu & viſus omnino recuperatur, & nullum periculum recidivæ timeri poteſt.

Erant & alii permulti oculorum morbi, qui vel viſum impediunt, vel deformitatem faciunt, vel utrumque ſimul cauſant; ſed quia non omnia, ac ſingula poſſunt hic recenſeri, ſatis illud ſit dixiſſe, quod omnia ex magnitudine impedimenti, & deformitatis determinationem recipiunt, juxta quam Epiſcopus vel per ſe, vel cum Medicorum conſilio in nonnullis caſibus dubiis judicabit, quando faciant irregularitatem, & quando diſpenſationem admittant, quando verò non.

SUMMARIUM.

1 *Naſus inter animalia ſoli homini datus, ejuſque dignitas.*
2 *Naſi magnitudo, aut exilitas notabilis inducit Irregularitatem.*
3 *Naſi tortuoſitas duplex, quænam faciat hominem Irregularem.*
4 *Naſi carentia inducit Irregularitatem à ſolo Papa diſpenſabilem.*
5 *Ex Naſi deperditione in altero conjuge ſponſalia juramento firmata diſſolvi poſſunt, & utrum recuperato Naſo reintegrari debeant, num. ſeq.*
7 *Vlcera Narium an irregularitatem inducant.*
8 *Polypus diverſæ ſpeciei, & quam inducat irregularitatem.*
9 *Narium caruncula quando faciant Irregularem.*
10 *Hæmorrhoides Naſi an, & quando faciant hominem irregularem.*
11 *Narium fœtor ex quibus cauſis provenire ſoleat, & quando inducat irregularitatem.*
12 *Surditas perfecta, ſeu confirmata facit hominem irregularem.*
13 *Gravi auditu laborantes, qui ſurdaſtri dicuntur; an ſint irregulares.*
14 *Auricula in totum abſciſſa an faciat hominem irregularem & utrum ſit membrum, necne. n. ſeq.*
16 *Labiorum ulcera ſi notabilia ſunt, & maligna natura, dant cauſam irregularitati.*
17 *Labiorum corroſio ſummam deformitatem, ac dedecus affert, & quam Irregularitatem inducat & à quo diſpenſabilem.*
18 *Labium inferius relaxatum, maximè ſi mentum ſimul cum eo decidat, quodnam incommodum ſanitatis offerat, & quam irregularitatem inducat.*

QUÆSTIO VIII.

De Naſi vitiis, Aurium ac Labiorum.

QUantam utilitatem, ac quantùm decoris obtineat in homine pars illa conſpicua, ac prominens faciei, quæ Naſus dicitur, notum feci aliàs *lib.*5. *harum Quæſtionum, tit.* 3. *quæſt.*4. *à n.*1. *ad plures ſeq.* hæc pars ſoli homini à Natura conceſſa; ac tanti ea de re æſtimatur, ut non ſolum ejus exiſtentia, ſed formoſitas, ac recta conſtitutio requiratur, ut quis ad ſacra admitti poſſit, illud profectò palam eſt, ejus exceſſum in magnitudine, vel parvitate hominem antiquitus à ſacerdotii conſortio repuliſſe; ut habetur Levit. *cap.* 21. *v.* 18. & notavi etiam *loco citato n.*17. Neque injuria id factum eſt, 1

eſt, ſiquidem Naſus primum in facie intuentium conſpectum venit, & faciei deformitatem, aut formoſitatem primus prodit, præterquam quod interioris quoque pulchritudinis judex habetur, obtortus enim naſus pravos mores oſtendit, ac mentem obtortam, *loco cit. dixi*. In eo ergo conſiderari poſſunt quam plurima vitia, ex quorum culpa homo ir-
2 regularitatem contrahat, ac primo Naſi magnitudo, vel exilitas conſideratur, ex cujus alterutrius culpa ſi notabilis ſit, Irregularitas inducitur. Majol. *lib. 1. de Irreg. cap. 22. ſub. num. 1.* ſed tam magnitudo, quam exilitas à natura eſſe poteſt, & à morbo; ſed ſi magnitudo, vel exilitas ſit a natura, animi potiùs vitium, quam corporis portendit; contra ſi ſit ex accidenti, & à morbo, potius corporis infirmitatem portendit, quàm Animi. Irregularitas utroque modo inducitur ſecundum Canoniſtas, ob deformitatem, Medicus tamen prædictas etiam cauſas conſiderat, nempe Animi pravam diſpoſitionem, & corporis latentem morbum: & quidem notabilem, eruntque etiam in hoc hujuſmodi irregularitates differentes ex eo, quod naturalia vitia non poſſunt amoveri, accidentalia autem, ſi de iis, quæ ad magnitudinem ſpectant, loquamur, amoveri interdum poſſunt, ſi verò de his quæ ad exilitatem, nequaquam amoventur, niſi exilitas fieret ex totali, aut partiali privatione Naſi, nam tunc reparatur, ut aliàs dixi.

De naturali igitur vitio quoad magnitudinem, & exiguitatem, non eſt quicquam addendum, de magnitudine accidentali obſervamus, quòd Naſus aliquibus vel ob affluxum humorum, vel poſt apoſtema, vel ob aliquam excreſcentiam (omnia autem hæc in idem recidunt, quoad cauſam talem ægritudinem generantem) adeò excreſcit, ut magnam inducat turpitudinem, immò & incommodum; ceſſante autem humorum affluxu, vel diminuta ex arte excreſcentia, aut ſanato Apoſtemate, Naſus ad naturalem formam redire plerumque ſolet, & omnis turpitudo inde emanans ceſſat, qua ceſſante, ceſſat etiam Irregularitatis cauſa, ut aliàs dictum eſt. Sed Naſi exilitas non tam de facili eſt amovibilis, ut obſervari poteſt quotidie in aliquibus, quibus ob ulcus interdum, vel ob quamcumque aliam cauſam Naſus indies decreſcit, corroſis naribus, & ſubſidente ipſo Naſo: nam poteſt quidem prohiberi aliquando, ne ulteriùs decreſcat, & in totum amittatur, prohibendo humorum affluxum, & ulcus conſolidando, ſed quod deperditum eſt, per ſe non ampliùs recuperatur, ſed ex arte cum maxima tamen difficultate; & in hac Naſi exiguitate ſemper remanet latentis, ac magni morbi cauſa, unde etiamſi recuperetur, non effugitur ex mea ſententia irregularitas, proveniens à prædicto morbo, qui utplurimum Gallicus, vel malignus eſt. Ex quibus Canoniſtæ, quod & aliàs propoſui diſcutiendum, videant, an irregularitas proveniens ex hujuſmodi Naſi exilitate ceſſet, ſi Naſus ad naturalem ſtatum per
3 artis præſidia redierit. Ad Naſi etiam deformitatem pertinet illius tortuoſitas, & hæc quoque eſſe poteſt naturalis, & accidentalis; naturalis majorem cauſam præbet irregularitati, quam magnitudo, & exilitas duplici ex cauſa, nam & magis decori faciei officit, ſi inſignis ſit, & majus vitium Animi portendit, ut dixi enim Animi tortuoſitatem denotat, & eſt ex ſignis minus fallacibus, cum raro immo rariſſimè tortuoſitas exiſtat abſque morum pravitate. Quæ autem accidentalis eſt, nihil quicquam tale ſignificat, & quia nonniſi ex magnis morbis provenire ſolet, non facilè ſuccedit, ut homo cum tali tortuoſitate Naſi ſupervivat; convulſionem enim maximam internarum Cerebri partium oſtendit, & eſt ex ſignis non ſolùm lethalibus, ſed ex iis, quæ proximam mortem ſignificant, Hipp. *lib. 1. Prognoſt. p. 15.* ibique Bened. Victor. *aliiſque in comm.*

Sed & præter figuræ depravationem in Naſo, ejus
4 carentia maximè in conſiderationem venit, ob quam nulla difficultas eſt, quemcunque fieri irregularem, atque à ſolo Papa diſpenſari poſſe Majol. *lib. 2. de Irregul. c. 22. num. 2.* quæ regula videtur mihi extendenda, ut non ſolum locum habeat in totali carentia Naſi, ſed etiamſi aliqua pars ipſius notabilis deficiat, vel ſi omnino ſubſideat ita, ut eminentia ipſius non amplius appareat; nam & totalis carentia, & partialis, ſi à morbo proveniat, majorem ſubeſſe cauſam morbi denotat, ut jam ſuperius dixi, ubi etiam de recuperatione Naſi verba feci, & aliàs ex Sanchez dixi, ſponſalia juramento etiam firmata ex deperditione Naſi alterius conjugum diſſolvi poſſe, & dubitavi, an ex reparatione Naſi ſponſalia redintegrentur, & quia deperditio Naſi habet cauſam utplurimum morbificam, & quidem 5
graviſſimam, & utplurimum contagioſam, videbatur mihi dicendum, non teneri ſponſum ſanum ſponſalia redintegrare, etiam recuperato Naſo per ſponſum infirmum; idemque crediderim dicendum 6
quoad irregularitatem, cum etiam recuperato Naſo ex Gallico ac ſævo morbo deperdito, urgeat ipſa morbi Gallici malitia, ſed Canoniſtæ magis ad rem hæc determinabunt. Sed ponamus, Naſum, quem non à morbo, ſed in bello amiſiſſe, vel illi fuiſſe ab hoſtibus præciſum, vel quomodocunque per vim externam fuiſſe deperditum, ac deinde arte recuperatum, certè viderentur ſponſalia redintegrari debere, de Irregularitate autem quid ſit determinandum, non tam in propatulo eſt, si enim Naſus in rixa, & maximè injuſta fuerit amiſſus, urget ſcandalum, quod tamen maxima ex parte ceſſat, recuperato Naſo. Porrò Naſum deperditum ita reparari poſſe, ut nullam invenuſtatem, nedum deformitatem præſeferat, oſtendunt opere, & ſermone, plures Medici, ſed ex his vide præcipuè Talliacotium *de Cur. Chirurg. lib. 1. cap. 19. & ſeqq.* & Corteſium Miſcellan. *dec. 3.*

Præter commemoratas Naſi deformitates, & incommoda, in eo eveniunt plura alia vitia, ut ulcera, & quidem maligna, & cacoethica, carunculæ, apoſtemata, inflammationes, tumores hæmorrhoides, Polypus, fœtor, & id genus alia. Et quo- 7
ad ulcera certum eſt, ea non ſolum eſſe plerumque maligna, ſed & turpitudinem, & indecentiam multum afferre, quia utplurimum ſanioſa materia per nares ex ipſorum culpa expurgatur cum fœtore, quæ aliquando per ſe abſque ſenſu cecidit, ita ut à propinquis tolerari abſque ſtomacho non poſſit; & quia urget etiam difficultas ſanationis, & latentis morbi ſuſpicio, immò certitudo, videant Canoniſtæ, cum hujuſmodi ulcera ad prædictam gravitatem pervenerint, utrum irregularitas talis ſit, ut ab Epiſcopo diſpenſari poſſit, vel ejus diſpenſatio ad Papæ auctoritatem reſervetur.

Quoad Apoſtemata, tumores, & id genus alios morbos ſciendum omnia venire ſub nomine Polypi, teſte Fallopio *lib. de Tumor. cap. 23.* Eſt tamen Polypus non unius generis, nec quoad turpitudinem, 8
nec quoad ſanitatis incommodum, nec quoad curationis difficultatem; cum alius ſit maximus, & inſignis, alius hoc minor, alius ſanitati ſummopere officiat, alius autem parum, & alius facilè ſanetur, alius verò difficillimè, aut nunquam; immò alius eſt, qui neque curari poteſt, neque tangi ſe ullo modo permittitur, ut quando in Cancri naturam degeneravit: verus tamen Polypus duplex eſt, unus, qui ſimplex tumor eſt, abſque ulla cacoethia, ſeu malignitate; alter, qui canceroſus exiſtit; & licet, quando Polypus canceroſus eſt, curationem non admittat, non tamen quando ſimplex tumor eſt, curatu adeò facilis exiſtit, quin multum negotii Medicis exhibeat, quia plerumque inter curandum in cancrum degenerat, unde jure merito à Talliacotio de Cur. *lib. 1. c. 21.* inter eas operationes Chirurgicas Polypi extractionem enumerat, quæ non ſine ſumma moleſtia, & periculo fiunt, & quæ ſumma curantis induſtriam expoſcunt. Sed cur hic tumor vocetur Polypus, ſi quis ſcire deſiderat, duplicem cauſam ab Auctoribus aſſignatam eſſe cognoſcat; una quod ejus ſubſtantia mollis eſt, & alba, ad inſtar Polypi piſcis, altera quod non minus quam idem piſcis, Polypus tenaciter adhæreat parti, quam primo apprehenderit; unde facetè Plautus *in Aulal. Act. 1. Scen 4.* aliàs à me ad hoc ipſum propoſitum adductus ad avaros denotandos dicebat.

Ego

Ego iſtos novi Polypos, qui ubi attigerint, tenent. Eodem modo tumor hic adeò tenaciter naribus hæret, ut nonniſi illum circumcirca excidendo curari poſſit, & habet præterea non aliter quam ipſe Piſcis Polypus veluti multos pedes, quibus affectam partem arctiſſimè alligatam tenet. Sed hæc ex abundanti, quod ad rem noſtram facit; illud eſt, hunc tumorem efferre ſecum & deformitatem, & ſanitatis detrimentum, & ſcandalum, quæ omnia apud Canoniſtas ſunt potiſſimæ Irregularitatis cauſa quæ quanto minùs amovibiles ſunt, tanto minùs diſpenſabilem irregularitatem inducunt, unde magis diſpenſabilis erit, quæ provenit ex ſimplici Polypo, quàm ex canceroſo, ut patet.

9 Non habent omninò eadem incommoda Narium carunculæ, niſi notabili ſint magnitudinis cum tutior, & facilior earum curatio ſit, immò neque eandem turpitudinem afferunt, neque incommodi tantundem ut Polypus; proximior naturæ Polypi eſt
10 hæmorrhois, & curam ſortitur Polypo ſimilem; unus tantum timor in ejus curatione imminet, ne ſcilicet ad ejus curationem hæmorrhagia, hoc eſt, ſanguinis fluxus ſequatur, qui non facilè deinceps cohiberi poſſit. Interim Hæmorrhois habet turpitudinem Polypi non abſimilem, majorem tamen, minorem, prout major, aut minor eſt, quæ cauſa abſque dubio irregularitatem apud Canoniſtas in-
11 ducit; per quem tamen ſit diſpenſabilis, ipſi ſtatuent; Narium fœtor alia paſſio eſt ipſarum Narium, qui aliquando tantus eſt, ut nonnullis animi perfectum excitet, dum illum percipiunt, aliis præ animi anguſtia difficultatem reſpirationis cauſet, aliis vomitum excutiat; & licet nihil exterius hoc vitium interdum ſe prodat, neque ullam turpitudinem oſtendat, eſt tamen talis, ac tanta ejus vitii indecentia, & ignominia, ut non modicum ſcandalum inde excitari credam potiſſimam irregularitatis cauſam: & quia hujuſmodi fœtor poteſt variis ex cauſis provenire, & maximè ob ulcus earundem narium, vel ob Ozænam, vel ob Polypum, vel ob corruptionem humorum in interiore Cerebri parte, aut ob corruptionem Oſſis Ethmoidis; aut ob vitium partium inferiorum, ut Pulmonum, aut ventriculi, ſciendum fœtorem, qui provenit à partibus inferioribus eſſe minorem, & magis curabilem (licet minùs curabilis ſit procedens à vitio Pulmonum, quàm à vitio ſtomachi) contra qui provenit ob ulcus, apoſtema vel corruptionem partium non removeri, niſi ſumma cum difficultate, & fortè nullo modò, quia non amovetur, niſi ulcus, apoſtema, & corruptio removeantur, quæ plerumque removeri non poſſunt. Qui ex humorum corruptione in cerebro ſuſcitatur, non facili ſanationem admittit, eſt tamen prædictis magis curabilis. In omnibus prædominatur turpitudo; & indecentia, quarum utramque determinabunt Canoniſtæ, an ſufficientes cauſæ ſint inducendæ Irre-
12 gularitatis. Circa aures tria vitia ad rem noſtram conſideranda, ſurditas nempè, gravis auditus, & auricularum defectus ſeu mutilatio: & de ſurditate, nihil eſt quod peculiariter admoneamus, cum notiſſimum ſit perfectam ſurditatem facere hominem irregularem. Majol *lib.* 1. *cap.* 25. *n.* 1. & quia conſummata ſurditas eſt ex morbis inſanabilibus. Paul. *lib.* 3. *ſua Med. c.* 23. immò ex iis, qui in dies ingraveſcunt, quia procedente ætate quilibet ſenſus hebetior ad ſentiendum evadit, videndum à Canoniſtis, an locum habeat cum hac ſurditate diſpenſa-
13 tio, & per quem fieri debeat. Sed hi quoque, qui gravi auditur laborant, & ſurdaſtri dicuntur, ſi utriuſque Auris vitium habeant, etiam per longum tempus malè habuerint, non videntur ab omni Irregularitatis cenſura eſſe imunes, cum læſum habeant ſenſum perfectiſſimum cum certitudine totalis amiſſionis ejus, quia teſte Gal. *l.* 3. *de compoſit. medic. ſecun. loc. c.* 1. *de audit. gravis*. hic gravis auditus in perfectam, ac conſummatam ſurditatem degenerat, cum ergo id, quod de præſenti eſt, & quod de facili eſſe poſt, comparentur, videretur omnino ſurdaſtros ubi prædictæ in illis conditiones concurrant, non minus quàm ſurdos irregularitati eſſe obnoxios, quod ipſi Canoniſtæ determinabunt.

Cæterum Auricola in totum abſciſſa, licet magnam 14 ſecum habeat turpitudinem, interdum tamen capillis tegi vitium poteſt, cumque ejus privatio modicum incommodum auditus ſenſui afferat, minorem cauſam dabit irregularitati; licet non dubium ſit, quod multo majorem dabit utraque deficiens quam altera tantum, & quod tanto minorem cauſam dabit pars Auriculæ deficiens, quam tota, præcipuè ſi quod deficit, aliquo modo abſcondi poſſit. Navar. *lib.* 5. *conſ.* 75. ſed & ipſæ Auriculæ deperditæ non minùs quam Naſus & labia reparari per Artem poſſunt, eademque dubia eodem modo, ut de Naſo 15 recuperato, ſolvenda de Auriculis recuperatis moveri poſſunt, illud ex abundanti addam, non quod Auricula abſciſſa faciat hominem irregularem, idcirco Auricula membrum eſt vocanda, cum non habeat deſtinatam, ac perfectam operationem, quod latius probavi *lib.* 5. *har. Quæſt. tit.* 3. *quæſt.* 4. *à n.* 22. *ad ſeqq.* & ſi aliquando tam Medici, ut Gal. *in lib. de Inſtrum. Odor.* quam Juriſconſulti ut Gloſſ. *in c. ſingula num. Oculus diſt.* 89. dixerunt autem eſſe membrum, intellexerunt de Aure interna, non de externa, quæ propriè Auricula dicitur, quam inter membra connumerari, ut vult Majol. *lib.* 1. *c.* 25. *n.* 5. eſt omninò falſum ex prædictis.

Circa labia contingunt ulcera, tumores, excre- 16 ſcentiæ, relaxatio, & alia permulta vitia, ſed ulcera ſi notabilia ſint, & multò magis ſi ſint malignæ naturæ, & curationem difficulter admittant, habent ſecum plurimam deformitatem, ac dedecus, & abominationem, & ſcandalum, quæ urgentiſſimæ cauſæ irregularitatis exiſtunt; an autem ejus ponderis ſint, ut Papæ auctoritatem pro diſpenſatione 17 irregularitatis requirant, Canoniſtæ ſtatuere poterunt. Cum his ulceribus pari paſſu procedit labiorum corroſio, quæ jam cauſas irregularitatis facit graviores, deformitas enim & dedecus, & ſcandalum ex carentia labiorum notabiliter increſcunt, patentibus dentibus, & Oris hiatu cum multo intuentium horrore, quamobrem irregularitas, quæ ex hoc vitio inducitur, erit ex his, quæ Pontificam auctoritatem expoſcunt, quantum ex ſimilibus caſibus conjicio.

Labium proinde, & maximè inferius relaxatur quandoque, ac decidit interdum ex ſe, interdum cum toto mento, & in aliquibus vidi tam turpiter eam partem relaxari, ac decidere, ut non tenui, ſed forti filo eam alligare, & in ſuo loco continere fuerint coacti, in qua infirmate, & turpitudo apparet, & minùs liber corporis, vel oris uſus, tam in cibo, & potu aſſumendo, quàm etiam in loquendo; ex quibus facilè poſſunt Canoniſtæ ſtatuere, an tales ſint irregulares, & an diſpenſandi, necne.

SUMMARIUM.

1 *Oris fœtor, quantus, & quando poſſit inducere irregularitatem.*
2 *Oris diſtorſio an inducat irregularitatem.*
3 *Palatii ulcera quæ ſint cauſæ irregularitatis.*
4 *Dentium vitium nullum adeò grave videatur, ut inducere debeat irregularitatem.*
5 *Dentium dolor, an & quando debeat inducere irregularitatem.*
6 *Gingivæ ulcera quænam faciant irregularem.*
7 *Lingua præciſa ex qua cauſa, & quando faciat hominem irregularem.*
8 *Linguæ magnitudo, & excreſcentia, quando cauſet irregularitatem.*
9 *Linguæ Paralyſis, aut convulſio an faciat irregularem.*
10 *Obſcurè loquens quando ſit irregularis.*
11 *Raucedo quando faciat hominem irregularem.*

QUÆSTIO IX.

De vitiis Oris, Palati, Dentium, Gingivarum, & Linguæ.

Abominabilis affectio eſt, & fœditatem habet Oris 1 fœtor, & licet formæ nihil incommodet, portendit tamen internarum partium morboſam con-

conſtitutionem, & illam quidem non aſpernendam, ubi ſcilicet ſit indefinens, nam ſi perpetuus non ſit, & à cauſa extrinſeca enaſcatur, ut à nimio cibo, nihil tale minatur. De hoc vitio non aliter dubitari poteſt, quàm de fœtore Narium, de quo *in ſuperiori quæſt. n.* 11. ac profectò ea omnia, quæ in eo locum habere diximus, habebunt etiam locum in fœtore oris; licet hic plures numero cauſas habere poſſit, quàm ille; conſiderata igitur cauſarum illum excitantium gravitate, Canoniſtæ decidere poſſunt, quando hic fœtor inducat Irregularitatem, & quando diſpenſari poſſit, aut non.

2 Oris diſtorſio deformitatem magnam affert, ſive illa à convulſione, ſive à paralyſi eveniat; & certè ſi magna, ac conſpicua ſit, non dubitandum, quod ſit ex cauſis Irregularitatem inducentibus, ac tanto magis id verum erit, quantò magis conſtabit, eam relictam fuiſſe ex prægreſſa Apoplexia, vel Epilepſia, & multo etiam magis, ſi pateat hujuſmodi Apoplexiam fuiſſe fortem, & Æger ſit jam gravioris ætatis, quia tunc tale vitium curationem non admittit, immò in dies & deformitas, & incommodum ſanitatis ex eo creſcit; ſed hæc diſtorſio poteſt major, & minor eſſe, & ſic majorem, aut minorem deformitatem afferre, & majus aut minus ſanitatis incommodum, juxta cujus qualitatem Irregularitatem per eam induci, aut non induci Canoniſtæ determinabunt, qui tamen & impedimentum in loquela, in maſticatione, in potu, in exſpuitione ex eo vitio emanans conſiderare debebunt.

3 In Palato fiunt ulcera maligna, & cacoethicia, ex quorum vitio Naſus interdum deperditur, & fœtor ſemper oris emergit; & de his non aliter ſtatuendum, quàm ſtatutum ſit de Naſi ulceribus, de quibus abundè in ſuperiori quæſtione. Quòd ſi prædicta palati ulcera non ſint malignæ naturæ, nec depaſcentia, cùm non facilè ab extra appareant, non erunt fortè, ut priora, ſufficiens cauſa Irregularitatis; nam priora, præter incommodum ſanitatis, quod patet, Gallicam luem præterea dominari ſatis clarè oſtendunt.

4 Circa dentes non habent Canoniſtæ quicquam conſideratione dignum, quod dubium excitare videatur, an Irregularitati cauſam præbeat, necne; nam etiamſi diſtorti ſint, vel eorum plures deficiant, aut etiam omnes, vel ſi extra os promineant, hominem non facere irregularem dicunt, Majol. *lib.* 1. *c.* 24 neque enim ex eorum carentia talem deformitatem agnoſcunt, quæ celari non poſſit, neque tale incommodum ſanitatis, & liberi corporis uſus, quod in ſacrorum adminiſtratione ulli impedimento ſit. Sed certè prominentia dentium in aliquibus tanta eſt, ut inſignem afferat deformitatem, maximè ſi cum prominentia jungatur eorundem dentium magnitudo, quia non dentes humanos, ſed porcinos, aut potiùs Aprugnos eos habere dixeris; cumque hæc deformitas non facilè abſcondi poſſit, videndum, an ſufficiens cauſa Irregularitatis debeat

5 eſſe. Præterea dentes nonnulli corrumpuntur, & gravem oris fœtorem cauſant; ſed his gratis omiſſis, quid de eorum dolore dicendum; hic certè tantus quandoque eſt, ut ex ejus impatientia non ſolùm ſibi avelli dente Ægroti permittant, ſed præ anxietudine caput ad parietes allidere interdum cogantur. Quis ergo non æquiparari dixeris hunc cuicunque alterius partis vel acerbiſſimo dolori? & quis negaverit eum, qui hujuſmodi dentium dolori eſt obnoxius, ac frequenter, & ex quacunque vel minima cauſa eo prehenditur, non minùs quàm qui capitis dolore gravi tentari ſolet, eſſe ab irregularitate immunem. Itaque & hoc ipſum vitium Canoniſtis conſiderandum propono.

6 Gingivæ ulcera pati poſſunt maligna, ſerpentia, & cancroſa, quæ non minùs ac cætera id genus ulcera Irregularitatis cauſa eſſe poſſunt, ſiquidem & inſanabilia ſunt, & gravem oris fœtorem producunt, licet corporis munia exercere hominem non prohibeant. Cætera autem vitia gingivarum non ejus gravitatis ſunt, ut de illis ad hanc rem mentionem facere oporteat, de his ergò hæc ſatis ſunt.

7 Lingua præciſa hominem mutum reddit, quod potiſſima cauſa irregularitatis eſt; ſed adverte, quod aliàs admonui *lib.* 2. *horum Quæſt. tit.* 3. *quæſt.* 8. *n.* 4. linguam aliquando in totum, & radicitus præciſam eſſe, aliàs autem ex parte exteriori, & loquelam in totum perire, ſi tota ſit præciſa, ſi verò ex parte, loquelam depravari, aut etiam aliqualiter perire ad tempus, nam augetur ipſa lingua, & ſermonis uſus majori ex parte redit, ut de quodam adnotavi, loco allegato. In his autem caſibus arbitrium Epiſcopi maximè videtur habere locum, pro majori, aut minori ſermonis impedimento.

Prætereà Lingua vel à Natura, vel à morbo aliquando naturalem magnitudinem excedit, nam à natura vidi Puerum natum cum lingua adeò magna, longa, ut extra os tribus digitis promineret, & ſi eam aliquando foras extendebat, monſtruoſum judicari quid poterat, tantopere prominebat, de eo mentionem aliàs feci *lib.* 2. *har. Quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 7. *n. ult.* Ex morbo autem lingua vel apoſtematur, vel ita augetur, ut ore contineri non poſſit, qualem viderunt Galen. & Foreſt. referente Daniel. Sennert. *lib.* 1. *pract. part.* 3. *ſect.* 5. *cap.* 2. Non dubium ergo eſſe debet, quin hoc caſu, & maxima deformitas, & magnum liberi corporis uſus impedimentum inſit, & deformitas quidem per ſemetipſam conſpicua intuentibus fit, impedimentum autem cauſatur in loquela, in maſticatione, in reſpiraratione, & aliis actionibus: præbebit ergo hujuſmodi magnitudo Linguæ duplici ex capite cauſam Irregularitati, ut patet. 8

Sed abſque eo, quod lingua creſcat, aut nullo modo magnificetur, paralyſim patitur, ita ut contineri ore non poſſit intra ſua ſepta, ac præter hæc aliquando ita retrahitur ex convulſione, ut neque ullo modo adeſſe in ore videatur, neque moveri poſſit, & in utroque caſu, tam paralyſis, inquam, quam convulſionis loquela vel in totum amittitur, vel maxime ex parte: ac notabiliter impeditur. Verùm in paralyſi, præter mutitatis incommodum, etiam invenuſtas plerumque, & deformitas, cum extra oris ſepta promineat. In convulſione autem ceſſat ea deformitas, & tamen, ut dixi, ad interiora, interdum tantopere retrahitur, ut, aperto etiam ore, nulla ejus veſtigia appareant, quod maxime notavi in muliere uteri præfocatione detenta, quæ ſentiebat quidem, quæcunque dicebantur (ut fieri plerumque ſolet in ſimilibus præfocationibus) nam manus cuicunque parti admovebat, & os deducebat, oſtendebatque inibi præcipuè moleſtiam, & in partibus ſpiritualibus percipere. Si ergo, qui linguæ uſum amittunt, ſunt irregulares D. Thom. *p.* 3. *q.* 82. *art. f. ad* 3. ex quo Majol. *lib.* 1. *cap.* 26. *n.* 2. uterque caſus inducit irregularitatem. 9

Et quia Lingua ſermonis modulatrix eſt, de loquelæ vitiis, ſi quid conſiderandum ſeſe offerat, aptus hic locus eſt. Sunt autem multa impedimenta, quæ circa loquelam occurrunt, de quibus ſingulis mentionem feci *lib.* 2. *tit.* 3. *q.* 11. quæ in nullo cenſu habuiſſe videntur Canoniſtæ, ſi unam mutitatem excipias. Itaque nec Balbum, nec Blæſum voluerunt ulla Irregularitate obſtringi. Majol. *loci cit.* fortè & idem diceret de Atypis, Traulis, & Pſellis, & id genus aliis, de quibus locutus ſum *præd. lib.* 2. *lib. ſuprà.* Sed inter hujuſmodi loquelæ vitia illud eſt, ex quo quis obſcurè loquitur, ut illi interdum faciunt, qui inter ſomniandum obloquuntur, quod vitium vulgò ſignificamus hoc verbo, *parlar fradenti*, & eſt in aliquibus adeò notabile, ut vix ac ne vix quidem percipi poſſit ab audientibus, unde etiamſi ſermonis uſus in his non totaliter perierit, tam modicè illis inſervit, ut pro deperdito haberi poſſit. Hoc vitium dici à LL. *loco ſuprà cit.* Aſymiam dixi, & rectè ex ejus culpa hominem morboſum debere dici ab ipſis ll. determinatum *in Mutum*, *ff. de Æd. edict.* ac ſunt, qui credant, idem vitium eſſe hoc cum Cœloſtomia, quando nimirum homo quaſi in oris receſſu, & ipſa gula loquitur, & ita obſcurè, ut modicum ſonum efformet, & non intelligibilem. Ea ratione ſermonis uſum habuiſſe ferum Gigantes, Patagones nominatos, qui de rebus Indicis commentaria ſcripſerunt. Sed ſit, quomodocunque illa 10

gene-

generalis regula præſcribi poteſt, quòd ubi nullus ſermo eſt, aut nullus, vel valde modicus ejus uſus, evidens cauſa Irregularitatis prædominetur.

11 Raucedo non ab omni dubio immunis videtur, an inducat Irregularitatem, necne, licet enim plerumque levis affectio ſit, & facilè removeatur, quando ex deſtillatione ſimplici provenit (licet in ſenibus concoctionem non admittat, teſte Hip. *lib. 2. Aph.* 40.) tamen aliquando perpetua eſt, ac talis, ut ſonus vix percipiatur, fitque à perrenni, & contumaci deſtillatione, interdum cum faucium, & partium ad vocem inſervientium ulcere, portenditque ſemper majus aliquod malum, & ſignanter morbum Gallicum jam confirmatum, qua de cauſa ab Haliabbate ſervi, qui raucedinem perpetuam patiuntur, tanquam morboſi & ſuſpecti de Elephanthiaſi, ſeu lepra reſpuuntur. Itaque determinandum à Canoniſtis eſt, an Raucedo ejus gravitatis, quam commemoravi, ſit ſufficiens cauſa Irregularitatis, & an, & quam diſpenſationem requirat.

Eſt & aliud vitium quorundam ad loquelæ concinnitatem pertinens, cum quis per ipſas Nares loquitur, quod vulgo dicimus, *parlar col Naſo*, quod videtur profectò magnam ſecum habere indecentiam, an vero tanta ea ſit, ut ſufficiat, ad Irregularitatem inducendam, Canoniſtis ſtatuendum relinquatur.

SUMMARIUM.

1 *Pectoris vitia quæ reſpectu Irregularitatis ſint conſideranda.*

2 *Tuſſis quæ, & quando inducat irregularitatem.*

3 *Sanguinis ſputum quotuplex, & quando præbere debeat cauſam irregularitati.*

4 *Syncopis plures gradus, & quando ex ea induci debeat Irregularitas, & quid de animi deliquio, & Lipothymia.*

5 *Phthiſis quis morbus, & an, & quatenùs faciat hominem irregularem.*

6 *Aſthmatis diverſæ ſpecies, & quænam illorum Irregularitatem inducant.*

QUÆSTIO X.

De vitiis Pectoris, partiumque cæterarum ſpiritualium.

1 IN pectore multæ ſunt partes, tam externæ, quàm internæ; de externarum vitiis ſuo loco differemus, nunc de vitiis internarum, inter quæ quinque præcipuè veniunt conſideranda; nempe Tuſſis, Hæmoptois, hoc eſt ſanguinis ſputum, Phthiſis, Syncopis, & Aſthma. Quoad Tuſſim, quamquam hæc levis plerumque affectus cenſetur, & de qua fruſtrà verba facere inſtituamus, tamen offertur conſideranda quædam peculiaris tuſſim, quæ non facilè videtur debere eſſe ab irregularitate immunis, ob inſigne impedimentum, & moleſtiam, quam affert, & periculum, quod minatur & ſcandalum, quod excitari

2 ex ejus vi inter miniſtrandum poteſt. Hæc Tuſſis Thiriodes, & ferina, & maligna dicitur, & eſt Tuſſis moleſtia, vehemens, & frequens, quæ ſupprimi nequaquam poteſt, & minima quaque ex cauſa invaleſcit; nam & inter loquendum, & inter reſpirandum, & inter bibendum promptiſſimè excitatur, necniſi difficulter quieſcit, ita ut homini nullum omninò tempus intermiſſionis concedat, quamobrem peſſimos ac lethales morbos excitat, proximius tamen ex ea imminet periculum rupturæ venarum pectoris, quæ ob violentia & indeſinentem motum ipſius Tuſſis diſrumpuntur, & ſanguinem, effundunt, ex quo deinceps ulcus generatur: nam à ſanguinis ſputo Puris ſputum, à Puris ſputo Tabes & Mors, Hipp. *lib. 7. Aph.* 15. Ergo ex hac Tuſſi fit, ut Ægri aliquando ex improviſo cum magno impetu ſanguinem ab ore rejiciant. Non unico igitur ex capite intrat in hoc caſu Irregularitas, ſed ex multiplici, nempè ex impedimento liberi uſus corporis, ex imminente periculo majoris morbi, & imminente ſcandalo inter miniſtrandum.

3 Sanguinis ſputum à multis partibus provenire poteſt; à capite ſcilicet, à gingivis, à palato, a faucibus, à ſtomacho, a pectore, & partibus ſpiritualibus. Ad rem noſtram illud tantùm videtur in conſideratione habendum, quod ex pectoris, & partim ſpiritualium vitio provenit, licet quandocunque ſputum, quod cum moleſta Tuſſi, & cum impetu ab ore rejicitur, in conſideratione habendum, circa ea, quæ dicemus: nam poteſt, & ab Hepate, & à Liene, & ex retentione conſuetæ evacuationis per Hemorthoides, vel per uterum factæ provenire, in quibus omnibus caſibus ſemper malum portenditur juxta Hip. *ſent. lib. 4. Aph.* 25. ſanguis qualiſcunque ſi ſurſum feratur, malum. Tamen non ejus periculi eſt ſanguis ex capite, Gingivis, & oris partibus proveniens, neque idcircò videretur eſſe ſufficiens Irregularitatis cauſa, contrà quam dicendum ſit de ſputo ſanguinis, quod à pectore, aut etiam aliunde ab inferioribus per os fiat, quia ſemper minetur ulcus Pulmonis ex vaſorum apertione, & Phthiſim, quamobrem cum ob præſentem morbum, & ſanitatis incommodum, tum ob imminens periculum, & ſcandalum in adminiſtratione ſacrorum, videtur hoc ſymptoma ſufficiens cauſa irregularitatis, dummodò tamen non abſit diſpoſitio ad hos ſubſequentes morbos, ſed ex Tuſſi perenni, difficultate reſpirandi, conſtitutione pectoris, & aliunde ea diſpoſitio manifeſtam de ſe cognitionem præbeat.

Syncopis ſunt plures gradus, primus eſt, & qui 4
dicitur animi defectus, vel animi deliquium, ſecundus, qui dicitur Lypothymia, vel Lipopſichia vel Apopſichia. Tertius qui dicitur propriè ſyncopis, qui eſt omnium graviſſimus, minùs gravis eſt Lypothimia, & adhuc minus animi deliquium. Circa hunc affectum animadvertendum, quod ſyncopis omninò differt à vertigine, ab Apoplexia, & Epilepſia, & ſunt tam differentes, ut ſunt effectus diverſarum partium, & à diverſis cauſis prodeuntes, ita ut nullum ſymbolum habeant contra id, quod ex Gabuccino dicit Majol. *lib. 2. de Irreg. c.* 16. *n.* 12. *verſ. ad Comitiales*: nam vertigo, Apoplexia, & Epilepſia ſunt paſſiones Cerebri, Syncopis eſt paſſio Cordis; illi affectus ad partem animalem, hic ad vitalem ſpectat, unde differunt etiam in duratione, nam ſyncopis de raro revertitur, & ſi revertatur hominem è medio tollit, affectus autem illi, præcipuè vero vertigo, & Epilepſia facilè aliquando revertuntur, & cum illis homo ad plures annos perdurare poteſt. Verum quidem eſt, quoſdam Medicos, inter quos eſt Mercatus, putaſſe Lypothymiam, quam ſecundum gradum Syncopis fecimus, eſſe affectum Cerebri, & hoc pacto maximè convenire cum vertigine, & Apoplexia, ſed rectè hæc ſententia convellitur ab aliis, & præcipuè à Daniel. Sennert. *lib. 2. tract. p.* 4. *cap.* 6. Rectè tamen à Canoniſtis videtur deciſum, quod patiens ſyncopem, dummodo recurrat, & hominem frequenter ac leviori ex cauſa adoriatur, irregularis fit, periculum enim eſt, ne tales inter ipſam ſacrorum adminiſtrationem deficiant juxta Hippoc. ſententiam *lib.* 2. *Aph.* 41. Qui frequenter, ac fortiter abſque manifeſta cauſa animo linquuntur, de repentè moriuntur; in qua ſententia Hippocrates de vera ſyncopi loqui videtur, cum illo verbo utatur, fortiter: ſed videndum utrum de Animi deliquio, & Lipothymia idem ſit ſentiendum, ac ex mea ſententia, ſi tuto Canoniſtæ de his determinare cupiunt, Animi deliquium ſimplex non tanti faciendum, ut ex ejus cauſa homo evadere debeat irregularis, quia facilè diſcutitur, & hominem extra ſe non rapit, nec cadere cogit; ſed modica frictione faciei, aut levi quocunque auxilio ceſſat, non ſic autem Lipothymia, quæ hominem parumper ſenſu, & motu privat; concidere cogit, niſi ab aliis ſuſtentetur, nec facilè ceſſat, & quod magis conſiderabile eſt ſi perſeveret, in veram ſyncopem convertitur, ſed & alia quædam ſyncopis ſpecies eſt, quæ cardiaca dicitur, de qua ſuo loco verba faciemus

Phthiſis eſt ulcus Pulmonis, ad quod conſequitur 5
hectica febris, habitualis morbus eſt, cùm jam eſt confirmatus, qui curationem non admittit, nec tamen facilè curatur, etiamſi confirmatus non ſit, & habet præterea conjunctum ſecum contagium, & quandoque tanta pravitate, ac malignitate comitatur,

tur, ut halitu inficere poſſit; ſed nota, non tantam energiam ejus contagium habere, quantam ſibi perſuadet Majol. *lib.* 2. *c.* 20. *n.* 1. quia non à quocunque ſubjecto in quodcunque, & quandocunque communicatur; qui enim ætate jam provecti ſunt, non tam facilè inficiuntur, ut ille credit, immo neque alii quicunque, niſi habeant quandam à natura propenſionem ad prædictum contagium contrahendum, quod non ſimplici halitu ſemel, atque iterum percepto contrahunt, ſed longa, ac multa reiteratione ac converſatione cum perſona infecta, ut de aliis quibuſcunque contagiis ut plurimum uſuvenit, ſed quomodocunque ſeſe res habeat, Phthiſis vera etiam non confirmata non unam habet cauſam ſufficientem ad inducendam Irregularitatem.

6 Aſthma moleſtiſſimus affectus eſt; ex quo animal liberè reſpirare non poteſt, & eſt triplicis generis, unumquodque autem ſuum habet peculiare nomen, & illud certum eſt, quod cujuſcunque generis ſit, hominem libero corporis uſu privare ſolet; & quia morbus hic eſt ex facilè recurrentibus, cum minima quandoque ex cauſa revertatur, idcircò determinandum, an omnes ejus ſpecies, vel aliquæ tantum, & quæ inducant Irregularitatem; nam certum eſt, omnes non eſſe pariter ſufficientes ad eam inducendam, ſed unam eſſe alia potiorem cauſam. Itaque ſimplex anhelandi difficultas, ſeu gravis anhelitus vel anhelatio: in qua denſus creberque fit ſpiritus, appellatur Dyſpnæa; ſi vero adhuc magis denſa, ac crebrior reſpiratio fiat, qualis eorum, qui violento curſu de proximo ſunt defatigati, nominatur Aſthma; ſi vero tantoperè reſpirandi difficultas creſcat, ut homo non niſi recta cervice reſpirare poſſit, vocatur Orthopnæa: non eſt igitur dubium, quod in Dyſpnæa, ſeu ſimplici Anhelatione, & difficultate reſpirandi minor militat irregularitatis cauſa, ſi quæ militat, quam in Aſthmate, & minor etiam in Aſthmate, quam in Orthopnæa; unde ob id Dyſpnæa laborantes non omnino fortè erant repellendi à promotione ad ſacra, & ab eorum adminiſtratione, niſi fortè in ipſo paroxiſmo, ex quo tamen non majus imminet periculum, ex cujus violentia deſiſtere cogantur ab ulteriori adminiſtratione; quod tamen in Aſthmate, & multò magis in Orthopnæa timendum, in quibus aliquando tanta urget reſpirandi neceſſitas, ut homines præ anguſtia animam agere videantur, & niſi ſuccurratur, in ſyncopem quandoque, & in mortem ipſam impingant. De his igitur ſi paroxiſmos frequentes habeant, & maximè ſi certis, ac determinatis temporibus recurrant, videndum, an repellendi omnino ſint à promotione, niſi promoti fuerint, etſi promoti ſint, an prohibendi ab adminiſtratione ſacrorum ob rationabilem timorem incurrendi periculum à me commemoratum.

SUMMARIUM.

1 *Paſſionum, quæ irregularitati cauſam dare poſſunt ad ſtomachum, & ventriculum pertinentium enumeratio.*

2 *Oeſophagi, & Ventriculi ulcera quatenus, & cur Irregularitatem inducere debeant.*

3 *Deglutitio quibus modis lædatur, quando faciat hominem irregularem.*

4 *Deglutitionis difficultas in ingerendis cibis ſolidis tantùm, aut in ingerendis liquidis tantùm, an facere debeat irregularitatem.*

5 *Cardiaca paſſio, ſeu Cardialgia quid ſit, & quam cauſam irregularitati præbere poſſit.*

6 *Ventriculi dolor quando faciat hominem irregularem.*

7 *Singultus quid ſit, & quomodo à Vomitu, & à Nauſea differat, ac quando Irregularitatem inducere poſſit.*

8 *Vomitus quatenus, & quibus in caſibus inducere debeat Irregularitatem.*

6 *Nauſea quid ſit, & quando videatur inducere Irregularitatem.*

QUÆSTIO XI.

De Stomachi, ſeu Oeſophagi, & Ventriculi vitiis.

STomachus, & Oeſophagus propriè vocatur conductus, per quem cibi & potus in ventriculum ingeruntur; ventriculus propriè, qui potus & cibos recipit, retinet, ac concoquit. Circa has partes nonnulla vitia, reſpectu Irregularitatis, ſunt conſideranda, quorum tamen nullum præter vomitum videntur Canoniſtæ in conſideratione habuiſſe; nos de aliis quibuſdam mentionem facimus, quia juxta generales Canoniſtarum regulas, videntur ſufficientem cauſam præbere Irregularitati: ſunt autem quæ 1
ſequuntur, nempe ulcera harum partium, læſa deglutitio, Cardiaca paſſio, ventriculi dolor, ſingultus, nauſea, & vomitus. Et quoad ulcera certum eſt, 2
ea magni momenti eſſe, ſi in Oeſophago exiſtant, multo majoris autem, ſi in ventriculo; utraque autem habere ſecum impedimentum liberi uſus corporis, impeditur enim, ſeu inquam, labefactatur hæc naturalis actio deglutiendi, tales enim non poſſunt abſque moleſtia quicquam deglutire, maximè autem vinum, quod moleſtiam, & dolorem in ulceribus generat; præterquam quod utraque habent ſecum manifeſtiſſimum periculum adjunctum, ex eo enim, quod non facilè curationem admittant, indies majora fiunt, & ſordidiora, & malignitatem concipiunt, quouſque tandem homo tabe, vel lienteria, vel diſſenteria abſumatur.

Quoad læſam deglutitionem ſciendum erit, Naturam fabricaſſe Oeſophagum, quem propriè ſtomachum, & gulam Medici vocant, ut per eum, tanquam per Tubum, ſeu conductum cibi, & potus ore recepti in ventriculum demittantur, unde illum ex filamentis ſeu fibris, ac villis ad hoc fabricavit, quibus mediantibus, tanquam chordis, ſeu potius manibus cibos, & potus in ventriculum detruderet. Duabus autem Tunicis illum, Oeſophagum inquam, natura donavit, interna craſſiori, rectiſque fibris dotata, externa tenuiori, & transverſas, ac circulares fibras habente: rectis interna membrana tanquam manibus utitur, ut dixi, ad attrahendos cibos, & potus in ventriculum; tranſverſis, ac circularibus externa utitur ad trahendos eoſdem cibos, & potus in ventriculum, & ad expellenda noxia per vomitum. Fit ergo, ut hæc pars, nempe Oeſophagus, hanc deglutiendi actionem vel omnino amittat, vel malè difficulter, ac diminutè exerceat; ſi difficulter, & diminutè deglutire illum contingat, non tam conſiderabilis affectus videtur, ut in hoc negotio de Irregularitate locum habere debeat, ſed ſi nullo modo deglutire poſſit, quomodocunque id fiat, vel ex Apoſtemate, inquam, vel ex ulcere, vel ex Paralyſi, Irregularitati videtur eſſe maximè locus, quod quidem ampliandum videtur in difficillima, & anxia deglutitione (nam totalis amiſſio deglutionis abſque dubio hominem paucorum dierum ſpatio è medio tollit, licet noverimus quoſdam, qui uſque ad quadrageſimum perduraverint, & ſanati etiam ſint, abſque eo quod quicquam eo tempore deglutirent) nam in celebrando ſacrificio Miſſæ ea actione libera opus habemus; videant ergo Canoniſtæ, quatenus in hoc caſu intret Irregularitas. Præterea animadvertendum, quod deglutitio aliquando difficillima fit in ingerendis cibis ſolidis, cum contra liquidi facillimè deglutiantur. Secundò contrarium quandoque evenit, ut cibi ſolidi abſque difficultate deglutiantur, liquido nullo modo. Tertiò deniquè fit, ut neque ſolidi, neque liquidi deglutiri poſſint. Itaque quomodocunque hæc actio deglutiendi fieri deſiſtat, videntur prædicta habere locum, cum maximè in celebrando ſacroſancto Miſſæ ſacrificio libera deglutitione, ut dixi, indigeamus. Sed certè curioſitate non vacat dubium, quod moveri circa hanc deglutitionis difficilis differentiam poteſt, & eſt, quanam ratione fieri poſſit, ut interdum ſolidi cibi deglutiantur,

liquidi nequaquam, immò in aliquibus tam difficilis redditur deglutitio potulentorum, ut eam tentare abſque ſuffocationis periculo non poſſint. At verò apertiſſime patet, majorem vim requiri in deglutiendis ſolidis cibis, quam potulentis, ergo ſi ſolidi deglutiuntur, cur non deglutiuntur liquidi, in quibus ingerendis minor vis concurrit? Sed dupliciter ſatisfieri poteſt huic dubio, primo negando, majorem virtutem requiri in ingerendis ſolidis, quam liquidis abſolute, nam in deglutiendis quæ offeruntur, neceſſe eſt Oeſophagum conſtringi, & amplexando oblata per rectas fibras detrudi in ventriculum; modo majori conſtrictione opus habet ad ingerenda, & amplexanda potulenta, quam ſolida; unde ad ingerendos cibos ſolidos ſufficient forte fibræ interioris membranæ, at in ingerendis potulentis concurrere etiam debent tranſverſæ & circulares fibræ tunicæ externæ, & ſic majus negotium Naturæ faceſſit ingeſtio potulentorum, quam ſolidorum, huic opinioni adhæret etiam Daniel Sennert. *lib. 3. pract. part. 1. ſect. 1. c. 3. quæſt. 5.* licet antequam ipſius ſcripta vidiſſem, eam concepiſſem: Vel dicamus in liquidorum deglutitione pauciores muſculos, & partes concurrere, quam in deglutitione ſolidorum; ac fieri interdum, ut etiam male affectis quibuſdam muſculis, aut inſtrumentis ad deglutitionem deſervientibus, eorum tamen deglutitio fiat per alios muſculos, & organa ſana, at in deglutitione liquidorum, ſi qui muſculi deficiant, aut organa ad id inſervientia, non poſſe ſuppleri per alia, & ſic aut difficillime, aut nullo modo liquida deglutiri poſſe.

5 Sed ad alia progrediamur, offertur igitur poſt hæc conſideranda paſſio quædam ventriculi, Syncope Cardiaca dicta, ſeu Cardialgia, de qua ſupra; & eſſent quidem nonnulla circa nomina ponderanda, ſed ſatis illud ſit, me hæc per hanc vocem Cardiacæ, vel Cardialgiæ ſignificare velle, nempe paſſionem quandam oris ſuperioris ventriculi cum dolore, & anxietate maxima, & aliquando etiam cum animi defectu, & Syncope. Cum ergo hæc paſſio Syncopi jungitur, non eget ulteriori conſideratione, num ex ejus culpa irregularitas inducatur, necne, quippe cum non minus quam ipſe Syncope ex primaria cordis affectione procedens culpari debeat; ſed dubium tantummodo eſt, utrum ſi ſolo dolore, & anxietudine moleſtare ægrum ſoleat, Irregularitatem tamen inducat. At neque circa hoc illum dubium intervenire debet, cum paſſio ſit acutiſſima, & moleſtiſſima, & tanto angore hominem ſollicitat, ut neque ſtare eum loco permittat, neque libere reſpirare, immo ne loqui quidem aliquando, unde palam eſt, quod ob impedimentum liberi corporis uſus præter alia Irregularitatem inducat. Quod amplia non ſolum, dum actu hominem affligit, ſed etiam extra paroxyſmum in aliquibus, quia hæc paſſio in nonnullis eſt ex facilè recurrentibus. Si quis ergo illi ſit obnoxius, videant Canoniſtæ, an perpetua Irregularitate detineatur.

6 Non eadem paſſio eſt ventriculi dolor, & Cardialgia; nam Cardialgia ad os tantum ventriculi pertinet, dolor ad totum ventriculum; illa ab acutis, & malignis humoribus, & plerumque calidioribus excitatur, hic à frigidis, & crudis, à flatibus, & à pituita fit, utplurimum. Eſt tamen ventriculi dolor paſſio magni momenti, non tamen ut Cardialgia, tum quia ille à benignioribus humoribus generatur, tum etiam quia pars affecta in hac eſt exquiſitiſſimi ſenſus, & quæ nequaquam abſque cordis ipſius affectione durare poſſit. Sed habet etiam ventriculi dolor illud inconveniens, ut facile recurrat, & ſiquidem dolor ſit inſignis ac notabilis, plura alia ſymptomata maxima conſideratione digna excitare ſolet, ut Animi deliquium, & Lipotymiam, & præterea Nauſeam, vomitum & anxietudinem. Si ergò facilè reccurrat, & ad hanc magnitudinem perveniat, non minus quam alii ſimiles morbi culpari ex mea ſententia debet, quoad Irregularitatem inducendam.

7 Singultus eſt quaſi convulſivus quidam ventriculi motus, & eſt inanis quidam ipſius conatus ad noxia expellenda, in hoc à vomitu differens, quod vomitus eſt motus ventriculi, quo expellit cibos, & potus, aut humores in eo contentos, per os; differt etiam à Nauſea, quia hæc eſt quidam inanis ſtimulus ad vomendum, neque fit in ea, ut in ſingultu, motus ille convulſivus; ob cujus reſpectum ſingultus moleſta affectio certè eſt, circa quam illud tantummodo libet adnotare, nonnullos ex aſſumptione cujuſcunque potus jejuno ſtomacho facta ſingultum moleſtiſſimum incurrere, ac maximè aliquibus familiarem eſſe expertum, tum ubi potus fuerit vini dulcis (quod tamen evitari facilè poſſet) ſed alios vidi, ut hoc obiter dicam, nullas res dulces deguſtare vel primoribus labris poſſe, abſque eo, quod illico ſingultu prehenderentur. Vitium igitur illud incurrendi ſingultum ex quocunque potu jejuno ſtomacho ſumpto non videtur ſicco pede pertranſecundum, de quo, quid ſtatuendum ſit, Canoniſtæ videbunt.

Vomitus quid ſit, norunt omnes, eumque ſuperius definivimus, ſed diverſæ ſpeciei eſt, reſpectu 8
cauſarum eum excitantium, & reſpectu materiarum, quæ evomuntur. Canoniſtæ de eo maximè loquuntur, qui fieri ſolet ex intemperie, & languore ipſius ventriculi, ſed non hic tantum dare debet Irregularitati cauſam, dum qui ex languore procedit Irregularem facit, ſed ille etiam, qui fieret ab aliquo humore calido, & acri, vel etiam alterius naturæ, ſtomachum irritante, ac cogente ad ejus expulſionem, ac profectò quomodocunque ſuccedat, ut homo ſæpe, ac levi quaque ex cauſa, & indifferenter quocunque tempore, etiam jejuno ſtomacho, vomitu proritetur, habebit urgentiſſimam Irregularitatis cauſam: nam aliàs, ſi quis nonniſi ab aſſumpto cibo vomoret vel certo tempore, ut exempli gratia noctu, non interdiu, vel ſtomacho pleno, non autem jejuno, certe non niſi injuria, quantum ego exiſtimo, ab adminiſtratione, vel à promotione ſacrorum repelleretur. Et quia diximus, vomitum variari ſecundum varietatem materiæ ejectæ, dicendum nunc, quod cujuſcunque materiæ vomitus fiat, nempe ſanguinis, pituitæ, bilis, aut melancholiæ, ſeroſitatis, vel puris, vel mixtæ, & ætherogeneæ cujuſque materiæ, dummodo frequens ſit, & indifferenter qualicunque hora moleſtare conſueverit, Irregularitatem inducet, ſed maximè ille, qui jejuno ſtomacho fit, & minima cauſa, ac præcipue ex aſſumptione materiæ potulentæ, & ratio patet.

Sed quid dicendum de Nauſea, quæ motus qui- 9
dam ventriculi eſt, quo inaniter conatur contenta per vomitum expellere? certè Nauſea ſolet præcedere vomitum; ſed ſi Nauſea ſimplex ſit, nec ad illam ullo modo vomitus ſequatur, dubitari poteſt, an hominem irregularitati ſubjiciat, necne; & hæſitandum non eſt, ex ea aliquod dedecus, & indecentiam in miniſtrando ſubſequi poſſe, an vero ſufficiat ad Irregularitatem inducendam, Canoniſtæ videant.

SUMMARIUM.

1 *Inteſtinorum morbi Irregularitatem inducentes.*
2 *Inteſtinorum dolores qui tenuium dolores quatenus inducant irregularitatem.*
3 *Dolores colici.*
4 *Fæcum incontinentia quemadmodum fiat, & an Irregularitatem inducat.*
5 *Fæcum rejectio per os & aliena loca quando & quatenus præbere debeat cauſam irregularitati.*
6 *Hæmorrhoides quid ſint, & quales ſint morbi earum, de quibus dubitari poſſit, an irregularitatem inducant.*
7 *Hæmorrhoidis dolor quando faciat hominem irregularem.*
8 *Venarum hæmorrhoidalium apertio utrum, & quando inducat irregularitatem.*
9 *Hepatis morbi, de quibus dubium eſſe poteſt, an faciant hominem irregularem.*
10 *Cachexia quid, & an faciat irregularem.*
11 *Hydrops quid, & ejus ſpecies, & an inducat irregularitatem.*

12 *Icterus quid, & an Irregularitatem inducere debeat.*
13 *Icterus Niger quomodo fiat, & an Irregularitatem inducere debeat.*
14 *Lienutrum eximi poſſit, & an is, cui exemptus eſt vel alia ratione deficit, Irregularitati ſubjiciatur.*

QUÆSTIO XII.

De vitiis Inteſtinorum, Hepatis, & Lienis.

IN inteſtinis quoque vitia adnotantur, quorum culpa dubitari poteſt, an Irregularitas locum 1 habeat, necne; quatuor autem ex eis tantummodo proponam, quæ majus videntur negotium faceſſere, nempe dolores, fœcum incontinentiam, earundem fœcum per aliena loca, ſed præcipuè per os rejectio, & Hæmorrhoides.

2 Dolores Inteſtinorum variant pro varietate eorundem Inteſtinorum, & pro varietate cauſæ, & materiæ dolorem excitantis; ſed nobis ſufficit hanc varietatem ex loco tantum deſumere, ſeu potius ex varietate ipſorum, ut dixi, inteſtinorum, quædam enim tenuia ſunt, quædam craſſa, & ſic dolores in duplici erunt differentia, & qui tenuia occupant, Iliaci dicuntur ab Ileo inteſtino, ſuntque dolores acutiſſimi, & mortales, qui vocantur alio nomine Chordapſus, & Volvulus, & Miſerere mei; de his autem non eſt neceſſe quicquam addere, cum hominem interdum brevi paucorum dierum, imo & horarum ſpatio è medio tollunt. Si autem homo ab illis ſuperſtes remaneat, ceſſat ſimul cum morbo etiam irregularitas.

3 Dolores, qui craſſa inteſtina moleſtant, Colici nominantur, à Colo inteſtino, in quo præcipue generari ſolent. His nonnulli adeo obnoxii ſunt, ut minima quaque ex cauſa illis moleſtentur, & cum his non contemnendis accidentibus anguntur, & in actu quidem affligendi nullum dubium facere debent, quod hominem à quacunque actione impediant, & irregularem faciant; ſed videndum, num promptitudo relabendi in tales dolores ſufficiens cauſa irregularitatis eſſe debeat.

4 Fœcum incontinentia fit, reſoluto muſculo Ani, qui Ani Sphincter dicitur, de qua jam nonnulla diximus, turpiſque admodum affectio eſt, ex qua homo fæces retinere non poteſt, ſed involuntarie, & abſque ullo ſenſu emittuntur; quod vitium in Senibus animadvertitur, ac præcipue in Decrepitis, qui ſeſe facile conſpurcant; ex qua turpidine certè videtur fieri irregularitati locus, cum & inter celebrandum & miniſtrandum facile id accidere poſſit cum maxima indecentia; indifferenter enim quocunque tempore id illis accidere ſolet, præcipue vero in magnis æſtibus, & in magnis frigoribus; cum namque muſculus ille paralyſim patiatur, & omnem ſenſum amiſerit, ac omnem virtutem retentricem, fit, ut fæces vel acriores ex ſe excidant, vel etiam ſua multitudine, non percipiente muſculo ſtimulum ipſarum fæcum expultricem excitantium, non poteſt ſaltem momento illas retinere, ne importune exeant. Itaque conſideratione digna effectio hæc cenſenda, & quæ à Canoniſtis, ut res requirit, ponderetur.

5 Verùmenimvero magis multo turpis affectio in aliquibus, licet de raro obſervatur, & eſt ipſarum fæcum per aliena loca rejectio, ut per Umbilicum, per Penem, per vulnera, & ulcera ventris, & per ipſum os. Hoc ultimum ſymptoma, nempe fæcum rejectio per os, aut à natura fit, & eſt rariſſimum, & de quo nihil ob id venit dicendum, aut ex morbo, ut in volvulo, & quia citiſſime ex eo morbo homo decedit, neque de hoc quicquam addendum. Fæces per os ab aliquibus ad aliquot annos, interdum etiam toto vitæ curriculo fuiſſe expurgatas, obſervatum à Medicis eſt. Nam nonnullis ex Ani naturali clauſura fæcum exitus impediebatur, & ſurſum tendentes per os rejiciebantur. Aliis ex Scirrho obſtruente viam inteſtinorum idem contigit, & in neutris videtur poſſe intervenire dubium circa irregularitatem; quod intervenire poſſet in exitu fæcum per alia loca; affectio quidem ſemper turpitudinem magnam habet, & ſi turpitudo abſcondi poſſit, adhuc in dubio res eſt, ſi minime poſſit celari; dubio nullo modo eſt locus.

Hæmorrhoides vocantur quatuor illæ venæ, quæ in ano partim intro, partim foras terminantur, duæ idcirco internæ vocatæ, duæ externæ. Has aperiri interdum, ac multum ſanguinis effundere, inflammari, tumefieri, dolere, ulcerari contingit, & ex ulcere fiſtulas procreari. In quibus omnibus caſibus, licet turpitudo aliqua, & ſanitatis incommodum interveniat, non ejus ponderis aut turpitudo, aut incommodum ſanitatis videtur, ut irregularitati locum facere debeant, quia turpitudo contegi facile poteſt, & incommodum modicum eſt. Apertio tan- 7 tum, & dolor facere majus dubium poſſunt; & de dolore primum dicendum videtur, quod ſi conſiderabilis ſit, non alias quam nonnullarum aliarum partium dolores, culpari debeat; cum non minori impedimento interdum ſit, quam alii, de quorum nonnullis jam verba feci. De apertione, & ſanguinis rejectatione dicendum, quod ſi copioſiſſima ſit, & 8 perennis ita, ut non modo hominem debilem reddat, ſed ad Cachexiam, & Hydropem diſponere videatur, quod facile cognoſcitur ex illaudabili corporis colore, non carebit dubitatione, an irregularitatem inducere debeat, necne; non eſt enim abſque turpitudine, & ſanitatis incommodo.

Cæterùm ad Hepar nonnulli pertinent affectus, ex quorum culpa irregularitas contrahi debere videretur, de quibus tamen Canoniſtæ pauca, & tamen, ut mihi videtur, non irrationabiliter de his dubitari poteſt. Sunt autem præcipue Cachexia, Hy- 9 drops, Icterus. Cachexia dicitur malus corporis ha- 10 bitus, ex eo enim quod Hepar jam refrigerari incipiens, non bene ſuo munere in ſanguificando fungitur, cum ſanguinem frigidum, & aquoſum, & qui nutritioni minus aptus eſt, generat, ægrotantes pravum corporis colorem contrahunt, & ſecundum aliquas ejuſdem partes inflantur, ex quo non modo turpitudinem notabilem incurrunt, ſed ad liberum corporis uſum vix ſufficere poſſunt. Ex hoc Ægri ad Hydropem tendunt, qui major morbus eſt; nam Hepar jam omnino refrigeratum loco ſanguinis aquam generat, quæ à Natura inter ventris cavitates, & per inania corporis ſpatia demandatur, & 11 tumores procreat Oedematoſos, præcipue autem ex ea re venter intumeſcit, cum admodum pravo corporis colore, & notabili actionum quarumcunque impedimento. Vocatur Hydrops hic aquoſus, nam alius, ubi flatus prædominantur, Timpanitis vocatur; & tertia demum ſpecies, in qua tibiæ frequentius mirum in modum incraſſantur, licet & aliquando etiam totum corpus incraſſetur, vocatur Anaſſarca. In ſingulis intervenit non modica turpitudo, gravitas in motu, ac præſertim in inceſſu, & in prioribus adeſt ſumma ſitis, & reſpirandi etiam difficultas, & alia ſymptomata non ultimæ notæ; unde ponderatis his, quæ Canoniſtæ concurrere volunt ad irregularitatem ex aliquo morbo inducendam, nil aliud determinari poteſt, quam ex Hydrope hominem fieri irregularem.

Tertius deinceps affectus, quem nominavimus, 12 Icterus eſt, ſeu Icteritia, quæ Morbus Regius, & Arquatus, & fellis ſuffuſio appellatur; in eaque totius corporis color, non inquam tantum carnium, ſed interdum etiam oculorum, & unguium, omniumque denique partium ad flavum convertitur, cum ingenti deturpatione, ac tali, ut ipſimet Icterici in publicum prodire, & ab aliis conſpici verecundentur, unde forte non tam libere admitti ad ſuſcipiendos ſacros ordines concedendum, ut admitti dicit Majol. *lib. 1. de Irregul. c. 21. num. 2.* nam licet quoad corporis functiones nihil fortaſſe incommodi afferat, tamen ſufficientem cauſam irregularitati præbere videtur ipſa morbi turpitudo, præterquam quod ubi ſæpius recurrat, majorem morbum portendit; ut Hepatis Scyrrhum, ejuſdem refrigerationem, Cachexiam, & Hydropem. Illud tantùm aliquam limitationem expoſcit, quod in Ictero, ut irre-

irregularitatem inducere dicatur, requiritur, ut in pleriſque aliis morbis, ipſius Icteri gravitas, nempè ut ſit univerſalis, & color ſic intenſe mutatus, & afferat ſecum alia ſymptomata in hoc morbo familiaria; hoc enim pacto major turpitudo, & majus ſanitatis incommodum ex eo emergit; aliàs autem ſi quis leviter ſuffundetur, etiamſi hoc illi ſæpiusculè contingeret, non tam de facili videretur Irregularitati ſubjiciendus.

13 Eſt & alius Icterus Niger dictus, ad differentiam præcedentis, qui flavus nominatur, in quo ex effuſione ſucci melancholici ad cutim corpus totum nigro colore inficitur, ita ut homo ſecundùm faciem, & totum corpus adeò naturalem colorem in nigrum mutet, ut ex nigris parentibus natus appareat. Hic morbus vitio Lienis contingit; nam quemadmodum bilis redundans in Hepate cum ſanguine transmiſſa ad veſiculam ei appenſam relegatur, ſic humor niger, & melancholicus transmittitur cum craſſiori ſanguine ad Lienem, ubi aliquando vel turgens, vel recipi in proprium receptaculum aliquo modo impeditus, per totum corpus effunditur, illudque nigredine inficit. Videtur ergo hic effectus non modò parem ſupradicto, ſed majorem inferre turpitudinem, niſi quod color niger magis homini familiaris videtur, quàm flavus. Ergo & de hoc Ictero nigro idem dubium, quod de flavo moveri poterit, & eodem modo reſolvi, quantum ergo exiſtimo, licet fortè contrarium velit Majol. *ubi ſupra*.

14 Movet præterea idem Majol, dubium de eo, cui Lien exemptus eſt credens ex aliquorum traditione, Plinii præſertim *lib.* 11. *c.* 37. Lienem quibusdam, ut expeditiores ad currendum ſint eximi. Alii crediderunt Lienem ſaltem inuri poſſe, ne majorem in molem tollatur, cum Lien magnificatus levitatem curſus maximè impediat, ad quod confirmandum addunt, integras interdum Lienis portiones in vulnerantis per vulnus exiiſſe, ex Aretæi teſtimonio *de cur. & ſign. acut. cap.* 14. immò & totum per vulnus exemptum dicebat Plinius *ubi ſupra*, quod non videtur inficiari Andr. *lib.* 6. *Anatomiæ*, *q.* 25. ex hoc, quod multa animalia perfecta ſine Liene vivant, quin etiam hominum cadavera quondam diſſecta ſine Liene reperta commemorat. Sed uſus Lienis tam neceſſarius eſt, ut ſine ejus opera totus ſanguis perpetuò coinquinatus remaneret; præterquam quòd neceſſe eſt in extrahendo Liene plurimas venas, infinitasque arterias dilacerari, itaque rectè ab Aureliano *lib.* 3. *Chron. paſſ. cap.* 4. ſcriptum eſt, ex quo Sennert. *Tract. lib.* 3. *p.* 4. *cap. ſeq.* Lienem excindedum, vel urendum eſſe voce quidem dictum fuiſſe, non officio completum: In omnem caſum illum, cui Lien exemptus eſſet, ut ex hoc tantum irregularitati facilè ſubjiceretur.

SUMMARIUM.

1 *Renum dolores quam cauſam præbeant Irregularitati.*
2 *Diabetes quid & quando cauſet irregularitatem.*
3 *Urinæ incontinentia quid, & quando faciat hominem irregularem.*
4 *Urinæ incontinentia ex calculo videtur facere hominem irregularem.*
5 *Veſicæ calculus quam ob cauſam facere debeat hominem irregularem.*

QUÆSTIO XIII.

De Renum, & Veſicæ Urinariæ vitiis.

1 IN his partibus nonnulli obſervari poſſunt morbi, de quibus, ut de aliis nonnullis, dubitari non abſque ratione poteſt, an irregularitatem inducere debeant, necne, hi ſunt Renum dolores, Nephritici dicti, & maxime ex calculis provenientes, Diabetes, ſeu urinæ profluvium, urinæ incontinentia, & veſicæ urinariæ calculus.

Dolores ergo Renum acutiſſimi ſunt, & intolerabiles ex quorum vehementia homo omnino corporis uſu privatur, cumque ſint ex morbis facilè recurrentibus, dubitari poteſt, an, qui illis obnoxii ſunt, promoveri debeant, necne; cumque ex dolore capitis, qui magnus ſit, & ſummoperè hominem angat, videam Canoniſtas judicare hominem irregularem, videtur mihi non minus culpari poſſe dolorem Renum ad hunc effectum ubi & magnus ſit, & ſæpe recurrat; niſi dicamus, Canoniſtas judicaſſe dolorem capitis inducere irregularitatem, quando non ſolum eſt graviſſimus, ſed etiam continuus, & numquam deſinit. Majol. *lib.* 2. *cap.* 23. non verò quando interdum hominem dimittit liberum, licet poſtmodum recurrat, quamobrem idem fortè dicendum erit de dolore Renum, quando hominem liberum relinquit, licet ſæpè recurrat. Sed certè nonniſi multoperè culpandi videtur ſimiles acuti ac graves dolores, etiamſi hominem liberum relinquant, ut ſæpè recurrant.

Diabetes Renum paſſio eſt, in qua potulenta incocta redduntur, unde urina copioſiſſimè redditur. 2
Dicitur urinæ profluvium, & Hydrops Matulæ, rarus ſanè effectus ſed conſideratione dignus in hoc negotio, quippe cum afferat ſecum alia ſymptomata moleſtiſſima, ut febriculam conſumptivam ſui inextinguibilem, corporis extenuationem, tandemque mortem. Tametſi ægrotantes per aliquod tempus lecto ſe non contineant, niſi ingraveſcente morbo, ſed certè ex eo in adminiſtratione ſacrorum ob neceſſitatem reddendi urinam, aliquod ſcandalum, & indecentia imminet; quamobrem ad Canoniſtas pertinebit determinare, an ab adminiſtratione & à promotione etiam, ſi non ſint promoti, repelli debeant.

Differt urinæ incontinentia à prædicto effectu, Diabete dicto, vel urinæ profluvio; in hac enim, 3
hoc eſt in urinæ incontinentia, urina non multa redditur, ſed redditur involuntariè, & contineri ad libitum non poteſt, ita ut Ægri ſe ipſos comingant, in illo verò redditur urina copioſiſſima, ſed cum conſueto ſenſu, nec præter voluntatem urinæ incontinentia fieri ſolet in his, qui veſicæ calculo laborabant, ſed ob urinæ acrimoniam, & fit cum ſenſu, imo cum triſti ſenſu; ſed illa, de qua loquimur, fit ob paralyſim, & reſolutionem muſculi ſphincteris veſicæ urinariæ os claudentis, & ob ejusdem refrigerationem, ex qua deperditur ſenſus. Habet hic effectus dedecus multum, ſed quod abſcondi utcunque poſſit; appenditur enim vas tubum retortum habens, quod urinam excipit, in cujus os penis imittitur, & ſic evitatur omnis turpitudo, quæ ex eo effectu emanare poſſit; igitur utrùm hæc turpitudo ſit cauſa ſufficiens irregularitatis, & utrum evitetur ſufficienter ea turpitudo, modo prædicto, Canoniſtis determinandum relinquatur.
Majus multò incommodum habet urinæ inconti- 4
nentia, quæ ex calculo veſicæ fit, ob dolorem enim & cruciatum in reddenda ſæpè ſæpius urina, non facilè poteſt vitium celari, itaque neque facilè evitari poterit Irregularitas.
Veſicæ autem calculus moleſtiſſima, ac ſæviſſima
paſſio eſt, ex qua homo perpetuis cruciatibus in 5
urina aliquando per vim, & cum maximo conatu reddendo, aliquando verò coactè, & involuntariè, ut jam dictum eſt, obnoxius eſſe ſolet, ex ea igitur paſſione cauſari Irregularitatem non videtur dubitandum, quippe cum homo liberum corporis uſum non habeat, ſed inter agendum, quæcunque tandem agat, cogatur urinam, ut dixi, cum dolore & ardore, & anxietate maxima reddere, unde nòn ſolùm habet impedimentum liberi uſus corporis, ſed etiam turpitudinem; & indecentiam; quamobrem nulla cauſa eſt, quin & à promotione, & ab adminiſtratione ſacrorum arceantur, niſi ſecùs Canoniſtis viſum fuerit determinare.

SUMMARIUM

1 *Morborum partium genitalium, qui Irregularitati cauſam dare poſſunt enumeratio.*
2 *Vera Gonorrhœa quid, & an faciat Irregularitati locum.*

3 *Involuntaria pollutio quid, & an faciat locum Irregularitati.*
4 *Pſeudogonorrhæa quid.*
5 *Caſtrati, & Eunuchi reſpectu Irregularitati contrahendi qui veniant dicendi.*
6 *Qui poſt pubertatem eunuchantur magis habiles ad omnia, quàm qui ante pubertatem, & qui Eunuchi naſcuntur minùs quàm cæteri omnes.*
7 *Qui uno Teſticulo dotantur, non ſunt ut cæteri Eunuchi habendi, neque idcirco Irregularitati ſunt obnoxii.*
8 *Virilitas medicaminibus amiſſa, an faciat locum Irregularitati.*
9 *Herniarum plures ſpecies, & quænam videantur poſſe inducere Irregularitatem.*
10 *Is, cui Penis abſciſſus eſt, an ſit Irregularis, ut in lege veteri.*
11 *Libentiùs videtur diſpenſandus is, cui Penis eſt abſciſſus, quàm ille, cui abſciſſi fuerunt Teſtes, aut quicunque Eunuchus.*
12 *Qui cum Glande imperforata naſcuntur, an & quando Irregulares fiant, & quando faciliùs diſpenſari poſſe videantur.*
13 *Priapiſmus quid ſit, & an irregularem hominem facere debeat.*
14 *Satyriaſis quid differat à Priapiſmo, & cur hominem facere debeat Irregularem, qui diſpenſari nullo modo poſſit, durante affectu.*
15 *Hermaphroditorum plures ſpecies.*
16 *Quidam naſcuntur Hermaphroditi, aut tales judicantur, ob latentia virilia, cum mares ſint.*
17 *Hermaphroditi fœminei ſexus, & hujuſmodi perfectiſſ. Hermaphroditi deſcriptio.*
18 *Hermaphroditi omnes Irregulares.*
19 *Hermaphroditus, qui penitùs in fœmineo ſexu non incaleſcit, an ſit Irregularis.*
20 *Hermaphroditi omnes muliebri animo, ac moribus videntur dotati utplurimum.*

QUÆSTIO XIV.

De vitiis Membrorum generationis.

IN his quoque partibus vitia quædam ac morbi abnotantur, quæ Irregularitatem inducunt, aut ſaltem dubium in ea re excitare poſſunt; ſunt autem præci-
1 pui Gonorrhœa vera, vel ſeminis profluvium, Pollutio involuntaria, Pſeudogonorrhœa, vel Gonorrhœa Gallica, Teſtium defectus, Penis privatio; Glans imperforata, Priapiſmus, Satyriaſis, & quædam alia vitia circa ſexum, de quorum nonullis Canoniſtæ ne verbum quidem, cùm tamen ſint multa conſideratione digna.

2 Quoad veram Gonorrhæam, hoc eſt veri ſeminis effluvium, certum eſt in Lege veteri ipſam repuliſſe ab adminiſtratione in templo homines, ut habetur Levit. *c.* 21. *& ſeqq.* nec injuria, cùm paſſio ſit admodum verecunda, & periculo non vacet, ex ea enim homo; ſi diu perſeveret, in Tabem, ſeu Maraſmum incidit. Et autem hæc paſſio involuntarium veri ſeminis profluvium abſque Penis erectione, & abſque prævia venerearum rerum ulla imaginatione; videtur igitur, quòd licet turpitudo ab ea emanans non ſit patens, ſed facilè celari poſſit, indecentia tamen ab ea proveniens ſufficiens eſſe debeat ad inducendam irregularitatem, cùm reſpiciat ſacramentorum irreverentiam, non obſtante, quod ſemen involuntariè effluat, & abſque ulla delectatione, Nota autem quod, ut diximus, duplex eſt Gonorrhæa, vera ſcilicet, de qua locuti ſumus, & falſa, Pſeudogonorrhæa vocata, nempe Gonorrhæa Gallica, de qua inferiùs, majoremque turpitudinem eſſe ex parte prioris, & majorem etiam irreverentiam importare illam, quàm poſteriorem, non obſtante, quòd hæc poſterior ex Gallici morbis ſeminiis ut plurimum proveniat; & ratio eſt, quia in vera Gonorrhæa ipſiſſimum ſemen genitale effluit, & licet utplurimum abſque delectatione effluat, quandoque etiam non omni ſenſu delectationis privatur, quod quidem turpiſſimum eſt, & omni indecentia concomitatum. At in falſa Gonorrhæa non verum ſemen, ſed materia quædam ſeroſa, aut alterius conditionis interdum genitali ſemini non abſimilis expurgatur, ſed ſemper abſque ulla venerea delectatione.

Sed Adhuc majus multò dedecus iuducitur ex involuntaria pollutione: nam quidam minima ex cauſa & dormientes, & vigilantes, ut ex ſolo aſpectu pulchræ mulieris, vel laſcivientis hominis, vel Bruti polluuntur; quæ paſſio in hoc à vera Gonorrhæa differt, quod in Gonorrhæa vera nullus eſt, aut ſaltem modicus, neque perpetuus delectationis ſenſus, neque penis erectio; at in pollutione involuntaria ſemen ejicitur, cum conſueta voluptate, & Pene erecto, non aliàs quàm cum data opera in celebranda venere emittitur. Jamque nonnullos huic paſſioni obnoxios & ego ipſe non ſemel vidi, & indies ab aliis Medicis alii obſervantur, de iiſque aliàs *lib. 2. de morb. Hypochondr. c.* 12. mentionem habui, ubi loci aliquos me vidiſſe memoravi, qui ſimplici laſcivæ mulieris aſpectu, aut ſermonis laſcivi auditu, vel ex inſpectione brutorum inter ſe coeuntium, quinimo interdum ex ſuppoſitorii, vel clyſteris receptione pollutionem patiebantur, hæc ex ſeminis acutie, aut partium debilitatarum ſecùndum retentricem, vel ex utraque cauſa juncta, tamen valida imaginatione proveniunt: hac de his quidem, quod nec promoveri debeant, nec promoti miniſtrare, dubio non eſſe locum exiſtimo.

Pſeudogonorrhæa eſt, ut dixi, profluvium cujuſdam 4
materiæ ſeminali interdum ſimilis, facta à prava qualitate per contagium introducta in ipſis vaſis ſeminariis, & quia de ea verba facienda iterum ſunt, cum de morbo Gallico diſſerendum erit, pro nunc nihil addam, ſed illud tantum repetam, differre hanc à vera Gonorrhæa per ea, quæ jam de utraque ſupra dixi.

Teſtium defectus continet Caſtratorum, Eunuchorum, & ſimilium ſpecies omnes, de quibus ſermonem inſtituere paro. Ad hunc igitur effectum Caſtratos, & Eunuchos eos omnes vocandos cenſeo, qui naturali uſu Teſtium privantur, hoc eſt virtute generativa, & virilitate, ſive id per caſtrationem, ſive per attritionem, ſive per contabefactionem eorum fiat, atque id ipſum ſive à Natura, ſive ab Arte, ſive ex accidenti contingat: & ulterius ſive omninò deficiant, ſive tam exigui ſint, ut nulli uſui eſſe poſſint, ſive etiam ſitum ſuum non ſervant. Hi ergo omnes eodem Irregularitatis vinculo obſtringuntur. Majol. *lib.* 1. *c.* 15. *n* 1. atque id duplici ex cauſa. Primo ob defectum membrorum, ſecundò quod evirati ſint, & naturam induant muliebrem, ut aliàs diximus, & ab hoc argumentum repetit Majol. ubi mox, *n.* 2.

Notandum autem, quod hæc naturæ mutatio in 6
muliebrem magis prædominatur in his, qui ante pubertatem eunuchantur, quàm in illis, qui eunuchantur poſt pubertatem, jam enim tranſacta pubertate calor partibus communicatus eſt, qui ad virilitatem hominem diſponit, quod non potuit ſuccedere ante pubertatem. Quinimo qui tales naſcuntur, multo magis muliebri naturæ accedunt, quam qui caſtrantur; & tales quidem omninò mulieribus compararem, nec magis habiles ad ſacra miniſtranda judicarem, quàm ipſe ſint mulieres, niſi fortè Teſtibus non omnino priventur; ſed reconditos eos in inguinibus habeant, ut nonnullis evenire quotidiana docet dxperientia.

Notandum præterea, quod ea, quæ de inhabilita- 7
te, & de naturæ mutatione in muliebrem dicuntur, locum non habent in iis, qui uno tantum teſte dotantur, dummodo, ſi hoc à natura fit, ſervet debitam magnitudinem & ſitum; nam experientia conſtat, viros nonnullos virtute, & rerum gerendarum ſolertia, & ſanctitate conſpicuos cum uno teſte natos, ut de Cotta, & Sylla, *ex l. Qui cum uno Teſticulo, ff. de re militari*, dixi aliàs *lib. 2. harum Quæſt. tit.* 9 *quæſt.* 6. *num.* 4. & Eminentiſſimum Principem, ac Dominum meum ſingulari prudentia, ac morum ſuavitate, omnique virtute conſpicuum, cum uno Teſte natum tractavi; ex quibus clarè patet, unius teſticuli privationem nec naturam in muliebrem immutare, nec mores deteriores efficere, nec quicquam de

virilitate

virilitate demere; id enim ſibi voluit *cit. l. Qui cum uno Teſticulo*, dum natos uno teſticulo, vel etiam uno exciſo non prohibet militare. Si ergo ullo modo Irregularitas habebit locum in iis; qui uno teſticulo dotantur, certè ea ob membri tantum privationem habebit locum, & erit omni facilitate diſpenſabilis, forte etiam diſpenſatione non egere Canoniſtæ commemoratis cauſis judicabunt, quibus ea res releganda. Certum autem eſt, talem membri privationem nullum corporis uſum impedire; nec turpitudinem aliquam inferre, aut ſi quam infert, facillimè occultari, neque naturam in muliebrem immutare.

8 Quoniam verò virilitas non ſolum ex privatione Teſtium adimitur, ſed etiam medicaminibus, dubitari contingit, an hi quoque, ut alii caſtrati, irregulares ſint: nam de Origene narrant, & refertur ab eodem Majol. *ibid. n. eod.* quod adhibita teſtibus neſcio qua herba, virilitate privaverit; & Medici ipſi nonnulla medicamina ad id proponunt, quibus teſtes contabeſcant. Sed avertendum, quod hujusmodi remedia, ſi ante pubertatem admoveantur, poſſunt ſuum effectum utcunque ſortiri, ſed ſi poſt pubertatem, & maximè poſt provectam ætatem, ſuo effectu omninò fruſtrantur; idcircò quid de Origene dicendum ſit, hinc patere poteſt, nimirum ipſum potiùs ferro; quàm aliquo medicamine ſe virilitate privaſſe. Ad dubium videtur dicendum, quod ubi virilitate etiam per medicamina quis privetur, & vigorem naturalem amittat, & in muliebrem naturam abeat, videtur eandem irregularitatem habere, quam alii.

9 Verum quia in Oſcheo, ſeu Scroto, & Teſtium receptaculo fiunt herniæ, de his quoque aliquid dicendum, eæ quidem plurium ſpecierum ſunt, atque interdum ad eam magnitudinem deveniunt, ut homines cogantur ſubligaculis tumens ſcrotum ſuſtentare; ſed inteſtinalis Hernia majorem multo in modum, quam aliæ, plerumque excreſcit, omnia enim inteſtina in ſcrotum decidunt, ex quo non modo inſignis turpitudo; ſed maximum incommodum in libero corporis uſu emanat. Quin etiam hujuſmodi herniosi obnoxii ſunt ex improviſo interdum doloribus colicis, & iliacis, ſeu volvulo; quamobrem determinandum erit, an irregulares ſint, & an aliqua diſpenſatione, vel nulla digni.

10 Quid ſentiendum ſit de eo, cui Veretrum, ſeu Penis abſciſſus eſt, videbatur determinatum per Legem veterem Deuteronom. *c.* 13. *verſ.* 1. ubi hominem Veretro abſciſſo non alias, quam Eunuchos ab Eccleſiæ ingreſſu Deus prohibuit, cum tamen multa, quæ in lege veteri circa id determinantur, in nova non habeant locum, videndum an & hoc ex iis ſit; nam ſi quidem non alia ex cauſa tales à promotione, & adminiſtratione ſacrorum debeant eliminari, niſi quia membro privantur, hoc benè procederet, cum tamen hoc neque ullum corporis uſum impediat, & ſi quam turpitudinem habeat, facilè contegi poſſit; quoad reliqua autem non videntur ii, quibus abſciſſus Penis eſt, debere pari paſſu cum Eunuchis ambulare; nam Eunuchi mutant naturam virilem in muliebrem, & mores acquirunt deteriores, non ſic autem evenit de iis, quibus Veretrum abſciſſum eſt, nam & retinent virilem vigorem, & priſtinos mores in nihilo deteriorem conditionem ſortitos. Sed quomodocunque ſit, certum eſt ob talem membri privationem non eſſe omnino ab irregularitate hujuſmodi homines immunes, ſed

11 facile diſpenſari poſſe, & ſi quid mihi pronunciare circa hoc liceret, libentius, & minori multo cum difficultate diſpenſarem cum hoc, quam cum cujuſcunque generis Eunuchus.

Sed præter hoc vitium, ſive naturale ſit, ſive accidentale, aliud in ipſo veretro adnotatur, cujus aliqua conſideratio habenda eſt, illud autem eſt Glans imperforata; ſiquidem nonulli naſcuntur cum penè nullo foramine pervio; hi, ſi quam aliam viam natura ſibi non comparent, ad urinam expellendam in

12 ipſo vitæ primordio pereunt; ſed in aliquibus natura aliam ſibi viam parat, aperiendo orificium aliquod, vel in ipſo medio, vel ad veretri radices, vel ſub teſtibus in Perinæò, vel in inguinibus, vel alibi; & quia apparet, id non evenire abſque multa turpitudine, dubium inſurgere poteſt, an tales irregulares ſint, & diſpenſatione indigeant, necne; illud controverti non poteſt, neque uſum coporis fieri deteriorem, neque difficulter hujuſmodi turpitudinem tegi poſſe, niſi urina abſque ſenſu redderetur, & cogerentur hujuſmodi homines ſeipſos urina conſpurcare, etiam nolentes, tunc enim major inſurgeret turpitudo, & non modica indecentia inter celebrandum, ſi fortè fortuna tunc temporis, ut facilè fieri poteſt, ſeipſos commingerent.

Denique turpiſſimos quidam affectus aliquando ſolet nonnullos moleſtare, qui duplex eſt, unus, qui Priapiſmus vocari ſolet, alter qui ſatyriaſis. In Priapiſmo Penis ſemper erectus manet, nulla interim venereorum appetentia ſeſe prodente: ita ut dicatur Penis erectio iuvoluntaria, hoc eſt abſque proclivitate in venerem. In ſatyriaſi Penis erectio indefinens, & indefinens etiam, & inexplebilis venereorum appetentia; in quibus affectibus cum concurrat maxima turpitudo, ac ſumma indecentia, non dubium eſt, quod iis detenti, neque promovendi ſint, neque adminiſtrare permittendi; cum tamen ſatyriaſis ſit multò magis turpis affectio, & reverentia, quæ ſacris debetur, tantoperè in hac læditur, non dubium eſt, quin multo minùs diſpenſabili Irregularitati hominem ſubjiciat, quam Priapiſmus; licèt facilè mihi perſuadeam, durante affectu nullum diſpenſationem fortè in his habere locum, quod in cætera ad hoc negotium pertinentia Canoniſtæ determinare poterunt. 13 14

Circa ſexum etiam nonnulla adnimadvertenda, cumque vitia hujuſmodi conſtituant omnes ſpecies Hermaphroditorum, de his ſpecialiter agendum; de quibus tamen ſingulis copioſius egi *lib. 7. præcedenti bar. quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 8. *per totam*; ſed hic ea, quæ mihi longioribus recenſui, brevioribus tranſigam, ea tantum attingens, quæ ad hoc Irregularitatis argumentum pertinere cognoſcam. Dixi autem, Hermaphroditorum plures dari ſpecies; nam quoſdam Hermaphroditos verè naſci conſtat, hoſque vel utrumque ſexum, vel neutrum habere conſpicimus, ita ut cujus ſexus ſint, non facilè cognoſci poſſit. Sed Priorum tamen aliquos in alterutro valere conſtat, quoſdam in utroque quoſdam in neutro. Verùm aliqui non apparent naſci Hermaphroditi, & Hermaphroditi certè non ſunt, ſed cum mares ſint, ob latentia virilia intra pubem pro fœminis judicantur, ſed pubertate inſtante virilia extra pubem exerunt, & ex fœminis in mares evadere dicuntur. 15 16

Contrà alii verè fœminei ſexus ſunt, ſed pubertatem egreſſi, & maximè ſi veneris ſtimulis agitentur, membrum Peni ſimillimum exerunt, quod niſi incaleſcant in actu venereo, occultatur; incaleſcentibus autem illis in coitu, erigitur, & in aliquibus duritie & magnitudine Penem æmulans membrum emittunt, quo eorum nonnulli alias fœminas calcare valent: Talem ego Hermaproditum hiſce diebus curioſius obſervavi una cum D. Nicolao Larchè Chirurgo urbis primario, ac doctiſſimo, quem ad hunc effectum convocavi. Scortum erat, cui nomen Eliſabetha, non liberali forma, ætatis quadraginta circiter annorum, habitu carnoſo, ac ſucci pleno, craſſiuſcula voce, geſtuſque & animi virilis, ac in maſculos propenſa. Uterum, ejuſque partes optimè conformatas habebat, ejuſque labris diductis nihil omninò in conſpectum ſe dabat, niſi naturalis partium conſtitutio, prout fœminas decet. Sed cum in venerem proritabatur, in ima parte vulvæ propæ perineum, veluti tuberculus eminebat, qui incaleſcente jam magis muliere in membrum excreſcebat quatuor transverſorum digitorum longum, pollicaris craſſitudinis, glandem habens molliuſculam, ſed præputio detectam & imperforatam, ejus tamen duritiei membrum erat, ut nullum virile membrum tam durum fieri poſſe credam; & in cujus radice duo glandoſa corpora prædictus D. Nicolaus obſervavit; 17

teſtes imitantia, magnitudineque Gallorum teſtes æquantia. Scimus autem certo certius eandem meretricem juvenculas ſolitam eſſe conſtuprare, quas, non aliàs, quam vir aliquis admabat: erat autem patria Urbinas. Sed hic Hermaphroditus erat perfectus; aliæ fœminæ non tam frequenter conſpiciuntur tam benè conſtitutæ in maſculino ſexu, ſed aliquando habent quandam excreſcentem carnem intra uteri labra, Penem imitantem quidem, ſed neque ea duritie, neque ea magnitudine, neque ullis teſtibus dotatam; licèt, ut aliàs ex Avicenna, ſive, neſcio quo alio Arabe dixi, per eam ſpermatizent, quod difficulter admittendum.

18 De omnibus autem his differenter Canoniſtæ pronuntiarunt, quod ſint Irregulares, Silv. n. *Corpore vitiatus*, *n.* 5. & dixi ex Majolo ibi, & ex Hor. Fernan. *in exam. Theol. Moral. p.* 2. *c.* 10. §. 71. *interrogat.*

19 5. Sed dubium movebam de eo Hermaphrodito, qui in virili ſexu incaleſcit, & fœmineum inutilem, & nullius uſus ſortitur, an, ut alii, irregularis ſit exiſtimandus: nam, ut addebam, deformitas in hoc vel nulla, vel modica, nec major, quàm ſi leviter in alia parte corporis eſſet læſus, imò minor, ac facilè occultabilis; adde quod ſi quæ Irregularitas ex ſcandalo & indecentia inde incurri deberet, ea quidem omnino ceſſare videtur ex fruſtrato ſexus fœminei qualicumque uſu; nam ubi tantiſper per illum incaleſceret, non eſſet dubio locus, Navar. *ubi ſuprà c.* 27. *n.* 203. *v.* 15. *dico.* Niſi ergo illud ſit, quod mox ſubjungam, non tam gratis hi videntur irregulares pronuntiandi, qui nullo modo in ſexu fœmineo incaleſcunt, aut ſaltem

20 facillimè diſpenſandi. Verumenimvero illud obeſſe poteſt, quod etiam hi ipſi Hermaphroditi, licet minus quam alii, ut cæteri omnes videntur à virilitate deficere, & naturæ muliebri accedere; quin & moribus non alio viro dignis dotantur, ut in quibuſdam adnotavimus, qui vel ipſa facie, ac voce muliebrem naturam præſeferunt, animoque demiſſo, ac fœmineo exiſtunt.

SUMMARIUM.

1 *Defluvium Capillorum duplex, & quodnam faciat hominem Irregularem.*
2 *Lepra, & Alopecia ſunt ſuperficialis carnis corruptio.*
3 *Scrophulæ quid ſint, & an faciant hominem Irregularem.*
4 *Gulæ tumor duplex, & quandonam inducere debeat Irregularitatem.*
5 *Gibboſi non prohibentur promoveri, niſi magnam habeant deformitatem, aut debilitatem.*
6 *Gibboſitatis ſpecies tres.*
7 *In quanam Gibboſitate major inſit, aut minor deformitas, & in quanam majus, aut minus ſit, ſanitatis detrimentum, & in qua facilius, aut difficilius ſit diſpenſandum.*
8 *Gibbi primæ ſpeciei, nempe ii, in quibus Tumor in dorſo apparet, videntur habere formam contra naturam, cum proni in terram ſint, contra formam hominis, quæ erecta eſt.*

QUÆSTIO XV.

De externarum partium vitiis, & primò de vitiis Capillorum, cutis, capitis, Colli, ſpondilium, & vertebrarum.

Abſoluto de internis partibus diſcurſu, ad externas me confero, licet de internis tractantes coacti fuerimus de nonnullis externis loqui atque a capite incipientes, primò ſeſe offerunt capilli, qui patiuntur defluvium, non ſine hominis dedecore, ſi aliàs ex culpa alicujus majoris morbi id eveniat; nam ſi ex naturali intemperie calida, & ſicca, vel etiam aliquo morbo, qui ſecum turpitudinem non habeat, neque ſcandalum excitet, fiat, & calvities inducatur, nihil habet conſideratione dignum, quod ad Irregularitatem pertineat. Verumenimverò ex duplici morbo, & utroque quidem turpi aliquando capilli omnino defluunt, nempè ex Alopecia, quæ 1
vulgò Tinea dicitur, & ex Lue venerea. Differt autem calvitium ab hoc defluvio capillorum, quia Calvitium occupat tantùm Bregma, vel Sinciput, verticem, at hoc defluvium omnes partes capillis denudat, ſed in defluvio ex morbo Gallico; non ſolùm capitis Pili defluunt; ſed & cilia, & ſupercilia, & quicumque Pili in quavis corporis parte emergunt: in defluvio ex Alopecia univerſim tantùm capitis capilli decidunt. Conſequens ergo eſt, quod defluvium capillorum ex alterutrius morbi prædicti culpa faciat irregularem, item ob ſcandalum minus fortè diſpenſabile ſit defluvium ex morbo Gallico, quam ex Alopecia. Alopecia autem, cujus ſpecies Ophaſis eſt, turpis quidem eſt morbus, & hominem maximè dehoneſtat, inſuperque habet ſecum conjunctum contagium, eſt enim ex genere lepræ, ut elicitur ex Levitico *c.* 19. *verſ.* 42. & eſt quædam particularis capitis Lepra, utraque enim eſt ſuperficialis corruptio 2
carnis Ariſt. Probl. 20. *p.* 10. ex Juriſconſultis *Gloſſ. in cap. voluiſſent, de Pœnitent.* faciet ergo Alopecia hominem non minùs quàm Lepra, irregularem; quemadmodum & alii nonnulli morbi formam faciei deturpantes, vel ſolam, vel cum aliis membris, ut omnes hi ſunt, quorum nomina tantùm percurrant nempè Impetigo, Myrmecia, Leucæ Morphea, Albaras, Lichen, Papulæ, Volatica, Mentagra, Vitiligo & id genus alii; quia id commune habent, quod ad rem noſtram apprimè facit, quod deturpant caput, & faciem, abſque eo, quod turpitudo occultari poſſit, quod contagioſi ſint, & quòd ſint Lepræ affines morbi, & in Lepram utplurimum degenerent.

Scrophulæ, quæ & ſtrumæ, contagioſus morbus 3
& ipſæ ſunt, & collum maximoperè (licet & alias interdum partes) deturpant, Tumores ſunt in collo ut dixi, ſub axillis, in inguinibus, alibique pullulantes, ſed ad rem noſtram tantùm in conſiderationem veniunt, qui in collo apparent, curatu ſummoperè difficiles, & veſtigium ſemper quandocunque curentur, turpe relinquentes, ex cicatricibus in illis curatis cauſticis (quæ maximè expetunt) relictis. Modò ſi morbus, qui & deformitatem inſignem affert, & contagioſus eſt, facit hominem Irregularem Majol. *lib.* 2. *cap.* 19. *ſub n.* 2. certum eſt ſcrophulas facilè Irregularitatem inducere. Quibus tamen non obſtantibus videretur dicendum, ſcrophulas, ubi ſanatæ ſint, neque tam promptè contagio communicari, ut utraque, vel alterutra cauſa ſufficiens videatur ad Irregularitatem inducendam; certè quoad deformitatem nunquam tam patens eſt, quin contegi aliquo modo poſſit, & quoad contagium certum eſt, eas non eſſe communicabiles à quibusvis, in quaſvis perſonas, ſed à provectioribus ad minùs provectas, & hoc etiam admodum de raro; ſaltem promptiſſimè, ſi quæ Irregularitas ex iis emergat, diſpenſari cum hujuſmodi perſonis poterit.

In gula porrò tumor interdum excitatur magnitudine inſignis ex frigida materia eo loco decurrente, 4
vel ex gibboſitate, & vitio vertebrarum ipſius colli quod non ſine notabili deformitate fit, quæ videretur ſufficiens ad Irregularitatem inducendam. Vocatur autem Tumor ille Græco nomine Bronchocæle, à Latinis Hydrops Gutturis, à Barbaris Bocium Gulæ; & differt quidem maximoperè ab eo tumore, quem ex vitio vertebrarum fieri dixi, quamobrem hic eo nomine non inſignitur, certè in illo minus multo incommodum eſt, in hoc multò majus, ſed deformitas & incommodum ab illo emanans (niſi monſtroſæ magnitudinis eſſet) non tanti facienda, ut non facilè poſſit cum iis ab Epiſcopo diſpenſari. Hujuſmodi tumoribus (ut hoc obiter dicam) Allobroges, & in Alpibus degentes, & quidam Hiſpani, aliique nonnulli populi ex affluxu humorum craſſorum, crudorum, ac frigidiſſimorum, ob potum aquarum crudarum, & frigidiſſimarum infeſtari ſolent, unde illud Juvenalis ſat. aliàs a me adductum.

Qui tumidum guttur miratur in Alpibus?

Contra autem evenit in iis, qui tumorem in collo patiuntur ex ſubluxatione, & vitio vertebrarum, nam & de-

& deformitas major, ut dixi, & majus ſanitatis incommodum, de his Hipp. *in lib. de Artic.* hi enim majorem cauſam Irregularitatis habere videntur, & minùs facilè idcircò videntur diſpenſandi, quia gibbi ſemper permanent, ex quo deformitas eugetur.

5 De Gibboſis autem nonnulla peculiariter dicenda, licet enim Canoniſtæ abſolutè dicant, Gibboſus à promotione ad ſacra, & ab eorum adminiſtratione non repelli, niſi ſit nimia deformitas, vel debilitas, Silveſt. *in verbo corpor. vitiat. num.* 5. ad majorem tamen cautelam ſciendum ex Medicis eſt, Gibboſitatis plures eſſe differentias, de quibus inter modernos Daniel Sennertus *lib.* 2. *pract. part.* 2. *cap.* 21.

6 Tres præcipuæ tamen recenſentur. Prima, cum vertebræ luxantur ad exteriora, ex quarum luxatione tumor in dorſo apparet, & hæc proprio nomine dicitur Gibboſitas, & eam patientes, Gibbi; Græcè Cyrtorſis dicitur, cyboſis, & yboſis. Secunda fit, cum vertebræ luxantur versùs anteriora, & in dorſo cavitas apparet, tumor autem ſeſe prodit in pectore circa ſternum; hæc gibboſitas dicitur, Repanditas, Recurvitas, & Gibboſitas ad anteriora, Græcè Lordoſis appellatur, Ægri verò Repandi, & Recurvi. Tertia eſt, cum in alterutrum latus Vertebræ luxantur, diciturque Græcè ſcholioſis, Lati-

7 nè obliquatio, & Tortuoſitas, Ægri verò obliqui, & Tortuoſi. In ſingulis ſua ineſt deformitas, major tamen, aut minor reſpectu magnitudinis tumoris, & reſpectu loci, nam minor eſt in tertia ſpecie, major in prima, maxima in ſecunda: itaque ſi cum aliquo diſpenſari debeat; reſpectu deformitatis, facilius fiet in Gibboſis tertiæ ſpeciei, difficiliùs in prima, difficilimè in ſecunda. Quinimmo etiam reſpectu incommodi ſanitatis, & impedimenti liberi uſus corporis, & debilitatis facilius dipenſari poteſt in tertia ſpecie, quàm in prima, facilius in prima, quàm in ſecunda; non obſtante eo, quod dicit

8 Majol. *lib.* 1. *cap.* 19. circa deformitatem, quæ major ex ipſo eſt in prima ſpecie, ob id, quod ſit contra hominis figuram, quia ex hac gibboſitate pronus in terram ſtare cogitur, cùm homo erectus à Deo creatus ſit, certum tamen eſt, multo majus ſanitatis incommodum ſieri in ſecunda, & hujuſmodi gibboſos magis debiles eſſe, & brevioris vitæ, ob id, quod internæ partes ſpirituales mirum in modum à luxatione ad interna vexantur, & quoad deformitatem magis proculdubio conſpicua eſt in ſecunda ſpecie, quàm in prima.

SUMMARIUM.

1 *Cicatrices faciei, & Maculæ quando faciant Hominem irregularem.*

2 *In cicatricibus quænam ſint conſideranda ad effectum, ut Irregularitatem cauſent.*

3 *Cicatricum magnitudo conſideranda ſecundum omnes dimenſiones.*

4 *Cicatricum inæqualitas reſpectu quarum rerum conſideranda ad hunc effectum.*

5 *Cicatricum Color quomodo eas faciat magis deformes.*

6 *Quænam partium Cicatrices ſint magis deformes & num. ſeq.*

8 *Maculæ quid ſint, & quando præbeant cauſam Irregularitati.*

9 *Maculæ contractæ à nativitate ſunt incurabiles, & quando faciant hominem irregularem.*

QUÆSTIO XVI.

De faciei, & conſpicuarum partium Cicatricibus, Maculis, & defœdationibus.

1 Cicatrices, Maculæ, Stigmata, & id genus aliæ defœdationes ad pulchritudinem pertinentes, cum faciem deturpant, non levem Irregularitati, cauſam præbent, & licet fortè in ea re decidenda, nempè utrum quis ex aliqua ejuſmodi cauſa Irregularis cenſendus ſit, necne, intret utplurimum Eccleſiaſtici judicis arbitrum, non deſiſtam tamen de iis nonnulla addere, ſecundùm quæ judicis arbitrium regulari debeat. Itaque de Cicatricibus primò dico, quod tametſi quæcunque cicatrix in facie, dummodò alicujus conſiderationis ſit, faciat hominem irregularem, ob turpitudinem, quam inducit, ex qua ſcandalum etiam emergit, tamen cum una majorem turpitudinem, & conſequenter majus ſcandalum inducere poſſit, majorem cauſam, & minus diſpenſabilem Irregularitati præbebit, quàm alia.

Itaque in Cicatribus nonnulla conſideranda, quæ ipſa magis, aut minùs deformes faciunt, nempè magnitudo, inæqualitas, color, & pars cicatrizata, vel cicatrice affecta. Quoad magnitudinem igitur dubio nequaquam locus eſt, quod quantò major Cicatrix eſt, ſed majorem cauſam Irregularitati præbet, conſiderata magnitudine ſecundùm omnes dimenſiones, hoc eſt ſecundùm longitudinem, latitudinem, & profunditatem, quo enim magis longæ, magis latæ, aut magis profundæ, vel elevatæ, eo magis turpes cæteris paribus judicandæ, ſed etiam, reſpectu prædictarum dimenſionum, una eſt magis turpis, quàm alia, unde magis vituperanda in cicatrice profunditas, quàm latitudo, aut longitudo, & magis latitudo, quam longitudo, comparatis tamen inter ſe harum dimenſionum exceſſibus. 2 3

Eadem ratio inæqualitas habenda, nam quo magis inæqualis cicatrix eſt, eò magis turpis judicanda & ſic homo majorem cauſam Irregularitatis incurrit, ſed & ipſa inæqualitas reſpectu plurium rerum conſideranda, ut dixi alias *lib.* 5. *tit.* 2. *q.* 5. *n.* 23. *& ſeq.* nam magis tortuoſæ reſpectu profunditatis & eminentiæ non aliqualiter profundæ, aut eminentes, anguloſæ, aut in ſerræ modum obductæ, callum inæqualiorem habentes, magis omnino deformes ſunt, quàm rectæ, æqualiter profundæ, & æqualiter eminentes, obtuſæ, & contrarias qualitates habentes, & idcircò magis diſpenſabiles ſunt hiscicatricibus affecti, quàm ſuperioribus. 4

Color quoque in Cicatricibus conſideratur, quantò magis enim cicatrix à naturali colore recedit, magis deformis judicanda, quia cæteris partibus magis pulchritudini officit, & ſic luteæ, lividæ, nigræ, & id genus aliæ magis fœdæ, & magis hominem deformant. 5

Quoad partes autem non omni difficultate caret, cujus nam faciei partis cicatrix magis deformis ſit cenſenda, ſed ante monendum, non eſſe aliquod dubium, quod magis deformis cenſenda ſit Cicatrix, quæ non ſimplicem unam partem occupat, quàm quæ duplicem, aut triplicem, cæteris paribus; unde magis deformis cenſenda Cicatrix, quæ Naſum ſimul & genas defœdat, quàm quæ Naſum ſolùm, & ſic de cæteris. Fortun. Fidel. *lib.* 2. *Relat. Medici cap.* 1. Cicatricum deformitates ſic deſcripſit, voluit enim deformiſſimam Cicatricem eſſe in Naſo, ſecundo loco in Malis, tertiò in buccis, niſi contegi pilis Myſtacium poſſit, quartò in labiis, quintò in oculis, ſexto in fronte, ultimo in auribus; addamus nos eam, quæ in mento appareat; inſuperque eam, quæ in gula, & collo, ſi celari non poſſit, & inſignis ſit, aut aliàs conſpicua, ut cicatrices ſunt, quæ Scrophulæ exciſæ, aut inuſtæ relinquere conſueverunt. 6

Sed non facilè in his communi calculo conſentientes Doctores habebit Fortunatus: nam ſicuti facilè illi concedi poteſt omnium deformiſſimam eſſe cicatricem in Naſo, ſic non facilè concedet aliquis fœdiorem eſſe cicatricem in Malis, quàm in oculis: nam quæ in oculis eſt, ultrà cicatricis deformitatem, neceſſe eſt etiam ut viſionem lædat, unde deformitas augetur; imò neque magis conſpicuam putabit, quiſquis ſit cicatricem in malis, quàm in oculis, cum Oculi illico ſuo ſplendore ſeſe intuentibus prodant; unde & illico, ſi quod habent vinum, aut deformitatem, facilè, ac promptiſſimè eam manifeſtant, & facilius multo, ac promptius, quam Malæ faciant, quæ tanto magis locum habebunt, reſpectu cicatricum buccarum & labiorum, quas etiam ille cicatricibus occulorum magis deformes facit; niſi fortè dicamus, Fortunatum non de Cicatrice 7

Cicatrice totius oculi intellexiſſe, ſed de Palpebris ſuperioribus, aut inferioribus.

8 Verumenimverò cicatrices non ſolùm cæteris paribus ſunt magis deformes in una parte, quam in alia, ſed etiam cæteris non paribus; exempli gratia majorem deformitatem ſecum habebit cicatrix parva in Naſo, etiamſi nullo alio nomine turpis ſit, quam cicatrix magna in Auribus, aut in mento, etiamſi aliis nominibus turpis eſſet, & ſic de cæteris: itaque & in oculis parva cicatrix (parva inquàm, ſed conſideratione digna) majorem deformitatem habebit, etiamſi minor ſit, quam cicatrix Malorum, aut Buccarum, aut Menti, ob commemoratas cauſas.

9 Maculæ ſunt cutis vitia ipſius naturalem colorem defœdantia, quæ pulchritudini faciei maximè obſunt; ſi inſignes ſint, & notabilis magnitudinis, coloremque habeant non laudabilem, ut ex rubro nigricantem, aut omnino nigrum, aut lividum, aut id genus alium, & ipſæ quoque pro parte, quam occupant magis, aut minus deformes ſunt, eaque ex cauſa majorem, aut minorem cauſam Irregularitatis habent; tanto autem magis turpes, quanto magis à Natura alienum colorem ſortiuntur. Fiunt hujuſmodi maculæ aliquando ex ſuperabundantia humorum melancholicorum: & ex aduſtis etiam humoribus, ſed rarius; ut plurimum à nativitate pullulant, quas plerique Philoſophi, & vulgus hominum ad extranearum rerum appetitum Gravidarum refert, unde vocantur Maculæ hujuſmodi *le voglie*, nam ſi gravida Mulier (ita ratiocinantur) appetitu alicujus rei impulſa, cujus deſiderium explere non poſſit, manum ad aliquam partem admoverit, ex vi & vehementia imaginationis ſignatur, inquiunt, fœtus in ea parte, quæ correſpondet parti à gravida parente contracta. Quomodocunque ſit, ejuſmodi maculæ incurabiles omnino ſunt, contra verò, quæ ex humorum vitio fiunt, curabiles exiſtunt, nam & aliquando ex ſe evaneſcunt. In his omnibus diſpenſantis intrat proculdubio arbitrium, quod regulari debet, pro majori deformitate, quam ſimiles maculæ afferre ſolent; quæ deformitas major, aut minor cenſenda ex partis, quam occupant, ſitu, ex ipſarum magnitudine, & ex majori, aut minori coloris fœditate.

SUMMARIUM.

1 *Brachia curta, ac inſigniter brevia an ſint ſufficiens cauſa Irregularitatis.*
2 *Brachia attracta, & contorta quandonam faciant locum Irregularitati.*
3 *Manum, & digitorum vitia, qualia, & quando Irregularitati cauſam præbeant.*
4 *Pedum, eorumque digitorum vitia, qualia, & quando ſenſeantur præbere cauſam Irregularitati.*

QUÆSTIO XVII.

De vitiis Brachiorum, Pedum, & Manuum, ac Digitorum.

Brachia aliquitam brevia, & curta à Natura ſortiti ſunt, ut inſignem ex hoc deformitatem præſeferant, licet aliàs nulli impedimento ſit eorum brevitas nulli actioni naturali per ipſa faciendæ, & cùm totum brachium pars ſit adeò ad actiones neceſſaria, & maximè conſpicua, non carebit omni dubio, utrum habentes brachia inſigniter curta, ac ita brevia, ut non omnes actiones liberè exercere poſſint, promoveri debeant, necne; quod dubium tanto magis urgebit, cùm ſimul cum brevitate jungitur eorum tortuoſitas, ut plerumque fit, ac videretur dicendum, quod quandoque ſola brevitas brachiorum impedimento non eſt ulli actioni, nec tortuoſitati eſt adjuncta, non videri ſufficientem cauſam Irregularitati præbere poſſe, aut ſaltem, ſi qua cauſa eſt, diſpenſari facilè poſſe. Contra verò ſi non liberè actiones ſuas quis ob brevitatem exercere poſſit, aut ſi tortuoſitas abſit notabilis, tunc alterutram ex his cauſis, & multo magis utramque ſimul majorem cauſam irregularitati præbere.

Retracta, ſeu attracta, vel contracta brachia qui habet, ad liberum uſum impedita ea ſortitur, unde patens inde emergit Irregularitatis cauſa, atque ejus gravitatis, ut nullam diſpenſationem admittat, quod non minus habere locum credendum in eo; qui eadem brachia tremula habet, & paralytica, unde rectè à Canoniſtis determinatum eſt, hos & à promotione, & ab adminiſtratione repelli Majol. *lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 9. 2

Manus proinde ſi deficiant ambæ, vel alteruta, ſi obtortæ ſint, ad actiones quoquomodo impeditæ, ſi tremulæ, ita ut non tuto miniſtrare poſſint Irregularitatem inducunt indiſpenſabilem, ſed quia, manuum uſus potiſſimum in digitis eſt, ut patet; & firmat Gal. *lib.* 1. *de uſu Part. cap.* 10. de dignis peculiarius agendum, Eorum certè non æqualis eſt utilitas, ut longioribus demonſtravi *lib.* 5. *harum quæſt. tit.* 3. *q.* 6. nam omnium ſumma utilitas in apprehenſione, & retentione, ſed in quibuſvis actionibus major utilitas Pollicis, & Indicis, unde in celebrando etiam tanta neceſſitas utriuſque eſt, ut eorum carentia Irregularitatem inducat apud Canoniſtas irremediabilem, cœterorum nequaquam, Majol. *lib.* 1. *cap.* 14. *n.* 12. Barboſ. *in collect. DD. lib.* 1. *tit.* 20. *cap.* 6. *n.* 3. tametſi non eſſet extra Irregularitatem is, qui pollicem, & indicem haberet, cæteris autem tribus digitis careret, cum maxima, & conſpicua neque occultabilis inde turpitudo emanaret; ſiniſtræ etiam & dextræ manus impar utilitas eſt, ut omnes norunt; major enim ex parte dextræ, quam ſiniſtræ & eadem imparitas obſervatur in digitis, quia major neceſſitas digitorum dextræ, quàm ſiniſtræ; unde ſi ulla difficultas intervenire debeat in promovendo, certè major erit in eo, qui manu dextra ejuſque digitis, quam in eo, qui ſiniſtra ejuſve digitis ſit læſus. Majol. *ibid. num.* 11. 3

Pedes contorti, qui ad intra, vel ad extra notabiliter reſpiciunt, notabilem deformitatem ſecum habent, & in libero inceſſu impedimentum, quod tamen majus eſt, ſi ad intra, quàm ſi ad extra contorqueantur, unde videndum, an ſufficientem cauſam Irregularitatis habeant. Pedum autem digitis, licet aliquam apprehenſionem habeant ad ſimilitudinem digitorum manuum, tamen non ad hoc ſunt principaliter à natura fabricati, ſed tantùm corporis ſtantis ſtabilimentum, ut faciliùs homo erectus ſtare poſſet; quamobrem in eorum deperditione totali circumſcripta aliquali depravatione motus progreſſivi, ſola deformitas emergit, quæ tamen aptis calceamentis occultari poteſt, unde ea de re non præbet eorum privatio ſufficientem Irregularitatis cauſam Navar. *lib.* 5. *Conſ.* 67. *per totum.* 4

SUMMARIUM.

1 *Crura quæ partes ſint, & quænam vitia eorum faciant hominem irregularem.*
2 *Claudicationis multæ ſpecies, & quænam majorem aut minorem turpitudinem, & majus, aut minus, incommodum afferat.*
3 *Vari, Valgi, ſeu Varii, Blæſi, & Rhæbi qui, & quinam eorum ſint irregulares.*
4 *Claudi, qui non indigent baculo ad ambulandum, non ſunt irregulares.*

QUÆSTIO XVIII.

De Crurum, & Ambulationis vitiis.

Crura non ſecus ac brachia morbis quibuſdam tentantur, quorum culpa à naturali actione impediuntur, & naturalem formoſitatem admittunt; ſi attracta ſint, ſi obtorta, ſi tumentia, ſi paralytica; ſi ſenſum amiſerint, ſi contabeſcant, motum corporis vel debilitant, vel depravant, vel auferunt: dicuntur autem Crura partes à coxa infra, Tibiamque continet, & pedem Gal. *lib. de Inæq. Intemp.* factaque à Natura ſunt, ut totum corpus, ſtantibus aut ambulantibus nobis, ſuſtineant, idem Gal. *lib.* 2. *de mor. Muſcul. c.* 7. 1

Huc

Huc pertinent claudicationis ſpecies pene omnes, ſed antequam ulterius progrediamur, admonendum pro Medicis eſt, claudicationis vocem apud Hippocratem accipi pro ſimplici debilitate, ac depravatione motus cujuſcunque partis, ita ut ex aliquorum nervorum, tendinum, aut capitum muſculorum abſciſſione quis eo modo claudum fieri dicatur; etiamſi non claudicet, ſed hæc per tranſennam dicta ſunt.

2 Species autem claudicandi evariant pro ipſorum crurum, aut partium ea componentium depravatione: diſtorquentur enim interdum vel ad intra, vel ad extra, vel ad anteriora, vel ad poſteriora, licet hoc rarius eveniat. Contrahuntur etiam, & relaxantur ex convulſione, aut paralyſi & ex abſciſſione nervorum, tendinum, & capitum maſculorum, & ex horum uniuſcujuſque vitio, vel immobilia redduntur, vel depravantur, vel debilitantur, reſpectu motus, & aliquando etiam reſpectu motus, & ſenſus ſimul. Quin & ex contabeſcentia interdum eorum claudicatio contingit, ita enim teſtatur Hippocrat. *lib. 6. Aphoriſ.* 50. licet addat, claudicare ægros, ex eo, quod coxa excidat, unde crus contabeſcit. Fit etiam claudicatio ex luxatione quorundam oſſium, præcipuè verò ea luxatione ad Malleolum contingente, quomodocunque fiat, nempe vel in exteriorem, vel in interiorem partem, unde ſpecies claudicationis multiplicantur; neque dubium eſt, omnem claudicationem habere ſecum inſignem deformitatem, & impedimentum, quoad uſum membrorum, ſed tam deformitatem, quàm impedimentum non eſſe in ſingulis ejuſdem gravitatis; unde patere debet, quod Irregularitatis cauſa major, ubi major deformitas, & majus impedimentum. Utriuſque certè cruris, aut utriuſque pedis claudicatio majorem abſque dubio deformitatem, & majus habet impedimentum. Item major deformitas, majus impedimentum, ſi claudicatio totius cruris vitio fiat, quam ſi vitio partis, & major etiam deformitas, & majus impedimentum, ſi fiat vitio partis utilioris, quam ſibi vitio minus utilis. Qui fulcris graſſus ſuſtentare cogitur, turpis claudicat, quam qui iis non eget; & qui crurum tantummodo virtute qualitercunque ambulare poteſt, minus turpiter claudicat, quàm qui inter ambulandum ſuperiorum etiam partium auxilium requirit; & qui corpus ambulans diſtorquet, aut prope terram illud inclinare cogitur, magis indecenter

3 claudicat, quàm qui nihil eorum facit, & ſic de reliquis. Sed inter Claudos connumerantur maximè Vari, & Valgi, ſeu Vatii, ac Rhæbi, & Blæſi de quorum nominum acceptione vix conſtare inter auctores jam, admonui *lib. 2. tit. 3. q. 12.* ubi de hac materia prolixius egi. Illud certum eſt. Vari nomen pro qualibet depravatione accipi, ut inibi probavi, hoc eſt quomodocunque Crus ad aliquam partem inclinet, unde idem importare Varum, ac obtortum. Idem etiam de Valgo, & Vatio uſuvenit, ſed apud Hippocratem, & Galenum eo loci adductos Vari ſunt ii, quibus intro; ac Thæbos Galenus eos vocavit, qui à natura curvis ſunt cruribus, Blæſos eos, qui eorundem imbecillitate laborant; ita ut ſtare, aut firmiter ambulare non poſſint. Sed omiſſo jam de iis, quæ aliàs loco citato recenſui, ſermonem habere, ad Irregularitatem redeo, ac dico, quod ſi Blæſos excipiamus, (in quibus certè minor reperitur deformitas, licet par aut majus eſſe poſſit ambulationis incommodum) reliquos neque tantum deformitatem præ ſe ferre; neque tale incommodum ambulationis perpeti, ut ex alterutrius, vel utriuſque culpa homines Irregularitate obſtringi debeant; unde rectè, ut credo, ſaltem ſecundùm plurimum, à Navarra *in Manual. ſac. cap.* 27. *num.* 199. & à Sylveſt. *in ſumm.* 11.

4 Corpore vitiatus, *n.* 5. determinatum eſt, Claudos, qui non indigent baculo ad ambulandum, non eſſe irregulares; licet hoc veritatem habeat, ſi ad ipſam tantùm ambulationem reſpiciamus, nam aliàs poteſt tanta eſſe crurum turpitudo, ut ex hac ſola cauſa quis irregularis ſit judicandus.

In reliquis porrò Claudorum ſpeciebus inſigniorem deformitatem, ac magis notabile incommodum in uſu membrorum reperiri, & utramque cauſam ejus ponderis eſſe dixerim; ut non abſque omni dubio tales ab irregularitate eſſe immunes ſit pronunciandum, licet univerſaliter cum talibus facilè diſpenſari Cannoniſtæ aſſerant. Illud certum eſt tantopere differre Varos, cæteroſque ſuprà nominatos à cæteris claudis, ut nonniſi injuria fiat, eos pari paſſu cum verè claudis quoad Irregularitatem incedere, nam hos quoque, ut Majol. tradit. *ib.* 1 *c.* 18. *ſub num.* 3. non niſi diſpenſatos promoveri volunt Canoniſtæ, cùm tamen, ut dixi, minori deformitati, & minori multò, immò nullo interdum incommodo ambulandi teneantur, qaum verè Claudi. Excipio tamen ab hoc cenſu eos, qui pedes obtortos ad intra habeant, & multò magis quàm eos, qui eoſdem habent obtortos ad extrà, nam & majorem deformitatem præ ſe ferunt, & majori incommodo inter ambulandum detinentur, itaque hi, ſi qui alii ex iis, qui turpiter claudicant, irregulares fortè judicandi à Canoniſtis, non ſecus ac ii, quibus omnes Pedum digiti deficerent.

SUMMARIUM.

1 *Membra principalia ſuperfluentia habent ſecum maximam deformitatem, & monſtruoſitatem.*

2 *Quædam ſuperflua, ac monſtruoſa, ſi celari poſſint, an faciant Irregularem.*

3 *Inſignis monſtruoſitas corporis, etiam non apparens, Animi monſtruoſitatem denotat.*

4 *Sedigiti quando videantur Irregulares.*

QUÆSTIO XIX.

De Membris ſuperfluentibus.

GEneralis regula tradi poteſt in primis, membra principalia ſuperfluentia habere ſecum maximam turpitudinem, immò monſtruoſitatem, ac talem, ut homines nequaquam diſpenſari ab irregularitate poſſint, etiamſi talis monſtruoſitas nullum illis impedimentum afferret: nam ipſa per ſe monſtruoſitas ſufficientiſſima cauſa Irregularitatis eſt Abb. *in. c. 2. de Cler. Ægrot.* ex quo Majol. *lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 1. 1

Dubitari tantummodo poterat de quibuſdam in corpore ſuperfluentibus, & maximò de iis, quæ contegi veſtimentis poſſunt: naſcuntur enim homines quidam, qui excreſcentias, exempli gratia, carneas inſignes habent, ut quidam, cui ab humeris caro quædam verſus Lumbos, & Renes propendebat, in modum Capucii quorundam Religioſorum, quæ tamen illi nullo erat impedimento; jam & alios veluti tertium brachium habuiſſe conſtat humeris adnatum, quod licet nulli uſui eſſet, nullum tamen impedimentum afferebat, & veſtimentis celari facilè poterat, ita ut nullam monſtruoſitatem, ac ne deformitatem quidem per ſe ferret. 2

Relinquo alios (nam non ſolùm monſtra ſunt, ſed monſtra inſignia, & horribilia) quibus vel aliud caput in medio ventre adnatum erat, vel quibus a ventre aliud corpus exibat, veluti ſi caput intra illius integri hominis ventrem occultaſſet, de his enim nullum intervenire poteſt dubium, ſed de ſuperioribus, & de aliis quibuſdam non omne dubium dilutum eſt: nam in aliquibus cernuntur à Natura notabiles, ac magnæ excreſcentiæ ab una, aut alia parte propendentes, (quæ etiam interdum à morbo fieri poſſint) ut ea, de qua ſuperiùs, quæ ſi oculis aſpicientium paterent, monſtruoſa certè non tantùm deformia judicarentur. Jam puerum vidit amicus Medicus, cui vulva in coxa erat enata pilis obſita, & labellis conformata, ſed quibus deductis nil aliud quàm ſubjecta caro appareret. Gemino Pene aliquando viſum hominem dotatum teſtantur auctores, ac teſtes ex propria inſpectione. Sed alias inſuper additiones, & excreſcentias monſtruoſas adnotare interdum licebit, quæ, quia oculi aſpicientium non patent, & veſtibus conteguntur, dubium faciunt, an hominem Irregularitati ſubjiciant, necne. Omittendæ autem videntur quædam aliæ mon-

monſtruoſitates, quæ in infectione quidem carnis & cutis conſiſtunt, ſed inſignes ſunt, licet veſtibus occultari poſſint: nam ego hominem curavi, qui thoracem univerſum cum brachiis uſque ad Metacarpum ſquamis nigricantibus, ac duris inſtar, piſcium coopertum habeat; alios alii viderunt, qui in diverſis corporis partibus quaſdam eminentias obtinebant pilis duriuſculis obſitas, quæ porcinam cutem imitabantur. Leporina pelle quidam contectus ſecundùm ſpatulas videbatur. Aliqui aliter totam pellem commaculatam, ac colore alieno dotatam habuerunt, non ſine inſigni, ac maxima deformitate, quæ quidem omnia monſtroſitatem ſapiunt, & conſideratione digna apprimè ſunt, non tam ex turpitudinis reſpectu, quam quia plerumque animum non benè diſpoſitum oſtendunt, homines enim malorum, morum, & animi inhumani portendunt, cùm raro obſervetur inſignis monſtruoſitas in corpore, etiamſi occultari poſſit, absque concomitantia monſtroſitatis Animi.

3 In his tamen omnibus videtur Epiſcopi arbitrium deſiderari; mihi ſatis ſit de iis aliquam feciſſe mentionem, ne defeciſſe in ea re alicui viderer.

4 Sedigiti, licet inter monſtra connumerandi non ſint, non modicam tamen deformitatem præ ſe ferunt, licet non omnes eandem: nam ubi ſuperfluus digitus locum ſervet nempè ordinem aliorum digitorum, deformitas minor videtur, ubi verò unus digitus videatur in duos bipartitus, major deformitas eſt, ſed multò major, ubi ſextus digitus ordinem non ſervet, ſed extra ordinem promineat, immò præter maiorem deformitatem poteſt etiam aliquod incommodum afferre in libero manus uſu. Vnde non tam univerſaliter fortè pronunciandum, ut Majolus facit loco nuper adducto, ſedigitos non habere ullam Irregularitatis cauſam, quia aliquando & deformitatem ſufficientem, & ſufficiens incommudum habere poſſunt ad Irregularitatem inducendam.

SUMMARIUM.

1 *Arthritis nomen generale eſt, comprehendens omnem articulorum dolorem.*

2 *Dolores omnes, articulorum maximè moleſti ſunt, licet unus ſit acutior, moleſtior altero.*

3 *Podagra, & Chiragra faciunt hominem Irregularem. ſic fortè & alii dolores articulares.*

4 *Dolores articulorum, qui primò pedes invadunt, de facili revertuntur, qui verò primo impetu plures corporis partes moleſtant, non tam de facili reverſionem faciunt.*

QUÆSTIO XX.

De Podragra, & Arthritide.

1 PEculiarem conſiderationem habuerunt Canoniſtæ de Podagra, ſua quo tamen nomine etiam Chiragram, omnemque articularis doloris ſpeciem comprendi volunt: verè tamen apud Medicos Arthritis generale nomen eſt, comprehendens ſub ſe quemcunque Articulorum dolorem; nam & ipſa Podagra, & Chiragra, & Sciatica, & dolor coxendicus, & cæteri omnes dolores, qui Articulos infeſtant, Arthritici nominantur, ſeu articulares; ſed quandocunque plures articuli uno eodemque tempore dolent, vel omnes ſimul, tunc hujuſmodi affectionem Arthritim vocamus, cæterarum verò partium dolores alio ac proprio nomine inſignimus ex parte ipſa dolente detracto. Sic ergo ubi pedum articuli dolent, Podagram nominamus, ſi articuli Manus, Chiragram ſi os, Sciæ, Iſchiadem, ac Sciaticum dolorem, ſi Genu gonagram, ſic & in quocunque alio articulo dolor ſeſe prodat, nomen ab ipſa parte deſumit, vel deſumere poteſt, & ſic in Maxillæ articulis, in articulis cervicis, dorſi, cubiti, humeri dolentibus ſuum nomen licet formare, nam aliàs apud veteres hujuſmodi nomina non reperiuntur. Tenontagram dixit Cel. Aurel. *lib.* 5. *Tard. paſſ. c.* 2. vocari, ſi dolor majores tenuerit nervos. Sed nominum curioſitate relicta, ad id, quod magis ad rem noſtram facit, accedamus.

Dolores omnes articulorum notabili anguſtia 2
ægrotantes premunt, non quòd in uno homine mitiores non ſint, quam in alio, ſed quantumcunque mites ſint moleſtiſſimi ſunt, certum tamen eſt ſecundùm aliquos dolorem coxendicum acutionem, ac moleſtiorem eſſe, ſecundùm alios verò Podagricum. Indifferenter tamen omnis dolor articularis tam acerbus eſt, ut non abſque ratione dixerit Aretæus *lib.* 2. *Diuturn. Morb. cap.* 12. *Ac iſtorum* (de oſſibus loquitur) *magnum eſt miraculum, non dolent quidem vel minimum, etiam ſi quis ſecet, aut collidat; ac ſi quis ab ipſis doleat, nihil aliud eſt eis ad dolorem citandum potentius: non ferramenta adſtringentia, non vincula, non vulnerans gladius, non exurens ignis.*

Hæc igitur cùm ita ſe habeat, & Canoniſtæ ex 3
Podagræ culpa dicant hominem fieri Irregularem. Majol. *lib.* 2. *cap.* 21. *n.* 1. quia impedit munera corporalia. Rota *in Bononien. pecuniaria.* 1650. *coram. Otbobono, num.* 18. videtur dicendum, idem habere locum in quocunque alio alticulari dolore, dummodo ad eam acerbitatem deveniat, de qua dictum, in omnibus enim concurrunt multæ conditiones, quarum cauſa Irregularitas inducitur, nam & turpitudo intervenit ob tumores, ac diſtorſiones membrorum, ac impedimentum in libero corporis uſu, & curationis difficultas, ne dicam impoſſibilitas, ut proſequitur Majol. *ubi ſup.* adde quòd ut plurimum parit ſcandalum hujuſmodi morbus, quia hominem denotat maximè intemperantem, & licet verum ſit illud, quod Majolus notat, nempè quòd hoc non ſemper ſit verum, quia hic morbus eſt hæreditarius, tamen hoc non tollit, quin univerſalis hominum conceptus hoc ſibi perſuadeat, unde non ob hoc quòd ſit morbus hæreditarius, ceſſat idcircò ſcandalum,

Verumenimverò illud ſigillatim adnotare non de- 4
ſiſtam, cùm aliquid momenti habere videantur, nimirum quòd peculiares dolores articulorum, & præcipuè Podagricus, ſi ſoli ſint, vel meliùs, ſi hujuſmodi dolores incipiant infeſtare unum tantummodò articulum, ac præcipuè Pedum, tunc facillimè revertuntur, ac temporis ſucceſſu communicantur cæteris quibuscunque articulis, & ſic facilè podagra evadit in Arthritim; quòd ſi à principio, nempè in primo inſultu morbi, plures articuli doleant, tunc dolores difficulter reverſionem faciunt, nec de facili recurrunt. Arthritis igitur, niſi alii dolores articulares illam præceſſerint, hominem liberum relinquit, contra verò Podagra, Chiragra, Sciatica, & id genus alii facillimè recurrunt, & in Arthritim eandem degenerant; unde videtur dicendum, quod magis Irregularitati obnoxii ſint, qui Podagram, Chiragram, Sciaticam, aut coxendicum dolorem, vel alium quemcunque articularem patiuntur, quàm qui à Principio Arthritici ſunt, absque eo, quod aliquem ex illis prænominatis paſſi fuerint, ſed optabit fortè Lector ſcire, qua ex cauſa Arthritis non facilè revertatur, contrà verò alii dolores articulares tam promptè revertantur: ac breviter dico Arthritidem fieri absque multa imbecillitate articulorum, & à multa copia humorum, alios dolores contra fieri ex multà articulorum imbecellitate, & pauca materia humorali, quod ſatis oſtendit, quod, ut notavit Lud. Mercat. *lib.* 4. *de interr. morbor. curat. c.* 18. Arthritis incipiat cum tumore, & deſinat in dolorem, in cæteris articularibus effectionibus partes primò dolere incipiunt, poſtmodum intumeſcunt. Quemadmodum ergo hi dolores ob articulorum vel naturalem, vel accidentalem imbecillitatem, tam promptè revertuntur, ſic ob contrariam cauſam Arthritici dolores non tam promptè recurrunt. Adde quòd faciliùs poſſunt plures articuli evincere, & diſcutere materiam undecunque illis tranſmiſſam, quàm poſſit unicus articulus, ſtante maximè ejus multa imbecillitate, quæ quidem plerumque eſt inſeparabilis, quia à natura eſt, cùm contra in Arthritide articulorum imbecillitas accidentalis ſit, & idcircò ſuperabilis. De ea autem Arthritide hæc omnino pronuntianda, quæ non ſubſequitur ad aliquos particulares dolores articulares, ut jam dixi.

SUM-

SUMMARIUM.

1 *Cutaneæ infectiones plerumque ſecum habent conjunctam fœditatem, ac ſunt contagioſæ.*
2 *Leproſus repellitur à promotione, & ab adminiſtratione in ſacris.*
3 *Lepram nunquam tam levis eſſe poteſt, quin hominem Irregularem non faciat.*
4 *Triplex infectionis lepræ diſtinctio.*
5 *Veræ lepræ duæ ſpecies.*
6 *Scabiei triplex diviſio, & quænam Irregularem hominem faciat.*
7 *Non eſt poſſibile aliquem eſſe perfecte leproſum, niſi facies defœdetur.*
8 *Lepræ veræ ſigna.*
9 *Experientia ad dignoſcendam lepram curabilem, vel incurabilem eſſe.*
10 *Ad inducendam Irregularitatem ſatis eſt ſcabies ferina, quæ præcedit lepram.*

QUÆSTIO XXI.

De Scabie, & Lepra, cæteriſque cutis infectionibus.

1 CUtaneæ infectiones habent interdum ſecum conjunctam tantam fœditatem, præterquam quod plerumque contagioſæ ſunt, ut promptiſſimam cauſam præbeant Irregularitati; unde antiquitus etiam a Lege veteri homines ob hæc vitia repellebantur a miniſtratione in templo, immo & a templi ingreſſu, ut habetur Levit. *cap.* 11. *& ſeqq.* Tria vero potiſſimum vitia in ſacra pagina reperiuntur commemorata ex his nempe, impetigo, ſcabies, & lepra ibi, *ſi jugem ſcabiem, vel impetiginem habens, ſi lepro-*
2 *ſus fuerit.* In nova autem lege leproſus non admittitur ad ſacros Ordines, D. Thom. 1. 3. *q.* 82. *art.* 12. Navarr. *cap.* 27. *n.* 202. *verſ.* 13. *dico*, Sylveſtr. *verb. Corpore vitiatus, num.* 5. Majol. *lib.* 2. *cap.* 18. *n.* 1. Et quia ſcabies, & aliæ quædam cutaneæ infectiones quæ proxime accedunt ad Lepræ naturam, etiam de ſcabie, & ſimilibus infectionibus, dubitare contingit, an Irregularitatem inducant, necne: Non eſt autem dubium has omnes infectiones habere ſecum inſignem turpitudinem, quæ per ſe ſufficiens cauſa videtur Irregularitatis: idcircò Hipp. *lib. de affect. ſect.* 2. *num.* 35. eas magis turpitudines corporis dicebat eſſe, quam morbos, ex eo, quia cutem defœdant, ſed ab internis morbis hominem liberant; cui ſententiæ adhærebat D. Auguſtinus, ex quo Amat. Luſitan. ſed Canoniſtæ non ſolum conſiderarunt in his infectionibus turpitudinem ſed contagium, & morbum uſum liberum corporis impedientem, cum palam ſit eas, ubi notabiles fuerint, non tantum externas partes contaminatas oſtendere, ſed etiam internas ob infectionem inſignem totius maſſæ ſanguinis. Verum quia harum infectionum plures ſunt ſpecies, quæ gravitate, fœditate, contagio, & impedimento liberi uſus corporis inter ſe differunt, certe opere pretium eſt eas diſtinguere, ut ſciamus quænam ejus gravitatis ſint, ut Irregularitati locum faciant, quæ vero non.
3 De Lepra igitur primo dicam, quod etiamſi non unius ſpeciei ſit, tamen nunquam tam levis morbus eſt, quin & turpitudine, & contagio, & incurabilitate, & incommodo ſanitatis non ſit adeo inſignis, ut ea infectus ab Irregularitate dici poſſit immunis, ſed diſtinguendum inter lepram, & quandam ſcabiei ſpeciem, quæ viſu ipſo, & paribus ſignis ad Lepram accedit; ſigna ergo veræ lepræ neceſſario tradenda videntur, dicendumque ſigna adducta in ſacris incipientis lepræ convenire maxime veræ lepræ, ex cujus cauſa homines arcebantur ab ingreſſu templi & a convictu cum cæteris in civitate, non convenire autem falſis quibuſdam lepris, aliiſque ſimilibus infectionibus, quas tamen abuſive lepras vocamus, & quas ſacra ſcriptura forte lepras mundiſſimas appellat.

Quoad ſigna igitur veræ lepræ, & præcipue ejus, quæ confirmata dicitur, ſciendum, quædam præcedere ipſam lepram, quædam verò ipſam jam confirmatam concomitari, de quibus omnibus diligentiſſimè egit Valleſ. *de ſacr. Phil. cap.* 14. percurrens prædictum *cap.* 13. *Levitici*, ubi etiam exquiſitam, & exactam tradidit nominum declarationem, licet nonnihil differat ab iis, quæ Authores alii tradidere; nec mirum, cùm omnes inter ſe multum diſcrepent, in tradenda prædicta vera nominum ſignificatione. Nos, ut breviter, & ad Canoniſtarum 4
negotium tantùm facientia afferamus, dicimus, has cutis infectiones triplici gradu diſtingui, nempè ſimplici cutis defœdatione, exaſperatione, & ulceratione. Simplex defœdatio Cutis Macula dicetur, Græcis Leuce, & Alphi latinis Morphea, & Vitiligio, eſtque in duplici differentia, alba nempe, & nigra. Exaſperatio altius autem penetrat, & quandam in ea aſperitatem cauſat, & dicitur Græcis Pſora, Latinis Scabies, quæ ſimiliter duplex eſt, alba, & nigra, præterquam quod differt etiam ſecundum majorem, & minorem magnitudinem ſquammarum; nam cum majores ſquammas producit, Græcis dicitur Lepra, ſiquidem nigra ſit, ſi vero ſit alba, dicitur Lichen, ſeu impetigo, & lepra volatilis. Ulcerationes, ſi jam cutem penetraverint, & carnem ſimul & venas, veram lepram generant, quæ Elephas Græcis dicitur, nam alia lepra Græcorum Pſora dicta eſt ipſa ſcabies. Amat. Luſit. *Cur. Medic. ſent.* 2. *Cur.* 32. *in ſchol.* qui tamen veram lepram ab Arabibus deſcriptam, & de qua in lege veteri tot præcepta emanarunt, elephantiaſin Græcorum eſſe voluit, quod & aliis quibuſdam Medicis probatur. Plures tamen lepræ nomine ſimpliciter prolato multo majorem morbum ſignificari volunt quam ſcabies ſit. Quod & apud omnes communiter ſine difficultate tranſit. Immò neque ipſam ſcabiem malignam, & ferinæ nomine inſignitam lepræ nomine inſigniendam eſſe volunt; ſed veræ lepræ duas conſtituunt ſpecies, unam quæ nudo lepræ nomine appellatur, alteram quæ & Leonina dicitur, & elephantiaſin proprié 5
vocant. Ita Gordon. & Valleſ. *ubi infra*, qui tamen hanc differentiam tradunt, quod Leonina eſt illa lepra, quæ fit à Cholera aduſta, & cur ſic dicatur, docet Avic. 3. 3. *tract.* 3. *cap.* 1. Elephantiaſis, quæ fit à Melancholia, & eam, quæ fit à Phlegmate, dicit Gord. vocari lepram, quæ à ſanguine Alopeciam, ſcimus tamen, ex communi Medicorum conſenſu, Alopeciam fieri à quocunque humore, & præcipuè à melancholia, & eſſe peculiarem quandam lepræ ſpeciem Capiti familiarem. Prima autem illa ſpecies ab Arabibus Albaras nigra nominatur, & morbus eſt multò gravior, quam Pſora, & ſcabies, ut ex ſignis ab Avic. *lib.* 4. *f.* 3. *tract.* 3. *c.* 1. aliiſque Arabibus allatis elicere poſſumus, & hanc a Celſo vocari impetiginem dicit Mercur. *lib.* 2. *de morb. cutan. cap.* 5.

Sed quomodocunque ſeſe res habeat, cum Canoniſtæ in lepra plura conſiderent, nempe turpitudinem, incurabilitatem, contagium, & impedimentum liberi uſus corporis, quorum omnium reſpectu leproſos irregulares eſſe volunt, quælibet ſcabies, nec forte quælibet lepra faciet hominem irregularem, cum non indifferenter in quocunque hujuſmodi morbo ſit par turpitudo, neque par incurabilitas, neque æqualis vis contagii, neque item par uſus liberi corporis impedimentum.

In his ergo conſiderari poſſunt plures gradus, pro 6
majori aut minori eorum gravitate, & primo in ſcabie, ſi ſola mutatio coloris cutis fiat cum aliqua rubedine, & pruritu; levis ſcabies, & Prurigo dicitur quæ, quaſi præludium eſt incipiens ſcabiei, licet, antequam ulterius procedat, aptis remediis interdum ſanetur. Jam vero, ſi cutis magis defœdatur, & pruritus creſcat, & cruſtæ, aut puſtulæ appareant, tum ſcabies dicitur. Creſcente vero jam pruritu, ita ut incendium afferat, puſtuliſque aut cruſtis multiplicatis, jam ferina ſcabies eſt, & ad lepræ naturam accedit, immo ipſa lepra Græcorum eſt. Cum igitur in prima ſpecie omnia ſint debilia, nam modica apparet turpitudo, neque magnopere contagium immineat, & facilis ſit curatio, neque ullum adſit corporis impedimentum, non videretur in illa poſſe habere

locum

locum Irregularitas: majus dubjum excitari poſſet in ſecunda ſpecie, in tertia autem res clara eſt. Illud vero adnotandum eas infectiones magis accedere ad lepræ naturam, quæ caput, & faciem, aut per ſe ſolas, aut cum reliquis corporis membris defœdant, majus enim vitium ſubeſse in maſsa ſanguinis ambigitur, ubi elatiores partes inficiant, quam ubi inficiant humiliores, tenuiori enim ſanguine illæ, quam hæ nutriuntur; quamobrem auctores ferè omnes in hoc conveniunt, quod non ſit poſſibile aliquem eſse perfecte leproſum, niſi facies defœdetur, quam quæſtionem proponit & reſolvit
7 Gordonius *in lib. part.* 1. *cap.* 31. *verſ. Iſta materia;* immo poſſibile è contra eſt corpus totum eſſe liberum, & caput & faciem lepra infici, ut in Alopecia videmus. Cæterum quia totus cardo hujus rei vertitur in dignoſcenda vera lepra, cum de hac plura veniant determinanda, quam de cæteris cutaneis infectionibus, jam veræ lepræ ſigna potiora tradenda, & nonnullæ experientiæ ad illam internoſcendam in medium afferendæ ad probandum, an
8 confirmata ſit, necne. Signa ergo veræ lepræ ſunt inprimis Pilorum extenuatio, & minoratio, ſuperciliorum depilatio, eorumque craſſities, oculorum rotunditas, narium ad extra dilatatio, ad intra coarctatio cum ſpirandi difficultate, verborum prolatio per nares, Aures ſubtilitatæ, faciei color lucidus ad fuſcum vergens. Addunt prædictis Avic. 3.4. *tract.* 3. *c.* 2. Valleſ. *lib.* 7. *Philonii cap.* 21. & Gordon. *loc. cit.* muſculorum conſumptionem, ac maxime illius, qui eſt inter pollicem, & indicem, Ægri melancholici fiunt, & moribus fiunt deterioribus, ſomniiſque melancholicis frequenter turbantur. Præter hęc in aliquibus Narium cartilago corroditur, ea nempe, quæ mediat nares, Pedes manuſque ſciſſuris ſcatent, vox rauca evadit, & catulina, & in ſumma inſtat omnium eſt corruptio ipſius formæ, ita ut non humana, ſed ferina appareat, & accedere videatur ad formam Satyri, ut Gal. dicebat, *lib. de cauſ. morb. c.* 7. quam immutationem, & corruptionem formæ hujuſmodi in leproſo tanti facit Gordonius *loco allegato*, ut non credat, lepram dici poſſe confirmatam, niſi ad hunc uſque terminum ſit progreſſa, unde exiſtimat ea de cauſa, non poſſe leproſum ab hominum conſortio ſequeſtrari, niſi in eo forma modo prædicto ſit immutata, quanam autem ratione fiat, ut in leproſis forma ita depravetur, Gal. *loc. proxime allegat.* Sed Baverius de Baveriis *conſ.* 22. & Gulielm. de Placentia, ſignum ponit confirmatæ lepræ, quod pro infallibili habet, & eſt apparitio poſtularum, & ſciſſurarum in radice linguæ diverſorum colorum, nam ſunt albæ, rubræ, & citrinæ. Communiora ſunt, quæ ſequuntur. Ulcerationes altiores carnem erodentes, incendium, & prurigo corpus colliquans, ſudor fœtidus ex corpore emanans, Anhelitus item fœtidus, labia craſſa; & cute ſquammæ emittuntur, ad inſtar ſquammarum piſcium; quin etiam in ipſa cute maculæ apparent albæ ipſa cute humiliores, caro vero ſub cute exiſtens ſuum naturalem colorem amittit, & albidior apparet, quod ſignum eſt lepram occupaſſe etiam ipſas carnes; quod ut magis exploratum habeat Avicen. *loco citato*, jubet acu pungi carnem; ſi enim ſanguis ex punctura exeat, lepra non eſt confirmata eſt, ſed ſi non exeat ſanguis, jam lepra confirmata, & incurabilis. Aliud inſuper ſignum magnæ conſiderationis affertur ex adnaſcentia pilorum, eorumque colore albicante; nam ſi ulcera ab ipſa lepra facta cicatricibus obducantur, ac poſtmodum eo in loco pili albicantes renaſcantur, confirmatæ, ac veriſſimæ Lepræ ſignum eſt, ab ipſa quoque ſacra pagina una cum nonnullis aliis ex ſupradictis allatum. Illud autem notat Valleſ. *de ſacr. Philoſ. loco cit.* quod pili renaſcentes in reliquis partibus lepra occupatis mutantur in albos, in capite vero & barba in flavos & tenues, addo etiam admodum raros eſſe, ut in quibuſdam notavi.

9 Quod ad experientias attinet, jam unam attulimus de punctura carnis cum acu, ex qua ſanguine exeunte Lepra curabilis eſt, exeunte vero lacteo quodam humore pro ſanguine, confirmata eſt, & curationem non admittit, ut docet Paul. *lib.* 4. *ſuæ Med. cap.* 5. ex quo Valleſ. *ubi proxime*. Præterea deſumitur alia experientia ex ſenſus ſtupiditate, hoc modo tenuiſſimam acum in leproſi corpus infigunt, quam puncturam ſi non ſentiat, deplorata res eſt, conſummatiſſima enim, & omnino incurabilis lepra eſt. Ex qualitate etiam ſanguinis deſumitur experientia hoc modo. Sanguis a leproſo extractus orificio latiore in aqua lavatur, ac per pannum tranſcolatur, & ſi in fundo reperiuntur grana, ad modum arenæ, Lepra vera eſt. Ex avulſione pilorum aliam experientiam deſumi volunt Auctores, avulſis enim capitis capillis, ſi cum his etiam aliquod cutis, ſeu carnis fruſtulum avellitur, acta jam res eſt. Aliam ab ipſo ſanguine deſumptam experientiam proponunt nonnulli, hoc modo. Sanguinem leproſi ponunt in aqua clariſſima, & ſi ſupernatet, lepra confirmata eſt.

Denique alia experientia affertur a nonnullis, 10
quam alias attuli *lib.* 3. *har. q. tit.* 3. *quæſt.* 5. ex Levin. Lem. *de occult. nat. mirac.* 51. *in f. quæ eſt hujuſmodi*, urina leproſi in matula colligitur, in eamque uſti Plumbi pulverem conjiciunt, ſi enim ſupernatet, ſignum certum eſt deploratæ, ac incurabilis lepræ. Sed hæc fortè pro Canoniſtis ſuperflua a quoquam judicabuntur, quia ſi ad inducendam Irregularitatem ſufficiens ipſa ſcabies eſt, ubi firma ſit, & longo tempore duraverit, multo magis Irregularitatem inducet quæcunque Lepra, etiam incipiens, & non confirmata. Verumenimvero hæc exacta lepræ confirmatæ dignotio per commemorata ſigna ad alia inſervire poteſt, ut maxime, ubi agatur de ejectione leproſi a cœtu hominum, vel de Thori ſeparatione, & hujuſmodi, in quibus hæc exacta lepræ confirmatæ notitia requiritur.

SUMMARIUM.

1 *Morbus Gallicus ex una tantum cauſa Irregularitatem inducit.*
2 *Morbi Gallici duæ ſpecies ex Majolo.*
3 *Gallici Morbi triplex ſpecies, & in quanam locum habeat Irregularitas.*
4 *Morbus Gallicus, qui nullam exterius de ſe ſignificationem præbet, an Irregularitatem inducat.*
5 *Irregularitas in morbo Gallico inducitur ex iis, quæ exterius apparent, & quanam ea ſint.*
6 *Exterius apparentia in morbo Gallico ex diverſo capite inducere debent Irregularitatem.*
7 *Morbus Gallicus, ſi celari facile poſſit, an inducere debeat Irregularitatem.*
8 *Penis ex morbo Gallico deperditus an Irregularem hominem faciat.*
9 *Raucedo perpetua ex morbo Gallico contracta, an inducat Irregularitatem.*

QUÆSTIO XXII.

De Morbo Gallico.

MOrbus Gallicus utplurimum habet cum ſe non 1
unam, ſed multiplicem cauſam Irregularitatis, nempe quandoque impedimentum liberi uſus corporis, turpitudinem, contagium, & difficultatem curationis, & ſcandalum. Sed quia is morbus habet multos gradus, neque videntur poſſe habere locum in uno, quæ habent locum in alio, idcirco non promiſcue, quæ dicentur, intelligenda de quocumque morbo Gallico, ſed de eo tantum, qui notabilem de ſe ſignificationem præbere poteſt, unde neque ſi quis levi Gonorrhæa laboraverit, aut ulcuſcula, quæ cito curari poſſint, in pudendis paſſus fuerit, aut de præſenti patiatur, aut levi bubone, ac de facili curabili afficiatur, dummodo ſcandalum abſit, illico Irregularitati erit ſubjiciendus.

Majolus, qui profitetur, ſe ante omnes alios de 2
morbo Gallico in ordine ad Irregularitatem pertractaſse, ut dicit *lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 1. duas morbi Gallici ſpecies conſtituit, & utramque quidem graviſſimam; nam unam dicit ex ſententia Medicorum eſſe horribilem valde, propter ulcera per corpus diffuſa,

diffuſa, & propter extrinſecam deformitatem adjectis acerbis doloribus; alteram vero habere majorem cruciatum internum cum articulorum inflatione, membrorum, ac nervorum attractione, decoloratione vultus, & cutis, ſine ullo extrinſeco ulcere, & utramque magnam ſimilitudinem cum Lepra habere aſſeverat. Nos Medici aliter hanc rem enuclearemus, dicendo, Morbum Gallicum duplicis ſpeciei eſſe (ſequendo ejuſdem Majoli diſtinctionem) & unum potius per extrinſeca ſigna, alium per intrinſeca magis innoteſcere. Sed multo magis ad rem noſtram faciet, ſi diſtinctius procedamus, nam ſi morbum Gallicum in ſpecie diſtinguere velimus, prout ad negotium medicum magis pertinere videtur, aliter eſſe diſtinguendum. Sed dicamus nunc,
3 quod reſpectu Irregularitatis inducendæ per morbum Gallicum, tripliciter veniat dividendus, nempe in illum, qui levis, ac mitis eſt, ſolis parvis ulcuſculis circa pudenda, vel brevi Gonorrhæa, aut levi bubone concomitatus, nullis aliis apparentibus ſymptomatibus, niſi forte aliquali capillorum defluvio, & hæc erit prima ſpecies. Secunda ſpecies gravior eſt, quæ contumaci Gonorrhæa, & ulceribus pudendorum malignioribus, & bubonibus inſignioribus, dehinc etiam fœdis maculis, ac puſtulis in toto corporis, & aliquando etiam in capite, & facie eſt inſignis. Tertia denique ſpecies, quæ graviſſima eſt, apoſtematibus, & contumacibus, maligniſque ulceribus, & artuum doloribus, noctu maxime affligentibus, & abſceſſibus, ac carie ipſorum oſſium, & Narium ulceribus cacoethicis, & totali depilatione, etiam ciliorum, & ſuperciliorum eſt notabilis.

Ex hac igitur diviſione patet manifeſte in prima hujus morbi ſpecie minimam militare Irregularitatis cauſam, ſi ſcandalum excipias, majorem in ſecunda: in tertia verò cauſas & numero plures, & efficaciores, & graviores militare, cum in ea concurrant omnia impedimenta, quæ ex morbis Irregularitatem inducentibus provenire poſſunt, nempe morbi difficultatem, contagium, deformitatem, ſanitatis ſummum impedimentum, & ſcandalum, ut dixi.

4 Cæterum, quia aliquando morbus Gallicus nullam de ſe exterius ſignificationem præbet, ſola autem doloris artuum acerbitate, & cruciatus malignitate ſe prodit, videndum à Canoniſtis eſt de hoc peculiariter; ceſſant enim in eo plures ex illis cauſis, quas in cæteris concurrere dicebamus, præcipue vero deformitas, & ſcandalum, cum nullatenus per exteriora ſigna de ſe ſignificationem præbeat, neque celebrationi impedimento ſit, quia plerumque hujuſmodi dolores noctu affligunt, interdiu verò hominem liberum, aut pene liberum relinquunt. Niſi ergo ſola infectio Gallica per ſe ſufficiens ſit ad Irregularitatem inducendam, determinandum à Canoniſtis eſt, utrum tales Irregulares ſint, necne.

5 Quod ſupereſt, certum eſt, Irregularitatem in hoc morbo induci ex iis, quæ oculis ſubjiciuntur, hæc enim ſcandalum patiunt, & deformitatem afferunt, unde videndum, ex quibuſnam ſignis homines morbo Gallico affici cognoſcamus, & quæ maxime apparentia ſint, & ex quibus vel ipſum vulgus facile ſibi perſuadet, morbum Gallicum eſſe præſentem, ſunt quæ ſequuntur. Capillorum defluvium, maxime vero eorum, qui ciliis, ſuperciliis, & barbæ inhærent. Quod ſignum certiſſimum Gallici morbi dicitur ab Amato Luſit. *cent. 4. cur. Medic. n. 4. & 14.* & inter Juriſconſultos à Sperello *ex ipſo Amato dec. for. Eccleſiaſt. par. 2. dec. 14. n. 25. dehinc*, cruſtulæ, puſtulæ & ulcuſcula in cute capitis, in facie, in collo, & in reliquo corpore, ac cum his fœdus faciei color, vel ejus rubor inſignis, oculorum offuſcatio, Palati, Faucium, & Narium exedentia ulcera, raucedo perpetua, oris colluvies, ipſius Capitis & aliorum membrorum gummata, Palpebræ inferiores lividæ, ut in nonnullis fœminis menſtrua patientibus, ſciſſuræ, & rhagades in volis manuum, & pedum plantis, & alia nonnulla his non abſimila. Quibus accedant dolores artuum noctum maxime recurrentes, & moleſtantes, & alia, quæ extra non apparent, de quibus idcirco nihil addo.

Hæc igitur, quæ pro ſignis infallibilibus morbi 6
Gallici attulimus, non uno ex capite omnia Irregularitatem inducere certum eſt, nam aliqua ob deformitatem, alia ob impedimentum liberi uſus corpoporis, & alia aliter faciunt hominem irregularem; nam ſi capillorum defluvium conſideremus, id quidem ex magna deformitate hominem faciet irregularem, & ex magno ſcandalo, cum vulgus graviſſimum, & fœdiſſimum illum morbum illico dijudicet, in quo tale defluvium capillorum apparet, & forma faciei mirum in modum depravetur, maxime ſi cum capillis capitis etiam pili ciliorum, ſuperciliorum, & barbæ decidant, unde tanti facit hanc turpitudinem Majol. *loc. cit. n. 4.* ut tales quaſi publicos, & manifeſtos criminoſos, & infames ab ordinibus ſacris, ut reliquos infames repellat. At vero neque ullum ſanitati hujuſmodi depilatio affert incommodum, nec in veritate magnum morbum indicat, cum inter ſigna, quæ morbum Gallicum leviorem eſſe demonſtrant, ſit defluvium capillorum. Julian. Palmar. *de Lue Vener. c. 4.* & cum eo Sennert. *lib. 6. Pract. part. 4. c. 5.* & alii, contra fiſſuræ, & rhagades in volis manuum, neque ex deformitate, neque ex incommodo ſanitatis Irregularitati debere cauſam dare videntur, ſed tantum, quia cum morbum graviſſimum denotent, ſcandalum afferunt, eſt enim tale ſignum ex potioribus & minus fallibilibus denotantibus gravem morbum Gallicum, ut omnes Doctores firmant.

Quod reliquum eſt, videretur à Canoniſtis id in- 7
dubitanter determinandum, Morbum Gallicum, nempe qui celari poſſit, non inducere Irregularitatem, non obſtante, quod incurabilis ſit, & contagioſus, quia videntur hæ duæ cauſæ inſufficientes ad inducendam Irregularitatem per ſe, nam de Incurabilitate nihil conſideratione dignum occurrit, ubi non aſſocietur aliis cauſis efficacioribus, & de contagio idem dicendum, quando non eſt de facili communicabile, ut in Lepra. Ceſſante ergo in morbo Gallico, qui celari facile poteſt, ſcandalo, & impedimento liberi uſus corporis, videtur, ſalva ſemper Canoniſtarum determinatione, illum non inducere Irregularitatem.

Et in tantum crederem hoc eſſe verum, ut etiam 8
ſi quis ex malignis ulceribus Gallicis, cicatrices inſignes in corpore (quæ tamen occultari veſtimentis facile poſſent) contraxiſſet, aut etiam Penem totum deperdiſſet, vel aliud quodcunque quantumvis patens ac indelebile ſignum in corpore conſervaret, non exiſtimarem ex hoc Irregularem fieri. Sed hoc ad me determinare non pertinet.

Sed inter alia ſigna coſpicua gravis morbi Gallici, 9
repoſui Raucedinem perpetuam, & immedicabilem, quæquidem tanto majorem dubitationem faciet, ſi cum ea conjungantur de præſenti, vel aliàs conjuncta fuerint, Gutturis, faucium, aut Narium, aliarumque partium contiguarum maligna ucuſcula, & exedentia. De hac igitur Raucedine non tam libere forte pronunciandum, quod non ſit ſufficiens cauſa Irregularitatis, cum, ut dixi, morbum Gallicum graviſſimum denotet, & ſignificationem de ſe præbeat maximam, ex quo ſcandalum emergere magnum, non eſt dubium.

SUMMARIUM.

1 *Febriens nec promoveri, nec miniſtrare poteſt.*
2 *Febris intermittentes, quartana ſimplici excepta, etiam in intermiſſione, liberum corporis uſum impediunt, & idcirco ſemper inducere debent Irregularitatem.*
3 *Febres Hecticæ, & ſymptomaticæ ex naturalium viſcerum obſtructione, an irregularitatem inducant.*
4 *Levis febris quæ dicatur ad hunc effectum, ut non faciat irregularem, & n. ſeq.*
6 *Peſtis facit hominem Irregularem.*
7 *Peſtis non ſemper eſt incurabilis.*
8 *Peſtis & Epidemia non ſunt idem.*
9 *Peſte ceſſante ceſſat Irregularitas.*

QUÆSTIO XIII.

De Febre, & Peſte.

CIrca Febrem non aliter differendum erat, reſpectu Irregularitatis, quam de quovis alio morbo, qui liberum corporis uſum impediat; de ea tamen Canoniſtæ peculiarem ſermonem habent, eamque concluſionem firmant, quod quandoque hominem notabiliter vexat, ut libere actiones ſuas exercere
1 non poſſit, inducat Irregularitatem, ita ut febriens nec promoveri, nec miniſtrari poſſit. Excipiunt autem illi febres intermittentes, & maxime intermiſſionis tempore, circa quæ tamen ex Medica officina ſunt quædam non parvi momenti ponderanda.

2 Et primo adnotandum, febres omnes intermittentes, ſi ſimplicem quartanam excipiamus, dummodo non adeo leves ſint, ut nullius conſiderationis ſint exiſtimandæ, etiam in tempore intermiſſionis non permittere hominem, ut libere corporis muniis utatur; quod tanto magis habet locum, quanto majoris vehementiæ febris eſt, quanto majoris durationis, quanto pluribus ſymptomatibus, & majoris momenti aſſociata & quanto minus interpolationis tempus habet, immo in duplici Tertiana, ſeu in triplici Quartana, etiam febre omnino intermiſſionem per notabile ſpatium habente, homo non habet liberum corporis uſum, unde ſemper videtur habere præſentem Irregularitatis cauſam, ſed quid ego in duplici Tertiana, aut triplici Quartana dixi? in ipſiſſima Tertiana ſimplici non pertranſeunte, ſpatium duodecim horarum homo, in die interpolationis, non habet liberum corporis uſum, unde neque ſanus dicitur, neque ſanus eſt, *l. Qui Tertiana, ff. de Ædil. Ed.* quod apud nos probatione non eget, & hoc quidem non abſque ſumma ratione, quia Tertiana laborans, non eſt in ſtatu naturali, eſt ergo in ſtatu præter naturam, & ſic morboſus dici debet, ſed in caſu noſtro multo facilius hoc habet locum, quia non ſolum Tertiana laborans in die interpolationis habet in ſe cauſam morbificam, & diſpoſitionem ad ægrotandum, ſed potius dici debet in actu ægrotare, dum ad opera quædam naturæ eſt adeo ineptus, ut nonniſi cum periculo eas exercere poſſit: nam ſi exempli gratia Tertiana laborantem permittas domo exire, aut quocunque modo ſeſe exercere motu corporis, imo & è lecto tantum ſurgere, illico humor putreſcens excitabitur, & ex ſimplici Tertiana duplicem, aut etiam continuam efficies, quod quidem hoc modo uſuvenit, ob ipſius peccantis humoris naturam, qui vel minima occaſione facile accenditur. Ergo febriens ex febri intermittente, Quartana excepta, erit ſemper impeditus, etiam in die interpolationis, in libero corporis uſu, habebit ergo ſemper ſufficientem cauſam Irregularitatis, & ſic nec promoveri, nec miniſtrare ullo modo poterit, quæ omnia Canoniſtis conſideranda propono.

3 Cæterum quoad febres continuas notandum, ex eis eſſe nonnullas, quæ vel habituatæ ſunt, & fixæ, dicunturque Hecticæ, alias vero eſſe ſymptomaticas, & ex his quiſdam dari leviſſimas quidem ex naturalium viſcerum obſtructione dependentes; tam hæ autem, quam Hecticæ leves dici poſſunt aliquo modo, quia neque ullo dolore, neque ullo inſigni ſymptomate, neque notabili corporis impedimento ſunt moleſtæ. Sed Hecticæ humidum primigenitum ſenſim depaſcentes, hominem extenuant, tandemque ad mortem perducunt, & quia, cum confirmatæ ſunt, curationem non admittunt, neque ſunt à contagio liberæ, videndum, an faciant hominem Irregularem: nam aliæ febres ſymptomaticæ jam commemoratæ neque incurabiles ſunt, neque contagioſæ, cumque non magno impedimento ſint libero corporis uſui, non viderentur facere hominem irregularem.

4 At vero, cum levis febris non dicatur inducere Irregularitatem, videndum, quænam febris ad hunc effectum levis ſit nominanda? & videtur à Canoniſtis deciſum, eam intelligi levem, quæ non impedit liberum corporis uſum: at ſi conſiderabimus ea, quæ mox de Hectica febre retulimus, videbimus, eam non impedire hujuſmodi liberum corporis uſum, quia homo non minus quam ſi ſanus eſſet, liber eſt ad ſua munia exercenda, & nullo corporis dolore afficitur, at vero talis homo dicitur ſanus Gal. *lib. 6. de ſanit. tuend. c. 5.* aut ſaltem etiam, ſi ſanum hunc non vocare debeamus ſecundum Galenum, quia vere non poteſt dici liber ad corporis munia exercenda, cum febricitet, ſanum tamen vocabimus ſecundum Canoniſtas, quia talem liberum uſum corporis habet, qualis ſufficit ad irregularitatem evitandam, non erit ergo verum, quod levis febris non inducat Irregularitatem, cum Hectica, quam vidimus levem febrem eſſe, faciat Irregularem.

Dicendum videtur, levem febrem ad hoc dici, 5
quæ nullo notabili ſymptomate inſignis eſt, quales ſolent eſſe nonnullæ Tertianæ mitiſſimæ, & jam commemoratæ febres ſymptomaticæ, ex naturalium viſcerum obſtructionibus originem habentes, & Quartana jam extenuata & chronicæ quædam febriculæ, quæ ſperni poſſunt. At Hectica febris præter commemorata incommoda, de quibus ſupra, habet ſecum ſummam extenuationem, quia abſumit Carnes, & radicale humidum, & idcirco non ſolum levis nomen meretur, ſed eſt graviſſima, & lethalis, ut notum lippis, & tonſoribus eſt.

Sed jam de Peſte loquamur, quæ dum actu affligit, 6
multo promptius, quam alius quilibet morbus Irregularitatem inducit. Majol. *lib. 2. c. 2. n. 2.* ampliant autem Canoniſtæ, ut hoc non ſolum locum habeat in eo, qui de præſenti peſte detinetur, ſed etiam in eo, qui peſtis ſuſpectus eſt, nempe quem facile peſte prehenſum iri cenſemus, & hoc, ne, ſi infectus forte fortuna ſit, alios inficiat. Duplicem autem cauſam ejus irregularitatis aſſignat Majolus, nempe Contagium & incurabilitatem. Sed adverte, eſſe peſtes etiam aliquas ſine contagio, immo omnes abſque contagio incipere certum eſt, ut probavi aliàs *lib. 3. bar. q. tit. 3. quæſt. 2. à n. 13. ad plures ſeq.* & tunc quidem, ceſſante hac conditione, ceſſabit Irregularitas, quantum eſt ex hoc. Præterea non eſt adeo incurabilis peſtis, 7
ut plures ab ea non evadant, nam graviſſima cenſetur ab omnibus Medicis, in qua tertia pars ægrotantium vix ſuperſtes eſt, qualis ea Peſtis fuit, quæ Anno Domini 1450. vagata eſt, & in ſumma non eſt abſolute verum, eſſe incurabilem, ſi ex tribus partibus peſte affectorum una ſuperſtes eſſe ſoleat; præterquam quod neque Peſtis ipſa contagioſa judicata tam efficax cauſa eſt communicationis morbi de uno ſubjecto in aliud, quantum communiter creditur, cum in vera peſte, quantum ego exiſtimo, minimum operetur contagium, ſed cita communicatio morbi ex aeris corruptione adveniat, cum nulla vera Peſtis ſit, quæ ex aeris corruptione non fiat, & ea, quæ ex ſolo contagio ſit, citiſſime vires amittere neceſſe ſit ob reſiſtentiam & reactionem eorum corporum, in qua communicari debet contagium; amittit enim ſemper de ſuo vigore ſeminium peſtis, communicando ſe de uno individuo in aliud, tandemque evaneſcit; niſi ab aere corrupto, ac peſtilenti adſit proxima diſpoſitio contrahendi hujuſmodi contagium, ut in particularibus Peſtibus uſuvenit, quæ plures quidem homines ejuſdem domus, ac familiæ inficiendo, tandem agendi energia remiſſa, omnino, ac brevi temporis ſpatio ceſſare ſolet, ſed nunc non eſt is locus; cogimur tamen plerumque communi hominum opinioni nos aſportandos committere, ex qua habemus contagium non ſolum inſpiratione & converſatione, & per tactum, & per veſtes, ſed etiam per viſum, ſi Diis placet, communicari, & ex hoc, tam qui actu ægrotant, quam qui diſpoſitionem proximam habere cenſentur ad ægrotandum, & peſtis ſuſpecti ſunt, Irregulares omnino, ob contagii periculum, judicantur.

Illud autem adnotaverim circa Peſtem, quod 8
non idem ſit Peſtis & Epidemia, nam aliqui Juriſconſulti, aliarumque ſcientiarum Profeſſores inter Peſtem & Epidemiam nullam differentiam agnoſcunt, cum tamen cauſa & periculo maxime eas diſtingui oporteat, nam Peſtis cauſam habeat com-

communem, ſed deleteria, ac maligna qualitate inſignem, nempe aerem corruptum, ſeu malignam exhalationem contagio communicatam, Epidemia verò cauſam quidem habet communem, nempe aerem intemperatum, & in primis qualitatibus excedentem, abſque concomitantia ullius parvitatis, ut ex Galeno aliiſque probavi *lib. 3. tit. quæſt. 1. & 2.* differunt etiam periculo, quia in Peſte plures pereunt, quam ſalventur, nam Peſtis eſt morbus exitialis; in Epidemia contra plures ſalvantur, quàm pereant, quia morbus eſt utplurimum ſalutaris.

Atque ex his ſequitur, Epidemiam neque ob contagium, neque ob incurabilitatem facere hominem irregularem, ſed tantummodo ex vexatione corporis, ex qua impeditur ad ſuas naturales actiones libere exercendas, ut quicunque alius morbus, qui liberum corporis uſum impediat.

9 Adnotandum præterea, quod Peſte ceſſante, ceſſat etiam Irregularitas, non obſtante contagio, quia ab eo, qui jam Peſte fuit affectus, & ab ea evaſit, non ampliùs timetur contagium, & idcircò nullam cauſam habet, ob quam repelli debeat, aut à promotione, aut ab adminiſtratione ſacrorum; non enim fit in peſte, quod in aliis quibuſdam contagioſis morbis evenit, nempe ut etiam recedente morbo retineant ægrotantes, ſeu potius convaleſcentes, & jam ſani facti ſeminium contagii, ut exempli gratia ſit in morbo Gallico, ex quo recedentibus etiam cunctis morbi ſymptomatibus, perſeverat tamen contagii ſeminium, ita ut, etiamſi de præſenti homo non appareat infectus, ſoleat tamen alios contagio inficere, ut quotidie experimur; imò & illud experientia compertum eſt, mulierem non infectam morbo Gallico, habere in ſe aliquando ſeminium ejus morbi, & non infecta alios inficere, quod etiam dè viris evenire (licet multò rariùs, & non ad longum tempus) non eſt impoſſibile; in his enim occultatur illud morbi ſeminium in aliqua corporis parte, neque ullam de ſe ſignificationem præbet, quouſque in actum non producatur; idipſum etiam de quibuſdam aliis venenis evenit, quæ latent per aliquod tempus in corpore, imò aliquando per longiſſimum tempus, & dehinc, cùm in actum producuntur, de ſe ſignificationem præbent, excitando ſymptomata eorum malitiæ proportionata, ut de veneno Canis rabidi ſatis conſtat. Itaque quemadmodum in Peſte, ubi ceſſaverit, ceſſat in eo, qui Peſte jam fuit affectus, omnis cauſa Irregularitatis, ita in morbo Gallico hoc non haberet locum, qnandocunque contagium judicetur ſufficiens cauſa Irregularitatis, quia poſſunt etiam, ceſſante morbo, remanere ſeminia ipſius morbi, & deinceps repullulare. At ubi aliquis ſemel Peſte affectus ſit, non amplius ea moleſtatur; non inquam, omni Peſte indifferenter; ſed ea tantum, quæ de præſenti vagatur, non aliàs adventante novo Peſtis genere poteſt de novo infici, ut experientia docet, cum multi bis ac ter in indiverſis temporibus differentibus peſtibus fuerint affecti, at qui eodem tempore eodemque genere Peſtis pluries ſint moleſtati, non facilè reperiuntur.

SUMMARIUM.

1 *Fœmina etiam ſuo modo ſunt irregulares.*
2 *Mulierum irregularitas quando habeat locum.*
3 *Virgo quando verè dicatur corrupta à Canoniſtis.*
4 *Corrupta mulier dupliciter dicitur.*
5 *Corrupta quoad corpus dupliciter dicitur.*
6 *Non corrupta poteſt non eſse Virgo, & corrupta poteſt eſſe Virgo.*
7 *Atreta ſeu Velata dicitur corrupta, ſi viro jungatur, etiamſi loca non violentur.*
8 *Virgo poteſt concipere, abſque violatione locorum, & quomodo.*
9 *V go quando verè conſtuprata dici debeat.*
10 *Pollutio non poteſt contingere ante ſeminis generationem, & utrum Virgo ante dictum tempus poſſit mentalem Virginitatem amittere.*

QUÆSTIO XXIV.

De Irregularitate fœminarum.

FOeminæ etiam ſuo modo Irregulares dicuntur 1
cum inhabiles ex aliqua cauſa fiunt ad quædam
ſacra ſuſcipienda & exercenda, quæ ad ipſas pertinent; nam aliquando impedimento legitimo detinentur, ex quo Moniales fieri non poſſunt, nec velum qualecunque ſuſcipere, nec publica officia, ac præſertim Abbatiſſarum exercere, & ſic de cæteris. Nos pauca quædam de iis impedimentis addere poſſumus, quæ propria ipſarum mulierum ſint, nam aliàs quædam, quæ viros Irregulares efficiunt, faciunt etiam irregulares ipſas mulieres, ut eſt morbus contagioſus, vel qui magnum terrorem ſuis inſultibus aliis incuteret, ut Epilepſia ſæva, vel Lunatica paſſio, furor, & omnis ſpecies dementiæ, quæ in aliarum virginum præjudicium emanere poſſet: in tantum enim
hæc mulierum Irregularitas locum habet, in quan 2
tum earum morbi, ac vitia alias moniales lædere ſint apta, nam quæ proprias perſonas deformant; non impediunt illas in omnibus, ſed tantùm in quibuſdam, cum ſurditas, mutitas, cæcitas, & alia vitia, & deformitates inſignes etiam non impediant virgines conſecrari, ſed maximè impediat eligi in Abbatiſſam, ut exiſtimat Majol. *lib. 1. de irregular. cap. 29. n. 5.* quæ opinio, an undequaque veritati ſit conſona, aliis Canoniſtis ponderandum relinquo. Nobis circa mulieres de corruptela tantum virginitatis aliquid dicendum, & de pollutione: Hæc enim duo videntur peculiari impedire poſſe, an Monialis profeſſionem emittat, aut conſecrari poſſit, aut in Abbatiſſam eligi, de quibus videndus Majol. *ubi ſupra.*

Circa corruptam ergo virginitatem occurrit dubi-
tare, quandonam verè virgo dicatur corrupta, & 3
primo afferamus, quæ docent circa id Canoniſtæ, ac poſtmodum quid ſecundùm Medicos ſentiendum ſit, licet, ut libere meam ſententiam dicam, nihil in hoc Medici determinare poſſint, cum corruptio virginitatis, quæ prædicta affert impedimenta, maxima ex parte mentem reſpiciat, non corpus, Medici autem ad corporis tantum integritatem reſpiciant; non deſiſtam tamen, quin aliquid circa hoc in medium afferam.

Canoniſtæ igitur duplicem corruptelam conſide-
rant, unam ad mentem pertinentem, aliam ad cor- 4
pus: corrupta quoad mentem eſt, quæ ex negligentia & complacentia, & aſſenſu in pollutionibus ſpontaneis, (quæ nempe ex ſe, nulla data opera, vigilantibus aut dormientibus accidunt) contaminatur, amittit enim irreparabiliter virginitatis virtutem, licet corpore ſit integra. Corrupta quoad cor-
pus eſt, quæ clauſtra virginalia violata habet, quod 5
dupliciter evenire poteſt, vel præter intenſionem, vel ex propria voluntate, & data opera. Præter intentionem etiam tripliciter fit: vel caſu, ut ſi Virgo impingat in aliquod obſtaculum, quod clauſtrum virginale perrumpat, vel data opera, ut ſi Obſtetrix, aut Chirurgus ſanitatis cauſa idem virginale clauſtrum violaverit ac devaſtaverit. Ex propria voluntate corrupta dicitur, quæ cum viro commixta, & violata eſt aut quæ propriis manibus, vel inſtrumento aliquo, vel manibus alienis clauſtrum idem
penetravit, aut penetrari permiſit. Ex quibus pa- 6
tet, quod quemadmodum virgo corpore integra poteſt amiſiſſe virginitatem, ita corpore corrupta poteſt eandem virginitatem adhuc conſervare; licet quæ corrupta eſt, quoad mentem, virgo dici poſſit ſecundum ſtatum, non verò ſecundum virtutem, contra quam eveniat de ea, quæ integra eſt quoad mentem, corrupta quoad corpus: nam, ut notiſſimum ex Canoniſtis eſt, virginitas non conſiſtit in integritate corporis, ſed in integritate mentis, atque hinc eſt, quod ea, quæ mulier fieri non poteſt ob pudendi clauſuram, quæ in aliquibus à Natura ac-
cidit (vocantur autem tales Atretæ, Imperforatæ, 7
ſeu Velatæ) ſi cum viro conjungatur, virgo ampliùs dici non poteſt, etiamſi locorum integritatem

ſervet, ex aſſenſu enim tantum illico virginitatem amittit, hoc eſt ipſam virginitatis virtutem, licet integra à viro remaneat.

Cæterum ad ea, quæ magis propria Medicorum ſunt, accedens, de ipſa corporea virginitate differendum eſſet, de qua tamen lectorem, qui plura ſcire deſiderat, remittam ad harum quæſtionum *lib.* 4 *tit.* 2. ubi & quid ſit Virginitas, & de vera, ac naturali conſtitutione partium in Virginibus, & de aliis plu-
8 ribus longioribus tractavi. Quod ac præſens negotium facit, illud eſt, determinare, quandonam vere Virgo dicatur corrupta reſpectu integritatis locorum; quod tamen difficillimum eſt, quia ut *titul. praced. quaſt.* 1. *n.* 32. docuimus, Virgo poteſt genitale viri admittere, abſque ulla violatione locorum, ſi una, aut altera die à purgatione menſtrua viro jungatur, itaque ſi id veritatem habet, ut veritatem omnimodam habere notat Pinæus *de not. Virg. lib.* 1. *c.* 6. etiam integra virginitate corporali, hoc eſt, non dilatatis, ac dilaceratis, aut nullo modo disjunctis vaſis fœminæis, poteſt virgo virum admiſiſſe & concepiſſe, unde ſi ad eam integritatem reſpiciamus, adhuc eam ipſam virginem eſſe pronunciare deberemus, cum nullatenus talis ſit. Ut brevitati conſulam, id concludam, quod corporalis virginitas amittatur intromiſſione quacunque notabili membri virilis; vel ſiquidem id nimis rigoroſum videatur, di-
9 camus, tunc debere dici omnino conſtupratam virginem, cùm vir ſuo membro penetraverit carunculas illas Hymenem conſtituentes, quæ Myrrhoides & Triangulares appellant, harum enim caruncula（quæ Cariophilli ſpeciem repræſentant) conjunctio & cohærentia verus Gymen eſt, unde tunc dici poteſt corporalis virginitas amiſſa, cum hæ carunculæ disjunguntur per externam aliquam vim, quæ à membro virili proceſſerit, omnino Virgo corrupta ac violata dicitur, alias autem non ita, vel forte melius, tunc corporalis virginitas amiſſa dicenda eſt, cum membrum virile ad interna uteri, etiam abſque ulla violatione aut disjunctione locorum, ſed ſimplici intromiſſione penetraverit, ut evenire poteſt non multo poſt menſtruam purgationem, præſentim ſi mulier ampla pudenda habuerit, & vir lexile membrum fuerit ſortitus.

Quoad pollutionem tandem integra] remanente, primo ea Canoniſtarum ſententia, de qua ſupra, quod vera virginitas nempe mentalis, & ipſa virginitatis virtus amittatur ſimplici aſſenſu, & ex complacentia & deſiderio venereorum, dicamus, quod pollutio non poteſt contingere ante ſeminis generationem, ſemen autem generatur, cum menſtrua fluere incipiunt, tunc enim, & non ante mulier eſt apta generationi. Modo Canoniſtarum eſt decidere, utrum, antequam Virgo pollui ſit apta ex ſeminis ejaculatione, amittat tamen virginitatem, ſi ad eam malitiam perveniat, ut deſideret cum viro in actu venereo ſe jungere, & in hoc deſiderio firma remaneat, ac ſe complaceat, nam hæc ad Animum ſpectant, & ad Canoniſtarum negotium faciunt. Dubium facere poſſet, ſi velimus virginitatem conſiſtere in integritate locorum, reſpectu emiſſionis ſeminis, ita ut non videatur Virgo illam amittere, niſi ex ſeminis ejaculatione delectationem percipiat, & cum aſſenſu & voluntate ad eam concurrat. Itaque ſi hoc modo amittitur Virginitas, certè amiſſa non poteſt dici, ubi nulla ſeminis ejaculatio adeſſe poteſt, & ſic antequam Virgo ſemen ferat, hoc eſt ante decimum quartum annum, quo etiam menſtrua fluere incipiunt, non poteſt dici Virginitatem amiſiſſe etiam ex aſſenſu & complacentia Venereorum; quæ tamen omnia Canoniſtæ magis clare definire poterunt in ordine ad Irregularitatem.

LIBRI OCTAVI TITULUS SECUNDUS.

DE REMEDIIS MEDICIS.

Continens Quæſtiones quatuor.

I. Quænam ſint remedia Medica; & qnænam Perſonæ circa eorum uſum errare ſoleant. Infirmus an, & in quibus caſibus teneantur Medico obedire.

II. Diætetica.

III. Pharmaceutica.

IV. Chirurgica.

SUMMARIUM.

1 *Remedia Medica unde deſumantur.*
2 *Remedia Diætetica ex quibus rebus deſumantur.*
3 *Medeci & Ægroti, & Aſſidentes quomodo interdum circa Remediorum uſum delinquant.*
4 *Quæ Remedia conſulere Medicus poſſit, quæ non, & primo de iis, quæ eſſe poſſunt contra animæ ſalutem.*
5 *De Remediis dubiis an tentari a Medicis poſſint.*
6 *Æger an teneatur obedire Medico ſub pœna peccati; pars negativa. Contrarium n.* 7. *Vide n.* 13.
8 *Æger non admittens remedia naturalia, remittens ſe in Manus Dei, mortaliter peccat, & vide n.* 19.
9 *Æger quando excuſetur, ſi renuat remedia a Medico propoſita.*
10 *Jejunans notabiliter ſaluti corporea præjudicans, peccat.*
11 *Infirmus tenetur ex charitate proprii corporis Medico obedire generaliter loquendo.*
12 *Quilibet tenetur cuſtodire propriam ſalutem quantum poteſt, & maximè in mediis, quæ ad id judicantur neceſſaria.*
14 *Homo non eſt ſuæ vitæ Dominus.*
15 *Infirmus non tenetur obedire Medico, quando remedia aſpera & maximè doloroſa ſunt, aut cum ſumma diſplicentia admittuntur.*
16 *Certitudo ſalutis ex remediis non habetur, ſed tantum probabiliter ſperari poteſt.*
17 *Non poteſt infirmus reſpuere remedia Medica ex eo, quod exiſtimet repugnari poſſe morbum viribus Naturæ.*
18 *Infirmus poteſt reſpuere medicamentum ex eo, quod majorem exacerbationem ex remedii uſurpatione timeat.*
20 *Infirmus non tenetur obedire Medico aſſumendo, vel admittendo medicamenta dubia & periculoſa, & utrum erret talia remedia admittendo, n. ſeq.*
22 *Non tenetur infirmus obedire Medico, ubi is imperet remedia extra communem medendi rationem, & multo minus ſi ſint contra animæ ſalutem, aut ſuperſtitioſa, num. ſeq.*

QUÆSTIO I.

Quænam ſint Remedia Medica; & quænam Perſonæ circa eorum uſum errare ſoleant. Infirmus an, & in quibus caſibus teneatur Medico obedire.

Reſpiciunt Medica remedia tria Medica inſtrumenta, hoc eſt Diætam, Pharmaciam & Chirurgiam: unde ad Diætam pertinentia Dietica vocantur, pertinentia ad Pharmaciam Pharmaceutica, & ad Chirur- 1

Chirurgiam tandem ſpectantia Chirurgica. Quæ ad
2 Diætam pertinent, ea omnia ſunt, ex quorum uſu tota victus ratio conſtituitur; hæc continet rectum uſum earum rerum, quas Medici Nonnaturales vocant, ac ſunt *n.9.* nempe Aer ambiens, cibus & potus, motus & quies, ſomnus & vigilia, excreta & retenta, & animi paſſiones, hunc harum rerum rectum uſum in Ægris ad Medicum pertinet dirigere, ad Ægrotantem autem in his Medico obtemperare, ad aſſidentes vero Medici præcepta, quantum in ſe ipſis eſt, executioni demandare. Verumenimverò tam Medici, quam Æ-
3 groti & Aſſidentes frequentius circa hæc, quam circa cæterorum remediorum adminiſtrationem graviter delinquere ſolent, vel negligentia, vel ignorantia, vel audacia, vel incontinentia, vel alia quavis cauſa: Nam Medici aliquando non præcipiunt, quæ præcipienda ſunt, aut præcipiunt non præcipienda, aut concendunt non concedenda, ut ipſis Ægrotis gratificentur. Et multò magis in hoc interdum peccant ipſi Ægrotantes, Medico non obdientes, ejusque conſilia ac præcepta ſpernentes, ut perverſis ſuis deſideriis ſatisfaciant, vel infirmitatis incommoda nolentes ſuſtinere, & ſic de cæteris. Nec minus in hoc ipſo Aſſidentes delinquunt, vel non mandantes in executionem ea, quæ Medicus imperaverit, vel porrigentes ægrotis cibos, ac potus noxios, & importunè, ipſis ægrotis morem gerentes in his, quæ expoſcunt, nihili facientes damnum, quod eorum ſaluti inde emergere poteſt, vel aliquando conſulentes illis aliquid contra Artis dogmata.

Erratur quoque pari paſſu à ſingulis harum perſonarum in uſu remediorum Pharmaceuticorum, nam quoad Medicum jam alias plura eorum, in quibus ille pecat, deteximus, ad deinceps detegemus, ſic etiam & ægri, & aſſidentes circa uſum eorundem remediorum delinquunt; ut cum ipſi ægri, ob diſplicentiam, horrorem, & abominationem eorum remediorum nolunt ea aſſumere, vel contra aſſumunt quædam non aſſumenda à Medico reprobata, & id genus alia. Eodemque modo circa remedia Chirurgica ſæpe ſæpius omnes ac ſingulæ hujusmodi perſonæ delinquunt, cum Medici aliquando nonnullas operationes Chirurgicas vel conſulunt, vel exercent, ex quibus vita patientis manifeſto periculo exponitur, & ipſi aſſidentes ſuaſionibus ſuis aliquando ad eas ægrotos exhortantur, & iidem ipſi ægrotantes vel recuſant, quæ recuſare non debent, vel admittunt, quæ non debent admittere, in quibus omnibus, cum poſſit aliquando intrare gravis, ac mortalis culpa, determinandum certè eſt, quando, & quibus remediis uti Medici poſſint, quibus verò non, quando item aſſidentes, aut ægrotantes conſulere, aut admittere, aut diffundere, aut renuere ea tuta conſcientia poſſint, quando verò non.

Sed antequam ulterius progrediamur, quædam dubia generalia diſcutienda ſunt, & primo quoad Medicos videndum, an indifferenter omnia remedia Medica conſulere poſſint, necne, quæ norunt in
4 ægrotantis ſalutem emanare poſſe, ac dicendum, Medicum omnia remedia conſulere ac proponere poſſe, dummodo neque ullo modo contra Animæ ſalutem, neque certe aut dubitative etiam contra ſalutem corporalem redundare poſſint, & quoad primam partem reſpicientem animæ ſalutem, nullum intervenit dubium, & de ea re ſufficienter ver-
5 ba feci alias *lib. 5. harum. Quæſt. tit. 3.* qui eſt *de Error. Medic.* quoad ſecundam partem etiam, quæ reſpicit medicamentorum dubietatem, res eſt clara, quod nullum remedium conſulere poſſit, quod certe contra corporalem ſalutem emanaturum ſit, remanet tantummodo dubium in remedio dubio, quod diſſolutum eſt ab aliquibus Canoniſtis dicentibus, Medicum non poſſe dubia remedia in uſum trahere, ac præſtantius eſſe, ægrum relinquere in Manus Dei, & vide nonnullas tam Canoniſtarum, quam Medicorum auctoritates, apud P. Theoph. Raynaud. *de part. cont. nat. c. 8. n. 2.* non obſtante ergo decantata Celſi ſententia anceps remedium experiri, quam nullum, medicamenta & remedia dubia Medicus conſulere, aut imperare non de-

bet, abſque gravi culpa, quæ quidem intrabit in ipſa remedii ancipitis admiſſione, etiamſi deinceps res bene ſuccedat, quia quantum eſt ſe, ægrum vitæ periculo expoſuit, ipſa enim prohibita remedii dubii admiſſio, antequam effectum ſuum prodat, culpa non vacat, de cujus gravitate, vel lenitate Canoniſtarum eſt determinare.

Cæterum quoad ægrotum dubitatur primo, an 6
ex præcepto, & ſub pœna peccati teneatur obedire Medico. Plures Canoniſtæ quidem voluerunt, non teneri, ita Innocentius & Hoſtienſis relati per Codronch. *de Chriſt. Medic. Rat. lib. 2. cap. 2.* Silveſtr. *in ſumm. verbo Medicus num. 7.* Summa Ang. *verb. eod. num. 10.* Quin etiam ſupra citatus D. Theoph. Raynaud. *lib. adnotato cap. 6. n. 3.* vult. ægro eſſe liberam prætermiſſionem remediorum, ſi ſibi perſuadeat, expugnari poſſe morbum viribus naturæ ſibi relictis, vel ſi majorem exacerbationem ex remediorum uſurpatione vereatur, & in ſumma omnium remediorum rejectionem, dummodo non adſit certitudo ſalutis ex eorum admiſſione, quæ nunquam adeſt, eſſe licitam, & innoxiam probat ex Victoria, ut ibi apud eum. Sed contra Priorum opi- 7
nionem ipſe Codronchius nonnulla adducit, firmans, ægrotum teneri obedire Medicorum præceptis ſub pœna peccati, in quam opinionem videntur etiam nonnulli Canoniſtæ conſentire, ut *cap. ſi non licet, c. placuit. 23. q. 5. c. non æſtimamus 13. q. 2. ex* Ripa *de peſt. part. ult. part. 2. n. 37.* Leſſius *de Juſt. & Jur. lib. 2. c. 9. dub. 14. n. 96.* qui dum determinat, hominem teneri permittere ſibi membrum ſecari, ſi Medici id judicent neceſſarium, videtur multo facilius firmaturus, ægrotum teneri obedire Medico in admiſſione aliorum remediorum, quæ tam aſpe- 8
ra, ac tam intolerabilia non ſunt. Protrita deinceps eſt Canoniſtarum ſententia, quod æger non admittens remedia naturalia, ac neceſſaria ad recuperandam ſalutem, remittens ſe in manus Dei, mortaliter peccet, quia hoc eſt tentare Deum, & de hujus peccati gravitate vidend. D. Leſſius *lib. eod. de Juſt. & Jur. c. 45. n. 4.* licet ſupra citatus P. Theophil. Raynaud. *ibid.* cum nonnullis velit, non cadere in remediorum prætermiſſione hanc Dei tentationem, dummodo forte æger non expectaret ab ipſo Deo ſalutem per miraculum, atque ex hac cauſa renueret naturalia remedia. Quomodocunque tamen ſe- 9
ſe res habeat, communior opinio eſt, in prætermiſſione horum remediorum peccatum intervenire, ex parte ægrotantis, Medico non obedientis, dummodo remedia neque nimis horribilia, neque nimis aſpera, neque nimium doloroſa ſint, nec niſi cum maxima diſplicentia & abominatione admitti poſſint: tunc enim infirmum excuſant omnes, quia nemo ſecundum rectam rationem adſtringi poteſt, ut vitæ ſuæ conſultum in præſenti velit per tormenta & cruciatus, præſertim cum ſalutis eventus nunquam ſit certus.

At vero, ſi illud veritatem habet, quod infirmus 10
peccat jejunando, ubi jejunium notabiliter propriæ ſaluti futurum ſit, noxium, *cap. non mediocriter de Conſecr. d ſt. 5.* quanto magis peccabit, ſi contra Medicorum præcepta quicquam vel admittat, vel renuat, quod admiſſum, vel rejectum notabiliter propriæ ſaluti præjudicari poſſit? nam ubi infirmus jejunaret, etiam cum ſalutis nocumento, apparenter ſaltem videretur bene agere, & deciperetur tantum ſub ſpecie boni, cum id videretur agere amore obſervandi præceptum jejunii: ſed ubi quicquam admitteret, vel rejiceret, quod notabiliter illi noceret, nihil tale illum excuſare poſſet, ſed potius accuſari deberet, quod ex mollitie, ut diſplicentiam medicamenti non ſentiret, vel ut pravo deſiderio ſatisfaceret, quicquam rejiceret, vel admitteret, quod rejicere, aut admittere non poteſt, niſi cum notabili ſalutis præjudicio.

Verumenimvero præſtabilius videtur ad hæc de- 11
terminanda nonnullas concluſiones firmare, quarum prima ſit, ægrum teneri ex charitate proprii corporis, ejuſque ſalutis Medico obedire, generaliter loquendo, aliter contra prædictam charitatem

R 3 facere,

facere, neque ſine peccato, quod aggravare non parum videtur ſacræ paginæ conſilium *in Eccleſ. c.* 38. Fili in tua infirmitate ne deſpicias teipſum; ac poſt nonnulla: Da locum Medico & non diſcedat a te, quia opera ejus ſunt neceſſaria. Nec ſolum contra propriam charitatem, & contra ſacræ paginæ conſilium facit, qui Medicos & medicamenta reſpuit, ſed contra omnipotentis Dei diſpoſitionem, quia, ut habetur ex ſacro textu ibidem, Altiſſimus de terra creavit medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa; quandocunque ergo infirmus nulla potiori ex cauſa renuit remedia naturalia a Deo in noſtram ſalutem ordinata, abſque dubio imprudentiæ notandus, quia abutitur, ac ſpernit potius Dei beneficium,
12 cum quibus, an culpa pari paſſu incedat, necne, Canoniſtæ videant, illud certum eſt, quod ſi unuſquiſque tenetur cuſtodire propriam ſalutem, quantum eſt ex ſe, & maxime iis mediis, quæ Natura ipſa nobis offert, & neceſſaria judicantur, tenetur infirmus admittere remedia medica, & obedire Medico, quia opera ejus ſunt neceſſaria, ut mox ex ſacra pagina dictum eſt. Quia tamen remedia medica non ſunt unius generis, neque omnia in omni caſu, & omni tempore ſunt neceſſaria, ſed quædam magis, quædam minus, neque omnia item eadem facilitate in uſum trahi poſſunt, ſed quædam facillime, quædam difficillime, quædam cum nullo labore & diſplicentia, aut cruciatu, quædam contra cum multo labore, cum multa diſplicentia, & cum cruciatu maximo, inſuperque aliqua certiorem ſalutem ſaltem probabi-
13 liter, alia vero magis dubiam promittunt, idcirco ſecunda concluſio ſit, quod infirmus teneatur obedire Medico, admittendo remedia, quæ in primo capite ad ſalutem recuperandam ſunt neceſſaria, & alia ex parte renuendo ea, quæ notabiliter noxia judicantur, & a Medico prohibentur. Circa alia vero remedia, quæ non ſunt in primo capite neceſſaria, neque inſigniter noxia, non graviter errare ægrum, qui ea vel admittat, vel reſpuat, & aggravari culpam ex majori, aut minori neceſſitate, & ex ma-
14 jori aut minori noxa. Hæc omnia videntur ſatis probata ex ea ſuppoſitione, quod homo non eſt ſuæ vitæ dominus, neque poteſt quicquam facere, aut omittere, quod vitæ ſuæ certo, ac notabiliter præjudicet, aliter poſſet homo etiam vim ſibi inferre, quod nullo modo dici poteſt. Quandocunque ergo infirmus reſpuit remedium in primo capite neceſſarium ad ſalutem corpoream recuperandam, aut quid aſſumit inſigniter noxium, notabiliter, ac certo propriæ vitæ præjudicat, ergo non poteſt abſque peccato infirmus abſque ſufficienti cauſa talia remedia reſpuere, aut contra Medici præceptum quid maxime noxium aſſumere. Nec dicatur, quod hæc haberent locum, quando ex remediorum admiſſione adeſſet moralis certitudo depellendæ ægritudinis, quæ nunquam adeſt; quia ſufficit adeſſe probabiliter hanc certitudinem ſaluti, ut ſecundum plurimum habetur. Quis eſt, qui non dicat, aut non videat ex quotidiana experientia, ſanguinis miſſionem in internis inflammationibus, puta in ſquinantia, in phrenitide, in pleuritide, in febre ardente, eſſe de certo ſalutarem! videmus enim ex hoc remedio pleroſque, imò inquam ex centum ſupra novem & nonaginta ſalvari; Non eſt ergo ob id, quod certitudo ſalutis in uno, vel altero non reſpondeat, rejiciendum remedium ob hanc incertitudinem, cum ſufficiat, eam in pluribus, & ſecundum plurimum adeſse, & probabiliter de certo ſperari poſse. Modo Deus ex ſacræ paginæ auctoritate determinaverit, opera Medici eſse neceſsaria, non id ſibi voluit, quod ita neceſsaria ſint, ut ſemper ſuum effectum ſortiri de neceſſitate debeant, hoc enim pacto ita neceſsaria declaraſſet opera Medici, ut cum illis homo perire nullo modo poſset, quod non eſt dicendum; nam Deus hominem creavit mortalem, & cum tempus dicendi advenit, nullis remediis retardari poteſt, & quia idem Deus O. M. noluit homini hujuſmodi tempus revelare, noluit etiam hominem medica opera renuere, ſed neceſsaria eſse ſimpliciter determinavit, unde nunquam homo poterit hujuſmodi opera renuere, ſed ſupponere debet, eſse ſemper neceſsaria, & ſic medico debet ſemper obedire in iis, quæ apprime neceſsaria ſunt ad ſalutem recuperandam, nam in cæteris nulla neceſſitas cogere debet infirmum ad admittenda remedia, quæ non tam neceſſaria ſunt, & quæ rejecta notabiliter ejus ſaluti præjudicare non poſsunt, ut jam dictum eſt.

Tertiò dicendum, ægrum non teneri obedire Medico in admittendo remedia aſpera, intolerabilia, & 15
quæ cum ſumma diſplicentia & anxietudine uſurpantur, & videndi ad hoc citati per P. Theophil. Raynaud. *cit. lib. de ort. inf. cont. nat. c.* 6. *n.* 2. contra ponderat enim aſperitas remedii ipſimet vitæ, quod tanto magis procedit, quanto remedia hujuſmodi tam certam ſpem non promitterent ex eorum admiſſione,
ut certa ſalus attendi poſset; nam hæc certitudo ſalutis vix, ac ne vix quidem in ullo remediorum genere reperitur; cum omnia probabiliter tantum dici poſſint profutura; non certo ob individuorum & morborum, & mille aliarum conditionum, diverſitatem, cum indies experiamur unum, idemque remedium, huic quidem juvare, illi autem nocere, alterum vero nullo modo afficere, imo unum, idemque remedium eidem perſonæ pro ſtatus varietate modo juvare, modo obeſse; unde ſtante hac ſalutis incertitudine compenſatur debitum illud charitatis perſonæ propriæ adjuncta etiam aſperitate remedii, quamobrem exempli gratia, calculi per ſectionem extractio, cum maximo vitæ periculo, & ſalutis incertitudine celebratur; non obligatur ergo calculoſus in hoc Medico obedire; qui conſuleret ad vitam protrahendam ſeſe chirurgo ſecundum tradere; ſic & membri demortui amputatio, & alia id genus reſpui tuta conſcientia ab ægro poſsunt; cum in hoc non teneatur Medico obtemperare. 16

Quarto dicendum, non poſse infirmum ex eo, quod 17
exiſtimet, expugnari poſse morbum propriæ naturæ viribus reſpuere remedia & auxilia Medica, quæ neque aſpera ſunt, neque multum doloroſa, neque ſummæ impenſæ; neque aliter executioni admodum difficulter demandari poſsunt, quod tamen licere exiſtimavit ſupracitatus P. Theoph. Raynaud. *præd. lib. de ort. inf. con. nat. c.* 6. *n.* 3. *inf.* & hoc ſumma cum ratione, quia infirmus non poteſt aſſequi vires ſuæ ipſius naturæ, neque cognoſcere vires morbi, illaſque cum naturæ viribus comparare, atque inde certo elicere, naturam ſuperare per ſe poſſe morbum. Sed quid hoc? ne expertiſſimus quidem Medicus in ſemetipſo ægrotante id cognoſcere certo poteſt; poterit ergo ægrotus Medicinæ ignarus, & inexpertus plus noſcere, quam expertiſſimus Medicus; nimis certe defert, & ultra quam admitti poſſit, P. Theophilus Ægrotantis cognitioni, & coercendum omnino in hoc ejus dictum, qui tamen in cæteris tam prudenter, ac tam accurate ſolet diſſerere.

Sed neque poteſt æger reſpuere remedia & medi- 18
camenta ex eo, quod majorem exacerbationem timeat ab ipſis, & difficilem ſuæ ipſius naturæ tolerantiam cognoſcat ex remedii uſurpatione, quia neque hoc ſemper eodem modo ſuccedit, neque Æger ſemper uno eodemque morbo laborat, neque ſemper in eodem ſtatu, & in eadem ætate permanet, ita ut quod in uno morbo ſuſtinere non potuit, in alio facile ſuſtinebit, & ſic quod juvenem lædere poterit, juvare poterit conſiſtentem vel ſeneſcentem, hæc enim ita evariant ipſius Ægri conditionem, ut quod remedium alias multum naturam exagitavit, de præſenti multum coadjuvabit, tanta fieri ſolet in naturis pro ætatis aliorumque accidentium conditione mutatio. Non tamen hoc procederet, ubi æger haberet cum hoc, aut illo medicamento naturalem antypathiam, & contrarietatem, ut ſi hortaretur Medicus aſsumere medicamentum, & velit præbere medicamentum ex Roſis, æger autem a Roſæ odore naturaliter abhorreat, & ab ipſo inſignem læſionem percipere ſoleat, ut eſt caſus apud Amat. Luſit. *cent.* ... *n.*... in quo æger commonens Medicum, quod Roſa ſibi eſset inimica, ideoque reſpueret eam aſsumere in medicamento, Medicus ejus rei oblitus, roſas propinavit, ex quarum potione æger ſyncope prehenſus obiit. In

quo

quo caſu; ac id genus aliis poſſet licite æger tale medicamentum reſpuere, & Medico non obedire; at non indifferenter omnia, licet timeret de ſua natura; id enim examinare ac ponderare ad Medicum ſpectat, ſunt namque interdum tales infirmorum timores inanes, & nullius momenti, licet Medicus debeat ſtante ipſius ægri averſione; cum hoc aut illo medicamento illud commutare, & aliud æquivalens propinare. Quæ omnia ſemper intelligenda cum ea conditio, quando nempe propinatio talis medicamenti apprime neceſſaria, quia nulla, aut levis culpa ægri intercedit, ut jam admonui, ſi renuat quid, quoad ejus ſalutem recuperandam non ſit in primo capite neceſſarium.

19 Quinto dicendum, multo minus repudiari poſſe ab infirmo tuta conſcientia, abſque ulla confidentia ſuæ naturæ, aut timore remediorum, omnia & quæcunque præſidia naturalia permittendo ſe curſui naturæ, & in manus Dei non obſtante, quod non expectaret à Deo ſalutem per miraculum, quia, ut jam ſuperius dictum, abuteretur, aut potius deſpiceret ipſius Dei beneficium, qui Medicinam creavit, & qui expreſſe per ſapientem monuit, ſe idcirco medicamenta creaſſe, quia ſunt neceſſaria, qui ergo reſpuit talia medicamenta, reſpuit ipſius Dei beneficia nobis ad noſtram exigentiam & neceſſitatem conceſſa, non ſecus ac cibos & potus, ac tantundem errare videretur, vel paulo minus, qui ad ſuſtentandam vitam cibos & potus reſpueret; quam qui ad recuperandam ſanitatem neceſſeria præſidia & remedia naturalia reſpueret, vel abſque ulla cautela cibis & potibus abuteretur, confidens de ſua natura, & promittens ſibi de ea, ut omnia, ac ſingula errata in victus ratione ſuperare poſſit. Adde his, quod æger non poteſt habere ullam certitudinem aut notitiam, utrum Natura poſſit abſque neceſſariis remediis morbum ſuperare, cum neque ipſe Medicus ex artis ſuæ præſtantia ad ipſum ullo modo aſſequi poſſit, dico pervenire ad certitudinem talem, ut cognoſcat Naturam abſque ullo remediorum præſidio morbum debellaturum. Itaque ubi remedia ſint neceſſaria, ſaltem probabiliter, non poterit æger ullo modo illa renuere ex hac confidentia propriæ naturæ, niſi alia ex parte potiorem haberet cauſam eam renuendi, quam juſtam & ſufficientem is, ad quem ſpectat, judicaret.

20 Sextò dicendum, ægrum non teneri obedire Medico aſſumendo & admittendo remedia dubia, & quæ, licet una ex parte ſalutem poſſint promittere, alia ex parte manifeſto vitæ periculo illum exponunt, quia licet aliquando ſanari poſſint, interdum tamen contrarium effectum ſortita occidunt: nam neque Medicus talia medicamenta præſcribere poteſt, ut ex Canoniſtarum auctoritate ſuperius dixi. Dato autem quod Medicus his non obſtantibus id genus remedia proponeret, ac aſſumenda juberet, æger non teneretur ullo modo obedire, cum nulla ratio ſuadeat, ut teneatur exponere ſe vitæ periculo etiam dubio, & ſatius ſit, ac etiam magis prudens conſilium
21 remittere ſe in manus Dei; ſed cum dictum ſit, Medicum non poſſe talia remedia præſcribere, dubitari poſſet ulterius, an æger ſciens dubietatem remedii aliquo modo erraret illud admittendo & exponendo ſe vitæ periculo, ac videretur dicendum, ſalva ſemper veriori ſententia, nullo modo errare, cum ſpes ſanandi honeſtet ægri actum in illius remedii aſſumptione, cùm licet medicamentum dubium ſit, tamen ille movetur ad illud admittendum, ſub ea ſpe ſalutis recuperandæ, quod ſuccedere poteſt, licet etiam poſſet contrarium ſuccedere; quod maxime procederet, ubi ſalus aliàs jam deſperata, & de vita acta res eſſet: tunc enim omnem aleam ſubire licet, & poſſet non ſolum æger dubium medicamentum abſque ulla conſcientiæ nota aſſumere, ſed & Medicus poſſet illud impune proponere, facta ſemper proteſtatione de medicamenti qualitate; in hoc enim caſu inerat Cornelii Celſi ſententia, anceps remedium experiri, quam nullum, & licet, ut aliàs dictum eſt, velint Canoniſtæ, ſatius eſse in deſperata ſalute ægrum permittere in manus Dei, quàm dubii medicamenti exhibitione illum vitæ exponere, tamen hoc intelligendum, quando majus ac certius imminet periculum, quam ulla ſpes ſalutis appareat, nam ubi tam ſpes, quam timor pares ſint, videtur, ſalva ſemper ſaniori ſententia, abſque omni culpa fieri, in deſperata ſalute anceps remedium uſurpare.

Septimò dicendum, non teneri ægrum obedire 22
Medico, ſi is imperet remedia extra communem medendi artem, aut contraria conſuetis, ac rationabilioribus medicinæ dogmatibus, ut ſi in febre ardenti ægro merum copioſum bibendum ſuaderet, vel cibum 23
aliquem deterrimum, ac noxium comedere, vel ſanguinem ſibi mittendum curare poſt copioſum Veneris uſum, vel in excedenti ventris fluxu diarrhætico, vel lienterico, & ſimili. Multoque minus tenetur obedire Medico æger, ſi imperaret quid, quod eſſet contra animæ ſalutem: in hoc enim non ſolum non tenetur obedire, ſed peccat obediendo, ac debet potius mortem eligere, quam obedire, cum præſtabilius ſit mori, quam contra Deum peccare.

SUMMARIUM.

1 *Remedia Diætetica pertinent ad uſum ſex rerum non naturalium.*
2 *In aeris uſu quomodo errare poſſit Medicus, & infirmus, & aſsidentes.*
3 *Infirmus ſpecialiter quando erret in uſu aeris ambientis.*
4 *In uſu motus, & quietis quomodo errare contingat.*
4 *In ſomno & vigilia quomodo ſe gerere debeant Medicus, Æger & Aſsidentes.*
6 *Quomodo errari poſsit in quarta re non naturali, hoc eſt, in excretis & retentis.*
7 *Quid admonendum circa animi paſsiones, tam quoad Medicum, quam quoad cæteros.*
8 *In cibo & potu adminiſtrando Medicus quomodo erret.*
9 *In ciborum & potuum uſu infirmus quomodo ſe gerere debeat.*
10 *Infirmus renuens comedere in jejuniis cibos à morbo requiſitos, & à Medico præſcriptos, peccat.*
11 *Concedere cibos noxios, infirmis jam deſperatis, Medicus non poteſt.*

QUÆSTIO II.

Diætetica.

Diætetica remedia pertinent ad uſum ſex rerum 1
non naturalium, in quibus præſcribendis Medicus debet ſe gerere, ut in quibuſvis aliis ſecundum rectas, ac communes Medicinæ regulas, & æger tenetur illi obedire ſub pœna peccati, ſi inobedientia ſit in notabile ſuæ ſalutis præjudicium. Prima autem ſex rerum naturalium aer eſt, in hu- 2
jus uſu Medicus errabit, ſi in leviori morbo, vel in convaleſcentia, non omnino debili exiſtente ægro, non permittat illum domo exire ad Miſſam audiendam, ubi obligatio ex præcepto id requirat, vel aliud quid, ad quod ipſe æger ſit obligatus, ſub pœna peccati, imo tunc æger non tenetur illi obedire, ubi proprias vires notas haberet, ac nullum ab aere externo notabile damnum reportare timeret; deberet enim ſatisfacere obligationi audiendi Miſſam, aut alteri cuicunque, ad quam ſub pœna peccati teneretur, non obſtante Medici præcepto in contrarium. Quod procedere debet, ubi æger certus ſit, ſuis viribus fiſus, quod nullum nocumentum ab aere percepturus ſit; aliàs ſi in hoc haberet dubium, debet obedire Medico, in quem omnis culpa transfundetur, ſi quicquam æger delinquat, non exeundo domo ad Miſſam audiendam, vel ad aliam quamcunque obligationem explendam.

At vero contra peccaret omnino graviter ipſe æger, ubi Medicus cognoſcens, poſſe illi imminere notabile ſalutis nocumentum, & ab eodem Medico admonitus de periculo, tamen recuſaret obedire, & aeri improvide ſe exponeret: quod procederet, etiam- 3
ſi hoc faceret ob deſiderium ſatisfaciendi alicui obligationi, aut audiendi miſſam in diebus de præcepto audiendam, quia tunc corporalis ſalutis periculum non

non ſolum illum rectè excuſat ab obligatione, ita ut impune poſſit abſtinere, ſed etiam obligat illum ad evitanda quæcunque, quæ proprie ſaluti poſſunt notabiliter præjudicare, etiamſi id eſſet ex aliquorum præceptorum obligatione, ut in hoc caſu eſſet obligatio audiendi Miſſam in diebus Feſtivis de præcepto. Quæ quidem probatione egent, & aliàs diſcuſſa ſatis ſuperque ſunt, & non aliàs de his ſentiendum, quam de Jejunio, & ſimilibus obligationibus, à quibus eximi ſolent homines legitimè, ob aliquod juſtum impedimentum.

Non parum etiam errare contingit ægrotantes, ubi non ex vi morbi, ſed ex impatientia tolerandi calorem febrilem, ſtragulis cooperire ſe ſufficienter contra Medici admonitiones recuſant, & in cauſa interdum ſunt, ut ab aere externo pori cutis claudantur, & via irrumpenti ſudori præcludatur, qui fortè febrem ſolveret. Unde poſtmodum ex benigna febre maligna efficitur, & ex tuta periculoſa, ut in dies obſervamus in iis, qui nimis intemperantes ſunt, & nimium ſenſui & corpori proprio indulgent, quos ſatius eſſet ſuæ intemperantiæ manuducendos relinquere, quam pati inter medendum tantopere contra propriam ſalutem operari. Errant etiam graviter tam Medici, inquam, quam ægrotantes, & aliæ quædam perſonæ, ubi illi nempe Medici, ut prædictis perſonis gratificentur, judicant, aerem, in quo obligantur tales perſonæ commorari, aut reſidere, futurum ipſis noxium, hæ vero perſonæ, quæ reſidere, aut commorari tenentur, à Medico tale judicium extorquent, ut illo mediante, vocationem à ſuperioribus impetrent. Contra vero erant quidam lucro fortè inhiantes, aut dignitati alicui aſpirantes, qui non obſtante Medicorum diſſuaſione judicantium aerem illum futurum ſanitati ipſorum maxime adverſum, ac poſſe inde illis evidens vitæ periculum imminere, ad id tamen conſilium aſpirantes ſe conferunt, quorum aliquos vidimus propriæ avaritiæ, ac ſuperbiæ pœnas luere.

4 Secunda res naturalis motus, & quies eſt, in cujus adminiſtratione Medicus graviter errare poteſt, imperando motum intempeſtivum, ut ſi febricitantem curſu & lucta defatigaret, ad eliciendum ſudorem, ut Prodicus ille apud Hipp. *6. Epid. ſect. 3. text. 27.* ſed infirmus tunc licet ægre poſſe obtemperare, non teneretur ejus præceptis obedire ullo modo, nam hujuſmodi remedium contrarium omnino eſt rectæ medendi rationi, cum febris expoſcat refrigerantia, & humectantia, motus autem, & labor excalfaciant & exſiccent; itaque non motus imperandus, ſed quies, infirmuſque lecto eſt continendus, interdicto omni motu, maxime laborioſo. Diſſolvit enim meliores ſpiritus motus ægrumque ita debilem reddit, ut poſtmodum cum morbo luctari non valeat, ſed omnino ſuccumbere cogatur, ut infirmis, quos curandos ſuſcipiebat prænominatus Prodicus, eveniebat, eos enim omnes occidebat tali medendi ratione. In hujus rei uſu poteſt quoque notabiliter infirmus peccare, ubi contra Medici præceptum quicquam faceret, movendo ſe, ac fatigando intempeſtive, cum maximo, ac notabili ſalutis detrimento, etiamſi hoc faceret ad aliquem bonum finem, exempli cauſa, ut alicui obligationi ſatisfaceret, cui teneretur ex præcepto, non aliter quam ſuperius in ſimilibus dictum ſit. Pari errore implicaretur infirmus, qui nimia quiete, & otio morbum inſigniter foveret, & notabiliter ſaluti propriæ præjudicaret. In quo caſu occurrit dubitare, an, ſi Medicus judicet exempli gratia, Cachecticum, ſeu Hydropicum moveri debere, ille autem in hoc difficultatem ſentiat, ac laborem non mediocrem, atque ea cauſa recuſet ſe movere, ac Medico obedire, aliquo modo peccet, cum motus ad ejus curam ſit maxime neceſſarius, ac dicendum videtur, ægrum debere quidem omni conatu propriæ ſaluti conſulere, ſed non intervenire in hoc notabile erratum, cum difficultas ſe movendi ſit excedens, a qua excuſatur ab inobedientia Medici, ſi à motu abſtineat.

5 Tertia res non naturalis ſomnus, & vigilia eſt, in quibus rebus præſcribendis Medicus rationalis arregulis innixus procedere debet, & infirmus in his, ut in cæteris omnibus peccaret, ubi ſomno intempeſtivo, & immoderato uteretur, cum maximo ſalutus propriæ præjudicio, & nollet pati ſe, ubi vigilandum eſt, excitari, ut in acceſſionibus febrium, in quibus, ſi ſomnus non eſſet nimis innaturalis, & profundus, ita ut inde argueremus impotentiam infirmi ſe abſtinendi à ſomno, ſed tantùm eſſet levis inclinatio ad dormiendum, quæ, cum ſuperari facile poſſit, tamen æger dormire vellet, certe ex mea ſententia omnino peccaret ex mollitie, & impatientia vigilandi, quia hoc eſſet in præſentaneum damnum, ac id quidem grave propriæ ſalutis, ac tantundem eſset rebus nocivis, & aliis rebus maxime ſaluti contrariis, contra Medici præcepta, uti ville.

Ex quarta re non naturali etiam remedia Medica deſumuntur, ea eſt excretio, & retentio, & in hac ipſa, ut in reliquis, ſi æger quid prætermittat, aut admittat, quod inſigniter damnoſum ſit ejus ſaluti, abſque dubio, ob inconvenientiam, peccati reus cenſendus, hujuſmodi erroris inſimulandus eſset, quoties alvo fluente, & ad periculum uſque adſtricta diu permanente, renueret aut clyſteres, aut ſuppoſitoria, aut medicamentum, aut quodvis aliud præſidii genus, quod ad ciendum remorantem alvum eſt deſtinatum: nam non adeo rarum eſt, ut aliquando contingat, quoſdam ægros tam moroſos eſse in his remediis admittendis, ut quamvis aleam potius currere determinent, quam illis uti, etiamſi ab his neque ullum inſignem dolorem, neque notabile incommodum, neque faſtidium reportare ſoleant, ſed ex ſola pertinacia ea remedia renuentes, fœminæ præſertim, in quibus convincendis nulla ratio, quæ perſuadeat, inveniri poteſt, ſed & Aſſidentes interdum præter rem ex proprio marte quædam offerunt, ad ciendam alvum, aut quædam conſulunt, vel applicant ipſis infirmis undequaque noxia, & mortalia, omnino eos peccare, fortè dubio apud Canoniſtas non erit locus. 6

Ad animi paſſiones pertinet quinta res non naturalis, ad quas refrænandas æger quantum fieri poteſt, & quantum Medicus imperaverit, tenetur: excuſatur tamen in hoc ob impotentiam, & impoſſibilitatem tales paſſiones refrænandi, quæ utplurimum, ne ſemper dicam, ab humorum exuberantium qualitate dependet, pro eorum enim natura hæ, aut illæ paſſiones vigere ſolent, & niſi hujuſmodi humores, vel reſolvantur, vel evacuentur, vel in aliam naturam abeant, vix poſſibile eſt, ut æger ſeſe cohibere poſſit, cum vehementes maxime ſunt, quia permanente cauſa, illas excitante, neceſse eſt etiam eas peſſiones vigere. Verum ad Medicum etiam pertinet paſſiones hujuſmodi compeſcere, pro artis ſuæ induſtria, & quia aliquando pro remedio aliquorum morborum opportunum videtur modo unam, modo aliam paſſionem excitare, videndum, an liceat Medico tali remediorum genere uti: ſcimus enim in frigidis morbis, ut in ſomno profundo, & innaturali, aliiſque frigidis affectionibus conducere bilem movere, iramque excitare, qualem caſum eleganter repræſentat Horat. *lib. 2. ſerm. ſat. 3.* de avaro illo lethargo detento, in his carminibus. 7

Pauper Opimus argenti poſiti intus, & auri
Qui vejentanum feſtis potare diebus,
Campana ſolitus trulla vappamque profeſtis.
Quondam lethargo prandi eſt oppreſſus, ut hæres
Jam circum oculos, & claves, lætus, ovanſque,
Curreret: hunc Medicus multum celer, atque fidelis.
Excitat hoc pacto, menſam poni jubet, atque
Effundi ſaccos nummorum, accedere plures
Ad numerandum, hominem ſic erigit, addit, & illud
Ni tua cuſtodis avidus jam hæc auferet hæres.
Men' vivo?

ſed ubi ſanguis luxurians delirium cum riſu, cum nimia petulantia concitat, præſtat aliquid triſte ægro nunciare, & melancholiam, aut triſtitiam irritare, quod ægrum à ſua petulantia cohibeat. Sed & in ſanguinis eruptionibus maxime cum impetu factis, aliiſque excretionibus immoderatis, & excedentibus, ſubitus timor incuſsus pro præſentaneo remedio eſt, eaſque ſubito cohibere ſolet: Itaque

ſerio

ſeriò inquirendum, an ad aliquos præcipites morbos ſanandos has paſſiones excitare Medico liceat. Ac dicendum videtur, non aliter de his ſenciendum, quam de aliis quibuſque Medicis remediis, quibus in tantùm uti licet, in quantùm tuta undequaque vel magna ex parte ſunt, ſed ſi dubia undequaque vel magna ex parte ſint, ab illis abſtinendum: ſi ergo ex ſubita aliquarum paſſionum excitatione imminet evidens vitæ periculum ſubiti interius, Medicus abſtinere debet non minùs, quàm ab aliis dubiis remediis, & quæ nullam ſecuritatem promittunt, quibus abſtinere ſatiùs eſt, & ægrum in manus Dei permittere, ut Canoniſtæ ſentiunt. Quamobrem non omnino admitterem Cardani remedium excitando ſubitum, ac magnum timorem inſtanti mortis ad compeſcendam impetuoſam ſanguinis ex naribus eruptionem in quodam infirmo: nam id genus remedii maximè dubium, & periculi plenum eſt, cùm pertimorem ſanguinis cum impetu ad cor recurrat, & poſſit ipſum momento ſuffocare. Itaque abſtinendum ab his, & ſimilibus remediis cenſeo, eo, quod & dubia ſint, nec tutò operentur, & major ſit periculi timor ab his, quàm ſpes ulla ſalutis.

8 Connumeremus nos pro ultima re non naturali cibum, & potum, in quorum adminiſtratione Medicus multoties, ac multifariam errare poteſt, ut alias *Tit de Medic.* monuimus, vel nimio rigore vel nimia indulgentia, eodemque modo infirmus, & aſſidentes. Medicus in his, ut in aliis omnibus, communem, ac rationalem medendi viam ſervet, itaque tenuiſſimam diætam per plures dies imperare extra morbi exigentiam non debet, æger autem, ſi imperarat, & cognoſceret ad rem ſuam non facere, non teneretur obedire, ſed è contra non ſervando diætam rationabiliter à prudenti Medico præſcriptam, & inſigniter errans in notabile præjudicium propriæ ſanitatis maximoperè peccaret, non ſolùm, inquam, ſi Medicus tenuiſſimam diætam præſcriberet, & ille largiorem ſervaret, ſed etiam; & fortè gravius, ſi Medicus tenuem, aut etiam pleniorem imperaret, & ille ſervaret tenuiſſimam: & dixi quod fortè graviùs erraret infirmus, qui ex proprio marte tenuiorem diætam ſervaret, contra Medici præceptum, & Medicinæ regulas, quàm ſi largiorem ſervaret, ubi tenuior à Medico ſecundùm Artis propriæ regulas imperata eſſet, quia minus malum eſt repletio, quam inanitio, & in multò majus ſanitatis præjudicium eſt inanitio excedens, quam excedens repletio, unde morbi ex repletione facti multò faciliùs curantur, quàm facti ex inanitione, juxta illud Hippocratis, facilius eſt repleta evacuare, quàm evacuata replere.

9 In cibis eligendis æger tenetur Medici præceptis obſequi, illudque hic etiam repetendum, errata, quæcunque notabiliter propriæ ſaluti præjudicare poſſunt, culpæ obnoxium pro errati, & prædicti præjudicii gravitate hominem reddere, quod tamen Canoniſtis decidendum relinquo. Sed in aſſumptione ciborum quomodo ſe gerere debeat æger, an peccet nimirum, ſi vim ſibi facere recuſet, neque ullo ingenio curet ſibimetipſi cibis opem ferre ad vitæ ſuſtentationem, ita ob hoc de facili periclitetur, non adeò in promptu eſt, nam una ex parte ad impoſſibile nemo tenetur: videmus enim in ægris interdum deploratas inappetentias, tantaſque à cibis abominationes, ut quidvis pati potiùs ſint parati, quàm cibos aſſumere. Alia verò ex parte non dubium eſt, quod cibis in totum abſtinere eſt ſeipſum interimere; contra quam unusquiſque teneatur ex proprii corporis ſaltem charitate; dicendum ergo videtur, teneri aliquo modo inferendo, non tamen magnam intervenire culpam, ſi adſit expugnabilis repugnantia aſſumendi cibos ob morbi violentiam. Invitus enim ægrotus id facit, nec poteſt ob eam repugnantiam ciborum aſſumptione ſibi ſuccurrere. Sed interveniret ne peccatum, ſi cibos bonos admittere ob eam repugnantiam recuſaret, deteriores autem admitteret? ac profectò ſi ex violentia morbi id accideret, non videretur peccare, quia ſatiùs eſt deteriore cibo vitam ſuſtentare, licet morbo is ſit contrarius, quàm meliorum abſtinentia omnem vitæ ſpem amittere. Neque ab re Hipp. *lib.* 2. *Aphor.* 38. dicebat, deteriorem cibum, ac potum ſuaviorem, meliori ac minùs ſuavi eſſe præferendum, nam licèt ibi dicat paulò deteriorem cibum, aut potum, non promiſcuè quemcunque deteriorem meliori, ac minus ſuavi eſſe præferendum, loquitur ibi in caſu, quo etiam minus ſuavem æger poſſet aſſumere, at in caſu noſtro, ubi ſupponimus, ægrum quavis ſibi vi facta, meliores cibos non poſſe admittere, & tamen admittere deteriores, locum habet id, quod determinavimus, licet ægro deterioribus cibis uti, ne totali ciborum abſtinentia deficiat, ſi ex morbi violentia meliores aſſumere non poteſt.

Sed advertendum, quod infirmus recuſans in jejuniis comedere cibos à morbo requiſitos, & à Medico præſcriptos, licet vetitos, volens jejunium ſervare, omninò peccat, ſi in notabile præjudicium propriæ ſalutis id ſit, unde mulierculæ, quæ nunquam nolunt rationibus acquieſcere, in hoc peccato ſæpiſſimè implicitas videmus, exiſtimantes, ſe bonum, imò melius opus perficere jejunando etiam in corporeæ ſalutis non contemnendum damnum, quàm vetitis cibis propriæ ſaluti conſulere. Sed apud illas nulla ratio tam valida eſt, ut hoc illis perſuaderi poſſit: manentes autem in earum ignorantia, ac pertinacia, ſæpiſſimè ex hoc errore in vitæ diſpendium labuntur, & ſuæ pertinaciæ pœnas luunt. 10

Huc ſpectat etiam ciborum quorundam, ac potuum per Medicum conceſſio, qui morbo adverſiſſimi ſint, 11 ac poſſint inſigne damnum ægro afferre, plerique enim Medici in deſperatis morbis ægris, quæcunque volunt, concedunt; quin & ipſi ægri, & aſſidentes in eandem culpam labuntur, quod tamen mortale peccatum inferre oſtendit pluribus Codronch. *de Chriſt. Med. Ret. lib.* 1. *c.* 8. non enim dubium eſſe debet, hujuſmodi pravos, ac noxios cibos, vel potus mortem in deſperatis ægris accelerare ſaltem poſſe; unde certum eſt, quod etiamſi per momentum ægrotanti mors acceleraretur, Medicum, & miniſtros id conſulentes, aut offerentes ejus mortis reos effici, quod ulteriore probatione non eget. Circa potum vero illud ſpecialiter diſcutiendum, utrum tantundem peccet Æger; aſſumendo potum ad extinguendam ſitim, ut aſſumendo cibos noxios, ut appetitui tantum ſatisfaciat; dicendumque videtur, non eſſe parem utriusque rationem, quia ciborum appetitus facillimè tolerari, & ſuperari poteſt: non ſic autem ſitis, quæ res maxime anxia eſt, & toleratu difficillima, ita ut, quemadmodum alias dixi, facilius toleretur fames per diem, quam ſitis per horam, quæ cauſa potiſſima fuit, quod ſancta Mater Eccleſia non obligavit nos, ut in jejuniis ſiti corpora maceraremus; ſed tantum fame, & cibi ablatione: cognovit enim, ſitis tolerantiam poſſe in maximum ſalutis corporeæ damnum redundare, accendendo ſanguinem, & ſpiritus, & augendo reſpirandi neceſſitatem, vigiliaſque & alia accidentia pernicioſiſſima excitando: non ſic autem fames, & ciborum abſtinentia, quamobrem decernendum videtur, an æger ex ſitis moleſtia, potum, contra Medici præceptum aſſumens, aliquo modo contra animæ ſalutem operetur, ac dicendum videtur, nullo modo in culpa eſſe quia excuſari debet ob intolerabilem moleſtiam ipſius ſitis, quæ dictat, imo cogit ægrum, ut aliquo modo exigentiæ propriæ ſubveniat, parteſque exſiccatas refrigeret, ne inflammentur, & reſpirationis neceſſitas augeatur, & alia inde mala ſuccedant, quamobrem non tenetur æger in hujuſmodi ardenti ſiti, ac clamoſa, tam rigoroſe præceptis Medicis obtemperare, quin & ipſi medici contra Medicinæ regulas, imo inquam forte contra propriam conſcientiam peccant, qui ægros ſuos ſitis tolerantia exagitantes, ac miſere torquentes illos ad aliquem morbum exitialem, ut pulmonum, pectoriſque inflammationem, irreparabiles vigilias, anxietudines, & id genus alia ſymptomata inducunt.

SUM-

SUMMARIUM.

1 *Remedia dubia Medicus præſcribere, vel admovere non debet.*
2 *An infirmus, qui ſciens aſſumit medicamentum dubium, peccatum committat.*
3 *Remedia ſuperſtitioſa neque Medicus præſcribere, neque aſſumere ſine peccato Æger poteſt, ſic conſulentes.*
4 *Medicus non poteſt medicamentum nimis purgans, & ſuſpecta violentia præſcribere, neque æger tenetur illud aſſumere, amplia quoad ægrotum. n. ſeqq.*
6 *Non poteſt Medicus uno eodemque plura remedia generoſa uſurpare.*
7 *Æger an abſque Medici conſilio aſſumere poſſit medicamentum catharticum, ac validum.*
8 *Æger non debet Medicum importune ſollicitare ad aliquod remedium ſibi exhibendum.*
9 *Æger quando teneatur remedia admittere, quando vero non.*
10 *Ægrotus non ſine ſumma culpa decipit Medicum, aſſerendo, ſe aſſumpſiſſe remedium, quod non aſſumpſerit, vel contra.*

QUÆSTIO III.

Pharmaceutica.

INfinita pene numero ſunt remedia ex Pharmacia
deſumpta, in quorum uſurpatione tam Medicus,
quam infirmus, & Aſſidentes, errare graviter poſ-
1 ſunt : jam vero & hic ſpecialem locum habent duæ
concluſiones aliàs firmatæ : prima quod remedia du-
bia Medicus præſcribere non debet. Codronch. *de
Chriſt. Med. Rat. lib. c.* 6. ubi & quæ ſint hæc dubia
remedia declarat, tametſi aliàs in deſperata ſalute
licere dubium remedium uſurpare oſtendat Theoph.
2 Raynaud. *de Part cont. nat. c.* 8. *n.* 3. ſed dubium Ca-
noniſtis decidendum intervenit, utrum infirmus
ſciens aſſumens tale medicamentum non minus
quam Medicus in culpa ſit, cum contra propriam
charitatem, & corpoream ſalutem operetur eam in
3 diſcrimine ponens. Secunda concluſio, quod reme-
dia ſuperſtitioſa neque Medicus ſine mortali culpa
præſcribere aut conſulere, neque alius quiſquam,
neque admittere infirmus poteſt. His generaliter
poſitis ad magis particularia deſcendamus, ac ſilen-
tio præteritis ſingulis Pharmaceuticorum remedio-
rum ſpeciebus (hoc enim & nimis difficile, ac opero-
ſum nimiſque longum eſſet, ac intolerabili tædio le-
ctorem afficeret. (de ſolventibus primo aliquid dica-
mus) Medicus ergo non poteſt medicamentum ni-
mis purgans, & ex cujus violentia ſuperpurgatio,
aut alia timoroſa accidentia expectari poſſunt, ægris
ſuis præſcribere ſine gravi culpa, ut oſtendit Co-
4 dronch. *lib.* 1. *de Chriſt. med. rat. c.* 14. cum tutius ſit
medicamentum infra id, quod deberet, quam ultra
operari, ob virium conſervationem, quam primo lo-
co reſpicere tenetur. Sed nec æger Medico obedire
ullam habet obligationem, ſi tale præſcribat illi me-
dicamentum, cujus vim etiam ille haberet notam ex
publica voce, & fama : ut ſi vellet illi propinari An-
timonium, Mercurium ſublimatum, dulcificatum,
Helleborum, & alia id genus, quibus nonnulli pro-
caciſſimi Chimici, & Empirici indiſcriminatim utun-
tur, & cætera item, quibus etiam Rationales Me-
dici morbos depellere ſtudent, ubi vires non recu-
ſent. Hæc enim licet à prudenti Medico præſcri-
berentur, non teneretur æger admittere, ſi de ſua
ſalute dubius eſſet, poſſetque ea ob eundem timo-
5 rem, tuta conſcientia recuſare. Nec ſolum ſi medi-
camentum purgans nimis violentum ſit, poteſt æger
illud abſque culpa renuere, ſed etiam ſi eſſet nimis
horribile, & cum maxima averſione ſumendum eſ-
ſet : excuſatur enim æger ob eximiam illam diſpli-
centiam, maxime ſi alia eorum vice à Medicis uſur-
pari poſſit, neque enim ab aliquo ſingulari medica-
mento, certa, ac ſecura ſalus promitti ita poteſt, ut
alia in ejus locum non ſuppetant : ubi ergo hæc
certitudo ſalutis abſit, ad quid cum tanto horrore, &
diſplicentia hoc potius medicamentum, quam aliud
minus horribile, & quod facilius aſſumi poteſt,
uſurpare? Quinetiam illud habere locum hic credi-
derim, quod dato etiam, quod in aſſumptione hu-
juſmodi medicamenti daretur certitudo ſalutis, quæ
tamen nunquam datur, non teneretur tamen æger
ob difficultatem aſſumendi illud admittere, ut in
ſimilibus oſtendit P. Theoph. Raynaud. *de ort. Inf.
cont. nat. c.* 6 *n.* 2. *&* 3. nam etſi negligere propriam
ſalutem ſit contra proprii corporis charitatem, ta-
men nolle hujuſmodi medicamentum aſſumere,
etiamſi ab eo certam ſperet ſalutem, non eſt illam
negligere, ſed nolle eam tali medio recuperare, quia
eſt maxime horribile, & ipſam naturam ſummopere
affligit : licet enim magis reſpiciat propriam charita-
tem recuperatio ſalutis per hujuſmodi medicamenti
aſſumptionem, tamen etiam propriam charitatem
videtur reſpicere declinatio tam horribilis remedii
naturam ſummopere exagitantis, & affligentis.

Præterea non poteſt Medicus uno, eodemque die 6
plura generoſa remedia præſcribere, maxime ſi ſibi
eſſent contraria, ut ſi eadem die ſanguinem mittere,
& purgans medicamentum exhibere vellet, neque
æger hoc cognoſcens teneretur illi ullo modo obedi-
re : cum hoc contra bonas Medicinæ regulas omni-
no ſit, & facile poſſet ægrum vitæ periculo mani-
feſtiſſimo exponere, ad quam cuſtodiendam tene-
tur æger, etiam ſpernendo præcepta ipſius Medici,
dummodo hoc ſerio cognoſceret : & apud idiotas
quoque id videretur præter rationem fieri.

Sed poteſtne æger ex proprio marte, & abſque 7
ullius Medici conſilio aſſumere medicamentum ca-
tharticum, ac validum, aut aliud remedium genero-
ſum uſurpare? ac videtur dicendum, non poſſe, quia
ſi unuſquiſque tenetur propriam ſalutem, quantum
ex ſe, quovis medio tueri, tenebitur etiam ea evita-
re, quæ eandem ſalutem in manifeſto diſcrimine pro-
babiliter ponunt, ſed hujuſmodi ſunt prænominata
remedia abſque recto conſilio, & ratione uſurpata,
ergo non poterit æger ex ſe illa aſſumere, neque
alia quævis perſona talia medicamenta conſulere,
aut offerre : quæ concluſio videtur etiam locum ha-
bere in aliis remediis ad Pharmaciam non ſpectan-
tibus, ut in diæta tenuiſſima ad longum tempus ſer-
vata, in copioſa ſanguinis miſſione, & id genus aliis.
Ex quibus etiam ſequitur, quod æger, ſi ſpecialiter 8
ſit vir magnæ auctoritatis, non debeat importuna
inſtantia Medicum urgere, ac pene cogere, ut ſibi
aliquod medicamentum præbeat, quod ægro ipſi qui-
dem arrideat, ſed ipſi Medico nequaquam; nam eve-
nit interdum, ut ægri totam ſpem ſanitutis in hoc
aut illo remedio reponant, quod illi ex proprio mar-
te elegerint, vel quod Empiricus aliquis, vel Chy-
micus, vel muliercula, vel quævis alia perſona pro-
ponat, & inſtet ſumma importunitate apud Medi-
cum, ut aſſumptioni hujuſmodi medicamenti deſcen-
dat, Medicus autem ægri importunitati, & aucto-
ritati, volens nolens, ac cum averſione animi con-
ſentiat. Sed & Medicus conſentiendo, & ipſe æger
nimia inſtantia Medicum ad conſentiendum co-
gens, graviter omnino errat : de gravitate verò,
& levitate hujus erroris Canoniſtæ dijudicabunt.

Quoad reliqua autem medicamenta, quæ ſolventia 9
non ſunt, ubi generoſa ſint, & efficacia, caute à Medi-
co præſcribi debent : ægrotus autem, neque omnia, neq;
in omni caſu ea reſpuere poteſt, aut admittere tenetur.

Duo vero ſpecialiter conſideranda, remediorum
difficultas, & aſperitas, ac diſplicentia, & ſalutis
ipſius periculum : nam ubi remedium aſperum eſt,
aut doloroſum, vel aſſumptione difficillimum, &
horribile, aliaque ex parte dubium, licet majorem
ſpem promittat ſalutis, quam periculum, quod ta-
men probabiliter timeri poſſit, remedium hujuſ-
modi poterit ab ægro tuta conſcientia reſpui, ſed
ſi periculum ſit præſentaneum, & quaſi certum,
non tam in propatulo eſt, an æger teneatur, necne
illud admittere : ubi vero remedium ſit mediocri-
ter aſperum, & periculum non ſit certum, nec præ-
ſentaneum, ſed major ſpes ſalutis effulgeat, æger
de ſua ſalute ſollicitus tenetur obedire, aliter
pec-

peccaret graviter contra propriam charitatem, ſed ſi remedium neque aſperum ſit, neque ullo tædio uſurpari poteſt, & ſalutis periculum, aut non eſt certum, & præſentaneum, etiam probabiliter timetur, æger certe non ſolum peccaret, ſed pro inſano reputari poſſet, illud non admittens: & tamen videmus nonnullos tam dedicatos, ut quantumvis à morbo moleſtentur, & in vitæ periculo verſentur, vix ac ne vix quidem leviſſima remedia admittere, quin etiam omne remediorum genus imprudentiſſime reſpuere: verum his Medicus mederi quidem non debet, ſed eos propriæ mollitiei, & ignaviæ regendos relinquere.

10 Præterea non videtur ſine notabili culpa poſſe infirmum Medicum decipere, afferendo, ſe medicamentum aſſumpſiſſe, quod nequaquam aſſumpſerit, vel non aſſumpſiſſe aliquid, quod aſſumpſerit: nam circumſcripta culpa ex mendacio proveniente, ſi id non contemnendum propriæ ſalutis damnum redundet, non carebit notabili culpa, de cujus gravitate, & levitate, ut in cæteris quibuſque aliis ſimilibus caſibus, Canoniſtæ determinare poterunt, quod procedit quidem, niſi alia potiori ex cauſa renuiſſet aſſumere, ut quia medicamentum erat nimis ingratum, aut nimis validum, aut ab eo quomodocumque abhorrebat; tunc enim forte, partim excuſaretur ab inobedientia, licet à mendacio excuſari non poſſet.

SUMMARIUM.

1 *Quoad ſanguinis miſſionem quomodo ſe gerere debeat Medicus.*
2 *Infirmus quatenus admittere teneatur ſanguinis miſſionem.*
3 *Membrorum amputatio utrum fieri tuta conſcientia poſſit.*
4 *Sectio Cæſarea quatenus conſulenda, vel admittenda.*
5 *In uteri clauſura an liceat ſectionem adhibere.*
6 *Ani clauſuram ſectione ſanare an liceat.*
7 *Sectio in Empiemate an licita.*
8 *Sectio in Hydropiſi an tuta, & licita.*
9 *Naſi, aliarumque partium deperditarum reſtauratio quatenus licita.*
10 *Palpebrarum adhæſio an ſectione ſanari debeat.*
11 *Cutis apertiones in Capite, terebrationes, uſtiones, & id genus operationes aliæ, an tuta, & licita.*
12 *De Cataractarum extractione tutane ſit, & licita.*
13 *Lapidis ex veſica extractio an tuta ſit, & licita.*
14 *Caſtratio tuta ne, & licita ſit.*
15 *Alias chirurgicas operationes quando ſuadere, & admittere debeat Medicus.*

QUÆSTIO IV.

Chirurgica.

Circa remedia Chirurgica plura obſervari poſſunt, & primo, ſuppoſitis regulis generalibus, ad alia quoque remediorum genera ſpectantibus, ad
1 aliqua particularia deſcendamus. Et primo quoad ſanguinis miſſionem Medicus tenetur communem viam tam in profuſa, quam in parca exſectione ſequi. Errat tamen magis, qui ſuperabundanti utitur, quam qui parciori: imo graviter errare, & ſuorum ægrotorum homicidas eſſe conſtat aliquos Medicos, qui nimis copioſe ſanguinem detrahentes, eoſdem ægros ad malum habitum, & Hydropem, vel ad inſuperabiles convaleſcentias, vel ad alios morbos, ob tam affluentem ſanguinis miſſionem, deducunt. Horum Medicorum præceptis nullo modo tenetur
2 infirmus obedire: imo dato etiam, quod morbus requireret talem ſanguinis miſſionem, hoc eſt copioſiſſimam, & uſque ad animi deliquium, non teneretur infirmus illam admittere, cum dubium id genus remedii ſit, & poſſit hominem interficere, licet in aliquibus ſit neceſſarium, tutior enim ſemper eſt repitita ſanguinis miſſio, quam confertim, & unica vice facta: multo minus poteſt æger tuta conſcientia ex ſe, ac proprio marte ſibi ſanguinem affluentem detrahere, eidemque periculo ſeſe exponere, de quo proxime. Alia autem ex parte peccaret omnino infirmus, qui in morbo hujuſmodi remedium maxime exigentem, illud admittere recuſaret, cum evidenti periculo propriæ ſalutis: cum enim remedium hujuſmodi nullum habeat ſecum adjunctum periculum, aut dolorem, aut moleſtiam, & undequaque tutum ſit, cum eſt neceſſarium ad ſalutem recuperandam, etiam probabiliter, ut in ſquinantia ſuffocante, in pleuritide, in Peripeumonia, in Hepatis inflammatione, & ſimilibus morbis, interniſque inflammationibus, æger illud renuendo ſui ipſius homicida eſt, nam exponit ſe præſentaneo mortis periculo, à quo, ſola ſanguinis miſſione, vindicare ſe poteſt.

Offerentur poſt hæc aliquæ Chirurgicæ operationes, de quibus dubitare contingit, an Medicus eas 3
in uſum trahere poſſit, necne, & ægrotus poſſit eas admittere, necne. Ac primo de membrorum amputatione conſiderandum, utrum fieri, neceſſitate urgente tuta conſcientia poſſit, nam aliquando ob gangrænas, aut quid ſimile cogitur Medicus membrum aliquod amputare, quæ operatio non undequaque tuta eſt, quia vix ac ne vix quidem evenit, ut integrum membrum corruptum, aut integra pars corrupta amputetur, non læſa parte ſana, aut ſi integrum membrum corruptum non amputetur, non relinquatur corruptæ partis portio, ex qua periculum idem, quod imminebat ab integra parte, adhuc perſeveret: & in utroque caſu ineſt evidens, ac præſentaneum periculum, unde videtur ſatius eſſe, ægrum in manus Dei permittere, quam tale remedium tentare, quod ultra nullam ſecuritatem ab eo promiſſam, & horrore, & dolore eſt evidenter moleſtiſſimum. Quibus tamen non obſtantibus dicendum, poſſe quidem Medicum in extrema anguſtia tale remedium proponere, & conſulere, ſed non teneri infirmum illud admittere, ſtante horrore, ac ſumma tam aſperi remedii moleſtia: ut pluribus oſtendit P. Theophil. Raynaud. *de part. con. nat c. 6. n. 2 & ſeqq.*

Præterea de ſectione cæſarea conſiderandum, operatione nimirum difficillima, & periculi plena. Eſt 4
autem hæc ſectio operatio circa extractionem fœtus vivi ab utero matris viventis, quæ aliquando à nonnullis in uſum protracta eſt, felici cum ſucceſſu, ac de ea videnda, quæ ſcriptis conſignavit Rouſſetus in libello ad hoc dicato. Sed quia, ut dixi, operatio hæc difficilima eſt, & periculi plena, non videtur à Medico tam prompte proponenda, aliaque ex parte nullum in hoc intervenire peccatum ægrotantis, ſi obedire recuſaret, ob remedii immanitatem, ac præſentaneum vitæ periculum. Quibus tamen non obſtantibus quando, & in quibus caſibus mater teneatur, vel non teneatur admittere hujuſmodi remedium, ſumma diligentia, & exquiſitè, ac perdoctè docuit P. Theophil. Raynaud. *cit. lib. de Part con. nat. per totum*, quem omnino videre, qui de hujuſmodi argumenti veritate certiores fieri volunt, debent: unde ego lectores ad eum libentiſſime remittam.

Circa Uteri clauſuram dubitare contingit, ut de 5
ſuperioribus, & quoad Medicum non videtur ullo modo errare, ſi tali clauſuræ ſuccurrendum ſectione ſuadeat, cum malum ſit maximè notabile, & multa pericula ſecum afferat, & ejus curatio per ſectionem à periculo magna ex parte ſit aliena, niſi multum doloroſa futura ſit. Infirma verò tum demum teneretur obedire, cum hujsmodi clauſura vitæ inſidiaretur, aliàs autem non: niſi cum inſigni tormento cura eſſet perficienda. Eodem modo etiam Medicus ſi cognoſcat ſectionem hujusmodi tutam futuram, vel ſaltem probabiliter id ſperet, & plura appareant conſpicua ſanationis ſigna, quam periculi, ſalva conſcientia illam conſulere, ac celebrare etiam poteſt. Sin res in dubio eſt, ut quando clauſura eſt maximè interna, vel ſit potius à carne, quam à membrana, vel ab alia re, quæ magis operoſam reddat ſectionem, potius debet ab ea abſtinere, ut à remedio dubio, & periculoſo: atque uno modo rem gerere debet, ubi ſectionem ad vitam ſuſtinendam

neceſ-

neceſſariam eſſe exiſtimet, ut in caſu à Guilielm. Fabritio narato *lib. de Operat. Chirurg. relat.* à Dan. Sennert. *lib.* 4. *Pract. p.* 1. *ſect.* 1. *c.* 3. alio verò cum non ita neceſſariam credat, in primo enim caſu teneretur ſuadere, ac cogere infirmam ad obediendum, & ipſa infirma aliquo modo teneretur obedire, in ſecundo verò nequaquam.

6 Majus incommodum habet Ani clauſura, de qua idem Guilielm. Fabrit *lib.* 1. *Obſerv.* 73. & alii. Sed qui hæc operatio in puerulis nuper natis tantum plerumque habet locum (neque enim cum Ani clauſura homo longo tempore vivere poteſt) nihil ex parte infirmi dignum conſideratione offertur, cum liberam voluntatem non habet, & ſui juris non exiſtat. Quoad Medicum non eſt dubium, quod cum Ani apertio ſit ſimpliciter ad vitam neceſſaria etiamſi alia ex parte aliquid periculi minaretur: conſulenda, ac tentanda tandem tamen omnino eſſet: quia præponderat periculum certum, ac evidens, & præſentaneum, quod imminet ab ipſa Ani clauſura, periculo, quod imminet ab ipſa apertione.

7 In Empyemate, nempe in Puris collectione, in Thoracis cavitate, antiquitus præſertim, ſectio fiebat inter quartam, & quintam, aut inter quintam, & ſextam coſtam ad ipſum collectum pus extrahendum, in qua operatione timidiſſimi ſunt Neoterici, quos hujus timiditatis inſimulat Rondelet *lib.* 2. *Pract. c.* 15. apud Sennert. *lib.* 2. *pract. c.* 19. *part.* 2. ſed non ſine ratione irrepſit hæc Neotericorum Medicorum timiditas; nam præterquam quod tuta undequaque non eſt hæc operatio, ſæpiſſimè in ea Medici decipiuntur, ſecantes locum non idoneum ad pus extrahendum, cum non ſemper idem locus ſecandus ſit, unde emerſit inter ipſos Medicos contentio de loco ſecando (quod multò majorem, & minus tutam operationem demonſtrat) cum non ſolum, ut dixi, inter quartam, & quintam, aut inter quintam, & ſextam coſtam nonnulli fieri ſectionem volunt, ſed contendunt alii, ſecandam eſſe inter ſecundam, & tertiam, alii verò inter tertiam, & quartam. Sed quomodocunque ſeſe res habeat, operatio certe dubia eſt, & non omni ex parte tuta: unde nec temerè conſulenda, nec tentanda, niſi nulla alia via ſalutis adſit. Sed infirmus hujuſmodi remedio ſuam vitam redimeret, ob ipſius remedii qualitatem, cum doloroſum ſit, & minus tutum, non tenetur: & in hoc caſu poſſet ſe potius remittere in manus Dei, quàm tali tormento ſe ſubmittere.

8 Idem dubium habet ſectio in Hydrope ad extrahendam aquam morbum facientem, idemque periculum, non ſolùm ex violentia ſectionis, ſed ex ipſius materiæ extratione, quippe cum aliquando pus, & aqua ex facta apertione confertim, & affluenter exeundo, Ægrotos perimere ſoleat juxta Hipp. *ſententiam lib.* 6. *Aph.* 27. *Empyematici, vel Hydropici quicunque ſecantur, aut uruntur, ſi pus, aut aqua univerſim effluxerint, omnino moriuntur.* Quamobrem idem omnino dicendum & reſpectu Medici, & reſpectu Infirmi de hac ſectione in Hydrope, quod de uſtione, aut ſectione in Empyemate dictum eſt; niſi aliquid majoris timoris irrepere dicas duplici ex cauſa: una ex parte caloris naturalis, qui debilius videtur in Hydrope, & facile extingui poſſe, altera ex parte extractionis materiæ aquæ, quæ magis promptè effunditur in Hydrope, quàm pus in Empyemate, cum tenuior materia ſit, & in parte decliviori contineatur. Itaque magna cum cautela à Medico conſulenda, aut tentanda talis ſectio eſt, & nonniſi in ſumma, ac extrema aliorum remediorum deſperatione, optimè primo loco perpenſis Ægri viribus, cæteriſque ad id peragendum neceſſariis.

9 Inter operationes præterea chirurgicas, negotioſa eſt, & difficultatibus plena nonnullarum partium recuperati, ut Naſi, Labiorum, & Aurium, quas ſubire nullus æger tenetur, cum earum carentia nihil momenti ad vitam habeat, earumque integritas ad decorem tantum, & vix ad aliud quicquam effatu dignum inſerviat. Medicus certè, qui experimento polleat, poterit has operationes conſulere, ac tentare, cum periculo magna ex parte careant: niſi velis operatione non rectè ſecuta, timeri poſſe inde gangrænam, ſeu ſphacelum, & partium corruptionem; quæ tamen à peritiſſimo Chirurgo, & in ſimilibus operationibus experto non difficulter evitari poſſunt.

Eſt & quædam chirurgica operatio circa palpe- 10
bras: naſcuntur enim quidam palpebris conjunctis, ita ut cernere non poſſint, unde neceſſitas emergit aperiendi ipſas palpebras, quod opera manuali fit ab ipſis Chirurgis expertis, quibus apertis, ac disjunctis oculus inde emicat ad ſua munia obeunda aptiſſimus. Operatio hæc periculoſa non videtur, & tuto à Medicis excutioni demandari poteſt. Æger autem teneretur ob vitæ bonum illam ſubire quia cæcus cogitur multas bonas operationes intermittere, etiam earum, quæ ad animæ ſalutem videntur neceſſariæ. Sed quis eſt, qui ut videret, talem operationem detractaret? Verumenimverò veritatem hæc habet in ſimplici coalitu, & adhæſu ipſarum palpebrarum inter ſe: alias autem palpebræ cum ipſo oculo, ejusque membranis coaleſcunt, & tunc operatio difficilior evadit, & exitus multò magis dubius eſt, nam etiam disjunctis palpebris interdum viſus non recuperatur. Unde neque tam promptè Medicus hujuſmodi operationem in his caſibus conſulere, vel tentare debet, neque Æger eodem modo tenebitur ad illam ſuſtinendam, nam & præter majorem difficultatem, ac dolorem, & exitus dubietatem, ab omni periculo immunis non eſt. Cutis apertiones in capite, Terebrationes, Uſtiones, & hu- 11
juſmodi aliæ operationes non in capite ſolùm, ſed etiam in aliis corporis partibus, ubi eas morbi exigentia requirat, & conſulere, & perficere Medicus poteſt; Æger autem, ubi eas detrectaret, & vitæ periculum eſſet evidens, ac præſentaneum, non eſſet forte ab omni culpa immunis, non obſtante remedii aſperitate, quæ quidem excuſare illum aliquo modo poſſet. Sed quia comparata hac aſperitate remedii cum ipſa vitæ deperditione, pro nihilo talis aſperitas eſt habenda, excuſatio non eſset condigna, & teneretur omnino eam ſubire. Quod ſi dubium adhuc eſſet, an tali operationi ſalus ſecutura ſit, necne, & Medici, ac Chirurgi illi hoc dubium ſignificaſsent, ponentes omnino ambiguitatem in recuperatione vitæ poſt tales operationes, in manu Ægri fortè eſset tale remedium renuere, ac remittere ſe in manus Dei.

Cataractarum extractio difficilis & ipſa operatio 12
eſt, neque magno periculo utplurimum obnoxia; ſed alia ex parte plerumque inaniter fit, ut aliàs admonui, & tamen neque conſulendo, neque eam exercendo videtur Medicus errare, dummodo ſufficientem experientiam ejus operationis habeat. Sed Ægroto liberum eſt eam admittere, vel renuere, quippe cum difficultas ipſius operationis juncta cum remedii aſperitate contraponderet debitum in propriam charitatem: nam teneretur fortè Æger ad eam ſuſtinendam ob viſum recuperandum. Cujus privatio hominem multis bonis exſpoliare ſolet, etiam illis, quæ ad animæ ſalutem pertinent, præterquam quod cæcitas ex rebus ſit reddentibus vitam noſtram maximè infœlicem: & tamen non teneretur infirmus obedire, non ſolùm ob prædicta, ſed etiam ob remedii incertitudinem, & dubietatem, quod, ut dixi, plerumque ſuo fine deludatur.

Lapidis extractionem Hippocrates in jurejuran- 13
do non admittit, ſed ejus rei provinciam peritis mittit. Extrahitur lapis ex veſica, & ab aliquibus proponitur etiam extractio ex renibus: ſed hæc poſterior nullatenus ſine errore, etiam notabili, in medium à Medico afferri, aut celebrari poteſt, cum certi, ac præſentanei periculi plena ſit: conſequenter ergo non ſolùm non tenetur infirmus eam admittere, etiam morte præſente, ſtante operationis horrore, ac difficultate, & ſalutis magna ex parte probabili dubietate, ſed fortè erraret, ſi eam admitteret, & ſe ſecandum Chirurgo traderet. Neque ex veſica etiam, quantumvis ſecura eſset operatio (licet non omnino tutam eſset quotidiana experientia doceat) ulla obligatione detinetur æger eam ſubeu-

ſubeundi, etiamſi inſtantis mortis immineret periculum: immanitas enim remedii, & ſalutis incertitudo illum excuſaret: videretur tamen non eſse in culpa Medicus, qui in rerum deſperatione eam ſuaderet, cum non adeò dubium remedium ſit, quin ex ejus præſidio nonnulli optime curentur. Habemus enim hic ejus rei quotidianam experientiam, qua obſervamus, plures a D. Joan. Trullio Chirurgo doctiſſimo, & expertiſſimo, cum optimo ſucceſſu ſecari, tanta diligentia, ac dexteritate operationem peragit. Ubi ergo tam expertos Chirurgos habeamus, non errabimus, in rerum deſperatione, lapidis extractionem per veſicæ ſectionem infirmis ſuadere.

14 Caſtratio ad aliquem laudabilem finem, & ad vitæ tutelam certe non proponitur, unde non videtur tuta conſcientia ſuaderi poſse, cum operatio ſit, quæ etiamſi periculo utplurimum careat, ad mortem effugiendam nequaquam videatur neceſſaria: licet enim in herniis, aliiſque nonnullis morbis ad eorum curationem celebretur, non videntur herniæ tam magni momenti, ut mereant, carnificino hoc remedio curari, maxime cum poſſimus remediis mitioribus illis opitulari, pluris enim ex mea ſententia facienda eviratio, quæ ex caſtratione ſequitur, quam quodvis incommodum, quod ex hernia ſequi poſse timeamus, ac pene dixerim, pluris eam faciendam, quam ipſam mortem. Quamquam vero tuta undequaque videatur caſtratio in viris, in fœminis certe nullo modo tuta eſt, ac nullo modo ſuadenda, vel tentanda, ſine graviſſimæ culpæ, & inhumanitatis nota: barbaris ergo omnino relinquenda: quamobrem de ea non eſt, quod quicquam addam, cum vix ulla de ea cognitio vigeat, ac ne per ſomnium quidem apud pleroſque nota ſit.

Denique aliæ nonnullæ chirurgicæ operationes, 15
quæ fieri poſſunt, in tantum Medicus ſuadere, aut tentare poterit, in quantum magna ex parte tutæ ſint, & ab omni notabili periculo abſint: nam alias non ſine conſcientiæ gravamine ſuadentur, aut peraguntur. Infirmus autem in tantum ſuſtinere tenebitur, in quantum non magno cruciatu fiant, ex una aut altera vero ſalutem probabiliter promittant, & ab imminente vitæ periculo hominem eximant: ubi enim adſit magnus remedii cruciatus, ubi dubium ſit, & hæſitetur, utrum magis profuturum, ac nociturum ſit, ubi imminens periculum magnum eſt, æger poteſt tuta conſcientia illud renuere, & Medicis præceptis non obedire.

LIBRI OCTAVI TITULUS TERTIUS.

DE CLAUSURA MONIALIUM.

Continens Quæſtiones quinque.

I. Quid ſit Clauſura, utrum noxia, & quibus ex cauſis Moniales poſſint a Clauſura exire.
II. Utrum præter Peſtem, & Lepram, alii morbi ſint juſta cauſa exeundi a Clauſura.
III. Vigente Peſte, aut Lepra in aliqua Clauſura, ſanæ, an infirmæ ab ea exire permittendæ.
IV. Moniales Lepra, vel Peſte infectæ, & a Clauſura dimiſsæ, ſi ſanentur, quandonam reverti ad Clauſuram teneantur.
V. De Monialibus, quæ ex culpa aeris ipſius Clauſuræ infirmantur, & in quibus caſibus videatur adeſse juſta cauſa relinquendi Clauſuram.

SUMMARIUM.

1 *Quam laudabile fuerit, Moniales perpetua clauſura obligare.*
2 *Quibus ex cauſis licet Monialib. deſerere clauſuram.*
3 *Intentio ſumm. Pontificum in concedendo Monialibus exitum a clauſura, occaſione Epidemiæ, Lepræ & incendii fuit, ut illæ propriæ ſaluti conſulerent.*
4 *Clauſura quid. & n. ſeq.*
6 *Clauſura utrum humanæ ſaluti ſit nocua.*
7 *Epidemiæ nomen quomodo ſumatur in Bulla Pii V.*
8 *In omnib. cauſis, ob quas clauſura deſeri permittitur, reſpicitur periculum univerſale, non particulare.*
9 *Peſtis quid, quid Epidemia.*
10 *Lepra utrum ſit juſta cauſa relinquendi clauſuram.*
11 *Magis urget cauſa exeundi a clauſura ex Lepra, quam ex Peſte, & cur.*
12 *Vera Peſtis ſemper dependentiam habet ab Aeris corruptione.*
13 *Contagium eſt minus efficax cauſa vigoris ipſius Peſtis.*
14 *Peſtis datur ſine Contagio.*
15 *Contagium duplex.*
16 *Utrum in Lepra, & aliis contagioſis ſimul, & malignis morbis, magis expediat infirmas ejicere, quam ſanas a clauſura dimittere.*

QUÆSTIO I.

Quid ſit clauſura, utrum noxia, & quibus ex cauſis Moniales poſſint a Clauſura exire.

MAximopere Chriſtianæ Reipublicæ decens, ac laudabile conſilium fuit illud a ſummis Pontificibus, & a ſacroſancta Tridentina Synodo confirmatum, & in inviolabilem obligationem injunctum, ut Virgines, quæ ſuam caſtitatem Deo vo- 1
verunt, & in monaſteriis religionis vinculo obſtrictæ commorantur, perpetuæ clauſuræ votum emitterent, ut habetur in eodem Concilio Trident. *ſeſs.* 25. *c.* 5. & in bullis ſummorum Pontificum, præcipue vero Bonifacii VIII. Pii V. & Gregorii XIII. Notius enim eſt, quam ut ſcriptis monſtrari poſſit, qualia, & quanta ſcandala evitentur.

Quoniam autem multa accidere poterant, propter quæ neceſſarium foret, Moniales a prædicta clauſuræ obligatione eximere, ad tres maxime caſus ea reduxerunt Pontifices, ex quorum cauſa univerſus Monialium cœtus aut perire, aut maxime lædi poſſet, eoſque caſus in ſuis conſtitutionibus promulgarunt, dicentes Moniales non poſse a clauſura exire, 2
niſi ubi magnum incendium earum omnium, aut majoris partis vitæ inſidiaretur. Secundò, ubi Epidemia vigeret, & ex ejus violentia ob contagium juſtus mortis timor inſurgeret, ac tertio ubi aliqua Monialis lepra infecta alias inficere veriſimiliter poſset, niſi clauſura dimitteretur, in omnibus enim, ac ſingulis hujuſmodi caſibus conſulere voluerunt univerſali periculo, & indemnitati ipſarum Monialium, permittentes idcirco eas clauſuram relinquere, & alio commigrare, ſervatis cautelis, & conditionibus ab ipſiſmet Pontificibus indictis. In harum cauſarum igitur recenſione, ſi magnum incendium exceperis, plura poſſunt a Medicis Canoniſtæ percontari, & plura ab ipſis Medicis animadverti.

Cum ergo de incendio non videatur quicquam a nobis peculiariter dici poſse, illud tantum per tranſennam cum Canoniſtis advertamus, quod cum 3
intentio ſummorum Pontificum in permiſſione exitus a clauſura ipſis Monialibus fuerit cura univerſalis ſalutis

ſalutis ipſarum , ut fuga ſe ab imminentibus vitæ periculis eximerent , non ſolum ad incendium ſeſe reſtrinxiſſe illos dicendum eſt , ſed incendio pro exemplo uſos eſſe, ac voluiſſe hanc permiſſionem in alia quacunque ſimili cauſa locum habere , ut ſi fluminis inundatio Monaſterium obruere minaretur, aut ipſius Monaſterii ſumma ruina immineret, aut militum hoſtilium incurſus , aut aliud quid ſimile. Reliquum igitur eſt , ut de peſte tantum, & lepra nobis ſermo inſtituendus ſit.

Sed ante omnia videndum primo eſt , quid ſit
4 clauſura, ut conſtet, de quanam re verba faciamus. Bonacin. *de clauſur. quæſt.* 1. *punct.* 2. *n.* 1. eam ſic defi-
5 nivit: Clauſura eſt locus, intra quem mortales ſiſtere debent , & a quo egredi nequeunt ſine violatione præcepti, aut etiam voti . Nos magis conciſam definitionem afferamus , dicendo , Clauſuram certum locum eſſe, ex quo monialis egredi, & in quem externi ingredi ſine peccato non poſſunt , vel clauſuram eſſe illud monaſterii ſpatium, quod monialibus egreſſum ſub pœna violationis voti, & externis ingreſſum intercidit, ſub pœna peccati: quibus definitionibus non abſimilem affert Gibald. *de clauſ. diſquiſit.* 1. *c.* 2. §. 16. *n.* 29. Moniales ergo ex voto huic clauſuræ perpetuò adſtringuntur, neque ulla, quantumvis gravi, imo graviſſima ex cauſa eam violare poſſunt, aut deſerere , etiamſi de vitæ negotio ageretur, niſi cauſa ejus naturæ ſit , ut univerſus Monialium cœtus ex ea periclitetur , qualis eſſet magnum incendium, epidemia, & lepra: alias nulla alia cauſa , quæ tantum particularem ſalutem reſpiciat, ſufficiens eſſe poteſt, manentibus in ſuo robore Pontificum conſtitutionibus, ut Monialis à clauſura ſeſe eximere poſſit : quod ſi aliqua ex Monialium cœtu morbum aliquem lethalem pateretur , qui non poſſet, niſi extra clauſuram curari, tunc egebit hæc ſpecialis Pontificis derogatione, & diſpenſatione : neque enim extendi poteſt per-
6 miſſio ex cauſa univerſalis ſalutis facta ad ſalutem particularem , ut alias vidimus factitatum , & ſignanter in Monialibus Gregorii XIII. de quibus alias. Unde in præſenti noſtræ partes ſunt , ut de cauſis à Pontificibus propoſitis pro clauſuræ relaxatione ad ipſorum mentem deferamus : ante tamen diſcutere operæ pretium eſt , utrum clauſura humanæ ſaluti ſit, aut poſſit eſſe noxia, & videtur prima fronte, quod non poſſit eſſe niſi ſumme noxia , quia homines nulla alia re magis libere ad tuendam ſalutem frui debent, quam aere libero, & aperto, ac vario pro temporum , & hominum conditionum , & ætatum ratione : at clauſuræ aer , cum uniformis ſemper ſit, huic temporum , conditionum, ætatum , aliarumque rerum varietati maximopere contrariatur, ut patet, & ſi quidem æſtate frigidiuſculus aer utilis futurus eſt, ſi aer clauſuræ erit calidior, non poterit eſſe niſi nocuus : & ſic de ſingulis, unde mirum non eſt, ſi in clauſuris Monialium tam frequenter infirmitates conſpiciantur longæ, & contumaces, & quæ a cæterarum infirmitatum more tantopere deviant, ut eas potius ſupernaturales cauſas , quam naturales habere dixeris : quæ non ſolum naturalibus remediis non cedunt, ſed iis potius irritantur , & augmentum ſumunt, & tamen hæ ipſæ infirmitates extra clauſuram, aut non tantopere miſeras ægras affligerent, aut certe facilius , commodius , ac citius curarentur , cum ſummum remedium in hujuſmodi morbi ſit , cœlum mutare, quod Monialibus ex legis clauſuræ rigore denegatur, cumque notum ſit , & a Medicis comprobatum, ut ex Celſo habetur *libro* 1. *ſuæ Medic. c.* 3. peſſimum cœlum eſſe , quod ægrum fecit , certe deducendum hinc recte videtur , quod cum ſæpiſſimè ex ipſius clauſuræ anguſtia plures ex Monialibus in prænominatos morbos incidant , clauſuram eſſe illis exitialem , ut experientia comprobatur. Quæ tanto magis attendenda videntur, quanto ſolutio clauſuræ , ut toto diſcurſu evidenter patebit , nunquam permiſſa cenſetur in gratiam particularis ſalutis, cum nulli Moniali liceat , ob morbum aliquem , ex quo etiam certo periclitetur , niſi à clauſura exeat , clauſuram deſerere , neque comprehenditur hujuſmodi caſus ſub Pontificum diſpenſatione , quæ in tantum habet locum , in quantum morbus alicujus particularis poteſt redundare in damnum univerſale, vel ſcandalo , vel communicatione ejuſdem morbi ob contagium , & idcircò non indifferenter in omni morbo, etiam lethifero, & qui non, niſi extra clauſuram curari poſſet, conſtitutio eorum locum habet, ſed tantum , ubi habeat adjunctum contagium, & cum contagio aut notabile ſcandalum, aut vitæ periculum cæterarum, & idcirco Lepra tantum, & Epidemia nominantur, quia & ab utraque & ab alterutra & communicatis periculum à contagio, vel ab eodem contagio notabile ſcandalum excitatur . Quantum autem ad particularem alicujus ſalutem , ſi clauſura ſolvenda eſt, nova Pontificum diſpenſatione opus eſt, ut viſum eſt in Monialibus Gregorii XIII. & forte in aliis : nobis ſatis eſt , quod ex rigore legis ipſius clauſuræ nulla habita ſit ratio ſalutis particularis in ejus ſolutione, ſed tantum ſalutis univerſalis. Quibus ſic ſtantibus, dicendum videtur, clauſuram eſſe humanæ vitæ minus accommodam, imo eſſe ſumme noxiam, præſertim cum tam rigide impoſita ſit, ut neque ex cauſa certiſſimi periculi mortis ſolvi poſſit, niſi ex ſpeciali Pontificis derogatione, quæ tamen nimis frequens futura eſſet ob frequentiam hujuſmodi caſuum, ita ut forte inanis evaderet prædictæ legis clauſuræ rigor, qui non niſi in maximum virginum , earumque ſalutis præjudicum impoſitus videtur.

Verumenimvero his non obſtantibus , ſerio videtur dicendum , Clauſuram nihil habere, in ſe vitii contra Virginum Deo dicatarum ſalutem , imo poſse eſse ſummopere , & undequaque proficuam : ipſa enim privatio libertatis actionum , & fruendi aeris externi varietate pluribus , & ſecundum plurimum utilis eſt, quia natura noſtra quantum ſummopere læditur a mutationibus in contraria, tantopere proficit ex aſsuefactione victus cuidam rationi uniformis, & mutationibus non ſubjecti , quam quidem veritatem tam evidenter in ipſis religioſis, tam viris, inquam, quam fœminis conſpicimus, & experientia perenni comprobamus , ut ad hoc alias probationes adducere inanis omnino opera videatur . Nec quicquam refert , quod aliquæ peculiares virgines in clauſuris infirmitatibus tententur , quales ſuperius commemoratæ ſunt , nam præterquam quod illis hoc ex vitio clauſuræ non accidit, quia etiam extra clauſuram iiſdem morbis affligerentur , ut aliæ virgines, & mulieres clauſura non detentæ affliguntur, dato etiam, quod ex clauſuræ vitio id fieret , non idcirco eſset dicendum, clauſuram eſse noxiam, ſatis enim eſt, ſi pluribus, & ſecundum plurimum ſit ſalutaris & ex natura ſua non ſit noxia, quia quæ ex naturæ præſcripto contingunt in pluribus, & ſecundum plurimum , eodem modo contingunt. Unde corruunt quæcunque , quæ ex adverſo adducuntur ad convincendum, clauſuram corporeæ ſaluti eſse noxiam, cum quotidiana experientia id falſitatis manifeſte convincat , ex centum enim Monialibus vix unam, aut alteram offendes ſimilibus morbis tentatam : quinetiam in nullo hominum genere obſervabis homines vitam in longius protrahere , quam in religioſis mulieribus, quæ clauſura detinentur. Hinc vero factum puto, ut Pontifices in ſuis conſtitutionibus non curaverint licentiam deferendi clauſuram relaxare, ob particularis alicujus Monialis ſalutem recuperandam, nam a Spiritu Sancto edocti cognoverunt , primo non habere clauſuram hoc in ſe vitium, ut de ſe & ex ſui natura tales morbos procrearet, aut foveret, ita ut nonniſi clauſura relaxata curari poſsent, vix enim , ac ne vix quidem hic caſus in morbis maxime lethalibus dari poteſt: licet non negem dari morbos , qui mutatione Cœli ſanarentur, & in quibus forte neceſse ſit , dimittere Monialem à clauſura , ſed hoc non fit ex vitio clauſuræ, ſed ex natura ægrotantis, aut morbi, qui aliud cœlum pro ſua cura expoſcit, ut etiam extra clauſuram uſuvenit, nam Phthyſicos, Hecticos , Hydropicos, & alios id genus infirmos mutatione Cœli maxime cura-

cura-

curamus. Deinceps ſatis viderunt iidem Pontifices, quod etiam dimiſſis ægris Monialibus à clauſura non poterat ex hoc certa ſalus ipſarum expectari; quis enim ex Medicis id certo promittere audet? Itaque incaſſum relaxabant Pontifices clauſuræ rigorem, ubi nulla certitudo ſalutis ex hac relaxatione promittebatur: ex quibus videtur concludendum omnino, quòd cum clauſura nullo modo ſit noxia corporeæ Monialium ſaluti, noluerunt, nec debuerunt Pontifices ejus rigorem mollire, aut relaxare, reſpectu particularis alicujus ſalutis, ſed tantùm reſpectu ſalutis univerſalis, cujus reſpectu & incendium primo magnum conſiderarunt, & deinde duas morborum ſpecies, nempe Epidemiam, & Lepram: cir-
7 ca quas primò obſervandum, Epidemiæ nomen accipi à ſummis Pontificibus pro vera peſte, ut facile demonſtrari poteſt, inconcuſſa permanente ea propoſitione, quod in omnibus cauſis, propter quas
8 iidem Pontifices permiſerunt Monialibus exitum a clauſura, præ oculis habuerunt commune totius monaſterii bonum, & univerſi cœtus ipſarum Monialium ſalutem, idcirco non ſimpliciter in quolibet incendio hanc permiſſionem voluerunt habere locum, ſed tantum in magno, in quo vel omnes, vel major ipſarum pars periclitari poterat: idem etiam de Epidemia, & Lepra eſt dicendum: nam Epidemia, hoc eſt, vera Peſtis, propter contagium, vitæ periculum, cui ſubjiciebatur univerſus cœtus Monialium, viſa eſt juſta cauſa deſerendi clauſuram, ſic etiam & Lepra: ſed hoc periculum imminet tantum in vera peſte, non autem in ſimplici Epidemia, ergo Pontifices de vera peſte loquuntur, non de ſimplici
9 Epidemia. Eſt autem peſtis morbus Epidemialis, ſeu popularis utplurimum, & ſecundum plurimum exitialis, ac malignus: Epidemia vero morbus eſt popularis utplurimum, & ſecundum plurimum ſalutaris, ac benignus: ut cum Gal. *in lib. de vict. rat. in Acut. comm.* 1. *text.* 9. omnes Medici fatentur. Ratio autem hujus differentiæ eſt, quia in Peſte prædominatur aeris infectio, & ab ipſo aere contagium cum qualitate maligna venenoſa & deleteria, in Epidemia vero prædominatur aeris infectio, & contagium ab ipſo aere abſque ulla malignitate, aut qualitate venefica. Modo ſi dicamus, Pontifices Epidemiæ nomen accepiſſe in ſua ſimplici acceptione, hoc eſt pro morbo populari non maligno, non venefico, ſequeretur maximum inconveniens, nempe quod permitterent clauſuræ relaxationem, abſque legitima & ſufficienti cauſa, cum non poſſit eſſe ſufficiens, & legitima cauſa deſerendi clauſuram, cui ex voto Moniales obligantur, morbus, qui cum periculo vitæ non ſit conjunctus, etiamſi eſſet contagioſus, & non omni ex parte levis: ſi ſic enim eſſet, cum aliquando Epidemia producat febres Tertianas, Quartanas, Scabies, capitis dolores, & alios id genus morbos à periculo immunes, ſequeretur etiam in his habere locum permiſſionem exeundi a clauſura, quod non eſt dicendum, ſed concludendum omnino eſt, Pontifices accepiſſe nomen Epidemiæ pro vera, & legitima peſte, hoc eſt, pro morbo peſtilentiali maligno & contagioſo, ſic enim jure optimo licere debet Monialibus ad evitandum vitæ periculum quod illis ex contagio imminet, deſerere clauſuram, vel infirmam ejicere, nam tunc cenſendum, cauſam eſſe legitimam, quando adeſt hoc periculum univerſalis ſalutis, quo abſente, cauſa non eſt amplius legitima: & idipſum confirmatus ex verbis conſtitutionis Bonifacii VIII. ibi, Niſi forte tanto, ac tali morbo evidenter aliquam earum laborare conſtaret, quod non poſſet cum aliis abſque gravi periculo, ſeu ſcandalo commorari: quæ verba afferens, & declarans Gibald. *de Clauſ. c.* 6. §. 1. *num.* 1. dicebat: Itaque ſolam cauſam egrediendi Bonifacius jure dixit eſſe morbum, cui intra monaſterium ſine aliarum periculo, & offenſione remedium afferri non poteſt: unde idem Gibald. *in princ. præced.* §. 1. *n.* 1. formans univerſalem in hac re doctrinam determinavit dicendum eſſe, exitum a monaſterio permittendum eſſe Moniali, propter inevitabile aliarum periculum ex ejus commoratione. Attenditur ergo ſemper in hac permiſſione ſalus communis, quæ periclitetur ex contagio, non autem particularis. Quod ſi ſic eſt, non video, quanam ratione tueri poſſimus, Pontifices nomine Epidemiæ hic non ſignificaſſe veram peſtem, ut exiſtimat idem Gibaldinus: nam duo concurrere debent in Epidemia ad hoc, ut ſit juſta cauſa, ac ſufficiens, dimittendi Monialem à clauſura, primum quod ſit contagioſa: unde ſanis immineat periculum contrahendi eandem infirmitatem: ſecundum, ut ſit pernitioſa, maligna, & cum manifeſto vitæ periculo, ut clarè elicitur ex verbis Bonifacii VIII. quamobrem his ſic ſtantibus fateri cogimur, Epidemiæ nomine à Pio V. intelligi morbum communem contagio, & periculo inſignem, at ſi hic morbus peſtis vera non eſt, quid tandem erit vera peſtis? hæ enim duæ conditiones nulli alteri morbo convenire poſſunt, niſi peſti, dummodo cum his etiam communis ſit & Epidemicus: eo ipſo enim, quod morbus communis, & Epidemicus habebit ſecum contagium, & pravitatem, ſeu venenoſitatem, erit peſtis. Nec multum moror, quod Pontifex uſus ſit nomine Epidemiæ, cum poſſet alias uti vero, ac legitimo nomine peſtis, quia non omnino extra conſuetudinem videtur locutus, cum pateat, Medicos nonnullos etiam peſtem Epidemiæ nomine comprehendere, quod teſtatur quoque ex Jureconſultis Tiraq. *lib.* 1. *de leg. Connub. part.* 15. *n.* 47. & ex Medicis Conciliat. *diff.* 94. *verſ. Prop.* 1. *inf.* licet falſo ab hoc ipſo Tiraquello nonnulli ex Medicis citentur, & tamen id præſtitiſſe conſtat nonnullos Practicantes non infimæ conditionis, ut Valeſc. ab ipſo Tiraq. *citatus lib* 7. *Phylon. c.* 1. Savonarol. *de febrib. cap.* 9. *et alii*, Marſil. Ficin. qui de Peſte ſcribens titulum *libro fecit Epidemiarum Antidotum*, quos recenſere non vacat, ſed ut ſeſe res habeat, dummodo demus, Pontificem hic nomine Epidemiæ voluiſſe ſignificare morbum communem, contagio communicabilem, ac pernicioſum, ego nihil moror, utrum hunc ac talem morbum veram peſtem, an alio nomine appellemus, certum illud eſt, quod cum periculum ab hoc morbo imminens debeat eſſe grave, & vitæ inſidiari, non ſatis erit, quod ex hoc morbo ſanæ Moniales contrahere poſſint contagium, niſi una cum contagio ponatur vita earum in evidenti, ac manifeſto periculo.

Sed ut ad illud redeam, unde digreſſus ſum, dico iterum, atque iterum permiſſionem exeundi à clauſura, vel ejiciendo infirmas, vel permittendum id ipſis ſanis, ſemper factam reſpectu univerſalis ſalutis, quia nunquam videtur, manentibus in ſuo robore Pontificum conſtitutionibus, habere poſſe veritatem id, quod cenſent nonnulli, & ſignanter Navarra, & poſt ipſum, & allios Canoniſtas Sebaſtian. de Soto *in libell. de Infirm. ob quas Moniales ex clauſura dimitti poſſunt*, nempe Pontificum diſpoſitionem reſpicere etiam particularium Monialium ſalutem, unde volunt, eam extendi ad nonnullos alios morbos, qui non poſſint intra ipſam clauſuram curari, & qui tantùm unius particularis infirmæ ſaluti inſidiantur, non autem cæterarum Monialium: nam hoc eſſet aperire nimis amplam portam huic licentiæ, ac indies cogerentur ſuperiores dimittere Moniales à clauſura, ob morbos ab ipſis recenſitos nam vix monaſterium aliquod offendes, in quo una, aut altera Monialis ſimilibus morbis affecta non reperiatur, ut eſt Hectica, Phthiſis, Epilepſia, Cancer, Melancholia, Scrophulæ, qui morbi ſignanter ab ipſo Sebaſt. de Soto nominatur, ac pro talibus judicantur, ut præbeant legitimam cauſam dimittendi Moniales à clauſura: at ego illud inculcare nunquam deſiſtam, nihil omnino cum coſtitutionibus Pontificiis habere commune particularem alicujus Monialis ſalutem, neque unquam hoc Pontifices habuiſſe in mente: & ſi quidem juſta cauſa alias videatur deſerendi clauſuram alicui Moniali, ob propriam ſalutem recuperandam concedenda, hæc nullatenus dictis ſummorum Pontificum conſtitutionibus inniti poteſt, ſed egebit ſemper nova viventis Pontificis diſpoſitione, ut aliàs dixi.

Cæterum à veritate omnino abeſt id, quod 10

Bonacin. *loco ſupra cit. n.* 2. dicebat, nempe, pro Epidemia intelligi in ipſis Pontificis conſtitutionibus morbum contagioſum, qui alios inficere ſolet, ut eſt Peſtis, morbus Gallicus, morbus S. Lazari ignis S. Antonii, & ſimiles, nam hic Canoniſta accipit morbum contagioſum pro Epidemia, & unum cum alio confundit: in tantum enim morbus aliquis dicitur Epidemia, in quantum univerſalis eſt, & communis, ac populariter vagatur, hoc enim ſignificat Epidemialis, at verò nec Lepra, nec morbus Gallicus, neque alii quidam morbi à Bonacina recenſiti populares ſunt, præter Peſtem: non poſſunt ergo comprehendi ſub nomine Epidemiæ.

Verumenimverò de Lepra dubitari poterat, an benè judicatum ſit, eam eſſe juſtam cauſam deſerendi clauſuram, & ratio dubitandi eſt, quia Lepra non videtur morbus, qui ſit adjunctus vitæ periculo, ſaltem evidenti, ac præſentaneo, ut peſtis: eſt enim Lepra cutis infectio, cum qua multos videmus ad plures annos perdurare: abſente ergo vitæ manifeſto, ac præſentaneo periculo, non videtur cum peſte poſſe pari paſſu procedere, ita ut tanquam ipſa peſtis debeat eſſe juſta cauſa deſerendi clauſuram. Secundò Lepræ contagium lentè procedit, neque illicò occurſantes, neque tam facilè inficit: ut contagium à peſte emanans, imò quemadmodum peſtis contagium ob aeris conditionem diſponentis corpora ad illud facillimè contrahendum difficillimè evitari poteſt, ita contagium à Lepra emanans facillimè evitatur, nulla præſente cauſa diſponente corpora ad illud ſuſcipiendum, unde videmus ex Lepra vix unum, aut alterum lentè & longo tempore, ac ex longa converſatione cum Leproſo infici, ex peſte autem plures illicò, & nulla interpoſita mora infirmari, ob magnam contagii activitatem, & diſpoſitionem introductam in corpora aere infecto. Tertiò Lepra curari poteſt etiam in clauſura, etiam abſque ſuſceptione contagii per ipſos ſanos, ſi infirma ſequeſtretur, & ejus converſatio, & occurſus à ſanis evitetur, ſi ejus pannis, & utenſibilibus aliæ abſtineant, aliiſque neceſſariis cautelis utantur. Cùm ergo curari poſſit Lepra intra clauſuram, abſque aliarum periculo, non videtur ſufficiens cauſa deſerendi clauſuram. Dicendum tamen eſt, plura eſſe Lepræ genera, ſed duo præcipuè, ut Medici omnes fatentur, & ego aliàs in hiſce quæſtionibus teſtatus ſum, & ex Fracaſtorio, quem ergo etiam ad hoc adduxi, & ex nonnullis aliis refert Gibald. *de Clauſ. diſquiſit* 1. *§.* 5. *n.* 30. unum quidem nomine Lepræ inſignitum, & eſt ſcabiei finitimum, ſive ſcabies quædam ferina, & contumax, cum nonnullis aliis conditionibus aliàs enarratis, demonſtrantibus, morbum jam exceſſiſſe ſcabiei limites, & in Lepram fuiſſe converſum. Aliud nomine Eliphantiaſis inſignitur, & eſt vera legitima, & conſummata Lepra. Ergò præterquam quod falſum eſt Lepram non eſſe morbum cum vitæ periculo, ſi de vera Lepra loquamur (cujus ſigna attuli titulo ſuperiori hujus libri *quæſt.* 21. *à n.* 2. *ad ſeqq.*) cùm hæc cancer ſit univerſalis, carnes ipſas ad oſſa uſque depaſcens, ac rodens, quouſque hominum, licèt aliquando lentè, conſumat, habet inſuper cum ſe horrorem, & contagium adjunctum, unde non ſolùm reſpectu particularis perſonæ, quæ Lepra detinetur, licentia exeundi à clauſura impediri licet (quamquam hic particularis reſpectus in hoc negotio in conſideratione non habeatur) ſed reſpectu totius cœtus Monialium, & publici intereſſe, ne aut ab infecta ſanæ inficiantur, aut ob horrorem in alias non contemnendas infirmitates labantur. Itaque Lepra ejus generis, quod diximus, erit ſufficientiſſima cauſa dimittendi Moniales à clauſura, quinimò uno ex capite magis urgens cauſa ad hoc videtur Lepra, quàm Peſtis, quia licèt Peſtis habeat ſecum magis præſentaneum periculum, cum peſte affectæ paucorum dierum ſpatio vi-
11 tam cum morte commutare ſoleant, tamen aliquando tam præceps eſt remediorum occaſio, ut antequam de exitu à clauſura quicquam determinetur, peſtis jam communicata ſit, quibus communicabilis erat, ve ejus impreſſio ceſſaverit: nam interdum vis ipſius peſtis quaſi pertranſiens flamma momento regiones inficit, & momento deſinit, licèt non ſemper idem eveniat, ad Lepram dando ſemper inducias non permittit exitum à clauſura futurum inanem, quia vel quod ejiciantur infectæ, vel quod ſanæ exire permittantur, evitatur ſemper ipſa vis contagii, contra quam uſuveniat in peſte, in qua ipſe exitus à clauſura, & loci mutatio ſanis plerumque eſt exitialis, quia ob aeris contrarietatem in morbum labuntur, ut inferiùs clariùs demonſtrabo.

Sed cùm dictum ſit, Lepram ob contagium ſimul & periculum dare juſtam cauſam Monialibus, ut impunè exeant à clauſura: de Peſte jam hæſitare ulterius aliquis poſſet, utrum, ut ſit juſta cauſa relinquendi clauſuram, requiratur, ut ſit contagioſa, an ſufficiat ipſum periculum certum, & evidens mortis ex ipſa maligna Peſtis natura imminens: & quia hæc quæſtio ex mea ſententia eſt maximi momenti, primò nonnulla præmittenda, quæ non ita omnibus, & ſingulis extra artem Medicam patent: imò quæ à communi opinione tantoperè elongantur, quantoperè, ni me mea fallit opinio, ad veritatem proximiùs accedunt.

Secundum igitur, veram Peſtem ſemper, & quan- 12
docunque ab aeris corruptione dependere, neque fieri ullo modo poſſe, ut ab alia auſa poſſit immediatè originari, quod ſatis ſuperque probavi *lib.* 3. *bar. Quæſt. tit.* 3. *quæſt.* 2. *n.* 21. *& ſeqq.* unde falſiſſima eſt vulgi perſuaſio, credentis, eam ſemper à contagio originari, quæ falſitatis perſuaſio maximè convincitur ea ratione, quod qui primi peſte inficiuntur, per contagium non inficiantur: certum enim eſt, aliquos primò peſte prehendi, abſque eo, quod cum aliis peſte infectis ullo modo verſati fuerint, aut peſtilenti alterius exhalatione, aut tactu alicujus rei peſtis infectæ, ac contaminatæ infectionem contraxerint, ſed ex propria corporis diſpoſitione ad contrahendam, & ſuſcipiendam putredinem ex peſtilentis aeris inſpiratione. Si ergo peſtis incipit ſine contagio, abſque contagio quoque poteſt vigorem, & augmentum accipere: nam ut primi illi infecti à ſola aeris peſtilentis inſpiratione ſunt infecti, ſic alii permulti eodem modo infici poſſunt: ac certe, ſi liberè meam ſententiam licet proferre, credo con-
tagium eſſe minùs multò efficacem cauſam ipſius 13
peſtis, quàm vulgo credatur, cum apertiſſimè pateat, quòd maximè vigente peſte, & ad ſtatum provecta ſenſim ad declinationem pervenit, tandemque omninò ceſſat, quod contrario omninò modo deberet ſuccedere, ubi peſtis ex contagio dependeret, & contagium eſſet vera, ac potiſſima cauſa Peſtis: nam tunc maximè vigere deberet Peſtis, cùm maximè viget ejus cauſa, & majores vires ſortitur, ſed in ſtatu ipſius Peſtis maximè viget contagium, ergo non ſolùm Peſtis in ſtatu non deberet ullam habere declinationem, ſed magis magiſque augeri, abſque eo, quod nunquam ſperari poſſet declinatio: quia tunc maximè viget contagium cùm plura individua ſunt infecta, ſed in ſtatu plura individua reperiuntur infecta, ergo tunc magis viget cauſa Peſtis, & tunc deberet Peſtis indies augeri, ac nunquam deberet tendere ad declinationem: at contra evenit, quia vigente Peſte, & ad ſtatum perducta tandem non ſolùm non creſcit, etiamſi tunc magis vigeat contagium, ſed ſuam vim amittit, & declinat, ac denique omninò ceſſat, unde non poteſt contagium eſſe cauſa ipſius Peſtis, neque ea à contagio originatur, neque ab eo in tantùm fovetur, ut etiam eo maximoperè vigente, non omninò ceſſet.

Adde his, quòd non ſolùm tunc maximè augetur, & majorem vigorem acciperet Peſtis, cùm plures inficiuntur: ſed, ut dixi, non daretur locus declinationi, quia cauſa ſemper major in horas, & in momenta fieret. Dices autem terminare ob diligentiam, quam adhibent ipſi populi, ut ſe à contagio præſervent, ſed præterquam quod quandò majus eſt contagium, tantò plures homines ad hoc, ut ſani præſerventur, neceſſarii ſunt in curatione ægrorum, unde tantò plures inficiuntur: quid dicendum de illis Peſtibus, in quibus nulla hujuſmodi diligentia adhi-

adhibetur? An non conſpicimus, morbillos, & Variolas peſtilentes interdum vagari, & plurimos pueros interimere, qui tamen morbi ceſſante aeris corruptela, ex qua originem trahunt, undequaque ceſſant: imo & Peſtes Brutorum ſine ulla cuſtodia tandem terminari obſervamus. Sed circa hoc ſermonem in longius protrahere, tempus non permittit, illud tantùm certiſſimum eſto, quod ſuperius
14 firmavimus, Peſtem poſſe dari ſine contagio. Itaque ſtante hac rei veritate, dubitari poteſt, utrum urgente Peſte ſine contagio, ſit juſta cauſa, ut Moniales ſanæ, ne contaminentur, aut infirmæ, ne aliàs contaminentur, relinquere poſſint clauſuram: ratio dubitandi eſt, quia periculum contrahendi Peſtem imminet ſanis à contagio, quod ab infirmis communicatur, quod, ut evidetur, conceditur ſanis deſerere clauſuram, niſi infectæ ejiciantur: ubi ergo contagium non adeſt, ceſſat periculum, & ceſſante periculo, ceſſat legitima cauſa relinquendi clauſuram. Si mihi igitur Medico licet ex mea arte, quid ſentiam proferre, diſtinguendam videtur, ac dicendum, quod Peſtis vel eſt ſine aeris corruptione (quod quidem ſecundùm vulgarem opinionem evenire poteſt) vel eſt cum aeris corruptione, in primo caſu non liceret Monialibus exire à clauſura, nullo imminente ipſis periculo à contagio ex infectis ſuſceptibili, neque à contagio ex aeris corruptione exſpirante, in quam ſententiam inclinat Gibald. *de Clauſ. c. 6. §. 4. n.* 10. licet mordicùs tueatur eorum ſententiam, qui negant, Peſtem dari poſſe ſine contagio. In ſecundo caſu dummodo expediat, liceret exire: licet enim nullum periculum immineat à contagio ex infirmis contrahendo, imminet tamen à contagio ipſius aeris infecti, quod periculum evitare permittitur etiam fuga: ſed utrum hoc tutum ſit,
15 poſtmodum decernendum. Ex quibus eliciendum, quod cùm de contagio verba fiunt, illud, cùm duplex ſit, dupliciter accipi poſſe, vel pro communicatione morbi à perſonis, aut rebus infectis, vel pro communicatione ab ipſo aere infecto: ſed quemadmodum illud evitari poteſt, ita hoc eſt penè inevitabile: quamobrem vulgi opinio fallax omnino eſt putantis, Peſtem ſemper dependere à prima ſpecie contagii, nam contra ſemper dependet à ſecunda, nec vera Peſtis unquam dari poteſt, ut toties inculcavi, quæ ab hoc dependentiam non habeat.

16 Cæterùm circa Lepram, & alios quoſdam contagioſos morbos, ut peculiariter eſt Phthiſis maligna, conſiderari poterat, utrum magis expediat, infectas à Monaſterio ejicere, an permittere ſanis, ut à clauſura exeant, & ratio dubitandi eſt, quia hujuſmodi morbi contagioſi primæ claſſis tam magni ſunt ex adjuncta inſigni putredine, ut ſui contagii ſeminium non ſolùm perſonis, & propriis veſtibus, ac tegumentis communicent, ſed etiam ipſis domorum parietibus: quod non ſolùm patet ex cautela, qua uſa eſt Lex vetus, ut habetur Levit. *c.* 13. in mundandis habitationibus, & ipſarum domorum parietibus Lepra infectis, hoc eſt, ut credo intra quos commorati fuiſſent Leproſi (licèt Valleſ. *de ſacr. Philoſoph. cap.* 20. aliter ſentiat) ſed etiam ex Galeni dicto *lib.* 1. *de differ. Febr. c p.* 2. Itaque incaſſum ejicientur infectæ, remanente contagii ſeminio, ac fomitè in ipſa habitatione, & in cellarum parietibus, ex quo facilè ſanæ infici poſſent: tutiùs ergo videretur permittere ſanis à clauſura exire, quàm infectas ejicere. Videretur tamen alia ex parte potiùs dicendum contrarium, quia infectio communicata habitationi, atque ipſis habitationis parietibus poteſt facilè emundari: nam ea infectio non eſt univerſalis, ſed particularis unius tantùm cellæ, in qua frequentiùs ægra commoratur, & in qua dormire conſuevit ex perenni exhalatione putrida ex ejus corpore exſpirante, quæ ipſis cellæ parietibus hærere ſolet, & niſi emundetur poteſt ibi commorantes inficere, ſed hoc non poſſet habere locum in peſte, in qua plures uno eodemque tempore inficiuntur, neque tutum eſt eas è monaſterio ejicere, quia evidentiſſimæ, ac certiſſimæ mortis periculo exponerentur, ſed de hac re inferiùs, Deo permittente, plura addenda.

SUMMARIUM.

1 *Permiſſio Pontificum facta Monialibus, ut exire poſſint à clauſura, reſpicit tantùm univerſalem ſalutem, non particularem.*
2 *De Jure naturali unicuique licet propriam vitam ac ſalutem tueri.*
3 *Non videtur ſufficiens cauſa exeundi à clauſura Lepra, aut Peſtis.*
4 *Cauſa, ob quam licitè exire poſſit à clauſura, non eſt ſufficiens, niſi reſpiciat ſalutem univerſalem.*
5 *Contagium non eſt unius, ejuſdemque ſpeciei reſpectu periculi, neque reſpectu efficaciæ.*
6 *Peſtis ex communi ſententia habet ſummam vim contagii.*
7 *Nullus morbus dari poteſt ita ſimilis Peſti, qui poſſit, ut Peſtis ſufficiens cauſa eſſe deferendi clauſuram à monialibus.*
8 *Peſtis particularis an ſit ſufficiens cauſa exeundi à clauſura: & reſolvitur negative, n. ſeq.*
10 *Lepra ſuum contagium lentè communicat.*
11 *Morbi Lepræ ſimiles, ex quibus putant aliqui dari juſtam cauſam relinquendi clauſuram, quorum ſententia confutatur num. ſeq. & reſtringitur ea opinio num.* 13. *& multo magis n.* 14.
15 *Navarræ, & aliorum opinio reprobata, & num.* 16. 17. 18. *&* 19.
20 *Nullus alius morbus præter peſtem, & Lepram poteſt dare juſtam cauſam, exeundi à clauſura ipſis Monialibus manente in ſuo robore conſtitutione Pontificum.*

Utrum præter Peſtem, & Lepram, alii morbi ſint juſta cauſa exeundi à Clauſura.

QUÆSTIO II.

Controverſa eſt hæc Quæſtio inter Canoniſtas, volentibus nonnullis, non poſſe extendi permiſſionem exeundi à clauſura ipſis monialibus ob Peſtem, & Lepram factam ad alios quoſdam morbos & caſus, qui non habent cum Peſte, & Lepra unam eademque naturam, contra ſentientibus aliis, ac volentibus, omnem morbum, qui habeat vitæ manifeſtum periculum, neque poſſit intra clauſuram, ſed tantùm extra curari, eſſe juſtam cauſam, ut Monialis poſſit à clauſura dimitti.

Præcipuum fundamentum Priorum eſt quòd hæc 1
permiſſio à Pontificibus facta reſpiciat tantùm univerſale Monialium periculum, & non particulare hujus, aut illius perſonæ, ut multoties inculcat Gibaldin. *de Clauſura c. 6. in princ. & ſignanter*, §. 1. *n.* 4. & alibi: unde quia tam Peſtis, quàm Lepra poſſunt inficere omnes Moniales ſanas, ob evidens, ac certiſſimum contagium, quod uno ſubjecto in aliud communicatur, utraque cauſa exiſtimata eſt juſta ac legitima, ut licitè ſanæ poſſint relinquere clauſuram, vel infirmas dimittere, non ut ipſæ curentur, neque enim particularis ſalus hic eſt primo intenta, ſed ne aliæ inficiantur. Ac verum quidem eſt, quod ſi qui morbi ſimiles eſſent, qui reſpicerent communem Monialium ſalutem ob periculum contagii, eſſent & ipſi non minùs quàm Peſtis, & Lepra juſta cauſa exiſtimandi exeundi à clauſura modo, quo dictum eſt, aliàs autem non quia in hac Pontificum indulgentia nulla habetur ratio particularis ſalutis alicujus perſonæ: cùm ea in gratiam tantùm ſalutis univerſalis emanaverit.

Poſteriores autem Doctores ſuam opinionem in 2
eo fundarunt, quòd de jure naturali unicuique liceat propriam ſalutem, ac vitam tueri, ergo ubi aliqua Monialis in certiſſimo vitæ periculo verſaretur ob aliquam infirmitatem, ex qua nullo alio medio ſanari poſſet niſi exitu à clauſura, licitum eſſe ei debet, non obſtante voto, ut ſuam vitam tueatur, vitæ periculum effugiens relinquere clauſuram. Hujus opinionis fuit Navarra *de Regular. comm. 4. n. 46. & in c. ſtatuimus 19. quæſt. 3. n.* 49. & alii relati per Aug. Barboſ. *de Offic. & Poteſt. Epiſc. Alleg.* 102. *n.* 19. *& ſeqq.* eandemque opinionem de recenti tuetur, & ampliat

Sebaſt. Soto *in Cor. tract. proprio de Infirm. ob quas Monial. exire poſſint à clauſ. Propoſitione* 2. 3. *&* 4. Priorem vero opinionem ſequuntur, & tuentur plures, & ipſe Barboſa *loc. cit. n.* 21. Secundum quam opinionem nulla cauſa relinquendi clauſuram poteſt eſſe legitima, niſi reſpiciat univerſale periculum, & ſic conceditur à Pontificibus exitus à clauſura ipſis infirmis, non ut ipſæ curentur, ſed ne ſanæ inficiantur, & periclitentur, quod ſuccedere poſſet non dimiſſis à clauſura infirmis.

3 Modo ſi hæc opinio vera eſt, ut veram ipſe exiſtimo, non tam facile pronuntiandum eſſet de Lepra, quam de Peſte, quia Lepra nunquam ſuo contagio tam efficax cauſa eſſe poteſt contrahendi ſimilem morbum, ut Peſtis: non enim ejus contagium ita communicabile eſt de uno ſubjecto in aliud, neque tam inevitabile eſt, ut contagium à Peſte emanans ſecundum communem hominum opinionem, atque idcirco non deerit, qui firmare volet, hanc opinionem non eſſe undequaque veram, dum Pontifices pro cauſa legitima, relinquendi clauſuram admittunt ipſam lepram, quæ videtur minus reſpicere ſalutem univerſalem, ac forte in hac indulgentia id ſibi voluerunt, ut Monialis illa leproſa propriæ ſaluti conſulat, nam etiamſi contineretur in clauſura, minus periclitaretur univerſalis ſalus, cum, ut dictum eſt, ejus contagium neque de facili communicabile, & facile evitabile ſit. Et tamen his non obſtantibus probabilior videtur prior ſententia, volens, cauſam reliquendi clauſuram juxta Pontificum diſpoſitionem non eſſe legitimam, ac juſtam, niſi reſpiciat univerſalem Monialium ſalutem, cujus tantummodo rationem habuerunt Pontifices nihil omnino de

4 particularium ſalute diſponentes; nam non nego propoſitionem illam veritatem habere, quod de jure naturæ unicuique liceat propriam vitam tueri, ſed dico non comprehendi id, quod pertinet ad ſalutem particularem ſub hac diſpoſitione reſpiciente ſalutem univerſalem: alias nimis patens porta aperiretur exeundi à clauſura, ſi propter ſalutem propriam tuendam unicuique Moniali permitteretur exitus à clauſura, nam etiamſi dicatur hoc in tantum liceret, in quantum nulla alia via daretur Moniali recuperandæ ſanitatis, niſi exeundo à clauſura: hoc non tollit, quin frequentiſſime hujuſmodi caſus ſuccederent, cum nullum omnino monaſterium exiſtat, in quo non una, vel altera, ſed plures ſimul Moniales reperiantur tali infirmitate gravatæ, ut in clauſura permanentes nullo pacto curari poſſint, quæ tamen extra clauſuram facili negotio ſalutem recuperarent. Non ergo quicquam de hac particulari Monialium ſalute in ſuis conſtitutionibus determinarunt Pontifices, & idcirco quandocunque detur hujuſmodi caſus, ut Monialis ad recuperandam ſanitatem cogatur à clauſura exire, tunc ſpeciali indiget diſpenſatione: quia ſub prædicta diſpoſitione nihil de hoc determinatur. Quod reliquum eſt, quærendum videtur an præter Peſtem, & Lepram alii morbi dentur ita alterutri ex his morbis ſimiles, ut non minus quam illi poſſint judicari, dare juſtam cauſam Monialibus exeundi à clauſura. Ego

5 extra meum penſum non vagabor, ſi quicquam circa hoc proferam, cum ea tantum, quæ ad Medicum pertinent, proponendo rem medicam medice determinaturus ſim, ac dicam primo, contagium & quoad vim agendi, & quoad ſalutis periculum non eſſe unius, ejuſdemque ſpeciei; nam morbi quidem contagioſi ſimul ſunt, & periculum afferunt, alii vero periculo vacant. Item aliqui facillime, contagium communicant, ac promptiſſime, alii difficillime, ac lente. Morborum etiam, qui cum periculo ſunt contagioſi, alii ſunt cum præſentaneo periculo, aut in longum protrahendo tandem tamen periculum afferunt. Morbi contagioſi ſine periculo ſunt ſcabies, & aliæ quædam cutaneæ infectiones, lippitudo, vel ophthalmia, ſcrophulæ, & ſi qui alii hujus farinæ ſunt. Contagioſi cum periculo præſentaneo ſunt Peſtes omnes, inter quos etiam adnumerandi morbilli, & variolæ, cum peſtis characterem habeant, nempe cum ab Aeris alteratione, & putrefactione originem habent. Contagioſi cum periculo, ſed non præſentaneo, ſunt Phthiſis, Hectica febris, Epilepſia, Lepra, morbus Gallicus. Morbi porro, qui facillime communicantur per contagium, ſunt in duplici differentia, nam alii communicantur facillime à quolibet ſubjecto in quolibet, & quacunque ratione, ut morbi vere peſtilentes, alii communicantur tantum à certis perſonis in certas, neque indifferenter quacunque ratione, ut ſunt Hectica febris, Phthiſis, Cancer, & alii nonnulli, & ipſa etiam Lepra. At ve- 6
ro Peſtis habet ſecum, ut ajunt, tantum contagii vim, ut non ſolum communicetur à quolibet ſubjecto in quodlibet, ſed etiam quacunque ratione, neque ſolum converſatione & accubitu, ac tactu rerum infectarum, ſed etiam viſu, ut aliqui ſomniant, unde & ex Juvenibus in ſenes, ex viris in mulieres, ex mulieribus in pueros, ex pueris in juvenes, & ſimiliter ex quocumque in quemcunque transfertur. Sed ex mea ſententia non propter contagium communicabile ab infectis in non infectos evenire ſolent, ſed propter Aeris putrefactionem diſponentem promiſcue quælibet corpora ad ægrotandum, unde vulgo in contagium culpa rejicitur, ſi quis ægrum tetigerit, aut aliqua ad ægrum pertinentia tetigerit. Sed quomodocunque ſit, neceſſe pro nunc eſt communiorem ſequi opinionem. Ac vero Phthiſis, Hectica febris, & qui alii morbi his ſimiles ſunt, non tam facile communicantur à quocunque ſubjecto in quodlibet, ſed prompte quidem communicantur ab iis, qui provectiore ætate ſunt, in eos, qui ætatis ſunt tenerioris, & ab iis in priores nequaquam, niſi alias naturalem diſpoſitionem ad talem morbum ſortiantur. Lepra autem difficilius communicatur à ſenibus in ipſos juvenes, facilius in pueros, & facilius ab ipſis juvenibus in ſenes, & pueros, nec tamen ob omnibus transfertur indifferenter in omnes, ſed in eos promptius, qui à Natura aliquam diſpoſitionem ſortiuntur ad talem morbum contrahendum.

His ita prælibatis, cum de Peſte nullum hactenus interveniat dubium, videndum, an aliquis alius morbus detur, qui eaſdem conditiones habeat, quas habet Peſtis, ut parem cauſam præbere poſſit Monialibus exeundi à clauſura, & abſolute dicendum, nul- 7
lum omnino morbum dari poſſe, niſi ipſa Peſtis ſit, qui cum Peſte in hoc comparari poſſet: quamquam enim negari non poteſt, dari poſſet quoſdam morbos, qui & parem vim contagii, & par etiam periculum, ac eandem perniciem ſecum habeant, ut Peſtis, nunquam tamen habebunt cauſam univerſalem, ut vera Peſtis & cæteri morbi peſtilentes, nam illico atque morbus habebit cauſam univerſalem, & erit Epidemialis, inſimulque contagio, & periculo erit dotatus, erit vera Peſtis, atque hic tantum judicatus eſt à ſummis Pontificibus dare juſtam cauſam Monialibus relinquendi clauſuram, quia univerſalis Monialium ſalus exponitur manifeſto vitæ periculo, quod neque de Lepra, neque de Phthiſi, neque de Morbo Gallico, neque de alio quantumvis contagio, & periculoſo morbo, niſi ſimul Epidemialis ſit, verificari poteſt. Ex quibus deducendum, ex nullo alio morbo, præter Peſtem, Moniales habere juſtam cauſam exeundi à clauſura, quia talis morbus, qui habeat omnes Peſtis conditiones, neque tamen Peſtis ſit, neque datur, neque dari poteſt.

Sed quid determinandum de Peſte particulari? 8
nam, ut ex Gal. & aliis dixi *lib.* 3. *bar. quæſt. tit.* 3. *q.* 1. *n.* 5. datur Peſtis quædam particularis unius domus, aut unius monaſterii, aut etiam partis cujuſdam ipſius domus, aut monaſterii, ut pluries à pluribus notatum eſt, & obſervavimus etiam nos ipſi non ſemel, & ſignanter præteritis annis vocati in monaſterio S. Coſmatis de urbe, in quo moniales habitantes in quadam certa monaſterii parte, maligno quodam, ac vere peſtilenti morbo ſunt periclitatæ, cæteris incolumibus permanentibus. Circa infectionem ergo totius monaſterii non eſſet dubio locus, quod liceret omnibus monialibus exire à clauſura & ſibi conſulere ad evitandum certum ac imminens mortis periculum; quod forte minori cum periculo fieret, quam ubi Peſtis univerſalis vigeret,

& aer

& aer totius civitatis aut provinciæ eſſet infectus. tunc enim, ut alias admonui, nulla cauſa magis præſentanea offertur ad contrahendam peſtem, quam loci & aeris mutatio, non tantum, inquam, loci non infecti in infecti, & boni in mali, quam etiam infecti, in non infecti, & mali in boni. Unde, ut libere meum ſenſum patefaciam, Pontificum, & Sacri Concilii Tridentini indulgentiam magis habere locum exiſtimo in peſte particulari ipſius Monaſterii, quam in univerſali. Majus dubium intervenire poſſet, ubi monaſterii una tantum pars eſſet infecta, ut in prænominato caſu: non etiamſi illico prompta adſit ad dubium reſponſio, quod tunc non liceret monialibus clauſura exire, cum poſſet relicta parte infecta ipſius monaſterii, ad non infectam ſe conferre (modò id commode ſuccedere poſſet) tamen hoc non redderet eas tutas ab imminente periculo, quia facilè eſſet, ut infectio communicaretur, etiam parti adhuc non infectæ, nam evenire utplurimum ſolet, quod una pars inficiat aliam. Itaque videtur
9 dicendum, quod ubi periculum hujuſmodi infectionis immineat, Pontificum permiſſio habere poſſit locum, alias verò nequaquam.

Sed adhuc de peſte particulari illud venit diſcutiendum, utrum dato, quod una tantum Monialis peſte detineatur, non quidem ex vitio aeris, aut ex cauſa communi, ſed ex mala proprii temporis conſtitutione, & ex cauſa particulari, ut non frequentèr fieri ſolet, liceat ſanis, aut eam ejicere, aut clauſuram deſerere; & ego quidem Artis fundamentis innixus dicam, neutrum horum licere, quia ſi quæ contagii vis imminet ex hac particulari peſte, nunquam tantam habet efficaciam, niſi a caſu communi foveatur, ut propagari morbus per illud poſſit, & ſanis communicari, præſertim ſi debitæ cautelæ adhibeantur; neque unquam fieri poteſt, ut particularis Peſtis univerſalis evadat, niſi cauſa communis ſimul concurrat, diſponens corpora ad putredinem, & ad ſuſcipiendum contagium; neque aliter ſenſiſſe Galenum exiſtimaverim, cum dixit, particularem peſtem fieri poſſe univerſalem. Id enim ſibi voluiſſe illum dixerim, quod particularis Peſtis, concurrente mala aeris diſpoſitione, fieri poſſit univerſalis, cum impoſſibile aliàs ſit, univerſalem ac communem morbum non habere univerſalem ac communem cauſam, ut notum eſt.

10 Quod ad Lepram attinet, illud primo in mentem revocandum, eam ex iis morbis eſſe contagioſis quidem, ſed qui contagium lentè communicat, & non cum præſentaneo periculo; tardus enim eſt ipſe Lepræ motus, neque morbus is ex iis eſt, qui communicatur prompte à quolibet ſubjecto in quodlibet, & quacunque ratione inficiendi, ſed utplurimum à certis perſonis in certas, & communicatur magis per longam conſuetudinem, cohabitationem & converſationem, & excipiendo exſpirationem Leproſi, aut per uſum indumentorum, quibus indutus fuerit idem Leproſus. Ergo morbi, qui eandem naturam cum Lepra ſortientur, nempe qui contagioſi eodem modo fuerint cum periculo vitæ, licet non præſentaneo, & cum quodam horrore, dabunt & ipſi legitimam cauſam vel ejiciendi infectam, vel exeundi ſanis à clauſura, attenta diſpoſitione facta in conſtitutionibus ſummorum Pontificum.

11 Cæterum nonnulli Canoniſtæ, ut Sanchez, Lalamas & Bonacin. apud Gibaldin. *de Clauſ. cap. 6. §. 6. diſquiſit. 1. num.* 35. & poſt hos Sebaſt. de Soco *loco cit. propoſit.* 3. huic morbo ſimiles faciunt Cancrum ulceratum, Elephantiaſim (quaſi differat à Lepra, cum tamen nihil aliud Elephanthiaſis ſit, quam vera Lepra jam confirmata, & Leonina dicta) Morbum Gallicum, Scruphulas, & Ophthalmiam: at vero, ſi hæc veritatem haberent, liceret his addere, multo
12 rationabilius, Hecticam febrem, Phthiſim, Epilepſiam & Melancholiam, ſed hæc horum Doctorum ſententia multas patitur difficultates, & videtur excedere limites permiſſionis à Summis Pontificibus factæ, ob cauſas tantum Peſtis & Lepræ, cum tamen non militent in prænominatis morbis conditiones, quæ militant in Peſte & Lepra, & quarum reſpectu moti ſunt Pontifices ad eam permiſſionem concedendam. Sed videtur, quantum ego conjicio, Doctores ſupra nominatos non aſſecutos Pontificum mentem, qui reſpiciendo tantum communitatem Monialium, & publicum ipſarum bonum, ac commune periculum, quot imminebat, cum ſanæ poſſent ab infectis infici, conceſſerunt licentiam vel ejiciendi infirmas, vel exeundi à clauſura ipſis ſanis. At vero hi Doctores non ſolum extendi volunt hanc licentiam, ubi periculum eſt commune, ſed ubi etiam eſt particulare, neque ſolum ubi adeſt periculum ex contagio, ſed ubi imminet timor ex horrore & triſtitia, quam incurrere ſanæ Moniales poſſent, aſpiciendo infirmas ſimilibus morbis detentas, ac ulterius, & in ſumma, vult ſignanter ille Doctor de Soto, indulgentiam Pontificum eſſe extendendam ad omnem caſum, in quo Monialis aliqua infirma ex morbo aliquo magno, ac periculoſo, ſi aliter non poteſt ſanari, quam exeundo à clauſura. Verumenimvero non verſamur in his terminis, nec quicquam meminerunt Pontifices, neque in mentem unquam habuerunt tales particulares caſus, qui, ut mea fert opinio, egeret nova conſtitutione, cum ſub illa comprehendi non poſſint, quia, quod conceſſum eſt in gratiam ſalutis univerſalis, non cenſendum conceſſum in gratiam ſalutis particularis. Imò, at aliàs dicebam, tales particulares caſus non ſolum non habuerunt Pontifices in conſiderationem, ſed neque habere debuere, quia tam ingentem portam aperuiſſent huic permiſſioni exeundi à clauſura, ut indeſinenter ac ſingulis diebus & horis Moniales licite poſſent à clauſura exire, cum nullum omnino Monaſterium detur, in quo hujuſmodi morbi frequenter, ac indies non pullulent; & idcirco quando hic caſus detur, ut Monialis aliqua morbo aliquo magno, ac periculoſo laboret, qui non poſſit intra, ſed extra clauſuram curari, egebit peculiari Pontificis diſpenſatione, cum non comprehendatur ſub prædicta diſpoſitione, quæ tantum in gratiam univerſalis Monialium ſalutis emanavit. Reſtringenda ergo omnino, ac ſerio moderanda horum Doctorum ſententia, aliorum ſi qui eandem habent opinionem, ac dicendum, 13
Pontificum licentiam, ac permiſſionem in hac univerſali diſpoſitione habere locum tantum in morbis conſimilibus Peſtis & Lepræ, non in aliis, nempe in morbis, qui contagio, & pernicie univerſæ communitati, ac toti cœtui Monialium poſſunt eſſe noxii; hactenus tamen nullus alius morbus videtur ita ſimilis Peſti aut Lepræ, ut alterutrius conditiones omnes ad id neceſſarias ſortiatur.

Lepræ quidem & contagio & periculo, ſi quis alius morbus, ſimilis eſt Phthiſis, licet Lepra hoc inſuper habeat, ut horrorem, & triſtitiam intuentibus incutiat; & tamen cum pateat, ut ſupra diximus, Lepræ contagium non eſſe de facili communicabile, à quibuſvis in quaſvis perſonas, & non inficere quolibet modo, ac lentè procedere; neque afferre præſentaneum periculum, videretur adhuc eſſe magis reſtringendam hanc permiſſionem, cum poſſint Moniales, neceſſaria cautela adhibita, abſque violatione clauſuræ, & infirmam curare, & ſeſe à periculo infectionis præſervare, quod facile ſuccederet, ſi à communicatione, cohabitatione & conſuetudine cum infecta abſtinerent, ac maximæ illæ, quæ majorem diſpoſitionem præ ſe ferrent ad excipiendum Lepræ contagium, ut eſſent exempli gratia ſeniores melancholicæ & atrabilariæ, & quæ alias in vitæ curriculo cutaneis infectionibus fuiſſent ſubjectæ. Inſuper ipſa infecta ſegreganda eſſet, & omnes ſanæ ab ejus frequentata conſuetudine prohibendæ. Ipſa infecta autem munditie plurimum quoad fieri poſſet, uti deberet, interimque aptis medicamentis eſſet curanda; ipſæque ſanæ in victus ratione abſtinere deberent à quibuſdam cibariis noxiis, & ex quorum uſu facile infectiones cutaneæ efflorèſcunt, quouſque vel infecta ſanaretur, vel vitam cum morte commutaret, & ſic abſque violatione clauſuræ poſſent ſaluti Monialium univerſali conſulere ii, ad quos pertineret, & in hanc ſententiam deſcendit etiam Gibaldin. *de Clauſ. cap. 6. diſquiſit. 1. §. 6. conſect. 1. num.* 35. 14

Ut verò adhuc magis magiſque convincamus Navarræ, & aliorum Doctorum opinionem, quæ Pontificum permiſſionem nimis ampliare videtur, examinemus morbos alios ab ipſis pro legitima cauſa relinquendi clauſuram admiſſos, non ſecus ac peſtis, & lepra. Eos morbos dotari volunt iis conditionibus nempe, quod ſint adeo periculoſi, ut infirmæ certò morituræ ex iis ſint, niſi exeant à clauſura, etiamſi nullo contagio aliis monialibus nocere poſſint. Ita Navarr. *com. q. de Reg. n.* 49. qui ad ſuam opinionem roborandam Gregorii XIII B. M breve producit, per quod impertitur licentiam quibuſdam ſanctimonialibus, ut ob periculoſam quandam infirmitatem, quam patiebantur, exire poſſent ex monaſterio: & ad propriorum Parentum, vel conſanguineorum domum ſe conferre, ibique manere, quouſque ſanitatem integre recuperaſſent. Sed huic Na-
15 varræ rationi dicàm (licèt forte extra rem meam ſit) particulare privilegium, ſive indultum unius monialis non poſſet transferri ad totum cœtum monialium, ita ut quod uni conceditur, omnibus conceſſum intelligatur. Non enim innititur conceſſio illa Gregorii XIII. particulari cuidam Moniali facta diſpoſitioni univerſali aliorum Pontificum, & Concilii Tridentini, nam non egebat Monialis illa ſpeciali brevi, ac indulto, ubi comprehenſa fuiſſet ſub univerſali diſpoſitione; ſed quia nunquam ſub tali diſpoſitione univerſali intelligendum eſt comprehendi reſpectum ſalutis particularis, oportuit, ut Pontifex ſpeciali brevi pro illa moniali diſpenſaret exitum à clauſura, ut quod ex univerſali illa conceſſione Pontificum, & Concilii non licebat ex particulari Pontificis viventis indulgentia liceret. Unde palam eſt, quod tunc Navarræ aliorumque Canoniſtarum, & Sebaſtiani de Soto opinio prævaleret, quando Summi Pontifices, & SS. Tridentina Synodus reſpexiſſent particularem Monialium ſalutem, ſed quod hoc nullam habeat veritatem, patet ulterius ex eo, quia in
16 caſſum Pontifices pro legitima cauſa relinquendi clauſuram admiſiſſet Peſtem tantum, & Lepram, & erat inanis omninò hæc hujuſmodi morborum nominatio, ubi ad eorum exemplum cæteri etiam erant admittendi pro legitima cauſa relinquendi clauſuram, maximè cùm licet eſſent periculoſi, tantopere deficerent à natura peſtis, & lepræ, ac ſatis ſuperque fuiſſet hanc conceſſionem ita impertiri, quòd liceret nempe Monialibus, ob periculoſum morbum, qui nonniſi extra clauſuram curari poſſet, à clauſura exire, ut ſanarentur; ſed hæc conceſſio ſic facta nec uſquam reperitur, nec comprehendi poteſt ſub conceſſione facta ob peſtem & lepram, quia morbi alii non habent eaſdem conditiones peſtis & lepræ. Quod ſi, ut dicebant, de jure naturali unicuique licet propriam vitam ac ſalutem tueri, atque hinc deducere volunt, quod liceat Moniali infirmæ, quæ aliàs curari non poteſt intra clauſuram, ab ipſa clauſura exire, ut mortis periculum effugiat, videndum eſſet, an exitus à clauſura tam certam ſalutem afferret, ut de ea nullum interveniret dubium, aliaque nonnulla eſſent tunc conſideranda, quæ brevitatis cauſa ſilentio involvam, cum illud mihi ſatis ſuperque ſit, Pontificum permiſſionem factam fuiſſe tantum, reſpectu ſalutis univerſalis Monialium, neque in ea contineri quicquam, quod ad particularem ſalutem alicujus individui pertineret; & tamen promptiſſimam cauſam habebant conſiderandi, & obſervandi Moniales indies affligi pernicioſis, ac contumaciſſimis morbis, qui extra clauſuram non difficulter curarentur. Cum ergo hæc ſilentio prætergreſſi ſint, evidentiſſimam nobis certitudinem præbuerunt, non habuiſſe ſe unquam præ oculis in conceſſione facta exeundi à clauſura bonum particulare, & intereſſe ſalutis particularis alicujus Monialis, ſed tantummodo bonum univerſale totius communicatis, & univerſalem ejus ſalutem, quæ periclitabatur ex peſte, aut lepra, non ejectis infectis, aut ſanis à clauſura non exeuntibus; ex quibus denuò deducendum, Epidemiæ nomen à Pontifice ſumptum fuiſſe pro vera peſte periculo & contagio inſigni, non pro ſimplici Epidemia, & ita declaraſse ſacram Congregationem Concilii, adhærendo opinioni Ludovici della Valle Medici Cameræ Hiſpaniarum Regis, reſpuendo contrariam aliorum Medicorum opinionem, teſtatur Diana *Reſolut. Moral. tract.* 15. & 1. Miſcell. *Reſolut.* 23. ex quo etiam Gibaldin. *de Clauſ. cap.* 6. §. 2. *num.* 5.

Volebat inſuper Sebaſt. de Soto *in cit. libell. de* 17
Clauſ. quod ob aliquas horribiles infirmitates dimitti etiam poſſint Moniales à clauſura, quia ſanæ ex horrore, averſione, & triſtitia videndi aſſiduè tales morbos, facilè periclitaretur, quæ licet ſit nimis ſubtilis ſpeculatio, & quæ facilè evaneſcat, tamen etiam tunc, & eo caſu id fieret reſpectu ſalutis communis, ad evitandum ſanarum periculum, non ob ſalutis particularis reſpectum, & ſic hæreret communi diſpoſitioni ſummorum Pontificum, & SS. Tridentinæ Synodi. Sed hoc non eſt concedendum ipſi Sebaſtiano de Soto, nam dato etiam, quod tales morbi inferrent viſu, ut ille autumat, manifeſtum vitæ periculum, tamen hoc facilè evitaretur cavendo ab eorum inſpectione, & occurſu; ſi enim exempli gratia, Monialis aliqua pateretur cancrum malignum, & ulceratum, aut ſimilem aliquem alium morbum, quænam neceſſitas cogeret cæteras moniales ſanas, ut perreniter talem cancrum conſpicerent, & contemplarentur? an non ſufficeret, ſi ægra per ſemetipſam; ubi illi liceret, ſibi mederetur vel una, aut altera tantum ex Monialibus illi opem ferret, abſque eo, quod ſingulæ in ea curanda & inviſenda ſeſe immiſcerent? jam verò hæc omnia quotidiana experientia docet facili negotio ſuccedere, cùm non raro contingat in Monaſteriis reperiri tales morbos, ex quibus nullatenus obſervatur, cæteras ex horrore inſpiciendi infirmas periclitari imò ne eas quidem, quæ tales infirmas curant, & manibus contrectant applicando medicamenta neceſſaria. Verumenimverò ſi conſiderentur alii morbi, quos admittunt aliqui Doctores ad exemplum Peſtis, vel Lepræ pro legitima cauſa deſerendi clauſuram, videbimus quantopere ab iis conditionibus deficiant, quæ requiruntur ad hoc, ut morbus aliquis ſit juſta cauſa de-
ſerendi clauſuram, juxta Pontificum mentem. Nam 18
ptimò acceptatur ab ipſis pro hac legitima cauſa morbus Gallicus, deinceps Cancer ulceratus, ſcrophulæ, & Ophthalmia, relinquentes alios quoſdam morbos, qui & magis horribiles, & magis periculoſi ſunt, & magis forte contagioſi, ut maximè eſt Epilepſia, ac præcipuè ea, quæ morbus lunaticus dicitur, & eſt Epilepſia ſæviſſima jam confirmata, et in habitu, cujus terribiles, ac mirabiles inſultus qui non vidit, nihil terribilis, aut mirabilis vidit in morbis, ac maximè clamores, ejulatus, ſtridores membrorum, contorſiones, et alia incredibilia ſymptomata, quorum horror vix ſcriptis repræſentari poteſt, et quem non facilè quivis homo etiam animi fortioris ſuſtinere poteſt, ſine multa ac ſumma animi perturbatione, et totius corporis anxietudine, et angore; ita ut reſpectu hujuſmodi Epilepſiæ nullus morbus Gallicus quantumvis ferinus, nullus ulceratus cancer quantumvis malignus, nullus ſchrophulæ et Ophthalmia quantumvis ſæviſſimi morbi eſſent, et in ſummo gradu, poſſint dici magni morbi, ac multò minus dare juſtam cauſam ſanis Monialibus ob horrorem videndi infirmas, deferendi clauſuram.

Sed quodnam obſecro, periculum, aut conta- 19
gium commentatur in morbo Gallico Sebaſtian. de Soto, quod non poſſit à ſanis Monialibus faciliſſimè evitari? illud enim certiſſimum ad hujuſmodi morbum, quemadmodum facilius per concubitum, ac carnale commercium communicatur, ita difficillimè per alios quoſcunque modos inficiendi, ut per diuturnam conſuetudinem, per ſimplicem accubitum, per exceptionem aeris ab infirmo exſpirati, per indumentorum uſum, et aliter, qui modi etiamſi promptiſſime communicarent contagium, cùm contra difficillimè ac tarde admodum id præſtare poſſint, evitari tamen nullo negotio poſſunt. Adde quòd morbus Gallicus, niſi eſſet in ſummo gradu ac puſtulis, ulceribus malignis, intolerabilibus capitis, ar-

artuumque doloribus, conſumptiva febre notabilis, nunquam ad tantam vehementiam ſolet aſcendere; ut judicari poſſit juſta cauſa deſerendi clauſuram ipſis ſanis monialibus, ob timorem contagii à quo tamen ſeſe præſervare, ut dixi, facili negotio poſſunt.

De Phthiſi videtur idem ſentiendum, quod de lepra, niſi quòd cùm non habeat ſecum tantum horrorem, quantum habet lepra, poteſt faciliùs à ſanis tolerari, ac ſatis erit, ſi juvenculæ, ac illæ, quæ magis ex contagio periclitantur, ſeſe cuſtodiant, cùm non ſit morbus facilè communicabilis à quovis ſubjecto in quodvis ſubjectum, unde rectè determinatum videtur à Gibaldin. *cit.lib. de Clauſ.c.6.§.6.n.36.* quòd Pthiſis non ſit ſufficiens cauſa deſerendi clauſuram; ſed illud me dubium fecit in prædicti Doctoris aſſertione, quid nempe ſibi voluerit, cum dixit, Phthiſim non eſſe ſufficientem cauſam dimittendi infirmam Monialem à clauſura & rationem reddens, quia, inquit, nondum tabidus pulmo deprehenditur, nam illicò atque infirma patietur Phthiſim, habebit pulmonem tabidum, cùm nihil aliud ſit Phthiſis quàm ulcus pulmonis, ex quo ipſi pulmones, & corpus totum cum ipſis contabeſcit. Galen. *comm.7. Aphor.16. Celſ. lib.3. c.22.* ſed fortaſsè id ſibi voluit, quòd Phthiſis non ſit juſta cauſa deſerendi clauſuram, niſi ſit confirmata, tunc enim absque remedio eſt, & pulmones, & totum corpus maniſeſtiſſimè contabeſcunt.

Cæterùm connumerant inſuper Doctores prædicti inter morbos, qui juſtam cauſam præbent exeundi à clauſura, Rabiem, ſeu Hydrophobiam, neque injuria id fieret, ſi ad contagium, ad periculum, ad morbi gravitatem, & ad illus horrorem reſpiceremus, nam & contagio communicatur, & periculi plenus exiſtet, & eſt morbus graviſſimus, & ſymptomata habet ſecum horribilia, ſed quia cæteræ Moniales facilè ſe ab omnibus his tueri poſſunt, cùm ſeparari poſſit infirma, ac vinculis coerceri, ſi opus fuerit, non dabit juſtam cauſam ſanis exeundi à Monaſterio, neque ejiciendi infirmam, ſi ad ſalutem publicam reſpiciamus. Quod ſi ad ſalutem particularem noſmetipſos vertamus, ac exiſtimabimus de neceſſitate Monialem infirmam extrahendam eſſe à clauſura, ut curetur, cùm aliàs certiſſimo curſu tendat ad mortem, tunc particulari Pontificis diſpenſatione egebit, nam aliàs, ut dixi, reſpectu univerſalis intereſſe ipſarum Monialium non judicatur Rabies cauſa ſufficiens deſerendi clauſuram. Gibaldin. *loc. cit. §.6. n.37.*

Connumerant inſuper iidem Doctores inter prænominatos morbos, dantes juſtam cauſam deſerendi clauſuram, opthalmiam, nempe oculorum inflammationem, ſed neque reſpectu contagii, neque reſpectu periculi, neque reſpectu horroris in ſpiciendi infirmas, videtur hic morbus connumerari poſſe cum peſte, & lepra; etiamſi enim videatur communicari poſſe aliquando per ſimplicem inſpectionem oculorum ipſius ægrotantis, tamen quis non videt id leviſſimum eſſe, & inſpectionem evitari nullo cum labore poſſe? ſed dato, quòd evitari non poſſet, adhuc non videtur gravitas ipſius morbi ſufficiens ad impertiendam licentiam Monialibus exeundi à clauſura, ob timorem contagii; nam etiamſi nonnullæ contagium contraherent, id abſque vitæ periculo fieret; præterquam quòd morbus non eſt tam difficilis curationis, ut plerumque intra paucorum dierum terminum ſanabilem ſe non oſtendat, quòd etiamſi aliquando contumaciſſimus ſit, vacat tamen ſemper omni vitæ periculo, tantummodo viſio diſcrimen patitur.

Quid dicemus denique de ſcrophulis, quas etiam præcipuè Sebaſt. de Sot. voluit dare juſtam cauſam Monialibus deſerendi clauſuram; at neque ob contagium, neque ob morbi gravitatem, neque ob horrorem poſſunt ſcrophulæ reputari pro juſta cauſa deſerendi clauſuram, cum vix, ac ne vix quidem de facili per contagium communicentur, niſi teneriores ætates, nempe ante decimum quartum annum: tunc autem nulla Monialis huic periculo ſubjacebit, quia ante prædictam ætatem profeſſionem non emittunt, & ubi habitum non ſumpſerint, aut profeſſionem non emiſerint, poſſunt, ſi contagium timetur, abſque voti violatione aut in alia monaſteria trasferri, aut in proprias domos remitti.

Ut receptui ergo canamus, concludendum ex dictis, nullum alium morbum dare poſſe ita peſti, aut lepræ conditiones, ut ad eum extendi poſſit permiſſio Pontificum exeundi a clauſura, nam unus quidem deficit ab univerſalitate cauſæ, alter à gravitate periculi, & unus quidem inſufficiens eſt judicandus, quia periculum ab eo emanans non reſpicit ſalutem omnium Monialium, alter quia non eſt facilè communicabilis ab uno in omnes, ut de ipſiſſima etiam lepra firmavimus, quæ tamen ob horrorem quem intuentibus cauſat, magis ſufficiens reputanda, quam alii ſimiles morbi ab eo horrore immunes, ut de phthiſi diximus. 20

SUMMARIUM.

1 *Lepra infecta Monialis potius dimittenda a clauſura, quàm ſanas permittere eam relinquere ad evitandum contagium.*

2 *An in peſte meliùs ſit ſanas dimittere, aut infirmas ejicere.*

3 *Tempore peſtis omnis ſalus in fuga.*

4 *Aeris quæcunque mutatio tempore peſtis eſt perniccioſa.*

5 *Aeris mutatio ſemper periculoſa.*

6 *Vera peſtis à ſola Aeris utrefactione originem ducit.*

7 *Vera Peſtis habet ſua tempora principii, augmenti, ſtatus ac declinationis, non ſic qua ex contagio provenit.*

8 *Contagium non eſt vera ac præcipua peſtis cauſa, ut vulgus ſibi perſuadet.*

9 *Illud, in peſte citò ac longè fuge, & tarde redi, quomodo intelligendum.*

10 *Peſte vigente neque ſana à clauſura exire permittenda, neque infirma ejicienda, ſed ſequeſtranda potius ſunt.*

12 *Cur, & qua ex cauſa Moniales peſte infectæ ſunt potius à clauſura dimittendæ, quam ſit permittendum, ſanas ab ea exire.*

QUÆSTIO III.

Vigente peſte, aut lepra in aliqua clauſura ſanæ ne, an infirmæ ab ea exire permittendæ.

NOn incaſſum dubitari poteſt, utrum vigente Peſte, aut Lepra in aliquo Monaſterio, ac maxime ſi plures ſint infirmæ, permittendum ſit, ſanas Moniales à clauſura exire, an potius infirmas dimittere: & quia non eadem eſt ratio utriuſque caſus, ante de Lepra loquamur, & circa eam non videretur eſſe dubio locus, quod potius Moniales infectæ eſſent dimittendæ, quam ſanæ; cum enim ex cohabitatione & conſuetudine cum infirmis, immineat ſanis 1 infectionis periculum, ejectis infirmis, ſanæ à periculo tutæ remaneant, quia à contagio liberantur. Adde quod non ſolum proſpicitur ſaluti, & incolumitati ſanarum Monialium, dimittendo à clauſura infectas, ſed etiam ſaluti ipſarum infirmarum; ſumum enim remedium in curatione Lepræ cenſetur aeris & loci mutatio; & licet notum ſit, quod etiam habitationes, in quibus Leproſi commorati fuerint, ſint ſuſpectæ, cum vel ipſiſſimis parietibus hæreant ſemina contagii, ex quo facilè ſuccedit, ut ſanæ, etiam ſi in illis commorentur, infectæ remaneant, tamen hoc Inconveniens facilè evitatur, purgando ipſas habitationes, easque mundando ab inquinamentis, ſi quæ à Leproſis inibi relicta fuerint; aut evitando per longum tempus commorationem in illis, ex ſe enim ipſæ temporis progreſſu emundantur, ſi ab aere externo perflari permittantur.

Tota difficultas eſt de peſte, neque unius tantum generis difficultas eſt, nam ſi rem penitus examinemus, perſpicuè videbimus, non tam in propatulo eſſe, quonam pacto quid agendum determinemus? utrum nempe una aut altera Moniali peſte infecta, permit-

permittendum ſit, cæteras omnes clauſuram relinquere, aut infectæ tantum ſint dimittendæ; neque enim, ut dixi, ſimile eſt de Peſte, & Lepra quoad contagium, ejuſque agendi energiam, quia Lepræ contagium fundatur in materia lenta, & non facilè pervagabili, contra peſtis contagium fundatur in materia magis ignea, ac de facili pervagabili, ita ut benè ſuccedat, quod ejecta Moniali Leproſa, cæteræ à contagio ſerventur immunes, neque poſtmodum ſit illis de ejus contagio timendum, ſed ejecta Moniali peſte infecta, adhuc cæteræ non ſunt tutæ, quia contagii ſeminia per ipſum aerem facilè à ſanis excipiuntur, abſque eo, quod evitari nullo modo poſſint (dummodo vera peſtis ſit) & exhalationes, quæ à peſtilenti corpore elevantur, non inficiunt tantum habitationem, in qua peſte infectæ commorantur, ſed huc illuc pervagantes, ob earum tenuitatem, & agendi energiam ipſum Monaſterii aerem inficiunt, ita ut ſanis Monialibus nihil omninò proſit, quod infectæ ejiciantur, atque hinc eſt, quod vigente vera peſte vicini à vicinis tam promptè inſici credantur. Itaque videretur potius dicendum, quod ubi Monialis aliqua peſte, vera inquam, inficiatur, non ipſa ejicienda ſit à clauſura, ſed permittendum potius ſanas exire, ne ab infecto aere per infectam Monialem ipſæ quoque inficiantur.

3 Et pro hac opinione maximè facit communis perſuaſio etiam à Medicis canonizata, quod peſtis tempore ſalus omnis repoſita ſit in fuga, quam perſuaſionem etiam Juriſconſulti admiſiſſe videntur, quorum inſimul & Medicorum ad hoc auctoritates congreſſi *lib. 3. tit. 1. quæſt. 4. n. 6.* ergo incipiente peſte, ac ſeipſam propalante in una, aut altera Moniali, nullum totius, ac magis præſentanenm remedium ſanæ Moniales habere poſſunt, quam fugam à loco infecto, ut per eam aeris inquinamenta vitare quamprimum poſſint, aliàs omnes periculo infectionis ac certæ mortis ſubjiciuntur.

Alia tamen ex parte videretur, quod cum periculum infectionis ab infirmis in ſanas immineat tantum à contagio, quod ipſa infecta ſanis communicare poteſt, præſtaret ipſam infectam à clauſura dimittere, quia quemadmodum ab ipſa inficitur aer, & per aerem infici poſſunt ſanæ, ſic ea ejecta neque aer inficitur, neque ſanæ periclitantur.

4 Præterea aeris mutatio tempore peſtis eſt periculoſiſſima & promptiſſima cauſa concipiendæ peſtis, quod duplici experientia, & utraque quidem notabiliſſima probatur. Prima eſt, quod tempore peſtis hi maximè ab ea ſervantur immunes, qui minimam habent occaſionem aeris differentiis ſeſe exponere, ut ſunt, qui in carcere detinentur, aut aliquo modo reſtricti aliquo in loco manent, & ipſæmet Moniales, quod etiam alias ex plurimum Doctorum auctoritate adnotavi. Ratio autem eſt, quia Natura primò aſſuefacta jam eſt tractu temporis aeri illi ejus loci ſic reſtricti, & cum ſenſim illi ſeſe aſſuefecerit, factus eſt jam illi veluti familiaris, etiamſi malam aliquam conditionem & contrarietatem ſortiatur, imò etiamſi venenoſitatem contraxerit, nullam ab eo noxam ob prædictam aſſuefactionem percipit, ſi verò ad aerem contrariæ qualitatis, imò inquam laudabiliores ſeſe homo conferat, illicò ob contrarietatem ægrotat, quia Natura meliorem ac laudabiliorem aerem attrahens, ſpiritus infectos ab aere, priori jam putrefacto ac venenato, expellere volens, in cauſu eſt, ut illicò peſtis ſe prodat, excitando motum in humoribus, & calorem, unde percepta contrarietate prioris aeris venenatis, fit pugna ad noxia expellenda, & ſic morbus emergit: imò hinc etiam fit, quod qui hujuſmodi locis reſtricti detinentur, ſi ab iis eximantur, etiam extra conſtitutionem peſtilentem, facilè ægrotent, & in conſtitutione peſtilenti promptiſſimè ipſa peſte corripiantur, ut quotidiana experientia nos docet.

5 Secunda experientia eſt, quod etiam extra conſtitutionem peſtilentem ipſa aeris mutatio ſemper eſt periculoſa, quia natura difficulter mutationes, & maximè ſubitaneas pati conſuevit, unde Lucret. *lib. 3. de rer nat.* *Nonne vides etiam cœli novitate & aquarum Tentari procul à patria quicunque, domoque Adveniunt?*

Unde Celſus *lib. 1. ſuæ Med. c. 3.* ſanitatis ſervandæ conſilium tradens. Neque, dicebat, ex ſalubri loco in gravem, neque ex gravi in ſalubrem tranſitus ſatis tutus eſt. Quamobrem, ſi abſente aeris putrefactione, tam difficulter tolerat Natura aeris mutationem, quantò difficiliùs tolerabit eam mutationem, ſi aer tam inſigniter ſit alteratus, dico etiam, ſi ex aere putrefacto & venenato mutatio fiat in bonum, ac ſalubrem, quia, quantò melior, & ſalubrior erit aer, in quem fit mutatio, tantò majorem contrarietatem habebit cum aere jam putrefacto, & ſic natura magis ex hac contrarietate per eam mutationem afficietur. Itaq; tutius eſt in aere patrio, ac familiari, aliaſque ſibi conſueto ſeſe continere, & ſic Moniales ſanæ nullo modo permittendæ a clauſura exire, ob imminentis peſtis timorem, ſed potius dimittenda eſſet infirma, ut cæteræ incolumes, & tutæ ſervarentur. Verumenim verò adhuc dubio non vacat, an liceat ejicere ipſam infirmam, hoc enim non fieret ſine manifeſto vitæ periculo ipſius infirmæ, cum, ſi ejiciatur, aeris mutationem multo difficilius tolerabit, quam ſanæ; itaque ab ea cauſa labefactata, & morbo jam conflictata, certo certius peribit; at ex Chriſtiana charitate videtur habenda ratio etiam vitæ ipſius infirmæ, contra quàm fieret, ſi ejus morte aliarum ſalus in tuto poneretur; maximè cum non deſint modi, quibus præſervare liceat ipſas ſanas, ne ab infirma inficiantur. Augeretur etiam dubium, ubi non una tantùm Monialis eſſet infecta, ſed plures, quia plurium vita eſſet periculo objicienda, ut aliæ ſervarentur, & pretio mortis plurium redimeretur ſalus aliarum, quod tantò magis contra Charitatem Chriſtianam eſſet. Scio horum dubiorum reſolutionem non futuram adeò difficilem & inextricabilem aliis Doctoribus, ut perdifficilis & inextricabilis mihi eſt, quia communis DD. opinio non aliam potiorem peſtis cauſam agnoſcit, quam contagium, quod ab uno individuo in aliud communicatur ex conſuetudine & commemoratione cum infirmis; earum expirationem excipiendo; ego verò, qui Hippocratis dogmatibus innixus, nullam aliam peſtis veram ac præcipuam cauſam agnoſco, quàm ipſius aeris putrefactionem (licèt negare prorſus nolim, 6
contagium etiam poſſe concurrere, tanquam particularem cauſam, & quæ ſuam vim in longum per ſe protrahere non poteſt) nullam viam video, qua poſſim prædictis dubitationibus ſatisfacere, cùm impoſſibile ſit, altrutrum ex prædictis inconvenientibus non incurrere, aut ſanis, aut ægris à clauſura dimiſſis, ultra quod, ut annuimus, neutris tutum eſt aerem mutare, ob imminens ſingulis ab ea mutatione certum concipiendæ peſtis periculum.

Quoniam autem multum urget, quantum ego exiſtimo, veritas hujus noſtræ opinionis; non ab re erit illam firmiſſima aliqua ratione munire, & primò patet, veram peſtem non fieri à contagio, quia vera peſtis habet ſua tempora diſtincta principii, augmenti, ſtatus, & declinationis, ita ut ſenſim incipiendo, in augmentum abeat, deinde ad ſtatum perveniens, tandem declinat, & omninò evaneſcit; hinc 7
fit, ut in principio pauci infirmentur, mox in dies plures numero peſte corripiantur, in ſtatu quàm plurimi ac denique paulatim pauci, ac tandem nulli ampliùs corripiantur. Hoc poſito, quod controverti non poteſt, facilè patet, peſtem non habere cauſam à contagio, neque per illud poſſe ſuum incrementum (in totum inquam, aut pro majori parte) habere; quia contagii cauſa ſemper creſcit, & nunquam imminuitur, quò plures enim homines peſte corripiuntur, eo magis creſcit cauſa contagii; unde, ſi ſic eſt, nunquam deberet peſtis decreſcere, ſed ſemper augeri, aucto in dies contagii fomento, quia ceſſante cauſa ceſſat effectus, ſed contagium non modo non ceſsat, ſed in dies augetur; ergo non à contagio pendet peſtis; vera ergo cauſa peſtis illa erit, qua ceſsante, ceſsat peſtis, ſed peſtis ceſsat ceſſante aeris alteratione & putrefactione; ergo aeris 8
alteratio & putrefactio eſt vera cauſa peſtis, non contagium. Præterea ſi peſtis à contagio originaretur, debe-

deberet ſemper procedere diminuendo, quia omne agens agendo repartitur; unde contagium à ſecundo communicatum in tertium, non habebit eandem agendi energiam, quam habuit contagium communicatum à primo in ſecundum, neque quod communicatur à tertio in quartum, à quarto in quintum, & ſic deinceps, habebit eandem vim: unde ſemper vires amittet, & neceſſarium erit illud omninò evaneſcere; at res non ita ſuccedit, ergo non videtur contagium poſſe eſſe cauſa peſtis: atque hæc veritatem habere manifeſtiſſimè oſtendit quotidiana experientia, cùm obſervemus in peſte particulari alicujus individui, ex qua ob aſſiduam conſuetudinem cum infecto facilè proximorum aliqui inficiuntur, atque uno, aut altero infecto, tandem contagium ſuas vires amittit, & evaneſcit, ita ut poſtmodum non valeat aliis etiam cum infirmis verſantibus ſeſe communicare.

Ulterius licet ſemper, cùm peſtis ſe prodit, ſomniemus à contagio cauſam habuiſſe, & ab aliqua externa perſona ad nos, vel corpore, vel veſtimentis, vel marſupiis, vel caligis comportatam; tamen, ſi rei veritatem indagare velimus, clarè obſervare licebit uno eodemque tempore; imo uno eodemque die, ac hora in diverſis urbis partibus à ſe maximopere diſſitis, plura individua ex peſte infirmari, quæ ab ea infecta perſona, quæ putatur primò peſtem comportaſſe, nullam habere potuerunt contagii cauſam, cùm nullam cum ea conſuetudinem, neque ullam ullo modo communicationem habuerint. Ad quam experientiam advertere ſeriò debemus, ubi contagii falſum, ac nimis excedentem timorem temperare, ac moderari velimus; & hanc ipſam experientiam, licet maximè obſervetur in Epidemia & Peſte, obſervare poterimus in qualibet anni tempeſtate, præcipuè autem cum morbi plures vagantur, & una eademque die videbimus plures in variis urbis partibus morbo prehendi, qui vagari ſolet, ut Tertiana, febre ardente, Pleuritide, Squinantia, & id genus aliis.

Neque deſunt aliæ permultæ rationes ad probandum, nunquam contagium eſſe veram & adæquatam Peſtis cauſam, ſed cauſam ipſius veram & adæquatam eſſe aeris alterationem ad qualitates deleterias & malignas, quas rationes validas illas quidem & veritatis conſonas in aptiorem locum rejicio.

Ad rem noſtram redeundo, dico, quòd ſi hæc vera ſunt, nunquam erit tutum ipſis Monialibus ſanis clauſuram relinquere, & incaſſum etiam infectæ ejicerentur, tum quia etiam ipſis ejectis non ceſſaret cauſa peſtis, nempe aeris alteratio ad qualitatem pravam ac pernicioſam, tum etiam, quia vitæ periculum non ab ipſis imminet, & ſi quod imminet, poteſt induſtria & cautione debitâ evitari, & quod imminet ab aere, non poteſt ejectione earum ullo modo evitari.

Neque in contrarium facit jam canonizata ac receptiſſima Doctorum ſententia, quia ſuadent; In peſte citò, ac longè fuge, ac tardè redi, de qua tam Medici, quàm Juriſconſulti, quia id veritatem haberet, quando liceret fugere, antequam loci aer putreſceret, nam aliàs fuga non ſolùm non eſt proficua, ſed nocua, cùm, ut diximus, aeris mutatio tempore peſtilenti adeò fit pernicioſa, ut etiam mutatio in meliorem tuta non ſit, nam, quod admiratione dignum eſt. Natura potiùs aſſueſcit ſenſim, ac paulatim aeri peſtifero, quàm bono & laudabili, ſi contrarietur illi, in quo ante commorabatur, quod experientia confirmat in iis, qui in carceribus detinentur, aut clauſuris, ut aliàs dictum eſt, nam non obſtante aeris putrefactione, quæ in peſte fit, minùs quàm cæteri homines, peſte prehenduntur, ut notavi *lib. 3. barum quæſt. tit. 3.* Hinc fit, ut ſemper principium peſtis dicamus eſſe ab advenis comportatum ad nos, nam ob aeris mutationem, quæ, ut dixi, eo tempore eſt maximè nocua, advenæ ante alios infirmantur, licet eodem tempore alii permulti infirmentur, abſque eo, quod cum Advenis ullam conſuetudinem, aut
10 commercium habuerint. Sed quomodocunq; ſit, ſanæ Moniales tempore Peſtis non deberent clauſuram relinquere, ob periculum infectionis, quia fuga ſibi non caverent, neque infirmæ eſſent dimittendæ, quia, ut dixi, non ab ipſis imminet verè periculum, & quod imminet, præcaveri cautione poteſt, ut ſequeſtrando eas ab aliis, & earum curæ eas præfigendo, quæ magis tutæ ſervari à peſte poſse exiſtimantur, ut vetuſtiores ſunt, & quæ aliis longis infirmatibus conflictatæ fuerint, & has ipſas monendo, ut debitis antidotis, & victus ratione laudabili, aliiſq; cautionibus ad ſe muniendas utantur, quibus uti eos oportet, qui peſte infectorum curationi aſſident. Quod ſi ex indulgentia & permiſſione Pontificis, 11
Epiſcopi, & aliorum, qui Monialibus præſunt, ad timorem ſaltem ipſarum Monialium cohibendum, hærentes maximè communi hominum opinioni de contagio dubitatur, utrum ſanæ, an infirmæ permittendæ ſint à clauſura exire, certè ſi ad contagium reſpiciamus, potiùs quàm ſanæ infirmæ ſunt dimittendæ, non ſolùm quia pauciores numero erunt infirmæ, quàm ſanæ, ſed quia ſanis exeuntibus ob aeris mutationem periclitarentur, & nihil boni ipſis infirmis à ſanarum exitu emanaret.

Illud denique monendum, quòd ubi communis opinio de Contagio locum habere debeat, & aliquæ ex Monialibus debeant à clauſura dimitti, peſtem debere eſse veram, hoc eſt morbum Epidemialem pernicioſum, ac malignum, ex cujus vehementia, & pravitate plures occumberent, aliàs non ſufficeret ſimplex Epidemia, etiamſi aliquibus eſset pernicioſa, & idcircò, ut à principio dixi, Pontifices permittentes Monialibus exire à clauſura, ex cauſa Epidemiæ, intellexerunt Epidemiam pernicioſam & pernecabilem, hoc eſt veram peſtem, cujus ſigna afferre ſupervacaneum omnino eſset, cùm aliàs allata abundanter fuerint, *lib. 3. barum quæſt. cit. tit. 3.*

SUMMARIUM.

1 *Monialis Peſte, vel Lepra infecta à clauſura dimiſſa, debet, ſana facta, ad illam redire.*

2 *Leproſi retinent in ſe ad longum tempus ſeminia contagii.*

3 *Monialis Leproſa ſana facta poteſt abſque aliarum periculo ad clauſuram redire.*

4 *Leproſa quando ſit dicenda verè ſanata, & n. ſeq.*

6 *Quandonam tutum ſit cum Leproſa ſana facta commorari, quando verò non.*

7 *Peſte infecta ſi ſanetur, quandonam debeat ad clauſuram redire.*

8 *Sanæ Moniales ob Contagii timorem clauſuram relinquentes, quando teneantur ad eam reverti.*

QUÆSTIO IV.

Moniales Lepra, vel Peſte infectæ, & à clauſura dimiſſæ, ſi ſanentur, quandonam reverti à clauſura teneantur.

SUmmi Pontifices permittentes Monialibus exire à 1
clauſura, ob alteram ex prænominatis cauſis, nempe, vel ob timorem contrahendi hujuſmodi morbos, vel ob eaſdem Peſtis, vel Lepræ infectionem, jubent etiam, ut, ceſsante timore, aut ſanis factis infirmis, ſi dimiſsæ à clauſura fuerint, ad eandem clauſuram revertantur, ibi, ſed nec in prædictis caſibus extra illa, niſi ad neceſsarium tempus ſtare licere. Circa quæ nonnulla ſunt à nobis etiam conſideranda, & primo quoad Lepram duo occurrunt dubia; primum, utrum leproſa, etiamſi ſanata videatur, redire teneatur ad clauſuram, & Moniales debeant illam recipere.

Secundum, quanam ratione conſtare poſſit, Le- 2
proſam eſse perfectè ſanatam. Et quoad primum ratio dubitandi eſt, quia, etiamſi Leproſi aliquando videantur ſanati, & forte cum effectu, ac verè ſanati ſint, tamen retinent in ſe contagii ſeminia ad longum tempus, quibus & facilè in morbum reincidere conſueverunt, & aliis quoque contagium communicare: nam ſi ipſa Leproſorum indumenta, & alia id

id genus, ſed quid indumenta dixi? ſi ipſi inquam habitationis parietes, in qua Leproſi commorati fuerint, ea contagii ſeminia ad longum tempus retinere ſolent, unde in ſacris abradebantur hujuſmodi parietes ad domum emundandam, & contagii ſeminia diſſipanda, quanto magis ipſa cutis, & carnes, & membra Leproſi etiam principali Lepræ cauſa remota, in ſe hujuſmodi contagii ſeminia retinebunt? Ac profectò ſimile quid in dies experimur in morbo Gallico, cùm quidam ab eo curati, morbum tamen congredientibus communicent, & præcipuè fœminæ, quas cum Medicis omnibus obſervamus ſæpiſſimè viros inficere, cum tamen ipſæ ſanæ degant. Ergo cum adhuc militet cauſa, ob quam potiſſimum Monialis leproſa à clauſura fuerit dimiſſa, ſi ſemel ſit ejecta, non ampliùs redire debebit, neque à ſanis amplius in clauſuram admitti, etiamſi ſanata omni ex parte videatur. Præterquam, quod etiamſi ſeminia quoque contagii evanuiſſe contendamus, nunquam ceſſat naturalis quædam diſpoſitio ad Lepram contrahendam, ob quam de facili ſemel ſanati Leproſi, in morbum relabuntur. Neque ſolum in morbo Gallico (qui morbus magis Lepræ ſimilis videtur) ſed in Peſte etiam idem obſervamus, nempe quod aliqui a Peſte in nulla ſanitatis parte contaminati, ex eo, quia aliqua ex cauſa, quæcunque tandem illa fuerit, conceperint, ſeu majus ſuſceperint in ſe Peſtis ſeminia, alios inficiunt. Eodem quoque pacto, cum latere poſſint in corpore Leproſæ Monialis, etiamſi ſanata ſit, ipſius Lepræ ſeminia, ultra naturalem diſpoſitionem, ex quibus & in morbum reincidere, & ſanas inficere eſt apta, non erit in clauſuram ulterius admittenda.

3 His tamen non obſtantibus, ad dubium abſolute dicendum, Monialem leproſam, ſi ſana ſit facta, debere ac poſſe, abſque ſanarum periculo, in clauſuram admitti, ſuo tamen tempore, factiſque diligentiis, quas faciendas monebimus: nam quod dicitur, Leproſos etiam ſanatos retinere in ſe contagii ſeminia, non undequaque verum eſt, ſi enim velimus hoc perpetuo habere locum, & hæc contagii ſeminia perpetuo habere eorum corporibus; hoc quidem falſum omnino eſt, & experientiæ contrarium, cum videamus plures Leproſos cum effectu a morbo ſanatos, nec in poſterum in morbum amplius reincidiſſe, neque alios cum ipſis commorantes, aut eorum conſuetudine utentes, coinquinaſſe. Si autem velimus ea ſeminia conſervari ad aliquod tempus rationabile, etiam poſt curatam Lepram, tunc concedi hoc poterit, ſed cum hoc etiam aſſerendum, poſſe ea contagii ſeminia poſt ſanatam Lepram facile removeri, ut lotionibus, balneis, frequentata corporis emundatione, ac iterata, immo affectata indumentorum cujuſvis generis mutatione, ac membrorum ſæpius repetita munditie, quibus præcedentibus permittendum eſt, Leproſam ad clauſuram redire, omne enim infectionis periculum per id temporis ex adhibita diligentia evanuiſſe certo certius firmandum.

Neque verum eſt ſimile quid evenit in Lepra, ut in morbo Gallico, & in Peſte, quia tam Peſtis, quam morbi Gallici ſeminia poſſunt in aliqua corporis parte ita hærere, ut de ſe nullam ſignificationem præbeant, interimque totum corpus ſanum appareat. In Lepra neceſſe eſt, ipſum ſanguificationis principium, hoc eſt hepar, hæc ſeminia retinere, ex quibus Leproſus aptus reddatur ad morbi reincidentiam, & ſi quæ ſeminia in cute, & carnibus remaneant, aut in quavis corporis parte ex prædictis diligentiis adhibitis facile diluuntur, ita ut neque ſanis inde ullum periculum infectionis imminere poſſit, neque ipſis infirmis recidivæ. Secundum dubium erat, quomodo certo conſtare debeat, Leproſam eſſe ſanatam, ut ſciamus, quando ad clauſuram redire teneatur, & quando teneantur ſanæ illam in clauſuram admittere. Sanam ergo dicendum eſſe factam Leproſam, cum ad ſtatum naturalem redierit, quod ſuccedit, cum ceſsaverint omni ex parte, & in totum omnia, ac ſingula incommoda, & accidentia, quæ Lepram ipſam concomitantur. Circa quæ adnotandum, quod permiſſio exeundi à clauſura facta Moniali Leproſæ, cenſenda facta in vera, ac legitima 4
Lepra, non promiſcuè in quavis ſimili diſpoſitione, etiamſi quàm proximè ad Lepram accederet; quia cæteræ omnes, ac quæcunque cutaneæ infectiones, dummodo non pervenerint ad Lepræ naturam, quin & ipſamet Lepra, dummodo non ſit confirmata, poſſunt, licet non ſine difficultate, ſuperari, nec periculum minantur tam præſentaneum; neque, ſi contagio communicentur, tam horribilis, ac fœdæ naturæ ſunt, ut ſanas viſu ipſo exterreant, quemadmodum in vera, ac confirmata Lepra ſuccedit. Itaque Leproſa, ut à clauſura ejici debeat, præ ſe ferre debet omnia ſigna veræ, ac conſummatæ Lepræ, iiſque ceſſantibus, & undequaque evaneſcentibus, videretur firmandum, Leproſam eſſe perfectè ſanatam, ac debere ad clauſuram reverti. Verùm enimverò aliter ſeſe res habet; nam non ſolùm neceſſe eſt ad ſanarum tutelam, infirmam non retinere ullum ex ſignis veræ Lepræ, ſed neque retinere eam oportet ullam diſpoſitionem ad Lepram, unde etiamſi ab ejus cute ſquamoſa quædam corpuſcula, ut antea, ampliùs non decidant, & caro jam ſuum naturalem colorem recuperavit, & cætera ſymptomata, quæ veram Lepram concomitantur, penitus ceſſaverint, & tamen perſeveret adhuc univerſalis quidam pruritus, velut incipiente ſcabie, ita ut videatur Lepra in levem ſcabiem mutata, nec ſibi, nec ſanis Monialibus poterit eſſe tutus reditus in clauſuram, quia facilè morbus recrudeſcere poteſt, & levis ille pruritus, aut ſcabies in novam Lepram degenerare. Ergo, ut tutus ejus reditus ſit, ad eum ſtatum devenire eam oportet, ac ſi nunquam ægrotaſſet.

Carnis ergo diſpoſitio talis eſſe debet, ut natura- 5
lem colorem, mollitiem, & levitatem recuperaverit. Nulla in facie tumefactio, nullus in oculis rubor, nulla fuſcedo, nulla obſcuritas appareat, nulla reſpirandi difficultas eam moleſtet, nulla vocis craſſities, vel raucedo, nulla ſternutatio frequens adnotetur. Anhelitus ſuum naturalem odorem ſervet, locutio libera ſit, nec per nares fiat, capilli in ſuo ſtatu perſiſtant; neque rariores, aut ſubtiliores, quàm antè morbum eſſet, ſint, ſudor nullus olidus appareat, ſomni fiant placidi, nec in ſomnis terrores adſint, ſed ipſa ſomnia ſint, qualia in benè valentibus eſſe debent, non horribilia, neque melancholica, neque phantaſmatibus turpibus perturbata. Mores quoque reditum ad conſuetum faciant; forma ipſius corporis, atque habitus ſit, qualis antè quamcunque infectionem erat, non craſſior, ac pinguior, neque tenuior. Facies, & caput ab omni inquinamento ſint libera, & cutis univerſi corporis levis, æqualis, & munda. Nullum ulcus, & maximè in palato, & naribus, aut circumvicinis partibus appareat; crura, & pedes naturalem diſpoſitionem retineant, tunc enim ſana judicari poterit, & ad clauſuram redire.

Sed adhuc dubitari poteſt, an ſanæ tutò cum in- 6
firma ſic ſanata commorari poſſint, & cum ea conſuetudinem habere, ejuſque res & veſtimenta impunè in uſum proprium convertere, & hoc, quia tametſi undequaque ſana videatur facta, tamen ob naturalem diſpoſitionem poſſet ſanis contagium communicare. Circa hoc igitur videtur dicendum, quod Leproſa vel incidit in morbum ex naturali quadam diſpoſitione, & maximè hæreditaria, vel ob errores in victu, & in uſu ſex rerum non naturalium commiſſos, & ex cauſa externa, & præcipuè ex contagio ab aliis contracto, in priori enim caſu non vacaret ſuſpicione conſuetudo cum infirma, & commoratio longa, aut accubitus cum ea, & exceptio aſſidua ipſius exſpirationis, non obſtante integra, atque incolumi ſanitate, ad quam rediiſſet; multa ergo cautela opus eſſet, neque cum illa frequenter commorari ſana oporteret, neque ejus indumentis uti, vel cibum una capere, & ipſius pocula in potando præ manibus habere, quia ſemper periculum infectionis hæret in radice, & à Natura ipſa, & poſſunt ex improviſo ſeminia morbi excitari, ac

repul-

repullulare, & ſanas inficere. Eſt enim vitium in ſeminibus, quod nullo tempore, ac nulla arte, & induſtria removeri poteſt. In poſteriori caſu nihil horum timendum, ubi verè, ac perfectè Monialis infirma à Lepra mundata fuerit, & ad ſtatum naturalem pleniſſimè redierit.

7 Porrò circa Peſtem dubitari poteſt, quandonam teneatur Monialis ex Peſte reconvaleſcens ad clauſuram redire, ita ut tutò à ſanis admitti poſſit, ac dicendum non ſufficere, ut infirma ſana videatur facta, ad hoc, ut ad clauſuram redeat, ſed abeſſe etiam oportet omne recidivæ periculum, quod manifeſtum ſit, non tantùm ex ceſſatione febris, & aliorum ſymptomatum Peſtem concomitantium, ſed ex reditu ad ſtatum naturalem omni ex parte, ita ut neque ſitis adſit, neque vigiliæ, neque laſſitudines, neque inappetentia, neque aliud quicquam, quod perfectè ſano homini non conveniat. Tunc enim adhibitis opportunis diligentiis in mundando proprium corpus à ſorditie, & ab inquinamentis ipſius Peſtis mutando veſtimenta, & cooperimenta, quibus vigente morbo uſa eſt, poterit, ac debebit Monialis in clauſuram redire, & ſanæ poterunt illam abſque ullo timore admittere.

Nec quicquam contra faceret, quòd quemadmodum in Lepra retinentur etiam poſt ſanationem contagii ſeminia, ut ſupra dictum eſt, ita ſuccedere poſſit de Peſte, & ſic eodem modo periculo non vacet, Monialem eſt Peſte ſanatam, & à clauſura jam dimiſſam, in clauſuram de novo admittere, ut periculo non vacat, leproſam admittere in clauſuram, etiam poſtquam fuerit ſanata: nam dupliciter reſponderi poteſt, primo dicendo, quod ſemina contagii ipſius lepræ fundantur in materia lenta, ac viſcida, & quæ diù hæret, quandocunque alicui materiæ adhæſerint, ut veſtibus, carnibus, immò ipſis domicilii parietibus; contrà verò ſemina contagii in peſte fundantur in materia tenuiori, & maximæ activitatis, & quæ facilè vel ex ſe, vel modica induſtria adhibita evaneſcit, nam idcirco producunt morbos acutos, immò inquam acutiſſimos. Secundo reſponderi poteſt, cauſam lepræ eſſe ab infectione Viſcerum ab internis emanantem; Peſtis cauſam eſſe ab infectione Aeris, vel à contagio, & à cauſa omnino extrinſeca, cujus efficacia & energia in agendo faciliùs evaneſcit, contra quàm eveniat de cauſa lepræ, quæ ab intrinſeco pendens non poteſt facilè avelli. Ulteriùs

8 in dubium verti poteſt, utrum pluribus Monialibus Peſte infectis ex coinquinatione Aeris ipſius Monaſterii, & à clauſura exeuntes poſſint tuto ad eam, & quando redire. Sic etiam, ſi ſanæ ob loci infectionem exierint, quando reverti tuto poſſint; & cùm utriuſque caſus eadem ſit ratio, dicendum, quod ſi Peſtis fuerit Popularis, hoc eſt non Monaſterio ſolùm, ſed univerſo loco, & civitati communis, non ante redire eas ad clauſuram debere, quàm omnis Peſtis labes, & ſuſpicio prorſus evanuerit, quod tunc manifeſtum erit, cum jam nullus in civitate ex peſte ampliùs ægrotaverit, & in morbis vagantibus nullus malignitatis character ſe prodat, quem à prægreſſa Aeris putredine originem ducere ſuſpicemur. Quòd ſi Peſtis fuerit ipſi tantùm Monaſterio familiaris, ut evenire interdum non Monaſteriis ſolùm, ſed particularibus domibus aliàs dictum eſt, tunc non antè illas debere redire firmandum, quàm temporis conſtitutione mutata, & ipſo Monaſterio opportunis diligentiis expiato, ut ab illuvie, & ſeminiis prægreſſæ putredinis, ſi quæ remanſerint, emundetur; ſed de his in quæſtione ſeq. nonnulla.

SUMMARIUM.

1 *Moniales aliquando ex vitio Aeris ipſius clauſuræ infirmantur, & id quot modis evenire poſſit.*

2 *Verùm ſi Aer clauſuræ videatur manifeſtè alicui Moniali pernicioſus, poſſit judicari legitima cauſa dimittendi eam à clauſura.*

3 *Et quid ſi idem Aer eſſet pluribus damnoſus.*

4 *Moniales S. Sixti ad Quirinalem translatæ ob Aeris clauſuræ S. Sixti gravitatem.*

5 *Quid ſi ex vitio Aeris ipſius clauſuræ quotannis aliquæ graviter ægrotarent, ac perirent.*

6 *Et quid ſi ſingulis tribus, aut quatuor, vel quinque annis id accideret.*

7 *Et quid ſi magis de raro eveniret, ut ſingulis quindecim, vel viginti annis, n. ſeq.*

9 *Prædictorum declaratio, & limitatio ex emendabilitate, vel inemendabilitate vitii ipſius Aeris.*

QUÆSTIO V.

De Monialibus, quæ ex culpa aeris ipſius Clauſuræ infirmantur, & in quibus caſibus videatur adeſſe juſta cauſa relinquendi Clauſuram.

NOn raro evenire poteſt, ac de facto uſu venit, ut aliquæ Moniales, ex vitio Aeris ipſius clauſuræ, in quoſdam morbos, non aſpernabiles illos quidem, ſed vel vitæ periculo, vel contumacia, & ſanandi difficultate, vel accidentium horribilium concomitantia notabiles incidant. Hoc autem vel alicui Moniali tantùm, vel pluribus accidit, idque vel ſtatutis temporibus, ut ſingulis annis Vere, vel Autummo, Æſtate, vel Hyeme, vel alternis, vel ternis, vel quaternis ſingulis annis, vigentibus maximè certis tempeſtatibus, ut Borealibus, vel Auſtrinis, humidis, ac pluvioſis, vel ſiccis, pro quarum differentia variant etiam ipſi morbi natura, & periculo; nam aliqui ſunt pravæ, ac malignæ conditionis, ac ferè peſtilentes, terminanturque utplurimum ad mortem, non aliter, quàm verè peſtilentiales, alii verò terminantur ad ſalutem utplurimum, quorum duplex genus eſt: nam alii citò, & cum ſecuritate ad ſalutem tendunt, alii ſero admodum, nec ſine dubietate, & pericoloſis ſymptomatibus, ſuntque ex ſua natura rebelles, & contumaces, detinentque infirmos ad plures menſes impeditos, & inhabiles ad Religionis, immò inquam ad propria munia obeunda. De illis morbis, qui citò terminantur ad ſalutem, nulla hic nobis habenda ratio videtur, ſed tantùm de poſterioribus, de quibus maxima quidem conſideratio habenda.

Cæterùm Aeris prædictæ clauſuræ vitium vel commune eſt totius clauſuræ, vel certæ ejuſdem clauſuræ partis, ut exempli gratia, ejus tantùm, quæ ad Auſtrum vergit, vel ad Aquilonem, quod manifeſtum ſit ex eo, quia illæ tantùm Moniales infirmantur, quæ eam Monaſterii partem inhabitant, idque illis maximè ſuccedit, flantibus Auſtris, vel Aquilonibus, ſed de particulari primùm Moniali loquamur, cui ſupponemus Aerem ipſius clauſuræ eſſe ita contrarium, ut commorans in eo ſemper morbis conflictetur, non quidem nullius momenti, ſed ſymptomatibus, & pertinacia non contemnendis, decidendum ergo erit, an huic Moniali concedi debeat licentia exeundi à clauſura; ac profectò ubi noſtra opinio veritatem haberet, quòd permiſſio exeundi à clauſura reſpiciat tantùm univerſalis ſalutis intereſſe ipſarum Monialium, quia hæc certò nonniſi ob contagioſos quoſdam morbos permiſſio emanavit, nempè ob Peſtem, & Lepram, nulla cauſa juſta offertur, ob quam permitti debeat huic Moniali exire à clauſura, cum ſupponamus, eam nec morbo contagioſo laborare, neque aliis ullum ſanitatis incommodum communicare poſſe. Et ita in ſimilibus videtur decidiſſe Rota *in Eugubina Beneficii*, quæ eſt *deciſio 382.* inter impreſſas Buratti *n. 6.* ubi voluit, non poſſe allegari inſalubritatem aeris Monaſterii à Monacho ibi profeſſo, cùm ei obſtet proprius conſenſus. Quæ quidem concluſio multò magis videtur habere locum in Moniali, quæ perpetuæ determinati monaſterii clauſuræ ſe adſtrinxit. Egebit ergo hæc Monialis ſpeciali Pontificis diſpenſatione, cùm univerſali indulto inniti non poſſit. Itaque ubi ſpecialis diſpenſatio deſit, ſatis ſuperque erit, ſi in ipſa clauſura procuretur huic Moniali minùs noxia habitatio, & locus, qui laudabiliorem Aerem habere judicabitur. In ſententia vero Navarræ, aliorumque Doctorum, juſta offertur cauſa, ut permiſſione illa univerſali, (quatenus ad quoſdam

T alios

alios caſus particularem ſalutem Monialium concernentes extenditur) uti liceat deſerendi clauſuram, etiam abſente contagio, & nullo imminente periculo ab ipſa infirma in alias Moniales contrahendi eaſdem infirmitates. Quod quidem procederet, ubi in ipſa Monaſterii clauſura nullus reperiretur locus, ubi hæc Monialis ſana vivere poſſet,
2 & à morbi reincidentia tuta commorari, qui, ſi non reperiretur talis, tunc locum haberet Navarræ, & aliorum opinio; & Ego quidem, licet dicam, non licere huic Moniali ob propriam ſalutem recuperandam à clauſura exire, hoc ſignificare volo, ut non liceat attentis Pontificum, & ſacroſanctæ Tridentinæ Synodi verbis; nam aliàs permiſſionem huic Moniali factam Juſtitiæ conſonam exiſtimarem, tum ut illa propriam ſalutem recuperaret, (licet nullam ejus rei rationem habuiſſe Pontifices videantur, ut toties dixi) tum etiam ob ipſius univerſitatis, & totius Monaſterii frequens, ac perenne incommodum, dum prædictæ infirmæ curæ quotannis vacare Moniales cogerentur, non ſine periculo etiam ſalutis earum, quæ eam gubernant; nam ut quotidiana experientia palam fit, ſemper in diuturnis, ac difficilibus morbis ii, qui infirmorum hujuſmodi curæ aſſident, illiſque miniſtrant, vix ex longo incommodo, & exceptione exhalationum perenni ab infirmo corpore emanantium immunes ab aliquo morbo evadunt.

3 Quid dicendum præterea eſſet, ubi Aer ipſius clauſuræ, non uni tantùm Moniali, ſed pluribus eſſet maximè inimicus, ita ut quotannis plures eodem morbo infirmarentur? dico autem ex morbo longo, difficili, & contumaci, nec ab omni periculo immuni. Hoc dupliciter evenire poteſt, vel quòd certè quædam Moniales, ut quæ magis valetudinariæ ſunt; quotannis eo morbo prehenduntur, vel quòd indiſſerenter omnes, ac modò hæ, modò illæ; in priori enim caſu, patet clauſuræ aerem non eſſe niſi certis perſonis infenſum; in ſecundo autem patet eſſe infenſum omnibus, & videretur quidem tantò magis juſtam cauſam relinquendi clauſuram videri in priori caſu, quantò plures infirmarentur, ita ut concedi facilè illis ea de re poſſet licentia exeundi à clauſura, & multò magis etiam juſta relinquendi omninò Monaſterium militare videretur in ſecundo caſu; nam ad quid Moniales in ea clauſura detinere, ubi ob frequentes infirmates plura eorum, ad quæ ut Religioſæ obligantur, peragere ex morbi impedimento non ſunt apta? Satius ergo eſt locum commutare, & alio commigrare, ut aliàs factum fuiſſe accepimus hic Romæ; nam cùm Moniales in clauſura S. Sixti, 4
ob Aeris illius pravitatem, frequentiſſimè ægrotarent, & frequenter etiam ex morbo ſuccumberent, ad Quirinalem ſunt translatæ, ibique Monaſterio nobiliſſimo quidem conſtructo ſanæ poſthac laudabilioris Aeris beneficio degerunt.

Dubio autem locus non eſt, quòd ſi ex Aeris ma- 5
litia non ſolùm frequenter, & graviter, aut etiam longo tempore Moniales ægrotaverint, ſed etiam quotannis una, aut altera ex morbi violentia perirent, tantò magis juſta cauſa militaret reliquendi clauſuram, & habitationem commutare: quod, quanam lege, quibuſve cautelis, ac conditionibus fieri oporteat, videndum apud Canoniſtas, inter quos videatur Auguſt. Barboſ. *de off. & pot. Epiſc. Alleg* 102.

Videntur præterea hæc omnia amplianda, ut non 6
procedant tantùm, ſi ſingulis annis, ut relatum eſt, plures Moniales, prænominata ratione ægrotaverint, aut perierint, ſed etiam, ubi ſingulis ternis, vel quaternis annis, vel etiam pluribus idem eveniret, dummodò non tam de raro id fieret, ut propter raritatem non videretur ulla ejus rei habenda ratio: nam controverti non debet, quòd cauſa relinquendi clauſuram tantò minùs juſta eſſet, quantò magis de raro ſimiles infirmitates graſſarentur, unde ſi ſingu- 7
lis vigintiquinque annis id accideret, abſque dubio hæſitandum in hoc eſſet, nec tam facilè eſſet concedenda hujuſmodi licentia, tametſi & cum hoc ob- 8
ſervari deberet etiam ipſius morbi vagantis conditio; nam ſi ſingulis vigintiquinque annis morbus talis debaccharetur, ut plures Moniales abriperet, tunc etiam juſta cauſa videretur militare, ut liceret relinquere Monaſterium, & à clauſura exire, aeremque ab eo vitio liberum inhabitandum ſuſcipere. Quæ ta- 9
men omnia videntur limitanda, ut locum habeant, quando Aeris vitium neque auferre, neq; emendare, vel in totum, vel pro majori ſaltem parte poſſibile fuerit; idque conſtare fortè debebit ex prægreſſa diligentia, qua plura tentata, & machinata fuerint ad noxium Aeris vitium emendandum, aut tollendum, & tamen Moniales nihil inde boni fuerint conſecutæ, unde ex anteacta experientia vitium inemendabile eſſe conſtet.

PAU-

PAULI ZACCHIÆ QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM LIBRI NONI

TITULUS PRIMUS.

DE FOETUS HUMANI ANIMATIONE.

Continens Quæſtiones quinque.

I. Quid Semen? quid Anima?
II Semina quorumcumque viventium, homine excepto, propriam animam ex traduce à Progenitoribus recipere.
III. Animam Rationalem ex traduce non eſſe.
IV. Animam Rationalem de novo creari & infundi.
V. Fœtum humanum nullo unquam tempore alia Anima dotari, niſi Rationali, eamque in ipſo primo conceptionis momento à Deo creatam & infuſam recipere.

SUMMARIUM.

1 *Anima Rationalis ex communi poſt quadraginta dies infunditur.*
2 *Fœtum tunc animam recipere vero conſentaneum videtur, cum perfectè organizatus eſt.*
3 *Fœtum humanum non illicò rationabilem Animam recipere, communis opinio eſt, licet de tempore non omnes concordent.*
4 *Hominem priùs vivere vita Plantæ, deinde vita Animalis, poſtremo Hominis.*
5 *Animam Rationalem in primo conceptionis momento præſentem eſſe.*
6 *Semen quid?*
7 *Principium mole eſt paucum, facultate verò maximum.*
8 *Ex ſemine non fit animal, ſed perficitur.*
9 *Anima quid eſt ex Ariſtotele.*
10 *Corpus prius vivit, quam ſit organicum.*
11 *In ſemine non potuit dari aliud agens intrinſecum, quàm anima.*
12 *Anima quid cum Fernelio.*
13 *Anima in ſemine omnia ex ſe movitur, abſque ulla dependentia ab alio agente.*
14 *Quod generatur ab aliquo, & id ipſum; quod generat, ſunt idem ſpecie, vel genere.*
15 *Anima Rationalis quid.*
16 *Animæ inter ſe plurimum differunt.*
17 *Anima quæcumq; divinitatis quoquo modo particeps.*

QUÆSTIO I.

Quid Semen, quid Anima?

DE Animatione fœtus humani verba facere,
cùm mihi ſeſe aliàs obtuliſſet occaſio, coactus
1 ſum communiſſimæ opinioni adhærere, quæ vult,
Animam Rationalem poſt quadraginta dies fœtum
informare; quæ opinio in eo maximè fundatur,
2 quòd verò conſentaneum videtur, tunc fœtum propriam Animam recipere, cum perfectè organizatus
eſt, ut teſtatur Galenus *lib.* 15. *de uſu*, *cap.* 5. at
non ante quadrageſimum fetus perfectè organizatus
eſt, ut omnes conſentiunt, ergo in quadrageſimo
Animam recipere debet: & tamen Hippocr 1. *lib.*
7. *part. n.* 9. *& lib de Nat. Puer. nu.* 10. differentiam
docens inter fœtus maſculeos, & fœmineos, illos
triginta, hos duobus ſuprà quadraginta diebus dearticulari dixit, hoc eſt, ut exiſtimaverim, perfectè
organizari. Multò autem breviorem terminum ad
hujuſmodi perfectionem aſſignavit idem Hippocrates *lib. de Carn. n.* 20. inquiens. *Poſtquam genitura in
uteros pervenit in ſeptem diebus habet, quæcumque corpus habere debet.* Atque hoc pacto, ſi corpus ſeptem
diebus abſolutum eſt, in ſeptimo animari fœtum
conſentaneum eſt. Sed inter Recentiores, Thom.
Fien. *in lib. de format. fœt.* longioribus demonſtrare
conatus eſt, fœtum humanum triduo perfici, ac tertia die ad ſummum, & ut ſeriùs Rationalem Ani- 3
mam recipere; & in ſumma omnes in hoc conveniunt, Animam Rationalem non illicò à conceptione fœtum habere, ſed poſt aliquod tempus, de cujus termino tamen diſcordes inter ſe ſunt, licet plurimi in quadragenario conveniant, ut ex ſuperioribus patet. Sed advertendum, antequam ulterius progrediamur, Hippocratem, cum de fœtus formatione verba facit, de fœtus animatione nihil penitus muſſitaſſe, ſed tantum de corporis complemento, & de articulatione, nempè quia Animam in Materia, & ex Materia eſſe volebat, ut ipſe ſeipſum declarat de hominis conceptione verba faciens *lib.* 1. *de Diæta*, *n.* 24. dicens: *Si autem quis non credat, animam animæ immiſceri, demens eſt*, ita ut ex Hippocratis ſententia in ipſa conceptione Animam adeſſe exiſtimandum, cum anima utriuſque maris, & fœminæ per ſemen ipſum immiſceatur compari. Unde opinio firmans, Animam Rationalem poſt aliquod tempus fœtui advenire, ad Hippocratem referri non poteſt; ſed Ariſtoteli potius tribuenda, qui *lib.* 2. *de Generat. Animal. c.* 1. dicebat, Hominem vivere primò vita
Plantæ, deinceps vita Animalis, poſtremò Homi- 4
nis, *& c.* 3. *lib. eod. Nihilominùs*, ait, *ſemina, & conceptus vivunt, quàm ſtirpes, et aliquandiu prolifica ſunt, ergo animam in iis haberi vegetabilem, palam eſt, ſed quamobrem eam primùm haberi neceſſe ſit, ex iis, quæ de anima alibi diſſeruimus, manifeſtum eſt; ſenſualem etiam, qua animal eſt, tempore procedente recipi, et Rationalem, qua Homo, certum eſt; non enim ſimul et animal fit, et Homo, nec animal, et equus, eademque in cæteris animalibus ratio eſt, et quæ ſequuntur.* Sed hæc Animarum Metamorphoſis ab Ariſtotele introducta, imaginaria res eſt, & veritati contraria, quia unumquodque generans ſuo ſemine communicat genito propriam animam. (Hominem excipio) Conſequens ergo eſt. Animal ſenſitivum communicare genito Animam ſenſitivam, per quam generat ſibi ſimile, at communicans tantùm animam vegetativam non ſolùm non generat ſibi ſimile, ſed genere diverſum. Inſuper ſi genitum à generante ſenſitivo ante recipit animam tantùm vegetativam, docendum, à quonam agente recipere poſteà debeat animam ſenſitivam, at quodcumque agens ad hoc mihi aſſignes, extrinſecum eſſe oportet, quod eſt impoſſibile; & dato, quod poſſibile eſſet, jam genitum non recipiet à genitore animam ſenſitivam, per quam futurum ſit ſimile genitori, ſed ab illo agente extrinſeco: verum hæc uberius infrà, & tamen ex hujuſmodi Ariſtotelis ſuppoſito factum eſt, ut particularis ratio habita apud omnes ſit ipſius fœtus, cum inanimatus eſt, vel potius an-

antequam Rationalem Animam recipiat, & cum animatus eſt, illa jam recepta: præter Medicos enim, qui in Medicina facienda ejus differentiæ maximam rationem habent (quod ipſis neceſſarium eſt advertere, non reſpectu Animæ Rationalis præſentis, vel abſentis, ſed reſpectu temporis à conceptione diſtantis (ipſæ Leges, tam Canonicæ, quàm Civiles pro ejuſdem differentiæ ratione multa ſanciverunt, ut aliàs ex ipſarum auctoritate adnotavi, *lib.* 1. *tit.* 2. *quæſt.* 9.

Cæterùm non eſt operæ pretium hic Auctores recenſere, qui de tempore Animationis humani fœtus verba facientes, inter ſe non conveniunt, dummodò ſciamus in principali puncto omnes, ac ſingulos convenire, uno excepto Daniele Sennerto; ſi quis tamen eos Auctores percurrere deſiderat, ego Medicum ad Medicos remittam, & præcipuè ad prædictum Sennertum *in lib. Hippomnem. nu.* 4. (Bravo 709.) Jureconſultum autem, ad Alphonſum à Carranza, *lib. de Part. nat. et leg. c.* 1. *§.* 2. & ad noviſſim. P. Dianam *Reſolut. Moral. part.* 7. *tract.* 5. *Reſol.* 6.

Ego verò hanc communiſſimam opinionem cum ſupra citato Sennerto ad trutinam revocans, & apertiſſimè conſpiciens, non poſſe ullo modo ſalvari & magna, & innumera abſurda, quæ de neceſſitate ad eam conſequi animadverti, novæ, ac veritati multò magis conſonæ adhærere coactus ſum, nem-
5 pe; Animam Rationalem à Deo Optimo Maximo tum primum creatam, & infuſam in ipſo primo conceptionis momento præſentem eſſe; quæ opinio, cum contra communiſſimam opinionem de directo ſit, antequam eam proponam, ac pluribus argumentis, atque illis quidem efficaciſſimis, confirmem atque ſtabiliam, nonnulla præfari neceſſarium, duco, quæ recto tramite ad viam veritatis nos manuducentia, falſitatis tenebris undequaque excuſſis, ejuſdem veritatis lumen nobis patefaciant. (Vide Horſtium tom. 1. pag. 215.)

De ſemine, & de Anima in hoc diſcurſu ſermo futurus eſt, de utriuſque igitur natura aliqua breviter præmittenda; videamus ergo primò, quid ſit ſemen; & relictis pleriſque definitionibus ab aliis allatis, dicam, quod ſemen eſt corpuſculum à vivente deciſum aptum fieri perfectum vivens ſimile illi, unde eſt deciſum: ac maximè ad rem dico, eſſe *corpuſculum*, nam reſpectu Genitoris mole eſt paucum, habet enim rationem Principii, cujus natura eſt, ut mole ſit paucum, facultate autem, ac potentia ma-
7 ximum. Ariſtot. 1. *Cæli. tex.* 53. & *ibi* Averr. Additum eſt, *deciſum à vivente*, cum enim vitam accipere debeat vel per communicationem Animæ, ut in cæteris viventibus, vel per diſpoſitionem ad Animam recipiendam, ut in Homine, oportet illud ab ipſo vivente decidi ac ſeparari. Adjecta deinde ſunt ea verba; *aptum fieri perfectum vivens*, quia ex ſemine non fit
8 Animal, cum ſemen Anima dotetur (ſi de ſemine cæterorum Animalium loquamur) vel ſit in proxima potentia, ut ea dotetur, ut ſemen humanum eſt, & Animal fiat per ſubitam Animæ infuſionem, ergo ex ſemine non fit Animal, ſed ſemen, cum animatum ſit, perficitur ab Anima, & in perfectum Animal deducitur. Æmil Pariſa. *lib.* 3. *Nobil. exerc. de ſubtil. Aver. exercit.* 1. *c.* 40. Denique additur, *ſimile illi, unde eſt deciſum*, quia Anima à Progenitoribus ſemini communicata in cæteris Animalibus non modò eſſe, ac vitam communicat, ſed etiam proprietates omnes ac ſingulas ſuæ ſpeciei convenientes, ita ut non ſolum corpus vegetabile ſit vegetabile, aut corpus ſenſitivum ſit ſenſitivum, ſed etiam ſit hoc vegetabile, & hoc ſenſitivum, nempe ut ſemen Lactucæ, Papaveris, Quercus, Pyri per Animam inſitam à Progenitoribus in Lactucam, Papaver, Quercum, & Pyrum evadat, & ſemen Equi, Bovis, Canis, abeat in Equum, Bovem, Canem. Quoniam autem modo ſemen humanum, cum quo Anima Hominis nequaquam traducitur, ut Anima cæterorum Animalium, aptum fiat, ut in Hominem evadat, & in Animal ſuo Genitori ſimile, dilucidè, quantum mihi licebit, ſuo loco perficiam.

9 Anima præterea quid ſit, Ariſtot. 1. docere voluit his verbis: *Anima eſt actus primus corporis organici potentia vitam habentis*, quam definitionem non eſſe undequaque bonam, oſtendunt pluribus, Æmil. Pariſan. *loc. cit.* & Daniel. Sennert. *Hipomn.* 4. *cap.* 7. &
rationem adducunt, quia Anima non eſt Actus cor- 10
poris organici, cum corpus prius vivat, & habeat Animam, quàm ſit organicum, ipſa namque Anima in ſemine exiſtens organa ſibi conſtruit: nam aliàs oporteret organa ab alia Anima, vel ab Alio Agente fabricari, ſed huiuſmodi Agens debeat eſſe intrinſecum; *Nam ab aliquo extrinſecus Agente effici quæque, aut viſcera, aut alia membra, remotum à ratione eſt*, ut ad verbum ipſe Ariſtoteles *lib.* 2. *de Generat. Animal. cap.* 1. & Averr. *in comment.* quia ope-
ra vitæ non poſſunt eſſe à principio extrinſeco, D. 11
Thom. *part.* 1. *quæſt.* 118. *art.* 7. *ad* 2. Verum in ſemine non poteſt dari aliud Agens intrinſecum, quam Anima, ergo organa fabricantur ab Anima, & ſic Anima prius informat corpora, quàm conſtruantur organa; unde quoque ſequitur, corpus, cujus Actus eſt Anima, non habere vitam potentia, imò repugnat, corpus habere vitam potentia, & eſſe organicum; nam eo ipſo, quod corpus eſt organicum, non ſolum habet vitam actu, ſed Anima eſt in eo actu ſecundo, cum jam per organa operetur. Sed dices, quomodò fieri poteſt, ut Anima organis orbata, ipſa organa ſibi conſtruat? Reſpondeo, quod nunquam deeſt Animæ organum, per quod operetur, quia ſimul cum ſemine in Homine, & in Brutis, etiam ſimul cum Anima effunditur ſpiritus, per quem ipſa Anima omnia, ut per inſtrumentum operatur, ac per illud organa conſtruit, & omnia neceſſaria in fœtu conſtruendo, ac formando. (Vide Horſtium t. 1. p. 154.)

Sed quicquid ſit de Animæ hac definitione ab Ariſtotele tradita, Ego ad rem meam, aliam ab ipſo Ariſtotele non diſcrepantem afferam, quam tradidit *lib.* 2. *de Anim. text.* 24. & cui convenit allata à Fernel. *lib.* 5. *Phyſiol. cap.* 1 ac dicam, Animam eſſe
principium vitæ, & operationum omnium corporis 12
viventis, nam quicquid vivit, habet Animam, & quicquid habet Animam, vivit, nihilque non habens Animam vivit, & nihil denique non vivens habet Animam; & licet interveniatur habens Animam non ſemper eſſe in actu operum vitæ, D. Thom. *part.* 1. *quæſt.* 77. *art.* 1. *in c.* Tamen quandocumque operationes apparent, Animæ præſentiam arguunt, & quia vita præcedit ſemper omnes operationes, idcirco antea dictum eſt, Animam eſſe principium vitæ: non enim Anima, niſi ante communicet vitam, ullam operationem edere poteſt, ſed, communicata vita, illico operari incipit in pluribus, vel in aliquibus; ut in aliquorum viventium ſeminibus reſidet tantum, atque illa fœcunda reddit; ſed quandocumque ſemina apto loco recipiantur, otioſa nunquam eſt: unde Anima quorumcunque ſeminum, ubi ab externa aliqua cauſa, ut calore Solis, Ignis, incubantis Avis, Uteri, ad operandum excitetur, poteſt jam communi-
catam vitam, organa fabricat, & reddit illa in 13
corpora animata: quod quidem abſque ulla dependentia ab alio quovis agente primario, dico ex ſe molitur, & omnia, quæ ad perfectum viventis corpus conſtituendum neceſſaria ſunt, conſtruit. Nutritio, Augmentatio, Partium efformatio in omnibus viventibus ab ea immediatè dependet, ab ea item in ſenſitivis ſenſus, & motus, ab ea quoque Intellectio in Homine originem, & cauſam habet; quin non ſolum, quæ viventibus, ut vegetabilibus, ſenſibilibus, & Rationalibus conveniunt, ab ipſa immediatam originem habent, ſed inſuper proprietates omnes, ac ſingulæ, quæ ut tali vegetabili, ut tali ſenſibili, ut Rationali conveniunt, quas occultas nominamus, imò non ſolum eædem proprietates genericæ, nempe quæ generi, & ſpecificæ, quæ ſpeciei conveniunt, ſed individuales etiam, quæ huic, aut illi individuo inſunt, non aliunde ſuam dependentiam habent. Ab Anima, quam per ſemen à progenitoribus traducit, habet Roſæ planta, ut ſpinis fulciatur, & armetur, ut florem pulcherrimum, hoc, aut illo colo-

colore inſignem producat, qui gratiſſimum ſpiret odorem. Ab ea item ſic traducta Portulaca, & Gramen, ut per terram repat, ab ea Cucurbita, & volvulus, ut in altum attollantur. Ab ea vitis tortuoſa gignitur, & ſuſtentaculo indiga, aliàs in terram ruitura, uvis gignendis apta, unde vinum expromatur, quod in Hominum potum faceſſat. Ab ea Abies recta in altum aſſurgens producitur, fructu nullo inſignis, ſed ligneæ fabricæ aptus, odore ſibi proprio inſignis. Ab ea habet Avis, ut ovum producat, Animam à Progenitoribus, illi communicatam includens, ac cortice conſervans, aptum quocumque calore Solis, Ignis, incubantis Avis, & hujuſmodi fotum in avem ſuæ ſpeciei evadere, pennis conveſtiri, volare aptum, & forma, quam poſſidet, & non alia conformatum. Ab ea Corvus crocitare novit, pennis nigris veſtitur, & cætera ſortitur Corvinæ naturæ convenientia. Pavo item habet ab ea ipſa Anima, ut cauda tam affabrefacta ditetur, ut ſtridore ſit præ cæteris avibus notabilis, & cætera præſeferat, quæ Pavonis naturam conſtituant. Ab ea Equus hinnit, magnanimitatem præſefert, curſu plurimum valet, ac bello aptus eſt: Bos mugit, cornibus dotatur, ruminat, laboris tolerantiſſimus: Leo rugit, ſuperba jubæ inſignis graditur, aliis animantibus dominantur: Homo tandem erectus incedit, ſermone, ac loquela dotatur, & Intellectione aliis quibuſcunque viventibus in ſubcœleſti hoc globo præeſt, & manibus ſibi cuncta ſubjicit, ac alia quæcumque animalia ſibi obedire facit. Anima ergò omnium Animalium, Homine excepto, quia à Progenitoribus per ſemen traducitur, & eſt, ut ita dicam, pars ipſius Animæ Genitoris, non niſi ſimilem prolem Progenitoribus efformare poteſt, & quia Roſæ planta florem odoratiſſimum producit, ſemen à Roſæ Planta deciſum traducens ſe, cum animam ipſius Plantæ, eundem florem eadem imagine, eodemque odore inſignem, de ſe nova Planta elicita producere à Natura aptum eſt, & ſic de cæteris. Internoſcamus ergò, ob ſecro, jam Animæ ipſius naturam, neque adimamus illi vim, & energiam, quam habet; eam aliquibus mendicatis Agentibus tribuendo, quod dum aliqui ſeſe excarnificant, ut aſſequatur, non aliter certè facere mihi videntur, quàm faciat homo lumine captus, longè à ſe id manibus quæritans, quod propè ſe habet, quærimus extra corpus viventis Agens operationum, quæ in eo conſpiciuntur, quod in eodem corpore continetur, & eidem corpori intrinſecum eſt. Eludendæ ergò omnino eorum opiniones ſunt, qui corpora viventia à Cœlo, à ſtellis, ab Anima Mundi, à Calore, à Sole, ab Utero, à Progenitorum formatrice, aut ab hujuſmodi aliqua cauſa efformari, ac diſponi ſibi perſuadent, cum omnes prædictæ cauſæ, ac ſi quæ præter Animam de novo excogitari poſ-
14 ſint, extrinſecæ ſint, neque aptæ ad operationes vitæ in alieno corpore edendas; cum enim neceſſe ſit, ut, quod generatur ab aliquo, & id ipſum, quod generat, ſint idem ſpecie, vel genere, Averr. *lib. ſecundo, de Generat. Animal. cap. 1.* & cum conſtet, ob id operationes corporis viventis ſimiles apparere generanti, conſtat ex conſequenti, eas cauſas longè diſtare à Natura corporis generati, & ſic nequaquam poſſe eſſe principium ullarum operationum in ipſo apparentium. Rectè igitur dictum eſt, *Animam eſſe principium vitæ & operationum corporis viventis.* Porrò licet hæc definitio, tanquam univerſalis, etiam Animæ Rationali conveniat, ſi tamen peculiarius eam definire quis ambigeret, uno com-
15 mutatio verbo dicere poſſet, Animam Rationalem eſſe principium vitæ, & operationem corporis humani, ſumendo tamen corporis nomen pro toto compoſito, nimirum pro ipſo Homine, quia Intellectio, quæ eſt omnium operationum in Homine nobiliſſima, nullatenus à corpore dependentiam habet. Sed eadem definitio, quæ cuicumque Animæ adaptari poteſt, unico commutato verbo, ut in definitione Animæ Rationalis factum eſt, poteſt particularibus Animalium ſpeciebus aptari.

16 Tametſi denique Animæ inter ſe plurimùm differant, & maximè ab alia quacunque differat Rationalis, quia immaterialis, ac per ſe ſubſiſtens cum ſit, cæteræ omnes materiales ſunt, nec per ſe ſubſiſtentes, ſed à materia inſeparabiles, & hæ ipſæ Animæ cæterorum Animalium differant inter, ſe prout magis aut minus, ad ſpiritualem naturam accedunt, aut ab ea recedunt, & prout magis, aut minùs in materia ſunt immerſæ, eique affixæ, & inhærentes, tamen Anima quæcumque, etiam ignobiliſſima, 17
plurimumque materialis, divinitatis propè cujuſdam particeps à ſummo Creatore facta videtur, ob quam tanta, ac tam multa etiam in viliſſima materia viventium corporum machinari valeat, quorum ne minimum quid humanus Intellectus ſumma ſua induſtria imitari poteſt; Ipſa inſenſibilium vegetabilium Anima quot, & quanta in humillimis plantis efficere conſpicitur? Plantas, virgulta, arbores ſuis quaſque foliis, ſuo flore, ſuo fructu, ſuo ſemine, ſuo odore, ſuis qualitatibus, ſuis figuris ad amuſſim, & nihil omninò aberrans ad ſimilitudinem ipſam Progenitorum, & non aliàs imbuit, atque exornat; quarum quidem rerum unaquæque per ſe poteſt ſummam admirationem obſervantibus excitare, quæ tamen admiratio, etiamſi tanta ſit, tamen generatrici virtuti comparata nullius momenti videri poſſet: nam nonne virtutem penè divinam Animam etiam horum vegetabilium habere dicemus, quæ poſſit ex ipſis Plantis ſemina producere alias animas continentia, quarum virtute tot numero novæ plantæ eandem omnes, ac ſingulæ virtutem habentes, ex tam puſilla, ac modica materia, procreare valeant, ut creſcant, & multiplicentur, juxta ſummi Opificis benedictionem, unde earum ſpecies conſerventur; Quid inſuper de Animalibus, quid tandem de Homine creaturarum omnium inferiorum nobiliſſima dicemus? Quam minimam rem primo quam poſterius admirari oporteat, ſi etiam minima in minimis, ac abjectiſſimis creaturis nunquam deſituram admirationem excitare in nobis valent? Miram autem hæc omnia, ac ſingula ab Animam, quam ex ſummi Creatoris juſſu prima viventia receperunt, non ab alio Agente promanare jam certus unuſquiſque eſſe poterit, qui Naturæ opera, non ex aliena opinione, ac non ſubſiſtentibus ſuppoſitionibus, ſed ex vero, reali, ac ſenſato diſcurſu examinare volet.

SUMMARIUM.

18 *Anima eſt indiviſibilis.*
19 *Forma materialis eſt inſeparabilis à materia.*
20 *Semen quando fiat animatum.*
21 *Semen ad quem finem à natura procreatum. Et. n. 29.*
22 *Anima Genitoris in cæteris viventibus communicatur ſemini, ut vis fermentatrix communicatur Maſſæ Panis à fermento.*
23 *Anima Genitoris in cæteris viventibus communicatur ſemini, ut communicatur flamma à candela accenſa, candelæ extinctæ.*
24 *Animæ flammæ rectè æquiparatæ.*
25 *Materia non generat formam, ſed eſt propter formam.*
26 *Agens extrinſecum non poteſt generare corpus ſimile genitori ipſius ſeminis.*
27 *Operationes jam perfectæ, & adultæ Plantæ, ſunt à propria Anima Plantæ.*
28 *Dator principii transmutationis eſt dator finis ipſius formæ. Et num. 29.*
30 *Ineſt in ſemine omnium quod facit, ut fœcunda ſint ſemina ex Ariſtotele.*
31 *Nihil conferre poteſt alteri id, quod non habet.*
32 *Materia non poteſt eſſe denudata à forma.*
33 *Quod ſufficit ad difficiliorem effectum, ſufficit ad faciliorem ejuſdem ſpeciei.*
34 *Ex Naturæ præſcripto ſpecierum conſervatio fit per individua, mediante ſemine.*
35 *Animæ præſentia cognoſcitur ex propriis operationibus. Et num. 114.*

QUÆSTIO II.

Semina quorumcunque viventium, Homine excepto propriam Animam ex traduce à Progenitoribus recipere.

SAtis patere poterat id, quod probandum in præſenti particula proponitur ex ſupradictis, niſi præſtare judicaſſem hoc ipſum ulterioribus, efficacioribuſque rationibus commonſtrare; nam non ſic
18 facile perſuaſu nonnullis eſt, quomodo Anima, quæ indiviſibilis eſt, ut omnes formæ ſunt, Ariſtot. 3. *de Anima text.* 24. & *ibi* Averr. *in comm.* & 3. *Phyſic. text.* 68. & 6. *eorumd. tex.* 45. & Averr. *in comm.* communicari ſemini poſſit ab ipſis Progenitoribus, qui tamen ubi cognoſcant, Animam cæterorum viventium, Homine excepto, eſſe formam materialem, ac ita materiæ inhærentem, ut ab ea ſit inſeparabilis,
19 ut materiales omnes formæ ſunt, Ariſtot. *lib. de Anima, text.* 4. & *ibi* Averr. *in comm* & *lib.* 4. *Phyſic. text.* 18. ubi idem Averr non difficulter admittent eam, quamquam per ſe ſit indiviſibilis, ad diviſionem materiæ diviſibilem evadere, & ab uno ſubjecto in aliud ſe communicare, idem Ariſtot. *lib.* 8. *Phyſic. tex.* 38. & *ibi* Averr. *in comment.* quod duplici exemplo, quanam ratione fiat, declarari poteſt, ſi antea illud addamus, Animam non idcirco, quòd ſeſe per genitorem ſemini communicet, dividi, ſed communicare ſe materiæ ſeminis ab ipſo generante deciſæ ac diviſæ, quemadmodum non idcirco, quod eadem anima communicet ſe oculo, auri, palato, aliiſque partibus corporis, in tot partes dividitur, quot ſe communicat; ſed ut per eam oculus videt, auris audit, palatum guſtat, ſic per eandem ſemen prolificum evadit. Et quamquam objici poteſt, quod prænominatæ partes, nempe, Oculus, Auris, Palatum, non ſint à corpore diviſæ, & idcircò Anima, quæ totum corpus informat, benè communicare ſe illis poſſit, non ſic autem ſemini, quod eſt corpus à toto diſun-
20 ctum; Tamen dicendum, quod ſemen non recipit Animam, poſtquam eſt à toto diviſum, ſed in ipſo actu diviſionis à toto, quia dum eſt toto unitum cum cæteris partibus ſuo modo vivit, & particeps eſt ipſius Animæ, per quam prolificum evadit; & à toto di-
21 viſum, & convenienti vaſe receptum, animal ex ſe conſtituit, ad eumque finem à Natura ordinatum, id eſt, ut generans ſemen animatum generaret, per quod poſſet aliud individuum ſimile generanti producere ad ſpecierum propagationem. Sed duobus promiſſis exemplis res illuſtrari poteſt, ſi dicamus, Animam Genitoris, nimirum Individui ſemen generantis, communicari ſemini non aliter quamvis fermentatrix à fermento communicetur maſſæ panis,
22 non ſolum enim virtus illa communicat ſe maſſæ illam fermentando, ſed tribuendo, inſuper eandem virtutem fermentatricem, qua poſſit aliam Maſſam fermentare, & hæc aliam in infinitum, abſque eo tamen, quod vis illa in primo fermento exiſtens quicquam de ſua virtute ullo modo diminuat. Eodem quoque pacto Candela accenſa communicat flammam ſuam candelæ extinctæ, neque tamen ejus lumen quicquam diminuitur, unde Ennius apud Cic.

Ut lumen de ſuo lumine accendit, facit,
Ut nihilominus ipſi luceat, quam cui accenderit.

23 Sed non modo flammam, & lumen communicat candela accenſa extinctæ abſque proprii luminis diminutione, ſed etiam virtutem ſe communicandi aliis candelis, & ſe multiplicandi in infinitum, ac præterea ipſam omnem virtutem, quam à Natura ſortitur, omnia in ſuam ſubſtantiam, ac pabulum convertendi, ut ignis natura requirit; & in ſumma, candela accenſa ſua flamma ſe alteri communicando, veluti progignit alias ſimiles candelas accenſas non minori virtute præditas, ſed eadem omnino, quam ipſa habet, inſtructas. Eodem igitur pacto dicendum, Animam quorumlibet viventium, ſi Humanam excipiamus, tanquam flammam communicare ſe ſeminibus ab ipſis viventibus deciſis, ac una communicare illis eandem prorſus virtutem, quam ipſa in corpore vivente poſſidet, abſque eo, quod ipſa quicquam diminuatur, aut deterioris conditionis evadat, aut de inſita ſibi à Natura virtute aliquid amittat. Et appoſitè quidem Anima cæterorum viventium flammæ aſſimilatur, quemadmodum enim flamma 24
eſt quid ſummæ activitatis, materiæ tamen ita inhærens, ut ab illa ſit inſeparabilis, nec ad longius temporis ſpatium vitam protrahat, quam ipſa materia duret, & ipſa pereunte prorſus extinguitur, ſic etiam prædicta Anima eſt ſubſtantia tenuiſſima ipſius corporis animati, ac ſummæ activitatis, ſed materiæ ità affixa, ut ab ea inſeparabilis omninò exiſtat, nec ad diuturnius temporis ſpatium vivat, quam materiæ ipſi adhærere poſſit, nam ab ea ſeparata illico in Auras evaneſcit, & in nihilum abit, interitquæ; & quemadmodum flamma materiæ apprehenſa, ſeipſam, ut dixi, multiplicat, ſi novam materiam obviam habeat, cui ſe communicare, & adhærere poſſit, ſic & Anima cæterorum viventium ſeipſam multiplicat, communicando ſe in iiſdem viventium corporibus ſemini; quod intra ſe generant, materia nempe ad id Natura producta, & elaborata, ut inde nova individua emergant ad ſpecierum perpetuitatem.

Jam verò quanam potiori ratione probari id ipſum firmiter poſſit, enitendum; patet igitur nonniſi ex ſemine formari poſſe corpus vivens ſimile Genitori, a quo ſemen eſt deciſum. Corporis ergo formatio, vel ſit ab ipſo ſemine, prout eſt materia abſque Anima, vel ab Agente aliquo extrinſeco, vel ab alio Agente præter Animam ipſi ſemini intrinſeco. Ab ipſo ſemine fieri non poteſt, quia ma- 25
teria non generat formam, ſed eſt propter formam, non forma propter materiam. Ariſtot. *lib.* 2. *Phyſ. tex.* 26. & *lib. eod. text.* 91. & in utroque loco Averr. *in comm.* præterquam quod materia nullam habet potentiam activam, C. Thom. *part.* 3. *ſumm. quæſt.* 32. *art.* 4; & nihil generat ſeipſum, ut notum eſt. Nec 26
formatio fieri poteſt ab Agente extrinſeco, ut jam probatum eſt, & Agens extrinſecum, non poteſt generare corpus ſimile Genitori ipſius ſeminis, cum nihil habeat commune cum hujuſmodi Genitore, nec ſimile genitori exiſtat, ut ſimile generare poſſit. Reliquum ergo eſt, ut corporis formatio fiat ab Agente aliquo ipſi ſemini intrinſeco, ſed hoc non poteſt aliud eſſe, quam Anima, ergo in ſemine ineſt Anima, à qua pendet corporis viventis formatio. Quod autem hoc Agens intrinſecum non poſſit aliud eſſe, quàm Anima adeo videtur patere, ut probatione non egeat, ac profecto ſi quis velit aliud in ſemine Agens reperiri, quam Animam, debet notificare, quodnam illud Agens ſit, ut hoc non crediderim ab ullo Philoſopho, quantumvis acuti, ac perſpicacis, aut etiam contentioſi ingenii, aſſignari poſſe.

Præterea ubi ſemen cæterorum Animalium non eſſet Anima dotatum, neque Animam propriam à Genitoribus traduceret, neceſſe eſſet, illam de foris advenire, & à ſemine eſſe ſejunctam, & per ſe ſubſiſtere: ſed ſi hoc eſſet, Animæ Brutorum, cæterorumque omnium Animalium non minus, quam Anima Rationalis eſſent immortales, cum hæc verè à ſemine ſit ſejuncta, & per ſe ſubſiſtat, & de foris adveniat, & ſit immortalis, ſed hoc eſt falſiſſimum, ergo neceſſe eſt, ſemen cæterorum viventium ſecum Animam à Genitoribus traducere, ut inde corpus vivens efformetur. Ulteriùs ſi ſemen cæterorum Animalium non haberet Animam, operationes apparentes illicò atque in actum producitur, eſsent alterius Agentis, non propriæ Animæ, ſed hoc eſt impoſſibile, quia cum operationes in perfecta Planta, ſeu alio quovis viventis conſpicuæ ſint à pro- 27
pria Anima, à propria quoque Anima debent procedere operationes quandocumque Planta, vel aliud quolibet vivens iiſdem operationibus ſe prodit, *cum dator principii transmutationis, ſit dator finis ipſius* 28
formæ, verba ſunt Averrois, *lib.*2 *de Gener. Animal. cap.* 2. Ergò ſi operationes perfecti viventis ſunt à propria Anima, operationes apparentes primum in ſemine erunt ab Anima in ipſo ſemine exiſtente, & hoc pacto ſemen erit animatum (vide *Idearum Operat. Ideam* Marci Marci.)

Adden.

29 Addendum his, quod ſemen in viventibus à Na-
tura eſt deſtinatum ad ſpecierum propagationem ,
ſed id fruſtra à Natura factum videretur, niſi aliquid
ineſſet in ſemine, per quod aptum fieret ad ſpecie-
rum conſervationem, nempe ad producendum vi-
vens ejusdem ſpeciei, cujus eſt generans, à quo ſe-
30 men eſt deciſum. *Ergo ineſt in ſemine omnium, quod
facit, ut fœcunda ſint ſemina:* ita docente Ariſtotele
citato libro ſecundo de Generat. Animal. capite tertio.
neceſſe autem eſt, ut hoc ſit ſemini intrinſecum,
nam ſi ſecùs eſſet , illa aptitudo conſervandarum
ſpecierum non eſſet ex parte ſeminis, ſed ex parte
Agentis extrinſeci, quamobrem Ariſtoteles, *ineſt*,
inquit, *in ſemine*, hoc eſt cum ipſo ſemine prodit id,
quod illud fœcundum facit, quod idem eſt, ac ſi di-
xiſſet , ſemen habet in ſe principium tale, quod illud
facit fœcundum, nempe habet in ſe principium,
per quod ſit aptum producere corpus vivens ſimile
genitori, à quo ſemen prodiit. Hoc ergo, quod
ineſt in ſemine viventium, & per quod fœcundum
eſt oportet, ut Agens ſit nobiliſſimum, cum ad ipſum
pertineat, & ſuæ actioni demandetur ex ipſius rudi
ſeminis materia formare, & conſtituere corpus vi-
ventis ad exquiſitam norman, & inimitabilem ſi-
militudinem Genitoris; & in ipſo ſemine aliud agens
ad hoc ipſum aptum ineſſe, quàm Animam, ſibi per-
ſuadere, delirare eſt.

Inſuper ſi ſemen non haberet Animam, ſequere-
tur, ex inanimato produci animatum, quia corpus
vivens eſt animatum, & ex ſemine formatur, ſed
31 hoc eſt impoſſibile , quia nihil conferre poteſt
alteri, quod in ſe non habet, quomodo ergo ſemen
non habens Animam, communicabit Animam cor-
pori viventi ex ipſo producendo? unde ergo habe-
bit Animam corpus, quod vitam acquirit, & Animæ
operationes molitur, ubi in ſemine non inſit Anima
à Genitore ipſi communicata?

32 Adde his, quod Materia non poteſt eſſe denu-
data forma, Averr. *lib. 2. Phyſ. comment.* 12. ſed ſe-
men eſt materia, ergo nunquam denudata erit for-
ma; Cùm vero forma ſit natura, Ariſtoteles *citat.
lib. 2. Phyſic. tex.* 12. & *ibi* Averr. *in comment.* & ſe-
men à Natura habeat, ut ſit prolificum, ſequitur,
quod ſit prolificum per formam; ſed non poſſet eſ-
ſe prolificum, niſi viveret, neque vivere, niſi ha-
beret Animam, ergo ſemen habet Animam, quæ
eſt forma ipſius ſeminis, qua recedente, non am-
plius eſt prolificum, quia corrumpitur , corruptio
autem ſequitur ad formæ receſſum, forma vero eſt
Anima.

33 Præterea, quod ſufficit ad difficiliorem effectum
producendum, multò magis ſufficere poteſt ad effe-
ctum faciliorem ejuſdem rationis; ſed Anima, quæ
eſt in perfecto vivente, ſufficit ad omnes operatio-
nes corporis ipſius viventis etiam difficiliores , &
nobiliores, ergo multò magis ſufficiet ad rudiores
operationes imperfecti viventis, unde Anima, quæ
regit corpus jam perfectiſſimi viventis ex ſe , &
nulla ope alterius Agentis adjuta, multò facilius mo-
derabitur corpus ſeminis, ex quo vivens produci
debet, & ſic, cum operationes corporis perfecti vi-
ventis ſint ejusdem rationis cum operationibus vi-
ventis imperfecti, de neceſſitate tam hæ, quam il-
læ, ab uno eodemque Agente proficiſcentur; unde
cum illæ dependeant ab Anima, hæ quoque de-
pendere dicendæ ſunt ab Anima, & conſequenter
in ſemine inerit Anima. (Vid. Plato *in Tim.* Ga-
lenus *de maraſmo cap.* 5. Zimara 2. *an. t.* 43. Valleſ.
l. 2. *cap.* 9. Mercatus *l.* 1. *cap.* 4. Zacutus *l.* 9. *cap.* 6.
Fonſeca *l.* 1. *cap.* 3.

34 Cæterum, ut jam iterum ſuperius dicebam, ex
Naturæ præſcriptio ſpecierum conſervatio fit per
Individua, mediante ſemine; vel ergo Individua ad
hanc ſpecierum conſervationem concurrunt ſemine
Anima denudato, & ſic præſtabunt tantummodo
nudam materiam pro conſervandis ſpeciebus, nec
poterit eo modo dici per ipſa eas conſervari, ſed
per Agens quodcunque conferens ſemini Animam.
Vel Individua communicant aliquid ſemini, per
quod aptum ſit ad conſervandas ſpecies, nempe ad
producendum ex ſe corpus vivens ſimile Generanti,
à quo eſt deciſum, & habemus intentum, namque
hoc illud eſt, à quo non ſolum corpus formatur,
ſed per quod operationes omnes corporis viventis
fiunt, quod nihil aliud eſt, quam Anima, ergo in
ſemine ineſt Anima.

Denique argumentum , quod ab operationibus
apparentibus deducitur, indiſſolubile eſt; nos enim
Animæ præſentiam non aliunde comprehendimus
quàm ex propriis ipſius Animæ operationibus, ut
notum eſt, Jo. Fern. *lib.* 5. *Phyſ. c* 1. ſed hæ opera-
tiones apparent in ipſa prima ſeminum conceptio-
ne (quomodocunque fiat) vel in ipſo primo mo-
mento, quo deducuntur ad actum, ergo in ipſo pri-
mo momento in ipſis ſeminibus præſens Anima eſt:
quàm abſurdum autem futurum eſſet dicere, operatio-
nes apparentes in prima corporis viventis productio-
ne ex ſemine non eſſe ab Anima propria, videant
qui hujusmodi figmenta nobis imponere poſſe ſe
credunt. Neque dicas ex motu magis, ac certius de-
prehendi Animæ præſentiam, quàm ex aliis opera-
tionibus. Quia hoc gratis dicitur, dum aliæ opera-
tiones motum præcedentes alteri agenti tribui non
poſſunt, quàm Animæ.

Hæc ſi veritatem habent, facilè tanquam inane 35
quid eluditur differentia Animationis maris, & fœ-
mellæ; quàm Doctores omnes unanimiter ponunt,
tam mas enim, quàm fœmella in ipſo primo mo-
mento conceptionis ſeminum progenitorum Animam
de foris à Deo infuſam recipit; licet deinceps ſeriùs
moveatur fœmella, quàm mas; ex quo motu tam
Philoſophi, quam Medici arguere conſueverunt Ani-
mæ præſentiam, quam tamen multo rationabilius
ex vitæ operationibus, & ex formatione ipſius fœ-
tus, quæ illico à conceptione initiatur, arguere de
bebant, neque enim absque Animæ præſentia aut
formari, aut vivere, aut ullo modo operari fœtus
poteſt, quia nihil horum ab alia cauſa dependere
poteſt, quam ab intrinſeca, neque in fœtu ulla alia
intrinſeca cauſa imaginari poteſt, quam ipſa Anima.
Cur ergo, inquies, tanta differentia intervenit inter
Marem, & fœmellam, quoad primum motum in
utero materno excitatum? quia , inquam, mate-
ria, & ſpiritus, ex quibus ulteruter coagmentatur,
non ſunt ejusdem conditionis, & vigoris; materia
namque, ex qua producitur mas, minus excremen-
tis abundat, majoris ſpirituum copia turget, & ca-
lorem vividiorem obtinet; contra, materia, ex qua
producitur fœmella, magis excrementia humidita-
te referta, ſpirituum minùs ferax, & calorem ab
ipſa humiditate refractum habet; unde conſequens
omninò eſt citiùs ſuas operationes exerere Ani-
mam , ubi materiam aſſecuta ſit, ex qua mas,
quam ex qua fœmella procreari debet. Quod, ut
magis magisque confirmetur, obſervandum, quod
cum non omnium Marium, neque omnium fœ-
mellarum idem ſit temperamentum, eademque vir-
tus, omnes ideò Mares uno, eodemque tempore,
ſed alii citius, alii ſerius primos motus in utero ex-
citant, ſic etiam & fœmellæ, unde obſervare licet,
Mares nonnullos ob eorum imbecillitatem ſerius mo-
veri, quàm fœmellas, & alia ex parte citius fœmel-
las nonnullas ob earum robur non moveri, quàm Ma-
res. Nam quid cauſæ eſſe poteſt, quò minus omnes uno
eodemque tempore animam recipiant, ſi ea ab extra
advenit, & ab ipſo Deo infunditur? Dices, fœtum non
debere recipere animam Rationalem, niſi perfectè or-
ganizatus ſit; hæc autem organizatio non eodem tem-
pore in ſingulis perficitur, ob temperamentorum, & vi-
rium varietatem, unde & Anima diverſo tempore in di-
verſis conceptibus ſe prodit. Sed hoc mihi videtur
Deum Naturæ ſubjicere, qui expectare debeat, ante-
quam Animam infundat, fœtus organizationem ab
ipſa Natura machinatam; unde, ne in tam impiam opi-
nionem labamur, dicendum, fœtus omnes in primo
conceptionis momento, tam Mares, quàm fœmellas
Animam ab ipſo ſummo Opifice tum primum & crea-
tam, & infuſam recipere, neque ullam in animatione
differentiam Maris, & fœmellæ ſervari. Ac profecto
illud maximè ponderandum in hoc negotio videtur,

quod annuimus, nempè quod ponere neceſſitatem infundendæ Animæ Rationalis non niſi quando fœtus eſt perfectè organizatus, eſt liberam Dei agendi potentiam ipſi Naturæ ſubjicere; quod abſit, ut affirmemus: ipſe primus rerum Opifex & creare, & eodem momento infundere in humana ſemina ſimul congredientia, ac conceptum conſtituentia Rationalem Animam quandocumque libet, conſuevit, non coactus ad id præſtandum à corporis organizatione per ipſam Naturam conſtituto tempore facta.

Verumenimverò videor mihi actum agere, dum multi doctiſſimi Viri, ac Philoſophi inſignes, & maximè ex recentioribus, Æmil. Pariſan. *Nobil. exercit. de ſubtil. lib.* 5. *exercit.* 1. *c.* 3. & Daniel Sennert. *in lib. Hippomn. n.* 4. *c.* 6. eam veritatem, quod nempe ſemen ſit animatum, propalarunt, ac firmiſſimis quidem rationibus roboratur, argumentis in contrarium adductis, pleniſſimè ſatisfacientes, ita ut mihi omnem provinciam ademptam velim aliquid ulterius addendi, aut reſpondendi, dum Lectorem meum humaniſſimum ad eos, ne tædio illi ſim, remitto, dum iis ipſis, quæ prædicti Auctores optimè, ac diligentiſſimè præſtitere, ſermonem protrahere inaniter videar, dummodo tamen ab utroque me omnino in eo diſſentire Lectorem admoneam, quod ſemen humanum ſit non ſecus, ac cætera quæcumque ſemina animalium; Ego vero nullo modo animatum eſſe exiſtimo, ſed maximè falſam, & hæreticam Sannerti ſententiam pronuncio, qui humanum ſemen Anima Rationali dotari contendit, eamque ex traduce eſſe; licet autem tolerabilior ſit Pariſani opinio, exiſtimantis, idem ſemen humanum Anima ſenſitiva tantùm dotatum eſſe, quam ex traduce à progenitoribus derivari credit, tamen neque hanc opinionem eſſe veram firmiſſimis rationibus commonſtrabo.

SUMMARIUM.

36 *Anima Rationalis non eſt ex traduce, & contrarium affirmare hæreticum eſt.*
37 *Si Anima Rationalis eſſet ex traduce, non poſſet eſſe immortalis. Et n.* 67.
38 *Hominis creatio in Sacra Geneſi, quantùm differat à creatione cæterorum viventium.*
39 *Rationalis Anima eſt immortalis. Et num.* 72.
40 *Animæ Rationalis immortalitati quæ repugnent.*
41 *Non poteſt à re corruptibili res incorruptibilis generari.*
42 *Anima Rationalis non poteſt per materiam ſe ullo modo propagare.*
43 *Animam animæ miſceri, Hippocrati.*
44 *Anima Rationalis eſt ens per ſe ſubſiſtens. Et n.* 65.
45 *Unum ens habere duas formas totales ſubſtantiales eſt impoſſibile.*
46 *Anima Rationalis eſt ens perfectum, & completum.*
47 *Perfecto nihil addi poteſt.*
48 *Ex duobus entibus per ſe non poteſt unum ens per ſe fieri.*
49 *Generari ex materia non idem eſt ac traduci ex materia.*
50 *Quod aliqua ratione generatur, eſt corruptibile.*
51 *Semen, licet ſit animatum ſecundum Sennertum, cur non potuit dici Homo.*
52 *In ſemine apparent operationes animæ.*
53 *Vivificatio ſeminis eſt operatio animæ, prout anima eſt, non prout eſt hæc anima.*
54 *Semen, ſi eſſet dotatum anima Rationali, eſſet homo.*
55 *Forma ſubſtantialis non ſuſcipit magis, & minus.*
56 *Anima Rationalis ſi ſit ex traduce, eſt forma partialis, & incompleta.*
57 *Si anima Rationalis eſſet ex traduce, irrito exiſtente ſemine, illa anima corrumperetur.*
58 *Dato non abſurdo, neceſſe eſt inde plura conſequi.*
59 *Semen non poteſt eſſe fœcundum, niſi vivat, neque vivere, niſi habeat animam.*
60 *Proprium ſemper ineſt, & nunquam ſeparatur ab eo, cujus eſt proprium.*
61 *Quod ſecundum ſe convenit alicui, eſt ab ipſo inſeparabile.*
62 *Ex unico concubitu aliquando fit ſimplex conceptus.*
63 *Anima immortalis non patitur dividi ad materiæ diviſionem, ut mortalis.*
64 *Separata forma à materia ſequitur compoſiti corruptio.*
66 *Anima ex ſemine traducta, non eſt ab eo ſeparabilis, neque abſque ſemine exiſtit.*
68 *Homo ſecundum animam tantum ad Dei imaginem factus eſt.*
69 *Animæ cæterorum viventium cum ſemine à Genitoribus traducuntur, & ſunt formæ partiales.*
70 *Conceptus non fit ex unico ſemine viri, ſed ex eo ſemini muliebri juncto.*
71 *Anima eſt tota in toto, & tota in qualibet parte.*
73 *Si anima Rationalis eſſet ex traduce, ſequeretur, Chriſtum Dominum non fuiſſe verum Hominem.*
74 *Chriſtus Dominus fuit verus, ac perfectiſſimus homo.*
75 *Chriſtus Dominus fuit omnium hominum perfectiſſimus.*

QUÆSTIO III.

Animam Rationalem ex traduce non eſſe.

CUm pateat ex Theologica veritate, Animam Rationalem, non ut cæteras viventium Animas, ex traduce eſſe, & hæreticum ſit contrarium aſſerere, D. Tho. 1. *p. ſum. q.* 118. *art.* 2. *in c.* videtur ſuperfluum Phyſicis rationibus id ipſum demonſtrare; quia tamen res agitur cum Philoſopho, qui Theologicæ veritati non facilè acquieſcet, neceſſarium omninò eſt, illum phyſico diſcurſu convincere, & ſuiſmet principiis, & conceſſis propoſitionibus meræ falſitatis redarguere. Sed, ut clarè pateat, in quibusnam ejus opinionem impugnemus, binas ejus propoſitiones in medium afferamus, ex quarum contrarietate appareat, illum mirum in modum alterutra cæcutiiſſe, altera pro vera acceptata. Prima propoſitio eſt, *Animam Rationalem ex traduce per ſemen à Progenitoribus haberi.* Secunda autem primæ de directo contraria. *Rationalem Animam eſſe incorruptibilem, & immortalem.* Quas propoſitiones ubi ille ſui, qua pollebat, 36
ingenii acutie, ut decuit, examinaſſet, luce clarius perſpexiſſet, unam aliam deſtruere: nam dato quod Anima Rationalis ex traduce habeatur, non poteſt eſſe immortalis; & dato quod immortalis ſit, non poteſt ex traduce haberi. Sed quis interim eſt qui Sennerti affectatam cæcitatem malitiæ inſimulare non debeat, ubi noverit, illum, qui nolle ſe Theologicis rationibus contendere profitetur, ex ſacræ tamen Scripturæ verbis ſuo modo intellectis falſas ſuas aſſertiones roborare ſtuduiſſe, ac data opera recuſaſſe differentiam animadvertere, quam inter creationem Hominis, & cæterorum Animalium ipſa ſacra Hiſtoria apertiſſimè, nec ulla ex parte dubia enarratione in medium affert, quam tamen ſumma animadverſioni proſecuti ſunt, non Theologi ſolùm, ſed etiam Medici, ut Franc. Valleſ. *in ſua ſacra Philoſ. c.* 4. Hanc ſi ille ſano judicio examinaſſet, nunquam in tam impiam, & erroneam ſententiam præcipitem ſe dediſſet; nempe quod Anima Rationalis non ſecus ac cæteræ corruptibiles, & mortales ex traduce habeatur. In ſacra igi- 38
tur hiſtoria, Hominis creatio, non ſolùm quoad Animam, ſed etiam quoad ipſum corpus multùm diverſificatur à creatione cæterorum Animalium, quia cætera ex ipſis elementis, Dei juſſu, creata ſunt corpore ſimul & Anima compaginata; Homo vero ante (loquendo reſpectu noſtri) corpori ab ipſomet Deo formatus eſt, ac dehinc Animam recepit ab eodem Deo. Inſtituit ergo Deus ipſam Naturam, illique facultatem dedit ex ipſa Elementorum materia omnia, ac ſingula Animalia per ſuas ſpecies generandi, ibi. *Germinet terra herba virentem, Producant aquæ reptile animæ viventis, Producat terra Animam viventem in genere ſuo,* unde non reſtricta fuit Naturæ poteſtas ad generanda tantùm corpora viventium Anima deſtituta ſed extenſa eſt ad generanda corpora ſimul cum Anima, quia ſi fuiſſet ad generationem tantum corporum, fruſtratoria erat benedicto poſtmodum ſecuta ipſius Creatoris, *Creſcite & multiplicamini.* At vero Hominis creationem & quoad

& quoad corpus, & quoad Animam ſibi reſervavit, ibi. *Faciamus Hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*. Unde immediatè formavit illum de limo terræ, & inſpirans in faciem ejus ſpiraculum vitæ, factus eſt in Animam viventem. Quis ergo tam conclamatæ cæcitatis homo eſt, qui ex hac ſacræ Hiſtoriæ enarratione apertiſſimè non videat, cætera viventia ſimul cum corpore Animam recepiſſe cum ipſa materia productam, Hominem autem Animam ab extra ab omni materia ſejunctam, & incorpoream ſortitum fuiſſe ab ipſo Deo infuſam, non quidem ex ipſius Dei ſubſtantia, D.Th.*p.*1.*q.*90 *a.*1.*in c.* ſed tunc primum ab ipſo creatam? Et hæc quidem ſola per ſe ſacræ Hiſtoriæ enarratio (ſi quam fidem ſacræ Hiſtoriæ Sennertus habet) illum veritatis admonere debuit, cùm nobiliſſima creatura ad Dei ipſius imaginem facta, & quæ ſecundum Animam, & ſecundum corpus, poſt Reſurrectionem immortalis erat futura, non ut cætera viventia & ſecundùm Animam, & ſecundum corpus corruptioni adjudicata, debuerit produci, ſed alia, ex ſpeciali ratione, quàm generentur aliæ Animæ, ac cæteræ creaturæ ex ipſa materia progenitæ.

Sed his jam omiſſis, videndum modo ex Phyſico diſcurſu, quantoperè à veritate deviet Sennertus, facto primo hoc fundamento ex alterutra propoſitione ipſi
40 acceptiſſima, quod nempe Rationalis Anima ſit immortalis: ex hoc enim unico fundamento omnia corruere neceſſe eſt, quæ ille pro traductione Animæ Rationalis ex ſemine in medium affert. Immortalitati enim undequaque repugnat, Animam per ſemen propagari; repugnat immortalitati, Animam ad materiæ diviſionem dividi, vel quomodocumque per materiam communicari; repugnat immortalitati, Animam Animæ miſceri, aut quacumque alia ratione uniri. Repugnat immortalitati, Animam aliquomodo perficit, eo, quod ſit forma incompleta, & partialis Repugnat immortalitati, Animam aliter, quam per creationem fieri, quia fieret per generationem ex ſemine, ſed non poteſt, ut fatetur ipſemet Sennert. *Hippom.*4. *c.*10. e re corruptibili incorruptibilis generari; neque poſſibile eſt, virtutem activam, quæ eſt in
41 materia, extendere ſuam actionem ad producendum immaterialem effectum, D.Tho.*p.*1.*cit.q.*118.*art.*2. *in c.* Et in ſumma, ab omni veritate alieniſſimum eſt, Animam Rationalem ita materiæ aſſociari, eidemque materiæ ita hærere, ut ex ipſa, & cum ipſa ſuam originem adipiſcatur. Quæcumque ergo de propagatione Animarum cæterorum viventium Sennertus affert, à conditione Animæ Rationalis tam longè abſunt, ut nulla ex parte illi applicari poſſint: unde quemadmodum ipſa Phyſica ratiocinatio apertè commonſtrat, Animas cæterorum viventium tanquàm materiæ affixas, eidemque perpetuò, & indiſſolubiliter inhærentes, per eandem materiam, cui affixæ ſunt, ſe propagare ac multiplicare, & de uno ſubjecto alteri ſe communicare, ut flammæ candelæ accenſæ communicatur candelæ extinctæ, eodem quoque pacto eadem Ratiocinalis Phyſica, imò, & quod maximum eſt, ipſa Theologica veritas, dilucidè docet, Animam Rationalem materiæ nullo modo addictam, imò in totum ab
42 ea ſejunctam, ac per ſe ſubſiſtentem, non poſſe per eandem materiam ſe propagare, ac multiplicare, aut aliqua ratione alteri ſe commiſcere, & communicari, hoc enim, tanquam erroneum, ac falſiſſimum non admittendum quinimò, tanquam Catholicæ fidei minus conſonum, imò ab ea in totum alienum anathematizandum ſentio. Quomodo enim eadem ratio eſſe poteſt entis materialis, & immateriales, ſi omninò per propriam ſubſiſtentiam, & non ſubſiſtentiam utrumque diſtingui neceſſe eſt?

Neque eſt, quod quiſquis ſic contra veritatem Catholicam, Hippocr. *li.*1. *de Diæt. n.*14. auctoritatem
43 objiciat, qui pro demente exiſtimat eum, qui Animam Animæ non miſceri dixerit. Nam Hippocrates lumine fidei orbatus, Animam in ſanguine reponit, quod idem eſt, ac ſi illam materialem, corruptibilem, ac mortalem eſſe affirmes, neque per ſe ſubſiſtentem, ſed contrà, Anima Rationalis eſt ens per ſe ſubſiſtens, non
44 poteſt ergo alteri miſceri, cum impoſſibile ſit ex duobus entibus per ſe, unum ens per ſe fieri; nam unum,
45 idemque ens haberet duas formas ſubſtantiales, quod eſt impoſſibile D.Th.*p.*1. *q.* 76. *a.* 3. *in c.* At verò in Hippocratis ſententia, quam Sennert. amplectitur, Anima eſt in ſemine, & per ſemen à Genitoribus traducitur, & quia duplex ſemen ſecundùm ipſum, & ſecundum veritatem etiam ad generationem concurrit maſculeum & fœmineum, utrumque autem eſt animatum, de neceſſitate ſequitur. Animam Animæ miſceri, quod & admittit Sennert. rationibus, de quibus apud ipſum, quas omnino inanes eſſe ſuo loco demonſtrandum.

Sed ad hanc ipſam opinionem ſequitur, quòd Anima Rationalis ſit forma imperfecta, & incompleta, & idcircò neceſſe ſit, ut perficiatur, illam cum alia miſceri, nempe illam, quæ eſt in ſemine viri miſceri cum ea, quæ eſt in ſemine mulieris, ut ex utriuſque unione fiat forma perfecta & completa, conſtituens Hominem in ſuo eſſe. Sed ſi Sennerto Anima Ratio- 46
nalis immortalis eſt ens per ſe eſt ſubſiſtens, & ens completum, ac perfectum, nam ſi per additionem perfici poteſt, non poteſt eſse immortalis, & ſi eſt ens perfectum, non eget, ut alteri uniatur, nam perfecto 47
nihil addi poteſt, deficeret enim, quod eſt impoſſibile. Aver. *lib.*1. *Cœli comment.* 4. neque ut ens per ſe 48
ſubſiſtens poteſt alteri miſceri, aut uniri, quia præterquam quod, ut dictum eſt, ex duobus entibus per ſe non poteſt unum ens per ſe fieri, nullum dari poteſt medium, per quod hæc entia uniri poſſint, ſed quantopere detrahit nobilitati Animæ humanæ, hic Sennertus, dum vult eam, ex eo, quòd partialis, & incompleta forma ſit, uniri alteri, ut perficiatur? certe hoc pacto idem erit Hominis fatum, & Brutorum, Animam miſcibilem, & alterabilem, ut Bruta, ſortiri, & ſic comparat nos jumentis inſipientibus, & nos illis ſimiles facit, corruptioni etiam ſecundùm Animam addictos.

Neque ullo modo ſubterfugere poteſt Sennertus, ubi dicat, Animam Rationalem non idcirco dici poſse corruptibilem, quia ex traduce habeatur, cùm diverſum quid ſit, Animam ex ſemine traduci, & illam ex materia generari, quia generari ex mate- 49
ria, eſt, Animam ex materia fieri, & produci de non eſse ad eſse, cùm generatio ſit de non eſse. Ariſt. *lib.*1. *Phyſ. text.*21. ſed traduci, & propagari ex materia, eſt, Animam Generantis communicari per ſemen, & per ipſum propagari, ita ut ex eo fieri poſſit novum Animal, ſimile Generanti. Sed hoc ſubterfugium nihil illi ſuffragatur, quia etiamſi non idem abſolutè ſit, Animam generari, & illam traduci ex 50
ſemine, tamen traduci ex ſemine eſt aliquo modo generari, quod autem aliquo modo generatur, eſt corruptibile, Ariſt. *lib.*1. *Cœli. text.*31. & *ibi* Aver. *in com.* unde Ariſt. non ſimpliciter dixit, *quod generatur eſt corruptibile*, ſed addidit, *quod aliqua ratione generatur eſt corruptibile*, unde ſi Anima Rationalis ex traduce habetur, aliquo modo generatur, & ſi cum altera eſt miſcibilis, alterabilis, & corruptibilis eſt. Sed contra hanc ipſam Sennerti concluſionem obiiciebant aliqui, quòd ſi Animæ ex traduce in ſemine adeſſet, cùm ſit forma ipſius Hominis, ſemen eſset Homo, Sed huic argumento (quod ego tanti non fecerim, quanti aliquos feciſse novi) reſpondet Sennertus, non poſſe ſemen humanum, etiamſi habeat Animam, dici Hominem, ob diverſitatem conſtitutionis ſui corporis quia Anima non exercet ſuas operationes in ſemine, prout exercet in corpore perfecto ipſius Hominis, cum ſemen non ſit adhuc organizatum, & Anima non poſſit organis deſtituta 51
ſuas operationes exercere, & idcircò ſemen, licet ſit animatum, Homo dici non poteſt: nam in plantis etiam, cæteriſque viventibus idem verificatur, quia neque ſemen Papaveris, neque Lactucæ, Papaver, aut Lactuca eſt, neque ſemen equi, nec Canis, equus, aut Canis eſt, cum corpus ſeminis earum Plantarum, eorumque Animalium non ſit ita ſuis organis inſtructum, ut Animæ earum Plantarum, eorumque Animalium operationes ſuas exercere valeant. Huic tamen reſponſioni obſtare poſſet, quod ad alicujus viventis eſſentiam ſatis eſſe videtur, ſi aliquæ operationes animæ in eo appareant, neque eſſe neceſſarium omnes ſimul apparere, nam in recenti fœtu non omnes operationes apparent, ut in 52
anima-

animali perfecto. Modo certum eſt, in ſemine apparere operationes Animæ, dum Anima illi communicat vitam, & fœcunditatem; itaq; ſi Anima aliquam ex ſuis operationibus in ſemine exercet, ut patet, & Anima eſt forma dans eſſe rei, tantundem eſt dicere, ſemen Papaveris aut Lactucæ, & ſemen equi, aut Canis habet Animam, ac ſi dicas, ſemen Papaveris, & Lactucæ eſt Papaver, & Lactuca, & ſemen equi, & Canis, eſt Equus, & Canis, non in potentia quidem tantum, ut aliquis interpretari fortè voluerit, ſed in actu, nam in actu eſt, dum operationes exercet ad ſe pertinentes.

53 Verumenimverò pro Sennerto ad illud argumentum reſponderi poteſt, quòd vivificatio ſeminis non eſt operatio peculiaris alicujus Animæ, ſed univerſalis, conveniens omnibus Animabus, ita ut denominatio corporis viventis non debeat à vivificatione deſumi, ſed ab operationibus huic Animæ propriis, nempè quæ ab ea emanare debent, prout eſt talis Anima per traducem à Genitore, puta Papavere, Lactuca, Equo, Cane, ſemine communicata; quamvis ergò ſemen Papaveris, & Lactucæ, & ſemen Equi, & Canis habeant Animam, non poſſunt dici Papaver, Lactuca, Equus, Canis actu, quia Anima adhuc non exercet in ſemine operationes, quales Natura Papaveris, Lactucæ, Equi, Canis requirit, ſed eas tantùm, quæ illi competunt, ut formæ univerſali, qualis eſt vivificatio, & fœcundatio, unde nullæ ex aliis operationibus in ſeminibus apparent, quæ in jam productis animalibus, quarum ſingulæ diverſificantur in unoquoque ſecundùm proprietates ſuæ ſpeciei convenientes, & in ſumma adaptari poſſent ſemini animalium, quæ ipſis animalibus adaptantur, habent enim ſemina naturam particularem ſemini, ut ſemini convenientem, hoc eſt vitam, & fœcunditatem, & nihil ultrà.

Sed quamquam hæc tueri poſſunt Sennerti opinionem in eo, quod reſpicit animas materiales, & corruptibiles, nequaquam eam tueri poſſunt in eo, quod reſpicit Animam Rationalem, quia cùm hæc de foris adveniat, & ſit immortalis, non poteſt traduci cum ſemine à Parentibus, quod ſi ſecùs eſſet & ſemen haberet Animam Rationalem, ſemper eſſet verum dicere, ſemen Hominis eſt Homo: non enim idem poteſt eſſe de Anima Equi, & Anima Hominis, in ſemine equi, & ſemine Hominis exiſtente, quia in ſemine equi poteſt eſſe Anima, quæ ut univerſalis forma Animalium perfectorum communicet ſemini vitam, & fœcunditatem, abſque eo, quòd poſſit dici, illud ſemen eſſe Equum, quia non magis convenit ſemini equino vita, & fœcunditas, quàm conveniat ſemini Canino, Bovino, Suillo, & reliquis, cùm ea operatio ſit communis omnibus viventium Animabus, ut dictum eſt. At vero Anima exiſtens in ſemine Hominis, ex ipſius Sennerti aſſertione, eſt Anima Rationalis, quæ diverſificat illud ab omnibus aliis

54 ſeminibus, & cùm ſit forma hominis, ſemen illa dotatum, erit Homo, ſed ſemen equi, etiam dotatum Anima equi, non eſt equus, quia illa Anima informat ſemen ut materiam quandam ab equo deciſam, neque poteſt dici forma equi, quemadmodum Anima Rationalis eſt forma hominis: ſed quomodo ſalvabit Sennertus, ſemen traducere ſecum Animam à Genitore, cùm cogatur (nec pudeat illum aſſerere) Animam reſidentem in ſemine Viri eſſe forma partialem, & incompletam, perfici autem, & totalem formam fieri per unionem cum Anima exiſtente in ſemine Mulieris? certè inferiorem facit Hominis conditionem, quàm Plantarum, aut quorumcunque vegetabilium, quæ ſemina generant animata, & perfecta in ſuo genere, & non indiga, ut ab alia Anima perficiantur. Neque valeret dicere, quòd non ideò Anima Rationalis in ſemine alterutrius ex Genitoribus exiſtens dicatur imperfecta, quia verè imperfecta ſit, ſed quia uniendo ſe Animæ exiſtenti in ſemine alterutrius magis perfi-

55 ciatur: Nam hoc modo forma ſubſtantialis ſuſciperet magis, & minùs; contrà Ariſtot. *lib.* 8. *Metaphyſ. text.* 10. & D. Th. *par.* 1. *quæſt.* 1. 2. *art.* 4. *ad* 4. præterquam ſequeretur, Deum creare Animam nobiliſſimam diminutam, & imperfectam, nam quandocunque hæc Anima ex traduce habeatur, neceſſariò ſequitur (quod & admittit Sennertus) ipſam eſſe dimidiatam, & partialem formam, cùm ea non ex 56
ſemine Viri tantùm ex una, ſed ex ſemine quoque Mulieris ex altera traducatur: Sed profectò licet Sennertus ex induſtria diſſimulet, & Animæ Rationalis immortalitatem negare non audeat, tamen ſub ea opinione traductionis Animæ per ſemen, latet Anguis, ita ut, qui ejus dicta intùs, & in cute perſcrutari, & ad trutinam revocare voluerit, non obſcurè videbit, illum, etiamſi verbis contrarium profiteatur, de Rationalis Animæ immortalitate intrinſecè nullo modo benè ſentire. Et quanam ratione de immortalitatæ Animæ benè ſentire poteſt, qui eam cum ſeminis materia ita unitam, & hærentem facit, ut velit nolit, firmare cogatur, ipſam cum ſemine perire, & 57
in auras evaneſcere, quandocunque ipſum ſemen à Generante deciſum irritum evadit, neque ut à Natura conſtitutum eſt, concipitur? nam ſi interroges Sennertum, dicens, ſi Anima cum ſemine à Genitore traducitur, quid fiat Animæ illi in ſemine Viri, aut Mulieris exiſtenti, cum per ſomnii ludibria, aut alio quocumque modo eorum alteruter ſemen excernit? neſcit Sennertus ſe ab hac interrogatione extricare: undè, licet profiteatur, nolle ſe Theologica auctoritate, cum de his diſputat, contendere, ſed Phyſico tantùm diſcurſu ſuas aſſertiones roborare, confugit tamen ad Benedictionem divinam, dicens: *Benedictionem illam divinam, et dona illa gratiæ, quæ ſemini, et Anima utriuſque Parentis in conceptione conjuncta liberrima voluntate, et ordinatione Deus conceſſit, nullo modo ſemini alterutrius Parentis ſeorſim exiſtenti, nec eo modo, qui ad generationem neceſſarius eſt, effuſo, tribuenda eſſe.* Sed dato uno abſurdo, neceſſe eſt, plura inde conſequi. Si ex benedictione divina tam homini, quàm cæteris viventibus impertita factum eſt, ſecundùm ipſum, ut ſemen humanum ad inſtar ſeminum quorumlibet cæterorum viventium Animam à Progenitoribus ſecum trahat, ut Anima Progenitorum hoc modo propagata, & multiplicata ſpeciem humanam per productionum novorum hominum ſervandam curet, hæc benedictio reſpiciet primò fœcunditatem ſeminis, quàm ipſis conceptionem, vel Hominis productionem per ſemen faciendam, nam concipi non poterat ſemen, niſi fuiſſet fœcundum; at neque poteſt eſſe fœcundum, niſi vivat, 59
neque vivere, niſi habeat Animam; ergò ſemen, antequam concipiatur, vivit, quia eſt fœcundum, & ſi vivit, habet Animam. Adde: fœcunditas ſeminis vel eſt proprietas à Natura, vel non; ſi eſt à Natura, ſemper erit fœcundum, & ſemper vivet, & habebit Animam, quia proprium ſemper ineſt, & nunquam ſeparatur ab eo, cujus eſt proprium, D. Th. 1. 1. *q* 72. *art.* 60
8. nam id, quod ſecundùm ſe convenit alicui, eſt inſeparabile ab ipſo, idem D. Th. *ib. quæſt.* 75. *art.* 6. *in c.* 61
ſi autem non ſit à Natura, quandò ſemen habebit Animam, erit per accidens, & poterit eam habere, & non habere; quod præter omnem rationem eſt, quia de Natura ſeminis eſt, & ita ab ipſa eſt deſtinatum, ut fœcunditate poſſit ex ſe aliud generare ſimile generanti, ad ſpecierum conſervationem: ſemen ergo ſemper habebit Animam, & quandocunque irritum evadit per pollutionem, aut per inanem conceptionem, aut quomodolibet de Anima ejus ſeminis tenebitur Sennertus rationem reddere, qui nullo modo ſe benedictione illa divina tueri poteſt, neque ulla ratione ſubterfugere, quin coactus fateatur, Animam in eo ſemine reſidentem, quod irritum fit, in auras evaneſcere, & corrumpi, quod tantò majorem veritatem habebit, quantò verius credit ille, Animam in alterutro ſemine exiſtentem eſſe partialem, ac diminutam formam, & Animam potiùs monſtrificam, quàm veram Animam Rationalem, unde in multò pejora abſurda ſe præcipitem dare cogitur.

Præterea, ſi benedictio illa divina in tantùm efficax eſſe debuit, in quantum ſemina eo modo, qui ad generationem requiritur, ſimul conjunguntur, conditionalem eam eſſe oportuit, non abſolutam, contrà quàm in textu ſacræ paginæ appareat, in quo cunctis viventibus atque Homini ſpecialiter, eam æqualiter fuiſſe impertitam enarratur. Quod ſi ſit con-

conditionalis, reſtringitur ad effectum conceptionis ab ipſis ſeminibus ſemel concurrentibus ſecuturum; atque hoc modo vel ſemina tunc recipere Animam per benedictionem divinam firmandum, cum concipiuntur, & in ipſo actu conceptionis, vel eam recipere in actu deciſionis à Progenitorum corporibus; utrum autem dicas, repugnat, quòd Anima ex traduce hebeatur; nam quomodocunque ea ſemina recipiant, vi benedictionis divinæ erit, non vi Animæ Progenitorum; quia ſemina per ſe ſunt indifferentia ad conceptionem, & ad ſimplicem effuſionem ex corpore ſeminantis, & tam fœcundum ſemen eſt, quod ſimpliciter ejicitur, quàm quod ejicitur, ut concipiatur: cum ergo ſemina Animam ex Sennerto non recipiant, niſi concipiantur, quia tunc benedictione illa divina ad illam recipiendam apta redduntur, non poterit Anima Rationalis ex traduce cum ſemine ex ſua natura haberi.

Denique per benedictionem illam divinam vel ſemina ſunt animata ante conceptionem, vel animantur in ipſa conceptione: ſi ante conceptionem, ergo ad illud redire cogimur, quod ſeminis effuſione fruſtratoria exiſtente, ſit etiam fruſtratoria divina benedictio, cùm ſemen illud ad generationem, accretionem, & multiplicationem creaturam fruſtrà ſit effectum. Quod ſi dicamus, ſemina in ipſa conceptione recipere Animam, vi benedictionis divinæ, non habebitur Anima ex traduce, ſed potiùs ab extra adveniet per divinam illam benedictionem, & habemus intentum, hoc enim illud eſt, quod volumus, Animam ſcilicet Rationalem ex traduce non haberi: ſed ab extra advenire, & à Deo Optimo Maximo momento creatam infundi.

62 Ulteriùs, cùm pateat quandoque ex unico concubitu fieri multiplicem conceptum, quando nimirum ſemen in plures partes finditur, quod experientia quotidiana conſtat, & docet etiam cum Hippocr. *in lib. de Nat. Puer n. 44. & lib. 1. de Diæt. n. 25. & alibi*, univerſa Medicorum Schola, edocendum eſt in Sennerti ſententia, quomodo ex eo ſemine, quod unica Anima ſecundùm ipſum dotabatur, duo individua produci poſſint. quorum utrumque ſuam Animam habeat. Scio, Sennertum reſponſurum, quod Anima illa reſidens in ſemine ad diviſionem ipſius ſeminis ſit in duas diviſa, quod ille non putat abſurdum, nam credit idem evenire poſſe de Anima Rationali, non obſtante, quòd ſit immaterialis, & immortalis, quod evenit de Animabus cæterorum viventium materia-
63 libus & mortalibus; ſed eo ipſo, quod Anima eſt immaterialis, neque per ſe, neque per accidens patitur ad ipſius materiæ diviſionem dividi, D. Thom. *p. 1. quæſt 67. art. 8. in c.* quia à materia eſt ſeparabilis, & compoſito corrupto, per ſe ſubſiſtit, abſque materia, & ad materiæ diviſionem illam abire à ſubjecto oportet, unde ſuccedit compoſiti corruptio, ſeparata forma à materia, Averr. *lib. 4. Phyſ. comm.*
64 *17. & lib. 4. Cæli. comm.* 23. Hinc ergò deducendum, quòd, ſtante Animæ immortalitate, oporteat in ea ſeminis diviſione, illam à ſemine avolare, & ſemen corrumpi, non ſecùs ac Animalis cadaver Anima denudatum, nunquam igitur poſſibile eſſet in Sennerti ſententia ex ſemine Genitorum in plures partes diviſo plures naſci poſſe fœtus humanos, quod contra experientiam eſt.

Verùm ad ſuas aſſertiones roborandas Sennertus pluribus utitur argumentis, quorum nonnullis, imò eorum pluribus, ne omnibus dicam, ex prædictis ſatisfieri poteſt: nam quocunque ſe vertat, dum confundit Animas materiales, & immateriales, corruptibiles, & incorruptibiles; pugnantia, & erronea, & nullo modo utriſque indifferenter adaptabilia afferet. Pro nunc autem unico argumento, quod ille plurimi facit, ſatisfaciendum, firmans, non præjudicare Animæ Rationali, quòd ex traduce habeatur; argumentatur ergo hoc modo: *Anima Rationalis non eſt eſsentia per ſe completa, ut Angelus, ſed eſt pars altera Hominis, quæ corpus informat; unde ſicut ſocietas illa corporis nihil ejus nobilitati, & immortalitati derogat, ita nec ejus propagatio cum ſemi-*
65 *ne præjudicare illi poteſt*: ſed primò negatur, Animam Rationalem eſſe eſſentiam incompletam, cùm ſit ens per ſe ſubſiſtens, D. Thom. *part. 1. quæſt. 73. art. 2. in cap.* & in tantum dicitur pars Hominis, in quantum eſt forma corporis humani, quod componitur ex materia, & forma: unde corpori aſſociata conſtituit Hominem: at verò à corpore ſeparata, eſt totum quid per ſe, à corpore, & materia independens. Quòd ſi ex traduce cum ſemine haberetur, nunquam eſſet ens per ſe ſubſiſtens, nec à materia ſeparabile, quod incorruptibilitati, & immortalitati Animæ Rationalis eſt contrarium. Neque eſt par ratio Animæ cum ſemine traductæ, & ipſi ſemini inhærentis, & Animæ corpus huma- 66
num informantis; quia Anima cum ſemine traducta, non eſt ab ipſo ſeparabilis, & abſque ſemine ſaltem ante Hominis interitum nullo modo exiſtit, ſed Anima corpus humanùm informans, eſt forma ipſius corporis ab ipſo corpore ſeparabilis, & in ipſa conceptione Hominis, quia de foris advenit, & eſt à corpore dependens (licèt eodem momento cum ipſo corpore creetur; & infundatur abſque eo quod ſola exiſtat ante conceptionem) & poſt Hominis interitum, quia poſt mortem Hominis vivit, & immortalis eſt, ut non diffitetur etiam ipſe Sen- 67
nertus. Qui tamen videns oppoſitionis vim in eo argumento, quod ſi Anima eſſet ex traduce, & cum ſemine propagaretur, de neceſſitate eſſet mortalis, neque valens hunc modum ſolvere, confugit à Dei voluntatem tanquam ad Aſylum, quod indignum hujuſmodi Philoſopho eſt, qui profitetur ſe Phyſicis tantùm rationibus, non Theologicis contendere, inquit ergo: *Modus generationis nihil facit ad eſsentiæ corruptibilitatem, vel incorruptibilitatem, ſed ea ſimpliciter à voluntate Creatoris Dei dependet, qui omnia, cùm non exiſterent, ex nihilo fecit; ac ne in nihilum relabantur, ſua potentia, quamdiu, & quomodo placet, conſervat, ſine qua voluntate divina, & peculiari erga Homines gratia, ſi fuiſſent formæ humanæ, non minùs perituræ erant, quàm Brutorum*. Sed vide, quorſum evadat hujus Doctoris pervicacia, dum enim ſententiam ſuam de traductione Animæ Rationalis per ſemen tueri ſatagit, voluntatem divinam ſuæ hæreſi accommodare nititur, dicitque Deum, etiamſi Anima Rationalis immortalis futura eſſet, voluiſſe, ut per ſemen propagaretur: At contra dicimus nos, Deum, quia Anima Rationalis à ſe creata erat immortalis, noluiſſe, ut per ſemen ad inſtar Animarum mortalium propagaretur, etenim hæ ut generabiles, & corruptibiles Naturæ muneri commiſſæ ſunt, ut ex ejus virtute cum ſemine, ut per ſemen traducerentur, & propagarentur; illum ut ingenerabilem, & incorruptibilem ſuæ potentiæ creandam reſervavit; quod ſatis ſuperque patet ex prima utrarumque Animarum procreatione, ut aliàs dictum eſt: cæteras enim ex materia produci ſimul cum corporibus voluit, Rationalem verò ipſe immediatè creavit inſpirans in Hominis faciem ſpiraculum vitæ, unde factus eſt in Animam viventem. Quemadmodùm ergo nullam communionem cum materia habuiſſe Animam in principio à Deo creatam conſtat, ſic neque eæ, quæ poſt abſolutam Mundi creationem ſunt creatæ, & quæ in dies creantur, aut in poſterum creandæ ſunt, ullam cum materia communionem habere debent, neque ex ſemine, aut cum ſemine traduci. An non igitur magis ex dignitate, & magis rationabile eſt, nobiliſſimam creaturam ad imaginem & ſimilitudinem Dei reſpectu Animæ tantùm factam noſtro, quàm Sennerti modo ſuam ſpeciem propagare, ac conſervare debere per ipſius Animæ immortalis infuſionem ab ipſo Deo immediatè creando, non autem per traducem ex materia, ut Brutis ſuas ſpecies conſervandas juſſit? Quomodo e- 68
nim Anima, ſecundùm quam tantùm ad Dei imaginem factus eſt Homo, D. Th. *part. 1. quæſt. 3. a. 1. ad 2.* ad Dei imaginem factam fuiſſe dici poteſt, ſi ex materia, & cum materia, & ab ipſa materia conquinata à Parentibus traducitur? Reddat igitur cauſam Sennertus, cur maluerit Deus ſpeciem humanam ſuo,

quam

quam noſtro modo conſervari, nam quod ſic voluerit, & non alias, gratis affirmatur, nos autem propter commemoratam cauſam ex dignitate, & nobilitate Animæ Rationalis deſumptam, aliam etiam annectendam habemus, quæ ſequens eſt.

69 Dictum fuit ſuperius, Animas cæterorum Animalium, etiam perfectorum, inquam, in ſemine Genitorum reſidere, & cum ipſo ſemine traduci, eſſe tamen formas partiales, & incompletas in alterutro ſemine, cum ad generationem & maris, & fœminæ ſemen requiratur, quod de formis materialibus dictum non eſt abſurdum, ſed veritati omnino conſonum: quoniam autem non ſemper ex conjunctione maris, & fœminæ ſequitur conceptio, unde ſemina irrita fiunt, & Animæ in ſimilibus reſidentes in nihilum abeunt, id quidem nulli curæ, ut ſic dicam, Deo Opt. Maximo fuit, cui tamen alia ex parte ſummæ curæ fuit, ne Anima humana ab ipſomet Opifice ad ſui imaginem creata, quandocunque ſemen humanum irritum foret, corrumperetur, & in nihilum abiret, cum illam immortalitate donaſſet; quod quidem de neceſſitate ſecuturum erat, ubi anima humana in ſemine ut brutina reſideret, & cum ſemine a Progenitoribus traduceretur. Oportuit ergo, imo voluit, Animam humanam ſeorſim creare, & infundere momento in ipſa ſemina jam in utero muliebri concepta.

Verum enim vero tametſi quæ allata ſunt ſatis ſuperque convincere ipſum Sennertum poſſint, non deſunt alia quamplura, quibus ille ce lere om-
70 nino cogitur. Opponebant autem nonnulli Doctores, quod, cum conceptus non ex unico ſemine maris fiat, ſed ex eo ſemini muliebri unito, ut alias dictum eſt, Sennerto quoque conſentiente, quandocunque conceptus ſuccedat, ex duplici Anima illum compaginari neceſſe erit, unumquodque enim ſemen tam virile, quam muliebre traducit Ani-
71 mam peculiarem a proprio Genitore: Hanc difficultatem diluiſſe ſe putat Sennertus dicendo, *quod ſicut Anima non ſolum eſt tota in toto, ſed tota in qualibet parte, puta in Cerebro, in Corde, in Oculo, in Aure, nec tamen inde ſequitur ex multis Animabus una componi, ſed ſemper hoc manet verum, unam tantum eſse Animam, quæ informat totum, & omnes, ac ſingulas partes; ſic licet dicatur, ſemen tam maris, quam fœminæ animatum eſse, non ſequitur, ergo Anima ex duabus animabus componitur*. Sed hæc reſponſio videtur omnino Philoſopho indigna, quia non eſt idem dicere, quemadmodum Anima eſt tota in qualibet parte corporis, puta in Cerebro, in Corde, in Oculo, in Aure, nec tamen componitur ex pluribus Animabus, ita licet Anima ſit tota in duobus ſeminibus maris, & fœminæ, quando ex iis fit conceptus, non componitur ex duabus Animabus; non eſt idem, inquam, quia Cerebrum, Cor, Oculus, Auris ſunt partes unius, ejuſdemque corporis, unius ejuſdemque ſubjecti, unius ejuſdemque Animalis, nec ſeparatæ ab ipſo Animali exiſtunt, ſed ſemen maris, & ſemen fœminæ ſunt duo corpora, & duo ſubjecta ab invicem disjuncta, habentia unumquodq; ſuam propriam Animam, cum decidunt a corpore generantium, ut ipſe aſſerit, unde, ut fiat unus Homo, neceſſe eſt corpus compaginari ex his duobus ſeminibus habentibus duas Animas. At Animam informans corpus Hominis recipitur in unico ſubjecto, ac toto, & partibus ejuſdem ſe communicat. Anima vero, quæ ſeorſim exiſtit in alterutro ſemine, recipitur in alio ſubjecto, & unaquæque per ſe conſtituit unum ens per ſe, ita ut duo ſemina humana (ſuppoſita ea falſitate, quod per ea Anima Rationalis traducatur ex Genitoribus) habeant duas Animas realiter ab invicem diſtinctas, unumquodque ſuam; itaque tantundem eſt dicere, conceptus humanus fit ex duobus ſeminibus traducentibus Animam Rationalem unoquoque ex ſe a propriis genitoribus, ac ſi dicatur, conceptus humanus fit ex duabus Animabus ſeminibus inhærentibus, vel ex duo-
72 bus hominibus ſimul junctis; nam Anima Rationalis ex ipſius aſſertione eſt immortalis, & eſt ens per ſe ſubſiſtens, ita ut aut quod in Viri, aut quod in mulieris ſemine reſideat, utrobique conſtituat unum ens per ſe ſubſiſtens: vel ergo quando ſit conceptus unam Animam alterutrius perire neceſſe eſt, quia ex duabus fit una tantum, vel fieri unum ens per ſe ex duabus entibus per ſe, & fieri hominem ex duabus Animabus dotatum hoc modo duabus formis ſubſtantialibus, ac totalibus, quod eſt impoſſibile, ut jam ſuperius probatum eſt. Nec quicquam de difficultate demit Sennertus, dicendo, quod Anima exiſtens in alterutro ſemine ſit forma tantum partialis, & in completa, imo majorem in modum ſe implicat, & in multo graviores errores, & falſas, ac deliras propoſitiones labitur, facit enim Animam Rationalem, quæ immortalis, & immaterialis eſt, ut toties eſt dictum, materialem & corruptibilem; ut quæ additione alterius perfici ſit apta; quod quam erroneum, ac impium ſit aſſerere, ſanæ mentis homines facile dijudicabunt.

Cæterum, tametſi nolim cum Sennerto Theologica veritate contendere, non deſiſtam tamen unica Theologica inſtantia ejus deteſtandam, ac hæreticam opinionem de traductione Animæ Rationalis
convincere: Dico ergo, ſi verum eſt, Animam Ra- 73
tionalem ex traduce haberi, ſequitur de neceſſitate, Chriſtum Dominum non fuiſſe verum, ac perfectum Hominem, contra id, quod a Catholica doctrina docemur, quia cum in Chriſti Domini conceptione defuerit virile ſemen, nec non etiam muliebre, ſi plurimis Theologis fidem habemus negantibus cum Ariſtotele, mulierem conferre ſemen neceſſarium ad generationem (quorum tamen opinionem univerſus Medicorum conſenſus, ſenſu ipſo duce, non eſſe Naturæ conformem oſtendit) non potuit ejus Anima ex traduce haberi. Ergo ſi cæteri Homines Animam ex traduce recipiunt per ſemen
Genitorum, Chriſtus Dominus non fuiſſet verus 74
Homo. Sed contra Chriſtus Dominus fuit verus, ac perfectiſſimus Homo, nihil a cæteris hominibus differens, in quantum Homo, verumque ac terrenum corpus, veramque humanam carnem, ac veram Animam Rationalem aſſumpſit, ut Theologi docent, D. Thom. *part.* 3. *ſumm. quæſt.* 5. *art.* 1. *& ſeqq.* neque debuit Animam per ſemen ex traduce recipere, quia neque alii homines Animam ex Parentum ſemine recipiunt, ſed debuit ejus Anima, cum Homo factus eſt, creari in ipſo momento conceptionis, & infundi, ut creari & infundi conſtat omnes alias Rationales Animas, contra id, quod peſſime ſibi *Sennertus* perſuadet. Nec quicquam faceret pro tutela illius ſententiæ, ſi diceremus, Animam Chriſti Domini traductam fuiſse ex puriſſimo ſemine illibatæ Virginis Mariæ, nam nec ſic quidem fuiſset verus, ac perfectus, ſed dimidiatus Homo, ac mancus, quia cum in ejus ſententia Anima exiſtens in ſemine Alterutrius ex parentibus ſit forma partialis, incompleta, & imperfecta, & idcirco inſufficiens ad conſtituendum Hominem, niſi conjungatur, & uniatur ſemini alterius, & ex ea unione evadat forma totalis, & completa, deficiente Anima, quam ſecum traducere debuit ſemen viri ad conceptionem Chriſti Domini non concurrens, Chriſtus inde natus, imperfectus, & dimidiatus Homo fuiſſet, imo Hominum omnium Homo imperfectiſſimus, quia defeciſset ab illa perfectione, quam cæteri homines habent a ſemine virili, quæ major ea abſque dubio eſt, quam habent a ſemine muliebri, imo non habuiſset veram Hominis Animam, ſed falſam, ac monſtrificam, quam vult *Sennertus* eſse Ani-
mam illam partialem alterutrius ſeminis. Sed hæc 75
falſiſſima, & impia ſunt, cum Chriſtus Dominus non ſolum fuerit verus, ac perfectus Homo; ſed Homo Hominum omnium perfectiſſimus. Neque meliora afferret quiſquam pro Sennerto, dicendo, quod potuerit Spiritus Sanctus ſupplere defectum ſeminis virilis, infundendo Animam, quam ex virili ſemine recipere debebat, quia neque ſic fuiſset verus Homo; nam aut hæc Anima fuiſset de propria ſubſtantia, & ſic non erat ejuſdem rationis cum Anima humana, aut eam de novo creaſset, & infi-

inſinuaſſet puriſſimo ſemini, aut ſanguini Mariæ Virginis, & tunc præterquam quod non fuiſſet ejuſdem rationis cum Anima humana, quia non fuiſſet a genitore per ſemen traducta, ut Animæ humanæ omnes ex ejus ſententia ſunt, vel creaſſet Animam perfectam, & habentem rationem perfectiſſimæ formæ ex ſe, ut creaſſet illam dimidiatam, & incompletam, qualem vult Sennertus ex traduce per ſemen virile haberi, & neutrum dici poteſt, cùm quomodocunque velit, mille majora abſurda conſequi neceſſe fuerit, & in ſumma nunquam ejus Anima fuiſſet ejuſdem rationis cum aliis Animabus humanis; ſed jam his deliramentis omiſſis, ad alia. {D. Hieronymus negat, Animæ Rationalis propagationem per traducem contra Tertullianum *in apol. 2. adverſ. Ruffin.* Tertullianum tamen multi ſecuti ſunt, tam Medici quam Theologi. Inter recentiores eminet Thummius, *Profeſſor Tubingenſ.* antagoniſtam nactus Wagnereccium, *Profeſs. Dillinganum*. Sennerto inſuper opponit ſe Freitagius *tr. de form. Origine.* & Joannes Reiſoldus *peculiari tractatu*. Idem exequitur Joan. Galenus de la Serna *ſingulari invectiva Bruxell. edita*.

SUMMARIUM.

76 *Oratio eſt opus excedens omni ex parte Naturę potentiam.*
77 *Anima Rationalis de novo creatur.*
78 *Natura commiſſa a Deo, quæ generabilia, & corruptibilia ſunt.*
79 *Anima Rationalis ex nihilo fit, & a Deo immediatè creatur, & n. 48.*
80 *Hæreticum eſt, Deum nihil de novo creare.*
81 *Animæ Rationales non ſunt omnes ſimul creatæ.*
82 *Deus quodvis in genere ſuo fecit perfectum.*
83 *Homo generans non communicat ſoboli animam, ſed quicquid a forma materiali provenire poteſt.*
84 *Homo communicat ſuo ſemine materiam proxime diſpoſitam ad recipiendam Animam.*
85 *Viventia non omnia uno modo ex benedictione divina creſcunt, & multiplicantur, ſed quælibet ſuo modo proprio, & ſpecifico.*
86 *Quod eſt immortale non eſt generabile.*
87 *Quod fit, & non generatur, per ſolam creationem fieri neceſſe eſt.*
88 *Res ſimplex, & per ſe ſubſiſtens non poteſt fieri niſi per creationem.*
89 *Creatio ſoli Deo tribui poteſt.*
90 *Effectus excedens potentiam Cauſæ ſecundæ, referendus eſt ad primam, & n. 123.*
91 *Cauſa prima eſt magis ſufficiens, quam ſecunda.*
92 *Creatio excedit Naturæ potentiam.*
93 *Natura ex nihilo non poteſt facere aliquid.*
94 *Quod non eſt, non generatur, non enim eſt unde generetur.*
95 *Creatio fit ex nihilo.*
96 *Naturæ potentia eſt finita.*
97 *Creatio requirit potentiam Agentis infinitam.*

QUÆSTIO IV.

Animam Rationalem de novo creari & infundi.

ABYſſus Abyſſum invocat. Daniel Sennertus perverſam, ac hæreticam opinionem ſuam tueri dum inſudat, in multo pejores labitur errores. Exiſtimabam profecto, quod, rejecta falſa illa opinione de traductione Animæ Rationalis per ſemen, demonſtrando, quantopere ejus immortalitati adverſetur, nullus fuiſſet relictus dubitationi locus, quin coacti firmemus, Rationalem Animam de novo à Deo creari, & infundi; nam rejecta illius traductione per ſemen, nulla alia ratio, nulla alia via reliqua eſſe videbatur, qua Anima poſſit humano corpori uniri, ut inde conſtituatur Homo; ille tamen ab erronea, ac prava ſua opinione ne latum quidem unguem recedens, altera non minus erronea, & hæretica concluſione priorem tueri conatur,

aſſerens: *Deum, poſtquam in principio cuncta creaſset, requieviſse ab omni opere, quod patrarat, & a creatione ita ceſsaſse, ut nihil de novo amplius creaverit, niſi ex miraculo.* Hoc autem certum eſt, cum ipſa crea- 76
tio Animarum ſit opus excedens omni ex parte Naturæ potentiam, nec Animarum ſolùm, ſed quarumcunque rerum, quæ ex nihilo fiunt, ille autem ſuam aſſertionem ita intelligit, quod poſt univerſalem rerum creationem Deus nihil extra ordinem Naturæ datum de novo creet: quem ordinem ſervari etiam vult in Hominis, ſeu potiùs in Animæ Rationalis productione, ut ſervatur indeſinenter in productione quarumcunque Animarum reliquorum viventium: ex qua aſſertione infert, non oportere Animam Rationalem de novo creari, cum ejus propagatio, & multiplicatio habeatur ex traductione ipſius per ſemen Progenitorum, ſecundum ordinem Naturæ à Deo aſſignatum in propagatione & multiplicatione cæterorum viventium. Sed hæc opinio non minus, quam ſuperior falſa hæreticam pravitatem redolet, cum ex Theologica veritate habeamus, Animas Rationales de novo in dies creari, D. Th.
p. 1. ſumm. q. 118. art. 2. & ſeqq. quaſi Deus Optimus 77
Maximus omni cura Rationalis Animæ ad ſui imaginem factæ ſeſe expoliaverit, & naturæ non ſecus ac aliarum Animarum omnium negotium illius commiſerit. Sed non potuit, ac debuit Natura, quæ cauſa ſecundaria eſt, & primæ cauſæ ſubjecta, in productione Animæ Rationalis, quæ immortalis, & incorru-
ptibilis eſt, quicquam operari, cum ejus curæ, & po- 78
tentiæ ea tantum commiſſa ſint, quæ generabilia, & corruptibilia exiſtunt, ſed Anima humana corruptibilis non eſt, ut non diffitetur Sennertus, ergo neque generabilis. At ſi productio Animæ humanæ, Naturæ dicatur commiſſa, & corruptibilis & generabilis erit, quod abſit, ut in mentem veniat, quia cùm ex
nulla materia fieri poſſit, remanet, ut ex nihilo fiat, 79
& non generetur, ſed ab ipſo tantùm Deo immediatè creetur. D. Th. *p. 1. q. 90. art.* 2. ita ut omninò falſum, & hæreticum ſit aſſerere, Deum nihil de novo crea-
re, imo a perenni creatione Animarum Rationalium 80
nunquam ceſſavit, neque unquam ceſſaturus eſt, niſi quandocumque ei libuerit, unde eorum quoq; opinio tanquam erronea damnanda eſt, qui licet non admitterent traductionem Animæ Rationalis per ſemen, voluerunt tamen omnes Animas Rationales uno eodemque tempore ſimul creatas eſſe, ut docet idem D. Thom. *ibid. q. 118. art* 2. Crediderim autem, hanc
opinionem negantem novam Animarum Rationali- 81
um creationem non traxiſſe ſuam originem a priore illa de traductione per ſemen, ſed potius e contra priorem illam habuiſſe originem a poſteriori; cùm enim ille firmiſſimis quidem rationibus probaſſet Animam Rationalem in ipſo primo conceptionis momento præſentem eſſe, adduci minimè potuit, ut ſibi perſuaderet, aliter Animam Rationalem, quàm irrationalem produci, & cum hæc ex traduce habeatur, ut pleniſſime probatum in ſuperioribus eſt, illam quoq; ex traduce, non verò per creationem fieri, ac præſentem in primo conceptionis momento voluit.

Porro ad excludendam novam Animarum Rationalium creationem non omiſit aliqua argumenta in medium afferre, ac dicebat primo, quod ubi a Deo creata de foris adveniret, non eſſet Homo, qui generaret Hominem, & corrueret illud Philoſophis per-
ſuaſiſſimum, omne generans generare ſibi ſimile: *Cum* 82
enim, inquit, *Deus quodvis in genere ſuo fecerit perfectiſſimum, ac maxime Hominem, certè hic perfectus dici non poſset, niſi haberet poteſtatem generandi ſibi ſimilem: at Homo Hominem generat, & quidem totus totum, quod aſseverari non poſset, ubi ſuæ ſoboli Animam non communicaret.* Hæc ille. Non modo autem perfectus homo dici non poſſet, ubi non generaret ſibi ſimilem, ſed & omnium animalium imperfectiſſimum, quia, ut dicebat Cæſalpin. *lib. 1. q. Perip. 1. Quod ſibi ſimile gignere nequit imperfectius eſse, quam illud, quod poteſt, exiſtimandum eſt.*

Huic argumento facilem reſponſionem habemus dicendo, non eandem eſſe rationem generantis, quando formam habet materialem,

& corruptibilem, & generantis, quando formam habet immaterialem & incorruptibilem: nam generans habens formam materialem, communicat generato per ſemen Animam propriam, quæ ad materiæ diviſionem eſt diviſibilis, & alteri per ſemen communicabilis, & ſic ſecundùm ordinem Naturæ datum
83 generat ſibi ſimile & quoad materiam, & quoad formam. At verò generans habens formam immaterialem, quæ eſt indiviſibilis, non poteſt illam communicare ſuæ ſoboli per ſemen, quia nequaquam ſemini eſt affixa, & nihil commune habet cum materia, ſed tamen communicat ſoboli, quicquid a forma materiali provenire poteſt, & cum materia hærere; unde communicat ipſam materiam cum proxima diſpoſitione ad recipiendam formam, quæ cùm ſit immaterialis, non poteſt ullo modo a generante per ſemen communicari, nam oporteret talem Animam aliquo modo in ipſo generante ineſſe, quod
84 nequaquam poſſibile eſt: & tamen, licet Homo non communicet ſuæ ſoboli Animam, communicat materiam proximè diſpoſitam ad recipiendam Animam Rationalem, D. Thom. *p.* 1. *cit. q.* 118. *art* 2. *ad* 4 atque hac ratione cætera viventia ſecundum Naturæ ordinem generant ſibi ſimile, communicando quidem ſoboli materiam, & formam, Homo verò generat ſimile, communicando ſoboli materiam diſpoſitam ad recipiendam formam; quanam autem ratione, & a quo diſponatur ſemen humanum ad recipiendam Animam Rationalem, deinceps monſtrabo? Falſum ergò eſt, quod ſit neceſſarium ad hoc, ut Homo dicatur generare ſibi ſimile, quod totus generet totum, nempe quod conſtans ex Anima, & corpore, generet & Anima & corpore conſtantem hominem, cùm diverſa ſit omninò ratio, qua dicatur Homo generare ſibi ſimile, ab aliis animantibus, nam in Homine ſufficit, ut generando præſtet materiam, ut dictum eſt, diſponſitam ad recipiendam Animam Rationalem, quæ eſt propria illius forma, in cæteris vero viventibus neceſſe eſt, ut generans, materiam & formam communicet, aliter non generaret ſibi ſimile: & in ſumma, cùm Homo generet corpus humanum figura humana dotatum, tantopere ab aliorum Animalium figura in tot tantiſque rebus differens, etiamſi Animam de ſe ſoboli non communicet, ſatis ſuperque eſt ad hoc, ut poſſit dici generari ſecundum Naturæ ordinem, ut cætera quæcumque Animalia, ſibi ſimile.

Addit præterea à Sennertus, quod ſi Anima de novo creatur, Homo, ut dictum eſt, non præſtabit Animam cum ſæminali materia, & ſic fruſtratoria erit benedictio illa divina in principio ejus creatoris emanata illis verbis: *Creſcite, & multiplicamini*, quia ex ſe non poſſet, abſque eo, quod communicet Animam, creſcere, & multiplicari: unde benedictio illa tantopere cæteris viventibus proficua, Homini nullo modo extitiſſet proficua, cùm tantum partem magis abjectam ipſius Hominis generare poſ-
85 ſet. Reſpondeo tamen, Deum optimum maximum impertitum fuiſſe benedictionem illam cunctis viventibus, ut quælibet ſuo modo creſcerent, & multiplicarentur. Plantis nimirum per ſemina, per ſurculos, per ſtolones, per folia; oviparis per ova, perfectis Animalibus per genitale ſemen, & ſic de cæteris; quæ voluit habere, traducere, & conſervare Animas in materia, unde viverent, & propagarentur. Hominem autem voluit quidem creſcere, & multiplicari per genitale ſemen, quoad corpus, habens diſpoſitionem proximam ad recipiendam Animam Rationalem, quoad hanc enim ſibi omnem curam reſervari oportuit, quia cùm futura eſſet immortalis, non poterat in via Naturæ ab ullo agente produci; ſed erat ab ipſo ſummo Opifice creanda, & in ſemina infundenda. Non ergo irrita eſt benedictio illa divina quoad Hominem, ſed multò magis efficax quoad illum, quàm quoad cætera quæcunque viventia, cùm ipſemet ſummus Opifex immediatè, ſua potentia concurrat ad ſpeciei humanæ conſervationem, indeſinenter creando novas animas in nova corpora infundendas, unde per nova individua Humana ſpecies propagetur, ac perpetuo conſervetur.

Denique Animam Rationalem nonniſi per creationem produci debere, ſatis patet, quia quod eſt 86
immortale, non eſt generabile, nam quod eſt generabile, ut dictum eſt, corruptibile ſimul eſt, Anima autem Rationalis eſt immortalis, vel ipſo Sennerto Aſſertore, ergò non eſt generabilis, & id, quod fit, & 87
non generatur, per ſolam creationem fieri neceſſe eſt; ſed Anima fit, & non generatur, ergo Animam fieri per ſolam creationem eſt poſſibile; ac præterea, res ſimplex, & per ſe ſubſiſtens non poteſt fieri, niſi 88
per creationem, D. Thom. *p* 1. *q.* 118. *art.* 1. *in corp.* ſed Anima Rationalis res ſimplex eſt, ac per ſe ſubſiſtens, ergo non poteſt niſi per creationem fieri; ac creatio ſoli Deo tribui poteſt, ipſique ſoli conve- 89
nit, D. Thom. *ubi ſupra q.* 45 *art.* 5. *alibi*, ergo Anima Rationalis ab ipſo tantùm Deo immediatè fit, & creatur; præſuppoſito autem creationis effectu, probatur illum Soli Deo tribuendum: nam effectus, excedens potentiam cauſæ ſecundæ, referendus eſt 90
ad primam, quia exceſſus palam oſtendit ipſius cauſæ inſufficientiam, ergò effectus referendus eſt ad cauſam ſufficientem, ſed cauſa prima eſt magis ſufficiens, quam ſecunda, ergò effectus excedens poten- 91
tiam ſecundæ, referendus eſt ad primam; ſed creatio 92
eſt effectus excedens potentiam cauſæ ſecundæ, nempè ipſius Naturæ, quia Natura ex nihilo non 93
poteſt facere aliquid, Natura namque generat: *&* 94
quod non eſt, non generatur, non enim eſt, unde generetur, ut adſtruit noſter Hippocrates *lib.* 1. *de Diæt. n.* 95
5. ſed creatio fit ex nihilo, ergò creatio excedit Naturæ potentiam, unde ſequitur, creationis effectum referendum ad cauſam primam nempe ad Deum; 96
præterquam quod Naturæ potentia eſt finita, ſed creatio requirit Agentis potentiam infinitam, D. Th. *p.* 1. *q.* 32. *art.* 1. *ad* 2. *& q.* 45. *art.* 5. *ad* 3. ergo creatio 97
non poteſt referri ad naturam, ſed ad Deum tantum, cujus potentia eſt infinita. Ex quibus concludentiſſime probatum remanet, Animam Rationalem, cùm ex ſemine traduci, aut per ſemen propa- 98
gari, aut ullo alio modo generari non patiatur, cum immortalis ſit, & ingenerabilis, a ſolo Deo creari, & infundi. Sed videnda, quæ contra traductionem Animæ Rationalis ex ſemine, atque de creatione ejuſdem Animæ Rationalis attulit Jac. Ant. Marta *in Apolog. de Immortal. Animæ cap.* 4. (Vid. & conjung. Thonerus *epiſtol.* 22. Sinibaldus *l.* 5. *tr.* 1. *c.* 9. Pariſanus *microc. ſubtil. cap. ult.*)

SUMMARIUM.

99 *Fœtus humanus per nullum unquam tempus ab alia Anima regitur, quam a Rationali.*

100 *In primo principio exortus cujuslibet viventis Animam propriam præſentem eſſe, neceſſe eſt.*

101 *Quanam ſit differentia inter generationem cæterorum viventium & Hominis.*

102 *Homo per eandem formam eſt Ens actu, eſt Corpus, eſt Vivens, eſt Animal, eſt Homo.*

103 *Animal neque ſimul, neque ſucceſſivè poteſt dotari pluribus Animalibus, & n.* 110.

104 *Nihil eſt ſimpliciter unum, niſi per formam unam.*

105 *Entia naturalia non poſſunt tranſire de uno eſſe ad aliud, niſi mutata forma ſubſtantiali.*

106 *Corruptio eſt ſeparatio formæ a materia.*

107 *A privatione ad habitum non datur regreſſus.*

108 *Vivens vegetativum, ſicuti nec ſenſitivum, non eſt capax Reſurrectionis.*

109 *Anima ſenſitiva non producitur per creationem.*

111 *Anima ſenſitiva non eſt ens per ſe ſubſiſtens, & eſt inſeparabilis a materia.*

112 *Nulla unio eſſe poteſt rei corruptibilis cum incorruptibili.*

113 *Deus operatur propter finem ex ſua libera voluntate, Natura vero ex neceſſitate.*

114 *Leges differre voluerunt Fœtum inanimatum, ab Animato, unde conſequens eſt, exiſtimaſſe eas, fœtum non a principio conceptionis animari.*

115 *Leges in pluribus ſequuntur placita ſapientum in iis, quæ ad alias ſcientias pertinent,*

116 *Legislatores in imponendis pœnis, ubi diverſitate* opi-

opinionum contendantur, ſequuntur minorem ſententiam.

117 *Majorem vim infert procurans abortum maturioris fœtus, quam tenerioris.*

118 *Minor injuria infertur a procurante abortum tenerioris conceptus, quam provectioris.*

119 *Certa cognitio prægnantiæ ante quadraginta dies vix, ac ne vix quidem haberi poteſt.*

120 *Omnia, quæ Natura, vel Arte fiunt, ab eo, quod actu eſt, fiunt.*

121 *Quo aliquid actu eſt, eo agit.*

122 *Corpora viventium pro nobilitate, & ignobilitate Animarum inter ſe differunt.*

123 *Perfectioris formæ debet eſſe perfectius ſuſceptibile.*

124 *Corpus humanum excedit nobilitate, & perfectione quorumcunque Animalium etiam perfectiorum corpora.*

125 *Omnium Animarum nobiliſſima eſt Rationalis.*

126 *Nihil agere poteſt, ultra ſuas vires.*

127 *Anima Rationalis cum ſit proprius corporis actus, & forma, neceſſario ſimul cum corpore producta eſt.*

128 *Anima Rationalis, ſtatim ac corpus eſt diſpoſitum, infunditur ex D. Thoma, & quomodo hoc intelligendum.*

129 *Corpus humanum ab Anima Rationali formari, & organizari.*

130 *Facultates ſunt Animæ facultates, & non operantur per ſe, ſed Anima operatur per ipſas.*

131 *Facultates non ſunt ab Anima ſeparabiles.*

132 *Facultates non migrant de ſubjecto in ſubjectum, & num. 136.*

133 *Anima ne per momentum quidem otiatur.*

134 *Anima inſpirata a Deo in faciem Adæ fuit Rationalis, non vegetativa, & ſenſitiva ſolum.*

135 *Conceptio intemerata ac beatiſſimæ Virginis fuit mere naturalis, nec in ea quicquam ſupernaturaliter interceſſiſſe conſtat.*

137 *Non eſt Homo Embrio, niſi habeat formam Hominis.*

138 *Cætera viventia cum ſemine corpus, & Animam ſoboli communicant, Homo vero cum ſemine ſolum corpus.*

139 *Anima Rationalis nihil ad Genitores pertinet, cum de foris adveniat.*

140 *Homo non ſolum quoad Animam, ſed quoad corpus & quoad minimas corporis partes excellit cætera quæque animantia.*

141 *Corpus humanum aſſimilatur corpori cœleſti.*

142 *Ineſt in ſemine omnium viventium ſpiritus vivificus proportione reſpondens elemento ſtellarum.*

143 *Spiritus in ſemine humano reſidens nobilitate excellit Animas quorumcunque Animalium.*

144 *Spiritus reſidens in ſemine humano non eſt Anima ſed Animæ inſtrumentum.*

145 *Spiritus in ſemine reſidens in actu effuſionis a toto, & a quibuſque corporis partibus ſecedit.*

146 *Semen ipſum ſpiritus excretio eſt.*

147 *Per ſpiritum ſemen humanum diſponitur ad receptionem Animæ Rationalis.*

148 *Homo ſubminiſtrando ſuæ ſoboli in generatione ſemen Spiritu dotatum, etiamſi Animam non ſubminiſtret, multo magis ſoboli confert, quam quodvis aliud animal, & n. 155.*

149 *Agentia etiam mobilia cedunt in cauſalitate nobiliori Agenti ſupervenienti.*

150 *Cauſa ſuperveniens priori perfectior eſt.*

151 *Spiritus innatus ex Galeno eſt primum Animæ inſtrumentum.*

152 *Chriſtus Dominus aſſumpta humana Natura, & unita ſua Divinitati Anima Rationali, hac in Divinitatis inſtrumentum ceſſit.*

153 *Anima Chriſti Domini omnium Animarum Rationalium nobiliſſima ac perfectiſſima.*

154 *Viventium omnium ſublunariam generatio Naturæ a Deo commiſſa, etiam Hominis quoad corpus.*

QUÆSTIO Ult.

Fœtum humanum nullum Anima ullo in tempore dotari, niſi Rationali, eamque in ipſo primo conceptionis momento, a Deo creatam et infuſam recipere.

HUc tendit præſentis diſcurſus univerſa ſeries, nempe, ut firmiter, ac concludentiſſime demonſtremus, Fœtum humanum nullo unquam in tempore ab alia Anima regi, quam a Rationali, 99
eamque in principio commixtionis ſeminum Progenitorum, & conceptionis eorum a Deo creatam, & infuſam recipere: cujus propoſitionis veritate probata, plura, ac maxima abſurda evitantur, quæ ex contraria ſententia de neceſſitate emergunt, volente, Animam Rationalem nonniſi poſt aliquos, & multos dies infundi, interimque fœtum Anima dotari prius vegetativa, ac deinceps ſenſitiva.

Ad noſtram itaque ſententiam comprobandam ea omnia facere poſſunt, quæ pro Animatione ſeminis cæterorum viventium adducta ſunt; quippe cum tam in productione cæterorum viventium ex ſemine genitorum, quam in productione Hominis ex eorundem Genitorum ſemine, neceſſe ſit illico atque ſemina ipſa calorem concipiunt vel a Terra, vel 100
a Sole, vel ab incumbante Ave, vel ab Igne, vel ab utero, & operationes vitæ præſeferunt, propriam eorum Animam præſente eſſe: dico propriam, hoc eſt, per quam futura ſunt id quod ſunt, nempe talia, & ejus ſpeciei entia, qualia & cujus ſpeciei ſunt Genitores, a quibus ſemen derivatur, quia ab ipſa ſola initium, & perfectio conformationis viventium, omniumque operationum vitæ in ipſis apparentium immediate dependere debet, nihilque inter alia vi- 101
ventia, & Hominem productio differt, niſi quod ſemen cæterorum viventium Animam cum ſemine a Progenitoribus traducit, ſemen autem humanum Animam propriam tum primum a Deo creatam, ac de foris infuſam recipit, tamque hæc, quam illa ſtatim in ſemine operari incipit, & corpus, atque organa efformare ſuo corpori deſtinata, quibus Anima tandem perfecti viventis operationes exerceat, non ſolum illi veluti individuo cuidam pertinentes, ſed etiam pro ſpeciei conſervatione.

Verum peculiariter nunc circa Hominem probandum a nobis eſt, etiam propriam ipſius Animam Rationalem dico in ipſo primo conceptionis momento in Cymate, vel Embrione præſentem eſſe, omneſque ac ſingulas operationes vitæ ab ipſa, non ab Anima alia, aut vegetativa, aut ſenſitiva originem habere, *cum una, et eadem formæ ſit per eſſentiam, per quam Homo eſt ens actu, et per quam eſt corpus, et per quam eſt vivum, & per quam eſt Animal, et per quam eſt Homo*, verba ſunt D. Th. *p. 1. q. 76. art. 6. ad 1.* Ac pro- 102
fecto idem Animali pluribus Animabus aut ſimul uno eodemque tempore, aut ſucceſſive dotari, poſſibile nullo modo eſt, idem D. Th. *ibid. art. 3. in corp.* non ſimul, quia ut addit idem D. Thom. *Animal non eſſet ſimpliciter unum, cujus eſſent Animæ plures: nihil enim eſt ſimpliciter unum, niſi per formam unam, per quam habet res eſſe, ab eodem enim habet res, quod ſit ens, et quod ſit una.* Et licet in humano fœtu conſpiciantur operationes Animæ vegetativæ, & ſenſitivæ, non apparentibus ullis operationibus Animæ Rationalis, ut Rationalis eſt, non emanant tamen ab illa Anima ſeorſim exiſtente, quæ tantummodo vegetativa ſit, aut ſenſitiva, ſed ab ipſa Anima intellectiva, quæ ſimul, & vegetativam, & ſenſitivam facultatem habet, ejus enim facultas eſt vegetare & ſenſum tribuere ab ipſamet Anima Rationali fluens, quemadmodum vegetativa eſt facultas etiam Animæ ſenſitivæ, non alterius Animæ a ſenſitiva ſejunctæ, quia neque in cæteris perfectis animalibus, aut quibuſcunque aliis vegetare, & ſenſum tribuere a duplici Anima originem ducit, ſed vegetativa eſt facultas ſenſitivæ.

Neque item poſſibile eſt, aliquod vivens habere duas Animas ſucceſſive, nempe, unam ante, eaque abeunte, vel corrupta, aliam tempore ſequenti, manente eodem vivente, quia entia naturalia

V 2 non

non poſſunt tranſire de uno eſſe ad aliud , niſi mutata forma ſubſtantiali, qua mutata, vivens non eſt amplius idem , quod erat ante , quia compoſitum corrumpitur, cum enim individua conſtituantur in eſſe per propriam formam, mutata forma , mutatur eorum eſſe, & tranſeunt de uno eſſe ad aliud , maxime quia de neceſſitate, ut dictum eſt , illud primum vivens corrumperetur, ſeparata forma a materia, nam nihil aliud eſt corruptio, niſi ſeparatio formæ a
106 materia , D. Thom. *p. 1. q. 76. ſup. cit. art. 4. in corp.* Averr. *libr. 4. Phyſ. comm. 17. et libr. 4. Cœli, com. 23.* Quandocunque ergo dicatur, Hominem habere plures Animas ſucceſſive, coacti firmabimus, illum tranſire de uno eſſe ad aliud , & ſi cum habet Animam vegetativam, eſt ens vegetativum , puta Arbor, accedente Anima ſenſitiva, fieret ens ſenſitivum , ut puta Equus, ac denique accidente Rationali, tranſiret de Equo Hominem, mirabili, ac incredibili Metamorphoſi: quæ omnia, niſi abſurda ſint, nihil ulterius abſurdum exiſtimandum .

Secundo, ponentes, plures Animas ſucceſſive fœtum humanum informantes, ad plura alia inconvenientia ſe obſtringunt, quæ affert D. Thom. *p. 1. q. 118. art. 2. ad 2.* apud ipſum videnda: ſed quod ad evitanda prædicta inconvenientia idem Sanctus Doctor in medium producit, me in non modicam admirationem adduxit: dicebat enim , quod tam in Homine, quam in aliis animalibus, quando perfectior forma advenit, fiat corruptio prioris , ita ut accedente Anima ſenſitiva poſt vegetativam , corrumpatur Anima vegetativa , & accedente Rationali in Homine, corrumpatur ſenſitiva . Sed hæc opinio (quod cum debita reverentia piiſſimi illius Doctoris dictum volo) patitur ſummas difficultates, & in brutis quidem corrupta vegetativa , docendum , unde adveniat Anima ſenſitiva ; nam de foris advenire non poteſt , ſi ſic enim eſſet , hæc Anima eſſet ſeparata a materia , ac per ſe, non ſecus ac Rationalis ſubſiſteret , neque ab intro advenire poſſet, cum jam intus reſideret , ac demonſtrandum , an reſideret ut forma animalis , vel aliter. Sed maxime in Homine urget difficultas , quæ ſequitur , licet partim etiam pro Brutis faciat. Si embrio habet in initio ſui ortus Animam vegetativam, tantum cum hæc ſit ejus forma , per eam conſtituetur in eſſe, dumque accedente Anima ſenſitiva, illa corrumpitur , totum compoſitum corrumpi neceſſe eſt, & Embrionem non eſſe amplius Embrionem , ſed Embrionis cadaver: nam forma, hoc eſt, Anima corrupta, non remanebit niſi nuda ſeminis materia, immo ne hæc quidem, quia & ipſa erit corrupta , corrupto compoſito , & ſic omni habilitate erit deſtituta ad recipiendam novam Animam, & evadendum in Animal ſenſitivum ; & in ſumma relinquetur corpus illud Embrionis, non ſecus , ac remaneant cadavera quæque anima deſtituta: Anima igitur ſenſitiva ſucceſſive introducenda non poterit amplius introduci in jam conceptum ſemen, quia jam deſiit eſſe ſemen , & non ſolum non habebit proximas diſpoſitiones requiſitas de neceſſitate Naturæ ad recipiendam novam Animam , ſed omnino contrarias . In quam igitur materiam introducenda erit Anima ſen-
107 ſitiva ? Neque enim dicere convenit , eam reviviſcere, quia a privatione ad habitum non datur regreſſus ; neque dicemus, eundem Embrionem reſurgere nova Anima dotatum , quia præterquam quod hoc non naturaliter, ſed ex miraculo procederet, cum reſurre-
108 ctio nonniſi ex miraculo fiat, vivens vegetativum , aut ſenſitivum non eſt capax reſurrectionis , ſtante quod ejus Anima ad deſtructionem compoſiti illico corrumpatur, & evaneſcat, unde nunquam poterit eſſe idem Animal, quod erat prius, quale oportet, ut ſit Animal per reſurrectionem ad vitam revocatum .

Præterea ſi corrupta Anima vegetativa, in eadem materia ſuccedere debeat Anima ſenſitiva , jam non erit idem Embrio hic, qui per ſenſitivam Animam de novo advenientem conſtituitur in eſſe cum eo , qui habebat Animam vegetativam, cum unus dotetur diverſa forma ab alio ; unde ſequitur , quod hic Embrio recipiens Animam ſenſitivam non ſit germen , & partus , ſeu ſoboles Genitoris , a quo ſemen eſt deciſum, ſed potius alterius Agentis , a quo ſenſitiva Anima introducitur, non erunt ergo Genitores , qui ſpecies per ſemen conſervant, ſed aliud Agens, quodcunque aſſignare libuerit , a quo non per ſemen , cum jam fuerit corruptum , corrupta Anima vegetativa illud in vivens vegetativum conſtituente, ſed per aliud quodcunque medium ſpecies Animalium conſervabuntur , & ſic Animalium generationes multo diverſo modo fient, quam univerſi Sapientes exiſtiment. Nec minor ea difficultas eſt, quam ſupra annuebamus , nempe aſſignari modum , quo Embrio corrupta Anima vegetativa , recipiat ſenſitivam : nam certum eſt, eam cum ſemine non adeſſe, quia ſi adeſſet, non eſſet neceſſarium, eam aliunde advenire, præterquam quod idem ſemen duas habuiſſet Animas diſtinctas. Unde ergo adveniet Anima ſenſitiva ? Num a Deo per creationem, ut Anima Rationalis? Apage ſis : *Nam Anima ſenſitiva cauſatur a Generante , tanquam principali Agente per ſemen , tan-* 109
quam inſtrumentum , et non producitur per creationem . D. Thom. *p. 1. q. 108. art. 2. in c.* num a Matre , ab Utero , a Calido innato , a Cœlo, a Sole , a Stellis , a Calore ambientis ? Nequaquam : hæc enim omnia agentia extrinſeca ſunt, ut alias dictum eſt , & non habent , neque habere poſſunt hujuſmodi virtutem generandi , & introducendi in corpus alienum , nimirum in Genitoris ſemen novam formam , veteri expulſa, nempe Anima ſenſitiva , vegetativa abeunte , neque ullam habent communionem talia Agentia cum ipſo ſemine , per quam ſint aliquo modo ipſi ſemini intrinſeca : impoſſibile igitur eſt docere , unde Embrio acquirat Animam ſenſitivam , corrupta vegetativa ; Cum vero pateat, nullum ens poſſe habere duas Animas , coacti dicemus , in Embrione adeſſe a principio Animam ſenſitivam , licet 110
nulla ſe operatione prodat , & vegetativam , qui operatur , eſſe facultatem ipſius Animæ ſenſitivæ , 111
non Animam a ſenſitiva disjunctam , neque ſenſitivam idcirco eſſe ens per ſe ſubſiſtens , aut a materia ſeparabilem , ſed ab ipſa materia , non ſecus ac vegetativa , dependentem , & cum ipſa interituram .

Atque hæc hactenus locum habent etiam in ſenſitivis Animalibus : At cum homo debeat recipere Rationalem inſuper Animam , & ſtante ea opinione, quod Anima ſenſitiva, corrupta ante vegetativa, ad ejus adventum corrumpatur , eadem inconvenientia , & majora evenient, quæ in Brutis advenire de neceſſitate oportere diximus. Et quia negari nullo modo poteſt, fœtum, illico atque conceptus eſt, vivere, & nutriri, & augeri , & poſtmodum ſenſum recipere, nulla ratio vult, illum ab illa Anima , quam a Rationali hæc omnia habere , conſequens ergo eſt, illum a primo ſuæ conceptionis momento Anima Rationali dotari, quæ licet , nullas operationes ad Ratiocinatricem pertinentes edat, ſuis tamen facultatibus, vegetativa nempe, & ſenſitiva, ea, quæ oportet fieri, in fœtu operatur, opportuno deinceps tempore ea etiam operatura, quæ facultatem Intellectivam reſpiciunt.

Cæterum ſi quis eſt, qui hanc opinionem de pluralitate Animarum in fœtu palliare volens dicat , Animam vegetativam primo ad adventum Animæ ſenſitivæ & ſenſitivam ad adventum Animæ Rationalis non ſimpliciter corrumpi , ſed cedere Animæ nobiliori, eique pro inſtrumentis inſervire, manifeſte videbit, ſe ne ſic quidem eam opinionem tueri poſſe ; quia tam vegetativa, quam ſenſitiva Anima pro forma ſubſtantiali ſunt ipſius fœtus ante adventum Animæ Rationalis; itaque , adveniente Anima Rationali, neceſſe eſt illum de uno eſſe tranſire ad aliud & ex Animali ſenſitivo evadere in Rationale, quod fieri non poteſt , niſi corrupto compoſito , nempe Animali ipſi ſenſitivo , unde ergo emerget Rationale : quamnam viam , quamnam rationem ejus metamorphoſis inveniemus ? Nova certe materia , hoc eſt, novo ſemine indigemus, ut inde homo compaginari poſſit, cum illud , ex quo ſenſitivum Animal procreatum eſt, corruptum ſit , Anima recedente , aut quomodocumque ceſſante ab informatione prædicti ſeminis . Sed demus ,

non

non corrumpi ſemen Animatum Anima vegetativa, ſed incorruptum permanere, quid deinde? unde obſecro Animam ſenſitivam recipiet? An ea de foris adveniet? minime gentium: Quid igitur? quodnam Agens ad id aptum natum invenietur, ſenſitivam Animam undecumque ereptum in ſemen illud intrudere, illudque ex vegetali ſenſitivum Animal efficere? ſed unde hoc Agens habere poteſt hanc Animam, num eam ex ſe efformabit? ſed ex qua materia efformabit? num ex nihilo creabit? oportebit igitur illud habere infinitam potentiam, cum ex nihilo poſſit facere aliquid: ſed certum eſt, non poſſe haberi animam ſenſitivam, niſi ex traduce, ſi ergo poſt vegetativam Animal debeat recipere Animam ſenſitivam, oportebit illam per novum ſemen a parentibus traduci: quod affirmare, delirare eſt.

At vero ſi iterum quis ad tuendam præcitatam opinionem dicat, Animam ſupervenientem uniri Animæ jam in Embrione reſidenti; non minus hoc impoſſibile erit, num nullam poſſint habere unionem tales Animæ, una exiſtente alterius rationis ab altera, & maxime nefas eſſet firmare, Animam Rationalem uniri cum Anima vegetativa, aut ſenſitiva, cum hæ ſint materiales, & corruptibiles, hæc vero immaterialis, & incorruptibilis nulla autem unio eſſe poſſit entis incorruptibilis cum corruptibili, ita ut ex utroque, nempe ex Anima Rationali, & ſenſitiva una Anima, & unum ens, una forma ſubſtantialis aliquod corpus informans.

112 Et ſi de novo inſtabit quis, replicando, quod Animæ prædictæ exiſtentes in Embrione ceſſerint in facultates Animæ Rationalis? Neque hoc dicam poſſe habere veritatem, cum pateat, facultates non migrare de ſubjecto in ſubjectum, ut alias dictum eſt, unde facultas vegetativa, quæ erat in Anima ſenſitiva Embrionis, non poteſt tranſire in Animam Rationalem, quia facultas eſt Animæ, & hujus Animæ facultas.

113 His omnibus addendum eſt, quod Deus, & Natura ſemper operantur propter finem, Deus quidem ex ſua libera voluntate, Natura autem ex neceſſitate; at retardatio infuſionis Animæ Rationalis nullum poteſt habere finem, ſi quem enim poſſet habere, vel eſſet corporis diſpoſitio, conſtructio, & perfectio, ad hoc ut perfectioris formæ eſſet perfectius ſuſceptibile, vel eſſet ad hoc, ut ſuis operationibus fungi recte poſſet; at neutrum finem haberi poſſe patet: non primum, quia oporteret multo ſerius Animam Rationalem infundi, cum corpus in termino quadraginta dierum non ſit aſſecutum ſuam integritatem, & perfectionem, quinimo nihil amplius habet intra prædictum terminum, & per multos dies, ne menſes dicam, ſubſequentes, niſi rudem quandam, & vix Lynceis oculis perceptibilem partium delineationem, neque omnium, & ſingularum. Sed & fruſtratorius quoque eſſet alter finis recte operandi per organa jam conſtructa, quia vix tunc temporis ita conſtructa ſunt, ut ſenſitivæ Animæ operationibus ſufficere poſſint, nam, quod ſpectat ad operationes proprias Animæ Rationalis, neque poſt quadraginta dies, nec poſtquam infans jam, nono exacto menſe, in lucem prodit, earum ullam exercere Anima apta eſt; incaſſum igitur infunderetur quovis tempore permanente in utero materno fœtu, imo & multo poſt; quamobrem procraſtinatio infuſionis Animæ Rationalis vel inanis eſt, & ad nullum finem deſtinata, vel extra tempus, & non ſecundum exigentiam facta, neutrum autem veritati conſonum eſt. Sed detur, potuiſſe in hac procraſtinatione infuſionis Animæ Rationalis, haberi aliquem finem, & tunc docendum, cur hæc infuſio Animæ non fiat in omnibus eodem tempore: nam prætermiſſo, quod hæc infuſio ſerius, aut maturius fiat pro fœtuum ipſorum majori, aut minori fortitudine; illud certum eſt, & a nullo controverſum, eam citius in mare, quam in fœmella fieri; unde cum non uno eodemque tempore fœtus animentur, incaſſum aſſignatur terminus communis in omnibus quadraginta dierum. Deducendum ergo ex his, quod cum ſemen conceptum illico vivat, nutriatur, & augeatur, id ab alia Anima, quam a Rationali habere non poſſit, quæ & vegetare, & nutrire, & vitam communicare, & ſenſum non minus, quam cæteræ quæcumque viventium Animæ, imo multo melius poteſt, cum omnibus neceſſariis ad hæc facultatibus ſit inſtructa, unde concludendum eam in primo momento conceptionis ipſius ſeminis a Deo ipſo creatam, & infuſam præſentem eſſe, ac per ſe, non per aliam Animam, ſed per ſuas facultates conceptum nutrire, & augere, illique vitam, & ſenſum communicare.

Præterea vel Anima Rationalis poteſt tanquam dotata prædictis facultatibus vegetativa, inquam, & ſenſitiva, vitam, & ſenſum conceptui communicare, vel non; ſi dicamus poſſe, nihil obſtat, quo minus idem poſſit ante quadraginta dies, quod poteſt poſt, non enim a corpore eas facultates adipiſcitur, ſed eas ex ſua natura poſſidet. Si dicamus, non poſſe, ſequitur, corpus, etiam Anima Rationali præſente, ab alia Anima vitam, augmentum, nutritionem, ſenſum recipere, quia non eſt veriſimile vitam, augmentum, nutritionem, ſenſum ante quadraginta dies ab alia Anima, & poſt quadraginta a Rationali conceptui tribui.

Sed antequam ulterius progrediamur, ſatisfaciendum cuidam magni quidem ponderis oppoſitioni contra hanc noſtram ſententiam de præſentia Animæ Rationalis in primo conceptionis momento, & deſumitur a Legum tam Canonicarum, quam Civilium auctoritate, quarum utraque diſtinguunt fœtum animatum ab inanimato, (vide Rejes *quæſt.* 51.) illumque non niſi poſt quadraginta dies animari ſtatuunt, atque hac de cauſa pœnam majorem, aut minorem delinquentibus, & abortum provocantibus imponunt; in quarum confirmationem emanavit denique conſtitutio Sixti Quinti, in qua abortum animati fœtus procurantem iiſdem pœnis ſubjici determinatur, quibus veri homicidæ ſubjiciuntur. 114

His additur, *Sacri textus Exodi capite* 21. *verſ.* 22. auctoritas, ubi ſecundum Septuaginta Interpretum verſionem, clare habetur diſtinctio fœtus non animati, & Animati, cujus verba hæc ſunt. *Qui percuſſerit Mulierem prægnantem, & illa abortum fecerit, ſi fœtus erat formatus, dabit Animam pro Anima, ſi nondum erat formatus, mulctabitur pecunia.* Ita habet textus ille ſecundum prædictam verſionem, referente poſt alios, P. Anton. Diana. *Reſol. Moral. part.* 7. *tract.* 5. *Reſol.* 6. & Carranza, *de Part. nat. ac leg. capit.* 1. §. 2. *num.* 14. Sed hæc Septuaginta Interpretum verſio, non verſio eſt, ſed commentatio gratis, & ex proprio marte facta, cum longe aliter Vulgata habeat, quæ ita ſonat. *Si rixati fuerint Viri, & percuſſerit quis Mulierem prægnantem, et abortivum quidem fecerit, ſed ipſa vixerit, ſubiacebit damno, quantum Maritus Mulieris expetierit, et Arbitri iudicaverint, ſin autem mors eius fuerit ſubſecuta, reddet Animam pro Anima.* Quæ verba, cum nimis clara ſint, non debent perverti, & trahi ad alium ſenſum, ex quo eliciatur affectata illa diſtinctio Animati, & non Animati fœtus; hic enim non niſi de morte ipſius Prægnantis ex abortu ſecuta, vel non ſecuta, mentio fit, non de fœtu, & jure quidem Vulgata traductio ſequenda, cum verbum verbo reddere conſueſcat. Sed idem occurrit adnotare *in leg. ſi quis aliquid*, §. *Qui abortionis, ff. de Pœnis.* Ubi nulla mentio hujuſmodi habetur, nec de fœtu quicquam eam locutam apparet: nec quod nonnulli Interpretes per verbum illud, *homo*, fœtum intellexerint, aperte patet, eos hallucinatos eſſe, non animadvertentes quod ſi ſic eſſet, Lex de pœna porrigentis poculum amatorium, ex quo homo periiſſet, ſilentio præteriiſſet illud, quod magis patere erat neceſſarium, unde ea verba, *ſi mulier, aut homo*, ſic referenda ad ſuperiora. *Si mulier, cui poculum abortionis porrectum eſt, aut homo, cui datum eſt poculum amatorium, perierit*, &c. Neutra igitur Lex de fœtu loquitur, neque ab alterutra quicquam elicere poſſumus, quod ad inanimatum, vel

vel animatum fœtum applicari poſſit. Reſtat igitur, ut Canonum, & Legum auctoritati quid ſit dicen-
115 dum, patefaciamus. Ac primo quidem præmittendum tam Canones, quam Leges non ex propria ſcientifica cognitione locutas eſſe, ſed ſecutas potius placita Sapientium, Philoſophorum nempe, & Medicorum, ut alias conſueverunt facere in iis, quæ ad alios Profeſſores pertinent. Ergo cum de ea re ad prædictos Sapientes determinare ſpectaret, & illi eam differentiam Animati, & non animati fœtus in medium protuliſſent, eorum determinationem Canones, & Leges in hoc ſequi volentes, pœnas delinquentibus modo majores, modo minores impoſuerunt pro ea, quam illi differentiam faciebant inter fœtum non animatum Anima Rationali, & Animatum.

Verum quia nos ponentes infuſionem Animæ Rationalis in primo momento Conceptionis, deſerviſſe videri poſſumus, tam Canonum, quam Legum determinationes, maxime ſecundum Juſtitiam emanaſſe, eaſque ſartas tectas remanere debere, firma etiam noſtra opinione remanente. Dico ergo quod jure optimo major pœna indicenda ſit procuranti abortum poſt quadraginta dies, & fœtus provectioris, quem procuranti ante dictum terminum,
116 & fœtus tenerioris, quia major injuria infertur a priori, quam a poſteriori delinquente; non ſecus ac majorem injuriam inferret ſuccidens arborem adultam, quam ſuccidens tenellam, ut cum Thoma Fieno proſequitur Dan. Sennert. *loc. cit.*

117 Dico ſecundo, quod tam Canones, quam Leges civiles in imponendis pœnis ſemper ſequuntur mitiorem ſententiam; cum ergo in dubium veteretur, an ſemper & quocunque tempore procurans abortum eadem pœna eſſet plectendus, & aliqui mitius ſentientes ſentirent, minori pœna plectendum fœtu teneriori exiſtente, & ante quadrageſimum, contra aliis ſentientibus, priori ſententiæ adhæſerunt, & eam differentiam fieri provectioris, & tenerioris fœtus voluerunt.

Dico Tertio, ſumma cum ratione fieri, ut majori pœna ſubjiciatur procurans abortum poſt quadraginta dies, quam procurans abortum ante, quia multo majorem vim infert ille tam fœtui;
118 quam Matri, quam inferat hic; quia tenerioris fœtus abortus ob ligamentorum debilitatem facile, & cum minimo Matris incommodo ſuccedit, at provectioris abortus non niſi cum Matris evidenti periculo fit, unde, ex Hip. *in lib. de Nat. Puer.* & Ariſtot. *lib. 7. de Hiſtor. Anim. capitul. 3.* & ex quotidiana experientia ſcimus, faciliores, frequentiores, tutiores eſſe abortus in primo quadragenario, in ſequentibus autem difficiles, minus frequentes, ac multo minus tutos.

Dico quanto, maxima cum ratione ſancitum, tam a Canonibus, quam ab Imperialibus Legibus, quod majori pœna ſubjaceat procurans abortum prove-
119 ctioris fœtus, & poſt quadrageſimum, quam procurans ante, ob certitudinem prægnantiæ emanantem ex motu fœtus poſt quadrageſimum, in quo termino deeſt ſignum illud motus omnium certiſſimum prægnantiæ, quæ tam certi ſigni deficientia poſſet forte delinquentem ex parte excuſare.

Cæterum non ab re interpretari poſſet aliquis Legislatorum dictum circa hanc differentiam animati, & non animati fœtus, ut ea differentia intelligatur habere locum reſpectu noſtri, qui non aliunde certificari poſſumus, quod fœtus anima dotetur, niſi ex apparenti motu, nam alias illum habere animam ex nulla alia re nobis innoteſcere poteſt. Igitur reſpectu noſtri & noſtræ cognitionis fœtus poſt quadraginta dies erit animatus, quia per motum ſe manifeſtat, ante vero non animatus, quia nullo motu ſe prodente, videtur anima non dotari.

Verum ſummopere ſemper miratus ſum, quonam pacto tot, ac tanti Philoſophi, ac Medici ex motu infantis in utero deduci voluerunt, illum tunc Animam Rationalem recipere; nam motus nequaquam pertinet ad Animam Rationalem, ut Rationalis eſt, & tantundem eſt elicere ex motu præſentiam Animæ Rationalis, quam deducere ex vita, ex nutritione, augmentatione, ſenſatione, aut alia quacunque operatione in fœtu obſervata, unde cum fœtus in utero illico vivat, nutriatur, augmentetur, ſentiat, illico Animam Rationalem illum habere neceſſe eſſet, non minus quam neceſſe eſſe dicant illi, Animam Rationalem illum recipere, cum movetur. Sed quam dependentiam habet motus ab Anima Rationali ut Rationalis? Oportuit ergo firmare, tunc fœtum Animam Rationalem recipere, cum aliquam operationem Rationali Animæ pertinentem edit, non quando moveri incipit.

Sed dicet forte aliquis, non idcirco voluiſſe communem ſententiam, fœtum recipere Animam Rationalem, quia movetur, quaſi ad motum ſequatur de neceſſitate ejus receptio, vel potius quaſi illa motum excitet illico atque a fœtu recepta eſt, ſed quia per motum manifeſtum fit, fœtum eſſe perfectum, ac bene formatum. Reſpondetur enim, quod cum hæc perfectio, ac abſolutio ipſius fœtus in Quadrageſimo non ſit ſufficiens ad ullas operationes Animæ Rationalis edendas, fruſtra ad hunc finem deſideratur, nempe ut ob eam perfectionem Rationalis Anima tunc infundatur.

Denique cum his dubitari poterat, cur ſi Anima Rationalis in prima ſeminum conceptione præſens eſt, abortu ſecuto ante quadrageſimum, non jubeant Canones baptizari; ſi enim illi Anima tales abortus dotari exiſtimaſſent, non deſtitiſſent præcipere, ut baptizarentur. Reſpondeo, quod in his abortibus impoſſibile eſt ob eorum debilitatem, non illico a corpore Animam ſeparari, unde neque ullum vitæ ſignum præbere obſervantur, & idcirco baptiſmatis nullam illi habent mentionem, ſatiſque fuit, ſi quandocunque aliquod vitæ ſignum ex motu præbent, etiam ſi ante quadrageſimum id fieret, baptiſmatis lavacro emundentur.

Sed redeamus jam, unde digreſſi ſumus, ac dicamus, Animam ſolum ex propriis operationibus cognoſci præſentem eſſe, ut patet. Fernel. *lib. 5. Phyſiol. cap. 1.* quod etiam jam alias probatum eſt, inſimulque demonſtratum, nullum vivens poſse aut ſimul, aut ſucceſſive duas, aut plures Animas habere, neceſse igitur eſt, operationes in embrione apparentes, eſse unius ejuſdemque Animæ præſentis, 120
omnia namque, quæ Natura, vel Arte fiunt ab eo, quod actu eſt, fiunt, Ariſtot. *lib. 2. de Gener. Animal. cap. 1.* cum nihil agere poſſit, niſi ſecundum quod 121
eſt actu, & quo aliquid eſt actu, eo agit. D. Thom. *p. 1. ſumm. quæſt. 67. art. 1. in c.* operationes ergo vitæ, quæ apparent in Embrione, fiunt ab Anima, quæ actu eſt, at hæc non poteſt eſse niſi una; & in Homine nulla alia Anima datur, quam Rationalis, ergo omnes, & ſingulæ prædictæ operationes fiunt ab Anima Rationali; ſed hæ operationes apparent illico atque ſemina Parentum concepta ſunt, ergo illico atque ſemina concepta ſunt, præſentem eſse Rationalem Animam neceſse eſt.

Ulterius corpora viventium pro nobilitate, & ignobilitate Animarum inter ſe differunt, Ariſtot. *cit.* 122
lib. 2. de Gener. Anim. cap. 3. & ibi Averr. *in comment.* quia perfectioris formæ debet eſse perfectius ſuſceptibile, D. Thom. *p. 1. quæſt. 76. art. 5. ad 4.* 123
conſequens ergo eſt, corpus nobilius a nobiliori Anima conſtrui; cum vero corpus humanum exce- 124
dat nobilitate, & perfectione quorumcunque Animalium, etiam perfectiorum, corpora, conſtrui debet, atque efformari a nobiliori Anima, ſed omnium Animarum nobiliſſima abſque dubio eſt Rationalis, er- 125
go corpus humanum non ab ignobiliori Anima, quæ ſolum vegetativa, aut ſenſitiva ſit, ſed a Rationali efformabitur, unde cum hæc formatio incipiat, illico atque ſemina concepta ſunt, ergo illico præſens eſt Anima Rationalis. Ecquis nam hoc negare jam poterit, cum a primo conceptionis momento corpuſculum Embrionis ita efformetur, ac diſponatur, ut formari, & diſponi corpori humano convenit? nam relictis mille, ne infinita dicam, peculiaribus conditionibus, quibus humanum corpus a cæ-

à cæterorum viventium corporibus diſcrepat, a primo formationis exordio diſponitur, ut ſit figura erecta, facie divinitatem repræſentatura, manibus, ut alii Animalibus dominetur, inſignitum, capite præ cæteris figura orbiculari, forma nimirum inter omnes capaciſſima, duobus totum ſe ſuſtentans pedibus, & alia ad hunc modum. Quid igitur Anima vegetativa vel ſenſitiva tantoperè præ Rationali abjecta poterit nobiliſſimum corpus pro nobiliſſimæ Animæ domicilio conſtruere? quomodo tam nobilis effectus, quàm nobilis eſt conſtructio corporis humani, quo nihil in hoc ſublunari mundo admirabilius, ignobiliori potiùs quam nobiliori cauſæ referendus? Neque, ut hæc effugiamus, hoc ſubterfugium quærendum, nimirum, quòd efformatio illa rudis, ac prima corporis humani fiat primo ab Anima vegetativa, deinceps ab illa ruditate a ſenſitiva vindicetur, ac denique a Rationali perficiatur; quia præterquam quod jam probatum eſt, non poſſe plures Animas etiam ſucceſſivè dari ejuſdem ſubjecti, ſequeretur unius, ejuſdemque effectus dari plura Agentia primaria; quorum unum eſſet primò ponens in eſſe effectum, aliud, quod a priori ruditate illum expoliaret, & meliorem redderet, tertium, quod perfectionem omnem tribueret, ſed hoc eſt contra ordinem Naturæ, ut patet, & alias probatum eſt, *cum Dator principii transſmutationis, ſit dator finis ipſius formæ*. Averr. *lib. 2. de Gener. Animal. c.* 2. Ergo ab una eademque Anima incipit corporis efformatio, & ab eadem abſolvitur, ut dictum eſt.

Porrò canonizatum jam apud Philoſophos illud eſt: Nihil agere poſſe ultra ſuas vires, undè effe-
126 ctus excedens virtutem alicujus cauſæ, referendus eſt ad aliam cauſam efficaciorem, ut aliàs hic probatum eſt, cùm per illum defectum virtutis maniſeſtiſſimè appareat, eam cauſam inſufficientem eſſe ad talem effectum producendum. Modo formatio corporis humani inter omnia corpora viventium nobiliſſimi ſummopere excedit virtutem Animæ ſenſitivæ, & multo magis vegetativæ, quia neque ſenſitiva, neque vegetativa poſſunt formare cerebrum Hominis, exempli cauſa, tali figura, ut in illo fieri poſſit intellectio, quid enim pertinet Intellectio ad ſenſitivam aut vegetativam Animam? ergo formatio corporis humani ad neutram harum cauſarum referri poteſt, ſed ad magis ſufficientem opificem, qui non poteſt alius eſſe, niſi Anima Rationalis, cui tale corpus pro domicilio inſervire debet; undè ſequitur, Animam Rationalem a principio efformationis ipſius Embrionis præſentem eſſe, quia cauſæ, cui debetur effectus in ſua majori perfectione, debetur etiam effectus in ſuo principio, ac rudimento, ut jam probatum eſt.

Licet autem hæc Animæ Rationalis præſentia in primo momento conceptionis ipſius Embrionis videatur minùs accepta cuicumque penè Doctorum Scholæ, non defuerunt tamen, qui eam agnoverint, & quaſi aliud agentes eam admiſerint. Alex. Aphrodiſ *lib.* 1. *quæſt natur. c.* 25. Themiſt. *lib.* 1. *de Anim. c.* 12. qui falſi ſunt Animam ſibi organa conſtruere, ergo ſecundum ipſos Anima præſens eſt in primo momento conceptionis, quia in illo primo momento conceptionis organis conſtrui incipiunt. Sed ſit
127 mihi inſtar omnium, D. Thom. *part.* 1. *quæſt.* 40. *art.* 4. *in c.* aſſeverans, quòd, cùm Anima humana ſit proprius corporis actus, & forma, neceſſario ſimul cum corpore producta ſit; at corpus illico producitur, cum ſemina Genitorum ſimul juncta in utero concipiuntur, ergo etiam Anima Rationalis tunc infunditur, infuſa autem illico operatur, & ſic Anima Rationalis in primo momento conceptionis ipſius Embrionis præſens eſt. Neque dicendum, quod ex mente ejuſdem D. Thom. *part.* 1. *quæſt.* 100. *art.* 1. *ad* 2. Anima Rationalis ſtatim ac corpus eſt diſpoſitum, infundatur, & non antè, corpus vero non poteſt eſſe diſpoſitum in primo conceptionis momento; nam dico, hanc corporis diſpoſitionem vel eſſe talem, ut ſufficiat ad recipiendam Animam, & per hanc corpus eſſe diſpoſitum illico atque ſemina Genitorum in unum corpus coeunt, & concipiuntur, vel eſſe talem, quod habeat quicquid Embrionem habere oporteat, ita ut omnibus membris, atque neceſſariis organis ſit inſtructus, & dico hanc de mente ejuſdem D. Thomæ non eſſe neceſſariam ad recipiendam Animam, nam ſi eſſet neceſſaria, oporteret, Animæ receptionem retardari ad plures menſes, licet enim ex communi opinione hæc diſpoſitio adſit poſt quadraginta dies, tamen maximè rudis eſt, & nullo modo perfecta, at Animam Rationalem retardari, priuſquam infundatur per quadraginta dies, ut expectetur corporis diſpoſitio, inane eſſet, niſi ea diſpoſitio eſſet omnibus numeris abſoluta, & perfectiſſima; undè dictum Sancti Thomæ non eſt intelligendum de hac ultima diſpoſitione, & multo minus de illa rudi, ac initiata, ſed tantùm de priori, nam alias ſemper eſſet verum dicere, corpus ante produci quam Animam, contra id, quod Theologi docent. D. Thom. *part.* 1. *qu.* 91. *art.* 4. *ad* 3.

Concludendum igitur, quod, cùm corpus ab Anima formetur, & in nullo Animali, & in Homine quoque non poſſit dari alia Anima, quam una, 129
& hæc in Homine ſit Rationalis, non poſſit corpus humanum ab alia Anima formari, & organizari, quam a Rationali. Quam futilis autem oppoſitio quorundam volentium, corpus formari non ab Anima, ſed a facultate formatricee, quaſi facultates non ſint Animæ facultates, contra Ariſt. *lib.* 2. *de* 130
Gener. Animal. cap. 1. At facultates non operantur per ſe, ſed Anima operatur per ipſas, & in ipſa furmatrix facultas Animæ facultas eſt, neque facultates ſunt 132
ab Anima ſeparabiles, neque per ſe ſubſiſtunt, ſed ubi vigere conſpiciuntur, quod ex operationibus manifeſtum fit, ibi præſentem eſſe Animam opor- 133
tet, non aliud quodvis agens, quia neque migrant hæ facultates de ſubjecto in ſubjectum. Apparentes ergo operationes formatricis facultatis in Embrione Animæ ſunt, quæ in Homine eſſe non poteſt, niſi Rationalis, unde deducitur ex neceſſitate, Rationalem Animam, illico atque ſemina concepta in utero ſunt, præſentem eſſe, & operari, cùm nè per mo- 135
mentum quidem ſit otioſa. Sed ex ſacra etiam Hiſtoria licet nobis deducere, quod illico a compaginatione prima corporis Embrionis per concepta ſemina ſuccedente, Anima Rationalis introducatur; in ejus namque enarratione habemus, Deum formaſſe Hominem de limo Terræ, & inſpiraſſe in faciem ejus ſpiraculum vitæ, quod uno eodemque momento, non ſucceſſive factum dicendum. Anima ergo hæc per inſpirationem in faciem Homini communicata, non fuit Anima vegetativa, nec ſen- 134
ſitiva tantùm, ſed Rationalis, ac illa quidem perfectiſſima, & iiſdem facultatibus, vegetativa nimirum, & ſenſitiva inſtructa; nam alias Adam non fuiſſet in ſua prima plaſmatione perfectus Homo, undè incaſſum adjiceret ſacra Scriptura, Deum vidiſſe cuncta, quæ fecerat, eſſe valde bona, nam quomodo dici potuiſſet, omnia quæ fecerat, fuiſſe valde bona, ſi nobiliſſima creatura a perfectione, quam obtinere debebat, defeciſſet? Igitur quemadmodum primus homo eodem momento ſuæ creationis recepit Animam Rationalem, non primo vegetativam, ſecundo loco ſenſitivam, & ultimo Rationalem, eodem quoque pacto quilibet homo in primo ſuæ generationis exordio recipere debet Animam Rationalem, per quam futurus eſt homo.

His omnibus addi debet ratio, quæ ex Intemeratæ Virginis conceptione deſumi poteſt: certum namque eſt, eam conceptionem omnino naturalem fuiſſe, cùm fuerit concepta ſecundùm carnis con- 135
cupiſcentiam ex commixtione maris, & fœminæ, D. Thom. *p.* 3. *ſumm. quæſt.* 27. *art.* 2. *ad* 4. Nec in ea quicquam ſupernaturaliter interceſſerit: cùm ergo Catholica Eccleſia, quæ errare non poteſt, feſtum ejuſdem Conceptionis ſolemnizet, inconveniens profectò omnino videtur, ut dicamus, illam celebrare feſtum Embrionis Anima Rationali, imo ne ſenſitiva quidem dotari, & qui Hominis nihil haberet, ſed eſſet veluti quodlibet aliud abje-

abjectiſſimum Animal, omni humanitate denudatus, imò non ſecus ac Bruta, corruptibilis & mortalis. Hæc ne admittamus, dicendum eſt, Sanctiſſimam, ac puriſſimam Virginem in primo momento conceptionis Rationalem Animam recepiſſe, & cum, ut dictum eſt, nihil in ea conceptione intervenerit, quod ex Naturæ præſcripto, ut in aliis hominibus, non fuerit, dicendum omnino, ex naturæ præſcripto in omnibus Animam Rationalem in ipſo primo conceptionis momento præſentem eſſe.

Neque contra hoc quicquam faceret, quod, quemadmodum Anima inſpirata in faciem Adæ fuit inſpirata in corpus perfectum, ita in quemlibet hominem debeat introduci, cum corpus eſt perfectum; Nam præterquam quod longè diſtat perfectio Embrionis quadragenarii à perfectione, quam obtinebat illicò atque formatum fuit corpus Adæ, nec poteſt ullo modo Embrio dici perfectus in quadrageſimo, niſi in quantum corpus reſpectu temporis anteacti eſt magis diſpoſitum, & motu dotatur, quod anteà nequaquam fiebat, magna quoque differentia eſſe debuit inter opus ab ipſo Deo immediatè emanans, & opus naturæ commiſſum in Hominis generatione: undè deducendum non eſt ex hoc, quod Deus infuderit Animam in opus ſuum perfectum, debere etiam ſecundùm Naturam Animam infundi in corpus jam perfectum. Sed quantumcunque perfectum velis eſſe Embrionem in Quadrageſimo, firmare idcircò poteris tam perfectum eſſe, quam perfectum erat corpus Adæ, cum Deus in illud Animam inſpiravit? Nequaquam; nam corpus Adæ erat tunc abſolutiſſimum, & perfectiſſimum, corpus autem Embrionis in Quadrageſimo neque abſolutum, neque perfectum eſt, niſi reſpectu, anteacti temporis, & reſpectu motus, qui in Quadrageſimo ſe prodit, ſed forte nunquam aliquo motu deſtituitur, ſed tantùm in Quadrageſimo à nobis eſt perceptibilis, quemadmodum neque reſpiratio in fœtu quoad noſtrum ſenſum adeſſe apparet, cùm tamen adſit tranſpiratio, quæ parva, & levis, ac imperceptibilis reſpiratio eſt.

Recipit igitur Animam Rationalem homo in ſuo primo conceptionis momento, ita ut minùs veritati congruens appareat opinio communis, volens, Hominem primò dotari vegetativa, deinceps ſenſitiva, ac poſtremo Rationali; ex quibus ab Æmilii Pariſani quoque opinione longè abire cogor, volentis, ſemen humanum, ut cætera reliquorum viventium, eſſe animatum Anima ſenſitiva, & conſequenter Embrionem habere eam Animam, ut materialem ex traduce à Parentibus, eamque non ſecùs ac quaſcunque alias Animas, Rationali excepta, eſſe corruptibilem, & mortalem. Quam etiam opinionem tuetur, Fort. Licet *lib. 2. de ort. Anim. hum. per totum*, ac præcipuè, *capit. 6. et ſeqq.* Sed contra hanc Pariſani & Liceti ſententiam militant ea omnia, quæ contra communem opinionem attulimus, nam nihil de novo affert Pariſanus, aut Licetus, niſi quod eximit humanum fœtum à conditione vegetantium, ac ſimul cum Animalibus perfectioribus vegetativam Animam ſenſitivæ copulatam habere determinat, non aliter quam prædicta Animalia ex traduce eam à Progenitoribus habentia: ſed quanam ratione poſſit Pariſanus tot difficultatibus, ac tantis, quas contra communem opinionem attulimus, quæ non minùs contra ſuam faciunt, ſatisfacere, ego quidem hactenus non video, Putaverim tamen, Pariſanum ex eo deceptum, quòd, licet in quamplurimis à communi opinione recedat, tamen ab ea, quæ vult, Animam Rationalem poſt quadraginta dies infundi, quæcunque illum ratio moverit, non receſſerit; cùmque alia ex parte mille concludentiſſimis rationibus probaſſet, ſemen aliorum viventium eſſe Animatum, humanum quoque ſemen eodem modo animatum eſſe voluit; ſed quia contra veritatem apertiſſimè erat aſſerere, & hæreticum inſimul putabat, ut vere eſt, ſemen humanum traducere ſecum à Parentibus Animam Rationalem, ut ſuam traducunt cætera Animalia, in hoc differre voluit Hominem à cæteris animalibus, quod poſt Animam ſenſitivam ex ſemine à Genitoribus, ut aliis viventibus evenit, traductam, Animam Rationalem poſt congruum tempus de foris recipiat.

Sed contra hoc ſummam parit difficultatem, id quod ſequitur. Si Homo Animam ſenſitivam tantùm ex traduce, à Genitoribus habet, ea non poteſt communicari, niſi ab Anima Genitorum: ſed Anima Genitorum eſt immortalis; non poteſt ergo communicare genito quicquam, quod ſit mortale, & ſit de eſſentia ipſius Animæ immortalis. At vegetativum, & ſenſitivum ſunt facultates Animæ Rationalis, & ab ea ſunt inſeparabiles, ergo non poteſt Anima Rationalis communicare ſemini Animam vegetativam, aut ſenſitivam, præterquam quod facultates, ut dictum eſt, non migrant de ſubjecto in 136
ſubjectum, neque exiſtunt abſque Anima, cujus ſunt facultates, ut ipſe quoque Pariſanus fatetur. Anima ergo ſenſitiva, quam Anima Rationalis Genitorum communicat ſemini, unde Embrio formandus eſt, vel erit pars ipſius Animæ Rationalis, vel aliud quid: Non pars, quia Anima non habet partes, neque eſt diviſibilis, & ſi poſſibile eſſet, eam habere partes, eſſent ejuſdem rationis cum toto, & eſſent immortales. Quid ergo aliud erit? dicemus, forte Animam Rationalem communicaſſe ſemini prædictas tantùm facultates, vegetativam & ſenſitivam? at jam dictum eſt, facultates non migrare de ſubjecto in ſubjectum: ſed cui rei communicatæ ſunt hæ facultates? certè alteri Animæ, ſi Animæ debent eſſe; ergo Embrio aliunde habebit Animam, quam à Genitoribus: quidnam ergo eſt illa Anima ſenſitiva, quam ex traduce à Parentibus habere credit Pariſanus, ſi neque tota Anima, neque pars Animæ, neque facultas Animæ eſt? ſed eſto, ſit Anima ſenſitiva ex traduce à Parentibus ſemini communicata, jam hæc Anima erit forma ipſius Embrionis, per quam eſt id, quod eſt; Quid ergo fiet huic formæ accedente de foris Anima Rationali, quæ perfectiſſima forma eſt? num cum D. Thoma eam corrumpi aſſeverabit? ergo iiſdem difficultatibus ſeſe implicabit, quibus obnoxiam eſſe ejuſdem D. Thomæ ſententiam jam ſuperiùs demonſtravimus.

Verum enim verò mirandum eſt, quonam pacto Pariſanus, & cum eo quicunque, aut ſuæ, aut priori opinioni de multiplicitate Animarum in Homine adhærent, ſequens abſurdum facilè eorum opinioni obvium, non animadverterint. Si homo ante quadraginta dies non recipit Animam Rationalem, non ante prædictum terminum erit homo; nam quomo- 137
do eſſet homo, non habens formam hominis? erit igitur Planta, vel vermis, vel inſectum, vel aliud Animal, vel beſtia quædam ad nullum genus, vel ad nullam ſpeciem certam viventium reducibilis, & conſtituet novam ſpeciem Animalis ex ſe.

Sed quam majorem rationem affert Pariſanus, ob quam exiſtimandum ſit, fœtum humanum ſenſitivam Animam ex Genitoris ſemine traducere, ſi nulla ſenſitivæ Animæ operatio in principio ſuæ conceptionis apparet? & ſi reſpondeat, non idcircò, quod operationes Animæ ſenſitivæ non appareant, fœtum Animam ſenſitivam non habere, quia id fit ob organorum defectum, ego idem de Anima Rationali affirmabo, licet operationes Animæ Rationalis nullæ appareant, imò tutiùs de Rationali id affirmavero, quia certum eſt, ex communiſſimo conſenſu, eam poſt quadraginta dies infundi, cùm tamen ejus operationes ne per annos quidem apertè ſe prodant. Sed ſi ex non apparentia operationum arguendum ſit, Animam non eſſe præſentem, certè neque in Brutis Animam ſenſitivam præſentem eſſe in prima eorum conformatione confitendum, & ſic communi opinioni aſſentiemur, volenti, Bruta poſt vegetativam virere Anima ſenſitiva: Sed erit docendum, ut aliàs inſtabam, ùnde, & à quo Anima ſenſitiva introducatur in fœtus brutinos; ſi illi in prima conceptione vegetativam tantùm habebant.

Sed in ſumma non minores difficultates patitur Pariſani ſententia, imo fortè majores, quam habeat Danielis Sennerti opinio de traductione Animæ Ra-

Rationalis per ſemen, niſi quod hæc omninò hære-
tica eſt, illa vero ſimpliciter falſa, & quam pro ve-
riſimili, quantum exiſtimo, nullo modo tueri poſſit.
Cæterum, dum nos Animæ Rationalis traductio-
nem per ſemen Parentum oppugnamus, inſurgunt
contra Adverſarii, dicentes, Hominem non com-
municando ſoboli ſuam propriam Animam in pe-
jori conditione conſtitutum videri, quàm quodli-
bet aliud vivens, etiam ex ipſis vegetabilibus omni
ſenſu deſtitutis; quippe cùm cætera omni ſoboli
138 propriæ & corpus, & Animam tribuunt, Homo au-
tem purum putum tantummodò ſemen, hoc eſt ma-
teriam omni Anima denudatum, ex qua ſobolis cor-
pus formandum ſit: Anima enim, qua omnis res eſt
id, quod eſt, non à ſuis Genitoribus homini com-
municatur, ut contrà traductionem Animæ Rationa-
lis per ſemen jam pugnatum eſt, ſed de foris advenit,
& a Deo ipſo creata ſeminibus Genitorum infun-
ditur, unde Anima Rationalis ad Genitores nihil
omnino pertinet, niſi in quantum ſubminiſtrant ma-
139 teriam ita diſpoſitam, ut Rationalis Animam eam in-
formare poſſit. Hinc ergò ſequitur, nobiliora agen-
tia cætera, quæque viventia eſſe, quam Hominem,
dum illa meliorem, ac potiorem compoſiti partem
una cum corpore in ſemine ſubminiſtrant, nempe
ipſam Animam, Homo autem partem viliorem, ac
magis abjectam, corpus ſcilicet, & quæ ad corpus
pertinent, impertitur. Huic difficultati, quam non
minimi momenti contra ſentientes fortè exiſtimabunt,
ergo undequaque ſatisfacturum me confido: ſermo-
nem tamen meum tantiſper retexere neceſſe habeo.
140 Dico igitur, Hominem non modo quoad Ani-
mam, ſed & quod corpus, & quoad omnes, &
ſingulas corporis partes in tantùm excellere cætera
viventia ſublunaris hujus mundi, ut hæc ab illius
excellentia, ac nobilitate quàm longiſſimè diſtent;
& de Anima quidem non eſt dubium, cùm hæc im-
materialis, & immortalis ſit in Homine, in cæte-
ris vero materialis & mortalis. De corpore autem
patet ad ſenſum, ac bene illud nobis præmonſtra-
tum eſt in prima utrorumque creatione, cùm cæte-
ra Animam cum corpore ſortita ſint ex elementis
hoc, aut illo, Homo autem à Deo immediatè for-
matus ſit ex limo Terræ (conſtat autem limus ex
aqua & terra) inſpirato in faciem ejus vitæ ſpira-
culo, Animam recepit immediatè ab ipſo Deo, &
factus eſt in Animam viventem. Hinc ergo ſum-
ma illa Hominis perfectio & quoad Animam, &
141 quoad corpus: *Quod æqualiter complexionatum*
(ut verbis utar D Thom. *p. 1. quæſt. 7. art. 7. ad*
2.) *habet quandam dignitatem per hoc, quod eſt remo-*
tum a contrariis, in quo aſſimilatur quodammodo cor-
pori cæleſti. Quod verificatur non ſolùm ſi accipias
totum corpus humanum formatum, & orginaza-
tum ab Anima Rationali, ſed etiam ſi accipias ſin-
gulas vel minimas ejus partes ſeorſim. Sume mihi,
obſecro, cutem, carnem, oſſa, ſed quid hæc in
medium afferam? Sume mihi pilos, ungues, &
in his ipſis, quæ potiùs ſuperfluitates corporis
ſunt, quam partes, eam excellentiæ differentiam in
Hominem & cætera Animalia, tam reſpectu ſub-
ſtantiæ, quam reſpectu formationis, quam etiam
reſpectu uſus facilè obſervabis. Quanto majorem
ergo differentiam adnotare licebit inter Hominem
& cætera Animalia, quoad alias nonnullas partes
corporales quidem, & materiales, ſed magis a ma-
teriæ terreſtreitate diſtantes, & ad ſpiritualem na-
142 turam accedentes? Ineſt abſque dubio ex omnium
Philoſophorum placitis in quorumcumque Anima-
lium ſemine ſpiritus vivificus proportione reſpon-
dens elemento ſtellarum, qui a Progenitoribus una
cum ipſo ſemine derivatur. Ariſtot. *lib. 2 de Gene-*
rat. Animal. cap. 3. Pernel. *lib. 2. de Abd. rer. cauſ.*
cap. 7. & alibi ſæpe, quem ergo pro puriſſima por-
tione ſpirituum acceperim, cùm forte omnes ſpi-
ritus unius generis ſint. Hoc eodem ſpiritu ſemen
humanum ditari, eumque cum ſemine à Genitori-
bus traduci non controvertitur, ſed non minùs,
quam qui in ſemine cæterorum Animalium reſi-
det, materialis, & corruptibilis eſt; ſed cùm fir-
matum ſit, Hominem, ut omnibus perſuaſum eſt,
etiam quoad corpus, & quoad minimas quoque
corporis particulas cætera Animalia tantopere ex-
cellere, certè quoad nobiliorem corporis partem,
quæ nihil aliud eſt, quam prænominatus ſpiritus,
tantùm nobilitate excellet, ut nihil ſupra; at-
que hinc rectè deducitur, hunc ipſum ſpiritum in 143
Homine non modò nobilitate, atque excellentia
ſuperare quemcunque ſpiritum in Animalis cujuſque
corpore exiſtentem, ſed ipſam ipſorum quorumcun-
que Animalium Animam: in illis enim hic idem
ſpiritus pro Anima eſt, licet hic in genere ſpiritus
ſit pars tenuiſſima, & maxime ſpirituali naturæ ac-
cedens, nec deſint alii ſpiritus naturæ minus ſpiri-
tualis, ſeu magis terreſtres, quibus eorum Anima
pro inſtrumento ad ſuas operationes obeundas in-
deſinenter utitur. In Homine autem hic ſpiritus 144
nequaquam pro Anima eſt, ſed pro Animæ inſtru-
mento, & ſi fieri poſset, ut liceret ei abſque A-
nimæ rationalis virtute operari, multo plura poſ-
ſet in ſemine humano operari, quàm poſſit ope-
rari quævis Anima perfectiorum Animalium in
proprio eorum Animalium ſemine; quinimo,
circumſcripta Hominis identitate, poſſet pro ipſa
Anima inſervire ad inſtar Animarum cæterorum
Animalium, nam & eſset tale Animal, ut Bruta
omnia, corruptibile, & mortale, quoad utram-
que partem, nempe tam corpus, quam Animam,
neque eſset abſque dubio hujuſmodi Animal Ho-
mo, ſed Animal tantum ſenſitivum, inter ſenſiti- 145
va tamen omnium perfectiſſimum. Spiritus igitur,
de quo agimus, in Homine in actu effuſionis ipſius
ſeminis una cum ſemine a toto corpore, & a qui-
buſque corporis partibus ſecedit, & eſt tenuiſſima
pars ejuſdem ſeminis, quod a toto ſecedere Hip-
pocrates voluit, cujus opinionem acerrimè tueri
conatus eſt acutiſſimus Philoſophus, ac celeber-
rimus Medicus Æmil. Pariſ. *lib. 2. nobil. exercit.*
Microſm. ſubt. exerc. 2. per totam. Eſt enim & hic
ſpiritus materialis, & cum ſemine, ut dictum eſt,
deciditur à toto ipſi ſemini commixtus, Galen.
comm. 5. Aphor. 63. nam ſemen ipſum ſpiritus ex-
cretio eſt. Ariſtot. *Probl. ſect. 4. probl 31.* & cum 146
eo Galen. *in lib. 6. de morb. vulg. comm. 3 text. 12.*
Per hunc porro ſpiritum ſemen humanum ita di-
ſponitur, ut dignum Anima Rationalis domici- 147
lium ex eodem ſemine ſe parare poſſit, qua cum
primùm creata, eodemque momento infuſa ſuper-
veniente, ſpiritus ille pro inſtrumento illi inſervit,
eoque corpus informans, per illum omnes opera-
tiones ſuas poſtmodum exercet, quæ ad Hominis
conformationem, & vitam, ac nutritionem, &
augmentum in primo ortu, ac per totum deinceps
ſubſequens tempus ad mortem uſque neceſſariæ
ſunt. Ex his ergo deduci facilè poſſe quivis videt, 148
quod etiamſi Homo ſuæ ſoboli non conferat Ani-
mam, ut alia Animantia ſuæ ſoboli communicant,
tamen ſubminiſtrando cum ſemine prædictum ſpi-
ritum omni Anima mortali nobiliorem, multò ma-
gis conferat ſuæ ſoboli, quam quodvis aliud Ani-
mal etiam ex perfectioribus, licet illa Animam pro-
priam ſuæ ſoboli cum ſemine communicent, hic ve-
ro nequaquam.
Neque oppoſitio, quæ huic opinioni fieri poſſit,
me deterrere quicquam valet, dicendo, quod non
ſit generare ſibi ſimile, ubi Genitor corpus ſimul
cum Anima non conferat genito, cum neque ſola
Anima, neque ſolum corpus ſit Animal, ſed totum
quid compoſitum ex corpore, & Anima: Modo,
ſi Homo non confert generando & corpus, & Ani-
mam genito, nunquam dici poterit generare ſibi
ſimile. Nam reſpondeo, quod in via generationis,
& ubi forma materialis eſt, verum omnino ſit, ge-
nerans omne generare ſibi ſimile, & ſic, dummodò
generans conferat ſoboli quicquid in generatione
poteſt conferre, ſemper erit verùm, quod gene-
rabit ſibi ſimile: diverſa igitur omnino eſt ratio ge-
nerandi ſibi ſimile in Homine, & in aliis Animanti-
bus: cætera enim Animantia conferunt corpus &
Anima genito, quia tam corpus, quam Anima
gene-

generabilia ſunt; Homo verò confert quidem corpus omnibus his aſſociatum, quæ cum ipſo corpore generati poſſunt, at non confert, neque conferre poteſt Animam, quia non eſt generabilis, ſed producitur à Deo per procurationem, & infunditur corpori diſpoſitio ad illam recipiendam per ſpiritum illum, qui pro animæ inſtrumento inſervit. Et in ſumma concluſio illa, quod omne generans generet ſibi ſimile, procedit, ubi formæ una cum materia parentibus traducuntur, non ubi forma geniti ab extra advenit.

Cæterum, ſi cui veritati conſonum nullo modo videatur, quod ſpiritus hic nobiliſſimus, qui cum ſemine effunditur, & qui parem, imo majorem virtutem habet, quam habeant cæterorum quorumcunque viventium Animæ cedat in Animæ Rationalis inſtrumentum, animadvertat, hoc in naturalibus infrequens non eſſe, cùm ſæpe eveniat, ut
149 Agentia quædam nobilia cædant in cauſalitate Agenti nobiliori ſupervenienti, ita ut, quod primò erat cauſa principalis, adventu cauſæ nobilioris evadat ſecundaria; nam quæ ſupervenit, priori ſem-
150 per perfectior eſt, D. Thom. *p.* 1. *quæſt.* 76. *art.* 4. *ad* 3. Sic ſpiritum innatum, qui præcedit in ſemine Ani-
151 mæ eſſentiam quamquam nobiliſſimum, cedere tamen in Animæ inſtrumentum prodidit etiam ipſe Galen. *lib.* 5. *de ſimpl. Med. fac. cap.* 9. his verbis: *Quamquam nos jam ante ſpiritum innatum, etiamſi non ſit Animæ eſſentia, ſaltem primum eſſe inſtrumentum in commento de Hippocratis, Platoniſque placitis demonſtravimus.*

152 Verùm ex ipſa Theologica veritate ejus rei exemplum deſumi poteſt maximè ad rem faciens, quod eſt hujuſmodi. Chriſtus Dominus aſſumpta humana Natura, & unita ſuæ Divinitati Anima Rationali, eadem Anima Rationalis in inſtrumentum Divinita-
153 tis ceſſit, D. Thom. *part.* 2. *quæſt.* 112. *art.* 1. *ad* 1. *&* *part.* 3. *quæſt.* 13. *art.* 2. *ad* 2. non obſtante, quod anima Chriſti Domini fuerit omnium Animarum Rationalium nobiliſſima, ac perfectiſſima: Ergo ſpiritus, qui in cæteris Animalibus Animæ, ac formæ ſubſtantialis vim gerit in Homine, adventante nobiliori Agente, Anima ſcilicet Rationali, cedit in ipſis Animæ inſtrumentum.

154 Denique ea, quæ diffuſe jam attulimus, in epilogum reſtringamus, ac dicamus, viventium omnium generationem Naturæ à Deo commiſſam, ita ut omnia (Hominem ſemper excipio) per ſuas ſpecies propagarentur generando ex ſe, & intra ſe propria ſemina, per quæ Animæ eorum ſoboli communicatæ nova indeſinenter individua producant, & ſpecies conſervent: Hominis autem generationem quoad inferiorem partem commiſiſſe quidem Deum ipſi Naturæ, quoad ſuperiorem autem ſibi reſervaſſe, creando & infundendo Animas Rationales indeſinenter in ipſa ſemina humana alia quacunque Anima deſtituta, ſed nobiliſſimo ſpiritu turgentia: neque enim poterat in via Naturæ ſuccedere, ut cum materia, & ex materia exiſteret Anima, quæ futura erat immortalis, unde non poterat ex traduce eſſe, ut Animæ cæterorum Animantium, ſed erat omninò per creationem in eſſe ponenda, & ab ipſo Deo, tanquam Enti ſummo, & infinitæ potentiæ ex nihilo creanda, eodemque momento in ſemen humanum infundenda, ut per eam fœtus humanus poneretur in eſſe, & viveret, & nutriretur, & augeretur, & à primo ſuæ productionis exordio, & à primo vitæ momento ad ultimum uſque regeretur. Neque idcircò quod in humano conceptu Anima ab extrinſeco adveniret, neque à Parentibus ullam haberet dependentiam, minùs in ſobolis generatione Hominem tribuere, quàm quodlibet aliud generans, aſſervandum, ſtante, quòd Homo cum ſemine ſpiritum nobiliſſimum ſubminiſtret, omnem quarumcunque Animarum, etiam perfectiorum, animantium nobilitatem exuperantem, qui pro Animæ Rationalis inſtrumento inſervit, & ipſum ſemen diſponit ad Animam Rationalem recipiendam; unde non minùs Hominem generando ſibi ſimilem generare, quam quodcunque aliud generans, concludendum eſt, quia non minus ille, quam hoc omnia ſubminiſtrat, quæ generabilia ſunt, & generationi ſubjiciuntur naturali, etiamſi Animam ſuæ ſoboli non communicet, quia generabilis nullo modo eſt.

Et hæc circa fœtus humani animationem, quæ probabiliter dici poſſe mihi viſa ſunt, dicta ſufficiant, iis inſuper annexis, quæ in contrariæ opinionis aſſertione difficultatem faciebant, quæ omnia in tantùm recipi volo, in quantùm Catholicæ cenſuræ conſona videantur, aliàs enim abolenda, & tanquam falſa, & erronea refutanda determino.

LIBRI NONI
TITULUS SECUNDUS.
DE FOETU EXSECTO, SEU DE PARTU CÆSAREO:

SUMMARIUM:

1 *Fœtus exſectus, & Partus Cæſareus quis dicatur?*
2 *Partus Cæſareus quis ſecundum Rodericum à Caſtro.*
3 *Partus Cæſareus quis ſecundùm Varandeum.*
4 *Non poteſt dici peperiſſe mulier, cui mortua filius ab utero eſt extractus.*
5 *Partus dicitur à pariendo, & actionem parturientis importat.*
6 *Fœtum ab utero matris exſectum non oriri, aut naſci.*
7 *Fœtus adhuc in utero exiſtens dicitur Partus.*
8 *Septimeſtris pro vitali, & legitimo habetur.*
9 *Septimeſtres ob debilitatem ut plurimùm moriuntur.*
10 *Septimeſtres exſecti, à numero aliorum ſeptimeſtrium excludendi.*
11 *Abortivus dici debet fœtus, qui non poteſt dici naſci.*
12 *Naſci ſeptimo menſe eſt proprietas aliquorum fœtuum ſecundum nonnullos Doctores.*
13 *Septimeſtres non exciduntur ab utero matris.*
14 *Septimeſtres non exciduntur ab utero matris niſi matre mortua.*
15 *Reſpirationem a vita, & vitam a reſpiratione ſeparari non poſſe.*
16 *Tranſpiratio quis motus ſit?*
17 *Expertis magis credendum, quicquid in contrarium ab aliis dicatur.*
18 *Fetus ſeptimeſtris exſectus non eſt pro vitali habendus, ut aliis ſeptimeſtres.*
19 *Naſci naturaliter fit ex propria virtute matris, & fetus.*
20 *Mater noxia, & ultimo ſupplicio damnata ſecari poteſt viva, ut vivus extrahatur.*
21 *Octimeſtris ex ſua natura non eſt vitalis, idque magis ſi a ventre matris fuerit exſectus.*
22 *Octimeſtris exſectus pro abortivo, & non vitali habendus.*
23 *Nonimeſtres, & Decimeſtres exſecti, ſecundum aliquos; non ſunt ſucceſſionis capaces: Contrarium: ibid.*
24 *Septimeſtres pro legitimis, & vitalibus habentur, & ad hæreditatem admittuntur.*
25 *Nonimeſtris, aut Decimeſtris exſectus non aliter ha-*

habendas, quam quivis fœtus naturaliter natus.

26 *Sectio Matris præmortuæ ad extrahendum fœtum vivum eſt pervetuſta.*

27 *Sectio Matris vivæ ad extrahendum fœtum, aut vivum, aut mortuum, an poſſibilis.*

28 *Sectio Cæſarea ſalva matre fieri poteſt, & idcirco licita.*

29 *Quot conditiones requirantur ad celebrandam ſectionem Cæſaream, Matre vivente, ut licita dici poſſit.*

30 *Sectio vivæ matris licita ad extrahendum fœtum, quando adeſt probabilitas fœlicis ſucceſſus.*

31 *Mater quando obligetur ad ſubeundum ſectionem?*

32 *Mater quando non adſtringatur ad ſubeundam ſectionem?*

33 *Sectio Matris viventis ad extrahendum fœtum, quando ſit illicita?*

34 *In dubio fœlicis eventus an ſectio matris viventis ſit licita?*

35 *Sectio Matris viventis ſi ſit cum certo, aut etiam dubio periculo alterutrius, cujus vita ſit præferenda, matris ſcilicet, an fœtus.*

36 *Vita matris ſemper præferenda.*

37 *Pro ſalvanda matre an, directo, vel indirecto quicquam fieri poſſit, ex quo fœtus ſit certo moriturus.*

QUÆSTIO UNICA.

Appendix ad Titulum ſecundum Libri primi Quæſtionum Medico-Legalium poſt quæſtionem quintam.

Circa Partum exſectum erant quædam, quæ prætermiſſa ſunt, multa conſideratione digna, de quibus nunc ſermonem inſtituam, quod tanto libentius faciam, quanto hæc materia ex mea ſententia valde neceſſaria, non eſt ipſis Jurecoſultis ab eorum Auctoribus multùm in promptu, & tamen, relictis pleriſque aliis, illud videbatur ab ipſis ſeriò diſcutiendum, ac determinandum, utrum ſeptimeſtris exſectus, ſit tanquam alii ſeptimeſtres pro vitali habendus, & ad hæreditatem admittendus? Nam plurima difficultatem inextricabilem faciunt, ut procedendo in diſcurſu patefiet.

1 Voco igitur hic fœtum exſectum, qui ex prægnante muliere viva, vel mortua, per ventris ſectionem, vivus, vel mortuus eximitur. Medici Partum Cæſareum vocant, & fœtus ſic extractus Cæſones; una non plenè ſatisfacere poteſt difinitio Partus Cæſarei a Roderic. à Caſtrenſ. *lib* 4. *de morb.*
2 *Mul. cap.* 3. tradita, dum vult Partum Cæſareum eſſe extractionem fœtus ex utero matris, quæ fœtum aliter excludere non poteſt: nam ſimplex extractio fœtus ab utero per manum Chirurgicam, cum aliter Mulier parere, & fœtum excludere non poteſt, non dicitur Partus Cæſareus, ſed ille tantum, qui extrahitur, cæſo matris utero. Multo melius partum Cæſareum definivit Varand. *lib.* 2. *de Affect. Mulier. cap.* 7. dicens, Cæſareum Partum eſſe infan-
3 tis in utero exiſtentis extractionem per ſectum Abdomen & uterum.

Verumenimverò Pater Theophil. Raynaud. *in tract.* quæ inſcripſit, *De ortu Infantium contra Naturam*, Medicos omnes taxare nititur, quod hujuſmodi hominum ortum, ſeu emiſſionem, aut quomodocunque appelles, vocaverint Partum Cæſareum, cum ex auctoritatibus inibi per eum cumulatis; ac maximè *ex l. anniculus*, *ff. de verb. ſignif.*
4 pateat, non poſſe dici eam peperiſſe, cui mortuæ filius ab utero extractus eſt, *& ex l ſi ergo*, §. *partus ancillæ*, *ff. de publician. in rem act.* in qua, pueris matri mortuæ exſectis abrogari & partum, & nativitatem dicit.

Ego tamen exiſtimaverim immerito ab hoc doctiſſimo viro Medicos accuſari, quia quæ ipſe objicit, bene verificari poſſunt de ſimplici nomine partus, aut de partu in abſtracto accepto, prout eſt
5 indifferens ad hunc, aut illum particularem partum, cum certum ſit, partum dici à pariendo, & importare matris actionem in ipſo partu: aut ſi pro ipſo fœtu partus nomen accipias, partum eum fœtum dici, quam mater ab utero excludit: at neque hoc modo fœtus exſectus partus dici poteſt, quia nihil in ejus exſectione mater operata eſt, neque vim habuit ullius cauſæ agentis, quemadmodum habet, dum naturaliter fœtum ab utero excludit, unde partus dici non poteſt. At verò ſi huic nomini *Partus* Epithetum addas *Cæſarei*, jam illa vox *Partus* aliam ſignificationem induit, & cùm Medici de ſectione ventris materni ob extractionem fœtus verba facientes dicunt ſe agere de Partu Cæſareo, excludunt omnem & matris, & fœtus actionem, quia fœtus hujuſmodi exitus, aut productio in lucem fit cæſo matris utero, & dicendo Partum Cæſareum, dicimus partum præter, & contra naturam, ac per violentiam factum, non quamlibet, ſed cæſo matris utero, non aliter, quam intelligi velit ipſe Pater Theophil. ſuam inſcriptionem, de ortu infantium contra naturam: nam certum eſt, & id ipſum etiam ipſe fatetur, fœtum ab utero matris exſectum non oriri, aut naſci, ut per *l. ſi ergo*, *ſuperius cit.* & tamen ipſe inſcribit librum, *de ortu infantium*, ſed addidit Epithetum illud *contra naturam*, pene potuit eo modo librum inſcribere, quia verè ex ventre matris exſecti non naſcuntur, neque oriuntur naturaliter, quod fieret per enixum ab ipſis factum in matris utero, ut inde per conſuetam viam in lucem prodirent. Sed contra naturam, & per violentiam, dum manus Chirurgica illis aliam viam à naturali parat, dum naturalem invenire, aut ſibi per viam facere non potuerunt; ac profectò tantumdem taxari poſſet inſcriptio ipſius Patris Theophili *de ortu infantium contra naturam*, quantum taxandam ille exiſtimat inſcriptionem 6
Franciſci Rouſſeti, & aliorum *de Partu Cæſareo*, quicquid enim ille opponit contra vocem, *Partus*, opponi jure merito poteſt contra vocem, *Ortus*, nam ſi fœtus exſectus non poteſt dici partus, multò minus poterit dici ortus: & ſi ſectio ventris muliebris, & fœtus inde extractio non poteſt dici partus, multo minus poterit dici ortus, imò, ut ingenue ſenſum meum detegam, magis impropria videtur inſcriptio ipſius P. Theophili, quam Rouſſeti, & aliorum Medicorum, quia inſcriptio Medicorum, additione illius Epitheti *Cæſarei*, ſpecificat ſuam intentionem, & ad individualem conditionem deſcendit, cum de Partu Cæſareo verba faciunt, quod Epithetum nulli alteri partui competit, niſi illi, de quo tractare promittunt; cum tamen tot ſint partuum præternaturalium differentiæ: at verò P. Theophili inſcriptio, de ortu infantium contra naturam non explicat id, de quo verba facere intendit, cum non deſcendat ad ultimam differentiam ipſius ortus contra naturam, quia non ſolum ortus infantium factus per ventris materni ſectionem, eſt ortus contra naturam, ſeu præter naturam, ſed quicunque ortus infantium, qui fiat alia ratione, quam conſueta, & naturali. An non fœtum in pedes, in nates, in ventrem, in latus, in manus, in alterutrum pedem, aut in alterutrum brachium oriri? Quod ſi ſic eſt, ad melius ſe explicandum P. Theophilus, cum ſimplex illa inſcriptio non eſſet ſufficiens, coactus eſt verba illa addere, *per ſectionem Cæſaream*, cum tamen neque ſic evitare poſſit, quin non benè inſcripſerit, *de ortu Infantium*, quia extractio fœtus per ſectionem Cæſaream, non dicitur, ortus ſed fœtus exſectus ex matris utero, dicitur Partus, nam Partus nomen ipſi fœtui convenit. Aut ergo licitum ſit Medicis, cum extractione fœtus per ventris materni ſectionem verba faciunt, uti ea inſcriptione, *de partu Cæſareo*, quemadmodum licuit ipſi P. Theophilo inſcribere librum ſuum, *de ortu Infantium contra naturam*, aut ſi alteruter eam inſcriptionem immutare debeat, certè is immutabit, qui minus aptam fecit, quod ex præfatis juſtus Judex determinabit.

Ne deſiſtam tamen in tutelam dicti P. Theophili

phili auctoritatem adducere Medici Vino Alſar. Crucii *in lib. de Quaſ. per Epiſt. cent. 2. conſult. ad Gubernator. Ravenn.* adſtruentis Titulum *de partu Cæſareo* ſuo libro a Franc. Rouſſet. præfixum , eſſentiæ rei parum correſpondere ; ſed præter rationem id, & ex proprio marte profert, nihil in ſui tutelam afferens . Sed quomodocunque hæc ſeſe habeant, Partus nomen , ut in principio annuimus , diverſimodè accipitur : & licet plerumque pro ipſa actione pariendi accipiatur, per ea, quæ adduxi *lib.* 1. *barum quæſt. tit.* 2. *quæſt.* 3 *num.* 5. *& ſeq.* tamen accipitur etiam communiter pro ipſo fœtu , ut ex mille auctoritatibus inibi adductis clarè patet. Imo Hipp. ipſe , vel quiſquis ſit eorum libellorum auctor , eos inſcripſit *de partu Septimeſtri , & Octimeſtri* , hoc eſt de fœtu ſeptimeſtri , & octimeſtri , ita enim orditur librum *de ſeptim. Septimeſtres naſcuntur , &c.* ſed non deſunt aliæ auctoritates : ad rem maxime faciunt Lucretii carmina *lib.* 4. *rer. nat.*

Et multæ ſteriles Hymenæis ante fuerunt
Pluribus , et nactæ poſt ſunt , tamen unde puellos
Suſcipere, et partu poſsent diteſcere dulci.

Et illud Virgil. *lib.* 7. *Æneid.*

Quin idem Veneri partus ſuus , et Paris alter.

Facit & illud Juvenal. *Sat.* 2. *v.* 139 *et ſeq.*

Interea tormentum ingens nubentibus hæret,
Quod nequeunt parere , et partu retinere maritos.

7 Sed quid plura? Ipſe fœtus in utero adhuc exiſtens dicitur partus, *l.* 1. *§. ex hoc reſcripto ff. de ventr. inſpicien.* ibi : *partus enim antequam edatur , mulieris portio eſt , vel viſcerum , et l. Divus Verus , ff. de extraord. crim.* dicitur , eam , quæ data opera partum abegerit à Præſide in temporale exilium dandam : nam abigere partum , eſt medicamento abortivo , vel aliter per vim fœtum ab utero expellere , *et in lege falcidia la 2. ff ad l. falcidiam.* Partus nondum editus homo non rectè fuiſſe dicitur: ac denique *in l. qui in utero , ff. de ſtat. hom.* Qui in utero eſt , perinde , ac ſi in humanis eſſet, cuſtoditur , quoties de commodo ipſius partus quæritur . Cum ergo Medici inſcribunt opus ſuum , *de partu Cæſareo* , tantundem eſt , ac ſi dicant de fœtu extracto à cæſo matris utero , vel de actione partus per exciſionem uteri materni.

Sed jam ad ea , quæ magis ad rem Jureconſultorum facere poſſunt , properandum . Igitur notiſſimum eſt ex legum auctoritate Hippocratis noſtri
8 doctrina munita , ſeptimeſtrem fœtum pro vitali , & legitimo habendum , ac præterea Nonimeſtres , & Decimeſtres (quod vulgo etiam eſt notiſſimum) vitales, & legitimos eſſe . Dubitandum modo non injuria offertur , an etiam fœtus ſeptimeſtris ab utero matris, vel vivæ vel mortuæ exſectus, ut alii ſeptimeſtres pro vitali ſit habendus? Idemque dubium emanare poteſt de quibuſcunque fœtibus ab utero matris exſectis, etiamſi Nonimeſtres , vel Decimeſtres exiſtant.

Et quoad fœtum ſeptimeſtrem multa obſtant , quo minus ut alii ſeptimeſtres pro vitali ſit habendus: & primo obſtat naturalis, & inevitabilis quorumcunque ſeptimeſtrium debilitas , ob cujus cau-
9 ſam, ut plurimum vitales non ſunt , ut ex Hippocr. ipſius omniumque Medicorum auctoritate evidenter demonſtravi *bar. quæſt. lib.* 1 *tit.* 2. *qu.* 3. *per totam* , & alibi , quæ evitari ab ipſis non poteſt , quantumvis virium fortitudine polleant ; quia non obſtante , quod ob eandem virtutis fortitudinem citius naſcantur, quam deberent , ut Hippocr. aliiſque eorum fautoribus placet; tamen non potuerunt acquirere eam corporis perfectionem, illudque membrorum robur , quod ad vitam protrahendam neceſſarium erat ; quia tametſi perfecti judicentur , non acquiſierunt tamen requiſitam firmitudinem , neque totalem corporis abſolutionem ſunt conſecuti, ſed tantummodo perfectionis initium attigerunt, ut idem Hipp. *de ſeptim. part. n.* 1. dicebat , quaſi dicat, eos rudimentum perfectionis quoddam habere: unde mirum non eſt, ſi plurimi eorum pereant, teſte eod. Hipp. *ibid.* & ex multis pauci ſerventur , ut ille addit . Ergo accedente huic fatali neceſſitati debilitatis , violentia ſectionis , ac extractione intempeſtiva ab utero materno , impoſſibile eſt , ut tales ſeptimeſtres vivant , cum non naturaliter , & ſeptimo menſe ex cauſa naturali oriantur , ut alii , ſed per vim , & ex cauſa omnino præternaturali : quare omnino videntur à cen- 10
ſu aliorum ſeptimeſtrium excludendi , quia , cum vivere non poſſint, tanquam mortui , & non nati habendi.

Secundo obſtat his ſeptimeſtribus exectis ab utero materno , quo minùs aliorum ſeptimeſtrium
privilegio gaudeant, quod videantur abortivi : quia 11
abortivus dici deberi fœtus, qui neque perfectus eſt, neque poteſt dici naſci; at tales abſque dubio neque perfecti ſunt , neque naſci dici poſſunt , ergò jure merito abortivi vocitandi; cum nihil aliud importet hoc nomen *abortus*, quam *non ortus*, vel *non natus*; ſi igitur neque ortus, aut natus dici poteſt hujuſmodi fœtus exſectus, abortus eſt , neque poteſt cum aliis ſeptimeſtribus , qui naturaliter oriuntur , connumerari; quod ſi ex his, quibus nati, & partus nomen convenit , pauci ſervantur , certe fœtus exſectus ſeptimo menſe, cui neque nati, neque partus nomen aptari poteſt , omnino pro non nato , ſed pro mortuo judicandus.

Neque contra hæc quicquam facere id , quod opponi poteſt de exſectis nono, aut decimo menſe, quibus item non convenit nati, aut partus nomen ; maxime ſtricte accepto, utroque nomine, cum naſci dici non poſſint, ut jam in principio diximus, quia imperfectio corporis , quæ omnibus ſeptimeſtribus eſt communis, multò majorem , imo omnimodam vitæ repugnantiam ſeptimeſtribus exſectis conciliat, quod obſtaculum non habent ii, qui nono aut decimo menſe a cæſo matris utero extrahuntur, hi enim omnimodam corpulentiam adepti , & ad totalem perfectionem deducit, poſſunt propriis viribus violentiæ ſectionis reſiſtere , imo forte minus labefactari poterunt per ſectionem uteri extracti, quam ſi multo nixu , ac conatu propriis viribus , per uteri anguſtias cogantur ſibi viam parare, niſi a matre aliquid labis contrahant, quod illos ad internecionem perducat, nam abſque eo, quod quicquam virium amittant, dum exire ex ſe conantur, per manum Chirurgicam lentè , ac blande à matris utero extrahuntur.

Obſtat tertiò, quod cum naſci ſeptimo menſe ex 12
communiori ſententia ſit aliquorum individuorum proprium, non autem omnium , illud certiſſimum , & nulla controverſia dubitabile eſſe debet, quod ſeptimi menſis præeminentia iis tantummodo favorabilis exiſtat , qui ex natura ſua ſeptimo menſe naſcuntur; quanam enim ratione favorabilis exiſtet ſeptimus menſis iis, qui contra naturæ intentionem, & ex cauſa præternaturali non naſcuntur , ſed per vim ab utero materno extrahuntur? At certum eſt , quod oblato nobis caſu alicujus fœtus ſeptimeſtris ab utero matris extrahendi, non poſſumus, nec debemus affirmare fœtum hunc, quia ſeptimum menſem attingit, debere eſſe vitalem, imo contra affirmare debemus, non poſſe eſſe vitalem, quia quemadmodum quando ſeptimeſtris ſponte, & ex naturæ inſtinctu in lucem prodit, tempeſtivè naſcitur, & vitalis eſt, ita ubi ſeptimo menſe fœtus per cæſum matris uterum in lucem veniat, intempeſtivè extractus dici debet & idcirco vivere non poſſe . Quartò obſtat, quod ſi minima pars dimidii anni, nempe aliquantula diei pars poteſt ſeptimeſtri adeo præjudicare, ut pro ſeptimeſtri non ſit habendus, nam ex
Hippoc. auctoritate *in princ. libri de ſeptem part. ſe-* 13
ptimeſtres naſcuntur centum octoginta duobus diebus cum dimidio, et inſuper accedente diei particula , non video quanam ratione evitari poſſit, quin fœtus ſeptimo menſe exſectus pro abortivo , & non vitali non ſit habendus ; nam multo minoris momenti abſque dubio cenſenda eſt hæc conditio, quod fœtus ſeptimeſtris deficiat ab illa aliquantula diei parte , quam

quam ſi deficiat per totum ſpatium duorum menſium, & ultra, inſuperque per vim ab utero extrahatur; cum fieri nullo modo poſſit, ut magis adimat de viribus ipſius fœtus minimus ille defectus circa temporis ſpatium, quam adimat longioris multo temporis defectus addita violentia adhibita in illius extractione per cæſum matris uterum: in qua operatione quantum poſſit fœtus ipſe debilitari, ac quot, quantiſque ſymptomatibus conflictari, non eſt qui diſſimulare poſſit ſe neſcire: illud autem maximè poteſt mirum in modum illum defatigare, & exaggerare, quod ad reſpirationem pertinet, contendente enim fœtu in lucem prodire, plurimum in illo agone laborat, atque angitur; non potente illo libere reſpirare, imo ne ullo quidem modo, quia ſeptimeſtris non eximitur unquam ab utero matris vivæ, ſed tantum ipſa matre jam præmortua, nam neque perſuaſerint unquam Medici aut Chirurgi, matrem ſeptimo gravidam ſectioni ventris ſe exponere nullo præcedente inſtantis partus ſigno, cum neque ſciant, an talis fœtus hujuſmodi ſit, qui ſeptimo menſe naſci debeat, quod quidem maxime hic ponderandum venit.

14 Quinto denique obſtat, quod cum ſeptimeſtris fœtus, ut mox dicebam, nonniſi a præmortuæ matris utero extrahi poſſit, & neceſſe ſit ipſum fœtum matre mortua reſpiratione omni privari, cum fœtus ex ſeipſo non reſpiret, ſed tantum ex reſpiratione matris per umbilicas arterias reſpiratione fruatur, eaque ratione vivat, ſeu potius tranſpiret, ſuccedit enim tranſpiratio ad reſpirationem, atque ejus loco fit, ſed ipſa tranſpiratio Cordis actio eſt per arterias, ut in confeſſo eſt, Galen. *lib. 4. de loc. aff. cap. 3. in fin.* fitque ad calores Cordis conſervationem, vice reſpirationis, quando calor ille eſt exiguus, ex ſui natura, ut in fœtu, vel ex accidenti, ut in Apoplecticis, & ſuffocatis, & in mulieribus ex utero ſtrangulatis, ſine hac autem reſpiratione,
15 vel loco ejus, tranſpiratione animal nullum vivere momento poteſt. *In confeſſo enim eſt*, inquit Galen. *lib. 6. de loc aff. cap. 5. non longe a principio, reſpirationem a vita, & vitam a reſpiratione ſeparari non poſſe, adeo ut vivens omnino ſpiret, & ſpirans omnino vivat*, intelligens hanc ſpirandi neceſſitatem tranſpirando interdum ſuppleri, quod fit aliquando inſenſibiliter, ita ut ſenſum omnem effugiat, ut ſatisfaciendo argumentis in contrarium adductis dicit Claudin. *Reſponſ. Medic. numer.* 14. ſatis ergo illud nobis ſit, quod nullum Animal momento vivere poteſt, abſque reſpiratione, aut ſaltem tranſpiratione. Modo fœtus tranſpirat, & reſpirat, ſi reſpirare illum velimus, arteriarum, Cordiſque officio, ut nativus calor conſervetur, & hoc modo vivit, vivit tamen vita matris, ac tamdiu in vita perdurare poteſt, quamdiu a matre illi communicantur ſpiritus, qui reſpirationi, & tranſpirationi inſerviunt; ceſſante autem hoc influxu a matre, neceſſe & reſpirationem, & tranſpirationem ceſſare, & fœtum perire; unde ſi ſeptimeſtris fœtus nunquam niſi mortua matre, cæſo utero, eximitur, certè neceſſe eſt illum, per totum ſpatium intercedens inter ventris ſectionem, & extractionem ipſius fœtus ab utero, nec reſpirare, nec tranſpirare potuiſſe, ſine qua actione ne per momentum quidem vivere potuit. Atqui etiamſi contendat quiſpiam, non neceſſario, nec ſemper ſimul cum matre fœtum in utero exiſtentem emori, ſed poſſe ad aliquod tempus poſt matris mortem, & ſine influxu novorum ſpirituum vitam protrahere, ex eo, quia non tam repentina fiat ſpirituum jam in fœtum tranſmiſſorum exinanitio, ut percurrit Pater Theophil. Raynaud. *loco citat. numer.* 8. *in fin.* quod ante illum afferebat Daniel Sennertus *pract. libr.* 4. *Part.* 2. *ſect.* 6. *cap.* 8. & cui partim ergo quoque aſſentior, tamen hoc poſſet forte habere cum in fœtu robuſto, ac valido, & debitam perfectionem conſecuto: quando maxime a matris morbo non eſſet ad extremum debilitatis perductus. Sed quod fœtus ſeptimeſtris & immaturus, & imperfectus, & viribus deſtitutus, intempeſtivè in lucem per vim protractus, mortua matre, poſſit per aliquod, vel minimum tempus, in vita perdurare, mihi non videtur rationabiliter admitti poſſe, nam ſi in ipſis fœtibus Nonimeſtribus; & Decimeſtribus maturis, & abſolutis, viribuſque integris, omnis mora, ubi mater præmortua ſit, periculoſa ita eſt, ut non poſſint ad modicum tempus poſt mortem matris vivere, ut fatetur ex Poſſevino ipſe quoque Pater Theophil. *ibid. cap.* 2. *numer.* 11. quid fiet Septimeſtri adhuc immaturo, & in abſoluto, atque imbecillimo? nam licet admittamus (quamquam admittendum non tam facile eſt) quod præmortua matre, fętus intra uterum poſſit per horam vivere; ut gratis Poſſevin. *de officio Curat.* apud eundem Theophil Raynaud. *ibid.* de Medicorum valde peritorum ſententia firmat, ad intelligendum ſemper de infantibus Nonimeſtribus, aut Decimeſtribus jam perfectis & abſolutis, non de fętibus recentioribus, tametſi infantem intra uterum præmortuæ matris per horam poſſe vivere, ſit contra experientiam, & rationem prolatum: & ea de re licet hiſtoriarum veritati de vivis fętibus ab uteris præmortuarum Parientium extractis plena manu ſubſcribam, quia erant hujuſmodi fętus Nonimeſtres, aut Decimeſtres, jamque omnem maturitatem, & perfectionem adepti, tamen nulla experientia, nullaque Hiſtoriæ veritate hactenus perſuadere mihi licuit, quod fętus ſeptimeſtris ex ſua natura debilis, & imperfectus tantum vigoris habere poſſit, ut mortua Matre, & a cæſo ejus utero extractus tranſpirare amplius ex ſe poſſit, & per aliquod momentum vivere. Unde, quantum ego hucuſque ſcire potui, nullus caſus obſervatus eſt, in quo Septimeſtris fętus vivus, & multo minus vitalis per ſectionem Cæſaream fuerit extractus, ſed omnes, quotquot vitales eo modo extracti fuerunt, Nonimeſtres, aut majores erant, ut patet ex ſingulis hiſtoriis a Fran. Rouſſeto, & ab aliis enarratis: Quamobrem quæ contra noſtros Medicos, Rodericum ſcilicet a Caſtro, & Varandæum objicit Pater Theophilus, procedunt, aut procedere poſſunt in fętibus perfectis, & ad exitum maturis, cum omnino contra Hiſtoriarum, & quotidianæ experientiæ veritatem pugnare illi Medici videantur, qui negant, tales fętus poſſe vivos ex præmortuarum Parentum uteris per ſectionem Cæſaream extrahi. Verumenimvero immerito videtur a Patre Theophilo accuſari Rodericus a Caſtro, nuſquam enim Rodericus ſupponit, Cor, & Pulmones in fœtu cieri, ut illi imponit P. Theophilus, imo 16
abſolute negat fœtum in utero reſpirare, communi doctiorum Medicorum opinioni adhærens, ac maniſeſtiſſime ſe explicat; dicens: *Quia vita, et motu Puerperæ ceſſante, ceſſat etiam infantis vita, et motus Cordis, qui in infante pendet ex diſtentione, et contractione Arteriarum umbilicalium* (quem motum hoc modo factum ſcire debet P. Theophil. Tranſpirationem vocari) *qui motus, ubi ceſset in Matre, e veſtigio ceſsat in infante, quid non ante umbilici ſciſſionem ſpiritum per os trahit, nec in utero per os reſpirare poteſt*. Ergo Rodericus, dicendo, quod ceſſat vita Infantis, & motus cordis, non vult Cor, & Pulmones in fœtu cieri, ob reſpirationem, ſed tantummodo ceſſare in Infante motum cordis factum, ex diſtentione, & contractione duarum Arteriarum Umbilicalium, qui motus Tranſpiratio eſt, non Reſpiratio: neque uſquam fatetur Rodericus, quod Infans neceſſario moriatur interclusa per Matris obitum reſpiratione, quomodo enim hoc aſſeveraret, dum Infanti in utero exiſtenti reſpirationem negat? Majorem habet occaſionem Pater Theophilus accuſandi Varandæum, cum contra ipſam experientiam pugnare contendat, nullo modo ſibi perſuadentem, *poſse uterum tantam in ſuo fundo ſolutionem pati, ſalvis Parturientis rebus, quantam oportet fieri per medios Epigaſtrii muſculos, et Peritonæum cum hæmorragia inſigni ad educendum inde fœtum*. Sed Varandæus certe clare commonſtrat, ſe experientia in hoc deſtitutum, nec unquam tales caſus vidiſſe, vel obſervaſſe: quod etiam de Ambroſio

Paræo Chirurgo alioquin doctiſſimo ſentiendum, cum *lib. 23. ſuæ Chirurg. c. 31. in fin.* hæc habeat. *Cæterum non poſſum ſatis mirari eos, qui ſibi viſas mulieres affirment, quibus non ſemel novacula Abdomen cum ſubjecto utero reſciſſum ſit ad fœtum nunquam alioquin proditurum extrahendum; id enim, ſalva Matre, fieri poſſe mihi perſuadere nunquam potui.* Et quæ ſequun-

17 tur. Sed quicquid in contrarium dicatur, aut dici a quovis poſſit, expertis magis eſt credendum *arg. c. litteræ, de frig. & malef. & l. 1. ff. de ventre inſp.* cum Viri Doctiſſimi talem operationem & admiſerint, & exercuerint fœliciſſimo cum ſucceſſu, non modo extrahendo fœtum vivum, cæſo ventre, ex utero præmortuæ Matris, ſed etiam extrahendo eadem ſectione fœtum vivum, aut mortuum ex utero Matris vivæ, ſalva Matre. Ac præter ea, quæ adduxit Franc. Rouſſet. *in libell. de Part. Cæſar.* admittunt & laudant hanc operationem, ubi opus ſit, Andr. Laurent. *in Hiſtor. Anatom. lib. 8. q. 32.* Maurit. Cordæus *in lib. 1. Hippocr. de morb. mul. comm. 1 prope medium*, Joan. Baptiſta Corteſius *Miſcellan. Decad. 18. quæſt. 10.* Mercurius *lib. 2. della Commare, cap. 28.* Daniel Sennert. *lib. 4. Tract. Parl. 2. ſect. 6. cap. 8.* Marcel. Donat. *lib. 7. Hiſt. med. mirab. cap. 10.* & alii plures apud Patrem Theophil. Raynaud. *de ort. Inf. contr. Nat. cap. 3. num. 6.* quorum placita vide apud Joann. Schenkium, *lib. 4. Obſer. tit. de fœtibus*, ubi etiam plures Hiſtorias percurrere licet rei veritatem atteſtantes.

18 Et ex his concludenter elici debet, quod fœtus ſeptimo menſe ab utero Matris extractus, ventre cæſo, pro vitali non ſit habendus, ut alii Septimeſtres ſponte & ex Naturæ inſtinctu naſcentes: licet enim Hippocrates, & ex ejus auctoritate Leges Septimeſtrem fœtum pro ratione natum, & vitalem eſſe determinaverint, tamen hæc determinatio non poteſt applicari fœtui, qui ſeptimo menſe a cæſo Matris utero extrahitur; cum neque naſci dici poſſit, neque pro ratione natus, nec conſequenter vitalis exiſtat: nam ſi quid Septimeſtre ſpatium conſiderabile eſt, ut autumant, in ortu infantium, id quidem varificatur, cum ex Naturæ vi motus ille ſit, non cum per violentiam, & contra Naturæ legem fetus a cæſo Matris utero extrahitur, nihil enim commune habet id, quod naturaliter fit, cum eo, quod fit per accidens; & numerorum energiam, ac vim Hippocratis magni æſtimatam in motibus naturalibus cum habere voluit, non in præternaturalibus, & violentis.

Quamobrem nequaquam aſſentiri poſſum Patri Theophilo *loc. cit. cap. 12. n. 6.* volenti nihil differre Septimeſtrem naturaliter natum à Septimeſtri ex cæſo Matris utero extracto, & utrumque eſſe æque vitalem, quoniam ſi ſic eſt, nihil differet actio naturalis ab actione præternaturali, ac tantumdem eſſet dicere, quod tam evacuatio, exempli gratia, naturalis, quam ſymptomatica, & præter naturam, æque proficua, ac tuta eſſet, & ſic de cæteris o-
19 mnibus: non conſideravit doctiſſimus hic Vir, quod naſci ſecundum Naturæ ordinem ſit ex propria virtute, & ejuſdem Naturæ robore, & cum commodo & utilitate tam Matris, quam fetus: at extrahi per ſectionem ab utero, neque a Natura fit, nec cum ejus commodo, ſed ipſi Naturæ vis infertur, & ſuccedit cum maxima anxietate & Matris, & fetus, etiamſi fiat nono, aut decimo menſe; quanto major ergo vis Naturæ infertur, ſi fiat ſeptimo? Non poteſt igitur ex hoc, quod Septimeſtres, qui ſecundum Naturæ ordinem naſcuntur, ſunt vitales, inferri etiam Septimeſtres ab utero Matris cæſo extractos æque vitales exiſtere; quia illi a Natura reguntur, & in ſeptimo in lucem tranſmiſſi vivere poſſunt, hi autem cum non deberent in ſeptimo naſci, per vim ab utero extrahuntur, nec quicquam illis prodeſſe poteſt, quod Septimeſtres ſint. Illud tamen non negaverim, quod maxime ad rem propoſiti caſus P. Raynaud. facere videtur, nempe fetum ſeptimeſtrem hoc modo extractum poſſe per aliquod tempus non longum vivere in tantum, ut Baptiſmo mundari poſſit, & idcirco in eo caſu con-
cedi poſſet, Matrem noxiam, & ultimo ſupplicio damnatam vivam ſecundam, licet nimis rigoroſum 20
hoc eſſet, & mitius, ac magis ſecundum jus putandum, differendam eſſe Matris mortem uſque ad partum. Non differret a prædicta dubitatione, etiam illa, quæ fieri poſſet de ſeptimeſtri per vim quamcunque ab utero ejecto, utexempli cauſa per poculum abortionis, per caſum, aut percuſſionem, aut quocunque alio modo violenter in lucem prodeunte, nam quia his omnibus illud obſtat, quod non ex Naturæ virtute, & electione, ut qui vere ſeptimeſtres ſunt, ſed per externam violentiam naſcuntur, nihil illis prodeſſe poteſt numerus ſeptenarius, qui in motibus naturalibus, non in ſymptomaticis habet locum.

Quod dictum autem de Septimeſtribus eſt, eodem modo, & multo magis forte procedet in Octimeſtribus, cum ex communi ſententia hi ex ſua 21
natura vitales non ſint, ut primo Hippocr. *in princ. libell. de Octim. Part. num* 1. aſſeverat reddens inſimul rationem, cur impoſſibile ſit, ut vivant, quem ſecuti ſunt penè omnes, qui de Octimeſtri partu verba fecerunt, uno excepto Federic. Bonaventur. *in lib. ad hanc rem dicato*, in quo longioribus forte, quam neceſſe fuerit, Octimeſtrem partum contra omnium aliorum Doctorum hominum opinionem tuetur; quibus tamen non obſtantibus (relicta pro nunc indeciſa ea quæſtione, quæ de ejus aptitudine ad vivendum habetur, ac ſi per nos Octimeſtris, ut Septimeſtris vitalis) dicendum, quod quamquam Octimeſtris poteſt eſſe magis, quam Septimeſtris vitalis, ob majorem præcipue 22
corporis, & membrorum omnium perfectionem ex longiori mora in materno utero facta, tamen ſi ab utero materno per ventris ſectionem extrahitur, vitalis eſſe nullo modo poteſt, & habendus eſt pro mortuo, & abortivo, ut de Septimeſtri exſecto firmatum eſt.

Ad Nonimeſtres jam, & Decimeſtres, ac perfectos, & abſolutiſſimos fœtus progrediendum, qui cum ſuo tempore naſci contendunt, & vias naturales obvias, & patentes non habent, vel a Matre jam vita functa ad exitum non coadjuvantur, per ſectionem Cæſaream extrahuntur, circa quos licet dubitaverint nonnulli, quos adducit Alphonſ. a Carranza *de Part. natur. & legit. cap. 6. ſect. 1. num. 12.* & jam ſæpe adductus P. Theophil. 23
lib. cit. cap. 14. num. 2. quod non poſſint dici naturaliter naſci, & idcirco nec naturales, nec legitimi ſint exiſtimandi, nec ſucceſſionis capaces; tamen contrariam ſententiam veriorem eſſe iidem probant, & ex communiſſima ſententia concludunt, partum ex cæſo Matris utero exemptum æquiparari in omnibus infanti vere nato, & a natura in lucem emiſſo, ut patet per *tex. in l. Quod dicitur, ff. de lib. & poſth.* & per alias quoque leges, quas prætereo. Verumenimvero, non indifferenter hæc in omnibus exſectus vitalis judicari poſſit, vult eum debere in vita perdurare ſaltem viginti quatuor horis Quæro tamen ab ipſo Carranza, aut ab aliis Doctoribus, quicumque illi ſint, quorum opinionem ipſe ſequitur, an fœtus Nonimeſtris, aut Decimeſtris naturaliter ſe habens & ex Naturæ inſtituto in lucem tempeſtivè egreſſus ſi per horam, poſtquam natus eſt, moriatur, pro vitali habendus ſit, & ad hæreditatem, & ad alia admitti, ad quæ cæteri, qui vivi permanent, admitti ſolent? nam credo affirmaturas, juxta diſpoſitionem *l. uxoris abortu, C. de poſthum. hær. inſt.* talem fœtum juſto tempore natum, etiamſi per horam tantum vixerit, pro vitali habendum, & ad hæreditatem admittendum; ergo ſi exſectus æquiparatur in omnibus ei, qui naſcitur, dummodo naturaliter vivere poſſit, non major ratio eſt, cur qui naſcitur naturaliter, & per horam tantum (imo etiam per momentum, ut nonnullis placet) vixerit, ad hæreditatem ſit admittendus, qui vero ex cæſo matris utero vivus eximitur, niſi vixerit per viginti quatuor horas, non debeat pro vitali haberi, nec ad hæreditatem admitti, cum nullam ha-

habeat repugnantiam ad vitam, nam juſto tem-
pore in utero manſiſſe ſupponitur, & perrectus, &
undequaque abſolutus exiſtit, in nihilo deteriorem
ſuam conditionem faciens. Præterea Septimeſtres
ut plurimum non vivunt, ut jam millies dictum,
ac probatum experientia, ratione, & auctoritate
eſt, nullo tergiverſante; & tamen omnes Septime-
24 ſtres pro vitalibus habentur, & ad hæreditatem ad-
mittuntur, cæteriſque omnibus gaudent, ne mini-
ma quidem re minus, ut Nonimeſtres, & Deci-
meſtres, cur ergo extractio fœtus ex cæſo Ma-
tris utero obſtare debet Nonimeſtri, & Decimeſtri
fœtui, ita ut ad hæreditatem non ſit admitten-
dus, ex eo, quod non vixerit per viginti quatuor
horas, ſed tantum per duodecim, aut decem, aut
etiam illico deceſſerit, cum alias & ratione tem-
poris, & ratione abſolutionis, & perfectionis cor-
poris, & ratione quarumcunque aliarum conditio-
num vitalis ex ſua natura ſit: rationabilius ergo ex
mea ſententia fuerit dicere, exſectum fœtum Noni-
25 meſtrem, aut Decimeſtrem, non aliter, nec alio cen-
ſu habendum, quam quemcunque alium fœtum na-
turaliter, & ſponte naſcentem, & ſi hic non excludi-
tur ab hæreditate, ſi naſcatur vivus, licet non multo
poſt, aut etiam illico moriatur, ita ille non exclu-
dendus ab hæreditate, ſi vivus ex cæſo Matris utero
extrahatur, etiamſi non multo poſt, aut etiam illico
decedat. Hæc autem ego per modum ratiocinii af-
fero, neque enim mihi tantum tribuo, aut putem ad
me pertinere de his quicquam determinare: ſed
Carranza, qui, ut Jureconſultus hæc determinat,
debebat ſuæ determinationis rationem aliquam ad-
ducere, aut ſaltem ab Auctoribus, quos ille pro ea
allegat, adductam referre, aut ſaltem eam aucto-
ritatibus magis ſufficienter munire. Sed illi ſatis
fuit inniti, cum Hiſpanus eſſet, Hiſpanorum con-
ſuetudini, qui teſte Guttier. *lib. 2. Pract. Quæſt. quaſt.*
101. *n.* 5. *&* 6. ex quo P. Theophil. *lib. ſæpe cit. de ort.*
Inf contra Nat. cap. 14. *n.* 5. tunc cæſonem potiri
prærogativis fœtus naturaliter nati permittunt, &
haberi tanquam filium quoad hæreditatem, & ju-
ra liberorum, cum totus extrahitur vivus, & horis
viginti quatuor eſt ſuperſtes, ac Baptiſmo munda-
tus. Ut diſponitur per *l.* 15. *Tauri*, ab ipſo Carranza
toties relat. c. 6. *ſect.* 1. *n.* 14

Sed ut etiam de Undecimeſtribus, ac majoribus
fœtibus aliquid dicamus, occaſionem præbent Hip-
pocr. *in lib. de Octimeſtr. par. in princ.* verba, qui
cum Decimeſtres naſci ſeptem dierum quadragena-
riis tradidiſſet, eoſque maxime perfectos eſſe, qui
in primis quadraginta diebus naſcuntur, addebat,
Ubi vero plures acceſſerint, pereunt; ita ut ex hac
Hippocratis aſſertione appareat, Undecimeſtres,
qui ultra ſeptem quadragenarios in utero commo-
rantur, vitales non eſſe. Sed non hanc fuiſſe Hip-
pocratis mentem contra nonnullorum opinionem
oſtendit Proſp. Martian. *in ejus loci comm. verſ.* 8.
Itaque dicendum nihil præjudicare poſſe fœtui ex
ipſo Matris utero extracto, ſi etiam poſt ſeptem
quadragenarios dierum, & ultra, extractus eſſet,
dummodo vivus extractus ſit.

26 Cæterum fœtus ab utero Matris jam præmortuæ
vivos extrahi non ſolum quotidiana experientia
comprobatur, ſed etiam vetuſtiſſimis exemplis eſt
confirmatum, & maxime in promptu ſunt Legum,
ac Jureconſultorum, Medicorumque & Hiſtorico-
rum plures auctoritates, quibus addenda etiam il-
la Virgilii *lib.* 10. *Æneid.*

Inde Lycam ferit exſectum jam Matre perempta.
Unde operatio hæc nec utilis, nec vana unquam exi-
ſtimata eſt, ſed per eam plerique fœtus ſalvati ſunt,
alias ſimul cum Matribus morituri, & quod multo
majoris momenti eſt, non tantum a temporali, ſed
etiam ab æterna morte per eam ſectionem ſunt li-
berati; neque audiendi ullo modo ſunt, qui in con-
trarium obloquuntur, putantes hanc operationem
inanem eſſe, ob id, quod non ſit poſſibile fœtum
poſt mortuam Matrem momento vivere, ex eo,
quod reſpirare non poſſit: quorum tamen opinio-
nem falſitatis inſimulat frequens experientia, ut
jam dictum eſt, & convincunt auctoritates plurium
Medicorum, & præter eos, qui jam citati ſunt ad-
dendi Mercat. *lib.* 4. *de ſteril. & Prægn. affect. cap.* 3.
Euchar. Rodion. *de Part. hum. cap.* 9. Lud. Bonacciol.
in Ennead. mul. cap. 8. Balduin. Rouſſetus *de hum.*
vit. rim rd. cap. 24. Illud tantum addi debet, hoc
bene ſuccedere, ſi a Matris exceſſu illico venter
aperiatur, ut fœtus libere reſpirare poſſit, nam
alias ſententia eorum prævalet, qui negant, poſſe,
mortua Matre, vivum fœtum extrahi.

Dubium tantummodo erat de ſectione Matris
vivæ, ad extrahendum fœtum vivum ex utero, ſal-
va Matre, an nimirum poſſibilis ſit, & an licita? Et 27
non eſſe poſſibilem paret ex eo, quod de ea, tan-
quam de re impoſſibili, nullus Medicorum ante
præteritum ſæculum verba fecerit, cum tamen de
rebus forte magis arduis ſermonem habuerint, &
neceſſaria præcepta tradiderint, & particulariter de
extractione calculi ex veſica, quod multo magis
periculoſum, atque operoſum, ſi nonnullis doctiſ-
ſimis viris fidem habemus, exiſtimandum, ut alias
operationes quaſdam, non minus diſcrimine ple-
nas, ſed tamen in uſum protractas prætercam, de
quibus omnibus videndum, quicquid affert jam
ſæpe citatus Rouſſetus, qui ſolidis rationibus, au-
ctoritatibus, & experientiis probat, quaſdam alias
operationes in Arte Medica cum multo majori pe-
riculo exerceri, & tamen fœliciter ſuccedere. Sed
quid plura? An non etiam Antiquis Medicis no-
tum fuit, uterum poſſe exſcindi, ac totum avelli, vi-
vente, ac ſalva muliere? id, qui non credit, adeat
Paulum *ſuæ Med. lib.* 3. *cap.* 72. Aetium *ſerm.* 16. *cap.*
76. Avic. *lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 10. Nicol. Flor. *apud Mer-*
curial lib. 4. *de morb. mul.* Sed ipſe Ambroſ. Par. *loc.*
cit. alias ſectionem Cæſaream tanquam impoſſibi-
lem inficiatus, uterum totum una cum uno ex te-
ſticulis Mulieri cuidam exciſione ademit, ipſa ſu-
pervivente. Unde ſi hæ operationes in uſum trahi
poſſe docuerunt Antiqui, docuiſſent etiam hanc
operationem partus Cæſarei, quæ minus operoſa
videtur, ſi in actum demandari potuiſſet, unde non
mirum, ſi nonnulli Recentiores Viri quidem Doctiſ-
ſimi, & in Chirurgicis operationibus expertiſſimi,
quos ſuperius retuli, aperta fronte falſi ſint, hanc
operationem eſſe impoſſibilem, ut idem Paræus *ſuæ*
Chirurg. lib. 23. Vàrand. *de morb. mul. loco cit.* ſed &
Alex. Maſſaria *lib* 4. *Pract. Med. cap.* 12. ab hac ope-
ratione abhorret, cum ex propria experientia affir-
met, eas, quas ille ſecare vidit, numero tres, omnes
periiſſe. In cujus dictis adnotandum, extra rem om-
nino illum aſſeveraſſe, Hippocratem primo conſu-
luiſſe, partu difficili exiſtente, in ſumma rerum de-
ſperatione Mulieres eſſe ſecandas, ut habetur *lib.* 1.
de morb. Mul. n. 96. nunquam enim tale quid Hip-
pocrates dixit, ejus verba ſunt: *Quicunque vero*
fœtus mortui, aut crus, aut manum foras protendunt,
eos optimum quidem fuerit, ſi id fieri poſſit intro re-
trudere, & ambas has partes in caput vertere; ſi vero
hoc fieri non poterit, verum intumeſcit, ſecare hoc mo-
do: & proſequitur docens, quomodo fœtus ſit ſe-
candus. Nunquam ergo dixit Hippocrates, Mulie-
rem eſſe ſecandam, & ſi tale quid dicere voluiſset,
ut erat homo in Artis operibus exercitatiſſimus, &
docendi alios ejuſdem Artis abſtruſiora facinora
cupidiſſimus, non minori diligentia de hujuſmodi
operatione, quam de ſectione fœtus egiſset, de qua
tantum intendit *loco citat.* verba, facere, ut fecerat,
lib. de ſuperfœt. n. 40. & libello ad hanc rem dicato
de exectione fœt. idemque non reſtiterunt alii Me-
dici, tam Recentiores, quam vetuſtiores docere. Sed
ad rem noſtram non obſtare cenſendum ipſius Maſ-
ſariæ triplicatam experientiam, nam ſectio fœmi-
narum potuit fieri ab imperito aliquo Chirurgo;
vel male ſuccedit operatio, quod Matres eſsent ma-
xime debiles, vel ob aliquem notabilem errorem,
vel in ſumma, quod reſpectu multarum conditio-
num vitioſa exſtitit, ut etiamſi nihil eorum obſtitiſ-
ſet, non idcirco eludendæ tot experientiæ, non a
Franc. Rouſseto tantum, ſed ab aliis Medicis in me-
dium allatæ, etiam ab iis, qui alias hujuſmodi caſus

impoſſibiles exiſtimabant, nempe, ut Matri vivæ exiſtenti utero, ſecaretur, ut inde fœtus extraheretur, ut de ſe ingenuè fatetur Mercurius *in lib. della Commar. 2. cap. 28.* Quin etiam Maurit Cordæus, *comm. 1. ad 1. Hipp. lib. de morb. mul. verſ. med.* Non modo hanc operationem admittit, & proprias nonnullas experientias, & alienas proponit, ſed ſummopere etiam laudat, ut ex qua Medicam Artem in Hominum utilitatem magis in dies ditari affirmet.

28 Cum igitur ex jam dictis pateat, ſectionem Cæſaream, etiam viva matre remanente, eſſe factibilem, eamque tot experientiis fuiſſe confirmatam, ſequitur inde eſſe etiam licitam; & quamquam plures ex Canoniſtis, & ex aliis quoque Profeſſoribus, quos cumulavit P. Theophil. *cit. lib. de ort. Infant. contr. Nat. cap. 3. n. 2.* apertiſſime negaverint, eam ullo modo licere, cum ſecundum ipſos non poſſit evitari Matris homicidium; tamen eam ſententiam tuebantur illi Doctores his novis experientiis deſtituti, & falſa ſuppoſitione perſuaſi, quod fieri non poſſet abſque Matris nece, quæ ipſo facta falſitatis convincitur; quibus etiam experientiis deſtituti nonnulli Medici, quos ſupra citavi, & quos cum aliis cumulat idem P. Theoph. *ubi ſupra*, non dubitarunt falſitatis redarguere eos, qui contrarium firmarent, eoſque, qui tales caſus oculata fide obſervarunt, maxime narrando, id fieri poſſe, non ſolum ſalva Matre, ſed ea denuo ad novam conceptionem apta remanente, mentiri voluerunt, cum tamen ipſi magis redarguendi ſint, qui facti realitatem controvertere audeant, antequam de ejus veritate plenam notitiam conſecuti fuerint; nam & alii in ea opinione fuerunt, ut Mercurius, de quo ſupra dixi, qui tamen poſtmodum ipſa facti ſerie inſpecta, veritati acquieverunt, eamque propriis experientiis confirmarunt.

Quoniam autem hæc experientia maximi momenti eſt, & eam in uſum protrahendo agitur de vita Hominis, quæ eo modo in dubio ponitur, præterquam quod non eſt adhuc multum inveterata, & ſumme difficilis eſt, ut executioni demandetur, videntur multa in conſiderationem adhibenda, antequam ad eam determinationem deſcendamus, eamque operationem undequaque licitam eſſe pronunciemus. Ea vero, quæ conſiderari oportet, partim ad Medicum ſpectant, partim ad Canoniſtas. Utraque tam exacte, ac diligenter ponderata ſunt a jam ſæpe nominato P. Raynaud. ut omnem provinciam novi aliquid proferendi mihi ademerit. Ut aliquid tamen tanquam Medicus proferam,
29 dicam, permulta eſſe, quæ hujuſmodi operationem tutam eſſe promittunt, ſi vires mulieris permiſerint, ad quas tota Medici ſecantis, vel ſectionem ſuadentis conſideratio dirigi debet. Vires ergo mulieris tunc ſubſiſtere, & ad ſectionem ſufficere poſſe credendum, cum ea integræ ætatis eſt; vero hic ætatem integram, quæ neque anno vigeſimo minor, nec quinto ſupra trigeſimum major eſt; licet non extra Naturæ conſuetudinem eſſet, etiam in ea, quæ quadrageſimum non excederet, robuſtas vires aſſervari: nam in eo annorum numero degentes ſunt in roboris cujuſcunque generis vigore, & facile externas ac violentas injurias ſuſtinere aptæ, quia maxime ſanguine, & calore affluunt, eoque ſanguine quam in prægreſſis ætatibus firmiore. Has præterea decet animo intrepidas eſſe, nec mortis timore exagitatas; neque item a partus laboribus, & anxietate ita labefactatas, ut ex ea tantum occaſione inſigniter langueant. Præcipue autem obſervare oportet, nec ab Obſtetricibus, aut ab imperitis Chirurgis dilaceratæ, aut ita exagitatæ ſint, ut præ debilitate omnem animum deſponderint, quod etiam admonere non deſtitit præter Medicos alios ipſe Rouſsetus *in exhortatione ad Chirurgos poſt ſuum tractatum de Part. Cæſar.* Et licet fieri non poſſit, quin inter inanes pariendi conatus in his caſibus mulieres plurimam virium jacturam non faciant, mirumque in modum angantur, tamen eas, quæ fortiori, ac magis virili animo ſunt, ac laborum, & dolorum tolerantiores, non æque periclitari certum eſt, ut eæ, quæ timidiores, & animi muliebrioris exiſtunt, & facile ex laboribus, & doloribus ſuccumbunt. Convenit ergo ſecandas Mulieres conſtantes, & vividas eſſe, & tam difficili provinciæ ad mortem propriam, & fœtus evitandam ſponte, ac viriliter ſe credere. Præſtabile quoque eſt, eas extra prægnantiam, & in ipſa prægnantia ſanas maxime vixiſſe, nec unquam, aut ſaltem de proximo, acuto, ac lethali morbo fuiſſe conflictatas. Valetudinarias autem, & uterinis morbis obnoxias, aut rebellibus obſtructionibus, aut viſcerum tumoribus detentas huic ſectioni ſubjicere idem eſt, quod eas data opera occidere. Quinetiam optabile eſt, ſecandam Mulierem non ſolum ſanam in ipſa prægnantia vixiſſe, ſed ne a nonnullis quidem ipſi prægnantiæ familiaribus fuiſſe exagitatam, ut indeſinenti, ac contumaci inappetentia, vomitu perenni, pertinaciſſima tuſſi, ædematoſis corporis inflationibus, pedumque tumoribus, & aliis id genus; nam horum unumquodque vires inſigniter labefactare, & fœtum, ipſamque Matrem concutiendo valde lædere, aut corpus mirum in modum refrigerare, nativumque calorem ſuffocare, unde vires fatiſcant, aptum eſt. Sed præter hæc conſiderandum, antequam ad opus deveniamus, an ab Obſtetricibus, Tonſoribus, aliiſve Chirurgis, ſi qui vocati fuerint, debita diligentia adhibita ſit, ut naturali, aut ſaltem faciliori, & a periculo magis diſtante ratione fœtus naſci aut extrahi potuerit, ſiquidem enim, quod tentari potuiſſet, prætermiſſum eſt, omnino a Chirurgo, cui ſectio deſtinatur, tentandum multa cura eſt, maxime vero obſervet, ex quonam impedimenti genere fœtus naſci, aut extrahi prohibeatur; nam non inſuetum eſt, quod rudiores Obſtetrices, atque imperiti Tonſores, aut indoctiores Chirurgi aliquod impedimentum non amovibile cauſentur, quod doctior, ac magis expertus Chirurgus deinceps, aut facile, aut aliqua cum induſtria amovere poterit, & ſic mulierem a ſectionis tormento, ac periculo, magna ſui cum laude vindicabit. Ac certe in nulla operatione Chirurgica magis operantis omnimodam ſolertiam, ac induſtriam requiri, quam in hac, manifeſtum eſt. Nam cum tot inſignes partes ſecandæ ſint, & ſumma diligentia in ſecando, & poſtmodum in applicando opportuna remedia opus ſint, non quilibet mediocriter in Chirurgia inſtructus in hoc opere ſufficiens exiſtimandus, ſed qui cum ſcientia multam experientiam conjunctam habeat, & qui alios doctos, & expertos Chirurgos in ea operatione ſe exercentes non negligenter iterum, atque iterum obſervaverit.

His ergo ſimul concurrentibus, ſectio matris vivæ ad extrahendum fœtum vivum, aut etiam mortuum, erit omnino licita, ſi probabiliter ſperari poſſit ex præmiſſis aut utriuſque, tam matris, inquam, quam fœtus, ſi vivus ſit, fœlix eventus, aut ſi mortuus ſit, ipſius matris; ergo ubi hæc proba- 30
bilitas elucet, licitam eſſe ſectionem plurimis rationibus, non tam ex Theologis, quam ex Canoniſtis deſumptis oſtendit Pater Theophilus, *loco citato. cap. 5. per totum*, ita ut nequaquam veritatem habeat opinio Carranzæ, *lib. de part. nat. & legit. c. 6. in fin.* qui cum Franciſco Marco, *deciſ. 950. p. 1.* omni experientia in hoc deſtitutus, neutiquam permittendam ſtatuit ventris inciſionem viva matre. Nos vero firmiſſima experientia, & Theologorum auctoritate ſiſi, illam executioni demandari licite poſſe firmamus, maxime præſenti dicta probabilitate. Unde vero, ea probabilitas ſecundi eventus haberi poſſit? oſtendit idem P. Theophilus, *ibid. num. 20.* quin etiam *cap. 6. ſeq.* eo in caſu, quando nimirum probabilitas adſit ſalvandæ per ſectionem Cæſaream vitæ matris, & fœtus, non ſolum 31
vult eſſe licitam, ſed injungit etiam obligationem ipſi matri ad ſubeundam ſectionem, ob bonum ipſius fœtus, ut ſcilicet vivus extractus baptizari poſſit, & dehinc etiam vivere, ut dicit *num. 8.* imo non ſolum obligat eam ad ſectionem ſuſtinendam, ſed vult eam teneri ad curandam, & urgendam,

num.

num. 19. quam obligationem extendit etiam ad pe-
32 ritum Artificem, *num.* 21. Quando tamen ageretur de ſolo matris bono, ut in caſu, in quo fœtus jam eſſet mortuus, vel de ejus vita puſilla, aut nulla ſpes ſecando matrem relinqueretur, ab omni obligatione mater ſoluta videtur, ut ille addit, de qua obligatione Canoniſtæ videant. Certum tamen eſt, matrem poſſe excuſari ob remedii atrocitatem, qua circumſcripta, neſcio, an apud Canoniſtas tam abſolutè pronunciatum ſit, poſſe hominem tuta conſcientia quodlibet remedium rejicere, etiam ſi abſque illius remedii adminiſtratione de vita periclitaretur, ſtante maxime remedii facilitate, & abſentia omnis atrocitatis, & intolerabilis diſplicentiæ, aut pretii exorbitantis, & nimis propriis divitiis imparis. Sed quidquid ſit de hoc, præter ea, quæ de obligatione matris ad ſubeundam ſectionem diximus in caſu, in quo probabilis ſpes adſit fœlicis
33 eventus tam matris, quam fœtus (nam ubi nulla adſit ſpes ſalutis ipſius matris, non eſſe licitam ſectionem, probat deinde Pater Theophil. *c.* 7.) occurrit
34 ambigere, an, ubi hæc ſpes ſuperfuturæ matris ſit dubia, ſectio licita ſit? & licitam omnino eſſe probat idem Pater Theophil. *c.* 8 præcipue, *n.* 9. *& cap. ſeq.* omnia diſtinctè ac perdoctè revolvens; illud, quoque dubium proponit, an ſi matris, aut fœtus
35 ſalus per ſectionem ſit mortaliter certa, ſed cum certo, aut etiam dubio exitio alterius conjuncta, vita alterutrius, & cujuſnam ſit præferenda? Huic dubitationi pleniſſime pro eo, quod ad Canoniſtam ſpectare videbatur, ipſe ſatisfacit, diſtinguens inter id, quod faciendum ſit ex Juſtitia, & illud, quod faciendum ſit ex charitate, hoc pacto dubium matute, & rationabiliter ſolvit.

Nos, quia hæc determinare prædicto modo ad nos non pertinet, ſed ad ipſos Canoniſtas, rem diſcutiamus, prout ex Medica Arte determinanda eſſe exiſtimamus, ac dicamus, quod (circumſcripta tam matris, quam Medicorum, ac Chirurgorum, cæterarumque omnium perſonarum, ad quas pertinet cura ſalvandæ vitæ ipſius fœtus, ne morte ſimul temporanea, & æterna obeat, ſi Baptiſmo defraudetur) non eſt dubium, quod cum una ex duabus perſonis minorem, altera majorem ſpem ſalutis promittit, ſemper ſit ejus vita præferenda, quæ magis certa, ac tutiora ſalutis ſigna præ ſe fert; nam ſi mater, exempli gratia, jam ita a partus laboribus, & doloribus excarnificata videatur, ita ut in extremis ſit poſita, & animo jam deficiat tenui, ac frigido ſudore perfuſa, cadaveroſa facie, & frigidum reſpirans, aliaq; ſigna appareant, quæ in iis, qui de proximo morituri ſunt, apparere ſolent, aliaq; ex parte fœtus validus appareat, ac recalcitrando, & validè ſe movendo, maximo vigore ſe munitum oſtendat, nullum dubium eſſe debet, quod fœtus ipſius ſalutis matris ſaluti, de qua jam acta res eſt, præferenda ſit: contra vero, ſi mater adhuc valida ſit, pulſu forti, & vehementi, animo imperterrito, & bene ſe habeat ad oblata, fœtus autem nullum motum edat, matris venter frigidus perſentiatur, nec infans ſe ſuſtentare comperiatur, ſed pondus in ventris imo excitet, tunc certe matri majori cura proſpiciendum.

Sed majus dubium eſt, quando tam mater, quam fœtus pariter viribus pollent, ita ut alteruter ſervari poſſit, ſed cum alterius exitio, cujuſnam vitæ
magis proſpiciendum ſit; & videtur ſemper matris 36
vita præferenda; quod in tantum verum eſt, ut, niſi obſtet præjudicium fœtus, qui fraudari Baptiſmo facile poſſit, poſſimus auxiliis & remediis Medicis, etiam cum exitio ipſius fœtus, non directè, ſed indirectè vitæ matris proſpicere.

Determinandum autem Canoniſtis relinquam, 37
ad quos pertinere videtur, an liceat matri aſſumere, & Medicis, aut aliis quibuſcunque præſcribere medicamenta, aliaque auxilia ad ſalvandam vitam ipſius matris, quæ directè fœtum perimere certo poſſunt, ut vult Pater Theophil. *cap.* 6. *n.* 11. *& ſeqq.* nam quoad Medicum dixerim, nunquam licere, ut probat Franc. Ranchin. *in Hippocr. juſjur.* 5. *in ea quæſt. verſ. Tertia opinio*: quia neque tutum eſt, cum in manu Medici hoc non ſit, nempe ut dato medicamento ad interimendum, & corrumpendum fœtum, matris vita in tuto ponatur, imo cum talia medicamenta, ac præſidia valida ſint, & mater ipſa rationabiliter viribus deſtituta, poterunt exhibita non minorem matri, quam fetui noxam inferre, & idcirco licebit ſanguinem mittere, & alia præſidia adminiſtrare directa ad matris ſalutem, non ad fetus internecionem; quod ſi ex iis præſidiis fe- 38
tus periclitetur, id præter medentis intentionem veniet; moveor ex eo, quod alias communiter tenetur, nunquam ob matris ſalutem procurandam directe abortum cauſare, ut longioribus probavi *lib.* 6. *har. quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 7. *n.* 6.

Neque dicat quis, non eſſe parem rationem ſecandi mulierem, & abortum medicamentis procurandi, quia ſi abortum directe procurare non licet ob violentiam, quæ naturæ infertur medicamentis abortivis, ob quam tuto adminiſtrari non poſſunt, etiam reſpectu ipſius matris, cui non minus quam fetui poſſunt eſſe exitialia, præterquam quod ipſe abortus, & maxime per vim procuratus matri exitialis eſſe ſolet, multo minus licet ob ſervandam matrem ſectionem adhibere, ex qua fetus certo ſuccumbet, quia multo majorem violentiam inferimus & matri, & fetui, ſectione, quam medicamento abortivo, licet ex parte fetus ſectio tutior dici poſſit, quam medicamenti abortivi exhibitio, cum ſectio ut fiat, ut decet, a peritiſſimo & exercitatiſſimo Chirurgo, vix quicquam damni ipſi fetui inferre poſſit, cum contra in ſectione matris noxa ſit certiſſima, & inevitabilis, & idcirco certior, ac tutior ſemper eſſet ſectio matris, etiam cum proprio exitio ad ſalvandum fetum, quam fetus corruptio, aut deperditio ad ſalvandam matrem. Sed ad quæ mater ex juſtitia in hoc caſu teneatur, & ad quæ ex charitate, docet pleniſſime ſæpe citatus Pater Theophilus, *eodem c.* 9. *a num.* 10. *ad ſeqq.* apud quem & hæc, & quamplura alia circa hanc materiam videri poſsunt ab ipſo ſumma diligentia, ac perdocte diſcuſsa, ut jam ſuperius annuebam.

Illud denique admonere non deſiſtam, quod quandocunque offeratur gravida mulier ſeptimo menſe ſecanda (ſi modo liceat vivam matrem ſeptimo menſe gravidationis ſecare, quod ego nequaquam admiſerim) præſumptio majoris ſpeciei felicis ſucceſsus ſemper erit ex parte matris, quia ſeptimeſtris fetus natura ſua debilis eſt, & ſi ſectioni matris exponatur, de ejus vita omnino diſperandum ex ſupra dictis.

LIBRI NONI TITULUS TERTIUS.

DE IMPEDIMENTIS COEUNDI, ET GENERANDI.

Continens Quæſtiones ſeptem.

I. De impedimentis culpæ carnalis in viro: & primo de impedimento ob ætatem minorem aut majorem.
II. De impedimento Coitus ob frigiditatem & maleficium.
III. De impedimento copulæ ob membri magnitudinem, & alia vitia præter naturam.
IV. De impotentia culpæ ex morbis, aut præſentibus, aut prægreſſis.
V. De impedimento coitus ex parte mulieris.
VI. De impedimento generandi ex parte viri.
VII. De impedimento generandi ex parte mulieris.

SUMMARIUM.

Appendix ad Titulum primum Libri Tertii.

1 *Impedimentum coitus inter ſponſos, ſi ſit patens, Judex, non expectata ulla temporis dilatione, pronunciare debet pro nullitate Matrimonii.*
2 *Impedimentum amovibile non dirimit matrimonium contractum.*
3 *Impedimentum copulæ, quando teneantur Conjuges removere, quando non.*
4 *Homines ſtimulantur ad coitum antequam generare poſſint.*
5 *Matrimonium contractum antequam Conjuges generare poſſint, an ſit validum?*
6 *Apparente in prima Pubertate impotentia coeundi, expectanda eſt plena Pubertas, antequam matrimonium diſſolvatur.*
7 *Tarditas Pubeſcentiæ facit ſuſpicionem frigiditatis.*
8 *Generandi impedimentum ſexageſimo quinto, aut ſeptuageſimo in viro ſecundum plurimum advenit, coeundi autem ſeptuageſimo, vel paulo ſerius.*
9 *Judex non habet arbitrium judicandi, an is, qui ſeptuageſimum annum agat, ſenex ſit, nec ne.*
10 *Veneris uſus in nimis tenera ætate ſenium accelerat.*
11 *Coitus cum Virgine multum debilitat.*

QUÆSTIO I.

De impedimentis copulæ carnalis in viro: & primo de impedimento ob ætatem minorem, aut majorem.

MAgis jejune forte, quam ad rem Jureconſultorum faceret, hæc materia a me alias diſcuſa eſt: ut illis igitur majorem in modum, ac plenius, ſi fieri poteſt, ſatisfaciem, eam denuo mihi diſcutiendam propoſui: non tamen eadem ob ovo repetere, in animo eſt, ſed tantummodo nonnulla vel penitus omiſſa, vel non ſatis dilucide, ut videtur, explanata in incudem revocare: quod ſi quid jam dictum de neceſſitate repetere cogar, id quam breviſſimè, & bona humaniſſimi Lectoris venia, factum volo.

Tota igitur rei difficultas in aliquibus particula-
1 ribus punctis conſiſtere videtur, & primo ſeſe offert illa hæſitatio, nimirum quodnam coitus impedimentum ita patens ſit, ut nullum de ejus exiſtentia dubium excitari poſſit, & quodnam e contra ita dubium, ut de veritate non facile quicquam determinari valeat, in primo enim caſu Jureconſulti, liberum judicandi arbitrium eſſe volunt, in eoque illico per Judicem proferri poſſe, matrimonium contractum eſſe dirimendum, non expectata ulla temporis dilatione, Rota *in Taurinen. Diſſolutionis Matrimonii* 1590. *coram Platto*, *num.* 2. *& in Pampilon. Matrimon.* 1615. *coram Coccino*, *num.* 2. & & præter auctoritates alias a me adductas, ita pronunciat Sperell. *deciſione* 141. *numero* 3. apud quem etiam præter quamplures alias auctoritates habetur deciſio Rotæ *Pampilonen. Matrimonii* 10. *Decembris* 1612. *coram Coccino*, quam & ego adduxeram. In ſecundo autem caſu majori cautione procedendum volunt, ut ex eadem Rota *in prædicta Taurinen. vigeſimo quarto*, & procedente ſermone palam fiet, quia ad diremptionem Matrimonii requiritur, ut impotentia ſit naturalis, perpetua, & inſanabilis. Rota. *in dicta Taurinen. numero ſeptimo*, alias enim, ubi ſit temporali, vel dubia, matrimonium non diſſolvitur, ſed expectatur triennium ad experiendum de qualitate impotentiæ, Rota *in una Romana Quarti dotalis* 1635. *coram Dunozetto*, *num.* 4. *& in Pampilonen prædicta*, *num.* 2. *&* 4.

2 Secundum punctum eſt, quandonam impedimentum adductum removeri poſſit, quando verò non? ſi enim tolli poſſit, matrimonium contractum ſuas vires fortitur per ipſam impedimenti remotionem, ut patet ex iis, quæ in hoc puncto Doctores afferunt, quorum plures citatos habes apud eundem Sperell. *ibid. numer.* 39. & nonnullos quoque ipſe adduxi, *lib.* 3. *bar. Quæſt. Tit.* 1. *quæſt.* 4. *num.* 21. quod confirmatur etiam per Rotam *in cit. Pampilonen. Matrimon. num.* 18. ubi Addentes *num.* 30. Et notat ex noſtris Roder. a Caſtr *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 2. *in Schol.* quin etiam caſum habemus apud Gulielm. Fabric. *lib.* 1. *Obſ. cent.* 3. *obſerv.* 60. *exemplo* 2. qui maximè ad rem facit, unde illum hic ad verbum tranſcribere non gravabor. *Juvencula*, inquit, *Marito tradita velata erat, & tamen conceperat. Maritus, quod non haberet liberum aditum ad coeundum, ex eo quod illa doleret, & non poſſet admittere virum, de divortio judicium intentabat, illa Chirurgicis convocatis, membrana diſecta, convaluit, & poſt ſex menſes puerum peperit ſanum, ac robuſtum, ita ut Maritus de divortio amplius loqui deſierit.* Contrà ergo evenit, ubi impedimentum tolli non poſſit, licet in prænarrato caſu maxima, ac ſumma momenti difficultas emergere potuerit, an nimirum Maritus juſtam cauſam haberet inſtandi pro diſſolutione Matrimonii & quid fuiſſet determinandum, ubi Mulieris impedimentum non fuiſſet amovibile: quas difficultates ad petitionem clariſſimi Jureconſulti particulari reſponſo diſcuſſi.

Tertium punctum eſt, quando impedimentum tolli quidem poteſt, ſed nonniſi cum magna diffi- 3
cultate: & tunc vel hæc difficultas extenditur ad vitæ periculum uſque, vel tantum ad longam, & fortè doloroſam, ac maxime implicatem curationem, quippe cùm ſi difficultas includit vitæ periculum, tantundem eſt, ac ſi incurabile adeſſet impedimentum, neque teneretur forte Conjunx habens hujuſmodi impedimentum id genus curationi ſe ſubjacere, Rota, *in Pampilonen. Matrimon.* 1622. *coram Coccino*, *numer.* 17. Contra vero ſi curatio futura eſſet tantum longa, aut etiam aliqualiter doloroſa, tunc enim videndum eſſet, quid Caniſtæ determinarent, de quorum Conſilio, & opinione ſuo loco dicemus.

Quartum punctum eſt, circa impotentiam generandi, de cujus rei impedimentis nonnulla etiam du-

dubia excitari poſſunt ad Jureconſultorum negotium maximopere facientia, & de his impedimentis ſimiliter, ut de impedimentis copulæ carnalis, dubitari præcipue poteſt, an amovibilia ſint, aut non, cum nonnulla procedere debeant, ubi amovibilia exiſtant, quæ minimè locum habere debent, ubi nequaquam amoveri poſſint. Præſtat ergo ut, quantum fieri poteſt, dilucide & ordine quodam procedamur, ea impedimenta ſingulatim recenſendo: quod dum præſtabimus, de eorum amovibilitate vel amovendi impoſſibilitate mentionem habebimus, inſimulque quando cum difficultate, ac quali difficultate, quando verò cum facilitate amoveri poſſint: Quoniam autem, ut notum eſt, hujuſmodi impedimenta poſſunt eſſe interdum ex parte viri, interdum ex parte mulieris, alias etiam ex parte utriuſque, ante de impedimentis virum reſpicientibus agemus, & quia hæc ipſa, vel reſpiciunt impotentiam coeundi, vel tantum impotentiam generandi, primo loco de prioribus verba faciemus, ac deinceps de poſterioribus.

Primum ergo impedimentum, reſpiciens coitum in viro, deſumitur ab ætate, quæ vel nimis præcox eſt, vel nimis præcipitata: quoad ætatem teneriorem notum eſt, Mares, ac etiam fœminas ad Vene-
4 rem ſtimulari, antequam generare poſſint, quamquam enim ante pubertatem neutri ſemen generent, per quod apti ſint ad generationem, tamen, quia cum proximi pubertati ſunt, genitales partes majorem in modum calorem concipiunt, & rudimentum quoddam ſeminis, vel, ut dilucidius loquar, ſemen quoddam crudum, & imperfectum intra ſe generant, & ab ejus præſentia in Venerem accenduntur, unde in maribus Penis erectio frequentior, & ſi tum concumbant, crudum illud ſemen, vel ſeroſam quandam materiam vicem ſeminis gerentem emittunt: in fœminis autem genitalia tumefiunt, & quaſi fermentantur, quod genitalis erectionis in maribus reſpondet, tenduntur enim etiam in ipſis particulæ in pudendis ipſum uterum conſtituentes: uterque igitur tunc temporis ad coitum eſt habilis licet neuter generare poſſit, cum ad generationem verum, ac perfectum, concoctumque utriuſque ſemen requiratur, & ea de cauſa, nimirum ob generandi ineptitudinem matrimonium ab iis contractum, ſecundum aliquorum DD. opinionem non eſt validum, ut refert Sanchez *de Matrimon. lib. 7. deſp. 105. quæſt. 2. nu.* 14. licèt ipſe contrariam opinionem ſequatur, quæ magis rationi conſona videtur, quia licet Impuberes verum ſemen non habeant, nec ob id generare apti ſint, habent tamen proximam diſpoſitionem ad generandum verum ſemen & filios procreandos. Voco Impuberes pro nunc eos, qui proximi Pubertati ſunt, & duodecimo anno majores, ante quem terminum omnimodam inhabilitatem habent coeundi, & multo magis generandi, quæ non niſi per ætatem majorem curabilis eſt, ut norunt omnes, non obſtantibus quibuſcunque exemplis particularium, referentibus non ſolum per modicum tempus, ut per annum ante terminum præcedentem Pubertatem, nonnullos, & coiviſſe & generaſſe, ſed etiam per annos, cum a fide dignis Auctoribus habeamus, Pueros nonnullos decimo, vel nono, atque etiam octavo ætatis anno copulam carnalem exercuiſſe, & filios procreaſſe, quorum plures cauſas referunt tam Canoniſtæ quam Juris Civilis Profeſſores: præcipue autem, poſt Hoſtienſem, Brunell. *de ſponſ. & Matrim. concluſ.* 4. *num.* 4. *per totum*, Tiraquell. *de Leg. Connub. lib. 6. num* 47. & ex Medicis plura recollegit Schenck. *Obſ. Medic. lib. 4. Tit. de Conceptione*, quam ad hanc ipſam rem cum aliis adduxi *lib.* 1 *barum Quæſtionum*, *Tit.* 1. *quæſt.* 4. *num.* 28. Verumenimvero communiter, & in cæteris omnibus coeundi & generandi impedimentum ante duodecimum annum ſemper adeſſe, & nullo modo, niſi per majorem ætatem amovibile determinandum eſt, quod Medicis eſt perſuaſiſſimum, & conveniunt Jureconſulti: Surdus *Conſil.* 364. *num.* Barboſ. *in c. Puberes*, *num.* 4. *d deſponſat. Impub.* Rota *coram Comitulo deciſ.* 89. *numer.* 12. Unde non minor ætas quam duodecim annorum in fœmina & quatuordecim in Mare requiritur, ut contractum matrimonium ſit validum, Rota *in Taurinen. Matrimonii* 1611. *coram Penia*, *num.* 3. *& ſeq.* At vero impedimentum generandi in Mare ante decimum quartum annum auferri non poſſe certum eſt, quia non ante prædictum terminum ſemen generat, ut cum Hippocrat. *libell. de Genitur. in Princ.* ſentiunt omnes DD. In fœmina porro utrumque impedimentum reperiri uſque ad duodecimum completum, certum eſt, licet non diffidendum etiam per annum, & per biennium, nonnullas virum admittere, ſed generandi impotentiam certum eſt, uſque ad duodecimum durare, quia tunc fœmina menſtrua experitur, ut *ibidem* dicet Hippocrates, at generare
fœminam ante menſtruam purgationem eſt omnino 5
impoſſibile. Recte igitur dictum ab aliquibus DD. videtur, Matrimonium ante prædictos terminos contractum non ſuſtineri ut Matrimonium, ſed uti ſponſalia, *c. final. de Deſp. Impub* Boer. *deciſ.* 22. *num.* 37. niſi in caſu, quo malitia ſuppleret ætatem, & contrahentes ante prædictum terminum eſſent habiles ad coeundum, & generandum, tunc enim Matrimonium contractum eſſet validum, *c. de illis*, *il* 2. *de Deſponſ. Imp.* Covarruvias *de ſponſ. part.* 2. *c.* 5. Sanch. *de Matrim. lib.* 7. *diſp.* 104. *nu.* 1. *& ſeq.* Et Epiſcopus poſſet diſpenſare, quod, etiam ſi eſſent ſponſi Impuberes, Matrimonio copularentur, cum ejus arbitrio fuerit remiſſa determinatio, an in Impuberibus adſit coeundi potentia, ut notat, Barboſ. *de Poteſt. Epiſc. allegat.* 33. *num.* 17. quam determinationem poſſet cum Medicorum conſilio facere, habendo rationem habitus corporis, temperamenti, educationis, ſoli, ac cœli nativi, aliorumque, de quibus late Sanchez, *ubi ſupra*, *num.* 29.

Cæterum quemadmodum impedimentum coeundi ob minorem ætatem proveniens in aliquibus, licet de raro, durat minus quam in aliis, cum aliqui, ut dictum eſt, multo citius coiverint, & generaverint, eodem etiam pacto, ac frequentius in aliis diutius durat, cum plerique ſint, qui per annum, aut biennium, & ultra poſt prædictos terminos adhuc ad coitum, & multo magis ad generationem ſunt inhabiles, nec ipſi poſt decimum octavum annum. Si de Maribus ſermo ſit, habiles ad hæc ſiunt, nempe eo ætatis tempore, quod plena pubertas vocatur, nam fœminæ decimo quarto plenam
pubertatem attingere dicuntur; unde jure optimo, 6
quandocunque in his, qui Matrimonium in prima Pubertate contraxerunt, appareret impotentia coeundi, deciſum eſt ex plurimorum DD. ſententia, expectandam eſſe plenam Pubertatem, neque allegari poſſe tunc impotentiam ad dirimendum Matrimonium, ut pleniſſimè probat Sanchez *de Matrimonio*, *citatio lib.* 7. *diſp.* 105. *num.* 4. *& alibi*. Illud tamen adnotandum quod ii, qui tam ſero pubeſcunt, ſuſpicionem excitant frigiditatis naturalis, quod innuere etiam non deſtitit idem Sanchez *ibidem quæſt.* 2. *numer.* 18. & prudenter quidem, nam inter demonſtrativa ſigna temperamenti frigidi apud Medicos reponitur tarda pubeſcentia: itaque non levem præ-
beret conjecturam hæc pubeſcentiæ tarditas natu- 7
ralis frigiditatis, maxime in viro, unde ſi vir contraheret Matrimonium decimo octavo anno, ac reperiretur impotens ad coeundum, aliis præſertim adminiculis concurrentibus, inter quæ tarditas pubeſcentiæ eſſet maximum, de naturali frigiditate ſententia fieri poſſet, ejuſque reſpectu matrimonium dirimi, nulla exſpectata temporis dilatione. Rota *deciſ.* 695. *numer. part.* 1. *Recen. & deciſ.* 54. *numer.* 2. *part.* 7. *Recentior. & deciſ.* 75. *num.* 1. *poſt primum volum. Conſilior. Farinacii*, *& Pampilonen. Matrimonii* 10. *Decembris* 1912. *coram Coccino*. Quia jam apparerent manifeſtiſſima ſigna naturalis frigiditatis, quibus præſentibus, impedimentum coeundi non poſſet referri ad maleficium, cum cauſa ſit magis remota; ſed ad ipſam naturalem frigiditatem, quæ cauſa magis proxima eſt, & ſenſu ipſo non longa mora perceptibilis; & quia vitia naturalia non ſunt ullo modo amovibilia, unde fit, ut tale impedi-

dimentum ſit ſine remedio, idcircò incaſſum ex-pectaretur tempus diuturnius ad ſententiam ferendam; quia ſi quod in aliis hominibus ſuccedit decimo ſecundo anno (nempe in Venerem accendi) quod fit, cum proximi Pubertati ſunt, in his ne decimo quinto quidem ſuccedit, omninò ſignum manifeſtum eſt naturalis frigiditatis; quod multò magis urgeret, ſi nullæ pubertatis notæ, aut ſaltem pubertatis rudimenta poſt prædictum terminum apparerent. Ergò ſuppoſito, quòd in his, qui tam ſerò pubeſcerent, id fieret vigeſimo ætatis anno, deberent tamen in decimo octavo conſpici rudimenta quædam Pubertatis. quæ in aliis duodecimo apparent, ut ſunt ſtimulus ad Venerem, generalis erectio, pili in pube, & in aliis corporis partibus, quibus non apparentibus, jam præſente decimo octavo anno, res jam conclamata eſt, & de frigiditate naturali ſententia ferri poteſt, relicta omni Maleficii, ſi qua adeſſe poſſet, ſuſpicione.

Sed jam de impedimento coeundi, ob majorem ætatem verba facienda, de qua etiam, *lib. 1. titul. 1. quæſt. 2. numer. 13. & ſequentibus*, aliqua dixi, Certum autem eſt, impedimentum hujuſmodi citiùs, aut ſeriùs advenire naturaliter, pro ipſorum hominum temperamento, nam prout magis, aut minùs calidi ſunt, citiùs, aut ſeriùs, & ad coeundem, & ad generandum apti, aut inepti fiunt. Relictis tamen caſibus quibuſdam, ratioribuſque eventibus eorum, qui communem terminum coeundi, & generandi excelſerunt, de
8 quibus, *loco citato*, *num. 26.* mentionem feci, certè impedimentum generandi ſexageſimo quinto, & ad ſummum ſeptuageſimo; coeundi ſeptuageſimo, aut ad ſummum ſeptuageſimo quinto advenire determinandum, ac bænè quidem argui ex hujuſmodi ætate in viro inhabilitatem ad coeundum dixit Rota, *in Romana Invaliditatis Matrimonii 1606. coram Penia numer. 3.* ac Summo jure factum videtur, impedimentum generandi maturius advenire firmetur, quàm impedimentum coeundi, quod poſt prædictum terminum ſexaginta quinque, aut ſeptuaginta annorum, licet ſemen viri generent, quod illos ad coitum irritate utcunque poſſit, tamen fluidum, aqueum, crudum, & omninò inconcoctum eſt, calore jam diminuto, ita ut ad generationem ullo modo ſufficiat. Ceſſat ergò ex hoc potentia generandi, licet duret potentia coeundi, quæ tamen & multò debilior eſt, quàm in anteacta ætate, & in dies magis, magiſque diminuitur, quouſque tandem omninò emoriatur, neque ullo ampliùs auxilio reparari poſſit; hinc eſt, quòd quemadmodum Judex [licet ejus
9 arbitrio relinquatur determinare, an quis ſenex dicendus ſit, necne] non habet hoc arbitrium quotieſcunque agatur de ſeptuagenario. Menoch. *de Arbitrar. caſ. 59. à numer. 1. & numer. 4. verſ. ſecunda concluſio, & de præſumpt. lib. 6. præſumpt. 46. num. 25.* Farinac. *Tract. crimin. quæſt. 76. num. 83.* ita ubi ageretur, an quis impotens ad coitum eſſet, aut ad generationem, omnis hæſitatio ceſſaret poſt annum ſeptuageſimum, aut ſeptuageſimum quintum, quod tamen ſecundum plurimùm, & in pluribus haberet veritatem, unde fortè teneretur Septuagenarius aut major ætate probare, ſe eſſe potentem, cum militet præſumptio contrarii, ut dixi aliàs, *lib. 3. titul. 1. quæſt. 2. num. 15.* Verum enim verò terminus hic omnium longiſſimus eſt, & ad illum uſque poteſt Vir præſumi potens ad coeundum, qui tamen multis ex cauſis abbreviari poteſt; nam cùm ſenes ſexageſimo majores pluribus morbis ſint obnoxii, imò cùm etiam in anteactis ætatibus magnis, acutiſque morbis interdum moleſtati nativum calorem inſigniter in ipſis labefactari, ac diminui contingat, inde fit, ut ea impotentia ab ætate majori naturaliter proveniens multò maturiùs adveniat, quamobrem quandocunque de impotentia hujuſmodi judicium ferendum ſit, omninò videndum, an aliaqua cauſa id genus in ſuperioribus ætatibus, & maximè in proxima irrepſerit, quæ calorem naturalem diminuendo, potuerit citiùs, quàm par eſſet, per ætatem impotentiam coeundi accelerare, ſed de his latiùs infrà; pro nunc illud tantùm addam, hujuſmodi coeundi, & generandi impotentiam à majori ætate provenientem maximè in iis accelerari, qui in teneriori ætate, & ante debitum tempus immodica Venere uti conſueverunt, nulla in ea re moderatione ſervata, imò, ut notat Fortanatus Fidel. *lib. 3. de Relat. Med. capit. 1.* ſunt ex puellis, quæ nimis citò nuptui traditæ conceperunt, quæ poſt primum partum impoſterum ſteriles evadunt, rationibus, de quibus ille; verum in Maribus & ſenium, & ſenii incommoda accelerare Veneris uſum nimis citò uſurpatum palam omninò eſt, inter quæ incommoda illud maximè ſe prodere veritati conſonum eſt, quod ad eundem Vene- 10
ris uſum pertinet, ex quo, ut dixi, citiſſimè in coitu deficiunt, & multò citiùs generare deſiſtunt quod inde evenire certum eſt, quia nativus calor in ſuo primo vigoris augmento maximè debilitatur, & ipſæ partus ſemini procreando deſtinatæ ex hoc plurimùm debilitantur, ita ut affectante ſenio ſemini fœcundo conficiendo non ſufficiant, imò ne ad coitum quidem, quæ tantò magis veritati reſpondent, ſi puer puellæ tenerioris ætatis conjungatur, quia præterquam quod coitus cum Virgine valdè debili- 11
tat, Savonar. *in Practic. Magn. tractat. ſexto, capite vigeſimo, rub. trigeſima ſecund. verſicul. pro quinto,* Vict. Trincavel. *libro undecimò de rat. cur. Particul. hum. corp. affect. capite vigeſimo nono,* quantò virgo tenerior eſt, tanto magis debilitat, cum tantò major labor impendatur in coeundo, quantò magis tenella virgo eſt, & major fiat ſpirituum diſſipatio in Mare ob nimiam uteri attractionem præ delectatione in aſſueta in coitu percepta; cùm ergò maximè tunc debilitentur genitales partes in Mare, fit, ut in poſterum naturale robur diminuatur, unde affectante ſenectute facilè coeundi ſuccedit in pluribus impotentia.

SUMMARIUM.

1 *Frigidi qui dicantur.*
2 *Impotentes dicuntur, qui coire non poſſunt, non qui non poſſunt generare.*
3 *Frigidus uni, eſt frigidus alteri.*
4 *Ad Matrimonii validitatem non requiritur potentia generandi, ſed tantùm potentia coeundi.*
5 *Quæ conditiones requirantur in coitu, ne Vir frigidus dicatur.*
6 *Matrimonium quando illicò dirimatur.*
7 *Terminus triennii conſtitutus pro Matrimonii diſſolutione an prolongandus, vel abbreviandus.*
8 *Frigiditas naturalis ne ſit, an accidentalis, ex quibus cognoſci poſſit.*
9 *Frigiditas accidentalis quomodo cognoſcatur, curabilis ſit, necne.*
10 *Secunda ſpecies frigidorum.*
11 *Tertia ſpecies.*
12 *Quarta ſpecies.*
13 *In ſenibus omnes frigiditatis ſpecies obſervantur.*
14 *Ad validitatem Matrimonii non ſufficit copula carnalis, ſed requiritur ſeminis emiſſio.*
15 *Eunuchus non generat ſemen, & generans ſemen non eſt Eunuchus.*
16 *Matrimonium non dicitur conſummatum, niſi vir ſemen intra vas effundat.*
17 *Verum ſemen non effundentes an contrahere poſſint Matrimonium, & an contractum teneat.*
18 *Quibus Penis reſolutus eſt inter frigidos connumerandi.*
19 *Qui faces, vel urinam, vel flatum coeuntes reddunt quo cenſu habendi.*
20 *Qui in coitu non poſſunt emittere ſemen, ſed emittunt in ſomnis, vel aliter, in quo cenſu habendi.*
21 *Semifrigidi qui, & quid de illis ſentiendum.*
22 *Maleficium triplex.*

23 Male-

23 *Maleficium cognoſcitur per abſentiam ſignorum, quæ frigiditatem atteſtantur.*
24 *Conjectura maleficii ob abſentiam ſignorum frigiditatis non eſt certa.*
25 *Conjectura maleficii deſumpta ex fruſtratione remediorum naturalium non eſt tuta.*
26 *Natura non adjuvante, remedia ſunt inutilia.*
27 *Conjectura Maleficii quænam aliis certior.*
28 *Alia certior conjectura Maleficii.*
29 *Dæmon in maleficiis concurrit, ut frequentiorem peccandi occaſionem homines habeant.*
30 *Maleficium duplex, Naturale & Dæmoniacum.*

QUÆSTIO II.

De impedimento coitus ob frigiditatem & maleficium.

1 FRigidi in ſua propria acceptione dicuntur, qui
ob partium genitalium ignaviam ab imbecillita-
te nativi caloris prodeuntem ad coitum in ætate
habili ſunt impotentes: nativus enim calor nuſquam
magis quàm in ſemine lædi ſolet, ut dicebat Hol-
ler. *lib. 6. Aphor. 63. in Schol.* Ita accipitur hoc *fri-
gidi* nomen apud utriuſque Juriſperitos, ut patet *ex
Titulis de Frigidis & Maleſic. lib. 4. Decretal.* & ali.
bi paſſim: unde mirari ſatis non poſſum inter no-
ſtros Medicos, Rodericum à Caſtro, qui *lib. 3. de
morb. mulier. capite 2. in Schol.* in ipſo principio
dixerit: Qui generare nequeunt, Impotentes di-
cuntur: cùm id extra omnem veritatem ſit;
qui enim generare nequeunt, dicuntur ſteriles,
qui autem nequeunt coire, in communi modo
2 loquendi, dicuntur Impotentes, & ſi quidem
vitium à natura ſit, Frigidi. Multò magis au-
tem miratus ſum, ut notavi aliàs, *lib. 3. harum
Quæſtionum titul. 1. quæſt. 5. numer.* 28. quòd ille
Juriſconſultos, ſeu potiùs Legislatores accuſare
videatur, ex eo, quod determinaverint, Malefi-
ciatos poſt diſſolutionem primi Matrimonii poſ-
ſe contrahere cum alia, frigidos vero nequaquam:
3 ea autem ratione motas fuiſſe Leges dicit, quia
frigidus uni, eſt frigidus alteri; hanc enim ille
rationem impugnat, dicens, quòd cùm frigidus
cum una poſſit non eſſe frigidus cum alia (malè
accipiens *frigidi* nomen pro impotente ad gene-
randum) ſed fieri potens ad generandum, ſi mu-
lieri conjungatur contrariæ temperaturæ, non be-
nè determinabant ipſæ Leges, quòd non poſſit fri-
gidus, diſſoluto matrimonio, de novo contra-
here cum alia. Sed non advertit (& miror ho-
minem doctum in re tam clara cæcutiſſe) non
idem eſſe, frigidum hominem eſſe, & ſterilem;
quod benè norunt Leges: unde quando jubent,
matrimonia ſeparari ob impotentiam, non intel-
ligunt de Impotentia generandi, ſed de Impoten-
tia coeundi, qua qui ob naturalem frigiditatem
laborant, frigidi dicuntur, non verò qui genera-
re non poſſunt, qui nunquam, nec etiam impro-
priè frigidi vocantur, ſed ſteriles: unde appa-
ret, Rodericum accepiſſe *frigidi* nomen pro ho-
mine temperaturæ frigidæ, male intelligens *fri-
gidi* acceptionem apud Juriſconſultos, apud quos
4 ad Matrimonii validitatem non requiritur po-
tentia generandi, ſed coeundi, per coitum enim
Vir, & uxor fiunt una caro; abſque eo, quòd ſe-
qui debeat generatio, quæ omninò non eſt neceſ-
ſaria ad validitatem Matrimonii, ut ex communi
uſu, & opinione poſt alios probat Sanchez *de
Matrimonio, lib. 7. diſputat* 92. *numer.* 62. At ubi
coitus impotentia adſit, matrimonium ut invali-
dum dirimitur. Ergò non benè accepit Roderi-
cus *frigidi* nomen, cum voluit, frigidum propriè
dici hominem temperaturæ frigidæ, & impoten-
tem ad generationem: cujus erroris etiam notan-
dus venit Nicol. Nancel. *in Analog. Microcoſm. ad
Macroc. libr. ſeptimo Problem.* 6. dum frigidos impo-
tentes ad generandum eſſe vult, & tales à Cano-
niſtis appellari frigidos, cùm apud Canones, &
Canoniſta, imò, inquam, apud alios Medicos
quoque *frigidi* nomen illi ſimpliciter applicetur,
qui ob ignaviam genitalium, ut dixi, coire non
poſſunt. Bernardus Gordon. *in Lib. part. 7. capit.* 1.
Valeſc. Tarent. *lib. 6. Philonii, cap.* 2. Cardan. *lib.* 1.
de venen. capit. 7. Daniel. Sennertus, *Pract. lib. 3.
part. 9. ſection. 2. cap.* 2. Quòd in tantum verum eſt,
ut, etiam ſi vir ob excedentem calorem fieret ad
coitum quoquo modo impotens, non ſecùs ac a-
lii frigidi daret cauſam diſſolvendi matrimonium,
ut ex Divo Thoma, Sanchez *de Matrimonio, loco
citato, numer.* 13. Quòd autem frigiditas hujuſmo-
di proveniens à nimis excedente calore dari poſ-
ſit, licet non ſit omnibus perſuaſum Medicis, ta-
men non videtur præter omnem rationem aſſe-
verari poſſe: cùm plerique alii morbi frigidi ab
excedenti calore originem habere poſſint, ut Pa-
ralyſis, Lienteria, Hydrops, & alii, ut elicitur ex
Hippocrat. *lib. 1. morb. pop. ſection. 2. num.* 25. & ex
Galen. *lib. 3. de ſympt. cauſis cap.* 2 Unde non vi-
deo, cur Daniel Sennertus *lib. 3. Practic. part. 9.
ſection. 2. cap.* 1. negaverit, calidam intemperiem,
ſi excedat, poſſet refrigerare teſtes, & ſemen ex-
tinguere. Illud certum eſt in iis, qui à morbis
calidiſſimis, ut ſunt ardentes febres, vexantur,
ob extinctionem caloris nativi partium genitali-
um, extingui coitus deſiderium, & ſeminis pro-
creationem, ut Practici teſtantur, Joannes Stu-
cher. *lib. 1. de ſteril.* & alii; an non ſimiliter vide-
mus ex uſu vini meracioris, quod calidiſſimum eſt,
excitari frigidos morbos? Galen. *in lib de cauſſ.
morb. capit* 3.

Cæterum quia ad coitum naturalem tria requi-
runtur, ad quem nempe ſequi poſſit generatio, ut
unanimiter omnes Medici docent, evenit, ut ubi
ab una, vel pluribus earum conditionum vir defi-
ciat, frigidus dicatur. Sunt vero tres illæ condi-
tiones ad coitum requiſitæ, membri genitalis ere-
ctio, uſque ad operis conſummationem, nempe ad 5
ſeminis emiſſionem perdurans, ipſius membri in-
tromiſſio debita in vas fæmineum, & ſeminis eja-
culatio in ipſum uterum. Nonnulli igitur ab una,
aut altera, aut ab omnibus ſimul ex iis conditioni-
bus deficiunt, unde plures frigidorum claſſes con-
ſtitui debent; nam aliqui ne membri quidem ere-
ctionem habent, ac nullo modo poſſunt mulieribus
commiſceri, & hi in duplici ſunt differentia, nam
vel ſemen, etiam flaccido exiſtente membro, propè
uteri externum oſtium emittunt, vel nullo modo ſe-
minant, & hi ultimo loco commemorati ſunt, de
quibus Aretæus *diuturn. affect. capit.* 5. mentionem
habet, dicens; *Quibus non ineſt vitalis genitura, rugoſi
ſunt, debiles, acutæ vocis, glabri, imberbes, effeminati*,
atque hi neque ullo deſiderio, aut ſtimulo vene-
reorum per tempus ullum irritantur, ſed omni hu-
juſmodi ſenſu orbati, genitales partes veluti emor-
tuas habent, ita ut ſi eorum virga in aquam frigi-
dam immittatur, nullo modo contrahatur, ut no-
tant Avicenna *Fen. 20. tractat.* 1. Alſaharavius *ſuæ
pract. tract. 22. c.* 6. Gordonius *in lib. particul.* 7.
cap. 1. Valeſc. *lib. 6. Philon. c.* 20. Pedemont. *Tract.
ſumm. 3. practic. 4. ſect. 1. c.* 17. Savonarol. *reſolut.
Practic. Magn. tract. 6 c. 20. rubr.* 20. ejuſque rei
cauſam reddit Joan. Bened. Sinibald. *lib. 3. ſuæ ob-
ſolutiſſ. Geneanthrop. tract. 1. capit.* 10. Hi ergò inter
omnes ſummo jure frigidorum nomen merentur;
nam non aliam ullam ob cauſam, quàm ob exupe-
rantem totius, & inter omnes corporis partes, ge-
nitalium frigiditatem ad hæc, quæ diximus, omninò
inſufficientes ſunt, quod quotieſcunque à Natura
proveniat, vel ab ætate majori, & præcipitata, ut
à Decrepitate, abſque ullo remedio eſt; unde per 6
eam impotentiam quandocunque de ea per certa
ſigna maniſeſtiſſimè conſtet, illicò matrimonium
diſſolvitur, Rota *in Rom. invaliditatis Matrimonii*
1603. *coram Penia num.* 12. neque neceſſaria eſt co.
habitatio triennalis, eadem Rota *in Favent. matrim.*
1585. *coram Seraphino numer.* 2. Et aliàs ex Ca-
noniſtarum Decretis firmatum eſt, apud quos Ju-
reconſulti obſervare poſſunt multos hujuſmodi ca-
ſus in terminis deciſos, & nos ipſi Medici ſimiles

caſus

caſus ſimiliter deciſos habemus apud Felicem Plater. *lib.* 1. *Obſ. tit. de Action. Vener. def.* in quibus Judices attentis ipſius Felicis atteſtationibus, illicò Matrimonium dirimendum eſſe declararunt. Illud tamen hic adnotandum, quòd licet hæc impotentia in utroque caſu, nempe ubi à Natura ſit, aut ab ætate ſenili ſit incurabilis, tamen ſemper major ſpes concipi poſſet ejus remotionis, ſi ab ætate eſſet, quàm ſi eſſet à Natura, quia vitia naturalia emendari non poſſunt, at in ſene decrepito poſſet, ut cunque per remedia efficatiora ſperari, ut ſaltem ſufficeret ſemel, aut iterum cum uxore congredi, maximè ſi cum Virgine res non eſſet agenda.

Verùm quando impotentia prædicta ab accidenti eveniat, tunc non ſemper eſt incurabilis, ſed habet ſecum conjunctam maximam interdum curationis difficultatem, & in hoc caſu non ſeparatur ma-
7 trimonium, ſed expectatur triennium, quem tamen terminum prorogandum exiſtimat inter Medicos Roderic. à Caſtr. *loco nuper citato*, nulla hujus prorogationis cauſa allata, cùm contra Canoniſtæ aliqui, ut Hoſtienſ. *lib.* 4 *ſumm. rubr. de frigid. & malefic. num.* 10. illud magnoperè reſtringant; & mihi quidem Triennii terminus longior potiùs, quàm brevior eſſe videtur, nam impedimentum, quod annuo ſpatio, aut ad ſummum per ſpatium biennii vacando, & operam dando, ut matrimonium pro viribus conjugum conſummetur, removeri non poteſt, nunquam ex mea ſententia removeri poterit, dato tamen quod hoc ſpatium in utroque conjuge à plena pubertate, nempe in viro à decimo octavo, in muliere à decimo quarto anno incipiat numerari: nam intemperies illa frigida, ob quam vir redditur impotens ad coeundum, ſi non ceſſet poſt plenam Pubertatem, jam habitualis fit, & naturalis cenſenda, unde licet in rei veritate præſente plena pubertate, nec ceſſante ea impotentia, illicò; aut non multò poſt, ut per menſtruum, aut bimeſtre ſpatium, aut trimeſtre ad ſummum deberet judicari naturalis, tamen ex abundanti, & ut tutò procedatur, poteſt ad annum prolongari; nam & biennium juſto diuturnius exiſtimaverim.

8 Sed circumſcripta hac annui ſpatii, vel biennii expectatione, unde haberi poteſt hujuſmodi impedimenta à Natura eſſe, vel ab accidenti? non difficile id quidem cognitu eſt, nam conſtitutio corporis nullum præferens frigiditatis ſignum, & ut uno verbo omnia complectar, omnimoda abſentia quorumcunque ſignorum, quæ frigiditatem atteſtantur, de quibus aliàs abundè egimus, faciliimè nos perducit in cognitionem impotentiæ accidentalis, quæ tandem ab omni dubio libera erit, ſi conſtet
9 de potentia anteacto tempore prægreſſa, & ad certitudinem ejuſdem cognitionis collimabunt, ſi de aliquo præterito morbo ad corpus refrigerandum habili certa indicia habeantur, tunc enim facilè determinare licebit, impotentiam eſſe accidentalem, quæ, an curabilis ſit, necne, docere poteſt ipſa prægreſſi morbi natura, patientis ætas, & corporis conſtitutio; nam ætas adhuc vegeta, conſtitutio corporis laudabilis, & morbi qualitas, qui ex eorum numero non fuerit, qui genitalium vigorem, & venereorum potentiam ex ſui natura abſcindunt vel in totum, vel magna ex parte, curabile impedimentum denotant, contraria verò incurabile. Qui autem illi morbi ſint, qui Homines in poſterum reddunt ad Venerem omninò impotentes, dicetur, cùm de impedimento copulæ ex morbis verba faciemus.

Interim de aliis frigiditatis ſpeciebus verba facia-
10 mus; diximus ergò hanc primam frigidorum ſpeciem eſſe inter omnes maximè notabilem, ad quam ſequitur illa, in qua nulla erectio fit, aut modica, & quæ ad opus non ſufficiat, & cum qua ſemen, & quidem ex ſe, effluit cum nulla, aut modica voluptate, & qui talia patiuntur habent, quoddam copulæ carnalis deſiderium, non magnum, & quando ſemen emittunt (quod tamen fluidum, & aquoſum eſt, & frigidum perſentitur, aut non omninò calidum, neque ullo odore inſigne) membrum inter emittendum non modò non ſervatur durum, ut ſemen ejaculetur, ſed magis flacceſcit, & emoritur. De hujus ſpeciei frigidis Conſtantin. *in libell. de coitu apud Baverium de Baveriis conſil.* 51. Matthæus de Grad. *conſil.* 3. Marcell. Donat. *lib.* 4. *Hiſtor. Med. mirab. capit.* 18. Procedunt hæc ex genitalium, & vaſorum debilitate, & magna totius, & partium frigiditate, non tamen ita intenſa, ut in prima ſpecie, nec tamen remediabilis ullo modo eſt, ſi a Natura ſit, & ſi ab accidenti eodem modo curabilis, aut incurabilis, ut ſuperior exiſtit.

Proximè ab his ſequuntur, qui & quodam appe- 11
titu ad coitum moventur, & virgam erigunt, ſed cum coire tentant in ipſo oſtio, & veſtibulum ante ipſum, primoque in limine ſemen effundunt, abſque ulla penis intromiſſione: hoc autem vitium non una ex cauſa fit, nec ſemper eodem modo evenit; quoad cauſas enim contrarias aliquando habet, cùm ex nimio calore, & excedenti ſtimulo ad ſemen maturiùs excernendum cogantur, vel ex nimia laxitate, & debilitate partium cum frigida & humida earum intemperie, illud ad debitum tempus retinere non poſſint. In primo caſu membrum rigidum, ac ſatis ſuperque erectum apparet, & in erectione etiam emiſſo ſemine perdurat, ut in cæteris hominibus accidit: ſemen calidum in exitu perſentitur, & licet quantitate non excedat, eſt tamen qualitate laudabili, & odore gravi. In ſecundo caſu penis in ipſa ſeminis emiſſione flacceſcit, frigidum, aut nullo ſenſu calidum perſentitur, quantitate eſt multum, ſed tenue, ac fluidum, odore nullo: differunt hi ab illis, qui in ſecunda ſpecie reponuntur, ob majorem membri, & magis durabilem erectionem, & ob majorem ſeminis copiam, & fortè non tam malæ qualitatis. Modò, primus caſus remediabilis eſt quocunque modo, & in quacunque ætate eveniat, ac verè tales injuria inter frigidos connumerantur, cùm potiùs à calore patiantur, quàm à frigiditate. Unde Rota *in aliàs citat. Taurinenſ. Diſſolutionis, Matrimon. numer.* 8 tales non eſſe frigidos ſtatuit. Poſterior, ſi à Natura ſit, remedio carent, ſi ab accidenti poteſt aliquando remedium habere, aliàs verò non, ut in ſimilibus ſuprà annuimus, & dilucidiùs oſtendemus, cùm de impedimento copulæ ex morbis verba fient.

Prænominatis ſuccedunt, qui virgæ erectionem
ſufficientem habent, & penetrare poſſunt quidem 12
clauſtra muliebria, coitum exercentes, ſed quantumvis ſe exagitent, ſemen emittere non poſſunt. De his Arnaldus de Villan. *lib.* 2. *Breviarii capit.* 34. & ante illum Conſtantin. *citat. libell. de coitu*, ex quo Baver. *conſil.* 51. cum aliis vetuſtioribus Medicis, ex quibus non prætereundi Raſis, & Avicen. à Marcell. Donat relati *lib.* 4. *hiſt. Med. mirab. cap.* 18. & nonnullas obſervationes refert Schenck. *lib. obſerv. tit. de coitu*, extatque inſuper hiſtoria apud Zaccutum Luſitanum *lib.* 2. *Tract. admir. obſerv.* 114. ac de iiſdem inter Canoniſtas Hoſtienſ. *in citato titulo de frigid. & malef. numer.* 13. Abb. *lib.* 4. *Decretal. titul eod. capit.* 2. *num.* 12. Sanchez. *lib.* 7. *de Matrimon. diſp.* 92. *numer.* 7. Miratus autem ſum ex Medicis Felicem. Plater. *lib.* 1. *titul. in act. Vener. defect. obſerv.* dicentem, naturaliter accidere minimè poſſe, ut viris membrum virile attolatur, ſine præcedenti Veneris ſtimulo, qui cùm à ſemine in vaſis genitalibus pruriente, eaque ad excretionem proritante excitetur, non poſſe eos, ſi congrediantur, ſemen non emittere; nam hæc Plateri, viri alioquin doctiſſimi, opinio falſitatis convincitur experientiis, & auctoritatibus jam adductis, quibus rationem etiam adjicere placet, & eſt, quia erectio non fit ab ipſo ſpermate, ſed à flatu ſpirituoſo; an non videmus tenerrimos puellos membrum arrigere, qui tamen ſemen non generant? Et Eunuchos quis neſcit & arrigere, & coitum validè exercere, & tamen ſemen neque habere neque effundere? Profectò non

non aliam ab cauſam impudiciſſimæ Romanæ Eunuchis ſeſe ineundas tradebant, niſi quod ex illis non erat periculum, ut conciperent, quia ſemine carent, quod Juven. *ſat.* 6. illis exprobat his carminibus:

Sunt quas Eunuchi imbelles, & mollia ſemper
Oſcula delectent, & deſperatio barbæ,
Et quod abortivo non eſt opus.

Unde etiam illud Martial. *lib.... Epigr. numer.... in Gelliam.*

Cur tantum Eunuchos habeat tua Gellia quæris?
Pannice, vult futui Gellia, non parere.

Et illud Almone *lib.* 10. *carm.* 91.

Omnes Eunuchos habet Almo, nec arrigit ipſe,
Et queritur, pariat quod ſua Polla nihil.

Itaque poſſibile omninò eſt, virum arrigere, & coitum exercere, & tamen ſemen non effundere, neque ullo modo habere; unde male ex mea ſententia judicium tulerunt, ſuadente eodem Platero. Judices illi, qui in caſu ab eo narrato cujuſdam viri ſemen non emittentis dixerunt, contractum ab eo matrimonium tenere.

13 Omnes porro frigiditatis ſupranominatæ ſpecies in ſenibus obſervantur, non omnes quidem in omnibus, ſed in aliquibus aliquæ; ſunt enim ex ſenibus, qui neque arrigere, nec ſemen emittere poſſunt, ſunt & qui arrigunt, ſed in erectione non perdurant, ſemen cum modica voluptate flaccido pene effundentes: ſunt & qui ſufficientem ſtimulum ad Venerem exercendam habent, erectoque membro illam incaſſum exercent, inaniter ſeſe, ut ſemen emittant, exagitantes, non potentes ulla ratione opus perficere: hæc ita tam in ſenibus, quam in aliis ſua natura frigidis eveniunt, quia licet a corde interdum, & in nonnullis demandetur ſpiritus ad membri erectionem, tamen materia ſeminalis deficit, ob alicujus præcipuæ partis, aut ob totius frigiditatem, atque illam quidem excedentem; & hoc ipſum vitium ultimo loco commemoratum, ſi à Natura ſit in prima juventute, calore in vigorem properante, fortaſſe aliquod remedium, licet non ſine difficultate admittet, ſed poſt corporis totale augmentum ſi perſeveret, extra omnem ſpem ſanationis erit. Quod ſi ab accidenti proveniat, tunc aut curabile, aut incurabile exiſtit, pro ipſius accidentis qualitate & gravitate, prout in ſimilibus caſibus dictum, ac dicendum ſuo tempore reſtat. Adverte autem, quod licet hoc vitium, nempe coitum exercere abſque ſeminis emiſſione, proprium ſit Eunuchorum, quibus ambo teſtes exciſi ſunt, ob eorundem teſtium deficientiam, ob quam nativus calor inſigniter debilitatus, ſemen generare non poteſt, tamen non idem eſt cum hoc, de quo ſermonem habemus; nam in hoc caſu præſupponimus virum teſtibus non ſolum dotari, ſed nullo eorum defectu laborare, qui in conſpectum ſe prodat; itaque licet Eunuchis ob abſentiam teſtium, impedimentum nempe patens, matrimonium contrahere non permittatur, tamen his, de quibus loquimur, cum impedimentum patens non ſit, non denegatur; at in rei veritate non aliter, quam Eunuchi, ſi contra-
14 hant, invalidè contrahunt; quia ad Matrimonii validitatem non ſufficit copula carnalis, ſed requiritur uteri ſeminis emiſſio; aliàs enim Eunuchi quoque arrigentes, & venerem exercentes validè contraherent, quod nullo modo verum eſt. Et ridiculum eſt, quod aliqui apud Sanchez. *de matrimon. lib.* 7. *cit. diſp.* 92. *numer.* 18. dicebant, Eunuchum nimirum verum ſemen emittentem non eſſe jure
15 Naturæ inhabilem ad matrimonium: nam eo ipſo, quod homo eſt Eunuchus, non poteſt generare verum ſemen: nam ſi ſemen verum generat Eunuchus eſſe non poteſt: unde falſa eſt, & inanis eorum Auctorum hypotheſis, ut ipſe Sanchez addebat. In tantum autem neceſſaria eſt emiſſio ſeminis ex parte viri intra vas ad Matrimonii validitatem, ut nunquem dici poſſit matrimonium conſummatum, etiam ſi vir penetraverit clauſtra muliebria; niſi ſemen intra vas effundat, Sanchez *de Matrimon. lib.* 2 *diſp.* 21. *n.* 5. & *lib.* 7. *diſp.* 92. *verſ.* 6. *quia* poſtquam plures Doctores per ipſum relatos; nam neceſſarium eſt ad Matrimonii valorem, ut vir, & uxor efficiantur una caro, quod non fit per ſimplicem copulam carnalem, ſed per copulam aptam ad generationem, quę non poteſt fieri abſq; eo, quod vir verum ſemen intra vas muliebre effundat, ut proſequitur idem Sanchez *ib.* Recte igitur Gorn. Gallus *in Eleg. de Vener. conjug.*

Hæc geminas tanto conſtringit fœdere mentes,
Unius ut faciat corporis eſſe duos.

Cum igitur hujuſmodi viri coeuntes, & non ſeminantes non poſſint dici Matrimonium conſummare, videntur abſque dubio habere impedimentum ſufficiens, cujus cauſa Matrimonium dirimi debeat, procedendumque videtur cum his, ut cum aliis frigidis, diſtinguendo frigiditatem hanc, in eam, quæ a Natura eſt, & in eam, quæ ab accidenti. Ad quid autem teneatur is, qui ſciens ſe non emittere ſemen, defloraverit Virginem, Penis intromiſſione in uterum, & laceratione vaſorum, ob illatum damnum, cum jam pro Virgine dari nuptum non poſſit, Jureconſulti, ac præcipue Canoniſtæ determinabunt, nam de hoc nihil pertinet ad me pronunciare.

Denique in hoc numero quidam etiam recen- 16
ſendi, qui & arrigunt, & coitum exercent, & ſemen quidem emittunt, non tamen verum, ſed crudam quandam materiam, paucam, & aquoſam, ac nullius odoris, & ad generationem omnino ineptam. In his non reperitur tanta frigiditatis intemperies, ut in prænominatis, ob eandem tamen ipſam frigiditatem ſemen concoquere, & ad perfectionem reducere non poſſunt, idque vel fit ob frigiditatem, vel debilitatem caloris partium principum, vel ob paupertatem ejuſdem caloris partium ſpermaticarum, & quandocunque hujuſmodi intemperies, quarumcunque partium ſit, a Natura eſt, difficillime, aut potius nullo modo recipit curationem, & ſi quam curationem tandem admitteret, hoc fieret in ætatibus calidioribus, nam in provectioribus nulla ſanationis ſpes adeſſe poteſt, emendaretur autem ſemper facilius hoc vitium in iis, in quibus remanet adhuc aliqua ſpes ſanationis, ſi ea intemperies eſſet ſola unius partis, quam ſi plurium; & forte facilius Hepatis, quam Cordis, & facilius Cordis, quam Cerebri, & facilius Teſtium, quam cæterarum partium; hæc tamen, quia non adeo patent ad ſenſum, a Canoniſtis non magni fient, cum tamen de his dubitari jure poſſit, an validè matrimo- 17
nium contrahant, & an contractum teneat; ac ſi ſecundum Canoniſtas ferri debeat ſententia, non apparente alio impedimento, nec ullo corporis, ac præcipue genitalium, notabili vitio, ex quo manifeſte elici poſſit, tales viros non poſſe generare verum ſemen, & contrahere matrimonium poterunt, & contractum tenebit; licet enim ſupponatur eos non generare verum ſemen, hoc in propatulo non eſt, & in dubio unuſquiſque præſumitur potens ad generandum (unde etiam verum ſemen generare,) niſi probetur contrarium. Menoch. *de Præſumpt. lib.* 6. *præſumpt.* 90. *nu.* 1. Ubi tamen daretur Eunuchus, qui & arrigeret, & Venerem exerceret, & ſemen emitteret, hoc illi nunquam ſuffragaretur ad contrahendum valide matrimonium, quia patet illum, ob carentiam teſtium, non poſſe generare verum ſemen.

Ambigendi porro occaſionem præbent duo alia hominum genera, utrum inter frigidos connumerandi ſint; primum ſcilicet eorum, quibus Coles reſolutus eſt: ſecundum eorum, qui Venerem quidem exercent, erecto Pene, ſed inter coeundum fæces, vel urinam, vel crepitum, & ventoſitatem emittere coguntur, poſt quarum rerum emiſſionem Penis flacceſcit, & ad coitum ulterius ſufficere non poteſt, quod in aliquibus fit: nam in nonnullis aliis ſemen uno eodemque tempore ſimul cum fæcibus, aut urina, aut crepitu excernitur, in aliis autem venter inflatur, quales caſus annuit Hippocrat. *lib.* 6. *Epidem. part.* 10. & 20. de quibus etiam Conſtantin. *in libell. de coit.* Gordon. *in lib. part.* 7. *cap.* 2.

Va-

Valeſ. *lib. 6. Philon. cap.* 1. & alii. Sed & de prioribus alii Medici locuti ſunt, inter quos etiam recenſendus Amat. Luſit. *Cur. Med. cent.* 6. *cur.* 95. & alii apud Schenck. *lib.* 4. *tit. de coitu*, ad quam rem adduci poteſt etiam Martialis *carm. lib.* 9. *Epigram.* 71. *in Polycarm.*

18 Cæterum quoad eos, quibus Penis reſolutus eſt; certum eſt, quod ad copulam nullo modo ſufficiunt, quia membrum, ob nervorum reſolutionem, tendi, & arrigi non poteſt, ſed veluti emortuum languet, cumque is effectus ex ſui natura frigidus ſit, & impotentiam prædictam inducat, jure merito faciet eos in numero frigidorum adſcribi; ſed de hoc vitio nonnulla addam, cum de impotentia coeundi ex morbis verba faciam.

19 Eos porro, qui inter coeundum urinam, fæces, aut flatum emittentes a coitu deſiſtere coguntur, abſque ſeminis effuſione, non alia de cauſa ita affici cenſendum eſt, niſi ob caloris debilitatem ipſarum partium genitalium, vicinis etiam, ac contiguis partibus, nempe veſicæ urinariæ, atque inteſtino Recto communicatam, unde etiam ipſarum partium relaxatio, & plurimarum ventoſitatum accumulatio, ut ſentit Franciſc. Valleſ. *in comm. prædior. text.* 10. 6. *Epidem.* unde non mirum, ſi id genus affectus, ac maxime excretio fæcum in ipſo coitu, ſenibus ſint familiares, ex imbecillitate caloris, & frigida pituita muſculos reſolvente, ut proſequitur Alex. Bened. *de cur. morb. lib.* 24. *capit.* 27. qui tamen rationem reddere debebat, cur in coitu id eveniat, quod ſit, ob excalefactionem partis in coitu factam, a qua natura ſtimulata, non ſemen, quo minime affluit, ſed fæces & pituitam, quibus abundat, ejicit. Sed in rei veritate hæc ob id accidunt ſenibus, quia Penis erectio in illis non fit ob ſeminis turgentiam, neque a ſpiritu procedente a Corde, ut aliàs in junioribus evenit, ſed fit a ventoſitate, vel ab urinæ multitudine, vel a virtute ſtimulante ad excretionem alicujus ſuperfluitatis, neque illa eſt vera erectio a Natura ad coitum deſtinata, & idcirco ſenes, qui per noctem membri erectionem patiuntur, non debent ei credere, tanquam ſi per eam Natura ſtimulet eos ad coitum, quia ea fit ab urina in vaſis accumulata, vel a flatu, cujus rei ſignum eſt manifeſtiſſimum, quod urina emiſſa, vel crepitu edito, membrum illico flacceſcit: cum ergo non oporteat, etiam validioribus ætatibus, niſi turgente ſemine, coire, ut monet Ariſtot. *ſection.* 4. *Problem* 9. quanto magis cavere debent ſenes, ne ab erectione membri, ob urinæ, vel ventoſitatis copiam facta, ad coitum impellantur? Hujuſmodi igitur vitia, ut jam dictum eſt, ex frigiditate procedunt, neque permittunt ſemen concoqui, ita ut homines coitum exercere, ut decet, permittant; unde Ariſtot. *libr.* 1. *de Generat. Animal. capit.* 20. dicebat: *Quibus depravata eſt generatio, alvus interdum ſolvitur, propterea quod excrementum eò ſecedit, quod coqui, atque effici ſemen non poſſit*. Si ergo hæc vitia ſenibus accidant, curationem quidem non admittent, augeſcente in dies frigida intemperie: in firmioribus autem ætatibus abſque remedio omni ex parte non erunt, cum Aetium *ſerm.* 11. *cap. ult.* & apud Amat. Luſit. *cent.* 6. *ſupra cit. cur.* 95. & apud Joan. Schenck. ex utroque, & aliis talia vitia curata fuiſſe notum ſit, veluti eſt membri reſolutio, de qua ſuperius: unde, ubi conſtaret in viro non majori quinquaginta quinque annis, impotentiam coeundi cauſam habere a membri reſolutione, non eſſet ob eam cauſam matrimonium diſſolvendum, ſed expectandum aliquod conveniens tempus impendendum in curatione, & amotione cauſæ, quod tamen ex mea ſententia non deberet extendi ultra annum, ſi enim inter hunc terminum nihil vir proficiat, acta res eſt: quod ſi quicquam proficeret, licet non perfecte curatus eſſet, poſſet ad diuturnius ſpatium cura prorogari.

20 Denique non abſque culpa frigiditatis fit, ut aliqui in Venere exercenda ſemen emittere non poſſint, quod tamen vel in ſomnis, vel in maſtupratione, hoc eſt frictione manus emittunt; qualem caſum narrat Aetius *loco proxime allegato*, & de quo etiam Avic. *Fen.* 20. *tract.* 1. *cap.* 15. cui non abſimiles affert Marcell. Donat. *Hiſtor. Med. mirab. lib.* 4. *capit.* 18. qui non aliam ejus vitii cauſam agnoſcit, niſi ſemen plus juſto frigidum? itaque & calidis medicamentis cum iis agendum eſt, cùm non ſint extra omnem ſpem curationis, niſi naturalis frigiditas, ætas major, & alia id genus curæ impedimento ſint, licet quomodocunque verum ſemen effluat, ſemper de ſanatione bene ſperari poſſit, cum id clare demonſtret, calorem adhuc vigere, ſtante quod ſufficiat ad generandum verum ſemen. Interim tamen determinandum a Canoniſtis eſſet, utrum hoc vitium, ſi nullo ingenio curari poſſit, expectato etiam triennio, ſufficiens eſſet ad diſſolutionem Matrimonii, quia ſi non dicitur matrimonium vir conſummare, niſi ſemen intra muliebre vas effundat, certum eſt, quod in hoc caſu non poteſt dici Matrimonium conſummari per ſeminis emiſſionem, cum intra conveniens vas non recipiatur; nulliter ergo hi viri contrahent, & matrimonio erunt interdicendi, & tamen videretur quod hi, cum verum ſemen generent, & Venerem exerceant, vaſa ſufficienter penetrantes, & poſſint debito matrimoniali ſatisfacere, non ſint ad matrimonium inhabiles.

Sed non deſiſtam his adjicere adhuc admirabile quoddam Venerem exercendi genus, quod tamen fidem apud pleroſque forte non inveniet; verum præter exempla afferenda ab aliis relata, ego quoque ex propria experientia aliquid afferam, neque, ita me Deus adjuvet, in ulla re mentiar. Refert. Joan. Schenck. *lib.* 4. *Obſerv. tit. de Coitu*, *obſerv. ult.* ex Cœlio Rhodig. *lib.* 11. *Lect. Antiq. capit.* 15. quod refertur etiam inter Jureconſultos a Tiraq. *Leg. conn. l.* 15. *nu.* 15. fuiſſe hominem quemdam, qui flagris, ac plagis in coitum accendebatur, ita ut uſque ad ſanguinis effuſionem pateretur ſe cædi, quinimo iraſceretur cædenti, niſi fortius, atque acrius cæderet: hoc modo enim hic ſanguinem accendebat, & ſemen calidius reddendo, cum majori voluptate, ut credere par eſt, coibat: ſed hoc parum ad rem noſtram facit: magis ad rem, quod ſequitur a Marcello Donato *lib.* 4. *hiſt. Med. mirab. cap.* 18. enarratum ex Joan. Mirandula, nempe quod vir quidam arrigere membrum non poterat, niſi vapularet, hic ſi uxorem duxiſſet (fortè non extra omne dubium eſſet, an ſtante hoc vitio licite ducere poſſet) facile remedium habeat: nam quandocumque cum uxore ſe commiſcere vellet, poterat ſe illi verberandum tradere: ridiculum certe exemplum. Sed quis riſum tenere poterit, ſi ſequentem hiſtoriolam perlegerit? Novi ipſe; & de præſenti etiam noſco (nam ſæpiuſculè, quam pro voto eſſet, mihi obviam fit) quemdam claudum, temperaturæ atrabiliariæ, ac pravorum morum, qui, ut eſt homo otio ſemper indulgens, ſcorta obolaria convenire ſolet, ac antequam cum illis rem agat, baculis, aut virgis nates ſibi percutiendas illis tradit, ac ſcio quoddam ex his forte aliis petulantius illi nates arrepto piſtillo aliquando non male maceraſſe. Quis ergo tam credulum ſe mihi præbebit, ut ſuam mihi in hoc fidem obſtringat?

Sed hæc loco; ac per tranſennam dicta ſunt, quibus omiſſis non relinquam de quibuſdam ſemifrigidis, ut ita nominem, mentionem habere: hi non ſunt omnino impotentes, ſed non habent robur ſufficiens in erectione, quamobrem ſi cum Virgine illis res tranſigenda ſit: vel etiam cum muliere anguſtas vias habente, non poſſunt opus perficere, cum aliis autem mulieribus vias laxiores, & potentiores habentibus opus perficiunt, uſque ad ſeminis effuſionem incluſivè, hujuſmodi caſus quotidie obſervari poſſunt in ſenibus; ſed & apud Bauer. de Bauer. *conſil.* 51. *alias cit.* caſum habemus in terminis, in quo Medici quidam Senenſes judicarunt, quemdam Servum Andream non eſſe potentem ad devirginandam ſponſam, licet poſſet exiſtimari potens ad coitum cum devirginatis. In hoc ergo caſu viden- 21

dum

videndum eſſet, an hæc imbecillitas, ſeu impotentia ad coeundum, reſpectu Virginis eſſet à Natura, & ab ætate majori, vel ab ipſa hominis juventute, vel à prægreſſa aliqua cauſa præternaturali: nam à Natura, & ab ætate majori proveniens non eſſet remediabilis & ſi aliquo modo remediabilis eſſet, majorem ſpem præberet proveniens ab ætate majori, quam à Natura: ſed ſi ex accidenti tale vitium eveniſſet in ætare adhuc viridi; forte non careret remedio, niſi cauſa fuiſſet magna, & præter modum gravis.

Jam vero, ſi quæ videbantur de novo afferenda circa impedimentum copulæ, ob frigiditatem, ex parte Viri, ſufficienter allata mihi videntur, ita ut properare jam liceat ad impedimentum copulæ, ex parte Viri ob maleficium, cujus culpa, ſi ſit perpetuum, dirimitur matrimonium, Rota *in Camerienſ.*
22 *Matrimonii* 1642. *coram Buratto n.* 9. Hujus triplex genus faciunt, unum, quo homo impotens redditur cum quavis fœmina: ſecundum, quo redditur impotens, cum una tantum, non cum aliis: tertium, quo redditur impotens cum omnibus præterquam cum una, puta cum uxore, quod maleficium dicendum eſſet bonum, in quantum prohiberet adulterium, ut dicit Hoſtienſ. *lib.* 4. *tit. de frig. & maleſ. n.* 8. niſi Dæmonis opera in hoc etiam interveniret, unde non de facili tale maleficium factum in uxoris favorem reperiri crediderim, ſed potius in favorem Amaſiæ, niſi uxor ut Amaſia hujuſmodi maleficiis operam daret.

Cæterum circa maleficiatos illud maxime Doctorum omnium ingenia exercuit, quod ad eorum cognitionem ſpectat: nam difficulter omnino explicari noverunt ſigna, quæ maleficiatum hominem abſ-
23 que ulla hæſitantia à frigido diſtinguant: ita ut totam maleficiatorum cognitionem reducant ad abſentiam ſignorum, quæ frigiditatem atteſtantur: unde Alex. Bened. *lib.* 24. *de curan. morb. c.* 14. *Si virilitas*, inquit, *carmine*, (*quod fieri ſolet*) *aut veneficiorum injuria intercepta fuerit*, *ſine ulla corporis injuria*, *aut membrorum vitio*, *primitivave cauſa evenire haud dubitamus*. Et Jo: Baptiſta Codronch. *de morb. veneſ. lib.* 3. *c.* 13. *in fin.* dicebat, *Coitus vero impotentia ex veneficio cognoſcitur*, *ſi abſint ſigna aliarum cauſarum*. Huic ſignorum abſentiæ addunt conjecturam ex remediis fruſtra adhibitis, Baver. de Baver. *cit conſ.* 51. Codronch. *ib.* Cæſalp. *in Dæmon. inveſt. Peripat. c.* 21. Sed in utraque conjectura difficultatem non contemnendam reperio: & quoad abſentiam ſignorum ut frigiditate pullulantium, ea quidem aliquid operaretur, quandoque non daretur caſus (quem ego frequentius dari, quam oporteat, cenſeo) in quo Homo non ex ſua natura frigidus, ſed ex aliqua cauſa accidentali, & non avertibili, impotens ad coitum redderetur. Tunc ergo in hoc nulla obſervari poterunt frigiditatis ſigna: nam & genitalia bene conſtituta habebit, & pilis etiam quampluribus in conſuetis locis dotabitur, & alia ad hunc modum: quin & per anteactum tempus ſtrenue forte, & magis quam oportuerit Veneri operam dederit (nam & hæc nempe Coitus nimia frequentia in juventute, aut etiam ætate ſequenti, hominem impotentem reddit in ſenectute, imo aliquando in ipſo primo ſenio) ergo in hoc homine, licet evidenter appareret omnimoda abſentia ſignorum, quæ frigiditatem atteſtantur, non habebit locum maleficium, & ſic omnino hæc conjectura erit fallax. In tantum autem
24 poteſt in homine alias ex ſui natura ad coitum potente, aliqua cauſa ignota, & non facile animadvertibilis irrepere, quæ ipſum in poſterum impotentem reddat, ut ex nova victus inſtitutione, ex animi vehementibus, ac diuturnis paſſionibus, imo ex frequentato etiam quorundam ciborum uſu, facile id ſuccedere interdum ſit animadverſum, Lactucam, alias dixi, frequenter comeſtam homines eunuchare, & idcirco Eunuchum appellari conſtat, quod ejus frigiditati inſigni adſcribi poteſt: ſed & Mentham licet calidam ipſe Hippocr. *l.* 2. *de Diæt. verſ.* 14. erectionem prohibere docet, aliaque eſſe medicamenta, alioſque cibos, & potus, qui id ipſum præſtare valeant, non tantum intro ſumptos, quin etiam extra applicitos, & alias ipſe dixi, & alii etiam ſcriptores notarunt: quamobrem cum hæc ſuccedere poſſint abſque eo, quod à nobis animadvertantur, facile imponere poſſunt id, quod non eſt, nempe hominem ad Venerem impotentem, ex maleficio impotentem eſſe, cum abſint omnia, ad ſingula frigidatis ſigna, qui tamen ob unam, aut alteram ex prænominatis cauſis à nobis in ſenſu non habitis, frigidus, ac impotens ſit effectus. Verum enimverò, his non obſtantibus, per abſentiam ſignorum atteſtantium frigiditatem id conſequimur, ut is, qui impotens de præſenti ob maleficium exiſtimetur, præſumatur tamen aliquando fuiſſe potens: ita ut teneatur, quantum ego crediderim, probare, qui ſe talem dicit, ſe aliquando fuiſſe potentem, alias, hoc non probato, non eſſet expectandum triennium, neque procraſtinanda ſententia de matrimonio diſſolvendo: quia triennium expectatur in maleficio, Rota *in Rom. invaliditatis Matrim.* 1063. *cor. Penia n.* 13. non autem in frigiditate, ut *ib.* Rota *in ſuperiori*: & ratio eſt, quia maleficium non cadit in hominem ſua natura impotentem, ut jam dictum eſt.

Nec verò majorem firmitudinem habet altera
conjectura deſumpta ex fruſtratione medicamen- 25
torum, quæ ad debellandam frigiditatem adhibita fuerint: nam fieri poteſt, imo ſæpe, ac ſæpius evenit, ut frigiditas, vel quod naturalis affectio ſit vel quod jam ſit habituata, tam contumacem ſe præbeat, ac tam conclamatæ pertinaciæ, ut nullis remediis evinci poſſit, quod ſimilibus morbis aliis commune eſſe Medici frequenter experimur. Itaque neque certum, neque tutum eſt ex hoc, quod remedia non contulerint, declarare quemquam eſſe impotentem ex maleficio. Neque valet contra hæc propoſitio aliquorum volentium, maleficiatorum curam eſſe impoſſibilem, cum à ſolo Deo expectari poſſit ad eam rem remedium, & idcirco eorum ſic effectorum curam ipſi Deo eſſe dimittendam, ut aliqui Medici perſuadere ſatagunt, Arnald. de Villan. *in libell. de ſteril. tract.* 2. *c.* 3. frigidorum autem curam non eſſe ſine remedio, cum ea affectio ſit a cauſa naturali, quæ per contraria eſt amovibilis: quia non minus requirit divinam potentiam pro ſua remotione frigiditas naturalis, aut habituata, quam maleficium, cum non ſit poſſibile in via naturæ inſitum temperamentum ex una, & partium malam compoſitionem, vel implantatum calorem in extremo debilitatis (ſi ad conſervationem ſpeciei reſpicias) ex altera, ad contrariam temperiem, & compoſitionem, ac robur reducere, ut partes ad ſua munia obeunda quoque ſufficerent, ad quos Medicinæ Ars, aut humanum ingenium neque habet, neque habere poteſt aptum præſidium: quoniam, ut dicebat Bert. *ſua collect. Med. ſect.* 3. *tr.* 8. *cap.* 1. *Deficiente domina Natura, deficere oportet Medicum ejus miniſtrum*, quæ
ſententia Hippocratis oraculo innititur dicentis, *Na-* 26
tura repugnante omnia irrita, ubi enim Natura non concurrit, remedia inutilia ſunt, ut idem Hippocrates pluries, ac maxime *lib. de Arte*, & cum ipſo abunde demonſtrat Cæſalpin. *lib.* 1. *quæſt Med. n.* 3.

Verum enim vero cum prædictæ conjecturæ, ut viſum eſt, ſint undequaque fallaces, ſi quæ certe minus fallax haberi poteſt, ea illa erit, quæ deſumi poteſt ex celeritate adventus ipſius impotentiæ coeundi: nam quæ à natura eſt, palam ſe prodit perpetua impotentia, ex qua à Pubertatis primordio homo impotens fuit, imo & ante pubertatem nullam, aut modicam, & non durabilem genitalis erectionem expertus eſt: quæ autem ab adſcititia frigiditate, & per accidens ſit, ſenſim, & in tempore, non autem momento apparet, niſi fuerit ex aliquo morbo vehementi, & apto ad inducendam talem impotentiam, qualis eſſet Apoplexia, Paralyſis, & id genus alii, tunc autem cauſa eſſet manifeſta, & inaniter de maleficio ſuſpicaremur. At vero impotentia, quæ ex maleficio provenit, illico, & ex improviſo ſe prodit, & homine quidem ſano, ac cætera robuſto exiſtente, & qui alias, ac forte heſterna die, aut nudius tertius, coitu uſus fuerit, cras autem, aut perendie omni vigore, ac ſtimulo coeundi ſe orbatum videt de repente: atque hac maxime conjectura ductus exiſtimavi alias, quemdam juvenem robuſtum, qui repentina

genitalium ignavia, nullo præcedente morbo ad id apto, correptus fuit, Dæmonis opera fuiſſe maleficiatum, ut retuli *lib.* 10. *quæſt. Medico leg. conſ.* 49. Procedit enim actio maleficii non aliter, quàm procedat actio veneni adminiſtrati: hujus enim manifeſtiſſimum ſignum ex auctoritate Gal. *lib.* 6. *de loc. aff. c.* 5. & Medicorum omnium, illud eſt, ut ſæpe alias dixi, quod deſumitur ex ſtatu Ægrotantis morbum immediate præcedente: nam ubi quis ſanus, &
27 viribus pollens, nullo magno errore in victus ratione perpetrato, præcipiti, ac pernecabili morbo ex improviſo à cibo prehendatur, ſignum eſt evidentiſſimum, illum venenum hauſiſſe: eodem quoque pacto determinari poſſe affirmaverint, quippe ſi, ut dixi, homo ſanus, ætate juvenis, ac viribus integris, & per anteactum tempus potens ad Venerem (nam nunquam præſumi debet maleficium, ſi homo nunquam fuit potens ad coeundum) nulla efficaci, ac evidenti, & ſufficienti cauſa prægreſſa, improviſa ac repentina genitalium ignavia prehendatur, omninò
28 conjectari, ac certò oportet illum fuiſſe maleficio impetitum. Huic etiam conjecturæ alia poteſt addi non minimæ efficaciæ, licet non ſit univerſalis, & deſumitur ex eo, quod impotentia copulæ eſt reſpectu unius perſonæ tantùm, non omnium: quemadmodum ergò quando impotentia eſt univerſalis, hoc eſt quoad omnes mulieres, quia vir cum nulla poteſt coire, præſumenda eſt potiùs frigiditas, quam maleficium (licet non negaverim, poſſe hominem reddi per maleficium impotentem quoad omnes, & tunc multò magis militaret prior conjectura, ſic ſi cum omnibus vir coire poteſt, præterquam cum una, aut ſi cum una tantùm poteſt, coire & non cum ulla alia, non frigidas, ſed maleficium eſt præſumendum: Abb. *ſuper* 4. *Decret. tit. de frig. & malef. c.* 1. *n.* 7. Et ratio eſt duplex, una quidem ex parte Naturæ, altera ex parte Dæmonis: ex parte Naturæ, quia nulla cauſa naturalis aſſignari poteſt, ob quam vir, qui cum omnibus coire poteſt, non poſſit cum hac tantum, quia à Natura homo non magis diſponitur ad unam, quàm ad aliam, niſi antipathiam, vel deformitatem accuſare velimus, quæ tamen erunt cauſæ per ſe notæ, & idcircò fœmina uni apta præſumitur aliis apta, & vir potens ad unam præſumitur potens ad omnes: Sanchez. *lib* 7. *de Matrim. diſp.* 104. *quæſt.* 5. *n.* 25. quemadmodum è contra frigidus uni debet præſumi frigidus alteri, ut ex Canoniſtarum Decretis tradit ex Medicis Roder. à Caſtr. *de morb. mul. lib.* 3. *c.* 2. *in ſchol.* quia frigiditas eſt impedimentum naturale non reſtrictum ad certam perſonam, ut bene percurrit Abbas *loc. cit. numer. eod.* & iidem ſtimuli carnis, quibus commovetur homo cum una, naturaliter excitant illum cum omnibus: quod procedit etiam, ſi cum una tantum ſit potens: nam eo ipſo, quod homo potens eſt cum aliqua, omne naturale impedimentum ex parte ſui excluditur, quo impotens reddatur cum alii, & idcircò prudenter Rota *in Toletana nullitatis Matrimonii* 1639. *coram Coccino, n.* 15. determinavit impotentiam mariti coeundi cum propria uxore, qui tamen erat potens coire cum aliis, fuiſſe accidentalem, non naturalem.

Altera cauſa ex parte Dæmonis eſt, quia cum
29 Dæmon in maleficiis concurrat, & majorem, & frequentiorem peccandi occaſionem Homines habeant, ut à Theologis docemur, & adnotavit ex Medicis Codronch. *lib.* 3. *de morb. venef. cap.* 5. certum eſt, multò majorem occaſionem peccandi hominibus præbere, ſi non omninò impotente eos reddat: nam cum impotentiam procurat cum uxore, & non cum aliis Mulieribus, occaſionem offert relinquendi uxorem, & non reddendi illi conjugale debitum, & cum aliis adulterare, & cum impotentiam excitat cum omnibus præterquam cum Amaſia, aut Meretrice, in cauſa eſt, ut homo in fornicatione perſiſtat, & nunquam ab ea removeatur. Jure ergò optimo cenſendum eſt, impotentiam cum una, & non cum aliis, aut impotentiam cum omnibus præterquàm cum una, à maleficio eſſe, non autem à naturali cauſa, quæ quandocunque adſit cum omnibus indifferenter ſuos effectus prodit, non autem magis cum una, quàm cum alia.

Quoniam autem patet, maleficium eſſe in duplici differentia, nempe unum ex opera Dæmonis procu- 30
ratum, Dæmoniacum dicendum, alterum per oblationem alicujus medicamenti venenoſi, & apti ad eam affectionem convocandam, & ad reddendum hominem in re venerea impotentem, quod vel Maleficium ſimpliciter nominatur, vel magis proprie Veneficium: ſciendum eſt, noxam procuratam per ſimplicem exhibitionem alicujus veneni ad frigiditatem inducendam, neque ullo modo poſſe eſſe perpetuam, neque ſuum effectum ſortiri poſſe, niſi multoties fuerit reiterata: dato tamen, quòd res ageretur cum juvene, aut viro ætatis conſiſtentis, & viribus dotato: nam ſi cum ſene jam effœto ageretur, & poſſet noxa perpetuari, & abſque multa veneni reiteratione ſuum effectum ſortiri: quia quemadmodum Juvenis, aut vir ætatis conſiſtentis ob caloris nativi robur non tam facilè, ac promptè per ea medicamenta alterari, & infrigidari poteſt, ita ſenex ob ejuſdem caloris imbecillitatem facillimè alteratur, & infrigidatur: & quemadmodum in Juvene ea infrigidatio aut non durare, aut facilè per contrariorum medicamentorum admotionem ſuperari poteſt, imò ab ipſa Natura, ſi valida adhuc ſit, evincitur: ita in ſene, & multò magis in Decrepito & durat, & ſuperabilis neque per tempus, neque per medicamenta eſſe poteſt. Atque hinc eliciendum, quòd quandocunque medicamenta pro frigiditate ſuperanda adminiſtrata poſt longum maximè tempus non contuliſſent, ut puta poſt anni dimidium, vel ad ſummum poſt annum, imò neque ex parte frigiditatem ſuperaſſent (ut exempli gratia, ſi partes, quæ tactu frigidæ apparebant, imbecilles; languidæ, ac quaſi emortuæ, poſt remediorum uſum calidiorum, vivaciores, robuſtiores, calidiores, & caloratiores non appareant) tunc de cura omninò deſperandum eſt, timendumque, ne frigiditas jam habituata ſit, & nativus calor genitales partes omni ex parte deſtituerit.

Et quia dictum eſt, cibos aliquos frequenter in uſum protractos, ac ſimiliter quoſdam potus ingeſtos, inſuperque nonnulla medicamenta de foris genitalibus applicita, frigiditatem inducere poſſe, ubi tales caſus offendamus, videndum, quid in his eſſet determinandum: nam aliter definiri rem oportet, ubi venena prædicta, aut cibi, aut medicamenta eſſent in uſum protracta in homine declinantis ætatis, aliter verò in juvene ætatis florentis: quin etiam aliter, ſi ſolis cibis refrigerantibus uſus homo ſit, quàm ſi venenis frigidis fuiſſet potionatus, aut ſi medicamentis de foris applicitis frigiditatem genitalium procuraſſet; imò aliter ſi applicaſſet medicamenta hujuſmodi, puta Cicutam, Lactucam, Nymphæam, & id genus alia, teſtibus ante pubertatem, quam ſi applicuiſſet eadem iiſdem partibus poſt pubertatem; nam ante potuiſſent faciliùs omnem virilitatem, & ſeminis productionem extinguere, quod non tam de facili poſt pubertatem, & in procedenti robuſtiori ætate præſtare potuiſſent: ſic etiam, ſi in ætate declinante applicita eſſent, faciliùs ſuum effectum producere potuiſſent, quàm ante prædictam ætatem & ſic de ſingulis; ſed hæc ex abundanti.

SUMMARIUM.

1 *Membrum nimis craſſum an ſit juſta cauſa dirimendi Matrimonium.*

2 *Et quid de membro carnoſo ultra conſuetum.*

3 *Penis brevitas ſemper incommoda, quia diminuit coitum.*

4 *An Matrimonium dicatur conſummatum viro ſeminante, ſed non potente, ob virgæ brevitatem, ſponſam divirginare.*

5 *Naturalis brevitas Virgæ eſt irremediabilis.*

6 *Membro contracto exiſtente quid de eo determinandum.*

7 *Membri tortuoſitas copulam impedire poteſt, & eſt duplex.*

8 *Penis obliquitas quid operari poſſit circa invaliditatem Matrimonii.*

9 *Penis*

9 Penis nodus quam cauſam dare poſſit diſſolutioni Matrimonii.

QUÆSTIO III.

De impedimento Copulæ, ob membri magnitudinem, & alia vitia præter naturam.

Membri magnitudo in hoc caſu conſideratur juxta utramque dimenſionem, nempe longitudinem, vel brevitatem, & craſſitiem, vel ſubtilitatem; quibus addi poteſt numerus, cum aliqui viſi ſint, qui duplici Pene fuerint dotati, ut conſtat apud Hoſtien. *lib 4. ſumm. tit. de frig. & malef n.* 13. & talem virum Bononiæ viſum fuiſſe in publicis diſſectionibus ex Jac. Vecher. *obſ.* refert SchencK. *lib.* 4. *obſ. tit. de Pene.* Quin etiam Joan. Bened. Sinibaldus vir, ut omnes novere, inter doctos doctiſſimus *lib.* 3. *ſuæ Geneanthropiæ tract.* 1. *c.* 3. Aſellum gemino genitali vidiſſe ſe affirmat, ſed & monſtrum duplici Pene, atque utroq; tenſionem patiente Romæ a ſe conſpectum teſtatur, & de aliis monſtris duplici Pene dotatis mentionem feci alias *lib.* 7. *barum Quæſt. tit.* 1. *q.* 8 *num* 34. ubi ſuppoſitionem quandam a Gaſp. Balvino *lib.* 1. *de Herm.* in medium allatam, quod nimirum Natura non faciat duo membra ejuſdem ſexus: ut facit duo ſexus differentis, veram non eſſe pluribus exemplis demonſtravi. Non dubium autem eſt, tale impedimentum non recipere curationem, nam ſi quæ fieri poſſet per alterius membri detruncationem, periculi plena eſt, neque ullo modo tentanda, quantumvis ſuperfluens virga eſſet minoris magnitudinis: nam adnotatum aliquando eſt, ex Penis abſciſſione ſubitaneam mortem ſuperveniſſe, qualem caſum narrat Guilelm. Fabr. *ſuarum obſ. cent.* 3. *obſ.* 84. Qui etiam teſtatur, Penis abſciſſionem propter excedentem ſanguinis effuſionem maxime periculoſam eſſe: & tamen ſcimus, teſtimonio multorum DD. quos adducit Jo. SchencK. *lib.* 4. *ſuar. Obſ. Tit. de Pene & præp.* apud Turcas, multis, quos pro Mulierum cubiculariis deſtinare volunt, Teſtes una cum veretro abſcindi, prius eis ſoporiferis medicamentis in profundum ſomnum conjectis, horumque plures evadere teſtatur Cardan. *in lib Hipp. de Aer. Aq. & loc. tex.* 19. *ſect.* 62. Quomodocunque tandem ſeſe res habeat opus periculi plenum eſt: itaque de hoc impedimento jam ulterius non loquar, maxime cum tam de raro conſpiciatur. Frequentius conſpicitur unicum membrum duo magnitudine æquans, omneſque complens dimenſiones, quali fuit forte dotatus Clodius, Pompejam Cæſaris uxorem in templo Bonæ Deæ conſtuprans, de quo Juven. *Sat.* 6. *verſ.* 336. *& ſeqq.*

—— Sed omnes
Noverunt Mauri, atque Indi, Pſalteria Penem
Majorem, quam ſunt duo Cæſaris Anticatones:
Illuc teſticuli ſibi conſcius, unde fugit Mus,
Intulerit.

Et quales recenſet Joan. Bened. Sinibald. *loc. cit. c.* 15. quos Cenobelos appellari tradit.

Quod Penis longitudinem, nullus eſt Medicorum, qui affirmet, eam impedire copulam, cum alia ex parte concordent plerique, quod impediat generationem, de qua re loco ſuo: non ſunt tamen prætereunda ſilentio incommoda, quæ mulier pati poteſt, & ſanitas, quæ ex ea cauſa poteſt incurrere, de quibus menſionem habui *lib.* 7. *har. Quæſt. tit.* 3. *n.* 10. ad quem locum Lectorem remitto, nihil enim in promptu habeo, quod iis, quæ tunc attuli, addendum ſit, ſi modo obſervationem tantum quorundam Medicorum adjiciam, ex quibus habemus, Mulieres ob Membri virilis incongruam longitudinem in urinæ incontinentiam aut perpetuam Diarrhœam, aut uteri prolapſum, aut profluvium incidiſſe, ut videre eſt apud Joan. Hucher. *l.* 1 *de ſterilit. c. de magnit. Penis*, & apud alios.

1 Majus dubium eſt de magnitudine Penis, quoad ejus craſſitiem, ſi enim magna, & excedens ſit, ita ut communem craſſitiem cæterorum membrorum exuperet, non eſt tanquam nullius momenti prætereundum impedimentum illud, quod ab eo in copula carnali provenit: Illam undequaq; impedire poteſt, maxime ſi cum muliere res agatur anguſtiora loca habente, qualem offenderunt duo viri apud Fœlicem Plater. *lib.* 1. *Obſer. Titul. in act. Vener. def. n.* 4. hi enim membro nimis craſſo dotati nullo ingenio potuerunt unquam cum propriis, ac jam deſponſatis uxoribus copulari, unde matrimonium dirimere coacti ſunt, & tamen utriſque novis uxoribus matrimonio junctis, neutra earum reclamavit, nec de nimia Penis craſſitudine verbum ullum movit, aut conqueſta eſt. Sed ſupponamus nos ſponſum habere membrum ſatis craſſum, non tamen craſſitiei monſtruoſæ, nec quale habebat ille apud Guilelm. Fabrit *cent.* 2. *obſ.* 56. (licet ea craſſities ex morbo eſſet, non naturalis) cujus membrum magnitudine æquabat caput Infantis recenter nati: aliaque ex parte ſupponamus ſponſam habere pudenda rationabiliter conſtituta, tunc dicendum (quod & alias determinavi) non eſſe hoc impedimentum tale, ut ſuperari non poſſit ob ipſius pudendi muliebris naturam, quod nullo pene negotio & dilatari, & conſtringi ut lubet, & ex ſe ipſo, & medicamentis poſſit. Unde bene inter Canoniſtas Hoſtien. ſæpe *cit. lib.* 4. *Tit. de frig. & malef. n.* 15. audiſſe ſe dicit a muliere experta: quod non eſt eventu poſſibile, ut Mulier, ob magnitudinem membri, virum non admittat, nec illum tolerare poſſit: ac profecto ita eſt, remanente ſuppoſitione ſuperius facta in ſuo robore. Advertendum ta- 2
men ad id, quod addit idem Hoſtien. *n.* 6. *ſeq.* movens hoc dubium, quid ſi vir habeat membrum nimis carnoſum? Differt enim hoc a craſſitie naturali, & in caſu ab Hoſtien. obſervato, carnoſitas illa proveniebat a morbo, nempe ab Elephantiaſi, & idcirco forte præſtabat impedimentum copulæ carnali, & occaſionem dare poterat dirimendi matrimonium, niſi remediabilis fuiſſet, quod non videtur, quia dependebat a morbo incurabili, talis enim eſt Elephanthiaſis, morbus quippe adeo magnus, ut ex hoc nomen ſumpſiſſe dicant nonnulli, quia quemadmodum Elephas eſt inter omnia animalia maximum, ita etiam hic morbus inter omnes morbos eſt maximus, ut ex Æmilio Macro *lib.* 1. *c.* 15. dixi alias, cujus carmina tunc ad hoc recitavi, nempe *l.* 2. *Quæſt. tit.* 3. *q* 6 *n.* 17.

Circa brevitatem, & exilitatem Penis prætercam, quæ attuli *lib.* 3. *tit.* 1. *q.* 6. eſt aliquid, quod de novo adnotandum videtur: & ut apparet, duplex hoc vitium eſt, nempe unum quoad brevitatem, alterum quoad exilitatem, quorum vitiorum unumquodque per ſe eſt conſideratione dignum, inſuperque ſimul juncta, hoc eſt, dum ſimul & breve, & exile, ac ſubtile membrum eſt, tanto magis vitium eſt conſiderabile: brevitas tamen aut ſemper, aut frequentius incommodo eſt, Fallop. *lib. de Decor. c.* 8. & certum eſt, eam
3 diminuere coitum, & maxime gignitivum, ut inquit Bertruc. *in collect. Med. ſect.* 3. *tract* 8. *c.* 1. imo in totum impedit, ut in caſu obſervato a Fel. Plater. *l.* 1. *Obſ. Tit. in Act. Vener. defect.* nam homo erat, qui Penem adeo brevem habebat, ut præter glandem cum præputio, nihil præterea a corpore promineret: nec diſſimilis fuit ab hoc infans, de quo Tobias Gneulin. apud SchencK. *lib.* 4 *Obſer. Tit. de Pene, & præputio*, qui dotabatur quidem Scroto, & Teſtibus, ſed Pene omnino carebat, in cujus loco foramen erat, per quod urinam reddebat. Utrumque vitium, ut Medici ſentiunt, præ frigida intemperie oritur, quam multo majorem eſſe conſtat, ſi utrumque vitium ſimul ſe prodit: nam craſſities brevitati conjuncta, niſi brevitas enormis ſit, minus forte culpanda eſt, quia, ut ex Act. dicit Fallopp. *loc cit.* niſi pudendum virile a pudendo muliebri conſtringatur, & amplexetur, mulier nulla voluptate perfunditur, nec ſemen emittit, & conceptio ſequi non poteſt: ideo licet alia ex parte ſecundum alios exilitas, vel ſubtilitas longitudini convenienti aſſociata minus culpabilis videatur, certe fœminis ob partium frictionem, quæ melius ſuccedit cum craſſo membro, quam cum exili, licet longo, acceptior craſſities eſt, quam longitudo: ac præter frictionem melius vulva amplexatur Penem, unde major inſurgit delectatio, & major in ſemine ejaculando voluptas: quibus de cauſis Mulier forte non ita reclamaret, ubi Maritus haberet virgam brevem, ſed craſſam, quemadmodum ubi haberet longam, & ſubtilem, nam conſtat expe-

experientia, Mulieres non facilè acquieſcere membri ſubtilitati, licèt apud Plater. *loco ſup. cit.* mulier quædam vetula, & pauper acquieſcere ſe in judicio diceret Marito, qui ditiſſimus erat, habenti mentulam minimi digiti magnitudine, ne eam ob cauſam matrimonio diſſoluto, ad domeſticam pauperiem rediret. Attamen reclamante muliere aliqua in hoc caſu, ſemper magis audirem reclamantem ob exilitatem, quàm ob virgæ brevitatem, niſi brevitas eſſet excedens, & enormis, ut erat in eo viro, de quo Hoſtien. *cit. lib.* 4. *tit. eodem n.* 14. qui habebat virgam ad modum verrucæ, ſed tamen non poterat extendi in longum. Ergo ubi brevitas non eſſet tam enormis, multo meliùs poterit debito conjugali ſatisfacere, & carnis ſtimulos in muliere reprimere vir habens virgam brevem, ſed craſſam, quàm habens longam, & admodum ſubtilem, quia hæc non poteſt mulierem delectare, ut conveniens eſt. Illud tamen negari non poteſt, aptiorem eſſe longam mentulam, licet admodum exilis eſſet, ad penetranda loca muliebria, & devirginandam ſponſa, quàm Mentulam breviorem, licèt craſſam, nam quantumvis craſſa eſſet, poſſet ob ſui brevitatem impedimento eſſe, ne ſponſus poſſet ſponſam devirginare, quia non poſſet ad interiora pervenire, & Hymenis membranam diſrumpere, maxime ſi offenderet ſponſam, habentem vaginam nimis longam, ut evenire facilè poteſt, ita ùt Hymen, (ſeu quidquid ſit, quod fœminarum virginitatem tueri dicitur) altiùs poſitus
4 ſit. In quo caſu non contemnenda occurreret difficultas: An ſcilicet dici deberet hic, qui ob prædictum vitium diſrumpere clauſtra virginalia non poteſt, licèt ſemen ejaculetur, matrimonium conſummaſſe: & non videretur hæſitandum de parte affirmante, cùm ſemen in uterùm effuderit, nam hoc modo dicitur Matrimonium conſummatum, licèt vir clauſtra virginalia non prefregerit, per ea quæ affert Sanchez *de Matrimonio lib.* 2. *diſput.* 21. *n.* 2. quod tantò magis procedit, quantò hujusmodi copula non eſt extra ſpem generationis, cum conſtet, mulieres etiam velatas, in quibus multò majus viget impedimentum, aliquando concipere, ut aliàs adnotavi, & iterum adnotabo; cum de Atretis, & Imperforatis mulieribus de novo verba faciam; præterquam quod in his, quæ Imperforatæ nequaquam ſunt, ſed ob brevitatem membri virilis ſui ſponſi devirginari non potuerunt, ſi concipiant, facilè in ipſo partu diſrumpuntur membranæ uterum interſepientes, & ſic non aliter, quàm cæteræ fœminæ concipere, & parere poſſunt. Verum enim verò, dato caſu, quod ſponſa, ob brevitatem membri virilis, non devirginata concipiat, poteſtne reclamare tanquam ſi non concepiſſet? Certum autem eſt, naturalem virgæ brevitatem ſine remedio omninò eſſe Goldon. *in Lilio*; *partic.* 7. *cap.* 14. Savonarol. *in Tract mag. tract.*
5 6. *c.* 21. *rubr.* 16. Bauer. de Baver. *conſ.* 51. Jac. Holler. *lib.* 5. *Aph.* 63. qui, cæteris Doctoribus non diſſentientibus, vana, & irrita omninò eſſe firmant; quæcunque à Medicis ad emendandum hoc vitium proponuntur. Præterea ubi poſſit virgæ brevitas irrita matrimonium etiam conſummatum (maximè cum ſupponendum ſit ob ejus vitii ignorantiam reſpectu ſponſæ nulliter fuiſſe contractum) multò magis poterit irritare, ubi brevitati adjungatur exilitas, ſeu ſubtilitas; cenſendum enim eſt, hujusmodi membrum nullius valoris, & utilitatis eſſe poſſe, cùm tantoperè Natura in ejus formatione defecerit, & tamen ubi ſemen in primo congreſſu ejeciſſet in vas muliebre, res dubio non vacaret, & eſſet Canoniſtis remittenda, ut ſecundum Jus deciderent.
6 Sed antequam hinc diſcedamus, non prætermittendum aliquid de virga contracta afferre; ſunt enim quidam, qui ob Veneris longam deſuetudinem, genitale adeò contractum habent, ut vix extra ventrem prominere videatur, & Navarr. *lib.* 4. *conſ* 3. *n.* 21. ex Suſpicio narrat, Divo Martino adeò ob inſignem caſtimoniam membrum fuiſſe contractum, ut ſuæ mortis tempore, videretur membrum Infantis. Sed non ſolùm ob caſtimoniam, & Veneris deſuetudinem id nonnullis evenire ſolet, ſed etiam ob aliquem morbum, ut eſſet ob convulſionem, & neutra contractio Penis de facili remedium admitteret, hæc tamen ſunt de rarò contingentibus, & minor Navarr. *loc. cit.* adduxiſſe hanc contingentiam in caſu, de quo *ibi*, licèt plurima in *eo conſilio* adducere videatur, & affirmare quæ Medici nulla ex parte admittent, cùm abſurdiſſima exiſtimentur. Illud hoc caſu determinandum cenſeo, quod in ſimilibus aliis, in quibus & impedimentum copulæ patens eſt, & nullum remedium admittit; ſed de his ſatis; nam nimio profectò ruborem perfundi me ſentio in his pertractandis, & tamen remanent adhuc plurima ſimilis farinæ diſcutienda, in quibus perlegendis, admonente Hoſtienſe loco citato, turbari Lector non debet, non Canoniſtæ hæc ipſa non tamen rubore agitare vel coacti ſolent, ad Animarum ſalutem cuncta dirigentes, qua ex cauſa nullo pacto ſilentio ſunt involvenda.

Sequitur conſiderandum de Penis tortuoſitate, quæ notabile impedimentum poteſt præbere in copula exercenda, ita ut ſi magna ſit, copulam omninò impedire poſſit, & multò magis generationem. Ea duplex eſt; quædam ſit ob frænum glandi adhærens, quod nimis tenſum eſt, & glandem ipſam deorſum attrahit, ita ut membrum curvum reddat, & ob id ad copulam magna ex parte ineptum, quia non poteſt, ut deberet, glandis acie ſibi interparare, ſed cogitur incaſſum dorſo in uterum arietare, & ſemen non ad uteri internum fundum, ſed ad ipſius latera emittere. Vocantur autem, qui hoc vitio laborant à Theophil. Prothoſpath. Græco Auctore *l.* 5. *de corp. hum. fabric.* 22. Hypoſpadiæi, quos generare non poſſe dicit, niſi reſciſſo vinculo, quo Penis glans deorſum trahitur, ſed habet hoc vitium ſuam in curando neque levem difficultatem, non caret tamen remediis, de quibus videndi Auctores, qui docent, hanc tortuoſitatem vel à Natura poſſe eſſe, vel morbo aliquo, ut a convulſione nervorum ad Penem ipſum tendentium; & ſiquidem à Natura ſit, difficulter curatur, non tamen eſt extra omnem ſpem ſanationis, cùm alias curatam fuiſſe per inſtrumentum quoddam tradat Holler. *comm.* 5. *Aphor.* 63. ut apud ipſum videri poteſt; neque ea, quæ à morbo ſit, erit omnino incurabilis: niſi cauſa morborum excitans adhuc perſiſtat, & amovibilis non ſit. 7

Huc pertinet etiam ipſius Penis obliquitas, hoc eſt, quando ad latera contorquetur, & inflectitur Paralyſi, aut convulſione alterius ex muſculis, qui ex Pectinis oſſe prodeunt, ut docet Hucher. *lib* 1. *de ſterilit. c. de curvit. & obliquit. Penis*, apud quem etiam curationem habes, quæ quidem non aliter, quàm tortuoſitas, aut curvitas facilis aut difficilis eſt. 8

Denique Pudendi diſtorſio ſit etiam ex quodam tuberculo ad modum fabæ, vel glandulæ, qui Pene flaccido, & demiſſo exiſtente ob ſui parvitatem, vix percipitur, ſed ubi Penis diſtenditur, contorquetur in latus illud, in quo tuberculus reperitur, unde ſit, ut & copulæ, & generationi impedimentum afferat, cum non poſſit liberè in uterum intrudi, ob contorſionem, præterquam quod dolorem etiam incoeundo cauſat non contemnendum. Vocant hunc morbum penis nodum, & de eo Jul. Cæſ. Arant. *lib. de Tumor. præternat. c.* 50. ex quo Schenck. *l.* 4. *Obſ. tit. de Pene*, & Dan. Sennert. *ſuæ Tract. lib.* 3. *p.* 9. *ſect.* 1. *c.* 8. Profitetur autem Arantius, ſe primum de hoc morbo verba feciſſe, cùm nemo inter Medicos, aut Chirurgos ante ipſum de eo ullam mentionem habuerint; ſed Euſtach. Rudius; *lib.* 2. *Tract. cap.* 47. de eo meminit iisdem ad amuſſim verbis, quibus Arantius utitur; neque dubium eſt, omnia Rudium ab Arantio deſumpſiſſe, cum tamen de Arantio ne verbum quidem, quod non laudaverim. 9

SUMMARIUM.

1 *Morbi inſigniter caput debilitantes, ac refrigerantes faciunt maximam conjecturam impotentiæ;*

2 *Conſilio de Paralyſi Genitalium in ſene, illicò dirimi poteſt Matrimonium.*

3 *Vulnera Capitis inſignia, ejusque vehementes percuſſiones faciunt coitus impotentiam.*

4 *Venarum nonnullarum in capite ſectio coitus impotentiam facere poteſt.*

San-

5 *Sanguinis excedentes evacuationes coitus impotentiam aliquando excitant.*
6 *Cervicis, ſpinæ, ac Lumborum attritus Venereorum impotentiam faciunt.*
7 *Exceſſivæ, ac diuturnæ evacuationes quæcunque coitus impotentiam faciunt.*
8 *Vulnera partium nobiliorum coitum abſcindunt.*
9 *Morbi quidam magni quando faciunt hominem impotentem, & n. 10. 11.*
12 *Herniæ quomodo diminuant coitus potentiam.*
13 *Pinguedo exuberans extinguit coitum, & eſt ſine remedio.*
14 *Veneno potionati, ſi evadant, aliquando refrigerantur ita, ut fiant impotentes.*

QUÆSTIO IV.

De impotentia Copulæ ex morbis aut præſentibus aut prægreſſis.

NOn loquor hic de impotentia temporanea, ſed de perpetua, vel ſaltem quod longo tempore, ut annorum ſpatio, perdurat, & quæ aut impoſſibilitatem, aut ſummam difficultatem ſanationis minatur, ea enim, quæ ob præſentiam aliquorum morborum cauſatur, & poſt eorum receſſum non multùm durat, in dubium non venit, an Matrimonium dirimere, vel divortio dare cauſam poſſit, cum in nullo cenſu habeatur, tanquam ſi nunquam adfuiſſet. Jam vero de morbis facientibus impotentiam coeundi, & generandi, nonnulla attuli *lib.* 3. *tit.* 1. *quæſt.* 4 peculiarius nunc quædam pertractanda, quæ copulæ carnali impedimento ſunt ob id maxime, quod Penis erectionem prohibeant: ob hoc enim præcipue vitium matrimonium dirimi permittitur, cum perpetuum eſt, & remedio caret, vel ſaltem eſt magna cum difficultate remediabile: Horum autem morborum, quos recenſebimus, unuſquiſque per ſe non ſolum, quando præſens eſt, ſed quando etiam præceſſit, poteſt facere maximam, & ſi præſens eſt, indubitatam præſumptionem, ac plenam probationem impotentiæ, ita ut, allegante Muliere impotentiam viri, atque afferente cauſam ex morbo aliquo præſenti, aut prægreſſo, qui ex horum, quos recenſebimus, numero habeatur, poſſet facile Judex in ejus favorem pronunciare.

1 Primo ergo a capite incipientes, ſciendum quod, cum materia ſeminalis magna ex parte a Cerebro proveniat, omnes, ac ſinguli morbi, qui inſigniter ipſum Cerebrum debilitant, & frigidam intemperiem illud labi faciunt, maximam præſumptionem præbent Impotentiæ coeundi, cum omnino ejus vigorem proſternant, & materiam optimis ſpiritibus expolient ad ſemen procreandum, & ad ſtimulos Veneris neceſſarios. Sunt autem morbi hujuſmodi plerumque, ne ſemper dicam, natura frigidi; tales ſunt inter omnes Apoplexia, & Paralyſes inſignes, nempe quæ aut totum corpus a capite infra, aut maxima ex parte, ut univerſam dextram, aut ſiniſtram partem, aut partes omnes infernas a Renibus infra occupant: nam in his omnibus neceſſe eſt etiam nervos ad genitales partes pertinentes Paralyſi affici, ac reſolvi, nec in poſterum poſſe ſuo officio fungi deferendo ſenſum, & motum ad partes. Sed præ his omnibus Paralyſis ſpeciebus illa in hoc negotio conſiderabilior eſt, quæ ipſas genitales partes obſedit, vi ipſum maxime virile membrum, quæ affectio cum a morbo fit, non eadem eſt cum ea, de qua ſuperius locutus ſum, cum de frigidis primæ ſpeciei verba feci, illa enim eſt ignavia genitalium, ob naturalem frigiditatem, hæc autem eſt eorundem ignavia, ob ipſius Penis, & partium vicinarum Paralyſim, & mollificationem; illa ſupponit hominem a Natura impotentem ad coitum, hæc ſupponit hominem ex ſua Natura potentem a morbo impotentem factum, cujus rei evidentiſſimum ſignum eſt, quod ſi membrum in aquam calidam immittatur, aut etiam manibus laſcivientis Mulieris confricetur, tamen non erigitur, & ut Juven. *Sat.* 6. de ſenibus ſermonem habens.

—— *Jacet exiguus cum Ramice nervus,*
Et quamvis tota palpetur nocte, jacebit.

Ulterius majus etiam ſignum ejus rei elicitur ex eo, quod ſi immittatur in aquam frigidam, non contrahitur, quia omni ſenſu orbatum eſt, ut evenire etiam exiſtente membro naturaliter ignavo, & impotente ibi dixi ex nonnullorum DD. Auctoritate. Sed tamen eſt aliqua differentia inter unam, & aliam impotentiam, nam quæ a Natura eſt, nullum ſecum Veneris ſtimulum affert, quia in hac ſemen non producitur ob intenſam frigiditatem, at in Impotentia, quæ a Colis reſolutione advenit, remanet aliquis ſtimulus ad coitum, ob ſeminis productionem, quæ ſaltem non in totum abſcinditur, & ſi membrum manibus contrectetur, etiam ſi non erigatur, ſemen aliquatenus emittitur.

Porro Paralyſes omnes, quamcunque partem obſideant, curatu ſunt difficillimæ etiam in ætatibus calidioribus: ſed in declinationibus ſunt omnino inſanabiles, & tanto magis extra omnem ſpem ſanationis exiſtunt, quando provectiores ſunt; ſed Genitalium Paralyſis præ cæteris magis incurabilis in iis ipſis ætatibus cenſenda, cum per ipſam jam ætatem partes frigidiores in dies evadant, ac præcipue nervi, quos Paralyſis occupat, qui cum ſua Natura frigidi ſint, ab ipſa ætate frigidiores fiunt, & omni nativo calore emunguntur, unde ob id ad recipiendam ſanitatem, quod per introductionem temperiei contrariæ fieri debet, omnino fiunt inepti. Itaque conſtito de Genitalium Paralyſi in homine jam ſene, & multo magis in Decrepito, tempus nullum expectandum videtur ad ſententiam ferendam, quia ſanatio non eſt in hujuſmodi morbis, & in hujuſmodi ſubjectis naturaliter poſſibilis; quæ ſanationis impoſſibilitas, & deſperatio multo magis habet locum, quando prædictæ Paralyſes ſuccedunt ad Apoplexiam, ſemper enim fit, aut ſaltem ſecundum plurimum, ut ab Apoplexia ſequatur alicujus, vel aliquarum partium Paralyſis, vel ut melius dicam, monſtrificum quid judicatur, quando Apoplexiam nulla nullius partis Paralyſis excipit. Quia tamen aliquando fit, ut appoplexia non terminetur ad nervos, pertinentes ad partes exteriores, ſed ad nervos partium internarum, & maxime capitis, unde Homines in perpetuam ſurditatem, cæcitatem, fatuitatem, quin & memoriæ omnimodam extinctionem incidunt; in his omnibus caſibus ſemper præſumendum eſt, ob ſummam Cerebri refrigerationem, & hujuſmodi Paralyſes, & coeundi impotentiam, ſi qua adeſt, ſucceſſiſſe, & omnino ſine remedio eſſe. 2

Excipiendæ tamen forte eſſent Apoplexiæ illæ, quæ ab extrema cauſa fiunt, ut a fumo carbonum, a vapore vini, aut Cereviſiæ, ab Ebrietate, a ſuffocatione in aquis, & aliis id genus cauſis; nam ad has neque tam intenſam refrigerationem ſequi neceſſe eſt, neque eas membrorum reſolutiones, ſeu Paralyſes concitari, & ratio eſt, quia hujuſmodi Apoplexiæ a cauſa externa excitatæ, facile diſcuſſa externa cauſa, a qua excitantur, in totum ceſſant; at quæ a cauſa interna fiunt, non ceſſant, niſi ipſa cauſa a parte nobiliore, nempe a Cerebri ventriculis ad ignobiliores transmittatur, & quia ea materialis, ac craſſior eſt, non vaporoſa, ut in prædictis, nullo modo diſcuti poteſt, aut reſolvi, ſed in aliquam partem transmiſſa Paralyſim excitat non facile ſuperabilem. Itaque Apoplexiæ hujuſmodi, quæ ab externa cauſa procedunt, non facient eam refrigerationis, & ignaviæ præſumptionem, quam facere diximus eas, quæ ab interno originem habent.

Huc pertinent etiam vulnera inſignia capitis, ejuſque vehementes percuſſiones, nam hæc quoque faciunt coitus impotentiam, ut teſtatur experientia, & habemus caſum apud Vallesc. de Tarant. *l.* 6. *Ubilonii c.* 3. & apud Marcell. Donat. *lib.* 4. *Hiſtor. med. mir. c.* 18. ex Raſi, Avicenn. & Nicol. licet enim hujuſmodi Capitis vulnera, & vehementes percuſſiones tandem ſanentur, relinquitur tamen poſt illorum ſanationes ſumma ejus partis debilitas, ac refrigeratio, unde, quia caput eſt pars princeps, & univerſum corpus regit, totum etiam corpus debile, & nativo calore depauperatum relinquit, cujus rei ſignum non dubium dabit ipſa coeundi impotentia, 3

quæ quandocunque a prædictis vulneribus, aut vehementibus percuſſionibus, & concuſſionibus jam à multo tempore, vel quandolibet prægreſſis, & jam curatis relinquitur, de ſe omnem ſanationis ſpem in viæ Naturæ adimit, etiam ſi id eveniſſet in corpore juvenili, ac robuſto, non enim fieri ullo modo poteſt, ut procedente ætate labefactatus nativus genitalium calor reviviſcat.

4 Non minimam quoque occaſionem impotentiæ coitus dare poteſt aliquarum venarum, & arteriarum ſectio in capite facta, nam plerique Medicorum Hipp. *in lib. de Genit. verſ.* 3. *&* *lib. de Aer. Aq. et locis verſ* 51. *&* *lib. de loc. in Homine verſ.* 8. auctoritatem ſecuti, voluerunt, venas, & arterias poſt Aures ſitas, & Juveniles dictas, ſi ſecentur, cicatrice obducta, homines infœcundos facere: & addiderunt alii, etiam Virgæ erectionem coitum impedire. Et quoad primam partem de infœcunditate multi aſſentiuntur, Avic *lib.* 3. *Fen. vigeſimo c.* 3. Lang. *lib.* 1. *Epiſt.* 10 Holler. *lib.* 5. *Aphor.* 63. *in Schol. & ex Jureconſultis.* Tiraq. *de Leg. Connub. l.* 15. *n.* 37. & alii plerique: licet, ut ex Proſperi Alpini, & Petri Caſtelli experientiis alias dixi, hæc opinio non reſpondeat veritati: quin etiam jam *ſuperius* citatus Valleſc. de Tarant. *loc. cit. cap.* 20. ex propria experientia ſuppoſitionem hanc irritam fecit: cum tamen alia ex parte Nicol. Nancell. *in Analog. Microc. ad Macroc. libr.* 10. *in Problem. de ſemin. Problem.* 1. experientiam adducat Hippocratis ſententiæ mire faventem: nam homo quidam pauper & egenus, maxime tamen fœcundus, copioſæ prolis, quam frequenter ab uxore habebat, pertæſus, venas prædictas poſt Aures ſibi ab ſciendendas curavit, & infœcundus in poſterum factus eſt: ſed quid alienas experientias mendicamus, cum ipſe Hipp. *citato libro de Aet. Aq. et loc. nu. eod.* tam evidentes Scytharum experientias adducat, ubi non ſolum eos per eam ſectionem infœcundos fieri, ſed etiam ad coitum impotentes firmat, ipſoſque id vitium ad Deos referre aſſerit, non ad refrigerationem totius per eam ſectionem procuratam, non ſecus ac de præſenti eveniat, cum multi ex vitio naturali impotentes, ad maleficium, & ad cauſam ſupernaturalem illud referant: & tamen hac Hippocratis viri veritatis amantiſſimi auctoritate non obſtante, ſunt ex Medicis, qui non admittunt, hanc ſectionem eo hominem conjicere poſſe, ut etiam virgæ erectionem impediat, & hominem prorſus impotentem faciat. Hippocrati tamen undequaque adhæret Savonar *in ſua Pract. magn. tract.* 6 *cap.* 20. *rubr.* 27. neque hujus Doctoris auctoritas videtur parvifacienda, cum apud Doctos ſit ſatis in pretio. Verum quomodocumque ſeſe res habebat, dato caſu, quod aliquis ſuſpectus ſit de Impotentia coitus, & de virgæ ineptitudine ad erectionem, non parvam ejus rei conjecturam, ac præſumptionem faceret, ſi conſtaret huic homini venas poſt Aures ſectas fuiſſe, & multo etiam magis ſi ſectæ fuiſſent Arteriæ: quæ conjectura, & præſumptio augeretur, ubi de ſterilitate, & generandi inhabilitate ageretur: quæ conjectura & præſumptio utrobique tanto magis urgeret, quanto copioſior evacuatio ſanguinis facta fuiſſet, licet neutram impotentiam ab ea ſanguinis effuſione procedere, ſed a cicatrice eo loci relicta intercipiente tranſitum ſpiritibus & ſemini credant, qui Hippocrati adhærent: & videnda a curioſo lectore, quæ ad hanc rem affert Franc. Perl. Calvien. vir diuturniori vita dignus, *in ſuo politiſſimo comm. in lib. Hipp. de loco in Hom. lib.* 1. *text.* 22.

5 Sed eandem præſumptionem faceret quæcunque larga, & ultra modum facta ſanguinis evacuatio, cum notabilem corporis refrigerationem inducat: at vero inter omnes maxime notabilis in hoc negotio ea eſſet, quæ fit ex venis, quæ ad interiorem tibiarum partem juxta malleolos feruntur, ut ex ejuſdem Hipp. *in lib. de loc. in Hom.* auctoritate alias dixi, etenim per has venas ſummopere Renes, & genitales partes refrigerantur, unde facile eſt, earum partium ignaviam, & impotentiam ad coitum ſequi non facile emendabilem, niſi forte in ætate florenti, & corpore robuſto, temporis diuturnitate emendationem admitteret. Verum prudenter admonet etiam citatus Franciſc. Perl. *lib.* 1. *ſui comm. in Hipp. lib. de loc. in hom. text.* 22. (quod jam nos etiam monuimus) non tantum hanc, venarum aperitione facta, copioſam ſanguinis miſſionem corpora inſigniter refrigerare, ſed quamcunque ſanguinis excedentem, & immodicam profuſionem id ipſum præſtare, nec ſolum, addam ego, ſectis venis quibuſcunque id evenit, ſed quomodocunq; ſanguis aut per ſectas venas, aut per vulnera, aut per hæmorrhagias undecunque adveniat, corpus inſigniter refrigeratur, eodemque Impotentiæ vitio, præcipue infœcunditatis homines afficiuntur: unde ſemper urgebit præſumptio frigiditatis in eo, qui ejuſmodi ſanguinis effuſiones paſſus ex quacunque cauſa fuerit, quæ aut emendabilem, aut inemendabilem ſe oſtendet, pro ſubjecti conditione, & aliis conditionibus concurrentibus, ut jam non ſemel annuimus.

Verumenimvero non minus quam ſanguinis, ſed multo magis corpus nativo calore omni ex parte orbare poteſt, involuntaria veri ſeminis evacuatio, quæ vera Gonorrhœa appellatur, ita ut quandocunque conſtaret, hominem hujuſmodi modò affici, præſumptio inſurgere facile debet frigiditatis, & impotentiæ ad coitum: eſt enim hujuſmodi affectio indeſinens materiæ ſeminalis profluvium, ex quo non minus, quam ex coitu, ſi per multos dies continuaretur, hominem in extremam debilitatem, & caloris nativi extinctionem labi neceſſe eſt, non quidem de repente, & ſubito, ut frequentato ultra modum coitu eveniret, ſed ſenſim ob id, quod materia illa ſeminalis ſenſim fluit, quod tanto magis urgeret, quanto hæc evacuatio cum aliqua delectatione ſuccederet: quæ tamen non haberent locum in falſa Gonorrhæa, quæ quid ſit, alias dictum eſt.

Cæterum præter vehementes percuſſiones, concuſ- 6
ſiones, & vulnera capitis inſignia, nonnullarum etiam partium læſiones id ipſum præſtare ſolent, ut homines ad Venerem impotentes reddant: præcipue autem Cervicis ſpinæ Medullaris, ac Lumborum attritus, ac vehementes compreſſiones, ob inſignium partium, & maxime genitalium offenſam, earundem partium ignaviam conciliantem; Alex Bened. *Practica, lib.* 23. *c.* 12. eo facit pro Jureconſultis Surd. *deciſ.* 83. *n.* 10. ubi vir, de quo ibi, determinatur impotens ad generandum, ob id maxime, quod in ſpina fuiſſet vulneratus multo ante tempore, & ex propria ipſius confeſſione habetur, quod poſt illud vulnus factus fuerit inhabilis, ita ut ne propriam quidem uxorem cognoſcere poſſet, *ibid. nu.* 13 In quibus caſibus animadvertendum, quod vitia, quæ ob attritionem nervorum, aliarumque partium officio & ſenſu notabilium eveniunt, omni remedio carent, ita ut ſi quiſpiam ſuſpectus impotentiæ coeundi, tales percuſſiones, & nervorum attritiones paſſus fuiſſe probaretur, non eſſet ulterius dubio locus, quod hujus impotentia nullam curationem a quavis temporis diuturnitate eſſet acceptura: talium enim partium ſubſtantia quovis modo deperdita, aut labefactata amplius in naturalem ſtatum reſtitui non poteſt, quemadmodum poteſt, quando eſt ſimpliciter diſtemperata: nam per contrariam ad naturalem ſtatum temperiem eſt reducibilis.

Sed cum ſuperius dictum ſit, copioſas, ac exceſſivas ſanguinis evacuationes corpus refrigerare, & hominem plerumque ad generandum, atque ad coeundum, etiam quandoque impotentem reddere, addendum nunc, quod non modo prædictæ ſanguinis evacuationes, ſed etiam aliorum humorum, ſi 7
enormes ſint, ac diu durent, eundem effectum poſſint producere, ut alias ſuo loco dicetur: nunc autem humorum evacuationes per ſetones, & fonticulos, ſeu cauteria emanantes non carere omni culpa aſſerendum: nam patet experientia, viros quoſdam, qui plures fonticulos, aut ſetones in brachiis, aut in cruribus, & maxime in Cervice perpetua humorum colluvie manantes geſtant, ad Venerem non modo fieri ſegniores, ſed omni ex parte impotentes: Imo Lud. Mercat. *de ſteril. et præg. aff lib.* 3. *ca.* 3. ex cauterio tantum in occipitio, aut brachio diu geſtato ſteri-

ſterilitatem excitari firmat, quid ergo ſi plura ſimul geſtentur? Refrigerant certe hæc omnia ſenſibiliter corpus, & abſcindunt Veneris ſtimulos, præcipue ſi vias a Capite, vel Cerebro ad genitales partes aliquo modo impediant: facarent tamen hæc, ut patet, præſumptionem aliquam adſcititiæ frigiditatis, & tanto majorem, quanto vir eſſet provectioris ætatis.

8 Ad cauſas etiam externas impotentiæ reducenda omnia aliarum nobiliorum partium notatu digna, cum ad omnia de neceſſitate ſequatur impenſa partium refrigeratio, ſi modo, his vulneratis, homo infortunio quodam ſuperſit, nam plerumq; ſolet ſuccumbere: Sed inter partes nobiliores recenſendi in hoc caſu etiam Renes, quorum vulnera, ſi magna fuerint, genitales partes ſubjectas mirum in modum labefactant, ac refrigerant. Sed & vulnera inſignia, quæ ipſas genitales partes læſerunt, ejus vitii culpam evidentem habent, inter quæ adnumerandum vulnus in Inguine, & in Perinæo. Valleſc. *l. 6. Philon. c. 2.* qui cum aliis Doctoribus etiam venarum hæmorrhoidalium inciſionem, & apoſtematum ipſarum, in radice Virgæ, ac Perinæo ſummopere vicinas partes refrigerando, impotentiam ad coitum inducere poſſe docet: imo experientia conſtare & erectionem ipſam, & coitum in totum abſcindere. Jam vero læſiones hujuſmodi a vulneribus id genus relictas abſque remedio eſſe, quotidiano experimento novimus, nam ſanæ illico repullulant, ita ex hujuſmodi prægreſſis vulneribus ſi eveniſſe coitus impotentiam judicaverint Periti, incaſſum a temporis quavis diuturnitate ejus remotionem expectare liceret. Forte non idem eſſet dicendum de ſetonibus, & cauteriis in collo, vel in aliis etiam partibus: nam, illis ablatis, facile poſt conveniens tempus natura reſurget, quæ amota refrigerationis cauſa ab illis procedente, magis vegeta reddetur: niſi ſetones geſtati fuiſſent in Scroto, ut in Peſte geſtandos ſuadent aliqui DD. & in Elephantiaſi, & maxime ſi geſtati fuiſſent ad longum tempus: tales enim ſetones, ob contiguitatem partium genitalium, intenſam, & non facile ſuperabilem earundem partium frigiditatem accerſere poſſunt: quæ, licet de raro eveniant, non tamen omnino incaſſum de illis verba fiunt, cum obſervaverim, Canoniſtas de multo rarioribus caſibus aliquando ſerio verba feciſſe, circa hanc materiam.

9 Sed præter Apoplexias, & Paralyſes, omnes morbi frigidi Cerebrum obſidentes (dico morbos magnos, non quoſcunque) ut Lethargus eſt, Caros, Catalepſis, & id genus alii, vim habent inſigniter refrigerandi totum corpus, & genitales præcipue partes, unde emanare facile poteſt earundem partium ignavia, & impotentia ad coitum: quia tamen hujusmodi morbi aut cito hominem de medio tollunt, aut non ad longum tempus protrahuntur, non facient forte impotentiam perpetuam, ſed tantum ad tempus, niſi in homine jam ſene, & declinantis ætatis, in his enim ſi aliæ adſint conjecturæ frigiditatis, non poſtremum hæc locum habebit, tales enim morbi in his ætatibus nempe declinantibus prægreſſi facient impotentiæ præſumptionem non undequaque dubiam. Id ipſum præterea operabuntur morbi, qui cor, ſtomachum, hepar ſua frigida intemperie infeſtabunt: nam ſi cor frigidius ſit, magis quam oporteat, non eſt ſufficiens ad excitandum ſpiritum erigentem demandandum ad genitale membrum; eodem quoque pacto Hepar, ſive a Natura: ſive ab accidenti in exceſſum frigiditatis lapſum, non poteſt generare materiam convenientem, ex qua generetur ſperma, cujus ſtimulis homo in Venerem accendatur. Sic etiam ubi ſtomachus frigiditate nimia torpeat, multæ ob impeditam coctionem generantur cruditates, ſanguinem infrigidantes, & calorem naturalem obruentes, ipſumque ſemen extinguentes. Sed hæc altiori ſpeculatione egent, neque magnam præſumptionem impotentiæ facient, niſi evidentibus, ſenſibilibuſque ſignis innoteſcent, & aliis non levibus conjecturis, ac præſumptionibus aſſocientur.

Magis in promptu erit conjectura, quæ deſumi poterit a quibuſdam morbis, cum præſentes ſunt, ut eſſet Hydrops Pulmonis, Cachexia, Aqua inter- 10
cus cuiuſcunque generis, & hujus farinæ alii, quibus præſentibus, & aliis adminiculis collimantibus, dubitari omnino debet de impotentia copulæ, ob frigiditatem ab his morbis introductam: de qua impotentia tale judicium ferre poſſumus, quod nullo modo, aut difficillime in robuſtiori ætate ſit curabilis, in declinanti autem res acta ſit, cum extra omnem ſpem ſanationis exiſtat.

Jam vero ſuperius annuimus, quod omnes, & quæcunque evacuationes exceſſivæ ſuperfluentes ac diuturnæ, aut ſanguinis, aut humorum, corpus inſigniter debilitando, ac refrigerando, poſſunt dare maximam occaſionem Impotentiæ Venereorum, & præter eas, quæ ab Arte fiunt, ex quibus interdum Hypercatarſis, & ſuperpurgatio ſuccedit, illæ maxime evacuationes in hoc culpandæ, quæ a morbis, & 11
ab internis cauſis originem habent, & præcipue quæ diuturnæ exiſtunt, ut omnes fluxus ventris ſpecies ſunt, Diarrhæticus nempe, Diſſentericus, Lientericus, Hepaticus, Cerebralis, & id genus alii, ad hos enim non modo ſimplex caloris nativi partium principum refrigeratio, ſed omnimoda enervatio, & annihilatio ſuccedit, unde conclamatæ Cachexiæ, Aquæ intercutes, tumores ædematoſi, ac pleraque alia mala pullulare ſolent, ac tandem mors. Præcedentibus ergo hujuſmodi fluxibus, & exiſtente homine de impotentia ſuſpecto, facile erit inde elicere non dubiam præſumptionem ejuſdem impotentiæ. Nec minoris momenti erunt Tumores quicunque ædematoſi jam nominati, aut leproſi, quamcunque partem corporis occupaverint, & maxime nobiliores, ſi magni ſint, & curationem reſpuere exiſtimentur, nam & hi nativi caloris ſummam imbecillitatem portendunt, qui ad ſuum priſtinum vigorem nullo Artis ingenio remeare poſſint; unde, quamvis Rota *in Senen. Matrimonii 1596. cor. Plato n.* 4. dixerit, Aperturam (hoc eſt Herniam non impe- 12
dire coitum) tamen Herniæ omnes magnæ, ſed præcipue aquoſæ, Hydroceles Græcis dictæ, non ſolum quia caloris nativi pauperiem atteſtantur in toto, ſed etiam quia maxime genitalibus ſunt infeſti, coitum, & erectionem impedire poſſunt, præterquam quod ipſe Tumor, ubi inſignis eſt, non permittit hominem copula carnali uti: nam etiamſi membri erectio fiat, membrorum conjunctionem prohibet, quam etiam, & forte multo magis impedit exuberans ventris in- 13
ferioris pinguedo, quæ (id quod magis notabile eſt) abſque ullo remedio eſt, cum pateat apud Artis peritos, non modo difficillimum, ſed pene impoſſibile ſaltem abſque vitæ periculo eſſe, pinguia corpora medicamentis extenuare, non obſtante, quod Practici plura ad hanc operationem proponant, quæ aut incaſſum in uſum protrahuntur, aut non ſine vitæ diſcrimine, ut ipſa experientia nos admonere poteſt. Non injuria autem inter morbos copulam carnalem impedientes adnumeravimus exuperantem Abdominis pinguedinem, nam profecto & ad multa alia, & ad coitum impedimento eſt: non enim corpora abſque exuperante frigiditate in tantam molem attolli cenſendum eſt, & idcircò ea ſegniora eſſe ad coitum, quam minus pinguia, experientia quotidiana palam fit.

Denique eos, qui potionati fuerunt, & non ſine magna, ac multa difficultate evaſerint, impenſe re- 14
frigerari neceſſe eſt, quod non verificatur ſolum, quando venena fuerint frigida, ſed etiam ſi fuerint naturæ calidæ, imo calidiſſimæ: nam frigida calorem naturalem ſuffocant, & extinguunt, & calida eundem calorem diſſipant, & evaneſcere faciunt; unde tam qui frigidis, quam qui calidis venenis potionati fuerint, & ab iis ſeſe non ſine magno negotio vindicaverint, ac tempore longo, habebunt ſecum præſumptionem impotentiæ ex frigiditate a venenis introducta originem habentis. Illud tamen detrectari non poſſet, majorem impotentiæ præſumptionem facere, ubi homo potionatus fuerit veneno frigido, quam ſi potionatus eſſet calido: eſt enim magis aptum venenum frigidum ex natura ſua ad extin-

extinguendum naturalem calorem. Atque ea ratione fit, ut Luſitani nonnulli, qui opii uſui aſſuefacere ſe voluerunt, non ſolum ſteriles, ſed etiam impotentes facti ſint, ita teſtante Grazia ab Horto, *lib.* 1. *Hiſt. Arom. c.* 4.

SUMMARIUM.

1 *Copula impedimentum in Muliere unicum conſideratum.*
2 *Mulieres non ſecus ac Viri poſſunt eſſe ſua natura frigida.*
3 *Clauſura in Mulieribus non ſolum fit ab Hymene, ſed ab alia membrana interdum præternaturali.*
4 *Clauſura uteri non eſt ſemper unius generis.*
5 *Coalitus labiorum uteri impedit coitum, & eſt quid diverſum ab occluſione a membrana facta.*
6 *Occluſio uteri quandoque a carne præter naturam inibi enata ſit.*
7 *Anguſtia orificii ipſius vulvæ, quando ſit juſta cauſa diſſolutionis Matrimonii.*
8 *Pudenti muliebris amplitudo an poſſit præbere cauſam diſſolvendi matrimonium.*
9 *Mentula muliebris quando debeat præbere cauſam dirimendi matrimonium.*
10 *Uteri exitus quando ſit cauſa diſſolvendi matrimonium.*
11 *Uteri apoſtemata quæ, & quando cauſam præbeant dirimendi matrimonium.*
12 *Uteri ulcera quæ, & quando diſſolverendi matrimonium cauſa eſſe poſſunt.*
13 *Uteri fluxus duplex, & quinam, ac quando poſſit matrimonii diſſolutioni cauſam præbere.*
14 *Fluxus menſtruus, & fluor muliebris quomodo differunt.*
15 *Nimia mulieris pinguedo, an, & quomodo poſſit dare cauſam diſſolvendi Matrimonium.*

QUÆSTIO V.

De impedimento coitus ex parte Mulieris

1 UNicum coitus impedimentum in Muliere agnoverunt Canoniſtæ (nam præteribo impedimentum ab ætate teniori proveniens, de quo nihil novi dicendum offertur) quibus aſſentitur ex Medicis Hier. Mercur. *lib.* 4. *de morb. mul. c.* 10. de quo tamen miratus ſum, quanam ratione adſtruerit, in Mulieribus non dari morbum in defectu deſiderii coitus: quod quidem undequaque falſum videtur, cum ipſa
2 experientia edoceat, ut dixi alias, *lib.* 3. *bar. Quæſt. tit.* 1. *q.* 5. *nu.* 31. Mulieres non ſecus, ac viros, poſſe eſſe a Natura frigidas, non tantùm, quia nullo Veneris ſtimulo teneantur, ſed neque ullum ſemen intra ſe generent, cujus ſtimulis ad coitum agantur, quemadmodum de viris evenire palam eſt: & quam mihi cauſam aſſignabit ſuæ aſſertionis Mercurialis, cur non poſſit in hoc Natura deficere in muliere, ut in viro? & cum Mercuriali etiam eſſe in eodem errore videntur omnes Canoniſtæ, quorum communis opinio eſt, frigiditatem reddentem conjugem ad coitum impotentem ſoli viro accidere: niſi eorum dictum ita intrepretemur, ut non detur frigiditas impediens mulierem ad patiendum, ut datur in viro impediens ullum ad agendum. Et tamen non extra poſſibilitatem eſt, ita frigidas naſci fœminas, ut virum nequaquam admittere poſſint, coarctante ipſa frigiditate muliebria loca Unde forte non bene redarguitur à Sanchez *de Matrimon. lib.* 7. *diſput.* 92. *ſub num.* 1. Anton. *c. fin. n* 6. *verſ. hæc doctrina de frig. & Maleſ.* & ibi; Præpoſ. *n.* 5. *verſ. quære generaliter*, dum refutat eorum opinionem nolentium poſſe in fœmina reperiri frigiditatem, matrimonium dirimentem.

Sed ab auctoribus nonnullis non ſolum contrariam communi Canoniſtarum opinionem tenetur, ſed etiam plura ſigna traduntur hujus frigiditatis in Muliere: inter quos ea multa diligentia percurrit Ulmus Patau. *in utero mul. c.* 5. ubi nonnulla habet ab aliis non animadverſa, & oſcitanter prætermiſſa: præcipue autem, ut hoc obiter dicam, particulam quandam obſervavit in Mulieris ſuperiori labello, nempe lanuginem quandam, quam ille Gynecomyſtacem, hoc eſt Myſtacem muliebrem, appellat, quam ad dignoſcendam uteri temperiem maximam prærogativam habere inculcat, ſed hoc ex abundanti. Præterea Fœlix Plat. *lib* 1. *Obſer. rubr. Ven extinct. in aliquibus Mulier. tit. in nat. Vener. def.* duas Hiſtorias nobilium fœminarum recenſet, quæ nullo ſenſu in coitu afficiebantur, nec unquam ſcivere, quid eſſet ſemen emittere, unde ambæ ſteriles fuerunt. Verum & de hoc ipſo ſymptomate, nempe de Veneris appetitu extincto in Mulieribus, & de ejuſq; cauſis, & cura verba facit præ aliis Dau. Sennert. *libr.* 4. *Pract. tract.* 2. *ſect.* 3. *c.* 1. inter quas cauſas adnumerat deficientiam ſeminis, quæ ſatis per ſe demonſtrat, tales fœminas eſſe ex natura non minus, ac nonnulli viri ſint, frigidas, nec ideo ad Venerem ullo modo ſtimulari, nec ullo ejus deſiderio teneri, & in ſumma eadem ratio perſuadet, ipſa eadem vitia, quæ ſeminis generationem, & Veneris ſtimulum impediunt in viris, habere locum in fœminis; unde manifeſte elicit, veram non eſſe Mercurialis ſententiam, quod in fœminis non poſſit dari defectus deſiderii coitus: illud tantum verum eſt aliqua ex parte, non dari in illis impotentiam admittendi coitum, & ſe cum viris commiſcendi (quod nullo modo eadem res eſt) præterquam ex uteri clauſura, quomodocunque fiat vel ex frigiditate coarctante vias, vel ex alia cauſa membranæ interſepientis: quam ſolam, ut dixi, agnoverunt Canoniſtæ in Muliere pro cauſa impedimenri copulæ carnalis; & quæ etiam a ſumma frigiditate coarctante loca muliebria evenire poſſet, quod tamen impedimentum, cum ſit difficilis, imo impoſſibilis cognitionis, ut Ant. & Præpoſ. apud Sanchez *ubi ſupra* dicebant, & ſit eventu maxime rerum, in conſideratione non habuerunt Canoniſtæ, qui tamen determinare debuiſſent, an probata vera frigiditate Mulieris, ut in caſibus propoſitis, licet virum admittat, tamen vir cauſam juſtam habeat dirimendi matrimonium, credoque eos in partem negativam abituros, ſtante quod licet per eam frigiditatem impediatur filiorum procreatio, non impediuntur alia bona ex matrimonio provenientia; quare non videretur ſequi ex hoc, quod mulieris ſemen ſit ad generationem neceſſarium, ubi ſemen non generaret, illa ſit incapax matrimonii, ut dicebat ſequi Sanchez, *cit. lib.* 7. *de Matrim. diſp.* 92. *n.* 9. & tamen ſi matrimonium irritatur, ſi vir ſemen non generet; quid cauſæ eſſe poteſt, quin etiam mulier ſemen non generans irritet matrimonium? ac profecto conjuges fieri unam carnem non accipient Medici pro eo, quod eſt ſimpliciter conjungi, ſed utriuſque ſemen per coitum commiſceri.

Sed circa eam Canoniſtarum opinionem, volentium, ſolam clauſuram in Muliere eſſe cauſam impedimenti copulæ carnalis, nonnulla mihi animadvertenda ſunt, quæ alias, dum hanc ipſam materiam exagitarem, prætermiſſa fortuito fuerunt.

Dico ergo primo, quod inſpectio Mulieris ad explorandum, an vir ſit impotens ad coeundum cum ea, poteſt ita eſſe certa, ut nullum in ea re dubium interveniat: contra id, quod exiſtimavit Rota *in Rom. Invaliditatis Matrim.* 1605. *cor. Penia*. Nam data anguſtia non naturali ipſius uteri, illico patebit, virum eſſe impotentem ad congrediendum cum Muliere.

Dico ſecundò, quod coitus impedimentum conſideratum à Canoniſtis in muliere ob uteri clauſuram, 3
non ſemper eſt ob duritiem, & craſſitiem ejus partis, quæ Hymen dicitur, & quæ Eugium à nonnullis nominatur: nam & hæc ipſa pars, licet naturaliter in Virginibus reperiatur, ut contra omnium Anatomi-

tomicorum præcedentium, ac præcipue modernorum ſententiam oſtendit Joan. Vesling. *in ſuo ſyntagm. Anatom. cap.* 7. cui aſſentiri etiam videtur Neotericus Melch. Lebit. *in libell. de not. Virg.* tamen aliquando calloſa duritie rigida arietantis Penis impetum illæſa ſuſtinet, ut idem Vesling. addit, & tunc fit unum clauſuræ genus ex duritie prædictæ membranæ: ſed aliud genus clauſuræ fit interdum, ſed rarius ab alia quadam membrana præternaturali, ut etiam Medici omnes fatentur, quæ in paucis quidem reperitur, quia, ut dixi, res præternaturalis eſt: unde aliqui Medicorum hanc pro ipſo, ac vero Hymene accipientes, ſeriò contendentes firmarunt, Hymenem in paucis virginibus reperiri, & eſſe quid potius morboſum, quam naturale.

Dico Tertiò, quod coitus in muliere aliis quoque ex cauſis impediri poteſt, quàm ab Hymene, ut dein-
4 ceps oſtendam: pro nunc verò de uteri occluſione ſermonem inſtituens, ſciendum, eam non eſſe unius generis, neque ſemper ejuſdem impedimenti, aut periculi; nam fieri poteſt, ut annuimus, à membrana, à carne, & coalitu labiorum, ſive parietum ipſius uteri, ut diligenter proſequitur Moſchio *de morb. mul. c.*15. *in Harmonia Gynecior. p. poſter.* membrana igitur (loquor autem ſemper hic de membrana præternaturali, non de Hymene) aut erit tenuis, aut craſſa, & carnoſa, aut erit perforata, aut non, aut erit poſita interius verſus internum uteri oſculum, aut in medio colli uterini, aut propè os externum: nam hæc omnes differentiæ multum faciunt ad determinandum, quænam occluſio curabilis ſit, quæ verò incurabilis, item quæ facile, quæ difficulter, & non ſine aliquo vitæ diſcrimine poſſit curari; ac de his ominibus differentiis videndi ultra recentiores, Celt. *ſua Med lib* 7. *c.* 28. Aetius *Tetrab.* 4. *ſerm.* 4. *c.* 96. Paulus *lib.* 5. *ſua Med. c.*7. Albuc. *lib.* 2. *c.* 72 Sed inter recentiores vide quæ affert. Franc. Ranch. *de morb Virgin. ſect* 3. *c.* 1. Igitur quo craſſior hæc membrana eſt, quo altius poſita, quò magis clauſa, & nullo foramine prædita, eo magis incurabilis, imo nullo modo curabilis. Quo tenuior ergò eſt, quò inferius poſita, quo magis peruia, eo facilius & minori cum periculo curabilis, quæ verò medio modo ſe habet, mediocriter etiam periculo, & curationis difficultati eſt obnoxia. Quoad coitus autem impedimentum, quæ altius poſita eſt, licet faciliùs irruentem Penem excipiat, interdum ob nimiam remotionem ab ore externo, non tam facile illi cedit, cum ad eam pervenire, ſi brevior ſit, vix poſſit, atque verſus exteriora diſtenditur, & facilius impetum arietantis membri excipit: ſed in priori caſu non impeditur aliquando ſponſus matrimonium conſummare, quia membrum intromittendo in vas, & ſemen ejaculando, licet membrana non diſrumpatur, conſummatur matrimonium, ut alias dixi, ita ut ſponſa, etiam non diſrupta ex membrana, concipere poſſit, ſi aliquo, vel plurimis foraminibus ſit pervia: unde Hippocrates; *Quib s*, inquit, *uteri oſculum occluſum eſt, aut non concipiunt, aut ſi concipiant, in partu pereunt*: quod tamen non habere ſemper veritatem ipſa experientia edocuit, cum aliquæ Mulieres hoc impedimentum habentes, & concipientes in ipſo partus conatu membranam diſruperint, & fœliter parientes ſeſe ab eo impedimento extricaverint, ut patet in exemplis recenſitis à Schenck. *lib.* 4. *Obſ. tit. de part. genit. mul. rubr. de Aret.* & à Jo. Riol. *lib.* 2. *Anthropograph. c.* 31. Sed & alias Chirurgica manu diſrupta ea membrana in ipſa partus difficultate mulieres ab Orci faucibus liberatæ ſunt, ut eſt geminus caſus apud Zacut. Luſit. *lib.* 2. *Tract. admir. obſ.* 134. aliumque ſimilem caſum retuli in principio hujus tractationis ex Guilelm. Fabrit. *lib.* 1. *Obſ cent.* 3. *obſ.* 6. *exempl.* 2. Sed cum de his aliàs locutus ſim, ſuperfluum ea eadem repetere: Itaque conſiderandum præter allata, & alias, & de præſenti, an alia impedimenta coitus dari poſſint ex parte mulieris, ac dicendum, plura impedimenta id genus dari poſſe.

5 Et primò de coalitu labiorum, vel parietum uteri aliquid dicendum, de quo etiam Ariſt. *lib* 10 *de hiſt. Anim. text.* 35. meminit. Hoc vitium diverſum quid procul dubio eſt à membrana uterum concludente, unde Canoniſtæ, qui de membranæ occluſione verba fecerunt, de hoc uteri coalitu ne verbum quidem, quantum ego obſervare potui. Hic autem uteri coalitus, vel coaleſcentia, vel ſymphiſis à Natura in aliquibus eſt, ut mox ex Ariſtotele notavi *de Hiſt. Anim*, cui auctoritati aliam ex *lib. de Gener. Anim. c.*4. addo, & de eo etiam mentionem habent ejus curationem docentes Moſchio *de morb. mul. c.* 15. quod eſt *de Atretis ſive de mulier. clauſ. in Harmonia Gyn part. poſter.* Avic. *lib.* 3. *Can. Fen.* 21. *tract.* 4. *c.* 1. Jo. Huch. *lib* 2. *de ſteril. rubr. de Anguſtia, & obturat. coll. uter.* Sed & à morbo fieri poſſe talem coalitum plura exempla commonſtrant, non obſtante quod Scalig. *in prædic.* Ariſt. *text.* 35. *de Hiſt. Anim. lib.* 10. id fieri poſſe neget, ſed magis expertis Medicis eſt credendum. Porrò hic coalitus aliquando medicabilis eſt, aliquando vero nequaquam, tradente eodem Ariſtot. *loc. cit. de Gener Anim.* imò in nonnullis ſponte ſanatur, in aliis mortem accerſit, cum aut per vim diſrumperetur, inducta inflammatione, aut diſrumpi non poſſet. Jam vero & à morbo fieri hanc coaleſcentiam dictum, & patet per Hiſtorias recollectas a Schenck *lib.* 4. *Obſ. tit. de part. Genit. mul. rubr. de Atretis*, & ſignanter per illam, quam ex Bennivenio refert mulieris Gallico morbo laborantis, & vulvam eroſam habentis, quæ ob ſiniſtram curationem in prænominatum coalitum lapſa eſt; ubi & alteram Hiſtoriam habes alterius mulieris, quæ cum poſt partum medicamentis valdè adſtringentibus eſſet uſa, ita coaleſcere uteri parietes in cauſa fuit, ut ampliùs virum nullo modo admittere potuerit. Quin etiam Bernard. Gord. *in Lil partic. c.* 14. narrabat, mulierem quandam in vulva vulneratam, ac vulnere cicatrizato, uteri coalitu ſecuto, non potuiſſe Venere uti, & ob eam rem curationem non admittere.

Licet autem Canoniſtæ ex eo, quod non fuerint 6
in re Medica valde verſati, de his impedimentis non habuerint mentionem, credendum tamen eſt, illos hæc omnia impedimenta ſub illo uno comprehendiſſe, quod ab Hymenis membrana aliquando fieri narrarunt: nobis tamen unumquodque eorum ab eo diverſificari ſcimus, multumque periculo, inſanabilitate, & curationis difficultate & exitu differre.

Cæterum impedimentum, quod à carne occlu- 7
denti uteri meatum evenit, non minoris conſiderationis eſſe, quam quod provenit à quacunque membrana, certum eſt, niſi quod circa curationis periculum voluerint plerique carnem facilius amoveri, quam membranam, cum tamen Moſch. *cit. lib. de morb. mul. c.* 20. contrarium omnino aſſerat; illi timent nimium membranæ ſenſum, hic hæmorrhagiam, & carnis renaſcentia; ſed hoc determinandum cenſeo juxta qualitatem, ſubſtantiam poſitum, & alias conditiones membranæ, aut carnis; nam quis non videt, tenuem membranam nervis denudatam, & commodo loco poſitam, facilius, ac tutiùs removeri poſſe, quàm carnem duram, ac venis refertam, & altiùs ſitam? Sed ſi ſimpliciter interrogetur, utrum ſimplex caro, aut ſimplex membrana ſit facilius, ac tutius amovibilis, ego quidem Moſchii ſententiæ adhærerem, maximè quia magis præter naturam videtur excreſcens caro in uteri collo, quàm membrana.

Prædicta præterea impedimenta in ipſo uteri 8
collo ut plurimum fiunt, quod ſequitur, reſpicit foramen ipſius vulvæ, & eſt ipſius anguſtia, quæ aliquando tanta eſt, ut impediat Penis, etiam mediocris intromiſſionem, cujus anguſtiæ exemplum habemus apud Nic. *Serm* 7. *tract.* 3. *c* 35. *Cognovi*, inquit, *Puellam quindecim annorum aſpectu pulcbram, cujus foramen vulvæ erat in quantitate unius parvi denarii* Et Reald. Columb. *ſua Anatom. lib.* 15. teſtatur Mulierculam quandam Hermaphroditam ita anguſtum habuiſſe vulvæ orificium, ut minimi digiti apicem vix admitteret Scaliger quoque relatus à Schenk. *ubi ſupra in comm. lib.* 10. *de Hiſt. Anim. text.* 35. refert, notam ſibi fuiſſe Mulierem

quan-

quandam ex inceſto natam concubitu, & quæ aditu carebat ad coitum accommodato, nam perpuſillo, perque anguſto foramine ad urinæ vix uſum pervium habebat inguen. Hæc igitur tam excedens anguſtia orificii ipſius vulvæ quandocunque in aliqua ſponſa ſe prodeat, multo forte magis, quam ſupra relata impedimenta poſſet dare cauſam diſſolutioni Matrimonii, non expectato ullo temporis ſpatio; nam licet a Medicis nonnulla ad dilatandas tam anguſtas vulvæ vias proponantur, inter quos vide, ſi libet, Franch. Ranch. *de morb. Virg. ſect.* 3. *c.* 2. tamen ut Jo. Hucher. *de ſteril. lib.* 2. *in propria rubr. de Anguſt. cervic. pudendi* dicebat, opera, & oleo in eo opere Medicus abutitur, cum talis anguſtia præternaturalis incurabilis fere ſit. Tota autem ſpes curationis ſita eſt in applicatione remediorum emollientium, ac relaxantium, poſt quorum diuturnum uſum, leni, ac blando coitu tentandum opus, ſin minus ſuccedat ex utero, intrudenda jubent Doctores peſſaria ab initio quidem minora, ſenſimque eorum molem eſſe augendam, quouſque orificium dilatetur, & virile membrum admittat, ſed hæc in teneriori ætate vix aliquid opis afferrent, nam in annoſiori in caſſum omnia tentarentur; ſed neque in ætate teneriori multum temporis in cura inſumendum eſſet, nam niſi ipſa cura bene procederet quodam determinato tempore, ut per bimeſtre, ut trimeſtre ſpatium, fruſtra diuturnior terminus expectaretur, quin ex mea ſententia matrimonium diſſolvi ſaltem ad ſummum poſt anni dimidium poſſet, occaleſcentibus in dies ipſis partibus; & ad dilationem ineptioribus factis.

8 Contrarius huic affectus eſt vulvæ amplitudo, qui non videretur poſſe ullum impedimentum præbere copulæ carnali, cùm tamen non ſit ab omni culpa immunis, maxime ſi vir exili membro dotaretur, tunc enim omnis copulæ carnalis delectatio ceſſaret, quin, inquam ego, in cauſa eſſe poteſt, ne vir ob averſionem, & ob cujuſcunque delectationis abſentiam, membrum arrigere poſſet: quibus addo, quod poſſet etiam impedire, ne ſponſam devirginare poſſet, diſrumpendo ſignaculum Virginitatis, quodcunque tandem illud ſit. Hoc tamen vitium emendari non magno negotio poteſt, cum quotidiana experientia doceat, muliebre pudendum magnopere in partu, ac frequenter dilatatum, ex ſe ipſo, vel ex Artis præſidiis non ſolum ad priſtinam, & naturalem anguſtiam, ſed ad majorem reduci: quin Mulieres nonnullæ, hujus adſtrictionis recuperandæ à partu nimis ſtudioſæ, cum maxime adſtringentibus medicamentis intemperanter uſæ fuiſſent, in tantum vulvæ anguſtiam lapſæ ſunt, ut non potuerint in futurum virum admittere, ut ex caſu patet ſuperius ex Benivenio relato, & alio relato à Schenck. ex Mercurial. *lib.* 4. *de morb. mul. c.* 4. unde cum ad hoc impedimentum, qualecunque ſit, præſto ſint, & ad manus remedia, non fruſtra adhiberi ſolita, nullus dubitationi locus relinquitur. Quamobrem miratus ſum, quod Fortun. *lib.* 2. *de Relat. Med. c.* 2. voluerit hoc vitium, ſi à natura ſit, eſſe incurabile; Hipp. *in li. de ſteril.* auctoritatem producens, ubi Hippocrates fatetur quidem, non concipere mulierem, ſi uteri magis quam conveniat, hiarint, ſed non dicit eſſe ſine remedio.

9 Verum enim verò præter ſuperiora copulæ impedimenta, quæ quidem coincidunt cum clauſura, & arctatione uteri, alia nonnulla non minimi momenti obſervari poſſunt; & primo ſcimus in muliebri utero particulam quandam reperiri, quæ Clytoris, Tentigo, Nympha, Mentula, aut virga muliebris, & Cauda (unde fæminæ caudatæ) nominatur, proportione reſpondens membro virili, nam & ſuos muſculos, & nervulos habet, & alias interdum particulas, etiam ipſam glandem præputio obtectam, qualem ipſa Mentula virilis habet; hæc ergo pars in nonnullis Mulieribus ita excreſcit, ut coitum undequaque impediat, non potente vulva, ob ejus obſtaculum, Penem admittere, quod non modo evenit, cum ex ſe, ad Venerem mulier irritata, excreſcit, ſed etiam abſque illa intumeſcentia, licet multo magis cum erecta induratur, ut nonnullis evenire ipſa experientia docuit, & teſtantur etiam Practici Jo. Hucher. *lib.* 2. *de ſteril. in propria rubr. de Clitor.* Dan. Sennert. *lib.* 4. *Tract. part.* 1. *c.* 2. Quod in tantum veritatem habet, ut quædam fœminæ ea particula dotatæ alias fœminas calcere, & cum illis coitu delectari conſueverint, unde hoc vitium à Moſch. *de morb. mul. c.* 18. *in Harmon. Gynec. par. poſter.* vocatum eſt, *Symptoma turpitudinis.* Tametſi vero impedimentum hoc non omnino ſit incurabile, non caret tamen multa difficultate, & periculo, quod ut plurimum verificatur, nam interdum nullo modo eſt curabile, ut patet exemplis, & habemus apud Pœlic. Plat. *lib.* 1. *obſerv.* relatam etiam à Schenck. *loc. cit.* Hiſtoriam cujuſdam Matronæ hujuſmodi Clitoris exigui excreſcentia moleſtatæ, quam, cum Platerus curandam ſuſcepiſſet, ab incepta deſiſtendum illi fuit, ob immines magnorum ſymptomatum periculum. Itaque quandocunque ſimilis nobis caſus offeratur, videant Canoniſtæ, quid ſit determinandum, nam ex re ipſa patet, matrimonium cum tali impedimento validum eſſe non poſſe, præſertim ſi amovibile non ſit. Quanam autem ratione amoveri poſſit, docet, ex vetuſtioribus Aetius *lib.* 4. *ſerm. c.* 103. & nonnulli etiam Recentiorum.

Sed & uteri exitum, qui non adeò infrequenter 10
miſellas Mulieres exercet, coitum omnino impedire palam eſt, niſi ad locum ſuum reducatur; nam aliquando ita deſcendit extra vulvam, ut ad dimidium coxarum, & aliquando ad genua uſque perveniat: licet autem hoc rarius eveniat, ut tantopere foras emineat, tamen quomodocunque foras ſe prodat (nam aliquando velut ovum in ipſius vulvæ orifico tantum prominet) ſemper coitum impedire non eſt dubium, quouſque in eo ſitu manet. Et profecto conſiderabile maxime eſt hoc impedimentum præcipue in Mulieribus ætate provectoribus, in quibus morbus hic non ſolum difficillime curam admittit, ſed ſi quando curetur, facili negotio revertitur, in Juvenculis autem, ſi cito adjutrices manus adhibeantur, curationem facilius admittit, ſi vero curatio negligentia prætereatur, difficilior multo evadit.

Sed in ſenioribus quoque Recentiorum Medico- 11
rum induſtria curationem fœlici cum ſucceſſu molita eſt, niſi quid majus obſtet, dico ubi ſimpliciter uterus foras proſiliat, abſque eo, quod tumore, Apoſtemate, inflammatione, ulceribus, ut alio quocunque morbo ejus reſtitutionem impediente moleſtetur. Ea autem cura ſit, utero ad locum ſuum ea diligentia impulſo, quam deſiderat Ambr. Paræus *ſua chirurg. lib.* 23. *c.* 41. peſſaria quædam cærea, vel ex ſubere intro in uterum immittuntur, ita ut uteri, hoc eſt corporis ipſius uteri cavitate excipiantur: quæ peſſaria innoxie, & abſque ullo vel coitus, vel conceptionis impedimento geſtantur, nunquam tamen removenda. De hac curatione præ cæteris videndus Franc. Rouſſet. *de Part. Cæſ. ſect.* 6. *c.* 3. *& ſeqq.* Sed etiam abſque hujuſmodi Peſſariorum uſu, ubi Mulier poſſit pro libitu ad ſuum locum uterum reponere, non prohibetur virum admittere, & concipere. Fœlix Plater. *ſua Tract. lib.* 1. *tract.* 3. *c.* 2. Itaque coeundi impedimentum viget tantum cum remeare in ſuum locum uterus non poteſt, ita ut aliquando corrumpatur, & niſi abſcindatur, totum corpus corrumpit, & hominem perimit: abſcindi autem poſſe abſque vitæ diſpendio docet idem Rouſſet. *loc. cit.* qui etiam experientias nonnullas adducit, quod mirum videri non debet, ſi in Brutis uterus penitus abſcinditur abſque ullo vitæ diſcrimine, ut ipſe Rouſſet. teſtatur *ib. ſect.* 5. *c.* 1. Sed num ſufficiens erit hoc vitium ad Matrimonii non conſummati diſſolutionem? hoc non haberet dubium, quandocunque vel ex ſe, vel ex Artis induſtria poſſet ullo modo uterius in ſuum locum reponi, & tunc eſſet expectandum conveniens tempus, in quo Mulier ea præſidia expe-

experiantur, quæ à morbo requiruntur, quibus ſi fruſtra uſa jam eſset, & de ſanatione nulla ſpes remaneret, non eſſet dubio locus, quod Matrimonium non conſummatum eſſet dirimendum.

12 Verum adhuc plerisque aliis morbis uterus moleſtatur, qui copulæ carnali impedimentum præbent, ut ſunt Apoſtemata omnia ipſius Matricis, quæ maxime collum ipſius occupant: & licet non omnia ſunt ejuſdem naturæ, quia neque omnia ab eodem humore dependentiam habeant, neque unius omnino conditionis ſunt, omnia tamen coitum impedire poſſunt & omnia ſecum habent maximam curationis difficultatem: ea tamen incurabilia omnino ſunt, quæ dura, ſcirroſa, & canceroſa exiſtunt: habent enim hæc talem repugnantiam curationis, ut ea non curare melius ſit, nam ſi curentur, citius mulieres interimunt, juxta Hipp. *lib.* 5. *Aph.* ſententiam, cum de cancris occultis verba facit. Cum igitur hæc talis naturæ Apoſtemata cervicem etiam uteri obſident, mulieres virum admittere nequaquam poſſunt, & cum ſint extra omnem ſpem ſanationis, videretur, ſecundum Canoniſtarum decreta, præbere ea juſtam cauſam diſſolvendi Matrimonium, ubi illud conſummare non permiſerint.

Eadem conſideratio de uteri ulceribus haberi poteſt, quæ quidem omnia pravæ naturæ ſunt, & difficillimæ, ne impoſſibilis dicam, curationis, ob ipſam uteri naturam: ſed ſi quando cacoëthiam, hoc eſt malignitatem induerint, quam plerumque induunt, & canceroſa evadunt, certum eſt, non niſi ex miraculo curari poſſe, habentque eandem curationis repugnantiam, imo forte multo majorem, quam habent ipſa Carcinomata, aut Apoſtemata canceroſa: unde eadem quoque ratione de his determinandum, quandocunque ipſam uteri cervicem, vel collum obſederint: non poſſunt enim mulieres præ dolore virum admittere, & ſi poſſent, quis hominum eſt, qui cum hujuſmodi muliere coire in animum inducat ſuum? nam non modo omni coitus delectamento hominem privari oporteret, ſed etiam nimirum in modum inquinari, ac non aſpernendo morbo infici. Multo majorem ergo cauſam ad Matrimonium dirimendum, vel ad divortium faciendum darent hujuſmodi ulcera, quam dare diximus Apoſtemata Canceroſa, ſi modo in principio Matrimonii, imo, inquam, ante conſummatum Matrimonium mulier his ulceribus detinebatur.

13 Duplicem præterea fluxum Mulieres patiuntur, quorum licet neuter poſſit eſſe impedimento ipſis Mulieribus, ne viros admittant, arcent tamen à coitu viros ipſos, ex eo, quod nullam ex coitu delectationem percipere poſſint, quin potius ab erectione, & ſtimulo ad Venerem prohiberi, ob fœtidam illam colluviem, facile poſſunt: nam ob hęc, aut ſimilia vitia, ſunt qui adeo abhorrent cum hujuſmodi Mulieribus ſe commiſcere, ut nullo modo membrum arrigere poſſint. Eſt igitur alter ex his fluxus ſanguineus, vel materiæ ſanguinolentæ ab utero perennis, ac nunquam deſinens, qualem patiebatur Hæmorrhoiſſa, de qua Matth. *in ſuo Evang. c.* 9. & Marc. *cap.* 5. Lucas *c.* 7. Alter vero eſt fixus albus, & ipſe quoque perennis, & indeſinens, qualem patiebatur Boethi uxor: de qua Galen. *in lib. de Præcognitione ad Poſthum. c.* 8. Uterque autem fluxus adeo interdum ſuperfluit, ut mulieres præcinctæ perpetuo incedere cogantur, ac ne ſic quidem ob illius colluviei copiam ſibi cavere poſſint, ne ſe coinquinent, aut ne velut è perenni fonte illud vel ſanguinis, vel materiæ ſanguineæ, vel ſeroſæ, vel pituitoſæ profluvium emanet, quin & lineos pannos indeſinenter commutare coguntur. Tum vero abominabile vitium hoc eſt, ut ſic affectæ Mulieres non ſecus ac Leproſi à cætu cætetorum hominum arcerentur, ut notat ex Albucaſi Gulielm. Ader. *in lib. de Ægrot. & morb. Evang. p.* 1. *enarrat.* 12. Itaque cum hujuſmodi fluxus ſemper ſit curatu difficilis, cum vero altas radices emiſit, & in Mulieribus ſenioribus ſit omnino incurabilis, certè ubi vir reclamaret, & matrimonii adhuc non conſummati irritationem alterutram ob cauſam, aut divortium, aut tori, ſeparationem peteret, juſtam ſuæ petitionis cauſam haberet, unde eo caſu Canoniſtæ, ad quos pertinet, eam rem ſecundum Jus determinabunt.

Duo tamen hic pro iiſdem Canoniſtis animadvertenda veniunt, primum quod omnino inter ſe differunt, fluxus Menſtruorum immodicus, & fluor muliebris: ita ut quæ in illo procedunt, in hoc non habeant locum; fluxus enim menſtruus eſt fluxus ſemper procedens, vel ſaltem ut plurimum à ſupernis partibus, non ab utero: materiæ ſanguineæ, imo ſanguinis ipſius, qui vel ob admixtionem bilis, & acutiem ille à bile communicatam, vel ob ſeroſitatem, ex qua ſanguis tenuior, & fluxibilior redditus ſit, foras copioſius effluit. Fluor autem muliebris eſt evacuatio materiæ crudæ, & aliquando virulentæ à vaſis ſpermaticis, & ab ipſo utero foras progrediens. Different præterea commemorati fluxus, nam Menſtruorum fluxus non ita extra ſpem eſt, quia ex ſe procedente ætate ceſſet, nec perpetuo moleſtat, ſed irritatur, & creſcit, appropinquante tempore ipſius fluxus menſtrui, qui ſingulis menſibus apparet. At fluor muliebris inveteratus nullo modo curabilis eſt, niſi virtute divina, ut factum eſt in Hæmorrhoiſſa Evangelica, & recte quidem dicebat Nævius apud Scholz. *conſ.* 345. fluxus hic confirmatus vix in poſterum ſupprimi poterit, & licet poſſit, tamen Hepate refrigerato præſens Tabis, Cachexiæ, aut Hydropis adeſt periculum, ut de neceſſitate ſecutum fuiſſet in ipſa Hæmorrhoiſſa, niſi ope divina ſanata fuiſſet; unde licet in Evangelio addatur, illam multum perpeſſam fuiſſe à compluribus Medicis, & omnia ſua erogaſſe, nec quicquam profeciſse, tamen ob impoſſibilitatem curationis per opem humanam, Medici excuſatione digni erant, ut percurrit idem Gulielm. Ader. *loc. cit.* Medicus enim non tenetur, nec debet eorum, qui à morbo victi ſunt, curam aggredi, monente præceptore omnium maximo Hippocrate. 14

Secundo, animadvertendum eſt, utrumque fluxum poſse eſse virulentia concomitatum, ſed cum abſque virulentia ſunt, minori periculo exponitur concumbens cum muliere fluore albo detenta, quam cum detenta fluore menſtruorum, ut dixi, fluor albus eſt fluxus materiarum crudarum, quæ cum qualitate ſint frigidæ, habent minorem nocendi activitatem; contra autem fluxus menſtruus pendet ut plurimum à materia calida, & ſic facilius poteſt inficere incumbentem, quod quotidiana experientia veritatem habere commonſtrat, cum paſſim videamus viros cum menſtruatis ſe commiſcentes facile infici, & vix, ac ne vix quidem Gonorrhœam evitare. At contra eſt, ſi in utroque fluxu adſit virulentia; nam in fluxu menſtruo ſanguis poteſt virulentiam aliquantiſper infringere, cum ex ſui natura benignioris conditionis exiſtat. At in fluore muliebri materia fluens, licet ex ſua natura frigida, eſt toto genere præter naturam, unde ipſi Naturæ molto magis infeſta redditur, ubi calorem conceperit, & acris, & ſalſuginoſa evaſerit, ita ut facilus concumbentem inficere ſit apta. Itaque magis juſtam querelam porrigeret vir, qui uxorem ſortitus eſset albo fluore virulenta infectam, quam qui uxorem haberet menſtruali fluxu, etiam virulento laborantem, præterquam quod hic fluxus aliquando reſiſtat inter unum & alium menſem, ille vero nunquam.

Omnibus tamen jam enarratis impedimentis addi debet illud, quod ex nimia ventris luxuriantis pinguedine provenit; nam hanc ipſam cauſam poſſe omnino impedire conjunctionem viri cum muliere certum eſt, cum muliebre pudendum adeo, ob exuberantem Abdominis molem ſe retrahat & occultatur, ut vir nullo modo poſſit ad illud ſuo membro pervenire, in quo caſu, cum nullum remedium in promptu ſit ad extenuandam Mulierem (nam ut plurimum hujuſmodi remedia fruſtra in uſum protrahuntur, vel non ſine evidenti periculo ſuum 15

ſuum effectum ſortiuntur, ut alias dixis) certe erit, ut crederem, locus ad matrimonium non conſummatum invalidandum; non enim exiſtimo Mulierem teneri ad ſe Medicæ curæ ſubjiciendam, ſtante incertitudine & periculo eventus, licet vero alias animadverterim, hoc impedimentum amoveri poſſe, vel reſarciri, mutatione modi coeundi, celebrando nimirum coitum poſtica Venere, quod non induceret peccatum, quia fieret ex legitima cauſa, & tunc non eſſe diſſolvendum matrimonium: tamen primo non in omnibus, ſed in aliquibus tantum id habet locum: ſecundo decidendum à Canoniſtis eſſet, utrum vir cogi deberet ad celebrandum coitum, & matrimonium conſummendum prędicto modo, quia ubi cogi non poſſet, jam matrimonium ex juſta cauſa eſſet diſſolvendum: ac tertio denique, timendum eſſet vitæ ipſius mulieris, & Prolis naſcituræ ex eo, quod, veluti alias adnotavi, Concepti eo coeundi modo naturalem ſitum in naſcendi non ſervant, imo tam fœtus, quam Mater aliis non contemnendis incommodis ea de cauſa ſubjiciuntur.

SUMMARIUM.

1 *Penis brevitas quando impediat generationem.*
2 *Penis nimia longitudo, an & quando generationem impediat.*
3 *Penis tortuoſus quando impediat generationem.*
4 *Glans imperforata an, & quando generationi obſtet.*
5 *Glande imperforata ſi quis ſit, & foramen ſit in radice virgæ, an poſſit matrimonium contrahere.*
6 *Glandis occluſio à morbo quæ incommoda habeat.*
7 *Teſtium ſitus mutatus an coitum, aut generationem impediat.*
8 *Teſtes nimis parvi, an & quomodo frigiditatem naturalem atteſtari poſſint.*
9 *Teſtium magnitudo excedens, an & quando generationi impedimento eſſe poſſit.*
10 *Teſtium carentia generationem omnino impedit.*
11 *Herniæ quæ generationem impediant.*
12 *Varices an impediant generationem.*
13 *Sectio Venarum poſt Aures an faciat infecunditatem.*
14 *Carunculæ in meatu urinario quodnam impedimentum afferant in coitu, & in generatione.*
15 *Nimia pinguedo, & quando impediat coitum & generationem.*

QUÆSTIO VI.

De impedimento generandi ex parte viri.

OMnia impedimenta, quæ remorantur copulam carnalem ex parte viri, remorantur etiam omni proculdubio generationem, cum impoſſibile ſit, fœminam poſſe ex viro concipere abſque eo, quod cum viro per membra generationis ſecundum Naturæ inſtitutum copuletur, ac fabulæ, ſomnia, ac mera mendacia ſunt, quæcunque jactantur de conceptione facta ex ſemine virili in balneo relicto, vel ex ejus effuſione extra, licet prope vaſa muliebria, aliæque nugæ his non abſimiles, quas alias, ut in via Naturæ eventu impoſſibiles, ſatis ſuperque eluſimus, & confutavimus; & quarum nulla ratio habenda, etiam ſi verè vidiſſe ſe cauſentur, ut ex Jureconſultis teſtatur Giovagnon. *lib.* 1. *conſil.* 6. *numer.* .... qui prudenter ex Medicorum decretis illud addit, non poſſe nimirum mulierem concipere, nec vir generare, niſi per Penis intromiſſionem, & ſeminis ejaculationem in uterum. Reſtat, ut de aliquibus impedimentis loquamur, quæ generationi obſunt, ex parte viri, illumque etiam coitu naturaliter ſecuto irritam reddunt, quorum cum alia ſint apparentia, & tamen dubium in ea re excitare poſſint, alia non ſint apparentia, quæ multo magis dubitandi anſam præbere ſoleant, quia requirunt altiorem indaginem, alia denique tantopere perſpicua ſint, ut nulli dubio locum relinquant, relictis his, quæ ad ſecundam claſſem ſpectant; de prioribus, & poſterioribus breviter verba faciam.

Inter impedimenta autem apparentia primum ſibi vendicant locum ea, quæ dixi procedere ab impedimento coitus; quibus ſuccedunt impedimenta, quæ ex brevitate nimia, aut nimia longitudine Penis provenire dicuntur. Quoad brevitatem ergo concordant omnes Medici, eam ob id impedire generationem, quia non poteſt ſemen ad interna uteri pervenire, ſicque non poteſt ab utero excipi, ſed ex pudendo, ſpiritibus evaneſcentibus, citiſſime elabitur, Mercat. *lib.* 3. *de ſterilit. & pragn. aff. cap.* 2. Nec reliquerunt admonere alii non infimæ, imo maximæ auctoritatis Medici vetuſtiores, Avic. *lib.* 3. *Can. Fen.* 20. *tract.* 1. *cap.* 15. Savonarol. *in Tract. Magn. tract.* 6. *cap.* 20. *rubr.* 16. Hucher. *lib.* 1. *de ſterilit. rubr. de Colis parvitate*, idemque ex Juriſperitis firmat Giovagnon. *loco citato*; ac certum quidem eſt, non eſſe hujuſmodi impedimentum tam leve, qui poſſit facere aliquam præſumptionem impotentiæ generandi, ex parte viri, præcipue ſi cum aliis præſumptionibus jungeretur, ut ſi conſtaret, virum eſſe naturæ frigidioris, aut ob naturale temperamentum, aut ob ætatem grandiorem, aut ob morbum aliquem præſentem, aut prægreſſum magnum duntaxat, & longum. Hæc enim, cum abſque dubio indicent calorem nativum diminutum, juncta virgæ brevitate urgentiorem præſumptionem facerent impotentiæ generandi, & immedicabilis ſterilitatis. Ubi tamen virtus adeſſet valida, calor vegetus, ætas florens & cætera conſpirarent, poſſet præſumi etiam expulſiva valida, ita ut non obſtante virgæ brevitate, poſſit cum vehementia ſemen ejaculari, & illud ad uſque internum uteri oſculum impingere, maxime ſi cum uxore ejuſdem ætatis, ac roboris res ageretur, nam tunc etiam ex parte fœminæ præſupponi debet uteri attractiva valida, nam ipſe uterus ſeminis virilis avidior ad pudendum uſque obviam ei provolvitur, & ſic in eo caſu non obſtante virgæ brevitate ſubſequi poſset generatio, ut aliquando factum eſſe exempla docent ab Auctoribus adducta, nec mihi deeſt propria experientia, cum virum Illuſtriſſimum, me conſulentem, an cum membri brevitate, quam ipſius membri obtruncatione ob Gallicam luem ipſi membro infeſtam acquiſierat, poſset ducta uxore prolem ſuſcipere, hortatus ſum, ut duceret, quia ſponſa erat ætatis florentis, viribus integerrimis, optimæque temperaturæ, ac pulchritudinis inſignis, qua ducta, plures liberos utriuſque ſexus, ſanos, ac robuſtos ſuſcepit. 1

Verum neque illud generandi impedimentum parvi faciendum, quod ex nimia membri virilis longitudine provenire poteſt: nam communiter Medici omnes ſecuti opinionem Ariſtotel. *lib.* 1. *de Generat. Animal. cap.* 6. vel potius ex propria ſententia rationi innixa firmant, viros valde longa virga inſignes, infœcundos eſſe; ea potiſſimum de cauſa, quoniam ob excedentem ductus longitudinem ſemen in media via refrigeratur, ſpiritibuſque orbatur, ita Avicen. *lib.* 3. *Fen.* 20. *tract.* 2. *c.* 44. Savonarol. *Tract. Magn. cap.* 20. *rubr.* 12. Pedemont. *in ſupplem. Tract. ſumm.* 3. *part* 4. *diſtinct.* 1. *cap.* 18. Mercat. *lib.* 3. *de ſterilit. & pragn. aff. cap.* 2. quam tamen opinionem nullam habere veritatem credunt alii, Fortun. Fidel. *lib.* 3. *de Relat. Med. cap.* 2. *rubr.* 1. Joan. Hucher. *de ſterilit. rubr. de Magnitud. Penis*. In hoc tamen caſu conſiderandum eſt generandi impedimentum, reſpectu mulieris, ob hanc ipſam cauſam, & reſpectu viri: nam generatio impediri poteſt à longitudine membri virilis, reſpectu mulieris, ex eo, quod in uterum, hoc eſt in ejus internum oſculum impingens dolorem excitando, ſeminis profuſionem, & delectationem remoraretur, imo in totum adimeret, præter nonnulla alia contemnenda ſymptomata, quæ excitare poſſet; cum autem in hoc caſu facile remedium præſto ſit, & in viri voluntate poſitum, ſi cautè, & ſuaviter agat, 2

non

non poterit membri longitudo, quantum eſt ex hoc, culpari; ſed ſi reſpiciamus ſimplicem per ſe membri longitudinem, poterit abſque dubio interdum eſſe impedimento generationi, nimirum quando cum ea obſervatur naturalis debilitas, & flacciditas ipſius membri, ita ut non magnopere obdureſcat in erectione, nec in ea ad conveniens tempus perſeveret, & tunc, & eo caſu judicandum, membrum hujuſmodi eſſe infœcundum: quod ſi cum longitudine conjungatur maximus ejuſdem membri vigor, quod facilis, ac perdurans, atque intenta erectio commonſtrabit, inane videtur aſſerere, ob ejus longitudinem ſemine frigefacto, non eſſe aptum ad generationem; Itaque præſumptio impotentiæ generandi in primo caſu habebit locum, eſt enim tale impedimentum certum, & apparens, & abſque ullo remedio.

3 De Pœnis tortuoſitate jam verba feci, commonſtrans, quandonam impediat coitum, quia ſimul impedit generationem, atque oſtendi, quandonam recipiat curationem; nam tunc remoto impedimento coeundi, removetur ſimul impedimentum generandi, quamobrem nihil eſt, quod jam dictis addere debeam: quemadmodum nec aliquid adjiciendum recurrit, præter ea, quæ tunc attuli circa Penis obliquitatem & diſtorſionem, eadem enim locum habent in his, quæ habent in tortuoſitate: quomodo vero hi affectus differant, itidem dictum fuit.

4 Sequitur, ut de Penis imperforatione loquamur; naſcuntur enim aliqui (licet etiam à morbo hoc vitium aliquando ſit) glande imperforata, cum qua homo vivere abſque dubio ad plures dies non poteſt, ut patet in iis, qui ſic naſcuntur, neque, à Natura alio foramine ad urinam expellendam proviſi ſunt: ſed in nonnullis provida Natura urinæ ac ſemini aliam viam paravit, nempe in ipſo membro ſub glande, non tamen ſemper eodem loco: nam in aliquibus hujuſmodi foramen ſe prodit immediate ſub glande, in aliis inferius, hoc eſt in medio Pene à parte inferna, in aliis autem ad ipſius Penis radicem, ita ut Teſtibus in ſuperiorem partem retractis videantur à longe & Maris ſimul genitale, & fœminæ ſortiri, ut notavit Ariſtot. *lib. 4. de Gen. Animal. cap.* 4. vocatur autem hoc vitium Phymoſis, ut ex Celſo *lib. 7. ſuæ Med. cap.* 25. dicunt aliqui, licet non id vitium ſit apud illum Phymoſis, ſed occluſio Glandis à præputio, ita ut aperiri non poſſit. Conveniunt autem Doctores, quod quandocunque foramen virgæ in ſuo naturali loco non apparet, impediatur omnino generatio: & rationem afferunt evidentem, quæ ea eſt, quia non poteſt ſemen recta ad uteri internum oſculum pervenire, ſed ad latera, vel ad poſteriorem parietem effunditur, quin addam ego, ipſa Penis Glans ad id impedimento eſt, etiamſi ergo uterus inſigni attractione dotetur, & virile ſemen attrahendi avidiſſimus, tamen ob illud ipſum impedimentum non ante illud attrahere poteſt, quam ſpiritus evaneſcant, & ſemen refrigeretur, unde ſemen omnino, & undequaque infœcundum evadit. Sed non ſemper hæc eo modo eveniunt, quia ubi foramen, per quod ſemen emittitur, non multum diſtet ab ipſa glande, non magno negotio ſuccedit generatio, & ego præteritis hiſce diebus Dionyſium quendam Aurificem tractavi (qui ex totali ſuppreſſione urinæ
5 à Renum calculo deceſſit) habitus eucrati, ac ſanguinei temperamenti, cui glans imperforata cum eſſet, foramen, per quod ſemen, & urinam reddebat, ſub Glandis corona ſortitus erat, plures tamen filios ex uxore generavit, quorum nonnulli adhuc ſuperſunt mihi ſatis noti. Verum enim vero, quanto orificium hoc diſtat à glande, tanto majus impedimentum generationi affert, quod ſi in radice ſit, non remanet dubio locus, quod generatio in totum impediatur, nam impoſſibile eſt ſemen intra uterum recipi poſſe, in quo caſu dubium inſurgeret, an talis vir poſſet matrimonium conſummare, quia cum non poſſit intra uterum ſeminare, ſed ſemen neceſſario extra uteri labia excidat, deficit hæc matrimonii conſummatio à præcipua conditione, cum non ſatis ſit ad conſummandum matrimonium vas fœmineum penetrare, ſed requiratur de neceſſitate, ut virile ſemen vas ſponſæ ſubintret, ut dicit Sanchez *de Matrimonio lib 2. diſput. 21. num.* 5. Decidendum ergo, an matrimonium cum hujuſmodi viro contractum ſit nullum, & irritari illico debeat, cum conſtet, vitium hoc ſine remedio eſſe: nam etiam ſi plures Auctores ejus curationem tradant, tamen curationem non admittit, & etiam ſi admitteret, certum eſt eam præſentaneo periculo non vacare, & irritam omnino eſſe. Diſtingui tamen nonnulli Doctores in hoc caſu malunt; in eo enim vitio, in quo foraminis veſtigium in ipſa glande apparet, & foramen apertum non eſt tam inferne poſitum, curam utcumque tentandam perſuadent: at vero in his, in quibus nullum naturalis foraminis apparet veſtigium, & præternaturale foramen eſt in infima parte Penis prope Teſtes, fruſtra omnino curam tentari firmant, & ſi tentaretur, non ſine funeſto exitu tentaretur. Satis autem eſt in quocunque hujuſmodi vitio ab omni cura abſtinere, cum ex voto ſuccedere non poſſit.

Sed caſus eſt apud Fœlicem Platerum *lib. 3. Obſ.* 6
Tit In Mictione, ubi narratur, quod quidam Capitaneus præter foramen in glandis media regione anteriore ſede ſecundum naturam formatum, aliud quoque ſubtus circa Glandis radicem, & preputii exortum ab ortu habuit, per quod micturus urina deorſum ferebatur, ita ut, niſi caveret, ſe commacularet: additque, atque ut nihil fatebatur, ſemen quoque emittebatur. Rarior hic caſus eſt, ſed in eo hominem potentiam generationis amittere teſtatur ejuſdem caſus exitus; nam cum prædictus vir Platerum conſuleret, an hoc impedimentum obſtaret procreationi filiorum, ob quod uxorem ducere deſtinaret, & ab ipſo Platero reſponſum accepiſſet, obſtare, uxore tamen hoc non obſtante, ducta, filios nunquam ſuſcepit, imo ab uxore ſe ſeparavit, cum neque in coeundo debito ſatisfaceret.

Non habet tantam ſenationis repugnantiam glan- 7
dis occluſio, ſeu imperforatio, de qua ſupra ex Celſo *lib. 7. cap.* 25. fit enim cum glans præputio detegi non poteſt, quod malum ſcortatoribus familiare eſſe, & difficulter ſanari teſtatur Guillielm. Fab. *ſuar. obſ. cent. 8. lib. 2. obſ.* 57. & vocatur proprie Phymoſis; fitque interdum ex ulcere in ipſo foramine jam perpeſſo, quod in cauſa fuerit, ut ipſius Glandis parietes coaluerint, unde meatus omnino occluſus remanſerit.

Hoc vitium, ſi eo proceſſit, ut ulterius curationem non admittat, lethale omnino eſt, quia non ſolum ſemen, ſed neque urina poſſet extra corpus expelli, & paucorum dierum ſpatio ſanguinis univerſam maſſam inficeret, & hominem ad interitum traheret; & in hoc caſu clara res eſſet, quia hujuſmodi vir, neque contrahere poſſet matrimonium, neque contractum teneret, licet brevi ex ſe diſſolvi neceſſarium eſſet.

Circa Teſtes dubitationem facit eorum ſitus mutatus, nam in aliquibus conſpiciuntur in inguinibus ſitos, cumque hoc ex caloris imbecillitate omnino procedat, ex conſequenti videretur dicendum, non eſſe ipſos ad prolificum ſemen generandum aptos neque etiam in coitu ſufficientem vigorem genitali tribuere, ut ad inſtar cæterorum hominum ad coitum vir ſufficiat, unde videndum eſſet per Canoniſtas, an tales valide matrimonium contrahant, nam ſi ad matrimonium requiritur copula apta ad generandum, Sanchez *de Matrimonio loco citato*, ſi hujuſmodi Teſtium non naturalis ſitus poteſt ſeminis confectionem & generationem, ut dictum eſt, impedire, certe hi non poterunt matrimonium valide contrahere. Dicendum tamen ex mea ſententia eſſet, quod ſi conſtare poſſit, hujuſmodi viros ſemen generare, non obſtante ea mutatione ſitus teſticulorum, eſſe aptos ad generationem, & conſequenter non ob ineptitudinem generandi eſſe à matrimonio repellendos, ſi modo generandi impedimentum eſt cauſa ſufficiens ad impediendum,

ne contrahant; & prædicta tanto magis veritatem habebunt, quanto ipſi Teſtes magnitudine aliiſque conditionibus eſſent inſignes; nam contra eorum exiguitas, mollities, flacciditas, & aliæ id genus conditiones, dubium mirum in modum augebunt, imo certitudinem præbebunt impotentiæ generandi, atque etiam ſi aliæ conditiones concurrant, facient præſumptionem frigiditatis, & impotentiæ coeundi.

8 Quæ non modo procedere debent in mutatione ſitus eorum, ſed etiam ſi Scroto excipiantur, & naturalem ſitum ſervent, magnitudine tamen, duritie, ac vigore ſint nullius conſiderationis, tales enim habendi tanquam ſi non adeſſent; cum ad nihilum apti videantur, & fruſtra procreati, quia proprio fine, qui eſt ſeminis prolifici generatio & conſervatio, fruſtrantur, & licet non deſtiterint Medici etiam hujus parvitatis teſticulorum curam edocere, oſtendentes, qua via, quibuſque mediis magnificari poſſint, Savonarol. *in pract. magn. tract.* 6. *rubr.* 4. *cap.* 20. Pedemon. *in continuat. Pract.* Meſ. *summ.* 3. *part.* 4. *sect.* 1. *cap.* 2. Joan. Hucher. *lib.* 1. *de ſterilit. rubr. de Teſt. vit. magnit.* tamen certum eſt, curam univerſaliter eſſe difficillimam, ac plerumque fruſtratoriam; & ſi protrahatur poſt finem augmentationis corporis, nimirum poſt pubertatem, impoſſibilem, Savonar. *ubi ſupra* Pedemont. *ibid.*

9 Cæterum Teſtium craſſitiem ſeu magnitudinem, ſi à natura ſit, nullum generandi impedimentum afferre patet, quin potius generatrici facultati opitulantur. Joan. Hucher. *ubi ſupra*, teſtimonio ſit id, quod Ariſt. *lib.* 6. *de Hiſt. Anim. cap.* 9. dicebat, quod Avium Salaciorum Teſtes conſpectiores ſunt, ut Gallinaceorum & Perdicum, & quod illi, qui tribus Teſticulis dotantur, Triorchi ob id appellati, libidinis ſunt idomitæ, Montuus *lib.* 4. *Anaſceves morb. c.* 37. Joan. Bened. Sinibald. *Geneantbrop. lib.* 3. *tract.* 2. *cap.* 6. apud quem plura ad hoc videnda ſcitu digna, & ſi libet, vide etiam Joan. Schenk. *lib.* 4. *Obſerv. tit. de Teſticulis.* At ſi craſſities & magnitudo Teſtium à morbo ſit, poterit eſſe impotentiæ generandi cauſa ſufficiens, non eſſe tamen in magna conſideratione habenda, cum non omnino adimat, ſed tantum remoretur fœcunditatem, & remedio non careat, niſi quid majus obſtet.

10 Teſtium denique carentia nullam dubitationem affert circa generandi impotentiam, nam res in propatulo adeo eſt, ut nihil ſupra, unde mirum in modum commotus, ſum, quod ex Canoniſtis Navarra *lib.* 4. *conſ. tit. de frigid. & malef. conſ.* 3. pronunciaverit quendam virum, qui non modo teſtibus carebat, ſed membrum habebat non majus, quam dimidium digiti auricularis, potuiſſe legitime contrahere matrimonium, & quod pejus eſt, filios generare contra Medicorum atteſtationem: paſſus enim eſt bonus ille Canoniſta ſe decipi à muliere, quam vir ille in uxorem duxerat, cum omnino credendum eſſet, mulierem illam filios ex alio viro per fornicationem vel adulterium ſuſcepiſſe (ſi adulterium hoc dici poterat, cum matrimonium contractum cum tali viro eſſet nullum) imponebat enim perfida mulier marito harum rerum omnino inexperto, & ignaro, & credenti filios etiam viro teſtibus carente generari poſſe, quod ridiculum certe eſt, nam maritus, cum Teſtibus careret, ſemen generare non poterat, neque abſque ſemine filios. Cum ergo tam evidenter eæ res paterent, multo plus deferre Medicorum ſententiæ debuit Navarra, quam propriæ, & vafræ illius mulieris impoſitioni; quod cum facere recuſaverit, merito ipſis Medicis ridiculus fiet.

11 Herniæ & ipſe aliquale impedimentum generandi præbere poſſunt, cujuſcunque tandem ſpeciei exiſtant; quarum tamen magis ſuſpecta in hoc negotio illa eſt, quæ à ſeroſitate, ſeu aquoſo humore proficiſcitur, Hydroceles dicta, maxime ſi magna ac diuturna exſtiterit; hæc enim præ aliis genitalia refrigerat, & ſeminis ſpiritus extinguit, quod tamen ex ſe pauci ſpiritus eſſe ſolet, cum talis morbus totius corporis frigiditatem denotet, cæteræ vero Herniæ non ob hoc refrigerandi vitium fœcunditatem aliquando remorantur, ſed quia interdum in tantam excreſcunt molem, ut virile membrum omnino deliteſcat, Guilielm. Fabrit. *lib.* 2. *Obſerv. cent.* 4. *obſerv.* 4. & tunc etiam coitum impediunt, unde & generationem: quando vero Herniæ quæcunque, etiam aquoſæ, ad tantam magnitudinem pervenerint, neque cito evacuationem admiſerint, extra omnem ſpem ſanationis in futurum evadunt, in quo caſu, ſi daretur de impotentia coeundi, fruſtra expectaretur triennium.

Dubitatum porro eſt de varicibus, utrum impediant fœcunditatem, necne, cum Ariſt. *lib.* 4. *Probl. num.* 20. quærat, cur gignendi facultas adimatur iis, qui varicibus detinentur? Petrus Aponenſ. *Conciliator* dictus *in com. hujus Probl.* male accipiens *Iſchia* vocem pro *Iſchiade*, vel ſcientica, reprobat eorum ſententiam, qui eandem vocem pro *Varice* acceperunt, & addit rationem ab experientia deſumptam, quod non debeat illa vox, *Iſchias*, accipi pro *Varice*, quia ipſe permultos novit varicibus detentos, qui tamen fuerunt fœcundiſſimi. Conciliatorem tamen toto cœlo errare docent Julius Guaſtavin. *in comm. eiuſd. Probl.* & Ludov. Septal. *ibid.* Et non injuria admiratur Guaſtavin. ipſius Conciliatoris rationem; cui volenti vocem illam accipi pro Iſchiade objici poſſit idem, quod ille iis objicit, qui eam vocem pro *Varice* accipiunt, cum pateat experientia plures Iſchiadicos & coire, & fœcundos eſſe. Non ergo de Iſchiade intellexit Ariſtoteles, ſed de varicibus, ejuſque problematis rationem cum ipſo Ariſtotele reddunt prænominati Guaſtavinus & Septalis. Sed dubium eſt, an Ariſtoteles voluerit, problema verificari de varicibus quemcunque locum occupantibus, aut de iis, quæ tantum crura infeſtant: & prædicti quidem commentatores de crurum tantum varicibus ipſum locutum eſſe volunt: nam varices hujuſmodi (quæ venæ ſunt craſſo, ac melancholico ſanguine repletæ, ac ab eo dilatatæ) fiunt ut plurimum in coxis, & cruribus, licet & in inguinibus, & Teſtibus aliquando appareant, & ſi verum eſt, quod Jo. Bened. Sinibald. *l.* 2. *Geneantropb. c.* 12. firmat, nempe quod varicoſi in Teſtibus ſint ſalaces, quod partim contrariatur problemati Ariſtotelico, non niſi de varicibus coxarum, & Tibiarum problema poteſt intelligi; quod tamen neque ſemper veritatem habere, neque realiter poſſe hominem reddere omnino infœcundum crediderim, ſed remorari tantum potius credam hujuſmodi varices fœcunditatem. Imo cum varices non tantum ex melancholico, aut pituitoſo ſanguine, ſed etiam ex laudabili & craſſiori fiant, Avicen. *l.* 3. *Fen.* 22. *tract.* 1. *cap.* 15. putandum eſt, problema non in omnibus indifferenter verificari, ſed in iis tantum, quæ fiunt à ſanguine melancholico, vel phlegmatico, melancholico inquam, ex admixtione melancholiæ naturalis, nam ſi viant viarices à ſanguine melancholico per ſuperaſſationem, conciliando genitalibus majorem calorem, potius coadjuvabunt, quam remorentur fœcunditatem. 12

Impotentiam præterea generandi ex ſectione venarum & Arteriarum poſt Aures jam hic recenſendam, certum eſt, ſi Hippocrati credimus, provenire, & de ea jam in ſuperioribus mentionem habui, ubi non omnino Hippocratis ſententiam reſpondere experientiæ ex doctorum hominum atteſtatione demonſtravi. Illud hic addi poteſt, talem ſectionem poſſe in homine alias de impotentia generandi, ſeu ſterilitate ſuſpecto, facere aliquam ejus impotentiæ præſumptionem, & forte ubi aliæ conjecturæ adeſſent, concurreret etiam hæc ſectio ad faciendam præſumptionem impotentiæ coeundi: ſed circa hoc punctum ſufficiant ea, quæ non modo in ſuperioribus attuli, ſed etiam *lib.* 3. *q.* 1. *n.* 16. 13

Non levem porro dubitationem circa carunculas meatum urinarium obſidentes, aliquando excitatam ſcimus, an nimirum generandi impotentiam faciant; certum enim eſt, eas ſeminis ejaculationem, imo & urinæ retardare, obſtaculum facientibus ipſis carunculis, quod ſi veritatem habet, ut abſque dubio habet, conſequens eſt, ſemen virile 14

refrigerari, gignitivis ſpiritibus momento evaneſcentibus, unde certam ſterilitatem emanere neceſſe eſt, cujus rei infallibile ſignum eſt, quod urina ipſa, quæ multò tenuior materia eſt, quam ſemen, libere redditur in iis, qui hujusmodi carunculis moleſtantur, ſed difficulter excernitur, & non ejaculatur, ſed guttatim magna ex parte effluit, ac deſtillat, aut in unam, vel in alteram partem divaricatur, vel in duas partes finditur, Amat. Luſit. *Curat. Med. cent.* 4. *Curat.* 19. & aliquando cum tanto conatu redditur, ut etiam egerendi cupiditatem inter meiendum excitet, ani muſculo, qui ſphincter dicitur, in illo conatu concurrente ad urinam exprimendam; quæ ſymptomata multo magis ſe prodere poſſunt in emiſſione ſeminis, cujus materia, ut dixi, multò craſſior eſt, quam urina, quæ ſua tenuitate, & acrimonia facilius ſibi parare viam poteſt. Itaque hoc impedimentum ſemper facere deberet præſumptionem ſterilitatis, cum ſit patens, & reale, & quod magis urget, non facile amovibile, ut unanimiter omnes Practici docent, Ambroſ. Paræus *ſua Chirurg. lib.* 18. *cap.* 22. Gabr. Fallop. *Tom.* 3. *ſuorum oper. lib. de Tumor. Præternat. tract.* 1. *cap.* 33. Alphonſus Ferrus *libell. de Carunc. cap.* 6. Petr. Foreſt. *lib.* 25. *Obſerv.* 10. Veritas tamen eſt, quod hujusmodi carunculæ, licet difficulter curentur, & licet inſuper earum curatio periculoſa judicetur, Guillelm. Fabr. *Obſerv. lib.* 2. *cent.* 4. *Obſerv.* 54. & interim urinam, & ſparmatis ejaculationem remorentur, tamen, niſi omninò, aut magna ex parte meatum urinarium obſtruant, & jam calloſæ, ac duræ evaſerint, ita ut omnem curam reſpuant, ſanari poſſunt juxta tradita à præcitatis Auctoribus, qui diligenter earum curationem ſunt proſecuti, cum præſervatione à recidiva poſt earum ſanationem, quibus addendus Petrus Pigræus *ſua Chirurg. lib.* 8. *cap.* 9. ita ut non ſint judicandæ abſque remedio, ut dixi etiam Rota *in una Bononienſ. fideicommiſſi de Buccaferreis*, 24. *Maii* 1655. coram R. P. D. Zarate. Imò tametſi id genus carunculæ non ſanentur, dummodo ad prædictum exceſſum non pervenerint, non omninò impediunt generationem: nam præter experientias eorum, qui ab illis curati filios procrearunt, & de quibus etiam ex Petro Foreſto mentionem habet Rota *in proximè allegata deciſione*, novi ego ipſe virum his carunculis per triginta annos, & ultra moleſtatum, & absque ulla cura morbum prætereuntem, qui fœcundiſſimus fuit, licet indeſinenter in urina emittenda non parum angeretur, genuit tamen ſuper fœmellas; unde generaliter firmandum, carunculas neque coitum unquam, neque generationem ſemper impedire.

15 Denique inter impedimenta generandi, tam in Viris, quàm in Mulieribus recenſetur nimia Corporis pinguedo; nam Avicenna, *lib.* 4 *Fen.* 7. *tract.* 4. *capit.* 5. inter incommoda provenientia à nimia pinguedine connumerat ſterilitatem, quæ quidem ſic in ipſis ob ſeminis exuperantem humiditatem, & ſpirituum paupertate, ut ille docet, ſed inſuper non generant, quia coitu uti non poſſunt, cum prohibeantur ob nimiam Abdominis exuberantiam à carnali conjunctione, &, ut aliàs dixi, occultatur in viris genitale membrum, & in mulieribus vulvæ orificium extremum, neque poſſunt viri pervenire ad requiſitam intromiſſionem in ipſum uterum, quod multo magis difficile redditur, ubi uterque tam vir, inquam, quam mulier tumentem pinguedine ventrem habeant. Sed paucula hæc de hoc impedimento ſufficiant; nam & aliàs de eodem verba feci.

SUMMARIUM.

1 *Pueri & puellæ, etiam ſi ſint apti ad coitum, non ſunt apti ad generationem.*

2 *Ad Matrimonii validitatem utrum requiratur potentia generandi.*

3 *Decrepitus potens ad coeundum, eſt potens ad generandum.*

4 *Mulier, quantumvis, ut aliqui opinantur, proprio*

ſemine non concurreret ad generationem, deberet tamen concurrere ſanguine menſtruo.

5 *Impotentia generandi in mulieribus ſit, cum per ætatem menſtrua fluere deſinunt.*

6 *Impotentia generandi aliquando in mulieribus evenit ob corporis inſignem refrigerationem.*

7 *Mulieres in coitu deficientes ſterilitati obnoxiæ.*

8 *Morbi nonnulli mulieres infœcundas facientes.*

9 *Pinguedo excedens mulieres ſteriles efficit.*

QUÆSTIO VII.

De impedimentis generandi ex parte mulieris.

Multo numeroſiores cauſæ ſunt impedientes generationem ex parte Mulieris, quàm impedientes eandem ex parte Viri, ita ut ſi de ſingulis ſermo eſſet inſtituendus, maximum volumen hoc ſolùm argumentum ſibi vindicaret, nam ſunt propemodum infinitæ, ut alias dixi. At neque ad rem noſtram faceret de ſingulis peculiariter conſiderare, unde de iis tantum loquar, quæ apparentes ſunt, quæque aut ſumma cum difficultate, aut nullo modo removeri poſſunt; hæ namque ad rem Jureconſultorum tantum pertinere videntur, cum occaſio dubitandi apud ipſos incidit, an mulier poſſit generare, necne, quod dubium non minimis ex cauſis excitari poteſt. Præteritis ergo impedimentis generandi, quæ proveniunt ex impedimentis copulæ carnalis, de quibus jam locutus ſum *Quæſtione prima, & ſequentibus*, & quæ omnia absque dubio multò magis urgent, videamus primò de impedimentis generandi ob ætatem, quæ vel minor, vel major eſt, quam ad generationem requiratur, & de utraque affluenter egi, *lib.* 3. *titul.* 1. *quæſt.* 2. ad quam Lectorem remitto. Hic tantummodo addam maximoperè facere ad multorum dubiorum reſolutionem, diſtinctionem impotentiæ coeundi ab impotentia generandi, utramque enim confundere non ſolùm Canoniſtas obſervavi, ſed quod intolerabilius eſt, etiam Medicos nonnullos errore inexpiabili: & ego quidem, cum Canoniſtarum decreta revolvo, illos in ea re diſtinctiùs procedere optaverim, nam videtur mihi ſupponere, quod quandocunque mulier apta eſt ad coeundum, 1 apta inſimul ſit ad generandum, quod non eſt verum, quia, ut in viris evenit, aliqui, ut Eunuchi, apti ſunt ad coeundum, non tamen apti ſunt ad generandum, ob ſeminis aut abſentiam, aut imperfectionem; eodem quoque pacto in Puellis fieri ſolet, ut antè pubertatem, vel in tempore, quod eſt pubertati proximum, ſint quidem aptæ ad coitum, non autem ad generationem, quia adhuc intra ſe non generant ſemen, cujus rei ſignum eſt, quod adhuc non menſtruantur, nam menſtrua, & ſemen uno eodemque tempore apparent, ut alias dixi, quanquam contrarium adſtruerim *lib.* 4. *titul.* 2. *quæſt.* 4. *num.* 9. firmans ante ſemen quam menſtrua generari, ſed, ut ibi addidi, id, non modo per modicum tempus antè fieri dicendum, ſed etiam tunc temporis non generari, ſaltem ut plurimum verum, ac perfectum ſemen; licet autem in Pueris, ac Puellis poſſit dici valere matrimonium, quia tametſi de præſenti non ſint apti ad generandum, habent tamen proximam diſpoſitionem & aptitudinem, tamen conducibilius judicaverint determinare, an ad matrimonii validitatem præter coeundi potentiam requiratur etiam potentia generandi, nam ſi requiratur, ut pcurrit Sanchez *de Matrimonio lib.* 2. *diſput.* 21. *numer.* 5. certè non videretur, tam liberè decidendum, quod Puer, aut Puella potens ad coeundum poſſit contrahere Matrimonum, quaſi ſola coeundi potentia ſufficiat, cum tamen non poſſit Puer, aut Puella non apti ad generandum, matrimonium conſummare, ſi ad Matrimonii conſummationem requiritur copula apta ad generandum, Sanchez *ubi proximè*. Si ergo Puer, aut Puella potens ad coeundum, & non ad generandum, non poteſt conſummare

Matrimonium, fruſtrà ad illud conſummandum conjunguntur; idcirco enim requiritur in conſummatione Matrimonii potentia ad generandum, quia per generationem, quæ ex miſcella utriusque ſeminis in unum ſuccedit, vir, & uxor efficiuntur una caro, juxta illud Geneſ. *cap. 2. verſ 24. Et erunt duo in carne una*, nam quid illud eſt, virum & uxorem effici unam carnem; num ſimplex utriusque conjunctio per membra generationis? nequaquam, nam fruſtratoria eſt hæc conjunctio, niſi ex ea ſequi poſſit generatio, aut ſemina utrinque deciſa non commiſceantur ad concipiendum fœtum; ſi enim aliter res ſe haberet, jam Eunuchi, & quicumque concumbere poſſunt, etiam ſi ſemen non emittant, poſſent licitè contrahere matrimonium, quia per ſimplicem copulam carnalem conſequerentur Matrimonii finem, una caro effecti; ſed hoc à veritate eſt alienum, ubi ergo ex coitu nulla eſt ſpes generationis, ex eo, quòd ſemina conjugum ſimul non concurrant, neque uniantur, cum adhuc intra corpus non ſint producta, non poſſunt vir, & uxor effici uno caro, & ſic non poſſunt matrimonium conſummare. Ex quibus deducamus, Matrrmonium inter conjuges, qui per teneriorem ætatem intra ſe adhuc ſemen non generant, non poſſe dici conſummatum, quousque ſemen generent; niſi huic difficultati obſtaret, quòd impotentia hæc ſeminandi non naturalis, neque extra ſpem eſt, ſed temporanea, & facilè procedente ætate ſuperabilis. Interim non valeret contra prædicta objectio, quæ fieri poſſet de Matrimonio inter Decrepitos, quia quandocunque Decrepitus contrahit matrimonium non præſumi-
3 tur potens ad generandum, nam quotiescunque Decrepitus eſt potens ad coeundum, poteſt præſumi potens ad generandum, cum ex Ariſtotelis auctoritate, & ex quotidiana experientia habeamus, virum in quacunque ætate generare poſſe, dum poſſit coire, & ſemen emittere: quæ tamen limitatione indigit. Nec quenquam deterreat, id quod dixi, nimium tàm in Mare, quam in Fœmina requiri ſeminis intra ſe generationem, ſi ex eorum copula ſequi debeat generatio, ſi fortè quis ex propria hæreſi, vel ex Ariſtotelis, & ſequacium auctoritate perſuaſus, ut Navarra *lib. 4. conſ. Tit. de frigid. & malef. conſ.* 3. & plures Canoniſtarum velint ſemen fœmineum non concurrere ad generationem (nam ſunt, qui eam opinionem mordicus tuentur, præſertim ii, qui parum in Medicina, ac præſertim in re Anatomica verſati ſunt, ne ſenſibus quidem acquieſcentes) quoniam dato etiam, quòd ullam veritatem eorum opinio haberet, nempe quòd ſemen fœmineum non requiratur ad generationem, tamen ubi non eſſet neceſſe, Puellam in copula carnali concurrere proprio ſemine ad generationem (ut ex neceſſitate Naturæ eſt neceſſarium) neceſſarium eſſet, ut concurreret ſanguine men-
4 ſtruo; at verò ante memſtruorum productionem Puellæ ad coitum quidem aptæ ſunt, non ad generationem, cum ad coitum duodecimo anno, & fortè undecimo ſint aptiſſimæ, ad concipiendum autem non niſi à decimo quinto ad quadrageſimum. Aer. & Soran. *ſerm.* 16. *cap.* 7. Amat Luſit. *cent.* 6. *cur.* 48. Quia non antè hoc tempus ut plurimum menſtruantur, ut ſæpè aliàs dixi: unde cum ſponſi per copulam carnalem effici debeant una caro, ut matrimonium dicatur conſummatum, idque fiat concurſu ſeminis ex parte utrisque, aut ſi mavis, ex concurſu ſeminis virilis, & ſanguinis menſtrui ſecundum horum opinionem, jam patet, non poſſe Puellam, antequam menſtrua ſit experta, neque item Puer, antequam ſemen ferat, matrimonium conſummare, etiamſi coitu conjungantur, & ſic, niſi quid, ut dixi, operetur proxima diſpoſitio ad generandum ex utraque parte, non dicetur matrimonium unquam conſummatum, niſi Puer ſeminet; & Puella aut ſeminet ſimul, aut menſtrua experiatur. Hæc ergo Canoniſtis diſcutienda propono, nec quicquam, niſi quod ex arte mihi certò innoteſcit, determinare ambigo, ſed ipſis omnia ex Canonum decretis diſſolvenda relinquo.

Quoad ætatem majorem; reſpectu potentiæ ge- 5
nerandi, omiſſis miraculoſis quibusdam enarrationibus, quibus nonnulli mirum in modum capiuntur, & inviolabilem fidem habent, firmis remanentibus iis omnibus, quæ aliàs in medium adduxi, quoad mulieres illud tantum repetere hic non deſiſtam, eam impotentiam non ſolùm præſumptivè, ſed omni procul dubio, & absque ulla hæſitantia illis advenire poſt menſtruorum ceſſationem per ætatem majorem factam, quæ plurimum quinto ſupra quadrageſimum, vel ad ſummum quinquageſimo anno evenit, ita ut, ceſſantibus per ætatem majorem menſtruis, mulier naturaliter concipere non poſſit, ſed tantùm ex miraculo, ut de Sara & Eliſabetha factum in Sacris enarratur. Quod ſi aliquæ etiam in quinquageſimo, & ultra conceperint, oportuit illas etiam tunc temporis menſtrua pati, ſi ſecundum Naturæ ordinem id factum eſt, nam in aliquibus menſtrua ultrà quinquageſimum prorogari conſtat, & annoſiores matronas menſtruari, & concipere, ego quoque obſervavi; jam verò nobilem matronam tractavi, quæ vix duodecimo anno ætatis ſuæ adventante affluenter menſtruari cœpit, & ſecundo ſupra quinquageſimo adhuc menſtruabatur, licet Marito juncta non conciperet, ſed hæc per anteactos annos, quinto poſt quadrageſimum, ſi rectè teneo, adeò vehementi menſtruorum fluxu moleſtata fuit, ut interdum ſpatio viginti quatuor horarum pluſquam libras decem ſanguinis ſpumoſi ejecerit, ex qua evacuatione factum eſt, ut Animi defectione, & pulſus abſciſſione prehenderetur, ac totà frigida relinqueretur, nec niſi poſt plures dies ad priſtinum vigorem rediret: ſed cum poſt hæc non adeò affluenter purgaretur, ſenſim menſtrua ſecundo poſt quinquageſimum anno diſparuere.

Jam vero eædem cauſæ facientes impedimentum generationis in viris ob corporis inſignem refrigerationem, ut immodicæ omnes evacuationes Arte, vel ſponte procuratæ, vel etiam ex accidenti, ut quæ ex vulneribus magnis evenire ſolent, faciunt etiam impedimentum generandi in mulieri- 6
bus; niſi illud obſtet, quod mulieres ſunt ſanguinis feraciſſimæ, licèt frigidiuſculus ſit, qui ad uterum per ſingulos menſes demandatur, unde poteſt illum aliqua ex parte excalfacere, & ſic impedimentum aliàs proveniens ab immoderata aliqua evacuatione, aliquo pacto minuere, & hanc fortè ab cauſam nulla aliquibus mentio facta eſt de ſectione venarum poſt Aures in fœminis, vel fortè quia in iis multò minus, quam in viris hæc experientia reſpondet, nam & in ipſis viris irritatam ut plurimum fieri in ſuperioribus jam contrariis experientiis confirmavi. Sed neque varices in fœminis, ut in viris ullum impedimentum conceptioni afferunt, cum etiam de rarò in ipſis obſerventur, ut Practici teſtantur, neque item carunculæ in pudendo muliebri ullam ſuſpicionem afferre poſſunt impedimenti in concipiendo, nam in collo tantùm ipſius uteri fiunt, quo in loco aliqualem tantum dolorem in coeundo præbere poſſunt, impedire autem conceptionem nequaquam: licet Joubertus apud Schenck. *lib.* 4. *Obſer. cit. de utero*, obſervaverit, cauſam ſterilitatis in quadam muliere tuberculum fuiſſe Piſi magnitudine uteri collum interiùs obſidens, ſed hic morbus alterius naturæ certè erat a carunculis, de quibus ſermo eſt.

Sed hac occaſione de dolore in coeundo mole- 7
ſtante arrepta, prætereundem ſicco pede non eſt id, quod nonnullis fœminis inter coeundum accidit, nempe quo absque ulla cauſa manifeſta impenſe dolent, quin etiam animo deficiunt, & in ſyncopem labuntur, de quibus Priſcian, *in Harmonia, Gynec. cap.* 19. *num.* 2. qualem caſum habeamus apud Hippocratem *lib.* 5. *Epidem. text.* 25. ſimilemque apud Marcellum Donat. *lib.* 4. *de Hiſtoria Med. mirab. capit.* 17. Inſuperque alium ſimilem ego ipſe offendi, quem cum prædictis retuli aliàs *lib.* 7. *tit.* 3. *quæſt* 5. *num.* 7. has non concipere; & mu-

& mulier illa Lariſſæa Dyſeridis ancilla, & Angela, quem ego novi, atteſtari poſſunt; de illa enim Hippocrates refert, *Neque concepit unquam*: hanc ſcimus nos ſterilem perpetuo fuiſſe, idemque contigiſſet duabus illis fœminis, de quibus Franciſcus Valleſc. *in comm. prædict. Hippocratis*, ſi Venere uſæ fuiſſent: habet enim utraque eandem ſterilitatis cauſam, quam habuit Dyſeridis ancilla; nempe lapidem in utero coagmentatum, ut ejus lapidis ejectione ab utero notum fecerunt: in reliquis autem cenſendum eſt, tam magnum, ac inſigne ſymptoma magnam ſubeſſe cauſam præſupponere præternaturalem in ipſis genitalibus mulierum facile conceptionem omni ex parte impedientem.

8 Sunt porro ex morbis mulierum aliqui ex jam. commemoratis coitum impedientibus, qui non ad eam magnitudinem deveniunt, ut coitum hactenus impediant, cum tamen omnino impediant conceptionem, ac ſteriles mulieres efficiant: hujuſmodi ſunt Tumores aliqui incipientes, atque ipſum uteri corpus obſidentes; ulcera non adhuc in malignam naturam degenerantia, nec magnitudine excedentia, fluores materiarum albarum, qui ab ipſa uteri facultate imbecillia reddita procedunt, ipſius uteri Paralyſis, & id genus alii, qui omnes etiamſi non certum impedimentum conceptioni præbere poſſint, ſemper tamen maximam facerent præſumptionem ſterilitatis; cui etiam parem faceret uteri deſcenſus, etiamſi facile ad locum ſuum remearet, ſed eadem poſtea facilitate, ac minima quaque ex cauſa relaberetur, tunc enim ob nimiam exuberantem uteri ipſius humiditatem & lubricitatem, ejuſque ligamentorum relaxationem & imbecillitatem, neque conceptio ſperari poſſet, neque ſi ullo modo ſequeretur, portari ad multum tempus fætus poſset quin excideret, juxta id quo ſcriptum reliquit, Hippocrates *l. 5. Aphor. 45.* ubi mulieres quæ ſecundo, aut menſe ſine occaſione manifeſta abortiunt, uteri acetabula plena mucoris habere docet, quæ non poſſunt præ pondere fœtum continere ſed diſrumpuntur. Quod multo facilius accideret in caſu propoſito, ubi non uteri acetabula tantum, ſed ipſum uteri corpus mucore & humiditate nimia refertum reperitur. Illud tamen verum eſt, non eſſe tale impedimentum ſine remedio, nam validis remediis ad ipſum uterum exſiccandum, ac roborandum antea adhibitis, ſuo loco deinceps retinetur peſſariis quibuſdam, de quibus jam mentionem habui.

Non minorem, ſed forte certiorem ſterilitatis & 9
impotentiæ concipiendi cauſam haberent mulieres, ſi nimia pinguedine extuberarent; nam apertis verbis *citato l. Aphor.* Hippocrates *Aphor. 46.* docuit, Mulieres præter naturam craſſas non concipere reddens ejus rei rationem. Et *lib. de Natur. muliebr. n. 19. Si craſſefacta*, inquit, *fuerit mulier præter naturam non concipit ventre*. Et hoc non tantum ob id, quod difficulter ob ventos extuberantiam virum admittere poteſt, ſed etiam quia dato quod virum admittat, ſuperfluens humiditas, & venarum anguſtia, & vaſorum omnium a pinguedine compreſſio, non permittant illam utero concipere, & idcirco univerſaliter loquendo, Mulieres pingues conceptioni minus habiles, quam cæteræ, ut unanimiter cum Hippocrate Medici omnes docent. Igitur ubi caſus detur, in quo ambigatur, an mulier potuerit concipere necne, craſſities præter naturam ſemper faciet maximam præſumptionem pro parte negativa.

(Ad *hunc Titulum* refert Gaſp. Bravo *Conſult. I.* pro propugnanda potentia quorundam Cachectorum editam pro Collegio Medicorum Valliſoletanæ Academiæ: & *Conſult. VIII.* de Impotentia Viri ex maleficio.)

LIBRI NONI, TITULUS QUARTUS,

DE RESIGNATIONE BENEFICIORUM.

QUÆSTIO UNICA.

SUMMARIUM.

1 *Cauſæ, ob quas Ordinarii poſſunt admittere reſignationem beneficii, de quibus Medicus poteſt conſiderare.*
2 *Senex quis dici debeat ad effectum, ut reſignatio poſſit admitti.*
3 *Decrepitus quando incipiat.*
4 *Non omnes eodem numero annorum poſſunt dici Decrepitui.*
5 *Judex in nullo caſu poteſt ad libitum arbitrari.*
6 *Pro Decrepito ad affectum reſignandi beneficium, quis declarari poſſit.*
7 *Poſt ſeptuageſimum annum non intrat Judicis arbitrium, an quis Decrepitus dicendus ſit.*
8 *Valetudinarii qui dicantur.*
9 *Valetudinarius ad effectum reſignandi beneficium quis dicatur.*
10 *Tam infirmitas, quam valetudo ad effectum reſignandi debet eſſe perpetua.*
11 *Infirmus & corpore impeditus differunt.*
12 *Lepra & Pſora pro una eademque infirmitate ſumi poſſunt.*
13 *Lepra mundiſſima in Sacro textu Levitici quanam fuerit.*
14 *Peculiare Lepræ vera ſignum eſt, ut caput etiam, & faciem defœdet.*
15 *Paralytici, qui unicam partem paralyticam habent, an habeant juſtam cauſam renuntiandi.*
16 *Apoplecticus quando habeat juſtam cauſam reſignandi.*
17 *Epilepticus quando poſſit reſignare, item & vertiginoſus.*
18 *Morbo Gallico detenti quomodo reſignare poſsunt.*
19 *Manuum tremor & Chiragra, non ſunt idem morbus.*
20 *Non modo cæcitas perfecta, ſed alii etiam leviores oculorum morbi ſunt juſta cauſa reſignandi.*
21 *Claudi qui ſunt irregulares, qui non.*
22 *Gibboſi omnes an ſint irregulares.*
23 *Hernioſus repellebatur antiquitus ab adminiſtratione in templo, & quid de præſenti.*

CUm olim in reſignationibus beneficiorum coram Ordinariis extra Romanam Curiam factis, aliquando fraudes intervenirent (fiebant enim pro cujuſque arbitrio, nullis, vel certe levibus de cauſis, & temere admittebantur) Pius V. Sanctiſſimæ memoriæ, peculiari conſtitutione incipiente, *Quanta Eccleſiæ Dei, &c.* ſancivit, ne Ordinarii reſignationes hujuſmodi admitterent abſque aliqua ex inibi enumeratis cauſis, inter quas nonnullæ recenſentur, de quarum valore Medicus judicium ſuum 1
interponere poteſt, nimirum ſenium, valetudinem, corporis impedimentum, aut vitium. De his ergo aliquid in medium afferre non pigebit, cum nonnulla occurrere poſſint quæ in ea re dubium excitare valeat ex Medica officina diſcutiendum.

Flamin. Pariſ. *de Reſignatione Beneficiorum lib. 5. quæſt. 6.* has cauſas proſecutus quidem eſt, quæ tamen à nobis peculiarem animadverſionem expoſcunt.

Primò ergo de ſenectute loquamus, circa quam ponderandum, Pontificem non inducere pro legitima cauſa admittendi reſignationem ſimplicem ſenectutem, ſed ſenectutem decrepitam, ut per ea verba,

verba, *Qui aut ſenio confecti*, ſatis ſuam mentem
patefacit, unde videbatur incaſſum dubitari, quis
ad hunc effectum reſignandi dici debeat ſenex. Quia,
2 licet aliàs Judicis arbitrio relinquatur, quis dica-
tur, ſenex, & præcipè ad hunc effectum, ut per Pa-
riſium *loco citato num.* 7. & jure, quia ætates non
numero annorum, ſed viribus menſurantur, ut
millies dictum eſt Galen. *lib.* 6. *de ſan. tuend. cap.* 2.
3 tamen ubi de Decrepitate agatur, quæ ſexageſimo
quinto, aut ſeptuageſimo anno ſuum initium habet,
non debet intrare Judicis arbitrium, cùm neque poſt
ſexageſimum relinquatur Judicis arbitrio deciden-
dum, quis dicatur ſenex; Abb. *in c. Quoniam fre-
quenter, num.* 18. Quia poſt prædictum terminum
communiter Ætas pro deplorata habetur: Cardan.
lib. 2. *Controv. Medic. tract.* 5. *contr.* 10. Tamen hoc
non obſtante certum eſt, non poſſe omnes uno,
4 eodemque annorum numero dici decrepitos, cùm
neque omnes eodem annorum numero poſſit dici
ſenes, nam & Senes, & Decrepiti ex virium con-
ſtantia, aut imbecillitate dicuntur, quæ non in
quibuslibet perſonis pariter vigent, aut deficiunt,
& idcircò id ipſum Judicis arbitrium requirit, niſi
vir adeò ſit effœtis viribus, ut absque alia ponde-
ratione ſe talem eſſe prodat, ut illi adaptari poſſit
hæc conditio, quòd ſit ſenio confectus, ut Ponti-
ficis conſtitutio requirit, ad hoc, ut ex juſta cauſa
reſignare quis poſſit.
5 Quòd ſi aliquando Judicis arbitrium requiratur,
certum eſt, quòd Judex neque in hoc neque in alio
quocunque caſu indifferenter, & ad libitum arbi-
trari debet, cum ſemper neceſſe ſit, ejus arbitrium
aliunde regulari, ſive plenum ſit (nam & hoc à do-
lo alienum eſſe oportet) ſive regulatum, in quo Ju-
dex Animi ſui ſenſum jure, ratione, & æquitate
debet per ſententiam patefacere; Menoch. *de Ar-
bitr. Jud. lib.* 1. *quæſt.* 6. *per totam.* Inſpicere ergo de-
bet Judex in hoc caſu una ex parte reſignantis ro-
bur, alia verò ex parte munerum qualitatem, ad
6 quæ Reſignans obligatur, & tunc ſuum arbitrium in-
terponere. Itaque pro Decrepito ad hunc effectum de-
clarari poteſt vir in ſexageſimo quinto anno, ſi quoti-
die celebrare debeat, ſi adeſſe aſſidue in choro, &
ſic de ſingulis; Contra ſi ſemel in menſe, aut etiam
ſingulis hebdomadis celebrare tantum, absque alio
onere teneretur ejusdem ætatis homo, nequaquam
pro Decrepito acceptabitur, neque idcircò ejus reſi-
gnatio erit admittenda, etiamſi fortè velimus, lo-
cum habere opinionem Menoch. *ubi ſupra lib.* 1. *caſ.*
59. *n.* 2. volentis, non intrare Judicis arbitrium ad
decidendum, an quis Decrepitus dicendus ſit poſt ſe-
tuageſimum annum, quia difficile eſt in ea ætate
ſervari ſufficienter vires ad ſatisfaciendum obliga-
tionibus quibuscunque etiam levioribus.
Quoad ſecundam cauſam, ob quam Ordinarius
poteſt admittere beneficii reſignationem, quæ eſt
valetudo, videndum, quiſnam hic prò valetudinario
ſit intelligendus. Paris *loco citato num.* 9. cum Inno-
centio, Joan. Andr. & Abb. videtur confundere va-
letudinarium cum infirmo, cùm in rei veritate vale-
tudinarius ab infirmo differat, unde nequaquam
acceptanda eſt valetudinarii deſcriptio ab ipſis tradi-
ta, quam ergo alias reprobavi *lib.* 2. *tit.* 2. *q.* 15. *num.*
13. ubi etiam quis verè ſit valetudinarius demonſtra-
vi, reſpuens ſimul opinionem Mercurial. *lib.* 4. *de Art.
Gymn. cap.* 8. volentis, valetudinarios eſſe ipſos in-
firmos, cum à morbo ſe recolligiunt, ita ut valetu-
dinarios cum convaleſcentibus confundat, Dicebam
8 ergo, valetudinarios dici, qui propter corporis im-
becillitatem facilè, frequenter, ac minima ex cauſa
ægrotant, quæ imbecillitas vel à Natura eſſe poteſt,
vel ab accidenti, & eſt vel totius, vel alicujus par-
tis, maximè principis, ut exempli gratia, ſi quis ha-
beat caput debile, unde ex minima mora ſub Sole,
ex ventorum flatibus, ex levi inedia, ex interrupto
ſomno conſueto, & id genus aliis levioribus cauſis ca-
pitis dolore non aſpernabili moleſtetur, talis, in-
quam, Valetudinarii nomen meretur. Itaque hoc
in caſu valetudinarius ille judicabitur, qui ex ipſa
9 ſatisfactione ſui muneris facilè ac frequenter ægro-
tare poteſt, ut ſi propter eandem capitis debilitatem
ex aſſidua præſentia in Choro, ex quotidiana Miſſæ
celebratione, ex ipſa divinorum recitatione, aut alia
ſimili ex cauſa dolore capitis præhendatur, qui il-
lum obligationi ſuæ integrè ſatisfacere non permit-
tat. Jure ergo hujusmodi renunciationem tanquam
valetudinarii Ordinarius admittere poterit.
Sed notandum, quòd quomodocunque accipiatur
nomen Valetudinarii, nimirum vel pro ipſo infir-
mo vel pro convaleſcente, vel pro eo, qui facilè
ægrotare paratus eſt, ſemper debet infirmitas, &
convaleſcentia, & valetudo eſſe perpetua, & abſque
ſpe ſanationis vel meliorationis ipſius ſtatus vale-
tudinarii; nam ubi ſpes adſit ſanationis vel melio-
rationis hujusmodi, unde brevi poſſit valetudina-
rius redire ad ſua munia obeunda, irrita evaderet
renunciatio, & ab Ordinario nequaquam admitten-
da, niſi juſtus adeſſet timor, quod ex ipſa exercita-
tione munerum beneficii, morbus, aut valetudo re-
pullularet, ut exempli gratia, ſi beneficiatus chro-
nicis febriculis, ac naturalium viſcerum obſtructio-
nibus laboraſſet, & ex aſſidua præſentia in Choro
timetur, reincidentia in morbum, & malam vale-
tudinem, ex qua in Cachexiam, vel in Hydropem
labi poſſet, tunc enim, etiamſi præſentes febriculæ,
& obſtructores ſanabiles eſſent, ex periculo tamen
reincidentiæ, & majoris morbi, haberet juſtam cau-
ſam renunciandi, & Ordinarius absque ulla hæſi-
tantia poſſet renunciationem admittere.
Ad valetudinem ſequitur corporis impedimen-
tum, aut vitium: Pariſius *loco citato à num.* 16. *ad
plures ſeqq.* dum decidere vult, quiſnam dicatur cor-
pore impeditus, aut vitiatus, non ſatis ſe explicat,
& cùm per exempla quædam rem declarare ſatagit,
non videtur metam attingere, quoad corporis enim
impedimentum, ſatis patet, omnem morbum habe-
re ſecum aliquod corporis impedimentum, imo ple-
rique morbi ſunt, qui multò majus impedimentum
corpori præbent, quam nonnulli ibi pro exemplo
ab ipſo adducti: unde non videtur diſtinguere in-
ter hominem corpore impeditum & morboſum, ac
ſatis fuiſſet illi hoc modo determinare, corpore
impeditum intelligi Hominem morbo ita detentum,
ut impediatur ſui beneficii obligationibus ſatisface-
re, Dicendum ergo videtur, Pontificem conſtitutio- 11
ne ſua diſtinguere inter infirmum, & corpore im-
peditum in hoc, quod infirmus ſit, qui ob aliquem
morbum eſt impeditus: corpore autem impeditus
eſt, qui ob alicujus, vel aliquorum membrorum
malam conſtitutionem non poteſt ſatisfacere obli-
gationi ſibi à beneficio injunctæ, ut, exempli gra-
tia, inſigniter claudicans, alterutrum, aut utrum-
que brachium contortum habens, manu mutilatus,
& id genus alii membrorum defectus, quorum exem-
pla affert ipſe Pariſius, cum de corpore vitiatis ver-
ba facit, diſtinguens eos ab iis, qui corpore ſunt
impediti, inter quos numerans Leproſos, Pſora ob-
ſeſſos, Apoplecticos, Epilecticos, Lunaticos, alios-
que, non videtur ex ratione id facere, cum tales
infirmi potiùs dici debeant, non corpore impedi-
ti; unde ex mea ſententia, ſicuti diſtinguendum
eſt inter infirmos, quos Pariſius corpore impedi-
tos eſſe dicit, & eos, qui verè ſunt corpore impe-
diti, ſic corpore impediti, & corpore vitiati inter
ſe diſtinguendi. Sunt ergo cauſæ legitimæ renun-
ciandi beneficium, de quibus Medicus quoque con-
ſiderare poteſt, jam prænominatæ, quas, cum Pa-
riſius dilucidare vellet, uſus eſt quibusdam exem-
plis, quæ, ut mihi videtur, minùs ad rem faciunt,
de iis tamen aliquid adjicere operæ pretium du-
co, cum non levem aliquando dubitationem exci-
tare poſſint.
Et primò quoad Lepram & Pſoram, quarum 12
exempla ille in medium profert inter eos, quos di-
ci putat corpore impeditos, adnotandum, utram-
que infirmitatem prò una, eademque ſumi poſ-
ſe, cùm parùm differant, & licet Pſora ſit aliquan-
tò levior, quàm Leprà, tamen qui facilè in Le-
pram abit, non minus quàm ipſa Lepra juſta cau-
ſa evadit renunciandi beneficium. Non eſt tamen
æquali

æqualiter juſta cauſa quædam Lepræ ſpecies, quam ſacer textus Levitici *cap.* 3. Lepram mundiſſimam
13 appellat, & de qua Valleſ. *in lib. de ſacr. Philoſ. cap.* 8. quia licet hæc Lepræ nomen ſortiatur, tamen & benignitate humorum & curationis facilitate cæteras ſpecies longe exuperat. Sed non abſque multa admiratione ſacrum textum percurrere mihi licuit, qui narrans, quomodo hæc Lepra hominem inficiat, dicebat: *Sin autem effloruerit diſcurrens Lepra in cute, & operuerit omnem carnem, a capite uſque ad pedes, quicquid ſub aſpectum oculorum cadit, conſiderabit eam Sacerdos, & teneri Lepra mundiſſima judicabit, & idcirco Homo mundus erit.* Quomodo enim, inquam, in tanta humorum colluvie dicemus, Hominem mundum eſſe, præſertim Lepra etiam caput, & faciem obſidente? Certum namque eſt,
14 hoc eſſe veræ Lepræ peculiare ſignum, nempe ſi non ſolum occupet totum corpus, ſed etiam caput, & faciem defœtet, & idcirco ex Medicis ſunt, qui nolunt, poſſe dici veram Lepram illam, quæ faciem, & caput non cooperiat, Bernardin. Gordon. *in lib. Med. part.* 1. *capit.* 31. *verſic. Iſta materia.* Unde Valleſii opinio, quod ideo hujuſmodi Lepra dicatur mundiſſima in Sacro Textu, quia copioſa materiæ expurgatione oſtendit, internas partes eſſe ab infectione liberas, non videtur veriſimilis, quia in quacunque Lepra, & maxime in vera, fit copioſa illa materiæ expurgatio ab intra ad extra, ſed quandocunque materiæ excretio fit ex robore ipſius Naturæ, fit per loca conſueta, & magis ipſi Naturæ familiaria, at in affectibus hiſce Natura ſolet quidem per totam cutem ſe exonerare, intacta tamen facie, quæ tamen demum inficitur, cum non ſolum a copia, ſed a materiæ malignitate obruitur? præterquam quod materia producens Lepram, cum ſit melancholica & exuſta, nunquam ſurſum a Natura demandatur, niſi a violentia pravitatis ſurſum in faciem & caput irrepat. Dicendum forte videtur, Sacrum Textum ſumpſiſſe Lepræ nomen latiſſime, ac Lepram mundiſſimam vocaſſe infectionem quandam cutaneam, carnes non defœdantem, unde neque pilorum mutationem, neque ipſam Lepram humiliorum cute, & carne reliqua reperiri vult, idcirco utitur eo loquendi modo, *ſi autem effloruerit*; quaſi extimam tantum cuticulam obſidens, & quæ facile cedere eſt apta, unde neque aſperitatem in ea adeſſe memorat, ſed diſcurrendo relinquere ſubjectam carnem naturali colore dotatam, ac forte de quadam cutanea infectione intelligit, variolis, aut morbilis ſimillima, licet contendat aliquis, neque Variolas, neque morbillos tunc fuiſſe notos; ego vero dico, forte his ſimillimam infectionem Sacrum Textum intelligere, quia vere in his affectionibus efflorеſcere videtur cutis, & repente totum corpus, & quicquid ſub aſpectum oculorum cadit, inficere.

15 Quoad Paralyticos adnotandum, eos in unica parte interdum affici, cujus uſus ad miniſtrandum non eſt neceſſarius, ut exempli gratia, ſicut qui caput tantum tremulum habent, de quibus non videretur ſic libere pronunciandum, quod ex ea cauſa Ordinarius] poſſet eorum reſignationem admittere, quia reliqui corporis uſum, quo indigent ad miniſtrandum, liberum habeant. Veritas tamen eſt, quod licet aliqui paralyſim tantùm capitis patiantur, habent tamen proximam cauſam communicandi ægritudinem cæteris membris, ſatiſque eſt caput, quod cætera omnia membra regit, tam inſigniter male affici, unde judicandum habere hujuſmodi Paralyticos juſtam cauſam reſignandi.

16 De Apoplecticis diſcutiendum eſſet, an ſufficiat ad juſtificandam cauſam reſignationis, quod Homo ſemel, aut iterum Apoplecticum ſymptomata paſſus ſit; nam ſunt, qui Apoplexia ſemel prehenſi, ab ea ſeſe recolligunt, & in poſterum ſani vivunt, unde non videretur, ob unicum Apoplexiæ inſultum, reſignationem ab Ordinario eſſe admittendam. Videtur ergo dicendum, quod ſi, ceſſante Paroxyſmo Apoplectico, nulla corporis pars inſigniter læſa remaneat, nec ullum membrum ſenſu, aut motu orbatum, aut Paralyſi affectum, nec relicta videatur ulla diſpoſitio reincidendi, Apoplexiæ inſultus jam prægreſſus non ſit juſta cauſa reſignandi. At vero ubi, aut inſignis corporis imbecillitas, & mala valetudo, & alicujus, vel aliquorum membrorum paralyſi ab Apoplexia remanſit, homo habet juſtam cauſam reſignandi, non modo reſpectu ſtatus præſentis, ſed reſpectu timoris recurſus ejuſdem paroxyſmi: quando ergo Jureconſulti dicunt, Apoplexiam impedire, quo minus aliquis ad ſacros Ordines promoveri poſſit, Rota *in Florentin. Canonicatus Junii* 1630. *coram Veroſpio, n.* 9. intelligendum de Apoplexia, relinquente poſt ſe ſui inſultus reliquias.

Idem dubium excitari poſſet de Epilepticis, cum 17
veriſimile non ſit, Pontificem voluiſſe, eſſe admittendam beneficii renunciationem ejus, qui ſemel, aut iterum Epilepſiam paſſus eſt, ſed ejus tantum, qui frequenter, ac levi ex cauſa ab illa moleſtatur, ita ut periculum ſit, ne inter ſatisfaciendum muneri, ad quod obligatur, ejus inſultu corripiatur, ut maxime timendum & in iis Epilepticis, qui Lunatici appellantur, ex eo, quod ad Novilunia, vel Plenilunia ſymptomate Epileptico corripiuntur, vel etiam frequentius & terribilius, ac minima quoque ex cauſa. Sed qui rariſſime hoc ſymptoma patiuntur, niſi habeant naturalem propenſionem ad illud incurrendum, non habere juſtam cauſam reſignandi; unde neque ab Ordinario admittenda. Neque enim ſemper verum eſt id, quod Rota dicebat *in Bononienſ. Profeſſionis* 9. *Decembr.* 1619. *num.* 19. nimirum impoſſibile eſſe, morbo caduco obnoxium frequentiſſime non cadere, cum, ut dictum eſt alias, aliqui ſemel, aut bis in toto vitæ curriculo ex eo morbo ceciderint, Rotam autem locutam eſſe exiſtimandum de morbo caduco gravi & confirmato. Habere autem Homines naturalem propenſionem ad hunc morbum, elicitur ex conſideratione aſpectus, & oculorum, & ex obſervatione facta in erroribus per eos commiſſis in victus ratione; habent enim aſpectum melancholicum, oculos obtenebratos, colorem fuſcum, & ſi a Sole, vel a ventis, vel ciborum & potuum pravitate, & copia non abſtineant, faciliime vertigine, aut ipſo ſymptomate Epileptico infeſtantur.

Sed & vertiginoſi, nempe qui frequenter, & minima ex cauſa non levem vertiginem patiuntur, habent tanquam ipſi Epileptici juſtam cauſam reſignandi beneficia, quia habent proximam diſpoſitionem ad Epilepſiam, & facillime evenit, ut hujuſmodi vertigines in Epilepſiam terminentur, ut practici omnes teſtantur Gal. *lib.* 3. *Aphor.* 17. Avic. 3. 1. *doct.* 5. *cap.* 1. Mercat. *de intern. morb. cur. lib.* 1. *cap.* 9. Sennert. *lib.* 1. *Tract. part.* 2. *capit.* 4. Mercurial. *Tract. lib.* 1. *cap.* 11.

De iis porro, qui morbo Gallico laborant, non adeo jejune pronunciandum, ſed facta diſtinctione inter morbum levem, gravem, & graviſſimum, & inter morbum, qui manifeſtum ſe per ſigna evidentia externa facit, & illum, qui nullo ſimili ſigno ſe prodit; nam certum eſt in levi morbo, neque ullo ſigno externo conſpicuo non poſſe admitti beneficii reſignationem; in gravi autem, & graviſſimo, & in eo, qui per ſigna externa manifeſtatur, eſſe admittendam. Signa autem evidentiora ſunt dolores capitis, aut Artuum de nocte magis affligentes, ulcera maligna maxime in ore, & palato, raucedo perpetua, tumores, & gummata membrorum, depilatio maxime barbæ, & ſuperciliorum, & id genus alia. Non eſt tamen morbus Gallicus etiam gravis ob contagium juſta cauſa reſignandi, ut vult Pariſius, quia non tam facile communicatur hic morbus, ut ille credit, ſed tantum per coitum, & longam, arctamque converſationem, & maxime inter Homines ſexu differentes.

Denique Pariſius affert octavum exemplum ejus, 19
qui habet manus tremulas & Chiragram, confun-

dens

dens manuum paralyſim cum Chiragra, qui affectus toto cœlo inter ſe differunt, ac de Paralyſi jam ſupra dictum eſt. De Chiragra non eſt quod aliquid addamus, niſi tunc illam eſſe legitimam cauſam reſignandi, cum ex ejus violentia manus ad motum fiunt impotentes; nam alias ſi quis dolores Chiragricos aliquando pateretur, iiſque remittentibus liberum haberet manuum uſum, non haberet juſtam reſignandi cauſam, quia impedimentum non eſſet perpetuum, ut requiritur. Illud tamen inficiari non debemus, Chiragram nunquam ſolum ægrum afficere, ſed ſemper cæterorum articulorum doloribus aſſociari, unde conſequens eſt, Chiragricum habere ſemper juſtam renunciandi cauſam.

Proſequitur deinceps Pariſius quartam cauſam, ex qua Ordinarius poteſt admittere beneficiorum reſignationem, quæ cauſa comprehendit eos, qui corpore ſunt vitiati, nempe qui externorum membrorum privantur aliquo, aut pluribus, vel ea habent inutilia, aut aliqua inſigni labe defœdata, afferens nonnulla exempla, ut de Cæcis, de Claudis,
20 de Gibboſis, & aliis hujuſmodi: & de Cæcis non eſt, quod quicquam adnotemus, niſi quod non modo conſummata, ac omnimoda cæcitate detenti habent juſtam cauſam renunciandi beneficia, ſed etiam qui inſigniter viſionem læſam habent & pannis, nubeculis; adſtrictione, vel dilatatione pupillæ, & aliis hujuſmodi morbis impeditam. Non ſic autem pronunciandum de Claudis: nam
21 ubi modice, & non indecore quis claudicet, non habebit juſtam cauſam reſignandi, quemadmodum irregularis non dicitur eſſe claudus, qui ad ambulandum non indiget baculo. Summa Sylveſtr. *verb. Corpore vitiatus, numer.* 5. Summa Ang. *verb. eodem. numer.* 30. Navarr. *in Manual. ſacerd. cap.* 27. *numer.* 199. quod quidem ita accipiendum, ſi ad ſolam claudicationem reſpiciamus, nam alias poteſt claudius non indigere baculo, & tamen turpiter claudicare, unde reſpectu ejus turpitudinis erit irregularis; quia tales ex eorum numero ſunt, de quibus Hippocrat. *lib. de Articul. ſect.* 4 *numer.* 76. dicebat, eos claudicationis figuram turpem neceſſario incurrere. Idem de Gibboſis videtur determinandum, nam modica gibboſitas, nec magnam turpitudinem afferens, non eſſet pro cauſa juſta reſignationis admittenda, quemadmodum non prohibet Hominem a promotione ad Sacra, & ad eorum adminiſtrationem, Summ. Sylveſtr. *ubi ſupr. verb. & num. eiusd.* Qui vero cupit notum habere, quænam gibboſitas majorem aut minorem deformitatem, aut majus; vel minus incommodum ſecum habeat, videat, quæ attulimus *lib.* 8. *q. tit.* 1. *q.* 15. *num.* 5. *et ſeqq.*

Sed præter eos, qui corpore vitiati ſunt, quos nominat Pariſius, de aliis generalem mentionem habens, eſſent nonnulli, qui dubium aliquod excitare poſſent, de quibus tamen nihil addam, ſi modo de Hernioſis aliquid adducere liceat: nam in Lege Veteri *Levit. cap.* 21. inter morbos, ob quos Homines repellebantur ab adminiſtratione in Templo, recenſetur etiam Hernia, quam tamen præbere juſtam cauſam reſignandi, non tam libere admittendum, cum conſtet Hernioſos aptis ſubligaculis ſibi caventes in nulla operatione impedimentum habere, præterquam quod, cum hoc vitium facile contegatur, nulla indecentia, aut turpitudo ex ea emanare poteſt: unde non videtur nobis Veteris Legis rigore opus eſſe.

LIBRI NONI
TITULUS QUINTUS.

DE TERMINO SUMENDÆ EXPERIENTIÆ eorum, qui de Peſte ſuſpecti ſunt.

Appendix ad Titulum Tertium Libri Tertii.

SUMMARIUM.

1 *Peſtis ſuſpecti per quadraginta dies detinentur ſegregati.*
2 *Terminus acutorum morborum eſt quadrageſimus dies.*
3 *Morbus acutus habet ſuum motum celerem.*
4 *Peſtis venenum ſecundum aliquos poteſt latitare in humanis corporibus per duos menſes.*
5 *Peſtis venenum non ſemper eſt unius naturæ.*
6 *Quadragenarius terminus ad ſumendam experientiam eorum, qui de peſte ſunt ſuſpecti, diuturnior eſt, quam conveniat.*
7 *Terminus quadragenarius, reſpectu veſtium, & aliarum rerum de Peſte ſuſpectarum, aut non eſt ſufficiens, aut eſt nimis excedens.*
8 *Quadragenarius terminus reſpectu corporis infecti, vel non eſt neceſſarius, vel eſt nimis diuturnus.*
9 *Terminus quindecim dierum ad ſumendam prædictam experientiam eſt etiam nimis diuturnus.*
10 *Terminus ſumendi experientiam de Peſte ſuſpecti non poteſt rationabiliter definiri.*
11 *Quomodo & quanto tempore ſumenda hujuſmodi experientia.*
12 *Cautela in aliquibus perſonis adhibenda.*
13 *Calida venena motum habent celerem, & impetuoſum, frigida vero tardum ac lentum.*
14 *Peſtis venena quoad primas qualitates omnia ſunt unius ejuſdemque rationis, nempe calidiſſima, & maximæ activitatis.*
15 *Non omnes de Peſte ſuſpecti eodem dierum numero ſequeſtrandi, ſed alii ſerius liberandi.*

QUÆSTIO Unica.

De Peſte & Contagio.

JAm in conſuetudinem abiit (poſtquam nimis ſuccreſcens contagii metus hominum mentes irremediabiliter oppreſſit) ut qui de Peſte ſuſpecti ſunt, longe arceantur, veluti qui e loco peſte infecto adveniunt, vel qui cum peſte infectis, vel de ea ſuſpectis verſati ſunt, aut aliquo modo tetigerunt; vel eorum expirationem exceperunt, vel eorum rebus uſi aliquo modo ſunt, hi enim omnes, ac ſinguli per quoddam tempus ab hominum ſanorum conſortio ſegregantur, ut de ipſis experientia ſumatur, an ullum Peſtis ſeminium ſecum habeant, ex quo ſani in periculo ſint, ne inficiantur. Terminus hic, licet communiter reſtrictus videatur
ad quadraginta dies, unde Quadragena dicta, ut ex 1
Jureconſultis teſtatur Follerius *in libell. pro cuſtod. Peſtis, num.* 171. Prævidell. *de Peſte part.* 7. *art.* 21. & ed. Medicis Cæſalpin. *l.* 3. *ſuæ Pract. c.* 52. Maſſa *de febre Peſtil. tract.* 2. *cap.* 1. Septal. *de Peſt. lib.* 4. *cap.* 6. Aliqui tamen hoc termino non contenti quinque alios dies illi addendos volunt, ſed & alii illum ad quinquaginta extendunt, non alia ratione illum terminum protrahentes, niſi ut majori cautela (quam ipſi nunquam ſufficientem credunt) in hoc negotio procedatur. Sed cum communiter Quadragenarius terminus acceptior ſit, ut jam dictum eſt, videndum eſſet, quamnam rationem habeat hæc temporis determinatio? Ex Jureconſultis Foller. *ubi ſupra, num.*
eod. ex Practicantium, nempe Medicorum diſcur- 2
ſu dicebat, quod ultimus terminus Morborum acuto-

acutorum, & ipſius febris Peſtilentis eſt dies quadrageſimus, unde infertur, quod ubi in dicto termino non appareat aliquod ſignum denotans infectionem Peſtiferam, nullum adſit in eo corpore morbi hujuſmodi principium. Hanc opinionem Follerius à Medicis ut dictum eſt deſumpſit, quæ quidem deductio non videtur alicujus momenti, ac valde miror, quonam pacto Viri doctiſſimi ex ſuppoſitione illa, quod terminus acutorum morborum ſit quadrageſimus dies, deduci firmaverint, eodem modo quadrageſimum diem eſſe terminum ſumendæ experientiæ, an aliquis ſit peſte infectus necne, volentes idem procedere in humorem motu à morbo facto, quod in veneno peſtilenti alicui corpori hærenti, quod tantundem eſt, ac ſi dicas, equus currit ſingulis diebus quadraginta milliaria, ſi currere incipiat, ergo etiam equus in ſtabulo reſidens currit totidem milliaria; aliud enim eſt morbum acutum dependentem ab humore in motu exiſtente terminari quadrageſimo die, aliud venenum latens in corpore & nullo motu concitatum debere de ſe ſignificationem præbere, ac in lucem progredi termino quadraginta dierum: nam morbus acutus non ſolum habet motum, ſed habet motum ce-
3 lerem, & cum in humoribus ſedem habeat, ab ipſa natura contra ipſum morbum pugnante, humoribus motus ille conciliatur, qui ut plurimum non pertranſit terminum quadraginta dierum; at venenum adhærens in corpore hominis, quouſque nullam de ſe ſignificationem præbet, nullo modo movetur, & nullum habere poteſt regulare principium ſui motus, cum neque à Natura regatur, neque idcirco Natura illud determinato tempore adoriatur, ut illud à corpore expellat, tunc enim in motu ponitur, & morbus jam præſens eſt, qui Peſtis dicitur. Poteſt igitur hoc venenum moveri à Natura aliquando ſerius, aliquando citius, prout aliqua irrepſerit cauſa dans illi motum, ex quo ad interiora penetret, & peſtem detegat; ſed interim ſi potuit per quadraginta dies in corpore reſidere, poterit etiam reſidere per octoginta, imo & per longius tempus, unde non poteſt ex ſuppoſitione termini quadragenarii in morbis acutis ulla ratio aſſignari diuturnitatis hujuſmodi termini quadragenarii. Sed cur non poterit alia ex parte intra hunc terminum venenum illud reſolvi, & in auras evaneſcere? Et quid obſtat, quo minus id vel ſponte, vel ex aliqua hominum induſtria brevi nonnullorum dierum ſpatio ſuccedere non poſſit?

4 Follerius loco ſuperius citato ex auctoritate Marſilii Ficini dicebat, quod Peſtis venenum in corporibus humanis poteſt latitare per duos menſes, ita ut ſecundum hanc opinionem aſſignatus terminus quadrageſimi diei eſſet protrahendus ad ſexageſimum: reſtringit tamen hoc dictum ea cautela, ubi non fieret debita corporis ſuſpecti expiatio, nam facta hac diligenti, & exacta expurgatione per medicamenta & antidota requiſita per quatuordecim dies dari voluit ſecuritatem. Sed hæc gratis, & ex proprio marte à Marſilio Ficino prolata nulli ſaltem apparenti rationi innititur, unde neutra concluſio ullam firmitudinem habet, & ſi res, ut decet, expendatur, nulla certitudo de hujuſmodi termino haberi poteſt: nam primo experientiæ Ficini dictum contrariatur; quia compertum eſt, multos poſt ſumptam de ipſis experientiam per quadraginta dies, imo etiam per multo plures, tandem peſtis ſeminium in ſe continere prodidiſſe; & licet contra id opponi poſſit, quod tales de novo peſtis venenum conceperint, & non attulerint illud aliunde hoc, gratis dicitur, neque ulla unquam ratione firmari poteſt, cur non ultra quadraginta dies potuerit illud venenum latitare; certum autem eſt contagii ſeminia non ſolum per quadraginta dies, ſed per totidem, ac plures menſes aliquando ſervata fuiſſe in veſtimentis, in culcitris, aliiſque id genus rebus, ut videre eſt in Hiſtoriis relatis à Schenck. *lib. 6. Obſerv. tit. de Peſte*, licet forte tales Hiſtoriæ à nonnullis in medium allatæ ſint ad excitandam admirationem, nam multi, dum opiniones proprias tueri volunt, affectata quædam miracula nobis imponere ſatagunt; ſed de earum veritate alias.

Secundo Peſtis venenum non ſemper eſt unius, 5
ejuſdemque naturæ & conditionis; nam aliquando magis, alias minus activum eſt; aliquando recipi poteſt in materia tenui, & vaporoſa, interdum in materia humorali denſiori & tenaciori: ſi primo modo eveniat, tantiſper hærere poteſt in corpore, & niſi illico penetret, & per carnis poros intro attrahatur, modico tempore diſſolvitur, & in auras evaneſcit. Si ſecundo modo fiat diutius hærere poterit, nec tam facile attrahitur per cutis poros. Corpora item variant mille modis, præcipue vero calidiora venenum cito concipient, illudque cito ſuos affectus producet, nec diu retinebunt, frigidiora contra ſerius venenum concipient, & diutius retinebunt, effectus autem illius ſerius apparebunt. Eodem quoque pacto, quæ magis poroſa ſunt, facile venenum intro admittent, minus poroſa difficilius; atque his omnibus majorem occaſionem præbebit Aeris conſtitutio: in calidiori enim tempeſtate venenum citius concipitur, & citius diſcutitur, in frigidiori difficilius admittitur, & difficilius diſcutitur, ita ut ſi has differentias adnotemus, coacti affirmabimus, nequaquam poſſibile eſſe, ut unus, idemque dierum terminus pro ſumenda de ſuſpectis experientia ſufficere poſſit. Quid ergo? an variandus hic terminus pro varietate ſubjectorum, pro natura, & conditione veneni peſtilentis, pro conſtitutionis temporum varietate, pro temperamentorum diverſitate? certe hoc non modo operoſum eſt, ſed impoſſibile ut executioni demandetur; unde neceſſarium eſſet inquirere, an quoquomodo aliquis terminus, qui tutus ſit, aſſignari univerſaliter poſſit. Ego certe, ut ingenue meam ſententiam proferam, inanem, ac ſuperfluum & omninò inſufficientem quemcumque terminum exiſtimaverim ad ſumendam hujuſmodi experientiam aſſignatum, ac uni corporum diligenti & exquiſitæ expiationi fidendum cenſeo. Tamen ne ſuperbe nimis in re tanta à communi hominum perſuaſione recedere omni ex parte videar, Ludov. Septalii *in lib. 4. de Peſte c. 7.* Medici in hac re expertiſſimi ſententiam in Medium afferam, hic enim præomnibus materiam hanc diligentius exagitavit, & omnia ac ſingula, quæ circa Peſtem ſunt obſervanda, diligentiſſime proſecutus eſt. Acerrime igitur diu-
turnitatem termini quadragenarii impugnat, quem 6
etiam diuturniorem eſſe, quam expediat, ſi indifferenter in quocunque caſu talis eſſe debeat, dicit Nicol. Maſ. *de febr. peſt. tract. 1. c. 2.* ac profecto Septalii rationes maxime urgent, quibus concludentiſſime probat, impoſſibile eſſe, Peſtis venenum, cum ſit ſummæ activitatis, tam diu in vivente corpore latitare, abſque eo, quod nullam afferat noxam; & ad difficultates, quæ moveri poſſunt contra hujuſmodi concluſionem, pleniſſime ſatisfacit.

Sed his, quæ à Septalio adducta ſunt nonnulla addi poſſe videntur, quæ magis magiſque ejus ſententiam roborare valeant, ac primo dixerim, quod terminus hic quadragenarius vel ſervatur reſpectu infectionis, quam ex veſtibus & aliis operimentis homines concipiunt, vel reſpectu corporis ipſius ſuſpecti, ſi fiat reſpectu infectionis in veſtibus conceptæ, aut hic terminus non eſt ſufficiens, aut Arte & diligentia ita abbreviari poteſt, ut non pertranſeat ſpatium trium dierum, aut paulo plurium ad ſummum. Non eſt ſufficiens, quia veſtes, aliæque res ex Lana, Lino, Cannabe, Goſſipio, Pilis, & ſimilibus materie-
bus confectæ, non modo ad quadraginta dies, ſed 7
ad annos retinere poſſunt contagium, ut firmat Alex. Bened. *in lib. unic. de Peſtil. febr. c. 3.* Culcitra, ut ferunt, poſt ſeptem annos infecta in uſum denuo convocata, licet diligenter diſcuſſa, Venetiis denuo peſtem excitavit, quod non credo, ſed ab Aeris potius vitio excitatam fuiſſe, & in culcitram culpam omnem rejectam, ut perpetuo fieri ſolet, nulla enim de novo Peſtis pullulare conſpicitur, quam non credant, ac ſibi ſerio perſuadeant homines ex aliquo advena, vel ex aliqua re infecta adſportata credant, de Aere vero ne verbum quidem. Peſtem

Ro-

Romæ præteritis annis vagantem ex vitia ſericea annulos aureos excipiente, excitatam volunt. Panormi, ſi recte memini, ex filo uniones colligante originem habuiſſe. Vide quas inanes minutias adducant quidam, ut peſtem ex contagio ſemper pullulare pobent. Sed quoad tempus, per quod ſervari poſſit contagium, jam & illud jactant, chordas, quibus infectorum cadavera ſepulchris inferebantur, ſupra triginta annos (mirror quod ſupra centum non dixerit) deliteſcentes, tandem Peſtis contagium intulerunt, narrante Vict. Trincavel. *lib.* 3. *conſ* 17. ex quo repetit Schenck. *lib.* 6. *Obſerv. tit. de contag.* Sed quid plura? Telam Araneam Peſtis ſeminium poſt ſex menſes retinuiſſe, & in manum cujuſdam domum mundantis delapſa illum peſte affeciſſe, unde etiam Peſtis univerſalis exorta, teſte Per. Foreſt. *lib.* 6. *var. Obſerv. num.* 22. apud eundem Schenck. *ibid.* & in ſumma, ſeminia Peſtis ad duos, ac tres annos in rebus infectis perdurare, & in ſua malitia ſervari docet Fracaſt. *lib.* 1. *de contag. cap.* 4. Hæc tamen mihi nimis affectata miracula videntur ad deterrendos homines, vel ad ſtuporem excitandum promulgata; non tam rebellis naturæ exiſtimo ſeminia illa, vel corpuſcula rebus hærentia, & contagium retinentia, quin tractu temporis non longo, evaneſcere non debeant. Aer ipſe omne vitium contractum emendare facile poteſt. Non negaverim tamen ad longius tempus retineri talia ſemina poſſe, ſi res infectæ conculcatæ aſſerventur, abſque eo, quod ab Aere ullo modo alterari poſſint, licet & hoc difficultate non careret, ſi poſt longum tempus id fieret: Aer enim omnia permeat, & vix credibile eſt hujuſmodi res tam longo tempore conculcatas ſervari, ſtante maxime contagii ſuſpicione. Itaque non erit ſufficiens terminus quadragenarius ad reddenda veſtimenta, & alia id genus immunia à contagio jam contracto, quia, ut in Hiſtoriis jam relatis patet, poteſt aſſervari ad multos annos. Alia autem ex parte reſpicientes contagium in hujuſmodi rebus adhærens, terminus quadragenarius eſt nimis excedens, quia ſi emendari, & diſcuti ullo modo poteſt id, diligenti cura adhibita, licebit executioni demandare, brevi paucorum dierum ſpatio.

8 At ſi Peſtis contagium infecerit Hominis ipſius corpus, tunc vel intro penetraverit, & internis partibus ſeſe inſinuaverit, vel tantum cuti, capillis, partibuſque externis adhæſerit, nullam ulterius neceſſitas erit quadragenarii termini ad ſumendam hujuſmodi experientiam, utrum Homo infectus ſit, necne, quia ſi internas partes occupaverit, non eſt poſſibile, tam exitiale, ac tantæ activitatis venenum, quale eſt Peſtiferum, abſque eo, quod nullam de ſe præbeat ſignificationem, intra corpus vivens vel per minimam horæ partem latere: cum enim corpuſcula illa, quæcunque ſint, contagii ſeminium habentia, ſint multo magis quam aliud quodvis exitialiſſimum venenum, exitialia, & ſupra omnem imaginationem Naturæ inimica, & calliditate ſumma inſignia, fieri non poteſt, quin de repente ſua activitate in Naturam inſurgant, vel quin ipſa Natura inſurgat, contra illa ſumma vi tentando illa extra corpus protrudere, aut alio quocunque modo ab eorum pernicie ſeſe tueri, & vindicare, ac tunc emerget inter ea ſemina, & ipſam Naturam pugna, quæ nihil eſt, quam ipſe morbus, ipſa Peſtis, in qua cauſæ morbificæ & caloris motus fit, quo alter alterius vires vincat, atque proſternat.

Sin autem Peſtis contagium exterius adhæſerit, non minus extergi, ac emundari e corpore infecto poterit, quam poſſit ex veſtimentis, aliiſque ſimilibus rebus, ut ſupra dixi, imo multo facilius, quia corpora ipſa lotione diligenti cum lixivio, & ſapone facta, pilorum & capillorum deraſione, aliiſque cautionibus, ab omni inquinamento brevi trium dierum ſpatio perfectiſſime expiari poſſunt, ut admonet eſſe ſemper faciendum ipſe Septal. *loc.*
9 *cit.* Itaque quadragenarius terminus pro ſumenda tali experientia in hoc caſu ſuperfluus omnino erit, vel nimis ſaltem excedens: ita ut neque iis libenter aſſentiar, qui prædictum terminum, ad quindecim, aut viginti dierum ſpatium reſtringunt: nam & hunc nimis diuturnum eſſe exiſtimo, non enim debet fieri per plura, quod poteſt fieri per pauciora, & dummodo prædictæ cautiones adhibeantur, & maxima cura vel in minimis rebus invigiletur, ad omnem timorem, etiam præter rationem nos occupantem, abigendum, trium, aut ad ſummum ſeptem dierum ſpatio (his quatuor diebus timiditati dominum inſuper conceſſis) nos ab omni Peſtis ſuſpicione undequaque tutos reddere poſſe judico: quod quanto cum minori miſerorum advenarum incommodo, ac diſpendio futurum eſſet, abſque eo, quod publica ſalus in aliquo periculo conſtitueretur, nemo eſt, qui non noverit. Quam durum enim, & contra omnem pietatem eſt, homines ad nos maxime ſocietatis, & commercii cauſa accedentes, per tot dies tanto rigore in carcere detinere, dum ſalva publica ſalute, poſſit ea durities tantopere emolliri? nam Reipublicæ quidem ſummopere intereſſe exiſtimandum, ut Homines in tam atroci tempeſtatis conſtitutione, in tanta animorum conſternatione, in tanta perſonarum anxietudine, in tanto rerum terrore, ſi fieri poſſit, alleventur, cum hæc ipſa omnia tam longo quadraginta dierum termino eos exercentia facile illos diſponant ad concipiendam peſtem, alias ab ejus pernice evaſuros.

Cæterum quod terminus ſuſcipiendæ hujuſmo- 10
di experientiæ poſſit hoc aut illo dierum ſpatio præfiniri, ergo quidem non video, cum nulla detur ratio à parte rei, cur longior, aut brevior eſſe debeat: ſiquidem contagii venenum vel quod in aliqua materia hominum uſui deſtinata, vel quod in ipſis hominum corporibus hæreat, nullum regulare, aut determinatum principium ſui motus habere poteſt, nam ex ſe quidem talem motum non habet, unde quandocunque motum habet, ab extrinſeco & per accidens habet, ut à calore attrahente illud, vel illi quomodocumque motum concilians: at eorum, quæ per accidens moventur, neque conjecturaliter, neque ſcientifice cognitionem habere poſſumus, quando moveri incipiant: præterquam quod certi eſſe non poſſumus, an vere ea, quæ ſuſpecta ſunt, contagio ſint infecta, necne: quanam ergo ratione divinare poſſumus contagii ſeminia poſt quadraginta dies non amplius adeſſe, ſi nec ante quadraginta novimus de certo adeſſe?

Igitur cum hæc quadragenarii ſpatii determinatio nulli innitatur vel apparenti ſaltem rationi, neque inſuper alia determinatio alterius certi ſpatii fieri, ex ratione poſſit, videtur jure optimo concludendum, nulli termino in hoc negotio eſſe fidendum; ſed ubi ſumenda experientia ſit, an aliquis 11
contagium ſecum habeat, necne ſufficiet curare, 12
ut indumentis omnibus, ac ſingulis mutatis, ac corpore lixivio, & ſapone iterata, ac replicata lotione abſterſo, etiam ſecundum caput, & inguina, aliaſque partes pilis, aut capillis conveſtitas, imo etiam, ſi ſic expediat, pilis ipſis, ac capillis omnibus undequaque abraſis, in bona, imo optima habitatione, quoad fieri liceat, detentus, ac convenienti diæta imperata poſt tertium diem, aut ſi timiditas noſtra majorem diligentiam expoſcat poſt quinque, aut ſeptem ad ſummum dies, ad hominum cæterorum ſocietatem admittatur.

Sed hic cuidam dubitationi ſatisfaciendum à nonnullis excitatæ aſſeverantibus, quod quemadmodum ex venenis aliqua ſunt, quæ tarde admodum, nempe ad menſes, & annos de ſe ſignificationem præbent, ita etiam Peſtis venenum, abſque eo, quod ullo modo pateſiat, poſſit ad menſes, & annos latere, & ſic non inane eſſe ſumere experientia de ſuſpectis per quadraginta dies, hoc enim ſpatium tam longum videtur, ut ſi quæ labes in ſuſpecto lateat, debeat intra prædictum terminum aliqua ratione detegi. Sed reſpondetur primo, quod non eſt par ratio in quocunque veneno, nam venenorum aliqua calida ſunt, aliqua vero frigida, & ſicuti calida celeriter, & cum impetu ſe movent,

ita frigida ſero ac lente moventur. At Peſti omne venenum quoad primas qualitates, eſt unius, ejuſdemque rationis, omnia enim calidiſſima ſunt, ac celerrimi motus, & ſummæ activitatis, ita ut morbus inde excitatus, vix pertranſeat ſextam diem, nam ante quartam, ut plurimum, aliquando etiam citius, imò & ipſa eadem die, qua prehendit, occidit, non aliam ob cauſam, niſi ob violentiam, & malitiam extremam ipſius veneni peſtilentis, ob quam impoſſibile eſt, ut immotum maneat, & nullam de ſe ſignificationem præbeat, illicò atque in corpus penetraverit.

15 Illud unum tamen prætereundum non eſt nempè majorem multò cautelam eſſe adhibendam in admittendis advenis illis, qui non ſolum è loco ſuſpecto adveniunt, ſed conſtat eos ob annonæ charitatem pravis alimentis, ac parcè, & duriter per aliquod tempus uſos eſſe; fieri enim facilè poteſt ut hujusmodi perſonæ peſſimis, ac malignis humoribus ſcateant, qui tamen nondum putredinalem calorem conceperint, & ſic nullam de ſe ſignificationem præbeant; hujusmodi enim perſonæ, etiamſi contagii ſeminium in ſe non habeant, habent tamen proximam diſpoſitionem ad concipiendas febres malignas, & peſtilentes, unde occaſione mutationis Aeris (etiamſi ex Aere illaudabilem ſe conferant, quæ mutatio ſolet ſemper motum in corporibus excitare) morbus detegitur non ſine malignitatis charactere, & Peſtis ſuſpicione, ut Medicis omnibus notum eſt. Has ergo perſonas (quales ſunt extrema paupertatis miſeria laborantes) operæ pretium eſt per plures dies decenti victus ratione regere, ac adhibitis ſupra recenſitis cautelis de corporis expiatione per lotiones, & veſtimentorum mutationes non ante ſpatium quindecim dierum permittendas cenſeo, aut aliorum hominum conſortio frui poſſint: nam & Merſil. Ficin *in Epidem. Antidot. c. ult.* aſſeverabat, Homines de Peſte ſuſpectos etiam ſpatio quatuordecim dierum purificari. Mihi verò libet cum diſtinctione procedere, & eos, quos conſtat pravis alimentis enutritos, longiori tempore in cuſtodia retineri, cæteros non longiori ad ſummum, quàm ſeptem dierum adhibitis tamen commemoratis cautionibus. Nam etiam ſi contagii venenum ſecum deferant, nihil obſtat, quo minus prædictis diligentiis à corpore expelli poſſit, niſi adſit apparatus morboſus in corpore, ut de iis, qui cibis pravis ſunt enutriti, faciendum dixi.

LIBRI NONI, TITULUS SEXTUS,

ARS CONFICIENDI SERICUM, AN TEMPORE PESTIS ſit excludenda à Civitate tanquam Ars immunda.

Appendix ad Titulum Tertium Libri Tertii.

SUMMARIUM.

1 *Artes immundæ tempore peſtilenti prohiberi poſſunt, Amplia etiam extra tempus peſtilentiæ, n. 3.*
2 *Ab exhalationibus fœtidis aliunde elevatis Aerem facile infici poſſe.*
4 *Peſtis aliquando ex corruptorum cadaverum humanorum fœtore, aliquando etiam brutinorum excitatur.*
5 *Peſtis ſecundum aliquos expellitur projectione cadaverum per vias occiſorum animalium. Contrarium, n. 6.*
7 *In peſte omnis cura adhibenda in Aeris exſiccatione.*
8 *Ars conficiendi ſericum non eſt inter immundas adnumeranda.*
9 *Tempore peſtilenti ignes in viis accenſi aerem emendant.*

QUÆSTIO Unic.

INſtabat Procurator quidam, qui prope ſuam domum quoſdam Artifices habebat, qui ſericum conficiebant, ut ſtante quod Peſtis per urbem vigeret, hujusmodi Artifices extra urbem relegarentur, cum in eorum arte exercenda plurima exequi neceſſe habeant, quæ Aerem mirum in modum inficere poſſunt: nam & in ipſa ſerici extractione malus undique vapor, atque odor elevatur, hominum cerebro ſummè inimicus: ac mox præmortuis, ac putrefactis animalculis intra ſuos globulos concluſis, majorem multo in modum & ipſi Artifices, & vicini omnes à fœtore, & odoris gravitate inſigniter læduntur, ita ut obſervatum ſit, nonullos ex ipſis non tantum ægrotaſſe, ſed etiam maligna febre excitata ſuccubuiſſe. Cum ergo Artes immundæ tem-
1 pore peſtilenti poſſint, ac debeant, ne aliis nocumento ſint, Ripa *lib. de Peſt. part. par. 3. n. 86.* & ex Medicis. Paræus *ſua Chirurg. lib. 21. c. 9.* Septal.
2 *de Peſt. lib.* 4. Non aliam ob cauſam, niſi ut ſaluti publicæ, cui maximè tetris vaporibus, & exhalationibus, aerem inficientibus, ac putridum reddentibus, nocuæ ſint, debet etiam Ars hæc conficiendi ſericum tamquam eodem vitio, atque incommodo laborans (licet contendamus inter immundas Artes eam non adnumerari)extra habitata loca expelli, ne vicinis noxam afferre poſſit. Quod non ſolum præſtare licet tempore peſtilenti, ſed etiam quocunque tempore, quia unusquiſque prohibetur etiam in propria habitatione Artem exercere, per quam malus odor vicinos offendat, ut ex Cæp. *de ſervit. Urban Præd. c. 48. n. 6.* dixi alias *lib. 5. tit. 4. q. ult. n. ult.* Sed quod multò magis urget, illud eſt, quod Ars conficiendi ſericum non ſolùm noxia, ac moleſta eſt, ut diximus, conſtat ex ipſis Bombycibus non ſemel excitatam fuiſſe Peſtem, ut ex Gratiolo refert Collin. Pint. *de Peſte, part. 1. capit. 17.*

Additur his, quod tantò æquius videtur hanc Ar- 3
tem cum aliis artibus immundis à Civitate eſſe ejiciendam, quando in ipſo ſerico conficiendo, ſeu in extrahendo eo ab ipſis folliculis, utitur aqua ferventi, ex qua de neceſſitate uberior, & indeſinens exhalationum copia maxime graveolentium elevatur, cujus fœtore & ipſa domus Artificum, & vicinæ etiam domus inficiuntur, & perſonæ ipſæ in eo artificio occupatæ per nares ad ſe eas ipſas exhalationes attrahunt, unde animales, & vitales ſpiritus magnoperè infici, ac turbari neceſſe eſt, atque inde & capitis dolores, & reſpirandi difficultates, & alia ſymptomata, alioſque morbos pullulare contingit, ut experintia ipſa notum eſt.

Præter hæc omnia autem maximoperè attendendum ad Bombycum putrefactionem, ſerico à ſuis folliculis extracto, nam ex ea tam promptè infici, ac corrumpi Aerem vero conſentaneum eſt, ut Peſtem excitari ex hoc poſſit, ut aliàs factum eſſe ſuperius commemoravimus: non enim ex ſola humanorum cadaverum per vias putreſcentium occaſione Peſtis 4
interdum excitata dicitur, ſed etiam ex cadaveribus aliorum Animalium etiam minimorum, & non excedentium Bombicum magnitudinem, ut factum aliquando narrant ex multitudine locuſtarum, quæ vel ab hominibus enecatæ, vel ex ſe ipſis mortem obeuntes, Peſtes ſæviſſimas concitarunt, earum cadaveribus corruptis, atque inde putridis, maligniſque ac venenoſis vaporibus elevatis Aerem inficientibus.

Ac fortaſſe non ab re firmare liceret, præſentem Peſtem aliquam etiam notabilem cauſam ab hac ipſa locuſtarum multitudine habuiſſe, cum per quatuor Annos precedentes tantoperè vicinos agros obſederint, ita ut neceſſe fuerit ſingulis annis eas aliquo artificio, & induſtria mactare.

Nec contra hoc quicquam faceret id, quod non-
5 nulli Medicorum perſuadent faciendum in Peſte, nempe, quod per vias, ac plateas brutorum cadavera projiciantur, ut Peſtis venenum halitibus ex hujusmodi cadaveribus elevatis exuperetur, quod etiam aliis ingeniis procurando, ut Aer tetris, ac malis odoribus imbuatur, conſequi poſſe ſe putant, & idcirco dato, quod eorum animalculorum cadaveribus aliquis malus fœtor excitetur, non ſolum ex hac opinione non erit nocuus, ſed maximè proficuus, cum pro remedio inſerviat contra peſtiferum & venenoſum Aerem Peſtem excitant. Alex. Bened. *de Peſte c.* 6. Non valet, inquam, hoc, quia primo hæc opinio è doctioribus rejicitur, tanquam undequaque falſa, imo & perniciosa, Paræus, *lib.* 21. *ſuæ Chirurg. c.* 8. Diomed. Amic. de Peſt. *c.* 36. Liddel. Scot. *de Febrib. lib.* 3 *c.* 5. Dan. Senn. *lib. . de febrib. c.* 7. Pet. Salius *de febr. peſtil. c.* 20. Palm. *de febr. peſtil. c.* 8. Matth. Unzer. *in Antid. Peſtil. lib.* 1. *part.* 2. *diſtinct.* 3. Nic. Maſſa *de febr. peſtil. tract.* 2. *c.* 1. Septal. *de Peſte*, *l.* 4. *c.* 4. Laur. Joab. *de Peſte c.* 18. & alii plures, Ac deinde dato, quòd præſente Aeris putrefactione, ex qua Peſtis excitetur, hujuſmodi putrefactorum cadaverum exhalationes, & aliæ id genus poſſint eam
6 putrefactionem per quandam contrarietatem emendare, certum tamen eſt, hujusmodi tetros, & abominabiles odores cordi, & cerebro eſſe inimiciſſimos, unde non major utilitas ſperari poterit ab emendatione aeris per eos facienda (quæ tamen, ſi ullo modo ſuccedere poſſet, ſerius ſuccederet) quàm noxa ſpiritibus animalibus, & vitalibus ſimul per ipſos ſine ulla mora inferenda: ac profectò veritas eſt, ſemper hujusmodi malos odores aerem ipſum jam à veneno peſtilenti inquinatum magis magisque contaminare, ac corrumpere, ut experimento innotuit Lutetiæ, de quo Palmar. *loc. cit.* Itaque tutius exiſtimandum, hanc cauſam amovere expulſione hujusmodi Artificum extra civitatem, antequam Aer eorum culpa inficiatur.

7 Præterea notiſſimum apud Medicos eſt, quod tempore Peſtilentiæ omnis medendi conatus impendi debet in exſiccatione, eo enim pacto imminens ex Aere infecto peſtilentia inhibetur, & in meliorem naturam ipſe Aer abit: humiditas enim calore aſſociata putredinem accerſit, ut palam eſt: at ex confectione ſerici Aer calido, & humido vapore imbuitur elevato ex ipſis vaſis, in quibus aqua ferventi ſericum extrahitur, unde rationabiliter timenda Aeris ipſius ex ipſis vaporibus ad caliditatem, & humiditatem alteratio, & proxima diſpoſitio ad putredinem, quod quanto ſtudio, ac quanta diligentia ſit evitandum, norunt etiam, qui vix de limine Medicinam ſalutarunt. Atque hoc tantò magis videtur pertimeſcendum, quantò Anni tempeſtas, in qua ſericum extrahi conſuevit, eſt ex ſua natura calida ſimul & humida, extrahitur enim verno tempore uſque ad principium ſequentis æſtatis, quando maximè Peſtis ſuas vires incipit expromere, & miſeros homines adoriri, nam non eſt verum, Peſtem invaleſcere Hyeme, ut volebat Corneus *conſ.* 347 imo ſi quæ Autumno prehendit, Hyemis temperie coercetur, ut experientia patet, & Medici optimè norunt, ac veritas eſt, Peſtem Vere, & Autumno invaleſcere, ut contra Cornei opinionem dixit ex Jureconſultis Carrar. *de Med. partic.* 3. *n.* 57. ex omnium Medicorum opinione, ſic enim, & non alio modo ſeſe res habet, Septalius *lib.* 2. *de peſt. cap. ult.* Qui & illud experientia compertum eſſe addit, nimirum, quod Peſtis Vere incipiens durabilior eſt, quam quæ incipit Autumno, ob temperiem tempeſtatum ad eam conſequentium, quarum una fovere Peſtem poteſt, nempè Æſtas, ſuo calore eam, quæ Vere prehendit, altera inhibet, nempe Hyems ſua frigiditate eam, quæ prehendit Autumno. Ergo hæc ſola conditio, hoc eſt, alteratio Aeris ad calidum, & humidum, quæ ex hujus Artis miniſterio provenire poteſt, ſufficiens eſſe deberet ad hoc, ut hujuſmodi Artifices ab aliorum hominum ſocietate, ſaltem per illud tempus, quo in extrahendo ſerico ſe exercent, arceantur, tunc enim maximè imminet concipiendæ peſtis periculum.

Verum enim vero multa ſupponuntur ab Adverſario, quæ vel omnino, vel magna ex parte falſa ſunt: ac primo non eſt verum in ſerici extractione tantum fœtorem excitari, ut ex eo non modo ipſi Artifices, ſed etiam vicini inſigniter lædantur, atque ab omni veritate alienum eſt, ex ea cauſa nonnullos artifices non modo ægrotaſſe, ſed etiam vitam cum morte commutaſſe, cum contraria experientia contrarium omnino atteſtetur, nam ex quamplurimis, qui in eo negotio exercentur, nulli unquam ex ea cauſa aut ægrotare, aut mori comperiuntur, & ſi qui caſu ægrotent, aut moriantur, ex alia procathartica, ac evidenti cauſa, non ex ejus miniſterii culpa ægrotant, ac pereunt. Quod ſi hoc eſſet cauſa, ex qua hujuſmodi Artifices ægrotarent, ac perirent, quis non videt, quod multo frequens eſſet eorum ægrotantium, ac pereuntium proventus, maximè verno tempore, dum ſericum extrahere conſueverunt? Imò tantum abeſt à verò, ut odor ea occaſione excitatus tantoperè gravis, ac pernicioſus ſit, ut in hoc à pleriſque artibus immundis mirum in modum ſuperetur, quæ tamen neque morbos, neque mortes ſuo odore excitare ſolent, quonam ergo pacto odor ab extracto ſerico emanans, poterit, cum tam gravis non ſit, imo longè tolerabilior, magis lædere, quàm qui ex quibusdam artibus immundis longè intolerabilior excitatur? Non niſi injuria igitur Ars conficiendi ſericum inter immundas Artes adnumerari dicitur, unde non ſequitur, quod quemadmodum artes immundæ debeant expelli ex civitate, maximè tempore peſtilenti, ita Ars conficiendi ſericum debeat ex civitate expelli, quia hæc nequaquam Ars immunda eſt.

Quod autem additur de exhalationibus in ſerico conficiendo cum aqua ferventi ſublevatis, nimirum quod Aerem inficiant, unde per nares ab ipſis Artificibus, & à vicinis attractæ mirum in modum ſint nocuæ, non minus ac ſuperiora, ab omni veritate alienum eſt: quia exhalationes illæ, & vapores ab aqua ferventi elevati per tubum extra domum tranſmittuntur, atque ea ratione omne incommodum evitatur, quod ab illis timeri poſſet, licet nullum poſſet timeri, quia neque vapores illi multi ſunt, neque ſubſtantia craſſi, ita ut ob utramque cauſam facilè ab Aere externo, & à quocunque ventulo diſſipentur.

Maximam porrò anxietatem, multumque negotium Adverſario præbet corpuſculorum ipſorum Bombycum poſt ſerici extractionem putrefactio, ac magnum in ea re fundamentum facit, cum tamen ſi quis fœtor, aut prava quæpiam exhalatio ab ipſis emanare poſſet, & illicò ſupprimatur, & omni ex parte ab induſtria eorum Artificum amoveatur, qui ut qualecunque malum inde excitari poſſet, evitent, ſingulis diebus eorum Bombycum cadaverula, antequam corrumpantur, & immunditiem omnem expurgant, & in flumen coniiciunt, unde nullus omnino ex ipſis fœtor, aut malus odor exhalat, ſed domos proprias mundas, & ab omni inquinamento, & ſordibus liberas conſervant, quod minimè præſtare licet quibusdam Artibus immundis, ex quibus abominabilis fœtor, ac pravus odor in illis excitatus, tantam impreſſionem etiam amota causa relinquit, ut niſi ſumma diligentia emundentur, ſed pravum illum odorem ad longum tempus retineant, imo etiam emundatæ, ut de carnificina, de fidicina, nempè chordas pro muſicis inſtrumentis ex animalium inteſtinis fabricante, & multò magis de Arte, quæ ſevaceas candelas conficit, cuilibet patere poteſt: ac profectò hujus ultimo loco nominatæ pernecabilem, ac peſſimum odorem ego ipſe propria experientia ſcio, multis vicinis capitis dolorem, vomitum, aliaque ſymptomata excitare, ita ut ob id cogantur habitationem mutare.

Quod

Quod vero ex ſerici confectione Aer humido, calidoque vapore imbuatur, quod maxime tempore ſuſpicionis peſtilentiæ eſt evitandum, etiam ſi gratis concedatur, tamen nullum inde ſequitur inconveniens, nam, ut dictum, eſt, nullam malam impreſſionem in Aere illi vapores relinquere poſſunt, cum per ſe ipſi ſint reſolubiles de facili, & ab Aere ipſo & à quacunque levi Aura facillime agitati evaneſcant, ac diſſipentur. Sed etiam ſi aliquid mali ex ſe præſtare poſſent, tamen ignes magni, qui in ſuis domibus ab Artificibus ad hoc accenduntur, non ſolum eoſdem vapores conſumunt, ſed ipſum
9 Aerem magnopere exſiccant, ita ut non modo Ars hæc nocua non ſit, ſed etiam poſſit utilis eſſe: ſcimus enim tempore peſtilenti non alio ingenio Aerem rectificari, quam accenſis per loca, & urbes ignibus: eoque ingenio Hippocratem Peſtem ex Æthiopia in Græciam ſe conferentem repuliſſe narrat, Galen. *lib. de Theriac. ad Piſon. c. 16.* Quod etiam Acronem Agrigentium præſtare refert Aetius *ſerm. 5. c. 94.*

Denique ex tolerantia hujus Artis in magnis, ac nobilioribus Civitatibus, etiam in locis earum Civitatum magis conſpicuis, & à nobilioribus Perſonis habitatis, ac frequentatis elici poteſt, nullum ex hujus artis miniſterio incommodum, nullumque damnum emanere. Unde falſum omnino arguit id, quod ex Gratiol. Pint. *de Peſt. p. 1. c. 17.* jactatur, nempe Peſtem aliquando ex Bombycibus fuiſſe excitatam: nam quis eſt, qui in propria domo talia animalcula enutrire in poſterum pateretur, ſi hoc veritatem unquam habuiſſet? Et tamen in magnis etiam domibus, ac Palatiis taliam animalcula vere detineri, ac enutriri quotannis conſpicimus, ſine ulla vel imaginaria noxa, maxime diligenti cura adhibita, opportuna immunditierum ac frequenti expurgatione; unde cum alias quaſdam Artes prope ſuos lares habere non facile Principes Viri, ac Magnates patiantur, hanc unam in propriis domibus tolerant, ut hic Romæ unusquiſque adnotare poteſt; in vanum ergo contra illam reclamat adverſarius, non ſolum non reclamantibus Principibus, ſed eam admittentibus, & exerceri permittentibus. Quod ſi ob ea, quæ opponuntur, hæc Ars exulare à civitate debet, multo magis exulare deberent aliæ permultæ, ex quarum exercitatione majora multo damna timeri poſſunt; At vero hæc innoxia cum ſit, in Civitate degere, non obſtantibus iis, quæ inaniter objecta ſunt, permittenda.

LIBRI NONI
TITULUS SEPTIMUS.
DE TABACCO.

Appendix ad Titulum Primum Libri Quinti.

SUMMARIUM.

1 *Tabaccus, vel Tabacco quid ſit.*
2 *Tabacci uſus quis.*
3 *Jejunium duplex ſecundum Canoniſtas.*
4 *Jejunium quid apud Medicos.*
5 *Eccleſia non approbat jejunium, factum ultra terminum diei naturalis, hoc eſt horarum vigintiquatuor.*
6 *Tabacci uſus quando, & quale jejunium frangat.*
7 *Jejunium Euchariſticum an frangatur uſu Tabacci.*
8 *Secundum omnem decentiam eſt, Chriſti Domini Corpus ſacratiſſimum in ſtomachum recipiendum nulla alia quavis vel minima re occupatum.*
9 *Aqua potus cur prohibitus in jejunio Euchariſtico.*
10 *Vinum etiam, ſi maxime nutriat, non frangit jejunium.*
11 *Jejunium ad quem finem ab Eccleſia inſtitutum.*
12 *Tabaccus quomodocunque aſſumatur, nunquam habet rationem cibi.*
13 *Quod habet rationem cibi, debet habere facultatem nutriendi.*
14 *Quod à Natura non vincitur, cibus non eſt.*
15 *Quicquid per os aſſumitur, aut cibus, vel potus eſt, aut medicamentum, aut venenum.*
16 *Tabaccus non eſt cibus, neque cibus medicamentoſus.*
17 *Quod aſſumptum corpori nullum præbet alimentum, medicamentum eſt.*
18 *Potus debet eſſe humidus, & cur.*
19 *Tabaccus quomodocunque aſſumatur, non frangit jejunium Eccleſiaſticum, neque pœnale, ſed bene Euchariſticum.*
20 *Tabaccus cur frangat jejunium Euchariſticum.*
21 *Tabaccus ex aliquorum opinione frangit qualecunque jejunium, quia corpus nutrit. Contrarium, n. 23.*
22 *Tabaccus ex eorundem opinione vere eſt nutrimentum, & medicina. Confutatur. n. 24.*
25 *Medicamenta ob morbos aſſumuntur, non tanquam nutritura cibaria.*
26 *Alimentum vincitur, & ſuperatur ab eo, quod nutritur.*
27 *Qui Tabaccum aſſumentes quoquo pacto nutriuntur, non ob Tabacci facultatem nutritivam nutriuntur.*
28 *Quicquid nutrit ex genere dulcium eſt.*
29 *Iis, quæ omnino dulcedine carent, pro medicamentis utimur, non pro cibis.*
30 *Fumus nunquam poteſt habere rationem potus, & multo minus rationem cibi.*
31 *Fumoſa omnia amara.*
32 *Amara nil prorſus nutriunt.*
33 *Tabacci uſus quibus ex cauſis in ieiunio Euchariſtico ſit prohibendus.*
34 *In ieiunio Eccleſiaſtico, aut pœnali, Tabacci uſus non frangit ieiunium.*

QUÆSTIO Unica.

De jejunio & Quadrageſima.

CUm recentiorum Canoniſtarum ſcripta circa materiam de jejunio evolverem, duas offendi dubitationes, ob materiæ, circa quam verſantur, novitatem, à vetuſtioribus intactas, & a me eandem ob cauſam prætermiſſas; quarum prima eſt circa Tabaci uſum, ſecunda circa uſum Chaccolatæ, nimirum, an ex utriusque vel alterutrius uſu frangatur jejunium; ita enim jam irrepſit eorum uſus, ac tam frequens eorum abuſus eſt, ut aſſumentes, neque temporis, neque ſtatus, neque ſanitatis, nec alterius cujuscunque rei delectum habeant, imo ne conſcientiæ quidem, quam gravent ne, an non ex eorum aſſumptione, nullo modo curant inveſtigare. Harum ergo dubitationum reſolutionem ad Medicum non minus, quam ad Canoniſtas pertinere viſum eſt; ac me, qui in hiſce laboribus meis profeſſus ſum eas omnes quæſtiones proponere, ac diſcutere, quæ ad Civilem, aut Canonicam facultatem ſpectare videbantur, non niſi negligentiæ notam incurrere poſſe, ſi eas omni ex parte indiſcuſſas relinquerem. Itaque de utraque dubitatione verba facere jam determino, ac primo loco de Tabacco, cujus frequentior uſus non apud inferioris fortunæ homines ſolum eſſe ſolet, ſed etiam apud quoſcunque, ſermonem inſtituam. Secundo loco de Chaccolata, quæ melioris fortunæ hominibus familiaris eſt. Ad majorem autem rei claritatem breviter dicam, quid ſit Tabacchus, tabaccum, vel Tabacco, ac cujus naturæ, relictis iis, quæ ad rei herbariæ ſtudioſos magis pertinent, niſi ſi quæ incidenter commemorare oportebit.

Tabaccus ergo herba quædam eſt, cujus feraciſſima Inſula ejus nominis eſt, & idcirco Tabaccus 1

vocatur, nam ab indigenis *Picielt* vocitatur, ut teſtis eſt Nic. Monard. *in lib. de ſimpl. med. ex Occident. India delat. cap. proprio de Tabacco*. Tabacci deſcriptionem ejusque ſpecierum Lector à Monarde, aliisque infra citandis petere poterit. Communiter autem apud recentiores Botanicos *Petum* dicitur, ſed & apud alios *Nicotiana*; Nobis vulgari ſermone *herba Sancta Croce*. Plura vero alia nomina ſortitur, ut videre eſt apud Æpid. Everard. *lib. de herba Panacæa ſeu Tabacco prope princip.* & apud. Jo. Neand. *in ſuo Tabacco log. in prin.* & Guilelm. de Mera *in Epiſt. ad prædictum Neandr.* apud quos etiam, ut apud Monardem quoque ejus deſcriptionem natalis locum, modum ſerendi, & conſervandi, differentias, temperamentum, uſum, ac denique infinitas propemodum virtutes ediſcere Lector poterit, quas nullam aliarum herbarum habere ſatis conſtat. Ego relictis iis, quæ ad præſens negotium minus facere videntur, paucula de ejus natura proponam, ut deinceps expeditius propoſitas dubitationes ſolvere liceat.

Tabaccus igitur temperamenti eſt calidi, & ſicci, in ſecundo gradu, teſtibus *ſup. cit.* Monarde, & Ægid. Everad. *loc. cit.* Unde ad omnes morbos frigidos à capite ad pedes uſque enumerandos maxime utilem eſſe docent idem Monard. & alii ſupra citati Auctores. Præterquam quod acris eſt, unde ſternutamenta provitat, & ſaporis amari. Ex quibus patet error Leon. Leſſ. *lib 4. de Juſt. & Jur. c. 3. n. 19.* quem alias notavi, qui voluit, Tabaccum eſſe frigidum, & Narcoticum, deceptus ex aliquorum opinione, qui voluerunt, eſse de genere Hyoſciami, ut Carol. Cluſ. *in Annot. ad præd. caput. de Tabacco ipſius Monard.* & Dodon. apud Æg. Everard. *loc. cit.* & apud Neandr. *ibid.* Quam tamen opinionem falſam eſse, & ipſius Tabacci natura, & prædicti Everard. & Neand. atteſtantur.

Illud, quod maxime ad rem noſtram facit, adnotandum, Tabaccum alimentalem herbam non eſse, ſed tantum medicamentoſam, ac quocunque modo aſsumatur, pro medicamento ſumi. Tabacci uſus eſt
2 vel in pulvere, vel in fumo. In pulvere dupliciter; nam vel naribus inditur ad excitanda ſternutamenta & caput expurgandum, vel maſticata ad alliciendam, & expurgandam, ſimul ab eadem parte pituitam; utcunque autem in uſum trahatur (quatenus ad rem noſtram facit, nam alios, ac plurimos habet in Medicina uſus) non niſi præparatum accipiunt; præparationis autem modi varii à ſupracitatis Auctoribus, & præcipue à Neandro petendi. Cum vero ejus fumo utuntur, Tabacci folia exiccata, ac præparata, atque igni accenſa per tubulum, in cujus capite ad hunc effectum vaſculum eſt, in quo Tabacci folia reponuntur, igne poſtmodum accedenda ad fumum excitandum, qui per os attrahitur, & in capitis cavitates delatus, inde pituitam elicit, quæ exſpuitur ab his, qui ad expurgandum caput illum aſsument, nam alias in ſtomacum labi permittitur (quando Tabaccus maſticatur) ad ſuſtentandam famem Horum Tubulorum formam, & uſum imo & alios modos eundem Tabacci fumum per os excipiendi deſcribit idem Neand. *lib. eod. inf.* (Bartholin. *hiſt. cent. 6. hiſt. 61. p. 311.* loco decocti pro clyſteribus fumum ano immitti, maxime apud Anglos, ſcribit, & inſtrumentum depictum p. 312. exhibet.) Nos ab ea, quæ ad rem noſtram faciunt properantes, hæc jam omittenda duximus, & ad excitatas dubitationes diſsolvendas quam primum deveniendum; ante tamen, quia circa Jejunii materiam verſamur, videndum, quid ſub hoc nomine Jejunii intelligamus.

3 Canoniſtæ duplex jejunium conſtituunt, naturale unum, Eccleſiaſticum ac pœnale alterum; illud dicemus ſecundum eorum intentionem, eſse ſtomachi inanitionem ſecutam ad prægreſsam alimentorum diſtributionem vel carentiam alimentalis materiæ: Hoc jejunium ſemper, ac inviolabiliter præcedere debet Sacratiſſimæ Euchariſtiæ aſsumptionem Eccleſiaſticum autem, vel pœnale jejunium dicemus eſse, diurnam cujuscunque alimenti obſtinentiam ab Eccleſia, vel confeſsario impoſitam. Idcirco enim & Eccleſiaſticum, & pœnale vocatur, nam ab Eccleſia ad carnis ſtimulos prohibendos, ut ſpiritus promptior ad cœleſtia contemplanda efficiatur, à Confeſſario autem in ſatisfactionem peccatorum imponitur. Medici hac voce Jejunii intelligunt ſtomachi 4
vacuitatem & inanitionem, ob carentiam alimentalis materiæ. Hac ratione dicebat noſter Hipp. *lib. 1. Aph. 13.* Senes faciliime jejunium ferre: hoc eſt, eos etiam, ſi eam ſtomachi inanitatem habeant neque ad alia alimenta aſſumenda ſtimulari, neque ullam aſſumendi neceſſitatem experiri. Ergo ex his tunc dicemus, hominem jejunum, cum aſſumpta alimenta concocta, & deſtributa ita ſunt, ut novi alimenti neceſſitas urgeat. Sed diverſa ratio eſt jejunii Euchariſtici à jejunio Eccleſiaſtico, vel pœnali: 5
nam in jejunio Euchariſtico ſtomachus debet eſſe vacuus, ita ut poſt mediam noctem nihil omnino ingeratur, & hoc, quia aſſumpta in cœna, quæ ſumi ſolet per quatuor horas, ut plurimum, ante mediam noctem, facilè è ſtomacho deſcenderunt, unde vacuus omnino relinquitur, ad hoc, ut decenter Chriſti venerabiliſſimum ac ſacritiſſimum Corpus excipere poſſit mane ſequenti. In jejunio porro Eccleſiaſtico imponitur unica comeſtio in ſpatio unius integri diei, hoc eſt horarum vigintiquatuor, cum abſtinentia à carnibus, & aliis cibis à carne dependentibus, nempe ovis & lacticiniis: nam Eccleſia habens præ oculis communem hominum tolerantiam diuturnius jejunium non laudat, ne diuturniori abſtinentia corpus in ſanitatis diſcrimen labatur, quod illa omnino evitare ſtudet, contenta tantummodo, ut tali abſtinentia corpus maceretur, qualis ſufficiat ad ejus ſtimulos refrænandos, ut ſpiritus prævaleat: nam licet *cibo, & potu ſemel impleti diem integrum, ac noctam ſine moleſtia perduremus* ex dictis Gal. *lib. 7. de uſu Partium corp. hum. c. 21.* non ſine moleſtia tamen, & ſanitatis diſpendio prædictum ſpatium integri diei ſine novo cibo tranſigere poſſumus.

Cæterum quando dubitatur, an uſus Tabacci fran- 6
gat jejunium, ſi de jejunio Eccleſiaſtico, vel pœnali verba fiant, abſolute dicendum, non frangere, & rationes, quæ pro negativa ſententia adducuntur de jejunio naturali, & Euchariſtico, multo facilius habebunt locum in aliis jejuniis, unde ulterius de ea re verba facere ſuperfluum videtur. Non tam facile autem ſolutionem recipit hoc dubium, ſi de jejunio Euchariſtico ſermo ſit, nam, ut notiſſimum eſt, Euchariſtia ob ſummam ejus Sacramenti reverentiam, debet ſumi ſtomacho jejuno, ut poſt vetuſtiores, & recentiores omnes Diana *Reſp. mor. part.* 7
6. tr. 8. reſp. 8. Et ſumma quidem cum ratione, quia 8
ſecundum omnem decentiam eſt, ſacratiſſimum Chriſti corpus in ſtomachum vacuum, & nulla, ne minima quidem re occupatum introducendum eſſe; itaque cum aſſumpta alimenta in cœna poſt quatuor, vel quinque horas concocta, & diſtributa communiter ſint, quod tempus cum media nocte conincidit, recte hoc naturale jejunium à media nocte initium ſumere determinatum eſt, & hoc pacto nihil poſt prædictum tempus aſſumi debet, quod ſtomachum aliquo modo occupare poſit; nam ſi quid ante illud tempus uſque ad ſanctiſſimæ Euchariſtiæ aſſumptionem, aſſumptum fuerit, concoctum, ac omni ex parte di- 9
ſtributum eſſe cenſendum, & ſic ſtomachum ab omni re liberum in aſſumptione reperiri. Sed cum pateat, jejunium non ſolvi à quacunque re in ſtomachum recepta; ſed tantum a rebus alimentalibus; cur etiam Aquæ potus prohibetur, cum ex communi hominum aſſenſu conſtet, Aquam non nutrire? qui etiam cum in iejunio Eccleſiaſtico & pœnali conſtet, non ſolum aquam, quæ nullo modo nutrit, ſed & vinum, quod 10
maxime nutrit, jejunium non frangere, Sanch. *lib. 5. conſ. moral. c. 1. dub. 23. n. 2.* Leſſius *de Juſt. & Jur. lib. 4. c. 2. dub. 2. n. 10.* cur frangere dicitur jejunium Euchariſticum ipſam etiam aquam Reſpondeo, quod hoc jejunium, cum rigoroſe ſervandum, ob ſummam tanti Sacramenti reverentiam ſit, ſitis autem in eo facile tolerari poſſit ob ejus jejunii brevitatem noluit Eccleſia in eo vel minimæ rei per os aſſumendæ eſſe indulgendum ſub quacunque ratione vel cibi, vel potus, vel medicamenti, & ſub quacunque quantitate aſſumatur; in jejunio vero pœnali, vel Eccleſiaſtico conceſſum eſt aſſumere quæcunque habent rationem potus (non cibi potabilis) ad extinguendam ſitim ob diuturnitatem ejus jejunii, ob

quam

quam ſitit & maxime moleſta, & malitia eſſe poſſet, quod evitare ipſa Eccleſia ſemper ſtuduit: imo non ſolum ad evitandam prædictam noxam licet potum in jejuniis aſſumere, ſed etiam ob ſanitatem, & multo magis ex cauſa morbi licet aſſumere neceſſaria medicamenta in hujuſmodi jejuniis, Leſſ. *de juſt. & Jur. lib. 4. c. 2. dub. 2. n. 11.* Sanch. *lib. 5. conſ. moral. c. 1. dub. 22. n. 7.* At vero in jejunio Euchariſtico, neque ſitis moleſtia, neque aliæ cauſæ locum habent, ſed decet omnino ſtomachum ab omni re eſſe vacuum, cum in illo ſufficiant abſtinentia a rebus nutritivis per commemoratum tempus, ut carne ſuc-
11 cumbente ſpiritus ad cœleſtia promptius elevetur, ad quem maxime finem ab Eccleſia fuit inſtitutum.

12 Sed ad præcipuæ quæſtionis deciſionem jam accedam, ac ante omnia ſupponendum, Tabaccum quomodocunque aſſumatur, nunquam habere rationem cibi, aut potus, vel rei alimentalis, cum om-
13 ni nutritiva facultate deſtituatur, quod facile probatur, quia quod habet rationem cibi, debet habere facultatem nutriendi, cibus enim vocatur quicquid alit. Gal. *lib. 3. de alim. fac. c. 40.* Quod autem alere debet, nempe cibus, à natura debet vinci, & membris aſſimilari, Avic. *in cant. text. 1. tract. 1. n. 76.* At Tabaccus neque à Natura vincitur, neque membris aſſimilatur, neque vires auget, ergo rationem cibi
14 non habet: quod enim à Natura non vincitur, cibus non eſt, Gal. *lib. 3. de Nat. facult. c. 7.* Non vincitur vero à Natura, quia partem nullam alibilem habet, ſed tantum medicamentoſam: quod patet ulterius a ſufficienti partium enumeratione, quia quic-
15 quid per os aſſumitur, aut cibus eſt, & potus, aut medicamentum, aut venenum, & cibus vel eſt ſimpliciter cibus, vel eſt cibus medicamentoſus, ſic & medicamentum. Tabaccus ergo neque cibus, neque medicamentoſus cibus eſt, quia nec omnino ſuperatur à na-
16 tura, nec in parte; neque venenum eſt, quia naturam non deſtruit, ergo eſt medicamentum, medicamen-
17 tum enim vocamus, quod aſſumptum nullum corpori præbet alimentum, Gal. *lib. 2. de Alim. fac. c. 16.* Sed neque potus rationem habet Tabaccus, quia po-
18 tus debet eſſe humidus, Natura enim potum inſtituit ad diſtributionem ciborum ſolidorum primo & ad ſitim levandam ad corporisque refrigerium, ut notiſſimum eſt Mercat *de ſan. & ejus conſer. claſſ. 2. art. 2. q. 164. n. 88.* & ex Canoniſtis, Leſſ. *de Juſt. & jur. lib. 4. c. 2. dubit. 2. n. 10.* Sed Tabaccus, quomodocunque aſſumatur, humidi rationem non habet, neque facultatibus hujuſmodi lavandi ſitim, aut diſtribuendi ſolidos cibos, aut reparandi id, quod ſubſtantiæ humi-
19 dæ effluxit, eſt inſtructus, ergo nullam habet rationem potus, & hinc concludendum, Tabaccum neque ut cibum, neque ut potum, quomodocunque aſſumatur frangere jejunium Eccleſiaſticum, aut pœnale,
20 ſed bene frangere jejunium Euchariſticum non in quantum nutrit, aut cibi, vel potus rationem habet, ſed in quantum ſua ſubſtantia, quantumvis minima, poſſet occupare ſtomachum, aut ejus fumo, vel alias poſſet cauſare agitationem in humoribus, & alios effectus producere minime convenientes, ubi tantum Sacramentum accipere paramur, quemadmodum etiam decet ob debitam reverentiam, ut diximus, ab omni aliena ſubſtantia liberum ſtomachum ſervare. Licet ergo non videam quanam ratione Tabaccus, vel quod in fumo per os recipiatur, vel quod in pulvere naribus adhibeatur, aut ore maſticetur, poſſit ad ſtomachum pervenire, dum allecta pituita expuitur, tamen neque hac quidem ex cauſa, dato quod id ſuccederet, dixerim frangere jejenium Euchariſticum, ſed potius militare ſemper firmaverim cauſam reverentiæ diviniſſimi illius Corporis in ſtomachum recipiendi, & ſic neque ob id, quod ullo modo nutrire valeat; nec quod illius ſubſtantiæ aliqua particula ad ſtomachum pervenire poſſit, prohibendum credo ejus uſum, ſed tantum ob indecentiam, ut dictum eſt.

Cæterum P. Lezana *tom. 3. Quæſt. Regular. verb.*
21 *Euchariſtia quoad Regulares, n. 8.* apud Dianam *reſol. mor. par. 8. tract. 7. reſolut. 3.* Contrariam opinionem tueri conatus, opponens ſe prædicto Patri Dianæ in abſurdam ſententiam lapſus eſt, volens Tabaccum frangere jejunium, rationem ſubdens, *Quia*, inquit, *Tabaccus vere eſt nutrimentum, ut conſtat ex multis expe-* 22
rientiis plurium, quia ex ipſo ſolo ſuſtentati ſunt, vere etiam eſt medicina, hoc enim prætextu ſumitur. Favet huic Lezanæ opinioni id, quod paſſim ſcriptores de Tabacco tradunt, & primo Nicol. Manard. *loc. cit. Uſus eſt etiam*, inquit, *Tabacci apud Indos, famis ſitisque ſedandæ gratia*: quaſdam enim pillulas ex eo conficere Indos docet, quibus cum longum iter aggrediuntur, uti ſolent, unam in ore retinentes, aſſiduæque pituitatem à capite allectam ſorbentes, eaque ratione iter triduanum aut quatriduanum etiam conficiunt, abſque ulla famis, aut ſitis moleſtia. Idem cum ipſo Monardo affirmat Everard. *de Panac. ſeu Tabacco fol. 18.* quin Etiam paulo ante hæc addit. *Atque inauditum eſt, ac mirandum, Floridæ incolas ſtatis anni temporibus ſolo iſtius herbæ fumo paſci, quem per cornua huic uſui comparata in os recipiunt, cujus rei teſtes locupletiſſimi erunt vel ipſi Nautæ, compluresque alii è Florida nuper reverſi, ac in dies etiam nunc revertentes, qui appenſis ad collum quibusdam ceu cornibus, aut infundibulis ex Palmæ foliis, junco, cannisve in quorum extremis congeſta, ac ligata apparent hujuſmodi folia præ ſiccitate jam emarcida, mirifice ſibi placent. Hi prunas infundibuli anguſtiori parti applicant, aperto ore excitatum fumum haurientes, quoad ejus fieri poteſt, quo famem ſuam ſitimque ſedari, vires reſtaurari, ſpiritus exhilareſcere, Cerebrum jucunda quadam ebrietate deliniri, ejusque ſuperfluos humores abſumi: in ſumma, phlegmaticorum humorum copiam incredibilem in os projici jurejurando aſſeverant.* Hæc ille. Subſcribit etiam Manard. Jo. Neand. *in ſuo Tabaccolog. in prin. §. vires*, ubi pluribus fortaſſe, quam opus fuiſſet, probare nititur, Tabacci fumum nutrire, & vires reſtaurare & cætera præſtare, quæ ſuperius ex Everardo ſunt allata, (Confer. Horſt. *tom. 3. pag. 43.*) quæ ſi verita- 23
tem habent, Tabaccus nullo modo debet ſumi in jejunio Euchariſtico; quia vere illud violaret, cum poſſit non ſolum ſtomachum occupare, ſed qualicunque modo ſumatur, corpus etiam nutrire.

Verior tamen Dianæ opinio cenſenda, quam ille cum multis Canoniſtis, quorum auctoritates ibi adducit, jure tuetur, qui omnes in hoc conveniunt, neque ſi per fumum, vel pulverem, vel folium Tabaccus aſſumatur, jejunium frangi: & recte, quia neque habet unquam, neque habere unquam poteſt rationem cibi, vel rei alimentalis, ſed tantum medicamenti, ut ex ſupradictis patet. Imo inanis etiam eſt, quam aliqui Canoniſtarum cautionem addunt, vel limitationem, hoc eſt, non frangere Tabaccum jejunium, niſi aliqua folii particula per os ad ſtomachum trajiciatur; nam etiamſi ita contingeret, tamen nutrire ea particula nulla ratione poſset, tum ob ſui exiguam molem, quæ nullius conſiderationis eſset, tum ob ejus naturam, quod alimentalis non ſit, & maxime exſiccatus, & omni humiditate orbatus, ut aſumi conſuevit: unde non ex eo, quod quicquam nutrire ea particula poſset ſed ex eo, quod violaret ſtomachi vacuitatem, qui ab omni re aliena vacuus ob prædictam decentiæ cauſam eſse debet: tunc ea Tabacci particula impediret Euchariſtiæ aſſumptionem, quemadmodum impedire dicunt Canoniſtæ Aquæ communis ſtillam, quæ neque cibi, neque rei alimentalis rationem habet, neque adeo occuparet ſtomachi vacuitatem, ut Aquæ ſtilla. Magis ad rem dici putaverim, ſi idcirco Tabaccus poſset frangere jejunium, vel folii maſticatione, vel fumi receptione, id fieri, quia poteſt attrahere a capite pituitam, & ad ſtomachum eam transmittere, & in nutrimen tum converti, ut alias in ejus uſu evenire dicturi ſumus.

Sed in duplici errore ſeſe involuit P. Lezana, primo exiſtimando, Tabaccum eſſe vere rem alimentalem, & 24
quod pejus eſt, eſſe vere medicamentum, quæ duo ſimul ſtare non poſſunt: nam cibus, & quicquid nutrit, in quantum nutrit, rationem medicamenti non habet, nec quod vere medicamentum eſt, unquam nutrire poteſt; nam medicamenta ob morbos aſſumuntur, non tamquam nutritura cibaria, Galen. *comm. 1. in Hipp. de vict. rat. in Acut. text. 18. & medicamentum contrarium* 25
eſt alimento; nam alimentum vincitur & ſuperatur ab 26

*eo quod nutritur, medicamentum autem contra, ip-
ſum enim vincit, atque ſuperat corpus, cujus fuerit
medicamentum:* idem Gal. *lib.* 5. *de ſimpl. med. fac.
c.* 1. & alibi ſæpe. Si ergo Tabaccus eſt vere nu-
trimentum, non erit vere medicamentum, & ſi eſt
vere medicamentum, non erit vere nutrimentum.
Neque dicat ipſe P. Lezana, quod Tabaccus ſit
cibus medicamentoſus, quia jam ſatis ſuperque
probatum eſt, illum non eſſe ullo modo alimen-
talem.

Sed errat ſecundo idem P. Lezana putando,
27 quod ex enarratis experientiis conſtet Tabaccum
nutrire, quod ab omni veritate alienum eſt: nam
nutrimentum, quo reficiuntur ii, qui Tabacco ad
tollendam famen, aut ſitim utuntur, non procedit
ab ipſo Tabacco, ſed à pituita, quam Tabaccus,
cum maſticatur, prolectat in ſtomachum, vel cum
etiam ejus fumus per os excipitur: neque novum
eſt hujuſmodi effectum à pituita emanare, nempe
per eam corpus enutriri abſque ope alterius ex-
terni alimenti, quia multiplici experientia firma-
tum eſt, quoſdam homines integris annis abſque
cibo, & potu vixiſſe, ſola pituita in eorum corpo-
ribus abundante enutriri; multaque animalia in
Hyeme non alio nutrimento vitam ſuſtentare,
quam ipſa pituita: ſed de his plura diximus alias.
Deceptus igitur omnino eſt P. Lezana, dum cre-
didit, Tabaccum eſſe nutrimentum ex eo, quod
nonnulli ejus uſu famem, & ſitim tolerent, nam
hoc non ex virtute Tabacci fit, qui nullo modo
alimentalis eſt, ſed ex pituita per ipſum attracta
in ſtomachum, quam ulteriori concoctione in cor-
poris nutrimentum faceſſere, notum apud Medi-
cos eſt: Gal. *in lib. Hipp. de vict. rat. in Acut.
tex.* 30. Quod maxime evenit urgente neceſſitate,
cum Naturæ indigentiæ externo alimento ſubve-
nire non poſſumus. Id tantum concedi poſſet P.
Lezanæ, quod ſi quis Tabacco uteretur ad eum
finem, nempe nutriendi corpus prolectando ejus
maſticatione pituitam à capite in ſtomachum, je-
junium frangeret: quod Canoniſtarum erit decide-
re. Sed præterea, quæ jam adducta ſunt ad pro-
bandum, Tabaccum non eſſe quid aptum ad nu-
triendum, id ipſum manifeſtum facit ejus ſubſtan-
28 tiæ qualitatis, quæ omni nutribili humiditate
emuncta eſt, & quæ ex ſui natura eſt amara: at
quicquid nutrit, alicujus humiditatis particeps ſit
oportet: unde quicquid nutrit, ex genere dulcium
eſt. Gal. *lib.* 4. *de ſimpl. med. fac. c.* 10. atque om-
ne nutrimentum vel dulce, vel unctuoſum, vel ex
his compoſitum, idem Gal. *lib. de oculis c.* 1. *par-
tic.* 5. ac tam dulcia, quam unctuoſa humiditate
prædita ſunt, ut patet. Ergo, quæ dulcedine ca-
rent, humida non ſunt, & idcirco iis pro medi-
29 camentis utimur, non pro cibis: Gal. *loco cit. de
Ocul. & de ſimpl. med. fac.* ubi proxime *c.* 9. Ta-
baccus ergo nullo modo nutrit; cum dulcedine
non ſolum carent, ſed amarus ſit, amara autem
non nutriant, Gal. *cit. loc. ſimpl. med. fac. c.* 15.
Unde mirari ſatis non poſſum, quonam pacto
aſſeverarint aliqui, Tabacci etiam fumum nutrire:
nam præterquam quod Tabacci fumus non poteſt
habere rationem cibi, aut potus, certum eſt fu- 30
moſa omnia amara eſſe Card. *lib.* 1. *de ſan. tuen.
c.* 36. Amara vero, ut dictum eſt, nihil prorſus 31
nutriunt, Gal. *ubi mox.* Card. *ibid. lib.* 1. *c.* 5. & 32
lib. eod. c. 40. Ergo Tabacci fumus, neque ut fu-
mus, neque ut amarus nutrire poteſt. Adde quod
ipſa fumida ſubſtantia non modo non poteſt ſpi-
ritus nutrire (nam quod partes ſolidas nutrire poſ-
ſit, nemo affirmabit) ſed illos diſſipat, ac de-
ſtruit, & offuſcat, & in ſumma, cum ſit ſpiri-
tuum ſubſtantiæ puræ, ac lucidæ omnino contra-
ria, impoſſibile eſt, ut eos reficere, ac nutrire
poſſit, cum nutritio fiat per ſimilia. Inane ergo 33
eſt, & ab omni veritate alienum, quod Tabaccus
ullo modo nutriat. Ut ergo multa in pauca redi-
gam, dicendum ex mea ſententia eſt, Tabacci
uſum in jejunio Euchariſtico prohibendum, non
quod ullo modo, ne per ſomnium quidem, nu-
trire poſſit, aut folio, aut pulvere, aut fumo,
etiamſi aliqua illius particula in ſtomachum labe-
retur, ſed primo ob Sacramenti reverentiam,
quia multam agitationem in humoribus cauſare
poteſt, & caput ipſum commovere, ſenſuſque tur-
bare, & obtundere: maxime ſi ejus fumus aſſuma-
tur, poteſt & ventrem ſolvere, aut, quod pejus
eſt vomitum concitare. Secundo quia facile eve-
nit, ut ex ejus uſu pituita à capite proritata, &
allecta ad ſtomachum deſcendat, ibique aut in nu-
trimentum vertatur, aut ad minus illius vacuita-
tem impediat, quam neceſſariam eſſe dicendum,
ubi tanto cibo cœleſti, ac ſacratiſſimo refici præ-
ſtolatur. In jejunio autem Eccleſiaſtico, aut pæ-
nali, ubi timor ille deſcenſus pituitæ à capite ad
ſtomachum ceſſet (nam poteſt facillime ea pituita
inediæ incommodum, quod experiri ex jejunio te- 34
nemur, abolere, & ſacietatem inducere) poſſe in-
noxie nos Tabacco uti, cum tamen ſatis eſſet fir-
mandum, ab eo abſtinere. [Quæ de *Tabacco* mo-
ventur, moveri quoque poſſunt de uſu herbę Thee,
ut potus Caphæ, de quibus noviter ſcripſit elegan-
ter & docte D. Simon. Paulli *in tract. de abuſu Tabac-
ci &c.* Quod vero attinet herbam Thèe, fuſius illam
deſcribunt varii Autores, quos videre licet in Mu-
ſæo Olai Vormii. Quo ad potum Caphæ ex fructu
Bon paratum, illum deſcribit Proſper Alpin. *pag.*
118. Vesling. *p.* 22. Rauwolff. *p.* 102. Bauhin. *in Pina-
cep. p.* 428. citatus Vorm. *p.* 189. Olcar. *p.* 422. E ve-
teribus vero primus Ratos, ſeculo poſt natum Sal-
vatorem noſtrum nono, *p.* 74. *l.* 3. *ad manſ.* & Avi-
cenna quoque *l.* 3. *tract.* 2. *p.* 281. qui videantur.

LIBRI NONI,
TITULUS OCTAVUS,
DE CHACCOLATA, ET AQUAVITÆ.

Appendix ad Titulum Primum Libri Quinti.

SUMMARIUM.

1 *Chaccolata quid ſit.*
2 *Chaccolata ad quem finem utamur.*
3 *Materia præcipua, ex quibus Chaccolata componi-
tur, ſunt maximi nutrimenti.*
4 *Aſſumere unciam unam, vel duas Chaccolata in re-
gionibus, in quibus eſt frequens in uſu pro potu,
ſecundum aliquos Canoniſtas non frangit jejunium.*
5 *Chaccolata etiam ad pondus unciæ unius, vel dimi-
diæ etiam, notabiliter reſpectu jujunii nutrire po-
teſt.*
6 *Chaccolata ubi aſſumeretur ratione potus in nulla
quantitate ſumpta frangeret jejunium.*
7 *Quod ſolidæ ſubſtantiæ eſt, ſi aqua liqueſiat, non ha-
bet idcirco rationem potus.*
8 *Chaccolata nullam habet facultatem potus.*
9 *Quod ad reſtitutionem ejus, quod ex ſubſtantia ſic-
ciori effluxit, aſſumitur, cibus eſt, non potus.*
10 *Potus finis ſedandi ſitim ſecundarius eſt, non primarius.*
11 *In jejunio Eccleſiaſtico, vel pœnali licet aſſumere me-
dicinam conſervativam. Et n.* 23.
12 *In jujuniis prædictis licet aſſumere, quicquid habet
rationem medicinæ, non vero alimenti.*
13 *In jejuniis, in quibus ſatis eſt moleſtia, licet aſſume-
re parum panis, ne potus noceat.*

14 *In*

14 *In jejuniis quando liceat medicinam conſervativam aſſumere.*
15 *Chaccolata roborat corpus in quantum nutrit.*
16 *Quando præcipua vis rei per os aſſumptæ eſt corpus nutrire, licet ſimul corpus alteret, cibus eſt, non medicamentum.*
17 *Chaccolata nec medicamentum ut aſſumitur, nec ad evitandam potus noxam, ſed tantum ad voluptatem.*
18 *Chaccolatæ operationes ſunt de directo contrariæ fini in jejuniis habendo.*
19 *Aquævitæ aſſumptio impedit Euchariſtiæ aſſumptionem.*
20 *Jejunium Eccleſiaſticum, aut pœnale ad quem finem inſtitutum.*
21 *Aquæ vitæ ſtimulos carnis augere poteſt.*
22 *Aqua vitæ etiam ſi non nutriat membra ſolida, nutrit tamen, & auget ſpiritus.*
23 *Ob jejunii reverentiam præſtat ab Aquæ vitæ aſſumptione abſtinere.*
24 *Medicamentorum confortantium uſus, non tam facile concedendus in jejuniis, ſed tantum ex cauſa morbi.*

QUÆSTIO UNICA.

De Jejunio, & Quadrag.

1 CHaccolata Inda, hoc eſt, confectio Inda, quę-
dam compoſitio eſt ex variis ingredientibus
conflata, cujus deſcriptionem tradidi alias *lib. 2.
de Morb. Hippochondr. c. 15.* aliam quoque attulit de-
ſcriptionem nonnihil à noſtram differentem Anton.
Colmener de Ledeſma *in proprio libell. de Chaccol. c.
3.* ex hac compoſitione jam apud Indos potus con-
cinnabantur, & proceſſu temporis apud omnes fere
populos, & nunc apud nos concinnantur, eam com-
poſitionem aqua calida diſſolvendo, addito ſaccha-
2 ro, eamque potionem calidam bibunt ad multa uti-
lem, præcipue tamen ad ſtomachum roborandum,
ad languentes vires reficiendas, ad ſpiritus exhilaran-
3 dos, ad aliaſque utilitates producendas, quas pro
nunc enumerare ſuperfluum duco. Materiæ præci-
puæ, ex quibus hæc confectio componitur, multi
nutrimenti ſunt, quod is ſolum negabit, qui panem
nutrire negare audebit. Recipit enim, ſecundum
noſtram deſcriptionem, in magna quantitate quod-
dam ſemen, ſeu fructum, quem Cacaos, vel Caca-
cium nominant, nec modicam quantitatem farinæ
paratæ ex Maiz, hoc eſt Tritico Indico, & ſaccharum,
præter alia quædam aromatica, ut in ejus deſcriptio-
ne patet. Unde horum ſimplicium quantitas tan-
topere exuperat quantitatem aliorum ingredientium,
ut ex iis ſolis totam confectionis maſſam componi
dici debeat: nam alia, quæ aromatica, ut dixi,
ſunt, & ad ſtomachi roborationem, & flatuum diſſi-
pationem adducuntur, vix notabilem præ illis quan-
titatem conſtituunt. (De Chaccolata fuſius ſcripſerunt
Fr. Toritius de Molin. *tr. Ind. c. 1.* Acoſt. *l. 4. hiſt. nat.
Ind. c. 22.* Gomar. *2. p. hiſt Indor.* Benzo *l. 2. c. 16.* Padil-
la *l. 2. hiſt. S. Domini de Megico.* Herreta *decade 2. hiſt.
gen. Indor. l. 6. c. 13. l. 7. c. 16. dec. 4. l. 8. c. 3. & 9.* Tor-
quemada *l. 14. Ind. c. 10. c. 2. Mon. Ind.* Caſtillo *c. 3. &
5. hiſt. Indor.* Corneſo *l. ſimpl. med. Ind. c. de cacao.* Bar-
rios Rovil. *in herb.* Hernandez *hiſt. nat. novæ Hiſpan. l.
1. ſ. 2.* Ant. Recus *lib. rerum med. novæ Hiſpan.* Caldera
in Tribun. Medic. ſ. 4. c. 2. Thom. Urtado *de Chaccolat.
tract.* Guillelm. Robil. *l. 8. c. 93.* Pinell. *quæſt. de Cho-
calat.* Zacut. *prax. admir. l. 2. obſ. 6.*)

Eſt autem jam hic potus, ſeu potius cibus ſub ra-
tione potus tam frequenti in uſu apud omnes fere
gentes, ut innuimus, quemadmodum teſtatur idem
Ant. Colmen. *loc. cit.* ut ex ejus uſus frequentia de-
terminare non dubitaverint Moderni Canoniſtæ,
4 quod aſſumere unciam unam, aut alteram prædictæ
potionis in regionibus, in quibus eſt in uſu pro fre-
quenti potu, non frangat jejunium, ita ex plurimo-
rum opinione Diana, *Reſ. mor. par. 8. tract. 7. reſp. 54.*
Ego, quicquid dicendum ſit, an hoc reſpectu ejus uſus
5 licitum ſit, necne (hoc enim Canoniſtis decidendum
relinquo) illud aſſeveranter affirmabo, quod aſſum-
ptio unius, aut alterius unciæ, aut etiam unciæ dimi-
diæ ejus potionis corpus inſigniter nutriat, vires
adaugeat, ſpiritus exhilaret, & alios effectus produ-
cat, quos producere ejus potionis fautores affir-
mant, quibus & ego aſſentior. Sed ſi prohibemur in
jejuniis præter unam comeſtionem ſingulis diebus
aſſumere, quicquid corpus nutrit, neque licitum erit
aſſumere uncias duas, neque unam, neque dimidiam
Chaccolatæ abſque violatione jejunii. At vero non-
nulli doctiſſimi Theologi apud Dianam *ubi proxime*,
ideo in eam ſententiam lapſi ſunt, quod hujuſmodi
quantitas Caccolatæ in regionibus, in quibus eſt
frequenti in uſu, non frangat jejunium, quia habet
rationem potus, & in iis regionibus, effectus ſit potus
uſualis. Ergo, inquam aſſumitur ratione potus, & 6
cum potus, ex communi, etiam vini, quod ſummo-
pere nutrit, non frangat jejunium, in quacunque quan-
titate aſſumatur, idem erit dicendum de Chaccola-
ta: ſed hoc nullo modo veritatem habet, quia potus
aſſumitur, nec alias in diebus jejunii aſſumi debet,
niſi ad extinguendam ſitim, ſed Chaccolata nequa-
quam aſſumitur ad extinguendam ſitim, ſed ad re-
creandas vires, & robur corpori conciliandum, ad
ſtomachum roborandum, ad animum exhilaran-
dum: ergo nunquam poterit habere rationem po-
tus, ſed cibi, licet cibum velimus eſſe medicamen-
toſum, ergo quacunque etiam minima quantitate
ſumatur, frangere debet jejunium.

Sed quid imponere mihi ſatagunt quidam, quod
Chaccolata ſumatur ratione potus? nunquid ha- 7
bens ſolidam ſubſtantiam, ſi aqua lique fiat; habet ra-
tionem potus? nequaquam. Sed in tantum dici po- 8
terit habere rationem potus, in quantum non maſti-
cando, ſed ſorbendo aſſumitur, ut ovum jure diſtem-
peratum, carnium contuſum, & id genus alia, quæ
licet aſſumantur per modum potus, habent tamen
rationem cibi, Sanch. *lib. 4. conſ. mor. c. 1. dubit. 23. n. 1.*
quæ omnia, ut ille addit, frangunt jejunium. Deinde
quomodo dicemus, Chaccolatam eſſe potum, ſi
nullam facultatem potus habet, cibi vero facultatibus
omnibus inſignitur? Nam neutrum finem, ad quem
potus eſt à Natura deſtinatus, Chaccolata habet,
cum neque diſtributionem ſolidorum ciborum, neque
ad levandam ſitim inſerviat: neque ulterius ad alium
aliquem finem, ut ad reſtitutionem humidioris ſub-
ſtantiæ: aſſumitur ergo ad reſtitutionem ejus, quod
ſubſtantiæ ſiccioris effluxit, hoc autem cibus eſt, non
potus Gal. *lib. 1. ſanit. tuen. c. 2.* Ergo non eſt vera ſup- 9
poſitio eorum Canoniſtarum, quod Chaccolata ef-
fecta ſit potus uſualis aliquorum populorum, nam ii
ipſi populi, apud quos invaluit hujuſmodi uſus, non
aſſumunt Chaccolatam ut potum, quin nunquam il-
lam aſſumunt ad ſitim extinguendam, ſed ad alios
fines; quos jam commoravimus: nec frequens uſus,
quantumvis diuturnus unquam id efficere potuit,
ut quod habet rationem cibi, evadat potius: ac mihi
quidem videtur hoc eſſe homines decipere, nempe
determinare, rem habentem rationem cibi maxime
nutritivi, per longum uſum effectum eſſe potum,
eamque quæ ſtomachum occupando impediat alio-
rum ciborum diſtributionem, quaſi naturam per
uſum mutaverit, ad eam ciborum diſtributionem con-
ducere poſſit, quæ principalis finis potus eſt: cum al- 10
ter finis levandæ ſitis ſit finis ſecundarius, neque pri-
mo à natura intentus, quia potum Natura inſtituit
ad illum priorem finem, & ad id reparandum, quod
ex ſubſtantia humidiori effluxit, & cum hoc ad levan-
dam ſitim, quæ ex digeſtione ſolidorum ciborum
emergere ſolet, quatenus ea impedimento eſſe poſſet
prædictæ diſtributioni. Ergo velle Chaccolatam tan-
quam potum canonizare, cum vere cibus ſit, & cibi
facultates omnes habeat, eſt palliare abuſum ejus
aſſumptionis, ut id, quod ex ſua natura illicitum
in jejuniis eſt, licitum faciamus & eorum volupta-
tem ſecundemus, qui hujuſmodi potioni deditiſunt,
ejuſque tanta aviditate detinentur.

Non deſunt tamen contra prædicta difficultates
aliquæ ab adverſariis opponendæ: nam videtur lici-
tum ex Canoniſtarum decretis nonnulla in jejuniis
extra comeſtionem licitam aſſumere, quæ viderentur

majori cum ratione jejunium violare, quam Chaccolata: nam, ut illi ajunt, licet in jejuniis non tantùm aſſumere medicinam verè curativam, hoc eſt, inquam ad depellendum aliquem morbum, ſed etiam conſervativam, hoc eſt, inquam, ad Naturæ vigorem, & corporis robur conſervandum: quod
11 exemplificant de aliquibus electuariis, & confectionibus ex ſaccharo paratis, vel bellariis, ut uvis paſ-
12 ſis, & ſimilibus Sanch. *lib.* 5. *conſ. mor. c.* 1. *dub.* 22. *n.* 2. hoc quia hujusmodi res non ſumuntur, ut alimenta, ſed ut medicamenta, Leſſ. *de Juſt. & Jur. lib.* 4. *c.* 2. *n.* 11. non ſumuntur, inquam, eo fine, ut in corporis nutrimentum vertantur, ſed ut aliquam corporis intemperiem corringat, & virtutem roborent, ita ut maxima ex parte potiùs naturam vincant, quam vincantur.

Præterea alia quoque ſunt, quæ in jejuniis aſſumere præter unicam refectionem licèt, quæ cibi omnino ſunt, & cibi maximè nutritivi, ut ipſiſſimus panis eſt: nam dato quòd in jejuniis ſitis moleſtia urgeat, licèt aſſumere, ne potus nocet, ipſius panis buccellam, vel aliquem fructum, ita Sanch. cum
13 aliis *ibi* per eum adductis, *loc. cit. n.* 5. at nihil eſt, quod magis nutriat ipſo pane, velut etiam valde nutriat aliqui fructus, ut Amygdalæ, Olivæ, & id genus alii. Ergo dato etiam, quod Chaccolata nutriat, aſſumitur tanquam medicina conſervativa, & rectè annumerari poteſt cum commemoratis electuariis, & confectionibus in jejunio conceſſis, nec magis culpari poterant Chaccolata absque dubio, quam ipſe panis, maximè in tam modica quantitate ſumpta, nempe unius unciæ. His miteſcere poſſe videbatur ſententiæ noſtræ rigor, niſi non deeſſet apta
14 ad ſingula reſponſio: & primò ad id, quod dicitur, licere absque eo, quod frangatur jejunium aſſumere medicinam aliquam conſervativam ad corporis robur etiam ſervandum, & ad alios quosdam effectus: dico benè procedere quando, quod aſſumitur rationem præcipuè medicamenti habet, & eo fine aſſumatur, vel ſaltem præcipuus finis aſſumendi ſit conſervare corporis robur, ejusque ſanitatem, non in quantùm nutrit, ſed in quantùm Naturam aliquo modo alterat, & ad meliorem ſtatum reducit, ut exempli gratia eſſent Antidota magna, & confectiones cordiales, ut Alchermes & Hyacinthina, & aliæ ejus farinæ; at ſi medicamentum ejus naturæ ſit, ut ad corpus reficiendum deſtinetur, & diſtributum à Naturali calore in nutrimentum abeat, nullo modo licet aſſumere, quia nec medicamentum eſt, ſed potius cibus, licet corpus aliquo modo alteret. Modo, Chaccolata in tantum roborat
15 corpus, & ſanitati prodeſt, in quantum diſtribuitur, & in ipſius corporis nutrimentum vertitur, unde vires adauget: non licèt ergo eam aſſumere tanquam unum ex prædictis electuariis, confectionibus, quia horum præcipua operatio eſt corpus alterare, & ad meliorem ſtatum reducere, Chaccolatæ autem præcipuus finis eſt corpus enutrire, & vires adaugere, licèt conſecutivè refrigeret, aut calefaciat, prout libet, ut quidam alii cibi faciunt, veluti exempli gratia Pruna, quæ nutriunt, & refrigerant, Hepatique opitulantur, & ficus, qui nutriunt, & cale-
16 faciunt. Quando igitur præcipua alicujus rei ſumptæ operatio eſt corpus nutrire, licet deinceps alteret, cibi nomen meretur, non medicamenti: & ſic cum Chaccolatæ præcipua operatio ſit corporis nutritio, rationem cibi habet, Electuaria verò, quorum præcipua operatio eſt corpus alterare, rationem medicamenti habent.

Et ad id, quod additur, nempe quod ſi licet aſſumere buccellam panis extra comeſtionem in jejuniis, ne potus noceat, tantò magis licebit aſſumere unicam unam Chaccolatæ: Dico, quod hoc non 17
bene ſequirur, quia Chaccolata non aſſumitur ad evitandam aliquam noxam, neque ut medicamentum, ſed tantum ob voluptatem, & ad corporis robur excitandum, quorum utrumque ſatius eſt in jejuniis evitare. Ac tandem non deſiſtam pro hujus diſcurſus ſigillo illud pronunciare, quod cum Chaccolatæ operationes omnes ſint de directo conrariæ 18
fini in jejuniis intento, qui eſt corpus macerare, carnis ſtimulos compeſcere, caloris efferveſcentis impetus obtundere: illa verò corporis vigorem adaugeat, carnis ſtimulos acuat, & caloris impetus, & ſanguinem excitet, magis ex re eorum, qui jejunii Leges integras ſervandas cenſent, eſſe putaverim, ab ejus uſu in totum abſtinere. (Conjung. Bravo *conſult XIV. p* 732. *& ſeqq.*)

Sed præſtat, hac occaſione ſumpta, aliquid etiam de Aqua vitæ proferre, cujus uſus eſt ubique frequentiſſimus. Dubitari igitur non ab re poteſt, an ejus aſſumptio jejunium frangat, necne? Et prætermiſſo de jejunio Euchariſtico loqui, de quo nullum
intervenire poteſt dubium, quod tali aſſumptione 19
maximè frangatur: quoad Eccleſiaſticum, ac pœnale videretur etiam idem dicendum, quippe cùm
utrumque ad id præcipuè inſtitutum, ut notum cui- 20
libet eſt, ut caro ſuccumbat, ad hoc ut ſpiritus ala-
crior factus ad cœleſtia elevetur, ſed Aqua vitæ & 21
ſtimulos carnis augere poteſt, & corpus alacrius reddere, unde omninò erit fini in jejunio utroque jejunanti ſibi proponendo contrarium, & ſic jure determinandum videtur, per iſtius aſſumptionem utrumque jejunium frangi. Quod verò Aqua vitæ ſtimulos carnis augere poſſit, patet quia corpus, & ſanguinem promptiſſimè calefacit, ipſumque ſanguinem accutiorem reddit, unde ſpiritus ex ea producti, & ſemini genitali commixti, hominem moleſtiſſime ad Venerem, & ſeminis ejaculationem proritant. Adde his, quòd etiamſi concedamus objicientibus, aquam vitæ non habere rationem rei nutritivæ, tamen inficiari nullo modo poſſumus, eam effectus jam commemoratos producere, qui ſufficientes vi-
dentur ad prohibendum ejus uſum in jejuniis, cùm 22
tametſi non nutriat membra ſolida, nutriat tamen, & augeat ipſos ſpiritus, non ſecus ac vinum, imò multò promptiùs quàm vinum: quamobrem licèt vinum in jejuniis extra comeſtionem concedatur ex eo, quod ſumatur ratione potus: Aqua vitæ, cum non poſſit concedi, ut potus, prohiberi in jejuniis debet, ob majorem ſanguinis, & ſpirituum excalfactionem, ut jam dictum eſt.

Sed his non obſtantibus dicendum videtur, Aquam vitæ ſumi, & habere rationem medicamenti, ac medicamenti quidem confortantis, & Natu-
ram ſulevantis, non autem cibi, neque potus: me- 23
dicamenta verò hujusmodi licitè aſſumi poſſe in jejuniis, jam ſuprà ex canoniſtarum auctoritate fir-
mavimus. Quæ autem contra ejus uſum objiciun- 24
tur, dicendum, habere locum in immoderato ejus uſu, vel quando ad alium finem aſſumitur, quam medicamenti uſus patiatur.

Ego tamen, ubi conſilium dare jejunanti alicui
requiſitus eſſem, illum ab Aqua vitæ abſtinere ob 25
jejunii reverentiam hortarer. Sed Canoniſtæ, ad quos magis pertinet, videant quid in veritate ſit determinandum, ſuppoſito, quod Aqua vitæ habeat
rationem tantum medicamenti confortantis, quo- 26
rum medicamentorum uſum non tam facilè concedendum in jejuniis arbitror, ubi non ex cauſa morbi, aut valetudinis, ſed tantùm ob delectationem, vel ſimplicem finem roborandi ſtaturam, & ſtomacho vigorem addendi aſſumerentur.

LIBRI NONI, TITULUS NONUS.

DE MORBIS IMPEDIENTIBUS EUCHARISTIÆ Aſſumptionem.

SUMMARIUM.

1 *Euchariſtia non niſi jejunio ſtomacho ſumenda, licet in quibusdam infirmis jejunium non requiratur.*
2 *Qui morbi prohibere debeant Euchariſtiæ aſſumptionem.*
3 *Mentis alienatione quæ & quando impediat aſſumptionem Euchariſtiæ.*
4 *In mentis alienatione aliquando adſunt dilucida intervalla, aliquando non.*
5 *Mente alienatis quando poſſit exhiberi Euchariſtia, ex S. Thoma, remiſſivè.*
6 *Suffocatio, vel ſtrangulatio impedit Euchariſtiæ aſſumptionem.*
7 *Tuſſis quanam impediat Euchariſtiæ aſſumptionem.*
8 *Sanguinis ſputum quando Euchariſtiæ aſſumptionem impediat.*
9 *Empyema quid, & quando impedimentum afferat ſumendi Euchariſtiam.*
10 *Deglutitio quomodo lædatur.*
11 *In ablata deglutitione nullo modo tentanda Sacramenti exhibitio, & quid in deglutitione depravata.*
12 *Nauſea an, & quando impediat Sacramenti aſſumptionem.*
13 *Vomitus prohibet Sacramenti aſſumptionem.*
14 *Singultus an impedire debeat Euchariſtiæ aſſumptionem?*
15 *Morbi, non quibus aſſociatur vomitus, prohibent Sacramenti exhibitionem.*
16 *Vomitus moleſtiſſimus in volvulo, ſeu Ileo.*
17 *In volvulo omninò abſtinendum ab exhibitione Sacramenti.*
18 *Iliaca paſſio quid.*
19 *Cholera quis morbus ſit.*
20 *An in omni Cholera prohibenda Euchariſtiæ exhibitio.*
21 *Lienteria quid, quid item Cœliaca paſſio.*
22 *In Lienteria quodnam periculum immineat, ſi Sacramentum adminiſtretur.*

QUÆSTIO UNICA.

Occaſio ſcribendi.

CUm Juvenis quidam extiali volvulo detineretur, ita ut ſtercora ipſa per os ejiceret, propinqui à Parocho expoſcebant, ut viaticum illi ſubminiſtraret, quod audiens Franciſcus Santucius, vir ingenio, & doctrina inſignis, qui ejus curæ præerat, expreſsè prohibuit, ne ſine ejus aſſenſu viaticum Ægro exhiberetur, ob inevitabile vomitus periculum. Parochus obſervans Ægrum tantiſper à vomitu ceſſaſſe, Medici monita parvifaciens, viaticum Ægro exhibet: ille indeſinenter enormi vomitu tota ſequenti nocte exagitatus Animam cum vomitu fudit.

Non extra rem igitur Canoniſtarum futurum exiſtimo, ſi prænarrati facti occaſione arrepta de iis morbis hic verba faciam, qui ex Medicorum ſententia prohibere debeant, ne infirmis etiam de proximo morituris Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum miniſtretur. Et licet etiam de jejunio mentio-
1 nem ſimul habere convenire, (quia hujusmodi Sacramentum non niſi jejuno ſtomacho aſſumendum. Divus Thomas *ſecunda ſecundæ, quæſt.* 147. *artic.* 6. *ad ſecundum*, & omnes Summiſtæ) tamen quia infirmi maximè in periculo mortis poſiti hoc jejunio non obſtringuntur, id D. Thom. *part.* 3. *artic.* 8. *in c.* Navarr. *lib.* 5. *conſil. de Pænit. & Remiſſ. & conſ.* 16. *n.* 7. & 10. de eo non eſt neceſſe quicquam addere: ad alia igitur tranſeundum.

Morbi igitur impedientes Euchariſtiæ aſſumptio- 2
nem, vel ad uſum rationis ſpectant, vel ad reſpirationem, vel ad deglutitionem, vel ad ſtomacum. Ad uſum rationis ſpectant, quælibet mentis alineationes cum quibus Apoplexiam, & Epilepſiam comprehendi volo. Ad Reſpirationem pertinet Suffocatio, ſeu ſtrangulatio, Tuſſis, Aſthma, ſanguinis & puris ſputum, & ſi quæ alia ſunt ejusdem claſſis. Ad deglutitionem pertinet ejusdem deglutitionis ablata actio, vel depravata, & alii id genus affectus. Ad ſtomachum, & partes contiguas pertinet Nauſea, ſingultus, vomitus, paſſio Iliaca, & Ileos, Cholera, Linteria, & affectio Cæliaca, de quibus omnibus ſingillatim verba facienda, ut tanti Sacramenti Miniſtri debitam cautionem in illud adminiſtrando adhibeant.

Primò ergo, notiſſimum eſt, quid ſit mentis alie- 3
natio, eamque impedire Euchariſtiæ aſſumptionem, Summ. Ang. *verb. Euchariſt.* 3. *n.* 14. & notavit Rota *in Rom. ſucceſſ.* 19. *Januar.* 1629. coram Duran. *n.* 17. *& in Peruſina Penſionis* 9. *Dicemb* 1650. *cor. Peutinger. n.* 8. & quia hujusmodi deliria vel perpetua ſunt, vel habent dilucida intervalla, concluſio procedit in delirio perpetuo, nam alias in ipſo dilucido intervallo Sacramentum exhiberi poteſt, eadem Summ. Ang. *ibid. n. eod.* & idcircò notandum eſt, aliquas dementias habere dilucida intervalla manifeſta, ac vera, quia Ratio ad ſuum naturale officium excer- 4
cendum de integro redit, aliàs autem habere leviora & abſcuriora, remittente tantum, ſed non ceſſante in totum morbo. In morbis, qui habent dilucida intervalla vera, ac manifeſta, jam dictum eſt non impediri Euchariſtiæ exhibitionem: dubium tantum intercedere poteſt de iis morbis, qui ea intervalla obſcuriora obtinent, in quibus tamen conſiderari poſſunt gradus quidem majoris, aut minoris remiſſionis ipſius dementiæ, quibus in caſibus obſervandum eſſet, quantum ego exiſtimo, id quod D. Thom. *tertia parte ſumm. quæſt.* 80 *artic.* 9. *in corp.* admonebat, ubi determinat, quando etiam ipſis de- 5
mentibus poſſit Euchariſtia exhiberi. Ego jam palam feci in quibusnam dementiis, & cujus conditionis dilucida intervalla expectari poſſint *lib* 2. *quæſt. Medicoleg. tit.* 1. *q.* 21 *à n.* 14. *ad plures ſequentes.* In Apoplexia, & Epilepſia eſt obſervandus ſtatus paroxyſmi: nam certum eſt in ipſius inſultu, etiamſi Ægri videantur ab eo ſe recolligere niſi in totum ad ſe redeant, nullo modo tentandum Sacramentum exhibere, quod maximè debet habere locum in Apoplexia, in qua periculum imminet, ne inſtrumenta deglutitioni deſtinata ſint reſoluta, ut evenire poſſet, unde deglutiri pocula nullo modo poſſit. Non idem imminet periculum in Epilepſia, quia ceſſante ejus paroxyſmo, nulla pars ſolet reſolute remanere, ut in Apoplexia.

Morbi porrò, qui ſpectant ad ſpirituales partes 6
& reſpirationem, ſunt primò ſuffocatio, ſeu ſtrangulatio, in qua nec reſpirare, nec quicquam deglutire ſine ſuffocationis periculo Æger poteſt, id evenire ſolet vel in catarrho ſuffocante, vel in anginoſis affectibus, inflammatione, & ardore faucium, ut in febribus ardentibus, vel in convulſione, aut paralyſi partium oris, & circumvicinarum, vel in ſtrangulatione ab utero, in quo caſu tam male miſeræ fœminæ afficiuntur, ut miras convulſiones earum partium patiantur. Vidi ego in ita affectis

diducto

diducto ore nullam omnino linguam apparere, ac ſi illam vel deglutiſſent, vel nunquam habuiſſent. In his omnibus deglutitio non impediatur ex vitio Stomachi, ſeu Oeſophagi, ſed ob occluſionem faucium, aut læſam actionem muſculorum os diducentium, quorum ope etiam cæteræ functiones celebrantur, quæ antequam Oeſophagus ſibi oblata attrahat, neceſſariæ ſunt.

Jam vidimus nobiliſſimum puerum quinquennem ex convulſione linguæ, & adjacentium particularum, ne aquæ quidem guttam per ſpatium quatuordecim dierum deglutire potuiſſe. Nutriebatur autem frequentibus enematis ex carnium contuſo, & vitellis ovorum, quorum ope abſque alio cibo, & potu per omnes eos dies duravit: poſt quos ſenſim comedere cœpit, & ſanitatem integre recuperavit, ſola utriusque manus convulſione ad menſem durante. Sed profecto in his omnibus affectibus, nempe anginoſis, & ſuffocantibus, magna cautela adhibenda, cum facile eveniat, ut vel ex oblata aquæ gutta moleſtiſſima tuſſis, & exitialis ſuffocatio excitetur, unde etiam periculum imminet rejectandi ſacratiſſimæ Euchariſtiæ particulam. In ſtrangulatis ab utero admonendum, mulieres tanquam mortuas quidem jacere, at nec loqui, nec quicquam deglutire poſſe, licet audiant, & percipiant quicquid ab adſtantibus dicitur, & aliquando manibus, ac nutibus ad interrogata reſpondeant: nullo tamen modo tutum eſt illis Sacramentum miniſtrare, facile enim à minima quaque re oblata ſtrangulantur.

7 Inter hos ipſos affectus recenſenda tuſſis eſt, non quælibet, ſed frequentiſſima, & moleſtiſſima, qualis ab Hippocrate Thiriodes, hoc eſt maligna, & ferina appellatur: eſt enim interdum adeo anxia, ac violenta, ut hominem mirum in modum exagitans, nec libere reſpirare, nec quicquam deglutire permittat, imò ſi quid deglutire Homo tentaverit, illud violenter ab ore per tuſſim repellatur. Itaque cum multa cautione etiam in hoc caſu procedendum: maximè ſi Æger nullo modo poſſe videatur tuſſis violentiam reprimere, ac ſeipſum continere: nam ubi id in ſua poteſtate eſſet, tutò poſſet Sacramentum exhiberi: quod ubi in ventriculum deſcenderit, non amplius quantumvis moleſtiſſima tuſſis ſit, facilè poteſt rejectari, quia tuſſis eſt motus depravatus partium ſpiritualium, nec quicquam ad Stomachum pertinet, non obſtante, quod ex ejus violentia interdum vomitus excitetur: quod non qualibet minima ex cauſa facilè ſuccedit, nec Stomacho parum cibo, vel potu, vel humoribus occupato, ſed quando altera ex his rebus oppletus reperitur, & tunc etiam valde raro:

8 In ſanguinis ſputo, cum frequens, ac maxime violentum eſt, eadem cautela, imò major ſervanda: nam major indecentia ſequeretur ex rejectatione ſacratæ particulæ cum ſanguine quam ſine alterius rei admixtione. Obſervandum ergo, ne in ipſo impetu rejectationis ſanguinis, & per aliquod ſpatium poſt ipſam maximè tuſſi perſeverante, Sacramentum exhibeatur, ſed tum demum, cum ſufficientem quietem Æger habuerit, & ſanguinem rejectare omni ex parte deſierit. Quod ſi tam copioſe, affatimque ſanguis rejectetur, ut timor adſit, ne ſimul cum ſanguine vita fundatur, tunc omninò videtur abſtinendum. Verum cum non modo ex pectore, & pulmonibus, ſed ex ſtomacho quoque per vomitum ſanguinis rejiciatur, ſciendum majori multò cum cautela in hoc caſu, quam in aliis procedendum, quia facilius ſuccedit, vomitum dare occaſionem, ut aſſumpta per os rejiciantur, quam tuſſim, aut aliud quid ad ſpirituales partes pertinens.

9 Empyema porrò, quæ collectio puris eſt in pectore, quod cum tuſſis expurgatur, non videtur habere leve impedimentum recipiendi Euchariſtiam, cum ſimul multam indecentiam, & periculum minari poſſit: cum ſuccedere difficilè non ſit, ut Æger ſimul cum pure per tuſſim Sacram Particulam oblatam rejiciat. Quia tamen hæc paſſio pectoris eſt, nec in ea tuſſis conſueverit eſſe tam moleſta, ac frequens, ut nullam aliquando quietem Ægro concedat, dummodo oppurtuno tempore, & cum debita cautela Sacramentum exhibeatur, & indecentia omnis, & periculum ceſſare facilè poteſt.

Offeruntur dehinc vitia reſpicientia deglutitio- 10
nem ac primo ſciendum, hanc functionem non unica ratione lædi, nam aliquando omninò aboletur, ita ut nec cibum ullum, nec potum, nec aliam rem quampiam quantumvis minimam, deglutire Æger poſſit, quod interdum ſuccedit vitio Oeſophagi, & villorum ejus, ac partium illi inſervientium, ut muſculorum, & nervorum ad illum pertinentium, cum convulſionem aut Paralyſim patiuntur, ut jam ſuperius dictum eſt. Alias autem deglutitio fit magna cum difficultate, & multa cum anxietate ſuccedit, nec videtur in ea affectione Natura integre aſſequi quod præſtare ſatagit: nam Ægro videtur oblatum cibum, vel potum non libere, nec perfectè ad ventriculi fundum deſcendiſſe, etiamſi uterque gulam transgreſſus videatur. Succedit deinceps aliquando, ut ſolida aut difficillime, & nullo etiam modo, deglutiri poſſint, liquida vero facile: vel è contra ſolida nullo negotio deglutiantur, liquida vero nequaquam.

In ablata ergo deglutione quomodocunque, & 11
ex quibuscunque cauſis eveniat, ne tentandum quidem ullo modo eſt Sacramentum exhibere, remaneret enim in ipſo ore cum maximo ſcandalo, & ſumma indecentia tanti Sacramenti: quando autem ita læditur deglutitionis actio, ut ſolida quidem deglutiantur, liquida vero non, videtur omnino prohibendum, ne Sacramentum offeratur: & ratio eſt, quia licet Particula conſecrata res ſolida ſit, non liquida, tamen ob ſpecierum exiguitatem eadem difficultatem deglutiendi parit, quam pariunt ipſa liquida, in quorum deglutitione concurrunt externi muſculi Oeſophagi, ut, quantum neceſſe eſt, poſſit ipſe Oeſophagus potulenta oblata amplexari, & in ventriculum demittere. Sed pro curioſis videnda, quæ de hac paſſione ſcribit Dan. Senn. *lib. 3. Pract. part.* 1. *ſect.* 1. *c.* 3. & ante illum Guilielm. Fabr. *Obſ. Chirurg. cent.* 5. *obſ.* 34. Contra autem ubi liquida facile deglutiantur, ſolida vero difficulter, majori cum ſecuritate Sacramentum offerri poteſt, quia Particula non habet notabilem ſoliditatem, ac facile poteſt cum potu deglutiri.

Inter ſtomachi paſſiones primo occurrit Nauſea: hæc eſt inanis vomendi ſtimulus, de qua etiam non ab re dubitatur, an prohibere debeat Euchariſtiæ adminiſtrationem: licet enim Nauſea cum vomitu non conjungatur, nec quicquam in ea per os rejiciatur, ut aliquando evenire ſolet, tamen ſimilis adeſt motus, & promptitudo ad vomendum, nec ſine multa indecentia videretur, infirmum inter aſſumendam Euchariſtiam, nauſeabundum fieri, licet vomitus nullus ſequeretur, ſed tantum conturbatio ſuccederet magna, & frequens, quæ cum peſſima, portendit ſtomachi inflammationem vel præſentem, vel futuram, Gal. *comm.* 3. *in primum Prorethic. text.* 25. Et in hoc caſu certum eſt non minus abſtinendum ab Euchariſtiæ exhibitione, quam in ipſo vomitu: Sed ubi tam ultro non procedat Nauſea, videtur firmandum, non eſſe tale impedimentum, ut omnino prohibeat Euchariſtiæ aſſumptionem: maximè non urgente vomitu, cujus maximè cauſa prohiberi palam eſt, & notant Canoniſtæ, Navarr. *conſ. lib.* 2. *de Pœnit. & Remiſſ. conſ.* 16. *nu.*
13. Signanter autem advertendum, quando non ſo- 13
lum per vomitum vel muta rejiciuntur, vel pauca, ſed pravæ qualitatis: verum etiam, quando poſt vomitum relinquitur aut Nauſea, aut ſingultus, quia vomitus ille ſymptomaticus eſt, ac peſſimus judicatur, Hipp. *lib.* 7. *Aphor.* 3. Ubi à vomitu ſingultum malum eſſe dicebat: ſignum enim eſt, Naturam nullo modo per vomitum ſublevari, ſed ex materiæ malitia mirum in modum exagitari in ſtomacho adhuc hærentis, & unde aut Nauſeam, aut ſingultum excitare adhuc perſiſtit. Singultus tamen per ſe non
eſſet forte notabile impedimentum ſumendi Euca- 14
riſtiam, quia per eum motum (qui non tantum habet

ſecum

ſecum de fecoris quantum Nauſea) nihil per os rejicitur, nec vomen ſi ullus ſtimulus moleſtat, præterquam quod conſueſcat ad aliquod rationabile tempus conquieſcere.

Sed præter commemoratos affectus nonnulli inſuper morbi ſunt, quibus aſſociatur vomitus, in-
15 ter quos eſt dolor Nephriticus, à calculo præſertim productus, dolor Colicus, & dolor Iliacus. Omnium autem exitialiſſimus & moleſtiſſimus eſt dolor Iliacus, volvulus, Chordapſus, Ileos, & ob ſui ſævitiem, *Miſerere mei*, à Barbaris appellatus. In aliis vero commemoratis doloribus, licet vomi-
16 tus frequens adſit non tamen adeo moleſtus, ac violentus, ac pernecabilis eſt, præterquam quod facilius Medici auxiliis, illis, quam huic ſuccurrimus, & idcirco, ſi cautè agatur, non deerit in illis tempus exhibendi Sacramentum, nam doloribus quieſcentibus etiam vomitus ſedatur, quieſcunt autem dolores per vices: cum tamen adeo lethales ſint, niſi major urgeat neceſſitas, cautius agetur, ſi ab adminſtratione Sacramenti abſtineamus, nam non niſi ex devotione miniſtrari debet, quia neuter eorum ad extremum devenire ſolet, niſi Colicus in Iliacum degeneret: At vero in dolore Illiaco indeſinens, ac enormis vomitus urget, maximè Ægro ad interitum urgente; neque enim cibi tantum, potus, & humores rejiciuntur, ſed ipſa etiam ſtercora cum maxima turpitudine, & ægrorum anxietate, & inevitabili mortis periculo: unde ſi in aliquo
17 caſu abſtinendum ab Euchariſtiæ exibitione, in hoc certe ſumma temeritas eſt illam exhibere, quamobrem inexpiabilis illa Parochi temeritas, qui non obſtante peritiſſimi Medici interminatione, Juveni illi doloribus Iliacis agitato, cum enormi vomitu, Sacramentum obtulit, ſevera animadverſione digna cenſenda eſt: ſumma enim, ac indicibili indeſcentia, ac ſcandalo factum eſt, ut juvenis ille, urgente indeſinenter vomitu, Sanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento ſic aſſumpto, animam cum vomitu efflaverit: unde idcirco Parochos omnes in poſterum admonendos exiſtimo, nè unquam in tali paſſione Euchariſtiam infirmis exhibeant, etiamſi vomitus aliquamdiu ceſſaſſe videatur, niſi conſtaret id ex morbi allevatione, & remiſſione ſucceſſive, neque tamen tunc exhibendam cenſerem, non urgente neceſſitate exhibendi, cum tutius ſit expectare, ut homo à ſordibus tam enormis vomitus omni ex parte liber evadat. Ut autem Parochi cognoſcant, quando Ægri hujuſmodi morbo laborent (licet id à Me-
18 dico curante exquirere poſſint) ſciendum illis eſt, Illiacam paſſionem, in qua dolor Iliacus dictus generaretur, eſſe inteſtinorum tenuium inverſionem, vel convulſionem, ob quam fæces per alvum reddi impeditæ, ad ſtomachum repunt, & per os rejiciuntur.

Alia inſuper paſſio adnotandi offertur, quæ no- 19
tabili impedimento eſt ſumendi Euchariſtiam, & eſt morbus quidam *Cholera* appellatus, in qua parte ne Bilis per os, & per alvum indeſinenter rejicitur, qui & ipſe acutiſſimus, ac penecabilis morbus eſt, ægrumque brevi de medio tollit. Sciendum tamen alium dari morbum eodem Choleræ nomine inſignitum, in quo tantum flatus, vel flatuoſus ſpiritu eodem modo per os, & alvum emittitur: & quemadmodum prior ille morbus, in quo humor evacuatur, Cholera humida dicitur, ſic hic poſterior, in quo non niſi flatus emittuntur, Cholera 20
ſicca nominatur, & dubitari poteſt, an utraque ſpecies pari impedimento ſubjaceat aſſumendi Euchariſtiam. Sed de humida hæſitare inane eſt, quia omnino in ea abſtinendum: de ſecunda vero determinandum videtur, non debere ſimile impedimentum afferre, dummodo morbus valde moleſtus non ſit, ita ut nullam Ægro quietem concedere videamus, ſed illum continua moleſtia, & anxietate detineat, quemadmodum evenit, cum morbus valde acutus eſt: tunc enim tanto impetu aliquando flatus illi per os erumpunt, quicquid in os ingeritur, ſumma violentia ad extra repellant: in hoc igitur caſu ob imminens periculum rejectandi Sacramentum, abſtinendum ab ejus exhibitione eſſet.

Remanet denique aliquid conſiderandum in aliis duobus affectibus ad ipſum quoque ſtomachum pertinentibus, quorum primus vocatur Lienteria, ſecundus Paſſio Cælica, qui duo effectus differunt 21
ſecundum magis & minus, & ambo ſequuntur ad ventriculi imbecillitatem, & nativi ipſius caloris exiguitatem Lienteria. autem eſt omnimoda ciborum & potuum inconcoctio, ob quam, quicquid in ſtomachum demittitur, illicò nullo modo alteratum, aut concoctum per alvum remittitur. Cæliaca verò paſſio eſt ejuſdem ventriculi imbecillitas, ob quam cibos per os ad illum transmiſſos ſemiconcoctos per alvum emittit, cum ob caloris inopiam eos perfecte concoquere non poſſit. In Lienteria ergo 22
periculum certum eſt, ne aſſumpta Sacramenti Particula nihil altera ſtatim cum fæcibus rejiciatur maximo cum horrore, ſummaque, & inimaginabili indecentia; unde ſerio in hoc caſu cautela multa adhibenda, ac tanto magis hortor id à Parochis obſervandum, quanto minus hactenus à quoquam id animadverſum fuiſſe conſtat. In Cæliaca paſſione non habet locum prædicta dubitatio, ob moram, quam cibi faciunt in ventriculo, quæ ſufficienter judicari poteſt ad hoc, ut Particula ſacrata per conveniens ſpatium in ſtomacho commoretur.

LIBRI NONI, TITULUS DECIMUS,

DE DISSOLUTIONE MATRIMONII; DIVORTIO, Tori ſeparatione, & ſolutione ſponſalium.

Continens Quæſtiones Quinque.

I. Quid ſit matrimonii diſſolutio, quid Divortium, quid Tori ſeparatio, quid diſſolutio ſponſalium?
II. De diſſolutione matrimonii ob impedimentum conſummationis non amovibile.
III. De Divortio.
IV. De Tori ſeparatione.
V. De Diſſolutione ſponſalium.

SUMMARIUM.

1 *Cauſæ nonnullæ ad Matrimonii negotium ſpectantes, ad Medicum pertinent.*
2 *Matrimonii diſſolutio quid ſit.*
3 *Divortium quid.*
4 *Tori ſeparatio quid, quid diſſolutio ſponſalium.*
5 *Cauſæ diſſolventes Matrimonium, de quibus Medicus conſiderat, reſpiciunt omnes potentiam conſummandi matrimonium.*
6 *Matrimonium ſecundum Canoniſtas conſummatur per quamcunque, & quocunque modo factam ſeminis virilis receptionem intra uterum.*
7 *Examinatur hæc opinio, & quod falſa ſit, demonſtratr.*

Ma-

8 Matrimonium tunc dici debet conſummatum, cum inter Conjuges ſecuta eſt copula apta ad generationem.

9 Copula apta ad generationem quas conditiones habere debeat.

10 Verum ſemen quid.

11 Semen, etiamſi verum ſemen ſit, non ſemper eſt aptum ad generationem.

12 Mulier habet verum ſemen generationi aptum.

QUÆSTIO I.

Quid ſit Matrimonii diſſolutio, quid Divortium, quid Tori ſeparatio, quid diſſolutio ſponſalium?

IN contrahendis Matrimoniis multæ cauſæ interveniunt, ex quibus aut ea diſſolvi contingit, aut divortium inter conjuges fieri, vel torum ſeparari, inter quas cauſas non poſtremæ conſiderationis nonnullæ ſunt, quæ ad Medicam ſpeculationem pertinent, & idcircò à Medico diſcutiendæ, & examinandæ, ut in terminis divortii dixit Rota *dec.* 711. *num.* 2. *&* *deciſ.* 815. *num.* 12. *coram Buratto*; Earum autem cauſarum præcipua eſt impotentia coeundi, quam peculiariter cognoſcendam à peritis Medicis dicebat eadem Rota *in Toletana nullitatis Matrimonii* 1639. *coram Coccino num.* 4. *&* *in Faventina Matrimonii coram Seraphino* 1585. *num.* 5. Unde bene factum puto, ſi, non obſtante quod alias incidenter de illis egerim, nunc ex profeſſo verba faciam, & ut certiores fiant Lectores, de quibusnam rebus ſermo inſtituatur, ſingula definire præſtiterit.

2 Dico ergo Matrimonii diſſolutionem eſſe invalidi Matrimonii irritationem à competenti Judice factam; & dico quod ſit irritari Matrimonii invalidi, quia Matrimonium validum irritatio nullo modo poteſt, etiamſi impedimentum, ſeu morbus impediens contracto jam matrimonio, ſuperveniret, aut ante contractum matrimonium adeſſet Rota *in Venetiarum Matrimonii* 1604. *coram Penia n.* 13. Addo eſſe irritationem, quia Matrimonium declaratur irritum ac nullum, ac ſi nunquam contractum fuiſſet. Denique dicitur, hanc irritationem eſſe à competenti Judice factam, quia non quilibet Judex, ſed Eccleſiaſticus tantum poteſt in cauſis matrimonialibus ſententiam ferre. Farin. *conſ.* 190. *n.* 21.

3 Divortium porro eſt inhibitio uſus Matrimonii tam quoad torum, quam quoad cohabitationem à competenti Judice emanata: dicitur vero inhibitio uſus matrimonii, non enim, ut dictum eſt, annullari poteſt, cum fuerit valide contractum, nec ejus vinculum ſolvi, ſed inhibetur, & interdicitur Conjugibus ipſius uſus, ita ut nec debitum invicem reddere, nec ſimul cohabitare, nec mutuis, ac conjugalibus officiis ſeſe fovere in poſterum teneantur, idcircò enim *in l. Divortium ff. de Divortiis & Repudiis*, dicebatur, non eſſe verum divortium, niſi quod animo perpetuam conſtituendi diviſionem fit, neque dicitur Divortium, ſi alter Conjugum ab altero divertat animo redeundi. Sed hoc dicitur temporale, quod attenta dicta lege, non eſt verum divortium, nam ceſſante cauſa, ob quam divortium factum fuit, conjuges redire tenentur ad cohabitationem, & torum communem. Sanchez *lib.* 10. *de Matrim. diſp.* 18. *n.* 18. *&* 48. quod fit ſecundum jus Canonicum: jam ſecundum jus civile, Divortium, ut dictum eſt, ſemper eſt perpetuum.

4 Tori autem ſeparatio eſt judicialis ſuſpenſio uſus Matrimonii quoad Torum, & dicitur quod ſit ſuſpenſio uſus Matrimonii, quia neque perpetua ſit diviſio conjugum, neque dirimitur matrimonium quoad hunc uſum, ſed ſuſpenditur tantum, & ceſſante cauſa ſeparationis Tori conjuges redeunt, aut redire poſſunt ad libitum, imo forte redire tenentur ad matrimonii uſum, & ad communem Torum, ut invicem debitum reddant, & aliis matrimonii fructibus unanimiter fruantur; non ſic autem in divortio, qui ex Jure Civili in perpetuum conjuges ſeparantur, neque amplius ad quicquam teneantur, ad quod teneri ſolent, cum conjuncti ſunt. Denique Diſſolutio ſponſalium, eſt annulatio ſponſionum de futuro matrimonio emanaturum; per hanc enim diſſolutionem ſolvitur uterque ſponſus à vinculo ſponſionis, & juramenti, futuri conjugii favore præſtiti.

Cæterum Matrimonium diſſolvitur nonnullis ex 5 cauſis, quarum ſingulæ reſpiciunt inpedimentum ejus conſummationis, ad quam ſufficit, ut unica vice vir mulieri jungatur per membra generationis, & ſemen in utero recipiatur, quod cum factum eſt, matrimonium dicitur conſummatum, neque amplius diſſolvi poteſt, etiamſi in poſterum impedimentum ſuperveniret continuandi debiti matrimonialis redditionem; tunc enim, & eo caſu poteſt fieri divortium, ac matrimonii vinculum ſolvi non poteſt.

Sed de impedimentis prohibentibus matrimonii conſummationem, & debiti redditionem copioſiſſimè jam verba feci, *lib.* 3 *tit.* 2. *part.* 1. *& part.* 2. *in ſupplem. ad eund. tit. de Impotentia coeundi & generandi*, ad quem titulum præcipue pro plena notitia earum cauſarum Lectorem remitto, ne eadem repetendo ſine neceſſitate tædium illi afferam.

Cum igitur dictum ſit, diſſolutionem Matrimonii fieri ob impedimentum illud conſumandi, neceſſe eſt determinare, quandonam dicatur, matrimonium eſſe conſummatum: in qua re ego tantiſper tanquam Medicus ſenſatæ veritati innixus, a Canoniſtarum determinatione recedere cogor: putant 6 enim illi per receptionem ſeminis virilis intra uterum, quomodocunque, aut quacunque arte ſuccedat, matrimonium eſſe conſummatum, etiam abſque penetratione vaſis, ſeu intromiſſione membri virilis intra uteri vaginam. Ita Sanchez *lib* 2. *de Matrim. diſp.* 21 *num.* 2. & plerique Canoniſtæ *ibi* per eum adducti. Moventur omnes ex eo, quod cum ad matrimonium requiratur copula apta ad generationem, idem Sanchez *ibidem*, *num* 5. Jam ubi vir etiam abſque membri intromiſſione in uterum ita ſeminet, ut ſemen ab utero attrahi poſſit, & cum effectu attrahatur, erit hæc copula apta ad generationem; jure ergo tunc dicetur matrimonium conſummatum. Sed Canoniſtæ ex falſa ſuppoſitione falſam concluſionem eliciunt; perſuadent enim ſibi, quod ejaculatio 7 ſeminis virilis prope uterum, nempe prope externum uteri oſtium, ſit ſufficiens ad generationem, abſque alia membrorum approximatione, ob id, quod uterus poſſit etiam ſic ſemen attrahere.

Sed hæc Canoniſtarum, aliorumque quorundam Doctorum, etiam Philoſophorum opinio tam inani fundamento innititur, ut tamquam futilius nec ab omni veritate aliena in totum corruat, eſt enim certe perſuaſio hæc puerilis, ſeu anilis, & idcircò flocci facienda, ac omni ex parte reſpuenda. Natura non inaniter, ſed ex ſumma neceſſitate affabrefecit genitalia membra in perfectis animalibus, ita ut maſculeum in fœmineum inſeri debeat, ſed ne ejectum ſemen ab externo aere vel tantillum tangeretur, & poſſet facillime à fœmina attrahi, unde qui putant, generationem poſſe ſuccedere abſque ea genitalium inſertione, Naturam imprudentiæ, & inanitatis incuſant. Adeant Canoniſtæ Medicos in operationibus naturalibus expertiſſimos; hi enim ipſos à veritate pueriliter aberrantes ſenſu ipſo, non effictis quibuſdam hiſtoriolis, ac nugis, ad ejus ſemitam manuducent; non enim Canoniſtæ ab aliis Canoniſtis, aut aliis Profeſſoribus ediſcere debent, quid in rei veritate evenire inter generantes naturaliter poſſit, quid non; nam Canoniſtæ ob vitæ innocentiam, & integritatem & à rebus venereis alienationem imponi ſibi quædam permittunt, quæ cum in via Naturæ impoſſibilia eventu ſint, eorum credulitatem ludibrio eſſe faciunt apud eos, qui in hiſce rebus magis ſunt & experientia, & ſcientia eminentes.

Unde ad rem noſtram aſſumpta Canoniſtarum determinatione, quoad matrimonii conſummationem, nempe quod tunc dici debeat matrimonium conſummatum, cum inter conjuges ſecuta eſt copula apta ad generationem, abſque ulla hæſitantia, 8 firmandum eſt, Matrimonium conſummari, ubi per membra

membra generationis conjuges commixti fuerint, prout natura expoſcit, nempe per inſertionem membri virilis in uterum muliebrem, & veri ſeminis intra uterum ejaculationem; hæc namque tantum copula apta eſt ad generationem: unde ſi debita con-
9 junctio, & inſertio membrorum non ſequatur, ſi verum ſemen vir non ejecerit, aut ejecerit prope externum oſculum, vel non debite penetraverit, nunquam hæc copula erit apta ad generationem, nec per eam dici poterit Matrimonium fuiſſe conſummatum: quod enim ſupponitur, poſſe ſemen ab utero recipi, abſque intromiſſione Penis, gratis ſupponitur; cum in via Naturæ ſit impoſſibile, nam neque ex parte uteri, neque ex parte ſeminis utilis poſſibile eſt, conceptionem eo modo ſequi; non ex parte uteri, deficiente naturali delectatione, ob quam fit attractio, ex deficientia intromiſſionis membri virilis, & impediente etiam ſeminis attractionem uteri conniventia, & diſtantia oſculi interni ab oſculo externo, cum ſemen à viro ejaculatur.

Sed neque ex parte ſeminis poteſt ſic ullo modo ſuccedere generatio, quia illico atque ſemen ab Aere externo tangitur, citius multo, quam ictu oculi omnis ſpiritus evaneſcit, & ſemen omnino infœcundum ac emortuum remanet, nullæque generationi aptum. Sed cum de his affluentius alias diſputaverim, ulteriori confutatione indigere prædictam Canoniſtarum perſuaſionem non exiſtimo.

Additum porro eſt, quod hæc copula ſequi debeat cum effuſione viri ſeminis intra uterum, quantumvis enim vir mulierem cognoverit, & ad uteri uſque intima penetraverit, non conſummat Matrimonium, niſi intra uterum ſemen effundat: & dico intra uterum, non enim, ut inculcavi, ſatis eſt effundere ſemen prope uterum. Ac tandem dictum eſt, debere effundi verum ſemen, neceſſe
10 igitur eſt, ut notum faciamus, quid ſit verum ſemen: & ut brevibus hinc me expediam, dico, verum ſemen eſſe materiam ſanguineam à vaſis ſuperioribus ad Teſtes delatam, ibique concoctam, ac dealbatam, ut generationis materia fiat; quanquam enim non ſolum Teſtes eam materiam contineant, ſed & vaſa etiam teſtibus adhærentes, ut demonſtrat Galenus *lib. 1. de ſemin. cap. 16.* & alibi, tamen perfectum, ac verum ſemen in Teſtibus tantum conficitur, itaque ubi deſint Teſtes, verum ſemen, quod gerationi ſit aptum, reperiri non poteſt, unde etiamſi in aliquibus caſtratis, exciſis Teſtibus, relinquatur aliqua portio ſuſpenſorii, quæ materiam aliquam ſemini ſimilem continet, quæ ab ipſis caſtratis, ſi Venere utantur, in coitu dejicitur tamen nunquam dixeris, verum ſemen illud eſſe; quamobrem, etiamſi hujusmodi Caſtrati coeant, & illam materiam in uterum effundat, non tamen poſſunt dici conſummaſſe matrimonium, quia ad illud admitti non poſſunt, ex eo, quod verum ſemen non generent, ob defectum Teſticulorum, ut Medicis eſt perſuaſiſſimum, & notat ex Canoniſtis Sanchez *de Matrim. lib. 7. diſput. 92. numer. 18.* non obſtantibus iis, quæ Bartholomæus Cabrolius, & Adrianus Spigelius, apud Senertum, *lib. 3. Practic. part. 9. ſection. 2. capit. 1. quæſt. 2.* opponunt, negando Teſtibus vim ſpermatizantem, illamque aliis partibus tribuendo.

Sed non ſemper etiam in ſanis hominibus, & Teſtibus dotatis, ſemen producitur unius, ejuſdemque perfectionis, & ad generationem aptum, licet verum ſemen ſit, ut in iis evenit, qui generare adhuc per ætatem non poſſunt, tamen ſemen habent,
11 Galenus *in finit. Med. non longe à fine.* Idem evenit in Ægrotantibus, debilibus & decrepitis, qui omnes, licet verum ſemen habeant quia in ipſis adeſt materia illa ſanguinea per vaſa ſpermatica ad Teſtes delata, & in ipſis concocta, non tamen perfecte, & dealbata, non tamen generare poſſunt, atque hinc ſequitur non requiri ad hoc, ut verum ſemen dicatur, & ſit aptum generationi, quemadmodum neque ſanguis, ut ſanguis dicatur, neceſſe eſt ut ſit aptum nutritioni, ut ſanguis crudus eſt, ſed ſatis eſt, ut Hepar chilum ad ipſum demandatum ſua ſanguifica facultate alteret, & in rubrum ſecundum ſuam ſubſtantiam mutet; unde Debiles, infirmi, & Decrepiti, ſi coitu utantur, & ſemen qualecunque, ſed à Teſtibus alteratum in uterum projiciant, tamen Matrimonium conſummaſſe dicendum. Videant ergo, qui volunt ad Matrimonii validitatem requiri ſemen aptum ad generationem, quomodo ſalvare ſe poſſunt, dum negare coguntur, Matrimonium Infirmorum, Debilium, ac Decrepitorum, qui non habent ſemen generationi aptum, non eſſe validum, niſi dicant ſufficere, ut ex natura ſua tales ſemen generare potuerit, generationi aptum.

Cæterum ex tradita veri ſeminis definitione eliciendum eſt, fœminas verum ſemen habere, nam 12 in eis quoque ex vaſis ſpermaticis defertur materia ſanguinea ad Teſtes, ubi concocta, ac albata in ſemen perfectum abit generationi aptiſſimum ad eamque à Natura, ut ſemen Marium deſtinatum. Prætereo, quod ea ipſa materia ab ipſa fœmina in coitu, vel quomodocunque cum eadem delectatione, qua Mares ſeminantes, effunditur, & quod excedens ejus excretio ipſas mirum in modum, ut Mares debiles efficiat; quicquid ergo deblaterent contrariæ ſenteniæ aſsertores, relinquentes ſenſum propter imaginarias quaſdam ratiunculas, veritas rei ita ſe habet. Sed videnda, quæ pro tuenda veritate unanimiter afferunt Medici omnes, & quæ nos affluenter attulimus, *lib. 7. quæſt. 1. Tit. 3. in digreſſione de ſemine fœmineo*, & alibi.

SUMMARIUM.

1 *Cauſa impedientes Matrimonii conſummationem quænam ſine remedio ſint.*
2 *Impotentia coeundi quotuplex.*
3 *Impedimenta conſummandi Matrimonium, quas conditiones habere debeant, ut matrimonium illico irritetur.*
4 *Impedimenta naturalia ſunt maxime ex parte abſque remedio.*
5 *Naturalis frigiditas nullum remedium admittit.*
6 *Frigiditas ob ætatem graviorem non habet remedium.*
7 *Frigiditas accidentalis unde fiat, & quando ſit abſque remedio.*
8 *Excedens membri craſſities quando ſine remedio ſit.*
9 *Virgæ brevitas, & exilitas quando remedium non habeant.*
10 *Penis obliquitas, tortuoſitas, nodus, contractio, quando remedio careant.*
11 *Penis paralyſi nullo remedio tolli poteſt.*
12 *Impotentia, quæ ex offenſa quarundam partium ſucceſſit, non eſt remediabilis.*
13 *Impotentia ex propinato veneno procedens, quando careat remedio.*
14 *Teſtium carantia, ſitus mutatus, parvitas, & unitas quam faciat impotentiam ſine remedio.*
15 *Frigiditatem non cadere in mulierem quomodo intelligendum.*
16 *Uteri clauſura quænam remediis non cedat.*
17 *Uteri anguſtia quando evinci remediis ſit impoſſibile.*
18 *Mentula muliebris quando conſummationem Matrimonii impedire poſſit.*
19 *Uteri exitus quando conſummationem Matrimonii impediat, & remediis non poſſit reſtitui.*
20 *Impedimentum conſummandi ex parte utriusque.*
21 *Uteri apoſtemata quæ ſint irremediabilia.*
22 *Maleficium non cadit in eum, qui ſua natura frigidus eſt.*

QUÆSTIO II.

De diſſolutione Matrimonii ob impedimentum conſummationis non amovibile;

CUm conſtet ex ſuperioribus, quid ſit matrimonii conſummatio, vel Matrimonium conſummatum, patet inſimul, quando determinari debeat, matrimonium non fuiſse conſummatum, tunc enim præſente aliquo impedimento perpetuo, & irremediabili, matrimonium diſſolvitur, ac nullum decla-

1 declaratur. Cauſæ ergo impedientes Matrimonii conſummationem (de iis tantum loquor, de quibus ad Medicum conſiderare ſpectat) ad impotentiam coeundi, vel ſeminandi, vel utriuſque ſimul reducuntur, cum impotentia coeundi per ſe, etiamſi vir ſeminare põſſit, & impotentia ſeminandi per ſe, etiam ſi vir poſſit coire, & utriuſque rei ſimul impotentia ſit ipſiſſima cauſa diſſolvendi matrimonium.

2 Impotentia autem coeundi reſpicit vel naturale impedimentum, vel accidentale, vel ſupernaturale. Naturale impedimentum vel reſpicit totum, vel partes, ac præcipue membra generationis. Impedimentum reſpiciens totum, eſt naturalis frigiditas à ſimili temperamento reſultans? reſpiciens partes, eſt vitium aliquod alicujus partis principis, ut Cordis, Cerebri, Hepatis, & membrorum genitalium. Eodem quoque pacto impedimentum accidentale, & totum reſpicere poteſt, & partes: quia tamen de his omnibus ac ſingulis impedimentis jam plura dixi, *lib* 3. *tit.* 1. *part.* 1. & *tit.* 1. *part.* 2. illud tantum in præſentiarum præſtandum remanet, ut patefaciamus, quænam impedimenta ejus conditionis ſint, ut per ea, nulla mora interpoſita, Matrimonium ſit diſſolvendum, quæ cùm tres conditiones habere debeant, nempe ut perpetua
3 ſint, evidentia, & abſque remedio, jam edocendum, quænam ſint hæc impedimenta.

4 Primo ergo ſtatuendum, impedimenta, quæ à Natura ſunt, eſſe maxima ex parte ſine remedio. Dixi autem maxima ex parte, excludere volens quædam impedimenta leviora, ut eſt in viris membri tortuoſitas ab aliquo tenuiori ligamento facta, veluti in Hypoſpadiæis, in quibus Canis, ſeu frenum glandi ſubſtratum eam deorſum trahens tortuoſam reddit, quod tamen non magno negotio amovetur: ſic etiam levis præputii adhæſio, & id genus alia: in mulieribus vero uteri occluſio a tenui membrana naturali, vel præternaturali facta, oſculi ipſius exilitas non magna, & alia hujuſmodi.

Sed inter naturalia impedimenta in viris (nam
5 poſtmodum de iis impedimentis in mulieribus agemus) naturalis frigiditas nullum remedium admittit, ex communiſſima Medicorum opinione, Merc. *lib.* 3. *de ſterilit.* & *prægnant. aff. cap.* 5. quia dependentiam habet ex principum partium & genitalium debili calore à primo ortu & plaſmatione;
6 nec magis ſubveniri poteſt remediis frigiditati ab ætate præcipitata dependenti, nempe à Decrepitate, quia remedia leviora, aut etiam mediocris virtutis nihil opis afferre poſſunt: fortiora vero caloris naturalis, ſi quæ adſit, favillulam extinguunt. De hac ergo frigiditate jam patet per ætatem quando præſens ſit, nec deſunt ſigna ejus maniſeſtiſſima in ſenili corpore obſervanda. De priori autem alias locutus ſum, ac præmonſtravi, ex quibus nam ſignis evidentibus deprehendi poſſit, quæ cum excludant in utroque caſu maleficium, ſuperfluum eſt ullum temporis ſpatium triennii, imo multo brevioris temporis ad ſumendam aliquam ejus rei experientiam, cumque inſimul ſine remedio ſint, matrimonii diſſolutionem illico faciunt.

7 Accidentalis frigiditas non ſemper abſque remedio eſt. Hæc ex aliquo acutiſſimo vel diuturniſſimo morbo, non tamen ſalutari provenire poteſt, aut à ſumme excedenti hæmorrhagia quomodocunque facta, & à quacumque nimis excedenti humorum evacuatione, à potione venenorum quorumcunque; nam & frigida, & calida, illa ſuffocando & extinguendo, hæc diſſipando & abſumendo ſpiritus, & naturalem calorem, frigiditatem accerſere apta ſunt: in his ergo ſingulis caſibus, ſi vires prorſus ſuccubuerint, nec tempore ullo modo reſurgere videantur, ſi ætas gravis, & multo magis ſi præcipitata ſit, ſi remediis adhibitis jam per conveniens tempus nihil profectum ſit, acta omnino res eſt. Secus autem ſi vires refici procedente muliere videantur, ſi ætas adhuc gravis non ſit, ſi malum de recenti præceſſit, ſi adhuc remedia ſaltem validiora in uſum protracta non fuerint, poteſt aliquid boni expectari. Atque hæc profectò ita accipienda, ut locum habent in quacunque frigiditatis ſpecie, ſed præ omnibus in prima. In illa vero ſpecie in qua vir ſemen effundit, antequam ad opus devenire poſſit, ſi à frigiditate, & à naturali partium laxitate proveniat, de illa, ut de reliquis pronunciandum, procedit enim ex nimia debilitate facultatis retentricis, in quo caſu ſemen erit quantitate modicum, ſubſtantia fluidum, odore nullo, ac delectationem minimam cauſans. Si vero ab excedenti calore proveniat (licet hæc abuſive frigiditas nominetur) non erit ſine remedio, quod patebit, ſi ſemen calidius præſentiatur, ſi quantitate erit multum, ſi ſubſtantiæ craſſioris, & gravis odoris, multamque delectationem producens. Quod ſi hujuſmodi ſymptoma ab importunis effrænati Amoris ſtimulis fiat, tempore ipſo ceſſabit, amoris æſtu deferveſcente.

Præterea excedens membri craſſities, ſi ſit talis 8
non ſimpliciter, ſed reſpectu ipſius ſponſæ, remedium habere poteſt, ſed ſi ſit præternaturalis, extenuatio per medicamenta nullo modo ſuccedere poteſt, quia inania ſunt, & ſuum opus fruſtrantur? verum ubi ex parte mulieris habeant locum remedia relaxantia, & dilatantia meatus uterinos, videndum eſſet à Medicis, an ſufficientia futura ſint, ita ut ſponſa ſine ullo periculo virum admittere poſſit, quod non tam facile ſuccedit, ubi craſſities ſit exorbitans: unde alias ob eam impoſſibilitatem amotionis ejus craſſitiei conſtat Matrimonium fuiſſe diſſolutum, ut retuli *Tit. de Imped. coeund.* & *gener. quæſt.* 3. *num.* 1. in duobus caſibus; licet poſtmodum iidem viri cum duabus aliis mulieribus matrimonium contrahentes, nullam repulſam eam ob cauſam habuerint, nec novæ ſponſæ reclamaverint, aut de ea re conqueſtæ fuerint. Sed in hac potentia reſectiva quomodo ſit procedendum, docet Sanchez. *de Matrim. lib.* 7. *diſp.* 93. *num.* 5.

Brevitatem virgæ irremediabilem eſſe dixi jam 9
loco cit. n. 5. ubi dubium movebam de eo, qui ob eam brevitatem non poteſt ſponſam devirginare, ſed tamen ſeminando ſponſa ex eo cogreſſu concipit, an Matrimonium valide contraxerit, & rem Canoniſtis determinandam reliqui: certum eſt hanc copulam fuiſſe, & eſſe generationi aptam, & ex matrimonio Conjuges conſequi finem præcipuum, qui eſt procreandi liberos, neque aliis matrimonii bonis defraudari, licet quoad concupiſcentiæ remedium non ſit adeo efficax, ut in aliis quoad mulierem. Sed & Penis exilitas, cum poſſit impedimento eſſe ad coeundum, videndum, an remediabilis ſit necne, & ſiquidem excedens fuerit, & ad totius frigiditatem conſequi videatur, remedium omninò non admittit; quod ſi omnis ſuſpicio frigiditatis abſit, nempe admodum excedens ſit, & abſque omni remedio eſt; & Medici quidem multa proponunt ad hoc, ut ſcilicet membrum corpulentius reddatur nec videatur opus incaſſum aſſumere. Et ſi auctores hæc proponentes notos habere velit Lector, Arabes præcipue adeat, & inter Neotericos Joan. Hucher. *de ſteril. lib.* 1. *cap. de Colis parvitate*, & Joan. Marinell. *de morb. Mulier. lib.* 2. *cap.* 6. Itaque non ſemper erit hæc exilitas ex iis impedimentis, quorum cauſa Matrimonium illico diſſolvi oporteat, non obſtante quod Ludov. Mercat. *l.* 3. *de ſteril.* & *prægn. aff. cap.* 5. voluerit hanc membri exilitatem non poſſe remediis cedere.

Sed inter impedimenta, quorum cauſa illico Ma- 10
trimonium diſſolvi poteſt, & Penis obliquitas, tortuoſitas, nodus, contractio, de quibus ſuo loco egi; hæc enim vitia omnia apparentia, ac perpetua ſunt, & ut plurimum ſine remedio, unde non injuria judicavi jam virum quendam, qui à Pueritia membri contractionem ex ambuſtione ebullienti lixivio facta contraxerat, inhabilem eſſe ad contrahendum Matrimonium, tum ob eam contractionem, ob quam non modo membrum brevius evaſerat, ſed tortuoſum remanſerat, nec diſtendi poterat, licet durum gliſcente appetitu Venereo evaderet, tum etiam ob anguſtiam foraminis ipſius, ob quam ſemen ad exitum properans, remorari tantiſper cogebatur, unde non

non

non ejaculabatur, ſed ut ille referebat, guttatim effluebat. Sed non ſolum evenit aliquando, ut foramen in glande vel naturaliter, vel ex accidenti, ut in viro prædicto, ſit nimis anguſtum, ſed etiam ut nullo modo pateat, de qua occaſione locutus quoque jam ſum; quæ interdum levis eſt, & à tenui membrana facta, & per inciſionem tollitur, ſed ſi à craſſiore membrana, vel a carne facta ſit, remediabilis omnino non eſt: cum hac autem occluſione Homines vivere non poſſunt, niſi Natura aliud foramen, & exitum urinæ præparet, quod ſuccedit plerumque, aperitque hujusmodi foramen Natura vel in medio, aut in imo membro, vel in Perinæo, vel etiam in inguinibus; tunc autem videndum, an Matrimonium ex hoc conſumari impediatur, ac dicendum, quod ſi foramen non longe à Glande diſtet, vel ſub ipſa glande ſit, matrimonii conſummationem non impedire, quia etiam hoc modo poteſt uterus ſemen virile attrahere, & tantiſper deſcendendo verſus pudendum illud deglutire, & hoc experientia eo modo ſe habere patet; & præter experientias alienas propriam in medium afferre libet, Dioniſii cujusdam Aurificis ad inſigne trium Liliorum, qui ſub glande foramen habebat, per quod urinam emittebat, & ſemen ejaculabat; hic enim uxore ducta plures ex ea filios ſuſcepit. Quanto tamen hoc foramen inferius patet, tanto magis impedire certum eſt rectam ſeminis ejaculationem in uterum, & conſequenter generationem, quia ſemen ad parietes colli uterini effunditur, & omnem vim generativam ibi diffluens amittit; atque hic ex illis caſibus eſſet maxime dubius apud Canoniſtas, nimirum, an Matrimonium in hoc caſu dicendum eſſet conſummatum, quod illi univerſim admittunt ſi perſuadentes quocunque modo ſemen virile intra uterum effundatur (accipiunt autem pro utero etiam ipſius collum) ſequi poſſe generationem: quod ego, licet in hoc caſu non impoſſibile videatur, generaliter tamen non admiſerim.

11 Præ omnibus porro commemoratis impedimentis conſiderabilis eſt genitalium Paralyſis, nam hæc etiamſi vir adhuc in ætate multum non proceſſerit, remedium omne reſpuere conſuevit, unde in omni ætate & præſertim in gravioribus res conclamata eſt, quia ipſa ætate procedente vitium augeſcit, & incrementum ſumit, deficiente interim Natura ſuo influxu ad eas partes ſpiritus transmittere, & omni nativi caloris fomite extincto.

12 Sed & impotentia, quæ ex Cervicis Spinalis medullæ, ſeu lumborum vulnere, aut attritu excitata eſt, nullo remedio ſuperari poteſt; unde probata læſione prædictarum partium, ad quam ſecuta ſit impotentia, res in propatulo eſt, nec temporis diuturnitati quicquam fidere licet ſub ſpe futuræ remotionis cauſæ impedientis, ex tali enim partium offenſa ſive attritu, ſeu vulnere facta, viæ per quas ſpiritus, & materia ſeminalis ad genitales partes deferuntur, compreſſæ, & obſtructæ in totum ſunt, ita ut per eas neque ſpiritus, neque ſeminalis materia amplius tranſitum habere poſſit; cujus eventus caſum interminis habemus apud Surdum *deciſ.* 38. cujus alias mentionem habui

13 Impotentes porro ex oblato veneno evadente non poſſunt facile ad ſanitatem redire; & ſic ætatem grandem agunt, ac declinantem, omnis ſpes curationis abjicienda eſt, quia ipſum venenum non manifeſtis tantum qualitatibus, ſed occultis, & à toto ſubſtantia dependentibus, ipſum ſemen, & calorem naturalem extinguere aptum eſt. Ubi igitur conſtet, aliquem potionatum fuiſſe, & inde factum eſſe impotentem, non eſt ſperandum hunc remediis, & temporis diuturnitate quidquam profecturum, niſi eſſet in ætate robuſtiori, & viribus integris.

14 De Teſtium carentia non eſt quod quicquam addam, nam certa res eſt, eam dirimere matrimonium jam contractum, Sanchez *de Matrimonio lib.* 7. *diſp.* 92. *numer.* 17. Neque attendenda in hoc, quæ nonnulli Medici commenti ſunt, ut Cabrolius, & Spigelius, volentes quosdam natos abſque Teſtibus, aut illis exciſis potuiſſe contrahere matrimonium, & generare, ut ſuperius dixi. Dificultas tantum eſſe poteſt de Teſtium ſitu mutato, de eorumque parvitate, & unitate; ac dicendum videtur, unius Teſtis virum nullum habere notabile impedimentum conſummandi matrimonium, parvitatem vero Teſtium, ſi vir ad coitum non excitetur, frigiditatem naturalem atteſtari, & ſine remedio eſſe. Situm quoque mutatum non ſine culpa eſſe, & facere maximam conjecturam naturalis impotentiæ, quæ & ipſa remedio caret. (De ſitu mutato fuſius agit, & docte Bravo *Conſult. Med. p.* 670. & *ſeqq.* quosdam nempe hoc modo caſtratos matrimonium contrahere poſſe, ſi ſcilicet non eximantur teſticuli, ſed reponantur intra inguina, uti exponunt Antonius de Veraſtigui, Sebaſtianus Sanzcoronel, & Joannes Laurentus *pag.* 671 apud Brav.) Et hæc impedimenta ſunt ex parte viri, quæ matrimonium conſummari non permittunt, & ex quorum cauſa illico diſſolvi poteſt.

Quod reliquum eſt, retuli jam impedimenta, quæ ex parte mulieris præbent cauſam diſſolvendi illico matrimonium, ob id, quod illud conſummari non ſinunt, de quibus breviter nunc paucula addam ad hoc, ut pateſiat quænam eorum abſque remedio ſint. Et quoad frigiditatem, Doctores eam in muliere non admittunt, & ego quidem non diſſentio, ſi ita res accipiatur, quod in tantum in muliere non detur, in quantum non impedit eam ad patiendum. Sed veram frigiditatem in mulierem cadere, non ſecus ac in virum, jam probavi; nempe frigidam totius intemperiem, ob quam mulier intra ſe ſemen non generet, ſi ob id neque ullis Veneris ſtimulis irritetur, nec conſequenter generationi ullo modo ſit apta, ut in viris frigidis evenire ſolet. Quandocunque igitur requireretur in muliere potentia ad generandum, ſi aliquis opponeret de hac frigiditate, & ſeſe offerret ad eam probandam, eſſet omnino audiendus. Quibus autem ex ſignis hæc frigiditas in muliere poſſit innoteſcere, jam docui, *Tit. de Imped. coeun. gen. quæſt.* 5. *num.* 2. inter quæ magnæ conſiderationis ſunt eadem, quæ frigiditatem in viris atteſtantur, ut pilorum in locis conſuetis omnimoda carentia, genitalium flacciditas, coitus, & Venereorum ſtimulus nullus, & alia id genus, cum quibus alia adſunt ipſius mulieris propria, quæ ibi indicavi. 15

Ibidem quoque de uteri clauſura verba feci, ac monſtravi, non ſemper eſſe unius ejusdemque rationis, ſed variari pro cauſæ occludentis conditione, cujus reſpectu facilius, aut difficilius remedia admiſſibilia ſunt, quæ in uno caſu ſunt omnino inania, in altero vero poſſunt aliquid boni operari. Impedimentum igitur factum à membrana dura, & nullo foramine pervia præter urinarium, quod occluſum remanere muliere vivente non poſſet, (dico à membrana præter naturam non ab Hymene, Hymen enim naturalis res eſt, & idcirco in omnibus obſervatur, ut ex Recentiorum perſpicaciſſima diligentia innotuit, nec ullum affert coeundi impedimentum, illa vero reperiuntur in paucis, & magno eſt impedimento) remediis cadere non poteſt, nec ulla humana arte niſi cum vitæ periculo eſt amovibile, quia unicum remedium ex Chirurgia petitum doloris acerbitatem, inflammationem, ſanguinis immodicam effuſionem ac mortem accerſere facile poteſt. Eidemque difficultati, imo impoſſibilitati amotionis ſubjacet impedimentum proveniens à carne eadem loca muliebria obſtruente. Pari exponitur periculo amotio impedimenti provenientis ex coalitu labiorum uteri, niſi admodum levis ſit, & facile ſeparabilis, quod Medicis Chirurgis dijudicandum. 16

De Anguſtia quoque præternaturali ipſius vulvæ jam verba feci *loco citato*, *numer.* 7. ac dixi, eam ſine ullo remedio eſſe; licet enim ea ſit hujus partis natura, ut facile dilatari, & conſtringi poſſit, id tamen locum habet in naturali ejus conſtitutione, in præternaturali ceſſat etiam naturalis habitudo ſe, dila- 17

dilatandi & conſtringendi, cum opus fuerit. Nec tentanda ullo modo ab Arte eſt ejus dilatatio, quam tantum Chirurgica operatione aſſeque liceret, ob imminens periculum inflammationis & immoderatæ ſanguinis effuſionis, & acerbitatis doloris, ac etiam mortis. Quod ſi dilationem medicamentis tentare libeat, non eſſet quidem prohibendum, nec eſſet ad hoc negandus conveniens terminus ad operandum, qui tamen non diuturnior bimeſtri ex mea ſententia eſſet concedendus, quo tranſacto jam pateret dilatationem eam vulvæ anguſtiam non admittere, unde cauſa juſtiſſima pateret diſſolvendi matrimonium, nulla mora ulterius conceſſa.

18 Non omnino porro in propatulo, eſt an quædam particula, Mentula muliebris dicta, & in aliquibus corpulentior quam par ſit reperta, ac coitum impediens, ſit juſta caſu dirimendi matrimonium. In qua re notandum, quod ea particula aut ita craſſa eſt, ut perpetuum impedimentum coeundi afferat, aut tantum, cum ex coitu in majorem mollem attollitur. Nam in primo caſu res clara, eſt quia hujusmodi impedimentum & perpetuum eſſet, & patens, & ſine remedio, quia iisdem periculis ſubiicitur ejus per Chirurgiam amotio, quibus diximus alias ſimiles operationes ſuperius enarrates ſubjacere. In ſecundo autem caſu, non habet locum diſſolutio, quia poſſet vir, ſi una vice non poſſet, alia ſponſam devirginare, & matrimonium conſummare.

19 De uteri exitum dubitari occurrit, an pari paſſu cum prænominatis impedimentis incedat, ita ut illico matrimonium dirimere debeat; ac dicendum eſt, quod ſi aliquo modo uterus remeare intro poſſit, in tantum, ut mulier virum admittere valeat, non debeat dare cauſam diſſolutioni Matrimonii, etiamſi poſtmodum extra denuo, ac prompte prolaberetur, nam licet generationem impedire poſſet, hoc non præjudicaret ex communi Doctorum opinione, validitati Matrimonii, præterquam quod non careret remedio, nam Recentiores Medici nonnulla peſſaria fabricarunt, quæ in uterum immiſſa, illum in ſuo loco retinent, neque tamen coitum aut generationem ullo modo impediunt. Ad eundem finem circuli quidam effinguntur idem omni ex parte operantes; de quibus videnda, quæ Franciſc. Rouſſetus, *in libell. de part. Cæſar.* & Gaſpar. Bauhin. *in Append.* & alii apud Schenckium *lib.* 4. *Obſerv. titulo de uteri procidentia* attulerunt. Porro, ſi uterus ita procidat, ut intro repelli amplius non poſſit, dubio non eſt locus, quod promptiſſimam cauſam dabit irritationi Matrimonii.

20 Verumenimvero ipſius uteri Apoſtemata cancroſa quamcunque partem occupantia, ſed præſertim collum, & exteriora labia, non permittent virum poſſe Matrimonium conſummare: non enim ob doloris ferociam mulier illum poſſet admittere, & ſine omni remedio ſunt, in tantum, ut remediis irritentur, & mortem accelerent, ut ex Hippocratis auctoritate alias dixi. Neque ſine omni impoſſibilitate admittendi virum, & matrimonium conſummandi eſſent eadem Apoſtemata externas partes occupantia, & nihil hoc demeret de impoſſibilitate ſanationis: itaque decidendum in his cauſibus eſſet, an illico matrimonium eſſet dirimendum, nam forte ſi in principio talia Apoſtemata eſſent, non tam libere de illis eſſet pronunciandum.

Cæterum ex parte quoque utriusque conjugis dari poteſt impedimentum dirimens matrimonium, id, quod ejus conſummationem prohibeat; idque eſſe poteſt nimia utriusque obæſitas; cum enim uterque tumenti admodum abdomine fuerint, non poſſunt per genitalia membra ullo modo conjungi, retrahuntur enim in utroque genitalia ad intra, unde matrimonium non poterit conſummari, & quia hoc ſine remedio eſt, alias adnotavi, inter ea

21 impedimenta reponendum videtur, quæ illico matrimonium dirimunt.

Sed utrum, ſi poſſent hi poſtica Venere conjungi, teneantur ad hoc exequendum, vel ſi alter conjugum huic conjunctioni nollet aſſentiri, poſſit ad hoc cogi, Canoniſtarum eſt decidere.

Denique de impedimento ex maleficio nihil addere ſubvenit iis, quæ de ea re alias retuli. Illud autem non cadere in mulierem jam noruntomnes, 22 ſed neque in virum, qui ſit à Natura ſua frigidus, & impotens; qua veritate ſtante, ſi ſupponatur aliquem eſſe maleficiatum, non ante de hoc quicquam firmandum, quam probetur, illum per anteactum tempus fuiſſe ad coitum potentem, quod ſatis oſtendent præſentia ſigna virilitatem atteſtantia, & potentiam ad coitum, quæ ſigna ubi non adeſſent, nec probaretur talem hominem unquam fuiſſe ad coitum potentem, videretur juſtam cauſam urgere dirimendi matrimonium, nulla mora interpoſita, cum in eo caſu frigiditas potius præſumenda ſit, quam maleficium.

SUMMARIUM.

1 *Omnia impedimenta matrimonium conſummari non permittentia, ſi conſummato ſuperveniant, poſſunt dare Divortio cauſam.*

2 *Matrimonium non coſummatum & ex cauſa morbi contagioſi diſſolutum, non redintegratur, etiam morbo recedente. Contra in divortio.*

3 *An morbi contagioſi relinquentes ſemina contagii recedentes, dent cauſam Divortio.*

4 *Periculum infectionis magis timendum à ſeniori in juniorem conjugem, quam è contra.*

5 *Majus periculum imminet à morbo gravi recedente, quam à mitiori præſente.*

6 *Morbus diuturnior majorem timorem poteſt dare ſano conjungi infectionis, quam recentior.*

7 *In quibusnam morbis relinquatur diſpoſitio inficiendi ſanum conjugem.*

8 *Morbi hæreditarii majorem ſuſpicionem infectionis inducunt.*

9 *Non omnes contagioſi morbi dant Divortio cauſam.*

10 *Morbus Gallicus levis an debeat dare cauſam divortio.*

11 *Gallicus morbus non dependet à manifeſtis qualitatibus, ſed ab occultis.*

12 *Morbus Gallicus quandonam gravis dicendus.*

13 *In morbo Gallico dantur quidam gradus majoris & minoris malignitatis.*

14 *Ob ſterilitatem ſecundum aliquos Doctores poteſt diſſolvi Matrimonium, & quid ſit ſterile, quid ſterilitas.*

15 *Matrimonium non ordinatur ſolum, & ſimpliciter ad copulam, ſed ad generationem.*

16 *Impedimenta quædam idcirco irritant Matrimonium, quia obſtant ejus conſummationi.*

17 *Vinculum matrimoniale eſt indiſſolubile.*

18 *Sterilitas non impedit uſum Matrimonii.*

19 *Semen poteſt eſſe verum ſemen, etiamſi non ſit infœcundum.*

20 *Ad Matrimonii validitatem non requiritur potentia generandi.*

21 *Matrimonium, præter filiorum procreationem, quæ eſt præcipuus ejus finis, habet alios fines laudabiles.*

22 *Sterilitas datur tam ex culpa mulieris, quam ex culpa viri.*

23 *Cauſæ impedientes coitum ſupervenientes matrimonio conſummato, habent ſecum conjunctam ſterilitatem.*

24 *Mulier, quæ per ætatem, aut teneriorem, aut vetuſtiorem non purgatur, concipere non poteſt.*

QUÆSTIO III.

De Divortio.

POſt valide contractum Matrimonium, & conſummatum, alia nonnulla aliquando interveniunt, ex quorum cauſa ſegregari conjuges contingit per competentem Judicem, nempe Eccleſiaſticum, ita ut in poſterum neque Torum, neque cohabitationem, aut perpetuo, aut ad tempus communem habere debeant. Divortium id vocant, ut patet ex definitione data *quæſt.* 1. *numer.* 3. De hoc cum habere ſermonem inſtituam, iis relictis, quæ ad alios Profeſſores conſiderare ſpectat, ea tantum diſcutiam

quæ

quæ mearum partium eſſe cognovero, ut ſemper in hiſce meis Quæſtionibus meis petractandis religioſiſſime obſervavi.

1 Circa divortium igitur ea generalis concluſio eſformanda videtur, omnia nempe impedimenta, quæ Matrimonium conſummari non permittunt, ſi conſummato Matrimonio ſuperveniant, poſſe dare Divortio cauſam: cujus concluſionis firmitate inconcuſſa permanente, vix quicquam reſtaret mihi de cauſis Divortii dicendum, cum jam de iis ipſis egerim, prout ſunt cauſæ diſſolutionis Matrimonii, niſi progredi ulterius impellerent me nonnulla circa contagioſos morbos, & ſterillitatem conſideranda: eſt enim quid pecularis de utraque re circa divortium diſcutiendum.

2 Ex quoad morbos contagioſos certum eſt, quod ſi ex eorum cauſa diſſolvatur Matrimonium contractum quidem, ſed non conſummatum, illis recedentibus Matrimonium non redintegretur. Contra vero in Divortio, quod ſi eorum cauſa facta ſit, morbis illis recedentibus Conjuges tenentur ex Jure Pontificio redire ad Matrimonij uſum: & hoc, quia quandocunque impedimentum non eſt perpetuum, neque divortium eſſe perpetuum debet. Ergo urgente morbo contagioſo, jure fit divortium, & recedente divortium ſolvitur conjugibus ad Matrimonium de integro redeuntibus.

3 Sed quia nonnulli morbi contagioſi ejus naturæ ſunt, ut etiamſi recedere videantur, relinquunt tamen ut plurimum talem diſpoſitionem in ægrotante, ut per eam non magno negotio ſanum inficere poſſunt; maxime ſi in conjuge ſano aliqua naturalis diſpoſitio reperiatur ad eos morbos contrahendos, ut Phthiſis, Hectica febris, morbus Gallicus determinandum procul dubio eſſet, an ſanus conjunx teneatur redire ad matrimonialem conſuetudinem cum ſuſpecto, etiamſi amplius ægrotare non videatur: cumque ex Medica obſervatione firmare liceat, periculum infectionis adhuc inſtare ab ægrotante ſanato in ſanum, ob relictam diſpoſitione, Canoniſtarum erit decidere, quid ſit determinandum, ea tantum obſervatione facta, quod non adeo certum, ac evidens inſtat periculum in hoc caſu, ut quando infirmus conjunx actu ægrotat. Imo & morbi qualitatem, & naturam conſiderare oportet, quia neque in omni caſu, neque in omni morbo eadem periculi gravitas inſtat.

4 Primo enim magis præſentaneum periculum infectionis eſt à vetuſtiori conjuge in juniorem, quam à juniori in ſeniorem; quia quantopere paratus eſt junior ob vividum calorem, & pororum apertione ad contrahendum contagium à ſeniore per ſemen infectum, tantopere ſenior ob mitiorem calorem, & pororum occluſionem poteſt infectioni à juniori obſiſtere in contagio contrahendo.

5 Secundo majus, ac magis præſentaneum periculum abſque dubio timeri debet à morbo graviori, etiamſi ſanatus ſit, relicta tamen diſpoſitione inficiendi ſanum, quam à mitiori etiam præſente: unde quanto gravior præceſſerit morbus, tanto juſtiorem cauſam habebit ſanus conjunx recuſandi reconciliationem cum infirmo.

6 Tertio, quanto prægreſſus morbus diuturnior extiterit, & quando difficilius remediis ceſſerit, tanto minus tuto ſanus conjunx redire poterit ad Torum, & cohabitationem. Sed & reſpectu ſani conjugis conſiderabile eſt, an habeat naturalem aliquam inclinationem ad contrahendum morbum, de quo timetur, tunc enim non adeo prompte tenebitur cum infirmo reconciliari.

Sed in quibuſnam morbis timeri poteſt illa diſpoſitio inficiendi ſanos, etiamſi receſſiſſe videantur? dicendum eam maxime timeri poſſe in Tabe, ſeu Phthiſi, in Hectica, quæ jam in ſecundo gradu fuerit, in morbo Gallico gravi, & contumaci, in Lepra, & in iis ipſis morbis item timor non ſine cauſa urget, quando videantur à Natura ipſa, hoc eſt, à diſpoſitione naturali dependere, etiamſi non magnopere graves ſint. Hoc pacto Tabes, ſeu Phthiſis in ſubjecto habente corpus tenue, & exuccum, collum oblongum, ſpatulas alatas, pectus anguſtum, atiamſi gravis adhuc non ſit, & melioramentum cæpiſſe videatur, naturalem tamen illam diſpoſitionem oſtendit, ex qua infirmus aptus eſt inficere conjugem ſanum. Eodem quoque pacto conjunx hepatis calidiſſimi ac retorridi, cutaneis infectionibus obnoxius, univerſali cutis pruritu indeſinenter vexatus, atra bile refertus, carnibus fuſci coloris, etiam ſi non videatur de præſenti amplius prægreſſa Lepra detineri, poteſt ſanum conjugem inficere.

De Hectico quoque eadem conſideratio habenda: nam ſi conjunx in ætate adoleſcentiæ fuerit habitus tenuis, carnis ſiccioris ac rudicioris, à cibo facile incaleſcens, & allia ſigna id genus præ ſe ferens, ſanus conjunx, ſi & ipſe florentis ætatis fuerit, ejuſdemque habitus, non erit à particulo tutus, ſi cum eo concumbat.

Quæ omnia tanto magis urgebunt, quanto major ſuſpicio irreperet, ne tales morbi hæreditarij eſſent, & à Parentibus, vel ab Avis communicati. 8

Cæterum notiſſimum eſt, non omnes morbos contagioſos præbere poſſe Divortio cauſam, ſed eos tantum, qui vel vitæ inſidiantur, vel ſanitati graviter obeſſe quomodocunque poſſent, & idcirco omnes cutis infectiones, præter Lepram, etiam ipſæ Lepræ finitimas, neque Ophtalmias etiam contumaces, neque leviorem luem Veneream, & ſi qui aliqui id genus ſunt, poſſe dare in Divortio cauſam. 9

De Morbo Gallico tantum dubitari poſſet, an non obſtante quod mitis, ac levis ſit, tamen ſano conjugi juſtam cauſam præbeat inſtandi pro Divortio? Et ratio dubitandi eſt, quia morbus Gallicus non eſt morbus dependens à manifeſtis qualitatibus, ſed ab occultis, quæ à tota ſubſtantia orginantur; unde etiamſi mitiſſimus ſit, ſemper tamen habet ſecum occultam illam qualitatem, ac pravam illam malitiam inficiendi totam ſanguinis maſſam, non aliter quam venena externa facere conſueverant, quæ vel in minima quantitate ſuam deleteriam vim exerunt, & venenati corpus in ſuam ſubſtantiam immutant, animalque ad interitum perducunt; ac ſimili modo de Gallico veneno evenit. Et idcirco, etiamſi quis leviſſima lue detineatur, poteſt per contagium communicando pravam illam, ac deleteriam qualitatem non ſolum leviter ſanum hominum inficere, ſed totam ſangninis maſſam conſpurcare, ac gravem morbum, ſæviſque ſymptomatibus aſſociatum accerſere; unde videmus ex quotidiana experientia, virum aliquando, aut mulierem ſimpli Gonorrhæa, aut levioribus pudendorum ulcuſculis detentos, eos, qui ſecum commiſcentur, tam male accipere, ut capitis, & artuum dolores moleſtiſſimos, depilationem, gummata, ulcera maligna, & id genus alia ſymtomata inde contrahant; quin tantopere ultro proceſſiſſe, ut in eis dentes excidant, aures obſurdeſcant, viſus obtenebretur, & auditus etiam hebetetur, ſenſuſque omnes in ſumma diminuantur, ac depraventur. Quod maxime contingit, morbo ſuam ſedem in cerebro figente. Itaque etiam ex leviori lue Gallica timeri poteſt maximum periculum, & ſic ſanus conjunx, etiamſi alter levi morbo detineatur, ſemper habebit juſtiſſimam cauſam faciendi divortium. 10 11

Ut huic difficultati ſatisfiam, qualiſnam lues Gallica levis dici debeat, ac qualis gravis, ſeu graviſſima, determinandum, quæ determinandis dependet abſque dubio à gravitate & levitate ſymptomatum, quæ ubi gravia ſint, faciunt morbum gravem & graviſſimum, ſi ſint graviſſima, qualia ſuperius commemoravimus: levem autem, ſi ſint leviora. Sed advertendum in hoc, non conſiderari ſtatum morbi præſentem, ſed etiam prægreſſum, ita ut etiamſi de præſenti levis morbus ſit, ex eo quod gravia ſymptomata aut remiſerint, aut etiam ex toto ceſſaverint, quomodocunque id ſuc- 12

id ſucceſſerit, etiam ex uſu remediorum, quæ à
morbo requirebantur, non dicetur talis morbus
levis, nam tota ſanguinis maſſa infecta à prægreſ-
ſo morbo, retinet ſemper malitiam primæ radi-
cis, unde repullulare facile poteſt, & conjugem
ſanum inficere, etiamſi non repullulet, & in hoc
caſu tantum habet locum quod dicebatur, nem-
pe conjugem ſanum poſſe ex levi morbo conju-
gis ægrotantis, contrahere morbum graviſſimum,
ut in caſibus propoſitis evenire experimur: alias
veritatem non habet illud dictum, qua licet, ut
13 objiciebatur, Gallica infectio dependeat à morbo
totius ſubſtantiæ, dantur tamen gradus quidam
majoris, aut minoris malignitatis, pro quorum ma-
gnitudine, aut pravitate, morbus à principio ma-
joribus, aut minoribus ſymptomatibus aſſociatur.
Ex quibus jam patere poteſt, quandonam conjunx,
etiam propter levem morbum Gallicum, poſſit in-
ſtare pro Divortio.

14 Cæterum quia opinati ſunt nonnulli graves qui-
dem Canoniſtæ, cum quibus ex Medicis conveni-
re videtur Fortun. Fidel. *in Relat. Med. lib. 2. cap. 2.
in principio*, ſterilitatem dare cauſam diſſolutioni
matrimonii (quod forte multo facilius procede-
ret in Divortio) nonnulla de ſterilitate ea occa-
ſione afferam, quæ etiamſi ad hoc ipſum negotium
de Divortio nihil facere videantur, ad alia inſer-
vire poſſunt.

Primo ergo videndum, quid ſit ſterile, quid
item ſterilitas? Sterile ergo dicimus animel quod
compari junctum in ætate habili non poteſt ge-
nerrae ſibi ſimile; licet largo modò ſterilem di-
camus hominem, qui raro, ut ſi ſemel tantum,
in vita generat, vel fœtus ex propria culpa ad per-
fectionem deducere nunquam poteſt. Atque hinc
etiam patet quid ſit ſterilitas, vitium enim eſt, ex
quo Animal compari junctum in ætate habili ge-
nerare ſibi ſimile non poteſt, vel fœtus unquam
ad perfectionem deducere.

Ex hoc moti Doctores illi, quorum auctorita-
tes adducit Sanchez *de Matrimonio lib. 7. diſput. 92.
num. 25.* putarunt hoc vitium eſſe ſufficientem
cauſam dirimendi matrimonium, quod Plato quo-
que *lib. 5. de Leg. in fin.* admiſit, ſed Doctores no-
ſtri inter plures rationes, quas pro ſua opinione
fulcienda adducebant, potiſſima illa erat, quod
Matrimonium primo, & principaliter ordinatur
ad filiorum procreationem, non ergo ſimplici-
15 ter ad copulam; imo ipſa copula ordinatur ad
eundem finem, neque alium forte laudabilem fi-
nem habet, aut ſaltem non ejuſdem bonitatis. Si
ergo impotentia ad copulam irritat matrimonium,
quanto magis illud irritabit impotentia ad genera-
tionem?

Alia inſuper argumenta affert Sanchez *ibidem*
pro hac opinione, quibus ille pleniſſime ſatisfa-
16 cit, eam opinionem reprobando, quæ quidem vel
ex hoc uno falſa videtur, quia naturalia impedi-
menta, quæ irritare debent matrimonium, in
tantum hoc præſtare poſſunt, in quantum impe-
diunt ejuſdem Matrimonii conſummationem;
at ſterilitas non impedit Matrimonii conſumma-
tionem, cum neque conjunctionem carnalem ipſo-
rum conjugum, nec ſeminis ejaculationem, &
receptionem in loca debita remoretur; ergo non
eſt ſufficiens impedimentum dirimendi matrimo-
nium, per cujus conſummationem, cum contraha-
tur inter conjuges vinculum matrimoniale, cer-
17 tum eſt, illud in poſterum eſſe indiſſolubile: *cap.
interveniente, & cap. licite trigeſima ſecunda cauſa,
quæſt. 7.* Sanchez. *de Matrimonio lib. 10. diſp. 2. n. 2.
in fin.*

Igitur cum pateat, ſterilitatem non poſſe dare
cauſam dirimendi matrimonium, remanet deter-
minandum, an ſaltem ſit juſta cauſa faciendi Di-
vortium? Sed & hoc dubium videtur negative re-
ſolvendum; quia primo eadem ratio, quæ militat
quoad diſſolutionem Matrimonii, militat etiam
18 quoad Divortium, ſtante, quod ſterilitas nullo
impedimento eſt uſui Matrimonii, neque prohibet
ullo modo debiti redditionem, neque aliud quic-
quam, quod mutuum conjugum amorem reſpiciat,
imo neque ex hoc, quod ſemina eorum ſterilia
ſint, aut utriuſque, aut alterutrius, idcirco poſſet
argui inter ipſos non eſſe matrimonium, cum non
effundant verum ſemen, quia verum non poſſit
eſſe ſemen, quod non eſt prolificum; nam jam 19
probavi, ſemen poſſe eſſe verum ſemen, etiamſi
non ſit prolificum.

20 Secundo, quia ad veri Matrimonii eſſentiam
ſufficit potentia coeundi, & ſeminandi intra debi-
ta vaſa, per quas actiones contrahitur inter con-
juges vinculum Matrimonii, unde efficiuntur una
caro, quibuſque rite celebratis, nihil ulterius re-
quiritur in matrimonio, quod illud invalidare poſ-
ſit, aut ejus vinculum ſolvere.

21 Tertio, quia licet procreatio filiorum ſit præci-
puus Matrimonii finis, tamen etiam hoc fine ceſ-
ſante, habentur in eo alii fines laudabiles, quo-
rum reſpectu Eccleſia Sancta permittit, etiam ſe-
nio confectos, & ab ætate ſteriles factos, ac quo-
ſcunque alios notorie ſteriles matrimonium contra-
here, ut prædictis Matrimonii bonis mediante ejus
Sacramento fruantur.

Verum enim vero dato, quod prædictorum Do-
ctorum opinio, quod ſterilitas dirimere poſſit Ma-
trimonium, eſſet, quoque modo vera, & habere
deberet unquam locum, etiam quoad Divortium; 22
ponderandum exinde eſſet, ſterilitatem non eſſe
ſemper culpandum ex parte mulieris, ut communi-
ter videtur fieri, ut teſtatur Ludov. Mercat. *de ſte-
rilitat. & prægnant. affect. lib. 3. cap. 1 in principio*, &
cæteri omnes; ſed culpandam etiam eſſe ex parte
viri; licet enim plures multo ſterilitatis cauſæ den-
tur ex parte mulieris, quam ex parte viri; tamen
etiam ex parte viri dantur plures, quæ & gravita-
te, & impoſſibilitate remotionis, cauſas in muliere
vigentes adæquant, ut Practici omnes teſtantur, in-
ter quos, ſi libet, vide Ludov. Mercat. *lib. 3. de ſte-
rilitat. & prægnant. affect. cap. 1.* Joan. Hucher. *de ſte-
rilit. lib. 1.* Daniel Sennert. *lib 3. Practic. part. 9. ſect. 2.*
apud quos etiam ſigna reperies, ex quibus viri ſte-
riles deprehenduntur: præcipue vero apud Mercat.
loc. cit. cap. 2. & 5. per totum.

Sed ex utriuſque culpa poteſt evenire ſterilitas,
etiamſi ambo ſua natura fœcundi ſint, ob diſcon-
venientiam tamen poſſunt eſſe ſteriles: & patet,
quia cum aliis conjuncti, generant; quod Lucret.
lib. 4. de rer. Nat. inter alios teſtatus eſt, ut dixi *lib. 3.
tit. 1. quæſt. 6. num. 10.* Et hoc maxime ſuccedit cum
matrimonium contrahitur inter conjuges valde æta-
te diſpares; eaque ex cauſa bene dictum eſt à Rota
in Venuſia Legati 23. Junii coram Coccino, num. 61.
matrimonium non bene contrahi inter ætates valde
diſpares: imo hæc non honeſte fieri addit *n. 64.*

Cæterum dubium non eſt, quod illæ omnes cau- 23
ſæ, quæ coitum in viro remorantur, ſupervenientes
Matrimonio jam conſummato, ſint in ſimul potiſſi-
mæ cauſæ ſterilitatis; ſed præter commemoratas,
aliæ dantur cauſæ in viro, quæ licet coitum, & debi-
tam ſeminis emiſſionem non impediant, tamen ſte-
riles ejus concubitus faciunt, de quibus præter ea,
quæ affert Hippocrat. *lib. 5. Aphor. 63.* & Galenus,
(atque Valleſius, Cardanus, Epiph. Ferdinand)
aliique Commentatores *ibid.* pleniſſime agunt Pra-
ctici omnes, cum de ſterilitate verba faciunt. Sed
non ſolum naturalia quædam vitia, cum quibus
etiam ætas connumeranda, ſterilem virum efficiunt,
ſed etiam aliqui morbi ſupervenientes, ac præſer-
tim frigidi, diuturni, ac principes partes occupan-
tes, quin & ulcera quædam affluenter, & indeſinen-
ter emanantia, & ipſæ fontanellæ in nucha, aut in
brachiis diu geſtatæ, quemadmodum etiam laquei
infœcundos homines reddunt, ut ex Mercat. *loc. cit.
cap. 5. in fin.* alias dicebam. Et in ſumma pleraque
alia pullulare ex parte viri poſſunt ſterilitatem in-
ducentia, de quibus ulterius verba non faciam,
tum quia nimis longa res eſſet, tum etiam quia non
videtur neceſſarium de illis accuratius agere. Nec
pauciora, imo multo plura de fœminarum ſterilitate
in me-

in medium afferri poſſent, ſi ita res exigeret, ſed ad præſens negotium plura addere ſuperfluum videtur.

Illud unum pro corollatio repetam, fœminam, quæ per ætatem aut teneriorem, aut vetuſtiorem, non menſtruatur impoſſibile eſſe, ut fœcunda ſit. Unde in Sacris non niſi ex miraculo obſervamus factum, ut Sara & Eliſabetha in ætate decrepita, & menſtruis jam diu deſtitutæ, conceperint, de quibus alias verba feci *lib. 4. tit. 1. quæſt. 8. rubr. ſteril. ex mirac. concip.*

Sed non modo ſi per ætatem menſtrua non fluant, mulieres ſteriles ſunt, verum etiamſi ob aliquam morbificam cauſam non fluant in ætate habili, eorum curſum intercidentem: illud autem contingere naturaliter poteſt, ut mulier abſque ulla morbifica cauſa menſtruis deſtituatur, & tamen concipiat, quod vel ob excedentem totius calorem, vel ob multos labores & exercitia violenta evenire poteſt, ut in ruſticis mulieribus, & vitam laborioſam degentibus obſervare licet; quod quonam pacto contingat, docet pæter vetuſtiores, Daniel Sennert. *lib. 4. ſuæ Pract. part. 2. ſect. 2. cap. 1. quæſt. 1.*

SUMMARIUM.

1 *Divortium & Tori ſeparatio, à pari procedunt, idem tamen non ſunt.*

2 *Graviores cauſæ requiruntur in Divortio, quam in Tori ſeparatione.*

3 *Eædem cauſæ cum graves ſunt, dant locum Divortio, quæ cum minus graves ſunt, poſſunt Tori ſeparationem cauſare.*

4 *Furor eſt juſtiſsima cauſa Divortii, ad quod tamen non ſufficit ſimplex Dementia.*

5 *Morbus aptus ad inficiendam domum conjugum, eſt juſta cauſa Divortii: non ſic autem ubi morbus ſimplici contagio ſanum inficere poteſt.*

6 *Sanus conjux non ſolum ex admiſſa inſpiratione conjugis infirmi contagium contrahere poteſt, ſed etiam ex infectione domus ipſius infirmi.*

7 *Quinam morbi adeo pravis exhalationibus ſcateant, ut etiam domos inficiant.*

8 *Lepra & Phthiſis, quando ita graves ſint, ut poſsint dare Divortii cauſam: quando vero non.*

9 *Morbus Gallicus quando ſit juſta cauſa Divortii, quando vero ſollus ſeparationis Tori.*

10 *Magis infici poteſt ſanus conjunx ex cohabitatione cum infirmo, quam ex coitus uſu. Contrarium ibid.*

11 *Peſtis poſſet dare Divortio cauſam, non autem febris maligna, licet ſufficeret ad ſeparationem Tori.*

QUÆSTIO IV.

De Tori ſeparatione.

1 TAmetſi Divortium & Tori ſeparatio à pari pro-
cedant, ut dicebat Rota *in Biſuntina ſeparatio-*
nis Tori 1599. *coram Seraphino, num.* 2. quæ eſt *deci-*
ſio 1315. *inter ejus impreſſas*; tamen idem omnino non
ſunt, ut patet ex utriuſque definitione data ſuperius
quæſt. 1. *nu.* 3. & 4. in Divortio enim non ſolum in-
tervenit Tori ſeparatio, ſed etiam ſeparatio ipſius
2 habitationis, & idcirco graviores cauſæ requirun-
tur in Divortio, quam in Tori ſeparatione.
3 Cæterum de cauſis hujus ſeparationis illud tan-
tum particulariter determinandum, quod eædem
cauſæ, quæ cum graves ſunt, dant cauſam Divor-
tio, cum minus graves ſunt, dant cauſam ſepara-
tioni Tori. Quamborem in morbis rationem læden-
4 tibus graviſſima cauſa eſt furor, minus vero gravis,
ſimplex dementia: & ſic furor erit juſtiſſima cauſa
Divortii, ad quod non ſufficiet ſimplex dementia,
quæ tamen forte ſufficiet ad ſeparandum Torum;
quia ex furioſo conjuge poterit ſanus, ſi ſimul co-
habitare cogatur, reportare interdum notabile da-
mnum, imo etiam vitæ periculum incurrere; non
ſic autem in ſimplici dementia: unde etiamſi hæc
dare poſſet cauſam, ut Torus ſepararetur, non ſuf-
ficeret ad dandam cauſam Divortio, cum poſſint
conjuges, etiamſi alter demens ſit, abſque ullo pe-
riculo ſimul in eadem domo commemorari.

Eodem quoque pacto ratiocinari licet circa mor-
bos contagioſos: nam ubi ſanus conjunx non ſo-
lum ex carnali copula cum infirmo, ſed etinm ex
commoratione in eadem domo periculo infectio-
nis exponitur, morbus evadet cauſa juſtiſſima fa-
ciendi Divortium, ut exempli gratia, in maligna 5
confirmata Lepra, in Phthiſi ferina, & cacoethica,
& id genus aliis evenire poteſt, in quibus non mo-
do ex prava exſpiratione infecti Conjugis, ſanus in-
currit periculum infectionis, ſed etiam ex inquina-
tione ipſius habitationis, quippe cum putridæ ex-
halationes indeſinenter ab ægrotantis corpore ema-
nantes, ipſis parietibus domus hærere ſoleant, ut 6
de Lepra teſtantur non ſolum Medici omnes, ſed
ſacer Levitici textus *cap.* 13. pleniſſime comprobat: 7
unde eam ob cauſam ipſi parietes ab ea infectione
emundari præcipiebatur, ne inde poſtmodum ſani
homines inficerentur.

Eodem etiam pacto de Phthiſi evenit, qui teſte ipſo Galeno *lib.* 1. *de diff. febr. cap.* 2. Hieron. Fracaſt. *lib.* 2. *de contag. & morb. contagioſ. cap.* 8. & aliis, ipſas domos, in quibus commorantur, putrido halitu, & abominabili evaporatione ità coinquinant, ut ſanis neque ſimul habitare, neque eorum habitationes frequentare tutum ſit, & tanta eſt ejus contagii vis, ut aliquando viſa ſit hæreditaria, ac tanta malignitate inſignis, ut interdum uſque ad quintam generationem ſeſe propagaverit, perſonas omnes eodem morbo, iiſdemque ſymptomatibus aſſociare, eadem ætate, quod multo admirabilius eſt abſumens; ut Fracaſtorius narrat *loco proxime allegato.*

Ad tantam gravitatem Phthiſis aliquando devenit, cum confirmata eſt, & in Phthoen hoc eſt corruptionem partis, nempe ipſius pulmonis abiit, quia pulmo à præterlabente pure jam corroſus eſt, ut dicebat Aretæus *lib.* 1. *Diuturn. Paſſion. c.* 8.

Tam Lepra igitur, quam Phthiſis, prædictis con- 8
ditionibus aſſociatæ, cauſæ graviſſimæ cum ſint, ad
Divortium faciendum erunt ſufficientiſſimæ: Le-
pra vero, ac Phthiſis non adeo graves, nec eadem
pravitate inſignes, Tori ſolummodo ſeparationi
cauſam præſtabunt.

Eadem conſideratio fieri poteſt circa morbum 9
Gallicum, qui ubi ad eam magnitudinem pervene-
rit, ut totum corpus putridis ulceribus, ac maxime
guttur, fauces, & palatum excedentibus ob multam
ejus malitiam ſcateat, ubi æger febri lenta, ac no-
cturna detineatur, artuumque doloribus indeſinen-
ter affligatur, aliiſque ſæviſſimis ſyptomatibus,
de quibus *in ſuperiori quæſtione*, moleſtetur, juſtiſ-
ſimam omnino cauſam præbebit Divortio.

Quamobrem non eſt in totum verum Rotæ dictum *in Venuſina legati Junii* 1623. *coram Coccino num.* 7. quod Morbus Gallicus ſit minus gravis, quam Lepra, cum morbus Gallicus habens conditiones ſupraſcriptas, gravior ſit, & toleratu difficilior: unde aliqui Medici voluerunt hujusmodi morbum Gallicum eſſe veram Lepram Antiquorum, licet in veritate diverſus morbus exiſtat. (Quidam putant *morbum Indicum* Hippocratis 3. *epid. ſect.* 3. Cæſalpinus originem traxiſſe putat ab epoto vino ſanguine leproſi infecto; Paracelſus à coitu Gallicum leproſa. Vid. Horſtius *tom.* 3. *pag.* 105.) Quod ſi ad eam gravitatem ac ſævitiem non pervenerit, tunc inter minus graves cauſas, ob quas Torus ſolummodo ſaparandus ſit, erit connumerandus. In priori enim caſu tam ex uſu coitus, quam ex cohabitatione imminet periculum infectionis ſano conjugi ab infecto, ita ut non ſatis ſit eos quoad Torum ſeparari, niſi etiam quoad habitationem ſeparentur.

Atque hinc apparet non eſſe undequaque verum
id, quod Natta *conſil.* 24. *nu.* 3. dicebat, nimirum
quod in cohabitatione cum conjuge Lepra infecto, 10
immineat ſano periculum infectionis, quod non
imminet ex redditione debiti matrimonialis. Nam
contra, ſi ex cohabitatione ſanus conjunx incurrit
periculum infectionis, multo evidentius periculum
incurret ex redditione debiti; in qua ſola expira-
tio illa putrida conjugis infecti excepta à ſano,

illicò, ac momento illum póteſt inquinare, ac multo certius, quam vapores & exhalatione domus infectæ, quas licet aliquo modo evitare, non commorando in eodem domicilio, præterquam quod ipſum ſemen infectum conjugis infirmi, abſque dubio ſanum inficere eſt aptum, quibus adde laborem & inſudationem, arctamque conjunctionem in coitu impenſam.

11 Denique etiam circo peſtem liceret aliquid conconſiderare, nam graviſſima quidem & ſufficientiſſima cauſa eſſet ad faciendum Divortium; cui tamen comparata ſimplex febris maligna, minus gravis cauſa judicari poſſet, & ejus reſpectu ſola Tori ſeparatio fieri. Quia tamen tam Peſtis, quam maligna febris, morbi ſunt acutiſſimi, & idcirco breves, neque ob id aut Divortio, aut Tori ſeparationi locus eſſe videtur. De his plura non addam, neque de aliis cauſis, ſi quæ ſint, quæ ad Tori ſeparationem quicquam facere videantur.

SUMMARIUM.

1 *Quid ſint ſponſalia.*
2 *Sponſalia juramento firmata non niſi ex juſta cauſa diſſolvi poſſunt.*
3 *Juramentum intelligitur locum habiturum, rebus in eodem ſtatu permanentibus.*
4 *Cauſa, ob quas ſponſalia etiam jurata diſſolvi poſſunt, quanam ſint.*
5 *Oculorum amborum, vel alterius tantum amiſſione, ſponſalia diſſolvi poſſunt.*
6 *Quid per oculorum amiſſionem in tex. cap.* Quemad. mod. de Jurejur. *intelligendum.*
7 *Viſionis amiſſione in altero tantum oculo an ſponſalia jurata diſſolvi poſsint.*
8 *Morbi viſionem tantum diminuentes an diſſolvant ſponſalia.*
9 *Naſo deperdito, ſed poſtmodum ex Chirurgia, recuperato, an ſponſalia in ſuo robere manere debeant.*
10 *Paralyſis an ſemper debeat eſſe juſta cauſa diſſolvendi ſponſalia.*
11 *Paralyſis in ætate ſenili quotidie incurabilior fit, & idcirco inter morbos creſcentes connumeratur.*
12 *Ex ſupervenientia cujuslibet morbi contagioſi diſſolvi ſponſalia, quomodo intelligendum.*
13 *Ob morbum Gallicum an ſemper diſſolvi debeant ſponſalia.*
14 *Gallicus morbus levi non videtur ſufficiens cauſa diſſolvendi ſponſalia jurata.*
15 *Oris fœditas eſt juſta cauſa diſſolutionis ſponſalium.*
16 *Quando hoc non habeat veritatem.*
17 *Quandonam veritatem habeat.*
18 *Epilepſia an ſemper cenſenda juſta cauſa diſſolvendi ſponſalia jurata.*
19 *Chloroſis, ſeu febris alba, quid?*
20 *Febris alba pulchioribus Virginibus magis familiaris, quam aliis.*
21 *An febre alba ſponſa ſuperveniente, diſſolvi poſſint ſponſalia jurata.*
22 *Fabris alba virginum remedium eſt conjugium.*
23 *Juramentum locum habere rebus in eodem ſtatu manentibus quomodo intelligendum.*
24 *Deformitas ſuperveniens, an ſit juſta cauſa diſſolvendi ſponſalia jurata.*
25 *Pulchritudo virilis à muliebre multum differt.*
26 *Pulchritudo virilis, qua vera pulchritudo eſt, quid ſit.*
27 *Pulchritudo muliebris quid.*
28 *Pulchritudo ſponſa amiſſa poſt jurata ſponſalia, juſtam cauſam prabet ſponſo ea diſſolvendi.*
29 *Pulchritudo totius ex quibus amittatur.*
30 *Febris alba mirum in modum virginum pulchritudinem deturpat.*
31 *Facies eſt ſedes pulchritudinis.*
32 *Cicatrices faciei maxime pulchritudini obſunt.*
33 *Cicatricum deformitas unde deſumenda.*
34 *Cicatricum qua turpiſſima.*
35 *Veſtigia in facie à morbillis relicta quantopere pulchritudini obſint.*

QUÆSTIO V.

De Diſſolutione Sponſalium.

Neſcio quo fato evenerit, ut antea de Matrimonii diſſolutione varba fecerim, quam de diſſolutione Sponſalium; cum tamen Sponſalia matrimonium præcedant. Sed quomodocunque id factum ſit, in hac quæſtione ea proponam, quæ circa Sponſalia Medicus conſiderare, ac de illis referre
debet. Sponſalia ergo ſunt juxta text. *l. 1. ff. de Sponſalibus*, mentio & repromiſſio futurarum nuptia- 1
rum; vel dicam, eſſe mutuam ſponſionem inter virum & malierem, de ſe matrimonio jungendis. Hæ vero repromiſſiones & mutuæ ſponſiones vel ſimpliciter fieri poſſunt, vel juramento firmari. De ſimplici promiſſione nihil mihi occurrit dicendum quippe cum etiam abſque ulla cauſa utriuſque ſponſi conſenſu, vel ſola quoque alterius voluntate Sponſalia ſic contracta diſſolvi poſſint: Summ.
Angelica *verb. Sponſal. n. 21* At ubi juramento fir- 2
matæ ſint, non niſi aliqua juſta ex cauſa diſſolvi poſſunt, quæ jam contractis Sponſalibus superveniat; hujuſmodi autem cauſæ ſupervenientia licitum facit alteri, vel utrique ſponſo, recedere à ſponſione facta, etiam juramento ſtabilita. Et ratio eſt, quia Juramentum tacitam continet conditionem, & intelligitur ſuum effectum habiturum 3
rebus in eodem ſtatu permanentibus, Sanchez *de Matrimonio ubi infra*. Molina *de contract. tract. 2. diſp 272. nu. 5.* Cauſæ ergo omnes ac ſingulæ, ex quibus diſſolvi poſſunt Sponſalia etiam juramento firmata, reſpiciunt notabilem rerum mutationem, circa ipſos ſponſos evenientem, ita ut ſtatus eorum immutetur.

Inter eas autem cauſas nonnullæ ſunt, quarum conſideratio ad Medicos maxime ſpectat, & de quibus jam ſermonem inſtituam: Enumerantur aliquæ ex his cauſis *in ſupracit. c. Quemadmodum, de Jurel & in c. literas, de conjug. lepr.* & alibi, & à Summiſtis, *in verb. Sponſalia*. Sum Silveſtr. *n. 10. verſ. Sexto, quando alter.* Summ. Ang. *num.* 28. Sanchez. *de Matrim. lib. 1. diſp. 57. per totam.* eaſque etiam recenſuit Rota
in Venuſia legati Junii 1623. *coram Coccino num.* 69. 4
& ſeqq. & reducunrur ad ſequentes, nempe ad fœditatem notabilem ſupervenientem, ad oculorum, vel naſi amiſſionem, ad Lepram, ad morbos contagioſos, ad morbum Gallicum, ad oris fœtorem, & ad deformitatem, quæ quidem cauſæ pro exemplo ſunt: nam & aliæ per multæ dari poſſunt, quæ non minus ac prædictæ jure diſſolvi Sponſalia permittant. Ego vero prænominatarum ſingulas *in hac Quæſtione* ponderabo, non niſi in iis, quæ ad Medicum ponderare pertinet.

Offertur ergo primo fœditas notabilis, pro qua quid ſit intelligendum, non ita palam eſt. Forte de vitiis quibuſdam verba fieri dici poteſt, quæ malum odorem & abominabilem excitant, ut fœtor alarum, aut pedum, aut inguinum; vel dicamus pro hac inſigni fœditate Dd. Accepiſſe cutaneas quaſdam infectiones, quæ faciem præcipue defœdant, aut caput, ut Tinea, gutta, roſacea, Alopecia, quæ idem forte eſt ac Tinea, & id genus aliæ, nec non maculæ, vibices, vitiligines, Alphi, Leuce, & aliæ, quæ licet colorem tantum carnium immutent, inſigniter tamen corpus deturpant, maxime autem faciem, vel tandem dicamus Doctores pro hac notabili fœditate accepiſſe quamcunque ſupervenientem inſignem deformitatem, ita ut vel utrumque pro eadem acceperunt, vel ſaltem pro re non admodum differenti. Quomodocunque ſit, cum generaliter loquantur, non poteſt eorum dictum cuidam particulari vitio applicari.

Circa oculorum amiſſionem, nihil addendum 5
videretur; nam vel quod uterque, vel alteruter amittitur, res clara eſt, quod Sponſalia diſsolvi poſſunt, Sanchez *ubi ſupra n. 3.* niſi illud decernendum
eſse velimus, quid per oculorum amiſſionem text. 6
in c. quemadmod. de Jurciur accipi volverit, utrum nimirum ipſorum oculorum, ut membra ſunt, excuſ-

excuſſionem, & extra naturalem locum extractionem aut functionis eorum, nempe viſionis deperditionem, ac profecto utrumque ſenſum trahi poſſe verba Textus non ambigendum: licet enim multo majorem turpitudinem inducat oculorum excuſſio, & expulſio extra eorum receptaculum, quam ſimplex viſionis deperditio, tamen & hæc ex ſe cum inſigni incommodo habet ſuam turpitudinem adjunctam ac notabilem rerum mutationem. Non par eſſet forte amiſſio ſola viſionis alterius oculi, cum amiſſione unius per excuſſionem; in hac enim ſemper urgeret ultra viſionis amiſſionem ſumma turpitudo, quæ maxima ex parte ceſſat in ſimplici amiſſione viſus alterius oculi, unde determinandum eſſet, an hæc ſufficeret ad diſſolutionem Sponſa-
7 lium, quæ juramento eſſent firmata.

Sed tamen negari non poteſt, etiam per ſolam amiſſionem viſionis alterius oculi, factam eſſe notabilem ſtatus mutationem ob ſenſus ejus notabilitatem & neceſſitatem. Itaque quocunque modo viſus deperdatur, aut in utroque, aut in altero oculo & ex quocunque morbo, ſemper urgebit juſtitia cauſæ diſſolventis Sponſalia etiam jurata.

Sunt autem quam plurimi morbi viſionem abſcindentes, aut depravantes, aut ſaltem diminuentes, de quorum ſingulis verba facere ſuperfluum videtur; ſatis ſit determinare, omnes ſi viſum in totum auferant, dare juſtam cauſam diſſolutionis Sponſalium:
8 ſed neque libere pronunciare liceret, quod morbi ipſum viſus ſenſum depravantes, aut diminuentes tantum, ad hanc diſſolutionem non ſint ſufficientes. Et quoad viſus diminutionem videretur dicendum, quod etiamſi per eam non fiat notabilis ſtatus mutatio, tamen ſi viſus ex morbo aliquo diminuatur, qui non ſolum ſanari non poſſit, ſed ex ſua natura ad pejorem ſtatum tendat, ut omnes oculorum morbi faciunt, non poterit ea diminutio ab earum cauſarum cenſu eximi, ex quibus Sponſalia jure diſſolvi permittuntur. Quoad viſus vero depravationem, peculiariter decernendum eſſet, quid operaretur: ſi enim aliqua ſtraboſitatis ſpecie alter ex ſponſis prehendatur, certum eſt & viſionem depravari ſimul, ac diminui, & faciei formoſitatem in fœmina præcipue deteriorari; quamobrem Canoniſtæ conſiderabunt, quid in hoc caſu eſſet ſtabiliendum.

9 Cæterum in naſi deperditione nullum poſſe intervenire dubium videtur, niſi illud in conſiderationem veniat, quod alias diſcutiendum propoſui, nempe, an recuperato naſo (ut fieri poſſe expertiſſimorum Chirurgorum auctoritate, & opere ipſo de facto patet, & notavi *lib.8.tit.1.q.8.n.5.*) Sponſalia, ſi diſſoluta ſint, redintegrari debeant, aut, ſi diſſoluta non ſint, in ſuo robore debeant permanere; & placet repetere id, quod tunc viſum eſt decidendum. Dicebam ergo, quod ſi naſus ex morbo aliquo deperditus fuerit, ut ex morbo Gallico, cum talis morbus non niſi peſſimus & maligniſſimus potuerit eſſe, nihil naſus recuperatus conducere debeat ad Sponſalia redintegranda, ſi diſſoluta ſint; & ſi diſſoluta non ſint, nihil minuere debeat juſtitiam cauſæ, ob quam diſſolvi permittuntur. Quod ſi ex aliqua cauſa externa, puta ex caſu, aut ex vulnere, aut ex alio quodam modo naſus deperditus ſit, licet ibi dixerim, Sponſalia jam diſſoluta eſſe redintegranda, nunc in contrariam ſententiam irem dicendo, quod non diſſoluta diſſolvi debeant, & diſſoluta non ſint redintegranda manente notabili ſtatus mutatione, etiam recuperato naſo. Votum Canoniſtarum hic deſiderandum, ſecundum cujus determinationem res decidenda.

De Lepra nihil ſubvenit addendum.

10 De Paralyſi dubitari poteſt, an ſemper poſſit dare juſtam cauſam diſſolvendi Sponſalia jurata. Ratio dubitandi eſt, quia Paralyſis non eſt ſemper ſine remedio, quanquam ſic curatu difficilis. Licet enim hæc difficultas ſanationis in aliquo ſubjecto tam ultro procedat, ut ad curationis impoſſibilitatem terminetur, in alio tamen ſubjecto, ob virtutis fortitudinem ita minui poteſt, ut curationi non difficulter cedat. Cum igitur Sponſalia ut plurimum ab hominibus vigentis ætatis contrahuntur (pauci enim tam berdi ſunt, ut in ætate ſenili matrimonio ſe jungere deſtinent,) hæc quæſtio determinanda videretur ſecundum ſubjecti qualitatem. Et ſi Paralyſis ſit in ſponſo ætatis adhuc juvenilis, aut ſaltem integræ & conſiſtentis, fortiſque virtutis, dicendum eam ſanabilem eſſe, & idcirco non habere ſanum ſponſum juſtam cauſam diſſolvendi Sponſalia, in quibus contrahendis juramento ſe obſtrinxit: Ita quidem mihi Medico ſecundum Juſtitiam decernendum videretur Canoniſtarum tamen eſt declarare, utrum hæc opinio vera ſit necne. Si vero ſponſus Paralyſi detentus in ætate declinanti degat, nec viribus conſtet, quo majorem agit ætatem, eo minor ſanationis ſpes concipi poteſt; nam non ſolum Paralyſis in hujuſmodi ætate ſanari non poteſt, ſed in dies incurabi- 11
lior evadit deficiente aſſidue nativo calore, eaque de cauſa ab Hipp. *lib.5. de morb. vulg. ſect. 5. text.25.* & ex ejus auctoritate a Galeno & Valleſio *in comm.* inter eos morbos recenſentur, qui Increſcentes dicuntur, quod notavit etiam Rota *in Melevitana Antianitatis 1643. coram Veroſpio num.* 8.

Præterea Sanchez *ubi ſupr. num.* 2. volebat Spon- 12
ſalia pariter diſſolvi ex ſupervenientia cujuslibet morbi contagioſi, quod ita inteligendum, ut morbus contagioſus adjunctam habeat gravitatem & incurabilitatem; non omnis ergo contagioſus morbus erit ad hoc ſufficiens, unde nequaquam ob ſcabiem etiam gravem & contumacem, neque ob lippitudinem, niſi perpetua eſſet, neque ob Variolas, aut morbillos, neque ob alium ſimilem cantagioſum morbum, a juramento eximere ſe poterit ſanus ſponſus in contrahendis ſponſalibus præſtito.

De morbo Gallico tantum hæſitari poteſt, num 13
qualiſcunque Gallicus morbus ſufficiens cauſa eſſe debeat diſſolutionis Sponſalium, cum pateat aliquando levem eſſe, & de facili curabilem: Et tamen quia urget ſuſpicio contagii non tam libere in negativam ſententiam eundum; quia etiam abſente morbi gravitate & incurabilitate, ipſa contagii ſuſpicio videtur ſufficiens ad diſſolutionem ſponſalium: Unde non ab re Sanchez *ubi ſup.* in omni morbo contagioſo voluit eſſe locum prædictæ diſſolutioni. Et ratio evidens eſt, quia etiam ex levi morbo contracta infectio timore majoris mali non caret cum eveniat interdum, ut quis leviter morbo Gallico affectus alios graviter inficiat; imo, ut alias non ſine Practicantium auctoritate dixi, fit aliquando, ut quis cum infecta perſona rem habens, nequaquam inficiatur, & tamen alios inficiat. Manente ergo ſemper, quantumcunque levis Gallicus morbus ſit, timore infectionis & contractionis majoris mali, dicendum videretur, adeſſe juſtam cauſam diſſolvendi Sponſalia etiam jurata. Et de rigore quidem non poteſt hic timor dici inanis. Si tamen in his æquitas ulla ſervanda eſt, videretur ea res mitius decernenda; nam nimis durum exiſtimandum ob levem aliquam Gonorrhæam, quæ nec diu duraverit, nec veſtigium ullum de ſe reliquerit, aut ob minima pudendorum ulcuſcula, quæ citiſſime ſanata fuerint, aut etiam ob benignum bubonem ad ſuppurationem cito deductum, & diligenter expurgatum, poſſe ſponſum promiſſione jurata futuri conjugii defraudari, & ſanum ſponſum tam levi ex cauſa a juramento ſolvi; maxime cum in ſimilibus caſibus pateat, quod ſi ullam infectionem alter ſponſus in ſanguine & humoribus contraxerit, facile aut per ipſam Gonorrhæam, aut etiam, per pudendi ulcuſcula, aut tandem per bubonis apertionem, ea potuerit expurgari: unde experimur, eos, qui facile ab ipſo coitu cum perſona infecta in aliquem ex prædictis morbis labuntur, non gravari ulterius a morbi malitia & ſævitie, nec prompte in illum reincidere: contrario modo eveniente, ubi per nullam convenientem viam in principio infectionis Natura ſe exonerare non novit, aut non potuit. Itaque ſecundum æ- 14
quitatem fieri exiſtimaverim, ſi levem, morbum Gallicum, qualem mox deſcripſi, non eſſe ſufficientem cauſam, dicamus, diſſolutionis Sponſalium, ſi juramenti vinculo vallata ſint.

Circa

15 Circa oris fœditatem, de qua Canoniſtæ determinant, dare juſtam cauſam diſſolvendi Sponſalia etiam jurata. Notandum, hoc vitium non unius generis eſſe, & a multiplici cauſa originari poſſe, ſecundum quarum cauſarum gravitatem, & amotionis difficultatem, ipſum etiam vitium gravius, & irremediabilis eſſe poteſt, & ſic ſufficiens, aut inſufficiens eſſe ad diſſolvenda Sponſalia.

16 Poteſt igitur oris fœtor originem habere a gingivarum putrilagine, a corruptis, & corroſis dentibus, a ciborum reliquiis inter ipſorum dentium ſpatia hærentibus, non convenienti diligentia exemptis, & a nimia ciborum copia, ob quam iidem cibi in ſtomacho corrumpantur. Omnia igitur prædicta vitia, & gravitate carent, & remedium admittunt remotione cauſarum, quæ oris halitum inficiant, ſic repurgando, & abſtergendo, & ginginas, eaſque incarnando, omnis malus odor oris ceſſat, ut ceſſat etiam extractione dentis putridi, ac corrupti; non ceſſaret autem ſi plures dentes ſimul corrupti eſſent, & ubi opus eſſet ad oris fœtorem tollendum plures dentes extrahere, forte non ceſſaret ſufficientia cauſæ diſſolutionis Sponſalium, ob ipſorum dentium privationem, aucta namque inſigniter videri poteſt turpitudo ſponſi, ſi edentulus evaſerit.

Pariter quoque facillime fœtidus halitus emendatur, qui ex reliquiis ciborum inter dentes hærentibus, carnium præſertim excitatur, mundando ipſos dentes a prædictis reliquiis quotidiana diligentia, eodemque pacto moderatione adhibita in aſſumendis cibis, non ſecuta eorum corruptione in ſtomacho ob nimiam eorum copiam, nulla oris fœditas in poſterum moleſta eſt.

Fœtor ergo oris a prædictis cauſis ortus non eſt exiſtimandus ſufficiens cauſa diſſolutionis Sponſalium, quæ juramento firmata fuerint.

17 Contra dicendum, ubi ille oris fœtor ex vitio ſtomachi fiat, non ob copiam ingeſtorum ciborum, ſed ob pravam ipſius affectionem, ob quam cibos quoſcunque & laudabilis qualitatis, & quantitatis moderatæ corrumpit: hæc enim cauſa contumax eſt, nec facile ſuperabilis: quemadmodum neque ſi ex culpa orificii inferioris ventriculi nimium hiantis, is fœtor ad os ex ipſis ſtercoribus per inteſtina elevaretur, neque ſi ex ulcere palati, & circumjacentium partium, neque ſi ex maligno Narium ulcere, vel Ozæna, aut Polypo, neque ſi ex ulceratis Pulmonibus, neque etiam ſi ex prava aliqua naturalium viſcerum, ut hepatis, aut lienis affectione is fœtor generetur, tolli remediis poteſt, præterquam quod vitii interni gravitatem præ ſe fert: unde in his omnibus patens eſt juſtitia cauſæ Sponſalia diſſolventis.

18 De Epilepſia quoque dubitari poteſt an ſemper ſufficiens ſit ad Sponſalia jurata diſſolvenda: nam conſtat quaſdam Epilepſias raritate paroxyſmorum adeo inſignes fuiſſe, ut ſemel tantum hominem in toto vitæ curriculo adoriantur, ut de Julio Cæſare narrant: alias autem adeo leves eſſe, ut non magis hominem moleſtent, quam ſimplex capitis vertigo, & cum hoc de raro quoque prehendunt: videretur ergo præter jus, & æquitatem, debere ſanum ſponſum a juramento contrahendi matrimonii ob hæc leviſſima ſolutum iri: Canoniſtæ ergo determinent, quid in his caſibus ſit dicendum.

Sed ultra prædictos non deſunt alii quamplurimi morbi, ex quorum cauſa non minus quam ex cauſa prædictorom jurata Sponſalia ſolvi poſſent: ſed nimis longum eſſet de ſingulis verba facere, & tædio non vacaret: itaque ſatis ſit ex Canonum, & Canoniſtarum decretis prænominatos pro exemplis recenſuiſſe.

Illud unum diſcutiendum proponam, quod ad virgines ſponſas tantum pertinet: eſt autem quidam morbus earum proprius, qui hoc peculiare habet præter ſymptomata, quibus aſſociatur, ut formam ipſarum virginum mirum in modum corrumpat, ita ut ex pulcherrimis eas maxime deformes faciat, & quod notabile eſt, hoc vitium pulchrioribus magis infeſtum, quam aliis virginibus eſſe ſolet, ut notat Lud. Mercat. *de virg. & vid. affect. lib. 2. cap. 6.* ubi ejus rei cauſam inveſtigare nititur, & ob id de eo nunc verba faciam, nam de deformitate aliis ex cauſis ſuperveniente ultimo loco differere inſtitui.

Eſt ergo vitium illud, de quo ſermonem nunc habeo a Græcis Cholороſis dictum, & Latinis vero febris alba, non quod ſemper habeat conjunctam febrem, ſed quod fœtum, & albicantem colorem ex eo contrahant. Dicitur item a Latinis morbus virgineus, & aliquibus febris amatoria: alii autem vocarunt illud Icterum album. De quibus omnibus viden. Mercar. *loco proxime alleg.* Franciſc. Ranchin. *de morb. virg. ſectione tertia, c. 2.* Dan. Sennert. *libr. 4. Tract. part. 2. ſect. 3. c. 2.* (Horſt. *tom. 2. pag. 269. & ſeq.*) 19

Sed unde eſt, quod hic morbus pulchrioribus virginibus magis familiaris ſit, ut dictum eſt: An quia pulchriores virgines laudabilioribus humoribus refertæ, eos, cauſa corrumpente ſe ſe inſinuante, in pejorem conditionem, quam in aliis, immutent: cum corruptio optimi peſſima ſit? Non diſcordare ab hac cauſa videtur Mercatus. Sed non videtur dubium ſolvere, ubi dicamus febrem albam eſſe magis familiarem virginibus pulchrioribus, quod non eſt verum: ſed verum eſt, pulchrioribus eſſe magis infeſtam, quia pulchritudinem illarum adimit. 20

Verum enim vero, etiamſi hic morbus præter 21
deformitatem afferat ſecum plura ſymptomata, quæ
gravem illum reddant, atque facilis curatu ſit,
tamen dubio non caret, an per illum Sponſalia ju-
rata ſolvi poſſint: quia licet negari non poſſit ſpon-
ſæ ſtatum immutatum eſſe ab eo, qui erat cum Spon-
ſalia fuerunt contracta: tamen quia hic morbus eſt
quaſi connaturalis ipſis virginibus, non videtur ſta-
tus earum naturalis immutatus, maxime cum uni- 22
cum remedium ejus morbi ſint ipſæ nuptiæ, ut in
ſimilibus teſtatur Hippocr. *in libell. de morb. virg.
inf.* Unde non videtur ſponſus habere juſtam cau-
ſam diſſolvendi Sponſalia juramento per ipſum fir-
mata. Alia tamen ex parte contrarium videtur aſſe- 23
rendum, quia cum juramentum intelligatur ha-
bere locum rebus in eodem ſtatu permanentibus,
certum eſt de ſtatu præcipue ſanitatis, & naturali
hoc intelligendum. At ſuperveniente ſponſæ fe-
bre alba, ſtatus ejus ex ſano fit morboſus, & ex na-
turali præter naturam, quæ mutatio jure ſponſum
a juramenti obligatione videtur ſolvere. Neque ve-
rum eſt, hunc morbum eſſe virginibus connatura-
lem, quia eſt tantum earum proprius, ut alii morbi
proprii ſunt Prægnantium, alii Puerperarum, alii
Puerorum, alii Senum, alii aliarum ætatum. Re-
manere ergo debet in ſponſi voluntate, an jura-
mentum ſervare velit, necne. Verum ubi morbus
videretur de facili amovibilis, neque altas emiſiſſet
radices, ſecundum æquitatem exiſtimari poſſet,
quod Sponſalia in ſuo robore relinquantur, cum
evenire ſoleat, ut hujuſmodi virgines vix marito
junctæ a prædicto morbo convaleſcant, & a gra-
vioribus etiam, ut addit Hippocr. *ubi ſupra*.

Porro cum dictum ſit, hunc morbum maxime 24
pulchritudini officere, diſcutiendum venit dubium
a Canoniſtis propoſitum, nempe an deformitas in-
ſignis ſuperveniens juratis Sponſalibus, illa diſſol-
vat. Et Sanchez *loc. cit. n. 4.* relata opinione eorum,
qui negativæ adhærent, ipſe cum aliis Canoniſtis
per eum relatis affirmativam tuetur rationibus,
de quibus *ibi*. A nobis igitur jam determinandum,
ex quibuſnam Pulchritudo inſigniter deteriorari
poſſit: & quia Pulchritudo in utroque ſponſo
conſiderari debet, ſciendum multum differre pul-
chritudinem virilem a pulchritudine muliebri: nam 25
virilis (quam veram pulchritudinem eſſe volunt Me-
dici, & Philoſophi) eſt morborum proportio, & 26
optima diſpoſitio ad fortitudinem, & actionum bo-
nitatem faciens. Mulieris autem eſt membrorum 27
proportio ad concinnitatem, & venuſtatem corpo-
ris, ejuſque delitias emanans, aſpectu oculos aſpi-
cientium delectans. Illa viris ad proprii corporis
utilitatem data, hæc a Natura mulieri conceſſa,
non

non dicam ad virorum perniciem, ſed ad allicien-
dos eos ad earum amorem, & deſiderium: idcir-
co, & coloris jucunditate, & membrorum molli-
tie, & partium venuſtate, & vocis ſuavitate, &
actionum lenocinio, ac blanditie illam viro gra-
28 tiorem reddidit. Quamobrem jure merito pulchri-
tudo poſt Sponſalia jurata deperdita, virum a jura-
menti vinculo ſolvere debet, ita ut Sponſalia diſſol-
vantur.

Videamus ergo jam quibus ex cauſis pulchritudo
vel amittatur, vel inſigniter deterioretur.

29 Univerſaliter igitur loquendo, pulchritudo totius
quaſi totaliter deperditur ob morbos acutiſſimos
interdum, quaſi maligniſſima febris eſt, & ipſa Pe-
ſtis, & ob quoſdam etiam particulares morbos Chro-
nicos, ut morbus Gallicus eſt, Elephanthiaſis,
Scorbutus, & his ſimiles: hujuſmodi enim morbi,
tam acutiſſimi, inquam, quam prænominati Chro-
nici, naturale temperamentum, & nativam formam
in alienum temperamentum, contrariamque, formam
abire faciunt, de quibus tamen plura non addam.

30 Peculiarem eſſe virginum febrem albam, jam di-
xi, quæ formam mirum in modum deturpat, ea
tamen ceſſante, forma ad priſtinum nitorem, ut
plurimum redire conſuevit.

31 Sed omiſſio jam de his ulterius loqui, cum facies
ſit ſedes pulchritudinis, quæ in ipſa videtur, maxi-
me in mulieribus, ſui oſtentationem facere: vi-
deamus quibus præcipue ex cauſis eam ita defor-
mari contingat, ut juſtam cauſam diſſolutioni
Sponſalium, etiam ſi juramento firmata ſint, præ-
bere poſſit. Licet autem facies ob id, quod pars tam
conſpicua eſt, etiam a minima re deturpari aliquo
modo poſſint, tamen certum eſt ad diſſolutionem
Sponſalium non eſſe quamcunque mutationem in
pejus ſufficientem, ſed debere eſſe inſignem.

Itaque cum pulchritudo conſiſtat in apta diſpo-
ſitione partium, quæcunque hanc diſpoſitionis ap-
titudinem immutant inſigniter, faciem quoque in-
ſigniter deformem faciunt: ipſarum igitur partium
aucta magnitudo, formam mirum in modum lædit.
Huc pertinet omne tumorem, & excreſcentiarum
genus, non ſolum ipſam faciem obſidentium, ſed
etiam circum vicinas partes, ut collum, & gulam.
Defectus quoque vel minimus particularum ipſius
faciei, non minus quam aucta magnitud eodem
modo culpandus, imo forte magis: nam ſi naſi,
aut labiorum etiam puſilla pars deficiat, pulchri-
tudini inſigniter obeſt, quod non evenit fortaſſe de
puſillo tumore, aut parvula excreſcentia. Particu-
larum etiam ejuſdem faciei mutatus, aut deprava-
tus ſitus, deformem illam inſigniter reddit, ut ea-
rundem particularum tortuoſitas, perverſio, con-
tractio, aut relaxatio

Sed & cicatrices (de quibus inter deficientia 32
loqui dicebat) non poſtremo in ea re inculandæ,
de illiſque longioribus agerem, niſi alias de earum
qualitate, & gravitate plura attuliſſem, *libro quinto
Titulo ſecundo, quæſtione quarta, a numero decimo
octavo ad plures ſequentes: & libro octavo, Titulo
primo, quæſtione decimaſexta, per totam*, ubi cum
Fortun. Fidel. *libro ſecundo de Relat. Medic. cap. 5.*
manifeſtum feci, quænam faciei cicatrices majo-
rem deformitatem inducant. Univerſaliter autem
modo loquendo, dicendum, quod cicatricum de-
formitas dependet a partis nobilitate, a magnitu-
dine, a profunditate, ab inæqualitate, & a coloris
mutatione. His addi poteſt ſcabrities, quæ cum 33
inæqualitate jungi poteſt, glabrities ubi pars eſſet
antea pilis referta. Cæteris paribus, turpiſſima cen-
ſenda cicatrix in naſo, quod non ſolum ſit præ
cæteris partibus conſpicua, ſed etiam quia ea pars
in homine eſt pulchritudinis modulatrix. Ab hac,
ut ego ſentio, ſuccedit cicatrix in oculis, quæ 34
nempe oculum medium interſecat: licet Fortuna-
tus poſt naſi cicatricem, ſecundo loco ponat cica-
tricem in malis, tertio cicatricem in buccis, quar-
to in Labiis, quinto in oculis, cui ego ſecundum
tribuo. Sed vitio non carent cicatrices in fronte,
in mento, in gula, in collo, ſi notabiles fuerint,
& contegi non poſſint: maxime autem deturpat
colli cicatrices ab exciſis, vel quomodocunque ex-
tirpatis ſtrumis relictæ.

Sed in cicatricum faciem deturpantium nume-
ro reponenda ſunt veſtigia ex variolis contracta,
ex quorum cauſa tantopere deformari aliquorum
facies obſervamus, ut ex pulcherrimis turpiſſi-
mæ evadant: quod tunc maxime fit, cum totam 35
faciem occupant, & profunda, & pravi coloris exi-
ſtunt, non modo enim ipſius faciei nitorem, & ve-
nuſtatem adimunt, ſed etiam genarum mollitiem,
& levitatem: cutem duram, ac calloſam relinquen-
do. Sed jam de hac materia hæc in medium attu-
liſſe ſufficiat.

LIBRI NONI
TITULUS UNDECIMUS,
DE SEMINE FOEMINEO.
Appendix ad Titulum Tertium Libri Septimi.

SUMMARIUM.

1 *Fœmina neque habet, neque debuit habere ſemen, ſe-
cundum Ariſtotelem* Contrarium, *n. ſeq.*
3 *Fœmina non differt a Mare ſuæ ſpeciei in iis, quæ ad
corporis nutritionem pertinent.*
4 *Excrementum ultimi alimenti aggregatur etiam in
fœmina,* Contrar. *n. 5. vide n. 7.*
6 *Si quid in fœmina ſuperfluit ultimo alimento, neque
ſemen eſt, neque ſeminis nomen meretur. vide n. 8.*
9 *Semen fœmineum ut maſculeum efficientiam habet.*
10 *Seminis fœminei efficientia unde habeatur.*
11 *Fœmina a Natura habet, ut generet, & generet ſibi
ſimile.*
12 *Omne generans generat ſibi ſimile.*
13 *Animal quando dicatur generare ſibi ſimile.*
14 *Quod generatur non poteſt a Materia habere, ut per
eam ſit id quod eſt, ſed tantum a forma.*
15 *Fœmina abſque proprio ſemine generat.* Falſum.
16 *Si ex hoc, quod fœmina generat in ætate teneriori,
deduci poteſt illam concipere ſine ſemine, idem
inferri poterit de Mare in teneriori ætate gene-
rante.*
17 *Quod ut plurimum fit, ſecundum naturam eſt: quod
de raro, per accidens.*
18 *Conceptio oſtendit concipientem habere ſemen.*
19 *Tam menſtrua, quam ſemen, eodem tempore in fœ-
mina ſi produnt.*

QUÆSTIO Unic.

TAmetſi quamplures rationes alias adduxerim
ad demonſtrandum fœminas ſemen habere, &
illud quidem fœcundum, nec paſſive tantum, ſed
etiam active ad generationem concurrere, qua-
rum rationum nonnullæ, ut optimis, ac doctiſſi-
mis viris, etiam contrariam opinionem per antea-
ctum tempus foventibus viſum eſt, Demonſtra-
tionum vim procul dubio habent: tamen ad ma-
jorem veritatis tutelam, alias inſuper adducere
ſuper-

ſuperfluum non exiſtimaverim, quod tanto libentius faciam, quanto afferendæ rationes poſſunt majorem, in modum Peripateticorum, ac ſequacium pervicaciam convincere, qui nihil, quod alicujus ponderis ſit, in medium adducentes, unicæ Ariſtotelis auctoritati innixi, ejuſque aſſertiones inſtar folii Sybillini habentes, etiam contra ſenſum, & veritatem ipſam procaciter pugnare ſunt parati.

1 Ut ergo ad immediata me conferam, dico, Ariſtotelem, ut pluries dictum eſt, non ſolum negaſſe, fœminas habere ſemen, ſed nonnullis productis rationibus perſuadere conatus eſt, non debuiſſe a Natura habere. Nos contra probavimus, iterumque concludentiſſime probare intendimus, fœmi-
2 nas modo habere ſemen, ſed de neceſſitate Naturæ debuiſſe habere. (Confer Horſt. *tom.* 1. *pag* 15. 65. & 454). Sequentes ergo rationes de novo producimus Lectori veritatis amantiſſimo ſerio examinandas.

3 Notum eſt, nec controvertere id Adverſarii poſſunt fœminam a Mare ſuæ ſpeciei in nihilo differre quoad ea, quæ ad corporis nutrimentum, & ſuſtentationem requiruntur, nam & ſanguine, & humoribus, & excrementis tam utilibus, quam inutilibus dotatur, ut Mas, licet menſtruis præ illo affluat, ad generationis materiam deſtinatis. Modo, in Mare remanet utile quoddam excrementum, quod ad ſpeciei conſervationem a natura eſt procreatum, quodque ipſa Natura ad vaſa ad illud aſſervandum fabrefacta demandare ſolet, ut inde Mas cum fœmina congrediens, generare poſſit, & hoc ſemen eſt. Hoc igitur excrementum ultimi alimen-
4 ti aggregatur etiam in fœmina, ac provida Natura eadem vaſa, & inſtrumenta ad illud ad requiſitas partes deferendum, aſſervandum, & ejaculandum in fœmina quoque molita eſt: & ex iiſdem fontibus ejus materiam deſumit, de quibus deſumit, in Mare, nempe ex vena cava, & arteria magna. Hæc oculari teſtimonio unuſquiſque ad libitum eo modo ſe habere, obſervare poteſt. Ergo ſi in fœmina ſuperfluit ea materia ultimi alimenti, ex qua fit ſemen in Mare, ſi eam Natura etiam in fœmina ab iiſdem vaſis, ut in Mare deſumit, ſi per eaſdem vias, ut in Mare eandem materiam ad Teſtes defert, ſi in Teſtibus eandem materia ut in Mare aſſervatur, inibique concoquitur, ac perficitur, ſi tandem per ejaculantia vaſa eandem materia in coitu, ut in Mare, cum voluptate emittitur, ſenſibus, & veritati omnino contradicit, qui vult, fœminam ſemen non habere.

Non acquieſcunt his Peripatetici, ſed dupliciter contra prædicta inſurgunt: ac primo dicunt, quod licet in fœmina aliquid ſuperfluere poſſet poſt totius nutritionem, id non aliud eſſe poterit, quam ſanguis, ex quo menſtrua ſuo tempore a Natura vel expurgantur, vel in fœtus nutritionem abſumuntur; unde nihil ultimo in fœmina ſuperfluit, quod
5 in ſemen abire debeat. Natura enim intenta ad productionem materiæ, ex qua fœmina ſuos fœtus nutrire debeat in utero, reliquam omnem ſanguineam materiam in nutrienda ipſa fœmina abſumit: quod in Mare non eo modo fit, quia cum Natura egeret ejus ſemine ad procreationem, & formationem fœtus, quicquid ultimo alimento ſuperfluit ad hoc deſtinans, illud ad convenientia loca tranſmittit, ut magis elaboratum ſuo tempore in coitu excernatur, & ex eo fœtus generetur.

6 Secundo, etiamſi in fœmina quicquam ſuperfluat ultimo alimento, quod ad ſpermatica vaſa, & fœmineos Teſtes demandetur, nequaquam vere ſemen, ſed tantum æquivoce dici poteſt; quia neque ſeminis officio fungitur, neque ſeminis conditiones habet. Non fungi officio ſeminis patet, quia ſeminis fœminei munus eſt inſervire maſculeo ſemini pro materia, & nutrimento: at fruſtra in hoc inſerviret, ſtante quod Natura ad hunc finem menſtrua deſtinaret; & hoc illud eſt, in quo maxime ac bene ſe fundat Ariſtoteles dicens, ſi ſemen eſſet, menſtrua non eſſent, nunc ideo menſtrua ſunt, quia ſemen non eſt; ſed neque hoc, quod ultimo alimento in fœmina ſuperfluere ſupponitur, conditiones ſeminis habet; nam verum ſemen ſubſtantia eſt craſſum, odore grave, ſpiritu multo turgens, colore album, ſenſum exquiſite movens; ad hoc, quod vos Medici ſemen fœmineum dicitis, ſubſtantia eſt liquida, ac fluida, odore nullo, colore maſculeo ac vero ſemini multum cedens, omni ſpiritu denudatum, ac ſenſum vix proritans: unde non mirum, ſi fœminæ, etiamſi concipiant, quid tamen ſit ſemen ejicere, omnino ignorant; unde aut ſemen non emittunt, aut nullam voluptatem, etiamſi emittant, in ejus ejaculatione perſentiunt.

Sed cognita falſitate ſuppoſitionem quæ in præcitatis argumentis fiunt, veritas facile in lucem emicabit; in primo argumento ſupponitur nihil in fœmina ſuperfluere ultimo alimento, nos digito ipſo commonſtravimus ſuperfluere, & materiam ipſam ſuperfluentem, & loca unde deſumitur, & per quæ ad deſtinatas partes defertur, ac in quibus aſſervetur, & per quæ foras emittatur oculis ipſis ſubjecimus.

In ſecundo argumento dicitur, ſemen fœmineum ſeminis officio non fungi, quia non poteſt eſſe pro materia ſeminis maſculei, ſtante quod a Natura ad hoc ſit deſtinatum menſtruum. Nos dicimus ſemen fœmineum, non ſecus ac ſemen maſculeum, ad generationem concurrere, nec ſolum materiale, ſed effectivum principium conceptus eſſe; quod dilucidius oſtendetur inferius.

Additur ſemen fœmineum non producere effectus veri ſeminis; quod, quam veritatem habeat, 7
a poſteriori probatur: pruritum enim, & aviditatem concumbendi, ac ſeminandi in fœminis excitat, ut in maribus, voluptatem ſummam ejus excretione fœminæ percipiunt, ut Mares; debilitatem, ac vitium defectum nimia ejus evacuatio inducit in fœminis, ut in Maribus; quid inde ergo inferri poteſt, niſi fœminam verum ſemen ferre, ut Marem? Corruunt ergo, ac omnino evaneſcunt ſuppoſitiones omnes ex adverſo factæ, nullo modo reconvalituræ.

Sed ex abundanti demus, quod ſemen fœmineum deficiat aliquo modo a conditionibus ſeminis maſculei, tamen verum, ac perfectum ſemen eſt iiſque conditionibus dotatum, quibus dotari neceſſe eſt ſemen fœmineum; nam quemadmodum ſanguis fœmineus, ut alias dicebam, non idcirco, quod minus calidus, minus ſpirituoſus, ac minus robuſtus ſit ſanguine maſculeo, ſanguis non eſt; eodem quoque pacto non idcirco, quod ſemen fœmineum ſemine maſculeo minus calidum, minus ſpirituoſum, ac minus robuſtum ſit, ſemen non eſt, nam eas tantum conditiones ſortitur, quæ ut ſemini fœmineo ſibi conveniunt, quod quia a minus calida, minus ſpirituoſa, ac minus robuſta materia deſumitur, minus calidum, minus ſpirituoſum, ac minus robuſtum naturaliter eſſe oportet. 8

Non ob id tamen ſemen fœmineum ſua efficientia privatur, ſed non ſecus ac maſculeum ſuas in agendo partes exequitur, qua quidem facultate ſi deficeret, jure optimo negari poſſet, quod eſſet verum ſemen, ut Peripatetici pertinaciter contendunt. At ſemen fœmineum habere efficientiam negabunt, qui procaciter audent negare ſenſum. Nam quot, & quanta, Deus bone! in fœtibus ſe prodùnt, quæ a Matre ipſa tantum prodiiſſe, non a patre ipſe ſenſus manifeſtum facit? videant Peripatetici quæ circa hoc afferunt Medici, ac præcipue Galen. *in libris de ſemine*, & ab ipſo diſcant veritatem agnoſcere, niſi ex ſe habilitatem habeant Naturæ librum, hoc eſt humani corporis fabricam evolvere, ac ſpeculari. Aſſimilare ſibi natos in effigie tam externa, quam interna, in temperamento, in moribus, in valetudine, in morbis, an non aliquando a ſeminis materni efficientia eſt, quemadmodum alias ab efficientia ſeminis paterni? Communicare fœtui ſuæ ſpeciei characterem, ut fit in 9

Ani-

Animalibus ſpecie, aut etiam genere differentibus, an ſemini paterno tribuendum, ut materno ſemini omnem efficientiam præter rationem adimamus? Semen ergo ſœmineum, materia nempe illa, quam nos Medici *fœmineum ſemen* appellamus, & quam Peripatetici crudam quandam materiam eſſe, ad nihil utilem, gratis aſſerere audent, cum effectus omnes vero ſemini convenientes producat, atque ipſam etiam vim effectricem ſortiantur, verum ſemen eſt. Fœmina ergo & habet ſemen, & ad prædictos effectus debuit a Natura habere.

11 Sed inter omnes prædictos effectus, majorem præ aliis neceſſitatem Naturæ imponebat, ut fœmina haberet ſemen, ille, quia eam ad generandum conſiderat, nec abſque ſemine generare poſſet: quia generans intelligitur id, quod confert tantum materiam, ex qua nutriatur, & augeſcat id quod generatur: ſi ſic enim ſe res haberet, non plus tribueret Mater ſuo conceptui dum in utero eſt, quam tribuant ipſæ Nutrices lactentibus puerulis, nec verificaretur ullo modo illud, quod omne generans
12 generet ſibi ſimile, quia generans dicitur generare ſibi ſimile, quando tribuit generato id, per quod
13 producitur de non eſſe ad eſſe, & per quod eſt id, quod eſt, at ſi fœmina tribuit fœtui materiam tantum, unde nutriatur, & augeſcat, nihil ad generationem confert, neque enim per nutritionem, & augmentationem quod generatur, ponitur de non
14 eſſe ad eſſe, neque per eas fit id, quod eſt, quia hoc nequaquam à materia, ſed à forma tantum haberi poteſt. Ad hunc igitur maxime effectum, nempe ut fœmina generaret, & generaret ſibi ſimile, neceſſe fuit illam habere ſemen, illudque efficientia non nimus quam maſculeum dotatum. Ergo fœmina & habet ſemen, & de neceſſitate Naturæ debuit habere ſemen.

Sed maximam, præter hæc, vim Peripatetici faciunt in eo ſuppoſito ad probandum, quod fœmina generet abſque proprio ſemine, nempe quod fœmina abſque ea voluptate concipiant, quæ in emiſſione ſeminis percipitur, nam ſi ſemen emitteret, voluptatem illam perſentiret: ergo, cum eam non perſentiat, non emittit ſemen, & conceptio ſuccedit abſque ipſius ſemine. Neque ſolum veritatem habet, fœminas concipere abſque proprio ſemine
15 ex hoc, quod voluptatem nullam in coitu percipiant: ſed maxime ex eo, quod nonnullæ concipiunt antequam ſemen intra ſe generent, ut exemplo nonnullarum Puellarum palam fit, quæ ante pubertatem, & antequam ſemen intra ſe per ætatem procreare potuerint, conceperunt, quarum plures Hiſtoriæ habentur recollectæ per Schenckium *libro quarto ſuarum Obſervat. Titulo de Ætat. concip. & gener.* ubi auctoritates etiam Canoniſtarum, nempe Abbatis & Hoſtienſis videre licet, quorum uterque narrat, Puellam novennem, filium peperiſſe in qua ætate certum eſt, illam non potuiſse proprium ſemen ad generationem conferre, cum per tot annos abeſset à pubertate: quæ prima ætas eſt ſemini ferendo apta. Et ne hoc quid rarum, ac monſtruoſum, & contra Naturæ Leges factum exiſtimemus, naturale etiam teſtimonium unum, aut alterium ad hoc habere poſsumus: nam Populi quidam Macrobiis juncti ſunt, quorum fœminæ ſeptimo ætatis anno concipiunt, ac filios pariunt. Alii quoque in India reperiuntur, *Mandri* dicti, quorum etiam fœminæ ſeptimo ætatis anno partus edunt, cum tamen ſenectam ad quadrageſimum uſque annum producant. Ferunt quoque in Calingis Indiæ gente (inquit Plin. *lib.* 7. *Nat. Hiſt. cap.* 2.) fœminas quinquennes concipere, & octavum vitæ annum non excedere. Ergo cum in his omnibus exemplis appareat, fœminas, antequam ſemen per ætatem ferre poſsent, generaſse dicendum ſemen fœmineum non requiri ad generationem: & idcirco fæminam neque habere, neque debuiſse habere ſemen.

Sed vide obſecro, hummaniſſime Lector, quæ ſubterfugia quærant hi Philoſophi, ne à propria, ac ſemel male ſtabilita, & inanibus fundamentis opinione recedere cogantur, & contrariæ ſententiæ tanquam veriori cedere. Mulieres omnes cum voluptate ſemen in coitu, aut etiam extra coitum emittunt: & ut probent, mulierem ſemen non habere, unam, aut alteram pro exemplo in medium adducunt abſque voluptate, quæ in ſeminis emiſſione percipitur, concipientes. Mulieres item omnes in univerſo hoc terreſtri globo, duodecimo ætatis anno ſemen ferunt, & tunc concipiunt: & ut probent, ſemen fœmineum non requiri ad generationem, Indicas quasdam mulieres, ne Soli quidem viſas, qui omnia videt, nobis objiciunt quinquennes, aut ſeptennes concipientes, ſupponendo quod illæ in tam tenella ætate ſemen habere non poſſint. Similiter ad idem probandum Puellas quasdam, rarius quam ipſum Phœnicem viſas nobis obtrudunt, quæ novennes conceperunt, ſupponendo neque has ob tenellam ætatem potuiſſe habere ſemen.

Sed hiccine modus philoſophandi eſſe debet ad eruendam naturalium rerum veritatem? Ergo & abſque muſculeo ſemine, ſi valida ea argumentatio eſt, poteſt fieri generatio, quia non deſunt exempla Puerorum, qui novennes, aut decennes generarunt, ut patet ex Hiſtorii recollectis per Schenck *loc. cit.* quod multò admirabilius eſt, quia Meres ſerius multo ſemen habent, quam Fœminæ Ergo 16
cum in his pueris non potuerit per teneriorem ætatem adeſse ſemen, inferri ſimili modo poteſt, generationem abſque maſculeo ſemine poſse ſuccedere. Sed quid eſt, ſi hoc non eſt ex particulari deducere univerſalem? Siccine ratiocinari nos Præceptores omnium ſapientiſſimi edocere ſatagunt? At alias ab illis habemus, id ſecundum naturam 17
eſse, quod ut plurimum fit: quod autem fit de raro, fieri per accidens. Ut plurimum fit, ut fœminæ cum voluptate in emiſſione ſeminis concipiant, rariſſime autem, ut ſine voluptate id illis accidat: ergo mulieres ſemine cum voluptate emiſso concipere ſecundum naturam eſt, per accidens autem quod ſine voluptate id ſuccedat: & ob aliquam rem monſtruoſam, aut ex detrimento, & vitio Naturæ, ut in ſimilibus evenire teſtatur ipſe Ariſt. *lib.* 5. *de Hiſtor. Animal. c.* 14. qui ergo ea, quæ naturaliter fiunt, regulari vult per ea, quæ fiunt per accidens, præpoſtero omnino diſcurſu utitur, vero, ac docto Philoſopho penitus indigno.

Falſis igitur ſuppoſitionibus remotis, nempe quod fœminæ in ætate teneriori concipientes, in qua cæteræ fœminæ ſemen adhuc non ferunt, abſque ſemine concipiant, ea concluſio ſarta tecta remanare debet, conceptionem ipſam oſtendere eas ſemen habuiſſe, licet monſtruoſum quid, ac eventu rarum abſque dubio fuerit, eas tam cito ſemen intra ſe procreaſſe: nam certum eſt, eas non potuiſ- 18
ſe concipere, niſi fętum nutrire poſsent, at fœtus nutritur menſtruo, ergo non ante potuerunt concipere, quam menſtrua haberent: ergo ſi habebant menſtrua, habebant, una ſemen, cum tam menſtrua, quam ſemen eodem tempore in fęminis appareant, teſte Ariſtotele *loco ſupra citato*, quia ad unum, eundemque finem utrumque eſt deſtinatum, nempe ad fętus conceptionem, & nutritionem quouſque in utero permanſerit.

De fęminis autem illis, quæ in India dicuntur quinquennes, aut ſeptennes concipere, dicendum, id illis ex natura particulari earum regionum ſuccedere, ut ea ætate ſemen ferant, & concipiant, ut cæteræ omnes fęminæ in maturiori ætate faciunt. Idque convenienter eo modo evenire, ſtante earum vitæ brevitate, cum naturaliter fieri debeat, ut quæ à Natura brevem vitam habent, in operationibus ejusdem Naturæ cæteras fæminas antevertant.

Hæc, & pleraque alia pro tuenda veritate dici poſſunt, ſed ſoli lucem addere conamur, dum ex ſe veritas Sole clarius eluceſcit. Et fœmina enim *καταβολὴν* *Ebræor. c.* 11. *verſ.* 11.

LIBRI

LIBRI NONI TITULUS DUODECIMUS.

DE PRIMOGENITIS.

Continens Quæſtiones ſex.

I. Quis dicatur Primogenitus.
II. Priorem conceptum ultimo naſci, quæ ratio perſuadere poſſit.
III. Ex naturæ ordine priorem conceptum, priorem naſci.
IV. An ex accidenti evenire poſſit ut posterior conceptus prior naſcatur.
V. In dubio quis ex Gemellis prior natus præſumendus.
VI. Quis ex Gemellis ab utero matris ex ſectis præſumendus prior natus.

SUMMARIUM.

1 *Primogeniti nomen non magis referri poteſt ad eum, qui primo naſcitur, quam ad eum, qui primo concipitur.*
2 *Genitus dicitur fœtus cum primum in utero conceptus eſt.*
3 *Generare dicuntur mulieres cum Concipiunt, non cum pariunt.*
4 *Primogenitus apud Jureconſultos accipitur pro eo tantum, qui primo natus eſt, & n. 8.*
5 *Non ſatis eſt, Gemellum brachium, aut crus foras emittere, niſi prior totus naſcatur, ad hoc ut Primogenitus dicatur.*
6 *Ex Gemellis prior conceptus ſecundum aliquos poſterior naſcitur.*
9 *Tantum eſt dicere* Primogenitus *quam* Primo natus.
10 *Inſtituentis Primogenituram mens eſt, ut primo natus ſit Primogenitus, non primo conceptus. Et n. 12*
11 *Conceptionis dies, & hora neſcitur: ipſasque mulieres quoque latet.*
13 *Conceptus homo eſt, & rationali anima dotatus.*
14 *Poſterior natus Primogenitus ſecundum aliquos dici debet. Falſum, n. ſeq.*

QUÆSTIO I.

Quis dicatur Primogenitus.

FAteor non veniſſe unquam mihi in mentem de hac materia verba facere, non enim ad Medicam ſpeculationem quicquam pertinere arbitratus ſum, cùm nollum Medicum, quantum memoria recolo, de ea re verbum ullum moviſſe compererim, imò neque ab ullo Medicorum eam quæſtionem propoſitam aut exagitatam, aut reſolutam viderim: nimirum, quisnam ex Gemellis primò, aut ſecundò ſit conceptus, & quisnam prior, aut poſterior ex illis ſecundum Naturæ ordinem naſci debeat: hic enim reſolutio ejus dubii dependet, quisnam eorum Primogenitus debeat exiſtimari. Sed cùm Jureconſultorum placita evolverem, conſideravi nonnulla ab illis determinata, Medica ſpeculatione egere, unde hæc exaranda circa eam materiam me accinxi.

1 Antequam igitur ulteriùs progrediamur, ut ſciamus, de quanam re verba fiant, determinandum, quid in mente concipiamus, cùm Primogenitum dicemus, nam hæc vox, *Primogenitus*, non magis referri poteſt ad eum, qui primò naſcitur, quam ad eum, qui primò concipitur, imo multò melius aptari videtur ei, qui primo conceptus eſt, quam ei, qui primo natus: nam geni-
2 tus dicitur fœtus cum in utero conceptus eſt, &
3 generare dicuntur mulieres cum concipiunt, non cum pariunt. Verum Jureconſulti declarantes,
4 quis ſit Primogenitus, dixerunt, illum accipi pro eo, qui primo natus perfectè, ac totus eſt, & hoc, quia non ſatis eſt ad hoc, ut quis dicatur Pri-
5 mogenitus, ut prior brachium, vel crus, foras emiſerit, niſi totus naſcatur; Tiraq. *de Jur. Primog. quæſt.* 1. *num.* 8. Molina *de primogen. Hiſpan. lib.* 3 *cap.* 1. *num.* 4. & adducitur ad hoc ſacer textus Geneſis; *cap.* 38. de Gemellis, quos Tamar Judæ nurus edidit, quorum is, qui Zara vocatus eſt, 6
prior protulit manum, ſed poſterior natus eſt, unde non ipſe, ſed Phares prior natus Primogenituram eſt conſecutus.

Nullum ergo in hac re dubium à Jureconſultis excitatum video, neque offendi eorum quemquam, qui opinionem aliquorum in medium attulerit, qui voluerunt, priorem natum poſteriorem fuiſſe conceptum.

Vulgo quidem eam controverſiam aliquando agitatam audivi, non à vulgaribus tantum hominibus, ſed etiam à doctioribus, qui tamen contendebant, eum priorem naſci, qui poſterior conceptus eſſe, ſed nullis ſolidis rationibus, neque ullius momenti auctoritatibus proriam opinionem tueri norunt; ac mihi quidem viſum eſt, hoc in re certa dubium ponere.

Tamen Jureconſultos Doctiſſimos de Primogenitura ſcribentes cum evolverem, notavi illos ſupponere, fieri poſſe, ut ex Gemellis prior conceptus poſterior naſcatur; nam determinantes, quisnam ex illis Primogenitus ſit, dicebant, quod etiam- 7
ſi unus conceptus ſit ante alium, non primo conceptus, ſed primo natus jura Primogenituræ conſequatur. Ita Joan. le Cirier *de Primogenit. lib.* 1. *qu.* 1. *n.* 6. Tiraq. *de Jure Primogenit. qu.* 1. *n* 9. Molina *lib.* 3. *de Primogen. Hiſp. cap.* 1. *n.* 5. Unde etiamſi, ut addit Tiraq. *ibidem*, quemadmodum difficillimum eſt, facile eſſet ex certa quadam conjectura deprehendere eum, qui poſterior exivit ex utero, Priorem fuiſſe conceptum, is tamen jura Primogenituræ non obtinebit, ſed alter, qui prior natus eſt.

Itaque hinc factum eſt, ut de Primogenitura in- 8
ter Gemellos ulterius non fuerit hæſitatum, ſed communi Doctorum calculo determinatum, Primogenitum eſſe, qui prior natus eſt *c. Joſeph. in f. de verb. ſignif.* D. Thomas eadem Textus verba ex D. Hieronymo referens, licet neutrum nomi- 9
net. 3. *par. ſum. quæſt.* 20. *art.* 3. *ad* 4. Bald. *in l. cum in antiquioribus, ſub n.* 11. *verſ. Et primo præmitto, C. de iure deliber.* Anch. *conſ.* 82. *num.* 8. tantundem enim eſt dicere, *Primogenitus* quam *primo natus*, id eſt, qui primo vidit lucem. Mangil. *de Imputat. quæſt.* 86. *ſub n.* 19.

Atque id mihi ex ratione, & pro rei natura ſan- 10
citum videtur, quia neque præſumi poteſt, neque veriſimile eſt, mentem inſtituentium Primogenituram fuiſſe, ut eorum diſpoſitio haberet dependentiam ab eventu dubio, ut eſt præventio unius Gemelli ad alterum in conceptione, ſed potius voluiſſe dependere ab eventu certo, qualis eſt præventio in naſcendo; quia ſi conceptus tempus, ne- 11
que hora, neque dies certa eſt, cum lateat, etiam ipſas mulieres, etiamſi unicum conceperint, ut elicitur ex Hipp. *in lib. de Nat. Puer. num.* 38. Ariſt. *lib.* 7. *de Hiſt. Anim. c.* 4. & ex Jureconſultis, Maſcard. *de Probat. concil.* 1146. *num.* 31. *vol.* 3. quanto minus ſciri poterit, quisnam ex duobus Gemellis ex uno coitu conceptis, prior conceptus ſit; Cum ergo de Prioritate conceptionis in dubio res remaneat, contrà vero de prioritate nativitatis evidens certi-

12 certitudo appareat: dicendum omnino, inſtituentis Primogenituram mentem fuiſſe, ut is, qui primo naſcitur, pro Primogenito habeatur.

Quibus tamen non obſtantibus non videtur ex Juſtitiæ rigore factum, ut nulla ratio habeatur alterius ex Gemellis, qui prior conceptus eſt: quip-
13 pe cum & is homo ſit, nam & Animam rationalem in ipſo conceptionis momento recepit, ut ſemper eodem modo fit, quemadmodum ſufficienter probavi *in princ. hujus ſecundi vol. Tit.* 1. *quæſt. ult. per totam*, vel ſaltem in nulla re cedat ei, qui poſterior conceptus eſt, ſed prior eſt natus, & de
14 ſuo commodo, honore, & utilitate agatur, videretur (ſi vera eſt opinio eorum, qui volunt priorem natum, poſteriorem fuiſſe conceptum,) contrarium potius eſſe determinandum, nempe poſteriorem natum, tanquam priorem conceptum debere haberi pro Primogenito, cum prioritate temporis in ſui conceptione acquiſierit ſibi, quicquid illi tanquam Primogenito debetur, & ſic nequaquam attendendum tempus nativitatis, ſed tantum conceptionis.

Verum enim vero nullam veritatem habere prædictam opinionem, quod nempe prior conceptus poſterior naſcatur, ſatis conſtabit ex ſequentibus. Quod autem Jureconſulti, hoc poſſe evenire dicant, & tamen ſemper jura Primogenituræ priori nato deberi affirment, videndum, an in rei veritate id fieri poſſit, & quibus rationibus poſſit ſuaderi.

SUMMARIUM.

1 *Quanam ratione eveniat ſecundum aliquos, ut qui ex Gemellis poſterior fuit in conceptione, prior ſit in nativitate.*

2 *Fetus quando, & quomodo naſcatur.*

3 *Fetus quo fortior eſt, eo magis in elatiori uteri materni parte ſe ſuſtinet.*

4 *Femina ſiniſtram uteri partem, Mares autem dextram occupant.*

5 *Poſterior conceptus (qui poſterior etiam naſcitur) aliquo ſigno debilitatis ſe prodit.*

6 *Poſterior conceptus minori corporis mole ut plurimam dotatur.*

QUÆSTIO II.

Priorem conceptum ultimo naſci, quæ ratio perſuadere poſſit.

Frivolam ſane, ac nihili faciendam ratiunculam ad hoc probandum vulgo adductam audivi, exemplo deſumpto a ſacco: quemadmodum enim, inquiunt, ſi ſaccum diverſis rebus repleamus, cum deinde exhauritur, id primum prodit, quod ultimo fuit ingeſtum, ſic in ortu Gemello-
1 rum fit, ut qui primo uterum replevit, ultimo ab eo exitum habeat. Sed ridicula omnino eſt hæc perſuaſio, quaſi fœtus ſimul concepti ſibi invicem ſuperſint, ac ſubſtent, & qui conceptus poſterior eſt, ita uteri oſtium obſerat, ut exitum priori conceptui prohibeat, niſi ipſe priori in lucem prodeat. Sed conceptus plures in utero lateraliter diſponuntur, nec ſine ſummo incommodo unus ſuperſtaret alteri.

2 Porro cum tempus naſcendi inſtat, quod eſt quando copioſiori alimento, & liberori aere indigent, propriis viribus exitum quærunt, calcitrando, & membranas, in quibus includuntur, pirrumpendo, ut cum Hipp. *in lib. de Nat. Puer. num.* 39. *& alibi*, docet omnes Medici, ita ut qui fortior eſt, prior exitum ſibi paret, abſque eo quod compar ullo impedimento illi eſſe poſſit: unde evenit, ut imbecillior non ſolum aliquanto poſt, ſed etiam per horas, & integros interdum dies exitum retardet. Ergo niſi melior ratio adducatur, perſuadens poſteriorem conceptum priorem naſci, inanis omnino evadit ea perſuaſio, & tanquam nulli fundamento innixa corruit.

Videamus itaque, an alia quædam ratio ſuppeditari nobis poſſit ad eam opinionem ſtabiliendam. Firmandum primo videtur, quod fœtus quo fortiores ſunt, eo magis in uteri elatiori parte 3
verſus ſtomachum ſe ſuſtinent, inibique plerumque commorantur: quo imbecilliores autem ſunt, eo magis ad infernas partes veſicam urinariam verſus, aut ad inteſtinum rectum prolabuntur. Itaque, accedente partu, conſequens eſt, eum, qui exitui proximior eſt, priorem ab utero foras prodire, at prior conceptus robuſtior eſt, quam conceptus poſterior: neceſſario ergo poſterior conceptus, ut debilior, & patenti viæ proximior, prior in lucem prodibit.

Quod autem fœtus, quo fortior eſt eo magis in ſuperiori parte ſe contineat, & quo debilior eo magis ad inferiorem prolabatur, controverti non debet, quippe cum quotidiana nos experientia moneat, fœminas, quæ abſque dubio Maribus debiliores ſunt, & idcirco ſiniſtra parte geſtantur, Mares autem dextra, deorſum tendere, unde id- 4
circo Maribus veſicam urinariam, aut rectum inteſtinum præmendo urinæ ſtillicidium, aut incontinentiam, aut teneſmum cauſare ſolent: Mares, aut ſtomachum, & alias ſuperiores partes gravantes, ejuſdem ſtomachi dolorem, nauſeam, vomitum, ſpirandi difficultatem, & id genus ſymptomata excitare conſueverunt. Sed ubi fœtus ægrotet, etiam ſi ſolus in utero commoretur, ex nullo potiori ſigno ſe ægrotare manifeſtum fecit, quam ex prolapſu proprii corpuſculi ad partes infernas; ac tandem ubi fœtus mortuus ſit, ad uteri oſtia prolabitur, & ſi alter Gemellus ſupervivat, prior aditum uteri occupat, prior ab utero proditurus, niſi obſtetrix illum intro repellat, ut vivus prior oriatur.

De veritate porro ejus concluſionis, quod prior conceptus robuſtior ſit; quam conceptus poſterior, quid ſentiendum, infra clariſſime edocebo; pro nunc autem dicam, facto ipſo hoc conſtare, cum videamus poſteriorem conceptum (qui ſecundum 5
veritatem poſterior quoque naſcitur) vel corporis debilitate, vel ejuſdem gracilitate, vel aliqua alicujus partis labe, aut vitio manifeſtiſſimo commonſtrare, ſe poſteriorem fuiſſe conceptum: quin obſervamus ulterius, quod etiamſi ambo Gemelli convenienti robore dotentur, tamen is, qui poſterior conceptus eſt, & tanquam imbecillior ſiniſtram uteri partem occupat, mancus eſt, & ſiniſtra pro dextra grandior factus uti cogitur.

Præterea ultra vitium imbecillitatis, quod habet poſterior conceptus præ illo, qui prior conceptus eſt, alia occurrunt ad facillitandum ejus exitum ab utero, & præveniendum illum, qui prior in conceptione fuit; nam & corporis molem mino-
rem obtinet & ob debilitatem, ut dictum eſt, pro- 6
prio pondere ad inferiorem partem fertur, atque hinc vias lubricas ob aquarum, quæ ante partum ſuccedit, eruptionem inveniens, facillime ab utero proficiſcitur. Quæ omnia tantopere facillitate poſſe videntur ortum ejus, qui poſterior conceptus eſt; ut mirum eſſe non debeat, ſi priorem conceptum naſcendo præveniat: Quis enim negabit duobus corporibus ſimul in concluſo loco degentibus, ac per anguſtum aditum ad exitum properantibus, nec niſi unius capacem, quod mole minus eſt, & magis oſtio propinquum, facilius ac citius exire poſſe, quam quod magis corpulentum eſt, & ab oſtii aditum magis diſtat? Sed hæc, ut ingenue fatear, leviora ſunt, & facile diluuntur, ut in ſequentibus.

SUMMARIUM.

1 *Ex Gemellis qui prior conceptus eſt, prior naſcitur.*

2 *Gemelli ex uno, eodemque coitu gignuntur.*

3 *Tam in Mare, quam in femina fortior, ac debilior genitura ineſt.*

4 *Genitura prius emiſſura fortior, quam quæ poſterius ejaculatur.*

5 *Qui ex Gemellis prior concipitur ex priore Genitura ejaculatione concipitur.*

6 *Prior conceptus aliis fortior exiſtit.*
7 *Fetus ob fortitudinem virtutis ortum accelerant.*
8 *Septimeſtris cur, & quomodo naſcantur.*
9 *Mas ex robuſtiori ſemine, quam fęmina generatur.*
10 *Fetus quo fortior eo celerius augetur.*
11 *Prior conceptus ex Gemellis a majori calore regitur.*
12 *Mas in utero citius abſolvitur, quam fęmina.*
13 *Ex celeriori motu ipſius fętus major calor arguitur.*
14 *Defectus alimenti imponit fętui neceſſitatem naſcendi.*
15 *Fetus quomodo ex defectu alimenti in utero naſcatur.*
16 *Femina partus tardior, quam Maris.*
17 *Neceſſitas reſpirationis majorem neceſſitatem naſcendi fętui imponit.*
18 *Puer, dum in utero eſt, duplici eget alimento.*
19 *Fetus in utero per arteriam umbilicalem ad Matris reſpirationem tranſpirat, nam reſpirare non poteſt.*
20 *Prior conceptus meliorem, & uberiorem materni ſanguinis portionem attrahit.*
21 *Primogeniti cæteris robuſtiores, & formoſiores ſecundum Jureconſultos.*
22 *Idem eſt Primogenitus, qui prior eſt conceptus.*

QUÆSTIO III.

Ex Naturæ ordine priorem conceptum, priorem naſci.

1 SI id, quod ſecundum Naturæ diſpoſitionem, & ordinem fit, obſervare licet, apertiſſime patebit, ſemper ſecundum eam diſpoſitionem, & ordinem fieri, ut ex Gemellis is, qui primo conceptus eſt, primo etiam naſcatur, quod evidentiſſimis rationibus me probaturum confido: Ante omnia tamen ſcire operæ pretium eſt, quanam ratione Gemelli concipiantur.

2 Sciendum ergo, Gemellos ex uno, eodemque coitu gigni, (vid. *reſolution. Caſus Muſſipontan.* Straoſſii *pag.* 144.) ut cum Hippocr. *in lib. de Nat. Puer. num.* 44. *& ſeqq.* omnes Medici docent; & habemus ad hoc etiam Sacræ Paginæ teſtimonium *Geneſ. cap.* 38. *verſ.* 18. ubi, cum narratum eſſet, Judam cum Nuru ſua concubuiſſe, dicitur, *Ad unum*
3 *igitur coitum, mulier concepit.* & verſ. 27. *Inſtante jam partu apparuerunt gemini in utero* adde Epiſtol. ad Roman. *capit.* 9. *verſic.* 10.) Hippocrates autem aſſignata ratione, qua ſemen in duas partes diviſum concipiatur, procedens ad docendum, quomodo Gemelli aliquando unius, ejuſdemque ſexus ſint, interdum vero differentis, addebat, *In muliere, & in viro, & in omni Animali, & in ſingulis & debilior, & fortior genitura ineſt, & non ſemel, ac ſimul genitura procedit, ſed & bis, & ter ebullit, & ejaculatur, & non eſt poſſibile, omnem eſſe fortem, tum quæ prius exivit, tum quæ poſterius; in uterum autem ſinum craſſiorem, ac fortiorem genituram ingredi contigerit, illic maſculus gignitur: & quæ ſequuntur.* Ex his Hippocratis verbis tria colligere
4 debemus; Unum quod Genitura, quæ primo emittitur, fortior, ac corpulentior eſt; nam plurimo ſpiritu præ illa, quæ poſt emittitur, turget; Secundum,
5 quod qui ex Gemellis primo concipitur, ex genitura primo emiſſa concipitur. Tertium, quo qui
6 primo concipitur, iis, qui poſtmodum concipiuntur, fortior eſt, ex robuſtiori enim genituræ parte conceptus eſt.

7 Preterea potiſſimam cauſam, ob quam fœtus in utero exiſtens ortum accelerant, ipſa eorum fortitudo eſt, in tantum, ut interdum ſit illis exitialis, ab ea enim ſtimulati aliquando ante tempus ortum accelerant, & ut plurimum intereunt; quod de Septimeſtris uſu venit, de quibus *in libell. de Septim. Part. num. primo*, Hippocrates docens, cur Septimeſtris ante tempus aliis deſtinatum naſcatur,
8 dicebat: *Matureſcente fœtu, et robore multum augeſcente in perfectione magis, quam aliis temporibus, pelliculæ, in quibus ab initio nutritus fuit, quemadmodum ſpicarum membranæ, laxantur, ad id coactæ, antea quam fructus perfecte matureſcat: et fortiſſimi, ac pleniſſimi fœtus violantes, ac diſrumpentes pelliculas, partum fieri cogunt.* Atque eadem ex cauſa Avicen. 21. 3. *tractat.* 2. *cap.* 1. verba faciens de Septimeſtri partu dicebat, *et eſt fœtus fortis creationis, et complexionis.* Non modo igitur fortitudo fœtus in cauſa eſt, ut partum ſuo tempore acceleret, ſed etiam ut immaturus, & ante debitum tempus naſcatur, unde non mirum, ſi utplurimum intereat. Cum itaque qui primo ex Gemellis conceptus eſt, fortior exiſtat, cum ex robuſtiori ſemine genitus ſit, [quemadmodum Mas, quia fœmina fortior eſt, ex robuſtiori ſemine oritur; Hippocr. *in lib. de genit. verſ.* 7.] neceſſe eſt, ut ex ſui natura prior conceptus prior etiam in lucem veniat. 9

Ad quod dilucidius demonſtrandum aliæ rationes addi poſſunt, nam facto eo fundamento, quod prior conceptus ex robuſtiori ſemine conceptus fuerit, & ideo poſteriori conceptu fortior ſit in omnibus, ac ſingulis, quæ ad celeriorem partum faciunt, priorem illum prævalere neceſſe eſt, ut in majori celeritate augeſcendi, & majori celeritate abſolutionis, & in majori celeritate motus, & in celeriori alimenti defectu, & in celeritate neceſſitatis liberioris reſpirationis, & ſi quæ alia immaginari liceat, quæ fœtum accelerare ortum faciant, imo cogant.

Et quoad celeriorem augmentationem in utero, patet fœtum, quo fortior eſt, eo celerius augeri: unde Mares multo celerius, quam fœminæ augeſcunt, & ad eam perfectionem celerius deveniunt, quæ major ad eſſe, & ad bene eſſe requiritur. Adepta igitur ea perfectione, quam habere poſſunt in utero, neceſſe eſt, ut fœtus ſibi exitum quærant, & in lucem prodeant; ergo quanto celerius eam perfectionem acquiſierit fœtus, tanto celerius naſcetur. Ex Gemellis igitur is ad eam perfectionem celerius deveniet, qui fortior eſt, ſed prior conceptus fortior eſt, ergo prior conceptus prior naſcetur, quam qui c nceptus poſterior eſt. 10

Eadem ratio eſt de fœtus formatione, nam augeſcendo in dies melius formatur, & inde membra majus robur acquirunt, qui ergo ex Gemellis prior conceptus eſt, a majori calore abſque dubio regitur, unde celerius formare hunc neceſſe eſt; quia ex ſemine craſſiori, uberiori, & ſpiritu magis turgente conceptus eſt. Cum igitur celerius de neceſſitate efformari debeat in utero, de neceſſitate etiam celerius naſcetur. Ac profecto non tam celeriter efformari poſteriorem conceptum, ut priorem, ſatis oſtendit, quod ſemper in aliquibus a corporis requiſita perfectione deficit, augebat enim longiori temporis ſpatio ad eam perfectionem acquirendam, quemadmodum fœmina longiori tempore indiget, ut abſolvatur in utero, quam Mas: Hippocr. *in lib. cit. de Nat. Puer. numero* 14. & 1. *de Diæt.* Ariſtot. *lib.* 4. *de Gener. Animali cap.* 6. Galen. *lib.* 2 *de ſem. cap.* 5. Qui ergo ex Gemellis prior natus eſt, prior etiam eſt abſolutus, & primo fuit conceptus. 11 12

Ex celeriori quoque motu ejus, qui prior conceptus eſt, deducere licet, illum debere quoque priorem naſci; ex motu enim arguitur major calor, quo celerior motus eſt, & major etiam fortitudo, unde cum prior conceptus, ſit neceſſario calidior, & robuſtior, prior etiam movebitur: quod verum eſſe, ut alia ex prædictis, manifeſtum facit ſexus diſferentia, cum mares primos mortus trigeſima die excitare ſoleant, fœminæ ſecundo ſupra quadrageſimum. Qui primo igitur motus excitat, prior naſcetur; ſed qui prior conceptus eſt, prior movetur, ergo prior conceptus prior naſcetur. 13

Multo magis autem urgere videntur duæ ſequentes rationes deſumptæ a celeritate defectus alimenti, & a neceſſitate reſpirationis; nam defectus alimenti imponit Puero neceſſitatem naſcendi, unde urgente hujuſmodi alimenti inopia, Puer calcitrando, ac valide ſe movendo, membranis diſruptis, foras prodit; eam enim eſſe potiſſimam cauſam, ob quam fœtus ex materno utero exire contendat, docet Hippocr. *in ſæpe cit. libro de Nativit. Puer. num.* 39. *& ſeq.* dicens; *Alimentum, & ar-* 14 15

& argumentum; quod à Matre deſcendit, non amplius ſufficiens ex Puero, ubi decem menſes præterierint, & fœtus auctus fuerit, trahit enim quod dulciſſimum eſt in ſanguine, ſimulque etiam lacte modico fruitur; cùm autem hæc ipſi rariora, pauciora ſint, & Puer plenus, & maturus exiſtat, copioſius alimentum deſiderans, calcitrat, ac pelliculas rumpens, initium partus Matri indicit, quæ verba à Galeno *comm. 5. Aphor.* 37. ad hanc ipſam partus cauſam edocendam referuntur, eademque cauſa aſſignata eſt ab Avicen. 21. 3. *tractat. 1. cap. 2. non longe à fine, & in ipſo cap. calce.* Modo, quo fœtus robuſtior eſt, eò majorem alimenti copiam expoſcit, & ſic eam, quam illi attrahere datur citiùs abſumit, unde defectum alimenti citiùs experitur: atque hinc eſt, quod celeriùs naſci cogitur, quam imbecillior, ut evenire ſolet, quando fœtus Mas eſt, nam celerius fœmina oritur, & plerumque partu fœminæ tardior, eſt: Ariſtot. *lib. 7. de Hiſtor. Anim. cap. 4.* Unde pru-
16 denter Jureconſulti naſcentibus ſimul Mare & fœmina, Marem præſumi primò natum volunt, Gloſſ. *in leg. Idem erit, verb. Quæſtio, ff. de ſtat hom. & leg. ſi fuerit, inf. ff. de reb. dub.* Ergo cùm prior conceptus, tanquam robuſtior, prior alimenti defectum patiatur, neceſſariò prior exire cogetur, & ſic ſemper prior conceptus prior etiam naſcetur.

Parem, imò majorem naſcendi neceſſitatem im-
17 ponit Puero neceſſitas liberæ reſpirationis; duplici
18 enim nutrimento eget Puer in utero materno exiſtens, uno, quo partes ſolidæ nutriantur, altero quo nutriantur ſpiritus, & ipſum cor refrigeretur. Illud per venas umbilicales, hoc per umbilicales
19 arterias attrahit, per quas ad Matris reſpirationem tranſpirat, reſpirare enim per os non poteſt.

Et licet Hippocr. *in ſæpe cit. libell. de Nat. Puer. num. 9.* ſcriptum reliquerit, Puerum in utero grandiorem factum etiam ſupernis partibus ſpirationem facere tum ore, tum naribus, ejuſque rei veritatem tueri conatus ſit Proſper. Martian. *in comm. verſ.* 122. tamen Andr. Lauren. *lib. 8. Anatom. quæſt.* 26. ſatis concludenter probat fœtum in utero materno reſpirare non poſſe, nec debere.

Verum quomodocunque ſe ſe res habeat (legantur hac de re Rolfinccius, Harvejus, Gaſſendus, Bartolinus, Courve, Deuſingius, Segerus,) fœtus in utero exiſtens, cum jam maturus eſt, liberaliori reſpirationi indiget, & quò calidior, & fortior eſt, tanto celerius neceſſitatem hanc experitur. Prior ergo conceptus cùm calidior, ac robuſtior ſit, quàm conceptus poſterior, celeriùs ab ea neceſſitate cogetur ad vitales aures exire, & ſic prior conceptus ſemper prior naſcetur.

20 His omnibus adiiciendum; quod quantùm ſibi proſpicit prior conceptus tanquam calidior, & robuſtior attrahendo meliorem, & uberiorem ſanguinis materni partem, tantundem detrahit ei, qui poſterior conceptus eſt, cui deteriorem, ac minùs parum, & minorem partem relinquit; ita ut ex hoc eveniat, ut ſecundùm plurimum poſterior conceptus aliqua parte debilis, aut læſus, aut ſecundùm totum imbecillis, ac tenuior in lucem exeat, ut aliàs dixi.

21 Atque hoc pacto verum exiſtimandum Jureconſultorum dictum, determinantium, Primogenitos cæteris robuſtiores, & formoſiores eſſe, Tiraquell. *cit. ope. de Primogen. qu. 17. opin. 7. & 8. num. 1. & 3.* & hoc non aliunde, niſi quia Primogeniti tanquam primò concepti, ex robuſtiori, & uberiori ſemine ſunt generati, & hoc modo prior conceptus
22 ſemper eſt Primogenitus, quia prior naſcitur, neque unquam fieri poteſt, ut poſteriori conceptus ex minùs forti genitura productus præveniat priorem conceptum in naſcendo, aut pleniſſimè probatum eſt.

SUMMARIUM.

1 Naturæ ordinem accidentales cauſæ aliquando interrumpunt.

2 Fœtus in Matris utero non minùs, extra uterum morbis eſt obnoxius.

3 Non videtur poſſibile, quòd ægrotante uno ex Gemellis, & maximè robuſtiori, alter incolumis ſervetur.

4 Poſterior conceptus non ſupponitur ſimpliciter imbecilis, ſed reſpectu prioris.

5 Poſterior conceptus etiam ægrotante priore poteſt ſervari incolumis.

6 Mulieri geminos in utero habenti, ſi altera mamma gracilis fiat, abortit fœtum illi parti correſpondentem.

7 Non neceſſario unius Gemelli ægritudo alteri communicatur.

8 Operibus Naturæ adhærere nos oportet, cùm ſemper aut ſecundùm plurimum eodem modo procedant.

QUÆSTIO IV.

An ex accidenti evenire poſſit, ut poſterior conceptus prior naſcatur.

ORdinem illum, quem natura in rebus ſuis ſervat, accidentalem aliquam cauſam interturbare interdum poſſe, experientia ipſa quotidiana commonſtrat. Animalia Natura efformat ſuis partibus ita concinnatis; ut ad eſſe, & ad benè eſſe quicquid neceſſarium eſt, pleniſſimè fortiantur; & tamen ex accidenti fit, ut aliquid interdum deficiat, aut ſuperfluat: quod tàm ultrò procedit, ut inde monſtra generari non eſt qui neſciat. Itaque non mirum eſſe debet, ſi etiam in Gemellorum ortu ordo ille Naturæ, ex quo prior conceptus prior naſci debeat, ex accidenti pervertatur; id quomodo contingere poſſit, non difficile eſt determinare; ſcientes quod fœtus in Matris utero non minùs, quam extra uterum morbificis cauſis exponitur, ac 2
de facto morbis pluribus eſt obnoxius. Unde non difficilè eventu videtur, ut prior conceptus in ſua prima plaſmatione aliqua ex cauſa præternaturali imbecillior ſe ipſo evadat, aut etiam aliqua ægritudine exerceatur, ex cujus cauſa non ut deberet meliorem, ac copioſiorem ſanguinis materni portionem ad ſe allicere poſſit, interimque poſterior conceptus multò quàm antè uberiori nutrimento munitus, majus robur, ac majorem alacritatem ſuprà priorem conceptum acquirat, unde fiat, ut tanquam ſi prior conceptus eſſet, in iis omnibus prævaleat, ac ſuprà priorem conceptum excellat, in quibus prior conceptus ex ſui natura prævalere, ac excellere debuerat, quod tantò faciliùs evenire poſſet, quanto poſterior conceptus robuſtior in ſuo primordio extitiſſet.

Non tamen facilè aliquibus perſuaderi poteſt hæc ratio, cum enim Gemelli uno eodemque loco commorentur, & in ejus loci anguſtiis unus alter, ita vicinus ſit, ut quaſi unum corpus conſtituantur non exiſtimandum, tam facilè fieri poſſe, ut uno ægrotante alter incolumis ſervetur; imò ægrotante eo, qui prior conceptus eſt, & idcircò robuſtior, multo facilius ægrotare illum neceſſe eſt, qui poſterior eſt conceptus; & ſic non poteſt dari caſus, ut ægrotante eo, qui prior conceptus eſt, poſterior conceptus non ægrotet; unde non ſine ratione Jac. Holler, *in comm. lib. 5. Aphor. 38.* hoc pro impoſſibili exiſtimat.

Verumenimvero non eſt difficile huic ſubjectioni ſatisfacere dicendo, hoc & ratione probari poſſe, & experientia ipſa, & auctoritate Hippocratis confirmari.

Ratione, quia cùm unaſquiſque Gemellorum proprio calore regatur, non eſt neceſſarium, quod ægrotante uno alter etiam ægrotet, non obſtante, quod unum altero imbecilliorem ſupponamus: quia cum ſupponimus poſteriorem conceptum eſſe imbecilliorem, non ſimpliciter talem eſſe ſupponimus, ſed reſpectu tantùm prioris conceptus: non ergo ſequitur, quod ex eo, quia minus robuſtior eſt poſterior conceptus, debeat, ægrotante priore, ſimul ægrotare; ut fortè ſequeretur, ubi poſterior conceptus eſſet poſitive debilis ob nativi caloris imbecillitatem; quamquam ne ſic quidem neceſ-

neceſſarium eſſet ex una eademque cauſa ambos ſimul ægrotare; cum uuuſquiſque eorum propria
5 virtute poſſit ab imminente ex alterutrius ægritudine, & periculo ſe tueri.

Sed experientia ſimul, & auctoritate Hippocratis *lib. 5. Aphor.* 38. (Aphoriſmum hunc damnat Cardanus refutatus à Fonſeca pag. 162.) id ipſum pro-
6 batur; ille enim ibi teſtatur, quod mulieri utero gerenti, & geminos habenti, ſi altera mamma gracilis fiat, alterum abortit: & ſiquidem gracilis mamma dextra fiat, Marem; ſi vero ſiniſtra, fœminam; quo caſu patet quod tametſi Mas, qui fortior abſque dubio eſt, ægrotet, & abortiatur, tamen fæmella, etiamſi imbecillior, incolumis ſervatur. Et quod magis urget, illud eſt, hoc non ſolum ſequi, ubi ex cauſa externa alter ægrotaret, ut ſi mulier alteram ventris partem in durum aliquod obſtaculum impegiſſet, vel in eadem parte percuſſa fuiſſet, aut alia quapiam ex cauſa procathartica laboraſſet, quæ alterum tantùm Gemellorum læſiſſet, ſed etiam ubi ægrotaſſet ex cauſa interna, quæ utrique conceptui videtur eſſe de neceſſitate communis. Imò quotidiè obſervamus, Gemellorum alterum benè habitum eſſe, & naturæ fortis, alterum verò habitus deterioris, & naturæ imbecillis.

7 Ex quo patet non de neceſſitate unius ex Gemellis ægritudinem alteri communicari; imo, quod magis ad rem noſtram facit, novimus Gemellos, quorum Primogenitus gracilis, & imbecillis natus eſt, ita ut vitam ſemper valetudinariam degerit, ſecundogenitus autem pinguis ac fortis, unde vitam ſemper incolumen traduxerit. Mares ipſos ex Gemellis primò in lucem prodeuntes debiles, & malè affectos concipere aliquando licet, fæminas autem poſteriores ortas virium robore inſignes.

Sed cum hæc rariſſima eventu ſint, & difficillimæ obſervationis, poterant abſque negligentiæ nota ſilentio involui; omninò tamen intacta ea relinquere nolui, ut ſi poſſibile unquam eſſet talem caſum ſuccedere, & obſervari, quid tunc determinandum eſſet noſceretur.

8 Quod reliquum eſt, Naturæ operibus adhærere nos oportet; quæ ſemper eodem modo procedunt, etiamſi accidentalis aliqua cauſa aliquando irrepat, quæ ordinem illum intertubet, hæc enim in nullo cenſu habenda, ut & à Philoſophis, & ab ipſis quoque Jureconſultis admoneri nos unuſquiſque novit.

SUMMARIUM.

1 *Eo ipſo quod alter ex Gemellis prior naſcitur, Primogenituram acquirit.*
2 *Prior qui naſcitur, prior etiam concipitur.*
3 *In dubio fortior, & formoſior prior natus præſumitur ex Juriſconſultis.*
4 *Benè procedit majori fortitudine arguere quis ex Gemellis ſit prior natus.*
5 *Ex majori formoſitate arguere qui ex Gemellis ſit prior natus, inane eſt.*
6 *Formoſitas nihil communicare poteſt fœtui, quod ortum acceleret.*
7 *Pulchritudo eſt propria mulierum.*
8 *Pulchritudo muliebris non poteſt cum fortitudine conjungi.*
9 *Vera Pulchritudo multùm differt à pulchritudine muliebri.*
10 *Vera Pulchritudo quid ſit?*
11 *Vera pulchritudo actionibus judicatur.*
12 *Pulchritudo muliebris non eſt vera Pulchritudo.*
13 *Vera pulchritudo cum fortitudine jungitur.*
14 *Ex vera pulchritudine præſumi poteſt, alterum ex Gemellis priorem natum, ex falſa autem contrarium.*
15 *Optima corporis formatio cum ipſa fortitudine pari paſſu incedit.*
16 *Fortis homo dici non poteſt, niſi membra ad utilitatem actionum ſint efformata.*
17 *Præſumptio prioris nati à corporis majori fortitudine, & meliori membrorum diſpoſitione eſt deſumenda.*

QUÆSTIO V.

In dubio, quis ex Gemellis prior natus præſumendus.

NOn videtur, quod, conſtito de præventione alterius ex Gemellis in naſcendo, dubium 1
aliquod intervenire poſſit, quod nos detineat à decernendo, quis eorum ſit primogenitus: nam eo ipſo, quod alter primo natus eſt (etiamſi de præventione in conceptione dubitari poſſit; quod non admittendum ex ſuperioribus) Primogenituram acquirit. Quod ego quidem jure ob id maximè factum exiſtimaverim, quia ſecundum Naturæ ordinem, ut jam demonſtratum eſt, ille, qui primò naſcitur, primò conceptus eſt.

Sed ubi de præventione in naſcendo certi non ſi 2
mus, determinandum reſtat, ex quibus præſumi poſſit, unum alterum in ortu præveniſſe: quod dubium brevibus Jureconſulti, ut Bald. *procem. ff. §. nos itaque*. ex quo Felin. *in c. capitulum, de reſcriptis, numer.* 46. Tiraq. *cit. lib. de Primog. quæſt.* 17. *opin.* 7. 3
& 8. *num.* 1. 3 diluunt, concludendo, ut fortior, & formoſior primò natus videatur, unde & Primogenitus exiſtat

Ac profectò benè procedit ex majori fortitudine, & robore arguere, alterum ex Gemellis primò fuiſ- 4
ſe natum, ad hoc probandum optimè faciunt, quæcunque ſuperius allata ſunt *quæſt.* 3. *à nu.* 6. *ad plures ſeqq.* ita ut hæc tantum conjectura ſufficientiſſima per ſe videtur ad omne dubium diluendum: & ratio eſt, quam *loco citato* aſſignavi, ex multiplici cauſa deſumpta, ut ibi videre eſt.

Sed quod per conjecturas deſumi debeat ex majo- 5
ri conceptus formoſitate: mihi quidem falſum, & inane videtur, cùm formoſitas, de qua loquitur Tiraquellus, nihil communicare poſſit fœtui, ob 6
quod ita ortum acceleret, ut alterum Gemellum ob id in naſcendo præveniat. Nam pulchritudo, de qua ille loquitur *ibidem numer.* 4. eſt ſecundum 7
ipſum, proprium quid mulierum, quemadmodum fortitudo, addam ego, eſt proprium quid virorum. Unde hæc pulchritudo imbecilliori ſubjecto convenit, non fortiori: non poterit ergò hujuſmodi pulchritudo cum fortitudine conjungi: Quamobrem ſi 8
in dubio præſumendus eſt prior natus, qui fortior eſt, non poterit præſumi prior natus, qui pulchrior eſt, cùm imbecillior ſit, nam & facilè fieri poteſt, ut prior natus ſit fortior, & poſterior natus ſit pulchrior; nam prior natus erit membris carnoſis, & robuſtis, poſterior natus membris delicatioribus, & potiùs imbecillibus: quemadmodum ergo ob majorem fortitudinem alter Gemellorum præſumendus eſt prior natus, ita ob majorem pulchritudinem alter præſumendus erit poſterior natus.

Verùm adnotandum, multum differre veram 9
pulchritudinem ab ea, quam eſſe propriam mulierum voluit Tiraquellus: veram enim pulchritudinem, tam ex Medicorum, quà Philoſopho- 10
rum decretis, eam eſſe conſtat, quæ in apta membrorum conſtitutione ſita eſt. Gal. *lib.* 4. *de Decret. Hippocr. & Platon. capit.* 3. quam non albe- 11
dine, vel mollitie, ſed actionibus judicare oportet: unde brachia, & crura muſculoſa, nervoſi artus, & alia conſimilia ad Animalis optimas actiones edendas in viro, pulchritudine vera ſunt prædita & conſpicua: crura verò, aut brachia lenitate, mollitie, rotunditate, & albedine inſignia, faciei venuſtas, & conſimilia, quæ in muliere pulchra videntur, à vera pulchritudine deficiunt, & idcircò hæc nec nativa, nec vera, ſed fuca- 12
ta pulchritudo eſt; ut idem Galen. *ibidem* addit: nam hæc viſum quidem aſpicientium delectat., ad actionum autem bonitatem non conducit: contrà autem pulchritudo vera ad bonitatem actio-

actionum conducit, & aſpicientium autem oculis minùs grata eſt.

13 Quemadmodum igitur vera hæc pulchitudo cum fortitudine corporis conjungitur, ita ut idem ſit corpus pulchrum, & forte, ita pſeudo illa mulierum pulchritudo mollitiem, & imbecillitatem corporis arguit; & quemadmodum ex vera illa

14 pulchritudine arguere licet, alterum ex Gemellis fortiorem eſſe, & idcircò primo natum, ſic ex pulchritudine illa non vera, imbecillitatem arguere licet, & ob id alterum ex Gemellis ſecundo loco natum eſſe.

15 Atque id quidem ſumma cum ratione pronunciatum videtur, quia optima corporis conſtitutio cum ipſa fortitudinis virtute, & nativo robore pari paſſu procedit, nam quotieſcunque nobis corpus robuſtum præſentetur, idem pariter pulchritudine vera inſigniri oportet, cùm membris ita conſtructis & efformitatis ſit oporteat, ut omnia ad fortitudinem,

16 & bonitatem actionum directa videantur: neque enim abſque hoc, quod ad actionum bonitatem membra ſint fabricata, fortis, ac pulcher homo dici poteſt. At in muliere membra quidem ad fortitudinem fabricata non ſunt, pulchram tamen eam dicimus aſpectus venuſtate, eorundem membrorum molitie, & lenitate, ac caloris gratitudine delectati, etiamſi hujuſmodi pulchritudo ad utilitatem, & bonitatem actionum ipſius mulieris nihil conducat, utinam ad virorum exitium non vigeret.

Cùm igitur conſtet ex his, duplicem dari pulchritudinem, veram nempe, ac falſam, aut ſi malumus ſic dicere, unam Virorum propriam, alteram Mulierum; & illam a corporis fortitudine de-

17 pendere, hanc à corporis imbecillitate, & molitie, interveniente dubio, quiſnam ex Gemellis ſit primò natus, jure optimo deſumetur præſumptio prioris nati à corporis fortitudine majori, & aptiori membrorum diſpoſitione, quæ ipſa virilis pulchritudo eſt; non à majori formoſitate, & pulchritudine muliebri, quæ magis delicatioribus, & imbecillioribus convenit.

Ex quibus patet hallucinatos fuiſſe juriſconſultos, volentes ex hac muliebri pulchritudine obſervata in Gemello, parem conjecturam deſumi debere, quòd prior natus ſit, cùm ea, quæ deſumitur ex majori fortitudine; cùm nullo modo ſimul cum fortitudine hæc pulchritudo ſtare poſſit.

SUMMARIUM.

1 *Gemelli exſecti à Matris utero, an pro natis habendi?*

2 *Naſci contingit ex fœtus, & Matris virtute.*

3 *Non poteſt dici peperiſſe mulier, cui fœtus ab utero extractus eſt.*

4 *Natus dicitur ille, quem Mater peperit.*

5 *Inter ea, quæ non exiſtunt, non poteſt fieri æquiparatio.*

6 *Fœtus exſecti à Matris utero, non minus quàm qui naturaliter naſcuntur, pro natis habendi.*

7 *Poteſt aliqua præſumptio haberi de exſectis Gemellis, quis prior naſci debuiſſet.*

8 *Ex majori fortitudine alterius ex Gemellis præſumi poteſt, illum primò naſci debuiſſe.*

9 *Prior in conceptione ſemper eſt prior in nativitate.*

10 *Non eſt idem caſus de Gemellis exſectis, & Gemellis natis, de quibus dubitatur, quis eorum prior natus ſit.*

11 *In caſu dubio ambo Gemelli nati dicuntur, in Gemellis exſectis, nullus natus dicitur.*

12 *In decernendo de primogenito, nativitas attendenda.*

QUÆSTIO VI. & ult.

Quis ex Gemellis ab utero Matris exſectis præſumendus prior natus.

De his Gemellis dubitari primo contingit, an pro natis ſint habendi, necne; cùm certum ſit, eos non naſci: naſci enim contigit, ex ipſa fœtus, & Matris virtute, Matris quidem expellentis id, quod ſibi oneri eſt, tanquam quid inutile; fœtus verò quærentis exitum ab utero, ut liberiori vita fruatur: at hi neque Matris, neque propria virtute urgente, ſed per vim, & aliena manu à materno utero excìſi in lucem prodeunt; Idcircò *in l. Anniculus, la prima, in f. ff. de verb. & rer. ſignif.* expreſsè habetur, non peperiſſe eam, cui fœtus ab utero extractus eſt; unde neque fœtus tunc pro nato habendus eſt, quia natus ille tantùm dici poteſt, quem Mater peperit. 1 2 3

Non exiſtentibus igitur his Gemellis ejus conditionis, ut pro natis haberi debeant, neuter Primogenitus erit judicandus, quia, ſi unum Primogenitum declaremus, alteri injuria fiet, cùm in pejori conditione hic non ſit, quàm qui Primogenitus fuerit judicatus; unde declarando unum ex ipſis Primogenitum, illum tanquam natum recipimus, altero rejecto tanquam non nato; cùm tamen magis, & minùs hic locum non habeant, neque enim magis, aut minùs convenire poteſt uni *Nati* nomen, quàm alteri, ſed æqualiter ambo aut pro natis, aut pro non natis acceptandi, neque enim inter ea, quæ ſuo modo non exiſtunt, ulla æquiparatio fieri poteſt: unde cum uterque è ventre excìſus ſit, non natus, non poſſunt circa nativitatem inter ſe comparari, ita ut unus magis quam alter poſſit uſurpare ſibi *Nati* nomen. 4 5

Sed hæc difficultas facilè diluitur per ea, quæ copioſiſſimè adducit Alphonſ. à Carranza *de Part. nat. & leg. cap. 6. ſect. 1. n. 12.* concludentiſſimè probans, fœtus ex Matris utero exſectos non minùs, quàm qui naturaliter naſcuntur, pro natis habendos. 6

Ergo ad principale dubium diſcutiendum à Tiraq. *in ſæpe cit. quæſt. 18. n 4.* propoſitum accedere licet. Hic igitur ad rem nonnullas DD. opiniones pro ejus reſolutione referens, quamcunque conjecturam, aut præſumptionem pro alterutro ex Gemellis hujuſmodi facientem omiſit, cùm de ea re nè verbum quidem faciat.

At mihi quidem non undequaque inane videtur in hoc caſu quoque conjecturis, & præſumptionibus uti, ex quibus habeamus, non qui prior natus ſit, cùm hic nulla præſumtio locum habeat; ſed qui primò naſci debuiſſet; ſi naturaliter nati fuiſſent: nam eædem conjecturæ, ex quibus dictum eſt præſumi poſſe unum in naſcendo alterum prævenìſſe, quando dubium in hoc intervenit, inſervire non ab re poſſunt in hoc caſu ad determinandum, quiſnam ex illis prior naſci debuiſſet, quæ deſumi poſſunt, ut *ſuperiori quæſtione* dictum eſt, ex majori vivacitate, fortitudine, & meliori corporis ſtructura unius in comparatione ad alium, ex hac enim una conjectura certo certius elicere quiſquis poſſet (ut concludentiſſimè: quantum ego autumo, probatum eſt) unum altero debuiſse priorem naſci, & ſic primogenitum dici, & jura Primogenituræ conſequi. 7 8

Ac profectò in hac hæſitatione magni faciendum exiſtimaverim judicium præventionis unius ad alterum in conceptione, atque inde devenire poſſe ad determinandum, quiſnam primò naſci debuiſſet, cùm idem, qui prior eſt in conceptione, prior ſit in nativitate.

Cùm ergo ex conjectura majoris vivacitatis, & fortitudinis in aliis caſibus multum operetur in ea re, quandò prævenio in naſcendo eſt dubia, non video, quanam potiori ex cauſa rejici in hoc caſu debeat tanquam nullius momenti, cùm maximè ex accidenti factum ſit, ut ambo Gemelli ita in lucem prodierint, ut diſtingui non potuerit prior natus à po-

poſteriori, quod non videretur debere illi præjudicare, qui ob majorem fortitudinem ex naturæ præſcripto prior naſci debuerat, ſi naturaliter nati fuiſſent. Quamobrem non videretur in hoc caſu magis, quàm in aliis, ubi dubia eſt præventio nativitatis rejicienda prædicta conjectura, deſumpta à majori nati fortitudine.

Verùm enim verò dici poterat, non eſſe eundem caſum hunc cum illo, in quo dubitatur de præven-
10 tione in naſcendo; hic enim ſupponitur utrumque Gemellum eodem momento ab utero Matris fuiſſe exſectum; vel ſi non eodem momento, ſaltem ad nihil faceret, quòd per aliquod temporis ſpatium poſterior ab utero eſſet extractus, quia hoc non ex naturæ ordine factum eſſet, ſed ex Chirurgi fortè voluntate extrahentis, primò unum, 11
quam alterum: unde illo caſu dubio ambo Gemelli nati ſunt, in hoc neuter natus eſt, & ſic non erit uterque idem caſus: & ad irritandum, quod dictum eſt de conjectura ex majori fortitudine, reſponderet fortè Tiraq. *loco citato quæſt. 1. num. 9.* in determinando de Primogenito, inſpiciendam eſſe ſemper Nativitatem, quæ non habet locum in hoc caſu, unde Neutrum præveniſſe alterum firmari poteſt; Sed ſi etiam exſecti à Matris utero, tanquam nati habenti, eadem in his procedere deberent, quæ in verè natis locum habent, & idem dubium, quod intervenit in dubio præventionis in naſcendo in verè natis, diſcuti poſſet eodem modo in Gemellis exſectis.

FINIS:

TOMI SECUNDI.

INDEX

INDEX

COPIOSISSIMUS RERUM

Omnium notabilium, quæ in duobus Tomis Prioribus Quæſtionum Medico-legalium continentur,

Prior numerus ſedem materiæ, poſterior paginam demonſtrat, * denotat Tomus ſecundus.

A

A Vel *Ab* in principio nominis quid importet, num. 16. pag. 48.

Abaris, ut Hyperborei fabulantur, ſagittam per univerſam terram circumtulit, nihil unquam comedens, n. 9. p. 276

* *Abbas in conſ.* 47. *n.* 2. *& ſeqq. Vol.* 1. declaratur, n. 28. p. 274

Abortire ante ſeptimum reſpectu fœtus magis contra naturam eſt, n. 100. p. 27

Abortivi non rumpunt teſtamentum, n. 2. p. 48. habentur pro mortuis, n. 3. ibid.

Abortus propriiſſimè quando dicatur, n. 103. p. 28. dici poteſt aliquo modo ante nonum natus, n. 104. ibid. Quid ſit, n. 10. p. 74. & n. 18. ibid. Eſt fœtus immaturè editus, n. 14. p. 29. dicitur omnis fœtus immaturus, n. 15. ib. Ejus nomen convenit propriè nato ante ſeptimum. n. 16. ibid. lato modo ſumptus qui, n. 12. p. 48. ſtricto modo ſumptus qui, n. 15. ibid. Ejus nomen quid importet, n. 16. ibid.

Abortum procurans non ſemper eadem pœna punitur, n. 3. p. 46. faciens quibus privilegiis tanquam puerpera gaudere debeat, n. 18. p. 49. provocans, quæ menſtrua provocant, n. 51. p. 52. venire appellatione partus in ſocietatis contractu, n. 18. p. 74. Quid proprie nominemus, ibid.

Abortus ex ſui natura majorem moleſtiam affert, quàm partus, n. 17. p. 76. citra violentiam non fit, n. 18. ib. dicitur etiam fœtus in utero mortuus, etiam ſi foras non abjiciatur, n. 83. p. 79. non eſt cauſa habilior ad mortem quàm febris, n. 99. ibid. Ex eo plures ſalvantur, quàm ex acuta febre, ibid. acutus morbus non eſt, n. 102. ibid. per ſe lethalis non eſt, n. 105. ibid.

Abortus plures contingunt recentiore exiſtente fœtu, n. 35. p. 38. plures contingunt cum inanimatus adhuc eſt fœtus, n. 18. p. 47. provectiores majus afferunt periculum, num. 107. pag. 80

Abortionis pocula non neceſſario cum venenis conficiuntur, n. 16. p. 153

A bortus junioris ſigna perquirere inanis labor eſt, n. 2. p. 238

In Abortu arte procurato vix poſſibile eſt nihil ſuccedere præter naturam, n. 3. ibid.

Abortus, qui pertranſit quartum menſem, ſigna, n. 7. p. 239

* Abortum provocare per Ariſtotelem quando liceat, n. 13. pag 19. provocare illum, ut mater ſalvetur an liceat, n. 14. ibid. quando provocare liceat ex Moxio, n. 15. ibid. quando & quomodo liceat, ibid.

* Abortus cauſa aliquando eſt conceptus monſtroſitas, n. 3. pag. 92. Ex eo mulieres vario modo afficiuntur, num. 9. p. 143

* Abſciſſio penis an faciat irregularem, n. 10. p. 185

Abſtemii ut plurimum infœcundi, n. 5. p. 208

Abſtinentia eſt Deo accepta, quatenus eſt opus virtutis, n. 5. p. 328

Accidentia omnia veneno attributa, tam ab interno, quàm ab externo provenire poſſunt, n. 11. p. 158. declaratur, n. 4. p. ibid Alia magis interno, quam externo veneno familiaria ſunt, n. 24. p. 166. Si ſervent periodum, ex veneno propinato non proveniunt, n. 4. p. 165. & n. 21. pag. 166. Inconjungibilia in veneno interno, n. 25. ibid.

Accidentia vulneri ſupervenientia quomodo faciant præſumptionem vulneris lethalis, n. 14. p. 351. & n. 24. p. 352, Si non remiſerint conſolidato vulnere, præſumitur illud fuiſſe lethale, n. 7. p. 349. Si ſuccedant illicò ab accepto vulnere, præſumitur illud fuiſſe lethale. n. 30. p. 353

Ex Accidenti, quod eſt, poteſt eſſe & non eſſe, n. 19. p. 36

Ab Accidenti eſſe non poteſt, quod utplurimum eodem modo fit, n. 16. p. 95

* Acephali populi, hoc eſt ſine capite naſcentes, n. 35. p. 81

* Acetum colicis & hyſtericis doloribus inimicum, n. 7. p. 5

* Aceti & aquæ tormentum, n. 26. & 27. p. 36. 37

Acetabulum Atticum quæ menſura ſit, n. 19. p. 388

Achores quid, n. 10. p. 256

Acilius Aviola in rogo revixit, n. 3. p. 299

Aconitum inter omnia venena in occidendo ociſſimum, num. 8. p. 145. guſtu dulce & adſtringens eſt, ibid. contra Scorpionis ictus, n. 5. p. 167

Acron peſte Agrigentum liberavit, n. 8. p. 253

Acrypnocoma n. 15. p. 131

Actio nulla naturalis, dum naturaliter fit, occidit, num. 6. pag. 87. Omnis in ſui celebratione ſpiritus eget, n. 38. pag. 98

Actio, quæ dicitur novi operis nunciati, num. 1. pag. 399. quando competat, n. 3. ibid.

* Actiones circa quas judicia exercentur ſunt particularium, n. 14. p. 68. hominis in communitate viventis ſunt ad alterum, n. 15. ibid.

Actus ab infante facti non tenent, n. 21. p. 4. & n. 5. p. ibid.

Actus quidam civiles, quidam corporei, n. 3. p. 106. corporei qui, ibid. facti ab eo, qui recenter ab Apoplexia excitatur, ſuſpecti eſſe debent, n. 10. p. 132. prudentes facti à fatuis ex morbo longo, ſeu vehementi infatuatis, validi ſunt num. 5. p. 143. facti in uno magis, quàm in alio tempore morbi, in quo fuerit delirium, validi & invalidi eſſe poſſunt, num. 5. p. 144. facti à demente habente dilucida intervalla, quomodo cognoſcantur, an tempore dementiæ vel intermiſſionis ſint facti, n. 30. p. 146

Actum non fuiſſe ſpontaneum probatur, probato metu, n. 42. p. 115

Acuti morbi etiam in principio, vel ab ipſis idiotis cognoſcuntur, n. 48. p. 231

* Adam an fuerit Hermaphroditus, n. 28. p. 103. Ita ſolus fuit creatus, ut ex eo deſumi deberet Eva, & cur? n. 33. p. 104

* Adam Medicinæ ſcientiam calluit, n. 2. p. 60. ante peccatum fuit omni ſcientia naturali & ſapientia divina inſtructus, ib. à Deo fuit Medicinam edoctus, n. 3. ibid.

* Adam etiamſi fuiſſet Androgynus non potuiſſet ex ſe generare, n. 33. p. 104

Adamas venena irrita facit, n. 23. p. 155. Ejus ſcobus venenum creditur à multis eſſe, cum non ſit, n. 2. p. 154. Ejus nocumenta ac cura remiſſivè, n. 22. p. 155. Non impedit magnetem quin attrahat ferrum, n. 23. ibid.

* Adipſos, hoc eſt ſine ſiti multos fuiſſe toto vitæ curriculo, n. 23. p. 36.

Adoleſcentia extendit ſe ad 25. annum, n. 2. p. 5. à 14. ad 25. annum numeratur, num. 12. pag. 9. Una eademque ætas cum pubertate, n. 1. p. 13. Quæ ætas ſit, n. 4. ibid. propriè quæ ſit, n. 11. p. 9.

Adoleſcentes cur non teneantur jejunare, n. 6. p. 324. à qua jejunii conditione ſunt exempti, n. 7. ibid. Non diſpenſantur à qualitate ciborum, n. 9. p. ibid. qui dicantur, & ad quid in jejunii obligari poſſint, n. 16. ibid.

Adonizam ſervi Salomonis cadaver poſt duo millia annorum repertum incorruptum, n. 13 p. 293

Adulatores ſimulant interdum morbum, quo Dominus afficitur, n. 3. p. 225

Advenæ tempore peſtis non admittandi in civitatem niſi cum cautela, n. 26. p. 254

Ædificia, quæ ſibi invicem incommoda afferant, quod ad cœli aſpectum, n. 7. p. 396. In eorum conſtructione quæ conſideranda, n. 2. p. 401. Quo magis attolluntur, eo magis ſibi invicem incommodant, n. 4. p. ibid. altiùs tollere unicuique uſque ad cœlum licet, n. 5. ibid. Magis ſibi invicem incommodant quo magis anguſtæ viæ ſunt, n. 7. ibid. Et quo magis viæ ſunt tortuoſæ, n. 8. ibid. Quibus in re-

in rebus ſibi invicem incommodant, n. 19. ibid. Quomodo ſibi invicem incommodent, reſpectu ventorum, n.15. pag. ibid.
Ædilitium edictum cur emanaverit, n.1. p. 175. Ejus cauſa, n.3. p. 176
Aer, ejus intemperies eſt juſta cauſa non immorandi in aliquo loco, n. 2. p. 383. Ejus inſalubritas pro legitima cauſa in pleriſque acceptatur, n.4. ibid.
Ejus multa neceſſitas, n.6. p. 384. Nihil eſt, quod paratior cauſa ſit morborum, aut ſanitatis, n. 7. ib. Ejus bonitas ex quibus habeatur, n. 8. ib. Qui multum in umbra eſt, craſſior eſt & frigidior, n. 9. ibid. Ex perflatione ventorum quomodo fiat inſalubris, n. 10. ib. Civitatum craſſior eſt n. 11. ib. Salubris ex aſpectu cæli, quomodo dicatur, n.12. ib. Ex ſolis illuſtratione quomodo purus evadit, ib. n. 13. ib. Quinam bonus cenſendus, n. 15. ib. Quando morboſus evadat, n.16. p. 385. Poſitione putreſcere, n. 17. ib. Eum accedere, cum putrefactus eſt, nullus tenetur, n. 18. ib. Amplia ut n. 19. ib. Secundum manifeſtat qualitates quomodo inſalubris fiat. n.20. ib. Ejus intemperies excuſat Epiſcopum à reſidentia, n. 24. ib. Diſtemperatus à natura nullo modo emendatur n.26. ib. Eſt ad vitam ſimpliciter neceſſarius, n.4. p.387. Patrius an ſemper alteri præferendus, n.11. p.400
Aer interdum venenoſus fit, n.9. p 48. Eſt ad vivendum neceſſarius, n. 7. p. 245. Putrefactus eſt primaria peſtis cauſa, n.10. p.252. & n.5. ibid.
Aer peſtilens, & corruptus, eſt venenum, n. 32. p.69
* Aer facilè inficitur ab exhalationibus fœtidis aliunde elevatis n. 4. p. 295
* Aer tempore peſtilenti rectificatur ignibus per loca & Urbes accenſis, n. 9. p. 297
* Aeris exſiccatio in tempore peſtis eſt ſaluberrima, & omni cura adhibenda eſt, n. 7. ibid.
Æger præſumitur, qui olim aliqua ægritudine laboravit, n 2. p.146. Declaratur n. 4. ibid.
* Ægritudo an excuſet à recitatione divinorum Medicus conſulendus, n.4. p.109
* Ægritudines in principio omnes leviores, n.3. p.8
Ægrotare eſt de directo contra Naturam, n.17. p.36
Ægrotantes nonnulli Anno 1528. famem quatuordecim diebus tolerantes ex Braſſavola, n.4. p.275
Ægylopa, num. 13. p. 193
* Ægipanes 23. p. 88
Ægyptii Præ cæteris magis inter ſe ſimiles, n.24. p.97
Ægyptii Sacerdotes modica cicutæ ſorbitione ſe impune caſtrabant, n.10. p.184
Ægypto peſtis familiaris, n.41. p.248
Ægyptii in condiendis cadaveribus an quid peccaverint, n. 11. pag. 293
Ægyptii non movebant ante tertiam morbi diem, n.17. p.379
* Singulis tribus menſibus ſeſe purgabant, n.6. p.54
Ælius Tubero in rogo revixit, n 2. p 299
Æneæ paralyſis à Paulo curata erat graviſſima, n.39. p.285
Æquitas reſpicienda & fraudis occaſio tollenda, n.37. p.86
Ære inflicta vulnera benigniora, n.10. p.351
* Æſculapius à Jove fulmine ictus ob avaritiam, n.2. p.22. & 19. p. 55. à fulmine interemptus, quod Hippolytum in vitam revocaſſet, Ib. Inter ſydera relatus, n.38. p.75
Æſtas quodnam tempus dicatur, n. 30. & 31. p.386
Æthiopum mos in conſervanda puellarum virginitate, n.34. p 306
Æthiopica mulier Hermaphrodita, n.3. p.221
Ætas conſtans temperata ex Fernelio, n.8. p.2. An detur n.16. p.3
Ætas à die nativitatis computatur, n. 5. p. 4. Eſt vitæ ſpatium n.12. ibid. Pubertati proxima quæ? n. 12. p. 7. Pubertati proxima in duas partes diviſa ibid.
Ætas infantiæ proxima quæ, n. 11. ibid. Pueritia dicitur impubertas, n. ibid.
Ætas quæ & quam præſumptionem faciat celerioris mortis in iis, qui eodem caſu ſimul perierunt, n.13. p.360
Ætas pro temperamentorum ratione mutatur, num 6. p. 1. Quid ſit ſecundum Jureconſultos, n. 2. ib. Quid ſit ſecundum Medicos, n. 5. & 7. ib. Accipitur pro tempore, n. 4. ibid. Pupillaris quæ, n.12. p. 5. Perfecta dicta eſt Juventus, n. 9. p. 13. Diverſimodè dividitur, n. 1. p. 2. Puerilis improvida dicta, n.17. p. 6. Diſcretionis, n. 13. p. 9. Pubertatis primam mentem habere incipit. ib. Grata, n. 20. ibid. Nubilis, n. 21. ib. Poſt 14. Annum pumbeſcit, n.40. p.10. Robuſta dicta Juventus, n. 8. p. 13. Perfecta ſecundum urbis ſtatutum quæ, n. 11. ib. perfecta ex Macrobio quæ, n. 13. ib. Legitima, n. 15. ib. Legitima quando completa ſit, n.16. ib. Perfecta non dicitur ante 30. Annum, n.18. ib. Plena, n. 19. ibid. Conſiſtentia cur ſic dicta, n. 8. p. 15. Conſtans, n. 17. ib. Media, n. 18. ibid. Declinans cum remanentia virtutis quæ, n. 27. p. 17. Ingraveſcens, ib. Declinans cum manifeſta virtutis deperditione, n. 29. ib. ſupra annum. 60. Pro deplorata habetur, n. 46. p. 18
Ætate florentes qui, n. 18. p.9
Ætatis florentis nomine quas Ætates comprehendat Hippocrates, n. 19. ibid.
Ætatis flos qui, n. 18. ibid. Poſt ætatem 25. Annorum completur virilis vigor, n.6. p.13
Ætatem nullam præter pubertatem & ſenectutem quicquam accelerare, aut retardare poteſt, n.17. p.17
Ætatis cujuslibet curſu ad interitum tendimus, n.13. p.20
Ætates per ſeptennium numeratæ, n. 9. p. 2. Fernelius in quinque partes diviſit, n.8. ib. Septem ex Medicis, n. 9. ib. Septem conſtituiſſe Hippocraten, ib. Novem, n. 10. ib. Pro nativi caloris augmento, ſtatu, vel decremento mutationem accipiunt, n. 11. ibid. Earum partitio in ſex partes ſufficiens, ib. Quatuor tantùm ſunt, p.13. & 14. p. 3. & n.4. & 5. p. 2. Non poſſunt niſi quadrupliciter partiri, n.16. p.3. Septem enumeratio, n. 17. ibid. cum iis non computatur tempus geſtationis, n.10. p.4. Diverſimodè dividuntur num.1. p.2. Earum tot partitiones, quot ſcriptores, ib. Sex, n 2. ibid. Duæ, n. 6. ib. Duodecim, n. 7. ib. Juventutem præcedentes vel ſemen non effundunt, vel effundunt infœcundum, n. 40. p. 7. Earum differentiam quid præcipuè faciat, n.76. p.12
Ætas eſt inter cauſas impedientes coitum & generationem, n.1. p.206. Quomodo faciat conjecturam ſuppoſitionis partus, n.8. p.236
Ætas adoleſcendi in tria ſeptennia diviſa, n. 10. p. 324. Ejus ratione ſi diſpenſetur jejunium, quid attendendum, n. 18. p. 325. tenera magis mutationes ſuffert, quam provecta, n. 5. pag 399
* Ob ætatem cur honorentur homines, n.26. p.52
* Ætas quæ Veneri aptior, n.6. p. 134
* Ætatum differentia in conferendis ſacris Ordinibus, & qua ex cauſa potiſſimum obſervetur, n. 5. & 6. p. 166. & ſeq.
Aetius eroris notatus & defenſus, n.33. p.302
Aetii dictum de Colis reſolutione declaratur, n.13. p.212
Affectus qui ſimilem prægnantiæ de ſe ſignificationem præbent, n.29. p. 55
Affectus præternaturales, ſi magni ſint, & non ſanentur, labuntur in deterius, n.24. p.273
Affectio Hypochondriaca non eſt idem cum Melancholia Hypochondriaca, n.11. p 144
Afflictio carnis in jejuniis unde, n.30. p.340
* Agens extrinſecum non poteſt generare corpus ſimile genitori ipſius feminis, n.26. p.242
* Agentia etiam nobilia cedunt in cauſalitate nobiliori Agenti ſupervenienti, n.149. p.258
B. Agnetis politianæ corpus poſt centum annos ab obitu ſanguinem fundens, n.33. p. 296. Eadem virgo demortua D. Catharinæ Senenſi exoſculanti pedem ori propius admovit, n. 36. ibid.
* Agnus capite ſuillo, num. 25. pag. 89. Hermaphroditus, n.15. p.107
Agonizantes qui, n. 6. p.142. Omnes ratiocinandi facultates amittunt, n. 8. ib. Eorum actus an validi ſint, ib. Non differunt à poſitis in articulo mortis, n. 17. p. 143. Non poſſunt quicquam legitimè agere, n. 19. ibid. In omnibus & per omnia deficiunt, n.24. ibid.
Ajacis dementia, n. 1. p. 105
Aladinus Hieroſolymæ tyrannus fontes & flumina, ex quibus Chriſtiani bibebant, veneno infecit, n. 26. p.172
* Albatas nigra Arabum quid, n.5. p.191
Albugo, n.26. p.195
Alciatus notatur, n.8. p 193
Alcmaria à peſte immunis, n. 42. p.248
Aldib, id eſt lupi rabies peior quàm canis, n 5. p.137
Alexander *in l. Auribus, ff. de vulg. & pup.* notatur, n.4. p. 60
Alexandri Magni cadaver ſeptem diebus incorruptum permanſit, n.20. p.165. cum veneno non periiſſe multi voluerunt, n.12. p. 293
Alexander Magnus habuit oculos ultra quam Credi poſſit vividos, n.49. p.370
Alexandri ſententia de Mularum ſterilitate rejecta, n. 12. p.217
Alexandri M. cadaver ſuaviter redolens poſt obitum, n. 38. pag. 296
Alexander M. piſcibus valde delectatus, n.20. p.222
* Alexander M. Glauconem Medicum cruci affixit, quod Ephæſtionem infirmum deſtituiſſet, ut ſpectaculis intereſſet, unde Ephæſtio mortuus, n 1. p.14
* Alexandri Benedicti opinio de ſemine fœmineo, num. 20. p. 127. & n. 29. p. 128
Alexandri Tartagni Jureconſultis cadaver poſt annos 150. incorruptum repertum, n.13. p.293
Alexis reſponſum, n.11. p.15
* Alienatio Mentis quæ & quando impediat aſſumptionem Eucha-

Euchariſtiæ, n. 3. p. 303
* In mentis alienatione aliquando adſunt dilucida intervalla, aliquando non, n. 4. ibid.
* Alienatis mente quando poſſit exhiberi Euchariſtia ex S. Thoma remiſſivè, n. 5. ibid.
* Alimentum vincitur & ſuperatur ab eo, quod nutriat, n. 26. pag. 299. & ſeq.
* Alimenti defectus imponit ſœtui neceſſitatem naſcendi, n. 14. pag. 322
* Alimento duplici eget puer in utero, n. 18. p. 323
Alimenti defectus in fœtu vel naturaliter evenit; vel non naturaliter, n. 18. p. 32. Quando eveniat naturaliter, aut non naturaliter, ibid. In ſeptimo non naturaliter evenit, n. 17. ibid. Ubertas non poteſt impedire fœtus formationem, n. 13. p. 62. Copia longiorem moram fœtum in utero trahere facit, n. 41. pag. 25
* Alimenta qui præſtat, tenetur etiam medicamenta emere, & Medico ſalaria ſolvere, n. 10. p. 61
Alii ſuppoſitio in ano febrem accendit, n. 2. p. 227. & quomodo fraus detegatur, n. 3. p. 228
Alopecia quid, n. 9. p. 256. Dicitur lepra in capillis, ibid. teneriori ætate familiaris, n. 1. ibid.
* Alopecia & particularis capitis lepra quid, n. 1. & 2. p. 186
* Et quod utraque faciant hominem irregularem, num. 2. ibidem.
Alteratione ad contraria corrumpitur, quicquid corrumpitur, n. 60. p. 393
Alterci ſemen epotum febrem commovet, n. 2. p. 227
Altius tollere, vel non tollere, quodnam præjudicium vicino afferre poſſit, n. 18. & 19. p. 402
Amans vivendo moritur, n. 41. p. 125. In brutum degenerat, n. 42. ibid. Furioſo æquiparatur, n. 49. p. 126. In delictis, excuſatur & mitius punitur, n. 50. ib à rebus gerendis eliminatur, n. 53. ibid. Prodigo ſimilis, n. 54. ibid.
Amans mulier ſi ſui copiam amanti fecerit, non fit infamis, n. 52. ibid.
Amantes inter melancholicos connumerantur, n. 1. p. 123. Illis perit prudentia, n. 24. p. 124 Finem ſui deſiderii non cognoſcunt, n. 28. p. 125. Hallucinantur circa id, quod amant, n. 35. ibid. Illis maximè optabile eſt inſpicere, n. 26. ib.
Auditus ſenſum amittunt & Guſtum, n. 37 ib & ſeq. dormientibus ſimiles, num. 39. ibid. Vitam perdunt, & in alio corpore vivunt, num. 40. ibid. Catenis coercendi, n. 43. ibidem.
Amantis anima eſt amica, n. 30. ibid.
Amat nemo invitus, n. 31. ibid.
Amati Luſitani opinio rejecta, n. 17. p. 222. De quo etiam vide, n. 17. p. 341. & n. 16. p. 64
* Amauroſis, n. 26. p. 212. & n. 14. p. 113
Ambidextera mulier cur non fiat, n. 7. p. 201
Ambliopia n. 27. p. 195
Amentes & furioſi interdum prudentiſſimè loquuntur, n. 18. p. 106. Ex factis convincuntur, num. 19. ibid. Non ſemper circa omnia errant, n. 20. ibid.
Amentia propriè ſecundum aliquos dicitur ſtoliditas, n. 13. p. 104. Vide in verbo *Dementia*.
* Amentiæ tempore non eſt reddendum debitum conjugale, n. 3. p. 600
Amor conciliat genituram, n. 11. p. 124
Amor: ex ejus impatientia quidam inſaniunt, n. 31. p. 125. Subvertit Judicium, n. 32. p. 108. & n. 3. p. 123. Eſt ſolicitudo melancholica, n. 2 ib. Quid ſit ex Huchero, n. 4. ib. Eſt deſiderium pulchritudinis, n. 5. ib. & n. 29. & 27. p. 125. Eſt cupiditas formę, n. 6. p. 123. Cujus partis paſſio ſit, n. 7. ib. Eſt cerebri affectus ſecundum Medicos, n. 8. ib. In eo læditur ratio, num. 8. ib. Eſt paſſio cordis, n. 9. ib. Excitatur à ſpe, n. 10. ib. Eſt motus concupiſcibilis, n. 11. p. 124. Originatur ab Hepate, n. 12. ibid. Eſt deſiderium, ib. Afficit cerebrum, n. 14. ib. In eo compatitur cor, n. 15. ib. An rectè inter inſanias reponatur n. 16. ib. Intellectum acuit, n. 17. ib. Omnis honeſtus & Amans juſtus, n. 18. ib. Lætitiam affert, n. 19. ib. Senſus omnes acuit, n. 20. ibid. Duplex eſt, rationalis & irrationalis, n. 22. ib. Non eſt Deus, ſed affectus pernicioſiſſimus, ib. quæ mala afferat, n. 23. ibid. Eſt cupiditas abſque ratione, n. 24. ib. Ejus objectum triplex n. 26. ib. Sola mente, auditu, oculis delectare poteſt, n. 27. p. 125. Voluntatem ſibi ſubjicit, num. 29. ibid. Eſt affectus voluntarius, ibid. Etiamſi ſit honeſtus, rationem turbat, num. 21. p. 124. Externos ſenſus corrumpit, num. 35. p. 125. Oculis captus, num. 34 ibidem. Quæ non pulchra ſunt, exiſtimat pulchra, num. 31. ibidem. Maximè excitatur per ſenſum viſus, num. 36. ib. Præ cæteris inſaniis à ratione elongatur, n. 43. ib. Præſumitur ex mulieris pulchritudine, n. 44 ib. & ex frequentatione earum, & ex aliis, 126. Inducit maciem in univerſo corpore, præterquam in oculis, n. 46. ib. Ex actibus conjicitur, n. 47. ib. Eſt abſolutè amentia, n. 31. p. 125. & n. 48. p. 126. Eſt paſſio vehementiſſima, n. 49 ib. Ejus ſigna n. 45. ibid. Eum concilians venenum, hominem dementem facit, n. 1. p. 152
Amor aliquando eſt cauſa impotentiæ coeundi, num. 58. pag. 215. Tempore efferveſcit, num. 60. ibid. & num. 9. pag. 216
Conceptionem, ſi ſit immoderatus, impedit, ibid.
* Amphæſibena duplici capite, n. 7. p. 92
Amphiarai, & Eretriæ aquæ ejuſdem ponderis ſunt, cùm tamen illa ſit mala, hæc autem bona, n. 19. p. 388
Amyantus lapis, n. 24. p. 155
Anaudia quid, V. *Mutus*.
Anatomici penè omnes hallucinati ſunt in reperiendo verò Hymene in Virginibus ex Veslingio, n. 3. p. 307
Acenæ peſtis familiaris, n. 41. p. 248
Acylogloſſon, n. 19. p. 191
* Androgyna ancilla, n. 24. p. 101
Androgyni qui, n. 6. p. 98. Numen infame, n. 10. ibid. Quidam ſupra Naſamones vicibus inter ſe coeuntes, n. 24. p. 101
Adrogynus Platonis, n. 27. p. 103
Andromites Lydorum Rex primus fęminas caſtravit, n. 48. pag. 187
Angeli per ſe miracula non faciunt, n. 19. p. 260
* Angeli mali quomodo ſint monſtrorum cauſæ, n. 9. p. 82
Anguillæ mortuæ reviviſcunt, n. 4. p. 299
* Amhelatores, n. 6. p. 118
Ançа quid, n. 35. p. 118
Ani ſciſſuræ, n. 5. p. 313
* Anima Rationalis ex communi, poſt quadraginta dies infunditur, n. 1. p. 239
* Anima Rationalis in primo conceptionis momento præſens eſt, n. 5. p. 240
* Anima quid eſt ex Ariſtotele, n. 9. ibid.
* Anima quid ex Fernelio, n. 12. ibid.
* Anima in ſemine omnia ex ſe molitur, abſque ulla dependentia ab alio agente, n. 13. ibid.
* Anima rationalis quid, n. 15. p. 241
* Animæ inter ſe plurimum differunt, n. 16. ibid.
Anima quæcunque divinitatis quoquomodo particeps, n. 17. ibid.
* Anima eſt indiviſibilis, n. 18. ibid.
* Anima Genitoris in cæteris viventibus communicatur ſemini, ut communicatur flamma à candela accenſa candelæ extinctæ, n. 23. p. 242
* Anima flammæ rectè æquiparata, n. 24. ibid.
* Operationes jam perfectæ, & adultæ plantæ, ſunt à propria Anima plantæ, n. 27. ibid.
* Animæ præſentia cognoſcitur ex propriis operationibus, n. 35. p. 243. & n. 114. p. 253
* Anima Rationalis non ex traduce: & contrarium affirmare hæreticum eſt, n. 36. p. 244
* Anima Rationalis ſi eſſet ex traduce, non poſſet eſſe immortalis. n. 37. ibid. & n. 67. p. 247
* Anima Rationalis eſt immortalis, n. 39. p. 245. & n. 72. p. 248
* Animæ Rationalis immortalitati quæ repugnent, num. 40. p. 245
* Animæ Rationalis non poteſt per materiam ſe ullo modo propagare, n. 42. ibid.
* Animam Animæ miſceri. Hippocrati, n. 43. ibid.
* Anima Rationalis eſt ens per ſe ſubſiſtens, n. 44. ib. & n. 65. p. 247
* Anima Rationalis eſt ens perfectum & completum, n. 46. p. 245
* Animæ operationes apparent in ſemine, n. 52. p. 246
* Anima Rationalis, ſi ſit ex traduce, eſt forma partialis & incompleta, n. 56. ibid.
* Anima Rationalis, ſi eſſet ex traduce, irrito exiſtente ſemine, illa Anima corrumperetur, n. 57 ibid.
* Anima immortalis non patitur dividi ad materiæ diviſionem, ut mortalis, n. 63. p. 347
* Anima ex ſemine traducta non eſt ab eo ſeparabilis, neque abſque ſemine exiſtit, n. 66. ibid.
* Animæ cæterorum viventium cum ſemine à genitoribus traducuntur, & ſunt formæ partiales, n. 69. p. 248
* Anima eſt tota in toto, & tota in qualibet parte, n. 71. ibid.
* Anima Rationalis ſi eſſet ex traduce, ſequeretur Chriſtum Dominum non fuiſſe verum hominem, n. 73. ibid.
* Anima Rationalis de novo creatur, n. 77. p. 249
* Anima Rationalis ex nihilo fit, & à Deo immediatè creatur, n. 79. ibid. & n. 48. p. 245
* Animæ Rationales non ſunt omnes ſimul creatæ, n. 81. p. 249
* Anima Rationalis ex ſemine traduci, aut per ſemen propagari;

gari, aut ullo alio modo generari non patitur, ſed à ſolo Deo creatur & infunditur, n. 98. p. 250

* Anima genitoris in cæteris viventibus communicatur ſemini, ut vis fermentatrix communicatur Maſſæ panis à fermento, n. 22. p. 242

* Anima ſenſitiva non producitur per Creationem num. 109. p. 252

* Anima ſenſitiva non eſt ens per ſe ſubſiſtens, & eſt inſeparabilis à materia, n. 111. ibid.

* Anima Rationalis eſt omnium Animarum perfectiſſima, n. 125. p. 254

* Anima rationalis cum ſit proprius corporis actus & forma neceſſario ſimul cum corpore producta eſt, num. 127. p. 255

* Anima Rationalis ſtatim ac corpus eſt diſpoſitum infunditur, ex D. Thoma, & quomodo hoc intelligendum, n. 128. ibid.

* Anima rationalis corpus humanum format & organizat, n. 129. ibid.

* Anima operatur per facultates ſuas, n. 130. ibid.

* Anima ne per momentum quidem oriatur, n. 133. ibid.

Anima inſpirata à Deo in faciem Adæ fuit Rationalis, non vegetativa, & ſenſitiva ſolum, n. 134. ib.

* Animam & corpus cætera viventia ſoboli communicant cum ſemine, Homo verò cum ſemine ſolum corpus, n. 138. p. 257

* Anima Rationalis nihil ad Genitores pertinet, cùm de foris adveniat, n. 139. ibid.

* Anima Chriſti Domini omnium Animarum Rationalium nobiliſſima ac perfectiſſima fuit, n. 153. p. 258

Anima rationalis tertia die à conceptione infunditur ex aliquorum opinione, n. 44. p. 373. Eſt forma, n. 45. ibid.

Anima fruitur, animoque indulget ira, n. 29. p. 115

Anima in moribundis minus rectè poteſt ſuas functiones exercere, n. 59. p. 270. In Ectaſi ſupernaturali conſtituta non fixatur in præexiſtentibus phantaſmatibus, num. 14. p. 273 Eam à corpore ſeparari per Ectaſin ſupernaturalem non eſt verum, n. 16. ib. Ex ejus ſeparatione à corpore mors contingit, n. 17. ibid. Perficitur ſecundum intelligentiam in ſupernaturali Ectaſi, ib. Quorumcunque animalium præter hominis corrumpitur in morte & in nihilum abit, n. 12. p. 201

* Animæ interfectorum occiſoribus iraſcuntur, ſecundum Platonem, n. 14 p. 355

* Anima ſola non facit hominem, n. 7. p. 90. Ejus ſedes in capite, n. 10. ibid.

* Anima eſt pretioſior corpore, n. 25. p. 73

* Animal ex ſemine non fit, ſed perficitur, n. 8, p. 240

Animal neque ſimul, neque ſucceſſivè poteſt dotari pluribus animabus, n. 103. p. 251. & n. 110. p. 252

* Animal quando dicatur generare ſibi ſimile, n. 13. p. 319

Animalia timidiora ex frigiditate de aquoſiore ſanguine fiunt, n. 26. p. 367

Animal tunc perfectum eſt, cum debitum incrementum adeptum fuerit, n. 10. p. 13. Quando ſit in pubertate, n. 33. p. 10. Omne humidiſſimum cum exortui vicinum eſt, n. 62. p. 11. Omne poteſt ante annos ſenectutis ſeneſcere, n. 38. p. 14. In conſiſtenti ætate declinare incipit, n. 7. p. 16. Ejus manifeſta declinatio non apparet niſi adveniente ſenectute, n. 9. ibid. Non poteſt dici ſemper in ſenectute fuiſſe, etiamſi frigido, & ſicco ſit temperamento, n. 13. p. 17. à nativitate reſpectu ſui ipſius calido & humido eſt quolibet temperamento, n. 14. ib. In omnibus variatur aliquando numerus fetuum, n. 46. p. 25. Omnia ſi ante debitum tempus per aliquot dies naſcerentur, adoleſcere poſſent, debita adhibita cura, ut in homine, n. 84. p. 27. In illis non eſt ita præfixus naſcendi terminus, ut omnes putant, n. 106. p. 28. in certo tempore cojens, parere debet in certo tempore, n. 49. p. 25. Nullam prævenit in naſcendo generationem perfectam, n. 15. p. 32. Debitum naſcendi tempus omnia interdum ut homo præveniunt, aut retardant ex accidenti, n. 2. p. 39. debet dum in utero eſt neceſſario ad quoddam tempus pervenire, in quo ſufficiens alimentum à matre non habeat, n. 13. p. 36. Semen continens gravidum eſt, n. 30. p. 74. Omne ex extrinſeca cauſa moritur, n. 7. p. 71

Animal venenoſum generari poteſt in corpore humano, n. 7. p. 158

Animalis cujuſque ætatem in tres partes diviſit Ariſtoteles, n. 11. p. 2. Duas propriè partitiones habet, n. 12. p. 3

Animalia omnia à fulmine icta ſemper intereunt, præter hominem, n. 1. p. 134. Venenoſis cibis nutrita, an venenoſa ſint, n. 35 p. 156. Venenatis ſagittis confoſſa an tuto comedi poſſint, n. 36. ib. Venenoſis cibis nutrita comeſta non nocent, nu. 39. p. 157. Ut non noceant comeſta, ſi venenoſis cibis nutriantur, quæ conditiones requirantur, n. 41. ib. Venenoſa integra quæ, n. 14. p. 173. Muta fieri poſſunt, n. 18. p. 189. Muta quando dicantur, n. 19. ibid.

Animal nullum corruptibile vivere longo tempore poteſt abſque alimento, n 2. p. 275. Quodcunque per calorem vivit, qui pabulo indiget, ibid.

Animalia abſque cibo longo tempore viventia, n. 11. p. 276. Quomodo vivere poſſint abſque cibo, n. 44. p. 280

* Animal nullum naſci poteſt, niſi ſibi determinato tempore n. 11. p. 86. Unicum cenſendum, ſi unicum cor habeat, ex Ariſtotele, n. 5. p. 92. Nullum duplici corde, nonnulla duplici capite, num. 7. ibid. Quatuor capitibus inſignitum, ib Biceps geminum cor non habet contra VVeinrichium, n. 8. ibid.

* Animalia diverſæ ſpeciei inter ſe non generant ſecundum aliquos, n. 1. p. 84. Quando commixta generent ex Ariſtotele, n. 3. p. 85. Quæcunque inter ſe generare poſſunt, n. 8. p. 86. Quid ea maximè impediat inter ſe generare, n. 21, p. 87. Irrationalia inter ſe ſe effaſcinant, num. 3. p. 158

Animus corpore perfectior, n. 57. p. 11. In decrepitate vigorem ſuum amittit n. 20. p. 20. Immaterialis eſt, num. 22. p. 93. Ejus mores à corporis temperamento ſunt, n. 28. ibid.

Animi paſſiones hominem dementem quomodo oſtendant, n. 23. p. 107 Ex illis cum intenſæ ſunt nonnulli inſani fiunt, n. 30. p. 115. Ab illis læditur Ratio, n. 1. p. 113. iis detenti non recordantur eorum, quæ tuuc egerint, n. 2 ibid. aliquando efferunt morbos, n. 20. p. 178

Animi deliquium differt à ſyncope, n. 4 p. 142

Animi vitia non faciunt redhibitioni locum, n. 1. p. 178. à corporis temperamento fiunt, n. 2. ib. In quibus conſiſtunt n. 6. ib. Quæ in functionibus animalibus reperiantur, n. 9. ib. Quænam in pejore conditione ſint, n. 11. ibid.

Animus humanus cur tot vitiis obnoxius, n. 3. ibid.

Animi paſſiones vehementes impediunt coitum, n. 16. p. 204 & n. 58. p. 215. Commovendæ in his, qui inſaniam ſimulant n. 18. p. 233. Moderandæ in peſte, n. 18. p. 253

Animi mores corporis ſequuntur temperaturam, num. 5. p. 319

* Animi defectibus obnoxii, ne à divinorum recitatione lædantur, quomodo recitare debeant, n. 13. p. 124

* Animi deliquium & lipothymia an & quatenus faciant hominem irregularem, n. 4. p. 179

* Animi paſſionibus ægrotanti noxiis an & quomodo occurri poſſit, n. 7. p. 220

* Anna Aromatarii filius Hermaphroditus, n. 8. p. 106

Annibal fuit luſcus, n. 4. p. 193

Annus 55. in viro, & 40. in fœmina eſt corporis & animi vigor, n. 23. p. 20. Apud Græcos & Romanos antiquos decem menſibus conſtabat, n. 14 p. 43

Annorum duodecim terminus pro incipiente pubertate in feminis nimis præcox eſt, n. 29. p. 10. & n. 37. ibid.

Annum infra 25. agens non aſſumitur ad dignitates etiam inferiores, n. 4. p. 112

Ateneaſmus Vide *Enthuſiaſmus*.

Antiadas habens an ſit morboſus, n. 15. p. 301. Qui ſint, ib.

* Antichriſtus ex incubo progignendus, n. 4. p. 5. Suos aſſeclas ſignabit, n. 12. p. 157

Antidoti præſumptio ante veneni aſſumptionem tantum poteſt, ut hominem reddat veneno reſiſtentem, num. 29. p. 166

Antigonus fuit luſcus, n. 4. p. 193

Antigoni uxor apud Hypocratem octavo geſtationis menſe adhuc erat dubia de graviditate, n. 45. p. 52

Antimonium an tute exhibeatur, n. 14. p. 68

Antipathiam habent inter ſe venena aliqua, n. 2. p. 167

Ant. Auguſtus notatus, n. 27. p. 185

Apes oleo enectæ aceto reviviſcunt, n. 4. p 299. acriter invehuntur in eos, qui recenter mæchati ſunt, num. 19. p. 311. & cur, n. 20. ibid. Veneris ſunt expertes, ibid. denotant virginitatem incorruptam, ibid. Earum cuſtos purus ac caſtus ſit oportet, ibid. coeunt, & ſexu diſtinguuntur, ibid.

Aphonia quid? n. 18. p. 189

Apes acriter invehuntur in eos, qui de recenti cojerunt quod familiare etiam eſt aliis inſectis n. 20. p. 311

* Africa cur monſtrorum ferax, n. 23. p. 88

Apium epilepſiam detegit, n. 5. p. 240

* Apoplexia prohibet hominem promoveri, n 18. p. 170. *Affectus*, n. 7. p 364

Apoplexia: recenter ab illa excitatus, an agere poſſit, ut homo ſanæ mentis, n. 1. p. 132. duplex, fortis & levis, n. 6. ibid. levi detenti facilè, ſi ſanentur, ad mentem redeunt; n. 8. ibid. in forti homines ut plurimum moriuntur

num.

num. 9. p. 311. facit conjecturam fatuitatis, num. 11. ib.
* Apoplexia ſi nullum relinquat incommodum, Apoplecticus non ſit irregularis, n. 20. p. 170. Hæc æquè ut epilepſia ad animi morbos referri poteſt, n. 21. ibid.
Apoplexia ſimulata quomodo detegatur, n. 3. p. 226.
Apoplexiæ varia genera, n. 28. p. 301.
Apoplectici ut mortui interdum jacent, n. 1. p. 132. in illis omnia locum habent, quæ procedunt in furente vel mortuo, n. 3. ibid. infatuantur & extra mentem rapiuntur, n. 5. ib. neque promoveri poſſunt, neque promoti miniſtrare, n. 13. ib. unde dicantur, n. 3. p. 134. & qui ſint n. 36. p. 285.
* Apoplecticus & Epilepticus quomodo differant, quoad irregularitatem, n. 18. & 19. p. 17.
* Apopſychia quid, n. 4. p. 179.
Apoſtoli cur in cibis piſces elegerint ex Cardano, num. 11. p. 319.
Appetentia rerum extranearum fallaciſſimum prægnantiæ ſignum, n. 34. p. 51. non eſt ſignum prægnantiæ perpetuum, ſed durat ad tertium vel quartum menſem, n. 35. ibid. quibus gravidis ſit familliaris, ibid.
Appetitus ſenſibilis à ſola natura regitur, n. 31. p. 59. quieſcit ubi animal ſuo fine potium eſt, ib. Intelligibilis à Natura non regitur n. 33. ib. Inteligibilis non quieſcit etiam aliis quieſcentibus, n. 33. ib. Intelligibilis dicitur voluntas, n. 34. ibid. Intelligibilis quando rectè moveatur, ibid.
Appio Grammaticus Homeri manes ad vitam dicitur revocaſſe n. 2. p. 299.
Apprehenſio, n. 2. p. 135.
Apri in Pamphilia nati venenoſi ſunt, quòd venenoſis cibis nutriantur, num. 39. p. 157. ex ſe interdum caſtrantur, dum in teneriori ætate ſunt, n. 9. p. 184.
Aqua, ejus conſideratio magni momenti, n. 1. p. 387. multum ad ſanitatem confert, n. 2. ib. unde dicatur, n. 3. ibid. promptius inficit aërem, quam è contra, n. 2. ib. Ejus uſu omnis morbus curari poteſt ex Cardano, n. 6. ibid. Ejus conſideratio quantum ad Jureconſultos pertineat. n. 7. ib. Ex ejus mutatione plures afficiuntur, quàm ex mutatione aëris, n. 8. ib. Ex ejus vitio peſtis excitatur, n. 10. ib. bonæ conditiones ex Hippocrate, num. 11. ibid. Ejus impermixtio maxime laudanda, n. 12. p. 388. Optima debet eſſe magis ſimilis aëri, quàm aquæ elementari, ib. quinque ſenſuum judicio examinata, n. 14. ib. nullius coloris, nullius odoris, nullius ſaporis, n. 15. ib. ex colore, ſapore & odore, quomodo eam laudaverit. Hippocrates, n. 16. ibid. ipſius levitas qualis eſſe debeat. n. 18. ib. pondere inter ſe diſtant, n. 20. ib. una eademque ſe ipſa levior juxta temporum diverſitatem, num. 22. p. 389. Ejus bonitas in quonam præcipue conſiſtat, n. 22. ibid. Ejus bonitatis ſignum ex cita excalefactione & refrigeratione, n. 25. ib. n. 30. p. 390. Experimenta an bona ſint, n. 32. ib. & ſeq. ad quam partem fluere debeat, ut ſalubris ſit, n. 44. p. 391. Ejus bonitas quomodo cognoſcatur ex terræ conditione, ex qua fluit, n. 46. ib. Stagnans & paluſtris peſſima, n. 50. p. 392. Optima cito putreſcit, n. 58. p. 393. Ejus vitium coctione emendatur, n. 68. ib. Coctione ſemper attenuatur, n. 69. ib. coctione perficitur, n. 70. & 71. ib. pura non datur, ibid. publica melior quam privata & cur, n. 4. p. 394.
Aqua ſubmerſi moriuntur, quia reſpirare non poſſunt, n. 4. p. 363.
Aquæ ex nive & glacie ab Athenæo pro bonis habitæ, n. 48. p. 391.
* Aquæ potus cur prohibitus, in jejunio Euchariſtico, n. 9. p. 298. Vide *Jejunium*.
* Aqua vitæ aſſumptio impedit Euchariſtiæ aſſumptionem, n. 19. p. 302.
* Aqua vitæ ſtimulos carnis augere poteſt, n. 21. ibid.
* Aqua vitæ, etiamſi non nutriat membra ſolida, nutrit tamen & auget ſpiritus, n. 22. ibid.
* Præſtat ab Aquæ vitæ aſſumptione abſtinere ob jejunii reverentiam, n. 23. ibid.
Aqua nutrit, n. 3. p. 332. contrarium, n. 5. ibid.
Aqua & aër interdum venenoſa evadunt, n. 9. p. 150.
Aqua quæ eligenda in peſte n. 12. p. 253.
Aqua vitæ, ſeu ardens, tempore peſtis noxia, ibid.
Aqua ſubmerſi quomodo & cur moriantur, n. 30. p. 301.
Aquarum quarumcunque dulcium lotio confert ad lepram, n. 65. p. 288.
* Aquæ tormentum, n. 26. p. 36.
Aquarum, in quibus linum & alia id genus macerantur, propinquitas noxia, n. 7. p. 252.
Aquæ nullo pene momento ponderis inter ſe differunt, n. 19. p. 388. puræ nullam reſidentiam faciunt, n. 33. p. 390. quædam duplex pondus ferunt hyeme, quam æſtate, n. 40. ibid. quædam animæ levitatis, n. 43. p. 391. Earum genera quæ pro potu inſerviunt, n. 49. p. 392. læviſſimæ non putreſcunt ex Cardano, num. 57 ibid. pravæ quomodo emendentur, n. 62. p. 393. & ſeqq. omne earum vitium coctione emendatur, n. 65. ib. eas decoquere eſt pervetuſtum, ib. tria tantum earum genera decoquenda ex Jouberto, num. 67. ib. quomodo emendandæ peſtis tempore, numer. 72. & 73. ibid. Earum pravitas non dat cauſam non reſidendi, n. 77. p. 394. fluentes minus prompte inficiuntur, quam reſides, num. 24. p. 396. Earum copia an ad civitatis ſalubritatem conveniat, num. 16. p. 395.
Aquarum eruptio in partu debet præcedere eruptionem ſanguinis, n. 16. p. 40. earum ante partum eruptio malari, n. 12. p. 76.
* Aquei ſive Albuginei humoris vitia quænam inducant irregularitatem, n. 20. p. 175. an cæcitas ſanata per generationem humoris aquei ex cujus privatione fuerat generata, irregularitatem tollat, n. 21. ibid.
Aquæ ductus quodnam afferant incommodum, num. 9. p. 403.
* Aquilæ cum lupis commixtæ generantes, n. 8. p. 86.
Arabes cadavera condientes ea non exenterant, num. 12. p. 293.
Aranei cujuſdam venenum, qui calcatus per ſoleas venenum tranſmittit, n. 15. p. 171.
Aratus à Taurione veneno ad tempus exhibito occiditur, n. 3. p. 168.
Arborum quarundam ligna in India ſolo fumo aſtantes occidunt, n. 11. p. 170.
Arborum nonnullarum propinquitas noxia, maxime tempore peſtis, n. 7. p. 252.
Arbores pene omnes hyeme non nutriuntur, n. 10. p. 276.
* Archiatri cur vocati Med n. 17. p. 55. & n. 30. p. 65. inter ſervos antiquitus connumerati, n. 24. p. 56.
Arctatio quænam in muliere curationem admittat, num. 18. p. 216. ſi abſque gravi periculo curabilis eſt, matrimonium ex ejus cauſa non diſſolvitur, n. 19. ib.
* Arctatio in fœmina remedium non admittens, ſufficiens eſt ad dirimendum matrimonium, n. 11. p. 147.
Ardonius erroris notatus, n. 4. p. 137.
* Arethuſa in marem verſa, n. 4. p. 97.
Arethuſæ lacus, in quem Tigris influit, pondera quæcumque ſuſtinet, n. 43. p. 391.
Argentum vivum venenum eſſe credunt multi, num. 31. p. 156. Innoxium alii, n. 32. ib. Datur in dolore colico, ib. Noxium eſt & venenoſum, n. 33. ibid. Ejus maxime noxius, ib. Ex eo pilulæ parantur ad morbum Gallicum, ibid. Datur ad enecandos vermes, ibid. Auri impoſitum, quæ mala excitet, ib. Frigidum eſt, n. 37. ibid. Ejus uſus duplex, num. 9. p. 167. Ejus uſus externus an ſit tutus, ibid.
Argivi cujuſdam dementia ex Horatio, n. 20. p. 106.
Argyrodamas effectus producit adamanti attributos, n. 24. p. 155.
Arientinum cicer an benignum, n. 14. p. 320.
Ariſto apud Hipp. ex vulnere digiti pedis mortuus, n. 20. p. 343.
* Ariſto aſinæ ſe commiſcuit, ex qua commixtione virgo formoſiſſima nata, n. 23. p. 88.
Ariſtoteles erroris notatus, num. 10. p. 137. Iræ defenſor à Seneca vocatus, n. 13. p. 114. Infamia notatus, num. 16. p. 171.
Ariſtotelis concluſio de incertitudine naſcendi in homine confutatur, n. 13. p. 23. Ab eo non diſcedendum abſque firmis rationibus, n. 56. p. 26.
Ariſtoteles notatus & defenſus, n. 34. p. 243.
Arma ſi ſint venenata faciunt præſumptionem vulneris lethalis, n. 11. p. 351. Ea venenari non eſt novum, n. 4. p. 353. Eorum qualitas quomodo faciat præſumptionem vulneris lethalis, n. 9. p. 351.
Arnaldus villanovanus, & alii credulitatis notati, n. 52. p. 215.
* Aromatarius peccat ſine ſufficienti peritia artem exercens, num. 1. p. 28. errat abſque ſufficientibus divitiis artem exercens, n. 2. ib. Quomodo peccet circa electionem Medicamentorum, n. 3. ib. Quomodo peccet circa expeditionem Receptarum, num. 4. ibid. Quomodo peccet circa compoſitionem Medicamentorum, n. 5. 6. & 7. p. 29. Circa uſum Medicamentorum quomodo erret, n. 8. ib. Circa viſitationem recipiendam quomodo erret, n. 9. ib.
* Arquatus morbus, num. 28. p. 116.
* Arrigentes & ſemen non emittentes, non poſſunt contrahere matrimonium, n. 13. p. 144.

Arſeni-

Arſenicum non venit appellatione mali veneni ſecundum Malvaſiam, n. 1. p. 152. Venenum eſt validiſſimum, n. 2. ibid. Arabes in Aſthmate illud præſcribunt, ibid.
* Ars nobilis unde dicatur, n. 29. p. 53. Ei adſcribere errata, quæ ab imbecillitate Profeſſorum oriuntur, iniquum eſt, n. 2. p. 53. Multa poteſt, quæ Natura non poteſt, n. 13. p. 62. Natura quandoque præſtantior, ibid.
* Artes difficiliores vulgi judiciis vituperantur, n. 1. p. 53.
* Artes immundæ tempore peſtilenti prohiberi poſſunt, n. 1. p. 295.
* Amplia etiam extra tempus peſtilentiæ, n. 3. ibid.
* Ars conficiendi ſericum non eſt inter immundas adnumeranda, n. 8. p. 296.
Artes immundæ ſanitati nocent, n. 18. p. 404.
* Artifices nomine plurimi, re autem perpauci, n. 2. p. 353.
Artifices Mechanici qui excuſentur a jejunio, n 15. p. 327.
Artifex quidam Eugubinus, 24. Annis infœcundus; morbo correptus fœcundus factus, n. 9. p. 209.
Artabanus vulnere in brachio accepto periit, n. 14. p. 343.
* Arthritici dolores an excuſent a divinorum recitatione privata, n. 32. p. 116. & an excuſent a recitatione publica, n. 10. p. 119.
* Arthritis eſt nomen generale comprehendens omnem articulorum dolorem, n. 1. p. 190.
Articulus mortis in eo poſitus, etiam deficientibus ſenſibus, dummodo ejus verba intelligantur, teſtari poteſt, num. 8. p. 142. In eo eſſe late accipitur, n. 10. ibid. In eo eſſe ſtrictius quomodo accipiatur, n. 11. ibid. In eo eſſe quis dici non poteſt, niſi antea probetur, infirmitatem judicio Medicorum fuiſſe mortalem, n. 13. ibid. In eo poſitus dicitur quis cum imminentem mortem timet, n. 14. ib. In eo eſſe quomodo ſtrictiſſime accipiatur, n. 15. & 16 ibid. In eo poſitus quomodo differat a poſito in periculo mortis, n. 17. p. 143. In eo poſitus neceſſe eſt, ut brevi moriatur, ib. In eo poſitus dicitur quis antequam agonizans, n. 18. ib. Non poteſt quicquam legitime agere in eo conſtitutus, n. 19. ibid. in eo eſſe habet quandam latitudinem, num. 24. ibid. Quando dicatur, ibid.
Articulus mortis. In eo poſiti cur permittantur contrahere matrimonium n. 24. ibid.
* Arthritici dolores in aliquibus aliquando ex tortura ſanati, n. 10. p. 43.
* Articulorum omnes dolores maxime moleſti ſunt, licet unus acutior & moleſtior altero, n. 2. p. 190.
Articulorum vulnera malignitatem adjunctam habent, n. 12. p. 359.
Articulares morbi an a jejunio excuſent, n. 28. p. 331.
Aſphaltites lacus in Judæa quæcunque pondera ſuſtinet, n. 43. p. 391.
Aſaphia quid, n. 4. p. 190. Unde fiat, n. 5. ibid. Proprie quid ſit, n. 9. ibid.
Aſinus temperamento frigidus, n. 34. p. 24.
Aſina & Vacca varia tempora pariendi habent, n. 106. p. 28.
* Aſini Hermaphroditi hiſtoria, n. 6. p. 98. & n. 15. p. 107.
* Aſiti hoc eſt, ſine fame, ad aliquod tempus nonnulli, per totam vitam nulli, n. 13. p. 41.
Aſperæ Arteriæ vulnera non uniuntur, & uſum loquendi aliquando impediunt, n. 15. p. 347.
Aſpidum venenum in occidendo ociſſimum, n. 13. p. 153.
* Aſſidentes infirmis veniunt ſub nomine Medici, n. 1. p. 33. Eorum errores in quibus conſiſtant, n. 2. ibid. Quomodo peccent, n. 4. 5. ibid. Peccant, ſi ſint negligentes in convocandis Parochis, n. 6. p. 34.
* Aſthma an excuſet a recitatione divinorum, n. 20. p. 110.
* Aſthmatis diverſæ ſpecies, & quænam earum irregularitatem inducat, n. 6. p. 180.
* Aſthmatici an excuſetur a publica recitatione, num. 6. p. 118.
* Quomodo recitare officia poſſint abſque ſalutis noxa, n. 11. p. 112.
Aſtomorum gens ſine cibo vivens. n. 11. p. 276.
Aſtrologia Ars divinatoria dicitur, n. 11. p. 267. Digna eſt, ut a ſcientiarum Amatoribus non ignoretur, n. 12. ibid. Contra ipſam nonnullam objecta, ibid. Si quid prædicere aliquo modo poteſt, id conjecturaliter tantum facit, n. 13. ibid.
Aſemia quid, n. 6. p. 190. Quid proprie ſit n. 9. ibid.
Aſemos Loquens morboſus eſt, n. 6. ibid.
Athænei opinio rejecta, n. 48. p. 391.
* Athenienſes Samiorum frontes ſtygmatizarunt, eo quod ab eorum fide defeciſſent, n. 6. p. 151.
Athlantes populi non ſomniant ex Herodoto, n. 38. p. 270.
Atreta an ſana ſit, n. 23. p. 199.
Atretæ, id eſt imperforatæ cur dictæ, n. 20. pag. 59. Aliquando concipiunt, ibid.
Atretæ mulieres quæ, n. 24. pag. 220. Concipere aliquando poſſunt, ſed in partu pereunt, n. 26. ibid. Cætera Vide in verbo *Imperforata*.
* Attentio triplex, n. 11. p. 109. Et quæ requiratur in recitandis divinis, ib. Qualis requiratur in audienda Miſſa, n. 17. pag. 110.
* Attila Hunnorum Rex ex cane muliere natus, n. 5. p. 90.
Atrophia, in ea corpus non nutriri quomodo intelligendum, num. 36. & 37. p. 279. Non multum abeſt a Paralyſi, num. 41. p. 285. Pars eo morbo laborans vita carere dicitur num. 42. ibid.
Attonitus morbus, n. 10. p. 134.
Atypus quis, n. 16. p. 191.
Audacia ignorantiam concomitatur, n. 27. p. 55.
Audax reſponſum ab homine compoſito inſaniam arguit, nu. 16. pag. 106.
Auditus eſt porta mentis, n. 35. p. 121.
* Auditus gravis an excuſet a divinorum recitatione, num. 15. p. 113. Eo an quis poſſit venenari, n. 13. & 14. p. 110. Quomodo fieri poſſit, n. 16. ibid.
* Audire alium recitantem non tenetur, qui a recitando divino officio excuſatur, n. 1. p. 120.
* In Audiendo ſuus eſt labor, n. 3. ibid.
Avenzoar Medicus, cum non generaret, ex febre ardente reconvaleſcens, fœcundus fuit, n. 9. p. 209.
Averroes perſpicax, n. 42. p. 25. Ejus ratio de feminum differentiis confutetur, n. 42. p. 33.
Averrois fabula reprobata, n. 17. p. 223.
Augmentum morbi quid, n. 9. p. 131.
Auguſtus piſcibus magis delectatus n. 20. p. 322.
Auguſtus habuit oculos ultra quam credi poſſit lucidiſſimos, num. 49. p. 370.
* Avicennæ falſa opinio, n. 15. p. 212.
Avis Paradiſi, ſeu Manucodiata abſque cibo vivit, nu. 11. p. 276.
Avis *ſancta Maria* mortua ab longum tempus incorrupta ſervatur, num. 7. p. 293.
Auris an ſit membrum, n 22. p. 376. Eſt auditus inſtrumentum, num. 23. ibid. Non eſt membrum nu. 24. & 27. ibid. Ad decorem tantum facta, ibid. Eam abſcindens tenetur pœna incidentis membrum, num. 28. & 29. ibid.
* Auris doloris quæ ſuccedant, num. 30. pag. 230.
* Auricula in totum abſciſſa an faciat hominem irregularem, n. 14. p 177. & an ſit membrum nec ne, n. 15. ibid.
Auriculæ ad meliorem ſoni editionem conferunt, nu. 25. p. 377. Earum abſciſſio non inducit irregularitatem, num. 25. ib.
* *Aurium* dolores quando excuſent a recitatione divinorum, n. 7. p. 111. & an excuſent ab auditione, n. 6. ib.
* *Aurium* morbi, qui excuſent a debiti conjugalis redditione, num. 28. p. 137.
Auricularis digitus, num. 15. p. 381.
* *Auricularii* Medici, num. 2. p. 4.
* *Auſonii* Galli Epigramma de Hermaphrodito, n. 22. p. 100.
Auſter multum & longo tempore ſpirans peſtem minatur, nu. 4. p. 251.
* *Autumnus* æſtate minus calidus, n. 10. p. 135.
Autumno Venus noxia magis, an æſtate ſit, n. 10. ib.
Azo notatur, num. 26. p. 140.

B

BAlbus vitioſus eſt, non morboſus, num. 6. p. 177. & num. 12. ibid. & n. 7. p. 188. In quibus erret, n. 15. p. 191.
Balbuties quid, n. 12. ibid.
Baldus Jureconſultus rabie periit, n. 3. p. 137.
Baldus Novellus vir magnæ auctoritatis, ibid.
Baldi opinio reprobata, n. 17. p. 379.
Balenæ cadaver putreſcens peſtis cauſa, n. 8. p. 245.
Balnea tempore peſtis noxia, n. 30. p. 254.
Balneationis ſervitus, n. 16. p. 395.
Balſamum valet contra adamantem, n. 22. p. 155.
Bannitus non poteſt veneno occidi, n. 9. p. 148.
* Baptizans fœminam putans ſe baptizare marem, & maſculinum nomen ei imponens, non confert Sacramentum Baptiſmi, n. 9. p. 98.
Barba ad decorem facta, n. 10. p. 378. Ejus carentia morum denotat pravitatem, num. 11. ib. Ejus carentia viris ignominioſa, ib. Mulieribus ejus productio dedecori eſt, nu. 13. ib. Eam expilare realis injuria eſt, n4. 1. ib. Eam incidens tenetur pœna incidentis membrum, num. 15. p. 379. Non eſt membrum, n. 16. ib. Neque pars membri, num. 17. ib. Eſt index temperamenti organorum deſervientium generatrici facultati, num. 18. ib. Nunquam aut raro in homine deficit, & cur, ibid.
Barbatæ mulieres, n. 12. p. 378.
Barbam vellere, proverbium, n. 18. p. 379.
Barbam ab ulnis puerorum vellere proverbium, n. 7. p. 9.

Baſi-

Baſileæ peſtis Helveticos ſolos moleſtans, Italis & Gallis innoxia, n. 52. p. 250.
* Baſiliſco muſtela infenſa, n. 3. p. 158.
Belga quidam igni deſtinatus ſanguinem exudans, num. 13. p. 227.
Bellerophontis inſania, n. 1. p. 104.
Beneficia obtinere non poſſunt furioſi etiam tempore intermiſſi furoris, n. 27. p. 136.
* Beneficia reſignari poſſunt ob multos morbos declaratos, n. 15. 16. 17. 18. p. 271.
Vide *Reſignare*.
Beſtiæ appetunt ſolum per ſenſibilem appetitum, num. 31. p. 59.
Bibere ſine menſura quando quis dicatur, num. 10. p. 127. & num. 11. ibid.
* Bicipita monſtra diverſa voluntate moventur, num. 17. pag. 91.
* Bicorpora monſtra, an unus, vel duo homines, num. 17. ibid.
* Birfontia monſtra, qualis Janus, duone homines, an unus ſint, n. 10. p. 92.
Blæſa crura, n. 7. p. 197.
Blæſitas quid, n. 13. p. 191.
Blæſus in quibus erret, n. 15. ibid.
* Blæſi qui, n. 3. p. 189.
* Bocium Gulæ, n. 4. p. 186.
Bombardarum, ac ſimilium inſtrumentorum ſtrepitus peſtis tempore laudatur, n. 34. p. 254. & ſeq.
Bombyx mortua reviviſcit, & formam mutat, n. 4. p. 299.
* Bonacina notatur, n. 9. p. 227.
Bonifacii Octavi cadaver incorruptum repertum, n. 13. p. 293.
Bœoti craſſi ingenii viri, n. 5. p. 117.
Bœticum ingenium, ib.
Bonitas eſt propagata ex habitudine & origine naturæ, malitia non, n. 71. p. 116.
Bononiæ vulnera capitis maxime lethalia, n. 31. p. 344.
Bonus quilibet præſumitur, n. 71. p. 116.
* Bona plura auferrentur, ſi auferrentur mala, n. 29. p. 59.
* Boni patris filius bonus præſumitur, n. 25. p. 52.
* Boni non ſunt ſub lege, n. 10. p. 57.
* Bonum animi corporis bono anteferendum, num. 32. p. 53. Cujuslibet virtutis convenit homini ſecundum rationem, num. 7. p. 66. Sed unum altero majus, quando eſt magis excellens, num. 2. p. 71. Majus eſt, quod eſt magis neceſſarium, num. 4. ibid. Majus eſt, quod eſt magis appetibile, num. 5. ibid. Corporis præeminet bono exteriorum rerum, num. 18. pag. 72. Emanans a Medicina eſt magis neceſſarium ad conſequendam felicitatem, quam emanans a Juriſperitia, num. 19. ibid. Emanans a Medicina eſt appetibile per ſe, nu. 20. ibid. Si quod emanat a Juriſperitia, eſt particulare, nu. 23. p. 73.
* Bonum civile non ſimpliciter eſt bonum, ſed per participationem boni divini, n. 3. p. 68.
* Bonum commune quomodo illæſum ſervetur, n. 8. ib.
Boriſthenis aqua leviſſima, n. 20. p. 388.
Boves non protinus a caſtratione generandi potentiam amittunt, n. 26. p. 213.
* Brachia inſigniter curta an ſint ſufficiens cauſa irregularitatis, n. 1. p. 188. Attracta & contracta quando faciant locum irregularitati, n. 2. ibid.
Branca ſiculus, n. 4. p. 375.
* Bronchocele quid, n. 4. p. 186.
Braſſicæ umbra cæteris herbis noxia, n. 7. p. 173.
* Brunelli aliorumque DD. opinio rejecta, n. 54 p. 133.
Bruta inter ſe magis quam homines ſimilia, n. 23. p. 23. Non minus quam homines inter ſe ſimilia, & diſſimilia, n. 25. p. 24. Cur magis ſimilia nobis videantur, ibid. Unde ſit eorum major inter ſe ſimilitudo, num. 29. ibid. In illis coitus finis eſt conceptio, n. 31. p. 59.
Bruta quomodo inſaniant, cum ratione deſtituantur, nu. 36. p. 111. In illis reperitur potentia ſupplens rationis defectum, n. 38. ibid. Non alio fine coeunt, niſi ut ſemen excernant, ſicut mingunt, & exerunt, n. 28. p. 24.
Bruta tempore peſtis quando occidenda, n. 22. p. 254.
Bruta ſi aliquo modo reſurgerent, eadem numero nunquam eſſent, n. 21. p. 301.
Buccones, n. 7. p. 117.
Budæus natus, n. 14. p. 122.
Buffo vaporibus ab ipſo exſpirantibus obvios quoſque ſtupefacit, n. 13. p. 150.
Butrigarius notatur, n. 32. p. 186.

C

CAcaore herba ore retenta ad famem expellendam, num. 51. pag. 280.
* Cachexia quid & an faciat hominem irregularem, n. 5. p. 183.
Cadavera ab exſiccatione immunia ſervare Ars non poteſt, num. 6. p. 293. quomodo vere incorrupta ſervari ſit dicendum, n. 25. p. 295.
Cadavera novaculas quibus reciduntur, hebetant ob ſummam eorum fragilitatem, n. 37. p. 369. quædam aut ſubito ab obitu, aut poſtridie recaleſcunt, n. 39. ibid.
Cadaverum indicia, ex quibus elicere poſſimus celeriorem unius mortem, quam alterius, cum ſimul ex eodem caſu, fuerunt extincta, n. 30. p. 367. & ſeq. eorum maturior putredo quando faciat conjecturam celerioris mortis in uno quam in alio, n. 42. p. 370.
Cadavera veneno ſublata neque a feris, neque ab avibus deguſtantur, n. 33. p. 163. & num. 8. p. 362. Eorum cita putrefactio commonſtrat venenum, ex quo mors præſumitur ſecutura, fuiſſe ingenitum, n. 19. p. 165. veneno extrinſeco ſublata difficile corrumpuntur, n. 20. ib. Verminationem non patiuntur, ibid.
Cadaveris peſte extincti inſpectione aliquando concipitur peſtis, n. 19. p. 246.
Cadavera fulmine icta non putrefiunt, & cur, n. 3. p. 292. facile a putrefactione ſervari ex arte poſſunt, n. 5. ib. ad eorum conſervationem quæ faciant, n. 8. p. 39. ea condiendi inventum perveruſtum, ibid. ea condiendi ratio quæ apud Ægyptios, n. 9. 10. ibid. ratio ea condiendi hujus ætatis, n. 13. ib. nonnulla incorrupta poſt multos annos reperta, ibid. ea antiqui Romani cremebant, n. 14. p. 294. cur ad longum tempus incorrupta ſervari non poſſint, n. 15. ibid. quo altius in terra defoſſa ſunt, eo magis imputrida ſervantur, n. 17 ibid. Luna radiis expoſita promptiſſime corrumpuntur, ibid. pro morbi genere quo ſunt extincta facilius corrumpuntur, n. 18. ibid. Eorum, qui in abſtinentia vixerunt diutius imputrida ſervantur, n. 19. ibid. fœminea citius, quam maſculea corrumpuntur, n. 20. ib. occiſa facilius putreſcunt, quam naturali morte perempta, n. 21. ib. contrarium, n. 22. ibid. occiſa inſtrumentis tormentariis citiſſime corrumpuntur, n. 23. ibid. aromatibus condita incorrupta ſervari nihil habet in ſe admirationis, n. 24. p. 295. incorrupta ex ſe permanentia miraculoſe ſervantur, ib. quæ miraculoſe incorrupta ſervantur nullo artis indigent præſidio, n. 26. ibid. quæ ex miraculo incorrupta ſervantur, quomodo ſervari contingat, n. 29. ib. in illis quæ mira eveniant, n. 31. ib. per aliquod tempus ab obitu calida permanere, aut etiam de novo recaleſcere naturalis res eſt, n. 32. ibid. nonnulla ſudantia, & ſanguinem ſtillantia ad multum tempus, n. 33. p. 296. per ſe ſtare ſupra naturam eſt, ibid.
Cadentes ab alto interdum mortui apparent, cum tamen vivant, n. 29. p. 301.
Caducus morbus, n. 15. p. 133.
* Cæliaca paſſio quid? n. 21. p. 289.
Cagnatus notatur, n. 11. p. 266.
Caiphas prophetans non intellexit quid ſonarent ſua ipſius verba, n. 30. p. 270.
* Calculus veſicæ quam ob cauſam facere debeat hominem irregularem, n. 5. p. 183.
* Calculi ex Veſica extractio an tuta ſit & licita, n. 13. p. 204.
Calculis renum aut veſicæ facit hominem ad venerem proniorem, n. 8. p. 209.
* Calculoſi an excuſentur a publica recitatione, n. 8. p. 119.
Calecut a peſte immunis, n. 42. p. 248.
Calidi non exuperant natura frigidos, nec frigidi calidos, n. 31. p. 24.
Calido temperamento dotatum animal citius perficitur quam dotatum frigido, n. 7. p. 23.
Callyonimus piſcis, hujus felle Tobias a cæcitate curatus eſt, n. 51. p. 286.
Calor in cadaveribus obſervatus quam conjecturam faciat tardior mortis in uno, quam in alio, n. 34. p. 368.
Caloris nativi augmentum in anno 25. apparet, n. 16. p. 13. ejuſdem declinatio, nu. 29. p. 14. ex majori aut minori animalia citius augeſcunt & formantur, n. 54. p. 25. Idem vegetat ſeminalem materiam in homine & in bruto, ibid. Nativus naturæ vicem gerit, n. 16. p. 71.
Calor aeris magis obſtat viro in coeundo cum deſiderio, quam mulieri, n. 15. p. 204.
Calor imbecillis in iis, qui diu tolerant jejunium, quomodo ſupponatur, n. 54. p. 280.
* Calore naturali quicquid deſtituitur, corrumpitur ab Extraneo, num. 12. p. 154.

Calypſus in urſam verſa, n. 41. p. 136.
Camelus temperamento ſiccus, num. 34. p. 24. parit duodecimo menſe, ibid.
Camelorum fœminæ caſtrantur, n. 48. p. 187.
Camphoræ aſſumptione quidam ſe impotentem ad Venerem fecit, n. 10. p. 184. & n. 48. p. 214.
Campus Sanctus Romæ, n. 17. p. 294.
Cancri ſimulati deprehenſio, n. 5. p. 228.
* Cancri virides bicipites, n. 7. p. 92.
Canens apud Ovidium fame quinta die enecta, n. 3. p. 275.
Canis plures fœtus generat, aliquando etiam ſingulos, n. 45. p. 25. bimeſtris parit, aliquando trimeſtris, interdum ſpatio 70. dierum, n. 106. p. 28. parit etiam ante 90. dies, ib. ſæpe ſuperfœtat, n. 28. p. 59. cur ſuperfœtet, n. 35. paucum ſemen effundit, ibid.
Canum differentiæ, n. 35. p. 24.
Canis ſolus rabie afficitur ex Galeno, n. 4. p. 137. ejus venenum contagioſum eſt, n. 16. p. 165. ejus venenum temporaneum ac tardæ operationis, n. 5. p. 169.
Canis levis Judæum animal abſque cibo vivit, n. 11. p. 276.
* Canibus Hyenæ umbra exitialis, n. 3. p. 158.
* Canis Hermaphroditus, n. 15. p. 107.
* Cannibales populi gigantei, n. 34. p. 79.
Cannibalum venenum rabiem excitans, num. 7. p. 137. num. 27. p. 138.
Canonizari quis poteſt abſque miraculis in vita factis, non abſque factis poſt mortem, n. 14. p. 262.
Canonizatio ad duo maxime requiruntur, n. 11. p. 261.
* Canoniſtarum opinio circa lepram, n. 3. p. 145.
Cantharides ad canis rabioſi morbum & ad Salamandram, n. 5. p. 167. Earum uſus duplex & an ſit tutus, n. 10. ibid.
Cantharides manu detentæ urinam ſanguinolentam eliciunt, n. 9. p. 227.
* Cæcitas & Surditas omnino faciunt hominem irregularem, n. 4. p. 164. & ſeq.
Capella Tholoſana notata, n. 11. p. 218.
Capilli in extinctis ex veneno ſponte defluunt, n. 30. p. 163.
* Capillorum defluvium duplex, & quodnam faciat hominem irregularem, n. 1. p. 186.
* Capillorum defluvium ſignum Gallici morbi, ſed levioris, n. 6. p. 193.
Capitis dolorem gravem ac longum quæ conſequantur, n. 56. p. 251.
* Capitis dolor multiplicis ſpeciei, & quænam ſpecies faciat hominem irregularem, n. 2. p. 171.
Capitis dolores vehementes quinam excuſent a jejunio, num. 11. p. 328. morbi nervos lædentes excuſant a jejunio, num. 12. ib.
Capitis vulnera præ cæteris notanda, n. 1. p. 358. etiam leviſſima non negligenda, n. 2. ibid. lethalia poſt quadrageſimam n. 7. ib. etiam minima periculo non vacent, n. 8. ib. etiam ſi eorum accidentia remittant, non tamen faciunt præſumptionem, quod quis ex illis non deceſſerit, n. 10. p. 359. quibus in locis magis, vel minus lethalia, n. 31. p. 344. magnam faciunt hominem ſterilem, n. 8. p. 346. die 46. tranſactio non amplius periculum afferunt, n. 3. p. 349. etiam poſt centeſimum & ultra periculoſa, n. 5. ibid. nullum tempus attenditur eorum ſecuritatis, n. 7. ib. quouſque lethalia ſint Judicis arbitrio relinquitur, n. 8. ib.
Captivus quidam quartam decimam diem ſine cibo exſuperans, n. 4. p. 275.
Capra temperamento ſicca, parit quarto menſe, nu. 34. p. 24. Singulos fœtus parit, interdum plures, n. 45. p. 25.
Capræ generant lac venenoſum, ſi venenoſa comedant, n. 39. p. 157.
Capræ jecur comeſtum, vel ſuffumigatum Epilepſiam prodit, n. 5. p. 240.
* Capræ tormentum, n. 29. p. 57.
* *Cap. quoniam de Conjug. lepr.* de qua lepra loquatur, num. 3. p. 145.
* Capra ; ex ea & ariete naſcitur capra, non ovis, n. 25. p. 127.
* Capræ hircinæ utramque ſexum ſortitæ, n. 24. p. 101.
* Caprillum ſtercus, vide *Stercus*.
* Caput humanum ex ovo gallinaceo natum, n. 47. p. 81. eſt præcipua ſedes animæ rationalis, n. 10. p. 90. geminum conſtituit animal geminum, n. 6. p. 92. geminum non habet de neceſſitate geminum cor, n. 8. ibid. ejus dolor quando excuſat a recitatione divinorum, n. 3. p. 111. Ejus dolores acutiſſimi an excuſent auditione Horarum Canonicarum, n. 5. p. 110. ejus morbi qui excuſent a debiti redditione, num. 26. p. 136.
Carbones fumo aſlantes occidunt, n. 10. p. 170.
Carbonum fumo extincti quomodo ſuffocati moriantur, n. 6. & 9. p. 364.
* Carcerati an ob infirmitatem ſint extrahendi ex carcere, quomodo Medicus determinare poſſit, numer. 20. p. 39.
Cardanus notatus, n. 20. p. 135. Ejuſdem ſententia de mularum ſterilitate, n. 12. p. 217. habuit, ut inquit, ſomnia mirabilia & prophetica, n. 35. p. 270.
* Cardiaca paſſio, n. 23. p. 115.
* Cardialgia an excuſet a divinorum recitatione, ibid. & an excuſet a Miſſæ celebratione, n. 9. p. 121.
* Cardiaca paſſio, ſeu Cardialgia quid ſit, & quam irregularitati cauſam dare poſſit, n. 5. p. 181. quomodo a ventriculi dolore differat, n. 6. ib.
* Cardiogmos, n. 23. p. 115.
Carnes animalium venenoſis ſagittis occiſorum non ſemper innoxie comeduntur, n. 38. p. 156.
Carnes putridæ tempore peſtis non vendendæ, numer. 32. pag. 254.
Carnis afflictio videtur omnino de Eſſentia jejunii, num. 26. p. 316. major ex ſiti, quam ex fame, n. 8. p. 332.
Carnium & vini uſus corpus facit validum, ſed animum imbecillum ex Plut. num. 26. p. 316. illis abſtinebant homines ante Pigmalionis diluvium, num. 20. p. 322. ab iis abſtinere ita de Eſſentia jejunii eſt, ut cum earum comeſtione nulla alia jejunii conditio ſtare poſſit, num. 1. p. 334. Earum abſtinentia eſt præcipua obligatio jejunii, num. 3. ib. Earum uſus non confert ad ſalubritatem, nu. 18. p. 64.
Caro ex ſanguine generatur, n. 18. ib. ſanguis eſt, conſtantem habens ſubſtantiam, & non fluidam, n. 20. ib.
Carolus ſeptimus Galliæ Rex fame mortuus, n. 3. p. 275.
Carolus nonus Galliarum Rex ex phlebotomia nervi punctionem paſſus, tribus menſibus male habuit, ib.
* Caroli Sabonenſis pueri Hermophroditi hiſtoria, num. 9. p. 106.
Carotici nullam memoriam ſervant, n. 16. p. 109. ut cæteri inſani habendi, n. 4. p. 131.
* Carranza notatus, n. 8. p. 77. n. 34. p. 79. n. 18. p. 83. n. 15. p. 87. n. 1. p. 93. n. 4. ib. n. 12. p. 99.
Carunculæ criſtæ dictæ, n. 4. p. 312.
* Carunculæ in meatu urinario quodnam impedimentum afferant in coitu, & in generatione, n. 14. p. 266. & ſeq.
Carus, in eo læditur ratio & memoria, n. 16. p. 109.
Caſtrare verbum uſitatum apud Latinos, n. 33. p. 186.
Caſtrati qui dicantur, n. 32. ib. qui vere dicendi, n. 34. ibid. tertium genus hominum, n. 45. p. 187.
Caſtratione plurima fit vigoris jactura, n. 44. ib.
Caſtrans hominem majori pœna tenetur, quam abſcindens membrum, n. 12. p. 374.
* Caſtrati & Eunuchi quinam pro irregularibus habendi, nu. 5. p. 184. qui poſt pubertatem Eunuchi fiunt magis habiles ad omnia quam qui ante pubertatem, & qui Eunuchi naſcuntur minus quam cæteri omnes, num. 6. ib. Utilitas medicaminibus amiſſa an faciat locum irregularitati, num. 8. p. 185.
* Caſtratio tutane & licita ſit, n. 14. p. 205.
Caſu fiunt, quæ ſine carent, n. 63. p. 26.
Caſus, in quo regula pertranſeuntem occidit, excipitur in ſocietatem contractibus, n. 25. p. 69. Conjugis Dromeadæ apud Hippocratem, nu. 1. p. 80. Mulieris in littore decumbentis apud eundem, nu. 7. p. 81. Olympiadæ uxoris apud eundem n. 23. ib. Uxoris Philini apud eundem, n. 24. ibid. dubius an exceptioni faciat locum, n. 1. p. 84. n. 7. ib. num. 32. & 35. p. 85. & 86. & n. 39. & 42. ib.
Caſuum exceptionis mortis ex partu, & prægnantia diviſio, n. 2. p. 75.
* Catoblepon viſu omnia animalia interficit, numer. 3. pag. 158.
Catalepſis, n. 10. p. 134. in ea omnis animalis virtus perit, ib.
Cataleptici tanquam mortui habendi, n. 12. ib.
Cataphora, n. 15. p. 131.
Cataracta, n. 26. p. 195. n. 7. p. 378.
* Cataractæ extractione ſi quis viſum recuperet, an ſit irregularis necne, n. 11. p. 174.
* Cataractarum ex oculis extractio tutane ſit & licita, num. 12. p. 204.
* Catharrus quid, & an excuſet a divinorum recitatione, nu. 13. p. 113. illi obnoxii quomodo recitare poſſint abſque ſalutis incommodo, n. 9. p. 123.
Catharrus quid, n. 16. p. 333. a jejunio excuſans qualis eſſe debeat, ibid.
* Cathartica medicamenta intra puerperii terminum an liceat exhibere, n. 18. p. 20.
Cato octogenarius generavit, n. 26. p. 207.
* Cato litterarum hoſtis, n. 2. p. 53. cur Medicis maxime fuerit infenſus, n. 3. p. 54.
Catulire quid, n. 5. p. 206.

* Cauſa prima eſt magis ſufficiens quam ſecunda, numero 91. p. 250.
* Cauſa ſuperveniens priori perfectior eſt, n. 150. p. 238.
* Cauſæ ob quas ordinarii poſſunt admittere reſignationem Beneficii, de quibus Medicus poteſt conſiderare, n. 1. p. 269.
* Cauſæ nonnullæ ad matrimonii negotium ſpectantes, ad Medicum pertinent, n. 1. p. 286.
* Cauſæ diſſolventes matrimonium, de quibus Medicus conſiderat, reſpiciunt omnes impotentiam conſummandi matrimonium, n. 5. ibid.
* Cauſæ impedientes matrimonii conſummationem, quænam ſine remedio ſint, n. 1. p. 288.
* Cauſæ impedientes coitum ſuperveniente matrimonio conſummato, habent ſecum conjunctam ſterilitatem, n. 23. p. 293.
Cauſæ graviores requiruntur in divortio, quam in toti ſeparatione, n. 2. ibid.
Vide *Divortium*.
* Cauſæ eædem cum graves ſint, dant locum divortio, quæ cum minus graves ſunt, poſſunt toti ſeparationem cauſare, n. 3. ib.
* Cauſæ, ob quas ſponſalia etiam jurata diſolvi poſſunt, quænam ſint, n. 4. p. 294.
* Cauſæ accidentales aliquando interrumpunt Naturæ ordinem, n. 1. p. 303.
Cauſa proxima debet attendi, n. 21. p. 69. quæ ſit, n. 11. p. 85. prima & originaria attenditur, n. 91. p. 79. n. 26. p. 82. n. 21. p. 87. per ſe & non per accidens attendenda, n. 94. p. 79. immediata attendenda, n. 5. p. 83. immediata quæ, n. 6. ibid. immediata poſita ponitur effectus, eaque ceſſante, ceſſat effectus, n. 7. ibid.
Cauſa finalis quæ, num. 13. & 16. ibid. finalis gratia omnes cauſæ agunt, n. 14. ibid. finalis eſt aliarum cauſarum cauſa, num. 17. ib. finalis eſt fons aliarum cauſarum, num. 16. ibid. a finali cæteras appellare convenit, num. 18. ibid. finalis eſt dignior aliis, ib. ob finalem immediate fit id, quod fit, num. 19. ibid. finalis non eſt propter aliam, num. 20. ibid. propter finalem ſunt aliæ omnes, num. 21. ibid. finalis ſola cauſa eſt, n. 23. ibid.
Cauſa mediata non meretur nomen cauſæ, n. 26. ibid. quæ ſit, n. 27. ib. remota occaſionis nomen meretur, n. 28. ib. Impulſivam non ſequitur immediate effectus, n. 34. ib. Ab impulſiva effectus non habet immediatam dependentiam, n. 35. ib. impulſiva facit ſolum effectum eſſe facilius, num. 36. ibid. Impulſiva coadjutrix a Galeno dicta, num. 37. ibid. Impulſiva eſt cauſa abuſive, n. 39. p. 84. Impulſiva ſemper eſt concauſa, num. 40. ibid. Impulſiva ſemper ſubſequitur ad aliam cauſam, num. 41. ibid. Impulſiva non habetur in conſideratione, n. 42. ibid.
Cauſa vera Exceptionis caſuum inſtrumento ſocietatis officii, num. 39. p. 69.
Cauſa morbi res præter naturam eſt, n. 31. p. 38. ab hora partus inſtar ſed latitat aliquando ad 30. dies, n. 39. p. 89.
Cauſam extrinſecam habens violentum eſt, n. 39. p. 69.
Cauſæ appellatione in inſtrumento ſocietatis officii quid veniat, n. 21. p. 74. & n. 25. ibid.
Cauſæ nomen in contr. ſocietat. debet accipi in propriiſſimo ſenſu, n. 32. ibid.
Cauſæ non naturaliter diſpoſitæ, non naturaliter operantur, n. 23. p. 65. ſimiliter effectus ſimiles producunt, n. 26. p. 97.
Cauſa vidente præſente, fruſtra minus evidentem quærimus, n. 3. p. 165.
Cauſa ſontica, n. 8. p. 179.
Cauſæ magnæ in frigiditate quæ, n. 38. p. 214. calidæ quos dolores faciant, n. 32. p. 230. procatharcticæ dolorem facientes, n. 33. ibid. magnæ magnos morbos faciunt, n. 51. p. 231. magnæ latere non poſſunt, n. 52. ibid.
Caupo apponens advenis cibos vetitos, peccat mortaliter, n. 17. p. 327.
Cautela in licentiis pro diſpenſatione jejunii apponenda, ibid.
* Cauteria brachiorum excuſant a tormento funis, num. 13. pag. 44.
Cayro peſtis familiaris, n. 41. p. 248.
Cedria ad conſervanda cadavera efficax, n. 6. p. 293.
Celſus numerorum efficientiam contempſit, n. 28. p. 37.
Celſi locus de paralyſi perperam a Mercuriali adductus, n. 37. p. 285.
* Centaurus ſi naſci poſſet, non conſtat quomodo vivere ac regi poſſet, n. 7. p. 85. Veronæ viſus, n. 23. p. 88. Ejus hiſtoria ſuſpecta cur videatur, n. 24. ibid.
Centurionis ſervus graviſſima paralyſi affligebatur, num. 39. p. 285.
In Cerebri ventriculis anterioribus ſpiritus multi, n. 20. p. 110.
Cerebro vulnerato, ejuſque ſubſtantia deperdita aliqui ſupervivunt, n. 8. p. 358. ejus ſubſtantia deperdita homo in animalibus functionibus labefactatur, n. 9. p. 348.
* Ob illud facta cætera viſcera, n. 1. p. 91.
Cereviſia diverſo modo inebriat, quam vinum faciat, num. 57. p. 129.
* Ceretani, n. 6. p. 30
Cervium cornu ſuffumigatum Epilepſiam prodit, n. 40. p. 240.
* Cervi ſexum mutant, n. 22. p. 100.
* Chachectici quomodo recitare officia debeant abſque noxa, n. 16. p. 124.
* Chaccolata quod ſit, n. 1. p. 281.
* Chaccolata ad quem finem utamur, n. 2. ibid.
* Chaccolata componitur ex materiis, quæ ſunt maximi nutrimenti, n. 3. ibid.
* Chaccolatæ qui unam, vel duas uncias aſſumit in Regionibus, in quibus eſt frequens in uſu pro potu, ſecundum aliquos Canoniſtas non frangit jejunium, n. 4. ibid.
* Chaccolata ad pondus unciæ unius, vel dimidiæ, notabiliter reſpectu jejunii nutrire poteſt, n. 5. ibid.
* Chaccolata ubi aſſumeretur ratione potus, in nulla quantitate ſumpta frangeret jejunium, n. 6. ibid.
* Chaccolata nullam habet facultatem potus, n. 8. ibid.
* Chaccolata roborat corpus in quantum nutrit, n. 15. p. 282.
* Chaccolata nec ut medicamentum aſſumitur, nec ad evitandam potus noxam, ſed tantum ad voluptatem, n. 17. ibid.
* Chaccolatæ operationes ſunt de directo contrariæ fini in jejuniis habendo, n. 18. ibid.
Chameleon ſine cibo vivit ex Plinio, n. 11. p. 276. falſum, ibid.
Chameleon Romæ a nobis viſus muſcas ingerere, n. 13. ibid.
Characteres aliqui naturaliter maleficium procurare poſſunt, n. 51. p. 215.
* Characteres minuti in legendo viſum lædunt, n. 5. p. 123.
Charta facile ſuſcipit & retinet contagium, n. 29. p. 254.
Chernitis lapis, n. 7. p. 293.
* Chymici, quorundam procacitas, n. 7. p. 7. & n. 6. p. 30. eorum peritia ſuis principiis innixa, n. 7. ibid. quidam ſuperbe ſanitatem ægris promittunt, n. 8. ibid. quomodo errare poſſint, n. 9. & 10. ibid.
* Chirurgi, eorum familiaris error, n. 1. p. 25. minori excuſatione digni, ſi errent quam Phyſici, ibid. errant ultra limites ſuæ artis progredientes, n. 2. ibid. errant, Phyſicos non convocantes in caſibus neceſſariis, n. 3. p. 26. Ex juramento tenentur Phyſicos convocare, n. 4. ibid. an teneantur ægros ad confeſſionem ſuadere, num. 5. ibid. non poſſunt quidquam contra animæ ſalutem ſuadere, num. 6. ib. errant circa operationem committendo & omittendo, num. 7. ibid. mercedem indubitanter licite accipiunt, num. 8. ibid. an in diebus feſtis mederi, & mercedem accipere poſſint, n. 9. ibid. Doctoratum conſequuntur, n. 10. ibid. n. 11. p. 27.
* Chirurgia eſt ars Mechanica, non tamen hominem inhoneſtat, n. 4. p. 23. an faciat hominem irregularem, n. 14. p. 163.
* Chirurgus minus errori obnoxium quam Medicus Phyſicus, n. 15. p. 27.
* Chirurgicas operationes quando ſuadere & admittere debeat Medicus, n. 15. p. 205.
* Chlaroſis, ſeu febris alba quid, n. 19. p. 296.
Febris alba pulchrioribus Virginibus magis familiaris, quam aliis, n. 20. ibid.
* An febri alba ſponſæ ſuperveniente diſſolvi poſſint ſponſalia jurata, n. 21. ibid.
Vide *Sponſalia*.
* Febris albæ Virginum remedium eſt conjugium, n. 22. ibid.
* Febris alba mirum in modum virginum pulchritudinem deturpat, n. 30. p. 297.
Vide *Pulchritudo muliebris*.
* Cholera quis morbus ſit, n. 19. p. 285. An in omni cholera prohibenda eſt Euchariſtiæ ſumptio, n. 20. ibid.
Chorea S. Viti Enthuſiaſmo convenit, n. 36. p. 141.
* Chorda, ejus tormenti deſcriptio, n. 14. p. 35. non eſt tormentum novum, num. 16. ibid. non eſt idem tormentum cum Equuleo, n. 17. ibid. aliquando infligitur per unum brachium, num. 18. ibid. Cæteris tormentis frequentius, n. 1. p. 40. In eo quænam partes maxime cruciantur, num. 18. p. 41. In eo humerorum luxari exiſtimatur, quod eſt falſum, n. 19. ibid. pectori inimicum & moleſtiſſimum, n. 20. ibid. quæ impediant hoc tormentum Reis infligi, num. 1. 7. & 9. p. 42. 43. ſubtilis majorem infert dolorem quam groſſa, num 2. p. 40.
* Chordapſus, num. 26. p. 116.
Cryſtallinus humor producitur a Natura e ſeminis portione pellucida, n. 49. p. 370. ab oculo exemptus vitri alicujus modo omnia, quibus imponitur, adauget ſpecillorum ritu, ibid. præcipuum videndi inſtrumentum, n. 51. p. 371.
Choaſpis fluminis aqua leviſſima, n. 19. p. 388.
* Chymoſis quid, n. 16. p. 174.
* Chriſtus Dominus fuit verus & perfectiſſ. Homo, n. 74. p. 228.
* Chriſtus Dominus fuit omnium hominum perfectiſſ. n. 75. ib

* Chriſtus Dominus aſſumpta humana Natura, & unita ſuæ Divinitati Anima Rationali, hæc in Divinitatis inſtrumentum ceſſit, n. 152. p. 238.

* Chriſtus Dominus Archiater vocatus, n. 28. p. 65.

Chriſtus Dominus quadraginta diebus miraculoſe jejunavit, n. 1. p. 275.

Chriſti Servatoris ſudor ſanguineus miraculoſus, n. 13. p. 227.

* Chriſtiani omnes diebus feſtis de præcepto tenentur Miſſam audire, n. 5. p. 109.

Cibi & liquores a fulmine tacti, comeſti vel bibiti dementiam pariunt, num. 5. p. 108. nonnulli aliquibus pro veneno ſunt, cum aliis ſint familiares, n. 7. p. 161.

Cibi qualis eligendi tempore peſtis, n. 9. p. 253. pravos ingerentes facilius peſte tentantur, n. 10. ibid.

Ciborum qualitas in jejuniis ratio, num. 25. p. 316. & 29. p. 317. Eorum delectum non habet Eccleſia ob ullam ſuperſtitionem, ibid. Eorum quantitatis ratio, ib. Eorum quantitas continua non determinata, n. 30. ibid. & cur, ibid. Omnes mali ſucci ii, quibus in jejuniis utimur, num. 3. & 4. p. 318. frigidiores offeruntur calidis naturis, num. 17. p. 321. quales eſſe debeant in jentaculo, n. 20. p. 339. minimi nutrimenti qui, n. 21. ibid.

Cibus & potus ſuavior, ſed paulo deterior meliori eſt præferendus, n. 15. p. 400.

* Cibi rationem nunquam Tabaccus habet, quomodocunque ſumatur, n. 12. p. 279.

Vide *Tabaccus*.

* Quod habet rationem cibi, debet habere facultatem nutriendi, n. 13. ibid.

* Cibus non eſt illud quod a Natura non vincitur, n. 14. ibid.

* Cibus vel potus eſt, aut non medicamentum, aut venenum, quidquid per os aſſumitur, n. 15. ibid.

* Cibus non eſt Tabaccus, neque cibus medicamentoſus, n. 16. ib. Vide *Tabaccus*.

* Cibus eſt illud, non medicamentum, quod per os aſſumptum, corpus nutrit, licet ſimul corpus illud alteret, n. 16. p. 282.

* In Cibo & potu adminiſtrando, quomodo Medicum vel infirmum errare contingat, num. 8. p. 201. In eorundem uſu quomodo infirmus gerere ſe debeat, num. 9. ibid. Si renuat comedere in jejunii cibos a morbo requiſitos, & a Medico præſcriptos, peccat, num. 10. ibid. Concedere cibos noxios infirmis jam deſperatis Medicus non poteſt, n. 11. ibid.

Cicadæ & alia permulta animalia longo tempore ſine cibo vivunt, n. 11. p. 276.

Cicatrix an ex vulnere ſit remanſura, & qualis, Medicorum judicio ſtatur, num. 5. p. 341. quid ſit, n. 18. p. 348. vel ſanitati officit, vel pulchritudini, vel utrique ſimul, num. 19. ibid. aliquando corporis functionibus obeſt, ibid. propriiſſime obeſt pulchritudini, n. 20. ibid. Earum differentiæ multæ ſunt, num. 22. ibid. qualis ex vulnere ſit menſura, ipſa vulneris natura declarat, num. 24. ibid. Cava relinquitur ex vulneribus cum deperditione ſubſtantiæ factis, num. 25. ibid. magis deformis ſit ex culpa medentis, num. 26. ib. quænam in faciei parte deformior, num. 27. ibid. locum glabrum relinquit, n. 28. ibid.

* Cicatrices faciei & maculæ quando faciant hominem irregularem, n. 1. p. 187. quænam in cicatricibus conſideranda ad effectum irregularitatis producendum, n. 2. ibid. Huc pertinet primo magnitudo ſecundum omnes dimenſiones, n. 3. ibid. ſecundo inæqualitas, n. 4. ib. tertio Color. n. 5. ibid. quarto pars cicatrice affecta, & quarum partium cicatrices ſint magis deformes, n. 6. & 7. ibid.

* Cicatrices faciei maxime Pulchritudini obſunt, n. 32. p. 297.

* Cicatricum deformitas unde deſumenda, n. 33. ibid.

* Cicatricum quæ turpiſſimæ, n. 34. ibid.

Ciconiæ & alia animalia ſine cibo viventia, n. 11. p. 276.

Cicutæ ſorbitione Ægyptii ſacerdotes ſe caſtrabant, n. 48. pag. 215.

* Cilia depilata an inducant irregularitatem, n. 18. p. 175.

* Cinædus parturiens, n. 24. p. 101.

* Cingara Columbi neutrum ſexum ratum habet, n. 6. p. 98.

Circulatores etiam Medici dicti, n. 25. p. 56.

Cito, ac longe fuge, ac tarde redi, dicterium in peſte, num. 6. p. 252.

* Civitas ſine legibus placere non poteſt, n. 2. p. 51.

Civitatum Aer craſſior eſt, n. 11. p. 384.

Claudius Imp. librum ſcripſit, cujus argumentum erat: Inſaniam neminem fingere, n. 2. p. 232.

Claudius Imp. ab Agrippina veneno ad tempus occidi tentatur, n. 3. p. 168.

Claudius Giardinus ſcripſit de partu vitali dierum centum ſeptuaginta uno addito, n. 20. p. 29.

Claudi ab utero caſu ſanati, n. 80. p. 290. ſunt malorum morum, n. 13. p. 198. Claudicandi mille modi, n. 11. p. 197.

Claudi fiunt, qui craſſos nervos ſauciatos habent, n. 4. p. 347.

* Claudium fieri, qui apud Hippocrat. num. 5. ibid. & num. 1. p. 189.

* Claudi qui non indigent baculo ad ambulandum, non ſunt irregulares, n. 4. p. 188.

* Claudicationis multæ ſpecies, & quænam majorem aut minorem turpitudinem, & majus aut minus incommodum afferant, n. 2. p. 189.

* Clauſura quid, n. 4. & 5. p. 206. utrum ſit noxia, n. 6. ibid. in omnibus cauſis, ob quas clauſura deſeri permittatur, reſpicitur periculum univerſale, non particulare, n. 8. & 9. p. 207. nu. 1. p. 205. & n. 4. p. 210.

Clauſura uteri duplici modo fit, n. 29. p. 220.

* Clauſuræ perpetuæ obligatio qua Moniales in monaſteriis conſtrictæ tenentur, laudabilis, num. 1. p. 205. ſunt tandem cauſæ quædam, quæ permittunt illis exire, & quænam illæ ſint, num. 2. ibid. intentio Pontificum in permittendo illis exitum quæ, num. 3. ibid. præter peſtem & lepram nulli alii morbi dant juſtam cauſam exeundi a clauſura ex Pontificum conſtitutionibus, n. 10. p. 210.

Clavus quid, num. 2. p. 201.

Clavum ex ære Chalceride carnes imputres conſervat, num. 7. p. 293.

Clemens VII. Pont. Max. præeuntis venenatæ faces toxico per fumum in corpus admiſſum extinctus eſt, num. 12. p. 150.

Cleopatræ Cadaver poſt quingentos annos incorruptum repertum, num. 13. p. 293.

Clericus ebrioſus repellitur ab officio, num. 48. p. 128.

* Clerici omnes in ſacris conſtituti tenentur ad divinorum recitationem, n. 2. p. 109.

* Clerico licet exercere Medicinam, n. 23. p. 64.

Clitia apud Ovidium, fame nona die deficiens, num. 3. p. 275.

Cloacæ ad publicam utilitatem factæ, n. 2. p. 403. quid ſint, n. 3. ibid. quanto majores, eo damnoſiores vicinis, n. 4. ibid. debent eſſe liberæ & mundæ, n. 7. ibid. tempore peſtis liberæ eſſe debent, n. 23. p. 254.

Clyſteribus an quis venenari poſſit, n. 19. p. 171. per eos venena raro, aut nunquam miniſtrantur, n. 20. p. 172.

* Clytoris, n. 29. p. 103.

Coadjutor quando detur, n. 41. p. 231.

Coaleſcentia uteri duplex, n. 30. p. 220. quænam curationem recipiat, quæ non, n. 31. ibid.

Codronchii opinio reprobata, n. 20. p. 140.

Coeundi potentia anticipat tempus pubertatis, num. 42. & 43. pag. 7.

Coeundi modus facit ad faciliorem vel difficiliorem conceptionem, n. 29. p. 205. ad coeundum præſumitur unuſquiſque habilis, niſi probetur inhabilis, n. 9. p. 223.

Coeundi impotentia quid ſit, num. 6. p. 203. plures habet cauſas, n. 9. p. 204. ex parte viri quas cauſas habeat, num. 10. ibid. ex cauſa naturali vel accidentali, n. 11. ibid. Ex naturali quando fiat, n. 12. ibid. Ex accidentali, n. 13. & 14. ibid. fit aliquando ex deſuetudine coitus, n. 16. ibid. certo annorum numero circumſcribi non poteſt, n. 2. p. 206. per eam dirimitur matrimonium n. 7. ibid. præſumi poteſt tranſacto anno ſeptuageſimo, n. 15. pag. 207. In pueris eo magis ſine remedio eſt, quo minores ſunt, n. 27. p. 208. Ex vitio apparente quæ, n. 2. ibid. In fœminis unde fiat, n. 3. ib. Ex vitio naturali non apparente, n. 5. ib. Ex amore, vel odio proveniens tempore evaneſcit, n. 59. p. 215.

Coeundi potentia requiritur neceſſario ad matrimonii validitatem, n. 1. p. 203. quando impediatur a cauſa externa, n. 15. p. 204. præcedit potentiam generandi, n. 6. p. 205. Si adveniat ante tempus determinatum in puero, poteſt matrimonium contrahi, n. 8. ibid. Ejus terminus in pluribus eſt 70. annorum, n. 14. p. 207.

* Coeundi modus, qui generationem impedit, mortale peccatum inducit, n. 2. p. 125.

Cohabitare tenetur ſanus conjunx cum leproſo, n. 16. p. 258.

Coire cum deformi majus peccatum quam cum formoſa, n. 18. p. 204. Incipiunt alii citius n. 13. p. 207.

Coitus finis in brutis conceptio eſt, num. 32. p. 59. Uſus non eſt immediata, aut agens primo, & per ſe cauſa Molæ, num. 15. p. 67.

Coitus quid ſit, n. 7. p. 203. Ex qua cauſa impediatur in fœmina, n. 22. p. 205. Eum impedientes cauſæ impediunt etiam generationem, n. 22. ibid. a natura proprie in generationem inventus, n. 25. ibid. & n. 4. p. 210. n. 13. p. 222. nimis frequentatus, vel de raro celebratus generationi obeſt, num. 28. p. 205. Eum impediunt infiniti morbi, num. 1. p. 209. tota generandi ſpes ex eo eſt, n. 5. ibid. In valetudinario non præſumitur, n. 6. ibid. & infirmitas ſe non compatiuntur, ibid. Ejus Actus tendit ad ulteriorem fidem, n. 29. p. 213. in fœmi-

fœmina non impeditur niſi ex unica cauſa, n. 4. p. 218. a parte antica celebratus magis voluptuoſus, ſed minus naturalis, n. 22. p. 219. Contrarium, n. 23. ibid. noxius in peſte, n. 15. p. 253.

* Coitus licitus poteſt eſſe actus meritorius, num. 3. p. 12. ejus abſtinentia conſervat virtutem ſtomachi, numer. 30. p. 137.

* Coitus illicitus an a Medico pro remedio ſanitatis ſuaderi ægro poſſit, num. 4. p. 11. Et an ſit licitus, num. 5. ibid. ſemper noxius, num. 6. ibid. licitus pro remedio ſanitatis ſuaderi poteſt, num. 7 p. 12. Inter Conjuges, licet non ſit Actus virtutis, non eſt contra virtutem, num. 8. ibid. non eſt minus licitus ad ſuſtentationem humanæ ſpeciei, quam delectatio in cibis ad ſuſtentationem individui, ibid. Conjugalis etiam abſque ſpe generationis eſt licitus, num. 9. ibid. opus naturale, ibid. Ejus intermiſſio conſuetis noxia, ibid.

* Coitus ſecundum aliquos non eſt licitus in diebus feſtis inter Conjuges, num. 7. p. 125. Quibusdam anni temporibus eſt maxime noxius, num. 1. ibid. in peſte noxius num. 9. ibid. Celebrandus modo, quo facilius ſuccedit generatio, n. 40. p. 130. Sola voluptatis cauſa factus culpa non vacat, n. 43. p. 132. non eſt ob voluptatem in uſum trahendus, num. 44. ibid. Natura illum non inſtituit ad delectanda animalia, ſed voluptatem in eo poſuit, ut ad coitum allecta generarent, n. 45. ibid. ſi in latus celebretur difficillime ſuccedit conceptio, n. 50. ib. celebratus muliere prona jacente minus a naturali ratione recedit, n. 52. p. 133. in valetudinario non præſumitur, n. 18. p. 136. ad ſanitatem confert, n. 19. ib. in uteri deſcenſu an mulieri ſit utilis, n. 9. p. 139. factus cum menſtruata in lege veteri morte plectebatur, n. 11. ib. Cum menſtruata factus filios facit leproſos ac deformes, ibid. cum menſtruata diſponit corpora ad lepram, ibid. factus fluentibus adhuc menſtruis aliquando juvat ad conceptionem, n. 14. p. 140. Si inchoatus ſit, an illum non abſolvere liceat, n. 7. p. 149.

* Coitus cum virgine multum debilitat, n. 11. p. 268.

* Qui in coitu non poſſunt emittere ſemen, ſed emittunt in ſomnis, vel aliter, in quo cenſu habendi, n. 20. p. 271.

* Coitus diminuitur penis brevitate, n. 3. p. 275.
Vide *Penis*.

* Venarum nonnullarum in capite ſectio coitus impotentiam facere poteſt, n. 4. p. 278.

* Sanguinis excedentes evacuationes coitus impotentiam aliquando excitant, n. 5. ib.

* Cervicis, ſpinæ ac lumborum attritus Venereorum impotentiam faciunt, n. 6. ib.

* Exceſſivæ ac diuturnæ evacuationes quæcunque coitus impotentiam faciunt, n. 7. ibid.

* Veneno potionati, ſi evadant, aliquando refrigerantur ita ut fiant impotentes, n. 14. p. 279.

* Carunculæ in meatu urinario quodnam impedimentum afferant in coitu, & in generatione, n. 14. p. 286.
Vide *Caruncula*.

* Coitus an & quando impediatur nimia pinguedine, n. 15. p. 287
Vide *Pinguedo*.

Cognitio cauſarum admirationem tollit, n. 8. p. 163.

* Coles non dicitur perinæus, n. 2. p. 97.

* Colici dolores an excuſent a divinorum recitatione, num. 26. p. 116. & n. 3. p. 182.

Colica peſtilens non contagioſa, n. 21. p. 246.

Collectio vide *Empiema*.

Collum cur incraſſetur in corruptis mulieribus, n. 18. p. 309.

Coloniæ peſtis familiaris, n. 41. p. 248.

Colophone in Apollinis Clarii templo lacuna erat, cujus potu mira reddebantur oracula, bibentium breviore vita, nu. 16. p. 267.

Color in cadaveribus qui faciat conjecturam celerioris mortis in uno, quam in alio, n. 38. p. 369.

* Columba ex muliere nata, n. 37. p. 81. monſtroſa, n. 5. p. 106.

Columella, n. 28. p. 195.

Coma quid, n. 15. p. 131. vigil quid, num. 10. ibid. ſomnolentum quid, ibid. a caro quomodo differat, n. 15. ibid. ei contrarius affectus Ecſtaſis eſt, n. 35. p. 136.

* Coma raſa abjicit animum, n. 12. p. 41.

Comatoſi ut cæteri inſani habendi, n. 10. & 11. p. 131.

Comedere plurimum confert in peſte, n. 11. p. 253.

Comedendi hora in jejuniis ordinata, n. 26. p. 316. prævenitur cum licentia ob juſtam cauſam, n. 28. p. 317. ad quem finem præſcripta, n. 32. p. 318.

Comedentes bis in die, ſi ſemel tantum comedant, non poſſunt evitare certum nocumentum, n. 5. p. 337.

Comedere in jejuniis ſemel in die occidente Sole cur non imperaverit Eccleſia, n. 15. p. 338.

Comeſtio unica cur in jejuniis inſtituta ſingulis diebus, num. 26. p. 314. Ejus retardatio quantum noceat, num. 4. p. 318.

* Comedere & bibere plurimum, ut vomitus provocetur, non eſt peccatum, n. 15. p. 13.

Comitialis morbus, n. 15. p. 133.

* Comotica medicamenta an Medico liceat præſcribere, n. 21. p. 21.

Comptoria Ars, ibid.

Concennatius notatur, n. 7. p. 23.

Conceptio quando vere facta ſit, n. 45. p. 52. dicitur quaſi comprehenſio, n. 3. p. 57. ſit ſemine adhærente venarum capitibus ipſius uteri, n. 9. p. 60. naturalis quomodo fiat, n. 31. p. 65. mendoſa quando fiat, ibid. aſſimilatur ciborum concoctioni, n. 29. p. 88. in naturali debet ſemper fieri concurſus maris & fœmellæ, contra in non naturali, n. 22. p. 65. in ea duo motus requiruntur, num. 30. ibid. conceptiones, abortiones & partiones eodem tempore judicantur quo morbi, n. 25. p. 32. n. 40. p. 89.

* Conceptio intemeratæ ac beatiſſimæ Virginis fuit mere naturalis, nec in ea quicquam ſupernaturaliter interceſſiſſe conſtat, n. 135. p. 235.

* Conceptio oſtendit concipientem habere ſemen, numer. 18. p. 299.

* Conceptionis dies & hora neſcitur, ipſaſque mulieres quoque latet, n. 11. p. 300.

* Quanam ratione eveniat ſecundum aliquos, ut qui ex Gemellis poſterior fuit in conceptione, prior ſit in nativitate, n. 1. p. 301.
Vide *Gemellus*.

* Prior in conceptione ſemper eſt prior in nativitate, num. 9. p. 305.

* Si ex hoc quod fœmina generet in ætate teneriori, deduci poteſt illam concipere ſine ſemine, idem inferri poterit de mare in teneriori ætate generante, n. 16. p. 299.
Vide *Fœmina*.

Conceptus in utero nihil eſt, n. 12. p. 4. factum ſupra quinquageſimum annum in fęmina Lex pro monſtroſo habet, n. 58. p. 18. Eum per abortum interimentes a legibus jure puniuntur, num. 1. p. 45. non animatum necens pęna extraordinaria ponitur, animatum vero ultimo ſupplicio afficiunt, n. 1. p. 46. inter animatum & natum hominem nulla eſt differentia, ibid. animatum delens, hominem occidiſſe dici debet, n. 16. p. 47. animatur trium dierum ſpatio ex aliquorum ſententia, num. 20. ibid. animatur ex Hippocr. ſeptem dierum ſpatio, n. 21. ibid. maſculeus, 40. diebus animatur, n. 22. ibid. Ejus dies & hora neſcitur, n. 45. p. 52. recentioris ſigna n. 6. & 8. p. 53. 54. provectioris ſigna, n. 9. ibid. eſt quaſi pars matris, n. 44. p. 56. reſpondet proportioni fructibus arborum, n. 45. ibid. ſupra alium conceptum fieri videtur impoſſibile, n. 5. p. 57. fortiorem non permittere, debiliorem adoleſcere, falſum eſt n. 24. p. 59. non poteſt abſque concurſu maris & fęminæ in viviparis generari, n. 3. p. 63.

* Conceptus aliquando fit multiplex ex uno concubitu, num. 62. p. 227.

* Conceptus non fit ex unico ſemine viri, ſed ex eo ſemini muliebri juncto, n. 70. p. 228.

* Conceptus prior ex Gemellis ſecundum aliquos poſterior naſcitur, n. 6. p. 300.

* Conceptus, Homo eſt, & Rationali Anima dotatus, nu. 13. p. 301.

* Conceptus poſterior (qui poſterior etiam naſcitur) aliquo ſigno debilitatis ſe prodit, n. 5. ibid.

* Conceptus poſterior minore corporis mole ut plurimum dotatur, n. 6. ibid.

* Ex Gemellis, qui prior conceptus eſt, prior naſcitur, n. 1. p. 302.

* Conceptus prior aliis fortior exiſtit, n. 6. ibid.

* Conceptus prior ex Gemellis a majori calore regitur, num. 11. ibid.

* Conceptus prior meliorem & uberiorem materni ſanguinis portionem attrahit, n. 20. p. 303.

* Conceptus poſterior non ſupponitur ſimpliciter imbecillis, reſpectu prioris, n. 4. ibid.

* Conceptus poſterior, etiam ægrotante priore, poteſt ſervari incolumis, n. 5. p. 304.

Concepti eodem tempore, eodem tempore naſcuntur, num. 9. p. 57. diverſo Veneris congreſſu non ita ſimiles inter ſe, ut gemelli, n. 16. p. 58.

Concepti poſtica venere ſitum naturalem naſcendo non ſervant, n. 23. p. 219.

Conceptus plures quomodo fiant, n. 9. p. 60. ex uno eodemque coitu fieri poſſunt, n. 10. ibid.

Conceptio facilius ſuccedit inter amantes, n. 9. p. 216. impeditur ex multis cauſis, n. 4. p. 218. in ea qui motus requirantur, n. 20. p. 219. opera incuborum quomodo ſuccedere poſſit n. 19. p. 222.

Conceptio fieri non poteſt abſque penis erectione & ejaculatione, n. 15. p. 373.
* Conceptio ex incubis facta de facto non datur, n. 6. p. 94.
Concionatores a jejunio excuſantur, n. 13. p. 326.
Concubitu an quis poſſit venenari, n. 6. p. 170.
* Concubitus in latus conceptionem omnino impedit, num. 52. p. 133. factus utriſque ſtantibus conceptionem impedit, & ſanitati nocet, n. 53. ib. factus ſedente alterutro, aut utroque conjuge, laborioſus eſt & conceptionem impedit, ibid. factus muliere incuba exiſtente, viro ſuccubo omnium maxime & conceptum impedit, & ſanitati nocet, num. 54. ibid.
* Concubitu labores ſolvuntur, n. 16. p. 135.
* Concumbendi quidam modi non ſolum generationem impediunt, ſed ſanitati etiam officiunt, n. 51. p. 132.
* Concumbere poſt magnas inanitiones eſt mortis periculum incurrere, n. 12. p. 135.
Concupiſcibilis ſedes eſt hepar, n. 13. p. 124. Ejus vitia prava magis ſunt, quam quæ pertinent ad iraſcibilem, n. 14. p. 178. Ejus objectum quodnam ſit, n. 17. ib.
Conditiones ad miraculi efficientiam requiſitas difficile eſt ſimul concurrere, n. 1. p. 264.
* Confeſſio: eam ægris ſuis ſuadere ante omnia Medicus tenetur, n. 1. p. 8. vide, n. 4. dicut, n. 5. p. 9. an teneatur in quolibet levi morbo, n. 2. p. 8. tenetur in omni morbo cum febre, n. 6. p. 59. an teneatur in principio morbi, n. 9. ibid. an poſſit eam Medicus per alium ſuadere, num. 10. ibid. ad eam Medicus debet ægros cum efficacia hortari, n. 11. p. 10.
Confeſſio a dormiente facta an teneat, n. 6. p. 129.
Congelati intelligentiam amittunt, n. 9. p. 134.
Congelatio, n. 10. ibid.
Conjecturæ probantes filium mulieris, quæ ab obitu prioris mariti illico nupſit, cujuſnam ſit filius, prioris, vel poſterioris, n. 2. p. 101.
Conjecturæ quod vulnus fuerit lethale num. 1. p. 349. & ſeqq. ibid.
* Conjuges tenentur ad invicem reddere ſibi debitum, num. 1. p. 125. & n. 4 ibid. tenentur procurare, quantum ex ipſis eſt, ut ex copula ſequatur generatio, n. 15. p. 126. non poſſunt ſe jejuniis ita macerare, ut inde evadunt impotentes ad debiti redditionem, n. 14. p. 135. nunquam ſub pœna peccati tenentur debitum exigere, n. 1. p. 142. ſi non ſint ſanæ mentis non eſt inter eos licita copula, n. 3. ibid. an exigere poſſint ſola ſanitatis cauſa, n. 15. p. 144. Cuinam eorum majus immineat ab alio infectionis periculum, n. 3. p. 145. Sani an teneantur reddere, ſi alter eorum a Veneris uſu inſigniter lædi ſoleat, n. 7. p. 146.
* Conjuges poſſunt uti copula matrimoniali, etiamſi mulier ſemper pariat mortuos, n. 10. p. 143.
* Conjugium non eſt irritum etiam abſtracta ab ipſo omni ſpe habendæ ſobolis, n. 11. p. 147.
* Conjugium eſt res maxime licita, n. 21. p. 13.
Conjugio regulariter eſt ineptus, qui debitum reddere nequit, n. 2. p. 203.
Conjunctio maris & fœminæ per membra generationis a Natura intenta, n. 16. p. 222.
* Conjux ſanus an poſſit exigere debitum a conjuge non ſanæ mentis, n. 3. p. 142 etiam ſi ſit leproſus, debet ei reddi debitum, non obſtante periculo infectionis naſcituræ prolis, n. 4. ibid. ſi demens ſit an debeat ei reddi debitum, n. 4. ibid. Sanus an poſſit exigere ab Ebrio, n. 5. ibid. Sanus an teneatur reddere leproſo, n. 1. p. 144. Sanus an teneatur reddere infirmo, ſtante exigentis periculo, n. 6. p. 146. An poſſit licite aſſumere medicamenta, quæ illum ad Venerem potentem reddant, n. 1. p. 147. An pollutionem remorari poſſit, ut alium expectet; qui ſimul ſemen emittat, n. 5. p. 149. an poſſit pollutionem retardare, ut interim alius pluries polluatur, n. 6. ibid.
* Conjux ſanus non ſolum ex admiſſa inſpiratione conjugis infirmi contagium contrahere poteſt, ſed etiam ex infectione domus ipſius infirmi, n. 6. p. 313.
* Conjux ſanus magis poteſt infici ex cohabitatione cum infirmo, quam ex coitus uſu, n. 10 ibid.
* Conſilium abſentibus dare difficile, n. 1. p. 11.
Conſiſtentiæ ætas cur ſic dicta, n. 4. p. 15.
Conſiſtentem ætatem dari, num. 5. ibid. Autumno comparata, n. 10. ibid. proprie quæ ætas dici debeat, n. 16. ibid. Ejus termini, n. 22. p. 17.
Conſiſtentes quoad calorem declinant, n. 9. p. 15. & n. 24. p. 16. an quoad corporis robur cum Juvenibus comparandi, n. 23. ibid. non minus quam Juvenes poſſunt & corporis & animi viribus uti, n. 25. ibid.
Conſolidatio vulneris facit præſumptionem, illud non fuiſſe lethale, n. 26. p. 352.
Conſtans ætas temperata, n. 1. p. 15. vide ætas conſtans.
Conſtantinopoli peſtis familiaris, n. 41. p. 248.
Conſtantinopolitana peſtis non contagioſa, n. 21. p. 246.
Conſuetudo habet vim Naturæ, n. 57. p. 116. ejus maxima eſt vis n. 27. p. 118. poteſt etiam beſtias erudire ibid.
Conſuetudo bis in die comedendi mutata in unicam comeſtionem quantum noceat, num. 5. p. 337. in jentaculo aſſumendo excuſat in jejunio etiam ceſſante cauſa, ob quam jentaculum conceſſum eſt, n. 8. p. 338. Ejus reſpectu bis in die comedendi quænam debeat eſſe quantitas jentaculi in jejuniis, n. 16. ibid. contra jus introducta eſt reſtringenda, n. 29. p. 340.
* Conſuetudinis vis magna, n. 1. p. 76.
Contagium, præſente eo venenum præſumitur ingenitum, n. 15. p. 165. quando fiat, n. 17. ibid. quid ſit, n. 18. ib.
Contages, Contagio, Contagium, n. 10. p. 245. quid ſit, ibid. triplex, n. 11. ibid. & n. 12. ibid. immediatum, ibid. per fomitem, ibid. per aerem inſpiratum, n. 11. ibid. duplex ex Huchero, n. 12. ibid. & ex Marinell. ibid. an de neceſſitate peſti ſit adjunctum, ibid. eſt præcipua cauſa peſtis, nu. 18. p. 246. mira ejus vis, n. 20. ibid. ut plurimum peſti adjunctum, n. 6. p. 251. & n. 2. p. 252. Ejus periculum ex quibus morbis leve ſit, & ex quibus grave, n. 3. p. 257. per carnalem conjunctionem facillime contrahitur, n. 17. p. 258. per contagium ad diſtans quæ inficiunt, multo magis inficiunt per contactum, n. 19. ibid.
Contagioſum non eſt ſemper peſtilens, n. 24. p. 247. non ſemper eſt pernitioſum, n. 26. ibid.
Contagioſus morbus dirimit matrimonium initiatum, non conſummatum, n. 14. p. 242. Dirimit ſponſalia n. 15. ib. præbet juſtam cauſam Monialibus relinquendi monaſterium, niſi radix ejiciatur, & ipſæ interim in evidenti periculo ſint, n. 17. ib. Quid ſit, n. 3. p. 255. Quotuplex, n. 4. ibid. malignus, aut non malignus, n. 5. ibid. non omnis ex quibusvis in quasvis perſonas communicabilis, n. 1. p. 256. ob illum dirimitur matrimonium ratum, non conſummatum; n. 2. ib.
Continui ſolutio omnis dicitur vulnus, n. 2. p. 359.
Contractus mulieris ſine ſolemnitatibus celebratus tempore peſtis valet, n. 5. p. 241.
Contrahentium pactum in Inſtrumento Societatis officio circa Exceptionem aliquorum caſuum mortis, quid importet, num. 46. p. 73. Conditio eorum debet eſſe æqualis, num. 57 pag. 70.
Contrahens cognoſcere debet finem ejus Actus, numero 28. p. 121.
Contrahit nullus niſi volens, n. 29. ibid.
Contrafiſſura, num. 4. p. 358.
Contraria ſunt ſub eodem genere, n. 28. p. 285.
Contrariorum eadem eſt ratio, n. 13. p. 150.
Contuſioni facillime ſequitur corruptio, n. 23. p. 294.
Convaleſcentes qui, n. 4. p. 199. an redhibere poſſint, n. 5. p. 200. eorum ſtatus eſt naturalis, n. 8. ibid.
Convaleſcentia eſt effectus medius inter ſanitatem & morbum, num. 6. ibid.
Convaleſcentes ad coitum tantiſper ſufficiunt, numer. 16. p. 210.
Convulſi morientes calidi permanent, n. 34. p. 368.
Cæci non ſunt inſani, n. 11. p. 109.
Cæcitas a Chriſto Domino non ſemel ſanata, n. 43. p. 285. Tobiæ fuit adventitia, num. 44. ibid. qui affectus, num. 45. ib. Eam jam confirmatam curare miraculoſum potius opus videtur, quam naturale, num. 46. p. 286. Ejus curatio in Tobia fuit ſecundum quid, non ſimpliciter miraculoſa, num. 50. ibid. Ejus curatio in Tobia eſt in infirmo miraculorum gradu, n. 51. ibid.
Cæcitatis curatæ ex miraculo exemplum cum ejuſdem naturali curatione comparatum, n. 8. p. 283.
Cæcitatem inducunt occipitis vulnera, n. 10. p. 347. eandem inducunt vulnera Temporum, n. 11. ib.
Cœcus natus ex miraculo ſimpliciter ſanatus, numer. 16. p. 283.
Cœcus viſum ex accidenti recuperans, n. 46. p. 386. Abbas quidam, poſt quadraginta cœcitatis annos, viſum recuperans; n. 46. ibid. a nativitate non niſi ex miraculo viſum poteſt recuperare, n. 48. ibid.
Cœcus quidam viſibiles ſpecies per nares percipiens, num. 9. p. 373.
Cœli aſpectus qui ſalubris, aut inſalubris, n. 12. p. 384. peſſimum cœlum eſt quod ægrum fecit, num. 32. p. 386. & n. 16. p. 402. Ejus aſpectus ſaluberrimus, n. 5. & 6. p. 397.
* Cœlius Rhodiginus notatus, num. 2. & n. 3. p. 97. & num. 3. p. 190.
Cœloſtomi, n. 6. ibid.
Cœloſtomia, ibid.
* Cœlum non eſt monſtrorum cauſa, n. 10. p. 82.
Cœna cur interdicatur in Quadrageſima, n. 16. p. 321.
Cœnula, vide *Jentaculum*.

Cœpol-

Cœpolla *in l. Quod ſi nolit §. ſi Mancipium ff. de Æd. ed.* notatur, n. 9. p. 342.

Cœſar Auguſtus Epilepſiam paſſus, n. 19. p. 133.

Cæſar Borgia lento veneno collegium Cardinalium occidere tentavit, n. 3. p. 168.

Copula carnalis non poteſt vere probari, ſed ſolum per conjecturas, n. 13. p. 310. probatur ex viſu, ex riſu, ex colloquio, ex loco conſtituto, ex admiſſione in domum de nocte, n. 14. ib. Ejus plena probatio habetur ex concubitu, n. 17. ibid.

* Copula carnalis non ſufficit ad validitatem matrimonii, ſed requiritur ſeminis emiſſio, n. 14. p. 271.

* Copulæ impedimentum quando teneantur conjuges removere, & quando, non, n. 3. p. 266.
Vide *Impedimentum*.

* Copula impediri poteſt ex membri ſive Penis tortuoſitate, n. 7. p. 276.
Vide *Membrum*.

* Copulæ impedimentum in muliere unicum conſideratur, n. 1. p. 280.

* Copula ad generationem quas conditiones habere debeat, n. 9. p. 307.

* Copulæ carnalis terminus eſt ſeminis emiſſio, num. 4. p. 149.

* Copula conjugalis, præter generationem, habet alios bonos fines, n. 9. p. 12.

Cordis morbi an jejunio excuſent, n. 19. p. 327. In eo ulcera antiqua reperta, num. 21. p. 342. non patitur cor ſolutionem continui, ibid. eo vulnerato non poteſt homo vivere niſi ex miraculo, n. 22. p. 343. eo avulſo animal per aliquot temporis ſpatium vivit, ibid.

Cor igne non cremabile an certum ſignum ſit veneni aſſumpti, num. 31. p. 163.

Cor non eſt ſemper primum patiens in peſte, numer. 32. p. 247.

Cor non poteſt magnum morbum ſuſtinere, numer. 35. p. 302.

* Cordis affectus qui excuſent à divinorum recitatione, n. 22. p. 115.

* Cordis tremor an excuſet à celebratione Miſſæ, num. 8. p. 121.

Coriandrum ſemen fluidum reddit, n. 48. p. 214.

* Corona palpebræ quid, n. 19. p. 175.

Corporis inſpectio ad explorandam pubertatem honeſtatis cauſa rejecta, n. 77. p. 12.

Corporis partes in humanæ ſpeciei Individuis plurimum diverſificantur, n. 6. p. 96.

Corpore deficiente, deficit Intellectio, n. 8. p. 142.

Corpora ſicca diutius incorrupta ſervantur, n. 41. p. 370. Tormentario inſtrumento ſublata citius putreſcunt, n. 43. ibid. Quæ morbo calido, & ſicco extinguntur, exiccantur: quæ morbo calido & humido, putreſcunt, n. 45. ibid. Quandiu aliquo calore etiam putredinali dotantur, videntur aliquo modo eſſe, & vivere, n. 47. ibid.

Corporis conſtitutio in viro quomodo faciat conjecturam ſuppoſiti partus in muliere, n. 16. p. 237.

Corpora quæcunque ſublunaria mundi corruptionem patiuntur, n. 1. p. 292. Sanguine prædita omnium citiſſime putreſiunt, n. 4. ibid. Veneno interempta non putreſiunt, n. 4 ibid. Peſte ſublate citiſſime corrnmpuntur, num. 18. p. 294.

Corpore impuro exiſtente animus quoque labefactatur, n. 5. p. 319

Corpus grave à centro propria virtute elevari, & in aere ſuſtineri contra Naturam eſt, num. 11. p. 272. Ejus elevatio & ſuſtentatio in aere ex propria virtute miraculoſa, num. 12. ibid.

* Corpus prius vivit, quam ſit organicum, numer. 10. p. 240.

* Corpora viventium pro nobilitate, & ignobilitate Animarum inter ſe differunt, n. 122. p. 254.

* Corpus humanum excedit nobilitate & perfectione quorumcunque Animalium, etiam perfectiorum corpora, n. 124. ibid.

* Corpus hamanum ab Anima Rationali formatur & organizatur, n. 129. p. 255.

* Corpus humanum aſſimilatur corpori cœleſti, num. 141. p. 237.

* Corpus & Animam communicant ſoboli cum ſemine cætera viventia, n. 138. ibid.

* Corpori nullum præbet alimentum, medicamentum, n. 17. p. 299.
Vide *Medicamentum*.

* Corpus nutritur Tabacco ex aliquorum opinione, n. 21. ibid.
Vide *Tabaccus*.

* Corpus roboratur Chaccolata, in quantum nutrit, n. 15. p. 302.
Vide *Chaccolata*.

* Corporis optima formatio cum ipſa fortitudine pari paſſu incedit, n. 15. p. 325.

Corruptionis Cadaverum quis ſit terminus, num. 27. p. 295. Ad eam cum terminus trium dierum aſſignetur, num. 28. ibid.

* Corruptio compoſiti ſequitur, forma ſeparata à materia, n. 64. p. 227.

* Corruptio eſt ſeparatio formæ à materia, numer. 106. p. 232.

* Coſmetica medicamenta quæ, n. 21. p. 21.

Coſſinus eques Romanus à Medico Ægyptio ſublatus cantharidarum exhibitione, n. 12. p. 167.

Cotta uno teſte à Natura deſtitutus, n. 4. p. 183.

Coturnices Cicutam & Napellum comedunt & tamen innoxie comeduntur, n. 36. p. 157. Earum eſu multi convulſione tentati in Doride Bæotiæ, ibid.

Cranium vulnerari poteſt ex eodem vulnere in una parte, & findi in alia, n. 5. p. 358.

Crapula corpus & animum infirmum facit, n. 26. p. 317. Ejus remedium eſt jejunium, n. 30. ibid.

* Creatio eſt opus excedens omni ex parte Naturæ potentiam, n. 76. p. 249.

* Per ſolam creationem fieri neceſſe eſt, illud quod fit, & non generatur, n. 87. p. 250.

* Res ſimplex & per ſe ſubſiſtens non poteſt fieri per creationem, n. 88. ibid.

* Creatio ſoli Deo tribui poteſt, n. 89. ibid.

* Creatio excedit Naturæ potentiam, n. 92. ibid.

* Creatio fit ex nihilo, n. 95 ibid.

* Creatio requirit potentiam Agentis infinitam num. 97. ibid.

Credulitas ex falſa Religione emanans deteſtanda, num. 1. p. 259.

Criſis in morbis vel fit per motum ſolarem, vel per lunarem, n. 36. p. 30. In acutis fit per motum lunarem, ibid. Quando in acutis ſalvæ ſint, ibid. Abſque humorum concoctione eveniens minus ſalva eſt, num. 28. p. 32. Eam præcipue facit humorum concoctio, n. 29. p. 33. Ex perfecta habetur ſanitas tuta, n. 29. ibid.

Criſes oſtendunt morbos naturaliter fuiſſe ſanatos, num. 15. p. 283.

Criſis, in ea fit ſubita & repentina mutatio ad ſalutem, ſi bona ſit, n. 6. p. 282. & ſeq.

Crocodilus quatuor menſibus ſine cibo vivit ex Herodoto, n. 11. p. 276.

Crotone peſtis nunquam viſa, n. 42. p. 248.

* Crura quæ partes ſint, & quænam eorum vitia faciant hominem irregularem, n. 1. p. 188.

* Cujacius notatur, n. 3. p. 23.

* Culeus vel Eculeos quid, n. 17. p. 35.

Cuminum bibitum vel ſuffumigatum faciei pallorem conciliat, n. 11. p. 227.

Cum Mula peperit, Proverbium, n. 12. p. 217.

Culpa habet locum ubi eſt dolus, n. 29. p. 118. ſociam pœnam habet, ibid.

* Culpa ſociam pœnam habet, n. 7. p. 4.

* Culpa quid ſit, n. 9. ibid. Triplex, n. 10. ibid. Quintuplex, ibid. Sequitur aut dolum, aut negligentiam, aut ignorantiam, num. 11. ibid. Eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti, num. 13. ibid.

* Magna, dolus eſt, ibid.

* Culpa ægri non audientis Miſſam quando tenetur, transfunditur in Medicum conſulentem, n. 2. p. 121.

Cura præſervativa à peſte, n. 4. p. 252.

* Curare infirmos an ſit ſervile, n. 16. p. 24. Non eſt opera ſervilis, n. 18. p. 25.

Cuſtodes portarum tempore peſtis eligendi, n. 33. p. 254.

Cutanei morbi an à jejunio excuſent, n. 27. p. 331.

* Cutis infectiones plerumque ſecum habent conjunctam fœditatem, ac ſunt contagioſæ, n. 1. p. 191.

* Cutis apertiones in capite, terebrationes, uſtiones, & id genus operationes aliæ, an tutæ ac licitæ, numer. 11. p. 242.

* Cyboſis quid, n. 6. p. 187.

Cynanthropia. Vide *Lycanthropia*.

Cycanthropici. Vide *Lycanthropici*.

Cynocephalea herba ad reſurrectionem, n. 2. p. 299.

* Cynocephali, n. 36. p. 81.

Cynthii Clementis Pauli V. Medici ratio de ſeptimeſtris partus vitalitate, n. 36. p. 30.

Cypro peſtis familiaris, n. 41. p. 248.

Cypſeli in Polonia mortui reviviſcunt, n. 4. p. 300.
* Cyrenes meretrix Dodecamechani dicta, quod duodecim concumbendi modos repererit, n. 51. p. 132.
* Cyrteſis quid, ibid.

D

DAmnum, quod quis ſua culpa patitur, ſibi ipſi imputet, n. 14. p. 69.
Damni & Lucri communione efficitur ſocietas, numer. 55. pag. 70.
Damni qui cauſam dat, damnum feciſſe videtur, num. 33. p. 345.
* Daniel Hermaphroditus, num. 8. p. 98.
* Daniel Sennertus, n. 15. p. 87.
Daphnoidis herbæ in conſervandis cadaveribus mira vis, n. 7. p. 293.
Darii, populi ſeptentrionales ſemel in anno in lupos convertitur per aliquot dies, n. 42. p. 136.
Dat nemo quod non habet, n. 46. p. 31.
David Rex inſaniam ſimulavit, n. 2. p. 232.
Dæmon non cedit naturalibus remediis, n. 24. p. 284. Illum gaudere humore melancholico, quomodo accipiendum, n. 31. & 32. p. 285. & n. 14. p. 140. Ad eum ejiciendum nihil eſt in Natura, quod de directo valeat, num. 34. p. 285. Poteſt cadavera incorrupta ſervare, n. 25. p. 295. Non poteſt idem animal numero etiam ex inſectis ad vitam revocare, n. 13. p. 300.
Dæmon ſcientiſſimus eſt, & habet omnium Artium perfectam cognitionem, numer. 44. pag. 271. Non poteſt futura certo prævidere, neque ulla miracula ex ſe facere, ibid. Contingentia futura ignorat, probabiliter tamen conjecturat, num. 45. ibid. Elevare ac ſuſtinere poteſt in aere corpora, n. 13. p. 273. An arte Medica ejici poſſit, n. 25. p. 284. Contra ipſum nullum eſt de directo naturale remedium, n. 26. ibid. Ipſi; quatenus ſubſtantia quædam ſpiritualis eſt, nihil eſt contrarium, num. 27. ibid. Infert aliquando in homines morbos & mortes, num. 6. p. 291.
Dæmones miracula faciunt, n. 5. p. 260. & n. 4. 263. Et an verum ſit, num. 6. p. 260. Non faciunt miracula ex ſe, n. 19. ibid. Poſſunt mirabilia per ſe facere, nunquam tamen vires Naturæ ſuperare, n. 4. p. 263. Eorum opera an poſſint futura prævideri, num. 41. p. 270. Nihil agere poſſunt, quod naturæ vires exuperet, n. 42. ibid.
Dæmon non excedit virtutem cauſarum naturalium, n. 45. p. 214. Quibus modis reddat hominem impotentem, n. 46. ibid.
* Dæmon nullo fine moveri poſſe videtur ad conferenda Magis ſtigmata, num. 5. p. 154. Cur ſtigmata Magis conferat, n. 7. ibid.
* Dæmones ſperma non habent, neque ſucceſſionem in prole quærunt, n. 3. p. 94. In illis naturalia manſere ſplendidiſſima, n. 6. p. ibid.
* Dæmon in maleficiis concurrit, ut frequentiorem peccandi occaſionem homines habeant, n. 29. p. 253.
Dæmoniaci ſunt Lunatici, n. 30. p. 133. Dicuntur Energumeni, n. 1. p. 139. Qui ſint, n. 3. ibid. Multi putantur, qui non ſunt, n. 4 ibid. Eorum ſigna remiſſive, num. 5. ibid. Non ſunt iidem cum fanaticis, n. 8. ibid. Quatenus tales non vaticinantur, n. 10. ibid. Furentibus æquiparantur, n. 11. p. 140. Eorum inſaniæ cauſa ſupernaturalis, n. 12. ibid. Naturalibus remediis etiam curantur, n. 15. & 16. ibid. magis ſimiles melancholicis, num. 21. ibid. Ab ordinum ſuſceptione perpetuo excluduntur, num. 23. ibid.
Dæmoniaci omnes ſunt Lunatici, num. 21. pag. 284. Quomodo naturalia Remedia illis conferant, numer. 29. ibid.
Dæmoniacus a Chriſto Dominio ſanatus, non tamen ſine dolore, n. 9. p. 263.
Debile à levi cauſa movetur, n. 43. p. 38.
Debitum matrimoniale an reddere debeat ſanus conjunx leproſo, n. 13. p. 257. Et quid in Rabie, morbilis & peſte, n. 23. p. 258. Et quid in tabe, n. 24. ibid.
* Debitum conjugale reddere non tenetur conjunx, cum propriæ ſalutis noxa, n. 3. p. 125. Ex ejus redditione quot bona emanent, n. 4. ibid. Quando reddendum, n. 6. ibid. Quantum reddendum, n. 10. p. 126. Quomodo reddendum, p. 135. An reddere teneatur, qui jejunavit, n. 15. ibid. Non licet negare, ne plures filii naſcuntur, num. 3. p. 138. An reddi debeat in menſtruorum fluxu non naturali, n. 8. p. 139.
Decem menſes in poſthumo à die mortis patris computandi, num. 10. pag. 209. & cur, num. 13. pag. 210.
Decimeſtres & undecimeſtres ſeptem naſcuntur quadragenariis, n. 34. p. 30. Perfectiſſimi ſint, n. 7. p. 42.
Decimo vel undecimo menſe quando fiat partus, num. 113. p. 28. In eo qui naſcantur, n. 7. p. 39. Eſt frequentior naſcendi terminus, n. 17. ibid. In eo naſci maxime ſecundum naturam videtur, n. 18. p. 40. Apud Hebræos & Ægyptios communior naſcendi terminus exiſtimatus, n. 19. ibid. Legitimum pariendi tempus n. 20. & num. 1. p. 41. Supra eum non portatur fœtus niſi per paucos dies, n. 3. ibid.
Decrepitas, n. 29. p. 17. Dicitur Senium, n. 1. p. 20. Eſt Senectutis pars, ibid. Non mutat, ſed intendit corporis temperamentum, n. 2. ibid. à Senectute dividitur, n. 5. ibid. De ea Hippocrates, cur non meminerit, cum de ætatum morbis loquitur, n. 6. ibid. Ante eam plures intereunt, n. 9. ibid. Quid ſit, num. 11. ibid. vitam concludit, n. 13. ibid. Quando incipiat, n. 14. ibid. Ex Fernelio incipit 65. Anno, num. 10. ibid. Ejus prior terminus eſt 60. Annorum eſt nimis præcox, & magis conveniens eſt 65. Annorum, n. 18. ibid. Quid peculiare habeat à Senectute, n. 19. ibid. In ea corpus & animus decreſcit, n. 20. ibid.
Decrepiti moriuntur aliqui in 30. Anno, vel etiam multo ante, n. 36. p. 14. à Senibus non diſtinguuntur ex Hippocratis ſententia, n. 3. p. 20. Iiſdem morbis obnoxii, quibus ſenes, n. 7. ibid. Si quos morbos incurrant, difficillime ſanantur, n. 8. ibid. In illis nonnulla procedunt, quæ locum non habent in Sene & vice verſa, n. 10. ibid. In illis memoria deficit, num. 21. ibid. Quorundam mira ſtoliditas, n. 22. ibid. & 25. p. 21. Qui ſint, Judicis arbitrio relinquitur, n. 17. p. 20. In illis multo magis locum habent ea, quæ in Senibus, reſpectu imbecillitatis corporis, procedunt, num. 25. p. 21. Servantur à tormentis immunes, num. 26. ibid. Vix in illis locum habere videntur ea, quæ in Sene, reſpectu prudentiæ locum habent, n. 27. ibid. Veluti Senes honorandi, n. 28. ibid.
Decrepiti an dicendi frigidi, n. 1. p. 211. Cur jejunium non ferant, num. 19. p. 325.
* Decrepiti an torqueri poſſint, num. 6. p. 38.
Decrepiti matrimonium eſt validum, n. 30. p. 213.
Decrepitus magis habilis ad coeundum & generandum, quam puer ante ætatem pubertati proximam, num. 26. p. 207.
* Decrepitus potens ad coeundum, eſt potens ad generandum, n. 3. p. 268.
 * Non omnes eodem numero annorum poſſunt dici Decrepiti, n. 4. p. 270.
 * Pro Decreptio ad effectum reſignandi Beneficium, quis declarari poſſit, n. 6. ibid.
 * Poſt ſeptuageſimum annum non intrat Judicis arbitrium, an quis Decrepitus dicendus ſit, numer. 7. ibid.
Deflorationis præſumptio deſumitur Sponſo cum Sponſa, vel quovis alio cum virgine cubante, n. 12. p. 310.
Deformes raro ſunt bonorum morum, n. 49. p. 271. Sacerdotes repudiabantur in lege veteri, n. 50. ibid.
Deformitas corporis arguit morum pravitatem, numer. 13. p. 198.
Deformitas mulieris reddit hominem à coitu alienum, n. 18. p. 204.
Deformitas corporis malam mentem denotat, n. 49. p. 271. Inſignis impedit ordinum ſuſceptionem, num. 50. ibid.
Deformitas eſt abſque mutilatione, non è contra, num 9. & 11. p. 374.
* Deformitas ſuperveniens, an ſit juſta cauſa diſſolvendi ſponſalia jurata, n. 24. p. 296.
* Deformitas Cicatricum unde deſumenda, n. 33. p. 297. Cum Deformi coitu majus peccatum, quam cum formoſa, n. 18. p. 204.
* Deglutitio quibus modis lædatur, & quando facit hominem irregularem, n. 3. p. 180. Deglutitionis difficultas in ingerendis cibis ſolidis, aut ingerendis liquidis tantum, an facere debeat irregularitatem, n. 4. ibid.
* Deglutitio quomodo lædatur, n. 10. p. 284.
 * In ablata deglutitione nullo modo tentanda Sacramenti Euchariſtia exhibitio: & quid in deglutitione depravata, n. 11. ibid.
Delectatione magnam cur noluit Natura ineſſe in emiſſione ſeminis in fœmina, n. 17. p. 219.
* Delectatio in coitu non minus intenditur à Natura ob ſpeciei propagationem, quam delectatio in edendo ob conſervationem individui, n. 45. p. 132.
Deleteria medicamenta. Vide in verbo *Venena*.
Delicta iracundiæ calore perpetrata mitius puniuntur, n. 20. p. 114.
Deli-

Delictum ut ſit excuſabile debet eſſe perpetratum in ipſius iræ fervore, n. 23. p. 114.

Delinquens in ſomno, ſi ratum habeat in vigilia id quod dormiens fecit, ordinariæ pœnæ ſubjicitur, numer. 22. p. 130.

Delirium eſt amentia, non eſt tamen inſania, n. 7. p. 104. An neceſſario conjungatur cum rabie, n. 15. p. 138. Pro Delirii ſpecie poteſt quis magis vel minus habilis eſſe ad nonnulla facienda, num. 3. p. 144. Melancolicum magis durat, & magis mentem turbat, num. 4. ibid. Cætera vide in verbo *Dementia*.

Delphenſis Civitas ſingulis decem annis peſte corripitur, n. 41. p. 249.

Demens præſumitur, qui neſcit exprimere quid velit, n. 14. p. 106. Præſumitur, qui non loquitur, vel non reſpondet ad propoſitum, n. 15. ibid. Præſumitur, qui omnia bona ſua donat, n. 8. ibid. Cur à rebus gerendis prohibeatur, n. 19. p. 122. De præterito præſumitur demens de præſenti, n. 2. p. 146. Et in quibus caſibus locum habeat ea concluſio, n. 5. & ſeq. p. 147.

* Dementi non poteſt exhiberi ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum, n. 5. p. 283.

Dementia non eſt ſemper affectus cerebri primarius, ſed conſequitur ad morbos aliarum partium, n. 1. p. 105. Ejus diviſio, n. 2. ibid. Proveniens ex primario Cerebri affectu quotuplex, n. 3 ibid. Quotuplex ſit, cum per conſenſum fit, n. 4. ibid. Perpetuo affligens, num. 6. ibid. Intermiſſionem habens, num. 9. ibid. Ejus nomine omnes morbos comprehendimus, in quibus ratio læditur, n. 5. p. 106. Quando fiat, num. 11. ibid. Tripliciter diviſa, n. 12. ibid. Duo ejus genera ex Plato, num. 14. ibid. Probatur per Actus extrinſecos, n. 5. ibid. Ejus ſigna ex Medicis, num. 21. p. 107. Ejus ſigna ex corporis aſpectu, num. 25. ibid. Ex quibuſdam ab extra advenientibus, num. 29. p. 108. Impediens profeſſionem debet eſſe talis, ut auferat omnem rationis uſum, num. 22. p. 118. Ex morbis longis contracta fatuitati ſimilis eſt, num. 2. p. 143. Eſt ægritudo longa & durabilis ut furor, n. 5. p. 147.

* Dementiæ pleræque Species non ſemper fiunt ex primario at proprio corporis effectu, ſed aliquando per conſenſum, n. 1. 2. p. 165.

* Democritus cum fœminam pro virgine ſalutaſſet, ſequenti die eam corruptam ſalutavit, n. 16. p. 308.

* Dentarii Medici, n. 3. p. 4.

Dentes in cadaveribus creſcunt, num. 37. p. 296. Non ſunt membra, n. 19. p. 379. Quas præſtent utilitates, ibid. factitii antiquitus in uſu, n. 20. ibid.

Dentes cui plures deſunt, an ſit morboſus, num. 1. p. 195. Maxime ex uſu ſunt, n. 3. ibid. Non omnes ad eundem uſum, num. 6. p. 196.

* Dentium vitium nullum adeo grave videtur, ut debeat inducere irregularitatem, num. 4. pag. 178. Dolor Dentium an & quando irregularitatis cauſa eſſe poſſit, n. 5. ibid.

* Dentium dolores an excuſent à divinorum recitatione, num. 7. p. 111.

Dentitionis terminus in pueris, n. 9. p. 196.

Depilatio familiaris in iis, qui à veneno evadunt, num. 39. p. 164.

* Deplorati an ſolo prognoſtico relinquendi: numer. 17. p. 16.

Deſiderare pertinet ad concupiſcibilem, num. 13. p. 124.

Detentio, n. 10. p. 134.

Deus eſt primaria cauſa peſtis, n. 9. p. 252. An ipſa cura peſtis inchoanda, n. 3. ibid.

* Deviatio à naturali concumbendi modo nullam habet in ſe culpam ſi fiat, ut facilius ſequatur conceptio, n. 47. p. 132. Omnis à naturali modo vel in totum, vel in parte impedit generationem, ibid. num. 49. à naturali motu concumbendi tanto magis eſt contra naturam, quanto facilius impedit conceptionem, n. 5. p. 226.

Deus cum operatur miracula, omnino & undequaque perfecta opera efficit, n. 10. p. 264. Illi nihil eſt impoſſibile, n. 18. p. 262. Ratio nunc miracula operatur, num. 2. p. 264. Non omnes Sanctos vult pro Sanctis, coli, n. 4. ibid. in Ecſtaſi ſupernaturali eſt cauſa prima efficiens, n. 15. p. 273. Imunitur aliquando in homines morbos & mortes, num. 1. pag. 290. Solius boni cauſa eſt ex Platone, num. 4. p. 291. Mala immittit ad correctionem, num. 5. ibid. Si ſit ſumme bonus & virtutis Amator eſt, n. 12. ibid.

* Deum nihil de novo creare, hæreticum, & impium, eſt dicere, n. 80. p. 229. quodvis in genere ſuo fecit perfectum, num. 82. ibid. operatur propter finem ex ſua libera voluntate. Natura vero ex neceſſitate, n. 113. p. 233.

* Deus eſt liberum Agens, n. 21. p. 66. Ipſe eſt lex, n. 3. ibid. Ei nihil ſimilius, quam Juſtiſſimus homo, num. 6. p. 69. Supra omnia honorandus, n. 9. p. 71. Quomodo ſit Monſtrorum cauſa, n. 5. p. 82.

Deuteronomii locus de ſigno Virginitatis, num. 10. p. 305. Explicatur ex Augenio, n. 20. p. 306. Explicatur ex Nicolao de Lira, n. 22. ibid.

Deuteronomii locus, n. 11. p. 355. Aliud de muliere apprehendente virilia rixantis cum marito, n. 6. p. 382.

Dextra pars cur ſiniſtra fortior & agilior, num. 8. p. 201. Calidior ſiniſtra, ibid. Ponderoſiora oſſa habet quam ſiniſtra, n. 9. ib. Natura non differt à ſiniſtra, ſed ab uſu, n. 10. p. 202.

* Diabetes, n. 30. p. 116. Quid & quando cauſet irregularitatem, n. 2. p. 183.

Dianæ fluvii aqua vino non miſcetur, n. 29. p. 390.

Diaphragmatis vulnera aliquando ſanata, n. 24. p. 344. Contrarium, ibid.

Dicearchus omnem divinationem reſpuit præter eam, quæ fit per ſomnia, n. 17. p. 268.

* Dido mori non potuit, niſi illi crine abſciſſo, num. 12. p. 41.

* Diebus feſtis non eſt peccatum exigere debitum matrimoniale, ſed non exigere eſt de conſilio, n. 7. p. 125.

* Diebus feſtis laborare non licet, n. 16. p. 24. An liceat Medico mercedem accipere, ibid. Mercedem Medicus accipere poteſt, non exigere, n. 19. p. 25.

Dierum computus in probatione filiationis in eo, qui natus eſt ex muliere, quæ illico ab obitu prioris viri alteri nupſit, n. 12. p. 102.

Dies incipit à media nocte, & durat ad mediam noctem, num. 7. pag. 4. Ex nocte prognatus, num. 8. ibid. Continet horas, 24. ibid. Nyctimeron dictus, ibid. Pro eo ſumitur interdum ſpacio, quo ſol lucet ſuper terram, n. 9. ibid.

Dies 182. Ex Gloſſ. opinione menſes conſtituunt ſex & duos dies, n. 25. p. 30. Dies 280. Solares menſes novem conſtituunt, & 10. dies, num. 34. ibid. Dies 280. non ſe extendere poſſunt ad undecim menſes, acceptis menſibus ſolaribus, ibid. Dies 280. quomodo acceptis menſibus lunaribus undecimum menſem ſæpe apprehendunt, n. 6. p. 42. Critici à partu numerantur, n. 38. p. 89. Per accidens à partu numerantur, n. 41. ibid.

Dies artificialis quid, n. 16. p. 402.

* Digitalia, n. 21. p. 36.

Digitis abſciſſis totius manus utilitas tollitur, n. 8. p. 380. Non ſunt proprie digiti membra, n. 12. p. 381. In illis conſiſtit præcipua manus utilitas, num. 13. ibid. Singulorum munus, num. 14. ibid. Digitorum pedis utilitas, num. 17. ibid. Eorum major, aut minor utilitas pro ordine, quem tenent, ibid.

Dignitas quanto major, eo major ætas in eligendo requiritur, num. 5. p. 112. Major majorem requirit prudentiam, n. 6. ibid.

Dii circa futura errant ſecundum aliquos, n. 24. p. 269. Bonorum & malorum cauſæ, n. 45. p. 291.

Dilucida intervalla in quibus dementiis ſperari poſſint, n. 13. p. 145. n. 5. p. 144. & ſeq. In quibuſdam dementiis manifeſta in aliis obſcura, n. 14. p. 145. Non habent pueri, num. 15. ibid. Non habent ex ſenio delirantes, num. 16. ibid. Neque alii, de quibus, ibid. & ſeqq. Habentes in pleriſque ut ſani habendi, num. 26. ibid. Habentes teſtari poſſunt, n. 27. ibid. Habentes non excuſantur à pœna, ſi delinquant tempore intermiſſi furoris, n. 28. ibid.

Dioclis obſervatio de brevitate locorum Mularum, n. 12. p. 217.

Dionyſio Siracuſano cæcutiente, ejus ſervi cæcitate ſe affici ſimulabant, n. 3. p. 224.

Dipſas ſerpens veneno ſiſſimus, n. 74. p. 289.

* Diſpnea, n. 20. p. 114.

Diſraſia unius partis temperatur à contraria diſcraſia alterius, n. 9. p. 236.

Disdicta ſocietatis cur conceſſa, n. 20. p. 69.

Diſpenſatio à quacunque jejunii obligatione particulariter requiritur, n. 6. p. 328.

Diſpenſatus à majori obligatione videtur diſpenſatus à minori, n. 2. p. 336. Ad carnium comeſtionem non diſpenſatur à cæteris jejunii conditionibus, num. 3. ibid. Ab una obligatione non eſt diſpenſatus ab alia, num. 4. ibid. Simpliciter diſpenſatus ad omnia cenſetur diſpenſatus, n. 5. ibid. Reſpective diſpenſatus, non eſt ad omnia diſpenſatus, ibid. Ob præſentis morbi urgentiam ad omnia cenſetur diſpenſatus, num. 7. ibid. Ad carnes ob timorem futu-

futuri morbi non eſt ab aliis jejunii obligationibus exem. ptus, n. 8. p. 336.
Diſſimile quid, n. 2. p. 95.
Diſſimilitudo nati ad parentes quam conjecturam faciat ſuppoſiti paratus, n. 31. p. 238.
Diſſimulare quid, n. 3. p. 223.
Diſſimulatur id quod eſt, ſimulatur id quod non eſt, n. 1. p. 240.
Diſſimulant morbos aliqui & ad quem finem, numer. 2. ibid.
Divinatio datur in rerum Natura, num. 6. p. 266. Facilius procurari poteſt, quam ſomnia, n. 19. p. 268. Etiam ſi dati naturaliter concedatur, in ea ſemper deſideratur certitudo eventus, n. 27. p. 269.
Divinatio per ſomnia non eſt temere aſpernanda, num. 17. p. 268. Celeberima inter omnes divinitationes, ibid.
Divinatrices Artes præcæteris ſunt Medicina & Aſtrologia, n. 6. p. 266.
Divinum in morbis apud Hippocratem quid, numer. 7. p. 291.
* Divitiæ per ſe bonæ non ſunt, n. 20. p. 72. Artificiales ordinantur ad naturales, ibid.
* Divortium quid, n. 3. p. 286.
* Divortium, & Tori ſeparatio à pari procedunt idem tamen non ſunt, n. 1. p. 293.
* In Divortio graviores cauſæ requiruntur, quam in tori ſeparatione, n. 2. ibid.
* Eædem cauſæ cum graves ſunt, dant locum divortio; quæ cum minus graves ſunt, poſſunt tori ſeparationem cauſare, n. 3. ibid.
* Divortii juſtiſſima cauſa eſt furor, ad quod tamen divortium non ſufficit ſimplex dementia, n. 4. ibid.
Vide *Furor*.
* Divortii juſta cauſa eſt morbus aptus ad inficiendam domum Conjugum: non ſic autem ubi morbus ſimplici contagio ſanum inficere poteſt, n. 5. ibid.
Vide *Morbus*.
* Divortii juſta cauſa quando ſit Morbus Gallicus, & ſeparationis Tori, n. 9. ibid.
Vide *Morbus Gallicus*.
Divortio dat cauſam furor, num. 14. pag. 135. & ſeq. & cur, ibid. num. 16. ibid. Non dat cauſam phreneſis, ibid.
Doctor ebrioſus repellitur ab officio, n. 48. p. 128.
* Dodecamechani cur dicta Cyrenes meretrix, n. 51. p. 132. An ſentiatur quomodo accipiendum, num. 23. pag. 128. Reducit ſenſum de potentia ad actum, num. 27. ibid. Dolores ſpecies, n. 31. p. 230. Quibus in caſibus non ſatis eſt levis, num. 36. ibid. Levis non dicitur ægritudo, num. 39. ibid. Oportet ut ſit ſaltem mediocris, de quo judicium ferre Medicus debet, num. 42. p. 231.
Dolorem non ſentire ſignum eſt non ſanæ mentis, num. 28. pag. 107. Juſtum temporare eſt difficile, numer. 29. p. 115.
Dolor hominem dementem facit, n. 30. ibid.
Dolor frequenter ſimulatur, & cur, n. 1. p. 229. Eſt ſenſus, n. 1. & 5. ibid. Ex eo ſit ſenſus contriſtans, num. 3. An ſentiatur, num. 4. ibid. Si ſentiretur, per alium ſenſum ſentiretur, num. 7. ibid. Non eſt objectum adæquatum alicujus ſenſus, n. 10. ib. n. 21. p. 230. In eſt in omni ſenſu, n. 11. p. 229. Magis manifeſtus, quam in alio, n. 12. ibid. Ineſſe omnibus ſenſibus probat ejus definitio, n. 16. ibid. Senſum corrumpit, n. 18. ibid. Si non ſentiretur, animal ab eo non fugeret, n. 19. p. 230. Cur datus animali, ibid. n. 19. ibid.
Dolor pulſatilis ex cauſa calida fit, n. 54. p. 231.
Dolor interveniens in alicujus morbi miraculoſa ſanatione, non tollit vim miraculi, n. 9. p. 263.
Dolores ſimulati ut plurimum interni, num. 29. pag. 230. Magni quibus ſignis ſe prodant ex Hippocrate, num. 46. p. 231. Magni habent magna ſigna & evidentia, num. 47. ibid. particulares habent ſua propria ſigna, numer. 56. ibid.
* Dolores qui excuſent à Miſſa audienda, num. 13. p. 122. ventris qui familiares habent, quomodo recitare officia debeant, ne à recitatione lædantur, num. 15. pag. 124. qui excuſent à debiti redditione, n. 24. p. 136.
Doli capax eſt perfecti intellectus, n. 19 p. 6.
Dolus ubi præſens eſt, ibi culpa locum habet, numer. 29. p. 118. ubi non eſt, ibi delictum pœna dignum non cenſetur, ibid.
* Ex Dolo manifeſto emergit culpa latiſſima: ex præſum. pro culpa latior, n. 11. p. 4. Eo deficiente deficit culpa, n. 14. ib. malus & bonus, n. 15. & 16. ibid. malus quid, n. 17. ibid. poteſt in omnibus erroribus tam commiſſionis, quam omiſſionis intervenire, num. 18. ibid. non intervenit in omittendo, numer. 20. ibid. fallit in Medico, ibid.
* Domitia Domitiani ex fratre neptis ex abortivo medicamento periit, n. 16. p. 19. & ſeq.
Donans omnia ſua bona demens præſumitur, numer. 8. p. 106.
Dormiens nullius eſt pretij non minus, quam is, qui vivus non eſt, num. 3. p. 129. mortuo ſimilis, num. 4. ibid peccare non dicitur, num. 5. ibid. injuriam non facit, ibid. Actus ab illo facti an teneatur, num. 6. ibid. voluntate caret, num. 9. ibid. occidens an excuſandus, num. 11. p. 130. an irregularis eſſe poſſit, num. 12. ibid. in quo caſu puniendus, ſi delinquat, & quando fiat irregularis, num. 13. & 16. ibid. operatur abſque voluntate, ibid.
Dormientes inter inſanos non connumerantur, numer. 7. p. 109. non ideo dicendi inſani, quod imaginatio in illis male operetur, ibid. inſanis comparantur, nu. 35. p. 111. quando non ſomnient, & quando maxime, ibid. inter inſanos à Jureconſultis connumerantur, num. 2. p. 129. nonnulli loquuntur & interrogati reſpondent, num. 5. ibid. ut inſani reputandi, n. 7. ibid. nihil agere poſſunt quod validum exiſtat, n. 8. ibid. aliquando lecto ſurgunt & arma capeſſunt, ib. non poſſunt per longum tempus ſurgentes ambulare, num. 20. p. 130. ſi quam actionem fecerint, de facili factibilem fuiſſe probare debent, n. 21. ibid.
Dormiunt aliquando viventia omnia, n. 4. p. 337.
Dorotheus Epiſcopus Anthiochenus utroque teſticulo à nativitate caruit, n. 4. p. 183.
Druſus veneno ad tempus occiſus, numer. 3. pag. 168. & ſeq.
Dryini ſerpentis venenum contagioſum, num. 16. p. 165. Calcatus pedes calcantis, etiam calcamentis munitos excoriat, & alios mirandos parit effectus, numer. 15. p. 171.
Duo lacerti ſpecies in Arabia occiſus, & poſt triduum igni admotus, movetur ac ſi eſſet vivus, numer. 36. p. 296.
Duodecimus annus aſſignatur pro termino impotentiæ coeundi in pueris, numer. 3. pag. 206. in eo anno conſtituti ſtimulantur ad coitum, quamquam ſemen non emittant, n. 4. ibid.
* Dypſnæa Aſthmatis ſpecies an faciat hominem irregularem, n. 6. p. 180.
* Dyſerides ancilla apud Hippocratem, cum venere uteretur, doloribus vehementer affligebatur, numer. 7. pag. 146.
Dyſenteria peſtilentialis, n. 33. p. 247.
* Dyſenteriam turpis ſcortatio ſoluit, numer. 6. pag. 11. & ſeq.
* Dyſenteria an excuſet à divinorum recitatione, num. 16. pag. 116.

E

EAdem quæ ſunt uni tertio, ſunt eadem inter ſe, n. 23. p. 97.
Ebrietas dementia eſt frequentior & deteſtabilior, quam quævis alia, n. 1. p 127. malum eſt ſponte accerſitum, n. 2. ibid. & n. 35. p. 128. furor voluntarius, ibid. animam cum corpore calefacit, ibid. levis parum mentem lædit, num. 8. & 12. p. 127. conſummata quando fiat, num. 9. ibid. vera à non vera quomodo deſtinguatur, num. 14. ibid. difficulter cognoſcitur, num. 15. ibid. ejus ſigna, n. 16. ibid. præſumitur potius in viro, quam in muliere, num. 18. ibid. unicam habet acceſſionem, n. 30. p. 128. lenit pœnam, non tollit omnino, n. 36. ibid. Ejus comes oblivio, n. 42. ibid. an præbeat divortio cauſam, numer. 44. & 45. ibid. ejus terminus, numer. 50. p. 129. non ſolvitur æqualiter in omnibus, num. 51. ibid. magna quomodo cognoſcatur, num. 55. ibid. à cereviſia excitata diverſa eſt ab Ebrietate excitata à vino, numer. 57. ibid. quos morbos pariat, numer. 21. pag. 179.
* Ebrietas an poſſit à Medico ſanitatis gratia ſuaderi, numer. 14. pag. 12. peccatum inducit, ibid. laudata pro multorum morborum remedio, numer. 15. pag. 13. non poteſt à Medico ſuaderi, num. 16. ibid. an liceat eam medicamentis procurare, n. 17. ibid. peccatum in ea conſiſtit formaliter in exceſſu potus cauſa voluptatis uſque ad rationis perditionem, ibid. eam quænem excitant medicamenta, ibid.

* Ebrie-

* Ebrietas in veneris uſu cavenda, n. 5. p. 142.

* Ebrio Conjugi an ſit reddendum debitum, numer. 5. ibid.

Ebrioſus ab Ebrio quomodo differat, n. 24. p. 128. repellitur à teſtimonio dicendo, uum. 41. ibid. memoriam amittit, ibid. Curatorem recipere debet, num. 43. ibid. an regnare poſſit beneficia, num. 46. & ſeq. ibid. repellitur ab officio publico, num. 48. ibid. irregularis evadit, n. 49. ibid.

Ebrius puero ſimilis, num. 6. pag. 127. in leviter Ebrio locum non habent, quæ de vehementer Ebrio dicuntur, num. 8. ibid. leviter Ebrius magis quam vehementer Ebrius delirat, numer. 13. ibid. ab Ebrioſo quomodo differat, num. 24. p. 128. In eo omnia procedunt ut in demente, num. 25. ibid. non poteſt contrahere, num. 26. ibid. nihil agere poteſt, quod ſanam mentem requirat, nû. 27. ibid. non poteſt contrahere matrimonium, numer 28. ibid. non poteſt teſtari, num. 29. ibid. etiam ſi Actum faciat prudentem non tenet, numer. 30. ibid. Occidens non ſit irregularis, numer. 32. ibid. mitius in delictis punitur, num. 33. ibid. non excuſatur à culpa, n. 34. ibid. non poteſt teſtificari, num. 38. ibid. nullum habet ſenſum, ibid. non habet dilucida intervalla, ibid.

* Ebrius ab Ebrioſo differt, n. 5. p. 143.

Ecchymomata, vide *Sugillationes*.

Eccleſia, ſine ejus authoritate neminem pro Sancto licet venerari, nu. 3. p. 259. ſibi reſervat judicium de veritate miraculorum, num. 10. pag 260. cur ſemel in die permittat nobis in Quadrageſima comedere, numer. 7. pag. 276.

Eccleſia imponens jejunium quid intendat, numer. 10. pag. 315. eam non poſſe obligare ad jejunium Hæretica opinio, num. 5. pag. 314. non obligat ad jejunium niſi potentes jejunare, num. 7. pag. 319, non intendit jejunio, animæ, aut corpori detrimentum inferre, n. 10. p. 335.

Echinus ex Ariſtotele intervallo annuo abſque cibo vivit, n. 11. p. 276.

Ecpieſmos, n. 20. p. 194. deformitatem magnam inducit, n. 5. p. 378.

Ecſtaſis quid apud Theologos, num 32. pag. 136. fit in vehementibus animi affectibus, ut in Amore, num. 33. ibid. quid ſecundum Medicos, numer. 34. & ſeq. ibid. Affectus eſt comati contrarius, num. 35. ibid. nomen anceps eſt, num 36. ibid. accipitur pro raptu ſanctorum, & quid ſit, ibid.

Ecſtaſis ſimulata, quomodo depreheudatur, n. 7. p. 234. cur ſimuletur, ibid.

Ecſtaſis nomen diverſimode accipitur, n. 1. p. 272. quomodo accipiatur, hic, n. 2. ibid. quid ſit, ibid. duplex eſt, n. 3. ibid.

Ecſtaſis naturalis quomodo fiat, ibid. à ſomno vix differt, num. 4. ibid. quid ſit ſecundum Scaligerum, numer. 5. ibid. in ea quomodo fiat magis, aut minus intenſa imaginatio, num. 6. ibid. ad ejus durationem quæ faciant, num. 7. ibid. eſt affectus in genere ob læſionem facultatis animalis, ibid. eſt Affectus Apoplexiæ ſimilis, n. 8. ibid. dicitur Apprehenſio & cur, num. 9. ibid. aliquando eſt ſimilis Catalepſi, ibid. in ea hominem ex ſe in aere poſſe elevari eſt impoſſibile, num. 10. ibid eſt morbus quidam, num. 21. p. 273. ad quænam conſequatur, num. 22. ibid. ab ea læditur Natura. num. 23. ibid. aliquando fortis, num. 26. ibid. poteſt ex propria voluntate contingere, num. 29. ibid. declara ut ibidem, ab ejus invaſione corpus aliquid patitur, num. 32. p. 274. eſt quædam mentis amotio & deſipientia, numer. 33. ibid.

Ecſtaſis ſupernaturalis quomodo fiat, num. 14. p. 273. in ea non fixatur anima id præexiſtentibus phantaſmatibus, ibid. in ea homo neceſſario moreretur, ſi neceſſario Anima ſepararetur à corpore, num. 17. ibid. à naturali quomodo diſtinguatur, num. 18. ibid. cum naturali convenit quoad exteriora ſigna, num. 20. ibid. in ea non concurrunt Conditiones in Ecſtaſi naturali requiſitæ, num. 27. ibid. non habet determinatum tempus ſui inſultus, n. 28. ibid. non poteſt dependere ab hominis voluntate, n. 30. ibid. Non requirit ullam corporis præviam diſpoſitionem de neceſſitate, num. 31. p. 274. ſumma ſapientia dici poteſt, n. 33. ibid.

Ecſtatici qui ſint, num. 31. pag. 136. pro inſanis habendi, num. 37. ibid. cadunt interdum ut Apoplectici, num. 9. pag. 272. quidam à terra elevantur ex ſe, ibid. in quos morbos labantur qui naturaliter afficiuntur, n. 25. p. 273.

Ectomiæ qui, n. 36. p. 186.

* Eculeus, vel Equuleus quale tormentum remiſſive num. 17. pag. 35. eo utebantur Antiqui in quæſtionibus, ibid.

Edentare quid, n. 19. p. 379.

Edentulus an redhiberi poſſit, num. 9. pag. 196. puer ad quoad uſque tempus pro non morboſo habendus, n. 8. ibid.

Effectus ſemper uniformis ab agente naturali eſſe videtur, n. 16. p. 64. non naturalis non naturaliter eſt producendus, n. 23. p. 65.

Effectus illi cauſæ tribuendus, quæ magis in promptu ad agendum, n. 3. p. 161.

Effectus ſi narratæ cauſæ non reſpondeat, ſuſpicio ſimulationis eſt, n. 34. p. 230. ſuæ cauſæ æquivalens eſſe debet, n. 50. p. 231.

Effectus naturalis quid, num. 15. pag. 260. ut miraculi nomen mereatur, quas conditiones habere debeat, num. 1. p. 262. ut miraculoſus ſit, debet eſſe ſupra Naturæ vires, num. 2. ibid. ut ſit miraculoſus non debet accidere ex vi verborum, num. 5. p. 263. ut ſit miraculoſus debet eſſe à divina virtute, num. 4. ibid. debet eſſe patens, ut miraculoſus exiſtat, num. 6. ibid. miraculoſus debet eſſe ad fidei corroborationem, numer. 7. ibidem, miraculoſus debet apperere in continenti, n. 8. ibid. miraculoſus debet fieri ſine dolore, num. 9. ibid. miraculoſus debet eſſe opus omnino perfectum, num. 10 p. 264. idem numero ſemel corruptus non poteſt denuo reproduci, num. 12. p. 301. & implicat contradictionem, num. 17. ibid.

Effectus quicunque naturalis ad ſuas naturales cauſas reducitur, n. 16. p. 356.

Ejicere eſt abortire, n. 13. p. 48.

Eelctrum ad deprehendendam virginitatem, numer. 18. p. 311.

Elementa cauſa univerſalis ſunt omnium mixtorum, n. 13. p. 93.

Elephanthiaſis, n. 17. p. 182. non minus quam peſtis contagioſa, n. 16. p. 245. quid ſit, n. 8. p. 255.

* Elephanthiaſis nihil aliud eſt quam vera lepra Leonina dicta, n. 11. p. 208.

* Elephantides meretrix, n. 51. p. 132.

Elephantiaſis morbus, n. 8. p. 255.

Ellebori umbra cæteris herbis noxia, n. 7. p. 173.

Eliſabeth ſterilis ex natura & ex Senio, numer. 71. p. 288.

* Eliſabethæ Urbinatis Hermaphroditæ hiſtoria, num. 17. p. 108.

Eliſæum ſepties ſupra mortuum ſe inclinaſſe, nihil demit de miraculo quod non ſemel tantum id fecerit, num. 8. p. 263.

Eluſcare, n. 5. p. 193.

* Embrio non eſt homo, niſi habeat formam hominis, n. 137. p. 206.

Empedocles quomodo peſtem propulſaverit, numer. 8. p. 245.

* Empiema an excuſet à recitatione divinorum, num. 21. p. 114. quid, & quando impedimentum afferat ſumendi Euchariſtiam, n. 9. p. 304.

* Empirici. Eorum audacia, num. 7. p. 7. toties errant, quoties ſe in curandis morbis immiſcent, num. 1. p. 30. à ratione ſunt alieni, num. 2. ibid. antiqui tres fontes conſtituebant unde remedia depromebant, num. 3. ibid. puniendi ſi aliis morbis medeantur, quam expreſſis in ſuis licentiis, num. 5. ibid. Cur debeant eſſe irregulares, n. 17. p. 164.

Endemii morbi, n. 27. p. 243.

Energumeni qui, n. 30. p. 133. proprie vocantur Dæmoniaci, non Lunatici, n. 2. p. 139.

Engaſtrimachi, n. 37. p. 141. cur ſic dicti, ibid. eos vocari vult Valeſius, qui ad ſonum pelvis vaticinantur, ibid. inter Dæmoniacos recenſendi, ibid. ad divinationem eos pertinere voluit Gardanus, Ibid.

* Ens unum habere duas formas totales ſubſtantiales eſt impoſſibile, n. 45. p. 225.

* Ens unum per ſe ex duobus entibus per ſe non poteſt fieri, n. 48. ibid.

* Entia naturalia non poſſunt tranſire de uno eſſe ad aliud, niſi mutata forma ſubſtantiali, n. 105. p. 232.

Entheaſtici qui, n. 7. p. 139.
Vide *Entuſiaſtici*.

Enthimemate utens quomodo decipitur intellectus, nu. 25. p. 110.

Enthuſiaſmus quid, numer. 33. & 34. pag. 141. ex ſe generatur, & ex morſu canis rabidi, numer. 25. ibid.

Ethuſiaſtici à fanaticis ſecundum aliquos non differunt, n. 31. & 34. p. 141.

Entia quot ſunt tot etiam formæ, n. 18. p. 253.

Ephemerum Colchicum ſaporis ſuavitate mirum in modum allicit, n. 10. p. 161.

Ephiphia an poſſit venerari, num. 14. & 15. p. 171.

Ephœbi qui dicantur, n. 24. p. 10.

Ephilis quid, n. 32. p. 51.

Epidemia omnis non eſt peſtis, n. 32. p. 243. & num. 1. pag. 244. eſt genus morborum generaliſſimum, ibid. & n. 34. p. 243. in ea vagatur certum morbi genus, n. 36. ibid. in ea aer eſt alteratur ſecundum primas qualitates, ſed non concepit qualitatem venenatam, num. 38. ibid. qualis eſſe debeat, ut gaudeat peſtis privilegiis, num. 4. p. 244.

* Epidemia quid, n. 9. p. 207.

* Epidemiæ nomen quomodo ſumatur in Bulla Pii V. n. 7. ibid.

Epidemii morbi, n. 31. p. 243.

Epilepſia pluribus nominibus inſignitur, num. 14. p. 132. quid ſit, num. 16. pag. 133. quomodo differat ab Apoplexia, ibid. levis vertigini finitima, numer. 21. ibid. in levi non procedunt, quæ procedunt in forti, ibid.

Epilepſia ſimulata quibus deprehendatur, num. 6. p. 234. diſſimulata quomodo poſſit deprehendi, num. 4. p. 240. aliquando communicatur per contagium, n. 5. p. 255. eſt morbus hæreditarius, n. 4. p. 257.

Epilepſia in pueris quando ſit ſanabilis, numer. 23. pag. 284.

Epilepſia an excuſet à publica divinorum recitatione, n. 5. p. 109. quando excuſet à Miſſæ celebratione, n. 4. ibid.

* Epilepſia quibus ex rebus gravis dicatur, num. 1. p. 168. Symptomata quomodo oſtendant eam gravem eſſe, n. 2. & 3 ibid. quomodo gravis dicatur Epilepſia ex frequentia acceſſionum, num. 4. ibid. Ex duratione paroxyſmi, num. 5. ibid. ex iis quæ relinquuntur poſt paroxiſmum, n. 6. ibid. levis Epilepſia quæ dicenda, n. 7. ibid. graviſſima incurabilis, & cur faciat irregularem, num. 7. ibid. n. 18. p. 175. an ſemper cenſenda eſt juſta cauſa diſſolvendi ſponſalia jurata, n. 18. p. 296.

* Epilepſiæ ſanatæ experimentum deſumptum ex tempore quale eſſe oporteat, n. 9. p. 169. Spatium annum in quibus Epillepticis tutum ſit ad ſumendum experimentum, n. 10 ibid. Experientiæ quæ proponuntur ad probandum, utrum Epilepticus ſit ſanatus, neque tutæ neque certæ ſunt, n. 11. ibid.

Epileptici mortuis & abſentibus æquiparandi, cum in acceſſione ſunt, n. 17. p. 133. extra acceſſionem quomodo habendi, n. 18. ibid. non poſſunt eligi, nec poſtulari in Epiſcopos, num. 22. ibid. non poſſunt obtinere beneficia ordinem requirentia, num. 23. ibid. non poſſunt ordinari, aut ad ſacra promoveri, num. 24. ibid. neque promoti poſſunt miniſtrare, ibid. non poſſunt ingredi religionem, ibid.

* Epilepticus quando poſſit reſignare, item & vertiginoſus, n. 17. p. 271.

* Epilepticorum filii irregulares, num. 12. 13. & 14. p. 169. Nepotes Epilepticorum non minus quam filii dubium faciunt, an irregulares, n. 13. ibid. natus ex matre aut Avia Epileptica magis Epilepſiæ obnoxius, quam natus ex patre, aut Avo Epileptico, num. 14. ibid. quæ conſideranda ſint in nato ex Epilepticis, num. 15. & 16. p. 170. Si natus ex Epilepticis ad pubertatem uſque ſanus ſit, quid dicendum, n. 17. ibid.

Epimenides Gnoſius 57. annis dormivit, dehinc revixit, n. 3. p. 299. Nunquam comedit, ibid.

* Epiphora quid, n. 15. p. 174.

Epiſcopus quidam ſolo Roſæ odore extinctus, numer. 13. p. 150.

Epiſtolæ tempore peſtis quomodo admittendæ, numer. 29. p. 254.

Equa decimeſtris parit, aliquando undecimeſtris, interdum annuo ſpatio, n. 106. p. 28. Abſque mare aliquando concipit, n. 40. p. 66.

* Equas Hermophroditas habuit Nero, num. 15. p. 107.

Equæ nonnullæ pariunt poſt annum, numer. 106. pag. 28.

Equæ, Sues, Daſipodes etiam prægnantes marem admittunt, n. 50. p. 25.

Eques quidam in digito medio ſiniſtræ manus vulneratus, periit, n. 15. p. 343.

Equorum cadavera occiſorum in regione Guzcumi imputrea, & abſque tetro odore ſervantur ad quatuor menſes ac ſi tunc interemti eſſent, n. 7. p. 293.

Equorum colores diverſi, numer. 25. pag. 20. Differentiæ, ibid.

Equus temperamento calidus, n. 34. ibid.

* Equus Cæſaris humanis pedibus, nu. 36. p. 81. & aſinus quantum natura diffideant, n. 9. p. 86. Androgynus, n. 24. p. 101.

Eraſiſtratus Medicus Antiochi amorem verſus Stratonicam quomodo deprehenderit, n. 46. p. 126.

Erectio membri in coitu cur fiat, n. 11. p. 222. cur non fiat in mictione, n. 12. ibid. Abſque ea non poteſt quis coitum exercere, n. 13. ibid. In ea plures concurrunt Spiritus, n. 15. ibid.

Eres Pamphilius poſt decimam mortis diem revixit, nu. 3. p. 279.

Eretria opidum, n. 20. p. 55.

Erucæ umbra cæteris herbis noxia, n. 7. p. 252.

Et, conjunctio pro vel, n. 20. p. 74.

* Euchariſtiæ aſſumptio impeditur aquæ vitæ aſſumptione, n. 19. p. 282.

* Euchariſtiæ aſſumptio impeditur aquæ potu, numer. 9. p. 274

Vide *Potus*. Vide *Aqua*.

* Euchariſtiæ aſſumptio impeditur Tabacco, quomodocunque ille aſſumatur, n. 19. p. 279.

Vide *Tabacus*.

* Euchariſtia non niſi jejuno ſtomacho ſumenda, licet in quibuſdam infirmis jejunium non requiratur, numer. 1. p. 283.

* Euchariſtiæ aſſumptionem prohibent plures morbi, n. 2. ibid.

Nempe, Alienatio mentis, Apoplexia, Epilepſia, Suffocatio, ſeu ſtrangulatio, Tuſſis, Aſthma, ſanguinis & puri ſputum, Empyema, Deglutitio, Nauſea, Vomitus, Singultus, Paſſio Iliaca, vel Ileos, Cholera, Lienteria, & affectio Cæliaca, &c.

* Euchariſtia quando exhiberi poſſit mente alienatis, ex S. Thoma, remiſſive, n. 5. ibid.

Eventus certitodo requiritur in vera Prophetia, numer. 26. p. 269.

Eulei fluminis aquæ leviſſimæ, n. 19. p. 388.

Eunuchi vel naſcuntur tales, vel ex Accidenti tales fiunt, n. 2. p. 183. Aliqui utroque teſte carent, alii non tantum, num. 4. ibid. Aliqui ita exiles teſtes habent, ut nulli uſui eſſe poſſint, num. 4. ibid. Ex Penis vitio qui ſint, num. 5. p. 184. Arte quomodo fiant, num. 7. & ſeq. ibid. Ex morbo quomodo fiant, num. 12. p. 185. Aliqui ad Venerem habiles aliqui non, num. 13. ibid. Eorum conditio vilior, quam Spadonum, ibid. à Spadonibus quid differant, num. 25. ibid. Eorum appellatio generalis ſecundum aliquos, num. 27. ibid. Sunt malorum morum, n. 30. p. 286.

Eunuchi aliqui licet coitu utantur, & materiam quamdam emittant, matrimonium contrahere non poſſunt, n. 29. p. 213.

Eunuchi, etiam ſi Venerem exerceant, à matrimonio prohibentur, num. 12. p. 206. Ex eorum coitu nunquam fit generatio, ibid. Etiam ſi materiam quandam emittant in coitu, non poſſunt contrahere matrimonium, num. 29. p. 213. Apti ſunt ad matrimonium qui ſeminare poſſunt, n. 12. p. 222. Proprie qui, num. 14. ibid. Qui teſtibus dotantur, licet ſemen non ferant non ſunt dicendi Eunuchi. n. 18. ibid.

* Eunuchi & Caſtrati quinam pro irregularibus habendi, num. 5. p. 184. Qui poſt pubertatem Eunuchi fiunt magis habiles ad omnia, quam qui ante pubertatem, & qui Eunuchi naſcuntur, minus quam cæteri omnes, n. 6. ibid. Virilitas medicaminibus amiſſa an faciat locum irregularitati, n. 8. p. 185.

* Eunuchiſmus Turcarum, nu. 8. p. 184. Per contuſionem quomodo fiat, n. 9. ibid. Medicamentis quomodo procuretur, n. 10. ibid.

Eunuchus dicitur quaſi lecti cuſtos, num. 28. p. 186. Dicitur ab eo, quod bonæ mentis ſit, num. 29. ibid. Nullus inventus eſt, qui eſſet bonorum morum ex Avizenna, num. 30. ibid. Ejus nomen cui conveniat, n. 24. p. 185. non generant ſemen, & generans ſemen non eſt Eunuchus, n. 15. p. 271.

* Eunuchus cur dicantur Adolecens, n. 25. p. 185.

Euphorbium ad Scorpionis ictus, n. 5. p. 167.

Ex, particula denotat immediatam cauſam, numer. 3. p. 73.

Ex nihilo nihil fit naturaliter, n. 3. p. 299.

Exactio debiti conjugalis, aut tacita eſt, aut expreſſa, n. 12. p. 126.

Ex-

Excandeſcentia eſt iræ propago & affectus valde ſimilis, nu. 3. pag. 114.

Exceptio mortis ex peſte in contractibus ſocietatem cur permiſſa, n. 18. p. 69. Mortis ex partu cur permiſſa, n. 34. & 43. p. 76. Communis omnibus caſibus exceptis mortis ex partu n. 85. & 89. p. 79.

Exceptionis cauſa in contractibus ſocietatum ex aliquibus Jureconſultis, num. 33. & 34. p. 69. Quando fit ei locus in morte ex partu, &c. num. 30. p. 72. Mortis ex partu, &c. non alterat contractum ſocietatis, num. 1. p. 73.

Exceptiones in ſocietatum contractibus appoſitæ ſociorum conditionem reddunt inæqualem, n. 1. p. 68.

Excipere aliquos caſus cur permitti potuit danti pecunias in ſocietatem, n. 1. ibid.

Excrementa cum fœtu exeuntia quam habeant utilitatem, n. 12. p. 76.

Excrementa animalium venenoſa, n. 16. p. 173.

Excretiones omnes cur naturaliter cum aliquo ſenſu fiant, n. 13. p. 219.

* Excretorum & retentorum reſpectu quomodo ab ægro peccari poſſit, n. 6. p. 200.

Exemplo utens Intellectus quomodo decipiatur, numero 24. p. 110.

Exercitium tempore peſtis quale conveniat, numero 16. p. 253.

Exiccatio eſt putrefactionis quidam modus, a quo ars non poteſt corpora perſeverare, num. 6. p. 293. Eſt putrefactio, num. 46. p. 370. Eſt proprie ultima putredo, & annihilatio quorumlibet corporum, numer. 47. ibid. & in quibus cadaveribus major, aut minor appareat, ibid.

* Exigere debitum tempore menſtrui an liceat, numer. 11. p. 139.

* Exigere matrimoniale debitum diebus feſtis non eſt peccatum, ſed eſt de concilio, n. 7. p. 125.

* Exilium perpetuum an ſit pœna capitalis, n. 2. p. 49.

Experientia ex unica non poteſt formari univerſalis Regula,
Vide *Regula*.

Experimenta ad probandam prægnantiam fallacia, & periculi plena, num. 56. p. 52. num. 18. p. 55. Ad idem, num. 44. p. 52. & num. 19. p. 55. Mizaldi ad idem, num. 13. p. 54. Fernelii ad idem, num. 24. p. 55. Aliud, num. 8. ibid.

Experimenta ad explorandam virginitatem, num. 17. & 18. p. 306. & ſeq

Extraneum conjuncto qui præfert, prudenter non facit, nu. 8. p. 69.

Ezechias vixit contra Iſaiæ Prophetiam, & quomodo id fieri potuerit, n. 26. p. 269. Sanatus eſt ex ulcere naturali remedio, n. 79. p. 288.

F

* Fabilii Pacii opinio de fœmineo ſemine, n. 30. p. 128.

* Facies ſoli homini propria, n. 12. p. 90.

Facies in homine eſt ſedes pulchritudinis, num. 21. p. 348. in ea nullus ſignari poteſt per *L ſi quis in metallum C. de Pœnit.* ibid. Ejus cicatrices magis deformes, quam reliquarum partium, num. 27. ibid. omnium partium in homine pulcherrima, ibid. & num. 14. p. 376.

Faciei color quibus ingeniis adulteretur, nu. 11. p. 227. Ejus pallor fraude procuratus quomodo detegatur, ibid. & nu. 11. p. 235. Si per medicamenta intra aſſumpta adulteretur, quomodo detegi poſſit, n. 12. ibid.

Factum aut dictum calore iracundiæ non tenet, num. 19. p. 114.

* Facultates ſunt animæ, & non operantur per ſe, ſed Anima operatur per ipſas, n. 130. p. 235.

* Facultates non ſunt ab Anima ſeparabiles, numer. 131. ibid.

* Facultates non migrant de ſubjecto in ſubjectum, nu. 132. ibid. & n. 136. p. 236.

Fallopius notatus, n. 24. p. 344.

Famauguſtæ peſtis familiaris, n. 41. p. 248.

Fama publica quomodo faciat conjecturam vulneris lethalis, n. 12. p. 351.

Fames & mora bilem in naſum conciunt, proverbium, n. 27. p. 317.

Fames vini potione tollitur, n. 19. p. 333. & 28. p. 334. ejus nocumenta, n. 27. p. 317. habet gradus quoſdam, nu. 28. ibid. famis genera tria, ibid. ab appetitu diſtinguitur, ibid. Eccleſia non intendit famem morboſam jejunio inducere, ibid. ubi fames, laborandum non eſt, n. 1. p. 326. toleratur facilius quam ſitis, n. 12. p. 333.

Fameſcendum non eſt laborantibus, numer. 1. & ſeqq. p. 326.

* Famis tormentum, n. 22. p. 36.

Famis tolerantiæ terminus varius in variis animantibus, num. 3. & 4. p. 275. in homine toleratur ſeptem diebus, non ſupra ex Hippocrate, num. 3. ibid. nonnullis quinta die lethalis, aliis nona, ibid. dolore potentior, num. 5. ibid. raro ſupra undecimam abſque vitæ diſpendio toleratur, num. 6. ibid.

Fanatici antiquitus erant iidem qui Dæmoniaci, num. 6. p. 139. qui proprie ſint, num. 9. ibid. Melancholicis non abſimiles qui per acceſſiones inſaniunt, num. 18. p. 140. nihil intelligunt eorum, quæ prædicunt, ibid. magis ſimiles ebriis, num. 21. ibid. tempore intermiſſionis inſaniæ, ut ſani habendi, ibid.

* Faſcinatio quid, n. 5. p. 158.

* Faſcinum datur, n. 9. p. 174. & ſeq. Ejus diviſio, ibid. & ſeqq & n. 2. & n. 4. p. 158.

Fatui a fando dicuntur, quia ſuam facultatem loquendo manifeſtant, n. 11. p. 106. & n. 31. p. 118. primum locum obtinent inter Dementes, n. 1. p. 117. Eorum diviſio ex Jureconſultis, n. 10. aliqui exquiſita rerum memoria pollent, num. 11. & 12. ibid. In certis rebus habent non mediocre judicium, n. 14. p. 118.

Fatui primi generis quædam uſu apprehendunt, n. 18. ibid. a teſtificando in certis caſibus non repellendi, ibid. ad teſtandum admittuntur, num. 20. ibid. non prohibentur ab ingreſſu religionis, & n. 21. ibid. a matrimonio non repelluntur, n. 22. & 23. ibid. a quibus repellantur, n. 24. ibid. in delictis an excuſandi, num. 25. ibid pueris pubertati proximis æquiparantur, ibid. non ita in delictis excuſandi, ut iidem pueri, n. 27. ibid. ſunt magis quam pueri doli capaces, num. 29. ibid.

Fatui ſecundi generis, n. 30. ibid. ab omnibus eliminantur, & in delictis excuſantur, n. 36. p. 119. an matrimonio jungi poſſint, n. 37 ibid. an teſtari poſſint, n. 39 ibid.

Fatuitas quando potius præſumatur, quam donatio, n. 7. p. 106. Ejus duæ ſpecies ex Cardano, n. 2. p. 117. primæ ſpeciei ſigna, n. 11. ib. prima ſpecies a Natura eſt, n. 16. p. 118. & n. 32. ib. unde fiat, n. 45. p. 119. præſumitur ex præcedente Apoplexia, n. 11. p. 132. Contracta ab ictu fulminis non habet acceſſiones, n. 8. p. 134. Ex longis morbis contracta eſt reparabilis, n. 4. p. 144. naturalis non poteſt reparari, ibid.

* Fatum non eſt Monſtrorum cauſa, n. 10. p. 82.

Fatuus eſt qui futura loquitur, n. 13. p. 106. Statim indicat iram ſuam, n. 34. p. 115. ei non convenit mente capti nomen, n. 8. p. 117. eſt qui habet memoriam inordinatam, n. 33. p. 128. dicitur non habere cerebrum, n. 34. ibid.

Faucium inflammationes malignæ in Neapolitanis vagantes, n. 37. p. 243.

Favonius ventus Occidentalis, n. 8. p. 397.

Favus quid, n. 10. p. 256.

Febris quando fiat, n. 17. p. 71. non eſt morbus proprius partus, n. 40. p. 72. acuta fœtum vel interimit vel corrumpit, n. 86. n. 79. eſt cauſa & ſignum pernicioſiſſimum, n. 100. p. 80. per ſe interficit, n. 104. ibid.

Febris demonſtrat præviam putredinem, n. 5. p. 165. non ſequitur de neceſſitate ad venenum externum, ibid. n. 6. neceſſario ſequitur ad venenum ingenitum, n. 7. ibid. ad internam putredinem ſequitur, ibid. num. 8. ibid. eſt morbus gravis, n. 14. p. 180.

Febris ardens, maligna, & ſimiles coitum & generationem impediunt, n. 16. p. 210.

Febris non fit abſque affectione cordis, n. 34. p. 248. quid ſit, n. 15. p. 256. facile ſimulari non poteſt, n. 6. p. 225. excitatur aliquando per fraudem, n. 1. p. 227. per fraudem excitata quomodo detegatur, n. 3. p. 228.

Febris peſtilens datur abſque peſte, nu. 34. p. 243. datur abſque contagio, num. 21. p. 246. intermittens an detur, nu. 34. p. 248.

Febris ex qua quis moritur eſt magna, n. 55. p. 287.

Febres omnes a jejunio excuſant, num. 23. p. 330. etiam intermittentes in die intermiſſionis excuſant a jejunio, num. 24. ibid.

* Febres intermittentes an intermiſſionis tempore excuſent ab auditione Miſſæ, n. 33. p. 117. & quando excuſent, n. 10. & 11. p. 121.

* Febres intermittentes, quartana ſimplici excepta, videntur inducere irregularitatem, num. 2. p. 194. *Hecticæ* & ſymptomaticæ ex naturalium viſcerum obſtinatione, an irregularitatem inducant, num. 3. ibid. Levis febris quæ dicatur ad hunc effectum, ut non faciat irregularem, num. 4. & 5. ibid.

Febricitantes interdum extra rem loquuntur, non tamen inſaniunt, n. 16. p. 106.

Febricula non dicitur febris, n. 18. p. 343.

* Febriens nec promoveri, nec miniſtrare poteſt, numer. 1. p. 194.

Fel quorundam piſcium ad cæcitatem confert, numero 51. p. 286.

Felium aſpectu quidam deterrentur, n. 14. p. 151. pili venenum ſunt, n. 30. p. 156.

* Ferula proprium puerorum tormentum, n. 6. p. 48. ea uſi antiqui ad plectendos ſervos, ibid.

* Fictrices quæ, n. 29. p. 103.

Ficorum maſſa ad ulcera, n. 79. p. 290.

Fici Martiali quid, numer. 4. p. 312. non ſunt criſtæ, ibid.

Ficus Indica comeſta urinam ſanguineam facit, numero 9. p. 227

Fides ſine charitate operatur, nu. 8. p. 260. ea ſtabilita minor eſt miraculorum neceſſitas, n. 2. p. 264.

* Fides, quam habet infirmus in Medico, magis operatur in ejus ſalutem, quam ipſa medicamenta, n. 8. p. 15.

* Fides quid, n. 16. & 17. p. 35.

* Fidiculæ ibid. nomen diminutivum a fidibus, ibid. n. 16. quid, n. 17. ibid. apud Svetonium quid, ibid.

Figuræ nonnullæ maleficium procurare poſſunt ex aliquorum ſententia, n. 51. p. 215.

Filiationis probatio pene impoſſibilis, n. 1. p. 98. Ejus præſumptionem non facit ſimilitudo, n. 2. p. 99 ejus maximam præſumptionem deberet ſemper facere ſimilitudo, nu. 6. ibid.

Filii naturaliter naſci debent ſimiles parentibus, n. 18. p. 100. num. 32. p. 101. a parentibus diſſimiles raro naſcuntur, ib. num. 19. p. 100. etiam in geſtibus & loquela parentibus ſimiles, numer. 27. ibid. eorum communitas in Republica a Platone deſiderata, cur ab Ariſtotele reprobata, num. 7. p. 101.

* Filii Dei Gen. cap. 6. qui fuerint, n. 9. p. 95. non fuerunt viri ſtaturæ proceræ, n. 10. ibid.

Filius potius junioris viri, quam ſenioris eſt præſumendus, n. 6. p. 101.

* Finem intendens intendit media ad finem, num. 30. p. 129.

Finis deeſt, ubi deeſt perfectio, n. 69. p. 26. eo non carent, quæ a natura ſunt, n. 62. ibid. eo quæ carent, caſu fiunt, n. 63. ibid. nullius aſſignatur cur homo incerto tempore debuerit naſci, n. 66. ibid. eo nullum perfectum caret, n. 70. ibid. dicit omnis perfectionem, n. 13. p. 32. ubi reperitur, ibi & perfectio, n. 14. ibid.

Fine ceſſante, ad quem privilegia conceſſa ſunt, ceſſant ipſa privilegia, n. 28. p. 247.

Flagellatio an occidere, & quomodo poſſit, numer. 8. p. 359. per eam extincti ſigna certa dari non poſſunt, num. 9. pag. 360. per eam extincti ſigna certiora, numer. 10. ibid.

Florentiæ vulnera capitis maxime lethalia, numero 31. p. 344.

Flumina quomodo civitates afficiant, nu. 14 p. 398. venenari non poſſunt, n. 24. p. 172. & cur, num. ſeq.
Contrarium, ibid.

Fluvialis aqua cujus conditionis ſit, n. 51. p. 392. omnium optima, ex Cardano, n. 54. ibid.

* Fluxus albus mulierum quando eas excuſet a recitatione publica, n. 14. p. 120.

* Fluxus hepaticus, n. 28. p. 116.

* Fœcum incontinentia quomodo fiat, & an irregularitatem inducat, n. 4. p. 182.

Fœmina proprie nubit, non vir, n. 22. p. 9. pubeſcit 12. anno, n. 28. p. 10. pubeſcit cum menſtruatur, n. 32. ibid. anno 20. nubere debet vel 18. ex Ariſtotele, n. 40. ibid. citius mare pubeſcit, n. 48 p. 11. cur citius mare pubeſcat, n. 52. & 58 ibid. multo magis quam vir ſanguine referta, n. 50. ibid. frigidior viro, n. 51. ibid. imperfectior mare, n. 53. ib. citius mare decreſcit, n. 54. ibid. citius mare generare deſinit, n. 56. p. 18. ejus imperfectio unde, n. 55. p. 11. exilibus pomis comparatur, ibid. in ea multa dominatur humiditas, n. 62. ibid. generat uſque ad 50. annum ad ſummam, n. 57. p. 18. generat eo tantum tempore quo menſtruatur, ibid. cur ante pubertatem & poſt 50. annum non generet, ibid. quanto tempore menſtruetur, ibid. matrem refert, mas ut plurimum patrem, n. 21. p. 97. eadem aliquando ſeptimeſtres, aliquando nonimeſtres generat, n. 37. p. 24. reſpectu ſui ipſius aliquando modico, interdum multo ſanguine abundat, num. 39. p. 25. non minus quam mas nono naſcitur, n. 54. ibid. plurimum decimo, mas nono naſcitur, n. 8. p. 39. inter vivipara nihil quicquam per ſe generare poteſt, ut inter ovipara, n. 4. p. 65. tardius naſcitur, quam mas, n. 14. p. 102.

Fœmina muta res pretioſiſſima, n. 22. p. 189. nulla reperta eſt muta, n. 23. ibid.

* Fœminæ aliquando penem emittunt, nu. 5. p. 98. & quomodo id contingat, ibid. per Clytorim ſperizatizantes, n. 24. p. 101. ſemen aliquando intro, aliquando etiam foras emittunt, n. 25. p. 102. quomodo abſque voluptate interdum concipere poſſint, n. 32. p. 130.

Fœminæ Judæ quinquennes generantes, n. 28. p. 6.

ex Fœminis vix duodecima pars anno 12. menſtruatur, n. 34. p. 10. in illis tutela maturius biennio, quam in maribus legibus abſolvitur, n. 40. ibid. nonnullæ ſeptimeſtres peperiſſe ſe credunt, cum nonimeſtres vel decimeſtres generaverint, n. 12. ibid.

Fœminæ multo graviores ictus & graviora vulnera patiuntur, quam viri, n. 29. p. 344.

* Fœmina (Vide *Mulier*) eſt primum Monſtrum in Natura ex Ariſtotele, nu. 20. p. 78 falſum, ibid. ſi ex alia fœmina conciperet, quid generaret, nu. 24. p. 101. neque habet, neque habere debet ſemen prolificum, ex Ariſtotele, n. 17. p. 127. ſi ſemen haberet activum, poſſet ex ſe generare, nu. 18. ibid. habet omnia inſtrumenta, quæ ad ſemen procreandum, perficiendum, aſſervandum & ejaculandum requiruntur, n. 20. ibid. niſi concurrat active ad generationem, falſo dicitur generare, n. 25. p. 128.

* Fęmina neque habet, neque debuit habere ſemen, ſecundum Ariſtotelem, n. 1. p. 298.
Contrarium, n. ſeq.

* Fœmina non differt a mare ſuæ ſpeciei in iis, quæ ad corporis nutritionem pertinent, n. 2. ibid.

* Excrementum ultimi alimenti aggregatur etiam in fęmina, n. 4. ibid. Contrar. n. 5. ibid. vide n. 7. ibid.

* Si quid in fęmina ſuperfluit ultimo Alimento, neque ſemen eſt, neque ſeminis nomen meretur, n. 6. ibid. vide n. 8. ibid.

Fœmineum ſemen ut maſculeum efficientiam habet, num. 9. ibid.

* Fęminei ſeminis efficientia unde habeatur, n. 10. p. 299.
Vide *Semen*.

* Fœmina a natura habet ut generet, & generet ſibi ſimile, num. 11. ibid.

Fęmina abſque proprio ſemine generat, n. 14. ibid.
Falſum, ibid.

* Si ex hoc quod fęmina generet in ætate teneriori, deduci poteſt illam concipere ſine ſemine, idem inferri poterit de mare in teneriori ætate generante, n. 16. ibid.

* Tam menſtrua, quam ſemen eodem tempore in fęmina ſe produnt, n. 19. ibid.

* Fęminæ ſiniſtram uteri partem, mares autem dextram occupant, n. 4 p. 301.
Vide *Mas*.

* Tam in mare, quam in Fęmina fortior ac debilior ineſt genitura, n 3. p. 302.

* Fęminæ partus tardior, quam maris, numero 16. pag. 303.

* Fęmina tardius abſolvitur in utero quam mas, numero 12. p. 302.

Fęminæ, earum conditio in multis deterior eſt, quam virorum, n. 12. p. 112. minus ebrietate tentantur quam viri, & cur, nu. 18. p. 128. Caſtrantur, nu. 48. p. 187. caſtratæ an redhibendæ, n. 51 ibid. eas caſtrare magis operoſum quam viros, ibidem exciſis teſtibus maribus caſtratis ſimiles fiunt, num. 49. ibid.

Fęmina tempore peſtis admittitur in teſtem in teſtamento, num. 3. p. 241. unico teſte abſciſſo eſt impotens ad generandum, n. 15. p. 237. viro indebite utens non dicitur ſterilis, n. 7. p. 218. concipere poteſt ex ſemine viri circa vas effuſo, n. 7. p. 222. Ejus agitatio in coitu impedit generationem, n. 30. p. 205.

Fœminæ ſenibus matrimonio junctæ dicuntur Viduæ nuptæ, n. 16. p. 207. uſu Pericliminis redduntur Eunuchæ, nu. 48. p. 214. turpes & maritis exoſæ conſuetudine amabiliores evadunt, n. 60. p. 215.

Fęminæ plures, quam viri, longum jejunium tolerarunt, n. 46. p. 280.

* Fęminæ etiam ſuo modo ſunt irregulares, n. 1. p. 195. Et quando irregularitas in illis habeat locum, n. 2. ibid.

Fęmina præſumitur prius mortua, quam vir, ubi ambo ſimul eodem caſu moriuntur, n. 26. p. 367.

Fęminæ omnes maribus timidiores, ibid.

* Fęminæ ſubrogantur aliquando ad regenda regna in locum legis vivæ. n. 44. p. 75.

Fętor cadaveris eſt infallibile mortis ſignum, numero 58. p. 304.

Fœtor

Fœtor narium; Vide *Narium fœtor*.

Fœtor quam conjecturam in cadavere faciat celerioris mortis, n. 52. p. 371. eſt ſoboles putredinis, n. 53. ibid. dantur ejus aliqui gradus, ibid.

Fœtus in utero non ſolum animal eſt, ſed rationis particeps, nu. 12. p. 4. ex alimenti copia majorem moram in utero trahit, n. 41. p. 25. ultra ſeptem quadragenarios in utero commorans vitalis non eſt, num. 116. p. 28. ante ſeptimum eſt immaturus, num. 15. p. 29. ante ſeptimum naſcitur, ac ſi non naſceretur, vel naſceretur mortuus, num. 17. ibid. ante ſeptimum habet cum vita omnimodam repugnantiam, ib. legitimus & vitalis quot diebus conſtare debeat, num. 25. p. 30. recentior diebus 182. nec legitimus nec vitalis ad *Hippocratis* mentem, num. 26. ibid. debet conſtare ad minus 182. diebus, num. 27. ibid. quanto minori ſpatio in utero moratur, eo imperfectior, num. 38. p. 31. ante ſeptimum neque organizatur, neque articulatur ſecundum Maſcard nu. 40. ibid. in 4. & ut plurimum in 3. totalem membrorum perfectionem acquirit, num. 42. ibid. homo non eſt, n. 6. & 7. p. 47. pro jam nato habetur, n. 9. ibid. naſci non poteſt vitalis, ſi per os nutriri non poteſt, nu. 41. p. 33. quando ad naſcendum ſtimuletur, n. 53. p. 34. ſeptimo non movetur eo fine ut naſcatur, n. 55. ibid. plerumque nono, vel decimo naſcitur, n. 56. ibid. octavo ægrotat, nu. 58. ibid. ad ejus perfectionem non minus ſpatium, quam novem menſium requiritur, n. 6. p. 36. quanto magis a nono diſtat, tanto imperfectior, n. 7. ibid. perfectior eſt magis vitalis, n. 8 ib in ſeptimo ex utero exire cupit, n. 13. ibid. non reſpirat in utero, n. 20. ibid. movetur quolibet menſe, & non ſolum ſeptimo, n. 21. p. 37. in principio noni multos validos motus excitat abſque eo, quod naſcatur, n. 24. ibid. quanto recentior, eo magis a morbifica cauſa lædi poteſt, n. 34. p 38. validior exiſtit 40. dierum terminum tranſacto; n. 36. ibid. illum debere ſingulorum menſium portionem apprehendere, ut vitalis naſcatur, falſum, num. 15 p 40. quanto tempore ad ſummum portari poſſe, num. 9. p. 42. immaturus unde cognoſcatur, num. 1. p. 43. non vitalis ex ſignis deſumptis a fœtu ipſo, num. 8. p. 44. vitalis an ſit ſeptem horarum ſpatio deprehenditur, ibid. vitalis conjecturæ; n. 20. ibid. animatum delens cur magis puniendus, quam qui inanimatum delevit, num. 10. 11. 17. 19. p. 49. inanimatus facile abortitur, num 18. p. 50. illi in utero multus ſuperfluit ſanguinis, num. 21. p. 59. quando facilius abortiatur, num. 27. p. 61. in utero mortuus matri mortem afferre poteſt, num. 81. p. 79.

* Fœtus tunc animam recepit, cum perfecte organizatus eſt, num. 2. p. 219.

* Fœtum humanum non illico Rationalem Animam recipere, communis opinio eſt, licet de tempore non omnes concordent, n 3. ibid.

* Fœtus humanus per nullum unquam tempus ab alia Anima regitur, quam Rationali, n. 99. p. 231.

* Fœtus non a principio conceptionis animatur ſecundum leges, n. 114. p. 233.

* Fœtus exſectus quis dicatur, n. 1. p. 239.

* Fœtus ab utero matris exſectus non oritur aut naſcitur, n. 6. ibid.

* Fœtus adhuc in utero exiſtens dicitur partus, numero 7. p. 240.

* Fœtus dici debet abortivus, qui non poteſt dici naſci, nu. 11. ibid.

* Fœtus ſeptimeſtris exſectus non eſt pro vitali habendus, ut alii ſeptimeſtres, n. 18. p. 242.

* Fœtus dicitur genitus cum primum in utero conceptus eſt, n. 2. p. 300.

* Fœtus quando & quomodo naſcatur, n. 2. p. 301.

* Fœtus quo fortior eſt, eo magis in elatione uteri materni parte ſe ſuſtinet, n. 3. ibid.

* Fœtus ob fortitudinem virtutis ortum accelerant, num. 7. p. 302.

* Fœtus quo fortior, eo celerius augetur, n. 10. ibid.

* Ex celeriori motu ipſius fœtus major calor arguitur, num. 13. ibid.

Vide *Motus*.

* Fœtui naſcendi neceſſitas imponitur defectu alimenti, num. 14. ibid.

Vide *Alimentum*.

* Fœtus quomodo ex defectu Alimenti in utero naſcatur, num. 15. ibid.

* Fœtui imponit neceſſitatem naſcendi reſpirationis neceſſitas, num. 7. ibid.

Vide *Reſpiratio*.

* Fœtus in utero per arteriam umbilicalem ad matris reſpirationem tranſpirat, nam reſpirare non poteſt, numero 19. p. 303.

* Fœtus in matris utero non minus, quam extra uterum, morbis eſt obnoxius, n. 2. ibid.

* Fœtus exſecti a matris utero, non minus, quam qui naturaliter naſcuntur, pro natis habendi ſunt, num. 6. p. 305.

Fœtus vix tres uno partu naſci poſſunt vitales, n. 8. p. 45. fœtus 365. uno partu editi, num. 7. ibid. ſinguli ſingulis vicibus in humana ſpecie naſci debent, n. 11. ibid. & ſeq.

* Fœtus neutro ſexu conſpicuus, n. 6. p 98.

Fontana aqua an pluviali præferenda, n. 56. p. 392 cur non putreſcat, cum ſit optima, n. 61. p. 393.

Fontes venenans capite punitur, n. 5. p. 170.

Forma & Natura idem ſunt, n 17. p. 23. dat eſſe rei, n. 18. ibid. & n. 13. p 47. eſt cauſa, quod omnis res ſit una, n. 19. p. 23. eſt a qua res eſt id, quod eſt, n. 20 ibid. unam habere duo individua eſt impoſſibile, n. 21. ibid. perficit, n. 46. p. 31. non poteſt introduci, niſi in ſubjectum diſpoſitum, n. 43. ibid. non ſolum dat eſſe ſimpliciter, ſed eſſe individuale, n. 14. p. 47. & mutata interimitur ſubſtantia, n. 15. ibid.

* Forma eſt actio agentis, num. 26. p. 128 ſequitur interdum Naturam ejus, quod mater in generatione ſubminiſtrat, numero 27. ibid. non ſequitur naturam materiæ, num. 28. ibid.

* Forma materialis eſt inſeparabilis a materia, numer. 16. p. 221.

* Forma ſubſtantialis non ſuſcipit majus & minus, num. 55. p. 226.

* Forma ſeparata a materia ſequitur compoſiti corruptio, num. 64. p 227.

* Nihil eſt ſimpliciter unum, niſi per formam unam, num. 104. p. 231.

* Forma ſubſtantialis mutata entia naturalia poſſunt tranſire de uno eſſe ad aliud, n. 105. p. 232.

* Formæ perfectioris debet eſſe perfectius ſuſceptibile, nu. 123. p. 234.

Formationis omne principium a matris ſemine, num. 5. p. 63 quomodo intelligatur, n. 24. p 65.

Formatrix facultas in uno magis, in alio minus potens, n. 52. p. 25. ob formationis terminum varium neceſſarium fuit homini varia tempore naſci, n. 54. ibid. formationis varietas communis eſt homini cum brutis, ibid.

Formatrix facultas non ſolidum in ſemine, ſed etiam in menſtruo, num. 3. p. 92.

Formoſitas fœminæ etiam impotentes incitat ad coitum, nu. 19. p. 204.

* Nihil communicare poteſt fœtui, quod ortum acceleret, num. 6. p. 304.

* Ex majore formoſitate arguere, qui ex Gemellis ſit prior natus, inane eſt, n. 5. ibid.

Fornaces an aeris ſalubritati noceant, n 15. p. 404.

Fortunatus fidelis Medicus dictus, n. 7. p. 32.

Fracaſtorius erroris notatus, num. 4. p. 137. & numer. 8. ibid.

Franciſcus Ordelaffus venenum habuit, quod ſuper carbones projectum aſtantes omnes occidebat, numero 10. p. 170.

Franciſcus Nicolaus Petra Under *Helvetius* viginti annis ſine cibo vixit, n. 18. p. 277.

Frater fratri frequentius ſimilis, quam filius parentibus, num. 18. p. 97. fratrem fratri naſci ſimilem a Natura eſt, n. 15. p 96.

Fraus ſcienti & volenti non fit, n. 6. p. 176.

Freneſis Vide *Phreneſis*.

Frequentia hominum tempore peſtis noxia, vide *peſtis*.

* Fricatriceſque, n. 29. p. 103.

* Frictices, ibid.

Frigiditas poteſt a natura, & a morbo eſſe, n. 2. p. 211. probatur per corporis aſpectum, n. 20. p. 212. Ejus ſignis præ entibus de maleficio non dubitandum, nu. 27. p. 313. ob eam concludenter probatam, illico matrimonium dirimitur, non expectato triennio, ibid. & n. 40. p. 214. non cadit in mulieres & cur, num 31. & 32. p 213. mulieri in quibus obſtet, num. 35. ibid. in muliere ex quibus ſignis habeatur, num. 36. ibid. mulieris, nulli rei impedimento eſt, quoad matrimonium valde contrahendum, ibid. naturalis eſt irreparabilis, nu. 37. p. 214. ejus præſumtio habet magis eſſe, quam maleficii, n. 43. ibid.

* Frigiditas naturalis ſit, an accidentalis, ex quibus cognoſci poſſit, n. 8. p. 250. accidentalis quomodo cognoſcatur, an curabilis ſit nec ne, n. 9. ibid. In ſenſibus omnes frigiditatis ſpecies obſervantur, num. 13. p. 231. naturalis nullum remedium admittit, num 5. p. 288. ob ætatem graviorem non habet remedium, num. 6. ibid. accidentalis unde fiat, & quando ſit abſque remedio, num. 7. ibid. non cadit in mulierem, quoquo modo intelligatur, num. 15. p. 289.

Frigidæ mulieres quæ dicendæ, n. 35. p. 213.
* Frigidi qui dicantur, n. 1. p. 249.
* Frigidus uni eſt frigidus alteri, n. 3. ibid.
* Semifrigidi qui, & quid de illis ſentiendum, num. 21. p. 252.
* Frigidus qui eſt ex ſua natura, maleficium non cadit in eum, n. 22. p. 290.
Vide *Maleficium*.
Frigidi qui arrigunt, ſed ſemen non effundunt, non poſſunt matrimonium contrahere, num. 10. p. 206. qui dicantur, num. 1. p. 211. a maleficiatis quomodo differant, num. 5. & 7. n. 15. p. 208. 212. aliqui arrigunt & venerem exercent, ſed ſemen non emittunt, num. 8. p. 211. Eorum plures differentiæ, num. 9. ibid. aliqui antequam ad opus perveniant polluuntur, n. 10. ibid. nu. 15. p. 212. aliqui ſemen emittunt, ſed arrigere non poſſunt, num. 12. ibid. cur de facto inter ſe multum differre debeant, num. 14. ibid. poſſunt certo pro frigidis cognoſci, num. 18. ibid. aliquando arrigunt num. 23. ibid. coitum exercentes, ſed ſemen nullius valoris emittentes an valide matrimonium contrahant, num. 28. p. 213. ſemen effundunt ante opus, quando frigidi, num. 16. p. 212.
Frigidus non eſt, qui aliquo modo arrigit, numero 11. pag. 211.
Frigidus dici non poteſt qui non poteſt cum una coire, ſi cum aliis poteſt, aut ſi cum una poteſt cum aliis nequaquam, num. 27. p. 213.
Frigidum materiam conſtringit, num. 17. p. 96.
Fructus nihil pene nutriunt, & facile corrumpuntur, num. 4. p. 318. & ſeq.
Frumenta non ſuſcipiunt peſtis contagium. numero 29. p. 254.
Fuchſius notatur, n. 20. p. 15. & n. 18. p. 183.
Fugere a peſtilenti loco licitum, n. 9. p. 242.
Fuiſſe non dicitur, qui parum ſtetit, n. 20. p. 30.
Fulmen macrocoſmi quid ſit, n. 3. p. 134.
Fulmine ictus veluti Apoplecticus cadit, num. 2. & 3. ibid. infatuatur, num. 4. ibid. ut Apoplecticus habendus, nu. 5. ibid. reſipiſcens quomodo retractandus, num. 6. ibid. actum prudentem faciens ſignum præbet recuperatæ ſanitatis, num. 7. ibid. non habet dilucida intervalla, num. 21. p. 145.
Fulmine non percutiuntur dormientes, n. 8. p. 362.
Fulminatorum ſigna, num. 7. p. 361. & ſeq. non omnes fulminati pereunt ab ictu fulminis, ſed aliqui ex timore, nu. 8. p. 362. cadunt in partem, unde fulmen venit, num. 8. ibid. eorum cadavera putrefactioni non ſunt obnoxia, nu. 9. ibid. eorum cadavera leviora evadunt, n. 10. ibid.
Fulmine extincti quomodo ſuffocentur, n. 10. p. 364.
* Fulvius ex ſtella equæ ſe commiſcuit, atque inde puella ſpecioſiſſima nata, n. 23. p. 88.
* Fumus nunquam poteſt habere rationem potus, & multo minus rationem cibi, n. 30. p. 280.
* Fumoſa omnia amara, n. 31. ibid.
Functiones naturales quomodo morbos cauſent, num. 17. pag. 71.
Funis tormentum, vide *Chordæ tormentum*.
Fur quidam inſignis in corde ulcus habuit, n. 21. p. 342.
Furentes ex utero ut cæteri inſani habendi, numero 12. pag. 146.
Furioſus caſu agit quod agit, num. 23. p 4. ejus actus prudens valet, num. 28. p. 5. & cur, ibid. in eo intellectus imperfectio a morbo eſt, & ideo intermittere poteſt, numer. 29. ibid.
Furioſi in quinque ſpecies diſtincti ex Cardano, num. 20. p. 135. tanquam mortui habendi, num. 21. ibid. lapidi æquiparantur, num. 22. p. 136. tempore intermiſſi furoris teſtari poſſunt, num. 24. ibid. prohibentur ab adminiſtratione ad ſacra, & ab aliis multis tempore intermiſſi furoris, nu. 28. ibid. non puniuntur de his, quæ tempore furoris egerint, num. 29. non excuſantur a pœna, num. 30. ibid. reſipiſcentes ſi tantum habeant id quod furentes egerint, non excuſantur, num. 31. ibid.
Furioſus ſanatus facillime relabitur, num. 17. p. 135. ſanæ mentis factus non poteſt teſtificari his, quæ tempore furoris vidit, num. 28. p. 136.
Furor probatur per ea, quæ in hominem ſanæ mentis non cadunt, n. 25. p. 107. fit ab humore non naturali, n. 10. p. 122. in eo inquies, in melancholia quies, n. 16. ibid.
* Furor eſt juſtiſſima cauſa divortii, ad quod tamen non ſufficit ſimplex dementias, n. 4. p. 293.
Furor uterinus mulierum morbus, num. 7. p. 146. quid ſit, num. 11. ibid.
Furor a melancholia quomodo differat, numer. 4. pag. 232.
* Furore uterino laboranti uxori an ſit reddendum debitum, num. 8. p. 146.
Furnus vicinis an incommodet, n. 14. p. 404.
Fuſcinalis piſcatio, n. 14. p. 395.
* Fauſtigatis quæ cura adhibenda, n. 10. p. 49.
* Fuſtigationem quæ impediant, n. 8. ibid.
* Fuſtuarium, num. 8. ibid.
In Futurum prædictione Ars & Natura vim habent, num. 5. p. 266. ea eſt perfectioris intellectus, num. 33. p. 270. & 37. ibid.

G

Gagates lapis ad Virginitatem deprehendendam, num. 17. p. 311.
Galeni opinio de ſimilitudine, n. 3. p. 92.
Galenus nullum vidit natum minori ſpatio 184. dierum, nu. 36. p. 30.
Galenus dormiens per ſtadium ambulavit, num. 20. p. 130. notatus, n. 4. & 6. p. 157.
Galenus nihil pene in Arte Medica reliquit intentatum, num. 3. p. 226. cujuſnam ſervi malitiam quomodo detexerit, nu. 1. ibid.
Galeotti Martii opinio de ſanguine manante ab occiſo coram occiſore, n. 14. p. 356. redarguatur, n. 16. ibid.
Gallico morbo affecti peſte non corripiuntur, numer. 30. p. 69.
Gallico morbo affecti ex quibus deprehendantur, n. 6. p. 40.
Gallicus Morbus quid, eo affectæ conjugi an teneatur ſanus reddere debitum, numer. 26. p. 258. cum affectis eo morbo rem habentes aliquando non inficiuntur, & tamen alios inficiunt, n. 28. ibid.
* Gallicus morbus non ex una tantum cauſa irregularitatem inducit, n. 1. p. 192. Ejus duæ ſpecies ex Mariolo, n. 2. ib. tres ex diſtinctione Authoris proponuntur, & in quanam locum habeat irregularitas, oſtenditur, n. 3. p. 193. An Morbus Gallicus, qui nullam exterius de ſe ſignificationem præbet, irregulares faciat, n. 4. ibid. irregularitas in morbo Gallico inducitur ex iis quæ exterius apparent, & quænam ea ſint, n. 5. ibid. Exterius apparentia in Morbo Gallico ex diverſo capite inducere decent irregularitatem, num. 6. ibid. Morbus Gallicus ſi celari facile poſſit, an arceat a ſacro miniſterio, n. 7. ibid. penis ex morbo Gallico deperditus an irregularem hominem faciat, num. 8. ibid. Raucedo perpetua ex morbo Gallico contracta an inducat irregularitatem, n. 9. ibid.
Gallicus morbus dicitur gravis, n. 20. p. 180.
Gallicus morbus an excuſet a jejunio, n. 30. p. 256.
Gallicus morbus qui excuſet a divinorum recitatione, n. 35. p. 117. videtur cum lepra convenire, n. 2. p. 145. novus morbus non eſt ſecundum aliquos, ibid.
Gallina ſi frumento venenoſo nutriatur, venenoſa evadit, n. 41. p. 157.
* Gallinæ alias Gallinas calcantes, n. 24. p. 101.
Gallos quos appellat Alexander, n. 25. p. 185.
Gallum Germanicus aſpicere non poterat, n. 14. p. 151. ejus viſum non ſuſtinent Leones, n. 15. ibid.
* Gallus corde bicipiti, n. 8. p. 77. viſu leoni terrorem inducit, n. 3. p. 158.
Gangis accolæ abſque cibo viventes, n. 11. p. 276.
Gargareon, n. 28. p. 192.
Gaſtromantia, n. 38. p. 141.
Gaudendum tempore peſtis, n. 19. p. 253.
Gellii ad Homeri locum de anno partu ſenſus, numero 11. p. 42.
Gemelli pauci ſervantur, n. 9. p. 45. & n. 9. p. 44. diverſi ſexus variis involucris clauduntur, & cur, nu. 14. p. 59. ſimillimi ſunt, num. 16. ib. & cur, num. 11. p. 96. etiam ſi ſexu diſtincti ſunt, tamen abſoluti naſcuntur, n. 25. p. 59. eodem die naſcuntur, n. 49. p. 57. ſuſpicione non vacant, n. 9. p. 44. in eorum partu etiam matres periclitantur, nu. 14. ibid. aliquando variant in naſcendi tempore, nu. 13. p. 58. utrique aliquando eodem in volucro clauduntur, interdum uterque ſuum habet, ibid.
* Gemelli ex uno eodemque coitu gignuntur, numero 2. p. 302.
* Ex gemellis prior conceptus ſecundum aliquos poſterior naſcitur, n. 6. p. 300.
Vide *Conceptus*.
* Quanam ratione eveniat ſecundum aliquos, ut qui ex Gemellis poſterior fuit in conceptione, prior ſit in nativitate, n. 1. p. 301.
* Ex gemellis qui prior conceptus eſt, prior naſcitur, nu. 1. p. 302.

* Qui ex gemellis prior concipitur, ex priore geniture eja- culatione concipitur, n. 5. p. 302.
* Ex gemellis prior conceptus à majori calore regitur, n. 11. ibid.
* Non videtur poſſibile, quod ægrotante uno ex gemel- lis, & maxime robuſtiori, alter incolumis ſervetur, n. 3. p. 303.
* Gemelli unius ægritudo non neceſſario alteri communica- tur, n. 7. p. 304.
* Eo ipſo quod alter ex Gemellis prior naſcitur, primo- genituram acquirit, n. 1. ibid.
Vide *Primogenitus*, *Primogenitura*.
* Bene procedit ex majori fortitudine arguere quis ex Ge- mellis ſit prior natus, n. 4. ibid.
* Ex majori formalitate arguere quis ex gemellis ſit prior natus, inane eſt, n. 5. ibid.
Vide *Formoſitas*.
* Ex vera pulchritudine præſumi poteſt, uter ex gemel- lis ſit prior natus, ex falſa contrarium, n. 14. p. 305.
Vide *Pulchritudo*.
* Gemelli exſecti à matris utero, an pro natis habendi ſint, n. 1. ibid.
* Poteſt aliqua præſumptio haberi de exſectis gemellis, qui prior naſci debuiſſet, num. 8. ibid.
* Ex majori fortitudine alterius ex gemellis præſumi po- teſt, illum primo naſci debuiſſe, n. 8. ibid.
* Non eſt idem caſus de gemellis exſectis, & gemellis natis, de quibus dubitatur, quis eorum prior natus ſit, n. 10. p. 306.
* Gemelli ambo in caſu dubio nati dicuntur, in gemellis exſectis nullus natus dicitur, n. 11. ibid.
* Gemini difficillime ſervantur, n. 11. p. 143.
Generandi aptitudo ſemper præſumi debet ex parte junio- ris, n. 7. p. 101.
Generandi impotentia quid, n. 8. p. 204. plures poteſt ha- bere cauſas, n. 9. ibid. & quæ ſint, n. 23. p. 205. ad an- num 15. ut plurimum durat in manibus, n. 19. p. 207. ex vitio apparenti, nu. 24. ibid. durat in convaleſcentia, n. 17. p. 210.
Generandi potentia ſerius advertit, maturiuſque abſolvitur quam potentia coeundi, nu. 17. p. 207. penes quem præ. ſumendi, num. 25. ibid. in fœmina terminatur ut pluri- mum, 45. anno, n. 27. p. 208.
Generandi ſpes ex coitu eſt, n. 24. p. 205.
* Generans geniti formam procreat, nu. 25. p. 128. dicitur id, quod dat corpori generato ſuam formam, & omnia conſequentia formam, ibid.
Generant aliqui uſque ad 65. annum, n. 51. p. 18.
Generantes ante terminum communem pubertatis non am- plius pueri vocandi, n. 32. & 36. p. 6. & n. 43. p. 7.
Generare poteſt homo ea ipſa nocte, qua moriturus eſt, n. 10. p. 209.
* Quod generatur ab aliquo, & idipſum quod generat, ſunt idem ſpecie vel genere, n. 14. p. 221.
* Agens extrinſecum non poteſt generare corpus ſimile genitori ipſius ſeminis, n. 26. p. 222.
Vide *Agens*.
* Non poteſt à re corruptibili res incorruptibilis gene- rari, n. 41. p. 225.
* Generari ex materia non idem ac traduci ex materia, n. 49. ibid.
* Quod aliqua ratione generatur eſt corruptibile, n. 50. ibid.
* Quæ generabilia & corruptibilia ſunt, Naturæ à Deo commiſſa ſunt, n. 78. p. 220.
* Generabile non eſt quod eſt immortale, numer. 86. pag. 230.
* Quod fit, & non generatur, per ſolam creationem fie ri neceſſe eſt, n. 87. ibid.
* Quod non eſt, non generatur, non enim eſt unde ge- neretur, n. 84. ibid.
* Quænam ſit differentia inter Generationem cæterorum viventium & Hominis, n. 101. p. 151.
* Generandi impotentia in mulieribus fit, cum per ætatem menſtrua fluere deſinunt, n. 5. p. 268.
* Generandi impotentia in mulieribus aliquando evenit ob corporis inſignem refrigerationem, n. 6. ibid.
Vide *Impotentia*.
* Omne Generans generat ſibi ſimile, n. 12. p. 299.
* Quod generatur, non poteſt à materia habere ut per eam ſit id quod eſt, ſed tantum à forma, numer. 14. ibid.
* A Natura habet fœmina ut generet, & generet ſibi ſimile, n. 11. ibid.
Vide *Fœmina*.
* Generare dicuntur mulieres cum concipiunt, non cum pariunt, n. 3. p. 300.
Vide *Mulier*.
Generarunt quidam membro quaſi abſciſſo, num. 4. p. 221 ad generandum unuſquiſque præſumitur habilis, nu. 10. p. 223.
Generat nullus marem ſupra annum ſeptuageſimum, n. 55. p. 18.
* Generatio quæ inter hominem & brutum illam impedire poſſint, n. 26. p. 89. abſque ſemine non fit, n. 18. p. 127. eam non impediri in nulla coeundi ratione, dum modo coitus naturali modo fiat, falſum, n. 49. p. 132.
Generationem impedientes cauſæ in fœmina ſunt permultæ, n. 26. p. 205. ex parte viri ſimul & uxoris quæ ſint, n. 28. ibid. generationem impediunt odia inter conjuges, n. 29. ibid. Generationi confert coitus belluarum modo celebra- tus, n. 22. p. 219. contrarium vide, ibid.
* Generationem filiorum impedientes conjuges peccant, n. 15. p. 126.
* Generatio omnium viventium ſublunarium Naturæ à Deo commiſſa eſt, etiam Hominis quoad corpus, num. 154. p. 238.
* Generatio quando impeditur Penis tortuoſitate, num. 3. p. 264.
Vide *Penis*.
* Generatio quando impediatur Penis brevitate, numer. 1. ibid.
* Generatio an, & quando impediatur Penis nimia longi- tudine, n. 2. ibid.
* Ad generationem non ſunt apti pueri, & puellæ, etiam ſi ſint apti ad coitum, n. 1. p. 267.
* Generatio an & quando impediatur nimia pinguedine, n. 15. ibid.
Vide *Pinguedo*.
* Genitale extra ſe prodens cum teſtibus maſculinum ſexum oſtendit, n. 18. p. 100.
* Genitalium conſtitutio in viro quomodo faciat præſum- ptionem ſuppoſitionis partus in muliere, numer. 12. p. 264.
* Genitura ineſt fortior ac debilior tam in mare, quam in fœmina, n. 3. p. 302.
* Genitura prius emiſſa fortior, quam quæ poſterius ejacu- latur, n. 4. ibid.
Genevæ peſtis per ſeptennium durans, n. 44. p. 249.
* Gibaldinus notatur, n. 9. p. 207.
* Gibboſi non prohibentur à ſacris, niſi magna adſit defor- mitas aut debilitas, n. 5. p. 187. Gibboſitatis ſpecies tres, n. 6. ibid. & in quanam illorum major aut minor inſit de- formitas, vel majus aut minus ſanitatis detrimentum, quæque propterea facilius aut difficilius diſpenſari poſſit, num. 7. & 8. ibid.
* Gigantes vere fuiſſe non eſt dubium, n. 34. p. 79. cur de præſenti non generentur, ibid. Eorum nonnullæ hiſto- riæ, ibid. non nati ex incubis, n. 9. p. 95. & n. 12. p. 96. Eorum generatio *Geneſ. cap.* 4. n. 10. p. 95. nati aliquando ex parentibus ſtaturæ mediocris, n. 13. p. 96.
* Gingivæ ulcera quænam faciant irregularem, numer. 6. p. 178.
* Glans imperforata an, & quando generationi obſtat, n. 4. p. 265.
* Glande imperforata ſi quis ſit, & foramen ſit in radice virgæ, an poſſit matrimonium contrahere, numer. 5. ibid.
* Glandis occluſio à morbo quæ incommoda habeat, n. 6. ibid.
Glaucedo, n. 27. p. 295. quid ſit, n. 32. ibid.
* Glaucoma quid & quando inducit irregularitatem, n. 12. p. 174.
* Glires totam hyemem degunt abſque cibo, numer. 11. p. 276.
Gloſſa in l. Inteſtato, menſes ſolares accipit, n. 28. p. 30. in *l. cum quidam, ff. de acquirend. hæreditat.* contra Alex. opi- nionem defenditur, n. 4. p. 60. & n. 23. p. 61.
Gloſſæ intellectus ad *l. ob quæ vitia* §. *illud erit adnotandum*; notatur, nu. 4. p. 179. Ejus intellectus ad *l. vel poterui, & l. Mutum, ff. de Ædil. ed. in l. Quæritur* §. *ſi quis Antiadas*, notatur, num. 15. p. 196. *in l. Varicoſus*, notatur, n. 14. p. 198.
Gloſſa marginalis notatur, n. 6. p. 193.
Gloſſa *l. Quod ſi nolit, ff. de ædilit. Edict. in verbo, adhibuit Medicum* notatur, n. 9. p. 242.
* Gonorrhæa virulenta eſt ſymptoma ut plurimum præ- cedens, aut concomitans morbum Gallicum, numer. 4. pag. 145. duplex, num. 5. ibid. vera quid, ibid. & quid falſa, ibid.

* Gonorrhæa vera quid, & an faciat irregularitati locum, n. 2. p. 184. Pſeudogonorrha quid, n. 4. ibid.
Gracilia Corpora obæ ſis ſunt calidiora, n. 36. p. 369.
Græci aliquando numero plurali pro ſingulari utuntur, n. 11. p. 42.
Grandinis, ſeu ex grandine aquæ pejores, quam ex nive, n. 48. p. 391.
Gratia gratis data cum peccato ſtare poteſt, n. 7. p. 260.
Gravida torqueri non poteſt, n. 2. p. 50. bannita occidi non poteſt, n. 4. ibid. multis gaudet privilegiis, n. 5. ibid. Ejus uterus ſi coitu multum delectetur, dehiſcit, & denuo concipere poteſt, n. 18. p. 59. quanto tempore gravida dicatur, n. 31. p. 74. acuto morbo laborans quaſi ex neceſſitate abortit, n. 87. p. 79.
Gravidæ non creditur aſſerenti, ſe eſſe, aut non eſſe gravidam, n. 45. p. 52.
Gravida quædam ſex hebdomadis nihil comedit, num. 21. p. 277. in ea apparare poſſunt notæ Virginitatis, num. 4. p. 309.
Gravida vide *Prægnans*.
Gravidæ mulieris menſtruis obnoxiæ, n. 31. p. 51. omnibus quædam incommoda familiaria ſunt, n. 72. p. 78.
Gravidæ à jejunio excuſantur, vide in verbo, *utero gerentes*.
* Gravidæ mulieres per quæ vaſa ſpermatizent, num. 11. p. 150.
* Gravidis an liceat ſanguinem ex inferioribus venis detrahere, num. 17. p. 20. à tormentis Gravidæ eximuntur, num. 5. p. 38.
Graviditas conceptio naturalis eſt, n. 32. p. 76. & ſeqq. eſt res naturalis, n. 33. ibid. aliquibus eſt inimica, num. 72. p. 78.
Gravitas propria eſt conſtantis ætatis, n. 17. p. 15.
Grillandus notatus, n. 3. p. 152.
Guamerius Medicus ex eſu carnis porcinæ ſymptomata patiebatur tanquam à veneno aſſumpto, n. 7. p. 161.
* Gulæ timor duplex & quando inducere debeat irregularitatem, n. 4. p. 186.
Gurgulio, n. 28. p. 192.
Gutta ſerena, n. 26. p. 195.
* Gynantrophi, n. 6. p. 98.

H

HAbilis unuſquiſque præſumitur ad coeundam, num. 9. p. 223.
Habitus viri qui pater præſumitur, quam faciat conjecturam ſuppoſiti partus, n. 10. p. 236. mulieris poteſt facere conjecturam ſuppoſitionis partus, n. 19. p. 237. ex habitu utriuſque Conjugis quæ Conjectura deſumi poſſit ſuppoſitionis partus, n. 29. p. 238.
Habitudo bona ipſa ſanitas eſt, & quæ ſit, numer. 16. p. 365.
Habitus corporis quam præſumptionem faciat celerioris mortis in eo, qui ſimul cum aliis eodem caſu periit, n. 15. p. 365.
Habitu peſte infecti inficiunt alios, n. 19. p. 246.
Hamatoria piſcatio, n. 14. p. 395.
Hamotrahonia piſcatio, ibid.
Hauſtus aquæ nihil demit de bonitate aquæ, n. 3. p. 394.
Hayt fera Inda ſine cibo vivit, n. 11 p. 276.
Hæreditas defuncti ad uterum pertinet, n. 1. p. 48.
Hemitritæus Romanis familiaris, n. 26. p. 243.
* Hæmorrhoides quid ſint, & quales ſint morbi venarum de quibus dubitari poſſit an irregularitatem inducant, n. 6. p. 182. Hæmorroidum dolor quando faciat hominem irregularem, n. 7. ibid. Apertio an & quando inducat irregularitatem, n. 8. ibid.
* Hæmorrhoidalium venarum morbi, qui excuſent à divinorum recitatione, n. 27. p. 116.
Hebetes qui, n. 6 p. 117.
Hebetudo quid, n. 7. ibid.
Hectica febris in ſuo Exordio levis eſt, n. 9. p. 179.
Hectica febris contagioſa, n. 13. p. 256. quid ſit, ibid.
Hector apud Hommerum moribundus Achilli mortem prædicit, n. 17. p. 268. Ejus cadaver incorruptum miraculoſe à Diis fingitur ſervatum, n. 26. p. 295.
Helias miraculoſe jejunavit 40. diebus, n. 1. p. 275.
Henrici Kornmani opinio reprobata, n. 11. p. 320.
Hepar eſt ſedes concupiſcibilis, n. 3. p. 124.
Hepatis morbi à jejunio excuſant, n. 21. p. 330.
* Hepatis morbi, de quibus dubium eſſe poteſt, an hominem irregularitati ſubjiciant, n. 8. p. 182.
* Hepatici, n. 28. p. 116.
Herba quædam ſudorem ſanguineum eliciens, numer. 15. p. 227.
Herbæ nonnullæ vicinitate noxiæ tempore peſtis, num. 7. p. 255.
Herbæ venenoſæ, n. 7. p. 173.
Herbarum quarundam cineres reviviſcunt, & in ſui generis plantam remeant, n. 4 p. 300.
Herbæ omnes mali ſucci ſunt, n. 4. p. 319. eas Antiqui in morbis etiam crudas concedebant, n. 13. p. 319. Vide in verbo *Olera*. Quædam adnaſcentes an ad aquæ bonitatem faciant, n. 44. p. 391.
Hercules è Theocrito cur vocatus Tarde genitus, num. 23. p. 41. fuit decimeſtris, n. 13. p. 42. Ipſius & Ephicli hiſtoria, n. 12. p. 57.
Hercules Epilepſiam paſſus, n. 19. p. 133. venenatis indumentis occiſus, n. 13. p. 171.
Herculeus morbus, n. 14. p. 133.
Hermaphroditi qui, n. 1. p. 223. eorum plura genera, n. 2. ibid. Eorum impotentia unde, n. 3. ibid.
* Hermaphroditis cujuſdam perfectioris hiſtoria, numer. 17. p. 108.
* Hermaphroditi qui, num. 1. p. 97. Forum quatuor ſpecies, ibid. Variæ eorum diſtinctiones, num. 3. ibid. à conformatione genitalium quomodo diſtinguantur, num. 4. ibid. A ſitu diſtincti, ibid. à potentia coeundi diſtincti, ibid. qui inſtantibus menſtruis Penem exerunt, Mares ſunt ibid. ſemper unum ſexum rarum, irritum alium habent ex Ariſtotele, num. 6. p. 98. in neutro ſexu ut plurimum Generationi apti, n. 8. ibid. prævalent in ſexu, qui à dextris eſt, ibid. pro monſtris habiti, num. 10. ib. monſtra non ſunt, n. 11. p. 99. qui in nullo ſexu ſunt conſpicui, in cenſu Eunuchorum habendi, nu. 13. ibid. qui ſunt irregulares, n. 14. ibid. qui Mares aut qui fœminæ ſint, num. 16. ibid. Eos nunquam purgari falſum, num. 17. pag. 100. qui in fœminas abierunt, numer. 21. ibid.
* Hermaphroditorum plures ſpecies, numer. 15. pag. 185. Quidam naſcuntur Hermaphroditi, aut tales judicantur ob latentia virilia cum mares ſint, num. 16. ibid. Hermaphroditi fœminei ſexus, & hujuſmodi perfectiſſimi Hermaphroditi deſcriptio, numer. 17. ibid. Hermaphroditi omnes irregulares, num. 18. pag. 186. niſi quod dubium moveri poteſt de eo Hermaphrodito, qui penitus de fœmineo ſexu non incaleſcit, n. 10. & 20. p. 185. 186.
* Hermaphroditus utroque ſexu perfectus an dari poſſit, nu. 24. p. 101. & num. 30. p. 103. in utroque ſexu potens, num. 24. pag. 101. an ſit irregularis, numer. 35. p. 104.
* Herniæ quomodo diminuant coitus potentiam, num. 12. p. 179.
* Herniæ quæ generationem impediant, n. 11. p. 286.
* Herniarum plures ſpecies, & quænam videantur poſſe inducere irregularitatem, n. 9. p. 178.
* Hernioſi an excuſentur à divinorum recitatione, nu. 31. p. 117. & an excuſentur à recitatione publica, num. 9. p. 119.
* Heroes omnes ſecundum Platonem ex amore Deorum erga mulieres, vel Dearum erga viros nati, n. 8. p. 95.
Heſiodus de pubertate, n. 38. p. 10. Ejus authoritas magni momenti, num. 39. ibid. Ejus locus in Theologia, n. 11. & 12. p. 42. & ſeq. aliis in Herculis clypeo, ibid. Boethus fuit, n. 15. p. 43.
* Hieronymi Vecchieti explanatio de Filiis Dei, *Gen. cap. 6.* diluitur, n. 10. p. 95.
* Hippocentaurus ſub Claudio Cæſare viſus, n. 23 p. 87.
Hippocratis authoritate leges ſeptimeſtrem pro legitimo acceptarunt, n. 2. p. 29. de aliquibus dubitabat, an utero gererent, necne, n. 14. p. 54. contrarius ſibimeptiſi circa gemellorum involucres, n. 13. p. 58. quomodo loquatur cum partum ſuccedentis morbi cauſam fuiſſe credit, n. 3. p. 80. partum & prægnantiam pro morborum cauſis adducit, n. 34. p. 88. vix in vigeſima parte hiſtoriarum, quas enarrat, cauſas morborum adducit, n. 35. ib. tam internarum, quam externarum cauſarum aliquando meminit, ib. Cur de prægnantia & partu in enarrandis ægrorum hiſtoriis ſemper mentionem habeat, n. 37. p. 89. cum quid pro morbi cauſa adducit, utitur particula *Ex*, num. 37. ibid. textus in primo de morbis multis, ibid. opinio de ſimilitudine natorum, num. 1. p. 92.
Hippocrates Athenas peſte liberavit, n. 8. p. 253.
Hippocrates vir ſenſatiſſimus & à nugis maxime alienus, n. 36. p. 88.
* Hippocretes recuſavit curare Perſas peſte afflictos, quod eſſent Barbari, n. 9. p. 10. mercedem contempſit, n. 2. p. 22.

Hippomaneus, n. 36. p. 111.
* Hippona formoſiſſima puella ex Equa nata, numer. 23. pag. 88.
* Hippotaurus, n. 9. p. 86. & n. 17. p. 108.
Hircire quid, n. 42 p. 7. & n. 5. p. 206.
Hirci jecur comeſtum, vel ſuffumigatum Epilepſiam prodit, num. 5. p. 240.
Hircoſus morbus non eſt, n. 12. p. 196.
Hirundines in Polonia reviviſcentes, n. 4. p. 300.
In Hiſpania peſtis quindecim annis duravit, numero. 44. p. 249.
* Hiſtericæ affectiones quænam excuſent mulierem a redditione debiti conjugalis, n. 10. p. 139.
Homeri locus de ſanguine manante ab Euphorbi cadavere, nu. 15. p. 356.
Homero poſtridie ob ortu pili in inguinibus nati, num. 8. p. 9. Unde Homerus dictus, ibid. proprium nomen erat Meleſigenes, ibid. ejus locus de annuo partu, n. 11. p. 42. Æolus fuit, n. 15. p. 141.
Homines in Romano aere citius perficiuntur, num. 12. p. 13. in malo cito ſeneſcunt, num. 37. p. 14. Eorum temperamenta plurimum inter ſe diſtant, n. 6. p. 23. inter ſe effigie difficiles, num. 22. ibid. unius regionis apparent primo aſpectu inter ſe valde ſimiles, num. 24. ibid. & nu. 23. p. 97. Unius regionis naſci inter ſe ſimiles, a Natura eſt, num. 16. p. 95. Cur inter ſe ſimiles, n. 26. p. 97.
Homines ex Platone non ſunt ſua natura boni, num. 73. pag. 116. non fiunt ſponte mali, ex eodem craſſæ Minervæ, ſeu craſſæ farinæ, num. 7. p. 117. omnes ſuas habent hæreſes, num. 20. p. 122. eorum malitia, n. 18. p. 130.
Homines quidam, quorum cadavera non corrumpuntur, nu. 4. p. 292.
Homo adoleſcit uſque ad 25. annum, num. 9. p. 9. ad generandum quando ſit aptus, num. 70. p. 12. ante annos ſenectutis in cæteris dicatos, an poſſit ſeneſcere, num. 31. p. 14. dupliciter ante tempus ſeneſcit, num. 34. ibid. idem & ſenex & Juvenis eodem tempore dici poteſt, num. 37. p. 17. non habet a natura præfixum quoddam naſcendi terminum, ut cætera animalia, num. 1. p. 22. naſcitur ſeptimo, octavo, nono, decimo, undecimo menſe, num. 2. ibid. Ejus natura particeps eſt ſpeciei multiparæ & pauciparæ, num. 11. p. 23. num. 43 p. 25. quovis tempore coitu utitur, num. 12. p. 23. parit incerto tempore & cur, ibid. habet formam immaterialem, ibid. ejus natura inter paucipara reponenda, num. 46. p. 25. uniparum animal ex ſua natura eſt, num. 48. ibid. in concipiendo, in utero gerendo, in pariendo multos committit errores, num. 53. ibid. quoad naſcendi ſeu pariendi tempus nihil a cæteris animalibus differt, num 55. p. 26. habet certum terminum naſcendi congrua latitudine donatum, ibid. naſceretur etiam quolibet alio menſe ſi hoc privilegium a Natura haberet, ut incerto tempore pareret, num. 57. ib. eum non habuiſſe determinatum quendam naſcendi terminum ut cætera animalia, fine caret, num. 63. ibid naſci illum extra quoddam determinatum tempus non eſt ex Naturæ intentione, num. 79 p. 27. naſci illum extra prædictum tempus non magis ſecundum naturam quam ex morbo ante tempus ſeneſcere, num. 80. ibid. magis determinatum tempus naſcendi habet, quam multi cum Ariſtotele ſenſerint, num. 89. ibid. cur extra conſtitutum tempus ſolus naſcatur, num. 96 ibid. & 110. p. 28. præ cæteris animalibus eſt morbis obnoxios, ibid. magis quam alia animalia in partu laborat, num. 98. p. 27. facilius quam cætera animalia abortit, num. 99. ibid abortitur ante nonum, num 102. p. 28. illum prævenire naſcendi terminum cur magis præter naturam, quam ſi retardet exitum, num. 109. ibid. non naſcitur proprie breviori ſpatio, quam novem menſium, num. 111. ib. ſeptem dierum ſpatio in utero perficitur, num. 41. p. 31. ſeptimo ex naturæ inſtituto non naſcitur, num. 63. p. 34. mille periculis ab extrinſeco ſubjicitur, n. 9. p. 68.
Homo ſolus a fulmine percuſſus non ſemper interit, contra animalia ſemper intereunt, num. 1. p. 134. poteſt per omnes ſenſus venenari, num. 17. p. 151. num. 8. p. 171. poteſt totus venenoſus reddi, ita ut aliis hominibus pro veneno ſit, num. 8. p. 158. poteſt etiam alteri tactu, & intuitu nocere, num. 12. p. 150. inter omnia animalia optima temperatura dotatus, num. 5. p. 175. ſolus mutus efficitur.
Vide *Mutus*.
Homo cum dormierit non reſurget, num. 5. p. 300. ei a Natura inſita quædam propenſio ad religionem eſt, num. 1. p. 259. illum divinare non poſſe, niſi mediante Dæmone, quomodo accipiendum, num. 46. p. 271. cur ſupra ſeptimum diem abſque cibo vivere non poſſit, num. 3. p. 275. poteſt longo tempore abſque cibo & potu naturaliter vivere, num. 23. p. 278. a mortuis ſuſcitatus eſt idem homo qui ante mortem, num. 15. p. 301. formam habet ita a corpore ſeparatam, ut ſine corpore vivat, num. 16. ibid. reſurgens nihil a ſe ipſo differt, num. 20. ibid. abſque ſenſu & motu quomodo aliquando vivat, num. 41. & 44. p. 302. 303.
* Homo dicitur tam vir, quam mulier, num. 28. p. 65. ſeparatus a lege & juſtitia eſt peſſimum animalium, num. 22. p. 67. eſt animal ſociabile, n. 1. p. 68. debuit ad civile bonum inſtitui, num. 2. ibid.
Homo morboſus ſano debilior, n. 28. p. 367.
* Homo brutis commixtus an generare poſſit, num. 4. p. 85. num. 23. p. 88. ſolus bipes, ibid. ſolus manus habet & pleraque alia, ibid. tempore geſtationis cum nullis animalibus communia habet, n. 5. p. 85. Avibus & piſcibus commixtus generavit, num. 8. p. 86. in uteri geſtatione cum omnibus animalibus ambigit, num. 12. ibid. falſum, num. 14. p. 87. qui in figura non eſt rationalem animam habere non præſumitur, num. 8. & 11. p. 90. dici debet fœtus humana figura dotatus, ibid. totus in facie, num. 14. ibid. maxime diſſolvitur ex coitu, num. 1. p. 139.
* Homo prius vivit vita Plantæ, deinde vita Animalis, poſtremo hominis, n. 4. p. 219.
* Hominis creatio in ſacra Geneſi quantum differat a creatione cæterorum viventium, n. 38. p. 224.
Vide *Creatio*.
* Homo ſecundum animam tantum ad Dei imaginem factus eſt, n. 68. p. 227.
* Homo generans non communicat ſoboli Animam, ſed quidquid a forma materiali provenire poteſt, n. 83. p. 230.
* Homo communicat ſuo ſemine materiam proxime diſpoſitam ad recipiendam Animam, n. 84. ib.
* Homo per eandem formam eſt Ens actus, eſt Corpus, eſt Vivens, eſt Animal, eſt Homo, n. 102. p. 231.
* Embrio non eſt Homo, niſi habeat formam hominis, n. 137 p. 236.
* Homo cum ſemine ſolum corpus communicat ſoboli, num. 138. p. 237.
* Homo non ſolum quoad Animam, ſed quoad corpus, & quoad minimas corporis partes, excellit cætera quæque Animalia, n. 140. ib.
* Homo ſubminiſtrando ſuæ ſoboli in generatione ſemen ſpiritu dotatum, etiamſi animam non ſubminiſtret, multo magis ſoboli confert, quam quodvis aliud Animal, n. 148. ib. & n. 155. p. 238.
* Homines ſtimulantur ad coitum antequam generare poſſint, n. 4. p. 247.
* Homo fortis dici non poteſt, niſi membra ad utilitatem actionum ſint efformata, n. 16. p. 305.
* Homo monſtroſus, ex cujus alvo alter propendebat quaſi confutus, n. 17. p. 91.
Honorem ſuum propriæ vitæ homo anteponere debet, nu. 32. p. 115. & n. 48. ibid. Ejus intereſſe majus, quam quodlibet aliud, n. 51. ibid.
* Honor quibuſcunque præſentis vitæ bonis eſt præferendus, num. 1. p. 50. eſt omnium externorum bonorum maximum, ibid. perenne ac divinum bonum, ibid. quid ſit, num. 6. p. 51. convenit homini prout ſociabili, ibid. debetur virtuti, numer. 11. 12. p. 52. confertur etiam ob alia, quam propter virtutem, numer. 19. ibid. tangit poſteros, numer. 24. ibid.
Hora comedendi in jejuniis, vide in verbo *Comedendi hora*.
Hora nona eſt conſtituta pro hora comedendi in jejuniis, & cur, n. 33. p. 318. Hora ſexta nunc obſervatur pro hora comedendi in jejuniis, ibid.
* Horæ Canonicæ ſeptem, n. 6. p. 109.
Horrea duplicis generis, & quodnam afferant incommodum, n. 10. p. 403.
Horti an viciniis & aeris ſalubritati noceant, n. 11. ib.
Hulpalim fera Inda abſque cibo vivit, n. 11. p. 276.
* *Humeri* luxationes perraræ, n. 19. p. 42. unica ratione luxatur ex *Hippocr.* ibid.
Humida temperatura in cauſa eſt, ut corpora facilius in omnes dimenſiones ſeſe extendant, n. 59. p. 11.
Humidiſſima & calidiſſima ſunt ortui vicina, n. 15. p. 17.
Humiditas caloris actionem infringit, n. 63. p. 11.
* *Humor* melancholicus vitæ & cordi inimicus, n. 15. p. 124. eo gaudet maxime Dæmon, n. 14. p. 140.
Humor crudus quas conditiones habere debeat, ut in alimentum corporis vertatur, n. 45. p. 280.
Humores omnes ſuum motum habent ſpatio, 72. horarum, n. 45. p. 303.
Humores quatuor, nu. 16. p. 303. pro humorum diminutione & augmento ſtatus etiam & conditio vitæ mutatur, ibid. eorum concoctio præcipuæ Criſim facit, num. 29. p. 33. Eorum concoctioni in partu quid reſpondeat, num. 30. ib. iis ſemiconcoctis exiſtentibus natura non bene movet, num.

num. 31. p. 33. eorum accumulatio in prægnante morboſa non eſt, num. 9. p. 87.
*H*umores in noſtro corpore non ſolum veneni naturam acquirunt, ſed etiam fiunt contagioſi, n. 6. p. 158.
*H*ydrargyrum, vide *Argentum vivum*.
*H*ydrophobici cur vocantur qui rabie afficiuntur, num. 2. p. 137. mente aliquando conſtant ſecundum aliquos, num. 17. p. 138. abſque ratione aquam timent, n. 21. ibid. eorum timorem ex aqua non eſſe abſque ratione falſum, num. 22. ib. catulorum inteſtina ac viſcera, aut canem, a quo ſunt commorſi, in aqua vident, num. 23. ibid. inſanabiles ſunt ratione prorſus labefactata, num. 24. ibid. antequam rabiem incurrant mente non conſtant, num. 26. ibid. non habent dilucida intervalla, n. 23. p. 145.
*H*ydrophobia ex ſerpentum quorundam morſu excitatur, nu. 7. p. 137. in ea non neceſſario læditur Ratio ſecundum aliquos, num. 17. p. 138. ſponte generatur in homine, num. 5. p. 157.
*H*ydrophona & *H*ydrophonici, n. 3. p. 135.
* *H*ydrops quis, ejus ſpecies, & an inducat irregularitatem, n. 11. p. 182.
*H*ydrops eſt morbus valde difficilis, n. 66. p. 288.
*H*ydrops matulæ, n. 30. p. 201.
* *H*ydrops gulæ quid, n. 4. p. 186.
* *H*ydropici quomodo tuto officia divina recitare poſſint, nu. 16. p. 124.
*H*ydropicus ſanus non eſt, n. 1. p. 201.
Hyena piſcis, cujus felle Tobias dicitur ſanatus, num. 51. p. 286.
* *H*yena ex mare in fœminam, n. 22. p. 101. canes viſu interficit, n. 3. p. 158.
*H*ymen quid, num. 8. p. 305. pro ſigno virginitatis affertur, numer. 19. p. 306. non reperitur in omnibus, numer. 16. 19. ibid. eſt quid rarum, numer. 17. ibid. poteſt integer ſervari, & tamen fœmina concipere, numer. 18. p. 219. & quomodo, ibid. & num. 9. 30. 31. 32. p. 220. in aliquibus vere reperitur, num. 2. p. 307. pro eo quid acceperint nonnulli, num. 4. p. 308. quid vere ſit, num. 5. ibid. Ejus deſcriptio, num. 6. ibid. pſeudochymenis deſcriptio, ibid. in utero quæ conſideranda ad dignotionem virginitatis, n. 9. ib.
*H*ymen non reperitur in virginibus, ib.
*H*yposciami genus, Altercum dictum, epotum, febrem accendit, n. 2. p. 227.
*H*ypochima, n. 26. p. 195.
*H*ypochondriaca paſſio, num. 8. p. 144. Melancholiæ ſpecies eſt, ib. non neceſſario habet conjunctum delirium, num. 8. ibid. eſt deſipientia ſine febre ab *H*ypochondriis, num. 9. ib. quædam levis, quædam fortis, n. 10. ib.
*H*ypochondriaca paſſio, ſeu Melancholia Romanis familiaris, n. 26. p. 144.
*H*ypochondriaci quomodo conveniant, aut differant cum Paraphreniticis, n. 6. 7. p. 144. cum gravi morbo detinentur, quomodo habendi, num. 11. ibid. in quibus peccare, ut plurimum ſoleant, num. 12. p. 145. an a quibuſdam eliminandi, num. 13. ib.
* *H*ypodermis, n. 29. p. 103.
*H*ypice herba ad famem tolerandam, n. 51. p. 280.
*H*ypoſpadiæi qui, num. 19. p. 183. ſemen generant, num. 20. ibid. curari poſſunt, n. 21. ibid. in mala conformatione peccant, num. 23. ibid.

I

JAcob experimentum ad oves coloratas gignendas non omnino naturale, n. 18. p. 102.
Jacob moribundus, prophetat, num. 17. p. 268. ejus cadaver aromatibus conditum, n. 8. p. 293.
Jacobus Foroliviensis Medicus ab alii odore, ut a re peſtilenti lædebatur, n. 13. p. 150.
Janus Jacobus Boiſſard notatus, n. 8. p. 266.
* Icheumon utroque ſexu inſignitus, n. 24. p. 101.
Icterici male imaginantur, non tamen inſaniunt, num. 6. p. 109.
* Icterus quid, & irregularitatem inducere debeat, num. 12. p. 182.
* Icterus niger quomodo fiat, & an irregularitati ſubjiciat, n. 13. p. 183.
Icti a fulmine, vide *fulmine Icti*.
* Ictus in tormento chordæ repeti non poſſunt ultra tertiam vicem, nu. 6. p. 40. quid in illis infligendis conſiderandum, ib. majus periculum afferunt, ſi chorda per unum tantum brachium infligatur, n. 8. ib.
Jejunantes naturaliter per longum tempus omnino nutriuntur, n. 60. p. 281.
Jejunare abſque ulla comeſtione ultra ſpatium 24. horarum Eccleſia non permittitur, num. 28. p. 317. quando quis non teneatur, num. 2. p. 324. quæ cauſæ impediant, num. 3. ibid. tertio ſeptennio minores non tenentur, num. 5. ibid. vix dici poteſt, quia jejunio nullum habet incommodum, num. 4. p. 328. unuſquiſque tenetur eo modo, quo poteſt, num. 9. p. 336.
* Jejunare an teneatur qui debitum redditurus eſt, numer. 13. p. 135.
Jejunarunt aliqui plures menſes & annos abſque miraculo, n. 9. p. 276.
Jejunium diu toleratum tempore peſti noxium, num. 11. p. 255.
Jejunium longum quod miraculoſum fuerit, inter ſacris obſervatum, num. 1. p. 275. quadrageſimale in Chriſto Domino, & Prophetis fuit miraculoſum, n. 8. p. 276. Ejus tolerantia diuturnior in fœminis, quam in viris, num. 46. p. 280. longum non debet in ſe quicquam miraculoſi, ſed potius miri, num. 57. p. 281. quando toleretur naturaliter, quando vero ex miraculo, num. 58. ibid. quomodo diſtinguendum miraculoſum a naturali, n. 59. ib.
Jejunium ab Eccleſia indictum obligat omnes ad ejus obſervantiam, n. 1. p. 314. & num. 1. p. 324. non obligat legitime excuſatos, num. 2. p. 314. per illud non intendit Eccleſia animæ, aut corpori detrimentum inferre, num. 4. ibid. duorum dierum abſque ullo cibo non eſt permiſſum, num. 5. ibid. illaudabile reputatur cum ejus tolerantia communem hominum facultatem excedit, num. 6. ibid. unde dicatur, n. 8. ibid. quid ſit, num. 9. & 11. ibid. quid ſit ex Conciliatore, n. 12. ibid. naturale quid, num. 13. & 17. ibid. quotuplex ſit, num. 14. 15. 16. ib. Morale quid, num. 18. p. 316. Eccleſiaſticum quid, n. 19. ibid. Unum eſt durius alio, nu. 20. ib. & num. 1. p. 335. duplex Conciliatore, num. 21. p. 316. ad quem finem inſtitutum, num. 22. & 25. ibid. num. 7. p. 332. num 17. p. 333. in ſatisfactionem primi peccati manavit, num. 2. p. 334. ſecundum ſe conſideratum non importat aliquod eligibile, ſed pœnale, ibid. etiam ad corporis ſalutem confert, n. 23. ibid. ad ejus obſervantiam quæ requirantur, num. 24. ibid. contra illius præceptum non peccat qui delicatioribus cibis ac pluribus utitur, num. 29. p. 317. eo religioſius ſervatur, quo ſerius prandium aſſumitur, num. 33. p. 318. Quadrageſimale, vide in Verbo *Quadrageſimale jejunium, & Quadrageſima Animæ & corpori ſalutare*, num. 6. p. 319. ad illud non tenentur niſi ſana corpora, num. 8. ibid. in eo unuſquiſque pro ſuis viribus tenetur carnem macerare, num. 8. p. 324. non licet ab eo abſtinere omnibus, qui ab eo læduntur, num. 6. p. 328. Ad capitis dolorem malum, num. 11. p. 329. ab eo, qui morbi excuſent, ibid. & ſeqq. infirmis non eſt permiſſum, nu. 10. p. 332. ad quod obligat Eccleſia, unius tantum generis eſt, num. 2. p. 334. Antiquorum noſtro fuit multo durius, nu. 1. p. 337. Ejus obligatio ea eſt, ut ſemel in die comedatur, num. 24. p. 339.
* Jejunium duplex ſecundum Canoniſtas, n. 3. p. 278.
Junium quid apud Medicos, n. 4. ib.
* Jejunium factum ultra terminum diei naturalis, hoc eſt horarum viginti quatuor, ab Eccleſia non approbatur, num. 5. ibid.
* Jejunium quale, & quando frangatur uſu Tabacci, nu. 6. ibid.
* Jejunium Euchariſticum an frangatur Tabacci uſu, num. 7. ibid.
* In jejunio Euchariſtico Aquæ potus cur prohibitus eſt, num. 9. ibid.
* Jejunium non frangitur vino, etiamſi maxime nutriat, num. 10. ibid.
* Jejunium ad quem finem ab Eccleſia inſtitutum, numer. 11. p. 279.
* Jejunium Eccleſiaſticum & pœnale non frangitur Tabacco, quomodocunque aſſumatur: ſed frangit bene Euchariſticum, num. 19. ibid.
Vide *Tabaccus*.
* Jejunium Euchariſticum cur Tabacco frangatur, numer. 20. ibid.
* Jejunium qualecumque ex aliquorum opinione frangitur Tabacco, quia corpus nutrit, n. 21. ibid.
* Contrar. n. 23. ibid.
* Jejunium non frangitur uſu Tabacci in jejunio Eccleſiaſtico, aut pœnali, n. 34. p. 279.
* Jejunium non frangit ille, qui unam vel duas uncias Chaccolatæ aſſumit, in Regionibus, in quibus eſt frequens in uſu pro potu, ut ex aliquibus Canoniſtis conſtat, num. 4. p. 281.
Jejunium non frangit Chaccolata, ubi aſſumitur ratione potus in modica quantitate ſumpta, n. 6. ibid. Contrar ibid.

In je-

* In jejunio Eccleſiaſtico, vel pœnali licet ſumere Medicinam conſervativam, n. 11. ibid. & n. 23. p. 282.
* In jejuniis prædictis licet aſſumere quidquid habet rationem Medicinæ, non vero Alimenti, n. 12. ibid.
* In jejuniis, in quibus ſitis eſt moleſta, licet aſſumere parum panis, ne potus noceat, n. 13. ibid.
* In jejuniis quando liceat Medicinam conſervativam aſſumere, n. 14. ibid.
* Operationes Chaccolatæ ſunt de directo contrariæ fini in jejuniis habendo, n. 18. ibid.
Vide *Chaccolata*.
* Jejunium Eccleſiaſticum, aut pœnale ad quem finem inſtitutum, n. 20. ibid.
* Ob jejunii reverentiam præſtat ab Aquæ vitæ aſſumptione abſtinere, n. 23. ibid.
* In jejuniis non tam facile concedendus eſt Medicamentorum confortantium uſus, ſed tantum ex cauſa morbi, n. 24. ibid.
Vide *Matrimonium*.
* Jejunium non requiritur in quibuſdam infirmis in Euchariſtiæ ſumptione, n. 1. p. 283.
Vide *Euchariſtia*.
Jejunium cum pane & acqua an vitietur alternatione panis & aquæ, n. 7. p. 335. ad illud obligatus non poteſt ſaccharata uti, ibid. vide jejunium imponentis intentio qualis ſit, n. 9. ibid.
Jejunium particulare ad particularia obligat ſub pœna peccati, n. 3. p. 332.
Jejunium inteſtinum unde dictum, n. 8. p. 315.
* Jejunium difficilius uno, quam alio tempore ſuſtinetur, num. 18. p. 45. a Medicis quando vituperetur, num. 15. p. 62.
* Jejunis a coitu abſtinendum, n. 11. p. 135.
Jentaculum in jejuniis cur peſſimum, num. 2. p. 337. ejus quantitas quæ eſſe debeat, num. 9. p. 338. ejus quantitas definiri non poteſt, num. 12. ibid. quam ob cauſam eo uti liceat, n. 13. ibid. Ejus quantitas ex Filliuccio, num. 17. ibid. alia quantitatis determinatio, num. 19. p. 339. de jure non eſt permiſſum, num. 24. ibid. eo de mane aſſumpto cauſa ſitis & ſomni, ob quam eſt permiſſum, ceſſat, num. 25. ibid. illud de mane ſumere ad ſanitatis commodum licet, num. 26. ibid. illud de mane ſumere non licet, n. 27. ibid. non jus, ſed conſuetudo illud excuſat, num. 28. ibid. ſi de mane ſumatur, omne inediæ incommodum evitatur, num. 31. p. 340. ſi de mane ſumatur ceſſat omnis finis in jejunio intentus, num. 32. ibid. ſi de mane ſumatur majore cum rigore eſt concedendum, quam cum veſpere aſſumitur, num. 35. ibid.
Jeroboam manus arida miraculoſe facta & miraculoſe ſanata, num. 42. p. 285.
Jeſus Chriſtus decimo menſe, num. 21. p. 39.
Ignavia *Hippocrati* quid, num. 8. p. 218.
Ignem de cœlo evocare majus miraculum, quam evocare pluviam, n. 19. p. 262.
Igniaria ſeu ignifera piſcatio, n. 14. p. 395.
* Ignis tormentum, n. 25. p. 36.
Ignis in peſte mira vis, num. 8. p. 253. quomodo alterandus, ibid.
Ignorantes qui, n. 5. p. 117. non habent dilucida intervalla, num. 18. p. 145.
Ignorantia eſt quædam animæ dementia ex Platone, num. 7. p. 117.
Ignorantia in cauſa eſt ut naturales quoſdam effectus miraculoſis judicemus, num. 7. p. 265. Ex ea provenit admiratio, n. 8. ibid. ex ea nihil boni emanat, cum ipſa per ſe mala ſit, num. 10. ibid.
* Ignorantia, cum ea non videtur ſtare dolus, num. 12. p. 4. non eſt cauſa peccati, niſi per accidens, nu. 13. ibid. quid ſit, num. 21. ibid. duplex, n. 22. ibid. an ex ea, vel ex dolo peccet, qui ultra ſuam capacitatem medendo operatur, num. 24. p. 5. in Medico quando præſumi poſſit, nu. 6. 7. 8. ibid. & n. 9. 10. 11. p. 6. magis præſumitur in aliis Medicis, quam in Phyſicis, n. 19. p. 7. in Medico jure punibilis, num. 4. ibid. Eſt cauſa omnium errorum, ibid. effectata quæ ſit, num. 5. ibid. ex affectata emergit lata culpa, ibid. ſemper audaciam concomitatur, n. 3. p. 54.
* Ileos, num. 16. p. 116.
Iliaci dolores an excuſent a recitatione divinorum, ibid.
* Illachrymatio Epiphora dicta quid ſit, n. 15. p. 174. fit abſque ulla inflammatione, ibid.
Imaginatio libera quædam facultas eſt, num. 28. p. 94. ex ea mulier non generat ſibi ſimiles, ſed phantaſmati, num. 32. ibid. vaga eſt, num. 33. ibid. nihil ei offertur, quod ab externis ſenſibus non habeat, num. 35. & 37. ibid. non poteſt habere locum in ſimilitudine cauſanda, n. 35. ibid. non agit in ea, quæ ſuo modo non cognoſcit, numer. 37. ibid. & 21. p. 100. non cognoſcit animum & mores, num. 38. p. 94. per accidens poteſt eſſe cauſa ſimilitudinis, num. 33. p. 98. pertinet ad principem animi partem, num. 37. ibid. poteſt aliquando immutare conceptus effigiem, ſed raro, num. 8. p. 99. non poteſt momento fœtum aſſimilare, num. 11. ibid. non agit ex electione, num. 15. p. 100. & nu. 17. p. 59. non cognoſcit, quæ ſibi non offeruntur ab exterioribus ſenſibus, num. 21. p. 100. in eam multa rejicimus, quarum illa nullam habet culpam, num. 18. p. 102. in quo caſu præcipue locum habeat in aſſimilando fœtum, num. 20. ibid.
Imaginatio depravatur ſalva Ratione & Memoria, num. 4. p. 109. contrarium, num. 5. ibid. læditur in aliis morbis, quam in deliriis, num. 6. ibid. in ſomno maxime libera eſt, num. 7. ibid. in ea nullus error, num. 8. ibid. quomodo lædi poſſet in Dementia, num. 12. ibid. libera quædam facultas eſt, num. 13. ibid. in ea nullus aſſenſus, vel diſſenſus, num. 14. ibid. non inſanit ipſa, ſed Ratio, ibid. quomodo aboleri poſſit, num. 15. ibid. nunquam aboletur animali vivente, num. 16. ibid. num. 21. p. 110. fallitur, cum falluntur ſenſus, numer. 18. ibid. non poteſt lædi reſpectu phantaſmatum, num. 19. ibid. non læditur reſpectu Spirituum & loci, num. 20. ibid. ex ejus læſione non reſultat inſania, num. 22. p. 20. non læditur in Caro, lethargo & Comate, num. 1. 2. p. 131.
* Imaginatio viſionis ſymptoma, n. 14. p. 113.
* Imaginatio utrum ſit monſtrorum cauſa, num. 18. p. 83. non eas habet vires, quas illi plerique tribuunt, num. 19. ibid. Ejus mirandi effectus ſecundum nonnullos, num. 6. p. 158.
Imaginationem credunt aliqui habere vim ſupra naturam, num. 11. p. 272.
* Imaginibus Aſtrologice fabricatis an pro remedio uti liceat, num. 24. p. 21.
Ad imaginandi actum quæ requirantur, n. 17. p. 110.
Imbecillum quod ſemper eſt, contra Naturam eſt, num. 9. p. 32. & morboſum differunt, n. 9. p. 62. & 7. p. 177. non eſt illico præter naturam, n. 10. ibid.
Imbecillior præſumitur prius periiſſe, quam fortis, ubi ſimul eodem caſu perierint, n. 18. p. 366.
Immunditiès tempore peſtis fugienda, n. 21. p. 253.
* Impedimentum coitus inter ſponſos, ſi ſit parens, judex non expectata ulla temporis dilatione, pronunciare debet pro nullitate matrimonii, n. 1. p. 246.
* Impedimentum amovibile non dirimit matrimonium contractum, n. 2. ibid.
* Impedimentum copulæ quando teneantur Conjuges removere, quando non, n. 3. ibid.
* Impedimentum generandi anno ſexageſimo quinto, aut ſeptuageſimo, in Viro ſecundum plurimum advenit, coeundi autem ſeptuageſimo, vel paulo ſerius, numer. 8. p. 248.
* Impedimentum copulæ in muliere unicum conſideratum, n. 1. p. 260.
Vide *Copula*.
* Impedimentum coitus in mulieribus ob uteri clauſuram, non ſemper fit ab *Hymene*, ſed ab alia membrana, interdum præternaturali, n. 3. p. 261.
* Impedimenta conſumandi matrimonium, quas conditiones habere debeant, ut matrimonium illico imitetur, num. 3. p. 288.
* Impedimenta naturalia ſunt maxima ex parte abſque remedio, n. 4. ibid.
* Impedimentum conſummandi matrimonium ex parte utriuſque quale ſit, n. 20. p. 290.
* Impedimenta omnia matrimonium conſummari non permittentia, ſi conſummato ſuperveniant, poſſunt dare divortio cauſam, n. 1. p. 291.
* Impedimenta quædam idcirco irritant Matrimonium, quia obſtant ejus conſummationi, n. 16. p. 292.
* Imperatores non ſunt ſub lege, n. 12. p. 58.
Imperforatæ mulieres quæ, n. 20. p. 59.
Imperforatæ, num. 24. p. 220. quomodo concipere aliquando poſſint, n. 26. ibid.
* Imperforatæ quæ, num. 11. p. 147. concipere aliquando poſſunt, ibid.
Impetiginoſus quis ſecundum Gloſsam, n. 5. p. 182.
Impetigo aliquando membrum affectum impedit, num. 6. ib. quid ſit, num. 7. ibid. cui cutis aſperitati conveniat, num. 8. & ſeqq. ibid. Ejus quatuor ſpecies, num. 14. ibid. & lepra morbi affine ſunt, num. 15. ibid. duplex, numer. 23. p. 183.
Impotentia coeundi diſſimulata quomodo dignoſcatur, n. 3. p. 238.

Impotentia generandi vide in verbo *Generandi.*

Impotentia reſpectiva quæ, n. 1. p. 216. ex maleficio, ibid. quoad coeundum unde, n. 2. ibid. ex ea nullum matrimonii impedimentum inſurgere poteſt, ſi ſit ob membri craſſitiem, vel uteri naturalem anguſtiam, n. 3. 4. ibid. reſpectu longitudinis, & brevitatis inſtrumentorum, n. 5. ibid. an quæ ex longitudine & brevitate vaſorum eſt, ſit juſta cauſa ſeparandi matrimonium, n. 6. ibid. ex luxuriante ventre aliquando ſit, nu. 8. ibid. ex animi paſſionibus an ſit juſta cauſa ſeparationis matrimonii, n. 9. ibid. generandi ſine remedio eſt, n. 10. p. 217.

* Impotentia coeundi in viro diverſas habet cauſas, num. 1. p. 147. in fœmina non habet locum, niſi ex cauſa imperfectionis.

* Impotentiam Coitus facere poteſt venarum nonnullarum in capite ſectio, n. 4. p. 258.

* Impotentiam aliquando excitant excedentes ſanguinis evacuationes, n. 5. ibid.

* Impotentiam faciunt Gervicis, ſpinæ, ac lumborum attritus, n. 6. ibid.

* Impotentiam coitus faciunt exceſſivæ, ac diuturnæ evacuationes, quæcunque ſint, n. 7. ibid.

* Impotentia coeundi quotuplex, n. 2. p. 288.

* Impotentia quæ ex offenſa quarundam partium ſucceſſit, non eſt remediabilis, n. 12. p. 289.

* Impotentia ex propinato veneno procedens, quando careat remedio, n. 13. ibid.

* Impotentia generandi in Mulieribus fit cum per ætatem menſtrua fluere deſinunt, n. 5. p. 268.

* Impotentia generandi aliquando in Mulieribus evenit ob corporis inſignem refrigerationem, n. 6. ibid.

Impuberes qui, nu. 1. p. 7. ſteriles ſunt, nu. 39. ibid. coire poſſunt non generare, n. 79. p. 12. in iis cum ſunt pubertati proximi repetitur coeundi appetitus, n. 1. p. 5.

* Impuberes torqueri non poſſunt, n. 3. p. 34. torqueri poſſunt, ſi a ſtatuto habilitentur ad teſtimonium dicendum, num. 4. ibid.

Impubertas incipit a ſeptimo anno, durat ad decimum quartum, n. 3. p. 7. quæ ætas dicatur, n. 5. ibid.

Impubes judicio caret, n. 3. p. 3. & n. 21. p. 4. quis dicatur, ibid. accipitur aliquando pro minore, 25. annis, n. 2. p. 7. idem ac non pubes, n. 6. ibid. ignorat omnia quæ videt, n. 22. p. 6. habet ſemiplenum judicium, num. 24. ibid. non præſumitur potens ad coeundum, n. 27. ibid. & n. 37. ib. poteſt contrahere matrimonium ſecundum Alexandrum quando malitia ſupplet ætatem, n. 35. ibid. pro ſterili accipitur, n. 38. ibid. nomen hoc dicit ineptitudinem ad generandum, n. 35. ibid. ſemen vere non emittit, n. 43. p. 7. pubertati proximus manifeſtum intellectus rudimentum habet, n. 13. p. 5.

In medio Tibure Sardinia eſt, n. 5. p. 383.

* Inappetentia an excuſet a Veneris uſu, n. 30. p. 137.

Incantationibus & præſtigiis procuratur dementia, num. 35. p. 108. eas non dari aliqui voluerunt, n. 4. p. 174. contrarium, n. ſeq. & 7. ibid. dantur etiam ad bonum finem, n. 8. ibid.

Incendio pereuntes antequam comburantur ob cohibitam reſpirationem pereunt, n. 5. p. 363.

Incubi & Succubi, n. 5. p. 221. Eos non dari erroneum eſt affirmare, n. 6. ibid. Eorum opera poteſt virgo concipere & parere, n. 9. ibid. eorum opera quomodo ſequi poſſit conceptio, n. 19. p. 222.

* Incubi & Succubi dantur, n. 1. p. 94. coitus voluptate, aut propagationis deſiderio non tenentur, n. 2. ibid. incumbunt & ſuccumbunt, non tamen ſemen generant, n. 3. ibid. ſemen ab ipſis in coitu ejectum frigidiſſimum, n. 7. ibid. Ex illis nati nihil habent peculiare a cæteris hominibus, n. 11. p. 95. de præſenti multo magis vigent, quam anteactis temporibus, n. 13. p. 96. ex illis nati cur pejoris naturæ, n. 15. ibid. inter ſe coire, & ſemen fovere, conceptumque enutrire falſum, ibid.

Indi quidam Sacerdotes viginti dies ſine cibo viventes, num. 4. p. 275.

* Indi feras comprimunt, & inde ſemiferi partus naſcuntur, n. 23. p. 88.

Indiſcreti qui vocentur, n. 6. p. 117.

Inductione utens Intellectus in inſania, quomodo decipiatur, n. 26. p. 110.

Inebriant multa præter vinum, n. 56. p. 129.

Inedia in quovis labore evitanda, n. 10. p. 326. Eam quinam facile ſuſtineant, n. 18. p. 330.

Infamia æquiparatur Morti, n. 33. p. 115. Ejus timor an excuſet, Vide in Verbo *timor infamiæ*.

Infans dicitur is, qui fari non poteſt, n. 2. p. 3. Ejus nomen nulli convenit tranſacto ſeptennio, ibid. Infantem ſemeſtrem triumphum proclamaſſe pro miraculo habitum, ibid. dicitur etiam in utero exiſtere, n. 19. p. 4. dicitur minor ſeptennio, n. 13. ibid. an alicujus intellectus capax, n. 16. ib. pueſiæ proximus reſpectu jam prægreſſæ ætatis habet aliqualem intellectum, n. 19. ibid. non intelligit quid agit, ib. etiam actus aliquos prudentes faciat, tamen judicio carere dicitur, n. 21. ibid. furioſo æquiparatur, n. 22. ibid. nullam habet prudentiam, n. 26. ibid. pro inſipiente accipitur ab Homero, n. 26. ibid. proximus infantiæ quis, n. 17. ib. quem vocemus n. 8. & 9. p. 6. non habet dilucida intervalla, numer. 29. p. 5.

* Infans biceps unico corde, n. 3. p. 105. alius duplici membro fœmineo, ibid. & ſeq. monſtroſus, n. 4. ibid.

Infantes computantur inter eos, qui non ſunt ſanæ mentis, & ad nullam jejunii obligationem tenentur, numer. 10. p. 324.

Infantia ex Avic. quid? n. 1. p. 3. quæ ætas ſit, n. 2. ibid. ex Heurnio diviſio, n. 3. ibid. Ejus partes ex eodem, ibid. Ejus proprium eſt balbutire & non expedite loqui, ibid. definentis terminus, n. 13. p. 4. ab effectu ſic dicta, n. 15. p. 5. ab ordine dicta ætas puerilis, ibid.

Infantes anniculi loquentur in die judicii, n. 4. p. 3. cur non expedite loquantur, n. 5. p. 4.

Infantilis morbus, n. 14. p. 133. Eum non eſſe Epilepſiam ex Cardano, ibid.

Infatuantur quidam ex morbo longo, n. 32. p. 108.

Infatuari ex veneno quomodo habendi, n. 32. p. 139. ex morbis longis & vehementibus ut cæteri fatui habendi, n. 3. p. 143. ex veneno non habent dilucida intervalla, nu. 24. p. 145. ex morbis longis non habent dilucida intervalla, num. 25. ibid.

Infirmi nomen cui ſeni conveniat, n. 83. p. 19.

Infirmi non præſumuntur ſanæ mentis, n. 23. p. 143.

Infirmitas quid, n. 1. p. 177.

* Infirmitas tam debet eſſe perpetua, quam valetudo ad effectum reſignandi, n. 10. p. 270.

Infirmitates magnæ æquiparantur Morti, n. 17. p. 180.

* Infirmitas corporis ab infirmitate animæ, nu. 3. p. 11. levi non excuſat a carcere, n. 21. p. 39. levis ex cauſa levi excuſat a carcere, n. 22. ibid. levis non excuſat a carcere in cauſa gravi, n. 24. ibid. & multo magis graviſſima, n. 25. ibid. graviſſima an excuſet in cauſa graviſſima, ibid.

* Infirmitas excuſat Sacerdotes a celebrando, n. 2. p. 121.

Infirmum percutiens ſi ille decedat, tenetur de homicidio, num 16. p. 351.

* Infirmus & corpore impeditus differunt, n. 11. p. 270.

Infœliciſſimus eſt qui pravitatem habet & non caſtigatur, n. 5. p. 291.

Ingraveſcens ætas quæ, n. 18. p. 17.

Inſania. Ejus nomen genericum ex Celſo & aliis, nu. 5. p. 104. contrarium, n. 6. & 9. ibid. eſt magis quid quam delirium, n. 7. ibid. Ejus rudimenta quomodo fiant, n. 33. p. 111. cadit etiam in brutis, n. 37. ibid. non cadit in omnibus animalibus, ſed in iis, qui exiſtimativa ſunt prædita, num. 38. ibid.

Inſania excuſat a jejunio, n. 13. p. 329.

Inſania Lupina, n. 43. p. 136.

Inſania facile & frequenter ſimulatur, n. 1. p. 232. Cujus ſpeciei eſſe ſoleat, quæ ſimulatur, n. 5. ibid. ſimulata quomodo deprehendatur, n. 5. ibid. ad eam detegendam nonnulla ingenia, n. 16. & 17. p. 233. quomodo procuretur per medicamenta, n. 19. ibid. & quomodo detegatur, n. 20. ibid. ſimulatæ evidens ſignum, n. 21. p. 234.

* Inſania an excuſet tempore interpolationis a divinorum recitatione privata, n. 12. p. 112. & quando excuſet a publica, n. 4. p. 118.

* Inſaniæ ex hypochondriis ortæ cur minus hominem irregularem faciant, quam aliæ ulterius generis, n. 13. p. 167. nec ſunt tanti æſtimandæ quam cæteræ inſaniæ, quæ ex capitis vitio aut totius corporis generantur, n. 14. ibid.

* Inſaniæ quæ ex accidentali aliquo vitio fiunt, quæ ſint, & quam irregularitatis cauſam præbeant, n. 8. p. 166. Anni terminus ad experiendum num inſanus convaluerit quam rationem habeat, n. 9. ibid. In hoc experimento capiendo obſervandum unde inſania in nonnullis principium ſumpſerit, n. 10. p. 167. quodnam tempus vero requiratur ad tuto judicandum de recuperata ſanitate, n. 11. ibid.

* Inſanientes licet circa particularia quædam delirent, & in cæteris ſanæ mentis appareant, habent tamen evidentem irregularitatis cauſam, n. 12. p. 167. quæcunque irregularitatem faciunt in melancholicis & maniacis, eandem etiam inducere intelliguntur in reliquis inſaniæ generibus, num. 15. ibid.

Inſanientium per circuitus ſigna, n. 26. p. 107.

Inſecta nonnulla, ut muſcæ, culices, fuci, & alia invehuntur

in eos, qui recenti mœchati ſunt, ut Apes, num. 20. p. 311.
Inſectorum multitudo peſtem minatur, n. 7. p. 251.
Inſectorum plura mortua reviviſcunt, num. 4. p. 300. & quid in hoc de rei veritate, n. 10. ibid. an ea poſſint opera Dæmonis reſurgere, n. 11. p. 301.
Inſomnia vana non ſunt, n. 17. p. 268.
Inſpicere amore captis amabiliſſimum, n. 37. p. 125.
Inſulſi qui, n. 6. p. 116.
Intellectus etiam in dementia diſcurrit, num. 23. p. 110. errat cum non cognoſcit verum a falſo, n. 28. ibid. Ejus imperfectio in fœminis ſimilis eſt fatuitati, in pueris eſt ſimilis amentiæ, n. 10. p. 111. Ejus imperfectio in mutis & ſurdis eſt irreparabilis, num. 17. p. 120. in dies perficitur, num. 16. ibid.
Intellectus in Ecſtaſi ſupernaturali non eſt primo efficiens ſed cauſa inſtrumentaria, n. 15. p. 273.
Intelligentia deficit deficiente corpore, n. 8. p. 132.
Inteſtatus non dicitur quisquis teſtamentum non condiderit, n. 8. p. 7. proprie quis dicatur, n. 9. ibid.
* Inteſtinorum morbi irregularitatem inducentes, num. 1. p. 182. Eorum dolores qui, & tenuium dolores quatenus inducant irregularitatem, n. 2. ibid. dolores colici quatenus irregularem faciunt, num. 3. ibid.
* Invidia Medicis connaturale vitium, n. 20. p. 56.
Joannes Brunnellus notatur, n. 36. p. 164.
Joannes Calvinus notatur, nu. 18. p. 162. & nu. 41. p. 164. Ejuſdem opinio reprobata & defenſa, num. 17. & 18. p. 223.
Joannes Duns Scotus non laborabat ſyncope, num. 37. p. 302.
Joannes Bodinus erroris damnatur, n. 16. p. 273.
Joannis Buſtamentini opinio reprobata, n. 75. p. 289.
* Joannis Sabinenſis pueri Hermaphroditi hiſtoria, num. 9. p. 106.
Jordanis aquæ ad lepram mundandum efficaces, nu. 3. p. 262. nullam habebant virtutem mundandi a lepra ante curationem Nahaman Styri, n. 61. p. 287.
Joſeph Hiſtoricus de Veſpaſiano regnum prædixit, num. 28. p. 269.
Jotaſcimus, n. 20. p. 191.
* Jovinianus Conjugium virginitati prætulit, numer. 24. p. 14.
Jovis filii qui, n. 5. p. 282.
Ira, ejus propago eſt excandeſcentia, num. 4. p. 114. eſt furor, ibid. quid ſit, num. 5. & 6. ibid. differt ab iracundia, ibid. eſt ſolius hominis ratione urentis, n. 9. ibid. eſt circa res magnas, ibid. cum manſuetudine conjuncta eſſe poteſt, n. 10. & 13. ibid. cur ab *Homero* proponetur canenda, nu. 10. ibid. ſequitur Rationem, n. 26. ibid. duo ejus genera, n. 12. ibid. ejus defenſſor vocatur Ariſtoteles Seneca, n. 13. ibid. in ea læditur Ratio etiam ſi juſta ſit, n. 14. ibid. ea affecti, non ſunt in plenitudine Intellectus, n. 15. ibid. ejus imperum continere difficile, n. 16. ibid. delinquentem quomodo excuſet, num. 21. ibid. ut excuſet, debet eſſe ex juſta cauſa, n. 22. ibid. an excuſet a culpa, n. 25. p. 115. fit ex dolore acceptæ contumeliæ, num. 27. ibid. Ejus cohibitio violenta, n. 29. ibid. excuſat a culpa, n. 30. ibid.
Iracundi ſunt puſillanimes, num. 7. p. 114. ſunt frigidi, num. 8. ibid.
Iracundia, ejus ſpecies tres ex Ariſtotele, n. 4. ibid. eſt circa res parvas, num. 7. ibid. communis eſt homini cum brutis, num. 9. ibid. ab ira quid differat ex Seneca, num. 13. ibid. magis cadit in eos, qui minus ratione utuntur, numer. 17. ibid.
Iraſcibilis pertinet ad cor, num. 10. p. 178. illius vitia an priora ſint quæ ſpectant ad concupiſcibilem, nu. 12. ibid. animali cur tradita, num. 16. ibid. habet pro objecto bonum difficile acquiſibile, & malum difficile evitabile, num. 17. ibid.
Irati aliquando quod ante oculos habent, quod vident, & id quod unum eſt, duo eſſe exiſtimans, n. 2. p. 114. ſunt magnanimi, n. 7. ibid. calidiſſimi, nu. 8. ibid. an teſtificari poſſint de iis, quæ in ira conſtituti viderint, aut audierint, num. 35. 36. p. 115. excuſantur a culpa, n. 47. ibid.
Irregularitatem an effugiant ii, qui naſum, aures, labia jam amiſſa recuperarunt, n. 7. p. 376.
* Claudi qui ſunt irregulares, qui non, numer. 21. p. 272.
Gibboſi omnes an ſint irregulares, n. 22. ibid.
* Irregularitatis cauſa ceſſante ceſſat etiam effectus, num. 3. p. 164.
* Irregularitas quid, tum ex canoniſtarum, tum ex propria Authoris ſententia, num. 1. 2. 3. 4. 5. p. 161. & 162. & ſeq. quotuplex ſit, n. 6. 7. 8. 9. 10. ibid. irregularitatis duas eſſe ſpecies de quibus Medicus conſiderare poſſit, ibid.
* Irregularitas unde, & ex quibus cauſis in praxi medica incurratur, n. 9. ibid. & n. 4. p. 163.
Iſchnophonia, n. 17. p. 191.
Juba cum contra Romanos pro Afris pugnaret, fontes ex quibus illi bibebant, venenavit, n. 26. p. 172.
Judex quid præcipue inſpicere debeat in ſene, numer. 35. p. 17.
Judex debet ſequi opinionem Medicorum, cum arbitratur, an vulnus lethale extiterit, necne, n. 9. p. 349.
* Judex reus mortis efficitur, ſi ob tormentorum exceſſum Reus defecerit, n. 2. p. 47. & quando teneatur in hoc caſu de homicidio, n. 2. ibid. non exercet juſtitiam ut jureconſultus, ſed tanquam Lex viva, n. 24. p. 73.
* Judex non habet arbitrium judicandi, an is, qui ſeptuageſimum annum agit, ſenex ſit, necne, n. 9. p. 248.
* Judex in nullo caſu poteſt ad libitum arbitrari ſuper decrepitate, n. 5. p. 270.
Judicis arbitrium intrat in rebus a jure non definitis, vel quæ definiri non poſſunt, n. 19. p. 155.
* Judicia ſunt de particularibus, n. 14 p. 62.
Julia Pompeji magni filia ex ab ortu periit, n. 19. p. 76.
Junius Brutus inſaniam ſimulavit, n. 3. p. 232.
* Juramentum intelligitur locum habiturum, rebus in eodem ſtatu permanentibus, n. 3. p. 294.
* Juramentum locum habere rebus in eodem ſtatu permanentibus, quomodo intelligendum, n. 23. p. 296.
* Jureconſulti erubeſcunt ſine lege loqui, nu. 19. p. 58. ubi multi ſunt, ibi male conſtitutam eſſe civitatem indicium eſt, n. 22. p. 59. conditam univerſaliter legem particularibus hominum actionibus optare nituntur, n. 12. p. 70. Medico indiget jureconſultus ut homo, ut civilis homo, ut jureconſultus, n. 37. p. 75.
* Juriſperitia, vide *Legumperitia*. Ejus adinventio, & neceſſitas unde, n. 16 p. 69. Ejus finis eſt recta legis intellectio, quatenus ad particulares caſus decidendos inſervire debet, n. 17. ibid. ex Ulpiano quid, n. 7. ibid. longe abeſt a Philoſophiæ dignitate, n. 16. p. 72. non eſt cauſa boni intenti primo & per ſe, n. 21. ibid. non eſt lex, nu. 28. p. 74. per eam nullam veritatem, neque ullam felicitatem adipiſcitur, num. 35. ibid.
Juriſperiti Medicos conſulunt de debito naſcendi tempore, num. 1. p. 29. interrogant Medicos circa caſus mortis in prægnantia, aut partu, n. 5. p. 71.
* Juriſtæ non ſunt ſcientifici, n. 26. p. 59.
Vide *Jureconſulti*.
Jus adaptari debet his, quæ ſecundum plurimum eveniunt, n. 35. p. 10.
* Jus non a juſtitia, ſed a jubendo, n. 8. p. 57. Ejus initium a Natura, n. 4. p. 66.
* Jus naturale unicuique permittit propriam ſalutem ac vitam tueri, n. 2. ibid.
* Juſte operari quis poteſt, ſi contra leges faciat, num. 23. p. 59.
Juſtitia non poteſt eſſe ubi deficit æqualitas, n. 57. p. 70. ejus pars commutativa dicta, ibid.
* Juſtitia major virtus, quam temperantia, n. 16. p. 52. honorabilior quam liberalitas, n. 6. p. 71.
* Juſtum eſt, quod ſecundum leges eſt, injuſtum, quod contra leges, n. 10. p. 70.
* Juſtus magis honorandus, quam temperatus, n. 16. p. 52. Illi datur lex, n. 2. p. 57.
Juvenes magis quam ſenes peſte corripiuntur, numer. 53. p. 250.
Juvenes cur inſtabiles, n. 17. p. 15.
Juvenes multi fœmellas generant, qui ſeneſcentes mares procreant, & vice verſa, n. 22. p. 102.
Juvenis quando quis dicatur, n. 5. p. 13. quis dicatur ex *l. Non aliter*, n. 21. ibid. nihil in eo procedit, quod locum non habeat in viro, n. 16. ibid. Cur non poſſit eſſe ſapiens, n. 42. p. 15. dicitur is qui ſenex non eſt, n. 34. p. 17. poteſt non tranſactis annis juventutis ſeneſcere, n. 36. ib.
Juvenis quidam Cophrus, cui per venas poſt aures larga ſanguinis evacuatio facta eſt, liberos procreavit, num. 16. p. 204.
* Juvenis, cui vulva in coxa erat adnata, n. 12. p. 106.
Juvenis alapa percuſſus illico apoplexia mortuus, num. 3. p. 359.
Juvenculæ cur ſemper deberent generare nonimeſtres, ſeniores vero ſeptimeſtres, n. 40. p. 31. paucum ſanguinem fœtui ſubminiſtrant, ibid. In illis cum utero gerunt Symptomata plura & evidentiora apparent, quam in ſenioribus, num. 1. p. 53.
Juvenculæ nuper devirginatæ ex uteri pruritu magis libidinoſæ fiunt. V. *Libido*, *Uterus*.

Juven.

Juventus quæ ætas ſit, num. 2. p. 13. eſt primæ refrigerativæ particulæ augmentum, num. 3. ibid. ſuccedit animalis incremento, num. 4. ibid. quando adveniat, num. 7. ibid. dicta eſt ætas robuſta, firma, integra, num. 8. ibid. unde enumeranda, n. 19. ibid. unde incipiat, & quo terminetur, num. 25. p. 14. & ſecundum Medicos, num. 26. ibid. ei ſuccedit virilitas, num. 1. p. 15. eam cum virilitate confundunt leges, ibid. æſtati comparatur, num. 10. ibid. ab Avic. dicta ætas conſiſtens, num. 15. ibid. inconſtans, num. 17. ibid.

L

LAbia non ſunt membra, num. 30. p. 377. Eorum utilitates, ibidem. corroſa irregularitatem faciunt, numero 31. ibidem.

* Labiorum ulcera ſi notabilia ſunt & malignæ naturæ dant cauſam irregularitati, num. 16. p. 177. Corroſio ſummam deformitatem ac dedecus affert, quam irregularitatem inducat, & a quo diſpenſabilem, n. 17. ibid. labium inferius relaxatum maxime ſi membrum ſimul cum eo decidat, quodnam incommodum ſanitati afferat, quam irregularitatem inducat, num. 18. ibid.

Labia pudendi muliebris in partu protenduntur, numero 14. p. 239.

Labor corpus abſumit, num. 1. p. 326. non meretur vocari omnis corporis motus, num. 3. ibid. quid ſit, num. 4. 5. ibid. non ſit, niſi fiat ſpirituum inſignis evacuatio, num. 6. ibid. tam corporis, quam animi, num. 7. ibid. animi eſt juſta cauſa non jejunandi, num. 8. ibid. non ſolum jam perpeſſus, aut præſens, ſed etiam futurus excuſat a jejunio, num. 11. ibid. Ejus tolerantiores ſunt mures quam fœminæ, num. 12. ibid. nullus quantumvis vehemens a qualitate ciborum excuſat, num. 15. p. 327.

* Labor an excuſet a redditione debiti conjugalis, nu. 16. p. 135. labori non medetur, ibid.

Laborantes excuſantur a jejunio etiam ſi determinatam tantum corporis partem exerceant, n. 15. p. 327.

Lac in mamellis collectum prægnantiæ ſignum, num. 20. p. 51. etiam in non prægnante colligitur, num. 21. ibid. in viris quoque colligitur aliquando, ibid. In prægnante non colligitur niſi poſt tres, vel quatuor menſes a conceptione, num. 24. ibid. & num 11. p. 54. etiam in virginibus animadverſum interdum, num. 25. p. 51. in prægnantibus eſt pravæ qualitatis, & quantitate paucum, num. 26. ibid. in Mola non innaſcitur, num. 40. p. 56. contrarium, tamen verius, ibid.

Lac generari poteſt ex ſimplici menſtruorum retentione, num. 13. p. 239. ex ejus collectione cognoſcitur mulierem pepeiſſe, num. 26. ibid. ſinceum cum lochiis expurgatur in partu, num. 21. p. 240.

Lac eſt ſanguis colore mutatus, n. 29. p. 317.

* Lac non ex ſanguine, n. 21. p. 45.

Lac quomodo detegere poſſit diſſimulatam prægnantiam, num. 49. p. 56.

Vide *Prægnantia*. Vide *Lactis conjectura*.

* Lactans mulier an excuſetur a debiti redditione, nu. 23. p. 141. an poſſit debitum exigere, n. 14. p. 144.

* Lactantes a chordæ tormento immunes, n. 21. p. 45. jejunæ eſſe non poſſunt, ibid.

Lactis conjectura pro dignoſcenda prægnantia fallax, num. 23. p 51. differentia in virginibus, & in iis, quæ conceperunt, num. 25. ibid. ſignum inſufficiens prægnantiæ, num. 24. ibid.

Lacticinia non licet aſſumere in jejuniis, n. 29. p. 317.

Lacertæ abſque cibo vivunt totam hyemem, numero 11. p. 276.

Lachrymæ abſque cauſa ſignum dementiæ, n. 22. p. 107. ſignum ebrietatis, n. 17. p. 127.

Lacus apud Macrobios, cujus aqua eſt miræ levitatis, num. 43. p. 391.

Lacus quid ſit, n. 9. p. 395.

Lacuſtris aqua cujus conditionis ſit, n. 51. p. 392.

Lactuca reddit hominem ad coitum impotentem, n. 48. p. 214. Eunuchus cur dicatur, ibid.

Lactucæ ſuccus in multa quantitate ſumptus non eſt aliter quam cicuta, aut Opium interficit, num. 9. p. 154. ſanguinem omnino vituperabilem generat, ibid. eſt omnibus herbis laudabilior, ibid.

Laicus tempore peſtis poteſt audire confeſſionem moribundi, declara ut, n. 11. p. 242.

Lambdaciſmus, n. 20. p. 191.

Lamiæ per injunctiones venenatas a mente abſtrahuntur, n. 30. p. 139. earum præſtigiis quidam eunuchantur, n 11. p. 184.

Lampretæ tempore peſtis ſalutares, n. 11. p 253.

Lapathi flores ad deprehendendam Virginitatem, numero 17. p. 311.

Lapides projicere eſt ſignum dementiæ, n. 4. p. 106. per metaphoram qui dicantur, n. 35. p. 118.

Lapis Sarcophagus in Aſſo Troadis, qui corpora defunctorum intra quadraginta dies abſumit, n. 17. p. 294.

Laqueo ſtrangulati aliquando reviviſcunt, n. 28. p. 301.

Latro ſuſpenſus, & Anatomiæ deſtinatus reviviſcens, num. 11. p. 364.

Lavationis ſervitus, n. 19. p. 396.

* Laus eorum eſt, quorum Virtus eſt, n. 24. p. 52.

Lazarus poſt quatriduum cur ſuſcitatus, n. 28. p. 295.

Lecanomantia quibus populi familiaris, n. 37. p. 141.

Lecanomantici unde dicti, n. 37. ibid.

* Lectio clara capiti proficua, n. 3. p. 111. per eam ſomnus excitatur, num. 10. p. 112. Tuſſi proficua, n. 19. p. 114. ſanguinem ſpuentibus noxia, nu. 21. ibid. minus damni ſemper habet, ſi longe a cibo fiat, n. 4. p. 123.

Lectores a jejunio excuſantur, n. 13. p. 327.

Leges non attendunt ea, quæ de raro contingunt: num. 7. p. 71.

* Leges: ab ipſis dependet quicquid boni ex mutua hominum ſocietate emergit, num. 4. p. 51. Earum origo ex hominum malitia, num. 1. p. 57. bonæ ex malis moribus, ibid. illis vivere Naturæ pravitatem arguit, ibid. non compellunt bene facere, ſed male facere prohibent, ibid. per humanas nullus evadit bonus, num. 3. ibid. Naturæ contrariæ, nu. 4. ibid. Ad quem finem inventæ, num. 5. ibid. a legendo dictæ, num. 6. ibid. melius eſſet illis carere, & cur, num. 9. ibid. n. 12. p. 58. per ſe mutæ ſunt, & inefficaces, num. 11. p. 57. a Ratione alienæ, num. 13. p. 58. etiam ſine ratione latæ ſervandæ, num. 14. ibid. illis non creditur, niſi DD. auctoritate comprobentur, num. 17. ibid. obſcuræ, num. 15. ibid. uni eidemque populo latæ inter ſe contrariæ, nu. 18. ibid. plerumque malæ, num. 24. p. 59. inſufficientes ad aſſequendum finem ſibi propoſitum, num 28. ibid. perpetuæ mutationi obnoxiæ, num. 30. ibid. quomodo ab hominum malitia ortæ, num. 1. p. 65. ad magi animitatem conferunt, num. 8. p. 66. aſſuefacientes faciunt bonos, ibid. diſponunt homines ad virtutem infuſam, & acquiſitam cauſant, nu. 9. ibid. per eas homines cum Diis conſociantur, n. 10. ibid. eas ferre Deorum eſt, num. 11. ibid. humanæ a lege æterna, num. 12. ibid. continere aliquando injuſtitiam quomodo intelligendum, num. 15. ibid. ſine ratione latæ non dicuntur leges, num. 16. ibid. Earum obſcuritas unde, num. 18. ibid. per eas homines a feris diſtinguuntur, num. 22. p. 67. generaliter ponuntur, n. 27. ibid. ad Reſpublicas accommodandæ, non Reſpublicæ ad leges, num. 9. p. 68. eas ferre quis debeat, num. 12. ibid. pariunt Juriſperitiam, num. 6. p. 69. in civitate multo magis quam optimi homines conducunt, num. 8. p. 71. per eas non minus obediens Deo fit quivis homo, quam Juriſperitus, n. 29. p. 74.

* Legumperitia, vide Juriſperitia, neque Ars eſt, neque Scientia, n. 26. p. 59. omni ſpeculatione ſpoliata, nu. 27. ibid. Eſt Philoſophiæ pars, nu. 3. p. 66. differt a Politica, n. 5. p. 69. quid ſit, n. 8. p. 70.

* Legumperitus venit maxime ſub nomine Literati, num. 27. p. 59.

Legumina flatuoſa ſunt, & malos generant humores, num. 4. p. 318. mediocre præbent alimentum, & familiaris cibus exiſtunt, n. 14. p. 320. omne eorum vitium corrigitur, ſi cum pane comedentur, ibid. in hyeme ſumenda, ibid. quædam infirmis ſalubria, ibid.

Leo mortus reviviſcit, n. 4. p. 300.

Leo Gallum aſpicere non poteſt, n. 14. p. 151.

Leonardi Fuchſii impia opinio reprobata, n. 21. p. 323.

* Lepores in Baſaltia duplici jecore, n. 7. p. 92. ex maribus in fœminas mutantur, n. 22. p. 101.

Lepra: ejus genera plura, num. 3. p. 182. eſt morbus magnus, num. 17. ibid. totum corpus ut plurimum inficit, num. 18. p. 183.

Lepra infecti ejici poſſunt ex civitate, n. 16. p. 242.

Lepra quid, n. 7. p. 255. confirmata quomodo cognoſcatur, n. 8. ibid. Leonina, id eſt maligna, n. 15. p. 258.

* Lepra Ægypto familiaris, n. 11. p. 139. ex ea promptiſſime infici poſſunt Conjuges, n. 1. p. 144. eſt Cancer univerſalis, ibid. in ea cutis tranfixa non cauſat dolorem, numero 10. p. 159.

* Lepra mundiſſima in ſacra pagina quid, n. 3. p. 191.

* Lepra nunquam tam levis eſſe poteſt, quin hominem irregularem faciat, num. 3. ibid. Infectionis ejus triplex diſtinctio, num. 4. ibid. Veræ Lepræ ſpecies duæ, nu. 5. ibid. Signa, num. 8. p. 192. Experientiæ ad dignoſcendum, an Lepra ſit curabilis, necne, num. 9. ibid.

Scabies ferina præcedens lepram ſatis eſt ad inducendam Irregularitatem, n. 10. p. 192.

* Lepra non ut peſtis videtur ſufficiens cauſa exeundi à clauſura, n. 3. p. 210. & ſeq. ſuum contagium lente communicat, n. 10. p. 211. Morbi lepræ ſimiles, ex quibus putant aliqui dari juſtam cauſam relinquendi clauſuram, quorum ſententia confutatur, n. 11. ibid. Et reſtringitur ea opinio, n. 13. ibid. & multo magis, n. 14. ibid. Navarræ & aliorum opinio reprobata, n. 15. 16. 17. 18. 19. p. 212. & ſeq. præter peſtem & lepram nullus alius morbus poteſt dare juſtam cauſam exeundi à clauſura, numer. 20. pag. 213. Utrum in lepra potius ſit ægram à clauſura dimittere, an ut ſana exeat, permittere, n. 1. ibid. Monialis lepra vel peſte infecta à clauſnra dimiſſa debet ſena facta ad illam redire, num. 1. p. 215. Idque abſque aliarum periculo, n. 3. p. 216. quando ſit dicenda vere ſanata, num. 4. & 5. ibid. quando tutum ſit cum leproſa ſana facta commorari, quando non, n. 6. ibid.

* Lepra & Pſora pro una eademque infirmitate ſumi poſſunt n. 12. p. 270.

* Lepra mundiſſima in ſacro textu Levitici quænam fuerit, n. 13. p. 271.

Lepræ ſignum peculiare eſt, ut caput etiam & faciem defœdet, n. 14. ibid.

* Lepræ & Phthiſis quando ita graves ſunt, ut poſſint dare divortio cauſam, quando vero non, n. 8. p. 293.

* Lepra volatilis, n. 4. p. 191.

* Lepra utrum ſit juſta cauſa relinquendi clauſuram, n. 10. p. 208. magis urget cauſa ex lepra, quam ex peſte, & cur, n. 11. ibid. Utrum in lepra & aliis contagioſis ſimul & malignis morbis expediat infirmas ejicere, an ſanas e clauſura dimittere, n. 16. p. 209.

* Lepræ infallibile ſignum, n. 8. p. 192.

* Lepræ mundatio per aquas naturalis res eſt, n. 2. p. 191. & ſeq. Ejus ſanatio in Nahamam an in infimo miraculorum genere eſt, n. 61. p. 287. ea confirmata curam non admittit, nu. 63. p. 288. qua laborabat Nahaman, erat confirmata, ibid.

Leproſus an à commercio fidelium abjiciendus, n. 2. p. 182. Et an teneatur ſanus conjux reddere debitum matrimoniale, n. 1. ibid. & n. 13. 14. p. 256. cum eo an teneatur ſanus cohabitare, n. 16. ibid.

Leproſi undecim à Chriſto Domino ſanati, num. 59. p. 287. decem in Evangelio habebant morbum confirmatum, num. 61. ibid. ejiciebantur à cœtu hominum, num. 63. ibid. occurrentes aliis debebant ſtare à longe & clamare, n. 63 ibid.

Leproſus conjux, vide *Conjunx*.

* Leproſis retinent in ſe ad longum tempus ſemina contagii, n. 2. p. 215.

* Leproſus non admittitur ad ſacros ordines, n. 2. p. 191.

Leproſus nemo perfecte eſſe poteſt niſi facies defœdetur, n. 2. ibid.

* Leſſius notatus, n. 17. p. 13.

* L. Archiatri, C. de profeſſ. & Med. quomodo intelligatur, n. 14 p. 24.

Lethargici ut cæteri inſani habendi, n. 4. p. 131. non habent dilucida intervalla, n. 20. p. 145.

Lethargus quid, n. 13. p. 131.

* Leuce, n. 4. p. 191.

Leucomata, n. 26. p. 195.

Levini Lemnii de ſeptimeſtribus opinio, n. 11. p. 39.

Levitici locus de Pythonem habentibus, n. 37. p. 141.

Lex, ſi quis aliquid, §. Qui abortionis, ff. de pœnis, n. 5. p. 47. Lex. 2. §. ſed ſi non propter, ff. ſi quis caut. cur prægnantem valetudinariam eſſe dixerit, n. 30. p. 88.

Lex, Bovem, ff. de Ædil. Ed. §. Aliquando, quomodo acceperit Lunaticum, n. 28. p. 133.

Lex 1. §. apud Julianum, ff. de Ædil. Ed. cur fanaticum ſervum pro ſano acceperit, n. 22. p. 140.

Lex 1. §. 2. ff. ad l. Cornel. de Sicar. veneni nomen ſimpliciter prolatum, pro malo accipit, n. 17. p 148. l. Quod ſæpe §. veneni, ff. de contrahend. empt. de quibus venenis loquatur, numer. 2. pag 152. l. Spadonum, ff. de Verb. ſignif. notatur, n. 16. p. 155. l. Eunuch. C. de his, qui teſtam. fac. poſſunt, quomodo intelligenda, n. 27. p. 185.

Lex, ſed ſi non propter, ff. ſi quis caut. Cur prægnantem valetudinariam eſſe dixerit, n. 17. p. 200.

* Lex, ſine ea vivere homines non poſſunt, n. 3. p. 51. Juſto non eſt poſita, n. 2. & 10. p. 57. & ſeq. eſt Tyrannus hominum, n. 4. ibid. Naturæ contraria, ibid. Naturæ infert violentiam, ibid. nullam docet veritatem, n. 5. ibid. Imperat, vetat, permittit, retrahit, punit, ibid. à ligando dicta, num. 6. ibid. habet vim coactivam, n. 7. ibid. Eſt mutus Magiſtratus, n. 11. p. 58. clara eſſe debet, n. 16. ibid. intravit, ut ſuperabundaret delictum, nu. 25. ibid. ubi non eſt, ibi nec prævaricatio, ibid. ſine ea peccatum erat mortuum, ibid. dicitur Medicina, n. 28. p. 65. à Natura, n. 2. p. 59. & Natura omnia ſibi ſubjiciunt, n. 3. p. 66. Eſt ipſe Deus, & cum mente divina orta, ibid. quædam naturalis eſt ante aliam conditam legem, n. 4 ibid. Ejus ſubjectum homo eſt dirigibilis in bonum commune, & in Deum, n. 5. ibid. eſt Ratio ſumma in Natura, n. 6. ibid. diſponit hominem ad virtutem, n. 7. ibid. eſt Regula humanorum Actuum, n. 24. p. 67. ſemper cum Mundo fuit, n. 20. ibid. ſcripta deficiente lege ſupplet naturalis Ratio, n. 21. ibid. de Ratione ejus eſt, ut ſit juſta, n. 26. ibid eſt aliquid Rationis, ibid. Nova & Vetus quomodo conveniant, n. 7. p. 68. Scripta unde, num. 10. ibid. niſi aliquo modo promulgetur nullius valoris eſt, ibid. per ſe ipſa muta & mortua, num. 11. ibid. per Antonomaſiam quæ, n. 2. p. 69. propriiſſime eſt Lex divina, n. 3. ibid. Ejus nomen accipiendum pro re à legali facultate diſtinctum, n. 4. ibid. divina quid, num. 5. ibid. differt à Legumperitia, ibid. ſupra omnes virtutes & ſcientias honoranda, num. 8. p. 70. Illam dominari eſt neceſſo, ibid. eſt Medicina animæ, numer 25. p. 73. Eſt quid diſtinctum à Scientia Legali, ibid. Eſt humanarum & divinarum Rerum Cognitio, num. 30. p. 74. Eſt donum Dei, n. 31. ibid.

* Lex viva eſt Magiſtratus, numer. 11. p. 58. Ejus exempla populi antiquitus gerebantur, num. 13. p. 68. non poteſt ad omnia ſufficere, num. 14. ibid. Reſpondit Legi latæ, num. 11. p. 70. Vera Deus eſt, nu. 9. p. 71. ſupra omnia honoranda, ibid.

* Leges differre voluerunt fœtum animatum ab inanimato, unde conſequens eſt exiſtimaſſe eas, fœtum non à principio conceptionis animari, n. 114. p. 254.

Leges in pluribus ſequuntur placita ſapientum in iis, quæ ad alias ſcientias pertinent, n. 115. ibid.

Libavii opinio de ſanguine manante ab occiſo coram occiſore, n. 15. p. 356.

* Liberalitas tendit ad ordinandam liberalis voluntatem circa uſum divitiarum, n. 6. p. 71.

* Libido in fœmina non ceſſat donec ſemen effundatur, n. 3. p. 148.

Liceti opinio de longi jejunii tolerantia, n. 24 p. 278.

Lipothymia differt à Syncope, n. 31. p. 302. pertinet ad cerebrum, ibid. & n. 4. p. 142.

* Lichenes quid, n. 10. p. 185. idem quid Impetigo, n. 13. ibid. & n. 4. p. 191.

* Licurgus adulterium non puniebat, n. 17. p. 58. fecit luſcioſum, n. 4. p. 60.

* Lien utrum eximi poſſit, & an is, cui exemptus eſt, aut alia ratione deficit, irregularis fiat, n. 14. p. 183.

* Lienis morbi qui excuſent à recitatione divinorum, n. 29. p. 116.

* Lienteria quid, n. 21 p. 285.

* In Lienteria quodnam periculum immineat, ſi Sacramentum Euchariſtiæ adminiſtretur, n. 21. ibid.

* Ligatura fortis & diuturna brachiorum tormento æquiparatur, n. 3. p. 40. ex nimis arcta in phlebotomia facienda aliqui periclitati, ibid.

* Ligna quædam venenoſa ſolo fumo occidunt, num. 11. p. 170.

Limis oculis aſpicere quid ſit, n. 26. p. 195.

Limitas & ſtraboſitas quomodo differunt, ibid.

Limus eſt aquarum vitium, n. 47. p 391.

Lingua: ejus uſus maximus ac nobiliſſimus eſt ſermo, num. 1. p. 188. Peni comparata, ibid. abſciſſa dat redhibitioni locum, num. 3. ibid. radicitus abſciſſa ſermo omnino perit, num. 5. ibid. abſciſſa multas operationes impedit, num. 9. ibid. Ejus gravitas quid, n. 2. p. 190. Ejus impotentia quid, n. 21. p. 191. Ejus impotentia duplex, n. 22. ibid.

* Lingua in parte abſciſſa, & ſermonis uſu deperdito, ſi inſtrumentum aliquo reparari poſſit, an à recitatione divinorum excuſet, n. 17. p. 113.

Lingua ſimplex eſt ad duplex manus deſtinata, n. 21. 22. p. 379. eam bifidam habent populi quidam, ibid. quibus operationibus opituletur, n. 23. ibid. non eſt membrium, nu. 24. ibid. corpori ſimul & animo inſervit, n. 25. ibid. per eam homo à cæteris animalibus, differt, num. 26. ibid. Ejus extrema pars exciſa hominem balbutientem facit, num. 27. ibid. præciſa denuo excreſcit, n. 28. p. 380.

* Lingua præciſa ex qua cauſa & quando faciat hominem irregularem, n. 7. p. 178. Ejus magnitudo & excreſcentia quando cauſat irregularitatem, n. 8. ib. Paralyſis aut convulſio an

faciat irregularem, n. 9. p. 178. Obſcure loquens quando ſit irregularis, n. 10. ibid.
Liparenſes ex comeſtione piſcium peſte infectorum peſtem conceperunt, n. 49. p. 249.
* Lipothymia an excuſet à celebratione Miſſæ, num. 8. p. 121.
* Lipothymia an faciat hominem irregularem, numer. 4. p. 178.
Lipopſichia quid, n. 4. ibid.
Lippitudo quid, n. 8. p. 193. & n. 26. p. 195. Lippitudo contagioſa, num. 5. p. 255. quid ſit, num. 11. p. 256. & n. 7. p. 378.
Vide *Ophtalmia*.
* Lippitudo ejuſque ſpecies & quænam earum inducat irregularitatem, n. 16. p. 174.
Lippitudo ab illachrymatione quomodo differat, n. 15. ib. ſemper eſt cum inflammatione, n. 15. ibid.
Lippus & Myops non ſunt idem, n. 8. p. 193.
Liquores vel cibi à fulmine tacti, bibiti vel comeſti dementiam pariunt, n. 34. p. 108.
Liquores ex cadaveribus ſtillantes longe ab obitu & ſuaviter redolentes, miraculoſe apparent, n. 38. p. 296.
* Litteræ minutæ viſum lædunt, n. 5. p. 123.
Loca quædam peſtem facile ſentiunt, n. 2. p. 244.
Loca quæ vocemus, n. 1. p. 396. In eorum examine quæ conſideranda, ibid. humilia ſemper editis poſthabita, n. 10. p. 398. ſicciora ſalubriora, n. 11. ibid. maritima ſaluberrima, num. 12. ibid. prope lacus ſita inſalubria, n. 13. ib. eorum mutatione quæ conſideranda, num. 1. p. 399. Eorum mutationes non tam reſpectu Aeris, quam aquæ periculoſæ, num. 8. ibid.
Locorum conſtitutio in muliere quomodo faciat conjecturam ſuppoſitionis partus, n. 22. p. 237.
Locris & Crotone peſtis nunquam moleſta, n. 42. p. 248.
Ad Locum peſtilentem accedens dicitur tentare Deum, n. 8. p. 241. locus quis eligendus tempore peſtis, numer. 7. p. 252.
Locus quid, n. 1. p. 397. quem cœli aſpectum habere dicatur, n. 2. ibid.
* Loquacitas in Medico reprehenſibilis, n. 8. p. 7.
Loquelæ quæ inſerviant, n. 24. p. 191.
Loqui non eſt neceſſe eum, qui audit, neque non loqui eum qui non audit, n. 15 p. 120.
* Lordoſis quid, n. 6. p. 157.
Lotiones emollientes ad efficium virginitatem detegendam. n. 5. p. 235.
Lucius Lamia in rogo revixit, n. 3. p. 299.
* Lucius Coſſitius ex fœmina in marem verſus, n. 4. p. 97.
Lucomoriæ populi quinque menſibus dormientes, n. 3. p. 299. & an id verum ſit, n. 6. p. 300.
Lucretii opinio de ſimilitudine, n. 1. p. 92.
Lucretii carmina de ſanguine manante ab occiſo coram occiſore, numer. 14. p. 359. Verus eorum ſenſus, num. 15. ibid.
Lucrum percipi non poteſt ceſſante periculo, n. 3. p. 68. percipi non debet ex detrimento alterius, n. 12. ibid.
Ludovicus Vives notatus, n. 11. p. 218.
Lues Venerea quid, n. 13. p. 256. an ipſius cauſa dirimi poſſit matrimonium, n. 7. p. 257.
Luminis triplex genus, n. 12. p. 402. ejus privatio quodnam afferat incommodum, n. 13. ibid.
Lunatici ſunt Epileptici, n. 25. p. 133. unde dicti, nu. 26. ib. qui ex Calvino, n. 27. ib. male appellantur Energumeni, nec ſemper ſunt Dæmoniaci, nu. 30. ibid. tanquam ſtolidi & amentes habendi, num. 31. ibid. curatorem recipere debent, n. 32. ibid. teſtari quomodo permittendi, n. 33. ibid. actus prudentes ſi faciant, tenent, & cur, n. 34. ibid.
Lunatici qui dicantur, n. 19. p. 284. ſunt Epileptici ibid. à Dæmoniacis differunt, nu. 21. ibid. non omnes ſunt Dæmoniaci, ibid.
Lunaticus à Chriſto Domino ſanatus qualem morbum pateretur, n. 23. ibid. Ejus curatio fuit omnino miraculoſa, n. 34. p. 285.
Lunaticus morbus Epilepſia moleſta & confirmata, n. 20. p. 284. eſt morbus ex ſe pernicioſus & difficilis, nu. 22. ibid.
Lunaticus morbus, n. 15. p. 133.
Lunæ radiis expoſita cadavera promptiſſime putreſiunt, n. 13. p. 294.
Lupi rabies pejor quam canis, n. 5. p. 137.
Lupina inſania, n. 43. p. 136.
Lupi aquilis commixti generant, n. 8. p. 73.
Luſcioſus quis proprie dicatur, n. 4. p. 193.
Luſcities, ibid.
Luſcitioſa affectio, n. 2. p. 192.
Luſcus vitioſus eſt, non morboſus, num. 12. p. 193. non eſt idem cum luſcioſo, num. 3. p. 192. quis proprie ſit, n. 4. p. 193.
* Luſcus quomodo à Luſcioſo differat, n. 3. p. 173. Luſcus eſt irregularis n. 4. ibid. De Luſcioſis dubitari poteſt, n. 4. ibid.
Luſcus eſt, qui altero captus eſt oculo, n. 4. p. 378. eſt irregularis, ibid.
Lutoſa aqua quibuſdam laudata, aliis vituperata, nu. 57. p. 392.
Luxuriam excitant vinum per modum alterantis, n. 25. p. 334. non excitat vinum moderate ſumptum, ibid. ei occaſionem præbens immoderato potu, jejunii meritum perdit, n. 26. ibid.
Luxurioſæ mulieri adminiſtrationi bonorum propriorum interdicitur, n. 59. p. 116. ex ea impetu luxuriæ rationis minime compus fit, n. 60. ibid.
Lycanthropia furoris ſpecies, n. 43. p. 136.
Lycanthopici ut furentes exiſtimandi, ibid. quo tempore inſaniant, ibid.
Lycaon in lupum verſus, n. 43. ibid.
Lymphati, n. 26. p. 140.
Lymphatici fanaticis ſimiles ex quibuſdam, numer. 24. ibid. nummi Plauto qui, num. 26. ibid. cur ſic ab antiquis dicti, n. 27. ibid. nihil peculiare habent à cæteris inſanis, num. 28. ibid.
Lymphaticus morbus, quem vocaverit Serenus, n. 25. ib. proprie qui ſit, n. 25. ibid. Inſaniæ ſpecies eſt cum motu & agitatione propter pavorem, n. 27. ibid.
Lymphatio, n. 26. ibid.

M

MAculatio carnis omnibus venenis communis, nu. 25. p. 163.
Maculæ in facie prægnantiæ ſignum, num. 32. p. 51. eas in facie habentes fœmellas gerunt, ibid. Earum ſignum vanum, n. 33. ibid.
* Maculæ quid ſint & quando præbeant cauſam irregularitati, n. 8. p. 188. Contractæ à nativitate ſunt incurabiles, & quando faciant hominem irregularem, n. 9. ib.
Magne venenum eſt fecundum aliquos, num. 25. p. 155. Contrarium, ibid. Adoleſcentiam conſervat, num. 26. ibid. hominem melancholicum efficit & Lunaticum, ibid.
* Magnes albus Cardani, n. 12. p. 159.
* Magiſtratus eſt viva lux, n. 11. p. 58.
* Magnificentia major Virtus quam Liberalitas, num. 16. p. 52.
* Magnificus majore honore dignus quam liberalis, ibid.
* Magorum genus deteſtabile, n. 1. p. 150. eos delere multum intereſt Reipublicæ. n. 2. p. 151. vaſtos oculos deformeſque habent, n. 3. ibid. Eorum experimentum, ibid.
* Magus nullus abſque ſtigmate, n. 10. p. 152.
Vide *Stigma*.
* Majolus notatur, num. 15. p. 174. num. 15. p. 177. nu. 4. p. 178.
Malavaricum venenum in occidendo ocyſſimum, num. 13. p. 153.
Malcus ſervus Pontificis ex auriculæ abſciſſione miraculoſe ſanatus, num. 77. p. 290. Ejus auriculæ reſtitutio penitus abſciſſæ miraculum fuit ex primo ordine, n. 78. ibid.
Maleficiati qui, n. 3. p. 211. coeunt cum omnibus præterquam cum una, n. 4. ibid. nonnulli, ſunt quoad omnes impotentes, n. 6. ibid. virgam erigunt, ſed coitum perficere non poſſunt, n. 18. p. 212. cognoſcuntur ex abſentia ſignorum frigiditatis, n. 19. ibid. quibus ſignis deprehendantur, n. 54. p. 215. aliqui ſe credunt maleficiatos cum ob aliquam animi paſſionem potius impotentes ſint, n. 58. ibid.
* Malefici lachrymarum defectum inſuperabilem patiuntur, n. 3. p. 151.
Maleficium duplex, n. 37. p. 214. nudis verbis vel ſigillis, vel ſuſpenſis procurari non poteſt ſine Dæmonis interventu, n. 49. ibid. illud negantium dicta quomodo accipienda, n. 53. p. 215. naturale non omnem curam reſpuit, n. 55. ibid. ſupernaturale non admittit naturalem curationem, nu. 56. ibid. ſupernaturale nemo curare poteſt niſi Dæmonis artis ſit peritus, n. 57. ibid.
* Maleficium triplex, n. 22. p. 273.
Maleficium cognoſcitur per abſentiam ſignorum, quæ frigiditatem atteſtantur, n. 23. ibid.

Maleficii conjectura ob abſentiam ſignorum frigiditatis non eſt certa, n. 24. ibid.
* Maleficii conjectura deſumpta ex fruſtratione remediorum naturalium non eſt tuta, n. 25. ibid.
Maleficii conjectura quænam aliis certior, n. 27. p. 254.
Maleficii alia certior conjectura, n. 28. ibid.
Dæmon in maleficiis concurrit, ut frequentiorem peccandi occaſionem homines habeant, n. 29. ibid.
* Maleficium duplex, Naturale & Dæmoniacum, num. 30. ibid.
* Maleficium non cadit in eum, qui ſua natura frigidus eſt, n. 22, p. 290.
Mali mores hominem in brutum commutant, n. 56. p. 115. in illis, habituati non habent Rationis uſum, num. 57. p. 116. in illis habituati debent à legibus prohiberi, ne aliqua agere poſſint, quæ ipſos pravos mores reſpiciunt, num. 67. ibid. debent in delictis pœnam augere, non minuere, n. 68. ibid
Mali homines miracula faciunt, n. 5. p. 260. & an id verum ſit, num. 6. ibid. aliqui prophetarunt, n. 7. ibid. & n. 41. pag. 270. cum permiſſu Dei miracula faciunt, num. 3. p. 259. operantur miracula in vita, nunquam vero poſt mortem, num. 13. p. 260. per ſe miracula non faciunt, n. 19. ibid.
Malitia hominum multa, n. 18. p. 130.
Malitia quorundam in effingendis morbis, n. 8. p. 226. & ſeq.
* Malitia eſt ignorantiæ contraria, n. 12. p. 4.
Malvaſia notatur, n. 1. p. 152.
Mammæ in enixis quomodo ſe habeant, numero 12, pag. 239.
Mamilia in fœminis non eſt membrum, num. 11. p. 373. contrarium, num. 7. p. 382. in earum abſciſſione par injuria infertur, quæ in abſciſſione aliorum membrorum, n. 8. ibid.
Manardus notatur, n. 8. p. 144.
Maneus, n. 5. p. 182. eſt malorum morum, n. 6. ibid.
Mandragora datur contra Helleborum, n. 5. p. 167.
Mandrogoræ radices ex vino fervefactæ ac epotæ febrem accendunt, n. 2. p. 227.
Mania, Vide *Furor*.
Mantuanus quidam Erinacei terreſtris viſu ſyncope corripiebatur, n. 14. p. 151.
Manus pleriſque membris nobilitate & utilitate præſtat, n. 1. p. 380. Sapientiæ & rationis miniſtra, n. 2. ibid. etiam aliorum membrorum munera complet, n. 3. ibid. ſupplicantis & fidem præbendis ſymbolum, ibid. pro membro ſimpliciter prolata accipitur, n. 4. ibid. eam abſcindens majore pœna dignus, quam abſcindens aliud membrum, n. 6. quænam pars vere ſit n. 7. ibid.
Manus parva quæ, n. 13. p. 381.
* Manum ſciſſuræ graviſſimi morbi Gallici ſigna, num. 6. p. 193.
* Manuum & digitorum vitia qualia, & quando irregularitati cauſam præbeant, n. 3. p. 188.
Manucordiata avis Paradiſi dicta, n. 11. p. 276.
Marcor, n. 14. p. 131.
Mare ob ſui craſſitiem magna navigia ſuſtinet, num. 40. p. 380.
* Mares an in fœminas degenerare poſſint, n. 23. p. 101.
Maria virgo decimo menſe nata, n. 21. p. 40.
Maria ſoror Moyſis ex miraculo in lepram incidens, & ab ea ſanata, n. 59. p. 287.
* Maria Pacecha in marem verſa, n. 4. p. 97.
* Maria Virgo fuit vera & naturalis Chriſti Domini mater, ut omnes aliæ matres ſunt, n. 35. p. 131. fuit mente & corpore ante & poſt partum ſemper virgo, n. 36. ibid. Utrum præſtiterit proprium ſemen in Verbi conceptione, num. 37. ibid.
Mariſcæ quid, n. 4. p. 312.
Martina venefica, n. 2. p. 158.
Martinus Delrius notatur, n. 29. & 32. p. 301. & 302.
Mas non poteſt generare ſemen non emittens, n. 29. p. 10. pubeſcit cum ſemen emittit, n. 32. ibid. citius in utero abſolvitur, quam fœmina, n. 61. p. 11. citius naſcitur quam fœmina, n. 8. p. 23. & n. 24. p. 32. naſcitur veluti fœmina etiam nono, n. 54. p. 25. eſt calidior & fortior fœmina, n. 24. p. 32. n. 9. p. 39. n. 25. p. 59. dearticulatur triginta diebus, fœmina vero quadraginta duobus, n. 41. p. 31. dotatur anima rationali die quadrageſimo, fœmina ſexageſimo, n. 44. ibid. ſupra ſexageſimum tam ipſe, quam fœmina pro animatis habendis, n. 25. p. 48. a virtute exuperante maſculei ſeminis fit, n. 8. p. 92. non ante 14. annum ſemen emittit, n. 46. p. 10. pubeſcit 14. anno, n. 28. p. 10.
* Mas in utero citius abſolvitur quam fœmina, num. 12. p. 302.
* Mares dextram uteri matri partem occupant, fœminæ verò ſiniſtram, n. 4. p. 301.
* Tam in mare quam in fœmina fortior ac debilior genitura ineſt, n. 3. ibid.
Vide *Genitura*.
* Mas ex robuſtiori ſemine quam fœmina generatur, n. 9. p. 302.
Vide *Semen*.
* Maris partus celerior, quam fœminæ, n. 16. p. 303.
Vide *Partus*.
Maſculum non generant ſeptuaginta annis majores ex Ariſtotele, n. 55. p. 18.
Maſſiniſſa in ætate decrepita generavit, n. 26. p. 207.
Mater puerorum quid, n. 14. p. 133.
Mater reſpondet proportione terræ in vegetabilibus, n. 22. pag. 59.
Mater multo plura ad generationem confert, quam Pater, n. 13. p. 219.
* Mater noxia, & ultimo ſupplicio damnata ſicari poteſt viva, ut fœtus vivus extrahatur, n. 20. p. 242.
* Mater quando obligetur ad ſubeundam ſectionem, n. 31. p. 244.
* Mater quando non adſtringatur ad ſubeundam ſectionem. n. 32. p. 245.
Matris vita ſemper præferenda, n. 36. ibid.
Pro ſalvanda matre an directo, vel indirecto quicquam fieri poſſit, ex quo fœtus ſit certo moriturus, n. 37. ibid.
Nunquam licet pro matris ſalute directe provocare abortum, n. 38. ibid.
* Materia non generat formam, n. 27. p. 128.
* Materia non generat formam, ſed eſt propter formam, p. 222.
* Materio non poteſt eſſe denudata à forma, numer. 32. p. 223.
* Matrimonii actus non ſolum licitus, ſed meritorius, n. 21. p. 13.
Matrimonium non impedit fatuitas primi generis, nu. 23. p. 118. non impedit oblivio, n. 46. p. 119. contrahere poſſunt muti & ſurdi ſimul, n. 23. p. 122. contrahere poſſunt illi Melancholici, qui circa particularia quædam ſolummodo inſaniunt, n. 24. ibid. Ejus contractus non impeditur per ſupervenientem phrenitidem, n. 12. p. 135. Contrahere licet morti vicinis, n. 22. p. 143.
Matrimonium ut ſit validum requiritur de neceſſitate potentia coeundi, num. 1. p. 203. ut ſit validum requiritur potentia ſeminandi, numer. 3. ibid. ſeparatur ubi utraque impotentia adſit, num. 4. ibid. non dirimitur, ſi impotentia ſit curabilis, num. 21. p. 204. ut poſſit contrahi ſufficit, ut ſuccedere poſſit copula carnalis, etiam ſi nulla expectetur generatio, num. 9. p. 206. contrahitur præcipue cauſa procreandi liberos, n. 1. p. 206. non diſſolvitur etiam ceſſante cauſa procreationis liberorum, n. 2. p. 218. non unum ſolummodo bonum habet, ſed quam plura, n. 3. ibid.
* Matrimonium tenet etiam, ſi mulier ſemen non emittat, n. 13. p. 144.
Matrimonium in articulo mortis contractum validum; n. 23. p. 143. ut ſi validum requiritur, ut vir verum ſemen effundat, num. 29. p. 213. inter Decrepitos eſt validum, n. 30. ibid.
* Matrimonium non irritatur eo, quod mulier ſemper pariat mortuos, n. 10. & 13. p. 143.
* Matrimonium contractum antequam Conjuges generare poſſint, an ſit validum, n. 5. p. 247.
* Apparente in prima Pubertate impotentia coeundi, expectanda eſt plena pubertas, antequam Matrimonium diſſolvatur, n. 6. ibid.
* Ad Matrimonii validitatem von requiritur potentia generandi, ſed tandum potentia coeundi, n. 4. p. 249.
Matrimonium quando illicito dirimatur, n. 6. ibid.
* Matrimonium non dicitur conſummatum, niſi vir ſemen intra vas effundat, n. 16. p. 251.
Verum ſemen non effundentes, an contrahere poſſint Matrimonium, & an contractum teneat, n. 17. ibid.
* Matrimonium contractum non dirimitur impedimento amovibili, n. 2. p. 246.
Vide *Impedimentum*.
* Matrimonium an dicitur conſummatum viro ſeminante, ſed non potente ob virgæ brevitatem ſponſam devirginare, n. 4. p. 256.
* Matrimonium illico dirimi poteſt, conſtito de Paralyſi genitalium in ſene, n. 2. p. 257.
* Anguſtia Orificii ipſius vulvæ, quando ſit juſta cauſa diſſolutioniis matrimonii, n. 7. p. 261.

* Pudendi muliebris amplitudo, an poſſit præbere cauſam dirimendi matrimonium, n. 8. p. 282.

Mentula muliebris quando debeat præbere cauſam dirimendi matrimonium, n. 9. ibid.

Vide *Mentula*.

Exitus uteri quando fit cauſa diſſolvendi Matrimonium, n. 10. ibid.

Vide *Uterus*.

* Apoſtemata uteri quæ, & quando cauſam præbeant dirimendi matrimonium, n. 11. ibid.

* Ulcera uteri quæ, & quando diſſolvendi matrimonium cauſa eſſe poſſint, n. 12. p. 263.

* Fluxus uteri duplex, & quinam, ac quando poſſit matrimonii diſſolutionis cauſam præbere, n. 13. ibid.

* Nimia mulieris pinguedo, an & quando poſſit dare cauſam diſſolvendi matrimonium, n. 15. ibid.

Vide *Pinguedo*.

* Ad matrimonii validitatem utrum requiratur potentia generandi, n. 2. p. 267.

* Matrimonii diſſolutio quid, n. 2. p. 286. & quomodo differat à tori ſeparatione, & diſſolutione ſponſalium, n. 4. ibid.

* Matrimonium ſecundum Canoniſtas conſummatur per quamcunque, & quocunque modo factam ſeminis virilis receptionem intra uterum, n. 6. ibid.

* Examinatur hæc opinio, & , quod falſa ſit, demonſtratur n. 7. ibid.

* Matrimonium tunc dici debet conſummatum, cum inter conjuges ſecuta eſt copula apta ad generationem, nu. 8. ibid. Mentula muliebris quando conſumptionem matrimonii impedire poteſt, n. 18 p. 290.

* Matrimonium non conſummatum, & ex cauſa morbi contagioſi diſſolutum, non redintegratur, etiam morbo recedente. Contra in divortio, n. 2. p. 191.

* Matrimonium ſecundum aliquos Doctores ob ſterilitatem poteſt diſſolvi, n. 14. p. 292.

Vide *Sterilitas*.

Matrimonium non ordinatur ſolum, & ſimpliciter ad copulam, ſed ad generationem, n. 15. ibid.

Matrimoniale vinculum eſt indiſſolubile, n. 17. ibid.

* Ad Matrimonii validitatem non requiritur potentia generandi, n. 20. ibid.

Matrimonium præter filiorum procreationem, quæ eſt præcipuus ejus finis, habet alios fines laudabiles, n. 21. ibid.

Matrimonium idcirco irritatur quibuſdam impedimentis, quia obſtant ſuæ conſummationi, n. 16. ibid.

* Mechanicum quid, n. 19. p. 63.

Media ætas, num. 18. pag. 15. unde dicta, num. 19. ibid.

Medicamenta quædam coitus impotentiam facientia, numer. 48. p. 214. fortia tempore peſtis noxia, num. 14. p. 253.

* Medicamenta ad malum finem nunquam licet præſcribere, n. 21. p. 21. venenoſa præſcribendo quomodo errent Medici, num. 22. ibid. ſuperſtitioſa præſcribere magnus error, num. 23. ibid. pretioſa pauperi præſcribere, aut cuicunque non neceſſaria non licet, n. 25. ibid. corrupta & obſoleta præſcribens Medicus graviter errat, num. 26. ibid. veniunt ſub nomine alimentorum, n. 10. p. 61.

* Medicamenta potentiorem virum reddentia in Veneris uſu an aſſumere liceat, n. 2. p. 147. ſeminis effuſionem remorantia an licite aſſumi poſſint, n. 6. p. 149.

* Medicamenta dubia præſcribere Medicus non debet, n. 1. p. 202. an æger, qui ſciens aſſumit medicamentum dubium, peccet, num. 2. ibid. Medicamenta ſuperſtitioſa neque Medicus præſcribere, neque æger ſine peccato aſſumere poteſt, num 3. ibid. nimis purgans catharticum aut ſuſpectæ violentiæ, neque Medicus præſcribere poteſt, neque æger aſſumere tenetur, num. 4. ibid. Amplius quoad ægrotum, n. 5. ibid. non poteſt Medicus uno eodemque die plura remedia valida uſurpare, n. 6. ibid. Æger an abſque Medici conſilio aſſumere poſſit medicamentum catharticum ac validum. n. 7. ibid. non debet Medicum importune ſolicitare ad aliquod remedium ſibi exhibendum, n. 8. ibid. quando teneatur medicamenta admittere, quando non, n. 9. ibid. non ſine culpa decipit Medicum, aſſerendo ſe aſſumpſiſſe remedium, quod non aſſumpſit, vel contra, n. 10 p. 203.

Medicamentorum actio arte citari & retardari poteſt, n. 7. p. 169. non eadem quantitas requiritur cum per os exhibentur, & cum per clyſteres miniſtrantur, num. 23. p. 172.

* Medicamentum eſt id, quod aſſumptum nullum corpori præbet alimentum, n. 17. p. 279.

* Medicamenta ob morbos aſſumuntur, non tanquam nutritura cibaria, n. 25. p. 280.

* Pro Medicamentis utimur iis, non pro cibis, quæ omnino dulcedine carent, n. 29. ibid.

* Medicamentorum confortantium uſus, non tam facile concedendus in jejuniis, ſed tantum ex cauſa morbi, n. 24. p. 283.

Medicata piſcatio, n. 15. p. 395.

Medici convocantur ad judicandum de dementia, num. 2. p. 103. per eos, qui curæ inſerviunt, probatur morbus, num. 3. ibid. ipſis creditur, cum dubitatur, an Teſtator furioſus deceſſerit, necne, ibid. convocantur ad determinandum, an quis ex veneno perierit, num. 1. p. 174. ſi dicant, venenum non fuiſſe ſufficiens ad occidendum, reus etiam confeſſus condemnari non poteſt, n. 3. ibid.

Medici in judices adhibentur, cum dubitatur de coeundi, aut generandi impotentia, n. 5. p. 203. ad eos pertinet deprehendere eos, qui morbum ſimulant, n. 4. p. 228. qui eligendi tempore peſtis, n. 28. p. 254.

Medici vates eſſe non tenentur, n. 8. p. 266.

Medici conſilium multoties adhibetur ad excuſationem jejunii legitimandam, num. 3. p. 314. Medicus ſemper conſulendus in cauſa dubia in his, quæ ad ipſam petinent, num. 7. p. 315. Ejus conſilio ſtatur de vulnerum judicio, num. 2. p. 340. non poteſt ſanare vulnus mortale, num. 10. p. 373. Illum non adhibere, aut adhibere imperitum paria ſunt, n. 11. p. 346.

* Medici inter avaros connumerantur, num. 1. p. 7. n. 19. p. 55. ſunt Detractores, num. 3. p. 7. ad extremam ſenectutem deducti & inepti ob id ad medendum, medentes peccant, num. 1. p. 17. ratione exercitii multis gaudent privilegiis, num. 2. p. 22. omnes poſſunt de mercede cum ægris paciſci præter Phyſicum, num. 4. p. 23. niſi Medici eſſent, nihil eſſet ſtultius Grammaticis, num. 14. p. 55. Eorum vitia ex Conciliatore, num. 16. ibid. unde dicti Archiatri, num. 17. ibid. ſunt ſuperbi, num. 18. ibid. vocantur Parabolani, num. 25. p. 56. non ſunt majoris valoris quam obſtetices, num. 26. ibid. Eorum auxilio ſæpe perituri ſanantur num. 9. p. 61. Salutis hominum curam gerunt, n. 11. ibid. Imperatoribus imperant, num. 12. ibid. alienos caſus ſuas faciunt eſſe miſerias, n. 23. p. 64. Inter comites primi ordinis connumerati, n. 26. ibid. Eorum electio ad quos pertineat, num. 30. p. 65. ſubrogantur etiam loco Dei in iis, quæ ad rem Medicam ſpectant, n. 44. p. 75.

* Medici officium circa medicamenta dubia, ſuperſtitioſa, cathartica nimis violenta, n. 1. 3. p. 202.

Medici pro eorum mercede præferuntur omnibus creditoribus, n. 2. p. 22.

Medicina in divinatione quid poſſit, num. 6. p. 266. nihil certi prædicere poteſt, num. 8. ibid. ejus fallacia in prædicendo unde fit, num. 10. ibid. divinis inſomniis parata, n. 17. p. 268. Deos multum colere comperitur, n. 2. p. 282.

* Medicina multum poſſe ſibi non arrogat, num. 7. p. 7. non quærit ſimpliciter corporis ſanitatem, ſed etiam Animi, num. 2. p. 11. cur à nonnullis vituperata, n. 1. p. 53. Ejus Origo ignota, num. 4. p. 54. à peccato emanuit, num. 5. 6. ibid. eam exercere cuilibet licet, n 23. p. 56. ſolis ſervis antiquitus exercenda relinquebatur, num. 24. ibid. ex intemperantia, num. 6. p. 54. ſuperflua, & ad nihil utilis, n. 8. ibid. noxia eſt mortifera, n. 9. ibid. Religioni contraria, n. 10. ibid. vana, n. 11. p. 55. nulla artium ea magis inconſtans, ibid. diverſa ab ea, quam exercuit Æſculapius, ibid. non ratione, ſed Experientia inventa, num. 12. ibid. in ea plus valet Experientia quam Ratio, ibid. Phyſicæ partis extrema, fæx: ibid. ſordida, num. 13. ibid. à Deo eſt, num. 1. p. 60. non ex peccato, quia anle peccatum, num. 2. ibid. maxime à natura ineſt, num. 3. ibid. à Diis propter amorem hominibus conceſſa, num. 4. ibid. non ex intemperantia, n. 5. ibid. duplex ex Divo Thoma, n. 6. ibid. maxime utilis, n. 7. ibid. eſt Religioni conſona, n. 15. p. 62. verſatur circa immutabilia, n. 16. ibid. eſt ars rationalis Philoſophiæ innixa, num. 17. ibid. eſt ars liberalis, num. 19. p. 63. Ejus neceſſitas ex legum auctoritate, n. 9. p. 61. Ejus finis eſt ſanitas, n. 14. p. 61. quomodo aſſimulata Mechanicæ ab Ariſtotele, n. 20. p. 63. Cur muta à Virgilio dicta, n. 21. ibid. vera Encyclopedia, n. 25. p. 64. à Philoſophia diſtinguitur, n. 14. p. 72. Juriſperitiæ cur præferenda, n. 17. ibid. majus bonum cauſat in Republica, quam juripeʼitia, n. 18. ibid.

* Medicinæ exercitium an faciat hominem irregularem, n. 2. 3. p. 163.

p 163. Quibus ex cauſis Medicus irregularis evadat, n. 4 5. ibid. & an Medicinæ Exercitium in jure ſit Clericis prohibitum, n. 6. 8. 9. 10. ibid.

* Medicinæ Exercitium non facit aliquem irregularem per ſe, ſed ex accidenti inſeparabili ob inevitabile errandi periculum, n. 13. ibid.

Medicorum quorundam temeritas jejunium vituperantium, num. 1. p. 318. ſi duo Medici deponant aliquem ex vulnere non deceſſiſſe, multis contra ſentientibus, illis magis creditur, numer. 4. p. 341. ad decidendum convocantur, an quis ex vulnere, vel ex alio morbo deceſſerit, num. 7. ibid.

Medicus ebrioſus repellitur ab officio, n. 48. p. 128. toto curare debet, n. 6. p. 167.

* Medicus: ejus judicium expoſcitur, ubi dubitatur an infirmitas excuſet a divinorum recitatione, n. 3. p. 109. peccat præbendo medicamenta præſervativa in diebus feſtis, ex quo quis impediatur ab auditione Miſſæ, n. 13. p. 122. conſulitur circa excuſationem a redditione debiti conjugalis, n. 1. p. 134.

* Medicus, Medici nomine qui veniant, nu. 1. p. 4. nomen late patet, num. 2. ibid. & n. 23. p. 56. eo invito moriente ægro ab omni culpa ſolutus eſt, num. 3. p. 4. nunquam ejus culpa præſumitur mortuus infirmus, num. 4. ibid. omittendo & committendo delinquit, num. 5. ibid. tripliciter errat, num. 6. ibid. puniri poteſt, quandocunque peccat ex affectata ignorantia, num. 1. p. 5. & num. 5. p. 7. nunquam poteſt corporali pœna puniri, ibid. dolo peccans in infirmum eſt reus mortis, num. 2. p. 5. ſi ejus negligentia æger moriatur, puniri debet, num. 3. ibid. dolo in ægrum peccans proditorie agit, num. 4. ibid. veneno ægrum occidens non dicitur proditor, num. 5. ibid. eſt invidiæ pelagus, num. 2. p. 7. in arte ſua committit latam culpam, nu. 6. ibid. qui alios Medicos renuit in caſibus dubiis, mortaliter peccat, num. 10. p. 8. non poteſt Medicum judæum in ſocium recipere, ibid. nullus eſt, qui non peccet, nu. 11. ibid. qui morbos verbis aggravat, peccat, num. 12 ib. non eſt eo opus bene valentibus, ſed male habentibus, num. 7. p. 54 bonus eſſe non poteſt, qui non ſit malorum morum, num. 15. p. 55. dictus quod homines e medio tollat, nu 17. ibid. debet eſſe pecuniæ contemptor, num. 19 ibid. habetur pro ignobili, num. 21. p. 56. an aſſequatur Doctoratum dubium, n. 22. ibid. computatur inter viles artifices, n. 23. ibid. in modo excedens dicitur Merdicus, deficiens Mendicus, num. 27. ibid. peccat qui eo indigens, a Deo expectat ſanitatem, num. 6. p. 60. Furioſus habetur illum in infirmitate reſpuens, n. 12. p. 61. & peccat mortaliter, ibid. ſemper prodeſſe, nunquam obeſſe debet, n. 14 p 62. n. 23. p. 60. corpus animo curat, n. 20. p. 63. Artis præcepta ſecutus bonis moribus inſtruetur, nu. 22. p 64. reſpectu ſuæ artis eſt notabilis, n. 25. ibid. conſequitur Doctoratum a Deo, num. 26. ibid. ejus nomen Deo tribuitur, n. 28. p. 66. non eſt vere, qui non eſt Philoſophus, num. 15. p. 70. ut a culpa ſit immunis & mercedem accipere poſſit moriente ægro quænam requirantur, num. 20. p. 25. an teneatur ad mercedis reſtitutionem ægro mortuo, ipſo nihil prædicente, num. 21. ibid. ex arte debet potius eſſe bonus vir, quam perfectus artifex, n. 24. p. 64. an ſub pœna peccati deſerere teneatur infirmum confeſſionem renuens, n. 12. p. 10 an præter confeſſionem teneatur hortari ægrum etiam ad Viatici aſſumptionem, num 13. ibid. an teneatur morte infirmo nunciare, num. 14. ibid. non debet certam incolumitatem ægris promittere, ibid. an abſcentes etiam infirmos, qui eum conſulunt, teneatur per litteras ad confeſſionem hortari, n. 15. ibid. an poſſit abſentibus mederi, num. 1. p. 11. non poteſt quicquam contra animæ ſalutem ſuadere, nu. 2. ibid. n. 16. p. 13. tenetur præſcribere remedia tuta, n. 6. p. 11. falſa in judiciis referens peccat mortaliter, n. 26. p. 14. culpæ reus eſt, ſi ante abſolutam curationem ægrum reliquerit, & ille deceſſerit, n. 1. ibid. quod procedit etiam, ſi ſit deſperatus, ibid. an deſerere poſſit infirmum inobedientem, num. 3. p. 15. recedens a loco infecto, ſi eſt a publico conductus erat, num. 4. ibid. non conductus non poteſt cogi ad medendum, num. 5 ibid. a publico conductus non tenetur ad caſus peſtilentes ſaltem pro eodem ſalario, n. 6. ibid. peccat opem ſuam ægro afferre negans, num. 7. ibid. quod procedit etiam in ægro infideli, num 9. ibid. remedia tarde adhibens, aut non adhibens, ut morbum protrahat, eſt fur manifeſtus, num. 10. ibid. non poteſt etiam ſi velit morbum protrahere, ibid celans utile remedium errat, nu. 12. ibid. errat a publico contractus per ſemetipſum muneri ſuo non ſatisfaciat, num. 13. p. 16. errat cum non operatur ſecundum Artis præcepta, num. 14 ibid. peccat ſtudia dimittens, num. 15 ibid. negligenter ſe gerens in ægrorum viſitationibus peccat, num. 16. ibid. an poſſit deploratos relinquere, num. 17. ibid. peccat novis & dubiis ſententiis adhærens, n. 2. p. 17. tenetur ſequi ſententias certas, ibid. non poteſt mederi, niſi ſit doctoratus, n 3 ibid. peccat abſque ſufficienti ſcientia medendo, nu. 4. ibid. errat curando antequam morbum cognoſcat, num. 5. p. 18. ſemper eſt in culpa, ſi æger a morbo ſuperetur, quem ille non cognoverit, n. 5. ibid. quæ præſcribere poſſit morbo non cognito, n. 6. ibid. errat medicamenta non experta in uſum trahens, num. 7. ibid. plures infirmos curandos ſuſcipiens, quibus plene ſatisfacere non poſſit, errat, n. 10 ibid. medicamentum præſcriptum pro malo cognitum mutare renuens peccat, num. 11. p. 19. errat non exercens Artem prout ratio dictat, ſed pro locorum conſuetudine, nu. 12 ibid. abortiva præſcribens mortaliter peccat, num. 13. ibid curans morbum deſperatum nulli facit injuriam, num. 28. p. 22. deſperatis ægris noxia concedens errat, nu. 30. ibid an curare poſſit ſeipſum, aut ſuos, n. 31. ibid minori faciens medicinam ſolita mercede errat, num. 1 ibid. trifrons eſt, n. 6. p. 23. extorquens aliquid a paupere tenetur reſtituere, n. 9. p. 24. tenetur pauperibus gratis mederi, & de ſuo illis elargiri, n. 12. ibid. tenetur gratis curare divitem avarum nolentem ſolvere, n. 13. ibid. a publico conductus non poteſt a particularibus donaria accipere, num. 14. ibid. non corpore curat ſed animo, n. 18. p. 25. Juriſperito cur præcedere debeat, n 22. ibid.

Mela ordinis equeſtris Vir ſucco porri epoto obiit, num. 9. p. 154.

Melancholia & furor aliquando pro eodem morbo ſumuntur, n. 5. p. 121. a Latinis furor appellatur ex Cicerone, ibid. a naturali humore fit, num. 10. p. 122. quo magis inveteratur, magis intenditur, n. 25. ibid. eſt deſipientia ſine febre, n. 9. p. 144.

Melancholia Hypochondriaca eſt ſpecies quædam paſſionis *Hypochondriacæ*, n. 11 ibid.

Melancholia a furore in quibus differat, n. 4. p. 132.

Melancholia confert ad prudentiam, numero 29. p. 270. ea abundante in corpore mores fiunt deteriores, num. 32. p. 285.

* Melancholia & inſania an excuſent a divinorum recitatione publica, n 4. p. 118.

Melancholia temperatura apta ad divinationem, num. 15. p. 267.

Melancholici, Eorum major quam cæterorum Dementium numerus num. 1. p. 121. qui vocentur, n. 2 ibid. a furioſis & Maniacis quomodo diſtinguantur, n. 3. ibid. in illis læditur Ratio ex Fernelio, n. 8 ibid. in l. 2. ff. de Ædil. Ed. non accipiuntur pro inſanientibus, num. 14. p. 122. inquieti ſunt, ſudentes in continuo motu, ibid. nonnulli circa unum quid inſaniunt, circa reliqua non, num. 17. ibid. licet de facto circa particulare quoddam inſaniant, parati ſunt facillime circa omnia inſanire, n. 22. ibid. an ad teſtamentum conficiendum admittendi, num. 23. ibid. matrimonio jungi poſſunt, num. 24. ibid. reſpectu diverſi temporis morbi ad nonnulla admitti vel non admitti poſſunt, num. 27 p 123 nonnulli ſunt abſque eo quod inſaniant, num. 28. ibid. fiunt fanatici & futura prædicentes, n. 18. p. 140. ſunt libidinoſi, n. 2. p. 181.

Melancholici nomen non eſt in uſu apud Jureconſultos, numer. 13. p. 122. tripliciter ſumitur, numer. 1. p. 181. ad l. 2. ff. de Ædil. Ed quomodo acceptum, n. 6. ibid.

Melancholici morbi non irruunt de repente, ut plures alii, n. 9. p. 232. & cur, num. 14. p. 233 longi & difficulter terminabiles, n. 10. p. 232. quænam accidentia illos præcedant, num. 12. ibid.

Melancholici morbi mali effectus, numer. 16. p. 267. nullam connexionem habent cum rebus futuris, numero 30. p. 270.

Melancholici quomodo futura prædicant, n. 28. p. 269. ſunt timidi & imaginoſi, n. 32. p 285.

Melancholicus *Humor*, vide *Humor Melanch.*

Melitidis cujusdam fatuitas, n. 11. p. 117.

Mellis odore quidam quadraginta dies vixit, numero 20. p. 277.

Membra exteriora omne augmentum tanquam ex propria materia ex ſanguine materno habent, n. 16. p. 93.

Membra quæ ſint, num. 10. p. 373. mutilata quæ appellentur, num. 2. 3. 6. p. 374. mutilata reparari non poſſunt, num. 1. p. 375. quomodo mutilata reparentur, & quæ, num 4. ibid.

Membranæ molam involventes ex fœmineo ſemine, num. 20. p. 64.

* Membri abſciſſio ex quibus impediatur, n. 9. p. 49. eo abſciſſo quæ cura adhibenda, n. 10. ibid.

Membrana quædam in quibusdam virginibus obſervata, ac male pro Hymene accepta, n. 3. p. 307.

* Membri craſſities mulieri nullum affert periculum, niſi ſit monſtroſa ſi caute agatur, n. 9. p. 146.
* Membrorum principalium ſuperfluitas maximam ſecum affert deformitatem & monſtruoſitatem atque ſufficientem cauſam præbet irregularitati, num. 1. p. 189. & nu. 4. ibid. de quibusdam ſuperfluis ac monſtruoſis ſi celari poſſunt, dubitari poteſt, an faciat hominem irregularem, num. 2. ib. Inſignis corporis monſtruoſitas etiam non apparens animi monſtruoſitatem denotant, n. 3. ibid.
* Membrorum amputatio utrum fieri tuta conſcientia poſſit, n. 3. p. 203.
Membrum virile, vide *Penis*.
Membrorum vel proprie dicitur, vel improprie, n. 5. p. 372. dicitur omnis pars organica, num. 6. ibid. quid ſit, num. 7. 8. 9. p. 373. per antonomaſiam dicitur Penis, num. 13. ib. Ejus notabile impedimentum in ſua propria actione inducit irregularitatem, num. 12. p. 374. an debile ſit, vel impeditum, Medici indicare debent, nu. 12. ibid. reparatum an quicquam juvet delinquenti ad pœnam mitigandam, num. 2. p. 375. An ex vulnere remanſurum ſit debilitatum, vel deturpatum, Medicorum judicio ſtatur, n. 6. p. 341. Ejus actio quando depravetur vulneratis muſculis, num. 6. p. 347. Ejus abſciſſio relinquit illud debilitatum, etiam ſi reparetur, num. 7. ibid. Ejus mutilatio irregularitatem inducit, n. 1. p. 372. partis ipſius mutilatio non facit irregularem, num. 2. ibid. illud mutilans eſt irregularis, num. 3. ibid. an mutilatum ſit, necne, Medici decidunt, num. 4. ibid. mutilum non vocatur, ex quo aliqua pars preciſa non eſt, num. 4. p. 374. ſimpliciter prolatum pro manu accipitur, num. 4. p. 380.
* Membrum nimis craſſum an ſit juſta cauſa dirimendi matrimonium, num. 1. p. 255.
 * Et quid de Membro carnoſo ultra conſuetum, numero 2. ibid.
* Membro contracto exiſtente quid de eo determinandum, n. 5. p. 256.
Membri tortuoſitas copulam impedire poteſt, & eſt duplex, num. 7. ibid.
* Membri craſſities excedens quando ſine remedio ſit, num. 8. p. 288.
Memorativi magis ſunt ſicci quam humidi, num. 53. p. 119. magis qui ſuperiora majora habent, quam contra, nu. 55. ibid.
Memoria. Ea ſunt tenaciſſimi qui tardi ingenio ſunt, num. 13. p. 117. Ejus effectus ſi valde intenditur ſimul etiam Ratio perit, num 45. p 119. Ea ſimul & judicio valere hominem eſt impoſſibile, num. 54. ibid. Ejus defectus oritur ex morbis longis, num. 45. ibid.
Memoria defecti qui, nu. 43. ibid. non minus quam fatui in omnibus exiſtimandi, n. 45. ibid.
* Memoria deperdita an excuſet a divinorum recitatione publica, num. 9. p. 122.
Memoriæ imbecillitas non infert ad intellectus defectum, n. 46. p. 119.
* Memphitis lapis, n. 12. p. 159.
Mendicantium fraudes ita habet odio lex, ut cuilibet permittat inveſtigare, an eorum morbi ſimulati ſint necne, num. 2. p. 224.
Menochii opinio de proximis pubertati approbata, num. 24. p. 8. opinio circa procurantis abortum pœna, numer. 4. p. 47.
Menochius notatus, num. 3. p. 135.
Mens non ſana deprehenditur ex factis, & verbis, num. 2. p. 105. non ante tertium diem ad ſuum ſtatum redit in ebrietate, num. 52. p. 129 non requiritur omnino ſana in eo, qui diſponit de rebus ſuis, n. 40. p. 119. & n. 9. p. 142. ejus oculus tunc acute incipit cernere, cum corporis oculus vigorem ſuum amittit, n. 11. p. 109.
Menſes in partus computatione lunares accipiendi, num. 29. & 33. p. 30. lunares in triplici differentia, num. 29. ibid. lunares qui in partus computatione accipiendi ſint, num. 30. ibid. quos acceperit *H*ippocrates in partus computatione, n. 32. 33. ibid. primus & ultimus in partus computatione ſatis eſt ut ſint deficientes, num. 34. ibid. primus & ultimus non debent conſtare paucioribus diebus quam quindecim, ibid.
Menſtrua eodem tempore mulieribus profluunt, quo mares ſemen emittunt, num 46. p. 10. quo tempore primum appareant, num. 44. ibid. Eorum defectus eſt ſignum prægnantiæ fallaciſſimum, num. 28. p. 51. Ex eorum apparentia non poteſt affirmari, mulierem in utero non habere, num. 29. ibid. in eorum defectu absque prægnantia adeſſe poſſunt omnia ſigna veræ prægnantiæ, num. 42. p. 52. Eorum defectus quomodo a prægnantia diſtinguatur, num. 32. p. 56.
Menſtrua ſi deficiant, facere poſſunt aliquam præſumptionem ſuppoſitionis partus, etiam in muliere alias habili ad generandum, n. 22. p. 207. nu. 13. p. 237. Si deficiant faciunt plenam probationem ſuppoſitionis partus in muliere inhabili ad generandum, n. 23. p. 207. Eorum vitium quodcunque poteſt generationem impedire, n. 21. p. 210. quodcunque eorum vitium aliquam præſumptionem faceret impotentiæ generandi ea, contra quam ageretur de ſuppoſitione partus, n. 22. ibid.
Menſtrua & ſemen ad generationem deſtinata, numero 5. p. 312.
* Menſtrua excretio cum carentia teſtium facit probationem fœminini ſexus, n. 20. p. 100.
* Menſtrua mulier an poſſit exigere debitum matrimoniale, n. 8. p. 143.
* Menſtruis fluentibus quando excuſentur conjuges ab uſu Veneris, num. 6. ibid. Mulieres in Venerem accenduntur, n. 7. ibid.
* Menſtruorum fluxus non naturalis an excuſet a divinorum recitatione, n. 34. p. 117. & quando excuſet a recitatione publica, n. 12. p. 119.
Mentagra, n. 19. p. 183.
Mente capti nomen apud Jureconſultos pro Melancholico inſervit, n. 14. p. 122.
 Cætera vide in Verbo *Melancholici*.
* Mentis alienatio quæ & quando impediat Euchariſtiæ aſſumptionem, n. 3. p. 283.
 * In mentis alienatione aliquando adſunt lucida intervalla, aliquando non, n. 4. ibid.
* Mente alienatis quando poſſit exhiberi ſacroſancta Euchariſtia, n. 5. ibid.
 Vide *Alienatio Mentis*.
 Vide *Demens*.
Metha ſemen genitale fluidum facit, & membri erectionem prohibet, n. 48. p. 214.
* Mentula muliebris quando debeat præbere cauſam dirimendi matrimonium, n. 9. p. 262.
* Mentula muliebris quando conſummationem matrimonii impedire poſſit, n. 18. p. 290.
 Vide *Matrimonium*.
* Mercedem honeſtam renuere Medicus non debet, nu. 11 p. 22. an licite medicus accipiat, n. 2. ibid. ob eam medicinam facere, illiberale & impium ex *H*ippocrate, ibid. merces non eſt quod Phyſico tribuitur, ſed honorarium, num. 6. p. 23. num. 19. p. 25. nimiam exigens medicus peccat, nu. 7. p. 23. ante incœptam curationem an liceat medico accipere, n. 15. p. 24. an liceat accipere in diebus feſtivis, num. 16. ibid. Ejus acceptio facit opus ſervile, num. 17. p. 25. nihil ea demit de medicinæ dignitate, num. 19. ibid. an liceat accipere in curatione morborum incurabilium, nu. 20. ibid.
Merces tempore peſtis quæ tuto admitti poſſunt, quæ non num. 29. p. 254.
Mercurialis notatus, n. 3. & 9. p. 192. & 193.
Mercurialis opinio, cur Antiqui piſces in morbis concederent, reprobata, n. 11. p. 319.
Mercurii error circa hymen, n. 3. p. 307.
Mercurius, vide *Argentum vivum*.
Meretrices tempore peſtis, a civitate expellendæ & cur, nu. 15. p. 253.
* Meritum ſocium habet præmium, n. 7. p. 2.
Meſſala Corvinus memoriam amiſit, n. 45. p. 119.
Metalla non ſuſcipiunt peſtis contagium, n. 29. p. 254.
Metallica venenoſa, n. 18. p. 173.
Meticuloſi præ omnibus peſtem incurrunt, numero 19. pag. 253.
Metus in peſte evitandus, n. 18. ibid.
Metus. Ejus cauſa quod ſit ratum non habetur, num. 39. p. 115. Juſtus quis dicatur, num. 41. ibid. eſt contrarius voluntati, num. 42. ibid. Ejus cauſa qui vult, velle non dicitur, ibid. Eo probato, actus illico corruit, qui non ſponte factus, ibid.
Miles ebrioſus repellitur a militia, n. 48. p. 128.
* Milites in manibus ſtigmatizati, n. 6. p. 151.
Mineralia venenoſa, n. 18. p. 173.
Minimi digiti in omnibus minimus uſus, n. 16. p. 381.
Miniſtrantes infirmis tempore peſtis ab aliis per aliquam notam dignoſcendi, n. 33. p. 254.
* Minor 14. annis torqueri non poteſt, n. 3. p. 43.
* Minotauri, n. 23. p. 88.
Mirachialis paſſio, n. 8. p. 144.
Miracula multa non videntur ultra Naturæ potentiam ſeſe extendere, n. 20. p. 262. Cur operetur Deus, n. 1. p. 290. nova non licet alicui publicare, n. 4. p 259. ſimpliciter dicta illico pro miraculis ſe produnt, nu. 4. p. 263. ea facere eſt

Gratia gratis data, n. 6. p. 259. Eorum operatio tranſit de generatione in generationem, n. 7. ibid. tribuuntur fidei, n. 7. p. 263. ab idiotis ea judicantur, quæ de raro eveniunt, n. 9. p. 260. illis non eſt ſtatim credendum, n. 10. ibid. pro canonizatione probari debent non modo in vita facta, ſed etiam poſt mortem, nu. 12. ibid. facta poſt mortem multo majoris momenti quam facta in vita, num. 14. ibid. in iis examinandis Rota Romana Medicos adhibet, ibid. Sola divina virtute fiunt, n. 19. ibid. Omnia ſupra vires Naturæ ſunt, vel ſimpliciter, vel ſecundum quid, num. 9. p. 265. ſunt circa ardua, num. 4. p. 282. primæ claſſis pluris æſtimanda, quam ſecundæ, n. 11. p. 261. Eorum diviſio ſecundum diverſum operandi modum, n. 11. p. 262. primus eorum gradus, n. 13. ibid. Eorum ſecundus gradus, n. 14. ibid. Eorum tertius gradus, n. 15. ibid. Eorum quartus gradus, n. 16. ibid. Majora & minora dici poſſunt & quomodo, n. 17. ibid. a Dæmonibus facta per ſe, aut apparentia ſunt, aut non prætergrediuntur Naturæ viris, n. 4. ibid. cur tam multe prædicentur, n. 3. p. 264. In arte contingunt, n. 8. p. 283. fiunt ad Dei gloriam, n. 68. p. 288.

Miracula ſunt ad fidei corroborationem, nu. 19. p. 277. nulla requiritur conditio a parte rei in iis, quæ miraculo fiunt, num. 22. p. 301. ſunt opera undequaque perfecta, num. 23. p. 278.

Miraculum a Natura quid ex Ariſtotele, n. 16. p. 260.

Miraculum quid, n. 16. 17. ibid. dicitur quaſi admiratione plenum, n. 18. ibid. eſt opus arduum, ibid. & nu. 15. p. 291. non protinus eſt, quicquid ſupernaturaliter fit, n. 19. p. 260. ſemper ex ſuperat vires Naturæ ſaltem ſecundum quid, num. 20. ibid. duplex, n. 21. p. 261. Miraculum ſecundum quid, n. 22. & 23. ibid. Miraculum ſimpliciter quid ſit, n. 21. & 23. ibid. tripliciter diviſum, n. 1. ibid. Contra Naturam quid, n. 2. ibid. ſupra Naturam quid, n. 3. ibid. Præter Naturam quid, n. 4. ibid. Miraculum præter Naturam tripliciter diviſum, n. 5. ibid. præter naturam ob exceſſum, n. 6. ibid. præter naturam reſpiciens naturæ obedientiam, ad invocationem divini numinis, n. 7. ibid. præter naturam quod generatim fit, n. 8. ibid. quod abſolute eſt tale, majus eſt, quam quod ſecundum quid; n. 19. p. 262. Unius ejuſdemque gradus poteſt eſſe majus & minus, n. 20. ibid. non eſt quod per naturales cauſas fieri poteſt eodem modo, quo fit, n. 2. ibid. Id quomodo intelligendum, n. 3. ibid. opus eſt rarum, n. 1. p. 264.

* Miſerere mei morbus, n. 26. p. 116.

* Miſſa. In ejus auditione parum laboris impenditur, num. 9. p. 121. Venit ſub nomine officii divini, num 1. p. 108. In ea dicenda quæ concurrant, n. 15. p. 110. in ea audienda quæ requirantur, n. 16. ibid.

Mithridates Ponti Rex naturam habuit Alexipharmacam ex aſſidua antidoti aſſumptione, num. 30. p. 166. fontes ex quibus Romani bibere debebant, infecit veneno, num. 26. p. 172.

Mixtum quod eſt, non eſt ſimpliciter tale, numero 8. p. 335.

Modus loquendi quomodo indicet inſaniam, numero 16. p. 106.

* Mola ut plurimum in prægnantibus generatur, & fœtui & matri obeſt, n. 20. p. 141.

Molæ ſervitus, n. 22. p. 396.

Molæ motus ſimilis motui Embrionis, n. 38. p. 52. Ea a prægnantia quomodo diſtinguatur, n. 39. p. 56. eſt quid morboſum, & non eſt pars ventris, nu. 45. ibid. Molam indicantia, n. 47. ibid. Ejus generatio unde, n. 48. ibid. Eam gerens mulier viro non utens ſuſpectam ſuam pudicitiam habet, n. 1. p. 62. Eam gerens an gravida dici debeat, num. 2. ibid. Ejus nomine multa inſigniuntur, nu. 16. p. 63. Ex aliquorum opinione eſt induratus vulvæ tumor, n. 4. p. 62. Eſt caro informis & otioſa ex Galeno, n. 5. ibid. quid ex Laurentio, n. 6. ibid. quomodo generetur ex Hippocrate, n. 8. ibid. & n. 1. p. 63. plerumque cum vero conceptu reperitur, nu. 12. ibid. & nu. 9. p. 64. ad Hippocratis mentem quid ſit, n. 15. p. 63. quid vere ſit, n. 15. 16. ibid. quomodo vere generetur, n. 35. p. 65. Vera in duplici eſt differentia, n. 17. p. 63. generari ex virili ſemine magis communis opinio, n. 2. ibid. non generatur ex virili ſemine, n. 7. p. 64. fit ex morboſo ſemine, n. 10. ibid. non poteſt cum vero conceptu generari ſi ex virili ſemine generetur, n. 15. ibid. non poteſt generari ex ſuperfetatione, n. 11. ibid. Non habet determinatum tempus ſui ortus, n. 13. ibid. & n. 40. p. 77. ad ejus generationem requiritur ſanguinis confluxus ad uterum, n. 14. p. 64. in ea ſemper generatur caro ejuſdem conditionis, n. 16. 17. ibid. ovo reſpondet, nu. 25. p. 65. abſque viri uſu aliquando geſtata, ibid. in greſſilibus eodem modo generatur quo ſubventanea ova in oviparis, n. 27. ib. Eam cur non generent mulieres viro non utentes, n. 32. ib. in virginibus non generatur, n. 33. ibid. Vitalis majorem ſuſpicionem affert, an abſque virili ſemine gigni poſſit, n. 35. ibid. vitalem gerens mulier magis ſuſpectæ pudicitiæ, quam ea, quæ non vitalem gerit, n. 37. p. 66. ſemper ſuſpicionem præbere poteſt violatæ pudicitiæ, n. 38. ibid. ad ejus generationem virile ſemper non concurrit ut efficiens, neque ut materia, n. 38. ibid. perraro generatur in iis, quæ viro non utuntur, n. 6. ibid. portatur aliquando tota vita abſque incommodo, n. 77. p. 67. cum fœtu geſtata & fœtum & matrem perimit, n. 10. p. 66.

Molam abſque fœtu gerens prægnantis privilegiis non gaudet, n. 11. ibid. nec decedens debet facere locum exceptioni, num. 14. ibid. conceptus eſt præter naturam, num. 32. p. 76. eſt morbus, n. 33. ibid. Ejus generatio ſecundum aliquos, n. 39. p. 77. Eſt morbus proprius mulieris, nu. 44. ib.

Molatica debet connumerari inter prægnantes, n. 2. p. 66. Ex Molæ vitio decedens debet facere exceptioni locum in ſocietatibus, n. 4. ibid. Cum vero conceptu molam gerens prægnantium privilegiis gaudet, num. 8. ibid. decedens facit locum Exceptioni, num. 9. ibid. an infirma & valetudinaria dici debeat, num. 16. p. 67. prægnans dici non poteſt, num. 31. p. 76.

Molilagia, n. 19. p. 191.

Monachus quidam ſurdos a nativitate loqui docebat, nu. 7. p. 120.

* Moniales aliquando ex vitio aeris ipſius clauſuræ infirmari poſſunt, & quot modis id fieri poſſit, nu. 1. p. 217. Si aer clauſuræ videatur manifeſte alicui moniali pernicioſus, an poſſit judicari legitima cauſa dimittendi eam a clauſura, n. 2. ibid. Et quid ſi idem aer eſſet pluribus damnoſus, n. 3. p. 218. Moniales S. Sixti ad Quirinalem translatæ ob aeris clauſuræ S. Sixti pravitatem, n. 4. ibid. Quid ſi ex vitio aeris ipſius clauſuræ quotannis aliquæ graviter ægrotarent ac perirent, n. 5. ibid. Et quid ſi ſingulis tribus, aut quatuor, vel quinque annis id accideret, n. 6. ibid. Et quid ſi rarius eveniret ut ſingulis quindecim vel viginti annis, nu. 7. 8. ibid. prædictorum declaratio & limitatio ex emendabilitate vel inemendabilitate vitii ipſius, n. 9. ibid.

Monialis quædam per duos annos nihil comedens, n. 10. p. 277. alia Reatina per quatuordecim dies non comedens miro ſymptomate oppreſſa, ibid.

Monialis quædam a viſu ſcarabæi in ſyncopem labi ſolita, n. 14. p. 151.

* Monialis peſte, vel lepra infecta, a clauſura dimiſſa, debet ſana facta ad illam redire, n. 1 p. 213. Idque fieri poteſt abſque aliarum periculo, n. 3. ibid. Leproſa quando ſit dicenda vere ſanata, n. 4. & 5. ibid. quando tutum ſit cum leproſa ſana facta commorari, quando non, n. 6. p. 214. peſte infecta ſi ſanetur, quando debeat ad clauſuram redire, n. 7. ibid. Sanæ ob contagii timorem clauſuram relinquentes quando teneantur ad eam reverti, n. 8. ibid.

Monialibus quando liceat relinquere monaſterium ob contagioſum morbum, num 9. p. 257. Non poſſunt relinquere monaſterium ob ſimplicem Epidemiam, nu. 11. ibid.

Monoculus, id eſt Luſcus, eſt irregularis, n. 4. p. 378.

* Monſtra, De illis conſiderare juriſperito neceſſarium, nu. 2. p. 77. quænam ſint, ad Medicum pertinet definire, num. 3. ibid. quænam ſint, judicis arbitrio relinquitur, n. 4. ib. filiorum appellatione non veniunt, n. 6. vitalia non ſunt, num. 8. ibid. Impune occidi poſſunt, n. 12. ibid. an ſint reſurrectura, n. 13. ibid. quæ rationali anima dotantur, reſurgent, n. 14. ibid. in ſolis animantibus contingunt, nu. 19. p. 78. quid ex Mercato, n. 21. ibid. quid ex Licero, nu. 25. p. 79. eorum duplex ordo, n. 30. & 31. ibid. & ſeq. Eorum quinque genera, n. 32. ibid. primum Genus eorum, quæ a natura ſunt, nu. 33. ibid. ſecundum Genus eorum, quæ peccant quantitate, n. 34. ibid. tertium genus ex partium ſuperabundantia, n. 35. p. 81. quartum Genus ex diſſimilitudine partium a ſua ſpecie, n. 36. ibid. quintum Genus ex diſſimilitudine a ſua ſpecie quoad totum, n. 36. ib. Eorum diviſio, n. 38. ibid. alia ex Licero, n. 39. ibid. alia ex Martino Vvinrichio, n. 40. & 41. ibid. an a cauſa, n. 10. p. 82. unde fiant ex ſententia Empedoclis, ibid. diverſa ex diverſis cauſis, n. 21. p. 84. facile intereunt, n. 19. p. 87. in dubio baptizanda, nu. 13. p. 90. humana capite brutino an pro hominibus habenda, n. 15. ibid. Ex mulieribus nata nihil humani habentia, n. 16. p. 91. bicorpora an duo homines, vel unus, n. 17. ibid. unico capite, ſed duplici corde dotata unica voluntate moventur, contra bicipita, n. 23. p. 92. duplici capite dotata uno in loco ſolito alio in medio ventre, n. 10. ibid. bifrontia ut Janus, duone homines, an unus, ibid. cur facile in matris utero vivant, n. 2. p. 93. eorum abortus rariſſimi, n. 3. ibid quæ maxime intereant, n. 6. 7. 8. 9. 10. ibid.

* Monſtri cognomen unde acquiſierit Reverendiſſ. Pater F. Ni-

F. Nicolaus Riccardius, S. A. P. Magiſter, num. 18, p. 78.

* Monſtrum non rumpit teſtamentum, n. 5. p. 77. an baptizari poſſit, n. 10. ibid. ex homine & bruto an naſci poſſit? dubium, n. 11. ibid. Oſtentum, Portentum, Prodigium, Synonyma ſunt, n. 17. p. 78. dicitur ex eo quod futura præmonſtrare crederetur, n. 18. ibid. vel ex eo, quod ab unoquoque unicuique commonſtretur, ibid. Oſtenti ſpecies, ibid. quid ſit ex Ariſtotele, n. 21. ibid. quid ex VVinrichio, n. 22. & ſeqq. ibid. quid ex Capivac. nu. 24. p. 79. quid ex noſtra ſententia, num. 25. ibid. apud Leges ſtrictiſſime aliquando accipitur, n. 28. ibid. acphalon, nu. 35. p. 81. ad effectum ut baptizari poſſit quando dicatur, n. 3. p. 90. bicorpor Romæ viſum, n. 17. p. 91. Lutetianum biceps unico corde, n. 8. p. 92. Panormitanum ſimile, ibid. Aliud ſimile, ibid. aliud Lutetianum ſimile, ibid. *Heidelbergenſe* ſimile, n. 9. ibid. Aliud Romæ natum ſimile, ibid. bicorpor unico capite, n. 9. ibid. bicorporeum natum Coſignani, n. 2. ibid. bicorporeum Romæ natum, n. 3. ibid.

Montanus refellitur, n. 18. p. 221.

Morbi principium quid, num. 8. p. 131. Augmentum quid, num. 9. ibid.

Morbi acuti neque Medicum, neque idiotas latent, nu. 6. p. 179. infra 14. dies judicantur, n. 30. p. 180.

Morbi longi & vehementes ſolent hominem dementare, n. 1. p. 143.

Morbi qui progignantur ex veneno interno, numero 12, p. 159.

Morbi aliqui promptiorem hominem faciunt ad coitum, n. 8. p. 209. Acuti coitum & generationem impediunt, n. 16. p. 210. qui cum defectu animi fiunt, magni ſunt, n. 3. p. 234. genitalium & circumjacentium partium generandi impotentiam faciunt, n. 18. p. 210. qui partium principium temperiem labefactam, impediunt generationem, num. 19. ibid. longi faciunt generandi impotentiam, nu. 20. ibid. Magni habent magna ſigna, n. 44. p. 231. acuti magnam de ſe notitiam præbent, num. 48. ibid. magni ſupponunt magnas cauſas, num. 49. ibid. qui facile ſimulari poſſit, qui non, num. 5. p. 225.

Morbi lethales a nonnullis exuperantur, n. 8. p. 342.

* Morbi ex quorum impedimento Rei chorda torqueri non poſſunt, n. 7. 8. 9. 10. p. 43. n. 11. 12. 13. p. 44. ex aeris vitio advenientes periculoſi, n. 4. p. 49.

* Morbi, qui excuſent a Miſſæ auditione ratione aeris externi, n. 15. p. 122. omnes, qui aut febres ſunt, aut febrem adjunctam habent excuſant a debiti redditione, num. 23 p. 136. qui inſultus habent quando etiam in intermiſſione excuſent a redditione, num. 25. ibid. ſomnolenti, qui a redditione excuſent, n. 27. p. 137. cum febre notatu digna etiam mulierem a redditione excuſant, n. 6. p. 139. qui mulierem excuſent a redditione, n. 7. ibid.

* Morbi aliqui impediunt promotionem ad ſacros ordines, ſed non prohibent promotum miniſtrare, alii impediunt utrumque, num. 1. p. 164. nonnulli faciunt irregularitatem perpetuam, alii temporaneam, n. 2. ibid.

* Morbi immanentes, id eſt nuſquam recedentes qui, num. 4. ibid. temporanei, n. 5. p. 165. facile recurrentes, n. 6. ibid. Morbi propter quas potiſſimum cauſas irregularitatem inducant, n. 7 ibid.

* Morbi cutem faciei deturpantes ſic, ut irregularitatem inducant, n. 2. p. 186.

Morbi a Chriſto Domino ſanati, omnes difficiles & humana arte inſanabiles, n. 67. p. 288. a Deo immiſſi habent in ſe aliquid ardui, n. 14. p. 291. a Deo immiſſi quomodo cognoſcendi, num. 15. & 16. ibid. & deinceps. Ex quibus homo interdum mortuus apparet, cum adhuc vivat, num. 28. p. 301.

* Morbi inſigniter caput debilitantes, ac refrigerantes, faciunt maximam conjecturam impotentiæ, numero 1, p. 277.

* Morbi quidam magni quando faciant hominem impotentem, num. 9. p. 259. & numer. 10. ibid. & numero 11. ibid.

* Morbi nonnulli mulieres infœcundas faciunt, numero 8. p. 269.

* Terminus acutorum morborum eſt quadrageſimus dies, n. 2. p. 273.
Vide *Terminus*.

* Morbus acutus habet ſuum motum celerem, numero 3. ibid.

* Qui morbi prohibere debeant Euchariſtiæ aſſumptionem, n. 2. p. 283.

* Morbi cum quibus aſſociatur vomitus, prohibent ſacramenti exhibitionem, n. 15. p. 285.

* Morbus quis ſit Cholera, n. 19. ibid.
Vide *Cholera*.

* Morbi contagioſi relinquentes ſemina contagii recedentes, an dent cauſam divortio, n. 3. p. 291.

* Morbus diuturnior majorem timorem poteſt dare ſano conjugi infectionis, quam recentior, n. 6. ibid.

* Morbus gravis recedens plus timendus eſt, quam mitis præſens, num. 5. ibid.

* In quibuſdam morbis relinquitur diſpoſitio inficiendi ſanum conjugem, n. 7. ibid.

* Morbi hæreditarii majorem ſuſpicionem infectionis inducunt, n. 8. ibid.

* Morbi contagioſi omnes non dant divortio cauſam, nu. 9. ibid.

* Morbus aptus ad inficiendam domum conjugum, eſt cauſa divortii; non ſic autem ubi morbus ſimplici contagio ſanum conjugem inficere poteſt, n. 5. p. 293.

* Morbi quinam adeo pravis exhalationibus ſcateant, ut etiam domos inficiant, n. 7. ibid.

* Morbi viſionem tantum diminuentes an diſſolvant ſponſalia, n. 8. ibid.

* Morbis obnoxius eſt fœtus in matris utero, non minus, quam exterum uterum, n. 2. p. 303.
Vide *Fœtus*.

* Morbilli, & variolæ aliquando peſtilentiales, num. 13. p. 208.

* Morborum irregularitatem inducentium diviſio, num. 1. p. 171.

* Morborum qui irregularitati cauſam dare poſſunt ad ſtomachum & ventriculum pertinentium enumeratio, num. 1. p. 180.

* Morborum partium genitalium qui irregularitati cauſam dare poſſunt enumeratio, n. 14. p. 124.

Morbos omnes ſuperat peſtis, n. 1. p. 143.

Morbos difficiles aliqui facile ſuſtinent, alii vel leviores ſuſtinent difficulter, n. 10. p. 225.

Morboſum & imbecillum differunt, n. 9. p. 62.

Morbum acutum excitat venenum ingenitum, numero 10. ibid.

Morbus quid, n. 75. p. 19. omnis præter naturam, n. 81. ib. Chronici judicantur per motum ſolarem, acuti per lunarem, nu. 36. p. 30. in illis perfecte judicandis non ſufficit dies critica, n. 27. p. 31. unde fit, n. 9. p. 87. quidam prægnantes neceſſario occidunt, n. 15. ibid. quidam in contrarias diſpoſitiones ægros trahunt, nu. 25. p. 85. & recidiva habent unam eandemque cauſam, n. 11. p. 84. ex recidiva dici non poteſt, ſi nova acceſſerit cauſa, n. 10. ibid.

Morbus & ſanitas circa idem ſunt, n. 11. p. 87. & n. 19. p. 72. datur ejuſdem rei, cujus datur ſanitas, n. 12. ibid. quando fiat, n. 13. ibid. alius proprius, alius per conſenſum fit, n. 37. ibid. in partu & prægnantia adveniens modo primo ad ea pertinet, modo non, num. 45. ibid. non poteſt dici ex vitio partus fuiſſe eo naturali exiſtente, ibid. quidam ſunt magis familiares viris, quam mulieribus, n. 45. p. 77. non lethalis in prægnante evadit lethalis, n. 77. p. 78. eo lethali exiſtente ſubſequens eſt effectus prioris, n. 112. p. 80. non cauſatur ex iis quæ ſecundum Naturam fiunt, n. 3. ibid. adveniens ex partu differunt, n. 4. ibid Ejus cauſa eſt præter naturam, n. 11. p. 81. cognatus qui, nu. 17. ibid. proprii prægnantium naturales dicendi, nu. 18. ibid. Ejus principium unde enumerandum in parturiente, n. 42. p. 89. hæreditarii qui, n. 30. p. 100. unde ſint, n. 31. p. 101. ab illis cum longi ſunt extinguitur virilitas, n. 3. ibid.

Morbus quid ex legum definitione, n. 1. p. 177. quid ex Medicis, n. 2. ibid a vitio quid differat, n. 4. ibid.

Morbus a vitio quid differat ex Cicerone, n. 8. ibid. & ex aliis, n. 9. ibid. ex propria opinione, n. 13. ibid.

Morbus gravis probatur ex ſententia Medicorum, n. 2. p. 179. duobus modis dicitur, n. 11. p. 180. eſt ex quo quis Medicorum judicio periturus erat, n. 12. ibid. extra materiam redhibitionis quot modis dicatur, n. 14. ibid. magis dicitur, qui plura habet accidentia, num. 18. ibid. magis dicitur quanto magis a naturali ſtatu recedit, num. 19. ib. dicitur morbus contagioſus, ibid. eſt qui difficulter curatur, num. 21. ibid.

Morbus levis non dat redhibitioni locum, nu. 3. p. 179. quis dicatur, n. 12. p. 180.

Morbus major & magnus, n. 15. p. 133.

Morbus redhibitioni locum faciens, qualis eſſe debeat, n. 4. & 11. p. 176.

Morbus ſonticus quis dicatur, num. 9. ibid. quis apud Medicos, n. 26. p. 180. Idem qui acutus, n. 27. ibid. Contrarium, n. 28. ibid. eſt perpetuus, n. 29. ibid. male accipitur pro aliquo peculiari morbo, num. 32. p. 181. eſt Epilepſia, num. 33. ibid.

Morbus ſceleſtus, n. 15. p. 133.

Morbus

Morbus contagioſus, vide *Contagioſus morbus*.

Morbus reddit hominem impotentem ad generationem, n. 11. p. 209. declaratur, n. 7. ibid. eſt res præter naturam, num. 3. p. 161. Impedit Veneris uſum, n. 4. ibid. poteſt aliquando reddere hominem aptiorem ad generandum, nu. 9. ibid. interficiens eſt magnus, n. 12. ibid. impediens coitum impedit generationem, n. 15. p. 210. levis non impedit hominem, quin ſuas actiones exercere poſſit, n. 37. p. 230. levis non eſt dignus nomine morbi, n. 38. ibid.

Morbus ex miraculo ſanatus plures debet habere conditiones, num. 4. p. 282. debet eſſe difficilis, ibid. debet eſſe gravis, n. 5. ibid. non debet eſſe in ultima parte ſtatus, vel proprie judicium, num. 6. ibid. non debet eſſe ægrotanti familiaris, n. 17. p. 284.

Morbus Gallicus, vide *Gallicus morbus*.

* Morbus Gallicus quando ſit juſta cauſa divortii, quando vero ſolius ſeparationis Tori, n. 9. p. 283.

* Morbo Gallico detenti quando reſignare poſſunt, n. 18. p. 271. Ob morbum Gallicum an ſemper diſſolvi ſponſalia, n. 13. p. 285.

Vide *Sponſalia*.

Morbus Gallicus levis non videtur ſufficiens cauſa diſſolvendi, ſponſalia jurata, n. 14. ibid.

Morbus eſt cauſa ſufficientiſſima excuſans a jejunio, nu. 1. p. 328. non omnis a jejunio excuſat, n. 2. ibid. debet eſſe alicujus momenti, ut a jejunio excuſet, n. 7. ibid. levis non dicitur morbus, ibid. non omnis, qui excuſat a jejunio indifferenter ab omni jejunii conditione excuſat, nu. 8. ibid. omnis dicitur ulcus *Hippocrati*, n. 9. ibid.

* Morbus ad hoc, ut teneatur Medicus ſuadere confeſſionem, non dicitur levis, ubi eſt dubius, n. 7. p. 9. levis quando dicatur ad hoc, ut Medicus tali obligationi ſatisfacere non teneatur, n. 8. ibid.

* Morbus qui juſte excuſet a divinorum recitatione, qualis eſſe debeat, nu. 1. p. 110. qui per totum diem non affligi, non excuſat a dotali recitatione, n. 6. p. 111. eſt ex præcipuis cauſis impedientibus Veneris uſum, n. 17. p. 136. quinam ſufficienter excuſet a debiti redditione, num. 21. ibid. etiam leviſſimus quando excuſet, ibid. qui mulierem licitè excuſet a reddendo qualis eſſe debeat, n. 5. p. 138.

Mores ſimiles ſimilem arguunt temperaturam, n. 29. p. 97. Ex conſuetudine habentur, ibid. in pubertate immutantur, n. 42. p. 10.

Mores mali, vide *Mali mores*.

Moribundi divinant, n. 17. p. 268.

Moriendi actus eſt quoddam momentum imperceptibile, n. 24. p. 143.

Moriones qui, n. 7. p. 117.

Moritur nemo abſque ſyncope, n. 48. p. 303.

Moroſis, n. 35. p. 119.

* Morphæa, n. 4. p. 191.

Mors, quæ excipiatur in contractibus ſocietatum, nu. 5. p. 66. ex peſte & Epidemia habet cauſam intrinſecam, n. 15. & n. 21. p. 69.

Ex partu excepta propter illius frequentiam, ibidem. ex vi proveniens excepta, num. 23. ibid. ex peſte, & Epidemia ſemper habet extrinſecam cauſam, n. 26. ibid. ex partu, ex peſte, &c. non eſt violenta, num. 38. ibid. violentiæ nomine quid veniat in contractibus ſocietatum, n. 41. & 45. p. 70. naturalis quæ, nu 43. ibid. violenta quæ ſecundum Platonem, num. 44. ibid. ex partu violenta dici non poteſt, nu. 46. ibid. ex partu aliquo modo videtur violenta, n. 52. ibid. ex partu excipi permiſſa, n. 62 ibid. ex partu non ſemper facere debet exceptioni locum in ſocietatibus, n. 1 p. 71. ex partu quænam ſit ex Cagnato, n 9. ibid. quando cenſeatur facere exceptioni locum, nu. 36. p. 72. numer. 3. p. 86. non evenit ex rebus naturalibus cum in naturali ſtatu permanent, nu. 12. p. 74. ex partu, &c. quæ ſecundum aliquos, n. 22. ibid. cauſa partus quando ſit, num. 26. ibid. eveniens in partu dupliciter conſiderari poteſt, num. 28. ibid. ex mola an faciat locum exceptioni, num. 36. p. 76. ex puerperii vitio adveniens, cauſa partus eſt, nu. 50 ibid. ex ſuperveniente cauſa quando cenſenda eveniſſe, num. 109. p. 80. ex morbo dependet, num. 8. p. 87.

Mors magis ſubeunda quam infamia, n. 51. p. 115. ei proximi cur ad mentem redire interdum videantur, n. 12. p. 131. ei proximus licet teſtamentum condere, & matrimonium contrahere, n. 8. p. 142. ei proximi non præſumuntur Sanæ mentis, n. 14. ibid.

Morte eadem pluribus ſimul ereuntibus, prius præſcmitur mortuus qui tenerioris ætatis eſt, n. 14. p. 365.

Mors eſt privatio vitæ, n. 24. p. 301. eſt terminus ſyncopis, vel ſyncopis confirmata, n. 47. ibid. ejus ſigna infallibilia, n. 57. p. 304.

* Mors eſt animalis corruptio, n. 11. p. 154.

Mortuorum cadavera tempore peſtis citiſſime ſepelienda, nu. 22. p. 254.

Mortuus peccare non dicitur, n. 5. p. 129. ex veneno externo an diſcerni poſſit ab eo, qui mortuus eſt ex interno, num. 1. p. 158. cognoſci poteſt ex veneno propinato interiiſſe, abſque eo quod cognoſci poſſit ſpecies veneni, num. 21. p. 160. ex veneno interno poteſt certiſſime cognoſci, num. 22. ibid.

Mortuus an homo necne, ex quibus dignoſcatur, num. 53. p. 303.

Moſes moribundus prophetat, n. 18. p. 268. quadraginta diebus ex miraculo jejunavit, n. 1. p. 275. ejus manus leproſa apparens, n. 59. p. 287.

Motus in utero prægnantiæ ſignum, n. 36. p. 51. a quibus rebus excitari poſſit, n. 37. ibid. præcipue fallit Medicos & ipſas mulieres, ibid. nullus ſentitur in mola, ibid. fœtus differt a motu, n. 10. p. 50.

Motus omnis originatur a dextris, n. 11. p. 202.

* Motus & quietis uſu quomodo errare contingat, num. 4. p. 200.

Movens primo movet per ſe, ſecundario movens, movet per accidens, n. 93. p. 79.

Mularum duplex genus, n. 12. p. 217.

Mulæ non generant, num. 12. ibid. in Syria & Cappadocia ſunt fœcundæ, ibid. In Italia aliquando pepererunt, ib. Mula fœta, ibid. non menſtruatur, ibid.

Muli facillime peſtem concipiunt, n. 51. p. 250.

Mulier naturæ lege non eſt potens niſi duorum fœtuum, n. 11. p. 46. & cur, num. 13. ibid. Cur duabus mammis ſolummodo dotata, n. 11. ibid. ante nonum naturaliter non parit, n. 18. p. 40. quædam non concipiens, niſi per tres, vel quatuor menſes illi menſtrua deſtitiſſent, nu. 29. p. 51. menſtruis deſtitutæ aliquando concipiunt, num. 30. ibid. quænam concipiant abſque menſtruis, ibid. lactantes concipiunt, etiamſi non menſtruentur, nu. 31. ibid. raro de prægnantia dubitant ante primum menſem, nu. 46. p. 52. cur præ cæteris fœminis ſuperfœtet, n. 27. p. 59. cur prægnaſis marem admittat, n. 29. ibid. parit ſeptimo, nono, & decimo, nu. 24. p. 65. nulla viſa eſt abſque viri uſu molam geſtaſſe, nu. 2. & 6. p. 63. & 29. p. 64. nata eſt ad hoc ut partus edat, nu. 49. p. 70. non poteſt emere aut exercere officia publica, n. 58. 59. ibid. & n. 5. p. 87. poteſt ſuas pecunias in ſocietatem dare, nu. 60. p. 70. ex mola decedens locum facit exceptioni ſecundum Perlinum, n. 38. p. 77. nonnullæ neceſſario abortiunt, n. 75. p. 78. prægnans morbo non cognato laborans in partus purgatione perit, n. 17. p. 81. infirmæ non concipiunt, n. 4. p. 85.

Mulier, ei ob imperitiam ſuccurritur, n. 13. p. 112. Ejus pulchritudo facit præſumi amorem, n. 44. p. 125. ad hoc nata eſt, ut partus edat, nu. 8. p. 198 quæ bis in menſe purgatur, ſana non eſt, n. 25. p. 199. quæ non purgatur, quando ſana non ſit, n. 26. ibid.

Mulier ex ſemine virili relicto in balneo imprægnata, nu. 28 p. 224. in cauſa eſſe poteſt utriuſque impotentiæ in viro, n. 17. p. 204. facilius eſt ut concipiat abſque menſtruis in ætate habili, quam inhabili, n. 21. p. 207. menſtruis deſtituta non præſumitur poſſe concipere, n. 22. ibid. poteſt a viro corrumpi, & matrimonium ex capite impotentiæ non tenere, n. 30. p. 213. ſemper eſt potens ad coitum ex parte ſui, n. 32. ibid. frigida eſſe poteſt, n. 34. ibid. frigida vocanda, ſi ſemen non poſſit emittere, ibid. menſtruis ob ætatem deſtituta, non dicitur ſterilis licet non concipiat, n. 6. p. 218. non dicitur ſterilis, ſi viro infœcundo utatur, n. 7. ibid. poteſt emittere ſemen abſque voluptate, n. 13. p. 219. cur non percipiat aliquando voluptatem in ſeminis ejaculatione, nu. 15. ibid. Cur in actu coitus ſubjaceat viro, n. 21. ibid. abſque coitu an ex ſemine virili concipere poſſit, num. 1. p. 221. non poteſt concipere abſque commixtione viri per omnimodam appellationem membrorum generationis, n. 10. p. 222. non poteſt concipere ex viro non erigente, etiam ſi ſemen emittat, num. 13. ibid. & ſeq. ſupra quinquageſimum annum non poteſt concipere, num. 18. p. 237. Ejus frigiditas quomodo faciat conjecturam partus ſuppoſiti, num. 21. ibid. an unquam pepererit quibus cognoſcatur ſignis, n. 8. p. 239. Eam utero gerere pro certo firmari non poteſt, n. 9. p. 240.

Mulier quædam ſeptem annis ſine cibo vivens, n. 19. p. 277. alia, quæ per 36. annos nihil comedit, n. 20. ibid. alia Alemanna ſex menſibus jejuna vivens, ibid. fluxum ſanguinis patiens in Evangelio, n. 57. p. 287. non fert ſemen ante menſtrua, n. 4. p. 312. cur multo ſanguine abundet, n. 6. ibid.

* Mulier menſtruis fluentibus an torqueri poſſit, n. 9. p. 38. non eſt torquenda, ibid. cur facilius delicta confiteatur, quam vir, n. 22. p. 45.

Mulieres in reſpiratione multo minus læduntur, quam viri n. 21. p. 366. cur lato pectore dotentur, ibid. timidiſſimæ ſunt, n. 26. p. 367.

* Mulier, an ei proſit, ut matris privilegiis fruatur, ſi quid monſtroſi fuerit enixa, n. 9. p. 77. quando ſit monſtrorum cauſa, n. 17. p. 83 ſemicanem puerum pariens, nu. 23. p. 88. Giganteæ ſtaturæ ex puſillis parentibus Romæ nata, n. 13. p. 96 quædam duplicis naturæ, n 34. p. 104. quod conceperit ex ſemine prope ipſam effuſo abſque concubitu, ridiculum, nu. 54. p. 133. ſatisfacit debito ſola ſapientia copulandi ſe cum viro, n. 2. p. 138. an teneatur debitum reddendo ſemen emittere, n. 14. p. 126. quæ periclitatur in partu, an teneatur reddere debitum, nu. 21. p. 136. quæ ſemper mortuos parit, an teneatur reddere, n. 10. p. 143. quæ ſemper gemellos parit, an excuſetur a redditione, n. 11. ibid. an poſſit exigere a viro, qui non poteſt ſemen emittere, n. 12. p. 144. promptius contagio afficitur quam vir, n. 3. p. 145. humidior viro, ibid. an teneatur reddere viro, qui nimis craſſo, aut nimis longo membro dotetur, n. 9. p. 146. an poſſit aſſumere medicamenta, ut magis delectetur in coitu, n. 1. p. 147. quando dicatur extra vas ſe polluere non facile explicari poteſt, n. 11. p. 150. an poſſit poſt coitum ſurgere & urinam reddere, ut ſemen ejiciat ne concipiat, n. 12. ibid.

* Mulier non poteſt dici peperiſſe, cui mortuæ filius ab utero eſt extractus, n. 4. p. 239.

* Mulieres non ſecus ac viri poſſunt eſſe frigidæ ex ſua natura, n. 2 p. 260.

* Mulier, quantumvis, ut aliqui opinantur, proprio ſemine non concurreret ad generationem, deberet tamen concurrere ſanguine menſtruo, n. 4. p. 268.

* Mulieres in coitu deficientes ſterilitati obnoxiæ ſunt, n. 7. ibid.

* Mulier habet verum ſemen generationi aptum, num. 12. p. 287.

* Mulier, quæ per ætatem aut teneriorem, aut vetuſtiorem non purgatur, concipere non poteſt, n. 24. p. 293.

* Mulieres ipſas latet conceptionis dies & hora, numer. 11. p. 300.

Vide *Conceptio*.

* Mulieri Geminos in utero habenti, ſi altera mamma gracilis fiat, abortit, fœtum illi parti correſpondentem, num. 6. p. 303.

* Mulier peperiſſe dici non poteſt, cui fœtus ab utero extractus eſt, n. 3. p. 304

* Muliercula pro Hermaphrodita habita, n. 16. p. 107.

Mulieres propter honeſtatem a quibusdam prohibentur, n. 8. p. 112. ad multa non ſufficiunt propter intellectus imperfectionem, nu. 9. ibid. habent conſilium invalidum, ibid. imperfectio in iis ſimilis eſt fatuitati, n. 10. ibid. a quibus prohibeantur propter intellectus imperfectionem, ibid. habent intellectum ad omnia ſtudia aptum ex Platone, n. 14. ibid. in nullis rebus habent pares vires cum viris, n. 15. ib. in omnibus ſunt viris imbecilliores, n. 16. ibid. nendo ac texendo vix ſufficiunt, n. 17. ibid. earum imperfectiones remiſſive, n. 18. a paſſionibus nimis vincuntur, num 19. ibid. viris magis obliviosæ, n. 51. p. 119. non habent ſuæ imperfectionis intellectus dilucida intervalla, n. 18. p. 145. omni dementiæ ſpecie tentantur, n. 1. p. 146. raro evadunt melancholicæ, nu. 2. ibid. ob animi demiſſi naturam frequentius quam viri deſipiunt, ex Hippocrate, nu. 3. ibid. ſexcentæ Dæmoniacæ, pro ſingulis viris reperiuntur, nu. 4. ibid. melancholicæ evadentes pejus ſe habent, quam viri, n. 5. ibid. habent quaſdam dementias earum proprias, ibid. gravidæ ſolo lucernæ odore abortiunt, num. 13. p. 150.

Mulieres ſub Syrio ſalaciſſimæ, & cur, num. 15. p. 204. cum purgantur aptæ ſunt generationi, n. 20. p. 207. frequentius Dæmoniacæ fiunt quam viri, num. 42. p. 214. debent emittere ſemen ut concipiant, num. 11. p. 218. quomodo concipiant abſque voluptate, n. 16. p. 219. poſſunt concipere ex incuborum conjectione, n. 5. p. 221. etiam non menſtruatæ aliquando concipiunt, n. 26. p. 237.

Mulieres multo difficiliores morbos patiuntur, quam viri, & ex eis facilius ſeſe recolligunt, num. 18. p. 284. quo anno menſtruentur, n. 7. p. 312. nubere poſſunt etiam ante menſtrua, n. 9. ibid.

* Mulieres etiam ſub nomine Medici comprehenduntur, nu. 1. p. 31. a tormento chordæ quando excipiendæ, num. 19. p. 45. cur facilius chordæ tormentorum ſuſtineat, quam viri, n. 21 ibid.

Mulieres ſuum ipſarum ſemen aliquando concipiunt & molam generant, n. 7. p. 64.

Mulieres coitum magis appetunt vigente æſtu, nu. 8. p. 134. raro ſuperfœtant, n. 20. p. 141. aliquæ ex coitu inſigne damnum contrahentes, nu. 7. p. 146. ex ſeminis retentione plura mala incurrunt, num. 3. p. 148.

Mulſa quid, n. 48. p. 52.

Mulſum quid, n. 49. ibid. Mulſa quomodo probet prægnantiam, ibidem Menſtrua & urinam provocat, numero 51 ibid.

* Mundus an ætate decreſcat, n. 34. p. 79. aliquando legibus caruit, n. 20. p. 58.

* Mus Hermaphroditus, n. 23. p. 101.

Muſarum hiſtoria apud *He*ſiodum, n. 12. p. 58.

Muſcæ reviviſcunt cum mortuæ ſunt, n. 4. p. 300.

Muſicæ vis in peſte, n. 20. p. 253.

* Muſtela Baſiliſco infeſta, n. 3. p. 158.

Mutationes omnes cavendæ, nu. 3. p. 399. quæ ad loca calidiora fiunt magis periculoſæ, n. 6. ibid. periculoſiores eæ quæ calido tempore fiunt, n. 7. ibid.

Muti tantum a nulla re prohibendi, n. 33. p. 121.

Muti & Surdi ſimul ſano judicio non ſunt, n. 1. p. 120. alii majori, alii minori prudentia dotantur, n. 9. ibid. infanti & furioſo æquiparantur, nu. 10. ibid qui nutibus intelligunt, non carent prudentia, ibid. cur furioſis æquiparati, n. 12. ibid. ab omnibus actibus eliminandi, n 20. ib. teſtari non permittuntur, n. 21. ibid. etiam ad pias cauſas, n. 22. ibid. matrimonium contrahere non poſſunt, nu 23. ibid. non aſſequuntur matrimonii vires, n. 27. ibid. matrimonio cur abſtinere debent, n. 31. p. 121. non habent dilucida intervalla, n. 19. p. 145.

Muti & Surdi a nativitate non ſecus ac a nativitate cæci, ſi ſanentur, miraculoſe ſanantur, n. 52. p. 286. loqui docebantur a quodam Monacho, ibid.

Mutilatio non idem apud Medicos, quod apud Jureconſultos, n. 1. p. 374.

Ejus tria genera, n. 3. ibid. ad eam tria requiruntur, n. 7. ib. nulla eſt, quæ non inducat deformitatem, n. 8. ibid. ejus præcipua conditio eſt obtruncatio, n. 9. ibid. eſt tam a natura, quam ab Accidente, n. 10. ibid. unius ejuſdemque membri non eſt eadem æſtimatio in diverſis perſonis, num. 14. ibid.

Mutitas ex cerebri vitio adjunctam habet quandam fatuitatem, num. 34. p. 121. omnimoda loquelæ amiſſio, num. 12. p. 188.

* Mutitas an excuſet a divinorum recitatione, num. 17. p. 113.

Mutus a nativitate ſimul & Surdus, n. 4. p. 120. & cur, n. 5. ibid. morboſus eſt, n. 6. p. 177.

Mydriaſis, n. 30. p. 195.

Myopia quid, n. 2. p. 192. eſt diſpoſitio a nativitate contracta, n. 3. ibid. duplici modo fit, n. 11. p. 193.

* Myopia quid, & an aliquam cauſam irregularitati præbere debeat, n. 2. p. 173.

Myops, id eſt luciosus, n. 1. p. 192. non eſt idem cum luſco, n. 3. ibid. & lippus non ſunt idem, n. 7. p. 193. fit ex ſpiritu viſivo nimis tenui ac puro, n. 10. ibid.

Myrtoides carunculæ in partu obliterantur, numero 20. p. 239.

Myrtoides carunculæ, n. 6. p. 308. quando obliterentur, vel integræ remaneant ex coitu, n. 16. p. 311.

* Myrtus, n. 29. p. 103.

N

Nabuchodonoſor Babyloniæ Rex Lycantropria laboravit, n. 42. p. 136.

Nahaman cur ſepties in Jordane ſeſe lavare juſſus fuerit, n. 3. p. 262. laborabat lepra confirmata, n. 63. p. 288.

Namiſia Gorgippi uxor apud *H*ippocratem barbam emiſit, n. 12. p. 378.

* Nani monſtroſi, n. 34. p. 79.

Nares abſcindens majori pœna puniendus, quam abſcindens aliud membrum, n. 5. p. 375. per eas Mucus è cerebro derivatur, n. 11. p. 376.

* Narium ulcera an irregularitatem inducant, n. 7. 8. p. 176. carunculæ quando faciant irregularem, num. 9. p. 177. hemorrhoides naſi an & quando faciant hominem irregularem, n. 10. ibid. fœtor ex quibus cauſis provenire ſoleat, & quando inducat irregularitatem, n. 11. ibid.

* Narium hæmorrhagia an excuſet a recitatione divinorum, n. 16. p. 113.

Naſcendi latitudo in homine a nono ad undecimi principium n. 7. p. 39. terminus non concluditur præfixo quodam dierum, n. 22. p. 41. tempus varium, n. 3. p. 22. celeritas fœtum monſtrat calidiorem & fortiorem, n. 23. p. 32. terminus tam in homine, quam in cæteris animantibus habet quandam rationabilem latitudinem, num. 1. p. 31. poteſt termi-

termino a morbifica cauſa præveniri, non ita tamen facile retardari, nu. 115. p. 28. terminus conſtitui debet omnium unus breviſſimus, alter longiſſimus, n. 110. ibid. non naſci & natum mori, paria ſunt, n. 3. p. 48.

* Naſcendi terminus cur non idem in omnibus individuis ejusdem ſpeciei, n. 17. p. 87.

Naſci extra determinatum tempus cauſam habet præternaturalem, n. 54. p. 25. ſupra ſeptimum ſupervacaneum eſſet, ſi is eſſet naturalis terminus naſcendi, n. 78. p. 26. ſupra decimum non eſt naturale, n. 88. p. 27. dici non debet, qui a præternaturali cauſa in lucem expellitur, num. 101. ibid. perfecte & ſuo tempore a natura cuilibet animanti datum, num. 21. p. 32.

* Naſci ſeptimo menſe eſt proprietas aliquorum fœtuum ſecundum nonnullos Doctores, n. 12. p. 240.

* Naſci naturaliter fit ex propria virtute Matris & fœtus, n. 19. p. 242.

* Prior qui naſcitur, prior etiam concipitur, num. 2. p. 304.

* Naſci contingit ex fœtus & Matris virtute, num. 2. p. 305

Naſcitur homo proprie nono aut decimo, n. 102. p. 28. vario tempore homo ob id, quod particeps eſt ſpecies multiparæ & pauciparæ, n. 11. p. 23.

* Naſi carentia inducit irregularitatem a ſolo Papa diſpenſabilem, n. 4. p. 176. Ex naſi deperditione in altero conjuge ſponſalia diſſolvi poſſunt, n. 5. ibid. & utrum reintegrato naſo reintegrari debeant, n. 6. ibid.

* Naſi aliarumque partium deperditarum reſtauratio quatenus licita, n. 9. p. 204.

* Naſus inter animalia homini ſoli datus ejusque dignitas, n. 1. p. 176. Naſi magnitudo aut exilitas notabilis, inducit irregularitatem, n. 2. p. 177. tortuoſitas duplex, & quænam faciat hominem irregularem, n. 3. ibid.

Naſus faciem hominis maxime formoſam aut deformem reddit, num. 14. p. 376. cuidam recenter deciſus & illico reconjunctus optimeque illigatus, reſtitutus eſt, num. 77. p. 390.

Naſus an ſit membrum, num. 1. p. 376. ejus abſciſſio irregularitatem inducit, n. 4. ibid. ejus abſciſſio majus dedecus affert, quam cujuscunque alterius membri, n. 6 ibid. non habet proprium officium, nu. 7. ibid. non eſt odoratus inſtrumentum, num. 8. ibid. ad locutionem conducit, nu. 11. ibid. eſt primum reſpirationis inſtrumentum, num. 12. ibid. eſt pulchritudinis modulator, num. 13. ibid. per illum tota pulchritudo faciei conciliatur, num. 14. ibid. eo ſolus homo dotatur, n. 15. 16. ibid. eo adulteras mulieres mutilabant Ægyptii, n. 17. ibid. accipitur pro tota facie, ibid. tortus mentem perverſam denotat, nu. 18. p. 377. eſt membrum, nu. 19. ibid. eo amiſſo ſponſalia juramento firmata diſſolvuntur, n. 20. ibid. eo reparato an ſponſalia diſſoluta reparentur, n. 21. ibid.

Nata ex duobus diverſis generibus inter ſe non generant, nu. 12. p. 217.

Nati diſſimilitudo ad præſumptos parentes, an faciat conjecturam ſuppoſitionis partus, n. 33. p. 238.

Nati mortui, neque nati, neque procreati videntur, num. 21. p. 29. cur aliquando Avis & Majoribus aſſimulentur, n. 22. p. 97.

* Nativitas attendenda eſt in decernendo de Primogenito, n. 12. p. 306.

a Nativitatis die computandum in ætatis numeratione, num. 5. p. 4.

Natura non poteſt modico tempore quædam opera exercere, nu. 22. p. 8. Pictori aſſimulata, num. 34. p. 98. in imaginando quomodo afficiatur, ibid.

Natura temperamenti intrinſeca prima cauſa eſt celerioris, aut tardioris pubeſcentiæ, n. 28. p. 8. univerſalis ſua opera in pluribus commonſtrat, n. 31. p. 6. ab ea quod præſumitur eſſe, non potuit originem habere ab eo, quod per accidens eſt, n. 31. p. 24. regulatur per ea, quæ ut plurimum contingunt, n. 44. p. 25. & n. 37. p. 33. ab eo quod eſt ut plurimum, & ſecundum plurimum, eodem modo fit, nu. 59. p. 26. ab ea quæ ſunt, fine non carent, n. 62. ibid. intendit ſemper facere, quod perfectius eſt, n. 66. ibid. & n. 76. ibid. agit propter finem, ibid. & n. 13. p. 32. nihil temere, nihil irrationabiliter, aut caſu agit, n. 77. p. 26. deſtinavit cuicunque animali & homini ipſi certum naſcendi terminum, n. 105. p. 28. & n. 1. p. 31. n. 1. p. 39. præter ejus ordinem in particularibus contingentia ab accidenti ſunt, n. 10. p. 29. non intendit hominem ſeptimo in lucem mittere, nu. 34. p. 33. ſemper prævalet conſuetudini, nu. 29. p. 100. ea repugnante omnia irrita, num. 35. p. 33. ab ea, quæ inſunt, inſunt per ſe & non per accidens, n. 47. p. 34. quale principium ſit, ibid. ab eo quod eſt, attendi debebat, non quod ex accidenti, nu. 44. p. 38. ſuo fine potita non amplius appetit media, quæ ad finem ducunt, nu. 7. p. 54. non intendit in greſſilibus molæ generationem, nu. 28. p. 65. laborat aliquando etiam in propriis actionibus, n. 21. p. 81.

Natura vult bonum, num. 70. p. 116. hominis prona ad malum, num. 73. ibid. in nonnullis etiam rudes edocet, nu. 23. p. 118. non dictat in matrimonio filiorum procreationem ad Dei gloriam niſi implicite, n. 27. p. 120.

Natura per generationem ſpecies rerum, atque in ipſis ſe ipſam conſervat, n. 3. p. 109.

* Natura ſemper tendit ad perfectiora, n. 22. p. 100. nihil fruſtra facit, n. 21. p. 127 non magis intendit generare marem, quam fœminam, n. 30. p. 128.

Natura quot modis ab ea prædici poſſint futura, num. 13. p. 267. non philoſophatur, n. 56. p. 281. ex nihilo nihil facit, n. 3. p. 282.

* Natura morbos curat, n. 8. p. 54. non eſt ſapientiæ contraria, p. 66.

* Naturæ commiſſa a Deo, quæ generabilia & corruptibilia ſunt, n. 78. p. 229.

* Natura ex nihilo non poteſt facere aliquid, numero 93. p. 230.

* Naturæ potentia eſt finita, n. 69. ibid.

Natura operatur ex neceſſitate, n. 113. p. 253.

* Natura non adjuvante, remedia ſunt inutilia, num. 26. p. 173.

* Quod natura non vincit, cibus non eſt, n. 14. p. 279.

* Natura operibus adhærere nos oportet, cum ſemper, aut ſecundum plurimum eodem modo procedant, nu. 8. p. 304.

Naturæ vicem gerit temperies, n. 13. p. 96.

Naturale quod eſt, non ſemper naturaliter ſe habet, num. 20. p. 72. non poteſt eſſe id, quod naturam lædit, num. 2. p. 73.

Naturales res cum præter Naturam evadunt, occidere poſſunt, & cum effectu occidunt, n. 7. p. 87. Ex illis conſtamus, n. 12. p. 71. Ex illis morbi dependent cum præter naturam evadunt, n. 15. ibid.

Naturales partes reſpectu vitalium & animalium poſſunt facilius alterationem pati, n. 10. p. 208.

Natum mori & non naſci, paria ſunt, n. 22. p. 30.

Natus nocturno tempore quo die dicatur natus, n. 6. p. 4. ante ſeptimum non poteſt vivere, & cur, nu. 81. p. 27. neque legitimus eſt, neque vitalis, n. 12. p. 29. proprie abortus dici debet, n. 13. & 16. ibid. comparatur ei, qui nunquam natus eſt, num. 18. ibid. rarius vivit, quam natus ſeptimo, vel octavo, num. 41. p. 33. poſt 10. menſes an ſit legitimus, Medicorum conſilium requiritur, nu. 3. p. 29.

Natus 182. diebus omnium ſeptimeſtrium imperfectiſſimus, n. 37. p. 31.

* Natus dicitur ille quem mater peperit, n. 4. p. 305.

Naufragio, ruina, incendio, & ſimilibus infortuniis acti ſuffocati pereunt, n. 2. p. 360.

* Navarra notatus, n. 15. p. 99.

Navarræ opinio ardua, n. 14. p. 223.

Navigium idem majora pondera ſuſtinet in mari, quam in flumine, n. 41. p. 391. quantum ponderis ſuſtineat tam in mari, quam in flumine, n. 42. ibid.

* Nauſea quid ſit, & quando videatur inducere irregularitatem, nu. 9. p. 181. an & quando impediat Sacramenti ſumptionem, n. 12. p. 284.

Nebula, n. 26. p. 195.

* Negligentibus in erroribus tantum omiſſionis intervenit, n. 18. p. 4. quid ſit, n. 19. ibid. magna culpa eſt, num. 3. p. 5. num. 16. p. 27. cum ea maximus ſtare poteſt dolus, num. 12. p. 6. num. 18. p. 45. quando præſumi poſſit, nu. 13. p. 6. & ſeq.

Nemo dat quod non habet, n. 46. p. 33.

Nemo amat invitus, n. 31. p. 121.

Nepheliæ, n. 26. p. 195.

* Nephritici dolores an excuſant a publica recitatione, num. 8. p. 119.

Nerei filia apud Hippocratem lata manu a muliere ſecundum ſinciput percuſſa, non a periit, n. 3. p. 359.

Nero aquam decoctam in nive refrigerandi fuit Inventor, nu. 65. p. 393.

* Nero habuit Equas hermaphroditas, n. 15. p. 107.

Nervis recurrentibus vulneratis homo ſine voce redditur, nu. 16. p. 348.

* Nervorum morbi qui excuſent a divinorum recitatione, n. 11. p. 112.

Nervos craſſos qui ſauciatos habent, claudi fiunt, num. 4. p. 347.

Neutra corpora quæ, n. 5. p. 328.
ex Nihilo aliquid fieri difficilius, quam ex aliquo aliquid, n. 6. p. 300. declara hoc dictum ut n. 5. ibid.
Nili aqua ad Auſtrum excurrit, & tamen optima eſt, nu. 45. p. 391. ejus aqua præſtantiſſima, n. 52. p. 392.
Ninive non eſt deſtructa non obſtante contraria Jonæ prophetia, n. 26. p. 269.
Nivalis aqua, ſeu ex nive, pejor quam ex glacie, num. 48. p. 391.
* Niſus ſuperari ab hoſtibus non potuit, niſi ei crine abſciſſo, num. 12. p. 41.
Nivalis aqua pejor ea, quæ ex grandine fit, num. 48. p. 391.
* Nobiles honorantur ob Majorum virtutem, n. 23. p. 52.
* Nobilitas apud Philoſophum vinum abſurda quædam curioſitas, num. 22. ibid. facit præſumptionem excellentiæ virtutis, n 25. ibid.
Noctambuli qui, n. 10. p. 130.
Noctilupa, n. 14. p. 194.
Non eſſe & nunquam fuiſſe, paria ſunt quoad novum eſſe, n. 5. p. 300.
Nonimeſtris & decimeſtris fœtus plurimum vivunt, n. 59. p. 26. cum abortiuntur raro vivunt, n. 39. p. 38.
* Nonimeſtres & Decimeſtres exſecti, ſecundum aliquos, non ſunt ſucceſſionis capaces. Contrar. ibid. num. 23. p. 242.
* Nonimeſtris aut Decimeſtris exſectus non aliter habendus, quam quivis fœtus naturaliter natus, n. 25. p. 243.
Nonimeſtre ſpatium cur naturale, n. 15. p. 36.
Nonus menſis in homine naſcendi terminus breviſſimus, n. 111. p. 28. n. 10. p. 39. quibus in naſcendo familiaris, num. 112. p. 28. ante illum cur plures naſcantur, quam poſt decimum, nu. 114. ibid. ſalubris ac vivificus, nu. 3. p. 39. primus omnium vere vitalem fœtum profert, ibid. in eo qui naſcantur, n. 8. ibid. eo confecto naſcitur perfectiſſimus fœtus, n. 14 p. 40. affectus ſatis eſt ad omnimodum fœtus perfectionem, ibid. frequentior ne fit quam decimus pro naſcendi termino in homine, num. 16. ibid. illum inter legitima tempora Plato non videtur admittere, num. 17. ibid.
Notarij in inſtrumentis conficiendis cur pluribus verbis utantur, n. 28. p 74.
Notarius non matriculatus tempore peſtis eſt idoneus, etiamſi ſtatutum matriculatum requirat, n. 4. p. 241.
* Notarius Medico præfertur, n. 41. p. 75.
Nox artificialis quid, n. 16. p. 402.
Nubecula, n. 26. p. 195.
Nubendi tempora, n. 40. p. 10.
Nubere uxori proverbium, n. 23. p. 9.
Nubit proprie mulier, non vir, n. 22. ibid.
Nulla neceſſitas ad mala perpetranda nos cogit, numer. 72. p. 116.
Nullus niſi ſponte malus, n. 70. ibid.
Numerus ſeptenarius ſeipſum multiplicans perfectam facit ætatem, n. 13. p. 13. nullus habere poteſt efficientiam aliquam, num. 27. p. 37. eſt propter res, non vero res propter illum, n. 28. ibid.
Numerorum efficientiam Celſus contempſit, n. 28. ibid.
Nuſcitioſa affectio, n. 18. p. 194.
Nutrices a jejunio exemptæ, num. 11. p. 324. & n. 36. p. 331. peccant jejunantes, ſi quid incommodi ſanitatis puerulis ſuis inde eveniat, n. 13. p. 324.
* Nutrices a coitu abſtinere debent, n. 24. p. 142.
Nutrire quæ poſſunt, omnia ſunt prohibita in jejuniis extra unicam comeſtionem, n. 4. p. 332.
* Vinum etiam ſi maxime nutriat, non frangit jejunium, n. 10. p. 278.
* Quod habet rationem cibi, habere debet facultatem nutriendi, n. 13. ibid.
* Vincitur alimentum, & ſuperatur ab eo, quod nutritur, n. 26 p. 280.
Vide *Natura*.
* Qui Tabaccum aſſumentes quoquo pacto nutriuntur, non ob Tabacci facultatem nutritivam nutriuntur, nu. 27. ibid.
Vide *Tabaccus*.
* Quidquid nutrit, ex genere dulcium eſt, n. 28. ibid.
* Amara nihil prorſus nutriunt, n. 32. ibid.
* Nutrire poteſt Chaccolata ad pondus unius unciæ, vel dimidiæ etiam, notabiliter reſpectu jejunii, n. 5. p. 281.
Vide *Chaccolata*.
Vide *Jejunium*.
Nutriri eſt calorem humido foveri, n. 34. p. 279.
Nutritio & corruptio contraria ſunt, n. 13. p. 150.
Nutritio ſemper neceſſaria reſpectu alicujus rei, ſi ſimpliciter non ſit neceſſaria, n. 38. p. 279. intermitti quomodo poſſit, n. 40. ibid. & 41. ibid. eſt ſuſtentatio coloris per pabulum, num. 43. p. 280. Nutritio & vitia ſunt termini communes homini cum aliis animantibus, nu. 11. p. 276. Nutritionis neceſſitas quando ceſſet, n. 25. p. 278. eſt naturalium actionum prima & maxime neceſſaria, n. 28. ibid. eſt ſubordinata ad vitam, n. 29. ibid. ea cur indigeat animal, num. 30. ibid.
Nutritivam animam ex Ariſtotele cæteris ineſſe: & prima & maxime inter omnes actio neceſſaria eſt, num. 27. & 28. ibid.
* Nutritur unumquodque ex ſubſtantia, ex qua primum progenitum eſt, n. 8. p. 154.
Nux vomica an venenum ſit, n. 27. p. 156.
Nyctalopes noctu cernentes an ſatis vidiſſe dicendi id, de quo agitur, n 14. p. 194.
* Nyctalopia, n. 14. p 113.
Nyctalops fit a ſpiritu craſſo, n. 11. p. 194. quid ſit, n. 12. ibid. eſt affectio propria quarundam avium, n. 13. ib. duplex, n. 16. ibid.
* Nyctalops quid, & quotuplex, & quænam ejus ſpecies inducat irregularitatem, n. 5. p. 172.
* Nympha, n. 29. p. 103.
Nymphæ uteri in partu protenduntur, num. 14. & num. 19. p. 239.
Nymphæ quid, num. 10. p. 308. In virginibus tenues ſunt, ibid.
Nympheæ radix contuſa, & ex aceto impuberi per decem dies tradita in cibis, Eunuchum facit, n. 10. p. 184.

O

Obeſa corpora frigidiora ſunt, quam gracilia, num. 36. p. 369.
Obeſitatis duæ ſpecies, n. 16. p. 365.
Obeſa corpora extenuare difficillimum abſque periculo, num. 8. p. 216.
* Obeſitas quæ excuſet a chordæ tormento, n. 14. p. 44. duplex, ibid.
Obligati ad jejunium ſani abſolute exiſtunt, numer. 8. p. 319.
* Obligatio audiendi horas Canonicas in Laicis, num. 2. p. 120.
* Obligatio quid, n. 6. p. 187.
* Obliqui qui, ibid.
Oblivio a quanto tempore inducatur, num. 49. p. 119. facilius inducitur in fœmina, quam in viro, n. 52. ibid. facilius & difficilius unde inducatur, nu. 56. ibid. in oblivionem de facili ire non præſumuntur facta egregia, n. 57. ib. a quanto tempore inducatur, judicis arbitrio relinquitur, n. 58. ibid. eſt comes ebrietatis, n. 42. p. 125.
* Oblivio an excuſet a divinorum recitatione, numer. 9. p. 112.
Obliviosi qui intelligendi, n. 43. p. 119. teſtari poſſunt, religionem ingredi, profeſſionem facere, matrimonio jungi, contrahere, ſeſe obligare, n. 46. ibid. obliviosos homines multa faciunt magis & minus, n. 50. ibid. facile fiunt negotiis vacantes, n. 56. ibid.
* Obſcuritas oculorum, n. 14. p. 113.
Obſonii nomine antiquitus veniebant piſces, n. 20.
* Obſtetrices, ut Phyſici errare poſſunt, num. 2. p. 31. quomodo peccent in mulieres extra prægnantiam & partum, n. 3. ibid. quomodo peccent in prægnantes, num. 4. ibid. non debent uti medicamentis ad explorandam graviditatem, num. 5. ibid. quomodo errent in parturientes, num. 6. ibid. in fœtum quomodo peccent, nu. 7. ibid. in fœtum ſimul & puerperam quomodo errent, num. 8. ibid. non adhibentes debitam diligentiam in adjuvandis parturientibus peccant, num. 9. p. 32. tenentur ſcire veram baptizandi formam, n. 10. ibid. peccant præſcribentes victum puerperis contra Medici voluntatem, nu. 11. ibid. peccant quicquam notabile per os præbentes, n. 12. ibid. an teneantur parturientes ad confeſſionem ſuadere, n. 13 ibid. peccant contra veritatem in judiciis deponentes, num. 14. ibid. peccant parientem in neceſſitate poſitam deſerentes, n. 15. ib. vetulæ & impotentes artem exercentes peccant, n. 16. ib. an exercere poſſint obſtetriciam artem abſque licentia, nu. 17. ibid. errant plures parturientes in curam ſuſcipientes, quam quibus ſubvenire poſſint, n. 18. ibid.
Occaſiones vocabat Galenus parvas cauſas, numer. 31. p. 84.
Occaſionis nomen a Contractibus ſocietatem officiorum in verbis, ex cauſa & occaſione partus, &c. omnino eradendum, n. 24. p. 74.

Occipitis vulnera cæcitatem inducunt, nu. 10. p. 347. minus periculoſa quam ſincipitis, n. 11 p. 349.
Occiſi hominis pollex cruentans, n 8. p. 355.
Occiſorum Animas nocturno tempore homicidas perſequi putabant Antiqui, n. 24. p 357.
Ocreæ, ſtapedes, & hujusmodi res venenari an poſſint, nu. 16. p. 171.
Octavo menſe natus habetur tanquam ſi natus eſſet mortuus, num. 24. pag. 30. & num. 2. pag. 35. in eo fœtus laborat, num. 10. pag. 30. cauſam vide, num. 11. ibid. in eo prægnantes male habent, num. 12. ibid. in eo magis vigent cauſæ, quæ fœtum in ſeptimo adnaſcentem ſtimulabant, num. 20. ibid.
Octavus menſis quid fœtui afferat, n. 82. p. 27.
Octimeſtris & Septimeſtris imbecilles etiamſi vivant, nu. 83. ibid. magis perfectus quam ſeptimeſtris, n. 38. p. 31. & n. 9. p. 36. num. 21. ibid. Ex Hippocrate non vitalis, num. 1. p. 35. & num. 15. p. 36. ultra octo dies vivere non poteſt, nu. 3. ibid. & num. 21. p. 44. inter abortivos connumeratur, num. 4. p. 36. & num. 8. p. 48. magis ex ſua natura vitalis quam ſeptimeſtris, nu. 5. & 15. p. 36 & ſeq. naſci debebat ſeptimo, aut nono, ibid. non ex defectu majori naturæ, quam ſeptimeſtris, ſed ex accidenti vitalis non eſt, n. 18. ibid. habet perfectionem, quam acquirit a ſeptimo, & quam obtinuit ab octavo, num. 27. p. 37. imperfectus eſt, ibid. cur non vivat, n. 28. ibid. non habet cum vita omnimodum repugnantiam, nu. 31. ibid. aliquando vivere poteſt, ibid. cæteris partubus imperfectior & minus vitalis, num. 41. a magna vi manumittitur, nu. 38. p. 38. aliquando adoleſcit, n. 20. p. 40. dubitatur an ſit abortivus, n. 7. p. 48. Ejus conjecturæ, n. 19. p. 44.
* Ex ſua natura non eſt vitalis, idque magis, ſi a ventre matris fuerit exſectus, n. 21. p. 242. exſectus pro abortivo, & non vitali partu habendus, n. 22. ibid.
In Octimeſtri partu non ſolum periclitatur fœtus, ſed etiam ipſa mater, n. 38. p. 38.
* Ocularii medici, n. 2. p. 4.
Oculi prominentes minus vident, quam intus conditi, n. 21. p. 194. Eorum prominentia duplex, n. 20. ibid. eos habentes ſani ſunt, n. 19. ibid.
Oculi exitus, n. 20. ibid.
Oculi ex quo homo moriturus eſt, fulgorem ſuum amittunt, nu. 49. p. 370. etiam in extinctis aliquid fulgoris retinent, ibid. ab illis in morbis habentur potiſſima ſigna ſalutis, vel mortis, n. 51. p. 371.
Oculorum obſervatio in cadaveribus quam conjecturam faciat celerioris, aut tardioris mortis, n. 49. p. 370.
Oculus primus omnium membrorum mortis indicia præbet, ultimus tamen moritur, n. 51. p. 371.
Oculi expreſſio, n. 20. p. 194. procidentia, n. ibid.
Oculi in viventibus ſemper tantiſper fulgent, nu. 56. p. 304. Eorum pupillæ quamdiu intuentium reddunt imaginem, homo non moritur, ibid.
* Oculi pannus & macula quando faciant irregularem, nu. 13. p. 174. fiſtula lachrimalis an faciat hominem irregularem, nu. 14. ibid. quomodo differat ab illachrymatione & lippitudine, n. 15. ibid.
* Oculi prominentia quando inducat irregularitatem, num. 8. p. 173. ſuffuſio ſeu cataracta facit hominem irregularem. Amplia in uno tantum oculo, n. 9. ibid. curatur extractionis, & viſus recuperatur, n. 10. p. 174. an qui ita viſum recuperavit, ſit irregularis necne, n. 11. ibid.
Oculis etiam communicatur contagium in peſte, numer. 19. p. 246.
Oculorum morbi inſignes excuſant a jejunio, n. 14. p. 329. Eorum acies obtunditur iis, qui in ſuperciliis vulnerantur, n. 12. p. 347. morbi eorum inſignes irregularem inducentes, num. 2. p. 378.
* Oculorum dolores qui excuſent ab auditione horarum Canonicarum, nu. 7. p. 120. morbi qui excuſent a redditione debiti, n. 28. p. 137.
* Oculorum illachrymatio quid, & quomodo differat a fiſtula lachrymali, & an faciat hominem irregularem, nu. 15. p. 174. differt item a lippitudine, ibid.
* Oculorum vitia enumerantur, n. 1. p. 172.
Oculos membrum nobiliſſimum, n. 1. p. 378.
Odium Conjugum impedit generationem, numero 10. pag. 102.
Odium aliquando facit impotentiam coeundi in viro, n. 58. p. 215. miteſcit beneficio temporis, n. 60. ibid. & n. 9. p. 216. inter conjuges quomodo poſſit facere præſumptionem ſuppoſitionis partus, num. 30. p. 238. impedit generationem, n. 31. ibid.
Odor nutrire poteſt, n. 13. p. 150. poteſt etiam corrumpere & occidere, ibid.
Odoratus inſtrumentum non eſt Naſus, n. 8. p. 376. & num. 9. ibid.
Odores mali, vel etiam boni quoſdam interdum peſſime afficiunt, n. 13. p. 150
* Odores mali ad excitandos reos in tormento deficientes, ſunt vitandi, n. 4. p. 47.
* Oeſophaga & ventriculi ulcer quatenus & cur irregularitatem inducere debeant, n. 2. p. 180.
* Oeſophagus quid, n. 1. ibid.
* Officiorum divinorum nomine quid veniat, n. 2. p. 109. ad eorum recitationem quæ requirantur, n. 6. ibid.
Oleandri lignorum fumus venenare hominem poteſt, nu. 11. p. 170.
Olera aliis cibariis admixta & debita conditura excepta non ſunt vituperanda, n. 15. p. 320. convaleſcentibus ab Antiquis oblata, ibid.
Oleum non ſuſcipit peſtis contagium, n. 29. p. 254.
Olfacta occidens venenum datur, n. 13. p. 150.
Oliverius Caraffa Cardinalis a Roſæ odore, ut a re maxime noxia lædebatur, n. 13. ibid.
Olus manducet, qui infirmus eſt, n. 15. p. 320.
Omnia ex omnibus fieri non poſſunt, n. 12. p. 96.
* Onocentaura viſa, n. 23. p. 88.
* Onoſcelis virgo ſpecioſiſſima ex Aſina nata, ibid.
* Operum naturalium nullum nocivum, n. 10. p. 12.
Ophiaſis quid, n. 9. p. 256.
* Ophiaſis Tineæ ſpecies, n. 1. p. 186.
Ophtalmia quid, n. 5. p. 255. n. 26. p. 195.
Ophtalmia deformitatem inducit, n. 7. p. 378.
* Ophtalmia an excuſet a divinorum recitatione, numer. 7. p. 120.
* Ophtalmia licet aliquando contumaciſſima ſit, vacat tamen periculo, n. 19. p. 202. ejus tres ſpecies, n. 16. p. 174.
Opobalſamum ad condienda cadavera, n. 7. p. 293.
* Opus ſervile ex neceſſitate fieri poteſt in diebus feſtis, num. 19. p. 25.
* Oratio ſine ulla attentione non dicitur oratio, n. 12. p. 109. etiam voluntaria ſine ulla attentione mala, ibid.
Oratores a jejunio excuſantur, n. 13. p. 327.
Oriens & Occidens non ſemper idem, n. 4. p. 396.
* Oris vitia quæ excuſent a recitatione divinorum, num. 17. p. 113.
* Oris fœtor quatenus & quando poſſit inducere irregularitatem, num. 1. p. 177. diſtorſio an irregularem faciat, num. 2. p. 178.
Orodes Aconito ebibito, & alvo per illud ſoluta, non interiit, n. 8. p. 153. & n. 21. p. 155.
* Orthopnea, num. 20. p. 114. quando excuſet a celebratione Miſſæ, n. 6. p. 121.
* Orthopnea Aſthmatis ſpecies facit hominem irregularem, n. 6. p. 180.
Ortui proxima humidiſſima, & calidiſſima, n. 15. p. 17.
Os pubis, n. 4. p. 9.
Os alicui olere, an ſit morboſum, n. 11. p. 190.
Os Gratiarum ſedes, n. 30. p. 377.
Os idem findi & frangi ex uno ictu eodem tempore poteſt, n. 4. p. 358.
* Oſſa fracta ante pubertatem non ſolum facile, ſed proprie ſanantur, n. 12. p. 43.
* Oſtentum, Portentum, Monſtrum, Prodigium ſynonyma ſunt, n. 17. p. 78. cur ita vocetur, nu. 18. ibid. in duo genera diviſum a legibus, ibid. contingit in rebus inanimatis, n. 19. ibid.
Oſyritis herba, n. 3. p. 299.
Ova & lacticinia non ſunt licita in jejuniis, num. 29. p. 317. ſunt carnes liquidæ, ibid.
Oves peſti obnoxiæ, n. 51. p. 250.
Ovi generatio abſque mare in oviparis minus præter naturam eſt, quam Molæ generatio in greſſilibus, num. 28. pag. 65.
Ovipara nonnulla ſuos pullos exerunt plurimum, 20. die, aliquando 19. interdum 18. aliquando, 22. & 25. n. 107. p. 28. terminum ſibi naſcendi conſtitutum aliquando vel prætergrediuntur, vel præveniunt, ibid. abſque maris opera ova inter ſe generant, num. 24. p. 65. ad eorum generationem non eſt neceſſarius concurſus maris & fœminæ eodem tempore, n. 28. ibid.
Ovis temperamento humida, n. 34. p. 24. parit quarto menſe, ibid. plurimum ſingulos generat fœtus, aliquando etiam plures, n. 45. p. 25. aliquando ſerius quinto menſe perit, n. 106. p. 28.
Ovum detentum a Medico peſte infecto corruptum, & alia ova ſibi vicina corrumpens, n. 20. p. 246.
Oxyntona cur dicatur, ſyncopes, n. 40. p. 302.

P

* PAciſci cum infirmo Medico an liceat, nu. 3. p. 23. non licet in morbo acuto, num. 5. ibid. eſt contra Phyſici dignitatem, n. 6. ibid. licet cum Principibus & Univerſitatibus, n. 8. p. 24.
* Palati ulcera quæ ſint cauſa irregularitatis, n. 3. p. 178.
* Palpebrarum adhæſio an ſectione ſanari debeat, numer. 7. p. 204.
* Palpebræ morboſæ quomodo aliquando faciant hominem irregularem, n. 19. p. 175.
* Palpebræ ſoli homini, & ſtruthiocamelo duplices, nu. 19. ibid.

Paludes Ægyptiæ ſaluberrimæ, n. 57. p. 392.

Palus quid ſit, n. 9. p. 395.

Panem aqua incoquere, an poſſit jejunans in pane & aqua, num. 10. pag. 335. an illum coquere poſſit jejunans cum abſtinentia ab omni cibo cocto, num. 11. ibid. cur conceditur panis in jentaculis cum maxime nutriat, numer. 22. p. 339.

Pangæus fons, n. 21. p. 389.

Panormi peſtis concitata ex lana infecta, n. 13. p. 171.

Papirius prætor partum 13. menſe natum pro legitimo ad hæreditatem admiſit, n. 2. p. 22.

Papulæ & impetigo idem non ſunt, n. 12. p. 182.

* Parabolani apud leges non ſunt Medici, n. 30. p. 65. Eorum Electio pertinet ad Epiſcopum, ibid.
* Parabolarii, ibid.

Paralyſes de quibus in Sacris omnes graviſſimæ, numer. 39. p. 285.

Paralyſes, ut ſit ſanabilis, quæ requirantur, num. 37. ibid. partes ea affectæ tanquam emortuæ exiſtimandæ, nu. 40. ibid.

* Paralyſis quid, & quomodo differat ab Apoplexia, ejusque diviſio, num. 6. p. 172. Canoniſtarum determinatio quod Paralytici ſint irregulares, quando & in quibus habeat locum, in quibus non, num. 7. ibid. quod nervi non tantum externi, ſed & interni paralyſi ſint obnoxii, num. 8. ibid. Nervi ad ſenſus externos deſtinati, ſi reſolvantur, illius ſenſus, ad quem pertinent, amiſſionem cauſant, num. 9. ibid. Senſus Tactus ex paralyſi amiſſio, quando inducat irregularitatem, num. 10. ibid. Guſtus & Odoratus deperditio an debeat irregularitatem inducere, num. 11. ibid. Stomachus reſolutus facit hominem irregularem, nu. 12. ibid. Reſolutiones inteſtinorum ſphyncteris muſculi & veſicæ urinariæ quid incommodi afferant, num. 13. ibid. Inteſtinorum reſolutio & maxime inteſtini recti cauſat impedimentum retentionis fœcum, num. 14. ibid. veſicæ urinariæ paralyſi urinæ incontinentiam parit, num. 15. ibid. Sphyncteris muſculi reſolutio quos effectus parere poſſit, num. 16. ibid. cur prædicti tres morbi indiſpenſabilem irregularitatem inducant, n. 17. ibid.
* Paralyſis an ſemper debeat eſſe juſta cauſa diſſolvendi ſponſalia, n. 10. p. 305.
* Paralyſis in ætate ſenili quotidie incurabilior fit, & idcirco inter morbos increſcentes connumeratur, numer. 11. ibid.

Paralytici qui ſint, n. 35. p. 285.

* Paralytici qui unicam partem paralyticam habent, an habeant juſtam cauſam renuntiandi beneficium, numer. 16. p. 271.

Paralyticus Capharnaum graviſſime afficiebat, numer. 39. p. 285.

Paraphrenitici qui, nu. 1. p. 144. differunt inter ſe ſecundum accidentia & alia, n. 2. ibid.

Paræus notatus, n. 35. p. 164.

Paræi definitio ſuperfœtationis examinata, n. 2. p. 60.

Parentes morboſi filios morboſos generant, ſani ſanos, n. 29. p. 97. optimi & ſapientes cur malos & inſipientes procreent, n. 37. p. 98.

Pariens mortuos, an ſana ſit, n. 1. p. 198.

Paria ſunt quem jacuiſſe cum aliqua, & illam adulteraſſe, n. 12. p. 310.

Pariſiis peſtis familiaris, n. 41. p. 248.

Pariſius notatur, n. 5. p. 101.

Pars nulla ſpermatica poteſt abſque utroque ſemine generari, num. 21. p. 64.

* Pars continetur, in toto, n. 12. p. 71.

Partes utiles animalium venenoſæ, n. 17. p. 173.

Partes quæ aliquando ſimulantur dolore, quæ ſint, n. 28. p. 230.

Particula prima refrigerativa quid ex Ariſtotele, nu. 12. p. 17.

de Particularibus non datur ſcientia, n 41. p. 214.

Partus vulneratæ natura facit maximam præſumptionem lethalitatis vulneris, n. 1. & 3. p. 350. ea ſola facit vulnus tutum vel lethale, n. 2. ibid.

ex Partionis diſtantia non poteſt argui diſtantia conceptionis geminorum, n. 24. p. 61.

* Partus dicitur a pariendo, & actionem parturientis importat, n. 5. p. 239.
* Partus fœminæ tardior eſt quam Maris, n. 16. p. 313.

Partus 13. aut 14. menſe editus pro legitimo ad hæreditatem admiſſus, n. 5. p. 22. Ejus generatio in homine contra Naturæ legem eſt, n. 47. p. 25. n. 9. p. 44. & n. 9. p. 45. Eſt veluti quæ criſis, n. 36. p. 30. & n. 26. p. 31. Ejus criſis aſſimilatur criſi morborum chronicorum, ibid. fit ex defectu alimenti, n. 17. p. 29. n. 21. p. 32. & n. 10. p. 44. in eo fœtus perfectionem non operatur natura, ſed moribus, num. 32. p. 33. quando naturaliter fieri dici debeat, num. 52. p. 34. humani tempora duo ſunt, n. 14. p. 36. annuus & tredecimeſtris, num. 3. pag. 41. poteſt portari a matre per paucos quoſdam dies ſupra 10. menſes, num. 16. p. 43. ad ſummum poteſt portari per decem dies ſupra decem menſes, num. 17. ibid. difficilis eſt evidens conjectura non vitalis fœtus, num. 15. p. 44. Ejus difficultas, ſi quatuor diebus perduret, fœtus nullo modo poteſt eſſe vitalis, num. 16. ibid. non vitalis ad hæreditatem non admittitur, n. 1. p. 45. quinque naſci poſſunt vitales, n. 3. ibid. qui non ſit unicus, eſt contra Naturam, num. 12. ibid. & n. 22. p. 76. de ejus eſſentia non eſt, ut vitalis edatur, n. 10. p. 48. non eſt ita pars matris, ut fructus pendentes pars arboris, nu. 44. p. 56. Ejus tempus in gemelliis unicum eſt pro tempore conceptionis, n. 8. p. 57.

Partus & Prægnantia in omni mortis caſu culpandi, nu. 34. p. 72. morbus non proprios irritant & fovent, nu. 35. ibid. dantur proprii eorum morbi, n. 39. ibid. partus difficultas eſt ſymptoma ipſius proprium, num. 41. ibid. Eo naturali exiſtente, morbus ex ejus vitio fuiſſe dici non poteſt, nu. 45. ibid. Ejus nomen diverſimode accipitur, num. 5. p. 73. accipitur pro fœtu, num. 6. ibid. & pro puerperio, ibid. & pro abortu, ſed improprie, num. 8. ibid. ejus nomine quid veniat intelligendum in contractibus ſocietatum, nu. 9. p. 74. neceſſario eſt præter naturam; ſi ex eo mors dependet, num. 13. ibid.

Partus difficultatis cauſa ex parte fœtus, n. 7. p. 76. Ex parte matris, n. 8. ibid. Ex parte uteri, nu. 9. ibid. Ex parte panniculorum, n. 10. ibid. Ex parte excrementorum, n. 11. ibid. Ex parte externarum cauſarum, n. 13. ibid. Ex parte præcedentium morborum, n. 14. ibid. quid ſit, nu. 24. p. 72. eſt actio quædam naturalis, nu. 23. ibid. ſi datur ſanus, datur etiam morboſus, num. 25. ibid. ſanus quando eſt, num. 27. ibid. naturalis multas habet conditiones, n. 14. p. 74. præter naturam fit ex defectu alicujus ex conditionibus naturalis, nu. 15. ibid. naturalis inter præcipuas conditiones requirit, ut debito tempore fiat, num. 16. ib. ante debitum tempus eſt abortus, num. 17. ibid. quænam actio ſit, n. 27. ibid. in difficili quid eveniat, nu. 4. p. 75. Ejus difficultas unde, n. 6. p. 76. multiplex magis periculoſus, n. 21. ibid. monſtroſus magna pericula affert, nu. 25. ibid. in eo rumpuntur ligamenta, ac venæ quædam, num. 69. p. 78.

Partus & Prægnantia in caſibus Exceptionis debent eſſe immediatæ cauſæ mortis, n. 95. p. 79. aliquando habent univerſam mortis culpam, aliquando non, n. 1. p. 83. quando ſoli accuſandi, n. 2. ib. debent eſſe cauſa mortis in caſibus exceptis, n. 10. ibid. debent eſſe cauſa finalis, n. 12. ibid. non ita res naturales ſunt, ut nunquam evadant præter naturam, nu. 13. p. 87. non in omni morbo in eodem genere cauſæ poni debent, n. 19. ibid. non ſunt morborum cauſæ, n. 22. ibid. non ſolum non obſunt, ſed aliquando proſunt, n. 24. ibid. ſunt quid indifferens ad ſanum & non ſanum, num. 17. p. 91.

Partus eſt actio quædam a Natura inſtituta ad expellendum fœtum, ut mictio ad expellendam urinam, & hujusmodi, num. 4. p. 87.

Partus poſtica Venere concepti in pedes, aut alia figura non naturali naſcuntur, n. 23. p. 219.

Partus ſuppoſitio eſt crimen falſi, & eſt capitale, num. 4. p. 236.

* Partus ex ſua natura non vitalis non rumpit teſtamentum, n. 7. p. 77.

in Partu venæ omnes uteri aperiuntur, n. 16. p. 239.

* Partus Cæſareus quis dicatur, n. 1. p. 238.
* Partus Cæſareus quis ſecundum Rodericum a Caſtro, num. 2. ibid.

Partus Cæſareus quis ſecundum Varandæum, n. 3. ibid.

Parva manus, n. 14. p. 381.

Parum pro nihilo habetur, nu. 10. p. 338. jejunium frangit, ibid.

Paſſio flatuoſa quæ, n. 8. p. 144.
Paſſio Mirachialis, ibid.
Paſſiones Animi, Vide Animi Paſſiones.
* Patagones populi Gigantæi, n. 34. p. 81.
* Pathicæ mulieres, n. 29. p. 103.
Patrius Aer an ſemper aliis præferendus, n. 11. p. 400.
Patroclus moribundus Hectori mortem prædicit, num. 18. p. 268.
D. Pauli Ecſtaſis, qualis fuerit, ignoratur, n. 16. p. 273.
Paulus ſecundus Pont. Max. ex copioſo Melopeponum eſu repentive mortuus, n. 6. p. 161.
* Pauperes Medicus gratis curare tenetur, n. 8. p. 24. quis dicatur ad hunc effectum, num. 10. ibid. multi ſunt & ſæpe ægrotant, n. 11. ibid.
* Paupertas Pharmacopolæ multa contra conſcientiam machinari cogit, n. 2. p. 28.
Pavo aſſatus per annum ſervatur imputris, n. 7. p. 293.
Peccata multa ſunt homicidio graviora, n. 20. p. 357.
Peccare non dicitur mortuus, neque dormiens, numer. 5. p. 129.
Peccare gravius dicitur, qui cum deformi, quam qui cum formoſa congreditur, & cur, n. 19. p. 204.
Pectoris morbis, qui a jejunio excuſent, n. 15. p. 330.
* Pectoris anguſtia excuſat a tormento chordæ, n. 14. p. 44.
Pectoris dolorem, quæ concomitentur, n. 31. p. 230.
* Pectoris morbi, qui excuſent a redditione debiti, numer. 29. p. 137.
* Pectoris vitia, quænam conſideranda veniant reſpectu irregularitatis, n. 1. p. 179.
Pecudis apulſus ſervitus, n. 12. p. 395.
Pecuniæ quando amittantur in ſocietatibus officiorum, num. 2. p. 90. eas amittit ſibimetipſi manus inferens, n. 13. ibid. eas lucrari non licet ex certo periculo, n. 19. p. 91. in ſocietatem datæ debent ſubire amiſſionis periculum, n. 2. p. 71. & n. 1. p. 90.
Pedemontana quædam juvenis duobus menſibus jejunans, n. 18. p. 277.
Pedes membra maximæ utilitatis, n. 9. p. 380. pedibus multi ea omnia agentes, quæ alii manibus, ibid. ſine pedibus nati plures, ibid. ſolum aditionem inſerviunt, num. 10. p. 381. iis orbatus homo magis inutilis, quam orbatus manibus, num. 11. ibid.
* Pedum eorumque digitorum vitia quæ & quando præbeant cauſam irregularitati, n. 4. p. 188.
Pellicanus mortuus reviviſcit, n. 4. p. 300.
Pemplon ultimam ſenectutem cur vocant, n. 24. p. 17.
Penis exiguitas poteſt præbere divortio cauſam, n. 4. p. 216. brevitas eſt cauſa ſterilitatis, n. 14. p. 221.
Penis eſt pater omnium membrorum, n. 13. p. 373. & num. 1. p. 382. non eſt vocandus membrum, n. 14. p. 373. Magnus, durum ac ſtolidum ingenium denotat, n. 15. ibid. an abſque eo poſſit fieri generatio, nu. 2. p. 382. illum abſcindens quomodo puniendus, n. 3. ibid.
* Penis longitudo an ſit cauſa, ut ſemen refrigeretur antequam ad uterum perveniat, n. 10. p. 146.
* Penis cui eſt abſciſſus, an ſit irregularis, ut in lege veteri, num. 10. & 11. p. 185. Glande imperforata nati & quando fiant irregulares, & quando facilius diſpenſari poſſe videantur, n. 12. ibid.
* Penis brevitas ſemper incommoda, quia diminuit coitum, n. 3. p. 255.
* Penis obliquitas quid operari poſſit circa invaliditatem Matrimonii, n. 8. p. 256.
* Penis nodus quam cauſam dare poſſit diſſolutioni Matrimonii, n. 9. ibid.
* Penis brevitas quando impediat generationem, n. 1. p. 284.
* Penis nimia longitudo an, & quando generationem impediat, n. 2. ibid.
* Penis tortuoſitas quando impediat generationem, numer. 3. p. 265.
* Penis obliquitas, tortuoſitas, nodus, contractio, quando remedio careant, n. 10. p. 288.
* Penis paralyſis nullo redemedio tolli poteſt, n. 11. p. 289.
Penſionum translatio, Vide translatio.
Peperiſſe dici non debet, quæ abortivit, nu. 1. p. 48. non debet diti ante ſeptimum paciens, aut filium mortuum eiiciens, n. 17. ibid.
Percuſſiones quacunque in parte, præterquam in artubus, ſi fortes ſint, poſſunt hominem occidere, n. 4. p. 359.
Percutiens piſcatio, n. 14. p. 395.
* Perdices in Paphlagonia duplici corde, n. 7. p. 92.
Perfecta ætas, num. 3. & 13. pag. 13. non dicitur ante 30. annum, num. 18. ibid.
Perfectio ubi deeſt, ibi deeſt finis, nu. 69. p. 26. reperitur ubi eſt finis, n. 14. p. 32.
Perfectionis & Imperfectionis tempora ſibi reſpondere debent, n. 54. p. 11.
Perfectum tardius augeſcit, quam imperfectum, num. 56. p. 11. dari debet in unoquoque genere eorum, quæ a Natura ſunt, num. 68. p. 26. nullum finem caret, num. 70. ibid. deficere eſt impoſſibile, num. 72. ibid. ſupra nihil eſt extra accipere, num. 73. ibid. in utroque genere eſt maximum, num. 74. ibid.
Periclimenis longo uſu fœminæ Eunuchæ fiunt, numer. 48. p. 214.
Periculum inter ſocios debet eſſe æquale, n. 42. p. 77. & n. 54. p. 70. Ex partu & prægnantia eveniens cur Exceptum, n. 46. ibid. puerperæ ex fœmina longius durat, quam ex mare, n. 55. ibid. Ejus duratio in perpetua quarta ſit ex Cagnato, n. 57. ibid. quarta vere ſit ejus duratio ex mente Hippocratis, n. 58. ibid. & num. 60. 61. & 62. ibid. Ex periculo certo non licet pecunias lucrari, nu. 19. p. 69. Ejus translatio in aliam perſonam cur conceſſa, num. 20. ibid. quod currere debet dans pecunias in ſocietatem quale debeat eſſe, num. 47. p. 70. inæquale eſt ex parte fœminæ contrahentis cum viro, n. 61. ibid.
Periculum majus in peſte, quam in Epidemia, numero 4. pag. 244.
* Prineos quid, n. 2. p. 97.
* Peritia qualis habitus, n. 8. p. 70.
Perſarum cadavera in quodam bello difficulter putreſcebant, contra cadavera Romanorum facillime, numer. 27. p. 295. Eorum mos in ſepeliendis cadaveribus, num. 58. p. 304.
Perſonæ extraneæ inter ſe aliquando ſimiles, num. 19. pag. 93.
Pes habet aliquam apprehenſionem, n. 9. p. 380.
Peſte infectus an poſſit vi etiam uſque ad occiſionem depelli, n. 14. p. 245. poteſt expelli ex civitate, n. 15. ib. quibus ſignis cognoſcatur, nu. 8. p. 251. ſegregandus ab aliis, qui ſani ſunt, n. 24. p. 254. an ſi malit includi domi, poſſit invitus expelli a civitate, n. 25. ibid.
Peſte qui corripiantur, nu. 16. p. 69. in ea ſemper concurrit aliqua extrinſeca cauſa, n. 34. p. 70. ejus cauſa ſemper eſt univerſalis, n. 27. p. 69. ad eam concipiendam nihil operatur apparatus humorum, nu. 29. ibid. ea non corripiuntur valetudinarii, infirmi, & hujuſmodi, ibid. externa cauſa vim animalibus infert, n. 32. ibid.
Peſte pereuntes ſuffocantur, n. 9. p. 164.
Peſtis venenum indifferenter omnes perſonas adoritur, num. 32. p. 69.
Peſte plures ſimul eſſe poſſunt, n. 6. p. 251.
Peſtilens, putridum, contagioſum convertuntur, n. 16. p. 245. falſum, n. 23. p. 247. omne pernicioſum eſt & deleterium, n. 25. ibid.
Peſtilentes morbi, n. 29. p. 243.
Peſtilentes morbi fatuitatem aliquando inducunt & oblivionem, n. 45. p. 245.
Peſtis a Deo eſt, nu. 3. p. 252. Ea infectus dicitur in articulo mortis eſſe, n. 12. p. 142. eſt omnium morborum morbus vehementiſſimus, n. 1. p. 143. Venetiis concitata ex illitu peſſulorum oſtiorum civitatis venenatis medicamentis, n. 11. p. 150. Panormi concitata ex lana infecta eo delata, n. 13. p. 171. ſine febre aliquando eſt, n. 19. p. 160. ut plurimum cum febre, n. 20. ibid.
Peſtis occaſione plura a conſueto judicandi ſtilo deviant, n. 1. p. 241. de ea integros Tractatus fecerunt Jureconſulti, ib. ejus privilegia multa, ibid. ea vigente unus teſtis ſufficit, ubi duo requirantur, n. 2. ibid. eſt juſtiſſima cauſa abſentiæ, nu. 6. ibid. ex ejus probatione probatur non tutus acceſſus ad locum, in quo viget, n. 7. ibid. a quibus excuſet, n. 10. p. 242. ex ea decedens non amittit pecunias in ſocietatem datas, n. 11. ibid. ut plurimum contagioſa, nu. 13. ibid. Ejus nomen generale eſt ad multa mala, n. 18. ib. eſt morbus, n. 20. ibid.
Peſtis per antonomaſiam quid dicatur, num. 20. ibid. unde dicatur, num. 21. ibid. quid ſit ex Ripa, nu. 22. & 23. ib. reiicitur Ripæ definitio, num. 24. ibid. quid vere ſit, num. 31. p. 243 eſt Epidemia, num. 35. ibid in ea fiunt ægritudines diverſorum generum, num. 37. ibid. poteſt eſſe particularis, num. 5. p. 244. vera quæ ſit, num. 7. p. 245. aliquando excitata ex ſola cloacarum immunditie, num. 8. ib. excitata aliquando ex cadavere Balenæ putreſcente, ibid. ſola ex omnibus morbis inficit eos, qui ad ægrum accedunt, num. 16. ibid. propagatur per contagium, num. 18. p. 246. particularis aliquando evadit univerſalis, numer. 19. ibid. poteſt eſſe ſine contagio, num. 21. ibid. qui primi ea inficiuntur, ab aliis contagium non contrahunt, num. 22. ibid. Ejus venenum ex aliquorum ſententia originem habuit in mundi origine, & de corpore in corpus diſpergitur

& propagatur, n.22. p. 246. an de neceſſitate febrem adjunctam habeat, n.29. p. 247. Ipſamet eſt febris genus, n.30.ib. ut plurimum cum febre, ibid. eſt quid generalius, quam febris peſtilens, n. 33. ib. fit abſque affectione cordis, nu. 34. p. 248. una eſt gravior alia, n. 37. ibid. gravior reſpectu cauſæ quæ, n. 38. ibid. periculoſior, quæ ex aere corrupto, n. 39. ibid. gravior, ratione contagii quæ, ibid. gravior, ratione multitudinis locorum, quæ peſtem ſentiunt, nu. 40. ibid. gravior ratione durationis, n. 43. p. 249. non excedit tres menſes ex Plinio, n. 44. ibid nulla ultra triennium ſævit, ibid. Ejus tot modi ſunt, quot tempora, nu. 46. ibid. gravior ratione indifferentiæ ſpecierum & individuorum, n. 47 ibid. quandoque non niſi certum genus hominum moleſtat, n. 48. ibid. quædam unum genus hominum moleſtat, alia non, n. 51. p. 250. quo tempore anni vigeat aut remittat, n. 54. ibid. gravior ratione multitudinis morientium, n. 55. ibid. multo ſeverior ferro, nu. 56. ibid. gravior ratione brevitatis morbi, n. 57. ibid. non excedit ſeptimam, ibid.

Peſtis quædam gravis anno 1335. n. 42. p. 248. alia anno 1348. quinque annis duravit, n. 44. p. 249. anno 1450. graviſſima, ibid. anno 1525. ſex annis duravit, ibid. alia Veſpaſiano imperante, n. 56. p. 250. alia imperante Carolo IV. ib. alia graviſſima ex Cardano, n. 58. ibid. alia anno 1534. in Gallia Narbonenſi, ibid.

Peſtis ſigna ex Aſtrologis, n. 1. p. 251. ex Aere, n. 2. ibid. ſigna cum præſens eſt, n. 5. ibid.

* Peſtis facit hominem irregularem, num. 6. p. 194. non ſemper eſt incurabilis, nu. 7. ibid. Peſtis & Epidemia non ſunt idem, numer. 8. ibid. peſte ceſſante ceſſat irregularitas, num. 9. ibid.

* Peſtis quid, n. 9. p. 207. Vera peſtis cauſa eſt aeris corruptio, nu. 12. p. 208. Contagium autem non eſt vera cauſa peſtis, n. 13. ibid. datur peſtis ſine contagio, n. 14. p. 209. Contagium duplex, n. 15. ibid.

* Peſtis ſuſpecti per quadraginta dies detinentur ſegregati, num. 1. p. 273.

* Peſtis venenum non ſemper eſt unius naturæ, numer. 5. ibid.

* Peſtis venenum ſecundum aliquos poteſt latitare in humanis corporibus per duos menſes, n. 4. ibid.

* Peſtis venena quoad primas qualitates omnia ſunt unius ejuſdemque rationis, nempe calidiſſima, & maximæ activitatis, n. 14. p. 275.

* Non omnes de peſte ſuſpecti eodem dierum numero ſequeſtrandi, ſed alii citius, alii ſerius liberandi, n. 15. ibid.

* Peſtis aliquando ex corruptorum cadaverum humanorum fœtore, aliquando etiam brutinorum excitatur, numer. 4. ibid.

* Peſtis ſecundum aliquos expellitur projectione cadaverum per vias occiſorum Animalium, n. 5. ibid. Contrarium, vide n 6 p. 276.

* In peſte omnis cura adhibenda eſt in Aeris exſiccatione, n. 7. ibid.

* Peſtis tempore ignes in viis excenſi aerem emendant, num. 9. p. 277.

Petri ſalii opinio reprobata, n. 18. p. 138.

Petri ſocrus detinebatur magna febre, & quomodo eſſet magna, n. 53. p. 286. miraculoſe ſanata, n. 55. p. 287.

* Petri Garziæ opinio de ſemine fœmineo, n. 29. p. 129.

Petronius Auli Vitelli filius luſcus fuit, n. 4. p. 193.

Petrus Pigræus notatus, n. 12. p. 150. & n. 35. p. 164.

Petrus Aponenſis Conciliator dictus credulitatis notatus, n. 52. p. 215.

Petrus la Seine I. C. Neapolitanus, n. 4. p. 363.

Petrus Caſtellus ſcripſit de infectis librum, n. 2. p. 218.

Phaetuſa Pythei conjunx apud Hippocratem barbam emiſit, num. 12. p. 378.

Pharmacopola, Vide *Aromatarius*.

Philippus Macedo Alexandri Magni pater luſcus fuit, num. 4. p. 193.

Philiſtæi dyſenteria ex miraculo afflicti, n. 11. p. 291.

* Philoſophia eſt ſcientia rerum naturalium, n. 13. p. 71. Politicæ præcedere debet, n. 10. ibid.

* Philoſophiam è medio tollunt, qui rerum miraculis fidem adimunt, n. 1. p. 157. ex dubitatione naſcitur, ibid.

Philoſophi a rabido cane commorſi hiſtoria ex Aetio, nu. 17. p. 138.

Philoſophorum quorundam impia temeritas, n. 1. p. 266.

* Philoſophus Politicum quando præcedere debeat, num. 13. p. 71.

Phoebades mulieres, n. 36. p. 141.

Phœnis mortua reviviſcit, n. 4. p. 300.

Phrenenſis ſemper durat, ex quo incipit, num. 7. p. 105. & n. 6. p. 135. quid ſit, nu. 2. ibid. male definita a Brudæo & Menochio, nu. 3. ibid. non eſt morbus ex ſe ſuperveniens febri, ſed cum febre prehendens, n. 4. ibid. aptatur nomen delitiis omnibus, quæ febribus ſuperveniunt, num. 5. ib. perraro a primo die accidit, ibid. vera nullas habet interpolationes, n. 6. ibid. ſuperveniens non nocet iis, quæ geſta ſunt ante ejus adventum, n. 10. ibid. an impediat ſponſalia, n. 12. ibid. an præbeat divortio cauſam, num. 14. ibid. nullo impedimento eſſe debet, cum ceſſavit, num. 18. ibid.

Phrenetici a morbo, quo detinentur, ſic dicti, num. 1. ibid. in omnibus ut cæteri inſani habendi, quamdiu extra mentem ſunt, numer. 7. caſu omnia agunt, etiam ſi prudenter agant, num. 9. ibid. non habent dilucida intervalla, num. 22. p. 136.

* Phthiſis quis morbus, & an, ac quatenus faciat hominem irregularem, n. 5. p. 179.

* Phthiſis quis morbus proprie ſit, n. 19. p. 213.

Phyſiognomia ex Hippocrate malos aut bonos mores denotat, nu. 47. & 48. p. 271. de ea qui ſcripſerint, *ibid.* ex ea ſumitur plus quam leve indicium, n. 51. ibid. ex ea poteſt deſumi aliqua conjectura morum & naturalium propenſionum. n. 52. ibid.

* Picrocholi jejunium ferre non poſſunt, n. 18. p. 45.

Pierius Valerianus erroris, n. 10. p. 137.

Pietas erga Deum & Sanctos in cauſa eſt, ut nonnulla opera naturalia ad eos referamus, n. 4. p. 264.

* Pigmæi, n. 34. p. 79. ſimiarum genus ex Alberto, ibid.

Pili felis & aliorum quorundam animalium venenum ſunt, n. 30. p. 156.

Pili & ungues in cadaveribus creſcunt, n. 37. p. 296.

* Pili, eorum abraſio cur in cauſa ſit, ut Rei facilius delicta confiteantur, n. 12. p. 41. robur denotant, ibid. fortitudinem afferunt, ibid.

Pilorum carentia eſt ſignum frigiditatis, n. 22. p. 212.

* Pinguedo exuberans impedit Coitum, & eſt ſine remedio, n. 13. p. 259.

* Pinguedo nimia mulieris an, & quando poſſit dare cauſam diſſolvendi matrimonii, n. 15. p. 263.

* Pinguedo nimia an, & quando impediat coitum, & generationem, n. 15. p. 267.

Pinguedo excedens mulieres ſteriles efficit, n. 9. p. 269.

Pirenis fontis in Corintho Aquæ omnibus Græciæ aquis leviſſima, n. 19. p. 388.

Piſcatio an quis noceat, num. 13. p. 395. ejus plura genera, num. 14. ibid.

Piſces quidam quomodo concipiant ex Herodoto, n. 1. p. 221. quidam manu detenti febrem accedentes, num. 2. p. 227. omnium animalium minime peſtem ſentiunt, n. 49. p. 249. reſpirant, ibid. etiam ipſi peſtem ſentiunt, n. 50. ibid. qui facilius a peſte corripiantur, ibid.

Piſces frigidi ſunt & inflativi, nu. 4. p. 318. Eorum frequens comeſtio plures ægritudines accerſit, ibid. boni ſucci ſunt, num. 12. p. 320. Avibus montanis in bonitate pares, ibid. ſaxatiles laudatiſſimi, ibid. cur in jejuniis adhibeantur, ex Kornmanno, ibid. refellitur, ibid. ab antiquis conceſſi in pluribus morbis, ibid. cur eos antiqui libentius ægrotis concederent quam nos, numer. 13. ibid. non facile corrumpuntur, numer. 12. ibid. ſaliti, vide *ſaliti ſpecies*, veniebant antiquitus nomine obſonii, numer. 20. p. 321. Antiqui eos frequentius quam carnes inmenſas apponebant, ibid. in eadem lance cum carnibus apponebantur, ibid.

Piſces abſque ſale ſiccati per decem annos ſervati incorruptibiles, n. 7. p. 293.

Pituita talis naturæ, ut magis excocta in ſanguinem vertatur, n. 18. p. 221.

Pituitæ copia in ſene non eſt morboſa, n. 77. p. 19.

Plantæ non venenoſæ, an arte fiant venenoſæ, n. 35. p. 156. earum fructus ſolutivi efficiuntur, ibid.

Plantæ a terra avulſæ diu abſque nutrimento vivunt, nu. 10. p. 276. earum ſemina alimentum continent, n. 33. p. 278. quædam reſurgunt, n. 4. p. 299.

Plateaſmos quid, n. 3. p. 190.

Plateri pater ætatis 72. annorum uxorem ducens ſex liberos generavit, & anno 82. fœmellam, n. 26. p. 207. Ejuſdem Avus poſt centeſimum annum filium ſuſcepit, & ad ipſius nuptias ſupervixit, ibid. Opinio de peſtis veneno & contagio, n. 22. p. 246.

Plato voluit conjuges non generantes ab invicem ſeparari, & aliis jungi, n. 22. p. 217.

Plebeii peſte facilius prehenduntur, quam nobiles, num. 53. p. 250.

Plena ætas, n. 19. p. 13.

* Plinius Medicis cur infeſtus, n. 1. p. 53.

* Plinio

* Plinio in his maxime credendum, quæ ſe vidiſſe affirmat, n. 23. p. 88.
Pliſtis fluvius Solonis conſiliis helleboro infectus, ut Cyrræos bibentes inficeret, n. 26. p. 172.
Plutarchi conſilium ad tuendam valetudinem circa carnium uſum, n. 21. p. 323.
Pluvialis aqua fontanæ quando præferenda, num. 55. p. 392. legumina facilius coquit quam fontana, numer. 56. ibid. etiamſi putreſcit, non eſt cenſenda idcirco mala, num. 57. ibid. non putreſcit, ex Petronio, ibid. coacta melior cruda, n. 69. p. 393.
Pocula amatoria cum apris venenis conficiuntur, numero 16. p. 153.
Podagra reddit hominem ad Venerem proniorem, num. 8. p. 209. An a jejunio excuſet vide in verbo Articulares morbi.
* Podagra & Chiragra faciunt hominem irregularem, ſic forte & aliis dolores arthritici, num. 3. p. 190. Dolores ex podagra facile recurrunt, qui vero primo impetu plures corporis articulos invadunt, non ita facile, nu. 4. ibid.
Podivinus quidam ſuſpenſus per duos annos corruptionem non eſt paſſus, n. 14. p. 294.
Pollex utilitate quatuor reliquos digitos æquat, num. 14. p. 381. Ejus cum indice amputatio totius manus amputationem adæquat, num. 16. ibid. Parva manus dicitur, num. 14. ibid.
* Politicæ inventio, n. 9. p. 68. Eſt ſcientia practica, n. 12. p. 71. differt a lege, num. 14. ibid. leges concedit, num. 6. p. 69. Medicinam præcedere quando debeat, num. 14 p. 72. quid ſit, ibid.
* Politicus non habet poteſtatem in homines, ut eos ad conditas a ſe leges obſervandas cogat, num. 11. p. 68. Leges condit in univerſali, num. 12. p. 70. non eſt immediata cauſa boni communia, num. 15. p. 72. Leges mutare non poteſt, ibid.
* Polluere ſe extra vas quando dicatur vir, n. 10. p. 149.
* Pollutio pro ſanitatis remedio an poſſit ſuadere, n. 12. p. 12. & an ſalutem pro evitanda morte, nu. 13. ibid. voluntaria eſt peccatum mortale, ibid.
* Pollutio ſpontanea eſt peccatum mortale, n. 8. p. 146. extra vaſa a muliere non fit, n. 11. p. 147.
* Pollutio involuntaria quid, & an faciat locum irregularitati, n. 3. p. 184.
Polypus quid, num. 3. p. 201.
* Diverſæ ſpeciei, & quænam inducat irregularitatem, n. 8. p. 176.
Pomaria quomodo noceant aeris ſalubritati, n. 12. p. 403.
Pœna eſt culpæ ſocia, nu. 29. p. 118. non habet locum, ubi non eſt culpa, ibid.
* Pœna debetur propter culpam, nu. 8. p. 33. quid ſit, nu. 10. p. 34.
* Pœnæ undæ temperandæ, num. 4. ibid. earum diviſio, n. 31. p. 37. & n. 1. p. 49. Temporales quæ, num. 22. p. 36. Temporalium diviſio, nu. 33. p. 37. Capitales ſimpliciter quæ, num. 34. ibid. non capitales corporis tamen afflictivæ quæ, n. 35. ibid.
Poppejæ M. Agrippæ filiæ reſponſum, n. 30. p. 59.
Populares morbi, n. 28. p. 243. quidam benigniſſimi, num. 33. ibid.
Popoli nonnulli ſex menſibus dormientes, n. 3. p. 299.
* Populi quidam binis pupillis dotati, n. 3. p. 151.
Porcorum excrementa faciunt aerem venenoſum, num. 22. p. 254.
Porphyrius carnium eſum ad corporis ſalubritatem non facere affirmavit, n. 20. p. 323.
Porrum non eſt venenum, & tamen Mela ejus ſucco epoto obiit, n. 9. p. 154.
* Portentum, Monſtrum, Oſtentum, Prodigium, ſynonyma, n. 17. p. 78.
Poſthumi parentibus magis ſimiles quam cæteri filii, numer. 10. p. 99.
Potatio unica non eſt de præcepto jejunii, ſed unica comeſtio, n. 6. p. 332.
* Potentia cur honoretur, n. 20. p. 52.
Potentia coeundi pro pubertatis ſigno reprobata, numero 73. pag. 12. non eſt certum pubertatis ſignum, ſed potentia generandi, num. 78. ibid. præcedit pubertatem, num. 80. ibid.
Potus tempore peſtis qualis conveniat, n. 11. p. 253.
Potus non frangit jejunium, n. 1. p. 332. nutrit, n. 2. ibid. ordinatur ad ciborum diſtributionem, n. 9. ibid. & nu. 23. p. 333. eo replemur facilius, quam cibo, n. 20. ibid.
* Potus Aquæ cur prohibetur in jejunio Euchariſtico, n. 9. p. 278.
Vide *Jejunium*.
* Potus debet eſſe humidus, & cur, n. 18. p. 279.
* Potus finis ſedandi ſitim ſecundarius eſt, non primarius, n. 10. p. 281.
Prandii omiſſio conſuetis prandere noxia, n. 6. p. 337. an illud cœna uberius eſſe debeat, num. 8. p. 338. illud in noctem differre, jentaculo omiſſo, cuilibet in jejuniis, nu. 23. p. 339.
Pratum quid, n 13. p. 404.
* Præcedere eſt præ aliis honorari, nu 10. p. 52. quis debeat in Republica, n. 18. ibid. n. 28. p. 53.
* Præcedentia eſt honoris ſpecies, n. 5. p. 51. quid ſit, n. 7. 8. ibid. & n. 27. p. 53. conſiſtit in actu receptionis honoris, num. 9. p. 51.
Prædictio infallibilis requiritur in prophetia, nu. 3. p. 266. non poteſt eſſe a natura, n. 4. ibid. non videtur eſſe miraculoſa reſpectu Medicinæ, n 7. ibid.
Prædictiones multæ fiunt, quæ prophetiæ nomen non merentur, nu. 4. ibid. Medicorum Prædictiones inter divinationes non connumerantur, n. 8. ibid.
Prædium aeris ſalubris majoris æſtimatur, quam aeris inſalubris, n. 1. p. 383.
Prægnans coitum odio habet, n. 35. p. 56. in ea pallores & oculorum contractiones unde, n. 33. ibid. in ea unius partis venæ magis tument quam alterius, n. 34. ibid. gaudet multis privilegiis, n. 1. p. 66. Cur illi leges indulgeant in pluribus, num. 3. & 11. ibid. peſte facile corripitur, n. 16. p. 69. moritur aliquando abſque culpa prægnantiæ aut partus, n. 4. p. 71.
Prægnans ſana eſt, n. 1. p. 198. quocunque morbo laboret, magis periclitatur, quam non prægnans, n. 9. ibid.
* Prægnans a tormentis immunis, n. 19. p. 45.
* Prægnans an excuſetur a debiti redditione, n. 15. p. 140.
* Quando ſit illi conceſſus Veneris uſus a Medicis, n. 18. p. 141. facilius a partu liberatur, ſi coitu non utatur, ibid. ultra abortus periculum, quænam alia pericula incurrat, ſi coitu utatur, n. 19. ibid.
* Prægnantes abundant pravis humoribus, & ſanguinem deteriorem habent, n. 11. p. 12.
Prægnantes in Thaſo abortientes, n. 88. p. 79. ſanguinem deteriorem habent, & non purum, n. 12. p. 80. & n. 16. p. 87. Earum morbi proprii naturales ſunt, nu. 14. p. 81. in illis tormina periculoſa, n. 50. p. 52. Earum appetentia, nu. 12. p. 54. appetitus, vel a quibusdam rebus averſiones etiam extra prægnantiam durant, n. 13. ib. ex cibo & potu pingueſcunt, n. 23. p. 87. cur male afficiantur, n. 26. ib. ſanæ apud leges exiſtimantur, n. 28. p. 88. valetudinariæ dictæ apud leges, num. 30. ibid. Earum ſanguis non poteſt plusquam decem menſibus fœtibus ſufficere, n. 115. p. 28. in extremo judicio parient immutatos fœtus, qui vivent, n. 8. p. 29.
Prægnantes ſolo lucernæ extinctæ odore abortiunt, num. 13. p. 150.
prægnantes a jejunio excuſantur, n. 36. p. 332.
Prægnantia maxime impedit coitum in brutis, n 51. p. 25. ante quatuor menſes difficillime, poſt facilius cognoſci poteſt, n. 6. p. 50. per ſigna certa & infallibilia cognoſci non poteſt, nu. 7. & 14. ibid. & nu. 54. p. 52. per conjecturas cognoſci poteſt, n. 8. p. 50. cognoſci poteſt ex Cagnolo per demonſtrationes, n. 9. ib. eam deprendere difficillimum, n. 13. ib. non probatur ex tumefactione ventris, n 18. ibid. ventris tumefactio in ea eſt diverſa ab illa, quæ non eſt a prægnantia, n. 19. ib. non probatur concludenter ex lacte, nu. 20. p. 51. Ejus ſignum ex motu in ventre excitato fallax, n. 40. p. 52. Ejus ſigna omnia ſimul juncta poſſunt a præter naturali cauſa originem habere, nu. 42. ibid. Ejus ſigna omnia communia ſunt menſtruorum retentioni, n. 43. ibid. in ea dignoſcenda quæ obſervanda, n. 1. p. 53. Ejus ſigna in calido temperamento, n. 2. ibid. ſigna in frigido, ibid. Ejus ſigna diverſo apparent tempore, n. 3. ibid. Ejus non omnia ſigna in omnibus apparent, n. 5. ibid. Ejus ſigna ex matre, n. 10. p. 54. ex facie, ibid. ex ſtomacho, n. 12. ib. ex pectore, n. 11. ibid. ex ventre, n. 15. ibid. ex univerſo corpore, n. 17. p. 55. ex utero, n. 16. ibid. maximum ejus judicium, ibid. Ejus ſymptomata ad quod tempus perdurent, n. 32. p. 56. in lac præbentibus quomodo deprehendatur, n. 49. ibid. in lac præbentibus ejus ſymptomata facilius eveniunt, quam in aliis, n. 50. p. 57.
Prægnantia & partus ſunt res maxime naturales, n. 48. p. 70. & n. 8. p. 71. & n. 11. ibid. n. 22. & 28. p. 72. n. 10. p. 81. nu. 2. p. 88. & n. 16. p. 91. non reſpicit ipſum individuum, ſed ſpeciei conſervationem, n. 50. p. 70. non ſine extrinſeca cauſa fit, n. 51. ibid. ex ea non poteſt evenire mors, nu 10. p. 71. Quid ſit, n. 22. p. 72. & 29. p. 74. ſana quando ſit, nu. 26. p. 73. pravos humores gignit, n. 15. p. 87. & nu. 8. p. 81. ex ea naturaliter ſe

habente nullus niſi levis affectus minime lethalis oritur, num. 16. p. 81. Ex ejus morbis cognatis nihil mali promittitur, nu. 17. ibid. Naturam maximopere exagitat, num. 19. ibid.

Prægnantia eſt res maxime naturalis, n. 7. p. 198.

Prægnantia & partus non ſunt morbi, n. 8. p. 225. etiam doctos Medicos latere poteſt, n. 1. p. 236. facile poteſt ſimulari, n. 2. ibid. diſſimulata quomodo deprehendi poſſit, num. 8. p. 240.

* Prægnantia aliquibus fœminis lethalis, n. 14. p. 19.

* Prægnantia in primo quadragenario vix de ſe ullam præbet ſignificationem, n. 17. p. 141.

* Prægnantiæ certa cognitio ante quadraginta dies vis, ac ne vix quidem haberi poteſt, n. 119. p. 234.

Presbyteri cujusdam dementia, n. 17. p. 122.

Præſtigiati qui, n. 31. p. 141.

Præſumptio ſemper ex parte cauſæ, quæ magis naturalis eſt, num. 44. p. 214. potentia coeundi & generandi ceſſat in continenti in eo, qui non habet teſtes, n. 11. p. 224.

Præſumptiones in partu ſuppoſito a Medico deſumptæ, num. 6. p. 236.

* Prætergreſſio & immutatio eorum, quæ a ſuperiori artifice proponuntur, in inferiore videtur malitioſa, num. 20. p. 7.

Priamus famen duodecim dies ſuſtinuit ex Homero, num. 3. p. 275.

Priapiſmus, n. 8. p. 209.

* Priapiſmus quid ſit, & an irregularem hominem facere debeat, n. 13. & 14. p. 185.

Primogenitorum Ægypti mors miraculoſa, n. 11. p. 291.

* Primogeniti nomen non magis referri poteſt ad eum, qui primo naſcitur, quam ad eum, qui primo concipitur, num. 1. p. 300.

* Primogenitus apud Jureconſultos accipitur pro eo tantum, qui primo eſt, n. 4. ibid. & n. 8. ibid.

* Ad hoc ut aliquis Primogenitus dicatur, non ſatis eſt Gemellum brachium aut crus foras emittere, niſi prior totus naſcatur, n. 5. ibid.

* Prior natus jura Primogeniture conſequitur, non prior conceptus, n. 7. ibid.

* Tantundem eſt dicere, *Primogenitus*, quam *primo natus*, n. 9. ibid.

* Inſtituentis primogenituram mens eſt, ut primo natus ſit primogenitus, non primo conceptus, n. 10. ibid. & n. 12. ibid.

* Primogenitus ſecundum aliquos dici debet poſterior natus, n. 14. p. 301. Falſum, num. ſeq.

* Primogeniti cæteris robuſtiores & formoſiores ſunt, ſecundum Jureconſultos, n. 21. p. 303.

* Primogenitus idem eſt, qui prior eſt conceptus, num. 12. p. 302.

* Primogenituram acquirit, qui ex Gemellis prior naſcitur, n. 3. p. 304.

* In decernendo de primogenito nativitas eſt attendenda, n. 12. p. 306.

Principium morbi quid, n. 8. p. 131.

* Principium mole eſt paucum, facultate vero maximum, n. 7. p. 220.

* Dator principii traſmutationis, eſt dator finis ipſius formæ, n. 28. p. 222.

* In principio exortus cujuslibet viventis animam propriam præſentem eſſe neceſſe eſt, n. 100. p. 230.

a privatione ad habitum non datur regreſſus, num. 18. p. 64.

Privilegia peſtis non habent locum in ſimplici Epidemia, n. 2. p. 244. cur conceſſa, n. 3. ibid. ut locum habeat, an peſtis debeat eſſe contagioſa neceſſario, nu. 9. p. 245. nu. 27. p. 247. an locum habeant in peſte, in qua non ſit febris, ibid. ut locum habeant, peſtis debet eſſe gravis, num. 36. p. 248.

Privilegii cauſa ceſſante, ceſſat privilegium, n. 28. p. 247.

Probatio per conjecturas ſufficiens, eſt in actibus ſimulatis, n. 5. p. 236.

Proceſſus in infinitum diſconveniens in naturalibus, num. 2. p. 84.

Procopius Medicus & Hiſtoricus, n. 21. p. 246.

Prodigium, vide in verbo *Oſtentum & Portentum*.

Prodigus ob rationis læſionem a multis actibus prohibetur, num. 61. p. 116. pari paſſu cum curioſo ambulabat, ibid. teſtari non poteſt, num. 62. ibid. diſcretione caret, num. 63. ibid. curatorem recipit, num. 64. ibid. non poteſt vendere etiam cum juramento, num. 65. ibid. non poteſt eligi, n. 66. ibid.

* Prodigus febricitantes interficiebat curſu, n. 2. p. 17.

* Proditor eſt veneno hominem occidens, n. 5. p. 5.

* Proditor dici debet Medicus dolo in ægrum delinquens, n. 4. ibid.

Profeſſio Religionis fieri poteſt a fatuis primi generis, nu. 21. p. 118. & ab obliviofis, n. 46. p. 119. non autem a furioſis, etiamſi furor intermiſerit, n. 28. p. 136.

Prophetæ omnes melancholici fuerunt, n. 15. p. 267. Prophetas Deus per ſomnia allocutus aliquando eſt, n. 17. ibid.

Prophetæ falſi a veris quomodo diſcernantur ex ſacra Scriptura, n. 26. p. 269. Prophetæ veri aliquando nonnulla prædicunt, quæ tamen non eveniunt, & quomodo id ſuccedat, ibid. Prophetæ multi non intelligunt ea, quæ prædicant, n. 30. p. 270.

Prophetia quid, n. 1. 2. p. 266. Prophetiam non tanti facit Eccleſia, vel ex ipſa tanquam ex miraculo facto quis canonizari debeat, n. 20. p. 268. Prophetia eſt bonis & malis communis, n. 21. ibid. prophetia non eſt inter miracula reponenda, n. 20. ibid. Prophetia eſt res ſupernaturalis & miraculoſa, n. 29. p. 269. Prophetia ineſſe a natura homini non poteſt, n. 40. p. 270.

Prophetiæ omnes dubiæ quoad ſenſum externum, num. 30. ibid.

Proprietates, quæ a natura dependent, non ſunt diviſibiles, n. 51. p. 34.

Proptoſis quid, n. 20. p. 194. & n. 6. p. 378.

Pro ratione apud Hippocratem idem eſt ac naturaliter, n. 4. p. 32.

Proſpectus ad ſalubritatem nil confert, n. 11. p. 402.

Prudenter non facit, qui extraneum conjuncto præfert, nu. 8. p. 106.

Prudentia habetur in ætate & experientia, n. 7. p. 112.

Prudentiam & experientiam ex annorum multitudine Senes habent, n. 41. p. 14.

Prurigo, n. 24. p. 183.

Pſelli qui, n. 13. p. 191.

Pſellottis quid, ibid.

Pſora, n. 17. p. 182.

* Pſeudo-androgyni, n. 4. p. 97.

* Pſeudogonorrhea, nu. 31. p. 137. quid & quæ mala ſecum afferat, n. 5. p. 145. & n. 4. p. 176.

* Pſora, n. 2. p. 191.

* Pſeudophtalmia, n. 16. p. 174.

Puberem quem vocemus, n. 17. p. 3. & n. 33. 34. p. 6.

Puberes an habeant integrum rationis uſum, n. 85. p. 12. illis conceditur per leges facultas condendi teſtamentum, n. 24. p. 10. non permittunt illis leges omnia ſuo arbitrio agere, n. 86. p. 12. habent rationis uſum ſed rudem, nu. 87. ibid. minimum valent in iis, in quibus ratiocinatione opus eſt, n. 88. ibid. imprudentes ſunt, ibid. paſſionibus nimis vincuntur, n. 89. ibid.

Pubertati proximi ſunt doli capaces, n. 28. p. 118. In coitu aliquando voluptatem percipiunt, nu. 18. p. 207. qui dicantur, n. 11. p. 7.

* Pubertas non eodem tempore in omnibus advenit, num. 4. p. 43.

Pubes quid, n. 2. 3. p. 9. reſpectu matrimonii dicitur quis, quando poteſt generare, n. 43. p. 7.

Pubeſcendi terminus non eſt unus in omnibus, n. 18. p. 8.

Pubeſcentiam quæ retardent, aut accelerent, num. 28. p. 8. ei in animali reſpondet, quod in ſtirpibus florere dicimus, num. 16. p. 9.

Pubeſcunt pauci ante 14. annos, num. 37. p. 10. nonnulli tardius 15. annis, n. 26. ibid.

Pudenda mulieris in partu extuberant, n. 18. p. 139.

Pudenda virginis per coitum dilatata denuo cohæreſcunt, n. 5. p. 300.

Pudor eſt ſpecies timoris, n. 44. p. 115.

Puella novennis menſtruis obnoxia, n. 34. p. 10.

Puella ante debitum concipiendi tempus non dicitur ſterilis, etiam ſi viro uteretur, num. 6. p. 218. quædam cum patre in eodem lecto jacens ex paterna pollutione concepit, nu. 3. p. 221.

Puella ſpirenſis quadriennio ſine cibo vivens, nu. 13. p. 277. Alia ſexdecim menſibus jejunans, num. 14. ibid. Alia puella ſeptem annis ſine cibo degens, num. 17. ibid. puella Marſiacenſis ultra annos quindecim ſine cibo & potu vivens, num. 21. ibid.

* Puella ex Equa nata, & alia ex Aſina, n. 37. p. 81. biceps unico corde, n. 7. p. 92.

* Puellarum accubitum an poſſit Medicus ſenibus ſuadere, n. 10. p. 12.

Puellæ hiſtoria ſolo ſero per ſexdecim annos nutritæ, n. 5. p. 265.

Pullæ nonnullæ, quæ per ætatem adhuc non purgabantur, conceperunt, n. 10. p. 312.

Puer nullus eſt prudens, nu. 26. p. 4. intelligitur donec durat puber-

pubertas num. 3. p. 5. dicitur minor 14. annis, num. 9. ibid. nu. 16. p. 6. eum omnibus beſtiis magis intractabilem vocat Plato, num. 17. ibid. nunquam aptus ad coeundum, & multo minus ad generandum, num. 29. ibid.

Puer quidam poſt annos 57. revixit, num. 3. pag. 299. & quomodo id naturaliter ſuccedere potuerit, numer. 7. pag. 300.

* Puer Giganteæ ſtaturæ, n. 34. p. 79. monſtroſus duplici obſcæno, num. 34. ibid. ligur ſine brachiis, n. 6. p. 106. ex capra natus, num. 23. pag. 88. lingua monſtroſa, n. 7. p. 105.

Pueri quando vocem edant aſperiorem, num. 2. pag. 3. aliqui ſtatim atque in lucem venerunt, locuti, ibid. ſeptennes expeditivus loquantur, num. 14. p. 4. Eorum ſapientiam odio habebant Antiqui, n. 26. ibid.

Pueri habent intellectum imperfectum ac rudem, nu. 13. pag. 5. & num. 2. p. 112. eliminantur ab omnibus actibus civilibus, & in delictis excuſantur, ibid. tranſacto 14. anno cur ad multa admittantur, num. 3. ibid. in pleriſque excuſantur, num. 15. p. 118. tenelli exquiſite audiunt, non tamen loquuntur, num. 13. p. 120. ſi nullum loquentem audirent, tamen apto tempore ſuo modo loquerentur, n. 14. ibid. non habent dilucida intervalla eorum amentiæ, n. 15. p. 145.

Pueri ante pubertatem non dicuntur frigidi, nu. 1. p. 221. difficillime jejunium ferunt, n. 5. p. 275. cauſam vide, n. 46. p. 280.

Pueri ex timore in Epilepſiam labuntur, numer. 25. pag. 367.

Pueri grandiuſculi jejunio debent ſe aſſuefacere, num. 14. p. 324. tranſacto primo ſeptennio teneri poſſunt ad jejunii obſervantiam quoad qualitatem ciborum, nu. 15. ibid.

* An torqueri poſſint, n. 6. p. 38.

Puerilis morbus, n. 14. p. 133. non eſt morbus comitialis ex Cardano, ibid.

Pueritia incipit à ſeptimo anno, durat ad 14. nu. 3. p. 7. Ejus nomen aliis ætatibus commune, num. 4. ibid ejus nomen late patet, num. 1. pag. 5. comprehendit ſub ſe quatuor ætates, ibid. quid ſit, num. 7. 8. ibid. extenditur ad 17. annum num. 10. ibid. dicitur etiam pupillaris ætas, n. 12. ibid.

Puero etiam notum: proverbium, n. 17. p. 6. ſemen non emittit, n. 30. ibid. ſi poteſt coire in decimo anno, uxorem etiam ducere poteſt, n. 34. ibid. ejus nomen convenit etiam infanti, n. 6. p. 5.

Pueros odi præcoci ſapientia: proverbium, num. 26. p. 4. eorum prudentia neque ſibi, neque aliis utilis, ibid. ante 25. annum vocantur minores, num. 5. pag. 5. an aliquem intellectum habeant, num. 13. ibid. intellectus minime capaces, num. 24. & 26. pag. 6. Eorum anima non differt ab anima belluæ, ibid. ratione non utuntur, ibid. quos vocet Galenus, ibid. quoad rationalem animam imperfecti, num. 26. ibid. novemus & decennes generantes, num. 28. ibid. vocandi non ſunt generantes ante terminum communem pubertatis, numer. 32. ibid.

Puerulus nobilis per quatuordecim dies ſine cibo vivens, n. 4. p. 275.

Puerpera quæ dicatur, numer. 53. pag. 77. ſana eſt apud leges, numer. 28. pag. 74. à quo periculo immunis exiſtat poſt purgationem 20. vel 25. dierum, num. 59. pag. 77.

Puerpera an ſana ſit, n. 13. p. 198. ſana eſt, n. 17. p. 199. ex abortu an ſana ſit, n. 18. ibid.

* Puerperæ an liceat catharticum exhibere, n. 18. p. 20. an terreri poſſit, n. 8. p. 38. à tormentis immunis, n. 20. pag. 45.

* Puerperio Puente an reddi debeat debitum, uumer. 13. pag. 140.

Puerperium quid ſit, num. 51. p. 77. ex ejus retentione magni morbi procreantur, num. 48. ibid. ejus retentio magis nocet, quam retentio menſtruorum, num. 49. ibid. Illud Gellius pro ipſo fœtu accepit, num. 52. ibid. Ejus tempus diverſum, num. 54. ibid. Ejus tempus ex maſculo, 30. ex fœmina, 42. dies, num. 56. ibid. ejus ratio ſequitur rationem menſtruæ purgationis, num. 62. p. 78. Ejus diminutio ſi morbum accerſat, & ex eo mortem, locum exceptioni facit in contractibus ſocietatum, num. 63. ibid. Ex ejus mala qualitate decedens mulier locum facit exceptioni, num. 70. ibid. Eo rite & naturaliter procedente tamen aliquando ſanguinem mittimus, & cur? n. 6. p. 80.

Puerperium eſt actio naturalis, n. 14. p. 198.

Pugno percuſſus aliquando interiit, numer. 3. pag. 359. percutiens non præſumitur habuiſſe animum occidendi, num. 6. ibid.

Pulchritudo mulieris eſt incitamentum ad libidinem, n. 19. p. 204.

Pulchritudo quibus rebus reperiri poſſit, n. 27. p. 125. mulieris facit præſumi amorem, n. 44. ibid.

* Pulchritudo totius ex quibus amittatur, numer. 29. pag. 297.

* Pulchritudinis ſedes eſt facies, n. 31. ibid.
Vide *Faces*.

* Pulchritudini obſunt maxime faciei Cicatrices, num. 32. ibid.
Vide *Cicatrix*.

* Veſtigia in facie à morbillis relicta quantopere Pulchritudini obſint, n. 35. ibid.

* Pulchritudo eſt propria mulierum, n. 7. p. 344.

* Pulchritudo vera multum differt à pulchritudine muliebri, n. 9. ibid.

* Pulchritudo vera quid ſit, n. 10. ibid.

* Pulchritudo vera actionibus judicatur, n. 11. ibid.

* Pulchritudo vera cum fortitudine jungitur, numer. 13. p. 354.

* Ex vera pulchritudine præſumi poteſt, uter ex Gemellis prior natus ſit, ex falſa autem contrarium, n. 14. ibid.

* Pulchritudo virilis à muliebri multum differt, num. 25. p. 296.

* Pulchritudo virilis, quæ vera pulchritudo eſt, quid ſit? n. 26. ibid.

* Pulchritudo muliebris non eſt vera pulchritudo, n. 12. p. 304.

* Pulchritudo muliebris non poteſt cum fortitudine conjungi, n. 8 ibid.

* Pulchritudo muliebris quid? n. 17. p. 296.

* Pulchritudo ſponſæ amiſſa poſt jurata ſponſalia juſtam cauſam præbet ſponſo ea diſſolvendi, num. 28. pag. 297.

* Pulchritudo Virginum mirum in modum deturpatur febre alba, n. 30. p. 297.

Pulchritudinis ſedes eſt facies, n. 21. p. 348.

Pulegium ſemen fluidum reddit, n. 48. p. 214.

* Pulmo laborat in vocis formatione, n. 15. p. 113. detrimentum patitur in ſurditate, ibid.

Pulſus ſibi immutantes, aut abſcindentes quomodo deprehendendi, n. 8. p. 226. & ſeq.

Punibile nullo modo eſt, quod abſque voluntate fit, n. 17. p. 130.

Pupilla anguſtior viſum efficit acutiſſimum, numer. 28. pag. 195. moleſtior eſt quam dilatata, numer. 29. ibid. Ejus atrophia, numer. 27. ibid. ejus conſtrictio ſeu imminutio, ibid. ejus dilatatio, ibid. Ejus tabes, ibid.

Pupillaris nomen etiam Infantiæ convenit, numer. 13. pag. 5.

Pupillæ dilatatio, n. 9. p. 378.

* Pupillæ dilatatio quando inducat irregularitatem, nu. 7. p. 173.

Pupilli qui, n. 12. p. 5.

Purgationis tempus in mulieribus, n. 27. p. 199.

Purulentia, vide *Empiema*.

Putei civitatum cur inſalubres, n. 8. p. 394.

Puteus in Hyſia Bœotiæ urbe, ex quo qui ebibiſſent, vaticinabantur, n. 16. p. 267.

Putredo in cadaveribus non eodem termino excitatur in omnibus, n. 16. p. 294. putredinis plures ſunt modi in cadaveribus, nu. 30. p. 295. putredo quædam reſiccatio eſt, ibid.

Pythagoras carnium eſum in cibis interdixit, numer. 20. p. 322.

Q

Quadrageſima cur Vere inſtituta, n. 18. p. 221.

Quadrageſimale jejunium omnium notabilius & venerabilius, n. 2. p. 318.

Quadrageſimali fere victu antiqui per totum annum utebantur, n. 20. p. 222.

Quadraginta dierum termino ſolet ſumi de Advenis, experientia tempore peſtis, an ſani ſint, nec ne, nu. 27. pag. 254. an hic terminus ſit ſufficiens, vel ſuperfluus, ibid.

Qualitas vulneris quomodo faciat præſumptionem lethalitatis, aut ſecuritatis, n. 5. p. 349. Armorum, vide *Armorum qualitas*.

Qualitate, non Quantitate offendunt medicamenta exitialia, n. 13. p. 155.
Qualitates corporis, ex quibus ſimilitudo reſultat, à temperamento ſunt, n. 16. p. 96.
Qualitas in venenis non eſt adeo conſiderabilis in iis, quæ occulta proprietate operantur, ut in iis, quæ agunt manifeſtis qualitatibus, num. 10. p. 154. Etiam minima veneni occultam habentis proprietatem occidit, nu. 11. p. 155. neceſſaria eſt in omni veneno, at quomodo ſit intelligendum, num. 12. ibid. minima neque corpus alterat, neque perimere poteſt, ibid. ea non ſunt expendenda, quæ occulta agunt qualitate, num. 14. ibid. non conſideranda in deleteriis ex Concil. num. 15. ibid. notabilis requiritur in venenis manifeſta qualitate operantibus, num. 17. ibid. requirantur in venenis Judicis arbitrio definienda, adhibito Medicorum judicio, nu. 18. ibid. in ea definienda, quæ conſiderare debeat Medicus, n. 20. ibid.
Quantitas ciborum in jejuniis aſſumenda, vide in verbo, *Cibi*.
Quantitas vulneris quomodo faciat præſumptionem lethalitatis ipſius, n. 6. p. 350.
Quartana laborantes magno morbo non capiuntur, n. 15. p. 133.
* Quartana an tempore interpolationis excuſet à divinorum recitatione, n. 33. p. 118.
Quartanarii peſte non corripiuntur, n. 30. p. 69.
Quarto menſe natus eſt Concennatio legitimus, num. 5. pag. 29.
Quarto menſe natus naturaliter non vivit, numer. 8. ibid.
Quatuor temporum jejunia cur ab Eccleſia inſtituta, ratio Medica, n. 22. p. 223.
* Quæſtio quid, num. 8. p. 34. à muliere incipienda, n. 12. p. 45.
Quem jacuiſſe cum aliqua, & illam adulteraſſe, paria ſunt, n. 12. p. 310.
Quod cani & balneo, proverbium, n. 17. p. 138.
Quinquemeſtris partus vitalis, num. 6. pag. 29. num. 40. pag. 33.
Quod non eſt, non generatur, non enim eſt unde generetur.
Vide *Generatio*.

R

RAbia fiunt animalia omnia à rabido cane commorſa præter hominem, ex Ariſtotele, numer. 10. pag. 137.
Rabies, ea affecti cur vocentur Hydrophoboi, num. 2. ibid. ea afficitur ſolus canis ex Galeno, num. 4. ibid. ex canis, morſu frequentius contingit, ibid. eam incurrunt plura animalia, num. 5. ibid. Lupi pejor, quam canis, ibid. Ex ſerpentium quorundam morſu excitatur, numer. 6. ibid. eam poteſt excitare ſimplex aeris infectio, num. 7. ibid. ex ſe etiam in homine excitatur, ibid. eam non incurrit homo, ex Pierio Valeriano, num. 11. ibid. ſimilis affectus eſt Maniæ, num. 12. ibid. quid ſit, num. 13. ibid. an cum ea neceſſario conjungatur delirium, num. 15. p. 138. eſt ſpecies Melancholicæ, num. 16. & 19. ibid. ſolo morſu eam excitari falſum, n. 27. ibid.
Rabies morbus contagioſus & pernitioſus, n. 5. p. 255. ea affecti expelli poſſunt à civitate, aut vinculis coerceri, n. 12. p. 257.
Rabioſi qui, num. 1. p. 137. à maniacis quomodo differant, num. 13. ibid. omnes inſaniunt, n. 18. p. 138. cur ſalutis ſignum præbeant, ſi propriam imaginem in ſpeculo agnoſcant, num. 20. ibid. ſe in canes transformatos putant aliquando, ibid. ut cæteri Melnacholici habendi, num. 25. ibid. non habent dilucida intervalla, nu. 25. p. 145.
Rachel ex partu laborioſo obiit, n. 5. p. 83.
Radices venenoſæ quæ, n. 12. p. 173.
Raguſii capitis vulnera non admodum periculoſa, nu. 31. p. 344.
* Raphael Dei Medicina interpretatur, numer. 28. pag. 65.
Ratio quando diminuatur, num. 29. & 40. p. 111. & ſeq. quando deperdatur num. 31. & 42. ibid. quando depravetur, num. 32. & 41. ibid. læditur in omni dementia, num. 39. ibid. diminuitur ex defectu ætatis & ſexus, num. 1. pag. 112. in ſenibus quo tempore diminuatur, num. 25. ibid. non ſemper in dementiis eodem modo afficitur, num. 1. pag. 113. exturbatur in quocunque amore, etiam honeſto, numer. 32. pag. 125. non neceſſario læditur in Hydrophobia, ex Salio, numer. 17. pag. 138.
* Ratio quanti momenti in Arte Medica, num. 17. p. 62. & ſeqq.
* Rationis diminutio in ætate dupliciter contingit, n. 3. pag. 166.
* Pueri ſaltem uſque ad 14. ætate annum non habent integrum rationis uſum, n. 4. ibid.
* Rationis diminutio ex naturali vitio quomodo contingat, & irregularem hominem reddat, n. 7. ibid
Rauce loquens Elephantiæ obnoxius, n. 25. p. 192.
* Raucedo quando faciat hominem irregularem, num. 11. pag. 179.
Raucedines & gravidines populares, n. 33. p. 243.
* Raucedo in ſenibus concoctionem non admittit, n. 11. p. 179. perpetua, Elephantiaſis, vel morbi Gallici ſuſpicionem facit, ibid. & n. 9. p. 195.
Recidiva, & Morbus habent unam eandemque cauſam, nu. 11. & 28. p. 84. & ſeq. fit ex reliquiis prioris morbi, n. 12. ibid. in ea idem morbus dicitur, n. 13. p. 85. Ejus ſigna, n. 17. ibid.
Ex modo ſolutionis prioris morbi quomodo cognoſcatur, ibid. ex ſtatu ægrotantis ante ultimum morbum quomodo cognoſcatur, num. 9. pag. 84. ex tempore inter unum & alium morbum quomodo cognoſcatur, num. 21. pag. 85. cito fit, num. 22. ibid. non ultra 12. aut 15. diem protracta in hiſtoriis ab *Hippocrate* enarratis, num. 22. ibid. ex ægritudinum ſpecie quomodo cognoſcatur, num. 23. ibid. poteſt eſſe morbus contrariæ ſpeciei cum priore, numer. 24. & 29. ibid. Ejus præſumptio, quod eadem accidentia habeat, ac prior morbus, limitatur, numer. 26. ibid. quando ſit dicenda exiſtente ſecundo morbo ejuſdem ſpeciei cum priore, ibid.
Recidiva quæ dicatur, n. 18. p. 200. à morbi exacerbatione differt, n. 19. ibid. in quibus morbis ut plurimum timeatur, n. 20. ibid.
Recidiva facit conjecturam, quod vulnus fuerit lethale, n. 21. p. 352.
Recidivans an ſemper in pejori conditione ſit, quàm primo ægrotans, n. 21. p. 200.
* Recitans & non orans non ſatisfacit, numer. 13. p. 110.
* Recitare officia divina mentaliter non ſatisfacit obligationi, n. 10. p. 109. quomodo debeant, qui capite ſunt imbecilli, nu. 8. p. 123. quomodo debeant, qui oculorum vitiis ſunt obnoxii, n. 10. ibid.
* Recitatio: in publica quæ requirantur, numer. 14. p. 110. quando noxia in capitis dolore, num. 4. p. 111. ſedendo & quieſcendo facta non habet ſecum ullum incommodum, num. 7. pag. 123. ambulando non ita, ibid.
* Recurvi & recurvitas, n. 6. p. 184.
Redhibere quid ſit, n. 2. p. 175.
* Reges non ſunt ſub lege, n. 11. p. 58.
Regreſſus non datur ei, qui remittit actiones ſuas, n. 7. p. 175.
Regula nulla certa datur eorum, quæ per accidens eveniunt, n. 39. p. 33.
Regula prima in caſibus exceptionum mortis in contractibus ſociet. Off. num. 2. pag. 75. Secunda, num. 16. p. 76. Tertia, num. 20. ibid. Quarta, num. 24. ibid. Quinta, num. 47. p. 77. Sexta, num. 65. p. 78. Septima, num. 68. ibid. Octava, n. 70. ibid. Nona, n. 71. ibid. Decima, n. 76. ibid. Undecima, n. 79. ibid. Duodecima vel ultima, n. 80. p. 79.
Regula nulla deſumi poteſt ex eis, quæ per accidens eveniunt, n. 8. p. 308.
* Regula omnis dicitur Lex, n. 1. p. 69.
Reguli filius in Evangelio à febre curatus, n. 55. p. 287. naturaliter ex ea febre mori debeat, ibid.
* Rei ita torquendi, ut vel pœnæ, vel innocentiæ incolumes ſerventur, num. 13. pag. 41. numer. 13. pag. 45. non poſſunt pro pœna tormentis interimi, num. 14. ibid. & numer. 9. pag. 40. Eos in tormentis deficere quomodo cognoſcatur, numer. 3. pag. 47. quomodo iis ſuccurrendum, qui in tormentis deficiunt, nu. 4. ibid.
Religio Chriſtiana unica veritatis Magiſtra, n. 2. p. 259. non patitur fideles ſuos decipi, ibib.
* Abſque religione homo juſtus eſſe non poteſt, nu. 3. p. 68. per eam aſſequitur divinum bonum, n. 4. ibid. eſt potiſſima pars juſtitiæ, n. 5. ibid.

Reli-

Religionis ingreſſum non impedit ſatuitas primi generis, num. 21. p. 118. Ejus ingreſſum impediens dementia talis ſit, oportet, ut auferat omnem rationis uſum, nu. 22. ibid. ingreſſum non impedit oblivio, num. 46 p. 128. ab ejus ingreſſu impediuntur muti & ſurdi ſimul, n. 24. p. 120.

Religioſus quidam Heremitanus ſolo Euchariſtiæ ſacramento vivens, n. 16. p. 277.

Remedia naturalia ab Eccleſiæ ceremoniis induunt virtutem ſupernaturalem, n. 30. p. 284.

Remedia ſecreta habere eſt contra Medici dignitatem, n. 11. p. 15. Eorum improbatio, n. 12. ibid.

* Remedia Medica unde ſumantur, num. 1. & 2. p. 197. quænam perſonæ circa eorum uſum errare ſoleant, num. 3. ibid. quæ media præſcribere Medicus poſſit, quæ non primo de iis, quæ animæ ſaluti nocere poſſunt, num. 4. ibid. an remedia tendare à Medicis queent, n. 5. ibid.

Remiſſio accidentium in Morbis triplex, num. 22. p. 352. quando faciat conjecturam quod vulnus non fuerit lethale, n. 23. ibid.

Renibus dolentibus quæ ſuccedant, n. 30. p. 230.

Renum morbi qui excuſent à jejunio, n. 22. p. 330.

* Renum dolores quam cauſam præbeant irregularitati, n. 1. p. 183.

* Renunciare poſſunt ne Paralitici, qui unicam partem tantum paralyticatum habent, n. 16. p. 271.

* Repandi & repanditas, n. 6. p. 195.

* Res quælibet eſt propter ſuam operationem, numer. 21. p. 127.

Reſiccatio cadaveri eſt quædam putredo, numer. 30. p. 295.

* Tam infirmitas, quam valetudo ad effectum reſignandi debet eſſe perpetua, n. 10. p. 270.

* Reſignandi juſta cauſa eſt cœcitas, & alii oculorum leviores morbi, n. 20. p. 274.

* Reſignari poſſunt beneficia ex variis morborum cauſis, qui declarantur, numer. 15. 16. pag. 271. & numer. 18. ibid.

Reſpiratio non poteſt eſſe ſine vita, num. 43. pag. 303. Reſpirationis privatio eſt ipſa mors, numer. 42. ibid.

* Reſpirationis neceſſitas in peſte minor eſſe debet, n. 17. pag. 253.

Reſpiratio ad quem finem fiat, n. 5. p. 363.

Reſpirationis major, aut minor læſio, magis tardam, aut minus mortem in uno, quam in alio oſtendit, num. 2. ibid.

* Reſpiratio à vita, & vita à reſpiratione ſeparari non poteſt, n. 15. p. 241.

* Reſpirationis neceſſitas imponit fœtui neceſſitatem naſcendi, n. 17. p. 305.

Reſurgere animal, quod jam fuit, facilius eſt, quam quod nunquam fuit, eſſe accipere, num. 1. p. 299. poſt tres dies ab obitu reſurgere naturaliter homo ex aliquo accidenti mortuus apparens, vix poteſt, numer. 6. pag. 300.

Reſurrectio à nonnullis naturaliter factibilis judicatur, num. 1. p. 299. eſt opus miraculoſum, n. 5. p. 300. reſurrectio vera quæ ſit, n. 11. p. 301. reſurrectionis quæcunque animalia ſunt incapacia præter hominem, ibid. Reſurrectio eſt unius ejuſdemque numero animalis, numer. 14. ibid. Reſurrectio hominis eſt poſſibilis, bruti nequaquam, num. 19. ibid. Reſurrectio fit per novam introductionem ejuſdem animæ in idem corpus, n. 20. ibid. reſurrectio naturaliter cur fieri non poſſit, nu. 22. ibid.

Retiaria, retinacularia, & retrahens piſcatio, numer. 14. p. 395.

Reus etiam confeſſus non poteſt condemnari de homicidio veneno patrato, niſi Medici dicant, venenum illud ſufficiens fuiſſe ad occidendum, n. 2 p. 147. & n. 5. p. 154. non poteſt condemnari ad aſſumendum veneuum, n. 8. p. 147.

* Reus Parum in tormento chordæ à terra elevatus majorem patitur dolorem, & cur, n. 11. p. 41.

Reviviſcentes aliqui poſt congruum tempus non erant vere mortui, n. 6. p. 300.

* Rex ſi ſit bonus, ſtatim omnes ſine lege boni fiunt, n. 11. p. 58.

* Rhagades in volis manuum graviſſimi morbi Gallici ſigna, n. 6. p. 193.

Rhabi qui, n. 8. p. 197.

Rhodii maxime piſcibus veſcebantur, numer. 20. pag. 323.

Rigiditas in cadaveribus obſervata, & conjectura ab ea deſumpta celerioris mortis, n. 37. p. 369.

Rigor quid apud Celſum.

Riſus abſque cauſa ſignum dementiæ, numer. 22. p. 107.

* Robur animi ſequitur robur corporis, numer. 4. pag. 43.

* Rhœdi qui, n. 3. p. 188.

Rodericus notatus, n. 34. p. 143.

Rodericus à Caſtro notatus, n. 27. p. 213.

Roma longa peſte affecta adventu Æſculapii à peſte vindicata, n. 4. p. 263.

Romæ capitis vulnera facilius quam aliis quibuſdam in locis ſanantur, n. 31. p. 344.

Romani antiqui annum habuerunt decem menſium, n. 14. p. 43. Septimeſtrem & octimeſtrem fœtum reſpuerunt, n. 90. p. 27.

Romanorum, qui in Perſico quodam bello interierunt, cadavera citiſſime putrefiebant, cum Perſarum cadavera difficillime putrefierent, n. 28. p. 295.

Ronſei opinio de curatione cæcitatis in cæco nato reprobat, n. 16. p. 283.

Roſæ odore percepto quidam in ſyncopem labuntur, n. 13. p. 150.

Rota in Bononienſ. profeſſ. coram Ubaldo notatur, n. 20. p. 133.

Rotæ opinio reprobata, numer. 97. pag. 79. & num. 22. p. 81.

Rubrica, quid, n. 21. p. 55. Rubrica fabrilis, ibid. ſynopica, ibid.

Rubricæ tertium genus, n. 22 ibid.

Rugas contrahit venter, ſi admodum diſtendatur per longum tempus, n. 10. p. 239.

Rugoſitas ventris in muliere ex uteri geſtatione, n. 9. ibid. quomodo devitetur, n. 10. ibid. durat per totam viam, n. 15. ibid.

Ruina mortui ob impeditam reſpirationem pereunt, n. 3. p. 363.

Ruminantia ſolis dentibus in inferioribus dotata, num. 4. p. 195.

Ruſticus quidam per totum Autumum & totam Hyemem dormiens, n. 3. p. 299.

Ruta coitus appetitum in viris extinguit, in fœminis accendit, n. 48. p. 214.

S

SAcellationes ad quid, n. 8. p. 359.

Sacer morbus, num. 14. p. 132. cætera vide in Verbo *Epilepſia*.

Sacerdotes in lege veteri ob deformitatem repudiabantur, n. 50. p. 131.

Sacerdotes Indici per inunctiones quaſdam à mente abſtrahebantur, n. 30. p. 139.

* Sacerdotes ſaltem celebrare obligantur ſaltem diebus ſolemnibus, n. 1. p. 121.

Sagittæ pluribus ſuccis venenoſis non uno tantum illinebantur, n. 8. p. 173.

Salis miravis in condiendis cadaveribus, numer. 7. p. 293.

* Salis tormentum, n. 30. p. 37.

Saliti piſces nonnulli ſtomacho apti, n. 15. p. 220.

Saliva hominis jejuni ſerpentes necat, n. 22. p. 316.

Salſamenta omnia parum nutriunt, & multos procreant morbos, n. 4. p. 319. phlegmaticis offeruntur, num. 15. p. 320. iis anuti poſſit obligatus ad jejunium cum abſtinentia a piſcibus, n. 12. p. 335.

Salſamenta appetitum excitant, n. 12. ibid.

Salubritas enumeratur inter qualilates optimi prædii, ejuſque ratione conceditur minori reſtitutio in integrum adverſus ejus alienationem, n. 2. p. 383.

* Samogetæ populi proceræ ſtaturæ promiſſiones interdum generant, n. 13. p. 96.

* Samſon abraſis capillis robur amiſit, numer. 12. p. 41.

Sanantur aliqui ex multa fide & imaginatione vehementi, n. 10. p. 283. ſanantur aliqui ſubito, ſed non ſine criſi, num. 14. ibid.

Sanatio miraculoſa fit, morbo in continenti recedente, etiam ſi remaneant conſequentia morbi, numer. 9. p. 264. Sanatio miraculoſa eſt, ſi fiat ſubito, num. 7. pag. 283. ſanatio miraculoſa debet eſſe perfecta, nu. 9. ibid.

Sanatio miraculoſa debet contingere diverſo modo, quam natu-

naturalis, n. 12. p. 283. Sanatio quæ fit per inſignes evacuationes non eſt miraculoſa, niſi aliunde conſtet, n. 13. ibid.
Sanationes miraculoſæ nullam requirunt humorum concoctionem, num. 8. p. 266. Multæ ſanationes miraculoſæ prædicantur, num. 1. p. 282. Multæ ſanationes miraculoſæ vere fiunt, n. 2. ibid. ſanationes, in quibus unus morbus tranſmutatur in alium, ſunt naturales, niſi aliunde conſtet, n. 10. p. 283. ſanationes in ſacris ſucceſſæ abſque ulla criſi, n. 16. ibid.
Sanatum dici non poteſt id, in quo reliquiæ conſervantur prioris morbi, num. 16. p. 85.
Sanatus quando quis dicatur, n. 20. ibid.
Sanæ mentis non præſumuntur ægrotantes, numer. 23. p. 143.
* Sanchez opinio de infectione viri & uxoris ob contagioſum morbum examinatur, n. 3. p. 145.
* Sanchez immerito accuſat Galenum, quod fuerit ſibi contrarius in opinione de ſeminis fœminei activitate, n. 29. pag. 53.
Sancti per ſe miracula non faciunt, num. 19. pag. 260. Sanctos omnes pro Sanctis coli Deus non vult, n. 4. p. 264.
Sancti ſeptem dormientes anni centum nonaginta ſex, n. 8. p. 301.
* Sanguinem extrahentes errant unam venam pro alia ſecantes, numer. 17. pag. 27. extrahentes abſque Phyſici licentia errant, numer. 19. ibid. graviter errant pro venæ inciſione hyrudines, aut cucurbitulas applicantes, n. 20. ibid. errant in majori aut minori ſanguinis quantitate detrahendo, n. 21. ibid. erant circa tempus mittendi ſanguinem, n. 22. p. 28.
Sanguis talis generatur, qualia edulia aſſumuntur, n. 4. p. 318. proſilit ex cadavere occiſi coram, occiſore, n. 1. p. 354. & quo tempore id fiat, num. 2. ibid. unde emanet in caſu, n. 3. ibid. & n. 9. p. 355. an ejus rei cauſa ſit Deus, n. 18. p. 357. an à Dæmone, n. 24. ibid. Ex cadaveribus facile emanat poſt aliquod congruens tempus, n. 25. ibid.
Sanguinis rejectatio in verberatis quomodo differat, cum à cauſa interna fit, n. 17. p. 360.
* Sanginis fluxiones omnes à motu irritantur, & an idcirco ab auditione Miſſæ excuſent, n. 15. p. 122. emanatio ab occiſo coram occiſore facit indicium ad torturam, falſum, ibid.
Sanguinis fluxus in mulieribus longus cachexiam, hydropem, & alios morbos accerſit, num. 58. p. 287. ſanguinis emanatio ex cadaveribus unde, n. 33. p. 296. ſanguinis effuſio in defloratione Virginis non ſemper fit, n. 20. p. 306. ſanguis in primo coitu effuſus facit teſtimonium Virginitatis, n. 22. ibid. ſanguinis effuſio in coitu eſt ſignum fallaciſſimum Virginitatis, num. 23. ibid. ſanguinis effuſio in coitu poteſt à fœminis per fraudem inſimulari, n. 26. p. 307.
* Sanguinis ſputum quotuplex, & quando præbere debeat cauſam irregularitati, n. 2. p. 179.
* Sanguinis miſſio quomodo à Medico ſit inſtituenda, n. 1. p. 203.
* Sanguis qualiſcunque ſurſum feratur, malum, num. 3. p. 179.
Sanguinis multitudo ex calore, num. 50. pag. 11. calidiorem eum mulier habet, ibid. multo aliqui abundant, alii medico, numer. 10. pag. 23. ex ejus majori & minori copia unus fœtus citius, vel tardius alio naſcitur, ibid. ejus impuritas prægnanti eſt naturalis, n. 12. p. 81.
* Sanguinis excedentes evacuationes coitus impotentiam aliquando excitant, n. 5. p. 259.
* Sanguinis ſputum quando Euchariſtiæ aſſumptionem impediat, n. 8. p. 284.
Sani & Robuſti facilius peſte corripiuntur, n. 32. p. 69. ſani ſanos generant, n. 14. p. 95.
Sanis omnia ſana, n. 9. p. 319. ſani nullum cibum fugere debent, quo populus utatur, ibid.
Sanitas datur ejuſdem rei, cujus datur morbus, n. 12. p. 87. & morbus circa idem verſatur, ibid. n. 11. eam inducere volentes res præter naturam in naturalem ſtatum reducimus, n. 9. ibid.
* Sanitas non eſt tantum corporis ſed etiam animi, n. 7. p. 71.
Sanitatis maxima latitudo, n. 4. p. 199.
Sanitatis non quodlibet incommodum à jejunio excuſat, n. 3. p. 228. quale incommodum liceat pati in jejunio, n. 5. ibid.
* Sannazarii diſtinctio de debiti redditione tempore prægnantiæ examinata, num. 16. pag. 140.
Sanniones, n. 6. p. 117.
Sanum dicimus ſecundum naturam, morboſum præter naturam, n. 14. p. 71.
Sanum & ſecundum Naturam convertuntur, numer. 9. p. 200.
Sanus quis dicatur, n. 1. 2. p. 199.
Sanus quilibet potius præſumitur quam infirmus, nu. 10. p. 223. dici non poteſt impotens ad coeundum vel generandum, ibid.
* Sanus homo vivit, aliquid faciendo, aut prætermittendo, n. 2. p. 54.
* Sapientia non eſt Naturæ contraria, numer. 3. pag. 66.
Sapores dulces non omnes hominibus idonei, numer. 10. pag. 161.
Sara ſterilis ex natura & ex ætate, n. 71. p. 288. Ex miraculo concepit, n. 57. p. 18.
Sarcophagi plumbei diu cadavera conſervare ſolent, n. 17. p. 294.
* Satyri unde nati, n. 5. p. 90.
* Satyri formam induunt leproſi, n. 8. p. 192.
* Satyriaſi laboranti conjugi an ſit reddendum debitum, n. 8. p. 146.
Satyriaſis, n. 8. p. 209.
* Satyriaſis quomodo differat à Priapiſmo, & cur hominem irregularem atque eo durante affectu indiſpenſabilem facere debeat, n. 14. p. 185.
Savonarola notatur, n. 33. p. 243.
Saul ex pulſatione citharæ per manus David quietem habebat ex mali ſpiritus ægitatione, n. 16. p. 140. à Dæmonio obſeſſus prophetavit, n. 19. ibid.
Scabies interdum in lepram degenerat, numer. 24. p. 183.
Scabies tempore peſtis ſalutaris, n. 26. p. 247.
* Scabiei triplex diviſio, & quænam irregularem hominem faciat, n. 6. p. 191.
Scarabæis cornutis in oleo decoctis & ex oleo pulſibus inunctis febris accenditur, n. 2. p. 227. ſcarabæi mortui reviviſcunt, n. 4 p. 300.
* Scarabæi tormentum, num. 28. p. 37.
Scæva, num. 4. p. 101.
* Scholioſis quid, n. 6. p. 187.
* Scientia nobilis dicitur ex nobilitate ſubjecti, num. 26. p. 52. Veritatis ſcientia eſt, num. 31. p. 53. & num. 4. p. 57. honorabilior ex honorabiliore ſubjecto, num. 26. p. 73.
* Scientes conſentire inter ſe oportet, n. 1. p. 153.
Sciſſuræ in ano, une, n. 5. p. 313.
Scholares ut ſcholares à jejunio non excuſantur, nu. 13. p. 326.
Scholaris quidam ſeptem annis dormiens, numer. 3. p. 299.
Sclopo inflicta vulnera cæteris pejora, n. 10. p. 351.
Scordii virtus in conſervandis cadaveribus, numer. 7. p. 293.
Scorpionis venenum per os aſſumptum non nocet, nu. 3. p. 170.
* Scortum caudatum, n. 11. p. 147. aliud in lypothymiam incidens cum in Venere ſemen emitteret, nu. 7. p. 146. aliud apud Marcellum Donatum ſimiliter ex coitu affici ſolitum, ibid.
Scotus quidam Juvenis ad plures dies jejunans, num. 12. p. 277.
Scotus quidam ſenex fame mortuus, n. 3. p. 275.
Scrophæ prægnantes abortum faciunt, ſi verres, ex quibus conceperunt, occidantur, n. 5. p. 375.
Scrophulæ, n. 15. p. 196. non ſunt idem quod Antiades, ibid. & ſeq.
Scrophulæ quid ſint, & an faciant hominem irregularem, n. 3. p. 186.
Scythæ inter ſe ſimiles, num. 23. & 24. p. 97. teſtium refrigeratione ad Venerem impotentes fiebant, numer. 11. p. 184.
* Scythæ evitantur, n. 12. p. 101.
* Scythicæ mulieres riſu interimentes, numer. 3. p. 151.
Scythica herba ad famem tolerandam, numer. 51. p. 280.
* Scython ex maſculo in fœminam, n. 22. p. 101.
* Sectio Cæſarea quatenus conſulenda, aut admittenda, num. 4. p. 203. In uteri clauſura an liceat ſectionem adhibere, n. 5. ibid. Ani clauſuram ſectione ſanare an liceat, numer. 6. pag. 204. Sectio in Empiemate an licita, numer. 7. ibid. Item in hydrope, num. 8. ibid.

Palpe-

Palpebrarum adhæſio an ſectione ſanari debeat, nu. 10. p. 204.

Sectio Matris præmortuæ ad extrahendum fœtum vivum, eſt pervetuſta, n. 26. p. 243.

* Sectio Matris vivæ ad extraendum fœtum aut vivum, aut mortuum, an poſſibilis, n. 27. p. 243.

* Sectio Cæſarea, ſalva Matre fieri poteſt, & idcirco licita, n. 28. p. 244.

* Sectio vivæ Matris licita ad extrahendum fœtum, quando adeſt probabilitas fœlicis ſucceſſus, numer. 30. ibid.

* Sectio Matris viventis ad extrahendum fœtum quando ſit licita, n. 33. p. 245.

* Sectio Matris viventis an ſit licita in dubio fœlicis eventus, n. 34. ibid.

* Sectio Matris viventis, ſi ſit cum certo, aut etiam dubio periculo alterutrius, cujus vita ſit præferenda, matris ſcilicet, an fœtus, n. 35. ibid.

Sectio venarum pone aurem coitus impotentiam & ſterilitatem facit, n. 16. p. 204.

* Sectio venarum nonnullarum in capite coitus impotentiam facere poteſt, n. 4. p. 258.
Vide *Coitus*.

* Sectio venarum poſt aures an faciat infœcunditatem, n. 13. p. 266.

Secundæ Retentæ multa mala afferunt, n. 66. p. 78. Earum difficilis eductio ſi mortem cauſet, locum exceptioni facit, p. 67. ibid.

* Secreta ægrorum detegere Medicus non debet, num. 8. pag. 8.

* Sedigiti quando videantur irregulares, numer. 4. pag. 190.

Semel inſanus ſemper præſumitur inſanus, n. 29. p. 141. & n. 1. p. 146. in quibus caſibus ea concluſio locum habeat, n. 5. & ſeq. p. 147.

Semen non effundunt, aut affundunt infœcundum ætates Juventutem præcedentes, num. 40. p. 7. ante pubertatem non prodit, num. 80. p. 12. maſculum calidius fœmineo, num. 15. p. 58. maſculum in dextram uteri partem, fœmineum in ſiniſtram plurimum labitur, ibid. quod non illico fit conceptum vel excidit, vel putreſcit, ibid. inter ſemina humana aliud eſt quod ſeptimeſtres, aliud quod nonimeſtres generat, num. 42. p. 33. utrumque tam à mare, quam à fœmina decitur, n. 9. p. 92. ejus tota materia à parentibus deciditur, nu. 10. pag. 93. non ſolum facultas eſt, ſed materia, num. 11. pag. 61. & num. 13. & 18. pag. 64. Ex quo mola generatur, ſpiritibus deſtitutum eſt, & craſſius quam oporteat, numer. 14. ibid. Sanguis erat, numer. 19. ibid. muliebre tantum non poteſt, ut vitam ſubjectæ materiæ impertiri poſſit, numer. 36. pag. 66. virile ad molæ generationem neque ut efficiens, neque ut materia concurrit, numer. 36. ibid. in coitu ex fixa imaginatione ſpiritibus depauperatum remanet, numer. 36. p. 98.

Semen perfectorum animalium utero exceptum non nutritur, num. 34. pag. 279. declarant, num. 35. ibid. ſemen perfectorum animalium utero exceptum vivit & nutritur interno alimento, numer. 53. pag. 280. Semen vivere neceſſe eſt, numer. 54. ibid. ſemen fœmineum ad conceptum requiritur, numer. 2. p. 311. ſemen eſt ipſius fœtus principium & materia, num. 8. pag. 312. ſemen ante generatur in fœmina, quam menſtrua, n. 9. ibid.

* Semen potiſſima monſtrorum cauſa, num. 11. pag. 82. rapit ſecum ideam omnium partium, num. 4. pag. 85. humanum & brutinum ſe invicem corrumpunt, nu. 7. ibid. principium ſui motus in diverſas ſpecies non habet, numer. 22. pag. 88. eoſdem omnino effectus procedat in fœmina ac in mare, num. 22. pag. 127. ſicut ſe habet maſculeum ad ſanguinem maſculeum, ita fœmineum ad ſanguinem fœmineum, numer. 24. ibid. Ex ejus tantum parte aliquando ſequitur conceptio, n. 48. pag. 132. Ejus interceptiones in medio concubitu factæ, renibus, & urinæ peſſimæ, numer. 5. pag. 149. mulier emittit in uterum, non extra uterum, num. 11. p. 150.

* Semen quid, n. 6. p. 220.

* Mole eſt paucum, facultate vero maximum, num. 7. ibid. Ex ſemine non fit Animal, ſeu perficitur, n. 8. ibid.

* In ſemine non potuit dari aliud agens intrinſecum, quam anima, n. 11. ibid.

* Semen quando fiat animatum, n. 20. p. 221.

* Semen ad quem finem à natura procreatum, n. 21. ibid. & num. 29. p. 223.

* Ineſt in ſemine omnium, quod facit, ut fœcunda ſint ſemina ex Ariſtotele, n. 30. ibid.

* Ex Naturæ præſcripto ſpecierum conſervatio fit per individua mediante ſemine, n. 34. ibid.

* Semen licet eſſet animatum ſecundum Sennertum, cur non potuit dici homo, n. 51. p. 225.

* In ſemine apparent operationes Animæ, numer. 52. ibid.

* Seminis vivificatio eſt operatio Animæ prout Anima eſt, non prout eſt hæc Anima, numer. 53. pag. 226.

* Semen ſi eſſet dotatum anima rationali, eſſet Homo, n. 54. ibid.

* Semen non poteſt eſſe fœcundum, niſi vivat, neque vivere, niſi habeat animam, n. 59. ibid.

* Ex ſemine anima traducta, non eſt ab eo ſeparabilis, neque abſque ſemine exiſtit, n. 66. p. 227.

* Ineſt in ſemine omnium viventium ſpiritus vivificus, proportione reſpondens elemento ſtellarum, num. 142. p. 257.

* Semen ipſum ſpiritus excretio eſt, n. 146. ibid.

* Semen humanum per ſpiritum diſponitur, ad receptionem animæ rationalis, n. 147. ibid.

* Semen verum non effundentes, an contrahere poſſint matrimonium, & an contractum teneat, numer. 17. p. 251.
Vide *Matrimonium*.

* Qui in coitu non poſſunt emittere ſemen, ſed emittunt in ſomnis, vel aliter, in quo cenſu habendi, n. 20. p. 252.
Vide *Coitus*.

* Semen verum quid, n. 10. p. 287.

* Semen, etiamſi verum ſemen ſit, non ſemper eſt aptum ad generationem, n. 11. ibid.

* Semen poteſt eſſe verum ſemen, etiamſi non ſit fœcundum, n. 19. p. 292.

* Semen fœmineum & maſculeum efficientiam habet, n. 9. p. 298.

* Seminis fœminei efficientia, unde habeatur, num. 10. p. 299.

* Semen fœmineum requiritur ad generationem, num. 16. pag. 126. eſt verum ſemen, numer. 24. pag. 129. concurrit ad generationem, ut agens & ut materia, n. 31. ibid.

Semen ab aere externum alteratum fœcundum eſſe non poteſt, n. 16. p. 222.

Semen mulieris poteſt peccare quoad generationem ut ſemen viri, numer. 27. pag. 205. non debet expelli in vas alienum, numer. 21. pag. 219. non requiri ad generationem probatur, quod ſine ea voluptate, quæ per coitum fœminis evenit, concipiatur, numer. 12. ibid.

Semen non emittitur in colis reſolutione, nu. 13. p. 212. ejus turgentia excitat animal ad ſui excretionem, n. 24. ibid.

Semifrigidi qui, n. 14. p. 212.

Semenda avis, mortua reviviſcit, n. 4. p. 299.

Semina venenoſa quæ, n. 6. p. 173.

Semina omnia quamdiu fœcunda ſunt, nutriuntur, n. 34. p. 279.

* Semina debent tota per tota miſceri, ut ex illis ſequatur conceptio, num. 25. pag. 88. non continent in potentia formas alienas, num. 27. pag. 128. Eorum unum quodque eſt particularis cauſa conceptus, numer. 35. p. 131.

* Seminatio extra vaſa ſponte facta in utroque Conjuge peccatum mortale inducit, n. 9. p. 149.

Seminum expulſio non eodem tempore à viro & muliere facta generationem impedit. Vide *Generatio*, diffidentia non poteſt eſſe cauſa ſterilitatis mularum, num. 12. p. 217.

Semiſpadones qui, n. 13. p. 184.

Semiviri qui vocentur, n. 13. p. 17.

Seneca aſſumpta cicuta nihil læſus, n. 21. p. 168.

* Senecæ locus de fœminarum ſui temporis libidine, n. 25. p. 102.

Senectus quid, num. 32. p. 14. in aliquibus tardius, in aliis citius advenit, num. 35. ibid. ex morbo quomodo adveniat, num. 37. ibid. illi multum tribuunt leges, num. 1. p. 8. multis gaudet privilegiis, ibid. Ejus miſeratio peculiaris habetur, ibid. quæ ætas ſit, n. 5. 6. 12. & 13. ibid. in ea fit tranſitus ad frigidam & ſiccam temperiem, num. 10. ibid. ejus terminus præ cæteris variat, num. 16. quibus ex cauſis acceleretur, vel retardetur,

num. 18.

num. 18. p. 8. Ejus terminus ex Gloſſ. numer. 20. ibid. Ejus partes tres, num. 21. ibid. & n. 82. p. 19. Cruda & viridis quæ, num. 22. p. 17. Secunda ejus pars, nu. 23. ibid. Ejus in tres partes diviſæ termini ex Menochio, num. 25. ibid. In duas partes diviſa, ibid. præcipuum ejus adminiculum eſt vitium defectus, num. 31. ibid. An dici debeat morbus, num. 61. ibid. dici poteſt infirmitas, num. 62. p. 19. Varia ejus epitheta, num. 65. ibid. Ejus morbi & incommoda, ibid. eam adeo gravem experiuntur aliqui, ut onus ſe Ætna gravius ſuſtinere affirment, num. 65. ibid. eſt morbus, num. 67. pag. 2. Corpus infirmum reddit, num. 68. ibid. morbus inſanabilis, num. 69. ibid. in ſacris dicta eſt tempus afflictionis, num. 72. ibid. Officina malorum ibid. Cur naturalis morbus dicta, numer. 78. & 79. ibid. nulla ei ætas ſuccedit, num. 4. pag. 20. in ea corpus decreſcit, n. 20. ibid.

Senectus in memoriam primum incurrit, n. 52. p. 119. Ejus adventum ſignificat Memoriæ & Rationis diminutio, n. 22. p. 112.

Senes habent prudentiam & experientiam ex multitudine annorum, numer. 41. pag. 14. cur in honore habeantur, num. 42. ibid. ob ætatis conditionem multa illis à ll. conceduntur, num. 33. ibid. non torqueri, nec ullo tormentorum genere affici poſſunt, num. 3. p. 16. levius in delictis puniuntur, num. 4. ibid. nulli robur habent, num. 33. p. 17. in prima ſenectute conſtituti obire poſſunt civilia negotia, num. 41. p. 18. quibus mulieribus vacare debeant, num. 49. ibid. ad quodnam tempus generare poſſint, num. 50. & 53. ibid. & ſeq. Septuagenarii interdum generant, ſi ſexageſimum generantes exceſſerint, num. 51. ibid. neque infirmi, neque valetudinarii dicendi, n. 63. ibid. n. 73. p. 19. minus juvenibus ægrotant, num. 64. ibid. Eorum ſanitas non eſt abſolute ſanitas, num. 66. p. 18. maxime omnium morbis obnoxii, num. 71. p. 19. facilius ægrotant quam Juvenes, ibid. eorum ſtatus naturalis eſt, num. 76. ibid. & 81. ibid. in illis aliqui affectus naturales ſunt, qui in aliis ætatibus eſſent præter naturam, num. 77. ibid. in illis pituitæ copia morboſa non eſt, ibid. animi conſilio pollent, num. 20. p. 20. minus diſcere, quam currere poſſunt, numer. 22. ibid. non ſervantur à tormentis immunes, num. 26. pag. 21. à peſte minus corripiuntur, num. 31. pag. 69. & pueri fœmellas generant, numer. 15. pag. 96.

Senes oblivioni maxime obnoxii, n. 48. p. 119. habent minimam rerum memoriam, nu. 52. ibid.

Senes ſi ſint omnino impotentes ad coitum, coguntur matrimonio abſtinere, & ſi contrahant, nulliter id faciunt, n. 15. p. 207. peſte minus afficiuntur quam juvenes, n. 53. p. 250.

Senes facillime jejunium ferunt, num. 5. p. 275. & num. 46. p. 280. non moleſtantur acuta febre ut juniores, nu. 54. p. 287.

Senes quo anno à jejunio eximantur, num. 19. pag. 325. facillime jejunium ferunt, ibid. quinam facile, qui vero difficile ferunt jejunium, ibid. vide in verbo *Decrepiti*. Sexagenarii legitime à jejunio excuſantur, nn. 20. ibid. quouſque ſervare debent jejunium, nu. 21. ibid. à quanam jejunii obligatione ſint ſoluti, n. 22. & 23. ibid. Eorum vulnera magis periculoſa quam cæterorum ætatum, n. 28. p. 344.

* Senes torquari non poſſunt, numer. 5. pag. 43. & quis ad hunc effectum dicatur, ſenex, numer. 6. ibid. à ſexageſimo tertio anno à tormentis immunis, ibid.

Seneſcere eſt via in corruptionem, n. 11. p. 16.

Senex ante tempus factus gaudere in ſenum privilegiis debet, quæ corporis reſpiciunt imbecillitatem, num. 39. pag. 14. Sed non eſt ut ſenex honorandus, numer. 40. ibid. generaliter quis dicatur, num. 19. pag. 17. dici non poteſt, qui vires habet integras, num. 32. ibid. qui non eſt, juvenis dicitur, num. 34. ibid. aliquando poſt 70. annum appellatus, num. 38. ibid. aliquando poſt 55. aliquando etiam poſt 50. num. 39. ibid. ad effectum, ut à publicis muneribus vacet non ante 70. dicitur, n. 42. p. 18. hoc tamen relinquitur Judicis arbitrio, num. 44. ibid. an quis ſit ſupra 60. annum non relinquitur Judicis arbitrio dijudicandum, numer. 45. ibid. quando vacare debeat à publicis muneribus, numer. 47. ibid. in 60. annos ad generandum impotens, numer. 7. p. 101.

* Senex qui dici debeat ad effectum, ut reſignatio poſſit admitti, n. 2. p. 270.

* Senex viſu nocens, n. 3. ibid.

Senio confecti omnes ratiocinatricis animæ partes diminutas habent, num. 20. pag. 112. indociles cenſentur, numer. 21. ibid. fatui evadentes quomodo tractandi, num. 24. pag. 113. delirantes non habent dilucida intervalla, n. 16. p. 145.

Seniores qui dicantur, num. 23. p. 14. multipliciter dicuntur, n. 24. ibid.

Senium quidnam ſit, num. 11. p. 20. eſt via ad interitum, n. 12. ibid.

Sennacherib exercitus ex miraculo una nocte interiit, n. 11. p. 291.

Senſatio quanto perfectior, tanto magis recedit à ſenſus corporeitate, & accedit ad ſpiritualitatem, numer. 15. p. 229.

Senſibile in quantum tale perficit ſenſum, numer. 17. ibid.

Senſibus omnibus convenit triſtitia & delectatio, num. 13. ibid.

Senſui contradicere hominis abſque ſenſu eſt, numer. 94. p. 27.

Senſus viſue, Vide *Viſus ſenſus*.

Senſus deficiens eſt maxima conjectura deficientis Intelligentiæ, n. 21. p. 143.

Senſus ſentientis eſt, num. 2. p. 229. uni eidemque pluribus ſenſibilibus oblatus, excellentius cætera minus ſenſibilia facit. num. 15. pag. 219. quo perfectior, eo graviores dolores experiri deberet, numer. 15. pag. 229. quanto magis corporeus, tanto magis corpus afficit, n. 16. ibid.

* Seplaſiariorum errores, n. 9. & 10. p. 29.

Septenarius numerus nihil abſque fœtus perfectione operatur, num. 25. pag. 37. & n. 31. pag. 33. Ejus numeri ratione nihil fit, ſed omnia ratione diſtantiæ corporis, n. 27. p. 37.

Septennis cum ſit, nondum edidit dentes, Proverbium, n. 9. p. 196.

Septimeſtres pauci naſcuntur, & his pauciores octimeſtres, num. 33. p. 33. & num. 41. pag. 23. ut plurimum non vivunt, num. 60. pag. 26. vix unus ex centum vivit, num. 51. p. 25. quid illis cum octimeſtribus commune, num. 85. pag. 27. nonnullæ eorum hiſtoriæ, numer. 86. & 87. ibid. eorum perfectio non abſoluta, numer. 39. pag. 31. ex quovis homine indifferenter, ut octimeſtres etiam naſcuntur, num. 44. p. 33. cur nonnulli naſcuntur, num. 41. & 42. tam ii, quam octimeſtres tanquam non naturaliter nati rejiciendi, num. 45. ibid. naſcentes vocem nullam emittunt, ſic & octimeſtres, nu. 4. p. 43.

Septimeſtris pro ratione natus, num. 2. p. 22. & num. 4. p. 32. inter eum & octimeſtrem & natos ante hos terminos nulla differentia eſt, & ſi quæ eſt, qualis ſit, num. 80. p. 27. aliquando vivere poteſt, num. 81. ibid. Homero immaturus dictus, numer. 91. ibid. non habet cum vita omnimodam repugnantiam, num. 92. ibid. immaturus naſcitur, quia non naſcitur in tempore à Natura deſtinato, num. 93. ibid. Hippocratis auctoritate pro legitimo apud ll. admiſſus, num. 2. p. 28. & n. 5. p. 32. non poteſt naſci minori ſpatio, quam anni dimidio, num. 31. pag. 30. quanto minori ſpatio naſcitur, tanto imperfectior, num. 37. p. 24. ab omnibus legitimo & vitali admiſſus, num. 3. pag. 32. præter naturæ intentionem naſcitur, num. 8. 9. ibid. num. 37. p. 38. eſt imbecillus, num. 9. & 10. p. 32. ut plurimum interit, ibid. & num. 25. p. 37. naſcitur imperfectus & membris non abſolutis, num. 10. & 11. pag. 29. num. 33. pag. 30. & nu. 30. p. 37. & nu. 13. p. 40. prævenit generationem perfectam, num. 11. p. 32. in eo defectus alimenti non naturaliter, num. 19. ibid. cæteris deberet eſſe calidior, & fortior, num. 24. ibid. cur, etiam ſi naturaliter naſcatur, de raro tamen vivat ex Augenio, ibid. non habet decentem corpulentiam, ibid. ex ſeptenarii numeri vi naſcitur vitalis ſecundum aliquos, ibid. per accidens eſt reſpectu univerſalis naturæ, quod aliquando vivat, num. 36. pag. 33. quomodo intelligatur illum fieri ex fortitudine virtutis, num. 62. p. 34. quid peculiare habet à cæteris fœtibus, num. 64. ibid. ex accidenti facilius vivit, quam octimeſtris, & cur, nu. 31. 32. p. 37. & 41. p. 38.

* Septimeſtris pro vitali & legitimo habetur, n. 8. p. 240.

* Septimeſtres ob debilitatem ut plurimum moriuntur, n. 9. ibid.

* Septimeſtres exſecti à numero aliorum ſeptimeſtrium excludendi, n. 10. ibid.

* Septimeſtres quot diebus naſcantur ex Hippocrate, n. 13. ibid.

Septi-

* Septimeſtres non occiduntur ab utero Matris, niſi matre mortua, n. 14. p. 240.
* Septimeſtris exſectus non eſt pro vitali habendus, ut alii Septimeſtres, n. 18. p. 242.
* Septimeſtres pro legitimis & vitalibus habentur, & ad hæreditatem admittuntur, n. 24. p. 243.
A Septimo menſe fœtus oſſium & nervorum confirmationem acquirunt, num. 82. p. 27. in eo homo naſcitur ſecundum omnes vitalis, num. 2. p. 31. in eo qui negant, vel admirantur poſſe naſci fœtum, imperitiæ ab Hippocrate notantur, numer. 3. p. 32. cur in eo non vitalis edatur fœtus, num. 31. p. 33. initium perfectionis ille fœtibus affert, num. 33. ibid. ante illum nullus vivit, num. 40. ibid. unde in illo fœtus ad naſcendum ſtimuletur, num. 54. p. 34. in eo nati non omnes legitimi reputandi, n. 63. ibid. cur ſeptimus & nonus ſint termini naturaliter naſcendi, n. 15. p. 36. in eo cur moveatur fœtus, num. 21. p. 37. ante illum nullus fœtus per os nutriri poteſt, num. 37. & 40. pag. 38. cur ante illum nullus vivat, num. 40. ibid. in eo qui movetur, fortior eſt, quam qui movetur in octavo, num. 41. ibid.
Septum transverſum, Vide *Diaphragma*.
Sermo neceſſario perit, voce pereunte, numero 14. pag. 188.
* Sermo vim quandam habet, ut caput repleat, num. 3. p. 111. & num. 11. p. 112. aptus iis, qui ad ſomnum ſunt proclives, num. 10. ibid. lippientibus eſt incommodus, num. 14. pag. 113. nocuus, quibus ſanguis è naribus fluit, num 16 ibid.
Serpens æneus in figuram Chriſti Domini, numero 75. pag. 289.
Serpentes tota hyeme absque cibo vivunt, num 11. p. 276. Serpentes in deſerto Hebræis noxii ex eorum corporibus prodibant ſecundum Licetum, num. 73. p. 289. confutatur hæc Liceti opinio, ibid. Serpentes, quibus Hebræi commorſi fuerunt, venenoſiſſimi exiſtebant, num. 74. ibid.
Serpentes Hebræis noxiis cur ignitos vocaverit ſacra Hiſtoria: ibid. Serpentum, qui Hebræos inveſtarunt, morſus ſupernaturaliter curatur, numer. 75. ibid. Serpentes in Hebræos immiſſi non fuerunt tunc primum a Deo creati, num. 76. ibid. Serpentum quorundam morſus immedicabiles judicati, num. 75. ibid. Serpentes alati in Arabia in magna copia, unde aliquando quaſi exercitu facto in Ægyptum irruunt, ibid.
Servitutes quibus aquis imponi poſſint, n. 1. p. 394. eatenus permittuntur, quatenus alteri non præjudicant, n. 21. p. 396.
Servitutes aquæ communiſſima hauſtus eſt, num. 2. p. 394. nulla imponi poteſt ubi alterius inter præjudicium, nu. 5. ibid. negativa & affirmativa quæ, numer. 6. p. 401. quasdam res penes ſe, aut ſuum ædificium habere, ſervitus quædam eſt, n. 1. p. 403.
* Servus militis parturiens, n. 24. p. 101.
* Seth filii vocati Filii Dei, n. 10. p. 95.
Sextimeſtris partus aliquando vitalis, n. 40. p. 33. Aliquando per aliquot horas vivit, num. 23. pag. 45. perfectus eſt, quoad membrorum perfectionem, numero 39. pag. 31.
* Sexus non futuros diſtinctos, ſi Adam non peccaſſet, quidam *Hæretici* putarunt, num. 27. p. 103. duos ſimiles cur non efformet Natura in uno animali, num. 34. p. 104.
Sybillæ omnes temperaturæ melancholicæ, numero 15. pag. 267
* Sibillorum tormentum, ejusque deſcriptio, num. 21. p. 36. leviſſimum omnium tormentorum, quæ nunc ſunt in uſu, num 4. p. 40. Reos illis torqueri quæ impedire poſſint, num. 5. ibid.
Siculæ cujusdam mulieris in Ecſtaſim ſe rapi ſimulantis hiſtoria, n. 8. p. 234.
Sigillis naturaliter non poteſt procurare maleficium, num. 50. pag. 215.
Signa dementiæ, Vide in verbo Dementiæ.
Signa veneni, Vide in verbo Venenum.
Signa plura & conſpicua ſequuntur ad partes corporis principes affectas. Vide Simulatio.
Simile generat ſibi ſimile, num. 30. pag. 93. & num. 7. p. 99. non eſt idem, n. 3. pag. 95. quando quid fiat, num. 2. ibid. eſt idem in qualitate, numero 4. ibid. quomodo idem & non idem, ibid. ex Ariſtotele quid, ibid. ſimilia in ſpecie unde animalia, numero 6. pag. 96.
Similitudo quid ex Platone, num. 1. pag. 95. ab imaginatione, num. 4. pag. 92. ſi fieret a virtute & copia ſeminis, quid inde ſequeretur, num. 6. ibid. non eſt ſola inter filios & parentes, num. 11. pag. 93. fratrum inter cæteros frequentior, ibid. eſt etiam inter ſpeciem & ſpeciem, numer. 12. ibid. Ejus cauſa ab *Hippocrate* aſſignata non habet relationem ad cauſam quandam univerſalem, num. 4. p. 92. externæ ſubjectum ſunt exteriora membra, num. 15. p. 93. & num. 13. ibid. non conſiderant ſolum reſpectu externæ effigiei, num. 20. ibid non reperitur ſolum in perfectis animantibus, ſed etiam in imperfectis, num. 39. p. 94. triplex conſiderata a Galeno, num. 1. ibid. ſpeciei quæ, num. 2. ib. Individualis quæ, num. 4. ibid. Individualis duplex, num. 5. & 7. ibid. naturalis cauſa, ib accidentalis ab imaginatione eſt, num. 6. ibid. interna duplex, num. 9. ibid. externa dupliciter conſiderata, num. 10. ibid. conſiderata reſpectu multarum rerum, num. 11. ibid. reſpectu morum conſiderata, num 13. p. 95. reſpectu ſanitatis & morbi, num. 14. ibid. eſt quid relativum, num. 15. ibid. ejus aliqui gradus conſiderandi, num. 17. ibid. ex quibus reſultet, n. 16. ibid. naturaliter a temperiei ſimilitudine fit, nu. 32. p. 98. non facit præſumptione filiationis, num. 2. p. 99. provenit ex cogitationem mulieris tempore coitus ex aliquibus, num. 3. ibid. aliis adminiculis juncta filiationem, num. 4. ibid. ſemper debet facere maximam præſumptionem filiationis, num. 6. ibid. poteſt inter quamcunque rem conſiderari, num. 6. p. 96. externa quid, num. 7. ibid. interna cauſa, num. 9. ibid. Unde fiat, ibid. ſpeciei unde, num. 10. ibid. ſexus unde, num. 14. ibid. quænam ſit, num. 3. pag. 94. Ejus præſumptio multum urget, num. 16. p. 100. cum aliis etiam levioribus præſumptionibus facit filiationis probationem, num. 18. ibid. ab imaginatione dependens ex raro contingentibus eſt, num. 19. p. 102. ex interna habetur etiam ſimilitudo morum, num. 19. p. 100. interna non poteſt ab imaginatione eſſe, n. 20. ibid. interna unde probari poſſit, num. 24. ib. morum & morborum ab interna ſimilitudine, numer. 26. multum urget, num. 33. p. 102. n. 16. p. 101. interna eſt difficilis probationis, ibid.
Simon Portitus ſcripſit de puella Germanica nunquam per multum tempus comedente, n. 13. p. 277.
Simulant multi morbos multis ex cauſis, numero 1. pag. 224.
Simulantes morbum quinque potiſſimum ingeniis deprehendi poſſunt, num. 2. p. 226. quomodo deprehendantur ex abominatione remediorum, num. 5. ibid. quomodo cognoſcantur ex iis, quæ ad morbum conſequuntur, num. 6. ibid.
Simulari non poſſunt indifferenter omnes morbi, numer. 4. pag. 225.
Simulatio aperta quæ, numer. 9. ibid. Latentior quæ, ibid. quomodo deprehendi poſſit ex ſpecie morbi ſimulari, numer. 4. pag. 226. quomodo cognoſcatur ex iis, quæ morbum comitantur, numer. 6. ibid. tanto difficilius deprehenditur, quanto minor ſuſpicio de ea eſt, num. 1. pag. 234.
Simulatur id, quod non eſt, diſſimulatur id, quod eſt, num. 1. pag. 240.
Sincipitis vulnera magis periculoſa, quam occipitis, nu. 10. pag. 349.
Sine Cerere & Baccho friget Venus, Proverbium, nu. 10. p. 315.
* Singultus quid ſit quomodo à vomitu & nauſea differat, ac quando irregularitatem inducere poſſit, n. 7. p. 181.
* Singultus an impedire debeat Euchariſtiæ Sacramenti ſumptionem, n. 14. p. 285.
Sinus pudoris quid, n. 14. p. 308.
Sitis toleranti ſaluti noxia, n. 11. p. 333. duo habet incommoda ibid. difficilius toleratur quam fames, numer. 12. ibid. facit majorem cruciatum, quam fames, ibid. ad ejus tolerantiam non obligamur in jejuniis, numer. 3. p. 337 Ejus reſpectu jentaculi quantitas quæ eſſe debeat, n. 14. p. 338.
Sitis tormentum, n. 23. p. 36.
* Sitis præternaturalis an excuſet à recitatione divinorum, n. 25. p. 115.
Societas efficitur communioni damni & lucri, num. 55. p. 70. abſque periculi compenſatione eſſet iniqua, n. 56. ibid. ejus contractus quid requirat, n. 2. p. 68. Ejus contractus ob periculum ſuſtinetur, n. 14. p. 69. Ejus contractus abſque periculo eſſet uſurarius, nu. 6. p. 68. in ejus contractu nulla fieri deberet Exceptio, Juſtitia in ſuo rigore ſervata, n. 1. ibid.

Socrates cicutæ ſucco potionatus, n. 21. p. 155. Socrates integra die Ecſtaſim raptus, n. 8. p. 272.

* Sodomia quid, n. 32. p. 104.

Solanum maniacum, n. 27. p. 141.

Solæus poſt tertiam diem mortis revixit, n. 3. p. 299.

Solem retrocedere ab occaſu in ortum majus miraculum, quam eundem ſtare, n. 19. p. 262.

* Solidungula quædam animalia ruminantibus commixta generant, n. 9. p. 86.

Sol aerem rectificat, n. 14. p. 384. & n. 11. p. 402.

Solon inſaniam ſimulavit, n. 2. p. 232.

Solonis conſilio Pliſtis fluvius ex quo Cyræi bibebant, helleboro infectus, unde illi ingentem alvi fluxum paſſi ſunt, ſe heroibus dedidere, n. 26. p. 172.

Somnia quædem prophetica, num. 17. p. 268. ſomnia à Diis aliquando immittuntur ex Hippocrate, num. 18. ibid. ſomnia quænam certa quædam præmonſtrare poſſunt, & num. 34. p. 270. Somnia omnia vana ſunt, niſi à Deo ſint immiſſa, quoad futurorum prædictionem, num. 36. ibid.

Somnians eſt rationis impos, n. 38. ibid.

* Somni & Vigiliæ uſu quomodo ægrotantes peccare contingat, n. 5. p. 200.

* Somnolentia innaturalis an excuſet à divinorum recitatione, n. 10. p. 112.

Somnus: in eo fit depravatio mentis, n. 1. p. 129. ſua natura taliseſt, ut animal intereſſe, & non eſſe conſtituat, n. 2. ibid.

Somnus in Melancholicis maxime difficilis & ſumme neceſſarius, n. 7. p. 232. qualis debeat eſſe tempore peſtis, num. 13. p. 253.

Somnus unde fiat, numer. 24. pag. 337. omnibus viventibus inferioribus communis, ibid. Ejus reſpectu quæ jentaculi quantitas eſſe debeat, numer. 15. pag. 338.

Sontici nomen quid ſignificet, n. 7. p. 179.

Sopor, n. 15. p. 131.

* Sorores duæ ſalernitatæ in mares verſæ, n. 4. p. 97.

Spado proprie quis dicatur, nu. 14. p. 184. apud Latinos Authores quis proprie ſit, n. 18. p. 185. non generat ſemen, n. 20. ibid. curari non poteſt, n. 21. ibid.

Spadones quando generare poſſint, n. 13. p. 184. Eorum appellatio late patet, n. 15. ibid. Fuchſio qui ſint, n. 17. p. 285.

Spadones quibus ſuperior pars teſticuli relicta eſt, generare poſſunt, numer. 26. p. 213. & num. 7. p. 223. ſunt qui altero teſte carent, numer. 4. ibid. neque ad coëundum, neque ad generandum impotentes, numer. 5. ibid.

Spatium ſeptimeſtre & octimeſtre non eſt à Natura pro naſcendi termino conſtitututum homini, numer. 61. pag. 26. quomodo ſecundum Naturam ſit, numer. 15. p. 36.

Species viſibiles magis, quam aliæ phantaſiam movent, n. 10. p. 109.

Species interdum inſignitus nomine generis, numer. 35. p. 243.

* Species nulla animalium commiſceri cum humana poteſt propter ejus formæ nobilitatem, n. 6. p. 85. ſpecies rerum non miſcentur, n. 19. p. 127.

* Spermatis retentio, ejuſque prætermiſſio mala valde, n. 5. p. 148.

Spes amorem excitat, n. 10. p. 123. ad iraſcibilem pertinet, ibid.

* Sphacelata membrana amputata ſanguinem non emittunt, n. 11. p. 159.

* Spinges, n. 23. p. 88.

Spicæ ex eodem grano Tritici pullulantes cur non omnes uno tempore matureſcant, n. 21. p. 59.

Spirantem non vivere, aut viventem non ſpirare, eſt impoſſibile, n. 44. p. 303.

* Spiritualia vendi non poſſunt, n. 2. p. 23.

Spiritus animalis luminoſus à Cerebro plurimum in oculos proficiſcitur, n. 50. p. 370.

* Spiritus vivificus omnium viventium ineſt in ſemine, proportione reſpondens elemento ſtellarum, numer. 142. p. 237.

* Spiritus in ſemine humano reſident nobilitate excellit Animas quorumcunque animalium, n. 143. ibid.

* Spiritus reſidens in ſemine humano, non eſt Anima, ſed animæ inſtrumentum, n. 144. ibid.

* Spiritus in ſemine reſidens in actu effuſionis, à toto, & à quibuſque corporis partibus ſecedit, n. 145. ibid.

* Spiritus innatus ex Galeno eſt primum Animæ inſtrumentum, n. 151. p. 238.

* Spiritus Vitrioli doloribus hiſtericis exitialis; num. 7 p. 5.

Splenis morbi qui à jejunio excuſare poſſint, numer. 21. p. 330.

* Sponſalia quid ſint, n. 1. p. 294.

* Sponſalia juramento firmata nonniſi ex juſta cauſa diſſolvi poſſunt, n. 2. ibid.

* Cauſæ ob quas ſponſalia, etiam jurata, diſſolvi poſſunt, quænam ſint, n. 4. ibid.

* Sponſalia diſſolvi poſſunt occulorum amborum, vel alterius tantum amiſsione, n. 5. ibid.

* Sponſalia jurata an diſſolvi poſſunt ob viſionis amiſſionem in uno tantum oculo, n. 7. p. 295.

* Sponſalia an diſſolvantur ex morbis viſionem tantum diminuentibus, n. 8. ibid.

Vide *Morbus*.

* Sponſalia an in ſuo robore manere debeant naſo perdito, ſed poſtmodum ex Chirurgia recuperato, num. 9. ibid.

* Sponſalia an diſſolvi ſemper debeant propter Paralyſim, n. 10. ibid.

* Ex ſuperveniencia cujuslibet morbi contagioſi diſſolvi ſponſalia quomodo intelligendum, num. 12. ibid.

* Sponſalia an diſſolvi debeant ſemper ob morbum Gallicum, n. 13. ibid.

Vide *Morbus Gallicus*.

* Sponſalium juratorum diſſolutio fieri non debet propter Morbum Gallicum levem, n. 14. ibid.

* Sponſalium diſſolutionis juſta cauſa eſt oris fœditas, n. 15. p. 296.

* Sponſalia jurata an diſſolvi poſsint propter Epilepſiam, n. 18. ibid.

* Sponſalia jurata an diſſolvantur febre alba ſponſæ ſuperveniente, n. 21. ibid.

* Sponſalia jurata diſſolvi poſſint ob deformitatem ſupervenientem, n. 24. ibid.

* Sponſalia jurata an diſſolvi poſſint propter Pulchritudinem ſponſæ amiſſam, n. 29. p. 297.

Vide *Pulchritudo Muliebris*.

Sponſalia dirimit adventus contagioſi morbi, numer. 15. p. 242.

Sporades morbi, n. 25. ibid.

* Sporus in fœminam, n. 22. p. 100.

* Sprengeri opinio diſcuſſa, n. 15. p. 96.

Spuma in ore an ſignum certum ſit veneni aſſumpti, n. 31. p. 163.

* Sputum ſanguinis an excuſet à recitatione divinorum, num. 21. p. 114. & an excuſet à celebratione Miſſæ, numer. 7. pag. 121. illi obnoxii quomodo recitare officia debeant, ut à recitatione non lædantur, nu. 12. p. 124.

* Sputum ſanguinis quando Euchariſtiæ aſſumptionem prohibeat, n. 8. p. 284.

* Sputum puris quando idem prohibeat, ibid.

* Squaſſatione in tormento chordæ ſunt minus periculoſæ quam ictus, n. 15. p. 35.

Stabula aeris ſalubritati nocent, n. 17. p. 404.

Stagnum in Sicilia, in quo demortuæ aves immerſæ reviviſcunt, n. 4. p. 300.

Stagnum quid, n. 9. p. 395.

Stercora diverſa impune per os exhibentur, numer. 6. p. 252.

Sternutatoriis applicitis ſi æger non ſternuerit, acta de ipſo res eſt, n. 55. p. 304.

Sternutamentis applicitis impoſſibile eſt eum, qui Apoplexiam vel conſimilem morbum fingit, non excitari, n. 5. pag. 234.

Sterquilinia aeris puritati nocent, n. 16. p. 404.

Striles vocat Hippocrates etiam eas quæ concipiunt, ſed fœtum ad perfectionem deducere non poſſunt, num. 8. p. 218. non pubeſcunt, n. 10. ibid.

Steriles mulieres in ſacra Hiſtoria, n. 70. p. 288.

Sterilis eſt morboſa, n. 21. p. 199.

Sterilis quæ dicatur, n. 5. p. 218.

Sterilitas non eſt cauſa diſſolutionis matrimonii, num. 3. ibid. prægreſſa in viro quomodo faciat conjecturam partus ſuppoſiti, num. 11. p. 236. mulieris prægreſſa quomodo faciat præſumptionem ſuppoſiti partus, num. 20. p. 237. prægreſſa atriuſque Conjugis, quomodo poſſit facere præſumptionem ſuppoſitionis partus, num. 28. p. 238.

Sterilitas multarum videtur ex culpa fœminarum, nu. 12. p. 217.

Sterilitatis cauſa ſecundum aliquos Doctores poteſt diſſolvi

matrimonium, & quid ſit ſterile, quid ſterilitas, n. 14. pag. 291.
Sterilitatem quæ ſigna atteſtentur, n. 9. p. 236.
* Sterilitatem an procurare eam liceat, n. 19. p. 20.
Sterilitatis duo genera in ſacris adnotata, n. 69. p. 288. ſterilitas ob ſenſum in ſacris, in quibus animadverſa, n. 70. ibid. ſterilitas in ſenibus irreparabilis, nu. 71. ibid. ſterilitas in mulieribus ſacræ hiſtoriæ habebat magnam cauſam, n. 73. p. 289.
* Stigma quid, nu. 5. p. 151. ejus plures differentiæ, n. 6. ibid. proprie quid, ibid. Reis in infamiæ notam impreſſum, ibid. character eſt à Dæmone homini impreſſus in vicem Baptiſmi, num. 10. pag. 152. non cutem ſolum attingit, ſed etiam carnem, nervos, venas, arterias, num. 14. pag. 154. non lædit partis actionem, n. 15. ibid.
* Stigmata inter tormenta numerata, n. 6. p. 151. Magica quid, n. 7. p. 152. Magicorum hiſtoria dubia, ibid. an vere dentur, quæ Magica ſunt, n. 8. ibid in quibus Magis reperiantur, nu. 9. ibid. Cujus figuræ ſint, num. 11. p. 153. viſibilia ne ſint, an inviſibilia, n. 12. ibid. an à Dæmone deleri poſſint, n. 13. ibid. ex eorum impreſſione caro mortua evadit, n. 14. ibid. quibus conditionibus ſint inſignita, n. 15. ibid. eorum cognitio habetur per DD. traditionem, nu. 4. p. 154. non ſolum ſuperficiem membrorum occupant, ſed etiam profunditatem, n. 14. ibid. deleri non poſſunt niſi ex miraculo, numer. 18. p. 155.
Stigmata, maculæ, rubores & alia hujuſmodi in cadaveribus obſervata, n. 32. p. 296.
Stigmata, vide ſugillationes.
* Stigmata febris, n. 5. p. 151.
* Stigmatici qui, n 6. ibid.
* Stigmatizatio ſervorum, ibid. & ſeq.
* Stigmoſus, ibid.
Stipites qui, n. 7. p. 117.
Stimmi, ibid.
Stomachi affectus inſignes à jejunio excuſant, numer. 20. p. 330.
* Stomachi dolores non ſolvunt hominem ab obligatione recitandi, ex Azorio. Declara ut, ibid., num. 23. p. 115.
* Stomachus quid, n. 1. p. 180.
* Strabiſmi diverſæ ſpecies, & quænam facere poſſit hominem irregularem, n. 6. p. 173. & ſeq.
Strabiſmus duplex, n. 23. & 24. p. 194.
Straboſitas quid ſit, ibid. in ea quæ ſit ex depreſſione, vel elevatione humoris cryſtallini, res geminæ apparent, n. 24. ibid. ſit ab ebrietate, ibid. quid differat à limitate, ibid. & ſeq.
* Strangulatio impedit Euchariſtiæ aſſumptionem, nu. 6. p. 283.
Vide *Suffocatio*.
* Stigma quid, n. 15. p. 151.
* Strumæ quid ſint, & an faciant hominem irregularem, n. 3. p. 186.
* Struthiocamelus dupliciter palpebras habet ut homo, n. 19. p. 175.
Stuprator, ſi fieri poteſt, inſpiciendus in inquirenda veritate de violata virginitate, n 8. p. 310. quæ ſint conſideranda in ſtupratore, n. 10. ibid. & ſeq.
Stuprum in quos committatur, num. 1. p. 312. ſtuprum in maſculos crimen graviſſimum, ibid. ſtuprum in puerum de recenti patratum quomodo agnoſcitur, num. 2. ibid.
Sturni cicutam comedunt, & tamen innoxie comeduntur, n. 39. p. 157.
Stygis fontis aqua ſola ungula Muli contineri poteſt, n. 16. p. 171. ea Alexander M. ſublatus, ibid.
* Subagitatrices mulieres cæteris calidiores, n. 24. p. 101. & n. 29. p. 103.
* Subigatrices, ibid.
Subet, n. 15. p. 131.
* Subjecti nobilitas apud philoſophos accipitur pro bonitate ejuſdem, n. 29. p. 53.
Sublimatum dulce, n. 13. p. 168.
Succi venenoſi qui, n. 13. p. 173.
Succubi & Incubi, n. 5. p. 221.
* Succubi Dæmones, n. 7. p. 82. per eas incuboſque facta generatio ex naturalibus principiis ſit, n. 8. ibid.
Sudor Anglicus peſtis genus, n. 44. p. 249. anno 1525. vigentis, ibid.
Sudor Sanguineus an arte procurari poſſit, numer. 12. p. 227. eſt accidens magnæ conſiderationis, ibid. provenire poteſt ex ingenti animi angore, num. 13. ibid. in Chriſto Domino non fuit naturalis, ibid.
Sudor longe ab obitu ex cadaveribus emanans, & ſuaviter redolens, eſt quid miraculoſum, numer. 38. p. 296.
Sudores ſyncoptici qui, n. 33. p. 302.
Suffitus experimentum ad probandam prægnantiam, n. 52. p. 52. Ejus odor non pervenit ad nares mulieris, quæ vel prægnans ſit, vel obſtructa, ib. aromatum muliebria ducit, n. 53. ibid.
Suffocatæ ex utero quomodo ſe habeant, num. 7. p. 146. in ratione non deficiunt ex alſabaravio, num. 8. ibid. nihil validum agere poſſunt, dum in acceſſione ſunt, n. 10. ibid.
Suffocati in aqua moriuntur ob cohibitam reſpirationem, n. 4. p. 361.
Suffocati quocunque modo, licet mortui videantur, tamen interdum vivunt, n. 11 p. 364.
Suffocatio in iis, qui ex incendio pereunt ob ſubitam ſpirituum conſumptionem ab ardore excitatam intervenit, n. 5. p. 363. & ſeq.
* Suffocatio impedit Euchariſtiæ ſumptionem, numer. 6. p. 283.
Suffocationum varia genera, n. 30. p. 301. in omnibus ſuffocationibus ſpuma in ore apparrens eſt mortis ſignum, n. 55. p. 304.
Suffuſi male imaginantur abſque eo quod inſaniant, n. 6. p. 109.
Suffuſio quid, n. 26. p. 195.
* Suffuſio id eſt catharacta, an excuſet à divinorum recitatione, n. 14. p. 113.
* Suffuſio ſeu catharacta facit hominem irregularem, numer. 9 pag. 173. curatur extractione, & viſus recuperatur, numer. 10. pag. 173. an qui ita viſum recuperavit, ſit irregularis, necne, numer. 11. ibid.
Suffuſiones, n. 8. p. 378.
Sugillationes an faciant præſumptionem mortis ex verberibus, numer. 12. pag. 360. earum differentia cum ex cauſa interna adveniunt & cum ab externa, nu. 13. ibid. Earum differentia ex colore, numer. 15. 16. ibid
Suis natura ex Averroe media eſt inter paucipara & multipara, n. 46. p. 25.
Supellectilia eorum, qui peſte pereunt, venalia eſſe non debent, n. 29. p. 254.
* Supercilia depilata an faciant irregularem, numer. 17. p. 175.
Superciliorum vulnera viſum obtundunt, n. 12. p. 347. Ex eorum vulneribus palpebræ aliquando attolli non poſſunt, n. 14. ibid.
* Supercilia depilata morbi Gallici evidens ſignum, n. 17. p. 175.
Superfœtantes multo abundant ſanguine, numer. 25. p. 59.
Superfœtatio mulieri & fœtui periculoſa, numer. 20. p. 141.
de Superfœtatione agere quo nomine pro juriſperitis faciat, n. 1. p. 60. Quid ſit, ibid. jam dari negarunt aliqui, ibid. dari unde demonſtretur, n. 7. ibid. quomodo accidat ex Valverda quæ ſuperfœtatio aliis dicitur, nu. 10. ibid. quando fiat, num. 3. ibid. dari omnes admittunt, num. 12. p. 57. in quibus mulieribus fiat ex Hippocrate, n. 19. p. 59. contingit ut plurimum primis 40. diebus, n. 23. ibid. rariſſima eventu eſt, n. 26. ibid. & n. 19. p. 61. quot diebus poſt primam conceptionem fieri poſſit, n. 15. p. p. 60. fieri non poteſt ex uno eodemque ſemine, num. 8. ibid. facta ſupra 40. dies eſt portentoſa, n. 16. p. 61. quocunque tempore fit ex Alex. num. 17. ibid. contingit priori conceptu recentiore exiſtente, num. 19. ibid. cur ſolum 40. dierum termino contingit, nu. 20. ibid. Ejus terminus ad 60. dies cur à Paulo prorogatus, n. 22. ibid.
Superfœtari non poteſt mola ſi ex virili ſemine generetur, & cur, n. 11. 14. p. 64.
Superfœtatus conceptus quando augere poſſit, numer. 21. pag. 61. eſt debilior provectiore conceptu, numer. 26. ibid.
* Surdaſtri ſeu gravi auditu laborantes an ſint irregulares, n. 13. p. 177.
Surdi à nativitate muti ſimul exiſtunt, n. 3. p. 120. & cur, n. 5. ibid. eos non loqui, quia addiſcere non poſſint, falſum, n. 6. ibid. eos loqui Monachus quidam edocebat, n. 7. ibid.
Surdi ſolum an ad omnia habiles, n. 32. p. 121.
Surditas an excuſet à divinorum recitatione, n. 15. p. 113.

fit cum detrimento pulmonum, p. 113.
* Surditas conſummata facit hominem irregularem, n. 12. p. 177.
Surditatis nativæ cauſa ab Hieronymo Fabricio in nonnullis obſervata, n. 7. p. 120. ea prohibet ne animal erudiri poſſit, n. 16. ibid.
Suſcitatur qui jam mortuus eſt, n. 9. p. 29.
* Suſpenſio in chordæ tormento magis doloroſa quam ictus, ex Farinacio, n. 4. p. 40. magis moleſta minus doloroſa, concuſſio contra, ex Fortunato, ibid.
Sutor apud Hippocratem ex acus punctura juxta genu mortuus, n. 20. p. 347.
Syderati qui, n. 9. p. 134.
Sylla à Natura uno teſte caruit, numer. 4. pag. 183. & ſeq.
Syllogizans Intellectus in inſania quomodo decipiantur, n. 27. p. 110.
Symptomata veneni, ex propinato creduntur, ſi ſine cauſa adveniant, ſi cum cauſa ex ingenito, num. 5. p. 161. Si repente ab aſſumpto cibo adveniant, veneni externi ſuſpicio eſt, n. 16. pag. 159. & ſeq. etiam ſi longe ab aſſumpto cibo adveniant, non excludunt præſumptionem veneni, num. 18. p. 160. Si multa ſint, & ſimul adveniant, veneni eſt major ſuſpicio, ibid. non adeo ſæva oritur ex cibis malæ qualitatis, ut ex veneno, num. 26. p. 163. ſi ſimul cum febre prehendant, vel ad febrem ſubſequantur, venenum eſt ingenitum, num. 4. p. 165.
Symptomata magna ex magnitudine morbi, numer. 45. p. 231.
* Syncope ſtomachica, n. 22. p. 115.
* Syncopes plures gradus, & quando ex ea induci debeat irregularitas, item de animi deliquio & lipothymia, n. 4. p. 179.
Syncope: in ea fit præceps virium lapſus, n. 1. p. 142. differt à lipothymia, & ab animi defectu, n. 4. ibid. in ea ægri rationem amittunt, n. 5. ibid.
* Syncope familiaris an excuſet à celebratione Miſſæ, n. 8. p. 121.
Syncope extincti frigidi manent, n. 34. p. 368.
Syncope ex ſuffocatione ſuccedit, ibid.
Syncope eſt præceps virium lapſus, nu. 30. p. 301. Syncope diſtinguitur à Lypothymia, n. 31. p. 302. Syncope poteſt ad eam vehementiam devenire, ut hominem ſenſu & motu privet, n. 32. ibid. Syncope detentus non poteſt longo tempore vivere, n. 34. ibid. in ſyncope, cum valida eſt, non eſt locus remediis, num. 36. ibid. Syncope aut ſtatim interficit, aut nocte ſequenti, ibid. Syncope detentus ſi poſt duos aut tres dies reviviſcat miraculi majorem ſuſpicionem facit, quam ſi detentus fuiſſet Apoplexia, vel alio conſimili morbo num. 38. ibid. Syncopes cur dicatur Oxyntona, ibid. Syncope eſt ipſa mors, n. 46. p. 303. Syncope & mors convertuntur, ibid. Syncope eſt diſſolutio nexus Naturæ, ibid. Syncope eſt principium mortis, & mors eſt terminus Syncopes, n. 47. ibid. Syncopes duo ſigna particularia, n. 49. ibid.
Syncopizantes non illico reviviſcentes ad mentem redeunt, n. 1. p. 142. tanquam mortui habendi, quouſque in acceſſione ſunt, n. 3. ibid.
Sinopis Mithridatis patria, n. 22. p. 55.

T

* TAbaccus, vel Tabacco quid ſit, n. 1. p. 277.
* Tabacci uſus quis, n. 2. p. 278.
* Tabacci uſus quando, & quale jejunium frangat, n. 6. ibid.
* Tabacci uſu an jejunium Euchariſticum frangatur, n. 7. ibid.
Tabaccus quomodocunque aſſumatur, nunquam habet rationem cibi, n. 12. p. 279.
* Tabaccus non eſt cibus, neque cibus medicamentoſus, n. 16. ibid.
* Tabaccus quomodocunque aſſumatur, non frangit jejunium Eccleſiaſticum, neque pœnale, ſed bene Euchariſticum, n. 19. ibid.
* Tabaccus cur frangat jejunium Euchariſticum, num. 20. ibid.
* Tabaccus ex aliquorum opinione frangit qualecunque jejunium, quia corpus nutrit, num. 21. ibid. Contrar. n. 23. ibid.
* Tabaccus ex eorundem opinione vere eſt nutrimentum & Medicina, n. 22. ibid.
Confutatur n. 24. ibid.
* Tabaccum qui aſſumunt, ſi quoque pacto nutriantur, non ob Tabacci facultatem nutritivam nutriuntur, n. 27. p. 280.
* Tabacci uſus quibus ex cauſis in jejunio Euchariſtico ſit prohibendus, n. 33. ibid.
* Tabacci uſus non frangit jejunium in jejunio eccleſiaſtico, aut pœnali, n. 24. p. 279.
Vide *Jejunium*.
* Tabacci pillulæ ad famem ſitimque tolerandam, n. 50. p. 280.
* Tabacco cujus naturæ ſit, n. 17. p. 13.
Tabe effecto conjugi an teneatur ſanus reddere debitum matrimoniale, n. 24 p. 258.
Tabidi qua ætate fiant, num. 25. ibid. coitus illius noxius ibid.
Tactus ſenſus omnium communiſſimus & per aliorum organa diſperſus, n. 14. p. 229.
Talpæ cor palpitans devoratum divinantes homines facit, n. 19. p. 268.
Tarantula: ab ea commorſi an pro inſanis reputandi, num. 38. pag. 141. Ejus morſus in Apulia paſſionem Enthuſiaſmo ſimilem excitat, num. 36. ibid. ab ea commorſi Phreniticis & Maniacis ſimiles efficiuntur, numer. 40. ibid. quomodo exiſtimandi, numer. 41. ibid.
* Taraxis quid, n. 16. p. 174.
Tardiloquentia, n. 18. p. 191.
* Taurus n. 17. p. 100.
* Taurus, ex eo & equa naſcitur proles Equina, nu. 25. p. 88.
* Taxi totam hyemem ſine cibo degunt, numer. 11. p. 276.
* Taxillorum tormentum, n. 20 p. 36.
Telephus Grammaticus centenarius piſcibus victitabat, n. 20. p. 322.
Temperamenta præcipua quatuor, num. 16. p. 3. tot ſunt quot individua, num. 14. p. 23. Eorum varietas multo magis conſideranda in aliis animalibus, quam in homine, n. 21. ibid. Eorum differentias in cæteris animantibus neceſſaria ſecundum quatuor primas qualitates, nu. 27. p. 24. Eorum evariationis cauſa in humana ſpecie, nu. 28. ibid. Eorum varitas & latitudo infinita, n. 31. ibid.
Temperamentum eſt animalibus pro interna forma, n. 16. p. 23. eſt ipſa Natura, n. 17. ibid.
Temperamentum quo quis dotatur in cauſa eſt ut homo facile, aut difficulter patiatur, n. 15. p. 365. quam conjecturam faciat celerioris interitus in iis, qui ſimul ex eodem caſu perierunt, ibid.
Temperamentum viri, qui pater præſumitur, quomodo faciat præſumptionem ſuppoſiti partus, n. 9. p. 236.
* Temperamentum quodnam veneri magis idoneum, n. 3. p. 134.
* Temperaturæ cognitio ad Medicum pertinet, num. 17. pag. 8.
Tempeſtates aliquæ abortum procurant, numer. 19. p. 44.
Tempora perfectionis & imperfectionis reſpondere ſibi debent, n. 54. p. 11.
à Tempore deſumpta conjectura lethalitatis vulneris, nu. 1. p. 349. Illius terminus in vulneribus determinari non poteſt, n. 10. ibid.
Temporis quantitas, non qualitas attendenda, nu. 15. 16. pag. 40.
Temporum vulnera cæcitatem inducunt, numer. 11. p. 347.
Tempus aliquando de momento ad momentum conſideratur apud leges, n. 23. p. 8.
Tempus pubeſcendi non eſt unum in omnibus, num. 75. p. 12.
* Tempus quodnam Veneri aptius, n. 8. p. 134. & nu. 10. p. 135.
Tenera ætas quæ, num. 15. p. 10. quam appellaverit Celſus, ibid.
Teneſmus abortum facit, n. 78. p. 78.
* Tenontagra quid, n. 1. p. 190.
* Tentigo, n. 29. p. 103.
* Tentigo paſſio, n. 8. p. 146.
in Terminis naſcendi unus eſt perfectior alio, n. 66. p. 26.
Terminus 182. dierum in partu omnium breviſſimus, n. 35. pag. 30.
Terminus trium dierum aſſignatur pro termino vitæ, in his de quibus dubitatur vivantne, aut non, n. 46. p. 303. Ejus termini rationem vide, numer. 51. ibid.
nunc

nunc terminum ſupervacuum putat Fortunat. Fidel. p. 303.
* Terminus acutorum Morborum eſt quadrageſimus dies, n. 2. p. 273.
* Terminus Quadragenarius ad ſumendam experientiam eorum, qui de peſte ſunt ſuſpecti, diuturnior eſt quam conveniat, n. 6. ibid.
* Terminus quadragenarius reſpectu veſtium, & aliarum rerum de Peſte ſuſpectarum, aut non eſt nimis excedens, n. 7. ibid.
* Terminus quadragenarius reſpectu corporis infecti, vel non eſt neceſſarius, vel eſt nimis diuturnus, num. 8. p. 274.
* Terminus quindecim dierum ad ſumendam prædictam experientiam, eſt etiam nimis diuturnus, numer. 9. ibid.
* Teminus ſumendi experientiam de Peſte ſuſpecti non poteſt rationaliter definiri, n. 10. ibid.
Terra Eretria, n. 19. p. 55.
Terra ipſa cadavera conſervat, n. 17. p. 294.
Terra quæ ſalubris, n. 15. p. 398.
Terræ motus magni peſtem minantur, n. 4. p. 251. Magnus in Apulia Anno 1627. ibid.
Terræ quædam, & lapides, quibus credita cadavera citiſſime abſumuntur, n. 17. p. 294.
Tertiana, morbus ſalutaris eſt, n. 33. p. 85.
* Tertiana quando excuſet à publica recitatione, nu. 11. p. 119.
Tertio menſe natus, ex Concenatio legitimus, numer. 5. p. 29.
Teſci fontis aqua vino non miſcetur, n. 29. p. 390.
Teſtamentum, in eo condendo mentis ſinceritas deſideratur, num. 20. p. 143. condere licet morti vicinis, n. 22. ibid.
Teſtari poſſunt obliviosi, n. 46. p. 119. non permittitur mutis & ſurdis ſimul, n. 21. p. 120. an poſſint Melancholici, n. 26. p. 123. poſſunt furioſi tempore intermiſſi furoris, num. 24. p. 136.
Teſtes de inſania deponentes quomodo deponere debeant, num. 36. p. 108. eſſe non poſſunt morti vicini, nu. 24. p. 143.
Teſte quibuſdam, & vaſa ſpermatica ex longa coitus abſtinentia contabeſcunt, num. 16. p. 204. in ſeminis perfectione principatum habent, n. 25. p. 212. Eorum carentiam allegans pro impotentia coeundi, & ſeminandi habet ſuam intentionem fundatam, num. 8. p. 223. eos exiguos habentes, & nullius uſus, Eunuchi an dicendi, n. 18. ibid. & ſeq.
Teſtes habent diſtinctam ac perfectam operationem, n. 13. p. 373. ſunt membrum, n. 4. p. 382.
* Teſte unde dicti, n. 18. p. 100. ſemper faciunt ſignum virilitatis extra prominentes, n. 19. ibid. fœminei in quibus differant à maſculeis, n. 21. p. 127. ex eorum abſciſſione fœminæ non amplius ſtimulantur ad venerem & ſteriles evadunt, n. 25. ibid.
* Teſtium ſitus mutatus an coitum aut generationem impediat, n. 7. p. 265.
* Teſtes nimis parvi an, & quando frigiditatem naturalem atteſtari poſſint, n. 8. p. 266.
* Teſtium magnitudo excedens, an & quando generationi impedimento eſſe poſſit, n. 9. ibid.
* Teſtium carentia generationem omninò impedit, n. 10. ibid.
* Teſtium carentia, ſitus mutatus, parvitas & unitas, quam faciunt impotentiam ſine remedio, numer. 14. p. 289.
* Teſticulo uno privati non ſunt ut cæteri Eunuchi habendi, neque idcirco pari irregularitati ſunt obnoxii, n. 7. p. 184.
Teſtificari non poſſunt muti & ſurdi ſimul, nu. 32. p. 121. an poſſint melancholici, n. 25. p. 122. non poteſt furioſus ſanæ mentis factus de his, quæ tempore furoris vidit, vel audivit, n. 28. p. 136.
Teſtis unius carentiam allegans pro impedimento coeundi, non eſt audiendus, numer. 6. pag. 223. unius privatio in viro an faciat conjecturam ſuppoſitionis partus, vel adulterii mulieris, numer. 13. pag. 237. Unius carentia in muliere faceret præſumtionem ſterilitatis & ſuppoſitionis partus, num. 15. ibid.
Teſtis unus peſte vigente ſufficit, ubi duo ex Statuto requirantur, n. 2. p. 241.
Textus l. cum quidam, ff. de acquir. hæred. examinatur, num. 7. p. 60. loquitur de ſuperfœtatione, nu. 11. ibid. Ejus verba, *quod quidem poſt certum tempus conceptionis evenit*, quomodo intelligenda, n. 14. ibid.
Thamar Judæ nurus extumeſcente ventre prægnans deprehenditur, n. 17. p. 50.
* Thelia morbus, quo viri in fœminas abeunt, n. 21. 22. p. 100.
Theocriti locus de Hercule notatus, n. 23. p. 41.
Theognidis dictum, n. 21. p. 112.
Theologorum authoritas plurimi facienda, numer. 1. p. 221.
Theophili caſus ex Galeno, n. 21. p. 110.
Theophorumeni qui, n. 7. p. 139.
Theophraſti auctoritas, quod plantarum ſemina alimentum contineant, n. 33. p. 278.
Theriaca non juſto modo aſſumpta non ſecus ac venenum interimit, n. 15. p. 148.
Therſites ab Homero malæ phyſiognomiæ cur ſit confictus, n. 48. p. 271.
Thimus coitus appetitum extinguit in viris, accendit in fœminis, n. 48. p. 214.
* Thiriodes tuſſis quid, n. 2. p. 179.
Thladiæ ſeu Thlaſiæ qui, n. 37. p. 186. Thlibiis quomodo differant, n. 40. ibid. & n. 15. p. 223.
Thlibiæ, qui, n. 37. p. 186. & n. 15. p. 223.
Thilias aut Thlaſias facere quid, num. 38. p. 186. & n. 5. p. 382.
Thoracis vulnera penetrantia fiſtulam relinquunt, nu. 17. p. 348. non habet determinatum tempus ſuæ ſanationis, n. 11. p. 358.
Tori ſeparatio conceditur ob veneni ſuſpicionem, num. 7. p. 148.
* Tori ſeparatio & Divortium à pari procedunt, idem tamen non ſunt, n. 1. p. 293.
* Thraces ſtigma habent non ſervitutis ſed nobilitatis ſignum, n. 6. p. 151.
* Tybiæ, n. 3. ibid.
Tiberius Cæſar habuit oculos ultra quam credi poſſit vividos, n. 49. p. 371.
* Tiburones piſces duplici veretro dotantur, numer. 24. p. 102.
Tigres abſque mare interdum concipiunt, n. 40. p. 66.
Timentes non habent intellectus plenitudinem, num. 41. p. 115. conſenſu & voluntate carent, ibid.
Timidiores alios ex eodem caſu pereuntes, morte præveniunt, n. 26. p. 367.
Timiditas ab otio augetur, n. 26. ibid.
Timor imminentis infamiæ nunquam tam ſubitaneus, quam timor imminentis mali, n. 56. p. 115.
Timor quam præſumptionem faciat celerioris mortis in eo, qui eodem caſu ſimul cum aliis periit, num. 23. p. 366. illico dejicit virtutem, ibid. ex eo excitatur ſyncope, & facit homines immemores, ibid. ex ejus vi prius quam ex violentia cauſæ interimentis quidam moriuntur, n. 24. ibid.
Timor ac mœſtitia longo tempore perdurantes Melancholicum oſtendunt, num. 22. p. 107. ex eo, cum vehemens eſt, Ratio vacillat, num. 37. p. 115. ex eo cum ſubitus eſt, nonnulli intereunt, ibid. quid ſit, nu. 38. ibid. ejus duæ ſpecies, n. 43. ibid. ejus cauſa multa irrita fiunt, num. 45. ibid. reperitur ſemper in Melancholicis, ibid. & n. 12. p. 232.
Timor infamiæ, in eo an omnia procedere debeant, quæ in timore imminentis mali, num. 45. pag. 115. non comprehenditur in Edicto loquente de timore imminentis mali, numer. 46. ibid. dicitur metus cadens in conſtantem virum, numer. 50. ibid. æquiparatur Timori mortis, ibid. non eſt tam ſubitus & vehemens, ut timor imminentis mortis, numer. 53. ibid. ex eo magis commovetur Nobilis quam ignobilis, num. 55. ibid.
* Timor & Terror animi defectum excitant, numer. 7. p. 38.
Tiraquellus notatus, n. 18. p. 40. cum abſtemius eſſe triginta liberos ex legitimis nuptiis ſuſcepit, n 5. p. 208. notatur, n. 33. p. 243.
* Tireſias ex viro in fœminam, n. 22. p. 100.
Tireſiæ judicium de voluptate in coitu, numer. 15. p. 219.
Titareſius fons, n. 20. p. 207.
Titareſius fons Penæo ſupernatat ob levitatem, num. 20. ibid.
Titii allegoria, n. 11. p. 114.
Tobiæ ſanatio à cæcitate, deficeret à miraculo, ſi pluries eo medicamento uſus ille eſſet, num. 8. p. 291.
Tobiæ ſanatio à cæcitate fuit partim naturalis, vel miraculoſa ſolum ſecundum quid, numer. 16. p. 283.

Toloſæ peſtis ſeptennium duravit, n. 44. p. 249.
Tonſillæ, n. 16. p. 196.
* Tonſillæ an excuſent à divinorum recitatione, nu. 18. p. 114.
Torpedo marina etiam per media quædam piſcatorum inficit, n. 15. p. 171.
Torpedo etiam per media tangentem inficit, numer. 2. p. 227.
* Tormenta: eorum plura genera, num. 1. pag. 34. & ſeq. n. 10. ibid. in eorum impoſitione agitur de hominis ſalute, num. 1. ibid. in illis infligendis, allegante Reo aliquam infirmitatem, Medicorum judicium expoſcitur, n. 3. ibid. quatuor in uſu ſunt, n. 11. ibid. non ſemper uno modo infligi poſſunt, n. 1. p. 37.
* Tormentum quid, num. 5. 6. p. 34. quæſtio & tortura ſunt ſynonyma, num. 7. ibid. Ejus repetitio poſtquam reus eſt refrigeratus mire doloroſa, num. 10. pag. 40. & ſeq. tormento non exponitur, qui de recenti comedit, aut bibit, num. 16. p. 44. ſubjiciendi quanto tempore jejuni permanere debent, n. 17. ibid.
Torpor, n. 14. p. 131.
* Torqueri quanto tempore chorda Rei poſſint, num. 13. pag. 41. non poteſt Reus continuatis diebus, num. 15. ibid.
* Tortura, vide Tormentum, quid ſit, num. 9. p. 34. Ejus nomine ſimpliciter prolato de chorda intelligetur, n. 12. ibid. eſt remedium ſubſidiarium pro veritate in judiciis eruenda, num. 2. pag. 37. Ejus gradus tres, aut quinque, num. 3. ibid. primus gradus, num. 4. p. 38. Secundus gradus, num. 11. ibid. Tertius gradus, numer. 11. ibid. quartus, & quintus, numer. 14. ibid. per unum brachium inflicta an magis periculoſa, numer. 7. p. 40. eſt minus periculoſa, minuſque doloroſa, ibid. repeti regulariter non poteſt numer. 14. pag. 41. tempus inter unam & aliam quantum eſſe debet, num. 16. ibid. repetita tantum infert cruciatum, ut quantumcunque Reus animo & corpore ſit induratus, veritatem fateatur, n. 17. p. 42.
* Tortuoſi qui, n. 6. p. 187.
* Tortuoſitas quid, n. 7. ibid.
* Totum melius & excellentius ſua parte, & eſt perfectum, n. 11. p. 71.
Toxicum idem quod Napellus, num. 8. p. 173. unde dicatur, n. 9. ibid. eſt nomen commune ad omne venenum, n. 11. ibid.
* Tractatrices quæ, n. 29. p. 103.
* Tranſpiratio quis motus ſit, n. 16. p. 241. Vide *Fœtus*.
Trauloſis quid, n. 12. p. 191.
Tringulares carunculæ, n. 6. p. 308.
Tribades fœminæ, n. 3 p. 221.
Tridentia piſcatio, n. 14. p. 359.
Trigemini vitales vix naſci poſſunt, n. 8. p. 45.
* Triſtitia ſenibus inimiciſſima, n. 13. p. 38.
Triſtitia & Delectatio omnibus ſenſibus inſunt, num. 13. p. 229.
Tritici ſemen aliud citius, aliud tardius matureſcit, n. 49. p. 34.
Tretula Medicus antiquus, n. 45. p. 10.
Tubera ſi concipiant ligna in aquam conjecta, malæ aquæ ſignum eſt, n. 35. p. 390.
Tulliolæ Ciceronis filiæ cadaver poſt mille trecentos annos incorruptum repertum, n. 13. p. 293.
* Tumores qui excuſent à divinorum recitatione, num. 35. p. 118. & ſeq. qui excuſent à debiti matrimonialis redditione, n. 33. p. 138.
Turbulenta piſcatio, n. 15. p. 395.
Turcica quædam mulier ab alia muliere prægnans facta, n. 3. p. 221.
Turcæ veneficia habent adeo præſentanea, ut ſolo contactu eodem die occidant, n. 15. p. 150.
* Tuſſis ferina quid, n. 2. p. 179.
* Tuſſis an excuſet à recitatione divinorum, numer. 19. p. 114.
* Tuſſis quæ & quando inducat irregularitatem, numer. 1. p. 179.
* Tuſſis quænam impediat Euchariſtiæ ſumptionem, n. 7. p. 284.
Tutela in fœminis biennio maturius abſolvitur quam in maribus, n. 40. p. 10. rationem vide, n. 46. ibid.
Tyberina aqua multam reſidentiam facit, n. 33. p. 390. non putreſcit, n. 57. p. 392.

V

Vacca ſingulos fœtus ſingulis parit vicibus, aliquando etiam binos, aut plures, n. 44. p. 25.
Vacca & Aſina varia tempora pariendi, habent, nu. 106. p. 28.
Valerius Cordus ſiti extinctus, n. 11. p. 333.
Valetudinarii ex quibus cognoſcantur, numer 7. pag. 240.
Valetudinarii an à jejunio excuſentur, numer. 35. p. 331.
* Valetudinarii non ſunt torquendi, n. 15. p. 44. qui dicendi remiſſive ibid.
Valetudinarius probatur quis ex relatione Medicorum, n. 1. p. 199. quis dicatur, n. 12. & ſeq. p. 200.
* Valetudinarii qui dicantur, n. 8. p. 270.
Valetudinarius ad effectum reſignandi beneficium quis dicatur, n. 9. ibid.
Valetudinarius ſtatus poſt vulnus acceptum facit præſumptionem, quod vulnus fuerit lethale, numer. 3. p. 355.
Valgi qui, n. 4. p. 197.
Valleſii argumentatio reprobata, n. 15. p. 229.
Valverda ſuper fœtationem non admittit, n. 6. p. 57.
Vari qui, n. 3. p. 197. ſtare poſſunt melius quam Valgi, n. 9. ibid.
Vari nomine quælibet tibiarum depravatio intelligitur, n. 5. ibid.
* Vari, valgi, ſeu vatii, blæſi & thæbi qui, vel quinam eorum ſint irregulares, n. 3. p. 189.
Varicoſus, n. 14. p. 198.
Variolæ frequentes peſtem protendunt, n. 6. p. 255.
Varix quid, n. 15. p. 198.
Varii qui, n. 4. p. 297.
Vegetabilia omniaque ſimul viventia inter ſe ſimilia & diſſimilia ſunt, n. 25. & 26.
* Velatæ mulieres quæ, num. 24. pag. 239. & num. 112 p. 147.
Venæ quæ ſunt poſt aures ſectæ hominem faciunt infœcundum, num. 38. p. 214. & cur, num. ſeqq. quæ ſunt juxta malleolos ſectæ hominem faciunt infœcundum, & cur, ibid.
* Venæ non omnes eadem promptitudine omnes corporis partes evacuant, n 17. p. 27.
* Venæ ſectio quomodo à Medico ſit adminiſtranda, n. 1. p. 203. quatenus infirmus eam admittere teneatur, n. 1. ibid.
Venefici qui, n. 20. p. 149.
Veneficia an dentur, num. 2. p. 174. habent ea Turcæ adeò præſentanea, ut eodem die ſolo contactu occidant, n. 11. p. 150.
Veneficium quid, nu. 1. p. 174. in ejus delicto non ſatis eſt confiteri ſe dediſſe alicui venenum adhoc, ut reus condemnetur, n. 1. p. 154.
Venena quædam dementiam pariunt, n. 31. 32. p. 139. quædam ſi non occidant, hominem infatuant, numer. 30. ibid. quædam juncta hominem à mente abſtrahunt, ibid. appellantur etiam medicamenta, num. 12. pag. 148. quædam bona, quædam mala, nu. 13. ibid. & num. 3. p. 152. Pharmaca à Græcis dicta, ibid. mala ad necandum, bona ad ſanandum, n. 14. p. 148. dicuntur quæ ſemper talia ſunt, n. 15. ibid. multa ſunt, quæ non occidunt, num. 24. p. 149. quædam ſunt, quæ nihil lædunt, ibid. nonnulla occidunt, nec tamen ſunt proprie venena, num. 25. ibid. ea propinantes, quæ non occidunt, ſed inſigniter lædunt, à legibus puniuntur, num. 26. ibid. n. 27. ibid. nonnulla naturam mutant & non mutantur, non tamen ſunt venena, num. 28. ibid. quædam agunt qualitate occulta, quædam manifeſta, num. 1. ibid. quæ à tota ſubſtantia agunt nullam ſui nocumenti cauſam manifeſtant, num. 2. ibid. proprie non dicuntur, quæ ſolis qualitatibus manifeſtis agunt, num. 3. ibid. & cur, ibid. excedentia in qualitate nominetenus venena ſunt, ibid. quomodo dividantur ſecundum operandi modum, numer. 6. pag. 150. quædam à natura talia quædam ab accidenti, quædam ab arte, numer. 7. ibid. quædam ſecundum totum venena ſunt, quædem ſecundum partem, numer. 8. ibid. juxta eorum originem quomodo dividantur, numer. 9. ibid. quomodo dividantur ex modo adminiſtrationis, numer. 10. ibid. omnia odorata multa accidentia mala inferunt, numer. 13. ibid. quædam primo cor petunt, quædam quandam aliam partem, num. 18. p. 151. omnia ſecundum aliquos primo cor

cor petunt, num. 10. p. 151. contrariam, num. ſeq ſpiritus vitales corrumpunt, num. 20. ibid. quædam cordi non obſunt, ſed aliis certis partibus corporis, ibid. ſemper in fine operationis ea, quæ occidunt, cordi inſidiantur, num. 22. ibid. quædam tenuis ſubſtantiæ, quædam craſſæ, num. 23. p. 152. artificialia quæ, num. 2. ibid. mala quæ vocet Grilland, num. 3. ibid. erodentia & putrefacientia non occidunt ut plurimum, niſi repetantur, num. 8. ibid. a tota ſubſtantia operantia maxime præſentanea ſunt, num. 12. p. 153. & num 6. p. 154. tarde operantia, num. 13. ibid. quæ minus certe occidant, num. 14. ibid. & 6. p. 154. quomodo interimant, num. 15. p. 153. omnia horribilia ſunt & a natura alieniſſima, numer. 7. p. 154. & num. 9. p. 161. omnia ſecundum aliquos habent qualitatem occultam, num. 8. p. 154. omnia habent particularia ſigna, num. 9. p. 159. quæ in corpore generantur calida ſunt & ſicca, ut plurimum, num. 19. p. 160. cur a Natura producta, numer. 10. p. 161. nonnulla ſapore ingrato non ſunt, ibid. omnibus commune eſt, ut mentem lædant, num. 24. p. 163. & ſeq. adminiſtrata ſi non occidant, morbum inſignem relinquunt, num. 42. p. 164. externa nonnulla contagioſa, num. 16. p. 165. quædam in vulnere ſolum & non guſtu interimunt, numer. 2. p. 170. exterius admota nullum habent effectum ſecundum aliquos, num. 4. ibid. etiam intus generantur, numer. 6. p. 169.

Venena ad tempus quæ, num. 15. p. 153. qua ratione dari velint Medici, num. 12. p. 169. non dantur ita ut determinato die occidant, num. 3. p. 168. quo pacto dari concedendum, num. 4. p. 169. dantur ad tempus determinatum, num. 10. ibid. & quomodo, num. ſeq. ad tempus propinantur, num. 20. p. 162.

Venena omnia frigida niſi occidant, reddunt hominem in Venereis ignavum, num. 48. p. 214. non ſemper primo cor petunt, num. 33. p. 248. & ſeq.

Venena cadavera imputrida ſervant, n. 6. p. 293.

Venenandi crimen graviſſimum, & gravius ſimplici homicidio, n. 5. p. 148. in eo puniendo non diſtinguitur nobilis ab ignobili, n. 10. ibid.

Venenandi modus per veſtium infectionem an poſſibilis, n. 13. p. 171.

Venenantes tanquam proditores habentur, nu. 5. p. 148. non gaudent immunitate Eccleſiæ, n. 6. ibid.

Venenani poteſt homo per omnes ſenſus, n. 17. p. 151.

Venenanii qui, n. 19. p. 149

Venenata pharmaca non modo per os exhibita, ſed etiam deforis adminiſtrata peſtilentem febrem generant, num. 14. p. 171.

Veneno occidens dicitur proditorie occidere, num. 2. p. 353. venenum per vulnus inditum majorem vim habet, quam epotum, n. 3 ibid.

Venenorum tria genera ex Jureconſultis, num. 1. p. 152. quædam mortifera, quædam non, num. 5. ibid. mortifera quæ, num. 6. ibid. non mortifera, num. 7. ibid. non interficientium diviſio, num. 10. & ſeqq. p. 153. & num. 16. ibid. putrefacientium ſigna, numer. 32. p. 163. frigidorum ſigna, num. 37. p. 164. Eorum inter ſe eſt quædam antipathia, num. 2. p. 165. actio citari & retardari poteſt, n. 7. p. 169.

Venenoſitas ſimpliciter a corruptione non dependet, num. 10. p. 159. non poteſt introduci abſque prævia putredine, num. 11. ibid. non ſemper eſt in eodem gradu, n. 27. p. 163.

Venenum rabiem excitans, num. 7. p. 137. eo non poteſt occidi bannitus, num. 9. p. 148. diſtinguitur in proprie & in improprie dictum, numer. 15. ibid. in communi modo loquendi pro malo accipimus, num. 16. ibid. accipitur pro veneficio, & pro utili medicamento, num. 18. ibid. quid ſit ſecundum plures, num. 21. p. 149. quid ſecundum Avicennam & Cardanum, num. 22. & ſeqq. ib. quid pro eo accipiendum, num. 23. ibid. quid ſit ſecundum leges, num. 27. ibid. & alimentum ſunt oppoſita, num. 28. ibid. mutat naturam, & non mutatur, ibid. de ejus eſſentia eſt ſecundum aliquos, ut agat occulta qualitate, numer. 3. ibid. quoddam calidum, quoddam frigidum &c. num. 5. p. 150. quod humectandum occidat, non dari volunt multi, ibid. datur, quod tactu ſolo inficiat, num. 11. ibid. Ex ejus aſſumptione vix unus ex decem, niſi repetatur, moritur, num. 8. p. 153. quod ſpatio quadrantis horæ occidit, ibid. cujus granum inter decem homines partitum omnes ſpatio quadrantis horæ occidit, ibid. ex eo quod ab occulta qualitate operatur maxima præſumptio habetur ſecutæ mortis, num. 8. p. 154. quamcunque corporis humiditatem contingat, in ſui ſubſtantiam convertit, num. 15. p. 155. proprie dictum generatur in noſtro corpore, n. 1. & 4. p. 157. & num. 1. p. 158. Et ſimiles humores generantur in nobis, num. 2. p. 157. tale generatur in nobis, qualis eſt humor canum rabientium, num. 5. ib. difficile eſt veneni cujuscumque invenire proprium ſignum, num. 10. p. 158. tam odore quam ſapore manifeſtatur, num. 8. p. 161. omne cum devoratur lædit guttur, & num. 12. p. 162. cum aſſumptum fuerit, niſi occidat, relinquit dolorem quendam vagum, num. 40. p. 164. illud bibentes contagio alios non afficiunt, nu. 15. p. 165. olfactu an occidere poſſit, num. 7. p. 170. non omne quod per os adminiſtratum interimit, deforis exhibitum occidit, ſed contrarium, numer. 30. p. 172. Ejus aſſumpti ſigna, num. 1. p. 160. Ejus aſſumpti ſigna accepta ex ſtatu ægrotantis ante aſſumptionem, ib. ejus ſigna in ipſa aſſumptione, num. 8. p. 161. ejus ſigna deſumpta in ipſa aſſumptione cæteris minus fallacia, num. 13. p. 162. Signa poſt veneni aſſumptionem, num. 14. ibid. Ejus ſigna ex natura & qualitate ſymptomatum, num. 22. ibid. Ejus ſigna poſt mortem, n. 30. p. 163. Signa ejus in cadaveribus obſervata, quam certitudinem habeant, n. 34. p. 164. Signa ex diſſectione cadaverum, num. 35. ibid. Signa aſſumpti poſt ſanationem, num. 38 ibid. quomodo probetur ex materia vomitus, num. 22. p. 166.

Venenum ingentium fuiſſe certo conſtare poteſt, num. 1 p. 165. calidum eſt & ſiccum, num. 7. ibid. acutum morbum facit, num. 9. ibid. diu latere poteſt de hinc repente ſe prodere, num. 17. p. 162.

Venenum veneno an reſiſtat, n. 1. p. 167. non quodlibet cuilibet reſiſtit, n. 3. ibid.

Venere poſtica concepti non naturalem figuram naſcentes ſervant, n. 23. p. 219.

Venerea actio ad concupiſcibilem animæ partem ſpectat, num. 37. p. 98.

Venetiis quomodo a quibusdam impiis peſtis fuerit excitata n. 18. p. 246. peſtis familiaris, n. 41. p. 248.

Ventri qui ſalubres, aut inſalubres, num. 8. p. 397. mutant ſuam naturam ex regione per quam tranſeunt, nu. 9. ibid. omnes humectant ex Hippocrate, ibid. aliqui per rectam lineam ſpirantes ſalubres per obliquam inſalubres, & è contra, n. 20. p. 402.

Ventres hyeme & Vere natura calidiſſimi, num. 18. p. 321. n. 18. p. 325.

Ventriculi dolorem quæ ſubſequatur, n. 30. p. 230.

* Ventriculi ulcera quatenus irregularitatem inducere debeant, numer. 2. p. 180. Ventriculi dolor quomodo a cardialgia differat, & quando faciat hominem irregularem, num. 6. p. 181.

Ventriloqui qui, n. 37. p. 141.

Ventris tumefactio prægnantiæ ſignum, num. 17. p. 50. unde provenire poſſit extra prægnantiam, num. 18. ibid. in prægnante & in non prægnante, num. 36. p. 56. in mola qualis, num. 46. ibid.

Ventris dolorem diuturnum ſequitur ſuppuratio, num. 35. p. 230.

* Ventris fluxus an excuſet a redditione debiti matrimonialis num. 30. p. 137.

* Venus tunc exercenda, cum quis damnum ſubire vult, nu. 6. p. 11. aliquibus morbis proficua, ibid.

* Venus ſemper nocua, num. 15. p. 144. Ejus uſus nonnullis morbis auxiliatur, ibid. Optimus diſſidii conjugalis Medicus, num. 5. p. 125. Si quis alius labor firmas requirit vires, num. 2. p. 134. a parte poſtica celebrata utrum naturalis modus ſit, num. 38. 39. p. 131. quomodo celebrari debeat, num. 41. ib. ejus finis ſola voluptas ex Plutarcho, num. 44. p. 132. ex ejus uſu ad ſummam infirmitatem deveniunt, qui imbecilles habent vires, num. 3. p. 134. eam melancholicis prodeſſe quomodo ſit verum, num. 4. ibid. & nu. 27. p. 137. quomodo ſuccurrat, morbis pituitoſis, num. 5. p. 134. exſiccat, num. 30. p. 137. Ejus uſus in prægnantiæ fine reddit partum faciliorem, n. 18. p. 141.

* Veneris uſus in nimis tenera ætate ſenium accelerat, num. 10. p. 248.

Ver ſaluberrimum, num 18. p. 221. in eo uti debemus cibis pauci nutrimenti, & in modica quantitate, num. 16. ibid. cur in eo Quadrageſima inſtituta, numero 17. ibid.

* Ver Veneri aptiſſimum, n. 10. p. 135.

Verba in contractibus ſocietatis oppoſita, Excepta morte, &c. quomodo intelligi voluerint Juriſperiti, nu. 4. p. 83. & n. 18. p. 87. de qua morte intelligenda, nu. 14. ibid. ex cauſa partus quomodo intelligenda, n. 15. p. 91.

Verba quomodo indicent dementiam, num. 9. p. 106. eorum qualitas quomodo detegat inſaniam, n. 13. ibid. eorum ordo quomodo demonſtret inſaniam, n. 14. ibid.

Verbis, ex partu, in contractibus Societ. off. quæ mortis genera comprehendantur, n. 19. p. 74.

Verbis nudis naturaliter non poteſt procurari maleficium, n. 50. p. 215. Contra vide, n. 51. ibid.

Verecundia eſt maxima cauſa impotentiæ coeundi, numer. 58. ibid.

* Veritas una eſt, num. 2. p. 153. nulla tam certa, quæ ſuos contradictores non habeat, nu. 3. ibid. cujus tutela ſemper pro juſtitia eſt, ſemperque quærenda, numero 8. pag. 156.

Vermiculi mortui reviviſcunt, num. 4. p. 300.

Vertiginoſi male imaginantur, non tamen inſaniunt, num. 6. p. 109.

* Vertigo an excuſet a recitatione divinorum, num 8. p. 112. & quando excuſet a publica, n. 3. p. 118. & quando excuſet a celebratione Miſſæ, n. 5. p. 120.

* Vertigo quando faciat hominem irregularem ejusque multiplex diviſio, n. 3. p. 171. quænam vertigo ad inducendam irregularitatem levis ſeu gravis dicenda, & ex quibus ſignis cognoſcatur, num. 4. ibid. ex quibus ſignis dignoſci poſſit per conceſſum fieri, aut per eſſentiam, num. 5. ibid.

* Verum & bonum convertuntur, n. 31. p. 53.

* Verum nunquam redargui poteſt, n. 2. p. 153.

* Veſicæ calculus quam ob cauſam facere debeat hominem irregularem, n. 5. p. 184.

Veſpillonum impium facinus in peſte, n. 31. p. 254.

Veſpertillionis lingua & cor rabiem excitant, n. 7. p. 137. n. 27. p. 138. & ſeq.

Veſtes venenari poſſunt, n. 13. p. 171. peſte necatorum alios inficiunt, ibid.

Uternus quid, n. 13. p. 131.

Vetula ſeptem annis jejunans, n. 15. p. 277.

Ugolinus Comes Piſis fame una cum filiis peremptus, num. 5. p. 275.

Vibices, vide *Sugillationes*.

Victimæ cordæ avulſo clamarunt & fugerunt, numer. 22. p. 343.

Victus ratio in Quadr. inſtituta inſalubris, num. 4. p. 318. contrarium, num. 10. p. 319. num 9. p. 329. ob modum reficiendi eſt ſalubrior, num. 16. p. 321. a tempore in quo eſt inſtituta redditur ſalubrior, num. 7. ibid. quotidiana Antiquorum fuit inſalubrior, quam noſtra in quadrageſima, num. 20. p. 322. poteſt morbos fovere, nu. 10. p. 329.

Victus Quadrageſimalis ratio docetur in particulari noſtro opuſculo vulgari ſermone conſcripto, n. 6. p. 324.

Vidua caſta non dicitur ſterilis, n. 7. p. 218.

Vigilia Melancholicos & furentes maxime infeſtat, num. 6. p. 232.

* Vigilia innaturalis an excuſet a recitatione divinorum, nu. 10. p. 112.

* Vigiliæ tormentum: Ejus deſcriptio, num. 19. p. 35. quomodo infligebatur in ejus inventionis principio, nu. 24. p. 36. inſupportabile, nu. 12. p. 41. atrocius quam chordæ, num. 1. p. 46. in eo quæ maximæ partes cruciantur, num. 2. ibid. illud impediunt ea omnia, quæ impediunt tormentum chordæ, num. 3. ibid. illud infligi quinam peculiares morbi impediant, num. 4. ibid. cautela in eo infligendo, n. 5. ibid.

Vincapervinca, numer. 7. p. 293. alias Daphnoides dicta, ibid.

Vinum varios in variis temperaturis effectus gignit, numer. 4. p. 127. qui illud non temperat, ſine menſura dicitur bibere, num. 10. ibid. frigidos morbos generat, nu. 42. p. 128.

Vinum febrem accendit, ſi ſupra modum ingeratur, nu. 42. ibid.

Vinum in jejuniis non erat in uſu apud Antiquos, num. 29. p. 317. num. 21. p. 333. ejus permittitur in cibis & extra cibos, ibid. cur facile ab Antiquis in morbis concederetur, num. 13. p. 320. an recte concedatur pro potu extra refectionem in jejuniis, numer. 13. p. 333. Ejus potus contrariatur intentioni jejunantis, num. 14. ibid. nutrit, num. 15. ibid. Venerem acuit, num. 16. ibid. hominem exhilarat, ibid. famem tollit, numer. 19. ibid. connumeratur inter ea, quæ univerſim & celeriter nutriunt, num. 21. ibid. cur permiſſum in jejuniis extra refectionem, num. 22. p. 334. aquæ permixtum magis extinguit ſitim, quam per ſe, n. 24. ibid. conceditur in jejuniis ratione potus, non ratione alimenti, num. 25. ibid. excitat luxuriam per modum alterantis, num. 26. ibid. non famem, ſed ſitim repellere ejus potu in jejuniis intendimus, n. 28. ibid. ejus utilitates, n. 29. ibid. ad quas corrigendas inventum, n. 30. ibid.

* Vinum etiamſi maxime nutriat, non frangit jejunium, n. 10. p. 279.

Vide *Jejunium*.

Vide *Nutrire*.

Violentum eſt cujus principium ab extrinſeco eſt, n. 40. p. 69. ſtricto modo acceptum quid, n. 41. ibid. lato modo acceptum quid, n. 44. ibid.

Viperæ venenum dulce eſt, p. 155. & ſeqq. per os aſſumptum non nocet, n. 3. p. 170.

Vires quam conjecturam faciant tardioris mortis in eo, qui ſimul cum aliis eodem caſu periit, n. 17. p. 365. ob earum robur nonnulli diutius in morbis lethalibus vivunt, quam deberent, ibid.

Vir quid ſignificet, nu. 13. p. 15. & ſeq. in 60. anno ad generandum impotens, nu. 51. p. 18. uni eidemque mulieri copulatus aliquando ſeptimeſtres, aliquando octimeſtres, vel nonimeſtres, generat, n. 47. p. 34.

Vir quidam, cui longa ſanguinis copia per venas poſt aures fuit extracta, generavit, n. 38. p. 214.

Vide *Impotentia*.

Unius teſtis generare poteſt, n. 14. p. 237. ejus voluptatem in coitum majorem & diuturniorem eſſe quam fœminæ, quomodo dixerit Hippocrates, n. 15. p. 218.

* Vir duplici Pene dotatus, n. 33. p. 104. ſine brachiis omnia pedibus agens, quæ alii manibus agunt, n. 6. p. 106. piloſus, ejusque ortus qualis, n. 14. p. 107.

* Vir quando excuſetur a debiti conjugalis redditione ob temporis qualitatem, num. 9. p. 125. ex coitu maxime diſſolvitur, nu. 13. p. 125. an teneatur copulam continuare ſemine emiſſo, donec etiam uxor emittat, ibid. cur magis excuſetur in redditione quam uxor, n. 1. p. 138. non excuſari videtur exigendo tempore menſtrui, nu 8. p. 143. an exigere poſſit ab uxore, quæ certo gravidationis tempore abortit, num. 9. ibid. quadruplo magis, quam fœmina in coitu diſſolvitur, n. 6. p. 216.

Virgines, quæ uno aut altero die a purgatione menſtrua viro junguntur, non patiuntur hymenis lacerationem, & cur, num. 32. p. 307. Virgines habent pilos pubis promiſſos & planos, num. 13. p. 308. in virginibus vox delicatior, quam in corruptis, nu. 17. p. 309. Virgines in primo congreſſu cum viris tantam interdum vim patiuntur, ut vulnus in earum uteris relinquatur, nu. 10. p. 310. Virgines non ante nuptui aptæ; quam generare poſſint, num. 1. p. 311. & quando generare poſſint, ibid.

Virginibus non prodeunt menſes ante pubertatem, num. 33. p. 10.

Virginitas amiſſa quomodo a nonnullis reparari ſoleat, num. 1. p. 235. cur ad eam reparandam Medici nonnulla præſcribant, num. 2. ibid. Simulata quomodo deprehendatur, num. 3. ibid.

Virginitas materialis duplex, n. 1. p. 305. quid ſit, ib. & 6. ib. Virginitas præſumitur a jure adeſſe, n. 2. ibid. Unde deperdatur, n. 3. ibid. an dentur Virginitatis certæ notæ, n. 7. ib. Virginitas in ſponſa in ſacra hiſtoria probatur per pannorum ſanguinolentiam in primo concubitu, n. 10. ib. Virginitas unde deſtruatur, n. 11. ib. Virginitatis dantur certe notæ, num. 13. ibid. contrarium, num. 14. p. 306. Virginitas tuta nuſquam datur, num. 33. p. 307. non eſt virginitas ſimplex partium connexio, num. 6. pag. 308. Virginitatis ſignum ex urinis, num. 15. ibid. Virginitatis ſignum ex calore locorum, num 16. ibid. Virginitatis ſigna ex mammis, ibid. ad virginitatem probandam experientia, num. 18. p. 306. Virginitas corrupta à multo tempore unico tantum congreſſu quomodo dignoſcatur, num. 4. pag. 308. Virginitas corrupta probatur ex calore papillarum, numer. 16. pag. 311. ad deprehendendam virginitatem corruptam experimenta, numer. 17. ibid. Virginitas per apes denotatur, numer. 20. ibid.

* Virginitas an à Medico diſſuaderi poſſit in gratiam ſanitatis, numer. 20. pag. 13. in ſtatu Politico pernicioſa, numer. 22. pag. 14. eam diſſuadere illicitum, n. 24. ibid. non tendit ad humani Generis interitum, nu. 25. ibid.

* Virginitas ſaltem materialiter conſiſtit in immunitate à delectatione venerorum per ſeminis reſolutionem, n. 35. p. 131.

Virgo ſeu fœmina nubilis dicitur, non vir, nu. 22. p. 9. In virginibus lac in mammillis aliquando viſum, n. 25. p. 51. Virgines & viduæ pudicæ absque viri uſu molam aliquando geſtarunt, n. 29. p. 65.

Virgo non dicitur ſterilis, num. 7. p. 218. poteſt concipere & pare-

parere absque eo, quod in receptione ſeminis virilis fit corrupta, n. 9. p. 222.

Virgo patavina per multos menſes jejuna manens, num. 21. p. 277.

Virgo non minus dici poteſt, quæ clauſtra virginalia violavit alio inſtrumento quam virili, quam ſi pedem aut manum diſrupſiſſet, n. 4. p. 305. virginis defloratio quomodo cognoſcatur, n. 12. ibid. Virginem fuiſſe corruptam per viri conjunctionem non poteſt certo firmari, n. 18. p. 306. Virginem eſſe incorruptam certo firmari non poteſt, num. 24. ibid. Virgo poteſt eſſe incorrupta & ſanguinem in primo coitu non effundere, n. 27. p. 307. Virgo poteſt corrumpi, & tamen apparere integra, num. 32. ibid. Virgo de recenti violata quomodo cognoſci poſſit, ſi plures congreſſus paſſa ſit, n. 2. ibid. Virgo de recenti violata unico congreſſu quomodo poſſit cognoſci, num. 3. ibid. in Virgine ſtuprata quæ conſideranda, n. 1 p. 309. Virgo nubere non debet ante decimum octavum, annum, n. 11. p. 312.

* Virgo quando vere dicatur corrupta ex Canoniſtis, n. 3. p. 195. corrupta Mulier dupliciter dicitur quoad mentem & quoad corpus, nu. 4. ibid. quoad corpus rurſus dupliciter corruptela fit, n. 5. ibid. non corrupta poteſt non eſſe virgo, & corrupta poteſt eſſe virgo, num. 6. ibid. Alzata ſeu imperforata dicitur corrupta ſi viro jungatur, etiamſi loca non violentur, n. 7. ibid. Virgo poteſt concipere absque violatione locorum & quomodo, n. 8. p. 196. quando vere conſtuprata dici debeat, n. 9. ibid. utrum Virgo ante ſeminis generationem poſſit mentalem virginitatem amittere, num. 10. ibid.

Viri quo anno uxorem ducere debeant, num. 40. p. 10. nonnulli centum annis majores maſculos generarunt, numer. 54. p. 18.

Viri ſolum ex maleficio redduntur impotentes, num. 42. p. 214. Eunuchi redduntur longo viticis uſu, num. 48. ibid. ſummi ingenii quidam ſe inſanos effinxerunt, n. 2. p. 232.

Virilitas ſuccedit juventuti, nu. 1. p. 15. eam cum juventute confundunt leges, ibid. Ex aliquorum Philoſophorum ſententia non datur, nu. 3. ibid. quænam ætas ſit, nu. 4. & 7. ibid. conſiſtens ætas dicitur, & cur, n. 8. ibid. & 14. ibid. unde dicatur, n. 11. ibid. & 14 p. 17. deberet dici ætas perfecta, num. 12. ibid. ad quem annum extendatur, numer. 21. 22. p. 16.

* Virilitas medicaminibus amiſſa an faciat locum irregularitati, n. 8. p. 185.

Virilitas a laboribus, & exercitio creſcit, n. 29. p. 367.

* Viros inire quid apud Senecam, n. 25. p. 102.

Virtus efformans ſub aliqua conditione efformat, num. 26. p. 93. ejusdem eſt formare & ſub hac aut illa conditione formare, n. 24. ibid.

Virtus, & Vitium voluntaria ſunt, n. 72. p. 116.

Virtus, & Vitium hominis propria, n. 12. p. 291.

* Virtus bonum facit habentem, n. 11. p. 52. et cur debeatur honor, cum majoris boni eſt effectiva, num. 15. ibid. ejus proprium magis eſt honeſta agere, quam non agere turpia, num. 17. ibid. propter eam honorantur quæcunque honorantur, num. 20 ibid. eſt hominis propria, num. 7. p. 66 duplex infuſa, & acquiſita, n. 8. ibid. dicitur bonum honorabile, n. 1. p. 71.

* Virtutes omnes non ſunt unius generis, num. 14. p. 52. quæ ordinant in bonum divinum, cæteris præferuntur, num. 2. p. 71.

Vis effectiva ſeminum non efformat animum, num. 21. pag. 93.

Viſibiles ſpecies, vide *ſpecies viſibiles*.

Viſus, Ejus ſenſus evidentior quam Auditus, n. 19. p. 118. maxime Amorem excitat, nu. 36. p. 125. an per eum quis venenari poſſit, n. 14. p. 151. dari poteſt venenum per eum inficiens, n. 15. ibid.

* Viſus debilitas an excuſet a divinorum recitatione, nu. 11. p. 112.

Vita hominis decem ſeptenariis abſolvitur, num. 7. p. 1. Ejus nullum tempus dari poteſt, in quo animal nec proficiat, nec deficit, n. 16. p. 3. Ejus declinatio unde procedat, n. 32. & 36. p. 14. quando longius, aut brevius protrahatur, ibid. vino aſſimilata, nu. 65. p. 19. nullum poteſt eſt majus commodum quam vita, n. 9. p. 36.

Vita nihil aliud eſt, quam conſiſtentia per alimentum, num. 27. p. 278. vita non poteſt eſſe ſine reſpiratione, num. 44. pag. 303.

* Vita eſt conſiſtentia per alimentum & nutritio, quæ per ſe ipſam fit, n. 10. p. 154.

* Vita a reſpiratione ſeparari non poteſt, non ſecus ac reſpiratio a vita, n. 15. p. 241.

* Vita matris ſemper præferenda eſt, n. 36. p. 245.

* Vitelliana cicatrice ſtigmoſus, n. 6. p. 151.

* Vithræ, num. 3. ibid.

Vitia veneficiis comparata, n. 58. p. 116. ſi involuntaria eſſent non vituparentur, n. 72. ibid.

Vitia naturalia omnia curatu maxime difficilia, n. 6. p. 208. magna ſi ſint, ſunt inſanabilia omnino, n. 7. ibid. in ætate teneriori magis emendabilia, n 9. ibid. parva apparentia, n. 11. ib. parva quæ magis ſanabilia, n. 12. ibid.

Viticis longo uſu viri Eunuchi redduntur, n. 48. p. 214.

Vitii magnitudo unde æſtimanda, n. 8. p. 208.

* Vitiligo, n. 4. p. 191.

Vitioſi qui appellentur, n. 10. p. 177.

Vitioſum animal fit, cum in dolorum & voluptatum fuga & perſecutione non ut oportet, ſe gerit, n. 10. p. 178.

Vitium eſt quid levius morbo, n. 6. p. 177.

Vitriolum miræ virtutis in conſervandis cadaveribus a putrefactione, n. 7. p. 292.

Vitrum an ſit venenum, n. 28. p. 156. datur ad calculum comminuendum optime præparatum, ibidem, eo aſſumpto mori quis poteſt, n. 29. ibid.

Vituli recenter mactati carnes per horas aliquot tremere obſervantur, n. 36. p. 296.

* Vitulus biceps unico corde, n. 8. p. 93.

Vivendi meta quæ, n. 47. p. 18.

Vivens omnis lato modo dicitur eſſe in mortis articulo, n. 10. p. 142.

Viventem non ſpirare, & ſpirantem non vivere, eſt impoſſibile, n. 43. p. 303.

Viventia per multa absque nutrimento vivunt, numer. 11. p. 276.

Viventia omnia longo tempore vivere poſſunt absque eo, quod nutriantur, ex Liceto, num. 25. p. 278. falſum, num. 26. ibid.

Viventia omnia per propria temperamenta conſtituuntur in eſſe individuali, n. 15. p. 23.

* Viventia non omnia uno modo ex benedictione Divina creſcunt, & multiplicantur, ſed quælibet ſuo modo proprio & ſpecifico, n. 85. p. 230.

* Vivens vegetativum, ſicut nec ſenſitivum, non eſt capax Reſurrectionis, n. 108. p. 232.

* Viventium corpora pro nobilitate & ignobilitate Animarum inter ſe differunt, n. 122. p. 234.

* Viventia cætera cum ſemine corpus & Animam ſoboli communicant homo vero cum ſemine ſolum corpus, num. 138. p. 257.

* Viventium omnium ſpiritus vivificus ineſt in ſemine proportione reſpondens elemento ſtellarum, n. 142. ibid.

Viventium omnium ſublunarium generatio, Naturæ a Deo commiſſa eſt, etiam Hominis quoad corpus, nu. 154. p. 258.

Vide *Generatio*.

Vivere non videtur is, qui in utero eſt, n. 11. p. 4. vivere qui non poteſt, pro mortuo habetur, n. 23. p. 30.

Vivere dici non poteſt qui dormit, n. 3. p. 129. qui non poteſt, pro mortuo habetur, n. 3. p. 198.

Vivere eſt calorem humido foveri, n. 31. p. 278.

Vivit nihil, quod non nutriatur, n. 27. ibid.

Vivus an mortuus homo vulneratus ſit, n. 1. p. 360. an in flumen ſubmerſus, num. 3. p. 361. 4. ibid. ſuſpenſus, num. 5. ibid.

Ulcera ab aliquibus, quibus ingeniis excitentur, n 4. p. 228. quomodo efficta deprehendi poſſint, n. 6. ibid.

Ulcera an excuſent a jejunio, & quæ, n. 32. p. 331. dantur abſque ſanie, n. 17. p. 341.

Ulcerantes ſibi tibias, ut ſtipem mendicent, ut falſarii puniantur, n. 3. p. 224.

Ulcus mediore interdum grave eſſe poterit, numer. 10. pag. 180.

Ulcus dicitur omnis morbus, n. 9. p. 341. eſt humidum, n. 16. ibid. quid ſit, n. 18. ibid.

Ulyſſes inſaniam ſimulavit, n. 2. p. 232.

Umbilicus non abſcindendus fœtui antequam vel vocem emittat, vel ſternutet, vel hujusmodi quidpiam efficiat, num. 8. p. 44.

Umbilicus vulnera circa illam inflicta lethalia, num. 25. p. 344. nonniſi eo ſecto moriuntur, qui vivi excoriantur, ibid.

Undecim menſibus an portari poſſit fœtus, num. 5. p. 41. & ſeq. Eos nonnullæ prægnantes attingunt, ibid. in undecimo naſci non eſt præter Naturæ ordinem, ſed naſci ſupra illum, ibid.

Undecimeſtres ſeptem conſtant quadragenariis, num. 34. p. 30. quot diebus naſcantur, Hipp. num. 6. p. 42. quomodo ab Hipp. admiſſi, ibid. eos non admittunt leges, qui integris undecim menſibus conſtant, num. 7. ibid.

Ungues

Ungues in extinctis ex veneno nigricant, & facillime evelluntur, n. 30. p. 163.
Ungues & pili in cadaveribus an & quomodo creſcant, n. 37. p. 296.
Unguibus cur aliqui fœtus careant, n. 3. p. 43.
* Ungula Palpebræ quid, n. 19. p. 175.
Untzeri opinio de peſtis veneno, & contagio, numer. 22. p. 246.
* Vociferatio ſtomachicis aliiſque utilis, num. 24. p. 115. & num. 14. p. 124.
* Vocis expreſſio requiritur in recitandis divinis officiis, nu. 10. p. 109. quantum debeat extolli in privata, quantumque in publica recitatione, num. 12. ibid. labores animam movent, n. 9. p. 112. intentio ad quid proficua, ib. Exercitatio ad corporis ſalubritatem confert, n. 1. p. 122. ſubmiſſa innoxia, alta & acuta aliquando nocua, n. 6. p. 123.
Volatica, n. 10. p. 182. faciem deſœdat, & oculis obeſt, n. 19. p. 183.
Voluntarie agere quis non dicitur, niſi cognoſcat finem agendi, n. 30. p. 121.
Voluntas ſecundum Naturam boni eſt, præter naturam vero mali, n. 70. p. 116. ea deficiente ceſſat aſſenſus, nu. 29. p. 121. ſine ea, quod fit, vel nullo modo, vel mitius eſt punibile, num. 17. p. 130.
Voluptas non minus, quam dolor hominem dementem facit, num. 31. p. 108.
Voluptas non eſt objectum adæquatum alicujus ſenſus, num. 10. p. 229. ineſt in omni ſenſu, n. 11. ibid. major in ſenſu Tactus, quam in aliis, num. 16. ibid. eſt modus ſentiendi, n. 22. p. 230.
Voluptas mulieris in coitu non eſt una, ſed multiplex, nu. 15. p. 219. major quam viri, ibid. in emiſſione proprii ſeminis longe a viri voluptate ſuperatur, num. 17. ibid. cur ſit minor in emittendo ſemen quam ſit voluptas viri, numer. 18. 19. ibid.
* Voluptates quæ ad rem Veneream ſpectant, omnium maximæ habentur, n. 22. p. 127.
* Volvulus, n. 26. p. 116.
Vomica, vide *Empyema*.
Vomitus continuus arguit venenoſitatem, n. 28. p. 163. quomodo probet venenum internum, n. 16. p. 165.
* Vomitus quatenus, & quibus in caſibus inducere debeat irregularitatem, n. 8. p. 181.
* Vomitus prohibet ſacramenti Euchariſtiæ ſumptionem, n. 13. p. 284.
* Vomitus moleſtiſſimus in vulvulo, ſeu Ileo, numer. 16. p. 285.
* Morbi cum quibus aſſociatur vomitus, prohibent ſacramenti ſumptionem, n. 15. ibid.
Vide *Morbus*.
Votum calore iracundiæ factum non tenet, numer. 24. pag. 115.
Vox non ſemper amittitur, ſermonis uſu amiſſo, numer. 14. pag. 188.
Vox in pubertate immutatur, n. 82. p. 12.
Vox in virginibus ſuavior, quam in corruptis, n. 17. p. 309.
Vox etiam abſque viri congreſſu ex ſeminis ejectione in virginibus immutatur, n. 16. p. 311.
Uranoſcopus piſcis, n. 51. p. 286.
Urinæ color intenſior quomodo procuretur, n. 10. p. 227. & quomodo remittatur, ibid.
* Urinæ difficultas, n. 30. p. 116. & ſeq.
* Urinæ profluvium, ibid.
* Urinæ incontinentia quid, & quando faciat hominem irregularem, n. 3. p. 183. Incontinentia urinæ ex calculo videtur facere hominem irregularem, n. 4. ibid.
Urinam faciens an ſanus ſit, n. 12. p. 202.
Urinam ſcientia etiam menſtrua provocant, n. 51. p. 52. ex ea facilius mulieris cogitationes, quam prægnantia deprehendi poteſt, n 26. p. 55.
Urſi totum hyemem vivunt ſine cibo, n. 11. p. 276.
Urticæ cineres reviviſcunt, n. 4. p. 300.
Uteri humani cellulæ quinque, n. 3. 5. p. 45. Septem, ibid. falſum, n. 15. & 17. p. 46. & ſeq. Ejus acetabula quid ſint num. 18. ibid. Ejus clauſura, n. 30. p. 56. Concepto ſemine quid agat, n. 2. p. 57. Ejus os in conceptione adeo connivet, ut ne ſpecillum quidem tenuiſſimi mucronis admittat, n. 4. ibid. utitur collo ad attrahendum ſemen virile, ut ventriculus gula ad ingerendos cibos, n. 30. p. 65.
Uteri ſuffocatio, aſcenſus, ſtrangulatus, mulierum morbus familiariſſimus, n. 6. p. 146.
Uteri ſuffocatio aliquando eſt in cauſa, ut mulier tanquam mortua jaceat, nec facile a vere mortuis diſtinguatur, nu. 41. p. 302. & ſeq.
Uterinus furor, vide *furor uterinus*.
Uterus humanus unica donatur civitate, n. 12. p. 46. & nu. 15. ibid. Sinus plures & incurvos habet, ex Hipp. nu. 19. ibid. ex ejus majori aut minori capacitate unus naſcitur citius alio, n. 8. p. 23. ejus magnitudo & parvitas in individuis reſpectu univerſalis naturæ, eſt quid per accidens, n. 36. p. 24. ejus anguſtia in cauſa eſt, ut fœtus debiles naſcantur, n. 37. ibid. & n. 14. p. 46.
Uterus tenſus in muliere dum coit, reſpondet Penis erectioni in viro, n. 35. p. 213. cum naturaliter ſe habet, facile relaxationem & coanguſtationem admittit, nu. 3. p. 216. ejus coaleſcentia duplex, n. 30. p. 220. trahit ſperma propter virtutem, quam habent cum eo a tota ſpecie, num. 2. p. 223. utitur collo tanquam manibus ad attrahendum ſemen, ibid.
Uterus non adeo rugoſus in corrupta, ut in Virgine, num. 8. p. 310.
* Uterus an ſit monſtrorum cauſa, n. 13. p. 82. ejus anguſtia, aut amplitudo non videtur eſſe monſtrorum cauſa, n. 14. ibid. quomodo poſſit eſſe cauſa monſtrorum, num. 15. p. 83. ejus tortuoſitas, num. 16. ibid. ejus pruritus, num. 8. pag. 146.
* Uteri clauſura non eſt ſemper unius generis, numer. 4. p. 261.
* Uteri coalitus labiorum impedit coitum, & eſt quid diverſum ab occluſione à Membrana facta, numer. 5. ibid.
* Uteri occluſio quandoque à carne præter naturam inibi enata fit, n. 6. ibid.
* Uteri exitus quando ſit cauſa diſſolvendi matrimonium, n. 10. p. 262.
* Uteri apoſtemata quæ, & quando cauſam præbeant dirimendi matrimonium, n. 11. ibid.
* Uteri ulcera quæ, & quando diſſolvendi Matrimonium cauſa eſſe poſſint, n. 12. p. 263.
* Uteri fluxus duplex, & quinam, ac quando poſſit Matrimonii diſſolutioni cauſam præbere, numer. 13. ibid.
* Uteri clauſura quænam remediis non cedat, num. 16. p. 289.
* Uteri anguſtiam quando evinci remediis ſit impoſſibile, n. 17. ibid. & ſeq.
* Uteri exitus quando conſumationem matrimonii impediat, & remediis non poſſit reſtitui, numer. 19. p. 290.
* Uteri apoſtemata quæ ſint, irremediabilia, numer. 21. ibid.
Vulnera quæ excuſent à jejunio, num. 32. p. 331. indifferentia à jejunio excuſant, num. 34. ibid. ex capite lethalia, ſi ſanantur, relinquunt hominem perpetuo debilitatum, num. 3. p. 345. tres termini conſtituuntur pro eorum ſecuritate, num. 5. p. 349. terminus acutorum in lethalibus acceptandus, num. 12. ibid. eorum materia eſt admodum practicabilis, num. 1. p. 340. eorum differentiæ permultæ, num. 1. p. 342. lethalia duplicia, nu. 2. ibid. differunt in qualitate, num. 3. ibid. eorum diviſio, n. 4. ibid. de neceſſitate lethalia quæ, numer. 5. & 12. ibid. omnia poſſunt hominem occidere, num. 16. p. 343. neceſſario lethalia ſunt, quæ cor lædunt, num. 21. ibid. lethalia ſecundum plurimum, num. 24. p. 344. non lethalia quæ, num. 26. ibid. lethalia ex qualitate vulnerum, num. 27. ibid. quo tempore magis periculoſa, n. 30. ibid. etiam ſimplicia in aliquibus difficulter ſanantur, num. 15. p. 346. non lethalia quomodo fiant lethalia, nu. 10. ibid. non poteſt illis aſſignari certus terminus ſecuritatis, num. 2. p. 349.
* Vulnera quæ excuſent a divinorum recitatione, nu. 35. p. 117. & ſeq. quæ excuſent a redditione debiti, n. 32. ibid.
* Vulnera Capitis inſignia, ejuſque vehementes percuſſiones faciunt coitus impotentiam, n. 3. p. 257.
* Vulnera partium nobiliorum coitum abſcindunt, num. 8. p. 259.
Vulnerans infirmum etiam non exiſtente vulnere mortali, tenetur de homicidio, ſi decedat, n. 32. p. 345. non excuſatur a malo regimine vulnerati, ſi vulnus erat mortale, n. 1. ibid. de homicidio non tenetur, ſi vulnus erat indifferens, n. 3. ibid. punitur juxta exitum vulneris, n. 1. p. 346. armis venenatis tenetur de veneno, n. 1. p. 353.
Vulneratæ partes citiſſime corrumpuntur, n. 23. p. 294.
Vulneratus poteſt a vulnere ſanari, & eodem tempore ex alia cauſa mori, nu. 11. p. 342. præſumitur ſemper ex vulnere deceſſiſſe ſi erat lethale, n. 2. p. 345. non quilibet ejus error culpari poteſt, ſi ex vulnere dicatur ſuo ipſius errore mortuus, n. 12. p. 346. ſi intra triduum decedat, præſumi debet ex vulnere mortuus, quibuſcunque non obſtantibus, num. 13. p. 350. quod amplia etiam ad 7. nu. 14. ibid. non præſu-

præſumitur mortuus ex vulnere quod Medici judicarunt eſſe ſalutare, n. 13. p. 351. ſi poſt triduum ſurrexerit de lecto, & ambulavit, vulnerans non tenetur de homicidio, ſi de hinc decedat, n. 18. ibid.
Vulnere ex ſua natura lethali exiſtente, ex eo mors cenſenda eveniſſe, etiamſi, &c. n. 113. p. 80.
Vulnus an mortale ſit, necne ſtatuit judicio Medicorum, n. 2. p. 341. eſt unitatis ſolutio, n. 8. ibid. quid proprie ſit, n. 10. & ſeqq. ibid. datur absque ſanguine, n. 13. ibid. & n. 1. p. 358. pro una eademque re cum ulcere a Galeno accipitur, n. 15. p. 341. quomodo differat, n. 16. & 19. ib. quando degeneret in ulcus, n. 20. ibid. poteſt eſſe ex ſua natura lethale, & tamen vulneratus ſupereſſe, nu. 7. p. 342. ſimplex in carnoſa parte tutum, n. 14. p. 343. poteſt eſſe ſalutare, & tamen homo ex alia cauſa mori, n. 17. ibid. leve non præſumitur lethale, n. 20. ibid. ſi non ſit lethale, vulneratus non præſumitur ex eo mortuus, nu. 4. p. 345. non lethale quomodo ex culpa Medici fiat lethale, n. 9. ibid. & ex culpa ægroti, n. 10. p. 346. paria ſunt ex vulnere, aut ex morbo a vulnere cauſato interire, n. 15. p. 351. Ejus accidentia ſi remittant, non præſumitur fuiſſe lethale, num. 17. 19. ibid. & ſeq. ante tempus fuiſſe conſolidatum quæ ſignificent, n. 29. p. 352.
Vulnuſculum poteſt eſſe grave vulnus, n. 9. p. 179. & ſeq.
Vulnuſculum in digito non judicatur mortale, n. 15. p. 343. non dicitur vulnus, n. 18. ibid. quomodo aliquando occidere, poſſit, n. 13. p. 346.
Vulpes totam hyemem ſine cibo degunt, n. 11. p. 276.
Vulvæ orificium in virginibus criſpum ſecundum Averroem, n. 12. p. 308.
Uva præciſa magis tollit quam faciat morbum, n. 28. p. 192. exſecta quæ mala afferat, n. 27. ibid. quid vocetur, n. 28. ibid. tabidos facit, n. 30. ibid.
Vvierus erroris notatus, n. 4. p. 308.
Vvulva, n. 28. p. 192.
Uxor Gorgiæ apud Hippocratem quatuor annis menſtruis deſtituta, tamen concepit, n. 30. p. 51. Ejus hiſtoria molam parientis, n. 11. p. 64.
* Uxor dignitatis nomen, non voluptatis eſt, n. 45. p. 132. cur minus excuſetur quam vir in reddendo debito, n. 1. p. 138. illi an ſit reddendum debitum, ſi ſit imperforata, nu. 11. p. 147.

X

XYloaloes ad Virginitatem deprehendendam, num. 18. pag. 311.

Y

* YBoſis quid, num. 6. p. 187.

Z

ZAcutus Luſitanus, num. 7. p. 255.
Zeno Imperator non eſt mortuus ex ſyncope, num. 37. p. 302.
Zephyrus, qui & Favonius dicitur, n. 8. p. 397.
Zerma, num. 13. p. 182.
Zerna, ibid.

FINIS TOMI PRIMI ET SECUNDI.

PAULI ZACCHIÆ ROMANI,

TOTIUS STATUS ECCLESIASTICI PROTO-MEDICI GENERALIS,

QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM,

TOMUS TERTIUS,

QUO CONTINENTUR

CONSILIA ET RESPONSA LXXXV.

Ad Materias Medico-legales pertinentia;

NEC NON

DECISIONES S. ROTÆ ROMANÆ,

AD PRÆDICTAS MATERIAS SPECTANTES,

à Cl. D. LANFRANCO ZACCHIA Collectæ.

OPUS OMNIBUS MEDICINÆ ET JURIS UTRIUSQUE PERITIS,

Necnon Tribunalium (Eccleſiaſtici, Civilis) Aſſeſſoribus maximè neceſſarium.

CUI PRÆTER CONSILIORUM ET DECISIONUM ELENCHOS, ACCESSIT Index Rerum Notabilium accuratiſſimus.

VENETIIS, MDCCXXXVII.

Ex Typographia Bonifacii Viezzeri.

SUPERIORUM PERMISSU.

ELENCUS TOMI TERTII

Continens reſponſa ſeu Conſilia octoginta quinque, ad Materias Medico-Legales Pertinentia.

Necnon Deciſionum Sacræ Rotæ Romanæ, ad eaſdem materias ſpectantium, Centuriam.

CONSILIORUM.

Argumenta.

CONSIL. I.

De Epileſiæ & Hidrocephali miraculoſa ſanatione, ad invocationem B. Laurentii Juſtiniani. pag. 1

II.

Religioſa Octogenaria membrorum omnium ſtupore conflictata, & miraculo ſanatur. 4

III.

Alia Religioſa brachiorum arthritide cum tophis, ad invocationem ejuſdem B. Laurentii Juſtiniani ſanatur. 6

IV.

Quidam febre & Tetano laborans in extremo vitæ periculo exiſtens B. Laurentio Juſtiniano ſe commendat, & illico ſanatur. 7

V.

Alius ejuſdem B. Laurentii Juſtiniani interceſſione, ſciatica liberatur & ſanatur. 8. & ſeq.

VI.

Monialis dolore ſciatico cum ſtupore & motus impotentia ſiniſtri cruris vexata, invocato B. Laurentio Juſtiniano ſanatur. 10

VII.

Quidam œdematoſo tumore crurum cum ulcere miraculoſe ſanatur. 11

VIII.

Nobilis mulier cancroſo tumore ulcerato laborans, implorato B. Laurentio Juſtiniano mirabiliter ſanatur. 13

IX.

Alia, in extrema pariendi difficultate, & jamjam moriens, B. Gregorio X. Pontifici Max. commendata, feliciter enixa. 14

X.

In eadem cauſa objectionibus Sacræ Congregationis Rituum reſpondetur. pag. 17

XI.

Ut valetudinarius quidam eſu piſcium & ovorum abſtineat, ſemperque carnibus veſci debeat. 18. & ſeq.

XII.

Conjux propinati veneni accuſatus defenditur. 19

XIII.

De eadem materia. 21

XIV.

De eadem re, & utrum Antimonium ſit venenum. 24

XV.

An quiſpiam ex propinato veneno, vel ingenito occubuiſſet, quæritur & reſolvitur. 25

XVI.

In eadem cauſa Author a Fiſcali Magiſtratu requiſitus pro veritate reſpondet. 27

XVII.

An Epilepſia laborans ſtatim poſt paroxyſmum poſſit valide ſe obligare. 28

XVIII.

An amiſſa memoria, de neceſſitate amitatur rationis uſus & ex eo capite poſſit irritari teſtamentum. 29. & ſeq.

XIX.

De ſignis ſuffocationis a cauſa extrinſeca, vel intrinſeca. 31. & ſeq.

XX.

De ſalubritate aeris, & ex quibus dignoſcatur an ædificium vicini illi noceat. 32

XXI.

De ſimulato dolore capitis pro obtinente Coadjutore in beneficio, & ex quibus conjecturis ſimulatio detegi poſſit. 34

XXII.

De fœmina monſtrum brutinam formam referens bis enixa; ubi reſolvitur ſuſpectam eſſe

beſtialitatis, indiciumque ſufficiens ad torturam. pag. 35
XXIII.
Quod febriculis per intervalla detentus cum articulorum doloribus generare poſſit; nec ex eo debeat ejus uxor violatæ pudicitiæ, aut ſuppoſiti partus adulterini accuſari. 38
XXIV.
De Obſtetricibus, & an illis liceat puerperis, ſeu prægnantibus aliquid per os exhibere, inconſulto Medico, in caſu extremæ neceſſitatis. 40
XXV.
Quod ex ſoporoſo affectū poſt crapulam ſubſecuto deindeque accidente etiam infatuatione non liceat veneni propinationem arguere. 41
XXVI.
De ſignis Prægnantiæ; & ex quibus judicari poſſit mulierem ex illa, aut potius ex febre maligna ſuperveniente deceſſiſſe, ad lucrum ſocietatis. 45
XXVII.
De ſignis Peſti, & ex quibus dignoſcatur hominem ex illa periiſſe, necne; ad exceptionem, vel lucrum ſocietatis. 48
XXVIII.
Excluditur ſuſpicio morbi Gallici ex variis indiciis orta; ratione cujus ſponſalia de futuro diſſolvere parentes ſponſæ volebant. 49. & ſeq.
XXIX.
Affectu ſoporoſo, ſeu lethargo, vel pſeudo lethargo detentus an penſiones transferre poſſit. 53
XXX.
Puerulus quindecim menſium poſt menſtruam febrem graviſſima Syncope oppreſſus, B. Fælici commendatus illicò reviviſcit, ac perfecte ſanatur. 54
XXXI.
Apoplexia laborans morti proximus, cum ſui juris non ſit, penſiones transferre non poteſt. 55
XXXII.
Puer quinquennis ex variolis ſtrangulatus ac ſemimortuus, B. Fælici commendatus, illico vocem magnam emittens reviviſcit & ſanatur. 56
XXXIII.
Pecuniæ in ſocietatem datæ ſub periculo vitæ mulieris prægnantis, illa decedente, quando amittantur, vel non. 57
XXXIV.
Quidam ſtupri accuſatus a puella, ampla loca habente, & perpetuo fluxu albo humecta, oſtendit ſe membrum obtruncatum & exile habere, & hac ratione ſe liberavit. 58
XXXV.
An auriculæ mutilatio cum cicatrice inducat irregularitatem. 59
XXXVI.
An conjugi longa fœdaque ſcabie detento matrimoniale debitum jure denegare poſſit, ob periculum infectionis. 60
XXXVII.
Ex quibus cognoſcatur an partus ſit abortivus necne, ad effectum ut mater illi poſt aliquot dies decedenti ſuccedere poſſit. 61 & ſeq.
XXXVIII.
An fiſtula in pectore a Chordæ tormento reum eximere debeat. 64
XXXIX.
De Mola; & an abſque virili ſemine generari poſſit, ad effectum ut mulier hæres inſtituta ſub conditione, *ſi honeſte vixerit*, non obſtante molæ ejectione poſt mortem viri poſſit conſequi hæreditatem. 65
XL.
An Medicus imperitus, ex cujus culpa & imperitia æger periit, ſubjaceat legum animadverſioni. 68
XLI.
De relatione & diſcordia Obſtetricum referentium ſuper ſtupro prætenſo, & ex quibus peritia, vel imperitia illarum dignoſcatur, ad rei veritatem detegendam. 69
XLII.
An ex ſemine prope uterum ejecto abſque penis intromiſſione, mulier concipere poſſit. 71
XLIII.
Religioſus quidam ex apoplectico paroxyſmo convaleſcens, an a divinorum officiorum recitatione ſit eximendus, ob debilitatem inde contractam, & metum Recidivæ. 73
XLIV.
Excluditur præſumptio & ſuſpicio veneni propinati, vel ſtrangulationis per vim externam cujuſdam incarcerati, qui cum fabas ſemicoctas comediſſet, & præ frigore intenſo foculum ex carbonibus excitaſſet, mortuus ibi repertus eſt. 75
XLV.
Puella duplici vulnuſculo forcibus in oculo accepto ad Corneam penetrante, unde albugineus humor in totum effluxerat, ad invocationem B. Fęlicis Cantalicii, perfectiorem quam antea haberet, viſum recuperat. 76
XLVI.
Mulier prægnans, ex laboribus perpeſſis in proprio marito curando, in febrem acutam incidit unde abortivit atque mortua eſt; quæritur an ſit locus exceptioni, vel lucro pecuniarum ſocietatis ſuper periculo illius vitæ initæ. 78
XLVII.
An percuſſio gravior ſuper Renes mulieris prægnantis poſſit eſſe cauſa abortus, hæmorragiæ & mortis inde ſequutæ. 79
XLVIII.
Decernitur an Jejunii leges obſervare poſſit & debeat is, qui alias ob infirmam valetudinem diſpenſatus, ex mutatione aeris, & labore itineris ita profecit, ut poſt tres ann. reverſus optima ſanitate fruatur, an vero ex uſu ciborum. Quadrageſimalium Recidivæ periculum incurrat. 81

XLIX

XLIX.

Quod dentur morbi, & alia ſanitatis incommoda veneficiis Diabolicis excitata, qualia conſiderantur hic. pag. 83

L.

Puella ruſtica muta ac ſurda a nativitate, a proprio parente compreſſa, an a pœna ſit excuſanda ob naturalem intellectus imbecillitatem. 86

LI.

Ex duobus eadem ruina oppreſſis quis cenſeatur prior periiſſe; ad ornatum *leg. qui duos*, *§. cum in bello ff. de reb. dub.* 90

LII.

Qualis imperfectio intellectus probari debeat ad excludendam monialem a profectione ſolemni. 92

LIII.

De puerpera, quæ cum a die partus aliqualem ſenſiſſet infirmitatem, tandem 90. a partu die, febre acutiſſima correpta obiit, quæritur an pecuniæ ſuper ejus vitæ periculo in ſocietatem datæ amiſſæ ſint, vel ſit exceptione locus. 93. & ſeq.

LIV.

De alia idem quæritur, quæ abortum paſſa, nec bene repurgata iterum concepit, unde poſt continuas moleſtias, octavo menſe febre correpta iterum abortivit, & ea eo morbo obiit. 95

LV.

Idem de alia, cujus puerperia tertia à partu die ſuppreſſa ſunt deinde febre acuta correpta, tandem ſeptima apoplectica interiit. 96

LVI.

Similiter de alia, quæ ſexto gravidationis menſe Hydrope correpta inſtante juſto tempore partus, cum ipſius Hydropis ſymptomatibus obiit. 98

LVII.

De alia, quæ poſt multos labores circa meritum ægrotantem perpeſſos, præ nimio mœrore in febrem ardentem incidit ſexto menſe, & abortivit, & ex ea febre obiit. 99

LVIII.

An ſexagenarius infirmæ valetudinis, ſit jure merito ſolutus ab obſervantia jejuniorum, ſecluſa omni indulgentia Medicorum, ita ut cibis Quadrageſimalibus veſci non poſſit abſque certo vitæ periculo. 100

LIX.

De Epileptico ſanato ad ſacros Ordines promovendo, & an prægreſſa Epilepſia illi impedimento, ſit propter irregularitatem. 101

LX.

De probatione filiationis, & qualis ex ſimilitudine præſumptio colligitur ad hunc effectum. 103

LXI.

Quæ hominis effigiem immutare poſſint; ubi de quodam milite per longum tempus abſente, cui reverſo parentum hæreditatem repoſcenti conſanguinei reſtituere recuſabant. 104. & ſeq.

LXII.

An percuſſor homicidii pœna teneatur, ubi ex Chirurgi imperitia & negligentia percuſſus periit: & de vulneribus capitis. 108

LXIII.

Examinantur infirmitates quædam, an præbeant legitimam cauſam impetrandi Coadjutorem in beneficio. 110

LXIV.

De moniali quæ, a clauſura dimitti petebat propter morbos quibus ſe perpetuo conflictari cauſabatur; & quæ infirmitates ad hunc effectum probari debeat. 112

LXV.

An carunculæ inducant ſterilitatem ſive impotentiam inſanabilem quæ ideo impediat generationem prolis ex Matrimonio, ad hoc ut ſubſtitutio filiis naturalis ſortiatur ex nunc ſuum effectum. 114

LXVI.

De ſuperfœtatione, ſive de muliere cujus vir in rixa occubuerat, ipſa vero cum octavo poſt menſe fœtum ediſſet imperfectum, alio menſe poſt, alium etiam perfectum & bene formatum peperit, quem ideo conſanguinei mariti defuncti, ab alio viro ſuperfœtatum dicebat, ad excludendum illum ab hæreditate paterna: ſed jura ipſius & pudicitia matris hoc reſponſo defenduntur. 116

LXVII.

De Partu naturali & legitimo, & an fœtus ex ventre matris lethali ægritudine defunctæ vivus extrahi potuerit, ad effectum ſucceſſionis. 118

LXVIII.

De diſſolutione Matrimonii propter impotentiam coeundi & generandi, ex ætate ſexagenaria, & fiſtula in perinæo præſumptam, non expectato triennio. 121

LXIX.

Ex quibus dignoſci poſſit, mulierem recenter peperiſſe, aut potius menſtruorum diu retentorum profluvium paſſam fuiſſe, ad defenſionem cujuſdam falſo accuſatæ quod fætum perdidiſſet. 123

LXX.

De debito conjugali, & quod moderate redditum non noceat viro quantumvis articulorum morbo detento. 125

LXXI.

An, & quomodo Medicus cogi poſſit ad medendum, & quid in tempore peſtilenti. 127

LXXII.

Membrana matricis collum occludens, parvis foraminibus pervia, non impedit conceptionem; & quamvis liberum mariti congreſſum non admittat, ſi tamen amovibilis ſit arte Medica; ut contigit in facto, non propterea diſſolvitur matrimonium: & de aliis ad materiam pertinentibus. 133

LXXIII.

Mortuo marito, mulier quædam, nulla interjecta

terjecta mora alium virum, cum quo poſtea ſecundas contraxit nuptias, admiſit, quæ poſt 273. dies filium enixa eſt, & quæritur cujuſnam filius cenſendus ſit. pag. 135

LXXIV.

Mors urgentiori cauſæ tribuenda eſt; unde in concurſu vulneris accepti, & morbi peſtilentis, reſolvitur peſtem fuiſſe veram mortis cauſam non vulnus. 138

LXXV.

Concubina cujuſdam Septuagenarii ſimulque valetudinarii, concubinatus tempore amaſium alium juvenem deperibat, cum quo habuit conſuetudinem, quæ cum intra biennium duos filios peperiſſet, & mortuo illo ſeptuagenario inſtaret pro alimentis dictorum, filiorum tanquam ex illo procreatorum, eluditur ejus petitio ex in habilitate illius ſeptuagenarii. 140

LXXVI.

An Gemellorum imparis ſexus fœmina ad generandum inhabilis ex eo cenſeri debeat. 143

LXXVII.

Putredo cadaveris excludit præſumptionem propinati veneni: & ex quibus dignoſci poſſit quempiam ex veneno ingenito, vel externo periiſſe. 144. & ſeq.

LXXVIII.

Pactum commorandi perpetuo in loco, in quo quis matrimonium contraxit, an valeat; Quid ſi neceſſitas recedendi urgeat ob infirmitate? Et quid demum ſi novum domicilium uxori noxium ſit. 146.& ſeq.

LXXIX.

Revocatio cujuſdam juveni ſubmerſi ad vitam examinatur an miraculo tribuenda ſit. 149

LXXX.

An morbus Gallicus cum bubonibus copioſe fluentibus, potuerit eſſe remedium naturale ſufficiens ad Epilepſiam curandam. 150

LXXXI.

An periculum cæcitatis ſit Juſta cauſa renunciandi Epiſcopatui, ubi ex aeris malitia immineret. 152

LXXXII.

Quod membri virilis detruncati brevitas & ſegnities quædam ad coeundum, non impediant matrimonium nec generationem, modo coitus inceptus recte perfici poſſit. 154

LXXXIII.

Diluuntur cauſæ quædam ex quibus contendebat Medicus aliquis frigiditatem & ſterilitatem mulieris probare, cum qua vir matrimonium contrahere cupiebat ſecluſo hoc impedimento. 156

LXXXIV.

Impetrato Coadjutore a quodam Archidiacono ob varias infirmitates quibus detinebatur, Capitulum gratiam impugnavit ſupreptionis, unde examinantur rationes utriuſque Partis, & reſpondetur hic pro validitate Gratiæ. 159

LXXXV.

Cum vir & uxor ruri exiſtentes fungorum veneno extincti eſſent, nemine præſente, famulis præſidia per villas vicinas requirentibus, Dubitatum fuit quis eorum ſupervixiſſet, ad effectum ſucceſſionis cujuſdam in capitulis matrimonialibus contentæ ad favorem ſuperſtitis. 162

INDEX

INDEX DECISIONUM S. ROTÆ ROMANÆ,

Juxta ordinem Alphabeticum Cauſarum digeſtus.

A

(*Coram.*)

1. Anconitana Incendii, 30. Maji, 1588. *Comitulo.* 175
2. Auximana Alimentorum, 1. Jun. 1620. *Pirovano.* 211

B

3. Bononienſis Bonorum de Muletis, 17. Jun. 1602. *Pamphilio.* 186
4. Bonon. de Gargantib. 27. Jun. 1607. *Marcamontio.* 193
5. Bononienſ. Profeſſionis, 9. Decembris 1611. *Ubaldo.* 199
6. Bononienſ. Fideicommiſſi de Ramundinis, 15. Febr. 1636. *Dunozetto.* 249
7. Bononienſ. Pecuniaria, 10. Januar. 1650. *Otthobono.* 284
8. Bononienſ. Hereditatis, 14. Martii 1651. *Bichio.* 288
9. Bononienſ. Fideicommiſſi de Buccaferris, 24. Maji 1655. *Zarate.* 290

C

10. Calaguritana Divortii 13. Junii 1584. *Bubalo.* 173
11. Ceremonenſ. Penſionum, 21. Febr. 1614. *Pirovano.* 204
12. Camerinenſ. Matrimonii, 9. Febr. 1624. *Buratto.* 225
13. Colonienſ. Canonicatus S. Urſulæ, 27. Jan. 1627. *Ubaldo.* 233
14. Cordubenſ. Dimidiæ Portionis, 11. Febr. 1628. *Durano.* 234
15. Calaguritana Beneficii della caſa della Reina, 4. Jul. 1646. *Veroſpio.* 276

E

16. Eugubina Beneficii, 1. Mart. 1619. *Buratto.* 210
17. Elnen. Canonicatus, 6. Junii 1631. *Ghiſilerio.* 241

F

18. Faventina Matrimonii, 1. Februarii 1585. *Seraphino.* 174
19. Florentina Oratorii, 18. Mart. 1630. *Qucipo.* 238
20. Florent. Canonicatus, Jun. 1630. *Veroſpio.* 239
21. Farfen. Bonorum, 23. Januar. 1647. *Corrado.* 277

G

22. Genienſ. Theſaurariæ, 21. Jun. 1621. *Buratto.* 214
23. Giennenſ. Theſaurariæ, 24. Martii 1624. *Buratto.* 226
24. Giennenſ. Theſaurariæ, 24. Novembris 1634. *Veroſpio.* 244
25. Gerundenſis Altius non tollendi, 24. Nov. 1636. *Coccino.* 252
26. Gerundenſis Canonicatus & Sacriſtiæ 18. Maji 1637. *Veroſpio.* 256
27. Gerundenſis Coadjutoriæ, 26. Junii 1637. *Motmanno.* 260

H

28. Hipporegien. Prætenſi Matrimonii, 1. Decemb. 1589. *Comitulo.* 176

L

29. Leodienſis Fructuum, 31. Maji 1604. *Litta.* 191
30. Lucana Molendini, 18. Dec. 1617. *Coccino.* 209
31. Leodienſ. Caſtri de Mombech. 15. Dec. 1634. *Pirovano.* 247

M

32. Mediolanenſ. Bonorum de Vicecomitib. 31. Maji 1591. *Comitulo.* 178
33. Mediolanenſ. Hæreditatis, 18. Maji 1598. *Seraphino.* 179
34. Melitenſis Teſtamenti, 17. Febr. 1612. *Manzanedo.* 209
35. Melevitana Antianitatis, 1. Julii 1643. *Veroſpio.* 266
36. Melevitana Antianitatis, 14. Dec. 1643. *Veroſpio.* 268

N

37. Neapolitana Separationis Tori, 26. Maji 1623. *Buratto.* 219
38. Neapol. Separationis Tori, 28. Jun. 1624. *Buratto.* 227

P

39. Pampilonenſis Abbatiæ de Azagra, 20. Jun. 1603. *Ludoviſio.* 189
40. Pampilonenſ. Matrimonii, 11. Dec. 1615. *Coccino.* 205
41. Peruſina Hæreditatis, 12. Jun. 1617. *Buratto.* 206
42. Pampilonenſ. Matrimonii, 13. Maji 1622. *Coccino.* 215
43. Pampilonenſ. Matrimonii, 16. Jan. 1623. *Coccino.* 219
44. Piſaurenſis Jocalium, 22. Junii 1648. *Arguelles.* 279
45. Peruſina Penſionis, Maji 1649. *Peutingerio.* 282
46. Peruſina Penſionis, 9. Dec. 1650. *Peutingerio.* 287

47 Ro-

R

47. Romana prætenſæ Societati, 27. Jun. 1569. *Oradino.* 167
48. Rom. Cauſæ obitus, 6. Junii 1580. *Aldobrandino.* 171
49. Romana Hæreditatis de Picchis, 15. Junii 1580. *Vicecomite.* 172
50. Rom. Donationis Annuli, 10. Maji 1589. *Mantica.* 176
51. Roman. Hæreditatis, 13. Novemb. 1592. *Pennia.* 178
52. Rom. ſucceſſionis de Sabellis, ſeu Reſtitutionis dotis, 27. Maji 1596. *Pennia.* 183
53. Rom. Societatis, 10. Dec. 1597. *Lancellotto.* 184
54. Rom. Redhibitioni Librorum 2. Jun. 1599. *Mellino.* 185
55. Roman. Invaliditatis Matrimonii, 28. Febr. 1603. *Pennia.* 188
56. Rom. Invaliditatis Matrimonii, 14. Jan. 1605. *Pennia.* 192
57. Rom. Invaliditatis Matrimonii, 28. Aprilis 1606. *Pennia.* ibid.
58. Rom. Bonorum, 26. Junii 1609. *Coccino.* 195
59. Roman. Stupri, ſeu Dotationis, 19. Martii 1610. *Sacrato.* ibid.
60. Rom. Societatis, 16. Nov. 1612. *Cavalerio.* 201
61. Roman. Societatis Officii, 8. Martii 1613. *Cavalerio.* 202
62. Roman. Cenſus ſcutorum 18000. 11. Martii 1613. *Coccino.* ibid.
63. Rom. Donationis de Gualterucciis, 13. Nov. 1615. *Cavalerio.* 205
64. Rom. Societatis officii, 11. Jan. 1619. *Sacrato.* 209
65. Rom. Bonorum, 17. Maji 1621. *Buratto.* 213
66. Rom. Altius non tollendi, 30. Maji 1622. *Buratto.* 216
67. Rom. Donationis de Gualterucciis, 12. Decemb. 1622. *Cavalerio.* 218
68. Rom. Hæreditatis de Arigoniis, 13. Nov. 1624. *Manzanedo.* 228
69. Rom. Donationis de Incaſatis, 26. Junii 1626. *Merlino.* 232
70. Rom. Succeſſionis, 19. Jan. 1629. *Durano.* 236
71. Rom. Quarti Dotalis, 26. Nov. 1633. *Dunozetto.* 242
72. Rom. Quarti Dotalis, 20. Nov. 1634. *Dunozetto.* 243
73. Rom. Dotis, ſeu Filiationis, 11. Dec. 1634. *Merlino.* 246
74. Rom. Quarti Dotalis, 15. Jun. 1635. *Dunozetto.* 249
75. Rom. ſeu Tudertina Educationis. 14. April. 1636. *Pirovano.* 251
76. Rom. Officii Mandatariatus, 1. Jun. 1637. *Panzirolo.* 261
77. Rom. Filiationis, 1. Julii 1639. *Carillo.* 263
78. Rom. Fideicommiſſi, 23. Jun. 1642. *Bichio.* 264
79. Rom. Nullitatis Matrimonii, 19. Jan. 1646. *Arguelles.* 234. & ſeq.
80. Rom. Nullitatis Matrimonii, 19. Jun. 1651. *Otthobono.* 290
81. Rom. Primogenituræ, 7. Maji 1657. *Dunozetto.* 292
82. Rom. prætenſæ Filiationis, 22. Jun. 1657. *Veroſpio.* 293

S

83. Senogall. Fructuum, 29. Maji 1595. *Seraphino.* 181
84. Senenſis Matrimonii, 17. Maji 1596. *Mantica.* ibid.
85. Salamantina Coadjutoriæ, 20. Jun. 1594. *Pennia.* 182
86. Salamantina Dimidiæ Portionis, 23. Jan. 1609. *Marcomontio.* 194
87. Senogall. Bonorum, 30. Maji 1644. *Cerro.* 269
88. Senogall. Bonorum, 15. Maji 1645. *Cerro.* 270

T

89. Taurinenſi Diſſolutionis Matrimonii, 16. Martii 1590. *Platto.* 180
90. Taurinenſ. Matrimonii, 2. Decemb. 1611. *Pennia.* 196
91. Tiburtina hæreditatis, 22. Jun. 1637. *Carillo.* 258
Sup. 75. Tudertina ſeu Rom. Educationis, 14. Aprilis 1636. *Pirovano.* 251
92. Toletana Nullitatis matrimonii 18. Febr. 1639. *Coccino.* 262
93. Tridentina Matrimonii, 27. Jun. 1646. *Celſo.* 275. & ſeq.
94. Tridentina Matrimonii, 15. Martii 1650. *Albergato.* 285

V

95. Ulixbonen. Profeſſionis, 22. Junii 1579. *Cantuccio.* 167
96. Ulixbonenſ. Profeſſionis, 16. Nov. 1580. *Cantuccio.* 178
97. Venuſina Legati, 28. Junii 1623. *Coccino.* 220
98. Venetiarum Matrimonii, 19. Nov. 1604. *Pennia.* 230
99. Valentina Coadjutoriæ, 12. Jan. 1637. *Coccino.* 254
100. Virdunenſ. Fructuum, 5. Jul. 1604. *Pennia.* 191

QUÆSTIO

QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM TOMUS TERTIUS,

EXHIBENS

Conſilia & Reſponſa, cum annexis Sacræ Rotæ Romanæ Deciſionibus, Ad Materias Medico-Legales pertinentia.

CONSILIUM PRIMUM.

ARGUMENTUM.

Agebatur coram Illuſtriſſimis & Reverendiſſimis DD. Rotæ Auditoribus de Canonizatione Beati Laurentii Juſtiniani, ad cujus ſanctitatem magisque probandam multa proponebantur opera miraculoſa, ejus meritis & invocatione ſucceſſa: circa quorum tamen nonnulla dubitari contingit, an verè miraculoſa dici deberent, necne? Et nos ad inſtantias Religioſorum, qui hujuſmodi Canonizationem promovebant, ſuper nonnullis pro veritate ſcripſimus. Inter hæc autem offerebatur primò puer quinquennis, nomine Laurentius Maphæus, qui ſæviſſima Epilepſia, & Hydrocephalo per plures menſes moleſtatus, Beato Laurentio Juſtiniano per parentes ſuppliciter commendatus, illico à voto emiſſo, meliùs habuit, & breviſſimo Tridui ſpatio integram ſanitatem eſt conſecutus.

SUMMARIUM.

1 *Epilepſia eſt morbus Pueris familiaris.*
2 *Epileſia quid ſit?*
3 *Hydrocephalus quid.*
4 *Hydrocepali duo præcipua genera.*
5 *Morbi à flatu excitati citò diſſolvuntur.*
6 *Epilepſia à flatibus ſecundùm Hippocratem.*
7 *Hydrocephali aquoſi quatuor ſpecies.*
8 *Hydrocephali interni non curantur, quod de tertia ſpecie verificatur.*
9 *Motus ab interioribus ad exteriora bonus, contra vero malus. Declara ut num. 11.*
10 *Sanationes, quæ ob aliquam criſim præcedentem referri poſſunt ad opus naturæ, non judicandæ miraculoſæ, quantum eſt ex hoc.*
12 *Epilepſia quam gravis morbus.*
13 *Symptomata nullam requirunt per ſe curationem.*
14 *Pueri ob nimiam frigiditatem, & humiditatem Cerebri Epilepſia tentantur.*
15 *Morbi ſanari non poſſunt, niſi eorum cauſa tollantur.*
16 *Epilepſia in pueris ſanatur ob Ætatis mutationem.*

1 Duplici morbo laborabat puer hic, de quo agitur, Epilepſia nempe, & Hydrocephalo, licet uterque ad unam tantum originariam cauſam referri poſſit, aut potuerit facili negotio alter alterius eſſe cauſa, cum faciliſſime ab hydrocephalo potuerit habere dependentia Epilepſia, vice verſa Hydrocephalus ab Epilepſia, vel à materia ipſam excitante: quomodocunque tandem tamen ſeſe res habuerit, caſus erat humana arte, aut naturæ ope omninò irreparabilis: quod ut probetur & conſequenter conſtet, puerum ex mero miraculo fuiſſe ſanatum, utriusque morbi natura non tam in abſtracto & in univerſali, quam in concreto, & in hoc particulari ſubjecto venit examinanda.

Ante tamen exiſtentiam utriusque morbi remanere 2
oportet clariſſime probatam, quod ex Teſtium depoſitionibus ad hoc examinatorum pleniſſime habetur: nam de Epilepſia nullum intercedere poteſt dubium; ſatis enim aperte illam delineant prædicti Teſtes, quibus faciliùs cognitu, ut quibusvis aliis perſonis eſſe ſolet, exiſtebat, cum ſit morbus puerulis familiariſſimus, teſte Hipocr. *in lib. de morb. ſacr.* cæteriſque Medicinæ Doctoribus; nam idcirco puerilis vocatur, & cum habeat ſigna patentiſſima, nempe caſum ſubitaneum, raptum extra mentem, membrorum contorſiones, ſpumam ab ore prodeuntem, & alia, quæ vel ipſis mulierculis ſunt notiſſima, quæ omnia ex univerſali convulſione eveniunt, cum Epilepſia nihil aliud quam univerſalis corporis convulſio, ut docent Medici omnes. Gal. *l.* 3. *de loc. aff. c.* 7. Avic. *p.* 2. *tr.* 5. *cap.* 8. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. puer. cap.* 3. *& lib.* 1. *Tract. cap.* 17.

De Hydrocephalo quoque ex eorundem teſtium 3
depoſitionibus patet, nam Decimus Octavus *ſuper* 61. *in ſumm. n.* 1. per hæc verba deponit, *ſe gli gonfia la teſta come un pallone*, & Trigeſimus primus ſuper eodem *in ſumm. n. eod. Eſſendogli gonfia la Teſta.* &c. At vero Hydrocephalus nihil aliud eſt, quam tumor totius capitis, quale patiebatur hic puer. Mercur. *l.* 1. *de morb puer. c.* 4. Marc. Aurel. Severin. [vir non vulgaris aut ſellulariæ, ſed reconditæ prorſus doctrinæ, ut ſuis litterariis laboribus Republicæ Medicinæ manifeſtum facit,] in recondito ſuo opere, *de recond. abſceſſ. nat. lib.* 4. *c* 9. . 1. qui morbus etiam, ut ſuperior, eſt ipſis infantibus, ac puerilis familiaris. Mercurial. *ibid.* M. Aurel. Sever. *loc. eod.* in tantum ut ali-

ut aliquando ipſis capita ad monſtroſam uſque magnitudinem augeſcant, quemadmodum videre eſt apud Hieronym. Montuum *in Pragmat. de infan. febr. in fin.* & apud eundem Montuum adducentem ibidem.

4 At vero cum Hydrocephali duo præcipua genera aſſignentur juxta materiæ, ex qua generantur, diverſitatem periculo maxime differentia, exiſtente uno omnino lethali, altero vero periculo vacante, quorum ille Aquoſus dicitur, quod ab aquoſo humore originem ducat; hic autem ventoſus, quod ex ventoſitate gignatur, determinare neceſſe eſt, cujusnam generis hic, de quo agimus, extiterit. Ac cerum quidem eſt, illum non fuiſſe ventoſum, quia morbi à flatu excitati cito, ac facile diſſolvuntur, Averroes *l. 3. Colig. pag. 31.* Quod maxime locum habet in pueris, qui aut morbis ex ventoſitate nullo modo tentantur, aut certe facillime, ac citiſſime ab ipſis hi morbi ſuperantur, cum non ſolum flatus in ipſis generati tenues admodum ſint, & propterea facile diſſipabiles, ut firmat etiam Mercurial. *loc. ſup. cit.* ſed etiam ob vegetum calorem non ſunt perdurabiles. Quibus addendum, quod hæc ſpecies Hidrocephali
5 ventoſi rariſſime obſervatur, ob rationes de quibus *ibid.* imo, ut docet Dan. Senn. *de infant. cur. part. 2. cap. 6.* nunquam datur hujusmodi tumor ſimpliciter ventoſus, cum ſolus flatus per ſe ſine aquæ admixtione non videatur poſſe ſimilem tumorem excitare; ac etiamſi daretur hujusmodi tumor ventoſus ſine aqua, celeri cum facilitate curaretur, ut practicantes omnes unanimiter adnotarunt.

Unde non valet objectio, quæ fieri poſſet ex Hippocr. auctoritate *in l. de flatib.* probando, quod hic Hydrocephal. eſſet à flatibus ex eo, quod ſimul cum Epilepſia erat productus, cum ex eo Hippocr. auctoritate pateat, Epilepſiam à flatibus generari, unde colligi poteſt, utrumque morbum ab una, eademque cauſa ac materia originem duxiſſe, & ſic nulla admiratio detinere nos debet, ſi tam cito hic morbus fuerit ſanatus. Sed hæc objectio nihil officit, quia ſi verum fuiſſet, hunc Hydrocephalum fuiſſe ventoſum, conſequens etiam Hydrocephalus: ſed cum, etiamſi ceſſante Epilepſiæ inſultum permaneret Hydroceph. ſignum erat manifeſtiſſimum, quod materia Hydroceph. non eſſet ita reſolubilis, ut materia Epilepſiæ; licet à ratione abſonum non eſſet, quod ab eodem ipſo aquoſo humore producente Hydrocephalum, elevarentur flatus Epilepſiam excitantes & ſic ſalvari poſſet Hipp. auctoritas ſuperius adducta.

Cum ergo conſtet jam Hydrocephalum, quo affligebatur puer hic, fuiſſe aquoſum, adhuc reſtat viden-
7 dum, cujus ſpeciei fuerit; cum hujus ipſius aquoſi Hydrocephali quatuor aſſignentur ſpecies, juxta locorum differentiam, in quibus aqua morbum faciens colligi ſolet; multum enim & ad periculi magnitudinem, & ad ſanationi difficultatem facit loci conditio, in quo morbum faciens aqua reperitur. Prima igitur ſpecies eſt ea, in qua materia colligitur inter capitis cutem, & Pericranium, membranium, membranam nempe cranium conveſtientem. Secunda, in quo colligitur inter Cranium, & Meninges, membranas ſcilicet Cerebrum cooperientes, duræ ac piæ matris nomine inſignitas. Quarta, in qua colligitur in Meninges, & Crebrum. Poſtrema vero hæc ſpecies, quia citiſſima jugulat, ſæviſſima ſymptomata excitando, nullam curationem admittit, neque idcirco ulla traditur ab Auctoribus eam curandi regula. Hoc Hydroceph. non laboraſſe Puerum hunc ſatis liquet, ex temporis diuturnitate, qua morbo afflictus eſt, neque enim per octo menſes, ſed ne per totidem quidem dies abſque dubio vitam protrahere potuiſſet; verum fuiſſe hunc Hydroceph. tertiæ ſpeciei, ejus ſcilicet, in qua humor aquoſus inter Cranium, & Meninges continetur, ex ſequentibus probatur. Et primo, quia in morbi principio nulla ſigna ejus morbi apparuerunt, niſi Epilepſia, quæ ab ea materia excitabatur, tamen nequaquam tumefactum eſt, niſi adaucta mirum in modum materia, quod nonniſi poſt octo menſes contigit, atque in hoc Hydrocephalo ita evenire docent Auctores, quod à principio nulla, ut ſatis modica capitis tumefactio appareat, ſed procedente tempore, & adaucto intra cranium humore, & ad externas partes regurgitante, tunc ab extra tumor apparere incipit, ut in caſu noſtro factum eſt, quemadmodum teſtantur verba illa Decimi octavi Teſtis *in ſum. n. 1. ibi Queſto male gli continuò circa otto meſi, & poi ſe gli confiò, la Teſta come un pallone* ubi per illas particulas, *Et poi*, denotare voluit ſucceſſivum adventum hujus morbi ad extra, qui antea ſolummodo in internis partibus vigebat.

Demonſtratur ſecundo, quod hic Hydrocephalus fuerit internus in tertiæ ſpeciei ex Medicorum prognoſtico, qui, ut deponunt Teſtes, unanimiter judicarunt, morbum hunc eſſe omnino incurabilem, ſed ad interitum terminaturum, quod prognoſticum 8
nonniſi de hac tertia ſpecie verificatur, quæ interna eſt: nam aliæ duæ, quæ externæ ſunt, curantur aliquando etiam cum facilitate, hæc vero abſolute ab omnibus pro incurabili pronunciatur Gal. *in introd. c.18.* Paul. *ſua Med. l. 6. c. 1.* Avic. *l. 3. tr. 3. c. 10.* Leonell. *de morb. puer. c. 14.* Paræus *l. 1. ſua Chirurg. c. 1.* Omnibon. Ferrar. *de arte meden. infant. lib. 3. cap. 12.* Hucher. *de Diæt. puer. c. proprio* Mercurial. *l. 1. de morb. puer. c. 4.* Mercurius *in lib. cui titulus* la commare, *lib. 3. c. 54.* Foreſt. *l. 3. obſervat. 5. in ſcol. & lib. 8. obſerv. 29. in ſcol. & alij omnes.* Inter quorum dicta ponderanda præcipuæ ad hanc rem veniunt Pauli verba, qui de ejus morbi eventu ſic pronunciat. His igitur inquit, (nempe qui habent aquam intra Cranium) ſeu deſperatæ ſalutis, non eſt manus admovenda. Et Avicenna: In cura hujusmodi non eſt ingenium: & Paræus: Ex tumore intus ſub Cranio contento neminem convaluiſſe vidi. Tandemque Omnibonus; Indicatio iſtius curationis ſuperat humani ingenii vires, & poteſtatem hominis.

His tamen non obſtantibus adhuc inſurgere poterat difficultas, nempe, quod etiamſi tam periculoſus ſit hic Hydrocephalus, tamen in hoc caſu ope naturæ ſit ſanatus, cum ipſa facti ſeries hoc manifeſtiſſime patefaciat. Dicitur enim, quod poſt nonnullos menſes tumor ad extra apparuit, ergo ſuppoſito, quod Hydrocephalus hic internus fuerit, eo quod materia intra Cranium contineretur, jam apparentia tumoris ab extra Naturæ virtutem oſtendit deman- 9
dantis materiam morbificam ab interioribus ad exteriora, & volentis exonerare interiores partes tanquam nobiliores, ut poſſet morbum ſuperare; nam patet experientia, & ab Hippocr. *lib. 6. Aphor. 25.* comprobatur motum humorem ab interioribus ad exteriora ſemper bonum eſſe, contra vero malum; fit enim, ut dixi ab ipſa natura prædominante materiam morbificam; unde cum pateat hoc fuiſſe opus naturæ; excluditur omnino miraculum, quia manifeſtum eſt, hunc puerum ſanitatem recuperaſſe per Chriſim, motum nempe naturæ propellentis materiam morbificam ab interioribus ad exteriora, ad locum quippe magis tutum, & minus ipſi Naturæ incommodum, vindicando ſe à periculo, quod illi ex ea materia intus permanente inſtabat. Alias autem dictum eſt *lib 4. har. Quæſt. tit. 1. q. 8. n. 13.* quod ſanatio- 10
nes, quæ referri poſſunt ad opus Naturæ, ut maxime ſunt eæ, quæ cum Criſi fiunt, & præcipuæ alicujus inſignis evacuationis, non ſunt exſtimandæ de facili miraculoſæ, quamobrem neque hæc, per criſim contingit, miraculoſa cenſenda eſt.

Ad hanc difficultatem reſpondendum, quod tam experientia, quam Hippocratis auctoritas verificatur, 11
ubi expulſio fiat à validitate Naturæ expellentis noxia, vel quando motus ille ab interioribus ad exteriora à Natura vere eſt, non à vi, & malitia morbi Naturam ſtimulantis & cogentis ad motum, ut quando fit à materiæ morbificæ multitudine, quæ ob ſui copiam tota in interioribus contineri non poteſt, & ob id ad exteriora redundat, nam tunc, neque experientia reſpondet, neque Hippocratis dictum veritatem habet. Nec deſunt ſigna, ex quibus certo aſſequamur; quodnam motus à Natura ſit, quando autem à morbo, ſeu à multitudine materiæ morbificæ: quando enim motus à Natura eſt, ſubſequitur morbi, & ſymptomatum ab eo emanantium allevatio, ex qua ipſa natura veluti reſurgens, aut illico, aut non multo poſt priſtinum vigorem recuperat: quando motus ex vi morbi, aut ex materiæ multitudine oritur, & mor-

& morbus invaleſcit, & ſymptomata adaugentur. Cum ergo in caſu noſtro ex motu materiæ ad exteriora morbus non modo non ſit allevatus, ſed imo ſymptomata ab ea emanantia adhuc perſeveraverint, certe motus hic non fuit ex validitate Naturæ materiam morbificam prædominantis, ſed ex materiæ ejusdem copia, & malitia, & ſic non fuit motus criticus, aut non fuit criſis bona, & ad ſalutem, ſed mala, & ad perniciem, ex vi morbi, qui indies invaleſcebat, & majores vires acquirebat. Quod vero in ſeſe res habuerit, conſtat ex dictis Teſtium manifeſtiſſimè: nam decimus octavus ſuper 61. *& poi*; inquit, *ſe gli gonfiò la Teſta grandemente, che pareva un pallone, cadendo dello ſeſſo male*, cui dicto conſonat depoſitio Teſtis 31. *ſuper eodem*. Et in hoc caſu habent locum Avicennæ dictum eo modo, quo a Mercuriali accipitur *lib. 1. de morb. puer. cap. 4.* nempe, quod ubi materia ſit ab internis ad externa propulſa, & res deſperata ſit, & ea de cauſa nullam conſulit aggrediendam curationem, tametſi in rei veritate Avicenna contrarium omnino aſſerere videatur, quod ſcilicet, ſi ab externis communicetur ad interna, res ſit deſperata, & hoc magis conſonum rationi eſt. Sed quomodocunque tandem Avicennæ dictum accipiatur, habet locum in caſu noſtro: etiam in hoc poſteriori ſenſu, quia etiam, poſtquam materia ad externa fuerat propulſa, ad interna remeabat, quod demonſtratur ex eo, quia acceſſiones Epilepticas de novo excitabat, quod certiſſimum ſignum erat, aut materiam, ut dixi, refluere ab externis ad interna, aut intra cranium adhuc contineri, ſed ob ſui multitudinem totam recipi non poſſe, & ad exteriora refluere, ut in utroque caſu militare debent abſque ulla hæſitantia Auctorum omnium dicta de inevitabili periculo & omnimoda ſanationis repugnantia in via Naturæ hujusmodi Hydrocephali.

12 Secundum: Morbum, quo detinebatur hic puer, Epilepſiam fuiſſe, jam ex ſuperioribus patet, qui morbus adeo gravis, & pernecabilis eſt, ut idcirco ab Hippocrate *lib. ſexto, de morb. vulg. ſection. 6. text. 7.* per Anatomaſiam vocatus fuerit Morbus magnus, quemadmodum declarat Galen. *ibi in comm.* neque aliam ob cauſam, niſi ob ejus magnitudinem, dictus eſt communiter *morbus ſacer*, teſte Cæl. Aureliano *lib. 1. Chron. cap. 4.* & a Cornel. Celſ. *lib. 3. ſuæ Med. cap. 23.* dictus eſt morbus major, & ob maximam nocendi vim, vocatus etiam morbus ſonticus, ut dixi alias *lib. 2. quæſt. Medico-Leg. Tit. 3. quæſt. 4. num. 33.* ex Plinio *lib. 36. hiſtor. Nat. cap. 19.* exiſtente igitur morbo hoc tam gravi, adhuc gravior in hoc puero, & multo nocentior, imo graviſſimus, & nocentiſſimus factus fuerat, atque id quidem ob capitis magnam & inſuperabilem intemperantiam, ob materiæ peccantis copiam, ob parti patientis debilitatem, quibus accedebat acceſſionum moleſtia, vehementia, & frequentia, quæ omnia morbum alias contumaciſſimum, rebellem ac pernecabilem reddebant, omnio & Naturæ, & artis ope incurabilem.

Nec quicquam de hac difficultate demit, ſi contendamus, fuiſſe Epilepſiam hanc morbum ex ſe, & ab interno Hydrocephalo independentem; aut contra maluerimus, fuiſſe dependentem ab eodem Hydrocephalo; utcunque enim ſeſe rem habuiſſe velimus, morbus erat curatu impoſſibilis; cum, ſi Epilepſia ab Hydrocephalo dependebat, certum ſit, non potuiſſe curari, niſi antea curaretur Hydrocephalus; at Hydrocephalus ex jam adductis erat omnino incurabilis ergo & ipſa Epilepſia, cum eſſet ſymptomata ipſius Hydrocephali, erat incurabilis: ſymptomata enim curari ac tolli non poſſunt, niſi curato mor-
13 bo, ex quo dependent, & idcirco ſymptomata nullam per ſe requirunt curationem, ut demonſtrat Galen. *lib. 12. Method. med. cap. 1.* & tibi, & cum eo omnes Medici, ubi de ſymptomatibus agunt. At vero ſi Epileſia erat morbus ex ſe, & independens ab Hydrocephalo, jam neque ſic erat curalibus, primo ob ſui naturalem contumaciam, quam peculiariter in caſu noſtro atteſtabantur magni, ac frequentes inſultus, ac paroxiſmi, cum prehenderent ſingulis binis hebdomadis, aut etiam frequentius, nempe in conjunctionibus & oppoſitionibus luminarium, eorumque quadraturis (quod morbum jam in habitu factum oſtendit) ut deponunt Teſtes, & ſingulariter 18. *ſuper 61.* per hæc verba; *Comincio a cadere di malcaduco, & queſto faceva ogni quattordici giorni & qualche volta ogni ſette giorni*, & Trigeſimus primus ſuper eodem, *Detto male era ſolito venire ogni quattordici giorni & qualche volta ogni ſette giorni.* Hujusmodi ergo morbum & cito, faciline interfi-
cere maxime pueros teſtantur graviſſimi Auctores. 14
Paulus *Æg. lib. 3. ſuæ Med. cap. 13.* Raſis *lib. 1. Continens tract. 13. cap. 1.* Avic. 1. 3. *tract. 5. cap. 8.*

Secundo, hæc Epilepſia erat incurabilis ob inſignem diſcraſiam, ſeu interpretantiam cerebri frigidam, & humidam a nativitate contractam, cum tam multa materiæ copia; cum enim ob hujusmodi intemperiem pueri maxime Epilepſia tenentur. Galen. *in lib. 6. Epidem. comm. 6 tract. 5.* Avic. *ubi ſupra*, jam non ſolum hæc non remiſerat, ſed majorem in modum vigebat, inſuperque ab adſcititia intemperie, & accidentali fovebatur, alias etenim nequaquam conſueverunt pueri tam copioſo humorem aqueo ex ſua natura abundare, cum magno calore ſint præditi, qui facile excrementitios, & præcipue tenujores humores abſumere ſolet. Si ergo quando Epilepſia ab hac naturali intemperie dependet, ac ſola eſt, nullo modo evincitur, ſed tantum modo aliquando forte fortuna mutatione ætatis, quæ temperiem mutat, ſuperatur, certe accidentali intemperie naturali adjuncta erat omni ex parte in via Naturæ incurabilis.

Tertio, hæc Epilepſia erat ex ſui natura incurabilis, quia erat confirmata, cum jam per octo menſes, & ultra Ægrotantem moleſtaſſet, & haberet inſultus, ac paroxyſmos fortes, frequentes, & terribiles, neque ullis remediis minima ſaltem ex parte ceſſiſſet. Pars etiam patiens debilis erat, atque omni calore deſtituta, & e contra multa excrementitia materia gravata, & obleſſa; quod ſi morbus hic eſt præ cæteris curatu difficilis in ipſo morbi principio, & hujusmodi aggravantibus conditionibus minime aſſociatus, certe, cum jam eſt confirmatus, & tot conditiones concurrunt, illum multo magis inſuperabilem reddentes, Natura jam omnimode proſtrata, ex omnium Auctorum conſenſu concludendum, quod neque ex Naturæ, neque ex Artis ope, & induſtria potuerit ullo modo ſanari.

Ex quibus videtur ſatis abundanter probatum, hos morbos, & per ſe ſingulos, & multo magis ſimul junctos in hoc Puero habuiſſe omnimodam ſanationis repugnantiam tam ex parte Naturæ, quam ex parte ipſius Artis; quamobrem venit jam ad majorem miraculi evidentiam probandam, ipſe modus ſanationis examinandus cum hic fuerit omnino præ- 15
ter, ac ſupra Naturæ ipſius ordinem. In via enim Naturæ, aut etiam ſi Artis præſidiis curari morbus debeat, quæ ſemper ipſam naturam æmulatur, curari non poteſt, niſi antea ejus cauſæ tollantur, quod perſuaſiſſimum Medici eſt, nec ratione, nec auctoritate eget, ut probetur; nam patet totam morbi curationem in cauſæ ipſum morbum efficientis abolitione conſiſtere, Galen *lib. 2. Aphor. 22.* & è contra cauſa manente manet & effectus, ut eſt notiſſimum. Cauſæ ergo morborum, quibus Puer hic detinebatur, erant, non naturalis ſolum, ſed & accidentalis, etiam intemperies frigida, & humida ipſius capitis & Cerebri cum materiæ frigidæ & humidæ copia tumorem Hydrocephalicum excitante: relinquo Capitis debilitatem, & alias nonnullas ad morbi procreationem concurrentes. Non poterat ergo ſanatio ſuccedere vigentibus ac premanentibus adhuc prædictis ſingulis cauſis in via Naturæ. At permanentia cauſarum eſt manifeſta, quia quoad intemperiem naturalem non eſt dubium, cum Puer hic eſſet quinquennis, ætatis nimirum, in qua maxime ea intemperies viget, ſunt enim hujusmodi ætates umidiſſimæ, & tanto humidiores, quanto teneriores, & caput habent valde frigidum: & humidum, quæ omnia paſſim ratione, & auctoritate habentur, & maxime, cum,

cum, ut dixi, non niſi ob eam temperiem facile Epilepſia tententur. Quoad intemperiem accidentalem, patet eam adhuc viguiſſe ex perſeverantia tam inſignis, tumoris dependentis a materia frigida, & humida, qui non ſolum minuebatur, ſed indies augeſcebat, ut ex frequentia acceſſionum Epilepticarum probatur, ex quibus etiam apparet materiæ morbificæ utrunque morbum excitantis permanentia. Intemperies porro naturalis colli non poterat, niſi ætatis mutatione (licet neque hoc noſtro Puero per ætatis mutationem tam de facili ſucceſſiſſet, cum ea
16 eſſet nimis excedens) hoc enim tempore Epilepſia ſolet in Pueris ſanari ob ipſius ætatis converſionem & mutationem temperiei naturalis, ut cum Hippocrate DD. omnes fatentur, præcipue Paulus, Aetius, Raſis, Avic. & alii locis ſuperius citatis. Ut igitur hæc cauſa tolleretur, expectandum erat temporis beneficium, non enim tolli poterat, niſi aliquorum annorum circuitu, ſaltem biennii, non autem ſpatio paucorum dierum: de Naturæ ergo neceſſitate perſeverante cauſa in ſuo vigore, effectus ſequi debebat ipſi cauſæ proportionatus, qui non alius expectari poterat, quam deſtructio, & extinctio naturalis caloris, & individui interitus.

Cæteræ deinceps cauſæ quatenus fuiſſent aut Artis induſtria aut Naturæ ope amovibiles, aliquam de ſe omnino ſignificationem dare debebant. Natura enim non poterat, cum jam proſtrata, ac viribus eſſe deſtituta, eas brevi trium dierum ſpatio ſuperare; & caſu quo ſuperare potuiſſet, hoc non poterat ſuccedere, niſi per inſignem, ac patentem aliquam evacuationem, quia materiæ reſolutio fieri abſque dubio non poterat, niſi a calore valido, ac vegeto, qui omnino aberat: & dato etiam quod potuiſſet materiam morbum facientem inſenſibiliter reſolvere, quomodo fieri potuit hoc tam modico tempore laborante exiſtente eam languido, ac debili, & ab ipſius materiæ copia penitus obruto? Addo quod ad hujusmodi reſolutionem ſubſecuta de neceſſitate eſſet Tumoris detumefactio, & ſymptomatum allevatio, quorum nihil ſucceſſiſſe patet, ſed contra nonniſi ab emiſſo voto illico Tumorem detumefactum, & ſymptomata remiſſa fuiſſe.

Verum neque Artis miniſterio ſuccedere potuit cauſarum eos morbos excitantium amatio, quia præterquam quod medicamenta omnia adhibita ſuo fine fruſtrabantur, apparet clariſſime iis attribui non poſſe ſanationem, cum executioni demandata fuerint jam multo ante tempore; quod ſi quicquam profuiſſent; morbus poſt eorum uſum non eſſet adauctus, ſed remiſiſſet; at contra poſt eorum uſum tumor ulterius proceſſit, & morbi accidentia perſeveraverunt. Cum ergo cauſæ morbificæ adhuc vigerent, non potuit morbus ex Naturæ, aut Artis ope ſuperari, unde reliquum eſt, ſanationem hanc fuiſſe mere miraculoſam, quod & reſpectu modi, ut dixi, patet, cum nihil in ipſa ſanatione ſucceſſerit, quod aut Naturæ vigori, aut Artis præſidiis attribui poſſet.

CONSILIUM II.

ARGUMENTUM.

Religioſa octuagenaria, nomine ſoror Antonia, membrorum omnium ſtupore cum motus impotentia decem annorum ſpatio per repetitas vices conflictata, Beato Laurentio Juſtiniano ſe commendat, & ejusdem Beati menſura corporis ſibi applicata, illico integram conſequitur ſanitatem.

SUMMARIUM.

1 *Senes ex confirmatis, ac diuturnis morbis convaleſcere, contra Naturæ ordinem eſt.*
2 *Morbi curari poſſunt vel coctione, vel reſolutione, vel diſcuſſione.*
3 *Senium, & Decrepitas, quæ ætas dicatur.*
4 *Vitia à Juventute in ſenectutem provenientia non ſanantur, & multo minus, quæ à Senectute in Decrepitatem perveniunt.*
5 *Morbi à calidis humoribus procreati breves, à frigidis vero longi.*
6 *Senes frigidis morbis corripiuntur.*
7 *Decrepitis ſtupor membrorum familiaris.*
8 *Natura partis affecta reddit morbum magis incurabilem, ſi cum morbo conveniat, & debilis ſit.*
9 *Senes conflictantur morbis nervoſarum partium.*
10 *Increſcentes morbi qui in ſenibus.*

Contra Naturæ ordinem undequaque eſt, ſenes, & maxime Decrepitos ex diuturnis, & jam per plures annos confirmatis morbis, & præcipue ſi eorum ætati ſint connaturales, reconvaleſcere, cum alia ex parte indies experiantur, ex Naturæ præſcripto fieri, ut potius ſemper in deterius labantur, eosque ad mortem uſque comites habeant, eorum calore jam debili exiſtente, & indies etiam magisque declinante, & eſt circa hoc omnibus medicis acceptiſſima, & comprobata Hipocratis ſententia *lib. 2. Aphor. 39.* dicentis: *Senes Juvenibus ægrotant minus, atqui ipſis morbi diuturni contingunt, eos fere ad mortem comitari ſolent.* Ubi loci non abſolute dixit, eos ad mortem comitari ſolent, ſed addidit particulam illam, *fere*, quia quandocunque morbi a cauſa calida dependeant, quales eſſe poſſunt 2
in antecedenti ætati procreati, hi quidem poſſunt in ſenectute ſanari, quia contraria ipſius ætatis ſupervenientis temperie ſanantur; ſic qui a frigidis, humidis, ac craſſis humoribus fiunt, & in ſenectute prehendunt, finiri per aliam ætatem non poſſunt, & ſic concomitantur homines, uſque ad mortem, quare ſunt ex ſua natura omnino incurabiles, ut ex Galen. *comm. 5. in 6. de morb. vulgar. tex. 6.* proſequitur Mercurial. *in cit. Aphor. 39. lib. 2.* quam ſententiam confirmant Thadd. Florent. Hollerius, & Heurnius *in comment. ejusdem Aphor.* Et ratio eſt apud omnes eadem, ex natura rei deſumpta, quia cum curari poſſint morbi vel coctione, vel reſolutione, vel diſcuſſione, calor, qui in ſenibus quotidie iminuitur, inſufficiens eſt ad eos ullo ex prædictis modis evincendos, quare remanent omnino incurabiles, Philotheus *cit. libro 2. Apor. eodem.* Hollerius, & Heurnius *ibidem.* Facto hoc fundamento jam inde de neceſſitate ſequitur, Monialem hanc, de qua agitur, cum eſſet octuagenaria, vel paulo minor, morbo diuturniſſimo, ac ex ſui natura frigido & contumaci, ac nervorum genus occupante detenta, & qui jam inde à principio ſui inſultus nullis ceſſerat remediis, non fuiſſe ope Naturæ ſanatam nec potuiſſe ex ejus virtute ſanari, ſed ſanatam fuiſſe ope, & virtute divina; quod, ut concludentiſſime probetur, examinandæ veniunt conditiones omnes concurrentes in hoc miraculoſo opere, quæ licet plures exiſtant, præcipuæ tamen ſunt Qualitas, & Natura ipſius morbi, ætas ægrotantis, ejusdem morbi diuturnitas, & pertinacia, & repuegantia ſanationis: Quoad ætatem namque apertiſſime patet, Monialem hanc, cum primum a morbo affligi cæpit, jam præcipitatæ, ac decrepitæ penè ſenectutis fuiſſe, erat enim tunc paulo infra ſeptuageſimum annum, quæ ætas proprie ſenium, aut Decrepitas dicitur, tam a Juriſconſultis, quam a Medicis, quorum omnium auctoritates congreſſi *libro 1. Quæſt. Medico-Legalium Tit. 1. quæſt. ultim. num. 14. & ſeqq.* ubi etiam maturius, 3
hoc eſt in 65. anno homines dici Decripitos ex communi Medicorum ſententia, demonſtravi; quod maxime ad hunc effectum procedit, quia in pluribus calor hoc tempore eſt in ultimo ſuo decremento. At cum hæc Religioſa è morbo curata eſt, agebat jam octuageſimum annum de qua ætate nullus eſt qui dubitet, quod multo magis, verificetur, calorem eſſe in ultima declinatione, & ea de cauſa hoc ulteriori probatione non eget. Cauſa igitur, ex qua reſultat repugnantia ſanationis diuturnorum morborum in ſenibus, multo magis militat in decrepitis; nam ſi vitia ipſa, quæ a Juventute in ſenectutem proveniunt, 4
nun-

nunquam ſex toto ſanari poſſunt. Corn. Cel. *ſuæ Med. libro 2. capite* 7. certum eſt, quod vitia, quæ a ſenectute proveniunt in Decrepitatem, in via Naturæ non erunt illo modo amovibilia, unde incurata ea remanere ex neceſſitate Naturæ contingit.

De Diuturnitate porro hujus morbi non poteſt dubitari, neque alia probatione ad hoc egemus, niſi Teſtium depoſitione, ex qua apparet, illum per decem annos perduraſse, nam ægra, ut dictum eſt, erat quaſi ſeptuagenaria, cum a morbo affligi cæpit, octuogenaria vero, aut paulo minor, cum a morbo fuit liberata; quæ omnia habentur ex ipſius quoque ſororis Antoniæ depoſitione *ſuper 61. in ſumm. num.* 2. *ibi. Io per lo ſpatio di diece anni, & piu ho patito*, &c. Et Teſtis ſexageſimus ſuper eodem ibidem. *Et detta infermità la durò piu anni, & circa a diece anni;* quin etiam alii Teſtes concordant de morbi diuturnitate, ita ut nullum circa ejus rei veritatem reliquum eſse poſſit dubium.

Præterea qualitas morbi, nempe quod eſset ex ſua natura frigidus, (hæc enim multum operatur ad demonſtrandam ſanationis repugnantiam) probatur ex ipſius morbi natura, de qua infra: probatur inſuper
5 ex ejus duratione, quia ſicuti morbi a calidis humoribus progeniti, non ſunt diuturni, ſic ii, qui a frigidis dependent humoribus, maxime diuturni ſunt, & nonniſi ab humoribus ejus qualitatis fieri poſsunt, Galen *in comm. lib.* 2. *Aphor.* 39. *jam cit.*
6 quod & pluribus confirmat Taddeus *ibidem*. Probatur etiam ex ætate Patientis, quia ſenes morbis frigidis corripiuntur, ut patet experientia, & docet Galen. ad Hippocr. mentem *in libell. cui tit. brevis denot. &c.* Et licet Averr. *lib.* 3. *Colleg. cap.* 31. contendat, ſtuporem poſſe eſſe a cauſa calida, hoc præterquam quod poſſet habere locum in Juvenibus tantum, & ætate conſiſtentibus, & hoc etiam de raro vel ipſo Averroe teſtante, in omnibus tamen ſecundum plurimum, & in ſenibus ſemper falſiſſimum eſt: nam ipſe Galen. *lib.* 2. *de loc. aff. cap.* 2. non ſolum apertiſſime faſſus eſt, ſtuporem eſſe morbum frigidum, ſed addidit quoque, eſſe inſignem partium refrigerationem, cui conſentiunt. Avic. 2. 3. *cap.* 13. Cordon. *lib.* 2. *Lilii cap.* 17. Valleſc. de Tar. *lib.* 1. *Philonii cap.* 6. Mercurial. *lib.* 1. *Tract. cap.* 23. & alii omnes.

Sed quicquid ſit de Auctorum opinione circa illud dubium, an ſtupor eſſe poſſit a cauſa calida, certum eſt in noſtro caſu, eum fuiſſe ſtupor quidam univerſalis, vel potius ſemiparalyſis quædam, cum impotentia ad motum, ut ex ipſius ſororis Antoniæ depoſitione ſatis liquet, deponit enim per hæc verba: *per lo ſpatio di diece anni, & piu, ho patito uno aſſideramento per tutta la vita*, qua voce, *aſſideramento* (quæ dormitationem, ſiderationem, ſeu ſtuporem importat) declarat formam, & naturam morbi, quo detinebatur; in eo namque vel ex ſpirituum inopia, vel ex impedimento tranſitus eorum per nervos, occupantur affectæ partes dormitatione quadam, ac ſtupore, qualis ſit, cum diu ſuper aliquod membrum innitimur, vel unum alteri ſuperponimus. Et licet ipſa ſoror Antonia deponat, quod curata a Medico fuerit, tanquam ſciatica affecta (tametſi etiam ſciatica non minus, quam hic idem morbus in hac Religioſa fuiſſet incurabilis) certe non ſciatica, ſed ſtupore, ut diximus, laborabat; nam ſciatica partem determinatam ſemper detinet, ſtupor vero aliquando totum corpus detinere poteſt, ut in caſu noſtro. In ſciatica porro major eſt dolor, quam ſideratio partis, in ſtupore contracta; ſideratio enim membri eſt magis conſpicua, magiſque affligit, quam dolor, ut in caſu noſtro.

Præterea ſciatica, neque ſenſum, nempe motum primo ac per ſe, & principaliter lædit, ſtupor contra aut alterutrum, aut utrumque, ut in hac Religioſa; alias enim, cum mitior eſt, ſen-
7 ſum tantum diminuit, aut obtundit; cum vero major eſt effectus, & ſenſum lædit, & motum. Ac denique ſciatica non eſt adeo familiaris ſenibus, ſtupor vero maxime familiaris, ita ut Aver-

roes *lib. Collig. cap.* 31. dixerit, decrepitos ſemper ſtupore laborare, nec ſine ratione evidenti; nam quemadmodum ſenes reliquos omnes, ac ſingulos ſenſus debiles, atque obtuſos ſortiuntur, ſic etiam ſenſum tactus habent obtuſum, ac debilem, hoc autem ſit in ſtupore, aut ſaltem ſtupor affectus eſt ſenſus tactus debilitati proximus, ſed & Galen. *lib.* 2. *de Temperam. cap* 2. ſtuporem inter morbos ſenibus maxime familiares connumeravit. Quibus addendum, quod ſciatica eſt morbus articulorum, ſtupor autem eſt partium nervoſarum, quod nemo inficiatur, & patet ex functionibus, quas olædit, nempe ſenſum, & motum, quorum utrumque ad nervorum pertinet genus, 8
quod in hoc caſu non oſcitanter prætereundum; quippe cum natura partis affectæ morbum reddat magis incurabilem, quando ſcilicet convenit temperatura cum intemperie faciente morbum, & quando debilis eſt, quorum etiam utrumque militabat in noſtro caſu, quia, cum morbus eſſet frigidus, obſidebat partes omnium frigidiſſimas; hoc eſt nervos, qui etiam ſunt in ſenibus in extremo debilitatis, unde ea de cauſa hujuſmodi partes ſunt in iiſdem ſenibus morbis inſigniter obnoxiæ quamobrem Apoplexiam, Paralyſim Tremorem, Convulſionem, & Stuporem ſæpiſſime incurrunt, teſte Galeno, ubi ſupra, qui omnes ſunt morbi ad nervos pertinentes, & qui eadem partium debilitatem in ipſis non ſolum ſanabiles non ſunt, ſed pro cedente ætate ſemper deteriores, & inſanabiliores fiunt, atque idcirco increſcentes dicuntur ex eo, quod vires acquirunt eundo, increſcente indies eorum cauſa, ut proſequitur Jo. Heurnius *lib.* 2. *Aphor. in commen. jam cit.* & notavit Rota *in Melevitana Antianitatis; Dec.* 1643. *coram Veroſpio n.* 8. unde prudenter Oribaſius *cit. lib.* 2. *Aphor.* 45. dicebat, hujuſmodi morbos in ſenibus vocari Convivas, qui cum ipſis commoriuntur.

Denique pertinacia morbi, & repugnantia ſanationis probatur ex eo, quod remedia in morbi principio adhibita, atque illa quidem validiora, & quando morbus adhuc debilis erat, atque Ægra adhuc viribus conſtabat, nullo modo contulerant, ut ex teſtium depoſitione liquet, nam quinquageſimus octavus ſuper 61. *in ſumm. num.* 2. per hæc verba deponit, & eſt ipſamet infirma; *Ne primi principii in ſui medicata, &c. dalle quali medicine non recivei beneficio alcuno.* Sed hoc multo magis confirmat ipſa facti ſeries, cum morbus tranſactis jam decem annis non ſolum nihil diminutus eſſet, ſed adhuc in ſuo vigore perſiſteret, quo longo annorum ſpatio nulla deinceps medicamenta ſunt adhibita, ut ipſamet ſoror Antonia fatetur ibi: *Stando che non mi ſon ſervita di medicine, ſe non nelli primi principii.* Cum igitur Ægrotanti jam in extrema decrepitate exiſtente morbo jam in habitu permanente, viribus iam languidis, & affætis abſque ullo Artis præſidio, hæc ſanatio tam prompte, ac celeriter contigerit ad ſolam Beati Laurentii invocationem, & menſuræ ejus corporis ſimplicem, applicationem, certè eam nonnniſi ex divina virtute meritis ſervi Dei ſucceſſam omnino concludendum. Quod ego miraculum tanti fecerim, ut non in poſtremo miraculorum gradu reponendum exiſtimem. Excedit enim naturæ potentiam, quantum ad id, in quo miraculum factum: nam alias potuiſſet quidem Deus in ſubjecto magis vegeto, & calore naturali adhuc non deſtituto per ipſumet calorem ſua potentia operantem, aut acutum morbum illico fugare, & tunc quidem miraculum eſſet in infimo gradu reponendum, ſed in ſubjecto, in quo calor jam pene evanuerat, oportuit Deum abſque caloris ope ægram ad ſenſuum vigorem reſtituere, quod pene eſt, mortuum ad vitam revocare; Itaque juxta Doctrinam D. Thom. 1. *ſumm. quæſt.* 105. *art.* 8. hoc erit potius in ſecundo ordine miraculorum reponendum.

CONSILIUM III.

ARGUMENTUM.

Monialis quædam, ſoror Lucia nuncupata, brachiorum Arthritide opprimebatur, quæ illi eorum, manuumque operam omnino impediebat, jamque per duos annos in eo morbo perſeveraverat incurata, tophosque in articulis contraxerat. Mox B. Laurentii Juſtiniani devotione ellecta, ad ipſius altare accedens, ac ſe illi pro ſalute recuperanda humiliter commendans, inde recedens dicto citius motum, ac priſtinum membrorum vigorem recuperat, ac ſana deinceps vivit.

SUMMARIUM.

1 *Arthritis confirmata, & quæ Tophos contraxerit, eſt in via Naturæ omnino incurabilis.*

2 *Tophi in Arthritide generari demonſtrant morbum incurabilem, & n. 4.*

3 *Senilis, aut decrepita ætas ex Articulorum morbis nunquam convaleſcit.*

5 *Articuli ubi Tophis occupantur, non poſſunt ad priſtinum ſtatum humana arte redire, ſed divina ope tantum.*

6 *Sanationes miraculoſa debent fieri in inſtanti, & eſſe perfecta.*

TAm conſpicua eſt ſanationis repugnantia una ex parte in hac Religioſa reſpectu Naturæ, & alia ex parte ipſa ſanatio, tamque extra omnem ſpem ſubſecuta, ut de miraculo dubitandi nullus remanere poſſit locus, & quoad ſanationis impoſſibilitatem, reſpectu Naturæ & Artis in caſu, qui nobis offertur, nulla præſumptio adeſſe poteſt quod ipſa natura ex ſe, aut Artis præſidiis adjuta quicquam in hac ſanatione ſit machinata; cum hæc enim Monialis laboraret Arthritide jam confirmata, & quæ Tophos contraxerat, notum eſt eam laboraſſe morbo penitus incurabili. Obſidebat vero hæc Artritis, ut ex depoſitione teſtium liquet, utrumque cubitum, ubi Tophos, vel callos, vel modos, ut dicunt ex vetuſtate contraxerat, *in ſumm. num.* 2. cum his autem jungebantur perpetui dolores, & eorundem brachiorum extenuatio, ut in ſimilibus doloribus evenire, cum Avic. 22. 3. *tract.* 2. *c.* 5. teſtantur Authores quicunque de eo morbo verba facientes.

Ex quibus apertiſſime conſtat, morbum hunc fuiſſe confirmatum, cum jam per duos annos ægram detinuiſſet, ut ipſamet Teſtis 16. ſuper 61. deponit *in ſumm. nu.* 2. & *confirmat.* 17. ſuper eodem ibidem, & partes affectæ pro longitudine morbi eſſent extenuatæ, & Tophos ſeu callos contraxiſſent, ut evidentiſſime probatur per teſtes omnes ad hoc examinatos: nam ipſa ſoror Lucia ad 61. ibidem ita deponit: *Et Haveva le gomme con durezze nelli gomiti, cioe due gomme per gomito*, & 17. ſuper eodem: *Haveva tutte due le braccia inarcate per le doglie con due gomme per gomito.* Et 25. ſuper eodem: *Haveva le braccia pienne di gomme, ſi come io ſteſſo le ho vedute.* Vocant autem omnes hi teſtes callos illos, ſeu Tophos, vel nodos Articulorum, *le gomme*, quia apparent in Articulis nodoſis ex podogra factis tumores quidam veluti gummata, quæ cum apparent, demonſtrant jam morbum eſſe omnino confirmatum, & 2 inſanabilem, & de quo illud Ovidii jactatur ſæpiſſimè. *Solvere nodoſam neſcit Medicina Podagram.* Morbo preterea ſua natura contumaci, & prorſus inſanabili accedebat ætas ſenilis, imo decrepita: agebat enim tunc hæc Monialis, ut ex proceſſu conſtat *in ſumm. num.* 2. annum quintum ſupra ſexageſimum, quæ Ætas 3 ejus conditionis eſt, ut a morbis hiſce afflicta nunquam ad ſanitatem redeat. Facit Hippocrat., cujus verba infra referam, & Galen. *lib.* 3. *de ſan. tuen. cap.* 8. & *comm.* 2. *Aphor.* 40. a qua opinione nullus omnino Doctorum eſt qui diſſentiat; Et ratio in promptu eſt a quotidiana experientia confirmata, quia cum hic morbus in ſenibus dependentiam habeat a materia frigida, & cruda, ſicque profundata in parte ex natura ſua frigida, & omni calore deſtituta nempe in Articulis, jam manifeſtum eſt, quod deficiente etiam calore in toto, & indies debiliorem evadente, ut in ſenio fit, in quo calor ſenſibiliter, & evidenter declinat nulla omnino ſperari poteſt ex Naturæ ope morbi ſolutio, ſed timendum potius indies ejus incrementum, & major expectanda acceſſionum frequentia, augeſcente indies tam materiali, quam agente cauſa, ac utraque morbum manifeſtiſſime fovente.

Quæ quemadmodum veritatem habent in ſimplici Arthritide ſenes exercente, ſic multo potentiorem, & magis irrefragibilem habent veritatem, ubi Tophi ſeu calli in Articulis fuerint generati, ut in caſu noſtro; tunc enim hos morbos omnino eſſe inſanabiles notum vel rudiuſculis Barbitonſoribus eſt, & ab Hippocr. *lib.* 2. *prædict. num.* 15. quaſi per definitivam quandam ſententiam pronunciatum, eſſe humana arte incurabiles per hæc verba. *Quicunque aut ſenes ſunt, aut circa Articulos callos Tophaceos concretos habent; aut ærumnoſæ vivunt, ac ſiccum alvum habent, hi omnes ſani fieri non poſſunt humana arte, quantum ergo novi*, in quibus verbis notandum Hippocratem diviſive loqui de ſenibus, & Thophos habentibus, itaque tanto magis ſententia erit vera in his, qui & ſenes ſunt atque inſimul Tophos in Articulis habent; & huic ſententiæ adſtipulantur DD. omnes quorum omnium inſtar ſit unus Galen. *lib.* 10. *de comp. med. ſec. loc. c.* 2. qui hæc, quæ ſequuntur, de ea re pronunciavit. *Et poſtquam fuerint producti (Tophi) ne ſperaveris ad priſtinam conſtitutionem exacte redire articulum poſſe.* Accedant etiam Celſi verba *lib.* 2. *ſuæ med. cap.* 7. *Articuli vero, inquit, qui ſic dolent, ut ſuper eos ex callo quædam tubercula innata ſint, nunquam liberantur; quæque eorum vitia vel in ſenectute ceperunt, vel ab adoleſcentia in ſenectutem pervenerunt, ut aliquando leniri poſſunt, ſic nunquam ex toto finiuntur*, quæ conditiones ab his Medicæ Artis Proceribus enarratæ cum maxime adeſſent in hac Moniali, certæ nullatenus hæſitandum eſt, ſed omnino confitendum, eum morbum fuiſſe in illa omnino tam a Natura, quam ab Arte incurabilem. 4

Nec quicquam facit, quod Auctores omnes tam Græci, Latini, quam etiam Arabes tam recentiores, inquam, quam veſtuſtiores plura præſcribant ad Tophos in Articulis diſſolvendos, & præcipue Galen. 10. *de ſimpl. Med fac.* Alexand Trall. *lib.* 11. *cap* 1. Paul. *lib.* 3. *cap.* 78. Aet. *ſerm.* 12. *cap.* 43. Celſ. *lib.* 5. *cap.* 18. Avic. 22. 3. *tract.* 2. *cap.* 10. Mercurial. *lib.* 4. *Tract. cap.* 1. Mercator. *lib.* 4. *de Intern. morb. cur. cap.* 18. & alii & quod multi profiteantur ſe hujuſmodi Tophos ſanare poſſe, ut cum effectu nonnulli ſanati ſunt: & habes peculiariter exemplum unum aut alterum apud Schenck. *lib.* 5. *Obſ. Tit. de Arthritid.* quia præterquam quod notiſſimum eſt ut plurimum in nodoſa Arthritide curanda, ne ſemper dicam medicos ſuo fine fruſtrari, ſane ſi quis curatus unquam eſt, nonniſi multis abhibitis medicamentis, & diuturniſſima patientia id obtinuit, ut dolores tolerabiliores etiam eſſent, & motus Articulorum eſſent aliquanto faciliores; at quod abſque medicamentis, quod tam ſubito, quod tam fæliciter in ſubjecto decrepito articuli jam Tophis impediti in ſuum priſtinum ſtatum, & vigorem redire unquam potuerint, nemo unquam factibile naturaliter concedet, & negatum id aperta fronte eſt ab ipſo Galen. *loco ſupra cit. de comp. Med ſ. l.* Imo hi ipſi, qui utcunque curati ſunt, ætate adhuc erant vegeta, & vires in illis conveniens robur obtinebant, & multis medicamentis, atque opera Chirurgica, aliiſque Artis præſidiis allevati ſunt quidem, non tamen ex toto ſanati, ſed Decrepitum in inſtanti ad ſanitatem redire, Tophis diſſolutis & Articulis ad ſuam 5 agilitatem de repente revocatis, a ſæculo non eſt auditum, & omnino miraculoſum eſt.

Cum igitur ſatis conſtet de impotentia tam Naturæ, quam Artis ad hunc morbum in hoc ſubiecto curandum, reſtat, ut ejus ſanatio ad Dei potentiam referatur, per quam Beati Laurentii Juſtiniani meritis ad ejus invocationem, Natura repu-

repugnante, ſoror Lucia integram ſanitatem recuperavit. De modo autem ſanitatis non eſt quod aliquid dicamus; eſt enim per ſemetipſum adeo patens, & evidens, cum ſanatio ſucceſſerit ſubito, & in inſtanti, & fuerit perfectiſſima, ut nulla ulteriori probatione indigeat. Requiri autem ad miraculi evidentiam, ut ſanationes ſubito contingant, & ſint perfectæ; dixi alias *lib.* 4 *Quæſt. Medico-Leg. Tit.* 1. *q.* 8. *n.* 7. Quod maxime habet locum, ubi alias humores non ſint ſua natura de facili reſolubiles, aut cauſa morbum faciens non ſit ullo modo, aut ſaltem nonniſi longo tempore amovibilis, ut erant Tophi in caſu noſtro, qui dato quod aliquo modo reſolvi, aut diſcuti potuiſſent, hoc erat impoſſibile, quod fieret in inſtanti, ut eſt notiſſimum.

CONSILIUM IV.

ARGUMENTUM.

Dominicus Maphæus patria Veronenſis, febre laborabat & Tetano, fueratque iis morbis ex improviſo correptus; perſeveraverat autem in ea afflictione per viginti dies, atque in extremo jam vitæ periculo verſabatur, cum ſe B. Laurentio Juſtiniano commendans, illicò à febre, & à doloribus omnino liber evaſit.

SUMMARIUM.

1 *Non omnia miracula tranſcendunt ſimpliciter Naturæ potentiam.*
2 *Triplex miraculorum gradus.*
3 *Miracula omnia habent aliquid, quod admirationem excitat.*
4 *Miracula quomodo aliquando etiam ex Naturæ virtute contingere videantur.*
5 *Sanatio miraculoſa in inſtanti fit, & absque ulla Naturæ operatione.*
6 *Miraculoſæ ſanationes circa morbos difficiles contingunt.*
7 *Miraculum eſt Opus arduum.*
8 *Tetanus convulſionis ſpecies.*
9 *Tetanus morbus eſt gravis & exitialis.*
10 *Tetanus à cauſis frigidis generatur.*
11 *Tetanus tertia, aut quinta, aut ſeptima aut decima quarta occidit.*
12 *Convulſio inſanabilis, atque mortifera eſt, cujus exolutio cita non eſt.*
13 *Convulſio quibus modis naturaliter ſanetur.*
14 *Febris convulſioni remedio eſt.*
15 *Febris quas conditiones habere debeat, ut convulſionem ſedat.*
16 *Convulſio in febre contingens pernicioſa.*

1 NOn omnia miracula tranſcendere Naturæ potentiam ſimpliciter notiſſimum eſt, cum aliqua excedant tantum ſecundum quid, veluti illa ſunt, quæ excedunt, non quantum ad id, quod fit, ſed quantum ad id, in quo fit, & quod excedit quoad modum, & ordinem faciendi, juxta doctrinam D. Thomæ 1. *part. ſumm. quæſt.* 105. *art.*
2 *ult.* & ea de cauſa triplex aſſignatur miraculorum gradus ab eodem D Thoma ibid. Evenit ergo interdum, quod ea miracula, quæ Naturæ vires tranſcendunt, tantum quoad operandi modum, & in infimo miraculorum gradu a D. Thoma reponuntur, præ aliis dubitationem excitent, nec tam manifeſte pro miraculoſis operibus ſe prodant, ex eo, quod non videantur aliquando a conſueto
3 Naturæ ipſius operandi modo recedere, cum tamen miracula oporteat ſemper peculiare aliquid habere, quod admirationem ex hoc excitet, quod recedat ab eo modo operandi ipſius Naturæ, & ſupponat excluſionem cauſarum naturalium omnium, ac ſingularum, includatque ſupernaturalium operationem, ex qua admiratio excitatur, & cujus reſpectu miracula vocantur, ut latius dixi *lib.* 4. *Quæſt. Medico-Leg. Tit.* 1. *quæſt.* 1.
4 In nullo vero miraculorum genere major inſurgere conſuevit difficultas, quam in eis, quæ circa morborum ſanationes contingunt, circa quas aliquando ex ſola ipſius Naturæ virtute miracula videntur contingere, ut protritum apud Medicos eſt, licet hæc nunquam vere miracula exiſtant, neque cauſam ſupernaturalem opificem habeant, ſed ſimpliciter, ac mere ab ipſa Naturæ potentia dependentiam habeant; & tamen hi ipſi effectus majorem interdum nobis admirationem excitant, quam alia nonnulla, quæ vere miraculoſa ſunt circa morborum ſanationes contingentia, cujus rei non alia aſſignari poteſt cauſa, quam quod illa, ut de raro, & præter omnem expectationem contingentia, ad Naturæ opus referri poſſe nequaquam videantur, hæc autem contra ad Naturæ operationem facile referantur, & tamen aliquid ſemper peculiare habent, quod efficientiam cauſæ ſupernaturalis his non obſtantibus commonſtrat. Præcipue vero modus ſanationis a Naturæ lege omnino remotus illam manifeſte miraculoſam declarat, ut cum maxime 5
ſanatio in inſtanti ſuccedit. Rota *in Relat. Canoniz.* S. Andreæ Corſini *mirac.* 2. & fit absque ulla ſenſibili Naturæ operatione, licet aliquando non repugnet, ſanationem ex miraculo contingere, & tamen intervenire ſenſibilem Naturæ operationem obedientis ad Dei nutum, ut in illuminatione cæcitatis Tobiæ, de qua *c.* 11. dicitur, *& cœpit albugo ex oculis ejus quaſi membrana Ovi egredi*. Sed hæc ipſa miracula non deficiunt a nonnullis aliis conditionibus requiſitis in opere, quod miraculoſum vere ſit. Aliarum porro ſupernaturalium curationum exemplum eſſe poteſt febris valida, ac magna illico expulſa, nulla Criſi, nec in tempore, quo naturaliter ſuccedere poterat, ſuccedente. Sanationes ergo omnes miraculoſæ (ut ex iis, quæ in ſacris Litteris enarrantur, evidenter apparet) has conditiones ſortiuntur, ut ſubito, in inſtanti, illico, ad Dei, & Chriſti Domini, ejusque ſervorum nutum factæ ſint, & nulli ſucceſſerint Naturæ motus, quæ eam cooperantem comonſtrarent. Natura enim ſemper ſui motus aliquam ſignificationem
præbet, neque operatur in inſtanti. Rota *in Relat. B. Magdalenæ de Pazzis. Mirac* 3. *poſt mortem.* §. 4. 6
His non abſimilis eſt caſus nobis oblatus, qui a miraculoſa operis conditione nulla ex parte deficere videtur: Maphæus enim hic laborabat morbo magno, difficili, & exitiali, ut videbimus: miraculoſæ autem curationes circa hujusmodi tantum morbos, non vero circa alios contingunt, qui nimirum vel moleſtiſſimi ſint, quod intolerabiles dolores, ac cruciatus excitent; qui noxii, quod membrorum notum, & actionem maxime neceſſariorum impediant, vel qui tandem exitiales ſint, quod homines manifeſto, ac certiſſimo vitæ periculo exponant, ſed tamen omnes ſumma cum difficultate curabiles, aut omnino ex ope Naturæ, vel artis incurabiles exiſtant, ut percurrebam alias *cit. lib.* 4. *Quæſt. Medico-Leg. q.* 8. *num.* 4. *& ſeq.* Quia cum miraculum ſit opus arduum, D. Thom. *ubi ſupra*
art. 7. *ad* 2. non poteſt conſiſtere circa leviores effectus, ſed circa graviores, & cum his ſemper adeſſe debet ſanationis repugnantia, aut ſimpliciter, aut ſaltem ſecundum quid, tam ex parte Naturæ, quam etiam Artis. Sed cum hoc, quod morbus hic, quo Æger detinebatur, habebat ſupradictas omnes, ac ſingulas conditiones, ejus curatio contigit in inſtanti, ut ipſemet Maphæus deponit *ſupra* 61. *in ſumm. num.* 2. ſucceſſitque nullo ſecuto Naturæ motu, quod ex facto ipſo evidenter colligitur. 7
Et quoad morbum Maphæus laborabat ea ſpaſmi
vel convulſionis ſpecie, quam Tetanum vocant Græci, 8
Latini vero generico nomine diſtentionem, Celſus autem Rigorem, qui morbus & gravis, & difficilis, ac moleſtiſſimus, & exitialis eſt, non ſolum quia cum evidenti vitæ periculo invadit, & interdum Tertia, aut Quarta hominem jugulat. Hippocr. 9
de Judic. num. 8. *& lib.* 3. *de Morb. n.* 13. Celſ. *lib.* 4. *cap.* 3. eſt enim morbus non modo acutus, ut Gal. *in l. de Introd. c.* 13. ſed peracutus, ut idem Galen. *in l. finit. Medic.* affirmat: verum etiam, quia cum ter-

terribilibus ſymptomatibus aſſociatur, ſcilicet doloribus vehementibus, rigore, hoc eſt membrorum rigiditate, eorumdemque immobilitate, vigiliis, & id genus aliis, quæ ab ipſomet Ægrotante ſunt enarrata, & conſimilia ſunt iis, quæ ab Hippocrate, & Celſo, *locis ſupra citatis*, cœteriſque Authoribus afferuntur, *in ſuis practicis c. de ſpaſmo, vel Convulſione*. Dicebat ergo Hippocrates, maxillas in hoc morbo rigere, quare non poſſunt languentes loqui, quod etiam in noſtro Ægrotante factum eſt, qui neque loqui ob id poterat, ut habetur *in ſumm. num. 2. ibid. Gridai forte dove prima non poteva parlare*. Addit Hippocrates, quod infirmi ſe movere non poſſunt, & hoc etiam in noſtro caſu manifeſtum fuit ibi, *Dove prima non poteva movermi in modo alcuno &c. cominciai à muovere le braccia, & le mani*, de qua etiam immobilitate deponit Trigeſimus primus Teſtis *ſupra* 61. *in ſumm. n. 2. ibi*. Gli. *venne un male grande, che lo fece reſtare omne retirato, che non ſi poteva muovere*. Dolere inſuper eos valde Hippocrates addebat, ut ex facto quoque in noſtro
10 Ægrotante eveniſſe patet. Ex quibus clariſſime elicitur, Maphæum hunc Tetano laboraſſe, quod etiam inſinuatur ab ipſa cauſa Procathartica, quam ipſe Malphæus enarrat, mora nempe in cœmeterio, loco, ut fit, frigido, & humido, ſimiles, enim morbi à ſimilibus cauſis, hoc eſt frigidis, procreantur. Galen. *in lib. de Tremor. Palpit. Convulſ. & Rigor. cap. 6.* Ex qua ſtante jam aliqua corporis diſpoſitione, contractis muſculorum capitibus, & nervis, ac prohibita per loci frigiditatem cutis perſpiratione facillime hic morbus eſt excitatus, a Capitis forte deſtillatione fotus, & adauctus.

Cum ergo morbus hic tam moleſtus, ac exitialis proportionatis remediis non ceſſerit, certe ipſius pertinacia, & materiæ morbum excitantis inobedientia arguebatur, itaque mirum videri non debet, Medicos in hoc caſu de Ægri ſalute omnino deſperaſſe, cùm notam haberent Hippocratis ſententiam *loc. cit. lib. 3. de Morb* Quod hic Morbus Tertia, aut
11 Quinta, aut Septima, aut Decima quarta occidat. Neque fidendum erat in hoc Ægrotante iis, quæ addebat inibi Hippocrates, hoc eſt, quod ſi Æger prædictos terminos effugerit, ſanus evadat; unde videri poterat Æger hic jam periculum evaſiſſe, cum præſcriptos terminos ſuperaſſet, quia idem Hippocrates docens, quod ſi Æger aſſignatos terminos effugiat, ſalvus ſit, non aliud innuere voluit, niſi, ſi terminos illos ſuperaverit in melius procedendo; non enim de neceſſitate in aſſignitatis terminis pereunt ſic affecti, ſed etiam extra illos & illis quoque ſuperatis, cum in pejus, etiam illis tranſactis, labuntur, ut noſtro ægrotanti evenire debuit, quia non ſolum tranſacta decima-quarta, ſed jam vigeſima ineunte in deterius tendebat; Unde Jure Medici futuram de proximo mortem expectabant, ut elicitur ex dictis Teſtium *in ſumm. n. 2. ibid. Volendo lui con queſte parole inferire per quanto mi diſſe mia ſuocera, che credeva, ch'io foſſi morto*. Neque præter rationem timebant Medici, ſi enim (ut Duretus *in Coac. Pranot. tract. 2. Coac. de morb. mul. partic. 21.* dicebat)
12 Convulſio inſanabilis atque mortifera eſt, cujus exolutio cita non eſt, quanto magis inſanabilis, & mortifera judicanda erat convulſio cum tam malignis ſymptomatibus ad vigeſimam protracta? Et multo magis rationabilem hunc Medicorum timorem faciebat exitialiſſimum ſymptoma in hoc morbo apparens, nempe longa obmuteſcentia, de qua Hippoc. *In Coac. Pranot. ſect. 2. n. 265.* dicebat: *In convulſione obmuteſcere malum*.

Verum enim vero, ſi modum jam ſolutionis hujus morbi conſiderabimus, manifeſtiſſime videbimus, illum fuiſſe ſupernaturalem, ac duo potiſſimum concurrunt id atteſtantia, nempe ſanatio inſtantanea, & modus ipſe non conſuetus ſanationis, ac præter Naturæ ordinem totoque cœlo ab eo differens, qui ſucceſſit. Inſtantena enim ſanatio ex facto clariſſime elucet, ceſſante inſtanti morbo, & omnibus morborum conſequentibus, nempe Obmuteſcentia, doloribus, immobilitate, rigiditate, inappetentia, vigiliis, & febre, & cæteris quibuſcunque ſymptomatibus Ægrotum jam perniciosè moleſtantibus, ut ex facti narratione in proceſſu apparet; quorum aliqua, licet non habeant depedentiam a principali morbo, hoc eſt a Tetano, ſive convulſione, ita ut etiam convulſione recedente remanere potuiſſent, inſimul tamen receſſerunt, ut miraculi evidentia ex effectus perfectione totali majorem in modum eluceſceret.

Sed & facili negotio probatur ſanationis modum non naturali via proceſſiſſe, ſed ſupernaturali; quippe cum Hippocr. *in Coac. Pranot. loco citato, num.* 13
270. *& ſeqq.* tripliciter ſanari hujuſmodi convulſiones firmaverit, reſolutione ſcilicet per acutam febrem facta, urinæ craſſioris, & acervatim erumpentis fluxu, & alvi motu. Addit & quartum, nempe ſudores paulatim oborientes, quorum nihil in noſtro caſu ſucceſſit, neque ulli prædictorum modorum ſucceſſa ſanatio attribui potuit. De poſterioribus enim non eſt dubium, cum in proceſſu nulla ſimilis mentio habeatur ex Teſtium depoſitionibus, quæ tamen, cum eſſent notatu maxime digna, non ſiluiſſent, ſi aut omnia, aut eorum aliquod apparuiſſet, præcipue interrogati, ut fieri ſolet.

De febre tantummodo prima fronte non contemnendum inſurgere videtur dubium, cum in caſu noſtro non ſolum adfuerit febris, ſed convulſio cum febre prehenderit, & per totum morbi progreſſum perſeveraverit: palam vero eſt, non ſolum ex ſuperiori Hippocratis ſententia, ſed ex mille aliis ejuſdem aſſertionibus, & ex ipſa experientia, febrem Convulſioni remedio eſſe, & per eam reſolvi materiam omnem 14
convulſionem excitantem; unde cum hic morbus habuerit remedium conſuetum, naturale, ac proprium ex ipſa febre, non videtur ejus ſanatio modo aliquo miraculoſo contigiſſe.

Cui dubitationi ex ipſiuſmet Hippocratis dictis, & auctoritate pleniſſime ſatisfit, cum enim de ea re verba facit, *Convulſionem*, inquit, *ſanat exorta febris acuta, quæ prius non fuit*; at in caſu noſtro febris ab initio cum ipſa convulſione prehendit, ut ex facto patet, imo idem Hippocrat. *lib. cit. Coac. Pranot.* docens, non omnem febrem remedio eſſe Convulſioni, declarat deinceps qualis eſſe debeat, ut proficua ſit dicens: *Febris Convulſioni finem affert, quæ aut eodem die, aut poſtidie, aut perendie inciderit, ſed ſi eam, quæ inivit, horam exceſſerit, neque ceſſarit, prava eſt*. At in Ægrotante hoc noſtro febris ſemper perſeveravit, ex quo prehendit, unde tantum abeſt, ut febris huic convulſioni finem attulerit, ut potius prava, & exitialis extiterit, juxta illam Hippocrat. ſententiam, *in ſæpe cit. lib. Coac. Pranot. ſect. 2. n. 29. Convulſio in febre contingens pernicioſa eſt*, & aliam ibidem *ſectione eadem num. 30. Cum febre acuta Convulſiones pernicioſa*, & aliam ad rem noſtram magis facientem. *Convulſio febri ſuperveniens omnino funeſta, perrarò autem Puerulis, qui vero ſeptem annis provectiores ſunt, convulſione non tentantur in febre, ſin autem, deſperati*. Ergo, cum febris hæc eſſet parva, & convulſionem adjunctam haberet, morti certiſſimæ hominem adjudicare debuit, niſi ſupernaturale auxilium præſto fuiſset, naturali quocunque omnino deficiente. Ejus ergo ſanatio miraculoſa fuit, & meritis B. Laurentii Juſtiniani ſucceſſit, ad cujus invocationem in inſtanti, abſque ullo motu naturali, & morbus, & omnia conſequentia morborum evanuerunt.

CONSILIUM V.

ARGUMENTUM.

Blaſius Carpentarius, annum agens octavum ſupra quinquageſimum, ex Sciæ dolore tam male habuit, ut per ſe ambulare in poſterum non potuerit, ſed coactus ſit fulcris greſsus ſuſtinere; ac jam nonnullis menſibus tranſactis, recuperandæ ſalutis, vel artis, vel Naturæ præſidiis ſpem omnem abjecerat; cum ad Altare B. Lau-

B.Laurentii Juſtiniani claudicans, & fulcris adjutis ſe contulit, inibique genuflexus ſeſe illi humillimè commendavit, & momento temporis ſanus factus eſt, ad idem Altare fulcris relictis, nulloque auxilio propriis pedibus domum ſe confert, & in poſterum ſanus vivit.

SUMMARIUM.

Inſtantaneæ ſanationes naturaliter non fiunt in morbis longis, ſed tantum in Acutis.
2 *Criſis eſt ſubitus motus in morbis, & mutatio ad ſalutem, vel ad mortem.*
3 *Sanationes inſtantaneæ, ut miraculoſæ judicentur, quas conditiones requirant.*
4 *Infirmi pereunt in inſtanti ſine criſi, ſed non ſalvantur in inſtanti abſque criſi.*
5 *Criſis, ſi interveniat in morbi ſanatione, etiamſi in inſtanti ſuccedat, ſanatio à Natura cenſenda.*
6 *Criſis eſt Naturæ motus.*
7 *Sciatica inter Articulares omnes dolores moleſtior & contumacior.*
8 *Ex Sciatica Ægrotantes ſæpiſſime claudi fiunt.*
9 *Vitium ab Ætate proveniens, durante ea Ætate, tolli non poteſt:*
10 *Sciatica Vere exacerbatur, aut de novo prehendit.*
11 *Criſes fiunt, ubi calor eſt vegetus.*
12 *Criſis eſt naturæ certamen cum morbo.*

1 LIcet in via quoque Naturæ quædam morborum ſanationes tam brevi tempore ſuccedant, ut in inſtanti factæ videantur. (licet naturaliter in inſtanti non fiant, ut voluit Rota *in relat. Canoniz. S. Hiacinthi, & S. Andreæ Corſini mirac. 1. & 2.* cum ibi allegatis) & ob id miraculoſæ exiſtimentur, certum tamen eſt, non differenter in quibuscunque morbis, tam longis, inquam, quam Acutis ſed in Acutis potiſſimum ſecundum naturæ ordinem tales ſubitaneas, ac celerrimas ſanationes contingere, ac tunc quidem non ſine manifeſta aliqua Criſi motum, & virtutem ipſius Naturæ commonſtrante: cum enim in acutis morbis prædominentur, ſemper, aut ſaltem ſecundum plurimum, calidi, & tenues etiam quandoque humores, & ſubitaneæ ſanationes non poſſint fieri, niſi mediante aliqua Criſi, ut videmus quæ eſt ſubitus motus, & mutatio in morbo ad ſanitatem, ſi bona ſit, ſin mala, ad mortem; Gal. *comm. 2 Aphor. 13.* certum eſt huic tam repentinæ mutationi non eſſe de ſe aptam materiam
2 frigidam, ac craſſam, ex qua morbi longi dependent, ut tenuis, & calida eſt, ex qua dependent Acuti, quemadmodum inſinuatur ab eodem Galen. *lib. 2. de Criſib. c. 11.*

Verum enim vero, licet ſubitaneæ mutationes in morbis longis ut plurimum non contingant, ſufficit tamen, ad excludendum miraculum, etiam quod de raro, imo rariſſime ſuccederent, ut ſuccedere aliquando poſſe; cum per Criſes judicantur, oſtendit
3 Galen. *lib. 2. de Dieb. decret. cap. 5.* quamobrem difficillimum ob id eſſet naturales ſanationes ſubito evenientes a miraculoſis diſtinguere, niſi duæ de neceſſitate Naturæ in naturalibus conditiones concurrerent, quarum beneficio hæ ab illis internoſcantur. Prima autem conditio eſt, quod in ſanationibus inſtantaneis, quæ Naturæ ope contingunt, ſemper præcedat Criſis: nam infirmi poſſunt quidem derepente, & in inſtanti deficere, absque Criſi, ſed nullo modo ſanari in inſtanti absque Criſi. Verba ſunt ipſus Galeni, *libro, 3. de criſibus cap. 9.* Ubi ergo in ſanatione Criſis interveniat, ea etiam in inſtanti
5 ſuccedens naturalis cenſenda: quantum eſt ex hoc, quia nihil aliud Criſis eſt, quam ipſius naturæ mo-
6 tus, ut Galenus ubi proxime docet.

Altera conditio eſt (& habet multo magis locum in morbis Chronicis, ſeu longis, ut Criſis facta in via Naturæ ſemper ſit cum aliqua manifeſta, & inſigni excretione, ut demonſtratum eſt a Galeno *libro 2. de Diebus decret. cap. 5.* quam conditionem maxime requirit in ſanatione miraculoſa nempe ut ſuccedat abſque ulla inſigni evacuatione: dixi alias *lib. 4. citat. quæſt. Medico-Legal. tit. 1. quæſt. 8. num. 13.* nam ſemper è contra judicanda ex naturæ virtute ſucceſſa, ſi per inſignem aliquam evacuationem contingat, niſi evidenter aliunde conſtet etiam hoc pacto eveniente ex ſupernaturali virtute procedere.

His poſitis ſupponitur jam in caſu noſtro ſubitanea quædam ſanatio cujusdam morbi Chronici, ſeu longi, & difficillimi, abſque ulla apparent Criſi ſucceſſa, nullaque ſuccedente inſigni evacuatione, quare determinari jure poſſet, eam ex ſupernaturali virtute eveniſſe; quod ut magis magisque palam fiat, videtur de neceſſitate examinanda morbi, qui ſanatus eſt natura, & ſtatus, ac modus deinceps, quo ſanatus eſt.

Et quoad primum certum eſt, quod Carpentarius hic patiebatur dolorem Iſchiadicum, aut Coxendicum dictum, qui a Barbaris vocatur Sciatica, & quem Chronicum eſſe ac longum pluries teſtatus eſt Hippocr. & præcipue *lib. de intern. aff. prope finem. partic. 58.* ubi morbum eſſe gravem, ac diuturnum firmavit, & *lib. 2. prædict. part. 45.* ubi in ſenioribus vix per annum ſolere ſanari docuit, & idipſum cæteri Medici unanimiter fatentur: unde tam Aretæus
lib 2. de cur. tard. paſſ. cap. 12. quam Cæl. Aurel. *Chron.* 7
lib. 5. cap. 2. eum inter diuturnas affectiones adnumerant, quod multo evidentius ipſa experientia commonſtrat: nam inter omnes Articulares morbos, qui & longi omnes ex ſua natura, & curatu ſunt difficillimi, ut Medicis eſt notiſſimum, & adnotavit etiam Rota *in Relat. Canoniz. B. Andr. Corſ. mirac. 2.* doloris accerbitate, afflictionis diuturnitate, ſanationis difficultate, & recidivæ promptitudine moleſtiſſimus eſt ſciaticus dolor, ita atteſtantibus Medicis omnibus. Celſ. *ſuæ Med. lib. 4. cap. 22.* Avic. 12. 3. *tract. 2. cap. 5.* Fernel. *lib. 6. Patholog. cap. 18.* non una vero ex cauſa dependet tanta ejus morbi contumacia, tanta dolorum moleſtia, ac tam longa Ægritudinis afflictio, ut proſequitur Avic. *ubi proxime.* Nam primo Articuli patientis magnitudo in cauſa eſt, ut materia promptius, & quantitate copioſior ad illum deſcendat. Secundo magnorum ligamentorum, aliorumque vaſorum multitudo dolorem facit acerbiorem, ex dolore autem majore major ſequitur attractio, & ex majore attractione major dolor, & ſic quaſi perpetuo circulo una cauſa per aliam fovetur, unde fit, ut in hujusmodi doloribus aſſerente Avic. *loco cit.* fiat effuſio materiæ deſuper ex toto corpore ad ipſam patientem particulam. Tertio dolentis Articuli profunditas impedit penetrationem omnem medicamentorum, tam eorum, quæ ad levandum dolorem, aut ad materiæ reſolutionem, vel concoctionem exterius adhibentur, quam eorum, quæ ad purganda quomodocunque eam ipſam materiam interius aſſumuntur. His aliisque nonnullis ex cauſis ſimul concurrentibus, non mirum eſt, ſi morbus hic non
ſolum ex ſua natura ſit curatu difficilis, ſed etiam 8
multoties inſanabilis, quod Medici ſatis norunt, & non deſiit adnotare Rota *in Relatione Canon. B. Cajetani mirac. 2. poſt mortem;* quia ſæpiſſime ex eo ægrotantes claudi, ita atteſtante Hippocr. *lib 1. de morb. n. 3. & in lib. de intern. affect. num. 54. & 58. & lib. 6. Aphor. ult.* quod noſtro huic ægrotanti evenit. Multo minus miraculum eſt cum tot difficultatibus ex ipſa natura provenientibus adjungitur patientis ætas ſenilis; tunc enim deſperata omnino res eſt; quia cum hujusmodi dolores ſenibus ſint familiares, & ſenectutis maxime vitio contin-
gant, ut idem Hippocr. *lib. 3. Aphor. ult.* & Galen. 9
lib. 5. de ſanit. tuend. c. 8. docent, jam patet, quod vitium ab ætate proveniens durante ea ætate, tolli non poteſt, quia cauſa illud fovens non ſolum non eſt amovibilis, ſed indies vires acquirit; unde prudenter Galen. *Comm. 1. Aphor. 40.* dicebat, Arthritidem, & Nephritidem ex eorum morborum numero eſſe, qui ſenes comitantur usque ad mortem: quod multo magis habet locum in hac Arthritides ſpecie, nempe in Sciatica; habet enim hæc inter alias hoc peculiare, ut facillime revertatur Avic. *ubi alias c. 5. Sciatica*, inquit, *& Podagra, cum curantur & eradicantur eorum materiæ, quæ ſunt ex iis,*

redeunt

redeunt qualibet ex cauſa; hoc eſt, etiamſi ex toto curentur, ita ut ab radice humores eas producentes evellantur, levi tamen negotio ac facillime reverſionem faciunt. Non modo ergo morbus hic difficilis curatu eſt, reſpectu acceſſionum particularium, ſed etiam reſpectu recidivæ & præcipue in ſenibus, quos ad mortem usque concomitati mox ex Galeno dictum eſt.

Erat ergo morbus, quo Carpentarius hic detinebatur, diuturnus, moleſtus, & contumax, non ſolum reſpectu ſui ipſius, ſed reſpectu etiam ſui progreſſus, & reſpectu ætatis ipſius patentis, quæ ſimilis erat; agebat enim Blaſius tunc annum octavum ſupra quinquageſimum, ut deponit ſecundus Teſtis ſuper 44. *ſumm. n.* 1. His addebatur temporis conditio, in quo ſanatus eſt, cum adhuc vigeret Hyems, aut ſaltem inſtaret Ver. nam circa Quadrageſimam ſa-
10 natus eſt, ut deponit idem Teſtis ibidem. In his vero temporibus hujusmodi morbi tantum abeſt, ut ſanari ſoleant, quin potius aut de novo tunc prehendunt, aut jam facti exacerbantur, ut peculiariter de Vere teſtatur Hippocr. *lib.* 3. *Aphor.* & ibi Gal. *in comm. & lib.* 6. *Aphor.* 55. Celſ. *lib.* 4. *c. ult.* & Avic. *ubi alias*, & facit Rota *in Relat. Canoniz. B. Felicis à Cantalitio, tit. de Mirac.* Si quæ ergo inſtantanea ſanatio in tam difficili morbo ſucceſſerit, ut ſucceſſiſſe probatur ex teſtium depoſitionibus *in ſumm. num.* 1. nequaquam perſuaderi poſſemus, Naturam quicquam in ea ſanatione operatam fuiſſe; primo, quia nulla in hac ſanatione Criſis ſucceſſit, ut de neceſſitate debere ſuccedere in ſubitis ſanationibus probavimus. Secundo, quia nulla facta eſt inſignis excretio, nullusque apparuit motus, qui Naturam operantem commonſtrare potuerit. Nam quod nulla ſucceſſerit Criſis, probatur primo ex Natura morbi, qui cum diuturnus, ac chronicus ſit, non ſolet per Criſim indicari, ut jam ſuperius annuimus: licet enim non deſit aliquis morbus diuturnus, qui aliquando per Criſim indicatur, certe Arthritis ex his non eſt, & maxime Iſchias, ſeu Sciatica tum propter materiæ conditionem, quæ morbum excitat, tum propter particulæ patientis natu-
11 ram, quæ calore deſtituitur; At Criſes fiunt, ubi vegetus eſt calor. Gal. *de Criſib. lib.* 2. *c.* 11. tum propter alias cauſas. Probatur ſecundo, quia cum Cri-
12 ſis ſit naturæ certamen cum morbo, in eo fiunt motus vehementes, & conſpicui, qui latere non poſſunt; unde tales motus plura ſigna neceſſario præcedunt, ut proſequitur idem Galenus *ibid. lib.* 1. Cum igitur nihil conſtet in hoc caſu noſtro, ſed potius de contrario, quia is motus vehemens, ſi præceſſiſſet, & hæc pugna cum morbo à natura facta plurimum ægrum exagitaſſet, & coegiſſet etiam decumbere, dicendum eſt, nullam in hac ſanatione interveniſſe Criſim. Quod autem nulla ſucceſſerit inſignis evacuatio, manifeſtum eſt, cum Blaſius a concepto voto in ipſa Eccleſia illico ſanus evaſerit, nec veriſimile ſit, ibi ſimilem aliquam excretionem ſucceſſiſſe, de qua examinati Teſtes omnino tacuerint. Et ut magis innoteſcat, Blaſium absque ulla Naturæ ope, & ſupra omnes Naturæ creatæ vires ſanum fuiſſe factum, non ſolum ſanatur in inſtanti ex morbo, qui alias a Natura nonniſi longiſſimo temporis intervallo vix ſanari, & ne vix quidem poteſt, & liber ab eo omni ex parte evadit, nullo relicto morbi veſtigio, ſed in poſterum etiam ſanus per multos annos vivit, ut Teſtes deponunt: contra quam Natura ipſius morbi ferat, & maxime in ſenibus, in quibus vel leviſſima ex cauſa, ac de ſe reverſionem facere conſuevit, ut ſuperius jam firmatum eſt.

CONSILIUM VI.

ARGUMENTUM.

Affligebatur ſoror Cæcilia Moroſina anno ætatis ſuæ quinquageſimo tertio febri cum Catarro, a qua in acerbiſſimum dolorem Coxendicum, ſeu ſciaticum (uterque enim ſimilis eſt) lapſa eſt, cum ſtupore, & motus impotentia ſiniſtri cruris, quæ tamen invocatione B. Laurentii Juſtiniani, & ejus ſanctiſſimi corporis menſuræ applicatione illico a dolore libera remanet, ac deinceps brevi integrè etiam à febre ſanatur.

SUMMARIUM.

1 *Deus ſervos ſuos in peculiari aliquo miraculorum genere magis, quam in alio interdum illuſtrat.*

2 *Sciatica inter articulares morbos eſt omnium moleſtiſſimus.*

3 *Morbum fieri per decubitum quando dicatur.*

4 *Abſceſſus per decubitum fiunt in parte omnium maxime debili.*

5 *In ætate ſenili dolores coxendici fiunt maximè diuturni.*

6 *Ad celeres ſanationes quæ conditiones requirantur ex parte naturæ.*

7 *Sanatio inſtantanea in morbis diuturnis Naturæ repugnat.*

8 *Satis eſt ad miraculi evidentiam, ut ſanatio urgentioris morbi ſit inſtantanea, licet remaneant alia morbi accidentia.*

IN omni effectuum genere, qui ſupra naturæ creatæ vires fieri poſſunt D. O. M. mirabilem ſe præſtat in Sanctis ſuis, ſed aliquando eos in peculiari aliquo miraculorum genere illuſtrat, atque uni quidem Prophetiæ donum, alteri poteſtatem eiiciendi Dæmonia, huic occultas hominum cogitationes cognoſcendi, illi vero gratiam viſionum beatificarum, alteri idem ſanandi languores, neque virtutes omnes omnibus ſemper, ſed peculiares peculiari ſervo ſuo aliquando impertitur. Itaque fit, unius ſervi Dei invocationem ad febres pellendas, illius ad puerperas levandas, ad Epilepticos ſanandos, ad alioſque particulares generis morbos edomandos valere comperiamus. Beatiſſimi ſervi Dei Laurentii Juſtiniani invocationem ad dolores, & morbos Articulorum, & nervoſarum partium deſperatos efficacem eſſe, jam non uno, aut altero, ſed multiplici miraculo Deus Opt. Max. comprobavit. Sic factum apparet in Moniali, cui ſororis Luciæ nomen erat nodoſa Arthritide laborante, in Blaſio Carpentario ex moleſtiſſima ſciatica claudicante, in Dominico Maphæo ſæviſſimo Tetano detento, in ſorore Antonia univerſali ſtupore oppreſſa, & in aliis ac peculiariter nunc in caſu, qui offertur hujus Reverendæ Monialis acerbiſſimo Coxendicis dolore conflictatæ; qui omnes cum, neque ab Arte, neque a Natura quicquam adjumenti ſuis ærumnis expectare poſſent, hujus ſervi Dei invocatione ſanati ſunt; cum vero de pleriſque jam nonnulla dicta ſunt in prioribus poſitionibus, reſtat nunc, ut de hoc caſu aliquid dicamus, ut non ſecus ac alias miraculosè & ipſum contigiſſe non ex Artis, aut Naturæ ope firmis rationibus comprobemus. 1

Jam vero aliàs dictum, ac concludenter probatum 2 eſt, ſciaticæ morbum inter Articulares affectus eſſe omnium moleſtiſſimum, ſolutu contumaciſſimum, ac præ omnibus facile recidivam facientem Celſ. *lib.* 4. *ſuæ Med. cap.* 22. Avic. 22. 3. *tract.* 2. *cap.* 5. *& alii.* Præter naturalem autem ſanationis difficultatem, quam hic morbus ſortitur, equidem ſciatica, qua Reverenda hæc Monialis opprimebatur, habebat quasdam aggravantes conditiones, ex quarum conjunctione multo gravior, moleſtior, & contumacior, quam ex ſua natura ſit, facile evadebat, quarum prima erat, quod evenerat ab alio prægreſſo morbo per materiæ decubitum. Secunda, quod materia erat copia multa & qualitate frigida. Tertia; quod anni tempus morbum mirum in modum fovebat. Quarta, quod ætas patientis huic morbo & generando, & fovendo erat maximè idonea.

Et ut a prima conditione incipiamus, & quid 3 ea ad rem noſtram importet oſtendamus, ſecundum Medicos tunc firmare, morbum fieri per decubitum, cum morbifica materia ab una parte in aliam tranſmittitur. Galen. *lib* 2. *de Art. cur ad Glauc. cap.* 7. *Nominant autem*, inquit, *hujusmodi diſpoſitiones (hoc eſt decubitus, ſeu Apoſtemata) cum quis prius*

unum

unum membrum infeſtant humores, eo relicto ad alterum tranſeunt. Id ver tunc evenit, cum pars expellens, ac ſe exonerans eſt fortis, recipiens autem omnium, quæ in corpore ſunt, maxime debilis: nam omnes corporis partes, cum in ſuo robore ſunt, expellunt a ſe ſuperflua, ac noxia quouſque extra corpus protrudantur vel ad unam partem perventum fuerit, quæ præ debilitate impotens ſit à ſe ea depellere, quod millies, explicatum ab eodem Galeno eſt; & ſignanter in *Method. Med. lib. in lib. de ſymptom. cauſ. & de cur. rat. per ſang. miſſion & alibi*. Cum ergo materia in parte debili firmata fuerit, inibi cauſat morbum, ac tunc dicitur is morbus factus per decubitum, parte, quæ antea laboraverat, a morbo exonerata, ut in hoc caſu, in quo cum hæc Religioſa caput multa pituita oppletum haberet, quæ excalefacta febrem quoque excitaverat, Natura volens ſe ab ea ſuperflua ac noxia materia exonerare, eam ad propinquiores partes repulit, & hæ quidem ad viciniores, quouſque ad magnum articulum oſſis Sciæ perventum eſt, qui cum eſſet, quacumque ex cauſa, maxime debilis, non potuit, ut aliæ partes effecerant, eam ſe repellere, & ſic dolor ibi generatus eſt acerbus, qua is ex ſciatica cauſari ſolet; quæ omnia non ſolum ex rationabili diſcurſu, ſed ex ipſa Patientis depoſitione habentur: *in ſummar. n. 1.* ibi: *Mi venne inſieme un catarro, che mi comincio della Teſta, & mi calò dalla banda ſiniſtra pigliandomi tutto il fianco & la gamba; & mi parve, ch' allora mi calaſse un aqua fredda, che mi tolſe intieramente la forza di poter movere tutta quella banda.*

4 Cum ergo Abſceſſus per decubitum fiant in parte omnium quæ ſunt in corpore, maxime debili; ut ſuperius firmavimus, certe hinc manifeſtiſſima fit inſufficientia, & omnimoda impotentiam ejus partis ad talem morbum aliquo modo ſuperandum; cum morbus ſuperari non poſſit, niſi a validiori partium virtute, ac robore, ut notiſſimum eſt, quod ſi huic adſcititiæ, ac accidentariæ debilitati conjungatur naturalis ipſius partis debilitas, eo quod minimo calore dotetur, ut eſt Articulus, & inſimul inepitudo ad remedia excipienda, ut præcipue iter omnes Articulos eſt Articulus oſſis Sciæ, certe morbum, qui ſic fiat, habere omnimodam ſuæ ſanationis repugnantiam, in via Naturæ firmandum eſt, cum tam Arti, quam ipſi Naturæ omnis præciſa via ſit tales morbos ſuperandi.

Sed adauget majorem multo in modum prædictam repugnantiam, materiæ morbum excitantis multitudo, & qualitas, quando enim major materiæ copia partem affectam obſidet, & quando frigidior ea eſt, tanto magis repugnabat morbum a calore debili poſſe naturaliter ſanari, quod vero in caſu noſtro materia eſſet multa, & frigida, patet; nam multa erat, quia non ſolum cauſabat dolorem, ſed impediebat ſenſum, & motum; multa erat, quia tempus anni eam copioſiorem reddebat, cum eſſet autumnale, in quo plurima excrementa aggregantur, præterquam quod ætas ipſa eorum copioſiorem reddebat; multa erat, quia non modo occupabat articulum, ſed vicinas etiam partes omnes, erat inſuper frigida, quod ad ſenſum patebat, unde eadem ſoror Cæcilia id fatetur ibi: *Et mi pare, ch' allora mi calaſse un acqua fredda, &c.* Præterea, idem anni tempus aggravabat morbum, & majorem in modum ſanationem impediebat, cum morbus hic ex ſua natura frigida in parte frigida cum multa frigidæ materiæ copia ab anni tempore frigido nonniſi ſummopere foveri, & augeri debuiſſet. Quibus omnibus addebatur ætas Patientis jam gravis, cum annum ageret tertium ſupra quinquageſimum, qua ætate dolores coxendicos, & ſciaticos maxime eſſe diutur-
5 nos & vix per annum ſanari dicebat Hippocr. *lib. 2. prædict. num.* 45. quod multo magis ex ejus ſententia habet locum, ubi torpores & refrigerationes tum Lumborum, tum Crurum fiunt, ut in caſu noſtro, in quo non modo los Sciæ, ſed etiam lumbos, & totum crus ſiniſtrum dolor, ac torpor & impotentia ad motum prehendebat ut ipſamet ſoror Cæcilia deponit ibi: *Et mi calo dalla banda ſiniſtra pigliandomi tutto il fianco, & la gamba.* Atque hæc quidem omnia ſimul concurrentia (licet unum quodlibet per ſe idem operari poſſet) faciebant omnimodam ſanationis repugnantiam in via Naturæ. Quod ſi concedere velimus, his non obſtantibus, Naturam utcunque aliquid machinari potuiſſe, circa hujus morbi ſanationem, certe eædem conditiones, quæ tantopere morbum graviorem reddebat & contumaciorem, non permittebant ullo modo, ut Natura ſubitaneam hujus morbi diſceptionem moliri poſſent, ſiquidem ad hujusmodi non inſtantaneas dicam, ut hæc fuit, ſed ad celeres morborum ſanationes requiritur ex parte Naturæ calor fortis, pars affecta vegeta, ac valida, materia morbum faciens non multa, neque craſſa qualitas calida tempus morbo contrarium, ætas juvenilis, aut ſaltem conſiſtens, hæc enim omnia ſimul concurrentia, aut ſaltem eorum plurimum celeres motus in morbis faciunt, unde celereres ſequuntur ſanationes: at contrariis conditionibus 6
militantibus non ſolum fieri non poſſunt celeres hujusmodi motus, & conſequenter neque celeres ſanationes, ſeu impeditur omnino quicunque motus Naturæ, aut ſi forte aliquis fiat, is quidem nonniſi temporis diuturnitate ſuccedit, ut docet Gal. multis in locis, ac præcipue *in lib. de Criſib. comm. 3. in Hippocr. Prognoſt. part.* 24. Et idcirco cum repugnet omnino Naturæ morborum diuturnorum inſtantanea ſanatio, & in hoc caſu ad invocationem B. Laurentii immediate poſt applicationem menſuræ ejus corporis ea fuerit ſecuta, non ex Naturæ ope, ſed ex ſupernaturali virtute eam ſucceſſiſſe aſſeverandum, quod non deſtitit etiam ponderare Medicus, qui Reverendæ hujus Monialis curam gerebat; cum judicaret enim hoc fuiſſe undecunque miraculoſum, non aliam ſuæ aſſertionis cauſam attulit, quod non poterat is morbus in via Naturæ tam temporis ſpatio ſuperari, ut deponit *ſuper 61. in ſumm. n. 9. ibid. Poiche ſecondo il mio giudicio quel male non doveva guarire ſi preſto.*

Nihil denique obſtare videtur, ſi poſt principali morbi curationem, remanſerint aliqua conſequentia morbum, nec ægra tam ſubito ab iis levata ſit; ſatis enim eſt, ſi morbi malitia, & accerbitas ad ſervi Dei invocationem, & immediate poſt applicationem menſuræ ejus beatiſſimi corporis; atque in inſtanti remiſerit, ut in ſimilibus dixit Rota in *Relatione Cano. Sancti Caroli part. 1. mirac. 13.* ut in aliis Relationibus alias. Quod vero acerbiſſimus, ac moleſtiſſimus ille dolor illico ab applicatione prædictæ menſuræ corporis Beati Laurentii ceſſaverit, probatur ex dictis Teſtium. Octavus *ſuper 61. Et ſubito mi acquetai, & mi addormentai ſino alle nove hore, &c.* Vigeſimus nonus ſuper eodem *La trovai improviſamente in buon ſtato*, & Nonus ſuper eodem ex dicto ipſius Patientis. *Et mi è paſsata ſubito la doglia.* Et Decimus ſuper eodem ex dicto quoque ipſius patientis, *eſſendomi ſubito meſsa quella miſura, mi ſono addormentata*; & concordant alii omnes, nemine excepto.

CONSILIUM VII.

ARGUMENTUM.

Detinebatur Joannes Picatus Crurum OEdematoſo tumore perpetuo cum ulcere, & jam per quatuordecim annos eo morbo conflictatus fuerat, cum ope B. Laurentii Juſtiniani implorata, brevi integram conſequitur ſanitatem.

SUMMARIUM.

1 *Tumor OEdematoſus qui vocetur.*

2 *Hydrops fieri non poteſt niſi vitiato Hepate.*

3 *Intemperies omnes, præſertim inſignem virtutem dejiciunt.*

4 *Natura repugnante omnia irrita.*

5 *Ars Naturæ miniſtra, & Medicus ipſius Artis, ſeu ipſius Naturæ miniſter.*

6 *Morbi*

6 Morbi longi non poſſunt naturaliter, niſi paulatim, & longo temporis intervallo ſuperari.

1 Tumor, quem in cruribus patiebatur hic Joannes Picatus, de cujus miraculoſa ſanatione modo agitur, erat OEdematoſus: vocant autem Medici tumorem OEdematoſum illum, qui à materia frigida, & humida, pituitoſa nempe, generari ſolet. Ejus vero naturæ fuiſſe ſatis ſuperque demenſtrat & qualitas, & quantitas materiæ tumorem producentis, præter aliam, quæ ab eo per ulcuſculum aliquando expurgabatur; erat enim aquoſa, & quantitate multa, ut deponit Teſtis vigeſimus nonus ſuper decimo *in ſumm. n.* 2. ibi: *Poiche eſſendo ſolito uſcirgli grand' aqua da quella gamba*; &c. Horum enim utrumque proprium eſt materiæ frigidæ; præterquam quod & morbi diuturnitas, & gravitas, & impotentia ad motum id ipſum apertiſſime ſignificabant cum diuturni morbi fiant ab humoribus frigidis, Galen. *libro* 4. *Aphor.* 44. & materia frigida ob ſui craſſitiem gravitatem in parte faciat.

Licet autem hujuſmodi tumor ex ſe ipſo moleſtus admodum eſſet, ita ut vitæ tædium ægrotandi inferret, non ita tamen gravis morbus ex ſua natura erat, quin multo gravioris, & difficilioris morbi germen eſſet: non enim ejus morbi cauſa ab ipſo crurum vitio dependebat, ſed multo nobilioris partis vitium ſubeſſe in corpore oſtendebat, nempe Hepatis; quippe cum OEdematoſi tumores, maxime ſi inſignes ſint, ex imbecillitate, & defectu ſanguificatricis facultatis ipſius Hepatis generantur: cum enim viſcus hoc præ caloris debilitate non poſſit totam Chyloſam materiam ad ipſum tranſmiſſam in perfectum ſanginem convertere, remanent ejus portio aliqua ſemicocta, quæ ad debiliores partes tamquam nutricionis non apta transmiſſa tumores hujus generis OEdematoſos excitat, ut in caſu noſtro factum eſt in quo cum inferiores partes tumefierunt, & maxime inſigniter ſiniſtræ, apparet hanc affectionem fuiſſe quandam Hydropis ſpeciem, ejus nempe, quæ Anaſarca nominatur, in qua utplurimum totum corpus, interdum tamen ſolummodo inferiores partes tumefiunt. Ejus rei unum, aut alterum evidentiſſimum ſignum ex Teſtium dictis elici poteſt, tumefactio ſcilicet crurum perpetua, & maxime ægro ſtante, aut ambulante; & tarditas, ac impotentia ad progreſſionem, quorum utrumque ab Authoribus ponitur pro ſigno hujus affectionis; & de priori quidem Aretæus *lib.* 1. *de cauſ. diuturn. paſſ. cap.* 6. his verbis: *ſtantibus pedes, tibiæque intumeſcunt*, de poſteriori vero Cæl. Aurel. *lib.* 3. *Chron. cap.* 7. *Debilitate tardus*, inquit, *ac piger motus cum inflatione inani*. Ac utrumque hoc ſymptoma in noſtro ægrotante adfuiſſe manifeſtum eſt, & de poſteriori Teſtes omnes *in ſumm. n.* 2. unanimiter deponunt, Ipſe Joannes Teſtis 27. *ſupr.* 10. *Et adeſſo camino liberamente, dove prima poteva a pena movermi, & caminare per due o tre Credi, che biſognava, che mi ſedeſſi*, & 33. ſuper eodem, *eſtentava aſsaiſſimo a caminare*, & 31. ſuper eodem. *Et quando gli conveniva venire giu in bottega, veniva giu con le crocce*. De priori vero 29. *ſupra decimo ibi. Ogni volta che gli ſe levava in piedi ſe gli confiava la gamba*.

Conſtituta ergo jam vera hujuſmodi morbi Idea, facile erit nunc determinare, an ejus morbi ſanatio ſucceſſa immediate poſt invocationem B. Laurentii miraculoſa fuerit, necne. Ac videtur dicendum, firmiterque aſſeverandum, eam miraculoſam fuiſſe, tum quia ſanatio ejus morbi ſuperabat Naturæ creatæ vires, tum etiam quia modus ſanationis fuit undequaque ſupernaturalis, & extra Naturæ ordinem. Quadruplici autem ex capite ſanatio hujus morbi ſuperabat Naturæ vires; & primo reſpectu remotionis cauſæ morbificæ & correctionis partis mandantis. Secundo, reſpectu partis recipientis. Tertio, reſpectu diuturnitatis, & confirmationis ipſius morbi. Quarto, reſpectu debilitatis ipſius particularis Naturæ ægrotantis, quæ neque ope Medica adjuta per tam longum temporis ſpatium tantiſper reſurgere valuit.

Et quoad primum caput, norunt Medici nullos Hydropes fieri poſſe, niſi vitiato Hepate, Galen. *lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 7 & DD. omnes, ubi de Hydrope verba faciunt; imo non ſolum Hydrops, ſed neque ſimplex OEdematoſus Tumor, ſi confirmatus ſit, abſque Hepatis vitio procreatur. Gal. *lib.* 3. *de ſympt. cauſ. cap.* 2. Cum ergo hic adeſſet inſignis Tumor OEdematoſus, certe ejus cauſa à frigida Hepatis intemperie, & ab imminuto calore originem trahebat; tales enim Hydropes atque hujuſcemodi Tumores ab hujuſmodi imtemperie fieri docent Gal. *loc cit. de loc. aff.* cum eo DD. omnes. Ergo ad hunc morbum ſanandum, & ad remotionem cauſæ morbificæ neceſſe erat, hanc Hepatis intemperiem ad contrarium reducere, quod ex capite erat impoſſibile; Primo quia vires ipſius particulæ patientis erant invalidæ, & calor ipſius maxime debilis; id enim habent proprium omnes intemperies, cum inſignes ſunt, qualis hæc erat, ut virtutem ſummopere debilitent. Galen. *cit. lib.* 3. *de ſympt. cauſ. cap.* 1. Atſi in principio contractæ hujus intemperiei Natura non potuit eam ſuperare, quid ſperandum ab ejus ope erat poſt tot annos elapſos? Secundò, quia intemperies hæc jam erat confirmata, & in habitu, ac connaturalis evaſerat; cum enim Natura non poteſt in principio intemperies emendare, ſed indies augeſcunt, paulatim illis aſſueſcit, & ſic illas ſibi connaturales facit, eaſque in poſterum mutare non minus impoſſibile eſt, quam Naturam ipſam, aut quomodocunque à Natura irrepens vitium.

Quoad ſecundum caput, non eſt quod longioribus immoremur; erant enim partes recipientes humores illos crudos, & excrementitios, Hepatis vitio generatos, omnium corporis partium infimæ, decliviores, & natura frigidiores: quod enim eſſent infirmæ commonſtrat ipſam promptiſſime recipere ab univerſis partibus ſuperioribus ex eo, quod eſſent declives, eveniebat, ut difficillime, imo nullo modo jam receptos humores ad alias partes remittere poſſent. Ex eo, quod eſſent frigidæ, evidenter ſuccedebat, ipſas receptos humores neque concoquere, neque reſolvere, neque ullo modo exuperare poſſe. Et licet aliqua dictorum humorum copia per ulcuſculum expurgaretur, ſemper tamen remanebat fomentum ab interno viſcere, ex quo perenniter novæ materiæ generabantur ad ipſam partes affectas transmittendæ. Hepar enim tamquam perennis fons ex aſſumptis ob contractam frigiditatem, ſeu potius ob caloris pauperiem, novos humores excrementitios procreabat, neque fieri poterat, ut deſineret per aliquod tempus procreare, niſi ad priſtinum ſtatum reduceretur, quod erat omnino in via Naturæ impoſſibile. Quandiu ergo individuum viveret, & Hepar ſuo munere fungeretur, tamdiu neceſſarium erat illud novos humores affectis partibus ſubminiſtrare, niſi à ſanguificatione deſiſteret, quod non niſi individuo deficiente evenire poterat.

Quoad tertium caput, manifeſtiſſimum quoque eſt, ſanationem Naturæ vires ſuperaſſe, quia morbus erat jam in habitu, & per tot annos confirmatus, ad quem exuperandum jam nec fortior calor nec ætas floridior, nec vires validiores neque aliud quicquam opem ferre poterat, multo ergo magis deſperata res erat, ubi calor erat jam debilis, ubi ætas jam declinans, ubi vires jam languidæ; in quo caſu ſanguis indies frigidior evadebat, & calor imbecillior reddebatur.

Quoad quartum denique caput ex ipſa facti ſerie elucet Naturæ ſimul, & Artis Medicæ invaliditas ad ejus morbi ſanationem, cum tot annis neque ipſa Natura, neque ipſa Ars tot abhibitis medicamentis per tres inſigniores Medicos, quorum fama, & ſcripta ad nos pervenerunt, nihil profecerit: cenſendum vero eſt, hos clariſſimos Medicos omnem lapidem moviſſe, ut Ægrum à tam moleſto morbo vindicarent, ſed incaſſum omnia, aderat enim nimia, & invincibilis Naturæ repugnantia; qua præſente omnia irrita redduntur. Hippocrat. *in Leg. num.* 2. quia Ars eſt Naturæ Miniſtra, & Medicus ipſe Artis miniſter, 4
vel Naturæ, Id Hippocr. *lib.* 1. *de morb. Popul. ſection.* 5

ſection. 2 & notavit etiam ex Legum-peritis Onciac. lib. 2. Col. loq. mixt. n. 3. qua de cauſa Medicus ſemper naturam imitatur, & licet interdum quoque, imo ſemper coadiuvet, non poteſt tamen quicquam proficere, ſi adſit ſubjecti inhabilitas ad recipiendam ſanitatem.

Quod tandem modus ſanationis hujus diuturniſſimi morbi fuerit undequaque ſupra Naturam, patet, quia cum morbi longi & ob caloris, & Naturæ debilitatem, & ob humorum copiam, & qualitatem (ſunt enim multi, & frigidi, ut alias ex Galen. dixi) non poſſunt niſi per inſignes evacuationes, ac paulatim, & longiſſimo temporis intervallo naturaliter ſanari, hic absque ulla excretione, & in inſtanti ab invocatione B. Laurentii remiſit, & breviſſimo unius hebdomadis ſpatio integre ſanatus eſt, nulla Artis ope interveniente, ut ex proceſſu patet. Quamobrem cum in hoc caſu calor naturalis ad priſtinum vigorem, cum eſſet jam quaſi extinctus, remeaverit, videtur, mortui reſurrectioni pene opus hoc æquiparandum.

CONSILIUM VIII.

ARGUMENTUM.

Nobilis mulier Veneta, Marina Gritti nomine, ſeptuagenaria, affligebatur jam per plures menſes Canceroſo quodam pectoris tumore ulcerato, cumque jam in extremo vitæ degeret, ope Beati Laurentii Juſtiniani implorata, in inſtanti ab omni morbo liberatur, nullo omnino tumoris, aut ulceris veſtigio in parte remanente.

SUMMARIUM.

1 *In miraculoſis ſanationibus duo de neceſſitate concurrere debent, ut miraculoſa vere ſint.*
2 *Canceroſi tumoris ſigna.*
3 *Cancer ejus Naturæ morbus eſt, ut nunquam conſaneſcat.*
4 *Natura morbos ſuperat concoquendo.*
5 *Impoſſibile naturaliter eſt ex ſoluta unitate non remanere veſtigium in carne.*
6 *Miracula aut ſunt præter Naturam, aut contra Naturam, aut ſupra Naturam.*

1 Tot conditiones in propoſito caſu concurrunt, manifeſtiſſime declarantes, ſanationem hanc ſupra Naturæ vires undequaque fuiſſe, ſupervacaneum videri facile poſſit, hoc pluribus rationibus corroborare; tamen breviter hic nonnulla deducam, ut miraculi evidentia majorem in modum eluceſcat. Duo igitur mihi maxime videntur in hoc caſu ad miraculi efficientiam conſiderari poſſe, quæ præcipue in omni ſanatione, quæ miraculoſa judicanda ſit, ex neceſſitate concurrere debent, de quibus in ſuperioribus actum eſt. Ac primum eſt repugnantia omnimoda ſanationis ex parte ipſius, tam Naturæ, quam Artis. Secundum, modus ipſius ſanationis omni ex parte ſupernaturalis. Repugnantia namque ſanationis quoad Naturam, vel Artem non ſolum manifeſtiſſima eſt ex parte morbi, ſed etiam ex parte Patientis, & propterea ex parte multarum conditionum morbum ipſum concomitantium.

Et primo repugnantia ex parte morbi apparet, examinando naturam, & eſſentiam ipſius morbi: erat enim Tumor Canceroſus cum ulcere in pectore, ut ex ſignis ab omnibus teſtibus unanimiter allatis ſatis patet: nam Tumor hic erat magnus, adinſtar ovi gallinacei, colore livens, ac nigricans, viſu horridus, cum dolore perenni, ac pernecabili, tactu maxime durus; quæ omnia ſigna conveniunt cum iis, quæ ab Auctoribus pro ſignis diagnoſticis cancri apoſtemoſi afferuntur, Gal. lib. 2. de Art. cur. ad Glauc. cap. 5. Celſ. lib. 5. ſuæ Med. cap. 38. Paul. ſuæ Med. lib. 4. cap. 26. Aet. Tetrabil. ſermon. 19. cap. 43. Raſis 27. Contin. tract. 3. cap. 1. Avic. 3. 4. tract. 2. cap. 15. Joann. de Vigo lib. 2. ſuæ Chirurg. tract. 4. cap. 3. Paræus ſupr. oper. lib. 6. cap. 26. Tagaut. Inſtit. Chirurg. lib. 1. cap. 15. Foreſt. lib. 4. Obſervat. 5. & alii. Licet ergo teſtes deponant de Gangræna, eo quod eorum nullus Medicorum nominum proprietatem callere potuerit, vere tamen ex ſignis ab ipſiſmet allatis, & deſcriptione ejus tumoris ab ipſis diligenter facta, nullus erit ex Medicis, qui in hoc hæſitaverit, unde decernendum abſque ullo dubio eſt, tumorem illum fuiſſe apoſtema canceroſum, neque enim allata ſigna Gangrænæ convenire poſſunt, neque remedia a Medicis præſcripta, ex arte præſcripta viderentur; aliam namque omnino curam requirebat Gangræna ab ea admodum diverſam, qua Medici uſi ſunt; præterquam quod Gangræna non poterat ad plures menſes abſque vicinarum partium ſphacelo, & corruptione, corrupta prius ipſa patiente particula, perdurare. Cum Gangræna principium ſit, & via in corruptionem, Galen. ubi ſupra cap. 5. & cæteri omnes. Cum ergo pateat, morbum hunc fuiſſe cancrum apoſtemoſum, jam patet inſimul ſanationis ipſius impoſſibilitas, & repugnantia in via Naturæ; Cancer enim hujusmodi naturæ morbus eſt, ut nunquam conſaneſcat. Et quanquam Gal. comm. 4. Aphor. 34. dicit, cancrum in ſumma parte conſiſtentem aut cum difficultate ſanabilem, aut omnino inſanabilem eſſe; tamen abſolute cancros jam accreſcentes, qualis hic erat in inſignem rumorem ſublatus, inſanabiles abſque ulla hæſitantia eſſe, notiſſimum eſt. Facit ipſe Galen. lib. 2. de Art. cur. ad Glauc. cap. 10. multo clarius Pauli auctoritas, ubi ſupra, cujus verba hæc ſunt: *Hoc malum*, inquit, *plane propter ſucci craſſitiem non conſaneſcit, utpote, quod nec repelli, nec diſcuti queat, nec totius corporis purgatione cedat, vel quod etiam mitiora negligat remedia, vehementioribus autem irretitur, & excandeſcat.* Sed ſpeciatim Aetius loc. cit. cap. ſeq. de cancro in pectore verba faciens, *Cancros*, inquit, *in pectore obortos omnino deploratos eſſe cito.* Neque idem Galenus id inficiatur, cum loc. cit. de Art. curat. ſolos incipientes cancros ſanaſſe ſe aliquando fateatur, jam auctos autem nunquam.

Non diſpar ſanationis repugnantia conſiderari poteſt ex parte ſubjecti Ægrotantis; erat enim hæc infirma ſeptuagenaria, viribus deſtituta, ac omnino a prægreſſo morbo dejectis, cum jam per multos dies febribus, doloribus, vigiliis, inappetentia, & mille aliis ſymtomatibus fuiſſet conflictata, ut deponunt teſtes, & præcipue 26. ſupra 45. in ſumm. n. 1. jam vero ad extremum quoque ventum erat, quia nihil per plures jam dies aſſumpſerat; quinimo & loquela, & voce erat deſtituta, ut concordant iidem teſtes 26. ſuper eodem, & 32. ſuper eodem in ſumm. ibid. Non modo ergo repugnabat, Ægram ſic conſtitutam morbum tam pertinacem, & rebellem, imo de ſua natura inſuperabilem ſuperare, cum integris viribus alias ſuperari potuiſſet, verum etiam repugnabat eam ſuperare poſſe quemcumque vel mediocrem, & multo mitiorem morbum; quippe cum Natura morbos ſuperet concoquendo, concoctio vero fiat per calorem, aut ſimpliciter fortem, aut ſaltem reſpectu morbi concoquendi. At in noſtra Ægrotante calor non ſolum non erat fortis, ſed in extremo debilitatis, & reſpectu ſui ipſius, & multo magis reſpectu morbi nempe canceroſi illius apoſtematis, quod, cum originem habeat a materia craſſa, & melancholica, ut Galenus, Celſus, Paulus, Aetius, Raſis, Avicenna, & cæteri omnes uno ore fatentur, hanc coctionem non admittit, ut iidem DD. proſequuntur, & ut ipſa tumoris eſſentia commonſtrabat; erat enim maxime durus, at duri hujusmodi tumores ab Hippocrate, teſte Galen. comm. 5. Aphor. 67. pravi & crudi ea de cauſa vocantur, nempe quia rebelles ſunt coctioni.

Sed & præter commemorata multæ inſuper aliæ conditiones reddebant hunc morbum incurabilem, ac deploratum, & manifeſtiſſime repugnantiam ſanationis ex parte Naturæ oſtendebat, ut quod hic tam malignus tumor ad febrem eſſet ſubſecutus,

faciente Natura abſceſſum, & demandante peccantem materiam ad externas corporis partes, non ob ſui robur, & virtutem, ſed ob maglignorum humorum ſtimulum, quæ Naturæ indicationes quam exitiales ſint, & qualem, ac quantam ſecum afferant calamitatem, & quam peſſime ſemper terminari ſoleant, præter quotidianam experientiam ex Hippocratis, & Galeni aliorumque DD. decretis oſtendit Proſper Alpin. *de præſag. vit. & mort. lib. 7. cap. ult.* His adde partis humorem excipientis naturam, hoc eſt pectus, in quo Cor vitæ, & caloris fons ſituatur: hujuſmodi vero abſceſſus quanto cordi ſunt propinquiores, tanto ob eorum malignitatem, ſunt pejores. Alpin. *ubi proxime*, jam autem ex Aetii dicto patet, eos tumores in pectore deploratos eſſe. Neque tandem deſunt aliæ conditiones ita morbum aggravantes, ut illum undequaque in via Naturæ incurabilem redderent, quas brevitatis cauſa conſiderare pro nunc ſuperſedebo.

Probata igitur repugnantia ſanationis hujus morbi, ex parte naturæ, reliquum eſt, ut ſanatio ſucceſſa miraculoſa fuerit, quomodocunque tandem ſucceſſerit; ſed ultra prædictam repugnantiam modus ſanationis toto genere ſupra Naturam idem apertiſſima commonſtrat. Succeſſit enim ſanatio primo abſque ullis mediis naturalibus; ſucceſſit ſecundo in momento, in inſtanti; ac tertio denique ſanatio ſucceſſit perfectiſſima, non relinquendo veſtigium prægreſſi morbi, ut relinquere naturaliter debuiſset. Et quoad primum patet, quia Medicus ſciens hujusmodi tumores non eſſe remediis irritandos, & inanem eſſe, ut patet ex Pauli auctoritate, in iis medendis omnes operam medentis; uſus eſt cura, quam Palliativam vocant, præſcribens oleum anodinum, ſeu mitigatorum ad dolorem tantum modo mulcendum; eam alias quid prodeſſe poterat oleum liliorum alborum ad concoquendum, aut diſſolvendum Tumorem renitentem, durum, ac canceroſum; Itaque cum hoc non ſit remedium morbo ſanando proportionatum, & reliqua non ſint adminiſtrata, ſequitur, quod ſanatio ſucceſerit absque mediis ab Arte adminiſtratis, & quod neque alia remedia naturalia huic curæ intervenerint, patet ex iis: quæ jam dicta ſunt.

Quoad ſecundum, verificatur ex dicto teſtium, ſanationem fuiſſe inſtantaneam, ſecundus *ſupra* 45. *in ſumm. num.* 1. *Subito la Gangrena ſvanì, non vedendo più ſegno ne effeto alcuno.* Et 26. ſuper eodem ad interrogata. *Io medeſma un hora prima l'haveva meditata, & viſto il male, c'haveva, & poi in un ſubito guarita ſenzache reſtaſſe male alcuno.* Concordant etiam circa hanc momentaneam ſanationem Teſtis 22. *eodem, &* 21. *ſup. eodem in ſumm. numero eodem.*

Quoad tertium, opus hoc apparuit perfectiſſimum à ſuperna Dei manu meritis B. Laurentii patratum: non modo enim receſſit morbus, & omnia ſymptomata morbum conſequentia in ipſo ſanationis inſtanti, ſed ne veſtigia quidem tumoris, aut ulceris, quæ ſemper remanere ſolent, ulterius apparuerunt, quod admirationem, & miraculum magis adauget: naturaliter enim hoc quoque erat impoſſibile, non remanere ſcilicet in loco affecto ſigna ulla tumoris, aut ſaltem ulceris prægreſſi ex contracto callo in externæ cutis unione apparens, ut Gal. ipſe *lib.* 14. *Method. Med cap* 10. proſequitur, quia nunquam quod generatur ad uniendam continui ſolutionem eſt vere ipſum, quod ante erat; at etiamſi quamminima ſit continui ſolutio, ſemper, ubi uniatur, veſtigium prægreſſæ ſolutionis retinet: quamvis enim, quod de novo generatum eſt cuti ſimillimum ſit, cutis tamen non eſt, ut addebat ibidem Galenus, quando & denſior ea particula de novo pullulans, viſu tactuque inveniatur, imo cicatrices ab hujusmodi pravis tumoribus relictæ tetro quoque colore ſe produnt, cum ſequantur humoris peccantis conditionem, qui niger, ac teter in his tumoribus eſt.

5

Inſurgere tamen poterat aliqua difficultas, quam, licet minimi momenti ſit, diſſolvere operæ pretium eſt; patet enim ex dictis teſtium, tumorem illum fuiſſe ulceratum, & per ulcusculum perpetuò pus emanaſſe; quæ evacuatio videtur huic morbo proportionatiſſima, neque enim tutius, aut melius tumores, quam per puris expurgationem terminari poſsunt, ſi inſenſibilem evacuationem excipiamus; potuit ergo tumor hic, ut aliis evenit, per illam Puris emiſſionem ex Naturæ ope terminari. Cui difficultati ex facto ipſo ſatisfit, Primo, quia puris illa evacuatio erat modica, & nullius momenti, ut teſtes deponunt, unde erat inſufficiens ad tumorem illum ſanandum; Secundò, quia illa materia non erat verum pus, ſed lichor quidam, qualis ex malignis ulceribus fluere ſolet, atque eam ob cauſam mirum non eſt, ſi neque dolores ceſſabant, neque tumor ab ejus evacutione minuebatur, nihilque in ſumma Ægra levabatur. Tertio, quia cum tumor per horam ante ſanationem, ſuam adhuc retineret magnitudinem & duritiem, ſi ad Puris evacuationem ſubſidere, ac tandem diſparere debuiſſet neceſſarium erat tunc temporis majorem multo, & copioſiorem Puris quantitatem expurgaſſe, quod tamen factum non eſt: Itaque reliquum eſt, ut nihil omnino contulerit Puris emanatio ad Tumoris illius curationem, cum vere nulla animadverſione digna eſſet.

Et ex his manifeſtum fit, ſanationem hanc fuiſſe undequaque miraculoſam, imo cum miracula aliquando ſint præter Naturam, alia vero contra Naturam, interdum autem ſupra Naturam, firmandum certe eſt; miraculum hoc ſimul & præter Naturam, & contra Naturam, & ſupra Naturam fuiſſe: cum enim effectus ſucceſſerit in inſtanti extra ordinem à Natura datum, quæ operatur in tempore, apparet fuiſſe præter naturam; cum autem tumor alias ex humoris conditione illum excitantis indiſſolubilis, & qui diſcuti non ſit aptus, ut Paulus dicebat, momento diſparuerit, humore in auras attenuato, & avaneſcente, apparet eſse contra naturam, ac cum tandem ſanitas introducta eſt in ſubjectum non diſpoſitum, nec aptum ſanitatem recipere, nullis præviis diſpoſitionibus, apparet, fuiſſe ſupra naturam. Quamobrem, licet miraculum hoc in primo miraculorum gradum reponi debeat, in quo reponuntur ea, quæ per naturales cauſas nullo modo fieri poſſunt; ſed à Deo tantum immediate fiunt, ut eſt mortuorum reſurrectio, tamen in hoc primo miraculorum gradu, hoc non infimum locum tenere exiſtimaverim, & ipſi mortuorum reſurrectioni æquiparandum.

CONSILIUM IX.

ARGUMENTUM.

Nobilis mulier Aretina, Alexandra nomine, ſumma, ac extrema pariendi difficultate conflictabatur, Puer enim brachium extra uterum porrexerat, cumque eo modo exitum ab utero invenire non poſſet, Animam exhalaverat; unde Mater in majorem pariendi difficultatem devoluta, jam præ dolore Animam agebat, ventre mirum in modum intumeſcente. Ejus Frater, Cathedralis Eccleſiæ Canonicus, eam Beato Gregorio Decimo, Sanctæ memoriæ Pontifici Maximo, humiliter commendat, atque dicto citiùs, non reducto Pueri brachio intrò, feliciter parit, nullis omninò relictis prægreſſæ difficultatis Partus veſtigis.

SUMMARIUM.

1 *In probandis ſanationibus miraculoſis excludenda eſt ab affectu Natura, & Ars.*

2 *Non dicitur Miraculum opus, quod Natura vires non excedat.*

3 *Natura vires ſuperare aliquem effectum ſecundum quid, quot modis contingere ſoleat.*

4 *Calore, & Spiritu utitur Natura, tanquam inſtrumentis ad ſuas actiones exercendas.*

5 *Ad*

5 *Ad Partus actionem requiritur tam Matris, quam fœtus vegetus calor.*
6 *Sanationes multæ miraculoſæ exiſtimantur, & jure de illis dubitatur.*
7 *Quæ conditiones conſiderandæ in ſanationibus, quæ miraculoſæ ſunt judicandæ.*
8 *Subita ſanatio, crudo exiſtente morbo, naturaliter ſuccedere non poteſt.*
9 *Judicationes evenientes, crudo exiſtente morbo, bonæ naturaliter nullo modo eſſe poſſunt.*
10 *Figuræ partus aliæ naturales, & faciles, aliæ naturales, & difficiles.*
11 *Morbi Augmentum quando dicatur?*
12 *Morbus in Augmento dicitur crudus.*
13 *Ars eſt Naturæ miniſtra.*
14 *Criſis eſt Naturæ opus, commonſtratque ipſius Naturæ virtutem ſupra morbum.*
15 *In Sacra Hiſtoria nullus morbus apparet curatus per aliquam criſim.*
16 *Natura operatur per alterationem, & idcirco in tempore.*
17 *Sanatio miraculoſa debet eſſe undequaque perfecta.*
18 *Sternutatio ſuperveniens in partu difficili cur bona?*
19 *Partus difficiles in quos morbos mulieres compellant.*

IN probatione Miraculorum, quæ reſpiciunt morborum ſanationes, illud maxime locum habere videtur, Excluſio nempe tam Naturæ, quam Artis, & utriuſque ineptitudo, & impotentia, & ejus operis productionem. Nam quod pertinet ad Naturam, notiſſimum eſt, non dici Miraculoſum opus,
1 quod ſupra Naturæ facultatem, & ordinem aliquo modo, hoc eſt, aut ſimpliciter, ut ſaltem ſecundum quid, non exiſtat. D. Thom. *p.* 1. *quæſt.* 115. *art.* 7. *in princ.* Martin. Delr. *Diſquiſit. Magic. q.* 7. *lib.* 2. ea enim de re hæc conditio, quod effectus ſit ſupra Naturæ vires, deſideratur ab omnibus DD. in effectu, qui miraculoſus ſit judicandus. Malvet. *de Canoniz. ſanct. dub.* 3. *num.* 40. Chaſſan. *in Cath. Glor. mund. par.* 3. *conſid.* 49. Maſcard. *de Probat. concluſ.* 252. *n.* 34. Delrius *loc. citat.* Barboſ. *de Offic. & Poteſt. Epiſc. Allegat.* 97. *n.* 8. Biderman. *in Agoniſt. cap.* 14. & ex Medicis inſinuatur hoc ipſum à Valleſio *in lib. de ſacr. Philoſoph. c.* 35. Sed cum, ut annuimus ſuperius, non neceſſarium ſit ad Miraculi eſſentiam, ut ſit opus ſupra Naturæ vires ſimpliciter, ſed ſatis ſit, ut ſecundum quid ejusdem Naturæ vires exſuperet, notandum hoc non unica ratione fieri poſſe: quia ſunt nonnulla miracula, quæ qui-
2 dem per cauſas naturales nullo modo fieri poſſunt, ſed alia ſunt nonnulla, quæ per easdem cauſas poſſunt fieri, in actu tamen per eas nequaquam fiunt, ut Mannæ deſcenſus in deſerto; alias enim Manna naturaliter deſcendit, aut pluvia ad preces Sanctorum accerſita, quæ ſimiliter naturaliter producitur. Alia vero miraculoſa opera fiunt, quæ vere a cauſis naturalibus procedunt, ſed quæ minime erant diſpoſitæ ad talem effectum producendum; quale eſſet mundatio Lepræ in Nahaman Syro; ſiquidem ea ſanatio per cauſam naturalem facta eſt, per aquam nempe Jordanis, ſed quæ minime habebat eam aptitudinem mundandi corpora à Lepra. Ac denique alia miracula ſunt, quæ fiunt per cauſas naturales, habentes etiam aliquam diſpoſitionem ad agendum, non tamen proximam, neque ſufficienti efficacia dotatam, imo valde remotam, ac inſufficientem, quale eſſet fel Piſcis ad Tobiæ cæcitatem ſanandam, quia id medicamenti erat quidem aptum, & habens hanc diſpoſitionem a Natura, ad abigendam cæcitatem, provenientem ex craſſis humoribus, ob maximam abſterſionem & diſcuſſionem, quam a Natura ſortitur, non tamen ea diſpoſitio erat proxima, & talis, ut tam modico tempore, imo in inſtanti ſanare poſſet cæcitatem, cum non modo non haberet parem efficaciam ad hoc ſufficientem, ſed neque aliquo modo ſimilem, ut unica vice applicatum, poſſet hunc effectum producere, ut optime percurrit Valleſius *in ſacr. Philoſoph. c.* 42. & notavi ego alias *lib.* 4. *Quæſt. Medico-Leg. Tit. q.* 8. *num.* 50.

His ſic ſe habentibus, ut innoteſcat, an caſus propoſitus Miraculi nomen mereatur, nec ne, videndum, quonam pacto diſpoſitæ eſſent cauſæ naturales, ex quibus effectus erat expectandus in caſu noſtro, quæ cauſæ erant calor, & ſpiritus: his enim mediantibus, tanquam inſtrumentis, utitur Natura ad ſuas actiones exercendas. Ariſtot. *lib.* 2. *de Part. Anim. c.* 7. Galen. *comm.* 5. *Aphor.* 53. Non videtur autem abſolute dicendum, quod effectus, de quo agitur, ſucceſſerit abſque ullo harum cauſarum concurſu, quia in miraculis, quæ omnino abſque hujusmodi naturalium cauſarum concurſu eveniunt, apparet evidenter ſupernaturalis cauſæ operatio, ut clare videtur, (quod pro exemplo ſit) in ſocru Petri, quæ morbo crudo exiſtente, ad ſolum Chriſti Domini nutum, confeſtim ſurgens miniſtrabat illis. At hæc ſanatio non ſupergreditur ſimpliciter Naturæ creatæ vires, ſed ſecundum quid, ut videbimus: dicendum ergo, effectum hunc à naturalibus quidem cauſis dependentiam habuiſſe, ſed quæ minime erant diſpoſitæ ad agendum. Quod vero hoc ita ſe haberet, facillime probatur, quia cum ad Partus actionem requiratur calor vegetus, & fortis, non modo ipſius Matris, ſed etiam ipſius Pueri, Hippocr. *lib. de morb. mul.* & alias alibi. Aetius *ſerm.* 16. *c.* 22. & alii omnes; inſuperque requiratur ipſius Pueri aut naturalis ſitus, aut talis, ut ſaltem quomodcunque exire poſſit in lucem, patet in noſtro caſu utriusque calorem omnino fuiſſe improportionatum ad Partus actionem, nullamque habuiſſe diſpoſitionem ad operandum, imo contra ab omni hujusmodi diſpoſitione fuiſſe remotiſſimum; quia ex parte Pueri omnino erat extinctus, cum ille jamdiu eſſet mortuus, ut unanimiter deponunt Teſtes omnes *ſuper* 27. Ex parte vero Matris erat in extremo debilitatis, cum jam animam ageret, ut iidem Teſtes ſuper eodem deponunt. Situs denique ipſius fœtus erat talis, ut omnino exitum impediret; etiamſi & Mater, & Puer ipſe validiſſimas ſortiti eſſent vires, nam erat undequaque impoſſibile, Puerum in eo ſitu permanentem, exire ab utero poſſe. Cum ergo calor, qui in hac actione præcipua cauſa agens eſt, adeo improportionatus eſſet, reſpectu tam validæ actionis, qualis eſt actio pariendi, & pariendi mortuum, (nam tunc præcipue major requiritur ex parte Matris) & alia ex parte adeſſet renitentia, & repugnantia ſubjecti, in quod agebat, tanta, ut nullo modo eſſet aptum ad pariendum; concludendum eſt omnino effectum ſecutum nequaquam a calore, ut cauſa naturali, emanaſſe.

Quoniam autem effectus quidam admirandi, in quibus naturalium cauſarum concurſum interfuiſſe ambigitur, eo difficilius pro miraculoſis judicantur, quo naturales ipſæ cauſæ magis aptæ videbantur ad effectum illum producendum, ne in his judicandis, & peculiariter in hoc opere, de quo agitur, decipiamur, neceſſarium videtur, per aliquot ſigna opus a ſupernaturali cauſa emanans, & quod miraculoſum vere eſt, ab eo, quod a naturali emanat, interſtinguere; hoc enim pacto facillime in veritatis cognitionem deveniemus.

Inter hæc autem miracula ea præcipue ſunt, ut dixi, quæ circa infirmorum ſanationes contingunt, nam hæc & frequentius conſpiciuntur, & jure de illis dubitatur, quia hominum vulgus in Ægrotis, qui in aliquo manifeſto vitæ periculo conſtituuntur, & mox ab eo periculo evadunt, ſemper miracula commentatur, cum tamen pateat, vera miracula de raro fieri: at in his ſanationibus ea miracula exiſtimantur, quæ vulgo admirationem excitant, quando præter ſpem aliqui ex Naturæ vi mirabiliter ſanantur. Avicenn. 4. *fr.* 2. *c.* 210. Ut ergo naturales hujusmodi mirabiles ſanationes a vere miraculoſis ſecernantur, videntur in miraculoſis nonnullæ conditiones adnotandæ, quæ in naturalibus nequaquam adnotantur. Quarum aliquæ ex parte morbi ſe tenent, aliæ vero ex modo ſanationis conſiderandas ſe offerunt.

Nam primo ex parte morbi videtur neceſſarium, 7
quod morbus, ex quo quis per miraculum convaleſcit, ſit ſua natura difficilis, quia miraculum non poteſt in levioribus conſiſtere, cum ſit opus arduum, D. Thom. *p.* 1. *loc. cit.*

Secundo, morbus debet eſſe gravis, nempe aut cum manifeſtiſſimo vitæ periculo, aut cum ineptitudine ad reductionem ſtatus naturalis, in utroque enim caſu facilius datur occaſio præſumendi, Naturam eſſe a morbo ſuperatam, neque ullam amplius virtutem ſortiri ad ſanitatem introducendam; cum contra in morbo neque gravi, neque adeo periculo proximo, præſumatur Natura eſſe ſuperior, & facile poſſe illum ſuperare. At ſecutâ ſanitate in morbo gravi, & periculoſiſſimo, ſanitas non poteſt ipſi Naturæ accepta referri, quantum eſt ex hoc, ut omnino alias ad ipſam referenda eſt, cum Natura ſit morborum medicatrix, & cauſa ſanationis adeo manifeſta & evidens, ut fruſtra minus evidentem quæramus. Rota in noviſſimis *deciſ.* 106. *par.* 1. & notum eſt in Philoſophia.

Tertio, videtur neceſſarium, quod morbus ſit adhuc crudus, & in augmento, quando accidentia adhuc augentur, & morbus vires acquirit eundo, aut ſaltem neceſſe eſt, ut ſit in principio ſtatus, quia cum eſt vere in ſtatu, & appropinquat declinatio, aliquando fit repentina ac momentanea mutatio, etiam præter ſpem, & cum ſumma admiratione adſtantium ad ſalutem, quæ a Natura quidem eſt, quæ morbifica cauſa in eo agone ſuperata, ac validior reddita, corporis actiones ſuo libitu exercet, concoctoſque humores, quocunque libet, expellit, unde bonæ, ac ſalutares criſes emergunt, in quibus ſubito, & de repente integra ſanitas
8 reſtituitur. Gal. *comm.* 2. *Aphor.* 13. & alibi alias, & hæc morbo crudo exiſtente naturaliter ſuccedere non poſſunt, quod idem Galen. firmat. *comm.* 1. *in* 1. *Prorhet.* Hippocrat. *partic.* 13. cum Judicationes evenien-
9 tes in morbis crudis a Natura eſſe non poſſint, nec bonæ idcirco ſint; & ſic ſanatio ſubitanea facta eo tempore potius ex vi ſupernaturalis, quam naturalis cauſæ ſucceſſa exiſtimatur.

His præmiſſis, apparet jam in caſu noſtro prædictas omnes, ac ſingulas conditiones adfuiſſe, unde infertur, quod miraculoſus fuerit, & non naturalis, quia primo morbus abſque dubio erat difficilis, quod patet ex ipſa hujus ſymptomatis appellatione, dicitur enim Partus difficilis; imo cum partuum difficilium unus ſit difficilior altero, hic erat omnium difficillimus, ut ex dicendis patebit. Patet etiam ex facti narratione,
10 quia cum figuræ, quæ in Partu conſpiciuntur, aliæ ſint naturales, ex quibus partus facilis exiſtit, nempe quando fœtus in caput fertur, Hippocr. *de Nativit. Puer. inf.* & *lib.* 1. *de morb. mul. n.* 50. Paul. *lib.* 13. *c.* 66. Aetius *lib.* 16. *c.* 22. & alii omnes Doctores; aliæ vero ſint, quæ non naturales exiſtunt, quarum aliquæ partum mediocriter difficilem faciunt, ut quando Puer exit in Pedes, Paul. & Aet. *loc. cit.* aliæ tandem, quæ faciunt partum difficillimum: ſed conſtat in caſu noſtro, eam fuiſſe omnium, ut dixi, difficillimam, quia infans brachium foras porrexerat, qua figura nunquam poſſibile naturaliter eſt, ut partus ſuccedat, quia capite in ſcapulas conduplicato exire cogitur, hoc autem nec tentatum ſuccedit, nec ſine ſumma Matris pernicie tentari poſſet. Paræus ſuæ Chirurgiæ *lib.* 23. *c.* 16. Mercurius *lib. della Commare* 2. *c.* 3. Relinquo mille alias conditiones, quæ morbum hunc in extremo difficultatis conſtituebant, ut Matris erat debilitas, fœtus ipſius interitus, & corruptio, diuturnitas partus, & aliæ multæ brevitatis cauſa comittendæ. Ex quibus etiam infertur, adfuiſſe ſecundam conditionem commonſtrantem effectum miraculoſum, cum hic morbus non ſolum gravis eſſet, ſed graviſſimus, & maxime lethalis. Hippocr. *ubi proxime*: neque hoc abſque manifeſta ratione, quia non una ſolummodo, atque illa quidem maximi ponderis cauſa ad Parturientis interitum conſpiraret, ſed multæ, ac validæ, quarum unaquæque per ſe poterat occidere, ut dolores vehementiſſimi, & indeſinentes, ſyncopes, extrema debilitas, fœtus corruptio, & aliæ permultæ.

Conſtat denique, morbum hunc eo ipſo tempore, quo ſolutus eſt, perſtitiſſe in ſuo vigore, quia accidentia in horas augebantur, & fortiora evadebant, ut ex facto patet; hoc autem tempus dicitur morbi
11 Augmentum, Gail. *lib.* 1. *de Criſib. c.* 2. & *alibi ſæpe.* At cum morbus eſt in Augmento tunc dicitur crudus (licet hic nulla concoctio expectari poſſet, ſed tantum reductio Pueri ad figuram naturalem, quod ne- 12
quaquam ſucceſſit) iidem Galen. *ibid. c.* 5. Quod autem Accidentia creſcerent, patet ex dictis Teſtium, cum dolores fierent in horas atrociores, venter majorem in modum tumefieret, & fœtus magisque corrumperetur, qua re Parturiens jam morti erat proxima, unde ſeptimus Teſtis *ſup.* 22. dicit, *Che ſtava agonizando in ſtravagantiſſime maniere*, & 15. ſuper eodem, *Stava detta ſignora per li detti dolori in cattiviſſimi termini, eſſendole più dell' ordinario gonfio il corpo, & era ridotta all'ultimo della vita*: & ibidem ſuper eodem teſtatur *ch' era meſſa per ſpedita da' Medici, havendo fatto il corpo gonfio, & il parto s' era cominciato a corrompere.*

Sed & in modo ſanationis, ſi conſiderare velimus conditiones omnes, ac ſingula ita comitatas, hoc opus inveniemus, ut de miraculo ulterius ambigere pervicacis omnino ingenii videri poſſit.

Et prima conditio eſt, quod non præceſſerint media naturalia, quibus accepta referri poſſit ſanatio, quemadmodum quod non præceſſerint auxilia ab Arte petita; tantundem eſt opus aliquod ſuccedere in hiſce 13
affectibus ex natura, ac ſuccedere ex Arte, quia Ars eſt Naturæ miniſtra, Galen. *comm.* 4. *Aphor.* 2.

Secunda conditio eſt, quod morbus ſanatus fue- 14
rit abſque ulla Criſi, nam Criſis eſt Naturæ opus, & indicat ipſius Naturæ virtutem ſupra morbum, & eſt mutatio a Natura facta in bonum. Idem Galen. *lib.* 1. *de Criſib. cap.* 1. in qua mutatione maxime, cum undequaque tuta eſt, ſolet Natura ſemper aliquam inſignem evacuationem moliri. Cum ergo morbi per ſimiles evacuationes finiuntur, ſatis aperte apparet, Naturam in ea ſanatione fuiſſe operatricem, unde tales ſanationes pro miraculoſis non facile ac- 15
ceptandæ, niſi aliunde conſtat, & hac de cauſa noto in Sacra Hiſtoria, nullum morbum per hujuſmodi evacuationem fuiſſe curatum, (niſi fortaſſe obiicias Tobiæ cæcitatem in Veteri, & cæcitatem Pauli in Novo Teſtamento,) at hoc non ob aliud factum eſt, niſi ut pateret eas ſanationes undequaque miraculoſas fuiſſe, neque ullum in ea re poſſet afferre dubium aliqua præſumpta dependentia ab ipſa Natura.

Tertia conditio eſt, ut ſanatio fiat ſubito, & in
inſtanti, ac præter ſpem; Malvetius *de Canoniz.* 16
ſanct. dub. 3. *num.* 25. & hoc, quia Natura operatur per alterationem, & idcirco operatur in tempore, quia alteratio in inſtanti fieri non poteſt, cum motus in inſtanti non fiat. Ariſtot. *lib.* 6. *Phyſic. text.* 74. & ibi Averroes *in Parap.*

Quarta conditio eſt, quod ſanatio ſit undequaque 17
perfecta; Marc. Anton. Genuenſis *in prax. Archiepiſc. Neap. c.* 59. Martin. Delr. *lib.* 3. *Diſquiſit. Magic. quæſt.* 7. Ricc. *in prax. Epiſc. reſolut.* 487. *n.* 7. & ex Medicis Fortunius Licet. *in lib. de his, qui diu ſine alim. vivunt. lib.* 2. *c.* 173. *in fin.* & jure, quia cum miraculum a perfectiſſima cauſa emanet, opus perfectiſſimum ſit oportet.

Has omnes ergo conditiones adfuiſſe in hoc caſu manifeſtiſſime patet; Nam quod *primam*, jam per teſtium depoſitionem apparet adminiſtrata remedia, & præcipue manualem machinationem, quæ hic maxime locum habebat, cum per eam tantum poſſet reduci partus ad naturalem figuram, nihil omnino contuliſſe, ut unanimiter teſtes deponunt, unde neque ullis aliis remediis ſupererat locus, quod apertiſſime fatetur teſtis 17. *ſup.* 27. qui Medicus eſt dicens. *E però, ne feci il Pronoſtico, che quanto all'Arte della Medicina non ci foſſe rimedio*, probatur evidenter ex facto, quia licet non deeſſent generoſiora remedia, ut balnea, repetitæ concuſſiones, & tandem exſectio, tamen quia priora hic non habebant locum, & poſterius ægra præ debilitate non admittebat, prudenter quidem prætermittebantur, admonentibus DD. hæc non debere nos machinari, ubi præ debilitate ſervari non poſſit patiens, ſed eam ut deſperatam omnino relinquendam, Aet. *loc. cit.* Avicen. *ibid.* cæterique omnes, cum de ſectione verba faciunt.

Quoad ſecundam conditionem nihil eſt in noſtro caſu conſideratione dignum, quia ſanatio conſiſtebat

in

in expulſione fœtus, in quo caſu non conſideratur concoctio, ſed bene ſitus conveniens ipſius Pueri: unde ſi naturaliter naſci debuiſſet, dico ex Naturæ ipſius beneficio, neceſſe erat, ut ante ad naturalem ſitum reduceretur, & tamen conſtat de contrario ex Medicis depoſitione teſtis *ſc.* 17. *ubi Ritornando io la*
18 *ſera del med. giorno inteſi, che la creatura era morta, e ſtava ancora nella med. poſitura.* Addo his, quod nullum apparuerit ſignum reſurgentis Naturæ, aut aliquo modo invaleſcentis, ut fieri in his caſibus ſolet, in quibus ſternutatio ſignum ſalutis eſt, Hippocr. *lib.* 5. *Aphor.* 7. at hoc non modo ob concitationem, ſed etiam, quia Naturæ validioris ſpecimen præbet, bonum eſſe ſolet; ſed in hoc caſu neque ſupervenit ſternutatio, nec ſi ſuperveniſſet, quicquam contuliſſet, cum fœtus eo modo poſitus nullo modo expelli naturaliter poſſet.

Quod pertinet ad tertiam conditionem, nullum videtur poſſe intercedere dubium, quia non modo partus, ſive expulſio mortui fœtus ſubito, & in inſtanti ſucceſſit, cum eſſet ex parte Naturæ impoſſibilis, ſed etiam præter ſpem, non imperitorum, inquam, ſed etiam peritorum, ut ex ipſorum depoſitionibus patet. Nam *ibid.* ſuper 27. *Et io confeſſo in verità, che in venti quattro anni, che fo queſta profeſſione non mi ſon mai trovato ad accidente ſimile: & 17. ſup. eod. del che io facendo il ſegno della ſanta Croce, &c.*

Quoad quartam denique, (quæ per ſe ſola profecto in hoc caſu poſſet hoc opus pro miraculoſo canonizare) manifeſtum eſt, ſanationem hanc fuiſſe perfectiſſimam, quia cum ſimiles partus in via naturæ ſoleant compellere mulieres in hernias, in venarum rupturas, in Arteriarum dilationes, in uteri inflammationes, aut in irreparabilem ejusdem exitum, & in alios etiam pejores morbos Avicen. 21. *3. tract.* 2. *cap.* 11. imo ulterius conſueſcant, cum jam corpus intumuit, ut evenerat huic Puerperæ, vomitum accerſere, & cum tremore mortiferam nervorum diſtentionem, Celſ *lib.* 7. *cap.* 24. in hoc caſu non modo nullum eorum malorum ſucceſſit ſed mulier feliciter, ac celeriter à concepto voto per D. Canonicum ejus Fratrem B. Gregorio, peperit, & undique ſana permanſit, ut ex dictis teſtium elicitur. Atque etiamſi in tam difficile, ac tam moleſto partu debuiſſent ex neceſſitate remanere ſaltem veſtigia aliqua prægreſſi morbi, ut ipſius uteri hiatus & laceratio, & hujusmodi, nihilominus ad majorem miraculi evidentiam tam ſana Puerpera remanſit, ac ſi naturaliter, feliciter, & abſque ulla vi peperiſſet.

CONSILIUM X.

ARGUMENTUM.

In eadem cauſa reſpondetur magis præciſè ad aliquas objectiones ab Illuſtriſſimis Dominis Sacræ Congregationis Rituum propoſitas.

SUMMARIUM.

1 *Ex Natura vi miracula aliquando videntur contingere, & quomodo.*
2 *Fœtus in partu, ſi brachium foras porrigit, naſci non poteſt, niſi brachium intro reduxerit, & n.* 4.
3 *In partus actione cauſa primario agentes ſunt vires Matris, & fœtus.*
5 *Sanari non dicitur morbus, qui alterum morbum facit.*

1 Licet plura jam deducta ſint ad probandam miraculi evidentiam in caſu, de quo agitur, ut tamen quivis excitatus ſcrupulus omni ex parte removeatur, nunnulla videntur prædictis addenda; nam adhuc dubitatum eſt, an hoc factum Naturæ vires ſuperaverit; etiamſi enim difficillimum fuerit, & ſupra quam dici poſſit Dominam Alexandram eo modo peperiſſe, ac immediate bene ſe habuiſſe, tamen difficultas hæc, quantacunque ſit, non excludit Naturæ potentiam; nam aliquando etiam ex ejus virtute videntur miracula contingere, & talia, ut ab ejus potentia emanare minima credantur. Probari autem videtur ex ejusdemmet Phyſici præſentis teſtis ad hoc examinati dictis, caſum fuiſse quidem, & arduum, & difficilimum, non tamen in via Naturæ impoſſibilem. Ita enim deponit ſuper decimoſeptimo. *Poi che nel centinajo di quelle, che ſi riducono à tal termine, à gran fatica una ne ſcampa.* Satis ſuperque ergo oſtendit Naturæ potentiam, ſi non modo inter centum, ſed intermille, inter decem mille una fœmina eo modo conſtituta ſanitati ex ejus virtute reſtituatur; quemadmodum, etiamſi hominem ſine externo cibo vivere rariſſimum ſit, nec de facili reperibilem, cum vix unus aut alter in innumerabili hominum multitudine ſine cibo vivere potuerit, non idcirco ſupra Naturæ vires eſt, ſi id unus, aut alter facere potuerit. Auget facti poſſibilitatem quotidiana experientia, cum in horas videamus, Pueros in nates, in ventrem, in latera, divaricatis cruribus, aut brachiis extenſis, altero pede tantum exerto, non tantum naſci, ſed naſci etiam vivos, & incolumes, matre quoque incolumi permanente.

Pro hujus dubii ſolutione ſupplicamus, caſum 2
hunc non ſimpliciter, & ſolum ut partum difficilem conſiderari, ſed ut talem partum difficilem, hoc eſt, cum omnibus, ac ſingulis concurrentibus, circumſtantiis, nam ſi hoc modo conſideretur, facilè erit determinare, neque Naturam, neque Artem quicquam in eo caſu cooperatam; imo non modo nihil alterutram fuiſſe operatam, ſed neque quicquam operari potuiſſe, & ſic Medici dictum non reſtringitur ac hunc difficilem partum, ſed ad ſtatum Ægrotantis, quatenus erat jam exſpiratura animam, unde dicit *di quelle, che ſi riducono a tal termine;* quæ verba non partus difficultatem, ſed, ut dixi, ad ſtatum Parturientis referuntur. Sed quoad Artem probatur ex factis narratione. Cum neque medicamenta neque ulla alia remedia medica quicquam contulerint, unanimiter omnes teſtes deponunt, præterquam quod non dabatur hic locus aliis remediis, quam manuali machinationi, quam fruſtra Medici uſi fuerant. Nequæ dicendum eſt, quod etiamſi præſidia medica adhibita ſtatim non contulerint, potuerint tamen temporis lapſu contuliſſe cum operantur per alterazionem, & in tempore, aut ſaltem potuerint diſponere Naturam ad agendum, quia, ut dixi, hic nulla Arti remanebat intentio, niſi operari, ut fœtus exertum brachium intrò induceret, quia eo modo naſci non poterat, neque à Matre expelli, neque ad hoc quicquam conferre poterant medicamenta ad fœtum expellendum, quamdiu in eo ſitu permanebat fœtus. Hippocr. *lib.* 1. *de morb. mul.* & cæteri omnes Doctores, qui in ſimilibus caſibus nequaquam exhibent ea, quæ fœtum expellunt, ſed brachium ante reduci intro conſulant, & ſi hoc non ſuccedat, amputari brachium volunt, fœtu mortuo exiſtente, & hoc non ob aliud, niſi ob impoſſibilitatem expellendi, aut per vim quomodocunque extrahendi fœtum, qui brachium foras porrexerit; quia cum Puer habeat ſuperiores partes, ac caput præcipue, craſſiores, ſi brachio exerto ab utero naſci debeat neceſſe eſt, ut caput ad alterum humerum conduplicetur, nec poſſibile eſt abſque multa laceratione uteri ſic exeuntem Puerum excipere poſſe. Cæterum reductio brachii, & Infantis ad ſitum naturalem non medicamentis procurari poteſt, ſed opera manuali, concuſſionibus, agitationibus, & hujuſmodi machinamentis, quæ omnia in caſſum jam fuiſſe tentata, ex depoſitione teſtium manifeſtiſſimum fit.

Impoſſibilitatem porro operandi ipſius Naturæ deducimus ex cauſarum naturalium inſufficientia, ex ineptitudine, & ex operis ipſius ſucceſſu. Inſufficientia cauſarum ſatis ſuperque demonſtratur, quia, 3
ut alias diximus, in hac actione, quæ dicitur Partus cauſa, primario agens calor ipſe eſt, & ſpiritus, vires nempe tam matris, quam fœtus. Hippocr. *lib.* 2. *de morb. mul. & alii omnes.* Vires igitur tanto magis conſtare debent, quanto difficilior partus eſt, ex eod. Hippocr. *ibid.* & ex Avic. 21. 3. *Tract.* 1. *c.* 14.

At quis calor, qui ſpiritus, quæ viræ conſiderari poſsunt in Matre agonizante, in Puero jam mortuo, in illa enim jam omnia deficiebant, in hoc autem jam prorsùs defecerant. Sperare igitur ab his cauſis eo modo diſpoſitis partum facilem, ac tutum, qualis ſucceſſit, profectò magis quid eſt, quam ſperare, mortuum propria virtute reſurgere.

Non minor repugnantia erat ex parte materiæ, quam eſset ex parte agentis, materia vero in hoc caſu Puer erat in utero mortuus cum brachio exerto extra
4 uterum, in quo ſitu etiam, ſi vivus fuiſset, & Matris vires fuiſsent validiſſimæ, ac robuſtiſſimæ, erat impoſſibile in via Naturæ, ut naſceretur, quia, ut dictum eſt, ob impoſſibilitatem expellendi, aut extrahendi fœtum ab utero eo modo poſitum, ſuadent Auctores, ut primo brachium intro ſi fieri poteſt, retrudatur; ſin minus, abſcindendum jubent, fœtu exiſtente mortuo; nimirum quia trahere etiam per ſummam vim infantem eo modo ſitum ab utero ſuccedere non poteſt, niſi totus uterus dilaceretur, ex qua dilaceratione quam certa, & evidentiſſima, pericula immineant, oſtendit Avicenn. *ubi ſuprà*.

Sed præter Auctoritatem, etiam Rationem, & experientia id ipſum probatur. Ratione, quia cum in fœtu, qui alterum brachium extra uterum porrigat, neceſse eſset, ut admonet Mercurius *in lib. 2. della Comm. cap. 3.* Caput ad pectus, vel ad ſcapulas contorqueri, & conduplicari, fiebat, ut ſecundum craſſiores corpuſculi partes ſimul junctas Puer exire cogeretur; habent enim puelli ſuperiora inferioribus craſſiora, & præſertim caput, teſte Hippocr. *in lib. de Nat. Puer.* Inde fit, ut non poſſit ullo modo ea ratione ſitus fœtus ab utero egredi, neque etiam per vim eo modo extrahi, quia non poteſt uterus tantopere hiare, ut has partes ſimul exeuntes excipiat.

Denique ipſa experientia demonſtrat facti impoſſibilitatem, cum de facto nullus neque vivus, neque mortuus naſcatur eo modo ſaltem ſine certa Matris pernicie. Autores enim Gyneonem, vel de his, quæ ad mulieres ſpectant, cum difficiles partus plurimos recenſeant in nates, in latera, in ventrem, diductis brachiis, aut cruribus, ſeu etiam ambobus brachiis, aut cruribus natos fuiſse, nunquam ſimilem huic caſum naturaliter ſucceſſiſse narrant, ſaltem, ut dixi, ſine certo Matris periculo. Cum igitur ſatis demonſtrata ſit, tam Artis, quam Naturæ invaliditas operandi in hujuſmodi caſu, remanent, ut ex ſupernaturalis cauſæ virtute ſucceſserit, quod quidem non modo ita ſucceſſiſse cenſendum, ſed facta comparatione cum aliis conſimilibus caſibus, dicendum, hunc noſtrum multo magis exuperaſse Naturæ creatæ vires, quam permulto alios ab hac Sacra Rota Roman. pro miraculoſis canonizatos, ut patebit clariſſime, ſi hic cum eo æquipararetur, de quo in Relat. Proc. S. Didaci in ea parte, ubi de mirac. agitur, & cum altero, de quo in Relat. Canonizat. S. Raimundi *p. 2. art. 11. mir. 3.* & cum alio, de quo in Relat. Canonizat. Sancti Caroli *p. 3. mir 14.* Quod ſi huic ſimillimum, & in terminis à Rota jam pro miraculo approbatum deſideramus, ſupplicamus conſiderari ſecundum omnes ſuas partes hiſtoriam ex B. Fanciſc. Borgiæ relatione deſumptam *p. 3. art. 2. mir. 1.* & clariſſime, videbimus, nihil omnino quoad virium Naturæ exuperantia noſtrum hunc caſum ab illo deficere.

Videbatur tamen Illuſtriſſimis DD. meis, non eſse ſufficienter probatum, quod D. Alexandra pepererit infantem in ea adhuc figura, ac ſitu permanentem, in quo teſtes depoſuerant, illum permanere in principio partus, unde ceſsaret abſque dubio impoſſibilitas, quam dicimus, naſcendi eo modo, reducto enim brachio potuit puer ad ſitum naturalem ſuo ipſius pondere, vel manuali Obſtetricis opera converti, & ſic ex Naturæ vi ab utero exire: ſed evidenter deducitur ex ipſorum Teſtium depoſitionibus, Puerum non fuiſse unquam ad naturalem ſitum converſum, nec brachium reduxſse, ſed in eo ſitu permanentem natum fuiſse: cum enim omnes concordent de exitu brachii, nequaquam de reductione quicquam memorant, quod non reticuiſsent, quia ex Brachii reductione omnis ſalus patientis dependebat. Ergo ſi Puerulus brachium reduxiſset, Medicus, Obſtetrices, & Aſſiſtentes de ſalute mulieris non modo non deſperaſsent, ſed optimam ſpem concepiſsent; at contra omnes illam pro deſperata reliquerant, & Medicus præcipue ibi, *e ne feci il pronoſtico, che quanto all' Arte delle Med. non vi foſse remedio.* Deinde idem Medicus cum rediiſset veſperi ad inviſendum Ægram, deponit de continuatione ejusdem ſitus ibi, *Ritornando io di novo la ſera del med. giorno inteſi, che la creatura era morta, e ſtava ancora nella med. poſitura.* A Medici autem viſitatione ad horam partus non multum temporis interceſſit, cum D. Alex. *hora 1.* noctis ejuſdem diei pepererit, & viſitatio hæc Medici eſset verſpertina, imo, ut ipſemet dicit, de ſero; itaque ſatis probata remanet continuatio fœtus in eo ſitu uſque ad partum, & in partu, ut à principio apparuit.

Sed ex conſequentibus manifeſtiſſime excluditur Natura ab operatione, nam dato etiam, ut alias dixi, quod per vim mulier hæc eo modo poſitum infantem ejeciſset, aut ipſe idem infans per vim ab utero fuiſset extractus, tamen omnino aut hoc, aut illud ſuccedere potuit naturaliter abſque notabili uteri laceratione, eo quod impoſſibile eſset, quod exeunte fœtu, capite ad pectus, vel ad ſcapulas conduplicato, uterus totus non diſcinderetur, & exinde immodica ſanguinis quantitas, diruptis, ac laceratis cujuslibet generis vaſis, non emanaret, unde ſumma debilitas conſequi debuit, ſyncopis, extremorum refrigeratio, & alia mille horribilia incommoda, & ſymptomata, imo & ipſa mors; præterquam quod etiam impoſſibile erat, ut hoc ſuccederet abſque intolerabili dolore, ad quem ſequi ulterius febrem, inflammationem, & alia permulta id genus, erat omni ex parte neceſsarium. At D. Alexand. abſque ullo prædictorum incommodorum peperit, nec quicquam eorum ad ejus partum conſecutum eſt, quod conſequi de Natura rei oportebat: nam certe, etiamſi peperiſset, & tamen aliis morbis conflictata remaneſiſset, non poterat dici ſanata, neque enim ſanari dicitur morbus, qui alterum morbum facit, Galen. *6. Aphor. 26.* Quod denique opponitur de voto Canonici, de quo ipſe ſolus deponit, & idcirco videtur eſse teſtis ſingularis, licet ad alios diluere pertineat, tamen ſi licet mihi quicquam in hoc proferre, non videtur ullo modo obſtare: nam præterea, quæ à doctiſſimo Juriſconſulto deducta ſunt, multum ad ejus validitatem facere videtur, quod in ſimilibus quotidie Teſtes ſingulares admittuntur, alias rueret potior miraculorum pars, & præſertim, quæ de Sanctorum apparitionibus, & his ſimilia celebrantur: ſed hæc iis, ad quos ſpectant diſcutienda, relinquimus; Mihi ſatis ſit concludenter probaſse, hoc factum vires Naturæ adeò exuperaſſe, ut non ſine ſumma ratione, in ſecundo miraculorum gradu reponendum eſse cenſeam, diſtinctis miraculis per gradus, ut diſtinguenda dixi *lib 4. Quæſt. Medico-Legal. q. 2. n. 12.* ubi in ſecundo ordine ea collocanda exiſtimavi, quæ Deus operatur, nullis medicamenti naturalibus cauſis, licet alias idem effectus per eas ſuccedere poſset.

CONSILIUM XI.

ARGUMENTUM.

Sortitus a nativitate eſt Illuſtriſſimus ac Reverendiſſimus D. Alexander Buccabella, Rotæ Romanæ Auditor Meritiſſimus, naturam imbecilliorem, ex qua cauſa valetudinariam vitam, ac frequentibus, multiſque morbis conflictatam perpetuo degit, ita ut cogatur in ratione victus multa cautela uti, nam vel minima ex cauſa aut potus, aut cibi minus laudabilis, illico in ſtomachi dolores, in ventris torſiones in corporis, ac virium reſolutionem, in aliaque labitur ſymptomata non aſpernanda, quæ illi vitam acerbam faciunt. Et tamen, ut eſt Chriſtianæ pie-

pietatis ſtudioſiſſimus, non libenter inducitur, ut carnibus, ſimilibuſque cibis veſci patiatur in diebus, in quibus, ab Eccleſia Catholica iis veſci nobis non permittitur, vellet enim, quantum eſt ex ſe, in prædictis diebus Sanctis ejuſdem Eccleſiæ præceptis undequaque obedire. Querit igitur, an uſus Piſcium, & Ovorum, & abſtinentia ab eſu carnium, poſſit adeo notabiliter ejus ſaluti incommodare, ut eo cogatur perpetuo uti.

SUMMARIUM.

1 *Ciborum, quibus in diebus jejuniorum utimur, vitia.*
2 *Ova ſe convertunt in pravos humeros, ſi ſtomachum pravis humoribus refertum offendant.*
3 *Corpora debilia etiam a minimis erroribus in victu læduntur.*
4 *Corpora jejuniis affligere non licet in ſanitatis notabile detrimentum.*

AD cujus rei deciſionem conſideranda primo eſt Natura ipſius Illuſtriſſimi viri & affectus, quibus moleſtatur; Secundo, partium præcipuarum, quæ ciborum concoctioni inſerviunt, conſtitutionem; Tertio, naturam ciborum, quibus uti cogimur, ubi carnibus veſci non licet.

Et quoad primam partem palam eſt, Virum Illuſtriſſimum Natura eſſe debiliori, ob caloris præternaturalis imbecillitatem & præternaturalis fortitudinem, ob quam facile reſolutis ſpiritibus mollioribus, calor naturalis indies imbecillior fit; atque hinc ſuccedit, ut facili negotio à quacunque vel leviori cauſa detrimentum patiatur, unde valetudinariam vitam, ut præfertur, perpetuo tranſigit, & multis affectibus præternaturalibus conflictatam, præcipue vero Hypochondriacis affectibus moleſtatur, ex quibus mille ſymptomata maximi facienda pati ſolet.

Quoad ſecundam partem facile patere poteſt ex dictis, quod vir Illuſtriſſimus viſcera omnia naturalia ſortiatur maxime debila, ut quæ vix mediocribus ciborum, alimentorumque atque humorum quorumcunque coctionibus ſufficiant, ita ut facile & ventriculi cruditatibus, & Hepatis, & Meſeraicarum venarum, & multo magis Lienis contumacibus obſtructionibus, imo & tumoribus ſit obnoxius, ut ex ipſo tactus & ex copioſiſſimis, ac perennibus flatibus cuivis licet deprehendere, quamobrem ultra prædictas ſymtomatum myriades, quæ Hypochondriacam affectionem concomitantur, facillime illum indefinentur exagitant, atque in perpetuo agone detinere conſueverunt.

1 Quoad tertiam partem notiſſimum eſt, cibos omnes, quibus in jejuniis, aliiſque diebus, quibus à carnibus ex Eccleſiæ Sanctæ præcepto abſtinemus, utimur, ſi ova excipiamus, partim eſſe frigidos, & humidos, ac de facili corruptibiles, partim nimis calidos, partim inflativos, partim generativos humorum excrementiorum, & maxime qui craſſi ſunt, & melancolici, partim etiam duræ concoctionis, ac partim facile putreſcentes, omneſque deinde ac ſingulos eſſe multum excrementios, & flatulentos. Ova autem ſeorſim conſiderata, non dubium eſt optimum præbere alimentum, & nihil vitii in ſe habere, ubi
2 ſtomachum ſanum offendant, neque pravis humoribus refertum, alias, ſi ſtomachum offendant male diſpoſitum, & pravis humoribus oppletum, aut ſi cum ipſo aliquam naturalem contrarietatem habeant, tantum abeſt, ut bonum præbent alimentum, ut potius in ipſos pravos, & illaudabiles humores ſe convertant, quid autem, ei inſimul contrarietatem Naturæ habeant? nam certum eſt, & teſtatur id ipſum Gal *lib.* 1. *de loc. aff. c.* 2. quoſdam ova male concoquere, ac in peſſimum nutrimentum convertere.

His ſic ſtantibus, omni procul dubio dicendum eſt, Illuſtriſſimum Virum tali natura dotatum, ac prædictis affectibus conflictatum, non poſſe aliis alimentis, quam laudabilibus carnibus vitam ſuſtinere, & idcirco ex comeſtione quorumcumque aliorum ciborum, etiam per diem unicam poſſe reportare inſigne, ac notabile damnum, quia corpora debilia etiam a minimis erroribus in victu læduntur. Galen. *lib.* 5. 3
de ſanit. tuen. cap. 4. ſatiſque eſſet ad notabile damnum reportandum unica tantum prætermiſſio carnium, & comeſtio piſcium, aut aliorum ſimilium ciborum: nam, ut experientia ipſa quotidiana Virum Illuſtriſſimum docuit, illico ſtomacho affligeretur, corpus flatibus repleretur, vires inſigniter deficerent, unde facili negotio Natura ſuccumbere poſſet, indeque morbo aliquo notatu digno pullulante, in ſalutis certum diſcrimen laberetur, quod ne fiat, cogendus eſt, ut tam diebus Veneris, & Sabbati, quam quibuſcunque aliis, ſolis carnibus laudabilibus veſcatur, ut vitam ſalubriorem degat, & melioribus operibus vacare poſſit, nam prohibemur omnino *per c. Non mediocriter, de conſecr. diſt.* 5. *in* 3. *par. decret*, jejunii corpus affligere, quando notabile ſanitatis præjudicium hoc redundat, cum corporis morbus à melioribus operibus, quam jejunium eſſe videntur, prohibere nos ſoleat.

Admodum Illuſtri atque Excellentiſſimo Viro, D. RENATO MONREAV, *Medico Pariſienſi, ac Viro Clariſſimo.*

PAULUS ZACCHIAS F.

Nonnullas conſultationes meas Medico-Legales ad Venenorum materiam pertinentes tuo nomine muniri volui: Tu enim non ob Artis Medicæ tantum præſtantiam, ſed cum ob Animi virtutes, tum ob nominis tui claritatem facile pro Antidoto tuto mihi eris ad obtundendam eorum venenorum malitiam, quæ à maledicentibus contra hæc ingenioli mei monumenta evomuntur. Obſecro ergo, ut mea hæc ſerio tueri non deſinas, ita enim mihi promittit humanitas tua, cujus locupletiſſimum Teſtem, atque inſtar omnium habeo Naudæum noſtrum Virum Clar. & utriuſque noſtrum amantiſſimum, cui multum, ob alia plura, tum ob id ipſum plurimum debere me ingenue fateor. Vale & me ama.

CONSILIUM XII.

ARGUMENTUM.

Elizabetha, uxor Joannis Baptiſtæ Gatti, puerpera facta, cum ante partum male ſe haberet, & vomitu, & dyſenteria moleſtaretur, a partu iiſdem accidentibus, majorem in modum eſt conflictata, nam vomebat aſſidue materias valde pravas, ac diverſi coloris, ſapore ingratiſſimas, ex quibus ſummam corporis debilitatem & extenuationem patiebatur. Accuſatus eſt ejus maritus, quod illi propinaſſet venenum, unde dubitatur, an hæc accidentia id atteſtarentur ita, ut aliis nonnullis conjecturis adjuncta, quas Fiſcus, & adhærentes producebant, ullam certitudinem facere poſſent propinati veneni, & pro dubii ſolutione aliqua ſupponenda prius duxi, ex quibus rei veritas innoteſcat.

SUMMARIUM.

1 *Puerperæ, niſi in partu rite expurgentur, multis malis conflictantur.*
2 *Signa communia propinati veneni.*
3 *Quæ accidentia frequentius ad veneni aſſumptionem conſequantur.*
4 *Omnia venena ſive mediate, ſive immediate cor lædunt.*
5 *Accidentia morbi debent eſſe proportionata ipſi parti affectæ.*
6 *Ex corporis impuritate poteſt in corpore generari venenum afferens omnia ſymptomata veneni aſſumpti.*

7 *Acci-*

7 *Accidentia veneni ingeniti ita ſimilia ſunt accidentibus veneni propinati, ut diſtingui ab invicem non poſſint.*

8 *In corporis impuritate accidentia provenientia ſunt ad ipſam referenda, non ad venenum aſſumptum.*

9 *Ubi cauſam habemus certam, & evidentem, fruſtra incertam, & minus evidentem quærimus.*

1 SUpponendum ergo primo, Gravidas, & Puerperas tanta corporis impuritate ſcatere, niſi in puerperio per conſuetas vias debite, & in ſufficienti quantitate repurgentur, & ab ea corporis impuritate liberentur, ut facile in quemvis morbum labi poſſint, & quovis pravo, & admirando ſymptomate moleſtari; ſed præcipue diarrhæa, & dyſenteria, Vomitu, febre, modo acuta, modo longa, ciborum faſtidio, ſtomachi, ventris, capitis, ac totius corporis doloribus, aliiſque id genus affectibus, quos proſequitur Hippocrat. *lib.* 1. *de morb. mul. & alibi*, & Auctores omnes Gyneciorum, ſive *de morb. mul. cap. de diminut. Puerp. poſt. part.* & videndi præcipue Mercat. *lib.* 4. *morb. mul. cap.* 10. & Rodericus à Caſtr. *morb. mul. lib.* 4. *cap.* 11. *p.* 1.

2 Supponendum ſecundo, plurima eſſe ſigna aſſumpti veneni, & licet alia aliis ſunt familiaria, habent tamen omnia venena plerumque hæc communem, nempe nauſeam perpetuam, vomitum moleſtum, cordis, tremorem ſeu palpitationem, lipothymiam, ſive Animi defectum, & aliquando etiam ſyncopem, ventriculi, vel cordis morſum, ventris fluxum, unguium lividitatem, corporis pallorem, & interdum icteritiam, ſingultum, ejuſdem corporis tumorem, labiorum nigriciem & inflationem, ſitim moleſtam, & inexhauſtam, faciei livorem, vertiginem, & alia permulta, quæ diligentiſſime recenſent Autores de Venenis, inter quos præcipue videndi Ardoin. *lib.* 1. *& maxime cap.* 4. & Guainer. *cap.* 7. Card. *lib.* 2. & alii, quos regiſtratos habes *lib.* 2. *q. Medico-Leg. tit.* 5. *q.* 7.

3 Supponendum tertio, quod licet omnia prædicta accidentia poſſint permiſcue in omni aſſumpto veneno apparere; de neceſſitate tamen non omnia apparent; inter omnia vero, his non obſtantibus, magis videntur ea accidentia, & frequentius, & neceſſario conſequi, quæ ad cor, & vitalem pertinent
4 facultatem: & ratio eſt, quia omnia venena ſive mediate, ſive immediate, cor ipſum maxime lædunt, Conciliat. *diff.* 178. *& lib. de Venen. cap.* 1. Guainer. *de Venen. reſponſ. ad dub.* 4 Cardin. Ponzett. *lib.* 1. *de Venen. cap.* 4. Fernel. *lib.* 2. *de Abd. Per. cauſ. cap.* 15. Matthiol. *in præfat. ad lib.* 6. Dioſcor. *de mat. med.* Langius *lib.* 1. *Epiſt.* 65. & alii adducti *cit. l.* 2. *Quæſt. Medico-Leg. tit.* 2. *quæſt.* 2. *num.* 26. imo plerique volunt, omne venenum indifferenter immediate cor petere, ob rationes, de quibus ipſi Nicol. Florentin. *ſumm.* 4. *c.* 1. Ardoin. *de Venen. lib.* 1. *cap.* 1. *& alii.*

5 Suppunendum quarto, in quovis morbo accidentia debere eſſe proportionata & correſpondentia parti affectæ, quia hæc ſequuntur ad læſionem & facultatem ipſius partis affectæ, quod late demonſtratur à Galen. *in lib. de ſymptom. cauſ. & differ. & in lib. de loc. affect. & alibi millies*, & hoc eſt Medicis omnibus acceptiſſimum, ſed quid inquam Medicis; imo etiam Idiotis quibuſcunque, nam ſtomachum affectum nemo argumentabitur ex Tuſſi per ſe, neque affectas ſpirituales partes argumentabitur ex vomitu, ſed potius contra ſtomachum ex vomitu, dolore ipſius, nauſea, & hujuſmodi, & ſimilibus affectas judicabit, & ſic de cæteris.

6 Supponendum quinto, ex corporis impuritate facile evenire poſſe, ut humores in tantum corrumpantur, ut ex ipſis ſic corruptis generetur in corpore vivente venenum aliquod afferens omnia ſymptomata veneni aſſumpti, & externi. Galen. *comm.* 2. *in* 1. *Prorhet. text.* 17. Cæl. Aureliam *Acutor. lib.* 3. *cap.* 9. *exemplo Hydrophobiæ.* Averr. *lib.* 3. *Colleg. cap.* 29. & latiſſime Petr. Salius ex recentioribus *de affect. partic. cap.* 19. & inter Jureconſultos Boſſius *in pract. crimin. tit. de delict. n.* 5. Caball. *de omnigener. homicid. c. ... n.* 261.

7 Supponendum ſexto, in tantum eſſe ſimilia accidentia, qnæ à veneno ingenito eveniunt iis, quæ ex propinato pullulant, ut impoſſibilem ſit, certo affirmare ea accidentia unius potius, quam alterius ſigna eſſe, cum diſtingui vere nullo modo poſſit. Accepta hæc concluſio eſt tam Juriſconſultis, quam Medicis, inter quos vide cit. Boſſium, & Caball. *ubi ſupra*, Guazzin. *ad def. Reor. def.* 4. *cap.* 5. *lib* 1. & ex Medicis, Cæſalpin. *lib.* 3. *pract. cap.* 2. *& lib. eodem cap.* 47. Condronch. *in Method. Teſtif. cap.* 17. & alios, quos adduxi *in Quæſt. Med. loc. cit. q.* 6. *per totam.*

His poſitis dicendum primo, nullam præſumptio- 8
nem deſumi poſſe ex vomitu, & dyſenteria, qua Eliſabetha uxor Joan. Baptiſt. Gatti affligitur, propinati veneni. Primo, quia ubi corporis dominatur impuritas, ſi quæ mala ſymptomata appareant, ad corporis impuritatem referenda veniunt, non ad venenum propinatum, quia eadem corporis impuritas
eſt cauſa magis frequens, & evidens, ac certa eo- 9
rum ſymptomatum, & ubi cauſam habemus evidentem, & manifeſtam fruſtra, minus evidentem, ac magis dubiam quærimus, Rota *in noviſſimis deciſ.* 70. *cap.* 1. & patet hoc per ultimum ſuppoſitum, at in hac muliere fuiſſe hanc corporis impuritatem, patet, quia erat puerpera, nec bene à puerperio repurgabatur, ac mulieres in eo ſtatu omnes abſque dubio ſumma corporis impuritate ſcatent, ut probatur evidenter per primum ſuppoſitum: Ergo, ſi Elizabetha ſymptomatibus, de quibus conquerebatur fuit apprehenſa, non eſt mirum, quia omnia, & multo plura ac pejora poterant à prædicta corporis impuritate procedere, ut in aliis quotidie animadvertimus; non ergo ſunt referenda ad aſſumptum venenum.

Secundo, quia accidentia, quibus ea mulier conflictata eſt, non ſunt parti affectæ correſpondentia, & proportionata, ut deberent eſſe per quartum ſuppoſitum; quoniam in venenis, ut manifeſtum eſt ex tertio ſuppoſito, ſemper læditur cor, at vomitus, & dyſenteria non pertinent ad facultatem vitalem, ſive ad cor, ſed facultatem naturalem, & pertinent ad partes naturales non apparentibus ergo ullis ſignis demonſtrantibus cor eſſe affectum, dicendum eſt omnino, ſingula, ac omnia ſymptomata in hac muliere à pravis humoribus dependentiam habuiſſe, non autem à propinato veneno.

Tertio, quia etiam apparentibus quibuſcunque ſignis veneni malitiam atteſtantibus, nunquam certo affirmari poteſt, ea ex propinato, aut externo veneno, potius quam ex ingenito, & interno proveniſſe, cum in corpore ex ſe, per quintum ſuppoſitum, poſſit à pravitate humorem generari venenum, habens accidentia omnia veneni propinati, & alia ex parte tam interni, quam interni veneni accidentia ita ſimilia ſint, ut diſtingui non poſſint, ut probatum eſt per ultimum ſuppoſitum.

Secundo, dicendum in propoſito caſu contrariam omnino præſumptionem militare, nempe ea accidentia à veneno non potuiſſe eſſe, ſed ab humorum pravitate; primo, quia quemadmodum ea accidentia ſunt improportionata veneno aſſumpto, quia ad cor nullo modo pertinent, ita ſunt maxime proportionata impuritati corporis, & morboſa apparatui ex puerperii retentione provenienti; cum in puerperis ea accidentia ex tali apparatu provenientia ſint familiariſſima, ut manifeſtum eſt per primum ſuppoſitum. Secundo, quia cum impoſſibile ſit in veneno aſſumpto cor aliquo modo non affici, neceſſe erat ex cordis affectu pejora mala conſequi, & perſeverantibus cæteris veneni aſſumpti ſymptomatibus, non ſolum perſeverare, ſed magnum incrementum capere debebant ſymptomata ad cor ipſum pertinentia, quæ, cum abſint, apertiſſime demonſtrant ex veneno aſſumpto non proveniſſe.

CON-

CONSILIUM XIII.

Eidem Domino Renato Monreau.

ARGUMENTUM.

Prætendebat Fiſcus, Joannem Baptiſtam Gattum, ut in ſuperiori argumento dicebatur, propinaſſe Eliſabethæ propriæ uxori pulverem quendam venenoſum, ut eam è medio tolleret, & notam habere dicebat ſe illius pulveris compoſitionem; dubitatur ergo an pulvis verè eſſet venenum, & aptum occidere mulierem, & Medico docto quidem pro Fiſco ſcribente, & affirmative reſpondente, nos contrarium tuebamur.

SUMMARIUM.

1 *Venenum dicitur non ſolum noxium, ſed etiam ſalubre medicamentum.*
2 *Antimonium venenoſitate caret.*
3 *Sabina non eſt venenum.*
4 *Non ſunt neceſſario venenoſa, quæ fœtum aut expellunt aut etiam occidunt.*
5 *Oleandri folia non ſunt venenoſa.*
6 *Stercus columbarum non eſt venenum.*
7 *Borax eſt ſpecies Nitri, & non eſt venenum.*
8 *Venenum dicitur id, quod ſemper tale eſt.*
9 *Totum eſt aggregatio partium.*
10 *Nihil dat quod non habet.*
11 *Medicamenta ſterilitatem inducenlta licet aliquando propinare.*
12 *Temperanea venena nullo manifeſto ſigno ſe produnt.*
13 *Temporanea venena ex Tabefacientium genere omnia ſunt.*
14 *Nulla ſigna certa antecedentia dantur propinati veneni ad Medicos pertinentia.*
15 *Plura dantur ſigna antecedentia, quæ ſymptomata ab ingenito veneno prodire demonſtrant.*
16 *Nulla ſigna dantur certa diſtinguentia inter venenum ingenitum, & venenum propinatum.*
17 *Ad venena adminiſtrata, maxime, ſi reiterentur, abſque dubio mors ſuccedit.*
18 *Depilatio eſt ſignum familiariſſimum aſſumpti veneni iis, qui ab ipſo veneno evadunt.*
19 *Venena, niſi occidunt, relinquunt ſemper inſignem aliquam noxam, & morbos diuturnos.*

NIſi facti evidentia, ſuper quam totum ſuæ intentionis fundamentum facit Fiſcus, illique adhærentes, tam aperte, ac tam perſpicuè demonſtraret, pulverem illum, quem exhibuiſſe prætendit Fiſcus Joannem Baptiſtam Gattum propriæ uxori, ad eum finem & effectum, ut eam de medio tolleret, non fuiſſe venenoſum, ego quidem informationi, ſeu potius volumini Phyſici ex adverſo ſcribentis dato, longioribus ſatisfacerem, ac ſingulis quibusque occurrerem, pluribuſque commonſtrarem, pulverem illum, dato quod à Gatto fuerit cum effectu propriæ uxori exhibitus, venenoſum non fuiſſe, ſtricte accepto veneni nomine, quo tamen non modo no-
1 xium, ſed etiam ſalubre medicamentum denotatur, ut per *l. Qui venenum, ff. de verb. ſignif.* & per Noſtros, ut per Guainerium *lib. de ven. cap. 1. in princ.* Valerio *lib 3. loc. comm. cap.* 18 & per alios, ſed quia experientia ex facto emanans tantum per ſe operatur, ut non obſtantibus quibuſcunque in tam prolixo diſcurſu deductis, quamlibet anſam contradicendi Fiſco, & adhærentibus adimat, brevioribus erit agendum.

Conſtat autem de experientia prædicta ex iis ipſis, quæ Fiſcus, & adhærentes probata, & confeſſa exiſtimant, nempe quod pulvis ille non ſemel, aut iterum propinatus ſed pluries repetitus, non in una perſona, ſed in pluribus; non in homine ſolum, ſed in aliis quoque animalibus, non in ſanis tantum, ſed in debilibus & valetudinariis, imo & infirmis, non modo in ſaturis, ac cibo repletis, ſed in jejunis, ac famelicis, nunquam aliud operari potuerit, quam vomitum excitare, & ventrem ſolvere, quæ accidentia etiam a levioribus, & ſaluberrimis medicamentis cum anxietudine, & dolore, & animi defectu interdum quotidie excitari obſervamus. Atque id tantummodo ſatis ſuperque eſſe deberet ad probandum, pulverem, de quo agitur, non fuiſſe venenoſum; nam qua jam ulteriori experientia uti licet ad id probandum, ſi toties in uſum convocatus, in tot perſonis, tot conditionibus inter ſe differentibus, nunquam veneni effectus producere potuit?

Verumtamen, cum in informatione pro Fiſco data, multa opponantur, contra prædictum pulverem, & maximopere in ſiſtat D. ex adverſo ſcribens in probanda venenoſitate ſimplicium medicamentorum, ex quibus pulverem illum conſtare Fiſcus præſumit, idcirco ſatius erit ejus ordine ſervato probato concludentiſſime omnia, ac ſingula medicamenta pulverem, de quo ambigitur, componentia, quacunque venenoſitate, ac quacumque deleteria facultate carere, & deinceps talem pulverem ex ipſis compoſitum non modo non poſſe eſſe venenum, ſed nullo modo poſſe interimere, ſi recte, & cum debita cautione adminiſtretur.

Primo ergo præſumit Fiſcus in compoſitione hujus pulveris recipi antimonium, quod & ſtibium, & ſtimmi alias dicitur, & de hoc plura deducta ſunt in informatione alias ad hunc effectum data, quam ſi reaſſumere Illuſtriſſimus Dominus non gravetur, ſatis erit pro nunc legendum proponere Baptiſtam Codronchium non ſpernendæ auctoritatis Medicum *de libell. de Antim.* in quo acerrime pro veritate tuetur, Antimonium omni venenoſitate carere, neque occultata, neque manifeſta qualitate noxium eſſe; 2
quod multo melius probat quotidiana experientia; cum ſæpiſſime Antimonium etiam non præparatum ſine ullo vitæ diſcrimine exhibeatur, ut Matthiol. in *Dioſcor. lib. 5 de Mat. Med. cap.* 59. & idem Codronch *ubi ſup.* & alii docent. Quod ſi in nonnullis Medicorum celeberrimis collegiis, & Univerſitatibus Antimonii exhibitio interdicta ſit, iis, qui quocunque modo Medicinam exercent, dummodo Doctoratus lauream non ſint conſecuti, id non aliunde factum eſt, niſi quia hoc medicamentum temere exhibitum, & abſque cautione debita, fortiter ſupra, & infra expurgat, ita ut ob id illud aſſumentes, de vita periclitari poſſint, non quod vere venenum ſit, ut probatum eſt.

Sequitur porro in ordine medicamentorum præſumptum pulverem componentium, herba quædam Sabina dicta; hanc multis nominibus Authores vocitant; nam alii appellant Nerion, alii Arathy, nonnulli Baryton ut Apulejus, alii Bratheon, ut Æmilius Macer, quam nullus unquam Medicorum, qui de ea verba fecerunt, eſſe venenoſam determinarunt. Videndus Dioſcor. *lib. 1. de mat. Med. cap.* 3
88. Galen. *l. 6. de ſimpl. Med. fac. litt.* B. Paulus Ægynet. *lib. 7. litt. ead.* & alii: quinimo tum præcitati, tum alii Authores Sabina ad multa utuntur in potu, ut ad menſtrua cienda, Trotul. *de morb. mul. cap.* 2. Paul. *ubi ſupra.* Montuus *lib. 1. Anaſceves morb. tom.* 3. *cap.* 41. Fumanell. *de med. compoſit. cap.* 55. Piſo *lib.* 3. *de cur. morb. cap.* 56. Mercurial. *lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 3. Balduin. Ronſſeus *de hum. vit. prim. cap.* 18. & ne ſingulos recenſeam, dicam omnes Sabina tutiſſime ad prædictos effectus uti imo frequenter ejus exhibitionem laudat Macer, ad mortuum fœtum expellendum, quin & ad Icteritiam Sabinam cum vino, & melle propinant. Plin. *lib.* 24. *nat. hiſt. cap.* 11. Apulejus *de virt. herb. cap.* 86. Ruell. *de nat. ſtirp. lib.* 1. *cap.* 59. Barus *lib.* 15. *c.* 9. & ejus quoque ſuccum ad facilitandum partum laudat Faventin. *in ſua Empir c.* 45.

Neque ex eo, quod abortum faciat, & fœtum vivum aliquando interimat & mortuum validiſſime expellat, urinam, & ſanguinem eliciat, deducere poſſumus, eam eſſe venenoſam; nam mille alia 4
medicamenta ſunt, quæ eoſdem effectus, & valentiores præſtare ſolent, & tamen non modo ab omni venenoſitatis ſuſpicione ſunt libera, ſed innocentiſſima

ſunt,

ſunt, quorum ſilva extat apud Rei herbariæ Scriptores, apud quos Pulegium, Centauream, Artemiſiam, Dictamnum, & alia his innocentiora, fœtum expellere valenter comperies; nec tantum expellere, ſed etiam vivum interimere, ut amara omnia, etiam ipſas innocentiſſimas Amygdalas, & in ſumma omnia menſtrua provocantia, ipſumque in cibis familiariſſimum Petroſelinum abortum facere docent, neque enim hi effectus expellendi, vel etiam interimendi fœtum, urinam, vel etiam ſanguinem per urinæ vias ciendi, veneni propriè operatio eſt; ſed omnia à tenuitate medicamentorum originem habent, ut omnibus in confeſſo eſt, & videndus præ cunctis Galenus *in libro de med. fac.*

Folia præterea Oleandri, qui eſt tertius in ordine, quæ tam venenoſa facit Dominus ex adverſo
5 ſcribens, venenoſa non eſſe claſſici ipſi Authores manifeſtum faciunt. Dicitur vero Oleander alias Rhododendron, & Rhododaphnes, & Roſago: & Nerion, de quo tam Dioſcorid. *lib.* 4. *cap.* 77. quam Plinius *lib.* 16. *cap.* 20. & alii Antiquiorum, & ex Recentioribus Ruell. *de Nat. ſtirp. lib.* 1. *cap.* 125. hæc docent, Oleander Jumentis, Capris, & Ovibus Venenum eſt; Idem Homini contra ſerpentium venena remedium; Miror, inquit, Plinius, folia ejus Quadrupedum venenum eſſe, Homini vero contra ſerpentes præſidium, Ruta addita, & vino pota. Quod ſi Galenus Rhododaphnen tota eſſentia venenum eſſe dixit, aliud quid per Rhododaphnen intellexiſſe dicendum eſt, quia experientia valere illum ad ſerpentium venenum, docent Matthiol. *in com. ad lib.* 4. Dioſcor. *cap.* 77. qui hanc contrarietatem inter hos celeberrimos Medicos ſolvere idcirco nititur, volens Oleandro remedio quidem eſſe his, qui a ſerpentum veneno ſunt infecti, ut experientia forte confirmavit, ſed his, qui non ſunt commorſi, venenum eſſe; hoc tamen gratis à Matthiolo dictum eſſe ex ipſomet patet.

Cæterum ſtercus Columbinum ob id, quod cutim exulceret, & calidiſſimum ſit, venenoſum putat Do-
6 minus ex adverſo ſcribens, ac idem dicat neceſſe eſt de Pipere, de Allio, de Cæpis, de Sinapi, & alia his mitiora & calidiſſima ſint, & cutim exulcerent, ſed neque ob id, quod ſtercus ſit, neque ex hoc quod ſit calidiſſimum, venenum idcirco eſt, nam alia ſtercora Columbino in calore non cedentia, per os ſumma cum ſecuritate aſſumuntur, ubi morbus id remedii expoſcat; Caprinum ſtercus datur in potu Ictericis. Dioſcorid. *lib.* 2. *cap.* 71. Serapio *de ſimplic. cap.* 443. ſtercus Aprorum datur ab ſanguinis rejectiones: datur item in potu Gallinaceum, Caninum, Lupinum ad colicos dolores, & alias infirmitates apud eoſdem. Stercus quoque Accipitris datur in potu, quemadmodum & Falconis, ad partum accelerandum; Piſo *de cur. morb. lib.* 3. *c.* 55. datur & Equinum ad eundem effectum, ut tradit Fumanell. *de comp. med. cap.* 55.

Sed quas turbas, Deus bone, de Borace movet idem Dominus pro Fiſco ſcribens? qui tamen hallucinatur, cum vult Boracem eſſe Antiquorum Chryſocollam, & detegitur ejus hallucinatio à Fallopio *in libro de Metall. & Foſſil. cap.* 31. *in fin.* cujus auctoritati multo magis, quam prædicti Domini ſcribentis pro Fiſco deſerendum videtur: nam Fallopius concedit quidem Boracem ab effectu vocari Chryſocollam, quia, ut Chryſocolla Aurum conglutinat, negat tamen, & probat etiam, non eſſe Boracem unam, eandemque rem cum Chryſocolla, nam Borax eſt ſpecies Nitri, & dicitur Borax, quaſi Baurach, quod nomen apud Arabes Nitrum ſignificat, Cæ-
7 ſalpin. *lib.* 1. *de Metall. cap.* 20. at Nitrum quotidie per os propinatur abſque ullo periculo, & extant pillulæ quædam celeberrimæ Alexandri Tralliani ex Nitro ad morbos tam calidos, quam frigidos juncturarum laudatiſſimæ: Sed quomodocunque ſit, Borace uti nos Medicos quotidiana docent experientia tutiſſime, imo vel in caniculis ipſis parturire non potentibus ipſa Borax aliquando, & abſque periculo datur, ut mihimet ipſi experientia conſtat. Sed & hoc medicamento audacter utuntur claſſici Medici Recentiores. Fallop. *de Metall. & Foſſ. ubi ſupra*, Faventin. *in Empir. cap.* 47. Montuus *in Anaſconc. morb. tom.* 3. *lib.* 1. *cap.* 4. Mercurial. *lib.* 2. *de morb. cap.* 3. Roderic. à Caſtr. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 6. & alii permulti, quos congerere ſupervacaneum puto. Si qui autem Medici dixerunt, Boracem eſſe venenum, hoc non eſt; ſed Chryſocolla, aut dicendum, illos voluiſſe eſſe venenum, largo modo ſumpto veneni nomine pro medicamento valido, quod incaute ſumptum maxime nocere poſſit, & quia medicamentum eſt, quo Abroſus procurari poteſt, ad quod eſt valde potens, & idcirco connumeratum eſt inter venena, quæ prohibentur vendere Aromatarii abſque Medicorum licentia, ut Antimonium. At non idcirco Borax venenum eſt, ſicuti neque alia multa prænominata medicamenta, quia eorum aliquando multa utilitas eſt, venenum autem dicitur, quod 8
ſemper tale eſt, id eſt, ſemper noxium eſt, Baccius *in prolegom. Fenen c. ſeu. art.* 6.

Conſiderati vero jam ſingulis ſimplicibus, ea quibus pulvis ille, de quo ambigitur, componebatur jam coſiderandum venit totum ipſius pulveris compoſitum; certum quidem eſt, quod eum totum ſit aggregatio partium, Ariſtot. *lib.* 1. *Phyſ. text.* 17. & alibi partes autem hoc totum componentes ab occultæ venenatæ qualitatis ſuſpicione ſunt immunes, 9
ut probavimus, ut totum quoque compoſitum ea ſuſpicione vacabit, nihil enim dat id, quod non habet. *Facit l. Nemo plus Juris, Digeſti, de reg. Jur.* ea noſtris Plato *in lib. de Nat. hum.* cum ergo partes nul- 10
lam habeant venenoſitatem, non poterunt illam communicare toti, quod ex ipſis componitur: ſequitur ergo non obſtantibus quibuſcumque jam prolixe deductis, pulverem præſumptum nullo modo fuiſſe venenoſum.

Ac profecto ſi pro veritate, & omni affectu remoto, ſententia ferenda ſit, non modo ex dictis pronunciabimus, pulverem hunc fuiſſe venenoſum; ſed præterea videbimus, à Medico, qui illum compoſuit, ritè, ex arte, & debita cum ratione fuiſſe compoſitum, ut eo tanquam ſalubri medicamento ad nonnullas ægritudines uteretur: Medici enim intentio ea fuit ut medicamentum componeret valde exiccans ex quo duos ſibi effectus promittere poſſet, unum juvandi conceptionem in his fœminis, quæ uteros humidiores habent, & ob eam cauſam non concipiunt, unde ut concipiant valide exiccatione egent; cum pateat non paucas ob excendentem uteri humiditatem ſteriles eſſe, juxta Hippocrat. ſententiam *lib.* 5. *Aphor.* 45. & 62. alterum effectum conceptionem impediendi in iis, in quibus expediebat, *ut infra*. Cum ergo in cuiusvis medicaminis compoſitione id ſibi proponere debeat Medicus, ut aliquod præcipuum medicamentum, ex quo primario effectum, quem intendit, ſperare poſſit, pro baſi compoſitioni conſtituta, dehinc alia, quæ ad eandem intentionem colliment, vel virtutem medicamenti adaugeant, vel vitium, ſi quod habeat, corrigat, ut Doctores omnes, qui de Medicamentorum compoſitione agunt, luculenter docent, patet intentionem hujus Medici non fuiſſe perſonas venenandi, quia nullum elegit medicamentum, quod à proprietate, & cum certitudine id operari poſſit, ut jam probatum eſt. Neque ejus intentionem fuiſſe aſſerendum eſt, ut homines interimeret, vel irremediabilem vomitum procurando, vel ſuperpurgationem exitialem excitando, urinam acriter ciendo vel etiam ſanguinem; quia ſi horum aliquid ſibi propoſuiſſet, non miſcuiſſet invicem medicamenta, quæ poſſent ſibi in operationibus impedimento eſſe; nam in hoc pulvere quædam medicamenta ſunt diæretica, & menſtrua provocantia; quædam autem ventrem ſolventia; quædam vomitum proritantia, quæ operationes intantum ſunt ſibi contrariæ, ut una aliam omnino impediat, quia Naturam diſtrahunt ad contraria, & hoc rectè a Medico, quicunque ille fuerit, factum eſt, quia ex hoc medicamento nullam hujuſmodi operationem requirebat, ſed ſolummodo exiccationem, & idcirco cæteras operationes contrariis inter ſe medicamentis obtundere, ac impedire ſtuduit.

Ulterius, ſi in componendo hujuſmodi pulvere Medicus

dicus intentionem habuiſſet utendi eo pro veneno mortifero, celaſſet, quantum potuiſſet, odoris moleſtiam, & ſaporis diſplicentiam, quæ ex tali medicamento reſultare poterat, ut fraudem celaret, neque addidiſſet alia pejoris ſaporis & odoris, ut ad Antimonium, Sabinam, & Oleandrum, ſtercus columbinum, nam non defuiſſent multa, quæ & ſaporem minus ingratum, & odorem minus moleſtum huic medicamento conciliaſſent. Præcipua ergo Medici, quæ hunc pulverem compoſuerat, intentio ea fuit, ut jam dictum eſt, ut haberet medicamentum validum exiſtens, utrique propoſito ſcopo ſatisfaciens, nempe & ad exiccandos uteros in iis, quæ præhumidos habebant, idcircò non concipiebant, & ad impediendam conceptionem, ſterilitatemque indicendam in his, quæ in partu evidenti, ac certiſſimo periculo exponebantur, ut in caſu noſtro, in quo Elizabetha potionata præſumpta ex partu mirum in modum
11 affligebatur, & in vitæ diſcrimen veniebat; nam licere hæc Medico extra conceptionem præbere, docet abunde Mercurial. *lib. 1. de morb. mul. c. 11.* & alii Antiquiorum, & Recentiorum.

Hanc ergo duplicem intentionem Medico ſibi proponente, medicamenta omnia elegit maxime exiccantia, quoad paſſivas qualitates, quoad activas verò partim frigida, ut antimonium, partim calida, ut cætera, ad hoc ut minor eſſet caliditas, quam ſiccitas, quippe cum Antimonii frigiditas caliditatem errorum contemperaret, unde ex hac compoſitione medicamentum emergebat valde exiccans, quod effectum ſibi propoſitum Medico promittebat; nam medicamenta valde exiccantia, intemperiei humidæ uterorum facile per contrariam qualitatem ſubvenire poſſunt, & quandocunque opportunum ſit etiam ſterilitatem inducere, quia, ut Hippocrat. *lib. 5. Aphor. 62.* & Galen. *in comm.* firmabant, ubi uterus valde exiccatus eſt, ſemen in eo ex defectu alimenti corrumpitur, diſſipaturque, veluti in fabuloſo loco projectum ſemen nullum feliciter naſcitur, ſed ocioſiſſimè contabeſcit: præterquam quod hujuſmodi valde ſicca medicamenta venerem cohibent, & ſemen extinguunt eodem Galen. teſte *lib. 8. de ſimpl. med. fact. lit. O.*

Cum ergo pateat ex his, quod Medicus, quicunque ille fuerit, qui præſumptum pulverem compoſuit, non habuerit intentionem utendi eo pro veneno malo, & in damnum humani generis, ſed tantum in ejus commodum, & utilitatem, manifeſtum inde fit, dato etiam, quod Joan. Baptiſt. Gattus illum Elizabethæ ſuæ uxori propinaverit, prout Fiſcus, ejuſque adhærentes contendunt, non potuiſſe illum habere intentionem venenandi propriam uxorem, ſed tantummodo illam à præſenti ærumna ſublevandi, & à mortis diſcrimine liberandi; nam alias non uſus eſſent hoc medicamento vere non venenoſo, ſed aliis, ac validis, ac vere venenoſis, maxime cum pluries expertus eſſent, ut Fiſcus præſumit, prima, ſecunda, ac tertia vice ſperatum effectum non ſucceſſiſſe ex hujus adminiſtratione, & ideo, niſi lapide obtuſior fuiſſet, medicamentum mutaſſet, & valentius exhibuiſſet.

Nec valet ad hoc id, quod Dominus ex adverſo ſcribens objiciebat, nempe quod Joan. Baptiſta deſiderabat, uxorem lento veneno perimere, nam hoc gratis dictum eſt, & miror, docto viro, quicunque ille fuerit, hæc in mentem veniſſe, & è calamo excidiſſe, cum pateat venena temporanea non modo non excitare tam ſæva ſymptomata, ut Fiſcus ab hoc medicamento excitata præſumit, ſed nullo ma-
12 nifeſto ſigno ſeſe prodere, niſi lentam, ac non remiſſibilem febriculam inducendo, ſenſimque humidum primigenium depopulando, & nativum calorem deſtruendo: nam temporanea omnia, ac ſingula venena, nempe quæ longo tempore poſt eorum
13 exhibitionem interimunt, ex tabefacientium genere eſſe, docet Cardan. *lib. 1. de Venen. c. 22.* & alibi, & ipſe Dominus ex adverſo ſcribens.

Præterquam quod Ratio idipſum ſuadet, primo, quia cum tam lævis ſymptomatibus, ut à Fiſco, & adhærentibus in caſu noſtro aſſeritur, nequaquam poteſt hominis vita ad longum tempus protrahi. Secundò quia qui temporanea, & lenta venena propinant, in primis ſtudent, ut veneni vis nullo modo detegatur, cum ad fraudem contegendam, tum ut veneni vis non detegatur, alias ſuo fine fruſtraretur, cum potionati, ſed id cognoſcerent, facilè remediis, & antidotis veneno occurrent, maxime in principio; at ubi tam terribilia ſymptomata conſpicua fiunt, vis veneni ſe manifeſtiſſime prodit; & miror Dominum ex adverſo ſcribentem ſibimetipſi tam aperta fronte contradicere volentem Joan. Baptiſt. Gattum habuiſſe intentionem venenandi uxorem lento veneno, ut ſine ſignis venenationis occumberet, prout omnia lenta venena operari dicit, cum alia ex parte tam multa accidentia ex præſumpto propinato veneno adfuiſſe inculcet.

Denique, ut ad ea reſpondeamus, quæ de ſignis venenorum pro Fiſco adducuntur, diſtinguamus ea illa eadem diſtinctione, qua uſus eſt præfatus Dominus ex adverſo ſcribens, hoc eſt in antecedentia, concomitantia, & conſequentia, omnibuſque rite perpenſis, clare patet, ea omnia, & ſingula, & præſertim, quæ evidentiorem probationem facere poſſent, prorſus abeſſe, & breviter ad ea omnia, quæ pro fiſco proponuntur reſpondemus.

Quoad antecedentia, nempe odium Joan. Baptiſt. verſus uxorem, & conſuetudine delinquendi, dicimus hanc conſiderationem ad Medicum non pertinere, & bene his ii, ad quos pertinet, ſatisfacient. Illud certum eſt, quod quemadmodum nulla ſigna antecedentia dantur propinati veneni ante ejus aſſumptionem, niſi quædam, quæ præſumptiones pro- 14
prius, & conjecturæ ab extra vocanda ſunt, ad Juriſconſultos pertinentia, ſic è contra plura dantur, quæ ex veneno aſſumpto præſumpta ab ingenito provenire demonſtrare poſſunt, ut erat in caſu præ 15
ſenti, ſtatus valetudinarius ipſius Elizabethæ, & morboſus corporis apparatus, & alia alias deducta, quæ operantur, ut potius ingeniti, quam aſſumpti veneni præſumptio vigeat. Galen. *lib. 6. de loc. aff. c. 5* Cardan. *lib. 2. de Ven. c. 2.*

Quoad ſigna vero concomitantia, licet plura deducantur in informatione pro Fiſco data, certum tamen eſt, neque omnia, neque ſi plura, & majoris momenti adfuiſſent, commonſtrare certo potuiſſe, venenum fuiſſe propinatum, non autem ingenitum, 16
cum non dentur alia ſigna certo diſtinguentia inter venenum ingenitum, & propinatum, ut concordant tam Juriſconſulti, quam Medici Boſſius *in pract. crimin. tit. de del. num. 15.* Caball. *de omni gen. homic. num. 621.* Guazz. *in tract. ad def. Reor. def. 4. cap. 5. n. 5. lib. 1.* & inter Medicos Cæſalpin. *lib. 3. pract. cap. 7.* Codronch. *in method. teſtif. cap. 6.* & alii, unde quantumvis ſeſe defatiget, atque exagitet Dominus ex adverſo ſcribens, ad probanda hæc accidentia, ſive hæc ſigna, quæ in Elizabetha conſpicua fuiſſe dicuntur, ab adminiſtrato veneno originem habuiſſe, nunquam certo reducere poterit hanc concluſionem, ut prolixitatem odioſiſſimam evitemus, hac ſola reſponſione ſatisfactum volumus quibuſcumque ex adverſo adductis circa ſigna concomitantia veneni.

Tandem circa ſigna conſequentia ſuplicamus magnam haberi conſiderationem, hæc enim maximi momenti ſunt, & ſicuti ubi præſentia ſunt, infallibilem faciunt aſſumpti veneni præſumptionem, ſicubi abſint, omnem adminiſtrati veneni ſuſpicionem adimunt. Ac primo inter hæc ſigna eſt ipſa mors, hæc enim ut plurimum ſuccedit ad venena adminiſtrata, & præcipue ſi fuerint reiterata, ut in caſu noſtro, nam tunc ſuum effectum abſque dubio ſortiuntur, ut Cardan. *lib. 1. de Venen.* teſtatur. At Elizabetha ex præſumpto poculo non obiit, etiamſi præſumatur pluries eidem perſonæ, aliiſque non ſemel exhibitum, etiam caniculis, ac felibus, quorum omnium animalium nullum peremptum eſt, ergo ab hac iterata experientia docemur, hunc pulverem venenum non fuiſſe.

Sed etiam mors ad propinatum venenum non ſuccedat, non deſunt pleraque ſigna, quæ ab ipſo veneno adminiſtrato ſemper relinquuntur, quæ de neceſſitate adeſſe oportuit in caſu noſtro, in quo idem venenum præſumitur uni, eidemque perſonæ toties

fuiſſe

fuiſſe propinatum, ac primo Nicol. Flor. *ſumm.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 8. & Cardin. Ponzett. *lib.* 2. *de venen. cap.*
18 8. & alii permulti affirmant Depilationem eſse ſignum familiariſſimum iis, qui à veneno adminiſtrato evadunt, & maxime ubi venenum erodentem habuerit facultatem, ut in hoc veneno propinato ſupponitur extitiſse, vel ipſo D. ex adverſo ſcribent id firmante, at hoc ſignum in Elizabetha omnino abeſt, & in nullo ex iis apparuit, quibus idem venenum pluries propinatum præſumitur, quod Adverſarii negare non audent.

Præterea Cæſalpin. *lib.* 3. *pract. cap.* 7. & alii volu-
19 erunt, quod venena, quæ ſuum effectum omnino non ſortiuntur, quia non occidunt, ſemper inſignem aliquam moxam, & diuturnos morbos inferant; & hoc quia quatenus talia, calori noſtro naturali inimiciſſima, non ſolum, cum in corpore exiſtunt, illum deſtruunt, ſed cum exuperantur, relinquunt intemperiem aliquam cum impræſſione occultæ qualitatis nocentem; at in caſu noſtro tantum abeſt, ut ii, qui hunc pulverem aſſumpſiſſe creduntur, morbo aliquo afficiantur; aut aliquam inſignem adhuc corporis noxam perſentiant, ut è contra omnes, ac ſinguli pancratice valeant; quin etiam Martha, quæ per tres continuatos dies pulverem aſsumpſiſse dicitur, deinceps utero concipit, quod valetudinariis, & infirmis mulieribus non facilè evenire notum eſt. Facit Hippocrat. auctoritas *lib.* 5. *Aphor.* 62. & pluries alibi, & pro Juriſconſultis facit Rota *in Rom. ſociet. offend. Venen.* 11. *Januarii* 1619. *coram Cardin. Sacrato.* Et ex his concludendum, pulverem, de quo agitur, vel nullo modo fuiſse exhibitum iis, quibus exhibitus præſumitur, vel nequaquam fuiſse venenoſum.

CONSILIUM XIV.

Eidem Domino Renato Monreau.

ARGUMENTUM.

Inter alia medicamenta, ex quibus preſumebatur conſtare pulvis, quem ad venenandam propriam uxorem Elizabetham exhibuiſſe volebat Fiſcus Joannem Baptiſtam Gattum, erat Antimonium, de quo peculiariter dubitabatur, an eſſet venenum, necne? volente eodem Fiſco, & ejus adhærentibus, venenum omnino eſſe, repugnantibus nobis pro parte Joann. Baptiſtæ ex ſequentibus.

SUMMARIUM.

1 *Antimonium nullam habet venenoſitatem.*
2 *Antimonium, reſpectu manifeſtarum qualitatum, venenum non eſt.*
3 *Antimonium non eſt venenum ab occulta qualitate, vel à tota ſubſtantia.*
4 *Venena à tota ſubſtantia noxia non poſſunt ullo modo ad benignam naturam reduci.*
5 *Antimonium vomitum valide proritat.*
6 *Antimonium non eſſe venenum ab effectu probatur.*

1 QUia immeritò dubitatur de hoc, cum nullus Author fide dignus hoc in dubium revocaverit, ac nunquam vel in enarrandis ipſius Antimonii facultatibus; vel in enumerandis venenis, de ejus venenoſitate quicquam muſſitaverint, quod nullo modo præteriiſsent, ſi haberet vel minimam veneni ſuſpicionem, vel veneni accidentia aſsumptum produceret. Immo qui diligentiſſime omnia, & quæcunque venena etiam minima, & nulla conſideratione digna congeſſerunt, ut ſulphur eſt, Adamas, Lauri baccæ; Nux rancida, Magnes, Scammonea; Agaricus, & alia etiam hi inferioras, nihil de Antimonio meminerunt, quod omni venenoſitatis ſuſpicione ſit prorſus exſpoliatum, & ſi liber, videri poſſunt Galenus *de med. ſimpl. & de comp. Medic.* Dioſcorid. *lib.* 6. Plin. *lib.* 32. *cap.* 6. Paul. *ſuæ Med. lib.* 5. *cap.* 3. Aet. *lib.* 3. Avic. 4. *tractat.* 1. *ſumm.* 1. Raſ. *lib.* 8. *ad* Manſor. Conciliat. *de venen.* Guain. *de venen. cap.* 8. Ardoin. qui affluentiſſime de omnibus agit *lib.* 2. *de venen.* & ex Recentioribus Ceſalpin. *lib.* 3. *ſuæ pract. c.* 50. Paræus *lib.* 20. *cap.* 31. & alii permulti, ſed & qui de natura Antimonii ex profeſso loquuntur, nullam in eo venenoſitatem animadverterunt, ut dixi; ſed ſolum refrigerationem, & exſiccationem cum adſtrictione. Vide Dioſcorid. *lib.* 5. *cap.* 54. Plin. *ubi ſupra* Aet. *lib.* 2. *cap.* 72. Paul. *lib.* 7. *litt.* 5. Cæſalpin. *de metal. lib.* 3. *cap.* 9. & ad utramque concluſionis partem evidentiſſime probandam, vide Codronch. *in libell. de Antim.*

Deinde, ſi Antimonium venenum eſt, vel lædit manifeſtis qualitatibus, vel occultis, & a tota ſubſtantia (ut prudenter deducit idem Codronch *ibidem.*) vel ambabus 2
ſimul. Non manifeſtis qualitatibus, cum hæ in Antimonio non ſint inſignes, neque in exceſsu, nam frigidum eſt, & ſiccum in gradu ſecundo cum adſtrictione, ut patet ex Authoribus jam ſupracitatis; adde, quod ſi his operaretur, apparerent in nocendo earum effectus, tales eſsent vehemens adſtrictio faucium, & gutturis ſtrangulatio, urinæ ſuppreſſio, ventris ſtipticitas, ſtomachi gravitas, & refrigeratio, inteſtinorum dolores, vocis & reſpirationis oblæſio, & alia ad hunc modum, at hæc ab Antimonio non provenire ſatis perſpectum eſt: ergo ratione primarum & manifeſtarum qualitatum, Antimonium non eſt venenum.

Sed neque occulta qualitate, & à tota ſubſtantia 3
Antimonium eſt venenum, quia medicamenta, aut venena hujuſmodi non poſſunt reduci per quamvis præparationem, aut repurgationem ad benignam naturam, neque omittere poſsunt id, quod ab intrinſeca forma ſortita ſunt, ita ut quomodocunque exhibeantur, & in quacunque quantitate, ſemper mortifera ſunt. At vero Antimonium dari etiam ſine præparatione ulla, & ſine repurgatione, abſque ullo vitæ periculo, & cum præparatione etiam in notabili quantitate ad corpora expurganda, & ad difficiles, & rebelles ægritudines edomandas, non eſt qui neſciat. Matthiol. *in lib.* 5. Diſcorid. *de mat. med. cap.* 59. Condronch. *ubi ſupra*, & omnes, qui de Antimonio ex profeſso verba faciunt.

Sed neque ſimul manifeſta, & occulta qualitate Antimonium eſt venenum, quia eædem rationes ſimul urgent, ac multo evidentius probant, nullo modo illud eſse venenum.

Verum ex abundanti conceſso, etiam cuicunque, Antimonium venenum eſse, tamen illud certum eſt, & negari non poteſt, non eſse ex iis venenis, quibus ad enecandos homines uti quis poſſit: ratio eſt in promptu, quia cum unica ſpes ſit in his, qui potionati ſunt, & venenum hauſerunt, ut ipſum quam celerrime è corpore vomitum expellant: Antimonium vomitum promptiſſime, ac valide excitare quivis novit, & notant omnes Doctores, de eo verba facientes; itaque etiam, ſi venenum eſset, ob hoc ipſum, quod ad ſui expulſionem illico hominem cogat, non poſset hominem interimere, neque enim in ſtomacho tanto tempore moram trahit, ut ejus virus ſanguini per venas, & arterias communicari poſſit, & ad cor ipſum pervenire.

Ac denique ab effectu probatur, Antimonium non eſſe venenum, quia, quicunque Antimonium ſumpſerunt, & ex ejus vi occubuerunt, nunquam mortui ſunt cum accidentibus veneni, ſed ex ſimplici tantummodo ſuperpurgatione, ut experientia docet, at ſi ob hoc, nempe quod ſuperpurgationes lethales excitare poſſit Antimonium, venenum eſt, certe & ſcammonium, & Agaricus, & cætera etiam benigniora, & incentiſſima medicamenta venena erunt, cum omnia poſſint præter modum uſurpata lethales ſuperpurgationes inducere, nam & ipſum Antimonium tunc ſolummodo tales excitat ſuper purgationes, cum in excedenti quantitate aſsumitur, alias nequaquam. Non ſufficit ergo hoc ad determinandum, Antimonium eſse venenum, ſed neceſse eſt, ſi venenum ſit dicendum, ut ab ejus propinatione appareant accidentia illa, quæ ad venenum, vel à tota ſubſtantia, vel manifeſtis qualitatibus noxum, ſuccedere ſolent.

CON-

CONSILIUM XV.

Fidem Domino Renato Monreatu.

ARGUMENTUM.

Cum N. N. Tonſor ſanus degeret, cum amico affluentius pranſus eſt. A comeſtione nonnullis elapſis diebus, ſenſim in Icteritiam, ſeu Regium morbum incidit, ac procedente tempore, totum illi corpus virore defœdatum eſt. Hinc, nulla cura adhibita, in fatuitatem, & dementiam lapſus eſt, ac tandem vitam cum morte commutavit. Cadavere adaperto, Inteſtina tumefacta apparuerunt, & coloris citrini, Pericardium omni humiditate deſtitutum, ſanguis in Cordis ventriculis congelatus; & ipſius Cordis ſubſtantia pravi coloris, caput tumefactum, labia admodum groſſa, Pulmones coloris citrini, & ſecundum alas nigricantes, ac Mediaſtino, & Pleuræ adhærentes: Lien mollis, ac diffluens, & alia nonnulla ſigna atteſtantia veneni propinationem. P. in quem reatus ſuſpicio cadebat, a fiſco in carcerem detruſus eſt, & quæſitum pro veritate ab ipſo fiſco eſt. An N. N. ex propinato veneno, vel ex ingenito, & intrinſeco aliquo morbo occubuiſſet, & reſpondi.

SUMMARIUM.

1 *Præſumptio propinati veneni ex antecedenti ſtatu Ægrotantis eſt magni momenti.*

2 *Concomitantia ſigna quomodo propinatum venenum atteſtantur.*

3 *In veneno propinato accidentia ſupervenientia nullum ordinem ſervant.*

4 *In veneno propinato non ſolet adeſſe febris, ut in ingenito.*

5 *Venenum aut eſt corrodens, aut putrefaciens, aut inflammans, aut congelans, adde, & tabefaciens.*

6 *Venena externa vel ſunt præſentanea, vel temporanea.*

7 *Temporaneum venenum lentum eſt, & ex genere Tabefacientium.*

8 *Data cauſa diſpoſita ad agendum in patiens diſpoſitum ad patiendum, neceſſario ſequitur effectus.*

9 *Signa aſſumpti veneni in ipſa aſſumptione apparentia, ſunt magni momenti exiſtimanda.*

10 *Accidentia ex propinato veneno provenientia, cum impetu apparent, contra ex veneno ingenito.*

11 *Fatuitas ex morbo Regio mala.*

NOn immerito dubitari videtur, an N. N. ex propinato veneno obierit, necne, cum pro affirmativa opinione tot adſint conjecturæ, ac præſumptiones, non numero ſolum, ſed etiam pondere urgentiſſimæ: nulla enim ſigna deſiderari videntur, aut ex antecedentibus, aut ex concomitantibus, aut ex ſubſe-
1 quentibus, quæ propinati veneni ſuſpicionem facere, ac mirum in modum augere poſſit. Ac primo urgentiſſima videtur ea præſumptio, quæ ex antecedentibus deſumitur, ac maxime ex ſtatu ejus, qui venenum hauſiſſe dicitur; ſi enim ſtatus hic ſecundum Naturam fuerit, & vires conſtent, & errata in victus ratione ſaltem inſignia non proceſſerint, irrepente ſubitaneo, præcipiti, ac pernecabili morbo, facit fere plenam probationem propinati veneni cum hac ſola conjectura fiſus Galen. *lib. 6. de loc. aff. cap. 5.* & cum eo DD. omnes de ejus rei certitudine non hæſitanter pronunciaverint, quæ conjectura, cum in caſu noſtro vigeat, cum N. N. immediate ante præſumptam veneni acceptionem optima ſanitate frueretur, & viribus conſtaret, dicendum, eam non modo maximopere urgere, ſed concludentiſſimam de tali veneni propinatione probationem facere.

Nec minus urgere firmandum eſt, eam præſumptio- 2
nem, quam ex concomitantibus ſignis elicere poſſumus, ſi enim ſeriem ſymptomatum, quæ in hoc ægrotante apparuerunt, eorumque naturam, & affligendi modum conſiderabimus, nonniſi a propinato veneno potuiſse emergere fatebimur; quippe cum primo fuerint pernicioſiſſima, terribilia, & exitialia, naturamque illico proſtraverint, ac ſuperaverint, quod non veriſimile ſit accidere potuiſse ex Icteritia ab interna cauſa procedente, in qua, præter corporis immutatum colorem, non ſolent adeſse hujuſmodi prava accidentia, imo neque alia ulla conſideratione digna, non quidem alia ex cauſa, niſi quia humor morbum faciens ab internis ad externa prorumpit, unde conſequens eſt nobiliores partes a peccante humore liberari, & nullam ex ejus vi noxam percipere.

Secundo ſi modum adventus horum ſymptomatum ſpectemus, ea non ſenſim, & ordine quodam, ut in morbis ab interno veneno provenientibus evenire ſo-
let, apparuerunt: ſed potius cum impetu, & confer- 3
tim, nulloque ordine ſervato, quod in adminiſtrato potiſſimum veneno fieri ſolet, ut docent Cardan. *lib. 2. de Venen. cap. 2.* & Bacc. *in Proleg. de Venen. cap. 17. art. 1.* Ac ſi denique ſeriem horum ſymptomatum conſideremus, id ipſum clare apparebit, quia in veneno ingenito hæc ſymptomata nunquam ſunt ſine febre, contra in veneno adminiſtrato, ut in ca-
ſu noſtro, in quo febris adeſse non ſolet, quod ita 4
fieri, longioribus probavi, *lib. 2. Quæſt. Medico-Legal. tit. 2. quæſt. 8. num. 5. & ſeqq.*

His addenda ſigna ex cadavere poſt Ægri mortem deſumpta, quæ & ipſa magni ſunt momenti, neque videntur apparere potuiſse in cadavere morbo naturali extincto, ut Inteſtina tumefacta, & coloris citrini, cordis ſubſtantia pravi coloris, & alia in hiſtoria morbi enarrata, quæ ſicuti propinato veneno ſunt familiariſſima, & proportionatiſſima ſymptomata, ita naturali ægritudini, & maxime Icteritiæ, præcipue nulla febre concomitante, videntur omnino diſconvenientia & improportionata. Ex quibus omnibus videbatur certitudinem nos habere poſse, quod N. N. ex propinato veneno, non autem ex ingenito, aut interno morbo perierit.

Verum enim vero, ſi res penitius conſideretur, & effectus omnes in hoc caſu apparentes ſuis cauſis referantur, contratrium apparebit verius, & omnis ſuſpicio propinati veneni evaneſcet, quod ex ſequentibus fundamentis facile palam fiet. Dicendum ergo primo, quod licet particularium venenorum difficillima ſit cognitio, cum alicui propinantur, ut omnes norunt, tamen ea noſcere ſecundum ſuas ſpecies non modo non eſt difficile, ſed facillimum, poſito, inquam, quod de propinato veneno certitudo habeatur. Demus ergo N. N. cum effectu aſsumpſiſse venenum a P. ſibi clam propinatum, ac per
fraudem, tunc dico, quod hujuſmodi venenum, aut 9
fuit corrodens, aut putrefaciens, aut inflammans, aut congelans, adde, aut tabefaciens (licet hoc cum putrefaciente conveniat, exſiccatio enim quædam ſpecies putrefationis eſt) ad has namque ſpecies omnia venena reduci poſsunt; ad hic nullum hujusmodi veneni ſignum apparet, ergo. Et quod non fuerit corrodens, patet, nihil enim apparuit, aut ante, aut poſt, aut in ipſa aſsumptione, quod pro ſigno talis veneni deſumi poſſit; Quod non fuerit putrefaciens, patet, quia ab hujusmodi veneno maxime patitur primo ſtomachus, & jecur, cum tamen in cadavere hæc duo viſcera nihil omnino læſa apparuerint; Quod non fuerit inflammans, patet, quia non modo calor nullus adfuit in ipſo potionato, ſed etiam a febre fuit immunis; Quod non fuerit ex genere congelantium, manifeſtum eſt, non apparente ullo hujuſmodi veneni ſigno; Quod denique non fuerit tabefaciens, ex ipſo ſucceſsu palam eſt. Ergo reſtat, N. N. ex morbo potius quodam interno, quicunque ille fuerit, quam ex propinato veneno obierit.

Secundo notandum, quod veneno adminiſtrata 6

aut ſunt præſentanea, aut temporanea; illa ſubito, & maxima cum vehementia, aut paucorum dierum ſpatio, hæc lente, ac ſenſim, & longo poſt tempore operantur. Modo, quod N. N. non aſſumpſerit venenum præſentaneum, patet; quia a præſumpta veneni aſſumptione per plures dies, nempe per unum ſupra viginti nullum evidens ſymptoma, niſi mutationem coloris ipſius cutis paſſus eſt: deinceps ſymptomata ſenſim apparuerunt, cum primo Ictericus factus ſit; poſt multos vero dies in peius lapſus fuerit, non fuit ergo venenum hoc præſentaneum. Sed neque dici poteſt fuiſſe temporaneum; primo, quia mors nimis propere
7 videretur ſecuta, temporaneum autem venenum ſuum opus ad longum tempus retardat, & lentum eſt in operando. Secundo, quia temporanea venena omnia ex Tabefacientium numero ſunt. Cardan. *lib.* 1. *de Venen. cap.* 22. & alibi, at N. N. nullam emaciationem, nedum Tabem paſſus eſt, nec quid ſimile; remanet ergo, ut non ex propinato veneno, ſed ex ingenito, vel potius ex aliquo alio interno morbo fuerit ſublatus.

8 Notandum tertio, quod data cauſa diſpoſita ad agendum, nulloque impedimento ex parte patientis exiſtente, ſed potius diſpoſitionibus ad patiendum ex ejus parte requiſitis urgentibus, neceſſario ſequitur naturalis effectus, ut Philoſophis eſt compertiſſimum. At ſi ſupponatur in hoc caſu fuiſſe propinatum venenum, cum hoc ſit cauſa maxime efficax ad agendum, & nullum ſupponatur ex parte patientis impedimentum ad reſiſtendum, ſaltem per tantum temporis ſpatium, neceſſario ad illius aſſumptionem debuit ſequi illius veneni effectus, nempe ut Naturæ ſuccumbentia, aut illius pugna cum veneno, cum tamen neutrum fuerit ſecutum, en quod N. N. ab aſſumptione præſumpti veneni, per plures dies incolumis permanſerit; dicendum itaque, illum nequaquam ex veneno, ſed ab interna aliqua cauſa ægrotaſſe, & ex ejus denique vi periiſſe.

9 Notandum quarto, aliqua eſſe ſigna in potionatis, quæ in ipſa veneni adminiſtratione obſervantur, & eſſe multi momenti, quæ tamen omnia in caſu noſtro deſiderantur: notant enim D. D. omnes, venena omnia eſſe mali odoris, & ſaporis horribilis, & in aſſumptione ſemper nauſeam, vomitum, gulæ ardorem, ſtomachi morſum, & mille alia ſymptomata excitare, quorum nullum hic apparuit, cum nulla mentio habeatur, quod N. N. a prandio, vel a cœna præſumpta, de talibus unquam ſit conqueſtus.

10 Notandum quinto, quod, ut ſupra annuimus, accidentia, ſi ex veneno adminiſtrato ſuperveniant, ſolent cum impetu quodam, ac vehementia apparere, non tolerante Natura vim improviſam ipſius veneni; & procurante ſummo conatu illud a ſe repellere, ac ſuperare: contra vero ſi ab ingenito veneno, & interno morbo eveniant, nam ut plurimum ſenſim paulatimque & ordine quodam ſervato ſuccedunt, juxta illud Hipp. *lib.* 2. *Aphor.* 30. circa principia omnia debiliora, quia Natura interno veneno, ob moram in corpore contractam, veluti aſſueſcit: hoc autem maxime oſtendit venenum fuiſſe ingenitum, vel morbi cauſam fuiſſe internam, quod in hoc caſu adeo urgere videtur, ut veritatem omni ex parte detegat. Nam N. N. præſumptus potionatus ſenſim, paulatimque flaveſcere cœpit, nullo alio notabili apparente ſymptomate; dehinc vero procedente morbo, ac nulla cura adhibita, alia ſymptomata ſeſe manifeſtarunt, quæ poſtmodum exacerbata, tandem morti hominem addixerunt, cum tamen, ſi Icteritia ab externo veneno originem traxiſſet, contra evenire debuiſſet, ut primo nempe alia ſymptomata notatu digna, ut vomitus indeſinens, moleſtia intolerabilis, dolores pernecabiles, lipothymia, ſyncopes, & alia id genus; dehinc icteritia, & alia majora, & pejora apparuiſſent; & ratio eſt, quia ad effuſionem bilis a cauſa interna non gravatur,
10 ſed potius allevatur Natura, cum ab humore noxio ſeſe exoneret; idcirco poteſt ex improviſo aliquando, nec præcedentibus aliis ſymptomatibus ſeſe prodere: at in veneno propinato nequaquam; quia primo, & antequam Hepar lædatur, neceſſe eſt lædi ſtomachum, atque etiam Cor, unde præcedere debent primo accidentia ad inſignem ſtomachi, & Cordis læſionem neceſſario conſequentia, quod confirmat ipſa experientia, ſemper enim obſervamus in venenis adminiſtratis Icteritiam nonnullos poſt dies, & poſt alia ſymptomata apparere. Cum igitur ex prædictis pateat, N. N. a propinato veneno non fuiſſe extinctum, ſed potius a morbo quodam naturali, ut majorem in modum veritas innoteſcat, demonſtrandum jam, ex quo vere morbo obierit. Ac profecto, ſi obſervare velimus Icteritiæ cujuſdam deſcriptionem ab Hippoc factam *lib.* 3. *de Morb num.* 1*·*. *& lib. de intern. affect. n.* 38. apertiſſime videbimus N. N non ex alio morbo obiiſſe, neque ex veneno aſſumpto fuiſſe ſublatum.

Habent ergo Hippocr verba in *prædicto lib.* 3. *de morb.* hoc modo. *Hujuſcemodi morbus Regius acutus eſt, & cito necat. Color totius mali corium maxime refert ex viridi palleſcens, & quales Lacerti virides, ſimileque fere corpus eſt. In urina, quod ſubſidet velut Eruum, fulvum eſt, & febris, & horror levis detinet, quandoque etiam veſtes ferre non ſuſtinet, ſed ab his mordicatur, & pungitur. Jejunio mane viſcera plerumque lacerantur, & ſi quis eum excitet, aut alloquitur, non patitur. Hic fere intra dies quatuordecim moritur, quos ſi effugerit, convaleſcit.* Eadem fere habet alio in loco jam cit. *de Intern. affect.* ubi & aliam ſpeciem hujus lethalis morbi, ſed longioris deſcribit, quorum morborum ſigna, ſi cum morbo, quo extinctus eſt N. N. æquiparentur, nihil omnino eorum deſiderabitur, quæ ad ejus morbi naturam conſtituendam neceſſaria exiſtimantur: nam & color corporis, & proritus, & anxietudo, & viſcerum lancinationes, & melancholia, & delirium in utroque caſu ſunt conſpicua. De febre ſolum dubitari poterat, quam in ſuo morbo adeſſe vult Hippocrates, cum tamen in caſu noſtro non adfuerit. Ad quam inſtantiam reſpondetur, quod primo non fuit, ut oportuiſſet, in ægro hoc obſervatum, an aliqua febre detineretur, necne; ſecundo, quod potuit quidem adeſſe, ſed levis, ut Hippocrates dicit, ac talis, ut facile medentem falleret, aut ab eodem medente in cenſu non haberetur propter ſui levitatem, præcipue cum ad ægrotum acceſſerit viribus jam dejectis, & non potente virtute illam detegere, unde apparere potuit æger non febrire; & tertio dato etiam quod vere non febriret, hoc non tolleret, quin idem eſſet morbus, ſtantibus præſertim tot aliis ſignis evidentioribus, & ſi in omnibus tali morbo detentis febris eſt levis, poteſt in aliquo particulari eſſe nulla, vel nulla apparere.

Mirum ergo non fuit in homine ſano, & alias robuſto, ac victui ſalubri aſſueto de repente ex aliqua externa, ac procatarthica cauſa, ut ex labore, ex nimia potatione, ex curſu, ex lucta, aut ex alia ſimili cauſa (nam alias hoc obſervatum eſt, & in dies obſervatur) bilem agitatam in ambitum corporis effundi, & nulla cura adhibita, illaque nobilioribus partibus communicata, alia ſymptomata, quæ in informatione enarrantur, excitari, præcipue autem fatuitatem, ac dementiam, quæ familiaris eſt Ictericis, ubi in malum tendunt, dicente Hippocrate *lib.* 1. *Prorrhet. n.* 4. *& in Coac. Prænot. num.*
198. *Mala eſt ex morbo Regio fatuitas*. Licet autem 11
hoc difficultatem facere poſſit, quomodo nimirum calidiſſimus, & ſicciſſimus humor fatuitatem excitet, quæ potius a frigido, & humido videtur naſci; tamen ad hoc reſpondet Duretus *in comm. prædicti lib* 3. *Coac.* in hunc locum dicens, quod cerebrum humeſcit, adde, & refrigeratur ex eo, quod ab humore calido & ſicco deſtituatur, ab omnibus enim partibus bilis ad exteriora effunditur.

Ex quibus facile eſt videre, quanam ratione in N. N. tot ſymptomata apparuerint, ex effuſione enim Bilis ad totum corpus partes omnes externæ virorem illum, ac pallorem, aut alium quemcunque fœdum colorem contraxere, juxta naturam, & colorem humoris eas inficientis: neque enim Bilis unius ejuſdemque coloris perpetuo eſt, ut norunt Medici, ſed modo palleſcit, modo nigreſcit, cum aduritur, modo viret, & ſic vario colore partes inficit. Ex effuſione vero Bilis ad exteriora cerebrum humeſcere, ac refrigerari diximus,

diximus, unde debile in omnibus ſuis operationibus redditur; præcipue vero debilitata ejus retentiva, Pituita ad internas partes per nervos, venas, & arterias lapſa, varios tumores in variis partibus excitavit, ut alias in his, qui jam morti proximi ſunt, evenire ſolet, cum jam proſtrata Natura pituita in cerebro exiſtens ad interiora ruit, & varia excitat ſymptomata. Cætera quoque, quæ de anxietudine, & puncturis in univerſo corpore habentur, & alia recenſita ab ipſa Bilis effuſione facta fuiſſe, notiſſimum eſt. Et ex his concludendum pro veritate videtur, N. N. ex prædicto morbo, nempe ex prima illa Icteritiæ ſpecie ab Hippocrate deſcripta deceſſiſſe, non autem ex propinato aliquo veneno, cum accidentia ſubſecuta, & morbi ſeries, naturali, & internæ cauſæ, non violentæ, & externæ reſpondeant.

CONSILIUM XVI.

Eidem Dominico Renato Monreau.

ARGUMENTUM.

In eadem cauſa, de qua ſupra, iterum per fiſcum interrogatus, ut pro veritate magis præciſe reſponderem, an N. N. ex propinato veneno obiiſſet, reſpondi, quod licet ex tam variis, tam incertis, tamque ſibi contrariis teſtium depoſitionibus in nono ſummario datis, nihil certi circa veneni exhibitionem in perſona N. N. elici poſſit, cum non ſint inter ſe conſtantes; tamen ego, ſuppoſito, quod per eas plene probata remaneat veneni exhibitio, adhuc tamen in ea ſententia ſum, illum non ex aſſumpto prætenſo veneno, ſed ex interno ac naturali morbo, alias ex Hippocratis auctoritate deſcripto, vitam obiiſſe.

SUMMARIUM.

1 *Medicamenta omnia, & venena etiam ipſa adminiſtrata interdum ſuo fine fruſtrantur.*
2 *Venena, quæ ab excedenti qualitate occidunt, niſi illico in actum producantur, nullius effectus evadunt.*
3 *Vix ex decem unum perire ſolet, niſi venenum repetatur.*
4 *Venena temporanea facile nullius effectus evadunt.*
5 *Icteritia aliquando eſt effectus aſſumpti veneni.*
6 *Venenum quodcunque vel mediate vel immediate cor lædit.*
7 *Sitis carentia eſt maximum argumentum ad excludendam veneni aſſumptionem: declara ut ibi.*
8 *Cadavera eorum, qui externo veneno intereunt, difficillime putreſcunt.*
9 *Singulare ſignum aſſumpti veneni eſt læſio in ventriculo, & lenta febricula.*

NEque novum quid, aut rarum, aut mirum id videri debet, cum quotidiana experientia compertum ſit, non tam in venenis, quam etiam in aliis qui-
1 buscunque medicamentis purgantibus, præcipue quod aliquando vel a Natura exuperantur, & nullum effectum producunt, vel ſimpliciter dejiciuntur, nulla illata ipſi Naturæ vi. Peculiariter autem Galen. *in lib. de ſimpl. med. fac. cap.* 18. de venenis verba faciens,
2 quæ ab excedenti qualitate occidunt, dicebat, quod niſi illico in actum producantur, nullius effectus redduntur. Ac præterea Cardan. *lib.* 2. *Contract. Medic. tract.* 5. *contrad.* 10. *verſ. & ſcias*, ſerio affirmat,
3 vix unum interire ex decem, qui venenum reiteretur, quod dictum etiam frequenti experientia roboravit, ut ipſe ibidem luculenter teſtatur.

Sed hoc ipſum, nempe venenum ſuo effectu fruſtrari, 4
evenit peculiariter in venenis temporaneis, hoc eſt ad tempus datis, quale forte præſumitur fuiſſe hoc, quo N. N. extinctus dicitur, ex implicita quadam P. confeſſione, & dubiis nonnullorum teſtium depoſitionibus. Et ratio eſt maxime in promptu, quia, cum hujusmodi venenorum vis, ad hoc ut lente operetur, contrariis medicamentis ſit refracta, facile inde evenit, ut occurentia calori naturali, qui ſaltem debilis non ſit, evincantur, vel refringantur, aut in corpore nulla noxa relicta, detrudantur. Hinc tam raras experientias, quæ veræ ſint, habemus ſimilium venenorum, quæ ad tempus exhibentur, ut percurrit idem Cardan. *loco citat.* Potuit ergo eodem modo etiam in caſu noſtro eveniſſe, quia veneni aſſumpti nulla certa, & peculiaria ſigna fuerunt adnotata: quemadmodum enim in ſuperiori conſultatione dicti, neque in præſumpta veneni aſſumptione N. N. quicquam perſenſit, neque per plures dies poſt aſſumptionem de aliquo notabili accidenti conqueſtus eſt, ut de ſtomachi morſu, de Cordis tremore, de Lypothymia, vomitu, ſudoribus frigidis, nauſea, ructibus nidoroſis, ac corruptis, & id genus aliis, quæ omnia, aut eorum ſaltem plura de neceſſitate conſequi debebant ad veneni aſſumptionem, maxime ſuppoſito, quod in actum fuiſſet jam deductum ex adventu Icteritiæ, tanquam effectu propinati veneni. Quemadmodum namque unus ex Medicis deponit, Icteritia aliquando eſt effectus aſſumpti veneni, ſed nunquam ſola apparet, verum aſſociata aliis ſymptomatibus, immo poſt alia ſympto- 5
mata, nam tunc cum omnem ſanguinis maſſam infecerit, ac corruperit, neceſſe eſt talia ſymptomata apparere, qualia apparent, cum homo jam in mortem certo tramite tendit.

Sed manifeſtius etiam ultra adducta in priori conſultatione ex infra adducendis patere poteſt, venenum N. N. non aſſumpſiſſe, aut aſſumptum exuperaſſe, & ſic non ex aſſumpto veneno, ſed ex interno quodam morbo obiiſſe: ſunt enim plura accidentia, quæ de neceſſitate omne aſſumptum venenum conſequuntur: Ac primo, & principaliter exploratiſſimum Medicis eſt, omne venenum cor lædere, aut primo, & imme- 6
diate, aut ſaltem ſecundario, & mediate, ita ut nullum omnino venenum aſſumi poſſit, quod aut ſubito, aut conveniente mora interpoſita ſymptomata ad læſionem cordis conſequentia non accerſat, Conciliat. *diff.* 178. *& in lib. de Venen. cap.* 1. Nicol. Flor. *ſumm.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 1. Guainer. *de Venen. cap.* 1. *reſp. ad dub.* 4. Ardoin. *de Venen. lib.* 1. *c.* 7. Ponzett. *lib.* 1. *de venen. c.* 9. Fernelius *lib.* 2. *de Abdit. c.* 15. & alii omnes. Verum in caſu noſtro modo patet. Cor nullo modo fuiſſe læſum, ſed ex Medicorum depoſitione habetur, N. N. poſt dubiam, & ſuſpectam comeſtionem bene ſe habuiſſe, ut per verba illa Medici M. *ſolo il polſo ſtava bene, pareva che foſſe d' huomo ſano, & non monſtrava mal neſſuno*; quod quidem impoſſibile fuiſſet, ſi morbus ex aſſumpto veneno dependentiam habuiſſet ex prædictis.

Secundo, Cardan. *loco ſupra cit. Contrad. Medic.* maximum fundamentum facit ad excludendum veneni aſ- 7
ſumptionem, ſi qui venenum bibiſſe præſumitur, ſitim non habeat. *Sitis*, inquit, *carentia, maximum argumentum eſt ægrum venenum ſumpſiſſe*; ex quo habetur mortem ex interna potius cauſa eveniſſe; quod quidem verificatur potius in calidis venenis; nam frigida, ut Mandragora, ſuccus lactucæ, Jusquiamum, & alia ſitim forte non faciunt; ſed venena hæc non dantur, neque dari poſſunt in modica quantitate, quia, cum exuperante frigiditate interimant, inſignem quantitatem requirunt. At venenum, quod aſſumſiſſe præſumitur N. N. fuiſſe in pauca admodum quantitate, dicitur, nempe quantam caperet moneta illa, quam Julium, ſeu Paulum vocamus; itaque non potuit eſſe frigidum, cum ergo eſſet calidum, debebat de neceſſitate ſitim magnam & inextinguibilem excitare, ut calida venena omnia faciunt, licet Cardan. *loco cit.* etiam frigida ſitim facere voluerit. At cum N. N. hoc ſymptomate nullo modo fuerit moleſtatus; dicendum eſt, aut illum non aſſumpſiſſe venenum, aut ex illius vi non periiſſe, quod illud exuperaverit.

8 Tertio, & hoc quidem videtur maxime notandum; experientia compertum eſt, cadavera eorum, qui veneno externo ſublati ſunt, difficillime putreſcere. Cardan. *de ſubtilitat. lib.* 12. ita ut ob eam cauſam verminationem non patiantur. Senec. *Nat. Quæſt. cap.* 31. & ratio eſt introducta ſiccitas ab ipſo veneno, unde ea de cauſa Alexandri Magni cadaver incorruptum ad multos dies permanſit, quod veneno obiiſſet: contra vero cadavera veneno interno ſublata faciliime corrumpuntur, ut patet in iis, quæ ex peſte ſublata ſunt. Paræus *lib.* 21. *cap.* 10. At cadaver N. N. citiſſime putrefieri cepit, quia, ut plures teſtes deponunt, in horas & momenta tumefiebat, ſignum manifeſtiſſimum corruptionis ex interna ebullitione.

Quarto, potiſſimum, ac ſingulare ſignum affertur a Cardano *loco* alias *citat* in veneno lento, & ad tempus dato, quale præſumitur id, quo N. N. periiſſe dicitur; dicebat enim: *Sed ſingulare ſignum eſt læſio in ventriculo*
9 *cum voluntate evomendi*, quibus addit etiam lentam febriculam, ſed neutrum horum animadverſum eſt in ipſo N. N. cum in cadaveris inſpectione ventriculus nihil, quod ſuſpicionem hujusmodi foveret, habuerit; & illum à febre ſemper fuiſſe immunem, ipſi Medici teſtati ſint.

Et quia urgebat præſumptio quædam aſſumpti veneni, maximi momenti, quæ deſumi videbatur ex Galeno, & de qua etiam Cardan *loco ſæpe cit.* nempe morbus ex improviſo adveniens in ſano homine ſanorum modo vivere aſſueto, ac bonæ valetudinis, viribusque conſtantibus, certe tam omnino evanuiſſe ex teſtium depoſitionibus patet. Quia N. N. non vivebat regulariter, nam ſæpe, ac ſæpius cum amicis comeſſationibus vacabat, exercitio quoque nimio, ac violento utebatur, & intempeſtivo Pilæ ludo; cibis etiam veſcebatur pravis, ut plurimis fructibus, ac poſt ipſum Icteritiæ adventum ſæpe Tincis, quæ ſuccum generare ſolent craſſum, viſcidum, melancholicum, & viſcera maxime obſtruentem, præcipue in jam valetudinario, imo ægrotante homine, ſeſe replevit; itaque tantum abeſt, ut hæc præſumptio quicquam afficiat, ut potius contraria urgeat.

Licet denique multa ſymptomata, & pleraque ſigna in cadavere conſpecta poſſent præſumi ab aſſumpto veneno originem habuiſſe, quia tamen hæc ſunt æquivoca, & ad ſuas naturales cauſas facillimo negotio reducuntur, quibus etiam magis, quam aſſumpto veneno ſunt proportionata, idcirco ea nihil afficere firmandum eſt, ac concludendum, vel N. N. nullum venenum aſſumpſiſſe, vel ſi aſſumpſerit, exuperaſſe, neque ex aſſumpto veneno, ſed ex intimo morbo obiiſſe.

Perilluſtri atque Excellentiſſimo D. D. PETRO CASTELLO, *Medico Romano, & in Meſſanenſi Academia Primario Medicinæ Lectori, ac V. Cl.*

PAULUS ZACCHIAS MED. F.

Nolo mihi impedimento ſit tanta locorum diſtantia, quanta inter nos eſt, ne Te aliquando alloqui liceat. Scio Te me alloquentem attento, ac lubenti animo auditurum. Audi igitur nonnulla, quæ variis occaſionibus mihi oblatis ſcripſi ad Medico-Legales materias pertinentia, ex tuo penu quædam deprompta hic habebis Nam & Tu ſimiles mihi occaſiones obtuliſti. Interim vale, atque operam impende, ut benignus ille Animi affectus, quo me ſemper proſecutus es, abſentia non diminuatur, ſed magis magisque indies augeſcat.

CONSILIUM XVII.

ARGUMENTUM.

Abbas Gattus patiebatur Epilepſiam, & illam quidem notabilem, ac gravem, & cum die quodam vix paroxyſmo ſeſe recolligeret, per inſtrumentum quoddam ſeſe ad quædam exequenda obligavit: Poſt temporis tractum hujusmodi obligationis illum pœnituit, atque in ſe reverſus recordatus eſt, ſe in illius inſtrumenti celebratione non fuiſſe ſanæ omnino mentis, ex quo capite obligationem ſuam irritam facere tentavit: & viſum eſt, illum non abſque ſummo jure id expetere.

SUMMARIUM.

1 *Epilepſia quid ſit.*
2 *In mentis oblæſionibus ægri a quorundam civilium actuum celebratione prohibentur.*
3 *Graves, vel leves Epilepſiæ quæ dicantur.*
4 *Magna Epilepſia quæ.*
5 *Epilepticus in acceſſione non eſt ſui Juris.*
6 *In levioribus Epilepſiis ægri neque ante, neque poſt acceſſionem ſunt a mente alienati, contra vero in gravioribus.*
7 *Epileptici gravi morbo tentati poſt acceſſionem, per aliquot dies non ſunt ſanæ mentis.*
8 *Epileptici gravi morbo tentati etiam ante acceſſionem, per aliquot tempus extra mentem ſunt.*

NAm morbus, quo laborabat, abſque dubio erat Epilepſia, qua etiam nunc laborat; quæ & morbus comitialis, & morbus ſacer dicitur, vulgo vero morbus caducus: quod facile colligitur ex ſymptomatibus, quibus affligi ſolet, & ex modo acceſſionis ipſius morbi: In quibusdam enim temporum mutationibus de repete paroxyſmo apprehenſus ex improviſo cadit, extra mentem rapitur, membris diſtorquetur, ſpumam ex ore emittit, Penis illi aliquando arrigitur, ſemenque genitale involuntarie effundit, quæ omnia atque alia multa, quæ recenſere opus non eſt, ſigna ſunt demonſtrativa, & pathognomonica veræ Epilepſiæ ab omnib. Medicis recenſita. Hippocr. *in lib de morb. ſacr. de flatibus*, Gal. *lib.* 3. *de loc. aff. c.* 7. Alexand. Trallian. *lib.* 1. *c.* 15. Paulus *lib.* 3. *cap.* 13. Aetius *ſer.* 6. *c.* 23. Raſis *l.* 7. *ad Manſor. c.* 11. Avic. *p.* 1. *tr.* 5. *c.* 8. Serap. *pract. tract.* 1. *c.* 23. Merc. *lib.* 1. *de morb. int. cur. cap.* 16. Daniel Senert. *Pract. lib.* 1. *part.* 2. *ſect.* 4. *c.* 9. & patet etiam ex 1
ipſius morbi definitione; nam a Gal. *loc. cit.* definitur, quod ſit univerſalis convulſio, non perpetua, ſed ſtatis temporibus prehendens, cum mentis, ac ſenſuum oblæſione. Talis autem adamuſſim eſt morbus, quo prædictus Abbas Gattus detinetur, ut ex ipſorum accidentium narratione manifeſtum fit.

Cæterum, quia notum eſt, ut colligitur ex prædicta definitione, in hoc morbo mentem, & ſenſus omnes, tam internos, inquam, quam externos oblædi, & cum pateat apud Juriſconſultos in mentis oblæſionibus, Ægrotos non recte ad celebrationem quorundam actuum civilium admitti, & peculiariter non poſſe obliga- 2
ri, dubitari poteſt, an hoc locum habeat in Epilepſia, & dato, quod locum habeat, dubitari iterum poteſt, an locum habeat ſemper, & quandocunque, an vero durante tantum acceſſione, aut per aliquod etiam tempus ante, aut poſt ipſam acceſſionem. Cujus dubitationis deciſio facilis eſt, cum dependeat ab ipſa Mentis læſione, aut integritate, certum enim eſt, quod præſente ea mentis læſione, ſemper locum habet inhabilitas celebrandi quoscunque actus civiles, & multo magis ſeſe obligandi. Sciendum ergo eſt, Epilepſiam, ut cæteri omnes morbi ſunt, non eſſe ſemper ejuſdem gravitatis, aut levitatis: dantur enim aliquæ epilepſiæ tam leves, ut vix perſentiantur, fiunt namque a flatu tenuiore, nec valdè maligno, nec multo, & has ſolo victu attenuante ſanari dicebat Gal. *in lib. de Atten. vict. rat. c.* 1. illasque ſternuationi æquiparant aliqui, quin & ipſam ſternutationem parvam Epilepſiam eſſe dixerunt Medici, Marc. *loc. cit.* Sennert. *ibid.* & ipſum Veneris actum eſſe ſimiliter parvam Epilepſiam, dicebat Democritus, ex quo alii. Contra vero Epilepſiæ tam graves aliquando ſunt, ut terrorem, etiam aſſuetis talia conſpicere, incutiant; ac deniq; inter has Epilepſiæ quædam ſunt medio modo ſe habentes. Graves autem, vel leves dicuntur ex ipſorum ſym-

ſymptomatum gravitate, & levitate, Acceſſorium
3 frequentia, ex earundem duratione, & ex ſucceſſivo
ſtatu ægrotantium, quantò enim accidentia gravio-
ra ſunt, quantò acceſſiones frequentiores, & lon-
giores, quantò pejus ægri poſt paroxyſmum ſe habent,
tantò graviores Epilepſiæ dicuntur: contra vero, quan-
tò ſymptomata leviora, quantò minùs frequentes &
minùs diuturnæ acceſſiones, quanto meliùs ægri poſt
acceptiones ſeipſos habere experiuntur, tanto levio-
res Epilepſiæ exiſtimantur. Magnæ namque dicun-
tur, in quibus ſpuma multa ab ore prodit, & ægri
cum clamore, & ejulatu ex improviſo cadunt, & mem-
bra peſſimè diſtorquentur, in quibus urina, ſtercus,
aut genitale ſemen ejicitur, hæc enim propter vaſo-
4 rum convulſionem eveniunt Gal. (*de uſu part. lib.* 14.
c. 11. *& lib.* 6. *de loc. aff. c.* 6. Aretæus *lib.* 1. *Avic. c.* 5.
Raſis *lib.* 9. *ad manſor. c.* 11. Avicenna *p.* 3. *tr.* 5. *c.* 9.
ſed in omnibus tandem tamen adeſſe ſemper mentis
oblæſionem, & memoriæ amiſſionem unanimiter om-
nes fatentur. Hipocr. *cit. lib. de morb. ſacr.* Gal. *ubi
ſupra, & lib. de nat. hum.* Trallian. & Paul. Aet. *lo-
cis jam adductis.* Cælc. Aurel. *Cron. lib.* 1. *c.* 4. Gario-
pont. *lib.* 1. *c.* 7. Avicenna *ibid.* Raſis *ubi ſup. c.* 11. nam
& idcirco Cælius Aurel. *ubi proximè*, & Gariopont
ibid. dicebant, Epilepſiam vocabulum ſumpſiſſe, quod
ſenſum, atque mentem pariter apprehendat, idem-
que habet Theod. Priſcian. *lib.* 2. *ad Timot. c.* 2. Mer-
curial. *Pract. lib.* 1. *c.* 26. unde firmari ea concluſio
5 abſque dubio poteſt, Epilepticum in acceſſione non
eſſe ſui Juris, neque aliam de eo ratione habendam,
quam ſi abſens, aut mortuus eſſet, quæ adduxi *lib.*
2. *Quæſt. Medico-Leg. tit.* 1. *q.* 14 *à n.* 13. *ad ſeqq.*

Tota tamen difficultas circa id verſatur, utrum ni-
mirum per aliquod rationabile tempus ante, aut poſt
acceſſionem Epilepticus ſui juris cenſeatur, & mente
integra conſtet, ita ut actus ab eo celebrati validi
ſint exiſtimandi, & juxta ea, quæ jam ſuppoſita ſunt,
6 dicendum in levioribus Epileſiis neque poſt acceſſio-
nem ægrum ita à mente alienari, ut ob eam mentis
alienationem actus ab ipſo tunc temporis celebrati
invalidi eſſe debeant; contra verò in gravioribus, &
multo magis in graviſſimis, Epilepticum & ante, &
poſt acceptionem quoad mentis ſanitatem, ita ſe ha-
bere per aliquod rationabile tempus, ut actus ab ipſo
eo tempore celebrati ab homine ſanæ mentis facti
7 non ſint dicendi, & quod pertinet ad tempus ſucce-
dens acceſſioni, ſaltem per unum aut alterum,
immo in graviſſimo morbo per tres dies, non videtur
ullus eſſe dubitationi locus; quia & ratione, & ex-
perimentis, & auctoritate id ipſum firmatur.

Ratione quidem, quia turbatis ſuiſque denique vio-
lenter agitatis mirum in modum ſpiritibus intellectioni
deſervientibus, impoſſibile eſt illico turbulentiam il-
lam ſedari, ſed conſequentiam eſt pro majori, aut
minori agitatione majus, aut minus temporis ſpatium
requiri, ut uſus rationis ad ſuum priſtinum vigorem
redeat: quod ſpatium alias ad tres dies reſtringen-
dum putavi, ſaltem in morbo graviſſimo, *cit. q.* 14.
n. 9. de Apoplecticis verba faciens, quibus aſſimila-
ri dixi in omnibus Epilepticos. At in magnis, & gra-
viſſimis Epilepſiis magna, & multa fit ſpirituum &
humorum agitatio, ergo conſequens eſt, agitationem
hanc, ex qua mentis incoſtantia provenit ad aliquod
rationabile tempus perdurare, nec ante tres dies ſeda-
ri, & hoc de ea cauſa, quia non ante hoc trium die-
rum ſpatium omnes humores quietem habent, nam me-
lancholiæ motus, quæ maximè hic prædominatur, diu-
turnior eſt, & fere ad totidem dies perdurat, antequam
quietem habeat, ob ipſius humoris naturam.

Experimento probatur, quoniam indies videmus
tam Apoplecticos, quam Epilepticos, qui graviter à
paroxyſmo exercentur, ab acceſſione aut per totum
vitæ ſpatium aliquando, aut alias ſaltem per aliquot
dies remanere ſtupidos, & extra ſe raptos neque eo
toto tempore ſufficere poſſe ad ea, ad quæ hoc ſanæ
mentis ſufficere poteſt.

Auctoritate demum id ipſum probatur, nempe Epi-
lepticos à fortiori paroxyſmo non illicò ad ſanam
mentem redire. Ita Cælius Aurelian. *Cron. lib.* 1. *c.* 4.
Poſt acceſſionem inquit *aliquibus mentis alinenatio, &*
nulla notorum cognitio & Avic. *loc. ſup. cit. cap.* 9. in-
nuens in omnibus poſt acceſſionem remanere men-
tem læſam, dicebat, *Signum levioris Epilepſiæ eſt, ut
habenti ipſam citò redeat ratio*, ergo in gravioribus tar-
dè ratio redibit, & in graviſſimis tardiſſimè & difficulter.

Sed non ſuccedit ſolum ad Epilepſiam Rationis of- 8
fenſa, verùm etiam acceſſionem antecedit, cùm in-
ſtat, quod ſimiliter & exeperimento, & ratione, &
auctoritate comprobatur Experimento, de quo omnes
practicantes, cum de paroxyſmi inſtantia verba fa-
ciunt; narrant enim, eo tempore grotos obliviosos
evadere, præter rationem iraſci, mentem illis ſuſpen-
di, & ſenſuum accedere obtuſionem, ac paulo ante ge-
ſtorum oblivionem. Ita Cæl. Aurel. *ubi ſuprà*, &
Theod. Priſcian. *ad Timot. lib.* 2. *c.* 2. & concordant cæ-
teri Auctores omnes, cùm docent, quanam ratione
cognoſci debeat inſtans Epilepſiæ inſultus. Sed & ra-
tioni conſentaneum eſt ita evenire, nam ad tam vali-
dum motum ſpirituum, & humorum, præcedunt ſem-
per aliqua ſigna ipſum motum præmonſtrantia, & ſic
videmus, quod quibus per circuitus acceſſiones fiunt,
iis nox præcedens magna ex parte moleſtior, atque
eodem modo, quibus Chriſis inſtat, in antecedenti
nocte malè habent, ex celebratis Hipp. dogmatibus
lib. 2. *Aph.* 13. *& l.* 5. *de morb. popul. ſect.* 2. *verſ.* 59.
quod non aliam ob cauſam evenire dicendum, niſi
ex previa agitatione humorum, & ſic in quibuſcun-
que morbis, habentibus particulares acceſſiones, &
inſultus, ſemper ſolent præcedere acceſſiones, ſigna
quædam, veluti præludia, quod maxime evenit in ma-
gnis ac gravioribus Epilepſiis, in quibus, cum hu-
mor melancholicus dominetur, qui tardiſſimi motus
eſt, conſequens videtur per diuturnius temporis ſpa-
tium ea ſigna præſentiri; quæ demonſtrant partium,
& facultatum læſionem, quæ in hoc morbo lædi ſo-
lent, quæ ſunt cerebrum, & omnes animales facul-
tates; itaque, antequam acceſſio præhendat, neceſſe
eſt, eas partes & facultates ob leſionem perſentire, &
ſic mentem, & rationem ante paroxyſmum detrimen-
tum pati. Quod autem Epilepſia excitetur maximè ab
humore melancholico, patet, ex omnium Medicorum
conſenſu, & ex commutatione unius morbi in alium,
nam ex Hippocratis aliorumque Medicorum auctori-
tate, & ab ipſa experientia habemus quod Epilepti-
ci fiunt Melancholici, & Melancholici Epileptici,
hoc eſt, Epilepticos facilè tentari delirio melancholi-
co, & delirio melancholico tentatos fieri Epileticos,
Hipp. *l.* 6. *de morb. Popul. ſect.* 8. *verſ.* 72. Gal. *l.* 3. *de
loc. aff. c.* 7. Avic. *p.* 3. *tract.* 5. *c.* 18. prout enim me-
lancolia, hoc eſt humor melancholicus, aut corpus,
aut ventriculos Cerebri occupat, ſic aut Melancholi-
ci, ſi corpus, aut Epileptici, ſi ventriculos cerebri oc-
capaverit, viciſſitudine quadam fiunt Ægrotantes; Au-
ctoritate denique probatur, Epilepticos etiam antè ac-
ceſſionem per aliquod temporis ſpatium, mente non
coſtare per ea, quæ jam adduximus.

Itaque ex his concledentiſſimè deducitur quod, cum
Abbas Gattus laboret Epilepſia gravi, ac magna, non
potuerit per aliquod rationabile tempus, antè, aut
acceſſionem, actus quoſdam civiles celebrare, cùm
non fuerit ſui Juris; unde ſi obligatio per ipſum fa-
cta, probetur eo tempore, certè invalida, & nullius
roboris eſſe debet.

CONSILIUM XVIII.

Eidem Domino Petro Caſtello.

ARGUMENTUM.

Condiderat illuſtriſſima Mulier ſuum teſta-
mentum, in quo propinquos quoſdam ſuos hæ-
redes inſtituerat, & elapſo biennio, eo annul-
lato, aliud teſtamentum confecerat, in quo
nonnullos alios, prioribus exhæredatis, etiam
propinquos ſuos hæredes eſſe voluerat, &
cum hoc deceſſerat. Prætendebant primò
inſtituti, ſe eſſe veros hæredes, ex eo

quod ultimum teſtamentum eſſet nullum, ſtante, quod Teſtatrix non haberet in ejus confectione integrum rationis uſum, quod maxime hinc probant, quia nullam, aut valde modicam habebat rerum memoriam, quod neque ab Adverſariis controvertebatur. Quæſitum igitur eſt, utrum amiſſa memoria, de neceſſitate ſimul amitteretur rationis uſus.

SUMMARIUM.

1 *Læſa Memoria læditur etiam Ratio, diſtingue ut ibi.*
2 *Memoria quot modis lædatur.*
3 *Ex particulari non poteſt formari univerſalis.*
4 *Memoria lædi poteſt, non læſa ratione.*
5 *Imaginatio læditur illæſa permanente Ratione.*
6 *Memoria, & ratio habent diſtinctas ſedes.*
7 *Ratio, & memoria requirunt inſtrumenta diverſimode temperata.*
8 *Ratio de neceſſitate non læditur, etiam ſi memoria in totum ſit deperdita.*
9 *Recordari, & Reminiſci non eſt ſimpliciter idem.*
10 *Reminiſci, & Recordari quid ſint.*
11 *Abſque memoria poſſumus intelligere.*
12 *Definire eſt proprium opus intellectus.*
13 *Si frigida intemperies in amiſſa memoria intendatur, ſimul cum memoria ratio amittitur.*
14 *Actus abſurdi, ab iis facti, qui Memoriam amiſerunt, non fiunt ex Rationis læſione.*

1 Nitebatur pars adverſa eam concluſionem, tanquam veram etiam ſimpliciter prolatam probare, nempe quod læſa memoria, lædatur & amittatur Ratio; cum tamen dubia admodum ſit & maxima ex parte falſa, niſi recte accipiatur, & diſtinctione utamur; varius enim omnino eſt læſionis modus, quo lædi po-
2 teſt Memoria a Medicis compertiſſimus; læditur enim, quod ſolum imminuitur; & hæc quoque læſio habet plures gradus pro majori, aut minori imminutione, quam patitur; læditur etiam Memoria, quando depravatur, ac denique læditur, cum deperditur, vel in parte, quando nonnullarum tantum rerum memoriam periit, vel in totum, ut quando omnium, & ſingularum. Itaque quemadmodum propoſita concluſio poteſt habere aliquando locum in hoc ultimo læſionis genere, ſic in aliis tam falſa eſt, quam quod falſiſſimum. Unde ſi ex hoc, quod in hoc ultimo læſionis genere ſimul cum Memoria lædatur Ratio, velimus deducere, in omni læſione ſimul cum
3 Memoria lædi Rationem, turpiter in Logica errabimus, quia ex particulari firmabimus propoſitionem univerſalem, ac tantundem erit ex hoc, quod aliquis febriens deliret, omnem febrientem delirare, quod eſt falſiſſimum. Probatur autem facillime id, quod aſſumpſimus, nempe non in omni Memoriæ læſione
4 lædi ſimul Rationem, ſed poſſe Memoriam lædi, abſque eo, quod lædatur Ratio, quia Memoria, & Ratio ſunt facultates inter ſe realiter diſtinctæ,
5 non aliter, quam Imaginatio, & Ratio, habentes etiam ſedes diſtinctas; quemadmodum ergo contingit interdum, lædi Imaginationem, non læſa Ratione, & vice verſa, vel ipſo Galeno aſſerente *lib. 4. de loc. aff. cap. 2.* ita etiam de Memoria, & Ratione interdum evenire non dubitandum; quod confirmatur deducto exemplo ab aliis facultatibus in aliis partibus reſidentibus; læditur enim quandoque unius, ejuſdemque partis facultas, illæſa manente alia ejuſdem partis facultate, ut in ventriculo, in quo læditur interdum Coctio; Expultrix vero, & Retentrix ſalvæ remanent, & ſic de cæteris, ut ad rem noſtram exemplificat Naſſaria *l. 1. ſuæ pract. c. 21.*

Hoc autem in tantum veritatem habet, ut non modo procedat, ſi ponamus has facultates, hoc eſt memoriam & rationem habere diſtinctas ſedes, ſed etiamſi non diſtinctas habere contendamus; ſi enim velimus, eas non habere diſtinctas ſedes, jam patet
6 eodem modo, quo Imaginatio, & Ratio ſejunctim læduntur, etiamſi unam eandemque ſedem ſortiantur, Memoriam & Rationem, etiam non habendo diſtinctas ſedes, ſejunctim lædi poſſe: ſin autem velimus eas habere ſedes diſtinctas, ut voluerunt plures Medicorum, Aetius *lib. 6. Tetrabil. cap. 2.* Avic. *p. 1. doctr. 1. cap. 5. & p. 4. tr. 1. cap. 2.* Averr. *lib. 4. Collig. cap. 40.* & omnis Arabum ſchola. Alex. benedict. *lib 4. de Part. hum corp. cap. 11.* Marcell. Donat. *de Med. hiſt. mirab. lib. 2 c. 3.* ex mente Galen. *de cur. hum. corp. affect. lib. 2. cap. 4.* Marinel. *de morb. nobil. part. Anim.* etiam ex mente Gal. *lib. 1. c. 4.* & alii, tunc tanto magis conſentaneum vero erit, quod una lædi poſſit, illæſa manente alia, cum in dies videamus unam cerebri partem lædi, absq; eo, quod læſio ullo modo alteri parti communicetur, quod Medicis eſt acceptiſſimum.

Addendum his, quod cum hæ facultates requirant 7
non ſolum diverſa inſtrumenta, ſed etiam diverſimode temperata, quia Memoria requirit inſtrumentum moderate ſiccum, Ratio autem moderate calidum, ut Plato in Theatro, & Ariſt. *in l. de Mem. & Remin* & cum eo Averr. *ibi cap. ultim.* & omnes alii Philoſophi ſentiunt, facile inde deducitur, lædi poſſe unam, non ſolum illæſa manente altera, ſed potius majorem vigorem adepta, quia intemperies, quæ uni nocebit, alteri potius adjumento erit; atque hinc fit, ut idem Plato, Ariſt. aliique ſtatuunt; quod non iidem valent memoria, & ingenio: cum hæc ergo in ſe habeant, cui dubium eſſe debet, quod una facultas lædi poſſit, abque alterius læſione?

Sed hæc ut objicere, quisquis ſit, poſſet, habent forte locum in Memoria imminuta, aut ad ſummum ex parte ablata; pro qua etiam opinione faceret, quod ſi diceremus, ſemper lædi Rationem; ubi læſa ſit Memoria, non erit poſſibile evitare maximum abſurdum; cum enim pateat, primum in quod Ætas irruit in homine, eſſe Memoriam Ariſt. *loc. cit. cap. 2.* Plinius *lib. 7. hiſt. nat. cap. 24.* & Seneca *in præfat. Declam.* conſequens erit, omnes homines in primo primi ſenii principio pati etiam diminutionem Rationis, quia tunc temporis incipit diminui Memoria, at hoc nullus homo, qui integram Rationem habeat, affirmare audebit, cum contra, ut experientia docet, tunc maxime homines Ratione, & Prudentia vigeant, quemadmodum non apud Philoſophos ſolum, ſed apud omnes in confeſſo eſt.

Sed difficultas major eſt: An in Memoria omnino deperdita ſemper de neceſſitate deperdatur Ratio, aut ſaltem inſigniter lædatur; ita enim voluiſſe Galenum, Aetium, Gentilem, Fernelium, & alios dicunt Auctores; alii diſtinguentes, quod cum præcitati Doctores voluerunt Rationem lædi, læſa Memoria, intelligendi ſint de Memoria omnino deperdita, non vero de imminuta. Sed neque in deperdita prorſus memoria ſemper, ac de neceſſitate lædi Rationem & Auctoritatibus & Rationibus firmiſſimis quidem, & exemplis ab experientia peritis firmandum eſt, ita apertiſſime ſentiunt ex Recentioribus, Capivacc. *lib. 1. Pract. cap. 1.* Maſſaria ex mente Galeni *lib. 1. Pract. c. 22* Rudius *de med. hum. corp. aff. lib. 1. c. 6.* & præ cæteris Marcell. Donat. *lib. 2. de Med. hiſt. mirab c. 2.* qui Rationibus, & Auctoritatibus in contrarium adductis optime ſatisfacit.

Probatur autem primo, quia ſi ſemper læſa Memoria, vel melius, ſi ſemper deperdita Memoria, de neceſſitate deperderetur Ratio, ſequeretur, non poſſe nos ſine ope Memoriæ intelligere, unde memorari, & intelligere erunt unum quid; aut ſaltem non dabitur In- 9
tellectio abſque Memoria, quod eſt falſum; licet enim in actu memorandi concurrat aliquando Intellectio, unde conſurgit memoria Intellectiva, ſic dicta ad differentiam ſenſitivæ, tamen recordari, ſeu etiam reminiſci non eſt ſimpliciter intelligere, ſed eſt quoddam intelligere, nempe hoc, cognoſcere præterita, ut præ- 10
terita aliis conditionibus aliquando adjuncta per aliqua media, illud vero, cognoſcere præterita abſque ullo medio, ut poſt Ariſtotelem, alioſque Philoſophos optime explicat Hieronym. Fracaſt. *lib. 1. de Intellectione.*

Probatur ſecundo, quia ſi Homo non poteſt abſque Memoria intelligere, ſequitur, quod prius eſſe

debeat

debeat memorari; quam intelligere, hoc autem eſt falſum, quia in facultatibus datur in agendo aliquis ordo, ut omnes Philoſophi ſentiunt, Averr. *in lib. de Mem. & Remin. Et primum* ut ille inquit, *ſentiens facultas ſentit, dehinc imaginatio recipit Phantaſ-*
11 *mata poſt diſtinguens, poſtremo recipit conſervans*. Ergo ſi prius tempore eſt intelligere, quam memoria, ſequitur inde, nos abſque memoria intelligere, quantumcunque igitur amittatur Memoria, Intellectus tamen bene ratiocinari poteſt.

12 Probatur tertio, quia definire eſt proprium opus Intellectus, ſed nos definimus etiam ea, quorum nominum non recordamur, ut ſi expetam à Famulo calamum ſcriptorium, & ejus nominis nullam memoriam habeam, definiam calamum ſcriptorium per inſtrumentum, quo litteras exaramus, unde manifeſtum eſt, me abſque ope memoriæ definire, nempe ſola Intellectus opera ratiocinari, & ſic in cæteris.

Sed experientia quoque confirmatur, homines abſque Memoria ratiocinari poſſe, conſtat enim per nonnullas hiſtorias, relatas à Plinio, à Valerio Maximo, ab ipſo Galeno, à Cœlio Aureliano, & ab aliis; quas recollectas habes per Joann. Scench. *lib. 1. Obſerv. tit. de Memoria*, nonnullos memoriam penitus amiſiſſe, ita ut etiam ſui ipſorum obliti ſint, qui tamen vel temporis beneficio, vel medicamentis adjuti omnium cognitionem recuperarunt; quod niſi mediante Imaginatione, & diſcurſu fieri potuit; quomodo enim ope Memoriæ id ſuccedere potuiſſet, ſi nulla in illis rerum memoriam exſtabat? concludendum ergo ex his, non ſolum non eſſe neceſſarium lædi Rationem, ubi imminuta, aut partim deperdita ſit memoria, ſed neque ubi in totum fuerit obliterata.

12 Et licet negari non poſſit, quod in pleriſque evenerit, ut amiſſa Memoria, amiſſus etiam fuerit omnis Rationis uſus, ita ut omnino ſtolidi evaſerint; id tamen non ex eo factum eſſe dicendum, quia neceſſario ad Memoriæ amiſſionem ſecuta fuerit Rationis amiſſio, ſed quia frigiditas illa intenſa, ex qua Memoria abolita eſt, communicata fuerit Cerebro quoque univerſo, & potuerit etiam ſpiritus illos extinguere, quibus ad ratiocinandum egebat intellectus, quod manifeſtiſſime apparet ex Galeni verbis
13 *l. 3. de loc. aff. c. 5.* ibi, *ſi frigida intemperies intendantur, ſimul cum Memoria Ratio amittitur.*

Quod ſi quis objiciat, experientia conſtare eos, in quibus Memoria periit, actus aliquos abſurdos, & homines ſanæ mentis non dignos ſæpe ſæpius facere, ex quo manifeſtum ſit, Rationem illis ſemper eſſe læſam: reſpondendum, quod conſiderata actuum hujuſmodi qualitate palam ſit, eorum abſurditatem ex ipſa Memoriæ deperditione tantum dependere, nullo vero modo à læſione Rationis; quia in illis ipſis
14 actibus peragendis oſtendunt ſe Mente, & Ratione conſtare, quod mille exemplis patefieri poteſt, ſed unum, aut alterum pro nunc ſufficiat. Socrati, exempli gratia, jam à multis annis periit Callias ſui amantiſſimus; non recordatur autem, ob memoriæ deperditionem, Socrates, Calliam periiſſe, & alteri amico obviam factus illam interrogat de ſalute Calliæ, certe hic actus abſurdus, ac ſtolidus eſt, hominis non ſanæ mentis, ſi recordaretur Calliam periſſe, nunc de ejus ſalute interrogare, ſed cum Socrates non recordetur omnino, Calliam periiſſe, prudenter, & humaniter facit, & ſanam ſe habere mentem oſtendit, cum interrogat de ſalute amici ſibi devinctiſſimi. Eodem pacto Socrati, cum hoc mane pranſus fuerit, excedit omnino è memoria ſe pranſum fuiſſe, itaque ſecundo, ac tertio pandere inſtabat; Inſanit quidem Socrates in hoc, ob amiſſam memoriam, ſana tamen Ratione utitur, cum prandere expetit, poſito, quod non pranſus fuerit, quia bene Ratione aſſequitur, prandendum eſſe homini, qui ſanus vivere velit, & ſic in reliquis.

Cum ergo pateat ex his, Memoriam & imminui, & in parte, ac in totum quoque deperdi, integra manente Ratione, facile inde deduci poteſt; quod etiam ſi gratis condonemur Adverſariis, Dominam Teſtatricem tempore, quo ſecundum condidit teſtamentum, habuiſſe memoriam læſam, aut diminutam, aut etiam omnino deperditam; & etiamſi aliquando ob ejuſdem memoriæ læſionem aliquos actus abſurdos, & homini ſanæ mentis non convenientes feciſſe dicamus, non potuerit tamen inde deſumi argumentum ita læſam habuiſſe Rationem, ut teſtari legitime non potuerit. Quare, &c.

CONSILIUM XIX.

Eidem Domino Petro Caſtello.

ARGUMENTUM.

In terra Monticelli in Sabina repertum eſt cadaver cujuſdam Antonii Statii, à duobus Barbitonſoribus recognitum, qui depoſuerunt, illud eſſe cadaver hominis per vim vel manibus, vel laqueo, vel ſimili quapiam re ſtrangulati; & quia præceſſerant inimicitiæ quædam cauſæ inter prædictum Antonium, & nonnullos homines Palumbariæ, Fiſcus prætendebat, Antonium ab iis hominibus fuiſſe ſtrangulatum, fundans ſe præter alia indicia ſuper Barbitonſorum relatione: circa quam præcipue dubitatum eſt, an rejicienda eſſet, necne, ob ſigna, de quibus in ea prædicti Barbitonſores deponebant, & viſum ex ſequentibus, prædictas Barbitonſorum depoſitiones nihil afficere, neque eſſe recipiendas.

SUMMARIUM.

1 *Suffocatio non fit ſolum à cauſa extrinſeca, ſed etiam ab intrinſeca.*
2 *Mors unde in ſuffocatione.*
3 *In ſuffocatione tam ab extrinſeca, quam ab intrinſeca cauſa, eadem pene ſigna apparent.*
4 *Qui ab intrinſeca cauſa ſuffocantur, non aliter pereunt, quam ſi fune ſtrangularentur.*
5 *Signa quædam in ſuffocatis adnotata, etiam in his, qui Peſte vel maligno morbo pereunt, aliquando adnotantur.*
6 *In pronunciatione de genere mortis in ſuffocatis non eſt ſignis communibus facile credendum.*
7 *Tria ſigna magis certa mortis ex ſuffocatione per vim externam procurata.*

Notiſſimum eſt, & nulla controverſione apud Medicos ambiguum, quod mors per ſuffocationem 1 non modo à cauſa extrinſeca, & violenta aliquando procedit, ut quando laqueo, fune, aut aliaquapiam ſimili re collum conſtringitur, & reſpirationis via occluditur aut cum ſimpliciter reſpiratio aboletur, ut ab aqua fumo carbonum, venenatis exhalationibus, & id genus aliis, ſed etiam à cauſa aliqua intrinſeca, & naturali, idque tam in uno quam in alio caſu brevi quodam temporis lapſu contingit, ut quotidie in Apoplecticis, Epilepticis, Squinanticis, Hiſtericis, & hujuſmodi licet animadvertere, quos momento, ac ex improviſo mortem obire cernimus, & ſi in re tam clara auctoritates quærimus, præter Auctores omnes in practicis, cum de his morbis agunt, videnda allata à Marcell. Donat. *l. 11. hiſt. Med. mir. c. 6.* & alibi à Ranch. *in l. de mor. ſub c. 8. & ſeq.* & recollecta per Jo. Schench. *l. 1. Obſ. Tit. de Apoplexia, & l. 2. Tit. de ſuffocatione.*

Cum ergo tam ab intrinſeca, quam ab extrinſeca 2 cauſa idem mortis ſuffocantis genus contingere ſoleat, certum quoque eſt, ac Medicis acceptiſſimum, in utroque caſu mortem non aliunde evenire, niſi ex reſpirationis prohibitione, ſpirituumque interceptione; atque in omnibus his, in quibus aut per vim externam, aut internam ſpiritus intercluditur, mortem idcirco ſuccedere (ut præcipue obſervare licet in Apoplexia, quæ inter omnes ſimiles morbos ſuffocantes eſt frequentiſſia) quia jugulares venæ inflatæ, ac repletæ, reſpirationem prohibeant, ut probat ex Raſis

Raſis auctoritate *ſupra* cit. Marcell. Donat. *loco eodem*, & conſtat etiam ex aliorum Medicorum conſenſu. Cum ergo in utroque caſu eo demum via ſpiritibus, & reſpirationi intercludatur, conſequenter in utroque caſu eadem omnium ſequi ſigna, ac ſymptomata nempe livores, & nigridines in facie, in collo, in pectore, & in univerſo etiam quandoque corpore, ſanguinis ex naribus effuſiones, linguæ craſſitiem, ac nigredinem, & prominentiam extra ore, ſepta; imo vero non hæc tantum in utroque caſu ſuccedunt, ſed his multo magis conſpicua, & conſimilia ſigna, ut ſpuma in ore, quæ, ut ex Hipp. colligiur *lib.* 3. *Aphor.* 13. commune ſignum eſt omnibus, qui ſuffocantur, maxime cum perituri ſunt. Præter ſpumam autem in ore, pulmones etiam ſpumoſo ſanguine oppleti conſpiciuntur, oculorum etiam expreſſio, & prominentia contingit, capitis tumefactio, & nigrities, ſanguinis non per nares ſolum, ſed per os, & per aures aliquando, ac per alias etiam partes profuſio, & alia permulta; quæ omnia tam in ſuffocatione data opera per vim procurata manibus, laqueo, fune, & ſimilibus, quam ex cauſa intrinſeca procedente apparent, non aliunde, niſi ex eo, quod ſpiritus, & reſpirationis via intercepta, ſanguis ad ſuperiora recurrat, & venas capitis, vicinarum partium, ac circumſtantium opplet, & aliquando etiam violenter aperit, ad diſrumpit, unde nigrities, & livor, & tumefactio, & ſanguinis eruptiones, & cætera in utrocaſu eodem modo procedant, ut DD. teſtantur, & videndi præ cæteris Paræus *in l. de Renunc.* Fortun. Fidel. *lib.* 2. *Relat. Medic. c.* 3. *in fin. & lib.* 4. *cap.* 5. & no-
4 tavi etiam alias nonnulla *l.* 5. *quæſt. Med. Leg. qu.* 10. *n.* 9. *& ſeqq.* unde eſt, quod Medici in enarratione hujuſmodi hiſtoriarum, eorum nempe, qui ex aliqua intrinſeca cauſa ſuffocantur, id imprimis atteſtantur, tales non aliter perire, quam ſi laqueo, aut fune ſtrangularentur. Marcell. Donat. *l.* 3. *tit.... cap.* 7.

Quibus ſic ſe habentibus contra veritatem omni ex parte eſt, quod ſigna à Fiſco adnotata in cadavera Antonii Statii recognito per duos Barbitonſores quicquam non certi dicam, ſed neque probabilis præ ſe ferant, quod dictus Antonius potius violenta morte, manibus vel laqueo procurata ſuffocatus interierit, quam interno aliquo & repentino morbo, ut Apoplexia, Epilepſia, Squinantia, & hujuſmodi. Primo qui ſigna ab ignaris illis Barbitonſoribus adnotata ſunt æquivoca, & communia pluribus mortis generibus, ab interna cauſa evenientibus. Imo quæ adnotata ſunt in Antonii prædicti cadavere, non ſolum non ſunt propria ſigna mortis ab externa vi per ſuffocationem procuratæ, ſed neque propria ſigna ſunt mortis evenientis per ſuffocationem ab intrinſeca cauſa.

5 Nam quoad primam partem patet, quod ea ſigna ſunt utrique caſui communia per ea, quæ jam deducta ſunt, ergo non ſunt propria. Quoad ſecundam autem clariſſimum eſt, quod tam livores, & nigredines in corpore, & linguæ craſſities, & nigrities, & ſanguinis ex naribus, aliiſque partibus effuſio quotidie apparent, non tam in his, qui ex veneno aliquo ſublati ſunt, quam in illis, quotidie vel peſtilenti, vel alias maligna, aut quomodocunque vocemus, extiali febre pereunt, & favet Hipp. *lib.* 1. *Acut. text.* 38. *& lib.* 4. *Epidem. text.* 80. & videnda, quæ ex ejuſdem Hippocratis mente affert Valleſ. *in lib.* 5. *Epidem. text.* 87. & nobis etiam licet, ſi libet, animadvertere in his, qui ſimili aliquo morbo, vel febre pereunt, oportere plerumque nares bombace, vel aliqua quapiam re occludere, ex eo, quod per eas cruorem, ac tabidos homores ex naribus, & ore profundunt. Sic & alia prædicta ſigna adnotare, quandocumque libitum fuerit, poſſumus etiam tam in aliis mortis generibus, quam in iis, quæ per ſuffocationem ſuccedere ſolent.

6 Secundo, quia cum prædictis ſignis fidere non liceat in pronunciando de genere mortis, quo hujuſmodi perſonæ perierunt, ex eo, quod communia ſint, recurrendum omnino eſt ad ſigna magis ſpecialia, ex quibus magis tuto pronunciare poſſimus de veritate, ut inculcant eſſe faciendum Paræus *præd. lib. de Renuncit.* & Fortun. Fidel. *ubi ſupra*, quibus ſignis in hoc cadavere deficientibus, audacis omnino, ignariſſimi, ac omni pietate carentis eſt, ex communioribus tantum judicium facere violentæ mortis; quod multo magis in caſu noſtro procedit, quia ſigna, quæ 7
certius violentam mortem manibus, vel laqueo procuratam atteſtantur, ſenſui ipſi conſpicua eſſe poſſunt, & tria potiſſimum à Paræo, & Fortunato locis citatis adducuntur, nempe rugoſitas cutis ipſius colli, Capitis Aſperæ Arteriæ dilaceratio, vel ſpondilium colli diſſecatio, & ſpumoſi ſanguinis in Thorace collectio, hæc enim maxime diſtinguunt mortem per ſtrangulationem ex vi externa, laqueo, vel alia re procuratam, a morte facta ex ſuffocatione à cauſa intrinſeca, ut iidem DD. proſequuntur, quamquam, ut veritatem fateamur, ultimum illud ſignum collectionis ſanguinis ſpumoſi in Thorace, & pulmonibus, crediderim magis ex communibus eſſe, quam ex partialioribus; ſed quomodocun ſeſe res habebat, cum nullum eorum ſignorum, quæ magis propria ſunt, ne per ſomnium quidem in caſu noſtro adnotandum ſit, dicendum eſt, prædictum Antonium Statium omnino ex naturali morte, & per ſuffocationem ab intrinſeca cauſa excitatam, & non alias periiſſe: Barbitonſores autem illos falſo ex æquivocis, fallaciſſimis, communiſſimis ſignis contrarium pronuntiaſſe. Ad quod magis adminiculandum non minimum momenti habet, quod alii etiam ſimiles caſus eodem tempore, & in eodem loco, ubi Antonius prædictus mortuus eſt, evenerint; imo cum iidem caſus extra prædictum locum Monticelli, ut hic in Urbe non ſolum hoc præſenti anno, ſed etiam præteritis conſpecti ſint ejuſdem generis mortis, facile hinc inferri poteſt, cauſam aliquam naturalem communem ab Aere extrinſeco irrepſiſſe, ex qua non ſolum prædictus Antonius, & alii quidam juvenes eodem tempore, & eodem loco, & alii alibi ſimiliter ex eodem morbi, & mortis genere, & cum iiſdem prorſus ſymptomatibus occubuerint.

CONSILIUM XX.

Eidem Domino Petro Caſtello.

ARGUMENTUM.

Conſtruxerant Reverendi Monachi Ciſtercienſes Mediolani, prope Eccleſiam Sancti Ambroſii, murum quendam, veteri, qui minus ad rem faciebat, demolito. Contendebant autem ejuſdem Eccleſiæ Canonici, novum murum eſſe demoliendum, & apud Judices, ut demoliretur, inſtabant, ac inter ea, quæ opponebant, illud præcipuum erat, novum hunc murum Solis illuſtrationem, & ventorum perflatum Eccleſiæ impedire, unde ejuſdem Eccleſiæ Aer multo minus, quam ante muri conſtructionem eſſet, ſalubris redderetur; quæ, licet minus efficerent, tamen non reliquerunt Monachi Canonicorum objectionibus reſpondere, ut ſequentibus habetur.

SUMMARIUM.

1 *Aeris bonitas ab Orientis Solis illuſtratione maxime dependet.*

2 *Aer, cum in quiete eſt, non minus, quam aqua, quæ motu privatur, putreſcit.*

3 *Morbi ex Aeris vitio excitati, ſunt omnium pernicioſiſſimi.*

4 *Venti Orientales cæteris minus ſalubres, Auſtrinis exceptis.*

5 *Quanto minor eſt diſtantia inter unum Ædificium, & aliud, tanto majus incommodum ab uno in aliud emanat, tam quoad Solis illuſtrationem, quam quoad ventorum perflatum.*

6 *Aer eolatus, qui dicatur.*

Conſilium XX.

DUo ſunt , ex quibus maxime DD. Canonici S Ambroſii Majoris Mediolanenſis propriæ Eccleſiæ ſalubritatem per novum parietem à Reverendis Monachis Ciſtercienſis ejuſdem Eccleſiæ conſtructum
1 deteriorari , ac cum effectu diminui contendunt. Primum eſt impedimentum ab hoc novo pariete proveniens , nec Eccleſia ex Orientis ſolis radiis illuſtretur , unde Aerem inibi offuſcatum , craſſum , atque impurum relinqui neceſſe ſit , neque abſque multa ratione videntur Canonici de ea re timere , cum omnis ipſius Aeris bonitas ab ipſius Solis illuſtratione in ipſo ortu dependeat : oriens enim Sol non modo ipſum aerem magis purum , ac magis tenuem reddit , ſed ipſas etiam aquas, Aere multo impuriores, & craſſiores, Hippocr. *in lib. de Aer. aq. & loc. part.* 8. Conſequens ergo eſt, quod ſi novus paries hanc Solis illuſtrationem impediat , omnis ipſius Aeris bonitas evaneſcat. Alterum, de quo timent Canonici, eſt, quod idem murus eandem Eccleſiam à ventis minus perflabilem reddat , unde conſequenter eundem Ae-
2 rem quaſi emortuum in continua quiete permanere contingat, ex quo dubium eſſe non poteſt, quin minus in Eccleſia commorantes minori Aeris ſalubritate in poſterum ſint graviſuri, quia Aer, cum in quiete eſt , non minus putreſcit, quam Aqua, quæ omni motu careat. Galen. apud Oribaſ. *lib.* 9. *Collect.* & ad ipſum Aerem à putredine conſervandum nihil magis conducit, quam ventorum perflatio , Avicenn. 1. *p. doctr.* 2. *c.* 8. Quamobrem jure cavetur *in l fin. Cod. de ſerv. & Aqu.* ne ædificia altius tollentur, ſi venti excludantur in damnum publicæ utilitatis, Rota *in Rom. altius non tollendi Maij* 1622. *coram Burato n.* 3. Itaque ſi Aer præfatæ Eccleſiæ ex novi muri conſtructione ea perflatione privetur, certe facillime putreſcet, putreſcens autem promptiſſime iis, qui in eo commorabuntur, noxam ſuam communicabit, morboſque non minimæ conſiderationis, ſed graves, pernicioſos excitabit, cum morbi ex Aeris vitio progeniti ſint omnium pernicioſiſſimi, ut quotidie experientia docet, & ipſa Peſtis præ omnibus commonſtrat & facit Hipp. *in lib. de Humoribus part.* 7. & alibi. Quamobrem videntur maxima cum ratione Canonici de Aeris inſalubritate & ſibi, & aliis in Eccleſia commorantibus timere, cum duplex adſit timoris cauſa , magni quidem, & non temere aſpernandi momenti.

Verum enim vero licet ſuperfluum ſi tam exquitam Aeris ſalubritatem in Eccleſia affectare, cum Eccleſia pro domicilio eſſe non debeat, neque in ea diuturna mora fieri ſoleat, & alia ex parte prædicta S. Ambroſii Majoris Eccleſia tam ampla ſit, ut nulla neceſſitas cogat in eam intrantes potius in parte magis ſuſpecta , quam in alia quavis moram trahere : tamen ut inanis his Canonicorum timor inſalubritatis, provenientis ex novi parietis conſtructione, omnino diluatur, demonſtrandum concludenter eſt , neque ex uno, neque ex alio capite Aerem prædictæ Eccleſiæ reddi ulla ratione ex ea parietis novi conſtructione inſalubriorem.

Nam quoad primum caput, patet novum murum, de quo lis eſt, non poſſe ullo modo impedire Eccleſiæ illuſtrationem ab oriente Sole, quia ſi totum cœli tractum in quatuor partes per puncta cardinalia dividamus, apperebit per totum Orientem ab Æquinoctio verno ad ſolſtitium hyemale, Solem apertum habere aditum ad Eccleſiam illuſtrandam ; novus enim murus protenditur ab ultima Orientis parte , nempe ab ea , in qua Sol oritur in ſolſtitio hyemali ad Meridiem , & tamen etiamſi ad totum orientalem tractum coextenderetur, neque ſic impedire poſſet, quin Eccleſia ab Orientis Solis radiis vel illico ab ortu , vel dimidia , ad ſummum integra hora tranſacta illuſtraretur , quia & multum ab Eccleſia diſtat, & humilior multo eſt muro Eccleſiæ, in quo etiam plures feneſtræ ſunt, per quas Oriens Sol illico , & nulla interpoſita mora eam illuſtrat.

Quoad ſecundum , patet etiam , novum murum non poſſe impedire ullius venti acceſſum , neque reddere aerem Eccleſiæ minus perflabilem, quia cum in quarta Orientali ſalubriores venti ſint ſpirantes ab ea parte, ubi Sol in Æquinoctio Verno , & ſolſtitio Æſtivo vagatur , certe hi minime omnium à novi parietis conſtructione impediuntur, cum ab ea parte maxime poſt demolitionem muri vetuſtioris , ob conſtructionem muri, de quo lis eſt , nullum adſit impedimentum, & novum murum ad eam partem ſe non coextendere pateat, ut ſupra dixi, dato autem, non conceſſo tamen, quod novus murus aliquo modo ventorum acceſſum impediret, maxime impediret Eurum , qui cum à parte Orientali verſus Meridiem contra Corum Zephiri collateralem moveatur, cæteris inſalubrior eſt, imo in univerſum venti Orientales minus ſalubres cæteris exiſtimantur, Auſtrinis exceptis, ſeu Meridionalibus. Unde non video , quanam ratione Rota *ubi ſupra à num.* 13. voluerit, orientales ventos eſſe tanquam occidentales valde ſalubres, cum potius inſalubres ex omnium Medicorum conſenſu ſint, & ipſa Rota teſtatur *in Gerunden. altius non tollendi, Nov.* 1636. coram Coccino, *num.* 2. Et de Septentrionalibus quidem non eſt dubium , quod ſint orientalibus ſalubriores, ut ex Hippoc. *in lib. de Aer. Aq. & Loc.* & cæteri omnes Medici, ac Philoſophi fatentur. De occidentalibus autem inter quamplures Medicos teſtis eſt Aetius *lib.* 3. *cap.* 163. qui Orientales facile morbos parere dixit , cum vehementiſſimi ſint, contra autem Occidentales ſalubriores , unde Zephirus, qui eſt Occidentalium omnium Coriphæus, dicitur à Plinio *lib.* 16. *cap.* 25. genitalis mundi ſpiritus , itaque recte à Lucretio *lib.* 1. *de rer. nat.* dictum eſt.

Et reſervata viget genitalibus aura Favoni.

Ergo novus murus aut nullum obſtaculum affert ventorum perflatui, quominus aerem Eccleſiæ perflare poſſint , aut ſi aliquo modo impedit , quod non concedimus, potius majori ſalubritati confert, quam ſecus , impediendo ventorum inſalubrium acceſſum, ex quo Aer maxime inficitur. Cum his autem omnibus conſideranda ſeſe offert diſtantia , intercedens inter novum parietem , & parietem Eccleſiæ, quæ cum ſit palmorum ſexaginta , non videtur poſſe deſiderari major inter duo ædificia publica , quod ſi tanta di- 5
ſtantia quicquam impedimenti præbere poteſt , aut Solis illuſtrationi , aut ventorum perflatibus , aut utriſque ſimul ita ut Eccleſiæ nocumento ſit, multo magis me hercle obeſſe poterit minor inter ædificia quæcunque quarumcunque civitatum ; nam hic Romæ cum tam multa ædificia , & illa quidem ampliſſima videamus, vix dimidium tantæ diſtantiæ illa inter ſe habere conſpicimus, & tamen unum alteri impedimento neque eſt, neque eſſe poteſt, nec lis unquam ulla ob id orta videtur , niſi major anguſtia , & quaſi imminentia unius ædificii alteri , aut aliud quid fuerit in cauſa , tunc enim , nimirum quando diſtantia inter unum & aliud eſt modica, jure timeri poteſt de aliquo incommodo , quod tanto majus eſſe ſolet, tam circa Solis illuſtrationem , quam circa ventorum perflatum, quanto minor inter ipſa diſtantia eſt, ut latius probavi alias *lib.* 5. *Quæſt. Med. Leg. q.* 6. *n.* 8.

Ex quibus clariſſime patet , ambientem Aerem inter dictam Eccleſiam, & novum murum non poſſe dici , 6
ut adverſarii volunt, *colatum*, quemadmodum vulgo loquuntur ; quia Aer colatus tunc vere dicitur , cum veluti in puteo quodam inter magnorum ædificiorum anguſtias , aut ſublimorum murorum undique includitur , ita ut neque à Sole illuſtretur , neque à ventis perfletur , unde & craſſus , & obſcurus remanet , in perpetuaque quiete , atque inde gravis evadit , & inſaluberrimus , adeo ut etiamſi non longa mora in ipſo trahatur , & per modicum tempus reſpiretur , illico ſuam malitiam prodat, ut percurrit Galen. apud Oribaſ. *lib.* 9. *Collect. cap.* 5. Habemus præterea ex ſupradictis , Aerem intercedentem inter novum parietem, & Eccleſiam , ventis ſalubribus perflari, & à Sole illuſtrari , ergo colatus dici non poteſt ; præterquam quod novus murus recte ad murum Eccleſiæ coextenditur, neque ſua flexibilitate, aut tortuoſitate in cauſa eſſe poteſt, ut hoc ſpatium , quod eſt inter ipſum , & Eccleſiam , male à Sole Oriente illuſtretur , qui quaſi oblique incidens , minus poſſit exhalationes pravas deputare , unde Aer ex hoc magis craſſus, & perſpiratu difficilior reddatur, neque alia incommoda affert, quæ fluxuoſas vias, ac diſtortas afferre commemorat Oribaſ. *lib.* 9. *cit. cap.* 2.

Addo

Addo his,quod cum reverendi Monachi veterem murum demoliti ſint, qui novo erat multo elatior, certe hic novus non ſolum Eccleſiæ magis quam vetus non nocet, ſed imo multo minus, ſi quid noceret alterntter, nocet : nam etiamſi vetuſtior per decem, & octo palmos magis ab Eccleſiæ diſtet, quam novus, tamen propter majorem, quam habet altitudinem magis obeſſe poteſt Eccleſiæ, quam novus, itaque non modo DD. Canonici ægre ferre non debent novi muri conſtructionem, ſi vetuſtior ſit demolitus, ſed potius libenter admittere tanquam Eccleſiæ magis proficuam, nam ultra hæc vetus murus habebat poſitum ex Orientali parte, & ſic poterat magis Orientis Solis illuſtrationem impedire.

CONSILIUM XXI.

Eidem Domino Petro Caſtello.

ARGUMENTUM.

Theſaurarius Eccleſ. Giennenſis expoſuerat Sanctiſſimo in quadam ſupplicatione ei porrecta, ſe nonnullos graves morbos pati, ac ſignanter capitis dolorem quendam acerbiſſimum, ac talem, ut eum impediret à quovis officio exercendo, ſuæ dignitati conveniente; ut cogi ſe dicebat ad expoſtulandum Coadjutorem, cum nulla illi ſpes remaneret ſanitatis recuperandæ. Hanc Theſaurarii petitionem impugnavit Promotor Fiſcalis, & gratiam obtentam, eo quod eſſet ſurreptitia, nullam eſſe volebat. Fundabat autem ſe præcipue in hoc, quod Theſaurarius non probaverat per ulla certa ſigna, ſe pati expoſitum dolorem : contra Theſaurario volente; dolorem per hæc ſigna dignoſci non poſſe, & idcirco ſuæ aſſertioni, & Medicorum fidei eſſe ſtandum. Quæſitum ergo eſt, an prædictus dolor potuerit ex ſignis externis comprehendi, ita ut Theſaurarius debuerit probare, ſe pati hunc dolorem per Teſtes idoneos; An potius ſtandum fuerit ipſius ſoli aſſertioni, ut ipſe prætendebat.

SUMMARIUM.

1 *Non ſufficit levis morbus ad obtinendum coadjutorem.*
2 *Levis morbus non eſt dignus nomine morbi.*
3 *Coadjutor quibus perſonis dari debeat.*
4 *Magni capitis dolores magnis, ac gravioribus morbis adnumerantur.*
5 *Magnorum morborum maxime conſpicua ſigna apparent.*
6 *Magni morbi ſupponunt magnas cauſas.*
7 *Magnus morbus magnum receſſum à naturali ſtatu ſignificat.*
8 *Magnæ cauſæ magnos morbos faciunt.*
9 *Ubi ex nullis ſignis apparent adeſſe cauſa doloris, dolorem abeſſe cenſendum eſt.*
10 *Ad partes principes affectas plura, & conſpicua ſigna ſequuntur.*
11 *Medica experientia ſufficientiſſima eſt aliquibus conjecturis ad viri doloris cognitionem aſſequendam.*
12 *Simulati doloris optima conjectura.*
13 *Ad obtinendum Coadjutorem non ſufficit unum impedimentum, ſi plura adeſſe in ſupplicatione ſit expoſitum.*

1 IN hoc dubio diſcutiendo, primum hoc fundamentum ob oculos habendum cenſeo, ab ipſis Juriſconſultis deſumptum, quod non ſufficiat levis morbus ad hoc, ut alius Coadjator dari debeat, etiamſi perpetuus eſſet. Rota *in cit. Giennen. Theſaurariæ, n.* 18. quia levis morbus non impedit hominem, quin poſſit actiones ſuas exercere, ut per *l. Quæſitum ff. de re Jud.* & per Galenum ex noſtris, *in lib. de Conſtit. Act. c.* 19. *in Iſagog.* imo levis morbus non eſt dignus nomine morbi. Argumento *l.* 1. §. *ſed. ſciend. ff. de Ædil. Ed.* 2
& in terminis noſtris loquitur ex noſtris Galen. *ubi ſupra*, quo loco parvum capitis dolorem dicebat non eſſe ægritudinem, requiritur ergo in hoc caſu, ut morbus ſit ultra mediocritatem, imo talis, ut corpus aggravet, abſque ſpe futuræ proſperitatis, eadem Rota *ibid. nu.* 15. Ricc. *Collect. deciſ. p.* 3. *Collectan.* 484.
nam coadjutor datur his, qui vel ſenectute, vel va- 3
letudine corporis perpetua ita gravantur, & impediuntur, ut non poſſint officium ſuum exercere, ita ad verbum habetur *in c. unico de Cler. Ægrot. in* 6. In præſenti igitur caſu ad hoc, ut Theſaurarius obtinere poſſet coadjutorem, dolor capitis debuit eſſe magnus, acerbus, intolerabilis, ac denique talis, qui impediret adminiſtrationem officii, ſaltem cum exacerbationes patiebatur, dummodo eſſent frequentes, & tunc poterat cum veritate dicere, ſe pati magnum morbum, quia hujuſmodi capitis dolores gravibus, & magnis morbis adnumerat Galen. *lib.* 2. *de ſan.*
tuen. c. 12. Rota *in hac ipſa cauſa Giennen. Theſaurariæ* 4
1634. *coram Veroſpio, n.* 3. Stante igitur hoc fundamento, quod hic dolor capitis, quo affligi ſe expoſuit Sanctiſſimo Theſaurarius Giennenſis, debuerit eſſe magnus, ego hanc concluſionem firmo, quod potuerit, & debuerit ex quamplurimis ſignis, non Medico ſolum, ſed cuicunque innoteſcere, ita ut potuerit, ac debuerit per idoneos Teſtes illum concludenter probare.

Primo quia magnorum morborum magna, & ma- 6
xime conſpicua ſigna apparent, cum ſymptomata magna ex morbi magnitudine pullulent. Galen. *lib.* 2. 7
de ſymptom. cauſ. cap. 2. & alibi Rota *ubi ſupra, n.* 6. & 7. quod etiam declaratur exemplo acutorum morborum, qui cum & ipſi magni morbi ſint, magnam etiam notitiam ob multa, & evidentia ſigna, quæ ſecum afferunt, de ſe præbent. Unde eſt, quod etiam in ipſo principio, quando nimirum morbi minus ſunt cognoſcibiles, facile cognoſcuntur, non modo à Medicis, ſed ab ipſis quoque idiotis hominibus, ut apertiſſime habemus ex eod. Gal. *lib.* 1. *de Dieb. Decret. c.* 6.

Secundo, quia magni morbi ſupponunt magnas cauſas, effectus enim ſuæ cauſæ æquivalens ſit oporteat, quamobrem magnus morbus magnum receſſum à naturali ſtatu demonſtrat, Galen. *lib* 1. *de ſymptom. cap.* 2. At magis cauſæ latere ob earum magnitudinem non poſſunt, hic ergo vel aderat intemperies, cauſans dolorem, quod non credo, & cum eſſet magna, vel ipſi ſenſui tactus poterat eſſe conſpicua, ut quia caput præter modum calidum, aut frigidum perſentiretur, aut aderat multa materiæ copia, & impoſſibile erat, ne ſimul maximam de ſe ſignificationem præberet per aliquas excretiones, per nares, aut per os, aut per oculos, aut per urinam factas, aut aliter, & per mille alia ſigna manifeſtiſſima. Cognito ergo in capite eſſe magnam cauſam, 8
quæ dolorem faceret, concludenter à quovis firmari poterat, Theſaurarium pati magnum capitis dolorem, quia magnæ cauſæ magnos morbos faciunt. Valleſ. *comm.* 3. *tit.* 3. *Epidem. text.* 2. & *comm.* 2. *in* 6. *ejuſdem text.* 28. & poſita cauſa, & diſpoſitionibus requiſitis, tam ex parte agentis, quam patientis, ponitur effectus, ut notum Philoſophis eſt, & notat ex
Juriſconſultis Tiraquell. *in tract. ceſſan. cauſ. limit.* 20. 9
n. 1. & contra, ubi ex nullis ſignis apparet, adeſſe cauſam doloris, dolorem abeſſe credendum eſt.

Tertiò, quia pars, quæ morbum patiebatur, erat pars princeps, trahens in conſenſum totum corpus, cum omnes partes corporis cæteræ etiam principes
ad capitis uſum referantur, ut demonſtrant Medici; 10
Fernel. *lib.* 1. *Phyſiol. cap.* 6. ad partes autem principes male affectas notiſſimum eſt ſigna plura, & conſpicua, ac multa, & evidentia ſymptomata apparere, quæ ſi non apparent, morbus non debet dici magnus, neque impedit omnino humanas actiones.

Quartò, his non obſtantibus, licet concedamus, non poſſe haberi ulla ſigna, nec evidentia, nec ſcientifica præſentis doloris capitis; tamen quis eſt, qui negare audeat, nos habere poſſe ſigna ſaltem conjectu-

jecturalia? At ſi hæc ipſa fuerint magna, & multa, & ſimul, eodemque tempore appareant, procul omni dubio ſignis certis, & evidentibus erunt comparanda,
11 nam Medica experientia ſufficientiſſima eſt per aliquas conjecturas ad veri cognitionem aſſequendam, præcipue, ſi magnus ſit, ſi fortis, (qualis ſupponitur in caſu noſtro) Verba ſunt Galen. *in lib. de his ſimul deprehend.*

Quintò, magni morbi, ac maxime magni dolores requirunt valida, ac generoſiſſima medicamenta, & ſic in hoc dolore capitis, quo Theſaurarius affligebatur, cum eſſet tam ſævus, tam pertinax, tam diuturnus, ut expoſuit, deberet conſtare de uſu horum medicamentorum, ut uſtiones ſunt, ſectiones, veſicantia, ſinapiſſimi, decocta exiccantia, & ſudorifica, Balnea ſtillicidia, & mille alia efficaciora præſidia; de quorum tamen uſu nihil conſtat; nam Galenus *in libell. jam cit. De his qui morb. ſimul.* dicebat,
12 Ægros, cum ſimilibus doloribus cum effectu vexantur, & non ſimulant, quodvis perpeti promptos eſſe; quod ſi renuant, aut auxilia non quærant, neque admittant, ſignum eſt illos vel nullum pati dolorem, vel non magnum.

Dimittam nonnulla alia, quorum conſideratio ad Medicum pertinere non videtur, ut quod non conſtet de continuatione morbi, quia ex Teſtibus nullus eſt, qui deponat, illum vidiſſe pluſquam bis, aut ter capitis dolore conflictatum, cum tamen, ut ex fundamento facto apparet, debuerit eſſe vel continuus, vel multum frequentior; imo Medicus, qui illum curavit, vix uno anno ejus curam geſſiſſe deponit, cum tamen jam abhinc octo annis eo morbo laborare ſe dicat. Quod etiamſi conſtaret de dolore capitis, non conſtat tamen de aliis infirmitatibus, quibus affligi ſe narraverat Theſaurarius in
13 ſupplicatione Sanctiſſ. porrecta. At vero ad effectum obtinendo Coadjutorem non ſufficit probare unum impedimentum, ſi plura ſint expoſita. Garzias *de Benefi. per 6. cap* 2 *n.* 195. Rota *in Melevitana Theſauraria .... 1643. coram Veroſpio.*

Denique nulla adeſt probatio per Teſtes, quæ quicquam probet circa doloris eſſentiam, & magnitudinem; imo etiamſi adeſſet, nihil probaret, vel ipſo Theſaurario teſte; nam vel ii Teſtes ſolum ex auditu, & relatione ipſius deponunt, & ſic nihil probant; vel deponunt ex certa ſcientia, habita ex certis ſignis, & conjecturis, & poterat evidenter cognoſci ejus dolor, & per idoneos teſtes probari, quod non eſt præſtitum.

CONSILIUM XXII.

Eidem D. Petro Caſtello.

ARGUMENTUM.

Meſſanæ uxor Aurificis, cum anno elapſo, Monſtrum Aſininam formam repræſentans, eſſet enixa, anno ſequenti aliud canina ſpecie peperit. Dubitari poterat de infami concubitu cum Brutis hujuſmodi, & mulier ob id rea efficiebatur nefandi inceſtus, cum tamen alia ex parte plures Doctorum potius hujuſmodi monſtra ex Imaginationis vi, aut ex mala uteri, vel potius ſeminum diſpoſitione nata exiſtimarent. Hiſtoriam hujuſmodi miſit ad me Petrus Caſtellus, cum imagine depicta ultimi fœtus, & cum Epiſtola ſequenti, ex qua habetur luculentior facti enarratio. Ut ergo ad graviſſimum hoc dubium reſpondeam, ante omnia ejuſdem Viri Clariſſimi litteras ad me apponam, deinde ad dubium dicam, quid ſentiam.

SUMMARIUM.

1 *Ex humano ſemine cum Brutino commixto nulla ſuccedere poteſt generatio. Contrarium n. ſeq.*
2 *Nihil impedire poteſt, quominus ex commixtione humani ſeminis cum brutino, aliqua ſuccedat generatio, quæcunque illa ſit.*
3 *Monſtro naſcente commixta membra humana ac belluina habente, evidens indicium eſt contra Reum.*
4 *Facultates omnes, ac ſingulæ in animali ſunt ad certam operationem, & non ad aliam deſtinatæ.*
5 *Imaginatio cum ſit facultas Animalis, non poteſt Formatricis, quæ eſt naturalis, operibus inſiſtere.*
6 *Imaginatio in pregnante dirigit potentiam formatricem ad aliqua ſuo modo efformanda, ut communis fert opinio.*
7 *Cognitio duplex, una poteutiæ cognoſcitivæ, altera naturalis. Falſum ibi.*
8 *Operantur omnia, quæ potentiam cognoſcitivam non habent, ex mera Naturæ neceſſitate.*
9 *Facultates omnes indigent propriis inſtrumentis.*
10 *Imaginationis effectus circa fœtus formationem videntur potius imaginarii quam reales.*
11 *Formatrix facultas, ex quo incipit formare, nunquam quieſcit.*
12 *Nihil in principio conceptionis formatur, quod ex ſemine non ſit.*
13 *Nos videtur ab omni ſuſpicione libera mulier, quæ fœtus edat Brutinam formam vel in toto, vel in parte referentes, & idcirco ad ulteriora procedendum, ut veritas habeatur.*

Perilluſtri ac Excellentiſſimo DD. PAULO ZACCHIÆ, *Viro Clariſſimo, & amico Cariſſimo,* Petrus Caſtellus Romanus, S. D.

Quæ mihi Monſtra monſtraſti, monſtruoſe Zacchia, te Monſtrum demonſtras, Monſtrorum naturam, differentias, atque cauſas exactiſſime monſtraſti; Animalia nempe, eo quod præter Naturæ morem formata ſint, monſtratu digna; ſed ſimul cum his te ejus libri Authorem inter illuſtres viros librorum exaratores monſtrum patefeciſti, ab omnibus noſci, & monſtrari ob excellentiam, ſed monſtrabilem, ut cum Plinio Nepote loquar. Porro, quis quæſo inter Medicos, Philoſophos, Legumve peritos in Europa tota, qui Zacchiam non noſcat, & noſcens non monſtret? utpote qui præternaturalia monſtrando, præternaturam, ſeu potius ſupra Naturam ſcripſerit, ſeque de ipſo monſtra tractando triumphaverit; Legem cum Medicina, cum Philoſophia imperium, brevitatem cum claritate, claritatem cum gravitate, & cum familiaritate atque jucunditate majeſtatem conjunxiſti, unde mirabilem Te reddidiſti, mi Zacchia. Sed quorſum, dices, tantum monſtritas? attendas, ſi me amas, paucis Te volo. Laudes tuæ, honor à Te ob præfatum opus acquiſitum, Me quaſi Tui invidum, reddiderunt amantem (alias quanti Te faciam Tumetipſe optime noſti; inter cætera enim Roma Meſſanam verſus diſcedens in mei locum Te apud Eminentiſſimum D. meum Clementiſſimum Cardinalem Biſciam conatus ſubſtituere, & aſſequutus intentum fuerim, teſtatus neminem Te aptiorem inventurum) quapropter etiam de Monſtris agendi non levis me inceſſit cupido; ac data facillime, mihi fuit occaſio, verum omnis præerepta facultas, cum exactiſſime de hac materia ſcribendo, non me modo, ſed alios quoſcunque præoccupaveris. Quare aliud mihi reſtat nihil, niſi ut tuo volumini, quæ de Monſtris à Te Romæ viſis veluti oculatus teſtis confirmans, ſubſcribam, omnia enim ſimul ſæpe (quæ noſtra erat juncta) vidimus, & conſideravimus, & ne exordium tractationem excedat, proponam nuper à me cujuſdam Monſtri obſervatam hiſtoriam ad tuum augendum volumen.

Anno præterito 1635. in feſto S. Stephani 26. Decemb. hic Meſſanæ nobili in urbe, Aurificis uxor Monſtrum canina ſpeciei peperit, quæ ſuperiori anno

no alterum Aſiniam repræſentans formam pepererat: imo aliam nobiliorem fœminam tertio ab hinc anno Cyclopem audivi ab ipſis Meſſanenſibus , ediſſe ; quo conſtat non ſine ratione ab Antiquis in Trinacria Cyclopas fuiſſe poſitos. Neque hi ſolum ibi gigni ſolent , verum etiam multi fœtus caudati , ut in Britanniæ etiam inſula, ſed equidem Ligures etiam vidi cum cauda natos, quam infantibus præcidunt. Ad noſtrum tamen Monſtrum : Ipſius Pater mihi viſus eſt triginta circiter annos , corpore , facieque optime diſpoſitis : Mater autem erat boni aſpectus, & formæ, ſed validæ; & intenſæ Imaginationis, & maxime curioſa. Hæc è feneſtra Aſinum in via coeuntem obſervans, ut ipſa retulit, & intente intuens, Aſelli formam poſtea peperit. Proxime autem cum Venerem cum Marito exerceret, & canis ea obſervaret, reſpiciens canem veluti mirabundum Mario indicavit, ſe obſervari à Cane, cui reſpondit ille, quid ad Te canis eſt ; mox utero geſtans novem menſibus plures latrantem in ſuis viſceribus fœtum audivit , quo ſe canem utero geſtare viro ſuo aliquoties indicavit, tandemque monſtroſum Canem , ut deſcribam tibi, peperit, nec ſecundas niſi decem poſt dies valde duras , & coriaceas reddidit, ac bene ſe habuit, & habet. Delatum ad me tertio ab ortu die cadaver occipite abrupto fuit , Dicebat Pater in exitu ab utero ipſam matrem caput traxiſſe, & ideo abruptum fuiſſe. Sed equidem ſuſpicor data opera compreſſum, eo quod monſtrum . Forma ejus erat canina, & os ſacrum valde latum, & planum apparebat, ſed ſine cauda. Pellis, ſeu potius cutis, ſine pilis, omnino, rubicunda, & tenuiſſima, humanam huc ſolum referens, caput autem , ſi formam , oculorumque poſitionem conſideremus, potius Avi, quam Cani aſſimilabitur, licet, Aures ſint caninæ, & dextra oblongior ſiniſtra, ſurſum erecta. Pro naribus membrana quædam lata, & pendens apparebat, quæ exiccata elevata remanſit ; os parvum, & rotundum, denteſque duos inciſorios inferiores habebat; pedes vero anteriores caninos referebant , ſed ſine unguibus , poſteriores autem mire monſtroſos ; quatuor enim fiſtulis oblongis, æqualibus, & vacuis, ſed oſſeis conſtabant, quorum aliqua in ſummo rotundum quoddam obturamentum ſortita erant. Abdomen erat inflatum, & lividum; ſtatim eviſceravi, & cum omnia interanea putrida, fœtidiſſimaque eſſent, ea attente conſiderare non potui. Renem ſolummodo ſiniſtrum valde magnum eſse obſervavi, nec dextrum vidi : haud curioſe ob putredinem, & nauſeabundum fœtorem inveſtigans: ita pariter neque ſexum cognoſcere valui , ſed fœmini potius videbatur. Longitudo Cadaveris à clavicula ad os Coccygis palmaris erat, & à capite ad extremum pedem ſeſquipalmaris erat menſuræ. Inde adhibita diligentia corpus ſiccavi, quod in meo Muſæo integrum, & monſtrabile ſervo . Hoc autem eſse Monſtrum , omninoque præter naturam , nullo enim pacto humanam imitatur formam ex paterno maternoque humano genitum ſemine , nemo ſunquam inficiabit . At Matris validam imaginationem præiiſse conſtanter ipſa affirmat, nec parum ad Monſtrum generationem Imaginationem conducere , Jacobi experimentum circa pecudum colorem docet. Vellem aliquid Tecum philoſophari , ſed vereor , ne ſus Minervam , tacebo potius . Pinxi quo melius potui Monſtrum ad eam magnitudinem, ſymmetriam , & formam , quomodo conſervatur in meo Muſæo, gratum tibi futurum ſperans, Vale.

NOn tam admiratione dignam hiſtoriam litteris tuis mihi enarraſti. Vir præſtantiſſime, ac mei amantiſſime , quam mille debitorum ambagibus implicitiam, inter quæ tamen illud potiſſimum maximum faceſſit negotium, utrum ſuſpicio aliqua irrepere poſſit, ne mulier hæc cum Brutis ſeſe commiſcuerit, quod quia ad mearum Quæſtionum Medico-Legalium complementum multum facere videtur, diſcutere non deſiſtam; Ante tamen ad priorem tuæ Epiſtolæ partem reſponſum dabo. Scito itaque laudes, quibus tam profuſe ex abundanti Animi affectu, & ex tua benigna in me propenſione, meipſum dignatus es cumulare , mihi eo quidem nomine fuiſſe gratiſſimas ; quod à laudatiſſimo Viro proficiſcantur, velim tamen meritis meis adæquatas, ac proportionatas eſſe, quam ſint; quomodocunque tamen ſeſe res habeat, illud non diffiteor , Me tibi tum hac , tum multo majoribus ex cauſis tantum debere, ut ne in minima quidem parte me ſolvendo eſſe non invitus confitear ; at ſi quæ mihi unquam ſeſe offerat occaſio, ut ejus rei vel publicam, vel privatam aliquam atteſtationem præbere poſſim , libentiſſime quidem eam arripiam , interimque Tu mei Te creditorem adſcribe , dum ad propoſitam quæſtionem pertractandam me accingo.

Plurimum controverſum eſt, ut noſti , An ex ſemine humano cum brutino commixto ulla poſſit ſuccedere generatio; plures quidem, ne omnes dicam, diffitentur eo maxime nomine , quod unum de ne- 1
ceſſitate ab eorum diſcovenientiam alterum corrumpet , cum humanum ſemen calorem contineat cœleſtem, brutinum vero longe ab ea perfectione diſsitum . Adde formarum ipſarum diffidentiam , tam quoad pleraque alia , quam quoad corruptibilitatem ; cum humana de foris adveniat, & immortalis ſit, & incorruptibilis , Brutina de potentia materiæ educatur, ſitque mortalis, & corruptibilis; cum igitur in ſemine utriuſque generantis ſit virtus formatrix dependens ab anima utriuſque parentis, non poteſt una cum alia ita uniri, concorditer tanquam unum agens operentur; dicerentur enim Animæ, & formæ miſceri, ſi virtutes Animæ commiſcerentur, ſunt enim virtutes Animæ certæ virtutes.

Relinquo, quæ à poſteriori deducuntur, & quæ prima fronte mirum in modum hujuſmodi generationem videntur reddere impoſſibilem, ut eſt differentia geſtationis uteri , differentia adoleſcendi extra uterum , differentia alimentorum, & alia id genus, quæ tamen omnia unica reſponſione refelli poſſunt , dicendo , quod facerent ſingula difficultatem, quandocunque id, quod ex parentibus ſpecie diverſis generatur, retineret de neceſſitate utriuſque parentis naturam, & non induceret propriam; at omnino evaneſcunt ex eo, quia natum ex ſimili conjunctione tertiam quandam naturam, ac ſibi propriam, & peculiarem adipiſcitur, requirentem tantam moram, in utero , quanta ſibi eſſet neceſſaria , augeſcendo , ea ratione , quæ ſibi conveniret; & ea alimenta expoſcendo, quæ ſuæ naturæ eſsent magis proportionata , abſque eo , quod à parentibus ullum eorum de neceſſitate obtineret , ut obſervamus in iis monſtris evenire, quæ actu conſpicimus ex parentibus non tantum ſpecie, ſed genere differentibus generari; nam quandocunque ſuccedere debeat generatio , neceſsario ſit perfectiſſima utriuſque ſeminis commixtio , unde licet quod naſcitur , habeat ab utriuſque parentis ſemine dependentiam , non eſt tamen ſpecie alterum ex parentibus , ac retinens omnino vel alterutrius , vel utriuſque ſimul naturam, ſed eſt tertium quid habens propriam , & individualem naturam, quoad ea, quæ tam ad corporis formam, & ad propriam conſtitutionem, & vitam pertinent, quam ab ipſam intrinſecam formam , non magis ab uno ſemine , quam ab alio eductam, ſed ab utroque ſimul commixto.

Sed data impoſſibilitate naſcendi ex ſemine humano , & brutino ſimul concurrentibus ob id , quod primo dicebat de formarum diffidentia, certe & hæc mulier , de qua agimus , & aliæ , ſi quæ hujuſmodi monſtra generarunt , videntur tanquam inſontes ab omni ſuſpicione liberæ, quæ irrepere potuiſset de infami earum cum Brutis concubitu, maxime cum aliæ afferantur hujuſmodi generationis Monſtrum cauſæ magis univerſim acceptæ , ut eſt ſeminum vitium , & intemperies , & totius quoque ſanguinis maſsæ non leve vitium, & fortis generantium imaginatio; non enim dubium eſt, quod ſemina male diſpoſita, & ſanguis fœdus, ut nutrimentum his ſeminibus faceſsens, poſſit maxime deſciſcens ab humana forma monſtrum generare; ſic & Imaginatio repræſentando Phantaſmata hujus , vel illius animalis , poteſt in cauſa eſse , ut repræſentato phantaſmati ſimilia monſtra generentur.

Ego

Ego tamen alias in ea ſententia fui, & nunc multo magis in eadem perſiſto, quod nihil impedire poſſit, quin minus ex commixtione Humani ſeminis cum Brutino aliqua ſuccedere poſſit generatio, cujus rei autem, vel cujus animalis generatio ſuccedere poſſit, non ſic temere determinandum cenſui. Ex quo deduci facile poteſt, hanc Fœminam,& quamcunque aliam, quæ ſimilia monſtra generat, non eſſe ab omni ſuſpicione liberas, & idcirco nefandi criminis reas ſuſpectas fieri.

3 Licet enim ob quamplurimas conditiones, quæ concurrere debent, tam ex parte utriuſque parentis, & utriuſque ſeminis, quam ex parte conjunctionis carnalis, & ſeminum ejaculationis, difficilium omnino ſemper judicaverim, ex hujusmodi commixtione ſuccedere poſſe aliquam generationem, non tamen ob hanc difficultatem ab affirmativa ſententia me retraho, quia in ſemine humano conſidero materiam, vel conſidero illud ut materiam, & conſidero formam, vel ut animatum ſemen; forma quidem de foris advenit, ita ut materia ſeminis abſque ea forma ſaltem in ipſa commixtione ſeminum conſiſtat; quatenus ergo ab ea forma eſt ſeparatum, omnino exiſtimo poſſe cum brutino ſemine miſceri, & inde aliquam ſuccedere poſſe generationem animalis, quandocunque illud ſit, quale forte ab hac muliere jam ſecundo viſum eſt generatum.

Non enim obſtat, quod dicitur de caloris differentia, & majori, vel minori perfectione; quia hoc non impedit, quominus ſemina Humana, & Brutina ſimul commixta poſſint aliquod animal generare, cum tantum differant ſecundum magis, & minus.

Ad probandum autem, quod diximus de ſuſpicione commixtionis carnalis cum brutis, maxime faciet excluſio quarumcunque aliarum cauſarum; quæ ad hanc generationem concurrere aliquando creduntur, ac præcipue ſeminum, & ſanguinis alimentalis vitium, & ipſa Imaginatio. Quo enim ad ſeminum, & ſanguinis vitium, non poteſt in noſtro caſu conſiderari, cum uterque parentum boni habitus, & temperaturæ exiſtant, ut narras, vitam ſanam degant, victu utantur laudabili, & ætatem adhuc agant juvenilem, præterquam quod nunquam ad tantum utriuſque parentis, aut alterutrius ſemen, vel Matris ſanguinem devenire credendum, ut tale monſtrum generare valeant; nam potius credendum, nullam omnino ex tali ſemine generationem ſecuturam, & ſi ulla ſequatur, quod nullum vitium habeat, ſed ſanguini vitium inhæreat, ſecutam generationem ad perfectionem non ituram: tametſi enim Molas dicamus ex ſeminum vitio fieri (quas tamen ergo ex ſolo fœmineo ſemine procreari cenſeo) tamen ſemina vitioſa poſſe perfectum animal generare (ſi à generatione hominis deſciſcere debeant) hoc ergo nunquam admitterem.

Quoad imaginationem autem, quam Tu ipſe in hoc caſu, ac omnes pene docti, pro caſu ſimilium monſtrorum admittis, mihi videtur omnino ab ea generatione excludenda, tum ob rationes alias à me adductas, tum ob interatam monſtri generationem ab hac mulier factam; non enim veriſimile eſt, effectum tam rarum, ac admirandum, & qui vix ſemel in mille annis conſpici ſolet, tam brevi temporis ſpatio in uno individuo potuiſſe conſpici, niſi cauſam magis ex ſua natura aptam ad agendum, quam Imaginatio ſit, aſſignemus ejus effectus. Sed libet denuo breviter eas rationes, aut earum alienas, quæ Imaginationem, tanquam cauſam generationis Monſtrorum, excludant, examinare.

Primo ergo, facultates omnes, ac ſingulæ in Anima-
4 li, & in Homine maxime ſunt ad certam operationem, & non ad aliam deſtinatæ, Fernel. *lib.* 5 *Phyſiol. c.* 3. Concoctrix ad concoquendum, non ad expellendum, aut aſſimilandum, aut ad nutriendum: Retentrix ad retinendum, non ad expellendum: Motrix ad imovendum, non ad ratiocinandum: Ratiocinatrix ad ratiocinandum, non ad concoquendum, aut ad ſentiendum: Viſiva ad videndum, non audiendum: Auditiva ad audiendum, non ad tangendum, & ſic de ſingulis, ita ut neque ulla alterius operationem moliatur, neque moliri ullo modo poſſit, niſi ſint ex famulantibus, coadiuvando ejus operationem, cui famulantur; quod in omnibus quidem maxime locum habet, ſed in iis præcipue, quæ ſunt inter ſe diſparatæ, ut Fernel. *ubi ſupra*, nec ullam convenientiam habent, inter ſe, ut facultates naturales & Vitales, Vitales & Animales, Animales & Naturales, quæ nullam habent inter ſe convenientiam, ut Naturales inter ſe, Vitales inter ſe, & Animales inter ſe. Quemadmodum ergo Naturales facultates non poſſunt obire munera Vitalium, neque Vitales munera Animalium, ſic neque Animales obire poterunt munera Naturalium, nec concurrere ullo modo in earum operationibus, unde cum Imaginatio facultas Animalis ſit, non poterit concurrere in operationibus formatricis, quæ eſt facultas Naturalis, cum qua nullam habet convenientiam.

Contra quæ non valet dicere, quod Imaginatio nonnulla cauſat in fœtu, & concurrit in operationibus formatricis dirigendo ipſam potentiam formatricem per ſpecies exemplares, ut dicit Thom. Fien. *de Virib. Imag. q.* 14. *concl.* 45. & *q.* 15. *concl.* 46. quia Imaginatio nullum habet imperium ſuper formatricem, ita ut imperando ipſi formatrici faciat eam hoc, & non alio modo formare. Sed etiamſi vel imperando, ſeu dirigendo hoc Imaginationem facere dicamus, neceſſe erit, ut formatrix ſentiat impetum, & cognoſcat directionem ſuperioris facultatis, ut operari poſſit ſecundum ſpecies illas exemplares, per quas Imaginatrix eam dirigit ad operandum, & ſic oportebit formatricem habere aliam potentiam, ac virtutem cognitricem, juxta cujus cognitionem operetur, vel ſaltem cognoſceret per ſeipſam. Cui difficultati non ſatisfacit diſtincto prædicti Thomæ Fieri *ibid.* circa hanc cognitionem, quod nimirum duplex ſit cognitio, una, quæ vera eſt cognitio, pertinens ad potentias cognoſcitivas, alia, quæ eſt cognitio naturalis, ut cognoſcunt corporis animati partes, & ipſæ plantæ, per hanc cognitionem attrahunt ad ſe, quod ſibi convenit, & expellunt etiam, inquam, quod diſconvenit. Sufficere ergo dicit, quod cognoſcantur ſpecies repræſentatæ ab Imaginatione per hanc naturalem cognitionem, ab ipſa formatrice, ut juxta earum ſimilitudinem operetur. Nam reſpondeo, quod præterquam quod gratis adducitur hæc cognitio naturalis, cum omnia, quæ naturaliter operantur, non operentur per jam cognitionem, ſed ex neceſſitate Naturæ, admiſſa tam hac naturali cognitione, hoc valeret in his, quæ ſibi convenientia ſunt ex ſui natura, non autem in his, quæ non modo ſuæ naturæ non conveniunt, ſed maxime diſconveniunt, quia deſtruunt operationes Naturæ. Ergo perverteretur omnino ipſa Natura, ſi cognoſcendo quacunque cognitione formatrix facultas ſpecies alienas ab Imaginatione ſibi præſentatas ſui operis deſtructivas, tamen illas in ſua operatione admitteret, cum contra repudiare, ac rejicere debeat, quia à Natura datum eſt, ut omnes partes, ac virtutes naturales expellant à ſe ea, quæ ſibi aliena ſunt, ac contraria.

Secundo, ſpecies à Phantaſia formatrici repræſentatæ vel interveniunt in ipſa membrorum, & animalis formatione, ut materia, velut inſtrumentum ad ipſa membra, & ipſum Animal efformandum, non ut materia, quia in præſentatione phantaſmatum, repræſentantur nudæ rerum imagines, at in Monſtris non ſolum imprimuntur rerum imagines, ſed ipſæ membrorum ſubſtantiæ immutantur, ut patet. Deinde non poſſunt hæ ſpecies inſervire pro materia, cum ſint mere ſpirituales; Quonam pacto ergo ſpecies illæ in materiam fœtus abeunt? quomodo colorem induunt; quomodo coextenduntur ad corporis dimenſionem? quomodo aliis corporeis qualitatibus veſtiuntur? non poterunt ergo hujusmodi ſpecies concurrere in formatione membrorum, & Animalis, ut materia, ſed neque ut Inſtrumentum, quia inſtrumentum non communicat ſuam formam inſtrumentato. Deinde facultates ſingulæ indigent propriis inſtrumentis ad ſuas actiones obeundas. Galen. *lib.* 1. *de Cauſ. Pulſ. c.* 4. & alibi: Fernel. *lib.* 5. *Phyſiol c.* 14. & alibi. Itaque hæc phantaſmata, vel hæ ſpecies intervenient, ut Inſtrumentum vel formatricis, vel ima-

imaginatricis. Non formatricis, quia non ſunt proprium formatricis inſtrumentum. Neque Imaginatricis, quia tunc verum eſſet dicere, quod imaginatio formaret, quod eſt omnino falſum, quia proprium inſtrumentum ad formandum non habet; alieno uti non poteſt, ergo nullo modo poteſt formare.

Tertiò, ſi imaginatio aliquid cooperatur in formatione, vel operatur ſola, & per ſe, vel conjunctim cum formatrice, non ſola, nam tunc formaret, quod eſſe nullo modo poteſt, neque contravertitur à quoquam; neque conjunctim, quia ſic daretur omnium confuſio, ſi major foret virtus facultatis operantis per accidens, quam facultatis operantis ex vi naturæ; & poſſet facultas, quæ per accidens operatur, intenderet formare pedem humanum; at hoc non eſt dicendum, quia Natura evitat confuſionem, neque permittit unam facultatem obire munus alterius.

10 Itaque imaginarios potius, quam reales puto effectus, quos nos tam facile imaginationi tribuimus, & habere potius alias ſuas naturales cauſas, ac magis proprias, ex quibus producantur.

Quartò, formatrix facultas, ex quo incipit for-
11 mare, ſemper in operatione eſt, & nunquam quieſcit. Galen. *in lib. de fœt. format. c.* 5. quomodo ergo Intellectui noſtro adæquari poteſt, quod imaginatio, potentia nimirum, quæ de ſua natura formare neque poteſt, neque novit, & quæ vel in inſtanti, vel ſaltem non longo tempore ſuum phantaſma repræſentando poteſt formatricem dirigere, ut tamen tale phantaſma formet fætum, potentior, ac fortior ſit ipſa formatrice, quæ de ſua natura format, & ſemper in operatione eſt; cur non libentius admittimus intellectivam potentiam, imo inquam ipſam voluntatem potius hominis magis dirigere poſſe formatricem, quam imaginationem; nam hæ quidem activæ ſunt, imaginatio vero paſſiva potentia eſt, ac recipit tantum, retinetque phantaſmata à ſenſibilibus elicita.

Denique cum ut contraria fert opinio, plerumque imaginatio imprimat ſuum phantaſma in fœtu in hora conceptionis, certum eſt, non poſſe illud Phantaſma, niſi in ſemine recipi, nihil enim in princi-
12 pio conceptionis formatur, quod ex ſemine non fit; oportet ergo tantummodo partes ſpermaticas ab eo Phantaſmate per imaginationem alterari, cum è contra ſanguineas potius alterari videamus, ut plurimum enim carnes, & muſculoſas partes immutari videmus, & alienam formam induere.

Ex quibus, excluſis à cauſis horum monſtrorum, imaginatione, & ſeminum vitiis, teſtatur ſolum de ſeminum diverſæ ſpeciei commixtione ſuſpicemur, unde hæc mulier, quæ Monſtrum à Te deſcriptum peperit, de nefando concubitu apud me ſuſpecta eſt, & ad eliciendam ejus rei veritatem per hæc indicia ad
13 ulteriora eſſet procedendum. Niſi in ejus defenſionem dicamus primo, ad Regionis naturam eſſe referendam hujuſmodi monſtrorum generationem, nam Siciliа Inſulam feracem eſſe talium monſtrorum, Tu ipſe fateris. Aut dicamus ſecundo, hunc partum fuiſſe ex Molarum genere, & quæ de latratu referebat mulier imaginaria potius, & ex Timore ſibi viſus fœtus ille latrare. Ad cujus rei confirmationem faceret ea opinio, quæ convincit, Molas ex ſolo fœmineo ſemine generari cum ſanguinis confluxu ad uterum; potuit ergo fieri, ut mulier conſpiciens Aſinum coeuntem, & canem, in actu coitus ſemen proprium emiſerit, ac conceperit, atque inde tales monſtroſos partus ediderit, licet hæc multa difficultate minime careant. Vale, & me ama.

CONSILIUM XXIII.

ARGUMENTUM.

Aurelius Lingius per biennium diverſimode à febriculis, aliiſque morbis cum Articulorum doloribus conflictatus, modo tantiſper à morbo ſe recolligens, modo in illum relabens, tandem cum meliuſculè per bimeſtre ſpatium ſeſe haberet, in acutam febrem incidens, vitam obierat. Ejus uxor, Artemiſia nomine, ſe ex illo gravidam eſſe dicebat, ac ſex menſibus à morte Mariti tranſactis, puerum peperit ſatis robuſtum. Mariti propinqui filium tanquam ſpurium ab hæreditate arcere conabantur, & Artemiſiam adulterii damnare, ex eo, quod Aurelius jam ab ineunte ultima infirmitate impotens eſſet, non tam ad generandum, quam etiam ad coeundum; immo per Medicos Teſtes probabant, Aurelium jam à multo tempore coactum a coitu abſtinere, cum neque arrigeret, quod iisdem Medicis idem Aurelius fuerat confeſſus, poſtquam ab infirmitate per plures menſes fuiſſet exagitatus. Artemiſia alia ex parte non inficiabatur, Aurelium per longum tempus à Venere abſtinuiſſe ſed illum per nonnullos menſes ante obitum ad aliam rediiſſe, ſeſeque carnaliter iterum cognoviſſe. Quæſitum eſt pro veritate, an Aurelius cum prædicta infirmitate coire potuerit, & generare, atque in affirmativam ſententiam veni ex iis, quæ mox ſubjungam.

SUMMARIUM.

1 *In anno Ætatis ſexageſimo virtus eſt vegeta in viris, & generare poſſunt.*

2 *Qui articularibus morbis, & maximè Artritide conflictantur, ad Venerem valde ſunt proclives.*

3 *Ad conceptionem non requiritur frequentatio coitus, unico enim congreſſu concipitur.*

4 *Ubi ſenſus viget, inanis eſt diſcurſus.*

5 *Arthrici plurimi Venerem ſtrenue exercent, & fœcundiſſimi ſunt.*

Primo enim Aurelius erat ex ſua natura ſalaciſſimus, & hoc plura ſigna atteſtabantur, inter quæ conſpicuum erat præmaturum calvitium; nam & in juventute optimus, ac ſtrenuus extiterat Veneris miles, unde & uxores duas habuerat, præter concubinas, ex quibus omnibus filios ſuſceperat, quod non controvertebatur. Ex quo patet, non modo excludi in Aurelio naturalem impotentiam coeundi, & generandi, ſed probari ſummam genitalium virtutem, & vigorem inſignem, qui licet ex frequentia errorum patratorum potuerit remitti, & ex ſupervenientibus morbis pene deperdi, tamen ex eorundem amotione potuit in priſtinum ſtatum redire, & à morbis, niſi ſumme frigidi fuiſſent, & calorem naturalem prorſus extinguentes, non facile potuit ſuperari. Itaque, cum Aurelius per plures menſes à coitu abſtinuerit, neque hujuſmodi frigidis morbis, ſed potius calidis fuerit conflictatus, non mirum eſt, ſi calor naturalis denuo inſurgens, illum ad conſuetam feminis excretionem impulerit, ſtante præcipue, quod ex eorundem morborum caliditate ſemen ipſum acrius evadere potuerit, & eo pacto hominem magis magiſque ad ſui expulſionem provocare.

Secundo, Aurelii impotentia, ut patet ex dictis, 1
erat accidentalis, & morbo contracta, erat ergo amovibilis, maxime cum ipſe eſſet ætatis adhuc non præcipitatæ, non enim ſuperabat ſexageſimum, quæ quidem ætas adhuc vegeta eſt in pluribus, & ad pugnas venereas adhuc apta, & conſequenter apta ad generationem; nam & in ſexageſimo quinto etiam plurimos generare tradit Ariſtotel. *lib. 5. de Hiſt. Anim. cap.* 14. quod etiam experientia quotidiana confirmatur, itaut ulteriori probatione non indigeat, licet ex adverſo multum in ætate ſe fundaverint Scribentes, ex eo, quod gravis eſſet, & longo morbo, ac difficili aſſociata, nobis tamen ſatis eſt, ſi ſimpliciter loquendo, Ætas non erat adeo gravis, ut coitus impotentiam inducere poſſet: nam de altera parte oppoſitionis, nempe quod Ætas eſſet gravis

ex

ex eo quod aſſociata eſset cum morbo gravi, & longo, deinceps videndum. Interim patet, Aurelium neque ex naturali ullo impedimento, neque per ætatem potuiſse eſse inhabilem ad coeundum; nam quod poſtmodum etiam generationi habilis eſset, non poteſt ulla intercedere difficultas, cum viri eouſque generent, quouſque coire poſsunt, quod longioribus proſequitur Laurent Joubert. *lib* 2 *error. Popul. cap.* 9.

Tertio (& hoc non pertinet ad nos, ſed dicitur ex abundanti) Artemiſia, vivente adhuc Marito, ſuſpicabatur ſe utero gerere, immo & maritum ipſum de ea ſuſpicione pluries certiorem fecerat, quod etiamſi ipſa ſola deponat, veriſimile tamen eſt, maritum ejus rei non fuiſse ignarum: nam multa ſigna graviditatis in Artemiſia apparebant ac præcipue inappetentia non mediocris, vomitus, laſſitudo, debilitas, & menſtruorum retentio, imo etiam fructuum immaturorum ſumma aviditas, unde et familiares Teſtes, nempe duas famulas, probatur, Maritum multoties, cum illam tam frequenter vomere conſpiceret, illi objeciſse, ſe dubitare quod eſſet gravida, quanquam ſemper adderet; ſed ego non credo, quod quidem ob longitudinem prægreſſe infirmitatis, & adhuc perſeverantis addebat, putans, ſe ex ea cauſa inhabilem eſse ad generandum, alias autem non videtur, quod ſic loqui debuiſset, nempe, ſed ego non credo, immo potius aſseveranter affirmaſſet, ſed hoc eſse non poteſt, vel non dixiſset, ſe dubitare de graviditate, non enim dubitamus de his, quæ eſse non poſsunt, ſed de his, quæ eſse quidem poſsunt, quomodo enim Aurelius dubitaſset de graviditate uxoris, ſi certus fuiſset, illam à ſe non fuiſse carnaliter cognitam, jam per biennium. At ſi hoc fuiſset, uxorem, ut erat vir maxime honoris Zelotypus, & odio illico habuiſset, & forte occidere tentaſset; at contra non modo illam uſque in finem unice dilexit, ſed ſi teſtamentum condidiſset, inſigne legatum erat illi relicturus, ut pluries eidem Artemiſiæ, & cæteris familiaribus expreſſiſſimis verbis ſignificaverat.

Quarto; Artemiſia cum Marito ſemper in eodem lecto cubabat, ſic marito volente, eratque fœmina procera, formæ ſummopere laudabilis ac multa ſermonum, & actionum venuſtate, ex quibus ab Aurelium mirum in modum adamabatur, unde non ſolum facile fuit per tantum temporis ſpatium, nempe duorum annorum, ſemel atque iterum Veneris ſtimulos illum ſenſiſse, ſed impoſſibile fere eſt, non inſigniter ſenſiſse; nam & ipſemet Aurelius cum familiaribus Medicis faſsus non ſemel eſt, ſe Artemisiam plurimum adamare, & appetere cum ea conjungi, ſe tamen eſse tunc impotentem; at perſeverante Amoris ſtimulo, & præſentia mulieris amatæ, & perpetua cubandi occasione in eodem lecto, blanditiisque ipsius Artemisiæ, quæ Amoris artibus ultra pulchritudinem erat maxime idonea, omnino impoſſibile judicandum, quod illum ad coitum non excitaverit, etiamsi multo pejus ex morbo habuiſſet, quam de præſenti haberet. Hæc enim omnia, Amor, pulchritudo, venuſtas, morum ſuavitas, blanditiæ, occasio, & id genus alia, non Aurelium tantum, ſed lapideum, vel præmortuum hominem ad Venerem excitaſſent.

Quinto, & hoc quidem ſatis ad rem facit, qui
2 articularibus morbis, & Arthritide præcipue conflictantur, maximopere ad Venerem proritari ſolent, non quidem ſimpliciter ex morbi natura, ſed plerumque ex caliditate defluxionum ad internas partes per lumbos, & Renes, necnon etiam ob nervoſarum partium intentionem. Quibus adde, quod longus decubitus ſuper ſpinalem medullam, & venam, & arteriam magnam per eam excurrentes, & ipſos Renes mirum in modum calefaciat. Avicenna 20.3. *tract.* 1. *cap.* 22. Holler. *in Pract. cap.* 63. ex quo Joann. Bened. Sinibald. *in ſua Geneantbrop. opere quidem conſummatiſſimo, libro ſecundo, tract.* 2. *cap. decim.* & dixi alias ex Levin. Lemn. *de occ. nat. mir. libro ſecundo, cap.* 45. & inter Juriſconſultos ex Farinac. *de falſ. & ſimul.*

Quæ cum ita ſint, quis inficiari jure poteſt, Aurelium aliquando fuiſſe impulſum ad coeundum? & ſi coire potuit, non eſt dubitandum, quod potuerit generare. Quod tanto magis veriſimile eſt, quanto ad generationem non requiritur frequentatio coitus,
ſed ſatis eſt, ut unica vice mulier cognoſcatur; ex 3
unico enim coitu non ſolum fit generatio, ſed interdum etiam multiplex generatio, cum videamus ex unico coitu geminos, & trigeminos, naſci, Hippocrat. *in lib. de Nat. Puer. num.* 14. & *lib.* 1. *de Diat num.* 25. Itaque non ſolum videtur hoc de facili potuiſse ſuccedere in caſu noſtro, ſed mirandum eſset, & miraculo adſcribendum, ſi non ſucceſiſset.

Hic adjiciendum, quod Aurelius per aliquot menſes ante obitum, non modo melius ſe habebat, ſed omni ex parte liber a doloribus, ſaltem atrocioribus remanſerat, & quod magis facit ad rem noſtram, amplius non febriebat, ita ut videretur tantiſper impinguatus, & ſeipſo habilior, & coloratior, ut deponunt ipſi Medici examinati, & hoc multo magis comprobat morbi ſucceſſus; nam ex eo quod impetus humorum jam non fiebat ad articulos, partes ut pote ignobiliores ad nobiliores, & vitæ maxime neceſsarias factus eſt, unde ipſum è medio ſuſtulit; patet enim, atteſtantibus omnibus Practicis, quod quandocunque humorum fluxus ad articulos inhebetur, evenit, ut facto impetu ad partem aliquam nobiliorem, ægrum male accipiat, & ut plurimum accidat, quæ potiſſima cauſa eſt, cur dolores articulares a Medicis magna cum cautela tractentur, neque ſolum in illis abſtineant a medicamentis repellentibus, quæ nimirum valeant materiam retro repellere, & prohibere, ne ad articulos labatur, ſed etiam a ſiccantibus, & roborantibus; nam roboratis articulis, fluentem materiam non amplius recipiunt, & illa ad nobiliores partes fluit mala, quæ diximus, accerſit; quod licet in Aurelio non habuerit locum, quia Medici illum curantes multum in ea re cauti fuerunt, unde nihil penitus eorum conſilio ad levandos dolores, vel ad fluxionem minuendam, & inhibendam, articulis applicuerunt, tamen per alios Teſtes conſtat, ipſum Aurelium uſum fuiſse conſilio, neſcio cujus Chymici, oleo ſalis ad inungendos ipſos articulos, ex quo quidem melius ex doloribus ſe habuit, & in poſterum fluxionem minus frequentem fuit expertus, quæ cauſa tandem accelerandæ mortis illi fuit ex ſupra dictis.

Nec valent, quæ contra opponuntur, primo, quod Arthritici morbi, quibus Aurelius exercebatur, eſſent maxima ex parte frigidi, & ad omne de pejus a multa ſeroſa & aquea humiditate dependerent, quæ apta nata eſt, non ſolum vim generativam ſeminis extinguere, ſed etiam ejusdem ſeminis ſtimulos ad ejus excretienem omni ex parte compeſceret, ut clare patuit in ipſo Aurelio, qui, ut jam in conceſso eſt, & ex proprio dicto, & ex Medicorum teſtimonio probatur, jam per annos nullo modo potuerat arrigere, aut ad Venerem aliquo modo incendi, quæ quidem, cum ſatis evidentia ſint, fruſtra contrarium tueri
rationibus contendimus, ubi enim ſenſus viget, ina- 4
nis eſt omnis diſcurſus; cum debeamus potius diſcurſum ad ea, quæ ſenſus docet, accommodare, non ſenſum ad ea, quæ diſcurſus dictare poteſt, etiamſi maxime rationabilis eſset. Non valent, inquam, hæc, nam licet negari ſimpliciter poſſit, quod Arthritis Aurelii materia, & humoribus frigidis dependentiam haberet, nam ſimpliciter a materia calida dependebat, ut in aliis evenit, etiam abſque miſcella aliorum humorum, quia humor calidiſſimus, cum poſſit eſse tenuiſſimus, & facile ad articulorum cavitates abſque ductu ſeroſitatis, aut aquei humoris penetrare, tamen conceſso etiam, quod ab humoribus frigidis dependeret, vel ſaltem multam aqueam, ac frigidam materiam adjunctam haberet, patet morbum per aliquod menſes ante Aurelii obitum omnino remiſiſse, & ſic concoctis, aut quomodocunque reſolutis frigidis humoribus, remanente calore naturali ab iis contrarii libero, potuit ad priſtina munia facili negotio redire, & ut ſolet, cum vegetus eſt, Aurelium

ad ſeminis excretionem irritare, ut realiter ſucceſſit.

Sed ex abundanti Arthritis, qua detinebatur Aurelius, erat ſumme calida, & ab humoribus calidiſſimis ſimul, & tenuiſſimis dependentiam habebat, quippe cum doloribus conflictaretur acutiſſimis, & articuli cito rubeſcerent, & calore adeo intenſo inficerentur, ut ad fuſcedinem declinarent: quin etiam brivi trium dierum ſpatio humores reſolvebantur, & articulos, quos primo obſederant, omnino liberos relinquebat, ad alios proximiores ſe conferentes, & eos per totidem dies ad ſummum moleſtantes, tandem facili negotio evaneſcebant, quod nequaquam eveniſſet, ubi aut natura frigidi fuiſſent, aut ſaltem multam pituitoſam, vel quoquo modo frigidam materiam habuiſſent commixtam, ut alii evenire in dies obſervamus.

Sed ad hæc ipſa opponebant Adverſarii, quod iidem dolores articulares, etiamſi à calidiſſimis humoribus originem trahant, nullamque materiæ frigidæ admixtionem habeant, tamen ratione vehementiæ, & acutiei, quam ſortiuntur, multa ſymptomata accerſunt, ut vigilias, & debilitates, quæ coctiones impediunt, & calorem nativum, & conſequenter ſemen, & ejus generativam virtutem labefactant, atque extinguunt; quamobrem etiamſi ob caloris vehementiam, ex qua ſanguis, & ſemen majorem acutiem acquirunt, Arthritici ad Venerem ſtimulentur, & aliquando illam ſtrenue exerceant (ſummo tamen cum eorum detrimento) infœcundi tamen omnino ſunt ex prædictis.

Verumenim vero neque ſemper, neque in omnibus hæc vera ſunt, cum ipſa experientia conſtet, Arthriticos plurimos Venerem exercere, & ſemen fœcundiſſimum ferre, ac quoad Veneris ſtimulos non eſt dubium, ut ſuperius jam dictum eſt, & quod fœcunditatem etiam plures adduci poſſunt experientiæ, & plura Doctorum Virorum teſtimonia, ex quibus pro concluſione dici poteſt, Aurelium potuiſſe non concumbere ſolum, ſed etiam generare, nullamque ex morbo, quo dentinebatur, infœcunditatis præſumtionem deſumi poſſe, & ſic injuſte omnino dubitari de Artmiſiæ pudicitia, aut de partus ſuppoſitione.

CONSILIUM XXIV.

ARGUMENTUM.

Victuria Alfana, cum ſeptimeſtrem fœtum gereret, ex ſella quadam elatiori ſurgens, in terram ex improviſo cecidit, & fœtum abjecit, & in repentinum ſanguinis fluxum, ac tam inſignem incidit, ut inde frequenter animo linqueretur, & frigidis ſudoribus reſpergeretur, ac videretur jam animam pene exhalare. Vocata obſtetrix præter ligaturas, & alia nonnulla leviora, propinat Puerperæ pulverem Chermes cum ovo crudo, & cucurbitulas mammis adhibet, quibus remediis fluentem ſanguinem de repente cohibet. Sed puerpera inde in acutam febrem labitur, & cum neque iterata ſanguinis miſſione, neque aliis ullis remediis puerpera ad conſuetum curſum revocari poſſent, duodecima à partu die vitam obit. Accuſata obſtetrix in carcerem conjecta, ac quæſitum eſt, an condigna pœna eſſet mulctanda, cum menſtruorum cohibitio ab ipſa per vim procurata, febris & mortis cauſa crederetur. Ac viſum eſt mitius cum ea agendum; non obſtantibus iis, quæ pro Fiſco adducebantur, & Primo.

SUMMARIUM.

1 *In medendo ſuam capacitatem prætergredi, culpa non vacat.*

2 *Obſtetrices non poſſunt quidquam parturientibus aut gravidis per os præbere.*

3 *Chirurgi, obſtetrices, & alii in caſibus difficilioribus Phyſicum convocare tenentur, alias puniendi.*

4 *Syncopis quam formidabile ſymptoma.*

5 *Mors nihil aliud eſt quam ſyncopis confirmata.*

6 *Medenti ſatis eſt omnia cum ratione facere.*

Quod omnino culpa non vacat in medendo ſuam capacitatem prætergredi, ut late probatum alias 1 eſt *in Quæſt. Medico-Legal. lib. 6. quæſt. 1. n. 2. ubi quæſt. 24. num. 19. & ſeqq.* dictum quoque eſt, ſemper malitioſam eſſe prætergreſſionem eorum, quæ à ſuperiori Artifice præcipiuntur à minori factam, & *quæſt. 9. num 11. & ſeq.* determinatum eſt, Obſtetrices omnino eſſe mulctandas, cum quicquam per os ex- 2 hibere audent: quod ampliandum, procedere etiam non ſecuto inde aliquo effectu in præjudicium aſſumentis, unde tanto magis procedere debet, non ſolum aliquo malo effectu præjudicium aſſumentis, ſed etiam ipſa morte omnium malorum peſſima, ut in caſu noſtro, in quo manifeſte patet ex aſſumptione medicamenti illius multa adſtrictione conſpicui, ſanguinis fluxum de repente, ac cum violentia fuiſſe cohibitum, atque inde febrem acutam accenſam, unde poſtmodum præpropera mors ſecuta. Venit ergo Obſtetricis hujuſce temeritas rigoroſè punienda, cum ex ejus temeritate ægra certò certius perierit.

Secundo, tanto magis mulctanda videtur hæc ob- 3 ſtetrix, quanto promptiori cum audacia medicum convocare neglexit, nam hoc non modo in Obſtetricibus habet locum, ſed etiam in ipſis Chirurgis, (niſi ſimul & Phyſici ſint) qui multo magis artem medendi callent, quam ipſæ obſtetrices; ad hoc enim juramento conſtringuntur, & eorum licentia in medendo hac cautione limitatur, ut in caſibus difficilioribus, in quibus Phyſici opera requiritur, illum convocare teneantur. Quanto magis ergo ad hoc obligari Obſtetrices dicemus, quæ nulla medendi capacitate, ſed temeraria promptitudine dotantur, & nulla ratione, ſed per accidens omnia exequuntur?

At hoc quidem multo magis habet locum in caſu noſtro, non enim hic erat ſimplex partus; ſed per violentia procuratus, nempe à cauſa externa, à caſu ſcilicet: & requirebat idcirco Phyſici, & artificis majoris curam, nam erat morbus complicatus, cum eſſet abortus, violento ſanguinis fluxu conjunctus, & alia ex parte ex caſu adeſſet partium contuſio, unde etiamſi perneceſſarium exiſtimaretur ſanguinem impetuoſe fluentem compeſcere, non minus tamen neceſſarium erat morbis, qui aderant, & qui inde conſequi poterant, & partium contuſioni proſpicere; prohibendi enim erant Tumores, & inflammationes, & corruptiones partium contuſarum, & alia id genus: quamobrem non tanti facienda erat ſanguinis illa evacuatio etiam copioſiſſima, quia poterat pro remedio & prohibitione morborum eſſe, qui timeri in eo affectu poterant, unde non debebat tam de repente, ac tanta cum violentia ſupprimi, etiamſi inde mulier animi deliquium incurreret, ſubveniri namque poterat aliis ingeniis, aut ſi ſanguis cohibendus erat, placide & ſenſim erat cohibendus, ut Medicus feciſſet; ſed hæc prætergrediebantur Obſtetricis capacitatem; unde innata muliercularum audacia manum ad medendum admovit, ſpreto omni Medicorum conſilio, & ægram è medio maxima cum ſua culpa ſuſtulit.

Et tanto adhuc magis hæc obſtetrix in culpa videtur, quanto ſatagentibus domeſticis puerperæ Medicos convocare, ipſa eorum adventum non expectaverit, ſed puerperæ pene invitæ (licet ab aliis mulierculis, & ancillis ad aſſumendum, quod porrigebatur, adhortaretur) pulverem illum ex Chermes propinaverit cum ovo crudo, & cucurbitulas, quod multo gravius eſt, mammis applicuerit, nam ipſa puerpura nolebat quicquam abſque Medici, cui multam fidem habebat, præſentia, & conſenſu aſſumere; ſed adhortante Obſtetrice, & certam inde ſalutem promittente, tandem aſſumpſit, & licet ab aſſumptione vires tantiſper recuperaverit, & ipſa eadem faſſa ſit, pulverem illum ſibi ſanitatem reſti-

reſtituiſſe, tamen non multo poſt cognovit & ipſa & aſſidentes, ex pulvere iſto, & applicitis cucurbitulis, febrem validam, & acutam fuiſſe concitatam, nonniſi poſt unam, aut alteram horam, purgationibus omnino, ac dicto citius amplius non fluentibus, ex quo puerpera tota horreſcens, ingenti deinceps æſtu totum corpus affligi ſenſit, tanquam ſi in ignis fornacem, ut illa inculcabat, fuiſſet projecta; nimirum quia ipſe ſanguis retentus per violentiam calorem præternaturalem concepit, & febrem acutam accendit, unde tandem mors, nam & inflammationem in contuſa parte interius concitavit, cui ſummo remedio erat ſanguinis illa etiam violenta excretio, ut dictum eſt, & ut a poſteriori patet, quia repreſſa illico inflammationem excitavit.

Sed dato etiam, ut ex adverſo dicitur, quod liceat Obſtetricibus aliqua familiaria medicamenta parturientibus, & cæteris mulieribus per os exhibere, & conceſſo in hoc nullam interveniſſe culpam, applicatio tamen cucurbitularum nimis audacter facta dici debet; & nullo modo licebat eas adhibere, quia non poterat Obſtetrix ea comprehendere, quæ in hoc caſu aut admittere, aut prohibere cucurbitularum applicationem poterat, cum hoc eſſet remedium magnum, & extremum, & violentum, quo nullo modo, niſi ſumma urgente neceſſitate, & magna cum cautela prudentiſſimus, & perſpicaciſſimus Medicus uſus eſſet, timentur enim ſemper ex ſubita, ac violenta ſanguinis cohibitione, quæ ad amuſſim in hac puerpera ſucceſſerunt, hoc eſt febris acuta, inflammatio interna, & mors, imo etiam mors ſubita, ac repentina, ergo ad cohibendam cæterarum mulicularum perniocioſiſſimam humano generi audaciam, ex qua indies mille mala, ac graviſſima pericula illi impendent, illis hæc pro exemplo ſit, videtur magno cum rigore punienda.

His tamen non obſtantibus viſum eſt magis ſecundum juſtitiam fore, ſi cum hac muliere mitius agatur. Primo, quia res erat in ancipiti, & indigebat ſubitaneo, ac repentino auxilio, alias, ſi mora ulla interceſſiſset, & Medicum advotatum expectaſset, cum jam puerpera animo linqueretur, & frigidis, ac tenuibus ſudoribus, ut morituris de proximo evenire ſolet, reſpergeretur, certe animam exhalaſset quia fortis ſyncopis ſuperveniebat, quæ adeo formidabile ſymptoma eſt, ut hominem illico de medio tollat, quia ſyncopis fortis præcedit quamcunque mortem, & nulla mors accidit, niſi ſuperveniente ſyncope,
4 unde mors nihil aliud eſt, niſi ſyncopis confirmata, cum ſit diſsolutio nexus naturæ, ut Aræteus dicebat, *Acutor. lib. 2. cap.* 3. Quis ergo tam a ratione alienus exiſtat, ut non permittat in ſimili caſu mu-
5 lieri jam multæ experientiæ in arte obſtetricia aliquid machinari? nam etiamſi cum his remediis certo certius perire debuiſset, tamen mors per ea retardari poterat, quod ſatius multo erat, quam de repente mori, tum ob corporis, tum ob Animæ ſalutem, quod enim de repente tunc mortua eſset Puerpera, ſatis oſtendebant ſigna ipſam mortem de proximo futuram atteſtantia, nimirum animi defectus, virium reſolutio, corporis refrigeratio, ſudatiunculæ tenues & frigidæ circa caput, & pallida mortis imago, quæ in diſsolutione ipſa animæ a corpore apparent.

Sed tanto magis hæc licuiſse dicendum huic Obſtetrici, quanto remedia, quibus uſa eſt, ſunt remedia maxime experta, uſualia, ac tuta; nam quoad ipſum Chermes propinatum patet, quotidie ipſas Obſtetrices paſſim eo, uti, immo etiam abſque Obſtetricis conſilio ipſas prægnantes mulieres ex ſe illud aſsumere ad inhibendas menſtruas purgationes, quando ex his abortus timetur, & ad ipſum fœtum roborandum, ac retinendum, cum ad hoc valde efficax cenſeatur, neque habeat ſecum qualitatem aliquam, ex qua ſiniſtrum quid pertineri poſſit, niſi adſtrictionem, quæ in ſimilibus caſibus eſt neceſsaria. Neque Ovum crudum habet ullum in ſe vitium, innoxium enim omnino eſt, & datur in hoc caſu ad augendam adſtrictionem, & incraſsandum ſanguinem fluentem; ſed ab eo abſque dubio nihil eſt, quod timeri poſſit, ullum damnum potuiſse mulieri emanare.

Remanent tantum cucurbitulæ mammis applicatæ, quæ cum violentia quadam ſanguinem ab utero retrahunt, & videtur quidem hoc remedium capacitatem ipſarum obſtetricum ſuperare; quia tamen eſt remedium in hujuſmodi caſibus approbatum, & ab Hippocr. ipſo canonizatum *Aphor.* 50. *ſect.* 5. dummodo tempore debito, & morbo illud requirente, in uſum trahatur, temerarium dici non poteſt, ſed rationabiliter ab Obſtetrice fuiſse applicitum, cum enim morbus eſset extremus, requirebatur remedium magnum, & extremum, juxta ejuſdem Hippocratis præceptum *lib.* 1. *Aphor.* 5. & pereunti mulieri ſuccurrere debebat non tantum Obſtetrix experta, ſed quævis etiam ignariſſima perſona, ſi quidquam in ejus ſalutem machinari poterat. Præterquam quod hoc non erat remedium requirens ullam corporis & humorum præparationem, aut purgationem, aut aliud quid, quod illud præire debuiſset.

Et ad ea, quæ in contrarium allata ſunt, negatur primo, quod Obſtetrix ſuam capacitatem prætergreſſa fuerit, quia hoc ipſum remedium inter ea eſt, quibus obſtetricibus uti, ubi opus fuerit, permittit Mercurius *in lib. della Commare lib.* 2. *cap.* 32. Quod vero non poſſit quicquam per os exhibere, falſum quoque, nam nonnulla hoc ipſo remedio multo efficaciora, ac validiora idem Mercurius *ibid.* concedit Obſtetricibus exhibere poſse ſuis mulieribus, in caſu maximæ neceſſitatis, ut hic erat, nam & in hoc ipſo morbo ipſe idem Mercurius hæc Obſtetricibus permittit. Quod vero Medicum non expectaverit, non eſt ipſius Obſtetricis culpa; ſed morbi, qui non dabat inducias, nam interim poterat Puerpera perire, tot, ac tantis ſymptomatibus conflictata. Reliquis vero, quæ opponuntur ex prædictis, ſatisfactum omni ex parte eſt. Quamobrem non modo neque accuſanda, neque punienda eſt noſtra hæc Obſtetrix, ſed multum laudanda, quæ ſciat in repentinis, ac dubiis caſibus rationabilia remedia adhibere; nam etiamſi mors poſt hujuſmodi remediorum uſum ſit ſecuta, non ex eorum violentia, ſed ex malo corporis ſtatu ſecutam eſse dicendum eſt. Satis enim eſt medenti, ſi omnia cum ratione faciat, dummodo enim cum ratione operetur, de aliis curare non debet, juxta id, quod docet Hippocr. *lib. Aphor.*

CONSILIUM XXV.

ARGUMENTUM.

Nicolaus Copernis a cœna eum ſorere propria celebrata, cum affluenter comediſſe, & bibiſſet, in profundum ſomnum, & ſtertorem lapſus eſt, a quo nec ab adſtantibus, nec a quoquam, ullo ingenio excitari potuit, quouſque poſt horam a cœna vigeſimam quartam a ſomno excitatus quidem eſt, ſed nec ad rem loquebatur, nec quemquam familiarium cognoſcebat, admodum impotens tum videbatur, non tamen ullo membro remanſerat impeditus, ad mentem tamen nunquam redit, ſed vix anno tranſacto Apoplecticus perierat. Irrepſerat apud Fiſcum ſuſpicio venenationis, quæ maxime cadebat in præmortui Nicolai ſororem, Luciam nomine, quæ marito jam a nonnullis annis orbata cum fratre convivebat. Prætendebatur ergo a Fiſco, illam venenum ſoporiferum in medicato vino fratri porrexiſſe, ut tutius de nocte cum Amaſio commorari poſſet: de ejus autem impudicitia Fiſcus erat perſuaſus, unde ex hoc contendebat, Nicolaum ex medicamenti venenati violentia primo in ſomnum, ac dehinc in fatuitatem lapſum, ac deinque vitam obiiſſe. Pro veritate ergo interrogatur in eam

ſententiam veni, Nicolaum ex Ebrietate in ſoporiferum affectum, & inde in Apoplexiam cecidiſſe, & ab hac recollectum in fatuitatem, ac tandem in Apoplexiam relapſum è medio ſublatum, neque veriſimile eſſe, ex vi ſoporiferi, aut venenati medicamenti periiſſe.

SUMMARIUM.

1 *Bona valetudo, abſque ullis erratis in victu facit præſumptionem veneni adminiſtrati in eo, qui potionatus præſumitur.*
2 *Soporifera medicamenta, cum valida ſunt hominem infatuant, aut in Apoplexiam præcipicant. Declara ut n. 14.*
3 *Vapores quidam Apoplexia concitant.*
4 *Crapula poſt tres dies diſſolvi ad ſummum ſolet.*
5 *Ebrioſi incurrunt morbos frigidos.*
6 *Vinum per ſe calefacit.*
7 *Apoplexia terminatur ſemper in paralyſim, & num. 15. Falſum num. 16.*
8 *Somni innumerales ſemper ſunt conjuncti cum febre, aut ſaltem ut plurimum*
9 *Ebrioſi ſunt qui frequenter inebriantur.*
10 *Vinum diverſos effectus producit in Temulentis.*
11 *Venena omnia ſunt ſapore, & odore horribili, & abominabili.*
12 *Habitus Athletarum periculoſus tunc eſt, cum ad ſummum bonitatis pervenerit.*
13 *Et immodico vini potu apoplexia interdum excitatur, aut alius ſimilis nervorum affectus.*
17 *Apoplexia aliquando terminatur in fatuitatem abſque paralyſi exteriorum membrorum.*

PRo contraria tamen ſententia multa faciebat indica ab ipſo Fiſco in medium adducta, quæ ad nos examinare non ſpectat. Unum tantummodo maximi momenti adducebatur eratque, quod alias idem Nicolaus ab ipſamet ſorore ſoporifero medicamento potionatus fuerat, ut ipſemet narraverat, licet medicamentum ſuum effectum non eſſet ſortitum, quia Nicolaus perſenſerat in vino ſibi inter cœnandum oblato, neſcio quem ſaporem minimè gratum, ex quo in ſuſpicionem veniens minus quam conſueverat in ea cœna bibit, cum tamen effingeret ſe valde eſſe ad ſomnum proclivem. Vigilans itaque impedimento fuerat Luciæ, ne Amaſium ea nocte in domum admitteret. Dolore vero capitis gravi ea nocte moleſtatus eſt, ac tota ſequenti die. Quæ omnia licet non eſſent undequaque, ac integre probata, erant tamen magna ex parte ipſi Fiſco comperta: cum duo teſtes deponerent de exhibitione ſomniferi, licet diſcordes eſſent de tempore, alii vero duo deponebant de Luciæ requiſitione ad inveniendum nonnulla ſimplicia medicamenta, & præcipue radicem Mandragoræ, quorum alter dicebat, Luciam eo voluiſſe uti ad capillorum ornatum, alter vero (qui tamen multas exceptiones patiebatur) aſſertivè deponebat, Luciam ea voluiſſe uti cum vino, ut Nicolaum ſoporaret.

Quæ quidem multum urgebant, ac præterea videbatur, morbum, & fatuitatem Nicolai non poſſe in alium errorem rejici, ſed tantum in veneni aſſum-
1 ptionem, cum conſtaret, Nicolaum & optima valetudine frui, neque erratum ullum in victu admittere, & tamen illico a cœna in accidentia prænarrata fuiſſe lapſum, quæ præſumptio quemadmodum excludit venenum ingenitum, ita multum facit ad probandum, hominem fuiſſe veneno adminiſtrato ſublatum, ut alias ex Galeno non ſemel dictum eſt; & ratio eſt, quia culpa ſupervenientis morbi, ac præcipue morbi magni non poteſt rejici in corporis impuritatem, ubi conſtat ægrum bona valetudine frui, neque in errorem commiſſum in ratione victus, ubi patet illum nullum in ea admittere errorem: nam non poteſt dici morbum ſuperveniſſe ex crapula, qui conſtabat Nicolaum in ea cœna cibis mali ſucci non fuiſſe uſum, ſed optimis, nec ultra ſobrietatem comediſſe: nam comederat Acetarium ex cicorea, ferculum ex Vitulina carne cum agreſta, & parum ejuſdem vitulinæ carnis aſſæ, & neſcio quam carnem, ut dicunt, in paſticcio frigidam, caſeum, & fructus quoſdam horarios, & ante omnia Melopepones, qui quidem cibi omnes ac ſinguli nec mali ſucci ſunt, & alias erant ipſi Nicolao familiariſſimi, unde non erant apti morbum illum ſoporiferum, ac tantopere nocentem, ut hominem dementaret, ac tandem occideret, excitare. Quamobrem reliquum eſt, ut ille ex propinato veneno morbum contraxerit, quod fuit ſomniferum potens ac validum, quod vaporibus craſſis, ac frigidis ab eo elevatis potuerit hominem ad extremam perniciem inducere, nempe in fatuitatem, ac dehinc in Apoplexiam, & tandem in mortem, quod maxime familiare eſt medicamentis quibuſdam ſoporiferis, ut Solano Moniaco, 2
Mandragoræ, aliiſque, de quibus affluenter præ omnibus Ardoin. *lib.* 3. *de venen. cap.* 16. *& ſeq.* præſertim cum in copia, & frequenter aſſumuntur, ut notum eſt vel ipſi imperitiſſimo vulgo, extinguunt enim vel congelant animales ſpiritus, & ſanguinem, ut pluries de Mandragora ſignanter (qua conſtat Luciam fuiſſe cum aliis uſam in potionando Nicolao ejus fratre) teſtatus eſt Galen. *lib.* 5. *de ſimpl. med. fac. cap.* 14. ubi & de aliis ſomniferis idem profert, *& lib.* 8. *de comp. med. ſect. loc. cap.* 3. ubi talia medicamenta ad immediabilem, ac deploratam frigiditatem hominem inducere docet, ex qua poſtmodum perpetua fatuitas.

Sed quid mirum hoc, cum notum præterea ſit, ipſos vapores quarundam rerum vel data opera, vel ex negligentia inter reſpirandum admiſſos in cerebrum & 3
ſpirales partes Apoplexiam concitare? ſic videmus fumum carbonum, calcis evaporationem, Thermarum quarundam exhalationem, immo etiam vini, & cerevisiæ fumoſitates apoplecticos homines facere; quanto magis ergo vapores craſſi & venenoſi a forti medicamento ſomnifero deleterio, & naturæ inimico, poterunt idem efficere, & calorem, & ſpiritus extinguere? & quod hoc veritatem certiorem habeat, indicio ſit, quod a ſimilibus medicamentis potionati faciem pallidiorem habent ac lividam, & caput maxime grave, contra quem eveniat in Ebriis, ex vino quippe, qui, quando in ſoporem incidunt, facie potius rubent, ob ipſius vini ſpiritus ipſum caput calefacientes; unde tanto magis firmandum, Nicolaum potius ex propinato ſomnifero deleterio, quam ex ebrietate ægrotaſſe, & tandem obiiſſe, quanto evidentius apparuit in ipſomet ſopore faciem illum habuiſſe ſubpallidam, ad livorem tendentem, ita ut, poſtquam a ſopore expergefactus eſt, eundem faciei colorem ac livorem retinuerit, non ad aliquos tantum dies, ſed ad mortem uſque, quod quidem non accidiſſet ex nocumento vini, cum poſt tres dies ad ſummum omnis crapula ſolvatur, evaneſcente ipſa vini virtute, ut Gal. *in comm. lib.* 5. *Aphor.* 5. & Holler. & alii teſtantur.

Et ex abundanti, etiamſi conſideremus Nicolaum 4
ex nimio vini potu in ſoporem illum incidiſſe, tamen non veriſimile eſt, ab ejus vi fatuitatem potuiſſe incurrere poſt ebrietatem, quia hoc rationi, & experientiæ eſt omnino contrarium. Rationi, quia non eſt poſſibile a vini calore induci affectum frigidiſſimum, qualis eſt fatuitas; licet enim ebrioſi ex vini vitio incurrant ſæpiſſime, immo ſemper ob frequentatam ebrietatem, frigidos morbos, ut Apoplexiam, Epilepſiam, Memoriæ jacturam, Tremorem, Paralyſim, Podagram, immo etiam Hydropem, atque ipſiſſimam 5
fatuitatem, ut Doctores admonent, Galen. *in lib. de cauſ. morb. cap.* 3. Avic. *p.* 3 *tract.* 2. *cap.* 8. unde ejus rei cauſam quærit Ariſtot. *ſect.* 3. *problem.* 5. tamen hoc non habet locum in his, qui non frequenter, ſed de raro admodum inebriantur, ex unica enim & non frequentata potatione potius calidi morbi producuntur, ut febres, deliria, Pulmonis Eryſipelata, & id genus alii. Hippocr *de morb. l.* 2. *ſect.* 3. *n.* 53. notiſſimumque eſt, vinum per ſeipſum calefacere, & ebrium hominem ſeipſo calidiorem evadere, quis eſt qui neſciat, per accidens vero fit, ut vini copioſa potatio

ite-

iterata, & frequentata ad ebrietatem uſque, frigidos
6 procreet affectus, reſolvendo excedenti ſuo calore ſpiritus meliores, animales præſertim, unde maximè morbos accerſit nervis contrarios. Itaque ex unica ebrietate frigidum morbum tam inſignem procreari poſſe contra rationem, & rectum diſcurſum omnino eſt. Sed & huic rationi ſuffragatur experientia, cum in dies videamus eos, qui caſu ac de raro inebriantur, calidiores evadere, febre prehendi, coloratiores, & lætiores fieri aut iracundiores, ſudore multo perfundi, & id genus alia incurrere, non verò evadere frigidiores, neque ex hoc frigidis morbis tentari. Cum ergo Nicolaus non eſſet alias ebrietati deditus, & unica illa vice, qua inebriatus dicitur, gratis etiam conceſſo, quod, vere fuerit inebriatus, in fatuitatem lapſus ſit, & tamen nullum ſignum caloris in ipſo apparuerit; non erit verum, illum ab ebrietate, ſeu potius à ſola vini virtute in fatuitatem fuiſſe præcipitatum, ſed fatendum eſt, illum à medicamento narcotico, ac frigido, & venenoſo, & potenti ſoporifero in eum morbum incidiſſe, cùm effectus ſecuti magis proportionati ſint narcotico huic veneno, quam vino; nam dato etiam, quod vinum aliquid in hoc præſtiterit, tamen ab effectu dicendum eſt, vim medicamenti exuperaſſe vini potentiam, unde ſecuta fuit fatuitas, non autem ebrietas, ob introductam inſignem ipſius cerebri refrigerationem ab illo narcotico non potente vini, etiam uſque ad ebrietatem ebibiti, virtutem vim medicamenti, non exuperare inquam, ſed ne temperare quidem, aut infringere, quod majorem in modum commonſtrat, quam violentum ac validum illud ſomniferum fuerit, nec mirum, quia Lucia alias experta benigniora medicamenta ſomnum inducentia, & optato fine fruſtrata, debuit rationabiliter, cum nimio amoris deſiderio gliſceret, ad potentiſſima confugere, ex quibus plus quam deſiderabat, obtinuit, quanquam forte præſumendum eſt, illam medicamentum hujusmodi narcoticum tam violentum, non tantum ad ſomnum inducendum, quam ad hominem dementandum propinaſſe, ut perpetuo abſque fratris reſpectu ſuæ libidini ſatisfacere poſſet, ad hunc enim finem omnia illa dirigebat, ut ſatis ſuperque Fiſco eſt compertum.

7 Ac denique ſomnum illum innaturalem, quo prehenſus Nicolaus eſt, non fuiſſe ex vini virtute, palam eſt, quia exceſſit limites hujuſmodi ſomni, crapula enim ex vino, licet ſuperiùs ad tres dies eam perdurare ſit dictum, tamen nonniſi octo aut decem horis perſeverat; aut ad ſummum duodecim, quia ſuperatur ab ipſo calore nativo concoquente. Neque fuit Apoplexia, qui Apoplexia terminantur ſemper in Paralyſim; at morbus hic non exterminatur in Paralyſim, ergo non fuit Apoplexia. Quod autem Apoplexia in Paralyſim terminetur, præter teſtimonium quotidianæ experientiæ, atteſtantur Medici omnes, nullo excepto. Galen. *lib. 2. de loc. aff. cap. 2.* Paul. *lib. 3. cap. 18.* Aet. *lib. 6. cap. 27.* Avicenna *parte 3. tract. 5. cap. 12. & alii,* reſtat ergo, ut fuerit ſomnus innaturalis, ex vi medicamenti, ob cujus violentiam Nicolaus lapſus in fatuitatem fuerit: nam cœteri ſomni innaturales ſunt ſemper cum febre conjuncti, ut Lethargus, Caros, Catalepſis, & ſimiles, ut apud practicos cuilibet conſtare poteſt; & durant etiam ad plures dies.

Verum enimverò, in his non obſtantibus, exiſtimavi, Nicolaum ex Ebrietate in Apoplexiam lapſum, & ex Apoplexia in fatuitatem, primo, quia non controvertitur, in ea cœna Nicolaum multum comediſſe, ac pluſquam multum bibiſſe, ac peculiariter exhauſiſſe vas unum, quod flaſcum nominant, vini Montis Politiani rubri, ac pene aliud Moſcatelli, præter cyathos nonnullos Domeſtici Albani, & cum ex potatione lætior factus eſſet, ſororem pluries ad bibendum provocaſſe, ea tamen ſemper nimiam potationem redarguente, ac admonente, ne tantopere biberet, ut quatuor teſtes examinati unanimiter deponunt, quod quidem valde contrarium eſt ipſius Fiſci perſuaſioni, cum, ſi in animo habuiſſet Lucia, ut frater per potum
8 illum profundo ſomno prehenderetur, & tota nocte obdormiſceret, neque ullo modo expergiſceretur, debebat potius illum hortari, & incitare ad bibendum, quàm eum à bibendo diſſuadere.

Secundò, quia Nicolaus lædebatur aliquando à nimio vini potu, & ex eo non ſemel in ebrietatem erat lapſus, ut probatur per idoneos teſtes nam licet non eſſet vere ebrioſus (quia ebrioſus dicitur, non qui ebrius eſt, ſed propriè, qui frequenter inebriatur, ut alias dictum eſt) tamen ubi inter comedendum, aliquando cum amicis provocaretur ad bibendum, ſu- 9
perari ſe non facilè patiebatur, itaque bibebat ad ebrietatem uſque, conſtatque in proceſſu ter vel quater ad minus ſpatio duorum annorum illum ebrium extitiſſe, quod ne ipſe quidem Fiſcus controvertere poteſt. Neque valet contra hoc quod, conceſſo etiam quod aliàs ebrius fuerit, tamen hac ultima vice non fuerit, ſed omninò potionatus, ſtante, quod diverſi omninò effectus alias in ullo ſint conſpecti pullulaſſe ab ebritate, quàm nunc. Tunc enim dicitur illum inordinato gaudio, ac præter modum fuiſſe perfuſum, faciemque rubicundiorem habuiſſe, multumque & abſque ulla continentia, etiam præſente propria ſorore dicenda, tacenda locutum, dolore capitis præterea die ſequenti tentatum plurimum vomuiſſe, & alia his ſimilia, nunc autem ſopore tantum prehenſus ab eo ne recollegit quidem ſe, niſi tranſactis viginti quatuor horis, multò pallore vultus illi perfuſus fuit, motus poſtridie impotentiam habuiſſe, ac demum fatuum permanſiſſe. Non eſt ergo verſimile, ex ebrietate ſimplici tam diverſos nunc effectus ab iis, qui aliàs apparuerunt, illum incurriſſe, maximè cùm adhuc eſſet juvenis, non enim pertranſibat annum octavum ſuprà trigeſimum. Non valent, 10
inquam, hæc, nam reſpondetur, vinum diverſos effectus producere in temulentis, pro diverſitate conſtitutionis corporis, qui quidem aliquando non ſolum in diverſis naturis ſunt ſibi contrarii, ſed etiam in iiſdem, quod longioribus docet Ariſt. *problem, ſect. 1. num. 30.* & Andr. Baccius *lib. 9. de vivorum hiſt. cap. 18.* Itaque, ubi vinum offendat corpus bile repletum, hominem efficit iracundum, clamoſum, atque audacem; ſi ſanguine refertum offendat, miſericordem, benignum, lætum, atque amori promptum, ſi melancolia, taciturnum, mæſtum, lachrymabundum; ſi pituita, ſomnolentum, deſidem, pigrum, otioſum, & hoc quidem maximè pro majori, aut minori eorundem humorum abundantia in capite, & cerebro, cum vinum eos humores inſigniter agitet, unde cum notum ſit, Nicolaum jam à multis diebus ante prænominatam cœnam paſſum fuiſſe quandam capitis gravedinem, ſeu dolorem quemdam gravativum, nam & ipſemet inter cœnandum per jocum dixerit, velle ſe in ea cœna copioſa potatione capitis dolori mederi) qui dolor à multa pituita ac frigido humore originem ducebat, non mirum eſt, ſi multo vino inebriatus, humor ille commotus, cerebri ventriculos obſtruere omnino potuerit, & hominem in Apoplexiam impellere, hæc enim cauſa fuit, cur effectus violentæ ebrietatis diverſi omninò fuerint ab effectibus, quos aliæ ebrietates in Nicolao concitaverant.

Tertiò, quia ubi vinum, quo inebriatus eſt Nicolaus, fuiſset medicatum, ac venenatum, tantum ab fuiſset, ut tam avide illud ingurgitaſset, ut potius contra eo omnino abſtinuiſset, ut alias falſo, præſumitur fuiſse ob ſaporem à medicamento in ipſo vino introductum; neque enim fieri poteſt, ut venenoſa medicamenta, quantumvis aliis ſimplicibus aſsocientur, ut eorum odor, & ſapor occultetur, celari poſſint, quia præterquam quod omnia ſunt odore, & ſapore horribili, ut ex plurium Doctorum teſtimonio dixi alias *lib. 2. Quæſt. Medico-Leg. tit. 2. quæſt. 7.* 11
num. 8. ipſamet Natura inter aſsumendum eorum abominationem abſque ſapore, & odore perſentit, & aſsumere renuit, ac diſplicentia, & nauſea & vomitu illa, ſi aſsumpta ſint, conante à ſe expellere, ita ut nec veriſimile, nec poſſibile ſit, Nicolaum tot cyathos vini ingurgitaſse, ſumma cum delectatione, abſque eo, quod ne minimo quidem ſigno illius diſplicentiam demonſtraverit, ſed forte dici ab adverſariis poſset, non fuiſse univerſum vinum medicamento alteratum, ſed tantum ejus partem: Verum hoc etiam conceſso, tamen cum unius vaſis, ſeu œnophori vinum totum fuerit medicamento ſomnifero alteratum,

nun-

nunquam Nicolaus tam avide, & cum tanta dele-
ctatione totum illud vinum hauſiſſet, abſque eo, quod
ne minimum quidem ſignum extranei alicujus ſapo-
ris, aut odoris præſentibus daret. Quibus adden-
dum, quod Lucia de utroque etiam vaſe biberit ab
ipſo Nicolao invitata, nam de vino albo, Muſcatello
dicto, deponunt duo Teſtes, de vino vero rubro
Montis Politiani deponit unus quidem tantum teſtis,
ſed ambo concordes ſunt in hic, quòd Lucia à Ni-
colao invitata ad bibendum de vino rubro illo bibere
recuſaverit, cum diceret, ſe adhuc non ſitire; Teſtis
tamen ille, qui deponit de provocatione Nicolai, &
de recuſatione Luciæ dicit de hinc, quod abſente alio
teſte, Lucia iterum à Nicolao provocata, de vino
rubro ciathum biberit. Neque valet dicere, quod Lu-
cia illud multa aqua temperaverit, & ſic medicamen-
tum ſupponatur fuiſſe potentiſſimum, etiamſi Luciam
non ſoporaſſet, ut Nicolaum, tamen aliquem effectum
in illa produxiſſet, aut ſaltem aliquo modo ſomno-
lentam reddidiſſet; Sed quis dicet illam, quæ fœmi-
na erat, & ob id valde timida, non inquam guſtandi
ſed vel odorandi vinum illud venenatum, voluiſſe ta-
men ex eo integrum cyathum haurire, ſaltem time-
re debuit, & ne ipſa ſomno capta, Amaſium poſtmo-
dum in domum introducere non poſſet, aut etiamſi
introduxiſſet, non poſſet cum illo ſe delectare, ad
quem tamen effectum ad ſe illum introduxiſſe præſu-
mitur. Ac denique patet, quod etiamſi ſomniferum
cum eo vino fuiſſet Nicolao propinatum, fuerit ta-
men omnino ejus potentia à vini virtute refracta, &
ſic non poterit ſuos effectus prodere, præſertim cum
vinum illud fuerit quantitate multum, & qualitate
potens, unde, cum ſomnifera omnia frigida ſint, &
facile à vini caliditate edomantur.

Et ad ea, quæ in contrarium opponuntur, facilis
eſt reſponſio, nam Teſtes deponentes de alia exhibi-
tione ſomniferi per ſororem Nicolao facta, deponunt
tantum de Auditu ab ipſo Nicolao, qui inter com-
meſſandum cum illis (ac forte tunc etiam pluſculum
biberat) jactabat, ſe alias à ſorore fuiſſe vino me-
dicato potionatum, quamquam hoc aſſertive non af-
firmaret, ſed dicebat tantum, quod cum ſuſpicare-
tur ſororem in quadam cœna velle ſibi porrigere vi-
num ſoporiferum, ad eum fallendum, ipſi ſibi opti-
me cavit, quod, ut erat homo vaniſſimi ingenii, &
ignorantis, quid hoc importaret, dicebat ad oſten-
dendam propriam prudentiam. Sed hæc ſuſpicio in
tam craſſæ Minervæ homine potuit eſſe vana, & quod
de ſopore in vino percepto jactabat, potuit eſſe quid
imaginarium, cum nihil tale in vino vero adeſſet,
vel eſſe aliquid a vaſis vitio proveniens; nam & eo-
dem tempore ipſe Nicolaus conquerebatur, quod
vinum domi haberet non prorſus boni odoris, & ſa-
poris ex eo, quod vas, in quo obtinebatur, ſicum
contraxerat; nec à famulis fuerat, ut decebat cura-
tum de illo mutando, ut deponunt duo teſtes pro par-
te Luciæ examinati. Quod vero poſt illam noctem
Nicolaus capite male haberet, non debet nec poteſt
de neceſſitate, ad ebibitum vinum medicatum referri,
qui conſtat, illum ob extraneum ſaporem, quem in vino
percipebat, ab eo abſtinuiſse. Ergo alia aliqua ex cauſa
capite doluit, & forte ex nimia vigilia, quia cum plu-
rimum ſatageret invigilare, ne Lucia ea nocte Amato-
rem in domum admitteret, nullatenus dormivit, unde
facile fieri potuit, ut inde in eum dolorem laberetur.

Quæ vero ſubdunt adverſarii, quod Nicolaus be-
ne ſe haberet, immediatè poſt illam cœnam, in mor-
bum lapſus ſit, nihil omnino facit in hoc caſu, quia
nec novum nec infrequens eſt homines robuſtiſſimos
& Athletice ſe habentes, de repente, & ex im-
proviſo fieri Apoplecticos: idcirco enim ſuſpectus eſt
apud Hippocr. *lib.* 1. *Aphor.* 3. habitus Athletarum,
cum ad ſummum bonitatis attingit, eademque de
cauſa Celſus *lib.* 2. *ſuæ Med. cap.* 2. illud affirmavit.
Si plenior aliquis, & ſpecioſior, & coloratior factus eſt,
ſuſpecta bona ſua habere debet, unde nihil relevat, quod
Nicolaus optime ſe haberet, & tamen de repente in
Apoplexiam ſit lapſus: ſuſpicio enim adminiſtrati
12 Veneni tunc militat, quando homo ſe optime habet,
& ab aſsumpto aliquo cibo de repente labitur in peſ-
ſima accidentia veneno familiaria: ſed accidentia,
quæ ſupervenerunt Nicolao, non fuerunt, acciden-
tia veneno familiaria, ſed fuerunt accidentia prove-
nientia ex capitis multa repletione, & prægreſsæ cra-
pulæ proportionata, præterquam quod verum non
eſt, quod Nicolaus bene valeret, quia, ut conſtat,
& ſuperius etiam dictum eſt, jam à multis diebus ha-
bebat caput valde gravatum, & multa pituita opple-
tum, unde facile fuit, pituitam à nimia vini copia
commotam cerebri ventriculos obſtruere, & Apople-
xiam concitare, licet & abſque hac diſpoſitione, &
ſolum ex immodico vini potu Apoplexia aliquan-
do repentina mors excitetur, Gal. *lib.* 3. *de Temp.* &
ex Hippocr. *ſent. lib.* 5. *Aphor.* 5. Bacc. *lib.* 3. *de vin*
biſt. cap. 17. Ab Apoplexia autem niſi occidat, ſolet 13
plerumque fatuitas, vel perpetua, ut Nicolao, vel
ad tempus, ut in aliis, ſuccedere: quamobrem cum
morbus, & ejus accidentia proportionata ſint erro-
ri in victus ratione patrato, & cauſis antecedenti-
bus, non eſt rejicienda culpa evenientis morbi in ſo-
mniferum, præſertim cum de erratis in victu omni-
no concludenter conſtet, de ſomnifero vero nihil cer-
ti habeatur.

Unde neque ad rem faciunt, quæ ex Medicis ad-
ducuntur, circa virtutem quorundam ſomniferorum,
quæ tamen etiam uſurpata, ut prætenditur, non po-
tuiſsent unica vice tantam concitare fautitatem, &
Apoplexiam: nam Medici loquuntur de frequenti
uſu talium ſomniferorum, alias enim videmus ipſum
Opium, quod eſt omnium ſomniferorum potentiſſi-
mum, affluenter uſurpatum, à Mauritanis præſer-
tim, ut teſtatur Grazias ab Hort. *lib.* 1. *hiſt. Arom.*
cap. 4. neque interimere, neque fatuos homines red-
dere, ſed eos tantum dormitabundos efficere: quin
etiam Solanum Maniacum, teſte Dioſcorid. de re Med.
lib. 4. *cap.* 49. ad duarum drachmarum pondus hau-
ſtum (de ejus radice loquitur) ad tres tantum dies
mentis alienationem affert, quemadmodum & alia
multa, nec facile invetu eſt tale venenum, quod de
facto hominem dementare poſſit. Itaque Apoplexiæ
potius ex ebrietate excitatæ, quam ſomniferi cujus-
dam virtuti, Nicolai fatuitas attribuenda.

Quod additur de ſignis atteſtantibus, potius ſo-
mniferi aſsumptionem, quam ebrietatem in Nico-
lao, inane omnino eſt, quia, quæ dicuntur, habe- 14
rent quidem locum, ubi Nicolaus ex ebrietate in
ſoporem lapſus eſset, tunc enim forte & faciei ru-
bor, & alia apparuiſsent ebrietatem atteſtantia, ſed
Nicolaus ex ebrietate incidit in Apoplexiam, ex qua
opprimi animales ſpiritus, & calorem capitis ipſius &
cerebri ſuffocari quis non novit? non mirum ergo,
ſi facies apparet ſubpallida, ad livorem declinante,
ob ſpirituum, & caloris extinctionem, & quod etiam,
poſtquam ad ſeſe rediiſset, eundem pallorem retinue-
rit, impoſſibile quippe erat poſt fortem Apoplexiam
non remanere graviſſima quædam accidentia, ipſius
prægreſſi morbi fortitudinem atteſtantia, ut ſemper
in quacunque Apoplexia fieri conſuevit, à qua relin-
qui ſemper membrorum torporem, & Paralyſim, etiam
dictum eſt, & notum, & in confeſso eſt apud omnes.

Neque aliter reſpondendum ſequenti objectioni, in
qua dicitur, non eſse veriſimile, ab ebrietate potuiſ-
ſe relinqui fatuitatem, cum vinum mirum in mo-
dum calefaciat, non refrigeret, fatuitas autem à mul-
ta frigiditate originem trahat, quia hoc gratis con-
ceſso verificaretur, quando immediatè ab Ebrietate
ſecuta eſset fatuitas, ſed non quando ad Ebrietate
prius concitata eſt Apoplexia, ac deinde ab Apople-
xia fatuitas, quia Apoplexia ſuffocando, ut dictum
eſt, & extinguendo calorem, ac ſpiritus, relinquit 15
frigiditatem in cerebro, ex qua provenit deinceps fa-
tuitas.

Ad id quod opponitur, quod ſopor ille, quo pre-
henſus eſt Nicolaus, non fuerit, nec eſse potuerit ex
vino, conceditur; nam vere fuit ex Apoplexia, ne-
que valet dicere, quod hic morbus non potuit eſse
Apoplexia quia terminatus eſset in paralyſim, ut ſo-
let ſemper terminari; quia, præterquam quod hoc
non eſt perpetuæ veritatis, evenit etiam interdum,
ut Apoplexia terminetur ad nervos interiores ipſius 16
capitis

capitis, vel quòd materia faciens Apoplexiam ad cerebri corpus tranſmittatur, unde poſtmodum frigiditas intenta emanat, ex qua, aut memoriæ deperditio, aut fatuitas generatur, ut in caſu noſtro, cui ſimiles hiſtorias apud ſcriptores adnotare licet, & ſignanter, quæ narrantur de Meſſala Corvino, de Franciſco Barbaro, de Georgio Trapezuntio, de Litoſtene, & de aliis, de quibus vide Schenk. *lib.* 1. *Obſervat. rar. tit. de Apoplexia*. Itaque, etiamſi velimus, impoſſibile eſſe, Apoplexiam terminari ſine ulla partium Paralyſi, tamen dicendum, in hac Apoplexia factam eſſe læſionem, & quidem inſignem ipſius cerebri, ex qua fatuitas eſt generata. Ex quibus concludendum pro veritate videtur, Nicolai fatuitatem a prægreſſa Apoplexia originem duxiſſe, non ab aliquo ſomnifero, vel venenoſo medicamento violento, & ex hac poſtmodum in Apoplexiam relapſum obiiſſe. Quamobrem videtur Lucia in hac re eſſe extra omnem culpam, nec poteſt tormentis ſubjici ad ulteriorem veritatem ex illa eruendam, quia indicia urgentia nullo modo ſuſpicionem faciunt, quod Nicolaus potionatus fuerit, ſed concludenter oſtendunt, illum ex Ebrietate in Apoplexiam cecidiſſe.

CONSILIUM XXVI.

ARGUMENTUM.

In ſocietate ſcutorum trecentorum inter D. Conſtantium Conſtantinum, & D. Vincentium Bardum ſuper periculo vitæ D. Annæ, prædicti Conſtantii Filiæ, quæ non multis antea menſibus fuerat deſponſata, ſuſpicari cæpit prædicta Anna, ſe utero gerere, cum jam per duos menſes parce admodum purgaretur, & appetentiam haberet dejectam; & è contra extranea quædam appeteret, aliaque ſigna notaret, quæ illam in utero habere commonſtrare poterant. Inter hæc, Febre maligna corripitur, ex cujus malitia interiit, de ejus graviditate nihil aliud certi relinquens. Prætendebat Vincentius eſſe factum locum lucro, contra volente Conſtantino, pecunias in ſocietatem datas non eſſe amiſſas, cum illa ex graviditate obiiſſet, ex quo factus eſſet locus exceptioni. Quæſierunt a me ipſi principales (qui ob arctæ amicitiæ vinculum, quo detinebantur, recuſabant lites inter ſe habere) quid pro veritate ſentiendum eſſet, promittebat enim eorum uterque meæ omnino aſſertioni ſtare.

SUMMARIUM.

1 *Graviditatis potiora ſigna.*
2 *Maſculi fœtus ſigna.*
3 *Pregnantia certo cognoſci non poteſt.*
4 *Signa demonſtrantia mulierem ſuſpectam graviditatis utero non gerere.*
5 *Signa pregnantia etiam ex ſimplici menſtruorum defectu apparere ſolet.*
6 *Aliqua fœmina, etiamſi in utero gerant, primis menſibus purgantur.*
7 *Pluris faciendum ejus dictum, qui magis rationabilia profert.*
8 *In curandis gravidis non licet eas negligere, ut fœtus ſalvetur.*
9 *Motus in utero eſt magnum conceptionis ſignum.*
10 *Motus embrionis quomodo differat a motu ab alia cauſa excitato.*
11 *Pregnantia infallibiliter cognoſci non poteſt in omnibus.*
12 *Gravidæ aliquando pro non gravidis, & non gravida pro gravidis exiſtimantur.*
13 *Non ſufficit, ut pregnantia ſit cauſa mediata mortis, ad hoc, ut pecunia in ſocietatem data non admittantur.*
14 *Non ſufficit, ut pragnantia impediat, ne remedia adhiberi poſſint ad hoc, ut pecunia in ſocietatum data ſuper periculo vita ipſius pragnantis, non amittantur.*

CONſiderabam ergo primo caſum pro parte Conſtantii, pro quo apparebat cujuſdam Medici fides, aſſerentis, Annam vere utero geſtaſſe, & a ſe ut talem fuiſſe tractatam. Neque videbatur ab re Medicis etiam fidem feciſſe, quia multa apparebant ſigna & potiora graviditatis in ipſa Anna, ut erat Menſtruorum defectus, jam per duos menſes, qui in juvencula alias recte purgari ſolita, faciebat non ſolum ſuſpicionem, ſed quaſi certitudinem gravidationis: Juvenes enim ſanguine abundant, & idcirco facile ab illo repurgantur per menſtrua, cum utero non gerunt, nec alia ex cauſa, niſi ex graviditate, plerumque ea purgatio in iis retinetur. Adnotaverat inſuper Medicus non modo inappetentiam, quæ D. Annæ ſupervenerat, oſcitationes frequentes, & membrorum laſſitudinem, & alia magis probabilia graviditatis ſigna, ſed etiam mutatum faciei colorem & papillarum nigritiem, ipſarumque ſitum ſurſum vergentium, & urinam, ex qua maxime ſe cognoſcere dicebat mulieres gravidas, & alia quædam læviſſima, indigna prorſus, quod a perito Medico in ullo cenſu habeantur, cum nugæ potius ſint, ad mulierculas fallendas inventæ. Sed multum ſe fondabat Medicus præter urinam in motu percepto in ipſo ventre maxime, de mane muliere jejuna exiſtente, licet neque ipſa Anna ſciret talem motum adnotare, ſed diceret ſemper interrogata, quod videbatur quidem ſibi neſcio quid ſentire, ſed ignoraret explicare, quidnam vere eſſet, & tamen Medicus aſſeverabat, ſe talem motum in utero mulieris non ſemel obſervaſſe. Quin etiam ulterius, ad majorem fidem ſibi adſciſcendam, inculcabat eundem motum multo vehementiorem a ſe obſervatum in ipſa mulieris infirmitate, & præcipue in ipſarum febrium acceſſionibus, quem motum fuiſſe vere Embrioris non dubitabat, unde non ſolum profitebatur in præallegata fide, Annam utero geſtaſſe, ſed geſtaſſe maſculum huic motui validiori, & papillis denigratis, ac ſurſum vergentibus, & motui magis a dextris, quam ſiniſtris conſpicuo confiſus; ex quibus nullum in ea re dubium intercedere poſſe firmavit, ut in eadem fide profitebatur. Quæ omnia, cum viderentur ab optimis Medicis comprobari, abſque dubio multum afficiebant.

1

2

Accedebat, quod Anna ab omnibus vicinis mulieribus pro gravida habebatur, aderantque Teſtes ad hoc examinati, qui deponebant, illam pro gravida ab omnibus fuiſſe habitam; quinimio mulieres nonnullæ, quæ audierant, Obſtetricem ab Anna accerſitam, de prægnantia valde dubitaſſe, neque voluiſſe pro certo affirmare, illam in utero habere, illam ipſam obſtetricem irriſerant, tanquam ignaram, parumque expertam, ac multis propriis exemplis ſimiles gravidationes ſe eſſe paſsas, nimirum cum aliquali menſtruorum apparentia in primis menſibus, tandemque feliciter peperiſse firmabant, ita ut Anna harum perſuaſionibus animata, jam non multo ante febris inſultum, ſe certo gravidam eſse diceret, & ut gravidam ſe tractabat, manens ſemper in multa quiete, imo frequenter decumbens in lecto, nonniſi lente ac caute ſe movendo, imo &, cum curru veheretur, nonniſi tarde gradiebatur, ex quo tanto certiores de ejus graviditate, & vicini, & noti omnes facti fuerunt. Unde cum timore quodam perculſa ex alio curru concitatis equis ſibi obviam facto, domum reverſa a febre eſset correpta, ab omnibus, & ſingulis non aliunde id illi eveniſse firmatum eſt, niſi ex eo, quod utero gereret, quamobrem timebant illi omnes, ne ab eo timore maxime ſuperveniente febre, quod ſtatim a principio fuerat acuta, omnino abortiret, ex quibus videbatur dicendum, Annam utero geſtaſse, & cum ob prægnantiæ culpam perierit, locum eſse factum exceptioni, neque poſse Vincentium pecunias ſuper ejus vitæ periculo in ſocietatem acceptas lucrari.

Pro

3 Pro parte tamen Vincentii opponebatur, Primò, non conſtare de Annæ graviditate, quia circumſcripta difficultate, immo inquam, impoſſibilitate certitudinis cognitionis prægnantiæ, maxime in primis menſibus, de qua infra, producebatur fides Obſtetricis, aſſerentis ſe nunquam pro veritate affirmare potuiſſe, Annam in utero habere, non obſtante Medici aſſertione, mulierculărum atteſtatione de graviditate, & reddebat ſui dicti rationem, dicens, ſigna graviditatis, quæ apparebant in D. Anna, fuiſſe nimis levia, nec connumerari inter potiora; Contra vero adfuiſſe multa, quæ oſtendebant, il-
4 lam nequaquam eſſe gravidam, ut erat præcipue ipſius uteri conſtitutio, nam neque os ipſius internum ullo modo clauſum, aut inverſum apparebat, neque ad tactum ulla ipſius corporis uteri renitentia, aut tumefactio ſe prodebat; neque aliud quid ab expertiſſimis Obſtetricibus in prægnantia vere adnotatum: nam ea ſigna, ſuper quæ ſuum dictum fundabat Medicus, & viciuæ mulieres, eſſe omnino leviſſima confitebatur, ac facile ad ſimplicem menſtruorum defectum conſequi poſſit.

Secundò conſtabat, neque a Conſtantio in dubium vertebatur, D. Annam, antequam nuptui traderetur, ſemper paſſam eſſe aliqualem menſtruorum defectum, ex quo etiam hiſtericis affectibus moleſtabatur, unde idcirco a Medicis Patri injungebatur, ut eam quamprimum viro jungeret, cum ſperarent illam ex conceptione convalituram. Interim tamen eadem ipſa ſymptomata ante nuptias paſſa eſt, quæ de præſenti experiebatur, & licet his adderentur motus in utero, papillarum mutatio quoad colorem, earum retractio ad ſuperiora, & alia id genus, tamen dicebatur, hæc nequaquam tunc fuiſſe obſervata, licet vere, & cum effectu adeſſent, quia nulla ſuſpicio conceptionis aderat, ob quam obſervari neceſſe eſſet. Inappetentiam autem, & rerum extranearum appetitum fuiſſe quoque a prima menſtruorum
5 apparitione D. Annæ familiares, ipſemet Conſtantius non inficiabatur; nam & hæc ipſa a Menſtruorum defectum prodire quotidie experimur & maxime ipſis Virginibus ſub Menſtruorum apparitionem, cum non recte, & ſecundum Naturam repurgantur. Inde quoque & malus corporis calor, & oculorum offuſcatio, & capitis leviuſculi dolores, & vertigines, & vomitus, & alia permulta, quæ in Virginibus, & in omnibus fœminis, quæ menſtruorum defectum patiuntur, indies obſervamus: omnes enim ſimiles effectus ſanguis præter naturam retentus producere eſt aptus, quos in vere gravidis producere ſolet, etiam ipſam lactis collectionem in mammillis, ut ab omnibus Medicis docemur, & alias affluenter demonſtratum eſt, *lib.* 1. *Quæſt. Medico-Legal. tit.* 3. *num.* 1. *per totum*, & alibi; & licet hæc in D. Anna ceſſaſſe viderentur a purgatione celebrata per aliquot menſes, antequam marito jugeret, tamen facile fuit, ut urgente iterum menſtruorum defectu, ſe novo pullularent, cum ab eo menſtruorum defectu corpus pravis humoribus repleretur, ex quibus ea ſymptomata excitabantur.

Tertiò, conſtans erat apud utramque partem, D. Annam non omnimodam menſtruorum carentiam habuiſſe, ſed per vices nonnihil ſanguis expurgaſſe, ut alias antequam viro copularetur, illi evenire conſueverat. At vero conſentaneum erat, ſi realiter
6 erat gravida, cum parce admodum extra prægnantiam purgaretur, menſtrua in prægnantia omnino ceſſare, quia, etiam in aliquibus mulieribus primis conceptionis menſibus menſtrua aliquatenus apparere ſoleant; id fit in illis, quæ & bene purgantur, & ſanguine multo ſunt refertæ: at in his, quæ parce purgantur, neque multo ſanguine abundant, ut in D. Anna eveniebat, non veriſimile eſt, uterum è ſemine concepto potuiſſe aliquam ſanguinis partem expurgare, cum eo indigeret pro ipſius conceptus nutritione; ſed hoc gratis, tanquam non multum afficiens Vincentius Conſtantio condonabat. Magis urgebat, quod D. Anna non aliter tunc purgaretur, quam alias, cum adhuc virgo eſſet, purgari ſolebat; nempe per vices quaſdam inordinatas, atque admodum parce, ut eadem D. Anna iis mulieribus confitebatur, quæ in principio præſumptæ graviditatis, illam in utero habere volebant, non obſtante, quod purgationes menſtruas haberet.

Quibus omnibus optime perpenſis in eam ſententiam veni, D. Annam utero non geſtaſſe, nec vere unquam prægnantem fuiſſe: & caſu, quo vere fuiſſet prægnans, non eſſe tamen per ejus mortem factum locum exceptioni, ſed lucro pecuniarum, quæ ſuper ejus vitæ periculo Vincentius a Conſtantio acceperat. Nam ſuper Medici fide deponentis de certitudine graviditatis D. Annæ nullum omnino fundamentum fieri poteſt, cum conſtet, illum leviſſimis quibuſdam ſignis motum, ac confiſum aſſeruiſſe. D. Annam pro certo utero gerere, potiora, & tutiora non advertentem; Contra autem plurimum tribuendum expertiſſimæ Obſtetricis depoſitioni, cum multo magis conſona rationi fuit, quæ illa deponit, negando D. Annam fuiſſe gravidam, quam quæ deponit Medicus aſſerendo fuiſſe gravidam; nam pluris faciendum ejus di- 7
ctum, qui magis rationabilia loquitur.

Nec quicquam me movet, quod in paritate judiciorum ſit magis tribuendum Medico, quam Obſtetrici. Quia præterquam quod hoc forte in his, quæ ad Obſtetricem magis ſpectant, non habet locum; ex facto patet, Medicum fuiſſe craſsæ Minervæ hominem, talemque ſe oſtendiſse ſuamet fide, ac depoſitione, contra vero, Obſtetricem fuiſse expertiſſimam, & deponere de iis, quæ ad propriam peritiam magis pertinent, reddendo ſuæ aſsertionis rationem; quinimo, Medicum inſigniter erraſse dixerim in ipſa D. Annæ curatione, namque ſanguinem illi detraxit, cujus habebat ſummam, & extremam neceſſitatem, neque alia potiora remedia ulla adhibuit, quæ 8
tamen facere debebat, etiamſi D. Annam gravidam exiſtimaret, non enim licet negligere prægnantem, ut fœtus ſalvetur, ac ſatis ſuperque eſt, ſi nihil ad abortum excitandum directe adhibeamus, ut alias probavi *lib.* 6. *Quæſt. Medico-Legal. tit.* 1. *q.* 7. *num.* 16. Ex qua Medici ignorantia, ac ſupino errore colligendum eſt, illum in Arte minimum valuiſse, & ſic nullam ei fidem eſse adhibendam, ſed magis Obſtetrici deferendum de iis, quæ ad propriam peritiam pertineat, deponenti.

Quod porro de Motu percepto ab Anna in ventre 9
(qui habetur pro valido, ac certo conceptionis ſigno) ab eodem Medic. aſſertur, nihil me movere potuit, cum conſtans opinio apud omnes doctos Medicos ſit, talem motum ab aliis cauſis, quam a fœtu excitari poſse, ut luculenter probatum eſt *lib.* 1. *quæſt. Medico-Legal. tit.* 1. *quæſt.* 1. *num.* 36. *& ſeqq.* & licet concedere paratus ſim, quod hic motus ſit ex certioribus ſignis conceptionis, tamen debet, ſi quicquam ei fidendum eſt, cum aliis potioribus ſignis aſſociari, alias nihil faciendum; At in hoc caſu tantum aberat, ut alia potiora ſigna obſervarentur, ut potius alia adnotarentur, contrarium atteſtantia, ut jam ex ſuperioribus patet. Præterquam quod motus obſervatus in D. Anna non erat talis, quod quicquam ei fidendum eſset; ſed quia is Medicus erat ex his, qui ad pauca reſpiciunt, non mirum eſt, ſi facile pronunciaverit: nam non tamen facile pronunciaſset, ſi obſervaſset differentiam motus a fœtu excitati, & ejus, 10
qui excitatur ab aliis cauſis: motus enim Embrionis eſt aliqualiter ordinatus, blandus ac lenis in principio, mox etiam validior, non dolorem, non fluctuationem, non ſonum pariens: at motus, quem percipiebat in venitre D. Anna erat inordinatus, modo in una, modo in alia parte, neque erat omnino doloris expers, ut ipſamet fatebatur: quinimo ex eo, quod plurimis obſtructionibus afficeretur, cum eodem motu fluctuationes quaſdam percipiebat; ſed maxime ſugillanda venit hujus Medici audacia, & ignorantia, quia D. Anna antæ exactum tertium gravidationis menſem febre maligna obiit, at motus infanti in utero non tam cito percipi plurimum ſolet, ſed in tertio, aut quarto menſe, ut docet Hippocrat. *in lib de Nat. Puer. num.* 2. *& lib.* 1. *de morb. mul num.* 97. & alibi? & cum eo cæteri omnes: ergo motus hic non potuit a Medico tam

facile

facile percipi, ut ex pro certo deprehenderet, D. Annam eſſe gravidam.

Nihil præterea facit, quod D. Anna ab omnibus haberetur pro gravida: nam ſi in hoc decipiebatur ipſamet mulier, & ipſe medicus, ex quorum dicto cæteri in eam opinionem venerant, multo facilius poterant decipi alii; Quemadmodum nihil relevat, quod prædicta D. Anna ſe ut gravidam tractaret, putabat enim, ſe vere gravidam eſſe, licet non eſſet, & idcirco tamquam gravida omnia faciebat, quæ ad prægnantiæ cuſtodiam requirebantur; neque erat ab re illam pro certo habere, ſe utero gerere: cum ejus perſuaſionis multos auctores haberet, maxime mulieres domeſticas, & vicinas in utero gerendo expertas, & ipſum potiſſimum Medicum, qui ut erat, veluti dictum eſt, homo ad pauca reſpiciens non modo non ambigue, ſed aſſeveranter omnino, & omni cum certitudine jactabat, D. Annam utero gerere; & hoc tribuebat medicamentis, ab ipſo eidem D. Annæ exhibitis, ante quam nuptui traderetur, cum tamen jam promiſſa eſſet marito Alexandri Martij nomine; ſed quia exiſtimabatur, ut vere erat, veletudinaria, & Alexandri propinqui dubitabant, an apta futura eſſet cojugio & proli ferendæ, curarunt, ut, antequam Marito jungeretur, per Medicum prædictum curaretur; à quo tamen ſimpliciter purgata eſt, & per aliquot dies Rhabarbarum ei exhibitum. Medicus ergo, qui erat Miles quidam glorioſus, & jactabundus, plurimum ſe ob hoc facinus extollebat, quod nimirum ob diligentem curam D. Annæ adhibitam, illico atque Marito copulata fuerat utero conceperat.

Verum enim vero conceſſo etiam, quod D. Anna vere gravida eſſet, adhuc nihil probaret Medici aſſertio, cum loquatur aſſertive, & de certa ſcientia de iis, quæ nonniſi probabiliter, neque per infallibilia ſigna, ſed tantum per conjecturalia aſſequi poterat, ut Audaces, & ignari facere conſueverunt. Quod enim nihil certi obſervari poſſit nec firmari de graviditate, latiſſime probavi *loco ſupra cit. lib.* 1. *Quæſt. Medico-Legal. tit.* 3. *quæſtion* 1. eam concluſionem adſtruens, prægnantiam nunquam, hoc eſt, in nullo tempore graviditatis cognoſci infallibiliter poſſe. Et licet Daniel Sennertus *lib.* 4. *ſuæ practicæ pag.* 2. *ſect.* 5. *cap.* 1. hanc noſtram concluſionem non acceptet, excuſatione dignus videtur, nam forte quid mihi voluerim, Vir ille doctiſſimus, ac multa laude dignus non eſt aſſecutus, vel forte ergo ipſe, quid ſibi vellet mea concluſio explanare ignoravi, non enim hoc volui, ut in omnibus generatim impoſſibile ſit infallibiliter prægnantiam cognoſci, ſed tantum in nonnullis, nam indies videmus, quo etiam *loc. cit.* dixi, neque ipſe Sennertus diffitebatur, in nonnullis fœminis aliquando Medicos etiam doctiſſimos, ac longævos, & expertiſſimas Obſtetrices, ipſasque fœ-
12 cundiſſimas mulieres adeo deceptos fuiſſe, ut gravidas non eſſe gravidas, & non gravidas gravidas eſſe, judicaverint, nec ullo ingenio, nec ſigno quantumvis minus incerto, nec ulla experientia certiorari de veritate potuiſſe. Mille præſto ſunt exempla exploratiſſima. Hoc tamen unum ſufficiat, Excellentiſſima mulier jam multiplici prole fœcunda, annis præteritis credebat, ſeu ſuſpicabatur potius, ſe in utero habere, nam & non multo ante utero geſſerat, & maſculam pepererat. Advocati quinque primores Urbis Medici, totidemque Obſtetrices; quin ex Sicilia obſtetricem, cui multum illa tribuebat, huc advocanda curavit, quæ cum ipſis Medicis, aliiſque Obſtetricibus eam in utero habere firmarunt, in qua ſententia etiam usque ad decimum menſem perſeveraverunt, quo transacto, illa aquas tantum multas ab utero emiſit, & omnium opiniones, ac ſuam ipſius fefellit. Contra vero Nobiliſſima altera mulier à tribus doctiſſimis Medicis tractata, cum dubitaret ſe utero gerere (licet iam à quinque annis concipere deſtitiſſet) in dolorem coxendicum incidit acerbiſſimum. Advocatæ ſeniores duæ Obſtetrices, quæ retulerunt nullam poſſe haberi ſuſpicionem graviditatis. Medici omnibus diligenti examine perpenſis, in eandem opinionem venerunt, quod nullo modo eſſet gravida, maxime cum ſingulis menſibus purgationes, licet multo conſueto parciores, irent. Itaque & iteratas purgationes, & ſanguinibus iteratas evacuationes, etiam ex ſaphena lateris dolentis, & aperientia efficaciora, & decocta etiam exiccantia, ac ſudorifica præſcripſerunt. At illa debito tempore maſculum peperit validum, ac fortem, & ſtaturæ, quam alii pueli nuper nati, procerioris corporiſque habilioris, qui adhuc in vivis degit nativa fortitudine inſignis. Hoc ergo ſignificare per eam concluſionem volui, quod ubi ſigna maxime conſpicua non ſint, & prægnantia non ultra quartum menſem ſit progreſſa, certo, & infallibiliter de ea pronuntiari non poteſt, quinimo in aliquibus ad partum usque infallibilis prægnantiæ cognitio haberi non poteſt. Vir tamen clariſſimus Daniel Sennertus ſecundum plurimum loquitur, cui libentiſſime ſubſcribo. Id nobis ſatis ſuperque ſit, Medicum non potuiſſe in D. Anna conceptionem infallibiliter comprehendere, & nimis audacter ipſum pro certo enuntiaſſe, illam in utero habere.

Cæterum etiamſi D. Anna in utero habuiſſet, tamen locus lucro pecuniarum factus eſſet, per ejus mortem, non exceptioni, quod erat ſecunda pars noſtræ propoſitionis, quippe cum non ex cauſa prægnantiæ, ſeu partus obierit, ſed ex maligna febre: non ex cauſa, inquam, immediate dependente à partu ſeu prægnantiam, ut requirebatur ad hoc, ut fieret locus exceptioni ex cauſa partus, & prægnantiæ: non enim ſufficit, ut prægnantia aut partus ſint cauſa mediata, & impulſiva; ut millies dictum eſt per DD. à me adductos *lib.* 1. *Quæſt. Medico-Leg. tit.* 4. *q.* 2. *per totam*, & 13
alibi; nam bene in hoc caſu, imo & in aliis omnibus prægnantia & partus vim cauſæ habent ſupervenientis morbi, & mortis, ſed quando ſunt cauſæ tantum mediatæ, & impulſivæ, non faciunt exceptioni locum, verum tunc ſolum, quando ſunt cauſæ immediatæ. At in caſu noſtro prægnantia non fuit cauſa immediata morbi, non enim cauſabat per ſe malignam febrem, quæ à pravorum humorum apparatu, & mala corporis diſpoſitione dependebat, ob quam, etiam extra prægnantiam, D. Anna nec bene ſe habebat, & poterat facile eadem febre corripi, ſi aliqua procathartica, & externa cauſa irrepſiſſet, ut ſubitaneus, ac magnus timor, quod etiamſi prægnantia foveret pravam corporis diſpoſitionem, & ipſum ſupervenientem morbum, erat tantum cauſa per accidens, & impulſiva, quæ non attenditur.

Et quod à Conſtantio tunc opponitur, & à nonnullis Doctoribus contrarium ſentientibus oppoſitum eſt, nempe prægnantiam impedire, ne remedia validiora adhiberi poſſint, nihil demit de difficultate, cum ne ſic quidem intret in cenſu cauſæ immediatæ, & per ſe agentis, & finalis (confundunt enim hæc Juriſconſulti in hoc caſu) ſed tantum habeat vim cauſæ foventis, & facilitantis, ut ita dicam, effectum, nempe mortem, in cauſa enim eſt, ut facilius ſuccedat, quam alias extra prægnantiam ſuccederet: quamquam in hoc caſu multa à Medico præſtari poterant, quæ ob ignorantiam, & animi ignaviam ab ipſo prætermiſſa ſunt, non ſine ſummo damno ipſius Ægrotantis, immo cum ejus morte. Quid enim obſtabat prægnantia, quo minus ſanguis mitti debuiſſet; at inquies, periculum erat, ne abortiret, cum valde debilis eſſet, & valetudinariam vitam degeret. At forte, inquam, ſi abortiviſſet, non obiiſſet, ex abortu enim multum putridi ſanguinis, ac malignorum humorum expurgaſſet, ex quo poterat febre liberari, & licet hoc non poſſet Medicus directe operari, tamen cum morbus ille magnus eſſet, & requireret ſanguinis miſſionem, debeat omnino Medicus illam imperare, proſpiciens ipſi fœtui per roborantia medicamenta, tam interna, quam externa; quod ſi cum his Anna abortiviſſet, Medicus extra omnem culpam fuiſſet, prçter ejus enim intentionem abortiviſſet: at his prætermiſſis, neceſſe fuit Annam omnino ſuccumbere. Itaque in propoſita quæſtione pro veritate pronuntiandum eſt, D. Annam non fuiſſe gravidam, & in omnem caſum, quo gravida fuiſſet, illam immediate ex febris culpa, non culpa prægnantiæ periiſſe, & per ejus mortem factum eſſe locum lucro pecuniarum, non exceptioni.

CON-

CONSILIUM XXVII.

ARGUMENTUM.

Sævierat Peſtis de anno 1631. & 1632. per Italiam, ac maxime e Florentiæ, ſed jam nondum prædicto anno completo ceſſaverat. Sub finem Autumni anni ſequentis 1633. Antonius Culmannus, juvenis triginta agens annos, Roma Florentiam ſe contulerat, inibique perierat, exſtimatumque ex quibusdam ſignis, etiam in prægreſſa Peſte obſervatis, illum ex poſte periiſſe. Acceperat Arrigucius Simonellus ab Antonii patruo ſcuta mille in ſocietatem jam a tribus annis citra ſuper periculo vitæ ejusdem Antonii. Pretendebat igitur Antonii patruus Antonius prænominatus factum eſſe locum exceptioni. Pecuniaſque ab Arrigucio acceptas in ſocietatem per mortem Antonii ejus nepotis non eſſe amiſſas, cum obiiſſet ex Peſte. Contra vero Arrigucius contendebat pecunias eſſe lucratas, quia Antonius ex alio morbo, & non ex Poſte perierat.

SUMMARIUM.

1 *Peſtis per Hyemem ſolet remitti, per Æſtatem autem, & Autumnum de novo ſævire.*

2 *Peſtis ſigna, & num. ſeq.*

4 *Peſtis ſigna in cadaveribus ex ea extinctis obſervata.*

5 *Multum intereſt inter peſtem, & morbum peſtilentem, & num. 18.*

6 *In inſtrumento ſocietatum officii excipitur mors ex peſte, non ex morbo peſtilenti.*

7 *Mors ex peſte cur excipiatur in inſtrumento ſocietatis officii.*

8 *Mors ex partu, & prægnantia cur in eodem inſtrumento excepta.*

9 *Quæ differentia ſit inter Peſtem, & morbum peſtilentem.*

10 *Peſtilens febris datur ſine Peſte.*

11 *Morbus peſtilens cur non excipi debeat in inſtrumento ſocietatis, ut excipitur Peſtis.*

12 *Peſtis excipitur ob dependentiam à cauſa univerſali.*

13 *Aer in Peſte habet ſemper ſe ut cauſa primo agens.*

14 *Ut Peſtis ſuis privilegiis gaudeat ad effectum faciendi mortis exceptionem in inſtrumento ſocietatis officii appoſitam, debet eſſe contagioſa.*

15 *Contagium in Peſt ſi adſit, multo facit ad periculi certitudinem.*

16 *Peſtis particularis non differt ab univerſali circa quædam.*

17 *Humores ad extremam corruptionem devenientes excitant eadem ſymptomata, quæ excitare ſolet peſtis.*

DIcebatur autem pro parte Antonii, non poſſe dubitari, quod Antonius nepos ex Peſte obiiſſet, quia & Peſtis ſemina adhuc vigebant, & in morbo plura ſigna Peſtis apparuerant. Quod vero Peſtis ſemina adhuc vigerent, patere dicebant ex hoc, quia anteacta Æſtate plures ex ſimili morbo perierant, neque veriſimile eſt, Peſtem per Autumnum
1 remiſiſſe; conſtat enim experientia, quod quamquam Peſtis per Hyemem remittit, tamen per Æſtatem, & Autumnum ſolet de novo, ac maxime ſævire. Itaque cum palam ſit, Antonium, alioſque eum ſymptomatibus Peſtis occubuiſſe, non poteſt affirmari Peſtem ceſſaſſe, ſed potius ejus ſemina adhuc perſeveraſſe, & Antonium vere ex Peſte, & non ex alio morbo fuiſſe vita functum: nam, ut dicebatur, adnotatæ fuerunt in Antonio exanthemata, ſeu Peticulæ per univerſum corpus lividæ, ac nigræ apparuerunt animi defectus & lypothymiæ, quotieſcunque loco moveretur, quinetiam partium extremarum perpetua frigiditas adfuit, earumdemque lividitas ſudores tenues, ac frigidi
circa frontem, & alia id genus; quæ nonniſi peſtilentis morbi ſigna ab omnibus exiſtimantur. 2

Accedebat fides medicorum deponentium, Antonium ex febre vere peſtilenti fuiſſe ſublatum, quinetiam publica vox, & fama irrepſerat, imo etiam timor, ne peſtis ipſa de novo propagaretur. Ac profecto maxime urgebat Medicorum fides, quippe qui eum curaverant, & cum eſſent docti, & diligentes,
& obſervaſſent prægreſſæ febris, ac Peſtis morem, 3
non oſcitanter de ea re eos fidem feciſſe credendum, Antonium nempe ex febre peſtilenti obiiſſe; præcipue vero, cum illa ipſa ſymptomata per ipſos in Antonio fuerint obſervata, quæ anno præterito in iis obſervabantur, qui ex peſte peribant, ut erant lipothimia, ſeu animi defectus, occaſione cujuſcunque motus, etiam levioris, ſudores tenues, ac frigidi circa frontem, præcipue ſub mortem, extremorum frigiditas & interiorum incendium, livores, & peticulæ, & aliæ hujuſmodi; Quamobrem nonniſi injuria negari poterat, Antonium periiſſe ex Peſte, nam omnino ſtandum videbatur fidei per prædictos doctiſſimos Medicos factæ, cui etiam plurimum ferendum apud Juriſconſultos conſtat.

Denique in ipſo Antonii cadavere apparuerunt 4
etiam aliqua ſigna peſtilentis morbi, ut livior faciei ac tumor, cruoris rejectatio per os, & nares, cita corporis putrefactio, & alia nonnulla, quæ ſignanter in ipſis cadaveribus eorum, qui Peſte ſunt ſublati, animadverti ſolent; de quibus etiam conſtat per fides Peritorum, & per alios Teſtes examinatos, ita ut ex his omnibus jure videretur concludendum, Antonium ex vera Peſte obiiſſe, & per ejus mortem nequaquam eſſe factum locum lucro pecuniarum ſuper periculo ejus vitæ ab Arrigucio in ſocietatem acceptarum, ſed exceptioni, ſtante clauſula in ipſo inſtrumento ſocietatis appoſita, excipiente mortem ex Peſte, & Epidemia.

Pro parte tamen Arrigucii Simonelli dicebatur,
Antonium ex morbo quidem, ac febre peſtilenti 5
obiiſſe, non autem ex Peſte, & ob id nequaquam 6
eſſe factum locum exceptioni, ſed lucro. Multum enim intereſt inter peſtem, & morbum peſtilentem, ut deinceps apparebit. In inſtrumento autem ſocietatis officii excipi quidem mortem ex Peſte provenientem, non vero ex morbo peſtilenti: ratio enim exceptionis mortis ex peſte alias a me aſſignata *lib* 1. *Quæſt. Medico-Legal. tit.* 4. *q.* 1. eſt certitudo periculi, ejuſque frequentia, cum contra
periculum debeat eſſe dubium, nec tam facile ac 7
frequens, ut levi negotio incurratur; idcirco enim dictum ibi eſt, exceptam fuiſſe mortem ex partu, & prægnantia, & mortem ex peſte, illam ob facilitatem incurrendi mortis periculum; hanc vero ob frequentiam ſimul, & certitudinem ejuſdem periculi: Itaque cum Antonius non obierit ex pe-
ſte, non poteſt per ejus mortem eſſe locus exce- 8
ptioni, quia morbus, ex quo obiit, non ſolum frequens non eſt, nec de facili homines prehendit, ſed de raro videtur, & difficillime homines adoritur, niſi ipſa peſtis vigeat, tunc enim contra & frequens eſt, & de facili prehendit, & facillime occidit.

Differentia autem, quæ eſt inter febrem, ſeu mor- 9
bum peſtilentem, & Peſtem, ea eſt, quod peſtis univerſalis ac popularis morbus eſt, & a cauſa univerſali dependentiam habet, quæ cauſa, cum ſit omnibus hominibus, imo etiam aliquando omnibus animalibus communis, facillime majorem eorum partem adoritur, atque etiam e medio tollit, quinimo propagatur per contagium (ſi communi opinioni adhærere volumus) de uno individuo in aliud. At vero morbus peſtilens, ſeu febris peſtilens habet ſemper extra peſtem cauſam particularem ab ipſomet individuo dependentem, & à putredine inſigni in proprio eius corpore, & humorum pravitate originata, & idcirco non de facili propagatur, nec communicatur aliis individuis, niſi frequenter & multum ejus exhalationes putridas excipiant, unde ceſſat in hoc caſu frequentia, & certitudo periculi, ex cauſa illa univer-

univerſali; & hoc eſt, quod Galenus dicebat *comm. 3. in 3. Epidem. partic. 57.* dari peſtilentem febrem ſine peſte, hoc eſt dari febrem, quæ habet eandem omnino malitiam, quam habet ipſa peſtis, abſque eo, quod peſtis vigeat, aut cauſa univerſalis aliqua illam excitaverit. Et ſi opponatur in febre etiam peſtilenti abſque peſte eſſe eandem periculi certitudinem, quæ adeſt in peſte. Reſpondetur, hoc nihil referre, quia periculum non imminet ab extra, nempe à cauſa illa univerſali, aut à contagio, tanquam cauſa etiam univerſali, & propagabili de facili ab uno individuo ad plura; ſi communi opinioni adhæremus: nam quoad periculum imminens ab ipſa malitia febris peſtilentis, quod quidem quaſi certum eſt, quia ut plurimum occidit, dicendum illum ſufficere, quia non militaret, tantum in ipſa febre peſtilenti, ſed in pleriſque aliis morbis, qui habent majorem peri-
11 culi certitudinem, quam ipſa febris peſtilens; non eſt ergo excipiens morbus peſtilens ob id, quod certitudinem periculi adjunctam habeat, quemadmodum non excipiuntur alii morbi, habentes etiam eandem, & eandem periculi certitudinem, exempli gratia, Ileos, ſeu volvulus ab inflammatione, ſtomachi quoque inflammatio, fortis Apoplexia, & alii; & in ſumma peſtem excipi ob dependentiam à
12 cauſa univerſali, à qua quicunque individuo indifferenter imminet ſemper periculum certum, firmavi alias *loc. cit.* pro cujus rei veritate roboranda, plura adduxi.

Antoniam igitur ex morbo particulari deceſſiſſe facile probatur ex eo, quod jam peſtis ceſſaverat, cum jam plures menſes tranſiiſſent, in quibus ne unus quidem cum ſignis peſtis deceſſerat, quod manifeſtiſſime demonſtrabat, cauſæ univerſalis influxum jam omni-
13 no evanuiſſe, aeremque, qui ſemper in vera peſte habetur ut cauſa primo agens, remanſiſſe omnino à putredine vindicatum, ita ut poſtea ab hominibus abſque infectionis timore reſpirari poſſet. Unde non ſolum cauſæ univerſalis influxus deſierat, ſed ceſſaverat etiam omnis ſuſpicio, & periculum contagii, cum jam aditus liber omnibus pateret, & Advenæ etiam abſque ullo impedimento in civitatem admitterentur, quod ſecundum communem opinionem, quæ vult peſtem omnino à contagio originem ducere, & ab eo propagari, & incrementum ſuſcipere, erat ſignum certiſſimum, & infallibile, omnem peſtis ſuſpicionem ceſſare: nam etiam de anno præterito notabiliter remiſerat, & idcirco poſtmodum, ſuccedente anno, in quo omnino peſtis exiſtimabatur evanuiſſe, non fiebant amplius conſuetæ cuſtodiæ, quæ fiunt tempore peſtis, ob prædictam contagii ſuſpicionem, quamobrem inane omnino eſt, quod ab Adverſariis dicitur: Antonium nempe ex ſeminiis prægreſſi contagii in peſtem incidiſſe; ſi hoc enim ullam veritatem habuiſſet, omni proculdubio propagata in alios eſset; & ſi opinioni communi fidem habere volumus; alii qui in Antonium in ea infirmitate tractaverant, aut aliqui ſaltem eorum non effugiſsent, periculum contagij: At vero conſtat, nullum ex illis ipſis contagio fuiſse affectum, ſed ne leviſſimo quidem aliquo morbo tentatum. Verum conceſso, quod Antonius ex vera peſte obierit, ta-
14 men mors ex ea eveniens non poterat excepta cenſeri, ob idipſum, quod contagioſa non eſset; ut peſtis enim ſuis gaudeat privilegiis (quorum unum hoc eſt, ut mors ex ea eveniens facit locum exceptioni, nec idcirco pecuniæ in ſocietatem datæ amittantur) debet eſse contagioſa, ut firmavi alias *cit. lib. 3. de Quæſt. Medico Leg. tit. 3. q. 2. num. 9.* nam Contagium (præſertim ſi tantam habeat vim, atque energiam,
15 quantam habere communis opinio ſibi perſuadet) multum facit ad periculi certitudinem, unde ubi non adſit contagium, mors ex peſte eveniens non debet facere, quantum ego exiſtimo, locum exceptioni; At peſtis, qua præſumitur fuiſse extinctus Antonius, non erat contagioſa, ut ab effectu comprobatum eſt, quia nullus eorum, qui eum tractarunt, ſicut dictum eſt, & quia abſque ulla cautela cum eo commorati ſunt, peſte fuit correptus.

Et ex his facillime ſatisfit iis, quæ ex adverſo adducebantur, nam quod peſtis ſeminia non vigerent, jam probatum eſt. Quod vero Antonius perierit cum ſignis nonnullis, imo inquam, omnibus peſtis, nihil relevat, quia nihil habet peculiare circa hoc par- 16
ticularis peſtis à peſte univerſali, ac vera & in utraque eadem prorſus ſigna, atque ſymptomata conſpiciuntur, utraque enim habet cauſam deleteriam, & veneficam, univerſalis quidem aerem putrefactum, & veneni naturam adeptum, aut per contagium, aut quomodocunque reſpiratum; particulares vero humores putredine inſigni corruptos, & ad veneni naturam & ipſi accidens, quod ſi poſsunt humores tam inſigniter corrupti, tamque extraneam naturam inducere, ut pariant affectus veneni cujuſdam particularis, & exitialiſſimi etiam admirandos, & nonniſi certis venenis proprios, & qui ad ſubſtantificam formam tantum ſubſequi poſse videntur, ut plures teſtantur DD. quemadmodum *lib. 2. quæſt.*
Medico-Leg. titul. 2. quæſt. 6. num. 11. & alibi, quanto 17
magis iidem humores poſsunt æmulari naturam ipſius aeris corrupti ac venenati? cum autem ad eam corruptionem pervenerit, ea omnia ſymptomata excitare ſunt apti, quæ excitare ſolet ipſiſſima peſtis. Itaque nec mirum, nec novum eſt, Antonium cum accidentibus peſtis deceſſiſse, non tamen ex peſte, & ex morbo peſtilenti quidem, ſed non ex vera peſte.

Quoad fidem tandem, & atteſtationem Medicorum, qui curæ interfuerunt, nihil eſt, quod nos dubios detinere debeat, eſt enim conformis veritati; nam deponunt, Antonium ex febre peſtilenti deciſſiſse, quod, ut diximus, non eſt idem, ac ſi dixiſsent, ipſum periiſse ex peſte, nam bene norunt Viri illi doctiſſimi, aliud eſse peſtem, aliud febrem peſtilentem, & idcirco fides hæc nihil afficit, & potius facit ad favorem Arrigucii, quam quicquam contra illum probet. Neque obſunt ſigna in Antonii cadavere obſervata ſimilia, vel eadem, quæ obſervari ſolent in iis, qui ex peſte ſuccumbunt. Quia, ut jam non ſemel diximus, tam cum vera peſte, hoc eſt univerſalis, & habente cauſam communem, quam cum morbo peſtilenti, hoc eſt, peſte particulari & habente cauſam particularem, eadem ſyptomata, ac ſigna abſque ulla omnino differentia apparere ſolent, ut experientia ipſa manifeſtiſſimum eſt, & docent practicantes omnes. Quamobrem ex his concludendum, per mortem Antonii Culmani factum eſse locum lucro pecuniarum, quæ ſuper ejus vitæ periculo in ſocietatem traditæ fuerunt, cum non perierit ex peſte, ita ut caſus debeat haberi inter exceptos, ſed ex morbo peſtilenti, ut probatum eſt.

CONSILIUM XXVIII.

ARGUMENTUM.

Deſponſaverant eorum filiam pulcherrimam quandam virginem nobiliſſimi quidam Parentes cuidam, nobiliſſimo ſimul, ac pulcherrimo Juveni N. N. cum interim ſponſus dolore capitis prehenſus eſt gravi, ac de nocte maxime affligente, cum mutatione coloris faciei, oculorum turbatione, & corporis laſſitudine inſigni, ejuſque morbi occaſione Medicis curandum, adhuc Hyeme non prægreſſa (inſtabant enim Kalendæ Menſis Martii) ſe tradidit, atque inter purgandum eruperunt illi puſtulæ quædam rubræ in univerſo corpore, atque etiam in facie; quod, cum Parentes ſponſæ reſcirent, Medicum domeſticum de ea re conſuluerunt, qui pro certo affirmavit, ſponſum morbo Gallico affici, atque illo quidem inſigni: quare moti parentes ſponſæ, negabant ulterius eorum filiam N. N nuptui tradere, ob imminens infectionis periculum, quod non ſine

magna & ſponſæ & eorum triſtitia fiebat; idcirco requiſitis duobus excellentiſſimis Medicis, qui Sponſum ab ineunte pueritia curaverant, pro oblata occaſione, retulerunt illi, ſponſum nullam unquam ſuſpicionem Gallici morbi habuiſſe. Cum his tamen plura relata fuerant ipſis, ex quorum cognitione in multo majorem timorem venerunt. Itaque omni ex parte dubii alios Medicos conſulere in ea re voluerunt. Conſultus ergo ipſe exiſtimavit, ſponſum morbo Gallico nequaquam laborare.

SUMMARIUM.

1 *Dolor capitis gravativus abſque febre affligens magis de nocte, quam de die, eſt inter præcipua ſigna morbi Gallici: Contrarium n.* 10.

2 *Mutatio coloris faciei, cum oculorum turbulentia, & deſœdatione, ſunt ex potioribus ſignis Luis Gallicæ.*

3 *Puſtulæ latæ, ac rubræ, parumque eminentes, in univerſo corpore apparentes, morbum Gallicum ſignificant. Declara n.* 12.

4 *Laſſitudines quædam, & gravitas in corpore univerſo, abſque ulla aut imminentis, aut præſentis, aut prægreſſæ febris culpa, morbi Gallici ſigna ſunt. Falſum. num.* 18.

5 *Concurſus plurium ſignorum morbi Gallici, ipſius morbi Gallici faciunt certam cognitionum. Contrarium. num.* 16.

6 *Timor infectionis ab uno ſponſo in alium, eſt juſta cauſa dirimendi ſponſalia, etiam juramento firmata.*

7 *Si Medici curent ægrotum medicamentis Gallico morbo convenientibus, cenſendum eſt, ægrum morbo Gallico affici.*

8 *Morbus Gallicus habet quandam peculiarem venenoſitatem, quæ communibus remediis vinci non poteſt, ſed requirit antidota propria.*

9 *Si quis commercium habeat cum muliere infecta, & deinceps ægrotet, ſuſpectus de morbo Gallico.*

11 *Color faciei, & oculorum in quibuſcunque morbis, maxime ſi doloribus aſſocientur, immutatur.*

13 *Spontaneæ laſſitudines morbos prænunciant.*

14 *Symptomata omnia Gallici morbi apparent aliquando in perſonis, qui eo morbo non laborant.*

15 *Medicamenta contra morbum Gallicum ultra qualitatem occultam, habent ſuas manifeſtas qualitates, quibus aliis morbis contrariantur.*

17 *Gallicus morbus latet aliquando ad plures menſes.*

19 *Morbus Gallicus à principio neglectus, altas emittit radices.*

1 PRo parte affirmante dicebatur, primo, quod nullum intervenire poterat dubium, quin ſponſus morbo Gallico laboraret, nam ipſammet infirmitatem, quæ in præſentiarum detinetur, Gallicam eſſe, ſymptomata, quæ eam concomitantur, ſatis aperte demonſtrant; nam dolor capitis gravativus abſque febre affligens magis de nocte, quam de die, eſt inter præcipua ſigna hujus morbi. Fernel. *l.* 2. *de Abd. rer. cauſ. c.* 14. Fracaſt. *lib.* 2. *de morb. contag. cap.* 1. Bened. Victor. Favent. *de morb. Gal. cap.* 3. Maſſa *eod tract. cap.* 7. *tract* 1. Euſtach. Rud. *de morb. occul. lib.* 4. *cap.* 10. Daniel Sennert. *lib.* 6 *pract. part.* 4. *cap.* 6. *& alii omnes*. Quod tanto majorem veritatem habet, quanto hic dolor non eſt aliis doloribus ſimilis in modo affligendi: alii namque dolores capitis à ſimplici humore abſque Gallica pravitate producti, dant aliquam humoris prædominantis ſignificationem, & ſecundum ejus naturam magis una hora, quam alia ſunt moleſti: at dolores Gallici, à quovis tandem humore dependeant, ſemper affligunt magis de nocte, quam de die; dolor autem eſt cujuſdam particularis naturæ, neque poteſt magis uni, quam alteri humori tribui, quia non ab humorum qualitate, ſed ab occulta malignitate Gallica originem trahit. Ita neque in ulla dolorum communium ſpecie reponi poteſt, cum neque pungitivus ſimpliciter pulſans, neque ſimpliciter pulſans, neque ſimpliciter gravativus, neque extenſivus, aut alterius ſpeciei, ſed inter has habet particularem quemdam affligendi modum, cum inſigni moleſtia; & mala tolerantia, qualis videtur eſſe dolor, quo D. N. N. detinetur, ob cujus moleſtiam coactus eſt, non expectata temporis opportunitate, corpus pugnare, & alia medicamenta aſſumere ad morbum facientia.

Non minorem ſuſpicionem præbent mutatio coloris faciei; & oculorum turbulentia, ac deſœdatio, in qua multum inſiſtunt Authores omnes, reputantes illam pro ſigno evidentiſſimo Gallici morbi, unde Fallopius *de morb. Gal. cap.* 23. *Tertio*, inquit, *incipiente morbo, & aliquantiſper ingraveſcente, immutatur calor faciei; videbitis angelicam, vivacem, ſplendidam faciem juvenis mutatam in deterius, ſpatio trium, aut quatuor dierum*; & quæ ſequuntur, de quo etiam ſigno poſt vetuſtiores omnes Sennet. *loc. cit.* unde Hieron. Fracaſt. *lib.* 1. *Sypbilidis.* 2

Ille etiam ſuus ex oculis vigor & ſuus ore
Dejectus color haud læta de fronte cadebat.

Et paulo poſt de quodam juvene eo morbo male affecto verba faciens:

Paulatim ver id nitidum, flos ille juventæ
Diſperiit, vis illa animi.

Et licet Euſtach. Rud. ex malo corporis, aut alicujus partis colore, nolit poſſe deduci morbi Gallici præſentiam, tamen excipit Naſi, & vicinarum partium ruborem, & oculorum turbulentiam, ſive turbidum eorum ſplendorem: hæc enim maxime vult Gallicæ infectionis vera eſſe ſigna; nec injuria, cum venenum Gallicum ſpiritus meliores obturbet, & extinguat, qui maxime in oculis fiunt conſpicui, & per quos elucet ille vivaciſſimus eorum fulgor, ac ſplendor, ut notum eſt.

Accedunt puſtulæ per univerſum corpus ſparſæ, 3
latæ, & rubræ, parumque eminentes, quas in ſimili morbo Gallico apparere, præcitati quique, & omnes alii Authores profeſſi ſunt, immo has ipſas puſtulas demonſtrare morbum jam confirmatum iidem omnes conſenſu unanimi aſſeruerunt, Mathiol. *de morb. Gall. in princip.* Fallop. *loco proxime alleg.* Proſper Borgaruccius *de morb. Gall. cap.* 4. *&* 7. Euſtach. Rud. *ubi ſup.* Sennert. *ibid.* Immo Julian. Palmar. *de lue vener. lib.* 1. *cap.* 4. ex quo etiam repetit Sennertus, hujuſmodi puſtulas tertium gradum morbi Gallici oſtendere, & morbum altas radices egiſſe firmat; nec abſque ratione: demonſtrant enim totam ſanguinis maſſam eſse infectam, & idcirco natura à veneno abhorrens, quod ſanguinem inficit ejus partem ad cutim expellit, & hujuſmodi puſtulas, atque his ſimiles tuberculos excitat, quibus idcirco totum corpus ſcatet ex eo, quod totum corpus, & unaquæque ipſius pars ſanguine indiget ad ſui nutritionem, unde, cum quælibet pars attrahat ſanguinem, ſi infectus ſit, illum reſpuit, tanquam nutritioni ineptum, & ſibi noxium, & hæc differentia eſt, inter Gallicas puſtulas & infectiones cutaneas, quæ Gallicæ ſunt, & eas puſtulas, & infectiones, & Gallicæ non ſunt; nam Gallicæ plerumque indifferenter quamlibet partem deſœdant, etiam ipſum caput; non Gallicæ alias partes determinatas, ac fere nunquam caput, & faciem; quia vitium ſeminis Gallici inficit univerſam maſſam ſanguinis, & ipſum etiam ultimum membrorum alimentum, eaque de cauſa undequaque ſe prodit, in cæteris infectionibus non Gallicis ſemper remanet aliqua portio ſanguinis non infecta, & ſaltem ultimum alimentum nulla infectione conſpurcatur.

Ac denique pro ſigno infallibili Gallici morbi adnotatum eſt in D. N. N. adeſſe laſſitudines quaſdam, ac gravitatem in toto corpore, abſque ulla aut imminentis, aut præſentis, aut prægreſſæ febris cauſa; quæ à ſomno majorem etiam in modum augebantur, ut in Gallico morbo fieri ſolet; has enim hujus generis laſſitudines pro ſigno certo ejus morbi afferunt præcitati omnes, & alii quique Auctores, quod etiam non prætergreſſus eſt Fracaſtor. *loc. cit.* dicens.

Inte-

Interea tamen inſolito ſopore gravati,
Sponteque languentes animis, & munera obibant
Ægrius, & toto ſegnes ſe corpore agebant.

Non ſolum autem hujuſmodi laſſitudines morbum Gallicum præſentem eſſe oſtendunt, ſed etiam morbum ſæviſſimum minantur, ut Fallopius *loc. ſup. cit.* teſtatur, & cæteri adnotarunt, nec præter rationem, oſtendunt enim corpus totum male affectum, ac pravis ubique humoribus ſcatens.

5 Et licet unumquodque horum ſignorum per ſe multum faciat ad teſtificandum, Ægrum morbo Gallico laborare, tamen plurimum urgent, cum ſimul omnia apparent, quod omnes DD. qui de hac materia ſcripſerunt, concorditer adſtruunt, non obſtante, quod aliqui profiteantur, nullum poſſe dari certum ſignum Gallici morbi proprium, & inſeparabile, ut præcipue vult Euſtach. Rud. *loc. ſupra cit.* tamen plures, immo pene omnes huic ſignorum ſyndromi, & concurſui plurimum tribuunt, voluntque illum eſſe Gallici morbi certiſſimum teſtem, aſſignantes diverſorum graduum, ejus morbi ſigna in unoquoque plura conſiderant, horumque præcidue concurſu morbum hunc demonſtrari magnum, ac pene cofirmatum unanimi conſenſu determinant; & inter omnes vide Joan. Bapt. Silvaticum *in lib. de his, qui morb. ſim. deprehend. c.* 20. Ergo res eſt clara, quod D. N. N. morbo Gallico vero & non levi laboret.

6 Quibus ſtantibus, cum adſit rationabilis timor infectionis a ſponſo in ſponſam, videtur juſta cauſam auferri diſſolvendi ſponſalia, ut ex Romano *in rubr. ff. ſolut. matrim.* 2. *lect. n.* 12. & ex Alciato *ibid. n.* 16. dicit Sannaſar. *de matrim. cap.* 3. *ar...* 16. *n.* 45. & alios retuli *lib.* 3. *Quæſt. Medico-Leg. tit.* 3. *q.* 1. *num.* 14. quod procedit, etiamſi juramento firmata ſint, ut ex Sanchez & Joan. Andrea *ibid.* dixi. Ex quibus etiam Rota *in Venuſina Legati Junii* 1623. *coram Coccino n.* 72. licet voluerit morbum Gallicum eſſe minus gravem, quam Lepram, quod, quam veritatem habeat, notum feci *lib.* 9. *tit.* 5. *quæſt.* 9. *n.* 9.

7 Ad majorem porro veritatis roborationem adducebatur ſuſpicio Medicorum Ægrum curantium, qui illum tractarunt, tanquam morbo Gallico affectum, præbentes decocta exiccantia, & alia antidota ad eum morbum facientia, unde producebantur in medium etiam receptæ, ut dicunt, ab ipſis Medicis præſcriptæ, quæ quidem conjectura potiſſima eſt, & facit morbi Gallici certitudinem Joann. Baptiſt. Silvaticus *loco citato cap. eod.* quia, cum morbus Gallicus habeat quandam peculiarem malitiam, ac vene-
8 noſitatem, quæ communibus remediis edomari, ac vinci non poteſt, proprium expoſtulat Antidotum, quod a tota ſubſtantia ſit ipſi veneno, ac malitiæ morbi contrarium, habeatque proprietatem quandam occultam ad eam evincendam, ut Linum Guajacum, Salſa parilla, China, Saſſafras, & ſi quæ alia his ſimilia ſunt, ut enim millies in dies obſervamus, non ſatis eſt in hoc morbo curando humores, in quibus morbus ſubjectatur, diverſimode per medicamenta communia e corpore educere, ſed oportet omnino per propria antidota qualitatem illam venenatam in toto prædominantem infringere, ac edomare. Ubi ergo pateat talia Antidota a Medicis in ægroto curando in uſum trahi, ex eo, quod de neceſſitate ad talem morbum curandum requirantur, pro certo exiſtimandum, eſt eum morbum, ab ea venenoſitate dependere, & conſequenter Gallicum eſſe.

9 Ac denique pro prædictorum omnium conſummata roboratione, notum erat D. N. N. per nonnullos annos habuiſſe commercium cum quadam Laura Moſella, quæ hujuſmodi morbo tam male infecta erat, ut etiam in Hypocauſto ſe curare, atque inibi per quadraginta dies ex decocto Ligni ſancti ſudare coacta fuerit: quin etiam conſtabat, prædictam Lauram tam male a morbo fuiſse acceptam, ut ob indefinentes artuum, & capitis dolores, & tumores quoque gummoſus tibiis exortos, aliosque morbos ejus generis ſudorificis Guaiaci, & ſalſæ parillæ decoctis minime cedentes, neceſse habuerit ad Hydrargiti, ſeu Argenti vivi, hoc eſt Mercurii inunctiones tranſire, quarum ope tandem ſana videbatur.

Ex commercio ergo cum fœmina eo morbo inſigniter affecta, habito, per longum tempus non potuit D. N. N. ab eo morbo liber evadere: nulla enim major conjectura, immo nulla magis certa præſumptio, immo vero cognitio haberi poteſt, infectionis, quam hæc, de ea namque Medici omnes verba facientes, eam plurimi faciunt, & videndum præ cæteris jam *cit.* Joan. Bapt. Silvaticus *loco eod.*

Verum enim vero omnibus rite perpenſis, & amotis iis, quæ perperam, ac falſo dicuntur, clare patebit D. N. N. nec morbo Gallico laborare, nec unquam ejus morbi ſuſpectum fuiſſe, non obſtantibus tot ſymptomatibus etiam ſimul concurrentibus, cum omnia ſuas cauſas manifeſtas, ac procatharticas habuerint, ad quas referri debent. Quæ, ut manifeſtiora fiant, in memoriam revocandum primo, D. N. N. ab ineunte ætate, & a teneris unguiculis, capitis doloribus fuiſſe noxium, ita ut, antequam pubeſceret, vel in ipſa pubeſcentia, anno nimirum 14. coactus fuerit fonticulum in brachio excitare, & illum adapertum ad multum tempus geſtare, ſcilicet ad decem annos, & ultra, ex quibus materiam craſſam, ac flavam, & interdum cruorem expurgabat nigrum, ac denſum, quem fonticulum, cum uxorem ducere in animo haberet, immo jamjam ducturus eſſet, occludi permiſerat anteacto Autumno, & quod pejus fuerat, nulla præcedente corporis purgatione. Sciendum ulterius, eundem D. N. N. ſanguinis eruptiones ex naribus pati conſueviſſe, ex quarum capitis dolores illi remittere ſolebant, quæ niſi aperuiſſent, neceſſe habebat ſanguinem iterum, atque iterum ex venis, & per cucurbitulas, & aliquando etiam per hæmorroides ex hæmorrhoidalibus venis detrahere, ut ipſi Medici, qui illum ab incunabulis tractaverant, ipſos ſponſæ Parentes certiores fecerant, quæ aliunde eadem nota habebant. Imo alias, cum aliquando illi ex naribus ſanguis erumperet, & propinquæ Mulieres timentes copioſiſſimam ſanguis effuſionem, illum reprimere voluerint, non ſolum capitis dolor iterum recruduit, ſed iiſdem puſtulis, quibus in hoc poſtremo morbo ſcatebat, totum ejus corpus illico refertum eſt, unde denuo ſanguinem ex venis detrahere fuit coactus, quouſque a capitis dolore liber omnino evaderet.

Quæ omnia, cum veritatem haberent, & ipſiſmet ſponſæ Parentibus perſuaſa, ac comprobata etiam per non fucatam Medicorum atteſtationem, cum juramento afferentium D. N. N. nunquam ulla ſuſpicione Gallicæ Luis fuiſſe affectum, ſed infirmitates omnes, quibus ſpatio 24. annorum in univerſo vitæ curriculo, interpolatim tamen, moleſtatus fuerat, dependentiam habuiſſe à capitis intemperie, cum copia ſanguinis pituitoſi, & quæcunque ſymptomata paſſus fuerat, habuiſſe omnia ſuas manifeſtas, ac patentes cauſas, ad quas referri debuerint, abſque eo, quod de ulla occulta, aut venenata qualitate ex morbo Gallico contracta ſuſpicionem facerent. Quæ Medicorum dicta, cum ſint conformia in iis, quæ in hoc ægrotante de præſenti contingunt, & veritati conſona, non ſunt ullo modo reſpuenda, opponendo, quod ii medici ſint amici, & familiares ipſius, infirmi præſertim, cum ea, quæ ex adverſo dicuntur, neque veritati conſona ſint, nec rationi conformia.

Et primo non eſt verum abſolute, quod quicunque 10
dolor capitis abſque febre, cujuſcunque tandem ſpeciei ſit, etiam affligens magis de nocte, quam de die, conjecturam faciat, illum dependere a pravitate Gallica; cum paſſim apud Auctores hujuſmodi dolores ex morbo Gallico minime dependentes occurrant: quod enim talis dolor ſit gravativus evenit a materia frigida, & pituitoſa, ac craſſa, qualis prædominatur in capite prædicti D. N. N. juxta medicorum atteſtationem illum curantium, & ex hac eadem cauſa evenit, ut magis affligat de nocte quam de die; nocte enim prædominatur ipſe humor pituitoſus, ut apud Medicos omnes eſt compertiſſimum: & idcirco ex ſui natura ſuos inſultus omnes noctu facit, quamobrem nihil certi ex hoc haberi poteſt, quod dolor de nocte affligens magis, quam de die, ſis Gallicæ luis germen. Non enim hoc eſt ita proprium ſignum dolo-

dolorum Gallicorum, ut nullus alius dolor eodem tempore exacerbetur. Neque verum eſt, quod dolor, quo affligebatur D. N. N. non potuerit reduci ad aliquam certam ſpeciem dolorum communium; quia ex atteſtatione Medicorum conſtat, ipſum fuiſſe mere gravativum, cum aliquo pulſu, ſed teni, quoniam à materia ſanguinea, ſed pituitoſa, frigida, & craſſa prædominante dependentiam habebat.

11 Nec majorem ſuſpicionem facit mutatio coloris faciei, & oculorum; cum in quibuſcunque morbis, & præcipue in iis, qui doloribus aſſociantur, color faciei, & oculorum vigor remittatur, ut vel ipſis idiotis hominibus eſt notiſſimum; quod multo magis habet locum, ubi caput ipſum dolet, in quo fons eſt & origo ſpirituum animalium, qui de facili & à materiæ morbificæ copia obruuntur, ab acerbitate doloris labefactantur, & à vigiliis, aliiſque moleſtis ſymptomatibus diſſipantur; quibus obrutis, labefactatis, ac reſolutis, ſuccedit pro vivido, ac optimo faciei colore, emortuus, ac teter color, lumenque oculorum apparet velut extinctum. Quibus addenda alia ſymptomata, ad graves, & perennes dolores conſequentia, ut vigiliæ inſuperabiles, deploratæ inappetentiæ, laſſitudines moleſtiſſimæ, & id genus alia, ex quorum violentia tanto magis ſpiritus omnes diſſipantur; quæ omnia tam clara ſunt, ut pudeat me ulterioribus rationibus, & auctoribus ea confirmare.

12 Majorem multo ſuſpicionem facere potuiſſent puſtulæ rubræ, ac latæ, in D. N. N. univerſo corpore apparentes, niſi habuiſſent cauſam nimis patentem, ex qua pullularent, neque alias ex ſimili cauſa apparuiſſent. Sed conſtabat, ut jam annuimus, D. N. N. antecedo Autumno, fonticulum, quem geſtabat in humero, occluſiſſe, nulla purgatione corporis peracta; mox autem ineunte Vere, hoc eſt in fine Menſis Februarii, in hunc dolorem, atque in ea ſymptomata incidiſſe, cujus occaſione prædictæ puſtulæ emerſerant; ex eo enim, quod materia morbifica conſueverit per fonticulum illum expurgari, factum eſt, ut via occluſa, dolorem capitis & puſtulas illas generaverit, ut alias eidem evenerat ex ſuppreſſione fluentis ſanguinis ex naribus; cum namque Vere ineunte humores agitentur, & in motu ſint, non mirum, ſi magis eo, quam alio tempore, ſui motus ſi-

13 gnificationem præbuerint. Neque difficultatem auget, quod hæ puſtulæ non ſolum univerſum corpus, ſed ipſum etiam caput in D. N. N. occupaverint, (nam in hoc multum ſe fundabat Medicus contrarium ſuſtinens, dicendo, hoc tantum in morbo Gallico evenire;) quia, cum in capite abundaret materia morbifica, ſecundum rationem factum eſt, ut hæ puſtulæ etiam in capite apparuerint.

14 Laſſitudine item adnotata in adventu morbi, & per totum etiam morbum in D. N. N. quis dixerit, non poſſe ab alio morbo, quam a Gallico provenire? an non laſſitudines in morbis quibuslibet evenire conſueverunt? certe notiſſima eſt Hippoc. ſenten-

15 tia, *lib. 2. Aphor. 5. Spontaneæ laſſitudines morbos prænunciant*. Quid mirum ergo in Ægrotante adfuiſſe has laſſitudines, imminente tam moleſto morbo, qualis erat capitis dolor inſignis, & qui de facili non erat ceſſurus, cum haberet magnam cauſam, ac perennem, nempe ipſius capitis naturalem intemperantiam, & plenitudinem? Præterquam quod notum eſt omnibus his, qui vel de limine Medicinam ſalutarunt, humorem pituitoſum in corpore ſuperabundantem facere præcipue hujuſmodi corporis laſſitudines, & tunc maxime cum in capite ſtabulatur; inde enim ad totum corpus, & ad nervoſas partes, & capita muſculorum tranſmiſſus, eas relaxat, & has laſſitudines cauſat.

16 Concurſus porro omnium prædictorum ſymptomatum non poteſt inſervire pro ſigno certo, imo nec probabili, Gallicæ Luis; quia hoc forte procederet, quando prædicta ſymptomata ſimul, & unumquodque per ſe, non poſſent referri ad ſuas cauſas patentes, unde liceat de latente ſuſpicari. Sed in hoc caſu hic concurſus ſecundum rationem videtur factus, quia ad capitis diſcraſiam, & repletionem eſt conſecutus, ob clauſum fonticulum importuno tempore, & impurgato corpore, præcedente ejuſdem capitis debilitate, & conſuetudine incurrendi in ſimilia ſymptomata, imo plura, & pejora.

Sed circumſcripto etiam hoc Ægrotantis ſtatu, & dato, quod nihil eorum, quæ diximus, vere anteceſſerit, ſed quod D N. N. de repente in hæc ſymptomata inciderit: adhuc non facerent conjecturam per ſe prædominantis malignitatis venereæ; nam, ſi Medicis expertiſſimis fidem habeamus, hæc ipſa ſymptomata, & his multo magis ſuſpecta, obſervantur interdum in perſonis, quæ ab omni ſuſpicione Gallici contagii ſunt liberæ: unde factum eſt, ut quidam Medici opinati ſint, non eſſe neceſſarium contagium ad contrahendum hunc morbum, ſed aliquando ex cœli ſtatu, & ex conditione humorum in corpore putreſcentium, aliquos in illum incurrere. Unde Bened. Victor. Favent. *de morb. Gall. cap. 3. Sane*, inquit, *occurrerunt mihi quandoque boneſtæ, ac ſanctæ Moniales, fortiſſimis clauſuris obſervatæ, ſub ardua quippe, & inviolabili cuſtodia, quæ ex præſentis cœli ſtatu, atque ex ſtatu humorum in eis putreſcentium, cum ſtatu imbecillium membrorum, malo fato in Gallicum cecidere morbum*; Quod quidem Medicus hic expertiſſimus ideo dicit, quia hæ Moniales conflictabantur plurimis ſympomatibus, quæ in Morbo Gallico vero; & ex contagio contracto adnotantur, abſque eo, quod ex contagio talem morbum contraxiſſent. Quamobrem, etiamſi concurſus, ac ſyndromes eorum ſymptomatum non eſſet proportionatus, ac reſpondens patenti cauſæ, non poſſet facere ſuſpicionem, quod ſubſit aliqua alia cauſa latens, ipſa ſymptomata producens.

Cæterum ſuſpicio Medicorum, quod D. N. N. 17
pateretur morbum Gallicum, eſt omnino falſa, & diluitur ex ipſorum atteſtationibus fideliſſimis, qui cum ipſum ab incunabulis curaverint, fatentur, illum nunquam habuiſſe morbum, qui Gallicus judicari poſſet. Nec obſtat, quod in eo curando uſi ſint illis ipſis medicamentis, quibus talis morbis curari expedit: Nam iis uſi ſunt ad excitandam exuperantem: habent enim hæc medicamenta ſuas manifeſtas qualitates, ut cætera omnia, ultra occultam illam, & Alexiteriam, qua contrariantur lui venereæ, & quæ à tota ſubſtantia dependentiam habet; manifeſtis autem qualitatibus calefaciunt, & exiccant, quarum reſpectu etiam in aliis morbis uſurpantur, ut norunt omnes. Atque hinc patet, nequaquam fuiſſe hæc remedia, ut Alexiteria contra Morbum Gallicum, à Morbo, quo D. N. N. afficiebatur, requiſita, ſed tantum ut manifeſtis qualitatibus calefaciendi, & exiccandi operantia, ad quam etiam intentionem quotidie in Virginibus, in Pueris, in Religioſis, ab omni ſuſpicione Gallicæ infectionis liberis, in uſum trahi ſolent. De commercio habito à D. Sponſo per plures annos cum Laura Moſella judicare oportet ſecundum veritatem, & diſtinguenda ſunt tempora commercii ipſius ſponſi, & infectionis ipſius Lauræ. Nam ſponſus habuit quidem commercium per plures annos cum Laura, ſed tunc temporis Laura erat ab omni ſuſpicione Gallici morbi libera, & alii etiam juvenes nobiles cum ea habebant commercium, quorum nullus fuit infectus; nam hi nobiles juvenes ſimul cum ſponſo reliquerant ejus conſuetudinem, omnes ſimul indignati, quod illa lanionem quendam adamaret, & cum eo ſæpe ſæpius delectaretur; tranſactis ergo pluribus menſibus, à quo hi juvenes illam reliquerant, illa morbo Gallico eſt infecta, nam D. N. N. ejus conſuetudinem habuit ab an. 1620. ad annum 1623. Laura vero ab anno 1624. cœpit eo morbo affligi, eoque moleſtata eſt per plures annos frequentes. Non potuit ergo Laura, antequam inficeretur, morbum D. N. N. communicare. Neque valet dicere, quod etiamſi contagium, quo Laura afficiebatur, non eſſet palam factum de anno 1623. in quo adhuc D. N. N. cum ea rem habebat, potuerit tamen delitescere, ut fieri dicunt plures Auctores, qui teſtantur aliquando hunc morbum ad menſes occultari, & dehinc palam fieri. Leon. Botal. *de Luc. ven. cap. 2.*

cap. 2. & alii omnes; quia, etiamſi hoc ita eveniat, non eſt tamen, quod per aliqua ſaltem obſcuriora ſigna non appareat ejus inſtantia, ut per triſtitiam non conſuetam Ægrotantium, per deperditionem coloris vividi, per diminutionem alacritatis, & vir-
18 tutis, & alia ii genus. At vero Laura per totum annum 1623. & majorem partem Anni ſequentis ſuam non facile ſuperabilem pulchritudinem, vividum faciei & oculorum colorem, conſuetam alacritatem, & robur, & motus concinnitatem ſemper retinuit, ut ex iis, quæ ejus cognitionem habuerunt, non dubitanter cognoſcere potuerunt ipſius ſponſæ Parentes. Poſtmodum autem, ineunte Hyeme, Anni 1624. cœpit leniter à morbo affligi, nam decolor tantum modo facta eſt, gonorrhæa contracta, dehinc Vere ſequenti ulcera in pudendis fuit paſſa, & curata convaluit, uſque ad Hyemem ſequentem, in qua doloroſis tumoribus in capite, & artubus fuit moleſtata, quia non fuerat cum neceſſario diligentia curata; ea eſt enim hujus morbi natura, ut à principia negle-
19 ctus, aut leviter tractatus, vires acquirat. Itaque cum Laura morbo eſſet infecta, poſtquam D. N. N. ejus conſuetudinem non habeat, non potuit illum inficere. Et ex his concludendum, D. ſponſum, abſque ullo ſponſæ periculo, poſſe matrimonium conſummare, nullamque juſtam cauſam habere ſponſæ Parentes, recedendi ab obligatione per ipſos ſolemniter facta.

CONSILIUM XXIX.

ARGUMENTUM.

Deceſſerat Illuſtriſſimus ac Excellentiſs. D. N. N. ex affectu quodam ſoporoſo, Subeth ſcilicet, vel Lethargho, vel Pſeudo-lethargo, aut ſimili, ac paulò ante obitum nonnullas penſiones juxta facultatem; quam habebat, tranſtulerat: dubitabatur ergo de validitate hujus translationis, eo quod præſumeretur à parte, illum non fuiſſe in actu translationis ſui juris.

SUMMARIUM.

1 *Soporoſi affectus omnes conveniunt in ſenſum internorum læſione.*

2 *Soporoſi affectus omnes hominem rationis, & Memoriæ uſu expoliant.*

3 *Somno naturali oppreſſus non habet Rationis uſum, & comparatur dementi, aut mortuo.*

4 *Affectus ſoporoſi apoplexiæ finitimi ſunt, & tunc interficiunt, cum in apoplexiam terminantur.*

5 *Apoplexia eſt ſenſuum omnium, tam exteriorum, quam interiorum ruina.*

6 *Ratio multo magis læditur in ſoporoſis affectibus, quam in Phrenitide.*

7 *Ad actum translationis penſionum requiritur mens ita ſana, ut abſque ullo errore diſcurrere poſſit.*

8 *Dementes, & alii Mentis defectu laborantes, licet aliqua ſecundum rationem agant, aut dicant, non cognoſcunt tamen dictorum, vel factorum qualitatem.*

9 *Nutibus ſi poſſit transferri penſio, mens debet eſſe ſana ipſius transferentis.*

1 Conſtat in facto ex depoſitione trium Peritorum, ita ut extra omnem controverſiam ſit illuſtriſſimum, & excellentiſſimum D. N. N. periiſſe ex morbo quodam ſoporoſo, qui utrum Lethargus, vel Coma, vel Subeth, vel Cataphora, vel Catoche, vel Caros, aut Sopor appelletur parum, aut nihil ad rem noſtram facit, hi enim omnes, ac ſinguli affectus finitimi ſunt: Galen. *lib.* 3. *de loc. aff. cap.* 18. *& comm.* 2. *de articul. text.* 18. ex quo Altimar. *ſua practica capit. ſecund.* Foreſt. *lib.* 10. *Obſervat. num.* 33. *in ſchol.* & maxime conveniunt in eo, quod præcipue negotium reſpicit, hoc eſt, in ſenſuum internorum læſione, quæ in ſingulis apparet, ita ut circa hoc vix differant ſecundum magis, & minus.

Hoc ſuppoſito ſequitur abſque dubio, quod prædictus Excellentiſſimus Dominus in eo morbo, ex quo deceſſit, non fuerit ſanæ mentis neque habuerit Rationis uſum, unde inhabilis omnino extiterit ad quemvis actum, qui ſanam mentem requirat, celebrandum, quod facile probatum remanet ex ſeqq.

Primò quia hujuſmodi omnes ac ſinguli morbi ejus 2
naturæ ſunt hominem Rationis, & Memoriæ uſu expolient, ut omnibus Medicis in confeſso eſt, & notant Practici omnes in propriis Cap. & videndi peculiariter Alexand. Benedict. *Pract. lib.* 1. *cap.* 12. Maſſaria *lib.* 1. *Pract. c.* 14. Altim. *de Med. hum. corp. morb. cap.* 2. Merc *l.* 1. *Pract. cap.* 12. Merc. *l.* 1. *cap.* 7. Cæſalpin. *lib.* 1. *cap.* 33. Dan. Senn. 1. *part.* 2. *cap.* 18. & cæteri omnes.

Sed notanda præcipue ſunt Galen. verba *lib.* 3. *de loc. aff. c.* 5. dicentis. *In lethargo atque omnibus ſoporoſis affectionibus, utraque hoc eſt Ratio & Memoria pereunt, atque diſpoſitionem ipſarum ejuſdem eſſe generis neceſſe eſt.* Idem quoque affirmant ex vetuſtioribus, Paul. *lib.* 3. *cap.* 9. Trallian. *lib.* 1. *c.* 14. Cæl. Aurelian. *Acut. lib.* 2. *cap.* 1. & alii. Ergo cum controverti non poſſit Excellentiſſimum Dominum N. N. ſoporoſo affectu laboraſse, & ex eo periiſse, controverti nequaquam poteſt illum Rationis, & Memoriæ omnem uſum cum eo morbo amiſiſse, & idcirco nullum actum potuiſse valide facere, ut cæteri ſanæ mentis homines facere poſsunt.

Secundò, homo ſomno naturali oppreſsus non habet Rationis uſum, ut in confeſso eſt Menoch. *de Arbitr. Jud. Caſ.* 327. *num.* 5. & idcirco comparatur 3
dementi, imo mortuo, ex Platon. *lib.* 7. *de Leg.* idem Menoch. *ibid.* & ex Med. Cæſalp. *Art. Med. lib.* 5. *cap.* 12. ſed cauſa excitans ſomnum præter naturam, ac ſoporem multo major eſt, quam cauſa excitans ſomnum naturalem, quia ſomnus naturalis fit a vapore placido ac benigno, ſomnus autem præter naturam à vapore, aut humore caſso, ac turbido, Avic. 1. *pract.* 4. *cap.* 1. Ergo multo aptior eſt ſomnus nonnaturalis ad turbandam Rationem, ejuſque uſum impediendum, quam ſomnus naturalis; unde ſi ſomnus naturalis turbat Rationis uſum, non naturalis omni ex parte lædit ac devaſtat; modo ſi ob eam cauſam, turbatæ nimirum Rationis, actus à dormiente facti invalidi ſunt, Menochius *ubi ſupra*, quomodo validi eſse poſsunt actus ab homine facti ſopore, ac lethargo detento, qualis erat Excellentiſſimus Dominus in eo morbo, ex quo deceſſit.

Tertiò, hi affectus ſoporoſi non ſolum apoplexiæ finitimi ſunt, ita ut ab Hippocrate omnes uno nomine comprehendantur, ut notat Dan. Sennert. *lib.* 1. *pract. p.* 2. *cap.* 23. ſed tunc interficiunt, cum in Apoplexiam terminantur. Capivacc. *lib.* 1. *pract. c.* 10. & cæteri Practici *in propriis cap.* quod etiam quotidiana experientia conſtat; & ratio eſt, quia humor obſidens cerebrum, & excitans ſoporem, communicatur ipſius 4
Cerebri ventriculis; unde facta in ipſis obſtructione & impedita primo ob animalium ſpirituum interceptionem reſpiratione, ac morbo augeſcente in totum abolita, hominem perire neceſse eſt, quia reſpirare non poteſt. Medico certum eſt in Apoplexia perire omnem Rationis uſum, ut Medici omnes unanimiter fatentur, cum ſit ſenſum omnium, tam exterio- 5
rum quam interiorum, ruina. Alexand. Trall. *lib.* 1. *ſuæ Medicinæ cap.* 16. Paul. *lib.* 3. *cap.* 18. Rota Rom. *in Peruſin. Penſion.* 28 *Maij* 1644. *coram Peutingerio.* Itaque facile ex his deducitur, actus prope mortem maxime celebratos ab homine, qui ex ſoporoſo affectu deficiat, non ſecus ac ab Apoplectico celebratos eſse habendos, & irritos, atque invalidos omnino eſse.

Præterea certum eſt, Phreneticos non eſse mentis compotes, neque idcirco poſse quicquam valide agere, ob rationis læſionem, ut videnda à Juriſperitis, quæ ad hoc adduxit Menoch. *lib.* 1. *conſil.* 82. *à nu.* 98. *ad plures ſeqq.* At vero Ratio multo magis læditur in ſoporoſis affectionibus, quam in Phrenitide, Cæl. Aurel. *Acut. lib.* 2. *cap.* 1. Piſo *lib.* 1. *Pract. c.* 20. Ita ut idem Cæl. Aurel. eam differentiam agnoſcat inter

inter Phrenitidem, & ſoporem reſpectu læſionis Rationis, quæ inter depravatam, & abolitam actionem, in his verbis: *Et eſt comparatione* (*ſopor*) *gravior Phrenitide, non aliter, quam negatus in toto viſus ab ex parte impedito, vel ſilentium ab impedita locutione, aut ſurditas ab auditus falſitate, vel hebetudo ſenſum à difficultate*. Non aliud quid innuere his verbis volens, quam in Phrenitide rationem aberrare, in ſopore omnino deperire; unde bene Galen. *loc. ſupra cit.* dicebat, Rationem in ſoporoſis affectionibus una cum memoria perire, non tantum aberrare, aut diminui, ut ex ejus ſupra relatis verbis clare conſtat. Sequitur ergo ex his, quod ſi Phreniticus non poteſt quicquam valide agere, multo minus poſſit is, qui ſoporoſo affectu detinetur; qualis erat excellentiſſimus D. N. N. in actu celebrato translationis Penſionum.

7 Ex abundanti autem conſideranda eſt actus celebrati qualitas, qui fuit Penſionum translatio, ad quem actum requirit, ut mens ita ſana ſit, ut perfecte, & abſque ullo errore diſcurrere poſſit; quia transferens Penſionem cognoſcere debet hujus actus gravitatem, perſonæ, in quam transfertur, conditionem, ejuſdem perſonæ meritum, cauſam inſuper, ob quam movetur ad transferendum, & alia plura, in quæ mentem reflectendo, ac veras propoſitiones formando, eaſque ad invicem componendo ex præmiſſis veris poſſit elicere veram concluſionem, ac perfecte, & ſine ullo errore ſyllogizando ratiocinari. At in ſoporoſis affectibus tantum habet, ut homo ad hæc ſufficiat deficiente, ac emortuo jam rationis uſu, ut ne ad formandas quidem ſimplices enuntiationes ſit habilis, quæ ſola ſimplicium apprehenſione fieri poteſt.

8 Neque quicquam contra hæc facit, quod Excellentiſſimus Dominus ad interrogata interdum annuendo, vel renuendo reſponderet, prout res expoſtulabat, quia ex hoc non poteſt argui rationem in ipſo integram ſervari, cum tales actus, & reſponſiones obſervemus quotidie fieri ab aliis dementibus, quos etiam plura ſecundum rationem agere, ac dicere videmus, ſed ipſi non cognoſcunt ob mentis alienationem ſuorum factorum, ac dictorum conditionem, quia operantur, & loquuntur plura ex conſuetudine operandi, & loquendi, ut monet ex noſtris Valleſ. *in* 3. *Epidem. ſect.* 2. *Ægrot.* 11. & notavit inter Juriſconſultos Menochius *citat. conſil.* 82. *num.* 234. & Rota *in noviſſ. deciſione* 107. *num.* 23. *&* *deciſ.* 129. *part.* 2. nam, ut dicebat Cæſalpinus *lib.* 5. *Pract. cap.* 12. commiſcentur ſomni, vigiliæ variis modis, ut aliquando contingat in ſomniis moveri, & ſentire.

9 Multo minus obſtat id, quod objici poſſet, nempe quod liceat infirmo per nutus Penſionem transferre (licet non undequaque vera ſit hæc concluſio) ſi enim ipſis poteſt nutibus, multo melius poterit voce, & verbis: Reſpondetur enim, bene procedere, quod nutibus qui transferre poſſit Penſionem, ſi ſanus mente ſit; nam idcirco non ſimplices nutus ad hoc ſufficiunt, ſed tales, ut certi, & indubitati ſint, ex his enim ſana mens transferentis arguitur. Rota *in prædict. Peruſin. Penſion. coram Poutingerio*. At vero non bene procedit, quod tanto magis transferri poſſit Penſio voce, & verbis, ubi transferens ſanam mentem non haberet: at in noſtro caſu, ubi Excellentiſſimum D. N. N. Rationis nullum uſum habuiſſe conſtat, nec voce, nec verbis, & multo minus nutibus fieri potuit penſionis translatio.

Denique non obſtat oppoſitio, quæ ex adverſo fieri poſſet, dicendo, quod omnium morborum dantur quidam gradus levitatis, & gravitatis, ita ut etiam reſpectu accipientium unus graviora habeat, quam alius, ut in noſtro caſu ſoporoſi affectus: verum eſt unum eſſe adeo gravem, ut tollat omnem rationis uſum, ſed tamen dari alterum minus gravem, & ita levem, ut parum aut nihil rationem lædat, ut hic, in quo Excellentiſſimo D. N. N. reſpondendo ad rem ad ea, de quibus interrogabatur, oſtendit, morbum non ademiſſe illi Rationis uſum, neque in totum, neque magna ex parte. Reſpondetur enim, quod gratis dato, poſſe dari ſoporoſum affectum adeo levem, ut non tollat rationis uſum, tamen hoc non applicari caſui noſtro; in quo eventu apertiſſime patet, affectum illum fuiſſe gravem, immo graviſſimum, cum hominem medio ſuſtulerit, & tanto magis urget hoc, quanto translatio Penſionis facta fuit prope mortem, non majori ſpatio, quam paucarum horarum, ut in facto conſtat.

CONSILIUM XXX.

ARGUMENTUM.

Puerulus quindecim menſium poſt menſtruam febrem graviſſima Syncope oppreſſus, Beati Fælici commendatus, illico reviviſcit, ac perſanatur.

SUMMARIUM.

1 *Symptomata alia, præter Syncopem, hominem omni ſenſu & motu privare ſolent.*
2 *Apoplexia eſt morbus ſenilis, & deſinit in Paralyſim.*
3 *Epilepſia quid.*
4 *Syncopis eſt præceps virium lapſus.*
5 *Cordis morbi, ſtatim atque inceperint, hominem perimunt.*
6 *Neceſſario pereunt, qui poſt alium morbum magno morbo prehenduntur.*
7 *Morbi longi ſanantur per concoctiones.*
8 *Naturaliter ſi quis ſubito à morbo liberatur, aliquam inſignem evacuationem habet.*
9 *Qui ſyncope ſæpe prehenduntur, de repente moriuntur.*

UT miraculoſi hujus affectus evidentia nobis innoteſcat, decernendum Primo, quoniam ſymptomate opprimeretur hic puer; nam alia ſunt ſymptomata præter ſyncopem, quæ hominem omni ſenſu & motu privare ſolent, & ſunt præcipue Apoplexia, & Epilepſia. Ad Apoplexiam autem revocantur omnia ſuffocationum genera, ut laqueo, ex aqua, ex fumo carbonum, ex utero, & id genus alia. Ergo ſymptoma, quo prehenſus hic puerulus eſt, vel erat Apoplecticum, vel Epilepticum, vel Syncopticum. Sed non fuiſſe illud Apoplecticum, patet ex natura morbi, & ex natura infirmi, cum Apoplexia morbus ſit ſenilis, Hippocrat. *lib.* 6. *Aphor.* 57. *&* *ibid.* Galen. *in com.* & alii omnes, neque Pueros ullo modo infeſtare ſoleat. Patet ulterius, quia Apoplexia deſinit in Paralyſim. Galen. *lib.* 4. *de loc. aff. cap.* 2. Dan. Sennert. *lib.* 1. *Pract. Part.* 2. *cap.* 33. *in prognoſt. num.* 8. at vero hic morbus abſque Paralyſi eſt ſanatus, non enim quicquam de Miraculo detraxiſſet, etiamſi Paralyſis eſſet ſecuta. Denique patet, quia in Apoplexia membra relaxantur, & molliores fiunt in Syncope Ægri dentes, atque os arctiſſime claudunt. Idem Sennert. *ubi proxime*, ut factum eſt in hoc puero, de quo duodecimus teſtis, qui pater ipſius Pueruli erat, ad Vigeſimum interrogatorium ita deponit. *Subito mi reſtò in braccio ſenza moto, ne reſpiro, negro, freddo, con gli occhi, & denti ſerrati*. Ex quibus ſatis patet, ſymptoma hoc non fuiſſe Apoplecticum. Sed neque Epilepticum fuiſſe, clarius etiam fit, quia in Epilepſia adeſt membrorum convulſio, cum ipſa Epilepſia nihil aliud ſit, quam univerſalis convulſio, Galen. *lib.* 1. *de ſympt. cauſ. cap.* 8. & alia ſunt ſigna diſtinguentia inter unum accidens, & aliud, quæ hic omnino abſunt, de quibus certe à Teſtibus fuiſſet facta mentio, cum ſint ſigna nimis notabilia, & manifeſtiſſima. Reliquum ergo eſt, ut hoc ſymptoma fuerit Syncopis, quemadmodum concludentiſſime elicitur à ſignis apparentibus, & à Teſtibus commemoratis, quæ concordant cum iis, quæ adducunt Practici in propriis capitibus de Syncope, & videri poſſunt, ſi libet Recentiores, Maſſaria *lib.* 2. *cap.* 9. Mercurial. *lib.* 1. *cap.* 10. Caprivacc. *lib.* 9. *cap.* 9. Mercat. *lib.* 2. *cap.* 10. Euſtach. Rudius *lib.* 1. *Art. Med. cap.* 56. Sennert. *lib.* 2. *part.* 4. *cap.* 6. Foreſt. *Obſerv. lib* 17. *obſerv.* 7. *in ſchol.* 1 2 3

His ſic conſtitutis, conſideranda venit ſymptomatis magni-

magnitudo & pernicies: ſupervenientia ipſius alteri morbo diuturno, ac gravi; celeritas, ac perfectio ſanationis; & modus, quo ſanatus puer eſt.

4 Et quoad primum, notum eſt. Syncopem eſſe præcipitem virium lapſum, & ruinam, Gal. *lib.* 12. *Method. med. c.* 5. tamque ſævum, atque horribile ſymptoma hoc eſt, ut recte dictum ſit, ſyncopem eſſe incipientem mortem, mortem vero eſſe, conſummatam ſyncopem, nam ſyncopis tranſitus eſt ad mortem, idcirco a Græcis *oxyntona* dicitur, hoc eſt cito jugulans, ut ex Aretæo *lib.* 2. *Acut. cap.* 3. dixi alias *lib.* 4 *Quæſt. Medico-Leg. tit.* 1. *quæſt. ult.*
5 unde non datur in hoc affectu locus remediis, Paul. *lib.* 3. *ſuæ Med. c.* 34. & hoc quia nimis celeriter jugulat, cum ſit morbus ipſius Cordis; & morbi ipſius Cordis, ſtatim atque inceperint, hominem perimunt; Galen. *lib.* . *de loc. aff.* 2. & *comm.* 2. *Aphor.* 41.

Accedit his, ſupervenientia tam feralis morbi morbo jam diuturno, & gravi; laboraverat enim jam per menſem febre continua, ut unanimiter deponunt Teſtes omnes ad vigeſimum interrog. itaque æger & ob ætatem, quia erat puerulus quindecim menſium, & ob morbum ex ſua natura gravem, & quo jam per menſem erat exagitatus, in ſumma debilitate poſitus, a ſæviſſimo & maximo morbo correptus, & Naturæ neceſſitate animam exhalare cogebatur; cum quotidiana experientia conſtet, neceſ-
6 ſario eos perire, qui magno morbo poſt alium morbum corripiuntur; effætis enim jam viribus, ac ſpiritibus melioribus abſumptis, amplius cum morbo luctari natura non poteſt, atque ea de cauſa morbi recidivantes magis, quam ab initio urgent, Hippocrat. *lib. de intern. aff.* Avic. 2. 4. *tract.* 1. *c.* 95. Ulterius celeritas ſanationis manifeſtiſſime concurrit ad hunc ſupernaturalem effectum, cum puerulus illico a commendatione ipſius B. ſervo Dei Fælici facta in vitam redierit, & ſanatus ſit; quæ ſanatio naturaliter procedere tam modico tempore non poterat, quia puer detinebatur morbo chronico, ac longo; qui non niſi concoctione, & longo tem-
7 pore ſanari naturaliter poterat. Morbi enim hujuſmodi ſanantur per concoctiones, & abſceſſus, quæ ſanatio diuturno tempore ſuccedit; Galen. *num.* 6. *Aphor.* 36. & ut magis magiſque hæc ſanatio appareat miraculoſa, fit undequaque abſoluta, ac pernecabilis, veſtigio, ut ex facto, & ex Teſtium depoſitione colligitur.

Denique modus, quo ſanatur hic puer, recedit omnino a conſueto naturæ more, exceditque omnino ejus vires: Natura enim, ſi quis ſubito a morbo liberatur, omnino huic aliqua evacuatio effatu
8 digna contingit, vel per vomitum, vel per ventris exonerationem, vel ſudores, vel ſanguinis è naribus profluvium, aut ex ſede per hæmorroidas, &c. quæ verba ſunt Gal. *lib.* 3. *de Criſib. cap.* 7. cum ergo hic puer a morbo magno, & a ſymptomate maximo ſit ſubito, & in iſtanti liberatus, & a morte ad vitam revocatus, abſque ulla ſimili evacuatione, & abſque ullo Naturæ motu, certe firmari debet, illum non naturaliter, ſed ſupernaturaliter ſanitatem recuperaſſe.

Quod, ut magis magiſque innoteſcat, notandum, quod in ſyncope, ut jam dictum eſt, fit præceps virium lapſus, ob præcipitem, ac repentinam ſpirituum vitalium reſolutionem, & prohibitum eorum influxum a Corde ad cæteras corporis partes; hinc fit, ut ſi qui a ſyncope ſeſe recolligant, per longum tempus ſummam corporis debilitatem experiantur, neque tam facile ad priſtinum vigorem reſtituantur, neque enim tam cito, ac tam celeriter fieri poteſt ſpirituum deperditorum regeneratio, unde, qui ſæpe ea prehenduntur, non modo viribus ſunt ſemper dejectis, ſed aſpectu ſunt illaudabili, & vultu pallido, ac emaciato, unde etiam de repente moriun-
9 tur, ut Hippocrat. docet *lib.* 2. *Aphor.* 14. Hic tamen hujuſmodi prægreſſi morbi reliquiæ nullæ apparent, ſed puer ad priſtinum vigorem, interceſſione B. Fælicis illico rediit. Quare, &c.

CONSILIUM XXXI.

ARGUMENTUM.

Cardinalis Benedictus Ubaldus morti proximus ex Apoplexia, penſiones aliquas tranſtuliſſe prætendebatur, parte contraria aſſerente translationem non fuiſſe validam, cum Cardinalis ſui Juris non eſſet.

SUMMARIUM.

1 *Apoplexia quid.*
2 *In Apoplexia omnis diſcurſus, & ratiocinatio perit.*
3 *Si qua pars ante morbum laboraverit, ibi firmatur morbus.*
4 *Apoplexiæ fortitudo unde cognoſcatur.*
5 *Apoplectici cur moriantur.*
6 *Ex Apoplexia ſeſe recolligentes ad priſtinum mentis vigorem non facile redeunt.*
7 *In transferendo penſiones non ſufficit, transferentem habere modicam cognitionem, ſed requiritur diſcurſus omnino ſanus.*
8 *In conficiendo teſtamento modica cognitio ſufficiens eſt.*
9 *Difficilius conceditur translatio penſionis, quam impoſitio nova.*

SUpponendum eſt, Eminentiſſimum Cardinalem Benedictum Ubaldum bo. me. deceſſiſſe ex Apoplexia, quod non ſolum probatur ex depoſitione plurium Teſtium, quam diligentiſſime perlegi, & ex publica voce, & fama, ſed neque controverti inter partes exiſtimo. Eſt autem Apoplexia privatio ſen- 1
ſus & motus, cum abolitione omnium Animalium facultatum, præcipue autem Rationis, & Memoriæ, ita aſſeverantibus Medicis omnibus, ne uno quidem excepto, ut videri poteſt apud Auctores infra citandos, & notavit Rota *in Peruſina Penſionis Maij* 1649. *coram Peutinger. n.* 12. idcirco enim dicitur Morbus Attonitus, quod homines attonitos reddat, & extra ſe poſitos. Gal. *lib. de differ. morb. cap.* 5. Celſ. *lib.* 3. *ſuæ Med. cap.* 26.

Supponendum ulterius, quod Apoplexia, ex qua prædictus D. Cardin. extinctus eſt, ad alium morbum ſucceſſit; nempe ad Melancholiam, hoc eſt, delirium melancholicum, vel inſaniam, hac enim illum per plures annos detentum fuiſſe, non modo ex plurium Teſtium depoſitionibus liquet, ſed ex publica voce, & fama, quæ etiam ad extraneos pervenit, ita ut credendum ſit, neque de hoc ullam inter partes poſſe oriri controverſiam. His ſic ſtantibus, dicendum eſt, actus quoſcunque, juridicos a præd. D. Cardin. factos poſt ultimum Apoplexiæ inſultum eſſe undequaque irritos, tanquam ab homine jam mortuo eſſent patrati, qui neque aſſenſum neque diſſenſum habere poteſt, & ſi qui tales actus in medium a quoquam producerentur, riſu potius eſſent excipiendi, quam ulla probatione repudiandi. Ratio autem ejus rei eſt in promptu, & evidentiſſima, quia in Apoplexia omnis diſcurſus, & ratiocinatio omni ex parte, & in totum pe- 2
rit, non enim, ut in aliis effectibus diminuitur, aut depravatur, ſed in totum aboletur, quod tam in confeſſo eſt apud quoſcunque Medicos, ut ſuperfluum videatur ad eam concluſionem probandam Auctores congerere; ſi cui tamen libet, videat Galen. 3. *loc. aff. cap.* 5. & 10. & *alibi.* Celſ. *loco cit.* Aræteum *de acut. curat. lib.* 1. *cap.* 4. Paul. *lib.* 3. *ſuæ Med. cap.* 18. Aet. *ſerm.* 6 *cap.* 27. & ex recentioribus Capivacc. *lib.* 1. *pract. cap.* 17. *in princ.* Maſſar. *lib.* 1. *c.* 13. Mercurial. *lib.* 1. *Pract. cap.* 19. & poſt omnes alios Daniel Sennert. *lib.* 1. *Pract. part.* 2. *cap.* 32. neque abſque firmiſſima ratione id unanimiter Medici adſtruunt, quia norunt in hoc morbo obſtrui ſpirituum Animalium fontem, & ſic, impedito eorum influxu ad partes, nulla actio ex animalibus celebrari poteſt, unde cum his & Memoria, & Ratio penitus occumbunt, ut omnes Medici *cap. de Apoplexia* percurrere conſueverunt.

Sed

Sed tanto magis habet locum in caſu noſtro prædicta concluſio, qua diximus, actus a D. Cardin. factos eſſe omnino irritos, quanto jam ex prægreſſo morbo principes Cerebri facultates erant vitiatæ, cum mente jam
3 non conſtaret, quod patet ex ſecundo ſuppoſito. Receptiſſimum autem apud Medicos eſt ex Hippocrat. auctoritate, quod ſi quæ pars ante morbum laboraverit, in ea firmatur morbus, modo in D. Cardin. laborabat cerebrum ſecundum principes facultates, maxime Ratiocinatricem, ergo morbus ſuperveniens firmatus eſt in eadem parte, ac magis magiſque ejus facultates oblæſit, unde, ſi antea diminuta, ac depravata erat ratiocinatio, per novi morbi adventum eſt in totum ablata, & ſic non potuit ſufficere ad ullum actum, qui ſanam mentem requireret, faciendum; cum non diſtingueret agendorum bonitatem, aut malitiam, & eſſet omnino a mente alienatus.

Objicere tamen facile pars adverſa poſſet, quod Apoplexia non eſſet fortis, cum obſervaretur D. Cardin. aliquando oculos attolere, & quoſdam geſtus facere; & ad interrogata per nutus reſpondere, quæ omnia evidens ſignum dabant, in ipſo adhuc ſervari aliquo modo rationem, ita ut ſufficeret ad celebrandum actum illum translationis penſionis, quem fecit nutibus, aſſentiens Notario, & aliis illum interrogantibus.

Sed hæc inania ſunt, & ex ſucceſſu falſitatis omnino inſimulantur, quod enim hæc Apoplexia fuerit fortis, imo fortiſſima, probatur, quia fortitudo hujus morbi
4 ſumitur ex difficultate reſpirationis; quanto enim hæc major eſt, tanto Apoplexia eſt fortior, Galen. *de loc. aff. loc. cit.* ſed hæc non ſolum fuit magna, ſed maxima, & extrema, quia ad extremum deveniens tandem omnino ceſſavit, & abolita eſt, hominemque e medio ſuſtulit, non enim alia ex cauſa, eodem Galeno teſte,
5 moliuntur Apoplectici, niſi quia in illis ceſſat reſpiratio, ſine qua animal vivere nequaquam poteſt. Quomodo autem non erit dicenda fortis Apoplexia, quæ hominem ſpatio duorum, vel trium dierum occidit? bene igitur Rota *in ſupra citata Peruſina Penſionis n.* 11. dicebat Apoplexiam gravantem infirmum ante obitum, fortem eſſe reputandam.

Nec quicquam facit, quòd D. Cardin. moveret oculos, & caput, & nutus aliquos faceret, quia hujuſmodi geſtus etiam in his, qui de proximo morituri ſunt ex hoc morbo, aliquando obſervantur, & tamen rationis nullo modo compotes ſunt, neque intelligunt quid agunt, aut quid illis dicatur; ſuccumbente omnino ante alias facultates ipſa Ratiocinatrice, ut omnium Medicorum auctoritate ſatis conſtat.

6 Sed ulterius; ſi ægri, qui aliquando in Apoplexiam inciderunt, & ab ea reſurgunt, nunquam priſtinum mentis vigorem recuperant, ſed tanquam ſtupidi plerumque manent, Aetius *loc. cit.* Sennert. *ibid.* & alii permulti, quid decernedum cenſemus de homine, qui per anteactum tempus mente non conſtabat, & alias ab Apoplexia fuerat vexatus? Sed dato etiam, quod D. Cardin. aliquam, licet valde modicam, adhuc ſervaret mentis ſanitatem, quæ ſufficeret ad reſpondendum per nutus interroganti, dico adhuc id nihil
7 adverſariis ſuffragari: & ratio eſt, quia non ſufficit quæcunque cognitio & modica mentis ſanitas, ubi agitur de translatione penſionis facienda, non enim ſufficit ad hunc actum celebrandum, in quo requiritur mens omnino ſana, & ratiocinatio integra, ac libera, non ut in teſtamento conficiendo, in quo actu ſatis eſt, ut æger non ſit a mente alienatus, etiamſi non ſit omnino ſanæ mentis, ut dicunt Juriſconſulti. Joſeph Ludovic. *deciſ. Peruſ. par.* 1. *deciſ.* 1. *n.* 14. ex Corneo *conſ.* 261.
9 *lib.* 2. Rota *in Meliten. Teſtam.* 1612. *coram Manzanedo num.* 9. quia in conficiendo teſtamento modica cognitio ſufficiens eſt, natura ipſa adminiculante, & dictante, ſua bona potius relinquenda filiis, quam amicis, & potius amicis, quam extraneis, unde ipſa natura ſupplet aliquo modo rationis defectum: At in translatione Penſionis facienda non concurrit hoc naturæ dictamen, ſed ejus actus deliberatio dependet mere ex diſcurſu libero ſanæ mentis, quo is, qui Penſionem transfert, aſſequi debet, an hic actus ſit laudabilis, necne, cum fiat in præjudicium Tertii, propter oneris continuationem, quæ eſt evitanda, Gigas *de Penſ. quæſt.* 2. *nu.* 2. nam idcirco difficilius conceditur translatio penſionis, quam impoſitio novæ. Gigas *ibid.* Gratian. *diſcept. For. c.* 397. *n.* 8. ultra quod cognoſcere debet qualitatem perſonæ, in cujus favorem penſionis translatio facienda eſt, & cauſam propter quam penſionem in illum transfert, quæ debet eſſe gravis, & legitima. At vero ad hunc diſcurſum cum tot concurrentibus formandum, non modo non erat ſufficiens D. Cardin. poſt inſultum Apoplexiæ præſertim, ſed neque ad ullum aſſenſum dandum, cum ratio in illo in totum periiſſet, nec minima quidem ex parte aſſequi poſſet, quæ erant aſſequenda, ut actus ille translationis validus futurus eſſet.

Unde mirandum profecto eſt, quonam pacto quis tueri poſſit, hominem, qui jam a multis annis erat a mente alienatus, ab Apoplexia alias vexatum, & nunc de præſenti ab ea detentum, in ipſo morbi vigore, morti jam proximum, potuiſſe actum illum translationis penſionis, qui ſanam omnino, & nulla ex parte læſam mentem requirit, valide facere. Ex quibus, &c.

CONSILIUM XXXII.

ARGUMENTUM.

Puer quinquennis ex variolis ſtrangulatus, ac ſemimortuus per horam jacens, B Fælici commendatus, & oleo ejus lampadis inunctus, illico vocem magnam emittens, reviviſcit, & ſanatur.

SUMMARIUM.

1 *Variola quando ſalutares, & quando exitiales.*
2 *Morbi ſtatus quando dicatur.*
3 *Variolis detenti quando moriantur.*
4 *Variolę non ſolum externas, ſed internas etiam partes obſident.*
5 *Oleum morbiliis, & Variolis eſt adverſum.*
6 *Miraculum clarius eluceſcit ex conſequentibus ipſam ſanationem.*

PLura concurrunt ad demonſtrandum, ſanationem hujus pueri fuiſſe undequaque ſupernaturalem, cum maniſeſtiſſime exceſſerit omnino ipſius naturæ vires: quod, ut concludenter demonſtretur, repræſentandus ante omnia videtur totius morbi decurſus, & ſtatus, qui ſic habebat. Laborabat puer hic variolis, atque illis quidem pravæ, ac malignæ naturæ, quia puerum tam male acceperant, ut ex earum ſævitie de proximo moriturus videretur, ut unanimiter deponunt Teſtes 16. 17. & 18. ad vigeſimum, ibi, *Venne a termin di morte, a ſegno tale era,* nam variolæ hujuſmodi, præterquam quod eſſent malignæ naturæ, obſederant partes internas, ac præcipue ſpirituales partes, unde puer, ut iidem teſtes deponunt, *Piu non reſpirava*. In hoc rerum ſtatu ſupervenit puero ſuffocatio, & ſtrangulatio, & pro mortuo habetur, cum abſque motu, abſque pulſu, & abſque reſpiratione jaceret, ut concorditer deponunt iidem Teſtes ſuper eodem.

His generaliter conſideratis, modo peculiariter de ſingulis partibus hujuſmodi narrationis veræ, & per idoneos Teſtes probatæ, conſiderandum; ac primo 1
perpendenda venit ipſius morbi natura, quo puer detinebatur, qui morbus erat variolarum, qui certe puerilis morbus eſt, & plerumque ſalutaris, ſed quando habet ſecum conjunctam malitiam, & pravitatem, plerumque, ne ſemper dicam, interimit. Avic. *p.* 1. *tract.* 4. *c.* 6. Mercurial. *lib.* 1. *de morbis puer. cap.* 2. nam tunc variolæ peſtis naturam induunt, & tanquam Peſtilentes infeſtæ ſunt, ut idem Avic. *ibid.* & Mercurial. *loco cit.* aſſerunt: & de ſimilibus peſtilentibus videatur. Foreſt. *lib.* 6. *obſerv. n.* 41. *& ſeq.* Has autem variolas tales fuiſse, patet, quia tam magnis ſymptomatibus concomitabantur, ut ex earum vehementia puer ad mortem uſque ægrotaret, ut ex hiſtoriæ narratione patet.

Jam

Jam vero puer in ſtatu morbi degebat, cum accidentia eſſent in ſummo vigore, & ſumma vehementia, ſummumque augmentum eſſent fortia, hic enim dicitur morbi ſtatus, Gal *lib. 1. de Criſib. c. 3.*
2 *& alibi*, unde jam ex ordine Naturæ morbus vel puerum interimere debebat, vel declinare; verum enimvero non declinabat, quia non modo accidentia perſiſtebant, ſed ſupervenerunt nova, ac funeſtiſſima, nempe totalis præfocatio, & ſtrangulatio, ergo naturaliter mori incipiebat, vel forte mortuus erat, cum pateat tunc mori eos, qui variolis opprimuntur, cum ſupervenerit prædicta ſtrangulatio, ſic enim Avic. *loc. cit. Et plurimi eorum, qui moriuntur, per variolas, moriuntur præfocati ex ſquinantia.* Igitur in via naturæ hic puer non modo de neceſſitate perire debebat, ſed jam forte perierat, cum omnia proceſſiſſent ex Naturæ ordine, immo ex violentia morbi, & ſupervenilſent ultima, ac lethaliſſima ſymptomata, quæ morienti homini ſupervenire ex præſcripto naturæ, & ex vi morbi ſolent; nam puer ſtrangnlatus, & ſuffocatus relictus eſt, ut ex depoſitionibus Teſtium clare patet.

Ceterum rebus ſic ſe habentibus, videndum, utrum puer in eo ſtatu Artis præſidiis, vel Naturæ ope, aut ex miraculo potius ſit ad vitam reſtitutus; Ac profecto certum eſt, illum nullis Artis præſidiis fuiſſe adjutum, nam omnino de iis mentio habita fuiſſet ab ipſis Teſtibus: ſed demus etiam Artem aliquid machinaſſe, pro pueri hujus ſalute, jam nihil aliud Ars in hoc operari poterat, quam pectus, & ſpirituales partes ab inflammatione contracta liberare, & ſanioſas materias ab ipſis, variolis emanentes aliquo modo emundare, quod maxime per ſcreatum ſuccedere potuiſſet, vel forte
4 per ſeceſſum: nam variolæ, ut annuimus, non ſolum carnoſas & externas partes occupant, ſed etiam internas omnes, & maxime Pulmones. Avic. *ubi ſupra*, Fernel. *de Abdit. Rer. cauſ. lib. 2. c. 12.* Paræus *lib. 19. cap 1.* Dan Sennert. *de morb. infan. par. 2. cap. 2.* Oportebat ergo, ut dixi, has partes a ſanie liberari, ut puer ad ſanitatem reſtitueretur, quod & multis remediis, & multo tempore indigebat; at neque ulla remedia ſunt adhibita, neque tempus multum in ſanatione conſumptum eſt, quia ſanatus eſt, & liberatus a pernecanti ſuffocatione, immo inquam ab ipſa morte, ſubito, & in inſtanti, ut ex proceſſu, & ex depoſitione Teſtium clare patet; ergo excluditur omnino Ars ab hac ſanatione, cum nihil operata ſit; & omnino inſufficiens eſſet, ad aliquod recte pro ſalute pueri machinandum. Sed & ipſa natura etiam excluditur, quin, ubi ex ejus præſcripto puer ſanandus fuiſſet, neceſſe erat, ut eodem modo, quo de Arte diximus, pectus, & pulmones ab inflammatione, & incendio contracto liberarentur, & a variolarum ſanie emundarentur, vel per ſputum, vel per aliquam aliam excretionem, licet nulla alia conveniens extitiſſet, quam per ſputum; quæ ſi ſuccedere debuiſſent, non poterant ſuccedere, niſi in tempore, ut patet: at cum puer ſanetur, abſque hujuſmodi inflammationis amotione, & abſque ſaniei expurgatione, & in inſtanti reviviſcat, excluditur omnino etiam ipſa Natura ab hoc opere, quod omni ex parte ſupra Naturam & miraculoſum remanet.

Ex ſuperabundanti autem in conſiderationem quoque veniat, morbum hunc non ſolum fuiſſe ſanatum, abſque ullo naturalium remediorum uſu, ſed ſanatum fuiſſe remedio in Naturæ via, aut inani, aut contrario; nam ſanatnr applicatione, & injunctione olei lampadis ipſius B. Fælicis, quod, quid conferre poſſet homini moribundo, & ex vi morbi ſuffocato, unuſquiſque conſideret; ſed adhuc remedium hoc erat omnino contrarium; quia oleum
5 morbillis, & variolis eſt adverſum, unde cavetur a Medicis, ne corpora hujuſmodi oleo tangantur, adauget enim oleum inflammationem, & putredinem, & tamen hic applicitum puerum a morte revocat, unde certe dicendum, ad majorem miraculi evidentiam, nullam hic habitam fuiſſe Naturæ rationem, cum applicetur res adverſa, & noxia, ut factum alias, tam in Veteri, quam in Novo Teſtamento, dicit Valleſius *de ſacr. philoſoph. cap. 34.*

Præterea multo clarius eluceſcit miraculum ex conſequentibus ad ipſam ſanationem: habemus enim puerum ita male habentem, ex læſione ſpiritualium inſtrumentorum, ut neque amplius reſpiraret, neque in vita jam permanere poſſet, quia vel ſuffocabatur, vel ſuffocatus jam erat; applicatione olei ſanatur illico, & reſpirat, ac clamat fortiter, quod nulla via, ac omnino nullo modo naturaliter ſuccedere potuit, quomodo enim ex tam morbifico ſtatu, & ex tanta læſione, ad ſtatum naturalem illico partes redire potuerunt, ut ad efformandam vocem ſufficientes eſsent? conſtat enim partes fuiſse in ſummo debilitatis, & non ſolum fuiſse inſufficientes, ad vocem formandam, ſed ad ipſam reſpirationem. Hæc ergo omnino ex miraculo procedunt, non ex naturæ ope, Quare, &c.

CONSILIUM XXXIII.

ARGUMENTUM.

Pecuniis ſocietatum datis ſub periculo vitæ alicujus mulieris prægnantis, & illa decedente, quando amittantur, quando vero non.

SUMMARIUM.

1 *Acceleratio mortis ob cauſam prægnantiæ, & partus non ſufficit ad excipiendum lucrum pecuniarum.*
2 *Nullus caſus mortis datur in prægnantia, & partu, in quo ipſe partus, & prægnantia culpari non poſſunt.*
3 *Cauſa accelerans mortem in prægnantia, & partu, non eſt ſufficiens cauſa exceptionis.*
4 *Cauſa, ex qua emanat effectus, eſt multo magis efficax, quam cauſa accelerans.*
5 *Prægnantia, & partus non ſunt cauſæ mortis per ſe.*
6 *Non ſatis eſt pro exceptione, prægnantiam, & partum eſſe cauſas mortis impulſivas.*
7 *Cauſa impulſiva, & coadjuvans non attenditur.*
8 *Ut contractus ſocietatis ſuſtineatur, neceſſe eſt dari in prægnantia, & partu aliquos caſus pro lucro.*

ILluſtriſſime, & Reverendiſſime Domine: Rotæ illa concluſio, quod acceleratio mortis ex culpa prægnantiæ, aut partus facta, ſufficiat ad hoc, ut lucro pecuniarum, quæ datæ ſunt in ſocietatem ſuper periculo vitæ alicujus mulieris, non fiat locus, ſed caſus inter exceptos ſit recenſendus, ſubſiſtere nullo modo poteſt: neceſse enim eſt, ut cauſa mortis primaria dependeat ab ipſa prægnantia aut partu independenter ab alia, unde febris adveniens in prægnante, ſana ex cauſa, forte extrinſeca, erit primaria cauſa, & independens ab alia ſuccedentis mortis; at ſi febris ſuccedat prægnanti jam male diſpoſitæ, & multa ab ipſa prægnantia perpeſsæ, febris erit cauſa ſecundaria dependens a priori indiſpoſitione; facit Rota *in Rom. prætenſæ ſociet. Jun.* 1569. *coram Oradino n. 3.* non ſubſiſtit igitur illa concluſio.

Primo: quia deſtruit omnino juſtitiam ipſius contractus, & reddit illum uſurarium, quia cum nullus unquam caſus dari poſſit evenientis mortis in prægnante, aut parturiente, in quo ipſa prægnantia, & partus culpa non habeant hujuſmodi accelerationis mortis, ut in confeſſo eſt apud omnes Medicos, & late probatum eſt 2
lib. 1. Quæſt. Medico-Leg. tit. 4. quæſt. maxime 8. caſus omnis ſemper erit pro exceptione, nulluſque unquam erit pro lucro, & ſic toto gravidationis & puerperii tempore, percipientur fructus ſalvo capitali, quod eſt uſurarium, & controverti non debet.

Secundo, quia repugnat omnino æquitati, nam ſi 3
acceleratio mortis eſt ſufficiens cauſa pro exceptione, dummodo dependeat a prægnantia, vel partu, idem erit de aliis cauſis extrinſecis in aliis caſibus: & ponamus, aliquem pati pleuritidem, vel ſquinantiam acutiſſimam, quæ ſufficientiſſima cauſa mortis eſt, & hic æger bibat vinum meracum, certe hoc vinum accele-

accelerabit illi mortem, & ſi pecuniæ currerent periculum ejus vitæ, ſalvæ erunt; quia mors accelerata eſt a cauſa extrinſeca, quæ violenta eſt, & excipitur in inſtrumento ſocietatis officii.

Tertio, quia culpa mortis attribueretur ſemper in his caſibus cauſæ minus efficaci, nam non eſt dubium, cauſam primariam, ex qua emanat effectus, eſſe multo magis efficacem, quam cauſam accelerantem, & facientem effectum citius emanare; modo febris maligna eſt cauſa primaria mortis, ex ea enim ſequitur primario mors, prægnantia autem, & partus accelerant tantum, ut dicitur, mortem, ſunt ergo minus efficaces cauſæ, neque effectus ullo modo ad illas referri poteſt.

5 Quarto, quia effectus mortis tribueretur non cauſæ, quia neque prægnantia, neque partus ex ſe occidunt, aut ſunt cauſa mortis, quemadmodum enim non poteſt dici ferrum occidiſſe aliquem, quia erat a ferrugine liberum, ſed quia erat per ſe habile ad occidendum, ſic non dicendum, malignam febrem occidiſſe mulierem, quia erat gravida, ſed quia ipſa maligna febris eſt habilis ad occidendum abſque prægnantia, & ſemper, quando occidit, eſt vera & adæquata mortis cauſa, & denuo advenientia accidentia, ſive ad ipſam prægnantiam, aut partum pertineant, ſive non, ſunt ſoboles & effectus ipſiuſmet febris malignæ, ut in caſu noſtro, in quo & abortus, & diarrhæa, & cætera ſubſecuta, fuerunt effectus malignæ febris præcedentis, ut patet.

6 Denique non deſunt Doctores inter Juriſconſultos, qui re optime perpenſa, docuerunt, non ſatis eſſe in caſibus exceptionis prægnantiæ, & partus, ipſam prægnantiam & partum eſſe cauſas impulſivas mortis, ſed debere eſſe cauſas efficientes primarias ac proximas: Caſtrac. *de ſociet. c.* 8. *n* 19. *& ſeqq.* Bocc. *de ſociet. num.*
7 35. Zacchias *præd. tra. n.* 425. Modo non eſt dubium, cauſam accelerantem mortem, non eſſe primariam, ac proximam, ſed ſecundariam, remotam, ac impulſivam, & coadjuvantem tantum, quæ non debet attendi, nec in conſideratione haberi, Malvaſ. *conſ.* 126. *n.* 81. *vol.* 1. Grat. *diſcep. for. c.* 58. *n.* 23. Pro coronide autem illud addam, quod ſi contractus ſocietatis in ſuo robore manutenendus eſt, tanquam juſtus, neceſſe eſt dari caſus aliquos mortis in prægnantia, & parturiente, qui pro lucro faciant, & ſi ullus unquam caſus ſimilis dari debet, ut dari neceſſario debet, certe nullus dari poteſt, qui minus dubium faciat, ac pecuniæ ſint lucratæ necne, quam præſens caſus, in quo ſola maligna febris fuit primaria adæquata cauſa mortis, prægnantia vero, & abortus tantum accelerantes, & impulſivæ.

CONSILIUM XXXIV.

ARGUMENTUM.

Stephanus Nocettus accuſatus eſt, quod virginem violaverit: in carcerem conjectus, & examinatus, oſtendit ſe membrum obtruncatum, ac exile habere, virgo autem, quæ violata præſumebatur, loca habebat ampla, ac perpetuo fluxu albo humecta. Dicebam ergo.

SUMMARIUM.

1 *Membri brevitas impedit, quo minus vir poſſit penetrare ad violationem virginitatis.*

2 *Signa violationis virginitatis æquivoca ſunt, & communia tam violationi facta per membrum virile, quam facta alio quocunque modo.*

3 *Virgines ſtuprantur abſque ulla ampliatione locorum, cum loca habent humecta, ut immediate poſt menſtruam purgationem.*

4 *Rubor obſervatus in virgine ſtuprata ceſſat per quindecim ad ſummum dies, & cur.*

5 *Virgo corrumpi poteſt abſque Hymenis dilaceratione, ſi virga virilis exilis eſt, & vulva muliebris ampla, & humida.*

6 *Rugarum obliteratio in Virgine conſtuprata quando, & quomodo fiat.*

Nullum fundamentum prorſus habet Fiſcus, & adhærentes, in quo fundare ſuam intentionem poſſint circa probationem prætenſæ violationis Mariæ Franciſcæ Giſmundæ per Stephanum Nocettum patratæ, nam neque in ipſa muliere ulla prædictæ violationis ſigna apparent aut apparere poſſunt, neque ipſe D. Nocettus, ob ſui membri conſtitutionem, habilis eſſe poteſt ad virginem violandam. 1

Et primo, quoad hanc ſecundam partem, quæ ipſum Nocettum reſpicit, apparet manifeſtiſſime, ejus membrum eſſe exile, breve, flaccidum, ac mutilatum, unde ob exilitatem, ſtante etiam prætenſæ mulieris ſtupratæ amplitudinem vaſorum, & eorum perenni humectatione a muliebri fluxu, potuit introduci abſque ulla violatione, quod tamen nequaquam fieri potuit, ob ejus brevitatem, ex qua nullo modo potuit pervenire ad diſrumpendam conjunctionem caruncularum illarum, quæ conſtituunt ſignum virginitatis, ut ex inſpectione ipſa apparet; ſed neque potuit Nocettus Mariam Franciſcam violare ob membri flacciditatem, cum non habeat vigorem naturalem ad hoc requiſitum, cumque ipſæ obſtetrices pro Fiſco examinatæ, quæ omnia futilia, ac falſa deponunt, dicant vere ſe cognoſcere violationem fuiſſe factam a membro flaccido, & minimi vigoris; quæ depoſitio continet inſanabilem contrarietatem, quia quomodo eſſe poteſt, ut membrum parvum, ac flaccidum tantam violentiam faciat in virgine ſtupranda, quæ vaſa ampla, & humidiſſima habebat, ut poſt quatuor menſes a violatione ſigna manifeſta, aut apparentia per umbram in pudendis relinquantur, hoc quidem omnino falſum, & inveriſimile eſt.

Denique D. Nocettus non potuit Mariam Franciſcam violare ob ipſius membri mutilationem, & contractionem, quia e multis annis ex morbo ſuperveniente neceſſe habuit illud præcidere & cauterizare, ut ex relictis veſtigiis apparet, unde callum contraxit, neque in erectione multum extendi amplius poteſt, quæ omnia probatione ulteriore non egent.

Quoad prætenſam mulierem ſtupratam non poſſunt, ut dixi, ulla ſigna expiſcari prætenſæ violationis; quia nulla prorſus, & omnino in genitalibus ſic conſtitutis ſigna violationis apparere poſſunt, quod concludentiſſime probatur ex ſequentibus.

Nam relinquam primo, quod ſigna violationis communia ſunt, & æquivoca, tam violationi factæ a membro virili, quam factæ ab ipſa muliere, propriis digitis, vel inſtrumento aliquo, ut virgines laſcivientes aliquando facere ſolent; hoc univerſæ ſcholæ Medicorum eſt receptiſſimum, & audaciſſimi mendacii inſimulat obſtetricum pro parte Fiſci examinatarum depoſitionem, dum volunt, cognoſci per quædam ſigna, prædictam Mariam Franciſcam fuiſſe devirginatam a membro virili, & non alias, quod falſiſſimum eſt, & contra præcipuorum Medicorum auctoritatem, inter quos videantur præcipue Joubert. *l.* 5 *error. popul. c.* 4. Ambroſ. Paræus *lib. de renunciat.* Augen. *lib.* 1. *Epiſt. tom.* 2. Fortunat. Fidel. *de relat. Med lib.* 3 *c.* 1. Codronch. *c.* 11. *in Method. teſtif.* Valleſ. *de ſacr. Philoſoph. c.* 25. & inter Juriſconſultos Cujac. *lib.* 17. *Obſervat. c.* 30. Sanchez. *de Matrimon. lib.* 17. *diſput.* 113 *n.* 10. quos omnes adduxi cum aliis alias *lib.* 4 *Quæſt. Medico-Leg. tit.* 1. *q.* 2. *n.* 14. Sed neque hoc diffitentur ipſæ obſtetrices examinatæ pro parte Fiſci, ut Felix Campanella juxta 5. interrogatorium. 2

Secundo ſigna violationis, quæ ab obſtetricibus adducuntur, non potuerunt ullo modo vere obſervari in dicta Maria Franciſca. Primo, quia jam pertranſierant quatuor, ſeu quinque menſes, a quo violata præſumebatur, & quoad id, quod deponunt de apertura, prout in violatis obſervatur ad rem non facit in caſu noſtro; quia alias notum habent Medici, quod, ubi mulier loca ampla, & humecta habeat, ut habet prædicta Maria Franciſca, loca apparent per ſeipſa ampla, & diſuncta, ita ut aliquæ virgines devirginentur abſque ulla ampliatione vulvæ, & hoc contingit maxime, ubi devirginantur poſt menſtruam purgationem immediate, 3

hoc

hoc eſt, anno aut altero die, quæ omnia optime obſervantur a Capivacc. *loc. cit.* & a Severino Pinæo *lib. 1. de not. virgin. c. 6.*

Quod deponunt de quodam rubore obſervato in ipſa vulva Mariæ Franciſcæ, falſiſſimum eſt, quia hujuſmodi rubor, ſeu color mutatus obſervatur pri-
4 mis diebus, & non ultra ſeptem, aut quindecim, ut omnes Medici fatentur, & ratio ipſa dictat: nam impreſſio facta a ſtupratore, & concurſus ſanguinis ad loca ob violentiam paſſam omnino obliterantur prædicto dierum ſpatio ad ſummum, ita ut nimis a vero abſit, quod obſtetrices talem ruborem potuerint in Maria Franciſca obſervare, quod ſi aliquis forte rubor apparuerit, is ex alia multum diverſa cauſa apparere potuit, quam ex ſtupro. Et tanto minus obſervari potuit hic rubor in Maria Franciſca, quanto magis illa loca ampla, & humidiſſima habet, & prætenſus ſtuprator membro dotatur, ut dixi, brevi, exili, flaccido, & mutilato.

Sed profecto jam non poteſt harum obſtetricum petulantia abſque excandeſcentia tolerari, cum dicunt, orificium vulvæ eſſe dilatatum, ita ut illa violata appareat, ſed infimul fuiſſe violatam a membro minime craſſo & flaccido; dum nimis enim affectant Fiſci prætenſionibus ſatisfacere, non vident, ſe omnia deponere inveriſimilia, ac falſa; ſi enim membrum, a quo ſtuprata eſt Maria Franciſca, erat tenue, & flaccidum, non potuit, ut dixi vulvæ tam amplæ & humidæ illam violentiam facere, aut illam dilatare, ullamve in illam impreſſionem relinquere; ſi enim, cum virga
5 virilis tenuis eſt, & orificium Hymenis ampliuſculum, abſque Hymenis dilaceratione virgo corrumpi poteſt, ut teſtatur luculenter Capivacc. *loc. cit.* & alii: quid dicendum in caſu noſtro, ubi mulier vaſa tam ampla, & humida habet, & prætenſus ſtuprator virgam habet brevem, exilem, ac flaccidam, & erigi ac diſtendi non potentem? Hæc quidem ſunt adeo abſona, abſurda, & inveriſimilia, ut mirum ſit, Fiſcum permittere ea in judicium deduci.

Quod denique deponunt de obliteratione rugarum, quam obſervaſſe ſe dicunt in prædicta Maria Franciſca, non minus vanum eſt, quam cætera ab ipſis atteſtata: ſi quid enim poteſt obliterare prædictas rugas, id poterit facilius perennis fluxus muliebris, quo Maria Franciſca detinetur, quam violatio per virile membrum facta, ſed quænam obliteratio rugarum fieri potuit a membro tam tenui, brevi, flaccido, & mutilato per unicum antecedentem iteratum coitum? hæc quidem rugarum obliteratio fieri non poteſt, niſi a membro forti & craſſo, & quod cum multa violentia conterat ipſas rugas, & per vim iteratam pluries aditum ſibi ad interiora paret: ſed jam ex ipſarum obſtetricum confeſſione, membrum, a quo illa violata, eſt exile, & flaccidum, non potuit ergo prædictas rugas ita conterere, ut omnino obliterarentur, ita ut ne veſtigium quidem earum ſit obſervatum. Abeant ergo obſtetrices hæ ignariſſimæ, & audaciſſimæ, quæ enim deponunt, omnia meræ nugæ, & deliramenta ipſarum ſunt, nec quicquam contra prætenſum ſtupratorem probare poſſunt. Quare, &c.

CONSILIUM XXXV.

ARGUMENTUM.

Clericus, cui in rixa ſuperior Auriculæ pars abſciſſa fuerat, ac vulnere in capite accepto, inſignis in ea parte cicatrix remanſerat, cum minoribus Ordinibus jam eſſet initiatus, poſtulabat ad ſacros promoveri; opponebatur tamen, ob prædicta, irregularitas; unde quæſitum eſt, an ex Auriculæ abſciſſione, & ex cicatrice ulla inſignis noxa, vel turpitudo emanaret, ex qua ad ſcandalum evitandum deberet repelli ab admiſſione ad ſacros Ordines.

SUMMARIUM.

1 *Membrorum mutilatio inducit irregularitatem.*
2 *Auris membrum eſt ad nobiliſſimam operationem, & ad decorem fabricatum, & n. 5. Falſum n. 11. & 13.*
3 *Membrana officiorum gratia conſtant.*
4 *Auris ad auditionem facta.*
6 *Auris mutilatio facit hominem irregularem.*
7 *Membro ad certam operationem deſtinato deficiente, neceſſe eſt eam operationem una deficere.*
8 *Cujuſcunque partis mutilatio decori officit.*
9 *Auriculæ totalis abſciſſio auditionem reddit deteriorem.*
10 *Mutilatio totalis membri facit irregularem, non autem mutilatio particulæ ipſius membri.*
12 *Auditio eſt operatio Auris internæ, non exteræ.*
14 *Auriculæ abſciſſio non inducit irregularitatem.*

PRo parte affirmativa dicebatur, membrorum mutilationem & decori, & operationibus, quibus illa ſunt deſtinata, maxime obeſſe, præcipue vero eorum, quæ magis conſpicua ſunt, ut quæ ipſam faciem conſtituunt, inter quæ Auris eſt, talem autem 1
mutilationem facere hominem irregularem, Majol. *de Irregul. lib. 1. cap. in princ.* Aurem vero eſſe mem- 2
brum, & non ſolum ad nobiliſſimam operationem fabricatam, ſed etiam ad decorem; quod enim ſit membrum, patet, quia habet diſtinctam operationem, ac ſibi propriam, Gal. *lib. 1. Method. cap. 6.* nam membra officiorum gratia conſtant, Ariſt. *de* 3
part. Anim. lib. 1. cap. ult. Auris autem ad auditio- 4
nis operationem fabricata: idcirco auris eidem Ariſtot. *lib. 1. de hiſt. Animal. cap. 11.* dicitur pars illa capitis eſſe, quam audimus, & Avic. *4. 3. tract. unico c. 1. Auris eſt membrum creatum auditui*, unde illud in ſacris, *Pſalm. 113. verſ. 6. Aures habent, & non audiunt*, & alias ex Galen. *in lib. de Inſtrum. odorat.* Aurem eſſe proprie membrum dixi, quamob- 5
rem ex meliori, aut pejori ejuſdem Auris conformatione, perfectius, aut imperfectius audimus, hinc dicebat Ariſtot. *lib. 5. de Gener. Anim. cap. 2.* Auriculas longas, & imbricatas melius audire; quinimo idem Ariſtot. *de hiſt. Anim. lib. 1. cap. 11. jam cit.* dicebat, Aurium alias leves eſſe, alias piloſas, alias medium tenere, & has ad audiendum eſſe aptiſſimas. Ex quibus Doctorum auctoritatibus clare patet, ipſam externam auriculam fabricatam eſſe ad audiendum, & ſic, cum habeat propriam & diſtinctam operationem, eſſe membrum. Quod vero Aures ad decorem ſint fabricatæ ultra utilitatem, quam ex illis reportamus, ſatis aperte declarat earum mutilatio, quippe quæ hominem inſigniter deturpet, ut luculentius demonſtrat Gaſp. Talliacot. *de Curt. lib. 1. cap. 11.* neque enim aliam ob cauſam Auriculæ proditoribus amputantur, niſi ut enorme peccatum enormi turpitudine manifeſtum fiat, atque ex cæteri homines admoniti ab eorum fallaciis cavere poſſint. Ex quibus inferre licet, quod cum Auris mutilatio tantam turpitudinem afferat, abſque dubio inducere debeat irregularitatem, & hominem a Sa- 6
cris ordinibus arcere.

Præterea fieri nullo pacto poteſt, quin ex Auris 7
præciſione non reſultet inſignis læſio in auditione, quia, ubi membrum aliquod ad certam operationem deſtinatur, eo deficiente, deficit operatio, non tantum univerſim; ſed etiam in parte, ſi in parte tantum deficiat; itaque cum Auris ad auditionem ſit deſtinata, & in hoc Clerico ex parte deficiat, neceſſe eſt etiam auditum deficere, & non modicam noxam ab ea deficientia illum reportare.

His addebatur deformitas, quæ emanarat ex magna cicatrice prope ipſam Aurem in capitis cute relictam, quæ quidem cum glabra remanſiſſet, non tam facile abſcondi poteſt, quin ſuam illico deformitatem non prodat; unde cum ſuper unam deformitatem alia advenerit, tanto magis videtur ex illis irregularitatem induci, maxime cum in celebrando utraque deformitas conſpicua de neceſſitate ſit oporteat.

Quibus tamen non obſtantibus, viſum eſt dicendum in caſu præſenti, ex hujuſmodi Auris abſciſſione neque

neque inſignem turpitudinem, neque ullam inſignem noxam oriri poſſe, quarum altera, vel utraque etiam ſimul junctæ ſcandalum aliquod excitare debeant, cujus intuitu Clericus hic a promotione ad Sacra ſit repellendus.

Quod enim dicitur membrorum abſciſſionem, ſeu mutilationem decori, & operationibus, quibus deſtinata ſunt, obeſſe, declarandum videtur, ac determinandum, de quibus membris, & de qua mutila-
8 tione ſermo ſit: nam quoad decorem, non dubium quidem eſt, omnem mutilationem, non membrorum ſolum, ſed quarumcunque etiam particularum maxime viſui conſpicuarum, deformitatem inducere, non eſſe tamen omnem deformitatem talem, ut ejus cauſa irregularitas incurri debeat, palam eſt, ſed debere eſſe inſignem, ac notatu dignam: Modo, inſignis deformitas oritur ex inſignis membri mutilatione, & maxime membri totius, & tanto major, quanto membrum majus, & magis conſpicuum & majoris uſus eſt; At contra parva mutilatio, neque omnimoda, ſed tantum particulæ alicujus membri inſignem deformitatem afferre non poteſt, ſed parvam, & tanto minorem, quanto membrum minus eſt, & minus conſpicuum, & minoris uſus, ut in caſu noſtro, in quo mutilatio eſt modica, & tantum partis ipſius Auriculæ, quæ quidem particula eſt puſilla, & minus conſpicua, cum ad latera ipſius capitis, non in facie ſit poſita; quinetiam, ſi qua inde emanat turpitudo, facile contegi capillis poteſt, ac præterea nullius uſus ſit, ut deinceps probabimus. Itaque reſpectu turpitudinis nullum impedimentum notatu dignum in hoc Clerico apparet.
9 Quod autem neque ulla inde noxa inſurgat, patet; quia auditus nullo modo deterior eſt factus, licet negari non poſſit, totalem Auriculæ abſciſſionem auditum facere aliquo modo deteriorem, ut notavi alias ex Hieronym. Fabrit. *libro quinto*, *baud.* 11. ipſe *Tit.* 3. *quæſtione* 4. *numero quarto*, ſed hoc in caſu noſtro non habet locum, in quo, ut dictum eſt, & obſervari propriis oculis poteſt, modica eſt, & partialis Auriculæ amputatio, & maxime ejus partis, quæ minus ad meliorem ſoni perceptionem facit, nempe partis ſuperioris, quam Dinnam Medici vocant. Ruff. Ephæſ. *de corp. Hum. part. appell. libro primo capite ſexto*, vel Helicem, ut placet Joan. Veslingio, *in ſyntagm. Anatom. c.* 16.
10 Neque obſtant in contrarium adducta, quia licet verum ſit, membri abſciſſionem inducere irregularitatem, hoc habet locum in totali abſciſſione, quia partis mutilatio non facit irregularem, Barboſa *de off. & poteſt Epiſcop. alleg.* 42. *n.* 11. *par.* 2. præter-
11 quam quod falſum eſt, quod Auris ſit membrum, cum non habeat diſtinctam operationem, non enim Auris, hoc eſt Auricula, vel Auris externa eſt inſtrumentum auditus, neque ad ipſam refertur auditio, quod patet, quia ſine ipſa, eaque penitus abſciſſa, auditus tamen fit, & notum eſt, nonnulla alia animalia, quæ optime audiunt, auriculis omnino carere; nam auditus eſt operatio internæ Au-
12 ris, & pertinet maxime ad nervum Acuſticum, ſive auditorium: Ariſtoteles autem, Galenus, Avicenna, aliique DD. dicentes, Aurem eſſe auditus inſtrumentum, de Aure interna intellexerunt, non de externa, ſeu de Auricula; quod ſi aliquando ob Auriculæ rectam conformationem dicatur Animal melius audire, non idcirco dicendum, Auriculam eſſe auditus inſtrumentum, ſed potius ejus bonam conformationem denotare, Auris quoque internæ optimam conformationem, licet & ipſa Auricula faciat, ut ſonus ad Aurem internam magis unitus accedat, unde melior, ac facilior auditio inſurgit, ſed ipſa auditio in Aure interna fit; & quomodo fiat, ante omnes explicavit Hippocrat. *libro de Carnibus numero decimo ſexto*, ex quibus clare infertur, Auriculam membrum non eſſe, neque a quoquam inter membra connumerari, unde jure optimo a Canoniſtis ſancitum eſt, Auriculæ abſciſ-
13 ſionem non inducere irregularitatem. Covarr. *Re-*
14 *lect. part.* 3. *tit. de Homicid. n.* 8. quod ſi totius Auriculæ abſciſſio non facit hominem irregularem, certe multo minus irregularem faciet abſciſſio partis ipſius, maxime ſi contegi poteſt capillis. Neque obſtat inſignis cicatrix, ac glabra, quæ prope ipſam Auriculam detegitur; quia adhuc prope alia latera Auriculæ capilli ſuperſunt, quibus contegi poteſt, & auriculæ, & ipſius cicatricis deformitas; quamobrem cum nullum uſum corporis feciſſe deteriorem pateat Auriculæ abſciſſionem in hoc Clerico, neque eandem abſciſſionem, aut magnam illam cicatricem decori ita obeſſe conſtet, ut commode celari deformitas non poſſit, non videtur, quod reſpectu earum cauſarum hic Clericus a promotione ulteriori ad ſacros Ordines ſit repellendus. Quare, &c.

CONSILIUM XXXVI.

ARGUMENTUM.

Negabat nobiliſſima mulier marito, longa, ac fœdiſſima ſcabie detento, matrimoniale debitum reddere; cum autem timeret conſcientiam ſuam in hoc gravare, poſtulabat a Confeſſario, an tuta conſcientia negare debitum poſſet ob infectionis timorem. Quæſitum ergo a me eſt a Reverendo Confeſſario, viro Doctiſſimo, ac Prudentiſſimo: An mulieris illius maritus (quem ſub alio quodam prætextu mihi inſpiciendum produxerat) ejus gravitatis ſcabie laboraret, ut inter lepras eſſet connumeranda, & quodnam infectionis periculum mulieri impenderet ex carnali conjunctione cum ejus viro: ac reſpondi.

SUMMARIUM.

1 *Marito Lepra detento tenetur uxor reddere conjugale debitum.*

2 *Non ſufficit ſolus timor contagii ad denegandum debitum, maxime ſi morbus ſit abſque periculo.*

3 *Non poteſt cogi ſanus conjunx ad reddendum debitum, ſi adſit periculum magni morbi, ex quo vita periclitetur & n. ſeq.*

5 *Contagium in nullo actu promptius communicatur quam in actu coitus.*

Videtur quidem prima fronte, teneri omnino mulierem hanc ad debiti redditionem ex præcepto 1
Eccleſiæ; nam etiamſi tam fæda eſſet ſcabies, qua maritus detinetur, ut ipſius Lepræ nomine inſignienda eſſet, & in veritate Lepra eſſet, tamen non poſſet uxor illi denegare debiti redditionem, ut per *c. quoniam, de conjug. Leproſor.* cum autem hæc ſcabies non ſit vere Lepra, tanto magis tenebitur reddere. Quod enim non ſit Lepra, clare patet ex ipſius qualitate, & ex omnimoda abſentia ſignorum Lepram concomitantium, quia hæc ſcabies eſt quædam ſcabies ulceroſa æqualiter univerſum corpus defædans; facie, & capite exceptis, cum pruritu quidem, non tamen magno, & cum abundantia puſtularum, quæ facile ſaniem generant, emittuntque craſſam quandam, ac fætidam materiam ex virore palleſcentem, partes autem, quæ a ſcabie immunes ſervantur, ſuum pene naturalem colorem eruant; nulla adeſt notabilis quorundam corpuſculorum deciſio veluti ſquammæ piſcium; nullus adeſt color malus, nec ſudor aliquis male olens ex corpore emanat, nec ulla adeſt cutis ariditas, ſeu aſperitas, quæ omnia in vera Lepra obſervantur, ut apud quoſcunque Medicinæ Doctores palam eſt.

Nec quicquam obſtat, quod hæc ipſa ſcabies ſit ma- 2
xime contagioſa: quia non ſufficit ad denegandum debitum ſolus timor contagii, ſi morbus ex contagio contrahendus ſit ſalutaris, & periculo omni vacet, qualis morbus eſt ſcabies, ita ut eam Hippocrat. *lib. de Affect. n.* 35. vocaverit potius turpitudinem, quam morbum; quia cum ſit purgatio quædam pravorum humorum a Natura per cutem facta, ac per eam illaudabilis ſanguis expurgetur, potius ad ſalutem tendit, quam ad ullum vitæ periculum: quin etiam a multis morbis præſer-

præſervat, præſertim in ætate juvenili ut omnes Medici unanimiter firmant, quamobrem etiamſi uxor timeat infici ex coitu cum marito hujuſmodi ſcabie infecto, non ſine ratione, non tamen idcirco poteſt denegare debitum, etiamſi eſſet certa, quod non poſſit evitare infectionem, ſed de hoc non poteſt eſſe certa, quia non neceſſario unuſquiſque a morbo contagioſo inficitur; requiritur enim quædam corporis inficiendi diſpoſitio ad contrahendum contagium, alias abſente hujusmodi diſpoſitione non inficitur, ut in dies obſervamus in aliquibus, qui cum ſcabioſis non modo commorantur; ſed una cibum capiunt, atque uno in lecto dormiunt, abſque eo quod inficiantur, imo & idipſum in morbo Galico obſervamus, cum eveniat non ſemel, quod plures cum muliere infecta rem habeant, & tamen unus aut alter inficiatur, ut in caſu de quo Gabr. Fallop. *in tract. de morbo Galico cap.* 37. de conjugibus morbo Gallico infectis, qui cum ſuis conjugibus juncti non ſunt infecti, ita ut ille ad miraculum hoc referat, quod tamen naturale eſt, quia ſæpiſſime id fit, ut commiſtus cum infecta morbo Gallico non inficiatur, quod etiam iterum haberi refert Sperell. *de rit. & poteſt. Eccleſ.* 14. *n.* 31. *& ſeq.* qui etiam Fallopium, & alios Medicos ad id adducit.

Addendum his, quod præter corporis inficiendi diſpoſitionem ad contrahendum contagium, requiritur etiam mora aliqua notabilis cum perſona infecta, & pluries iterata, alias non tam facile inficitur ſanus; unde cum coitus brevi tempore abſolvatur, neque in hoc caſu debeat multum frequentari, quia maritus contentum ſe dicit, ſi ſingulis hebdomadis debitum exigat, inanis omnino, ac irrationabilis videtur uxoris timor, ne per coitum inficiatur, compellenda ergo, ac cogenda ſub pœna peccati, ut debitum reddat, ne juſtitiæ vis fiat.

Verum enimvero pro contraria opinione nonnulla ſunt, quæ valde quidem ponderanda videntur, ac primo loco, quod mariti ſcabies dependentiam habeat ex prægreſſo morbo Galico, & quidem maligno, & contumaci, ex cujus reliquiis hæc ſcabies pullulavit; quæ non alia cauſa tam pertinaciter hæret; ut ne per integros duos annos jam tranſactos quicquam adhuc remiſerit, licet cætera Gallici morbi accidentia quieverint; ſtante quod natura omnem morbificam materiam per cutim expurgare inceperit: quibus ſic ſe habentibus non de ſolo ſcabiei contagio timendum uxori eſt, ſed etiam de morbo Gallico ſævo & atroci, qualem maritus ipſe paſſus eſt, puſtulis & ulceribus, malignis inſignem, quæ etiam internas gutturis partes acerare, ac devaſtare cœperant, cum ergo ex hujuſmodi morbo Gallico adſit rationabilis timor magnorum malorum, atque etiam periculi ipſius vitæ, certe nullo modo cogenda nobilis mulier, ut marito debitum conjugale reddat: ad quam ſententiam firmandam faciunt adducta noviſſime ab Epiſc. Sperello, *de rit. & poteſt. Eccleſ. cap.* 140. *numer.* 29. *part.* 2. Secundo, maxime augere poterat uxoris timorem, illumque magis rationabilem reddebat, quod marito unus ſecum in eodem lecto cubante, poſtquam utcunque a prægreſſo morbo reconvaluerat, cœpit illa primo intenſo capitis dolore moleſtari; ac mox infenſiſſimo totius corporis proritu prehenſa eſt, quin etiam nonnullæ illi puſtulæ in diverſis corporis partibus emanarunt, ita ut, niſi ſibi caviſſet lecto maritali ſibi interdicens, promptiſſime in eandem ſcabiem, & in multo pejore ſymptomata incidiſſet; imo cum non ſatis fuiſſet torum ſeparare, neceſſe habuit ſubitanea corporis expiatione, & Antidotorum, qualia morbus requirebat, aſſumptione ipſam munire, quibus auxiliis irruentis morbi impetus ſedatus eſt: ſi ergo ex ſola paucarum noctium commoratione in eodem lecto cum marito, uxor tam male accepta eſt, certe ſi illi debitum reddere cogatur, in ſanitatis inevitabile diſcrimen, & in vitæ etiam periculum illam conjiciemus.

Itaque non valet dicere, quod cum hæc ſcabies non ſit inter Lepras connumeranda, uxor teneatur reddere marito debitum, ita determinantibus Canoniſtis; Quia quandocunque ex contagio imminet grave ſanitatis periculum, non tenetur ſanus conjunx debitum reddere, iisdem Canoniſtis ita ſentientibus, quorum plures vide relatos per Barboſ. *in Collect. in lib.* 4. *Decret. cap. propriam.* 2. *numer* 2. quem cum aliis retuli alias *lib* 7 *mearum quæſt. Tit.* 3. *quæſt.* 3. *num.* 1. Licet autem hæc ſcabies per ſe non poſſet forte afferre grave periculum, ubi mulier ea inficeretur, tamen ex eo quod, retinet ſeminarium morbi Gallici, & quidem gravis, non eſt ab eo periculo immunis; quod ſatis ſuperque declaravit infectio ex ſimplici mora cum marito in eodem lecto per paucos dies facta, ex qua non tantum pruritu inſigni moleſtata eſt, ſed intenſo etiam capitis dolore, qui infallibile ſignum erat communicatæ infectionis ex Gallica lue provenientis. Unde ceſſant ea, quæ in contrarium adducuntur, quod nimirum ſcabies ſit morbus ſalutaris, & maxime in juvenibus, & quod præſervet à quamplurimis morbis; nam hæc locum habent in ſimplici ſcabie, & quæ pullulat ex Naturæ vi tentantis ſe vindicare ab interna infectione & demandantis noxios corruptoſque humores ad externas partes, non vero in ſcabie Gallica, aut Gallico morbo aſſociata; hæc enim, ſi contagio communicetur, non modo ipſa ſcabies pullulabit, ſed etiam quæcunque accidentia prava, & maligna ſolent à morbo Gallico communicari, ut capitis, & artuum dolores acerbiſſimi, puſtulæ, & gummata, & ulcera maligna, & Cacoethica, membrorum omnium abſceſſus, & cranii ipſius caries, & alia etiam his pejora; quæ via maxime rationabili timorem excitare in uxore poſſunt, ne ſi cum marito rem habeat, manifeſtiſſimo periculo ſe ſubjiciat.

Et ad id, quod additur, neceſſariam eſse corporis inficiendi diſpoſitionem ad contrahendum contagium, reſpondetur, hanc diſpoſitionem de facili introduci per commorationem cum perſona infecta, maxime ſi aut longa, aut continuata, aut iterata eſse debeat, immo non ſolum per commorationem, ſed etiam per cohabitationem in una eademque domo, ita ut ſanus exſpirationem infecti excipiat, eamque evitare non poſſit, coguntur enim ambo eundem aerem inſpirare, cumque ex corpore infecto tumidæ, ac putridæ exhalationes eliciteę ipſum aerem inſpirandum inficiant, impoſſibile nequaquam eſt, ſanam conjugem illum inſpirando non infici.

Quod vero inſtando dicitur, ad ſuſcipiendum contagium requiri etiam notabilem moram ſanæ conjugis cum infecto, quæ tamen in redditione debiti conjugalis eſt modica, neque poteſt dici notabilis, dicendum, quod, etiamſi concedamus requiri hujuſmodi moram, tamen ea, quæ in reddendo debito abſumitur, eſt quidem parva, ſi ad temporis quantitatem reſpiciamus, ſed tamen eſt maxime notabilis, ratione laboris, qui in ipſo actu coitus impenditur, in quo tota ſanguinis maſsa calefit, & tam mulier quam vir crebriori reſpiratione indigent, unde idcirco,

Ciet omni pectore fluctus.

Notum enim cuicunque eſt, ob eam cauſam in nulla alia occaſione promptius communicari poſſe contagium ab infecta perſona in ſanam, quam in ipſo actu coitus, ut dixi alias *loc. cit. num.* 3 *in f.*

Quibus omnibus addi poterat qualitas ipſius ſcabiei, quæ cum humida ſit & pluribus ulceribus ſcatens putridoque tabo manantibus, faciliime per contractum communicatur hærentibus ipſis putridis humoribus in ſano corpore; quin etiam eliciantur ab hujusmodi ſcabie (quæ Lepræ finitima eſt) putridæ exalationes naturam ipſorum humorum morbum excitantium æmulantes, quæ non ſolum corpori obvio maxime per contractum, ſed & veſtibus & ipſius domus parietibus adhærere ſolent, unde in veteri teſtamento, ubi habitationes, in quibus hujuſmodi infirmi commorati fuerant, expiabantur, etiam ipſi parietes emundabantur, ut notum eſt. Quare &c.

CONSILIUM XXXVII.

ARGUMENTUM.

Lucretia, præmortuo marito ab inteſtato, filium peperat, qui per octo dies ſupervixerat mater prætendebat, ſe eſſe filii ſui hæredem, contra oponentibus mariti propinquis, ad quos hære-

hæreditas, non extantibus filiis, pertinebat, filium natum eſſe Seximeſtrem, & abortivum, neque Patri in bonis ſuccedere potuiſſe, nec conſequenter ad ea tranſmittere. Quæſitum erga a judice eſt, an hic Poſthumus eſſet vere Seximeſtris, & abortivus.

SUMMARIUM.

1 *Natus ſexto menſi abortivus dici debet.*
2 *Abortivus quando dicatur lato modo.*
3 *Abortivus ſtricto modo quando dicatur.*
4 *Quanto pluribus conditionibus deſtituitur partus, requiſitis ad partum naturalem, tanto magis meretur nomen Abortus.*
5 *Septimeſtris pro ratione natus eſt.*
6 *Quiſnam Septimeſtris ab Hippocrate dicatur pro ratione natus.*
7 *cuti morbi per Lunæ motum, Chronici per motum ASolis Judicantur.*
8 *Mulieres ut plurimum deſinentibus menſtruis concipiunt.*
9 *Pragnantia in nullo tempore certo cognoſci poteſt, univerſaliter loquendo.*
10 *Septimeſtres ut plurimum intereunt, ex multiſque pauci ſervantur.*
11 *Septimeſtres omnes inabſoluti naſcuntur, & nullam firmitudinem habent.*

VIdebatur in hoc dubio nullam poſſe intervenire
hæſitantiam, quin in prima facie partus hic
1 dici debeat abortivus, quocunque enim modo acci-
piatur nomen Abortus, non ſolum, inquam, late,
2 ſed etiam ſtricte, certum eſt, quod natus ſexto menſe
abortivus dici debet, nam lato modo, quicunque fœtus, qui ante nonum, vel decimum, immo & in ipſo nono; & decimo ab aliqua cauſa præternaturali ab utero ejiciatur, abortivus dici poteſt, quia non ex vi naturæ, ſed ex violentia illius cauſæ præternaturalis ab utero exit, ante tempus ab ipſa natura illi deſtina-
3 tum, etiamſi id fieret per diem tantum, immo etiam
per horam ante, ut late probavi *lib.* 1. *Tit.* 2. *quæſt.* 10. *num.* 10. *& ſeqq.* ſtricte autem fœtus ille dicitur abortus, qui a cauſa præternaturali ejectus ita naſcitur, ut nullo modo vivere poſſit, ac tantundem eſt, ac ſi non natus eſſet, & recte dicitur Abortus, hoc eſt non natus, quia naſcitur ita, ut vita frui non poſſit. Itaque quod hic partus, ut dicitur, in ſexto menſe natus dici debeat, non ſolum lato modo abortivus, quia a cauſa præternaturali eſt ejectus, & idcirco natus ſit per tres menſes ante terminum naſcendi omnibus communem, & naturalem, ſed etiam ſtricto modo, quia ante ſeptimum nullus fœtus vivere poteſt, ut ex Hippocrate, aliiſque Medicis, & Philoſophis, & Jureconſult. dixi *loc. cit. quæſt.* 2. *n.* 12. ubi etiam *num. ſeq.* idem firmavi; eſſe nempe talem partum ac debere proprie dici Abortum, ea maxime ratione, quod ſemper immaturus naſcatur, non immaturus, inquam, tantum quoad membrorum conformationem, & vigorem, ſed immaturus etiam, quoad vitæ operationes, quia tales fœtus nati ante ſeptimum non ſunt ſufficientes ad lac ſugendum, ut nutriri poſſint Gal. *lib.* 15. *de uſu part. c.* 7. & licet hæc evidentiſſima cauſa ſit, ut vivere non poſſint, tamen etiam ſi lac ſugerent, ut ſuxiſſe aliquos Seximeſtres obſervatur, tamen non poſſunt vivere ex defectu vigoris, quo defraudati ſunt ejecti ab utero materno, ex vi præternaturalis cauſæ.

4 Præterea quanto pluribus conditionibus deſtituitur natus requiſitis ad partum naturalem, tanto magis meretur nomen Abortus, imo quanto majoris ponderis ſunt requiſitæ conditiones, tanto magis natus ab illis deficiens debet Abortus nominari, ſed præcipua conditio eſt, quæ reſpicit tempus in quantitate, quo fœtus in utero commorari debet; dehinc, quæ reſpicit tempus in qualitate, prout nempe ſeptimanas, menſes, quadragenaria complere debet; ab hac, quæ reſpicit abſentiam cujuſcunque cauſæ præternaturalis; deinceps quæ reſpicit corporis firmitudinem, & abſolutionem, & ſi quæ aliæ conditiones ſunt his adjiciendæ: ad hic partus primo deficit inſigniter a prima conditione, ut patet, & a ſecunda, quia deficit etiam a temporis qualitate, cum non attingat ſeptimum, & a tertia, quia Mater a morbo prehenſa, & ex animi angore ob mariti mortem conflictata abortivit, & a quarta, quia inabſolutus erat, & nullam firmitudinem habebat, hiantibus junturis capitis, & articulis ab oſſe veluti diſtractis, & qui neque ullo modo diducere os valeret, & qui in naſcendo ne ploratum, aut vocem quidem ullam ediderit, ſed vix ejulare perciperetur, neque lac ſugere poſſet, ſed neceſſe fuerit illud in os ipſius inſtillare, neque fæces reddiderit, ac ne urinam quidam, quæ omnia tam aperte oſtendunt, illum fuiſſe abortivum, ut ſuperfluum videatur de ea re ulterius hæſitare.

Neque opponi poteſt quorundam graviſſimorum Doctorum auctoritas, volentium, fœtum etiam in ſexto menſe vivere poſſe, quos adduci *loco ſupra cit. q.* 2. *n.* 5. ex ipſius quoque Rotæ Romanæ *deciſ. in Auximana Alimentorum* 1. *Junii* 1620. *coram Pirovano*, pro quorum opinione adduci poterat ſatis evidens ratio,
quæ ſubſequens eſt: Septimeſtris, ut receptiſſima, ac 5
communiſſima omnium Sapientum opinio, vult ex Hippocratis & legum auctoritate, pro ratione natus eſt, & vivit, ac Septimeſtris poteſt ita naſci, ut ſex menſes non compleat; nam Septimeſtris poteſt naſci minori ſpatio, quam 182. dierum: quod probatur, quia cum in computatione menſium partus ſatis ſit ex Hippocratis ſententia, primum menſem eſſe interciſum, & deficientem, ſufficiatque, quod ex quindecim diebus conſtet, aut forte paucioribus, & ultimum eodem modo eſſe deficientem, ac conſtantem ex totidem diebus, nempe quindecim, & forte paucioribus, palam eſt diebus 178. & forte 175. poſſe naſci Septimeſtrem, in quo termino erit quidem fœtus Seximeſtris, ac vivere poterit; ſed hoc non obſtat, quia licet Septimeſtris dicatur ab Hippocrate pro ratione natus, tamen hoc non ſimpliciter protulit, ac univerſaliter, ut de omni Septimeſtri veritatem habeat, quia reſtrinxit ſe ad Anni dimidium, eos de-
mum pro ratione natos pronunciavit, qui non mino- 6
ri ſpatio, quam centum octoginta duobus diebus dimidio addito naſcuntur, quæ tota hæc ſumma, ut ille addit, eſt anni dimidium, quod tempus, inquit, principium perfectionis fœtibus affert, neque minori ſpatio eos perfici poſſe dicit; quia certum eſt, deberi de neceſſitate in hoc aſſignari quoddam tempus determinatum, a quo, ſi fœtus deficiat, non poſſit eſſe vitalis, quia alias quandocunque naſceretur, poſſet eſſe vitalis, quod non eſt dicendum, neque eſt veriſimile. Itaque hunc terminum naſcendi inter legitimos computatum omnium minimum docebat eſſe ibidem idem Hippocrates dierum 182. & idcirco, nempe quia minimus eſt, plurimos eorum interire narrabat, ex multiſque paucos eſſe ſuperſtites, quia ſunt omnium Septimeſtrium, ob termini, in quo naſcuntur, brevitatem imperfectiſſimi, & qui principium tantum perfectionis in utero ſint aſſecuti, non majorem, aut totalem perfectionem, unde, ut dixi alias *loco cit. quæſt.* 1. *n.* 36. nulli bene obſervantur nati diebus 182. ac vix ipſe Galen. unum obſervavit natum diebus 184. ut narrat *in lib. de ſeptim. par.*

Addamus his proportionalem motum partus ex motu Solis; quia quemadmodum acuti morbi per Lunæ motum, ſic Chronici, & longi per Solis motum judicantur, atque hoc pacto quemadmodum Criſes in decimaquarta die fiunt in morbis acutis, qui terminus eſt medietas motus circularis Lunæ, ſic partus, qui movetur ut morbus chronicus, qui motus, ut Gal. 3. *de diebus decret. c.* 6. dicebat, æquiparatur motui Solis, tunc ſalvus erit, cum dimidio anni naſcetur; at Anni dimidium non minori ſpatio, quam 182. dierum dimidio addito completur. Ex quibus manifeſte deducitur, fœtum hunc natum diebus 177. pro ratione non eſſe natum, neque vitalem potuiſſe eſſe, cum ſit abortivus.

Ad quod etiam magis concludenter comprobandum, 7
notanda venit tam exquiſita temporis, ac termini hujuſce, nempe medietatis anni ſupputatio ab Hippocrate facta volente aſſignate breviſſimum inter omnes naſcen-

naſcendi terminum in homine; qui pro ratione natus eſſe dici poſſit, non modo enim dies, & dierum notabiles partes, ſed etiam minimas particulas hoc termino comprehendi voluit dicens: *Septimeſtres autem naſcuntur centum octoginta diebus, & dimidio, inſuper accedente diei particula*, unde etiam deficiente non ſolum dimidio, ſed hac ipſa diei particula partus Septimeſtris dici non debet, nec ſit pro ratione natus, nec vitalis; quamobrem cum partus, de quo agitur, ab aſſignato termino deficiat per quinque dies cum dimidio, certe ex ſententia Hippocratis, quam DD. omnes unanimiter amplectuntur, nec pro ratione natus eſt neque eſt vitalis, ſed abortivus.

Ex parte tamen Matris dicebatur, neque partum hunc eſſe Seximeſtrem, nec conſequenter dici poſſe abortivum, & potuiſſe eſſe vitalem. Quod non eſſet Seximeſtris, nec conſequenter abortivus, patet, quia licet a contraria parte ſupponatur natum eſſe diebus 177. ex eo quod totidem dies interceſſerint a die præcedente morbum maris, & ipſum partum tamen hoc nullatenus probatur, quia non major ratio eſt, cur mulier conceperit in ipſa nocte præcedenti morbum Mariti, quam per plures dies, & fortaſſe per decem dies ante mulieri Menſtrua deſierant, & maxime eveniat,
8 quod ſtatim deſinentibus menſtruis mulieres concipiant, Gal. *lib.* 2. *de ſem. cap.* 1. *& alibi*. Nec contra hoc valet dicere, quod maritus ab illo tempore jam non bene ſe haberet, & non erat habilis ad coitum, & quod ex congreſſu cum uxore per diem ante morbum ægrotaverit, ut ipſemet maritus in infirmitate Medicis faſſus eſt, quia ſi jam ante per decem dies erat ad coitum inhabilis, multo magis fuiſſet poſt decem dies, & in ſumma nullo modo ex hoc deduci poteſt, quod cum uxore rem habere non poterit, quod illa non modo facilius tunc, deſinentibus menſtruis, quam poſt prædictos decem dies potuerit concipere.

Quibus addendum, quod cum maritus ante prædictos decem dies bene ſe haberet, & poſt habitam rem cum uxore ſe debiliorem factum dixerit, ac per totum illud ſpacium decem ſubſequentium dierum non omnino bene ſe habuerit, licet non febricitaverit, certe major præſumptio, immo fortior eſſe debet, quod mulier ex eo conceperit ante decem prædictos dies, quam poſt, quia ex alia mala diſpoſitione, & in illo ſtatu præternaturali (dato etiam quod non proprie in ſtatu præternaturali, ſed in ſtatu neutro fuiſſe tunc illum dicamus) conſequens fuit ſemen genitale in illo minus calore, & ſpiritibus abundante, & conſequenter minus fœcundum fuiſse; quod enim jam eſset in ſtatu præternaturali, vel ſaltem neutro, ſatis demonſtrat decidentia in ſtatum manifeſte præter naturam, & in morbum maxime lethalem.

Neque obſtat præterea, quod mulier multo tempore tacuerit, nec de conceptione quicquam effata fuerit, quia palam neque ipſas mulieres tam cito poſse cognoſcere, & pro certo affirmare, ſe in utero habere, præſertim ſi multum conceptionibus non ſint aſsuetæ, ut in caſu noſtro evenit, nam Lucretia vix ſemel, aut iterum conceperat, unde non mirum, ſi nihil de prægnantia muſſitaverit, neque alia mulier ex domeſticis tam cito nempe in primis quindecim diebus illam gravidam judicaverit, cum maxime potiora ſigna, ex quibus mulier in utero habere cognoſcitur, neque in principio appareant, neque ſi quæ appareant, tantum habeant firmitatis, tantumque illis mulieres fidant, ut ex illis audeant pro certo affirmare ſe gravidas eſse; imo hæſitabundæ ſemper, ac verecundæ an primo menſe ſemper permanere ſolent; atque id non immerito, cum pateat, & apud Medicos ſit communiter acceptum, in nullo gravidationis tempore de certo cognoſci poſse prægnantiam
9 univerſaliter loquendo, quamquam plura evidentiſſima ſigna & tertio, & quarto menſe apparere ſolent, ut abunde probavi alias *lib.* 1. *harum quæſt. tit.* 3. *q.* 1. quomodo ergo intra terminum decem, vel quindecim dierum potuit Lucretia, & ex ipſa familiares cognoſcere illam remanſiſse ex marito mortuo gravidam?

Neque iterum valet, quod ipſa mater ante tres, vel quatuor dies, quam pareret, fateretur eſse in ſexto gravidationis menſe, & quod etiam domeſtici omnes, propinqui, tam mares, quam fœminæ ipſam in ſexto menſe gravidationis eſse faterentur, quia & ipſamet Lucretia; & cæteri omnes in computatione menſium dupliciter decepti ſunt. Primo relinquendo forte decem priores illos dies, a quo tempore illa conceperat, cum præciſum conceptionis tempus non ſolum extraneos quoſcunque lateat, ſed etiam ipſas mulieres prægnantes; quamobrem computantes partum a die præcedente morbum mariti, abſque dubio illam in ſexto menſe gravidationis degere putabant; licet deciperentur, quia non obſtante quod illa pepererit die 177. a conceptione, tamen ſi primum menſem interciſum accepiſsent ex quindecim diebus conſtantem, poterant firmare illam in ſeptimo menſe eſse, cum centum quinquaginta dies conſtituant quinque integros menſes, & primus menſis conſtituatur ex quindecim diebus, unde remanebant, dies duodecim ſeptimi menſis, licet hic fœtus fuiſset ex ſeptimeſtribus imperfectiſſimis, & non vitalis ex Hippocratis ſententia, qui, ut dictum eſt, non minori ſpatio naſci ſeptimeſtres, qui futuri ſint vitales, voluit, quam anni dimidio, nempe centum octoginta duobus diebus cum dimidio, tametſi hos ipſos omnium ſeptimeſtrium imperfectiſſimos eſse firmaverit. Secundo decipiuntur etiam computantes decem priores illos dies, accipiendo integros menſes, nam eo modo deficiebat hic partus a termino ſeptimeſtri finito quaſi per menſem, cum deſiderarentur ad complementum ſeptem menſium dies viginti tres; cum tamen ſi accepiſsent primum menſem interciſum, & conſtantem ex quindecim diebus, qui additi centum quinquaginta diebus, conſtituentibus menſes quinque, conſtituebant ſex menſes, clare vidiſsent remanere duos ſupra viginti dies conſtituentes ſeptimum menſem.

Ex quibus cum pateat hunc fœtum non fuiſse ſeximeſtrem, ſequitur etiam, illum non fuiſse abortivum, ſed fuiſse ſeptimeſtrem, & vitalem; & non habuiſse ullam cum vita repugnantiam, quod ſatis oſtendit, illum vixiſse per octo dies, licet enim, ut opponitur, non ſugeret, neque perciperetur ullo modo ejulare, neque fæces, neque urinas redderet, hæc quidem primis tribus diebus evenerunt, nam poſtmodum & fæces, & urinas reddidit, & ejulare auditus eſt, & leniter nutricis mammas ſugere obſervatus, ut ex Teſtium depoſitionibus patet, unde cõnſtat, illum fuiſse ſufficientem ad vitæ operationes, & licet deceſserit octavo die, non ex hoc dicendum quod non potuerit eſse ſuperſtes, cum etiam ex ſeptimeſtribus plurimi vel citius, vel ſerius intereant; ex multiſque pauci ſerventur, ut ſupra ex Hippocrate dictum eſt, & tamen licet plurimi ex ſeptimeſtribus moriantur, univerſaliter ſeptimeſtres pro vitalibus habentur ex ipſarum Legum Hippocratis aſsertioni inhærentium auctoritate. 10

Neque obſtant quæ objiciuntur ad probandum, hunc fœtum fuiſse abortivum ex defectu conditionum, quæ requiruntur ad verum, & naturalem partum; Nam quoad primam reſpicientem moram fœtus in utero, jam patet, illum ab ea non defeciſse, cum, ut probatum eſt, natus ſit ſpatio centum octoginta octo dierum, & ſic poſſit connumerari inter perfectiſſimos ſeptimeſtres, ex quo evaneſcit etiam defectus ex alia conditione, nempe ex temporis qualitate, habuit enim hic omnem perfectionem ex numero dierum progredientem, quam habere poſsunt ſeptimeſtres, illos habere voluit Hippocrates. Quoad tertiam autem conditionem, dicimus hanc non eſſe de eſsentia partus, vitalis, & legimus exiſtat, nam aliquando & Decimeſtris, & aliqui Nonimeſtres, & ſecundum noſtram ſententiam pleniſſime probatam *libro* 1. *titul.* 2. *quæſt.* 1. *& ſeqq.* & octimeſtres omnes, & ſinguli ſeptimeſtres a cauſa præternaturali manumittuntur; nam tam illi aliquando, quam ii ſemper, ante tempus ſibi debitum, vel ante tempus a natura illis deſtinatum naſcuntur, neque tamen

idcirco omnes non naturales, non vitales, non legitimi judicandi, ac ſatis ſuperque, ſi hic partus ab ea conditione non deficiat, cum ſeptimeſtris ſit, quia natus eſt tempore opportuno, & pro ratione, aut ſi manumiſsus a cauſa præter naturam ſit, in hoc cum aliis ſeptimeſtribus convenire illum dicamus.

Quoad quartam conditionem reſpondetur, illum neutiquam ab ea deficere, ſi de perfectione loquamur, quæ in ſeptimeſtribus haberi poteſt; patet
11 enim omnes inabſolutos naſci, & nullam firmitudinem habere, ut probavi alias *loco ſupra cit. q.* 1. *n.* 85. & alibi, hoc enim omnibus ſeptimeſtribus idcirco eo modo evenit, quia non ſufficientem moram in utero traxerunt, unde non potuerunt beneficio temporis corporis perfectionem ſibi debitam acquirere; ex ſeptimo enim menſe initium perfectionis, non complementum habent, ut ex Hipp. verbis in principio libri *de ſeptim. partu.* citatis clare patet.

Cætera denique, quæ opponuntur ad probandum, partum hunc defeciſſe a conditionibus partus naturalis, & ſic fuiſſe abortivum, communia illi ſunt cum omnibus ſeptimeſtribus, ut videre licet ex iis, quæ adduxi loco ſæpe citato, præterquam quod plura eorum, quæ ſupponuntur perpetuo extitiſſe in hoc partu, hoc eſt toto eo tempore, quo vixit, nequaquam ſemper durarunt, ut jam ſupra dictum eſt.

Ex quibus videbatur concludendum, partum hunc abortivum non eſſe, ſtricte ſumpto nomine Abortus, pro eo nimirum, quod eſt, partum ita naſci, ut nullo modo naturaliter vivere poſſit, quod natus ſit ante ſeptimum, neque dignari debeat nomine ſeptimeſtris, ſed eſſe vere ſeptimeſtrem, & habuiſſe eandem aptitudinem, & habilitatem ad vivendum, quam habere ſolent omnes perfecti ſeptimeſtres, qui licet utplurimum intereant, non habeant tamen cum vita talem, ac tantam repugnantiam, ut vivere nullo modo poſſint, qualem habent nati in ſexto menſe.

CONSILIUM XXXVIII.

ARGUMENTUM.

Servus quidam notabilis furti reus, quod Illuſtriſſimo Domino Angelo Andoſillæ factum fuerat, in carcerem detrurſus eſt, & urgentibus indiciis ad torturam, jamjam erat tormento ſubjiciendus, cum ille oppoſuit, ſe eſſe tormento funis inhabilem ob fiſtulam, quam in pectore habebat, cujus reſpectu torqueri abſque evidenti vitæ periculo non poterat: convocatus ad Reum inſpiciendum, & ad terminandum, utrum fiſtula illa in pectore illum a chordæ tormento eximere deberet?

SUMMARIUM.

1 *Morbo recedente habendus Æger ac ſi nunquam ægrotaſſet.*

2 *In tenerioribus ætatibus non ſolum vulnera, & ulcera facile ſanantur, ſed ipſa oſſa, quæ in aliis ætatibus vere non conſolidantur, in iis vere conſolidantur, & n.* 7.

3 *Pectoris partes, & muſculi maxime in chordæ tormento anguntur, & diſtenduntur.*

4 *Cauteria in brachiis debent ſervare Reos a chordæ tormento immunes.*

5 *Qui thorace ſunt anguſto, a chordæ tormento ſervandi immunes.*

6 *Partes callum contrahentes potius diſrumpuntur, quam diſtenduntur.*

8 *Fiſtula quid ſit; non datur ſine callo.*

Viſum eſt primo fiſtulam, quam Reus in pectore habebat, eſſe vetuſtiſſimam, & jam a multo tempore obſeratam, ita ut non videretur alicui impedimento eſſe poſſe, qui minus illi tormento exponeretur, præſertim cum fiſtula eſſet parvi momenti, & ſuper coſtas ipſas non in ſpatiis intercoſtalibus. Quibus addebatur, quod fiſtula illa nullam moleſtiam jam a multis annis afferebat; neque ullum dolorem, neque difficilem reſpirationem, aut aliud notabile incommodum, & in ſumma erat talis conditionis, ac ſi nunquam extitiſſet; & ad omne pejus poterat de ea re experimentum ſumi, alligando Reum chordæ, illumque extollendo, obſervantes an pectus, & vicinæ partes livorem aliquem contraherent, ut in ſimilibus caſibus faciendum monebat Fortun. Fidel. *de Rel. Med. l.* 2. *c.* 3. nam nullus livor, aut coloris mutatio in parte appareat, ſignum eſt, eos ad chordæ tormentum eſſe aptos, neque ab eo ullam damnum reportare: contra vero, ubi partis color in lividum immutetur, ſignum eſt futuri periculi, atque illico Rei ſolvendi a chorda ſunt, neque ulterius eo tormento torquendi.

Præterea licet fiſtula de foris ſanata eſſet, poterat tamen opponi, quod ejus veſtigia intus in pectoris cavitate remanſiſſent, ſed in hoc caſu non videbatur hæc oppoſitio habere locum, quia quodcunque res eo modo ſe habet, nimirum, ut humores per fiſtulam expurgari conſueti ob ipſius fiſtulæ obſervationem quoad externum orificium intus remaneant, facile de ſe ſignificationem aliquam, neque dubiam præbeat ut internos dolores, puncturas, impotentiam ad motum, exitum ſaniei, vel ichorum per alias quaſcunque vias, & alia impedimenta, & præcipue in caſu noſtro, difficultatem reſpirationis, tuſſim, purulentæ materiæ expurgationem per os, febriculam lentam ex hecticarum genere, & allia ad hunc modum: At cum nihil horum in hoc Reo animadvertatur, dicendum eſt, fiſtulam perfectiſſime fuiſſe ſanatam, ita ut nullo impedimento eſſe poſſit in chordæ tormento infligendo, cum nullum ex eo expectari poſſit periculum, ſed Reus ab illo ſervari poſſit immunis, & per illud cogi ad veritatem propalandam, & idcirco, cum poſt ſanatum morbum homo habendus ſit, tanquam ſi nunquam ægrotaſſet, *L. Quod ſanatum, ff. de Ædil. edict.* Reus hic non aliter 1
quam quivis ſanus homo poteſt chordæ tormento exponi.

Omnium maxime urgebat, quod Reus hanc fiſtulam in pectore paſſus fuerat in teneriori ætate, & antequam in ætate provectus eſſet, hoc eſt pubes factus, ab ea ſeſe liberaverat, unde conjecturari licebat, ob vividum, laudabilemque illius calorem, & humorum æqualitatem non modo fiſtulam fuiſse ſanatam, ſed partes ab ea moleſtatas ad ſuum priſtinum vigorem, & robur rediiſse, cum hujuſmodi ætates teneriores non modo id genus morbos, nempe qui ex vulnerum, ulcerumque malitia procedunt, ſuperare optime ſoleant, ac perfectiſſime ſanare, ſed ipſas quoque oſſium fracturas, quæ alias in adultis nunquam vere ſanantur, nec conſolidantur, Galen. *lib.* 6. *Metbod. Medic. cap.* 5. *& comm.* 1. *in lib. de fract. text.* 41. Avicen. *lib.* 4. *fen* 5. *tract.* 2. *cap.* 2
1. quia tantum per porum, aut callum uniuntur, Id. Galen. *loc. cit.* in tenerioribus ætatibus redeunt ad loca ſua, & ad veram, & perfectam ſanationem deducuntur, Avic. *ubi proxime*. Ita ut non aliter quam ipſa ſolutio continui in carne facta, etiam facta in oſse renunciatur; quamobrem non aliter talia membra dudum fracta, & conſolidata tractari poſsunt, quam ſi ſi nunquam fracta fuiſsent, non ſecus, quam ipſa membra ſana nunquam tale quid paſsa. Quod ſi ita ſe res habet in fracturis oſſium in teneriori ætate contingentibus, quanto magis hoc eveniet in ſolutione continui in carne facta, aut in aliis partibus oſſibus mollioribus, quæ a fiſtulis occupantur? Itaque ex his videbatur deducendum, Reum hunc abſque ullo periculo poſse chordæ tormento ſubjici, ad eruendam ab illo veritatem.

Quibus tamen non obſtantibus, viſum eſt, determinare, non vacare notabili periculo de hac re experimentum ſumere, quia fiſtula erat in pectore, cujus muſcu- 3
li, ac omnes reliquæ partes maxime in chordæ tormento anguntur, & diſtenduntur, neque ſolum in eo tormento multum præ labore & dolore patiuntur,

ſed

ſed etiam ob id, quod cum reſpirationi inſerviant, multo magis agitari, & lancinari, atque angi eas conſequens eſt; unde etiam multo magis, quam quæcunque aliæ partes continui ſolutionem paſſæ ab eo tormento periculum minantur; ſi enim, ut tam ex Medicis, quam ex Jureconſultis dixi alias *lib.6. bar. quæſt. tit.2. quæſt.* 4. *n.* 13. etiam parvula ulcuſcula ex
4 cauteriis excitata in muſculoſa brachiorum parte debent ſervare Reos ab hoc tormento immunes, quanto magis ulcus in pectore, parte nimirum, quæ tantopere in eo tormento defatigatur, & maxime ſi penetrans ſit, ut fiſtula; nam ulcus fiſtuloſum non ſolum oſtendit externas partes male affectas, ſed etiam internas, unde tanto majus periculum imminet ex diſtentione membrorum, in quibus fiſtula reperitur, per vim facta, quam ex diſtentione membrorum, quæ ſimplici ulcere detineantur, quanto magis periculoſum eſt diſtendi, ac per vim avelli tam internas partes, quam externas.

5 Quæ tanto magis locum habent in caſu noſtro, quanto Reus erat pectoris valde anguſti, hujuſmodi autem homines a chordæ tormento omnino immunes ſervandos docet, ac monet Fortun. Fidel. *loco ſupra citat.* ob rationes, de quibus ibi per eum, inter quas potiſſima illa eſt, quia cum multo aere ad cor refrigerandum, in tormenti illius labore indigeant, qui thorace ſunt anguſto, ac debili, & idcirco thoracis morbis afficiuntur, ut huic Reo eveniebat, non poſſunt tantum Aeris refrigerantis attrahere, quantum cordis calori temperando ſufficiat, unde diutius in tormento detenti, calor eorum extinguitur, Reusque perit. Nec quicquam relevare viſa ſunt, quæ opponebantur, etiamſi enim fiſtula eſſet vetuſtiſſima, & jam a multo tempore, ut dicebatur, obſerata, dubium tamen non eſt, illam callum contraxiſſe, qui prohibeat omnino eas partes diſtendi, imminentes ex violenta diſtentione evidenti periculo dilacerationis earum, quæ dilaceratio, quia non tantum fieri poterat in parte externa, ſed etiam in interna, erat evidenter peri-
6 culoſa; calloſæ namque partes duræ evadunt, & diſtentioni in quamcunque dimenſionem omnino ineptæ, cum potius diſrumpantur: quam diſtendantur. Nec de periculo quicquam demebat, quod fiſtula eſſet ſuper coſtas ipſas, & non in muſculis intercoſtalibus, quia non idcirco excludebatur, quod ulcus intro progrediendo penetraret etiam & muſculos intercoſtales, unde eædem quoque partes callum contraxiſſent.

Neque ulterius ex eo, quod nullo dolore, nullaque reſpirationis difficultate, & nullo alio notabili ſymptomate hæc fiſtula eſſet moleſta, idcirco firmari poterat, nullum imminere periculum ex tormento funis, quia periculum non imminebat ſolummodo ex dolore, ex difficultate reſpirationis, aut ex alio ſymptomate concomitante ipſam fiſtulam, ſed ex calloſa duritie ab ipſo ulcere contracta, ut ſuperius dictum eſt. Ex quo etiam capite dicebam nihil relevare, quod fiſtula ita in totum ſanata eſſet, ut neque interius ullum veſtigium ſolutionis continui reliquiſſet: quia dato, quod hoc ita in veritate eſſet, ſemper tamen remanebat calloſa illa durities, ex qua potiſſimum imminebat periculum in expoſitione Rei ad tormentum, unde cum non poſſet tuto ſervari a tormento immunis, non erat tormento exponendus.

7 Neque inſtantia, quæ fieri poterat de abſentia illius calloſæ duritiei, quicquam urgere videtur; nam quemadmodum ipſa quoque oſſa fracta in pueris, ac tenerioribus ætatibus abſque callo uniuntur, non ſecus ab ipſæ continui ſolutiones in partibus carnoſis, ſic, inquiunt, in noſtro caſu hæc fiſtula abſque callo ſanari potuit, cum patiens eſſet in puerili ætate. Ad hanc enim inſtantiam facilis eſt reſponſio, ſi dicatur, verum eſſe continui ſolutiones in tenerioribus ætatibus, etiam in oſſibus factas ſanari abſque callo, ſed hoc verificari, quando non in longum protrahuntur, ut in ipſis oſſibus, quæ ſpatio quadraginta ad ſummum dierum conſolidantur, at ubi in longum protrahuntur, maxime ad annos, ut in fiſtulis evenit, hoc non habere locum, præterquam quod ipſa fiſtula nihil aliud eſt, quam calloſum ulcus. Gal. *in l. finit. Med.* & alibi, Celſ. *l.* 5. *ſuæ Med. c.* 28. *rubr. de fiſtulis*. Par. *l.* 12. *c.* 21. Tagault. *inſt Chirurg. l.* 3. *c.* 18. Pigræus *Chirurg. l.* 5. *c.* 3. Aquap. *l.* 3. *c.* 11. & alii omnes. Neque datur fiſtula, in qua non adſit callus. Etiam ſi ergo gratis concedatur, fiſtulam in hoc Reo fuiſſe ſanatam, non poteſt negari, ab ejus ſanatione non remanſiſſe callum; ſed fiſtulam hanc eſſe ſanatam, falſum apparebat ex eo, quod adhuc ſtatis temporibus ex illa quidam ichores prodibant, oſtendentes illam non eſſe perfecte ſanatam, quod aperte patuit premendo ipſam partem, in qua ulcus erat, nam coram omnibus adſtantibus ſimilis ichor emanavit: & ſic ex his concluſum eſt, Reum tormento chordæ eſſe ineptum.

CONSILIUM XXXIX.

ARGUMENTUM.

Reliquerat Marianus Albentius in ſuo ultimo teſtamento uxorem ſuam, quam unice amaverat, etiam ſi ex ea filios non ſuſcepiſſet, univerſalem hæredem omnium, ac ſingulorum bonorum ſuorum, dummodo ad ſecundas nuptias non tranſiret, ſed vidua permaneret, ac caſtam, & ab omni inhoneſtatis ſuſpicione liberam vitam degeret: quod ſi vel ad ſecundas nuptias tranſiret, vel inhoneſte viveret, & non etiam ab ejus rei ſuſpicione libera, juſſit eam omnibus hæreditariis bonis exſpoliari, ad Religioſos quoſdam devolvi voluit. Tranſactis jam duobus annis a morte mariti, Religioſi illi Violantem ut inhoneſte viventem, in judicium vocarunt, inſtantes mariti hæreditatem ad ipſos eſſe devolutam. Inter quamplura ergo, quæ deducebant ad probandam Violantis inhoneſtatem, erat ipſius prægnantia, quam celare illa non poterat, tumente mirum in modum ventre, dejerante tamen illa, ſe gravidam eſſe non poſſe, cum nunquam alium virum admiſiſſet. Interim Religioſi tempus partus inſtare credentes illam in cuſtodia habendam inſtabant, quod denegari illis non potuit. Tranſierant autem jam omnes menſes, qui ad geſtationem requirebantur, cum ecce, præcedentibus nonnullis doloribus, mulier multam aquæ copiam cum ſanguine coagulato ejecit, venter detumefactus eſt, ac ſubſedit, & illa bene habuit. Non tamen his acquieverunt Religioſi illi, cum firmarent, illam molam peperiſſe, quæ cum non poſſit abſque viri uſu generari, jam inde manifeſtum erat, Violantem inhoneſte vixiſſe, inſtabantque in hæreditatem immitti. Violans cum omnibus, ac quibuſcunque, quæ contra ſuam honeſtatem opponebantur, apud judices ſatisfeciſſet, ita ut ij nihil eorum, quæ opponebantur, contra illam facere determinaſſent, mandavit Judex, ut de hac ipſa re per Medicos doctos veritas pateſieret. Quæſitum ergo a nobis eſt, utrum Violans molam ejeciſſet, & dato quod ejeciſſet, utrum potuerit abſque viri uſu illam generari.

SUMMARIUM.

1 *Mola quid.*
2 *Caro nihil aliud eſt, quam ſanguis concretus.*
3 *Mola eſt falſa quædam conceptio.*

4 *Mola quomodo generetur.*
5 *Mola abſque ſemine virili generari non poteſt. Contrarium num.* 10. *Declara, ut n.* 17.
6 *Formationis omne principium à Maris ſemine: dic ut num.* 11. *& ſeqq.*
7 *Membranæ cum ſint partes ſpermaticæ, non aliunde, quam ex ſpermate generari poſſunt, & n.* 14.
8 *Mola conceptus eſt præter naturam, & idcirco non habet ſtatutum tempus geſtationis.*
9 *Molæ nutriuntur, & augeſcunt per umbilicum.*
13 *Fœmina habet in ſe utrumque ſemen, nempè Maſculeum, & fœmineum.*
15 *Sanguis coagulatur ob fibras.*
17 *Membranæ in fœtu in ſemine muliebri generantur.*

ET quoad primum punctum pro parte Religioſorum dicebatur, Violantem molam ejeciſſe, ejecerat enim fruſtra quædam ſanguinis coagulati, quæ carnea videbantur, quia majorem duritiem præ ſe ferebant, quam ſimplex ſanguis coagulatus habere ſoleat; quin & membranæ quædam una cum prædictis carneis fruſtris expulſæ conſpiciebantur, quę nonniſi molæ, ſeu molarum involucra eſſe poterant. Mola autem nihil aliud eſt, quam caro informis
1 in utero generata ad modum fœtus, ut dicitur ex Hipp. *in l. de ſter.* ex Gal. *l.* 14. *Methód. méd.* *c.* 13. At vero caro nihil aliud eſt, quam ſanguis, conſtantem habens ſubſtantiam, & non fluidam, Gal. *l. de Nat.*
2 *fac. c.* 10. Itaque cum ſanguis hic eſſet conſtantis ſubſtantiæ, & non fluidæ, nihil aliud erat, quam caro, & cum eſſet caro informis, nihil aliud erat, quam Mola.

Atque magis patere poteſt ex accidentibus concomitantibus, quæ apparuerunt in hujus molæ geſtatione, quia cum mola ſis falſa quædam conceptio, in pleriſque veram conceptionem æmulatur, ut in reten-
3 tione menſtruorum, in ventris tumefactione, in ſymptomatum, quæ gravidis familiaria ſunt excitatione, in lactis generatione, ac ut plurimum in temporis geſtatione, & in aliis; quæ omnia, ac ſingula erant in hoc caſu conſpicua, quippe cum Violanti menſtrua in totum deſtitiſſent, venter tumefactus eſſet, & omnibus ſymptomatibus fuerit vexata, quibus vere gravidæ vexari ſolent, tandemque debito tempore utero geſtata mola, illam ejeciſſet. Unde dubitari non poterat, hanc fuiſſe veram molam, & ſic cum non potuerit abſque virili ſemine generare, eandem certitudinem facit, quod Violans viro ſe miſcuerit, quam faceret verus, ac naturalis partus.

Præterea hæc non poterat eſſe ſimplex quædam menſtrui ſanguinis coacervatio, quia cum in dies conſpiciamus quamplurimas mulieres menſtruorum omnimoda retentione non tam per menſes, quam per annos laborare, non tamen videmus eas ſecundum ventrem ſaltem in primo anno intumeſcere, neque alia ſymptomata, & maxime tam ſimilia prægnantiæ pati, qualia paſſa eſt Violans; hæc enim a ſimplici ſanguinis coadunatione procedere poſſe non eſt veriſimile, ſed bene verum eſt procedere ad falſam
4 conceptionem, hoc eſt molam, quæ nonniſi ex ſemine virili morboſo fermentante ipſum ſemen vel ſanguinem muliebrem, ut inde aliquid generetur, fieri ſolet; cum enim virile ſemen ob morboſam conſtitutionem agens in ſemen muliebre, verum conceptum generare non poſſit, falſum conceptum, ac præter naturam generat, quæ mola eſt: nam abſente hac fermentatione, quæ nonniſi a ſemine virili, a quo eſt omne principium motus haberi poteſt, nullus fit motus in ſemine, vel ſanguine muliebri, & ſic nulla ſequitur generatio, ut indeſinenter obſervatur in quamplurimis fœminis, in quibus licet ſanguis menſtruus in ætate habili per plures menſes, & annos retineatur, nulla tamen ſequitur mo-
5 la, deficiente ſemine virili a quo fermentatio excitur, quæ principium generationis eſt: nullum enim habet ſanguis menſtruus eo modo retentus principium, unde aliquid generet, & idcirco ex ſimplici ejus retentione, licet in dies ſæpe ſæpius contingat, nunquam generatur mola, ergo ubi aliqua viget conceptio, licet mendoſa, ut mola eſt, firmandum non aliunde generatam, quam a virili ſemine, ex quo pullulavit fermentatio, ad quam tandem generatio, quæcunque tandem illa ſit, ſecuta fuit, nam abſque eo, ut dictum eſt, neque ulla fermentatio, neque ullus motus, neque ulla mutatio, neque ulla generatio producere poteſt.

Quoad ſecundum punctum pro parte Religioſorum dicebatur, dubium non eſſe, quod cum Violans molam ejecerit, & ex ſemine virili fuerit generata, cum abſque eo nullatenus generetur, ut eſt communis Medicorum opinio, Hippocratis, Ariſtotelis, Galeni, cæterumque magnorum virorum auctoritate firmata, quorum plures regiſtratos habes *lib.* 1. *harum quæſt. tit.* 3. *part.* 3. *quæſt.* 6. *num.* 2. quæ opinio videtur urgentiſſimis, firmiſſimiſque rationibus comprobata, ac maxime illa, de qua ſuperius; nempe quod omne principium formationis a Matris ſemine exiſtat. Ga- 6
len. 14. *de uſu part. cap.* 1. atque ea de cauſa nunquam viſa mulier, quæ abſque uſu viri Molam geſtaverit, eodem Galen. teſte *ibid. cap.* 10. cum ex ſolo fœmineo ſemine ea generari non poſſit, quia non habet ullum principium motus: quibus addebantur aliæ rationes deſumptæ omnes ex *q. hiſce noſtris*, ubi *ſupr. q.* 6. *in prin. ad plures n.* 7. *ſeqq.* quæ etiam experientiis nonnullis confirmabantur.

Urgebat inſuper pro hac parte membranarum gene- 7
ratio, quæ in hac mola obſervabantur, patet enim hujuſmodi membranas partes eſſe ſpermaticas, neque ullo modo aliunde, quam ex ſemine generari poſſe, quod ſatis declarat earum ſubſtantia, & color; neque dicendum ad earum generationem ſufficere ſemen muliebre, quia Gal. teſte *eod. l.* 1. *Nat. fac. c.* 10. nulla ſpermatica pars poteſt abſque utroque ſemine generari, in qua re nulla videtur controverſia. Itaque etiamſi concedi poſſet molam abſque utroque ſemine, aut ex fœmineo tantum generari, membranas certe, quæ ſpermaticæ partes ſunt, nullus unquam dixerit, poſſe abſque utroque ſemine generari. Unde ex hoc concludenter probatum remanet, Violantem cum viro ſe miſcuiſſe, & concludentiſſime probata inde remanere videtur ejus inhoneſtas, concurrentibus maxime alia ex parte tam multis indiciis, & præſumptionibus ejus impudiditiem atteſtantibus.

Sed pro parte Violantis multo potiores rationes viſæ ſunt militare, quæ facile perſuadere poterant, ipſam neque veram molam geſtaſſe, nec dato, quod veram molam geſtaſſet, poſſe de ejus honeſtate hæſitari ex eo, quod ex alieno viro molam conceperit; nam dato etiam, quod mola nonniſi ex virili ſemine conflari poſſit, adhuc nihil ex hoc de Violantis honeſtate ambigi poſſet; Quoad hoc enim extremum punctum patet apud Medicos omnes; quod cum mola ſit conceptus quidam præter naturam, non habet 8
ut conceptus naturalis ſtatutum tempus ſuæ geſtationis, quia interdum geſtatur a quibuſdam mulieribus per plures, annos, teſte Hipp. *lib.* 1. *de morb. mul. ſect.* 3. *n.* 97. & Ariſt. *lib.* 4. *de Gener. Anim. cap.* 7. Avic. *lib.* 3. *fen.* 21. *tract.* 2. *cap.* 18. Daniel. Sennert. *lib.* 4. *Tract. part.* 2. *ſect.* 4. *cap.* 9. Roderic. a Caſtro *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 7. Merc. *lib.* 3. *de ſteril. & Prægn. affect. cap.* 8. immo & per totam vitam, eodem Ariſtot. & Avicen. aliiſque teſtibus. Cum igitur Violans molam pepererit tranſactis duobus annis a mariti morte, potuit mola adhuc vivente marito ex ejus commixtione procreari, & poſt prædictum terminum duorum annorum, ab utero ejici, quod tanto magis veriſimile erit, quanto notius eſt, ejus maritum ſemper ſterilem extitiſſe, nec, cum Violantem habuerat, unquam filios procreaſſe; ex qua conjectura deducere poſſumus, illum habuiſſe forte ſemen morboſum, & ob id nunquam generari docebat Hipp. *l.* 1. *de morb. mul. ſect.* 3. *n.* 97. & ſic etiam dicamus Molam non fieri abſque virili ſemine, omnis inhoneſtatis ſuſpicio in Violante ceſſat, cum ex marito proprio molam conceperit, non ex alieno viro.

Neque contra id opponi poteſt, quod vivente marito nulla graviditatis veræ, vel mendoſæ ſuſpicio in Violante adfuerit: niſi inordinata quædam menſtruorum, & conſueto minor expurgatio, quæ in conſideratione habenda non videbatur; ſi enim ab eo tempore molam in utero habuiſſet, comparuiſſent aliqua ſigna ejus præſentiam atteſtantia, qualia comparere

ſolent

ſolent in aliis, quæ feciſſent in ſuſpicionem prænantiæ cum ſigna prægnantiæ tam veræ, quam mendoſæ, nempe tam naturalis fœtus, quam molæ, coincidant, ut Hipp. *loc. cit. & L. de ſter.* & Ariſt. & Avi. & Paul. & Aetius & alii omnes docent.

Sed huic objectioni facilis, ac præſto erat reſponſio; nimirum quod quemadmodum verus conceptus aliquando nullam de ſe ſignificationem præbet, & indum tertio, & quarto menſe tranſacto, immo & quinto, & ſexto adhuc nulla omnino de ſe certa ſigna oſtendit, ſic etiam, immo multo frequentius, & facilius in mola evenire, quod nulla ſigna hujuſmodi conceptionis compareant, aut ſi quæ apparere obſerventur, ea aut in verum conceptum, aut in diminutam, vel in totum cohibitam menſtruorum retentionem referantur, ut in caſu noſtro evenit: Violans enim, cum nunquam concepiſſet, etiamſi pluribus annis cum Marito cohabitaſſet, ullam de prægnantia, & multo minus de mola ſuſpicionem habere poterat. & ſi quæ ſymptomata patiebatur ex molæ conceptione, ea in diminutam, ac depravatam menſtrorum evacuationem rejiciebat, non in prægnantiam, neque in molam quia tam prægnantiæ, quam molæ, & retentionis menſtruorum ſigna ſimilia ſunt, ut luculenter probatum eſt, *lib.* 1. *tit.* 3. *quæſt.* 1. & alibi, & ſuperius ex Hippocrate dixi: Quæ quidem ſatis ſuperque convincere videbantur, ſed ex abundanti addebatur, Violantem nequaquam molam peperiſſe, ſed multam concreti ſanguinis copiam ejeciſse, qui per multos menſes ſtabulaverat in ipſis uteri venis, ex eo, quod jam à multo tempore per menſtruam evacuationem inſufficienter expurgaretur, & mox etiam per plures menſes omnino eſſet ſuppreſſus, & licet hic ſanguinis eſset coagulatus, non tamen erat vere caro, quia non habebat ſubſtantiam conſtantem, prout caro habere conſuevit, quo etiam ex Medici, & obſtetricum depoſitione clarius probatum remanebat, cum unanimiter omnes depoſuerint, Violentem ejeciſse in partu fruſta quædam ſanguinis coagulati, quæ carnea videbantur, at ſanguis coagulatus caro videri quidem poteſt, ſed non eſt, niſi inſimul ſubſtantiam conſtantem acquiſierit, qualem caro habere debet; immo non ſatis fuiſſet ad hoc, ut hic ſanguis coagulatus mola diceretur, illum habuiſſe conſiſtentiam carni familiarem, ſed oportuit illum habuiſse conſiſtentiam, qualem habere ſolet caro molæ; hæc enim ſecundum id, quod omnes Auctores dicunt, tam dura eſt, ut neque ferro ſcindi poſſit, ita Ariſtot. *ſupra citat. lib.* 4. *de part. Animal. cap.* 7. & quotquot Medici de ea re experientiam fecerunt, ita ut in molæ definitione hoc epithetum perduræ carnis addatur.

Non ergo ſatis eſt ad determinandum, hanc fuiſſe molam id, quod tam Medicus, quam obſtetrices addebant, nimirum quod fruſtra illa ſanguinis à Violante ejecta viderentur majorem duritiem ſortita, quam ſanguis ſic concretus habere ſoleat: præterquam quod ſi hæc fuiſset vera mola, jam neceſsarium erat per eam venas, & arterias diſseminari, forte etiam & umbilico dotari, vel parte quadam umbilico æqui-
9 valente, per quam nutriretur, & augmentum capeſſeret, ut in aliis fieri ſolet, quemadmodum obſervatum eſt, & in die à Medicis obſervatur, alias neque augeſcere potuiſset; at in hac ſanguinis maſsa nullæ aderant venæ neque Arteriæ, neque nervi, neque umbilicus, neque pars umbilico proportionalis, ſine qua fieri non potuit, ut in tantam molem creſceret, & in dies augmentaretur, ut fœtus ipſe naturalis, ad cujus ſimilitudinem mola procreatur, & augmentum capit.

10 Præterea dato etiam quod hæc eſset vera mola, adhuc nulla certitudo formari poteſt de Violantis inhoneſtate, quia opinio aſserens molam non generari abſque ſemine virili, eſt controverſa, neque verum eſt, eam opinionem eſse Medicorum communem, quia ſunt pro contraria ſententia Auctores graviſſimi & numero non pauciores, qui experientiæ à Galeno obſervatæ, volente nullam vidiſse mulierum abſque viri uſu molam geſtaſse, proprias experientias opponunt mulierum, de quarum pudicitia non poterat dubitari, quæ abſque viri commercio molas geſtaverant, quarum nonnullas hiſtorias recollegit Schenck. *lib.* 4. *ſuar. obſerv. tit. de Mola.* Quin etiam rationes validiores pro parte affirmantem molam procreari etiam abſque viri uſu adduxi alias *loc. cit. à num.* 7. *ad ſequentes.*

Et ad rationem illam, quam validiſſimum credunt contrariæ ſententiæ fautores, nimirum, quod omne
generationis principium à maris ſemine ſit, & idcir- 11
co abſque eo nulla ſuccedere poſſit generatio, dupliciter reſponderi poteſt. Primò dicendo, quod concluſio procedit, & veritatem habet in naturali, ac perfecta generatione, at in præternaturali, imperfecta, ac mendoſa nequaquam; nam idcirco non ſuccedit generatio ut deberet, quia deficit naturale, ac primum principium generationis, hoc eſt, ſemen virile; unde ſemen fœmineum eo deſtitutum non potens perfectum conceptum generare, molitur quod poteſt, & generat, quod illi poſse generare conceditur.

Secundo reſpondetur, quod concluſio illa, quod 12
omne generationis principium à maris ſemine ſit, non de maris ſemine, ſed de maſculeo ſemine ſit intelligenda: modo fœmina habet in ſe tam maſculeum, quam fœmineum ſemen, ſi Hippocrati credimus *in lib. de Gen. n.* 7. unde & ipſa non ſolum ut patiens, ſed etiam ut agens in generatione concurrit: quod jam duplici demonſtratione firmavi *lib.* 7. *tit.* 3 *q.* 1. *n.* 25. *& ſeqq.* ergo & à ſemine fœminæ poſse eſse princi- 13
pium generationis, nempe ab ea ſeminis fœminæ ipſius parte, quæ calidior, ac fortior eſt, idcirco maſculei nomen aſsumit, quemadmodum ea pars ſeminis in viro, quæ debilior, & frigidior eſt, fœminei ſeminis nomen habet, ut bene ſeipſum explicat Hipp. *loc. cit.* qui ab utroque ſemine maſculeo à mare, & à fœmina progrediente, mares generari docet; & ab utroque ſemine fœmineo à mare, & à fœmina progrediente generari fœminas. Quid mirum ergo, quod ſemen maſculeum fœminæ tantam activitatem habere ex ſe poſſit, ut valeat generare rudem quandam, & imperfectam molem, ſi poteſt non ſolum naturalem fœtum, ſed marem generare? an non probatum jam à poſteriori eſt, loco ſæpius citato, fœminam ſuo ſemine concurrere tam active ad generationem, ut ſuperet activitatem ſeminis ipſius maris: obſervavimus enim fœtus naſcentes ex animalibus diverſæ ſpeciei caracterem ſpecificum formæ à fœmina communicari, cum ex ſolidungula matre, & patre ruminante fœtus ſolidungulus naſcatur, & fœtus inſuper naſcentes, ex animalibus diverſæ ſpeciei, & inter poſtmodum coeuntes filios generent in matris ſpeciem tandem redeuntes, ex ipſo Ariſtotele, tandemque muli ſemper matris naturam ſequantur, unde ex equa naſcentes, fortes ac boni, naſcentes ex Aſina, puſilli, & vitioſi.

Ex quibus etiam facile deducitur inane eſse id, quod 14
addebatur, nempe quod ſanguis ille à Violante ejectus eſset membranis convolutus, cumque membranæ partes ſint ſpermaticæ, nonniſi ex utroque ſemine conflari poſsunt ex Galeni dogmate ab ipſis adducto: ad hoc enim dicebatur, nequaquam conſtare, quod hæ membranæ includerent ſanguinem illum, quia non hoc deponebant Periti, ſed aſseverebant una cum ſanguine exiiſse quaſdam pelliculas, ut Medicus præcipue, (cui maxime in his eſt credendum) ſed membranacea corpora, vel filamenta, quæ multum diſtant à membranis, ac ſi hæ membranæ ſanguinem, vel molam, quam dicunt, in ſe incluſiſsent, neceſse fuiſſe, per eas ſibi locum feciſse umbilicum, ut dictum eſt per eaſque diſseminari venas, & arterias, unde nutriri, & augeſcere poſſet, quæ omnia hic deſiderabantur: erant ergo, quæ hæc Periti vocarunt membranacea corpuſcula, potius filamenta, & fibræ ipſius ſanguinis, & idcirco non circumdabant ipſum ſanguinem, ſed cum ipſo miſcebantur; hæ namque fibræ ac filamenta in quolibet ſanguine laudabili in dies obſervari ſolent, eæque in cauſa ſunt, ut docent Hipp. 15
in lib. de Carn. n. 9. ut ſanguis coaguletur.

Sed neque verum eſt, membranas hujuſmodi ex ſemine virili, aut ex utroque generari, quia ipſe Galen. *lib.* 1. *de Nat. fac. cap.* 7. Fernel. *lib.* 7. *Phyſiol. lib.* 7. *cap. ult.* Andr. Laurent. *Anatom. lib.* 8. *quæſt.* 16.
& alii exiſtimant, eas nonniſi ex muliebri ſemine 16
con-

conflari, unde conceſſo, quòd eſſent veræ membranæ, nequaquam inde deduci poſſet quicquam, quod probet ſeminis virilis admixtionem hic adfuiſſe, & ſic nihil deducitur, quod contra Violantis pudicitiam faciat; nam etiamſi ſanguis ille coagulatus, eſſet vere carnea quædam moles, & fibræ illæ, ſeu filamenta eſſent veræ membranæ; imo etiamſi hæc membrana involviſſent carneam illam molem, aut molam ipſam, & ulterius conſpicuus fuiſſet umbilicus, tandemque molam veram Violans ejeciſſet, nihil contra Violantem concludi poteſt, cum mala ipſa cum omnibus ſuis involucris, & cohærentiis potuerit abſque conjunctione viri generari, ut cum effectu fuit generata.

Denique neque ipſi adverſarii negare audent, hanc non fuiſſe veram molam, ſed bene corpus quoddam molæ ſimilem, quæ neque ipſi potuerit abſque virili ſemine generari: dato igitur, quod eo modo ſe res habuerit, tunc dico, quod, quandocumque à
17 quibuſdam Medicis firmatur, molam non poſſe abſque viri uſu, & abſque ejus ſemine generari, intelligatur de vera mola, nempe carnea quadam mole dura, & informi, venis, arteriis, nervis etiam forte, ſuiſque involucris munita ab umbilico, vel à parte umbilico proportionali nutrimentum habens, & augeſcens, non tamen poſſe habere locum in falſa hac mola ſanguinea, forma carnis, duritie, venis, arteriiſque, aliiſque partibus carente, ac quacumque parte deſtituta, quæ potuerit dici ex ſemine procreata. Et ex his concludendum, nullum ex ea re indicium deſumi poſſe contra Violantis honeſtatem.

CONSILIUM XL.

ARGUMENTUM.

Ægrotabat juvenis quidam boni habitus, ac febriebat, non tamen intenſe, & dolebat, in latere dextro, neque tamen multum; tuſſiculam habebat non magnam, ac modicam ſpirandi difficultatem. Acceſitus imperitus Medicus, qui parvi pendens dolorem, firmavit juvenem laborare febri catarrhali, & vix quicquam effatu dignum illi præſcripſit; ſecunda die febris, & dolor, ac cætera ſymptomata ſenſim ſunt adaucta, neque tamen Medicus magnifecit morbum, ſed incuratum pene Ægrum ſinebat. Tertia vocatus alter Medicus febre, & dolore adhuc magis augeſcente, dicit illum pati pleuritidem, atque eſſe eadem die ſanguinem mittendum, ſuperveniens primus Medicus, qui ſenior erat, juniorem contemnens, Ægro medicamentum ex Manna propinat, adaugetur febris, ſputum non comparet, dolor magis moleſtus, neque tamen ſanguinem mittere jam tranſacta quarta in animum inducit ſuum. Quinta, omnia exacerbata; ſupervenientibus aliis duobus Medicis ſanguis detrahitur. Sexta, in pejus lapſus, pus, nec conſideratione dignum, cruentum tamen expuebatur, dolor acutus urgebat. Octava vitam cum morte commutavit. Quærebatur à viro Doctiſſimo, qui curæ in extremis diebus interfuerat, an in hujus Medici ignorantiam, & malitiam à Legibus animadverti debeat.

SUMMARIUM.

1 *Hiſtoria ex Galen. mulieris, quæ ob omiſſam ſanguinis miſſionem extincta eſt.*

2 *Medicorum quidam errores à divina, & humana Lege ſunt punibiles, ſed eventus mortalitatis Medico non imputandus.*

3 *Medicus tenetur in medendo ſequi ſententias certas, ac ſecuras.*

4 *Recedere à communiſſima Peritorum opinione abſque firmiſſimis rationibus, eſt error graviſſimus, & omnino punibilis.*

5 *Ex omiſſione, vel etiam retardatione detractionis ſanguinis ægri aliquando ſublati.*

6 *Qui à ſanguine detrahendo abhorrent, à Medicina facienda ſunt prohibendi. Amplia ut n. ſeq.*

8 *Interna inflammationes non ſunt ſolventibus Medicamentis tractanda, niſi aliquid urgeat.*

9 *Ignorantia affectata habet ſecum latam culpam, unde puniri poteſt.*

10 *Medicus ex dolo in medendo delinques, ægro moriente, videtur Reus homicidii.*

11 *Magna negligentia culpa eſt, & magna culpa dolus eſt, ergo & magna negligentia dolus eſt.*

Novum non eſt, aliquos Medicos ſanguinis humani adeo avidos eſſe, ut ſola repetita, ac indeſinenter reiterata ſanguinis miſſione quoſcunque morbos, etiam ab extrema frigiditate provenientes, & in quibus evitandis calore, ac ſpiritu eget Natura, curare poſſe ſe credant, & non aliter; contra vero alios eſſe, qui à ſanguinis miſſione ita abhorrent, ut piaculum committere ſe putent ſanguinem mittendo, etiam urgentibus quibuſcunque indicationibus; ſed 1
de prioribus alias, ad propoſitum caſum devenio, Galenus *lib. de Venæ ſect. contra Eraſiſtr.* adverſus hujus farinæ Medicos à ſanguine mittendo tam religioſe ſe abſtinentes acerrime invectus eſt, ubi loci c. 1. hiſtoriam narrat cujuſdam Mulieris, annum agentis primum ſupra vigeſimum, menſtrua purgatione deſtitutæ, quam illi curabant; Hi enim renuentes huic mulieri ſanguinem detrahere, illam in ſpirandi difficultatem lapſam, ac ſubinde ſuffocatam magno cum eorum dedecore viderunt. Horum Medicorum errores hujuſmodi, & à divina, & ab humana lege videntur expiandi, 2
licet enim eventus mortalitatis Medico non ſit imputandus, *Leg. illicitas, §. ſicuti Medico ff. de off. præſid.* imputandum tamen illi eſt, quod per imperitiam delinquit, neque impune debet eſſe hujuſmodi delictum ſub prætextu fragilitatis humanæ, ut ibidem habetur. Itaque in caſu propoſito videtur Medicus ex craſſa, ac ſupina ignorantia deliquiſſe, deferendo plus inſulſæ ſuæ opinioni, quam communiſſime omnium Medico- 3
rum, imo omnium hominum, unde ob id Ægrum interfeciſſe dici poteſt; quia Medicus tenetur in medendo ſequi ſententias certas, ac ſecuras, & majori, ac potiori doctorum parti acceptas, & canonizatas, neque mederi poteſt ſecundum proprias aut etiam alienas particularium Medicorum hæreſes potius, quam opiniones à communi, & à ratione tantopere diſtantes, ut Sum. Ang. *in verb. Medicus n.* 1. ex aliiſque Canoniſtis dixi alias *lib. 6. tit. 1. q. 7. n. 2.* conſequens enim eſt, communem, vel ſaltem communiſſimum Peritorum conſenſum veritati eſſe magis conſonum, quam quorundam particularium perſuaſiones; quas in medendo quotidie ipſis Ægris perncioſiſſimas experimur; dum enim eas non dictis ſolum, ſed opere, & nova tentata experientia tueri ſatagunt, quamplurimis eorum cer- 4
to exitio ſunt, ut in enarratis caſibus obſervare licet.

Igitur in medendo recedere à communiſſima Peritorum, & omnibus comprobata opinione, contraria, faciendo iis, quæ illa dictat, ac docet, error graviſſimus eſt, & digna cum ſeveritate punibilis, eum tantopere in hominum perniciem redundare ſoleat, quod tanto magis procedit, quanto major, ac magis antiquatus eſt hominum conſenſus, ut in occaſu; in quo examinando palam fit, quantopere hic Medicus ad Ægri mortem cooperatus fuerit, recedendo à communiſſima omnium ſententia, cum pateat à Medicinæ incunabilis à quibuſcunque graviſſimis, & experiſſimis Medicis ſanguinis miſſionem tanquam ſummopere neceſſariam in quamplurimis morbis, ac ſignanter in inflammationis internis, ut Pleuritis eſt, pro remedio tuto, utili, ac maxime proficuo fuiſſe acceptam, & in uſum indeſinenter protractam, ita ut ex ejus omiſſione, vel retardatione multos ægrotos è medio ſubla- 5
tos fuiſſe in dies fuerit obſervatum, ut in caſu propoſito eveniſ-

evèniſſe certum eſt, nam ſi à principiò morbi Ægro ſanguis fuiſſet detractus, facili negotio ſanari poterat, quia cum inflammatio non eſſet magna, facillime ſanguinis detractione extinguebatur.

Mirandum autem eſt, quod quicunque ab hujuſmodi tam facili, tam proficuo neceſſario, ac tuto remedio in curandis morbis abhorrent, nullam unquam ſolidam, ac veram, aut ſaltem veriſimilem, & apparentem rationem adducere norunt, ex qua mo-
6 veantur, ſed irrationabili mentis errore, aut phreneſi detinentur, à qua nec perſuaſionibus, nec rationibus dimoveri poſſunt, idcirco videtur firmàndum, eos à medendo prohibendos eſſe, quod ſi medeantur, ægrique ob hujuſmodi errores pereant, ſeveriſſime puniendos eſſe. Atque hoc non ſolum procedere dixerim, ubi ſanguis nullo modo in morbo, qui eum re-
7 quirat detrahatur, ſed etiam ubi nimis parce, ac diminute detrahatur, aut ejus detractio procraſtinetur, ut in hoc caſu; quis autem non dixerit unum idemque eſſe ſanguinem non detrahere, & detrahere nimis parce, ut bardus quidam Medicus, de quo loco citato mentionem habui, qui in morbis ex ſanguine, & ſanguinis miſſionem de neceſſitate indicantibus in robuſtiſſimis juvenibus, nullis neque per ſomnium quidem contra indicantibus præſentibus, unam, aut alteram unicam ſanguinis extrahi jubebat, eo, quia putabat, hoc modo effugere aliorum detractiones, & ſuæ ipſius opinioni ſatisfacere tam modicum ſanguinem extrahendo, ex quo nullum damnum ſuos ægros reportaturos autumabat, ut reportaturos putabat ex copioſiſſima miſſione, quam alii Medici ſuadebant. Eodem quoque pacto idem eſſe cenſendum eſt, ſanguinem non mittere, aut illum in tempore non mittere, ſed temporis opportunitate tranſacta; nam quid prodeſt inflammationibus internis ſanguinem mittere tranſacto morbi principio, & jam inflammatione multum aucta, omiſſa ejus extractione in principio, certe in caſu noſtro nihil profuit ſanguinis miſſio in quinta jam morbo gliſcente, cum ex ſola ejuſmodi retardatione Æger perierit, ut manifeſtum eſt.

Verum enimvero in hoc caſu non militat ſolum contra Medicum craſſa ignorantia, ob cujus culpam non cognovit morbum, ſed non detegitur etiam dolus, quia majoris fecit propriam exiſtimationem, quam Ægri ſalutem, cum ne videretur junioris Medici opinionem ſequi, qui cognoverat morbum, quem ipſe non cognoverat, data opera, & malitia ſanguinem detrahere noluit, unde peſſimo conſilio medica-
8 mentum Ægro exhibuit ex Manna, quod non ſolum non erat in principio morbi requiſitum, ſed forte prohibitum, ſtanto multo evidentiore neceſſitate mittendi ſanguinem; quia internæ inflammationes non ſunt medicamentis ventrem ſolventibus tractandæ, cum hujuſmodi inflammationes ſemper habeant febrem acutam adjunctam, in qua ſecundum Hippoc. auctoritatem *lib. 1. Aphor. 29.* raro purgandum, & cum magna præmeditatione, quod majorem in modum procedit in Pleuritide, in qua medicamenta ſolventia ſputum intercipiunt, cujus expurgatio in eo morbo ſummopere affectatur, ex ejus enim expurgatione tota ſpes ſalutis emanat, cum ex ejus retentione ægri ſuccumbant. Sed dato etiam quod leniens his conveniret, ex communiſſima tamen Medicorum ſententia Galeni, Pauli, Raſis, aliorumque Medicinæ Procerum auctoritate firmata, ſemper debet ſanguinis miſſio præcedere.

Et ex his facile deduci poteſt, quod hic Medicus, vel ex ignorantia non cognovit morbum, vel ex dolo non adhibuit remedium tantopere ad eum evincendum requiſitum. Si ergo ex ignorantia deliquit, non cognoſcens morbum, puniendus eſt, quia affectata ignorantia hæc eſt, quæ ſecum habet latam culpam, quæ punibilis eſt jam *cit L. Illicitæ, § ſicuti, ff. de off. Præſid.* ignorabat enim hic Medicus ea, quæ communiter ſciunt ac ſcire tenentur omnes Medici non excellentiſſimi, aut etiam excellentes, ſeu populares & inferioris notæ, & ſine quorum cognitione non poſſunt Medici officium exercere, quæ affectata ignorantia dicitur, ut palam eſt.

9 Sed multo ſeverius puniri debet hic Medicus dolo patrato, renuendo ex malitia ſanguinem mittere, ne videretur à juniore Medico morbum cognoſcere didiciſſe; nam Medicus dolo delinquens in medendo, Ægro moriente, Reus eſt homicidii. Nec quicquam illi prodeſſe poteſt, ſi dicatur illum potius ex negligentia, quam ex dolo deliquiſſe, quia cum hæc fuerit magna negligentia, & tanto major, quanto 10
evidentior erat neceſſitas mittendi ſanguinem, & quanto magis à juniore Medico id fuerat inculcatum, abſque dubio nullam excuſationem meretur, nam magna negligentia culpa eſt, *Leg. Magna ff. de Rer. & Verb. ſignificat.* magna vero culpa dolus eſt. *L ead. ibid.* ergo à primo ad ultimum magna negligentia dolus eſt, quia coincidit in hoc caſu negligentia cum dolo, venit igitur Medicus hic tanquam ex dolo delinquens puniendus; unde licet Medicus ex ignorantia etiam affectata in ægrotum delinquens, pœna corporali nunquam ſit puniendus, ut ex juriſconſultorum auctoritate dixi *cit. lib. 6. tit. 1. q. 2. nu. 1.* tamen hoc non 11
habet locum, ubi ex dolo delinquat, maxime ſi æger ex hoc perierit; an autem hic debeat dici verus dolus, vel præſumptus, ad juriſconſultos relegabo.

CONSILIUM XLI.

ARGUMENTUM.

Erminius accuſatus eſt conſtupraſſe Virginiam & in carcerem conjectus eſt, voluit Fiſcus ut Virginia obſtetricibus ſe inſpicendam offerret. Vocatæ tres Obſtetrices, quarum duæ retulerunt, Virginiam eſſe violatam, altera inviolatam eſſe aſſeverante. Priores ſuum dictum fundabant in diſgregatione Pelliculárum uteri, in viis patentioribus, quam in virgine reperiri conſueſcant, in colore mutato ipſius uteri, aliiſque quibuſdam levioribus indiciis. Poſterior neq; ex his, neque ex aliis quicquam deprehendi inculcabat, quod Virginiam fuiſſe violatam oſtenderet, ſed contrarium potius ex tenuitate Nympharum, ex ipſius uteri ſiccitate, ex corporis exſpirante odore, & voce nullo modo mutata, ex aliiſque, quæ ſolent integras Virgines concomitari. Ex hac Obſtetricum diſcordia factum eſt, ut Judex Medicorum ſententiam expoſceret; adhibitus igitur, cum alio Collega meo, viro in Anatomia verſatiſſimo, Obſtetricum relationibus examinatis, reſpondendum duximus, ut ſequitur.

SUMMARIUM.

1 *Nulla pellicula naturaliter in Virginibus reperitur, quæ virginitatem atteſtetur.*

2 *In muliere pluries compreſſa poſſunt aliquando ea virginitatis nota adnotari, quæ ex Hymenis integritate habentur.*

3 *Ex viarum latitudine poteſt inferri Virginem eſſe violatam, neque ex earum anguſtia eſſe inviolatam.*

4 *Uteri, & partium ejus color non immutatur ex unico congreſſu, ſed ex iterato per plures vices.*

5 *Quando Virgo comprimitur immediate poſt menſtruas purgationes, nulla ſigna violationis apparere poſſunt. Declara ut ibi.*

6 *Vox craſſior in Virginibus defloratis non fit ex unico, ac leni coitu, ſed ex violento, & ſæpius iterato.*

7 *Livor papillarum non apparet in violata juvencula ex unico, ſed ex pluries iterato congreſſu cum violatore.*

8 *Colli venæ in deflorata Virgine craſſiores fiunt aliquando, & quando id ſuccedat.*

9 *Virginitas eſt qualitas quædam à Natura permanens, & idcirco præſumitur adeſſe.*

Magis

MAgis credendum in hoc caſu eſt unicæ obſtetrici affirmanti, Virginiam non eſſe defloratam, quam duabus aliis volentibus, eam eſſe defloratam; Et ratio eſt, quia unica illa obſtetrix magis veriſimilia, & doctorum omnium opinioni magis conſentientia deponit; nam quæ ad contrarium probandum allata ſunt, à duabus aliis, nihil nos movere debent, eo quod partim falſa, partim inania ac futilia, partim minus certa ſint; nihilque tandem afferant, quod concludenter probet.

Quoad diſgregationem enim pellicularum uteri, ut illæ aiebant, certum eſt, illas potius, ut ſecundum communem muliercularum modum quid dicerent, quam ut quicquam in Virginia in rei veritate circa eas agnoſcerent, ſic fuiſſe locutas; cum pateat,
1 pelliculam illam, Hymenem dictam, de qua multa obſtetriculæ deblaterant, in virginibus naturaliter conſtitutis nullo modo reperiri, ut ex communi Medicorum, ac præcipue Anatomicorum recentiorum opione probavimus alias *lib. 4. harum quæſt. tit. 2. quæſt. 2.* Quod ſi per Hymenem, ſive pelliculam illam prædictæ Obſtetrices verum Hymenem intellexerint, nempe qui ex cohærentia, ac coalitu quatuor caruncularum poſt Nymphas in utero exiſtentium fit, adhuc dicimus, illas non potuiſſe ex earum laceratione cognoſcere, Virginiam eſſe defloratam; certum enim eſt, Erminium (quod neque ipſe Fiſcus controvertit, dato quod Virginiam vere defloraverit, vix ſemel cum ea congredi potuiſſe; nam cum tertia hora noctis in Amici domo commoratus eſſet, quarta jam domum propriam repetierat, ut ex teſtium depoſitionibus habetur, ſtuprum autem præſumitur commiſſum poſt tertiam noctis horam, unde veriſimile non eſt, ſi omnia recte ponderentur, ut plusquam unica tantum vice Erminius Virginiam cognoverit; licet ergo illam nullo modo cognoverit, dato quod ſemel tantum cognoverit, non poteſt ex unico congreſsu ulla earum caruncularum violatio apparere, unde neque affirmare ex ea poſſunt Obſtetrices, Virginiam fuiſſe defloratam; quia, ſi concubitus non fuerit reiteratus, disjunctæ illæ carunculæ per primum congreſſum adeo mediante ſanguine, quem effundunt, renuuntur, ut nullam violationis de ſe ſignificationem præbeant, ita ut optime Severin. Pinæus, Anato-
2 micus expertiſſimus *lib. 1. de not. virginit. c. 6.* dixerit de hoc, poſſe etiam in muliere, quæ utero gerat, conſpicuas apparere Virginitatis notas, eas ſcilicet, quæ ex earum caruncularum integritate deſumuntur; unde dicendum eſt, Obſtetrices has nequaquam cognoſcere verum Hymenem, qui ex harum caruncularum connexu conſtituitur, ſed ſomniare pelliculam illam, quam communis, ſed falſa hominum opinio pro Hymene acceptat, quæ nunquam in ullis Virginibus, quæ uterum naturaliter conſtitutum habent, reperitur ut probatum eſt. Sed dato etiam, quod hæ Obſtetrices tam doctæ, ac expertæ fuerint, quod non crediderim) quod cognoſcant verum Hymenem, hoc eſt connexionem prædictarum caruncularum; adhuc non poterant in Virginia earum lacerationem obſervare, quia cum Virginia, ut ſupponitur, fuerit ab Erminio ſemel tantum cognita, & Erminius parvula mentula dotetur, recognitio autem facta ſit vigeſima die tranſacta à præſumpta defloratione, procaciſſimæ mulierculæ eſt, præſumere ſe violationem in Virginia cognoſcere.

3 Inane porro omnino alterum indicium judicavimus, deſumptum ex laxitate viarum ipſius uteri in Virginia animadverſa, cum neque ex earum anguſtia argui poſſit Virginis integritas, neque ex laxitate defloratio, quia patet in uteri conſtitutione anguſtiam, & amplitudinem, & quoad parvitatem, & magnitudinem non minus differre fœminas inter ſe, quam differant Mares quoad exilitatem, & craſſitiem, & brevitatem, & longitudinem Penis; unde reperies ex ipſis virginibus, in quibus nulla ſuſpicio deflorationis imaginari poteſt, nonnullas tam patentes, ac laxas vias habere, imo etiam tam humectas, ut ne ſcortum quidem ſubagitatiſſimum tam patentes, aut laxas, & humectas habeat, ita ut ſi majores factæ viro junguntur exili mentula dotato, concipere vix poſſint, non ſolum propter enarratam viarum laxitudinem, ob quam ad continendum, & amplectendum virile ſemen ſunt ineptæ, ſed quia etiam voluptas ipſius coitus in utroque inſigniter diminuitur, unde minus prompte conceptio ſequi poteſt. Contra vero nonnullæ ex fœminis utero tam anguſto, & exucco dotantur, ut, etiamſi millies in dies exagitentur, tamen ne veſtigium quidem compreſſionis ſervare ſolent; quin & earum aliæ, ſi à coitu per multum tempus abſtineant, facile ad eum ſtatum pene revertuntur; quem, cum virgine eſsent, obtinebant, & non ſecus, ac ſi tum primum devirginarentur, ſanguinem in coitu effundunt, ſi de novo à viro comprimantur, ut in viduis caſtam vitam degentibus, & quæ multis annis abſque viro permanſerunt, animadverti poteſt, non obſtante etiam, quod plures filios fuerint enixæ. Sed ab his obſtetricibus tam ſubtilia indicia corruptæ Virginitatis in noſtro caſu afferuntur, quia potiora obſervare non poterant, & quia ſunt ignariſſimæ, meliora non habebant.

Quamobrem non minus inane indicium deflorationis deducunt ex colore mutato ipſius uteri; & facile oſtendunt, neſcire ſe & ex hoc & ex ſuperioribus de ea re, ut oportet, judicare, de qua ut pronuncient tanquam peritæ ſunt vocatæ. Palam autem eſt, colorem 4
Uteri, & partium ipſius non tam de facili immutari, ex unico tantum, & non iterato coitu & maxime ubi mulier ampliores vias obtineat, ut in Virginia obſervatur, & vir exiliori mentula dotatus ſit, ut Erminius. At ubi hæc contrario modo eveniant, tunc ob iteratam atritionem, & aliqualem ſaltem in primis congreſſibus paſſam violentiam, facile & labra, & Nymphæ, & cæteræ partes ipſius uteri colorem ſuum ex rubicundo in dilutiorem immutant. Sed dato etiam, quod non obſtante viarum laxitate & virilis membri exilitate, ex unico tanto congreſſu uteri partes ſuum naturalem colorem mutent, certum eſt, hanc coloris mutationem permanentem non eſse, ſed vix tranſactis primis diebus obliterari, niſi coitus reiteretur, at recognitio violationis in Virginia facta fuit die vigeſima ab eo die, in quo deflorata præſumitur, nec poſtmodum fuit amplius ab Erminio cognita: non potuerant ergo hujuſmodi Obſtetrices ullam coloris mutationem in partibus uteri ipſius Virginiæ obſervare, neque inde ullum, ne leviſſimum quidem indicium deflorationis deſumere.

Addamus hic, quod quandocunque deflortio Virginiæ ſecuta eſset immediate poſt menſtruam purgationem, ut in caſu noſtro eveniſse patet, non modo nulla immutatio coloris obſervari poteſt, in partibus obſcœnis ipſius mulieris, ſed neque ipſa membranarum dilaceratio, neque aliud quicquam, quod ſignum ullum deflorationis commonſtrare poſſit, niſi vir eſset Pene nimis magno reſpective ad uterum ipſius mulieris, quod contra evenit in hoc caſu, aut niſi coitus in dies ſequentes fuiſset iteratus.

Sed prædictis multo leviora ſunt alia indicia, quæ ab his ignariſſimis Obſtetricibus in medium afferuntur, ut quæ ex voce craſſiore, ex livore papillarum, & ex colli venis craſsioribus deducuntur. Nam quoad vocem craſsiorem certum eſt, id evenire, quod de colore mutato partium uteri evenire dicebamus, nempe eam non ex ſimplici, ac unico, nec violento coitu, ſed ex iterato, multiplici, ac violento craſsiorem evadere; præterquam quod Virgo hæc craſsiuſcula voce à natura fuit dotata, ut deponunt teſtes pro Erminio examinati, & ipſa etiam Virginiæ mater; quod maxime vero conſentaneum erat, cum partes colli, ipſiuſque venas Virginia ſortita eſset craſsiores, unde cum hæ Obſtetrices nunquam alias audierint Virginiam loquentem, non mirum eſt, ſi audiendo nunc illius vocem aliquanto craſsiorem, quam in aliis Virginibus obſervari ſoleat, ex ea indicium deflorationis conatæ ſint deſumere; quod nequaquam feciſsent, ſi qualitatem naturalem vocis ipſius Virginiæ cognitam habuiſsent. Quibus addo, quod vocis craſsities non tam dependet ex coitu, quam ex generatione, & emiſsione ſeminis, unde deducimus, quod etiamſi in Virginia obſervatum eſset, vocem fuiſse immutatam, & ex ſubtiliori, & exiliori craſsiuſculam evaſiſse, id non ex defloratione proveniſse, ſed ex proventu ſemi-

ſemi-

ſeminis, aut ex ejus emiſſione forte in ſomnis facta.

Quoad papillarum livorem, quem etiam in hac Virgine ſomniant hæ Obſtetrices, dicendum, eas omnino cæcutire; cum etiam illa, quæ hic non adſunt neque adeſſe poſſunt, adeſſe tamen ſerio affirment. Nam livor etiam cum aliis ſuperius adnotatis
7 ſignis in papillis non apparet ex unico, ac levi congreſſu cum viro, aut ex ſimplici defloratione, ſed maxime ex multoties reiterato congreſſu, & ſignanter cum impetu, & violentia celebrato, fit enim hæc coloris immutatio ex concurſu ſanguinis ab uteri venis ad mammas, nam cum uterus habeat maximum cum mammis conſenſum, ex iterata commotione, & excalfactione per coitum facta, facile vel ipſe ſanguis, vel vapores calidiores ab ipſo utero elevati ad mammas ſe conferunt, atque eo pacto capitula mammarum colore magis fuſco, quam ex natura ſortiuntur, inficiunt. Quod ſi tantum ex unico congreſſu id fiat, non multo poſt, niſi coitus reiteretur, omnino obliteratur, ac mammarum capitula ad ſuum naturalem colorem revertuntur, evaneſcente vapore, aut tenuiore ſanguine, qui ad ipſas confluxerat, quomodocunque tamen ſeſe res habeat certum eſt, indicium hoc deflorationis adeo leve eſſe, ut mihi ſupra.
8 Colli venas ulterius in defloratis craſſiores fieri non abs re dicitur, id tamen ſuccedit tantum, cum congreſſus pluries fuerit iteratus, aut defloratio ſucceſſit cum multa violentia, & anxietudine, quæ in noſtro caſu, ut ex ſuperioribus patet, non habent locum. At vero quomodo poſſunt Obſtetrices hæc affirmare, quod Virginia venas colli craſſiores habeat, quam per ante actum tempus habuerit, ſi nunquam eam de facie cognoverunt? hæc enim venarum craſſities debet referri ad conſtitutionem, quam obtinebat ante præſumptam deflorationem; nam quemadmodum nonnulli hominum habent membra, & partes craſſiores, quam alii, ita & colli venæ in aliquibus Virginibus tenujores ſunt, in aliis craſſiores, ut in Virginia, quæ non alia ex cauſa habuit etiam vocem pinguiorem, quam communiter Virgines habere ſoleant. Et ex his apparet affectata harum Obſtetricum depoſitio, cum ex inanibus ſignis, & ex his, quæ vere non ſunt, elicere conentur, Virginiam fuiſſe defloratam.

His igitur Obſtetricum depoſitionibus falſitatis, & futilitatis convictis, remanet unice, alterius Obſtetricis depoſitio vera, ac veris fundamentis fulta, cum peritiorem ſe, ac magis expertam aliis duabus commonſtraverit, unde ejus aſſertio proveriori accipienda eſt, nempe quod Virginia non ſit deflorata; cum nullæ animadvertantur, aut animadverti poſſunt in ea caruncularum ſeu membranarum lacerationes, nulla viarum per vim facta dilatatio, ſed tantum quæ a Natura tributa illi eſt, nullaque adſit coloris ipſarum partium uteri immutatio, ſed appareat, omnia ſuum naturalem colorem ſervare, cumque nulla vocis pinguitudo noviter facta, nullus livor in mammarum capitulis, nulla nova venarum colli craſſities adnotari potuerit; ſed contra ex Nympharum tenuitate, ex ipſius uteri ſiccitate, ex corporiſque expirante odore, & ex aliis permultis a peritiore Obſtetrice deductis, Virgineam non fuiſſe defloratam concludi poteſt, un-
9 de cum virginitas ſit quædam qualitas a Natura permanens, & idcirco præſumatur adeſſe, Maſcard. *de Probat. concl.* 1410. *n.* 1. *tom.* 3. Rota *in Rom. ſtupri, ſeu Dotationis* 19. *Martii* 1610. *coram Sacrato n.* 1. Patet, quod cum nihil firmi in contrarium adducatur, Virginia debeat præſumi Virgo, neque ab Erminio, neque ab alio quoquam manumiſſa, aut deflorata, juxta depoſitionem unicæ Obſtetricis, aliis duabus multo peritioris.

CONSILIUM XLII.

ARGUMENTUM.

Leander Reus deflorationis in Lucretiam patratæ, in carcerem conjectus eſt; & de defloratione quidem non ambigebatur, cum Lucretia jam utero gereret; Leander tamen tormento expoſitus, confeſſus eſt, ſe prope uterum Lucretiæ, utriuſque ſtantibus, ſemen ejeciſſe, abſque ulla omnino Penis in uterum intromiſſione, negando ſemper, aliter ſe cognoviſſe carnaliter Lucretiam. Huic Leandri confeſſioni concordabat ipſiuſmet Lucretiæ depoſitio: unde quæſitum eſt, utrum Lucretia potuerit ex Leandro eo modo ſeminante, abſque ulla penis intromiſſione in uterum concipere? & ego quidem in eam ſententiam veni, quod nullo modo potuerit Lucretia ex Leandro ea ratione ſeminandi concipere, ſed vel Leander vere illam defloraverit, Penis intromiſſione, vel illa ex alio conceperit.

SUMMARIUM.

1 *Ex ſemine prope uterum emiſſo abſque Penis intromiſſione mulieres conceperunt, quod in equabus experimento non raro conſtat.*

2 *Uterus habet ex Natura quandam virtutem ſeminis attractivam, qualem habet Magnes ferri.*

3 *Velatæ mulieres abſque violatione panniculi uterum claudentis concipiunt.*

4 *Non minori attractione uterus ſuo collo utitur ad degluttiendum ſemen Maris, quam ventriculus gula ad deglutiendos cibos.*

5 *Uterus, quandocunque fœmina libidine exardeſcit, os etiam externum ad deglutiendum prope ſe effuſum ſemen inſurgit.*

6 *Seminis tenuiſſimi ſpiritus per momentum quidem poſſunt in aere externo conſervari.*

7 *Conjunctio Maris, & fœminæ per membrorum approximationem, & membri virilis in fœmineum intromiſſionem cur a Natura intenta.*

8 *Seminis a Mare effuſio, & attractio ab utero non ſufficiunt ad hoc, ut conceptio ſequatur.*

9 *In coitu membrum quam penitiſſime debet intrudi, alias difficilius ſequitur conceptio.*

10 *Penis brevitas, & longitudo cur conceptionem impediant.*

11 *Si effuſio ſeminis prope vas fœmineum eſſet ſufficiens ad conceptionem, ſupervacanea eſſet Maris, & fœminæ conjunctio per Penis intromiſſionem in uterum:*

12 *Velatæ mulieres quomodo concipiant.*

13 *Ex parte tantum ſeminis fieri poteſt conceptio.*

14 *Gemelli ex unico coitu procreantur.*

15 *Seminis attractio fit ab ipſo utero appetitu ſenſitivo moto ad ipſum attrahendum.*

De hac materia uberius egimus *l.* 2. *Quæſt. Tit.* 1. *q.* 8. *per totam*. Ubi concluſionem illam firmavimus validiſſimis rationibus ſtabilitam, non poſſe mulierem ex ſimplici pollutione viri prope ipſius uterum concipere; ubi rationes contrarium perſuadentes attuli, iiſque ſufficienter, quantum mihi perſuadeo, ſatisfeci; quarum potiores erant, quæ ſequuntur, quas brevioribus percurram.

Primo igitur doctiſſimorum hominum auctoritate,
& experientiis adductis probabilis videbatur contraria 1
concluſio; nempe quod poſſit mulier ex ſemine viri prope vas effuſo concipere; narrantur enim quædam facti exempla à viris fide digniſſimis, quæ mirum in modum tanquam vera confirmabant id, quod de equabus narrant aliqui, quas, cum nolunt cuſtodes a maribus iniri, quoddam inſtrumentum vulvæ admovent introitum Peni furentis equi interdicens, & tamen equas eo modo compreſſas concipere experiuntur, Annulatas eas vocant.

Sed hoc mirum videri non debet, cum notum ſit,
quanta aviditate uterus teneatur maſculei ſeminis, ob 2
quam non minori attractione dotatur ad illud attrahendum, quam dotari conſpiciamus Magnetem in attrahendo ferrum. Itaque poſſibile eſt, imo forte non difficile, ut ex ſuperioribus exemplis elici poteſt, quod ſimpli-

ſimplici pollutione Leandri extra quidem, ſed prope Virginiæ uterum, potuerit uterus Virginiæ emiſſum ſemen attrahere, atque ad ſe allicere, & ex eo concipere, non obſtante, quod membrum in uterum non fuerit intromiſſum a Leandro; & ſic potuit Virginia utero concipere.

3 Sed & alia ad hoc confirmandum non deſiderantur; nam experimur in iis fœminis, quas Velatas nuncupamus, abſque eo, quod virile membrum in uterum penetrare poſſit, conceptionem ſuccedere. Siquidem in iis fœminis panniculus quidam craſſiuſculus ante uteri internum oſculum obtenditur, qui introitum virili membro prohibet, ita ut devirginari nulla vi poſſint; Has autem ex ſimplici viri pollutione concipere notum eſt, & adnotavi alias ex Hippocratis, & Avicennæ, & aliorum auctoritate; quas eam ob cauſam idem Hippocrates in partu perire aſſeverabat, ex eo, quod panniculus ille, qui introitum virili peni prohibebat, non poteſt ob ſui craſſitiem, ac duritiem diſrumpi, ut exitum naſcenti fœtui concedat; unde conſequens eſt tandem & puerum, & matrem perire.

4 Quod magis urgebat, illud erat, quod firmarunt Ariſtot. *l.2 de Gener. Anim. c.*4. & Gal. *l.*1. *de ſem. c.* 4. & D.Thom. referente Sanchez *de Matrim. lib* 7. *diſp.* 113. *n.* nimirum tanta attrahendi facultate uterum eſſe dotatum, ut collo proprio tanquam manibus utatur ad attrahendum ſemen maſculeum, non aliter quam gula, ſeu ſtomacho, vel œſophago (hoc eſt via, vel ductu illo, qui ab ore ad ventriculum tendit, & per quem cibi, & potus ad ipſum ventriculum permaneant, qui ſtomachus ab aliquibus, & œſophagus nominatur, Hippocrat. *lib. de Cord n.* 1. *& l. de Cor. rec. n.* 2.) tanquam manibus utatur ventriculus ad ingerendos cibos, & potus: neque enim neceſſe eſt, ut Animal cibum uſque ad ventriculum tranſmittat, aut illum ſuperiori ventriculi ori, quod ſtomachus appellatur a Græcis, apponat; ſed ſatis eſt, ut ori admoveat, quia deinceps, atque illico ventriculus ab ore illum attrahit per œſophagum, qui ad hunc finem fibris dotatur circularibus, & tranſverſis. Simili ergo modo in ipſa conceptione celebranda ſatis eſt, ut ſemen maſculeum prope uterum effundatur, nam illico per collū uterus illud ad ſe mira aviditate attrahit, unde ſequitur poſtmodum conceptio.

Neque dicitur quod hoc impoſſibile ex eo ſit, quia
5 os uteri externum, niſi Maris veretro dilatetur, per ſe conniveat, neque ex ſe aperiatur, ita ut ſemen excipere poſſit, unde etiam ſi ſemen prope ipſum effundatur, & uterus vim faciat, ut illud ad ſe attrahere poſſit, hoc incaſſum ob prædictum impedimentum illud tentare, quia quandocunque fœmina ardet deſiderio coitus, & uterus deglutiendi ſemen, jamque in fermento eſt, ac multa, & inexplebili tentigine tenetur, ipſo etiam externo ore hiante, & dilatato, non aliter quam aviculæ faciant, cum cibum illis a matre exporrigitur ad illud ingerendum, currit; videtur enim uterus ſenſu quodam cognitivo, ob quem ab aliquibus animal eſt dictus, notam habere ſuam indigentiam maſculei ſeminis, ad illamque expellendam idcirco ſe opportune movere, occurrendo irruenti ſemini Maris, hiante etiam ore externo illud admittendo.

Quibus tamen omnibus non obſtantibus, concluſionem jam a me in diſcurſus principio firmatam, ve-
6 ritatem potius habere demonſtrabitur, non ſolum ex ſequentibus rationibus, ſed etiam ex plena ſatisfactione ad rationes in contrarium: Nam primo impoſſibile eſt, ſemen maſculum in Aere externo integrum conſervari poſſe, cum neceſſe ſit tenuiſſimo illos ſpiritus, a quibus omne principium generationis procedit, ſtatim evaneſcere, ut ex Ariſtotelis auctoritate dixi *lib.* 3. *quæſt.* 8. *num.* 16. quibus evaneſcentibus, ſemen infœcundum evadit, remanente tantum ejus materia craſſiori, quæ ad conceptionem tam inepta eſt, quam eſſet merus humor pituitoſus, ſi in uterum reciperetur. Atque non alia potiori ex cauſa voluit Natura marem, & fœminam tam arcte conjungi, quia ne ſemen maſculeum quicquam ab Aere externo pateretur, voluit illud a mare per tubum uſque ad internum uteri os immitti, imo eorum aliqua arctiſſime per eadem membra hærere in coitu, voluit, neque contenta fuit, ut mas prope vas fœmineum ſemen effunderet, quod ſi ſuffeciſſet ad conceptionem, fruſtra tam arctam conjunctionem Maris cum fœmi- 7
na eſſet machinata cum tamen natura nihil fruſtra faciat, imo ſemper ad melius reſpiciat. Ariſtot. *de Animal. inceſſ. cap.* 10. & alibi ſæpe: neceſſaria ergo omnino eſt ad conceptionem conjunctio Maris, & fœminæ per intromiſſionem penis in matricem, aliter nulla ſequi poteſt generatio.

Secundo, conceſſa tam valida uteri attractione, & facta effuſione ſeminis maſculei prope os uteri exter- 8
num; adhuc multa deſiderantur ad perficiendam conceptionem; præ cæteris autem omnibus deſideratur impulſus, & ejaculatio ex parte Maris, quæ omnino ceſſat, ubi effuſio fiat extra uterum, cum vis illa ejaculationis terminetur ad extra in ipſo externo uteri orificio, in quod impingit, unde ubi dicamus, hanc ejaculationem nequaquam eſſe neceſſariam; imo neque ipſa vaſa ejaculantia, & ac natura inani omnino labore maſculeum membrum, & prædicta vaſa fabricaſset, immo & ipſum uteri collum, ſeu vaginam, inquam membrum immittitur, cum poſset abſque tanta defatigatione, & multo faciliori via per ſimplicem approximationem Maris & fœminæ ſecundum genitales partes fœtus generare, & animalium ſpecies propagare; expediebat ergo nos abſque virili membro fuiſse formatos, quemadmodum etiam cætera quæcunque animalia, quæ per ſimilem conjunctionem voluit natura ſuas ſpecies propagare.

Tertio, cum dentur quidam viri, qui non poſsunt membrum arrigere, & tamen ſemen prope uterum externum effundunt, vel ſi arrigant, non poſsunt tamen illud in uterum intromittere, ſed coguntur veſtibulum ante ipſum, primoque in limine ſemen projicere, quos inter frigidos connumerandos eſse probavi *lib.* 3. *tit.* 1. *quæſt.* 5. *num.* 12. veriſimile eſt, hos viros generare poſse, quia eadem eſt ratio virtutis attractricis ipſius uteri, per quam ſemen ad ſe alliciet, & concipiet: cum ergo hi poſſint principali fini in matrimonio intento ſatisfacere, qui eſt filiorum procreatio, ſumma injuria a matrimonio contrahendo repellerentur, cum tamen non ſolum a contrahendo repellantur, ſed etiam contractum diſsolvere per canones cogantur: facit *c. Laudabilem, de frig. & malef.* cum iis, quæ adducit Sanchez de *Matrimon. lib.* 7. *diſput.* 92. *n.* 7. ſed hæc ex abundanti.

Quarto, ſi in coitu celebrando non ſufficit, ut con- 9
ceptio ſequatur, ut mas intromittat membrum in matricem, ſed neceſse eſt, ut illud quam penitiſſime intrudat, ut ſemen prope, & quam proxime ad internum uteri oſculum effundatur, alias non ſecutura conceptione, ex Hippocratis præcipue aliorumque Medicorum auctoritate, quanto magis non ſequetur conceptio, ſi ſemen prope externum uterum ejiciatur? & ſi præterea conſtat eos, qui breviori pene dotantur, ea tantum ex cauſa non generare, quia non poſſunt ſcilicet eorum inſtrumento uſque ad internum uteri oſculum pervenire, & ſic ſemen aliquanto longe ab ipſo oſculo effuſum, non fœcundum evadit, eo, quia alteratur illico, antequam ab utero attrahatur, quanto magis impedietur conceptio ſemine ab extra effuſo? Et ſi ulterius membri longitudo nimia reddit ſemen infœcundum, eo, quod in via refrigeretur, ut Ariſtotel. *lib.* 1. *de generat. Anim. c.* 6. dicebat, quanto magis refrigerabitur ſemen Aeri externo omnino expoſitum, antequam ab utero intro attrahatur? Liceat ergo pro veritate loquentem contra figmenta quorundam, ac credulitatem prorumpere, & meras ineptias ne ipſis pueris perſuadendas.

Qui nondum ære lavantur.

Denique cum attractio ſeminis maſculei ab utero fiat per collum ipſius, mediantibus villis, & fibris, quibus dotatur, aut dotari ad hunc finem deberet, jam patet os externum uteri neque ea attractione vigere, neque villis, vel fibris ullis componi, non poterit ergo ſemen maſculeum prope ſe effuſum attrahere, dicendumque ipſum uterum per collum ſemen etiam ad diſtans ejectum, non obſtantibus uteri externis partibus ejus introitum impedientibus ad ſe

attrahe-

attrahere, quod an ineptire ſit, necne, videant, qui hæc ſibi perſuadent, & ab aliis ſibi imponi hujuſmodi abſurditates permittunt.

Sed non relinquam ſubſequentem etiam rationem ſuperaddere, etiam ſi ad Medicum negotium non faciat. Dico ergo, quod ſi ad hunc matrimonii finem aſſequendum, qui præcipuus eſt, & eſt filiorum procreatio, ſufficeret approximatio tantum membrorum generationis utriuſque conjugis, & effuſio ſeminis virilis prope, & extra vas fœmineum, in caſſum ad matrimonii validitatem requireretur talis conjunctio, ut vir poſſit penetrare ad interna uteri, & ibi ſeminare, quod tamen requiri ad matrimonii validitatem firmant unanimiter Canoniſtæ omnes: & confirmatur ex eo, quod ſeminatio extra vaſa, peccatum mortale inducit, ut ex omnium Canoniſtarum auctoritate inducit, indubitatum efficitur Pontius *de Matrimon. lib.* 10. *c.* 11. *n.* 6.

Ad rationes in contrarium facillima eſt reſponſio, & quoad experientias, & hiſtorias à quibuſdam enarratas, dicendum, eas non eſſe probatæ veritatis; duo enim perſonarum genera hæc pro veris admittunt: Unum quarundam, quæ ſua malitia aliis imponere volunt, ut Hebræi ſua fabula de ſemine in balneo ejecto, Averroes, & Amatus Luſitanus ſuſpectæ fidei, immo conclamatæ mendacitatis viri: Aliud piorum, imo ſanctorum quorundam virorum Theologorum nempe, & Canoniſtarum, qui ut minus experti in venereis, & Medicarum Anatomicorumque rerum non undequaque gnari, hiſce fabulis aures præbuerunt, & pro veris acceptarunt, quas tamen à vero tantopere diſtare certum eſt, quantopere diſtat cœlum à terra.

Sed eſto, admittamus has experientias, quas non excedere ternarium numerum à primo mundi decurſu patet, & pro veris acceptemus, tamen nihil faciunt ad rei negotium, quanam enim fiducia ex una, aut altera experientia adhuc incerta, & infirma concluſionem eam firmabimus, & pro vera canonizabimus, poſſibile eſſe, ut mulier concipiat ex ſemine virili
10 prope vas effuſo, abſque Penis intromiſſione in uterum? certe ſi hæc concluſio vera eſt, jam & hæc erit veriſſima, quam etiam ſuperius attuli, nimirum, non eſſe neceſſariam ad conceptionem conjunctionem
11 Maris, & fœminæ per membra generationis, & omnino inanem, ac ſuperfluam eſſe, & à Natura incaſſum ordinatam, cum abſque ea potuerit animalium ſpecies propagare: Sed Natura & Deus nihil fruſtra faciunt, ut notum ex Ariſtot. 1. *part. t.* 12.

Ad id, quod de annulatis equabus additur, dicendum ex ipſius facti narratione falſitatis convinci, quia, ſi aquarum cuſtodes eas commemorato inſtrumento muniunt, ne à maribus iniri poſſint, & concipere, jam patet, omnino inanem hanc eorum induſtriam, cum, etiamſi adſit inſtrumentum impediens, ne fœminæ à maribus comprimantur, & concipiant, eo non obſtante concipiunt: hinc ergo ſequitur, vel non eſſe veram, aut in uſum trahi hanc cuſtodum induſtriam, ne equæ concipiant, vel verum non eſſe, quod, ubi annulatæ fuerint, concipiant, niſi aliud quid interveniat.

Quod de velatis mulieribus dicitur, non habet parem rationem. Primo enim Penis magna ex parte in uterum recipitur, quia panniculus ille non adeſt prope os externum, ſed intro progrediendo prope os internum ipſius uteri obtenditur, unde fit, ut Penis partim in uteri vaginam intromiſſus ſemen ejaculetur prope ipſum os internum, unde promptius ab utero attrahitur, & minus ab aere alteratum: adde quod in his, quæ concipiunt, panniculus ille vel aliquo foramine dotatur, per quod ſemen ejaculatum vi
12 ſua, & penis impulſu ad uterum penetrare poteſt, vel eſt totus poroſus, & foraminulis pervius, unde per ea ſemen, impetu facto, coadjuvante uteri, attractice ad ipſum penetrat, & concipitur, & quanquam eo modo non univerſum ſemen ad illum perveniat, tamen non idcirco non fit conceptio, neque enim neceſſe eſt, ut totum ſemen ab utero excipiatur, ut conceptio ſequatur, nam aliquando ex parte tantum ſeminis fit, quod ſatis ſuperque declarat Geminorum, & Trigeminorum, & cujuſcunque multiplicis conceptionis eventus, excepta tantum ſuperfœtatione, quæ quidem ex diverſis conjectionibus Maris cum fœmina evenit; at Gemellorum, & aliæ numeroſæ con- 13
ceptiones ex unico congreſſu fiunt, ita ſuadente experientia, & atteſtante Hippocr. *in lib. de Nat. Puer. n.* 44. *& in lib. de ſuperfœtat. n.* 7. *& lib. de Diat. n.* 25. ex quo colligitur, fœtum aliquando non ex tota ſeminis maſſa, ſed ex parte tantum procreari. Adde his, quod ad conceptionem ſatis eſt, ut tenuior ſeminis pars, ac magis ſpirituoſa ad uterum perveniat, ut fœmineum ſemen fermentare poſſit, neque neceſſe eſt partem craſſiorem, & magis materialem ſimul pervenire: tanta ergo facilitate poteſt pars ſeminis magis ſpirituoſa intra uterum per panniculum illum penetrare, quanta facilitate eadem pars ſpirituoſa extra uterum ſolet in auras evaneſcere.

Quod de attractione uteri dicitur per collum facta, non aliter quam ciborum attractio à ventriculo per œſophagum, aut gulam, nihil ad rem facit, quemadmodum enim gula, aut ventriculus per ipſam non attrahit cibos ori externo oblatos, niſi ipſi gulæ rationabiliter approximentur, & rediculum eſſet, ſi quis ori externo tantum cibos offerret, expectans ut ventriculus per œſophagum illos attraheret, eſſetque id experiendum per menſem illi, qui id ſibi perſuaderet, ſic, immo multo magis ridiculum eſt, perſuadere ſibi, quod uterus poſſit per collum attrahere ſemen maſculeum ſuo externo ori oblatum, quia attractio eſt actio ipſius uteri, licet fiat per ejus collum, unde non ſatis eſt ſemen prope os externum effundi, ut ab utero attrahatur, quia cum uterus attrahat ſemen ſenſu quodam appetivo ex quo movetur ad illud attrahendum, non poteſt hæc ſenſatio fieri extra uterum, hoc enim credere eſſet maxime abſurdum, fieri ſenſationem à ſenſibile diſtante, tanquam ſi uterus divinaret ſemen effuſum fuiſſe ab extra, & ex hac divinatione moveretur ad illum attrahendum. Ex his ergo pro veritate concludendum mihi videtur, ut in argumento dixi, vel Leandrum vere defloraſſe Lucretiam, penetratione membri ad uteri intimiora, vel Lucretiam ex alio viro, qui eam defloravit, concepiſſe.

CONSILIUM XLIII.

ARGUMENTUM.

Cum Religioſus quidam, annos natus quinquaginta, ex Apoplectico Paroxyſmo evaderet, ac nonnullos poſt dies utcunque ſeſe recollegiſſet, conquerebatur tamen adhuc de inſigni capitis, ac membrorum omnium debilitate, peculiariter autem memoriam habebat labilem, ac fluidiam, nec videbatur quicquam tempore proficere. Æſtate tranſacta (nam Vere præterito ægrotaverat) cum corporis purgationem inſtitueret, & pro ſua ſalute Medicos conſuleret (ab hyeme enim proxime futura malum ſibi timebat) inter quamplurima ad victus rationem pertinentia, quærebat, an à divinorum officiorum recitatione eſſet eximendus, numque in affirmativam ſententiam cæteri Collegæ iviſſent, contrariam ipſe amplexus ſum.

SUMMARIUM.

1 *Lectio continua, & iterata, plurimos abſumere poteſt ſpiritus, & hominem debiliorem reddere. Contrarium num.* 5.

2 *Earundem rerum, quarum in victus ratione eſt utilitas, cum recte adhibentur, damnum eſt, cum non recte adhibentur.*

3 *Attentio in legendo ſpiritus diſſipat.*

4 *Lectio exercet caput, & pectus, earumque partium calorem excitat.*

6 *Debilitatis duo genera.*

7 *Quando conveniat in debilitate evacuare, & quando non.*

8 *Clara lectio, & exercitium per lectionem factum morbis frigidis convenit.*
9 *Lectionis exercitium, ut utile ſit, fieri debet cum aliqua attentione.*
10 *Attractio fit à calore excedente.*

MOvebantur Collegæ ex eo, quod recitatio divinorum officiorum debeat fieri voce intelligibili, ita ut homo ſe ipſum recitantem, ac verba proferentem intelligat. Suarez. *de virt. & ſtat. Religioſ. lib. 5. cap. 7.* nec ſatis eſt mentaliter tantum recitare, Roderic. *quæſt. Canonic. & Regul. 43. art. 4. n. 1.* hoc fit quidem legendo; at Lectio aſſidua, & iterata plurimos abſumit ſpiritus, & corpus exſiccat, ut fatetur Hippocr. *lib. 2. de Diæta n. 27.* ac cum hoc etiam hominem debilem reddit, ac præcipue ſecundum caput, cum vocis exercitatio, immo ipſe ſimplex ſermo facultatem habeat replendi caput, & gravitatem afferendi. Oribaſ. *lib. 6. Collect. cap. 7.* imo peculiariter ſenſus hebetare apta nata eſt vocis exercitatio, ut Idem *ibid. cap. 8.* addit unde idcirco affectibus capitis non eſſe idoneam docet: quæ cum ita ſe habeant, & obſervetur in hoc Religioſo caput jam gravatum, ac peſſime affectum, dicendum videtur, non eſſe compellendum ad divinorum recitationem, cum ob corporis ægritudinem quicunque obligati ad recitationem legitime excuſentur. Suarez *de Virt. & Stat. Religioſ. lib. 4. cap. 27. n. 19.*

2 Licet autem vocis exercitatio inter rei ad ſanitatem conferentes adnumeretur, certum tamen eſt, earundem rerum, quarum eſt utilitas, cum recte adhibentur, eſſe etiam noxam, cum non recte adhibentur, quamobrem licet Lectio adhibita morbis, in quibus convenit, utilis ſit, in morbis, in quibus non convenit inutilis, & damnoſa eſt, itaque cum pateat jam ex ſuperioribus, ſermonem, & lectionem non eſſe in capitis affectibus idoneam, & Religioſus hic Apoplexiam paſſus ſit, & ab ea Apoplexia adhuc ſentiat caput debile, & gravatum, dicendum, Lectionem, quæ fieri debet in recitatione divinorum, illi maxime pernicioſam futuram, cum caput aggravando, & debilius reddendo, poſſit de novo Apoplexiam excitare, & hominem è medio tollere.

Ulterius, Lectio longa aſſidua, & iterata, qualis in divinorum recitatione fieri ſolet, non modo ob laborem, quem in ea homo patitur, corpus debile reddit, & caput aggravat, ac ſenſus obtundit, ſed etiam majorem in modum & debilitat, & caput aggravat ob attentionem, quæ neceſſario requiritur in ſatisfactione hujus obligationis; Navar. *de orat. cap. 12. n. 39.* ut cæteri etiam Canoniſtæ docent, quæ attentio multo magis poteſt caput aggravare, illudque calefaciendo magis exſiccare, & conſequenter magis ſpiritus abſumere, & corpus, atque ipſum præcipue caput, conſequenter magis debile reddere, quæ omnia, quanto cum periculo ſuccedere poſſint, ſatisſuperque novimus Medici, qui idcirco tenemur in ſimilibus caſibus homines à recitatione hujuſmodi diſſuadere.

3 Ex abundanti autem addendum, quod in Lectione ſenſus viſus maxime defatigatur, qui ſtante prægreſſa Apoplexia, ac ſtante adhuc primi ſenſorii debilitate, non poterit evitare, quin in aſſidua, & iterata Lectione, quæ in divinorum recitatione fit, inſignem læſionem contrahat; nam & depravari, & diminui, & aboleri etiam poteſt; quia cum Apoplexia morbus ſit nervis ipſis infeſtiſſimus, abſque dubio, quod ſi qui nervi præ cæteris debiliores erunt, ſi maxime læſionem perſentient, cumque ex quotidiana Lectione facta in recitatione divinorum viſus ejuſque partes præcipue debilitentur, ac præ cæteris Nervi Optici, conſeqens erit hos præ debilitate reſolvi, & hominem viſu orbari, ut non infrequenter evenire in Apoplexiæ inſultibus adnotamus, à quibus Ægri ſeſe recolligentes, ſemper in paralyſim incidunt, aliquando externorum membrorum, aliquando vero nervorum internorum; unde aut cœcitatem, aut ſurditatem perpetuam incurrere, vel ex reſolutione nervorum opticorum, vel acuſticorum eos obſervamus.

4 Verum enimvero, his non obſtantibus, in negativam ſententiam inclinavi, quia cum Lectio exerceat præcipue pectus, & caput, earumque partium calorem excitet, ac vivificet, ut ex Celſo, Cælio Aureliano, & aliis alias dixi, patiens autem hic eas partes & multis frigidis ſuperfluitatibus refertas habeat, & nativo calore depauperatas, certe Lectio lenis, voce ſubmiſſa facta, & multo magis clara, Lectio etiam longa, & quotidie reiterata eas excrementitias ſuperfluitates abſumet, calorem partium excitabit, & partes ipſas debiles, ac torpentes mirum in modum confirmabit, ac robuſtiores reddet, unde ſequitur, quod non ſolum non ſit excuſandus ab ea divinorum recitatione, ad quam eſt obligatus, ſed etiam, ſi nulla obligatione ad hanc recitationem teneretur, ad eam eſſet cogendus, vel ad ſimile vocis exercitium, ob ſanitatem recuperandam, cum ab ea multam utilitatem, nullum autem damnum reportaturus eſſet; de qua re videnda ea ſunt, quæ attuli *lib. 7. harum quæſtionum, tit. 2. quæſt. 2 num. 9. & ſeqq.*

Neque obſtant, quæ in contrarium deducuntur, & 5
primo veritatem nullam habet, quod Lectio aſſidua corpus debile reddat, ubi modus adhibeatur, & leniter fiat, neque tanta ſit, ut ſua longitudine id efficere poſſit: quod in divinorum recitatione non habet locum; quia, etiamſi ſimul, & conjunctim accepta, ita ut Lectio, ſeu recitatio, quæ fit per vices, unum tempus continuum conſtituat, recitatio divinorum longa dici poſſit, & forte laborioſa, tamen cum diſcontinua ſit, & inter unam, & aliam recitationem interſit tanta quies, vel intereſſe poſſit, ſi ita libet, ut per eam recitantes vires à prægreſſo labore diminutas (ſi modo hic ullum laborem notabilem commentari velimus) reaſſumere poſſint, nec longa, nec ullo nomine laborioſa dici poteſt, ita ut ſua longitudine, & labore poſſit laudabiliores, ac tenuiores ſpiritus abſumere, unde poſtmodum corpus debile reddatur; ſed ita tandem longa, & laborioſa dici poteſt, in quantum ſua longitudine, & labore corpus ita poteſt defatigare, ut excrementitias quaſdam pectoris, & capitis ſuperfluitates abſumat, & ipſas ſpirituales, & capitis partes moderate calefaciat, nativumque calorem excitet; nam hoc moderate clara Lectio, & ipſa etiam ſubmiſſa, ipſaque divinorum recitatio inter ea reponi poſſunt, ac debent, quæ noſtrum corpus aliquo modo exercendo, ad ſanitatem conferunt præſentem conſervandam, & amiſſam recuperandam: Facit Celſ. *l. 1. ſuæ Med. c 2.* Plutarch. *de curanda bon. valet. inter med.* Orib. *l. 6. Col. cap. 7.* Cel. Aurel. *Chron. cap 1.* Merc. *de Arc. Gymnaſt. lib. 6. cap. 6.*

Sed dato etiam, quod recitatio divinorum ſit omni ex parte laborioſa, corpuſque ita defatiget, ut debilibus corporibus non videatur convenire, tamen dico noſtro infirmo omnino convenire: non obſtante, quæ opponitur, debilitate: ſi quidem certum eſt 6
ſecundum Medicos duo genera debilitatis dari (relictis pro nunc iis, quæ de variis imbecillitatis cauſis tradit ex Hippocr. Gal. *comm. 2 de Vict. rat. in Acut. part. 47.* & Valleſ.) unum, quod ex multa reſolutione ſpirituum, & ex inanitione fit, aliud, quod ex multa ſanguinis, vel aliorum humorum repletione naſcitur ipſam naturam gravantium, & oprimentium; 7
quemadmodum autem quomodocunque evacuare, medicamentis ſcilicet, vel ſanguinis detractione, vel detractione ciborum, & potuum vel laborum, quocunque genere periculoſum, eſt in debilitate primi generis, ita in poſteriori eſt maxime proficuum, & ſalutare, & è contra maxime damnoſum, & exitiale eſt, non evacuare ob eam debilitatem; unde eorum Medicorum inſcitia notanda venit, qui neſcientes inter unam, & aliam imbecillitatem diſtinguere, in quacunque indifferenter ab evacuationibus, & laboribus non ſolum abſtinent, ſed ipſos ægros copia, & multitudine humorum gravatos novis cibis, & oblationibus, non ſine eorum pernicie refocillare ſatagunt, ita ut gravi utrorumque ſarcina oppreſſos, eos de medio non ſine culpa tollere conſueverint. Ad exonerandam ergo naturam humoribus gravatam, maxime cum frigidi exiſtunt, nihil magis opportunum, quam illam aliquo laboris genere defatigare, quæ ſimul, & ſemel humores illos concoquat, & digerat, & acſumat,

partes

partes roboret, ac firmet, & nativum calorem augeat. Cum igitur in caſu noſtro caput maxime humorum frigidorum copia gravatum reperiatur, totumque corpus illis obſeſſum, profecto non ſolum lenis, ac
8 ſubmiſſa Lectio, qualis in recitandis officiis divinis fieri ſolet, ſed etiam clara illi mirum in modum opitulari poteſt: nam multa cum ratione hujuſmodi exercitium in legendo iis ad ſalutem recuperandam proponitur, qui capitis morbis frigidis conflictantur, ut in ſomnolentia non naturali, in memoriæ defectu, & in quibuſdam ſpeciebus dolorum ipſius capitis a frigida cauſa dependentiam habentium, & in aliis ſimilibus affectibus, ut videre eſt apud Orib. *loco ſupr. cit.* & apud Cæl. Aur. *ibid.* unde patet ex his, quod tantum abeſt, ut ex recitatione divinorum officiorum propoſitus Æger poſſit imbecillitatem ullam capitis, aut corporis incurrere, ut potius e contra majorem firmitudinem, ac robur inde expectare poſſit, atque eo modo omne periculum evitare, quod a novis Apoplexiæ inſultibus ille timere poſſet.

Eandem meretur reſponſionem, quod objicitur de Attentione neceſſaria in divinorum officiorum recitatione, nam & hæc poteſt iiſdem de cauſis eſſe proficua, & quando a Medicis imponitur Ægrotantibus Lectio ſimplex, aut ſubmiſſa, vel clara ad eoſdem fines, nempe ad capitis, & pectoris emundationem, & ſu-
9 perfluitatum abſumptionem, & ad calorem earundem partium excitandam, certe non imponitur, quod fiat abſque attentione; alias enim imponi poterat aut ſimplex ſermo, aut ſimplex vociferatio; imponitur ergo Lectio cum attentione aliqua, eo fine, ut utroque medio, nempe voce, & attentione, hoc eſt voce externa pectus, & interna caput exerceant, & ejus calorem excitent, ex quo ſuperfluitates abſumantur, homo priſtinæ ſanitati reſtituatur.

10 Quod additur dicendo, poſſe hanc attentionem caput calefaciendo multa excrementa ab inferioribus attrahere, & eo modo caput majorem in modum gravare, facile diluitur, reſpondendo, non tantam ex hac attentione ſequi poſſe capitis excalfactionem, ut per eam poſſit humores ab inferioribus attrahere, cum ea non acuat, aut præter modum augeat calorem nativum, ſed tantum illum excitet, ac vividiorem reddat, attractio vero fit a calore excedenti, ac quaſi præternaturali & parti minime proportionato, & ſic attentio nullo modo in recitandis officiis divinis poteſt eſſe noxia.

Denique quod de timore deperditionis viſus dicitur, vanum eſt, & vix reſponſione dignum, dicendum tamen, quod cum primi ſenſorii imbecillitas, a qua poteſt dependere imbecillitas ſenſus viſus, ab eadem cauſa dependentiam habeat, a qua dependentiam habuit Apoplexia, iiſdem auxiliis ſuperari poterit, quibus ſuperari poſſe monſtravimus jam affectiones ab ipſa Apoplexia relictas: unde concludendum, Religioſo huic permittendum eſſe divinorum officiorum recitationem. (quam & ipſe maxime affectat) non ſolum, ut debito ſatisfaciat, ſed ut etiam amiſſam ſanitatem recuperet.

CONSILIUM XLIV.

ARGUMENTUM.

Joſeph Tocchus in carcerem detruſus, cum optime ſe haberet, & in prandio fabas ſemicoctas comediſſet, & rigore intenſo pro temporis ratione premeretur (vigebat enim Hyems rigidiſſima) foculumque ex carbonibus in terra excitaſſet, in occaſu Solis mortuus ex improviſo repertus fuit: jacebat autem pronus in faciem, & ex comeſtis fabis partem evomuerat. Cadaver a Peritis recognitum, nullaque in parte læſum, aut ullum violentæ mortis ſignum præbere compertum eſt. In gula tantum, vel in ipſo jugulo ſanguinis quædam extra venati quantitas adeſſe dicebatur, neque tamen id ſectione conſtitit. Prætendebat Fiſcus prædictum Joſephum per vim externam fuiſſe ſuffocatum, & quia Nucerinus Gubernator illum in carcerem conjecerat, ob contumelioſa verba contra ipſum Gubernatorem ab ipſo Joſepho prolata, Fiſcus in ipſum culpam mortis rejiciebat. Periti in primo examine depoſuerant, Joſephum neque ex veneno interno, aut externo, neque ulla ex cauſa violenta extinctum fuiſſe: mox quaſi ſententiam mutaſſent, multo poſt tempore, denuo examinati, retulerunt, dictum Joſephum potuiſſe per violentiam extrinſecam eſſe ſuffocatum, quorum dictis Fiſcus maxime innixus, prædictum Gubernatorem ejus delicti Reum eſſe volebat, nonnullis aliis inſuper conjecturis ad id perſuaſus. Requiſitus ergo de ejus rei veritate, reſpondi, ut ſequitur.

SUMMARIUM.

1 *In ſuſpicione veneni præſumpta ex ſtatu Ægrotantis ante ſuſpectam venenationem multum urget.*
2 *Venenum mixtum eſt Naturæ ſumme contrarium.*
3 *Cujuslibet veneni dantur præter communia, propria, ac peculiaria ſigna.*
4 *Venenorum maxime exitialium ſigna nimis patentia ſunt.*
5 *Sanguis extravenatus in jugulo repertus, non ſolum ex ſtrangulatione per vim externam facta, ſed etiam ex ea, quæ per vim internam fit, adnotari ſolet.*
6 *Signa animadverſa in cadavere hominis per vim externam ſtrangulati.*
7 *Strangulatio per vim externam procurata præcludit vias ſpiritui vitali, unde animal ſuffocatur.*

JOſephum Tocchum neque ex veneno, neque ex ali- 1
qua violenta cauſa ab extrinſeco periiſſe, tam concludenter probari poteſt, ut Fiſco, ejuſque adhærentibus omnis ſcrupulus, qui contrarium perſuadere poſſet, e mente eradatur, quo præſtito, ex Arte commonſtrari poteſt, quanam ratione tam paucarum horarum ſpatio obierit, ut evidenter pateat, immerito ejus mortem in Gubernatorem, aut aliam quamcunque perſonam rejici.

Quod ergo ex veneno Joſephus non perierit, ſive ab externo dicatur, ſive ab interno, credo jam inter partes non controverti; & id ſumma cum ratione. Nam de ingenito ne per ſomnium quidem dubitatur, quia ex depoſitione Peritorum patet, in cadavere ipſius defuncti ne minimum quidem indicium hujuſmodi veneni fuiſſe obſervatum, præterquam quod urget in hoc caſu præſumptio a Gal. *lib. 6. de loc. aff. cap. 5.* tanti æſtimata, quæ deſumitur ex ſtatu ipſius ægrotantis ante mortem, quippe cum Joſephus optime valeret, & integra ſanitate frueretur, neque ea de cauſa ullo modo dubitari potuerit, quod momento temporis in ejus corpore potuerit tam exitiale venenum reperiri, quod paucarum horarum ſpatio illum interimere potuerit, abſque eo, quod nihil omnino commonſtraverit, unde futura ægritudo, aut mors conjiceretur; hoc enim eſt impoſſibile. Fort. Fidel. *l. 4. de rel. 15. method. cap. 3.*

Sed & eadem certitudo habetur de veneno adminiſtrato, cum nulla prorſus ſigna in diſſectione cadaveris apparuerint, quæ ex hoc, aut illo externo veneno
ſublatum fuiſſe commonſtrarent, cum tamen hujuſmo- 2
di ſigna in adminiſtrato veneno ſemper de neceſſitate apparere ſoleant; quia cum venenum ſit mixtum quoddam naturæ ſumme contrarium, & ipſam violenter corrumpat, ut ex Gal. Avic. & Cardan *l. 1. de Ven. c. 1.* Valer. *loc. com. l. 3. c. 15.* impoſſibile eſt ſuæ violentiæ in pugna contra naturam nullam ſignificationem dare,

dare, aut nullos ejus violentiæ effectus in venenato
3 corpore apparere. Unde videmus cujuslibet veneni dari propria, ac peculiaria ſigna, ultra, & præter communia, de qua re videndi auctores de hujusmodi materia ſcribentes, ac præcipue Ardoinus, Vardanus, & alii. Ergo cum in cadavere Joſephi nulla obſervata ſint adminiſtrati veneni ſigna, dicendum abſque ulla hæſitantia eſt, illum ex tali veneno non periiſſe.

Urget præterea ſummopere facti ſeries, cum Joſephus hora decimaoctava optime ſe haberet, & ante occaſum Solis, ſpatio nimirum quinque, aut ſex horarum obierit; hoc enim procedere non potuiſſet a quolibet veneno, ſed de neceſſitate debuit eſſe venenum præſentaneum, & omnium venenorum exitialiſſimum, Guainer. *de Ven. c.* 1. Ardoin. *l.* 1. *de Ven. c.* 3.
4 hujusmodi autem venenorum ſigna nimis patentia ſunt, & cuilibet advertenti patefiunt, cum celari nequaquam poſſint, quia confeſtim, & cum impetu adveniunt. Card. *l.* 1. *de Ven. c.* 2. non apparentibus ergo ullis ſignis ante mortem, quia ex violentia & impetu ſymptomatum Joſephus clamaſſet, & opem imploraſſet, neque poſtmodum in cadavere remanentibus ullis ſignis prædicti veneni, luce meridiana clarius eſt, illum ex tali veneno non periiſſe. Sed hæc ex abundanti dicta ſunt, cum non hoc in dubium vertatur.

Sed illud maxime negotium faceſſit, quod Fiſcus prætendit, nimirum Joſephum per vim externam, non quidem percuſſionibus, aut vulneribus, ſed laqueo fuiſſe ſtrangulatum; duobus autem indiciis præſumit Fiſcus id concludenter probare; primo per ſanguinem in gula, ac prope jugulum extravenatum repertum, ſecundo per ſericam vittam repertam in ipſo carcere in tres partes laceratam, ac diviſam; nam ſanguis circa jugulum extravenatus non aliunde adeſſe potuit, quam ex ſtrangulatione per vim procurata, ut quotidie obſervamus in iis, qui ſuſpenduntur; nam ex violentia a ſtrictura in collo per chordam, aut aliud quid facta, ſanguis ad ipſum jugulum concurrit, inibique ſui ſignificationem præbet a venis ibi contemtis ejectus. Jam vero ipſa ſerica vitta commonſtrabat ſe fuiſſe ſtrangulationis inſtrumentum, quo Joſephus ſuffocatus eſt.

5 Hæc tamen ab iis; qui ſecundum rectam rationem judicare ſatagunt, facile diluuntur, quia ſanguis extravenatus in jugulo repertus, non una tantum ex cauſa, ex ſola nempe violentia per ſtrangulationem procurata apparere ſolet, & ſic eſt ſignum æquivocum, & commune tam mortis per vim externam laqueo, vel alio quovis inſtrumento procuratæ, quam mortis quæ procedit a violentia interna, ut a vomitu cum maximo conatu, vel ab Apoplexia, & id genus aliis. Modo, ubi ſanguis per vim externam inibi fuerit collectus, nequaquam ulla ratione fieri poteſt, quin alia evidentiſſima ſigna appareant denotantia mortem procuratam per violentiam externam, quæ omnino deſiderantur, ubi mors ex violentia interna evenerit. Licet ergo hic ſanguis in Joſephi cadavere fuerit utcunque adnotatus, non poteſt deduci ex hoc ſolum Signo, illum a violentia extrinſeca ſuffocatum fuiſſe; imo hoc idem ſignum, deficientibus aliis evidentioribus mortis ab extrinſeco procuratæ, apertiſſime demonſtrat, Joſephum a violentia intrinſeca, non ab extrinſeca ſuffocatum fuiſſe.

Et ut omnia, ac ſingula magis pateant, non ab re fuerit ea ſigna, quæ ab Authoribus recenſentur, examinare, & accuratiſſime ponderare, ut facilius
6 cognoſcamus, an eorum ullum in Joſephi cadavere per imaginationem fuerit animadverſum; Sunt ergo funis, vel laquei, quo quis fuerit ſtrangulatus, veſtigium in collo, & jugulo, quod rubore, aut nigredine, vel livore ſe manifeſtum facit, adnotatur inſuper livor crurum, & brachiorum, ſpuma ex ore, muccuſque ex naribus prodiens, pulmones ipſi purulenta ſpuma turgent, adeſt oculorum prominentia, & aliquando alterutrius, vel amborum a ſuo loco dimotio, interdumque linguæ exitus extra oris ſepta, quæ & ipſa nigricans apparet, totum corpus lividis maculis reſperſum, & alia nonnulla, quorum alias cum Ambroſ. Paræo *de Renunciat.* & Fort. Fidel *lib.* 4. *de Rel. Med. cap.* 4. recenſui *lib.* 5. *quæſt. Medico Leg. tit.* 2. *quæſt. ult. n.* 5. & 6. Quæ omnia, cum ſint ſigna maxime notabilia, & tamen in Joſephi cadavere ne unum quidem eorum fuerit obſervatum, clare patet, nihil nos remorari debere, quin libere fateamur, Joſephum non fuiſſe a violentia aliqua externa ſuffocatum.

Præterea convincit omnem adverſariorum inſtantiam urgentiſſima quædam conjectura, quæ deſumitur ex ſucceſſo vomitu ante mortem, nam ſi ſtrangulatio per laqueum, aut per aliam quamcunque vim externam procurata, præcludit viam ſpiritui vitali, unde de repente animal ſuffocatur, quomodo non intercepiſſet viam etiam materia craſſæ & indigeſtæ, ita ut ea per vomitum rejici potuerit? Nam vi- 7
talis ſpiritus aere tenuiſſimo tenuior eſt, & tamen a vi externa impeditur in ſtrangulatione, quo minus per conſuetas vias tranſitum habeat, quanto magis ergo impediri debuit, quin per gulam tranſitum habere poſſent fabæ illæ ſemicoctæ per vomitum a Joſepho rectæ.

Denique indicium, quod a vitta ſerica deſumi contendit Fiſcus, tam inane eſt, ut non ſolum ex dictis evaneſcat, ſed diluitur prorſus ex facti impoſſibilitate, & inveriſimilitudine; quomodo enim tam infirmum inſtrumentum ſufficiens eſſe poteſt ad ſtrangulandum, non dicam hominem, ſed ne pullum quidem gallinaceum? Sed dato, quod ſufficiens fuerit ad ſtrangulandum hominem, jam neceſſe eſſet ea ſigna in cadavere fuiſſe obſervata, quæ obſervata eſsent, ſi a validiſſimo funiculo fuiſset ſtrangulatus, quia eadem violentia in utroque caſu intervenire debuit, ſi tam vitta ſerica, quam validus funiculus potuit hominem ſtrangulando ſuffocare.

Ut ergo patefaciamus, quomodo in rei veritate Joſephus de repente obierit, dicendum, illum ex Apoplexia obiiſse, a fumo carbonum excitata, atque in ipſo morbi inſultu, vomitu volente ſe natura exonerare, illum multo citius ſuffocavit, vias ſpiritus eadem vomitus materia majorem in modum intercludens, ex qua violentia ſanguis ad jugulum, & partes vicinas ſe conferens, inibi ſui ſignificationem reliquit.

CONSILIUM XLV.

ARGUMENTUM.

Bernardina Panimolla, duplici vulnulculo forcipibus in dextro oculo accepto ad Corneam penetrante, indeque albugineo humore in totum effluxo, viſum penitus amittit, quem paucorum dierum ſpatio ad invocationem B. Fælicis a Cantalicio, & adhibito ejus lampadis oleo, integre, ac perfectiorem quam antea recuderat.

SUMMARIUM.

1 *Cicatrices oculorum viſioni maximopere officiunt.*
2 *Viſio fieri non poteſt ſine ope humoris aquei, vel Alburginei dicti.*
3 *Viſus omnino deperit ex cicatrice, & corrugatione Corneæ membranæ.*
4 *In ſenibus viſus hebetatur ob Corneæ corrugationem.*
5 *Affectus oculorum diuturni ſemper ſunt, & cur.*
6 *Humoris Aquei deperditio, licet aliquando reparari poſſit, tamen naturaliter nonniſi longiſſimo temporis ſpatio id ſuccedere poteſt.*
7 *Particula,* Vix, *difficultatem, ac raritatem rei demonſtrat.*
8 *Quod vix fit, factibile tamen eſt, licet cum difficultate.*
9 *Facilius eſt repleta evacuare, quam evacuata replere.*
10 *Medicina eſt appoſitio eorum, quæ deficiunt, & ablatio eorum, quæ ſuperfluunt.*
11 *Pars cicatrizata in via naturæ nunquam poteſt ad priſtinum ſtatum redire.*

Duplici

DUplici ex capite, Eminentiſſimi Domini, ſanatio hæc miraculoſa cenſenda eſt; primo ex capite inhabilitatis ipſius partis infirmæ ad recipiendum ſanitatem, ſecundo ex parte celeritatis ſanationis. Et quoad plurimum plura concurrunt concludenter probantia prædictam inhabilitatem.

Primo, debilitas quaſi connaturalis ipſius partis, quam patiebatur infirma, ut ipſamet fatetur, quæ primus Teſtis eſt ſuper 13. contraxerat enim hanc debilitatem ab ætate quinque annorum ex variolis,
1 quæ in ipſo oculo (ut in aliis quoque uſuvenit, & experientia docet, & notat Merc. *l. 1. de morb. Puer. c. 2.*) cicatricem reliquerant, cujus veſtigia adhuc obſervari eadem mulier ſuper eodem fatetur; cicatricem autem membranarum ipſorum oculorum, ac præcipue Corneæ, ob contractam denſitatem viſum intercipere norunt Medici, & teſtatur Gal. *l. 1. de ſympt. cauſ. c. 2.* & Par. *ſuæ Chirur. l. 22. c. 13.* Evaſerat ergo hæc oculi debilitas ob tantum annorum ſpatium connaturalis, & habitualis, & idcirco naturaliter removeri non poterat.

2 Secundo, concurrebat effluxus, & deperditio humoris Aquei, ſive Albuginei dicti, ſine cujus ope viſio fieri non poteſt, quia cum ſit pars eſſentialis ipſius inſtrumenti viſorii ut demonſtrat Andr. Laurent. *ſua Anatom. lib. 11. quæſtione 10. inf.* neceſſe eſt, ut illo deperdito, in totum etiam deperdatur viſio, quemadmodum idem Laurentius ibidem teſtatur, & ante, & poſt illum Anatomici omnes, nullo excepto.

Tertio, concurrebant ulcera, & corrugatio membranæ Corneæ dictæ ob effuſionem prædicti humoris Aquei, qui intra dictam membranam includitur, de qua corrugatione etiam ipſa infirma deponit ſuper 5.
3 in his verbis. *Et dicto humore egreſſo ad nudam pellem oculum fuiſſe redactum ab aliis audivi, & etiam in ſpeculo me ipſam vidi:* at ex cicatrice, & corrugatione Corneæ viſum omnino deperire neceſſe eſt; quia Cornea fabricata eſt a Natura diaphana, & pellucida, ut ſic majorem in modum inſerviret ad viſionem, Gal. *lib. 8. de uſu par. c. 6.* Hieron. Fabric. *de viſ. org. part. 3. c. 2.* Joan. V. Veſling. *in ſyntagm.*
4 *Anat. c. 15.* at tam ex cicatricibus quam ex corrugatione, denſa, & opaca redditur, offuſcatur, & diaphaneitatem amittit, ut in ſenibus contingit, in quibus ob ejus membranæ corrugationem etiam ſimplicem viſus in dies magiſque hebetatur, Galen *lib 10. de uſu part. c. 5.* Dan. Sen. *lib 1. pract. 3. ſect. 2. cap. 16:*

Cæterum ex ſecundo capite, ex celeritate nempe ſanationis, non minus miraculoſa apparet hæc viſionis reſtitutio, quia præterquam quod affectus oculorum diuturni ſemper ſunt, ob indefinentem effluxum ad ipſos ex capitis vacuitate, & ob ſpirituum vi-
5 ſibilium tenuitatem, ac puritatem, ob quam facile ad ipſos fit ſanguinis concurſus, immo etiam incurabilis, Mercur. *de aff. ocul. cap. 1.* vitium hoc peculiariter, hoc eſt Aquei humoris effluxus, ac deperditio, licet aliquando, raro tamen, fit emendabile, ut Mercurial. teſtatur *de Affect. Ocul. c. 5.* & ex plurium DD. Auctoritate Daniel. Sennert. *ubi ſupr. c. 34.* veritas tamen
6 eſt, quod non niſi longiſſimo temporis intervallo illud emendari contingit per ejuſdem deperditi humoris regenerationem, ita ut ipſe Galen. *lib. 1. de ſympt. cauſ. cap. 11. prope finem*, tanquam incredibile quiddam caſum enarret reſtitutionis viſus poſt prædicti humoris Aquei deperditionem in his verbis: *Cæterum incredibile quiddam, nec fieri vulgo ſolitum in puero vidimus, qui ſtilo in Pupillæ loco fuerat compunctus; nam cum ſtatim effluxiſſet aquoſus humor, tum pupilla ipſa minor eſſet reddita, tum tota Cornea apparuiſſet nigrior: Cæterum ſanatus poſtea recte vidit, collecto ſcilicet paulatim eo,*
7 *qui effluxerat, humore.* Ex quibus verbis clare patet, quod licet Aqueus humor deperditus regenerari interdum poſſit, ſed admodum infrequenter, tamen hoc nonniſi longo temporis tractu ſuccedere poteſt, & paulatim, ut Galenus dicebat: quod etiam apud
8 cæteros Anatomicos perſuaſſimum eſt, aſſerentes, hunc humorem deperditum viſum omnino extinguere, ac vix regenerari poſſe, Andr. Laurent. *Anatom. lib. 11. quæſtione.* 8. illa enim particula, *vix*, difficultatem, ac raritatem rei factibilis demonſtrat, licet enim, quod vix fit, factibile tamen ſit, ſemper

fit cum magna difficultate, Alberic. *in diction. in voce*, (*vix*) Abb. *in cap. contracto, de Cognat ſpirit. n. 13.* Morbi ergo, qui vix ſanantur quidem aliquando, cum magna tamen difficultate, & nonniſi longo temporis tractu, idque maxime habet locum in caſu noſtro, in quo præter naturam ipſius morbi viſum occupantis, reddebantur ulterius multo magis curatu difficilis, quia dependebat ab ianitione, viſus enim deperditus fuerat ob effuſionem humoris Aquei, ut ergo recuperaretur, oportebat hanc cauſam inanitionis tolli per novam regenerationem ejuſdem humoris, quod erat dif- 9
ficillimum, nam ut ex Gal. Mercur. *de Ocul. affect. cap. 5.* facilius eſt conſumere humiditatem ſupereffluentem, quam deficientem reſtaurare ac reficere, tritumque illud eſt, facilius eſt repleta evacuare, quam evacuata replere. Requirebatur ergo ad hanc ſanationem, ubi naturaliter fieri debuiſſet, ob prædictas cauſas, longiſſimi temporis tractus, neque erat in via Naturæ poſſibile, quod ille humor trium tantummodo dierum ſpatio regeneraretur, & viſus ad ſuam naturalem perfectionem rediret; quia, ſi in evacuandis humoribus peccantibus trium dierum ſpatium fuiſſet nimis breve, quanto magis breve eſt idem ſpatium trium dierum ad regenerandum humorem tam neceſſarium ad viſum deficientem, ſi hoc multo magis difficile abſque dubio eſt, quam illud, Cum ergo hic humor tam brevi fuerit regeneratus, opus hoc Naturæ tribui non poteſt, ſed tantum ſupernaturali cauſæ, ac potentiæ divinæ.

Quod tanto magis probatum remanet; quanto viſio reſtituta eſt abſque ullo remediorum naturalium præſidio; nam quæ a Chirurgo applicata ſunt, non ſolum non conferebant ad viſus reparationem, ſed illi omnino contraria erant. Chirurgus enim ad evitandam inflammationem applicuit oculo medicamentum defenſivum, ut fatetur ipſa infirma ſuper 7. hujuſmodi autem medicamenta repellentia ſunt ac frigida, & adſtringentia, Gal. *lib. 6. de comp. Med. ſec. loc. cap. 1.* at frigida, ſtiptica, & adſtringentia incraſſant, unde magis apta erant ad multo magis corrugandam ipſam corneam membranam, & magis opacam reddendam, ex quo viſus magis obſcurabatur, deperdita in totum, ſi quæ remanſerat, exigua Corneæ diaphaneitate.

Neque contra hæc quicquam facit, quod ab Illuſtriſſimo Domino Fidei Promotore opponitur, quod ſcilicet, cum præceſſerint multa alia præſidia, ac præcipue corporis purgatio, facile fuerit in via Naturæ oculum viſum recuperare, cum pateat aliquando ex ſimplici purgatione, aut ex ſola remotione inſignis alicujus doloris ægrum affligentis, conciliato ſomno, nonnullorum, qui viſum omnino amiſerant, illum recuperaſſe, & in terminis noſtris non deſunt aliqui caſus huic ſimillimi, in quibus ægris ex vulnere univerſo Aqueo humore effluxo, & viſu ob id in totum deperdito ad priſtinum ſtatum, mediantibus purgationibus regeneratione illius humoris rediſſe, & præter caſum a Galeno allatum videndi caſus à Benivenio, Langio, Columbo, Paræo, Coiterio, & aliis enarati, quin etiam nos ipſi, ut veritati opitulemur, duos homines vidimus, qui incendio in ſegetibus, & in ſilvis debacchante, illud extinguere tentarunt, & ex magno caumate viſum omnino amiſerunt, quem tamen multis poſt diebus integre recuperarunt, regenerato interim humore aqueo, qui a nimio calore fuerat quaſi penitus abſumptus.

Sed hæc minus afficiunt, quia primo certum eſt, quod in noſtra Ægrotante, ſi quæ medicamenta in uſum fuerunt protracta, reſpexerunt omnis corporis emundationem; non autem viſus deperditionem, & ſic non poterunt in aliqua re cœcitati conferre. Secundo corporis expurgatio, ſive ſpontanea ſit, ſive ab Arte procurata, tunc conferre poteſt in cæcitate; cum cæcitas irrepſerit ex aliquo humorum concurſu ad ipſos oculos & ex nimia corporis; & capitis præſertim repletione; at in caſu noſtro, ubi cauſa cæcitatis erat inanitio facta
ex effuſione humoris Aquei, tantum abeſt, ut purga- 10
tio quæcunque poſſet utilitatem afferre, ut e contra mirum in modum læderet, ſpiritibus per illam magis, magiſque reſolutis, nam curatio non dependebat a remotione humoris effluxi, ſed a reſtauratione

humoris deperditi, unde cum Medicinia nihil aliud ſit quam adjectio, & detractio; Hippocr. *lib. de flat. n.* 3. Galen. *in Introd. c.* 6. adjectio ſcilicet eorum, quæ deficiunt, & detractio eorum, quæ ſuperfluunt: in noſtro caſu certe ad removendam cæcitatem adjectione, & regeneratione deficientis humoris opus erat, non detractione ſuperfluentis.

Multo minus contra nos facit, quod naturaliter aliquando acciderit, viſum deperditum ex vehementi capitis dolore, aut ex longis, & inſeperabilibus vigiliis, ſola doloris remotione, aut ſomno conciliato, breviſſimo temporis tractu fuiſſe recuperatum: quia non eſt par ratio, quia cæcitas in caſu noſtro, neque ex perenni vigilia, neque ex vehementi dolore ortum habuerat, ſed ex effuſione humoris aquei, & ex vulnere, ulcere, & corrugatione Corneæ Membranæ; ad rem ergo non faciebat ſatagere ſomnum conciliare, aut anodinis Medicamentis dolorem levare, ſed oportebat aqueum humorem reſtituere, vulnera conſolidare, ulcera ſanare, & Corneæ corrugationem complanare, illamque ut ante puram, ac pellucidam reddere, & in naturalem ſtatum reducere. At quis audebit firmare, Artem, aut Naturam hæc omnia brevi trium dierum ſpatio poſſe perficere, quæ neque longiſſimo annorum decurſu adimpleri poſſunt? Quare videtur concludendum, ſanationem hanc fuiſſe abſque ullo dubio miraculoſam, reponendamque eſſe inter miracula, quæ reſpiunt Naturæ obedientiam ad divini Nominis invocationem: quippe cum (dato etiam quod regeneratio humoris Aquei naturaliter ſuccedere poſſit) nullo modo poſſet oculus eo modo obcæcatus ad priſtinum ſtatum redire, niſi longo, ut dixi, multorum dierum, ac menſium ſpatio. Sed non ſufficiebat, hic Aquei humoris regeneratio, ut viſus ad priſtinum ſtatum remearet, ſed oportebat Corneam Membranam corrugatam conplanare; ſed hæc etiam libenter concedamus, nempe Aqueum humorem trium dierum ſpatio, vel etiam minori potuiſſe naturaliter regenerari, & ex ejus generatione Corneam denuo complanari, rugis amiſſis ex tumefactione, quæ faceret Aqueus humor regeneratus, ſed impedimentum a cicatricibus proveniens, quomodo in via Naturæ, vel Artis præſidio removeri poterant, etiam longo non annorum, ſed ſæculorum ambitu? Pars enim cicatrizata, nunquam ad naturalem ac priſtinum ſtatum redire poteſt, excicatrice enim exſiccatur magis, & incraſſatur, ac callum contrahit, unde Ars, quæ ſemper Naturam imitatur, ad inducendas cicatrices, Medicamentis utitur exſiccantib. & adſtringentib. Gal. *l.* 1. *Con. Med. per gen. c.* 12. & *l.* 2. *ejus c.* 21. hæc vero indurant, & incraſſant; quæ operatio eſt directo contraria viſioni, quæ inſtrumentum requirit purum, tenue, ac pellucidum. Hæc igitur impedimenta omnia, quæ neque ab Arte, neque a Natura amoveri poterant, Divina potentia brevi removentur, & ut pateret hoc ab ipſa Divina potentia, & non aliunde emanaſſe, voluit illa opus hoc apparere perfectiſſimum, quale Miraculum debere eſſe dixi alias *lib.* 4. *quæſt. Medico-Leg. tit.* 1. *quæſt.... n.* 9. unde non ſolum Deus O. M. meritis hujus beati removeri voluit impedimenta, quæ de novo ex accidente emerſerant, ſed etiam ea, quæ jam a multo tempore viſum diminuerant, ut ipſum viſum redderet ab omni labe liberum, & magis perſpicacem, quam ante vulnuſculum inflictum conſiſteret.

CONSILIUM XLVI.

ARGUMENTUM.

Contracta fuerat ſocietas ſcutorum trecentorum ſuper periculo vitæ D. Angelicæ Petroniæ de Accorambonis, cum Illuſtriſſimo D. Abbate Maffæo, cum prædicta Domina Angelica ex laboribus perpeſſis in proprio marito curando, & ex mœrore ob ejus mortem contracto, in febrem acutam incidit, ex cujus vigore abortivit, & vitam cum morte commutavit. Prætendebat D. Abbas, pecunias eſſe lucratas, contra inſtantibus DD. de Accorambonis caſum eſſe inter exceptos, cum D. Angelica mortua fuerit ex partu, & replicante D. Abbate, non fuiſſe mortuam ex partu, ſed ex febre.

SUMMARIUM.

1 *In inſtrumento ſocietatis non poſſunt comprehendi omnes caſus mortis in partu, aut prægnantia venientes.*

2 *Duo mortis genera in prægnantia, & partu evenientia.*

3 *Abortus quando faciat exceptioni locum, quando vero non.*

4 *Semper debet attendi cauſa primaria, & immediata mortis in caſibus exceptis.*

5 *Abortus per ſe non aptus natus eſt cauſare febrem.*

6 *Cauſa fovens, mediata, & impulſiva mortis, in nullo cenſu habenda.*

Tametſi in inſtrumento ſocietatis officii, quando pecuniæ dantur in ſocietatem ſuper periculo vitæ alicujus mulieris, excipiatur mors ex prægnantia, & partu, & cauſæ partus, non poſſunt tamen ſub hac exceptione comprehendi omnes, ac ſinguli caſus mor- 1
tis in prægnantia, & partu evenientes, ſed tantummodo ii, in quibus prægnantia, & partus ſunt cauſæ primariæ, immediatæ, & per ſe ſuccedentis mortis; ubi vero habeat ſe prægnantia, aut partus, tanquam cauſa ſecundaria, mediata, impulſiva, & per accidens mortis ſubſequentis, caſus pro lucro eſt, neque in exceptione comprehenditur: quæ omnia ſatis ſuperque declararunt Juriſconſulti de hac materia ſcribentes. nempe. Virgin. de Boccatis, Franc. Caſtracan. & Sylveſter Zachias Frater meus. His ita poſitis duplex morborum genus conſiderari debet in muliere prægnante, vel parturiente, unum proprium ipſius prægnantiæ, & partus, & eſt eorum morborum, qui a prægnantia, & partu immediate dependet, aliud eorum a prægnantia, & partu independentium, ſed qui cum prægnantia, & partu aſſociantur. Ubi ergo ex morbo 2
primi generis mors ſuccedat, pecuniæ nequaquam amittuntur, cum talis caſus intelligatur exceptus in ipſo inſtrumento in illis verbis, excepta morte partus, cauſa partus, & prægnantiæ: at vero ubi mors ex morbo ſecundi generis eveniat, pecuniæ amittuntur, neque ex eo, quod morbus, & mors in partu, aut prægnantia advenerit, cenſetur exceptus, cum a partu, & prægnantia ſit independens. In caſu ergo propoſito morbus, ex quo Domina Angelica utero gereret, non contraxit morbum ex prægnantia, ſed ex alia cauſa evidenti, ac Procatharctica, ex laboribus ſcilicet in aſſiſtendo Mariti curæ perpeſſo, & animi mœrore ob ejus mortem, his enim ex cauſis in ardentem febrem lapſa, ac poſtmodum abortiens vita functa eſt.

Nec quicquam valet, quod ex adverſo dicitur, prægnantiam fuiſſe in cauſa, ut in morbum illum laberetur; Qua hoc verum nullo modo eſt, neque enim prægnantia ex ſui natura cauſat febrem, ſed bene cauſant febrem immodicus labor, vigiliæ, intempeſtius cibus, mœrores, & hujuſmodi, & concedi quidem poteſt, prægnantiam eſſe cauſam, ut facilius mulier in febrem labatur, ſed habet ſe tunc ſemper ut cauſa fovens, & impulſiva, non autem ut cauſa primaria, & per ſe, veluti labor & mœror, quæ cauſæ habent per ſe habilitatem ad cauſandam febrem, non in prægnante ſolum ſed in quacunque alia perſona, ubi modum exceſſerint, ut in caſu noſtro

Verum enimvero replicatur a contraria parte, mortem in hoc ex abortu eveniſſe, & ſic a Prægnantia omnino dependere, & exceptionem lucro facere: ſed reſpondetur, quod licet Abortus per ſemetipſum ſuf- 3
ficientiſſima cauſa eſſe aliquando poſſit & morbi, & mortis ab illo dependentis, tamen in illis tantum caſibus locum exceptioni facit, in quibus mors ab ipſo abortu immediatam dependentiam habet, ita ut abortus non debeat ad aliam priorem cauſam referri ad quam referri debeat etiam ipſa Ægrotantis mors. At vero

ubi

ubi præceſſit alia evidens cauſa, nempe alius morbus, non ſolum habilis per ſe ad provocandum abortum, ſed etiam ad mortem accerſendam, tunc nullus locus poteſt eſſe exceptioni, quia prior illa cauſa, unde provocatus eſt abortus, cauſavit etiam mortem: nam quicquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati: ſi ergo in hoc caſu febris ardens procuravit abortum, provocavit etiam mortem, maxime cum, ut ſupra dictum quoque eſt, multo habilior cauſa ad aſciſcendam mortem ſit febris ardens, quam abortus; eſt enim febris ardens præ cæteris omnibus morbus lethalis: Hippocr. *lib.* 3. *Epidem. tex.* 3. Cum igitur morbus, ex quo D. Angelica primo decubuit, tandemque deceſſit, fuerit a prægnantia, & a partu, & ab abortu, & a quacunque harum rerum omnino independens, non ad prægnantiam, aut partum, aut ad abortum, vel ad aliquam eorum cauſam referenda eſt mors, ſed ad ipſum morbum, a quo cætera, ut a primaria & originaria cauſa, per
4 ſe dependentiam habent, non ipſe ab ulla eorum: ſemper enim attendi debet cauſa primaria, & originaria, & immediata, non autem ſecundaria, impulſiva, & mediata.

Quemadmodum ergo, ſi ad abortum ſecuta eſſet febris, attendendus eſſet abortus ut cauſa primaria, ex qua poterat originatam fuiſſe febrem, ſic modo quod abortus conſecutus eſt ad febrem, febris tanquam primaria cauſa eſt attendenda. Quod autem ſic ſe res habuerit, patet ex depoſitione Teſtium, & præcipue ipſius Medici, qui curæ interfuit, hic enim juxta decimum deponit, prædictam Dominam Angelicam ex labore nimio in curando marito perpeſſo, & ex animi mœrore, ob ejuſdem mariti mortem, incidiſſe in febrem acutam cum intenſiſſimo capitis dolore, aliiſque accidentibus, quæ ſolent acutam febrem concomitari, quæ febre invaleſcente invaluerunt & ipſa, ita ut infirma die tertia Renum moleſtiſſimo dolore prehenſa abortiverit; qui morbi progreſſus ſatis ſuperque declarat, nullam in hoc caſu adfuiſſe culpam prægnantiæ, cum nulla accidentia comparverint uſque ad tertiam ipſam prægnantiam pertinentia; cum igitur accidentia a principio apparentia maxime habilia eſſent ad occidendam infirmam, & ad prægnantiam non pertinerent, quonam pacto firmabimus, prægnantiam & abortum fuiſſe cauſam mortis? Nam etiam ſi prædicta accidentia cauſaverint abortum, non cauſarunt mortem propter abortum, ſed propter eorum vehementiam, & malignitatem quæ ad ipſum abortum non pertinebant; immo conſequens erat abortum in hoc caſu potius potuiſſe morbum, & accidentia morbi allevare, per purgationem puerperii ab ipſo factam, quam aliquando Abortus dicitur ſalubris, ut apud Hippocr. *lib.* 2. *Epidem. ſect.* 2. *n.* 14. ibi: *Abortus maſculus ſexaginta dierum in partus ſuppreſſionibus ſalubris*, ut enim Valleſius *in com.* dicit, ſint Matris periculo fit, & videmus etiam non raro prægnantes aliquo morbo etiam acuto, & lethali correptas per abortum liberari.

Neque valet dicere, quod hæc febris potuit dependere ex inſtantia Abortus: nam præterquam quod neceſſe fuiſſet præcedere quædam ſigna, quæ hanc inſtantiam Abortus portenderent, quæ tamen uſque ad tertiam nequaquam fuerunt obſervata, (nam tertia dolore Renum prehenſa abortivit) illud compertiſſimum eſt, Abortum non eſſe aptum natum cauſare febrem,
5 hoc eſt Abortum ex ſui natura non cauſare febrem, cum ex mille fœminis abortientibus, vix una, aut altera, & hæ quidem per accidens, non ex natura abortionis, febre corripiantur. Ergo cum præceſſerit febris acuta, quæ per ſe cauſare poterat abortum, & mortem, & ſucceſſerit Abortus, & mors, dicendum eſt, Dominam Angelicam ex febre, non ex abortu periiſſe, & ſic cum febris illa acuta eſſet morbus independens a prægnantia, & partu, & nihil cum alterutro, vel cum eorum utroque commune haberet ſubſecutæ mortis, tota culpa in febrem rejicienda, unde caſus pro lucro debet eſſe, non pro exceptione.

Non obſtat quod Abortus fuerit cauſa majoris morbi, & ipſam etiam mortem acceleravit; quia his non obſtantibus non poteſt recenſeri inter cauſas primarias, ſed inter ſecundarias, & habuit hoc tantum in vim cauſæ foventis, & impulſivæ, & mediatæ, quæ in nullo cenſu eſt habenda, ut late alias diximus. *lib.* 1. *quæſt. Medico-Leg. Tit.* 4. *qu.* 6. *per totam*.

CONSILIUM XLVII.

ARGUMENTUM.

Mulier ætatem agens triginta quinque annorum, cum utero gereret, percuſſa eſt a Clerico NN. ſuper dorſum quodam baculo ſatis graviter. Inde Renum dolore per iteratas vices prehenſa, poſt tres menſes decurſos a tempore, quo vapulaverat, narium hæmorrhagia tam copioſa, & impetuoſa apprehenſa eſt, ut cohiberi non potuerit, ex quo illa abortivit, & ſeptima interiit: Fiſcus Clericum in carcerem conjecit, tanquam homicidii reum: quæſitum ergo eſt, an percuſſio illa ſuper Renes fuerit vere cauſa Abortus, hæmorrhagiæ, & mortis.

SUMMARIUM.

1 *Abortus ex percuſſione ſuper renes in gravida muliere facile evenit, & cur.*
2 *Vena, & Arteria magna ſunt ſanguinis promptuarium.*
3 *Subitaneæ animæ paſſiones, ac præſertim ira, & timor multorum periculorum cauſæ exiſtunt.*
4 *Animi paſſiones vehementes in gravidis etiam multo poſt tempore ob earum repetitam memoriam periculum afferunt. Declara ut n.* 10.
5 *Cauſa evidens in agendo (niſi ſit immanens) ſemper in principio eſt fortior, quam procedente tempore.*
6 *Effectus debet eſſe proportionatus, ac reſpondens ſuæ cauſæ.*
7 *Cauſa proxima & evidente alicujus effectus præſentes, fruſtra remotam, ac minus evidentem quærimus.*
8 *Fatui hominis eſt, quod clarum eſt ac evidens, pro vero non recipere.*
9 *Renum dolor gravidis eſt familiariſſima.*

Quod ex gravi percuſſione ſuper Renes accepta mulier in utero habens abortiverit, novum non eſt, ſed ipſis etiam mulieribus compertiſſimum: cum enim venæ, & arteriæ per lumbos tranſeuntes ad menſtruorum retentionem occaſione prægnantiæ factam repleantur, & ligamenta quoque, quibus uterus alligatur a fœtu diſtendantur, fit, ut ex motu, & multo magis ex percuſſione gravi lumborum, venæ ipſæ, & ligamenta lædantur, ac debilitentur, relaxenturque, unde facili negotio Abortus ſequitur: quod ſatis ſuperque in propoſito caſu eveniſſe demonſtratur, quia ex percuſſione cum baculo ſuper Renes mulier hæc dolere in ea regione cœpit, ac deinceps toto gravidationis tempore indeſinenter eodem dolore oppreſſa, tandem poſt tres menſes abortivit, quod nonniſi ex Renum debilitate a percuſſione contracta eveniſſe ambigi non poteſt.

Verum enim vero in caſu præſenti non ſolum ex 1
læſione, & relaxatione ligamentorum uteri ſuccedere potuit abortus, ſed etiam ex hæmorrhagia, hoc eſt copioſo ſanguinis fluxu ex naribus, quam ex eadem percuſſione originem habuiſſe exiſtimandum eſt, quia ex ſuperexcalfactione, & inflammatione ob percuſſionem concepta ab ipſo ſanguine in vena, & Arteria magna, quæ per medium ipſorum Renum pertranſeunt, & ſunt veluti promptuarium totius maſſæ ſanguineæ, ſanguis attenuatus, & acutiem acquirens, ac ſurſum repens ob clauſuram inferiorum venarum ex prægnantia factam, hæmorrhagiam excitavit, quæ ob ejuſdem ſanguinis tenuitatem, & acutiem cohiberi unquam potuit, unde ad externam debilitatem muliere deveniente, Abortus concitatus eſt, ex quo tandem mors fuit ſubſecuta.

Addendum his, quod hic non modo militat cauſa 2
habilis ad abortiendum ex ipſa percuſſione ſuper Renes, & ex ſanguinis ſuperexcalfactione, & attenuatione, ſed etiam militat cauſa ex vehementi Animæ paſſione ex ira ſcilicet ob injuriam à percutiente ſibi illatam,

illatam, & ex timore majoris læſionis ſibi imminentis, ſcimus enim quas turbas, & quot ac quanta accidentia in gravidis hujuſmodi ſubitaneæ paſſiones, maxime ſi vehementes ſint, ut in præſenti eventu fuerunt;
3 nam pleraſque in dies ex earum violentia abortum facere quotidiana experientia comprobat, & adnotatur etiam ab omnibus Gyneciorum Auctoribus, inter quos, ſi libet, vide Recentiores, præcipue Mercat. *de ſterilis & Pragn. aff. lib. 3. cap. 21.* Roderic. a Caſtro *de Morb. mul. lib. 3. cap. 22.* Hucher. *de ſterilit. lib. 3. cap. de conſervat. Concep.* Varandæum *lib. 2. de aff. Mulier. c. 3.* Dan. Senn. *Pract. lib. 4. part. 2. ſect. 5. c. 2.* Bald. Ronſ. *de hum. vit. primord. cap. 14.*

Neque valet dicere, quod hujuſmodi paſſiones Animi tunc aptæ ſint magnam commotionem in ſanguine extitare; cum ſubitæ, ac vehementes ſunt, tunc enim per illam commotionem abortum cauſare facile poſſunt, at ubi ſuum impetum, ſuamque violentiam remiſerint, ut in caſu noſtro ſanguine refrigeſcente, ac ab excitata commotione quieſcente, non amplius talem effectum producere ſunt aptæ; Quia hoc procedit, quan-
4 do hujuſmodi vehementes paſſiones omnino recedunt, abſque eo, quod denuo per recurſum phantaſmatum excitentur, ſed quando relinquunt poſt ſe memoriam fixam eorum, quæ ab illis paſſionibus perpeſſæ ſunt, ut factum eſt in caſu noſtro, in quo ex ira ab accepta injuria excitata, aſſidue fieri debebat recurſus phantaſmatum ad memoriam, tunc ex hoc ipſo recurſu novus motus, & nova ſanguinis agitatio, fit quæ non ſolum præſente Iræ cauſa, ſed multo poſt tempore perdurans, eoſdem effectus ac a principio excitare poteſt; quod maxime evenit in mulieribus, ut ſunt ea ſua natura iracundæ & vindictæ avidæ, unde permanente, ac durante cauſa commotionis ſanguinis, mirum non eſt, ſi concitatus ad ſuperiora habuerit recurſum, & ſanguinis fluxu excitato mulierem abortire coegerit, illamque tandem ex medio ſuſtulerit.

Cæterum cum hæc omnia magna ex parte a veritate aliena ſint, videtur dicendum, neque hæmorrhagiam, neque Abortum, nec denique ipſam mortem a per-
5 cuſſione Renum per Clericum facta ullam originem, aut dependentiam habuiſſe, Primo, quia cum cauſa evidens, extrinſeca præſertim in agendo, niſi immanens ſit, in ſuo principio ſit multo fortior, quam progrediente tempore, quia in dies ſuum vigorem, & activitatem amittit, impoſſibile eſt ejus effectum, niſi ſubito ſe prodat, interjecto tempore, & maxime ſi multum ſucceſſive apparet: cum ergo percuſſio ſuper Renes a muliere perpeſſa fuerit cauſa maxime evidens, & activa, ſi debuit cauſare hæmorrhagiam, vel abortum, debuiſſet illico a principio id præſtare, cum multo majorem activitatem tunc haberet, quam procedente tempore, ſi ergo tales effectus non ſunt ad illam tunc, cum violentior erat conſecuti, multo minus conſecuti ſunt ab ea, cum omnem jam violentiam, & activitatem amiſerat, & ſic neque hæmorrhagia, neque Abortus, neque mors ad percuſſionem ſunt referenda, ſed ad alias cauſas.

Præterea effectus debet eſſe proportionatus, ac reſponſuæ cauſæ, cum non quilibet effectus ex qualibet cauſa indifferenter produci poſſit, quod exemplificabo in Medica Arte ſic: Ad violentum exercitium ſequetur exempli gratia febris, ad commorationem ſub Aere frigido ac nocturno, membrorum paralyſis, quia febris eſt effectus proportionatus, ac reſpondens exercitio violento, & paralyſis commorationi ſub Aere frigido nocturno: nunquam autem ordine naturæ ad violentum exercitum ſequetur paralyſis, &
6 ad commorationem ſub Aere frigido febris, niſi per accidens: & in ſumma ad cauſas excalefacientes neceſſe eſt ex ſui natura ſequi effectus caloris ad refrigerantes frigiditates, non e contra: at hæmorrhagia, ſeu ſanguinis eruptio ex naribus non eſt effectus proportionatus, ac reſpondens percuſſioni ſuper Renes factæ, ſed potius fluxus ſanguinis ab utero, quod tanto magis veritatem habet, quanto effectus eſt remotior a ſua cauſa; ſi ergo hæc ſanguinis eruptio non fuit cauſata a percuſſione, neque ſubſequens Abortus, neque mors ad percuſſionem transferri poteſt: quia, quemadmodum hæmorrhagia non eſt effectus proportionatus, ac reſpondens percuſſioni per tres menſes antea factæ ſuper renes, ſic abortus, & mors ſunt effectus proportionati, ac reſpondentes ipſi hæmorrhagiæ, cum ex ipſa debilitato calore naturali, & facultate retentrice labefactata, facili negotio ſit ſubſecutus Abortus, & ad Abortum mors.

Igitur ubi cauſam alicujus effectus habeamus proxi- 7
mam, & evidentem, fruſtra magis remotam, & minus evidentem quærimus Rota *in noviſſ. 15. deciſſ. 105. part. 1.* quia æquum non eſt in cauſarum inveſtigatione diſcedere ab iis, quæ evidenter apparent: Galen. *lib. de mot. muſ. cap. 5.* cum ergo hæmorrhagia ſit cauſa proxima, & evidens, imo evidentiſſima abortus ſubſecuti eodemque modo hæmorraagia, & Abortus ſint cauſæ proximæ, & evidentiſſimæ ſubſecutæ mortis, ab omni ratione alienum profecto eſt, culpam mortis rejicere in percuſſionem ſuper Renes per tres menſes antea prægreſſam, quæ ſi ullo modo potuiſſet eſſe cauſa aut hæmorrhagiæ, aut Abortus, certe nonniſi remotiſſima cauſa, & ſolum per accidens eſſe potuit, licet nullo modo rationem cauſæ in his effectibus habuerit. Ne ergo illud Galeni loco allegato nobis obiiciatur, quod ſcilicet ex eorum numero ſimus, quæ dubitationibus objectantur, ubi ea, quæ clara ſunt, ſuſpecta habeamus, fateri cogimur. Abortum, tanquam a ſua proportionata, evidenti, ac proxima cauſa ab hæmorrhagia, mortemque ab hæmorrhagia, & abortu ſimul cauſatam fuiſſe.

Ac denique cum illud dubium ſit, & controverſione 8
multa ambiguum, utrum nempe percuſſio ſuper renes prægnantis cum baculo facta potuerit poſt tres menſes ſanguinis fluxum excitare (quod tamen non modo ambiguum eſt, ſed ambiguitatem inanem excitat) clarum autem ſic, & nulla controverſione ambignum, ſanguinis fluxum potuiſſe cauſare Abortum, & conſequenter mortem, certe fatui omnino exiſtimanti erimus, ut Galenus ibidem dicebat, niſi id, quod evidens, ac clarum eſt, pro vero recipiamus: pervicacis enim ingeni, impudentiſque hominis eſt, atque ab omni modeſtia alienum, veritati non libenter aſſentiri. Inconcuſſa ergo remanere debet noſtra opinio, quod percuſſio ab illa muliere prægnante ſuper Renes perpeſſa, nihil commune habuerit cum hæmorrhagia poſt tres menſes ſubſecuta, ac conſequenter neque Abortum, neque mortem ab ea percuſſione ullam dependentiam habere potuerit, & idcirco Clericus ejus criminis reus venit omnino abſolvendus.

Ad ea vero, quæ opponuntur, non eſt difficile pleniſſime reſpondere, dicendo, quod verum quidem ſit, percuſſionem ſuper Renes a muliere gravida acceptam poſſe eſſe evidentem, ac præſentaneam Abortus cauſam, quando maxime ita gravis eſt, ut per eam illico ligamenta relaxentur, venæque adaperiantur: ſed ubi, hæc non illico, & immediate a percuſſione ſuccedant, ſignum eſt, percuſſionem non fuiſſe ſufficientem ad cauſandum Abortum. Et ſi non potuit cauſare Abortum illico, & immediate, quomodo potuit cauſare Abortum poſt tres menſes? Sed veritas eſt, percuſſionem in hac muliere non ſolum non fuiſſe gravem, cum neque ligamenta diſrumpere, neque venas adaperire ſua violentia potuerit, ſed neque fuiſſe notabilem, cum nullam pene læſionem poſt ſe reliquerit; nam ipſa mulier nullo incommodo fœtum per tres menſes ſubſequentes geſtavit.

Neque obſtat, quod poſt acceptam percuſſionem mulier ſemper doluerit in regione renum, quouſque tandem abortiverit: quia etiamſi concedamus, dolorem hunc renum a percuſſione remanſiſſe, tamen certum eſt, Abortum non ad dolorem Renum, ſed ad hæmorrhagiam fuiſſe ſubſecutum, quomodo enim firmabimus, dolorem illum, cum quo a muliere per tres menſes innoxie fœtus geſtatus eſt, fuiſſe magis proximam, & adæquatam Abortus cauſam, quam ſuam copioſam ſanguinis ex naribus eruptionem? Quod tanto magis videtur afficere, quanto hic Renum dolor gravidis ſolet eſſe magis familiaris, ut omnes Authores Gyneciorum teſtantur, & valgo notum eſt, Var. *l. 2. de Morb. mul. cap. 3.* ita ut nonnullæ per totum geſtationis tempus eo moleſtiſſime afficiantur, neque ex cauſa videmus eas facile abortire; etiamſi ergo obſtinato animo

animo velimus hunc Renum dolorem a percuſſione fuiſſe relictum, tamen cum multo habilior cauſa abortiendi fuerit tam copioſa ſanguinis per nares expurgatio, ac multo etiam evidentior, Abortum ab hæmorrhagia, non autem a dolore Renum fuiſſe cauſatum determinandum.

Inanis porro ſpeculatio illa videtur, quod ex percuſſione potuerit ſanguis excalfieri, & attenuari, & ad motum excitari, & ſic cum per inferiores vias ob prægnantiam exitum non haberet, impetum fecerit ad caput, unde hæmorrhagia fuerit excitata, ex qua Abortus, & mors; nam hæc bene utcunque procederent, quando immediate a percuſſione ſubſecuta eſſent, ſed cum inter percuſſionem, & hæmorrhagiam intervenerit ſpatium tam diuturnum, trium ſcilicet menſium, quanam ratione adſtruere audebimus, ex motu a percuſſione in ſanguine excitato, cauſatam fuiſſe hæmorrhagiam, cum hoc neque verum, neque veriſimile ullo pacto eſſe poſſe ſanæ mentis homini videatur?

Nec minus inane eſt, quod velimus ex injuria accepta remanere ſemper impreſſam memoriam, ita ut ex
10 recurſu ad ipſam injuriam per memoriam facto, denuo ira accendatur, & ſanguis ad motum excitetur. Non enim hic motus in ſanguine fit quandocunque ab animi paſſionibus, ſed cum ſubitæ, ac vehementes ſunt, tunc enim ſuſque deque omnia confundunt; totamque ſanguinis maſſam vehementer agitant, ita ut facillime ſuccedat, gravidas in ea concitatione abortire; at vero, ubi ille motus, & calor iracundiæ refrixerit; etiamſi prægreſſa phantaſmata acceptæ injuriæ menti repræſententur, & circa ea mens obſervetur, nullus inſignis motus excitatur, licet ſic etiam aliquo modo nocere poſſint, ſed nonniſi ſenſim, & progrediente tempore.

CONSILIUM XLVIII.

ARGUMENTUM.

Illuſtriſſimus ac Reverendiſſimus D. N. N. ab ineunte pueritia, vix pubertate egreſſus, ſtomachum ſortitus eſt imbecilliorem, ac tantopere morbis obnoxium, ut valetudinariam vitam ſine intermiſſione degens, coactus fuerit perpetuo indifferenter ſingulis diebus, ac temporibus, tam Quadrageſimæ, quam cujuſcunque jejunii, carnibus veſci, atque illis quidem tenerioribus, ac coctu facilibus: qua de cauſa, progrediente ætate, Breve a F. R. Urbano Octavo obtinuit, ut poſſet, adhibito utriuſque Medici conſilio, perpetuo carnibus veſci. Interea longum iter facere, ob urgentiſſima negotia, coactus, extra patriam per tres pene annos commoratus, tantopere in corporis valetudine profecit, ut in alium hominem degeneraſſe viſus ſit. In patriam tandem reverſus, cum pancratice ſe habere obſervaret, ac ſtomacho optime valere, Religionis zelo motus ad Quadrageſimæ, aliorumq; jejuniorum obſervantiam ſe obſtringi exiſtimans, ad Medicorum conſilium recurſum habuit, poſtulans, an ſine recuperatæ ſanitatis diſpendio poſſet ad jejuniorum obſervantiam redire; nam cum per duos, aut tres dies ejus rei experimentum ſumpſiſſet, obſervaverat, ſe non bene prorſus habuiſſe. Convocatis igitur quinque primoribus Medicis, petiit, ut mature re diſcuſſa, determinarent, quid illi ſalva conſcientia eſſet agendum; ac volentibus cæteris, non poſſe illum abſque notabili ſanitatis periculo jejunii leges obſervare, ne ad priſtinum ſtatum valetudinarium remearet, in contrariam ſententiam abii, rationibus, de quibus infra.

SUMMARIUM.

1 *Quæ vitia a natura ſunt, removeri non poſſunt.*
2 *Aeris mutatione corpora ſenſibiliter, & evidenter mutationes recipiunt.*
3 *Ætatis mutatio quantum poſſit in ſuperandis morbis longis, & contumacibus.*
4 *Ex labore & exercitio creſcit virilitas.*
5 *Ignavia corpus hebetat, labor firmat.*
6 *Facilius removentur vitia ex accidenti evenientia, quam quæ a natura ſunt.*
7 *Morbi incurabiles aliquando ſola Aeris mutatione curantur.*
8 *Caro teſtudinis coctu difficilis, & Melancholica eſt.*
9 *Curæ hominem exiccant, ac debilem faciunt.*
10 *Aer Patrius, magis naturæ noſtræ amicus; quam alienus.*
11 *Aeris mutatio, quibus corporibus proficua, & quibus damnoſa ſit.*

Non abſque firmis rationibus determinandum cenſebant Collegæ, Illuſtriſſimum Dominum non debere obſtringi ad jejuniorum obſervantiam, etiamſi de præſenti optime valere comperiretur; primo, quia licet ab itinere, & ab Aeris mutatione videtur laudabiliori temperamento dotari, & ſtomacho perbelle valere, tamen cum ejusdem ſtomachi imbecillitas ſit illi connaturalis, habeatque inſuper contrarietatem quandam, & naturalem antipathiam cum piſcibus, aliisque cibis, quibus in jejuniis veſci conſuevimus, certum eſt, hæc amoveri ita non poſſe, quin ex minima occaſione recurrant, ut experientia jam demonſtraverat: nam vitia, quæ a natura ſunt, removeri non poſſunt,
& idcirco rationabilis inſurgit timor, ne ex jejuniorum obſervantia denuo ad priſtinam, ac naturalem redeat imbecillitatem, ac iterum valetudinariam vitam degere perpetuo cogatur. 1

Præterea cum Illuſtriſſimus Dominus ex ſervata ad hoc uſque tempus victus ratione ſanus vivat, & viribus ſatis conſtet, contra medicum præceptum omnino erit, illum ad aliam victus rationem cogere, cum protritum illud ſit, Modum, qui ſanitatem facit, non mutato: neque enim dicendum eſt, illum ex Aeris tantum mutatione, & ex itinere patrato majores vires acquiſiviſſe, & ſtomacho melius habuiſſe, quam antea haberet, ſed multo magis id illi ſucceſſiſſe, ex ſervata hactenus victus ratione, fugiendo ea in cibis aſſumere, quæ ſtomacho erant inimica, & ex quibus ob eam cauſam parum vel nihil corpus enutriri poterat, unde quotieſcunque illis utebatur, licet ſemper minus noxia ſeligeret, in imbecillitatem notabilem relabebatur, ita ut, licet ſumma diligentia uteretur, ut illis aſſueſcere poſſet, nunquam tamen id ex voto ſucceſſit, ac nunquam ſuperare potuit naturalem illam antipathiam, quam cum ſimilibus cibis ſortiebatur; & quam etiam de præſenti retinere illum ſatis ſuperque demonſtrare poteſt nova de ea re deſumpta experientia, de qua in relatione. Timendum inſuper dicebant Collegæ, ne cum cogatur in futurum Illuſtriſſimus Dominus in patria commorari, in qua ſemper non bene ſe habere eſt expertus, etiam diæta uteretur ſaluberrima, ac prout ſua natura, & valetudo expoſcebat, ſi ad jejuniorum obſervantiam revertatur, tanto facilius in priſtinam imbecillitatem caſurus ſit; quia tantundem poterit Aer nativus alias, ac ſemper ſibi infectus, vires, & ſtomachum ipſius lædere conjunctus cum victu minus laudabili, quantum potuit Aer externus ac ſibi magis proficus cum recta victus ratione ſuis viribus, ac ſtomacho opitulari: & quemadmodum ex mutatione Aeris externi in Patrium timendum eſt, ne ad antiquam corporis valetudinem redeat, unde jure optimo cavendum eſt, ne in victus ratione delinquat, quod facillime eveniret, ſi in jejuniis cibis uti cogeretur ſibi a natura contrariis, ex quo ille ad opera meliora, quibus

perpetuo vacare ſolet, in poſterum inhabilis omnino redderetur.

Illud certum eſſe, addebant, quod mutatione Aeris, maxime ejus, in quo quis diu commoratus eſt, in Aerem quemcunque ab eo longe diſtantem, corpora ſenſibiliter, & evidenter mutationes & in malum, & in bonum recipere, & adnotatur ab Hippocr. *in lib. de octim. Par. numero tertio* & alibi, & a Cornel. Celſ. *lib.*
2 1. *ſuæ Med. cap.* 3. & a Lucret. *lib.* 3. *de Rer. nat* ibi:

Non vides etiam cœli novitate, & aquarum
Tentari procul a patria quicunque, domoque
Adveniunt?

Quod non ſolum verificatur in mutatione Aeris melioris in deteriorem, ſed etiam in mutatione deterioris in meliorem, ut ex ipſius Celſi verbis patet. Quemadmodum ergo Aeris mutatio in bonum maximum ſanitati Illuſtriſs. viri emolumentum attulit, ita certiores fieri debemus, quod mutatio in malum nocumentum notabile allatura ſit, nam ſi etiam mutatio in bonum nocua eſt, quanto magis mutatio in malum nocua erat? Quod ſi huic eidem mutationi Aeris boni in pejorem addatur mutatio victus laudabilioris in minus laudabilem, tunc in ſanitatis, ne vitæ dicam, in evitabile periculum certo certius illum conjiciemus. Sufficienter igitur videtur excuſari Illuſtriſſimus Dominus a jejuniorum obſervantia, cum periculum ex ea emanans ex ſupradictis ſit certum, & maxime notabile.

3 Verum enimvero prædictis omnibus pro contraria opinione allatis non acquieſcens, exiſtimavi, Illuſtriſſimum Dominum poſſe tuto, & ſine ullo notabili periculo, ut Religionis zelo obſecundare valeat, jejuniorum obligationi ſatisfacere, abſtinendo a carnibus aliiſque cibis in jejuniis ab Eccleſia interdictis, aſſumendo cibos alios quoſcunque, dummodo modus adhibeatur: quia Primo Illuſtriſſimus Dominus non tantum profecit, ut ſupponitur ab itinere, ab Aeris mutatione, & a ſervata victus ratione, abſtinendo a piſcibus, & aliis cibis jejuniorum, qui alias videbantur illi ſummopere contrarii, quantum profecit mutatione ætatis, quæ quantum poſſit in ſuperandis, & profligandis morbis longis, & contumacibus, norunt etiam ii, qui vix de limine Medicinam ſalutarunt: & patefit exemplo Epilepſiæ, aliorumque quorundam morborum difficillimorum, qui mutatione ætatis maxime abiguntur, juxta Hippocrat. ſententiam *Aphor. ſect.* 3. *numer.* 28. *& ſect.* 5. *Aphor.* 7. ubi Galen. *in comm.* cum ergo hactenus in ætatibus calidioribus verſaretur, juventute nempe, ac ætate conſiſtenti, & virilitate, nunc autem ad ſenium properet, factum eſt, ut temperamenti mutatione, ſanitatem, quam prægreſſa temperamenta ſuo excedente calore exagitabant, affatim recuperaverit: In prægreſſa namque ætate tanto Hepatis calore flagrabat, ut ſtomacho frigidiuſculo dotaretur, abſorbente Hepate, & alliciente ad ſe univerſum calorem, ita ut ne cibos quidem facillimæ concoctionis conficere poſſet; præter quam quod ſuperexcedens ille Hepatis calor, & in præter naturam degenerans, meliores ſpiritus ventriculi, aliarumque partium diſſipabat, unde coctiones peſſime ſuccedebant, & Æger in dies in pejorem ſtatum decidebat, unde etiam extenuari, ac ſecundum ſolidiora membra abſumi videbatur, ex eo, quod corpus ſuo debito nutrimento defraudabatur.

4 His addendus labor in itinere perpeſſus maxime admodum longo, ut illud fuit, ex labore enim, & exercitio creſcit virilitas, hoc eſt corporis vigor, Hippocrat. *de Aer. Aq. & loc. numer.* 54. & hoc jure optimo quia, ut idem Hippocrat. *libro ſecundo, de Diæt num.*
5 24. labor ſiccat, & corpus robuſtum facit, cui adſtipulatur Celſ. *libro primo, ſuæ Medic. cap.* 1. dicens: Ignavia corpus hebetat, labor firmat: illa maturam ſenectutem, hic longam adoleſcentiam reddit. Non mirum ergo eſt, ſi Illuſtriſſimus Dominus a multis, & non conſuetis laboris in itinere, & in negotiis gerendis perpeſſis, majorem corporis firmitudinem acquiſiverit, vireſque recuperaverit, cum antea ex otio, & ignavia ad corporeas functiones hebes, & ineptus eſſet, ita ut ne deambulare quidem ſatis tuto poſſet, & idcirco nullo exercitii genere uteretur. Neque dicatur id ſuccedere non potuiſſe, quia erat habitus tenuis, & ita exiccati, ut ad tabidam maciem videretur accedere, quia hæc corporis exiccatio, & extenuatio non tantum eveniebat ab excedenti calore, quantum ab eo, quod corpus nequaquam, ut opus erat, nutriretur. Ab exercitio autem duas maximas utilitates reportavit: primam, quod abſumptis excrementitiis humoribus calor naturalis minus impeditus ad ſuas operationes obeundas habilior evaſit, unde etiam præternaturalem calorem debellare potuit, & coctiones quaſcunque melius, ac facilius celebrare: ſecundam, quod membra ipſa, quæ prius debito alimento defraudabantur, nativo eorum calore robuſtiora facta, ad ſe debitum alimentum allicere in poſterum potuerunt & corpus impinguare, ac in multo meliorem ſtatum perducere, magis vividum colorem, animique alacritatem conciliando. Quæ omnia tam evidenter apparent, ut affirmare pro veritate cogamur, ſtomachi debilitatem, & totius corporis extenuationem, aliaque accidentia, quæ in prægreſſis ætatibus patiebatur, non ex naturæ imbecillitate, ſed potius ex accidenti illum fuiſſe perpeſſum, cum a natura alias ſua principia vegeta, ac robuſta fuerit ſortitus.

Nec quicquam afficiunt, quæ in contrarium deducuntur, & primo, quod ſupponitur, hunc Illuſtriſſimum Dominum a natura ſortitum eſſe temperamentum non laudabile, cum corporis totius; ſed præſertim ſtomachi imbecillitate, non eſt omnino verum, quia licet poſt pubertatem id ſucceſſerit, ut dictum eſt, tamen in pueritia uſque ad decimum quartum annum temperamento erat optimo, & eucrato, & ſtomacho valido, ita ut etiam plurimo alimento uſus optime concoqueret, nec unquam ſtomachi dolores, aut alia accidentia a ſtomacho provenientia pateretur, ut ipſemet teſtatur, non obſtantibus iis, quæ in contrarium Collega ejus familiaris Medicus proferebat, ut & illum, & Medicos alios Collegas in ſuam ſententiam alliceret. Ex accidenti autem, aucto per ætatem calore, & primigenia humilitate ſenſim decreſcente, ex erroribus in victus ratione patratis, ac maxime in ſtudiis, quibus indeſinenter, ac ſedulo, & extra temporis opportunitatem incumbebat, ſtomacho male habere cœpit, ac male concoquere, & ructus plurimos ab ora interdum acidos emittere, alias etiamſi nidoroſos, neceſſe habuit in victus ratione cautius ſe gerere: & quia a piſcibus, oleo, ſalſamentis, aliiſque cibis in jejuniis adhibitis ſenſibiliter, ac magnopere ſe lædi experiebatur, itemque ab ovis quocunque modo comeſtis, etiam tremulis, aut ſorbilibus, coactus fuit ad carnium uſum perpetuo tranſire, ut dictum eſt, licet & inter has teneriores, & coctu faciliores eligere cogeretur, & in parva quantitate aſſumere. Ex quibus apertiſſime patet, illum non a nativitatis primordiis & a Natura, ſed ab accidenti ea omnia paſſum fuiſſe, quæ illum ad carnium perpetuum uſum coegerant: ex mutata denique victus ratione, jure ea impedimenta ceſſarunt; ſuperaddita mutatione Aeris, & deſidia in laborem converſa, ſtudiiſque parcius incumbens, tantumque debitis, ac opportunis horis, immo ab aliis interdum omnino vacans, atque eo pacto naturalem, ac priſtinum, illique a naturæ primordiis conceſſum vigorem recuperavit; quamobrem inaniter timemus, ne ex jejuniorum obſervantia iidem affectus repullulent, quin immo cum facilius ſit removere affectus, qui ex accidenti fiunt, quam qui ex natura inſunt, dicendum eſt, Illuſtriſſimum Dominum, ſuperatis jam magna ex parte iis, quibus afficiebatur, ſymptomatibus, facillime cautione adhibita, quæ remanent ſuperaturum, ſi quæ modo remanſiſſe conſpiciemus, tantum abeſt, ut timeamus, ne ad priſtinam valetudinem revertatur.

Ad illud, quod additur, Illuſtriſſimum Dominum ex obſervata victus ratione abſtinendo a piſcibus, aliiſque cibis ſibi contrariis tantopere in ſanitate profeciſſe: Reſpondetur, id falſum facile apparere ex eo, quod ea victus ratione uſus fuerat in patria, per plures annos, & tamen ſemper iiſdem affectibus eſt conflictatus, ergo cum ex ea per longum plurium annorum decurſum nihil profecerit, dicendum eſt,

non

non ex illa, ſed ex alia nova, & evidenti cauſa ſanitatem recuperaſſe, cumque hic adfuerint cauſæ novæ tam evidentes, ut longum iter, labores, Aeris mutatio, & id genus aliæ, quarum unaquæque per ſe magnopere efficax cenſetur ad longos morbos, & contumaces ſuperandos, confitendum eſt, ab iis tantum in ſanitate profeciſſe, non ab illa ſervata victus ratione, quæ alias in tam longo tempore nihil omnino contulerat; contulit ergo plurimum Aeris mutatio, qua ſola incurabiles morbi aliquando ſanantur, nec minimum operatus eſt etiam labor, nam ut Hippocrat. *lib. de Nat. hum. n.* 17. *& l. de flat. n.* 2. dicebat, *morbi longi ſuperantur, ſi quis deſidia deditus laborare cogatur, aut contra labore plurimo defatigatus quieſcere permittatur*. Quod ſi his omnibus addatur mutatio tempemperamenti ex mutatione ætatis proveniens, ex qua excedens ille calor remiſſus eſt, apertiſſime videbimus, minimam, ac fortenullam habuiſſe partem in recuperatione ſanitatis Illuſtriſſimi Viri abſtinentiam a cibis Quadrageſimalibus tam longo tempore obſervatam.

Nec majorem veritatem habet, quod Illuſtriſſimus Vir habuerit naturalem contrarietatem, & antipathiam cum piſcibus, aliiſque cibis Quadrageſimalibus, immo hoc gratis dictum fatetur ipſemet aſſeverans, quod ante pubertatem illis libenter, & ſine noxa veſcebatur, neque de præſenti illos abhorreret, niſi timeret de propria ſalute, quin etiam libentius illos admiſſurum ſe promittit, quam carnes; ergo permittendum ſine timore videtur, ut illis, quando opus fuerit, utatur. Minus afficit quod per experientiam factum ex comeſtione Piſcium per duas, aut tres vices, certificati ſimus, illum adhuc retinere cum illis eandem contrarietatem, quam a natura ſupponitur habuiſſe: quia, ſi recte omnia ponderentur, videbimus apertiſſime, non fuiſſe piſces in cauſa, ut ſtomacho male haberet, ſed potius nimia ciborum copia, ac præcipue quorundam, qui ex ſua natura cuivis ſtomacho laborem faciunt, ut
8 fungi ſunt, Oſtreæ, Teſtudines, quas tanquam cibum laudabilem copioſe aſſumpſerat, cum ex ſua natura nutrimentum præbeant melancholicum, ac pravum, & coctioni ſint multum rebelles: præterquam quod illis ipſis diebus multis curis, & graviſſimis negotiis implicitus fuerat, quæ hominem exiccare ac debilem facere teſtatur Hippocrat. *libro ſecundo de Diat.* 9.
9 *numero vigeſimo ſexto*, quorum occaſione coactus fuerat immediate a cibo domo exire, aut lectioni, & applicationi rerum arduarum vacare, quæ quantopere nocumentum afferant ſtomacho, & ciborum concoctioni, non eſt, quod multis verbis explicemus, cum ſatis ſuperque id notum ſit, & quotidiana experientia comprobatum.

Inanis inſuper timor ille eſt, quem conceperunt Collegæ, ne ex reditu in Aerem patrium, quem ſemper ſibi infeſtum expertus fuit, addita victus ratione minus laudabili, maxime cum jam per tres annos tam optimo Aeri aſſueverit, denuo in veteres affectiones, & anteactam valetudinem, aut etiam multo pejorem delabatur: Quia licet negari non poſſit, Aerem, in quo per prædictum trium annorum ſpatium commoratus eſt, laudabiliorem, ſalubrioremque eſſe, quam nativum, tamen duplici ex capite dicendum eſt, ac certo ſperandum, illum in Aere patrio magis ſanum eſſe victurum; Primo, quia poteſt jam viribus recuperatis, illiſque pollens, Aeris patrii injurias, ſi quæ inde emanant, ſuſtinere, ac ita ſuperare, ut ne minimum quidem inde incommodum percipiat; præterquam quod neque id, quod ſupponitur, omnimodam veritatem habet, quia in eodem Aere patrio ad pubertatem uſque ſanus ſemper vixit, neque ab ipſius malitia ægrotare cœpit, ſed ab aliis cauſis, ut ſuperius dictum eſt, quibus addi poteſt Aeris patrij ſympathia, cum habeat ſemper latentem quandam energiam, ob quam ſemper magis amicus noſtræ naturæ eſſe ſolet, quam alterius cujusvis, etiamſi ex ſua natura non multum laudabilis ſit, quod non ex temperamenti ratione evenit, ut probat Fortun. Fidel. *libro primo, de Relat. Med. cap.* 2. ſed ut dixi, ex convenientia quadam, & ſympathia, quam cum noſtra habet natura. Secundo quia poſt hac diverſa vivendi ratione utetur, & ex vita otioſa & deſide, ac nulli labori, & exercitio aſſueta, in magis laborioſam, & exercitio defatigatam tranſitum faciens, a prægreſſa debilitate vindicabitur, & omnem morbum ſuperabit, juxta ſupra citatam Hippocratis ſententiam; unde ſi quam læſionem ab obſervatis jejuniis timeremus, a meliori valetudine jam confirmata, & a robuſtioribus viribus ſuperatum iri in dubio non eſt ponendum. At vero mutationem Aeris melioris in deteriorem periculoſam eſſe, & idcirco non deberi hanc cauſam adaugeri, mutatione victus melioris in deteriorem, non habere locum in caſu noſtro dicendum, quia hujusmodi Aeris mutationes tunc pare- 11
re ſolent morbos, cum corpora debilia exiſtunt, & præ debilitate novi Aeris contrarietatem ſuſtinere non poſſunt, at cum corpora viribus ſunt integris, nequaquam poteſt illa mutatio obeſſe; quod tanto magis habet locum in mutatione facta ab Aere alieno in patrium, quem, licet ex ſua natura malum, aliquando eſſe diuturnorum morborum remedium dicebat Cornel. Celſ. *ſua Med. lib.* 2. *c.* I.

Admodum Illuſtri, admodumque Excellenti Domino D.
JACOBO ALBANO GIBBESIO,
Medico, ac Viro Doctiſſimo.
PAULUS ZACCHIAS F.

Quæ abſtruſiora in Arte Medica aliquando occurrunt, ſicco, ut ajunt, pede a pleriſque tranſiguntur. Id inter cætera de morbis Dæmoniacis eveniſſe palam eſt, cum de iis, quod inter abſtruſa ſint abſtruſiſſima, pauci quidem ex noſtris Medicis ex profeſſo verba fecerint. Ego alias de illis nonnulla ſcriptis conſignavi in hiſce Quæſtionibus meis, ac denuo nunc ex oblata mihi, quam in argumento habes, occaſione, alia quædam exaravi, eaque ad Te, cui præ cæteris omnibus Naturæ arcana, ac magis recondita opera videntur cordi eſſe, tranſmittere volui, ut ſi quid addendum judices, addas, inſimulque cognoſcas, in quanta apud me ingenium, ac judicium tuum æſtimatione ſit: Vale, & me ama.

CONSILIUM XLIX.

ARGUMENTUM.

Vagabantur in civitate N. morbi quidam, tam raris, horrendis, ac mirabilibus ſymptomatibus concomitati, ut cum in eodem loco morarentur perſonæ quædam maleficii ſuſpectæ, facile occaſionem dederint dubitandi, an illi ipſi morbi ex natura, an potius diabolico maleficio fuiſſent excitati: Inter complures autem, qui hujusmodi morbis affecti, aut perierant, aut peſſime excepti fuerant, *Sempronia*, cum alias optime valeret, & in ſummo cujusdam ſcalæ moraretur, viſa ſibi eſt ab externa quadam vi cum magno impetu impelli, ac præcipitari, ac deinceps ſæviſſimis ſymptomatibus conflictata tandem perierat. Præterea *Titius*, ætate juvenis, integriſque viribus, repentina genitalium ignavia adortus ad venerem omnino inhabilis evaſerat. Non defuerant autem ibidem multi, qui (cum menſtruo ſanguine potionati crederentur) fœdiſſima ſcabie, atque horrida lepra inquinati, nihil conferente ope humana, vitam cum morte miſerrime commutaverant: quin & alii (inter quos ſpecialis querela de Sticho habetur) Tabe, Maraſmo, & Atrophia conſumpti; Pleræque inſuper mulieres fuerunt, ſignanter autem Donata, quæ miris, horrendis, ac nunquam in aliis animadverſis ſymptomatibus con-

conflictatæ perierant . Alii denique, cum morti proximi eſſent, ab uno cubiculo in aliud translatio (mirum dictu) illico reviviſcebant, in illudque denuo reportati, confeſtim ad idem periculum proximæ mortis remeaſſent, niſi cubiculi mutatione ſibi caviſſent. His moti, quibus Juſtitiam miniſtrare convenit, Veneficas mulieres ſuſpectas in carcerem conjecerunt, interimque a peritis Medicis, qui prædictorum Ægrorum curam geſſerant, petierunt, utrum eos ex naturali cauſa, an potius ex ſupernaturali, ac Diabolico opere ægrotaſſe putarent, qui non abſque firmis rationibus reſponderunt, eos ex Diabolica malitia in morbum cecidiſſe ; quorum opinionem conſultus non ſolum probavi, ſed ſubſequentibus rationibus confirmavi.

SUMMARIUM.

1 *Dantur morbi, & alia ſanitatis incommoda veneficiis Diabolicis excitata.*

2 *Morbi quidam magni habent aliquando fortes, ac repentinos inſultus a Natura.*

3 *Apoplexia unde dicta.*

4 *Uteri morbi aliarum principum partium morbis aſſociatis, tam admirabilibus ſymptomatibus concomitantur, ut ſupernaturales exiſtimentur.*

5 *Plures mulierum uteri morbis conflictatæ a Dæmone obſeſſæ exiſtimantur.*

6 *Spontaneæ laſſitudines morbos prænuntiant, & quæ ex cauſa, num. ſeq.*

8 *Ipſa corporis valetudine animalia excitantur ad coitum.*

9 *Atrophia, & corporis conſumptiones extremæ naturalem cauſam ut plurimum habent.*

10 *Mulieres Dæmoniacæ exiſtimatæ naturalibus remediis aliquando perfecte ſanatæ.*

11 *Tam naturalis, quam Dæmoniacus morbus ab iiſdem cauſis naturalibus dependet.*

12 *Morbi Dęmoniaci licet difficulter cognoſcantur, a multis tamen ſimul junctis ſignis cognoſci poſſunt.*

13 *Signa morborum Dęmoniacorum communia ſunt morbis quoque naturalibus.*

14 *In morbis naturalibus adſunt ſigna dependentia a cauſis, quæ inter ſe ſunt compatibiles, in Dęmoniacis contra.*

15 *Intemperies non poteſt introduci in inſtanti.*

16 *Nihil nos magis perducit ad cognitionem morbi Dęmoniaci, quam ipſius morbi mos.*

17 *In via naturæ non fit tranſitus ſubitaneus de uno extremo ad aliud.*

18 *Repentinæ, & inſpiratę mutationes, & criſes nunquam in via Naturę abſque ſignis concoctionis fiunt.*

TAmetſi circa magicas, ac veneficas operationes, plura enarrentur, quæ vana, ac futilia, ac falſa magna ex parte ſunt, tamen dari morbos, & alia
1 ſanitatis incommoda per veneficia a Magis inducta, ac excitata, acceptiſſima eſt omnium Doctorum opinio, innumerabilibus eventibus, & experientiis confirmata, ejus rei veritatem adſtruens, de qua, præter alios, Sprenger. *in malleo malef. libro ſecundo quæſt.* 11. *& ſeq.* Martin. Delrius *libro tertio Diſquiſit. Magic. ſect.* 2. *quæſt.* 4. apud quem vide legum, & SS. Patrum auctoritates. Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2 *cap.* 40. *& ſeqq.* qui plures quoque Patrum, ac Conciliorum auctoritates in medium profert, ubi etiam Poetarum nonnullorum carminia habentur, id atteſtantia, & inter Medicos, Joan. Baptiſt. Codronch. *lib.* 1. *de morb. venef. per totum*. Joan. Hucher. *de ſteril. lib.* 4. qui eſt *de Malef.* Cæſalpin. *in Dæmon. inveſt. Peripat.* Daniel Sennertus *Pract. lib.* 6 *part.* 9. *cap.* 5. & aliis Profeſſoribus Joan. Jacob. Boiſſard. *de Magia, cap.* 8. Non obſtante ergo antiquorum Philoſophorum, & Medicorum, præcipue vero Hippocratis, Ariſtotelis, Avicennæ, aliorumque ſententia, ac falſa nonnullorum Recentiorum ; & Hæretica opinione, adſtruendum, dari Dæmoniacos morbos.

Sed dubio non vacat, utrum enarrati morbi vagantes in civitate N. fuerint vere a cauſa naturali, an potius a cauſa Dæmoniaca, & ex maleficio ; ac primo videbatur dicendum, ſymptomata, ſeu accidentia, quibus ſeſe manifeſtabant morbi, de quibus dubitatur, nihil in ſe habuiſſe, quod ad ſupernaturalem, ſeu Dæmoniacam virtutem referri debere putent, ſed omnia, ac ſingula a naturali cauſa dependentiam habuiſſe, & naturalibus cauſis reſpondiſſe, cum naturalem ordinem undequaque ſervaverint: nam ſi examinemus ſingulas conditiones eorum morborum, quas examinati Medici retulerunt, facile comperiemus, id omnimodam veritatem habere ; & incipientes ab inſultu morbi, quo apprehenſa eſt Sempronia (quem quidem ita admirandum putant prædicti Medici, ut nonniſi ad vim Dæmoniacam referri debeat) non videtur adeo elongari a quibusdam morborum inſultibus, quin familiaris ſit naturaliter illis, qui de repente, & cum impetu hominem adoriuntur, ut in 2
Apoplexia evenit, in Epilepſia, in ſyncope, uteri præfocatione, & ſimilibus, vapor enim quidam teter, ac malignus, vel malignus, ac teter aliquis humor cerebri ventriculos, aut ipſum cor de repente feriens, Imaginationi ipſi repræſentat aliquod externum phantaſma hominis, vel vetulæ, vel ipſius Dæmonis, vel nigri cujusdam animalis ſibi vim inferentis, ac impellentis, ita ut homo concidat, & experrectus narret, ſibi viſum fuiſſe, ſe ab externa vi in terram impulſum, vel ab alio præcipitatum, cum tamen ab interna, & naturali cauſa id totum acciderit: ſimile quid in moribundis adnotamus, quibus ater aliquis canis, vel Dæmonium ipſum prope lectum verſari videtur, cum id ex fumis tenebroſis, ac malignis in cerebrum verſantibus illis appareat. Sed in prædictis morbis, & maxime in Apoplexia id frequentius evenire palam eſt, nam Apoplectici proprie ſibi videntur ab externa vi in ruinam agi, ac percuti, & præcipitari, ea enim ex cauſa a fulmine ictos eſſe ſibi perſuadent, quamobrem dicitur hic morbus Apoplexia, enim prehenſi non aliter quam a fulmine percuſſi concidunt : 3
unde Lucret. *lib.* 3. *de Rer. nat.*

Quin etiam ſubita vi morbi ſæpe coactus.
Ante oculos aliquis noſtros, ut fulminis ictu
Concidit.

Vel tanquam victimæ ante altare uno ictu corruunt, ut dicebat Foreſt. *lib.* 10. *Obſerv.* 69. *in ſchol.*

Quod vero ad hoc ſymptoma tam magnum, ac violentum in muliere illa ſecutus ſit morbus magnus, ac cognitu difficilis, aliiſque mixtis ſymptomatibus notabilis, nec mirum, nec inſuetum quid eſt : ſive enim illud primum ſymptoma fuerit Apoplecticum, vel Epilecticum, vel ſyncopticum, vel præfocativum ab utero, aptum erat magnum morbum portendere, & accerſere ; quandocunque enim uteri morbi aſſociantur magnis morbis capitis, vel cordis, vel alicujus nobiliorum partium, ut in muliere hac facilium eventu fuit, tam rara, ac diverſa accidentia ſecum afferunt, 4
tamque inſueto more ægrotantes exagitant, ut eorum cauſam non ad naturalem vim, ſed ad ſupernaturalem, ac plerumque ad ipſum Dæmonem referamus, ut in hac ipſa muliere eventu facile fuit, ex quo fit, ut plures earum a ſpiritu potius maligno, quam ab aliqua naturali cauſa exagitatas credamus, ut præter quam- 5
plurimos Doctores, teſtantur ex Medicis plures Auctores *Gyneciorum*, ſeu *de Morbis mulierum*.

Sed difficilius ad ſuas naturales cauſas referri poteſt inſultus morbi, ex quo ægrotavit Titius, de quo narratur, quod per nonnullos dies, antequam ægrotare inciperet, adeo ad Veneris exercitia de repente impotens factus eſt, ut ne minimo quidem igniculo ad eam ſtimularetur, ac volens de ea re experimentum ſumere, ignavum ſe, ac omnino frigidum factum cognovit, cum tamen nulla occaſio præceſſiſſet, & ipſe eſſet in ætate juvenili, atque alias ſtrenue in Veneris congreſſibus dimicaſſet, ita ut ſumma cum ratione ſuſpicari potuerit, ex improviſa ac repentina hac genitalium ignavia ſe ligaminis maleficio eſſe obſtrictum. Sed hoc inaniter videtur & ipſe, & quicunque alius fuerit, ſuſpica-

ſuſpicatus, cùm præter Naturæ conſuetudinem non eveniat, ut ante magnorum morborum inſultus, per nonnullos dies præcedat quædam totius corporis ignavia, ac membrorum laſſitudo, juxta ſententiam Hippoc. *lib.* 2. *Aphor.* 5. ubi ſpontaneas laſſitudines morbos prænunciare docet, ex eo quod, quæcunque laſſitudo ſit, & ex quacunque laſſitudinis ſpecie, ex tribus ſpeciebus a Gal. *in comm. ejus Aphor.* aſſignatis ſemper præ-
6 ſupponitur, aut copia vitioſorum humorum, aut plenitudo aut utrumque: non mirum ergo eſt, ſi immi-
7 nentibus morbis ac præcipue magnis, præcedant hujuſmodi laſſitudines, ac totius corporis torpores, & gravitates, membrorumque hebetudo, & ignavia, ac quoddam vitæ tædium ac triſtitia, perſentiente natura ſuperabundantiam humorum ſe gravantium, indeque ſibi malum pertimeſcente, ex quibus facile eſt, ut ſimul quoque genitalium ignavia, & alienatio a veneris, & impotentia ad ea ſequatur, ex corporis enim alacritate venerei ſtimuli exoriuntur, & ipſa corporis valetudine animalia excitantur ad coitum, *lib.* 8. *de Hiſtor. Anim. c.* 18. alias ab ejus uſu alieniſſima.

8 Cæterum in caſu infirmitatis, ex qua dicitur ſublatus fuiſſe Stichus, nihil eſt, quod perſuadere poſſit, adfuiſſe veneficium, ac ſupernaturalem, ſeu Dæmoniacam cauſam, quippe cum, ut ipſemet Stichus fatetur, Teſtis examinatus, Atrophiæ, & corporis conſumptiones hujuſmodi, facile ad naturales cauſas referantur, cum in dies plures ægrotos offendamus hujuſmodi Atrophiis, & maraſmis abſumptos, in quibus, ne per
9 imaginationem quidem ſupernaturalem, vel Dæmoniacam aliquam cauſam quicquam operatam eſſe ſuſpicari licet. Non debemus ergo plus tribuere publicæ voci, & famæ, quod hujuſmodi morbi eſſent ex veneficio, quam tribuamus naturæ ipſi, ex cujus vitales morbi facile excitantur; non exiſtentibus ergo aliis indiciis, publica vox, & fama, quæ aliquando ab ignariſſimo ac maxime credulo vulgo originem habet, nihil operari debet, & fruſtra videmur alias cauſas inquirere, ubi naturalium cauſarum efficientia eſt manifeſta. Neque ulterius ullam admirationem afferre debent quædam aliæ infirmitates per eandem civitatem vagantes, ob id, quod tam multis, tamque variis, tamque inter ſe contrariis accidentibus ac maxime inſuetis, fuerint conſpicuæ; nam ſi ad quotidianas obſervationes noſpetipſos convertamus, & mulieres hyſtericis paſſionibus exagitatis contemplabimur, nihil eorum, quæ Donatæ, aliiſque fœminis evenerunt, tam mirabile accidiſſe dicemus, quam multo mirabiliora in aliis quotidie naturaliter accidere non obſervemus. An non ob eam cauſam plurimas earum, ut alias dixi, a Dæmonibus obſeſſas exiſtimamus, & tandem tamen naturalibus remediis eas curatas conſpicimus, quod in illis naturalis tantum cauſa ſuam vim exerceret? Geminas ego ſorores novi, pro Dæmoniacis habitas, & à Religioſis pluries exorciſmis incaſſum expiatas, a Cynthio Clemente Pauli V. P. M. olim Medico exquiſita, ac repetita corporum expurgatione, ac veſicantibus
10 infernis partibus adhibitis perfecte ſanatas. Non ita ergo nos moveat ſymptomatum inſuetorum frequentia, ut ſupernaturalibus cauſis tribuamus, quod a naturalibus originem habet.

Idemque quod de ſuperioribus infirmis dictum eſt, de aliis nonnullis, ut de Publio, ſimari poteſt; quia febris, ex qua ille ægrotavit, aſſociata erat cum aliqua mala, & inſigni Hipochondriorum affectione, cum inæquali partium intemperie & contrariis, ac inter ſe pugnantibus diſtemperantiis, ut in ſimilibus affectibus uſu venit, ex quibus non modo enarrata ſymptomata, quæ Publium, alioſque moleſtarunt, ſed multo plura, & multo admirabiliora pullulare ſolent, ut ſignante Recentiores omnes, qui de ſimili argumento ſcripſerunt, teſtificantur, inter quos videndus Daniel Senn. *Tract.* 1. *p.* 5. *ſect.* 1. *cap.* 4. & ſi libet, percurre, quæ nos ipſi attulimus *lib.* 1 *de morb. Hipochondr. cap.* 6. *per totum*. Quorum ſymptomatum admiratio tantopere excrevit, ut nonnulli Medici ea ad ſupernaturales, ac Dæmoniacas cauſas referant, neſcientes ſibi perſuadere, tam mirabiles effectus ab alia cauſa quam a Dæmoniaca malitia, & virtute producí poſſe, ut forte in caſu noſtro evenit: & tamen omnes, ac ſinguli hujuſmodi effectus, quamtumvis rari, & admirandi, ad ſuas naturales cauſas referuntur, & illis reſpondere comperiuntur. Denique ad omne pejus nunquam de certo affirmari poteſt, morbum aliquem eſſe potius Dæmoniacum, quam naturalem, 11
quia tam naturalis, quam Dæmoniacus morbus ab iis de cauſis, & ab iiſdem prorſus humoribus excitantur, ac conſequenter eoſdem omnino effectus ambo producent, & iidem prorſus ſigni conſpicui erunt. Quod autem tam Dæmoniacus, quam naturalis morbus ab iiſdem cauſis dependeat, patet, quia tam Dæmoniacus, quam naturalis morbus melancholicus in melancholico humore fundatur, ut DD. omnes unanimiter fatentur, Valleſ. *de Sacr. Philoſoph. cap.* 15. & 18. Codronch. *de morb. veneſ. lib.* 2. *cap.* 8. Martin. Delrius *lib.* 2. *Diſquiſit. Magicar. q.* 29. *ſect.* 5. & alii, qui omnes in hoc conveniunt, quod Dæmon melancholicos, pravos, ac tetros humores agitando (iis enim ille gaudet, & delectatur) morbos Dæmoniacos excitat, quod ſimiliter a natura fit, unde ex iiſdem humoribus ſive a Dæmone, ſive a natura exagitatis iidem omnino effectus prodibunt, unde & eadem prorſus ſigna uterque morbus habebit, nec unquam certo firmari poterit, morbum eſſe potius Dæmoniacum, quam naturalem.

Verum enim vero, licet ſupra dicta omnia non omnino præter rationem adducantur, pro veritate tamen determinandum videtur, omnes, ac ſingulos ægrotantes, de quibus dubitari contigit, an ex naturali, vel ſupernaturali cauſa ægrotaverint, ex maleficio, & Diabolica læſione ægrotaſſe, ac periiſſe. Nam primo quoad difficultatem cognoſcendi, ac diſtinguen- 12
di Dæmoniacos morbos a naturalibus, non tantam eſſe cenſendum, quin ex multis ſimul junctis cognoſci, ac diſtingui inter ſe non poſſint. Et licet verum ſit, quod ſigna morborum Dæmoniacorum com- 13
munia ſint etiam cum ſignis morborum naturalium, ut DD. fatentur, Andr. Cæſalpin. *in Dæmon. inveſt. Peripat. cap.* 12. Codronch. *de morb. Veneſ. lib.* 3. *cap.* 13. tamen id veritatem habet, ſi ea ſigna diviſim, & unum quodque per ſe, non autem ſi copulative, ac ſimul omnia accipitantur; ac præterea in morbis naturalibus ſigna adſunt a cauſis dependentia, quæ licet contrariæ inter ſe, ſunt compatibiles: at in morbis Dæmoniacis ſigna hæc cauſas oſtendunt 14
inter ſe non compatibiles; exempli gratia, ſigna in morbi naturali oſtendentia caloris, & frigiditatis pariter effectus, dependent ab humoribus, partim calidis, partim frigidis, qui licet contrarii, ſe tamen in humano corpore compatiuntur: ſed ſigna in morbo Dæmoniaco oſtendentia caſum, & debilitatem pariter, & vigorem, ac virtutem ipſius naturæ, dependent a cauſis incompatibilibus, cum nequaquam ſeſe compatiantur extrema debilitas, & extremus vigor, ac robur, quod evenit in morbis Dæmoniacis, in quibus aliquando de momento ad momentum ægri in extremo debilitatis ſunt, & morti proximi, ac dicto citius vigorem ſummum oſtendunt, reviviſcentes, ac ſi nunquam quid mali perſenſiſſent.

Præterea mala tolerantia remediorum, ita ut Ægri neque calida, neque frigida, neque rationabiliter, aut alias, adminiſtrata admittere poſſint, commune ſignum eſt, tum naturali, tum Dæmoniaco morbo: ſed ubi huic malæ tolerantiæ aſſocietur ignorantia cauſarum, & ipſi expertiſſimi Medici ſuo rationabili diſcurſu eas reperire non valent, tunc quidem hæc duo ſigna copulative accepta, non dubia ſemita nos ad Dæmoniacorum morborum cognitionem perducent. Exemplificare licet hæc, relictis aliis ægrotantibus hic propoſitis, in Titio, qui nulla infirmitate, ac nulla procatharctica cauſa prægreſſa, genitalium repentina ignavia, ac inexcitabili corpore correptus, ad quem ſecuta eſt febris, ex qua periit. Nam & ignavia genitalium ex ſe, & febris ex ſe potuerunt referri ad ſuas naturales cauſas, ſed hæc ſimul juncta, morbus ſcilicet ex ſumma frigiditate una ex parte, aliaque ex parte morbus ex ſumma caliditate ad priorem conſequens, non poſſunt ad naturales cauſas referri: quomodo enim naturaliter

ad frigidiſſimum morbum poteſt ſuccedere morbus calidiſſimus, aut ſi ex accidenti id fiat, quo modo morbus calidiſſimus non erit remedium morbi frigidiſſimi? An non hoc ſemper in rerum natura evenit, ut febris ſit remedium præcedentis morbi, ſiquidem ille frigidus fuerit; jam hoc ab Hippocrate canonizatum *in lib. 2. Aphor. 26.* & ab omnibus Commentatoribus *ibi:* Exemplo febris convulſioni ſupervenientis. Nam ut Hollerius *ibi in Schol.* dicebat, calor quicunque etiam præter naturam curat morbos frigidos. Ergo omnino extra naturæ opera fuit inſultus frigidiſſimi morbi, nempe ignaviæ repentinæ genitalium in Titio, & ſupervenientia febris remanente priore morbo in ſuo vigore, nec quiſquam vel Doctiſſimus Philoſophus noverit hęc ad naturæ actionem referre, unde coactus ad Dæmoniacam, & ſupernaturalem cauſam ea attribuet. Quod, ut multo magis confirmetur, conſiderandum, ignaviam illam genitalium aut ab intemperie originem duxiſſe, aut ab obſtructione; ſi ab intemperie, hæc vel erat ſimplex, vel cum materia: at neutra induci poteſt
15 in inſtanti naturaliter, imo requiritur conveniens aliquod temporis ſpatium ad hoc, ut introducatur, quod Dæmon ita breve reddere poteſt; ut appareat operari in inſtanti, veluti factum eſt in caſu noſtro. Si autem hæc ignavia orta eſt ab obſtructione, neceſſe erat ſimul & ſemel contiguarum partium ſymptomata apparere, immo cum aliquæ earum partium deſerviant ſimul ad ejaculandum ſemen, & ad mejendum, oportebat utriuſque actionis læſionem apparere, & in ſumma naturaliter non potuit de repente ea ignavia emergere ex obſtructione, ergo ex aliqua cauſa ſupernaturali, nempe ex Dæmoniaca malitia.

16 Præterea nihil eſt, quod ad cognitionem morbi ſupernaturalis, & Dæmoniaci certo certius perducere poſſit, quam ipſius morbi mos, aut modus affligendi, in quo tam conſpicuum ille ſe reddit, ut bene Dæmonis malitiam pro ſua origine cognoſcat, & ab oculatis, & prudentibus Medicis cognoſci ſe patiatur. Nam incipientem, ac vix incipientem morbum in ſummo vigore perſiſtere aliquando obſervamus, abſque ullis ne minimis quidem concoctionis ſignis, ſubitaneas, ac perfectiſſimas Criſes, ſubitaneas quoque & completas morbi remiſſiones, abſque ulla inſigni evacuatione, terribilium accidentium omnimodam, & irrationabilem ceſſationem ſola cubiculi, ſola lecti, ſola indumentorum mutatione; repentinam corporis maciem, & extenuationem, & præproperam genitalium flacceſcentiam abſque ratione, ſummas virium jacturas, earundemque de momento ad momentum completam recuperationem, vitæ, & mortis uno eodemque tempore ac viſſitudine quadam ſpem ac deſperationem, & alia hujuſmodi, quæ quidem in via naturæ eo modo contingere non poſſunt, in qua nunquam fit tranſitus ſubitaneus
17 de uno extremo ad aliud, ut ſumma debilitate ad virium validitatem, & ſic de cæteris: veram etiamſi in morbis conſimilia obſervemus, ut ſummum æſtum ac ſummum rigorem, ſimul & ſemel invadentes, ſummam virium dejectionem, ac quaſi ſubitaneam earundem refectionem, vigilias aliquando inſuperabiles, ac non multo poſt ſomnos inexcitabiles, & alia ad hunc modum, ſemper tamen hæc habent ſuas cauſas patentes, ad quas referantur, nempe materias hæterogeneas, vapores, & flatus diverſæ, ac contrariæ naturæ, humores item ſibi contrarios, & effectarum partium diverſitatem, cum enim illæ materiæ, vel flatus heterogenei a diverſis partibus elevati diverſas partes moleſtabunt: effectus producent, ob contrarietatem eorum admirandos, & qui naturæ conſuetum operandi modum excedere videantur. Quantopere diſtent effectus e bile, calidiſque & exuſtis humoribus cauſati, ab effectibus productis ab Atrabile, vel Pituita, norunt omnes: & tamen licet tam contrarii ſint hi ab illis, apparent aliquando ſimul, cum ſimul moti fuerint humores, unde dependentiam habent: at vero hi ipſi humores, ubi a natura vinci, vel expelli debent, id nunquam niſi in tempore, & præcedente concoctione fit, ut in Criſibus, quod fallit in Dæmoniacis morbis, in quibus Dæmones humores ad libitum agitat, impellit, vincit, regit, exuperat, & a corpore expellit.

Cum ergo in enarratione hiſtoriæ prædictorum Ægrotantium, hæc, & his plura obſervata ſint ab Auctoribus in Dæmoniacis morbis adnotata, jure firmandum eſt, eos ex Dæmoniaca malitia ægrotaſſe, ac periiſſe. Et ad ea, quæ in contrarium adducuntur, reſpondetur primo, quod verum eſt, quoſdam morborum inſultus, ac progreſſus ſuccedere poſſe, ut ſucceſſerunt in Sempronia, in Titio, in Sticho, & aliis, non tamen concomitari iiſdem conditionibus, quibus dotati fuerunt morbi, ex quibus infirmi, de quibus agitur, ægrotarunt, & perierunt, ut jam ex ſuperioribus patet. Et ad id, quod additur, non poſſe diſtingui per certa ſigna morbum Dæmoniacum a naturali, ex eo, quod uterque dependeat ab iiſdem humoribus agitatis a Dæmone, licet, tam hi, quam illi ſint unius, ejuſdemque naturæ, ut patet ex iis, quæ in ſuperioribus adduximus, dicendum, ſatis diſtingui ex motu, & agitatione non naturali ab ipſo Dæmone facta, ut in præcitatis caſibus patet.

Reverendiſſimo Patri Abbati, D. FERDINANDO UGHELLIO MONACHO CITERCIENSI, *Triumfontium, Abbati Digniſſimo.*

PAULUS ZACCHIAS MED. F.

Licet labores, quos in Italia Sacra inſumpſiſti, totum Orbem admirandum reddiderint, ac tuorum meritorum teſtem non mendacem fecerint, optabam tamen ipſe pro ea, qua te proſequor benevolentia, ac reverentia, aliquod ejus rei teſtimonium ex me prodire, ut univerſa doctorum hominum Reſpublica, quanti Te, ac tua merita faciam, agnoſceret. Nihil mihi moliri hactenus licuit; una tantum ſeſe mihi obtulit ex hiſce quæſtionibus meis occaſiuncula, quæ eas tuo Nomine exornare mihi perſuaſit, ut facio, Tu æqui bonique id conſulas, ac me ama. Vale.

CONSILIUM L.

ARGUMENTUM.

Puella ruſtica, muta ac ſurda a nativitate, a proprio parente compreſſa eſt, eoque in Juſtitiæ manus veniente, ad ultimum ſupplicium damnatus eſt. Quærebatur an eidem ſupplicio eſſet filia quoque damnanda, an potius ob naturalem intellectus imbecillitatem eſſet excuſanda. Eam Hiſtoriam communicavit mihi D. Angelus Colius Senenſis Medicus doctiſſimus, qui ad Juſtitiæ mandatum pro veritate nonnulla ſcriptis conſignavit; unde nos etiam ad ejus viri contemplationem hæc, quæ ſequuntur, exaravimus.

SUMMARIUM.

1 *Muti, & ſurdi a nativitate apti ut plurimum ſunt ad apprehendenda plura, quæ cæteri hominum apprehendunt, licet imperfectius, ac tardius.*

2 *Muti, & ſurdi a nativitate magis proficiunt in quavis diſciplina nutibus per diem unum, quam bruta ex auditu per totam vitam.*

3 *Muti, & ſurdi a nativitate aſſequuntur multa, quæ Bruta aſſequi non poſſunt.*

4 *Muti, & ſurdi a nativitate an puniri in delictis debeant, nec ne.*

5 *Muti, & ſurdi a nativitate a matrimonio non arcentur.*

6 *Muti, & ſurdi poſſunt tanquam impuberes apprehendere vim & finem Sacramenti ipſius matrimonii.*

7 *Muti, & ſurdi non magis excuſari debent in delictis, quam excuſari deberent advenæ, ubi in extera regione commorantes, neque ſermonem intelligentes, deliquerent. Vide num.* 15.

8 *Muti,*

8 *Muti, & ſurdi omnes cum pueris, & amentibus pari paſſu apud leg. incedunt.*

9 *Muti, & ſurdi non majorem intelligentiam habere videntur, quam habeant ipſa Bruta.*

10 *Per loquelam, & ſcientiam Homo a Brutis diſtinguitur.*

11 *In pejori conditione ſunt muti, & ſurdi a nativitate, quam cæci a nativitate.*

12 *Bruta ex electione, & ex virtute non operantur, & in eis virtus, & vitium non habet locum, ſic etiam in Mutis, & Surdis.*

13 *Bruta nonnulla parentibus non miſcentur, & conjugalem fidem aſſequuntur. Vide num. ſeq.*

16 *Muti, & ſurdi differunt inter ſe majori, aut minori intellectus perfectione. Vide n. 17. 18. 19. & 20.*

21 *Quinam muti, & ſurdi puniri poſſint in delictis, & in quibuſnam delictis, dummodo omnino levia non ſint.*

NOn exiſtimandum videtur, quod, etiamſi Muti & Surdi a nativitate non habeant integrum, ac perfectum intellectus uſum, ſint Brutis comparandi, ut aliqui voluerunt, quia ex natura intelle-
1 ctus humani, quo & ipſi dotantur, ad aliqua ſunt ſufficientes, ad quæ homines tantum ſunt ſufficientes, non vero Bruta, immo cum tales Muti, & Surdi inter ſe diſtinguantur pro majori, aut minori intellectus perfectione, fit interdum, ut aliqui eorum tantopere in omnibus proficiant, ut non ſecus ac cæteri homines, quin ullo vitio laborant, omnia aſſequantur, ac perfectiſſime diſciplinentur, apprehendendo quæcumque a cæteris apprehendi poſſunt. Quinam autem eorum minus, qui magis in re notandi veniant, in diſcurſus calce patefaciam. Univerſaliter autem pro nunc loquendo videtur, quod omnes hujuſmodi Muti, & Surdi apprehendant exempli gratia turpitudinem actus venerei, & Patris reverentiam, unde his duobus terminis conjunctis facile erit formare diſcurſum, quod res turpiſſima ſit, & debito ſupplicio expianda, cum proprio Patre rem veneream habere. Nec quicquam obſtat ad hoc auditus privatio, quia præterquam quod utrumque a natura nobis inſinuatur, videmus etiam ipſa Bruta hæc apprehendere, ut inferius patebit. Adde quod per nutus, & conſuetudinem ob eandem intellectus humani capacitatem adimpletur facile auditus carentia, quod facile patet, quia magis eruditur Mutus, & Surdus a nativitate nutibus in quavis diſciplina per diem, quam Bruturum per annum non obſtante, quod Brutum Domini vocem audiat; non ergo ex auditu, ſed ex ſufficientia intellectus
2 humani, quo, ut dixi, prædicti Muti, & Surdi non carent, erudiuntur, & apprehendunt, quæcunque pene alii ſani homines auditu, & ſermone dotati apprehendere apti ſunt. Quod etiam, ut magis patefiat, ad Mutos illos, & Surdos te converte, qui ex induſtria cujuſdam Monachi illos erudientis, loquelam humanam didicerant, ut alias ex Valleſio retuli; ex quo illud facile deducitur, non impedire auditus privationem intellectus diſcurſum: unde Muti, & Surdi a nativitate habebunt integrum rationis uſum, ut cæteri homines, & apprehendent facillime, quæ vitanda, & quæ ſequenda ſint: quæ item pœna, & vituperatione, quæ præmio, & laude digna exiſtant, quamobrem, & pœnæ, & meriti erunt abſque dubio capaces.

His adde, quod etiamſi concedamus, mutos, & ſurdos a nativitate, non habere, ut cæteros homines, integrum Rationis uſum, tamen negari nullo modo poteſt, ipſos multo perfectiorem habere, quam Bruta, non tantum inquam circa ea, quæ externis ſenſibus objiciuntur, & circa quæ poſtmodum exiſtimativa ſuo modo ſpeculantur, ſed circa ea quoque, quæ ex ſpeciebus inſenſibilibus eliciuntur, & ex quibus in homine formatur diſcurſus, quæ Bruta aſſequi non poſſunt. Cum ergo Bruta aſſequantur Parentum reve-
3 rentiam in pleriſque, & in hoc peculiariter, nempe in actu venereo, ut probabimus, & ulterius in hoc ipſo actu aſſequantur nonnulla fidem conjugalem, quanto magis hæc omnia aſſequentur muti, & ſurdi a nativitate, qui intellectu humano dotantur, & poſſunt ex ſpeciebus ſenſibilibus elicere; & inde conceptus in mente efformare, & ex conceptibus diſcurſus? At ex his ſequitur, optime illos cognoſcere, vitium eſſe fugiendum, virtutem eſſe ſequendam, cum optime poſſint diſtinguere inter actus virtutis, & eos, qui ſunt contra virtutem, unde facile ſciunt exempli gratia diſtinguere inter hoc, quod eſt parentes venerari, & eos injuria afficere, unde primum tanquam actum virtutis ſequuntur, a ſecundo tanquam ab actu contra virtutem abhorrent, & ſic videntur præmii, & pœnæ capaces eſſe. Neque abſque ratione determinatum videmus a Ju-
riſconſultis, ſurdos, & mutos a nativitate, ubi delin- 4
quant (ſi intellectus ſani exiſtant, quatenus eorum conditio patitur) puniri debere, maxime ſi adſint teſtes de viſu, & ipſi nutibus delicta confiteantur, ex Bald. & aliis pluribus Farinac. *in Pract. crimin. quæſt.* 98. *n.* 160. *& ſeqq.*

Præterea ſi muti, & ſurdi ad plura exiſtimantur habiles a Legibus, ad quæ intellectus perfectio requiritur, ut ad teſtamentum condendum, *l. Diſcretis, C. qui teſtam. fac. poſſ.* & ad contrahendum, *l. Item quia, ff. de Pactis*, ubi Gloſſ. & quod forte magis eſt, ad ma-
trimonii Sacramentum, ſecundum communiorem 5
opinionem, de qua præcipue Brunell. *de ſponſ. & matr. concl.* 14. *num.* 5. & ad quam adducitur *l. mutus ff. de Jur. doct. & cap. cum apud, de ſponſ.* per Farinac. *Ubi ſup. num. eod.* cui etiam opinioni adhæret Sanch. *de Matrim. lib.* 1. *q.* 8. *n.* 12. non dicendum, illos a perfectione intellectus humani omnino deficere, alias hæc a legibus illis non permitterentur; præcipue autem non viderentur admittendi ad contrahendum matrimonium, quia in hoc actu neceſſe eſt, illos aſſequi vim, & finem ejus Sacramenti, aliter incaſſum contraherent, Sanchez. *ubi proxime, num. eod.* ſed ad hanc vim, & ad hunc finem in aſſequendum requiritur aliqua intellectus perfectio, ergo non deſtituuntur hac intellectus qualicunque perfectione: ſed multo minori perfectione opus eſt ad aſſequendam gravitatem, & turpitudinem hujus delicti, nempe conjunctionis carnalis cum proprio patre, quæ quidem vel ipſa natura dictante eſt deteſtabilis, ergo puella, de qua agitur, ſufficiens erat ad cognoſcendum hujus delicti enormitatem: cumque ab eo, hoc non obſtante, non abſtinuerit, non ſecus ac ipſe Pater, ejuſdem delicti omnino rea cenſenda, & merita pœna mulctanda.

Adde his, quod, cum idcirco ad matrimonium admittantur muti, & ſurdi a nativitate, quia non multo,
aut difficili diſcurſu opus eſt ad apprehendendam vim, 6
& fine hujus ſacramenti: quod patet, quia etiam impuberes, quorum intellectui comparatur intellectus eorum, dummodo ſint doli capaces, ad matrimonium admittuntur, cumque major, ac magis profectus diſcurſus requiratur in matrimonii fine apprehendendo, quam in apprehendendo enormitatem coitus cum proprio parente, quam, ut toties inculcavimus, etiam Bruta apprehendunt, veluti apertius demonſtrabimus, certum eſt, puellam hanc mutam, & ſurdam a nativitate ſufficientem fuiſſe ad cognoſcendam ejus delicti pravitatem, qua non obſtante, volens in delictum lapſa videtur, & digna pœna idcirco videtur punienda. Illud certe controverti non poteſt, ſimiles puellas mutas, & ſurdas a nativitate verecundas eſſe, & a virorum licentioſo congreſſu, & allocutione per nutus, tanquam a re turpi, abſtinere, quod certe non eo modo ſuccederet, niſi cognoſcerent honeſtatis pretium, quod minuitur ex debito commercio cum viris, quanto magis ergo cognoſcere illas dicendum turpitudinem conjunctionis carnalis, & præcipue cum proprio parente?

Denique ſi ob auditus defectum excuſanda ſunt delicta muti, & ſurdi a nativitate, eodem modo viderentur excuſandi Advenæ ad aliquam regionem ſe conferentes, ejuſque regionis loquelam non intelligentes; at hi nullo modo excuſarentur, ac maxime
in atrocioribus, ergo neque muti, & ſurdi ex eo, 7
quod loquelam humanam non poſſint apprehendere, ubi delinquant, & præcipua in gravioribus, ut in caſu noſtro, ullo modo excuſandi: nam non ſecus ac ipſi Advenæ, ubi Regionis ſermonem non intelligunt, nutibus edoceri poſſunt, quæ facere, quæ omittere debeant, & ſic omiſſionis, & commiſſionis pœnas reportare jure debent.

Neque obſtat, quod muti, & ſurdi a nativitate apud

Leges (ut dixi alias *lib.* 2. *tit.* 1. *quæſt.* 8. *num.* 20. ex plu-
8 ribus *ibi* citatis) pari paſſu incedant cum pueris, amentibus, & furioſis, & idcirco non poſſint apprehendere delictorum gravitatem, unde non videntur doli capaces, nec conſequenter pœnæ: Quia leges, cum tales æquiparant pueris, & furioſis, intelligunt, quoad favorabilia in civilibus, non autem quoad delicta, ob quæ non debeant puniri; præſertim ii, qui magis diſcurſu vigent, & cujuſcunque doli capaces videntur; ubi enim intervenit dolus, ibi etiam aſſociatur culpa, quæ ſociam pœnam habet, quia propter culpam injungitur pœna, D. Tom. 2. 2. *qu.* 108. *art.* 4.

9 Obiici tamen poſt ulterius, quod non ſolum pueris, & Amentibus æquiparandi videntur Muti, & Surdi a nativitate, ſed firmandum, non habere eos majo-
10 rem intelligendi aptitudinem, quam habeant ipſa Bruta irrationalia; patet enim, duo maxime eſſe, per quæ præcipue homo a Brutis diſtinguitur; nempe ſcientiam, & locutionem, quorum utroque Muti, & Surdi omnino ſunt orbati, quippe qui ob privationem ſenſus Auditus, neque locutionem, neque ſcientiam addiſcere poſſunt, nullus enim ob ſurditatem eos præceptis neceſſariis imbuere poteſt.

Nec ratione docere ulla, ſuadereque ſurdis.
Quid ſit opus facto.

ut Lucre. diceb. *lib.* 5. *de Rer. Nat.* & ſic eorum intellectus naturali ruditate remanet impeditus, unde ineptus fit ad ea apprehendenda, quæ proprie intellectus humanus apprehendere ſolet, & ad quæ apprehendenda inſufficientia ſunt omnino ipſa Bruta irrationalia; unde fit ut Bruta ad hæc ſunt inſufficientia, ut Bruta videntur exiſtimandi, ſed Bruta in delictis non ſunt alicujus pœnæ capaces, ergo nec hi ſunt in delictis puniendi.

Quod verbo hujuſmodi Muti, & Surdi ſint inſufficientes ad apprehendendam quamcunque ſcientiam, ac diſciplinam, patet ipſa experientia, per quam videmus, eos in multo pejori conditione eſſe, quam cæcos a nativitate, quia cæci a nativitate, ſi diſciplinentur, artes nonnullas, ac ſcientias quavis apprehendunt; nam plerique noverunt, & nos ipſi novimus inſignes Concionatores, Poetas, alios viros in omni ſcientiarum genere inſtructos a nativitate cæcos: Quin etiam Plaſtem quendam cæcum hic commoratum ſuperiori anno viderunt nonnulli effigiem quorumcunque æmulari ſolo tactu magnitudinem, & figuram inve-
11 ſtigans. De eo mentionem habet vir nullo alteri Doctrina ſecundus D. Joannes Nardius Florentinus *in ſuo Lucretii perpolitiſſimo commentario*, *lib.* 4. *non admo-*
12 *dum longe a prin.* ſed hoc in mutis, & non Surdis a nativitate non eſſet mirandum, ſed quoad ſcientias nihil tale de Mutis & Surdis a nativitate commemorant.

Præterea non videntur Muti, & Surdi ex electione poſſe agere, dum Brutis æquiparantur, quæ ex virtute, & ex electione ab intellectu determinata & ex libera voluntate, in iis, quæ vitia, & virtutes reſpiciunt, non operantur, & idcirco neque pœnæ neque præmii capacia, ſunt eodem modo Muti, & Surdi a nativitate, in iis, quæ vitia, & virtutes reſpiciunt, ex virtute, & perfectione operari non exiſtimandi, & ſic neque meriti, neque demeriti capaces eſſe, nec præmii, nec pœnæ quamobrem puella hæc videretur eſſe abſolvenda.

Multo vero magis urget, quod etiam ſi condonemus, Surdos, & Mutos a nativitate poſſe apprehrndere & aſſequi ea omnia, quarum materiæ exiſtunt, & cæteris ſaltem ſenſibus, Auditu excepto, comprehenduntur, tamen certum eſt, Abſtractorum nullam poſſe formare in ſe ipſis ſpeciem, per quam eam intelligant, quia cum ad intelligentiam requirantur propriæ rerum ſpecies, vel ſaltem ſpecies, vel ſaltem ſpecies quædam alienarum rerum, ex quibus fiat intellectio, abſtractorum autem nulla fit ſpecies, quæ poſſit ab illis, ut a cæteris hominibus concipi, qui per ſimilitudines quaſdam aliarum ſpecierum etiam abſtracta apprehendunt, certum, certum eſt, Surdos, & Mutos e nativitate non poſſe ullo modo abſtracta concipere, cum non poſſint, ut cæteri homines, inſtrui per diſciplinam ad concipiendum ſpecies illas ſimilitudinarias, per quas abſtracta intelliguntur; at comprehendere Patris reverentiam, turpitudinem actus venerei potuerit forte Mutus, & Surdus a nativitate, non potuerit tamen hæc duo ſimul conjuncta apprehendere, nempe turpitudinem Actus venerei cum Patre proprio eſſe damnandam, ac maxime fugiendam, quia ad hoc intelligendum requiritur apprehenſio abſtractorum, quorum illi nullam concipere poſſunt ſpeciem, ex qua formare poſſint conceptus, atque inde diſcurrere, & veras concluſiones elicere: cum ergo hi Muti, & Surdi non poſſint per ſpecies prædictas ratiocinio uti, dicendum eſſe ob eam intellectus imperfectionem non eſſe in delictis pœnæ alicujus capaces, cum illis non adſit dolus, pro abſente, culpa omnis etiam abeſt, ut alias dictum eſt.

His tamen non obſtantibus, pro contraria ſententia 13
maximopere urgebat, quod toties de Brutis inculcavimus, nempe eorum aliqua, quæ magis exiſtimativa pollent, & ad humani ingenii capacitatem per eam nonnihil accedunt, cognoſcere Patrum Reverentiam, & actus venerei turpitudinem, & idcirco parentibus non miſcentur; quin ulterius eorum aliqua caſtitatem ſervant, & conjugalem fidem agnoſcunt, ab eaque nullo tempore recedunt. Et quamvis concedi poſſit, hæc, & ſimilia ab illis fieri ex inſtinctu Naturæ, tamen in ipſis Mutis, & Surdis idem debere ſuccedere ad omne pejus ex inſtinctu naturæ eſſet dicendum, ſed per naturæ inſtinctum poſſunt cognoſcere delicti ejus turpitudinem, ut faciunt Bruta, ob quam ab eo abſtinent, ergo videntur omnino in his delictis puniendi.

Quod vero Bruta, ut toties dictum eſt, hæc, quæ diximus, aſſequantur, patet expreſſe ex naturalibus hiſtoricis; nam equum cum parentibus non miſceri apud ipſos compertum eſt, unde ut narratur ab Ælian. *lib.* 4. *de hiſt. anim. cap.* 7. cum aliquando admiſſarius equum cum matre per fraudem conjungi coegiſſet, re cognita, uterque ſeſe præcipites agentes, ſibi mortem conſciverunt. Quin & Camelus eadem verſus Parentes reverentia utitur, neque enim in matrem ſupervenit; quamobrem apud eundem Ælianum *libro tertio ejuſd. cap.* 47. Camelus eodem modo fraudulenter ad matrem ineundam impulſus, ubi idem cognovit, Camelarium interfecit. De caſtitate, & conjugali fide Turturum, & Columbarum, quam ſuis conjugibus ſervant, patet ex Ariſtot. *libro nono de Hiſt. Anim. cap.* 1. & eod. Ælian. *libro tertio ejuſd. cap.* 44. & de eadem caſtitate in Alcione obſervata mentio habetur a Plutarch. *in lib. de induſt. Animal.* & de Elephantorum caſtitate, Ælian. *lib.* 8. *Anim. cap.* 17. & poſt alios Matthiol. *in libro ſecundo Dioſcorid. de Mat. Med. cap.* 50. Quin etiam nonnulla Brutorum cognoſcere apertiſſime actus venerei turpitudinem, teſtatur ipſorum verecundia, cum palam nunquam coeant; ſed in loca ſecretiora ſecedant, ut cujuſcunque animalis conſpectum fugiant; ita de Elephante, Ariſtot. *lib.* 5. *de Hiſtor. Anim. cap.* 2. & Ælian. *ubi proxime*, & de Camelis idem Ariſt. *ibid.* qui non patiuntur quemquam ipſis coeuntibus præſentem adſtare, niſi Paſtorem, quem tamen etiam ſecedere, cum coituri ſunt, dicit Ælian. *lib.* 6. *de Animal. cap.* 60. Quæ quidem, ſi vera ſunt, quemadmodum & plura alia hujus generis, quæ apud ſupra citatos, & alios Auctores requirere quivis poteſt, jam non ambigendum, ſurdos & mutos a nativitate, facile poſſe actus virtutis, ac præcipue eos, qui ad res venereas, & alias naturales pertinent; tanquam bonum, & honeſtum quid apprehendere, & ſequi, actus vero contrarios, tanquam quid malum, & inhoneſtum, ac pœna dignum fugere; unde in caſu noſtro concludendum videtur, puellam hanc, cum potuerit aſſequi per ſufficientem diſcurſum, quod rem veneream cum proprio Patre exercere res eſſet enormiſſima, ac ſummopere mala, ac multa pœna digna, & tamen non abſtinuerit, eſſe ſeveriſſime, non ſecus ac fuerit ipſe Pater, mulctandam.

Sed neque hæc videbantur ita afficere, ut ad pœnam 14
eſſet ob hæc tranſeundum, quia videntur omnia objecta convenientem reſponſionem admittere, & quoad ea, quæ ultimo loco de Brutis dicebantur, nempe quod nonnulla eorum ſufficiunt ad cognoſcendam turpitudinem conjunctionis carnalis cum propriis Parentibus, & quod aliæ noverint fidem conjugalem ſervare, eamque nullo in tempore violare.

Reſpon-

Reſpondetur, hæc non ſatis comperta eſſe, & quotidiana experientia falſitatis redargui; neque etiam ſi omnem veritatem haberent, quicquam afficere. Quod enim non ſatis comperta ſint, patet, quia ipſi idemmet naturalium rerum ſcriptores hec infirmarunt unde licet Ælianus narrat, equos parentibus non miſceri, tamen ex Ariſt. *lib.6. de Hiſt. Animal. cap.* 12. cui ſuffragatur experientia, patet illos matres, & filias comprimere: idemque etiam de Camelis aliiſque Brutis, ſi quæ ſunt, de quibus ſimilia jactentur, videtur aſſeverandum. Similiter etiam de Turturum, Columbarum, & Halcquorum caſtitate, & conjugale fide reſpondendum, atque eſſe quidem hæc dixerim ſpecioſum quoddam Scriptorum naturalium commentum, neque unicum, nam plura ſimilia effingunt. Quantopere obſecro, celebrata eſt Apum mundities, & caſtitatis virtus, de qua alias *lib.4. titul.* 2. *quæſt.* 3. abunde locutus ſum, nam ut ibi dixi, Plutarchus non ſemel, & alii de ea peculiarem mentionem habuerunt: quin etiam Virgil. *lib.* 4. *Georg.* eam celebravit, ante quos etiam Ariſtot. *lib.*3. *de Gener. Anim. cap.* 10. de ea verba fecit, eaque de re Pallad. *lib.* 3. *de Ruſt. cap.* 14. Apum cuſtodem caſtum, & purum requirit. Hoc tamen in dubium revocat Columell. *de re Ruſtic. lib.* 9. *cap.* 2. immo Scalig. *in Card. exerc.* 195. & poſt ipſum & ex ipſo Licet *de Spont. viv. ort. lib.* 4. *c.* 57. omnino hanc caſtitatem ab Apibus ablegant, tandemque Recentiores minus creduli, hæc miracula ut plurimum, non admittunt.

Sed concedamus, & pro vero admittamus, quæcunque de ſupradictis auctores afferunt, certum eſt, ea animalia operari ex aliqua præexiſtenti cognitione, ac propter virtutem, ſed ſolo inſtinctu naturæ; at maximopere differt operari ex virtute, & inſtinctu naturæ, quia operari ex virtute non poteſt ullum animal, niſi cognoſcat finem, ad quem ſuam operationem dirigit, propter quem operatur: contra vero ex inſtinctu naturæ operari, fit abſque ulla finis cognitione, neque adeſt in hac operatione operantis libertas, ut in opere virtutis, & idcirco neque meritum, neque pœnam ex tali operatione pro naturæ inſtinctu facta animal reportare debet, neque ex ea, quæ contra naturæ inſtinctum fit, nam ſi nulla cognitio finis reperitur in operatione facta ſecundum naturæ inſtinctum, nulla quoque reperiri poteſt in operatione, quæ fit contra naturæ inſtinctum. Ad id tandem,
15 quod de advenis dicebatur, Regionis ſermonem non intelligentibus, dicendum eſt, non eſſe parem rationem, immo maxime diſparem, cum advenæ intellectus perfectionem ſortiantur, & poſſunt vel ipſius nutibus, & conſuetudine ſtatim ita inſtrui, ut facile apprehendant, quæ facere, quæ omittere in ea regione conveniat, & præcipue, quæ inter cætera ſunt magis animadvertenda, ut delicta magis enormia; non ſic autem evenit de Mutis, & Surdis, in quibus
16 non ſolum adeſt impedimentum Auditus, ex quo loquelam intelligere, aut addiſcere poſſint, ſed adeſt inſuper intellectus imperfectio, ob quam a recto diſcurſu deficiunt, & ſic non poſſunt ex virtute, neque contra virtutem operari, cum non ſatis cognoſcant finem ſuarum operationum.

Verumenim vero pro veritate videtur dicendum, debuiſſe in caſu noſtro conſtare de ſufficientia intellectus ipſius Puellæ, cum pateat, Mutos, & Surdos a nativitate multum differre inter ſe, quoad intellectus perfectionem, eorumque plures ſpecies conſtitui, pro majori, aut minori intellectus perfectione & quia
17 omnis culpa imperfectionis ipſorum eſt penes ipſa inſtrumenta, & quadrupliciter poſſunt hæc inſtrumenta oblæſa exiſtere, quatuor ſpecies jure hujuſmodi humorum conſtitui debent.

In prima ergo ſpecie reponemus illos, in quibus intellectus inſtrumentum, cerebrum nimirum inſigniter, & ſecundum principales partes, mancum, & oblæſum eſt, forte etiam ſecundum nervos acuſticos, ſive auditorios (nam & abſque horum læſione poſſe hominem ob ſimplicem cerebri ſecundum ſuam ſubſtantiam depravationem Mutum permanere ex imbecillitate intellectus, & ineptitudine addiſcendi, ego quidem abſurdum eſſe affirmare non exiſtimaverim) atque hos quidem Brutis ipſis comparandos, quoad Rationis uſum, jure dixerim, eoſque abſolute nullius meriti, aut demeriti capaces eſſe aſſeverandum.

Secunda ſpecies eorum eſt, qui habent quidem ipſum cerebrum ſecundùm principales partes bene a natura conſtitutum debitaque proportione, ac perfectione dotatum, ſed læſionem aliquam ſortiti ſunt juxta principium nervorum Acuſticorum, & in ipſiſmet nervis auditoriis, qui ad ipſum cerebrum deferunt ſenſibiles ſpecies; in his conſtat, apparere quandam intellectus humani ruditatem, unde nonnulla quidem apprehendunt, ſed imperfectius quam faciant pueri Septennes, & ob Auditus impedimentum loqui non addiſcunt, nec majorem unquam capacitatem habent, quam iidem pueri Septennes cognoſcentes, ſi quæ cognoſcunt, cognitione quadam confuſa ac turbida, & maxime ea, quæ reſpiciunt actus ex virtute, vel contra virtutem, & vitium, nempe præmium, ac pœnam, honorem, & virtutem, unde neque in hoc, veluti neque in pueros Septennes poteſt cadere dolus, & conſequenter neque culpæ, neque pœnæ ſunt capaces, niſi forte aliquo modo in atrociſſimis.

Tertiò Mutorum & Surdorum a nativitate ſpecies ſequitur, eoſque comprehendit, qui non ex ullo vitio 19
inſtrumenti ipſius intellectus, cerebri nimirum loqui non addiſcunt, ſed quia ex vitio, & læſione ductuum, & nervorum Acuſticorum, auditu privantur, & hi quidem ſupradictis in apprehendendis rebus, quæ illis commonſtrantur, ſunt aptiores, quin etiam cognitione evidentiori intellectus dotantur, & poſſunt licet imbecillius quam qui in quarta ſpecie repohuntur, ſed melius quam qui prononominati in ſecunda ſpecie comprehenſi aſſequi quamplura, quæ neque Bruto, neque alii muti & ſurdi prædicti aſſequi valent; quod tanto magis in illis habet locum, quanto longius oblæſio nervi ſenſorii a cerebri principio recedit; nam quanto proprius ad illud vitium accedit, tanto magis læſum eſſe cerebrum vero conſentaneum eſt. Sunt ergo hi abſque dubio doli capaces, unde poſſunt ex virtute, & ex malitia operari, præmiumque ac pœnam ex operationibus ſuis aliquatenus reportare, licet ratio habenda ſit etiam in his imperfectionis ſui intellectus, quia ob auditus impedimentum plene erudiri non poſſunt.

Quarta denique ſpecies eos Mutos & Surdos com- 20
prehendit, qui nullum in cerebro, neque in nervis auditoris vitium habent, ſed non audiunt ob interpoſitionem cujuſdam tunicæ craſsioris ante membranam, quam tympanum vocant, & ex eo impedimento loquelam non addiſcunt. De hac Surdorum ſpecie alias memini ex Hieron. Fabric. *de org. Audit. part.* 1. *cap.* 4. *lib. quæſt. Medico Leg. tit.* 1. *q.* 18. *n.* 6.

His comparandi ſunt, qui in ipſa infantia ex accidenti obſurdeſcunt, ut ex caſu, ex frigore, & rumore ingenti & ex improviſo percepto, ut ex ictu bombardæ, & ex morbo etiam gravi, quales caſus recitat Guillelm. Fabric. Hildan. *obſ. Chirurg. cent.* 3. *obſ.* 5. 6. & 7. nam & hi ob contractam ſurditatem ab infantia loqui non diſcunt, licet a natura nullum vitium in cerebro, ut in aliis inſtrumentis habeant; quod eveniſſe cuidam Puero, qui octennis graviter ægrotavit, & incuratus convaluerit, recenſet idem Fabric. *cent.* 5. *obſ.* 26. Tametſi enim Puer ille loqui tantiſper jam didiciſſet, tamen ob morbi vehementiam, obſurdeſcens, obmutuit, etiam in perpetuum, quia loqui diſcere ulterius non potuit; hi autem cum habeant, ut dixi, inſtrumentum intellectus ab omni vitio expeditum, nihilo 21
imperfectius, quam cæteri omnes homines ratiocinari poſſent, ſi per auditum poſſent erudiri, nam hoc ego putaverim potuiſſe Monachum illum ſermonem docere, de quo ex Valleſ. *lib. de Sacr. Philoſop. cap.* 3. mentionem habui *loc. cit.* Cum ergo hi præ omnibus ad perfectionem intellectus humani accedant, erunt conſequenter cujuſvis doli capaces, quemadmodum meriti, & pœnæ, quia ex virtute, & ex malitia operari poſſunt, hi ergo præ omnibus in delictis puniendi, non ſecus ac perfecti homines in atrocioribus præſertim, nam in aliis aliqua forte ratio habenda eſt eorum imperfectionis, quęcunque tandem illa ſit. Itaque conſtito de ſufficientia ratiocinatricis hujus puellæ,

& de ejus malitia, & dolo, facile judex arbitrari poteſt ultimo ſupplicio, ob delicti atrocitatem, ſit damnanda, an contra, ejus miſeratio habenda.

Admodum Illuſtri, atque Excellentiſſimo Viro, Domino,

HERCULI RONCONIO,

In Romana Curia Advocato celeberrimo,

Ac. V. Cl.

PAULUS ZACCHIAS MED. F.

Quæ tuo impulſu circa ſequentem caſum in proximo Conſilio exaravi, videntur jure merito tibi deberi, atque utinam alia quamplura pro tua humanitate mihi communicaſſes, non diffiterer enim opellas haſce meas multo ornatiores in lucem prodituras; ex tuo enim ingenio non parum ſplendoris potuiſſe illis accedere, certe certius novi. Quod hactenus non præſtitiſti, ſi in futurum præſtiteris, majorem me in modum tibi devinxeris, licet jam arctiſſime obligationum vinculis me tibi devinctiſſimum noverim. Vale.

CONSILIUM LI.

ARGUMENTUM.

Proponitur caſus non diſſimilis ab eo, qui habetur *in l. Qui duos, §. cum in bello, ff. de reb. dub.* qui eſt hujuſmodi. Inter quamplures, qui ſimul ſub cujuſdam veteris Ædificij ruinis fuerant oppreſſi, petierant, Titius pater ſexagenario major, habitus obeſioris ac frigidioris temperamenti, ac Sempronius ejus filius ætatis triginta annorum, habitus gracilioris, & temperamenti calidioris. Dubitabatur quiſnam prius ſatis ceſſiſſet, nam Stichius Titii Frater ejus hæreditatem poſtulabat, ex eo, quod Titius Sempronio ſupervixiſſet: Contra vero Seja, mater Sempronii filium Patri ſupervixiſſe inculcabat. Inventum autem fuerat utrumque cadaver, poſt decem horas ab Ædificii ruina, verum Titii cadaver nullatenus labefactatum cernebatur, unde conſtabat, illum ſola cæmentorum, ac ſaxorum pondere fuiſſe ſuffocatum. At vero Sempronii cadaver non ſolum idem paſſum fuiſſe videbatur, ſed vulnus etiam in occipite acceperat, lethale quidem, non tamen ex primo capite. Quæſitum ergo eſt pro eo, quod ad Medicam ſpeculationem ſpectare poteſt, quibus indiciis cognoſci poſſet, Patrem filio ſupervixiſſe, vel filium Patri, cui quæſito ſequenti reſponſo ſatisfeci.

SUMMARIUM.

1 *Materia de pariter defunctis tantundem difficilis, quantum nobilis.*
2 *Lex præſumit ſemper filium puberem Patri ſupervixiſſe, ob præſumptionem majoris roboris.*
3 *Præſumptio deſumpta a viribus, omnibus aliis præſumptionibus anteponenda.*
4 *Ob virium robur aliquando homines in morbis diutius vivunt quam deberent, & e contra.*
5 *Leges ſemper in his rationem habent roboris, vel imbecillitatis morientium.*
6 *Duæ cauſæ ad agendam potiores, & efficaciores ſunt, quam una tantum.*
7 *Duo conjunctura multo magis ſtringunt, quam una.*
8 *In paritate cauſarum præſumi ſemper debet, cecubuiſſe prius imbecilliorem.*
9 *Nullum Animal moritur abſque ſyncope.*
10 *Ratione ætatis in ſubito inſultu cauſæ interimentis unus poteſt diutius vivere, quam alius, etiam ſi ambo ab eadem cauſa æqualiter patiantur.*
11 *Ratione majoris, vel minoris vigoris unus eidem cauſæ magis, aut minus reſiſtere poteſt, quam alius.*
12 *Robur ſenectuti adjungi non poteſt.*
13 *Ex Naturæ ordine fit, ut juvenis majoribus viribus detetur quam ſenex.*
14 *Senis ſanitas non eſt abſolute ſanitas?*
14 *Juvenes ſanos ne vehemens quidem cauſa afficit, ſenes autem vel minima cauſa male accipit.*
16 *Ratione habitus corporis quomodo in paritate cauſarum interimentium unus præſumatur prius decedere, quam alius.*
17 *Obeſi facilius intereunt quam graciles.*
18 *Ratione temperamenti quomodo unus præſumatur ſupervivere alteri.*
19 *Efficacia violentioris cauſæ non permittit debiliorem cauſam quicquam efficere.*
20 *Ceſſante vulneris gravitate, ceſſant de neceſſitate omnia accidentia ad vulnus grave conſequentia.*

Difficilis quidem, ſed tantundem nobilis proponitur materia diſcutienda in hoc caſu, ut in ſimilibus teſtatur Peregrin. *conſ.* 99. *lib.* 6. *nu.* 11. quæ ſi apud Juriſconſultos judicatur difficilis, multo difficilior a me judicanda. Illi enim habent Anteſignanos quoſdam, ipſas, inquam, Leges, quarum veſtigia in ea re ſequantur, cum ego ſimili auxilio omnino ſim orbatus. Utcunque tamen ſit, partim ex rationabili diſcurſu, partim ex ipſarum legibus, & DD. auctoritate rem non omni ex parte indeterminatam relinquere confido. 1

Niſi ergo aliud quid obſtaret, & nonnullæ peculiares conditiones in propoſito caſu concurrerent, ſatis ſuperque videretur ea res per ipſas leges deciſa *in l. qui duos, §. cum in bello, & l. ſi Lucius Titius, ff. de reb. dub.* quibus in locis lex præſumit, filium puberem Patri ſupervixiſſe, non aliam, ut deinceps oſtendam, ob cauſam, niſi ob majorem filii vigorem ætati ſuæ convenientem: at Patrem contra ob majorem imbecillitatem præſumit filium morte præveniſſe. Unde cum Titus in noſtro caſu eſſet ſexagenario major, Sempronius vero eſſet juvenis, & in ſummo vigore virium, credendum eſt, ac jure præſumendum, Sempronium Titio Patri ſupervixiſſe, nam hæc præſumptio deſumpta a majori, vel minori virium robore, eſt adeo conſiderabilis, ut aliis, ac quibuſvis præſumptionibus validior ſit habenda, non modo enim operatur in paritate cauſarum, ut in caſu noſtro, ubi ambo Titius, & Sempronius ex ruina murorum ſunt extincti, ſed etiam in earundem cauſarum imparitate; nam exempli gratia proponantur nobis duo infirmi, quorum primus viribus ſit valentibus, firmoque corpore, atque hic febre maligna, ac in primo capite pernecabili detineatur, ſecundus vero viribus conſtet imbecillibus, ac corpore debili, atque hic febre continua, non maligna, ſed lethali, non tamen in primo capite laboret, reſiſtet quidem primus ille multo longiori tempore contra morbum multo majorem, ob majus virium robur, & fortaſſe ab eo evadet, quam ſecundus, contra multo minorem, ex cujus etiam vi ſuccumbet, ob earundem virium imbecillitatem, & ad hoc optime facit Galeni auctoritas *in lib.* 3. *Epidem. Ægrot.* 2. *p.* 11. quam adduxi etiam alias ad hanc ipſam ſententiam comprobandam *lib.* 5. *Quæſtion. Medico-Leg. Tit.* 2. *quæſt.* 12. *n* 8. ubi Galenus in morbis lethalibus nonnullos aſſerit diutius vivere, quam deberent, ob virium robur, unde e contra nonnullos ob virium imbecillitatem citius interire, quam deberent, eſt dicendum: ac in ſumma ſemper leges in his caſibus rationem maxime habuiſſe vigoris, aut imbecillitatis morientium, teſtatur etiam Bartol. *in l. quod de pariter, ff. de Reb dub.* Neque alia ex cauſa prudentiſſime deciſum a Mariano Socino ſeniori, teſtatur Socinus Jun. apud Menoch. *de præſumpt. lib.* 5. *Præſumpt.* 50. *n.* 27. in quodam caſu, in quo Pater cum filia tredecim annorum perierat, Patrem ſupervixiſſe filiæ, quia non obſtante, quod Pater eſſet ſenex, & filia eſſet pubes, pater erat robuſtus, filia autem natura imbecillis, & valetudinaria, unde licet, ubi pater cum filio pubere ſimul ex eadem cauſa decedat, præſumatur a Lege, puberem patri ſupervixiſſe, ut ex *l. Qui duos, §. cum in bello, ff. de reb. dub.* ſupra dixi: tamen

men contraria militat præſumptio, ubi pater fuerit robuſtus, filius autem licet pubes imbecillis, ut in caſu a Socino adducto, quantum enim potuit virium robur in patre mortem procraſtinare, tantundem potuit in filia virium imbecillitas mortem accelerare. Quæ omnia, cum maxime habeant locum in caſu noſtro, dicendum videtur, illum prius deceſſiſſe, qui imbecillior erat, ac ſenem juvene eſſe imbecilliorem quis in dubium revocabit, præſumendum ergo eſt, Titium patrem celerius deceſſiſſe, & Sempronium filium illius remanſiſſe hæredem, cum patri ſupervixerit.

Verum enimvero non deficiebat pro contraria ſententia urgentiſſima quidem conjectura ex majori, ac evidentiore læſione ex Ædificii ruina, quam præſe ferebat cadaver Sempronii, cujus non erat particeps Titius, Sempronius enim non modo fuerat a murorum ruina oppreſſus, ſed remanſerat etiam in capite lethaliter vulneratus. Conſequens autem eſt, illum, qui majorem, ac graviorem læſionem ex ruina perpeſſus fuerit, citius expiraſſe; cum duæ cauſæ ad agendum æqualiter efficaces, quarum unaquæque per ſe eadem efficacia dotetur, multo facilius, ac prom-
6 ptius effectum producere poſſint quam una ſola: Modo in caſu noſtro Sempronio concurrunt duæ cauſæ, & unaquæque per ſe efficax ad illum occidendum, cum & ruina per ſe, & capitis lethale vulnus per ſe Sempronium poſſet occidere; at in Titio una cauſa tantum concurrit, nempe ruina, ergo ſuperadditio novæ cauſæ in Sempronio certo commonſtrare poteſt, celerius illum occubuiſſe, quam Titium, duæ enim conjecturæ, quæ locum habent in caſu Sempronii,
7 multo magis ſtringunt, quam una Peregrin. *lib* 6. *conſ.* 99. *nu.* 169. præterquam quod duo de neceſſitate conſequi debuerunt ex vulnere in Sempronio, primo, quod accepto vulnere in ſyncopem, vel Apoplexiam, vel ad minus in cerebri commotionem inciderit, ſecundo, quod ob copioſam ſanguinis effuſionem ad extremam illico devenerit debilitatem, & ſic ex eodem fun-
8 damento nimirum, quod ob virium imbecillitatem in paritate cauſarum debeat præſumi prius deceſſiſſe una perſona, quam alia, quæ virium robore non deſtituitur, deducendum jure videtur, Sempronium prius deceſſiſse, quam Titium.

Præterea cum pateat, quamplures, qui a ſimilibus infortuniis ſunt ſublati, præcipue vero a ruina, eo maxime interire, quod reſpirare prohibeantur, ut probavi *lib.* 5. *quæſt. Medico-Leg. Tit.* 2. *quæſt. ult. a n.* 2. *ad plures ſeq.* quia reſpiratione prohibita neceſse eſt, vitæ fontem illico extingui, certum eſt, in hoc caſu multo plures, & evidentiores cauſas concurrere in Sempronio reſpirationem abſcindentes, quam in Titio; nam licet uterque ab ædificii ruina fuerit oppreſſus, & ab ejuſdem violentia reſpirare prohibitus, tamen Sempronius ex percuſſione accepta in capite, & ipſius capitis concuſſione, & ex quo vulnere, ob copioſam ſanguinis effuſionem, ſyncopem eſt paſsus, ex quarum utraque cauſa reſpiratio non ſolum mirum in modum impeditur, ſed etiam in totum abſcinditur, ab Apoplexia vero imminere ſummam reſpirationis difficultatem alias ex Hippocratis, & Galeni aliorumque DD. auctoritate probavi; ſed multo major, ac celerior ſuffocatio imminet a ſyncope, quæ idcirco terminus eſt, & finis ipſius ſuffocationis, quem-
9 admodum & cujuslibet cauſæ interimentis, cum nullum Animal unquam moriatur abſque ſyncope, unde idcirco ſyncope convenit cum ipſa morte, eſt enim mors ſyncope confirmata, ut alias dixi. Itaque cum Sempronius non a ruina ſolum, & a murorum oppreſſione reſpirare impediretur, ſed etiam ab accidentibus ex ipſo vulnere provenientibus, quæ per ſe etiam abſque alia cauſa, aut ruina apta erant hominem quam primum jugulare, videtur certe dicendum, Sempronium in morte patrem prævenisse, cum pater ob minorem violentiam perpeſsam diutius potuerit vivere, ut patet.

10 Sed his non obſtantibus videbatur potius, contrarium eſse determinandum, & Primo ratione Ætatis, cujus reſpectu diutius potuiſse reſiſtere cauſæ ſuffocanti Sempronius præſumendus eſt, quam Titius; quantumvis enim violenta cauſa hominem adoriatur, qui juvenis adhuc ſit, & decenti robore dotetur, ſemper poterit diutius pugnare cum inimica cauſa, quam conſtitutus in ætate provectiori, ac maxime in ſecundo ſenio, ut erat Titius: neque hoc aſseritur ſine evidenti ratione, quia in juvene corpus laudabilibus humoribus refertum, neque ab ulla præternaturali cauſa oppreſsum reperitur, unde calor, & ſpiritus promptior, atque expeditior ad reſiſtendum cuicunque obrianti cauſæ inimicæ; contra vero ſenile corpus multis excrementis, humoribuſque ſupervacaneis refertum, atque aggravatum, ut experientia conſtat, & docent Medici, ut Gal. *pluries*, & maxime *lib.* 3. *Aphoriſm.* 76. mirum modum ad pugnandum contra irruentem hoſtilem cauſam reperitur præditum, maxime ubi illa vehemens ſit, & ex improviſo hominem adoriatur, ut in caſu noſtro.

Secundo, præſumendum eſt, Sempronium Titio ſu- 11
pervixiſſe, ratione majoris vigoris, ac fortitudinis: quæ conditio, tantopere prævalet ex Sempronii, quantopere ſuccumbit ex parte Titii: nam ab ipſa ætate juvenili robur, a ſenili imbecillitas arguitur, cum robur ſenectuti adjungi non poſſit: Galen. *lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. cap.* 9. & idcirco ſenex dici non poteſt, 12
qui virium robur non habet, id Galen. *Meth. med. lib.* 11. *cap.* 9. Nam ætates virtutis robore metiendæ, non annorum numero; unde homo trigenta annorum, ſi vires habeat imbecilles, quales ſeni conveniunt, ſenex dicitur: contra, homo ſexagenarius, aut etiam major, viribus robuſtis & valentibus, quales juveni conveniunt, adhuc juvenis eſt dicendus; nam ſecundum naturæ ordinem ſit, ut juvenis majoribus viribus do- 13
tetur, quam ſenex; unde ſtantibus Sempronii viribus integris ætati juvenili proportionatis, præſumendum eſt, illum ſupervixiſſe Titio patri jam ſeni, & viribus non undequaque conſtantibus, etiam qualibus dotari debet ſenex, abſque eo, quod alia conditio accedat, quæ ultra ætatem magis dejicere virtutem poſſit, ut in caſu noſtro, in quo præſupponitur Titius fuiſſe habitus pinguioris, de qua re infra. Interim ve- 14
ro Titius reſpectu Sempronii non poterat dici ſanus, quia ſi ſanitas ſenis per ſe non eſt abſolute ſanitas, ut pluries teſtatum reliquit Galen. præcipue autem *lib.* 5. *de loc. aff. cap.* . *& lib.* 6. *de ſanit. tuen. cap.* 2. quanto minus debet dici ſanus, juvenis comparatione? contra vero juvenum ſanitas perfecta ſanitas eſt, quam 15
idcirco idem Galen. vocari dicit καθέξιν; eorum autem, qui hac ſanitate, perfecta nempe, fruuntur, ne vehemens quidem cauſa corpus alterat: contra vero ſeni, cujus ſanitas non eſt perfecta, ex ætatis ratione, vel minima cauſa maximæ mutationis occaſio eſt: ita ad verbum Galen. *lib.* 5. *de ſan. tuen. cap.* 4. cum ergo ſanitatem metiri recte omnes dicant ex virium robore, & ex actionum ipſarum validitate, ſenes autem licet omnes actiones exerceant, nullam tamen validam habeant, Galen. *lib* 6. *de ſan. tuen. cap.* 2. certum eſt, eos minus multo reſiſtere poſſe violentæ cauſæ, quam juvenes, & ſic concludendum eam ob cauſam potiſſime præter alias Titium ante Sempronium filium animam exhalaſſe.

Tertio, ratione habitus ipſius Titii præſumi debet, 16
illum celerius occubuiſſe, quam Sempronium, non modo enim ex naturali conſtitutione evenit, ut obæſi facilius intereant quam graciles, juxta Hippocrat. ſententiam *lib.* 2. *Aphor.* 44. ſed etiam ex cauſa præternaturali, cum pluribus ex cauſis obæſa corpora minus reſiſtant violentiæ præternaturalis cauſæ, quam graci- 17
lia, vel mediocriter habituata, inter quas prima eſt, quia in obæſis calor naturalis a pinguedine obruitur, unde imbecillior fit, & minorem activitatem ſortitur; ſecunda, quia vaſa, ac viæ ob eandem pinguedinem luxuriantem redduntur multo anguſtiora, atque inde fit, ut non poſſit calor libere permeare. Tertia, quia difficilius reſpirant, & calor minus omnino eventatur, unde ſuperveniente nova cauſa, quæ reſpirationem quoquo pacto impedire, ac remorari poſſit, ut in pleriſque mortis eventibus, & præcipue ex ruinis evenit, abſque dubio citius ſtrangulantur obæſi, quam graciles, aut mediocriter habituati, ob contrarias omnino cauſas violentiæ reſiſtentes.

Quarto denique, ratione temperamenti præſumi 18
debet,

debet, Sempronium filium Titio Parenti ſupervixiſſe, ex eodem enim utriuſque habitu manifeſtiſſime conjicitur, Sempronium fuiſſe temperamento calido, & ſicco, Titium vero temperamento frigido, & humido; quemadmodum autem Sempronii temperamentum feraciſſimum eſt caloris, & ſpirituum, ſic e contra Titii temperamentum caloris, ſpirituumque parum abundans reperitur: at ubi major calor, & major ſpirituum copia, majus etiam virium robur adeſſe neceſſe eſt, contra ubi calor remiſſus, & parva ſpirituum copia, minus etiam virium robur adeſſe arguitur: unde cum Titius, tum ratione ætatis, tum ratione habitus, tum etiam denique ratione temperamenti multo minori virium robore dotaretur, quam Sempronius, præſumi etiam debet, multo citius violentæ cauſæ ceſſiſſe, & multo ante Sempronium occubuiſſe.

Neque obſtant, quæ in contrarium opponuntur, & primo quoad majorem læſionem in Sempronio ex vulnere obſervatam, reſpondendum nihil afficere, quia licet vulnus Sempronii non præ ſe ferret omni ex parte ſalutare, tamen non erat ex primo capite lethale, ut ſupponitur, itaque cum agatur de morte ſubitanea, & repentina a multo violentiori cauſa illata, in nulla conſideratione ejus reſpectu videtur habenda cauſa procedens ex vulnere, ex cujus læſione non ſolum poterat Sempronius ad multum tempus vitam protrahere, ſed etiam ab eo ſeſe recolligere, & in totum etiam ſanari. Neque valet inſtantia, quod vulnus ſe habuerit ſaltem, ut cauſa coadjuvans, & faciens effectum citius, ac promptius ſuccedere, nempe ſuffocationem ab ipſa ruina imminentem, quia ipſius temporis anguſtia non permittebat illud quicquam operari; præterquam quod efficacia multo violentioris cauſæ non
19 permittebat debitorem cauſam quicquam efficere; diſtrahebant enim natura ab illa, ne huic ullo modo opitularetur, antequam autem debilior cauſa quicquam agere poſſet, violentior ſuum effectum produxerat, hominem ſuffocando.

Secundò, ad omne pejus tunc liceret aſſerere, quod vulnus Sempronii fuiſſet cauſa coadjuvans, & accelerans ipſius mortem, cum fuiſſet ſimpliciter, & ex primo capite lethale, quia hæc vulnera, ob terribilia accidentia, quæ ſecum afferunt, illico naturam proſternunt, & alios effectus produnt iis familiares, qui de proximo morituri ſunt, unde cum hoc vulnus ex horum numero non fuerit, nequaquam neceſſe fuit ad illud ſequi vel ſyncopem, vel Apoplexiam, vel aliud quid ſimile, quod potuerit priorem illam, ac violentiorem cauſam coadjuvare.

Tertio, quia qualitas hujus vulneris, quo Sempronius fuit ſauciatus, non potuit tantam ſanguinis effuſionem cauſare, ut ex ea in ſyncopem laberetur, ob collabentes vires, in extremo debilitatis gradu exiſtentes; quod ex obſervatione cadaveris patuit, cum enim vulnus eſſet in occipite, neque majores venas violaſſet, licet magnum eſſet, quoad quantitatem, non veriſimile eſt, ea accidentia fuiſſe ſubſecuta, quæ alias ad nimias ſanguinis effuſiones conſequuntur; ceſſante ergo vulneris magna gravitate, ac pravitate, ceſſare etiam neceſſe fuit, aut potius nullo modo apparere prava illa, ac horribilia ſymptomata, quæ ex pravis vulneribus procedunt, & ex quorum ſupervenientia præſumi potuiſſet in Sempronio mortem fuiſſe acceleratam, ita ut celerius a ruina fuerit ſuffocatus, ex eo, quod ob eorum accidentium violentiam vires proſternentium non potuerit diutius reſiſtere; unde cum Sempronius vires haberet integras, & eſſet juvenis, habitus boni, & temperaturæ laudabilis, Titius autem viribus eſſet effœtis, in ætate ſenili, habitus obæſioris, ac non boni, & temperamenti minus probi, præſumendum eſt, non obſtante læſione ex vulnere, Sempronium Patri ſupervixiſſe.

CONSILIUM XLIX.

ARGUMENTUM.

Soror Cypriana Nanni ſuſceperat in Monaſterio Sanctæ Claræ Arimini habitum Religionis, elapſoque anno probationis, recuſabant Moniales illam admittere ad Profeſſionem, ex eo, quod non haberet, ut dicebant, integrum rationis uſum, & eſſet veluti Amens: recuſabant, inquam, Moniales illam admittere ad profeſſionem, niſi illi Dos, ultra conſuetum, & concordatum augeretur. Dubitabatur ergo, an prædicta ſoror Cypriana tam fatua eſſet, ut merito repelli deberet a profeſſione emittenda, an potius haberet tale judicium, ut immerito ab ea repelleretur.

SUMMARIUM.

1 *Ad profeſſionem emittendam non requiritur perfectus uſus & n. 9.*

2 *Ad impediendam profeſſionem, intellectus imperfectio debet eſſe talis, ut auferat integrum rationis uſum, ſicut & in contractu matrimonii.*

3 *In profeſſione emittenda non magnus, nec omnino perfectus neceſſarius eſt diſcurſus.*

4 *Voti eſſentia per quęnam compleatur.*

5 *Demens dici poteſt, qui circa difficiliora malè ratiocinatur, ſi circa faciliora bene ratiocinetur.*

6 *Dementia, ſeu ſtultitia, eſt intelligentię amiſſio.*

7 *Amentes, & furioſi aliquando prudenter loquuntur, & ad interrogata optime reſpondent.*

8 *Dementes licet aliquando prudenter loquantur, ex factis tamen convincuntur.*

Videtur dicendum, ſororem Cyprianam Nanniam eſſe habilem ad profeſſionem emittendam, & injuſte Monialibus prohiberi, ne emittat, ſub prætextu, quod non habeat integrum rationis uſum, ita ut non ſit ſufficiens, ut aliæ Moniales, ad onera Monaſterii excedenda: qui tamen prætextus, etiam ſi verum eſſet, non eſſet tamen ſufficiens ad impediendam ſororem Cyprianam, quo minus ad profeſſionem emittendam admitteretur; cum pateat, ad hoc non requiri integrum, ac perfectum rationis uſum, ut infra dicetur, præterquam quod in Pubertate conſtituti, etiam 1
ſi hanc rationis perfectionem adhuc non ſint ſortiti, non tantum unuſquiſque ratione ſui ipſius, quantum reſpectu ætatis, quam agunt, voto tamen ſolemni valide ſe obſtringunt, D. Thom. 2. 2 *q.* 88. *art.* 9. *in c.* & *q.* 189. *a.* 5. *in c.* & ipſæ mulieres, quæ maxime a virilis intellectus perfectione deficiunt, in ipſa Pubertate ad Profeſſionem admittuntur, quando vix rudimenta aſſecutæ ſunt perfecti diſcurſus, quem etiam in provectiore ætate debiliorem ſortiuntur, quod tam Medicis, quam Juriſconſultis eſt perſuaſiſſimum.

Quin etiam non modo ſufficit ad votum ſolemne profeſſionis emittendum rudis hic, ac imperfectus Rationis uſus, ſecundùm communem puberum, tam marium, quam fœminarum capacitatem, ſed adhuc magis rudis, & imperfectus, & idcirco quærentes DD. qualiſnam debeat eſſe hæc intelligentiæ imperfectio, quæ poſſit impedire Profeſſionis emiſſionem, cum imperfectionis ſit maxima latitudo, determinarunt, eam ſolum ad hoc eſſe ſufficientem, quæ auferat rationis uſum, ut firmat Rota *in noviſſimis deciſ.* 134. *n.* 1. *part.* 2. quod eſt etiam de mente D. Thom. *in utroque loco ſupra citato*, nam & in ſimilibus, ut in Matrimo- 2
nialibus, dementia impediens contractum matrimonii debet eſſe talis, ut auferat rationis uſum, eadem Rota *deciſ.* 107. *n.* 29. *part.* 2. Et ratio eſt, quia diſpoſitum in mente capto, & furioſo, non procedit in fatuo ſimplici, & ſubſtupido, & hebentis ingenii, ut dicebat eadem Rota *ibid. n.* 28. Ac profecto non abſque evidenti ratione videtur hoc habere veritatem, quia ad hoc, ut quis poſſit profeſsionem emittere, non requiritur magna ratiocinatio, & perfectus diſcurſus, ſed ſatis eſt, ſi ille finem ſuæ actionis cognoſcat, ad quod ſufficit communes quaſdam rerum differentias aſſequi, ut bonitatem, & malitiam; conjungendo enim hanc bonitatis, aut malitiæ qualitatem cum aliqua actione, qualis eſt profiteri Religionem, & ad

eam

3 eam voto ſolemni ſe obſtringere, ſatis eſt, ut vel exemplo, vel enthimemate deducat, quod profiteri religionem ſit actus ex ſe bonus, & ſic de cæteris, ad quod genus diſcurſus tam modicus ſufficit mentis vigor, ut etiam bruti ad hoc ſufficere voluerint nonnulli, Fracaſtor. *lib.* I *intellect. in princ.* cognita namque actus bonitate, aut malitia jam facile eſt deliberare, & actionem bonam ſequi, a mala vero abſtinere per volitionem, poſt volitionem autem actionem complere; unde cognita bonitate profeſſionis, quæ facilis eſt, jam facilis eſt pariter deliberatio, & volitio, & poſt volitionem promiſſo, quæ tria complet ipſam vo-
4 ti eſſentiam; D. Tho. *loc. cit.* 4. & quorum omnium, etiam qui non habent integrum rationis uſum, ſunt omnino capaces.

Sed tantum abeſt, quod ſoror Cypriana ſit adeo tardi intellectus, ut hæc aſſequi non poſſit, ut ad difficiliora etiam aſſequenda e contra ſit apta, patet enim ex fide Confeſſarii, de qua *in ſumm n.* 12. illam eſſe valde ſagacem, ac vafram in ratiocinando de rebus mundanis, ex qua atteſtatione elicitur primo, ejus intellectum non eſſe a natura inhabilem ad perfectum ratiocinium, nam ſi natura ipſa nec perfecte, ac ex propoſito ratiocinatur circa faciliora, educatione, diſciplina, & ætate, perfecte poterit ratiocinari circa difficiliora, ut in cunctis hominibus evenit, qui paula-
5 tim, & illico, & rudiore exiſtente intellectu in ratiocinio proficiunt. Elicitur ſecundo, quod quemadmodum habilis eſt in diſcurſu circa res mundanas, quia majore applicatione in illis utitur, poſſit etiam applicatione facta ad res ſpirituales maxime habilis fieri in diſcurſu, qui in iis requiritur, & in ſumma ſatis eſt, illa perfecte diſcurrat circa ea, in quibus majore attentione utitur, nam ſi id verum eſt, falſam omnino erit propoſitio contraria, quod non habeat perfectum rationis uſum.

Sed dato etiam, quod ſoror Cypriana ſit ingenii tardi, & lenti, ex hoc non convincitur, illam eſſe dementem, & nullum habere rationis uſum, neque demens dici poteſt, quia circa difficiliora male ratiocinatur, ſi certa faciliora bene ratiocinari poteſt Fracaſt. *loc. cit. lib.* 2. eſt enim dementia, quæ & ſtultitia appellatur, intellectionis amiſſio, Gal. *lib. de loc. affect. cap.* 5. qui autem intellectum amiſit, in nullo genere rerum bene ratiocinari poteſt, dummodo ergo ſoror Cypriana circa faciliora ſit apta ratiocinari, non poterit dici demens, & ſic neque a profeſſione emittenda tanquam demens prohiberi debet.

Ac profecto, cum hactenus nihil deducatur in contrarium, quod vel ex factis, vel ex verbis demonſtrare poſſit, ſororem Cyprianam non habere rationis uſum tanto promptius, & clarius ex factis, & verbis, quæ deducuntur contrarium, omnino remanet probatum: Conſtat enim, illam multa peragere, ac prægreſſa ætate peregiſse, quæ non niſi ſane mentis homines peragere norunt: Quantum enim ex ſe fuit, dum in monaſterio per quinquennium vixit, omnino ea ſervavit, quæ cæteræ Moniales ſervare tenentur; fœminea quoque exercitia nonnulla, licet non exquiſite, tamen aliquo modo eſt executa, & exequitur, orationes etiam permultas didicit, & memoria tenet, & ſuo tempore recitat; quæ omnia in illa uſum rationis ſervari ſatis confirmant.

Quin etiam ſi aliqua ejus dicta, & reſponſiones ponderare velimus, id multo magis verum eſse exiſtimabimus; interrogata, enim per Viſitatores ad hoc tranſ-
6 miſſos, *ut in ſumm. nu.* 5. ſemper ad rem reſpondit, & interrogata per Vicarium Generalem, quid ſibi vellet hoc, quod votum Religionis appellamus? reſpondit: Caſtitatem, Paupertatem, Obedientiam, ac perpetuam clauſuram promittere. Alias etiam per Confeſſarium interrogata, *ut in ſumm. n.* 13. an bene, vel male faceret, ſi quis diceret *Demonio ajutami*. Reſpondit, *Farebbe male*, & ulterius interrogata an bene, vel male faceret, ſi quis diceret, *Dio ajutami* reſpondit, *Farebbe bene racommandandoſi a Dio*, in quibus reſponſionibus non ſolum manifeſte apparuit, illam noſſe bonum a malo diſtinguere, cum bonitatem, & malitiam propoſitarum propoſitionum diſtingueret, ſed etiam illam uti optimo diſcurſu, cum cauſam ſuæ reſponſionis adderet, dicens, *Farebbe bene uno a dir, Dio ajutami, racommandandoſi a Dio*. Hæc enim eſt perfectiſſima ratiocinatio, & continet ſyllogiſmum hoc modo. *Il racommandarſi a Dio è bene il dir, Dio ajutami, è racommandarſi a Dio; adunque il dir, Dio ajutami, è bene.*

Neque objici poteſt contra prædicta, quod nequa- 7
quam his reſponſis ita ſit fidendum, ut per ea determinetur, ſororem Cyprianam habere perfectum diſcurſum, cum prudenter prolata ſint, quia patet, etiam Amentes, & furioſos aliquando prudenter loqui, & ad interrogata appoſite reſpondere, ut ex Jureconſultis dicunt Menoch. *conſ.* 82. *n.* 234. *vol.* I. Rota *in noviſſim. dec.* 107. *n.* 2. *& dec.* 129. *n.* 23. & ex Medicis Valleſ. *in lib.* 3. *Epidem. ſect.* 2. *Ægr.* II. quia reſpondemus primò, Dementes ut plurimum, ac fere ſemper dementire, ac de raro admodum, & per accidens, non autem ex intellectus majori incolumitate ad rem reſpondere, nam centies, imo millies vix ſemel aut iterum prudenter reſpondent, & ſi cauſam ſuæ reſponſionis afferre laborent, ad dementiam redeunt, neque in prudentia, quam reſponſione oſtenderant, perſeverare ſciunt; ac ſoror 8
Cypriana, quotieſcunque interrogata fuit, ad rem reſpondit, & cauſam ſuæ reſponſionis reddidit. Secundo dementes, licet interdum prudenter loquantur, & ad interrogata appoſite reſpondeant, ex factis tamen convincitur, ut præcitati DD. ibidem teſtantur, at hic nulla omnino facta videmus deducta, ex quibus convinci poſſit, Cyprianam eſſe dementem: ergo cum ex factis non convincatur contrarium, dicendum eſt, ejus dicta, & reſponſa ex integra intellectus ſanitate emanaſſe.

Neque obſtare videntur, quæ ex adverſo opponuntur, & primo, quod ſoror Cypriana nunquam receperit a Confeſſariis Sacramentalem abſolutionem, nec unquam permiſſum illi fuerit aſſumere ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum: quia hoc ex ſiniſtra opinione a Monialibus de ipſa concepta, quod eſſet ſtulta, factum eſt; neſcientibus illis diſtinguere inter ſtultitiam veram, & ingenii tarditatem, unde & Confeſſarii hanc ſiniſtram Monalium conceptionem ſecuti, eam eo modo tractarunt.

Secundo, non obſtat fides Patris Seraphini, in qua teſtatur de inhabilitate ſororis Cyprianæ ad emittendum ſolemne Religionis votum, ex eo, quia non habeat perfectum rationis uſum, ut neceſſario requiritur; quia reſpondetur, quod conceſſo etiam, quod ſoror Cypriana non habeat perfectum rationis uſum, ſatis eſt, ut habeat aliquem rationis uſum, licet non perfectum, quia hic ſufficit ad votum emittendum, ut jam in ſuperioribus probatum eſt.

Præterea contra atteſtationem prædicti Patris Sera- 9
phini ad inſtantiam forte Monialium emanatam, adſunt plures atteſtationes contrariæ, nempe ipſius D. Vicarii, duorum Viſitatorum, quia ad hoc præciſe fuerunt tranſmiſſi, & duorum Patrum Jeſuitarum, ut *in ſumm. n.* 5. *&* 6. qui omnes uno ore teſtantur, ſororem Cyprianam aut abſolute, aut aliquo modo eſſe capacem emittendi ſolemne Religionis votum, quorum dictis major fides habenda, quam unicæ aſſertioni prædicti Patris Seraphini, ut patet.

Denique ex ipſarum Monialium atteſtatione probatum concludentiſſime remanet, ſororem Cyprianam habere habilitatem ad emittendum ſolemne Profeſſionis votum: nam ſi hoc non haberet veritatem, incaſſum Moniales majorem dotem expeterent, nam ex majori dote non redderetur illa magis habilis, quam ſic; ergo ſi cum majori dote Moniales illam admittere volunt ad Profeſſionem, ſignum eſt, illam non eſſe inhabilem ad eam emittendam, & ſic cogendæ ſunt, ut illam ad eam amittant.

CONSILIUM LIII.

ARGUMENTUM.

Cæcilia Blancaria filium legitimo tempore, ac feliciter pepererat, & puerperia bene, ut moris eſt, proceſſerant. Interim tamen ex mœrore, ob mariti proprii Infirmitatem, puerperia tantiſper ſunt diminuta; & illa infe-

inferioris ventris doloribus, leviter tamen eſt conflictata. Cum his vero domo exibat, & omnia, quæ aliis ſanæ mulieres obire ſolent, obibat. Stato etiam tempore illi menſtrua fluxerunt. Nonageſima a partu die febre acutiſſima correpta objit. Quæſitum eſt, an per ejus mortem pecuniæ, ſuper ejus vitæ periculo in ſocietatem datæ, fuiſſent lucratæ, an potius caſus eſſet pro exceptione?

SUMMARIUM.

1 *Prægreſſa, ac jam ceſſanti in totum cauſa nullus effectus tribui poteſt.*
2 *Partus ſanus ex quibuſnam cognoſcatur.*
3 *Ex naturali partu nullus morbus ſuccedere poteſt.*
4 *Ex nulla re naturaliter ſe habente dependere poteſt morbus, qui res eſt præter naturam.*
5 *Menſtrua, ac puerperia ſi fluant, mœrore & triſtitia, vel diminuntur, vel in totum retinentur.*
6 *Magni morbi ex magnis cauſis fiunt.*
7 *Mulieres ut plurimum non menſtruantur.*
8 *Perſona ſana quando dicantur.*
9 *Ceſſante cauſa ceſſat effectus.*
10 *Morbi acuti fiunt ab humoribus calidis chronici ab humoribus frigidis.*
11 *Cauſa morbi, & mortis in prægnante, aut parturiente, debet eſſe primaria, & immediata, ſi locus exceptioni eſſe debeat.*
12 *Infra quem dierum terminum dici poſſit mulier ex partu, aut cauſa partus objiſſe.*

PEr mortem D. Cæciliæ Blancariæ uxoris Franciſci Blancarii puto factum eſſe locum lucro pecuniarum, quæ a marito ſuper ejus vitæ periculo fuerant in ſocietatem datæ, Domino Chriſtophano Corro, ita ut mirari ſubeat, quomodo in ea re ullus ſcrupulus excitari ab adverſariis poſſit, cum illa neque ex partu, neque ex cauſa partus, aut prægnantiæ ægrotaverit, ex quo ambigi poſſit, an aliquo modo firmandum ſit, factum fuiſſe locum exceptioni in inſtrumento ſocietatis appoſitæ: nam etiam ſi ex partu, aut ex cauſa partus ægrotaſſet, adhuc incaſſum de hoc indubitaretur, quia a partu ad mortem uſque nonaginta
1 tres dies pertranſierunt, & ſic ſi quæ cauſa a partu militabat, ex qua in morbum incidere potuiſſet, eam jam omnino per tam diuturnum temporis tractum omnem vim ac energiam amiſiſſe firmandum ſit; cum prægreſſæ jam, ac ceſſanti cauſæ nullus ſubſequens effectus tribui poſſit, quia cauſa in actu ſimul ex eo cum ſuo effectu, Ariſt. *lib.* 2. *Phyſ. texc.* 37. & *ibi* Aver. *in comm.*

Sed quod Cæciliæ Blancariæ neque ex partu obierit, neque ex ejus culpa ægrotaverit, patet, quia partus fuit undequaque & omni ex parte ſanus, ac naturalis, ut unanimiter deponunt teſtes examinati; ſignanter Secundus juxta nonum ibi. *Partori feliciſſimamente un figlio maſchio*, & idem Teſtis ſuper primo, *So, che la Signora Cecilia aveva partorito feliciſſimamente*, quod adverbio, *feliciſſimamente* denotare voluit, omnia, ac ſingula ad partum pertinentia, bene, ac naturaliter, & ex toto proceſſiſſe, ac ſic oſtendit tempus pa-
2 riendi, & laborem brevem fuiſſe, dolores tolerabiles, & conſueto non majores fœtum; ipſum naturali ſitu, nempe in caput, veniſſe in lucem, ſecundas facile eductas, & puerperium facile fluxiſſe, & omnia ad puerperium pertinentia, ergo partus, quantum eſt ex parte
3 ſui, nullo modo potuit aliquem morbum cauſare, ita enim in quibuſvis caſibus evenit naturaliter, nunquam enim hujuſmodi partus morbum excitant, Mercurial. *in prælect. in lib.* 1. *Epidem. ſect.* 3. *Ægr.* 4. Augen. *lib.* 2. *Epiſt. Medicin. Tom.* 2. Roderic. a Caſtr. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 12. *in ſchol.* quemadmodum ex nulla alia re,
4 quæ naturaliter procedat, ullus morbus dependere poteſt, Hippoc. *in lib. de dieb. decret. in princ.* Plato *in Tymæo verſus fin.* cum morbus ſit quid præter naturam, & contrarius rebus naturalibus. Ergo Cæcilia ex culpa partus non ægrotavit, & ſic, cum objerit, non poteſt dici ex culpa partus objiſſe, unde neque ejus mors locum exceptioni facere debet.

Sed neque ex cauſa partus dici poteſt objiſſe; licet enim pars adverſa ex eo, quod Cæcilia diminutione puerperii, & quibuſdam uterinis doloribus poſt partum vexata fuerit, velit eam ex cauſa partus ægrotaſſe, tamen ex facto apertiſſime patet hæc ex cauſa partus non eveniſſe, neque etiam ſi ex ea cauſa eniſſent, fuiſſe ſufficientes cauſas ſubſecutæ febris acutæ: nam quoad primum palam eſt per ea, quæ jam deducta ſunt, partum fuiſſe maxime naturalem, unde culpa ſubſequentis morbi non poteſt rejici in partum, ſed in externam cauſam eidem morbo adæquatam, nempe mœrorem magnum, quo parturiens affecta fuit, ob gravem proprii mariti ſuccedentem infirmitatem, ut Teſtes ipſi unanimiter deponunt, ut Primus juxta nonum, & ſecundus juxta eundem, & ſuper primos; Tertius, Quartus, & Quintus juxta nonum: ex qua 5
cauſa, nempe inquam ex mœrore, non modo puerperium, ſed etiam menſtruas purgationes fluentes diminui, ac in totum aliquando retineri, vel Aniculæ ipſæ ſatis norunt; unde retento in parte puerperio ob prædictam cauſam, mirum non fuit, ſi uterini dolores conſecuti ſint, qui tamen etiam abſque puerperii ulla retentione, vel diminutione ſunt puerperis adeo familiares, ut nihil ſupra: cum ergo habeamus cauſam evidentem, & extrinſecam, ac procatatricam diminutionis puerperii & conſequentium dolorum, fruſtra in partum omni ex parte innoxium culpam rejiciemus.

Sed præter hæc, puerperii hæc ipſa diminutio, & ipſi dolores hyſterici non ejus gravitatis erant, ut poſſent cauſam dare morbo acutiſſimo, & lethali, qualis eſt ſubſecutus, quia conſequens erat, eam diminutionem, eoſque dolores, ſi alicujus gravitatis fuiſſent, aliquod etiam notabile incommodum, ac gravem aliquam noxam illi afferre debere; cum tamen adeo leves fuerint, ut neque coegerint illam in lecto decumbere, aut ſaltem ſe domi detinere, & Medicum convocare, aut aliquo competenti remedio illis ſuccurrere; ſed quia tam diminutio puerperii, quam hyſterici, ſeu ventris dolo- 6
res nullius erant momenti, nihil horum factum eſt, quemadmodum neque ſanguis eſt extractus, ut extrahendus erat, urgente neceſſitate diminutionis puerperii, ſtante ergo levitate, & exiguitate harum cauſarum, non erant ex conſequenti ſufficientes ad excitandam febrem acutam, & lethalem, qualis conſecuta eſt, quia magni morbi nonniſi ex magnis cauſis excitantur, ut eſt commune Medicorum axioma, Mercat. *lib.* 3. *de morb. mul. part.* 2. *claſ.* 1. *qu.* 128. *art* 1. *n.* 12.

Sed demus Adverſariis, hujuſmodi Puerperii diminutionem, & prænominatos dolores potuiſſe eſſe, & cum effectu fuiſſe cauſas alicujus magni morbi, tamen apertiſſime patet in caſu noſtro, earum efficientiam omnino ceſſaſſe per reditum ipſius puerperæ ad ſtatum naturalem: non modo enim Cæcilia in ſingulis naturalibus actionibus per multum ſucceſſivum tempus a partu ſe tanquam ſanam geſſit, domeſtica negotia obeundo, & domo, quandocunque libuit, exeundo, per ea quæ deponunt Teſtes, Primus juxta decimum, & ſecundus juxta eundem, ſed etiam ſanam ſe undequaque oſtendit quoad actiones naturales, & præcipue quod eſt, quæ ad ipſum uterum pertinebant, cum poſt conveniens temporis ſpatium menſtruas purgationes, abſque ullo impedimento, & diſ- 7
ficultate perpeſſa fuerit, ut deponunt iidem Teſtes, primus ſuper primum, & ſecundus juxta nonum. Quod tanto magis urget, quanto conſtat, Mulieres lac ſuis puerulis præbentes, ut dicta Cæcilia faciebat, non conſueviſſe menſtruis purgationibus ſaltem primis menſibus affici, ſed quia jam ad ſuum ſtatum naturalem, & priſtinum vigorem perfecte redierat, vegeta natura proſpicere ſtudens forte diminutioni puerperii tam prægreſsæ, menſtruas purgationes, non obſtante, quod lactaret, provocavit, quæ quidem evidentiſſime docent, omnem efficientiam cujuſcunque morbificæ cauſæ prægreſsæ (ſi quidem prægreſſam forte fuiſse velimus) omni ex parte ceſſaſſe, & Cæciliam undequaque ſanam eſſe factam, cum naturales optime obiret, tunc enim ſanas perſonas vocamus, 8
Galen.

Galen. *de ſympt. cauſ. cap.* 1. Ergo quantumvis accuſare ſtatuamus puerperii diminutionem, tanquam cauſam morbificam, per ſupervenientiam tamen menſtruę purgationis ſuo tempore, ac modo convenienti factam patet, cauſam jam omnino ceſſaſſe, & ſic evanuiſſe ac ceſſaſſe quemcumque effectum, qui ex ea dependere potuiſſet, ceſſante enim cauſa ceſſat effectus: Tiraq. *eo. tract. limit.* 2. *n.* 1. ut ceſſante cauſa febris, ceſſat febris, Gal. *lib. oct. Met. med. c.* 1. *inf.* cum igitur in Cæcilia ceſſaverit omnia efficientia cauſæ prægreſſæ, hoc eſt diminutionis puerperii, neceſse fuit ceſſare omnem effectum ab illa dependentem; & ſic ſubſecuta febris ejus diminutionis effectus eſſe nullo modo potuit.

10 Cæterum ſubſequentem morbum Cæciliæ non potuiſſe originem habere a diminutione puerperii, demonſtrare apertiſſime poteſt ipſa morbi natura, fuit enim morbus acutiſſimus, ac peſtilens; hujuſmodi autem morbi ab humoribus acutiſſimis, & calidiſſimis excitantur. Hippocrat. *de vict. ra. in acut. n.* 1. at vero diminutio puerperii oſtendebat affluentiam humorum frigidorum craſsorum, ac tenacium, quemadmodum ſunt tardi motus, & chronicos morbos ob eorum craſſitiem, & rebellem viſciditatem excitant, ſic humores calidi, & acuti ſunt motus velociſſimi, & morbos excitant celeres & acutos, quam ob rem, cum ſubſecutus morbus fuerit celerrimus, & acutiſsimus, non potuit dependere ab humoribus craſsis, lentis, & frigidis, quales in puerperio abundare ſolent.

11 Ulterius etiamſi concedamus, gratiſque Adverſariis condonemus, quod diminutio puerperii præbere potuerit fomentum aliquod ſubſequenti morbo, tamen ex hoc deduci non poteſt, Cæciliam ex cauſa partus obiiſse, quia diminutio puerperii tunc, & eo caſu habuiſſe ſe ut cauſa remota, ſeu potius ut cauſa fovens, non autem ut cauſa primaria, & efficiens, at ubi mors ex cauſa partus dici debeat ad hoc, ut ſit locus exceptioni, cauſa debet eſſe proxima, & immediata, Caſtracan. *de ſociet. cap.* 18. *num.* 15. Zacchias *de Societ. off n.* 425. at vero diminutio puerperii in hoc caſu vix, at ne vix quidem meretur nomen cauſæ, quod ſatis ſuperque convincere poſſumus ex diuturnitate intercedente inter hujuſmodi Puerperii diminutionem, & ipſius morbi adventum, quæ tanta fuit, ut omnem, ſi quam habuiſset efficientiam, de neceſsitate amiſerit.

Nam & alias quicumque mordicus eam ſententiam tueri conati ſunt, quod omnes morbi in partu evenientes, dici debeant ex cauſa partus eveniſse, ut Marſil. Cagnat. *in libell. de mort. cauſ. part.* & Hieron. Perlin. *eod. tract.* terminum tamen certum præfigi voluerunt

12 quadraginta duorum dierum, in partu fœmineo, & triginta in maſculeo, intra quem terminum mulier decedens ex cauſa partus obiiſse dicenda ſit, quo termino tranſacto non amplius ex partu, aut ejus cauſa deceſsiſse dici poſſe voluerunt, non aliam certe ob cauſam, niſi quia & partum ipſum, & omnia ad partum pertinentia omnem vim, ac efficientiam cauſæ amiſiſſe firmari poteſt: unde cum in caſu noſtro nonaginta tres dies a partu ſint tranſacti, extra omnem rationem videtur dubitari, an ſubſecuta mors ex cauſa partus fuerit, necne? itaque remanet undequaque probatum, pecunias in ſocietatem datas ſuper periculo vitæ Cæciliæ Blancariæ eſſe ſuprrlucratas, nec per ejus mortem factum eſſe locum exceptioni.

CONSILIUM LIV.

ARGUMENTUM.

D. Diana Grotta abortum fecerat, & non bene ab eodem abortu repurgata, iterum conceperat: unde a prima uſque conceptionis die multas moleſtias in prægnantia perpeſſa, tandem affectante menſe octavo febre correpta iterum abortivit, & ex eo morbo obiit, cumque ſuper ejus vitæ periculo mutæ pecuniæ a diverſis perſonis in ſocietatem eſſent datæ, quæſitum eſt, an per ejus mortem factus fuiſſet exceptioni locus.

SUMMARIUM.

1 *Signa graviditatis ſunt indifferentia, & communia, tam graviditati, quam ſimplici menſtruarum retentioni.*

2 *Ubi morbus interimens ſit primò, & per ſe culpa graviditatis, alia cauſa non eſt quærenda.*

3 *Mulieres fluxu albo detentæ, ſi concipiant, in partu pereunt.*

4 *Morbus extra graviditatem, ſi non ſit aptus occidere, & cum graviditate occidat, ſola eſt culpanda.*

5 *Mulier ex utero laborans & concipiens, ſit ex ab ortu, vel in partu decedat, caſus exceptioni ſit.*

6 *Diminutio purgationis in puerperio morbum excitans, ex quo puerpera decedat, caſum pro exceptione facit.*

Caſus hic comprehenditur inter exceptos in inſtrumento ſocietatis officii, & videtur fruſtra 1 dubium aliquod circa hoc excitari: patet enim, Dominam Dianam Grottam, ſuper cujus vitæ periculo ſocietas erat fundata, gravidam, extitiſſe per Teſtium Peritorum teſtimonia ad hoc examinatorum, contra quæ nullatenus valent, quæ ex adverſo deducuntur, ad probandum, illam non fuiſſe gravidam: Licet enim ſigna graviditatis ſint indifferentia, & communia tam graviditati, quam ſimplici menſtruorum retentioni, ut latiſſime probavi *lib.* 1. *quæſt. tit.* 3. *qu.* 1. *per tot.* Et facillime non ſolum Medicos ipſaſque expertiſſimas Obſtetrices, ſed etiam ipſas mulieres utero gerentes deludant: hoc tamen fallit, ubi ſimus in muliere, quæ aſſueta ſit concipere: ipſæmet enim mulieres, Hyppocrate teſte, in libris ad mulieres ſpectantibus, cum ſemel, atque iterum conceperunt, facile agnoſcunt ſe utero gerere; ita ut ſigna graviditatis tunc ſolummodo dubia, & incerta ſe produnt, cum mulier ob inexperientiam non poteſt cognoſcere, & patefacere accidentia, quæ ex graviditate patitur: quod dubium multo magis augetur, cum mulier non ſolum non eſt experta, ſed annoſa, vel infirma, & in primis menſibus juncta viro ſeniori, vel infirmo, & quæ non bene per menſtruas purgationes repurgari ſolet; hæc enim omnia & alia quædam falſam graviditatem excitando, ſigna parturiunt, quæ etiam veræ graviditati aſſociantur; contra vero in muliere aſsueta utero gerere, in ætate florida, ſana, & viro juncta ſano, ac fœcundo, cum quo ſingulis annis concipere ſolet, tranſacto jam ſeptimo menſe quis ſcrupulus falſæ gravidationis excitari poteſt? itaque dubitare de graviditate in caſu noſtro, in quia omnia ultimo loco commemorta concurrunt, videtur omnino irritus, & inanis labor.

Igitur cum dubitari non poſſit D. Dianæ prægnantia, jam patet ejus culpa mortem ſucceſſiſse, & ſic 2 caſum inter exceptos recenſendum; quia quandocunque morbus interimens, primò ac per ſe culpa graviditatis provenit, fruſtra quærimus culpam in alium morbum rejicere, ſi ille ſufficiens ſit ad interimendum; at in hoc caſu omnem morbi culpam originatam fuiſse ex graviditate, patet ex progreſsu ipſiuſmet graviditatis, quæ a principio uſque ad finem fuit mulieri moleſtiſſima, ut aliis etiam fœminis maxime eſse ſolet, quæ extra prægnantiam pravis humo- 3 ribus ſcatent, ac præcipue uteri morbis exercentur, exemplo earum, quæ apud Hyppocr. *lib. de mul. n.* 6. fluxu albo uterino detentę concipiunt, quæ poſtmodum in partu pereunt; quod etiam aliis pleriſque evenire in dies ſatis ſuperque notum Medicis eſt, & ratio eſt, quia occaſione graviditatis majorem in modum pravi humores augeſcunt, neque quomodo expurgentur, habentes, facile ipſam naturam obruunt, unde putreſcunt, & febres accendunt, aut fœtum corrumpunt, aut abortum denique faciunt, aut aliis ſuam noxam utero gerentibus communicant.

Neque

Neque valet id, quod contra objicitur, nempe in hujuſmodi caſibus non eſſe primo culpandam graviditatem, ſed potius pravorum humorum abundantiam, & ſic tales caſus non eſſe inter exceptos, quia culpa reſidet primò, & per ſe in ipſis pravis humoribus ſuperfluentibus, præcipue autem hujuſmodi non eſſe propoſitum caſum ex eo, quia omnis culpa ſubſequentis morbi, & conſequenter etiam ipſius mortis rejicienda eſt diminutam purgationem ex abortu, non autem in graviditatem, cum pateat evidentiſſime, nullam ex graviditate moleſtiam D. Dianam fuiſſe perceptam, ubi ex abortu, ut debebat, bene fuiſſet repurgata; cum igitur reliquiæ purgationis in abortu jam per multos dies ante graviditatem retentæ, & tranſacto termino periculi, quod ex abortu imminere potuit, fuerint cauſa malæ gravidationis; certe culpa omnis rejicienda videtur in diminutam purgationem poſt abortum, non autem in prægnantiam;
5 & ſic cum terminus periculi ex abortu jam eſſet tranſactus, & graviditas non poſſit culpari, certe caſus pro lucro erit, non pro exceptione.

Non valet inquam hæc argumentatio, quia quandocunqae morbus extra prægnantiam non eſt aptus per ſe ad interimendum, etiamſi poſt modum graviditati adjunctus fiat, ad interimendum aptus, tunc culpa mortis non reſidet penes morbum hujuſmodi, ſed penes graviditatem: At D. Diana cum tali morbo extra prægnantiam poterat vivere, quod cum prægnantia non potuit, & hoc, quia diminutio purgationis in abortu non erat apta ad interimendum, cum in dies videamus plures mulieres, & in abortu, & in partu diminute expurgari & tamen adeo ſanas, atque illæſas inde perimere, ut nullam noxiam ab ea diminutione reportaſſe videantur; ergo morbus præcedens gravivitatem non erat hic in cenſu habendus, & ſic omnis culpa ſuccedentis mortis reſidet penes ipſam graviditatem, quæ, cum fuerit moleſtiſſima, ſola influit in mortem.

Sed quid pluribus contendimus, cum jam apud om-
6 nes canonizata exiſtat regula illa, quod mulier ex utero laborans, & concipiens, partu, vel abortu ſecuto, ſi decedat, locum excepioni faciat; ita Cagnat. *in libell. de mort cauſ. part. inf.* & Perlin. *eod. tract.* hac ſatis ſuperque hunc caſum nos etiam diſcuſſimus *lib. 1. quæſt. Medico-Leg. Tit. 4. quæſt. 4. num. 71. & qu. 7. n. 1. & ſeqq.* & pro illo firmavimus regulam eorum caſuum, qui excipiuntur cauſa graviditatis quæ eſt regula nona *num. eod.* & ad omne pejus, etiamſi concedamus diminutionem purgationis ex abortu fuiſſe veram, ac primariam cauſam mortis D. Dianæ, cum ex ea omnia incommoda, & moleſta ſyptomata in ejus graviditate provenerint, tamen adhuc caſus eſſet inter exceptos per regulam a nobis poſitam, & ſuis fundamentis ſtabilitam *citat. lib. 1. quæſt. ead. num.* 47. quæ ampliatur *num.* 63. & accepta eſt tam Cagnato, quam Perlino, locis jam ſupra citatis: nam verum non eſt, ut ex adverſo ſupponitur, quod ab abortu D. Dianæ ad novam conceptionem pertranſierit terminus periculi, quod ex abortu imminebat, nempe quadraginta dierum, ſi Cagnato adhæremus; cum ex depoſitione Teſtium conſtet de contrario; deponunt enim, quod D. Diana, antequam bene eſſet expurgata ex abortu, quem fecerat, utero conceperat. Ita Quartus Teſtis juxta ſextum, & Quintus juxta ſecundum, & patet etiam pluries ex dictis aliorum Teſtium. Itaque vel tota culpa morbi, & mortis reſidet penes diminutionem puerperii ex abortu, vel reſidet penes prægnantiam, in utroque caſu locus eſt exceptioni.

Ac profecto in materia tam clara incaſſum videntur plura adduci in contrarium ab adverſariis, & idcirco, cum nihil, quod relevet, poſſit in medium afferri, mirum non eſt, ſi ad cavillationes confugiunt, dubium excitantes in re certiſſima nempe, an D. Diana gravida vere fuerit, necne, cum pateat, illam non ſolum gravidam fuiſſe, ſed octimeſtrem fœtum geſtaſſe; quæ, cum ſatis ſuperque per idoneos Teſtes, artiſque peritos, qui ægrotantem tractaverint, remaneant probata, puto, Adverſarios non eſſe ulterius audiendos, & non permittendos contra tam patentem veritatem amplius obloqui.

CONSILIUM LV.

ARGUMENTUM.

Inita eſt ſocietas officii ſcutorum trium millium ſuper periculo vitæ D. Catharinæ Malvetiæ, quæ prima Februarii anni 1631. cum utero gereret, maſculum ſuo tempore feliciter eſt enixa, ſed tertia a partu die puerperia ſuppreſſa ſunt, & doloribus imi ventris acerbiſſimis illis quidem eſt conflictata, diarrhæa quadam ſecuta die ſequenti, quæ erat quarta a partu, febre acuta correpta eſt, cum intenſo capitis dolore, cui delirium ſucceſſit poſt ſoporoſa facta, ſeptima Apoplectica interiit. Dubitabatur, an caſus pro lucro eſſet, vel pro exceptione.

SUMMARIUM.

1 *Partu exiſtente naturali ſuccedens morbus, aut mors, ex partu dici non poteſt.*
2 *Partus naturalis quando dicatur.*
3 *Partus naturalis quinque conditiones.*
4 *Verba,* Ex partu, *in inſtrumento ſocietatis appoſita quid importent.*
5 *Verba,* Ex cauſa partus, *in inſtrumento ſocietatis appoſita, quid importent.*
6 *Tempus Puerperii ſecundùm Hippocratem ad quem diem extendatur.*
7 *Partus, etiam retentis puerperiis, quando debeat dici naturalis.*
8 *Partus in caſibus exceptis, debet eſſe primaria, immediata, & finalis cauſa mortis.*
9 *Contractus ſocietatis officii unde reddatur licitus.*
10 *Vulnus alias ſalubre in corpore morboſo, poteſt fieri lethale.*
11 *Prægnantes omnes ſanguinem habent deteriorem, & non purum.*
12 *Partus reddit ipſas mulieres magis ſanas.*
13 *Quicquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati.*
14 *Effectus cauſæ ſecundæ reducitur in primam.*

Videtur dicendum in caſu noſtro, lucro factum eſſe locum per mortem D. Catharinæ Malvetiæ, 1
cujus vitæ periculum currebant pecuniæ in ſocietatem datæ, lucro enim abſque dubio locus eſt, quandocunque morbus ſuperveniens in partu ex culpa ipſius partus non ſuccedit, at cum partus eſt naturalis morbus, ac mors in partu eveniens ex partu dici non poteſt, ut longioribus explicant Conciliator *diff.* 106. *ver. Propter tertium,* Valleſ. *in 1. Epidem. ſect. 3. Ægr. 4.* Mercurial. *in Prælect. 1. lib. Epidem ſect. 3. Ægrot. 4.* Augenius *lib. 2. Epid. Medic. tom. 2.* Roder. a Caſt. *lib. 4. de Morb. mul. cap. 12. in ſchol. part. 2.* & alii, ubi eam quæſtionem agitant, *An dies Critici a partu, vel a principio ſint computandi?* & dixi ego alia *lib. 1. qq. Medico-Leg. tit. 4. q. 4. & 5.* & alibi ſæpe.

Primum autem in caſu propoſito naturalem fuiſſe, luce meridiana clarius eſt, tum ex diſpoſitione Medici, qui curæ præfuit per ea verba, *& il parto fu felice,* 2
quibus non ſolum fuiſſe, naturalem in ſimul, ſed etiam ab omni moleſtia, & anxietudine etiam conſueta liberum; tum ex conditionibus ad naturalem partum requiſitis, quas ex Hippocr. Galeni, aliorum præceptorum Doctrina enumerant Auctores Gyneciorum, ſeu *de morb. mul.* inter quos præcipue videri poſſunt Mercat. *de puer. & nuor c. affect. cap. 3.* Rodericus a Caſtro *lib. 4. c. 1.* Mercurial. *eod. tract. lib. 2. cap. 1.* Mercurius *in libro della Commare lib. 1. cap. 2.* & alii.

Quæ conditiones quinque potiſſimum, cum ſint omnes, in hoc partu adfuiſſe conſtat. Prima enim eſt, ut partus debito ac juſto tempore fiat. Secunda, ut fœtus in exitu in lucem, ſuum naturalem ſitum ſervet. Tertia, ut dolores non ſint nimis acuti, & acerbi. Quarta, ut brevi tempore abſolvatur, ita ut non pertranſeat 3
ſpatium viginti quatuor horarum. Ultima, ut ſecundinæ,

næ, & Puerperia in ipſo actu pariendi recte procedant. Medicus ergo curæ inſerviens, volens ſignificare, partum D. Catharinæ a nulla ex his conditionibus defeciſſe, uſus eſt illis verbis, *& il parto fu felice*, quibus uſus non eſſet, ſi partus immaturus extitiſſet; ſi fœtus in pedes, vel alio ſitu in lucem exiiſſet; ſi doloribus acutiſſimis moleſtata eſſet; ſi longo tempore in pariendo laboraſſet, ut per duos, aut tres dies, & ſi denique ſecundinæ difficulter eſſent eductæ, vel Puerperia in partu non expurgata eſſent, unaquæque enim harum conditionum per ſe partum non naturalem reddidiſſet, nec Medicus ob id affirmaſſet, illum fuiſse felicem.

Cum igitur partus fuerit naturalis, & ob id mors ſubſequens ex partu dici non poſſit, ſequitur quod caſus hic non pro exceptione ſit, ſed pro lucro. Ac profacto palam eſſe videtur, quod cum in contractu ſocietatis excipiatur mors ex partu, & cauſa partus, in caſu noſtro mors ſubſecuta, nec ex partu fuerit, neque ex cauſa partus: Non ex partu, quia per hæc verba intelligitur actio ipſius partus immediate proveniens; ut
4 quando dolores ſunt accerbiſſimi, & ex eorum acerbitate ſuccedit inflammatio, & mors, vel quando ipſa pariendi actio ſumma cum difficultate ſuccedens, fœtum, aut matrem, aut utrumque interemit, vel quando fœtus, & Mater ſimul debiles exiſtunt, & licet non multum illam dolores agitent, partus tamen non ſuccedit, & ſic de cæteris.

At neque ex cauſa partu dici poteſt, mors ex hac cauſa eveniſſe, quia per hæc verba *ex cauſa partus*, ii caſus comprehenduntur, qui dependentiam habet ab iis, qui partum concomitantur, ut a ſecundis, & Puer-
5 perio, ut quando ſecundæ difficulter extrahuntur, & inflammatione excitata mulierem occidunt, vel idem præſtant cum in totum, vel in parte retinentur, & ſic de cæteris. At cum in caſu noſtro nihil eorum apparuerit, dicendum eſt, omnino fuiſſe naturalem, D. Catharinam Malvetiam neque ex partu, neque ex cauſa partus obiiſſe, & ſic factum eſſe locum lucro, non autem exceptionis.

Neque obſtat, quod hic partus dici non poſſit naturalis, ex defectu ultimæ conditionis, nempe inſufficienti Puerperii purgatione, ut ex facto apparet; quia conſtat experientia, & ex Medicorum graviorum au-
6 ctoritate, quorum omnium inſtar ſit Hippocrat. *in lib. de Nat. Puer. n.* 13. *& lib. de Morb. mul.* quod hoc tempus extenditur ad triginta dies in maſculis, & ad duos ſupra quadraginta in fæmellis; cum ergo Puerperium D. Catharinæ nonniſi ad biduum duraverit, defecit ab ultima partus naturalis conditione, quæ inter alias eſt neceſſariiſſima, & ſic hujusmodi partus non dici naturalis, ſed e contra morboſus, & præter naturam. Reſpondetur enim, quod quamquam Puerperii retentio in hoc partu ſucceſſerit abſque dubio, non ſucceſſit tamen ex culpa partus, & idcirco ad partum referri non
7 poteſt, unde neque partus dici poteſt vitioſus, & præter naturam. Tunc enim id habet locum, quando retentio Puerperii ex immediata culpa partus dependet, ut quando ex ejus difficultate uterus inflammatur, ac ejus inflammatione Puerperii purgatio retinetur, ut fieri aliquando ſolet eodem Hippocrat. docente *lib.* 1. *cit. de morb. mul. n.* 60. *& ſeqq.* at retentio Puerperii in caſu noſtro non fuit facta ex culpa immediata partus, ſed alia quadam ex cauſa, quam deinceps patefaciemus. Reſtat ergo, ut partus fuerit omnino naturalis, & conſequenter, ut mors ex partu, aut ex cauſa partus non fuerit, & ſic caſus pro lucro erit, non pro exceptione.

Nam partus in caſibus exceptis debet eſſe primaria,
8 immediata, & finalis cauſa, ut Juriſtæ dicunt, ipſius mortis, nec ſufficit, quod fuerit cauſa tantum ſecundaria, mediata, & impulſiva; Caſtracan. *de ſocietat. cap.* 18. *num.* 16. Zacchias *eod. tract. nuum.* 425. quia cum in omni caſu ſuccedentis mortis in partu vel prægnantia, ſemper partus, & prægnantia culpam participent, quia ſemper habent ſe ſaltem ex parte cauſæ ſecundariæ mediatæ & impulſivæ, quam coadjutricem vocant Medici, Galen. *in introd. cap.* 8. Sequeretur, ſi hoc eſſet ſufficiens pro exceptione, quod nullus caſus ullo in tempore pro lucro eſſet, & ita cum omnes eſſent pro exceptione, contractus ſocietatis manifeſte illicitus, & uſurarius evaderet, quia cum in tantum ille contractus ſit licitus, in quantum pecuniæ in ſocietatæ datæ currunt periculum amiſſionis ex periculo vitæ illius, ſuper cujus vitæ datæ fuerunt. Seraphin. in quodam voto apud Zacchiam *ubi ſup. deciſ.* 73. *num.* 1. jam hoc periculum omnino ceſſaret ex neceſſitate; igitur contractus, ſi licitus eſſe debeat ſequitur, quod non omnes caſus mortis in prægnantia, & partu evenientes debeant excipi, ſed aliqui eſſe debeant pro lucro Caſtracan. *ubi ſupr. num.* 19. unde nullo modo eſt acceptanda Cagnati *in libell. de mort. cauſ. par.* & Perlini *eod. tract.* eum ſecuti opinio, volentium omnes, ac ſingulos caſus pro exceptione eſſe, nullumque omnino pro lucro, cum tandem concedere cogantur, non unam eandemque vim ac efficaciam cauſæ perimentis habere ſemper partum, & prægnantiam, ſed aliquando habere vim cauſæ primariæ, & immediatæ, aliquando vero ſecundariæ, mediatæ & impulſivæ, ut in caſu noſtro, in quo propterea locus lucro eſſe debet, non autem exceptioni.

Nam quemadmodum ſalutare vulnus in corpore morboſo, humores pravos excitando poteſt præbere cauſam morti, tanquam cauſa ſolum impulſiva, & irritans, cum tamen per ſe ſit ſalutare, & idcirco ab 10
Hippocrat. *lib* 5 *Epidem. text.* 16. *in fin.* hujusmodi vulnus in ſimili caſu dictum ſit, nullius mali cauſam eſſe, eodem etiam pacto prægnantia, & partus non ſemper tanquam cauſa primaria & efficiens, cum ex ſe ſalutaris ſit, ſecundaria & impulſiva morbum, & mortem excitare poteſt, ac profecto tunc temporis mors non ex culpa partus, aut prægnantiæ dici debet, quemadmodum neque mors in corpore morboſo in vulnere ſalutari adveniens, ex culpa vulneris primaria eveniſſe eſt dicenda.

Ex diſpoſitione enim Medici, qui D. Catharinæ curæ præfuit, patet apertiſſime, quod partus in hoc caſu in tantum culpari potuit, in quantum dedit motum pravis humoribus in parturientis corpore ſtabulantibus, unde partus non debuit eſſe, neque fuit ex cauſa immediata retentionis puerperii, quin potius debebat ejus expurgationem ſollicitare, & augere ſua naturali violentia, cui tamen morboſus corporis apparatus, & humorum pravorum multitudo, & qualitas motum a partu excitatum impedivit, & ſic puerperia ſunt retenta.

Unde apparet male inferri, quod mortis culpa idcirco ad partum ſit referenda, quia partus motum humoribus præſtiterit, nam non idcirco partus fuit præter naturam, quia ex ſua natura partus debet motum puerperiis, & quibuſcunque ſuper fluentibus humoribus conciliare, ut facile e corpore Puerperæ detrudantur; quod bene plerumque ſuccedit, ſi Puerpera ſana ſit & humores nullam habeant ſecum pravam qualitatem, quæ hujusmodi motum remoretur, quod ſi eveniat, tunc nulla culpa evenientis mortis referenda eſt ad partum, quia quantum in ſe eſt, ſuo munere, ad quod a natura inſtituitur, functus eſt, ſed ſi quæ culpa in illum rejicienda eſt, certe nonniſi ut impellens, irritans ac coadjuvans cauſa culpandus. Quia ſi partus dando motum pra- 11
vis humoribus, naturalem tamen conditionem non excedentibus, eſſet primaria, ac efficiens cauſa morbi & mortis in omnibus, ac ſingulis parturientibus idem ſuccedere deberet, quod in D. Catharina ſucceſſit, cum in omnibus prægnantibus reperiantur multi humores pravi, & ſanguinem omnes habeant deteriorem, & non purum, ut experientia docet, & non ſiluit Hippoc. *lib.* 1. *de morb. mul. n.* 51. & alibi *ibi*, & *lib. de nat. puer.* & Galen. *in* 2. *Epidem. Ægr. & lib.* 1. *de San. tuen. cap.* 9. & alii omnes, eamque ob rem prægnantes omnes quoſdam peculiares morbos pati conſueverunt enumeratos ab eodem Hippocr. *lib.* 3. *de morb. mul. & alibi* & ab Ariſtot. *lib.* 3. *de biſt. anim. cap.* 4. ſi ergo motus a partu in humoribus excitatus eſſet cauſa primaria, & efficiens morbi, & mortis ſemper, aut plerumque parturientes graviter ægrotare, ac periclitari deberent, cum abſque prædicto motu parere non poſſint; at hoc tantum a vero abeſt, ut potius contrario modo eveniat,
plerumque enim mulieres per eum motum e partu 12
in humoribus concitatum, pravis humoribus in

Puerperio expurgantur, & magis deinceps vivunt, ut multoties firmatum eſt a noſtro Hippocr. *in lib. ad mulier. pertin.* & ab omnibus aliis Auctoribus Gyneciorum, Cagnat. *in cit. lib. de mort. cauſ. part. prope principium*.

Præterea conſtat ex communi conſenſu, & noſtro inquam, & Medici, qui curæ præfuit, in D. Catharina fuiſſe retenta Puerperia, ut ſuperius diximus, ex morboſo corporis apparatu, non ex aliqua cauſa ad partum ſpectante; ex retentione autem puerperii generatam fuiſſe febrem, quia ſanguis ille exitum non habens per inferiores partes, ac naturæ convenientes, & conſuetas, primum excalfactus febrem accendit, deinceps ad ſuperiora recurrens capitis dolores, delirium, ſoporem, tandemque Apoplexiam, & mortem cauſavit. Ergo ſi morboſus corporis apparatus fuit cau-
13 ſa retentionis puerperii, ut veriſſimum eſt, idem morboſus apparatus fuit cauſa morbi, & mortis; nam quidquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati, D. Thom. *par. 1. ſumm. quæſt. 49. art. 2. ad 2.* nam effectus cauſæ ſecundæ reducitur in primam, idem D. Thom. *ibid.* mors ergo D. Catharinæ ad apparatum morboſum, non ad
14 partum referenda. Atque alias quidem ita me pro veritate ſenſiſſe patet *l. 1. quæſt. Medico-Leg. tit. 4. quæſt. 5. in princ.* ubi enarrans caſus pro lucro facientes inter ceteros connumeravi caſum quendam in terminis noſtris ab Hippocrate deſumptum, quem animadverti ſupplicamus, ut appareat in ſimilibus ſemper locum fieri lucro, non exceptioni.

CONSILIUM LVI.

ARGUMENTUM.

Datis in ſocietatem nonnullis pecuniis ſuper periculo vitæ D. Agnetis Buccapaduliæ, illa conceperat, & ſexto gravidationis menſe Hydrope correpta fuerat, atque eo morbo uſque ad juſtum tempus partus adaucto, in partu cum ipſius Hydropis ſymptomatibus obierat. Medicorum, qui curæ præfuerunt, alter, craſſæ Minervæ homo, depoſuerat examinatus, illam ex Hydrope quidem obiiſſe, ex cauſa tamen partus: alter vero, qui fuerat curæ ſupervocatus, depoſuit, illam non ex partu, ſed ex Hydrope interiiſſe. In hac Medicorum controverſia noſtra ſententia requiſita eſt.

SUMMARIUM.

1 *Quinam mortis caſus in partu excipiantur in inſtrumento ſocietatis.*

2 *Hydrops nullam habet cum prægnantia aut partu cognitionem.*

3 *Mulieres ob menſtruorum, & Puerperii retentionem, ut plurimum in calidos morbos labuntur.*

4 *Quandonam menſtrua retenta Hydropem excitare conſueſcant.*

5 *Morbo lethali in prægnantia, vel partu ſuccedente, dummodo ex prægnantia, vel partu immediate non dependeat ſit locus exceptioni.*

6 *Caſus mortis ex morbo evenientes, ad prægnantiam, & partum non pertinens, locum exceptioni non faciunt.*

7 *Cauſa prima, & immediata ſemper attendi debet, ſi ſufficiens ſit ad effectum producendum.*

9 *Mors illi morbo tribuenda, cui accidentia ſupervenientia ſunt magis cognata.*

1 Acceptata prioris Medici depoſitione in caſu, de quo agitur, per mortem D. Agnetis Buccapaduliæ, factus eſt locus lucro pecuniarum, quæ ſuper ejus vitæ periculo fuerant in ſocietatem datæ. Palam enim eſt inſtrumento ſocietatis eos tantum caſus eſſe exceptos, qui ex immediata culpa prægnantiæ, aut partus eveniunt, in quorum numero comprehendi non poteſt caſus hic, qui ex alia cauſa; quam ex prægnantia, & partu ſucceſſit, licet velimus ipſam prægnantiam, & partum culpa non vacare: Caſtrac. *de ſociet. off. cap. 18. num. 19.*

Deponit namque Medicus prior ad curam vocatus, D. Agnetem ex Hydrope interiiſſe, quo ſexto gravida- 2
tionis menſe detineri cœperat, at Hydrops nullam habet cum prægnantia, aut partu cognationem, neque ex morbis eſt ad prægnantiam, aut partum pertinentibus, eſt enim morbus Hepatis ab ejus refrigeratione, & læſa ſanguificatione originem habens. Galen *lib. 2. de nat. fac cap. 2.* & cum eo omnes Practici *in proprio cap. de Hydrope*: unde vanum, & ridiculum omnino eſt, quo ex adverſo dicitur, Hydropem nempe idcirco fuiſſe factam, quia occaſione prægnantiæ menſtrua ſunt retenta, quia nunquam id accidiſſet, niſi hepar jam male affectum, & ad Hydropem excitandam non fuiſſet diſpoſitum, quemadmodum in aliis mulieribus evenit, quæ etiamſi menſtruis occaſione prægnantiæ deſtituantur, non tamen in Hydropem labuntur, aſt de neceſſitate laberentur, ſi ſola retentio menſtrui eſſet cauſa excitandi Hydropem, abſque prævia illa ac prava Hepatis dyſcraſia, & caloris naturalis imbecillitate; at vero tantum abeſt, ut mulieres ex retentione ſimplici menſtruorum facta occaſione prægnantiæ in Hydropem labantur, qui frigidus affectus eſt, ut potius in contrarios morbos decidant, ita ut ad eos curandos aliquando opus habeant non tantum medica- 3
mentis refrigerantibus, quam ſanguinis iterum, atque iterum repetita evacuatione. Quod, etiamſi aliquando œdematoſis corporis, & præcipue pedum tumoribus detineantur, in partu tamen ab iis liberantur, Valleſ. *in 7. Epidem. Ægr. 7.* Rodericus a Caſtr. *de morb. mul. Part. 1. libro tertio cap. 17.* quia hujuſmodi tumores non ex Hepatis debilitate, & præternaturali refrigeratione in gravidis excitantur, ſed ob exuberantiam crudorum humorum, quæ vel ipſis ſit connaturalis, vel quæ ex erroribus, quos in victus ratione patrare conſueverunt, accumuletur.

Neque quicquam relevat, immo non minus ridiculum eſt, quod ex adverſo dicitur; nempe in caſu noſtro idem eveniſſe, quod Harpalidis ſorori apud Hippocrat. *in Epidem. lib. 7. ægrot. 7.* quæ, ut ille narrat, ex retentis menſtruis in Hydropem lapſa eſt, immo nec Galeni, & Valleſii auctoritas, quæ adduci poterat *loc. citat.* illis quicquam favere poteſt, ubi inter cauſas Hydropem excitantes recenſent menſtruorum retentionem: quia hoc intelligendum 4
quando menſtrua ex præſcripto naturæ non retinentur, ut fit extra prægnantiam, quando vero retinentur ex præſcriptione naturæ, tunc etiamſi in hujuſmodi œdematoſos tumores, immo & in ipſum Hydropem labantur, ſi ſalvus ſit Hepatis calor naturalis, non ſolum in partu liberantur, ut prædictæ ſorori Harpalidis apud Hippocratem eveniſſe conſtat, a partu enim omnia ſymptomata in illa ceſſarunt, & fœmellam peperit. Morbus ergo, ex quo deceſſit D. Agnes Buccapadulia non erat prægnantia, aut partu, quia non ex ſimplici menſtruorum retentione genitus eſt, ſed ex debili Hepatis calore, ac frigida ejus intemperie. Regula autem eſt, de qua *in quæſt. Medico-Leg. lib. 1. tit 4. quæſt. 2. & ſeqq.* Quod quandocunque morbus in prægnantia, & 5
partu eveniens eſt per ſe lethalis, nullamque ex prægnantia, & partu immediatam dependentiam habens, mors ex eo morbo ſuccedens, non faciat locum exceptioni, etiamſi aliquo modo prægnantia, & partus concurrere poſſint ad fovendum morbum, & accelerandam mortem; tunc enim habent ſe tanquam cauſæ foventes, coadjutrices, impulſivæ & mediatæ, quæ in conſiderationem in hujuſmodi caſibus non veniunt: quia, ſi res ſe aliter haberet, nullus caſus daretur pro lucro, ſed omnes eſſent pro exceptione: ex quo fieret, quod pecuniæ in ſocietatem datæ nullum currerent amiſſionis periculum, & ſic conditio ſociorum evaderet inæqualis, quia altera ex parte Dominus officii currit periculum amiſſionis ipſius officii, atque inde contractus evaderet uſurarius, & illicitus, quæ, ut evitentur abſurda, dicendum eſt, non omnes caſus mortis in prægnantia,

& partu

6 & partu evenientes debere excipi: ſed eos tantum, qui ex immediata tantum culpa partus, & prægnantiæ fiunt: non vero qui ex morbo gignuntur ad prægnantiam, & partum primo, & per ſe non pertinente, licet in ipſa prægnantia, & partu fiant, & a prægnantia, & partu aliquod fomentum, & impulſum ſortiantur.

Certum enim eſt debere ſemper attendi cauſam pri-
7 mam, & originariam, nempe morbum, qui primo ſe ſe prodit, ſi ſit ſufficiens ad interimendum, Rota *in Rom. ſociet.* apud Zacchiam *de ſociet. deciſ.* 89 *num.* 3. Boccat. *eodem tract. num.* 35. hic enim ſemper influit in mortem; non obſtante, quod ſubſequentia ad prædictum morbum ad aliam pertineant cauſam, & ſic, ſi morbus ille, qui primo apparet, lethalis erat, & ad prægnantiam, & partum non pertinebat, dehinc autem ſubſequantur alii morbi, & ſymptomata attendi; quia ſunt germina prioris morbi primo moventis, ut longioribus explicavi *cit. titul.* 4. *a num.* 85. *ad ſeqq.* Quemadmodum e contra, ſi morbus ex prægnantia, & partu fiat, ut exempli gratia, ſi ex difficili partu accendatur febris, non attenditur febris, ſed partus ipſa difficultas primo movens; & in ſumma ſemper prior morbus, ſi ſit ſufficiens, influit in effectum, ut in caſu noſtro, in quo, cum Hydrops ſexto gravidationis menſe ſit excitatus, omnia, quæcunque ſupervenire huic morbo poterant, etiamſi ad prægnantiam, & partum pertineant, ad primam illam cauſam nempe ad Hydropem, tanquam ejus effectum ſunt referenda: ex Hydrope enim enaſci potuit fœtus, & prægnantis debilitas, partus difficultas, ſecundinæ difficilis eductio, puerperiorum retentio, & alia quæcunque imaginari licet, & ſic tota culpa mortis primo, & per ſe ad Hydropem refertur; Secundario vero ad ſubſequentes morbos ex ipſa prægnantia, & partu originem habentes. Quamobrem certo certius firmari poteſt, nullum unquam caſum in prægnante, aut parturiente evenientem dari poſſe, qui pro lucro ſit, ſi hic talis non ſit judicandus; tam extra omnem controverſiam hujus rei veritas eſſe videtur.

Quæ confirmari multo facilius poſſunt, ſi examinare libeat regulas pro exceptione traditas *in cit. tit.* 4. *lib.* 1. *Quæſtionum Medico-Leg. quæſt* 4. *per totam*, quæ, cum duodecim numero ſint, aperte patet in nulla earum poſſe caſum hunc connumerari: at contra ſi examinabimus caſus pro lucro facientes, patebit, hunc caſum pertinere ad hiſtoriam *Ægr.* 13. narratam Hippoc. *lib.* 1. *Epid.* & pro exemplo inibi a me adductam inter caſus pro lucro facientes: licet enim mulier illa apud Hippocratem ex enarrato morbo convaluerit, tamen poſito, quod ex eo morbo obiiſſet, qui febris ardens fuit, locum lucro feciſſet, ejuſque exemplo etiam præſens caſus eſſet decidendus.

Denique quod mors in caſu noſtro nullam dependentiam habuerit ex prægnantia, vel partus, manifeſtiſſime declarant accidentia, quæ in morte ſupervenerunt; quæ ſicuti Hydropi fuerunt familiaria, & cognata, ita prægnantiæ, & partui, neque familiaria, neque cognata erant, unde conſequens abſque dubio eſt, mortem illi morbo tribuendam eſſe, cui ſupervenientia ſymptomata ſunt magis cognata; Cum ergo D. Agnes
8 mortua ſit cum accidentibus Hydropis, licet perierit in partu, tamen ex Hydrope periiſſe dicenda eſt, quia Hydropis accidentia ex partu potius debebant leniri, & remitti, ut fieri alias ſolet, ex ejuſdem Hippocrat. teſtimonio *in Prænotion. n.* 8. *verſ.* 180. *&* *in Coac. ſect.* 3. *verſ.* 8. *&* *in lib. de Intern. aff. num.* 2.

CONSILIUM LVII.

ARGUMENTUM.

D. Angelica de Accorambonis, ſuper cujus vitæ periculo datæ fuerunt quædam pecuniæ in ſocietatem, cum circa maritum ægrotantem, ac ex eo morbo pereuntem plurimum laboraſſet, & in extremum Animi mœrorem incidiſſet, cum gravida eſſet, ſexto menſe gravidationis in ardentem febrem lapſa, abortivit, & ex ea febre obiit, quæſitum eſt, an dici debeat ex abortu, vel potius ex febre periiſſe, ita ut per ejus mortem locum lucro, vel exceptioni factum eſſe, ſit determinandum.

SUMMARIUM.

1 *Duo morbi genera in prægnante, vel parturiente conſideranda.*
2 *Abortus quando faciat locum exceptioni.*
3 *Cauſa primaria ſemper attendi debet.*
4 *Abortus per ſe non cauſat febrem.*
5 *Cauſa mediata, fovens, ſeu impulſiva, non eſt in cenſu habenda.*

IN mulieribus prægnantibus, & parturientibus duo 1
potiſſimum morborum genera obſervari poſſunt: alterum prægnantiæ & partus, & eorum, quæ ad prægnantiam, & partum ſpectant propriam, & immediatam ab illis dependentiam habens; alterum vero, neque ad prægnantiam, neque ad partum, neque ad ea, quæ ad prægnantiam, & partum ſpectant, immediate, ac primario, ſeu ab aliis cauſis immediate, & primario dependens; quod ut magis perſpicuum fiat, exemplo commonſtrandum: Sit igitur homo aliquo morbo detentus, ut puta febre, aut Hydrope, qui vulnus accipiat in capite lethale, in hoc certe duo genera affectuum licebit adnotare, alterum eorum, qui ad febrem, aut Hydropem conſequuntur, alterum vero eorum, qui ad vulnus ſpectant: Modo, ubi febris acutiſſima, & maxime lethalis eſſet, aut Hydrops jam confirmatus, ſi is decedat poſt acceptum vulnus, quod non fuerit ex primo capite lethale, certe non ex vulnere, ſed vel ex Hydrope, vel ex febre deceſſiſſe erit dicendus; contra vero ſi febris fuerit mitis, vel Hydrops adhuc in ſuo principio, vulnus vero maxime lethale, quis tam craſſæ minervæ homo fuerit, qui illum ex febre, aut ex Hydrope potius, quam ex vulnere deceſſiſſe affirmare voluerit? Itaque conſideranda in prægnantia, & partu, ipſa prægnantiæ, & partus eſſentia, aliqua ex parte morbus in prægnantia, & partu ſuperveniens. Ubi prægnantia, & partus fuerint maxime præter naturam, quia ipſam naturam ſummopere defatigaverint, & ad ipſam prægnantiam, & partum ſequatur febris, & mors certe non febris eſt culpanda, ſed prægnantia, & partus naturæ ſtatum non ſervantia; Contra vero, ſi prægnantia, et partus naturaliter ſe habeant, et in illis conſequatur febris, aut alias gravis morbus lethalis, qui mulierem e medio tollat, extra Mercurium omnino eſſet affirmare, hujuſmodi mulierem ex prægnantia, aut partu, non ex ſubſecuto morbo deceſſiſſe, non ſecus ac de vulnere in primo capite lethali accepto a leviter febricitante diceremus, illud non fuiſſe cauſam ſubſecutæ mortis, ſed febrem. In caſu ergo propoſito manifeſtiſſime patet, Dominam Angelicam de Accorambonis ex prægnantia, aut partu primo non ægrotaſſe, ſed ex febre ardente, ac maligna, quæ non ab ipſa prægnantia, vel partu ortum habuit, ſed ex laboribus in curando proprio marito perpeſſis, & ex animi mœrore, quæ quidem ſunt veræ, & proportionatæ, ac adæquatæ cauſæ prædictæ febris, ex qua abortivit, & vita functa eſt: mors ergo ac febrem, & abortus quoque ad ipſam febrem, febris autem ad cauſam externam, non ad prægnantiam, aut partum eſt referendæ, & ſic cum mors neque ex prægnantia, neque ex partu, neque ex eorum cauſa ſucceſſerit, caſus nequaquam inter exceptos connumerandus videtur, ſed pro lucro omnino eſſe.

Nec quicquam obſtat, quod poſt abortum mors ſub- 2
ſecuta ſit: quia tunc caſus eſſet pro exceptione, quando mors ex abortu eſſet, ſed in hoc caſu mors ſubſecuta eſt ex febre ardente, & maligna, quæ ſua malitia inter alia quamplurima ſymptomata etiam abortum concitavit, neque mors ſucceſſit ex abortu, quia non eſt abortus tam habilis ad adſciſcendam mortem, ut ha-

ut habilis eſt maligna febris; hæc enim ſemper peſſima eſt, & ut plurimum hominem interficit: abortus autem, neque ſemper malus eſt, neque ſecundum plurimum interficit, immo aliquando eſt ſalubris, Hippocrat. *libro ſecundo Epidem. ſectione 2. text. decimoquarto*, quemadmodum etiam partus, quo mulieres aliquando a prægreſſis morbis liberantur, exemplo Harpalid. apud Hippocrat. *lib. 7. Epidem. Ægr. 7.* immo etiam ipſe abortus aliquando a præcedentibus morbis mulieres judicare ſolet, ut notum ipſis Medicis eſt.

3 Cum igitur febris ardens, qua primo prehenſa eſt D. Angelica ab abortu nullam originem habuerit, ſed bene ipſe abortus ab ipſa febre fuerit excitatus, dicendum eſt, caſum hunc pro lucro eſſe, quia debet ſemper attendi cauſa primaria, & immediata, non autem ſecundaria, quæ ſemper a primaria dependet. Quod autem febris cauſa abortus, non vero e contra, præter rationem ſuperius adductam, patet ex depoſitione Teſtium, & præcipue ipſius Medici, qui eam curavit, hic enim juxta decimum deponit, prædictam Dominam Angelicam ex labore in curando marito perpeſſo, & ex animi angore in febrem ardentem cum capitis intenſiſſimo dolore incidiſſe, & ſic ad tertiam uſque nulla alia ſymptomata apparuiſſe, niſi quæ ad febrem acutam conſequi par erat, contra quam ſuccedere debuiſſet, ubi Abortus fuiſſet prima, & originaria cauſa morbi, & ipſius febris, debuiſſent enim apparere ſigna inſtantis abortus, ut dolor Renum, gravitas, ac pondus in imo ventre, aliqua ſanguinis per uterum expurgatio, vel aquarum eductio, & alia ad hunc modum: tunc enim bene affirmare licuiſſet, ex agitatione, & inſtantia abortus, febrem fuiſſe excitatam, ſed hæc ſigna nullo modo apparuerunt, ſed ea tantum, quæ ad febrem ardentem pertinebat, poſtmodum autem, nempe in tertia, ex violentia ipſius febris, dolore renum prehenſa, abortivit, & ſic rationabiliter morbus proceſſit, quia bene valet, quod febris acuta facili negotio cauſet abortum, ſed non e contra, quod abortus cauſet febrem acutam, niſi ſit ſummopere laborioſus, alias enim non conſuevit ſimplex abortus cauſare febrem, & maxime acutam: nam ex mille mulieribus
4 abortientibus vix una, aut altera febricitare ſolet, & hæc quidem non ex abortus ipſius culpa, ſed ex alia quadam accidentali cauſa. Cum ergo febris fuerit morbus independens ab abortu, & ex ejus vi D. Angelica obierit, non autem ex prægnantia, aut partu, vel ex eorum cauſa, locus lucro eſſe debet per ejus mortem, non autem exceptioni.

Neque obſtat, quod abortus non modo fuerit cauſa majoris morbi, ſed etiam mortem acceleravit: quia ſymptomata ad morbum ſequuntur, & ad ipſum morbum referenda eſt mors, non ad accidentia; nam convulſio in febre ſuccedens, ſymptoma eſt lethale, mors tamen non ad convulſionem, ſed ad febrem refertur; eodemque modo, dato, quod abortus ſit ſymptoma magnum, & lethale, tamen, cum ex vi febris procedit, non ad abortum, ſed ad acutam febrem refertur ſubſequens mors, quia ſemper cauſa primaria attenditur, ſecundaria vero mediata, fovens, & impulſiva in
5 nullo cenſu habetur: cauſa autem primaria in hoc caſu fuit febris, ſecundaria, & immediata, abortus: unde caſus pro lucro eſſe debet, non pro exceptione.

CONSILIUM LVIII.

ARGUMENTUM.

Eminentiſſimus, ac Reverendiſſimus D. Berlingerius Cardinalis Gypſius annum agens quartum ſupra ſexageſimum, licet valetudinariam vitam degeret, ita ut abſque ulla hæſitantia, & abſque ullo ſcrupulo poſſet juſtiſſima ex cauſa carnibus ſingulis diebus, etiam Veneris, & Sabbathi, & Vigiliis, aliiſque Jejuniis indifferenter uti, etiam ex ipſius Eccleſiæ ſanctæ indulgentia, vera tamen pietate Chriſtiana ductus his non acquieſcens, ſciens contraria aliquando eſſe divina cognitioni Medicinæ præcepta, *cap. Contraria, de Conſecr. diſt. 5. 3. part. Decret.* petit, ac jubet, ut diligenti examine perquiramus, an in hoc ſanitatis ſtatu, ac in ea ætate conſtitutus, ita ab obſervantia jejuniorum, ob piſcium comeſtionem, & abſtinentiam a carnibus lædi poſſit, ut jure merito ab ea obſervantia ſolutus eſſe omnino, ac undequaque cenſeatur, renuens in hoc vel tantiſper ſibi indulgere.

SUMMARIUM.

1 *Eccleſia in impoſitione jejuniorum non intendit corporea ſaluti prajudicare.*
2 *Jejunii obſervantia, ſi communem hominum tolerantiam excedit, illaudabilis exiſtimatur.*
3 *Jejunans ſi ex jejunio notabile corporis detrimentum incurrit, tenetur a jejunio abſtinere.*
4 *Experientia eſt rerum magiſtra.*
5 *Piſces ratione ætatis ſenilis ſunt maxime noxii.*
6 *Ætas declinans eſt humorum frigidorum, & humidorum fœcundiſſima.*
7 *Piſcium uſus ratione morbi articularis eſt noxius, & idcirco fugiendus.*
8 *Olera omnia pravi ſunt nutrimenti.*
9 *Legumina flatuoſa ſunt, melancholica, & articulis noxia.*
10 *Piſces male concoquuntur, & facile putreſcunt.*
11 *Nonnulli facilius carnem bubulam, quam optimos piſces, & ova concoquere ſolent.*
12 *Senibus parum offerri debet, ſed optimi ſucci, ob caloris imbecillitatem.*

SUperfluum ex mea ſententia eſt dubitare, an Eminentiſſimus Cardinalis Gypſius in ſecundo ſenio conſtitutus, & pluribus, affectibus tam ab ætate, quam ab imbecilliori natura provenientibus moleſtatus debet a jejuniorum obſervantia arceri, & ad carnium comeſtionem cogi, etiam ovis interdictis, ob rationem, de qua ſuo loco, nam apertiſſime patet plures prædominari in Eminentiſſimo Domino cauſas illum ab omni jejunii obſervatione eximentes, ut evidenter ex ſequentibus conſtabit.

Ante omnia tamen illud pro fundamento noſtræ aſſertionis ponamus, Eccleſiam ſcilicet in impoſitione 1
jejunii, & cujuſcunque abſtinentiæ, nunquam intendere humanis corporibus detrimentum afferre, aut cum notabili læſione naturæ nos ad ejus obſervantiam obligare: facit *C. quadrageſima*, ibi, *niſi quem infirmitas impedierit*, *& C. Quia die Sabbathi, de conſecr. diſt 5. 3. p. Decret.* Leſſius *de Juſtit. & jur. lib. 4. cap. 6. dub. 6. verſ. ob impotentiam*. Vincent. Filliuc. *Moral. quaſt. cap. 2. tract. 27. c. 16. n. 115.* & alii Canoniſtæ, cum de jejunio agunt, & ex noſtris Medicis id ipſum adnotat Joan. Alphonſ. a Fontech. *in ſpec. Med.*
Chriſt. lumin. 2. pag. 51. verſ. ſequitur tertio. Quam- 2
obrem ubi jejunii tolerantia communem hominum facultatem excedat, ea ab Eccleſia ſancta tanquam Deo minus accepta illaudabilis reputatur, & de facto reprobatur, ut per tex. *in c. non mediocriter, de conſecr. ubi ſupr.* in illis verbis: *De rapina vero D.* Thom. *in 4. ſent. diſt. 51.*

Ex hoc igitur fundamento elicitur hæc firmiſſima, ac irrefragabilis concluſio, quod quandocunque ex quavis abſtinentia vel in jejunio, vel in reliquis diebus, tenemur a carnibus abſtinere, aut propter qualitatem ci-
borum, aut propter eorum inſufficientem qualitatem, 3
jejunans, vel abſtinens incurrit notabile corporis detrimentum, non modo legitime a jejunii & abſtinentiæ obligatione ſolutus cenſetur, ſed tenetur omnino a jejunio, & abſtinentia quacunque ſeſe retrahere.

Quibus ſic ſtantibus, cum pateat in caſu noſtro Eminentiſſimum Dominum pluribus moleſtari infirmitatibus, & ætatem ſenile degere, earumque rerum occaſione inſignem noxam percipere poſſe, ſi aliis cibariis uti cogatur,

cogatur, quam carnibus, non modo licite diſpenſari poteſt ad carnium comeſtionem etiam in diebus, in quibus ex præcepto Eccleſiæ ab illo eſt abſtinendum, ſed ne hæc abſtinentia illaudabilis, & reprehenſibilis evadat, cogendus omnino eſt, ut Medicorum utrorumque conſilio acquieſcat, & a piſcibus aliiſque cibariis ſibi noxiis perpetuo abſtineat.

Apertiſſime enim patet ab eſu piſcium, & ipſorum etiam ovorum Eminentiſſimum Dominum inſigniter lædi, primo experientia, quæ rerum magiſtra *cap. Quam ſit in 6. decret. lib.* 1. *tit.* 6 nam certiſſima eſt omnium rerum judicatrix, Gal. *lib.* 1. *de ſimpl. Med. fac. c.* 38. per hanc enim certiores eſſe poſſumus, quod quo-
4 tieſcunque Eminentiſſimus Dominus Chriſtiana pietate ductus conatus eſt ob jejunii alicujus obſervantiam a carnibus abſtinere, & ſolis piſcibus, aut etiam ovis contentus eſſe, ſemper ſubſequentibus diebus magnam corporis imbecillitatem, ſtomachi ſubverſionem, & conſuetorum ſymptomatum recrudeſcentiam expertus eſt; ita ut ex hac una cauſa lecto ſe continere per plures dies coactus fuerit; quæ tamen omnia incommoda alias evitavit, cum impulſu & perſuaſione noſtra carnibus, melioribuſque cibis uſus eſt.

Licet ergo hæc ſola experientia ex ſe ſufficientiſſima ſit ad perſuadendum Viro Eminentiſſimo, ſe eſſe legitime ab omni obſervantia Jejuniorum excuſatum, tamen, ut majorem in modum ſuæ conſcientiæ ſtimulo ſatisfiat Phiſicis inſuper rationibus, & Medico diſcurſu probabimus. Eminentiam ſuam ex quolibet uſu piſcium, aliorumque ciborum, quibus utimur in jejuniis, & abſtinentiis quibuſcunque, etiam ovorum, reportaturam notabile ſanitatis detrimentum, ut facile dehinc a ſpirituali Medico perſuaderi poſſit, ut relictis prædictis cibariis ad carnium uſum quolibet tempore indifferenter ſe conferat, tanquam ſuæ ſanitati adæquatum, & multo magis conducentem.

5 Primo ergo Piſces & alii ſimiles cibi, ratione ætatis, quam degit Eminentiſſimus Dominus, ſunt maxime
6 illi noxii: Etas enim ſenilis, & maxime declinans, eſt humorum frigidorum & humidorum fœcundiſſima, ut docent Medici omnes cum Galen. *in lib. de Salubr. Diæt. partic. & alibi*, quamobrem quemadmodum a piſcibus, & frigidioribus cibis maximopere læduntur, ita contrariis, ut ſani, quantum fieri poteſt, degant, ſunt nutriendi, ut Hippocr. & Galen. *lib. cit.* docent Idcirco enim præcipitur ab omnibus practicantibus, ut abſtineant ab iis, quæ phlegma, & melancholiam generare poſſunt, Galen. *lib.* 5. *de ſanit. tuend. cap.* 6. Avic. 1. *doct.* 3. *cap.* 2. at hæc duo maxime vitia Piſces habent, nam frigidi, & humidi ſunt: Paul. *lib.* 1. *ſuæ Med. c.* 9. & alii omnes. Deinde ob id quod multum excrementi habeant, obſtruentes ſunt, a quibus cibis maximopere cavere debent Senes, admonente Galeno *loco ſupr. cit. de San. tuend.* Et licet ipſe Galenus, & alii, piſces ſenibus conceſſerint, hoc ferunt in ſenibus ſanibus, & robuſtis, non vero in valetudinariis, qui facile a quavis minima cauſa, & errato in victu lædi consueverunt, idem Galen. *ubi ſup. cap.* 4. at Eminentiſſimum Dominum valetudinariam vitam degere patet apertiſſime, nec ulteriori egemus teſtimonio ad hoc probandum, ergo neque piſcibus neque ſimilibus cibariis tuto uti debet, quia tam ſenes, quam valetudinarii a minima cauſa læduntur, cum contra juvenes, & ſeni a magna etiam cauſa non lædantur Galen. *lib.* 5. *de ſan. tuend. cap.* 6. ergo Eminentiſſimus Dominus etiam ex unica comeſtione Piſcium, cum ſenex, & valetudinarius ſit, lædi inſigniter poterit.

7 Secundo uſus Piſcium, & prædictorum ciborum, eſt maxime noxius Viro Eminentiſſimo quandocunque, ratione morborum, quibus perpetuo detinetur; & primo ratione morbi articularis, cujus reſpectu piſces eſſe noxios, & idcirco omnino evitandos cenſent Medici omnes, & præcipue conſulentes; Montan. *conſ.* 241. & alii. Secundo ratione flatulentiæ Hypochondriacæ majorem in modum noxius eſt, & eorum uſus in hac ægritudine ab omnibus Medicis evitatur Montan. *conſ.* 401. & alii. Tertio ratione debilitatis Stomachi piſces ſunt evitandi, debilitas enim ex caloris pauperie emergit, unde cibi frigidiores eundem calorem magis obtundunt.

Neque etiam alii cibi, quibus in jejuniis uti conſuevimus, tuto Eminentiſſimo Viro adminiſtrari poſſunt, quia primo olera omnia ſunt modici, ac pravi nutrimenti Galen. *in lib. de ſucc. bon. & vit.* Card. *de mal.* 8
Med. uſu cap. 1. Legumina præterea flatuoſa ſunt, & articulis obſunt, experimento deſumpto ab iis, qui in aeno iis veſcebantur apud Hippocr. *lib.* 6. *de morb. vulg.* 4. præterquam quod etiam quocunque modo comeſta noxia ſunt, idem Hippocr *de vict. rat. num.* 59. Salſa- 9
menta vaporoſa ſunt, & melancholicum ſanguinem gignunt; Oribaſ. *l.* 2. *collect.* 1. 8. ac denique omnia cibaria, quibus utimur in jejuniis, melancholica ſunt modici, ac pravi nutrimenti, coctioni rebellia, flatuoſa, & mille aliis vitiis ſcatentia, quæ maxime Viro Eminentiſſimo noxia eſſe poſſunt.

Tertio Piſces & ova in caſu noſtro noxia ſunt ratio- 10
ne quoque cujusdam individualis naturæ ipſius ſtomachi, nam piſces male concoquit, & facillime ea de cauſa in eo putreſcunt (quod vitium ſemper piſcibus in eſſe probant, Mercurial. *var. lect. lib.* 1. *c.* 25. & Alex. Petron. *de evict. Roman. lib.* 3. *c.* 10. ova autem peſſime tranſmutat, quia in eo aduruntur, & nidorem contrahunt, neque hoc novum eſt, quia teſte Galeno *de proceſſ. Bonit. & vit. c.* 1. hoc uſuvenire ſolet nonnullorum ſtomachis, ita ut facilius carnem bubulam (quæ coctioni maxime rebellis eſt) quam optimos piſces, & ſucci laudabilis, & ipſa ova concoquant.

Denique ratione imbecillitatis virium, & caloris naturalis alia cibaria præter optimas carnes in caſu noſtro noxia omni ex parte ſunt, quia cum ſenſibus ob ejusdem caloris imbecillitatem parum offerri debeat, idque optimi ſucci, & facillimæ coctionis, ut Galen. docet *cit. lib. de ſan. tuend.* 5. in caſu autem noſtro imbecillitas non modo adſit reſpectu ætatis, ſed etiam reſpectu particularis naturæ, & reſpectu morborum, quibus ille eſt obnoxius, patet, quod a piſcibus, aliiſque hujusmodi cibis nunquam tantum nutrimenti elicere poterit Vir Eminentiſſimus, quanto natura ejus indiget, unde ex eorum uſu etiam per diem vires jam debiles ſuccumbent, morbi repullulabunt, ſymptomata moleſtiora evadent, atque eo pacto in lecto decumbere cogetur, & a melioribus operibus vacare, præter vitæ periculum inde manifeſte imminens. Ex quibus concludentiſſime probatum remanet, debere Virum Eminentiſſimum carnibus perpetuo uti, nec ſine conſcientiæ ſcrupulo poſſe illum jejuniorum obſervantiæ ſeſe obſtringere, & cauſam præbere alicui morbo, qui illum periculo notabili exponat.

Et ita pro veritate ſentio, ſalvo ſemper, &c. ego Paulus Zacchias, Medicus Rom.

Ita quoque ego Joannes Jacobus Ubaldus de Apro Picenus, Phyſicus Romanus, temperamenti, & affectuum præter naturam, quibus Eminentiſſimus Dominus ſollicitatur, & de quibus non oſcitanter excellentiſſimus Zacchias ratiocinatus eſt, optime informatus, ſtatuo, ac ſentio in hac re determinandum, quomodo Vir Doctiſſimus ſtatuerit, & ſenſerit. Datum Romæ 21. die Octobris 1629.

CONSILIUM LIX.

ARGUMENTUM.

Inſtante Dom. Joanne Baptiſta de Symeonibus promoveri ad ſacra, oppoſitum eſt, illum habere irregularitatis impedimentum ex capite Epilepſiæ, qua detineri præſumebatur. Palam autem erat, illum aliquando Epileptica ſymptomata paſſum fuiſſe, quod neque ipſe controvertebat, aſſerebat tamen, ſe jam integre convaluiſſe, neque ab illis ulterius impediri poſſe, quin ad ſacra promoveretur. Duo ergo determinanda veniebant. Primo an perfecte ab Epilepſia eſſet ſanatus. Secundo, an progreſſa Epilepſia eſset illi impedimento, ne promoveretur.

SUMMARIUM.

1 *Epilepticus non poteſt promoveri.*
2 *Epilepſia eſt morbus turpis, & excitat peſſima ſymptomata.*
3 *Epilepticus etiam ſanatus non debet incaute promoveri, & cur.*
4 *Epilepſiæ duplex genus.*
5 *Epilepticus ſi ſit perfecte ſanatus poteſt promoveri.*
6 *Levis Epilepſia quando dicatur.*
7 *Frequens Epilepſia quando dici debeat.*
8 *Sanatus quis dicatur.*
9 *Sanatus quandonam quis dici debeat.*
10 *Quomodo experiri liceat, an Epilepticus ſanatus ſit, necne.*

1 Videtur prima facie Dom. Joannem Baptiſtam de Symeonibus repellendum eſſe a promotione ad ſacros Ordines, cum alias Epilepſia laboraverit, id enim expreſſe cavetur *in cap. in tuis litteris, quæſt. 2. cauſ 7. & c ſeq.* Rota *in Salamantina dimidiæ portionis 23. Januar* 1609. *coram Marquementib, num. 6.* nam ut ibi habetur, & incedens & periculoſum eſt, ut quis ſacra adminiſtrans huic morbo ſit obnoxius, ita ut in Euchariſtiæ conſecratione hujuſmodi morbo victus in terram cadat, eſt enim morbus hic turpis, & excitans
2 turpia & peſſima ſymptomata, quorum aliqua in prædicto textu connumerantur, ut repentinus lapſus, clamor confuſus, ſpuma in ore, corporis, membrorumque diſtorſiones; ſeminis, & fæcum, & urinæ involuntaria ejectio, & alii hujuſmodi, quæ recuſentur a Medicis in proprio tractu *de Epilepſia*, inter quos præcipue videndi, qui de ea ex profeſſo egerunt, ut ante omnes Hippocr *in lib. de morb. ſacr.* Arnald. de Villanova, Hieronymus Gabucinus, Joannes Fernelius, Jaſon Praten. & ultimo loco ſcribens Bouche *in lib. de ſceleſt.* præter alios tam vetuſtiores, quam recentiores in ſuis practicis.

3 Neque ſolum prohibetur Epilepticus promoveri, dum adhuc prædicto morbo affligitur, ſed etiam ſi ſanatus videatur, quia hic morbus de illorum numero eſt, qui non modo acceſſiones, & exacerbationes inſultuſque incertos, aut etiam certos, unde fit, ut etiam multos poſt dies, immo multos poſt menſes, & annos aliquando ex improviſo hominem adoriatur, quando omne periculum recrudeſcentiæ evanuiſſe exiſtimamus, unde prudentiſſime Canonibus præcipitur, ut antequam eum, qui aliquando Epilepſia tentatus eſt ad ſacra promoveamus, plura experimenta, ac longa de ejus recuperata in totum ſanitate ſumamus, cum evenerit interdum ex quadam non magna cauſa illum in morbum reincidere, ut ex comeſtione pravorum ciborum, ex animi vehementi paſſione, ex aeris non boni perceptione, & id genus aliis extrinſecis cauſis.

Quibus tamen non obſtantibus in caſu noſtro decidendo pro eo quod ad Medicum ſpectat, dicendum videtur, immerito repelli. D. Joannem Baptiſtam de Symeonibus a promotione ad ſacros Ordines; quia cum ad mentem *prædicati tex. cap. in tuis litteris.* Epilepſia duplicis generis, & unum quidem ſit frequens, & grave, alterum vero de raro prehendens
4 ac leve, certum eſt impedimentum ad promotionem ad ſacra, & ad celebrationem in jam promoto, eſſe tantum in primo genere Epilepſiæ, non in ſecundo, ut ibi deciditur; & ratio, quæ a Medicis eſt expetenda, illa cenſetur, quod gravis ac frequens Epilepſia ſit ex defectu organi, & per eſſentiam, & per cauſam jam habituatam in ipſo cerebro, quæ licet intermittere videatur, tamen facile revertitur, & incurabilis eſt; at vero levis Epilepſia fit utplurimum per conſenſum, & ex cauſa ſæpe extrinſeca, unde amovibilis eſt præterquam quod ſymptomata illa turpia, quibus ſcatet Epilepſia gravis non aſſociantur, Epilepſiæ levi, unde ceſſat indecentia, quæ maxime ob ea ſymptomata habet locum. Cumque Dom. Joann. Baptiſta paſſus fuerit levem Epilepſiam, & ex cauſa ſemper extrinſeca, & per conſenſum, ut ex dictis Teſtium palam eſt, non debet prohiberi a promotione ad ſacra.

Sed & idem Textus ſupra citatus alia utitur diſtinctione ex ſtatu Ægrotantis deſumpta, & eſt, quod vel 5
Epilepticus ſit perfecte ſanatus, vel non; & in primo caſu non vult prohiberi a promotione ad ſacra, ſed tantum in ſecundo, quæ quidem diſtinctio neceſſaria omnino eſt, & undequaque acceptabilis, ut abſurdum maximum evitetur: Nam ſi quicunque, qui aliquando Epilepſiam paſſus eſt, ſit irregularis, & promoveri ob id non poſſit, perpauci, ne nulli dicam ab ea irregularitate erunt immunes, cum perpauci ſint, ne nulli dicam, qui Epilepſia ſaltem in pueritia non fuerint tentati, ut non modo nobis Medicis, ſed & lippis, & tonſoribus notum eſt. Et licet nonnulli velint puerorum morborum illum, quem infantilem vocamus, non eſſe proprie Epilepſiam, certum tamen eſt, & eſſe morbum non abſimilem, & pueros Epilepſia proprie dicta facile tentari, Hippocr. *in lib. de morb. ſacr. n.* 9. & 10. ejuſque rei cauſa redditur a Galen. *in lib. 6. Epid. comm.* 1. *text.* 5. & ab Avic *lib. 3.* ex quibus Mercurial. *lib. 2. de morb. puerorum c.* 2. ergo juxta hanc ſecundam Textus diviſionem, D. Jo. Baptiſta non debet a promotione ad ſacra arceri, cum ab Epilepſia jam perfecte convaluerit.

Utrumque autem aſſumptum, hoc eſt, quod Epilepſia, quam paſſus eſt prædictus D. Joan. Baptiſta, fuerit levis, & quod ab ea perfecte ſit ſanatus, facile probatur, quia quoad levitatem Teſtes deponunt, illam 6
non fuiſſe aſſociatam ullo ſymptomate conſideratione digno, ac notabili: Nam erat omnino quædam quaſi vertigo, neque repente, & ex improviſo in terram cadebat, ſed cuicunque obviæ rei innixus paulatim concidebat, nulla membrorum diſtenſione tortus, nullam ex ore ſpumam emittens, nullum clamorem edens, nulla commaculatione ſe deturpans, & vix per quartam quadrantis horę partem in paroxyſmo permanens, a quo liberatus, neque paralyſim ullam neque mentis obtuſionem, neque fatuitatem, aut amentiam, neque membrorum torporem, neque ullam memoriæ jacturam ex morbi inſultu patiebatur; ſed tantum ſymptomatis prægreſſi verecundiam.

Nec ſolum levis erat hæc Epilepſia, reſpectu ſymptomatum, ſed etiam reſpectu raritatis acceſſionum: patet enim ex teſtium depoſitionibus, prædictum D. Joann. Baptiſtam admodum de raro conſuetum eſſe eo morbo moleſtari; at frequens Epilepſia dicitur, quæ ob cerebri, & capitis multam imbecillitatem ex quavis etiam leviori cauſa inſultum facit, maxime vero, qui ex conjunctionibus, & oppoſitionibus ſummarium, & magnis temporum mutationibus, & ex quocunque errore in victus ratione intercedente, & vehementi ani- 7
mi paſſione, ac denique ex gravi quodam odore, & ſimilibus occaſionibus moleſtat; contra vero, ſi ſemel aut bis in anno prehendat, quia quemadmodum acceſſionum frequentia virtutem oſtendit debilem, ac vitium jam factum eſſe connaturale, & in habitu, & idcirco morbum non ſolum facile reverſionem facere poſſe, ſed nullo modo eſſe curabilem, ſic raritas acceſſionum morbum ipſum oſtendit debilem, & facile a natura ſuperabilem.

Ex quibus apertiſſime patet, quod hic morbus non proveniebat a mala & inſigni capitis, & cerebri dyſcraſia, aut ab inſtrumentorum vitio, ex quibus nonniſi graves, & incurabiles Epilepſiæ fiunt, atque hoc ipſum multo magis confirmatur ex eo, quia ſemper in hoc ægrotante inſulsus morbi apparebat, ob aliquam extrinſecam cauſam, cum tunc maxime ab eo moleſtaretur, cum venatum procedere, aut aeri inclementi, ac ſoli, ventiſque ſeſe minus caute exponeret, quibus occaſionibus remotis nunquam hujusmodi ſymptomate moleſtatus eſt, ut patet ex eorundem teſtium depoſitionibus; quamobrem tanto magis ad ſacra promoveri poterit D. Jo. Baptiſta, quanto ipſa promotio ad ſacra erit cauſa, ob quam a venatione abſtinens, in morbum nequaquam in poſterum labetur.

Denique quod D. Joann. Baptiſta jam ſit a morbo perfecte ſanatus, palam eſt; nam ſanatus dicitur, qui 8
in priſtinum, ac naturalem ſtatum rediit, *L. Quod ita ſanatum, ff. de Ædil. Ed.* ex Medicis Galen. *lib. 9. Method. cap.* 15. quod vero in naturalem ſtatum redierit, oſtendit ipſa naturæ incolumitas, cum neque aliqua parte

parte corporis amplius laboret, neque ad vitæ munera obeunda ſit impeditus, tunc enim homo ſanus dicitur, idem Galen. *lib. 6. de ſan. tuend. cap. 5. & lib. de dif-*
9 *fer. morb. c. 2.* præterquam, quod unuſquiſque dici debeat ſanus, etiamſi alias ægrotaverit, cum nulla prægreſſi morbi veſtigia in ſe conſervat, alias enim, cum nullus homo ſit, qui aliquando non ægrotaverit, nullus deberet dici ſanus, itaque *quod ita ſanatum eſt* (ut Textus verbis utar) *ut in priſtinum ſtatum redierit, perinde habendum eſt, quaſi nunquam morboſum fuiſſet.* Non ergo prædicare debet D. Jo. Baptiſtæ, quod aliquando Epilepſia laboravit, ſi ad præſens in priſtinum ſtatum illum reverſum eſſe conſtat.

Quod ulterius firmatur, quia cum Epilepſia, remanente adhuc prava diſpoſitione, & morbi ſeminio faciliime ex erroribus in victus ratione excitetur, palam jam eſt, quod, ſi hujusmodi errores prægreſſi multoties fuerunt, & tamen Epilepſia nullam de ſe ſi-
10 gnificationem dederit, dici poſſit, eam in totum evanuiſſe: Nam non aliam ob cauſam in *c. Nuper. cauſ. 7. qu. 2.* imponitur a Celaſio, quod ei, de quo ſuſpicio inſurrexerat, an Epilepſia laboraret, offerentur carnes omnes indifferenter, volens ex oblatione ciborum non ſalubrium, Epilepſiæ contrariorum experimentum capere, an ab eo morbo convaluiſſet, quia facile erat ex comeſtione hujusmodi ciborum, eum in Epilepſiam relabi, ubi perfecte non eſſet ſanatus. Quin non per unum tantum aut alterum diem de ea re capi volebat experimentum, ſed per triginta, tunc enim, ſi a prægreſſis erroribus in cibis commiſſis non læderetur, dubium non erat, illum fuiſſe ab Epilepſia undequaque liberatum. Cum ergo in caſu noſtro jam ſpatio duorum annorum morbus quieverit, & non obſtantibus multis erroribus in victus ratione patratis, nunquam ab eo fuerit moleſtatus, dicendum eſt, D. Joannem Baptiſtam ab illo jam eſſe perfectiſſime ſanatum; nec jure poſſe a promotione ad ſacra repelli, ſed ad ea debere admitti tanquam non ægrotaſſet.

CONSILIUM LX.

ARGUMENTUM.

Cum ageretur coram Illuſtriſſimo Merlino, Rotæ Romanæ Auditore meritiſſimo, de probatione filiationis D. Margaritæ ex Flavia a D. Joann. Baptiſta Victorio ſuſceptæ, inter alia, quæ a DD. ſcribentibus pro ipſa D. Margarita in medium afferebantur, erat ſimilitudo ipſius D. Margaritæ ad prædictum D. Joan. Baptiſtam, ex qua, cum prætenderent haberi debere urgentiſſimam probationem, inanem illam, ac nullius momenti adverſarii aſſeverabant: Conſultus ergo reſpondi.

SUMMARIUM.

1 *Natorum ſimilitudo ſecundum communem opinionem dependet ab imaginatione matris.*
2 *Similitudo nati ad præſumptum parentem nihil relevat, & cur.*
3 *Experientiæ plures comprobantes ſimilitudinem natorum eſſe ab imaginatione: remiſſive.*
4 *Similitudo duplex naturalis, & accidentalis.*
5 *Nunquam determinari poteſt, an ſimilitudo, de qua agere contingit, ſit naturalis, vel accidentalis.*
6 *Similitudo eſt effectus patens ad ſuas naturales cauſas referendus.*
7 *Cauſæ naturales ſemper eodem modo procedunt, & ſunt certæ, & determinatæ: contra accidentales.*
8 *Effectus omnis ad naturales cauſas referendus.*
9 *Cauſa in actu ſimul eſt cum effectu.*
10 *Imaginatio, dato quod ſit cauſa ſimilitudinis natorum, eſt ſolum accidentalis cauſa.*
11 *Aſſimilatio eſt opus facultatis formatricis.*
12 *Similitudo non conſideratur ſolum inter parentes, & filios, ſed etiam inter fratres, & inter alias perſonas.*
13 *Cauſatorum conſimilium cauſæ debent eſſe conſimiles.*
14 *Cauſæ per accidens ſunt poſteriores cauſis per ſe.*
15 *Similitudo ſemper probare debet filiationem.*
16 *Similitudo ad nullam aliam cauſam referri poteſt, quam ad facultatem formatricem reſidentem in ſemine progenitorum.*

PErſuaſiſſimus eſt, non apud Philoſophus ſolum, 1
ſed vel apud ipſum imperitiſſimum vulgus, natorum ſimilitudinem provenire ab imaginatione genetricis, ex qua cum fieri poſſit, ſi ad aliam perſonam, quam ad verum genitorem convertatur, ut filius naſcatur ſimilis imaginatæ perſonæ, non autem vero genitori, ſequitur inde, quod nullam præſumptionem filiationis deſumere liceat ex ſimilitudine cujusdam nati ad aliquem præſumptum genitorem; ad quod multo magis comprobandum faciunt quamplurimæ DD. hominum auctoritates, inter quas illa maxime ad rem facit, quam adduxi alias, & eſt Theocrit. *Idill.* 17. hoc eſt.

Impiæ enim mulieris animus ſemper apud virum alienum.
Et faciles quidem partus ſunt, ſed liberi nequaquam ſimiles ſunt Patri.

Dum ergo in caſu noſtro nititur probare filiationem D. Margaritæ ex ſimilitudine, quam habet cum Joanne Baptiſta, Victorio, præſumpto patre, nihil hæc probatio relevare videtur; Nam Flavia, ex qua Margarita nata eſt potuit cum aliis viris ſe commiſcens, in actu maxime venereo Joann. Baptiſtæ Victorii ſui Amaſii imaginem præ mente habens, concipere Margari- 2
tam, quæ non patris, ſed imaginati ſimilitudinem referret, ut alias non ſemel eveniſſe notiſſimum eſt, & ſic falſa omnino, & inanis erit quæcunque præſumptio dici poſſit ex ſimilitudine Margaritæ ad Joann. Baptiſtam Victorium, cum ſtante etiam ſimilitudine, ex alio congreſſore concipi potuerit: ex ſuperioribus.

Neque auctoritatibus tantum nititur hæc communiſſima hominum opinio, ſed, quod multo magis urget ad eam canonizandam mille in medium producuntur certiſſimæ experientiæ, quarum plures recenſitas ha- 3
bes apud Auctores per me adductos *lib. 1. qq. Med leg tit.*
5. *q.* 2. non ſolum Medicos, & Legumperitos, ſed alios 4
quoque Profeſſores. Licet autem Andr. Laurent. *ſua Anatomia lib.* 8. *q.* 10. diſtinguens ſimilitudinem accidentalem a naturali determinaverit, naturalem ſemper a formatrice facultate dependere, accidentalem vero ab imaginatione tantum: hoc tamen non tollit, quin dubium ſemper irrepere debeat, an ſimilitudo, de qua ambigitur, accidentalis ſit, aut naturalis, hoc enim in idem recidit, cum de hoc non conſtito, non prohibeatur, quin ea ſimilitudo referri poſſit ad perſonam, quæ nihil in generatione contulit, neque vere genitor fuit, & ſic nunquam ex ſimilitudine nati ad ali- 5
quam perſonam poterit deſumi conjectura filiationis; quia nunquam patere poterit, an ea ſimilitudo accidentalis ſit, & ab imaginatione dependentiam habens, an vero naturalis, a formatrice facultate, quod, cum habeat omnimodam veritatem, neque ex aliis quibusdam, neque ex ſimilitudine filiatio remanet probata, omnino militare debet illud Homeri *Odyſſ. libro primo.*

Nondum aliquis ſuum genitorem ipſe novit;

Hoc eſt, nullus eſt, qui certo poſſit affirmare, ſe eſſe filium ejus, cujus jactatur eſſe.

Sed contra prædicta militat ipſa Ratio, nam cum ſimilitudo ſit quidam effectus patens ac evidens, & ha- 6
bens ſuas naturales cauſas, quæcunque tandem illæ ſint, inaniter omnino & extra omnem Mercurium & accidentales cauſas refertur; cumque cauſæ accidentales non ſint finitæ ſed infinitæ, contra quam ſint naturales, quæ finitæ ſunt, Ariſtot. *lib. . Phil. text.* 50. ſequitur, quod hujus effectus, nempe ſimilitudinis, poſſint cum Imaginatione dari infinitæ aliæ cauſæ, quod eſt maximum abſurdum; & cum præterea cauſæ naturales in operando ſemper eodem modo procedant, quia ſunt certæ, determinatæ, & definitæ, contra quam ſint accidentales, quæ ſunt incertæ, indeterminatæ, & indefinitæ, idem Ariſtot. *ibid. & ibi* Aver. *in comm.* ſequeretur contrarium, nempe, quod cauſa accidentalis, ipſa nempe Imaginatio in operando, & produ-

producendo hunc ſimilitudinis effectum, ordinate, & uniformiter procederet, naturalis autem cauſa, nempe ipſa formatrix facultas mediante temperamento, inordinate, & non uniformiter operaretur, cum ali-
7 quando extraneæ perſonæ, non autem ſemper genitoribus, aut illis, cum quibus temperamenta conveniunt, natos, & individua quæque aſſimilaret, quod eſt non minus abſurdum.

Ulterius, cum naturales affectus ad ſuas naturales
8 cauſas ſint referendi, & ſimilitudo fratrum inter ſe, & extranearum perſonarum, aliorumque individuorum inter ſe ſit effectus naturalis, & non poſſit ad imaginationem referri, ſequitur inde quod neque ſimilitudines natorum ad parentes ad imaginationem referri poſſint, tamquam ad ſuam cauſam naturalem, cum igitur aliam habeamus cauſam; nempe formatricem facultatem pro convenientia temperamentorum, quæ communis eſſe poteſt omnibus ſimilitudinum ſpeciebus, dicendum omnino eſt, imaginationem pro cauſa alicujus ſimilitudinis non eſſe admittendam; ubi viget naturalis & magis adæquata cauſa omnibus ſimilitudinum ſpeciebus accommodata, nempe calor ipſe ingenitus, vel formatrix facultas, efformant individua diverſa ſibi ſimilia, pro convenientia gradus cujuſdam particularis calidi, & frigidi, & humidi, & ſicci, quæ cauſa, ut dictum, in omnibus ſimilitudinum ſpeciebus eſt communis: quod de Imaginatione nequaquam firmari poteſt.

9 His addendum, quod poſita cauſa naturali proxime diſpoſita ad agendum, neceſſario debet ſequi effectus, quia cauſa in actu ſimul eſt cum effectu. Ariſtotel. *citat. lib.* 1. *Phyſic. text.* 37. & *ibi* Aver. *in comm.* ſi ergo ponetur imaginatio pro cauſa naturali ſimilitudinis natorum, ſemper filii naſcentur ſimiles perſonæ imaginatæ, quia impoſſibile eſt cauſas naturales in actu operari & effectum ipſis reſpondentem non ſequi; at contra eſt, quia admodum de raro filii naſcuntur ſimiles perſonæ imaginatæ, imo pro monſtro eſt, ſi quis diſſimilis a parentibus naſcatur, ergo imaginatio naturalis cauſa ſimilitudinis eſſe non poteſt, ſed tantum accidentalis, ſi modo unquam hic effectus ſimilitudinis ab ea dependere poteſt.

10 Evidentius porro probatur, imaginationem non poſſe eſſe, niſi cauſam accidentalem ſimilitudinis natorum, ex ipſa eorum ſententia, qui pro ſimilitudinis cauſa eam adducunt, quia Imaginationi ex ſua natura non convenit aſſimilare, eſt enim aſſimilatio opus formatricis facultatis, quæ inter naturales computatur, ergo non poteſt pertinere ad Imaginationem, quæ ad
11 animales facultates pertinet: unde, ſi contendamus, imaginationem eſſe cauſam aſſimilationis, formatrix facultas etiam ad animales facultates pertinebit; at hoc eſt confundere ipſas facultates, & opera unius alteri tribuere, & tantundem eſſet dicere, quod etiam nutritio, ac cæteræ naturales facultates ad ipſam quoque imaginationem pertineant. Deinde facultates operantur propriis inſtrumentis, ſibique a natura dicatis; quonam igitur inſtrumento Imaginatio efformat unum individuum in effigie alteri ſimile? proprium certe non habet, alieno eam uti an firmari poſſit, videant, qui eam opinionem tuentur.

Jam vero dictum eſt, quod cum neceſſario debeat aſſignari aliqua univerſalis cauſa ſimilitudinis unius individui ad aliud, ad quam hic effectus referri debeat, hanc cauſam imaginationem eſſe non poſſe, quia cum ſimilitudo non conſideretur ſolum inter filios, & pa-
12 rentes: ſed & inter fratres, & inter extraneas perſonas, & inter individua ejusdem regionis, & inter gentem, & gentem; non poteſt in aliis ſimilitudinibus imaginatio aſſignari pro earum cauſis, ut aſſignari utcunque poteſt, pro cauſa ſimilitudinis conſideratæ inter filios, & parentes: at vero cum cauſatorum conſimilium cauſæ debeant eſſe conſimiles, ut ex Ariſt. habemus *l.* 2. *Cœli*, *text.* 86. conſequens eſt, tam ſimili-
13 tudinis natorum ad parentes, quam fratris ad fratrem, & individui ad individuum, & gentis ad gentem conſimilem cauſam eſſe aſſignandam, quæ quidem erit formatrix facultas, ſeu calor naturalis, prout in temperamentorum gradibus convenit, magis cum uno, quam cum alio; quæ cauſa multo magis adæquata videtur, & magis omnibus ſpeciebus ſimilitudinum communis, quam ſit Imaginatio.

Cum igitur (conceſſo etiam, quod imaginatio poſſit utcunque aliquando eſſe ſimilitudinis natorum ad Parentes cauſa) non poſſit recipi, niſi in cenſu cauſæ per accidens, certum inde fit, quod ubi cauſa naturalis ad eundem effectum producendum, & per ſe, concurrat cum proxima diſpoſitione ad agendum, non poſſit præveniri a cauſa accidentali, quia cauſæ per accidens ſunt poſteriores cauſis per ſe, idem Ariſtot. *lib.* 2. *Phyſic. text* 66. & *ibi* Averr. *in comm.* & 8. *Metaphyſ.* 14
c. 7. ſi ergo formatrix facultas, quæ reſidet in ſeminibus genitorum, diſpoſita eſt ad efformandum conceptum ſimili effigie ad parentes, tanquam cauſa primaria, & per ſe non poterit præveniri ab imaginatione, quæ neque cauſa primaria, neque proxima, neque per ſe eſt, ſed tantum per accidens: Similitudo ergo filiorum ſemper proveniet a cauſa naturali, nempe a facultate formatrice reſidente in ſeminibus genitorum, quæ pro temperamenti ratione, & majore convenientia in gradibus primarum qualitatum cum parentibus, efformat ipſos natos effigie ad parentes ſimiles, & ſic ſimilitudo erit præſumptio filiationis magni momenti, & probabit, natum debere dici filium illius, cujus effigiei ſimilis eſt, quia hic ſimilitudinis effectus non niſi ad formatricem facultatem ſeminis illius referri poteſt, 15
cui natus magis aſſimilari videtur; Non obſtante univerſali concluſione, quod ſimilitudo non faciat conjecturam filiationis, ut millies firmavit Rota, & *ultimis decif. in Rom. filiationis, prima Julii* 1639. *coram Carillo numer.* 14. & *in Farfen. Bonorum* 23. *Jan.* 1647. *coram Emin. Conrado num.* 9.

Ex quibus facile deducitur in caſu noſtro, quod ex ſimilitudine, quam habet D. Margarita cum Joann. Baptiſta Victorio, maxima & urgentiſſima præſumptio deſumi debeat filiationis, concurrentibus maxime tot aliis adminiculis, & conjecturis, fruſtraque Adverſarios, ut hanc probationem irritent, recurrere ad imaginationem; contra enim ſimilitudo Margari- 15
tæ ad Joannem Baptiſtam Victorium non ad aliam cauſam referri poteſt, quam ad formatricem facultatem ſeminis ipſius Joannis Baptiſtæ Genitoris, quæ ſola naturalis, & adæquata eſt ſimilitudinis cauſa, ac pro- 16
xime diſpoſita ad aſſimilandum conceptum ipſi ſeminanti ad quod & imaginatio, & quæcunque alia cauſa hactenus aſſignata minime diſpoſita, & omnino inepta eſt judicanda.

Et ad ea, quæ in contrarium afferuntur, patet ex dictis reſponſio, ex quibus omnino excluditur imaginatio a cauſa aſſimilitationis, quia aſſimilatio opus eſt formatricis facultatis, & ad naturales facultates tantum ſpectat, non ad animales, qualis eſt imaginatio, quæ neque inſtrumenta habet, quibus formare aliquid poſſit, nec quicquam cum facultate formatrice commune habet: & ad experientias, quæ adducuntur, ſi ſingulæ per ſe examinentur, facile apparebit, eas nihil omnino probare, & ſi pro veris acceptentur, eſſe monſtrificos quosdam effectus in natura, ex quibus nulla regula firmari poteſt.

CONSILIUM LXI.

ARGUMENTUM.

Andreas Caſalius, nobilis Bononienſis, ætate florente ad bellum profectus, in eo inter pugnandum occubuiſſe ferebatur, unde ejus propinqui, ad quo hæreditas pertinebat, eam adeuntes, longo annorum decurſu in poſſeſſione permanſerunt; poſt quorum lapſum appulit in Italiam, ac mox Romam ſe contulit vir quidam, qui ſe Andream Caſalium eſse affirmabat, & hæreditatem ab iis, qui eam occupaverant, repoſcebat. Non obſtante autem, quod plura evidentiſſima ſigna, ac non contemnendas conjecturas pro ſe afferret, in carcerem, tan-

tanquam falſarius, conjectus eſt; dumque ejus cauſa diſcuteretur, inter quamplurima, quæ contra illum facere videbantur, maxime ponderabatur nimis excedens diſſimilitudo a vero Andrea Caſalio. Itaque ab Illuſtriſs. Domino quæſitum eſt, atque ab ipſa Congregatione in ea cauſa deſtinata, an poſſibile fuerit in tantum Hominis effigiem immutari, & tantopere a naturali differre, ut per eam pro eodem homine recognoſci non poſſit? cui dubio ſequenti reſponſio ſatiafeci.

SUMMARIUM.

1 *Hominis effigies quas potiſſimum ob cauſas inſigniter immutetur,*
2 *Ab Ætate quantopere effigies immutetur.*
3 *Pulchritudo non conſideratur niſi in magno corpore.*
4 *Barba non ſemper decus, & ornamentum affert.*
5 *A natura eſt cum Ætate effigiem mutare.*
6 *Aeris inſignes mutationes effigiem immutant.*
7 *Victus ratio multum a conſueta diverſa, effigiem mirum in modum immutat.*
8 *Animi paſſiones quantum vim habeant in immutanda naturali effigie.*
9 *Morbi qui, quantam, ac quomodo naturalem effigiem immutare conſueſcant.*
10 *Mores etiam ab Ætate immutantur.*
11 *Mores pro mutatione temperaturæ ipſius corporis immutari ſolent.*
12 *Ob Aeris evidentes, ac inſignes mutationes mores etiam immutantur.*
13 *Vitæ genus maxime a naturali & conſueto alienum, mores mutat.*
14 *Mores quomodo ab animi paſſionibus immutentur.*

CUm tot, ac tantæ, tamque evidentes cauſæ in promptu ſunt, ob quas homines in dies faciei effigiem, & totius perſonæ diſpoſitionem immutant, ita ut mirum in modum a priori effigie, & corporis diſpoſitione differant in tantum, ut pro iiſdem hominibus non exiſtimentur, qui antea exiſtimabantur, inaniter in hoc caſu dubium excitari videtur, in quo evidentiores, & majoris momenti cauſæ ejus mutationis, ac tot numero concurrunt. Ut tamen Illuſtriſſ. Domino pro viribus ſatisfaciam, eam rem ſicco pede non tranſigam, ſed ex Medica ſpeculatione commonſtrabo, potuiſſe Andream Caſalium a ſua prima effigie per tam longum annorum decurſum, ac tot, ac tantis in unum confluentibus cauſis ita degenerare, ut ex ea in nulla parte pro Andrea Caſalio recognoſcatur.

1 Cauſæ igitur tantæ mutationis reſtringi poſſunt ad Ætatem, ad inſignes Aeris mutationes, ad vitæ genus, maxime a conſueto diverſum, ad Animi vehementes, improviſas, ac repentinas, vel etiam longo tempore detinentes paſſiones, ad morbos, aut maxime acutos, & malignos, aut maxime diuturnos, & in ſumma ad omnes cauſàs, quæ corporis temperamentum inſigniter immutare aptæ ſunt.

2 Et quoad Ætatem, quis eſt qui neſciat, quantopere a ſe ipſo diſſimilis fiat, qui ex Pueritia in Adoleſcentiam, vel ex Adoleſcentia in Juventum, & ex quavis ætate in aliam grandiorem migrat? imo quanto magis diſtat una Ætas ab alia, tanto magis a ſe ipſo diſſimilis homo evadit, ita ut non facile pro eodem homine agnoſcamus, quem puerum vidimus, ſi ſeneſcentem conſpiciamus. Juvenalis audiendus *Stat.* 10. *verſ.* 190. *& ſeqq.*

Sed quam continuis, & quantis longæ ſenectus.
Plena malis! deformem, & tetrum ante omnia vultum,
Diſſimilemque ſui, deformem pro cute pellem,
Pendenteſque genas, & tales aſpice rugas:
Quales umbriferos ubi pandit Tabraca ſaltus,
In vetula ſcalpit jam mater ſimia bucca.

Sed id præ omnibus ætatibus maxime in mulieribus obſervatur, quæ in recentioribus ætatibus habitiores ſunt, & ſucci plenæ, corporiſque forma ſpecioſiſſimæ, mox vetulæ, non ſolum prioris decoris, ac pulchritudinis, omne veſtigium amittunt, ſed deformiſſimæ evadunt, corpore ex humidiori habitu in ſicciorem verſo, & ubi carnes habebant moles, lenes, ac bene coloratas, rugoſæ fiunt, ac ſiccæ, & duræ, atque aſperæ, colore vivido in pallorem mutato, atque ex luteo nigricante: atque inde fit, quod uxores in juventute, ob pulchritudinem adamatæ, ac præter modum dilectæ, ſeneſcentes odio habeantur. Ad rem Juven. *Sat.* 6. *verſ.* 141.

Cur deſiderio Bibulæ Sertorius ardet?
Si verum excutias, facies, non uxor amatur:
Tres rugæ ſubeant & ſe cutis arida laxet:
Fiant obſcuri dentes, oculique minores;
Collige ſarcinulas, dicet Libertus, & exi,
Jam gravis es nobis, & ſæpe emungeris, exi
Ocyus, & propera, ſicco venit altera Naſo.

Quod etiam multo facilius evenit de Amaſiis, unde Ter. *in Heautontim Act.* 20. *ſcen.* 3.

Quippe forma impulſi noſtra nos Amatores colunt,
Hæc ubi immutata eſt, illi ſuum animum alio conferunt.

Univerſaliter autem a natura eſt, ut plerique a pueris facie, & corpore perpulchri, ac venuſti exiſtentes, in juventutem progrediendo, deformes, ac invenuſti evadant, contra vero quidem in puerili ætate formæ ſunt illaudabilis, & indecoræ, in ætate vero procedentes pulchritudine evadunt inſignes; quamobrem naturaliter abſque dubio factum eſt, quod Ariſtonis uxor Ageto priori marito per fraudem adempta apud Herodot. *in orat. ſeu l.* 6. ex turpiſſima ſpecioſiſſima evaſerit, quod ille ad miraculum refert, ex eo, quod ejus nutrix ſingulis diebus puellam ad Helenæ templum batularet, unde ipſa Helena caput ejus demulcens, nativa deformitate ablata, inſignem pulchritudinem conciliavit.

Sed præter frequentiſſima, ac quotidiana exempla, illud extat Liviæ uxoris Druſi apud Tacitum *l.* 4. *Annal in prin.* de qua ille ſic: *Quæ ſoror Germanici formæ initio ætatis indecora, mox pulchritudine præcellebat.* Id quomodo eveniat, non eſt difficile determinare: nam qui ætate puerili faciem habent partibus bene quidem conſtructis, ac diſpoſitis, exiguis tamen, pulchritudinem, ac venuſtatem in ea ætate non mediocrem præſeferunt, dum corpus totum adhuc puſillum eſt, cui facies eo modo concinata proportione reſpondet: at vero corpore augeſcente, & mole grandiori facto, jam facies ab illa proportione deviat, atque apparet tunc hujuſmodi corpus capite non ſuo dotari, præterquam quod ipſæ faciei partes ineſſe non concordare videntur; Adde quod capite exiſtente parvo, corpus non magnopere icrementum ad ætatis convenientiam ſuſcipit, & ſic deperdita totius proportione deperditur, ipſa pulchritudo, quæ teſte Galeno *l.* 5. *de Plac. Hipp. & Plat. cap.* 3. ex omnium Medicorum, Philoſophorumque ſententia in membrorum apta connexione ſita eſt.

Contrarium evenit de iis, qui pueri facie, ac capite grandiore dotantur, quibus corpus ætate procedente in decentem molem attollitur, unde etiam caput, & facies corporis proportioni accommodatur, & partes ſingulæ ad totum magis proportione reſpondent, & ſic ex deformibus pulcherrimi fiunt. Quando enim in Homine partes ſunt perplures diſtinctæ, figuris difformes, naturis diſſimiles inter ſe, & ad totum proportionis rationem habentes, ejus corpus pulchrum natura eſt, atque formoſum, ut dicebat Aug. Niphus *lib. de Pulchr. c.* 37. Naturale, ac inſigne exemplum habemus de Chinenſibus, referente Patre Alvar. de Mend. *par.* 1. *Rel. Chin. cap.* 34. oculis ſunt a Natura parvis, & exiguo naſo, unde fit, ut ille addit, quod dum in ætate puerili degunt, pulchriores appareant; procedente autem ætate omnem membrorum ſymmetriam amittunt, remanentibus oculis, & naſo in ſua parvitate; cæteris membris in majorem molem accreſcentibus. 3
Hinc eſt, quod tales etiam, dum pueri ſunt, non dignantur nomine *Pulchri*, ſed potius *Belli*, ac *Venuſti*, cum pulchritudo non conſideretur in parvis corporibus; ſed in magnis, ut omnes ſentiunt: ad quod non præterrem Cæl. Rhodig. *lect. Ant. l.* 9. *c.* 24. illud Martialis *in Cottam*, in medium affert.

Bellus homo, & magnus, vis idem, Cotta videri;
Sed qui bellus homo eſt, Cotta, puſillus homo eſt.

Non tamen hæc ſola cauſa eſt, ob quam Homo a ſe ipſo diſſimilis in ſuccedente ætate evadit, ſed interdum ex minima quadam re ea diſſimilitudo reſultare poteſt. Videmus quotidie adoleſcentes forma minime laudabili, dum barba carent, barbam autem emittentes omnem illam deformitatem exuere: Contra, alii dum imberbes permanent, non ſolum deformes non ſunt, ſed pulchritudine excellunt, emiſſa autem barba nullum prioris pulchritudinis veſtigium ſervant. Unde non verificatur ſententia illa Cicer. *l.* 3. *de finib. Bon. & Mal.* & Galeni *l.* 11. *de uſu part. c* 14. quibus aſſentitur etiam D. Auguſt. *l.* 22. *de Civ. Dei, c.* 24. a
4 Marc. Ant. Ulmo cum ſupradictis relatus *in l. de Barb. hum. ſect.* 2. *c.* 3. qui Barbam decus, & ornamentum afferre voluerunt: quod non ſemper ita ſe habere, prædicti eventus demonſtrant.

5 Sed his prætermiſſis, omnibus profecto commune eſt, ut ætatem mutantes effigiem quoque immutent, ut dixi, non ſolum prædictis ex cauſis, ſed quia cum ætate etiam temperamentum, & cum temperamento etiam corporis habitus immutantur: nam aliqui ex calido temperamento in frigidum labuntur, qui ex virilitate in ſenectutem abeunt; alii ex humidiori in ſicciorem, ut qui ex adoleſcentia, ſeu paupertate juventutem attingunt; unde & ex habitu tenuiori alii pinguiorem induunt, alii tenuiorem ex pinguiori; & ſic de ſingulis: nam calidum, exempli gratia, temperamentum corpus & membra dilatat, foras impellit, in longum potius quam latum corpus abire facit, habitum tenuiorem conciliat, ſi cum ſicco adjungatur: contra, frigidum corpus & membra coarctat, partes intro retrahit, in latum magis, quam in longum corpus producit, & ſi cum humido ſit adjunctum, habitum pinguiorem efficit; ex quibus effigies non ſolum alteratur, ſed notabiliter in contrariam ſpeciem immutatur.

6 Jam vero Aeris inſignes mutationes huic rei evidentem occaſionem præbent: ſcimus, quoſdam tenuiſſimi habitus, & ad Maraſmum, vel Hecticam, vel Phthiſim pronos, aeris mutatione impinguari, ac tam bene habitos evadere, ut effigiem in aliam immutent in tantum, ut per eam pro iis non agnoſcantur, per quam antea erant noti. Aliis porro contrario modo evenit, & hoc quidem rationabiliter, quia pro aeris qualitate corpora pinguiora, aut tenuiora, molliora, aut rudiora, ſtatuta, procera, aut puſilla, & ſic quoad reliquas conditiones evadere certum eſt, & hoc non modo ex nativi aeris qualitate, ſed etiam ex aere per accidens extra patria loca ac maxime diſtantia, & a nativi aeris qualitate diverſa inſpirato (longo tamen annorum decurſu) evenire certum eſt, quod experientia quotidiana veritatem habere confirmat. Inde fit, ut qui corpore puſillo, tenui, deformi, illaudabili, carnibus duris, & colore, fuſco, vel ex pallido nigricante in aerem melioris conditionis ſe transferens, ſi per conveniens tempus in eo commoratur, ſtatura evadat proceriori, pinguiori, habitiori, ſpecioſa facie, carne molliori, & laudabilioris coloris, ita ut priorem effigiem in contrariam, ac maxime diſſimilem ab ea immutet evidenter. Ad hæc enim omnia plura collimant, quæ in ipſa aeris mutatione concurrunt: nam præter Aerem, Aquarum, & potuum immutatio multum momenti in ea re habet; Accedunt ventorum diverſi perflatus, qui & ipſi corpora inſigniter immutant. Ciborum item differentes qualitates, & alia permulta, quę recenſere ſupervacaneum omnino eſt

7 Cum aeris quoque mutatione, pari inceſſu procedit victus ratio, quem ſi quis aut coactus, aut volens inſigniter immutaverit, non minus, quam cæteras jam commemoratas cauſas, corporis effigiem immutare poſſe certum eſt; eam autem in uſu ſex rerum non naturalem conſiſtere novimus Medici. Jam vero de aere locuti ſumus, & de cibis aliquid diximus, his ſi quis aliis qualitatibus inſignibus utatur per longum annorum ſpatium, quam fuerint ii, quibus per antea-ctum tempus uſus eſt, non mediocrem, imo ultra mediocrem vim habere comperiet immutandi hominis temperamentum, habitum, effigiem; & ſi qui laute, & affluenter vivere ſuetus, parce ac duriter vivere in poſterum cogatur, vel ſi quis parce, ac duriter vivens, poſtmodum laute, & effluentius vivat, & temperamentum ſimiliter, & habitum, & effigiem dubio procul inſigniter immutabit, ipſa quotidiana experientia id comprobante: ſed & uni ciborum generi aſſuetus, exempli gratia carnibus, ovis, piſcatu electili & id genus aliis, de hinc pane tantum, herbis, fructibus, aliisve ſimilibus cibis vitam pertranſeat, vel e contra; eidem rei evidentem occaſionem dabit, & ſic de ſingulis; ne tædio enim Illuſtriſſimo Viro ſim, cætera percurrere non neceſſe habeo.

Animi paſſiones præterea quantum momenti habeant, in hujusmodi effigiei mutatione, vel Pueri ipſi norunt, ſubitos imminentis mortis, ac repentinos timores momento hominem de una in aliam figuram tranſmutare frequens experientia commonſtrat. Extant infinita eorum exempla, qui morti adjudicati antecedenti nocte cani toto capite evaſere; & faciei aſpectum adeo immutatum præ ſe tulerunt, ut non pro iis ipſis perſonis, quæ antecedenti die erant, ſed potius pro ſuppoſititiis reputati ſint; quod commune eſſe omnibus, qui morti de proximo damnati ſunt, ii teſtificantur, qui eos pietatis cauſa ad patibulum concomitantur. Extant plures hujusmodi caſuum enarrationes, quarum nonnullas recollegit Joann. Schenchius *lib.* 1. *ſuar. Obſ. in pr.* Inſignis valde illa eſt, quam referre non pigebit, ex Lemnio *l.* 2. *c.* 2. *de complex.* ab ipſo relata, quæ ſic habet: *Juvenis quidam nobilis ac generoſus, cum in aula Cæſaris verſaretur, virginis cujusdam, quam deperibat, pudicitiam expugnavit; itaque in carcerem conjectus eſt poſtridie capite plectendus*, &c. *Cum autem ea nocte tædio, ac mœrore conficeretur, ex angore mentis conceptaque mortis formidine, ita immutatus eſt, ut ſequenti die, cum pro tribunali conſiſteret, a nemine eorum, quibuſcum familiariter vixerat, ne a Cæſare quidem agnoſci potuerit, adeo illi mentis horror, vitæque deſperatio paucarum horarum ſptio colorem vigoremque corporis ademerat, ut omnis ſpecies, formaque decor ac venuſtas defluxiſſe appararet, ſicut ſupra quam credi poſſet, ſqualida ſit effecta facies, color ex ſtorido lividus ac cadaveroſus, aſpectus horridus, indecora canities, barba ſitu, & valore, fœdaque illuvie deformata: Cæſar cum in illum defigit oculos, ſuppoſititium eſſe ſuſpicatus, ac fucum ſibi factum, explorari juſſit, an is ipſius eſſet, & an ementita, aut adulterina canities; barbaque medicato aliquo liquamine oblita forte, ac delibuta; cum autem nihil tale ſubeſſe animadverteret, aſpectu viri attonitus, atque obſtupefactus, ex vindicta in commiſerationem animam deflexit; itaque ſatis pœnarum dediſſe ratus, culpam illi remiſit, ac violatæ, ereptæque crimen pudicitiæ condonavit.* 8

Refert etiam Schench. *ibid.* caſum Ludovici Bavari Imperatoris, qui poſt damnatam morti propriam uxorem, horrendam viſionem nocturnam habens, ea ipſa nocte totus canus eſt factus, ex Cuſpiniano, *in Cæſaribus*, & ex Cranz. *l.* 9. *Metropol. c.* 47. Wiperti ſucceſſum magnæ virtutis juvenis, in Epiſcopum Raceburgenſem a ſuis fratribus electi, qui cum Romam, ut ætatis diſpenſationem a Pontifice obtineret, ſe contuliſſet, ab eodem Pontifice ob immaturam ætatem rejectus, proxima nocte totus incanuit, ita ut a Pontifice non amplius pro eo, qui pridem confirmationem petierat, cognoſceretur; itaque juſſit illum in Epiſcopum conſecrari, quem evidenti ſigno Deus probaſſet.

His addam ego caſum ex manuſcriptis cujusdam Antiquarii excerptum, & eſt hujusmodi, Ballus quidam ex oppido Columnæ Architectus, cum laquear quoddam deſtrui curaret ob novum reficiendum, in periculum lethalis caſus ex improviſo lapſus, illico canus evaſit, ea maxime parte, in quam caſus imminebat. Non ſine riſu autem & admiratione ſimul audivi D. Joannem Baptiſtam Mongilardum Mediolanenſem optimum ſenem ac optimum Medicum narrantem, quod villicus quidam, qui duos mulos habebat ad vitam ſuam tuendam, cum comperiſſet illos ſibi furto fuiſſe ablatos, totus ex mœrore incanuit, mox vero, duobus annis tranſactis multos reperit, ac denuo canos

pilos

pilos in nigros commutavit. Non deſunt autem alia quamplura exempla eorum maxime, qui ex inopinato timore imminentis mortis non modo cani ſubito facti ſunt, ſed effigiem ita immutarunt, ut pro iiſdem perſonis agnoſci nequirent. Sed & ex aliis animi paſſionibus idem nonnullis eveniſſe, non minus frequenti experientia innoteſcit. Sit mihi fas Ludovici Areoſti quædam carmina huc transferre in quibus Jucundum juvenem formoſiſſimum, ex mœrore, & zelotypia, paucorum dierum ſpatio, ſpecioſitate omni amiſſa, turpiſſimum evaſiſſe narrat: habent ergo ita, *Cant.* 28. *ſtr.* 25. *& ſeqq.*

Ne poſſa dì, ne notte, il ſonno lunge
Fugge col guſto, e mai non ſi raccoglie,
E la faccia, che dianzi era ſi bella,
Si cangia sì che più non ſembra quella.
Par, che gli occhi ſi aſcondan nella Teſta;
Creſciuto il Naſo par nel viſo ſcarno,
De la Beltà ſi poca glie ne reſta,
Che ne potrà far paragone in darno.
Col duol venne una febbre ſi moleſta,
Che lo fe ſoggiornare all' Arbia, all' Arno,
E ſe di bello havea laſciato coſa,
Toſto reſtò com' al Sol colta Roſa.
Oltre ch' a Fauſte increſca del fratello,
Che vede a ſimil termine condutto,
Vie più gl' increſce, che bugiardo a quello
Principe, a chi lodollo, parrà in tutto.
Moſtrar di tutti gli huomini il più bello
Gli have promeſſo, e monſtrer a il più bruto.

Sed quemadmodum ex mœrore, ac dolore homines inſigniter faciei effigiem immutant, ita ut ex formoſis deformes evadant: ſic ex contrariis paſſionibus, nempe ex gaudio, & animi alacritate ex deformibus in ſpecioſos, & formoſos evadunt, ut patet in eodem Jucundo, qui mœrore abjecto, cum animo lætior factus eſſet, ad naturalem pulchritudinem remeavit, ut Poeta addit *ibid. ſtr.* 38.

A ſi ſtrano ſpettacolo Giocondo
Raſſerena la fronte, è gli occhi è 'l viſo,
E quale in novo diventò giocondo.
D' effetto ancora, e tornò il pianto in riſo.
Allegro torna, e graſſo, e rubicondo,
Che ſembra un Cherubin del Paradiſo;
Ch' il Re, il fratello, e tutta la famiglia
Di tal mutation ſi meraviglia.

Ac profecto id ipſum ſibi voluerunt Poetæ, cum nonnullas perſonas ex humana figura in belluinam, vel humanum corpus in plantas, in fontes, in ſaxa abiiſſe fabulantur, ut Lycas in ſcopulum ex timore, Niobem ex animi angore in ſaxum, Hecubam ex rabie in Canem; de qua Juven. *Stat.* 6.

----- Sed torva canino
Latravit rictu, quæ poſt hunc vixerat uxor.

Et alios permultos, ut apud ipſos percurrere unusquiſque facile poteſt.

9 Denique quam, & quam certam habeant vim immutandi effigiem inſigniter morbi, maxime longi, vel acutiſſimi, unusquiſque ex ſe frequenter obſervare poterit: nam ſi qui ex hujusmodi morbis ſuperſunt, non facile ex effigie pro iis innoteſcunt, qui ante morbi inſultum apparebant: ſed & alii quidam morbi tantopere in ea re operantur, ut homines ex humana effigie in monſtrificam, ac brutinam abire cogant. Notum eſt quid ab Elaphantiaſi, nempe a confirmata Lepra, homines patiantur; quæ non alia ex cauſa Elaphantiaſis nomine eſt inſignita, niſi ob transfigurationem faciei humanæ in Elephanticam, vel potius in Satyricam; *Reſimatur enim naſus* (inquit Galen. *in l. de Cauſ. morb cap.* 7.) *& labra craſſa fiunt, atque aures extenuatæ videntur his, qui Elephantbiaſim patiuntur, atque hi omnino Satyrorum effigiem præ ſe ferunt.* Et *lib.* 2. *Meth. med. c.* 2. dicebat, hanc Lepram ſic vocari ad ſimilitudinem Elephantis. *Vocatur* etiam idem morbus, *Satyriaſis, ſimilitudine quadam* (inquit Aetius *ſerm.* 13. *cap.* 120.) *ad picturas Syrorum.* Hac eadem ex cauſa dicta eſt hæc eadem Lepra Leonina, ex Aetio, ubi proxime, *Leontbiaſis ad ſimilitudinem pellis flexilis ſuperciliorum Leonis.* Unde Avic. 3. 4. *tr.* 3. *c.* 1. *Et dicitur*, inquit, *Leonina, quoniam terribilem facit aſpectum & faciem patientis nam, & ponit eam in forma Leonum.* Et Bau. de Bau. *conſ.* 22. *forma*, inquit, *fit fœda, & facies fit horribilis propter organa, & inſtrumenta faciei, quæ permutantur aut ad aſpectum Leonis, aut ad modicum Satyri.* Quietiam Bertruc. *in Collect. l.* 2. *tr.* 4. *c.* 4. deſcribit ipſam formam hominis Leproſi ex Lepra confirmata his verbis: *Secundum ſignum eſt diſpoſitio oculorum & palpebrarum, & ſuperciliorum, quoniam oportet ut ſint rotundi cum groſſitie, & duritie Palpebrarum, & nuditate ſuperciliorum vehementi, & perturbationem in albuginibus ipſorum ex livedine, aut fuſcedine commixta, cum venis rubris plurimis in angulis ipſorum velut in cane rabida, vel Leone.* Nec diſſimilia afferunt; quicunque de Lepra confirmata ex profeſſo ſcripſerunt: ex quorum dictis facile apparet, quam vim habeant quidam præcipue morbi in immutanda hominis effigie.

At non hæc ſola Lepræ ſpecies in ea re ſummam vim habet, ſed & alii etiam morbi, de quibus omnibus verba facere præ tædio non vacaret. Novos certe quosdam morbos ad id plurimum valere tam notum eſt, quam quod notiſſimum, & facile obſervare licet in iis, qui morbo Gallico ſævo, ac contumaci detinentur. Placet ad hoc Hieronymi Fracaſtorii carmina *ex l.* 1. *ſuæ ſyphilid.* referre, in quibus, cum narraſſet, nobiliſſimum quendam, ac pulcherrimum ſimul Juvenem eo morbo fuiſſe correptum, ſubdit:

Paulatim ver id nitidum, flos ille juventæ,
Diſperiit vis illa animi, tum ſqualida tabes
Artus; horrendum, miſeros, obduxit, & alte
Grandia turgebat fœdis abſceſſibus oſſa.
Ulcera (proh Divum pietatem!) informia pulchros
Paſcebant oculos; & diræ lucis amorem,
Paſcebantque acri corroſas vulnere nares.

Subſcribunt Auctores omnes de morbo Gallico agentes, concordes, aſſerendo morbum hunc maximam vim habere in immutanda effigie: Fall. *de morb. Gall. c.* 25. *Videbitis*, inquit, *Angelicam, vivacem, ſplendidam faciem juvenis mutatam in deterius ſpatio trium, aut quatuor dierum, ita ut toto cœlo diſtet facies poſterior a priori*, & quæ ſequuntur. Unde non injuria alii comparaverint hunc morbum Elephantiaſi, Bernard. Tomitan. *lib.* 2. *de morb. Gall. c.* 15. *Conſonat item*, inquit, *lues hæc cum Elephantbiaſi, quoniam cum utroque hoc morbo puſtulæ fiunt horridæ, quæ cutim inæqualem, & aſpecteram reddunt, pili, & capilli defluunt, efficiturque homo utriusque adventu deformis aſpectuque horribilis.* Nec minus efficaces ad id ipſum alii nonnulli morbi novi, ut Scorbutus, Brunnus Gallicus, Plica Polonica, lues Moraviæ, quam cum aliis prænominatis (Plica Polonica excepta) Stomachacem, & Sceletirbem, aliosque Antiquorum morbos repræſentare volunt nonnulli: nam de Lue Moraviæ Thom. Iord. *in eo tr. Nonnullis*, inquit, *univerſum corpus puſtulis conſperſum, facies informis, triſte ſupercilium, horridus vultus.*

Verum, his omiſſis, notiſſimum eſt, acutiſſimos 10
quandoque morbos homines ita transformare, ut eorum forma contraria omnino evadat ei, qua ſani dotabantur; ex quo peſſimum eventum auguratur Hipp. *in Præn. n.* 2. ibi, *ſi maxime contraria facies ſimili fuerit, horrendiſſima eſt.* Sed quid plura, Peſtis ita effigiem hominis immutare ſolet, in ipſo primo inſultu, ut horrorem incutiat, nec facile homo pro eo ex effigie cognoſci poſſit, qui ante horas aliquot videbatur. Sed non modo effigiem hujusmodi immutant, ſed ipſa corporis ſtatura ab iis elongatur, & abbreviatur: obſervamus enim in dies juvenes in longis, vel acutis morbis, mirum in modum in longum protendi; contra ſenes ita contrahi, ut ex proceris puſilli fiant.

Verum enim vero prædicta reſpiciunt effigiem, & exteriora; ſed quid, quod eædem ipſæ res, quæ corporis formam inſigniter immutant, animum etiam, & Mores immutare, internoſque ſenſus aut alacriores, aut ſegniores in certis maxime quibusdam rebus reddere poſſunt? Ipſa ætas quam vim in hoc habeat, norunt omnes; unde oppoſite appoſite admodum Hor. *in Art Poet.*

Reddere qui voces jam ſciat puer, & pede certo
Signat humum, geſtit paribus colludere & iram
Colligit,

Colligit, ac ponit temere, & mutatur in horas
Imberbis juvenis tandem, cuſtode remoto,
Gaudet equis canibuſque, & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Utilium tardus proviſor, prodigus æris,
Sublimis, cupiduſque, & amata relinquere pernix:
Converſis ſtudiis ætas, animuſque virilis,
Quærit opes & amicitias, inſervit honori,
Commiſiſſe cavet quod mox mutare laboret,
Multa ſenem circumveniunt incommoda, vel quòd
Quærit, & inventis miſer abſtinet, ac timet uti,
Vel quod res omnes timide gelideque miniſtrat.
Dilator ſpe longus, iners, aviduſque futuri.
Difficili querulus, laudator temporis acti,
Se puero cenſor, caſtigatorque minorum.

11 Superfluum autem duco ad hoc alia teſtimonia adducere, cum res ſit lippis, & tonſoribus notiſſima: nam mores pro corporis temperatura immutantur, ut luculenter docet Gal. *in l. Quod anim. mor.* temperatura autem mutatur ætatis mutatione, unde naturaliter fit, ut Adoleſcentes lætabundi ſint, Amoribus facile dediti, delitiis irretiti; Juvenes iracundi, magnanimi, & audaces, Viri cauti, ac prudentes; Senes triſtes, ac ſegnes, animique demiſſi, & avari: & quoad internos ſenſus, Adoleſcentes ſunt bene apprehenſivi, Juvenes perſpicaces, Viri optimi diſcurſus, Senes memoria defecti, & ingenii acumine deſtituti.

12 Aeris porro inſignes mutationes quemadmodum temperamentum naturale aptæ ſunt immutare, ita etiam & mores, cum hi, ut dictum eſt, corporis temperaturam ſequantur; certum enim eſt in Aere laudabiliori, & cui perſonæ maxime conveniant, ſanguinem generari optimum, unde & mores placidi, animus pacatus, ad bene faciendum pronus, amicitiæ avidus. In Aere calidiori ſanguinem gigni ſimiliter calidiorem ac plurima bile permixtum, unde audacia, iracundia, prompta, actionum promptitudo, & hujusmodi. In Aere frigido, & humido, plurimam oportet aggregari pituitam, ex qua ſegnities, torpor, animi demiſſio, & cætera ad hunc modum. In Aere tandem frigido, & ſicco Melancholicam abundare neceſſe eſt, atque inde fit triſtitia, ac mœror indefinens, animus a pietate alienus, mores difficiles.

13 Sed & vitæ genus a prægreſſo notabiliter diſſimile, diſſimiles quoque a prægreſſis mores forte pre omnibus aliis prænominatis cauſis parere ſolet. Ad hoc autem caput non pertinent ſolum ea, quæ victum ipſum, puta cibum, & potum reſpiciunt, & quæ ad qualitatem, & quantitatem, ſed etiam quæ cæteras res non naturales, quæ inter vivendum homini occurrunt, & præter cibum, & potum, & otium, & laborem, & animi permanentes paſſiones, & id genus alia; quæ moribus quoque contrariis hominem in poſterum imbuere ſolent; unde ſi ingenuus, ac liber homo in Barbarorum ſervitutem redigatur, pro animi ingenuitate, ſervilem, abjectum, ac demiſſum animum induet, & quantum ex libertate alacritatis, confidentiæ & imperii in alios habebat, id omne prorſus amittet, & ſi longo tempore in eadem ſervitute commoratus fuerit, a nativa nobilitate omnino degenerabit, neque ullum illius veſtigium ſervare poterit, quin ab ipſa ſervitute timiditatem, puſillanimitatem, calumniarum tolerantiam, vilem patientiam, & injuriarum omnium abjectiſſimum contemptum, & alia id genus acquiret.

14 Nec minus a prægreſſis diſſimiles mores conciliant animi vehementes, ac diuturnæ paſſiones, ut triſtitia eſt, animi angor, metus, & hujusmodi; ſed & morbos acutos, vel diuturnos mores immutare quis negabit? Ipſos Ægros in infirmitate poſitos contemplemur, atque ſine ulla mora patefiet nobiliſſimorum prægreſſorum a præſentibus diſſimilitudo: nec mirum, nam morbi ipſi quantopere temperamentum immutent unuſquisque novit.

Cum ergo tot, ac tantæ cauſæ concurrere poſſint, ac ex naturæ neceſſitate concurrant ad immutationem effigiei, habitus, & morum, atque omnes, ac ſingulæ neceſſario ſe univerint in Andrea Caſalio, quid mirum, ſi jam ſenex a ſe ipſo adoleſcente tantopere diſſimilis exiſtat? Certum enim eſt, illum triginta, ac pluribus forte annis a patria abſuiſſe, ex libertate in duram ſervitutem redactum, tanto tempore ærumnoſam vitam traxiſſe, Aeris quaſcunque injurias graves, ac ſibi maxime contrarias paſſum fuiſſe, toties, ut veriſimile eſt mare illi mutandum fuiſſe.

—— *Lateque ſonantem*
Jonium Fluctum conſtanti pectore

tolerafſe; omnis generis cibis illaudabilibus, ac propriæ naturæ adverſiſſimis uti coactum; injuriis, verberibus, plagis, ac mille aliis non corpus ſolum, ſed animum quoque male, ac graviter afficientibus ærumnis, in dies a Barbaris, quibus ſerviebat, male acceptum, mortis inſtantis, ac pluries imminentis, periculis obnoxium, ejuſque mortis timore toties perculſum, morbis denique plurimis exagitatum, neque, ut neceſſitas requirebat, curatum; cum his omnibus, inquam, mirum eſt, illum potuiſſe vitam ad hoc uſque tempus protrahere; nec minus mirum eſt, quonam pacto inter tam graves, & numeroſas cauſas potuerit humanam effigiem retinere. Itaque nihil omnino contra præſumptum Andream Caſalium deſumi poteſt, quod vel minimam conjecturam faciat falſitatis ex diſſimilitudine ipſius in præſentiarum ſenis, ac ærumnoſa vita conflictati ab Andrea Caſalio tunc juvene ſpecioſo, vitæque liberæ aſſueto.

CONSILIUM LXII.

Ad Titul. II. Libri V. Quæſt. Medico-Leg.

ARGUMENTUM.

Percuſſerat nobilis juvenis N. N. Salſinum quemdam ſibi procaciter inſultantem in capitis parte, ac vulnus inflixerat cum oſſis fractura, ex quo in terram cecidit, retuleratque Chirurgus, vulnus eſſe ex primo capite lethale; & tamen, nulla de oſſis fractura cura habita, cum Æger bene ſe haberet, neque ullum dolorem, aut malam aliquam ſenſationem perſentiret, vulnus conſolidari permiſit. Decimaquarta convulſiones ſupervenere, valida febre accedente; unde vulnere adaperto, Chirurgo tunc oſſis fracturæ mederi tentante, nihil profectum eſt, nam ante vigeſimam, vitam obiit: Inſtabat Fiſcus, ut percuſſor, tanquam homicida, damnaretur, nullatenus admiſſa exceptione oppoſita de Chirurgi negligentia: Conſultus ergo, ut ſequitur, reſpondi.

SUMMARIUM.

1 *In vulneribus capitis Ægri ex Chirurgi ignorantia periclitantur.*
2 *Vulnus aliquando eſt periculoſum, etiamſi non ſit lethale, & num.* 4.
3 *Vulnera capitis cur præ cæteris facilem errandi occaſionem Chirurgis præbeant.*
5 *Cœli ſalubritas quantum conferat in curatione vulnerum capitis.*
6 *Ex ſymptomatum ſævitie arguitur vulnerum lethalitas.*
7 *In vulnere capitis lethali accidentia ſæva primis diebus ſe manifeſtant.*
8 *Vulnera ex primo capite lethalia quæ ſint.*
9 *Capitis vulnera, etiam cum oſſis fractura, non ſunt ex primo capite lethalia.*
10 *Vulnerato, ob Chirurgi ignorantiam, decedente, vulnerans de occiſo non tenetur.*

Licet vulnus, quod in capite Salſinus accepit, non potuerit dici omni periculo caruiſſe, tamen ex his, quæ in medium afferemus, patebit, illud non modo fuiſſe indifferens ad mortem & ſalutem, ſed magis ad ſalutem, quam ad mortem declinaſſe; unde deducendum certo certius eſt, mortem non ad vulneris qualitatem, ſed

ſed omnino ad Chirurgi ignorantiam, ac negligentiam eſſe referendam: quemadmodum evenire docet Hippocrat. *lib. de cap. vulner. num.* 1. dicens *Quare ſi non ſingula hæc* (quæ animadvertenda docuerat) *diligenter Medicus curaverit ſæpe mortis cauſa exiſtit*. A contrario ergo ſenſu deducatur, quod ſi Medicus diligenter omnia curaverit, a morte Ægrum vindicabit; hoc enim illud eſt, quod admonere, & ſibi volunt Auctores omnes, cum

1

2 vulnera hujuſmodi periculoſa quidem eſſe, non tamen lethalia pronuntiant. Fallop. *in libros Hipp. de cap. vuln. c.* 24. quam propoſitionem ipſemet Falloppius declarans, ſubdit: *Si nihil ex his accidat, nunquam denunciatis pro mortali Vulnere, ſed periculoſo, id eſt tali, quod ſi recte non tractetur, pronuntiate mortem*. Habent enim id ſpeciale præ aliis vulneribus, alias corporis partes obſidentibus ea, quæ caput obſident, ut facilem errandi occaſionem ipſis Chirurgis, etiam in arte peritiſſimis, & exercitatiſſimis præbeant, atque id quidem pluribus ex cauſis, quas enumerat Fortunat. Fidelis; *lib.* 4. *de Relat. Med. capite vigeſimo, rubr.*

3 *de cap. vuln.* in quam ſententiam inclinant etiam Chirurgi omnes Tagault. *lib.* 2. *Inſtitut.* Chirurg. *c.* 3. Amat. Luſitat. *Curat. Medic. lib. ſeu Cent.* 6. *cur. ult.* quod tam familiare eſt in horum vulnerum curatione, ac tam eventu facile, ut non puduerit Hippocratem, *lib.* 5. *de morb. vulg. num.* 14. *in Hiſtoria Autonomi in Omilo*, proprium errorem ingenue confiteri, his verbis: *Autonomus in Omilo ex capitis vulnere mortuus eſt die decimaſexta, in media Æſtate, lapide ex manu ictus in futuras in medio ſincipite; quare non animadverti ipſum ſecari opus habere, deceperunt enim me futuræ habentes in ſe ipſis jaculi læſionem, poſtea enim conſpicuum id fiebat*.

Duo ergo concurrunt in hoc caſu, quę cogunt nos pro veritate affirmare, Salſinum non ex qualitate vulneris obiiſſe, unum quidem ex parte ipſius vulneris, alterum ex parte facilitatis errandi a Chirurgo curante.

Nam quoad primum, jam probatum pluribus auctoritatibus, hujuſmodi vulnera non eſſe ſimpliciter lethalia, ſed periculoſa; lethalia tamen evadere ex accidenti, quando nimirum diligens, ac debita cura a Chirurgo non adhibeatur, vel quod hoc ex mera

4 Chirurgi ignorantia, vel quod ex difficultate vitandorum errorum proceſſerit; alias enim per ſe vulnera hujuſmodi, ſi recte, & ex Arte tractentur, curationem indubere recipere poſſunt Tagault. *ubi ſupra*. Quin etiam Fortunat. Fidelis, *loco citato*, tam ſecura facit hæc vulnera, maxime ſi cœli ſalubritas eorum periculum minuat, ut addiderit; *tunc quodcunque capitis vulnus morbo membrana affectæ non ſint, etiam eſ-*

5 *ſe perfracto, ac perforato, nequaquam inter multum periculoſa reponens*. Imo ubi Aeris ſalubritas huic negotio favorabilis exiſtat, tantam ſecuritatem in hiſce capitis vulneribus promittit, ut etiam lethaliſſima a ſalutare recuperanda non elongentur. Unde Amat. Luſit. *loc. cit.* de Raguſia Civitate verba faciens, *in hoc vero*, inquit, *ſaxo Raguſæo contrarium evenit, vix enim ex fracto, & comminuto capite Ægrotus decedit, imo plerumque convaleſcit*.

Id ipſum autem Romæ evenire quotidiana experientia docet, quod nonniſi ob Aeris qualitatem evenit, qui tam favorabilis capitis vulneribus eſt, quam contrarius eſt contraria temperatura dotatus; nam ob ſui craſſitiem ille ad intima non penetrat, hic ob tenuitatem penetrando officit; ut de Bononis, & Florentia idem Amatus teſtatur, de quibus ille *ibidem* ſic: *Florentiæ, & Bononiæ ita capitis vulnera periculoſa ſunt, ut raro capite vulneratus ſanetur*. Idemque, & de eadem Florentia, & de Peruſia teſtatur Joannes Andreas a Cruce *lib.* 1. *ſuæ Chirurgiæ cap.* 6. *rubr. de rubr. de Aere*; qui etiam Venetiis, & Ferrariæ, & in ſimilibus Civitatibus, & locis inſignia capitis vulnera mirum in modum ſanitati reddi teſtatur: De Florentia quoque idem refert, Vid. *lib.* 6. *de curat. membr. cap.* 4. Contrarium autem de Piſis, & Lugduno affirmat, ob cœli craſſitiem, qualis etiam Romæ viget, Paræus etiam ex Guidone *lib.* 10. *ſuorum oper. cap.* 8. firmat capitis vulnera eſſe longe contumaciora Lutetiæ, quam apud Avenionenſes, apud quos contra tibiarum vulnera difficilius ad ſanitatem perveniunt, quam Lutetiæ,

utrumque autem etiam Romæ contingere, quotidiana experientia, & communis perſuaſio confirmat.

Concurrebat ergo hic ad ſecuritatem vulneris, Aeris quoque ſalubritas, ſtante maxime ipſius vulneris qualitate, quod licet eſſet cum oſſis fractura, tamen omnem ſecuritatem promittebat, cum neque eſſet magnum, neque membranas ullo modo læſiſſet notatu dignum, quod ſatis ſuperque atteſtabatur abſentia cujuſcunque gravis ſymptomatis, cum in vulneris acceptione Salſinus, neque in terram ob id cecidiſſet, neque vomuiſſet, neque illi febris ſuperveniſſet, nec magna inflammatio, nec inſignis dolor, nec convulſio per totam decimamquartam; quorum ſymptomatum abſentiam ſummam ſecuritatem promittere uno omnes ore, ipſum Hippocratem, ac diuturnam experientiam ſecuti, docent.

Addendum his, quod neque ulla alia cauſa, quæ vulnus ex dubio periculo in certius labi cogeret, hic conſiderari potuit, ut exempli gratia, Armorum qualitas, quibus vulnus eſt inflictum, fuit enim nudus gladius, nulla mala qualitate imbutus, conditio ipſius ægrotantis, erat enim juvenis ſanus, ac robuſtus, optimique temperamenti, ac ejus adamuſſim naturæ, qualem deſideret Hippocrates, cum ſecuritatem ex vulnere nos promittere poſſe determinat, quam ſecuritatem majorem faciebat ipſa ætas. Inſuper in victu nulla errata ſunt commiſſa, in quæ lethalitatis culpæ conjici potuerit; nam cum Salſinus in Hoſpitali Sancti Spiritus decubuerit, non potuit ullum in victu erratum per ipſum perpetrari, cum non proprio arbitrio, ſed miniſtrantium cura infirmi regantur; hi autem nonniſi ſecundum Chirurgorum præcepta omnia exequuntur. Cum ergo nulla omnino irrepſerit cauſa, ob cujus culpam vulnus Salſini, quod ex ſui natura curabile non magno negotio erat, factum fuerit lethale, ut fieri aliquando notant omnes Practici, eas cauſas enumerantes, quas apud ipſos videre licet; remanet ut tantum ex Chirurgi incuria, & ignorantia id evenerit.

Quod quidem mirum non eſt; cum pateat, ut jam ſuperius annuimus, etiam Doctiores, imo Doctoſſimos, expertiſſimoſque Chirurgos in curandis capitis vulneribus interdum falli, ob facilitatem deceptionis, concernentem cognitionem fracturæ ipſius Cranii, nam, ut Hippocrati evenit, aliquando a Chirurgo judicatur, quod fiſſura Cranii ſit aliqua commiſſura, & ſic nullam de ea curam ſuſpiciens, non dilatat vulnus, neque os ipſum, ut deceret, tractat, & ſic vulneratus ejus culpa moritur, at in caſu quoque præſenti factum eſt, unde tota mortis culpa in Chirurgum rejicienda, & in ipſius negligentiam, & imperitiam, nam cum perquirere debuiſſet, an os aliquo modo læſum eſſet, nullam in ea diligentiam adhibuit, ſed ſimplicis vulneris curam ſuſcipiens, ipſum ante tempus conſolidavit, unde poſtmodum ſymptomata ſæviſſima ſupervenerunt, ac denique ipſa mors.

Præterea multa, quæ evidentiſſime commonſtrare poſſent, vulnus hoc fuiſſe maxime ſalutaribus, quantum promittere poteſt capitale vulnus, cum aliquali oſſis fractura, cum abſentia cujuſlibet ſymptomatis, quod poſſet demonſtrare vulneris dubietatem, & minuere, aut in ancipiti ponere ejus ſecuritatem, ſatis ſuperque id atteſtetur: nam uſque ad decimamquartam Salſinus tam bene habuit, ut vix ullum incommodum a vulnere reportare videretur, unde ipſe Chirurgus illum tanquam ſanum jam tractabat, diætam relaxando, & alia ad rationem victus pertinentia, tanquam ſano præſcribendo.

Ex quibus irritatur omnino conjectura, quum deſumi poſſe Fiſcus contendit, quod hoc vulnus fuerit ex ſe lethale, immo maxime lethale, quam conjecturam vult elici debere ex ſævitie ſymptomatum, quæ vulneri ſupervenerunt; nam adeo ſæva fuerunt, ut illum quatuor dierum ſpatio e medio ſuſtulerint; fuerunt enim febris accuta, convulſiones, dolores, & 6
alia id genus, quæ tamen non ex ſui natura, huic vulneri ſupervenerunt, ſed ex mala curatione; nam cum Chirurgus, ut dictum eſt, debuiſſet oſſi fracto opem ferre, viam ſternendo ſanguini, & puri jam maturo, conſolidando vulnus, utramque materiam inhibuit; ita ut ad Ce-

ad Cerebri ſubſtantiam ſe conferens, & inflammatione excitata, febrem, convulſiones, & dolores pepererit, quod non ante terminum quatuordecim dierum factum eſt; quia vulnus, quantum erat ex ſua natura, erat benignum, & minime lethale: contrarium enim eveniſſet, ut ex ſola natura malignum, & lethale fuiſſet, nam eadem accidentia, & alia quamplurima in principio, aut
7 ad ſummum tertia excitaſſet, & hominem multo citius ſuſtuliſſet. Itaque nulla conjectura elici poteſt lethalitatis, & malignitatis ipſius vulneris ex ſupervenientibus ſymptomatibus; cum non a vulneris natura, ſed a ſanguine, & pure retento, ob Chirurgi negligentiam in ſecando, & nimis citam ejus conſolidationem, dependentiam habuerint.

Non obſtat præterea vis, quam facit Fiſcus in ejuſdem Chirurgi relatione deponentis, vulnus fuiſſe ex primo capite lethale: nam ipſemet Chirurgus in ipſo vulnere curando ſatis ſuperque commonſtravit, vulnus realiter non ſolum non fuiſſe ex primo capite lethale, ſed vix fuiſſe periculoſum: ita autem periculoſum, ut lethale evadere poſſet, niſi recte curaretur, alias ab omni periculo tutum: nam ille nec remedia adhibuit neceſſaria, neque operationes ullas fecit, neque ulla in re ita ſe geſſit, ut ſe de vulneris lethalitate timere oſtenderet; ex qua curandi ratione ſatis apparet, illum in ſua relatione falſum pronuntiaſſe, cum e contra in curando demonſtraverit ſe judicare vulnus eſſe ſalutare, non lethale. Sed id factum ab ipſo eſt, more aliorum Chirurgorum imperitorum, qui etiam vulnera nullo periculo inſignia, referunt eſſe periculoſa, & lethalia; hoc enim ex re illorum eſt, & ſibi eo modo cavent; nam ſi ex non recta curatione vulneris vulneratus decedat, ipſorum ignorantiæ mors non tribuatur, ſed potius naturæ ipſius vulneris, ut adamuſſim evenit huic homini, cujus ignorantia, & negligentia tam palam eſt, ut ne ipſe quidem ſeſe excuſare ſciverit; ſed coactus ſuam ſententiam opere ipſo retractavit, dum vulnus poſt decimamquartam de novo aperuit, ſed fruſtra, non ſolum enim nihil opis ſecando attulit, ſed Ægrum certiſſime interfecit.

8 Ex quibus patet, tam fuiſſe ejus inſcitiam, ut apertiſſime commonſtraverit, neſcire, quid ſit vulnus ex primo capite lethale; hujuſmodi enim vulnus dicitur illud, quod paucarum horarum, aut dierum ſpatio, neceſſario Ægro mortem infert, nec ulla Arte ſanari poteſt, Daniel, Sennertus *lib. 5. Tract. par. 4. cap.* 3. In his autem neceſſe eſt ſubito in ipſa vulneris acceptione, aut non multo poſt apparere ſymptomata magna, & horribilia proximam, & inevitabilem mortem atteſtantia, unde eliciendum, quantum diſtaret vulnus a Salſino acceptum ab ea natura, ex qua pro lethali in primo capite erat judicandum, cum non ſolum in ipſa vulneris acceptione nullum eorum ſymptomatum apparuerit, ſed ne per totam quidem decimamquartam, quia vix periculoſum erat, & nullo modo lethale. Unde neque unquam Hippocrat. *in Aphor. libro ſexto Aphor.* 18. *& in Coac. partic.* 509. *neque alicubi*, nec Celſus *ſua med. libro quinto, capite vigeſimo ſexto*, nec alius quiſquam inter vulnera ex primo capite lethalia repoſuerunt capitis vulnera, etiam cum oſſis fractura; immo, ut ex ſu-
9 perioribus patet, potius ad ſalutem ea terminari voluerunt, quam ad mortem, niſi error aliquis notabilis inter curandum interveniat.

Nec quicquam denique ad probandum vulnus fuiſſe lethale, facit caſus ipſius Salſini in terram in ipſa vulneris acceptione, in quo maximum Fiſcus fundamentum facit; nam caſus non ſucceſſit ex violentia, & gravitate vulneris, ſed ex accidenti, eo, quod Salſinus volens evitare percuſſionem, ſed rethrahendo in terram cecidit: nam ſi ex vulneris gravitate caſus ſucceſſiſſet, de neceſſitate conſecuta eſſent alia plura ſymptomata, non caſus ſolus, qui ad ſymptomata ſuccedit, neque ea præcedit, unde ſecutus eſſet ad vertiginem, ad vomitum, ad vocis abſciſſionem, ad oculorum tenebrioſitatem, & ad alia id genus accidentia, quæ tamen nullatenus apparuerunt, nec in ipſa vulneris acceptione, nec poſt ipſam uſque ad decimamquartam, ut dictum eſt.

Itaque cum pateat, Salſinum ob Medici negligentiam, & ignorantiam periiſſe, certe percutiens de occiſo non tenetur, ut per *l. ſi ex plagis Digeſtis ad l. Aquiliam*, quam ex noſtris adducit Furtunat. Fidel. *lib.* 4. *de Relat. Medic. cap.* 2. Gloſſ. *in l. ſi ab hoſtibus*, §. 2. *Digeſtis, ſol. matrim.*

CONSILIUM LXIII.

ARGUMENTUM.

Deſiderabat Illuſtriſſimus, ac Reverendiſſimus D. Epiſcopus N. N. impetrare a Sanctiſſimo Coadjutorem, ſed antequam ſupplicationem ſuper ea re porrigeret, me cum Collega meo Viro doctiſſimo, ac ætate venerabili conſulere voluit, ut determinaremus, an cauſæ, ex quibus movebatur ad poſtulandum Coadjutorem, eſſent legitimæ, & ſufficientes. Erant autem hujuſmodi cauſæ, Ætas gravis, cum jam ſexageſimum primum annum attingeret, corporis perpetua invaletudo, ob inſultus podagricos, Stomachi imbecillitas, ob quam matutino ſomno indulgere cogebatur, alias ejuſdem Stomachi anxietatem per nonnullas horas paſſurus, & urinæ ardor, ob arenulas, quas frequenter emittebat; & concedente Collega meo, has cauſas non ſolum ſimul junctas eſſe legitimas, & ſufficientes, ſed unamquamque per ſe poſſe eſſe, & legitimam, & ſufficientem; Ego contrariam ſententiam amplexus ſum ex ſequentibus.

SUMMARIUM.

1 *Cauſa, ob quas Coadjutor dari debet.*
2 *Senium cur ſit legitima cauſa obtinendi Coadjutorem.*
3 *Decrepitus quis poteſt dici aliquando ſerius, aliquando vero citius.*
4 *Quibus decrepitis concedatur Coadjutor.*
5 *Ex conſtitutionibus Pontificiis ad obtinendum Coadjutorem requiritur impedimentum perpetuum.*
6 *Stomachi qui? remiſſive apud Galenum.*
7 *Veſica calculo laborans merito poteſt petere Coadjutorem.*
8 *Cum cauſa morborum ſunt amovibiles, non poteſt jure peti Coadjutor.*
9 *Podagra quando non ſit legitima cauſa poſtulandi Coadjutorem.*
10 *Coadjutor non datur niſi morbo præſente.*

Optime, ac diligenter ponderatis verbis conſtitutionis Pontificiæ *in c. unico, de Cler. ægrot. in Sexto.* patet ſequentes conditiones, aut cauſas tantum legitimas eſſe ad obtinendum Coadjutorem, nempe Senium, ſeu Decrepitatem, perpetuam invaletudinem, 1
gravem ac perpetuum morbum, & futuræ proſperitatis omnimodam diſperationem.

Et primo, quoad Senium ideo reputatur juſta cauſa 2
obtinendi Coadjutorem, quia abſque dubio corpus aggravat, ac debilitat, impeditque ne in ea ætate degentes poſſint officia conſueta exercere, nullaque ſpes illis ſupereſt futuræ proſperitatis, cum vires in dies notabiliter deficiant; ſed Senium in hoc caſu annorum numero definiri non debet, ſed corporis viribus: ut enim alias diximus, poteſt quis dici in ſenio, vel decrepitate conſtitutus, & multo aliquando ſerius, & alias multo maturius, quam communiter determinetur; itaque licet Decrepitatem anno ſexageſimo quinto incipere univerſaliter ſtatuatur, evenire tamen poteſt, ut quis in quinquageſimo tam fractis, ac diminutis corporis viribus dotetur, ut jure pro 3
Decrepito ſit habendus. Contra autem tam validus, ac

robuſtus

robuſtus eſſe poteſt quis in ſeptuageſimo, ut neque eo anno pro Decrepito ſit exiſtimandus. Quando ergo quis vere Senex, aut Decrepitus dici debet, virium robore deſtitus eſſe debet, quia ſenes nullum robur habent, Galen. *lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. c.* 9.

In caſu igitur noſtro, cum Illuſtriſſimus Vir viribus ſit adhuc integris, non obſtantibus iis, quibus ex accidenti affligitur, affectibus non meretur nomen de-
4 crepiti, imo etiamſi contendamus, illum ob annorum numerum eſſe Decrepitum, tamen non habet legitimam cauſam poſtulandi Coadjutorem, quia conſtitutio Pontificia non promiſcue omnibus Decrepitis concedendum eſſe Coadjutorem determinat, ſed iis tantum, qui ſenio ſunt gravati, & adeo impediti, ut officium ſuum nequeant exercere, at hoc non habet locum in Illuſtriſſimo Viro, qui etiam ſi annum de-
5 gat ſexageſimum primum, non tamen ætate eſt gravatus, nec ita debilitatus, ut non poſſit aliquando ſuum officium exercere, nam licet aliquando non poſſit, alias tamen poteſt; in conſtitutione autem requiritur impedimentum perpetuum.

Quoad ſecundam autem cauſam, quæ eſt valetudo perpetua, non poſſum videre, quomodo locum habere debeat in caſu noſtro, nam nullus ex narratis affectibus, quibus Illuſtriſſimus Dominus detinetur, talem illum reddit, ut perpetua valetudine illum moleſtari jure firmare debeamus; ſi enim de Podagra loquamur; certum eſt, illam non impedire indeſinenter, ac perpetuo prædictum Illuſtriſſimum Epiſcopum, ſed habere tantum annuos inſultus in temporum mutationibus, ac Vere tantum inſigniter ab illa moleſtari, aliis vero tempeſtatibus leviter, ac de raro, niſi mala, & inordinata victus ratione utatur, ut ipſemet ingenue confitetur.

Quod ſi de ſtomachi imbecillitate ſermonem habeamus, neque ipſam talem eſſe patet, ut reddat illum valetudinarium, quia, ut ex ipſius Illuſtriſſimi Domini confeſſione habetur, (nam ut Vir eſt Religioſiſſimus, in nulla re conſcientiam ſuam gravere vellet, de Stomacho conqueri non cogitur, niſi quandocunque vel cibo plurimo, & maxime minus laudabili utitur, vel quando ſerius multo, quam neceſſitas requirat, cibum capit, vel quando cibis quibuſdam utitur ſuæ naturæ contrariis, ut legumina ſunt, præcipue vero lentes, carnes animalium ſylveſtrium, ac præcipue Aprinæ, Melopepones, & radices quælibet, etiam juræ excoctæ, lacticinia, & hujuſmodi; alias autem nec ſtomacho male valet, nec male concoquit, nec vividum faciei colorem in pallidiorem mutat, nec ructus acidos, aut male olentes emittit, nec vomitibus moleſtatur; ſed bene, & valenter ſe habet, unde patet, illum non eſſe connumerandum inter Stomachicos, ut Doctiſſimus collega exiſtimat, neque comprehendi inter illos, quos Stomachicos appellari docet Galen. *lib. 8. de compend. Pharm. ſec. loco c.* 2. Cum nullum
6 eorum ſymptomatum patiatur, quæ ille narrat pati eos, qui *Stomachici* appellantur, niſi ſit levis quædam anxietudo ex cauſa externa, ut jam dictum eſt, non ex cauſa interna, ut præcipue eſt ipſius Stomachi imbecillitas, quali dotantur Stomachici.

Quoad urinæ porro ardorem, manifeſtum eſt, neque ex ſe gravem eſſe affectum, cum ab arenulis tantum originem habeat, neque ullo impedimento eſſe, quin homo ſuum officium exercere libere poſſit, præterquam quod in perpetuum vitium eſt, ſed per vices moleſtans; & licet frequenter moleſtum ſit, tamen moleſtia non eſt, & ceſſat illico excretis arenulis, unde aberrare omnino putaverim Collegam meum, qui dubitat hoc ex veſicæ calculo provenire, quod tam a vero abeſt, quam quod maxime, cum nullum eorum ſigno, Illuſtriſs. Viro animadvertatur, quæ veſicam calculo laborare atteſtantur, poſita ab Hippocrat. *libro de Aer. Aq. & loco num.* 22. *& ſeq. & lib.* 4. *de morb. num.* 29. a Galen. *lib.* 1. *de loc. affect. cap.* 1. a Paulo Ægin. *lib.* 6. *cap.* 60. & aliis quibuſque Practicis; nam ardor ille urinæ, quem præſentit in mingendo, non eſt magnus neque perpetuus, quia non ſemper, cum urinas arenulas reddit, unde ut plurimum abſque illo ardore, ac dolore mingit; quod nunquam eveniret, ubi calculus veſicam obſideret; & multum differt hic urinæ ardor, ab eo, qui cauſatur ex calculo veſicæ; nam hic vehemens eſt, ex Hippocrat. *loco citato de Aer. & loc.* at Vir Illuſtriſs. confitetur, ſe nullum dolorem in urina reddenda percipere, ſed tantum moleſtiam quandam, & aliqualem ardorem, quando cum urina arenulas emittit, vel quando ſe ultra conſuetum exercet, vel quando cibos calidiores, vel multis aromatibus conditos aſſumit, & in ſumma tam leve hoc vitium eſt, ut ipſemet Patiens illud nullo cenſu habendum eſſe dicat, nam niſi alios affectus pro legitima cauſa poſtulandi Coadjutorem admittatur, ingenue fatetur, noſſe, hunc non eſſe ſufficientem. Incaſſum ergo peritiſſimus collega tantopere ſe fundat in hoc urinæ ardore, putans a calculo originem habere, ac valde metuens, ne in dies major fiat, nam tunc, & eo caſu pro legitima cauſa admitti poſſet, non modo reſpectu 7
præſentis moleſtiæ, ſed etiam reſpectu valetudinis futuræ, cum omnino timendum eſſet, ipſum, quod Collega timebat, nempe Virum Illuſtriſſimum in dies magis magiſque moleſtatum iri abſque ulla ſpe futuræ proſperitatis.

Neque valet inſtantia ab eodem Collega meo in medium producta, nimirum, quod etiam ſi prænominatæ cauſæ ſingulæ per ſe non eſſent ſufficientes, neque legitime moverent Illuſtriſſimum Epiſcopum ad expetendum Coadjutorem, tamen omnes ſimul junctæ ſunt pluſquam ſufficientes ad id præſtandum, quia conjunctæ multo magis hominem moleſtant, & in 8
perpetuam valetudinem conjiciunt, maxime cum ſenile jam, imo decrepitum corpus obſideant, unde ante tempus forte in decrepitate illum conſtituunt; Non valet, inquam, hæc inſtantia, quia omnes, ac ſingulæ commemoratæ cauſæ, Podagram excipiamus, ſunt facile amovibiles, vel non ſunt alicujus momenti, & ſic non ſunt legitimæ; nam jam ætatem non eſſe ita gravem diximus, ut ad poſtulandum Coadjutorem ſit in aliqua conſideratione habenda, ſtomachi autem imbecillitas facile amovibilis eſt, quia non eſt ex ſui natura imbecillis, ſed cum plurimo cibo gravatur, vel cibis difficilis coctionis repletur, obruto vel quantitate, vel qualitate, nativo ejus calore, imbecilis evadit, itaque remotis his erroribus in victu, ut paratus, ac promptus removere eſt Illuſtriſſimus Patiens, removebitur inſimul Stomachi imbecillitas. Eodem quoque pacto, ſi invitus cautius ſe gerere poſthac velit idem Illuſtriſſimus Epiſcopus, & exercitio moderato uti, rebuſque ſanguinem excalfacientibus, & exurentibus abſtinere, urinæ quoque ardor vel in totum, vel magna ex parte ceſſabit, & in ſumma nullo modo illum impediet, quin officium ſuum exercere.

Jam vero de Podagra diximus, nequaquam eſſe ejus 9
gravitatis, ut poſſit ad effectum, de quo agitur, pro legitima cauſa reputari; nam præterquam quod ſemel, aut iterum ad ſummum in anno toto ita hominem adoriatur, ut cogat illum in lecto decumbere, non alios adhuc articulos, quam pedum moleſtat; neque firmari poteſt, illum non Podagra tantum, ſed arthritica paſſione detineri, quod licet velit collega firmari poſſe, tum ob naturam, & facilitatem hujus morbi, qui primo pedum articulos, ac procedente tempore articulos manuum, & quarumcunque partium obſidere ſolet, imo & quaſcunque oſſium compoſitiones, tum quia alias de dolore articulorum manus eſt conqueſtus; veritas tamen eſt, Illuſtriſſimum Patientem de præſenti ſimplici Podagra laborare, & quod opponitur de facilitate, & conſuetudine hujus morbi, communicantis, ſe tempore procedente quibuſcunque corporis articulis, in caſu noſtro non habebit locum, quia cum Patiens a Quadrageſimo anno Podagra moleſtari inceperit, in tam longo annorum decurſu nunquam de aliorum articulorum doloribus conqueſtus eſt; ex quo manifeſtiſſimum ſignum habemus validitatis cæterorum articulorum, quos ſperandum eſt non moleſtatum iri hujuſmodi doloribus præ eorum fortitudine, maxime ſi in ratione victus non peccabitur.

Quod autem dicitur de dolore perpeſſo in articulis ſiniſtræ, manus non pertinet ad Podagram, aut Arthritidem, quia hic dolor a cauſa Procathartica ortum

K 2 habuit,

habuit, nam eum vellet quoddam magnum volumen, neſcio cujus doctoris dextra eripere ex loco alto, cecidit ſuper manum ſiniſtram, in qua dolorem, tumorem, & inflammationem excitavit, abſque eo, quod articulis quicquam officeret: quod mirum fuit in homine jam per plures annos Podagra detento; unde inaniter ex ea re elicere ſatagit eruditiſſimus Collega promptitudinem, & facultatem in nobiliſſ. Præſule incurrendi dolores Arthriticos; cum contra ex hoc majorem ſpem concipere liceat non incurrendi in hujuſmodi dolores, quia, ſi a Natura habuiſſet talem aptitudinem, jam ex ea cauſa omnino illos non effugiſſet.

10 Et ad omne pejus, Coadjutor, ut ex conſtitutione Pontificia clare patet, non datur niſi de præſenti morbus affligat, & aliæ requiſitæ conditiones ſimul concurrant; Atque hinc eſt, quod ceſſante cauſa, ob quam Coadjutoria fuere conceſſa, ceſſant Coadjutoria: Rota *in Elnen. Canonicatus* 1631. *coram Gdislerio*, *num.* 6. Unde timor futuri mali non eſt legitima cauſa flagitandi Coadjutorem, etiamſi rationabilis undequaque eſſet, imo forte, quantum, ego exiſtimaverim, etiamſi timor hic juſtus eſſet, & abſque officii exercitatione dependeret, non afficeret: quamobrem cum Illuſtriſſimus Epiſcopus de præſenti Arthriticis doloribus nequaquam moleſtetur, non poteſt legitime Coadjutorem petere, ob rationabilem timorem incurrendi in prædictos dolores, cum utplurimum evenire ſoleat, ut qui Podagra laborare cœperint, procedente tempore etiam Arthriticis doloribus conflictentur, ſatis enim ſuperque, eſt ſi de præſenti tales dolores non vigeant, neque antehac ullam de ſe ſignificationem dederint; quod etiam ſi de proximo prhæhenderent, aut etiam de præſenti moleſtarent, adhuc non eſſet neceſſe illum perpetuo ab illis moleſtandum eſſe, cum ii ipſi dolores ſuas habeant remiſſiones, quibus non impediunt Ægri ad munia quæcunque exercenda, non ſecus ac cum ſani ſunt, facere conſueſcant. Et ſic dici non poteſt, hoc impedimentum, eſſe legitimam cauſam poſtulandi Coadjutorem; cum non ſit perpetuum, ut ex conſtitutione Pontificia requiritur.

Atque hæc pro veritate ad petitionem Illuſtriſſimi Præſulis exaravi, cui magis cordi veritas eſt, quam aſſentatio: juſſit enim hæc diligenter examinari, ut conſcientiam ſuam exoneraret, & ne id ſuccederet, ſi gratiam a Pontifice obtinerent, viſus eſſet injuſta, & contra æquitatem petere.

CONSILIUM LXIV.

Ad Titulum Tertium Libri Octavi.

De Clauſura Monialium.

ARGUMENTUM.

Soror Anna Gertruda Lætitia in Monaſterio Sanctæ Claræ de Urbe Profeſſa in Religione Sancti Franciſci, Tertii Ordinis, petebat a Clauſura dimitti duplici ex capite; Primo quod ipſius profeſſio eſſet nulla, ſtante quod facta fuiſſet, ut concludenter probare ſe offerebat, ob paternum timorem, & reverentiam. Secundo quod morbis perennibus, ac graviſſimis, ita conflictaretur, ut ad recuperandam ſanitatem neceſſe haberet extra clauſuram ſe curare, cum aliter ſanari non poſſet, ut ex Medicorum fide conſtare dicebat. De primo ergo capite nihil ad nos; de ſecundo conſultus ſententiam meam protuli, ut in ſequentibus.

SUMMARIUM.

1 *Pontificum indulgentia in dimiſſione Monialium a clauſura, non reſpicit ſalutem particularem.*

Contrarium num. ſeq.

3 *Aeris mutatio efficaciſſimum remedium in diuturnis morbis.*

4 *Quæ conditiones requirantur in morbo, cujus cauſa Monialis demitti debeat a clauſura, & n. 9.*

5 *Unicuique licet vitam ſuam de jure naturali tueri.*

6 *Unuſquiſque tenetur evitare ea, quæ vitam propriam in periculo ponunt.*

7 *Qui ægris in morbis longis aſſiſtunt, non evitant, ob incommoda, quæ patiuntur, adverſa valetudinis inſultus.*

8 *Morbus ſi non ſit contagioſus, non eſt juſta cauſa dimittendi Monialem a Clauſura.*

10 *Epilepſia interdum à vapore excitatur.*

11 *Morbus, ob cujus cauſam Monialis dimittitur a clauſura, debet probabiliter eſſe curabilis.*

12 *Vitia naturalia emendari non poſſunt.*

ALias in quæſtionibus hiſce meis Medico-Legalibus, *tit. de Clauſura Monialium* iterum atque iterum inculcavi, Pontificum indulgentiam, quoad dimiſſionem Monialium a clauſura, non extendi ad ſalutem alicujus particularis ex Monialibus, ſed reſpicere omnino ſalutem tantum univerſalem totius cætus; ita ut ſi quando contingat, ut aliqua Monialis ex graviſſima quadam infirmitatis cauſa dimittenda ſit a clauſura, egeat ſpeciali Pontificis Brevi, cum univerſali illa determinatione ſe tueri non poſſit, ac per eam clauſuram relinquere, & idcirco jure in conſuetudinem abiit, ut ab ipſo Pontifice requiratur licentia hujuſmodi, ut ex Campanil. *diverſ. jur. canon. rubr.* 12. *c.* 16. *n.* 23. refert Ventriglia *in Annot. tract. Annot.* 5. §. 2. *n.* 19. hoc itaque punctum, quantum in me eſt, jam deciſum reliqui, ac neceſſarium puto, ob rationes *loco citato* adductas, ipſam ſororem Annam Gertrudam, a Pontifice licentiam impetrare, ut extra clauſuram ſe curare poſſit, & ad ſanitatem devenire. 1

Sed videndum, utrum Monialis hæc habeat juſtam ac legitimam cauſam petendi, & obtinendi a ſummo Pontifice hujuſmodi licentiam? quod, ut recte determinetur, ante omnia ipſius Monialis ſtatus valetudinis eſt aperiendus. Conſtat ergo, illam a nativitate adverſæ valetudini fuiſſe obnoxiam, ac maxime fuiſſe perennibus diſtillationibus a capite moleſtatam, ex quibus, cum ad lumbos, & coxam ſiniſtram decumberent, claudicationem contraxit, ejuſdemque partis contractionem.

Ad Pubertatem accedens, menſtruorum defectu ſemper ſuccedente tempore laboravit, ex qua occaſione in mille affectus præternaturales, & graviſſima ſymptomata lapſa eſt: nam, & inſultibus Epilepticis, & ſanguinis rejectionibus per os, & cordis tremore (ex quo etiam ſiniſtræ coſtæ ſublevatæ fuerunt) & febris perennibus, & Stomachi anxietudine, & doloribus aliiſque ſymptomatibus fuit indeſinenter vexata; quæ omnia aut de novo acceſſerunt, aut magna ex parte exacerbata ſunt, poſtquam habitum Monachalem ſuſcepit, & profeſſionem emiſit; tunc enim animi vehementibus paſſionibus exagitata, & alienatione a vita religioſa plurimum vexata multoties mortis periculo fuit obnoxia; ita tamen ab ea ſymptomatum ſævitie ſeſe momento temporis recolligebat, ut nihil mali illam perpeſſam fuiſſe dixiſſet; unde non defuerunt ex Monialibus, quæ illam vel plurima ſimulare dicerent, vel a malo ſpiritu exagitari, cum tamen nos omnia ad ſuas naturales cauſas referenda eſſe judicaremus.

Perſeverantibus igitur tot tantiſque affectibus, poſtulabat a clauſura dimitti, vel quod hoc illi liceret ex univerſali indulgentia a Pontificibus, Monialibus elargita, quandocunque intra clauſuram curari non poſſint, vel quod poſſet a vivente Pontifice licentiam ſuper ea impetrare, ubi univerſali illa indulgentia munire ſe non poſſet, non defuerunt enim ex Canoniſtis aliqui, quos adduxi *lib.* 8. *har. Quæſt. tit.* 3. *quæſt.* 2. qui voluerint permiſſionem Pontificium Monialibus factam, ut poſſint relinquere clauſuram, non reſpicere tantum ſalutem univerſalem, ſed extendi etiam ad particularem ſalutem alicujus ex Monialibus, quandocunque tali morbo laboret (etiamſi non ſit contagioſus) ut judicio Medicorum non poſſit niſi extra clauſu- 2

clauſuram curari: at talis quidem videtur eſſe morbus, ac mala valetudo, qua ſoror Anna Gertruda detinetur.

Quod enim non poſſit intra clauſuram curari, patet ex progreſſu morbi, & decurſu tot annorum, & ex inani, ac fruſtrata applicatione plurium, ac maxime efficacium auxiliorum, cum quibus nihil quicquam profectum eſt.

Quod autem curari poſſit beneficio mutationis Aeris, & dimiſſione, clauſura, patet, quia nullam efficaciorem cauſam habemus in Arte Medica, nec magis accommodam ad curandos morbos longos, difficiles, & contumaces, quam ipſam Aeris mutationem,
3 ut alias *loco citato* dixi, & eſt communis Medicorum omnium ſententia, qui omnes uno ore in hujuſmodi morbis, tanquam unicum, ac ſingulare, certumque præſidium Aeris mutationem ſuadent, & idcirco non præter rationem ejus rei fidem fecerunt duo doctiſſimi Medici, quam hæc Religioſa prompte exhibere, ac judicio prodducere ſe offert.

Videtur ergo ſoror Anna Gertruda habere juſtam cauſam exeundi à clauſura, ob morborum, quibus moleſtatur, ferociam, & contumaciam, ut experientia patet; & videantur intra clauſuram non admittere curationem, unde certo vitæ periculo patientem exponunt; hæc enim conditio præ aliis deſideratur a Doctoribus, ut cauſa exeundi a clauſura legitima ſit exiſtimanda: Navarr. *comm.* 4. *de Reg. n.* 49. Sebaſtian. de
4 Soto *in tract. de infirm. ob quas Monial. propoſitione* 3. ejuſque rei evidentes rationes apud ipſos videndæ.
5 Potiſſima autem ea eſt, quod unicuique licet vitam ſuam de jure naturali pro viribus tueri, alias, ubi id negligeret, peccaret contra propriam charitatem, ob quam quemadmodum non licet ſeipſum lædere notabiliter, & multo minus ſeipſum interimere, ſic obliga-
6 tur unuſquiſque pro viribus evitare ea, quæ vitam propriam in manifeſto periculo ponunt, qualis eſt hujuſmodi morbus, ex quo Monialis ſit certo interitura, niſi ſibi cavet, procurando ſuam ſalutem extra clauſuram, intra quam non poteſt eam recuperare, quantumvis multis, & efficaciſſimis præſidiis eam recuperare procuraverit: meliora ergo, ac ſecuriora inquirenda, inter quæ potiſſimum eſt Aeris mutatio, ut jam probatum eſt.
7 His addi poteſt, quod licet morbi, quibus indeſinenter affligitur ſoror Anna Gertruda, non ſint contagioſi, ita ut ob contagii timorem ſit ſeparanda ab aliis Monialibus, quæ ſanæ ſunt, & dimittenda a clauſura, tamen non ſine omni periculo infectionis, & maximi incommodi aliarum Monialium poterit in clauſura detineri, quia licet Moniales, quæ circa ejus curam aſſidue verſantur, non debeant timere quicquam ob contagium, poſſunt tamen propriæ ſanitati timere, ob aſſiduam, & maxime diuturnam operam in ea curanda impenſam: nam novum non eſt, ſed experientia quotidiana confirmatum, quod ij, qui Ægrorum curam habent, ubi morbus magnus ſit, & diturnus, etiamſi non ſit contagioſus, facile in aliquem non contemnendum morbum labantur ob aſſiduum laborem, & plurima incommoda, quæ in eo opere perpetiuntur.

Itaque ſatis apparet, quod dimiſſio hujus Monialis a clauſura, non ſolum concedi debeat reſpectu ſui, ſed reſpectu etiam totius cœtus ipſarum Monialium, cum non reſpiciat tantum ipſius ſalutem, ſed cœterarum omnium, unde merito poterit initi Summorum Pontificum Indulgentiæ factæ reſpectu univerſalis ſalutis, & ſic duplici ex capite, & utroque quidem juſto, ac legitimo, debet ſoror Anna Gertruda a Clauſura dimitti, primo ut ſuam vitam tueri poſſit, altero, ut a timore contrahendæ alicujus inſignis infirmitatis alias Moniales vindicare licet.
8 Verumenimvero, ſi omnia rite, ac recte conſiderentur, non habet Soror Anna Gertruda juſtam cauſam cauſam ex hoc capite deſerendi Clauſuram: nam primo patet, morbos, quibus affligitur, non eſſe ullo modo contagioſos, nec poſſe ob timorem aliarum Monialium contrahendi hujuſmodi morbos, iiſve quoquomodo infici, illam a clauſura dimitti; ceſſat enim reſpectu univerſalis ſalutis totius Monaſterii, & idcirco non poteſt hæc cauſa inter eas comprehendi, ob quas Pontifices dimittendam voluerunt Monialem a Clauſura, ne aliæ inficiantur, cum non ſolum morbus hujus Monialis non connumerari poſſit inter eos, ob quos ſimilis dimiſſio conceditur, cum neque Peſtis ſit, neque Lepra, neque alius quiſquam contagioſus morbus, ſed a contagio ſit adeo alienus, ut nulla earum Monialium, quæ per tot annos illi inſervierunt, offerendo, ac miniſtrando cibos, & medicamenta, & indeſinenter circa corporis illius curam verſantium, unquam ſit ſimili, aut congeneri morbo tentata; unde reliquum eſt ſuperfluum, & quicquid circa hoc caput addatur. Dato igitur quod infirmitas hujus Monialis eſſet talis, ut Aer Monaſterii ita eſſet illi intenſus, ut mutatione Aeris poſſet recuperare ſanitatem, tamen non eſſet ſufficiens cauſa deferendi clauſuram: Ventriglia *in Tract. Annotat. numer.* 5. §. 2. *num.* 37. & allegati ibi per eum.

Secundo ſi reſpiciamus, quod reliquum eſt, ſalutem ipſius tantum, & concedamus poſſe illam legitime petere, ut a clauſura exire permittatur ad effectum, ut propriæ ſanitati, ac vitæ proſpiciat; adhuc morbi, quibus tentatur, non ſunt ejus conditionis, ut ſuam petitionem juſtificare poſſint, quia deficiunt ab aliqua conditione neceſſario in his morbis requiſita, ut præbeant legitimam cauſam exeundi a clauſura: debet enim morbi *primo* eſſe cum manifeſto vitæ periculo, 9
tunc enim urget obligatio ſuæ vitæ proſpiciendi, excuſatio ab obligatione, & voto perpetuæ clauſuræ. *Secundo* debent eſſe tales, ut extra clauſuram probabiliter curari poſſint, nam alias incaſſum concederetur licentia exeundi a clauſura, ceſſante fine, ob quem ea licentia conceditur. *Tertio*, ejus naturæ ſint oportet, ut judicio Medicorum nonniſi extra clauſuram curari poſſint: alias ſi ſuppetant ad curationem alia præſidia intra ipſam clauſuram adhibenda, non eſſet concedenda ea licentia relinquendi clauſuram.

Quoad primam ergo conditionem ſatis patet, quod non obſtante ſymptomatum ſævitie, quibus Monialis hæc conflictari ſolet, ſatis apparet a periculo maxime præſentaneo omnino obeſſe; & hoc duplici ex cauſa, *prima*, quia affectus hujuſmodi non ſunt proprii, & Idiopatici partium principum, ſed ab utero omnem originem habent, a quo ſcimus ex quotidiana experientia Mulieres aliquando tam male accipi, ut pro mortuis appareant, & interdum pro mortuis efferantur, ut non ſemel eveniſſe conſtat; & ſi libet, videri poſſint plures hujuſmodi caſus a pleriſque Auctoribus enarrati, quorum plures recollegit Schenchius *lib. ſuar. Obſervat.* 4. *rubr. de uter. ſuffocat.* & extat apud Joann. Boccat. *in Decamer. Diæt.* 10. *Nov.* 4. non diſſimilis hiſtoria a veritate non aliena. *Secunda* cauſa eſt, quia ut plurimum a vapore, aut ſpirituoſa aliqua materia ea ſymptomata excitata, facilius, ac promptius diſcutiuntur, quam ſi ab aliqua materia humorali originem ducerent. Neque mirandum eſt, quod a vapore, flatu, aut ſpirituoſa quadam exhalatione tanta, ac tam gravia ſymptomata excitari poſſint, cum perſuaſum habeamus auctoritate Hippocratis *lib. de flatib. num.* 21. *& ſeq.* Ariſtotel. *lib.* 1. *de ſomn. & vig. cap.* 4. quibus adhæret Cardinal. *in Aphor. lib.* 2. *Aphor.* 45. aliorumque Doctiſſimorum Medicorum, Epilepſiam, morbum, ac ſymptoma omnium graviſſimum a vapore, a flatu, ab aura quadam, aut alia ſpirituoſa materia ſæpe excitari. Quod etiam confirmat ipſa experientia; nam ſimplici quarundam rerum odore Epileptici in morbum recidunt; 10
unde fit, ut quandocunque exprimentum de aliquo viro ſumere volumus, an Epilepticus ſit, necne aut an a perpeſſa alias Epilepſia ſit ſanatus, ſimilium rerum odore id facimus; ut paſſim apud Practicos habemus, inter quos vide ex Recentioribus Sennertum *libro primo Tract. part* 2. *cap.* 31. *quæſt.* 3. Itaque cum cauſa, quæ morbos excitat, quibus Soror Anna Gertruda moleſtatur, ſit materia vaporoſa, & facile diſſipabilia, non poteſt eſſe legitima ad obtinendam licentiam deſerendi clauſuram; nam etiamſi pluries reverſionem morborum pariat, facile tamen terminantur; ut ſumpta de eadem Moniali experientia ſatis ſuperque teſtatur, cum de momento ad momentum ita a prægreſſis ſymptomatibus relevari, ac in totum vindicari comperiatur, ut ne per ſomnum quidem ullo morbo illam de proximo affectam affirmares, ut ex relatione ipſa habetur.

Secunda conditio erat, ut morbus extra clauſuram probabiliter ſit curabilis, nam ubi de hoc non conſtet, immerito Monialis a clauſura dimitteretur, ceſſante cauſa, ob quam dimitti deberet, privilegii namque cauſa ceſſante, ceſſat privilegium Tiraquell. *in tract. ceſſ. cauſ. part.* 1. *n.* 203. ergo ſi infirmitas curabilis non eſſet, ceſſaret cauſa, quæ movit Canones ad concedendum hoc privilegium exeundi a clauſura, quæ erat, ut curari poſſet, & ſanari: Neceſſarium ergo eſt, ut ſaltem probabiliter morbus, ex quo Monialis curari poſtulat extra clauſuram, ſit curabilis. In caſu autem noſtro, cum de contrario conſtet, cauſa evadit invalida, & illegitima; nam morbi, & ſymptomata quibus hæc Monialis affligitur neque extra clauſuram curationem recipere poſſunt, non ſolum quia hi morbi ſunt habituati, & jam connaturales facti, ſed quia vere a Natura ſunt, cum illa ab ortu iiſdem pene ſymptomatibus, & morbis fuerit obnoxia, ac tantummodo omnia exacerbata ſint ex diminuta menſtruorum purgatione, & aliquando ex eorundem totali ſuppreſſione, vitia autem naturalia inemendabilia eſſe vel ipſi Pueri norunt.

Nec contra hoc quicquam facit Medicorum fides
12 atteſtantium, illam pati tales morbos, qui intra clauſuram nunquam curari poterunt, ſed bene extra clauſuram, ob rationes ab illis adductas: quia Medici illi nullam veram, ac certam notitiam habuerunt hiſtoriæ morborum, quibus illa conflictatur, quæ reticendo, quod ab ortu iiſdem fere morbis ſemper fuerit vexata, expoſuit tantum illis, ſe ob clauſuræ incommoda in eos morbos incidiſſe; unde adducſe paſſi ſunt illi Medici ab Ægrotantis precibus, ut fidem prædictam facerent, cui ipſe ſubſcribere recuſavi, cum rei veritatem multo melius notam haberem, quam prædicti Medici haberent.

Et his quoque patet, morbos a Sorore Anna Gertruda perpeſſos deficere a tertia conditione, quæ erat, ut tales morbi non per alia præſidia, quam per dimiſſionem infirmæ a clauſura curabiles exiſtant, nam eo ipſo, quod a Natura ſunt, neque per alia præſidia, neque per exitum infirmæ a clauſura ſanari poſſunt; præterquam dato etiam, quod non haberent hanc ſanationis repugnantiam ab ipſa Natura, adhuc neque certo, neque probabiliter conſtare poteſt, quod per exitum infirmæ a clauſura ſanabiles exiſtant. Et ratio eſt, quia omnes hujuſmodi affectus dependentiam habent ab ipſo utero, qui munere ſuo nequaquam recte, & ut natura requirit, fungi ſolet in expurgando ſeipſum, & univerſum corpus a ſanguinis colluvie, quæ indefinenter in ipſo corpore accumulatur, & hoc non tantum ex vitio ſanguinis, ſed ex vitio, & mala diſpoſitione ipſius uteri, ac præſertim ex coxæ ſiniſtræ oſſe ad intro retracto & partes internas ſimul cum utero premens, ac coarctans, quæ vitia non poſſunt Aeris mutatione, & exitu a clauſura ullo modo emendari, egent enim reductione ipſius uteri ad ſitum naturalem & amotione impedimenti, quod habent ex coxa ad intra retracta, cui reductioni, & amotioni nihil opitulari poteſt quæcunque Aeris mutatio.

Et ex prædictis facile quoque occurritur difficultatibus, quæ ad favorem Sororis Annæ Gertrudæ in medium afferuntur, ad legitimandam cauſam, ob quam dimitti debeat a Clauſura: nam de cauſa nullitatis profeſſionis, quam cum prædicta adducit, Canoniſtæ determinabunt, quid ſentiendum.

CONSILIUM LXV.

Ad Titulum, De impotentia coeundi & generandi.

ARGUMENTUM.

Cum Franciſcus Maria Buccaferreus inſtituiſſet hæredem fideicommiſsarium primum filium legitimum, & naturalem Hyacinthi Buccaferrei, ejus fratris germani, & decedente Hyacinto abſque filiis legitimis & naturalibus, ſubſtituiſset primum filium naturalem tantum ejuſdem Hyacinthi: mortuo teſtatore, inſtitit Hyacinthus declarari bona fideicommiſsaria ſpectare ad Philippum ejus filium naturalem, cum ipſe inhabilis eſset ad alios filios procreandos, ob carunculas, quas in genitali membro patiebatur, de quo impedimento quæſitum eſt, an eſset certum & ſufficiens, & abſque remedio, & ad petitionem Jureconſulti Doctiſſimi ſequens reſponſum, ad ſatisfaciendum hujus quæſito, exaravi.

SUMMARIUM.

1 *Ad generationem requiritur, ut Viri ſemen habeat liberum tranſitum per virgæ meatum.*
2 *Carunculæ quomodo impediant, ne Viri ſemen libere ad mulieris uterum permeare poſſit.*
3 *Carunculæ ſubſequuntur ad Gonorrhæam, et maxime Gallicam.*
4 *Gonorrhæa reddit hominem infœcundum multis ex cauſis.*
5 *Carunculæ ſterilitatem inſanabilem excitant.*
6 *Contrarium nu. ſeq.*
7 *Carunculæ quando impediant generationem.*
8 *Carunculæ licet ut plurimum difficulter curentur, aliquando tamen fœliciter curatæ.*
9 *Generandi ſibi ſimile a natura ineſt, & eſt proprietas inſeparabilis.*

NOn omnino abs re vertitur in dubium, an carunculæ in meatu urinario, quibus detinetur Hyacintus Buccaferrerius, ita reddant illum ſterilem, & infœcundum, ut omnem ſpem abjicere cogatur ex ſeipſo in poſterum filios generare: nam & ratione, & experimento, & auctoritate, affirmativa ſententia remanet probata.

Et primò ratio eſt evidentiſſima, quæ hanc veritatem 1
nobis perſuadere facile poteſt, nam ad generationem requiritur, ut ſemen viri (præter alias conditiones ad ejus ſubſtantiam, & qualitatem pertinentes) habeat per virgam & proprium meatum liberum & expeditiſſimum tranſitum; nam ubi vel momento reſtitare, ac remorari cogatur, illico ſpiritus illi tenuiſſimi, quibus dotatur, evaneſcunt, & ipſum infœcundum remanet; refrigeratur enim, & ad generationem undequaque ineptum redditur; ac multo facilius id evenit ob hoc caruncularum impedimentum remorantium liberam ſeminis ejaculationem, quam ubi idem ex longitudine nimia ipſius Penis fiat, ex qua ſi naturalem proportionem excedat, accidit, ut ex Ariſtotele alias dixi, ut ſemen ob itineris longitudinem refrigeretur; ſed multo promptius, ut dixi, refrigerari illud contingit, ubi ob caruncularum impedimentum remorari cogitur, ut evenire teſtatur Ambroſ. Paræus *l.* 18. *ſuor. oper. c.* 22.

Præterea ob eaſdem carunculas meatum urinarium 2
obſtruentes fit, ut ſemen non poſſit neceſſario impulſu ad interna uteri ſubjacentis mulieris tranſmitti, per eundem enim meatum (ut hoc obiter dicam) tam ſemen, quam urina prodeunt, ut omnes Anatomici docent: Andr. Laurent. *Anat. lib.* 2. *cap.* 7. Joan. Vveſling. *in ſyntagm. Anat. cap.* 6. Hinc evenit, ut ipſa experientia quemlibet docere poteſt, ut ſemen nullo impetu, ſed guttatim effluat, & prope externum uteri oſtium moretur, incaſſum ab utero attrahendum, quantumcunque valida attractrice facultate dotetur, quia omni ſpiritu illico depauperatur, cujus rei maniſeſtiſſimum ſignum eſt, quod ſemen non ut fieri ſolet naturaliter in ipſa ejaculatione, & exitu a meatu urinario delectationem pariat, ſed poſt delectationem non ſimul cum ea emittatur; quin & alias fit, ut tam ſemen, quam urina bifurcatim reddantur, & tranſverſim, non recta ejaculentur: *Immo etiam pars ipſius ſeminis, & urinæ poſt coitum, & mictum, ad caruncularum ſalebras reſtillat, ita ut æger Penem comprimere cogatur ad ejuſmodi exprimendas reliquias.*

Ver-

Verba ſunt Paræi *ubi ſupr.* Quid quod etiam urina ob earundem caruncularum impedimentum in totum ſupprimitur? idem Paræus *ibid.* & Petr. Foreſt. *ob. lib.* 25. *obſerv.* 10. ergo ſi carunculæ poſſunt in totum ſupprimere urinam, quæ tenujori materia conſtat, quanto facilius poterunt in totum ſupprimere ſemen craſſioris conſiſtentiæ, & ſic in totum abſcindere generandi facultatem, & habilitatem?

3 His addendum, quod carunculæ ſubſequuntur ad Gonorrhæam Gallicam, cum enim hæc ab humore fiat maligno, & erodenti, ab eo excitatur ulcus in urethra, cui poſtmodum accreſcit caro excitans prædicta ſymptomata; at Gonorrhæa ipſa per ſe reddit homi-
4 nem ſterilem, & infœcundum multis ex cauſis, quas ad ternum uſque numerum reducit Ludovic. Mercat. *de ſteril. aff. lib.* 3. *c.* 5. ergo ſi Gonorrhæa per ſe reddit hominem infœcundum, multo magis infœcundum reddent carunculæ genitale obſtruentes, quæ ab ipſa Gonorrhæa & generantur, & foventur: itaque firmandum videtur, ob has ipſas cauſas, Hyacinthum Buccaferreum eſſe extra omnem ſpem, ut habilis ſit in futurum ad generandum.

Sed experientia non minus, ſed multo magis quam ratio id ipſum confirmare poteſt, cum in dies videamus homines aut Gonorrhæa tantum, aut Gonorrhæa cum carunculis detentos, infœcundos eſſe, de qua re exemplo cujuſdam ruſtici alias fœcundi, & poſt Gonorrhæam ſterilis facti teſtatur Jul. Cæſ. Claudin. *Reſponſ. Medic. nu.* 41. & mille alia occurrunt exempla apud Auctores, quæ referre ſuperfluum videtur; ſed qui plures experientias ad hoc deſiderat. Conſultores adeat, apud quod plures offendet caſus eorum, qui propter Gonorrhæam, & carunculas in meatu urinario exiſtentes generare non poterant; res autem eſt adeo clara, ut nihil ſupra.

5 Denique ex Medicorum auctoritate ſatis patet, & Gonorrhæam, & carunculas ſterilitatem inducere, quæ ſanabilis nullo modo eſt, cum patat, ipſam ſterilitatis cauſam, quæ ipſæmet carunculæ ſunt, non ſolum difficillime, ſed nonniſi cum periculo, & abſque exitu fœlici curari poſſunt: Gabr. Fallop. *de Tumor. tract.* 1. *cap.* 33. Paræus *ubi ſupr.* Alphonſ. Ferr. *in libell. de Carunc. cap.* 4. Joan. Hucher. *lib.* 1. *de ſterilit. rub. de turber. carn.* Ludovic. Mercat. *de morb. Gall. lib.* 2. *cap. ult.* Gulielm. Fabric. *Obſ. Chirurg. cent.* 4. *obſerv.* 54. & alii quos recenſere ſupervacaneum puto.

Ex quibus deducendum jam nobis certo certius videtur, prædictum Hyacinthum Buccaferreum eſſe omnino inhabilem ad prolem generandam, cum carunculæ, quibus moleſtatur, omnem illi ſpem generandi adimant, unde quantum eſt ex hoc, videtur ejus petitio juſta, nempe quod bona fideicommiſſaria relicta a Franciſco Maria Buccaferreo ejus fratre in defectum filiorum legitimorum & naturalium, adjudicari debeant Philippo filio naturali tantum ipſius Hyacinthi, ut in teſtamento prædicti Franciſci Mariæ diſponitur, quotieſcunque Hyacinthus abſque filiis legitimis & naturalibus decedat, ut illum decedere neceſſe eſt, ſtante prædicto impedimento illum reddente omnino inhabilem ad generandum.

Conſideratis tamen conſiderandis, revera Hyacinthus non adeo extra ſpem habendæ prolis exiſtimandus, cum adhuc ſit in ætate habili; nec quicquam opponat, quod illum de certo reddat abſque omni ſpe habendæ prolis. Nam quod in medium profertur de impedimento caruncularum in meatu urinario, facile dilui poteſt, ſi rem penitius examinemus.

6 Quod enim prædictæ carunculæ impediant generationem ex parte viri non eſt ſemper verum, quia quotidiana experientia conſtat, plures eo morbo detentos generare, ac nos ipſi novimus, virum non mediocriter eo divexatum fœcundiſſimum extitiſſe, licet ſemper fœmellas generaret: itaque non poteſt certo firmari quaſcunque carunculas impedire generationem. Unde cauſa adducta ab ipſo Hyacintho ſuæ inhabilitatis ad habendam novam prolem, non eſt ſufficiens ad hoc, ut hujus inhabilitatis reſpectu
7 obtinere debeat ſuam petitionem: requirebatur enim ad hoc, ut ſuam petitionem juſtificaret, quod probaret, carunculas, quas patitur, ejus conditionis eſſe, ut omnino generationem prohibeant, veluti ſi ſint plures, ſi ſint inveteratæ, ſi ſint duræ, & calloſæ, ſi urinæ difficultatem, ac ſtilicidium faciant, & multo magis ſi illius, ac ſeminis exitum in totum remorentur; tunc namque juſtiorem cauſam haberet ſuæ petitionis; nam cum eo pervenerit hic morbus, abſque ulla hæſitantia firmari poteſt, nullam ſpem reliquam eſſe amplius ex ſe generandi, reſtitante ſemine in media ſemita, ac refrigerato, ſpiritibuſque omnibus denudato, ac inepto omnino ad conceptionem, non minus quam eſſet quæcunque alia materia, quæ ſeminis naturam non haberet.

Sed neque etiam probata gravitate morbi, nempe caruncularum multitudine, & antiquitate, & calloſitate, urinæ exitum, & ſeminis impedientium; adhuc Hyacinthus ſuam petitionem juſtificaſſet: quia neque hæc omnia ſimul juncta poſſunt ob curationis difficultatem, ipſum extra omnem ſpem habendæ prolis conſtituere; cum licet, ut jam dictum eſt, ex Medicorum, & Chirurgorum celebrium auctori- 8
tate, difficillima ſit harum caruncularum ſanatio; ita ut Fallopius *loco cit.* fatetur, a nullo Medico vidiſſe ſe curatas carunculas, tamen excipit Petrum Gallum Chirurgum expertiſſimum, quem medicamentum quoddam compoſuiſſe narrat, quo carunculam quantum duramvis, calloſam, & contumacem citiſſime abſumebat, & breviſſimo temporis intervallo ulcus ſanabat, cicatricemque inducebat. Quin etiam Amat. Luſitan. *curat. Medic. cent.* 4. *cur.* 19. cujuſdam medicamenti mentionem habet a ſe inventi (licet quidam Philippus illud ſibi adſcriberet) ad has carunculas tuto, ac cito curandas, quod medicamentum a Lacuna Medico inſigni & probatum, & laudatum ſummopere dicit, & nonnullas hiſtorias Ægrotantium, qui eo medicamento ab ipſo curati ſunt, in medium affert.

His accedit Petrus Foreſt. qui *Obſ. ſuar. obſerv.* 10. & *lib.* 26. *obſervat.* 2. hiſtorias alias enarrat quorundam virorum longis, antiquis, calloſis, ac contumaciſſimis carunculis affectorum, qui ab ipſo non ſolum curati ſunt, ſed cum ſteriles ob ejus morbi impedimentum eſſent, fœcundi facti, filios poſt curationem procrearunt, & in ſumma, curari hujuſmodi carunculas, etiamſi maxime ob prædictas conditiones curationi reſiſtant, tradunt omnes prænominati Auctores, & cum his etiam alii, ut Petrus Pigræus *ſua Chirurg. lib.* 8. *c.* 8. & præ omnibus jam citatus Alphonſ. Ferrus *in proprio libello*, & Lacuna apud Amatum *loco cit.* Ludovic. Mercat. *de morbo Gall. lib.* 2. *cap. ult.* Vic. Trincavell. *lib.* 3. *conſ.* 66. & alii.

Oportuit ergo ante omnia Hyacinthum Buccaferreum oſtendiſſe carunculas illas, quas pati ſe dicit, non eſſe ullo modo amovibiles: quod oſtendere non poteſt, niſi experimento facto, ſupponendo ſe Chirurgorum curationi, quam ne ulla quidem ratione illum tentaſſe conſtat.

Cum autem ſperari poſſit per curationem amoveri omne ſterilitatis impedimentum, fruſtra petit declarari, bona fideicommiſſaria Franciſci Mariæ Teſtatoris pertinere ad Philippum ejus filium naturalem, ex eo quod ſit extra omnem ſpem obtinendi alios filios legitimos, & naturales: nam oblato impedimento, quod ſatis ſuperque demonſtratum eſt auferri poſſe, præſumendum illum habilem futurum ad prolem aliam generandam, ut alii quicunque homines ad id habiles præſumuntur, ut ex Alciato dixi alias 9
lib. 3. *harum quæſtion. quæſt.* 9. *nu.* 10. quia proprietas hæc generandi ſibi ſimile, a Natura ineſt, & idcirco ſemper præſumitur adeſſe: unde non poteſt Hyacinthus firmare, ſe hac proprietate orbatum, niſi evidens impedimentum afferat nulla arte amovibile, ob quod hac naturali dote privetur, & impediatur, ne illa uti poſſit: quod enim adducit, non eſt adæquatum, nec perpetuum, cum per Artem ſit amovibile, ut ſatis probatum eſt.

CONSILIUM LXVI.

Ad Titulum, De Prægnantia, Superfœtatione & Mola.

ARGUMENTUM.

Joannes Nicolaus Sobrejus in rixa occumbens reliquerat Lauretam Polymniam ejus uxorem, mulierem optimi habitus, & ſtaturæ prægrandis in utero habentem, quæ ſtato tempore, nempe octavo a Mariti exceſſu filium peperit, & non detumeſcente ventre, & obſtetrice alium fœtum adeſſe firmante, non potuit quantocunque nixu illum ab utero tunc expellere: ſed tranſacto integro fere menſe, imo uno, aut altero die adjecto, denuo partus doloribus conflictata, illum edit, qui & bene validus, ac optime formatus prodiit, cum prior in ipſo ortu deceſſit, & nullum vitæ ſignum præbuiſſet, ita ut ne baptizatus quidem fuerit, ac præterea eſſet male conformatus, & non omnino abſolutus. Oppoſitum eſt à Joannis Nicolai propinquis, qui ejus hæreditati inhiabant, quod ſecundus hic conceptus eſſet ſuperfœtatus, & ex alio viro, quam ex Joanne Nicolao conceptus, & idcirco non deberet ad Patris putativi, nempe prædicti Joannis Nicolai hœreditatem admitti, unde Lauretæ pudicitia mirum in modum deturpata remanebat. Duo ergo puncta diſcutienda offerebantur; Primum, an hic ſecundus fœtus ſuperfœtatus eſſet? Secundum, an Lauretæ honeſtas ex hoc eſſet ſuſpecta? & inſtantibus iiſdem Joannis Nicolai propinquis reſpondi, ut ſequitur.

SUMMARIUM.

1 *Superfœtati partus naſcuntur per aliquot dies, vel etiam hebdomadas poſt primum conceptum.*
2 *Partus undecimeſtres ſunt de raro contingentibus, quæ non adaptantur in Jure.*
3 *Decimeſtres integris decem menſibus naſcentes rariſſimi.*
4 *Undecimeſtres rejecti per text.* in § Unum ſiquidem, Authent. de Reſtit.
5 *Undecimeſtres ab Aſtrologis rejecti.*
6 *Undecimeſtres quales admiſerit Hippocrates.*
7 *Tam Decimeſtres, quam Undecimeſtres Hippocrati eodem dierum numero naſci, quomodo fiat.*
8 *Simul concepti ſimul naſcuntur, & n. 12.*
9 *Undecimeſtres qui non vitales.*
10 *Eandem diſtantiam ſervant in naſcendo fœtus, intervenit inter primam conceptionem, & ſuperfœtationem.*
11 *Superfœtati non adoleſcunt ex Ariſtotele.*
12 *Fœtus quando dicantur ſimul concepti.*
14 *Simul concepti una, eademque ſecundina includuntur, niſi ſexu ſint diſtincti, concepti autem diverſo tempore unuſquiſque propria includitur.*
15 *Simul concepti non ſemper eodem die naſcuntur.*
16 *Octimeſtris fœtus non eſt vitalis.*

Si quis eſt, apud quem hujuſmodi caſus, ob ſui admirationem, fidem non inveniat, illum ad Gaſparum Bahuinum Medicum, ac Chirurgum expertiſſimum remittam; hic enim *in Append. ad lib. Rouſſeti, de Part. Cæſar. tit. de ſuperfœt.* plures habet hiſtorias, & ſignanter tertiam, huic etiam caſui ſidem conciliantes; ac profecto dicta hiſtoria tertia Bahuini eſt huic noſtræ in omnibus perſimilis.

Ad rem ergo accedens, dico, quoad primum punctum, nullam intervenire difficultatem, quin dicamus, ſecundum fœtum fuiſſe ſuperfœtatum, cum per tot dies poſt priorem natus fuerit, ut ſuperfœtati naſci conſueverunt: nam ſi ſimul cum priori conceptus fuiſſet, jam in utero manſiſſet, ultra plures dies poſt decimum: ſi enim novem menſibus completis, vel potius ducentis ſeptuaginta diebus, & forte pluribus addantur alii triginta dies, hic fœtus fuiſſet undecimeſtris, non qualem Hippocrat. *in libell. de Octimeſt. par. num. ult.* admittit, ſed qualem omnes rejiciunt, ut deinceps videbimus. 1

Sed hujuſmodi partus tam ſerotini ſunt de raro contingentes, quæ non adaptantur in jure, nam & Decimeſtres, maxime qui ultra decem menſes perfectos per unum, aut alterum diem naſcuntur, raro admodum viſuntur. Et apertiſſime Undecimeſtres reſpuit text. *in Authent. de Reſtit. & ea quæ par.* §. *Unum ſiquidem*, & *ibi* Gloſſ. unde etiam ex Hippocratis, & Ariſtotelis ſententia, Ludov. Mercat. *de morb. mul. lib.* 4. *num.* 10. dicebat, eos, qui nonniſi duos dies ſupra decimum menſem attingunt, eſſe quam rariſſimos: quam etiam opinionem, licet Undecimeſtres admittat, ſequitur Vict. Trincavel. *Epiſt. Med. n.* 5. idcirco veteres Romanos has quaſi monſtroſas raritates non recepiſſe, teſtatur Gell. *Noct. Attic. lib.* 3. *cap.* 16. ab ipſo quoque Mercato adductus: reſpiciebant enim ea, quæ frequentius, & ut plurimum contingunt, cum hæc tantum a Natura ſint; Ariſtot. *lib.* 4. *de Gener. Anim. cap.* 4. ſed in rei veritate videtur hic fœtus juſto tempore natus, & poſt mariti mortem conceptus, quod ſatis ſuperque teſtatur tam longa mora in utero Matris poſt primum partum, quam moram ideo dicendum illum traxiſſe, quia non compleverat eam perfectionem, qua dotari debebat, ut vitalis eſſet, cum eſſet maxime robuſtus, ut poſt ortum oſtendit: perfici ergo illum oportuit in utero, & ad novum menſem pervenire antequam naſceretur, alias interiturus. 2 3 4

Sed quoad Undecimeſtres a Philoſophis, & Medicis rejectos, etiam Aſtrologi illos rejecerunt, ut firmat Nicol. Nancel. *in Analog. Microc ad Macro. lib* 7. *parte* 3. *problem.* & recte, quia, ut idem addit, hic partus non eſt omnino naturalis, imo non ſolum naturalis non eſt, ſed omnino præter naturam, & monſtruoſus: Bonaventura *de Octim. part. lib.* 3. *cap.* 34. 5

Neque opponatur hic Hippocratis *lib. de Octim. part. in fin.* auctoritas mox adducta, dum vult, quoſdam partus eſſe Undecimeſtres: nam hos ipſos, quos ille Undecimeſtres vocat, non pluribus diebus in utero commorari firmat, quam Decimeſtres, cum utroſque ſeptem quadrigenariis naſci docet, nempe diebus ducentis octoginta, unde recte Proſper Martianus *in ejus loci comm. verſ.* 49. dicebat, non ideo dici Undecimeſtres fœtus natos dimidia parte Anni, quia vere Undecimeſtres notabilem undecimi menſis partem attingunt, ut Septimeſtres notabilem primi, & ultimi menſis partem, hoc eſt majorem, quam dimidiam, ſed id conſiſtere in ſola denominatione, cum realis computatio in uno taliter ſe habeat, quam in alio, & idcirco tam Decimeſtres, quam Undecimeſtres eodem dierum numero naſcuntur, ut explicat etiam Bonaventura *de Octim. part. lib.* 7. *cap.* 130. & quando fœtus conceptus eſt, exempli gratia initio menſis, hoc eſt in Novilunio, & naſcitur ſeptem quadragenariis, dicitur Decimeſtris, ſi vero concipiatur poſt initium menſis per aliquot paucos dies, hoc eſt poſt Novilunium, & naſcitur etiam ſeptem quadragenariis, dicitur Undecimeſtris, quia dies primi menſis deficientis conſtituunt initium undecim menſis, & ſic non excedit Undecimeſtris numerum dierum ducentorum & octoginta, niſi forte per unum, aut alterum diem; nam longiſſimum naſcendi terminum Hippocrates poſuit ducentos octoginta duos dies. Itaque licet Undecimeſtres non conſtantes pluribus, 6 7

quam

quam diebus ducentis octoginta ; aut ad ſummum diebus ducentis octoginta duobus (qui dies nequaquam conſtituere poſſunt decem perfectos, & abſolutos menſes) admittendi ſint , tamen vere Undecimeſtres, qui decem menſibus integris, & inſuper aliquot diebus menſis naſcantur (qui dies perveniunt ad minas ad numerum trecentorum) non ſunt admittendi ob rationes, de quibus Medici, ac Philoſophi , apud ipſos requirendas . At fœtus natus diebus tercentum & ultra, veluti natus eſt hic poſt primum partum per triginta & plures dies, quomodo ſit admittendus, non video, oportuit ergo ſecundum hunc partum ſuperfœtatum abſque dubio fuiſſe, natumque poſt priorem juſto tempore , nempe nono aut decimo menſe.

8 Præterea ſi hic ſecundus fœtus una cum priori conceptus fuiſſet, neceſſario una cum illo debuiſſet naſci, ut alias evenit, ubi Gemelli in utero ex uno; eodemque congreſſu concipiuntur, nam cum in utero tantundem temporis permanſerit, ut primus, debuiſſet etiam ut primus ſuam totalem perfectionem
9 adeptum eſſe nono, aut decimo menſe, immo omnino nono, & cum priori debuiſſet in lucem exire; nam ſi perfectionem a Natura requiſitam adeptus fuerat, fruſtra in utero per triginta, & plures dies moram traxiſſet, immo non ſine ſui, & Matris quoque pernicie: unde videmus, Undecimeſtres ipſos, ſi aliquando Undecimeſtres ſint , non eſſe vitales , quia cæteris imperfectiores exiſtunt , Bonaventura *de Octimeſtr. Par. libro* 3. *cap.* 61. & jure æquiparat illum Octimeſtri. Quod ſi firmare velimus , hunc ſecundum fœtum eſſe vere Undecimeſtrem, qui ſimul cum priori conceptus fuerit , & propter debilitatem non potuerit una cum priori in lucem prodire: hoc facile diluitur ex eo, quod hic ſecundus fœtus non ſolum vixerit, ſed vegetus, ac robuſtus extiterit, contra quam debuiſſet evenire, ſi ob debilitatem tamdiu in utero commoratus eſſet, ut firmat ipſe Hippocrat. *cit. lib. Octim. part numer.* 1. per hæc verba : *Nam perfectiſſimus eſt fœtus in primis quadraginta diebus : ubi vero plures acceſſerint , perit*: & in ſequentibus, cauſam addit hujus eventus.

10 Quoad ſecundum punctum, nempe an ex hac ſuperfœtatione argui poſſit Lauretam impudice vixiſſe; & ex alio viro, etiam marito vivente, aut poſt ejus mortem concepiſſe res clara videtur ; etenim cum conſtet eandem diſtantiam ſervare in naſcendo fœtum ſuperfœtatum a fœtu primo loco concepto, quam habuit , cum conciperetur , Fernel. *lib. Phiſiol. cap.* 12. Mercat. *de ſteril. & Praga. aff. lib.* 3. *cap.* 6 Joan. Hucher. *de Sterilit. lib.* 3. *tit. de ſuperfœt.* & a partu prioris fœtus ad partum ſecundi pertranſierint triginta, & plures dies, neceſſario hic ſecundus fœtus conceptus fuit triginta , ac pluribus diebus poſt priorem , & ſic non potuit eſſe conceptus , niſi poſt mariti mortem : nam Laureta peperit ut ex relatione habetur, priorem filium octavo menſe poſt Mariti obitum , ex quo habetur, quod illa in ipſa Mariti morte menſtruum fœtum gereret , ſic enim juſto tempore peperit , nono ſcilicet menſe, ut plerumque evenire ſolet; atque hoc pacto ſecundus fœtus ex ſuperfœtatione conceptus eſt poſt Mariti mortem ; cum natus fuerit nono menſe exacto, poſtquam Maritus deceſſit; immo ſi recte tempora computentur, non ſolum nono, ſed decimo poſt prædictam Mariti mortem natus eſt, quia Laureta primum partum enixa eſt octo menſibus exactis, atque illis quidem ſolaribus poſt Mariti obitum , unde fieri potuit , ut dies primi menſis non pertranſierint numerum quindecim, aut viginti; nam hoc pacto prior partus erat nonimeſtris, & perfectiſſimus , cum conſtaret diebus ducentis quinquaginta quinque, aut etiam ſexaginta. At vero ſecundus fœtus nono menſe exacto a morte Mariti natus eſt , immo ſi conceptus fuiſſet poſt Novilunium , natus eſſet menſe decimo ; ſi enim primum menſem ex quindecim diebus conſtantem accipiamus , & addantur bis quindecim diebus ducenti quadraginta ; fient dies ducenti quadraginta quinque, quibus complebitur nonus menſis , relinquuntur ergo quindecim alii dies, qui erunt menſis decimi; erit igitur hic partus omnino Decimeſtris, & nonniſi poſt obitum Mariti conceptus ; nam ubi ante conceptus fuiſſet, iis ſymptomatibus aſſociari illum oportuit (abſque quod adoleſcere potuiſſet) quæ docet obſervari in omnibus Hippocrat. *lib. de ſuperfœt. nu* 1. & Ariſtot. *lib.* 7. *de Gen. Anim. cap.* 4. nam & idem Ariſtot. *lib.* 4. *ejuſdem cap.* 5. ſuperfœtatos non poſſe ſcribit, ſed abigi, utroſque conceptus.

Adde quod ſi ſecundus hic fœtus ante conceptus 11
fuiſſet, neceſſe fuerit, illum in utero permanere ſupra decem menſes exactos per plures dies, & vere extitiſſe Undecimeſtrem, hoc eſt, natum poſt decem menſes exactos (etiamſi primum conſtituamus ex quindecim diebus) & quindecim dies undecimi menſis, nam conſtaret diebus tercentum ; quod præterquam quod tam raro evenire ſolet, ut nihil ſupra, adhuc tam validis, integriſque viribus naſci non potuiſſet, cum tales, ut dictum eſt, vitales non ſint.

Verumenim vero , vel quod ſecundus hic fœtus fuerit ſuperfœtus , vel non (nam ſit pro nunc utrumque poſſibile) nihil ſuſpicandum firmaverim de Lauretæ honeſtate , cum potuerit ſimul cum priori fœtu concipi, nec non potuerit vivente Marito ſuperfœtari.

Quod enim potuerit ſimul cum priori fœtu concipi, patet, quia cum natus ſi poſt novem menſes a Mariti morte, & Laureta potuerit concipere per quindecim , aut pauciores etiam dies ante Mariti obitum, non fuiſſet natus niſi ducenteſimo octuageſimoquinto ad ſummum , & forte ducenteſimo octuageſimo tantum, & ſic conſequens fuit, illum & vitalem , & maxime vegetum extitiſſe, ut hujuſmodi fœtus eſſe teſtatur Hippocrat. *loco cit.* ſed ſi ſuperfœtatum eum dicamus, adhuc potuit ſuperfœtari ante Mariti mortem , quia ſi Laureta jam per menſem utero gerebat, cum ejus maritus occiſus eſt, potuit in primis conceptionis diebus fœtus ſuperfœtari, ita ut etiam ſi per quindecim dies poſt priorem conceptum fuiſſet ſuperfœtatus, non excederet terminum Decimeſtris partus, licet, cum maritus non perierit ex morbo aliquo, cujus cauſa coactus fuerit a coitu abſtinere, ſed in rixa occubuerit, ut conſtat in facto, potuit nocte ipſa illius mortem præcedente cum Laureta rem habere, quæ ex eo congreſſu potuit ſuperfœtare, & ſic fœtus hic ſuperfœtatus eſſet Nonimeſtris, ac perfectiſſimus, & hoc videtur magis tenendum, cum ſit magis veriſimile, quia natus eſt integro menſe poſt priorem, nam etiam per menſem poſt priorem fuerat conceptus; unde nulla ſuſpicio intervenire poteſt de Lauretæ pudicitia, cum ex mariti congreſſu ſuperfœtaverit.

Quod vero opponi poterat contra id, quod dictum eſt, potuiſſe nimirum hunc ſecundum fœtum cum priore concipi, illud eſt, quod ex communi opinione Hippocratis auctoritate firmata, fœtus ſimul concepti ſimul naſcuntur , ut jam ſuperius dictum eſt: non potuit ergo hic ſecundus fœtus natus tanto tempore poſt priorem, ſimul cum priori eſſe conceptus. Cui difficultati ſatisfieri poteſt , dicendo , dupliciter poſſe dici, duos fœtus eſſe ſimul conceptos; nempe aut uno, eodemque coitu, aut una eademque 12
nocte, ſed replicato coitu, & ſic firmandum ſecundum hunc fœtum , non ita dici ſimul cum priori conceptum , ut ex eodem congreſſu conceptus fuerit , ex eodemque ſemine in illo congreſſu ejecto, ſed eo- 13
dem tempore, nempe eodem die replicato, & ſucceſſivo congreſſu, & ex novo ſemine, ut fieri aliquando ſolet ; cujus rei ſignum evidens eſt, quod ambo, tam prior, inquam , quam poſterior fœtus his ſecundinis ſeparatis involvuntur, quod nequaquam fit, cum ex eodem congreſſu eodemque projecto ſemine ſunt concepti; quia tunc una eademque ſecundina includuntur, niſi ſexu diſtinguantur, ut ex au- 14
ctoritate Medicorum omnium , eorum præſertim , qui jam adducti ſunt ſuperius, manifeſtum eſt. Præterquam quod etiamſi fœtus ſint ſimul concepti, non ſemper eodem die naſcuntur ; ut teſtatur Laurent. 15
Joubert. *lib.* 3. *error. Popular. cap.* 1. qui naſci tradit ali-

aliquando plures fœtus, etiamſi ſimul concepti fue-
rint, per quinque, aut ſex, aut octo etiam dies,
unum poſt alium.

Huic tamen aſſertioni opponi facile poteſt, quod id
poſſibile quidem ſit per aliquot dies, ut ad ſummum
octo, ſed per triginta, & plures dies poſteriorem tar-
dare exitum ab utero, nec veriſimile, nec poſſibile
eſſe; cum hoc non niſi ex ſumma ipſis fœtus debilita-
te evenire poſſit; & tam longa mora in matris ven-
tre non poſſit non eſſe, & fœtui, & matri exitialis.

Sed profecto ex falſa ſuppoſitione, quod prior fœ-
tus fuerit ante conceptus, & ſecundus poſt, & quod
ſecundus fuerit ſuperfœtatus, error omnis in hoc ca-
ſu emanat: nam ubi facti ſeriem diligenter examine-
mus, facile contrarium apparere poterit veritati ma-
gis conſonum, nempe neque priorem partum fuiſ-
ſe ante conceptum, neque poſteriorem fuiſſe ſuper-
fœtatum, ſed priorem fuiſſe ſuperfœtatum, ac po-
ſteriorem natum fuiſſe ante conceptum, licet con-
trarium plerumque evenire conſueſcat, nempe ut
poſt primò conceptum ſuperfœtatus edatur: Hippocr.
teſte *lib. cit. de ſuperfœtation. n.* 1. ibi, *Poſterius ipſum in-
ſuper parit non vitalem*, & patet in hiſtoriis relatis per
Marcel. Donat. *lib.* 4. *hiſt. Med. mirab. c.* 10. & per Joan.
Schench. *lib* 4. *obſer. tit. de ſuperfœt.* Hoc tamen perpe-
tuum non eſſe patet ex hiſtoria, de qua Andr. Lau-
rent. *lib.* 2. *Anatom. qu.* 32. & in aliis quibuſdam hi-
ſtoriis enarratis per Gaſpar. Bahuin. *in Append. ad
Rouſſet. de part. Cæſar.*

Non abſque ratione autem firmaverim, eum, qui
prius natus eſt in hoc caſu fuiſſe ſuperfœtatum, quia
nec bene habitus, nec bene formatus, nec perfectus
16 erat, ut in facto habetur, unde rationabiliter con-
cludere licet, illum in utero ſufficienter non per-
manſiſſe, ſed ſuperfœtatum fuiſſe, ac conceptum for-
te die mortem mariti præcedente, & ſic non niſi octi-
meſtris fuerit, qui, ut omnes norunt, vitalis non
eſt; ſecundus autem fœtus ob ſui fortitudinem in ute-
ro remanſit, uſque ad complementum, quod requi-
rebat, & natus eſt decimeſtris, ut ex enumeratione
dierum patere poteſt. Eodem enim pacto *in hiſtoria
ſupra cit.* ex Bahuino prior fœtus mortuus natus eſt,
& calvaria carens, manifeſtiſſimum ſignum, quod,
quia ſuperfœtatus erat, non potuerit, perfecte for-
mari; poſterior autem natus poſt priorem per decem
hebdomadas, perfectus fuit, ac vixit, cum ob ſui
fortitudinem, non obſtante prioris abortu, ſe in ute-
ro continuerit, uſque ad debitum naſcendi tempus,
ut bonam ac completam formationem adipiſceretur,
quemadmodum fœliciter ſucceſſit.

Itaque extra omnem æquitatem, & veritatem eſt
de Lauretæ honeſtate dubitare; cum hic ſecundus fœ-
tus, ut dictum eſt, vere ex ipſius marito conceptus
fuerit ante priorem quidem, & juſto tempore natus
ſit, ut ex vero computo dierum geſtationis colligi-
tur, dato quod etiam per quindecim dies ante ma-
riti mortem conceptus fuerit.

CONSILIUM LXVII.

Ad Titulum Quintum Libri Primi.

De Partu legitimo & naturali.

ARGUMENTUM.

Anna Maria, Matthæi Bracci uxor, cum
gravida eſſet, ſeptimo menſe ex lethali
ægritudine deceſſit, ac poſt horæ quadran-
tem, ventre illius per Chirurgum exſecto,
inde fœtus extractus eſt, de quo dubitatum
fuit, an vivus eſſet, necne, cum per non-
nullos teſtes conſtaret, illum quoſdam mo-
tus edidiſſe, oculos elevaſſe, & alia quædam
vitæ ſigna, ſed nullius momenti commmon-
ſtraſſe, ut in ſummario patet: huic dubio
ſequenti reſponſo ſatisfeci.

SUMMARIUM.

1 *Septimeſtris fœtus ex communi eſt vitalis.*
2 *Fœtus imperfecti non ſunt vitales.*
3 *Septimus menſis initium perfectionis fœtibus affert.*
4 *Motus principium eſt ipſa anima.*
5 *Tantundem damni infert morbus acutus brevi tempore, ſi occidat, quantum morbus Chronicus, ſed lethalis tempore diuturno.*
6 *Ut valet mater, ita & puer in utero manent.*
7 *Fœtus vivit vita matris.*
8 *Signa vitalis fœtus abſentia non vitalem denotant.*
9 *Gravida lethali morbo laborans, fœtus, quos geſtat, mortuos parit, aut non vitales.*
10 *Proprietas naſcendi in ſeptimo eſt aliquorum fœtuum, non omnium.*
11 *Septimeſtres fiunt a fortitudine virtutis.*
12 *Dies conceptionis ipſaſmet matres latere ſolet.*
13 *Ad vitam traducendam neceſſarium eſt virium robur.*
14 *In cadaveribus obſervantur aliqui motus.*
15 *Fœtus ad reſpirationem matris reſpirat per vaſa umbilicalia, & n.* 18.
16 *Privatio reſpirationis eſt ipſa mors.*
17 *Reſpirationis & pulſus, eſt una eademque neceſſitas.*

EX triplici fundamento nititur deducere Matthæus
Braccius, quod fœtus, de quo agitur, vivus ex-
tractus ſit a matris utero, & quod vitalis eſſe potue-
rit, ut ejus hæreditatem conſequatur. *Primò*, ex
eo, quod eſſet Septimeſtris, *Secundò*, quod eſſet per-
fectus, & omnibus membris abſolutus; ac *Tertio* de-
nique ex eo, quod aliquos motus ediderit, & alia
manifeſta vitæ ſigna commonſtraverit; unde etiam
tanquam vivus baptizatus a Parocho fuerit.

Nam quoad primum, patet ex communiſſimo om-
nium hominum conſenſu, fœtum ſeptimeſtrem eſſe 1
vitalem, unde ipſæ leges ex Hippocratis auctoritate
in lib. de ſeptim. part. & alibi, qui illum pro ratione
natum pronunciavit, vitalem illum, ac legitimum
declararunt, ut habetur in *citata* quotidie *lege ſepti-
mo menſe, Digeſtis ſtat. homin.* Unde non videtur de
re ullum dubium excitari poſſe.

Quoad ſecundum autem clare patet per membro- 2
rum illam undequaque perfectam abſolutionem,
concludenter probari vivendi aptitudinem; nam con-
tra, qui membris inabſoluti, & imperfecti naſcun-
tur, non poſſent in vita perdurare: ea enim mem-
brorum imperfectio ſatis ſuperque commonſtrat, non
tamdiu in utero materno fœtum permanſiſſe, quam-
diu permanere illum oportuit, ut vitalis naſceretur. 3
Unde idcirco Septimeſtres vivunt, non vero Sexime-
ſtres, qui ſeptimus menſis initium perfectionis fœ-
tibus ipſis conciliat; ut idem Hippocrat. *in lib. de
Octimeſtrib. Part. num.* 7. teſtatur; ac deficiente hac
membrorum perfectione, apparet manifeſte ſic na-
ſcentes fœtus deficere, non a totali ſolum, ſed ab
initiata illa perfectione, quam in Septimeſtribus tam
exquiſite adeſſe vult Hippocrat. *loco citato*.

Ac tandem quoad tertium negari non poteſt, fœ-
tum hunc vivum fuiſſe ab utero Matris exſectum, cum
plures motus ediderit, brachia, & crura extendendo,
os aperiendo, atque oculos attollendo, qui omnes
ac ſinguli motus viventem fœtum apertiſſime oſten- 4
dunt, qui nonniſi a vivido ipſius calor fieri eorum-
que principium ſit ipſa anima: Galen. *in Plat. Ty-
mæum in princ.* ita ut ubi tales motus apparent, præ-
ſentem animam eſſe ſit aſſerendum. Cum ergo fœ-
tus hic per eos motus vivum ſe commonſtraverit, po-
terat abſque dubio vitalis eſſe, cum natus eſſet ſepti-
mo menſe, de quo nullus, niſi qui imperitus judi-
cari vult, ex ſententia Hippocrat. *in lib. de Carn. n. ult.*
dubitare debet, an naſci poſſit vitalis, maxime cum
idipſum quotidiana experientia confirmetur.

Sed his, aliiſque objectionibus in contrarium fa-
cientibus, non obſtantibus, cum facile dilui poſſit
multo ſolidioribus, ac firmioribus fundamentis pars
noſtra innititur ad demonſtrandum, fœtum hunc ne-
que vivum ab utero Matris fuiſſe exſectum, neque po-
tuiſſe ullo modo vitalem eſſe. Et *primò*, ex prægreſ-

ſo

ſo Matris morbo; *Secundò*, ex deficientia ſignorum, quæ vivum, ac vitalem fœtum commonſtrare ſolent; ac *Tertiò* denique ex intempeſtiva, ac violenta ejus extractione a Matris utero.

5 Et quoad primum, ex depoſitione omnium, ac ſingulorum teſtium patet, & in confeſſo etiam eſt apud partes, Annam Mariam ex lethali morbo deceſſiſſe Chronico, vel acuto, utrumvis, nam de hoc nihil miror, tantundem enim damni infert Chronicus morbus, ſpatio plurium hebdomadarum, aut menſium, quam acutus brevi aliquorum dierum ſpatio, cum uterque vel lente, vel celeriter Ægrum ad
6 interitum deducat. Cum igitur Anna Maria lethali morbo ægrotaverit, fœtum etiam cum illa ægrotaſſe neceſſe eſt, ut enim valet mater, ita & puer; vel ipſo Hippocrate teſte *lib. de Nat. Pueror. num.* 21. *ſeq. num.* 35. nec id ſine evidentiſſima ratione; nam mu-
7 lierem utero gerentem morbo acuto conflictatam, neceſſe eſt ſanguine deterrimo abundare, & hoc ipſo ſanguine puerum in utero enutriri; unde de neceſſitate Naturæ puerum una cum Matre ægrotare opus eſt. Præterquam quod non modo ſanguine pravo nutritur, ob Matris morbum, ſed vivit ex ipſa vita ipſius Matris, ut habetur *loco eod. nu.* 21. Unde neceſſe eſt eoſdem affectus puerum pati, quos patitur ipſa mater, & ſi mater male concoquat, neceſse etiam eſt, ipſum puerum male reſpirare, & male concoquere. Ergo Matre morbo lethali afflicta, neceſſe fuit etiam ipſum puerum morbo lethali affligi, & ſi Mater, quæ viribus firmioribus dotabatur, quam puer, ex eo morbo periit, quis non firmabit, etiam ipſum puerum ex eodem morbo, ſuperveniente etiam moleſtia ſectionis ab utero, perire debuiſſe? aut dato, quod non illico cum Matre perierit, ex ejuſdem morbi violentia, certe oportuit illum ad extremam debilitatem deduci, ita ut ab utero extractus per matris ſectionem, nullo modo, ne per momentum quidem, vivere potuerit. Quoniam ergo modo firmabimus, puerum in ſeptimo menſe lethali morbo conflictatum, & a Matris utero per ejus ſectionem violenter extractum poſſe eſſe vitalem? at neque de Nonimeſtre, aut Decimeſtre, jure id firmari liceret: certum autem eſt præſumptionem militare immaturi, intempeſtivique partus, cum mater in puerperio deceſſit, ut ex Pariſio, & Alciato dicit Menochius *de præſumptionib. lib.* 6. *præſumpt.* 52. *n.* 8. licet ipſe Menochius hanc præſumptionem invalidam contendat ex eo, quod aliquando mulieres in partu pereuntes filios vitales, imo etiam & robuſtos ediderunt: Sed non conſideravit Menochius id evenire in iis, quæ ex ſimplici partus violentia, ac difficultate pereunt; at in iis, quæ longa, aut maligna infirmitate detentæ, in partu pereunt ex naturæ ipſius more fit, ut etiam filii, quos edunt, non vitales exiſtant, unde præſumptio prædicta exiſtimanda eſt validiſſima, & auctoritate frequenti Hippocratis confirmata, qui ubique teſtatus eſt, utero gerentem morboſam, ac male coloratam, fœtus geſtare debiles, & minime vitales, ut infra.

Ex hoc igitur capite, fœtus, de quo agitur, non poterat ullo modo eſſe vitalis, etiamſi utcumque vivus ab utero fuiſſet extractus.

Secundo ſatis oſtendit, illum non potuiſſe eſſe vitalem, deficientia eorum ſignorum, quæ vitales fœtus oſtendunt; nam & ex parte ſui ipſius, & parte ipſius matris, & ex parte eorum, quæ partum conco-
8 mitantur, omnia quæcunque ſigna adduci poſſunt, ac præcipue potiora defeciſſe conſtat. Nam fœtus ipſe, neque vocem ullam emiſit, aut ejulatum, nec reſpirare obſervatus eſt, nec ſternutare, neque fæces, aut urinam reddere, neque ſe movere, ſaltem ita, ut clare obſervari poſſet, neque aliam ullam notabilem vitæ ſignificationem præſeferre; quibus ſignis abſentibus, fœtus vitalis eſſe non poteſt. Avic. 21. 2. *tract.* 1. *c. ult.*

Et ex his eludendæ veniant affectatæ Chirurgi & Obſtetricis depoſitiones ad patris adverſæ requiſitionem emanatæ, cum data opera, prædicta omnia ſigna vitalis fœtus ſub ſilentio pertranſierint, & leviora, ac minus ad rem facientia tantum adduxerint.

Sed & ſigna ex parte matris omnia commonſtrarunt, fœtum hunc non potuiſſe eſſe vitalem, quia illa, ut dictum eſt, lethali morbo deceſſit; & ex 9
prægreſſo matris morbo illud pronunciat Hippocrat. *in lib. de ſuperfœt. nu.* 8. eam fœtus, quos geſtat, mortuos parere, aut vivos male habentes, neque vitales. Cum igitur ſigna ex parte matris apparentia omnia atteſtata ſint manifeſtum fœtus interitum, non poteſt pro vitali acceptari.

Sed & ſigna, quæ in partu apparere ſolent, & fœtum vitalem eſſe oſtendunt, omnia hic defecerunt; nam neque mater tanta virtute dotata fuit, ut parere potuerit, neque puer tantum vigoris fortius eſt, ut poſſet propria virtute ſibi viam ad exitum parare, & in lucem prodire, quare neque matrem peperiſſe conſtat, neque fœtum natum eſſe, ſed per vim a matris utero extractum; nam & mater, & puer omni virtute deſtituebantur, ita ut neque illa parere, neque hic naſci poſſet.

Denique ex intempeſtiva hujus fœtus exactione ex materno ventre, manifeſte deducitur, illum non potuiſſe eſſe vitalem; nam etiamſi gratis condonemus, illum fuiſse ſeptimeſtrem, tamen non ob id firmare poſſumus illum ex hac una conditione potuiſſe eſſe vitalem, quia non qui ſeptimo menſe per 10
violentiam a materno utero extrahitur, eſt fœtus vitalis, ſed qui ſponte ſeptimo menſe naſcitur, eſt enim proprietas hæc naſcendi in ſeptimo menſe aliquorum fœtuum tantum, non omnium; & eſt maxime eorum, qui validiores ſunt: at hunc non fuiſſe hac proprietate dotatum patet, quia neque exiſtens in utero matris ullum motum edidit, per quem tentaret in lucem exire, neque ullo modo natus eſt, ſed manu chirurgica extractus; itaque non erat hic fœtus ex ſua natura ſeptimeſtris, hoc eſt non debebat naturaliter naſci ſeptimo menſe, neque idcirco inter vere Septimeſtres fuerat commemorandus, etiamſi natus eſſet in ſeptimo, quia non fuiſſet vitalis, ſtante quod non ex fortitudine virtutis, & ex natura ſua in ſeptimo natus fuiſſet, ſed potius a violenta aliqua cauſa manumiſſus; licet ſciam omnes, qui in ſeptimo naſcuntur, pro vitalibus, & legitimis acceptari, ne uni per alium injuria fiat; & tamen hoc non deberet ita procedere, ſtante quod hæc proprietas maturius naſcendi ſit aliquorum fœtuum, ut aliquorum fructuum, qui præcoces ſunt, & ante alios ſuæ ipſorum ſpeciei maturantur, ut exempli gratia: Aliqui ficus ſunt, qui menſe Junio prope æſtivum ſolſtitium maturantur, unde tunc collecti, eſui apti ſunt; qui vero ex ſua natura præcoces non ſunt, ſed ſerotini, ſi eodem tempore cum præcocibus colligantur, nequaquam eſui apti eſſe poſſunt: Idem ergo de fœtibus firmandum, ſi modo communis opinio veritatem habet, nempe quod a natura ſit quoſdam in ſeptimo naſci; quod ego non admitto, & naturaliter exiſtimo, pueros naſci tantum nono, & decimo: ſed prævaleat nunc communis opinio; qui ergo ex ſui natura ſeptimeſtres naſcuntur, quia cæteris fortiores ſunt, ut Hippocrat. *lib. de ſeptim. part. nu.* 1. dicebat, vitales eſſe poſſunt; at vero, qui a ſua natura hoc non habent, ut ſeptimo naſci debeant, ſi ſeptimo naſcantur, nullo modo poſsunt eſſe vitales, ſed tanquam abortivi, & per vim ab utero ejecti ante tempus ſibi a Natura deſtinatum naſcentes pereunt.

Sed ſunt per nos Septimeſtres omnes vitales, illud certum eſt, ut mox diximus, Septimeſtres, ſecundùm 11
Hippocratem, & Medicos univerſos fieri a fortitudine virtutis, ob quam valide ſe in ſeptimo moventes, & exagitantes ligamenta diſrumpſunt, atque eo pacto naſcuntur, unde ob eam violentiam plurimi eorum intereunt, licet ex multis aliqui ſerventur. At quam virtutis fortitudinem effingere poſsumus in hoc fœtu, a ſeviſſimo ac lethali morbo, antequam ab utero extraheretur, conflictato.

Sed ne hoc quidem nobis ſuffragari quicquam volo, ſed concedere paratus ſum, omnes, ac ſingulos fœtus, qui in ſeptimo naſcuntur, poſſe eſse vitales; ſed tunc hoc admittendum concedo, cum ex ſe naſcuntur, non cum per vim ab utero matris extrahuntur; quamquam enim, etiam qui e matris ventre

tre

tre exectus eſt, naſci dicatur, ut per textum *in leg. quod dicitur, Digeſtis de libertis & poſthumis*; tamen ita hoc procedit, ſi vivus naſcatur, ut idem textus habet; nam ſi conſeſtim moriatur, naſci dici non poteſt, Abb. *in c. Nam & ego, de verbor. ſignif.* hic autem fœtus, cum mortuus exectus ſit, ut conſtat, vel ad omne pejus ſemimortuus, ita ut confeſtim expiraverit, non poteſt dici, quod natus fuerit, cum non naſci, & natum mori paria ſint: *§. Dubitatum Auth. de inceſt. Nupt.* & ſic non poteſt comprehendi inter eos Septimeſtres, qui vere naſcuntur, nec quod de illis Septimeſtribus dicitur, huic fœtui applicari poteſt: unde non ſuffragatur adverſariis, quod hic fœtus fuerit Septimeſtris, quia vere Septimeſtris non fuit, ſed cum non potuerit ob debilitatem, & imperfectionem ex ſe naſci, per vim ab utero præmortuæ Matris, mortuus, aut nullo modo vitalis eſt exemptus.

Licet autem ex his, quæ jam dicta ſunt, facillime corruant fundamenta omnia partis adverſæ; tamen, ut veritas majorem in modum eluceſcat, iis, quæ ad ejus favorem adducuntur, plene ſatisfaciendum.

Ad id ergo, quod dicitur, fœtum hunc potuiſſe eſſe vitalem, ex eo, quod eſſet Septimeſtris, Reſpondeo primo, hoc non probari, niſi per teſtes de auditu ab ipſa Matre; at hoc, neque ex dicto ipſius Matris cer-
12 to firmari poteſt, cum etiam ipſæ Matres maximopere in hoc decipiantur; quia dies conceptionis ipſas quoque latere poteſt, immo latere ſolet: Ariſtotel. *lib. 7. de hiſt. Anim. cap. 4.* & docent etiam ipſi Jureconſulti: Gloſs. *in c. 1. §. in Lege, verb. Quadrag. diſtinct. 5.* Cagnol. *in leg. ſi certum petatur: n.* 199 Maſcard. *de probat. concluſ.* 205. *nu.* 6. *volum. 2. & concluſ.* 1146. *n.* 31. *vol.* 3. Altograd. *conſil.* 52. *n.* 39. *& ſequentib.* & hoc ſumma cum ratione, quia ubi frequenter, ut ſolet, maritus cum uxore congrediatur, exempli gratia, ſingulis, vel alternis diebus, mulier neſcit, ex quo congreſſu conceperit, cum in omnibus, vel in pluribus eadem delectatio, eademque ſigna conſpicua fiunt, ex quibus mulier ſuſpicari poſſit, ſe concepiſſe, unde de hoc certa nunquam eſſe poteſt, ſi de die ipſa conceptionis loquamur. Anna Maria igitur potuit cum aliis decipi, neſciendo præciſe diem conceptionis, & ſic aſſeverare, ſe eſſe gravidam ſeptem menſium, cum eſſet tantum in ſexto, vel forte pertranſiſſet ſeptimum, & eſſet in octavo, quod veriſimilius eſt, & deponitur a quadam obſtetrice pro parte noſtra examinata, quæ aſſerit, ſe audiviſſe a Lucretia prædictæ Annæ Mariæ ſorore, & ab alia fœmina, Annam Mariam gravidam eſſe octo menſium: quod evidentius probatur ex depoſitionibus teſtium a parte adverſa inductorum, qui omnes unanimiter deponunt, fœtum hunc fuiſſe perfectum, omnibuſque membris abſolutiſſimum; at Septimeſtres nunquam habent eam membrorum, & corpulentiæ abſolutionem, immo ſemper aliqua corpuſculi imperfectione, alicujus membri non abſoluta conſtructione pro Septimeſtribus ſe produnt, ut pluribus ex Medicorum omnium auctoritate probavi *lib. 1. Quæſt. Medico-Leg. tit. 2. quæſt. 3. per totam*. Ergo cum hic fœtus haberet ſufficientem corpulentiam, & membrorum omnium abſolutionem, non Septimeſtris, ſed Octimeſtris potius erit judicandus, nam Octimeſtris Septimeſtri proculdubio eſt magis abſolutus.

Nec multo ſtabilius eſt ſecundum fundamentum, cui pars adverſa innititur, dicendo, quod ex membrorum perfectione conjiciebatur, fœtum hunc fuiſſe vitalem: Nam ſi hoc eſſe ſimpliciter verum, multo magis vitalis eſſet Octimeſtris, cum majorem membrorum perfectionem in utero acquiſierit, quam Septimeſtris, qui nunquam habet decentem corpulentiam, ut dictum eſt, & confirmat quoque Horat. Augen. *lib. de Part. hum. cap.* 4. qui tamen accerrimus eſt Septimeſtrium defenſor: at ad vitam protrahendam
13 non ſatis eſt membrorum abſolutio, ſed neceſſarium eſt robur, quo abſente, ut in caſu noſtro, nihil omnino operatur abſoluta membrorum perfectio, quæ ne in Nonimeſtri quidem, aut Decimeſtri quicquam operatur, ſine ſufficienti vitium robore, & tamen hi perfectiſſimi ſunt, nihilque a requiſita ex ſui natura perfectione deficiunt, ut deficere ſemper conſueverunt Septimeſtres, & ut defuit fœtus, de quo agitur.

Et cum prædictis corruit etiam teſtium fundamentum, deſumptum ex motibus in hoc fœtu, ut dicitur, obſervatis: nam vel adeo debiles fuerunt, ſi qui obſervari potuerunt, ut in conſiderationem ullam venire non mereantur, quales fuiſſe obſervatos in caſu, de quo Baldus, cujus mentionem habet Rota *in Rom. ſucceſſionis de Sabellis, ſeu Romana reſtitutionis Dotis 27. Maii* 1596. *coram Penia numer.* 16. vel nullo modo, ut veriſimilius eſt, obſervari potuerunt. Nam qui motus, quæ vitæ ſigna, Deus bone! in medium producuntur pro motibus & ſignis viventis fœtus? Hi motus, hæc ſigna morientis fetus ſunt, non viventis, immo non morientis, ſed jam mortui, cum in ipſis mortuorum cadaveribus ſimiles motus, & his evidentiores obſerventur, ut 14
notavi alias ex nonnullorum Doctorum obſervatione, *libro quarto, Quæſt. Medico-Legal. titulo primo, quæſt.* 10. *numer.* 36. & firmat etiam Fortun. Fidel. *libro quarto, de Relat. Medic. cap. in fin.* Fiunt enim hujuſmodi motus ex convulſione a putredine excitata, vel a flatu, vel ab Aere externo, ut inibi dixi; & hoc multo facilius ſuccedere potuit in hujus fœtus corpuſculo a flatibus erumpentibus ex aquis in Matris utero contentis, & ab Aere ipſo externo, cujus rigiditate reſpectu loci, ex quo puellus prodibat, potuerunt facillime excitari motus, ſeu potius membrorum contractiones. Jam vero os aperire, animam exhalantibus, eſtne quid novum? occulus attollere in ipſo mortis momento eſtne quid inuſitatum? Profecto ejus rei cauſam quærit Ariſtotel. *Probl. libro quarto, probl.* 1. Itaque omnes ii motus, ſi qui in hoc fœtu obſervati ſunt, vel mortui motus erant, non a calore, & virtute naturali, ſed a violenta cauſa excitati, vel erant motus morientis, & animam exhalantis, licet veriſimilius ſit, fuiſſe motus cadaveris, & fœtus jam extincti, quam ſecus, ut apertius deinceps monſtrabimus. Et ſi computare velimus caſum hunc, cum caſu Baldi, de quo Rota *ubi ſup.* evidentiores vitæ demonſtrationes in illo apparuerunt, quam in hoc, cum ille tranſpiraret, & reſpiraret, quod in hoc non fuit indubie obſervatum: & tamen eadem Rota *ibid. numer.* 17. voluit, quod in his, qui ſecto Matris ventre extrahuntur ad effectum, ut rumpant teſtamentum, vel aliquam diſpſitionem inducant, ex eo quod aſſeruntur vivi extracti, majores & urgentiores probationes (unde addam ego) etiam evidentiora vitæ ſigna requirantur; unde eadem Rota *ib. n.* 6. ex evidentioribus motibus, & ſignis in Puella, de qua *ibi* obſervatis, judicavit illam vere vixiſſe.

Non mirum egro eſt, ſi a Religioſo illo, qui fœtum hunc baptizavit, ægre, & nonniſi ſub conditione fuerit baptizatus, ut in facto conſtat, & ipſe idem deponit: cognoſcebat enim apertiſſime, non poſſe ex ullo certo, & evidenti ſigno ſimpliciter, tanquam ſi viveret, baptizari, ex quo multo magis ſe prodit invaliditas, & inanitas eorum ſignorum, & debilitas, immo nullitas eorum motuum, quos obſervatos fuiſſe a teſtibus pro parte adverſa examinatis deponitur, cum impoſſibile fuerit, non potuiſſe prædictum Sacerdotem comprehendere, an viveret, necne, ſtante veritate depoſitionis eorundem teſtium, quod nimirum vixerit poſt exactionem per horæ quadrantem; in quo temporis ſpatio non eſt veriſimile tam exiles, & infrequentes motus Puellum edidiſſe, ac tam dubia vitæ ſigna præſtitiſſe, ut certo certius a quocunque adſtante comprehendi non potuerit, illum pro certo vivere.

Cœterum, quæcunque hactenus allata ſint, licet omnino conveniant, fœtum hunc vivum non fuiſſe extractum, & non potuiiſe eſſe vitalem; tamen omnia ex abundanti dicta ſunto, quæ enim reſtant dicenda, falcem ad radicem ponunt, & omnem contradicendi anſam adverſariis adimunt; quippe cum ex teſtium depoſitionibus concludentiſſime probetur (qui teſtes pro eorum parte ſunt inducti) fœtum prædictum in utero ipſius Matris ſuffocatum fuiſſe, & mortuum inde a Chirurgo extractum; nam teſtes omnes prænominati in hoc ſunt conteſtes, quod cum Anna Maria

animam

animam exhalaſſet, antequam a Chirurgo ejus venter ſectus fuerit, ad fœtum inde extrahendum, pertranſierit ſpatium unius quadrantis boræ. Modo, per totum hoc ſpatium, nec reſpirare, nec tranſpirare potuit, quia cum fœtus ad Matris reſpirationem, non
15 ex ſe reſpiret, ſeu potius tranſpiret (non enim per nares, aut os, dum in utero eſt aerem attrahere poteſt) quod ſuccedit illi per vaſa umbilicalia, ut notiſſimum Medicis, & Philoſophis eſt, & deponit etiam ipſe Chirurgus in interrogatoriis, Mater autem jam per horæ quadrantem amplius non reſpiraret, quia erat jam
16 mortua, nec fœtus reſpirare amplius poterat, ergo erat mortuus; quia privatio reſpirationis eſt ipſa mors: Averr. *lib. 2. Collig. c. 39.* nec vita ſine reſpiratione conſiſtere poteſt, Galen. *lib 6. de Loc. aff. cap. 5. & lib. 1. de diffic. Reſpir. c. 12.* Gordon. *in Lil. p. 7. c. 10.* Valleſc. *in Philon. lib. 3. cap. 14* & impoſſibile eſt, viventem non reſpirare: Mercat. *lib. 1. de intern. morb. cur. cap. 12.* Hieron. Fabric. *de Reſpir. lib. 1. cap. 1.* & quod vere fœtus hic non reſpiraret, ipſe Chirurgus confitetur ad interrogatoria reſpondens, ibi: *Non ha avuto niſſuna reſpiratione nè ejulato.* Neque dicatur, quod hoc ſpatium quadrantis horæ fuerit ita breve, ut poſſibile fuerit abſque reſpiratione illum potuiſſe vivere: quia ne per minimam quidem diei patrem, ac ne per momentum animal a reſpiratione ceſſare poteſt, ut in confeſſo eſt apud Medicos Hippocr. *in lib. de Flatib. num. 6.* Gal. *ubi ſup. & lib. de utilit. reſpirat. c. 8. in princ.* Hieron. Fabric. *loco cit.* Marcell. Donat. *lib. 7. Hiſtor. Med. mirab. c. 10.*

Et cum deluditur etiam affectata depoſitio ipſius Chirurgi volentis in hoc fœtu etiam abſciſſa reſpiratione, ſenſatum fuiſſe pulſum, quod eſt falſum, & omnino impoſſibile, quia reſpirationis, & pulſus eſt una eademque neceſſitas & ratio, Galen. *de uſu. Pulſ. cap. 3.* neutrumque perire in totum poſſibile eſt, donec ſuperfuerit Animal: idem Galen. *lib. 1. de diffic. reſpir.*
17 *c. 8.* unde pereunte reſpiratione, neceſſe eſt etiam ſimul & pulſum perire, ut *ibi*, atqui *alibi* proſequitur idem Galenus.

Neque valet contra hoc dicere, quod etiamſi in puello hoc non ſervatur reſpiratio, tamen ſervari potuit tranſpiratio, & per illam in vita perdurare: nam, ut jam dictum ſuperius eſt, fœtus in utero non reſpirat, quia aerem per nares, aut per os attrahere non poteſt, ſed tranſpirat ad Matris reſpirationem per vaſa umbilicalia, unde pereunte in Matre reſpiratione, neceſſe eſt
18 etiam in fœtu perire tranſpirationem, & illum vita deſtitui.

Ex quibus ſufficienter, ut videtur, & concludentiſſime probatum remanet, fœtum, de quo agitur, non ſolum non potuiſſe eſſe vitalem, ſed in ipſo Matris utero ante ſectionem fuiſse ſuffocatum, cum reſpirare, mortua matre, nullo modo potuerit, & ſic non potuiſse eſse hæreditatis capacem, ſuccedendo Matri, neque hæreditatem Patri tranſmittere.

CONSILIUM LXVIII.

Ad Titulum de Impotentia coeundi, & generandi, libri tertii.

ARGUMENTUM.

Sexagenarius quidam duxerat Virginem uxorem, quam per menſem, & ultra in caſſum exagitans, numquam mulierem facere potuit. Re patefacta, inſtitit Sponſæ pater pro matrimonii diſſolutione, nullo termino expectato, cum Sponſus & ob ætatem, & ob valetudinem, & ob fiſtulam in Perinæo eſſet notorie impotens ad conſummandum matrimonium. Contra autem opponente Sponſo Virginis arctationem, & animi a ſe averſionem, & ob quorum cauſam inſtabat, ut quoad arctationem Virgo a peritis Matronis inſpiceretur, & quod animi averſionem, ut triennium expectaretur; nam poterat Sponſa quoad arctationem habere aliquod impedimentum amovibile, & quoad animi averſionem tempore in melius immutari.

SUMMARIUM.

1 *Pro diſſolutione Matrimonii, ſtante evidentia impedimenti, non eſt neceſſaria Triennii expectatio.*
2 *Sexagenarii & ætate majores coire, & generare poſſunt. Declara, ut n. 7.*
3 *Natura imbecillis non poteſt dici valetudinarius.*
4 *Debilitas poteſt ſtare cum ſtatu naturali.*
5 *Senes ſani dicuntur, licet debiles ſint.*
6 *Longitudo membri non poteſt impedire erectionem, licet impedire poſſit generationem.*
8 *Ætates non annorum numero, ſed viribus determinantur.*
9 *Decrepitus non præſumitur potens ad coeundum.*
10 *Stomachici qui dicantur.*
11 *Genitalium non recta conformatio connumeranda inter cauſas impotentiæ coeundi.*
12 *Fiſtula in Perinæo impotentiam coeundi adauget.*

NEutram Sponſi petitionem juſtam eſſe exiſtimaverim, cum neque neceſſaria videatur Virginis 1
inſpectio, atque inanis triennii expectatio, ſtante evidentia impedimenti ex parte ipſius, maxime cum facile ex omnia diluantur, & inania omnino appareant, quæ in ſui tutelam in medium profert, reſtringenda ad ſequentia capita.

Nam primo quoad ætatem, non eſſe dicit ita gravem, 2
ut ex ejus gravitate judicare debeat impotens ad copulam carnalem: non modo enim ſenes ſexagenarii coitum facile exercent, ſed etiam ætate multo majores, ut notum eſt; nec ſolum coire, ſed etiam generare ſenes ultra ſexageſimum annum conſtat, per ea, quæ adduxi *lib 1. Quæſt. Medico-Leg. tit. 1. quæſt. 9. n. 50. & ſeqq.* quin etiam *lib. 7. qu. 7. n. 13. & ſeqq.* coeundi potentiam extendi ad ſeptuageſimum probavi, & præter omnem rationem præſumi ante hunc terminum aliquem eſſe impotentem: ergo nihil, quod officere poſſit integritati Matrimonii opponi poteſt, reſpectu ætatis ipſius Sponſi, licet ſexagenarius ſit.

Secundo, neque reſpectu valetudinis quicquam affertur, quod ad Matrimonii diſſolutionem faciat; licet 3
enim Sponſus non ſit robuſtus, nec validæ complexionis, non eſt tamen adeo imbecillis, ut ex hoc argui poſſit, illum eſſe ad coitum impotentem; & dato etiam, quod eſset naturæ imbecillis, non poſset tamen jure dici valetudinarius, quia quomodocumque accipiatur *Valetudinarii* nomen, non poteſt homo debilis dici valetudinarius, cum in valetudinario ſemper conſideretur 4
ſtatus quidam præternaturalis, in debili vero nequaquam, quia debilitas poteſt cum ſtatu naturali conjungi, quod firmari non poteſt de ſtatu valetudinario, quia homines in hoc ſtatu degentes integra ſanitate frui non poſsunt dici, unde ſunt aliqua ex parte in ſtatu præter naturam; at debiles ſanitate quidem fruuntur, licet debiliter actiones ſuas exerceant, idemque uſuvenit de 5
ſenibus, qui tametſi debiles ſint, ita ut nullus ſenex virium robur habeat, ut pluries alias dixi; dicuntur tamen ſani eſſe, nam fruuntur ea ſanitate, qua illos frui ætas ſenilis permittit; Galen *lib 6. de ſanit. tuend. cap. 2.*

Tertiò præterea, cum partes genitales ſint bene conformatæ ex parte ſui, excluditur omne impedimentum reſpectu earum partium; nam membrum habet juſtæ magnitudinis, cum neque tam exigua mole ſit, neque tam magna, ut ex alterutro ejus vitio judicari debeat minus potens ad erigendum, & matrimonium conſummandum; quoad longitudinem etiam non videtur quicquam peccare, præterquam quod longitudo non poteſt impedire erectionem, licet gratis detur, quod poſſit impedire generationem, ut volebat Ariſtotel. *lib. 1. de Gener. Anim. cap. 6.* Quod tamen ſi aliquam veritatem habet, non in omnibus verificatur, ſed tantum forte in iis, qui expultricem maxime debilem habent; nam contra in iis, qui expultricem habent validam, inaniter hoc pro generationis impedimento affertur, idque ſatis firmant Bruta,

quædam longiſſimo Pene dotata, cum quo tamen ſunt fœcundiſſima: ſed ad membri conſtitutionem redeundo, Sponſus dotatur membro calore naturali, & laudabili exiſtente, neque flaccidum apparet, & nullum impedimentum præſefert, quod oculis pareat. Teſtes inſuper propendentes ſortitur magnitudinis non aſpernendæ, & licet forte conſueto exiliores appareant, hoc non tollit, quin & coeundi, & generandi potentiam Viro concilient, & in ſumma nihil adnotatur in genitalium partium conformatione, quod pro evidenti, ac patenti impedimento coeundi afferri poſſit. Neque fiſtula, quam in Perinæo patitur, videtur tale impedimentum afferre poſſe, cum non ſit notabilis qualitatis, & parum materiæ effundat, nec in tanta quantitate, ut inde argui poſſit, ipſas genitales partes refrigerari, & ſic inhabiles reddi ad coitum exercendum, præterquam quod ea ipſa materia non eſt pravæ qualitatis, cum non ſit fœtida, neque mali odoris, nullumque dolorem, aut impedimentum afferat in mejendo, neque dum exit, virum male afficiat, aut torpidum reddat.

Neque obſtat experientia per menſem ſumpta, in quo termino non potuit ſponſum virginem mulierem facere, quia obfuit repugnantia ipſius Sponſæ, non permittentis virum libere ſuo fungi munere: nam vix ab ipſo tangi ſe permiſit, & averſa ſemper ab ipſo jacuit; immo vix a viro glandem in uterum immitti permittens, illico reſilit, hominemque averſatur, atque odio habet, ut ipſamet negare non audet, id enim propriæ parenti interrogata, ac juſſa rei veritatem propalare, confeſſa eſt; quemadmodum uterque, tam Pater, inquam, quam Mater diffiteri non poſſunt.

Unde ex his omnibus videtur omnino expectandum eſſe triennium, antequam matrimonium diſſolvatur, interimque Virgo per expertas matronas inſpicienda eſt, ut ſi quod impedimentum habet, per quod virum admittere non poſſit, ſi amovibile ſit, amoveatur; adeſſe autem certum eſt, cum nullum ex parte viri adſit, ut ex ſuperioribus ſatis ſuperque videtur patefactum.

Nihil tamen eorum, quæ ipſe Sponſus pro ſe adducit, afficere quicquam poteſt, ita ut alterutram, vel utramque ſuam ipſius petitionem juſtam eſſe determinandum ſit: cum impedimentum, immo impedimenta omnia non conſummandi matrimonium ex parte ipſius Sponſi ſint, adeoque patentia exiſtant, ut nulla probatione indigentia, nullo quoque temporis ſpatio indigeant, neque ullo modo remorari debeant matrimonii diſſolutionem.

Et primo quoad ætatem, licet diffiteri non debeamus, quod non modo Sexagenarii ſenes, ſed Septuagenarii, atque etiam majores non ſolum Veneri
7 ſint apti, ſed etiam generationi: tamen hoc de ſenibus robuſtis intelligendum, qui neque annorum numero ſenes dici poſſunt, cum vires habeant integras, nulloque modo annorum multitudine labefactas. Sed quemadmodum non obſtante annorum multitudine hujuſmodi ſenes robuſti, ſenes dici non poſſunt, ita e contra non obſtante multo minori annorum numero ii, qui natura debili ſunt, etiam in quinquageſimo ac maturius & ſenes dici debent, & ad munia juvenilia, aut virilia, aut etiam ſenilia, quæ ro-
8 buſtis ſenibus propria ſunt, judicandi impotentes, cum ætates non annorum numero, ſed viribus determinentur: Galen. *lib. 6. de ſanit. tuen. cap. 2.* Ubi ergo vires conſtant, ac validæ ſunt, ſenectus qui ad Septuageſimum, & ultra protrahitur; ubi vero imbecilles, quinquageſimum potius, quam ulteriorem, imo interdum maturiorem terminum habet, unde & in ætate ipſa juvenili, nempe in qua homines ut plurimum juvenum viribus dotati reperiuntur; immo etiam in ea, in qua Puberes dicuntur, poteſt quis eſſe ſenex, imo decrepitus, ut ex Hippocratis, Ariſtotelis, & Galeni auctoritate dixi alias *lib. 1. bar quæl. Tit. 1. quæſt. 7. n. 34. & ſeqq.* Cum hic igitur vir naturæ ſemper fuerit admodum imbecillis, ut neque ipſe, neque ii, qui ei favere ſatagunt, abnuere audent, etiam ſexageſimo anno major ſit, non modo Senex dici debet, ſed Decrepitus, tanquam Decrepitus impotens ad Venerem eſt præſumendus; unde, quantum eſt ex parte ætatis, impedimentum coeundi in hoc viro eſt patens, & eſt abſque remedio, quia fri- 9
gida intemperies, ex qua redditur ad coitum inhabilis, non ſolum non eſt emendabilis, ſed eam in dies magis magiſque augeri neceſſe eſt.

Quoad valetudinem porro, etiamſi gratis concedatur, virum hunc eſſe valetudinarium, ſed tantum naturæ imbecillis, tamen hæc ipſa imbecillitas naturalis Senectuti, imo Decrepitati aſſociata, eſt potiſſima cauſa: atque evidentiſſima impotentiæ coeundi, & dato quod per anteactam ætatem coire potuerit (quod neque ſatis, neque concludenter probatum eſt) accedente annorum multitudine, & ipſa ſenectute, omnino remanet ad coitum impotens, & maxime cum Virgine.

Verum enimvero, nullo modo ſalvare ſe poteſt hic vir, qui inter valetudinarios ſit connumerandus, cum per totum vitæ curriculum morbis longis fuerit conflictatus, & colore ſemper fuerit laudabili, ut qui Stomachi imbecillitate, & anxietudine perpetua laboraverit, unde recte inter Stomachicos venit recenſendus, cum appetitum ſemper habuerit deje- 10
ctum, ægre ſemper concoxerit, ructus multos inter concoquendos cibos cum moleſtia quadam, & anxietudine emiſerit, & animæ fœtorem aſſiduum patiatur, aliiſque ſymptomatibus perpetuo exagitetur, ex quorum cauſa homines Stomachicos vocari docet Galen. *lib. 8. de Comp. med. ſecund. loco cap. 2.* At quis dixerit, Stomachicos non eſſe valetudinarios; immo non modo valetudinarii ſunt dicendi, ſed omnino morboſi, cum undequaque ſani non ſint. At pro potiſſima cauſa impotentiæ coeundi adducitur a Practicantibus omnibus, Stomachi naturalis imbecillitas, & frigiditas, ut apud ipſos videri poteſt. Unde cum adeo evidens impotentiæ cauſa adſit in hoc Viro, inanis omnino eſt alterius impedimenti ad conſummandum matrimonium perquiſitio.

Quamobrem inanis quoque erit quævis expectatio, aut procraſtinatio ad declarandum matrimo- 11
nium nullum, cum non modo cauſa impediens matrimonii conſummationem ſit evidens, ſed amovibilis non ſit, quia quo magis in ætate progredietur, quæ jam ſumme frigida eſt, eo magis Stomachi intemperiem frigidam, & imbecillitatem intendi, & augeri neceſſe eſt.

Præterea quod pertinet ad partium conformationem, nempe genitalium, patet, eas ob non rectam, ac bonam conformationem concurrere ad cauſſandam coitus impotentiam: nam virga longa, & ſubtilis præter conſuetum eſt, ita ut ſtante ſpirituum paupertate, quæ in hujuſmodi ſubjecto patens eſt, erigi ſufficienter non poſſit; præterquam quod flaccidæ ſubſtantiæ illam eſſe refert Chirurgus, in ſua relatione, qui & ob prædictam longitudinem, & prænominatam flacciditatem credit, non poſſe erigi, & tantam duritiem acquirere, dum utcunque intumeſcit, ut poſſit Sponſam Virginem deflorare, & mulierem facere; quæ ea omnia manifeſtæ falſitatis arguunt, quæ Sponſus ipſe, eique faventes, ac pro eo ſcribentes in illius tutelam afferunt, immo cum, quæ ille in ſui favorem affert, non ſolum dubia ſint, ſed omnino a vero abſint; quæ vero contra illum producuntur, vera, & evidentia ſint; manifeſte demonſtrant, impedimentum coeundi omne eſſe ex parte ipſius, ac tale eſſe, ut non ſit neceſſe ullam temporis moram expectare ad declarandam, an tale impedimentum ſit ſufficiens necne pro diſſolutione matrimonii: ultra quod patet, illud non eſſe amovile, immo etiamſi contendat quis a Natura non eſſe, tamen in hujuſmodi ſubjecto, in quo totius frigiditas in dies, ne in momenta dicam, ſuccreſcit, ſuperabile nullo modo eſt, deficiente calore nativo, cujus beneficio tantum hujuſmodi impedimentum naturalibus auxiliis amovendum eſſet.

Conſiderabilis maximopere inde eſt fiſtula in Pe- 12
rinæo, quam hic vir patitur, quippe quæ, quantumvis exigua eſſet, tamen majorem in modum genitales partes refrigerando, impedimentum coeundi mirum in modum adauget; licet non ſolum exigua non ſit,

ſed

ſed ſit ultra mediocritatem, & jam perquamplurimos annos hominem vexet, cum relicta fuerit ex iterata apertione cujuſdam Apoſtematis in ipſo Perinæo excitati, & quod magis non afficere poteſt, illud eſt, quod ichor inde perpetuo in notabili quantitate effluit pravi odoris, & coloris non laudabilis; quæ omnia veritatem habere Chirurgi relatio ad hæc referenda deputati teſtatur, contra ea, quæ ipſe de hac quoque fiſtula falſo aſſerebat, & cum eo, qui in ejus favorem cauſam tuentur.

Cum ergo hæc ſola cauſa evidens ſit, & nullo modo amovibilis, impotentiæ hujus viri, incaſſum alias cauſas ex parte Sponſæ perſcrutari deſiderat, cum etiam ſi aliqua ejuſmodi cauſa ex parte Sponſæ urgeret, tamen hæc ex parte Sponſi tam patens eſt, ut per ſe ſufficientiſſima ſit exiſtimanda pro diſſolutione Matrimonii, non expectato triennio, neque alia cauſa ex parte Sponſæ quæſita, etiamſi aliquam adeſſe ſuſpicaremur, licet ſuſpicio hæc inanis omnino ſit, & affectata, nullumque reale fundamentum habeat.

Quæ denique pro ſuo Sponſo afferuntur, circa repugnantiam ipſius Sponſæ, non patientis ſe ab ipſo iniri, immo non permittentis Sponſum ſibi appropinquare, falſa omnia exiſtimanda ſunt, & ex eo falſiſſima declarantur, de quo Sponſa apud Matrem non ſine rubore conqueſta eſt, nimirum, quod apud Matrum non ſine rubore conqueſta eſt, cum videret ille, non poſſe ſe Sponſam devirginare, ob membri proprii flacciditatem, quæritabat manu, & digitis clauſtra virginalia diſrumpere, unde factum eſt, licet in primis matrimonii diebus, & per plures etiam ſubſequentes, Sponſa exagitari ſe a viro inaniter permiſiſſet, poſtquam advertit, illum tam malitioſe procedere, ut tentaret digitis virginale ſignum devaſtare, recuſavit, & jure in poſterum ſe ab illo ullo modo tangi.

Itaque ſatis ſuperque de ſua impotentia virum hunc experientiam ſumpſiſſe exiſtimandum, illamque ſufficientem eſſe ad Matrimonii invaliditatem, ob impotentiam conſummandi declarandam, nullo tempore, & multo minus triennio expectato, & omnino præter neceſſitatem, & mane eſſe in Sponſa ullum impedimentum quærere, dum tot potentiſſima impedimenta ſe manifeſte produnt, ex parte viri.

CONSILIUM LXIX.

Ad Titulum Secundum Libri Tertii.

De Morborum ſimulatione.

ARGUMENTUM.

Matthia del Bello, cujus maritus, neſcio quod ob facinus, extra ditionem Eccleſiaſticam ab anno citra exulabat, a peſſima muliercula ex vicinia, quæ illam inteſtino odio proſequebatur, accuſata eſt, quod ex adulterio concipiens, poſt multa ad abortum provocandum tentata, ad propriam impudicitiam celandam, ob Propinquorum metum, & multo magis ipſius mariti, fœtum, quem pepererat, vivum in latrinam abjecerit, cujus vagitus illa ſe perſenſiſſe deponebat. Jam vero Matthia obſervata fuerat ab aliis vicinis mulieribus ventre præter conſuetum tumenti, apud quas illa de ſuppreſſione menſtruorum jam per plures menſes pluries conqueſta fuerat. Poſtridie a præſumpto partu Fiſcus latrinam perluſtrandam primò curavit, ad inveniendum puelli corpuſculum, quod nuſquam apparuit, ſed tantummodo prope latrinam ſolum ſanguine defœdatum reperit, domi autem plures pannos plurimo cruore madidos adhuc oſtendit, ejuſdemque cruoris grumos aliquos continentes. Mox mulierem tribus Obſtetricibus, una cum Chirurgo, inſpiciendam expoſuit, quarum Obſtetricum duæ depoſuerunt, Matthiam de recenti peperiſſe, cum uteri labra adhuc tumerent, venter autem detumefactus eſſet, & puerperia adhuc fluerint in magna copia. Alia Obſtetrix cum Chirurgo retulit, ex nullo ſigno deprehendi, Matthiam peperiſſe, ſed potius menſtruorum profluvium paſſam, ob diu retentos menſes. Itaque, re dubia exiſtente, conſultus ita reſpondi.

SUMMARIUM.

1 *Tumor labiorum uteri qualis eſſe debeat in recenter enixa.*

2 *Purgationes menſtrua quomodo diſtinguantur a purgationibus puerperii.*

3 *Pectus, & mamma in Puerperis qualiter ſe habeant.*

4 *Ventris detumeſcentia in Puerperis qualiter eveniat.*

5 *Uterus in prægnantia, quanto magis tumeſcit, tanto craſſior evadit.*

6 *Ex ſimplici retentione menſtrua mulieres aliquando ſe gravidas exiſtimant, cum non ſint.*

7 *Conjectura deſumpta ex corporis ſtatu in Muliere, quando ſignificet illam de recenti peperiſſe.*

8 *Fluxus ſanguinis in Puerpera qualis, ac qualis in menſtruata.*

9 *Lactis abſentia excludit omnem ſuſpicionem recentis partus.*

Duabus illis obſtetricibus deponentibus de Matthiæ partu, nulla fides eſt adhibenda, licet in propria arte peritæ habeantur, cum de re tanta levioribus, & æquivocis ſignis, ac conjecturis fiſæ pronunciaverint, potioribus, quæ contrarium evidenter atteſtari poterant, aut non animadverſis, aut neglectis.

Nam quæ de tumore labiorum uteri, & de Puerperii purgamentis, ac detumeſcentia ventris afferebant, omnia, ac ſingula facile deluduntur. Et quoad tumorem ipſorum labiorum uteri ſatis apparet, eas hoc ſignum ſatis ſuperficialiter obſervaſſe: non enim ſolus prædictarum partium, ac ſimplex tumor commonſtrat, mulierem de recenti peperiſſe, ſed tumor quidam œde- 1 matoſus, qui univerſa pudenda occupet, ut ex Severino Pinæo *lib. 1. de not. virg. c. 7.* dixi, *lib. 3. Quæſtio. Leg. Tit. 2. qu. 9. nu. 18.* Quin etiam in partu adeo ea loca tument, ut carunculæ quædam ab Anatomicis *Myrtoides*, appellatæ, hinc inde in uteri parietibus exiſtentes omnino obliterentur: at ex eodem Pinæo *loc. cit.* & ex Riol. *Anthropograph. lib. 2. cap. 32. ibid.* dixi, quod a Chirurgo obſervatum, ignariſſimas Obſtetrices præteriit, cum tamen ſignum hoc ex potioribus habeatur, & quibuſcunque aliis forte certius ſit, nam Chirurgus reddens cauſam ſuæ depoſitionis, inter alia fatetur, Matthiæ uterum & partes omnes pudendas naturaliter, ut decet in iis, quæ neque gravidæ ſunt, nec de recenti pepererunt, ſe habere, niſi quod tumentiores eſſent ob fluxum menſtruum, ſed non ita tumerent, ut in partu fieri ſolet, in quo carunculæ prædictæ deliteſcunt, ob eandem partium tumeſcentiam, quæ tamen carunculæ in Matthiæ utero nullo modo erant obliteratæ, ac diminutæ, ſed palam intuentibus ſe dabant; unde patet, Obſtetrices prædictas, tanquam proprii exercitii parum peritas, ad pauca reſpicientes facile pronuntiaſſe, ad ea, quæ majori momenti erant, animum non advertentes, forte quia hæc potiora ſigna illis erant omnino incomperta, cum tamen tertia Obſtetrix, quæ cum Chirurgo convenit, non oſcitanter Matthiæ uterum obſervans, depoſuerit, ex nullo ſigno deprehendi poſſe Matthiam peperiſſe, innuens & hoc, de quo loquimur, & cætera, quæ potiora in ea re detegenda habentur.

Multo vero magis oſtendit prædictarum Obſtetricum 2 ignorantiam ſignum, quod deſumunt ex puerperii purgamentis, nam neſcierunt diſtinguere inter purgationes menſtruas, & purgationes in Puerperio procedentes, inter quas tamen magnam eſſe differentiam norunt

norunt etiam mulieres, quæ majorem practicam in Obſtetricia exercenda habent: nam & quoad ſanguinis, qui purgari ſolet, ſubſtantiam, & quoad ea, quæ cum ſanguine purgari ſolent, maxime differunt: in ſimplici enim menſtrua purgatione, ſanguis eſſe purus, niſi mala valetudo mulieris obſtet, expurgatur, colore laudabili, & quantitate moderata; quod ſi mulier non admodum ſana ſit, ſanguis, qui ſingulis menſibus expurgatur, aliis humoribus commixtus apparet, ac ſenſim vel inordinate procedit, quantitate vel modica, & diminuta, vel ſuperflua, & excedenti. At vero in Puerperio ſanguis affatim expurgatur & qualis ex victima prodit, ut Hippocr. *lib. de Na. Puer n. 11. & lib. 3. de Morb. Mul. ſect. 3.* docet, & cum ſanguine ipſo ante, vel etiam deinceps aqua effluit; & quod magis attendi debet in hoc negotio, etiam Lac cum Puerperio, aut cum urina commixtum apparet, ut Medici fatentur, Holler. *comm. 7. Aphor. 3. in ſcoliis*, & Laur. Joubert. *lib. 4. error. Popul. cap. 11.* & Severin, Pinæus *loco citato*, quos omnes alias ad hoc adduxi.

Sed ulterius ponderandum, quam negligenter ſe geſſerint Obſtetrices illæ in obſervandis potioribus ſignis, ex quibus clare in veritatis cognitionem venire poterant, utrum Matthia vere peperiſſet, necne; nam
3 neque pectus, aut mammas obſervarunt, quæ licet non niſi tertio die, ut plurimum, lacte turgeant, tamen illico a partu magnopere tument, ac ſolidiores fiunt; quas ſi obſervaſſent, comperiſſent illas valde flaccidas & perpendentes, nihilque cum Matthiæ pulchritudine cohærentes, nam nihilque forte ejus formoſitatem, ac vultus venuſtatem magis deturpare poterat, quam mammarum illa conſtitutio, quandocunque eam obſervare aſpicientibus licuiſſet. Quid certitudinis ergo haberi potuit ab Obſtetricibus, hæc ſigna etiam a mulierculis Obſtetriciam artem non exercentibus maximopere obſervata, ſicco pede tranſeuntibus? quænam ergo fides illis adhibenda eſt?

Denique afferebant Obſtetrices prædictæ pro evidenti ſigno recentis partus, ſubitam ventris detumeſcentiam ipſius Matthiæ, & maxime ſe fundabant in ea ratione, quod in menſtruis purgationibus, ſi quæ
4 corporis tumeſcentia præceſſerit, ea ſenſim ac paulatim diminuitur; in partu vero illico venter ſubſidere ſolet, ut in noſtro caſu evenerat: nam cum Matthia ventrem ſatis tumentem haberet, momento ſecuta expurgatione ſubſedit, unde non a retentis menſtruis dicendum, tumorem illum fuiſſe excitatum, ſed a fœtu in ventre commorante, quo ejecto venter illico detumefactus eſt, ut in parturientibus omnibus evenire ſolet.

Sed neque in hoc ſatis ſe expertas oſtendunt hæ Obſtetrices, vel malitioſe ſupponunt id, quod non eſt; nam in partu tantum abeſt, ut illico venter ſubſideat, ut
5 ipſe uterus, qui una cum fœtu ventris tumorem procreat, tanta craſſitie etiam a partu dotetur, non obſtante ejus aſſidua dilatatione per incrementum fœtus incluſi facta, ut duorum digitorum craſſitiem undique, ac circumcirca æquare ſoleat, ut teſtantur Anatomici, Andr. Laur. *lib. 5. Anatom. cap 21.* Joan. Vesling. *in ſy tagm. Anatom. cap. 7.* quæ craſſities non illico a partu diſparet, ſed ſenſim in dies decreſcit, prout mulier a puerperio expurgatur. Hoc non norunt hujuſmodi Obſtetrices, quod mirum non eſt, cum etiam ex Medicis ſint, qui id ipſum ita evenire ignorent, exiſtimantes uteri membranas, vel, ut melius dicam, uteri corpus eo magis attenuari, quo magis a fœtu in dies grandiori facto diſtenditur, atque hoc pacto hi ipſi facile credent, uterum a partu illico detumefieri, ut oſtendunt ſe ita credere hæ Obſtetrices. Sed contrarium omnino evenit eorum determinationi, dum exiſtimant in menſtrua purgatione ventrem, ſi quo modo ex retentis menſtruis turgeat, ſenſim detumeſcere, in partu vero illico decreſcere; nam contra, ob rationem prædictam fieri ſolet, cum in menſtrua purgatione venæ illico vacuæ a ſanguine retineant, venterque illico ſubſidet, & detumeſcit, nam corpus ipſius uteri in tantum tumebat, in quantum venæ turgidæ ſanguine reperiebantur, cum in prægnantia corpus uteri ſecundum ſuam ſubſtantiam tumefiat.

Cum igitur vana omnino, & futilia ſint ea omnia, quæ pro ſignis partus, quem Matthia ejeciſſe præſumebatur, Obſtetrices duæ addunt, deducendum inde eſt, earum depoſitioni nullo modo eſſe fidendum, ſed potius depoſitioni magis expertæ Obſtetrices, & non indocti Chirurgi ſtandum eſſe, ac concludendum, non poſſe ex ullis ſignis comprehendi, quod Matthia pepererit, cum gravida numquam fuerit, ut manifeſte ex abſentia prægnantiæ deduci poteſt, ſed tantum quod longa menſtruorum retentione laboraverit, ex qua mirum non eſt, illam ventrem tranſactis nonnullis menſibus tumidum habuiſſe, ut in gravidis evenire ſolet: hoc enim novum non eſt, imo in dies obſervamus mulieres nonnullas ſola menſtruorum retentione laborantes, gravidas ſe exiſtimare, nec ſolum ex ventris tumeſcentia poſt aliquot menſes facta ſibi perſuadere, ſed ex omnibus ſymptomatibus, quibus ea, quæ 6
vere in utero habent, moleſtantur, nam & ipſæ iiſdem detinentur; cum tamen nono, vel decimo menſe, vel etiam ſerius, aut maturius, Natura impetum faciente, menſtruum ſanguinem per totum illud temporis ſpatium retentum ejiciant, & ſic a tumore ventris, & ab omnibus perpeſſis ſymptomatibus liberæ evadant, ut Matthiæ evenit: in quo caſu non minimam conjecturam innocentiæ ipſius Matthiæ faciunt panni domi aſſervati, & Fiſco reperti, ſanguinem grumoſum continentes, eodemque ſanguine madentes, quos, ubi illa in culpa fuiſſet, potius celari oportuit: ac illico abluendos mulierculis tradere. Ad quod etiam facit ipſius Matthiæ procedendi modus; nam ubi gravida fuiſſet, debuiſſet celare omnino quæ patiebatur, cum poſſent ignominiam patefacere, nempe ventris tumeſcentiam, & menſtruorum retentionem, quæ tamen illa libere vicinis mulierculis, ac propinquis etiam patefaciebat, quia certa erat, ſe ab omni noxa liberam eſſe, neque egere, ut ventris tumorem, & menſtruorum ſuppreſſionem alias fœminas celaret, cum apertiſſime ſciret, hæc non a prægnantia potuiſſe ſibi evenire.

Et ex his ſatis manifeſtum fit, Fiſcum nullum poſſe fundamentum facere in ſolo ſanguine defœdato prope latrinam invento, quia non mirum eſt, ſi Matthia fluentibus impetuoſe menſtruis, ad latrinam, ut ventrem fœcibus exoneraret, ſe conferente, ſanguinis aliqua portio in terram deciderit, & ſolum deturpaverit; non enim ex hoc deducere Fiſcus poteſt, quod ad latrinam ſe conferret, ut partum in eam abjiceret; præterquam quod ipſamet mulier, ubi tale facinus patraſſet ut erat, integris viribus, & nullatenus debilitata, talem ſanguinem in ſolum defluentem poterat faciliime ſubita ablutione removere, ne ex hujuſmodi cruore facinus deprehenderetur; quod tamen non præſtitit, cum nihil ſibi timeret, ſtante quod eſſet tuta conſcientia, nec ullam de ſe ſuſpicionem quemquam concipere poſſe certo ſciret.

Sed ut magis magiſque prædictarum Obſtetricum oſcitantia, ſeu potius craſſa ignorantia in apertum veniebat, notandum illas de potioribus ſignis atteſtantibus mulierem de recenti perperiſſe, ne verbum quidem muſſitaſſe, ſed ea ſilentio obvolviſſe, cum forte ſcirent ex eorum abſentia ſatis contra earum opinionem Matthiæ innocentiam probari; nam conjectura, quæ deſumi poteſt de muliere ex ſui corporis ſtatu, 7
magni momenti eſt; quippe cum mulier in primis partus diebus, ob labores, & dolores in parturiendo perpeſsos, quantumvis validæ naturæ exiſtat, inſigniter debilitetur, ita ut decumbere per multos dies cogatur, quin ut plurimum pallidior fiat, ac omnino languet, non ſolum ob prædictos labores, & dolores, ſed etiam ob multam ſanguinis copiam, quæ in partu effunditur: at vero in Matthia nihil horum obſervare potuerunt dictæ Obſtetrices, cum illa colore eſſet laudabili, & integris viribus, ac conſuetam alacritatem præ ſe ferret; cum tamen non niſi per diem a præſumpto partu diſtaret, itaque ut Fiſco aſſentirentur potius quam ut veritatem detegerent, ad leviora ſigna converſæ, falſo, & contra omnem veritatem pronuntiarunt, Matthiam vere de recenti peperiſſe.

Præterea, Obſtetrices non obſervarunt, ut de- 8
cebat, curioſius ipſius uteri ſtatum; nam ubi ſanguis fluat occaſione partus, & puerperii, venæ omnes ip-
ſius

ſius uteri, atque illæ quidem majores, & magis conſpicuæ hiant, & adaperiuntur; at in fluxu menſtruali non ita, ſed minores tantum, licet negari non poſſit, quod ubi retentio menſtruorum longa, ac diuturna extiterit, etiam ampliores, majoreſque venæ adaperiantur; in partu tamen ſimul cum ea venarum apertione fit maxima partium diſtenſio, quæ non obſervatur in fluxu menſtruali, etiamſi menſtrua, per multos menſes fuerint retenta, abſente cauſa, quæ illas partes apta erat diſtendere, nempe ipſa prægnantia, & fœtu in utero exiſtente.

Ac tandem omne dubium excludit abſentia lactis in mammis, quod in iis, quæ fœtum de recenti ſunt enixæ, tertia parte diei maxime luxuriat; & licet mulieres nonnullis remediis illud compeſcant, atque exiccent, ejuſque generationem omnino medicamentis prohibeant, tamen nullo ingenio effugere poſſunt, quin mammæ turgeant, & lactis ipſius impetum in partu non excipiant; cum ergo Obſtetrices poſſent ex hoc ſequenti die certiores fieri, & tamen non noverint, aut neglexerint, quia talis conjectura ne per ſomnium quidem adfuit, eaque ſuam depoſitionem roborare illis non licebat, eam cum aliis potioribus ſignis, & conjecturis prætermiſerunt, levioribus fiſæ, quibus nihil certi poterant contra Matthiæ innocentiam probare.

CONSILIUM LXX.

Ad Titulum, De Debito Conjugali, Libro Septimo.

ARGUMENTUM.

Vir Illuſtriſſimus N. N. temperaturæ ſanguineæ integriſque viribus, licet doloribus articularibus, ſed levioribus aliquando eſſet obnoxius, viduam uxorem duxerat, divitem quidem, ac pulchritudine inſignem, trigeſimo anno non majorem: ſtatim autem a celebratis nuptiis, conſuetis doloribus moleſtari cœpit, ſed tanto atrocioribus, ac vehementioribus, ut, acutiſſima febre ſuperveniente, de vita notabiliter periclitatus fuerit: ſanus tamen poſt quadrageſimam factus, priſtinas vires recuperavit, tanto tamen prægreſſi morbi timore perculſus, ut a Veneris uſu, in quem omnem culpam prægreſſæ infirmitatis rejiciebat, omnino in poſterum ſibi abſtinendum in animo obfirmaverit ſuo. Hoc tamen non ſine præjudicio redditionis debiti matrimonialis fieri poſſe, cum aperte videret, Illuſtriſſimum ac Reverendiſs. D. Epiſcopum, & celeberrimum Canoniſtam ſibi ſanguine, & arcta amicitia devinctum conſulere voluit, qui pro eo, quod ad vitæ diſcrimen pertinet, Medicorum ſententiam audire voluit: itaque duobus aliis Collegis adhibitis, & altero eorum dubio in ea re permanente, altero vero acriter firmante, non poſſe Illuſtriſſimum Dominum ſine manifeſto vitæ diſcrimine debito matrimoniali in poſterum ſatisfacere (nam & ipſe omnem culpam prægreſſi morbi in coitum rejiciebat) ego in contrariam ſententiam, ob rationes, de quibus infra.

SUMMARIUM.

1 *Venus articularibus doloribus inimica.*
2 *Venus Arthritim, & Podagram excitat.*
3 *Venus ſummopere calorem naturalem debilitat. Dic. ut nu. 13.*
4 *In veneris uſu robuſtiſſimum quid excernitur ex Hippocrate.*
5 *Ipſa coitus voluptas per ſe vitales vires diſſolvit.*
6 *Poſt veneris uſum triſtitia, ac mœror unde.*
7 *Cruditates ſunt cauſa materiales morborum omnium Articularium.*
8 *In Arthriticis quando timenda Apoplexia, & cur; & num. 15.*
9 *Coitus quando, & ex quibus dicatur moderatus.*
10 *Leges de Ætatibus locutæ non diſtinxerunt Juventutem a Virilitate.*
11 *Ipſa coeundi potentia Virilitas dicitur.*
12 *Quale temperamentum Veneri magis idoneum.*
14 *Coitus moderatus calorem nativum excitat.*

Supponendum Illuſtriſſimum Dominum N. N ſortitum fuiſſe temperaturam ſanguineam, & ob errores in victus ratione patratos incidiſſe primò in levem podagram, ac procedente tempore, dolores cæteris articulis fuiſſe communicatos, qui tamen illum ſemper leviter afflixerunt: Vere tantum reverſionem facientes, & poſt copioſam ſanguinis miſſionem, leni medicamento ante aſſumpto, recedentes, ita ut nunquam integris quatuordecim diebus illum in lecto detinuerint: doloribus autem intra dictum terminium ſedatis, neque articuli debiles remanebant, neque ad motum ullo modo impediti, neque illum a conſuetis exercitiis, & laboribus abſtinere coegerunt; quin & ad familiarem victus rationem, quæ non Artis Medicæ præceptis, ſed ex propria libidine inſtituebatur, abſque ulla noxa, quæ vel ad articulos, vel ad aliam quamlibet partem attineret, redire potuit, ita ut dolores illos ſuos articulares mitiſſimos hoſtes appellare ſoleret.

Supponendum præterea, eundem Illuſtriſſimum Dominum uxore ducta, comeſſationibus & conviviis indeſinentem operam dediſſe, ac Veneri præter modum indulſiſſe, ſponſę pulchritudine, & comitate, & venuſtate, actionumque omnium lenitate allectus; ex quibus omnibus non modo cruditates, ac excrementitios humores cumulavit, ſed articulos etiam majorem in modum debiles reddidit, unde factum eſt, ut acerbiores, ac diuturniores dolores paſſus ſit: immo etiam febri acuta, neque undequaque benigna conflictatus fuerit, & in vitæ diſcrimen lapſus ſit.

His ſic ſe habentibus, videndum modo, quibus rationibus motus doctiſſimus Collega firmiter pronuntiaverit, non poſſe Illuſtriſſimum Virum abſque manifeſto vitæ periculo in futurum Venere uti, etiam moderata, ut debito matrimoniali aliqua ex parte ſatisfaciat.

Movebatur ergo non primo ex progreſſis diſpoſitionibus, ut conſtabat, articularibus doloribus maxime erat obnoxius, unde arguebat ille ſummam, & quaſi connaturalem articulorum imbecillitatem, cui quantum inimica ſit ipſa Venus, notiſſima res eſt, ac tonſoribus ipſis perſuaſiſſima; & ſi ad eam rem teſtimonia requirimus, videndi Practici omnes Medici in proprio tractatu *de articularibus doloribus*; & ſi Jureconſultus aliquis ſingillatim prolixam eorum Auctorum recenſionem deſiderat, adeat Tiraquellum *de legib. connub. lib. 15. Gloſſ. 1. p. 15. nu. 4. & ſeqq.* atque hoc tantum per ſe ſatis eſt ad probandum, quod Venus (ut ibidem addebat Tiraquellus) omnia membra diſſolvit, inter quæ præcipue articuli languent, quod cæteris partibus ſint frigidiores; ac denique ex ipſa ſui natura Venerem, Arthritidem, & omne genus articularis morbi excitare ex Hippocratis doctrina pluribus probat Joan. Bened. Sinibal. *infra* citandus, *lib. 9. Geneanthrop. tract. 2. c. 13.* 1 2

Secundò addebat idem Collega, Veneris uſum ſummopere calorem naturalem diminuere, quod controverti nullo modo poteſt; quippe cum ipſa materia ſeminalis maxime ſpirituoſa ſit, unde ea ex corpore expulſa, meliores ſpiritus, ſubtiliores, & qui præ cæteris naturalis caloris materia exiſtunt, diſſipantur, & evaneſcunt; unde ſumma cum ratione ab Hippocrate *in libell. genit. in princ.* dicebatur, in Veneris uſu robuſtiſſimum quid excerni, quod adeo paucula- 3

re emiſſa ; animalia imbecillia reddantur ; præter-
quam quod ipſe labor in Venere exercenda impenſus,
ſpiritus ipſos ulterius exhaurit , unde laſſitudo, ac
membrorum languor ſuccedit; ſed quid quod ipſa-
met voluptas in ſeminis amiſſione gliſcens , per ſe
idonea eſt ad vitales vires diſſolvendas, ut ex Gal.
lib. 1. *de ſem. c.* 16. dixi alias *lib.* 7. *barum quæſt. tit.* 3. *qu.*
1. *num.* 22. nam ut *ibi* addidi ex Athenæo *lib.* 12 *Dipno-
ſopbiſt. cap.* 1. idcirco res eo modo fit, quia volupta-
tes, quæ ad rem veneream ſpectant , omnium maxi-
mæ habentur, unde quo major voluptas eſt, eo ma-
gis vires diſſolvi neceſſe eſt, & meliores ſpiritus exi-
naniri; hinc poſt Veneris uſum triſtitiam, ac mœro-
6 rem ſequi, notum eſt, & cuilibet homini perſuaſum ,
quod pluribus teſtimoniis proſecutus eſt Joan. Bene-
dict. *in præcit. opere lib.* 10. *tr.* 1. *c.* 12. apud quem plura
de ea re ab ipſo , ut ſui moris eſt , multa doctrina, &
plurima eruditione exagitata. Ergo deducendum ex
his, Veneris uſum non modo articulares morbos ex-
citare , ſed vitæ etiam inſidiari; unde etiam ſi quis
contenderet, non eſſe juſtam cauſam non reddendi
matrimoniale debitum, ipſam Arthritidem, certe ne-
gari non poteſt, juſtiſſimam cauſam eſſe, vitæ ipſius
diſcrimen, & abbreviationem ex coitu ſecuturam.

7 Tertio afferebat idem Collega in medium crudita-
tes occaſione uſus ipſius Veneris mirum in modum ac-
cumulatas , quæ omnium morborum , ac ſignanter
articularium materialis cauſa exiſtunt: licet enim do-
lores Arthritici ab omni cujuſcunque generis materia
concomitari ſoleant, tamen præcipua cauſa, & ſine
qua nulla materia ad articulos penetrare poteſt , eſt
humor quidam tenuis, ac ſeroſus, qui veluti dux qui-
dam alios ſemper humores præcedens, & ob ſui fluxi-
bilitatem, & tenuitatem ad articulos penetrans, alios,
quicunque ſunt, humores ſecum ducit, illiſque viam
parat, ut optime docet Daniel Sennertus *in tr. de Ar-
tbrit. cap.* 2. hic autem humor ſeroſus germen, ac ſo-
boles cruditatum eſt, ut omnes norunt, unde crudi-
tatibus accumulatis, accumulantur ſimul multæ ſe-
roſitates, & humores aquei & crudi , qui, ut dictum
eſt, ſua tenuitate ad articulos ſe conferentes, alios
quoſcunque humores ſecum trahunt , & in cauſa ſunt,
ut dolores in iis excitentur, non unius ſemper rationis
pro diverſitate humorum , quos ſecum ſeroſa illa hu-
miditas duxerit.

Adjiciebat his Vir doctiſſimus, non tantum ab uſu
Veneris imminere Viro Illuſtriſſimo articulares do-
lores crebriores, & moleſtiores, ſed quod magis nos
8 deterrere debet, imminet etiam repentinus humorum
impetus ad Cerebri ventriculos, unde Apoplexia, &
mors; fit enim aliquando , ut Natura non ſemper ejus
roboris ſit, ut valeat noxios humores ad partes infir-
mas, & ignobiliores a ſupernis, & nobilioribus de-
turbare; unde dum conatur ad conſueta loca eos de-
trudere , in cauſa eſt , ut ipſas ſuperiores ac nobiliores
partes adoriatur, & hinc Apoplexia, & alii pernicioſiſ-
ſimi affectus excitantur; ſatis autem ſuperque Natura
a Veneris uſu debilitari notum eſt, & ſic facile, quod
narravimus , ſuccedere contingit, nempe non noxios
humores ob naturæ debilitatem ad articulos deman-
dari, & ſic agitatos, nobiliores partes ſummo cum pe-
riculo occupare.

Quamobrem tum ratione dolorum, qui ex Veneris
uſu frequentiores , & atrociores , & multo magis non
contemnendis ſymptomatibus aſſociati , excitari poſ-
ſunt; tum ratione imminentis periculi ex Apoplexia,
vel alio quocunque ſubitaneo, & exitiali morbo Il-
luſtriſſimus Vir juſtam cauſam habet abſtinendi in
totum a Veneris uſu, & excuſandus omnino jure me-
rito eſt, ſi debito matrimoniali non ſatisfaciat , ad
quod, licet teneatur ex juſtitia , non obligatur tamen
ad illud cum notabili, & evidenti damno ac propriæ
ſalutis detrimento , ut ex Canoniſtarum decretis pro-
bavi alias *lib.* 7. *Quæſt. Medico leg.* 3. *qu.* 1. *n.* 3.

His tamen non obſtantibus in eam opinionem veni,
quod Illuſtriſſimus Dominus poſſit abſque timore ma-
joris mali , & multo magis abſque timore imminentis
Appoplexiæ, & mortis, debito matrimoniali ſatisfa-
cere, & ad hoc ex juſtitia teneri, ſi modus adhibeatur;
nam quæcunque de veneris uſu in medium a doctiſſi-
mo Collega allata ſunt, in immodico, immoderato, 9
& vires hominis excedente, non de moderato, & ho-
minis viribus proportionato verificantur; moderatio
autem, & exceſſus reſpiciunt ætatem , temperamen-
tum, & præ cæteris omnibus vires, & conditionem per-
ſonæ Venere utentis ; cum immoderatus dici poſſit
coitus etiam de raro factus reſpectu ſenis, imbecillis,
temperamenti frigidi, & valetudinarii, cum alia ex
parte moderatus futurus ſit etiam frequentatus in ju-
vene robuſto, temperamenti ſanguinei, & maxime
ſano; nam, exempli gratia immoderatus erit coitus
uſus in prædicto ſene, ſi ſemel in hebdomada cum
exerceat, qui tamen moderatus erit in prædicto ju-
vene, ſi alternis diebus exerceatur.

Itaque conſiderata ætate, temperamento, viribus,
& valetudine Illuſtriſſimi Viri, dico, quod abſque ul-
lo ſanitatis, & vitæ diſpendio, poterit aliquando, ut
exempli cauſa, ſingulis hebdomadis ſemel debito ma-
trimoniali ſatisfacere; nam primò ætas eſt vegata, cum
in virilitate degat, non enim pertranſiit annum qua-
drageſimum , in qua ætate homines non minus, quam
in juventute poſſe ſtrenue Veneri operam dare, omnes
Medici concedunt; idcirco enim leges, ut notavi alias
lib. 1. *barum quæſtionum*, *tit.* 1. *qu.* 8. *num.* 1. non diſtin- 10
guunt Juventutem, & Virilitatem, & recte, quia, ut
Epiphan. Ferdin. *lib.* 1. *Theorem.* 12. teſtatur in hac æta-
te adhuc permanet vivacitas caloris, & perfectio ope-
rationum; licet prædictus Epiphanius nolit hanc æta-
tem extendi ulterius, quam ad trigeſimum quintum
annum, tamen Galeno adhærere magis ſecundum ra-
tionem eſt, qui eam a trigeſimoquinto anno ad duos
ſequentes ſeptenarios extendit, ut docet *lib.* 3. *Apbo-* 11
rism. c. 30. Et in tantum verum eſt, hanc ætatem præ
cæteris Veneri eſſe idoneam , ut ipſa coeundi poten-
tia ab ea Viriditas denominetur ex Plinio *lib.* 6. *Natur.
Hiſtor. cap.* 4. qui de Areſcula in Areſcontem verſa lo-
cutus *Mox barbam*, inquit, *& Virilitatem perveniſſe,
uxoremque duxiſſe*, & ex Val. Martial. *lib.* 9. *Epi-
gram.* 7.

Non puer avari ſectus arte Mangonis.
Virilitatis damna mœret erepta.

Unde *Evirati* dicuntur coire non potentes, idem Mar-
tial. *lib.* 5. *Epigr.* 42.

Spadone cum ſis eviratior fluxo.

Quin etiam ex hoc, ipſa corporis firmitudo, ac robur
Virilitas appellatur, Hippocrat. *in libro de Aer. Aq.
& Loc. nu.* 45. *Ab exercitio vero, & laboribus creſcit Vi-
rilitas.* & ibid. n. ſeq. *Virilitas autem, & tolerantia la-
borum non æque ipſis a Natura ineſt.*

Vires deincepx in Illuſtriſſimo Viro ſunt firmæ &
conſtantes; & quanquam a perpeſſo morbo poſt ma-
gna errata in victus ratione labefactatæ fuerint, non
multo poſt tempore priſtinum vigorem adeo recupe-
ravit, ut ne per ſomnium quidem ægrotaſſe videre-
tur: unde factum eſt, ut irrideret pene Collegæ mei
doctiſſimi timorem , cum ſe ob recuperatam virium
firmitudinem, ad Venerem non ſecus ac ante, quam
ægrotaret, conſueverat, tam vegetum experiretur, ut
a Veneris ſtimulis indeſinenter exagitatus, vix ſe con-
tinere poſſet, licet Collega hoc non a virium robore a
turgentia ſeminis, ſed ab aſpectu, & indeſinenti præ-
ſentia peramatæ uxoris id evenire contenderet.

Itaque cum res vires etiam in majoribus ætatibus
ejus momenti ſint, ut in ipſa poſtrema ſenectute ho-
mines ad coitum ſtimulent, ac potentem reddant, &
omnem noxam, quæ ab ejus uſu emanare poſſet, ipſæ
per ſe remorentur, & avertant, concludendum, Vi-
rum nobiliſſimum poſſe non ſolum abſque periculo,
ſed cum Naturæ ipſius ſublevamine moderato coitu
uti, & matrimoniali debito aliqualiter, ac quantum
ejus incolumitas permittit, ſatisfacere.

Adjiciendam his optimum hominis temperamen-
tum, quod inter cæterea laudabile , & præ omni- 12
bus ad Venerem ſufficiens, nam plurimo ſanguine ,
& conſequenter plurima materia ſeminali abundat,
hujuſmodi autem temperamentum, nempe calidum
& humidum, maxime cum tantiſper calor humidi-
tatem exuperat, & temperamentum in calore parum-
per excedit, in humiditate autem ad moderationem
vergit, tunc enim cum affluentiæ materiæ ſeminalis

calor

calor vegetus, ac fortius aſſocietur ; abſque ulla virium jactura, immo cum notabili ſanitatis incremento, tales Naturæ Venere pro libito uti poſſunt. Unde cum in caſu noſtro res clara ſit, nec ſolum apud Medicos, ſed apud imperitiſſimum vulgus, perſuaſiſſima, ulteriori probatione, & auctoritate non indiget.

Nec ſilentio prætereunda ipſius perſonæ conditio, ac vivendi ratio, ſiquidem cum nobilitate emineat, & divitiis affluat, pro ſuæ nobilitatis ratione, & divitiarum affluentia, vitam in deliciis agens, victu plurimo, & electili perpetuo utitur, unde multam ſanguinis copiam in dies accumulari neceſſe eſt, maxime cum optime concoquat, & valetudine proſperrima utatur, ſi inſultus tantum podagricos excipiamus; unde tot, ac tantis conditionibus, quæ illum ad Venerem maxime habilem, ac potentem faciunt, concurrentibus, nequicquam contendimus, illum ab ejus uſu totum retrahere; imo tantundem erit id præſtare, ac illum in morbo ex plethoria, & quidem periculi plenos conjicere, ut palam eſt.

Quibus ſic ſe habentibus, facile ſatisfieri poteſt oppoſitionibus quibuſcunque, ab eruditiſſimo Collega in medium allatis, ex quibus tantopere timet Veneris uſum in Illuſtriſſimo hoc Viro etiam moderatum, imo inquam, etiam pluſquam moderatum.

Et ad primam oppoſitionem de naturali debilitate Articulorum, reſpondendum, nequaquam verum eſſe, articulares dolores eſſe illi connaturales, ſed citari ex erratis in ratione victus, cum maxime non poſſit hic morbus eſſe illi hæreditarius, nullus enim in ejus progenie tali morbo laboraverit; imo quod a natura ſortitus non ſit articulos debiles, ipſe morbi exitus commonſtrat, cum hominem deſerat abſque eo, quod ullam in illis debilitatem, aut impotentiam ad motum, aut malam aliquam ſenſationem experiatur, ita ut materiæ ad articulos tranſmiſſio in hoc ſub ſubjecto fiat ob fortitudinem virtutis expellentis ſuperflua ad partes ignobiliores, quod ſtato tempore facit, nempe quolibet Vere, quando maxime ſanguis luxuriat.

Neque argui poteſt ab experientia articulorum debilitas ex eo, quia ob Veneris uſum, ducta uxore, majorem in modum ex articulis ægrotaverit, quia major ſanguis accumulatio, & excrementorum ſuperabundantia ob comeſſationes, & alia errata in victu, in cauſa fuit, ut non modo dolores atrociores fuerint, ſed etiam ut febris valida, & acuta fuerit excitata, quod ſatis ſuperque denotare poteſt illud, quod a morbo non remanſerint articulo ullo modo debiles, ad motum impotentes, immo morbo remittente, illico etiam articuli priſtinum vigorem recuperarunt: quod nequaquam eo modo ſuccedere potuiſſet, ubi Articuli naturali debilitate dotarentur; ut in iis, qui ſimilibus morbis conflictantur, evenire obſervamus; in quibus poſt dolorum receſſum, Articuli remanent per multum tempus ad motum impotentes, & inepti, ac debiles, ac veluti ſenſu orbati, & torpore obſeſſi.

13 Nec quicquam præterea contra noſtram opinionem facit ſecunda objecto, quod nimirum Veneris uſus nativum calorem diminuat; nam hoc tantum a vero abeſt, ut potius contrarium ſit verius, cum nativum calorem excitet: Hippocrat. *lib. 2. de Diat. verſ. 22.* ſi de moderato verba fiant; nam ſi de immoderato loquamur, non ſolum nativum calorem diminuere fatemur, ſed illum omnino extinguere dicimus; quia quemadmodum in coitu moderato excernitur, quod naturæ ſuperfluit, & quod illam potius gravat, quam ſecus; ita in moderato excernitur id, cujus maxime natura indiget, quod eſt ipſiſſimum ultimum membrorum alimentum: ſed quemadmodum ex coitu immoderato natura ſuccumbuit, quia naturalis calor evaneſcit, ac diſſipatur, ita ex coitu moderato natura exhilaratur, & alacrior evadit, & ipſe nativus calor magis excitatur, quia deoneratur natura ab eo, quod illam gravat, & quod ad ſui alimoniam ſuperfluit.

14 Quod autem Veneris uſus ſit in cauſa, ut plurimæ cruditates accumulentur, quæ dolores articulares excitant, non contravertitur, ſi (ut ſupra dicebamus) de immodico uſu loquantur; at ſi de moderato uſu verba faciamus, tantum abeſt, ut cruditates generet, ut potius concoctiones juvare poſſit; cum, ut dictum eſt, calorem excitet, & augeat; & idcirco corpus exhilaret: Celſ. *lib. 1. ſuæ Medicinæ, cap. 1.* moderatus autem, & immoderatus dici poteſt coitus, reſpectu virium coeuntis, ut jam dictum eſt: unde cum Vir Illuſtriſſimus vires adeo conſtantes habeat, ut ad moderatum coitum maxime ſufficere poſſit, non eſt ab ejus uſu eliminandus in præjudicium debiti matrimonialis, ad quod reddendum ex juſtitia tenetur; quia neque ejus uſus cruditates generare poterit, & inde doloribus articularibus materiam præbere; neque ejus vitæ quicquam obeſſe, niſi excedat tolerantiam propriæ virtutis.

Ex quibus facile elici poteſt, quam præter rationem timeat doctiſſimus Collega, ne Vir Illuſtriſſimus ex uſu coitus in Apoplexiam, alioſque pernicioſiſſimos morbos labatur; hic enim timor tunc erit rationabilis, cum coitus fuerit excedens, & immoderatus, ex hoc enim Naturæ viribus labefactatis, non ſufficiet ad expellendos noxios humores a partibus nobilioribus, & præcipue a Cerebro ad partes conſuetas, & ignobiliores, nempe ad articulos, & ſic facile poterit excitare Apoplexiam; ſed irrationabilis omnino evadit hic timor, ubi de moderato coitu, & non excedente vires ipſius coeuntis loquamur, immo cum ſatis ſit ad ſatisfaciendum debito matrimoniali, ut Vir Illuſtriſſimus infra mediocritatem coitu utatur, tantum abeſt, ut inde aliquid mali ipſi evenire poſſit, ut potius non parvam utilitatem inde ſit conſecuturus, nam ex totali coitus demiſſione timere poteſt aliquid mali, cum ei ſit aſſuetus, & temperamento, ac habitu dotetur Veneris uſui maxime apto.

CONSILIUM LXXI.

Ad Titulum de Peſte, & Contagio, & Tit. de Error. Medicorum.

ARGUMENTUM.

Vigente peſte hic in Urbe anno præterito 1656. & copia infirmorum mirum in modum adaucta, neceſſe fuit quædam loca illis aſſignare, ut ab aliis non infectis perſonis ſequeſtrarentur, ac ſeorſim, ne alios inficerent, manerent; cumque ageretur de conſtituendo Medico, qui illis inſerviret, viſum eſt ſacræ Congregationi ſanitatis, idoneum aliquem eligere, pretio ultro oblato, qui id muneris exequeretur; res ſorti demandata eſt; unde coactus eſt, qui forte electus eſſet, infirmis contagio detentis inſervire, etiam cohabitando in eodem loco. Hac occaſione quæſitum eſt, an, & quando Medicus cogi poſſit ad medendum, & quid in tempore peſtilenti? pro veritate igitur, ſequenti diſcurſu Illuſtriſſimi Viri petitioni ſatisfeci.

SUMMARIUM.

1. *Medendi officium eſt munus publicum, quod quilibet etiam invitus exercere tenetur. Dic ut num. 35.*
2. *Medicus tenetur mederi ægroto in periculo exiſtenti, alias, ſi moriatur, tenetur de homicidio.*
3. *Medicus tenetur lege præcepti etiam invitus mederi. Dic ut num. 36.*
4. *Peſte infectus dicitur poſitus in articulo mortis.*
5. *Poſitus in articulo mortis quando quis dicatur.*
6. *Interficere videtur Medicus, qui, cum poteſt ægrum ſanare, renuit illi mederi.*
7. *Medicus tenetur mederi etiam nolentibus, & invitis. Amplia etiam ingratis, num. ſeq. Dic ut num. 39.*

9 Medi-

9 *Medicus gaudet multis privilegiis, ut publicæ ſalutis curam gerat.*
10 *Artis liberæ libera opera eſſe debent.*
11 *Medicus recepit mercedem pro honorario.*
12 *Medicus non poteſt compelli ad ea, ad quæ per propriam Artem non obligatur.*
13 *Peſtis eſt morbus incurabilis, & divinitus immiſſus.*
Dic ut num. 44.
14 *Medicus contra ſuæ Artis dogmata Medicinam exercens, graviter errat.*
15 *Medicus non tenetur deſperatis mederi.*
16 *Jureconſultus non poteſt cogi ad ſumendum patrocinium cauſæ deſperatæ; idemque dicendum de Medico quoad morbum deſperatum.*
17 *Medicus ſuſcipiens curam morbi deſperati, nemini facit injuriam, & num. 44.*
18 *Nullus tenetur cum periculo propriæ, alienæ ſaluti proſpicere.*
Dic. ut num. 42. & 45.
19 *Primum Charitatis opus eſt propriæ ſalutis curam gerere.*
20 *Accedens ad locum peſte infectum dicitur tentare Deum.*
21 *Medicus a publico non conductus non poteſt quandocunque cogi ad medendum.*
Dic ut num. 46. & 47.
22 *Medicus a publico conductus non tenetur ad caſus inſolitos.*
23 *Non tenetur Medicus, exiſtentibus in loco aliis Medicis, infirmis mederi.*
24 *Medicus non tenetur mederi pauperi, ſi alii adſint Medici, qui idem facere poſſint.*
25 *Medicus cogi poteſt quandocunque ad medendum, ubi non ſit alius Medicus, qui opem ferat.*
26 *Peſtis tempore Medicus etiam non conductus, non exiſtentibus aliis, poteſt cogi ad medendum.*
Contrarium etiam in conducto.
Dic ut num ſeq.
28 *Tempore peſtilenti, ubi plures Medici in loco exiſtunt, quorum nullus mederi velit, unus, aut plures cogi poſſunt ad medendum, prout ſors tulerit.*
29 *Pluribus vulnerantibus hominem, illoque decedente, nullus eorum condemnatur in pœnam homicidii, ſed in extraordinariam.*
Declara ut num. ſeq.
31 *In Peſte ſine contagio poteſt quilibet Medicus cogi ad medendum, non exiſtentibus aliis.*
32 *Medicus licet aliquando cogi poſſit ad medendum peſte infectis, non poteſt unquam cogi ad cohabitandum in loco infecto.*
33 *Medicus tempore Peſtis poteſt ſervire per ſubſtitutum.*
34 *Medicus non poteſt cogi ad medendum abſque ſalario, quod peſte debet eſſe majus conſueto.*
35 *Munera publica ſunt in duplici differentia.*
37 *Salus publica privatæ ſaluti anteponenda.*
38 *Medicus quando ſit reus mortis ægrotantis, ſi illi ſuccurrere neglexerit.*
39 *Medicus non tenetur mederi nolentibus, & invitis, niſi eſſent dementes.*
40 *Medicus quando, & quatenus teneatur mederi ob privilegia, quibus gaudet.*
41 *Nihil demit de libertate Artis coactio Artificis ad Artem exercendam, neceſſitate publicæ ſalutis urgente.*
42 *Publicæ ſalutis intereſſe præponderat cuicunque exceptioni contrarium.*
43 *Medicus quando poſſit licite curationem ſuſcipere morborum incurabilium.*
48 *Quæ habent locum in Medico Phyſico, habent etiam locum in aliis, qui veniunt nomine Medici, & in quibuſcunque ejus miniſtris.*
49 *Medici non per violentiam, & per minas cogi debent ad medendum, ſed blande alliciendi, mercede ſufficiente oblata.*
50 *Ad Medicos exhortatio.*

QUamplurima ſunt, quæ adduci poſſunt ad demonſtrandum. Medicum teneri, ac cogi poſſe ad medendum; ſed & quamplurima ſunt, quæ contrarium perſuadere poſſunt, videndum ergo ſeparatim, quæ pro negativa, quæ pro affirmativa ſententia facere videntur, ut dehinc ſingulis objectis ad trutinam revocatis, rei veritatem aſſequamur.

Pro parte igitur affirmativa dicitur primo, Medicum 1
teneri, ac cogi poſſe ad medendum, quia medendi officium eſt munus publicum, quod quilibet etiam invitus ſubire tenetur, ut in hoc ipſo propoſito dicit Ripa in tract. *de Peſte. par. 2. partic. ultim. num.* 90. Caroccius *de loc. & cond. part. 3. quæſt. 8. n. 16. & ſeq. ad interpr. l. Ne cui, C. loc.* Poteſt igitur Medicus compelli per Judicem ad operas ſuas præſtandas. Ad quid enim, inquam, munera publica certis perſonis demandantur, niſi ut ea publico intereſſe urgente exerceant? Incaſſum ergo deſtinarentur certæ perſonæ ad hoc peculiare habiles, & ad publica munera, niſi quandocunque ſaltem neceſſitas requirit, ea exercere etiam inviti tenerentur: nam niſi cogi poſſint, non viderentur ſufficienter proviſum publico intereſſe.

Secundo, Medicus tenetur mederi cuicunque perſo- 2
næ in periculo ex morbo aliquo exiſtenti, in tantum, quod ſi negligat, ac nolit curare, & ille decedat, teneatur ac ſi ipſum occidiſſet, idem Ripa *ibidem num.* 78. nam, ut Seneca dicebat, ex quo Joan. Bapt. Codronch. *de Chriſt. med. rat. lib.* 1. *cap.* 33. qui ſuccurrere perituro poteſt, cum non ſuccurrit, occidit. Immo
non ſolum tenetur Medicus mederi infirmo in peri- 3
culo exiſtenti, ſed indifferenter, ac ſimpliciter lege præcepti tenetur etiam invitus mederi, alias mortaliter peccat, ita Ripa *loco citato num.* 88. Quod maxime procedit, ubi alius Medicus non ſit, cujus opera infirmis ſubveniri poſſit; tunc enim nulla Lex, nulla ingratitudo, aut quævis alia cauſa a peccato mortali excuſat, ſi ægrotante deſeruerit, ut teſtatur ex Medicis Joan. Baptiſt. Silvatic. *in ſuo Med. cap. penult.* unde ſtante hac rei veritate, poterit etiam Medicus per Epiſcopum compelli ad medendum, ut a peccando deſiſtat, ut addit Ripa *ubi proxime*. Ergo ſi Medicus ita tenetur mederi, ut cogi quandocunque poſſit ad medendum, multo magis cogi poterit, quan-
do infirmi in manifeſto vitæ periculo ſunt poſiti; at 4
quandonam in majori vitæ periculo infirmi verſantur,
quam cum peſte detinentur? certum namque eſt, hoc 5
periculum hujuſmodi eſſe, ut ſumma cum ratione peſte infectus dicatur poſitus in articulo mortis: Ripa *ubi infra, num.* 46. Pariſ. *de Reſign. Benefic. lib.* 12. *quæſt.* 6. *num.* 13. & jure optimo, quia in articulo mortis poſitus dicitur quis, quando in proximo ac manifeſto mortis periculo poſitus eſt. Ripa *in tract. de Peſt. part.* 2. *partic.* 3. *num.* 47. Navarr. *in* 2. *part. Declarat. cap.* 26. *num.* 31. Barboſ. *de offic. & poteſtat. Epiſcop. alleg.* 25. *num.* 52. *part.* 2. qui autem peſte detinetur, in tam manifeſto mortis periculo poſitus eſt, ut vix ſeparare poſſit ab eo evadere, quippe cum ex peſtis violentia vix unus inter decem, imo inter multo plures ſalvari ſoleat, quia peſtis nulli parcit, ut alias dixi, *lib.* 3. *Quæſt. Medico-Legal. tit.* 3. *quæſt.* 2. *num.* 15. *& ſeqq.* Rodericus a Caſtro *lib.* 3. *Med. cap. Polit. cap.* 18. quod etiam ita eſſe teſtantur quotquot Jure conſulti, ac Medici alique Profeſſores de Peſte verba facientes, nam hic characteriſmus eſt ipſius Peſtis per quem a ſimplici Epidemia diſtinguitur, ut quamplurimos perimat: Galen. *lib.* 3. *in tertium Epid. cap.* 20.

Tertio videtur data opera interficere, qui cum po- 6
teſt, ſanare non vult, ut dicet ex authoritate 1. *Regum*, Rodericus a Caſtro *loco citato cap.* 15. Codronch. *de Chriſt. med. rat. lib.* 1. *cap.* 34. Immo cum ex lege Charitatis omnis particularis perſona teneatur alium defendere, ſi in periculo eſt, ne ab aliquo occidatur, aliter mortaliter peccat, ita Alphonſ. Vivald. *in Candel. Aur. part.* 3. *tract. de Irregul.* §. *de Homicid. num.* 5. multo magis tenebitur Medicus mederi infirmo, maxime in manifeſto vitæ periculo exiſtenti, ut quando peſte detinetur. A fortiori etiam id probatur, quia hoſtibus mederi, & auxilium porrigere Medici tenentur opem implorantibus, necnon, & Barbaris, & quibuſcunque hominibus etiam ab humanitate, & Religione omni alieniſſimis, ut idem Rodericus a Caſtro *loco citato* addit; quanto magis tenebimur mederi concivibus, ac fratri-

fratribus noſtris in extremo periculo mortis poſitis, ne ex peſte mortem obeant: quod ſi id recuſamus, jure contra nos impietatis nota nos laceſſentes, quilibet inſurgere poterunt, ac non ſine ratione firmare, nos illos data opera interfeciſſe, unde homicidii rei efficiemur, ut ſuperius dicebatur.

Sed vide quorſum evadat lex charitatis, ut extendatur etiam ad ſubveniendum ipſis Brutis: nam *Deuteronomii cap.* 22. *verſ.* 4. præcipitur filiis Iſrael ſubvenire Aſino, aut Bovi, qui ceciderit, ibi, *Si videris Aſinum fratris tui, aut Bovem cecidiſſe in via, non deſpicies, ſed ſublevabis cum eo:* quanto magis ergo Charitatis eadem lex nos obſtringet ad ſubveniendum proximo, qui non caſu, aut aliter periclitatur, ſed certa mortis inevitabilis ruina, niſi cito ſuccurratur premitur?

7 Quarto Medicus tam arcto obligationis vinculo obſtringitur ad medendum, ut non ſolum volentibus, & auxilium expoſcentibus, ſed etiam invitis, ac recuſantibus, opem ferre ac mederi teneatur. Abb. *in cap. ad aures, de ætat. & qualit. num.* 7. Ripa *de Peſte, part. ult. partic.* 2. *num.* 103. Navarr. *in Manual. cap.* 25. *num.* 64. & alii ex Canoniſtis apud Codronch. *ex Medicis loc. cit.*

8 Nec ſolum tenetur mederi iis, qui mercedem ſolvunt, ſed etiam ingratis, & ſolvere renuentibus, quod etiam ipſa Ars illis injungit. Hippocrat. *libr. de Præcep. num.* 4. *Nam multo melius,* inquit, *eſt a morbo convaleſcenti exprobare, quam calumnioſe affectos deſerere.* Majore ergo obligatione adſtrictus cenſendus eſt ad medendum ægris contra inſtantem mortem ab ipſo opem implorantibus.

Ex quibus profecto nullo modo effugere poſſe videtur Medicus, quin ex ſumma juſtitia cogi debeat languentibus mederi, & maxime in evidenti periculo poſitis, ut peſte laborantibus, qui multo majore neceſſitate premuntur, ac tanta, quod, niſi ſubito illis ſuccurratur, de illis acta res ſit.

9 At denique Medici Doctoratus lauream conſequendo, non aliam ob cauſam multis privilegiis decorantur, niſi ut publicæ ſalutis curam gerant, *lib.* 1. §. 1. *de variar. & extr. cognit.* Immo teſte Galen. *lib.* 1. *de Decret. Hippocr. & Plat. cap.* 5. *in princip.* hoc illud eſt, propter quod multi ad exercendam medicinam invitantur, nempe ob ſibi conceſſam a Legibus immunitatem ac Reipublicæ vacationem: Ad quod etiam habetur lex a Juliano Imperatore lata, quæ extat inter ejus opera poſt *Epiſt.* 25. *edit. Pariſ.* cujus verba hæc ſunt: *Artem Medicam Hominibus ſalutarem eſſe, uſus ipſe demonſtrat; quare eam a cœlo delapſam non immerito Philoſophi prædicant; etenim Naturæ noſtræ infirmitas, & valetudinis offenſiones, quæ quotidie incidunt, per hanc corriguntur: quamobrem ſicut æquitatis ratio poſtulat, nos ſuperiorum Regum auctoritatem, & vocem ſecuti, pro noſtra humanitate jubemus, vos Senatoribus muneribus liberos in poſterum vivere.* Ergo etiam ob hanc ipſam cauſam teneri videntur Medici vel nolentes ægrotis mederi. Unde cum ex cauſa propriæ utilitatis ſeſe ad id obligaverint, nullo modo, ac nulla excuſatione ab ea obligatione ſeſe eximere poſſunt; ſed omnino cogendi, maxime in ſumma rerum neceſſitate, vel ſæviente peſte, ægrotis medendo opem ferant; præterquam quod medentes tempore peſtis, aliis privilegiis, & immunitatibus ditantur, & mercedes quoque illis augentur, & jure, quia propriam vitam manifeſto periculo exponunt, multo plus ergo meretur opera Medici medentis tempore peſtis iis, qui peſte infecti ſunt, quam ſi medeatur aliis infirmis: Corneus *conſil.* 347. *num.* 6. *in fin. vol.* 1. Videntur autem Medici uno, eodemque paſſu cum militibus procedere; nam & hi multis privilegiis gaudent, ſed tenentur ſemper etiam inviti militare, niſi dimiſſionem impetraverint: Similiter ergo dicendum de Medicis, poſtquam Doctoratus lauream ſunt aſſecuti, & privilegiis ſibi conceſſis frui volunt.

Alii tamen ex parte non deſunt totidem rationes, nec minoris ponderis contrarium perſuadentes, nempe
10 Medicum non poſſe cogi ad medendum. Et primo Ars Medica eſt Ars libera, & Artis liberæ opera, etiam libera eſſe debent; Hippocrat. *in Epiſt. ad Abderit.,* & quanquam Medicus recipiendo mercedem, Artem ſervire cogit, ut Hippocrat. *ibid.* addebat; tamen id tunc tantummodo habet locum, cum Medicus rationemercedis, id, quod ipſi offertur, recepit, illudque tanquam quid ſibi debetur, moroſe, ac per vim exigere ſtudet; non vero quando aliquid recipit honorarii loco, & in grati animi ſignum; nam tunc ſi quid datur, recipit, & niſi detur, non poſtulat, ita enim ex Artis præceptis facere tenetur. Itaque cum Medicus nullo modo ſe obligaverit alicui medendo inſervire, non poteſt ad hoc ulla ex cauſa cogi, quod ſimpliciter loquendo non tenetur mederi, multo minus tenebitur tempore peſtis. 11

Secundo, deveniendo ad particulare punctum circa peſtem, Medicus non poteſt compelli ad ea, ad quæ ex ſua Arte non tenetur; ſed ex ſua Arte non tenetur Medicus, nec debet curam morborum incurabilium ſuſcipere, ut ex Hippocratis præcepto, omniumque Medicorum conſenſu refert Rodericus a Caſtro *in Medic. Polit. lib.* 3. *cap.* 18. Modo, peſtis eſt morbus incurabilis, ut probat idem Rodericus *ibid.* quia Peſtis morbus eſt divinitus immiſſus, ut omnes de Peſte verba facientes fatentur, & idcirco dicitur, Bellum Dei cum Hominibus, cui nequeunt humanæ vires reſiſtere; Ripa *de Peſt. part.* 1. *num.....* neque enim tales morbi humana Arte, vel naturalibus remediis curari poſſunt, ergo neque poteſt, neque debet Medicus compelli ab medendum peſte infectis; immo ipſe ex ſe abſtinere debet ab eorum curatione, ſi ſecundum ſuæ Artis dictamen operari velit, alias contra Artis præcepta faceret, quæ prohibet eorum, qui a morbo victi ſunt, curam ſuſcipere. Medicus autem contra ſuæ Artis dogmata Medicinam faciens, graviter errat, ut probavi alias *lib.* 6. *har. quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 7. *num.* 2. 12 13 14

Sed neque deſperatis tenetur Medicus auxilium ferre, ex præcepto Hippocrat. *in lib. de Arte, num.* 4. & Celſ. *lib.* 5. *ſuæ Med. cap.* 26. ex ipſorum auctoritate Zacutus Luſitan. *in introit. ad Praxim, Præcept.* 16. & ipſi Jureconſulti in hoc conveniunt, dicentes, quod quemadmodum Juriſta non poteſt compelli ad ſumendum patrocinium cauſæ deſperatæ, ſic neque Medicus poteſt compelli ad medendum deſperatis, ita Rip. *de Peſte, part.* 2. *partic. ult. num* 92. & licet contrarium dicat verius *ibid.* & ratione ductus, quod Medicus ſuſcipiens curationem morbi deſperati, nemini facit injuriam, ut facit Advocatus ſuſcipiens patrocinium cauſæ deſperatæ; tamen certum eſt, inaniter Medicum eis, qui a morbo deſperati ſunt, opem fert, cum non ſint remediorum capaces; ac ſatis ſuperque injuriam publico intereſſe facit Medicus medendo iis, qui jam deſperati ſunt, dum in cauſa eſt, ut Ars in poſterum ludibrio habeatur, & remedia infamentur in præjudicium aliorum ægrotantium, qui deſperati non ſunt, nam ii poſſent ab iiſdem remediis, incaſſum illis adhibitis, juvari, quæ tamen adnotantes fruſtratoria fuiſſe, abhorreant. Ergo cum ii, qui Peſte laborant, a morbi ferocitate, & ſumma malitia deſperati ſint, Medicus non debet cogi ad opem illis ferendam, ex prædictis. 15 16 17

Tertio nullus tenetur cum proprio, & præſentaneo, ac certo vitæ periculo alterius ſaluti proſpicere, quia unuſquiſque ex charitate proprii corporis magis eſt ſibi obligatus ad tuendam propriam ſalutem, quam alienam; & licet etiam alienæ ſaluti proſpicere ſaluti propriæ, majus tamen opus videtur proſpicere ſit opus charitatis, at Medicus curando peſte infectos propriam ſalutem manifeſto, ac præſentaneo vitæ diſcrimini exponit; experientia enim quotidiana videmus, pleroſque Medicorum, qui lucro inniates peſtifero morbo affectos curandos ſuſcipiunt, facili negotio perire, ac ſatis ſuperque id experti ſumus in peſtilentia anni præteriti, in quo plures Medici infirmorum curæ deſtinati, vitam cum morte commutarunt. Itaque ſi accedens tantum ad locum peſtilentem quis dicitur tentare Deum, ut ex Ripa, Maſcardo, & aliis dixi *lib.* 3. *titul.* 3. *quæſtione* 1. *numero* 8. ex eo quod facillime, imo certo, & abſque dubio ad talem locum accedens mortis periculo ſe exponit; quanto magis tentare Deum dicemus, & certo mortis periculo ſe exponere Medicum, 18 19 20

qui

qui ad ægrotos peſte infectos curandos tangendos, obſervandos, eorumque expirationi recipiendæ ſe committit? non tenetur igitur Medicus ob propriæ ſalutis zelum peſte infectis mederi, unde neque poteſt ad hoc ab aliqua perſona cogi.

21 Denique ſi Medicus a publico non conductus nunquam poteſt cogi ad medendum, Carrar. *de Med. part.* 2. *numer.* 91. multo minus cogi poterit tempore Peſtis, cum id fieri non poſſit abſque manifeſto, & evidenti propriæ ſalutis periculo, ut dictum eſt; immo ſi Medicus etiam a publico conductus, non te-
22 netur ad caſus inſolitos, nec obligatur ad medendum tempore peſtilenti, ut ex Corneo dicit idem Carrar. *loco cit. part.* 3. *num.* 60. quando minus obſtringi debet Medicus non conductus eodem tempore Peſtis ad medendum?

Jam vero id habere veritatem facto ipſo, ac duplici exemplo, & utroque quidem inſigni demonſtrari poteſt: Primum eſt Galeni, viri de Medicina optime meriti, qui graſſante in Urbe ſæviſſima peſte, in patriam ſe recepit ne peſte infectis mederetur, ut ipſe narrat. *in lib. de lib propr. cap.* 2. Alterum, quod magis ad rem noſtram facit, eſt Hieronymi Fracaſtorii Medici nulli Medicorum poſtponendi, qui, referente Petro Sfortia Pallavicino *lib.* 9. *Hiſtor. Conci. cap.* 13. *part.* 1. ob ſui nominis celebritatem a concilii Patribus in Medicum electus, ac Tridenti ubi Concilium coadunatum erat, peſte graſſari incipiente, diſcedendi veniam impetravit, aſſerens, ſe non teneri, licet eſſet conductus ad medendum, vigente Peſte.

Cæterum pro rei veritate cruenda, cujus amore non minus, quam favore Medicorum motus hanc
23 provinciam ſuſcepi, eo fine, ut eam pro viribus tueri coner, nonnulla ſunt mihi præmittenda. Et primo præmittendum, Medicum nunquam, & in nullo caſu, ſimpliciter loquendo, cogi poſſe ad medendum; Ratio eſt, quia aſſumendo Doctoratus inſignia; in jurejurando, quod præſtat, nulla obligatione ſe obſtringit ad medendum; nam obligatio emanans ad medendum pauperibus gratis, & ad hortandum ægrotos ad Pœnitentiæ Sacramentum ſuſcipiendum, non obſtringit illum ad medendum; ſed ad gratis medendum pauperibus, quandocunque iis medebitur; ſicut & ad hortandum ægrotos ad Sacramentalem Confeſſionem, ſe obligat, quandocunque ægrotis medebitur; itaque ſimpliciter loquendo, nulla obligatione ſe obſtingit ad medendum.

24 Secundo idem ſuadere poteſt ratio deſumpta a ſimili, Medicus non tenetur ſimpliciter mederi pauperi, ſed tunc ſolum, cum alius Medicus non ſit, qui mederi poſſit, Navarr. *in Manul cap.* 25. *num.* 64. ex Medicis Codronch. *de Chriſt. med. rat. lib.* 1. *cap.* 33. ſi ergo, exiſtentibus aliis Medicis, non tenetur Medicus ad medendum pauperi, qui in majori neceſſitate poſitus eſt, quam cæteri ejuſdem loci habitatores, multo minus tenebitur mederi, ubi alii exiſtant Medici; unde neque per Judicem, & multo minus per Epiſcopum cogi poterit ad medendum, & ſic in practica obſervari cenſendum; neque enim ſcio, nec unquam audivi, Medicum coactum fuiſſe etiam invitum ab alterutro eorum ad medendum.

25 Tertio præmittendum, Medicum, ubi non ſuppetat copia aliorum Medicorum, teneri, ac cogi poſſe ad medendum. Quod non ſolum verum eſſe judico, ſi de ægrotis gravi morbo laborantibus verba fiant, ſed etiamſi de ægrotis loquamur non graviter laborantibus: Et in primo caſu res plana eſt, per ea, quæ adducta ſunt ſuperius *num.* 3. *& ſeqq.* In ſecundo vero caſu diſtinguendum; nam vel ægritudo, licet de præſenti levis ſit, poteſt ita augeri, ut hominem vitæ periculo exponat, idque rationabiliter timeri poteſt ex eo, quia tales morbi ex ſui natura ſolent ita procedere; & tunc dico Medicum teneri, & cogendum eſſe ad medendum; cum tantundum ſit non ſuccurrere ei, qui in proximo mortis periculo poſitus eſt, & non ſuccurrere ei, qui licet non in proximo periculo ſit, tamen de proximo eidem periculo rationabiliter ſubjacere poteſt; immo cum facilius ſit ægrum a periculo præſervare, dum extra periculum eſt, quam eum a periculo eximere, cum in illo verſatur, Medicus magis forte errabit, negligendo primum, quam ſecundum: & multo prudentius facit qui periculum præcavet, antequam in illud incidat, quam ſi ſe a periculo vindicat, cum illud præcavere poſſet; nam qui amat periculum, peribit in illo. Ergo ſi, exempli gratia, levi ſquinantia detentum, facili, ac prompta ſanguinis miſſione curare potes, illum curare renuas, faucium apoſtema ita adaugeri poterit, ut nullo poſtmodum præſidio adjuvari poſſit, & ægrum ſuffocet; & ſi ſimplici Tertiana, maxime Autumnali, laborantem curare neglexeris, poterit ex intermittenti duplex fieri, & ex duplici continua & maligna; & ubi in principio non difficulter illum ſanare poteras, mortis periculo expoſitum videbis, tandemque etiam morte ereptum. At ubi ægritudo tuta, ac levis eſt, Medicus non tenibitur, cum abſit omne ſalutis ipſius Ægrotantis periculum.

Præmittendum quarto in caſibus inſuetis, ut in 26
Peſte, Medicum, non exiſtentibus aliis Medicis, qui infirmis opitulentur, etiamſi non ſit a publico conductus, poſſe cogi ad medendum, quia cum ponatur in periculo publico ſalus, renuente Medico, qui ſubvenire poteſt, ægrotantes curare, fiet reus mortis eorum omnium, qui incurati pereunt, per ea, quæ ſuperius adducta ſunt *n.* 3. *& ſeqq*

Nec quicquam valet ex mea ſententia, id quod 27
Carrar. *de Medic part.* 3. *num.* 60. dicebat, non teneri nimirum Medicum conductum, neque obſtringi poſſe ad medendum peſte laborantibus, quia non tenetur ad caſus inſolitos: quod aliis quoque perſuaſum video, quoniam Medicus, cum conducitur, non excipit (ut facere teneretur) caſus inſolitos, nec tacite excipere illum cenſendum; nec in litteris patentibus, quæ conſueverunt Medicis a publico conductis expediri; idipſum unquam exceptum reperitur; & tamen, ubi hæc exceptio ſuum effectum ſortire debeat, debuiſſet aliqua ejus mentio alicubi fieri: quod cum nullo modo fiat, talis exceptio nihil Medico conducto ſuffragari debet, niſi huic difficultati conſuetudinem opponamus.

Difficultatem tamen augere poteſt, quod ubi locum habere deberet hæc exceptio de caſibus inſolitis, neceſſe eſſet exprimere quinam ſint, & qui intelligi debeant caſus inſoliti: non enim ſola Peſtis eſt caſus inſolitus, ſed dantur etiam alii morbi qui non minus, quam ipſa Peſtis, ſoliti ſunt; ut exempli gratia eſſet Lepra, & maxime Elephantiaſis, Scorbutus, Cancri, Aneuriſmata, & alii morbi, ſimpliciter Epidemici, quorum nonnulli tam ſoliti ſunt, quam ipſa Peſtis. Sed quia hujuſmodi morbi populares non ſunt, nec multos, ſed perpaucos infeſtant, ceſſat in hoc omnis difficultas. Putaverim igitur Medicum conductum nonniſi cum conducitur, excipiat caſus inſolitos, ac ſignanter Peſtem, teneri ad omnes caſus.

Illud tamen veritatem habere crediderim, & maxime æquitatem reſpicere, quod non teneatur pro conſueto ſalario, ut ex Jureconſultorum opinione dictum eſt, quod non ſolum in Medico etiam conducto, ſed in quibuſcunque aliis Miniſtris locum habere debet.

Præmittendum quinto, quod ubi plures Medici in 28
loco exiſtant, vigente Peſte, nec eorum ullus velit, quantavis mercede oblata, peſte infectos curare, debeat res ſorti demandari, & ille, in quem ſors ceciderit, compelli poſſit ad medendum; nam alias ægris abſque præſidio ſuccumbentibus, omnes Medici fierent rei mortis pereuntium. Contra quod tamen opponi hic poſſe videtur, dicendo, quod quemadmodum ubi plures hominem vulneraverint atque occiderint, nullus eorum damnatur in pœnam ordina- 29
riam, ſed in extraordinariam, quia nullus eorum eſt Reus homicidii, ut in caſibus, de quibus Julius Clarus §. *Homicid. numer.* 3. *lib.* 5. *ſentent.* ita dicendum quoque ſit de Medicis recuſantibus concorditer mederi peſte infecti, quod nullus eorum teneatur de morte ægrotantium; tamen dicendum eſt, diſparem eſse rationem, quia non ſemper, & in omni caſu verificatur illa concluſio de pluribus vulne- 30
rantibus, & occidentibus aliquem, ſed in cauſa tantum, ubi non conſtet, quis vulnerantium illum occiderit, unde quia non omnes ſunt in pari culpa, ne minus nocentes damnentur, omnes in pœnam extraordinariam damnantur; ſed in noſtro caſu omnes ſunt in pari culpa, & omnes pariter nocentes, unde

omnes

omnes eadem pœna multandi, ac tanquam homicidæ puniendi, qui cum poſſent renuerunt homines in extremo periculo vitæ poſitos ope medica redimere.

Neque ſuffragari illis debet, quod etiam curati per ipſos fuiſſent ægrotantes, tamen ob morbi ſummam violentiam, & malitiam periiſſent; quia non neceſſe eſt, neque ſemper accidit, ut omnes peſte affecti pereant, quantumvis ſævæ, & maligna illa ſit, ſatiſque eſt ad Medicos renuentes mederi culpa irretiendum, ſi minima pars ægrorum, ubi curati fuiſſent, ſalvari potuiſſet.

31 Sexto præmittendum, quod ſi caſus detur, ut Peſtis vigeat ſine contagio (ut fieri poſſe jam probavi *lib. tertio harum quæſt. tit.* 13. *quæſt. num.* 21. *& ſeqq.*) quemcunque Medicum poſſe cogi ad medendum, etiamſi non ſit a publico conductus, dummodo alii Medici in loco non ſint, qui medeantur, ut teneri dixi in aliis quibuſcunque morbis, nulla differentia obſervata inter unum, & alium caſum: ſi enim alicujus rei reſpectu poſſet excuſari Medicus renuens mederi contagioſa peſte detentis, ea eſſet præſentaneum periculum contrahendi per contagium eandem, & de vita periclitandi, at hic reſpectus ceſſat in Peſte non contagioſa, itaque in iiſdem caſibus, in quibus poteſt Medicus cogi ad medendum in aliis morbis, poterit etiam cogi ad medendum in caſu peſtilentiæ non contagioſæ.

32 Præmittendum ſeptimo, quod licet poſſit Medicus cogi ad medendum in prædictis caſibus, etiam peſte infectis, nunquam cogi debet ad cohabitandum in loco, ubi tales ægrotantes detinentur: nam ſatis ſuperque gravari Medici videntur, ac pleniſſime ſuo debito ſatisfacere, ſi ipſos ægrotantes bis, aut ſaltem ſemel in die viſitaverint, neque ulla lex, vel ulla ratio obligat illos ad excedendum in hoc caſu ſuum conſuetum viſitandi morem; unde perperam factum judicandum nec ſolum ipſorum Medicorum exitio, ſed etiam cum damno manifeſto ipſius publicæ unitatis, cogere Medicos ad cohabitandum in ipſo eodem loco, in quo Peſte infecti detinentur, promptiſſime enim, & ipſi inficiuntur, ac pereunt, ita ut alii Medici omnino renuerent inſervire; & qui præſunt, in dies cogerentur novos Medicos ſubſtituere, qui inſervirent: unde durante Peſte per longum tempus, facile futurum ſit, ut omnes ſuccumberent. Magis ergo ſecundum æquitatem, & humanitatem, immo, & ſecundum juſtitiam eſt, permittere Medicis, ut poſt quotidianam ægrotantium viſitationem, ſibi proſpiciant, in domum, & locum minime infectum ſe conferentes, ſeorſim tamen habitando a ſanis, & non ſuſpectis perſonis ſejuncti, interimque omni ingenio ſe contra contagii violentiam muniant, ut tanto melius, ac libentius, abſque timore infectis inſervire valeant; alias, ut recens experientia commonſtravit, cohabitando in loco infecto, faciliime inficiuntur, ac deficientes majorem provinciam exhibent iis, qui de Medicis providere debent, interimque ipſi Medici cohabitare ibidem coacti, innocentes morti deſtinantur.

33 Octavo præmittendum, Medicum tempore Peſtis poſſe ſervire per ſubſtitutum, quandocunque cogatur ſervire, abſque eo quod eſſet conductus, nam ubi eſſet conductus ad hoc ſpecialiter nempe ad medendum Peſte infectis, teneretur ipſe per ſe ſervire, quia conducta cenſetur ipſiuſmet perſonæ induſtria, cui nunquam cenſetur æquiparari induſtria ſubſtituti. Sed quando Medicus non eſt ad hoc ſpecialiter conductus, non obſtringitur ſervire per ſe, ſed admitti poteſt, ut ſerviat per ſubſtitutum; quia ſi Medicus non tenetur mederi etiam in caſu neceſſitatis, ubi alii Medici exiſtant, qui idem facere poſſint, multo magis videtur ſolutus ab obligatione ſerviendi ex propria perſona: dummodo ſerviat per ſubſtitutum, cui ipſe de mercede ſatisfaciat, & ſic obſervatum videmus de præſenti hinc in Urbe, & alibi in hujuſmodi caſibus Peſtilentiæ.

34 Præmittendum nono, Medicum nunquam poſſe cogi ad medendum ſine debito ſolario, decenti mercede, niſi in caſu paupertatis, & ubi non ſit, qui pro paupere mercedem ſolvat, ut ex Navarra ſuperius dictum eſt. Quæ concluſio amplianda, ut nullus Medicus, etiam conductus, cogi poſſit ad medendum, tempore peſtis pro conſueto, & convento ſalario, nam debet decenter augeri, ut ſupra ex Corneo dicebam.

Atque ex his patere poteſt, quid reſpondendum ſit 35 oppoſitionibus utrinque factis: & primo ad id, quod pro parte affirmante dicebatur, Medicum teneri, ac cogi poſſe ad medendum, quia medendi officium eſt munus publicum, quod quilibet etiam invitus ſubire tenetur, reſpondendum; Munera publica eſſe in duplici differentia, nam aliqua habent adnexam obligationem exercendi munera perſonæ commiſſa, ut exemplificare licet, in Epiſcopo, in Parocho, in Milite, & aliis, nec non in Medico a publico conducto; alia vero non habent eam obligationem annexam, ad ea acta exercenda, ſed conferunt tantum dignitatem, & habilitatem ea exercendi, cuicunque perſonæ libuerit aut quandocunque occaſio, aut neceſſitas ei ſe obtulerit. In priori ergo caſu, ut in Epiſcopo, in Parocho, in milite, in Medico a Publico conducto, dicendum, poſſe cogi hominem ad munus exercendum, etiam invitum in poſteriori non poſſe cogi, niſi neceſſitate urgente; quæ neceſſitas emergit ex parte perſonarum, quæ indigeant opera alicujus muneris publici, & ex inopia alterius, qui idem munus in hominum utilitatem exercere poſſit, ut in eodem Parocho exemplificare iterum licet, qui non tenetur extra ſuam Parochiam Sacramenta miniſtrare, & tamen in caſu neceſſitatis, & in defectu, ſeu abſentia proprii Parochi, poſſet cogi extra ſuam Parochiam Parochi officio fungi; nam in caſu neceſſitatis non ſolum Parochus alienæ Parochiæ poſſet cogi ad id agendum, ſed etiam Clericus poteſt Sacramenta miniſtrare, ut vigente Peſte, quo tempore ſi poteſt quilibet Sacerdos audire confeſſionem, & abſolvere excommunicatum, quanto magis æquum ac ſecundum decentiam erit cogere poſſe Parochum ad eam functionem, licet ſit extra ſuam Parochiam? quod in fortiori caſu docet Ripa *in tractat. de Peſte part.* 2. *partic.* 3. *num.* 46. Sed quis dixerit, Doctorem Jureconſultum poſſe cogi quandocunque ad ſumendum patrocinium alicujus cauſæ, ubi nulla neceſſitas, nec defectus alterius Doctoris eſſet, qui hujuſmodi patrocinium ſumeret? pari pacto ergo dicendum de Medico, qui licet accipiens Lauream Doctoratus, habeat munus publicum; non habet tamen annexam obligationem illud exercendi, niſi urgente neceſſitate publici intereſſe, ut de Jureconſulto quoque licet affirmare.

Eodem morbo dicendum, non teneri Medicum 36 mederi cuicunque ægroto in periculo exiſtenti, ubi adſit copia aliorum Medicorum, ſed teneri tantum, non exiſtente alio Medico, qui curam aſſumat; nam tunc veritatem habebit, teneri illum mederi lege præcepti, aliter mortaliter peccaret, & tunc poterit per Epiſcopum compelli ad medendum, ut a peccando deſiſtat, quemadmodum dicebat Ripa, & cogi, etiam poterit per Judicem, ut ille addebat, & in ſumma Medicus, qui ſolus in aliquo loco commoratur, obligatur ex lege Charitatis, & ex præcepto ad medendum cuicunque perſonæ invitæ periculo exiſtenti, etiamſi peſte eſſet infecta.

Nec obſtat, quod major ſit obligatio emergens ex 37 charitate proprii corporis, ob quam tenetur primo ſaluti ſuæ proſpicere, quam obligatio emergens ex charitate ſalutis ſui proximi, quia intereſſe publicæ ſalutis eſt omnino præferendum intereſſe ſalutis particularis, & ſic tempore Peſtis etiam cum præſentaneo periculo propriæ ſalutis videtur Medicus obligatus ad medendum infirmis peſte detentis, ubi alius non adſit, qui illis in ea neceſſitate ſubvenire poſſit.

Neque alia reſponſione ſatisfaciendum tertiæ inſtan- 38 tiæ pro parte affirmativa in medium allatæ; ſiquidem abſque dubio elici poteſt, quod Medicus hominem occidat, qui non poteſt ab alio Medico curari, nec aliunde ſalvari, quam ab ipſo, & ejus ope; ſed quando Medicus idcirco negligit, aut etiam renuit infirmo, de vita periclitanti, mederi, quia poteſtis ab alio Medico curari, & a mortis periculo vindicari, nullo modo adſtringi poteſt ad opem ferendam tali ægroto,

ægroto, ut exemplificavi in paupere, & firmavi ex Navarræ, & aliorum auctoritate.

39 Ad quartum porro argumentum pro parte affirmativa reſpondetur, non eſſe undequaque acceptam, ac veram concluſionem illam, quod Medicus teneatur mederi etiam invitis, allatamque fuiſſe a Canoniſtis, & a Medicis ex abundanti, cum beneficium non conferatur in invitum *l. Invito*, *Digeſtis*, *de reg. jur.* & per ſacram ſcripturam monemur pelere, ut accipiamus; unde bene ex mea ſententia monet Rodericus a Caſtr. *lib.* 3. *Med. Polit. cap.* 14. non eſſe accedendum Medico ad ægrotos, niſi rogarint.

At quomodo curabit Medicus ægrotum invitum? An non pro recta cura requiritur ſumma ipſius ægrotantis obedientia? An non hoc in primis movet ſummus Præceptor Hippoc. *lib.* 1. *Aphor.* qui autem invitus curatur, quanam ratione præſtabit ſe Medico obedientem? immo omnia præponere, & contra ipſius Medici mandata faciet, & quidquid Medicus pro ipſius ſalute molietur, ille inobedientia deſtruet, ac irritum faciet. Ac profecto miratus ſum quomodo Canoniſtæ tam ultro in hoc proceſſerint, ut facile commonſtraverint, ſe non ſufficienter in Artis difficultate inſtructos, & in iis, quæ in curandis ægrotis ſumme neceſſaria exiſtunt. Mirandum tamen multo magis de nonnullis Medicis, qui tam rigoroſæ opinioni adhærent, quod niſi eo fine, & ſtudio præſtiterint, ut pie, ut ex Chriſtiana charitate in hoc negotio procedendum determinent, certe nimis affectati rigoris eſſent inſimulandi, niſi infirmi dementes eſſent, & ob id Medici opem recuſarent.

40 Ad ultimum, pro affirmativa ſententia, dicendum, Medicum, ob privilegia ſibi conceſſa, & immunitates, quibus gaudet, teneri quidem mederi concurrentibus conditionibus, de quibus ſumus locuti, ac ſatis ſuperque eſt, ſi neceſſitate urgente, publicæ ſaluti inſiſtat, ejuſque curam ſuſcipiat, quæ neceſſitas tunc temporis, & non alias videtur urgere, cum non adſunt alii Medici, qui huic neceſſitati opitulentur, ſed in manu tantum ipſius eſt opem ferre. Dummodo igitur Medicus paratum ſe præbeat, urgente prædicta neceſſitate, ad ſubveniendum iis, qui in ea neceſſitate ſunt poſiti, ſufficienter ſuo muneri ſatisfacit, & poteſt jure privilegiis, & immunitatibus ſibi provenientibus ex gradu Doctoratus libere gaudere.

Cæterum ad argumenta pro parte negativa reſponderi poteſt forte una, eademque diſtinctione, qua uſi ſumus in ſatisfaciendo argumentis pro parte affirmativa propoſitis.

41 Ad primum ergo dicendum, conveniens quidem eſſe, ut Artis liberæ libera etiam ſint opera, ſed neceſſitatem non habere Legem *cap. ſicut non alii de conſecrat. diſtinct.* 1. & idcirco nihil demere de Artis libertate, quæ ex neceſſitate fiunt, qua urgente cogi poſſunt etiam liberi Artifices ad operas ſuas præſtandas, abſque eo, quod quicquam præjudicetur eorum libertati, quia ſi neceſſitas non habet Legem, ad uſum conſuetum non reſtringitur: *l.* 1. *ff. de off. Conſul.*

42 cum ſalutis publicæ intereſſe præpondere cuicunque exceptioni in contrarium adducendæ, immo non ſolum publicæ ſalutis intereſſe, ſed etiam intereſſe ſalutis alicujus particularis eadem neceſſitate urgente; quia, licet concedatur, Medicum nulla obligatione eſſe adſtrictum ad medendum, ſimpliciter loquendo, tamen ubi ſalus proximi periclitatur, obligatur ſaltem ex lege Charitatis ſubvenire, quæ multo magis obligat, quam quævis alia obligatio; & exceptio ab illa procedens, omnem contrarietatem dirimit.

43 Ad ſecundum dicendum, eam propoſitionem, quod nimirum Medicus non teneatur ſuſcipere curam morborum incurabilium, non eſſe ſimpliciter veram, quia nunquam ſunt deſerendi infirmi, etiam in ultima

44 deſperatione poſiti, dummodo Medicus prædicat talem morbum non eſſe curabilem, hoc enim pacto ſuſcipiendo curam hujuſmodi morbi nulli facit injuriam, ſatiſque ipſa prædictione Artis præceptis ſatisfacit.

Neque obeſt, quod dici poteſt contra prædicta, nempe fruſtratoriam omnino eſſe Medici operam curando morbos incurabiles, & idcirco melius eſſe eos non curandos ſuſcipere: quia non eſt omnino fruſtratoria Medici opera in curandis hujuſmodi morbis; ſtante quod poſſit conveniente Diæta, præſcriptione aliquorum remediorum lenium, curaque palliativa, ut ajunt, & aſſidua ægrotantis ſolatione morbum lenire, & quandoque etiam ipſam mortem in longum protrahere. Ac præter hæc, verum non eſt, Peſtem eſſe morbum incurabilem, ſed tantum eſſe difficillimum, pernicioſum, & exitialem, cum ex eo multo plures infirmorum ſuccumbant, quam ſalventur, cum tamen alia ex parte nonnulli ſalventur.

Neque item verum eſt, Peſtem ſemper eſſe morbum divinitus immiſſum, nam licet conſtet aliquando Peſtem a Deo fuiſſe immiſſam, ut non ſolum ſacræ, ſed etiam profanæ hiſtoriæ teſtantur, idque ob inexpiabilia hominum ſcelera interdum evenire; tamen utplurimum procedit curſu naturali, & a naturali cauſa originem habet, & licet, ut dictum eſt, ſecundum plurimum homines ob ſui ſummam malitiam perimat, naturalibus tamen remediis aliquando ſuperatur. Idemque dicendum eſt ad inſtantiam, quod Medicus non debeat ſuſcipere curam eorum, qui a morbo victi jam deſperati ſunt, ultra quod verum non eſt, Peſte detentos eſſe deſperatos, cum experiamur eorum nonnullos remediis convenientibus ſalvari, & ab inſtante morte vindicari.

Ad tertium dicendum, quod licet Medicus medendo Peſte infectis propriam ſalutem in periculo ponat, id non excuſat illum a medendo, quia hoc facere tenetur, intuitu publicæ ſalutis, cui ſalus particularis eſt poſtponenda, præterquam quod multis ingeniis Me- 45
dicus ſibi proſpicere poteſt inter medendum, ita ut nullam ſanitatis noxam incurrat, quæ ingenia ſatis norunt Practici omnes Medici, & ſi ea in uſum protrahat, debitis cautelis adhibitis, ſe ſua diligentia tueri poterit, & ipſa experientia conſtat, Medicos illos, qui prudenter ſe gerunt, temperantiam in victu ſervantes, opportuniſque antidotis, caute tamen, ſe, ac moderate munientes, non modo ſeipſos, ſed & ægrotorum ſuorum aliquos ab imminenti Peſtis, & mortis exitio liberaſſe. Contra vero, illos periclitari, qui intemperanter vixerint, aut nullis, aut pluribus, quam par eſſet, & importunis antidotis uſi fuerint, abſque modo, & menſura illas ingurgitantes, incaute nimirum ad ægrotos viſitandos accedentes, hos enim ſua culpa periiſſe patet.

Itaque etiamſi negari non poſſit, quod mederi peſte infectis, ſit ſeipſum manifeſto vitæ diſcrimini exponere, tamen cum non ſit, unde tale diſcrimen declinare poſſit, idque ob intereſſe publicæ ſalutis fieri contingat, Medicus cogi poteſt ad medendum, non exiſtente alio Medico, qui in ea re operam ſuam præſtare poſſit.

Ad ultimum reſpondendum, quod licet verum ſit, 46
Medicum liberum non poſſe cogi ad medendum, tamen neceſſitas imponit etiam non obligato medendi obligationem; quæ neceſſitas emergit, ut dictum eſt, ex imminenti vitæ periculo ipſorum ægrotantium, & ex abſentia, & inopia alterius Medici, qui opem ferre poſſit, quæ maxime vigent tempore peſtis.

Et ad exempla adducta de Galeno, & Fracaſtorio, deſerentibus civitatem peſte infectam, dicendum jure utrumque potuiſſe ſibi fuga proſpicere, quia tam Romæ, quam Tridenti non deerat copia aliorum Medicorum, qui peſte infectis mederentur, Fracaſtorium autem, licet eſſet a Concilio conductus, potuit tamen recedere, cum non teneretur ad caſus peſtilentes ex communi Jureconſultorum ſententia; licet contrarium ipſe ſenſerim *ſupra num.* 28.

Unde ex his, ut multa in unum recolligam, dicen- 47
dum, Medicum liberum, ac non conductum, non poſse cogi ad medendum, niſi quando in eodem loco aut Civitate, in qua commoratur, nullus alius reperiatur, qui Ægrotis in periculo mortis poſitis, & maxime peſte laborantibus mederi poſſit; nam tunc, & eo caſu adeo veritatem hoc habet, ut etiam Medicus, qui nunquam Medicinam exercuerit, ſed tantum Doctoratus Lauream conſecutus fuerit, immo etiam Medicinæ ſtudiis incumbens, ut ſuo tempore illam exerceat, poſſit ad idem cogi, ob inopiam aliorum Medicorum, & ob intereſse publicæ neceſſitatis.

Illud tamen controverti non debet, quod non poſſit

poſſit cogi, niſi debito, ac convenienti honorario, ac mercede conſueta majori conſtituta: quod procedit non ſolum in Medico libero, ſed etiam in conducto.

48 Pro corollario autem addendum, quod hæc eadem locum multo magis habent in perſonis, quæ ſub nomine Medici etiam largo modo comprehenduntur, ut Chirurgi ſunt, Barbitonſores, Aromatorii, Seplaſiarii, Obſtetrices, & id genus alii; hi namque omnes, ac ſinguli non ſecus ac veri Medici cogi poſſunt ad ſua opera præſtanda, neceſſitate urgente. Sed quid, inquam, de Medicis tantum hæc determinantur? certum eſt unamquamque perſonam, urgente neceſſitate publici intereſſe, teneri pro ſuo munere ad opera ſua præſtanda in publicam utilitatem.

49 Illud tamen non prætereundum, non deberi Medicos per vim, ac omnino invitos cogi ad medendum, quia non minimum damni ex hoc ægrotis emanare poteſt, ut notavit Ambroſ. Paræus *lib. 21. ſuæ Chirurg. cap. 11.* potius ergo blande alliciendi, non contemnenda mercede oblata, & in Domino hortandi, ut tam piæ operæ libenter, ac Chriſtianæ charitatis amore invigilare ſe accingant, non a terreno Principe ſolum, ſed ab ipſo Deo omnium bonorum datore, dignam mercedem reportaturi; nam certe perperam factum exiſtimaneum, ut Medici ad medendum peſte infectis deſtinati, tanquam Rei ſupplicio damnati, ſumma violentia per ſatellites ad loca, ubi peſte infecti deſtinentur, conjecti, inibi commorari, ac mederi inviti, animoque ob mortis timorem, & ob illatam vim, & injuriam perturbato, cogantur. Quod ſi lenioribus exhortationibus, ac blanditiis tentati, nollent obedire; tunc, eorum culpa ſic requirente, quomodocunque ad medendum impellantur.

50 Ipſi autem Medici admonendi, quod etiamſi propriæ vitæ periculum ſubeant, medendo peſte laborantibus, tamen non tantopere horreſcere debent in eo Charitatis opere ſe exercere, ſed ſe prompte in manus Dei remittere, in eoque ſperare; Ipſe enim, in cujus manibus vita, & mors eſt, & qui ſolus languores curat, illos ab imminenti periculo præſervabit, ut nonnullis ſucceſſiſſe novimus, qui ipſius Dei miſericordia fiſi, non abſtinuerunt a curando ægrotos peſte detentos, non tantum ipſis medendo, quantum ipſos contrectando, & quæcunque ad curam pertinebant, ocu latis, ac propriis ſenſibus obſervando, ut de ſeipſo narrat. Ludovic. Septal. *libro de Peſte*, Vir, ut Medici norunt, omni laude dignus, & de re Medica optime meritus; hic enim Mediolani jam tertium ipſo vivente Peſte obſeſſi, curam ægrotontium ex peſte ſemper ſuſcepit, & ab ea ſe immunem ſemper, Deo adjuvante, ſervavit.

CONSILIUM LXXII.

Ad Titulum, de impotentia coeundi, & generandi.

ARGUMENTUM.

Pariſiis, in Ponte Nummulariorum, Aurifaber quidam honeſtam Puellam in uxorem duxerat, cum qua, licet non ſemel congreſſus eſſet, tamen liberum congreſſum habere non poterat, cum illa non poſſet ſine multa anguſtia, & dolore illum admittere, itaque Maritus impeditus, quo minus debitum matrimoniale exigere poſſet, Matrimonii diſſolutionem intentavit, non obſtante, quod ſponſa ſe utero gerere affirmaret. Accerſiti ergo doctiſſimi quidam Chirurgi, qui loca ſcrutarentur, & de qualitate impedimenti referrent, membranam duram, atque calloſam offenderunt, Matricis collum occludentem, parvis tamen foraminibus perviam, inciſa igitur prædicta membrana, ac diligenti cura adhibita, Maritus in poſterum liberiorem aditum ad congreſſum habens, de diſſolutione matrimonii ultro verbum non movit, illa poſt ſex menſes a membranæ inciſione Puellum ſanum, ac maturum edidit. Hiſtoria hæc habetur apud Guillem. Fabrit. Chirurgum expertiſſimum *Obſervat. Chirurg Cent. 3. Obſervat. 60. exempl. 2.* de qua etiam mentionem feci *in ſupplem. ad libr. 3. titul. 1. quæſt. 1.* ejuſque occaſione nonnulla dubia notatu digna, quæ fieri poſſent, in medium afferam, & pro viribus diſſolvere tentabo.

SUMMARIUM.

1 *Matrimonii diſſolutio intentari non poteſt, niſi conſtito, quod impedimentum illud conſummandi non ſit amovibile.*

Declara ut num. ſeq & 7.

3 *Etiamſi, cognito impedimento, maritus copulam pluries continuet, tamen, non remoto impedimento, poteſt matrimonii diſſolutionem petere.*

4 *Naturaliter unuſquiſque præſumitur ſanus, niſi contrarium probetur, unde etiam ad coitum habilis.*

5 *Stante impedimento, ex quo vir non poſſit loca penetrare, etiam ſemine ejaculato, matrimonium non dicitur conſummatum.*

Dic ut num. ſeq.

7 *Ad valorem matrimonii, ut conſummatum dici poſſit, requiritur potentia penetrandi vas fœmineum.*

9 *Quandocunque conjuges aſſequi poſſunt Matrimonii finem, Matrimonium dicitur validum, & conſummatum.*

10 *Finis Matrimonii eſt filiorum procreatio.*

11 *Penetratio vaſis muliebris, quatenus ſit neceſſaria, ut matrimonii dicatur conſummatum.*

12 *Matrimonium non dicitur conſummatum per ſolam vaſis penetrationem, ſed per ſeminis effuſionem intra uterum.*

13 *Valor Matrimonii non poteſt pendere a caſu raro.*

15 *Abſque intromiſſione, & ſine ulla penetratione vaſis muliebris, ſed ſola ſeminis effuſione prope uteri oſtium, aliquando ſequitur conceptio.*

Falſum, num. ſeqq.

16 *An, permanente impedimento penetrandi vas fœmineum, ſecuta tamen conceptione per ſeminationem, maritus poſſit petere matrimonii diſſolutionem.*

17 *An impedimento non amoto, & ſecuta conceptione, uxore parere non potente, & ſe ſectioni Cæſareæ tradente, atque inde evaſa, maritus poſſit petere matrimonii diſſolutionem.*

Plures dubitationes occurrere poſſunt ex prænarrata hiſtoria, nec minimi quidem momenti, quarum ego eas tantum proponam, quarum ſolutionem tradere mihi, ut Medico, non diſconveniat: cæteras, ſi quæ inſuper inde conſurgere poſſunt, ad Canoniſtas pertinentes, non attingam.

Dubitari igitur primo poteſt, an præfatus Aurifaber in congreſſu cum ſponſa, animadvertens adeſſe in illius utero impedimentum, prohibens illi penetrationem vaſis fœminei, ab ulteriori coitu, antequam ſeminaſſet, ſe retrahens, jure intentare poſſet judicium de matrimonii invaliditate.

Secundo, an poſt cognitum impedimentum, non abſtinens ab ulteriori coitu, ſemen emittens, abſque eo, quod in uterum muliebrem receptum fuerit, juſta fuiſſet ejus inſtantia de matrimonii diſſolutione.

Tertio, an, ſi ex hujuſmodi congreſſu ſecuta eſſet conceptio, ut in caſu noſtro, poſſet tamen maritus idem judicium intentare?

Quarto denique pro corollario, dubitari poſſet, an ſecuta conceptione, nec tamen amoto impedimento, ſi mulier, inſtante partu, nec parere potens, ſectioni Cæſareæ ſe ſubjeciſſet, atque indeliberata eſſe fœtu extracto, maritus matrimonii irritationem tentare poſſet.

Quoad primam igitur dubitationem, clara res eſt: 1 nam non ſatis eſt ad matrimonii diſſolutionem adducere impedimentum, prohibens ejus conſummationem,

ſed neceſſe eſt probare impedimentum eſſe tale, ut nullo modo ſit amovibile: nullum enim impedimentum,
2 quantumcunque ſit, poteſt dare juſtam cauſam dirimendi matrimonium, ubi aut ſit amovibile, aut non ſit perpetuum, ſed temporale; ut canonizatum apud Canoniſtas eſt: Sanchez *de Matrim. lib. 7. diſp. 92. n. 2.* Rota *in Pampilonenſ. Matrim. 1622. coram Coccino.*

Circa quod tamen notandum, quod impedimen-
3 tum hujuſmodi vel poteſt eſſe de facili amovibile, vel nonniſi cum magna difficultate; & ab omni periculo abeſſe, vel contra, licet ſit amovibile, non eſt tamen ſine magna, & evidenti difficultate, nec ſine magno periculo: nam in primo caſu concluſio de non dirimendo matrimonio habet locum: in ſecundo vero nequaquam, ut alias ex Joan. Andrea *de ſponſ. & matrim. n. 16.* dixi, Rota *in Pampilonenſ. Matrim. 13. Maji 1622. num. 18. coram Coccino ſupra cit.*

4 Quoad ſecundam dubitationem, videretur prima fronte, non eſſe præter juſtum, & æquum, quod maritus inſtaret pro dirimendo matrimonio, etiamſi impedimento cognito, a coitu ſe non retraxiſſet, ſed copulam non ſemel atque iterum, ſed per multas vices continuaſſet, etiam cum ſeminis effuſione; quia licet cognoſceret impedimentum, bona fide ducebatur, ut
5 illud poſſet continuatione copulæ ſuperare: neque vana erat ejus credulitas, cum quemadmodum naturaliter unuſquiſque præſumitur ſanus, niſi contrarium probetur, Rota apud Farinac. *deciſ. 715. nu. 2. part. 1. tom. 2.* ita unuſquiſque præſumitur habilis ad coeundum: Alciat. *de Præſumpt. reg. 1. præſumpt. 41. numero primo*, Rota *in Bononienſ. fidei comm. de Buccaferreis 24. Maji 1675. coram R. P. D. Zarate.* Quod multo magis præſumendum de mulieribus, quam de viris, quia rarius, & ex paucioribus cauſis mulieres fiunt ad coitum impotentes, quam viri: nam in mulieribus id accidit tantum ex membrana quadam præternaturali, vel ex Hymene ipſo duriori, occludente loca muliebria, ut omnibus in confeſſo eſt (licet alia impedimenta ego adnotaverim ſuo loco.) Accidit ergo, ut ob duritiem prædictæ membranæ, vel Hymenis, nec in primo, neque in ſecundo, & ulteriori congreſſu illud impedimentum tolli poſſit, quod tamen continuatione coitus penitus aliquando adimitur, unde idcirco non ſufficit ad excluſionem validitatis matrimonii, quod vir non potuerit unica vice cum ſponſa coire: Rota *in Piſaurenſ. Jocalium 22. Junii 1648 coram Arguelles, verſ. Nec ſe excuſare poteſt.* Sed expectandum conveniens tempus, ut ibi. Quod verificatur, tam ſi impedimentum ſit
6 ex parte viri, quam ſi ſit ex parte mulieris. Si ergo, ut placet Thomæ Sanchez *lib. 7. de Matrim. diſput. 99. ſub num. 37.* etiam ſemine per ejuſmodi coitum emiſſo, & a Matrice attracto, matrimonium tamen non dicitur conſummatum, ſed irritum evadit, ut latius infra, multo promptius affirmandum, quod irritum ſit, & non conſummatum, ſemine tantum emiſſo, ſed a matrice nullo modo attracto. Si ergo hoc modo matrimonium, non eſt conſummatum, & adhuc viget impedimentum prohibens conſummationem, jure poterit Maritus inſtare pro ejus irritatione.

7 Verum non undequaque acceptum eſt, an viro, abſque penetratione vaſis muliebris ſeminante, ob commemoratum impedimentum, matrimonium ita invalidum ſit, ut dirimi debeat, & in noſtro caſu nihil certi determinari poteſt, quia hujuſmodi determinatio dependet a poſſibilitate vel impoſſibilitate amotionis præfati impedimenti, unde nequaquam potuit Aurifaber inſtare pro diſſolutione matrimonii, antequam pateret, an impedimentum, prohibens penetrationem, eſſet amovibile, necne?

8 Major multo difficultas eſt circa ſolutionem tertiæ dubitationis & pro parte Aurifabri opponi poteſt, quod non obſtante copula celebrata, non ſolum cum ſeminis emiſſione, ſed cum receptione ejuſdem ſeminis ab utero muliebri facta, & ſecuta conceptione, tamen matrimonium non poſſit dici conſummatum, quia ad ejus valorem, & ut con-
8 ſummatum dici poſſit, non ſufficit potentia ſeminandi, ſed requiritur ſimul potentia penetrandi vas fœmineum: Sanchez *de Matrim. lib. 7. diſp. 92. n. 9.* ergo ubi deficiat hæc potentia penetrandi vas fœmineum, matrimonium non poteſt eſſe validum, quia non eſt conſummatum. Cum igitur Aurifaber impediatur penetrare vas fœmineum, jure potuit inſtare pro invaliditate matrimonii, non obſtante mulieris conceptione.

Sed contra, quandocunque Conjuges aſſequi poſſunt 9
præcipuum Matrimonii finem, videtur matrimonium eſſe validum, & conſummatum, ſed Aurifaber conſecutus eſt præcipuum matrimonii finem, qui eſt procreatio filiorum, ut notum eſt, Rota *in jam citata Piſaur. Jocalium coram Arguelles, verſ. & forte, & verſ. præterquam quod*, ergo ejus matrimo- 10
nium eſt validum; & contra omnem juſtitiam eſt, inſtare pro ejus irritatione.

Oppoſitio autem, quod non ſit validum, quia vir vas fœmineum non penetravit, facile diluitur ex eo, quod penetratio vaſis fœminei in tantum eſt neceſſaria, in quantum deſtinatur ad potiorem finem, & tendit ad aptam ſeminis emiſſionem in uterum, ad hoc, ut ipſe uterus facile illud attrahat, & recipiat, ut in- 11
de ſequatur conceptio, quæ eſt verus, ac primo intentus Matrimonii finis: ergo ſi haberi poteſt hic finis etiam abſque ea penetratione vaſis fœminei, quæ ratio eſt, quin debeat Matrimonium validum, & conſummatum dici? Certum autem eſt conjuges fieri unam carnem, quod eſt de eſſentia Matrimonii, non per penetrationem vaſorum, ſed per commixtionem ſeminum ex parte utriuſque effuſorum: Sanchez *lib. 2. de Matrim. diſp. 21. n. 9. & lib. 7. diſp. 92. n. 7.* quandocunque igitur reperitur, ſponſam habere impedimentum prohibens penetrationem membro virili, nempe mem- 12
branam interſepientem vias ipſius uteri, quæ tamen ſit aliquo, vel pluribus foraminibus pervia, per quæ uterus ſemen virile attrahere poſſit, ut cum proprio commiſceatur, unde ſuccedat conceptio (quod non ſemel factum ſcimus) videtur, quod matrimonium ſit conſummatum, quia non per penetrationem vaſis fœminei, ſed per receptionem ſeminis virilis ab utero factam matrimonium conſummatur, & validatur.

Nec contra hoc facit id, quod dicebat Sanchez *eod.* 13
lib. 7. diſp. 99. ſub n. 37. nimirum quod valor matrimonii non poteſt pendere a caſu raro, & fortuito, & ſic non poteſt matrimonium validum dici, etiamſi ſemen per uterum ſit attractum; non amoto impedimento prohibente viro penetrationem vaſis fœminei: quia licet, fœminas habere tale impedimentum, ſit quid rarum; non eſt rarum, ſed naturaliter evenit, ut exiſtente membrana impedimentum faciente, foraminibus pervia, per ea ſemen virile attrahatur: unde non tam libere videtur pronunciandum in hoc caſu, quod etiam ex coitu concepto per receptionem ſeminis virilis intra uterum, matrimonium debeat pronunciari irritum, & invalidum, dum per eam ſeminis receptionem Conjuges facti ſint una caro, & præcipuum matrimonii finem ex tali copula conſecuti ſint.

Sed neque obſtare quicquam poteſt oppoſito, quæ ſequitur, nempe, quod ſi matrimonium debeat dici conſummatum per ſolam ſeminis virilis receptionem intra uterum; ſequeretur, quod ex ſola effuſione 14
ſeminis virilis prope ipſum uteri oſtium, dato quod ab utero attraheretur, ut fieri poſſe aliqui tradunt, & ut factum aliquando affirmant abſque ulla intromiſſione, & penetratione membri virilis, non ſo- 15
lum virgo deflorata diceretur, ſed matrimonium eſſe conſummatum: quod tamen non videtur dicendum: Reſpondetur enim, attractionem ſeminis virilis ab utero fieri non poſſe, niſi virile membrum adeo penetraverit, ut in emiſſione prope ſe illud habeat, etiam aliquo medio interpoſito, ut in caſu noſtro & non poſſit ullo modo ab aere externo alterari, quod tenuiſſimi ipſius ſeminis ſpiritus momento, ac dicto citius evaneſcant, ac diſſipentur, unde eſt falſum; ac anicularum deliramentum eſt ſuppoſitum, quod ex ſimplici effuſione ſeminis prope os externum uteri, unquam conceptio fuerit ſecuta, ut late probavi *lib. 3. tit. 1. q. 6. n. 50. & ſeqq.*

Sed in omnem caſum illud certum eſſe debet, ut alias

alias ſupra dictum eſt, non potuiſſe Aurifabrum jure petere matrimonii irritationem, niſi conſtito per debitum tempus ad hoc requiſitum, quod impedimen-
16 tum eſſet perpetuum, & nullo modo amovibile. Quod dupliciter conſtare poterat, nempe vel per inſpectionem a Chirurgis faciendam, ut in caſu præſenti factum eſt, qui cognita qualitate impedimenti, denunciarent, illud non eſſe amovibile, vel ſi amovibile eſſet, illud amoverent; ut præſtiterunt in hac muliere, vel id ipſum conſtare poterat expectato tempore parturiendi, nam ipſius partus occaſione, vel impedimentum ceſſaſſet diſrupta membrana uteri aditum occludente, vel ipſa mulier in partu periiſſet, ut alias evenire diximus, Hippocratis auctoritate, licet ætate noſtra per ſectionem cæſaream plures mulieres a morte ſervatæ ſint, fœtum per dictam ſectionem excludentes, quem parere ob impedimentum prænarratum non poterant, ut conſtat ex pluribus hiſtoriis apud Franciſc. Rouſſetum *in lib. de Part. Cæſar.* & apud alios.

17 Denique circa ultimam dubitationem adhuc non videretur poſſe Maritum prohiberi ab inſtantia diſſolutionis matrimonii; quia etiam poſtquam mulier ſectioni Cæſareæ ſe ſubjecit & reconvaluit, non habet maritus liberum aditum ad coitum, quia per illam ſectionem non removetur obſtaculum membranæ impedientis aditum membro virili, at in uſu matrimonii neceſſe eſt, ut vir habeat liberum aditum ad congreſſum, ita ut libere penetrare poſſit vas fœmineum, alias videtur defraudari altero Matrimonii fine, qui eſt remedium concupiſcentiæ: Sanchez. *de Matrimon. lib.* 1. *diſput.* 29. *num.* 14. cum non poſſit libere matrimonio uti; videtur ergo jure poſſe maritum ejus diſſolutionem petere.

Sed neque in hoc caſu mariti inſtantia videtur juſta, quia etiamſi non habeat liberum aditum omnino ad congrediendum, habet tamen ex parte, dum non ſolum ſeminat, ſed etiam per ejus ſeminationem generat; quod videtur ſufficere ad hoc, ut poſſit conſummare matrimonium & in poſterum matrimonio uti, & fieri unam carnem, filioſque procreare. Et quod additur, hujuſmodi coitum, quo non libere vir penetrare poteſt vas fœmineum, non poſſe eſſe remedium concupiſcentiæ, falſitatis convincitur, quia remedium concupiſcentiæ habetur ex ſeminis emiſſione per licitam conjunctionem carnalem; dum igitur vir non impeditur emittere ſemen, quandocunque cum uxore congreditur, habet abſque dubio ſufficiens remedium concupiſcentiæ.

Cæterum pro ſatisfactione prædictorum dubiorum ego ea tantum adduxi, quæ ad me tanquam Medicum ſpectare videbantur, optime alia ex parte cognoſcens, nihil me ulterius ſtatuere, aut determinare poſſe, ſed quid dubio adhuc reſtat, ad Canoniſtas recurrendum eſſe, quibus non ingratam rem me feciſſe autumno, dum caſus hujuſmodi non adeo eventu raros, quia apud ipſos rariores non reperiantur examinandos propono.

CONSILIUM LXXII.

Ad Titulum Quintum Libri Primi, Quæſt. ult.

ARGUMENTUM.

Cum Neapolis clam, ac furtim vagari Peſtis inciperet, Tonnus ſive Antonius pulcherrimam virginem in uxorem duxerat, nomine Jommam, ſive Hieronymam, ac poſtridie a conſummato matrimonio peſte perculſus obierat. Aniell. ejus propinquus, & in eadem domo cohabitans, qui mutuo amore Hieronymam diu proſecutus fuerat, cum ea (quæ Antonio ob id invita nupſerat) nulla mora interjecta ab Antonii exceſſu, ſe commiſcuerat, tandemque a Romano Pontifice diſpenſatione impetrata, illam in matrimonium duxerat: ducentis ergo, ac tribus ſupra ſeptuaginta diebus tranſactis a primo concubitu cum Antonio, ac ducentis ſexaginta octo a ſecundo concubitu cum Aniello, Hieronyma filium enixa eſt, de quo dubitatum eſt, cujuſnam filius vere eſſet, Antonii, an Anielli, & ad petitionem amiciſſimi Jureconſulti, huic dubio ſequentibus ſatisfacere conatus ſum.

SUMMARIUM.

1 *Coitum & generationem maximam impedit improſpera valetudo.*
2 *Natus ſuſceptus præſumendus ex viro magis ſano, potius quam ex valetudinario.*
3 *Ætates non annorum numero, ſed viribus menſurantur.*
4 *Filius junioris potius, quam ſenioris viri exiſtimandus.*
5 *Frigida & humida natura ad generationem minus habiles, contra calida & humida.*
6 *Amor inter conjuges facit ad faciliorem conceptionem: contra odium generationem impedit.*
7 *Mares ex calidiori ſemine, fœmina vero ex frigidiori procreantur.*
8 *Amor inter conjuges debet eſſe mutuus, & reciprocus, ut facilius ſequatur.*
9 *Conceptionis ſignum ex ſanguinis apparentia poſt aliquos dies a concubitu, quanti faciendum.*
10 *Fœmina ſerius naſcuntur, quam mares.*
11 *Fœtus fortiores ortum accelerare ſolent.*
12 *Septimeſtres ob eorum fortitudinem ortum in ſeptimo accelerant.*
13 *Mulieres eodem tempore, quo menſtruari ſolent, ſolent etiam parere.*

Ut ſecundum veritatem hic punctus decidatur, nonnulla ex facto adnotanda ſunt, tam reſpectu utriuſque ſponſi, quam reſpectu ſponſæ, & prolis ex ea natæ: Nam ante omnia ſciendum, Antonium, priorem ſcilicet ſponſum, fuiſſe quadragenario majorem, Aniellum vero, poſteriorem nempe, non attigiſſe annum trigeſimum. Ulterius Antonium valetudinariam vitam traxiſſe, Aniellum vero proſperrima ſanitate frui, & pancreatice habere. Præterea Antonium fuiſſe habitu præpingui, colore non laudabili, ac carnis mollioris; Aniellum contra, habitu eſſe mediocri, colore rubicundo, ac vivido, & carnis ſolidioris.

Item ſciendum utrumque amore Jommæ fuiſſe detentum, & Antonium duxiſſe in uxorem Hieronymam, ob amorem, quo illam proſequebatur, modica dote contentum, cum multo melius dotatam aliam virginem ducere poſſet. Conſtat inſuper Hieronymam invitam Antonio nupſiſſe, & ab eo ſemper averſo animo fuiſſe, cum ne poſt diſpenſationem quidem ab amore, quo Aniellum proſequebatur, unquam recedere potuerit, ut ex ipſius præpropera cum Aniello commixtione argui poteſt.

Denique ſciendum, puellum, quem illa enixa eſt, vividum, ac robuſtum, quantum ætatis patitur teneritudo, extitiſſe, ac optime formatum, & licet ad neutrius ſponſi ſimilitudinem acceſſerit, ſed genitrici magis aſſimiletur, tamen quoad habitudinem, & vivacitatem magis aſſimilari Aniello, quam Antonio.

Præterea conſtat, Hieronymam ab Antonio cognitam fuiſſe prima vice, dum ipſamet nocte conſummationis matrimonii putavit menſtrua conſueta quatuor, aut quinque dies ante conſuetum tempus ſibi fluxiſſe, unde exiſtimatum eſt ſanguinem illum non fuiſſe menſtruum, ſed ob violentiam in devirginatione paſſam apparuiſſe: nam non continuavit, ut ſui moris erat, per tres ſequentes dies, ſed tamen ob ipſius mœſtitiam, & animi angorem, menſtruum ſuppreſſum fuiſſe, ipſamet ſibi perſuadebat, ut interrogata aſſeruit. Poſtquam autem ſe Aniello abutendam præſtitit, denuo illi ſanguis in modica quantitate fluxit: interfuerunt autem inter primum concubitum cum Antonio, & ſecundum cum Aniello quinque, aut ſex dies. Affectante tandem corpore novæ menſtruationis nempe vigeſima ſeptima die a copula habita cum Aniello, ſanguinis quæ-

quædam maculæ Hieronymæ apparuerunt, ex quibus in utero ſe habere cognovit.

His omnibus, ac ſingulis, quæ ex facto habentur, conſideratis, videtur prima fronte dicendum, ſuſceptam prolem fuiſſe Antonii, non Anielli: Primo, quia Antonius, ob excedentem amorem ipſius Hieronymæ eam in uxorem duxerat; notum autem eſt, quantopere conjugum amor faciat ad procreationem filiorum, ut infra ſubjungemus. Secundo, quia ab Antonii copula cum Hieronyma, menſtrua illico ſunt ſuppreſſa, cum tamen jam fluere incœpiſſent; quo ſigno nullum forte aliud evidentius habere licet; per hoc unum enim ipſæ mulieres utero gerere ſe cognoſcunt, neque facile credunt, ubi menſtrua aliquo modo appareant, ſe concepiſſe, immo illis etiam non in magna quantitate apparentibus, ſemper dubiæ de graviditate perſiſtunt.

Sed quantopere adnotata in Antonio operantur contra ipſum, hoc eſt, quod filius ex eo non ſit ſuſceptus, tantopere adnotata in Aniello, in Hieronyma, & in Puero ex ea nato, pro Aniello faciunt: nimirum quod ſuſcepta proles ex Aniello ſit, non ex Antonio.

1 Certum namque primo eſt multum impedire non modo generationem, ſed etiam coitum, improſperam viri valetudinem, quod perſuaſiſſimum Medicis eſt, ad quod faciunt, quæ alias attuli *lib.* 1 *Quæſt. Medic. leg. tit.* 5. *q. ult. n.* 2. *& ſeqq. & l.* 3. *tit.* 1. *quæſt.* 4. *n.* 6. ubi pro Juriconſultis nonnullas auctoritates adduxi, quas illi facile apud ſuos Auctores reperire poſſunt; inter quos propoſui Surd. *deciſ.* 83. *num.* 3. *& ſequentibus*. Cum ergo Antonius non frueretur integra ſanitate, ſed potius valetudinarius eſſet, ita ut pluries illum amici dehortati fuiſſent a ſumenda uxore; contra vero Aniellus optima frueretur, natus præſumendus potius Anielli magis ſani, quam Antonii valetudinarii.

2 Sed etiam quoad ætatem eodem modo videtur determinandum, licet enim Antonius quadrageſimum annum adhuc non complevisſet, ita ut non potuerit dubitari, quod ille ob graviorem ætatem minus habilis eſſet ad coitum, & ad generationem, non minus forte quam ipſe Aniellus, ſi ad annorum numerum reſpiciamus; tamen cum ætates non annorum numero, ſed viribus menſurentur, & homines pro virium robore,
3 non pro annorum numero juvenes, aut ſenes dici debeant, & conſequenter magis, aut minus habiles ad generandum, & Antonius valetudinarius eſſet, & viribus imbecillibus; contra vero Aniellus ſanus, ac viribus firmis, & validis, tanto magis urget præſumptio pro parte Anielli ſupra Antonium, quanto magis urget præſumptio pro parte Juvenis ſupra ſenem.

Neque obſtat, quod etiam ſenes, & valetudinarii coitum exerceant, & ſemen ejaculentur, & aliquan-
4 do etiam generent: quia his non obſtantibus, in concurrentia ſenis, & juvenis, ſemper filius potius junioris, quam ſenioris eſt præſumendus, ut notum cuilibet eſt: Surdus *deciſ.* 83. *nu.* 18. Et ratio ex ipſa rei natura depromitur, quia ſenes, ut etiam de valetudinariis fieri ſolet, ſemen aquoſum, crudum, ſubtile, ac fluxibile gnerare, quod non facile utero adhærere poteſt, & ſic ad generationem filiorum eſt invalidum: quod contrario modo evenit de ſemine juvenili, quod & multo ſpiritu turget, ac craſſum, ac concoctum eſt, & facile utero adhæret, unde facilis ſequitur conceptio; quod ſi aliqui ſenes interdum generant, id certe nonniſi robuſtioribus ſuccedit, qui inter juvenes potius ob virium robur connumerandi, quod de Antonio nequaquam firmari poteſt.

Præterea conſiderato habitu ipſius Antonii, ex quo etiam corporis temperamentum internoſcere licet, patet, illum fuiſſe temperamenti frigidiuſculi, & humidioris, quæ quidem naturæ ad generationem minus habiles ſunt, quia ſemen generant intemperatum in frigiditate; unde tales naturæ infœcundæ ſunt: Galenus *in libro quinto Aphoriſm.* 63. & maxime ubi, ut ſit, te-
5 ſtes eandem temperaturam ſortiantur: idem Galen. *Art. Medic. c.* 48. Avic. 20. *Fen. lib.* 3. *cap.* 7. *tract.* 1. Sed tantundem eminet temperamentum Anielli, quod calidum ſit, & in humiditate temperatum, in fœcunditate, quantum ab ea recedit temperamentum Antonii.

Si proinde conſideremus, quæ ex parte Hieronymæ conſideranda eſſe diximus, facile pronunciabimus, eam difficulter admodum ex Antonio potuiſſe concipere, cum illi nupſerit invita, illumque odio haberet, licet coacta matrimonium cum illo conſummaverit; ſatis autem perſuaſum eſt, odium inter conjuges impedire generationem; & notavi alias *lib.* 1 *Quæſtion. Medico-legal. titulo* 5. *quæſt. ultim. num.* 10. ac tantundem 6
conſpirat ad faciendam conceptionem amor inter conjuges, quantopere illam prohibere ſolet odium: Ergo ſi Hieronyma ab Antonio alieno erat animo, illumque odio habebat, quod illi impedimento fuiſſet, ne cum Aniello, quem plurimum amabat, matrimonium contraheret (quia Parentes illam potius Antonio, tanquam ditiori, tradere voluerunt) certum eſt, non facile ex Antonio potuiſſe concipere, ex Aniello autem facillime.

Denique ſi conſideremus conditionem, & qualitatem prolis, quam Hieronyma enixa eſt, non facile aſſeverare licebit, illam ex Antonio fuiſſe ſuſceptam, ſtante ejus imbecilliori natura, & frigidiori temperamento, quibus ex cauſis univerſale non videtur, illum potuiſſe generare prolem bene habitam, ac robuſtam, immo neque ſexus virilis, ad hoc enim requiritur ſemen optimum, calidum, ac ſpiritu multo turgens, quale in Antonio, non poſſumus conjectare potuiſſe ulla via procreari: conſtat enim Mares ex calidiore, ac robuſtiori, ac magis ſpirituoſo ſemine gigni, fœminas vero ex frigidiori, debiliori, ac minus ſpirituoſo, hoc 7
autem illud eſt, quod Hippocrat. *libr. de Gener. numero ſeptimo*, dicebat nempe tam virum, quam mulierem ſemen producere, utrumque maſculeum nimirum, & fœmineum; & ex parte illa ſeminis tam virilis, quam muliebris, qua maſculeum eſt mares generari, ex ea, qua fœmineum eſt, fœminas: pro maſculeo accipiens calidus, ac robuſtius, pro fœmineo frigidius, ac imbecillius. Conſentaneum ergo eſt, Antonium habuiſſe ſemen minus robuſtum, ac frigidius, minuſque ſpirituoſum, & ob hæc magis habile ad gignendam fœmineam, quam maſculeam prolem; contra vero, Aniellum robuſtiſſimo ſemine, ac maſculeo, & calidiori turgere, ex quo nonniſi mares procreari certum eſt. Quod ſi his addamus amoris fervorem, quo Aniellus Hieronyma potitus eſt, quid ulterius pro certificando, cujus fuerit ſuſcepta proles, quærere ſatagimus?

Nec contra prædicta faciunt, quæ videntur opponi poſſe: & primo quod Antonius nonniſi ferventiſſimi amoris ſtimulis inductus Hieronymam in uxorem duxerit, unde non minus, immo multo magis ſuſpicari licet ſuſceptam prolem fuiſſe ejus ſobolem, non Anielli, cum Antonius primo cum ea matrimonium conſummaverit; maximo tempore inſtantis menſtrui: & ſi quid ad conceptionem amor juvare potuit, non minus potuit juvare conceptionem ex Antonio, quam ex Aniello, quia ob amorem multi ſpiritus ad genitales partes concurrunt, unde ſemen facilius fœcundatur, præterquam quod etiam in ejus ejaculatione major vis, & impulſus in uterum muliebrem intervenit, quæ omnia non modo ad facilem conceptionem faciunt, ſed etiam, ſi quæ impedimenta ex parte Antonii vigebant, ea omnino removere poterant.

Reſpondetur enim, quod amor, ob cujus fervorem di- 8
citur facilius ſuccedere conceptionẽ, debet eſſe mutuus, & reciprocus inter conjuges: nec ſatis eſt, ut alter tantum amore exæſtuet: immo ubi unus tantum amet, alter autem non modo non amet, ſed comparem ſuum conjugem odio habeat, nihil amor ad conceptionem operatur, tantundem enim, immo multo magis impedimento eſt conceptioni odium alterius, quantum facit ad conceptionem amor alterius, quia habilior ſemper eſt cauſa ad deſtruendum, quam ad ædificandum. Modo in caſu noſtro, licet Antonius Hieronymæ amore arderet, ipſa Hieronyma e contra illum odio habebat, & coitus inviti, maxime ex parte mulieris, ſteriles ſunt. Aer. *lib. ult. ſuæ Med. cap.* 20. Roderic. a Caſtr. *de Nat. mul. lib.* 3. *cap.* 4.

Neque Antonii cauſam quicquam promovere poteſt, quod dicitur, illum cum Hieronyma concubuiſſe inſtantibus menſtruis, quo tempore facilius ſuccedit conceptio, nam vel incipientibus, vel deſinentibus menſtruis, ut plurimum mulieres concipiunt, Gal. *in libell.*

libell. de diſſect. vulvæ. Quia non indifferenter quandocunque, & in quibuſcunque hoc eo modo evenit, ſed in aliquibus; immo, inquam, in pluribus deſinentibus menſtruis, fit conceptio, ſic docente experientia, & ipſo Hippocrat. *in lib de Nat. Puer. num.* 7. & Ariſtot. *libr.* 7. *de Hiſtor. Anim. cap.* 2 *& libro* 4. *de Gener. Anim. cap.* 4. Mercat. *libro primo, de comm. mul. affect. cap.* 3. *& lib.* 3. *de Steril. & Prægn. aff. cap.* 6. Joan. Hucher. *de ſteril. rubr.* 1. in aliis autem, nempe in iis, quæ ſicciores uteros habent, ſuccedit interdum conceptio, aut incipientibus, aut adhuc non ſinentibus menſtruis, quia ab eorum humiditate temperatur naturalis aviditas, quod etiam ſuccedere poteſt, ubi vir ſemen nimis fervidum habeat, & ſiccitate pollens, eodem enim modo ab uterorum humiditate ſiccitas, fervor virilis ſeminis emendatur. At vero in caſu noſtro nulla ratio ſuadere poteſt, quod Antonius ſemine nimis fervido, ac ſicco turgeret, cum eſſet temperamenti potius frigidiuſculi, & valetudinariam vitam degeret, ut ſopponitur, quibus ex cauſis nonniſi humidius, ac frigidius ſemen ferre potuit: quod tantum abeſt, ut ab humiditate uteri Hieronymæ ita temperaretur, ut eſſet ad conceptionem habilius, ut contra illud omnino redderet ad conceptionem ineptius. Sed & quod dicebatur de amore, quod poſſet faciliorem reddere conceptionem, verum quidem eſt, ſi loquamur de homine ſano, & robuſto, ſed quid operari potuit amor in viro valetudinario, & naturæ imbecillimæ?

Minus etiam contra jam determinata facere poteſt, quod Heronyma, poſt primo ab Antonio cognita fuiſſet, menſtruari cœperat, ac poſt copulam, vel non molto poſt, menſtrua deſierant, quod manifeſtum conceptionis ſignum exiſtimatur, atque hoc ipſum ſignum multo evidentius confirmat, quod inſtantibus poſtmodum menſtruis ſequentis menſis, non fluxerunt, ſed tantum nonnullæ ſanguinis guttæ apparuerunt, quæ prægreſſæ conceptionis ſigna
9 eſſe ſolent, ut notum eſt; Joan. Hucher. *de Sterilit. libr.* 3. *rubr. de concept. legit. ſignis*, neque injuria, quia natura aſſueta ſingulis menſibus purgationi menſtruæ, non oblita ejus evacuationis, eam aliquo modo tentare ſolet, ut conſueto munere ſatisfaciat, maxime cum in primo menſe, (aliquando etiam ſecundo, & tertio) ſanguis in conceptus alimentum cedens illi ſuperfluat.

His tamen in contrarium objectis, non difficulter ſatisfieri poteſt, ſi dicamus, menſtruorum defectum (ſi vere menſtrua erant) poſt primo conſummatum matrimonium cum Antonio, nequaquam interveniſſe ob factam conceptionem, ſed aut ob ipſius Hieronymæ mœſtitiam, & animi angorem, ut ipſamet faſſa eſt, quod fieri in pleriſque mulieribus ſolet, dum menſtrua fluunt, ſi vehementi aliqua animi paſſione perturbentur, ut quotidie ipſæmet experiuntur, ac nos Medici ab ipſis elicimus, dum cauſas defectus menſtruorum ab eis inquirimus. Non ergo ſuppreſſa ſunt a viri conſuetudine, nam viri conſuetudo euntibus menſtruis celebrata, potius menſtrua ipſa ciere ſolet, quam ſecus; Galen. *lib.* 1. *de ſan. tuend. cap.* 9. aperiuntur enim frictione facile oſcula venarum, unde menſtrua fluunt.

Aut menſtrua potuerunt quidem ſupprimi ex ipſo concubitu cum Antonio, ſed non ob factam conceptionem, ſed ob aliquem motum in utero Hieronymæ excitatum, qui forte ſe in receptione ſeminis retraxit, non tamen concipere potuit, cum illa nullam ex eo congreſſu delectationem perceperit, & idcirco veriſimile eſt, illam ſemen non emiſiſſe; unde nequaquam ſuccedere potuit conceptio, ad quam (ut millies jam dixi, & paſſim docent Medici harum omnium rerum multo magis quam Peripatetici, aut quivis alii Philoſophi experti) requiritur utriuſque conjugis ſemen ſimul, & eodem tempore effuſum: quod potius remoratam fuiſſe Hieronymam credendum, quam illius concurſum acceleraſſe, ob averſionem animi ab ipſo Antonio.

Sed neque quod in medium affertur de apparentia menſtruorum, poſt menſem a concubitu cum Antonio, magis facit pro Antonio, quam pro Aniello, cum tale ſignum conceptionis non habeat determinatum tempus ſuæ apparentiæ; nam etiam poſtridie a facta conceptione ſolet apparere, vel quandocunque in primo, aut ſecundo menſe: ſed nova ſanguinis effuſio poſt coitum cum Aniello videtur, quodcunque in contrarium opponitur, diluere, quia apertiſſime commonſtravit Hieronymam a prægreſſis menſtruis non fuiſſe repurgatam, forte quia extra tempus prodierant. Unde occaſione novæ copulæ cum Aniello naturam tentaſſe, illam integre repurgare, quod nullo modo contigiſſet, ubi Hieronyma ex Antonio jam gravida eſſet, præterquam quod non apparuiſſent denuo menſtrua guttatim, ut fecerunt, ſed cum poſt nonnullos dies a copula cum Antonio, occaſione novæ copulæ cum Aniello, ſe ſe proderent, non tam cito denuo apparuiſſent, ſed potius exitum ad diuturniorem terminum remota eſſent.

Cæterum præ cunctis, quæ in hoc caſu obſervari poſſunt, illud videtur obſervandum, quod pertinet ad numerum dierum geſtationis ipſius fœtus, qui ubi velimus computare a prima conjunctione Antonii cum Hieronyma, erit ducentorum ſeptuaginta, ac trium dierum, nempe menſes novem Solares, ac tres inſuper dies, & ſi Lunares accipiamus, erunt fere decem menſes completi, ubi vero computemus a primo concubitu cum Aniello, numerus erit ducentorum ſexaginta duorum dierum, menſes nimirum Solares novem non completi, deficiunt enim per octo dies; quod ſi menſes Lunares accipiamus, erunt menſes novem completi, uno, vel altero die addito. Itaque veriſimilius videretur, Hieronymam uterum geſtaſſe novem menſes completos, non diminutos.

Et licet opponi poſſet, quod non ſit veriſimile, hunc 10
fœtum tam vegetum, ac vividum, exitum retardaſſe ultra novem menſes per tres dies, hæc enim retardatio arguit potius imbecillitatem Naturæ, nam idcirco fœminæ ſerius naſcuntur quam mares, ut dixi alias *libro* 1. *quæſt tit.* 2. *quæſt.* 5. *num.* 8. ex Ariſtotelis auctoritate, tamen hoc non eſt perpetuum, quia etiam fortiſſimi fœtus aliquando ortum retardant, & decimo naſcuntur, ut de Hercule, hominum robuſtiſſimo, & de Cæſare Auguſto, & de Salomone tradunt, veluti adnotavi alias *loco cit. quæſt. ead. num.* 18. *& ſeqq.* non repugnat ergo, quod hic fœtus, ob retardationem ortus, potuiſſet ex Antonio concipi.

Sed contrarium, nempe quod partus hic fuerit ex 11
Aniello ſuſceptus, veriſimilius videtur: primo quia fœtus, qui fortiores ſunt, ortum accelerare ſolent; ut ex adverſo dicebatur, quod ſecundum plurimum, & ſecundum naturæ ordinem ſuccedit; Et hoc in tantum verum eſt, ut Septimeſtres non niſi, ob eorum fortitudinem, ſeptimo naſcantur, & ortum per duos 12
menſes accelerent, ob eam enim fortitudinem, quam in ſeptimo primum experiuntur, valide ſe ſe agitantes, ligamentis, quibus utero adhærent, diſruptis, ante alios in lucem prodeunt: ita Hippocrat. *in lib. de ſept. part. num.* 1. Alex. *lib.* 2. *problem.* 48. Avic. 21. 3. *tract.* 2. *cap.* 1. Quod videtur etiam ſecundum rationem factum, quia fortiores citius alimentum in matre ſubminiſtratum abſumunt, & ob vegetiorem calorem liberiori aere multo maturius indigent: ob ſui ergo fortitudinem hunc fœtum natum fuiſſe ante nonum menſem completum, quam per aliquot dies poſt, & ſic ex Aniello, potius quam ex Antonio fuiſſe conceptum, præſumendum eſt.

Secundo id ipſum veriſimilius fit, ex eo, quod tempus ortus ipſius pueri, ſi ex Aniello eum fuiſſe conceptum dicamus, recte coincidit cum tempore, quo Hieronyma menſtruari conſueverat: ſecundum natu- 13
ram enim fit, ut mulieres eo tempore ſecundum plurimum pariant, quo menſtruari ſolebant, quod in juvenculis ſolet eſse in novilunio, vel paulo poſt, in provectioribus autem Luna decreſcente. Modo, Hieronyma peperit in novilunio, quo tempore purgari ſolebat, fuit igitur hoc novilunium principium menſis decimi, acceptis lunaribus menſibus, & computando conceptum, ſeu gravidationem factam ab Anielli copula cum Hieronyma; nam copula cum Antonio præceſserat per quinque, aut ſex dies,

qui erant ultimi dies præcedentis menſis, Luna decreſcente, quod tempus nullo modo coincidebat cum tempore, quo Hieronyma menſtruari ſolebat; nam juniores creſcente Luna, provectiores decreſcente menſtruantur, unde illud:

Luna vetus veteres, juvenes nova Luna repurgat.

Et ſic non videtur puerum potuiſſe concipi ex coitu cum Antonio, ſed bene ex ſecuta copula cum Aniello.

CONSILIUM LXXIV.

Ad Libri quinti Titulum ſecundum, de Vulneribus.

ARGUMENTUM.

Urgente Peſte in Urbe, Silvius Amorinus adorſus ex improviſo Anſovinum quendem urbinatem, a quo, neſcio quam, injuriam acceperat, illum in capite percuſſerat, vulnere quidem quoad quantitatem notabili, tamen neque oſſis ruptura, neque alia ulla conditione, ſi ejuſdem oſſis diſcoopertura excipias, grave judicatum. Tertia ab accepto vulnere die, Anſovinus magna febre correptus cum capitis acutiſſimo dolore, & biliosarum materiarum vomitu, vertigine, & inſigni partis vulneratæ inflammatione, qua die ſequenti in gangrænam abeunte, totus periculis, lividiſque maculis reſperſus, ac de dolore inguinis conqueſtus; Sexta e vivis diſceſſit, totusque nigricans, maxime ſecundum caput, & ſpatulas, apparuit. Fiſcus in vulnus omnem interitus cauſam rejiciens, Silvium, tanquam homicidii reum, ultimo ſupplicio damnandum contendebat; contra cujus injuſtam, & importunam inſtantiam ad Amici petitionem ſequentia exaravi.

SUMMARIUM.

1 *Capitis vulnera quam magni momenti ſint.*
2 *Magis tuto negliguntur vulnera magna aliarum partium, quam leviſſima ipſius capitis.*
3 *Cauſa primaria eſt attendenda, quia per ſe movet.*
4 *Cauſa prima magis influit in cauſatum, quam ſecunda.*
5 *Cauſa primaria, ac proxima eadem cum immediata.*
6 *Cauſa immediata qua?*
7 *Cauſa immediata ſola attendenda.*
8 *Vulnere lethale exiſtente, ſemper viget præſumptio, quod vulneratus ex vulnere obierit.*
9 *Vulnerans infirmum non lethaliter, tenetur de homicidio, vulnerato decedente.*
Contrarium num. 20.
10 *Tantundem eſt de facto ægrotare, & habere proximam diſpoſitionem ad ægrotandum.*
Vide num. 21.
11 *Cauſa cauſa, & cauſa cauſati.*
12 *Effectus cauſa ſecunda reducitur in primam.*
13 *Eventus cauſa ſecunda reducitur in primam.*
14 *Morbus eſt proxima cauſa mortis, non accidentia morbi, niſi in quantum a morbo dependent.*
15 *Capitis vulnera ſimplicia non ſunt ex primo capite lethalia.*
16 *Peſtis eſt magis ſufficiens cauſa mortis, quam quædam capitis vulnera, etiam lethalia.*
17 *Cauſa primaria, vel ſecundaria non dicitur reſpectu temporis anterioris, vel poſterioris, ſed reſpectu tantum efficientia.*
18 *Ubi cauſa eſt magis evidens ad agendum, non eſt conveniens ab ea diſcedere, quærendo alias cauſas.*
19 *Ulcera in corpore excitata præſervant a Peſte.*
22 *Accidentia, ſi non ſint connaturalia morbo, non ſunt ad morbum referenda.*
23 *Celeritas mortis, facta comparatione inter peſtem & vulnus ſimpliciter lethale, commonſtrat mortem ex peſte, non ex vulnere ſucceſſiſſe.*

Anſovinum non ex vulneris malitia, ſed ex peſte obiiſſe certum eſt, idcirco contra omnem juſtitiam eſt, mortis culpam omnem in vulnerantem rejicere, ipſumque tanquam homicidii reum ad ultimum ſupplicium condemnare, inania enim ſunt, & nulla ratione fulta, quæ Fiſcus, eique adhærentes in medium afferunt, dum probare nituntur contrarium: nam facile apparet, eorum rationes nullius momenti eſſe, ut clare patebit, ſi ad trutinam revocentur, quæ ſequentes ſunt.

Primo dicitur, quod Anſevini vulnus fuerit ex ſua natura lethale, non modo quia erat magnum, ſed ob 1
partis vulneratæ præſtantiam, quæ tanta eſt, ut quodlibet vulnuſculum, quantumvis minimum, caput lædens, ex practicantium doctrina ſit magnifaciendum; unde ea de cauſa magis tuto negligi dicunt vulnera etiam magna aliarum partium, quam leviſſima ipſius capitis, ut ex Hippocratis auctoritate monent Doctores 2
alias a me adducti, *lib. 5. Quæſt. Medico-leg. tit. 2. quæſt. 9. n. 1.* Cum ergo hoc vulnus fuerit ex ſui natura lethale, non eſt attendenda ſuperveniens cauſa, tanquam inducens mortem, quia cauſa primaria ſemper eſt attendenda, cum per ſe moveat, non vero ſecundaria, quæ movet per accidens: Galen. *de ſymt. cauſſ cap. 1. trans med.* at cauſa primaria mortis in hoc caſu vulnus 3
fuit, ſecundaria vero ſuperveniens febris; nam vulnus ſatis aptum erat ad adſciſcendam mortem, quia ut cauſa prima magis influebat in cauſatum quam ſecunda, Tiraq. *in tract. ceſſant. litimat. 20. num. 6. 6.* fruſtra ergo aliam cauſam quærimus, quia cauſa primaria, ac proxima eadem eſt cum immediata: *l. ſocii. qui in eo ff. pro ſocio.* Immediata autem cauſa eſt, qua poſita ponitur effectus, & qua ceſſante ceſſat effectus: Tiraq. *loco tit. limitat. ead. n. 1.* & idcirco ea ſola eſt attendenda: *l. ſed ſi plures, §. in arrogat. ff. de vulg. & pupill.* Ergo cum mors ſubſecuta ſit ad vulnus, quod erat ſufficiens mortis cauſa, illud fuiſſe immediatam mortis cauſam concludendum, quia ſicuti mors non fuiſſet ſecuta, non inflicto vulnere, ſic vulnere inflicto, eſt ſubſecuta. 4 5 6

Secundo, accidentia, quæ conſecuta ſunt ad ipſum 7
vulnus, fuerunt ipſi vulneri proportionata, & cognata; nempe quia ſecundum Naturæ ordinem evenit, ut vulnera, præſertim magna, & in parte nobili, superveniat inflammatio, & ad inflammationem Gangræna, Necroſis, & partium mortificatio, & alia ſymptomata, quæ in Anſovino ſunt adnotata; unde conſequens eſt, quod amoto vulnere, neque inflammatio, neque illud quicquam mali ſuperveniſſet; immo dato, quod ſuperveniens morbus fuerit Peſtis (quod non facile admittendum) ipſum vulnus Peſtis cauſam fuiſſe aſſeverandum; ex eo enim humores omnes moti, & corruptionem deinceps ex vulneris coruptione contrahentes, ſymptomata produxerunt iis, quæ Peſti familiaria ſunt, quam ſimillima. Ergo cum vulnus ex ſua natura lethale, in malignum, & magis lethale degeneraverit, ob ſupervenientiam ſymptomatum, & quæ ab ipſius vulneris natura non erant aliena, ſemper vigere 8
debet præſumptio, quod vulneratus ex vulnere deceſſerit, & non ex alia cauſa: *l. Art. Lex. §. quod ſi mortifere ff. ad leg. Aquiliam.* quia ab ipſa prima vulneris lethalis acceptione vulneratus dicitur ſtatim interfectus: Alciat. *de præſumpt. part. 1. num. 1.*

Tertio vulnerans infirmum non lethaliter, ſi tamen 9
infirmus decedat, tenetur de homicidio, per ea, quæ refert Thom. Aetius *de infirm. par. 2. verſ. vulnus, n. 1. & ſeqq.* Modo, certum eſt tempore peſtilenti unumquemque exiſtimandum eſſe pro infirmo, quia unuſquiſque habet proximam diſpoſitionem ab Aere, quem 10
inſpiramus, ad concipiendam Peſtem: ac tantundem eſt de facto morbo aliquo tentari, & habere proximam diſpoſitionem ad concipiendum talem morbum. Unde jure Horat. *lib. 1. epiſt. num. 7.* Mœcenatem ſic præcatur:

Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
Mœcenas, veniam.

Cum in utroque caſu reperiatur corporis impuritas, & coinquinatio, unde morbus pullulare ſolet: qua-

quapropter mirum non eſt, ſi vulnera tempore peſtilenti facile Gangrænam concipiant, & cacoethica, & maligna evadant, ut factum eſt in caſu noſtro, in quo Anſovinus, etiamſi vulnus acceptum non fuiſſet lethale, tamen illius occaſione periit, ob diſpoſitionem proximam ad contrahendam Peſtem: ſi ergo cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati, D. Thom. *part.* 1. *ſumm. quæſt.* 49.
11 *art.* 2. *ad* 2. quia, ut idem D. Thom. addit, effectus
12 cauſæ ſecundæ reducitur ad primam, bene hinc ſequitur, quod cum ex vulnere ſuſcitata ſit inflammatio, & ex ea febris maligna, & peſtilentialis, vulnus fuerit vera & immediata cauſa effectus ſecuti, nempe mortis, non autem febris peſtilentialis.

Quarto eventus tribuitur cauſæ proximæ, non re-
13 motæ: Bald. ex quo Tiraq. *in tract. Ceſſ. cauſ. limitat.* 20. *num.* 20. at morbus eſt cauſa proxima ſuccedentis mortis, accidentia vero morbi ſunt cauſa remota: ſed in hoc morbo, hoc eſt in hoc vulnere, Peſtis, (ſi Peſtis nomen febris illa meretur) fuit accidens, & ſymptomata conſequens ad ipſum vulnus; non enim ſymptomata accidunt ſine morbo, immo ſequuntur morbum, ut umbra ſequitur corpus, omniumque ſymptomatum morbi ſunt cauſa: Gal. *lib. de ſymp. diſſer. ea a* & idcirco ſymptomati non debetur curatio, ſed affectui ipſum creati: Gal. *in lib. 6. de morb. vulg. comm.* 1. *text.* 9. ergo ad evitandam mortem in Anſovino opor-
14 tebat tollere ſymptomatum ſupervenientium cauſam, quæ fuit unus, ad quod tanquam ad morbum ſecuta ſunt prædicta ſymptomata; unde vulnus fuit proxima, ac vera cauſa mortis; non accidentia vulneris, niſi in quantum a vulnere dependebant.

Cæterum ſi veritatis indagandæ æquum deſiderium nos premere debet, apertiſſime patebit, ſumma injuria, ac contra juſtitiam Fiſcum inſtare pro condemnatione Silvii tanquam homicidi rei, cum Anſovinus vere ex peſte, non ex vulnere obierit; nam licet gratis concedamus, Anſovini vulnus fuiſſe utcumque lethale, negari nullo modo poteſt, non fuiſſe ex primo capite lethale, ut patet apertiſſime ex ſufficienti enumeratione ſimilium vulnerum per noſtros Auctores recenſita *in tractatu proprio de vulneribus*, & quorum enumerationem attu-
15 li ipſe etiam *lib.* 5. *Quæſt. Medico Leg. Tit.* 2. *quæſt.* 2. ubi nulla habetur mentio de ſupplicibus capitis vulneribus, & non habentibus ullam conditionem gravantem, ut oſſis fracturam, aut fiſſuram, aut contuſionem, & id genus alias; licet ergo hoc vulnus eſſet lethale, ut vult Fiſcus, ad omne pejus erat indifferens ad ſalutem, vel mortem; & ſic, hac veritate ſtante, non erat, neceſſe poterat ſufficiens, certa, ac dubitata cauſa mortis: quamobrem
16 mors ad magis ſufficientem, magis certam, ac magis indubitatam cauſam eſt referenda, nempe ad ipſam Peſtem, quam quis non affirmabit eſſe magis ſufficientem cauſam ad conſciſcendam mortem, quam vulnus etiam lethale non ex primo capite?

Neque obeſſe quicquam poteſt id, quod Fiſcus in medium affert, quod tale vulnus eſſet maxime conſiderabile, & lethale ob partis præſtantiam, nempe Capitis. Quia Caput eſt membrum principale continens multas partes diverſæ naturæ, quarum nonnullæ etiam inſigniter vulneratæ ob læſionis levitatem, non magni fiunt ut pericranium, licet aliarum partium vulnera ſummopere ſint æſtimanda, quod plena periculi ſint: & quando additur, quod etiam minima capitis vulnuſcula præ aliarum partium vulneribus ſint conſideratione, & animadverſione digna, id adſtruitur ex eo, quod facile Chirurgi in vulneribus capitis decipiuntur, ob id, quod aliquando ex leviſſimo vulnere os rumpatur, aut findatur, idque Chirurgi non animadvertant, quos in curandi capitis vulneribus facile errare eam ob cauſam monet *in lib. de vuln. capit. num.* 1. ipſe Hippocrates. Periculum ergo non eſt æquale in omnibus vulneribus capitis, nec omnia capitis vulnera ob partis præſtantiam ſunt lethalia, quia quædam capitis partes nullam habent præ cæteris præſtantiam. Fallit ergo omnino Fiſci ipſius diſcurſus, dum ex gravitate ſuppoſita hujuſmodi vulneris deducere conatur, illud fuiſſe cauſam primariam mortis, ſecundariam autem fuiſſe febrem; quia prima- 17
ria nempe vulnus movit per ſe, ſecundaria autem nempe febris movit per accidens: Sed non animadvertit ad denominandam cauſam aliquam, quod primaria ſit, vel ſecundaria, non attendit temporis prioritatem, ſed tantum ipſarum cauſarum efficientiam; nam quæ eſt efficacior, ac magis ſufficiens ad agendum, ea primaria dicitur, ac per ſe, ut in caſu noſtro, in quo licet vulnus fuerit prius tempore, quam Peſtis, tamen quia non habeat ſufficientem efficaciam ad cauſandam mortem, non meretur nomen cauſæ primariæ ipſius mortis, ſuperveniente peſte, quæ multo magis ſufficiens cauſa erat ad interimen- 18
dum; *viri ergo cauſa eſt magis evidens ad agendum, non eſt conveniens diſcedere ab ea quærendo alias cauſas*: ut dicebat Galen. *lib. de mot. muſcul. cap.* 5.

Ex quibus ſequitur, mortis cauſam in caſu noſtro non ad vulnus, quia non erit evidens, ac ſufficiens cauſa, ſed ad peſtem cauſam nempe ſufficientiſſimam, eſſe referendam.

Immo ſi libere, & ſecundum rei veritatem diſſerendum eſt, vulnus in hoc caſu nullam ullius cauſæ rationem habuit: cum effectus ſubſecutus eſſet omni ex parte ab eo diſparatus, violentia autem cauſæ ſupervenientis nempe peſtis, omnem vulneris efficientiam ademit, nec quicquam operari permiſit, cum maxime vulnus eſſet benignæ naturæ, unde facile omnem efficientiam violentiſſimæ cauſæ ſupervenienti ceſſit.

Atque ex his inſimul deduci poteſt, quam falſo Fiſcus, & pro eo ſcribentes ſupponunt, vulnus fuiſſe cauſam peſtis, quomodo enim vulnus non lethale, & omni malignitate orbatum ea terribilia accidentia producere potuit, quæ ex ſola peſtis violentia emanare ſolent? quinimo tantum abeſt, vulnus potuerit cauſare peſtem, ut potius potuerit eſſe remedium peſtis, qua per illud deonorari poterat natura, ac pravi humores ea occaſione expurgare; ſcimus enim ad prædictum effectum, nempe ad præſervandos homines, & curandos etiam; peſtilentia 19
Medicos ulcera in diverſis corporis partibus excitare quin etiam conſtat, in ipſo tempore peſtilentiali eos ab ea facile præſervari, qui ulcera quædam patiuntur, ex quibus corpus ab immunditie humorum expurgatur: Ambroſ. Paræus *lib.* 21. qui eſt *de Peſt. cap.* 3.

Sed quantopere, Deus bone, affectare videtur Fiſcus, & pro eo ſcribentes, ut Anſovini vulnus pro lethali, & pro vera cauſa mortis ipſius determinetur, ut poſtmodum Silvius tanquam homicidii reus ultimo ſupplicio damnetur? falſam enim primo, & a multis reprobatam concluſionem proponit, nimirum, quid vulnerans infirmum non lethaliter, teneatur de homicidio, infirmo decedente; ut magis appareat ejus affectatio alteram propoſitionem producit, ex qua probare nititur, Anſovinum reputandum eſſe infirmum ex eo, quod moraretur in loco peſte infecto, unde de proximo eſſet diſpoſitus ad infirmandum, & concipiendam peſtem.

Sed neque priorem, neque poſteriorem ſuppoſitio- 20
nem veritatem habere patet; & de priori quidem conſtat apud citatum Aetium *loco citato*, ubi contrariæ ſententiæ fautores, & ſecundum meliorem rationem ſentientes adducit. De ſecunda vero falſitate facile habebimus non modo Doctores omnes, ſed omnes homines faventes. Sed dato etiam quod idem ſit: cum
affectu ægrotare, & habere proximam diſpoſitionem ad 21
ægrotandum; tamen id haberet locum, quando cauſa proxime ægrotandi eſſet homini intrinſeca: at diſpoſitio proxime ægrotandi in iis, qui tempore peſtilenti commorantur in loco eo morbo infecto, eſt ab extrinſeco, cum dependeat ab Aeris infectione, vel a contagio, ut communiter volunt, vel ab utroque ut ego ſentio. Non poteſt ergo firmari Anſovinum fuiſſe exiſtimandum pro infirmo, quia habeat proximam diſpoſitionem ægrotandi concipiendo peſtem, quia hæc proxima diſpoſitio non erat illi intrinſeca, ſed extrinſeca; neque idem eſt habere diſpoſitionem illam intrinſece, & habere extrinſece, veluti non habet eandem diſpoſitionem lignum ardendi, ſi prope ignem ſit, quam habet in igne poſitum.

Sed & alterum falſum ſuppoſitum in medium profert Fiſcus, nempe febrem (non enim vult eam fuiſse veram peſtem) fuiſse accidens ipſius vulneris, & ex
22 hoc probare, mortis cauſam ad morbum, hoc eſt ad vulnus, non ad ejus accidentia eſse referendam. Sed hæc ſuppoſitio bene procederet, quando accidentia fuiſsent proportionata, & cognata morbo, ſeu vulneri, ut ſuperius annuimus, ut quando de natura ſua ad talem morbum conſequi ſolent, & quando cum ipſo morbo incipiunt, tunc enim dicuntur propria ejus morbi Galen. *lib. 1. de Criſ. cap. 6.* ſed accidentia, quæ apparuerunt in hoc vulnere, non incœperunt cum ipſo vulnere, ergo non erant accidentia propria ipſius vulneris, ſed alterius morbi, cui erant magis proportionata: nam quam proportionem effingere nobis poſsunt pro Fiſco ſcribentes inter vulnus benignum, aut ad omne pejus non malignum, & accidentia, quæ ſunt ſubſecuta? quiſnam unquam vidit, aut quiſnam tam perfrictæ frontis homo eſt, qui contendat ad vulnus ſalutare conſequi de neceſſitate ſymptomata terribilia, & interimentia? ſummo profecto rigore videtur procedere Fiſcus in hoc diſcurſu, & præter omnem æquitatem, & rationem ex falſis ſuppoſitionibus velle deducere, Silvium tanquam homicidam eſse puniendum, non obſtantibus tot, ac tantis rationibus, ſiniſtram de ea re opinionem deſtruentibus.

Cæterum ut Fiſco, & adhærentibus omnem tergiverſandi anſam adimamus, ad hiſtoriæ veritatem tantum, & in cute examinandam recurrendum cenſeo. Anſovinus ergo a Silvio in capite vulneratus, auxiliantibus duobus amicis, qui caſu adfuerunt, domum ſe contulit, ac die ſequenti ab Andreotio altero ex prædictis amicis viſitatus eſt, qui cum iterum tertia die de mane illum viſitaſset, poſtquam a Fiſco ſuper caſu Anſovini fuiſset examinatus domum reverſus peſte correptus eſt, & quarta interiit: ergo ex ea facta ſerie clariſſime patet, Anſovinum ab Andreotio peſtis contagium contraxiſse, & ex ejus violentia, non ex vulnere periiſse.

Neque valent contra hanc veritatem quæ Fiſcus opponit, volens Andreotium ab Anſovino peſte fuiſse infectum, non vero Anſovinum ab Andreotio, ſupponens, quod Anſovinus ea die, quæ fuit tertia ab accepto vulnere, peſte, vel febre peſtilenti, ut dicit, laborare cæperit, qui conſtat, Andreotium viſitaſse Anſovinum tertia die de mane ab examine expeditus, ubi jam capite dolere cœperat, & jam fatebatur ſe male habere, in tantum ut totus facie immutatus eſset, ut deponunt teſtes pro parte Silvii examinati, qui libere ad Anſovinum inviſendum accedebat, tanquam vulneratum ac nullo modo de peſte ſuſpectum Anſovinus deinceps veſpere, magna febre affligi cœpit cum ingenti capitis dolore, ſubſequentibus aliis ſymptomatibus, quæ in eo morbo ad finem uſque illum exagitarunt, & ex quorum violentia tandem ſexta animam exhalavit. Cum igitur pateat, Andreotium multo ante Anſovinum peſtem contraxiſse, neque verum eſt, neque veriſimile, illum ab Anſovino fuiſse infectum, ſed potius e contra luce meridiana clarius apparet, Anſovinum ab Andreotio labem contraxiſse, cujus violentia tantum, & non ex culpa vulneris vitam cum morte commutaverit.

Quomodocunque autem ſeſe res habeat, vel quod Anſovinus poſt vulnus die tertia peſte ex ſe fuerit correptus, vel quod ab Andreotio illam contraxerit, exiſtente, aut non exiſtente vulnere lethali, nullam habet vulnus mortis culpam, ſtante ſupervenientia cauſæ multo efficacioris, & habilioris ad conſciſcendam
23 mortem; ad quem effectum inhabile omnino erat vulnus etiam lethale, maxime in tam brevi dierum ſpatio: unde ipſa celeritas ſuccumbendi, cum aliena omni ex parte fuerit a vulneris ipſius natura, & qualitate; & e contra maxime conſueta & familiaris peſtilentiæ, ſatis clare oſtendit, & ſine ulla hæſitantia determinandum cogit, mortem Anſovini ex peſtilentia, tanquam cauſa habili & efficaci, non ex vulnere, cauſa inhabili, & minus efficaci ſucceſſiſse, cum effectus abſque dubio cauſæ habiliori ad agendum ſit tribuendus, ut jam oſtenſum eſt.

CONSILIUM LXXV.

Ad Titulum primum Libri tertii, De impotentia coeundi & generandi.

ARGUMENTUM.

Angela Beverentia Veneta, cum Romæ ſui corporis quæſtum faceret, occaſione vicinitatis biennio, aut alio veriori, & diuturniori tempore familiaritatem, ac commercium habuerat cum D. Joanne Baptiſta Verallo, tunc temporis biennio ſeptuaginta annos exuperante; ſed uno eodemque tempore Veneris conſuetudinem habuerat cum Joanne Jacobo Ferraio, juvene ætati vigintiquatuor annorum bene habito, ac formoſo, & capillitii rubri, quem unice, impenſe deperibat, ut in proceſſu apertiſſime conſtat; bis autem in hoc biennii ſpatio illa conceperat, duoſque pepererat filios, Matthæum nempe effigie, & capillitio rubro, Joannem Jacobum prænominatum referentem, & Eugeniam eodem capillatio dotatam. Defuncto Domino Joanne Baptiſta, anno ætatis quatuor ſupra ſeptuageſimum, illa in patriam ſe contulit, ac poſt quindecim annos Romam reverſa, agitavit contra Dominam Mariam Verallam Marchioniſſam Spatam uti filiam, & hæredem Domini Joannis Baptiſtæ, pro conſequendis alimentis, & dote dictorum filiorum tanquam ex eodem Joanne Baptiſta ſuſceptorum; ſed cum nullam haberet ſufficientem rationem ad hoc fundamentum probandum, a Sacra Rota, coram huic Tribunali lis pendebat, rejecta, eam tamen denuo adire conata eſt: ſed exiſtente inhabilitate D. Joannis Baptiſtæ ad generandum nimis patente, viſum eſt pro eo, quod ad Medicam ſpeculationem pertinet, ſequenti diſcurſu demonſtrare, rem ad impoſſibile deducendo, prædictum D. Joannem Baptiſtam non potuiſſe in via naturæ generare.

SUMMARIUM.

1 *Senes generare poſſunt quandocunque poſſunt coire.*

2 *Non eſt quid rarum & inſuetum, ſed naturale, quod ſenes etiam in ætate decrepita generare poſſint.*

3 *Homo ut in naſcendo nullum habet determinatum tempus, & ſic & in coeundo, & generando.*

4 *Vir generare poteſt, ut proverbio fertur, quouſque furfuris quartarium poteſt elevare.*

5 *Generandi habilitas a natura eſt.*

6 *Animalia ex ſeminis copia ſtimulantur ad coitum.*

7 *Coitum natura inſtituit ad generationem ob ſpecierum propagationem.*

8 *Ex potentia ad coitum elicitur potentia etiam ad generationem.*

9 *Senes multiplici ex cauſa ſunt inepti ad generationem.*

10 *Ex ipſa rei natura fit, ut ſenes tranſacto anno quinto ſupra ſexageſimum, non ſint amplius apti ad generandum.*

11 *Ex qualitate carnium ſenilium habetur qualitas ſeminis ſenilis.*

12 *Semen eſt ſangis exquiſite coctus.*

13 *Cauteria geſtantur ad curandos morbos, & ad præſervandos homines ab ipſis morbis.*

14 *In Valetudinario neque generandi, neque coeundi potentia præſumitur.*

15 *Ex valetudine ipſa homines fiunt infœcundi.*

16 *In decrepito valetudinario præſumi debet conclamata genitalium ignavia.*

17 *Cauteria diu geſta reddunt homines infœcundos.*

18 *Caute-*

18 *Cauteria in Senibus improbantur, & cur?*

19 *Præſumptio potentiæ generandi in Sene, vel Decrepito, habet locum in Sene robuſto, non valetudinario.*

20 *Ætates non annorum numero, ſed viribus menſurantur.*

21 *Vires in Senibus non præſumuntur.*

22 *Habilitas generandi adeſt vigentibus viribus, ceſſantibus autem ceſſat.*

TAmetſi generandi impotentia in Do. Jo: Baptiſta Verallo adeo conſpicua eſſet, ut nullo modo niſi cavillis, ac falſis ſuppoſitionibus, effectiſque miraculis oppugnari potuerit, tamen non relinquebat Angela Beverentia inſtare pro favorabili ſententia, plura in medium adducens ad jus ſuum ſuſtinendum.

Nos permultis, quæ ad rem noſtram pertinent, ſilentio tranſactis pluribuſque aliis, quæ jam ſatis ſuperque diſcuſſa, & eluſa ſunt, rem ad impoſſibile deducere facile poſſumus, ante omnia nonnulla adducentes, quæ præter ea, quæ in ejus favorem Scribentes adduxerunt, de novo adduci poſſent, ut his quoque integre ſatisfiat.

1 Ac primo dici poterat, quoslibet homines, non inquam ætatem ante ſenectutem degentes, ſed ipſiſſimos ſenes, immo vero etiam decrepitos, quandocunque ad Venerem apti ſunt, eſſe aptos etiam ad generationem, ut mille exemplis ac quotidianis experientiis probatur; ex quibus habemus, ſenes non modo ſeptuagenarios, ſed jam decrepitos, & octogenarios, ac nonagenarios, & ætate majores, filios genuiſſe; atque id non eſſe quid rarum, & in via naturæ inſuetum, ſed immo eſſe quid naturale, & pluribus hominum commune, non deſunt ex optimis Medicis, qui adſtruant,
2 acriterque tueantur; & præter quamplurimos Avenz. *lib. 2. Theſ. tract. 3. cap. 1.* Laurent. Joubert. *lib. 2. Error. Popul. cap. 11.* Felix Plater. *Centur. poſth. Quæſt. Medic. Paradox. & Endox. in Patholog. n. 21.* & id ipſum admiſit Rota *in Rom. prætenſæ filiationis coram Veroſpio n. 12.* & alii, quos recenſere pro nunc ſuperſedeo.

3 Nec videtur a conditione hominis id alienum, qui & in naſcendo nullum habet determinatum tempus, ut communis fert opinio; ſic & in coeundo: ut Hippocr. *in epiſt. ad Damagetum* dicebat, unde & in generando non habere illum determinatum tempus ex ſui natura veriſimile videtur. Nihil ergo obſtare poteſt ætas ſenilis Dom. Joannis Baptiſtæ Veralli, quin filios procreare poſſet, cum haberet coeundi potentiam, & cum ipſa Angela ad libitum congrederetur, nam ſi potuit coire, potuit etiam generare, ut inferius clare oſtendendum.

Secundo, ſi, quæ proverbio jactantur, pro probatis verbis habentur, jam proverbium quoddam, de quo Laurent. Joubert. *loco cit.* meminit, ejus rei veritatem
4 apprime comprobabit; eſt autem illud proverbium quod ſequitur, Hominem quemcunque filios procreare poſſe, quouſque furfuris quartarium poteſt elevare: at hoc nullo labore indiget, ita ut nunquam tam effœtæ vires in aliquo ſene reperiantur, quin ad elevandum furfuris quartarium ſufficiant. Ex qua paræmia deduci abſque ulla hæſitantia debet, quod naturaliter homo etiam in ſenectute grandi aptus eſt ad generandum: quod ſi id omnibus Senibus eſt commune, abſque omni ratione ea aptitudo Dom. Joan. Baptiſtæ adimitur.

5 Tertio, id ipſum roboratur ex Jureconſultorum aſſertione, qui volunt, generandi habilitatem a natura eſſe, & idcirco ſemper præſumi: Alciat. *de Præſumpt. n. 1. præſumpt* 41. *reg.* 1. Menoch. *eod. tractat. lib. 6. præſumpt. n.* 1. quæ autem a natura ſunt, non removentur a ſubjecto, cujus ſunt; unde non poteſt firmari eam habilitatem in Sene ceſſare, non deficientibus præſertim iis annexis, quæ ad eam operationem requiruntur, ut maxime corporis vigore, & ſufficientia ad coitum, nam certum eſt, quod ſtante coeundi potentia, natura ſit valida, & ſeminis procreatrix, cum Animalia ad
6 coitum ſtimulentur, & ad illum ſufficiant ob ipſius ſeminis copiam in corpore manentem: quam cum expellere nititur Natura, ne ejus expulſio ſit fruſtratoria, genitales partes ſpiritu a corde tranſmiſſo erigit, ut apte ipſum ſemen in fœmineum uterum ejaculentur. Itaque quotieſcunque videmus Naturam ad hoc ſufficere per genitalium erectionem, & ſeminis ejaculationem, de neceſſitate ſequitur talem coitum non eſſe fruſtratorium, ſed eſſe ex ſui natura genitivum. Cum igitur prædictus D. Jo. Baptiſta per ſpacium plurium annorum cum Angela carnale commercium habuerit, negari nullo pacto debet ex tali conjunctione potuiſſe Angelam concipere, ut vere concepit, & filios parere, ut cum effectu ſucceſſit.

Quarto, multo fortius habet locum in D. J. Baptiſta præſumptio ita naturalis habilitatis ad generandum, quia ex ſui natura fœcundus erat; nam licet ex prima, ac tertia uxore filios non habuiſſet, forte ob earum culpam, ex ſecunda plures filios ſuſceperat, inter quos ipſam Dominam Marchioniſſam Mariam; cumque coi- 7
tus ad procreationem filiorum Natura inſtituerit, & ex ipſo tantum ſit generandi ſpes, pro certo exiſtimandum, ipſum D. Jo. Baptiſtam alias potentem ad coeundum, & generandum, adhuc in ætate procedentem ad eandem potentiam fuiſſe habilem, maxime cum habilis eſſet ad coitum, qui, ut dictum eſt, terminatur ad generationem.

Hæc & alia levioris momenti in favorem Angelæ afferri poterant, ex quibus ſequebatur, D. Jo. Baptiſtam habuiſſe habilitatem generandi; ſtante maxime 8
habilitate ad coeundum; & cum conſtet, ipſum coitum exercuiſse cum ipſa Angela, de neceſſitate ſequitur poſſibilitas procreationis filiorum ex ipſius coitu.

Si rem tamen penitius expendamus, ac ſtatum, & conditionem D. Jo. Baptiſtæ recte examinemus, apertiſſime patebit, ipſum non potuiſse unquam eo tempore, quo Angela dictos filios concepit, habilem eſſe ad coitum, & multo minus ad generationem, ſed habuiſse ad utrumque tantam inhabilitatem, ut impoſſibile fuerit, eum in via naturæ potuiſse generare.

Quod ut omnimode pateat, ſciendum, ut ex proceſsu conſtat, Dom. Joan. Baptiſtam ſeptuagenarium, immo ſeptuaginta duobus annis majorem cæpiſse cum prædicta Angela familiaritatem habere: erat autem temperamenti bilioſi, cum ſubdominio pituitæ, pectore non admodum lato, diſtillationibus perennibus obnoxius, vocis exilis, ac pene muliebris; ſymptomatibus quamplurimis ita moleſtatus, ut valetudinariam vitam non adhuc declinante per annos ætate degeret; quamobrem quatuor cauteriis, uno ſcil. in ſingulis brachiis, & ſingulis cruribus, infeſtantibus morbis occurrere procuraverat. Uxores tres duxerat, neque ex priore, neque ex poſtrema filios ſuſceperat, ſed tantum ex ſecunda, cum qua tamen poſt annum ſuæ ætatis tertium ſupra quinquageſimum generare deſiit. Has ergo hujus ſubjecti conditiones ſi ponderemus, luce meridiana clarius apparebit, non ſolum omnes ſimul acceptas, at earum ſingulas per ſe de neceſſitate reddidiſse illum non modo ad generationem, ſed ad coitum etiam omnino impotentem. Quibus ſi addas ætatem jam decrepitam, ac præcipitatam, facile id, quod dictum ſuperius eſt, deduces generationem ex parte ipſius fuiſse in via Naturæ impoſſibilem.

Et ut de ætate ante omnia aliquid dicamus, notiſſimum eſt, Senes, licet viribus conſtantibus, prout ſenilis fert ætas, eſse ex ætate ipſa ad generationem im- 9
potentes ſecundum plurimum, ut eſse ſolent, quæcunque ſecundum Naturæ ordinem procedunt, licet in particularibus aliquando, ſed de raro is ordo non ſervetur. Hæc autem generandi impotentia in Senibus non ex unica, ſed ex multiplici cauſa dependet. Natu- 10
raliter ergo ultra ſexageſimum quintum annum ut plurimum non generant, calore naturali deficiente, ex cujus defectu illi excrementis pluribus, ac frigidioribus ipſummet calorem obruentibus ſcatent, ſanguinem habent ſpiritibus orbatum, ex cujus materia ſemen aut non generatur, aut ineptum ad opus generationis procreatur, unde & quantitate paucum, & ſubſtantia liquidum, fluidum, & aquoſum, conſueto odore privatum, ac nulla cohærentia ſubſiſtens.

Hæc ita ſe habere Medici fatebuntur; ſed neque ii qui Medici non ſunt, negabunt, ſi ad ea, quæ ſubjungam, animum advertant. Conſideremus obſecro omnes, ac quaſcunque ipſorum Senum actiones, quantopere a prægreſsa illa alacritate deficiant, & firmabimus quantopere deficere ſimul debeat coeundi actio, & multo magis generandi.

Sed.

Sed omittamus hæc, & alia permulta: conſideremus tantum ſennis corporis, quam ineptæ ad officia ſua obeunda exiſtant, ac pro certo determinabimus, quam inepta eſſe debeant genitalia ad ea officia, ad quæ ſummus naturæ vigor requiritur.

Sed ne de hoc quidem verba fiant, carnes ipſas ſeniles, contemplari non pigeat ac ex earum conditione facile elicies qualem ſanguinem, ac quale ſemen Se-
11 nes intra ſe generent. Quod ſi facias, carnes eorum conſpies flaccidas, ac emortuas, calore palleſcentes, vel albicantes, tactu marmoreas, ac omni calore emunctas; at vero talis caro generatur, qualis ſanguis eſt, ex quo generatur, ac tale etiam ſemen ex ſanguine producitur, qualis eſt ſanguinis, ex quo produci-
12 tur, cum ſemen ipſum ſanguis ſit; Galen. *lib* 16. *de uſu Part. c.* 10. *& lib.*2. *de ſem. c.*2. *& alibi.*

Hanc veritatem ſenſus ipſe exterior nobis perſuadere poteſt ac vere determinare, ſenum ſemen non ſolum infœcundum, ac nullius valoris eſſe, sed ſeminis naturam non amplius ſervare. Quæ omnia ſecundum plurimum in omnibus ſenibus verificantur; quod ſi in quibuſdam pertranſeuntibus annos, qui in aliis conſtituunt ſenectutem, non habent locum, hos non adhuc ſenes eſſe aſſeverandum; ſed tandem tamen hos ipſos ad idem, ad quod communiter alii deveniunt, licet ſerius devenire, quis eſt qui negare audeat? naturaliter calor nativus eundo decreſcit, licet id decem, aut viginti ſerius, aut citius eveniat, ad ſenectutem tandem pervenitur, quæ nihil aliud eſt, quam ipſius caloris manifeſtum decrementum, ad quod ea omnia incommoda ſequuntur, qui ſenectutis propria eſſe dicebamus.

Cæterum, ſi hæc naturaliter verificantur in quibuſvis ſenibus, quid dicendum de Sene decrepito valetudinario, ut erat D. Jo. Baptiſta, quando cum commemorata Angela commercium haberet? Quod enim eſſet valetudinarius, immo, inquam, omnino infirmus, egemuſne adhuc teſtibus, cum quatuor cauteria geſtaret, quæ non niſi ad curandos morbos graviſſimos, eoſque evitandos excitari ſolent, & ſi unum aut alterum cau-
13 terium indicium certum facit adverſæ valetudinis ejus, qui illud geſtat, quodnam indicium malæ valetudinis facient quatuor cauteria, uno, eodemque tempore geſtata? Satis ergo ſuperque conſtat ex his D. Jo. Baptiſtam fuiſſe valetudinarium. Quonam pacto igitur poſſumus præſumere, illum fuiſſe habilem ad generandum, ſi in valetudinario non præſumitur potentia ad
14 coeundum? Maſcard *de probat. concl.* 312. *nu.* 10. *vol.*1. ſed dato, quod præſumi poſſet in illo habilitas ad coeundum, extra omnem veritatem eſt, præſumi conſequenter poſſe habilitatem generandi, quia ex valetudine ipſa homines evadunt ſteriles: Lud. Merc. *lib.* 3 *de*
15 *ſter. & prægn. aff c.* 5. *n.* 373. & idcirco Senex valetudinarius inhabilis reputatur ad generandum; Rota *in Romana prætenſæ filiationis* 28. *Junii* 1657. *coram Veroſpio n.* 6. Hinc igitur facile deducitur facti impoſſibilitas, nempe, quod Angela, de qua agitur, ex ipſo D. Jo. Baptiſta filios ſuſceperit, quia non modo is redditus erat per ætatem, & per valetudinem impotens ad coeundum, ſed tantopere in illo naturalem vigorem ſuccubuiſſe dicendum, ut ne ullum quidem appetitum, neque ullum carnis ſtimulum in eo ſtatu illum expertum fuiſſe ſit firmandum; ſed non ſecus ac aliis Decrepitis, illi eveniſſe dicendum, de quibus Juven. *ſat.* 10. *verſ.* 104.

---Coitus jam longa oblivia, vel ſi
Coneris, jacet exiguus cum ramice nervus,
Et quamvis tota palpetur nocte, jacebit.

Jure ergo in D. Jo. Baptiſta jam decrepito, & valetudinario debet præſumi conclamata genitalium ignavia, cum in illo & per ætatem, & per valetudinem, omnem nativi caloris vel minimam ſcintillam extinctam eſſe fateri cogamur; Unde ad impoſſibilitatem reducitur, quod potuerit generare.

16 Sed ad ulteriora properandum; nam præter gravem ætatem & vitam tam adverſæ valetudini obnoxiam, D. Jo. Baptiſta, ut diximus, quatuor cauteria a multo tempore aperta geſtabat; quæ ſola per ſe evidentiſſima cauſa infœcunditatis, ac conſummatæ impotentiæ generandi eſſe poterant; nam cum per ea fiant perennes, ac quotidianæ humorum evacuationes, neceſſe eſt, corpus & ſanguinem inde omnino refrigerari, omnemque vigorem amittere; nam notiſſimum apud Medicos, evacuationes omnes, ſi copioſæ fuerint, aut continuatæ, & perennes, etiamſi non ſint copioſæ, ſpiritus abſumere, & calorem naturalem extinguere, ſed ſignanter de ea,
quæ per cauteria fieri ſolet, id verificatur eo maxime 17
nomine, quia corpus inſigniter debilitat; unde ea de
cauſa in Senibus cauteria improbantur. Card. *de ſan.* 18
*tuen. l.*4. *c.* 5. Sed inſuper ea homines infœcundos reddere, vel Hippoc. *in lib. de Aer. Aq. & loc. text.*42. auctoritate conſtat; nam adducens exemplum Scytarum, hæc habet: *Scythæ omnium hominum minime ſunt ad coitum valentes, eo quod humoris detractiones ex peruſtione cauteriorum ſemper habent, &c.* Sed & Lud. Merc. *lib.* 4. *de ſter. & prægn. affect. c.* 5. *n.* 375. *verſ. cujus rei exemplum*, apertiſſimis verbis id ipſum teſtatur, ponens inter evidentes cauſas infœcunditatis in viris fontanellam, ſeu cauterium in occipitio, vel in brachiis diu apertum, & plurimum fundens. Quod confirmat etiam Fort. Fidel *lib.*2 *de Rel. Medic. c.*2. *nu.* 61. *valde obæſos, &c.* Itaque ſi cæteri hominum in ætate vegeta, & viribus valentibus, atque ex ſui natura fœcundi ex uno, aut altero cauterio in brachiis geſtato ſteriles efficiuntur, quod pronunciandum in Sene decrepito, ac maxime valetudinario, quatuor cauteria adaperta, uno eodemque tempore geſtante? facilius ex mea ſententia (medius fidius) eſt ex marmorea ſtatua Angelam ſuſcipere potuiſſe prolem, quam ex ipſo D. Jo. Baptiſta.

Sed ne objecta in contrarium abſque reſponſione relinquantur, dicendum ad primum, quod admiſſo, hominem poſſe in quacunque ætate, etiam in decrepita generare, idque non eſſe quid rarum, ſed naturale & conſuetum, de Senibus, ac decrepitis hoc aſſe-
verandum firmis, ac bene valentibus, non de debili- 19
bus & valetudinariis: Rota *in ſup. cit. Rom. prætenſæ filiationis, nu.* 6. nam quemadmodum illi, qui ſani, ac robuſti ſunt, etiam octogeſimum annum attingentes, Senes, aut Decrepiti vere non ſunt, ita qui valetudinariam vitam degunt, & viribus ſunt imbecillibus, ante ſexageſimum Senes, & Decrepiti jure appellandi; nam ut paſſim apud Medicos jactatur, Ætates non annorum numero, ſed viribus menſurantur, quæ ex
actionum virtute, & energia ſe manifeſte produnt; 20
unde Octogenarius, vel Nonagenarius, qui coire, & generare eſt aptus, quæ actiones viris robuſtis, juvenibus ſunt conaturales, non eſt vere Decrepitus; cum contra, Quinquagenarius ad eas operationes ob corporis imbecillitatem inſufficiens, vere decrepitus eſt, & ſic nunquam cum veritate dici poteſt Decrepitum hominem poſſe generare, quia Decrepitus non vocandus, neque vere eſt, qui annos habet alios homines Decrepitos declarantes, ſi præ aliis hominibus viribus conſtent, ſed qui in prædicto annorum termino vires jam amiſit, neque enim Senex poteſt eſſe, qui vires habet integras, ut ex Galeno *lib.* 1. *Method. med. cap.* 9. alias dixi, quia illico atque quis ſit Senex, omni robore privatur: idem Galen. *lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. c.*9. in ſumma naturaliter cum ſenectute virium robur ſtare non poteſt, ita ut quouſque virium robur durat, etiamſi id fieret ultra centeſimum annum, Senex homo neque eſt, neque dici debet. Abſente ergo vigore naturali, & calore nativo deficiente, dicendum vere Senem eſſe; nempe qui ob ætatem corporis robur amiſit, naturaliter generare non poſſe. Quinimmo verum non eſt ſuppoſitum in contrarium factum, nempe quod homo generare poſſit; quandocunque poſſit coire, quia coitus Senum inanes ſunt, neque enim ad generandum ſufficit coeundi potentia, ſed requiritur ſemen fœcundum, ſubſtantia laudabili, ac ſpiritu multo turgens, quale in ſenibus non reperitur, qui licet aliquando ſtimulentur ad coitum, id fit a copia flatuum, non a turgentia ſeminis, unde coitus ipſis eſt maxime noxius.

Non diſſimili reſponſione ſatisfit ſecundæ inſtantiæ, quandocunque enim dicamus, Senem, ſi ad coitum potens ſit, eſſe etiam potentem ad generationem, id
non de vere Sene, nempe qui cum ætate vires cor- 21
poris amiſit, ſed de Sene habente quidem annos ſenectutis, ſed vires juveniles, & corpus firmum, ac robuſtum, ac integras vires, quæ in vere Senibus, ut diximus, non adſunt; quod ſi li adſint, vere Senes non ſunt.

22 Ad tertiam objectionem dicendum, verum quidem generandi habilitatem a Natura eſſe, quæ a ſufficienti corporis robore : & viribus dependet; at iis ceſſantibus, eam inſimul ceſſare, ut alia permulta faciunt, an non ciborum concoctio a Natura eſt, ea ubi calor viget, optime ſuccedit, at calore per ætatem diminuto, etiam concoctio diminuitur, & ſic de cæteris; unde non ſequitur ex hoc, quod Dom. Joann. Baptiſta alias fuerit habilis ad generandum, & hanc habilitatem; Natura habuerit, ut alii homines idcirco ſemper ſit præſumendus habilis ad idem.

Quæ reſponſio ſatisfacere etiam poteſt ultimæ inſtantiæ; quia licet ille fuerit fœcundus in ætatibus antecedentibus ſenectutem, vel ex ipſius ſenectutis, vel ex adverſæ valetudinis vitio, vel ex aliis evidentibus cauſis infœcundus factus eſt; quæ ad hoc ita concurrunt, ut illum adeo ſterilem reddiderint, adeoque ad generandum inhabilem, ut in via Naturæ amplius generare non potuerit.

Ex quibus ſatis ſuperque facti impoſſibilitas, nempe conceptionis Angelæ ex Domino Joanne Baptiſta facta, probata remanere videtur.

CONSILIUM LXXVI.

Ad Titulum primum Libri tertii, De impotentia coeundi, & generandi.

ARGUMENTUM.

Cum deſtinaſſet Excellentiſſimus Dominus Princeps N. N. ducere in uxorem Excellentiſſimam Virginem, boni profecto habitus, ac viribus integris: excitatus eſt a quodam, neſcio quo, Medico ſcrupulus circa ejus fœcunditatem, aſſerendo, quod Gemellorum imparis ſexus, fœmina, qualis erat deſtinata ſponſa, inhabilis ſit ad generandum. Hinc factum eſt, ut Princeps de ea ducenda anceps exiſtens, nullam in ea re eam ob cauſam reſolutionem capetet. Conſultus ergo ſequentibus ſatisfeci.

SUMMARIUM.

1 *Gemelli in humana ſpecie contra Natura legem naſcuntur.*
2 *Gemellos naſci diſparis ſexus, magis contra naturam eſt quam ejusdem ſexus.*
3 *Mas multo citius ortum accelerat, quam fœmina.*
4 *Sicut res ſe habet ad eſſe, ita ad operandum, & num. 6.*
5 *Gemellorum partus ſexu diſparium magis contra naturam quam partus octimeſtris.*
7 *Ad generandum unuſquiſque a Natura præſumitur habilis.*
8 *Partus geminatio in homine periculi plena.*
9 *Experientia unica rerum magiſtra.*
10 *Non eſt perpetuum, quod quotieſcunque ſunt gemini mas & fœmina, moriatur fœmina.*
11 *Multum intereſt ex libriſne, an experientia loquamur.*
12 *Septimeſtres licet utplurimum non vivant, non omnes rejiciuntur tanquam non vitales.*
13 *Ubi natura vigor emineat, ſocietas gemelli diverſi ſexus non reddit illos ad ulla Natura opera inhabiles.*

NOn ſine omni fundamento prima fronte viſum eſt, dubitari de fœcunditate Excellentiſſimæ
1 Virginis, ex eo quod nata cum gemello diſparis ſexus, quippe cum acceptiſſimum omnibus ſit primum, Gemellos in humana ſpecie contra Naturæ legem naſci: Ariſtot. *lib.* 4. *de Generatione Animal. cap.* 6. & *lib.* 7. *de Hiſtor. Animal. cap.* 4. Plin. *lib.* 7. *Natur. Hiſtor. cap.* 1. Avic. 21. *tertii tractat.* 1. *cap.* 17. unde idcirco debiliores quam ut ad vitam traducendam ſufficiant, naſcuntur; ac ſemper evenit, ut alter geminorum multo magis altero debilis exiſtat, ob rationem aſſignatam ab Hippocrate, *lib. de Natura Puer. num. fin.* in hæc verba: *Et non ſemel & ſimul genitura procedit, ſed & bis, & ter ebulit, & ejaculatur, & non eſt poſſibile omnem eſſe fortem tum quæ prius exivit, tum quæ poſterius &c.* Cum autem fœmina ex minus forti ſeminis portione compaginetur, evenit ſemper, ut vel cito ſuccumbat, vel ſi ſuperſit, vitam brevem ac valetudinariam, & ad opera Naturæ inſufficientem traducat. Addendum his, quod non modo mas ex ſeminis fortiore formatur, ſed tanquam robuſtior, ac calidior, dum ſimul cum fœmina in utero materno permanet, omnem alimenti, ac laudabiliorem, & uberiorem portionem ad ſe allicit, unde fœmina ex reliquiis ſanguinis materni male, & inſufficienter nutritur, & ſic naſcendo vel illico decedit; vel ſi aliquantiſper vivat, vitam valetudinariam, ac morbo obnoxiam traducit.

Sed non modo Gemellos ejuſdem ſexus naſci, contra Naturam eſt, ſed multo magis contra Naturam 2
eſſe Gemellos naſci diſparis ſexus, ab iisdem Sapientibus non ſine ratione firmatum eſt; idem Ariſtot. *lib.* 10. *Problem.* 29. & *ibi* Conciliat. *in comm.* & Ludovic. Septal cui omnes Doctores aſſentiuntur, indeſinenti experientiæ innixi; ac profecto multo plura inconvenientia interveniunt, exiſtentibus gemellis diverſi ſexus, quam cum ſunt ejusdem ſexus; nam circumſcripta inſufficientia matris ad ſubminiſtrandum duobus alimentum, quod uni tantum ſufficere debuit, ubi ſexus diverſi ſint, intervenit varietas in tempore conformationis, cum mas citius, fœmina ſerius conformetur, & idcirco non poſſunt eodem tempore matureſcere Ariſtot. *loco citato, de generatione Animalium*, ad quod etiam facit id, quod ſupra dicebamus, nempe vis major, ac magis vegetus calor ipſius maris) vel forte etiam fœminæ quæ ex prima ſeminis ejaculatione orta eſt) ex quo fit ut attrahens calidiorem, ac puriorem ſanguinem pro ſe, fœmina (vel forte mas, qui ex debiliori portione ſeminis compaginatus eſt) parciori, ac deteriori nutrita, non facile ad debitam perfectionem perveniat, & ſi modo naſcatur, omnino debilis, & ad naturæ opera inepta perpetuo exiſtat.

Hinc etiam fit, ut in naſcendo quoque non minimum interveniat inconveniens, quippe cum mas multo citius ortum acceleret, quam fœmina; ergo vel fœmina cum mare ipſo naſcitur, & deficiens a ſibi debita perfectione vitam obit; vel ſi in utero remaneat, 3
ob puerperiorum purgamenta occaſione ortus ipſius maris prodeuntia, omni alimento defraudatur, ac marceſcit, & in ſumma quocunque modo fœmina cum mare gemello concipiatur, ſemper ac de Naturæ quaſi neceſſitate extremæ debilitatis eſt, & ad opera ipſius Naturæ, ſi vivat, inſufficiens; quia, ut dicitur, ſicut res ſe habet ad eſſe, ita ad operandum; cum autem inter opera Naturæ maxima, ac præcipua ſit, & quæ majus robur in fœmina requirit, ſimi- 4
lis generatio ad ſpeciei conſervationem, certum eſt quod quemadmodum in eſſe fœmina nata cum mare gemello, male omnino, ac debiliter ſe habet, ita etiam, imo multo magis ad hoc generationis opus male omnino, ac debiliter ſe habebit; & ſic aut nullo modo generabit, aut cum ſumma difficultate, aut tandem fœtus emittet male habitos, & minime vitales, vel defectuoſos, vel etiam monſtroſos, ut experientia ipſa compertum eſt.

His igitur ſic ſe habentibus, non videtur præter rationem Frederic. Bonaventura *lib.* 3. *de Octimeſtr. Part. cap.* 69. firmaſſe, Gemellorum partum, qui ſexu diſpares ſint, magis contra Naturam eſſe, quam Patrum 5
Octimeſtrem; licet ſcire debuerit, quod Octimeſtris ſemper naſcitur præter Naturæ intentionem, & a cauſa violenta manumittitur, in partu vero Gemellorum, etiam ſexu diſparium, concurrere aliquando ipſam Naturam, ob Genitorum robur, ob quod & ipſi Gemelli etiam ſexus differentes non modo vitales naſcuntur, ſed non ſecus ac alii quacunque homines robuſti ſunt, ac longam vitam, & ſanam degunt, ut clarius ex afferendis experientiis patebit.

Res ergo non ita ſuperficialiter tranſigenda, ſed ſecundum ſubjecti, circa quod dubium verſatur, conditionem decidenda. Quod enim ita in rei veritate eveniat,

eveniat, ut naſcentibus Gemellis diſparis ſexus, utplurimum minime vitales, aut ſaltem ſummæ debilitatis, ac maxime fœmina exiſtat, non negandum: unde neque inficiari licet, quod ubi res eo modo eveniat, nimirum, ut ſummam debilitatem, & ineptitudinem ad vivendum præſeferant, fœmina & valetudinaria, & infœcunda futura ſit: ſed ubi convenienti robore docentur, & nullam debilitatem, aut repugnantiam ad vivendum præſeferant, inferre quod fœmina ex ex hoc, quod cum mare nata ſit, ad generationem ſit inhabilis, neque rationi conſentaneum eſt, neque auctoritate ulla munitum, neque ulla experientia confirmatum; quinimo & rationi contrarium eſt, & auctoritati adverſatur, & experientiæ non reſpondet.

Et quoad rationem, aſſumpto Adverſariorum dicte-
6 rio illo, de quo ſupra, quod ſicut res ſe habet ad eſſe, ita etiam ad operandum, certum eſt, quod quandocunque fœmina nata cum mare Gemello bene ſe habet ad eſſe, bene ſe habebit ad operandum; cum igitur excellentiſſima Virgo non bene tantum, ſed optime ſe habeat ad eſſe, quia & optime conformata eſt, & optimum obtinet temperamentum, & vires ſortitur integras, optime quoque ſe habebit ad quamcunque Naturæ operationem, ac præcipue ad generandum, ad
7 quod unusquiſque ex ſui natura præſumitur habilis: Andr. Alciat. *de præſumpt. Reg.* 1. *præſumpt.* 41. *num.* 1. Rota *in Bononien. de Buccaferreis* 27. *Maji* 1657. *coram Zarate*, & jure, quia quæ a Natura ſunt, ſemper præſumunt adeſſe, ut eſt notiſſimus.

Præterea nulla aſſignatur, vel aſſignari poteſt ratio, cui fœmina, quæ cum mare gemello naſcatur, inhabilis exiſtimari, imo damnari debeat ad generandum, ubi neque debilis a nativitate, neque ullo vitio ſe labefactam præſeferat; ſed e contra in ea vigeat firmum Naturæ robur, & emineat aptitudo ad omnes alias Naturæ operationes. Incaſſum ergo, & inaniter omnino dubium de ejus infœcunditate excitatur, huic tantum fundamento innixum, quo cum mare gemello nata ſit.

Adde his, quod non major ratio eſt, cur, ubi mas & fœmina in utero materno concipiantur, fœmina tantum ex maris ſocietate hanc generandi inhabilitatem contrahere debeat, non autem mas ex ſocietate fœminæ; & tamen conſtat aliquando matrem, alias etiam fœminam, aliaſque utrumque fœcundiſſimos fuiſſe, ut illuſtribus experientiis confirmatum inferius oſtendemus.

Sed neque ulli auctoritati hæc opinio, ut diximus, innititur; nam etiamſi ſuſque de quo, quotquot volumina Claſſicorum Auctorum lucem viderunt, revolvantur, nusquam in ea re dubium aliquod excitatum comperiemus, non obſtante, quod omnes optime
8 noverint, partus geminationem in homine periculi plenam eſſe, ac faſſi ſint, id ipſum multo magis habere locum, ubi nati ſexus diſparis exiſtant, ac frequenti experientia firmatum eſſe aſſeveraverint, in hoc partu & matrem ſimul, & pueros utplurimum periclitari; & ſi forte fortuna nati ſuperſint, vitam valetudinariam, maximeque morbis obnoxiam traducere; quin & corpore aliquando mutilos, ac male formatos, & monſtroſos eſſe, cum tamen de hac repugnantia, & inhabilitate ad generandum, nullus, quod ſciam (at ſcire me certo profiteor) unquam, aut uſquam ne verbum quidem.

9 Sed ad experientiam accedamus unicam rerum magiſtram, ac certiſſimam omnium rerum judicatricem, Galen. *lib.* 1. *de ſimpl. Medicam. facul. cap.* 38. quæ apertiſſime nobis oſtendet, Gemellos diſparis ſexus aliquando non tantum adoleviſſe, ſed incolumi ſanitati vitam ad ſenium uſque produxiſſe, quin & ex illis marem & fœminam fuiſſe fœcunditate inſignes.

Ac primo exſtat teſtimonium D. Auguſtini *lib.* 5. *de Civit. Dei cap.* 5. in quo plures ſimiles fœtus & vixiſſe, & robuſtos extitiſſe teſtatur; aliique ex Medicis ipſum firmant, ac proprias obſervationes in medium afferunt, ut inter recentiores Frederic. Bonavent. *loco ſup. cit.* & Jul. Guaſtavin. *in comm. lib.* 10. *Problem. Ariſtot. num.* 19. *Ego* inquit, *novi geminos natos marem, & fœminam incolumi matre adoleviſſe, & juventuti proximos etiamnum vivere*. Præterea Joan. Gallego della Serna Philippi Tertii & Quarti Regum Hiſpaniarum Archiater *lib.* 3. *de Princip. generat. tract.* 34. ſuum teſtimonium adducit his verbis: *Et ideo non perpetuum, quotieſcunque ſunt gemini mas, & fœmina, moriatur fœmina; cognovimus enim geminos marem & fœminam viventes adhuc ſatis robuſtos, aguntque jam quinquageſimum annum.* 10

Sed ut ad immediata accedamus, nec ſolum ad longum tempus vivere incolumes gemellos diſparis ſexus conſtat, ſed alterutrum aliquando, interdum etiam utroſque eſſe fœcundos. Audiamus primo D. Auguſtinum *loco cit. cap.* 6. *Novimus*, inquit, *geminos diverſi ſexus, ambo adhuc vivunt, ambo ætate vigent adhuc, quorum cum ſint inter ſe ſimiles corporum ſpecies quantum in diverſo ſexu poteſt, inſtituto tamen & propoſito vitæ ita ſunt diſpares, ut præter actus, quos neceſſe eſt a virilibus diſtare fœmineos, &c. ille conjugatus, illa virgo ſacra eſt; ille numeroſam prolem genuit, illa nec nupſit.* Denique, ne longa Auctorum recenſione tædio Lectori ſim, ſatis ſit Roderic. a Caſtr. *lib.* 3. *de nat. Mul. cap.* 13. exemplum retuliſſe. Cum ergo Auctor hic omni fide dignus communis opinionis circa hoc dubium mentionem habuiſſet, hæc verba ſubdit: *Attamen amantiſſimus frater meus Franciſcus a Coſta gemellus eſt cum chariſſima ſorore Leonora Paex, quorum uterque ſummo Dei beneficio quadrageſimum fere agit annum, atque ille non ſolum viribus corporis, verum etiam (quod citra invidiam dictum velim) Animi ornamentis, virtute, prudentia, & morum integritate conſpicuus; ſoror vero, quæ illum uno die tantum prævenit, numeroſam habet prolem, &c. quibus alios ſimiles geminos D. Auguſtinus vidiſſe refert, uti etiam contra Ariſtotelem colligas, multum intereſſe ex libris, an experientia loqui.* 11

Non ergo ex eo, quod nonnulli, qui naſcuntur Gemelli, & ſunt diſparis ſexus, non facile vivant, & imbecilles ſint; & ad opera naturæ parum habiles, deducendum neceſſe eſſe, ut omnes, qui ſic naſcuntur, iisdem vitiis laborent; nam quemadmodum Septimeſtrium, licet plurimi non vivant & imbecilles ſint, ut ex ipſiuſmet Hippocrat. *in lib. de Septim. & Octim. Part. & de Carnib.* & ex aliorum omnium auctoritate, & conſenſu probavi *lib.* 1. *Quæſt. Medico-Leg. tit.* 2. *quæſt.* 3. *alibi*, aliqui tamen viribus firmioribus & vivunt, & 12
adoleſcunt, & non ſecus ac cæteri quicunque homines ad opera Naturæ ſunt ſufficientiſſimi: ita etiam ex iis, qui Gemelli ſunt, aut etiam diſparis ſexus, licet plurimi intereant, & ſi vivant, imbecilles ſint, & valetudinariam vitam traducant, aliqui tamen ob Genitorum robur ipſis quoque communicatum & vivunt, & adoleſcunt, & ad opera Naturæ ſunt, ut cæteri quicunque homines, ſufficientes, etiam ad generandum, cum ſocietas Gemelli diverſi ſexus non id poſſit, ubi rigor Naturæ emineat, ut illos ad opera Naturæ, & præcipue ad generandum inhabiles faciat.

CONSILIUM LXXVII.

Ad Titulum ſecundum Libri ſecundi, & ad Titulum tertium, Libri tertii.

ARGUMENTUM.

Olympia, uxor Tiberii Pantoſchi, vigente Peſte, cum febre correpta eſſet cum vomitu, capitis dolore, ſiti, ac ingenti inquietudine, & ſpatio quatridui deceſſiſſet, ac pridie quam decederet, inguinibus parumper doluiſſet, non apparente tamen inſigni tumore, nec rubore, a Peſte ipſam fuiſſe ſublatam dicebatur: cum alia ex parte defunctæ propinqui, eam non ex peſte, ſed ex veneno a marito porrecto deceſſiſſe firmarent. Itaque cadaver domi per aliquot horas detentum putreſcere incipiens (dum

Fiſcus

Fiſcus illud recognoſcere vellet per Medicos ad hoc deſtinatos) elatum eſt in locum, in quo cætera cadavera peſte ſublata reconduntur. Maritus, hoc non obſtante, in carcerem conjectus, cum mirum in modum propinati veneni ſuſpicionem augeret ſimilis delicti alias intentatio, quo tandem uxorem e medio tollere ſatagebat. Hæc a Tiberio ſatis confidenter reſpuebantur. Unde, relictis, quæ ad rem Medicam non faciunt, ſequenti diſcurſu, rei veritatem indagare rogatus, eam detegere breviter, ſed dilucide procuravi.

SUMMARIUM.

1 *Non datur ſecundum aliquos certitudo, hominem ex propinato veneno obiiſſe.*

2 *Certa cognitio haberi poteſt, hominem non fuiſſe veneno externo ſublatum, ſed interno.*

3 *Eadem omnino ſymptomata poſſunt apparere ex veneno aſſumpto, quæ ex veneno intus genito.*

4 *Venena intus genita poſſunt referre naturam venenorum externorum.*

5 *Venena externa non poſſunt omnia accidentia veneni interni excitare.*

6 *Tumores in Inguinibus non niſi ab interno veneno excitantur, & cur.*

7 *Bubones ſunt ſigna Peſtis demonſtrativa.*

8 *Inguinum tumores leviter apparentes Naturam invalidam ad pugnam cum morbo denotant.*

9 *Victus ſanorum modo inſtitutus, & accidentia magna illico ab aſſumpto cibo apparentia, propinati veneni ſuſpicationem faciunt.*

10 *Peſtis venenum, ut venena externa ſanos homines adoritur.*

11 *Peſtis venenum magis juvenes, & robuſtos inficit, quam ſenes, ac debiles, & valetudinarios.*

12 *Peſtis venenum externum eſt quoad modum nocendi.*

13 *Vomitus materiarum corruptarum Peſte familiaris.*

14 *Differentia inter vomitum in Peſte excitatum, & vomitum excitatum a propinato veneno.*

15 *In veneno intus genito febris illico ab initio apparet, non ſic autem in externo.*

16 *Veneno externo ſublato cadavera non facile putreſcunt, & cur.*

17 *Venena omnia majori ex parte calida, & ſicca.*

18 *Peſtis venenum quanam ratione tam inter externa, quam inter interna connumerare poſſit.*

19 *Peſtis venenum cur tam cito putrefactionem avertat.*

20 *Venena putrefacientia, cur non facile adminiſtrari poſſint.*

1 LIcet nonnulli Medici in ea opinione perſtiterint,
quod determinari poſſit ex certis ſignis, an homo
vita functus interno, vel externo veneno obierit,
quam opinionem aliqui etiam Jureconſulti ſunt ſecuti,
ego eam rem *lib 2 Quæſt. Medico-leg. tit. 2. quæſt. 6. per*
totam, examinans, in eam ſententiam veni, quod
licet univerſaliter loquendo hoc maxime operoſum,
ſit, tamen *num. ult.* eam concluſionem firmavi, ni-
2 mirum, haberi poſſe certam cognitionem, atque in-
fallibilem hominem ex veneno propinato non obiiſ-
3 ſe, quia tametſi omnia pene accidentia, quæ pul-
lulant ex veneni externi aſſumptione, apparere poſ-
ſint ex veneni interni violentia; quia venena in no-
ſtro corpore generata poſſunt ad amuſſim referre natu-
4 ram, & malitiam venenorum externorum, tamen
non e converſo fit, quod venena externa omnia acci-
dentia excitare valeant, quæ excitare ſolent quædam
5 venena interna; ut Peſtis venenum; hoc in caſu noſtro
manifeſtiſſimum fit: quia etiamſi vomitus materiarum
corruptarum, ingens ille capitis dolor, ſitis ardens,
anxietudo, morbi acuties, ac mortis celeritas, & ap-
parentes denique in cadaveris peticulæ, & exanthema-
ta peſſimi coloris, & livores potuerint ex veneno pro-
pinato pullulare, Bubones tamen in inguinibus non
6 niſi a veneno interno originem habere potuerunt, ne-
que unquam in potionatis tale quid obſervatum memi-
ni me legiſſe: & ratio evidens eſt, quia apparentia hu-
jusmodi tumorum fit ob id, quod Natura ipſa per
conſuetas vias, nempe emunctoria exonerare ſe pro-
curat, ubi corruptos, ac noxios humores in corpo-
re ſtabulantes perſentit; at vero ubi veneno exter-
no eſt irritata, per proximiores ductus illud expel-
lere conatur, hoc eſt per ventriculum, vomitum ex-
citando, aut per inteſtina (licet minus tuto) exci-
tando ventris fluxum. Quibus adde, quod vene-
num externum extra venas permanens non poteſt per
ipſos ductus venales expelli, ut venenum internum,
quod natura ad emunctoria per eoſdem ductus, ubi-
cunque exiſtant, ſæpiſſime, ne ſemper dicam, de-
mandare ſatagit. Ergo apparentia hujusmodi tumo-
rum, vel pene Aures, vel ſub axiliis, vel in inguini-
bus, ſemper facit certitudines, quod venenum, ex
quo Æger ſublatus eſt, internum fuerit, non exter-
num, unde idcirco dicitur, Bubones eſſe ſignum Pe- 7
ſtis demonſtrativum. Lud. Septal. *lib. 3. de Peſt. cap. 5.*
nempe ſignum quod ſoli Peſti, non ulli morborum
convenit: quod in caſu noſtro manifeſtiſſimum fuit,
cum Olympia, ut in proceſſu habetur, tertia ab inva-
ſione morbi in inguinibus dolorem paſſa ſit, in illiſque
levis tumor apparuerit.

Neque contra hoc quicquam facit, quod adverſarii opponunt, nempe dolorem illum, ac tumorem, qualiſcumque fuerint, non apparuiſſe ex violentia Peſtis, ſed tantum ex humorum agitatione a veneno propinato facta, & ex nimia febris non peſtiferæ, ſed tamen malignæ incaleſcentia, ut alias evenire, nec de raro obſervamus; at in Peſte & tumores, & dolores, ubicunque fuerint, multo evidentiores ſunt, cum Natura, ob majorem morbi malitiam, conetur noxios humores vi, ac valide ad eas partes expellere.

Reſpondetur enim, quod tantum abeſt, ut hujus-
modi tumores, cum ſolum leviter apparent, ex alio
morbo, quam ex Peſte eveniant, ut tunc maxime ex
Peſte fieri certius commoſtrent, quia arguunt, Natu- 8
ram ſtimulatam quidem a peſtilentium humorum ma-
lignitate ac pernicie ad ſe exonerandum, ſed præ de-
bilitate. ſuccubuiſſe, nec ad opus perficiendum ſuffe-
ciſſe; & ſic quantopere poteſt, nos utcumque fiden-
tiores reddere, ac ſpem aliquam ſalutis promittere,
cum tumores foras proſiliunt, ac de ſe manifeſtam co-
gnitionem præbent, ex eo, quod validam Naturæ vir-
tutem expultricem, ac ejus ſupra materiam morbifi-
cam, ac peſtilentem dominium oſtendunt; tantopere
cum leviuſculam, aut nullam de ſe ſignificationem
præbent, ipſam Naturam jam proſtratam, & a mor-
bi malignitate evictam portendunt: nam tales pe-
ſtiferæ febres adeo exitiales ſunt, ut illico cordi vi-
tæ fonti inſidientur, & ſpiritus omnes, ac nativum
calorem obruant, & penitus extinguant, ita ut ip-
ſam Naturam ne inſurgere quidem momento per-
mittant contra irruentem humorum perniciem;
quæ ægrum in citiſſimam, ac quaſi repentinam mor-
tem præcipitat.

Multo minus contra faciunt, quæ de novo ab Ad-
verſariis objiciuntur, atque illud præcipue, quod a
Galen. *lib. 6. de loc. aff. cap. 5.* & ab aliis tam Medicis,
quam Jureconſultis, quos adduxi *lib. 2. Quæſt. tit. quæſt.*
1. *num.* 6. firmatum eſt, nimirum quod ſi aliquis cum
ſanus, ac robuſtus degeret, victus ratione ſanorum
modo inſtituta; ab aſſumpto cibo in prava ſymptoma- 9
ta incidat; certitudinem propinati veneni faciat.
Cum ergo Olympia ſana omnino degeret; & repente
ab aſſumpto cibo in cęna in tam pernecabilem morbum,
tam horrendis ſymptomatibus aſſociatum inciderit;
eam certe non ex internorum humorum corruptione,
ſed ex adminiſtrato veneno ægrotaſſe, ac ſuccubuiſſe
firmandum.

Sed hoc nihil omnino afficit, quia Guleni, alio-
rumque Medicorum aſſertio, licet alias in cæteris ca-
ſibus locum habeat, nequaquam habet locum in Peſte:
quia, ut notavi alias *lib. 2. Quæſt. tit. 2. quæſt. 7. num.*
5. Peſtis venenum non aliter quam quæcunque poten- 10
tiora venena externa homines ſanos, ac robuſtos, ſuiſ-
que negotiis graviter incumbentes adoritur, immo mul-
to facilius ſanos & robuſtos, quam debiles & valetudi- 11
narios, & idcirco ſemper magis infeſtum eſt juvenibus,

quam ſenibus; ut ex Plin. *lib.* 7. *Nat. hiſt. c.* 50. Raſi *lib. de Peſte*, *cap.* 1. Fernel *lib.* 2. *de abd. rer. cauſ. cap.* 12. & aliis notavi *lib.* 3. *Quæſt. tit.* 3. *quæſt.* 1. *n.* 53. etiam Juriſperitorum auctoritate firmavi. Quamobrem humorum naturalis conſtitutio, hominisque bona valetudo, ac vigor, certum indicium præbent propinati veneni, ſi ab aſſumpto cibo ille terribilibus ſymptomatibus prehendatur, ſed hæc in Peſte non habent locum, ob rationem jam enarratam; cui adde, quod ipſiſſimum Peſtis venenum externum eſt,
12 quoad modum nocendi, quia ab extra hominem adoritur, & ab aere putrido ægris communicatur, vel ab ipſismet ægris ſani inficiuntur per contagium, unde non ſecus ac alia venena externa homines ſanos & robuſtos adoritur, & ad citam mortem perducit.

Neque item pro adverſariis quicquam facit, quod Olympia illico atque cænata eſſet, & dormitum ſe conferret, de ſtomachi dolore, & anxietudine conqueſta ſit, & plura per vomitum rejecerit ſapore abominabili cum cibis aſſumptis commixta, quæ quidem nihil aliud fuiſſe firmari poteſt, quam ipſius propinati veneni portiones.

13 Verum hoc ſymptoma maxime familiare eſſe ſolet in primo Peſtis inſultu, ut Auctores omnes *in tractatu de Peſte*, unanimiter teſtantur; & ſi quid poteſt differentiam facere inter vomitum, qui ex propinato veneno excitatur, & illum, qui fit ob violentiam veneni interni, illud eſt, quod ubi fiat a veneno aſſumpto
14 hominem potius ſublevat, quam ſecus; ita utplurimum illud a morte vindicet, unde eſt, quod niſi reputantur venena, non occidant, quod peculiare eſſe erodentium, & putrefacientium venenorum docet Galen. *lib.* 3. *de ſimpl. Med. facultat. cap.* 25. at vomitus, qui ex corruptione humorum fiat, nec facile, nec cito ſedatur, nec proficuus eſt, ſed interdum per totum morbi decurſum durat, ita ut ægros vix ullo cibo, aut potu refici permittitur, quemadmodum in Olympia factum eſt, quam conſtat ita pertinaci vomendi voluntate fuiſſe detentam, ut non potuerit unquam ſine moleſtiſſima nauſea cibum ullum, vel potum capere: unde ex circumſtantibus nonnulli, ac præſertim mulieres, firmabant, illam præ debilitate ſuccubuiſſe.

Sed præter hæc non leve indicium facit, quod Olympia ex veneno interno, non ex propinato obierit,
15 febris ab initio morbi invadens, quæ ſicuti cum veneno externorum facile; & maxime tam ſubito aſſociatur, ita nonniſi ab interno veneno originem in primo inſultu morbi habet, & cum aliis formidabilibus ſymptomatibus ſe prodit; in veneno autem externo, licet ſymptomata ejuſdem gravitatis appareant, cum febre tamen non illico aſſociantur, Daniel Sennert. *lib.* 6. *Pract. part.* 5. *cap.* 3. Ergo cum Olympia illico a febre, & magnis ſymptomatibus ſimul conflictata fuerit, non ab externo veneno ſed ab interno morti adjudicata fuit. Sed ex his facile unuſquiſque conjectari poterit, Peſtem nonniſi ex ſumma humorum putredine excitari, venenum autem propinari abſque ulla putredinis præſentia.

Præterea, ut majorem in modum adverſariorum ſiniſtra opinio convincatur, adnotandum, quod Olympiæ cadaver, Fiſco ſic jubente, ut de delicto præſumpto certior fieret, & domi per nonnullas horas ſervatum, antequam efferretur, ſummæ putredinis indicia commonſtravit, cum tam brevi tempore fœtorem magnum emitteret, & manifeſtiſſime corrumpi
16 obſervaretur, quod de directo contrariatur effectibus veneni externi, cujus proprium eſt cadavera, ut plurimum, a putrefactione ſervare, ita ut difficillime putreſcant, nec verminationem patiantur, teſte Seneca *lib.* 2. *Natur. quæſtion. capit. trigeſimo primo*, cujus rei cauſam, quandam ego conjicio, verum, ac propriam eam attuli. *eod. lib.* 3. *quæſtionum loco citato n.* 20. quod venena omnia ſiccitatem corporibus conciliant, quæ contraria putrefactioni eſt. Hinc etiam forte evenit, quod non tam prompte febris ad propinatum venenum conſequi ſolet: nam febris eſſet indicium putredinis, & ab ea originem duceret, & tamen, cum venena pene omnia calida, & ſicca ſint, perpaucis, quæ frigida ſunt, exceptis, certum eſt frigida contrariari febri; cum ergo calida venena, quæ majorem multo activitatem habent, plerumque non ſoleant febrem accendere, manifeſtum inde ſignum deducitur, ea a putredine corpora venenata potius præſervare, quam illa ad eam diſponere. Non contemnendum ergo indicium habendum ex cita putrefactione cadaveris ipſius Olympiæ, eam non ex propinato veneno, ſed ex interno, nempe ex Peſtis veneno 17
occubuiſſe, quod in quantum ab aere ipſo putrido, 18
vel a contracto contagio dependentiam habet, externum certe eſt, ac externum dici meretur, licet in quantum inſignem illico in corporibus excitat putredinem, abſque eo, quod per os ſit adminiſtratum, inter ingenita connumerandum.

Cur ergo inquies, Peſtis venenum, ſi externum eſt, 19
non eodem modo, ut alia venena externa, corpora a putrefactione non præſervat, imo non modo non præſervat, ſed illa quam citiſſime corrumpit: an non & hoc ipſum venenum calidiſſimum eſt, ut omnia venena externa eſſe jam ſuperius firmatum? Reſpondeo, quod Peſtis venenum nihil aliud eſt, quam ipſe aer corruptus, unde & corruptivum ex ſua natura eſt, & in genere eorum venenorum recenſendum, quæ putrefacientia dicuntur. Ergo de novo inſtabis, hoc veneni genere Olympia potuit potionari, & inde procedere tam cita corporis putrefactio. Ad hoc tamen dico, quod talia venena neque adminiſtrari facile poſſunt, 20
neque adminiſtrata celari, cum facile ſe manifeſtiſſimis ſignis prodant ob eorum horrorem, & abominationem: præterquam quod ſi evomantur, ut plerumque fieri ſuperius dictum eſt, non occidunt, itaque cum Olympia illico a cœna evomuerit, ſi vomitus ex adminiſtrato veneno excitatum eſſet, debuiſſet ei proficere, eamque a morte vindicare, quod cum non ſucceſſerit, dicendum, venenum, ex quo deceſſit, non fuiſſe externum.

Adde his, quod Peſtis venenum immediate ad cor, ad cerebrum, & ad majores venas per reſpirationem ſe inſinuat, venenum autem propinatum a ſtomacho recipitur, ibique interdum remoratur, absque eo, quod febrem tam prompte excitare poſſit: quin & ſubſtantia ipſius veneni peſtilentis, quia tenuis eſt, in cauſa eſſe poteſt, ut promptius, quam quodvis aliud externum venenum (quæ omnia denſa, & craſſioris omnino abſque dubio ſubſtantiæ ſunt) ad cor, & propinquas venas, & ad cerebrum ſe conferat. Et quibus luce clarius patere exiſtimandum, Olympiam ex *Peſte obiiſſe*, non ex propinato veneno, ac Tiberium ejus maritum tanquam innocentem eſſe abſolvendum.

CONSILIUM LXXVIII.

Ad Titulum quartum libri quinti.

De Aere, Aquis, & Locis.

ARGUMENTUM.

Mutius Rabilius duxerat Terracinæ (quæ Anxur antiquitus dicebatur) virginem uxorem, unicamque filiam, atque hæredem ſatis divitem, nomine Clementiam, ac ſe obligaverat in perpetuum cum ea inibi commorari, neque in alium locum illam unquam traducere. Tranſacto anno, cum Mutius venationibus, ac commeſſationibus abſq; modo vacaret, neque aliis gravioribus erratis in victu abſtineret, in imi ventris rebelles obſtructiones, ac deinceps in lentas, ac longas febres lapſus, in cachexiam lapſurus videbatur; unde ex Medicorum conſilio, Tibur locum aeris laudabilioris, ac patrium ſe contulit, ibique in victu cautius ſe gerens, ejus beneficio ita profecit, ut ad priſtinam ſanitatem reverſus ſit. Omnem igitur prægreſſæ infirmitatis culpam in pravitatem aeris Terracinenſis rejiciens,

ani-

animum à reditu ad uxorem omnino abalienavit, unde illam, ex qua jam puerum ſuſceperat, & quæ iterum utero gerebat, ad ſe accerſit: illa Marito obediens Tibus ſe contulit, ibique vix per menſem commorata in tuſſim, & ſanguinis ſputum lapſa, timore perculſa Terracinam reverſa eſt, renuens cum marito diutius inibi commorari; quam rem ægre ferens Maritus, inſtabat pro ejus reditu, contra inſtante uxore, ut ille ad ſe rediret, juxta obligationem in Matrimonii contractu factam. In ea re ſententiam meam pro eo, quod ad Medicum ſpectat, dicere ab Excell. Canoniſta rogatus, ſequentibus ſatisfeci.

SUMMARIUM.

1 *Pactum de commorando perpetuo apud uxorem non tenet ex aliquorum DD. opinione.*
2 *Ubi adeſt juſta cauſa prohibens cohabitationem cum uxore, etiamſi pactum de ſua natura teneret, irritum evadit.*
3 *Sanguinis ſputum ſemper malum.*
4 *Ex Matrimonii vinculo uxor tenetur ſequi virum, & cum illo cohabitare.*
5 *Pactum, quod Maritus teneatur Cohabitare perpetuo in loco ab uxore deſtinato, eſt contra jus divinum. Contrarium nu. 12.*
6 *Pactum prædictum eſt omnino licitum ex communi DD. opinione, & n. 15.*
7 *Aer frigidus, ac tenuis iis, qui ad Phthiſim ſunt propenſi, eſt contrariiſſimus.*
8 *Uxor non tenetur ſequi maritum, ubi illa ſe exponat vitæ periculo.*
9 *Ex ſanguinis ſputo homines in Phthiſim labuntur.*
10 *Ex Phthiſi Pulmonis ulcera inſanabilia conſequuntur.*
11 *Obſtructiones partium naturalium, etiamſi rebelles & contumaces ſint, minus vitæ periculum habent, quam habeat Phthiſis.*
13 *Obligatio Mariti ad dotandam uxorem, quam indotatam duxit, valida eſt, licet ſit contra rei naturam.*
14 *Pactum inter conjuges non petendi, nec reddendi debitum, eſt validum.*

DUo præcipue puncta diſcutienda in hoc caſu ex Canoniſtarum Decretis videntur; & primò, an Maritus cogatur ſtare obligationi per ipſum factæ de commorando Terracinæ, inibique cum Clementia uxore cohabitando, non obſtante pravitate aeris ejus loci ſibi maxime infeſti. Secundò, an ex parte, Clementia, non obſtante ægritudine ſecuta ob mutationem aeris patrii in aerem Tibertinum, teneatur ſequi maritum, & cum eo Tibure cohabitare.

1 Et quoad primum, nulla hæſitatio videretur intervenire, ſi nonnullis Doctoribus adhærere licet, volentibus, Maritum non teneri, neque hoc pacto obſtringi ad commorandum perpetuo cum uxore; hoc enim pactum eſt invalidum; ita dicunt Doctores nonnulli, quos citat Rota *in Tridentina Matrimonii 27. Junii 1646. coram Celſo, verſ. Nam licet, & in eadem coram Albergato 1650. n. 6.* quia de jure naturali, divino, & poſitivo
2 uxor tenetur cohabitare cum marito, Rot. *in Piſaurenſ. Jocalium 1648 coram Arguelles, n. 50.* Quinimo etiamſi tale pactum de ſui natura eſſet validum, in caſu noſtro non teneret, præſente cauſa juſta, & legitima, ob quam Mutius in loco convento inhabitare non poteſt, ob vitioſi aeris malitiam, ob quam in tam longam, ac periculoſam ægritudinem lapſus eſt; irritatur ergo ex hac cauſa hujuſmodi pactum, ita ut ei ſtare ulterius Maritus non teneatur. Ead. Rota *ibid. verſ. certum eſt tamen, & in ead. coram Albergato 1650. nu. 7. & in ead. coram Royas 14. Martii 1652. verſ. Et quamvis.* Licet enim Mutius ab ea ægritudine ſeſe optime recollegerit, & ad priſtinam ſanitatem redierit, tamen juſta cauſa illum movet, ad non redeundum Terracinam, ob timorem ſcilicet reincidentiæ in eundem morbum, qui tandem terminari poſſit in mortem, cùm Aer illius loci de ſua natura ſit maxime inſanus ac vitioſus, illique ſumopere inimicus.

Quoad ſecundum punctum dicendum videbatur, 3
Clementiam teneri maritum ſequi, non obſtante ſecuta infirmitate Hæmoptoica, hoc eſt ſanguinis ſputo, quia licet ſanguinis ſputum ſemper malum portendat, cum hominem oſtendat Phthiſi obnoxium, & licet ſanguis quocunque modo ſurſum feratur, malum, ex Hippocrat. *lib. 4. Aphor. 25.* peſſimum autem ſit, ubi ſputo rejiciatur, tamen quia Clementia, ob uteri geſtationem, eo ſymptomate moleſtatur, non adeo ex eo periclitari poteſt, ut alias poſſet, quia ob menſtrua retenta occaſione prægnantiæ, Natura aliquam ſanguinis ejuſdem partem ad ſuperiora demandando, eam per ſputum ejicit, exonerando ſe per viam, cum per conſuetas, & internas non poſſit; neque adeo infrequens hoc ſymptoma in mulieribus utero gerentibus, ut de raro obſervandum ſe præbeat: & tamen experimur hujuſmodi mulieres abſque ulla ipſius pectoris noxa, & abſque eo, quod in Phthiſim labantur, a partu fœliciter evadere, incolumeſque omnino vivere, a ſputo etiam ſanguinis liberatas. Cum ergo Clementia, ex vitio Aeris Tiburtini, in quo cum Marito commorari debet, non ægrotaverit, ſed ex culpa tantum graviditatis, non poteſt ſe eximere ab obligatione, qua tenetur ſequi Maritum, quocunque eam vocaverit; maxime cum ſatis ſuperque pateat, ipſam non incidiſſe in ſputum ſanguinis, ut ſibi perſuadet, ob rigiditatem Aeris Tiburtini, quia etiam in patrio Aere Terracinenſi eadem graviditatis occaſione in idem ſymptoma lapſa eſt, & innoxia evaſit, cum fœliciter pepererit, & a partu ſputum ſanguinis omnino ceſſaverit. Debet ergo omnino ſequi maritum ſuum, & cum eo, ubi juſſerit, cohabitare, ut ex matrimonii vinculo eam teneri palam eſt. Rota 4
in Sen. Matrim. 1696 coram Rota n. 1.

Neque abſque ſummo jure dicebant Doctores, qui pactum hujuſmodi, quo Maritus ſe obligat cohabitare cum uxore, non eſſe validum voluerunt, quod hoc eſſet contra jus divinum. Sannaz *de ſponſal. & matrim. lib. 1. Interpr. cap. 4. n. 38.* quia hoc pacto Maritus eſſet ſub poteſtate uxoris, contra quam jubeat prædictum jus divinum præcipiens, uxorem eſſe ſub poteſtate Viri; Sanchez *de Matrim. lib. 1. diſput. 41. n. 1.* Igitur cum Mutus non teneatur ſtare pacto de cohabi- 5
tando Terracinæ cum Clementia, & e contra Clementia teneatur ſequi Maritum, cogenda eſt, ut, non obſtante inani ejus timore, Maritum ſequatur, & cum eo perpetuo cohabitet.

Sed contra prædicta omnia ad Clementiæ favorem, 6
dicebatur primo, pactum de cohabitando Terracinæ cum uxore inter conjuges emanatum, eſſe validum, ipſumque Mutius teneri ad ejus obſervantiam, ut ex communi DD. opinione teſtatur Rota *citata deciſ. cor. Royas, verſ. Injuſtitia enim*; præſertim cum nulla juſta cauſa offeratur, quæ illum ab obſervantia hujuſmodi obligationis eximere poſſit: nam licet ille in Aere Terracinenſi ægrotaverit, nec ſine vitæ periculo, tamen non poteſt, nec debet ſuæ ægritudinis cauſam in malitiam Aeris illiuſmodi rejicere, ſed potius in malam, imo peſſimam victus rationem, qua uſus eſt inibi commorando, cum qua victus ratione licet deberet poſt modicum tempus pejus multo ægrotare, quam ægrotaverit, tamen per multos menſes in eodem Aere ſanus, ac pancratice vitam traduxit; ſed quid mirum, illum tot comeſſationibus deditum, tam frequenti, ac intempeſtivo exercitio defatigatum, totque multiplicatis erroribus in victus ratione derivantem, poſtmodum tantopere ægrotaſſe? Imo multo magis mirum videri debet, quomodo potuerit mortem effugere. Itaque ſtante pacto de cohabitando cum uxore in ſuo robore, redire tenetur ad illud adimplendum, cum excuſatio, qua ſe tueri contendit, quod Terracinenſis Aer ſit minime noxius, ac ſibi ſummopere contrarius, nullius valoris exiſtat, *ex prædictis.*

Quod multo fortius procedit, ſtante impedimento ipſius Uxoris, propter ſuperveniens ſanguinis ſputum, quod illam prohibet cum Marito in Aere ſibi inte-

infeſtiſſimo cohabitare, nam experientia ipſa ſatis ſuperque oſtendit, Aerem Tiburtinum eſſe ipſi maxime inimicum, nec ſine evidenti ratione, cum frigidior ac tenuior ſit, quam hoc ſymptoma requirat, & naturalis ipſius uxoris propenſio ad Phthiſim, quia, ut patet, habitus eſt tenuis, ac gracilis, colli oblongi, ſpatularumque elevatarum, anguſtique pectoris; qui habitus eſt eorum, qui ad Phthiſim a Natura propenſi ſunt, ut Medici omnes *in propriis Practicis* teſtantur.

7 Hujuſmodi autem corporis conſtitutioni Aer frigidus, ac tenuis eſt omni ex parte contrarius; ut iidem omnes Practici unanimiter docent, cum de electione Aeris ad hujus morbi curationem facientes verba faciunt: nam Aer hujuſmodi pectus, & ſpirituales partes anguſtare ſolet, ſputum reſtringere, & in ejus vicem ſanguinis ſputum excitare, & in ſumma Phthiſim accerſere, præterquam quod Cerebrum exprimendo diſtillationes irritat, quæ ad pectus præcipitare morbum accelerant.

Unde corruit Mariti aſſertio, ac inſtantia pro eo ſcribentium, quod Clementia in ſputum ſanguinis inciderit, ob culpam, tantum graviditatis, maxime quia ejuſdem graviditatis culpa alias in patrio Terracinenſi eodem ſanguinis ſputo fuerit moleſtata: nam contra probatur ex natura & propenſione potius, quam ex culpa graviditatis, ad illi eveniſſe, quid alias, cum nondum Marito juncta eſſet, eadem Hæmoptoica paſſione, ſeu ſanguinis ſputo tentata fuit ex minima occaſione data, deponendo ſe aeri Boreali, ex quo errore primo in pectoris dolorem, ac poſt ſiccam tuſſiculam in ſanguinis ſputum lapſa eſt, unde opus habuit ſanguinem ſibi detrahere, & aliis remediis ſe munire, ad ſanguinis ſpuitionem compeſcendam, ne in pejus laberetur, quod tunc facile ſucceſſit, quæ omnia ſatis probata remanent per Teſtes ad hoc adductos.

Quamobrem ex his clariſſime conſtat, Clementiam non ex culpa graviditatis, ſed ex naturali diſpoſitione ſanguinis ſputo eſſe ſubjectam; licet autem negari non poſſit, quod quando hoc ſymptoma ex culpa tantum graviditatis evenit, minus periculi afferat, & forte ab omni periculo abſit, tamen id locum habet in mulieribus ſanis, & nulla pectoris labe infectis, contra vero in Muliere Phthiſi obnoxia, ut Clementia eſt, etiamſi ad graviditatem culpam ſanguinei ſputi referendam eſſe contendamus, non ſolum non eſt abſque periculo, ſed ipſa graviditas accelerat morbum, qui alias ex ſola naturali diſpoſitione pullularet.

8 Ex quibus concludenter educitur, quod cum Clementia non poſſit ſequi Maritum proprium, niſi cum imminente, ac proximo vitæ periculo, nullo modo teneatur illum ſequi: Ita Summa Sylveſtr. *verb. uxor. n.* 8. Summa Angel. *verb eod. num.* 9. Sanchez *de Matrim. lib.* 1. *diſpup* 41. *nu.* 4. Nam palam eſt, quod homines ex ſputo ſanguinis in Phthiſim incidant, & mortem denique obeant, ut clare docet Hippocrat. *lib.* 7. *Aphor.* 5. ibi. *A ſanguinis ſputo, Puris ſputum, a Puris*
9 *ſputo Tabes, & mors.* Quod multo magis facit Clementiæ timorem rationabilem, quia Phthiſis modus eſt incurabilis in iis maxime, qui a natura ad eam diſ-
10 ponuntur, *ex ea enim Pulmonis ulcera inſanabilia conſequuntur.* Galen. *lib.* 7. *Aphoriſm.* 16. Celſ. *ſuæ Medic. lib.* 3. *cap.* 22. Jure igitur optimo excuſatur Clementia, recuſando cohabitare Tibure; ne ejus aeris rigiditate in Phthiſim labatur.

Neque in contrarium facit oppoſito, quæ fit circa Mariti infirmitatem; opponitur enim, quod quemadmodum Clementia ex contrarietate aeris Tiburtini poteſt incurrere infirmitatem mortalem, ſic Mutius ex malitia aeris Terracinenſis in idem periculum labi poſſit, ut de facto alias lapſus eſt, & ſic eodem modo excuſatur Mutius a cohabitando Terracinæ cum propria uxore, ut excuſatur Clementia a cohabitando Tibure cum proprio Marito; unde non poterit adſtringi Mutius ad cohabitandum Terracinæ, quemadmodum non vult Clementia adſtringi ad cohabitandum Tibure.

Sed videtur omnino diſparem eſſe rationem, & quoad morbi alterutrius qualitatem, & quoad obligationem; quoad morbum enim, ſi comparentur obſtructiones viſcerum naturalium, & inde enatæ febriculæ,
etiam natura tendente ad malum habitum, cum Phthi- 11
ſi, multo minus periculi habere illas comperiemus, cum non tam prompte vitæ inſidientur, neque adeo nobilem partem obſideant, ut Phthiſis, imo neque tam difficulter ſanantur, ut ſputum ſanguinis, & inde orta Phthiſis, quæ ſemper in mortem terminatur, & ſi aliquando Æger melius habere videatur, cum nunquam integre convaleſcat, promptiſſime recidivam facit, contra quam eveniat de prædictis obſtructionibus, & morbis eas conſequentibus, quia aliquando, & ut plurimum omnino ſperantur, neque, ſi cautione ægri utantur, de facili revertantur.

Magis ergo dicemus excuſari Clementiam a cohabitando Tibure cum Mutio ejus marito, quam Mutium a cohabitando Terracinæ cum Clementia ejus uxore, reſpectu periculi, quod uterque ex cohabitatione hujuſmodi ſubire poteſt.

Quoad obligationem autem, videtur Mutius non habere juſtam cauſam ſe eximendi ab obligatione cohabitandi cum uxore, quam multo magis juſtam cauſam habere conſtat eximendi ſe ab obligatione cohabitandi cum marito, quæ cauſa id inſuper operari videtur, quod Mutius magis teneatur ad reddendum uxori debitum cohabitando cum illa, quam teneatur Clementia ad reddendum debitum cohabitando cum marito, cum majori periculo illa ſe ſubjiciat, cohabitando cum marito, quam maritus cohabitando cum uxore, ut jam probatum eſt.

Non deſiſtendum autem, quin difficultati reſpondeamus adverſus mariti obligationem de cohabitando cum uxore factæ, quæ irritari vult talem obligationem ex eo, quod ſit contra jus divinum, ex quo habetur, Mulierem eſſe debere ſub poteſtate Viri, 12
cum per eam obligationem Vir potius fiat ſub poteſtate mulieris. Reſpondetur enim primo, hoc in tantum habere poſſe veritatem, in quantum Vir contra propriam voluntatem cogeretur cohabitare, ubicunque uxori liberet, ſed non procedere, cum Vir ex propria voluntate remittit de jure ſuo, contentum ſe dicit in hoc uxore obſecundare; favori enim ſuo, unuſquiſque poteſt renunciare, Rota *in Bonon. fideic. de Ramundinis* 15. *Febr.* 1636. *coram Dunozetto num.* 13. cum maxime id nunquam facere ſoleat abſque proprio intereſſe, & utilitate, qua allectus ad matrimonium eſt, cum licite poſſit quis ad matrimonium allici ſpe lucri, Rota *in Venuſina Legati Jun.* 1623. *cor. Coccino nu.* 2. 31. & 41. in cæteris autem omnibus mulierem ſibi ſubjectam habere velit. An non alia per multa ex pacto inter conjuges fiunt, quæ alias contra rei naturam ſunt? ut cum Vir, exempli gratia, uxo-
rem indotatam ducit, & ipſe ſe adſtringit ad eam do- 13
tandam, cum ſecundum jus, & æquitatem, uxor marito dotem tribuere debeat onera matrimonii ſuſtinenda. Ducere ergo uxorem indotatam adeo contra naturam eſt, ut reputetur ſumma dementia & miſeria: Fontan. *de pact. nupt. clauſ.* 5. *Gloſ.* 1. *part.* 1. *n.* 8. *ad ſeqq.* quam ſequitur Hector Capyc. *conſil.* 72. *nu.* 31. unde ex generali conſuetudine matrimonium non præſumitur contractum ſine dote; Ludoviſ. *in Roman. Dotis, ſeu pecuniaria*, quæ eſt, *dec.* 60. *inter ejus impreſſas n.* 4. quia etiam dicitur apud eundem Fontanell. *ibid. num.* 15. ex Luca de Penna peccare, qui ſine dote matrimonium contrahit, quod Canoniſtæ viderint; Satis nobis ſit, quod prædictis non obſtantibus, ducere uxorem indotatam, & pactum de eam dotando, non eſſe illicitum; unde neque eſt peccatum.

Quin etiam alia permulta pacta fieri inter conjuges, illicitum non eſt, neque contra jus divinum, aut humanum, quæ tamen alias ipſum Matrimonium deſtruere viderentur, ut eſſet gratia exempli, obli-
gatio non petendi, neque reddendi debitum matri- 14
moniale: tamen hujuſmodi pactum validum eſſe adſtruunt Canoniſtæ: Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *diſputatione trigeſima ſeptima, numero decimo octavo.* Et in ſumma, nihil violenti in pacto de cohabitando cum uxore intervenit, cum obligatio illa a libera voluntate ipſius mariti dependeat, a qua propter propriam utilitatem recedere, neque ab ulla Lege, neque ab ullo Canone prohibetur; quod nequaquam ita procederet,

ſi

ſi tale pactum contra jus divinum eſſet, quia per illud deſtrueretur omnino Matrimonium contractum, qui ipſo facto evaderet illicitus.

Videtur ergo vero magis conſentaneum eſſe, pactum de cohabitando cum uxore, nempe in loco, in
15 quo uxor ipſa Maritum adſtringit, eſſe licitum, ac validum, & maritum teneri ad ejus obſervantiam, ubi nullam juſtam, ac legitimam cauſam habeat recedendi a facta conventione.

CONSILIUM LXXIX.

Ad Titulum Primum Libri Quarti.

De Miraculis.

ARGUMENTUM.

Inter nonnulla opera, a devoto quodam Dei ſervo patrata, quæ miraculoſa exiſtimabantur, erat præſumpta juvenis cujuſdam aqua ſubmerſi, ac ſuffocati, in vitam revocatio, quam multiplici teſtimonio tam evidenter probatam inculcabat Religioſus quidam, qui eam rem promovebat, ut nullum de ea dubium fieri poſſe firmaret. Ego plurium Teſtium depoſitiones circa hoc factum revolvens, in eam ſententiam veni, hujuſmodi reſurrectionem non eſſe ullo modo probatam, ex iis, quæ ſequuntur.

SUMMARIUM.

1 *Qui vult probare mortuum reſurrexiſſe, tenetur ante probare illius mortem.*
2 *Mortis probatio eſt difficilis, imo impoſſibilis probationis, antequam ſigna putrefactionis cadaveris ſe prodant.*
3 *Finita vita certa nota ſunt.*
4 *Ex violentia aliquorum morborum homines mortui apparent, etiamſi adhunc vivant.*
5 *Vivi pro mortuis aliquando elati.*
6 *Non diſtinguitur vere mortuus ab homine aliquo morbo ſuffocante detento, & n. 20.*
7 *Qui morbo aliquo ſuffocante pereunt, non ante tertiam diem efferendi, & cur.*
8 *Signa mortis æquivoca ſunt, ita ut etiam in viventibus appareant.*
9 *Non probata morte, non poteſt probari reſurrectio.*
10 *Reſurrectio mortis tantum hominibus competit.*
11 *Bruta mortua non ſunt capacia reſurrectionis.*
12 *Criſis quid.*
13 *Criſis in ſanatione morborum ſemper excludit miraculi efficientiam, quantum eſt ex hoc.*
14 *Homo nec per momentum quidem poteſt ſine reſpiratione vivere.*
15 *Viventem non ſpirare eſt impoſſibile.*
Dic ut n. 16.
17 *Poteſt quis ſine apparente reſpiratione vivere, nunquam autem ſine tranſpiratione, quæ non apparet.*
18 *Reſpiratio quarum partium officio fiat.*
19 *Quomodo fiat, ut ſine apparente reſpiratione homo per aliquod tempus vivat.*
20 *Mortuum eſſe hominem nonniſi ex cadaveris putredine pro certo deprehendi poteſt.*

PRobationem Reſurrectionis prætenſæ Juvenis, de quo agitur, non eſſe ſufficientem, & ex ipſa teſtium depoſitione ne invalidari ex hac una conditione manifeſte elicitur, quod qui vult pro veritate te-
1 ſtificari, mortuum aliquem reſurrexiſſe tenetur ante certo ſcire, ac indubie deponere, illum vere fuiſſe mortuum, quod non modo eſt difficile pro certo
2 deponere, antequam cadaver putreſcere incipiat, ſed eſt omnino impoſſibile; quia, ut dicebam *lib. 4. quæſt. tit. 1. quæſt. ult. num.* 54. ex Celſi auctoritate *lib. 2. ſuæ*
3 *Medic. cap. 6.* Ne finitæ quidem vitæ ſatis certæ notæ unde non modo perſonæ vulgares, & idiotæ, quales ſunt omnes adducti Teſtes, in hoc poſſunt decepi, putando, alii quem mortuum eſſe, qui adhuc vivat, ſed etiam ipſi Philoſophi, quin & ipſiſſimi Medici expertiſſimi, qui cum aliunde non poſſint ejus rei certitudinem habere, ut certiores de veritate fiant in tam abſtruſa dubietate ad nonnulla experimenta confugiunt a me *loco citata* recenſita, quæ tamen leviora ſunt, & fallacia eſſe plures Medicorum teſtantur.

Neque hoc mirum eſſe debet, quia ex violentia ali- 4
quorum morborum homines ita extra omnem vitæ ſenſum rapiuntur, ut ne minimum quidem vitæ ſuperſtitis ſignum præſeferant, ex quo pro vivis exiſtimari poſſint, quorum morborum recenſionem habes *præd. lib. 4. loco eod.* & alibi. Atque hinc factum aliquando eſt, ut vivi pro mortuis elati ſint, ut patet ex
hiſtoriis relatis per Schenckium *lib. 1. Obſervat. tit. de* 5
Apoplexia, & alibi, & ex aliis relatis per Dom. Terill. *de cauſ. rep. mort. ſection. 6. cap. 2.* quibus ego aliam annectam nulli alteri minus admirandam, quæ ſequens eſt.

Juvenis quidam in Archihoſpitali S. Spiritus ægrotis inſerviens anno præterito 1656. Peſte correptus eſt, ex cujus violentia in ſyncopem lapſus pro mortuo elatus eſt, ejuſque corpus inter cadavera peſte ſublata ejectum, cum quibus dum veſpilliones parant illud navicula per Tiberim ad deſtinatum locum aſportare, ille vitæ aliquem ſenſum præbuit, unde ad Hoſpitale relatus, & utcunque ab eo ſymptomate ſeſe recolligens poſt dies in novam ſyncopem lapſus, unde iterum ejus corpus inter cadavera peſte ſublata conjectum eſt, cum illis Terræ demandandum, ſed denuo reviviſcens, aptiſque medicamentis recreatus tandem a morbo in totum liberatus adhuc in vivis degit. Sed in hac eadem peſte hic Romæ alios non adhuc vita deſtitutos pro mortuis ſepulchro demandatos eſſe ſcimus.

Quæ hiſtoriæ ſatis ſuperque oſtendunt, nullo modo poſſe hominem non adhuc vita functum a utre mor-
tuo cognoſci, ubi aliquo morbo attonito, puta Apo- 6
plexia, ſyncope, aut aliqua ſuffocationis ſpecie detineatur. Quamobrem optimo conſilio ſuadent Medici, ne hujuſmodi morbis oppreſſi, ac mortui exiſtimati, ante tres dies efferantur: Avicenna 1. *Tertii,*
tract. 5. c. 12. & ex vetuſtioribus alii pleriſque Domin. 7
Tertil. *loco cit.* Franciſcus Ranchinus *de morb. ſubitan. cap. 1.* quia per totum hoc ſpatium, tridui nempe, eos, ubi mortui vere non ſint, reviviſcere poſſe dicunt. Et ratio aſſignationis termini prædicti ex Medicorum auctoritate alias a me aſſignata eſt *loco citato num.* 50.

Ex quibus facile deduci poteſt, Teſtes examinatos non potuiſſe de certa ſcientia deponere, quod juvenis ille ex ſuffocatione in flumine fuiſset vere mortuus; ſed tantum, quod apparebat mortuus, & talis ab ipſis exiſtimabatur, quia, ut omnes unanimiter deponunt, nullo modo movebatur, nec ullo modo reſpirabat, frigidus erat, oculis obſcuris, facie ſubtumida, ac lethali pallore inſigni.

Sed hæc ſigna omnia æquivoca ſunt, & communia
ſunt cum non vere mortuis, ſed ab aliquo ex comme- 8
moratis morbis detentis, nempe forti Apoplexa, ſyncope, vel aliqua ſuffocationis ſpecie, unde non probant, hominem eſſe vere mortuum, & ſic, non pro-
bata morte per eorum præſentiam, non poteſt proba- 9
ri reſurrectio, quæ tamen mortuis hominibus com- 10
petit, quia cætera animalia mortem obeuntia, non 11
ſunt reſurrectionis capacia, eorum forma in morte corrupta, nec capaci de non eſſe redire ad eſse, ut explicavi alias *loco citato.*

Non modo autem Teſtium depoſitiones nihil omnino faciunt ad probandam Juvenis illius reſurrectionem, ſed ipſa facti ſeries plurimum facit ad probandum contrarium, nempe illum, cum nequaquam mortuus eſset, ſed adhuc in vita utcunque ſuperſtes eſset, a morbo, hoc eſt a ſuffocatione oppreſsus, morbo a Natura ſuperato, revixiſse.

Narratur enim, Juvenem illum in flumine ſubmerſum, poſt horam ab Aquis exemptum, poſt quatuor ſubſequentes horas ab ore mucoſitates multas emiſiſse

una cum aliqua Aquæ copia, & dehinc ad preces devoti illius Dei ſervi revixiſſe, licet teſtes non concordent de tempore, quo materias illas ab ore ejecit; nam alii deponunt, antequam motum ullum ederet, id factum; alii poſtquam de vita manifeſtum ſignum præbuiſſet. Quomodocunque tamen ſit, certum eſſe debet, non modo hoc miraculoſum non eſſe, ſed neque inter ea eventa connumerandum, quæ multam admirationem audientibus excitare conſueverunt; quippe cum pateat, alios permultos non poſt aliquot horas tantum, ut iſte Juvenis, ſed etiam poſt diem integrum, imo etiam poſt triduum, cum in aquis vel alia ratione ſuffocati eſſent, revixiſſe; & hoc ideo, quia intercepta in aquis reſpiratio, ſpiritibuſque oppreſſis, & Apoplectico affectu excitato, pro mortuis reputabantur, cum tamen adhuc viverent, ſervata vita per tranſpirationem, quæ ſenſim ſuccreſcens in liberam reſpirationem terminata, illos adhuc in vivis eſſe manifeſtum fecit, quod in hoc Juvene eodem modo ſucceſſiſſe apertiſſime commonſtravit egreſſio mucoſitatum, & aquæ ab ore, poſt quarum exitum Natura ſublevata, ac libere reſpirare permiſſa ægrum ad vitam revocavit. Quod perfecto factum multo evidentius patefacit opus hoc ipſi Naturæ tribuendum eſſe, quia non ſine criſi ſucceſſit, quæ nihil aliud eſt, quam motus ab ipſa Natura excitatus ad depellendas extra corpus morbificas materias, & morbos ſuperan-
12 dos, quando bona eſt, & ſubito fit, Galen. *lib.3. de Criſib.cap.* 1. Jam autem alias *loco citato, qu. 4. num. 13. & ſequentibus*, probavi, motum hujuſmodi, cum a Natura ſit, pugnam inſtituet cum morbo, Galen. *ibid.* ſemper excludere Miraculi efficientiam, quantum eſt ex hoc; unde conſtat tam in iis mira-
13 culis, quæ in utraque hiſtoria ſacra recenſentur, nempe nova, & veteri, & in aliis ab Eccleſia ſancta canonizatis, nunquam interveniſſe ſimiles naturæ motus ad manifeſte docendum, effectus illos a ſola divina virtute abſque ulla dependentia a natura emanaſſe.

Neque contra hoc facit illud, quod ad probandum, Juvenem illum fuiſſe vere mortuum, opponunt contrarium ſentientes, dicendo, non poſse hominem ne per momentum quidem abſque reſpiratione vive-
15 re, quia, ut Galenus *lib.6. de loc. affectis c.* 5. dicebat, viventem non ſpirare eſt impoſſibile; unde cum Juvenis, de quo ſermo eſt, per tot horas non reſpiraverit, ut omnes Teſtes unanimiter deponunt, firmandum omnino eſt, ipſum jam vita exceſſiſſe, quia vita a reſpiratione eſt inſeparabilis: Galen. *ibidem*.

Cui tamen difficultati reſpondetur, veram quidem
16 eſſe propoſitionem illam, quod non poſſit quis ſine reſpiratione vivere, ſi de quacunque reſpiratione intelligatur, eſt enim reſpiratio duplex, una quæ nota nobis eſt, per motum apparentem pectoris, aliarumque partium, quæ proprie *Reſpiratio* dicitur; alia
17 quæ imperceptibilis a nobis eſt, quæ Arteriarum Cordiſque officio conſervatur, & hæc *Tranſpiratio* dicitur. Modo ſine illa nobis nota reſpiratione, quæ Pe-
18 ctoris, & Pulmonum evidens motus eſt, poteſt quis non ad horas tantum, ſed ad dies etiam vivere, nunquam autem ſine tranſpiratione; ita Galen. *loco ſup.*
19 *cit.* Avic. 1. *Tertii. tract* 5. *cap.* 12. Idque eam obcauſam ita contingit, quia calor nativus ad extremam debilitatem deveniens, ob alicujus morbi violentiam, non indiget tanta refrigeratione, ut neceſſe habeat Pectoris, & Pulmonis officio refrigerari: Avic. *ibid.* ergo quia tranſpiratio nullo extremo ſigno nobis innoteſcit, cum tamen ea durante adhuc homo in vivis degat, non poſſumus, neque potuerunt adducti Teſtes firmare, Juvenem illum eſſe mortuum, ex eo, quod obſervaſſent, illum non reſpirare, quia
20 hujus reſpirationis privatione, non poteſt diſtingui mortuus ab homine vivente.

21 Pro certo ergo concludendum, hominem vere mortuum non niſi ex incipiente putredine cadaveris certo cognoſci poſſe, hac enim præſente Lazaro, cujus cadaver fœtebat, cum quatriduanus eſset, non potuit ullo modo dubitari, an mortuus eſset, necne, quod ad manifeſtandam tanti miraculi evidentiam, ut alias dixi, factum eſt.

Hæc autem concluſio tam certa eſse debet, ut neque illis experientiis ad cognoſcendum, an homo vivat, necne, ſtandum ſit, cum omnes fallaces ſint, & fidem non mereantur, plures id genus ab Auctoribus in medium producuntur, quibus fidem aliquam habent, cum habere non debeant: nam & lana carpta tenuiſſime ori admota, & aquæ poculum pectori impoſitum, & ſpeculum ad excipiendum ab ore ſpiritum ex reſpiratione emiſsum, & inuſtiones, & ſternutatoria, & ſi quæ alia ſunt, omnia ſuo fine fruſtrantur: nam poſtea in uſum protracta, & determinata, hominem eſse mortuum, compertum eſt, illum adhuc vivere. Fortun. Fidel *lib.* 4. *de Relat. Med. c.* 1. ſternutatoriis plurimum tribuit, cum tamen quotidie obſervemus, ſternutatoria incaſsum adhiberi etiam homini ſuperſtiti, & manifeſte vivo.

Itaque cum hoc putredinis ſignum, quod tantummodo mortis certitudinem facit, in hoc juvene non adfuerit, aliaque ex parte neque ex diuturnitate temporis, quo tanquam mortuus jacuit, neque ex ullo alio certo, & evidenti ſigno pro mortuo ſecundum veritatem judicari potuerit, non poteſt conſequenter firmari, illum reſurrexiſse.

CONSILIUM LXXX.

Ad Titulum Primum Libri Quarti.

De Miraculis.

ARGUMENTUM.

Michael N. N. a puerili ætate uſque ad decimumquintum annum Epilepticis ſymptomatibus frequenter vexabatur, ac procedente a pueritia ætate morbus tantum incrementi ſuſceperat, ut ſingulis noviluniis, vel paulo maturius, aut ſerius illis prehenderetur, Medicus, cujus curæ commiſſus fuerat, multa per plures annos machinatus, nihil profecerat, unde prognoſtico facto, quod non eſſet amplius curabilis humana Arte, Parentes illum devoto cuidam Dei ſervo, de quo in reſponſo præcedenti, tunc in vivis degenti, commendarunt; qui cum eum inviſiſſet, pomum benedictum a ſeipſo illi obtulit poſt recitationem Salutationis Angelicæ jejunio comedendum, quod ille executioni demandavit. Interim, cum domeſtica famula ſe commiſcuit, & in gravem luem Gallicam lapſus eſt, cujus occaſione bubones in utroque inguine ſe prodidere, qui adaperti ad longum tempus copioſiſſimas materias, putridaſque emiſerunt, nec poſtmodum jam a pluribus annis decurſis Epileptico ſymptomate moleſtatus eſt. Hoc factum Religioſus, qui illius ſervi Dei Beatificationem promovebat, Miraculo adſcribendum eſſe pertinaciter contendebat, producta Medici, qui ægrum curaverat, fide; Ego contra, illud mere naturaliter proceſſiſſe, ex ſequentibus demonſtravi.

SUMMARIUM.

1 *Morbus in habitu idem eſt ac connaturalis.*
2 *Morbi in habitu non ſunt amovibiles, quia veluti naturales affectus ſunt.*
3 *Naturales diſpoſitiones ad aliquem morbum contrahendum, ſuperari non poſſunt.*
4 *Epilepſia ubi diu duraverit, non eſt amplius curabilis.*
5 *Epilepſia in pubertate ſecundum plurimum ſolet ſanari.*

6 Qua

6 *Quæ locum habent in Epilepſia per eſſentiam, non habent locum in Epilepſia per conſenſum.*

7 *Unus morbus alterius eſt remedium, ut Quartana; ex qua Epilepſia quandoque ſanatur.*

8 *Ceſſante cauſa ceſſat effectus, quemadmodum manente cauſa tolli non poteſt effectus.*

9 *Frequentia acceſſionum quandò reddat morbum habitualem.*

10 *Morbus non poteſt dici habitualis durante conſenſu, niſi jam in parte fixatus ſit.*

11 *Epilepſia mutatione ætatis removetur, niſi magnopere in victus ratione delinquatur.*

12 *Morbus in habitu ſolidas partes occupat.*

13 *Habitus, & Natura una eademque res eſſe videntur.*

14 *Epilepſia dependens a cauſa extrinſeca nunquam dici poteſt eſſe in habitu.*

15 *Ubi Natura ex ſe operatur, non poſſumus miraculum imaginari.*

ANtequam ad facti veritatem detegendam accedam, rationes adducere præſtat, ex quibus Religioſus ille, & Medicus, qui fidem fecit, moventur ad firmiter credendum, & determinandum opus hoc, ſeu prænarratæ Epilepſiæ ſanationem miraculoſam fuiſſe, non naturalem. Medicus ergo in fide, quæ producitur, teſtatur, morbum illum, ob acceſſionum frequentiam, & temporis diuturnitatem factum fuiſse habitualem, ac ſi dixiſset, morbum eſse jam factum
1 connaturalem, & idcirco nullo modo naturaliter fuiſſe ſanabilem.

Nec omnino hæc gratis firmavit, quia protritum eſt, & experientia multa canonizatum, hujuſmodi
2 morbos, qui habent inſultus, & acceſſiones moleſtantes principes partes, & præcipue Cor, & Caput, ex ipſa acceſſionum freqnentia fixari in ipſis partibus, earumque dominium capeſsere, Natura omnino excluſa, in poſterum nullo modo naturali via amovibiles; unde rectè hi morbi in habitu facti dicuntur.

De frequentia autem acceſſionum moleſtantium ipſum Adoleſcentem conſtat, cum per tam longum tempus a morbo fuerit affectus, ac maxime cùm eſset pubertati proximus, hoc eſt anno duodecimo, & ſequenti, in quibus ſingulis Noviluniis paroxyſmum patiebatur, ut in facto conſtat, qui licet non eſset ita gravis, ut morbus *magni* nomen mereretur; tamen non erat omnino levis, & frequentia recurſus magis ferociebat, unde & ſtomachi anxietatem poſt ſe relinquebat, & triſtitiam, & impotentiam quandam ad motum, & capitis dolorem, & viſus offuſcationem, quin & in ipſo paroxyſmo brachiorum, & crurum, cæterarumque partium convulſionibus tentabatur, & in fine acceſſionis materiam plurimam crudam, ac pituitoſam vomebet, quæ non minori tempore, quam per horæ quadrantem durare utplurimum ſolebat.

Non dubium ergo eſt, quod morbus hic a pueritia originem habens, ac procedente ætate violentia, & multitudine ſymptomatum actus, manifeſtiſſime commonſtraret naturalem quoque diſpoſitionem ad eum
3 morbum, quam removere Arti non licet, imo ex minima occaſione reddit illum promptum ad morbum incurrendum, ut ipſe rei exitus commonſtravit: unde Hippocr. *in lib. de morb. ſacr. num.* 13. dicebat, hunc
4 morbum, ubi diu duraverit, non eſſe amplius ſanabilem, & Aretæus *lib.* 1. *Chron. cap.* 4. jure firmavit, hunc eundem morbum, ubi altius radices egerit, neque Medicum remediis, neque Naturam ætatis mutatione ſubmovere poſſe, ſed cum ægrotante vivere, ac commori.

His addendum, quod Adoleſcens hic, ante ſeptennium morbo affligi cœpit, nec in ipſo ſeptennio, neque poſt ipſum, ullam mutationem in melius fecerat, ut facere debeat mutatione ætatis, ſi curabilis a natura fuiſſet; imo non ſolùm morbus perſeveravit, ſed, ut dictum eſt, majorem in modum et adauctus, ex communi ergo Medicorum conſenſu, Hippocratis auctoritate *lib.* 5. *Aphor.* 7. confirmato, hic morbus inſanabilis erat, cum ætatis mutatione, quæ ſingulis ſeptenniis accidit, mutationem non receperit, nec ſanatus fuerit; quod maxime in caſu noſtro videbatur ponderandum, in quo non ſolùm in ſeptennio, aut poſt ſeptennium morbus non ceſſavit, ſed nec in ipſa pubertate, ut ſecundum plurimum ſuccedere ſolet, Avicenna *lib.* 3. *Fen.* 1. *tract.* 5. *c.* 8. nempe decimoquarto anno, in quo ob ſeminis proventum, & evacuationem, & ob inſignem corporis, & temperamenti mutationem, qui ſanabiles ſunt, ſanari ſolent, qui vero ſunt inſanabiles, in poſterum nequaquam hominem relinquunt. Cum igitur hic Adoleſcens tranſacta pubertate & per aliquò menſes decimumquintum annum tranſgreſſus Epilepticis ſymptomatibus adhuc vexaretur, ut in relatione habetur, manifeſtiſſimum inde fit, Epilepſiam jam tranſiiſſe in morbum habitualem, & non eſſe amplius vel remediis, vel ætatis mutatione, ſed tantum divina virtute ſanabilem. 5

Cæterum nimis debili fundamento innititur Religioſi hujus opinio, dum illam ex fide Medici tueri conatur, quæ tamen duplici vitio, atque utroque quidem gravi laborat.

Et primò quod Epilepſiam per conſenſum a ſtomacho factam, pro facta per eſſentiam in capite accipiat, nullamque inter unam, & aliam differentiam poſuerit: nam quæ locum habent in Epilepſia per proprium capitis affectum excitata, nequaquam locum habent in Epilepſia per conſenſum factâ. Epilepſia vero hu- 6
jus ægrotantis fiebat per conſenſum a ſtomacho, non per proprium capitis affectum; imo quod multo magis urget, Epilepſiæ hujus inſultus originariam cauſam trahebant ſemper, & ut plurimum a cauſa externa, ut ex Teſtium aliquorum dicto conſtat, deponentium, adoleſcentem hunc fuiſſe maxime edacem, & in victus ratione mirum in modum, ac graviter delinquentem, unde cum cibi multum indeſinenter ingurgitaret, ſtomachus ſuperfluis, ac pravis humoribus replebatur, & ſic per tres, vel quatuor dies ante Epilepticum inſultum de dolore ſtomachi conquerebatur, & nauſeam, ac inanem vomendi voluntatem patiebatur, quouſque ſymptomate ingruente, tandem vomeret copioſiſſime, eoque modo a ſymptomate levaretur. Unde verum non eſt, illum in quolibet Novilunio, morbo prehendi, quia conſtat & multo ante aliquando, interdum etiam multo poſt, eo fuiſſe vexatum pro majoribus aut minoribus erratis in victus ratione patratis, & pro majori vel minori ſtomachi repletione.

Secundò nihil facienda Medici fides, ad probandum, hunc adoleſcentem miraculoſe fuiſse ſanatum ob alterum vitium, quo laborat, nempe negligentiam in conſiderando novi morbi adventum, cujus occaſione 7
potuit corpus per tam copioſas putridorum humorum evacuationes, etiam a malignis humoribus Epilefiam excitantibus emundari: conſtat autem quotidiana experientia, unum morbum alterius eſse remedium: Avic. *Fen.* 2. *li.* 1. *doctr.* 1. *cap.* 8. ut de ipſa Epilepſia firmat Galen. *in lib.* 1. *Epidem. ſect.* 3. *comm.* . & idem Avic. *ibid.* quæ interdum ex Quartana ſuperveniente ſanatur, non aliam ob cauſam, niſi quia humor excitans Epilepſiam, qui Atrabiliarius eſt, per quartanarios inſultus caput deſerit & per vomitum, aliaſque evacuationes expurgatur, quemadmodum in caſu noſtro factum eſt, in quo ex bubonibus in inguinibus obortis tanta puris copia per quadraginta dies, & ultra emanavit, ut ipſe Chirurgus, vir expertiſſimus, deſiſtere non poſset, quin eam ſumma admiratione proſequeretur.

Ex hoc ergo Naturæ opere nullatenus mirum eſt, Adoleſcentem hunc ab Epilepſia liberum evaſiſse, quam ab ipſo ſtomacho originem duxiſse, & non fuiſse propriam, & Idiopathicam Capitis oſtendit ſanatio, ceſsatio nempe omnimoda anguſtiæ & doloris ventriculi, quo ante Epilepſiæ acceſſionem moleſtabatur, ceſsante enim cauſa ceſsat effectus, ut protritum eſt, quemadmodum enim manente cauſa non poteſt morbus ſanari, Galen. *lib.* 7. *Methodi med.* 8
cap. 12. ſic, cauſa ablata, ceſsat morbus; unde ſanatio naturaliter procedit, ut in caſu præſenti. Ergo ſi Epilepſia, ceſsante ſtomachi plenitudine, ceſsavit, Epilepſia erat effectus plenitudinis ſtomachi.

Quod tanto magis veritati conſonum exiſtimandum, quando Adoleſcens, licet tantiſper, a ſe repletio

plendo contineret, non omnino tamen ab ingurgitandis cibis quibuſcunque clam, & cum a nemine obſervari ſe crederet, abſtinebat; ut ex familiarium relatione habetur, tamen neque ſtomachi anxietudine, neque vomitu, neque Epilepſia in poſterum moleſtatus eſt, quia natura per adapertos tumores omnes ſuperfluitates expurgabat, unde & ſtomachus, & caput ab earum moleſtia evaſerunt.

Ex quibus pro veritate concludendum eſt, ſanationem hujus Adoleſcentis omnino ad Naturam referendam eſſe, nullamque in ea miraculi apparentiam imaginari non poſſe.

Et ad ea, quæ in contrarium dicuntur, non eſt difficile reſpondere, cum conſiderata, & optime perpenſa facti ſerie ex ſe ipſa evaneſcant.

Et primo ad id, quod in Medici fide habetur, quod hic morbus eſſe factus habitualis, & idcirco non magis
9 ſanabilis, quam ſi ab ipſa Natura ortum habuiſſet; Dicendum, falſum omnino eſſe, quia licet frequentia acceſſionum reddere poſſit morbum habitualem, id verificatur, quando morbus eſt proprius ipſius Capitis, ſed quamdiu eſt ſympathicus & per conſenſum aliarum partium, nequaquam hoc locum habere poteſt. Et ratio evidens eſt, quia partes ex propria affectione patientes ab ipſo morbo, & violentia acceſſionum, & a præſentia materiæ morbificæ abſque ulla intermiſſione, & indeſinenter oppreſſæ, nunquam ſublevare ſe poſſunt, ſed ex naturæ neceſſitate a morbo ipſo ſubiguntur, Natura ipſa omnino ſuccumbente, at vero quæ ex aliena affectione male habent, nec tam violenter patiuntur, nec a morbo, ut in primo caſu, indeſinenter infeſtantur, ſed per vices quaſdam, ita ut Natura vires reſumens, dum quietem habet, contra cauſam morbificam inſurgens illam ſubigat, nec permittat ſe a morbo vinci; itaque nunquam quouſque morbus per conſenſum tantum fit, nec in parte per conſenſum patiente fixatur,
10 poteſt dici, morbum factum fuiſſe habitualem. Et ſic cum hæc Epilepſia, ut evidenter commonſtratum eſt, & per conſenſum ſemper provocaretur a ſtomacho, non erat habitualis, ſed naturalibus remediis, & naturali via ſanabilis.

Quod autem hic morbus, ob id, quod a pueritia affligere incipiens, ſemper augeſcendo commonſtraret ejus pertinaciam, hæc repugnantia ſuæ remotionis non eveniebat, niſi a cauſa extrinſeca, qua remota, morbus ceſſaſſet; quod facile ſuccedere poterat, ſi ille præceptis Medicis paruiſſet: ſed quia, ut dictum eſt, hic ægrotus multum, & aſſidue ſe replebat, & omne ciborum genus indifferenter ingurgitabat, neceſſe erat, ut cauſa manente perſeveraret effectus, nempe ipſe morbus, ut ex Galeno ſuperius annuebam. Quod imperata Diæta uſus eſſet, repletionem ſtomachi facilime evitando, evitaſſet etiam Epilepſiæ inſultus, qui ab ea repletione excitabatur, ut probatum eſt: removentur enim hujuſmodi morbi, ætatis certe mutatione, ſed competenti Diæta ſervata:
11 illud enim docere nos voluit Galen. *in 6. de morb. vulg. comm. 1. partic.* 26. & Avic. *p.* 1. *tract.* 5. *c.* 8. dum concedit uterque eos morbos ſanari, niſi magnopere in victus ratione delinquatur.

Contra ergo ubi magnopere in victus ratione delinquatur, ut in caſu noſtro indeſinenter fiebat, amovibilis nullo modo eſt, neque ullis remediis cedit, neque ætatis mutatione ullam in melius mutationem recipit, ſed & Naturam, & Medicum deludit, & in pejus quotidie ruit. Quod huic adoleſcenti eo modo ſucceſſiſset, niſi a Natura ſupervenientia novi morbi ſtimulata, illum a majori illo, & vetuſtiori morbo liberaſset, demandando ad partes inferiores, & toties œconomiæ naturalis emunctoria ſuperfluitates, & excrementitios humores, unde vapore a ſtomacho ad caput elevabantur, & Epileptica ſymptomata excitabant. Cum ergo morbus non ex intrinſeca aliqua cauſa, & mala Cerebri, & Capitis naturali diſpoſitione dependeret, erat omnino amovibilis, contra quam eveniſset, ſi idem intrinſecas, & naturales cauſas habuiſset, tunc enim Medici depoſitio veritatem habuiſset, quod morbus non eſset humana Arte, aut
12 Naturæ opera amovibilis, cum jam eſset in habitu, quia tunc ſolidas partes occupaſset, ut morbus quilibet in habitu facere ſolet: Galen. *in* 1. *Hippocrat. de morb. vulg. comm.* 2. *partic.* 46. Quod idem eſt ac ſi dicas, talem morbum ſolidarum partium ſubſtantiam, & formam ipſam devaſtaſse: quia quemadmodum Natura, cum animal bene valet, pro ſua voluntate corpus, ejuſque partes gubernat, ita & morbus in habitu: habitus autem, & Natura idem in corporibus operantur, & una eademque res eſse videntur; 13
Galen. *finit Medic.* At vero cum Epilepſia in hoc ipſo adoleſcente, ut dictum ſepius eſt, dependeret a cauſa extrinſeca, nunquam potuit dici eſse in habitu, 14
cum morbus in habitu non ſolum habeat de neceſſitate cauſam intrinſecam, ſed habeat fixam, & in ſolidis partibus radicatam, ut ex præmiſsa Galeni auctoritate patet; & idcirco morbus hic poterat præſidiis Medicis, ac naturalibus, aut ab ipſa Natura ſuperari, nec exigebat ad ſui remotionem divinam potentiam, quæ ad hoc ſpecialiter concurreret; & ſic omnis miraculi ſuſpicio evaneſcit; ubi enim Natura ex ſe operatur, effectus nunquam pro miraculoſo de- 15
terminandus, ut patet: quia miraculum eſt effectus, vel ſimpliciter vel ſecundum quid a naturali cauſa independens.

CONSILIUM LXXXI.

Ad Titulum quartum libri quinti.

De Aere, Aquis, & Locis.

ARGUMENTUM.

Illuſtriſſimus ac Reverendiſſimus Dominus Epiſcopus Cluſinus viſus debilitatem patiebatur, ejuſque affectionis culpam in craſſitiem Aeris illius civitatis (quæ *Camers* olim dicta eſt, ut teſtatur Abbas D. Ferdinand. Ughel. *in ſua Italia ſacra. tom.* 3. *Cluſini Epiſcopi*) conjiciebat. Videbatur autem procedente tempore eam viſus debilitatem non modo augmentum capeſſere, ſed viſum in dies offuſcari: unde timens, ne in ejus ſenſus totalem deperditionem, ac conſummatam cæcitatem laberetur, Epiſcopatui renunciare determinavit: an autem id ex juſta cauſa faceret, in dubium vertebatur: quod tamen pleniſſime dilui poſſe, ex ſequentibus commonſtravi.

SUMMARIUM.

1 *Si ex cauſa morbi renunciare licet Epiſcopatui, videndum primò, an morbus ſit ſanabilis, necne.*
2 *Auſtri viſum, omneſque ſenſus hebetant.*
3 *Renuntiatio eſt res gravis, nec de facili admittenda:*
4 *Non ex omni infirmitate Epiſcopus poteſt Epiſcopatui renuntiare, ſed ex illa, ex qua redditur inhabilis ad exercenda munera Epiſcopatus.*
5 *Aeris intemperies eſt juſta cauſa renunciandi Epiſcopatui: & num.* 14.
6 *Periculum incidendi in morbum idem operatur ac ipſe morbus.*
7 *Si cæcitas eſt cauſa renunciandi Epiſcopatui, periculum cæcitatis erat eodem modo cauſa juſta.*
8 *Parte aliqua corporis debili exiſtente ab omnibus ſanis partibus ſuperfluitates recipit.*
9 *Viſus ſenſus multo, ac puro, lucidoque ſpiritu indiget.*
10 *Ex ſenectutis culpa viſus præ omnibus ſenſibus detrimentum recipit.*
11 *Auſtri viſum reddunt caliginoſum.*
12 *Viſus obtuſus ſenibus familiaris.*
13 *Ex ſola ſtomachi culpa aliquando viſus hebetudinem contrahit.*

Licet Illuſtriſſimus ac Reverendiſſimus Dominus Epiſcopus admodum rationabili timore moveatur, ne

ne ex commoratione in propria Cluſii Eccleſia viſionis ſenſum ita oblædi contingat, ut illum omnino amittat, non videbatur tamen extra rem dubitare, quod poſſet ejus timor non ſine remedio eſſe, ita ut renunciare in poſterum eam ob cauſam non cogatur:
1 nam hæc viſus debilitas, qua de re præſenti afficitur, adventitia eſt, & ut ipſe fatetur, a craſſitie, & nimia humiditate Aeris Cluſini dependente, unde, antequam Epiſcopatui renuntiet, videtur teneri dare operam, ſi fieri poſſit, ut Aeris illius craſſities, & humiditas ſuperfluens aliquo modo emendetur, quemadmodum ſi ex cauſa morbi liceat Epiſcopatui renunciare, ante inquirendum, ac determinandum, an morbus ſanabilis ſit, necne? nam ubi ſanabilis exiſtat, non eſt juſta cauſa renunciandi, ut in confeſſo eſt. Ergo ſi Cluſinæ Civitatis Aer emendari quoquo pacto poteſt, & ejus malitia evitari, vel viſum per aliqua remedia ab ejus laſione tueri, & in ſuo naturali eſſe conſervare, nulla juſta ex cauſa moveretur Illuſtriſſimus Dominus ad renunciandum.

Quod autem Aeris iſtiuſmodi inſalubritas emendari aliqua ratione poſſit palam eſt, quia vel quod ex ſua natura humidior ſit, vel quod a pravorum ventorum incurſibus illaudabilis efficiatur, impedimento eorum ventorum impetus, aditumqne ventis melioribus aperiendo poteſt, & humiditas ex parte ſaltem exuperari, & ventorum pravorum malitia evitari, ut ſi, exempli gratia, Auſtri, ut volunt, Cluſinum Aerem inficiant, poſſunt impediri, ne Epiſcopi habitationem perflent, claudendo feneſtras, aditúſque alios Auſtrum reſpicientes, & aperiendo ventis Septentrionalibus, qui omnino Auſtrorum malitiam obtundere poſſunt: unde quemadmodum hi ſenſus habetant, &
2 viſum præcipue caliginoſum reddunt, Hippocrat. *lib. 3. Aphor. 5.* ob id quod Aerem craſſiorem faciant; ſic illi Aerem puriorem reddentes, viſui maxime opitulari poſſunt, & hoc pacto non ſolum viſus debilitas in Illuſtriſſimo Epiſcopo augmentum non recipiet, ſed ſi quæ de præterito adeſſet, ea cautela ceſſabit, ac ſimul ceſſabit, cauſa renunciandi Epiſcopatui, ut patet.

Sed dato etiam, quod hujuſmodi Aeris emendatio ſit impoſſibilis, non deſunt naturalia remedia ad viſus debilitatem conferentia, eumque ſenſum clariorem, ac puriorem reddentia, ad quem effectum multa, & quidem proficua a Practicis proponuntur, cum de ea re verba faciunt, his enim conſuevimus oculorum vigorem non modo conſervare, ſed etiam acuere, ut in ſenibus quotidie experiemur; quibus nonnulla ocularia medicamenta, ut ſtillatitias aquas, & liquores, collyria, & id genus alia non ſine effectu præſcribimus, ac præter quamplurimos Medicos, qui de morbi ſenum ſcribunt, multa ad viſus debilitatem, quæ proprium ſenum ſymptomata eſt proponit Franc. Rauchin. *de morb. partic. ſenum, claſſ. 1. cap. 5.* quæ licet omnia a nonnullis inania, ſed male exiſtimentur, tamen videbatur, teneri Illuſtriſſimum Epiſcopum, antequam renunciationem meditaretur, omnia
3 experiri, cum renunciatio Epiſcopatus ſit res gravis, nec facile admittenda. Pariſ. *de Renunc. Benef. quæſt. 3. num. 5. lib. 5.* Cum ergo hactenus nihil ad removendam, ac ſuperandam eam viſus debilitatem Illuſtriſſimus Dominus machinatus ſit, non poſſumus certi eſſe, an amovibilis ſit, necne? & ſic non habet juſtificatam cauſam renunciandi; nam ſi forte reme-
4 diis ea debilitas removeri poteſt, ceſſat illico legitima cauſa renunciationis, quia non ex quacunque infirmitate poteſt Epiſcopus renunciare, ſed ex illa tantum, ex qua redditur in poſterum inhabilis ad ſui Paſtoralis officii executionem: Pariſ. *ubi ſup. num. 18.* quæ talis item ſit oportet, ut omni ſalutis, & ſanationis ſpe deſtituatur. Modo, Epiſcopus non redditur inhabilis, niſi forte ad tempus, ex infirmitate, quæ ſanabilis ſit, & ſic ceſſat juſtitia ipſius cauſæ, quæ debet renunciationem legitimare.
5 Neque obſtat, quod ſimplex Aeris intemperies ſit juſta cauſa renunciandi, ut per eundem Pariſ. *loco citat. num. 244.* qui hanc eſſe opinionem Doctorum communem imbi teſtatur. Quia hoc verificatur, quando prædicta Aeris intemperies vitæ inſidiatur, & eſt naturæ ipſius Epiſcopi contraria, ut *ibi* Pariſius, at non videtur habere locum, ubi alios quoſdam morbos excitare poſſet non lethales, neque hominem impedientes, quin ſuo muneri poſſit ſatisfacere; ut exempli gratia, ſi capitis faceret gravitatem, aut dolorem, non quidem perpetuum, aut moleſtam diſtillationem, non tamen periculoſam excitaret, aut quemadmodum in caſu noſtro, viſum obtuſiorem, ac debiliorem redderet, aut etiam Auditum incraſſaret; nullus enim horum morborum, aut ſymptomatum hominem vitæ periculo exponit, aut impedimentum ad exercenda Epiſcopatus munera præbere poteſt, & ſic nequaquam juſtificatur cauſa renunciationis ab Epiſcopo facienda per ſolam, ac ſimplicem Aeris intemperiem.

Sed, ut rei veritas detegatur, conſiderandæ ſunt nonnullæ concurrentes conditiones, tam ex parte ipſius Illuſtriſſimi Epiſcopi, quam ex parte ipſius civitatis Clauſinæ. Nam *Primo*, Illuſtriſſimus Dominus a nativitate parum acute videt, ex quo arguendum, hunc ſenſum ſortitum a nativitate eſſe ſatis debilem. *Secundo*, eſt jam in ætate declinante, cum ſit Sexagenarius. *Tertio*, non eſt omnino ſanus, quia ſtomachi cruditates aliquando abſque extrinſeca ulla cauſa patitur. *Quarto*, caput maxime diſtemperatum, ac nimis humidum habet, ex quo diſtillationum materiæ perenniter ad internas partes ſubminiſtrantur. His additur intemperies notabilis ipſius Cluſinæ Civitatis, quæ non ſolum Auſtrinis flatibus eſt maxime obnoxia, ſed a Clani fluvio alluitur, unde redditur tantopere in humiditate diſtemperata, ut nihil ſupra.

His ſic ſe habentibus, firmandum omnino pro veritate eſt, Illuſtriſſimum Dominum habere Illuſtriſſimam cauſam renunciandi Epiſcopatui, ob imminens cæcitatis periculum; quod urgentiſſimam cauſam habet a ſingulis prædictarum conditionum perſe; unde tanto urgentiorem habebit ab omnibus ſimul junctis. Satis ergo tuetur Illuſtriſſimum Dominum Epiſcopum hoc rationabile, ac inſtans periculum, ut licite poſſit renunciare: idem enim operatur periculum inciden- 6
di in morbum, ac ipſe caſus in morbum, & tam periculum illud, quam præſens morbus hominem jure excuſare debent a reſidentia: nam ſi ſæcus impeditur ad exequenda munera Epiſcopatus, & ob id debet Epiſcopatui renunciare, quia per cæcitatem evadit, 7
ut patet, irregularis: Rota *in Valentina Coadjutoriæ Januar. 1637. coram Coccino, num. 24.* idem poterit rationabile periculum incidendi in cæcitatem: & ſic, ſtante ejus periculi evidentia, licite Illuſtriſſimus Dominus Epiſcopus renuntiare poteſt Epiſcopatui.

Porro periculi evidentia ſatis ſuperque probatur, primo ob naturalem debilitatem ſenſus Viſus, ob quam, ſi quæ cauſa eſt ab extra, quæ illum lædere poſſit, promptiſſime læſionem experitur; naturaliter enim 8
fit, ut ſi quæ pars debilis a Natura exiſtat, facile præ cæteris corporis partibus ſuperfluitates recipiat, quæ ſemper ad ipſam potius quam ad illam quamcunque confluere ſolent: Galen. *lib. 11. Method. med. cap 5. & alibi ſæpe*. Modo, nulla cauſa evidentior dari poteſt, quæ viſui officiat, quam Aer craſſior, & humidior, cum enim hic ſenſui multo, ac puro, lucidoque ſpiritui indigeat, ut bene fiat, idem Galen. *lib. 16. de uſu part. c. 3. & lib. 7. de Plac. Hipp. & Plat. cap.* 9
5. Aer ejus naturæ illum offuſcat, incraſſat, & inturbidat, & ad viſionem reddit omnino oculos inhabiles etiamſi alias ſani ſint; quid ergo ſi à Natura ſint debiles? certe cum eo caſu ſpiritibus paucis, & impuris, ac craſſioribus oculi ſint referti, facile ab evidenti quacunque cauſa, & indeſinenter agenti, qualis Aer eſt, ſpiritus illi non ſolum incraſſantur, magiſque inturbidantur, ſed prorſus extinguuntur, unde, homo in conſummatam cæcitatem de neceſſitate labitur.

Accedit huic cauſæ Ætas jam gravis, cum Illuſtriſſi- 10
mus Epiſcopus ſit ſexagenarius, cujus culpa viſus præ omnibus ſenſibus detrimentum patitur, ea potiſſimum ratione, quia ſpiritus craſſiores & minus lucidi in dies evadunt, cum tamen ſenſus viſus, ut dictum eſt, ſpiritus requirat maxime tenues, puros, ac pellucidos; ſed & nimia excrementitia humiditas, qua caput ſenile abundat, reddit ipſum oculum viſionis inſtrumentum, & præcipue corneam humidiorem, ex cu-

ex cujus exuperante humiditate viſus non modo hebetior evadit, ſed quaſi per caliginem, aut nebulam, aut fumum fieri ſolet, ac tandem omninò evaneſcit: Galen. *lib.* 1 *de ſympt. cauſ. cap.* 2. Ubi ergo Aeris malitia concurrat ad ſpiritus inturbandos, & incraſſandos, certo certius viſionis totalis deperditio, ac conſummata cæcitas expectanda eſt.

Præterea Aer Auſtrinus, qualis eſt Aer Cluſinæ civitatis, mirum in modum adverſatur caput humidum habentibus, ut habent Senes, ut multo humidius habet Illuſtriſſimus Dominus Epiſcopus, Galen. *in Art.*
11 *Med. cap.* 19. Unde ob id, ipſi Auſtri redunt viſum caliginoſum: Hippoc. *lib.* 3. *Aphor.* 5. & ibi Galen. *in primum de Morb. vulg. com.* 1. *text.* 18. Cum igitur viſus obtuſus ſit Senibus familiaris ob jam commemoratas
12 cauſas, idem Galen. *comm.* 3. *Aphoriſm.* 31. & Aer caliginoſus, turbidus, craſſus & Auſtrinus viſum hebetet, ut ex ſuperioribus patet, & omnes Practici teſtantur; Mercurial. *de morb. ocul. cap.* 1. certum eſt, quod commoratio in hujuſmodi Aere poteſt non longo menſium decurſu Illuſtriſſimo Domino ita obeſſe, ut viſum in totum amittat, & ſic jure optimo ad evitandum hoc periculo jam inſtans, ſibi cavere ſatagit Vir Illuſtriſſimus Epiſcopatui renunciando.

Nec minorem occaſionem huic periculo præbere poteſt ipſius Illuſtriſſimi Domini Epiſcopi valetudo, cum maxime ſtomachi querimoniis ſubjaceat, ob cruditates ab imminuto calore procreatas: inde enim facilè, & vapores craſſos, & excrementitias materias
13 Capiti indeſinenter ſubminiſtrari neceſſe eſt; cum conſtet ſola ipſius ſtomachi culpa aliquando viſus obſcuritatem, & hebetudinem excitari. Joann. Bapt. Montan. *conſ.* 45. ex quo Petr. Foreſt. *lib.* 11. *obſervat.* 32. Quod mirum non eſt cum in dies à ſtomacho multò majora mala Capiti communicentur: quantoperè igitur Aer civitatis, Cluſinæ viſui officit, tantopere valetudo ipſius Illuſtriſſimi Domini Epiſcopi, & ſtomachi præcipue imbecillitas ipſam Aeris cauſam fovet, ac vires perpetuo illi ſubminiſtrat, ita ut hinc periculum amittendi omnino viſionem jam imminere patet pateat, niſi ab eo recedendo ſibi caveat.

Denique capitis frigida & humida intemperies, quam à Natura Illuſtriſſimus Dominus ſortitus eſt, & quam ipſa ſenectutis ætas mirum in modum adauxit, tam indeſinenter materias ſuperfluas, ac craſſos turbidoſque humores ad oculos dimittere apta nata eſt, ut mirum ſit, quonam pacto cum hoc vitio, ex prægreſſa commoratione in tam contrario Aere evitare Vir Illuſtriſſimus potuerit conſummatam cæcitatem. Ecquis ſane non firmabit, Virum hujusmodi temperamento dotatum, oculoſque à primordiis nativitatis maxime debiles ſortitum, ætate jam declinante, ac ſtomacho multis cruditatibus perpetuo referto non niſi ex miraculo ſervari potuiſſe, quin jam à multo tempore Cluſii commorando in omnimodam cæcitatem lapſus fuerit; Quod ſi hactenus, qualiſcunque cauſa illum ab hoc infortunio ſervaverit; certe perſeverante commoratione in eo Aere, qui tantoperè Capiti, & oculis inimicus eſt, illud evitare nullo pacto poterit.
14 Cum igitur ex ſola Aeris intemperie liceat Epiſcopo renunciare Epiſcopatui, ut ſuperius ex adductis per Pariſium dictum eſt, quanto juſtitiorem cauſam habet Illuſtriſſimus Dominus renunciandi Epiſcopatui, ut tot concurrunt conditiones periculum amittendi viſionem tantopere urgentes, ut nullo modo illud evitare poſſit, ſi perſeveret commorari in Aere Cluſino? imo crediderim teneri ipſum ex propria conſcientia ſibi proſpicere, tamque efficaces, ac imminentes infortunii cauſas evitare, ne viſu amiſſo, à multis bonis operibus ceſſare cogatur.

CONSILIUM LXXXII.

Ad Titulum Primum Libri tertii.

De Impotentia coeundi & generandi.

ARGUMENTUM.

Congebatur Vir Illuſtriſſimus N.N a ſuis, ne ejus Nobiliſſima Familia extingueretur, ut uxorem duceret, ipſo magnoperè tergiverſante, ac timente, ne ob nonnullas non aſpernandas quidem cauſas, impotens futurus eſſet ad conſummandum matrimonium, aut inhabilis ad Liberorum procreationem; Inter eas cauſas præcipuam exiſtimabat genitalis membri brevitatem. Cum tamen ſuis ſatisfacere magnoperè deſideraret, jubet de ea re conſilium cum altero Medico, Collega meo doctiſſimo, ac cum alio Medico, & Chirurgo expertiſſimo. Ante omnia ergo genitale membrum obſervavimus, ipſumque ob perpeſſa ulcera Gallica, tota fere glande detruncatum vidimus, cæterum verò optimè coſtitutum. Iter illum autem inviſendum narravit, ſed ad coeundum ſegniorem factum, licet tandem inceptum coitum optime abſolveret. Collegis ergo meis ancipitis ſententiæ exiſtentibus, ac inclinantibus potius ad diſſuadendum quam ad ſuadendum, ut uxorem duceret; Ego illi, bono animo eſſe imperavi, ut uxorem duceret; ac ſui, ſuorumque deſiderii compotem futurum prædixi. Ille meis monitis obtemperans, matrimonium cum lectiſſima ac Nobiliſſima pariter Virgine contraxit, & plures liberos ſuſcepit.

SUMMARIUM.

1 *Membri brevitas impedit generationem.* *Vide num.* 8.
2 *Ignavia Venereorum quando ſit ſine remedio.*
3 *Morbi ſeniles vires tempore acquirunt.*
4 *Ætates non annorum numero, ſed viribus menſurantur.*
5 *Senectus retardatur, aut acceleratur pro majori, aut minori virium robore.*
6 *Sterilitas à morbo Gallico facile inducitur.* *Vide num.* 10.
7 *Glandis, & Præputii privatio coitus delectationem ex parte Mulieris diminuit.*
9 *Ignavia in Venerem, aut ſegnities quadam non poteſt dici frigiditas.*

NOn abſque evidentiſſimis rationibus, dubii in hoc negotio permanebant tam Medicus, quam Cirurgus ad conſulendum convocati. Et *Primo* ob virgæ brevitatem; *Secundo*, ob enarratam ignaviam, & ſegnitiem ad Venerem exercendam; *Tertio*, ob ætatem *Quarto*, denique, ob Gallicum morbum.

Et quoad Membri brevitatem certum eſt, illam impedire generationem: Avic. 20. *tertii tract.* 2. *cap.* 44. 1
Ludov. Mercat. *de ſteril. & pragn. ff. lib.* 3 *c.* 5. Joan. Hucher. *de ſteril. lib.* 1. *cap. de col. parvit.* Fortum. *lib.* 2. *de Relat. Medic. cap.* 2. Nam, ut dicebat idem Hucherius, neque indonea titillatione Venerem in muliere accendere ſatis poteſt; ut ſimul cum Viro ſemen ſuum effundat, neque (addam ego) pervenire poteſt ad uteri intimiora: unde neque virtutem ad ſponſam devirginandam habere poteſt, atque inde conſequens eſt, ob uteri occluſionem naturalem ab Hymene, vel quomodocunque factam, Mulierem Viri ſemen in ſuum uterum non recipere, maxime cum longe ab ore interno effundatur, in quo caſu conſequi inſimul videtur, quod virile ſemen refrigeretur, priuſquam ad deſtinatum locum pervenire poſſit; etiamſi admittatur uteri ipſius vehemens attractio, ob quam etiam à longe virile ſemen deglutire, & avide ingurgitare ſolet; ſed hæc attractio non tam facile ſuccedit, ut perſuaſum habemus; nam Medici tanti faciunt Penis longitudinem, ad hoc, ut conceptio ſequatur, ut eam æqualem eſſe voluerit Oribaſ. *collect. lib.* 24. *cap. ult.* ipſi cunno, alias non ſufficere Penem Penem vult ad ſemen in os vulvæ ejaculandum.

Sed

Sed etiamſi tam facile ſuccedere ſupponatur hæc attractio, hoc haberet locum, ubi conſueto impetu ſemen in uterum ejacularetur, quod in hoc caſu ſperari non poteſt, ob membri brevitatem, & detruncationem, quam pro cauſa ſterilitatis agnoſcit etiam Fortun. *lib. 2. de Relat. Medic. c. 2.*

Sed neque ſperari id poteſt ob partium genitalium ignaviam, de qua Vir Illuſtriſſimus conqueritur, & quæ erat ſecunda cauſa, dubios, & ancipites detinens Collegas meos in capienda hujus negotii reſolutione: atque erat profecto hæc cauſa maxime conſiderabilis, & de qua ipſe patiens magnopere timebat; ob eam enim præcipue magis, quam ob prædictam membri brevitatem, ægre ſe perſuaderi permittebatur, ut uxorem duceret.

Augebatur hic timor, tam in Patiente, quam in Collegis ex eo, quod illam ignaviam judicarent a morbo Gallico relictam; præterquam quod jam in ætate procederet, cum quintum ſupra quadrageſimum annum agere ſe diceret, quanquam triennio minor eſſet.

2 Ex his Venereorum ignavia illa reſpectu utriuſque conditionis judicari poterat abſque remedio eſſe; nam quoad morbum Gallicum certum erat, eam ab illo morbo tanquam ejus characterem relictam, & ideo mirum non erat ſi morbo jam in totum ſanato, & patiente ad priſtinas vires remeante cum faciei aſpectu laudabili, & vivido carnium colore, tamen illa ignavia non ceſſaverit, ſignum manifeſtiſſimum, morbi prægreſſi malitiam genitales maxime partes labefactaſſe.

3 Quoad ætatem autem, quæ erat tertia cauſa, ob quam Collegæ magis in negativam, quam in affirmativam partem inclinabant, videbatur eam poſſe magnopere obſtare remotioni ejus ſymptomatis, quia cum illud a refrigeratione dependentiam habeat, & calor nativus ætate procedente in dies diminuatur, quo præcipue & in primis opus eſt in congreſſibus Venereis; certum eſt, ignaviam illam in dies majorem fieri, ac vires eundo acquirere, ut omnes morbi ſeniles facere conſueverunt. Licet autem ætas quadraginta quinque annorum non videatur ex naturæ ordine diminuere notabiliter potentiam coeundi, calore adhuc vegeto exiſtente; id locum habet in ſanis hominibus, ac integras adhuc vires conſervantibus, non in debilibus, & valetudinariis, & idcirco alias probatum eſt, Ætates non annorum numero, ſed viribus

4 menſurari, eaque de cauſa Senex quis dici poteſt in ætate etiam conſiſtente, aut etiam juvenili, non excedente annum trigeſimum: quemadmodum e contra,

5 juvenis adhuc dici quis poterit etiamſi ſuperaret annum ſexageſimum; & hoc quia ſenectus retardatur, & acceleratur pro caloris nativi majori, aut minori robore, & virtute: quamobrem ubi vel a Natura, vel ab accidente, veluti a prægreſſo aliquo morbo vehementi calor diminutus eſt, ſenectus maximopere acceleratur, ita ut ubi alias quinquageſimoquinto, aut ſexageſimo aliquis ſeneſceret, per plures annos ſenectutem præveniat, ut in caſu noſtro, in quo Nobiliſſimus Vir poteſt dici jam ſenex, licet quadrageſimumquintum annum non excuperet, cum ex prægreſſis morbis plurimum nativus calor ſit diminutus, quod evidenter commonſtrat illum non ſufficere amplius ad opera Naturæ celebranda, quæ quadragenario Viro convenire videntur.

Ac tandem ipſe Gallicus morbus, cum notabilis ac vehemens eſt, qualem paſſum fuiſſe conſtat Illuſtriſſimum Virum, ignaviam illam genitalium, ut dictum eſt, accerſere potuit, ac dato quod non fuerit cauſa ad hoc ſufficiens, licet contrarium de facta appareat, ſaltem hominem ſterilem facere potuit, quia refrigerato nativo calore, refrigeratur conſequenter genitale ſemen, & infœcundum evadit: quod ſatis ſuperque ita eveniſſe oſtendit ignavia ad coeundum; nam ubi calore ſufficienti, ac ſpiritu viget, ut naturaliter fieri ſolet, hominem Veneris ſtimulis facile irritare conſuevit, & fœcundum eſt, quamobrem etiamſi coeundi ignavia in Illuſtriſſimo Viro remedium admitteret, vigebit tamen, & ſine remedio erit inhabilitas generandi, quare cum non ad alium finem Vir Nobiliſſimus ad ducendam uxorem ſibi perſuaderi permittat, niſi ad procreandos liberos, ne tam conſpicuæ nobilitatis Familia extinguatur, incaſſum ducet uxorem, ſtante impotentia generandi, quam a morbo Gallico maxime gravi, quo ipſe affectus eſt, facile induci teſtantur Ludov. Mercat. *loc. cit. cap. 5. verſ. Contingit. proculdubio.* Fortun. Fidel. *lib. 2. de Relat. Medic. cap. 2.* 6

His oppoſitionibus nihil motus, in ea opinione fui, ut Vir Illuſtriſſimus poſſet, ac deberet uxorem ducere, cum quantum eſt ex parte ſui, quod certam ſpem procreandi filios fruſtratoriam futuram minetur, obſervata genitalis membri conſtitutione, nihil viſum eſt, quod vel coitum, vel generationem remorari poſſit; licet enim detruncatum eſſet, ac tota fere glande orbatum, quod reliquum ipſius erat, tanta longitudine dotabatur, ac tam bene affabrefactum, ut ſufficeret abſque dubio ad delectandas ſatis Mulieres ſecum congredientes; omnes enim dimenſiones optime adimplebat, neque flacciditate, neque frigiditate, neque coloris pravitate etiam extra electionem culpari poterat; unde in erectione, ut ipſemet Patiens ſerio referebat, ſufficienter perdurabat, licet ſerius, quam antea pro tempore erigeretur.

Præterea ad corporis conſtitutionem me convertens, Virum obſervabam temperaturæ ſanguineæ cum Bilis ſubdominio, habitus inter pinguem & gracilem mediocris, carnibus naturalis coloris, ac decenti rubore perfuſis, non flaccidis, neque rugoſis, ſed requiſita ſoliditate laudabilibus; principes omnes partes naturali vigore pollentes, ac nulla, in ſumma, præternaturali affectione labefactatas: ſtaturæ ultra mediocrem non excedentis, actionis vivacis, ac debitam alacritatem præſeferentis; ætatis, ut dictum eſt, conſiſtentis, ac potius juvenilem aſpectum oſtendentis, & requiſito Totius robore dotatum. Teſtes inſuper obſervabam decenti magnitudine conſpicuos, tactu calidos, pilos in partibus omnibus, ac ſingulis lociſque conſuetis copioſos; ſemen, ut interrogatus retulit, optimæ conditionis craſſum, album, ac conſueti odoris, ac copiæ mediocris, quale optimum a Medicis judicatur, & ut uno verbo omnia reſtringam, corpore erat eucrato, ac bene compacto, quale ad liberos gignendos deſiderari debet.

Cum his omnibus prægreſſæ luis Venereæ qualitatem requirens, conſtabat, illam neque curationis difficultate, neque ſymptomatum multitudine, aut ſævitie fuiſſe notabilem, ſed tantum ulcuſculis in glande ipſius membri moleſtam, quæ facili negotio curata fuiſſent, niſi ille præ rubore nonnullis diebus ea occultaſſet, & incurata relinquens, occaſionem non dediſſet, ut malignitate contracta, pars corrumpi inciperet; unde poſtmodum coactus Chirurgum ſero in auxilium convocavit, qui corruptam partem, nempe totam fere glandem, ne malum ulterius ſerperet, reſecavit. Hinc vero ob contagii ſuſpicionem, exquiſitæ corporis expiationi ſe ſubjecit, ac debitis antidotis, & decoctis ſudorificis in uſum protractis, omnem Luis Gallicæ radicem extirpavit, eoque pacto ad naturalem, ac priſtinum ſtatum remeavit, tanquam ſi nunquam ex ea lue ægrotaſſet.

Neque veritatem ullam habet, ſegnitiem illam in 7
Venerem ab ea lue fuiſſe relictam: quia poſt prædictam curationem, per plures menſes ſolitam in Venere alacritatem retinuit, cujus deperditionis culpam ille in triplicem cauſam, atque illam quidem evidentem rejiciebat, nempe in immodicum Veneris uſum per nonnullos dies factum cum pulcherrima juvencula, quam amare occeperat, in gelidiſſimi potus abuſum, & in balneationem in Tyberina aqua, quam frigidam nimis experiebatur, ita ut ſuperveniens Venereorum ignavia, novus morbus videri poſſet ab inſignibus illis erroribus in victu patratis ſuam originem habens, aptis medicamentis removendus, ſi ejus remotioni animum addixiſſet.

His uterque Collega permotus, in meam ſententiam manibus, pedibuſque venerunt, maxime cum oppoſitionibus ex adverſo propoſitis pleniſſime ſatisfeciſſem, nam quoad membri brevitatem, eam non eſſe talem ipſa autopſia convincebatur, ut coitus uſum, vel generationem remorari poſſet.

Neque obſtat inſtantia, quæ fieri poterat ob glandis privationem, firmando, quod ejus privatio coitus dele-

delectationem ex parte Mulieris inſigniter minueret, & hoc pacto impediret generationem, cum conſtet ex ſola præputii abſciſſione eam delectationem notabiliter minui, ut Hæbrearum mulierum exemplo patet, & teſtatur Reald. Columb. *ſua Anatom. lib.* 11. *cap.* 16. & Joan. Riolan. Fil. *in Enchirid. Anatom. lib.* 2. *cap.* 31. Atque hinc evenire dicunt, ut illæ mulieres libentius congrediantur cum Chriſtianis, quam cum propriis Hebræis, ut idem Riolan. *ibid.* addit, & cum eo alii Anatomici. Quia reſpondetur neque ex præputii, neque ex glandis abſciſſione tantopere in mulieribus minui Veneream delectationem, ut illas minus generationi aptas efficiat, ut ipſemet Mulieres Hebrææ facto ipſo convincunt; quæ non ſolum ex ea cauſa ſteriles non evadunt, ſed fœcunditate alias Mulieres quandoque exuperant, quod majorem in modum firmare poteſt Hebræarum in Ægypto degentium, exemplum, de quibus ſacra *Exodi* pagina *cap.* 1. mentionem habens, fœcunditate inſignes fuiſſe memorat. In caſu ergo noſtro dicendum, membri brevitatem, de qua Medici teſtantur, quod diminuat coitus delectationem, & generationem, debere eſſe talem, ut ob eam brevitatem non poſſit pervenire ad intimiora loca muliebria, ubi ex frictione congredientis Viri major viget delectatio, at in Viro Illuſtriſſimo, etiamſi membrum ſit aliqualiter decurtatum, decentem tamen, ac ſufficientem adhuc longitudinem ſervat, ita ut non minus, quam ſi integrum eſſet, poſſit compreſſam Mulierem ſatis ſuperque delectare. Immo etiam ſi brevius eſſet quam ſit, non idcirco abſolute illum ſterilem eſſe affirmare poſſemus, cum pateat experientia, aliquos etiam ſic conſtitutos generaſſe, & hoc factu poſſibile teſtatur Fortun. Fidel. *lib.* 2. *de Relat. Medic. cap.* 2.

8 Quod ulterius circa ignaviam opponebatur, facto ipſo facile diluitur, nam licet Nobiliſſimus Vir poſt inſignes errores in victu jam commemorato ſerius in Venerem accendatur tandem tamen operam egregie navare ſolet, ita ut omnino exiſtimandum ſit, ubi hæc coeundi ignavia Veneri, ac liberorum procreationi poſſet quicquam officere, eam eſſe de facili ſuperabilem, non enim ex naturali, aut forte habituali frigiditate partium genitalium originem habet, ſed ex adſcititia frigiditate eorum errorum cauſa contracta; unde non abſcindit in totum, ſed remoratur tantum ſtimulos in Venerem; cujus rei evidens ſignum eſt, quod ubi blanditis, ac mutuis amplexibus, atque oſculis à mulieribus excipitur, tandem alacriter cum ipſis congreditur, ut ingenue fatetur.

9 De ætate, quod opponitur adeo frivolum eſt, ut ex ſe omnino evaneſcat; nam Nobiliſſimus Vir ætatem degit, ut dictum eſt, conſiſtentem, robore ſufficienti, ac quale dictæ ætati convenit, dotatur, aſpectum habet juvenili propinquiorem quam ſenili, vitam traducit ab omni morbo liberam, nec valetudini ulli obnoxiam, ita ut inaniter, & abſque ullo fundamento dicatur, illum in ea ætate debere dici ſenem, ob ſolam illum Venereorum ſegnitiem, aut ignaviam, ſi modo ignavia vocari meretur tarditas quædam, & non conſueta in aliis hominibus mora ad coeundum, quæ non ex frigiditate partium, ſed ex calore remiſſo earum procedit, & neque ignaviæ, neque frigiditatis nomen habere debet.

10 De gallico tandem morbo jam diximus, non potuiſſe morbum ab Illuſtriſſimo Viro perpeſſu inter graves morbos Gallicos connumerari, & ſterilitatem inducentes; immo verum non eſt, morbum Gallicum ſimpliciter, ex ſui natura facere hominem ſterilem, ſed tantum cum aliquibus ſymptomatibus aſſociatur, craſim principum membrorum deſtruentibus & nativum genitalium partium calorem extinguentibus, quod ſymptoma non convenit morbo Gallico, ut Gallicum morbus eſt, ſed illi per accidens interdum adjungitur, quam veritatem ipſa experientia quotidiana confirmat, ex qua aſſidue videmus homines utriuſque ſexus Gallica lue, etiam gravi, vexatos, fœcunditate eſſe inſignes: at talis non erat lues, quam paſſus eſt Vir Illuſtriſſimus, imo erat levis, & facile ſanabilis cum illico ſe per Penis ulcuſcula prodidiſſet, quæ facile ob id ſanari teſtantur Auctores, Leonard. Botallus, *de Lue Venerea, cap.* 2.

CONSILIUM LXXXIII.

Ad Titulum primum libri tertij.

ARGUMENTUM.

Deſiderabat Illuſtriſſimus Dominus N. N. ducere in uxorem Illuſtriſſimam pariter, ac pulchritudine inſignem Mulierem, Dominam S. S. viduam ætatis annorum viginti, biennio addito, multum id diſſuadente Eminentiſſimo Domino ejus viri patruo, eo tantum nomine, quod præfata Domina eſſet inhabilis ad generationem, ita enim perſuadebat illi Medicus domeſticus, non magni pretii vir, qui eam in quodam Monaſterio degentem ad educationem curaverat, antequam marito priori nuberet. Inſtante ergo prænominato Eminentiſſimo Domino, Vir Illuſtriſſimus me cum tribus aliis ſelectiſſimis Medicis, ætate, doctrina, & experientia inſignibus, convocavit, ut cum medico ejuſdem Eminentiſſimi Domini conſilium iniremus, ac determinaremus, an dubium aliquod intervenire poſſet, quod præclariſſima Mulier, ob cauſas à Medico illo illatas, futura non eſſet generationi apta, ac illo à nobis udito, acriter ſuam ſententiam defendente, concordes omnes fuimus, nullam ex narratis ab ipſo cauſis, neque aliud quicquam dubium in ea excitare poſſe, quin generationi maxime habilis futura eſſet Ego igitur, ita juſſus, ſcriptis meam ſententiam probavi, ut ſequitur.

SUMMARIUM.

1 *Viſcerum contumaces obſtructiones in fœminis conceptionem impediunt.*
2 *Mulieres admodum pingues non concipiunt.*
3 *Medicamentorum frequens uſus conceptionem impedire ſolet.*
4 *Cauteria diu geſtata tam Viros, quam Mulieres ſteriles faciunt.*
5 *Mulieres frigidos viros habentes non concipiunt.*
6 *Experientia eſt rerum magiſtra, unde magis illi fidendum quam rationi.*
7 *Mulieres nimis craſſæ, vel nimis tenues, non concipiunt.*
8 *Obſtructiones in virginibus Marito jungendis non ſemper impediunt conceptionem, immo aliquando per concubitum ſuperantur.*
9 *Virgines Viro naturæ, ac peſſime habentes, quamprimum nubere debent, ex Hippocrate.*
10 *Mira Chalybis vis in adjuvanda conceptione.*
11 *Antimonium ſteriles facit Mulieres.*
Falſum, ibid.
12 *Cauteria diu geſtata quando ſterilitatem inducant.*
13 *Experientia, ut ſit bona, quas conditiones habere debeat.*
14 *Virgines ſponſæ cur non illico ſed aliquando, immo ut plurimum poſt aliquot menſes, concepiant.*
15 *Sponſi interdum ex nimio frequentato coitu non generant.*
16 *Coitus nimis frequens conceptioni obeſt.*
17 *Sponſi aliquando non generant ob diſconvenientiam naturæ, & ſeminis.*

OPeræ pretium eſt, antequam ad patefaciendam Collegarum, ac meammet opinionem accedam, cauſas enarrare, ob quas Medicus ille inculcabat, Illuſtriſſimam Mulierem non eſſe habilem ad generationem; quarum potiſſimæ fuerunt ſubſequentes. 1

Pro prima ergo cauſa afferebat contumaces ac rebelles obſtructiones, quibus lectiſſima Mulier per plures annos fuit detenta, & de præſenti etiam detinebatur, quas generationem certò certius impedire omnes

1 omnes Medici uno ore fatentur, & videndi, ſi libet, Auctores Gynæciorum, ad quas removendas, ut addebat, jam tertium chalybem aſſumpſerat, & præter ipſam plura alia medicamenta a ſe cum aliis doctiſſimis duobus Medicis præſentibus exhibita; quin etiam cum jam nupſiſſet, Tectucianam aquam ad plures dies, ut ſubjungebat, ebiberat, quibus tamen & ante, & poſt nuptias repetitis, nihil omnino profecerat; licet negare non poſſet, illam, poſtquam priori Marito tradita in uxorem fuit, faciei colorem in multo laudabiliorem immutaſſe, & pinguiorem habitum acquiſiviſſe, quod tamen dicebat ille, ad ſanitatem quidem prodeſſe, ad generationem autem potius obeſſe; cum, non obſtante, quod habilior multo, quam cum virgo permaneret, evaſerit, eadem menſtruorum diminutione laboraret, non aliam profecto ob cauſam, niſi quia Natura deſueta jam a transmiſſione ſuperfluentis ſanguinis ad vias uterinas, ut menſtruo tempore expurgaretur, totum in corporis alimentum convertebat, ex quo futurum eſſet, ut Domina Illuſtriſſima majorem in modum in dies pinguefacta, ſterilis omnino redderetur, cum pateat Au-
2 ctoritate Hippocrat. *li*. 5. *Aphor.* 46. Mulieres admodum pingues non concipere.

Secundam cauſam inhabilitatis generandi in nobiliſſima hac Muliere contendebat eſſe contentioſus hic Medicus, frequentiam aſſumptorum medicamen-
3 torum, ex quorum tam ſæpe iterato uſu, maxime cum validiſſima ſunt, qualia ipſa aſſumpſiſſe conſtabat, ſterilitatem induci vel ipſæ Mulieres norunt; certum namque erat, illam, cum nullo modo ferre poſſet pallidum illum propriæ faciei colorem inſignem ejus pulchritudinem defœdare, conſilio cujusdam Chymici ſemel, atque iterum Stibium, hoc eſt Antimonium aſſumpſiſſe, ex cujus aſſumptione faciei priſtinum nitorem tantiſper recuperavit; licet priori marito nupta adhuc pallorem illum integre non depoſuiſſet. At vero Pharmaca, ac medicamenta hujuſmodi violenta, inter quæ præcipuum locum obtinet Antimonium, uteri ipſius craſim, ac virtutem dejiciunt, & ad quaſcunque naturales actiones obeundas, & maxime ad conceptionem illum ineptum reddunt, ut Medici omnes teſtantur, poterantque ſignanter adducere teſtimonium Lud. Mercati *libro tertio, de ſteril. & pregn. aff. cap.* 3.

Pro tertia cauſa in medium afferebat idem Medicus fonticulum ab ipſa nobiliſſima Muliere in coxa per biennium geſtatum, quem tantopere exaggerebat, potuiſſe uterum refrigerare, illumque debilitare; ut omnino conceptionem prohiberet, cum in ipſis quoque viris hæc emiſſaria diu geſtata pro aliquorum morborum curatione, vel præſervatione, ſterilitatem inducant, eodem Mercato teſte *loco citato cap.* 5. Quod ſi in Viris, qui multo calidiores ſunt, quam mulieres, ob inductam frigiditatem cauſare poſſunt ſterilitatem, quanto magis ad ipſum cauſare poterunt in mulieribus; imo multo facilius in mulieribus morboſis, quam in ſanis, quia ab ipſa morborum diuturnitate refrigeratis, & quaſi in Cachexiam lapſis, nativi caloris ſummam debilitatem præſeferunt, ut in caſu noſtro, in quo pallidus ille, imo potius albicans faciei, & totius corporis color ſatis ſuperque in ea læſam fuiſſe ſanguificationem ob hepatis evidenter diminutum calorem texatur; unde ſi principale viſcus ad ſanguificationem deſtinatum tantopere refrigeratum fuit, quanto magis refrigeratum fuiſſe dicemus ipſum uterum? non mirum ergo ſi ad ſua munia obeunda neque de præſenti ſufficiat, & maxime ad conci-
5 piendum, cum ex auctoritate Hippocratis *lib.* 5. *Aphor.* 62. omniumque Medicorum conſenſu pateat, mulieres frigidos uteros habentes non concipere.

Denique certiſſimum ſignum inhabilitatis ad concipiendum hujus Illuſtriſſimæ Dominæ deſumi poſſe, dicebat, ab experientia: cum enim per triennium cum priori Marito Viro fæcundiſſimo (nam ex priori uxore plures liberos ſuſceperat) concubuiſſet, nunquam tamen concepit; immo cum plura medicamenta ad conceptionem juvandam in uſum protraxerit, nihil omnino profecit, etiamſi prudentiſſimorum Medicorum conſilio omnia imperata executioni demandaverit; quod tanto magis conſiderabile eſt, quanto magis profeciſſe in ſanitate videbatur, poſtquam nupſiſſet. Ergo quid, addebat ille, ulterius indagare reſtat, an hæc Domina apta, ineptave generationi futura ſit, ſi experientia facta, quæ eſt rerum magiſtra, rerumque evidenter apparentium judex, non ratio, quam ſi unuſquiſque veriſimiliter 6
commentus fuerit, Galenus *in lib. 6. de morb. vulg. comm. 3. partic.* 19. unde magis illi credendum quam rationi, ejus inhabilitatis certum nobis ſubminiſtravit teſtimonium? incaſſum ergo laborabimus, ſi rationibus probare velimus contrarium.

Hæc & alia incautus ille Medicus procaciter deblaterabat, ſenior ex Collegis, Vir prudentia, doctrina, & experientia inſignis, ulterius ferre recuſans, propria auctoritate, & ætate fiſus, cum & ipſe præclariſſimam Mulierem, de qua agebatur, cum præfato Medico & aliis Collegis pluries curaſſet, & antequam Viro nuberet, & poſtquam nupſiſſet, acriter in illum invectus eſt, & iræ calore impulſus, multa illum mentitum eſſe aſſeveravit, ac ſermonem protrahendo (licet ut ſenior ultimo loco verba facere debuiſſet) evidenter demonſtravit, nihil eorum, quæ ille opponebat, obſtare Illuſtriſſimæ Dominæ, quin facile poſſet, ſi Marito jungeretur, liberos generare, ſuper quo propriam fidem obſtringebat; & de fœlici ſucceſſu certiſſimam ſpem promittebat.

Congreſſu diſſoluto poſtquam unuſquiſque noſtrum Collegæ ſeniori aſſenſus eſſet; ad propalandam propriam unuſquiſque opinionem, ut imperatum erat, ſe uccinxit, unde & ego meam ipſius, his quæ ſequuntur, patefeci.

Ut autem non ſine fundamento hujuſmodi opinioni adhæſiſſe viderer, nonnulla ad eam ſtabiliendam in præfata Domina, quam bene noveram, obſervanda cenſui. Et primo & ex prægreſſo mulieris ſtatu, & ex relatione, ſenioris Collegæ obſervabam, obſtructiones, quas illa, cum adhuc virgo eſſet, paſſa fuerat, non tam ultro proceſſiſſe, ut illam in cachexiam lapſam eſſe ex veritate firmari poſſet, quia tantummodo colorem faciei in pallidiorem mutaverat, ob diminutam menſtruorum purgationem. Cæterum neque ullum viſcerum naturalium tumorem, neque inſignem ullam tenſionem, neque ullum earundem partium dolorem, ſed tantummodo Meſenterij, ac ſiniſtri Hipochondrij obſtructionem paſſa fuit, ut ipſe ſenior Collega affirmabat, qui, cum timeret, ne adauctis obſtructionibus in Chloroſim, hoc eſt, febrem albam, morbum quoque virgineum dictum, laberetur, illi chalybem (non amplius in vino, ut bis, ad modicum tamen tempus, aſſumpſerat) potabilem in juſculo aperitivo ad triginta dies exhibuit; unde nativum faciei colorem pene recuperavit. Tantum ergo abfuit, ut in illam cachexiam lapſa fuerit, ut nullum ejus affectionis ſignum apparuerit, nam neque malo corporis habitu, nec tumida facie, nec œdematoſo pedum, crurumque tumore, nec motus difficultate, in aſcendendo præcipue, nec alio hujuſmodi accidenti moleſtata fuit, ut cæteris mulieribus, quæ ex contumacibus obſtructionibus & menſtruorum ceſſatione in morbum prædictum decidunt, evenire conſuevit.

Obſervabam ſecundo, Nobiliſſimam Mulierem viribus ſemper conſtantem, etiam ipſo morbo, ejuſque ſymptomatibus vigentibus, ſemper actionum naturalem alacritatem, & promptitudinem conſervare, quin & ad oblata, ſeu illa alimenta fuerint, ſeu medicamenta, optime ſe habuiſſe, ita ut, vix illis quantum morbus requirebat, aſſumptis, incontinenter melius ſe haberet, nec poſtmodum, niſi ob aliqua errata in victu, & præcipue in Aquæ frigidæ potu, in eaſdem obſtructiones reincideret; unde iterum, iterumque opus habuit ad chalybis uſum redire, quamquam per duas priores vices, cum illum in vino aſſumeret, per octo dies continuos illum evomuit, ita ut ab ulteriori aſſumptione deſiſtere coacta fuerit, & tamen in ſanitate aliquid profecerit: ſed cum de novo

illum potabilem Medici illi propinaſsent per triginta dies, in ejus uſu perſeverans ita profecit, ut nuptui jam apta exiſtimata priori Marito in uxorem tradita fuerit, cum quo triennio abſque ulla valetudinis querela commorata eſt, ſtomachi tantum dolorem ex conſuetis erratis in potu aquæ frigidæ, coacta fuit aquam Tectucianam per triduum ebibere, quod fœliciter ſucceſſit, ceſsante illico dolore, neque amplius affligente, licet nunquam concepiſse potuerit.

In mentem porro redigebam, quæ de Marito ſenior Collega retulerat, nempe illum fuiſse virum quadragenarium, eumque vix a conſummato matrimonio tranſacto menſe, ob graviſſima errata in Veneris uſu, in ſtomachi languorem, ac frigiditatem incidiſse, ita ut nec cibum, niſi in modica quantitate aſsumere, nec ſufficienter retinere, nec bene concoquere poſset; cui affectioni ut ſuccurreret, plurimis medicamentis uſum fuiſse, ac poſt biennium tandem, vomitu repreſso; in graviſſimum capitis dolorem, & majorem corporis extenuationem, quam jam ex frequentato vomitu contraxerat, lapſum fuiſse, unde Apoplexia poſt annum fere a repreſso vomitu correptum deceſſiſse.

In hac temporis intercapedine cum uxore, quam, morbo tam diuturno, ac gravi non obſtante, ardenti aſse proſequebatur, vix ſingulis menſibus ſemel congreſsus, a coitu mirum in modum, ut par erat, angebat; ſemen autem, ut Medicis referebat, abſque ullo vel cum modico ſenſu emittebat, quod ſubſtantia erat liquidum, ac fluidum, nullamque conſiſtentiam habens, quin & cum his ſtomachum frigidum perſentiebat, licet plura quam opus haberet, appeteret, & aſsumeret, ſed non niſi longo tempore concoqueret; & in ſumma in frigidam totius diſcraſiam lapſus, ejus rei culpam omnem in immoderatum Veneris uſum rejiciebant; nam pulchritudine, ac morum ſuavitate novæ ſponſæ allectus continere ſe nullo modo potuit, quin multo frequentius, quam ejus vires, & ætas ferrent illius concubitum exquireret. His acceſserat frigidiſſimi potus abuſus, a quo ne urgente quidem morbo, neque ipſa Hyeme ſæviente in totum abſtinere voluit.

Cum his omnibus, conſiderato præclariſſimæ Mulieris habitu corporis, non facile aptiorem inveniri ad liberos procurandos conjiciebam, eſt enim qualis in fæminis fœcunditate inſignibus deſiderari ſolet a Medicis, & qualem docemus ab Hippocrate *libro 2. Traditorum*, & alibi, mediocritatem quippe in quibusvis conditionibus præſeferebat, cum extrema improbentur: nimis enim craſsæ, ut jam
7 dicebatur, ac nimis tenues conceptioni non ſunt aptæ, idem Hippocratis *libro quinto Aphoriſm. quadrageſimo ſexto*, ſic in frigiditate, in caliditate, in humiditate, in ſiccitate exuperantes ſteriles ſunt: idem Hippocrates *ibidem Aphoriſm. ſexageſimo ſecundo*, & ſic de cæteris. Venas inſuper Medici requirunt apparentes, lumbos latos, non adſtrictos, ſtaturam mediocrem, licet parvam magis habilem affirment; quæ omnia in Muliere Illuſtriſſima conſpicua intuentibus erant, & a ſeniori Collega jam diligenter obſervata, ita ut ubi de ejus fœcunditate hæſitaretur, ne Momum quidem Judicem recuſaret.

Et his ergo, omni dubio remoto, pronunciandum pro veritate judicavi, Mulierem Nobiliſſimam connubio maxime habilem eſse, nullumque præſeferre notabile impedimentum ad concipiendum; non obſtantibus iis, quæ contra a male affecto Medico procaciter nimis objiciebantur, quæque de novo objici poſsent.

Nam primo (ut etiam ea, quæ falſo opponuntur,
8 tanquam ſi vera eſsent, diluantur) dicamus obſtructiones etiam rebelles, & contumaces non ſemper impedire in Virginibus Marito jungendis conceptionem; perpaucæ enim Virgines nubentes conciperent, cum perpaucæ quoque ſint, quæ hujusmodi obſtructionibus non ſint obnoxiæ; & tamen quotidiana experientia conſtat, illas utplurimum concipere, nempe quia ipſe Veneris uſus eas ab illis obſtructionibus liberat.
9 Sed quid plura? ipſe omnium Medicorum Præceptor optimus Hipp. *in libello de Morb. Virgin. in fine*. Virgines ipſas ab iiſdem obſtructionibus peſſime habentes, & terribilibus ſymptomatibus inde conflictata, non alio conſilio ſuadere, ac juvare ſe profitetur, niſi ut quamprimum nubant; ſubdens, *Si enim concipiant, ſanæ fiunt*; quod multo facilius ſuccedit in Virginibus, quæ non ob id, quod multis, ac pravis humoribus ſcateant, ſanguinemque vitioſum habeant, diminute purgantur, ſed quia Natura ipſa ſerius aſſueſcit ſanguinem per menſtrua expurgare, vel forte ob viarum anguſtiam, quæ ubi viro junguntur dilatatæ, menſtrua liberius procedunt, & ſic concipientes ſanæ fiunt, ut eventurum certo certius promittere licet in caſu noſtro, in quo jam maxima ex parte obſtructiones ablatæ ſunt, & ipſa mulier ſanguine optimo abundat, ut ex qualitate ejus, qui per menſtrua expurgatur, licet quantitate modica ſenior Collega obſervavit.

Non obſtat ergo menſtruorum diminutio in caſu no- 10
ſtro conceptioni, licet, ſi veritati ſtudemus, nullæ jam illam obſtructiones exerceant; nam non idcirco diminute purgatur, quia viæ ſint ut antea, maxime obſtructæ, ſed quia Natura jam prægreſſis affectionibus exuperatis, omne ſtudium in corporis reſtaurationem impendens, ſanguinem in eo opere abſumit, nec multum illius ſuperfluit, quod debeat menſtruis expurgari, & ita in veritate ſe rem habere oſtendit purgatio rite, & ſuo tempore procedens, nullum dolorem in exitu ciens, & ſanguinis conditio laudabilis.

Sed neque frequens medicamentorum uſus antea-ctus, quem impedire poſſe conceptionem Medicus ille exaggerat, quicquam huic rei obeſſe poteſt, & ſignanter nihil omnino obfuit triplicata Chalybis exhibitio, immo neque ipſius Antimonii: nam quoad Chalybem, quem illa tam frequentatum vituperabat, non moderate exibitum, experientia ipſa quotidiana docet, illum ad conceptionem juvandam dari non ſemel, atque iterum, ſed multo frequentius, neque ideo unquam ſuo fine defraudari; ſed eſto, ut inaniter jactat, quod chalybis nimius uſus obſit generationi, falſum eſt in facto hanc nimietatem in caſu noſtro adfuiſſe, nam, ut ſupra dictum eſt, & ex atteſtatione ſenioris Collegæ habemus, per duas vices per octo, aut decem dies tantum fuit exhibitus, & tunc vomitu rejectus; reſtat igitur, ut per tringinta ſolum dies illum aſſumpſerit, unde ejus uſum non fuiſse nimium, ne ipſe quidem Medicus negare poteſt, cum quotidie ad quadraginta, & ſexaginta dies Practici ad conceptionem juvandam exhibeant, & ubi unica vice quod intendunt, non ſuccedat, iterum, atque iterum cum optato ſucceſsu propinent.

Et ut mirum quid de hujus medicamenti efficacia in promovenda conceptione enarrem, ſequens experimentum proferam: Virgo erat obſtructionibus valde conflictata, quæ ditiſſimo Viro nubens, per annum non concepit. Hinc optime purgata, & chalybe ad quadraginta dies aſsumpto concipiens, debito tempore marem peperit, qui anniculus ex variolis deceſſit, at muliere ulterius non concipiente, in prægreſsas obſtructiones culpa omnis conjiciebatur; itaque iterum purgata, iterumque per totidem dies, Chalybe aſsumpto, denuo concepit, & femellam peperit, per duos ſequentes annos non amplius concipiens, unde ad Chalybis potum rediens tertio concepit, atque eo pacto etiam quarta, & quinta conceptione fœcunda fuit, non niſi ante ſingulas Chalybe adjuta.

Sed quoad Antimonium, in cujus exhibitione ma- 11
xime ſe fundat Medicus ille, ſerio affirmans, ſterilitatem inducere, inaniter omnino loqui videtur, atque ab illo libenter ſciſcitarer, quos Auctores rei habeat? nam ego in contrarium multas experientias adducere poſsum: proprias ante alias in medium afferam.

Curabat Petrus Caſtellus, Medicus inſignis, & in chymicis exercitatiſſimus, uxorem cujusdam Dominici Vantagii peſſime habentem, multis ſymptomatibus, ac terribilibus, necnon acerbiſſimis interdum doloribus, & Epilepticis inſultibus divexatam; quæ nihil ſuſpicans de uteri geſtatione, Medicum de ea re admonere non potuit, unde ille multa, ac di-

ac diverſa, & valida remedia exhibuit, ac denique Antimonium propinavit, cumque in quinto graviditationis menſe degeret, fœtum ad nonum uſque optime geſtavit, ac femellam feliciter enixa eſt; a cujus partu, vix anno tranſacto, marem peperit.

Medicos amicos doctrina, & experientia inſignes in teſtes convocare poſſum, inter quos eminet Franciſcus Santucius communi omnium calculo ſumma cum laude hic Romæ Medicinam exercens, qui omnes affirmant, ſe aliquando ad tollendas contumaciſſimas obſtructiones, quarum cauſa mulieres aliquæ non concipiebant, illis Antimonium exhibuiſſe, unde per illud ad admirationem uſque purgatæ, poſtmodum conceperunt.

Quin etiam idem præſtitiſſe alius Medicus amicus affirmabat in muliere, quæ jam quinto, ac trigeſimo anno major nunquam conceperat, & ad extirpandos ſtomachi dolores, quibus frequentiſſime moleſtabatur, Antimonio aſſumpto præter intentionem gravida effecta marem juſto tempore edidit.

Notum inſuper habemus, Marcho Cornachino id narrante *in præfatione ſui libelli*, *ibid. cap.* 7. Mulieres nonnullas gravidas tuto ſuo pulvere, quem *Cerberum* nominavit, purgaſſe; qui ex Antimonii tribus partibus, ex duabus Scammonii & una Tartari conflatur; quod ſi Gravidis Antimonium rite præparatum tuto exhibetur, cur non etiam abſque ulla noxa, & abſque eo, quod ſteriles eas faciat, mulieribus extra prægnantiam exhiberi non poterit? ſine noxa igitur & ſine impedimento Conceptionis dicendum, potuiſſe Illuſtriſſimam Dominam Antimonium aſſumere, maxime rite præparatum, ut in prædicto pulvere ab illa aſſumpto fieri ſolet.

De cauterio in coxa per biennium geſtato cum referret Medicus riſum movit omnium Collegarum, qui per ſeniorem certiores fuerant facti, nunquam Mulierem Illuſtriſſimam illud geſtaſſe, nec Medico illi in hoc unquam obtemperaſſe, ſed ut illius tædium effugeret, quotidie inculcantis, non poſſe eam ſine hujuſmodi remedio ſanari, immo niſi aſſentiretur, in multo pejorem ſanitatis ſtatum ruituram, ſimulavit ſe illi obtemperaſſe.

Sed demus illam cauterium in coxa, ut ille ſupponit, per biennium geſtaſſe; certum tamen eſt neque temporis diuturnitate neque nimis excedenti evacua-
12 tione potuiſſe illud conceptioni obeſſe, præterquam quod verum non undequaque eſt, quod cauteria ex ſe ſterilitatem inducant, niſi multo longiori tempore geſtentur, & multam materiam expurgent, & in corporibus valetudinariis, ac ſenilibus indantur. At quando ad ſupplendam naturalem aliquam evacuationem, aut alias conſuetam, cauteria excitantur, ut in menſtruorum diminutione, maxime in ſubjecto juvenili, atque alias non morboſo, non modo corpus non refrigerant, aut minus habile ob hoc ad conceptionem reddunt, ſed potius illud a ſuperfluentibus humoribus repurgando, natura in hoc deficiente, magis habile ad conceptionem efficiunt. Sed de hoc ſatis, nam ipſa ſagaciſſima Domina Medici importunitatem ſatis ſuperque deluſit.

Experientiam denique, quam pro ſua fulcienda, ac ſtabilienda opinione, idem Medicus afferebat,
13 inanem eſſe unuſquiſque, ipſo excepto, cognoſcere poteſt: nam ſi ſciret, quid ſit experientia, nequaquam ex ſolo Mulieris nobiliſſimæ conjunctione cum uno Viro experientiam colligeret; nam experientia eſt ejus, quod ſæpius ex eodem modo viſum eſt, obſervatio atque memoria, ut docet Galen. *in libro de optima ſect.* 1. *c.* 11. ſi ergo experientiam habere velis per viri conjunctionem, an mulier ſterilis ſit, necne, non ſatis eſt, quod cum uno tantum ſe conjunxerit, quia poteſt ex diffidentia ſeminis virilis cum muliebri impediri conceptio, unde deducere ex hoc non potes, mulierem eſſe ſterilem.

Præterea non eſt neceſſarium, neque ut plurimum
14 conſuetum, ut ſponſæ primis diebus nuptiarum, aut etiam primis menſibus concipiant, unde peſſime infert Antagoniſta ille, *Sponſa primo menſe non concepit, ergo experientia conſtat, illam non eſſe habilem ad concipiendum.* Sed non abſque evidenti cauſa evenire ſolet, ut ſponſæ, maxime virgines Marito junctæ, primis menſibus non concipiant; quia primi illi congreſſus non abſque omni dolore, & diſplicentia fiunt ipſarum nuptarum, ob violationem locorum in devirginatione factam. Et poſtmodum ex coitus frequentatione viæ magis dilatantur, ac ſemen liberius, & affluentius, ac cum majori delectatione prodit; nam in principio, multæ vix eam delectationem percipiunt, quæ deinceps in ejus emiſſione fit, nam ex tenuiori craſſiuſculum evadit, & majorem delectationem affert.

Accedit his, quod ſponſi, & peculiariter juniores, & qui mutuo amore incaleſcunt, magis quam oporteat 15
Veneri indulgent, & ex nimis frequentato coitu non generant, hoc enim impedimento eſſe generationi, Medici quotquot de ſimili argumento verba faciunt, admonere non deſinunt. Mercurial. *lib.* 2 *de Morbis mulierum*, *cap.* 2. Mercat. *de ſteril. & Prag. affic.* 2. *lib.* 3. Maſſaria *lib.* 4. *Pract.* 6. Plutarch. *l.* 1. *de Plac. Philoſophor. c.* 9.

Sed concedamus huic Medico, Maritum præclariſſimæ fœminæ fuiſſe ex ſe fœcundum, non idcirco, ut 16
ſuperius annuebam, inferre licet: *Ergo uxor, cum ex eo non conceperit, non eſt fœcunda:* Quia, hoc non obſtante, mulier ex ſe poteſt eſſe fœcunda, ſed non concipere ex hujuſmodi viro, ob Naturæ diſconvenientiam: quod ſatis ſuperque propter Medicorum & Philoſophorum auctoritatem facile teſtatur experientia, cum pateat, eandem mulierem cum ſecundo marito concipere, quæ cum priori concipere non potuit; eodemque pacto eundem virum cum cum priori uxore non generaſſe, cum poſteriore vero maxime.

Sed ut veritatem rei conſequamur circa hoc factum, determinandum, Mulierem Illuſtriſſimam ob mariti inhabilitatem non concepiſſe, eamque ex ſui natura ad generationem eſſe aptiſſimam, ut ex iis, quæ in illa quoad corporis inſtitutionem obſervata diligentiſſime ſunt, manifeſtiſſime elicitur.

CONSILIUM LXXXIV.

ARGUMENTUM.

Reverendiſſimus Dominus N. N. Archidiaconus Eccleſiæ N. expoſuerat Sanctiſſimo, ſe non eſſe habilem ad ſuæ dignitatis munia exercenda, eamque ob cauſam inſtabat, ut ſibi Coadjutor concederetur cum futura ſucceſſione, gratiamque ab eodem Sanctiſſimo obtinuerat, concedente illi pro Coadjutore Dom. A. ejuſdem Domini Archidiaconi ex fratre nepotem, tunc vix per ætatem habilem ad eam dignitatem obtinendam: quod ægerrime ferentes ejuſdem Eccleſiæ Canonici, obtentam ab eo gratiam tanquam ſubreptitiam impugnabant, opponendo, quod cauſæ ab ipſo enarratæ ad gratiam obtinendam, non eſſent ſufficientes, nec talis gravitatis, qualis fuerant enarratæ. Pro ſufficientia igitur earum cauſarum firmanda, ad inſtantiam Procuratoris prædicti Reverendiſſimi D. Archidiaconi, quæ ſequuntur, ſcriptis mandavi.

SUMMARIUM.

1 *Homo, quando ſeneſcat ante terminum naturalem.*
2 *Ætates retardantur, & accelerantur, pro virium robore.*
3 *Ad impenetrandam Coadjutoriam omnes ennarratas in ſupplicatione cauſas juſtificare oportet.*
4 *Singula cauſa per ſe debent eſſe ſufficientes ad Coadjutoriam obtinendam.*
5 *Qualibet expreſſio falſa vitiat gratiam.*
6 *In expreſſione cauſarum, ob quas petitur gratia, requiritur, ut ejus qualitatis ſint, qualis fuerit narratum in ſupplicatione.*
7 *Gratia ſubreptitia evadit, ſi, narratis pluribus impe-*

impedimentis pro obtinendo Coadjutore, omnia non probentur.

8 *Impedimenta pro obtinenda gratia debent eſſe perpetua.*

9 *Valetudo pro obtinenda Coadjutoria debet eſſe talis, ut ſit abſque ulla ſpe futura proſperitatis.*

10 *Ceſſante cauſa, ob quam Coadjutoria fuit conceſſa, ceſſat Coadjutoria.*

11 *Obſtructiones, & longa febricula ab ipſis dependentes, quando judicanda pro cauſa ſufficienti obtinendi Coadjutorem.*

12 *Expertis, & peritis in Arte magis credendum, quam rationibus in contrarium.*

13 *Experientia eſt judex rerum evidenter apparentium, non Ratio.*

14 *Nullus tenetur ob corporis ſalutem recuperandam, remedium admittere aſperum, & ſummi cruciatus.*

15 *Ipſa ſanationis incertitudo excuſat agrum ab admiſſione remediorum.*

16 *Calculo veſica extracto per inciſionem, non ceſſat cauſa juſtitia ad obtinendum Coadjutorem.*

TRiplici ex cauſa ſupplicaverât Sanctiſſimo Dominus Archidiaconus, ut ſibi Coadiutor concederetur. *Prima* erat Ætas gravis, cum vix perpaucos menſes ab anno ſexageſimo diſtaret. *Secunda*, erant obſtructiones viſcerum naturalium, ex quibus frequenter lentas quaſdam febriculas patiebatur, quæ illum in lecto ad plures dies decumbere cogebant. *Tertia cauſa* erat veſicæ calculus, cujus occaſione creberrimis & atrociſſimis doloribus vexabatur. Unaquæque igitur prædictarum cauſarum ſufficiens viſa eſt ad obtinendum Coadjutorem.

Nam quoad ætatem ſatis, gravis judicari poteſt in hoc ſubjecto, etiam ſi ſexageſimum annum non excedat, quia Dominus Archidiaconus à duplici morbo jam à multo tempore conflictatus, viribus conſuetis eſt deſtitutus, ita ut non pro ſene tantum, ſed pro Decrepito, & annis confecto reputari debeat, neque quibuſcunque ſanitatis incommodis obnoxius, quæ Decrepitas, & extremum ſenium in cæteris afferre ſolet; ut alias evenit, ubi vitam morbis exagitatam quis degit, ſeneſcens ante terminum naturalem, & in pluribus conſuetum.

Licet ergo Decrepitas multo ſerios advenire determinetur, neque ſexageſimoquinto, aut etiam ſeptuageſimo anno tamen, ut paſſim apud tam Legum perito, quam Philoſophos, & Medicos habetur, & ut frequenter à meipſo occaſione oblata dictum eſt, Ætates retardantur & accelerantur pro virium robore, ita ut qui ſeneſceret, exempli gratia, ſexageſimo, virum robore ſive ex morbis, ſive quacunque ex cauſa deficiente, ſeneſcat quinquageſimo, aut etiam maturius, & vix ſexageſimum attingens ſenio conficiatur, ut in caſu noſtro, in quo Dominus Archidiaconus longa corporis valetudine, & moleſtiſſimo urinæ ardore ob veſicæ calculum excruciatus, hoc ipſo ætatis anno ſexageſimo jure ſenio confectus dici debet, & illi ex juſtitia Coadjutor dandus eſt.

Sed ætati gravi additur ſecunda cauſa, originem habens à diuturnis, & contumacibus obſtructionibus, & à frequentibus febriculis inde dependentibus, quibus Dominus Archidiaconus ſæpe moleſtatur, quippe cum hujuſmodi affectiones tam malè & tam frequenter hominem exerceant, ut illum in malum corporis habitum, Cachexiam Græci vocant, ac tandem in Hydropem præcipitare valeat: qui affectus in quavis perſona, ſed maxime in ſene ſummoperè eſt timendus, cum enim à diminuto calore originem trahat, & in ſene calor ob ætatis ipſius conditionem quotidie diminuatur, evitare nullo modo poteſt, quin idem calor quamprimum ad extinctionem properet & hominem de medio tollat.

Tertia denique cauſa videtur præ aliis juſta ad petendum, & obtinendum Coadiutorem; non modo enim illum impedit, ne ſuis muniis fungi poſſit, ſed ejus vitam miſerabilem reddit: nam cum evacuatio per urinam frequenter fieri debeat, & ob calculi præſentiam, quem Natura foras detrudere indeſinenter conatur, ſtimulus urinæ redendæ majorem in modum adaugeatur, inſuperque ſummum ardorem, & anguſtiam in ea reddenda experiatur, vitam ducit perpetuis cruciatibus conflictatam, abſque ulla ſpe futuræ proſperitatis, immo ne diminutionis quidem tam carnificini ſymptomatis; unde hæc ſola cauſa ſufficientiſſima reputanda ad juſtificandam gratiam per Dominum Archidiaconum à Pontifice obtentam; etiamſi aliæ non eſſent ſufficientes.

Sed contra prædicta, Domini Canonici inſurgentes, contendunt, gratiam eſſe ſubreptitiam, & idcirco 3
revocandam; nam, inquiunt, oportet ſupplicantem plures cauſas ſuæ petitionis exponentem, omnes, ac ſingulas juſtificare, ita ut unaquæque per ſe ſit ſufficiens 4
ad gratiam obtinendam, nam ubi inſufficiens aliqua earum eſſet, ſupplicatio contineret falſitatem, & quæ- 5
libet expreſſio falſa vitiat gratiam, per ea, quæ adducit Garzias *de Benef. par. 6. cap. 2. num.* 197. quia in gratioſi omnia narrata ſunt verificanda: Idem *ibid. num.* 189. immò in expreſſione cauſarum, propter quas 6
gratia expetitur, requiritur, ut ejus qualitatis ſint, qualis narrata eſt in ſupplicatione, ut, exempli gratia, ſi narratum ſit, ſupplicantem pati ſtomachi imbecillitatem cum dolore perpetuo, & vomitu, & dolor non ſit perpetuus, aut vomitus non adſit, gratia dicitur ſubreptitia, Rota *in Giennen. Theſauraria* 24. *Novembris* 1634. *coram Veroſpio num.* 1. & *in Melevitana Antianitatis* 1. *Julii* 1643. *coram eodem num.* 9. tantomagis ergo gratiam facit ſubreptitiam, ſi narratis pluribus impedimentis, ob quæ petitur gratia, non omnia probentur; Grazias *de Benef. ubi ſupra, num.* 195. Cum ergo Dominus Archidiaconus præter calcu- 7
lum in veſica, narraverit ſe eſſe Decrepitum, cum vix ſexaginta annos natus ſit, & pati obſtructiones, & febriculas, ut exponit, neque ætas ſexaginta annorum ſit Decrepita, neque obſtructiones, & febriculæ narratæ ſint ita graves; ut earum reſpectu concedi illi debeat Coadjutor, gratia evadit omnino ſubreptitia, ac abſque dubio revocanda.

Quod enim ætas ſexaginta annorum non poſſit dici Decrepita probatione non eget; & licet, ut ex adverſo dicitur evenire poſſit, ut præ caloris nativi imbecillitate, ac defectu naturali, vel adventitio, aliqui per nonnullos annos antequam illi ſeneſcant, & decrepiti evadant, & tamen id non in caſu noſtro habet locum, quia Dominus Archidiaconus, non obſtante lapidis veſicæ morbo, quo tantopere affligi ſe dictitat, vires adhuc habet integras, ut ex aſpectu ipſo, & ex motus promptitudine, & omnium alacritate conjici poteſt.

Sed & obſtructiones, & febriculæ, quibus detinetur, non ſunt tales, quales enarravit, cum vix ſemel, aut iterum ex earum cauſa decumbere ſit coactus ad decem, vel quindecim ad ſummum dies; eaſque facile corporis purgatione, tam per medicamenta, quam per ſanguinis detractionem non magno negotio ſuperavit.

Sed quoad veſicæ calculum clara eſt falſitas enarrationis, cum licet Dominus Archidiaconus urinæ ardorem patiatur; adhuc tamen certam cognitionem non habet, an ille urinæ ardor à calculo procedat, necne, cum poſſit procedere ex aliis cauſis, ut ex ſolis arenulis, aut ex pituita falſa urinam reddente acriorem. Et non habere in rei veritate in illum veſica calculum, ſatis teſtari poteſt moleſtia, quam in reddenda urina experitur, quæ neque tam magna eſt, neque tam frequens, ut narravit, utque magna ac frequens eſſe ſolet in iis, qui calculo veſicæ laborant; quin nec multum angitur, ſi curru vehatur, nec pondus ullum inibi perſentit per gradus deſcendendo, quæ manifeſte in hoc morbo ſe produnt.

Atque ex his clare patet gratiam à Domino Archidiacono obtentam, eſſe ſubreptitiam, cum in ſupplicatione falſa enarraverit, neque talia in veritate ſunt.

Detur tamen Domino Archidiacono, ut undequaque vera enarraverit, adhuc gratia non debet habere locum, quoniam impedimenta, quæ narrantur à ſupplicante, ad obtinenda gratiam, debent eſſe perpetua, ita ut amoveri nullo modo poſſint; & quoad corporis valetudinem ſpecialiter patet, debere eſſe talem, ut ſit extra omnem ſpem futuræ proſperitatis. At cauſæ enarratæ à Domino Archidiacono pro obtinendo Coadjutore, ſi ætatem excipiamus (quam non eſſe ita gra-

gravem, ut mereatur inter cauſas ſufficientes connumerari, jam probatum eſt) ſunt omnino amo-
10 vibiles, & ſic ceſſare debet Coadjutoria, ceſſante cauſa, ob quam fuit conceſſa, Rota *in Elnen. Canonicatus 6. Junii* 1631. *coram Ghiſilerio n. 6.* Nam quoad obſtructiones, & febriculas enarratas: jam experientia ipſa docuit, eſſe ſanabiles, cum in ſeipſo expertus ſit alias leni corporis purgatione amotas eſſe; ſed & ipſum etiam veſiculæ calculum, ſi modo adſit, eximi poſſe notum eſt, unde ipſe ad integram ſanitatem redire valet, ut quotidie in aliis fieri videmus per ipſius veſicæ inciſionem.

Sed profecto nimis traſportari ſe Domini Canonici permittunt, a mala, quam contra Dominum Archidiaconum exercent, voluntate; unde non modo cauſarum, ex quibus motus eſt ad petendum Coadjutorem, gravitatem verbis ſummopere extenuant, ac diminuunt, ſed quod deteſtabile eſt, plura falſo ſupponunt; & quæ factibilia nullo modo ſunt facilia eſſe pronuntiant.

De ætate nos, quid vere ſentiendum, ultimo loco manifeſtabimus; de morbis agamus Dominum Archidiaconum exercentibus: & primo non negamus, obſtructiones, & febriculas, quas ille patitur, ex ſe & cum ſolæ hominem detinent, non difficulter ſuperari, cum non admodum inveteratæ ſunt,
11 & ſubjectum, quod occupant, juvenile eſt, aut ſaltem non dejectis viribus: ſed ſi alteri morbo gravi aſſocientur, ſi morbo huic contraria remedia ad illas tollendas ſunt neceſſaria, ſi diuturnæ & contumaces fuerint, ſi in ſubjecto ſenili & viribus dejectis, tantum abeſt, ut curari poſſint ut incuratæ de neceſſitate ſint relinquendæ, ne curatione major ille morbus irritetur, quia incuratæ, non tam cito præcipitare poterunt hominem ad interitum.

Pro exemplo ſint eædem obſtructiones & febriculæ in homine Hæmoptoiſim, hoc eſt ſanguinis ſputum ex venæ ruptura in pectore patiente; certum enim erit, hunc pro curando ſanguinis ſputo egere medicamentis obſtruentibus, incraſſatis, & adſtringentibus, pro curandis autem obſtructionibus, attenuantibus, & relaxantibus, ſi ergo obſtructiones curare labores, ægrum quamprimum jugulabis, pectoris venis magis adapertis, & vitam cum ſanguine fundentibus: at ſi incuratas illas reliqueris, in longius vita protrahetur, licet tractu temporis ab ipſis aut habituales febres, aut cachexiam, aut hydropem expectare certus fueris.

Simili modo ad amuſſim in caſu noſtro evenire neceſſe eſt, in quo obſtructiones, & febriculæ, ut in ſuperiori exemplo dictum eſt; aperientibus, & attenuantibus tolli deberent, ardor autem urinæ dolorem lenientibus, atque incraſſantibus diminui aliqua ex parte poterit, quod ſi in incidentibus, aperientibus, & attenuantibus obſtructiones curare velimus, urinæ ardorem majorem in modum augebimus, calorem febrilem ea ipſa occaſione nocentiorem faciemus, veſicæ inflammationem præ dolore majori excitabimus, ægrumque tandem deficere videbimus.

Cum ergo obſtructiones, & febriculæ, de quibus verba facimus, curari nec poſſint, nec debeant, & non ſolum de præſenti ſint moleſtæ, ſed quotidie magis moleſtæ non curatæ futuræ ſint, gratiam a Pontifice conceſſam habendi Coadjutorem, quantum eſt hoc capite, juſtificatam eſſe, determinandum.

Quod tanto verius eſt, quanto magis falſum, quod Domini Canonici ſupponunt, nempe Dominum Archidiaconum raro ab his morbis moleſtari; nam per idoneos teſtes conſtat, illum per antea-ctum quinquennium bis quolibet anno ex prædictis febriculis coactum fuiſſe in lecto decumbere: de præſenti autem tam male a lapide veſicæ exerceri, ut neque obſtructiones, neque febriculas ullo in cenſu habeat, præterquam quod ob ejuſdem lapidis morbum coactus eſt a medicamentis de obſtruentibus, & aperientibus in totum abſtinere, quibus tamen longo tempore uſum fuiſſe ad obſtructiones illas tollendas, præter examinatos teſtes, fidem faciunt Medicorum Receptæ apud Aromatarium, ut fieri ſolet, aſſervatæ.

Sed quod Canonici de eſſentia lapidis veſicæ controvertunt, clare oſtendit illos, ne facti quidem veritati velle acquieſcere, ſed ipſam quocunque pejori modo ſe paratos eſſe impugnare. Conſtat enim Dominum Archidiaconum ante ſupplicationem Sanctiſſimo porrectam pro obtinendo Coadjutore, expertiſſimo Chirurgo advocato, curaſſe, ut omni majori diligentia ſcrutaretur, an in veſica lapis adeſſet, necne; qui experimento facto, ac ſingulis, quæ obſervari oportuit, obſervatis, denunciavit, illum lapidem in veſica habere conſiderabilis magnitudinis, quod etiam propria fide poſtmodum comprobavit.

Neque obſtant oppoſitiones in contrarium a Dominis Canonicis factæ, quoad gravitatem doloris, & ardoris in mingendo, quem multo majorem eſſe contendunt, ubi ex lapide excitetur, alia objiciendo, ratiunculis quibusdam in medium allatis: Quia expertis, & peritis in Arte magis credendum quam rationibus in contrarium: Rota *in Elnen. Canoni-* 12
catus ſupra citata, n. 22. *& in Romana officii mandatariatus.* 1. *Julii* 1637. *coram Panzirolo, num.* 15. quia experientia eſt judex rerum evidenter apparentium, non Ratio: Galenus *in 6. de Morb. vulg.* 13
comm. 3. *partic* 19. Quamobrem ſi Peritus in Arte facta experientia deponit, Dominum Archidiaconum habere calculum in veſica, Dominorum Canonicorum rationes omnes in contrarium evaneſcunt.

Qui, ut evidentius oſtendant, quam male affecti ſint contra Dominum Archidiaconum; contendunt, quod etiam exiſtente lapide in veſica non habeatur cauſa ſufficiens ad obtinendum Coadjutorem, *Primo*, quia non adeo moleſtum cauſat dolorem, nec tantam anguſtiam, ut ab ipſo narratum eſt. *Secundo*, quia eſt per extractionem amovibilis.

At quod primo loco Canonici objiciunt, falſum eſſe ipſo facto convincitur, quia licet dolores, & ardores in mingendo non ſint perpetui, nec frequentiſſimi, afferunt tamen cruciatum intolerabilem: & licet minus frequenter illum moleſtent, quam ſoleant; quia nonnulli centies in die urinam cum magno cruciatu reddere coguntur, ſunt tamen frequentes, reſpectu naturalis conſuetudinis, cum enim quater aut una, vel altera vice plus urinam reddere conſueſceret, nunc aliquando vigeſies cum carnificino illo dolore mingere cogitur.

Quod autem ſecundo loco firmant, calculum eſſe amovibilem per veſicæ inciſionem, negari non poteſt; ſed nullo modo obligatur Dom. Archidiaconus tale remedium experiri, nemo enim tenetur etiam ob recuperandam corporis ſanitatem reme- 14
dium admittere, quod ſit maxime aſperum, & ſummos cruciatus inferens Sotus *lib.* 5. *quæſt.* 2 *art.* 1. Leſſius *de Juſtitia & Jure, lib.* 2. *cap.* 9. *dubitatione decima quarta, num.* 96. Pater Theophil. Raynaud. *de Ortu infant. contra Naturam, cap.* 6. *nu.* 2. cum aliis *ibi* cumulatis. Quod tanto magis habet locum, quanto minus tantum remedium eſt, nam ipſa incertitudo ſanationis excuſat infirmum ab ejus remedii admiſſione: idem Pater Raynaudus, *ibid. num.* 4. *& ſeq.* & dixi etiam *lib.* 8. *quæſt. tit.* 15
2. *quæſt.* 1. *num.* 16. ac profecto experientia patet, in ipſa hujusmodi remediorum executione (licet aliquando per ea ſalventur) Ægros expirare, ut fit, exempli gratia, in putridorum membrorum exciſione, in Thoracis inuſtione, ad pus extrahendum, in paracenteſi ad educendam aquam Hydropicorum, & id genus aliis, & in ipſiſſima lapidis veſicæ extractione.

Verumenimvero, dato etiam, quod hujusmodi lapidis extractio certam ſalutem promittat, & ab omni mortis periculo abſit, tamen non idcirco ceſſaret ſufficientia hujusmodi cauſæ ad poſtulandum, & obtinendum Coadjutorem, quia præterquam, 16
quod poſt inciſionem veſicæ, ad lapidem extrahendum, homines ob vulneris gravitatem maximam virium jacturam faciunt, & ob fiſtulas interdum irremediabiliter aliquando relictas, vitam in poſterum vale-

valetudinariam degunt, nec poſſunt certo ſibi promittere, quin de novo alii lapides generentur, ob lapidificam illam facultatem a Natura inditam, quæ nullo humano ingenio inhiberi, aut impediri poteſt; jam vero non uno, aut altero eventu comprobatum eſt, nonnullos poſt lapidis extractionem, tractu temporis, alios lapides procreaſſe, unde de novo exciſioni ſe committere coacti ſunt.

Ex quibus patet apertiſſime, cauſas omnes, & ſingulas a Domino Archidiacono in ſupplicatione ad Sanctiſſimum enarratas, ad obtinendum Coadjutorem, fuiſſe omnino ſufficientes; neque in earum enarratione ullam contineri falſitatem, quæ obtentam gratiam ſubreptiam reddat.

Et quod denique de ætate non decrepita objiciebatur, facillime diluitur per exiſtentiam aliarum cauſarum, quæ ætati aſſociantur.

CONSILIUM LXXXV.

ARGUMENTUM.

Occaſione Vindemiarum, cum vir, & uxor ruri commorarentur, in cœna fungis, aliisque pravis eduliis ſeſe ingurgitaverant, famula, ac famulo, necnon villico eodem cibo ſe replentibus. Dormitum euntes, a ſomno non multo poſt expergefacti, ſtomachi dolorem & anxietatem, cordis preſſuram, anhelitusque difficultatem, aliaque prava ſymptomata paſſi, villicum, ac famulum in proximiora rura petitum auxilium expediunt, quorum uterque inter eundum iisdem accidentibus, ac vertigine prehenſi, in terram cecidere, animam exhalaturi, niſi ex proximis ruribus homines accurrentes opem tuliſſent, vomitum provocando, & antidota quædam miniſtrando. Interim ex ſymptomatum ſævitie vir & uxor, cum famula, omni ope deſtituti, vitam obierunt. Inierant conjuges, a biennio citra, pactum quoddam inter ſe, nimirum quod altero eorum decedente, ſuperſtes conjux ſcutorum duo millia ultra Quartum dotale lucraretur: Dubitatum ergo eſt, quiſnam eorum ultimo loco vita functus eſſet, & inſtante doctiſſimo ao perſpicaciſſimo Amico Jureconſulto, ut meam ſententiam in ea re propalare non gravarer, ejus deſiderio ſatisfeci, ut ſequitur.

SUMMARIUM.

1 *Venena ſerius lædunt mulieres, quam viros. Reprobatur, ſub num. 13.*
2 *Calor nativus, quo imbecillior; eo citius a veneno ſuperatur.*
3 *Senectus ætati conſiſtentiæ comparata, viribus illi omnino cedit.*
4 *Conſiſtentes jam declinari incipiunt.*
5 *Senes nulli robur habent.*
6 *Venena omnia, vel mediate, vel immediate Cor petunt.*
7 *Pro majori, aut minori Cordis fortitudine, magis, aut minus veneno reſiſtitur.*
8 *Frigidum venenum citius extinguit debilem calorem, quam fortem.*
9 *Homo natura frigidus, aſſumens venenum frigidum, citius moritur, quam qui natura calidus eſt.*
10 *Fungorum venenum eſt ſtrangulatorium, & reſpirationem abſcindens: & num. 21.*
11 *In reſpiratione magis læduntur viri, quam mulieres.*
12 *Mulieres inſultus Aſthmaticos facilius ſuperant, quam Viri.*
13 *Virum fortiorem eſſe Muliere controverti non poteſt.*
14 *Potiſſima cauſa, ex qua homines citius ſeneſcunt, quam deberent, ſunt morbi magni, & diuturni.*
15 *Corpora ſtrictos, & anguſtos meatus habentia, ſerius a veneno læduntur.*
16 *Præſtat, homines magis graciles eſſe, quam craſſos.*
17 *Obæſi citius intereunt, quam graciles.*
18 *Malus eſt ad craſſitudinem exceſſus.*
19 *Cordis fortitudo major in gracilibus, quam in obæſis.*
20 *Alimenta, medicamenta, venena nonniſi a calore actuantur.*
21 *Ubi pars aliqua in corpore debilis eſt, cauſæ violentæ accedentes eam præ aliis infeſtant.*
22 *Si qua pars ante morbum laboraverit, ibi firmatur morbus.*
23 *Venenum quo in majori quantitate aſſumitur, eo citius occidit.*
24 *Ubi vis major eſt, celeritatem etiam operationis eſſe oportet.*
25 *Ubi plures, & evidentiores cauſæ concurrunt, effectum citius ſequi neceſſe eſt.*

NOn contemnendæ prima facie videbantur præſumptiones, ex quibus haberi poſſet, Maritum ante uxorem obiiſſe, quæ deſumi poterant ab utriuſque ſexu, ab ætate, a viribus, a fortitudine, & imbecillitate cordis, a qualitate veneni, & ab ejus effectu.

Nam quoad ſexum, fuit nonnullorum Doctorum 1
opinio, de qua ſignanter Cardinal. Ponzett. *lib.* 1. *de Venen. c.* 13. quod venena tardius lædant mulieres, quam viros; neque videtur hujusmodi opinio ſine fundamento, quia venena, ubi a perſona frigidiori temperatura dotata aſſumpta fuerint, vel a contraria qualitate obtunduntur, ſi calida ſint; vel non tam cito actuantur, ſi ſint frigida; maxime cum a temperamento frigidiori vaſa anguſtiora, & exiliora procedant, & idcirco venenum non tam prompte admittunt, ut fit, exiſtentibus vaſis apertis, & amplioribus. Cum igitur Mulieres frigidioris temperamenti ſint, quam viri, pro ratione factum videtur, ut ſerius uxor a veneno læſa fuerit, quam Vir, & hoc pacto Vir ante uxorem fato ceſſerit.

Ab ætate etiam deſumi poteſt non invalida præſumptio; nam cum vir provectiorem multo ætatem degeret, quam mulier, quia ille ſexageſimo anno proximus erat, uxore quadrageſimum non excedente, calor naturalis, cujus fortitudine veneno reſiſti
oportet, quo imbecillior eſt, eo citius a veneni 2
violentia ſuperabitur, & extinguetur; eſſe autem calorem prædictum imbecilliorem in ſenectute, quam in antecta ætate conſiſtentiæ, per quam Mulier a ſenectute ſui Viri per viginti annos diſtabat, tam clarum eſt, ut nulla probatione indigeat. Itaque deducendum hinc eſt, Maritum obitu prævenisse uxorem.

Sed & vires utriusque conjugis invicem comparatæ, non poſtponendam præſumptionem ejuſdem ſuc-
ceſſus nobis ſubminiſtrant; palam enim eſt, ſene- 3
ctutem ætati conſiſtenti comparatam, quoad virium robur tantum illi cedere, ut inanis undequaque ea
comparatio evadat; licet namque conſiſtentes jam 4
declinare incipiant, ut colligitur ex Galeno *in lib.* 3. *Aphoriſm.* 30. tamen ad labores non ita ut ante, ſed quoquo modo ſufficiunt, viribus adhuc ex parte ſaltem in ſuo eſſe conſervatis: At ſenes nulli
robur habent, idem Galenus *libro de Curat. ration.* 5
per ſanguinis miſſionem, cap. 9. minus ergo reſiſtere eos neceſſe eſt cauſæ violentæ, ac veneno præſertim, quod violentiſſima cauſa eſt, quam qui in conſiſtenti ætate verſetur; unde ex veneni fungorum vi citius ſuccubuiſſe virum, quam uxorem determinandum.

Eandem præſumptionem, ejusdemque ponderis e-
licere poſſumus ex majori, aut minori Cordis im- 6
becillitate: cum enim venena omnia, aut mediate, aut immediate Cor adoriantur, ut eſt communis Medicorum ſententia, de qua teſtatur Conciliat. *different.* 178. *& lib. de Venen. cap.* 1. certum
eſt pro fortitudine, & imbecillitate ipſius Cordis, 7
majo-

majorem, aut minorem reſiſtentiam contra venenum fieri poſſe: unde pro eadem fortitudine, & imbecillitate aſſumens venenum citius, aut ſerius ſuccumbet. Majorem ergo Cordis imbecillitatem reperiri in ſene, quam in eo, qui ætatem conſiſtentem degit, non eſt dubium; citius ergo vita functum dicendum virum tanquam ſeniorem, & corde imbecilliori dotatum, quam uxorem ætatem vegetiorem ducentem, & cor robuſtius obtinentem, quia tanto minor eſſe debuit reſiſtentia ex parte viri, quanto major ex parte mulieris.

Neque validitate cedit præcedentibus præſumptio, quæ ſequitur deſumpta a veneni qualitate:
8 veritati enim maxime conſonum videtur, frigidum venenum, quale eſt venenum fungorum, citius ac facilius extinguere debilem, quam fortiorem calorem, modo ſenes calorem debilem habent, & frigidiori temperamento ob hoc dotantur: *Cum baſitatur ergo* dicebat Cardinalis Ponzett. *lib.* 1. *Venen. cap.* 6. *an homo calidæ temperaturæ ſumens venenum*
9 *frigidum citius moriatur, quam homo naturæ frigidæ? videtur quod, cæteris paribus citius moriatur iſte, quia in eo minor eſt reſiſtentia*. Et in ſumma juvenes minus læduntur a frigidis, eodem Ponzetto dicente, ob majorem caloris fortitudinem; & ſic quo magis diſtat homo a juventute, magis lædetur a frigidis venenis, conſequens ergo eſt, Maritum, qui
10 multum a juventute diſtabat, citius ac promptius a frigiditate veneni ipſorum fungorum ſuperatum eſſe, quam uxorem, quæ tanto fortiorem calorem viro obtinebat, quanto minus quam ille a juventute diſtabat.

Denique ab effectu ipſius veneni deſumi quoque poteſt non levis præſumptio, ſuadens virum ante uxorem obiiſſe: nam venenum fungorum eſt ſtrangulatorium, & prohibens reſpirationem: Avicenna *lib.* 4. *Fen.* 6. *tractat.* 2. *cap.* 10. Cardinalis Ponzett. *lib.* 2. *de Venen. cap.* 33. & eſt communis Medicorum opinio, qui ergo minus in reſpirationis actione pati eſt conſuetus, ſerius a veneno hujuſmodi
11 ſtrangulabitur, citius, qui magis lædi ſolet; at in reſpirationis actione multo minus læditur mulier, quam Vir; cujus rei manifeſtiſſimum ſignum præbet, quod mulieres ab Aſthmate multo minus exercentur, & multo facilius ab ea liberantur, quam viri: Meſues *de Medic. partic. ſummæ ſecunda cap.* 1. Savonar. *in Practic. magn. tractat.* 6. *cap.* 10. *rubr.*
12 *tertia in Prognoſt. & in dubitat. n.* 1. Piſo *lib.* 2. *Pract. c.* 5. Et ratio eſt, quia Natura efformavit mulieres pectore lato, & amplo, ad mammas continendas, in quibus lac generari ac conſervari, quo pueruIos lactare deberent; neque aliam ob cauſam evenire exiſtimandum, quod mulieres chordæ tormento expoſitæ facilius illud ſuſtineant, quam Viri, non enim a reſpirationis læſione adeo moleſtantur, ut alias dixi ex Fortunato Fidel. *lib.* 2. *de Relat. Medic. cap.* 3. *rubric. Qui thoraee ſunt, &c.* Itaque aſſumpto hujuſmodi veneno ſtrangulatorio, vir citius ac gravius in reſpirando læſionem patitur, ac citius, creſcente ſymptomate, deficiet, reſpiratione vi ipſius veneni penitus obolita.

Verumenimvero multo urgentiores præſumptiones militare pro contraria ſententia patebit, ſi particularia quædam in hoc facto expendamus. Nam nonnulla ab ipſo villico, & famulo jam meliuſcule habentibus, & rite interrogatis propalata ſunt, quorum cognitio omnino neceſſaria eſt ei, qui judicium in re dare voluerit.

Primo ergo ſciendum, virum, de quo agitur, fuiſſe ſexagenarium, ſed viribus adhuc conſtantibus, nullaque progreſſa ægritudine labefactatis: corporis habitu fuiſſe mediocri ad tenuiorem potius, quam ad pinguiorem tendente; in victu liberaliter quidem ſe perpetuo geſſiſſe, exceſſus tamen magnos ſemper evitans, omni eduliorum genere uſus, idcirco neque a mortiferis illis fungis ſe abſtinuit, ſed parcius quam uxor in eorum commeſtione ſe geſſit, uxorem increpans, quæ abſque modo, ut erat ejus ſibi avidiſſima, eos ingurgitabat, erat autem uxor quadragenaria, habitu præpingui, in victu notabiliter, & indeſinenter delinquens, ut fœminarum mos eſt, valetudine improſpera ſemper conflictata, ac inſultibus aſthmaticis ſæpe vexata, qui uterina ſuffocatione interdum excepti illam omni pulſu depauperatam relinquebant. In poſtrema cœna fungos indiſcrete in nimia copia comedit, deinde vino recenti, totiſque conſtaneis, aliiſque peſſimæ conditionis eduliis ſe replevit: quæ omnia famulæ etiam Dominæ exemplum ſecutæ exitio fuiſſe, tam villicus, quam famulus retulerunt.

Ex his facile patet, urgentiores præſumptiones depromi pro contraria opinione determinante, Maritum uxori ſupervixiſſe. Ac primo poteſt urgentiſſima præſumptio deſumi a ſexu: quis enim controvertere audebit, an Vir ſit fortior Muliere? majorem ergo reſiſtentiam veneno facere poteſt Vir, quam mulier, nam opinio illa, quod mulieres tardius a veneno interficiantur, quam Viri, neque ulla inſigni auctoritate, neque communi calculo accepta, neque experientia eſt confirmata; immo in caſu noſtro, in quo venenum fuit ſua natura frigidum, ſexus augere valde poteſt eam præſumptionem; nativa enim ſexus virilis caliditas majorem reſiſtentiam facere potuit veneno frigido, quam nativa ſexus fœminei frigiditas. 13

Neque contra hoc valet oppoſitio, quæ fieri poſſet, dicendo, quod major caliditas in cauſa eſſe potuerit, ut venenum citius in venas penetraverit, citiuſque virum jugulaverit; hoc enim haberet locum in veneno calido, & ubi contrarium aſſumentis temperamentum non manifeſte impediret veneni frigidi actionem, ut in caſu noſtro.

Idem commonſtrare poteſt præſumptio, deſumpta a viribus, licet enim controverti non poſſit, majus robur habere degentem in ætate conſiſtenti, quam ſenem ſexagenarium; tamen id locum habet cæteris paribus, & ſi ad ipſum tantum annorum numerum reſpiciamus; ſed ſi ad ea, quæ ætati accidunt, animam convertamus, certum eſt, neque eventu rarum apparet, poſſe robuſtiorem eſſe ſenem ſexagenarium, quam virum quadragenarium, ſi ſenex vitam traduxerit ſanam, ac nulla ægritudine labefactatam, quadragenarius vero vitam traduxerit valetudinariam, ac morbis gravibus, & ſummæ malitiæ obnoxiam; potiſſima enim cauſa, ob quam citius multo, quam deberent, homines ſeneſcant, 14
morbus eſt. Cum ergo virum habeamus in caſu noſtro, qui ſanus vixerit, & in ſexageſimo anno adhuc viribus conſtaret, aliaque ex parte mulier offeratur quadragenaria, aſthmate, & uterinis ſuffocationibus moleſtata, ab eorumque morborum ſævitia enervata, nonne magis ſecundum rectam ratiocinationem eſt ſenem viribus ſuperaſſe mulierem, quibus majorem reſiſtentiam contra veneni malitiam facere potuit, quam mulier.

Accedit his alia præſumptio, tertia in ordine, 15
deſumpta a corporis utriuſque conjugis conſtitutione: nam corpora, quæ ſtrictos, & anguſtos meatus habent, multo ſerius a veneno læduntur, quam eoſdem meatus latos, ac patentes habentia, hanc enim rationem reddebat Galenus *libro tertio, de ſimplic med. fac. capit. decimooctavo*, ex quo Avicenna *libro quarto, Fen.* 6. *tractatu primo, capite ſecundo*, cur Sturni a Cicuta non lædantur, homines vero maxime? Ergo cum ſenes ob introductam ab ætate ſiccitatem ſimul cum frigiditate meatus ſtrictos, & anguſtos habeant, his autem comparati conſiſtentes multo amplioribus dotentur, conſequens eſt, ſenem noſtrum magis reſiſtere potuiſſe violentiæ aſſumpti veneni, quam uxorem, unde ſerius multo, quam uxorem obiiſſe illum oportuit.

Urgentiſſima porro eſt præſumptio deſumenda ab 16
utriuſque corporis habitu: ſiquidem notum eſt ex Galeno *Comm. ſecundo Aphoriſm.* 44. præſtare homines magis graciles eſſe, quam pingues, non modo eam ob cauſam, quam affert *in dict. Aphoriſm.* Hippocrates, quod citius intereant, hoc eſt, vitam breviorem traducant admodum pingues, quam graci- 17
les: ſed etiam quia cauſis violentis ab extra occurrentibus minus reſiſtere poſſunt, ut addebant etiam

Joan-

Joannes Heurnius *in comment.* & Hollerius *in ſcholiis ad prædict. Aphoriſm.* malus enim eſt ad craſſitudinem exceſſus, ut *ibi* Galenus : ejuſque rei potior ratio cenſenda, quia *anguſtæ ſunt in his Arteriæ, & venæ, atque ob id paucum omnino ſanguinem ſpiritumve habent.* Minus ergo reſiſtere violentæ cauſæ potuit mulier pinguedine turgens, quam Vir medio-
18 cri, aut potius graciliori habitu dotatus ; unde oportuit illam multo ante maritum expiraſſe.

Licet autem dixerimus, virum habuiſſe meatus anguſtos, ob ætatis ſiccitatem & frigiditatem, nunc autem mulierem eodem vitio ob pinguedinem laboraſſe, non idcirco contradictionem dictum hoc involvere dicendum, quia quantum anguſtia meatuum ab ætate ſicciori, & frigidiori introducta, confert ad reſiſtendum veneno, tantundem eadem anguſtia ex pinguedine proveniens, obeſt reſiſtentiæ contra venenum faciendæ, ubi Natura illud ſuperare laboret.

19 Superiorem præſumptionem excipit quinta non minoris momenti, & ab eadem cauſa dependentiam habens ; & deſumitur a fortitudine Cordis, quam majorem eſſe in gracilibus, quam in pinguibus, patet ex *eodem comment.* Galeni & aliorum Doctorum, neque enim aliam ob cauſam citius intereunt obæſi, niſi quia Cor imbecillum habent, & minimo calore munitum, idcirco & Arterias, & venas anguſtas habent, & ſpiritu modico calentes ; quæ omnia, cum in uxore, ob ejus præpinguem habitum, locum habeant, abſque ulla hæſitatione pronunciandum, illam ne momento quidem potuiſſe veneni violentiæ reſiſtere, contra quam de Marito evenerit, qui ob contrarias cauſas, non tam cito a veneni malitia ſubjici potuit : ſupervixerit ergo per multas horas prædefunctæ uxori, ut dictum eſt.

Sed & ab ipſa veneni qualitate deſumpta ſexta, quæ ſequitur, præſumptio, clare oſtendit, virum ultimo loco mortem obiiſſe : ut enim mox dictum eſt, oportuit mulierem maxime debili calore dotari, qui ab ingruente frigido veneno, vel ictu oculi extingui potuit ; quantumvis enim imaginemur, ipſum quoque virum ſortitum fuiſſe debilem calorem, ratione ſenectutis, nunquam comparatione facta inter Viri calorem, & mulieris, potuit eſſe minor calor Viri, qui non reperiebatur a ruina, & pinguedine, ac pravis humoribus obrutus, ut calor mulieris, quam eam ob cauſſam neceſſario ante Maritum ſuccubuiſſe aſſeverandum.

Neque valet oppoſitio, quæ ex adverſo fieri poſſet, dicendo, quod imbecillitas caloris in muliere, non poterat tam cito actuare ipſum venenum ; cum certum ſit, alimenta, medicamenta, & ipſa venena, niſi a calore actuentur, otioſa permanſura, ne-
20 que ullam utilitatem, aut noxam corpori allatura, cum ergo in muliere non ſufficeret calor adeo imbecillis, ad dandum veneno motum maxime celerem, ac ſubitaneum, videtur potius dicendum, illam ſerius a veneno ſublatam, quam virum, in quo calor ſufficiens reperiebatur ad actuandum ſubito venenum. Non valet, inquam, hæc oppoſitio ; quia ubi calor verus ac fortis eſt, inſurgit contra venenum, ut illud ſuperare poſſit, vel extra corpus protrudere, at ubi imbecillis eſt, illico ſuccumbit, & a veneni violentia extinguitur, ut in caſu noſtro factum eſt.

Sed pro omnibus narratis præſumptionibus, illa plurimi facienda, quæ ab effectu ipſius veneni emanat ; ut enim jam ſuperius dictum eſt, fungorum
21 venenum ſtrangulatorium eſt, & reſpirationem abſcindens, unde cum mulier, de qua agitatur, Aſthmati, & reſpirationis difficultati eſſet maxime obnoxia, conſentaneum eſt, illam ab ingeſtis fungis, non alio magis pravo ſymptomate moleſtatam fuiſſe, quam ſumma, & extrema reſpirationis difficultate, quæ illam celerrime ſtrangulaverit : quia quandocunque in corpore inveniatur aliqua pars ex
ſua natura, vel ex accidenti debilis, unaquæque 22
cauſa violenta ſuperveniens illi parti præ aliis omnibus moleſta eſt, unde fit, ut ab Hippocrate *lib. 3. Aphoriſm. 33.* dictum eſt, *quod ſi quæ pars ante morbum laboraverit ibi firmetur morbus.* Itaque cum in hac muliere ſpirituales partes tam male ex prægreſſis morbis haberent, conſentaneum eſt, ingruens
venenum ad illa, & ad Cor ipſum quamprimum 23
deſtruendum ſe contuliſſe, ac modico temporis ſpatio reſpiratione intercepta, ægram mori coegiſſe, unde maritum per aliquot ſaltem horas illi ſupervixiſſe concludendum eſt, in quo nulla labes ſpirituales partes vexaverat.

Non ommittenda denique alia præſumptio deſumpta ab ingeſti veneni quantitate, quæ quidem urgentiſſima & ipſa eſt : nam venenum, quo in majori quantitate aſſumitur, eo citius occidere non eſt controvertendum : *perſuaſum enim omnibus eſt*, inquit Mercurialis, *loco ſupra citato, in majori quantitate majorem vim poſitam eſſe ; at ubi vis major eſt,*
neceſſario quoque celeritatem adeſſe ipſius operationis, 24
& propterea, qui plus veneni ſumunt, neceſſario quoque citius interimuntur. In caſu igitur hoc ultra præſumptionem deſumptam ex veneni qualitate militat mirum in modum præſumptio, deſumpta ex veneni quantitate, quod mulier multo citius perierit quam
maritus, nam illa tantum fungorum copiam ingur- 25
gitavit, ut etiamſi venenoſi non fuiſſent, a ſola quantitate potuerit illa per illud modicum tempus vivere, tanta copia venenoſorum fungorum obruta, accedente ulterius nova repletione pravorum eduliorum, & potu vini novi : quamobrem ex his credere debemus, illam non multo poſt villici, & famuli diſceſsum ab ipſa villa, momento animam exhalaſse, locumque Marito ſupervivendi per aliquot horas reliquiſse.

His omnibus ratio annectenda, quæ prædictas o-
mnes præſumptiones urgentiores faciet. Dico igi- 26
tur, quod ubi plures, & evidentiores cauſæ concurrunt ad aliquem effectum producendum, effectum citius ſequi neceſse ſit ; ſed in muliere hac, & plures, & evidentiores cauſæ mortis a veneno inductæ concurrerunt, quam in Viro, citius ergo illam deceſſiſse, quam Virum decernendum ; quod enim ita ſeſe res habeat, clare patet, examinando, tam cauſas naturales, & ab ipſius mulieris ſtatu procedentes, quam accidentales, & ante mortem ſupervenientes, quas ſi æquiparabimus cum cauſis concurrentibus in viri interitu, & numero ; & evidentia ſuperiores illas eſse palam fiet.

Et ad ea, pro contraria opinione afferri poterant, facilis eſt reſponſio, & facile omnia retorquentur ad favorem ultimæ ſententiæ. Unde & quæ ab ætate, & quæ a ſexu, & quæ ab habitu, & quæ a fortitudine Cordis, & quæ a veneni qualitate, & ab ejus effectus præſumptionis deductæ ſunt, oſtendentes, Virum ante uxorem obiiſse, nullius valoris eſse determinandum ; ſed pro contraria parte potius facere, maxime evidentioribus præſumptionibus commonſtrantibus rei veritatem ; nimirum Maritum uxori ſupervixiſse.

Finis Conſiliorum.

DECI-

DECISIONUM SACRÆ ROTÆ ROMANÆ, AD MATERIAS PRÆCEDENTIUM QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM PERTINENTIUM, CENTURIA:

In quibus plurima ab Authore in prædictis Quæſtionibus pertractata confirmantur.

DECISIONES SACRÆ ROTÆ ROMANÆ,

In Quibus plurima ab Authore in his Quæſtionibus Medico-Legalibus pertractata Confirmantur.

Romana Prætenſæ Societatis 27. Junii 1569.

Coram R. P. D. Oradino.

SUMMARIUM.

1 *Lucro Societatis officij non eſt locus in caſu excepto in inſtrumento.*
2 *Societas officij non eſt lucro, ſi mulier, cujus vita periculum fuit electum, moriatur ex partus, ſtante pacto.*
3 *Mulier quando dicatur decedere ex partu.*
4 *Mulier in dubio præſumitur deceſſiſſe ex partu ad evitandum lucrum ſocietatis Officij.*

DECISIO I.

1 FUIT dubitatum, an Societatis per obitum Virginiæ cenſeretur extincta taliter, quod pecuniæ ſint deperditæ; Et fuit tentum, non eſſe extinctam, quia evenit caſus
2 exceptus in inſtrumento Societatis, qui erat, quod ſi Virginia moreretur ex cauſa partus, non perderentur; & mortua ex cauſa partus, quia ante adventum febris, erat male diſpoſita, & propter ventrem paſſa fuit multa incommoda, ut dicunt obſtetrices. Tum quia medici aſſerebant quod duo acciderunt ad cau-
3 ſandam mortem, febris, & partus; unde cum partus fuerit abortivus & ſecutus fuerit poſt febrem, & non poteſt dignoſci an ex febri deceſſerit, eſt attribuendus obitus abortui: per *l. huic ſcripta 2. ff. ad l. Aqu.* Quia occurrente duplici cauſa, illa prævalet, quæ, ex
4 cujus parte eſt ille, qui vult evitare damnum, & præfertur illi, qui tractat de lucro potius quam de damno, cui in dubio favendum eſt.

Non obſtant adnotata *in c. ſi quis præsbyterum, de Homicid.* Quia procedunt, ubi accidens provenit à prima cauſa, ut eramus in vulnere: ſed hic abortus proceſſit non à febri, ſed à ventre, &c.

Ulixbonenſis Profeſſionis Lunæ 22. Junij 1599.

Coram R. P. D. Cantuccio.

SUMMARIUM.

1 *Furioſus, & mente captus in quibus differant, & quis uterque ſit, n. 59.*
2 *Mente captus quis dicatur ad differentiam furioſi.*
3 *Teſti deponenti de dementia, ſeu mentis captione, non creditur, niſi reddat rationem dicti ſui, ſi non fuerit interrogatus, cum num. ſeq.*
4 *Furor eſt difficilis probationis.*
5 *Furor, & dementia probantur ex factis: ex Communi.*
6 *Judex adhibere debet Medicos, qui furorem, & dementia cognoſcant.*
7 *Furor & mentis captio ſunt paſſiones cerebri, quas Phyſicus cognoſcit.*
8 *Religioſi magnam præſtant auctoritatem ad probandam dementiam.*
9 *Demens præſumitur, qui proprium nomen ignorat.*
10 *Tempus probationis poteſt arbitrio judicis reſtringi, & ampliari ex rationabili cauſa, cum n. 11.*
12 *Teſtes ſingulares admittuntur ad probandum quid in genere.*
13 *Profeſſio Religionis facta à demente nulla eſt.*
14 *Furioſus non poteſt contrahere matrimonium carnale: imo nec ſpirituale.*
Ampliatur etiam in mente capto, ibid.
15 *Argumentum à matrimonio carnali ad ſpirituale, validum eſt.*
17 *Furioſus & mente captus æquiparantur.*
18 *Mente captus non poteſt Religionem profiteri.*
19 *Argumentum de reputatione ad non reputationem, vel contrariam reputationem, validum eſt.*
20 *Confeſſionis actus, & communicationis excludunt dementiam.*
21 *Actus loquendi ad propoſitum non excludit dementiam, quando demens eſt in conſpectu umbratæ quietis conſtitutus.*
22 *Dementes quandoque ex factis convincuntur, licet ex verbis prudentes appareant.*
23 *Furioſi & mente capti faciunt multoties ſigna, & loquuntur ut prudentes.*
24 *Profeſſio Religionis, ut nulla dicatur ex capite dementiæ, debet probari eam tempore emiſſionis profeſſionis adfuiſſe.*
25 *Dementia medio tempore præſumitur probatis extremis.*
26 *Demens & furioſus poſt, præſumitur etiam fuiſſe furioſus & demens retro.*
27 *Conjectura aliqua vel præſumptio ſi concurrat ultra ſtatum præſentem inferens retrò præſumitur ex præſenti in præteritum.*
28 *Diſpoſitum in mente capto, vel furioſo non procedit in fatuo ſimplici ſeu ſtupido, & hebetis ingenii.*
29 *Dementia impediens contractum matrimonij, debet eſſe talis, ut auferat uſum rationis.*
30 *Teſtis volens probare privationem intellectus in aliquo, debeat reddere rationem dicti ſui.*
31 *Animi qualitas ſi debeat probari, teſtes debent teſtificari per actus exteriores, quos viderint.*
32 *Exteriora indicant ſecreta animi.*
33 *Teſtes quando dicantur judicare, non autem teſtificari.*
34 *Teſtis deponens de furore ob projectionem lapidum, quomodo deponere debeat.*

DECISIO II.

DUbitavi in una Ulixbonenſi profeſſionis, an ex probationibus factis pro parte D. Ludov. Alvares ſit probata ejus intentio circa nullitatem profeſſionis & dementiam D. Margarithæ in caſu, & ad effectum, de quo agitur. Quod dubium Domini reſolverunt ad favorem D. Ludov. nempe ejus intentionem ſatis probatam eſſe, tam circa nullitatem profeſſionis, quam circa dementia D. Margarithæ.

Et pro majori hujus reſolutionis dilucidatione, quia informantes hinc inde copioſè ſcripſerunt, & multa inculcarunt, poteſt deſtingui materia in quatuor difficultates, ut *Prima* ſit, qualis ſit dementia D. Margarithæ, furor ne, vel mentis captio. *Secunda*, an ſufficienter probetur. *Tertia* an ſit talis, ut profeſſionem per eam in Monaſterio *le Odivella* emiſſam annul-

annulaverit. Quarta, verſabitur circa reſponſionem, & remotionem eorum, quæ pro parte D. Antonii Teſtes deducuntur.

Quod primam difficultatem, Domini dixerunt D. Margaritam fuiſſe & eſſe mente captam, non autem furioſam, quia ſigna, verba, & actus particulares, de quibus deponunt teſtes, quorum ſummarium pro parte D. Ludov. datur, non probat rabiem & impetum furoris, ſed carentiam mentis; intellectus & animi judicii abſque alia extrinſeca furoris demonſtratio-
1 ne, vel non probat furorem patentem, ſed latentem. In hoc enim differunt furioſus & mente captus, quod furioſus eſt, qui rabie vel impetu furoris concitatur,
2 vel qui furorem habet patentem. Mente captus vero is eſt, cui mens & animi judicium deeſt, & extrinſecus nullum furorem oſtendit, vel qui furorem habet latentem: ita Baldus. in leg. cum furioſus, num. 2. ante num. 1. Cod. de curat. fur. & in l. humanitatis, n. 15. Cod. impuber. & aliis ſubſtitut. ſequitur Alexand. conſ. 54. n. 2. Jaſon in leg. furioſum, num. 2. & ibi Dec. num. 1. & 2. Rimin. num. 1. Codic. qui teſtament. facer. poſſ. Gramm. conſil. crimin. 16 num. 14. Gulielm. de Benedict. in cap. Raynutius, in verbo, adjectæ impuberi num. 76. de teſtam. idem Dec. leg. humanitatis, ſub n. 2. v. 2. accipitur, ubi etiam ſubdit differentiam iſtam potius procedere ex communi uſo loquendi, quam de jure, & ibi ſequitur Coraſ. ſub n. 1. Cod. de impub. & aliis ſubſtit.

Circa ſecundam difficultatem concluſum fuit, dementiam ſive mentis captionem D. Margaritæ ex dictis teſtium, de quibus in Summario D. Ludov. ſufficienter probari. Nam licet furor ſive dementiam ſit quid inviſibile, quod non ſenſu corporis, ſed judicio intellectus percipitur, etiamſi in facto conſiſtat, & propterea in ejus probatione perſpicax inquiſitio requiritur, quia teſtes facile poſſunt errare, & ideo eis non creditur, niſi ſuum dictum manifeſtum faciant, ut inquit Baldus in leg. ſolum, column. 1. verſ. & idem dicitur, Codic. de teſtib. idem Bald. in d. l. furioſum, circa medium, verſ. eſt autem difficile, Cod. qui teſtament. fac. poſſ. dicens furorem eſſe difficilis probationis, nec teſtibus ſuper eo deponentibus credendum eſſe, niſi aſſignent rationem dicti ſui, etiamſi non fuerint interrogati: Et Baldum ſequitur Doctores in dict. leg. furioſum. Fulgoſ. ad fin. verſ. Quin immo. Caſtr. num. 3. verſ. ideo teſtis. Jaſon. num. 9. Decius num. 28. verſ. quod quidem non videtur: Socin. conſ. 42. num. 4. lib. 4. cum conſil. 21. num. 5 lib. 2. conſil. 216. num. 16. lib. 3. & conſilio vigeſimo ſecundo, num. 23. & 10. conſequentib. lib. 4. bene Alexand. conſil. 147. num. 76. lib. 7. Decian. conſ. 448. num. 31. & 32. Curt. jun. conſ. 151. n. 1. 2. & 8. Bertrand. conſ. 48. num. 29. verſ. tum quia, & num. 30. & 31. lib. 2. part. 1. late Pariſ. conſil. 88. n. 54. 55. 56. & 57. ubi de Communi, lib. 3. & inſuper Doctores communiter dicunt, furorem & dementiam probari ex factis leg. quidam in ſuo, Digeſtis, de condition. num. 54. 55. 56. & 57. ubi de Commun. in principio. Digeſtis, de ædilit. edict. cap. legimus. 93. diſtinction. & exemplificant ſigna, & actus particulares, quibus furor oſtenditur, in eo, qui fatua, vel deridenda loquitur, qui lapides projicit, qui habet memoriam inordinatam, ut quia unum dicit, mox contrarium, qui habet loquelam inordinatam, neſciens exprimere quid velit, vel non velit, qui vel à Patre, vel ab aliis Conjunctis, vel communiter ab omnibus reputatur pro furioſo, vel demente, qui jubet corpus ſuum in mare projici, qui nomen ſuum ignorat, qui in compedibus, ſive cuſtodia retinentur, qui in infirmitate, non vult curari. De quibus ſignis, & actibus per Alexand. dict. conſil. 54. numer. 2. conſil. 141. num. 2. circa medium lib. 1. & conſil. 86. n. 10. lib 2. bene Barbat. in cap. fin. num. 8. de ſucceſſ. ab inteſtat. latius idem Alexand. in l. ſi cum dotem. §. ſi Maritus, num. 7. ff ſolut. matrimon. Corn. conſil. 22. num 6. & 7. lib. 4. Socin. conſil. 42. num. 2. & 6. lib. 1. Bertrand. conſil. 48. num. 20 21. 22. & 23 lib. 2. part. 1. Gulielm. de Benedict. cap. Raynutius, in verbo, adjecta impuberi, num. 27. usque ad 81. Decius conſil. 86. num. 7. & latius conſil. 48. num. 1. 2. 3. & 4. Jaſon. in dict. leg. furioſum. nu. 4. & ibi, Decius. n. 28. & 29. & Rimin. prope finem. Maranc. in repetit. leg. is poteſt, num. 128. Digeſtis de acquir. hæredit. Baver. late in §. item furioſi, columna penult. verſ. extra gloſſ. Inſtitut. quibus non eſt permiſſ. facere teſtament. plene Pariſ., alios citans conſil. 87. num. 4 5. 6. & 7. & conſil. 88. num. 1. 2. 3. 4. & 5. & bene Ferret. conſil. 207. num. 12. lib. 1.

Nihilominus teſtes in caſu noſtro non dicunt ſimpliciter D. Margaritam fuiſſe ſtultam, dementem, vel mente captam, nec aliis utuntur verbis, ex quibus poſſet dici eos judicare, ſed aſſignant bonas rationes, & referunt quamplurima ſigna, & actus particulares, concludentes ad dementiam, & mentis captionem Margaritæ.

Quod autem res ita ſe habet multifariam oſtenditur. Inprimis ex verbis fatuis, & deridendis; quia D. Margarita dicebat, ſe eſſe in uno capillo: tertius ſupr. 9. interrogatorio, dicebat, ſibi apparere quandam faciem in uno foramine, quæ videbatur Maurus incantator. Idem tertius ſup. 13. dicebat, ſe neſcire an iret ad communicandum, vel ad abluendam faciem, aut ad recitandam Primam. Duodecimus ſuper 2. dicebat etiam alia inſulſa & ridicula, de quibus infra.

Secundo probatur ex puribus factis, & geſtis, clare dementiam, & inſaniam oſtendentibus, quia ibat ad Chorum in camiſia. Septimus, Nonus, Duodecimus ſuper 7. implebat faciem luto, dicendo ſe ideo ita facere, quia nares ſibi multum fulgebant. Septimus 8. 9 10. 12. & 13. ſuper ſeptimo, verrebat domum manica tunicæ. Quintus ſuper 1. ponebat excrementa narium in uno baculo, & poſtea illa comendebat. Idem Quintus ſuper primo, urinabat in una patina, & illam publice omnibus oſtendebat, & illis dicebat, quod illis veniebant Medullæ. Tertius ſuper 7 & Quartus ſuper 9. projiciebat cucullam & habitum. Vigeſimus octavus ſuper 8. utebatur pro ſpeculo uno pitali immundo. Secundo. ſuper 9. ridebat ſæpe ſæpius ſine propoſito. Tertius ſuper 7. Sextus ſuper primo. Trigeſimus quartus ſuper 10. ponebat carnem crudam in ſinu & cibum in manica. Secundus ſuper 9. vociferabatur tempore ſilentii. Nonus ſuper 7. in fine, transmittebat ova per filum, vel per lignum. Secundus ſuper nono, non comedebat per duos vel tres dies. Idem Secundus ſuper nono, ſpuebat in una patina parua, dicendo, quod ibi recipiebat medullam. Idem Secundus ſuper 9 poſt acceptum ſyrupum volebat ire ad ſumendum Sacramentum Euchariſtiæ, Tertius ſuper 7. id quod dabat, illico & eodem inſtanti repetebat. Idem Tertius ſuper 7 accipiebat lapides & baculos, & cum illis percutiebat, quos inveniebat. Quintus ſuper 1. exiſtebat in porta unius Cameræ, in camiſia ſine velo, & cum mitra in capite: Idem Quintus ſuper primo.

Tertio probatur prædicta dementia & inſania D. Margaritæ eo, quia domo ad omnibus tenebatur, & reputabatur pro inſana & demente. Sextus ſuper 1. Decimus ſeptimus ſuper 1. & in Monaſterio de Speranza erat habita generaliter ab omnibus pro muliere ſtulta; Decimus, Vndecimus, & Decimus tertius ſuper 2 in fin. & in Monaſterio de Odivellas publice tenebatur & reputabatur inſana. Decimus octavus ſuper 10. Decimus nonus ſuper 8. & ſuper 14. Vigeſimus ſuper 8 in fin. & Vigeſimus ſecundus ſuper 18. in fin. Non eſt dubium de jure, furiorem, ſive dementiam probari etiam ex communi reputatione, ut ſupra dictum fuit.

Quarto iſta dementia D. Margaritæ probatur judicio duorum Phyſicorum, qui ſunt teſtes 29. & 30. ſuper decimo, qui facta congregatione, & communicato invicem collioquio, una cum aliis Phyſicis decreverunt, & judicaverunt D. Margaritam inſanam: quorum Pyſicorum judicio ſtandum eſt: quia, ut inquit Bald. poſt Jacob. de Aret. obſervare, ff. de cur. furioſ. Judex debet adhibere Medicos, qui furorem, & dementia cognoſcant: per l. ſemel. C. de re milit. lib. 12. ſequitur Alex. conſ. 86. n. 5 in fin. lib. 2. Marant in l. furioſi, n. 6. ff. de reg. jur. Pet. à Plaz. alios citans in Epitom. delict. lib. 1. cap. 29. n. 2. furor enim & mentis captio ſunt paſſiones cerebri, quas Phyſicus cognoſcit, ut inquit Barbar. in cap. fin. n. 8. in fin. de ſucceſſ. ab inteſtato.

Et eodem modo ſtandum eſt judicio duorum Patrum So-

Societatis Jeſu, qui ſunt teſtes 33. & 35. *ſuper* 10.
qui ſeorſim particulariter, & per ſpatium temporis,
Margaritam allocuti, judicarunt eam incapacem Con-
feſſionis, & aliorum Sacramentorum uſum rationis
requirentium. Quod idem judicavit Fr. Anton. Or-
dinis S. Bernardi, qui eſt teſtis 36. *ſuper* 6. dicens,
audiviſſe D. Margaritam in Confeſſione, & inveniſſe
illam non genuflexam, ſed ſtantem, & ſpuentem,
& ridentem verſus Moniales, & propterea judicavi
illam incapacem ſuſceptionis Sacramenti Euchariſtiæ,
qui tres Religioſi, cum ſint multum timoratæ con-
8 ſcientiæ, magnam præſtant auctoritatem ad creden-
dam dementiam Margaritæ; at in his terminis recte
conſiderat Rodericus Suarez *allegat.* 1. *ſub n.* 13.

9 Quinto comprobatur etiam dementia prædictæ Do-
minæ Margaritæ, ex eo, quod nomen proprium igno-
rabat; juxta *l fin. C de hæred. inſtituend.* prout atteſtan-
tur duo Notarii, interrogatoriis illis factis de man-
dato D. Vicarii Ulixbonens.

Sexto præmiſſa confirmantur ex eo, quod Monia-
les Monaſterii *de Speranza*, poſt annum Novitiatus
in circa D. Margaritæ, noluerunt eam ad profeſſionem
admittere, rejicientes illam, tanquam incapacem pro-
feſſionis, propter ejus inſaniam, & dementiam: non
obſtante, quod eam in Monaſterio recepiſſent ad in-
ſtantiam, & interceſſionem Sereniſſimi Regis Portu-
galliæ, tunc temporis Cardinalis Infantis, cujus vo-
luntati obtemperare valde veriſimile eſt, eas ſum-
mopere deſideraſſe, quia erat Monaſterii Superior, id
quod non feciſſe eas ob meram impoſſibilitatem, &
dementiam Margaritæ provenientem dicendum eſt.

Septimo accedit nimia brevitas temporis trium die-
10 rum ad profitendum ipſi Margaritæ indulti Licet
enim tempus probationis, quod regulatur ad annum,
cap. ad Apoſtolicam, & cap. ſtatuimus, de Regular.
poſſit reſtringi ut *in cap. ex publico de converſion con-
jug.* & hæc reſtrinctio poſſit arbitrio Judicis fieri major,
vel minor bimeſtri; ut per Gloſſ *ibi in verbo; jura
duorum*, & *ibi*, Innoc. *verſ. licec credamus:* Hoſt. *colum.*
2. *verſ Hoc ergo fatemur.* Joan. Andr. *colum.* 2. *verſ.
Innocent, vero dixit*: Henrich. Boich. *n.* 1. *verſ. ſ tem r
11 ergo*, Butrius *num.* 12. & Abb. *num.* 11. Nihilominus
hæc reſtrictio ſecundo Doctores prædictos non fit
ſine rationabili cauſa, prout *in dict. cap. ex publico:*
ubi ſponſæ volenti Religionem ingredi tempus bi-
meſtre ad profitendum conceditur, ne ſponſus, qui
forte carnis ſtimulis reſiſtere non poterat, & pro-
pterea cupiebat matrimonium contrahere, cogeretur
expectare lapſum anni: Et hinc eſt, quod prædicti
Doctores dicunt; quod ſi ſponſus conſentiat ſponſæ,
circa ingreſſum Religionis, dabitur regularis termi-
nus anni, quia ceſſat cauſa illum reſtrigendi; ut bene
Abb. *in dict. cap. ex publico, n.* 11. *prop. fin* Sed in caſu
noſtro nulla ſuberat cauſa reſtringendi annum tem-
pus profeſſionis, immo maxima vigebat ratio illud inte-
grum indulgendi, ut ſcilicet Monaſterium poſſet mo-
res Margaritæ experiri, juxta text. *in dict. cap. Apoſto-
licam*, & tanto magis, quod Prioriſſa illius temporis
exclamavit, ne Margarita in Monaſterio reciperetur,
quia erat inſana, & tamquam talis fuerat rejecta à
Monaſterio *de Speranza*, & inſania Margaritæ ab
initio ante profeſſionem cœpit manifeſtati in Mona-
ſterio *de Odivellas*, Decimusnonus *ſuper* 17. Duode-
cimus *ſuper* 8. Unde reſtrictio iſta præſertim tam
magna, & extraordinaria non aliam ob cauſam fieri
potuit, niſi ne magis detegeretur inſania & dementia
Margaritæ, & ſic ne excluderetur à profeſſione, pro-
ut accidit Monaſterio *de Speranza*.

Nec obſtant teſtes, de quibus *ſupra*, in dicti eſſe
ſingulares; Quia ad probandum furorem, ſive de-
mentiam, tanquam ad probandum quid in genere
12 teſtes ſingulares admittuntur; ut in terminis tradit
Alexand. *conſil.* 141. *n.* 2. *lib.* 1. *conſil.* 91. *n.* 20. *lib.* 5. &
conſil. 147. *n.* 20 *lib.* 7. Decius *in d. l. furioſum n.* 30.
Betrand. *conſil.* 48. *n.* 22. *lib.* 2. *part.* 1. Boetius *deciſ.* 23.
n. 44. Pariſ. *conſil.* 87. *n.* 8. *lib.* 3. Ruin. *conſil.* 67. *num.* 6.
lib. 1. Marant. *in l. is poteſt. num.* 130. *ff. de acquir. hæred.*
bene Petr. a Plaz *in cap. delict. lib.* 1. *cap.* 29. *n.* 9. Gabr.
lib 3. *de teſt. concl* 2. *n.* 44. Et hæc quoad ſecundam dif-
ficultatem.

Quantum autem ad tertiam, reſolutum fuit, profeſſio-
nem per D. Margaritam in Monaſterio *de Odivellas* 13
emiſſam, nullam fuiſſe, tum per text. *in cap. ſicut te-
nor. de Regular.* qui licet loquatur in eo, qui poſitus
erat extra mentem, & extra ſeipſum propter graviſ-
ſimam infirmitatem, ut innuunt verba illa, *de præ-
ſenti vita deſperet*, & in his terminis intelligit Abb.
ibi: Tamen ratio textus fundatur in privatione men-
tis; quæ ratio cum ſit generalis, amplat deci-
ſionem textus etiam in eo, qui non ex morbo, ſed 14
aliunde, mente caret; ad *l. cum Pater, §. dulciſſimis
ff de leg.* 3. Tam etiam quia quemadmodum furioſus
non poteſt contrahere matrimonium carnale, *cap. dile-
ctus, de Sponſ. cap. neque furioſus,* 32. *quæſt.* 7. *l. Patre
furioſo, ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni juris; leg. furor,* 15
ff. de ſponſ. l. oratione, §. fin. ff. de ritu nuptiarum. Ita nec
ſpirituale, cum valeat argumentum à Matrimonio
carnali ad ſpirituale; *cap. quoniam frequenter, §. Porro,
ut lit. non conteſt.* Doctores, *in auth. niſi rogati, Cod. ad
Trebell.* late Everand. *in loco, a Matr. Carnali ad Spi-* 16
rituale. Et in ſpecie, quod furioſus nequeat Matri-
monium ſpirituale contrahere, ſicut nec carnale,
tradit Præp. *in d. c. dilectus, n.* 3. Alex. *conſil* 51. *in prin-
cipio, lib.* 1. Everhard. *ubi ſupra in* 6. *exemplo.*

Et quod dicitur de furioſo, procedit etiam in 17
mente capto, cum inter ſe æquiparentur; *§. hoc dici-
mus, in auth. ut hi qui oblig. ſe hab l.* 2. ubi Bald. *C. de
curat. furioſ. l ſi furioſi*, & *ibi* Doct. *C. de nupt.* Scriben *in l.
ex facto, ff. de vulg. & pupill* Alex. *conſ.* 54. *in princ. lib.* 2.
& *l. ſi cum dotem, §. ſi maritus, ad fin. num.* 8. *ff. ſol.
matrim.* Corn. *conſ.* 22. *n.* 7. *lib.* 4. late & egregie Fulgoſ.
conſ. 79. *n.* 1 2. & 3. bene Propoſit *in c. dilectus, n.* 4.
de ſponſ. fuse Socin. 47. *n.* 8. *lib.* & plene Jaſ. *in l. parte
furioſo, num.* 3 *ff. de his, qui ſunt ſui vel alieni juris,*
Dec. *conſ.* 1 2 *poſt prin.* & *in d. l. furioſum. n.* 7. ubi alios
citat Pariſ. *conſ.* 87. *n.* 21. & *conſ.* 88. *n.* 6. & 7. *lib.* 3.
Curt. Jun. *conſ.* 151. *n.* 9. *poſt med. verſ. ita quia:* &
n. 10. Gramm. *conſ. crim.* 16. *num.* 13. Et in terminis
quod text *d. cap. dilectus*, loquens in furioſo procedat
etiam in mente capto, firmat Præpoſit. *ibi* 3. *verſ.
numquid ſequitur*, Socin. *conſ.* 47. *n.* 8. *lib.* 3. Alex. *conſ.*
54 *in prin.* Dec. *conſ.* 112. *in prin.* Curt. Jun. *dict. conſ.*
151. *n* 9. *verſ. Hinc dicimus.* Covar. *in* 4 *Decret.* 1. *cap.*
2. *n.* 9. Et in ſpecie quod mente captus non poſſit 18
Religionem profiteri, ponit Jaſ. *in d. l. patre furioſo,
ante n.* . Dec. *conſ.* 87. *n.* 7. *verſ. Et iſta omnia;* per text.
*in d. cap. ſicut tenor, cap. fin. de ſucceſſ. ab inteſt. cap. Gon-
ſald.* 17. *quæſt.* 2. & latius And. Sicul. *conſ.* 59. *lib.* 2 *n. fin.
verſ & ſi quiſpiam, & n.* 6. ubi allegat prædicta tria
jura, & paulo poſt, *in verſ. licet ergo*: inquit, mente
captum exiſtentem in Monaſterio, licet fecerit actus
congruentes perſonæ ſanæ mentis, non proptera cen-
ſeri feciſſe profeſſionem, quia mente captus reputatur
mortuus: *d. l furioſum & l. Divus, ff. de off. Præſid.*
Ergo non poteſt in eum cadere profeſſio; quia Deus
ad aliquem ſibi obligandum, animum & cor reſpicit;
ſi quid inveniſti, 14. *q.* 5. & mente captus nec animum,
nec cor habet; & poſtea *n.* 7. poſt D. Th. Jo. And.
ſuadit, ad obligandum aliquem ex voto tria requiri,
videlicet deliberationem, propoſitum, & promiſſionem;
eaque non cadere in furioſum, vel mente captum;
& per conſequens nec etiam votum intrandi Reli-
gionem; & ſic ſublatis principiis; tolli principiata;
pront latius per eum.

Circa quartam & ultimam, difficultatem, quod
non obſtent, quæ pro partæ D. Antonii allegantur, de-
ducitur, in primis quo ad illud, quod D. Ludovicus pro-
curavit, ut Domina Margarita ejus ſoror Monaſterium
de Speranza ingrederetur, ibique profeſſionem faceret;
deinde ut Matrimonium contraheret, ut deponunt te-
ſtes D. Ludovici; quo quidem facere non potuiſſet, ſi
habuiſſet illam pro demente: unde oportuit ipſum
credere illam non eſſe ſtultam; & quemadmodum
reputatio Conſanguinearum, ut ſupra diximus, ope-
ratur probationem dementiæ, ita etiam contraria
reputatio debet contrarium operari; & ita videtur argu-
mentari Dec. *conſ.* 448. *n.* 35. & 34. dicens; quod ſi 19
Pater in caſu ſuo filium mente captum reputaſſet,
veriſimiliter aliam proviſionem ei feciſſet; ergo in
contrarium, ut ipſe ſubdit, non facta alia proviſione,

magna inſurgit præſumptio, quod non fuerit mente
captus. Sed pro reſponſione dicitur, negando, D. Ludo-
vicum credidiſse D. Margaritam non eſſe ſtultam, cum
ante ejus ingreſſum in Monaſterio *de Speranza*, in
Domo Dom. Beatricis ſororis conſobrinæ ipſius Do-
mini Ludovici, tenebatur & reputabatur ab omnibus
pro inſana & demente. Nec obſtat, quod ſcribit Dec.
ubi ſupra. Quia, ut videri poteſt, loquitur in terminis
longe diverſis à noſtris.

Secundo non obſtat, quod Margarita, quandò exiſte-
bat in Monaſterio *de Speranza*, faciebat multos actus
convenientes perſonæ ſanæ mentis, videlicet confite-
batur, communicabat, canebat in Choro, legebat,
ſcribebat, ſuebat, acu pingebat, & ad propoſitum lo-
20 quebatur; ut in terminis actus Confeſſionis ad exclu-
dendam dementiam, ponderat Dec. *d. conſ.* 448. *n.* 20.
in fin. Non reſpondetur, quantum ad actum confi-
tendi, & communicandi, Margaritam fuiſſe incapa-
cem, prout plures Viri Religioſi judicarunt, & fue-
runt etiam illi denegata Sacramenta. Vigeſimus ſecun-
dus *ſuper* 18. *&* 23 *juxta interrogatoria*. Quo vero ad actum
cantandi, & legendi, ſcribendi, ſuendi, acu pingendi,
21 reſpondetur; iſtos actus non conſiſtere in intellectu, ſed
in ſenſu, ut bene deducunt informantes Domini Lu-
dovic. Demum circa actum loquendi ad propoſitum,
reſpondetur, non mirum, ſi Margarita interdum ad
propoſitum loquebatur, quia erat conſtituta in conſpe-
ctu umbratæ quietis, ut inquit text. *in l. quod in eo:* §.
ſi furioſò ff. de acquir. poſſeſſ. Gloſſ. *in d. cap. dilectus, in*
22 *verb. furore, verſ. ſæpe enim*, & *ibi* Card. *ante num.* 2.
& dementes quandoque ex factis convincuntur, licet
23 ex verbis prudentes appareant; ut inquit Card *conſ.*
69. *num.* 12. *verſ. maxime quia*, *lib.* 1. ubi dicit furioſos,
& mente captos facere multoties ſigna, & loqui ut
prudentes, & tamen non propterea deſinere eſſe furio-
ſos & mente captos; quia etiam infantes ſæpe ac
ſæpius verba prudentia loquitur, & faciunt actus con-
venientes prudentibus, & tamen non ſunt; Et idem
Corn. *conſ.* 73. *nu* 3. *poſt med. verſ. tamen attentio*, *lib.* 1.
inquit, furioſos & mente captos ſæpenumero reſpondere
ad propoſitum, & immiſcere verba & facta convenien-
tia homini ſanæ mentis, prout pupilli faciunt: &
hoc expreſse firmat Bertrand *conſ.* 48. *n.* 31. *verſ. nec
moveri debet*, *lib.* 2. *p.* 1. Gramm. *conſ. criminal.* 6 *num.*
9. Pariſ. *conſ.* 82. *n.* 44. *lib.* 3. Immo, ut inquit Roder.
Suarez, *alleg.* 1. *num.* 17. *circa med.* nullus eſt ita ſtul-
tus, qui aliqua verba non proferat, quæ judicentur
hominis ſanæ mentis.

24 Tertio non obſtat, quod dementia Margaritæ non
probatur de tempore emiſſionis profeſſionis per eam
factæ in Monaſterio *de Odivellas*, prout de jure re-
quiritur, *d. cap. ſicut tenor*, ibi, *ſi tamen eo tempore*,
de Regul. Siquidem omiſſa illa difficultate, an &
quando præteritus furor, vel dementia præſumatur;
Reſpondetur in caſu noſtro conſtare de dementia Mar-
garitæ, tam ante, quam poſt dictam profeſſionem; nam
teſtes deponunt ejus inſania in pluribus, & diverſis
temporibus: videlicet de tempore ante ingreſſum Mo-
naſterii *de Speranza*. Item de tempore, quo ibi per an-
num in circa permanſit. Item de tempore multorum
25 annorum poſt dictam profeſſionem. Unde ex proba-
tione utriusque dementiæ tam præcedentis, quam
conſequentis dictam profeſſionem, præſumitur demen-
tia medio tempore ipſius profeſſionis; quia probatis
extremis, præſumitur media probata; ut in terminis
furoris, argumentatur Anchar. *conſ.* 5. *num.* 5. ſequitur
Ruin. *inter conſil. Curt. Jun. conſ.* 292. *num.* 26. *lib.* 3
26 Accedit etiam, quod furioſus, & demens poſt,
præſumitur etiam fuiſſe furioſus & demens retro,
& ſic etiam tempore actus; ut in terminis firmat
Alexand. *conſ.* 92. *n.* 23 *&* 24. *lib.* 5. Motus ea
ratione, quod ex præſenti præſumitur in præteri-
tum; quando præſens ſtatus poteſt concurrere cum
naturali veritate ipſius originarii ſtatus; quia po-
tuit naſci demens. Merito, &c.

Et licet de hac opinione Alexand. poſſit dubitari,
ex eis, quæ ſcribunt Caſtr. & Aretin. uterque *in
princ. in l. qui teſtamento*, §. *furioſus ff. de teſtam.*
prout animadvertit Ruinus, qui illam non firmat,
d. conſ. 292. *n.* 22. *verſ. ſed plus, cum ſeqq. juncto n.* 25.
Nihilominus in caſu noſtro opinio Alex. optime pro-
cedit; quia quamvis in illa materia, an & quando
ex præſenti præſumitur in præteritum, variæ à Do-
ctoribus Regulæ tradantur, ut per Alciat. *reg.* 2. *præ-* 27
ſumpt. 26. quando tamen ultra ſtatum præſentem con-
currit aliqua conjectura, vel præſumptio inferens retro,
tunc abſque dubio ex præſenti præſumitur in præte-
ritum; ita Salyc. *in l. ex perſona prope fin. C. de
probat.* Alex. *conſ.* 16. *n.* 3. *lib.* 5. Soc. *conſ.* 79. *n.* 19. *lib.*
1. Alciat. *ubi ſupra n.* 5. idque tempore meo fuit ten-
tum in Rota *in pluribus cauſis*. At in caſu noſtro ultra
præſentem ſtatum in caſu dementiæ; recurrit recu-
ſatio Monialium Monaſterii *de Speranza*, quæ recu-
ſarunt admittere Margaritam ad profeſſionem. Item
concurrit nimia & extraordinaria brevitas temporis
trium dierum ad profitendum in Monaſterio *de Odi-
vellas*. Itemque concurrit plena probatio dementiæ
ante ipſam profeſſionem: Merito. &c.

Quarto non obſtat, quod Margarita erat puella ſim- 28
plex, parum prudens, non erat inſana, nec ſtultata
in totum, ut deponunt Primus *ſuper ſeptimo*, Nonus
ſuper ſecundo, Decimus *ſuper tertio*, & Duodecimus
ſuper primo: Unde intra communis concluſio, ut il-
lud, quod dicitur de mente capto, vel furioſo, non
procedat in fatuo ſimplici, ſubſtupido, & hebetis in-
genii, qui intellectum non caret, licet integrum animi
vigorem non habeat, ut per Caſtr. *in l. ſi frater, in
princ. C. qui teſtam. fac. poſſ.* Faber *in* §. *præterea*, &
ibi Aretin. *n.* 3. *Inſtit. quibus non eſt permiſſ. facere teſta-
ment.* Vigil. *in* §. *item furioſi*, *n.* 2. *Inſtit. eod. tit.* Dec.
conſ. 112. *n.* 2. *conſ.* 448. *n* 21. *&* 22. Jaſ. *in d. l. furioſum*,
n. 2 *& in* 5. *limit.* & ibi Dec. *n.* 8. late Pariſ. *d. conſ.*
88 *n.* 37. 38. 39. *&* 40 Et quod dementia, quæ im- 29
pedit contractum matrimonii, debeat eſſe talis, ut
auferat uſum rationis, tradit Socin. *conſ.* 47. *n.* 9. *lib.*
3. per quæ ſcribit Henric. Boich. *d. cap. dilect. n.* 4. Gal-
liaul. *lib.* 1. *in princ. n.* 69. *ff. de verb. oblig.* Pariſ. *d. conſ.*
88. *ſub n.* 40. Ergo talis quoque debet eſſe dementia
impeditiva profeſſionis Religionis, arguendo à Matri-
monio carnali ad ſpirituale, ut ſupra dictum eſt. Nam
pro reſponſione dicitur, prædictis teſtibus credendum
non eſſe, cum non aſſignet rationem aliquam dicti
ſui, Margarita erat mulier ſimplex, nec in totum
ſtulta; teſtes enim volentes probare, debent reddere
rationem dicti ſui, alias eis non creditur, ut inquit
Bald. *in d. l. furioſum, circa med. verſ. eſt difficile*, quem 30
ibi communiter Doctores ſequuntur.

Accedit, quod quando agitur de probanda aliqua 31
qualitate animi, prout in caſu noſtro, tunc teſtes debet
teſtificari per actus exteriores, quos viderint; nam exterio-
ra indicant ſecreta animi; Gloſſ. *in l. is qui*, §. *Divus*, *in
verb. ſermonibus*, & *ibi* bene Bart. *in fine*, Bald. & Cuman. *ff.* 32
de tut. & curat. dat. ab his: Socin. *conſ.* 42. *ſub n.* 2. *lib.* 1.
Alex. *d. conſ* 157. *n.* 16. *circa med. lib.* 7. Unde prædicti
teſtes cum nullam aſſignent rationem, nec etiam re-
ferant aliqua ſigna vel actus extrinſecos, ex quibus
appareat Margaritam fuiſſe ſimplicem, & non ſtultam 33
in totum; dicuntur judicare, non autem teſtificari:
ut in terminis poſt Butr. tradit Socin. *conſ.* 42 *ſub n.*
5. *lib.* 1. Dec. *con.* 448 *ante num.* 32. Pariſ. *d. conſ.* 8. *n.*
59. Imo prædicti teſtes teſtificantur per quoſdam actus
exteriores concludentes ad totalem inſaniam & ſtulti-
tiam; nam Nonus *ſuper ſeptimo*, dicit, Margaritam
quadam die ingreſſam fuiſſe in Chorum in Camiſia,
& ſemel vidiſſe illam vociferantem tempori ſilentii.
Decimus *ſuper ſeptimo*, inquit, ſæpe vidiſſe Margari-
tam exiſtentem cum facie immunda, & naribus ple-
nis luto. Duodecimus, *ſuper ſecundo*, deponit, Mar-
garitam dixiſſe, quod neſciebat ſi iret ad communi-
candum, aut abluendam faciem, aut ad recitandam
Primam; & *ſuper ſeptimo*, quod Margarita haberet
faciem immundam luto, quodque ideo ita faciebat,
quia ſibi lucebant nares, & quod ibat ad Chorum in
camiſia.

Quinto & ultimo non obſtat, quod Margarita non
ſit judicanda demens, niſi clarè conſtet ipſam feciſſe,
actus, de quibus ſupra, tamquam dementem; Nam dicunt
DD. quod non ſufficit teſtem deponentem aliquem eſſe
furioſum, dicere, *eo quia lapides projicebat*, niſi diceret 34
lapides projeciſſe *more inſanorum*: quia etiam prudentes
aliquan-

aliquando projiciunt lapides pro tuitione corporis ſui, vel alia rationabili ex cauſa: ita poſt Bald. *in d. §. item furioſi*, tradit Alex. *in l. ſi cum dotem*, *§. ſi maritus*, *n.* 7. Jaſ. *in d. l. furioſum*, *n.* 5. & *ibi* Dec. *n.* 29. *circa med.* Pariſ. *d. conſ.* 88. *n.* 68. idem Dec. *d. conſ.* 448. *num.* 33. Gabr. *de teſtib. p.* 7. *n.* 97. &; eſt text. *in l. ob quæ vitia*, ibi, *more inſanorum*, *ff. de ædict.* Siquidem reſpondetur objectum procedere in actibus æquivocis, qui poſſunt convenire tam perſonæ ſanæ mentis, quam furioſo & dementi; prout eſt dejectio lapidum, quæ ſi fiat cum cauſa, puta pro tuitione corporis, tunc deponat prudentiam & ſanam mentem; ſi vero fiat ſine cauſa, tunc arguit inſaniam & dementiam. Sed in caſu noſtro actus probantes dementiam Margaritæ, ſunt tales, ut nonniſi dementibus convenire valeant. Et propterea oportuit Margaritam illos feciſſe tanquam dementem.

Et ita, &c.

Romana cauſæ Obitus, Lunæ 6. Junii 1580.

Coram R. P. D. Aldobrandino.

SUMMARIUM.

1 *Mulier ex partu deceſſiſſe dicitur, ſi ante partum bene ſe haberet, & poſt partum inciderit in infirmitatem.*
2 *Infirmitas, quod ſit mortalis, bene probatur ab eventu.*
3 *Exitus acta probat.*
4 *Obitum proveniſſe a cauſa diverſa ab ea, qua apparet, probandi onus incumbit alleganti.*
5 *Infirmus quando dicatur convaluiſſe, ita ut, ſi decedat non ex primo morbo, ſed ob novam infirmitatem deceſſiſſe dicendum ſit, & num.* 11.
6 *Recidiva brevi tempore ſuperveniens præſumitur ex prima cauſa.*
7 *Laborare in extremis ille dicitur, qui obiit ex illa infirmitate, nullis ſanis intervallis.*
8 *Symptomata primi morbi ſi concomitentur febrim ſupervenientem, ipſa febris dicitur provenire primo morbo.*
9 *Infirmitatis prima cauſa ſi præponderet culpæ infirmi mors ſuperveniens tribuitur primæ cauſæ.*
10 *Allegans errorem infirmi prævalere primæ cauſæ infirmitatis, tenetur probare.*
12 *Morbi prima, vel ſecunda cauſa, an quis obierit? Arbitrarium eſt Judici decernere.*
13 *Infirmitatis cauſa quando non poſſunt probari, niſi per teſtes domeſticos & familiares contra illos non ſunt admittendæ leves exceptiones.*
14 *Mulieres nobiles & honeſtæ, etiam infirmæ non admittunt niſi domeſticos, & conſanguineos.*
15 *Periti non ſunt eligendi, quando ex probatis clare reſultat veritas facti.*
16 *Probatio probationem non excludit.*

DECISIO III.

Domini tenuerunt, Paulum probaſſe incumbentia, nempe Victoriam ex cauſa partus obiiſſe: cum 1 enim ante partum bene ſe haberet, & poſt partum male ſe habuerit, ut habetur in *prima*, *& tertia concluſione*; cumque manifeſte liqueat de cauſa infirmitatis, quia ſcilicet in aliis puerperiis ſolita erat multo plus purgari, quam in iſto purgata fuerit, ut habetur *in ſexta*; quo factum fuit, ut ſemper varios dolores totius corporis paſſa fuerit, quodque genua, manus, & crura tumefacta ei fuiſſent, ut in *dicta tertia concluſione*, quæ in aliis puerperiis, in quibus plus, ut dictum eſt, ſolita erat purgari, pati ſolita non erat; ut habetur *in quarta*. Et hinc exortæ fuerunt illæ pinguedines, de quibus *in nona* coagulatio lactis, & alia de quibus *in decima & undecima concluſione*, conſequenter manifeſte apparet ex dicta infirmitate eam obiiſſe. Quia, quod fuerit mortalis, eventus docuit; exitus enim acta probant, ita dicit Socin. *conſ.* 2 178. *n.* 1. *lib.* 2. Qui igitur vult dicere deceſſiſſe ex alia 3 infirmitate, id probare debet; quod ſentit Bal. *in cap.* 4 1. *n.* 9. *quib. mod. feud. amit.* Soc. *in cap. presbyterum*, *de homicid n* 9. & clare ac bene Sarnen. *de infirm.* *quæſt.* 11. *n.* 405. ubi ait etiam id reſolutum fuiſſe in infirmitate regulariter non mortali, ut in morbo Gallico.

Non obſtat, quod convaluerit: Quia id non probatur; licet enim aliquando ita melius ſe habuerit, 5 ut Medici viſitationem intermiſerint, ut habetur in *ſeptima concluſione*; tamen apparet, quod quando è domo exiit, ſana non erat, cum non poſſet ambulare; nec cum genuflexiſſet, ſurgere. Et tertia vice, quando exiit domo, fuerit febri correpta, ex qua obiit, quo caſu adhuc præſumitur obiiſſe ex prima cauſa; ut per Sarnen. *dicta quæſt.* 11. qui diſtinguit: Aut infirmus ita convaluit, ut ageret ea, quæ ſani agunt; & tunc præſumitur ex alia cauſa: Aut integraliter non erat redditus ſanus, ſed ambulavit cum baculo, & viſus eſt extra periculum, tunc præſumitur ex eadem cauſa: & dicenti ex alia cauſa obiiſſe, incumbit onus probandi: & ita vult etiam Jo. Villamar. *in l. Divus num.* 122. *ad leg. Cornel. de ſicar.* ubi exemplificat quando febris receſſit: & ille in operationibus naturalibus non impediebatur.

Quod comprobatur ex illa communi concluſione, 6 quod recidiva brevi tempore ſuperveniens, ut in hoc caſu, præſumitur ex prima cauſa: Bart. Bal. Soc. & Fulgoſ. *in l. maritus*, *ff. locati*: Soc. *in cap. presbyterum*, *n.* 13. *&* 14. *de Homicid.* & *ibi* Jo. de Anania *ſimiliter n.* 13. *&* 14. *in fine*, Fel. *n.* 40.

Quod etiam confirmatur ex traditis à Bald. *in cap.* 1. *n.* 11. *de pact.* quem ſequitur Jaſ. *in l.* 1. *§.* 1. *num.* 10. 7 *ff. ſi quis jus dicen. non obtemper.* Cremen. *ſing.* 12. Quod ille dicitur in extremis laborare, qui obiit ex illa infirmitate, nullis ſanis intervallis. Idque tanto 8 magis, quia quando ſupervenit febris, ſupervenerunt multa ex priſtinis ſymptomatibus, quæ oſtendunt identitatem cauſæ.

Et huc tendunt tradita ab Excellentiſſimo Mercuriali, qui in primis admittit, quod illæ efflorescentiæ, & alia provenerunt à menſtruis retentis; ſed ipſe præſupponit, quod ex quo domo exiit de licentia Medicorum, ſana reddita eſſet, & quod denuo fuerit febri correpta: ſed cum ex teſtibus appareat, eam nunquam convaluiſſe; ceſſant, quæ ipſe dicit, & ſubintrant præfatæ concluſiones.

Nec facit, quod niſi domo exiiſſet, reliquiæ morbi potuiſſent forte curari; Quia forte etiam 9 non potuiſſent. Non enim apparet, quod culpæ hæ cauſæ primæ præponderaverint; alioqui ſi prima cauſa prædominatur culpæ, dicitur mortua ex prima cauſa; Bal. *in cap.* 1. *num.* 9. *quib. mod. feud. amittat*. Cum igitur onus probandi incumbat Lentulo, ut dixi, tenetur ipſe probare, quod hæc culpa 10 præponderaret primæ cauſæ: quo etiam veriſimile non eſt: modica namque fuit agitatio, cum curru ſemper lentè gradiente vecta fuerit, ut in *octava*, *& ultima conluſione*.

Non obſtat Gloſſ. *in l.* 1. *de emend. ſerv.* Quia indiſtincte non tenetur; & quamvis Marſil. *in l. in rixa*, 11 *ff. ad leg. Cornel. num.* 56. limitet illam, quando infirmus procedit de malo in pejus, per doctrinam Abb. *in cap.* 2. *de cleric. percuſſ.* Hoc non obſtat: quia *Abb.* illud dicit exempli cauſa: ſed vera diſtinctio eſt ea, quam tenet *Sarnen.* & ſequuta eſt *Rota*, quod aut infirmus convaluit, aut non.

Cum itaque hæc materia ſit arbitraria ex circumſtan- 12 tiis, Abb. *in cap.* 2. *n.* 1. *de Cleric. percuſſ.* Socin. *in d. cap. presbyter. num.* 8. *de homicid.* Marſi *conſ.* 70. *num.* 27. Florian. *in l. ait lex*, *n.* 4. *ad leg. Aquil.* Clar. *in praxi*, *in §. homicidium*, *verſ. ſcias autem*, *in fine*.

Inſpectis ſupradicti circumſtantiis, viſa fuit Do- 13 minis ſufficiens hujuſmodi probatio: ſicut etiam viſæ fuerunt contrarietates, & exceptiones contra teſtes debiles: attenta materia, de qua agitur; quæ non admittit probationem niſi per valde domeſticos, & familiares.

Nec facit, quod infirmitas mulieris poſſit probari per alios; Quia nobiles, & honeſtæ mulieres, etiam infir- 14 mæ, non admittunt niſi domeſticos, & conſanguineos.

Quibus ſic firmatis, Domini dixerunt non eſſe deveniendum ad electionem Peritorum; quia ex pro- 15 batione formiter facta, reſultat probatio obitus ex cauſa partus,

partus, per ſupradicta; & quia cum ſupradictis neceſſario ſtandum non ſit, ut dicit Clar. *in d. §. Homicidium, verſ. ſcias autem*, & habemus hinc inde dicta plurimorum Medicorum, & eorum etiam, qui infirmitati illius intervenerunt, qui notam habuerunt infirmitatem, & complexionem ægrotæ, eorum opinio conveniens cum probatione formiter facta per teſtes, videtur Dominis aliter adminiculata, ut alteri ſit præferenda. Et propterea dixerunt ſuperfluam videri Peri-
16 torum electionem. Dixerunt tamen, quod cum probatio probationem non excludat, ſi Lentulus, & litis conſortes volunt probare formiter aliqiud in contrarium, datis articulis ad examinandum teſtes, Medicos, vel alios; id facere poterunt.

Et ita, &c.

Romana Hæreditatis de Picchis Mercurii 15. Junii 1580.

Coram R. P. D. Vicecomite.

SUMMARIUM.

1 *Teſtes ut probent aliquem actum, ſive diſpoſitionem, debent ad illam ſpecialiter vocari, & rogari.*

2 *Scriptura teſtamenti facta per teſtatorem debet a Notario legi & publicari coram teſtibus.*

3 *Medico atteſtante de non ſana mente infirmi, ſtandum eſt tanquam Perito in arte.*

4 *Teſtamentum corruit ob defectum non ſanæ mentis teſtatoris.*

5 *Teſtamentum imperfectum non dicitur proprie teſtamentum, ſed præparatio ad illius confectionem.*

DECISIO IV.

IN dubium revocabatur, an ex diſpoſitionibus teſtium, & aliis in actis productis induceretur aliqua legitima diſpoſitio quondam Achillis, quæ haberet vim legitimi teſtamenti? Et fuit reſponſum per Dominos non induci; nam licet teſtes deponant de his, quæ ſunt diſpoſita per teſtatorem, tamen cum de tali voluntate nullibi per inſtrumentum teſtamenti
1 appareat, debuerant ad illum actum ſpecialiter vocari, & rogari, ut docet Bart. *in l. Divus, in fine, C. de milit. teſtam. & in l. hac conſultiſſima*, ubi Jaſ. *col.* 1. *C. eodem*, Alex. *conſ.* 57. *n.* 4. *vol.* 2. Jul. Clar. *lib.* 3. *ſent. quæſt.* 58. *verſ. ſcias tamen quod nullibi conſtat*. Imo de non rogatu omnes teſtes fatentur, cum deponant, non audiviſſe, quod Achilles teſtator rogaverit Notarium, aut teſtes, ut intereſsent teſtamento.

Præterea cum teſtator elegerit ſolemnitatem ſcri-
2 pturæ faciendo ejus voluntatem in ſcriptis per Notarium, debuit talis ſcriptura coram teſtibus legi, & publicari; ut tradit Caſt. *in l. ſi is qui, n.* 3. *ff. de teſtam.* Ruin. *conſ.* 1. *num.* 7. *cum plurib ſeq. vol.* 3. quæ ſolemnitas minime ſervata fuit. Imo teſtes deponunt, ſe neſcire quid in ea ſcriptura contineretur.

Imperfecta quoque talis diſpoſitio animadvertitur, cum non potuerit perfici, & abſolvi, ob non ſanam
3 mentem, quæ in ipſo actu teſtandi ſupervenerat, ut aſserit Aromatarius, & Franciſcus del Pino teſtes, & atteſtatur Medicus, cui tanquam Perito ſtandum eſt, juxta doctrinam Bart. *in l.* 2. *n.* 1. *ff. de teſt.* Et Notarius prudens, & ſibi conſulens, talem non ſanam mentem
4 animadvertens, teſtamentum rogare non eſt auſus: ideo ex defectu imperfectæ voluntatis corruit, ut in fortioribus terminis tradit Boer. *deciſ.* 240. *n.* 5. Jul. Clar. *lib.* 3. *ſent. q.* 7. *verſ. aliquando*, Et cum non fue-
5 rit perfectum, & abſolutum, quidquid actum eſt, tanquam teſtamentum conſiderari non poteſt, ſed tanquam præparatio ad futurum teſtamentum: Oldrad. *conſ.* 119. *per tot.* Dec. *conſ.* 159. *col.* 2. Covarr. *in cap. relatum, num.* 9. *de teſtam.*

Et ex iſta conſideratione Dominorum, tollitur omne fundamentum ex adverſo adductum, quod ſcilicet ad interrogationem Notarij, quos vellet inſtituere, reſponderit *Meneto & Levo*. Et præter ſupradicta reſpondetur quoque, quod talis interrogatio Notarii fuit facta non ad effectum tunc conficiendi teſtamentum, ſed ut exploraret Notarius, an ſcriptura dictata per Hieronymum de Picchis eſset juxta mentem ſuam, vel ne? ideo nihil operatur talis reſponſio: Caſtr. *conſ.* 137. *in fine, vol.* 2. & Dec. *conſ.* 477. *n.* 14.

Ulixbonenſis Profeſſionis, Mercurii 16. Novembris 1580.

Coram R. P. D. Cantuccio.

SUMMARIUM.

1 *Dementia impediens profeſſionem Religionis, debet eſſe talis, ut uſum rationis auferat.*

2 *Teſtes deponentes de ſana mente, debent concludenter deponere de actibus, & ſignis multiplicatis, & ſucceſſivis excludentibus dementiam.*

3 *Teſtis deponens de inſania, vel dementia alicuius, debet de proprio auditu, & viſu deponere.*

4 *Negativa furoris, quomodo ſit probanda per teſtes: & n. ſeq.*

5 *Furor non probatus per aliquod tempus continuum, arguit dilucida fuiſſe intervalla.*

6 *Dementia præſumitur probatis extremis.*

DECISIO V.

LIcet in cauſa Ulixbonenſis profeſſionis, in qua d Mercurii 16. Novembris 1580. dubitavi, an pro- 1
bentur dilucida intervalla Margaritæ? Aliqui ex Dominis tenuerint pro validitate profeſſionis ejuſdem Margaritæ, non quia probentur dilucida intervalla, ſed quia exiſtimabant, illam non fuiſse taliter inſanam, ut eſset incapax profeſſionis; Nam ejus dementia non erat talis, ut auferret ei uſum rationis, prout de jure requiritur ad impediendam profeſſionem, juxta tradita per Socin. *conſil.* 47. *nu.* 9. *lib.* 3. Galliaul. *in l.* 1. *in princ. n.* 69. *ff. de verb. oblig.* Pariſ. *conſil.* 88. *n.* 40. *lib.* 3.

Et iſtis Dominis placebant deducta per informantes in facto pro parte Dom. Antonii, & præcipue actus Confeſſionis, Commniones, legendi Breviarium, & emittendi profeſſionem, qui actus durant per multas horas; quia cantatur charta votorum legitur, & multæ interveniunt ceremoniæ, quam cantationem, & ceremonias omnes Margarita cordare fecit, prout reliquæ, quæ eandem profeſſionem ſimul emiſerunt.

Nihilominus major pars Dominorum perſiſtebat in 2
reſolutionibus jam factis, ex fundamentis & conſiderationibus in illis deductis; & fuit allegatus Aretæus *de cauſ. & not. diverſ. affect. libro* 1. *cap.* 6. & ſtricte ad dubium reſolutum fuit, dilucida intervalla Margaritæ minime probari: quia teſtes Domini Antonii non deponunt de actibus & ſignis ſanę mentis Margaritę multiplicatis, ſucceſſivis & continuatis per aliquod tempus conſiderabile, ita ut non poſſint convenire demen-
tibus: juxta text. *in l. cum aliis, Cod. de curat. furioſ.* 3
prout latius deducitur *in deciſ. facta* 9. *Maji verſ. nec teſtes Dom. Antonii.*

Nec obſtant multi teſtes proderati pro parte Domini Antonii, ad probandam negativam furoris: Quia nullus teſtis dicit, Margaritam non potuiſse dicere, nec facere aliquid inſaniæ, quin audiviſset, vel vidiſset: ut in terminis deducit Alex. *conſil.* 141. *n.* 10 *lib.* 1. & *conſil.* 140. *nu.* 15. *in principio & num.* 16. *prope finem, lib.* 7.

Nec obſtat replicatio, quæ exemplo fit, quod teſtes de- 4
ponentes ſuper negativa, ſi deponunt taliter, ut id, quod dicunt, ſit eis veriſimiliter cognitum, prout videntur deponere teſtes prædicti, tunc non eſt opus, quod dicant, non potuiſse aliter fieri, quin vidiſsent: ut per Aretinum *in cap.* 3. *loco, nu.* 9. quem ſequitur *ibi.* Fel. *nu.* 5. Decius *n.* 9. *verſ. ſed Aretin. ad hoc reſpondet, extra. de probat.* Pariſ. *conſil.* 262. *n.* 14. *lib.* 4.

Quia hæc replicatio poteſt dupliciter tolli: in primis quod *Aretin.* requirit, quod teſtes deponentes ſuper Negativa, dicant implicite, vel explicite, ſe fuiſse præſentes, vel vidiſse fieri, par text. *in § hinc notis, prope finem* ibi *teſtium dicentium ſe adfuiſſe bis, quæ geſta ſunt, & vidiſſe quæ tunc agebantur: in autb. de bæred.*

& falcid.

& falcid. prout idem Aretin. ſe declarat *in cap. cum nu. 19. de teſtibus:* Et tamen in caſu noſtro ex tot teſtibus, qui conantur probare negativam furoris, nullus dicit, ſe fuiſſe præſentem omnibus dictis, & geſtis Margaritæ per tempus conſiderabile neceſſarium ad inducenda dilucida intervalla. Unde poſſibile fuit, quod Margarita ea hora, qua teſtis fuit præſens, non dixerit vel fecerit aliquid inſaniæ, ſed bene alia hora, qua teſtis non fuit præſens,

Præterea hæc replicatio poteſt & alio modo evitari, conſiderando, quod non ſumus in Negativa valde coarctata, puta ad diem, vel ad horam, ſed ſumus in Negativa coarctata ad longum tempus, nempe ad tempus conſiderabile, neceſſarium ad inducenda dilucida intervalla, quo caſu aut teſtis debet deponere per medium Affirmativæ incompatibilis cum Negativa, ut poſt Baldum *in c. 1. § ſi quis per 30. nu. 2. circa med. verſ. tu dicis: ſi de feud. fuer. controverſ. inter dom. & agnat.* bene declarat Aretinus *in dict. cap. cum cauſam num. 20. verſ. aut negativa non eſt ita coarctata, de teſtibus.* Unde in propoſitio, aut oportebat teſtes prædictos dicere, Margaritam non potuiſſe dicere vel facere aliquid inſaniæ, quin audiviſſent, vel vidiſſent, aut debeant dicere, quod Margarita per totum illud tempus, quo intendunt probare Negativam, vel per aliud tempus conſiderabile ad conſtituenda dilucida intervalla ſemper locuta fuit ad propoſitum, & fecit actus ſanæ mentis, ſpecificando illos, ne alias generaliter deponendo cenſeretur judicare: nam iſta Affirmariva dictorum, & geſtorum Margaritæ per totum illud tempus, fuiſſet incompatibilis cum Negativa furoris: ſed nullus ex teſtibus prædictis, ſi eorum dicta inſpiciantur, deponunt per medium Affirmativæ incompatibilis cum negativa.

5 Non obſtat, quod in caſu noſtro dilucida intervalla probantur ex eo, quod teſtes, qui conantur deponere de furore ante profeſſionem, non prodant de furore per aliquod tempus continuum: Bartol. *in l. 2. in fine ff. de bon. poſſeſ. infant. fur. compet.* Doct. *in l. furioſum, Cod. qui teſtam. fac. poſſ.* Pariſ. alios citans *conſil. 87. num. 12. et 1 2. lib. 3. et conſil. 15. ſub num. 11. lib. 4.* Alciatus *de præſumpt. reg. 2. præſumpt. 18. nu. 1.* Covarr. *in Epitom. parte 2. cap. 3. nu. 6. verſ. procedit tamen.*

6 Quia iſta concluſio non applicatur caſui noſtro, in quo eſt probata dementia Margaritæ ante & poſt profeſſionem, quo caſu media dementia præſumitur: Ancharanus *conſil. 5. num. 5.* Ruinus *conſil. 67. num. 11. prope fin. lib. 1.* idem Ruin. *inter conſil. Curt. Jun. conſil. 292. num. 25. lib. 3.* Alex. *conſil. 54. num. 2. lib. 1.* Purpur. *conſil. 251. num. 12.* Tunc autem intraret objectum, ſi dementia Margaritæ fuiſſet probata ſolum ante profeſſionem, opus fuiſſet probre dementiam per aliquod tempus continuum; at ſecus, quando dementia eſt probata ante, & poſt actum, nam tunc præſumitur duraſſe tempore intermedio; quia probatis extremis præſumuntur media.

Atque ita, &c.

Calaguritana Divortii, Mercurii 13. Junii 1584.

Coram R. P. D. Bubalo.

SUMMARIUM.

1 *Virginem eſſe mulierem probatur ex relatione ſeptem matronarum expertarum, & ex publica voce, & fama, & n. 4. & 7.*

2 *Virginitas mulieris probatur ex confeſſione mariti aſſerentis ſe eam cognoſcere non potuiſſe, & num. 5.*

3 *Teſtis ſingularis licet non probet, inſervit tamen pro adminiculo.*

6 *Impotentia coeundi probatur ex eo, quod quis pro tali impotentia medicamenta quærit.*

8 *Relatione Peritorum emanata, quando alia relationes ſint perquirendæ.*

9 *Virginitas quomodo a peritis matronis ſit exploranda.*

10 *Teſtes ſingulares, & infames non probant;*

11 *Cohabitatio triennalis conjugum ad ſumendam experientiam habilitatis coitus non ſufficit, niſi etiam concurrat concubitus.*

12 *Cohabitatio triennalis conjugum ad effectum probandi potentiam, vel impotentiam coeundi quando currere incipiat?*

13 *Solemnitas præſcripta per Canones coniugibus circa triennalem cohabitationem, eſt ſervanda.*

DECISIO VI.

IN hac cauſa pronunciaverat Rever. D. Archiepiſcopus Caſaritanus in prima inſtantia ad favorem D. Eleonoræ Sirnenſis, declarando, divortium eſſe faciendum inter ipſam Dom. Eleonoram, & Dominum Epheſum Sarrochum ejus Virum, ob illius impotentiam, & dictam mulierem eſſe liberam: a qua ſententia cum fuiſſet appellatum, & cauſa mihi commiſſa, dedi dubium generale, præſumpto ſummario jurium, & teſtium utriusque partis, an ſententia Domini Archiepiſcopi ſit confirmanda, vel revocanda, vel iterum uxor viro reſtituenda ad effectum cohabitandi per triennium, ut conſtare poſſit de potentia, vel impotentia viri.

Pro cujus reſolutione Domini diſtinxerunt hanc materiam in plures difficultates: *Prima* erat, an probetur, quod Eleonora non fuerit cognita ab Epheſo ſuo viro, toto illo novennio, quo duravit matrimonium ante motam litem. *Secunda*, an probetur impotentia generalis coeundi cum mulierihus. *Tertia*, an ex parte Eleonoræ probetur cohabitatio, & condormitio per triennium, & an hoc ſufficiat ad effectum, ut in caſu, de quo agitur, matrimonium ſit dirimendum.

Quoad primam difficultatem, Domini concluſerunt, ſufficienter probari, Eleonoram non fuiſſe cognitam ab Epheſo, & conſequenter probatum, eſſe ipſam adhuc Virginem. Et *Primo*, movebantur ex relatione ſeptem Matronarum expertarum in opere nuptiali, quæ omnes concorditer retulerunt Eleonoram eſſe Virginem: hic eſt omnis modus probandi Virginitatem, *cap. fin. de frig. et malef.* ubi Butr. *num. 3.* & Card. *num. 1.* & *ibi* paſſim omnes Doctores. 1

Secundo ex confeſſione ipſiusmet Epheſi, de qua deponunt Coſmus Tola, & Hieronymus Torella, qui ſunt conteſtes, qui confeſſus fuerat, quod non poterat cognoſcere D. Eleonoram, & ex alia confeſſione, de qua deponunt Petrus, Honorius, & Iſabella, uxor D. Petri; quæ confeſſio comprobatur ex dicto Jacobi Vitalis, & aliis confeſſionibus, de quibus per Franciſcum Tappatum, Bernardum Pico, & Petrum Portalem, qui, licet ſint ſingulares, tamen deſerviunt pro adminiculo. 2 3

Adminiculatur etiam probatio prædicta ex fama virginitatis & non deflorationis Eleonoræ, de qua bene deponunt Antonius Meltes *ſuper quarto*, & Bernardus Pico, *ibid.* & probatio famæ coadjuvatur ex dicto Gaſparis Bencaſi *ibid* qui dicit, quod pueri Nenjani canebant de iſta impotentia Epheſi, & ex dicto Franciſci Tappata *ſuper tertio*, dum deponunt de fama præſenti. 2

Coadjuvatur etiam hæc probatio ex eo, quod ipſe Epheſus non articulavit cognoviſse Eleonoram, ſed quod ſemper ipſa renuit; quod, an ſit veriſimile, aliorum ſit judicium. 4

Item ex eo, quia ipſe quærebat medicamenta, ut deponunt Coſmus Tola *ſuper ſexto*. Petr. Honophrius *ib.* & Bernard. *ibid.* & comprobatur ex dicto Joan. Andr. de quibus *in ſummario Epheſi n. 8.* ubi dicit, quod quærebat remedium, ut poſſet rem habere cum uxore, quia ſibi contingebat quædam defectio, & exinanitio. 6

Et hæc etiam adminiculantur ex his, quæ habentur *in ſum. Epheſ. num. 5. 17. et 18.* ex quibus apparet, quod dicta Eleonora oſtendebatur fuiſſe crudelis & inquieta.

Non obſtat prima relatio, quia ultra quod prætenditur nulla, & tres tantum mulieres retulerunt: In hac ſecunda fuerunt ſeptem matronæ peritæ, ut apparet ex *ſupradictis*, & hæc ſecunda relatio eſt magis adminiculata. 7

8 Nec obſtat, quod ſtante prima relatione non eſſet deveniendum ad ſecundam deputationem Matronarum, quæ inſpicerent, an Eleonora eſſet virgo, quia in hac materia plurimum exuberat officium Judicis; immo Judices de N. admonentur, ut adhibeant peritiores, ut per Gloſſ. fin. & *ibi* Cardin. *num.* 3. bene Hoſtienſ. *in cap. fraternitatis*, §. *licet autem*, *eodem tit.* ubi conſuluit, quod Judices quærant, quantum potuerint, peritiores & diverſas, & de vicina, & de civitate expertas, & non ſint nimis juvenes propter experien-
9 tiam, & nimis antiquæ, propter defectum viſus, nam & cum manu, & cum oculo ſunt talia probanda a diverſis & a pluribus. Et licet Hoſtienſ. *ibi* velit, quod debeat prius lavari cum aqua calida, & ibi diu retineri ad diſſolvendum medicamenta, quæ eſſent appoſita, ut *ibi* dicit Abb. *n.* 4. *in fin.* tamen videtur loqui in muliere arcta: & quidquid ſit, præſumendum eſt, iſtas mulieres uti expertas bene exercuiſſe officium ſuum.

Quoad ſecundam difficultatem Domini inclinabant, non eſſe probatam generalem impotentiam coeundi ipſius Epheſi: quamvis enim Iſabella, & Simona videantur deponere, quæ dormierunt cum Epheſo, & quod non potuit eas cognoſcere; & aliæ etiam deponant de auditu; tamen ſunt ſingulares & infames, & in con-
10 trarium habent plures alios, de quibus *in ſummario Epheſi*, contrarium deponentes; quorum dicta comprobantur ex eo, quod Epheſus fuit curatus a morbo Gallico, *ut ejus*, *ſum num.* 13. *&* 24. & ex relatione Medicorum, qui referunt, ipſum habere membra apta ad coeundum.

11 Super tertia difficultate non potuit capi aliqua reſolutio, & videndum eſſet particulariter: nam quamvis ultra triennium cohabitaverint; tamen quia non ſolum requiritur cohabitatio in domo per triennium, ſed etiam in lecto; ut inquit Hoſtienſ. *in cap. finali poſt princip. de frigid. & maleſ.* & dicit *ibi* Joan. Andreas, quod requiritur condormitio; hic non videtur probari condormitio per triennium, quia Anna *ſuper quarto*, & Hieronymus Sancius, & Antonius Loangocei non videntur recte concludere de integro triennio; & quamvis Antonius Xinta, de quo *in ſumm. Epheſi*, *n.* 22. dicat, quod quatuor ab hinc annis, ſimul non dormiebant; tamen non concludit a contrario ſenſu, quod antea inſimul condormirent.

12 An autem in caſu de quo agitur, ſufficiat hæc condormitio per triennium, vel potius incipiat currere poſt peractam pœnitentiam, & poſtquam Judex illum terminum ſtatuit, Domini in hoc habebant difficultatem, & eſſet particulariter diſcutiendum. Nam Innoc. *in d. cap. fin. ibi*, Card. *in fine*, & Abb. *num.* 12. tenent ſufficere triennium ſive ante, ſive poſt motam litem, Hoſtienſ. vero *in d. cap. fin.* quam ſequitur *ibi* Joannes Andreas Burt. *n.* 10. Anchar. *num.* 9. Henric. Boich. *in principio*, tenent, quod triennium incipiat a tempore peractæ pœnitentiæ, & injunctionis factæ per Judicem: quæ ultima opinio videbantur aliquibus ex Dominis ſatis æqua & verior; nam Eccleſia conſiderat aliquando propter peccata ſupervenire ſimilia impedimenta: imponit ergo pœnitentiam, ut videatur, an ex bonitate & miſericordia Dei omnipotentis placati, poſt peractam pœnitentiam ipſi conjuges reddantur habiles ad conſummandum matrimonium: & nondum peracta ergo pœnitentia, non poteſt dici, quod triennium præcedens ſuffragetur, cum non probetur remotio obicis peccati & ſaltem placebat iſtis Dominis temperamentum Abb. *in d. cap. fin. n.* 12. quem ſequitur *ibi* Præp *n* 4. quod poſt pœnitentiam peractam injungatur cohabitatio per aliquod tempus, arbitrio Judicis præfigendum.

Ex quibus Do. Archiepiſcopi Calaritani ſententia ſuſtineri non poteſt, tum quia non fuit indicta pœnitentia, juxta formam *d. cap. fin.* a qua non licet recedere, ut admonet *ibi* Hoſtien. tum etiam, quia non fuit adhibita ſeptima manus propinquorum. Et quamvis Gloſſ fin. *in d. cap* dicat, quod ſententia nihilominus teneat; tamen Hoſtienſ. *ibi in fin.* Anchar. *num.*
13 10. tenent, illam ſolemnitatem eſſe ſervandam.

Faventina Matrimonii, Veneris 1. Februarii 1585.

Coram R. P. D. Seraphino.

SUMMARIUM.

1 *Matrimonium ſi prætenditur nullum, ob impotentiam viri ante illius diſſolutionem, præcedere debet cohabitatio triennalis conjugum, injuncta prius per Eccleſiam ſalutari pœnitentia.*

2 *Cohabitatio triennalis conjugum, ad experiendam potentiam coeundi, non eſt neceſſaria, quando conſtat per alias probationes de frigiditate viri.*
Declara ut num. 6.

3 *Frigiditas & impotentia viri probari poteſt per teſtes.*

4 *Frigiditas & impotentia viri quando non eſt viſibilis & per alterum ex conjugibus negetur, tunc cohabitatio triennalis eſt omnino neceſſaria ad probandam impotentiam;*

5 *Impedimentum coeundi viſibile non adeſſe in viro, probatur ex relatione Medicorum.*

7 *Impedimentum, ſeu impotentia coeundi non bene probatur ex aſſertione conjugum.*

DECISIO VII.

Fuit dubitatum, an ſententia in partibus lata, ſit confirmanda? Et difficultatem faciebat contra ſententiam, quod non fuit ſervata forma *c. laudabilem*, 1
& cap. fin. de frigid. & maleſic. in quibus diſponitur, ut conjuges cohabitent per triennium, injuncta prius per Eccleſiam ſalutari pœnitentia.

Ex adverſo tamen prætendebatur, hoc non fuiſſe in- 2
troductum de forma, quando per aliud genus probationis conſtat de frigiditate, ut videtur probari *in d. c. laudabilem*, & *ibi* Gloſſ. & Innoc. *in princip.* Anchar. *n.* 2. Abb. *num.* 2. Collect. *in cap.* 1. *in princ. eod. tit.* & *ibi* Card. & Abbas. Specul. *eod. tit.* § 1. *num.* 3. & *ibi* Joan. And. *in addit.* Angel. de Clauſ. *in verb. Matrimonium*, *impedim.* 16. *n.* 10. Sed per teſtes hujuſmodi frigiditas 3
probari dicebatur, non ſolum de tempore matrimonii, ſed etiam ante matrimonium: quæ probatio in hac materia admittitur, ut per Card. & alios *in d. cap.* 1. & ex eo tempus triennii neceſſarium non eſt, quod ſolum datur ad cognoſcendum, an frigiditas ſit perpetua, cum ſatis ex eorundem teſtium depoſitione colligi poſſit: & hæc probatio coadjuvatur ex obſtetricum inſpectione, deponentium, Do. Victoriam non fuiſſe defloratam, cum tamen vir affirmet, ſe eam cognoviſſe, & in hoc reperiatur mendax: ad Anchar. *in d. c.* 1. *n.* 4. *ad fin.* & ideo bene fuiſſe ſententiatum ſuper ſeparatione per Ordinarium Faventinum.

His tamen non obſtantibus, Domini unanimiter 4
cenſuerunt, ſententiam eſſe revocandam. Et præcipuum fundamentum hujus opinionis fuit, quod quando vitium frigiditatis & impotentiæ non eſt viſibile, ita ut ſenſu oculorum percipi poſſit, & negatur per alterum ex conjugibus impotentia, tunc diſpoſitio *c. laudabilem*, *& c. final.* eſt de ſolemnitate probatoria, eamque obſervare eſt neceſſe, cum fieri poſſit, ut tale Impedimentum non ſit naturale, ſed temporale, proveniens ex aliquo maleficio, & ſperari poſſit, quod acta pœnitentia Deus miſertus conjugum tale impedimentum ſit ſublaturus.

Quod autem impedimentum non ſit viſibile, con- 5
ſtat ex relatione Medicorum: Unde hoc caſu ſtatuendus erat terminus ab Eccleſia prædefinitus, ut tradit D. Thom. *in ſum. par.* 3. *quæſt.* 58. *art.* 1. Sylveſt. *in verb. Matrimonium*, 8. *nu.* 16 Ang. *in verb. Matrimonium* 3. *n.* 10. Piſanel *in verb. Matrimonium* 15. Roſell. *in verbo*, *Matrimonium* 15. *num.* 3. Summa Confeſſor. *lib.* 4. *tit.* 16. Tabien. *in verbo*, *Impedimentum*, *numer.* 12. Gottifred. *tit. de frigid. & maleſic. nu* 10. Jo. Andr. *tit. de conſanguin. & affin. n.* 83. Turrecrem. 33. *q.* 1. *c.* 1. *n.* 7. *&* 9. Anch *d. c. laudabilem*, *n.* 7. & *ibi* Abb. *num.* 5. & fere omnes alii

Non obſtant deducta in contrarium, & primo ad auctoritates allegatas, quod poſſit probari frigiditas per aliud genus probationis; id verum eſt, quoties vitium

vitium eſt tale, quod per viſionem detegi poſſit, & quoties conjuges fatentur impotentiam, accedente ſeptima manu propinquorum, vel vicinorum bonæ famæ, *d. c. laudabilem*: habent enim Canones has probationes pro concludentibus, ſed ubi vitium non eſt viſibile, & maritus negat impedimentum, tunc ſervanda eſt forma *ſuprad. c. laudabilem*, *& cap. fin.* & ideo non ſunt attendendi teſtes, cum ex eorum dictis non probetur naturalis & perpetua frigiditas ſeu impotentia, maxime cum ex adverſo adſint aliæ probationes per teſtes, quorum tamen in præſentia nulla fuit habita ratio.

6 Non obſtat, quod Obſtetrices dicant, eam non fuiſſe cognitam, quia & hujuſmodi probatio adhuc eſt in incerto, neque acceſſit ſeptima manus, ſed dato etiam, quod probaretur concludenter, non ideo ob mendacium dirimendum eſt Matrimonium, licet de fide conjugis multum detrahatur ex hac cauſa; nam in
7 hac materia aſſeveratio conjugum non eſt vera probatio, ut tradit Abb *in d. c. laudabilem*, *n.* 5.

Quare ex his concluſum, quod cum agatur de periculo animæ, & Sacramenti diremptione, neque vitium directa probatione & concludenti probari poſſit, ſervandam fuiſſe temporis ab Eccleſia ſtatuti præfinitionem. Et hac ratione ſententiam Ordinarii eſſe revocandam.

Anconitana Incendii 30. Maij 1588.

Coram R. P. D. Comitulo.

SUMMARIUM.

1 *Incendii nocturnii origo probatur per conjecturas, & præſumptiones.*
2 *Probatio plena reſultat in ambiguis, ex conjecturis.*
3 *Fumus eſt ſubjectum ignis.*
4 *Opinio, & rumor communis facit præſumptionem, ſi cum ea concurrat veriſimilido.*
5 *Peritis ſtandum eſt.*
6 *Peritis ſtandum eſt, licet rationes non afferant.*
7 *Nocturno tempore geſta expreſſe ſciri non valent.*
8 *Probationes claræ ubi haberi non poſſunt, ſufficit, quod Judex ex vehementi opinione habeat informationem.*
9 *Incendium plerumque præſumitur culpa inhabitantium, Declarat ut num.* 10.
11 *Veriſimile, & non poſſibile, venit attendendum.*
12 *Teſtis de auditu non probat.*
13 *Ignis quo ſemel accenſus pervaſit, fert caſus ut iterum accenſus non pervadat.*
14 *Teſtis prima depoſitio attenditur.*

DECISIO VIII.

JUxta communem parietem, diſtinguentem Paveſii domum combuſtam, a domo Maſcellæ habebat Paveſius in cella vinaria ſupra dolia tabulatum, & in eo ſarmentorum faſciculos, & alia ligna: Ex alia parte Maſcella fabricaverat fornaculum cum caldario ad lixivium, & muſtum coquendum, excavatam in eodem pariete & gula camini. Cum autem conſtaret pridie illius noctis, qua primum ſub auroram erupit ignis a cella vinaria Paveſii, accenſo per famulas Maſcellæ igne in fornacula, unum, & alterum caldarium lixivii ebulliviſſe uſque ad occaſum Solis. Propoſui dubium ſtante ſummario jurium, ac teſtium utrinque dato, an incendium domus Paveſii proceſſerit a domo Maſcellæ, negligentia, culpa, vel dolo ipſius, vel ſuorum familiarium, ita ut ipſe teneatur ad emendationem damni? Et Domini ad primam partem dubii reſpondentes (circumſcripto effectu) tenuerunt incendium e domo Maſcellæ proveniſſe.

1 Nec enim dubitarunt principium cauſamque nocturni incendii, per conjecturas, indicia, & veriſimilia in jure probari: Bal. *conſ.* 174. *n* 2. *&* 3. *lib.* 2. Alex. *conſ.* 50 *n.* 6. *lib.* 1. Afflict. *deciſ.* 57. *n.* 6. Bero. *conſ.* 215. *n.* 1. *in* 3. Menoch. *de Arbitr. jud. cap* 390. *n.* 16. ex quibus in ambiguis caſibus conflantur plenæ probationes, ut P. Aret. *in l. indicia*, *C. de rei vendicat.* Alex. *conſ.* 53.
lib. 2. Jaſ. *in l. ſi quis ex argentariis*, *§. prætor*, *num.* 20. 2
ff. de edend.

Inducebantur autem Domini in hanc ſententiam per ea, quæ incendium anteceſſerunt, & ipſo incendii tempore obſervata ſunt, ac poſtea conſecuta fuerunt: materia namque apta accendi in cella vinaria Paveſii præexiſtens, ignis propinquus, intermedio pariete a quatuor pedibus ſupra debili, ac peritorum judicio, ut poſtea apparuit, parum tuto; fumus qui ſecundum
Ariſtot. *de part. anim. lib.* 1. *cap.* 2. eſt ſubjectum ignis, 3
e fornacula in domum Paveſii lixivio ebullente penetrans; Querela de eo cum uxore, & famulabus Maſcellæ, probabilem ingerebant ſuſpicionem ex hoc igne ortum fuiſſe incendium; *ad l. ſi ſervus ſervum*, *§. ſi fumum*, *ad leg. Aquil. l. quidam Hiberus*, *de ſervit. urban. præd.* Cæpoll. *eod. tit. cap.* 64.

Augebatur ſuſpicio ex eo, quod tempore incendii opinio erat illud ortum ſumpſiſſe ex fornacula: nec vana conjectura, quæ ipſum quoque Maſcellam commovit ad inſpiciendum num in fornacula adeſſet ignis; 4
unde talis opinio, & rumor etiamſi e domo Paveſii originem habuiſſet, faceret præſumtionem propter veriſimilitudinem, cui innitur: Bal *conſ.* 78. *n.* 2. *lib* 3.

Quæ vero poſt incendium ſubſecuta ſunt, probationem compleverunt, Periti namque a Patribus nominati, Judicis auctoritate ad locum acceſſerunt, factiſque diligentiis jurati retulerunt incendium a præfata fornacula provenire potuiſſe probabilibus valde moti rationibus; maxime quia animadverterunt parietem communem, & ſupra fornaculam contuſum, & perforatum, calcemque ſuper inductam detrahentes ob- 5
ſervarunt in eo lapides fumoſos, quorum atteſtationi
ſtandum videtur, per ea, quæ habentur & tradunt, 6
in cap. ſignificaſti. de homin. & in c propoſuiſti. de probat. etiamſi rationes non afferrent, Dec. *in d c propoſuiſti. n.* 53. poſt Aret. & Butr. *in c. cum cauſam*, *de teſtib.* cum ſint potius Judices & arbitratores, quam teſtes, præſertim ubi a partibus fuerunt electi: Natt. *conſ.* 40. *num.* 3. *lib.* 1.

Comprobatur horum relatio ex quodam quaſi præjudicio ipſiuſmet Maſcellæ, qui poſt incendium, antequam deventum eſſet ad loci inſpectionem, advocavit fabrum murarium, qui de nocte parietem illum communem, in quo apparuerunt foramina, & rimulæ, & calce obtegeret, accenſo mox ibidem igne ex paleis, quo recens cruſta fumo denigraretur; ne experimentum fieret, num adhuc fumus inde exiret; unde quædam ſaltem præſumpta confeſſio reſultat, facile apparere potuiſſe, quod inde incendium exortum eſſet.

Concurrunt aliqui teſtes de auditu, & fama; aliqui de proprio judicio, aliqui de veriſimili, & poſſibili: ex quibus veriſimilior redditur origo incendii: Alex. *conſ.* 67. *n.* 4. *lib.* 1. Dec. *conſ.* 82. *n.* 1. Cum alias expreſſe ſci-
ri non poſſint, quæ contingunt de nocte: Bald. *conſ.* 7
174. *n.* 3. *lib.* 2. Alex. *conſ.* 24. *n.* 6. *& ſeq. lib.* 2. ubi poſt
Bart. *in l.* 1. *de verb. oblig.* dicit, quod quando non poſ- 8
ſunt haberi liquidæ probationes, ſufficit, quod Judex ex vehementi opinione habeat informationem, Jaſ. *in d. §. prætor*, *num.* 21.

Non obſtat, quod incendium plerumque præſumitur
culpa inhabitantium eveniſse, *l.* 3. *de offic. Præf. Vigil.* 9
Alex. *conſ.* 50. *n.* 1. *lib.* 1. Quia id verum, niſi ex conje-
cturis probetur aliunde initium habuiſse Bald. *conſ.* 174. 10
lib. 2. *& conſ.* 442. *lib.* 3. Afflict. *deciſ.* 57. *n.* 3.

Nec movet, quod poſſibile ſit, ignem caſu fortuito,
vel aliter per inhabitantes accenſum fuiſse. Quia at- 11
tenditur id quod veriſimile eſt, non quod poſſibile: Bald. *in l. ſcripturas*, *n.* 6. *C. de fide inſtr.* Soc. *conſ.* 28. *n.* 9. *lib.* 3. Dec. *conſ.* 176. *in princ.*

Non obſtat quod dicitur, fumum in cella vinaria Paveſii viſum fuiſſe per tres, aut quatuor dies ante incendium, qui tamen fumus ex fornacula provenire non potuit, in qua tunc temporis ignis non fuerat accenſus: unde arguitur incendium aliunde cauſari potuiſſe, & inſuper negligentia Paveſii in exquirenda cauſa fu-
mi: Quia de tali fumo unicus teſtis deponit, & quidem 12
de auditu, & ideo non probat, *l. jurisjurandi*, *& l. teſtium*, *C. de teſtib. cap. licet*, *& cap. veniens*, *eodem tit.*

Non obſtat experientia, quam Judex pro informatione animi ſui fieri juſſit, accenſo igne in eadem
forna-

fornacula, ex qua apparuit vix calorem, nedum ignem qui ſuccenderet ſtupam, penetraſſe foramen ſtudioſe relictum in pariete, unde incendium dicitur ortum habuiſſe. Quia præterquam quod tentata fuit citra præjudicium partium, probatur vana ex rationibus in conſpectu ejusdem Judicis allegatis, ſtante præſertim recenti cruſta calcis, & innovatione facta in pariete, &
13 camini; & fert etiam caſus, ut quo ignis pervaſit ſemel ſæpius interata experientia non pervadat.

14 Non obſtat quod aliqui ex teſtibus repetiti aliter deponant quam primo. Quia attenditur eorum prima depoſitio, Rota *de probat. in novis deciſ.* 19.

Alia, quæ adducuntur, licuiſſe Maſcellæ fornaculam eo in loco fabricare, ignemque accendere, deque diligentia per eum adhibita, & ejus bona fama, reſpiciunt effectum dubii, quem Domini in hac reſolutione circumſcripſerunt, &c.

Romana donationis annuli, Mercurii 10. Maji 1589.

Coram R. P. D. Mantica.

SUMMARIUM.

1 *Donatio facta a demente non valet.*
2 *Teſtibus peritis magis quam aliis credendum eſt.*
3 *Phreneticus, quia eſt mente alienus, non poteſt de ſuis bonis diſponere.*
4 *Demens, ut poſſit diſponere, habere debet dilucida intervalla perfectiſſima.*
5 *Sanus mente quilibet præſumitur.*
Declara ut num. ſeq.
6 *Demens qui ſemel fuit, talis præſumitur fuiſſe de tempore diſpoſitionis, niſi contrarium probetur.*
7 *Stulti quandoque ad propoſitum loquuntur.*
8 *Phreneticus præſumitur perſeverare in alienatione mentis, licet quandoque ad propoſitum loqui videatur.*
9 *Teſtis ſingularis non probat.*
10 *Inſtitutio hæredis facta ad ſuggeſtionem alterius, ab eo, qui eſt in articulo mortis, non valet.*
11 *Sanæ mentis non præſumitur is, qui eſt in articulo mortis conſtitutus.*
12 *Morbi acerbitate vexatus, interrogatus ſolet ſemper ſi ſi reſpondere.*

DECISIO IX.

Concluſum fuit bon. mem. Cardinalem Vaſtavillanum, tempore, quo fecit donationem, non fuiſſe ſanæ mentis & conſequenter eam non poſſe ſubſiſtere.

Nam primus teſtis, qui eſt Medicus, *juxta* 13. 14. & 15. *articul.* & tertius qui eſt Chirurgus *juxta*, 4. & 5. & Secundus, qui erat aſſiſtens, & pro Dom. Ænea aſſerto donatario inductus eſt, *juxta*, 28. & 26. aperte deponunt de alienatione mentis a nocte Sabbathi, quæ fuit 8. menſis Auguſti, & anteceſſit diem Dominicum, quo fuit facta donatio; & ſimiliter de continuo furore uſque ad extremum vitæ exitum deponunt.
2 Idemque teſtificatur Aromatarius *juxta* 26. Atque his teſtibus tanquam peritis magis quam aliis credendum eſt Cyn. *in l. ſenium, C. qui teſt. fac. poſſ.* Bart. *in l.* 2. *n.* 3. *ff. de teſt.*

3 Conſtat autem phreneticum, qui mente alienus eſt de bonis ſuis non poſſe diſponere: *c. cum dilectus*, §. *quia vero, de ſucceſſ. ab inteſt.* & *l. ob quæ vitia, in prin-*
4 *cip.* ibi, *qui propter febrem loquitur aliena*: *ff. de ædil. edict.* Et ut dementis diſpoſitio valeat, debet habere dilucida intervalla & quidem perfectiſſima: *l. furioſum, C. qui teſtam. facere poſſ. conjuncta leg. cum aliis, C. de curat. furioſi.*

5 Et quamvis quilibet in dubio præſumatur eſſe ſanæ mentis *l. ultim.* & *ibi* Bald. not. *C. de hæred. inſtituend. l.*
6 *nec codicillos, C. eodem*, tamen quando conſtat aliquem in furorem incidiſſe, ei, qui dicit ipſum fuiſſe ſanæ mentis, tempore, quo diſpoſuit, onus probandi incumbit: Gloſs. *in d. cap. cum dilectus, in verb. compotem, de ſucceſſ. ab inteſtat.* & *in cap. indicias in verb. oſtenderis*, 3. *quæſt.* 9. Anch. & Card. *in Clem.* 1. *de homicid.* Alex. *in conſ.* 141. *nu.* 3. & 6. *lib.* 1. & *in conſ.* 45. *nu.* 6. & 14. & *conſ.* 86. *num.* 5. *lib.* 2.

Non obſtant teſtes, qui dicunt Cardinalem die Dominico in propoſito loquutum fuiſſe. Quia ex hoc non ſequitur tunc ſanæ mentis fuiſſe, nam ſtulti quando- 7
que ad propoſitum loquuntur, & qui ex morbo phrene- 8
ſis alienationem mentis patitur, in eo ſtatu præſumitur perſeverare, licet aliqua verba ſanæ mentis loqui videatur; neque enim phreneſis dicitur ceſſare, ſed aliquo modo latere, ut ex Medicorum ſententia ſcribit Suarez *allegat.* 1. *num.* 19. *cum ſeqq.*

Nec etiam obſtat, quod hujusmodi donatio tanquam a ſapiente facta debet intelligi, propter ſervitia Cardinali longo tempore a Dom. Ænea præſtita; & quia Cardinalis habebat animum remunerandi; quemadmodum deponit ſecundus teſtis *juxta* 6. quia eſt ſingula- 9
ris, & ideo non probat: *leg. jurisjurandi, C. de teſtibus.* Et ſi Cardinalis talem animum habuiſſet, ei in teſtamento aliquid in ſpecie legaſſet, ſicuti quibusdam aliis legavit, & tamen nihil ſpecialiter reliquit. Quamobrem donatio tanquam facta ab eo, qui mente erat alienus, non poteſt valere.

Quod multo magis Dominis placuit; quia hæc do- 10
natio non fuit facta motu propio Cardinalis, ſed ad interrogationem & ſuggeſtionem aſſerti donatarii; 11
Nam ſimiliter inſtitutio hæredis facta ab eo, qui eſt 12
in articulo mortis, ad interrogationem alterius, non valet; quia intelligitur ſanæ mentis non fuiſſe, & quia ad interrogationem alterius, quilibet morbi acerbitate vexatus, ſolitus eſt reſpondere *ſi ſi*, Ruin. *conſ.* 8. *n.* 9. & 14. *ad fin. lib.* 3. qui dicit hanc eſſe receptiorem, æquiorem, & magis rationabilem opinionem; idemque conſuluit Lanfr. de Orian. *int. conſ. diverſ. ad ult. volun. conſ.* 128. *lib.* 1. & hanc ſententiam magis communem teſtatur & ſequitur etiam Socin. jun. *conſ.* 183. *nu.* 32. & 33. *lib.* 2.

Et ita, &c.

Hipporegien. prætenſi Matrimonii, Veneris 1. Decembris 1589.

Coram R. P. D. Comitulo.

SUMMARIUM.

1 *Minor decem annis non poteſt contrahere matrimonium, tam ex defectu naturalis vigoris ad coeundum, & generandum, quam ex defectu conſenſus.*
2 *Malitia ſupplet ætatem.*
3 *Malitia non eſt admittenda niſi in iis, qui ſunt proximi pubertati.*
4 *Pubertati proximi illi dicuntur, qui ab ea ſolum diſtant per ſex menſes.*
5 *Diſcretio præſumitur adeſſe in majore ſeptennio, quæ ſufficit ad validanda ſponſalia de futuro.*
6 *Diſcretio, quæ præſumitur in majore ſeptennio ad validanda ſponſalia de futuro, non eſt talis, quæ ſufficiat ad validitatem matrimonii.*
7 *Diſcretionis anni ad validitatem matrimonii pro annis pubertatis interpretantur.*
8 *Teſtes veriſimiliora deponentes præferuntur aliis in concurſu.*
9 *Teſtes veriſimiliora deponentes tunc maxime ſunt aliis præferendi quando ſunt numero plures.*
10 *Teſtes exceptionem non habentes, aliis præferendi veniunt, qui exceptiones patiuntur.*
11 *Teſtibus affectantibus effectuationem actus domeſticis, & dependentibus, fides minuitur.*
12 *Copula ſubſecuta præſumi facit habilitatem ad matrimonium.*
Intellige ut numeris ſeqq.
13 *Copula ſubſecuta tunc facit præſumi habilitatem ad matrimonium, quando intervenit cum iis, qui a natura habiles ſunt ad generandum, vel concipiendum.*
14 *Matrimonium ut dicatur validum, non ſolum requiritur uſus rationis, ſed etiam, quod corpus ſit aptum generationi.*

15 *Apti-*

15 *Aptitudo corporis ad generationem non dicitur adeſſe in imbecillo, & gracili.*
16 *Dolor, quem mulier ſentit in actu copulæ, inducit præſumptionem, quod non ſit apta ad generandum, concurrente ætate tenera, & immatura.*
17 *Mulieris confeſſioni ſtatur magis, quam viri quoad aptitudinem ad generationem.*
18 *Confeſſio emiſſa a puella minori duodecim annis, non attenditur ad validitatem matrimonii.*
19 *Matrimonium ut valeat, requiritur copulative potentia ad carnalem copulam, & prudentia rationis diſcernentia vim contractus matrimonii.*
20 *Matrimonium eſſe validum in dubio pronuntiandum eſt. Declara, ut num. ſeq.*
22 *Matrimonium non debet celebrari tempore quadrageſimæ.*

DECISIO X.

DOmina Veronica Malgrata, cum eſſet pupilla major novem, & minor annis decem, fuit ex agro, ubi propter peſtem cuſtodiæ agebantur, in oppidum Scarmagni ad domum D. Genevræ amitæ, traducta, ibique ſponſalia per verba de præſenti coram Parocho, & teſtibus cum D. Emmanuele Venuſto, annorum circiter quindecim, contraxit, poſtque ſtatim inter eos ſubſecuta fuit cohabitatio per duodecim dies continuos, & in eodem lecto concubitus, donec Domini de Aladio uti Tutores adverſus hujuſmodi factum reclamantes, pupillam ſequeſtrari obtinuerunt.

Exinde cauſa ſuper diſſolutione ſponſaliorum introducta coram Reverendiſſimo Dom. Nuncio, per ſententiam declaratum fuit, aſſertam deſponſationem, & concubitum inter prædictos Emanuelem, & Veronicam, matrimonium minime feciſſe.

A qua ſententia pro parte D. Emanuelis extitit appellatum; & cauſa appellationis mihi commiſſa, dubitatum fuit, concordatis nonnullis præſuppoſitis, an conſtaret de copula, cumque in diſputatione excitatæ eſſent difficultates, propter quas non videbatur capienda reſolutio, circumſcripto effectu tendente ad firmandum matrimonium, & voluntas ipſius puellæ in dubium vocaretur, quippe quæ ſeducta prætendebatur detineri in loco ſuſpecto; proviſum fuit, ut puella, quæ pubertatis annos jam exceſſerat, adduceretur Mediolanum, ut ibi per Reverendiſſimum Dominum Epiſcopum in monaſterio neutri partium ſuſpecto collocata, juxta Rotæ ordinationem interrogaretur.

Quo facto, & per Reverendiſſimum Dom. Epiſcopum provida, & ſufficienti relatione ad Rotam tranſmiſſa; Rurſus dubitavi præſuppoſitis depoſitionibus teſtium hinc inde examinatorum, & depoſitione D. Veronicæ, an conſtaret de copula ad effectum validitatis matrimonii.

Et quamvis copula qualiſqualis præſupponeretur, etiam ex confeſſione juratæ Veronicæ deponentis credere ſe, quod Emmanuel aliquoties intus immiſerit, ipſa dolorem citra voluptatem ſentiente, nec intelligente quam rem ille ageret: Domini tamen concluſe-
1 runt ex eo non inferri validitatem matrimonii. Cum enim ex proceſſu ſatis conſtet, quod Veronica tempore ſponſaliorum, & aſſertæ copulæ non pervenerat ad annos decem, imo non excedebat annos novem & menſes duos completos, ſtat regula pro nullitate matrimonii, tam ex defectu præſumpto naturalis vigoris ad coeundum, & generandum, quam ex defectu conjugalis conſenſus: *c. tua de ſponſ. c. a nobis, c. de illis, &* 1. *c. finali, de deſponſ. impub. & c. unic. §. idem quoque, eodem tit. lib. 6.*
2 Exceptio autem, quod malitia ſuppleat ætatem, *d. cap. a nobis, & c. finali, cum ſimilibus*; præterquam
3 quod vox admittenda videtur, niſi in iis, qui proximi ſunt pubertati, quales intelliguntur, qui ab ea ſo-
4 lum diſtant per ſex menſes Gloſſ. communiter recepta *in c. continebatur, verb. proxima*, ubi Innoc. & Abb. *in atteſtationes, verſic. circa finem de deſponſ. impuber.* Card. *conſ.* 4. Staphil. *de variar. mod. vocat. tit. beneficiatus contrahens, verſ. ſed tenendo:* Put. *deciſ.* 65. *lib.* 2.
5 nequaquam concludenter probatur: Nam eſto, ut poſt ſeptennium Juris præſumptione adſit illa diſcretio, quæ ſufficit ad validanda ſponſalia de futuro, *l. ſi ſponſalib. de ſponſal. c. litteras, de deſponſ. impub.* Jo. Andr. & Abb. *in c. juvenum, de ſponſal.* Alia tamen & 6
quidem major, quæ exigitur ad validandum matrimonium, in quo perpetua indiſſolubilitate corpus traditur, ut poſt D. Thomam concludit Turrecrem. *in c. non eſt, 30. quæſt. 2. ad 2.* Abb. *in c. de illis, num. 4. de deſponſ. impub.* non præſumitur ante annos pubertatis advenire: *c. de illis, c. a nobis, & c. finalis, cum ſimilibus*: Et hoc reſpectu anni diſcretionis interpretantur 7
pro annis pubertatis: Joan. Andr. *in c. duo pueri, eodem tit* poſt Gofred. *in ſumm. eod. num.* 3.

Probationis autem, quæ pro ſagacitate, & prudentia Veronicæ, ex parte Emanuelis factæ ſunt, eliduntur ex concordi diſpoſitione triginta, & amplius teſtium, qui de ſimplicitate ejuſdem, & infirmitate intellectus, ad judicii ac cognoſcendum vim matri-
monialis vinculi plene teſtantur; & cum veriſimi- 8
liora dicantur, præferuntur in concurſu: Innoc. & Abb. *in c. auditis, de reſcript.* Socin. jun. *conſ.* 183. *col.* 2.
lib. 2. Arm. *conſ.* 6. *num.* 66. Rolan. *conſ.* 21. *n.* 55. *lib.* 1. 9
præſertim cum numero ſint plures, *ad l. ob carnem, §. ſi teſtes, de teſtib.* Gabr. *de teſtib. concluſ.* 4. *nu.* 50. Nec 10
patiantur exceptiones, quibus ſubjacent teſtes ex adverſo examinati, qui fere vel affectant matrimonii 11
effectuationem, vel ſunt eorum domeſtici, & dependentes, ut per informantes in facto pro Veronica; quorum depoſitionibus fides minuitur: Felin. *in cap. ſuper eo. ad finem, de teſtib.* Pariſ. *conſ.* 15. *num.* 30. *lib.* 1. Arm. 287. *num.* 4.

Nec obſtat dicta copula ſubſecuta, ex qua præſumi 12
ſolet habilitas ad matrimonium, *d. c. a nobis, & c. de illis, cum ſimilib. de ſponſ. impub.* Quoniam dicta jura non verificantur in omni defloratione, ſed in ea, quæ
intervenit cum iis, qui a natura habiles ſunt ad gene- 13
randum, vel concipiendum: *c. puberes, ad finem, eod. tit.* Turrecremat. *ubi ſupra art.* 2. *ad* 2. qui ait, tempore matrimonii requiri non ſolum uſum rationis,
ſed etiam ex parte corporis requiri, ut illud ſit aptum 14
generationi. Idem ſentiunt Abb. *in c. continebatur, num.* 7 Præpoſi. *num.* 3. Ancharan. *num.* 2. & alii.
Quæ aptitudo non probatur concludenter pro parte 15
D. Emanuelis, qui potius ex habitu corporis imbecilli, & gracili ipſius D. Veronicæ inhabilitatem ad talem copulam concludunt omnes teſtes pro Ve-
ronica examinati: & patet ex dolore, quem Domi- 16
na Veronica ſentiebat, nedum in primo actu copulæ, ſed etiam in aliis ſubſecutis, quem non ſenſiſſet, ſi naturalem jam adepta fuiſſet vigorem, & aptitudinem ad generandum, cum dictus dolor non aliunde appareat ſucceſſiſſe, quam a tenera, & immatura ætate; & quoad hunc actum a puella ſo-
lum dignoſcibilem, ejus confeſſioni magis creden- 17
dum eſt, quam Do. Emanueli: ad Gloſſ. *in c. vidua, verſ. licet, de Regul.* Joan. Lopez *in c. per veſtras, §.* 43. *de donat.* maxime cum habet præſumptionem pro ſe, Præpoſit. *in c. tua nos, num.* 2. *de ſponſal.*

Nec fiat vis in alia confeſſione Veronicæ prius in lecto poſt ſequutam copulam, malitioſa, quatenus refertur hilariter mandaſſe, ut ſibi ſolveretur cingulum brachio alligatum, quaſi jam explevisſet opus matrimonii. Quia non colligitur ex ultima depoſitione Veronicæ talia verba prolata fuiſſe in eam ſignificationem, & nihilominus confeſſio emiſ-
ſa a puella minore duodecim annis parum attendi- 18
tur ad probandum matrimonium: ex Plut. *deciſ.* 62. *lib.* 2.

Sed & quatenus alterum prædictorum duorum, vi-
delicet potentia ad carnalem copulam, vel prudentia 19
rationis ſufficienter diſcernentis vim contractus matrimonii, continentis perpetuam & indiſſolubilem cum viro ſocietatem, probaretur; adhuc non ſufficeret ad validitatem matrimonii, cum utrumque copulative requiratur, ut malitia ſuppleat ætatem: ex Covarr. *lib.* 4. *Decret. part.* 2. *cap.* 5. *nu.* 3 In ſpecie autem propoſita, quia neutrum concludenter probatur, nec adſunt indicia, ex quibus contra communem definitionem locus ſit arbitrandi, quod eſſet Veronica proxima pubertati, ex Covarr. *ubi ſupra, col. final.*

quin

quam potius conjecturæ, & probationes urgent in contrarium, Domini judicarunt prædictam copulam, vel magis deflorationem, ad text. *in l. ſi quis aliquid*, *§ ſi nondum viri potentem, de pœnis*, inſufficientem ad inducendum matrimonium.

20 Nec eos movit, quod in dubio pro validitate matri-
21 monii pronunciandum eſt, juxta *c. ult de re judic.* Nam ſtantibus prædictis, ſumus extra probabilem dubitationem: nec proclives eſſe debemus in favorem hujus-
22 modi contractus alieno impulſu potius, quam propria inductione, tempore Quadrageſimale contra Canonum prohibitionem celebrati: *c. Capellanus, de feriis, c. ult. ſeſſ. 24. de reformat. matrimon.* Concil. Trident. *& c. 2. de deſponſ. impub.* ut ex Purpurat. *conſ.* 579. *nu.* 16 *lib.* 2. fuit dictum etiam *cauſa Toletana matrimonii, 27. Octobris hoc anno, coram R. D. P. Seraphino.*

Romana Hæreditatis, Veneris 15. Novembris 1592.

Coram R. P. D. Penia.

SUMMARIUM.

1 *Hæredidatur immiſſio bonorum hæreditatis, ex* l. fin Cod. dc edict. Divi Adriani, *& num. 9.*

2 *Teſtes deponentes, quem non eſſe ſanum mente ad faciendum teſtamentum, etiam non rogati reddere debent rationem, ut probent.*

3 *Teſtes deponentes de inſania teſtatoris per ſigna & actus, non probant, niſi rationem explicent.*

4 *Teſtamentum facere non poteſt mente captus, vel furioſus, qui ſunt omnino mente privati, nam ſi omnino mente non ſunt privati, poſſunt illud facere.*

5 *Furioſi, fatui, & mente capti, qui omnino non ſunt mente privati, poſſunt facere teſtamentum.*

6 *Matrem hæredem inſtituere filiam, non eſt a ratione alienum.*

7 *Exceptio quod quis non poteſt teſtari, non impedit immiſſionem in poſſeſſionem bonorum hæreditatis.*

8 *Actus celebratus ſecundum leges, voluntarius, & licitus potius, quam illegitimus debet præſumi.*

DECISIO XI.

Lucretia Milonia annos duodecim & menſes novem nata, Lucidam matrem hæredem inſtituit; cui petenti immiſionem in bona hæreditaria, ex remedio *leg. fin. Cod. de Edict. Div Adrian.* multa opponebantur, in quibus hæc erant præcipua: Primum, quod non eſſet talis mentis & judicii vigore prædita, ut teſtamentum condere potuerit. Alterum, quod metu, & ſuaſionibus maternis inducta teſtamentum fecerit. Propoſito ergo dubio, an Lucidæ matri eſſet danda immiſſio? Domini cenſuerunt eſſe dandam.

1 Nam cum Lucida oſtenderet teſtamentum, ſervatis debitis requiſitis, conditum, & omni vitio viſibili carens, ex remedio *dict. leg. fin.* erat immittenda, non obſtante, quod teſtes contra eam examinati pro Europa Milonia Lucretiæ ſorore, hæreditatem prætendente, teſtificarentur Lucretiam non potuiſſe condere teſtamentum, ex quo judicio illorum videbatur ſimplex & inepta, & in quamvis partem facile mu-
2 tabilis: cum in hac materia non ſufficiat dicere quempiam eſſe inſanæ mentis, vel furioſum, vel non idoneum ad condendum teſtamentum; niſi teſtes, etiam non rogati, ſufficientem rationem reddant; alias enim pro ſana mente præſumendum erit: Bald. *in l. furioſum, n* 3. & Paul. de Caſtr. *num. 3. C. qui teſtamenta facere poſſunt*, more item furioſorum tales geſtos fuiſſe dicere oportet, Bartol *tractatu de Teſtimon. num.* 94. *verſ. oppoſita prudentiæ*, Alexand *conſil.* 54. *num.* 2. *libro primo*, Herculanus *tractatu de probanda Negativa, num.* 157 *verſ. ſecundus modus eſt.* Licet enim teſtes refe-
3 rant ſigna, vel actus exteriores, ex quibus poſſit colligi furor, vel inſania, niſi rationem explicent, cum potius tunc nitantur judicare quam deponere, nihil probant: Socin. *conſil.* 42 *n* 5. *lib.* 1. Pariſ. *conſil.* 88. *n.* 59. *lib.* 3. Dec. *conſil.* 448. *n.* 31. & fuit firmatum, *in una Ulixbonenſ. progreſſionis 22. Junii anno 1579. coram bon. mem. D. Cantuccio ſup. relata.*

Unde teſtes deponentes, quod Lucretia *era di poco giuditio, ſcioccarella, & che credeva ogni coſa, & ſenza malitia, & ſemplice*: non probant eam inhabilem ad condendum teſtamentum: quamvis enim mente captus vel furioſus teſtamentum condere non poſſit; *§. Præterea, Inſtitut. quibus non eſt permiſſ. facere teſtamentum.* Simplices tamen & fatui, qui hebetio- 4
ri ſunt intellectu, dummodo omnino mente privati non ſint, teſtamentum facere poſſunt. Paul. de 5
Caſtr. *in leg. ſi frater, num. ſecundo, Codic. qui teſtam. facere poſſunt.* Faber *in d. §. præterea, numero ſecundo, Inſtitut. quibus non eſt permiſſum facere teſtament.* Dec. *reſponſ.* 127. *incipien. Circa primum, num,* 49. *& ſeqq.* In caſu propoſito, tametſi Lucretia ſimplex eſſet, non probatur fuiſſe inſanæ mentis; immo quidam ex teſtibus *juxta* 20. *Interrogatorium*, dicebat, quod Lucretia non erat *matta, & era di giudicio*,
id quod actus etiam teſtandi ſatis indicat, cum non 6
ſit a ratione alienum, matrem hæredem facere, Gulielm. Benedict. *in cap. Raynutius, in prima parte in verbo, adjecta impuberi, num.* 67. *de teſtam.* Baldus *in lege furioſum, n.* 3. Socin *dict. conſil.* 42. *numero undecimo lib.* 1.

His accedit, quod iſta exceptio, quod quis teſtari 7
non poſſit, non impedit immiſſionem: Angel. *conſil.* 135. *num.* 2. Decius *conſ.* 84. *numero primo, verſ. ad iſta*: Boetius *quæſt.* 23. *in fine, num.* 103.

Alterum, quod Lucretia metu & ſuaſionibus ma-
ternis inducta teſtamentum condiderit, ex his quæ 8
proponuntur, non probatur pro parte Europæ, cui id jure incumbat. Unde cum actus eſſet celebratus juxta legum præſcripta, voluntarius & licitus potius quam illegitimus præſumendus eſt: *leg. merito, ff. pro ſocio*: Pariſ. *conſil.* 5. *nu.* 168. *lib.* 4. Licet enim conjecturis & præſumptionibus iſta probari ſoleant, & Dominis viderentur ſuſpectæ artes & diligentiæ quædam Lucidæ Matris, quibus & Lucretiam filiam a domo tutoris abduxerat, eamque ei reſtituere aliquandiu diſtulerat, & aliæ ſimiles: Ex his tamen, quæ proponuntur, non apparent fuiſſe tales, ex quibus poſſit colligi, metum aut minas in teſtando interveniſſe. Unde cum nullum vitium viſibile teſta-
menti patenter probaretur vitium inviſibile (ſi quod 9
erat) non poterat impedire hæredem mitti in poſſeſſionem: *l.* 2. *Cod. de edict. Divi. Adrian.*

Quapropter, ut decernetur in quorum bonorum hæreditariorum poſſeſſionem eſſet immittenda, fuit obiter dictum, ut Lucidæ rationis adminiſtrationis redderentur, &c.

Mediolanenſis Bonorum de Vicecomitib. Veneris 31. 1591.

Coram R. P. D. Comitulo.

SUMMARIUM.

1 *Cæcus codicillos faciens tenetur ſervare ſolemnitates* l. hac conſultiſſima, Cod. qui teſtam. fac. poſſ. *& num.* 7.

2 *Cæcitas in eo, qui habet oculos apertos, ſed demortuos, probatur per teſtes, & ex actibus, & ſignis, unde liqueat aliquem ea facere, quæ videns non faceret.*

3 *Cæcitas probatur per teſtes deponentes de actibus, qui nonniſi cæcis conveniunt.*

4 *Cæcitas probatur ex patientis quærimonia.*

5 *Cæcus licet quis non ſit a nativitate, ſed per accidens, adhuc continetur ſub diſpoſitione* leg. hac conſultiſſima Cod. qui teſtam. fac. poſſ.

6 *Cæcus per accidens, proprie cæcus dicitur, licet non fuerit talis a nativitate.*

DECI-

DECISIO XII.

DOminus Joannes Paulus Vicecomes cum anno 1575. menſe Maji, condito teſtamento Dominum Joannem Franciſcum filium arrogatum pro tertia parte, & pro aliis, duabus Tertiis Domin. Hieronymum Fratrem germanum hæredes inſtituiſſet: Anno ſequenti & menſe Octobri, Codicillos fecit, quibus Domino Joanni Franciſco multa prælegavit, eundemque pro dimidia declaravit hæredem.

De nullitate horum Codicillorum oppoſitum fuit per Reverendum Dom. Octavium, Domino Hieronymo hæredi̇tatem repudianti ſubſtitutum, eo quod dicerentur conditi tempore, quo Dominus Joannes
1 Paulus luminibus & mente captus erat, non ſervata ſolemnitate *leg. hac conſultiſſima, C. qui teſtam. facere poſſunt, & §. cæcus inſtit. eodem & concordat text. in leg. furioſum, C. eodem.*

Quare dubitavi, an conſtaret de amentia & cæcitate Domini Joannis Pauli, tempore dictorum Codicillorum, ita ut ſint nulli, nec derogent præcedenti diſpoſitioni teſtamentariæ.

Et Domini, quia caput amentiæ viſum fuit difficilioris, eſſe probationis, & ea, quæ teſtes ſuper illa deponunt, non omnibus æque concludebant; eo omiſſo convenerunt, ſufficienter ex teſtibus, quorum ſummarium datum fuit, conſtare, quod Dominus Joannes Paulus Codicillorum tempore lumen oculorum prorſus amiſiſſet.

Etenim cæcitas in eo, qui habet oculos apertos &
2 claros, ſed demortuos, quales aſſeritur habuiſſe Dominum Joanem Paulum, probatur per teſtes ex actibus, & ſignis, unde liqueat aliquem ea facere, quæ videns non faceret Bartol. *in l. 2. num. 3. ff de bon. poſſ. fur. vel infan.* Jaſon. *in dict. leg. hac conſultiſſima n. 8. & ibidem.* Decius *n. 45.* Angel. *in §. cæcus, n. 1. Inſtit. eodem tit. qui teſtam. fac. poſſ.* Imol. *in l. 1. §. ultimo de verb. obligat.* Natt *conſil, 210. in princ.* Anguiſſol. *conſil. 269.*

Ex teſtibus autem datis, Primus, & Secundus *ſu-*
3 *per tertia poſitione.* Tertius *ſuper quarta, ſeptima & nona.* Quartus *ſuper tertia, quarta, quinta & ſeptima.* Item Sextus *ſuper tertia,* concorditer affirmant, Dominum Joannem Paulum in Feſto S. Joannis Baptiſtæ anno 1576. uſque ad ejus obitum, intra quod ſpatium includitur tempus Codicillorum, prorſus luce oculorum orbatum manſiſſe: cumque utplurimum ſint domeſtici, qui ejus ſic infirmi, & obcœcati curam geſſerunt, probabiles & legitimas ſuæ aſſertionis rationes exponunt: præſertim *ſuper 4. 5. & 6. poſitionibus,* nempe quod manu duceretur etiam per domum, quod non agnoſceret familiares præſentes, niſi interdum ex voce, quod res ab ipſo petitas & in conſpectu poſitas, ut acciperet admonitus, manibus attentans quæreret; & ea, quæ ante obverſabantur in Solis, aut candelæ clara luce non adverteret, ſed ſibi adferri expoſceret; quod cibos neceſſe erat illi in os inſerere & potum ori admovere ſimulque ſignificare quidnam illud eſſet, quod ei offerebatur.

4 Accedit quod iidem teſtes ſpecialiter Primus, Tertius, & Quintus *ſuper ſeptima,* deponunt, quod Dominus Joannes Paulus dolenter querebatur, ſe penitus oculorum lucem perdidiſſe.

5 Quare concluſum fuit obſervationem *l. hac conſultiſſima,* quæ locum habet non ſolum in eo, qui cæcus natus eſt, ſed & in eo, qui ex morbo, aut accidenti
6 utriusque oculi viſu careat, cum is proprie cæcus dicatur: Ariſtot. *Metaph. c. 22. de privatione & l. 1. Cod. qui morb. ſe excuſ. lib* 10. adhibendam de jure communi fuiſſe in Codicillis Domini Joannis Pauli, ad text. *in dict. l. hac conſultiſſima, verſ. quæ in eundem modum.* Specul. *in tit. de inſtr. edit. §. 12. n. 42.*

Unde concluſum fuit, per dictos Codicillos, utpote nullos diſpoſitioni teſtamentariæ præcedenti nequaquam derogatum, niſi jure aliquo ſpeciali, vel ex vi clauſulæ ſalutaris adjectæ ſuſtineantur, &c.

Mediolanenſis Hæreditatis Lunæ 18. Maji 1598.

Coram R. P. D. Seraphino.

SUMMARIUM.

1 *Filiatio probatur per actus proportionatos patri erga filios, quando præſumptio juris non repugnat.*
2 *Legitimatio dicitur actus proportionatus patri erga filios.*
3 *Filiatio probatur ex nominatione parentum, & num. 5.*
4 *Sororitas, vel fraternitas probatur ex eo, quod pater nominet talem, & talem, ſuos filios.*
6 *Filiatio probatur ex confeſſione patris, & num. 10.*
7 *Articulans non fatetur.*
8 *Articulans licet non fateatur, poteſt inſervire pro adminiculo ad informandum animum Judicis.*
Amplia ut num. 9.
11 *Actu, quem quis impugnat, quando poſſit ſe juvare?*
12 *Filiatio ad effectum ſucceſſionis probatur lenioribus probationibus.*
13 *In ſucceſſibilis quis non dicitur, quia natus ex damnato coitu, quando non agitur de ſuccedendo patri, ſed fratri.*
14 *Proximior quis probatur, quando non comparet qui proximiorem ſe eſſe probet.*
15 *Natus ex coitu reprobato, ſed non punibili pœna temporali, non excluditur a ſucceſſione transverſalium de Jure Communi.*
16 *Cognationis incertitudo dari non poteſt in fratribus uterinis.*
17 *Partus editus quinto menſe non eſt vitalis.*
18 *Fratres uterini ſuccedunt inter ſe, licet a diverſis patribus ortum duxerint.*

DECISIO XIII.

FUit dubitatum, an conſtet, Suſannam, quæ poſt ingreſſum Monaſterii fuit nominata Soror Davia de Bellana, fuiſſe ſororem quondam Joannis Jacobi de Bellano, ad effectum ut ipſa, & Moniales ſuccedere poſſint in bonis Dom. Jacobi? Et fuit per Dominos, nemine deſcrepante, concluſum, conſtare ex pluribus.

Nam cum non ſimus in materia, quæ habeat contra 1
ſe Juris præſumptionem, de qua *in leg. miles, §. defuncto, ad leg. Jul. de adulter.* & per Paleott. *de Noth. & ſpur cap. 22. n. 3. & cap. 24 per tot.* filiatio probatur per actus proportionatos Patris erga filios, qualis eſt legitimatio, quæ hic adeſt Joannis Antonii Patris Jacobi, 2
& Suſannæ vocantis eos filios ſuos, ex Maria ejus An- 3
cilla, Gozzadi *conſil. 13. num. 44.* Pariſ. *conſil. 10. n. 67. lib. 7.* Roland. *conſil. 95. n. 85. lib. 3.* Ex qua nomina- 4
tione probatur etiam, Suſannam eſſe Sororem Joannis Jacobi: Aymon. *conſil. 249. n. 2.* & hoc genus probationi fuit pluries admiſſum per Rotam, ut *in Romana a Bordeſia & in Romana de Stocb.* in qua plures allegantur.

Probatur ſecundo, ex teſtimonio ejusdem Joannis 5
Antonii Patris, in quo adeſt eadem nominatio, Anton. de Butr. *in cap. transmiſſæ, col. 2. qui fil. ſint legit.* Pariſ. *conſ. 13. n. 29. lib. 2.*

Tertio, ex confeſſione Dominorum de Tabernis, 6
facta in articulis in actis productis.

Nec obſtat quod articulans non fateatur; quia in- 7
ſervire poteſt pro adminiculo ad informandum ani- 8
mum Judicis, etiam quod revocaretur, in caſu, quo 9
revocari poteſt, puta quando articuli dati ſunt per procuratorem; Rota *deciſ. 2. de confeſſ. in nov.* Sed magis concludenter ex eorundem confeſſione facta in tranſa- 10
ctione, hoc idem probatur, quæ quamvis impugnetur 11
per Moniales, tamen non impugnatur in hac parte, neque ratione falſitatis contentorum in ea, ſed ratione defectus ſolemnitatis; ideo locum habent deducta ex Bart. & aliis *in leg. ſi ita ſtipulatus, §. Chryſogonus, de verb. obligat.* Riminaldus *conſilio 94. num. decimoquinto, libro primo,* Puteus *deciſ. 6. de confeſſ.* Ruinus *conſil. 68. num. octavo, libro ſecundo,* & maxime cum hæc confeſſio ex prædictis ſit geminata.

Accedunt teſtes Dominorum de Tabernis citati in facto,

facto, junctis depoſitionibus, Decius *conſil.* 534. *num.*
4. teſtes earundem Monialium, licet opponebatur de
nullitate examinis, cum non inſerviant niſi pro admi-
12 niculo: non eſt dubitandum hanc probationem ſuffice-
re ad effectum ſucceſſionis, in qua leviores probatio-
nes admittuntur: ad *conſil.* Gemin. 27. ſæpius in Rota
approbatum.

Neque ideo Soror Daria poteſt dici inſucceſſibilis,
13 quia nata ex damnato coitu, cum non agatur de ſuc-
cedendo Patri, ſed fratri: ut per Graſſ. *de Succeſſ. quæſt.*
34. *in fin.* & probatur proximior, ex quo non apparet
14 alium adeſſe, qui proximiorem ſe affirmet; Tiraquell.
de retract lignag. §. 11. *gl.* 1. *num.* 1.

Adeſt etiam legitimatio, quæ hanc exceptionem in-
15 habilitatis excludit; maxime cum de jure communi,
illi, qui ex coitu, licet reprobato, ſed non punibili
pœna temporali, naſcuntur, non excludantur a ſuc-
ceſſione transverſalium: Socin. *conſil.* 148. *num* 2. *lib.*
1. Paleottus *de Notb. & Spur. cap.* 2. *n.* 11. Royas *in*
16 *Epitom. ſucceſſ. cap.* 20. *num.* 16. Quod maxime procedit
reſpectu uterinorum, in quibus non poteſt dari incer-
titudo cognationis: *leg. ſi ſpurius, ff. unde cognat.*

Nec obſtat quod Maria fuerit nuptui tradita ante
nativitatem Joannis Jacobi, quia cum jam concepiſſet
17 eum, qui poſtea quinto menſe editus eſt, non poteſt
eſſe locus præſumptioni *dict. §. defuncto*, nemo enim
vitalis naſcitur menſe quinto: ut notatur *in leg. ſepti-*
18 *mo menſe, de ſtat. homin.* Plin. *lib.* 7. *cap. quinto*, quam-
vis in uterinis non relevet quod ex diverſis Patribus
ſint nati: ideo non obſtat quod Joannes Jacobus fue-
rit inſtitutus a Patre, ſive eſſet filius, ſive non; hoc
enim fuit factum ad cautelam pro validitate inſtitu-
tionis; *leg. teſtamentum, C. de teſtament.*

Et ita concluſum probari Sororem Dariam fuiſſe So-
rorem Joannis Jacobi, & ei ſuccedere potuiſſe in bo-
nis, de quibus agitur, &c.

Taurinenſis Diſſolutionis Matrimonii, Veneris 16. Martii 1590.

Coram R. P. D. Platto.

SUMMARIUM.

1 *Habitatio triennalis requiritur ad probandam in conjugibus impotentiam coeundi.*

2 *Impotentia coeundi in conjugibus ſi eſt manifeſta, ſtatim diſſolvitur matrimonium, ſecus ſi non eſt manifeſta.*

3 *Viro aſſerenti uxorem cognoviſſe magis creditur, quam uxori neganti.*

4 *Impotentia ſignis dubiis exiſtentibus, non ſtatim devenitur ad diſſolutionem matrimonii.*

5 *Impotentia coeundi apparere poteſt ex ſignis externis apparentibus in membris virilibus.*

6 *Impotentia coeundi in viro non probatur ex eo, quod per horas jacuerit cum muliere, & illam cognoſcere non valuerit.*

7 *Impotentia coeundi in conjugibus, ut dirimatur matrimonium, debet eſſe naturalis, perpetua, & inſanabilis.*

8 *Frigidus, & impotens, naturaliter non putatur, qui ad copulam anhelans, eam non perficit, ſed virgam ſaltem arrigit, & emittit ſemen.*

9 *Sententia non eſt præcipitanter ferenda in his quæ concernunt periculum animæ.*

10 *Obſtetricum relatio, quod mulier ſit virgo, fallax eſt.*

11 *Cohabitatio triennalis præfigitur conjugibus ad experiendam potentiam coeundi, licet per aliquot jam annos antea cohabitaverint.*

12 *Cohabitationis terminus præfigitur conjugibus ad experiendam potentiam coeundi Judicis arbitrio.*

13 *Cohabitationis ratio, & modus ſtatuenda ſunt a Judice, quando eſt facienda experientia potentiæ coeundi, ne alter ex conjugibus damnum aliquod patiatur.*

DECISIO XLV.

PEtente muliere diſſolutionem Matrimonii ob Viri
impotentiam, niſi hujusmodi impotentia per ju-
ſtum judicium fuerit prius probata, certum eſt deve- 1
niendum eſſe ad cohabitationem triennalem, & pro-
bationes impotentiæ, de quibus agitur *in cap. laudabi-*
lem, de frig. & malefic. ubi de hoc eſt textus clarus, &
Gloſſ. & aperte notat Innoc. *in cap.* 7. *dict. tit.* & *ibi* An-
ton. a Butr. *verſ. quod ſi velit probare ſe Virginem*; & in
dicto cap. laudabilem, num. 9. & 17 & *ibidem* Abb. *circa*
fin. verſ. & ideo intellige quæ ſequuntur, & alii commu-
niter, concludentes, quod aut impotentia viri conſtat 2
per ſigna evidentia, puta, quia caret genitalibus, aut
habet membrum virile ſiccum aut arridum, aut quid
ſimile, & tunc poteſt ſtatim deveniri ad ſeparationem;
aut non conſtat niſi per ſigna æquivoca, & tunc non
eſt ſtatim deveniendum ad ſeparationem, maxime ſi
vir, cui in hoc magis creditur, *cap.* 1. *eodem tit.* copu-
lam aſſerat interveniſſe, ſed debet præfigi terminus; 3
in quo conjuges operam copulæ conjugali dantes cu-
rent eam perficere.

Quapropter cum in caſu propoſito non adſint aliqua 4
evidentia ſigna impotentiæ Domino Horatio, cum
Medici ad illum inſpiciendum per Judices in partibus
de conſenſu partium electi, dicant ſe in eo reperiiſſe
partes genitales naturaliter bene diſpoſitas, cum etiam
ipſa uxor confiteatur Dominum Horatium aliquantu-
lum erigere virgam, & ſemen emittere; ex his ſatis
apparet nulla in eo eſſe evidentia ſigna frigiditatis, ſed
potius dubia, & propterea non poſſe deveniri ad diſſo-
lutionem, niſi clarior, & manifeſtior probatio impo-
tentiæ afferatur.

Quod manifeſto colligitur ex relationibus eorun-
dem Medicorum ad id electorum, dum affirmant, dif-
ficile, immo impoſſibile eſſe ex ſola partium Veneri di-
catarum inſpectione facere judicium de Domini Hora-
tii potentia vel impotentia. Si enim in virilibus mem-
bris Horatii eſſent ſigna apparentia impotentiæ, vel
ob nimiam brevitatem, vel ob aliam quamvis cauſam, 5
utique non eſſet impoſſibile nec difficile ex eorum in-
ſpectione de impotentia judicare.

Nec obſtat quod Domini Periti aſſerant pudendum
Domini Horatii viſum fuiſſe paulo brevius & graci-
lius quam conſueverit eſſe hominibus juſtæ magnitudi-
nis, & propterea neceſſarium eſſe dixerunt facto ipſo
de potentia Domini Horatii periculum facere, & ea
de cauſa ſolus cum ſola nudus cum nuda in communi
lecto jaceat.

Nec tamen movit Dominos, quod duarum circiter 6
horarum ſpatio cum uxore in lecto jacuit, & illam car-
naliter cognoſcere non potuit; Quia animadvertebant
multas potuiſſe intervenire cauſas, etiam naturales &
accidentales, quæ citra natralis potentiæ defectum il-
lum impedire potuerunt, ne tam brevi tempore vene-
reum opus perficeret, quas late proſequuti ſunt illi
Domini Medici, qui pro Domino Horatio ſcripſe-
runt; & propterea experientia hujusmodi non fuit
ſufficiens; ut aperte dicit Innoc. *in dict. cap.* 1. *de frigid.*
ſub n. 1. *verſ. item non deficit*; ubi ait non ſufficere,
quod per totum diem manſit mulier cum viro; ſed ne-
ceſſe eſſe, ut ad minus per menſem manſerit in expe-
rientia copulæ conjugalis.

Addo quod experientia hujusmodi facta de Domino
Horatio, ubi poſſet aliquo modo aliquid inferre ad
ejus frigiditatem, ſeu impotentiam; ſolum poteſt fa-
cere aliquam probationem reſpectu illius temporis,
quo factum eſt experimentum, non tamen ex eo con-
cluditur, quod talis impotentia ſit naturalis, perpe-
tua, & inſanabilis; & tamen ad hoc, ut dirimatur
matrimonium, debet conſtare, quod perpetua ſit, &
inſanabilis humano remedio; *cap. fraternitatis, d. tit.* 7
de frigid. & malefic. ubi omnes Doctores, & Abb. *in*
d. cap. laudabilem, ſub num. 5. ubi dicit, quod cum du-
bitatur, an frigiditas ſit naturalis & perpetua, an ve-
ro accidentalis; deveniendum eſt ad triennalem coha-
bitatem, ut ex curſu temporis, cum aliter probari non
poſſit, appareat qualis erit, temporalis, an per-
petua: quod tamen in caſu iſto nullam videtur habere
diffi-

difficultatem, ex quo etiam ex confeſſione uxoris conſtat, Dominum Horatium aliquantulum erigere pu-
8 dendum, & ſemen emittere; quo caſu dici non poteſt conſtare de evidenti & naturali frigiditate, quin potius eum, qui ſimili modo ad copulam moveatur, ſemenque emittat, ſed non perficiat copulam, dicit Hoſt. *in ſum. dict. tit. ſub num.* 10. non eſse naturaliter frigidum: & *numero decimotertio*, dicit hoc caſu, ſi uterque confiteatur, & poſt triennium uxor appareat virgo, poſse forte matrimonium dirimi.

Ex his dicebant Domini, ſuperfluum etiam fore ad novam Horatii inſpectionem, pro qua inſtabunt informantes pro uxore devenire. Quia tamen ex relatione Peritorum, quam ex confeſſione puellæ, conſtat inſpectionem nihil conferre ad judicandam viri impotentiam, ſed omnino ad experientiam rerum Magiſtram eſse deveniendum: illam autem ſufficientem aptamque experientiam fore ajebant, quam Romanus Pontifex in ſimilibus caſibus ſtatuiſset, ac Sacrorum
9 Canonum Interpretes docuiſsent; qui omnes uno ore exclamant, in re tanta, in qua animæ periculum agitur, præcipitanter non eſse agendum; ut dicit Hoſtien. *in ſumm. dict. tit. num* 13. *verſ. ſed ſi Judex*; Innocent. *in dict. cap* 1. *num.* 2. Abb. *num* 5.

Neque hujuſmodi reſtitutionem ad cohabitandum ad dictum effectum experiendæ conjugalis copulæ poteſt impedire, quod puella inſpecta ab Obſtetricibus
10 fuerit reperta Virgo; Tum quia judicium hujuſmodi eſt fallax, oculuſque ſæpe fallitur, ut in propoſito dicit Innocent. *dict. cap.* 1. *n.* 5. Tum quia non valet conſequentia, *Uxor reperitur intacta: ergo Vir eſt impotens impotentia naturali, & perpetua, quæ ſufficiat ad dirimendum matrimonium.* Nam ad hunc effectum ſolet dari triennium, ut videatur, an interim poſſint effici una Caro, & matrimonium conſummare, ac perficere quod antea non potuerunt; *dict. cap. laudabilem*, ubi Abb. *num.* 5. Quod ſi poſt triennalem cohabitationem non potuerint matrimonium conſummare, tunc bene intrat præſumptio, quod impedimentum ſit perpetuum: idem Abb. *in cap. fraternitatis, numero decimoquinto, dict. tit.*

11 Unde etiam non obſtat, quod Dominus Horatius undecim menſibus cum uxore cohabitavit, & non potuit illam cognoſcere; quia, ut habetur *in cap.* 15. *dict. tit.* etiam poſt octo annos, quibus ſimul conjuges habitaverant, præfixi fuerunt novi, & plures termini ad faciendam experientiam copulæ conjugalis. Quapropter erit etiam in caſu noſtro præfigendus terminus Domino Horatio & uxori, quo dantes operam carnali copulæ, experiantur, ſi Deo favente ſimul poſſint conveniri, & una caro, & unum corpus effici.

Reſervarunt Domini videre, qualis debeat, ac
12 quantus eſse hujuſmodi terminus, cum pluribus in caſibus Doctores illum Judicis arbitrio relinquant, & propterea diſcutiendum erit, an in aliquo ex illis caſibus verſemur, quo minor triennio ſit ſtatuenda cohabitatio: Præterea decernendus etiam erit modus, &
13 locus hujuſmodi cohabitationis, ac ratio ineundæ copulæ, per quam ſit puellæ cautum, ne a Viri ſævitia detrimentum aliquod patiatur.

Senogallienſis fructuum Lunæ 29. Maji 1595.

Coram R. P. D. Seraphino.

SUMMARIUM.

1 *Fructus non reſidenti non debentur.*
2 *Diſtributiones quotidianæ non debentur non reſidenti.*
3 *Diſtributiones quotidianæ non dantur, niſi intervenientibus divinis officiis.*
4 *Infirmitas ſeu corporis neceſſitas, vel evidens Eccleſiæ utilitas excuſant a reſidentia.*
5 *Neceſſitas corporis, ut excuſet a reſidentia, debet eſſe rationabilis, & talis, quod per alias perſonas non poſſit tractari.*
6 *Abſens a reſidentia ob negotium, quod geri poteſt per procurationem, non excuſatur, nec ei diſtributiones, vel fructus debentur.*
7 *Infirmitas non excuſat appellantem non redeuntem pro Apoſtolis, quia poteſt appellans illos petere per procuratorem.*
8 *Cauſa non reſidenti non ſufficit pro excuſando non reſidentem, niſi concurrat licentia Superioris.*
9 *Lis quando ſit legitima cauſa abſentiæ, & lucrandi fructus ea durante.*

DECISIO XV.

FUit reſolutum, fructus non deberi Decano, cum 1
ei obſtet exceptio non reſidentiæ; ut per Abbat. & Anan. *in cap. conquerente, num.* 4. *de Cleric. non reſident.* cum aliis allegat. *in cauſa Caurienſi coram R. P. D. Orano*, quibus accedit Conc. Trident. *ſeſſ.* 24. *cap.* 12. *§. præterea.*

Quod maxime procedit in diſtributionibus quotidia- 2
nis, quæ non dantur niſi intereſsentibus divinis Offi- 3
ciis; *cap.* 1. *de Cleric. non reſidentibus, lib.* 6. Abbat *in c. licet, notab.* 4 *de præbend.* Gemin. *conſ.* 85. *num* 18.

Neque obſtat excuſatio, cum non allegetur infirmi- 4
tas, neque corporis neceſſitas, vel ejuſdem Eccleſiæ utilitas, juxta text. *in cap. unico, de Cleric. non reſident.* 5
Ultra enim quod corporis neceſſitas debet eſse rationabilis, & talis, ut dici poſſit juſtum impedimentum, ut per Archidiacon. *in d. cap.* 1. & Prob. *ibid. n.* 25 quod
ceſsare videtur, ubi negotium eſt tale, ut poſſit tra- 6
ctari per alias perſonas, puta per Procuratores; ut Bart. *in leg. ſed ſi*, §. 1. *quibus ex cauſ. major* Bal. *in leg. eos. §. Apoſtolos in principio, C. de appell.* Boerius *dec.* 43. *num.* 9. Aym. *conſil.* 179. *n.* 9. *in fine*, & fuit alias dictum *in una Forolivien fideicommiſſi* 21. *Aprilis* 1583. in
qua noluerunt Domini ob infirmitatis impedimentum 7
excuſare appellantem, qui non redierat pro Apoſtolis, cum hoc poſset exequi per procuratorem; Requiritur etiam, ut concurrat licentia Superioris, ut fuit deciſum *coram Illuſtriſſimo Platto in una Burgenſi reſidentiæ*, 4. *Jul.* 1686.

Non obſtat quod *in Salamantina cenſurarum coram* 9
me. Lis habita fuerit pro legitima cauſa abſentiæ, & lucrandi fructus, ea durante; Quia hoc procedit ex eo, quod litigabatur contra idemmet Capitulum, quod denegabat dare fructus Canonico ſeu Portionario; & ideo non debebat ex propria contumacia ſentire commodum.

Quod vero dicitur de cauſa criminali; poſset forſan haberi pro juſta cauſa; ſed hæc non probatur, cum teſtes, qui deducuntur, fuerint examinati nulliter in partibus lite in Curia pendente; & non probant etiam talem criminalitatem propter quam prohiberetur reſidere; Et ideo concluſum, fructus de quibus agitur, non deberi.

Senenſis Matrimonii Veneris 17. Maji 1596.

Coram R. P. D. Mantica.

SUMMARIUM.

1 *Uxor tenetur cohabitare cum viro, eique matrimonialia obſequia præſtare.*
2 *Matrimonium contrahens dicitur alienare propriam perſonam, quia non habet amplius ſui corporis poteſtatem.*
3 *Impotentia coeundi non reſultat ex impedimento aperitionis mulieris.*
4 *Impotentia, vel frigiditas non inducitur ex impedimento aperitionis mulieris.*
5 *Impotentia coeundi non diſſolvit illico matrimonium, ſed debent conjuges cohabitare per triennium, & experiri, an impedimentum ſit perpetuum.*
6 *Marito aſſerenti carnaliter cognoviſſe uxorem credendum eſt, quamvis uxor contradicat.*

DECISIO XVI.

DOmini, altera parte tantum informante, cenſuerunt ſententiam Vicarii Archiepiſcopi Senenſis eſse confirmandam; nam cum ſit contractum matri-
1 monium inter Adrianum de Iulianis & Flaviam de Guidarellis, jure optimo declaravit, eam eſse cogendam ad cohabitandum cum Viro, & obſequia matrimonialia ei præſtanda; *cap. cum litteras, & ibi* Abb. *n.* 7. *de reſtitut. ſpoliat. cap.* 1. *de ſponſalibus*, Innocent. *in cap. ex parte, num.* 4. Hoſtienſ. *n.* 11. Ant. de Butr. *nu.* 31. *de reſtit. ſpol.* Raph. Cum. *conſil.* 1. *nu.* 1. *& ſeq.* Co-
2 varr. *in Epitom. lib.* 4. *Decret.* 2. *part. cap.* 7. *in principio*, quicunque enim Matrimonium contrahit, dicitur quodammodo propriam perſonam alienare; quia non habet amplius ſui corporis poteſtatem; *cap. non debet de conſanguinitate & affinitate*, Abb. *in c.* 2. *n.* 21. *verſ. & puto, de reſtit. in integrum*.
3 Non obſtat impedimentum aperitionis, quod a Fla-
4 via Uxore ei objicitur; quia etiamſi id verum ſit, non tamen inducit frigiditatem, vel impotentiam. Præterea quamvis Maritus non poſſit cognoſcere mulie-
5 rem, non propterea ſtatim diſsolvitur matrimonium, ſed debent conjuges cohabitare per triennium, & interim dare operam, & experiri, an impedimentum ſit perpetuum; juxta *cap. laudabilem, de frigidis, & maleſ.* & ſæpius fuit reſolutum in Rota; & maxime *coram R. P. D. meo Blanchetto in Bonon. ſeparationis*.
6 Hoc amplius in caſu propoſito, ipſe Adrianus aſserit ſe Dom. Flaviam uxorem ſuam carnaliter cognoviſſe, cujus aſsertioni credendum eſt, quamvis ipſa contradicat; *cap. continebatur de deſponſ. impuber. cap. ſi quis acceperit*, 33. *q.* 1. Innoc. *in dict. cap ex parte, num.* 4. *in fine*, Ioannes Andreas *n.* 9. Anton. Butr. *n.* 35 *verſ. quandocunque probantur, de reſtit. ſpol* Abb *in cap.* 1. *n.* 3. *de cland. deſponſ.*

Ex his ergo concluſum fuit dictam ſententiam eſse confirmandam.

Salamantina Coadjutoriæ, Lunæ 20. Junii 1594.

Coram R. P. D. Penia.

SUMMARIUM.

1 *Coadjutus, ægrotante vel impedito Coadjutore, lucratur diſtributiones quotidianas.*
2 *Coadjutor datus cum plena poteſtate, lucratur Coadjuto quidquid ipſe lucraretur.*
3 *Coadjutor repræſentat in omnibus Coadjutum.*
4 *Coadjutor, vel Coadjutus lucratur diſtributiones tempore infirmitatis ejus, qui actu ante infirmitatem reſidebat.*
5 *Diſtributiones lucratur infirmus, quia per fictionem reſidere dicitur.*
6 *Fictio non habet locum, ubi non eſt æquitas.*
7 *Coadjuto excommunicato non lucratur Coadjutor pro eo.*
8 *Excommunicatus, qui non poteſt lucrari & exercere per ſe nec per alium facere poteſt.*
9 *Coadjutor inſervit nomine proprio, quando eſt impeditus Coadiutus.*
Declara ut num. ſeq.

DECISIO XVII.

DIe Veneris 25. Iunii anni 1593. quando iſta cauſa de conſenſu partium extra Rotam fuerunt deciſa duo dubia, ut apparet ex deciſione tunc facta; deinde cauſa fuit commiſsa in Rota; & in hac poſitione obtuli Dominis declarandas duas alias difficultates.

Prior eſt, an Coadjutore ægrotante, carcerato, vel aliquo alio legitimo impedimento detento, haberi debeat pro præſente, & perinde ſit computandus; & lucretur Eccleſiæ emolumenta, ſicut computaretur, & lucraretur Antonius Canonicus proprietarius & verus.

Altera eſt, utrum exiſtente Antonio Canonico proprietario & vero, excommunicato, poſset tunc inſervire & lucrari Ioannes Coadjutor.

Ad Primam Domini affirmative reſpondentes pro- 1
nunciarunt, Coadjutore ægrotante, vel alias legitime impedito, lucrari Coadjutum diſtributiones quotidianas, alioſque ſui beneficii fructus. Cum enim forma Coadjutoriæ ſit conſideranda, Innoc. & Joann. Andr. *in cap. fin. num.* 9. *de Cleric. ægrotan.* ubi etiam Anchar. *n.* 13. & Imol. *n.* 12. & Joannes Baptiſta Polan- 2
cus eſset datus Coadjutor Antonio, tam in ſpiritualibus quam in temporalibus, cum plena, & libera, & omnimoda poteſtate, conſequens erat, ut poſset Coadjutor, quæ poterat Coadjutus: *cap. is, de elect. lib.* 6. Oldrad. *conſil.* 44. *n.* 2.

Sed Coadjutus infirmus, vel corporaliter impeditus, poteſt lucrari diſtributiones quotidianas, quas ſanus lucraretur, ſi præſens eſset, *cap. unico, de Cleric. non reſiden. lib.* 6 ubi Geminian. *in §. qui vero notab.* 1. & Probus & Joannem Monachum, *num.* 13. & Abb. *in cap.* 1. *num.* 7. *de Cleric. ægrotan.* & Covarr. *lib.* 3. *var. reſol. cap.* 13. *num.* 8.

Igitur idem ſtatuendum erat reſpectu Coadjutoris, qui ex forma Coadjutoriæ in omnibus, & per omnia Coadjutum repræſentabat, cum in ejus locum eſset ſub- 3
rogatus, *l. ſi cum § qui injuriarum, ff. ſi quis cantion.*

Hoc tamen dicebant Domini intelligendum, quando ſanus divinis intereſse ſolebat, ita ut infirmitas fuiſſet immediata cauſa non intereſsendi: Joan. Andr. Zabarella & Abb. *in cap. ad audientiam, de Cleric. non reſident.* Abb. *in d. cap.* 1. *n.* 6. *de Cleric. ægrot.* Covar. *præcit. loco, verſ.* 6. *hoc ipſum.*

Idemque conſtituendum eſse in impeditis quolibet corporali impedimento, cenſuerunt *in d. cap. unico, de Cleric. non reſident. l.* 6 Archidiac. & Joan. Andr. & Anchar. *not* 6. & Gem. *in d. §. qui vero, n.* 5. & Franch. *n.* 4. & Prob. ad Monach *n.* 10. & nominatim de injuſte carcerato, tenuit Probus ad Monach. *in d. cap. n.* 22. & Covarr. *præcit. loco*, & Pariſ. *conſil* 102 *num.* 4. *lib.* 4.

Neque ſupradictis refragatur, quod dum Antonius Coadjutus eſset ſanus corpore, & mente, tunc Coadjutore ægrotante, aut legitimo impedimento detento, Eccleſiæ foret deſerviendum per Antonium; quoniam formula Coadjutoriæ tollebat difficultatem: nam Papa dederat Coadjutorem Antonio, ſive non valenti, ſive inſervire nolenti.

Quod dicebatur de fictione, quod ideo infirmus lucratur diſtributiones, quia fingitur reſidere, & propterea fictionem non habere locum, ubi non eſt æquitas; Bartol. *in l. ſi quis pro emptore, num.* 6. *ff. de uſucapien.* Verall. *deciſ.* 198. *num.* 2. *p.* 2. Ab hac vero facti ſpecie æquitatem abeſse, quæ ſuadere non poterat, ut Coadjutor infirmus vel carceratus reputaretur præſens, ad affectum, ut Coadjutus ſanus, ſi non inſerviret Eccleſiæ, lucraretur Reſpondebatur, iſtam non eſse juris fictionem, ſed infirmitatis, aut alterius legitimi impedimenti excuſationem; *cap.* 1. *de Cleric. non reſident. lib.* 6. ibi, *exceptis illis, quos infirmitas, ſeu corporalis neceſſitas excuſaret*: & *cap* 1. *de Cleric. ægrotant.* ibi, *ægritudo ſua non debeat impedire*.

Textus autem *in cap de cætero, de Cleric non reſiden.* qui ex adverſo ponderabatur, non loquitur de infirmo, ſed de ſano, & in ſervitio Epiſcopi exiſtente, qui propterea Eccleſiæ inſervire cenſetur: quod a themate propoſito longe diſtabat.

Ad aliam difficultatem negative fuit reſponſum, Antonio ſcilicet Coadjuto excommunicato, non lu- 7
crari Coadjutorem pro eo; cum enim in literis Coadjutoriæ diceretur, quod inſervire deberet Coadjutor pro Coadjuto, & pro ipſo Coadjuto lucrari, jure conſequebatur, ut hoc privilegium intelligeretur competere Coadjuto, dummodo eſset habilis & capax; excommunicatum autem non lucrari fructus aut emolumenta beneficiorum, explorati juris eſt, *cap. paſtoralis, §. verum, de appellation.* Rota *deciſ.* 8. *n.* 10. *de ſentent. excommunicat. in antiquis*, Puteus *deciſ.* 280. *lib.* 1. & qui non poteſt propter excommunicationem per ſe aliquid agere, neque poterit per alium ad ſuam 8
utilitatem; ut notant omnes *in cap. finali*, ubi Ioannes de Imola *n.* 19. *de Procuratoribus*, & ſatis eſset indecorum, ut alieni propter demerita a communione fidelium & ſuffragiis Eccleſiæ, per hanc viam de patrimonio Eccleſiæ, cui nollent obedire, alerentur;

cap.

cap. commiſſa, de elect. lib. 6. Baldus *in cap. 2. in ſecunda lectura, num. 12. de Judic.*

Quibus non obſtabat, quod Coadjutor non ageret
9 nec ſerviret nomine excommunicati, ſed nomine proprio, aut nomine Eccleſiæ, ex traditis per Innocentium *in cap. fin. in fine, de Procuratur.* Oldradus *conſil. 44.* & Compoſtellan *in cap fin. n. 17. de Cleric. ægrotant.* Quoniam Innocentius hoc tantum affirmat, excom-
10 municationem adjuti non nocere Coadjutori, quo quo minus vel ſuo, vel Eccleſiæ nomine agere poſſit, & non cenſet eum quidquam poſſe lucrari ad commodum, & utilitatem Coadjuti excommunicati, quem ſua demerita ab iſtius commodi participatione merito excluſerunt.

Romana ſucceſſionis de Sabellis, ſeu Romana Reſtitutionis Dotis Lunæ 27. Maij 1596.

Coram R. P. D. Penia.

SUMMARIUM.

1 *Intentioni ſuæ fundamentum quilibet probare tenetur.*
2 *Nativitas filii probatur per fidem Parochi, teſtantis, ſe illum baptizaſſe.*
3 *Mors alicujus bene probatur per teſtes de illa deponentes.*
4 *Superviventia probatur per teſtes deponentes de obitu alicujus certo tempore, & de vita alterius.*
5 *Filius, ut parentibus ſuccedat, ſatis eſt, quod naſcatur vivus, & perfectus, licet ſtatim poſt parentes moriatur.*
6 *Vitæ ſigna quænam ſint.*
7 *Vivere dicitur, qui & motus, pulſus, & vitæ capacis ſpiritus eſt compos.*
8 *Teſtes non dicuntur ſingulares, ſi depoſitiones eorum tendant ad eundem finem, licet diverſimode deponant.*
9 *Vita alicujus bene arguitur ex ſignis vitalibus editis poſt horas viginti quatuor a nativitate.*
10 *Vita evidens ſignum filii naſcentis eſt ſuperviventia ipſius poſt matris obitum.*
11 *Caſſan.* conſil. 19. *declaratur.*
12 *Clericus dicitur teſtis integer & qualificatus.*
13 *Subjectus ſolum ratione Juriſdictionis, eſt teſtis idoneus pro Domino.*
14 *Vaſallus habens particulare intereſſe in cauſa, poteſt pro Domino, & contra ipſum teſtimonium ferre.*
15 *Teſtes etiam minus idonei admittuntur ad probationem facti, quod non poteſt per alios probari.*
16 *Partui mulieris homines intereſſe non ſolent. Declara ut num. 19.*
17 *Teſtibus inveriſimilia deponentibus non eſt credendum.*
18 *Inveriſimile habet falſitatis imaginem.*
20 *Teſtis deponens de vita alicujus, rationem rationis ſui dicti reddere tenetur, ut ejus depoſitio probet.*
21 *Vita infantis ut probetur, non eſt neceſſaria vocis emiſſio, aut ploratus, cum ſine iſtis ex aliis actibus & motibus vita deprehendatur.*
22 *Bald.* conſil. 69. *lib. declaratur.*
23 *Natus, exſecto matris ventre, ut probetur quod fuerit extractus vivus, quomodo teſtes deponere debeant.*
24 *Natus exſecto matris ventre, ut probetur vivus ad effectum rumpendi teſtamentum, urgentes & concludentes probationes requiruntur.*
25 *Filius ſupervivens matri, etiam per breve tempus, liberat patrem a reſtitutione dotis.*
26 *Partus editus in ſexto, vel octavo menſe non eſt vitalis.*
27 *Alleganti partum non eſſe vitalem incumbit onus probandi.*

DECISIO XVIII.

DOminus Lucius Sabellus anno 1595. uxorem duxerat Dominam Antoniam Cinciam, Domini Cincii filiam, cui Franciſcus pater dotem ſcutorum 10. m. numeravit, quam Lucius reſtituere promiſerat, ſi Antonina ſine filiis moreretur: cum vero Antonina die Sabbathi 19. menſis Septembris ejuſdem anni in Oppido Arignani filiam pepeviſſet, & mox die ſequenti Antonina mater, & Franciſca filia mortem obiiſſent, & Franciſcus pater prætenderet ſibi dotem reſtituendam, vel quia filia eſſet matri præmortua, vel quia non eſſet ætatis legitimæ; ita ut quamvis matri fuiſſet ſuperſtes, nihilominus tamen pro non nata habenda foret: Contra autem Lucius Antoninæ matris probare conaretur, nempe filiam matri ſupervixiſſe, hoc enim 1
erat ſuæ intentionis fundamentum, cujus propterea ad ipſum pertinebat probatio, Paulus de Caſtro *conſ. 101. n. 1. lib. 2.*

Dubio propoſito, an conſtaret de ſuperviventia Franciſcæ filiæ, ita ut eſset, vel non eſset factus locus dotis reſtitutioni, utraque parte informante, ex his, quæ nunc proponebantur, Rota cenſuit de ſuperviventia filiæ ad prædictum effectum dotis non reſtituendæ conſtitiſse.

Primum enim, puellam fuiſſe natam vivam & Sacro 2
Baptiſmatis fontem ablutam docebat fides Baptiſmi, de quo primus etiam teſtis aſſerebat, dicens, ſe vidiſse baptizari puellam, & ſecundus teſtis, qui erat Parochus, fatebatur quoque ſe, illam baptizaſse, & *Franciſca* nomen impoſuiſse: ad text. *in cap. nam & ego, de verbor. ſignificat.*

Antoninam Matrem mox die Dominico ſequenti 3
10. Decembris obiiſse, teſtificabantur primus, & tertius teſtis, aſſerentes illam vita functam fuiſſe die Dominico eadem hora, qua, die antecedenti, filiam pepererat; & poſt obitum populo de more vocato cadaver fuiſſe delatum ad Eccleſiam Arignani, & traditum Sepulturæ, probabant conformiter omnes teſtes.

Quod autem Franciſca filia ſupervixiſſet matri, qui 4
erat potiſſimus cauſæ articulus, hac ratione informantes pro Lucio probare nitebantur. Nam primus teſtis *juxta ſeptimum* dicebat, ſe poſt obitum Antoninæ, ab aula, in qua depoſitum fuerat illius cadaver, poſt duas, vel tres horas receſſiſſe, & ſe contuliſſe ad locum vocatum; *la Cuccina piccola*, ubi Franciſca a mulieribus cuſtodiebatur, ibidemque illam vivam, & ſe moventem vidiſſe, & tetigiſſe.

Idem deponebat Parochus ſecundus teſtis, qui dicebat, ſe commendaſſe Deo animam Antoninæ donec expiravit, & paulo poſt, cum iturus eſſet ad Eccleſiam, tranſiviſse per eundem locum, ubi erat puella, quam viderat moventem labia, caput, & viventem. Tertius quoque teſtis conſentiebat, dicens, ſe in prædicto loco vidiſse puellam viventem, & caput moventem, & inſinuantem velle plangere, quia edidit motum quemdam inſtar plangere volentis.

Atque ex his pronunciavit Rota, puellam per ali- 5
quot horas ſupervixiſse matri, cum tamen ad effectum ſucceſſionis ſatis ſit vivam & perfectam naſci, quamvis ſtatim poſt matrem moriatur: *l. uxoris, l. quod certatim, Codic. de poſthum. hæred. inſtituen.* Dec. *conſil. 623. num. 1.* Franciſcus Marcus *deciſ. 169* Bartholom. Cæpola. *conſilio civili 50 incipien. In cauſa quæ vertitur: num. 8.* Baldus *in l. 1. §. in noviſſimo, C. de caduc. tollend.* & dicit communem Urſillus apud Afflict *deciſ. 236.*

Vitam autem illius puellæ colligebant Domini ex 6
actibus & ſignis, quæ nonniſi per viventes exerceri ſolent: qualia ſunt motus capitis, & labiorum, & inſinuatio voluntatis flendi, de quibus deponebant teſtes: ex his enim motibus intelligebatur, puellam natura- 7
liter habuiſse veras vitæ functiones. cum eum viventem intelligere oporteat, qui & motus, & pulſus, & vitæ capacis ſpiritus eſt compos, atque etiam ſenſus, ut optime explicat Joannes Brechæus *in leg qui mortui, num. 2. & ſequent. de verbor. ſignificat.*

Quibus non videbantur obſtare deducta per infor- 8
mantes pro Franciſco Cincio, & primum, quod teſtes eſsent ſingulares, ex quo non omnes ſimul, ſed unus poſt alium viderat iſta vitæ ſigna, ut de illis teſtificabatur. Nam ex quo omnia iſta ſigna tendebant ad unum, & eundem vitæ finem probandum, non dicebantur ſingulares; Cæpol. *dict. conſil. 30. n. 4. verſ. tam. ex quo iſta omnia.* Bartol. *tractat. de teſtibus, n. 36.* Cravet. *conſil. 73. n. 33.* Gabriel. *tit. de teſtibus, concluſ. 2. num. 46.*

Et eo potiſſimum nomine iſta ſigna vitam puellæ 9
arguere

9 arguere videbantur, quia nedum dicebantur edita per
aliquot horas poſt partum, ſed etiam poſt 24. horas &
amplius, cum mater probaretur defuncta uno die præ-
10 cedente, poſtquam pepererat, & puella per duas vel
tres horas poſt mortem matris a teſtibus eſſet conſpecta
11 edere ſupradictos vitæ actus & motus: atque ita etiam
putabatur potuiſſe reſponderi ad Caſſaneum *conſil.* 19.
incip. Nobilis Dominus, dub. 5. *num.* 16. *& ſeq.* ubi licet
requirere videatur evidentiora vitæ ſigna; non obſtat,
quia videtur loqui in eo, qui non multo tempore poſt
partum mortuus fuit.

Rurſus non obſtabat, quod iſti teſtes eſſent vaſalli,
12 & ideo non probarent pro Domino Lucio: quia præ-
terquam quod duo ex illis non ſubjacebant illius domi-
nio, & ex ipſis alter eſſet Clericus, nempe Parochus,
13 & ſic integer, & qualificatus; & tertius ſolum ratio-
ne juriſdictionis erat ei ſubjectus, & ſic teſtis idoneus
14 pro Domino: Afflict. *deciſ.* 304. Gabriel *de teſtib.*
concl. 10. *num.* 21. idonei etiam putabantur, ex quo
non habebant in cauſa aliquod intereſse, nec particu-
lare, nec univerſale; quo caſu teſtis Vaſallus idoneus
eſse cenſetur ad ferendum teſtimonium pro Domino,
vel contra Dominum: Chiſaneuſ. *deciſ.* 189. *incip. Te-
ſtes ſi ſunt ſubditi*; & fuit reſolutum coram me *in cauſa
Farſen. Villæ Caprolæ, die* 12 *Februarii* 1593. *& in una
Spoletana bonorum, die* 18 *Maji* 1590.

Quibus accedebat, qui verſabamur in facto, quod
15 non facile poterat probari, niſi per famulos, vel vaſ-
ſallos; quo caſu admittuntur teſtes alias minus ido-
nei; *cap. veniens, el.* 2. ubi Felin. *n.* 21. *de teſtibus*:
Marſil. *ſingulari* 73. *incip. plures ſunt.* Gabriel. *de teſti-
bus, concluſ.* 7. *&* 10. *n.* 33.

16 Ad illud quod teſtes loquerentur inveriſimilia, dum
17 dum dicebant ſe vidiſse Antoninam parturientem, &
18 illius etiam crura, quibus intereſse homines non ſo-
lent, & ideo iſtis teſtibus non fuiſse fidem dandam,
cum inveriſimile imaginem habeat falſitatis; Socin.
junior. *conſilio* 86. *num* 42. *lib.* 2.

19 Reſpondebatur conſiderata qualitate facti, & oppi-
di, iſta non videri inveriſimilia in tanta præſertim re-
rum perturbatione, ubi Domina erat in graviſſimo vi-
tæ periculo, quod primus teſtis ſatis explicuit, di-
cens; *Che ſi aveva poca cura al reſto perchè il Signor at-
tendeva a ſalvar la vita della Signora.* Itaque non erat
multum mirandum, ſi & magna populi multitudo
confluerct, & indiſtincte in cubiculum, ubi Antoni-
na laborabat, ingrederetur.

20 Præterea non obſtabat dicere, quod nullus ex teſti-
bus aſserebat, vidiſse puellam vocem emittentem, nec
reddebat rationem rationis, prout videtur requirere
Baldus *conſil.* 69. *incip. Factum tale eſt, lib* 5.

21 Quia dicebatur primo ad probandam vitam infan-
tium non eſse neceſsariam vocis emiſſionem, aut plo-
ratum; cum ſine iſtis ex aliis actibus & moribus vera
vita deprehendatur; ut explicat Joannes Brechæus *in d.
leg. mortui, n.* 2. *& ſeq. ff. de verbor. ſignificat.* & tenet
Bartol. *in leg. quod dicitur, n.* 2. *ff. de lib. & poſthumis.*

22 Secundo conſiderabatur, cauſam, ſuper quo conſu-
luit *Bald.* longe differre ab hac facti ſpecie; nam Bal-
dus loquitur in eo, qui fuerat extractus de ſecto matris
ventre, & quatuor teſtes dicebant, fuiſse extractum
mortuum, & deponebant de viſu reddentes rationem,
quia puer nullum actum viventis fecerat; duo vero te-
ſtes dicebant puerum, fuiſse extractum vivum, & red-
23 debant, rationem per viſum, ſed non reddebant ra-
tionem rationis, verbi gratia, quod audiverint vocem
pueri, ſed ſolum dicebant quod viderant puerum mo-
ventem labia & brachia, & aſpirantem & reſpirantem;
ideo *Bald.* prudenter conſuluit illos duos teſtes, depo-
nentes de vita illius pueri, non probaſse, niſi reddi-
diſsent etiam rationem, cum quatuor teſtes conformi-
ter deponerent de non vita pueri.

24 Rurſus animadvertebatur, quod in his, qui ſe-
cto matris ventre extrahuntur, ad affectum, ut rum-
pant teſtamentum, vel aliquam diſpoſitionem in-
ducant, ex eo, quod afferuntur vivi extracti, ma-
jores, & urgentiores probationes videntur require-
re Doctores; ut Alciatus, Brechæus, & alii in-
dicant *in prædicta leg. qui mortui, ff. de verbor. ſi-
gnificat.*

Sed in caſu propoſito iſtæ duæ qualitates, quæ inter-
venerant in caſu Baldi, aberant, nam neque puella
fuerat extracta de cæſo matris utero, neque teſtes ali-
qui deponebant illam editam fuiſse mortuam.

Atque ex ſupradictis fuit concluſum, ex his, quæ 25
proponebantur, extitiſse probatum, puellam ſupervi-
xiſse matri, & ei poſtmodum decedenti Lucium Pa-
rentem ſuccedere debuiſse; ita ut non foret locus reſti-
tutioni dotis; juxta opinionem Martini *in leg. dos a Pa-
tre, C. ſolut. matrim.* Theſaur. *dec.* 290.

Nam illa controverſia, quam excitaverint informan- 26
tes pro Franciſco Cincio, quod licet puella nata eſset
viſa, cum tamen non eſset vitalis, non poterat impe-
dire dotis reſtitutionem; ad quod probandum allega-
batur Epiſtola Domini Lucii, quæ non erat hujus ſpe-
culationis; cum in hoc articulo ſolum quæreretur de
puellæ ſuperviventia; unde cum eſset nata viva, præ-
ſumitur, illam natam tempore idoneo, & habili; &
propterea Franciſco, qui allegabat defectum tempo-
ris, & aſserebat natam in ſexto, vel octavo menſe, &
ſic vivere non potuiſse, juxta *deciſionem* Afflict. 236. &
tradita per Tiraquell. *in l. ſi nunquam, in verbo, ſuſce-
perit liberos, n.* 205. *C. de revocand. donat.* incumbere
onus probandi; Decius 4. *conſ.* 622. Boerius *dec.* 220. *in
fine*, Barſat. *conſilio* 63. *num.* 21. Alciat. *conſ.* 13. *n.* 5. *to.*
3. *libro* 9. cum aliis allegatis per Menochium *dict. præ-
ſumpt. libro* 6. *præſumpt.* 2. Et de hoc articulo particu-
lariter fuiſset agendum.

Romana Societatis Mercur. 10. Decembris 1597.

Coram R. P. D. Lancelloto.

SUMMARIUM.

1 *Nominandi facultatem habens infra certum tempus, poteſt, eo durante quandocunque nominare.*

2 *Injuriam nemini facit, qui jure ſuo utitur.*

3 *Dolus conſiderari non poteſt in eo, qui utitur jure ſuo.*

4 *Nominatio periculi vitæ facta a graviter ægroto, qui facultatem nominandi habebat, non dicitur doloſa & in fraudem.*

5 *Infirmitas, an ſit periculoſa vel ne, Medici judicio ſtandum eſt.*

6 *Infirmitas veriſimiliter non creditur periculoſa, quando ægrotans non eſt confeſſus ſua peccata.*

7 *Translatio periculi vitæ ſi fiat ab eo, qui de morte non dubitat, fraudulenta dici non poteſt.*

8 *Translatio periculi vitæ facta ab eo, qui mortis timorem non habebat, non dicitur fraudulenta, licet realiter lethali morbo laboraret.*

9 *Infirmitas periculoſa per ſe non eſt ſufficiens ad inducendam ſuſpicionem fraudis in translatione periculi vitæ, niſi alia concurrant conjecturæ.*

10 *Mors imminens arguit potius deſiderium ſalutis, quam cognitionem fraudis.*

11 *Fraus nec dolus probatur ex eo, quod fiat translatio periculi vitæ ne pecuniæ amittantur.*

DECISIO XVIII.

DIe 14. Februarii præſentis anni 1598. mira fuit ſocietas ſcutorum 2500. ad favorem bon. mem. Reverendi Patr. Domini Riccii ſuper periculo vitæ perſonæ, ſeu perſonarum in ratificatione dictæ Societatis infra 15. dies nominan. & interim periculo vitæ ejuſdem R. P. D. Riccii in forma.

Eadem die officialis mandavit dictas pecunias ſolvi Domino Equiti de Creſcentiis, qui eas deinde recipit.

Die 21. ejuſdem menſis, D. Riccius ratificando Societatem nominavit periculum vitæ Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi Domini Cardinalis Aldobrandini, & demum die 6. ex hac vita migravit.

Verum quia dubitatur, an dictus Eques talem Societatem lucratus fuiſset, ex quo D. Riccius tempore nominationis graviter ægrotabat, & poſt quatuor dies deceſſit, ita ut nominatio non ſuſtineretur tanquam facta in fraudem Domin. Equitis; Ideo dubio hujuſmodi per me in Rota propoſito, Doctores cenſuerunt

non

non eſſe locum lucro pecuniarum. Quia cum Domi-
1 nus Riccius ex pacto haberet facultatem nominan-
di infra 15. dies, poterat, durante illo tempore
quandocunque nominare: *leg. quod jus, Digeſtis, de
act. & oblig leg. ſtipulatio iſta, §. inter certam, ff. de
2 verb. oblig.* & qui jure ſuo utitur nemini injuriam facit:
leg. injuriam, ff. de injuriis, cum Eccleſia, de elect. Ne-
3 que in eo dolus conſiderari poteſt, *leg. nullus, ff. de
injur. c. cum Eccleſ. de elect.*
4 Non obſtat, quod cum nominatio ab ipſo graviter
ægrotante facta fuerit, dicatur facta dolo, & in frau-
dem Domin. Equitis, per ea, quæ tradunt Canoni-
ſtæ *in capit. 2. de renunciat. in 6.* & Legiſtæ *in leg.
ſilia, ff. de ſolut. matrimon.* Quoniam fuit reſpon-
ſum quod nullus ex teſtibus deponit, quod D. Riccius
dubitaſſet de ſua ſalute, vel ſciret infirmitatem eſſe
5 periculoſam; imo Medicus, ad cujus judicium recur-
rendum eſſe dicit Anton. *conſil.* 388. *num.* 2. Secundus
præterea contrarium deponit, & Tertius deponit, ſe
non credere quod unquam de tali periculo fuerit cer-
6 tioratus; quod etiam eſt valde veriſimile; cum ante
nominationem peccata ſua non fuerit confeſſus, ta-
7 men ad hunc effectum deberet probari ejus ſcientia:
nam cum nominatio ab ipſo facta fuerit, non poteſt
conſiderari fraus, ſi ipſe de morte non dubitabat; &
in hoc attenditur potius ejus opinio, quam veritas: *l.
is qui parat, ff. de acquir. hæredit. leg quo loco, §. 1.* ubi
Imol. *ff. de hæredib. inſtituend.* Aymon. *conſil.* 88. *num.*
15. & hoc videtur fuiſſe de mente DD. *in cauſa Roma-
na Societatis* 20. *Junii* 1583. *coram Illuſtriſſimo Cardinali
Blanchetto.* in contrarium allegatorum: ubi *in fine*,
8 fuit dictum, quod licet de illa infirmitate dicta Clarix
deceſſerit, tamen conſtitit, quod tempore factæ no-
minationis ipſa non habebat infirmitatem pro tali, ut
ita de facili potuiſſet mori.
9 Secundo fuit dictum, quod ſola infirmitas non eſt
ſufficiens ad inducendam ſuſpicionem fraudis, niſi
cum illa concurrant aliæ conjecturæ: *Ægid. deciſ.* 344.
Rota *in antiquis, deciſ. 2. de præſumpt.* & ita loquuntur
Doctores *in dict. cap. 2. de renunciat. in 6.* ut declarat *ibi*
Gemin. *ſub numero* 5. Joann. Andr. *in fine*, Ancbara-
nus *dict. conſilio* 388. *numero tertio*, Sarnenſ. *in reg. de
infirm. quæſtione* 19. *numero* 2. Decius *in cap. præſent.
numero* 109. *de probat.* & hanc eſſe communem opinio-
nem teſtantur Pariſ. *connſilio* 13. *num.* 68. *& conſil.* 14.
num. 35. *& ſeq. vol.* 1. Gabriel. *de legitimat. concl. n.*
10 *numero* 59. Burſattus *conſilio* 40. *num.* 63. *&* 70. nam
imminentia mortis arguit potius, deſiderium ſalutis
quam illius fraudis cogitationem: not. Doctores *in
leg. ſed & quæſitum, ff. de liber. & poſthum.*
11 Neque fraus probatur ex eo, quod nominatio fuerit
facta, ne pecuniæ amitterentur; neque ex hoc poteſt
allegari dolus, cum facultas ſemper reſervatur ad ef-
fectum ponendi pecunias in capite alterius, de cujus
longa vita magis confidendum ſit, alias ſequeretur,
quod neque ab infirmo levi infirmitate poſſit fieri no-
minatio, cum & in illo caſu fiat ad hunc effectum, &
tamen hoc ab omnibus admittitur.

Non obſtant deciſiones coram Illuſtriſſimo Domino Blanchetto de annis 1582. & 1583. in cauſa Romana Societatis; Quia de illo tempore nominatio poterat fieri quandocunque, hodie vero, cum ſit reſtricta ad 15. dies, eſt diverſa ratio, nam tunc poterat differri nominatio uſque ad periculum mortis, & ſic ceſſaret periculum mortis, quod facit contractum licitum: quod hodie ceſſat, ſtante breviſſimo tempore 15. dierum, quo elapſo, non poteſt amplius fieri nominatio, &c.

Romana Redhibitione Librorum, Mercurii 2. Junii 1599.

Coram R. P. D. Mellino.

SUMMARIUM.

1 *Redhibitoria utilis datur etiam in libris, quando propter vitium latens expedit eos non habere, vel multum impeditur eorum uſus.*

2 *Quando vitium latet, generalis proteſtatio,* Talis qualis eſt, *non relevat: ſed neceſſaria eſt expreſſio in ſpecie, Declara ut num. 3.*

4 *Ignorantia vitii rei venditæ non præſumitur in venditore, ſed potius ſcientia.*

5 *Verba dubia contractus venditionis declarantur ex quantitate pretii.*

6 *Redhibitoria datur in totum, quando libri ſunt venditi unico pretio, & unus ſine alio manet imperfectus.*

7 *Redhibitoria non datur emptori ſcienti vitium.*

8 *Redhibitoria ceſſat, quando vitium ſupervenit.*

9 *Tempus ſex menſium præfinitum redhibitoriæ currit a die ſcientiæ.*

10 *Redhibitoria non habet locum, quando vitium eſt modicum:*

DECISIO XX.

PLacuit Dominis Votum Reverendi Patris, Domi-
ni mei Decani alias datum in hac cauſa tunc 1
pendente, coram Reverendo Patre Domino Ala: & ideo concorditer reſolverunt, quod ſit locus Redhibitoriæ utili, quæ habet locum etiam in libris, in quibus licet non concurrat qualitas morboſi, vel vitioſi, propter quam datur emptori Redhibitoria directa; tamen ſi propter vitium latens expediat nos non habere, vel multum impediatur eorum uſus, competit Redhibitoria utilis: Gloſs. *in l. 1. Digeſtis, de ædilit. edict.* Azo. *in Summa, Codic. de ædilit. edict. num.* 6. Gottofred. Alber. & Bald. *numero* 5. *in leg. ultima, Codic. eodem tit.* Aret. *in §. ultim. num.* 2. *Inſtitut. de ſuſp. tut.* Et iſta opinio eſt communis, ut per Anton. Gomez. *var. reſol. libro 2. c. 2. tit. de empt. & vend. num.* 48.

Et ideo cum iſte liber fuerit emptus pro pretio ſatis notabili ſcut. 2105. ad effectum ut typis excuderetur, pro uſu Eccleſiarum; & ex depoſitione peritorum & teſtium, & ex decreto Sacræ Congregationis Rituum conſtet eſſe ita refertum erroribus & varietatibus, ut imprimi non poſſit, & ſic non poſſit ſervire ad uſum deſtinatum; bene intrat ſupradicta communis opinio, quod ſit locum utili Redhibitoriæ.

Non obſtat, quod liber fuit venditus *talis, qualis eſt.* 2
Quia vitium non erat tale, ut ab emptoribus poſſet facile cognoſci, cum pro eo detegendo, neceſſarium fuerit adhibere Peritos, qui præcedente diligenti diſcuſſione retulerunt, librum continere errores & varietates. Et quando vitium non apparet, generalis proteſtatio non relevat, ſed neceſſaria eſt expreſſio in ſpecie; Baldus *num.* 4. & Salicet, *nu.* 2. *in leg.*
1. *Codic. de ædilit. act.* Et licet hoc procedat ſolum 3
in venditore ſciente vitium, & non in ignorante, in quo caſu ſufficit generalis proteſtatio, ut per Bald. *in d. l. 1. num.* 4. & Veronenſ. *in l. 1. §. cau-
ſa, ff. eod.* Tamen ignorantia non probatur, & ſcien- 4
tia qualitatis rei præſumitur in venditore; ut bene deducunt informantes; Præſertim cum etiam concurrant conjecturæ ſcientiæ.

Præterea dicebant Domini, quod illa generalis proteſtatio debet intelligi ultra expreſſa, & ſic quando venditur liber talis, qualis eſt compoſitus vel correctus & reformatus a Ioan. Petro Aloyſio de ordine S. M. Greg. XIII. quod eſt falſum quantum ad *Sanctuariam*, quod non fuit ab eo compoſitum, nec correctum, ut Periti teſtantur; & ideo generalis proteſtatio venditori non ſuffragatur. Et licet fuerit appoſitum verbum, *ut dicitur*; tamen fuit appoſitum ad effectum, ut venditor ſe non reſtringeret ſolum ad compoſitionem factam a Ioanne Petro Aloyſio, ut etiamſi ab eo non eſſet liber ille compoſitus, ſufficeret quod eſſet correctus & reformatus, & non ad effectum reſtringendi, ut liber talis, qualis eſt, intelligatur venditus; & quod non ſit compoſitus, neque correctus, & reformatus; quia hoc repugnat intentioni contrahentium, quæ fuit, ut liber imprimeretur. Quod et- 5
iam colligitur ex quantitate pretii, ex qua declarantur verba dubia contractus venditionis.

Non obſtat, quod *Graduale de tempore*, eſt correctum; quia venditio eſt facta unico pretio, & emptores

non emiſſent *Graduale* ſine *Sanctuario*, cum unum ſine
alio ſit opus imperfectum, & non afferent tantam uti-
6 litatem emptoribus, quantum attuliſſet ſimul cum
alio. Ideo datur Redhibitoria in totum: *leg. cum ejuſdem*, *& leg. ædiles* 2. *§. ultimo*, *ff. de ædil. edict.* Baldus
& alii *in l. ſi prædium*, *C. de ædilit. act.*

7 Non obſtat, quod Redhibitoria non datur emptori
8 ſcienti vitium: *leg.* 1. *§. ſi intelligatur*, *ff. de ædilit. edict.*
Quia iſta ſcientia non probatur, & eſt multum inveriſimilis, cum fuerit emptus Liber, uti compoſitus,
vel correptus, pro tanta ſumma, ad effectum ut imprimeretur.

Non obſtat alia limitatio, quod Redhibitoria ceſſat, quando vitium ſupervenit: quia eſt vera in jure,
ſed non applicatur, cum Liber tempore venditionis
eſſet in eodem ſtatu.

9 Non obſtat, quod tempus ſex menſium præſtitutum
Redhibitoriæ expiravit: quia currit à die ſcientiæ,
leg. cum ſex, *ff. de ædilit. edict.* Gloſs. *in l. cum proponas*, *in verſ. ſex menſium*, *C. de ædil. act.* & ut dictum
eſt, iſta ſcientia non probatur, neque præſumatur.

10 Non obſtat demum, quod Redhibitoria non habet
locum, quando vitium eſt modicum: Quia vitium
eſt magnum, cum Liber non ſit talis, ut imprimi
poſſit, &c.

Bononienſis Bonorum de Muletis, Mercurii 17. Junii 1602.

Coram R. P. D. Pamphilio.

SUMMARIUM.

1 *Proximior venit eligendus, ſi inter illos de parentela, ex quorum numero ſit facienda electio, plures concurrant, habentes qualitates requiſitas a Teſtatore.*

2 *Proximitas gravati, vel gravantes an ſit attendenda, eſt quæſtio valde controverſa inter Doctores, ita ut vix dignoſci poſſit, quænam opinio ſit magis communis.*

3 *Proximitas gravati eſt attendenda ſecundum opinionem magis communem.*

4 *Conjecturæ admittuntur ad dignoſcendum, an ſit attendenda proximitas gravati, vel gravantis.*

5 *Teſtator vocans ſimpliciter proximiores de parentela cenſetur intellexiſſe de proximiore gravati.*

6 *Teſtator, qui ſuam diſpoſitionem dirigit ad tempus remotiſſimum, non eſt veriſimile; quod in ea voluerit comprehendere illos, qui veriſimiliter non poterant adeſſe de tempore purificati fideicommiſſi.*

7 *Proximitas Teſtatoris attenditur in primo inſtituto, tanquam proximiores; eo vero admiſſo, gravati proximitas attendenda venit.*

8 *Teſtator inſtituens extraneos in defectum propriæ lineæ, vocaſſe cenſetur omnes de linea, natos etiam, & conceptos diu poſt mortem ſuam.*

9 *Et etiam illos, qui nullo modo poterant Teſtatori ab inteſtato ſuccedere.*

10 *Præferendus venit in electione is, qui eſt de dilectis Teſtatoris.*

11 *Directio Teſtatoris elicita a teſtamento plurimum operatur ad effectum ut dilectus in electione præferatur.*

12 *Affectio major cadit in illis de parentela, quam in extraneis.*

13 *Voluntas Teſtatoris præſumitur talis qualis fuit per hæredem declarata.*

14 *Hæres poteſt dubiam Teſtatoris voluntatem declarare.*

15 *Proximior gravati qui ſit ejus hæres præfertur in ſucceſſione feudi.*

16 *Proximior ultimo defuncto præfertur in renovatione emphyteuſis, quæ fit ex æquitate*, l. 1. ff. de aqu. quotid. & æſt.

17 *Reus & poſſeſſor in dubio venit ab impetitis abſolvendus.*

18 *Vincula duo magis quam unum ligant.*

Declara ut num. 19.

20 *Teſtator mandans eligi unum Doctorem de familia ad ſucceſſionem, poteſt eligi Doctor etiam minus proximior, relicto proximiori.*

Declara, ut num. 21.

22 *Doctor junior ſeniori regulariter eſt minus excellens.*

23 *Juvenis in Civitate Bononiæ accipitur pro viro ſecundum communem uſum loquendi.*

24 *Senex dici non poteſt is, qui quinquageſimum annum non excedit.*

25 *Senex an quis dicendus ſit, Judicis arbitrio relinquitur.*

26 *Qualitas in una parte diſpoſitionis adjecta non cenſetur repetita in alia.*

27 *Qualitas uni nominato adjecta non cenſetur repetita in aliis poſtea nominatis.*

28 *Qualitatis receptio ceſſat ratione evitandi abſurdum.*

29 *Electionis indignus ad ſuccedendum reputatur is, qui conſenſit alienationi bonorum Teſtatoris.*

Declara, ut num. 30. *& ſeq.*

31 *Caducitatem non incurrit is, qui conſenſit alienationi in caſu permiſſo a Teſtatore.*

32 *Conſentiens non ſibi præjudicat in juribus futuris.*

Amplia ut num. 33.

34 *Hæres gravati an & quando poſſit avocare bona fideicommiſſoria alienata ab ipſo gravato.*

DECISIO XXI.

IN cauſa Bonon. electionis de Muletis, in qua quatuor adſunt competitores omnes de parentela, &
legum Doctores, videlicet Annibal Hercules ſenior,
& Hercules junior de Mareſcottis, & Joannes Venetus, poſt reſolutiones factas, quod teſtator ſenſerit
de utraque parentela, tam ſua, quam hæredis gravati; & quod electio facta de perſona Annibalis,
non ſuſtineatur: Dubitavi, quis eorum ſit præferendus? Et Domini ſupradicta die reſolverunt, Joannem eſſe præferendum.

Subſtituit enim Ambroſius teſtator, deficiente linea
maſculina de Muletis ultimo decedenti unum pro- 1
bum, modeſtum ac morigeratum juvenem & legum
Doctorem Bonon. a Rectoribus & Prioribus deputatis eligendum. Et deinde ſubjunxit: *& ſi aderit aliquis legum Doctor, qui ſit de parentela, is præferatur, & eligi debeat.* Cum autem in hoc caſu adſint plures legum Doctores de parentela, utique
debet eligi proximior, & conſequenter præferendus
eſt Joannes, qui cæteris eſt proximior: *leg. cum ita*,
§. in fideicommiſſio, *ff. de leg.* 2. *leg. fin. C. de verb. ſignific.* Abb. *conſ.* 51. *n.* 5.

Neque obſtat, quod iſta major proximitas non ſit
reſpectu teſtatoris, vel gravati, ita ut vix dignoſci 2
poſſit, quænam ſit magis communis opinio, ut patet
ex allegatis per Illuſtriſſimum Mantic. *de conject. ultim. volunt. lib.* 8. *c.* 12. *n.* 30. & Peregrin. *de fideicom. art.* 20.
qui tamen *num.* 3. dicit, magis communem eſſe, quod
attendatur proximitas gravati: quod etiam dixit Rota *coram Robuſterio in illa Bonon. de Berois*, *ſub die* 5. 3
Maii 1574. ubi *ſub num.* 3. fuit dictum, hanc opinionem eſſe etiam veriorem.

In caſu de quo agitur, viſum fuit Dominis eandem
opinionem omnino eſſe attendendam ex pluribus con- 4
jecturis, quæ hic concurrunt, & ſolent attendi in hac
materia: Socin. *conſ.* 249. *num.* 24. *lib.* 1. Hier. Gabr.
conſ. 86. *n.* 77. *& conſ.* 107. *nu.* 8. *lib.* 1. & tenuit Rota *in d. cauſa Bonon. n.* 4.

In primis enim quod teſtator in hoc perpetuo fidei- 5
commiſſo ſimpliciter vocavit Doctorem de parentela,
abſque expreſſione, de qua ſenſerit; & ſic conformando ſe cum diſpoſitione Juris communis cenſetur
intellexiſſe de proximiore ipſius gravati, juxta ordinem, quo ab inteſtato de jure communi ſucceditur ſecundum terminos *dicti §. cum in fidei commiſſo*, *& d. l. fin. Cod. de verb. ſignificat.* Socin. jun. *conſ.* 126. *num.* 22. *lib.* 1.

Præſertim quod, ut patet ex lectura teſtamenti, te- 6
ſtator non cogitavit tam cito defecturam ſuam deſcendentiam; & cum cogitationem direxerit ad longum
tempus, non eſt veriſimile, quod voluerit præferre illos, quos incertum erat, de illo tempore exituros, & propterea Molin. *lib.* 3. *de primogen. Hiſpan. cap.* 9. *num.* 18. dixit, proximitatem teſtatoris 7
attendi in primo, qui tanquam proximior ſit vocatus: Eo admiſſo, attendendam eſſe proximitatem
gravati; quod etiam aſſerit Tiber. Dec. *conſ.* 64.
n. 6. *lib.* 2. qui alios allegat.

Suadetur hoc etiam ex eo, quod teſtator deficiente 8
linea de Muletis, inſtituit eligendos de Priore depu-

tatos prohibendo eis ſic electis omnem alienationem
cauſa conſervandi bona ſua in perpetuum inter ele-
ctos, & eorum deſcendentes, & ſic dibitur vocaſſe
eos etiam, qui diu poſt mortem ſuam concepti, &
nati eſſent : *d.* §. *in fideicommiſſo*, ubi Gloſſ. & Do-
9 ctores : Et etiam illos, qui nullo modo poterant te-
ſtatori ab inteſtato ſuccedere *: l. lege* 12. *Tabul. Cod.*
de leg. hæred. quo ſit, ut non poſſit cenſeri conſiderata
prioritas in ſuccedendo ab inteſtato ipſi teſtatori, ſed
potius ſucceſſio gravati, & non fuerit habita ratio
perſonarum*:* ſed ſucceſſionis ſanguinis Muleti, ita
ut fideicommiſſum tranſeat de uno in alium, ſecun-
dum ordinem ſucceſſionis ab inteſtato Socin. *d. conſ.*
249. *ſub num.* 21. *verſ.* 14. *lib.* 2. *& conſ.* 86. *num.* 11. *in*
fine cum ſeq. lib. 3. & hoc fuit ponderatum a Rota *in*
dict. cauſa Bonon. num. 5.

10 Concurrit etiam particularis affectio, quam habuit
teſtator erga familiam de Venentibus, ex quo de
illa deputavit ſuos executores, & illos nominavit
in teſtamento; Abbas *in cap. Quoniam, il primo, n.*
8. *verſ. ad idem, de offic. deleg.* Marzar. *conſ.* 28. *nu.*
44. *&* 45. ubi quod hæc dilectio teſtatoris præſer-
tim elicita ex teſtamento plurimum operatur ad
11 effectum prælationis : *leg. cum avus, ff. de condit &*
demonſtrat. Socin. *in leg. quæ conditio,* §. 1. *ff. eodem*
tit. Aym. *conſ.* 62. *num.* 8. Et licet Venentes de tempo-
re teſtamenti non eſſent de parentela ſuorum filiorum,
tamen ex prædictis maxima oritur præſumptio : nam
12 ſi teſtator particulari affectione proſequebatur hanc
familiam, quando non erat de parentela, multo ma-
jori ſine dubio eam fuiſſet proſequutus ſi fuiſſet de pa-
rentela ; & ita veriſimiliter teſtator interrogotus re-
ſpondiſſet ; *leg. tale pactum, in fin.* ubi Gloſſ. *ff. de*
pact Socin *in leg. ambiguarum, num.* 7. *in* 6. *concluſ. ff.*
de reb. dub. præſertim concurrentibus meritis Julii pa-
tris Joannis erga teſtatorem, & ejus filios.

Accedit etiam, quod Joannes fuit hæres inſtitutus
13 ab ultimo gravato, quod eſt valde ponderandum,
cum talis præſumatur mens & voluntas teſtatoris,
14 qualem declaravit ejus hæres ; qui in dubio illam po-
teſt declarare : Imol *in leg. inter ſtipulantem,* §. 1.
num. 4. *in fin. ff. de verbor. obligat.* Mant *lib.* 3. *de*
conjectur. ult. volunt. tit. 1. *num.* 27. Et in ſimili
videmus, quod in feudo præfertur proximior gra-
15 vati, qui ſit ejus hæres ; Natt. *con.* 679. *n.* 12. *&*
16 *conſ* 682. *n.* 10. & in renovatione emphyteuſis, quæ
fit ex æquitate, *leg.* 1. §. *præmittitur, ff. de aqua*
quotid. & æſtiv. præfertur magis proximus ultimo
defuncto ; maxime ſi ſit ejus hæres ; Gozad. *conſ.*
86. *n* 3. & fuit reſolutum *in una Lucana emphyteu-*
ſis 6. Junii 1567. *coram bon. mem. Oradino.*

Conſiderabant autem Domini, quod alias etiam
ponderatum fuit *in dict. cauſa Bonon.* quod Joannes
eſt reus, & poſſeſſor, & pro eo in dubio pronun-
17 ciandum eſt; maxime quod hoc modo præcluditur
via litibus, quæ alias orirentur, & quidem graviſ-
ſimæ, occaſione reſtitutionis bonorum fideicommiſ-
ſo ſubjectorum ; quod præcipue præ oculis haben-
dum eſt.

Non obſtant in contrarium deducta ; nam quod
Mareſcotti ſint de utraque parentela, & videantur
præferendi, ex regula, quod duo vincula magis li-
gant ; *auth. Itaque Cod. commun. de ſucceſſ.* procedit
dato paritate gradus & affectionis ; Socin. *dict. conſ.*
18 249 *ſub num.* 21. Et ideo non applicatur, cum Jo-
19 annes ſit proximior & in potiori gradu, qui magis at-
tenditur, quam duo, vel plures remotiores, ut no-
tiſſimum eſt ; & faciunt, quæ in ſimili circa hanc re-
gulam tradit Dec. *in leg. cum quid, in prima lect. num.*
17. *& in ſecunda lectura, num* 29. *ff. de cert. pet.* Ma-
xime quod Parentela gravari procedit in Dominis Ma-
reſcottis, ex eo quod ſunt de parentela gravantis, &
eorum proximitas eſt valde remota ultra ſeptimum,
vel etiam octavum gradum ; & argui etiam poteſt pa-
rum benevola erga teſtatorem, & ejus filios, ex late
deductis per informan. pro Joanne.

20 Non obſtat quod teſtator ſimpliciter vocaverit Do-
ctorem de parentela abſque expreſſione proximiorum ;
& ideo poſſit eligi etiam is, qui ſit in remotiori gradu;
leg. 1. *unum ex familia,* §. 1. cum *ibi* not. *ff. de legat.* 2.
quia hodie agitur de electione facienda, & eligendus
eſt ille, qui eſt magis idoneus, & plures habet quali- 21
tas ; quidquid dicendum eſſet ad ſuſtinendam electio-
nem factam de idoneo, omiſſo magis qualificato : *cap.*
licet ergo 3. *quæſt.* 1. *cap. quoniam de Jur. Patron.* Dec.
in cap. conſtitutus, num. 6. *de appellat.* & late fuit dedu-
ctum *coram bon. mem. Joanne Card. Aldobrandino ſub*
die 18. *Martii* 1504. *in cauſa Toletana Canonicatus,* ubi
fuit dictum, quod eligens dignum, omiſso digniore,
multoties peccat, & nonnunquam tenetur etiam ad
reſtitutionem.

Non obſtat quod qualitas Doctoratus exuberet in
Annibale, qui videtur præ cæteris excellere, & ideo
ſit præferendus : quia ſubjecta materia non requirit
excellentiam in Doctoratu, cum non verſemur in
electione Cathedræ, vel Curæ, ut loquuntur allega-
ta pro Annibale ; ſed ſufficit, quod eligendus ſit
Doctor ; quod etiam veriſimiliter videtur voluiſse
teſtator, dum vocavit Doctorem juvenem, in quo, 22
ratione minoris experientiæ, regulariter non cadit ta-
lis excellentia. Ultra quod exiſtente Doctore in pa-
rentela, videtur magis contemplata qualitas ipſius pa-
rentelæ, quam Doctoratus, cum Doctorem de pa-
rentela præferat extraneis.

Non obſtat, quod in Joanne non concurrat quali-
tas juventutis ; quia præter id, quod teſtator ſecun-
dum communem uſum loquendi Civitatis Bononien-
ſis, non tam videatur reſpexiſse ætatem, quam ſe- 23
xum, cum promiſcue dicantur *Juvenes* pro *Viri*; fuit
dictum, Joannem non poſse dici ſenem, cum quin- 24
quageſimum annum non excedat, ſecundum Gloſs.
in proœm. 6. *in verſ. perfectum* ; late Menoch *de ar-*
bitr. judic. caſu 59. ubi quod hoc relinquitur arbi- 25
trio Judicis, ultra quod iſta qualitas juventutis ex- 26
preſsa in præcedenti diſpoſitione, non fuit repetita
in vocatione Doctoris de parentela ; Bald. *in conſ.*
232. *col.* 2. *verſ inſpecta vero forma, lib.* 5. Anan. *conſ.*
8. *num.* 5. Pariſ. *conſ.* 38. *num.* 22. *&* 27. *lib.* 2. Maxi-
me quod ſimus inter diverſas perſonas ; & qualitas 27
primo nominato adjecta, non cenſetur repetita in
aliis poſtea nominatis; Bart. *in l. mulieri & Titio,*
in prima oppoſitione, ff. de condit. & demonſtrat. Pariſ.
conſ. 38. *n.* 26. *in fine, & num.* 28. *lib.* 1. Mantic.
lib. 10. *de conjectur. ultim. voluntat. tit.* 6 *n.* 1. alias
ſequeretur abſurdum, quod Doctor de parentela ;
qui non eſset juvenis, excluderetur ab extraneo ju-
vene ; quod eſt contra mentem teſtatoris, qui in
omni caſu voluit præferri Doctorem de parentela ;
& vulgare eſt, ratione abſurdi ceſsare repetitionem
qualitatis ; Abb. *in cap. ſecundo requiris, num.* 11.
ubi Decius *num.* 3. *de appellat.* Felin. *in cap. cau-*
ſam, quæ, num. 4. *in quinta limitatione, de reſcript.*
Ruin. *conſ.* 87. *n.* 10. *lib.* 3.

Non obſtat quod Joannes fidejubendo conſenſerit
pluribus alienationibus per gravatum factis de bonis fi- 29
deicommiſſi ; & ſic videatur indignus electione ; *de*
leg. cum pater, §. *libertis, ff. de legat.* 2. *cum alleg.* quia
teſtator nullam prohibuit alienationem ſuis filiis,
& deſcendentibus, quos tantum ad invicem ſubſti-
tuit, & conſequenter Ioannes pro eis fidejubens non
dicitur contraveniſse voluntati teſtatoris ; & allega-
ta in contrarium procedunt de alienatione facta de re 30
per teſtatorem prohibita alienari, ut notat Gloſs. *in d.*
§. *libertis, in verb. ne id alienarent.* Bart. *n.* 2. & Caſtr.
num. 4. late Bero. *conſ.* 64. *num.* 22. *lib.* 1. Præſertim
quod aliquæ ex dictis alienationibus, fuerunt factæ
pro ſolvendo ære alieno ipſius teſtatoris ; Bart. *in l.*
peto, §. *Prædium, ff. de leg.* 2. Doctores communiter
in leg. filius familias, §. *divi, ff. de leg.* 1. aliquæ cum
pacto francandi, & ſic ex ſui natura redimibiles ; &
aliæ cedunt in portionem legitimæ, ſeu aliam quam
gravatus detrahere poteſt, juxta not. *in leg. Marcellus,*
§. *res quæ, ff. ad Trebell.*

Neque obſtat, quod ſit prohibita alienatio hæredi-
bus eligendis poſt lineam finitam ; Quia ex hoc non 31
ſequitur, quod Ioannes ceciderit a commodo electio-
nis ex conſenſu præſtito alienationibus factis ante ele-
ctionem per gravatum, qui non erat prohibitus alie-
nare ; quia de eo tempore in bonis alienatis nullum
jus competebat Ioanni, qui non erat expreſse vocatus,
& cu-

& cujus jus pendebat a futura electione, ut in ſimili caſu fuit reſolutum *in cauſa Romana de Theodolis ſub die* 10. *Januarii* 1597. *coram Domino meo Litta*.

32 Præterquam quod Joannes dicitur habuiſſe ſcientiam fideicommiſſi, ſciebat etiam jus ſibi ſalvum fore in caſu electionis avocandi alienata ab emptoribus, quatenus alienationes fieri non potuiſſent, cum per hujusmodi conſenſum in hoc non dicatur ſibi præjudicaſſe: Bart. *in l. ſi fundum per fideicommiſſum, num.* 1. *verſ.* 2. *caſ.* & *ibi* Jaſ. *num.* 31 *ff. de leg.* 1. idem Bart *in leg. qua dotis, num.* 14. *ff. ſolut. matrimon.* Alexand. *conſ.* 40. *num.* 10. *lib.* 4. Bero *d. conſ.*
33 64. *num.* 17. *lib.* 1. & tenuit Rota *in dict. cauſa Romana, de Theodolis*, ubi quod per conſenſum non cenſetur renuntiatum juri de futuro, etiam competenti ex cauſa de præterito, ſed quod requiritur expreſſa renunciatio: *leg.* 1. §. *quod ante*, ubi Bart. *ff. quorum leg.* præſertim ad effectum, ut ipſe, qui non alienavit, nec in aliquo voluntati teſtatoris contravenit, efficiatur indignus electione.

34 Non obſtat quod tanquam hæres gravati etiam facto inventario non poſſit revocare alienata per defunctum; quatenus patiantur vires hæreditariæ; Bald. *in leg. qui ſe patris, num.* 9. *Cod. unde libe.* Quia electus ad hoc non cogitur; ſubſtitutio enim hæredibus eligendis poſt finitam lineam facta eſt in iis tantum bonis, quæ ſuperextarent tempore electionis? & ad ipſos devenerint ex ſua hæreditate; ut patet in teſtamento, ibi, *ad quem ſic electum, & poſtquam ſic electus fuerit, voluit ipſe teſtator omnia ejus bona tunc ſuperextantia pervenire*; & paulo poſt in prohibitione alienationis, ibi, *quamcunque alienationem, & diſtrationem bonorum ad eos tunc perventorum, &c.* & inferius in prohibitione detractionis ibi, *quoniam intentio & propoſitum teſtatoris eſt, quod bona, quæ pervenerint ad dictos eligendos, &c. ad leg. Mævio, §. fin. ff. de leg.* 2. & ſic videtur quodammodo eligendum ſubſtituiſſe in bonis, quæ ſupereſſent tempore electionis, juxta textum *in authent. contra cum rogatus, Cod. ad Trekell.*

Ultra quod in omnem eventum, ratione intereſſe; quod Joannes poteſt habere ne excludatur a dicta hæreditate, & electione, poſſet alienata ab emptoribus avocare, etiam quod eſſet hæres, alienantis; ad notata per Alber. *in leg. fin. §. in computatione, ſub num.* 20. *verſ. ſi autem emptori. Cod. de jur. delib.* Hieron. Gabr. *conſ.* 125. *num* 12. *lib.* 1.

Cætera in contrarium deducta tolluntur ab informantibus, cum quibus Domini tranſierunt, &c.

Romana Invaliditatis Matrimonii, Veneris 28. Februarii 1603.

Coram R. P. D. Penia.

SUMMARIUM.

1 *Impotentia ex maleficio ſi patiatur vir, recurrendum eſt ad remedia divina & ſupernaturalia.*

2 *Cohabitatio triennalis conjugum, ad experiendam potentiam coeundi, a quo tempore debeat incipere, eſt anceps quæſtio, ob varias Doctorum ſententias, de quibus n.* 3. *&* 4.

5 *Cohabitatio triennalis conjugum ad experiendam potentiam coeundi, quod debeat incipere a die judicialis præcepti eſt ſententia magis tuta.*

6 *Diligentia ſumma eſt adhibenda in cauſa diſſolutionis matrimonii, ut omnis fraus & error excludatur.*

7 *Confeſſio ſacramentalis eſt facienda per conjuges, quando agitur de impotentia, antequam cauſa incipiatur.*

8 *Cohabitatio triennalis computanda eſt a die judicialis præcepti, ſecundum opinionem veterum, & recentiorum Canoniſtarum.*

9 *Triennalis cohabitatio conjugum, ad experiendam eorum potentiam, an poſſit per Judicem abbreviari necne, Roſa noluit definire.*

10 *Marito atteſtanti, ſe cognoviſſe uxorem, potius credendum eſt, quam uxori neganti, & agenti pro invaliditate matrimonii.*

11 *Uxor, quæ per plures annos cohabitavit cum viro, ſi alleget illius impotentiam, præſumitur propter aliam cauſam agere pro diſſolutione matrimonii.*

12 *Triennalis cohabitatio conjugum non expectatur, quando impotentia provenit ex frigiditate.*

13 *Triennalis cohabitatio conjugum expectatur ſemper, quando impotentia provenit ex maleficio.*

14 *Pœnitentia ſalutaris non imponitur in diſſolutione matrimonii ob impotentiam, quando hæc provenit a naturali impedimento, ſed quando provenit ex maleficio.*

15 Cap. laudabilem, & cap. fin. de frigid. & maleficiat. *declarantur.*

DECISIO XXII.

CUm Camilla Galla poſt ſex annos, quibus cum Jacobo Brioſo marito ſuo cohabitaverat, ſuper ſeparatione tori, & invaliditate Matrimonii, ex cauſa impotentiæ coeundi mariti, contra ipſum, coram Vicario Sanctiſſimi litem intentaſſet; Judex, conſultis Obſtetricibus, quæ ipſam Virginem eſſe retulerunt, & Peritis, qui maritum genitalia habuiſſe ad generationem bene proportionata affirmaverunt, decrevit, ut Camilla ad cohabitandum cum marito per ſpatium triennii reverteretur, mandatus, ut ambo conjuges peccata ſua confiterentur, & Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum ſumerent; & deinde ſimul cohabitantes, obſequia matrimonialia ſibi invicem præſtarent.

Poſt appellationem interpoſitam ab hoc decreto, dubitavi, an eſſet confirmandum, vel infirmandum? Et Rota, utraque parte informante, juſtum eſſe cenſuit; quatenus enim continebat, quod conjuges ad
divina Sacramenta recurrerent ad explorandum im- 1
pedimentum impotentiæ, juſtiſſimum erat; nam quando dubitatur de amborum conjugum, vel alterius impotentia, an proveniat ab impedimento naturali, vel ab accidentali, videlicet a maleficio, opera dæmonum, vel magorum perpetrato, ubi non apparet de vitio, aut morbo vel defectu membrorum genitalium viſibili, ſicut non apparebat in hoc caſu; ad remedia ſupernaturalia divina & Eccleſiaſtica potiſſimum recurrendum eſt; *cap. ſi per ſortiariam*, 33. *quæſt.* 1. ubi communiter Canoniſtæ, & præſertim Turrecremata, *quæſt.* 1. & conveniunt Doctores Theologi, Sanctus Thomas, Sanctus Bonaventura, Petrus Paulus de Palude, Scotus, Durandus, & cæteri communiter, *lib.* 4. *Sentent. diſtinct.* 34. Ioannes Nider *in fornicario, lib.* 5. *cap.* 6. & Martinus Delrio *tom.* 3. *diſquiſitionum Magicarum, lib.* 6. *cap.* 2. *ſect.* 3.

Præterea quatenus idem decretum præcipiebat, ut conjuges cohabitarent per triennium; non obſtante,
quod a tempore contracti matrimonii per ſex annos, 2
& ultra, cohabitaverant; juſtum etiam fuit viſum in hac facti ſpecie; quia licet dubius ſit articulus, an triennium debeat computari a tempore confeſſionis factæ, & præcepti Iudicis, vel potius ſufficiat computare triennium, qualitercumque ſimul conjuges per
illud cohabitaſſe probentur; & tres circa hoc reperian- 3
tur Doctorum ſententiæ, quarum una dicit id eſſe arbitrarium; ut refert Hoſtienſ. *in cap. finali, num.* 10. *verſ. finaliter tamen de frigidis & malefic.* Ancharan. *in cap.* 1. *num.* 10. *verſ. dicit Hoſtienſ. eodem tit.* ubi Præpoſitus, *num.* 7. *verſ. & ad id, quod.*

Altera affirmat, quod quando cohabitatio præceſ- 4
ſit per aliquos annos ante motum judicium, & mulier probat ſe Virginem, tunc ſufficiat præcedenti triennio cohabitationis addere modicum tempus; & pro hac ſententia allegantur Innocent. *in cap. finali, de frigid. & malefic. ſuper verbo, Triennium*, ubi Abb. antiquus, *num.* 2. Præpoſit. *num.* 4. *verſ. placuit per iſtum textum*, Zabarella *quæſt.* 3. *num.* 4. Alexand. de Nævo, *num.* 17. *verſ. & iſta opinio*, Abb. *num.* 12. *verſ. & hoc mihi plus placet*; Ioannes de Tiburgo, *in gloſſa ad ſumm. Sancti Raymundi, lib.* 4. *de impotentia coeundi*, §. 6. *in gloſſ. ſuper verbo, cohabitantes*,

Gre-

Gregorius Lopez *in legibus ſeptipartitis Hiſpaniæ partit. 4. tit. 8. l. 5. in gloſſa ſuper verbo, dar plazo*. Joannes Baptiſta Laderchius *conſ.* 81. *incipien. Quando mulier, n.* 2. Menoch. *de arbitr. cent.* 6. *nuper edita, caſu* 519. *n.* 74. & pro eadem ſententia in Capella Toloſana *deciſ.* 380. *alias deciſ* 381. *num.* 6. allegatur quidam Dominus Vaboen. pro qua videntur facere textus *in cap. laudabilem. §. nec vero*, ibi *a tempore celebrati conjugii cohabitent per triennium*, & *in cap. finali, de frigid. & maleficiat.* ibi, *& conſtiterit nobis virum & mulierem infra prædictos octo annos per continuum triennium ſimul cohabitaſſe*. Et in hanc opinionem videbantur inclinare Domini de ſignatura Juſtitiæ ſuper hac cauſa, antequam committeretur in Rota; & negari non poſſit, quin magna ratione & auctoritate nitatur, & ſi arbitraria ſingulorum Judicum non eſſent periculoſa, facile eſſet hæc opinio tenenda.

5 Nihilominus tertia ſententia firmans hoc triennium non computandum a die contracti matrimonii, ſed a die, quo Judex conjugibus indixit triennalem cohabitationem, tutior ſæpe viſa eſt, & gravibus rationibus munita.

6 *Prima*, quia cum agatur de ſeparando Matrimonio, quod eſt magnum Sacramentum, omnis diligentia, & cautela adhibenda eſt, ut quantum poſſibile eſt, omnis fraus, & error excludantur: Hoſtienſ. *in d. cap. fin. num.* 10. *verſ. circa finem, & verſ. ſed bene caveat judex, de frigid. & maleficiat.* & ibi Antonius de Butrio *num.* 6. *verſ. de cautela*, ideo enim Eccleſia induxit tam exquiſitas ſolemnitates, antequam ſimilia matrimonia dirimantur.

Secunda, quia a tempore præcepti judicialis, incipit adhiberi exacta diligentia, præmiſſis Confeſſione Sacramentali peccatorum, & Sacroſanctæ Euchari-
7 ſtiæ ſumptione, & aliis Eccleſiaſticis remediis *d. cap. ſi per ſortiarias*, 33. *quæſt.* 1

8 *Tertia*, quia hæc ſententia eſt tutior & ſecurior, & propter has rationes eam tenuerunt Veteres, & Recentiores Canoniſtæ, Hoſtien. *in d. cap. finali, de frigid. & maleficiat. n.* 10. Et licet ibi ambiguus videatur,
9 ex quo recurrit ad arbitrium Judicis, nihilominus tamen *in Summa, eodem titulo, § qualiter & quando, num.* 12. *verſ. verum dici poteſt*, conſtanter affirmat ſemper tutius eſſe, quod a tempore præcepti Judicis debeat triennium computari. Eandem ſequitur ſententiam *in dict. cap. fin. de frigid. & maleficiat.* Ioannes Andreas, *num.* 8. *ſuper verb. terminos, & num.* 11. *ſuper verbo, triennium*: ubi addit non licere Judici abbreviare: & Ancharan. *num.* 9. *verſ. ex quo collige*: Antonius de Butrio *num.* 20. *verſ. veritas eſt*: ubi dicit hanc eſſe veritatem: Henricus Boich. *in cap.* 1. *num* 1. *&* 2. *de frigid. & maleficiat.* Ioannes Brunel. *tract. de ſponſal. concluſ.* 28. *num.* 10. *&* 12. *verſ. ſed pro opinione*. Capella Toloſana *deciſ.* 380. *alias* 381. *num.* 6. *in fine*, ubi recitatis opinionibus concludit quod opinio Hoſtienſis videtur valde ſecura: eandem ſententiam videtur tenuiſſe Sanctus Raymundus *in tractatu de Matrimonio, in Summa lib.* 4. *tit. de impotentia coeundi*, §. 6. & eam tanquam tutiorem ſecuta eſt Rota in pluribus cauſis, & ſignanter *in cauſa Tauri. diſſolutionis Matrimonii, die* 10. *Octobris* 1596. *coram bonæ memoriæ Oranæ, & in cauſa Neapolitana diſſolutionis Matrimonii, die* 5. *Martii* 1599. *coram Domino meo Seraphino Olivario tunc Rotæ Decano, nunc Patriarcha Alexandrino*.

Illud tamen verum eſt, quod cum die 26. Novembris ejusdem anni *in eadem cauſa Calaguritanæ*, fuiſſet dubitatum, an tempus triennii poſſet arbitrio Rotæ abbreviari, & reſolutum in eo caſu non potuiſſe, noluerunt Domini generaliter definire hoc habere locum in omnibus cauſis: quia magnam perſenſerunt difficultatem.

In hac facti ſpecie hanc tertiam opinionem, tanquam tutiorem amplexa fuit Rota: *Primo*, quia impotentia naturalis mariti, quam opp[illegible] nedum non erat explorata, ſed potius ex relationibus Peritorum aderat præſumptio in contrarium.

10 *Secundo*, quia aſſertioni mariti pro Matrimonio aſſerentis & ſe pluries, ac pluries Camillam cognoviſſe, potius ſtandum erat, quam aſſertioni Camillæ tendenti ad Matrimonii invaliditatem: *cap. ſi quis accepit*, 33. *quæſt.* 1. *cap. continebatur, & cap. duo pueri, de deſponſat. impuberum*.

Tertio, quia cum non eſſet veriſimile, quod Camil- 11
la tanto tempore tacuiſſet, nec conqueſta fuiſſet de impotentia mariti, *cap. ſi quis accepit*, 33. *quæſt.* 1. Hoſtienſ. *in dict. cap. finali nu.* 20. *de frigid. & malefic.* præſumptio erat contra ipſam, quod non propter impotentiam, ſed propter aliam cauſam judicium ſeparationis Matrimonii moverit contra maritum, & ideo non erat pro diſſolutione pronunciandum.

Quarto, quia dato quod adeſſet impotentia coeundi, cum nondum eſſet exploratum, an provenerit ex ex cauſa naturali frigiditatis, vel ex accidentali, videlicet ex maleficio, licet in frigido non ſæpe expecte- 12
tur triennium: in maleficiato tamen ſemper expectatur: Hoſtienſ. *in dict. cap. laudabilem de frigid. & malefic. num.* 1. ubi Ioannes Andreas *num.* 8. Abb. *num.* 2. 13
Alexander de Nævo, *num.* 3. Præpoſ. *num.* 4. *verſ. ſecus in maleficiato*.

Et Iudex in hac cauſa, quando indixit pœnitentiam 14
iſtis conjugibus, potius videbatur inſpexiſſe impedimentum proveniens a maleficio, quam a Natura: quia ut dixit Hoſtienſis *in dict. cap. fin. n.* 5. *de frigid. & malefic.* Non innuitur expreſſum, quod ad ſolvendum impedimentum naturale, pœnitentia indicatur.

Nec obſtant textus allegati pro ſecunda ſententia: 15
nam ad textum *in cap. laudabilem*, illa poterat eſſe congrua interpretatio, ut conjuges cohabitare debeant per triennium, videlicet a præcepto Iudicis, vel a die indictæ Confeſſionis computandum.

Ad *cap. final. de frigid. & malefic.* quod magis videtur urgere, reſpondit Capella Toloſana *in allegata deciſ.* 380. *alias* 381. *num.* 6. *verſ. Nec obſtat*, quod licet videatur ibi petitio mulieris facta per octo annos, tamen poteſt intelligi quod antea cauſa fuit ventilata diutius, & ad mandatum Iudicis conjuges pœnitentiam egerunt, & ſimul cohabitaverunt, ſicut expreſſe innuitur in textu, cum dicit, *quod poſt plures terminos ſibi a Judicibus aſſignatos reverſi ad eorum præſentiam conſona voce dixerunt, quod non poterant commiſcere*: hæc ibi. Et eodem modo reſpondet ad illum textum Ioannes Brunel. *tract. de ſponſalib. concl.* 28. *n.* 14. *verſ. nec obſtat dictum cap. finale*.

Quibus omnibus conſideratis, placuit Dominis in hac facti ſpecie hæc tertia ſententia: & quod Maritis adhibitis aliis Peritis, denuo inſpiceretur, ut videretur, an adeſſet aliquod impotentiæ ſignum, & ex qua cauſa proveniret, ut ſine ullo errore ſententia proferretur.

Et ita, &c.

Pampilonenſis Abbatiæ de Azagra, Veneris 20. Junii 1603.

Coram R. P. D. Ludoviſio.

SUMMARIUM.

1 *Subrogatio eſt danda collitiganti ne detur novus collitigans.*
2 *Subrogatio non debetur calumnioſo litiganti.*
3 *Calumnia litigantis non reſultat ex deciſionibus contra ipſum emanatis, quæ non concernant merita cauſæ, & quando lis eſt in principio, nec aliquæ fuerunt factæ probationes.*
4 *Calumnioſus litigator dici non poteſt, quandiu valet jus ſuum juſtificare.*
5 *Calumnia ut excludatur, ſufficit quælibet probatio & colorata cauſa litigandi.*
6 *Subrogatio ut obtineatur, non eſt neceſſe probare bonum jus.*
7 *Sententia tribuit aliqualem præſumptionem boni juris, etiamſi ab ea fuerit appellatum.*
8 *Morbum caducum allegans in perſona alicujus, tenetur illum probare.*
9 *Vertigine laborantes magnam habent propenſionem ad morbum caducum.*
10 *Medici judicio in arte ſua ſtandum eſt.*

11 Con-

11 *Confeſſio erronea confitenti non præjudicat.*
12 *Morbus caducus ſi realiter non ſit, non evadit talis ex eo, quod patiens aſſerat eſſe talem.*
13 *Diſpenſatio obtenta pro cautela conſcientiæ, non probat inhabilitatem.*
14 *Inhabilitas oriens ex cauſa morbi ceſſat morbo recedente.*
15 *A morbo caduco liberatio probatur per teſtes de tali liberatione.*
16 *Morbi præſumpta continuatio tollitur ex contraria probatione.*
17 *Litem introductam fuiſſe ſuper titulo beneficii probatur per commiſſionem continentem clauſulam*, quam & quas.
18 *Subrogatio non eſt neceſſe quod impetretur a collitigante infra menſem, cum menſis ſit adiectus ſolum ad invalidandam ſubrogationem a Tertio obtentam infra dictum tempus.*

DECISIO XXIII.

1 DOmini, utraque parte informante, concorditer
reſolverunt, dandam eſſe ſubrogationem Ioanni
Lopez; quia conſtat de lite, & obitu collitigantis;
juxta *Reg.* 28. ne detur novus collitigans, *cap.* 1. *ut lit.*
pendent. in 6. fuit dictum *coram Reverendiſſimo Alexan-*
drino, in Collen. Parœcialis 11. *Decembris* 1595. *& coram*
me in Gerunden. Canonicatus 14. *Maji* 1601.
2 Nec obſtat quod ex deciſione contra ipſum facta
videatur detegi calumnioſus litigator, qui non ſub-
3 rogatur: Biſig. *deciſ.* 2. §. *de rer. permut.* Caſſad. *de-*
ciſ. 7. *de dol. & contum.* quia ultra quod deciſio
facta fuit ipſo non informante, facta etiam fuit
non ſuper meritis, ſed ſuper retardatione Brevis,
ex clauſula, *Arbitrio*: & in principio cauſæ nullis-
que factis probationibus: quo caſu non poteſt de
calumnia convinci; Achill. *deciſ.* 8. *ſub n.* 6. *ut lit. pend.*
4 nec dici improbus litigator, quamdiu poteſt jus ſuum
juſtificare, ut fuit dictum *in illa Gerunden.* & ad effe-
5 ctum Regulæ pro vitanda ſuſpicione calumniæ ſuf-
ficit quælibet probabilis & colorata cauſa litigandi;
Rebuffus *ſuper dict. reg. gloſſ.* 7. *n.* 3. fuit dictum *in*
Conchen Archipresbyteratus 19 *Januarii* 1598. *coram R.*
P. D. meo Litta & in allegata Gerunden.
6 Licet autem pro impetranda ſubrogatione non ſit
7 neceſſarium docere de bono jure ſuperſtitis eam pe-
tentis, tamen ex ſententia, quam obtinuit Lopez
ad ſui favorem oritur aliqualis præſumptio, quod fo-
veat bonum jus; etiam quod ab ea fuerit appellatum,
ut per Alciat. *de præſumptionibus*, *regul.* 3. *præſumpt.*
9. *num.* 11
8 Non obſtat prætenſa inhabilitas ex morbo cadu-
co; quia non probatur concludenter. Imo contra-
rium apparet ex fide Domini Galliani Medici, qui
ipſum curavit, & teſtatur ipſum non incidiſſe in
9 morbum epilepticum, licet ad illum magnam pro-
penſionem haberet propter vertiginem, cui erat ob-
10 noxius; & Medici judicio in arte ſua ſtandum; ut
l. ſeptimo menſe, ubi Bald. *in ult. addit. ff. de ſtat. ho-*
min. Socin. jun. *conſ.* 183. *num.* 11. *lib.* 2. Boer. *deciſ.*
222. *n.* 21. fuit dictum *in Romana Hæreditati de Pic-*
chis 15. *Junii* 1580. *coram Vicecomite*; & ob id con-
11 feſſio Lopez. in ſua diſpenſatione tanquam erronea
illi non præjudicat, *leg. non fatetur*, *ff. de confeſſis*
Decius *conſ.* 408. *n.* 5. Nec poteſt facere morbum
12 caducum illum, qui vere non eſt talis; ad tradita
per Aymon. *conſ.* 212. *n.* 4. *&* 5. & eo minus habet
obſtare, quia fuit pro cautela ſuæ conſcientiæ pe-
13 tita; Rota *deciſ.* 11. *de ſent. excom. in antiq.*
14 Ubi etiam aliquando laboraſſet tali morbo, qui
eum inhabilem reddidiſset, conſtat de liberatione
ex eademmet fide Domini Galliani, quæ coadjuva-
tur ex depoſitione plurium teſtium pro Ioanne Lo-
pez examinatorum, qui dicunt a pluribus annis il-
lum non fuiſſe aliquid tale paſsum, & bene con-
cludunt, cum ſubjungant ſe continuo cum ipſo ha-
15 bitaſse, & quod non potuiſset id accidere ipſis igno-
rantibus; Ang. *in* §. *Hinc nobis*, *circa fin. auth. de*
hæred. & falcid. Alexander. *conſ.* 167. *n.* 10. *lib.* 2.
Decius *conſ.* 101. *n.* 2. *ante med. verſ. nec etiam in*
iſto teſte. Pariſ. *conſ.* 13. *ſub num.* 17. *verſ. tamen ad-*
vertendum, *lib.* 3.

Hinc ceſsat quod dicitur de præſumpta morbi con- 16
tinuatione; quia hujuſmodi præſumptio tollitur ex
probatione contraria; *leg. cum de indebito*, *ff. de*
probat. Pariſ. *conſ.* 29. *num.* 76. *lib.* 2.
Non etiam obſtat quod dicitur, litem non fuiſse 17
introductam ſuper titulo beneficii; quia contrarium
apparet in commiſſione Reverendiſſimo Domino Pa-
cen. directa, quæ continet totum negotium princi-
pale cum clauſula, *Quam, & quas*.
Minus etiam relevat, quod objicitur, fuiſse pe-
titam poſt menſem ſubrogationem; quia ultra quod 18
dicitur fuiſse intra menſis ſpatium porrectam ſup-
plicationem, Regula non arctat ad petendam ſub-
rogationem infra dictum tempus, & mentio menſis
ſit ad invalidandam non ſubrogationem poſt illum
petitam, ſed gratiam intra illum obtentam in præ-
judicium ſubrogandi; & propterea quando poſt men-
ſem non fuit alteri conceſsa gratia, non prohibe-
tur collitigans ſubrogationem quandocunque petere,
ut fuit dictum *in illa Collen.*

Leodienſis Fructuum, Lunæ 31. Maji 1604.

Coram R. P. D. Litta.

1 *Vertigo capitis, & ſtomachi debilitas quando excuſent a reſidentia.*
2 *Medici atteſtatio infirmitatem probat.*
3 *Medici atteſtatio tunc maxime probat infirmitatem, quando alii teſtes de illa deponunt.*
4 *Octogenarius dicitur ſenio confectus.*
5 *Senectus eſt morbus.*
6 *Infirmis non reſidentibus debentur de iure diſtributiones.*
7 *Senio confecti ſi non reſideant, non ammittunt diſtributiones.*
8 *Teſtes deponentes de qualitate morbi non probant niſi ſint periti.*
9 *Atteſtatio Medici in materia qualitatis morbi præfertur aliis teſtibus.*
10 *Infirmitas redditur veriſimilis concurrente maxima ſenectute, & obitu ſubſecuto.*
11 *Deambulare, exire domo, & actus ſimiles, non concludunt perfectam ſanitatem; cum fieri poſſint etiam ab infirmo pro recuperanda ſalute.*
12 *Morbus vertiginis non eſt perpetuus.*
13 *Infirmi, ut lucrentur diſtributiones, non tenentur intimare Capitulo eorum infirmitatem.*
14 *Capitulum ſine conſenſu Epiſcopi ſtatuere non poteſt ſuper modo lucrandi diſtributiones.*
15 *Diſtributiones conſumptas quando teneatur Capitulum reſtituere.*

DECISIO XXIV.

FUit reſolutum probari tale impedimentum pro-
pter quod debuit quondam D. Ioannes excuſari
a reſidentia; nam licet in confeſso ſit apud partes,
quod Ioannes non reſederit ab anno 1596. citra,
conſtat tamen ex deductis per informantes pro le-
gatariis de infirmitate illius, circa quam multi te-
ſtes dantur; & in ſpecie Medicus, qui eſt Profeſ-
ſor ordinarius Univerſitatis Lovanienſis, & bene
percutit tempus anni 1596. & in ſpecie dicit, quod
Ioannes laborabat ſumma debilitate ſtomachi, & ta-
li vertigine capitis, quod Eccleſiam ſine vitæ peri-
culo frequentare non poterat; unde, ſi ſola Medi- 1
ci atteſtatio infirmitatem probet, ſecundum An-
char. *conſil.* 388. *num.* 3. a fortiori hoc in caſu eam 2
probabit; cum ſimul cum ea concurrat depoſitio 3
aliorum teſtium; *Authent. multo magis*, *C. de ſa-*
croſ. Eccleſ. qui teſtes addunt pro corroboratione
ſuæ depoſitionis, quod aliquando viderunt Ioan-
nem cecidiſse in terram, & particulariter quando
una vice ad Eccleſiam acceſſit.

4 Accedit quod Ioannes erat Octogenarius, & ſic ſenio confectus, ut probant teſtes, de quibus *in ſum-*
5 *mario Legatariorum*, quæ ſenectus ex ſe morbus eſt:
6 Unde cum de Jure infirmis non reſidentibus, alias tamen ſolitis reſidere, debeantur diſtributiones, ut tenent Ioannes Andreas, Card. & Abbas *in c. ad audientiam, de Cler c. non reſiden.* Felin. *in c. Apoſtolica, numero duodecimo, de except.* Covar. *var. reſol. lib. 3. c. 13. verſ. 6.* Item & ſenio confectis, ut con-
7 ſtat ex reſolutione Congregationis Illuſtriſſimorum Interpretum ſacri Concilii Tridentini, cujus copia datur: ideo, &c.

Quibus non obſtant teſtes pro Capitulo examinati: Quia ultra quod ſunt partes formales, nihil probant; nam dum dicunt infirmitatem Ioannis
8 Chriſtiani non fuiſſe talem, propter quam non potuerit reſidere, deponunt de eorum judicio, & credulitate, & circa hoc prævalet atteſtatio Medici;
9 maxime juncta depoſitione teſtium de infirmitate deponentium, quæ eo magis veriſimilis redditur,
10 ſtante maxima ſenectute ejuſdem Ioann. Chriſtiani, & obitu inde ſubſecuto.

11 Et dum dicunt, quod Chriſtianus exibat domo, deambulabat, & ibat ad viridarium. Fuit reſponſum, hæc, & ſimilia ab eo fieri potuiſſe, ac debuiſſe pro recuperanda ſanitate.

12 Et ad illud, quod morbus vertiginis non ſit perpetuus; fuit reſponſum, quod ultra vertiginem laborabat ſenio, & aliis infirmitatibus, nec debebat ſe ſubmittere tam imminenti periculo vitæ ſuæ, ſed quantum in ſe erat, ſtudere recuperationi ſanitatis.

Et dum pro Capitulo dicebatur hujuſmodi infirmitatem non fuiſſe ſibi intimatam, fuit reſponſum, quod jure cautum non reperitur, quod talis intimatio debeat
13 fieri per infirmos & ſenio confectos, alias ſolitos reſidere, ad effectum conſequendi diſtributiones.

Et quoad prætenſum ſtatutum, fuit dictum de eo legitime non conſtare: illud in omnem caſum, eſſe nullum, & invalidum, uti fictum per Capitulum ſine
14 conſenſu Epiſcopi, ſine quo Capitulum ſuper modo lucrandi diſtributiones ſtatuere non poteſt: ut fuit tentum *in Lucana Jurisdictionis 9. Aprilis* 1601. *coram R. P. D. Pamphilio*.

Deducta etiam pro Capitulo circa conſumptionem dictarum diſtributionum bona fide factam, non placuerunt Dominis; cum minime probabiliter ignorare
15 potuerit Capitulum infirmitatem, & maximam ſenectutem dicti Ioannis Chriſtiani; quodque infirmo de Iure debentur diſtributiones.

Neque hic applicantur deducta ex Puteo *deciſ.* 417. *lib.* 1. & alia citata per informantes pro Capitulo; quia procedunt in terminis indulti conceſſi alicui de lucrandis diſtributionibus, quas alii non fuiſſent lucraturi de jure communi; cujus indulti conceſſio cum potuerit probabiliter ignorari a Capitulo, non mirum, ſi illius intimatio neceſſaria eſt ad effectum conſtituendi Capitulum in mala fide.

Ex quibus, & aliis hic latius deductis per informantes, fuit concluſum ut ſupra.

Virdunenſis fructuum, Lunæ 5. Julii 1604.

Coram R. P. D. Penia.

SUMMARIUM.

1 *Impeditus ſenio, vel morbo lucratur diſtributiones quotidianas.*
2 *Preces ad impetrandam gratiam probant contra exponentes.*
3 *Infirmitas probatur per atteſtationes Medicorum.*
4 *Infirmo etiam non intereſſenti debentur fructus & diſtributiones quotidianæ.*
5 *Reſidere, & intereſſe, differunt inter ſe.*
6 *Decretum directum ad reſidentiam non eſt trahendum ad intereſſentiam.*
7 *Decretum Capituli habet interpretationem paſſivam a Jure communi.*
8 *Decretum Capituli contra jus, eſt invalidum.*
9 *Capitula Eccleſiarum poſſunt facere ſtatuta concernentia ſua particularia negotia, ſine conſenſu Superioris.*
10 *Capitula Eccleſiarum non poſſunt condere ſtatuta ſuper reſidentia, vel ſtatu Eccleſiæ.*

DECISIO XXV.

HÆc cauſa fuit ſæpe propoſita & diſcuſſa, videlicet die trigeſimo primo Maji, & nono Iunii. Sed quia inter Dominos non conveniebat, non fuit capta reſolutio; quam denique utraque parte informante fecerunt in hac propoſitione ſub die quinta Julii, cenſentes Domino Nicolao Mario Decano Eccleſiæ Virdunenſis ab anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſexto, deberi fructus ac diſtributiones præbendarum, quæ dari ſolent intereſſentibus Matutinis, & aliis Horis, & divinis Officiis, & Anniverſariis, quas ex tabulis Capitularibus conſtabat non habuiſſe.

Ratio deciſionis fuit, quia ex deductis per informantes pro Decano, & præſertim ex teſtibus in Curia examinatis conſtabat de ſenio & morbo Decani, unde 1
oriebatur legitimum impedimentum excuſans illum, quominus potuiſſet prædictis Horis & divinis officiis intereſſe, *c. 1. verſ. quos infirmitas*, ubi Gloſſ. *verbo, infirmitas, de Cler cis non reſidentibus, libr. 6.* ubi Archidiaconus *num.* 2. Ioannes Andreas *num.* 1. & 4. *in verbo infirmitas*, Ancharanus *num.* 1. *verſ. hac regula*; Gemin. *in dicto cap.* 1 §. *qui vero, num.* 1. Prob. ad Monach *num.* 13. & 16. Felin. *in c. Apoſtolica, n.* 12. *verſ ſicut de infirmo, de except.* Corſet. *ſingul.* 152. *incip. Infirmus*; Covarruvias *lib. 3. var. reſol. c.* 13. *n.* 8. Natta *conſ.* 41. *num.* 1. *lib* 1.

Teſtium probationem reddebat veriſimilem narrativæ Coadjutori impetratæ a Sanctiſſimo D. N. Cle- 2
mente Papa VIII. ad ſupplicationem communiter Capituli, & Decani, anni 1598. quam ideo conceſſerat, quia expoſitum fuerat, Decanum in 72. ætatis ſuæ anno conſtitutum, & aſſiduis morbis & ægritudinibus affectum in ædibus detineri, ita ut de cætero non poſſet Eccleſiæ deſervire, & onera ſibi incumbentia per ſe ipſum perferre commode; hæc enim narrativa, aliis præſertim concurrentibus contra Capitulum probabat; *leg. eum precum, Codice de liberali cauſa*; Gabriel. *titulo de confeſſ. clauſ.* 4. *n.* 1.

Concurrebant enim fides proborum virorum, teſtan- 3
tium de infirmitate Decani ante aliquot annos; item atteſtationes Medicorum affirmantium, Decanum triplici hernis ſpecie laborare.

Ex iſtis igitur ſenii, & morbi impedimentis ſic pro- 4
batis, Decano etiam non intereſſenti debeantur fructus & diſtributiones, ut patebat ex *pracitatis*, & præſertim ex Probo ad Monach. *in dict. c.* 1. *n.* 22. *de Cleric. non reſiden.* & *deciſ. in cauſa Leodienſi fructuum, die* 31. *Maji, anno* 1601. *coram Domino Litta*.

Non obſtabat, quod in reſolutione ſeu Decreto Capituli, *anni* 1425. ſuper unione præbendæ Decanatui, diceretur Decanum non poſſe potiri fructibus, niſi continuam in dicta Eccleſia faceret reſidentiam. Quia fuit reſponſum primo, decretum emanaſſe ex eo, quod ante unionem præbendæ Canonicalis, Decanus propter fructuum exiguitatem non ita aſſidue reſidebat. Cæterum cum aliud ſit reſidere, aliud 5
vero intereſſe, decretum conceptum de reſidentia, non erat trahendum ad intereſſentiam; Oldrad *conſ.* 150. *incip. In Eccleſia, n.* 2. *in fine*, & ſic caſum de in- 6
tereſſentia (de quo non loquebatur decretum) remanſiſſe ſub diſpoſitione juris communis; *leg. commodiſſimi, ff. de liber.* & *poſthum.* Socin. Sen. *conſ.* 9. *num.* 6. *lib.* 3.

Secundo fuit reſponſum tale decretum recipere in- 7
terpretationem paſſivam a Iure communi, ut infirmus excuſetur; Gabriel *conſ.* 1. *num.* 3. *lib.* 1.

Minus obſtabat alia Capituli proviſio, conſtituentis, aliquem etiam moribundum non excuſari, a Matutinis, & in præbenda unita nullam admittendam excuſationem.

Quia fuit reſponſum has Capitulares proviſiones, 8
præſer-

præſertim contra jus conceptas, ſuper fructibus & diſtributionibus, eſſe invalidas: Oldrad. *conſ.* 150 *n.* 1. *in fine*, *verſ. præterea videtur*: Abbas *in c. cum omnes*, *n.* 4. ubi Felinus *num.* 9. *verſ. cæterum*, *de conſtitut.* Et ita cenſuit Rota in terminis ſimilis ſtatuti, *in cauſa Illerden. ſtatuti die* 3 *Decembris anni* 1593. *coram Domino Andrea de Corduba*, *nunc Epiſcopo Pacenſi*, *& in cau-
9 *ſa Leodienſi fructuum die* 31. *Maji anni* 1601. *coram
Domino meo Litta*. Licet enim Capitula & Canonici
poſſint facere ſtatuta ſine auctoritate Superioris con-
cernentia ſua ſingularia negotia Gloſſ. *in c. conſtitu-
tionem*, *in verb. ſtatutum de verbor. ſignificatione*, *lib.*
6. non tamen poſſunt ſtatuere ſuper ſtatu Eccleſiæ ſi-
ne conſenſu Epiſcopi, Anchar. *in repetit. c* 1. *q.* 6 *num.*
10 99. *de Conſtitut.* Antonius de Butrio, *in c. conſtitutus*,
num. 25. *de reſcript.* & fuit deciſum *in dicta cauſa Illerdenſi ſtatuti*, *coram Domino de Corduba*, *& in cauſa Lucana Jurisdict. die* 23. *Februarii*, *&* 8. *Aprilis anni* 1601. *coram Domio Cardinali Pamphilio*, *tunc Rotæ Auditore*.

Quæ opponebantur contra teſtes, levia viſa fuerunt: quibus ideo etiam Rota credendum cenſuit; quia eorum dicta corroborabantur ex prædictis adminiculis.

De Remiſſoria, quam Capitulum prætendebat, Rota maturius deliberandum cenſuit.

Romana Invaliditatis Matrimonii, Veneris 14. Januarii 1605.

Coram R. P. D. Penia.

SUMMARIUM.

1 *Matrimonium diſſolvitur ob impotentiam viri.*

2 *Cohabitatio triennalis conjugum, ad experiendam potentiam coeundi, incipit a die Judicialis præcepti de cohabitando.*

3 *Inſpectio mulieris non inducit ſufficientem probationem impotentiæ viri, ita ut ſtatim ſit diſſolvendum matrimonium.*

DECISIO XXVI.

UTraque parte informante, propoſui memorialia
loco cauſæ, ſuper eo, an eſſet deveniendum ad
legitimam inſpectionem Camillæ Gallæ, pro explo-
randa ejus virginitate, aut violatione, ad effectum,
ut ſi reperiretur effecta mulier, compelleretur, tan-
quam legitima uxor perpetuo cum Jacobo marito con-
1 vivere; aut contra, ſi reperiretur virgo, pronuncia-
retur a nexu matrimonii liberata, propter mariti im-
potentiam, qui clauſtra pudoris aperire, vel penetra-
re non potuerit.

Et Dominis viſa fuit res exemplaris, & quodam-
modo in praxi difficilis, propter rationes *in deciſionem
2 hac cauſa facta die* 28. *Februarii anni* 1603. contentas:
quibus aſſeritur, ſententiam de triennali cohabitatio-
ne a die Judicialis præcepti inchoandum: quamvis
enim Jacobus, & Camilla conſentirent, ut fieret le-
3 gitima inſpectio, quia tamen Camilla non aliter pa-
tiebatur ſe explorari, niſi cum hoc, quod ſi fuiſſet reperta virgo, ſtatim deveniretur ad diſſolutionem matrimonii: quod tamen non pendebat ab ejus voluntate, ſed a præſcripto Sacrorum Canonum: quod ſi hoc ſibi non concedebatur, ſatis videbatur aſperum, ut ſi in hac inſpectione reperiretur virgo, deberet ejus pudor explorari: ideo Rota, ut tutius procederetur in diſſolutione tanti Sacramenti (quatenus ei locus foret) cenſuit, ut conjuges ulterius cohabitarent.

Quanto autem tempore hæc cohabitatio adhuc duratura foret, particulariter erat videndum.

Romana Invaliditatis Matrimonii, Veneris 14. Januarii 1605.

Coram R. P. D. Penia.

SUMMARIUM.

1 *Cohabitatio triennalis conjugum ad experiendam Potentiam coeundi, incipere debet a die præcepti Judicis de cohabitando.*

2 *Cohabitatio triennalis conjugum ad experiendam eorum potentiam, abbreviari poteſt per judicem, conſideratis circumſtantiis, ſi ante decretum præceſſit cohabitatio per triennium.*

3 *Inhabilitas viri ad coeundum argui poteſt ex ipſius ætate, aſpectu, & corporis qualitate.*

4 *Teſtes plures deponentes per eadem verba redduntur ſuſpecti.*

5 *Probatio impotentiæ viri, quæ fit per inſpectionem mulieris, eſt fallax, & inefficax pro diſſolutione matrimonii.*

6 *Impotentia coeundi probanda venit per inſpectionem, quando unus ex conjugibus affirmat, alter vero negat impotentiam.*

DECISIO XXVII.

POſt deciſiones in hac cauſa factas, dubitavi, an eſſet locus ulteriori cohabitationi, vel potius eſſet deveniendum ad inſpectionem Camillæ, ad effectum, ut ſi reperiretur virgo, diſſolveretur matrimonium; vel e converſo, ſi reperiretur corrupta, compelleretur redire ad maritum, & cum eo perpetuo cohabitare: & cauſa, utraque parte informante, repropoſita, Rota conformiter cenſuit, ad inſpectionem Camillæ fuiſſe deveniendum.

Quia licet triennium cohabitationis debeat incipere a Judicis decreto, juxta deducta *in deciſione in hac cauſa facta ſub die* 18. *Februarii* 1603. nihilominus tamen non defuerunt Doctores affirmantes, quod quando ante decretum præceſſit triennalis cohabitatio poſſit Judex triennium futurum abbreviare, & arbitrio ſuo inſpectis circumſtantiis ad brevius tempus reducere, Anton. de Butrio, *in cap. laudabilem*, *nu.* 14. *in fin. de frigid. & malefic.* ubi Præpoſitus, *n.* 8. *verſ. aut de impotentia apparet*, Anchar. *in c.* 1. *n.* 10. *eodem tit.*

Difficultas in hoc caſu reducebatur ad cauſas regulandi arbitrium, ut juſtum videretur devenire ad inſpectionem: quamvis poſt decretum Rotæ, ut Camilla, & Jacobus conjuges cohabitarent, & darent operam rei uxoriæ, nondum effluxiſſet triennium, & Rota legitimas cauſas interfuiſſe cenſuit.

Primo, quia exiguum tempus deſiderabatur ad triennium complendum, quod inceperat die 20. Junii anni 1603. quo tamen tempore ſæpe fuit interrupta cohabitatio culpa Jacobi, nolentis accedere, ut debebat ad Camillam, quæ ſemper parata mandatis Rotalibus obediendo, maritum expectabat.

Secundo idem ſuadebat ætas Jacobi, qui ad 60. an-
nos accedere videbatur, & cum ætate concurrebat aſ- 3
pectus ejuſdem Jacobi, & qualitas corporis tenuis & debilis: unde facile inhabilitas ad maritale opus perficiendum arguebatur.

Tertio concurrebat relatio Medicorum, qui die 2. Maji anni 1603. poſtquam exploraſſent, retulerunt, quod licet in eo non apparerent ſigna impotentiæ naturalis, ſed potius contraria, nec videretur maleficiatus; apparebat tamen debilis complexionis.

Quarto accedebat relatio obſtetricum, quæ de mandato Vicarii Camillam inſpexerunt, & virginem reperiſſe retulerunt: & licet ea tunc inſpectio non fuiſſet legitime facta, nihilominus tamen aliquod adminiculum inſpectioni iterum legitime faciendæ præbebat.

Denique quæ de modeſtia, honeſtate, & pietate Camillæ extrajudicialiter intellecta fuerant, multum moverunt aliquem ex Dominis, ut pro inſpectione facienda facilius ſentirent.

Quibus non obſtabat prætenſa quædam Camillæ
confeſſio, dicentis ſe fuiſſe cognitam a Jacobo: quo- 4
niam non placuit Dominis probatio facta per teſtes,
qui videbantur inſtructi: cum per eadem verba
teſtificarentur.

Denique non obſtabat, quod cum probatio per inſpe- 5
ctionem ſit fallax, & lubrica, non poterat ex ea ſumi
certum argumentum ad diſſolvendum Matrimonium.

Quia fuit reſponſum, quod cum in hac materia non 6
poſſit dari alia probatio, quando unus de conjugibus
ſtat pro matrimonio, alius vero contra matrimonium,
ideo controverſia per hoc genus probationis dirimenda
eſt:

eſt : *c. fin. de frigid. & malefic.* ubi Gl *ſuper verb. ſeptima manu*, ubi communiter Canoniſtæ, *&c. propoſuiſti, de probat.* juxta quem textum inſpectio peragenda eſt, & legitime facta quantum fieri poterit, omnem fraudem removebit.

Et ita, &c.

Bononienſis de Gargantibus, Mercurii 27. Junii 1607.

Coram R. P. D. Marquemontio.

SUMMARIUM.

1 *Filius præſumitur mariti.*

2 *Filius præſumitur mariti, licet probetur, mulierem tempore conceptionis concubuiſſe cum adultero.*

3 *Præſumptio, quod filius, ſit mariti eſt Juris tantum.*

4 *Præſumptio Juris, quod filius ſit mariti, ceſſat probata abſentia ipſius mariti de tempore conceptionis.*

5 *Filius non præſumitur adulteri, ſed mariti, quotieſcunque ipſi marito patet acceſſus ad uxorem.*

6 *Mulieris aſſertio quod prolem ex adultero, non autem ex marito ſuſceperit, non attenditur: & n. 10.*

7 *Natus præſumitur conceptus nono, vel ſeptimo, menſe ante partum.*

8 *Dictio,* In circa, *denotat tempus incertum, ſaltem per ſex menſes.*

9 *Similitudo non eſt ſufficiens conjectura ad probandam filiationem.*

11 *Filiatio non probatur ex nominatione & tractatu alicujus uti filii in præjudicium Tertii.*

12 *Filiationis famam ut probent teſtes, quomodo debeant deponere.*

13 *Filiatio ubi agitur in judicio petitorio, concludentius probanda venit, quam ubi agitur in judicio poſſeſſorio, & pro conſuetudine alimentorum.*

14 *Spurii de Jure Civili nihil ex bonis paternis prætendere poſſunt: de jure autem Canonico ſola alimenta.*

15 *Spuriis non ſuffragatur pro ſucceſſione legitimatio obtenta abſque mandato patris poſt ipſius obitum.*

DECISIO XXVIII.

CUm hæreditatem Herculis, qui de anno 1595. condito teſtamento diem clauſit, adiviſſent germani ipſius fratres, eſſentque bonorum poſſeſſionem adepti, fuit illius excitata controverſia per Lucretiam, eo colore quod ex amplexibus Herculis ipſa de anno 1594. effecta fuiſſet mater cujuſdam filiæ, cui *Gentilis* nomen fuit; quæ cum legitimata fuerit a Comitibus Palatinis, extitiſſet dicto Herculi ſuo Patri hæres, & paulo poſt defuncta, transmiſiſſet dictam hæreditatem ad Lucretiam eandem ſuam matrem: cauſa in Rota commiſſa, & dato dubio an conſtet q; dictam Gentilem fuiſſe filiam q; Herculis, & Lucretiæ in caſu, & ad effectum de quo agitur, fuit utraque parte informante negative reſponſum.

Certum eſt, quod Lucretia annis 1593 & 94. habebat Maritum Joannem Baptiſtam, atque idcirco locus eſt præſumptioni, quod Gentilis fuit filia dicti Joannis Baptiſtæ: *leg. nam civium, & leg. filium ff. qui*
1 *ſunt ſui, vel alienis juris, leg. quia ſemper, ff. de in jus vocan. leg. ſi vicinis, Codic. de nupt.* etiamſi eo tempore
2 probetur copula, & adulterium Lucretiæ cum Hercule: *leg. miles, §. functo, ff. ad legem Juliam de adulter. leg. Titia, ff. de Carb. edict.* Cyn. *in dict. leg. ſi vicinus*, ibique Alberic. *n.* 3. Abb. *in c. per tuas, in tertio notab. de prob.* Alex. *conſ. octogeſimo octavo, n.* 8. *libro* 7. & innumeros refert Gabriel *conſ.* 14. *de præſumpt.* Menochius *deb. caſ.* 89. *n.* 20. *& præſumpt.* 53. *n.* 2. *lib.* 6.
3 Et licet iſta præſumptio ſit Juris, tamen eſſe veriorem opinionem dixit Rota coram Achill *deciſ.* 1. *qui fil. ſint legit. & deinde in cauſa Firmana Juris patronatus* 28. *Januarii* 1602. *coram Illuſtriſſimo Cardinali Pamphilio*, quamvis plurimi Doctores fuerint in alia ſententia; ut patet ex congeſtis per Petrum *de probib. feud. alienat. per Federic. quæſt.* 11. *num.* 354 *&* 382. Et hoc caſu ceſ-

ſat omnis difficultas, ex quo de tempore, quo Gentilis fuit concepta, non allegatur, abſentia mariti, 4
quæ procul dubio admittitur adverſus iſtam Juris præſumptionem, *leg. filium, ff. de iis qui ſunt ſui vel alieni juris*, Curt. *in leg. prima, §. idem Julianus, ff. de agnoſcend. liber. lege tertia, §. ſi mater, ff. de Carb. edict.* Abb. *in d. cap. tuas, num.* 3. *& ibi* Felin. & Dec. & Achill. *dict. deciſ. prima*. Mohed. *in deciſ prima & ſecunda eodem titulo*, Alexand. *conſ.* 78. *num.* 7. *libro* 7. Pariſ. *conſ.* 29. *libro* 2. Covar. *de ſponſ. p.* 2. *c.* 8. §. *tertio, num* 4. Gozzadin. *conſil.* 13. *num.* 45. Decian. *dict. reſponſ.* 1. *num.* 98 *&* 99. *&* 127. & Rota *in dicta Firmana Juris patronatus* 13. *Januarii coram Reverend. Patre Domino Coccino.*

Tamen cum Lucretia non fuerit retenta in domo 5
Herculis adulteri, ſed ut plurimum in ædibus, in quibus etiam ipſe Joannes Baptiſta morabatur, ibique illam cohibebat Hercules, & per conſequens nec illa in ſchemate concubinatus teneret, nec eſſet impeditus marito acceſſus ad illam, legis præſumptio eſt hoc firmiſſima, prolem eſſe mariti, non vero amaſii adulteri; ut ex plurimorum ſententia refert Menoch. *dict. præſumpt.* 53. *num.* 4. *lib.* 6 & faciunt tradita per Surd. *conſ.* 1. *num.* 54. *& ſeq. lib. primo*, nec attendi debet 6
Lucretiæ prætenſio, cum ipſa facile potuerit confingere ſe Gentilem de Hercule ſuſcepiſſet, contra præſumptionem juris; Bald. *conſ.* 129. *num.* 30. *libro* 1. *& conſ.* 157. *num.* 2. *lib.* 3. Alexand. *conſ.* 152. *num.* 7. *lib.* 5. & propterea tanto magis abſentia mariti de tempore, quo Gentilis potuit concipi, plene & concludenter eſt probanda: præſertim quod Lucretia ſit actrix, cujus intentionis fundamentum, eſt ipſa mariti abſentia: Cravet. *conſ.* 158. *num.* 3. Alexand. *conſ.* 157. *num.* 2. *libro* 5. Paleott. *de notb & ſpur. cap.* 24. *num.* 2. Covar. *dict. num.* 8. *in princip.* Petrus *ubi ſupra, n.* 357. Bero *conſ.* 161. *num.* 10. *volum.* 2. Pariſ. qui teſtatur de communi, *conſilio* 64. *num.* 6. *lib.* 3. Ruin. *conſ.* 53. *num.* 5. & allegat *deciſ. in cauſa bonorum de Brucchis coram ſanct. mem. Clemente VIII.* 23. *Junii* 1578.

Hic autem non adeſt talis probatio: quia teſtes non concordant præciſe circa abſentiam Joannis Baptiſtæ 7
de tempore, quo Gentilis potuit concipi; quæ ex regula Juris debuit eſſe a tempore Februarii uſque ad menſem Maji, cum ipſa Lucretia in principio Novembris partum edidit, *leg. ſeptimo menſe, ff. de ſtat. hom. leg.* 3. §. *ultimo ff. de ſuis & legit. leg. Gallus in princip. de liber. & poſthum.*

Primus enim, & Secundus loquuntur expreſſe de tempore nativitatis: Nonus & Undecimus nihil omnino firmant, & deponunt cum dictione *In circa*, quæ denotat tempus incertum, ſaltem per ſex menſes: Alexand *conſ.* 29. *num.* 12. *& conſ* 82. *in fin. vol.* 7. Guido Pap. *deciſ.* 290. *& ſingul* 436. Rebuffus *in praxi, tit. de diſpenſ. ætatis in verbo, ſeu circa, & in tract. de Nomin. quæſt.* 11. *in fin.* Ultimus non probat, quia ejus 8
depoſitio non eſt de actis: Quintus, qui ſolus urgere videtur, deponit etiam ipſe per verbum *in circa*: nec omnino ſatisfacit circa cognomen Joannis Baptiſtæ.

Nec vero a ſupradicta præſumptione hoc caſu recedendus eſt, conjecturis deductis a ſimilitudine, nominatione, tractatu, & Baptiſmo; ut per Doctores citatos per Surd. *deciſ.* 83. *n.* 21. & tenuit Rota *in allegatis deciſionibus coram Achille, & Domino Coccino.*

Nam quod Gentilis effigiem Herculis exprimeret, ultra quod unus tantum teſtis de illa deponit; hanc in ſpecie conjecturam rejiciunt, in his terminis, Curt. Jun. *conſ.* 31. *num.* 3. Alciat. *regul.* 3. *præſumpt.* 38. *num.* 7. Socin. *dict. conſ.* 14. *num.* Petrus *ubi ſupra, nu.* 459. ibique teſtantur de communi. Sicut & aliam de aſſertione matris rejiciunt, Barbat. *conſ.* 58. *ſub n.* 2. Curt. 10
dict. conſ. 31. *ſub num.* 3. Capr. *conſ.* 2. *ſub num.* Paleott. *dict. cap.* 74. *num.* 6. Menochius *dicto caſu* 89. *num.* 27. & eſt text. *in lege penultima, alias fin.* §. *mulier. gravida, de probat.*

Idem dicitur de nominatione, & aliis, maxime in Tertii præjudicium ut hoc caſu Petrus *ubi ſupra, num.* 11
391. Gabriel *conſ.* 140. *num.* 44. & *dict. conſ.* 158. *num.* 7. *lib.* 2 Jaſ. *conſ.* 106. *num.* 3. *volum. primo*. Pet. Duenn. *reg.* 141. *in* 1. *ampliat.* Natt. *conſ.* 473. *num.* 24. & eſt text.

R *in leg.*

in leg. neque, *Cod. de probat.* Et accedit hoc caſu, quod tractatus per modicum tempus duravit, cum Hercules deceſſerit ſeptimo menſe poſt natam Gentilem: Dec. *conſ. 64. n. 21. & 22.*

Præterea iſtæ conjecturæ probantur per teſtes ſingulares, vel de auditu; & deſcriptio in libro Baptiſmali redditur multum turbida, ex depoſitione Parochi, qui in ejus dicto parum conſtans fuiſſe videtur; & hæc omnia facile potuerunt procedere ex credulitate ipſius Herculis, ut dicitur *in præfata deciſione Achill.*

12 Non obſtat fama & communis reputatio filiationis; quia hæc ipſa aderat in aliis deciſionibus, & aliæ urgentiſſimæ conjecturæ, quæ hic deſiderantur; ſed nec talis fama probata eſt, & in dictis teſtibus non adſunt requiſita ad illam probandam, de quibus in terminis, Ruin. *conſ. 52. nu. 7. lib. 5.* Gozzad. *conſ. 13. nu. 29.* late Peregrin. *ubi ſupra*, *n. 476.*

13 Atque eo magis, quia agitur de gravi præjudicio, nempe de avocanda hæreditate a conſanguineis poſſeſſoribus: quo caſu certum eſt, requiri concludentiores probationes, quam ſi de alimentis & filiatione in poſſeſſorio ageretur; Bald. *conſ* 180. *num.* 30. *lib* 9. Caſtr. *conſ.* 434. *in princip. lib.* 1. Alciat. *dict. præſumpt.* 83 *num.* 6 *&* 8. Covar. *dict.* § 30. *num.* 10. & facit *d. dec.* 1. Achill. *num* 6.

Denique in omnem eventum non poteſt conſtare de
14 filiatione ad effectum ſucceſſionis, cum Gentilis fuerit ſpuria, quæ in bonis paternis nihil ex regulis Juris civilis prætendere poteſt: *autb. ex complexu*, *Cod. de natural. liberis*; & de æquitate Canonica ſola alimenta; *cap. cum haberet*, *de eo qui duxit in matrimon. quam polluit per adulterium*.

15 Nec juvat legitimatio, utpote obtenta absque Herculis mandato; & poſt illius mortem: Anchaianus *conſ.* 241. *n.* 2. Decius *conſ.* 338. *n.* 9.

Salamantina dimidiæ portionis, Veneris 23. Januarii 1609.

Coram R. P. D. Marcomontio.

SUMMARIUM.

1 *Morbus caducus, Comitialis a Juriſconſulti appellatur: & quare num.* 17.
2 *Morbus caducus ſemper eſt pernicioſus, & curatu difficilis.*
3 *Morbus caducus in ætate provectis vix ulla arte eſt medicabilis.*
4 *Morbo caduco laborans, inhabilis eſt ad beneficia obtinenda.*
5 *Collatio beneficii facta laboranti morbo caduco, eſt nulla ipſo jure.*
6 *Morbo caduco laborans eſt irregularis: prohibetur enim promoveri ad Ordines, & promotus ſuſpenditur.*
7 *Irregularitas inhabilitat ad obtinenda beneficia.*
8 *Morbus caducus non inhabilitat de Jure ad obtinendum beneficium, in quo non requiritur aliquis Ordo ſacer.*
9 *Morbo caduco laborans non eſt ſuo facto irregularis, ſed ex accidenti.*
10 *Ordo debet eſſe annexus Canonicatibus ex diſpoſitione ſacri Concilii Tridentini.*
11 *Confeſſio nocet impetranti, etiam in his, quæ a voluntate ipſius non pendent.*
12 *Morbi caduci effectus.*
13 *Morbi caduci exiſtentia probata, ſi quis illius deficientiam alleget, probare tenetur.*
14 *Epilepſiæ, & aliarum infirmitatum non eſt par ratio.*
15 *Epilepſia eſt intervallata mentis, & ſenſuum cum læſione convulſio.*
16 *Ordinum ſacrorum adminiſtratio interdicta eſt cuilibet patienti mentis alienationem.*
18 *Morbo caduco affectis Sacramentorum adminiſtratio non eſt committenda.*
19 *Dimidia portiones in Eccleſia Salamantina aſſequuntur per aſcenſum, & novum titulum.*
20 *Beneficium ubi debet conferri Sacerdotibus, id debet intelligi de Sacerdote, qui tempore proviſionis poſſit actu Miſſam celebrare.*
21 *Beneficio, quod requirit reſidentiam, non poteſt per Vicarium inſerviri.*

DECISIO XXIX.

DOmini cenſuerunt, non potuiſse provideri quondam Bartholomæo de Eſcobarde dimidia portione in Eccleſia Salamantina. Ratio deciſionis fuit, quia ex teſtibus datis *in ſummario Franciſci Fryle*, & ex ipſa confeſſione Dominici, qui in jus & poſſeſſionem Bartholomæi ſubrogari obtinuit, conſtat quod dictus Bartholomæus de tempore factæ proviſionis, & pluribus annis antea, patiebatur morbum caducum; ſeu, ut Juriſconſulti appellant, Comitialem: *l. qui Terna*, *de ædil. edict. leg* 1. §. 1. *ff. de autb. & conſen. tutor.* qui morbus ſemper pernicioſus, & curatu difficilis, potiſſimum tamen in ætate provectis vix ulla arte eſt medicabilis: Hippocrat. *lib.* 5. *aphoriſm. ſect.* 2. *aphoriſm.* 7. ibique etiam Galenus, atque ex mente utriuſque Joannes Marinell. *apud Hiſpan. ſect.* 2. *aphoriſm.* 45. 1 2 3

Quo ſuppoſito ſequitur, quod Bartholomæus fuit inhabilis ad obtinenda beneficia, quodque proviſio illi facta, fuit ipſo jure nulla; Ægidius *in cap. cum inter Canonic. num.* 15. *de elect.* Hoſtienſis, Joannes Andreas & alii, quos refert Verallus *deciſ.* 236. *in princ. p.* 2. Ubi etiam dicitur, caducum eſse irregularem, cum impediatur promoveri ad Ordines, & promotus ſuſpendatur juxta textum cum Gloſsa *in cap. communiter*, 23 *diſtinct.* late Majol. *de irregular.* Irregularitas autem inhabilitat ad beneficia acquirenda, *c.* 1. §. 1. *de ſentent. excommunic. in* 6 Abb. *in c. cum noſtris*, *nu.* 22. *de conceſſ. præbend.* Rebuff. *de pacific. poſſeſſ nu.* 226. Silvan. *de benefic. p.* 3. *q.* 2. *num.* 11 facit *lex* 1. §. *caſum ff. de poſtul.* 4 5 6 7

Nec obſtat, quod iſtud vitium, ſeu iſte morbus non inhabilitet de Jure ad obtinendum Canonicatum, aut beneficium, in quo aliquis Ordo ſacer non requiritur, ea ratione, quod patiens talem morbum, non eſt ſuo facto criminoſus, aut irregularis, ſed ex accidenti; Verall. *dict. deciſ.* 236. Chiſan. *deciſ.* 94. faciunt tradita per Navar. *conſ* 14. *num.* 4. *de reſcript.* ex Innocent. *in cap. fin. de exceſſib. Prol.* Unde infertur, quod in hoc caſu Bartholomæus non erat inhabilis, quia dimidia portio non requirit ſuſceptionem & annexionem Ordinis ſacri; fuit enim reſponſum, quid ſit in aliis Eccleſiis, attamen in Eccleſia Salamantina, in qua exiſtit dimidia portio, de qua agitur, Ordinem Sacerdotalem eſse dimidiis portionibus annexum; ut dixit Rota *in cauſa Salamantina integræ portionis* 24. *Aprilis* 1582. *coram fœlicis memoriæ Clemente VIII tunc Rotæ Auditore*, & conſtat ex ſtatuto illius Eccleſiæ dato *in ſummario Franciſci num.* 3. Ubi etiam dicitur id obtinere ex immemorabili conſuetudine, atque iſta conſuetudo, tanquam magis laudabilis, eſt ſervanda; ut ſentit Concilium Tridentinum *ſeſſ.* 24. *cap.* 12. ubi jubet, quod annectantur Canonicatus & portiones ordinibus ſacris, ita ut dimidia pars ſaltem ſint Presbyteri. Ubi vero conſuetudo laudabilior habet, quod plures vel omnes ſint presbyteri, omnino obſervetur. 8 9 10

Non obſtat, quod dicitur, morbum quondam Bartholomæi non probari ex confeſſione Dominici, quæ minime pendet a voluntate confitentis; maxime cum Dominicus non reſtrinxerit, nec coarctaverit ſuam impetrationem ad illum modum vacandi; fuit enim reſponſum, quod in valore, & in aliis, quæ non pendent a confeſſione impetrantis, ſua tamen confeſſio nocet impetranti; Et quamvis ex clauſulis generabilibus poſſit Dominicus capere aliam vacationem, non ideo ſequitur, quod poſſit tollere illud, quod præciſe in ſua gratia narravit. 11

Deinde cum Dominici confeſſione concurrunt teſtes, etiam Medici, qui deponunt, vidiſse ſæpius Bartholomæum corruentem, & ex ore vomentem ſpumas, ita ut dubitari non poſſit, quin detineretur comitialis morbi affectionibus, quas tradit Cornelius Celſus *lib.* 2. *c* 24. 12

Nec

Nec facit, quod alii Medici dixerunt, morbum Bartholomæi non fuiſſe perpetuum, & incurabilem; Nam
13 ultra quod atteſtati ſunt contra ſententiam prædictam Hippocratis & Galeni: adhuc ſufficit ad effectum, de quo agitur, quod conſtet de exiſtentia illius morbi: & dictum Bartholomæum fuiſſe illo liberatum, debet probari ab allegante, ut dicit in terminis Abbas *in d. c. cum inter Canonicos, nu. 7. in fine*, poſt Joannem Andream Butr. & alios.

Non obſtat quod aliqui podagra vehementi, vel alio morbo perpetuo impediti, fuerint nihilominus a Capitulo proviſi de ſimilibus dimidiis portionibus Eccleſiæ Salamantinæ quando prius erant Sacerdotes, prout erat Bartholomæus, eo tempore, quo illi facta fuit proviſio de iſta dimidia portione: Nam quidquid ſit, an illud aſſumptum probetur, & an relevet;
14 Reſpondetur non eſſe parem rationem Epilepſiæ, & aliarum infirmitatum: quia Epilepſia, teſte Gal. *lib.*
15 *3. de laborantibus locis*, eſt intervallata mentis, & ſen-
16 ſuum cum læſione convulſio: quilibet autem, quamlibet mentis alienationem patiens, interdicitur exequutione Ordinis ob periculum & ſcandalum circa Sacramenta; Iſid. *libro tertio, quæſt. 82. artic. fin.* Archid.
17 & alii *in dict. capit. communiter*. Et quidem ſi olim ille morbus fuit dictus Comitialis, quia talis videbatur illa concidendi, ſeu corruendi deformitas, ut ubi cuicunque e populo ſuperveniret ſtatim Comitia dirimentur; magna cum ratione Sacræ Eccleſiæ Antiſtites cenſuerunt, ne huic vitio affectis Sacramentorum adminiſtratio committeretur.

Non obſtat quod Bartholomæus eſſet jam Presbyter,
18 cum enim ſtante illa poſſeſſione eſſet ab Altari remotus, & ab Ordinario expreſſe prohibitus, ne amplius celebraret, non debuit illi provideri de beneficio, per cu-
19 jus aſſecutionem denuo addiceretur, & reſtitueretur Altari: quod autem ad iſtas dimidias portiones deveniatur per aſcenſum & novum titulum, fuit dictum *in prædicta Salamantina coram Clemente octavo*, facit *deciſio* Rotæ 6. *numero primo, quinto & ſexto, de conſuet in nov.* Ballam. *deciſ. 63. numero quinto*, & conſtat manifeſte, ex quo per Capitulum fuit facta Bartholomæo nova proviſio.

20 Nec ſubſiſtit, quod per alium deſervire Bartholomæus potuiſſe: Nam ultra quod dici poteſt ſtatutum diſponens, quod dimidiæ portiones remaneant Sacerdotibus de Miſſa, requirere Portionarium, qui de tempore ſibi acquiſitæ portionis poſſit actu Miſſam celebrare, ac not. per Barboſ. *conſilio trigeſimo, numero octavo, lib. 2.* Abbas *in capit. cum in cunctis, §. inferiora, numero decimo*, & Decius *numero duodecimo de electi on.* Pariſ. *conſilio quinquageſimo, numero decimo ſepti-*
21 *mo, libro quarto*, cum iſta dimidia portio requirat reſidentiam, & etiam ex prædicto ſtatuto ſacerdotium, magis eſt quod Bartholomæus non inſerviviſſet ſufficienter per Vicarium; Lap. *alleg. 35. numero quarto, & alleg. 117. numero ſecundo*, Decius *in cap cum omnes, numero quinto & ſexto, de conſtit.* Abb. *in capit. pen. de Cleric. non reſid. num. 4.* Silv. *de benefic. part. 4. quæſtione 1. colum. 1. circa med.* facit Concil. Tridentin. *ſeſſ. 22. capit. 3. de reformat. & ſeſſ. 24. capit. 12. §. Præterea*, ibi, *omnes divina per ſe, & non per ſubſtitutos compellantur obire officia*.

Denique ipſemet Dominicus dixit in ſua impetratione, quod Bartholomæus non poterat adimplere miniſterium, & ſervitium Altaris: ſicque improbavit ſervitium, quod per Vicarium fieret. Atque ex his, utraque parte informante, fuit pro Franciſco reſolutum, &c.

Romana Bonorum Vener. 26. Junii 1609.

Coram R. P. D. Coccino.

SUMMARIUM.

1 *Curator dandus eſt, tam furioſo, quam mente capto.*
2 *Diſpoſitio juris in furioſo, procedit in mente capto.*
3 *Furioſus quis dicatur?*

4 *Mente captus quis dicatur?*
5 *Furor probari debet ab allegante.*
6 *Mentis ſanæ quilibet præſumitur.*
7 *Teſtibus deponentibus de ſana mente, magis credendum eſt, quam iis, qui de dementia teſtantur.*
8 *Teſtes deponentes de ſana mente habent juris præſumptionem pro ſe.*
9 *Dubium facti decidi debet ſecundum naturalem æquitatem.*

DECISIO XXX.

Et ſi curator nedum ſit dandus furioſo, verum etiam mente capto: quod enim jus ſtatuit in furio- 1
ſo, habet locum in demente, ſeu mente capto, & e- 2
contra; ut notat Fulgoſ. *in conſilio 29. ante num. primum, verſ. ſuper eo, quod quæritur*. Furioſus enim eſt 3
mente captus cum ſæva dementia & quadam veluti rabie; Mente captus vero eſt cum quieta dementia, Bal- 4
dus *in l. humanitatis, num. 15. verſ. venio, ad quartum notabile; C. de impuber. & aliis ſubſtitut.* ſequitur Fulgoſ. *dicto loco n. 1. verſ. nam eleganter*.

Tamen in caſu iſto non eſt locus curatori, qui de furore nullo pacto conſtat, qui debet probari ab 5
allegante, cum quilibet præſumatur ſanæ mentis, 6
ex allegatis per illuſtriſſimum Mantic. *de conjectur. ult. volunt. lib. 2. tit. 5. n. 2.*

Circa dementiam vero, licet probationes videantur 7
contrariæ; tamen magis eſt ſtandum teſtibus deponentibus contra dementiam, quia cum, ut dictum eſt ſu- 8
pra, quilibet præſumatur ſanæ mentis, in concurſu magis eſt ſtandum teſtibus, qui habent præſumptionem juris pro ſe; Baldus *in authent. omnes Peregrini, num. 10 in principio, Cod. commun. de ſucceſſion.* & late proſequitur Franciſc. Curtius *de Teſtibus, concluſion. 3. num. 22.*

Et ſi dicatur, quod ex depoſitionibus teſtium reſul- 9
tat dubium facti, quod debet decidi ſecundum naturalem æquitatem, ut per Bald. *loc. prox. alleg.* tamen, nec ulla æquitas ſuadet, quod in concurſu probationum magis credatur teſtibus deponentibus ſuper dementia, quam deponentibus ſuper ſana mente.

Romana ſtupri, ſeu dotationis, Veneris 19 Martii 1610.

Coram R. P. D. Sacrato.

SUMMARIUM.

1 *Stuprata puella præſumitur Virgo tempore carnalis cognitionis, niſi contrarium probetur.*
2 *Et declaratur hoc procedere, quando agitur civiliter ad effectum conſequendi dotem, ſecus ſi criminaliter ad effectum pœnæ.*
3 *Virgo præſumitur mulier, quæ pro Virgine tenebatur & reputabatur.*
4 *Virgo præſumitur puella, quæ recuſat ab aliis cognoſci.*
5 *Credo, verbum importat explicitam confeſſionem in principali.*
6 *Zelotypia, & ſuſpicio ſemper concomitantur impuros amores.*
7 *Virginitas præſumitur ex emiſſione ſanguinis in cognitione carnali.*
8 *Teſtes mulieres, viles, & inhoneſtæ admittuntur, & probant cum tormentis, & functis adminiculis in probatione ſtupri.*
9 & 10 *Stuprum non cauſatur ex attentatione facta a pueris.*
11 *Teſtis depoſitioni in judicio factæ magis ſtandum eſt, quam extra judicium.*

DECISIO XXXI.

In caſu ſtupri, quam Agatha civiliter, & ad effectum 1
dotationis intentat contra Sixtum, Domini reſolverunt conſtare de bono jure Domin. Agathæ, hoc eſt de virginitate, quando primum Sixtus illam carnaliter cognovit.

Primo, quia iſta eſt qualitas, quæ ineſt a nativitate, 2
& quæ per ſolum temporis curſum non mutatur; unde

præſumitur durare, niſi contrarium probetur; Cla-
rus, qui de communi, *in ſua praxi*, §. *Stuprum*,
verſ. ſed pone; alios plures refert Menoch. *de præſumpt.*
89. *per totam*.

Quibus non obſtant Marſil. *conſ* 7. Cæpoll. *conſ.* 57.
per totum; Quia loquuntur ad effectum pœnæ, & in
ſtatuto exorbitanti, ſecus ad effectum civilem, &
agente, ex diſpoſitione juris communis; & quidquid
in iſtis terminis dicere poſſent, attendenda eſt vera &
communis, de qua ſupra. Non etiam obſtat Burſat.
cum aliis ab ipſo allegatis, *conſilio vigeſimo*, *numero
decimo*. Quia non loquuntur in qualitate, quæ inſit a
natura, & ideo non faciunt ad propoſitum caſum.

3 Secundo, prædicta eo magis videbantur habere lo-
cum in hac muliere, quæ in domo civilium & hone-
ſtorum parentum, publice & palam tam in habitu,
quam in cæteris ſe gerebat pro virgine; unde talis præ-
ſumebatur; arguendo a contrario ſenſu, *in l. apud
Labeonem*, §. *ſi quis virgines*, *Digeſtis*, *de injuriis*; fa-
cit text. *in cap. ſi Judex*, §. *idemque eſſe cenſemus*, *de
ſent. excomm. in 6.*

4 Tertio fuit conſiderata confeſſio ipſiusmet Sixti in
judicio criminali, in qua dicit ſe crediſſe & habuiſſe
iſtam mulierem pro virgine, & addit optimam ratio-
nem, nempe quod ipſe in domo contigua habitans,
illam adamavit per tres annos, & ipſa eum; & cum
eam pluries ſollicitaſſet, illa ſemper negavit, ſe poſſe
illi complacere propter multos oculos, qui ſuper il-
lam invigilabant in domo paterna. Unde concludit,
quod ſi hoc non potuit ſecum, eſſe credibile, quod
neque potuerit cum aliis.

5 Non obſtat, quod Sixtus loquens de Virginitate
Agathæ utatur verbo, *Credo*, quia in principali illud
verbum importat explicitam confeſſionem, Gloſs. *in
cap. ex litteris*, *verbo occulta veritate*, *de jurejurand.*
Specul *titul. depoſit.* §. *ſexto tractandum*, *num.* 11. Bal-
dus *in l.* 1. *in fin Cod de falſ cauſ. adject. leg.* Abbas *in ca-
pit quoties*, *num.* 8. *de teſtibus*, Jaſon *in rubr. de jure-
jurand. num.* 10. *verſ. ſecundo adverte*, Decius *conſil*
47. *num.* 6. Maxime attenta ratione per illum expreſsa,
quæ ampliat dictum; ad tradita per Baldum *in l. Con-
venticula*, *num.* 6. *Cod. de Epiſcop. & Cleric.* Abb. *in
dict. cap. quoties*, *num.* 6. *de teſtibus*. Alexand. *con-
ſil.* 24. *num.* 14. *lib.* 2. Jaſon. *in l. fin. num.* 6. *ff.
de offic. procur. Cæſ.*

Minus faciunt alia, quæ in eodem examine ſubjun-
git Sixtus, ex quibus apparet, ipſum dubitaſse de ho-
6 neſtate Agathæ; quia non tollunt confeſſionem expreſ-
ſam, maxime roboratam ratione, de qua ſupra; ſed con-
cludunt quandam ſuſpicionem, ſive Zelotypiam, quæ
paſſiones nunquam abſunt ab iſtis impudicis amoribus.

Quarto pro Agatha multum facere videbantur duæ
7 fœminæ in cauſa criminali examinatæ, quæ explicitæ
dicunt *che Siſto ſvergino Agata*; & quod ipſa viderunt
ſigna virginitatis, & quod fuerunt etiam oſtenſa Si-
xto, qui non negabat ſtuprum, & hoc idem fatetur
Sixtus in ſuo examine, nempe quando primum cogno-
vit Agatham, ſibi oſtenſa fuiſse dicta ſigna, licet di-
cat potuiſse eſse procurata aliquo artificio muliebri;
qua reſponſione creditur poſse etiam evitari depoſitio
prædictarum mulierum.

Verum Domini, non obſtante hac poſſibilitate,
habuerunt prædicta ſigna pro relevantibus, ex quo Do-
ctores paſſim illa admittunt, nempe Gloſs. *in capit. ſa-
tis*, 33. *quæſt.* 5. Afflict. *deciſ.* 236. *num.* 3. Abb. Aretin.
& alii *in cap. propoſuiſti*, *de probat.* imo ipſamet ſacra
Pagina *in Deuteronom. cap.* 22. ibi, *& ferrent ſecum ſi-
gna virginitatis ejus ad Seniores Urbis.*

8 Et licet dicatur, dictas fœminas eſse viles, & for-
ſan inhoneſtas; attamen illorum dictum viſum fuit
Dominus multum conſiderabile, cum ſit adminicula-
tum ex confeſſione Sixti, *ad deciſ.* Cæſar. de Graſs. *nu.*
4 *&* 8. *de ſponſal. & matrimon.* & una illarum ſuſtinue-
rit in tormentis; quod diluit maculam; Felin. *conſil.*
36 *nu.* 9. Clarus *in prax.* §. *fin. quæſt.* 25. *in princip.* Et
quia in iſtis materiis non ſolent adhiberi perſonæ ho-
neſtæ; unde debent admitti teſtes, quales haberi poſ-
ſunt; Jaſon *in l.* 1. *in ſecunda lect. n.* 48. *& in fin. & nu.*
50. *Cod. de Sum. Trinit. & fide Cathol.* Decius *conſ.* 342. *n.*
2. *&* 3. Grammat. *conſil.* 50. *n.* 14 *in civilibus*.

Et illud, quod Agatha conſtituta in Monaſterio pro 9
exoneratione ſuæ conſcientiæ, confeſsa fuerit, ſe, an-
tequam Sixtus illam cognoſceret, fuiſse alias cogni-
tam per quendam puerum, dum iret ad ſcholam; fuit
reſponſum, talem cognitionem non concludere per-
neceſse amiſſionem virginitatis, cum potuerit eſse
ſimplex attentatum puerile, quod non cauſat ſtu-
prum; Baldus *in l. ſi quis non dicam*, *num.* 17. *Cod. de
Epiſcop. & Cleric.* Bene Majol. *de irregular. lib.* 1. *cap.* 29.
num. 34.

Et quod fuerit delictum puerile, fit veriſimile ex eo, 10
quod regulariter non admittuntur ad Scholas viri pu-
beres cum puellis viripotentibus, & ex fide Baptiſmi
Agatha erat ætatis tenerioris, unde virum admitte-
re non poterat.

Secundo prædicta atteſtatio Agathæ viſa fuit mul-
tum ſuſpecta, tanquam extorta clam, & contra con-
ſtitutiones Monaſteri, & ad inſtantiam Fratris Sixti,
ut ſcilicet idem Sixtus liberaretur a pœnis criminalibus,
quæ illi jam conſtitutæ in carceribus imminebant.

Tertio fuit dictum, quod quatenus in confeſſione
Agathæ, poſset fieri fundamentum, magis eſset at-
tentanda alia confeſſio, quam fecit in judicio, & in
qua contrarium dicit; tum quia judicialis; ad notata
in l. unica, *Cod. de confeſſ.* Gloſs *in l.* 1 *verb. apud Judi-
ces*, *ff. de interrogat act.* Abb *in cap ex parte*, *num.* 14.
de confeſſ. Tindar. *tract. de teſtament. cap.* 7 *nu.* 31. tum
quia prior; Grammat. *conſil* 59. *num.* 7. *in criminal.*
Cæſar. de Graſs. *deciſ.* 3. *num.* 3. *de ſponſ. & matrimon.*
facit text. cum *ibi* notat, per Bartol. *in l. generaliter*,
num. 16. *Cod. de non numerat. pecunia*, tum quia ma-
gis adminiculata; Abbas *in cap. literas*, *num.* 2. *de
præſumpt.* Roland. 40. *num.* 13. *lib.* 1. Gabr. *conſil.*
273. *num.* 4. *lib.* 1.

Ad aliud, quod Sixtus non cognoverit Agatham in
domo Patris, ſed in domo Lucretiæ, mulieris vilis & 11
parum honeſtæ, unde retorquetur præſumptio, de
qua ſupra in ſecundo fundamento fuit reſponſum ex
amore præcedenti, iteratis ſollicitationibus contra
honeſtatem Agathæ, de quibus ſupra, ex depoſitione
prædictæ Lucretiæ, quæ in tormentis ſuſtinuit ſe ad
inſtantiam Sixti ſolicitaſse Agatham ad diſcedendum
domo paterna, ex mediocritate temporis; Nam Six-
tus fatetur, *che in capo ad uno, ò doi giorni, che non la
vidde per caſa del Padre, la trovò à caſa di Lucretia*, &
ibi rem habuit cum illa; ex eo quod, ut idem fatetur,
Agatham ex poſt aluit & veſtivit, ſatis colligitur, vel
quod Agatha ad inſtantiam Sixti diſceſserit a domo
paterna, ut ipſamet deponit in ſuo examine; vel ſal-
tem quatenus diſceſserit ſponte, & ex cauſa indigna-
tionis cum ſuis parentibus, ut profitentur informantes
pro Sixto, diluitur ſuſpicio, quod in illa domo fuerit
ſtuprata, antequam Sixtus ad illam accederet, &c.

Taurinenſis Matrimonii, Veneris 2. Decembris 1611.

Coram R. P. D. Penia.

SUMMARIUM.

1 *Mulier annorum octo, & menſium decem, matrimonium valide non contrahit, niſi probetur prudens & diſcreta.*

2 *Ætas legitima a Legibus determinata requiritur in conjugibus pro validitate matrimonii.*

3 *Ætas annorum duodecim requiritur in fœmina pro contrahendo matrimonio.*

4 *Ætas annorum quatuordecim requiritur in maſculo, ut valeat matrimonium contrahere.*

5 *Matrimonium ad ſui validitatem requirit numerum annorum, pubeſcentiam corporis & potentiam coeundi.*

6 *Matrimonium quandoque contrahi poteſt, ante pubeſcentiam per verba de præſenti, ſed contrahentes debent eſſe pubertati proximi.*

7 *Pubertati proxima dicitur mulier, quæ in undecimo, vel circa duodecimum annum eſt conſtituta, ſecundum aliquos.*

8 *Puber-*

8 *Pubertati proximus dicitur, qui ab illa diſtat per ſex menſes vel minus ſecundum aliquos: & hac opinio venit amplectenda, num. 11.*

Et tenetur communiter a Doctoribus, n. 12.

Et approbatur a Rota, n. 13.

9 *Ætati alicui proximus dicitur, qui ab illa diſtat per ſex menſes.*

10 *Pubertati proximus dicitur, qui eſt circa finem pupillaris ætatis, vel ipſam exceſſit per tres dies, ſecundum Hoſt.*

14 *Pupillus dicitur, qui eſt in ætate diſtante a pubertate per ſex menſes tantum.*

15 *Impuberibus non eſt danda licentia contrahendi matrimonium, niſi ii ſint adeo proximi pubertati, ut malitia ſuppleat ætatem.*

16 *Pubertatis tempus anticipat potentiam coeundi.*

17 *Matrimonium contractum cum puella majori ſeptimo, & viripotente ſuſtinetur, licet non poſſit dici pubertati proxima.*

Contrarium, num. ſeq.

18 *Matrimonium contractum cum puella impubere ad hoc, ut ſit validum, non ſufficit quod puella ſit virpotens, ſed inſuper intelligat vim conſenſus conjugalis.*

19 *Malitia tunc dicitur ætatem ſupplere, quando in impubere, qui matrimonium contrahit, concurrit potentia coeundi, & ſcientia ejus, quod eſt matrimonii vinculo ligari.*

20 *Diſcretio eſt neceſſaria ad contrahendum matrimonium.*

21 *Diſcretio ad contrahendum matrimonium neceſſaria non qualibet ſufficit, ſed magna requiritur.*

22 *Diſcretio ad matrimonium neceſſaria præſumitur adeſſe, concurrente ætate pubertati proxima.*

23 *Matrimonium eſt invalidum, ſi contrahatur cum puella ætatis longe diſtantis a pubertate.*

24 *Diſcretio puellæ non bene probatur ex aliquo ejus dicto, cum potuerit inſtrui ad ſic dicendum.*

25 *Puella, quæ patitur ſe explorari, & tangi a viris, ad referendum ejus virginitatem, non diſcreta, ſed innocens & imbecillis judicii ex tali permiſſione apparet.*

26 *Inſpectio mulieris ad cognoſcendam ejus virginitatem, indignum, & indecorum eſt quod fiat a viris.*

27 *Matrimonium in dubio validum judicari debet.*

Declara, ut num. 28.

DECISIO XXXII.

DE menſe Julio anho 1609. Præpoſitus Collegiatæ Eccleſiæ Oppidi Corgnati, ſeu ille curam animarum regebat, & de licentia Archiepiſcopi Taurinenſ. matrimonialiter per verba de præſenti copulavit Franciſcum Mollum ætate & corpore habilem, & Catharinam Pomam in ætate octo annorum & decem menſium conſtitutam, prædictumque matrimonium per copulam carnalem ſubſequutam conſummarunt, ſicuti Periti Medici, & Chirurgi, qui puellam exploraverant, teſtantur, affirmantes ſe de conſenſu, & bona voluntate ejuſdem Catharinæ eam viſitaſſe, & vidiſſe apertas partes & obſtacula virginalia, quæ ibi in virginibus reperiri ſolent, & Chirurgos adhibito tactu exploraſſe virginis pudenda, quæ affirmaverat non ſenſiſſe dolorem; imo retuliſſe ſe, non ſenſiſſe amplius dolorem in actu copulæ, ſicut ſenſerat a principio. Unde prædicti Periti pariter retulerunt, ſe clare cognoviſſe, Catharinam fuiſſe defloratam, & carnaliter cognitam, nec propterea repertum ſignum aliquod lacerationis, aut violentæ violationis in pudendis illis partibus. Inſuper addiderunt in puella apparere initia pubertatis, videlicet teneram lanuginem. Obſtetrices etiam adhibitæ affirmabant, ſe viſitaſſe Catharinam, eamque reperiiſſe carnaliter fuiſſe cognitam, & adhibito tactu reperiiſſe aperta clauſtra virginalia.

Cæterum, quia Catharinæ tutores in Curia Archiepiſcopali querelam porrexerunt contra Franciſcum Mollum tanquam raptorem, & ejuſdem Catharinæ violatorem, Archiepiſcopus eandem Catharinam ſub ſequeſtro poni mandavit a quo prætenſi conjuges, cum ad Nuncium Apoſtolicum appellaſſent, Nuntius ad eundem Archiepiſcopum cauſam remiſit, & cum ab hoc decreto iterum conjuges appellaſſent, cauſa introducta in Rota. Dominus Cardinalis Lancellotus, tunc Auditor die 8. Maji 1601. dubitavit, an conſtaret de validitate Matrimonii, & tunc cauſa fuit dilata, quoniam valde tunc fuerat dubitatum, an Catharina
eſſet prudens & diſcreta: nam in tam tenera ætate,
niſi accedat diſcretio, non contrahit validum matri- 1
monium: ideo, ut veritas exploraretur, petita fuit Remiſſoria, & ſub die 26. Aprilis 1610. fuit in Rota conceſſa, qua reproducta, propoſito iterum dubio an conſtaret de valido matrimonio? eoque propoſito ſub die 22. Junii, cauſa fuit remiſſa ad Kalendas, & die 2. Decembris iterum propoſita, Rota contra Franciſcum Mollium, & Catharinam Pomam prætenſos conjuges ſolum informantes non conſtare de valido matrimonio, reſpondit.

Primo quia cum ad matrimonium valide contrahen- 2
dum legitima ætas legibus, vel Canonibus determina-
ta, requiratur, *cap. 1. de deſponſ. impub.* nempe in fœ- 3
mina annus duodecimus, *cap. continebatur. de deſpon-* 4
ſat impub. in maſculo autem annus decimus quartus, *cap. atteſtationes, & cap. ex litteris, eo tit.* quæ ætas ita a Sacris Canonibus conſtituitur, ut tunc conjuges habiles ad copulam, & ad conſenſum conjugalem mutuo præſtandum præſumantur, *cap. puberes, de deſp. impuber.* ubi id notant communiter Gloſs. & Doctores; in hoc caſu puella longo tempore a pubertate diſtabat, videlicet ad minus duobus annis & duobus menſibus.

Secundo, quia tria regulariter requiruntur ad effe- 5
ctum, ut matrimonium valide contrahatur, videlicet annorum numerus, pubeſcentia corporis, & effectus potentiæ coeundi: ita communiter Canoniſtæ *in d. c. puberes*, ubi Antonius de Butr. *num. 2.* Panormitanus *n. 3.* Alexander de Nævo, *n. 3.* Ancharanus *n. 3.* Præpoſitus *n. 2.* in hoc autem caſu ita omnia defeciſſe videbantur; nam annorum numerus a Sacris Canonibus & legibus civilibus deſideratus proculdubio deerat: pubeſcentia corporis erat imperfecta; nam ex aſſertione peritorum lanugo in partibus pudendis ſolum oriri incipiebat; & licet potentia coeundi ex eorundem aſſertione non defuiſſet, de erat tamen diſcretio, ut mox patebit.

Tertio, quamvis ante completam pubertatem vali- 6
de quandocunque poſſit contrahi matrimonium per verba de præſehti, contrahentes tamen pubertati proximi eſſe debent, *cap. continebatur §. ſi autem fuerint*, ibi, *ætati proxima, & cap. de illis*, ibi, *quod ſi ita fuerint ætati proximi, de deſponſ. impub.* ubi communiter Canoniſtæ.

Pubertati autem proximæ puellæ ad hunc effectum 7
dicuntur, quæ vel in undecimo vel circa duodecimum
annum ſunt conſtitutæ, ut eſt expreſſus textus *in dict. cap. continebatur, §. ſi autem*, ibi, *ſi autem fuerit ætati proxima, ut in undecimo, vel circa duodecimum annum*, ut notant *ibi* Canoniſtæ cum Glosſ. *in verb. proxima*;
affirmantes, proximam pubertati dici, quæ diſtat a 8
pubertate per ſex menſes, vel minus. Sic Innocentius
ibidem, *num. 2.* ubi eam puellam dicit eſſe proximam 9
pubertati, quæ habet undecim annos completos cum dimidio; Et ratio eſt inquit, quia legitima ætas ad contrahendum matrimonium, ſunt undecim anni completi, & non incepti tantum; & quia circa hoc aliæ Gloſſæ variant, addit *ibidem* Innocentius, hoc eſſe tenendum, quidquid dicant aliæ Gloſſæ; non tamen negat, quin poſſit contrahi matrimonium, ſi ante duodecimum, vel undecimum annum impuberes eſſent conjuncti, & aliqua præſumptio appareret pubertatis, Gloſſa *in dict. capitulo, continebatur, in verb. proximama*: ubi expreſſe affirmat, proximam pubertati dici, quæ diſtat a pubertate per ſex menſes, vel minus per textum *in leg. non tantum, ff. excuſat. tutor.* Ancharanus *ibidem, q. 2. num. 4.* Franciſcus Cardinalis Zabar. *num. 6. in fine, quæſt. 1.* Panormitanus *num 9. ſuper gloſſ. in verb. proxima*; ubi ex ſententia Gloſſæ ponit concluſionem, eum dixi proximum alicui ætati, cum ab illa diſtat per ſex menſes, vel minus, licet circa finem mutare videatur, Alexander de Nævo,

n. 22. Antonius de Butrio *n.* 10. ubi ſequitur Innocentium: Marianus Socin. *in cap. puberes*, & *n.* 38. *de deſponſatione impuber.* ubi pro hac parte allegat antiquos Canoniſtas, Tancredum, Vincentium, Innocentium, Joannem Andream & alios.

Et in materia matrimoniali tam circumſpecte locuti ſunt, & ſenſerunt antiqui Canoniſtæ, ne in tanto Sacramento contingeret error: ut Hoſtienſ. *in dict. cap.*
10 *continebatur*, *num.* 1. dixerit pubertati proximum dici illum, qui eſt circa finem pupillaris ætatis, vel ipſum exceſſit per tres dies.

Et licet hæc ſententia Hoſtienſis communiter non teneatur, ut notavit Panormitanus *in dict cap. continebatur*, *n* 9. & jura per eum allegata, loquuntur in alio caſu, ut notavit *ibidem* Alexander de Nævo, *num* 22.
11 nihilominus tamen inde ſumitur argumentum, quod in iſta materia non ſunt facile amplectendæ aliæ Gloſſæ, & doctrinæ Doctorum juris Civilis, aliter definientes articulum de proximo pubertati, & præſertim *in l. pupillus*, *ff. de regulis jur.* & in *§ in Summa*, *Inſtit. de obligat quæ ex delicto naſcuntur*: Sic dixit in terminis Rota apud Puteum *deciſ. 66. incip. 26. n. 3. ib. 4. verſ & quidquid ſit in alia materia.*

12 Communem vero ſententiam Innocentii, & prædictæ Gloſſæ *in dict. cap. continebatur*, amplexi ſunt in hac materia matrimoniali alii Viri graves, etiam ſanctitate inſignes, ut ſanctus Raymundus de Penna forti *in Summa*, *lib.* 4. *tit* 1. *de ſponſalibus*, §. 5. *verſ. videtur autem*, & idem Cardinalis Zabarella *conſil.* 4. *incip Dico quod ſponſalia*, *num.* 2. *verſ. quod autem puella*.

13 Et quod tollere videbatur omnem difficultatem, erat auctoritas Rotæ apud Puteum *prædicta deciſ* 66 *lib.* 2. ubi in cauſa contingenti de anno 1543. affirmavit, proximum pubertati dici in hac materia; qui ſex menſes diſtat a pubertate; quæ ſententia firmiſſime probatur per text. *in leg. non tantum Digeſtis*, *de excuſat. tutor* quem allegat Gloſſ. *in dict. cap. continebatur*, *in verb. proxima*, ubi Juriſconſultus eos pupillos dixit
14 eſſe prope pubertatem, quorum ætas diſtat a pubertate tantummodo per Semeſtre tempus, id eſt per ſex menſes, ut *ibidem* Gloſſ. interpretatur.

15 Et ideo Practici ſolent dare ſalubre conſilium, quod Epiſcopi non debent leviter concedere facilitatem impuberibus contrahendi matrimonium, niſi ita fuerint ætati proximi, quod malitia ſuppleat ætatem: ut recte notavit M. Antonius Genuenſis, Epiſcopus Montis Marani, *in praxi Archiepiſcopali Curiæ Neapolitanæ*, *cap.* 104. *in ſecunda impreſſione*.

Et quoniam informantes pro iſtis prætenſis conjugibus valde laborabant in perſuadendo matrimonio, quia inter eos copula carnalis fuit ſecuta, quam ad hunc effectum frequenter commemorant Canoniſtæ *in cap. puberes*, & *in cap. continebatur*, & *in cap. a nobis*, & *in cap. de illis*, *de deſponſat. impub.* & *in cap. finali*, *de eo qui cognov. conſanguin. uxor. ſuæ*. Super quo articulo valde obſcure, & intricate loquuntur.

Et quidam tantum huic copulæ aliqui DD. tribue-
16 runt, ut Panormitanus *in dict. cap. a nobis*, *num.* 3. dixerit, potentiam coeundi anticipare tempus pubertatis, & conſequenter copulam habitam inter minores conſummare matrimonium: & Marian Socin. *in dict. cap. puberes*, *num* 23. *concluſ.* 2. dixerit, quod ſi cla-
17 rum eſt, & appareat, puellam majorem ſeptennio eſſe viripotentem, matrimonium cum ea contractum tenere debeat: nec hoc caſu tractandum eſſe, utrum ſit, vel non ſit proxima pubertati, cum ſatis ſit, quod appareat eſſe viripotens: *dict. cap. a nobis*, *de deſponſat. impuber.*

18 Ideo Rota ultra potentiam coeundi ad validum matrimonium contrahendum cum impuberibus, diſcretionem & intelligentiam poſtulavit, ut mulier impu-
19 bes ſic eſſet prudens & diſcreta; ut intelligeret vim conſenſus conjugalis, & quid eſſet matrimonii vinculis alligari: utrumque enim cenſuit Rota contineri ſub nomine *malitia*, ſeu prudentiæ ſupplentis ætatem, de qua ſæpe Canones in hac materia loquuntur: & ſignanter *in cap. de illis*, *il.* 2. & *in cap. finali*, *de deſponſ. impuber.*

20 Nec dubium, quin diſcretio ad matrimonium contrahendum ſit neceſſaria: S. Thom. *in* 4. *ſentent. diſtinct.* 36. *quæſt. unic. artic* 5. Panormitanus *in cap. de illis*, *il* 2. *num* 4 *deſponſ. impuber.* ubi Alexander de Nævo, *num.* 6. Baptiſta Trovamala *in Summa Roſellæ*, *in verb. Matrimonium* 2. *numer.* 2. Angel. de Clavaſio *in Summa in verb. Matrimonium* 3. *impedim.* 16. *numer.* 8. Sylveſter *in Summa in verb. Matrimonium* 3. *quæſt.* 2. Joan. Tabienſis *in Summa in verb. Matrimonium* 2. *quæſt.* 6. *num.* 7. Brunellus *de ſponſalibus concluſion.* 4. *numero ſexto*. Scotus *libro* 4. *ſentent. diſt* 35. *quæſt. unica*, *art.* 5. *verſ. quod ſi rurſus*, & *in ſolut ad* 2. *argumentum*: Covarruvias *in Epitome libro quarto*, *Decretal p.* 2. *c.* 5. *num.* 3. Vigerius *in Inſtitut. cap.* 16. §. 7. *verſ. ad finem*: Anton. Cuccus *lib.* 5. *inſtitut majorum tit.* 12. *num.* 256. Henric. Henriquez *lib.* 11. *de Matrim. cap.* 13.

Multi autem Doctores non fuerunt contenti affir- 21
mare, ad hunc effectum contrahandi validum matrimonium, requiri in impubere quamlibet prudentiam, & diſcretionem, ſed multam poſtulaverunt. Nam Panormitanus *in dict. cap. continebatur*, *numero ſexto*, *de deſponſation. impuber. verſ ſed mihi ſatis placet*, de hac materia differens, hanc poſuit concluſionem; quod ſi puella eſt minor ſeptennio, quantumcunque fuerit cognita, non dicatur cum illa matrimonium conſiſtere; quia non videtur habere conſenſum aptum ad diſcernendum quid ſit Matrimonium, niſi ſit multum doli capax.

Summa Roſellæ *præcitato loco*, ad præſtandum conſenſum aptum ad Matrimonium contrahendum, cenſuit puellam debere eſſe multum diſcretam, & doli capacem: Sylveſter *loco præcitato*, eandem multum diſcretam puellam poſtulavit, ut poſſet diſcernere vires Matrimonii: Govarruvias *præcitato loco*, *numero tertio*, *verſ. quibus etiam ſub infertur*, maximam poſtulat diſcretionem, quia ex potentia coeundi non eſt judicandum Matrimonium.

Et quamvis prædicti Doctores de minore ſeptennio loqui videantur; illorum ratio majoribus etiam ſeptennio applicatur, cum diſcretio ad matrimonium ne- 22
ceſſaria præſumitur ſolum ex ætate pubertati proxima.

Unde cum hæc puella longe diſtaret a pubertate, 23
Rota cenſuit non potuiſſe cum illa validum matrimonium contrahi: quod alias definierat *in cauſa Hipporegien. Matrim. die* 11. *Decembr.* 1589. *coram R. P. D. Comitulo*, ubi in cauſa, quæ tunc agitabatur inter Philibertum Venuſtum, & Veronicam Malgradam, puellam majoris ætatis, quam eſſet hæc Poma, habebat enim annos novem, & menſem unum cum dimidio pronunciavit copulam cum ea ſubſecutam, non fuiſſe ſufficientem ad inducendam validitatem matrimonii.

Non obſtabant in contrarium allegata, & in primis teſtes vigore præſertim Remiſſoriæ examinati probantes maximam hujus puellæ diſcretionem ad intelligendas Matrimonii vires, & ad cognoſcendum, quid eſſet vinculis matrimonii obligari, etiam de tempore, quo primo fuerat prætenſum Matrimonium inter ipſam, & Franciſcum contractum: quia fuit reſponſum.

Primo, puellam ad ſuggeſtionem ſibi ſubminiſtratam quædam dicere potuiſſe, quæ aliqualem ejus ſo- 24
lertiam indicarent, quale erat illud, quod nolebat alium maritum, cum nollet eſſe meretrix.

Secundo, fuit reſponſum, omnium teſtium dicta ad unum potiſſimum finem tendere, videlicet ad effectum Catharinæ erga Franciſcum indicandum; & quod non licebat eo marito retento alium aſſumere, ne diceretur meretrix: quæ tamen Rota non judicavit ſufficere ad arguendum diſcretionem requiſitam ad matrimonium contrahendum in tam puerili ætate. Iſta enim a Franciſco Doctore cupiente habere divitem puellam in uxorem, ipſi facile, nec non teſtibus inculcari atque ſuggeri potuerunt. Diſcretio autem requiſita per diverſas alias interrogationes circa alias materias per prudentem Judicem inveſtiganda fuerat.

Tertio fuit reſponſum, contra dictu teſtium argui po- 25
tius ejuſdem Catharinæ ineptiam, ex quo ipſa ſponte exhibuit ſe videndam, & palpandam, nedum Obſtetricibus, ſed etiam Medicis & Chirurgis, qui etiam adhibito

adhibito tactu circa pudenda, ejus virginitatem & violationem exploraverunt: nam ſi diſcreta prudens fuiſſet, non permiſiſſet ſe ita indigne tractari; quem-
26 admodum Rota indignum exceſſum judicavit in adhibitione virorum ad exploranda pudenda muliebria; quod Principes Seculares tanquam indignum & indecorum tam in maribus quam in fœminis, etiam antiqui judicarunt & prohibuerunt: §. 1. *verſ. pubertatem, Inſtitution. quibus mod. tutel. finitur, leg. fin. Cod. quando tutor. vel Curat. eſſe deſin.*

Minus obſtabant decantatæ hiſtoriæ ex SS. Gregorio & Hieronymo, & aliis, quos refert Covarruvias *præcitato loco*. Quia præterquam quod fortaſſis ſunt incertæ, ut cenſet Franciſcus Connanus *lib. 8. comment. Juris Civilis cap. 3.* & Covarruvias *præcitato loco*: quamvis eſſent certæ, non inferunt ad validitatem matrimonii.
27 Poſtremo non obſtabat, quod cum ageretur de matrimonio, in dubio pro matrimonio videbatur pronunciandum, & arbitrium judicantis, ſtat potius ad favorem Matrimonii, præſertim cum multi Canoniſtæ pronunciaverint hunc caſum, Judicis arbitrio relinquendum, an ſcilicet conſtaret de diſcretione impuberum: Joannes de Anania *in cap. 1. de delictis puerorum*. Antonius de Butrio *in cap. atteſtationes in fin. de deſponſat. impuber.* Panormitanus, & Præpoſitus *in cap. continebatur, eodem titulo*: Quia fuit reſponſum
28 cum Covarruvias *præcitato loco* hoc arbitrium Judicis ante illam ætatem, ex communi opinione definitam non eſſe paſſim exhibendum; quinimo Judicem, qui ante illam ætatem arbitrari debet, puerum eſſe proximum pubertati, maximis adducendum eſſe conjecturis, & tandem raro id agere debere.

Secundo dictum fuit, periculoſum eſſe in hac materia unius, vel alterius Judicis arbitrium.

Tertio fuit dictum, magnorum tribunalium arbitrium tutius eſſe, & magis ab omni periculo abeſſe.

Poſtremo fuit dictum, Rotam ex deductis tuto pronunciaſſe contra Matrimonium, quia revera hæc puella inſpecta ejus ætate, & aliis circumſtantiis ſupra deductis, non apparebat ita diſcreta, qualem requirunt Doctores, ad effectum, ut poſſet vires Matrimonii intelligere.

Et ita, &c.

Bononienſis Profeſſionis Veneris 9. Decembris 1611.

Coram R. P. D. Ubaldo.

SUMMARIUM.

1 *Profeſſio valida dicitur, ſi emanavit in ætate legitima poſt annum profeſſionis cum ſolemnitatibus requiſitis.*
2 *Profeſſio de Jure Communi non vitiatur per morbum, quantumvis graviſſimum.*
3 *Profeſſio vitiatur propter morbum caducum, ſi ita diſponant conſtitutiones Religionis.*
4 *Proteſtatio tollit conſenſum ab actu.*
5 *Conſenſus Religionis requiritur in poſſeſſione Religioſi.*
6 *Profeſſionis actus eſt ultro citroque obligatorius, tam ex parte Religionis, quam Religioſi.*
7 *Morbus caducus, ut invalidet profeſſionem, probari debet de tempore ſequutæ profeſſionis.*
8 *Morbus caducus non probatur per teſtes deponentes, vidiſſe quem in terram cadere.*
9 *Vertigo tenebricoſa habet eadem fere accidentia, quæ habet morbus caducus.*
10 *Vertigo tenebricoſa facit patientem cadere in terram.*
11 *Morbus caducus non probatur ex eo, quod quis ſoleat cadere in terram, ſed bene morbus ſimilis, vel propenſio ad illum.*
12 *Teſtes habentes affectionem ad cauſam, repelluntur vel ſaltem in concurſu aliorum ſunt minori fide digni.*
13 *Teſtes qui non ſunt periti in re medica, non poſſunt deponere de qualitate infirmitatis.*
14 *Medici, ut probent qualitatem morbi, deponere debent per ſenſum corporis; nempe quod viderint infirmum, ita ut morbi qualitatem judicare potuerint.*
15 *Morbi qualitas ex accidentibus potiſſimum dignoſcitur.*
16 *Probatio plena requiritur ad effectum invalidandi profeſſionem.*
17 *Peritorum judicio ſtandum eſt.*
18 *Confeſſio extrajudicialis probata per tres teſtes, ſatis probat.*
19 *Morbum caducum patientes, impoſſibile eſt, quod frequentiſſime non cadant.*
20 *Morbum caducum patientes exacto 22. ætatis anno vehementius anguntur.*
21 *Morbus caducus vix eſt aliqua arte medicabilis.*
22 *Morbus caducus ab antiquis appellabatur Herculeus, propter ejus vim.*
23 *Proteſtatio non probatur per teſtes habentes intereſſe in cauſa.*

DECISIO XXXIII.

Domini dixerunt profeſſionem a Joſepho Maria emiſſam in Venerabili Religione Fratrum Minorum fuiſſe validam, cum eſſet ab eo facta in ætate legitima, & poſt annum probationis, cum ſolemnitatibus requiſitis; *cap. 1. de Regul. lib. 6. cap. ad Apoſtolicam eodem titulo, cap. cum Gonſaldus, 17. quæſt. 2.* Speculat. *in tit. de Regular. n. 1. & ſequentibus*, Rota *deciſ. 216. nu. 3. part. 2. diverſ.* & habetur per ſacrum Concil. Trid. *Seſſ. 25. de Regul. cap. 15. & ſequentibus*. 1

Neque de jure communi obſtare videbatur allegatus morbus caducus in Joſepho, cum quilibet morbus etiam graviſſimus non vitiet profeſſionem; ut dicit Gloſſ. *in cap. ſicut tenor, in verbo extra mentem, de Regular.* & probatur *in cap. ſicut nobis*, ubi Butr. Abb. & alii communiter; *cap. portrectum eodem tit.* 2

Unde difficultas oriebatur ex conſtitutionibus dictæ Religionis, quatenus eſſent confirmatæ a Papa, per quas expreſſe cavetur, ut Novitii profeſſio laborantis tali morbo, ſit prorſus irrita, juxta *conſil.* Navarr. 25. *de Regular. num. 2. & lib. 3. ejuſdem conſil. 30.* & ex eo quod proteſtatio dicebatur emiſſa a Fratribus in ipſo actu profeſſionis, juxta formam dictarum Conſtitutionum, ex qua videbatur deficere conſenſus Fratrum, & Religionis, caſu, quo iſte profeſſus laboraret morbo caduco; qui tamen conſenſus neceſſario debet intervenire, cum actus profeſſionis ſit ultro citroque obligatorius. Abbas *in cap. porrectum ſub num. 10. de Regular.* Navarr. *conſil. 26. num. 16. eodem tit. & conſil. 27. num. 2. de voto* Ruin. *conſil. 128. num. 3. lib. 1.* Menochius *de præſumpt. lib. 6. præſumpt 83. nu. 21. & ſeq.* cum aliis per Honded. *conſil. 38. n. 5. lib. 2.* 3 4 5 6

Sed hæc non videbantur DD. obſtare; quia non fuit probatum, Joſephum laboraſſe tali morbo, tempore profeſſionis, prout erat neceſſarium; Gloſſ. *in dict. cap. ſicut tenor, in verbo, extra mentem, & ibi* Doctores *ſupra* allegati Bero *conſil. 28. num 12. lib. 1.* Rota *deciſ. 107. num. 24. parte 2. diverſ.* Honded. *dict. conſil. 78. num. 72. lib. 2.* 7

Neque obſtant teſtes examinati pro parte Ioſephi ad probandum, quod ipſe etiam ante profeſſionem & de tempore pueritiæ laborabat dicto morbo, & quod viderunt eum in terram cadere, & alia ſigna recenſent ejuſdem morbi; quia fuit reſponſum, eos non neceſſario concludere de morbo Comitiali, vel caduco; cum adſint alii morbi ſimiles, & cauſantes eadem fere accidentia, ut eſt Vertigo, quam appellant tenebricoſam, quæ facit patientem in terram cadere. Unde ex hoc non infertur morbus caducus, ut fuit reſolutum *in cauſa Leodienſ. fructuum 31. Maii 160*, *coram bon. mem. Litta.* cujus copia data fuit; ſed ſolum ſimilitudo dicti morbi, vel ad eum propenſio; ut fuit dictum *in Pampil. Abbatia 20. Junii 1603. coram R. P. D. meo Ludoviſio.* 8 9 10 11

Accedit quod dicti teſtes partim ſunt fratres ejuſdem Monaſterii, & ideo aliquo modo intereſſati; Natt. *conſil. 672. n. 58. lib. 4.* Præſertim cum dicant, ſe habere affectionem ad cauſam *in Summario Anton. num. 3.* quo caſu teſtes repelluntur, Pariſ. *conſil. 25. n. 20. lib. 2.* 12

Rota

Rota *deciſ.* 336. *nu.* 4. *part.* 1. *diverſ.* vel ſaltem in con-
13 curſu aliorum multum minuitur de eorum fide : Af-
flict. *deciſion.* 400. *num.* 8. præterquam quod cum non
ſint periti , non videntur poſſe deponere de tali in-
firmitate : Anchar. *conſil.* 330. *num.* 6. Aretin. *conſil.*
142. *num.* 14. *verſ. ſed tamen bis non obſtantibus*, Rota *in
eadem Leodienſ. fructuum* , 14. *Aprilis* 1606. *coram Lita* :
14 partim vero , licet ſint Medici & periti , tamen non
deponunt niſi per modum reſponſi ſuper facto eis pro-
poſito , non autem per ſenſum corporis , per quem
morbi qualitatem dijudicare potuerint , quæ ex acci-
dentibus potiſſimum dignoſcitur : juxta tradita *in cap.*
15 *communiter*, 33. *diſtinct.* & *ibi* Archidiac. & alii *in d.
Leodienſ. fructuum*, 30. *Maji* 1604. in ea verificatur ,
quod accidentia expreſſa in illo caſu concurrant in hoc
16 Fratre, & tamen ad effectum invalidandi profeſſio-
nem requiritur plena probatio : Mohedan. *deciſione
3. Regul.*

Tolli autem videbatur omnino fides dictorum te-
ſtium ex aliis pro contraria parte inductis, qui ſunt
numero plures conteſtes, & periti in Arte, nec con-
ſtat eos habere aliquam affectionem ad cauſam :
Nam in primis plures teſtes dicunt hunc Fratrem ſo-
litum præſentire morbum ſuum eique occurrere ,
vel alicui rei inhærendo , vel comedendo , vel ſe-
dendo , vel aliud ſimile faciendo : & ſolitum recor-
dari accidentium , quæ ſibi occaſione dicti morbi eve-
nerant. Et tamen Medici deponunt *in Summ. Anto-
nii* , *num.* 8. quod patiens talem morbum non recor-
datur de ejus initio , ſicut etiam Medici , qui dictum
Fratrem viſitarunt , deponunt , illius accidentia non
fuiſſe morbi, caduci , ſed vertiginis ; ut ſupra : quo-
rum judicio tanquam in arte peritorum ſtandum vi-
detur : *l. ſeptimo menſe* , ubi Bart. *in l.* 1. *num.* 4. *ff. de*
17 *ventr. inſpic* Rota *deciſ.* 107. *n.* 8. *part.* 2. *diverſ.* & fuit
in noſtris terminis dictum *in dict. Pampilonenſ. Abba-
tiæ coram Domin. meo Ludoviſio*.

Accedit etiam confeſſio ipſius Joſephi Mariæ ante
litem motam , quod ipſe tali morbo non laborabat ,
ſed finxit ſe laborare, ut de Religione exiret : ut *in
Summ. Antonii* , *n.* 2. quæ confeſſio probata per tres
18 teſtes , ſatis videtur probare ſecundum magis commu-
nem opinionem , de qua Hieronymus Gabriel. *conſil.*
40. *num.* 57. *lib.* 2. præſertim cum duo ex dictis teſtibus
ſint Religioſi , & ex iis unus ex eadem Religione Mi-
norum , quibus magis creditur : Caſtrenſ. *conſil.* 143.
Viſo proceſſu , *col. ult. verſ. dictum ergo* , *lib.* 2. Aymon.
conſ. 169. *num.* 3. & iſta confeſſio etiam redditur veriſi-
milis ex eo , quia iſte Frater alias aufugit ex ſeptis
Religionis , & fuit eo nomine condemnatus , ut *in
dict. Summ. num.* 13.

Ultimo conſiderabant Domini , teſtes , qui dicunt
dictum Fratrem per triennium & ultra ante poſſeſſio-
nem aliquid non fuiſſe paſſum : ex quo ſequitur , vel
quod ille non eſſet morbus caducus , quem patientes
19 impoſſibile eſt non cadere frequentiſſime ; & exacto
20 vigeſimo ſecundo ætatis anno anguntur vehementius;
ut teſtes periti deponunt *in dicto Summario* , *num.*
21 11. & talis morbus vix ulla arte eſt medicabilis, ut ex
mente Hippocratis , & Galeni fuit dictum *in cauſa Sa-
lamantinæ dimidiæ portionis* , 23. *Januari* 1609. *coram*
22 *Dom. meo Marcomontio*, & propter ejus vim , & ma-
gnitudinem, *Morbus Herculeus* a Veteribus appella-
batur , teſte Galeno *in lib.* 6. Hippocrat. *de morb.
vulg. comm.* 6. quem refert , pluribus aliis ad pro-
poſitum congeſtis , Briſon. *lib.* 3. *de verbor. ſignifi-
cat. in verb. Comitialem morbum* : vel quod tali mor-
bo , quicunque eſſet , fuiſſe liberatus ; ut fuit dictum
in dicta Pampilonenſ. Abbatiæ 20. *Junii* 1603. *coram Do-
mino meo Ludoviſio*.

Nec obſtat prædicta proteſtatio : quia videbatur
non ſufficienter probari ; cum de ea deponant tantum
Fratres ipſi intereſſati , & affectantes victoriam cauſæ ,
ut ſupra dictum eſt cum tam in illo actu profeſſionis
adfuerint plures laici , quorum nullus hoc deponit :
23 ut *in dicto Summario num.* 12. Ultra quod non pro-
bato morbo caduco , ut ſupra dictum eſt , prote-
ſtatio illa nihil operatur.

Ex quibus & aliis allegatis per informantes DD.
concluſerunt pro validitate profeſſionis , quæ etiam
videbatur tutior opinio pro exoneratione conſcientiæ
dicti Fratris, & animæ ſalute

Melitenſis Teſtamenti Veneris 17. Februarii 1612.

Coram R. P. D. Manzanedo.

SUMMARIUM.

1 *Furioſus, & mente captus, activam teſtamenti factio-
nem non habent.*
2 *Furioſus, & demens nemo præſumitur, ſed ſanæ mentis,*
3 *Dementia concludenter probanda eſt.*
4 *Mentis ſanitatem in Teſtatore ſufficit adeſſe tempore
teſtamenti.*
5 *Mentis ſanitas præſumitur in teſtatore, cui infirmitate
adminiſtrata fuerunt Sacramenta.*
6 *Imbecillis, & mentis vigorem ætati correſpondentem non
habens, non prohibetur contrahere, & teſtari.*
7 *Conſanguinei in cauſa civili admittuntur ad teſtifican-
dum maxime ſi habeant conteſtes.*
8 *Teſtes deponentes de dementia non probant, niſi eorum
depoſitionis rationem afferant.*
9 *Dementia non probatur publica voce, & fama, ubi
concurrat ſpecialis probatio ſanæ mentis.*
10 *Teſtibus deponentibus de ſana mente magis creditur,
quam deponentibus de dementia.*
11 *Dementia probanda eſt de tempore teſtamenti, ubi agi-
tur de invaliditate ipſius ex capite dementiæ.*
12 *Teſtimonium rite & recte factum ſi appareat ex il-
lius inſpectione, tempore ſanæ mentis factum præ-
ſumitur.*
13 *Maritus poteſt ſermone maritali ſuadere uxori, ut ip-
ſum hæredem inſtituat.*

DECISIO XXXIV.

CUm contra teſtamentum Hieronymæ opponere-
tur de invaliditate ex capite, quod teſtatrix eſſet
mente capta & dementis ; Dubitavi an dictum teſta-
mentum eſſet nullum? Et Domini pro illius validita-
te reſponderunt.

Licet enim certi juris ſit, furioſum , & mente ca- 1
ptum , non haberi teſtamenti factionem activam, *leg.*
2. *§. furioſus* , *Digeſtis* , *de jure codicill. leg. ne codicillos* ,
Cod. de Codicill. leg. furioſum , *Cod. qui teſtament. facere
poſſ. cap. fin. de ſucceſſ. ab inteſtato*, & utrobique Doctores.

Nihilominus etiam eſt indubitati Juris, neminem 2
dementem , ſed potius ſanæ mentis præſumi : text. *in
d. l. ne codicillos* , & *ibi* Bald. Pariſ. *conſ.* 87. *in princip.
lib.* 3. Menoch. *de præſumpt. lib.* 1. *quæſt.* 18. *nu.* 6. & qui
contrarium aſſerit , ad illius probationem tenetur : ju-
xta text. *in dict. leg. ne codicillos* , *&* *in dict. cap. fin.* De-
cius & alii *in dicta leg. ſi furioſum* , *n.* 20. & Pariſ. *ubi
ſupra* , *num.* 3. & Menochius *n.* 7. Quin & concluden-
ter probanda eſt dementia, Bartol. *in l. poteſt* , *nu.* 15. 3
ff. de hæred. inſtituend.

Sed in caſu noſtro , ultra dictam præſumptionem , 4
adſunt teſtes teſtamentarii , deponentes de tempore
conditi teſtamenti , Hieronymam ſanæ mentis fuiſſe :
quod ſufficit pro illius validitate , quamvis antea de-
mens exſtitiſſet ; cum integritas mentis ſolum de tem-
pore teſtamenti exigatur : text. *in l.* 2. *&* *in l. qui teſta-
mento* , *§. quæcunque* , *verſ. ne furioſus* , *ff. de teſtamen-
tis* , *l.* 2. *&* *dict. l. furioſum* , *Cod. qui teſtamenta facere
poſſunt* , & text. *in dict. cap. fin.*

Ultra quod de eadem ſana mente ante teſtamentum,
& in ipſa infirmitate , in qua deceſſit , deponunt & alii
teſtes : quibus accedit aſſuetam eſſe Hieronymam ſua
peccata confiteri & Sacram Euchariſtiam aſſumere , 5
quæ etiam Sacramenta in ultima infirmitate illi admi-
niſtrata fuerunt ; quæ plurimum adjuvant ſanæ men-
tis præſumptionem : ad not. per Cornel. *conſil.* 219. *nu.*
5. *in princip. libr.* 1. Decianum *conſil.* 127. *nu.* 3. *libro ter-
tio* , Menochium *præſumpt.* 45. *num.* 21. *lib.* 6.

Et quamvis Hieronyma ex teſtibus in contrarium 6
datis poſſet forſan dici imbecillis videri , quaſi non
habens

habens illum vigorem mentis, quem ætas poſtulas; indeque indiſcreta appareret, vel debilis ingenii, non poteſt dici ex eo non habere judicium ad contrahendum: ut *in leg. ſi frater*, & *ibi* Caſt. *C. qui teſtam. facere poſſ.* Socin. *conſ.* 47. *n.* 9. *lib.* 3. cum aliis adductis per Rotam *deciſione* 577. *parte* 1. *diverſ.* Ex quibus colligitur, quantum diſtet dementia ab indiſcretione, ſeu imbecillitate.

Nec obſtat quod aliqui ex teſtibus deponentibus de
7 ſana mente, ſint conſanguinei, cum iſti in civilibus admittantur ad teſtificandum abſque ulla fidei diminutione: maxime quando habent conteſtes, ut in noſtro caſu: Bald. *conſ.* 20. *n.* 4. *lib.* 5. cum aliis adductis *in una Sempronienſ. Parochialis* 7. *Maji* 1573. *coram Illuſtriſſimo Mantica.*

8 Minus obſtant teſtes pro dementia inducti, cum deficiant in ratione ſui dicti, & ex eo non probetur. Ratio enim magis quam dictum attenditur: Socin. *conſil.* 42. *n.* 4. *lib.* 1. Pariſ. *conſ.* 88. *n.* 58. *lib.* 3. præcipue quando agitur de probanda dementia, quæ debet concludentiſſime probari ex *ſupradictis*.

9 Nec publica vox, & fama, de qua iſti teſtes deponunt, quicquam facit; cum tollatur ex probatione in ſpecie ſuper ſanitate mentis ipſius Hieronymæ.

Et quamvis ex dictis teſtibus inſania Hieronymæ vi-
10 deretur probata: in concurrentia tamen probationum magis ſtandum eſt teſtibus de ſana mente deponentibus cum illorum depoſitiones conveniant naturæ, & juri communi: ut reſpondit Corn. *in d. conſ.* 219. *nu.* 7. *lib.* 1. Decius *in d. l. furioſum*, *nu.* 20. & Decian. *conſ.* 127. *n.* 35. *lib.* 3. Gabriel. *de teſtibus*, *concluſ.* 4. *num.* 19. Rota *d. deciſ.* 577. *num.* 19. Menoch. *præſumpt.* 45. *num.* 21. *lib.* 6. poſt Boer. *quæſt.* 23. *num.* 93 dicentem quod plus creditur duobus teſtibus de ſana mente, quam mille de inſania deponentibus: Jaſon. *in dicto conſ.* 2. *n.* 10. & *ſeq. lib* 2.

11 Ulterius, quia iſti teſtes ſuper dementia non deponunt de tempore conditi teſtamenti, prout eſt neceſſe ad illius invaliditatem: juxta text. *in dict. lib.* 2. & *d. l. qui teſtamento, ne furioſus*, cum aliis ſupra adductis.

Nec videtur admittendum, quod dementia præſumatur continuata etiam in actu teſtandi: cum hoc excludatur ex teſtibus de ſana mente de tempore teſtamenti deponentibus: Tum etiam qui ex inſpectione teſtamenti rite, & ſolemniter facti, contrarium ap-
12 paret: Illuſtriſſimus Mantica *de conjecturis ultim. volunt. lib.* 2. *tit.* 5. *n.* 7. Honded. *conſ.* 78. *n.* 61. *lib* 2.

Minus facit juramentum appoſitum de non revocando teſtamento: cum ex hoc potius videatur excludi fatuitas ipſius Hieronymæ, quam ſanitas mentis.

Tandem non obſtat depoſitio teſtium, quod Hieronyma fuerit aſtutia indicta ad teſtandum; cum ex ipſius non appareat de minis, nec de metu per maritum incuſſo: & de jure maritis ſit prohibitum judicium poſtremum uxoris in ſeipſos maritali ſermone provocare: ut ſunt verba text. *in l. fin. C. ſi quis aliq. teſtari probib.*

Ex quibus pro validitate teſtamenti fuit concluſum, &c.

Romana Societatis Veneris 16. Novembris 1612.

Coram R. P. D. Cavalerio.

SUMMARIUM.

1 *Mulier in abortu decedens, mortua dicitur ex abortu, licet præceſſerit febris.*
2 *Cauſa proximior, & vehementior attendenda eſt.*
3 *Voluntas enixa reſultat ex expreſſione geminata.*
4 *Febris poteſt cauſare abortum.*
5 *Cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati.*
6 *Mors tribuitur vulneri etiam quod poſt vulnus ſuperveniat ſpaſmus, & n. 9. ubi aſſertur ratio.*
7 *Febris non ſemper cauſat abortum.*
8 *Abortus tribuendus potius eſt doloribus renum præcedentibus, quam febri ſubſequenti.*
10 *Mortem eveniſſe ex una cauſa minus urgenti, potius quam ex alia urgentiori, probandum eſt per allegantem.*
11 *Sanguinis effluxio in muliere, quæ abortivit & febri laborat, non febri, ſed abortui tribui debet.*
12 *Medico deponenti, mulierem ex abortu obiiſſe, credendum eſt.*
13 *Peritis in arte ſtandum eſt.*
14 *Medicis, qui infirmum curarunt ſtandum eſt potius quam aliis.*
15 *Interpretatio in dubio fieri debet, quæ faveat ei, qui agit de damno evitando.*

DECISIO XXXV.

FUit alias facta ſocietas officii ſcutor. 600. in favorem D. Franciſci Contarelli ſuper officio militis Lælii Sfortiæ Locarelli, in qua recognoverunt bonam fidem Boccardinus, & Bonetallus ſuper periculo vitæ Dom. Joannæ Contarellæ, excepta partus; & prægnantiæ cauſa: quæ Joanna poſt aliquot annos nupſit, & facta eſt prægnans, & in quinto menſe prægnantiæ paſſa eſt renum dolores, deinde correpta fuit febri & morbillis, & in die decimaquarta infirmitatis fecit abortum cum magna ſanguinis fluxione, & poſt ſeptem horas mortua eſt.

Cum autem Domin. Contarellus disdicta ſocietate cœpiſſet agere pro reſtitutione ſortis, & ſolutione fructuum coram A. C. contra debitores Societatis, & inſtaret pro mandato executivo; & ipſi excepiſſent de lucro, tanquam D. Joanna non ex cauſa abortus, ſed febris & morbillorum deceſſiſſet: D. A. C. voluit conſulere Rotam, & propoſito per me dubio, an ſit locus petito mandato, vel lucro pecuniarum in caſu, & ad effectum, de quo agitur? Domini ſub die 20. Junii præteriti non fuerunt concordes. Cauſa autem iterum per me propoſita die 16. Novembris, pro majori parte cenſuerunt eſſe locum mandato; non autem lucro pecuniarum.

Cum enim tota difficultas reduceretur ad illud, 1
an dicta mulier cenſeatur deceſſiſſe ex cauſa abortus, an vero ex febris & morbillis? Domini valde movebantur ex deciſione alias facta *in cauſa Romana Societatis* 27. *Junii* 1579. *coram bon. mem. Oradino*. Cujus deciſionis caſus videbatur valde ſimilis caſui propoſito: Nam ibi illa mulier paſſa erat multa incommoda, occaſione prægnantiæ, & poſtea febris ſupervenerat, & demum abortus & mors: Et nihilominus Rota tunc reſolvit, mortem fuiſſe tribuendam abortui, & prægnantiæ, non autem febri, per textum *in leg. huic ſcriptura*, §. *ſi ſervus*, *Digeſtis*, *ad leg. Aquil.* qui textus videbatur valde in terminis: Nam ibi conſtabat ſervum lethaliter vulneratum, & tamen poſt vulnus ſupervenerat naufragium, ex quo obierat; & deciditur *ibi* non poſſe agi de occiſo contra vulnerantem: quia præſumitur mortuus ex ſecunda cauſa urgentiori, videlicet ruinæ, & naufragii; nihilominus ibi conſtabat, ſervum fuiſſe lethaliter vulneratum; unde applicando ad caſum noſtrum, licet præceſſiſſent febris & morbilli; Tamen ſupervenit abortus cum maxima ſanguinis effuſione, qui ſine dubio lethalis fuit, ut docuit eventus; & ideo hæc cauſa tan- 2
quam proximior, & vehementior attendenda eſt; ut *in d.* §. *ſi ſervus*.

Præſertim cum appareat, partes enixe voluiſſe ex- 3
cipere hujuſmodi cauſam partus, & prægnantiæ, quam geminare expreſſerunt; ut apparet ex verbis inſtrumenti; argumento *leg. baliſia*, *ff. ad Trebellian* cum ſimilibus.

Nec videbatur obſtare, quod febris potuerit cauſare 4
abortum; & ideo mortem poſt abortum ſecutam attribuendam eſſe febri, tanquam primæ cauſæ; ex regula vulgari, quod quidquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cau- 5
ſati; *leg. manumiſſiones*, *ff. de juſt. & jur.* Bald. *in conſ.* 237. *verſ. Nam quando*, *lib.* 2. ut in ſimili, ſi poſt vulnus ſuperveniat ſpaſmus & mors, tunc mors attribui- 6
tur vulneranti; Baldus *conſ.* 328. *verſ. item an propter vulnus*, *eodem lib.* 2.

Nam placebat reſponſio; cauſam febris & morbil- 7
lorum in præſenti caſu eſſe æquivocam, nempe potuiſſe gignere & potuiſſe non gignere hunc effectum abortus,

8 abortus, ut experientia docet; & cum ex depoſitionibus teſtium ultimo loco examinatorum appareat Dominam Joannam, antequam ſuperveniret ei febris, paſſam fuiſſe dolores renum cum periculo abortus, non poterat dici abortum fuiſſe ſecutum ex febri.

9 Neque faciebat obſtaculum ſimile allegatum de ſpaſmo; quia ibi certum erat ſpaſmum non potuiſſe contingere, niſi ex vulnere illato, & ideo mors attributa fuit vulneri; ad tradita per Menochium *de arbitr. caſ.* 275. *num.* 7.

Accedebat præmiſſis in præſenti caſu adeſſe duos morbos, febrim videlicet cum morbillis, & abortum
10 cum accidentibus ſupra narratis: Unde, qui dicit mulierem hanc eſſe mortuam ex febri, id probare debet; ut in ſimilibus terminis fuit dictum *in Romana cauſa partus 6. Junii* 1580. *coram fel. record. Clemente VIII.* quæ
11 eſt 701. *p.* 2. *diverſ.* illa enim magna ſanguinis effluxio non poteſt attribui febri, ſed abortui, cujus eſt immediatus effectus; & ideo exitus acta probat, ut *in dict. deciſione.*

12 Præterea fiebat vis in judicio Medicorum, qui mulierem hanc curarunt, & formiter examinati depo-
13 nunt, eam obiiſſe ex abortu, quorum dictis, tanquam in Arte peritis, ſtandum eſt; *l. ſeptimo menſe, ff. de ſtatu homin. l.* 1. *ff. de ventre inſpicien.* Boer. *dec.* 323. *nu.* 29. Baldus *dict. conſil.* 237. *&* *conſil.* 238. *lib.* 2.

14 Et pro altera parte, licet inducantur etiam alii Medici; Tamen videtur potius eſſe ſtandum judicio illorum, qui infirmitati, & curæ interfuerunt; ut fuit conſideratum *in d. deciſ. Romana partu, in fine,* & fuit dictum *in Bononienſ. profeſſionis 9 Decembris præteriti coram R. P. D. meo Ubaldo.*

15 Tandem Domini valde movebantur ex eo, quia negari non poteſt, quin res ſit dubia propter concurſum Medicorum, & teſtium varie deponentium, & propter difficultatem hujus probationis, ex quo morbo mulier deceſſerit; quo caſu Rota benigniorem interpretationem ſolet amplecti, ad favorem illius, qui agit de damno evitando, contra illum, qui agit de lucro captando; ut fuit in his terminis dictum *in dict. Romana Societatis coram Oradino.*

Et ita deciſum fuit pro majori parte, &c.

Romana Societatis officii Ven. 8. Martii 1613.

Coram R. P. D. Cavalerio.

SUMMARIUM.

1 *Mors tribuitur cauſæ ultimæ urgentiori, per quam ſaltem offuſcatur prima, de qua erat dubium.*
2 *Mors mulieris potius tribuenda abortui ſubſecuto, quam febri præcedenti.*
3 *Abortus eſt cauſa habilis ad inducendam mortem.*
4 *Mors tribuitur cauſæ poſteriori magis urgenti, per quam efficitur quod non poſſit cognoſci, an prima cauſa eſſet ſufficiens ad mortem.*
5 *Mors tribuenda cauſæ primæ, vel ultimæ, non autem mediæ.*

DECISIO XXXVI.

QUia Boccardinus, & litis conſortes non acquieſcebant deciſioni factæ in hac cauſa die 15. Novembr. proxime præteriti; Iterum propoſui dubium ſuper iiſdem, & Domini prout etiam alias pro majori parte ſteterunt in deciſis.

Nec videbatur obſtare reſponſio data deciſioni in *cauſa Romana Societatis 27 Junii* 1569. *coram bon. mem. Oradino,* cujus fundamenta alias Domini amplexi ſunt in præterita reſolutione; quod ſcilicet in caſu *d. deciſionis,* mulier illa paſſa erat multa incommoda ante febrim, & erat male diſpoſita; in præſenti vero caſu initium morbi videtur eſſe a febri.

Quia totum contrarium probatur ex depoſitionibus teſtium noviſſime examinatorum, qui deponunt D. Joannam valde fuiſſe perturbatam doloribus renum, & ſtomachi, antequam ſupervenirent febris & morbilli.

Præterea placebat Dominis fundamentum, quia cum in hoc caſu adeſſent duo morbi, videlicet febris & mor- 1
billi ex una parte, & abortus cum maxima ſanguinis effuſione ex altera parte; mors videtur adſcribenda cauſæ, & morbo vehementiori, vel ſaltem confunditur, & obſcuratur prima cauſa, de qua erat dubium, an poſſet inferre mortem, vel non; hæc eſt doctrina Butrii *in cap. audientiam, n.* 3. *de homicid.* quem refert & ſequitur Cæpol. *conſ. crimin.* 40. *num.* 21. qui videtur eſſe caſus noſter. Nam cum præceſſerint fe- 2
bris & morbilli, de quibus erat dubium, an poſſent inferre mortem, cum aliqui teſtes deponant, quod non erant malæ conditionis; Supervenit poſtea abortus & maxima ſanguinis effuſio, quæ vel mortem attulit, vel acceleravit ſecundum Phyſicos; ut per eundem Cæpol. *n.* 27. Ideo hic abortus cum ſanguine tan- 3
quam cauſa ſuperveniens, habilis ex ſe ad mortem inducendam, confundit & obſcurat vires primæ cauſæ febris & morbilli, de quibus erat dubium an ad inferendam mortem potens exiſteret, ut ſunt verba Butrii.

Confirmabantur prædicta; quia *in l. huic ſcripturæ; §. ſi ſervus, ff. ad leg. Aquil.* qui text. *in deciſ. Oradini,* & in *alia deciſione facta in hac cauſa,* allegatur; ea videtur eſſe ratio, cur mors tribuatur naufragio, vel ruinæ ſupervenienti, non autem vulneri præcedenti; quia cauſa ſuperveniens, non permiſit diſcerni, an vulnus, quamvis lethale, eſſe mortem illaturum. Unde ſimili ratione hic abortus ſuperveniens non per- 4
miſit diſcerni an febris & morbilli eſſent allatura mortem, ideo mors eſt potius tribuenda abortui.

Et tanto magis, quia hic habemus prægnantiam ab initio malam cum doloribus renum & ſtomachi, quæ continuavit, ut teſtes deponunt. Habemus in medio tempore febrim, & morbillos, & demum abortum. Quare ſive velimus attendere primam cauſam, erit 5
mala prægnantia cum doloribus; ſive ultimam, & erit abortus; media autem febris, & morbillorum, non erit attendenda; *leg. ſed & ſi, § ſolemus, Digeſtis, de hæred. inſtituen* faciunt tradita per Tiraquell. *in tract. ceſſ. cauſ. limitat.* 20. *num.* 19.

Placuit etiam ratio in *præfatis deciſionibus* conſiderata, quod ſcilicet in hac confuſione, & dubietate probationum, ea ſumeretur interpretatio, quæ faveret Domino Contarello agenti de damno evitando, contra Boccardinum & alios agentes de lucro captando.

Et ita pro majori reſolutum fuit, &c.

Romana Cenſus ſcutorum 18000. Lunæ 11. Martii 1613.

Coram R. P. D. Coccino.

SUMMARIUM.

1 *Allegans nuditatem contractus geſti per minorem ob defectum interventus proximiorum, probare tenetur nedum exiſtentiam proximiorum, ſed etiam habilitatem de eo tempore ad interveniendum contractui.*
Contrarium num. 4.
Sed reprobatur num. 5.
2 *Qualitas quando eſt fundamentum alicujus, probari debet concludenter, & non præſumptive.*
3 *Inſtrumentum cum Judicis decreto habet pro ſe veritatis præſumptionem.*
6 *Aſſertioni Nobili creditur.*
7 *Habilitas ad certum actum neceſſe eſt, quod probetur de tempore, quo ipſe actus fuit celebratus.*
8 *Habilitas naturalis præſumitur.*
Intellige ut num. 12.
9 *Habilitas requiſita ad certum actum debet probari etiam de hora confecti actus.*
10 *Habilitas de tempore ad tempus, an & in quibus perſonis præſumatur.*
11 *Infirmus eſſe poteſt de ſero, qui de mane erat ſanus.*
12 *Habilitas ad actum, ut præſumatur, diſtinctio perſonarum facienda venit.*

13 *Podagra*

13 *Podagra laborans licet non decumbat, & appareat ſanus, ita tamen domi detinetur, ut non poſſit moveri, ne defluant humores.*

DECISIO XXXVII.

CUm Excellentiſſimus Domin. Princeps Urſinus, tunc minor, cum decreto Judicis, & interventu proximiorum fidejuſſerit ad favorem DD. de Mareriis, pro DD. Virgilio & Fabio de Urſinis, Agentes cœperunt prætendere fidejuſſionem dicti excellentiſs. Principis fuiſſe nullam, ob non ſervatam formam ſtatuti Urbis, *libro 1. cap. 213.* quia in ea facienda non intervenit bon. mem. Henricus Cajetanus S. R. E. Cardinalis Camerarius, proximior Domin. Excellentiſſimi Principis, quem, in diſputatione hujus dubii, præſupponebatur tunc fuiſſe præſentem in Urbe: unde dubitavi an ultra dictam præſentiam Eminentiſſ. Cardinalis, Excellentiſs. Princeps teneretur probare aliquam habilitatem; & quatenus ſic, an ſit probata.

Et quantum attinet ad primam partem dubii, Domini affirmative reſolverunt. Ad ſecundam vero, ne-
1 gative. Ratio primi dicti fuit, quia impugnans contractum ex quo non intervenerint proximiores, tenetur probare nedum præſentiam, ſed etiam habilitatem, prout tenuerunt Caſtrenſ. *conſilio 123. num. 2. verſ. ſecundo videndum, libro primo*, Alexand. ad Bartol. *in leg. ſi tertius, n. 6. Digeſtis, de aqu. pluv. arcend.* Corn. *conſilio 316. num. 8. lib. 1. & conſil. 141. num. 7. lib. 2. & conſil. 242. num. 2. libro quarto*, quorum ſententiam pluries ſequuta eſt Rot. ut per Gnidob. *deciſion. 98.* Achill. *deciſione 4. de præſumpt.* & noviſſime *in cauſa Firmana reſtitutionis dotis 23. Junii 1603. coram bon. mem. Penia*, & in aliis pluribus cauſis, ut in *deciſionibus*, quarum copia data fuit.

Et prædicta procedunt nedum in habilitate accidentali, Bartol. *in dict. leg. ſi tertius, numero quinto, verſ. ita hic propter ætatem, vel morbum:* Felin. *in cap. ſuper his, num. 17. poſt med. verſ. ſic facit quod notat: & verſ. ſequenti, de accuſat.* ubi loquens de inhabilibus poſt alios exemplificat in mulieribus, pueris, infirmis, furioſis, & aliis.

Et prædicta procedunt optima ratione, quia ſimilia
2 opponens eſt actor, & fundatur in iſta qualitate habilitatis, & non impedimenti: unde illam concludenter, & non præſumptive, tenetur probare: *leg. ab ea parte, Digeſtis, de probat.* Alexander. *conſilio 27. numero ſeptimo, libro 7.* Caſtr. *ubi ſupra, num. 2. verſ. 2.* Videndus eſt Put. *deciſ. 375. num. 2. libro 2. in correct.* Achill. *deciſione prima, de probat.* & in puncto fuit dictum *in allegata cauſa Firmana reſtitutionis dotis coram bon. mem. Penia, & in aliis.* Tum etiam, quia alia pars habet intentionem fundatam in inſtrumento cele-
3 brato cum decreto Judicis, ex quibus oritur fortior præſumptio aliis præſumptionibus: Alciat. *de præſumpt. reg. 3. præſumpt. 34. ante nu. 1.* & dixit Rota *in cauſa Terdonenſ. fructuum 26. Octobris 1575. coram bon. mem. Epiſcopo Lauretano, ſub num. 25.*

Quod procedit maxime in caſu iſto, in quo Excellentiſſimus Princeps in vigeſimo ætatis anno conſtitutus, cum juramento aſſeruit, ſe non habere alios proximiores, qui commode poſſent intervenire: & cum ſemper fuerit magis ingenii, non eſt veriſimile, quod voluiſſet cum juramento aſſerere, ſe non habere proximiores, qui commode poſſent intervenire, ſi vere tunc bon. mem. Cardinalis potuiſſet intervenire: & ideo ejus agentes, qui hodie iſta opponunt, gravantur ex perſona ejuſdem Excellentiſſimi Principis, dare concludentem, & non præſumptivam probationem Abb. *in cap. per tuas, num. 5. verſ. Unde dicendum: de condit. appoſit.* Gemin. *conſ. 27. num. 3.* Creſcent. *dec. 4. num. 6. de except.*

4 Neque prædictis reſiſtit, quod ſufficiat probare adeſſe conſanguineos, quia habilitas præſumitur: Felin. *in cap. in præſentia, n. 11. & verſ. propterea dubito, de probat.* quem ſequitur Curt. Jun. *in leg. 1. n. 23. C. unde vir. & uxor.* Lambert. *de contract. eorum qui ſine certa ſolemnitate; gloſſ. 12. in verſ. Agnatum non habuerit q. 4. n. 4. & 5.*

5 Nam non eſt recedendum ab opinione ſuperius firmata, quam Rota pluries, immo ſæpiſſime approbavit; quæ fulcitur optimis rationibus ſuperius adductis; & abſque alio ſcrupulo debet procedere in caſu iſto, ſtante nobilitate, & qualitate Excellentiſſimi Principis; qui aſſeruit cum juramento, ſe non habere proximiores valentes commode intervenire; quæ quidem Nobilitas multum facit, ad hoc, ut ſtetur ejus dicto; prout conſiderat Aymon. *in conſ. 244. n. 6. in princ.* optime Cret. *in conſ. 332. n. 10. vol. 5.* licet ejus Agentes hodie conentur probare contrarium.

Ratio autem ſecundi dicti, quod non ſit probata 6
habilitas bon. mem. Cardinalis fuit, quia decretum fuit interpoſitum die 18. Martii anno 1591. & Agentes nituntur infirmis probationibus; Primo quod Dominus Cardinalis diebus vigeſima & vigeſima prima ejuſdem menſis, acceſſit ad arcem Sancti Angeli ad Conſiſtorium, & aliqua decreta & ſubſcriptiones fecerit; quæ probatio non relevat, cum hæc omnia non percutiant diem contractus, cujus tempore habilitas requiritur; Caſtr. *conſ. 455. ſub num. 1. verſ. Nam verb. ſequentia, lib. 1.* Soc. *conſ. 283. n. 4. verſ. ex quibus infertur lib. 2.* Bero. *conſ. 209. n. 2. lib. 1.*

Secundo nituntur alia probatione, ſcilicet quod eadem die 18. Cardinalis interpoſuit, & ſubſcripſit decreta, ex quibus dicitur reſultare habilitas de eadem die; cum habilitas naturalis præſumatur; Menoch. *de præſumpt. lib...... præſumpt. 46. ſub num. 7. verſ. aut etiam ætatem.* Sed nec iſta probatio relevat; clarum eſt enim, quod ad probandam habilitatem de certo tempore, requiritur etiam probatio habilitatis in hora, qua actus fuit factus; ut videntur concludere Doctores præcitati; & expreſſe dicit Anchar. *in conſ. 338. nu. 8. verſ. nec obſtat; & numero 12. verſ. conſtat autem,* ubi quod requiritur probatio horæ; cujus dictum ſequuta fuit Rota *in cauſa Romana hæreditatis, 14 Junii 1610. coram Reverendiſſimo Domino meo Pirovano;* & idem expreſſe dicit, non habita mentione de Anchar. Verall. *deciſ. 218. part. 1.* & bene etiam facit Anguiſſ. *conſ. 194. nu. 2. verſ. porro licet vera ſint;* ubi ait, non ſufficere, quod teſtes probent, actum fuiſſe factum de nocte, niſi qualificent tempus, juxta formam ſtatuti; & Alexand. *in dict. conſ. 97. n. 5. verſ. unde qui ſe fundat, lib. 7.* ubi quod tempus debet limitate probari.

Ad probandam autem habilitatem perſonæ de certa hora, licet in quibuſdam perſonis poſſit admitti, quod ſi erat habilis de mane, poterat eſſe habilis de ſero: attamen ſecus eſt in aliis perſonis, quæ vacant honoribus & officiis, aut laborant infirmitatibus repentinis; prout erat bonæ memoriæ Cardinalis; cum eſſet Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Camerarius, cujus negotia ſunt magna, & laborabat podagra, & potuit eſſe, quod vocatus a Papa ad audientiam, aut impeditus alio negotio ratione officii Cameriaratus, non potuerit intervenire, aut quod ei ſupervenerit Podagra; ita eleganter in puncto Anchar. *in alleg. conſ. 388. n. 13. verſ. præterea iſte Titius;* ubi quod ex quo Titius erat ſcholaris, veriſimiliter potuit eſſe impeditus occaſione ſtudii, & lectionum ſuarum, quibus quilibet ſtudens inſiſtere debet; & *ſupra, num. 2. dict. verſ. nec obſtat;* ubi quod eſſe poteſt, ut quis de mane ſit ſanus, & de ſero infirmus; Et hæc diſtinctio eſt etiam de mente Menoch. *loco ſuperius allegato*, dum ad præſumendas habilitates naturales diſtinguit inter ætatem & ætatem; ſic ad præſumendas alias habilitates, diſtinguendum eſt inter perſonam & perſonam; atque ita manifeſtiſſime apparet, quod in decidendis 11
ſimilibus articulis multum polleat Religio judicantis; ideoque ſtante qualitate D. Cardin. qui pro- 12
pterea poterat eſſe impeditus, ex probatione, quod fecerat decreta, & ſubſcripſerat mandata, non reſultat probatio habilitatis de hora contractus; quia ſtantibus negotiis & infirmitatibus Domini Cardinalis, potuit non eſſe habilis de dicto tempore contractus; maxime cum geſta per Dominum Cardinalem contineant brevis & facilis expeditionis; & Notarii expectant quamcunque horam diei, vel noctis & commoditatem Domini; Secus autem eſt in inſiſtendo prædicto contractui, cui plures perſonæ, & graviſſimæ debebant intervenire; & propterea non

non commode qualibet hora diei hoc fieri poterat; & ſic reſultat, quod iſta habilitas probata non ſuffragetur; cum reſpiciat actum, in quo Dominus Cardinalis intereſſe debebat; Ruin. *conſ.* 81. *num.* 6 *lib.* 5. Felin. *in cap. in præſentia*, *num.* 14. *de probat.* Verall. *d. dec.* 218. *par.* 1.

Tertio pro parte Excellentiſſimi Principis fuerunt examinati plures teſtes, qui nec etiam relevant; omiſſo enim, quod contra aliquos opponitur defectus citationis, & juramenti, necnon & conſanguinitatis; eo-
13 rum dicta non tollunt, quod Dominus Cardinalis potuerit eſſe impeditus, ratione officii aut infirmitatis podagræ, qua laborabat; multoties enim, licet homo non decumbat, & habeatur pro ſano, ita tamen domi detinetur, ut non poſſit moveri, ne humores defluant; ut experientia docet, & colligitur ex *leg. Podagra*, ubi Lucas de Penna, & Pyrrhus Aglebermeus & cæteri, *Cod. qui morb. ſe excuſ. lib* 10. *& ex cap. legimus*, ubi Gloſſ. 1. *de conſecrat. diſt.* 5. *&c.*

Cremonenſis Penſionum, Veneris 21. Februarii 1614.

Coram R. P. D. Pirovano.

SUMMARIUM.

1 *Penſionis ſolutio non poteſt retardari, ſi adſint litteræ illius reſervationis, & conſenſus Titularis.*
2 *Penſionis reſervatio non indiget juſtificatione, concurrente conſenſu Titularis, niſi gratia reſervationis ſit conditionalis.*
3 *Penſionis reſervatio dicitur conditionalis, ſtante clauſula*, ſuper fructibus ad talem ſummam, ut aſſeris, aſcend.
4 *Verba*, ut aſſerit, *æquipollent clauſulæ*, ſi ita eſt.
5 *Clauſula*, ſi ita eſt, *habet implicitam conditionem.*
6 *Conſenſus Titularis præſtitus reſervationi penſionis, non liberat penſionarium in petitorio a juſtificatione narratorum, ſi reſervatio eſt conditionalis.*
Declara ut num. 7.
8 *Conditio tacita in gratia non impedit effectum puræ diſpoſitionis.*
9 *Taciti, & expreſſi non eſt par virtus, ubi agitur ad nullitatem actus, propter medium impediens illius productionem adeſſe.*
10 *Bigamia non contrahitur ex ſolo matrimonio cum vidua, ſed requiritur copula, & conſummatio.*
11 *Copula carnalis directe probari non poteſt.*
12 *Copula carnalis præſumitur ex cohabitatione conjugum poſt contractum matrimonium.*
Declara ut num. ſeqq.
13 *Præſumptio adducta ad effectum incapacitatis, & privationis, debet eſſe concludens, & neceſſaria.*
14 *Probationes imperfectæ non junguntur ad faciendam plenam probationem, niſi ſint in ſua ſpecie perfectæ.*
15 *Copula Carnalis non præſumitur ex cohabitatione conjugum poſt contractum matrimonium, ſtante impedimento infirmitatis.*
16 *Infirmitas cum copula carnali non ſe compatitur.*
17 *Fides Parochi quando probet infirmitatem conjugum.*
18 *Matrimonium celebrari debet in Eccleſia ex diſpoſitione ſacri Concilii Tridentini.*
19 *Medicorum fides probat infirmitatem.*
20 *Copula carnalis excluditur ex impedimento infirmitatis reſpectu viri, non autem mulieris.*
21 *Hectica febris præbet juſtam cauſam conjugibus abſtinendi a commixtione.*
22 *Febri laborans habet juſtam cauſam abſtinendi a commixtione conjugis, propter grave periculum imminens.*
23 *Præſumptio fundata in eo, quod poteſt eſſe, & non eſſe, non relevat.*

DECISIO XXXVIII.

1 MAndatum Domini Auditoris Cameræ viſum eſt Dominis eſſe confirmandum, ſtantibus litteris Apoſtolicis reſervationis penſionum, & conſenſu per titularem præſtito cum obligatione Camerali; ex quibus parata dicitur executio; Mohed. *dec.* 13. *ut lit. pend.* Gig. *de penſ. q.* 39. *n.* 9. Caſſad. *dec.* 10. *n* 8. *de reſcript.*

Nec ad effectum obtinendi mandatum erat neceſſa- 2
rium, quod penſionarii juſtificarent narrativam, ſcilicet fructus aſcendere ad Ducatos mille, ſtante conſenſu Titularis reſervationi præſtito, per quem reſultat virtualis confeſſio veritatis eorum narrativæ, æquipollens juſtificationi gratiæ, quando non eſt conditionalis; Felin. *in cap. olim n.* 10. *in quarta & quinta limitat. de reſcript.* & bene diſtinguitur *in Salamantina Penſionis* 28. *Maji coram Gypſio*, & firmatum fuit *in Lunen. Sarzanenſis penſionis*, 15. *Februarii eodem anno, coram bonæ memoriæ Cardinali Seraphino, & coram Litta in Melevitana Penſionum* 28. *Novembris* 1598. *& in Giennen. Canonicatus* 28. *Novembris* 1605. *coram Penia.*

Non obſtat quod imo gratia prædicta videatur con- 3
ditionalis, ſtante clauſula *ſuper fructibus, & emolumentis ad mille Ducatos, ut aſſeris, aſtenden.* dum ver- 4
ba, *ut aſſeris*, videntur æquipollere verbis, *ſi ita eſt*, 5
quæ habent implicitam conditionem; Felin. *in cap. ad aures*, *num.* 10 *in fin. verſ. & adde iſtis*, *de reſcript.* & ideo, quod verſamur in caſu diſtinctionis *Salamantinæ penſionis, & aliarum deciſionum*, in quibus admit- 6
titur, quod conſenſus Titularis reſervationi penſionum præſtitus, non liberet penſionarios in petitorio a juſtificatione narratorum.

Quia Domini intellexerunt, quando gratia conti- 7
net expreſſam conditionem; ut ſi dictum ſit, *dummodo medietatem fructuum non excedat*, vel *dummodo remaneant* 100. *pro Rectore*; ex quo tunc intentio penſionarii fundatur in diſpoſitione conditionali, & qualificata, quæ non relevatur ex conſenſu Titularis poſito ſub eadem conditione; ſecus autem in conditione 8
tacita, & virtuali, quæ ineſt in qualibet gratia, *ſi ita eſt*, vel *ſi preces veritate nitantur*, cum per eam affectus puræ diſpoſitionis non impediatur; *leg ſi ita expreſſum*, cum Gl *ff de condit. & demonſtrat.* & ubi agitur 9
ad nullitatem actus propter medium impediens illius productionem adeſſe, non eſt par virtus taciti & expreſſi; ut dicit Bald. *in leg. eleganter*, §. *ſi quis*, *ff de condict. indebiti*, & ſequitur Dec. *in reg. expreſſa nocent*, *num.* 2.

Defectum autem incapacitatis oppoſitum Vellano alteri ex Penſionariis, propter bigamiam, ob Matri- 10
monium per eum cum Vidua contractum, exiſtimarunt Domini non obſtare; quia bigamia non contrahitur ex ſolo Matrimonio cum Vidua, ſed requiritur copula & conſummatio, quæ non probatur; *cap. debitum*, *de bigam.* veriorem dixerunt opinionem adverſus Magiſtrum ſententiarum, *lib.* 4 *diſt* 27. quam probarunt Jo. Andr. ad Specul. *de diſpenſ.* §. 4. *n* 6. *littera F.* Covarruv. *in Clem. ſi furioſus*, *de homicid. part.* 1. §. 2 *n.* 2. Capell. Tholoſ. *deciſ.* 254. *&* 255. Majol. *de irreg. lib.* 1. *cap.* 3. *lib.* 4. & alii relati per Sanchez *de Matrimonio*, *lib.* 7 *diſp.* 83 *num.* 4. *&* 5. Et ratio ſatis clara colligitur *ex dicto cap. indebitum*, quia ubi corporum commixtio deficit, ſolus conſenſus non ſufficit ad ſignificandum Matrimonium Chriſti cum Eccleſia per Incarnationis Myſterium contractum; nec vir ille dicitur carnem ſuam in plures diviſiſſe.

Nec obſtat, quod etſi copula directe probari non 11
poſſit, *cap. præterea*, *de teſtibus*, *cap. litteris*, *& cap. ſequenti*, *de præſcript.* ex cohabitatione tamen ipſorum 12
conjugum per duos menſes poſt perfectum Matrimonium, ſufficiens probatio copulæ colligitur, tanquam ex conjectura & præſumptione violenta; *cap. ſi quis accipiet*, 33 *quæſt.* 1. *cap laudabilem*, *cap fin. de frigid. & malef.* Ferretus *concl.* 203 *num.... lib.* 1. Abb. *conſ.* 195. *n.* 2. Cæpol. *conſ.* 3. *&* 4. *inter Civilia.* Rota *coram Cantuccio inter impreſſ. deciſ.* 95. *per totam*, *parte* 2. *diverſ.*

Quia fuit reſponſum, quod cum hæc præſumptio 13
conjecturalis deducatur ad effectum incapacitatis & privationis ex ſequuta bigamia, debet in ſuo genere ſaltem eſſe concludens & neceſſaria; *cap. in præſentia*, *de probat.* Lap. *alleg.* 52. *&* 53. Quod etiam fuit dictum *in Tullen. Monaſterii ſancti Manſueti* 27. *Januari* 1597. *coram Penia*, in qua aliæ deciſiones allegantur.

Et idem

Et idem dicitur, quando imperfectæ probationes ſunt conjungendæ ad conſtituendam plenam & perfectam probationem: Illæ tamen de per ſe in ſua ſpecie debent eſſe perfectæ; alias non relevant: latiſſime Gabr. *de probat concluſ.* .... Ideo cum iſta cohabitatio non fuerit libera ad effectum maritalem proſequendum, ſed a die & hora perfecti matrimonii impedita ex gravi infirmitate ipſius Mariæ uxoris continuata, uſque ad horam ejus mortis, prout teſtantur Parochus evocatus ad celebrationem matrimonii; & Medici, qui illam in infirmitate curarunt, & utraque fides adminiculatur ex teſtamento & Codicillis ejuſdem Mariæ, in quibus ſemper fuit enunciata infirma; & concurrunt Confeſſiones Mariti cum juramento etiam firmatæ: & coadjuvatur etiam ex Juris præſumptione, ut non præſumatur cum prædicta infirmitate ad illam acceſſiſſe; juxta ea, quæ habentur latiſſime *in deciſ.* 701. *per tot. parte* 1 *diverſ.* ſequitur dicendum,
15 præſumptionem cohabitationis non deſervire ad probandam commixtionem viri & uxoris, ſtante impedimento infirmitatis, ut ſe non compatientis cum coitu:
16 ut dicit Abb. *in cap. tenor*, *n.* 3 *de ſent. & re judic.* etiam Sarnen *ſuper reg de infirmis*, *quæſt.* 9. *in tertio privileg. n.* 7. qui propterea confirmant limitationem *l. filium eum definimus*, *ff. de iis qui ſunt ſui*, *vel alieni juris*: ut natus in domo viri, non dicatur ejus filius, ſi præcedat ſimile impedimentum.

17 Non obſtat, quod fides Parochi non faciat fidem de infirmitate, uti de non pertinentibus ad ejus officium, Bald. *in l.* 1. *n.* 19 *de confeſſis*: Angel. *in tract. de teſtam. gloſſ.* 3. *n.* 10. *in fine*. Quia expreſſio cauſæ infirmitatis, eſt de pertinentibus ad ejus officium, cum alias teneretur celebrare matrimonium in Eccleſia; ex Concilio Tridentino *ſeſſ.* 24. *cap.* 1. *de reform.*
18 Præterea fides per Titularem ſimpliciter producta fuit; ideo probatio non poteſt dividi, ut quoad matrimonium fidem faciet, quoad infirmitatem non credatur. Tollitur etiam quod ſimiliter dicebatur de fide Medicorum: quia quidquid ſit, quando non eſt
19 adminiculata, junctis tamen adminiculis teſtamenti & codicillorum, ac confeſſionis juratæ mariti, bene probat: Verall. *dec.* 234 *part.* 1. Rota *dec. ult. p.* 1. *diverſ.*

20 Poſtremo non obſtat, quod non probatur talis infirmitas, quæ repugnet potentiæ ſuſtinendi commixtionem; quæ licet reſpectu viri bene poſſet conſiderari, ſecus tamen reſpectu mulieris: Tiraquell. *de leg. connub. gloſſ.* 1. *part.* 15. *n.* 75. Sarnen. *in reg. de infirmis*, *quæſt.* 9. *n.* 66.

21 Quia fuit primo reſponſum ex fide Medicorum conſtare, eam laboraſſe febri continua, & etiam tempore matrimonii Hecticam confirmatam eſſe, quod genus morbi præſtat juſtam cauſam abſtinendi a commixtione: ut de ſimili dicit Abbas, *in cap. ſecundo*, *n.* 5. *verſ. ſecundo*, *de conjug. leproſor* & de ſola febri laborante, propter imminens grave periculum, tradit Sanch. *de Matrimonio*, *lib.* 9 *diſp.* 24. *n.* 5.

22 Secundo fuit etiam dictum, quod cum dubitari non poſſit ex deductis eam fuiſſe infirmam, ſufficere ad impediendum effectum privationis, ad quem probationes contrariæ in ſuo genere debent eſſe neceſſariæ, & concludentes, ut dictum eſt: ideo ſi morbus potuit eſſe, vel non eſſe talis, per quem copula & conſummatio matrimonii impedita remanſerit, non inde neceſſario ſequitur, alio non apparente, quod talis non
23 fuerit, & ſic præſumptio remanet fundata in impoſſibili, quæ non relevat: *d. cap. in præſentia*, *de probat. leg. non hoc*, *C. unde legitimi*. Et ita fuit reſolutum.

Romana Donationis de Gualterucciis, Veneris 13. Novembr. 1615.

Coram R. P. D. Cavalerio.

SUMMARIUM.

1 *Inſtrumentum publicum facit probationem probatam.*
2 *Donatio facta a furioſo, etiam loco pio, non valet.*
3 *Dementia debet concludenter probari, cum non præſumatur, ſed potius contrarium.*
4 *Dementiam non probant teſtes, niſi reddant rationem, etiam non interrogati.*
5 *Teſtis unicus non probat contra inducentem ex opinione Rotæ.*
6 *Inſania non probatur, niſi teſtes dicant ſigna, & geſta, ex quibus deprehendatur.*
7 *Teſtes examinati in judicio criminali, non probant in civili niſi repetantur, ſi præſertim non fuerunt data interrogatoria.*
8 *Inſania ad invalidandam donationem eſt probanda de tempore factæ donationis.*
9 *Furoris præſumptio eſt datio Curatoris.*
10 *Inſania excluditur ab eo, cui non fuit datus Curator, & fecit actus, ut faciunt alii ſanæ mentis.*

DECISIO XXXIX.

Rota cenſuit donationem factam per Lælium Collegio Clementino, eſſe validam: eſt enim ſubſcripta ab ipſomet donante, & a teſtibus, & die ſequenti fuit inſinuata, & in ea concurrunt omnia requiſita per ſtatutum Urbis, *lib.* 1. *c.* 149. *& ſequentibus.* De ea autem conſtat per publicum inſtrumentum, 1
quod facit probationem probatam: Bart. *in leg.* 2. *in princ. ff. de novi oper. nunc* Bald. *in leg.* 2. *n.* 6. *Cod. quando fiſc. vel privat.*

Verum quia pro parte Domini Caroli opponitur de 2
dementia Lælii, & quod propterea donatio tanquam a furioſo facta non ſubſiſtat, cum furioſi nulla ſit voluntas, *leg furioſi*, ubi Dec. & Cagn. *ff. de regulis Juris.* Alexand. *conſ.* 86. *num.* 11. *verſ. hoc præſuppoſito: libro* 2. Pariſ. *conſ.* 88. *num.* 2. *libro* 3. Decian. *conſ.* 448. *num.* 22 Sebaſt. Medic. *de fort. caſ. quæſt.* 5. *num.* 18. *part.* 2. & in puncto de donatione facta loco pio, Jaſ. *conſ.* 1 1. *n.* 14. *lib.* .

Domini non habuerunt allegatam dementiam Læ- 3
lii pro ſufficienter probata, prout probari oportet. Regula enim eſt in dubio quemlibet præſumi ſanæ mentis: juxta text. & Gloſſ. *in leg. ne codicillos*, *Cod. de codicill* Doct. *in leg. furioſum*, ubi Dec. *numer.* 30. *Cod. qui teſtament. facere poſſ.* Pariſ. *conſ.* 83. *num.* 3. *lib.* 3. cum aliis adductis per Menochium *de præſump. lib.* 1. *cap.* 181. *num* 7. fuit dictum *in Meliten teſtamenti* 17. *Februarii* 162. *coram Reveren Patre Domino meo Manzanedo*: & dementia eſt difficilis probationis, ita ut 4
teſtibus de ea deponentibus non ſit credendum, niſi aſſignent rationem ſui dicti, etiam non interrogati: Honded. *ubi ſupra*, *nu.* 70. Bald *in dict. lep furioſum*, *nu.* 3. quem refert & alias ſecuta eſt Rota *in una Ulixbonenſis profeſſionis* 22. *Junii* 1579 quæ eſt 107. *num.* 4. *part* 2. *diverſ.*

In propoſito autem caſu ad probandum furorem Lælii donantis, plura deducebantur: Et primo quidam teſtis inductus ab ipſomet Collegio donatario, qui fuit in Rota examinatus, verum cum eſſet unicus, non viſum fuit poſſe in eo fieri fundamentum: tum quia Rota non ſervat opinionem illam, quod unicus 5
teſtis ſufficienter probet contra inducentem: tum etiam quia non videtur ſufficienter deponere de inſania, cum nihil dicat de ſignis & geſtis, prout requiritur: 6
Rota *dict. dec.* 107. *n.* 5. *& dec.* 129. *n.* 5. *ead. part.* 2.

Secundo adducebantur complures teſtes examinati 7
in judicio criminali, qui licet realiter deponant de pluribus ſignis, & geſtis de Lælio, tanquam furioſo: tamen Domini non cenſebant poſſe in iis fieri vim, tanquam non exiſtentibus in actis & examinatis ad inſtantiam fiſci: Unde niſi fuerint repetiti parte citata, nihil probant, cum ſint examinati ſine interrogatoriis: *c.* 2. *de teſtibus*, *leg. ſi quando*, *C. eodem.* Salic. *in leg. ult. in fin. C. de quæſt.* Alex. *conſ.* 180 *n* 7. *lib.* 2 Corneus *conſ.* 134. *n.* 3. *lib.* 4. fuit dictum *in Beneventana Cenſus* 16. *Decembris* 1594 *coram bon. mem. Penia.*

Tertio allegabantur depoſitiones duorum teſtium examinatorum, coram Illuſtriſſimo Cardinali Protheſaurario, qui ultra quod patiuntur eaſdem exceptiones; Domini conſiderabant Primum tantum ex ipſis percurrere tempus celebrati inſtrumenti donationis, cum dicat, quod de anno 1608. quo fuit facta donatio, Lælius habebatur pro furioſo; alter vero, licet deponat de aliquibus ſignis furioſo convenientibus,

8 nihil dicit de tempore: & tamen neceſſaria erat tempo-
ris expreſſio; & quod furor ineſſet de tempore dona-
tionis ad invalidandam: Boer. *deciſ.* 23. *n.* 78. Honded.
ubi ſupra n. 71. *& ſequentibus.*

Et tanto facilius Domini iverunt in hanc ſenten-
tiam: quia aderunt aliquæ præſumptiones, quod Læ-
lius eſſet ſui compos, & ſanæ mentis, unde tanto ma-
gis probandum erat tempus, ut *ibi* Hond. *n.* 72.

9 Præſumptiones autem erant, quia Pater Lælii nul-
lum dedit ei curatorem in teſtamento, licet eum dede-
rit. Carolo nepoti ex filio; cum alias datio Curatoris
ſit non levis præſumptio furoris, ut per Hond. *n.* 15.

10 Altera erat præſumptio; quia donatio, de qua agi-
tur, fuit ſatis cauta, & digna viro prudenti, cum do-
nator ſibi caverit circa expenſas, & participationem
dimidiæ partis ſui crediti recuperandi, quæ conve-
niunt potius viro ſanæ mentis, quam mente capto:
Alex. *conſ.* 147. *n.* 5. *lib.* 7. Bero *conſ.* 56. *n.* 20. *lib.* 2. fa-
ciunt tradita in ſimili de prodigio *in Bonon. de Eleonoris*
9. *Decembr.* 1613. *coram me.*

Et ex his concluſum fuit, Donationem fuiſſe validam.

Ea autem, quæ dicebantur de revocatione hujus donationis, non viſa fuerunt cadere ſub præſenti inſpectione, &c.

Pampilonenſis Matrimonii, Veneris 11. Decembr. 1615.

Coram R. P. D. Coccino.

SUMMARIUM.

1 *Coeundi impotentia naturalis quandoque eſt evidens, neceſſaria, & concludens: Quandoque eſt veriſimilis, & aliquando dubia, & præſumptiva.*

2 *Impotentia coeundi quando eſt evidens, devenitur ad diſſolutionem matrimonii absque alia triennali cohabitatione, & absque juramento conjugum.*

3 *Impotentia coitus quando eſt veriſimilis, ſufficit pro diſſolvendo matrimonio juramentum conjugum, & ſeptima propinquorum manus non autem requiritur cohabitatio triennalis.*

4 *Impotentia coitus in conjugibus, ſi ſit dubia, requiritur cohabitatio triennalis.*

5 *Impotentia coeundi ex magnitudine, & arctitudine, dicitur concludens, & neceſſaria.*

Contrarium verius, num. 6.

7 *Oculus matronarum ſæpe fallitur.*

8 *Medicorum judicium ſæpe fallitur.*

9 *Judices in rebus gravibus, & ubi agitur de præjudicio animæ, nullam debent relinquere diligentiam, ut veritas eluceſcat.*

10 *Impotentia coeundi ob magnitudinem, & arctitudinem: an & quando ſufficiat ad diſſolutionem matrimonii absque triennali conjugum cohabitatione.*

11 *Confeſſio ſacramentalis non eſt neceſſaria ante triennalem conjugum cohabitationem, quando impedimentum coitus non procedit a maleficio.*

12 *Arctitudo mulieris quando ſit talis, ut penetrari non poſſit, cohabitatio triennalis non eſt demandanda, quia adeſt periculum peccati.*

DECISIO XL.

IN hac cauſa, die decimo Decembris 1612. fuit reſolutum, deveniendum eſſe ad inſpectionem Franciſci: & poſtmodum in relationibus cauſarum fuit reſolutum, deveniendum eſſe ad inſpectionem Mariæ: & cum Medici inſpexerint Franciſcum, & retulerint ipſum non poſſe coire cum virgine valde arcta, Obſtetrices vero inſpexerint Mariam, & retulerint quod eſſet virgo, & valde arcta: ideo poſt dictas relationes, dubitavi, an eſſet locus diſſolutioni Matrimonii? & Domini pro intelligentia præmiſerunt, quod cum
1 non agatur de impedimento ex maleficio & opera dæ-
monum, ſed de impedimento naturali; hujusmodi impedimenta naturalia poſſunt conſiderari triplici differentia, ut ſcilicet quædam neceſſario & evidenter concludant impotentiam; alia veriſimiliter; alia dubie & præſumptive: Butr. *in c. laudabilem, num* 14. *de frigid. & malef.* Præpoſit. *n. ult.* Alex. de Nævo *n.* 16. *&* 17. quos refert & ſequitur Sanchez *de Matrimonio, lib.* 7. *diſputatione* 207. *n.* 2.

Et prædicta ſigna operantur diverſos effectus: nam 2
ſi neceſſario, & evidenter concludunt, poteſt deve-
niri ad ſeparationem absque alia cohabitatione trien-
nali, & absqqe alio juramento. Si vero veriſimiliter
concludunt, requiritur juramentum conjugum aſſe- 3
rentium ſe non poſſe coire, & ſeptima manus propin-
quorum jurantium, ſe credere eos verum fateri:
Non autem requiritur cohabitatio triennalis: ut la-
tiſſime probat Sanchez *de Matrimonio, loco ſupra alle-*
gato, num. 3. *&* 4. Si vero ſigna dubie & præſumptive 4
concludunt, requiritur cohabitatio triennalis, & ju-
ramentum prædictum, ut per Sanchez *dicto lib.* 7. *diſpu-*
tatione 108. *per totum.*

Hoc ſtante, duæ oriuntur difficultates. Prima eſt, 5
an in abſtracto impedimentum magnitudinis & arcti-
tudinis ſit primæ ſpeciei. Secunda: an in caſu, de quo agitur, dictum impedimentum ſit judicandum tertiæ ſpeciei, ſcilicet quod neceſſario, & evidenter concludat impedimentum; ita ut non ſit neceſſarium juramentum, nec cohabitatio triennalis: ut voluerunt Innocent. *in cap. laudabilem, in verbo, juſtum judicium, de frigid & malefic.* Joannes Andreas *num.* 9 Butr. *n.* 13. *&* 14. Præpoſit. *n.* 6. *ſuper verb. juſtum judicium, & numero ultimo*, cum aliis per Sanchez, *de Matrimonio, dict.* 107. *num.* 7.

Contrarium vero, ſcilicet quod iſtud impedimen- 6
tum ſit ſecundæ ſpeciei; ita ut exigat juramentum, licet non cohabitationem triennalem, voluerunt Butrius *in cap. finali, n.* 8. *de frigid. & maleficiat.* Alexand. de Nævo, *in cap. laudabilem, num.* 16. *&* 17. *eodem titulo*, & in hac ſententia reſidet Sanchez. *loco proxime*
allegato. Et iſta poſterior opinio fundatur optima ra- 7
tione, quia oculus matronarum ſæpe fallitur; *c. ne*
aliqua 22 *quæſtione prima*: & judicium Medicorum ſi- 8
militer ſæpe eſt fallax, ut experientia demonſtrat, &
notatur *in cap. propoſuiſti, de probat.* Quare iſta poſte-
rior opinio videtur magis tuta: Nam cum tractetur de 9
re graviſſima, & in qua de maximo animæ periculo agatur, nulla Judicis in veritate indaganda ac probationibus exquirendis ſuperfluitas poteſt reprehendi. Joannes Andres *in c. fraternitatis, n.* 3 Butrius *num.* 18. Ancharanus *num.* 3 *notab.* 3. Præpoſit *num.* 1. *notab.* 1. *de frigid. & malefic.* Alexand. de Nævo *in cap. fin. n.* 15. *eodem titulo.*

Quantum attinet ad ſecundam difficultatem, an in 10
caſu, de quo agitur, verſemur in ſecunda, vel tertia ſpecie, ita ut ultra juramentum ſit neceſſaria cohabitatio triennalis? Rota cenſuit nos verſari in tertia ſpecie: quia Medici inſpexerunt Franciſcum, Obſtetrices vero Mariam: unde cum judicia ſint ſeparata, ita ut non poſſint dici ſuper certo; quia Medici, nec Obſtetrices inſpexerunt utrumque, & propterea licet dixerint, Franciſcum non poſſe coire cum muliere valde arcta, & Obſtetrices, quod mulier ſit valde arcta, non inde ſequitur per neceſſe quod Maria ſit valde arcta quoad Franciſcum; & ideo in caſu iſto probatio eſt judicanda dubia & præſumptiva; unde perneceſſe requiritur cohabitatio triennalis, & poſtmodum juramentum, de quo ſupra dictum eſt: ut per Sanchez la-
tiſſime *dicto lib.* 17. *diſputatione* 108. *per totam.* Non eſt
tamen neceſſarium in hoc caſu, quod præcedat Con- 11
feſſio Sacramentalis; quia non agitur de maleficiato vere aut dubitative; Hoſtienſis *in cap. finali, num.* 5. *verſ. ut agerent pœnitentiam*; Cardinalis *numero ſecundo, de frigid. & malef.* & fuit dictum *in hac cauſa* 10. *Decembr.* 1612.

Unus tamen ex Dominis dicebat, melius eſse devenire ad novam inſpectionem ab eisdem de utroque; quia aut conſtabit de arctitudine reſpective ad Franciſcum, aut non, utroque caſu facilius, & brevius cau-
ſa poterit expediri; Et ultra quod triennalis fieri non 12
poiset absque evidentiſſimo periculo peccati; quæ ſententia non diſplicuit aliis Dominis; ſed dixerunt, quod ſi opus erit, de hoc poterit particulariter videri, &c.

Peru-

Peruſina Hæreditatis, 12. Junii 1617.

Coram R. P. D. Buratto.

SUMMARIUM.

1 *Mentis ſanitas naturaliter & de jure præſumitur; & contrarium aſſerenti incumbit onus probandi concludenter & num.* 4.
2 *Mentis ſanitas præſumitur etiam in Sene.*
3 *Notarii aſſertio teſtatorem eſſe ſanæ mentis, facit vehementem ſanitatis præſumptionem.*
5 *Dementia teſtatoris probanda eſt de tempore teſtamenti.*
6 *Teſtis depoſitio, quod vidit a quatuor vel quinque annis citra, in ultimo tantum anno verificari poteſt.*
7 *Teſtis de tempore alternative, & per dictionem* in circa, *deponens, illud non probat.*
8 *Teſtis dubitative deponens nihil probat.*
9 *Teſtes de alicujus dementia deponentes nihil probant, niſi rationem etiam non interrogati aſſignent.*
10 *Dementia, quæ ſupervenit poſt teſtamentum conditum, non infringit illud.*
11 *Teſtamenti factionem non tollunt actus rationis uſum non excludetes, & intellectus, ſeu mentis exilium non inducentes.*
12 *Dementiam non arguit quilibet actus, licet omnino viro ſanæ mentis non conveniens.*
13 *Imaginatio quod læſa ſit, non autem rationis uſus ſive diſcurſus, ſimul ſtare poteſt.*
14 *Teſtamentum, cujus ſeries cuilibet ſanæ mentis viro congruit, præſumitur factum de tempore habili, & in dilucido intervallo.*
15 *Mentis ſanitas probatur per communem reputationem, per famam, & per teſtes deponentes de rebus prudenter geſtis.*
16 *Mentis ſanitas arguitur ex frequentia Eccleſiarum, & Miſſæ auditione.*
17 *Mentem ſanam arguit frequentia Sacramentorum, præſertim in ultima infirmitate.*
18 *Dementiam excludit eleemoſynarum largitio, viſitatio amicorum, & converſatio cum illis.*
19 *Teſtibus de ſana mente deponentibus magis creditur quam deponentibus de dementia.*
20 *Religioſorum atteſtationi de ſana alicujus mente plurimum defertur.*
21 *Teſtamentum furioſi valet, ſtante diſpoſitione prudenti viro conveniente.*
22 *Mentis ſanitatem arguit prudens diſpoſitio.*
24 *Cognatorum inſtitutio, omiſſis agnatis, eſt levis conjectura ad firmandam dementiam, & tollitur aliis urgentioribus conjecturis.*
25 *Præſumptio una cedit pluribus.*
26 *Conjecturis opus non eſt in claris.*
27 *Cognatorum inſtitutio excluſis cognatis dementiam non arguit.*

DECISIO XLI.

CONtra Joannem Paulum hæredem ſcriptum inter cætera opponebatur dementia Margaritæ teſtatricis, ejus Materteræ, quæ probata impedit immiſſionem: eam tamen pro Dominis de Amicis dictæ teſtatricis ex fratre Nepotibus, ac prætenſis hæredibus ab inteſtato, non fuiſſe probatam, ac propterea ſtandum eſſe in deciſis 28. Novembris præteriti, Domini cenſuerunt.

1 Indubitata enim eſt Naturæ, ac Juris præſumptio pro ſanitate mentis, & contrarium aſſerentibus probatio incumbit; *leg. nec codicillos, 5. C. de codicillis, leg. finali, C. de hæred. inſtituend. cap. fin. de ſucceſſ. ab inteſtato*, ubique Scribentes Soc. *conſ.* 42. *n.* 1. *vol.* 1. Dec. *conſ.* 187. *nu.* 29. *lib.* 3. *&* *conſ.* 51. *nu.* 33. *& ſequentibus lib.* 4. Caldas *conſ.* 24. *n.* 2. *verſ. ſuffragatur, & num.* 24. cum cumulatis per Menochium *conſ.* 673. *n.* 1. *lib* 7. & Farinac. qui de communi, *de pœn. temper. quæſt* 94. *num.* 48. *ac in fragmen. criminal. in verbo, furor, nu.* 230. & firmavit Rota *in Romana bonorum* 26. *Junii* 1609. *coram Reverendiſſimo Domino Decano in Meliten. teſtamenti* 16. *Februarii* 1612. *coram Reverendiſſimo Patre Domino De Manzanedo in Romana donationis de Gualtercciis* 13. *Novembris* 1615. *coram Reverendiſſimo Patre Domino meo Cavalerio; & in dicta deciſione in hac cauſa, vigeſimo octavo Novembris præteriti*. Quæ præſumptio militat etiam in quantumvis ſene; ut notatur *in lege ſenium*, 2 *C. qui teſtam. facere poſſunt*. Bald. & Salicet *num.* 1. & Caſtr. *num.* 2. *in fine*; idem Bald. *in lege ſenectus* 16. *nu.* 1. *C. de donat.* Caputaq. *dec.* 200. *lib.* 1. *in manuſc.* & Card. Mant. *de conjecturis, lib.* 2 *tit.* 5. *n.* 5.

Et pro ea hic concurrit etiam aſſertio Notarii de te- 3 ſtamento rogati per hæc verba; *Dei gratia, ſana ſenſu, viſu, mente, corpore, & intellectu; & in bona & recta ſcientia conſtituta*; quæ vehementem facit præſumptionem, ut præter allatos *in dicta deciſione* Alexandri de Nævo *conſil.* 37. *nu.* 2. *&* 3. Honded. *conſ.* 78. *nu.* 58. *lib.* 2. Decian. *dict. conſ.* 51 *num.* 41. *vol.* 4. Magon. *deciſione Florentina* 97. *num.* 12. *&* 13. Probatio autem de- 4 mentiæ, prout alia quælibet, debet eſſe plena, & concludens; ut *in dicta deciſione Florent.* 97. *num.* 13 & Rota *in dict. Meliten. teſtamenti* & de tempore teſtamenti *leg.* 2. *& leg. qui teſtamento, § quacunque autem, ff. de teſtament.* Salicet *in leg. furioſus, num.* 2. *Cod. qui teſtament. facere poſſunt*. Paril. *de reſignatione Beneficiorum, lib.* 2. *quæſt.* 8. *n.* 21. & dixit Rota *in Ravennaten. attentatorum* 13. *Martii* 1589. *coram bonæ memoriæ Orano in Parmen. ſtatus* 24. *Januarii* 1607. *coram Illuſtriſſimo Domino Cardinali Ludoviſio, in dict. Romana Donationis de Gualtercciis, & in d. Meliten. teſtamenti.*

Non obſtant igitur teſtes DD. de Amicis, quia præſertim Primus, Secundus, & Quartus, non concludunt, prout requiritur ex prædictis; actus & verba dictæ Margaritæ, de quibus deponunt, fieri de tempore teſtamenti, nec ante; imo nec poſt teſta- 6 mentum ante quemdam lapſum Margaritæ teſtatricis ex ſcalis de anno 1603. ex quo dicunt illam fuiſſe læſam in capite, & non ſine periculo vitæ, ut ex fide Medicorum *in ſummario Laurentii prioris poſitionis, num.* 7. Tertius vero nullo modo includit tempus teſtamenti, vel ante, quia eſt examinatus, prout alii de anno præſenti; & deponit, quod cœpit denuo converſari in domo dictæ Margaritæ ab annis decem, vel undecim citra, & quod eam cognovit ſanam quatuor aut quinque annis circiter, & poſt dictos quatuor vel quinque annos, cognovit eam inſanam; ſed non dicit, quod ſtatim ab initio dictorum quatuor vel quinque annorum eam cognoverit talem, ſed poſt illud tempus; quod etiam in ultimo tantum anno poteſt verificari; juxta Bart. *in lege Celſus, nu.* 22 *&* 23. *Digeſtis de uſucap. & in lege* 1. *§. quod autem, nu.* 1. *Digeſtis, de acq. quotid. & æſtiv.* Felin. *in capite licet cauſam, n.* 8. *verſ. tertia cauſa, de probat.* & ſequitur Rota in pluribus deciſionibus relatis per Gonzal. *ſuper regul.* 8. *gloſſ.* 9. *in annot. num.* 86. Et quia alternative loquitur, videlicet, *Dalli dieci, o undeci anni in qua, ch'io hò cominciato a repratticare, & l'hò conoſciuta ſavia quattro o cinque anni in circa, e dopo li quatro o cinque anni l'hò conoſciuta ch' era matta, &c.* & ſic nullum tempus firmare videtur: ideo nihil probat; Alex. *in leg. & ſi poſt tres, n* 6. *verſ. ſecus dicit, Digeſtis, ſi quis caution.* Roland. *conſ.* 35. *num.* 23. *libr.* 1. cum aliis per Farinacium *de teſtibus, quæſtione* 68. *ampliat.* 9. *num.* 18. *& conſ.* 116. *ſub num.* 3. *lib.* 2. & fuit tentum *in Parmen. ſtatus tertio Decembr.* 1607. *coram Illuſtriſſimo Domino Cardinali Ludoviſio, & in Romana nullitatis contractus* 28. *Februarii* 1611. *coram Reverendiſſimo Attrebacen.* Quintus tandem, & ultimus, ul- 8 tra quod eſt unicus, & ſingularis, nihil etiam probat, quia dubitative pluries loquitur; videlicet, *Potria eſſe da cinque anni più in circa* Butrius per illum textum *in cap. fin. de deſponſ. impub.* cum pluribus per Farinacium *de teſtibus, dict. quæſt.* 68. *num.* 20. *et* 21. & Rota *in dict. Parmen. ſtatus* 24. *Januarii coram Illuſtriſſimo Domino Cardinali Ludoviſio, et in eadem* 11. *Januarii* 1616. *coram Illuſtriſſimo Domino meo Damaſceno.*

Imo cum ratio, potius quam dicta teſtium, ſit conſideranda; præſertim in hac materia, nam ſine 9 illa non creditur teſtibus de dementia deponentibus, etiamſi de ea non fuerint interrogati; ut poſt

Socin. conſ. 42. num. 4. lib. 1. & alios dixit Rota in
dict. Romana donationis de Gualteruccis, & in dict.
Meliten. teſtamenti, & Caldas, dict. conſ. 24. num.
25. verſ Item furor.

Ipſi vero principaliter deducunt inſaniam Marga-
ritæ ex tribus actibus; videlicet, d'infilzar un ſpillo
con il fil bianco dalla parte della teſta; d'infilzar un
garofalo da ſpetiali nel panno; e di metter l'acqua
in un caneſtro per abbeverare li piccioni, &c. quos
etiam actus, teſtes dictorum de Amicis admittunt
fuiſſe poſt teſtamentum; ut primus, & ſecundus in
ſummario Joannis Pauli num. 11. ad quod tempus re-
10 ferri propterea debent illorum depoſitiones: & ſic
quatenus etiam de hoc tempore ſupervenisſet demen-
tia, illa tamen non infringeret teſtamentum: d. l.
furioſum, & ibi omnes Scribentes: Ideo Dominis
viſum fuit nihil concludere: prædicti enim actus ten-
dunt potius ad quandam levitatem, ſeu imbecillita-
11 tem ingenii, vel memoriæ, quam ad dementiam,
cum non excludant uſum rationis, nec intellectus, nec
mentis exilium inducant; & ſic non tollunt teſta-
menti factionem: Jaſon. in dict. leg. furioſum, num.
2. Dec. in leg. humanitatis 9. num. 1. verſ. ſecus eſſet in
eo, Cod. de impub. & aliis ſubſtit. Ferret conſil. 207.
num. 3. Pariſ. conſil 88. num. 40. 41. & 42. lib. 3. dict.
deciſ. Florentina 97. num. 17. Menoc. dict. conſ. 683. n.
12. & 15. cum pluribus per Farinac. in dict. verb. fu-
ror, num. 237. & Rota deciſ. 107. num. 28. part. 2. quæ
etiam ita reſpondit teſtibus pro dementia examina-
tis in dict. Meliten. teſtamenti. Non enim quilibet
12 actus, etiamſi non omnino viro ſane mentis conveniat,
dementiam arguit: ut late per Decian. dict. conſ. 51.
num. 82. cum ſeqq. lib. 4. Et ſimul ſtare poteſt, quod
13 ſit læſa imaginatio non tamen memoria, & uſus
rationis ſeu diſcurſus ut ex Galeno conſideravit Me-
noch. d. conſ. 683. n. 14. verſ. & ideo vere.

Quinimo nec talem imbecillitatem, ſeu levitatem
continuatam, ac permanentem probant, ſed interpo-
latam ac diſcontinuam, deponentes de ſermonibus
& actibus dilucida intervalla denotantibus, ut in
dict. ſummario Joannis Pauli num. 21. Et ideo teſta-
14 mentum, cujus ſeries cuicunque ſanæ mentis con-
gruit, præſumitur factum de tempore habili & in
dilucido intervallo, ut notatur in dict. leg. furioſum:
Angel. num. 1. verſ ſed in dub. Caſtr. num. 3. Alexand.
num. 2. verſ. de hoc articul. & num. 3. verſ. tamen pu-
tarem, & Dec. num 27. Alexand. de Nævo, d. conſ.
35. num. 3. verſ. & debet, & num. 4. Flam. Rub. conſ.
47. num 65. Plot. conſ. 17. num. 12. verſ. & hoc niſi:
Cæphal. conſ. 753 num. 46. Cardin. Mantic. de conject.
lib. 2. tit. 5. num. 6. in fine, verſ. 4. & ult. num. 7. & 8.
Ant. a Gam. deciſ. Regni Luſitaniæ 202. num. 2. Odd.
conſ. 93. Menoch. præſumpt 45. num. 66. lib. 6. & dict.
conſ. 683. n. 6. dict. deciſ. Florent. 97. num. 22. verſ.
Maxime: cum pluribus de communi, magis commu-
ni, & rationabiliori, per Honded. conſil. 78. num 61.
volum. 2. & ſenſit Rota in dict Meliten. teſtamenti.

Quæ tanto magis ſunt admittenda, cum contra
perſonas & dicta iſtorum teſtium deducantur plures
exceptiones conſiderabiles; & ſic etiam ceſſare viſa
fuit prætenſa datio curationis eidem Margaritæ ad
inſtantiam dictorum de Amicis; quia fuit de anno
1615. & ſic longe poſt teſtamentum, & lapſum; Ultra
quod allegatur, ad eam nulliter deventum fuiſſe, non
ſervatis ſervandis, & ſupponitur ab illa appellatum.
15 In contrarium vero de ſanitate mentis deponunt
quatuor teſtes Joannis Pauli, non ſolum de commu-
ni reputatione, & formiter de publica voce & fama per
verba fuit, & eſt ut in ejus ſummario. num. 13. juxta
deciſ. Rotæ 577. num. 3. par. 1. diverſ. Sed de ſcien-
tia optimas reddentes rationes; videlicet quod pru-
denter ſua bona & negotia adminiſtrabat, ut in dict.
ſumm. n. 14. Menochius dict. conſ. 683. n. 4. vende-
bat, & alios contractus inibat; num. 15. Quod con-
ſiderant Zabarel. conſ. 50 num. 11. Bero conſ. 56. num.
11 vol. 2. Farinac. in dict. verb. furor, n. 283. ſua bona
ac redditus clavibus cuſtodiebat num. 16. Alexand.
de Nævo ibidem dict. num. 6. verſ. & etiam bene; ad
16 Eccleſias quotidie accedebat, & Miſſas audiebat,
num. 17. Alexand. de Nævo ibidem dict. n. 6. circa med.
Dec. dict. conſil. 127. num. 34. verſ. inſuper Menoch.
dict. conſil. 683. dict. num. 4. Sacramenta Sanctiſſimæ
Euchariſtiæ ac Pœnitentiæ frequentabat, illaque fue-
runt ei exhibita usque ad obitum, num. 18. Alexander
de Nævo & Decian. ubi ſupra, Menochius dict. conſ.
683. dict. n. 4. Honded. dict. conſil. 78. num. 67. Fa-
rinac. loco citato, num. 282. Rota deciſ. 107. n. 20.
part. 2. diverſ. & in terminis receptionis Sacramen- 17
torum in ultima infirmitate admiſſum fuit in dict. Me-
liten. teſtamenti; eleemoſynas largiebatur, num. 19.
Alexander de Nævo, ibidem; & demum viſitabat, &
viſitabatur, n. 20. ut per eundem ibidem num. 5. verſ. 18
& habuit converſationem & Decian conſil. 126. ubi ſu-
pra Menochius dict. conſil. 683. dict num. 4. Et de his
omnibus deponunt à decem, & ultra annis citra,
usque ad obitum; & ſunt præferendi teſtibus, qui
de dementia deponerent; Decius in dict. leg. furio- 19
ſum, n. 20. & conſil. 448. num. 10. et 35. Corn. conſil.
219. num. 7. lib. 2. Jaſon. conſ. 2. num. 10. lib. 1. Pariſ.
d. conſ. 58. num. 22. et ſequentibus, Boer. deciſ. 23.
num. 93. Gabriel de teſtib. concl. 4. n. 19. Menoch.
præſumpt. 45. num. 21. lib. 5. Decian. dict. conſil. 127. n.
35. lib. 3. et conſil. 51. num. 42. lib 4. Cæphal. dict.
conſil. 546. num 82. lib. 4 Cardin. Mantic. de conject.
lib. 2. tit. 5. num. 9. Honded. dict. conſil 78. n. 73. vo-
lum. 2. cum aliis per Caldas, dict conſil. 24. ſub num.
24. Rota dict. deciſ. 577. n. 10. in dict. Romana bono-
rum, coram Reverendiſſimo Decano, et in dict. Meli-
ten. teſtamenti. Accedentibus præſertim atteſtationi-
bus plurimum Religioſorum, qui eidem Margaritæ 20
Sacramenta adminiſtrarunt, dicentium, illam ſem-
per reperiiſſe in bona mente ac diſpoſitione; quibus
plurimum creditur in hac materia; Dec. dict. conſil.
448. n. 20. in fine Decian. dict. conſil 127. n. 34. verſ.
in ſpecie, & Rota dict. deciſ. 107. n. 20. part. 2. diverſ.
Quæ licet informes, tamen verificantur ex ſupradi-
ctis teſtibus formiter pro Joanne Paulo examinatis.

Et tandem viſum fuit clariorem reddi probationem
ſanitatis ex ipſamet ſerie diſpoſitionis factæ in teſta-
mento, in qua non ſolum nihil legitur ſapienti in-
conviens, & ideo etiamſi probaretur, Margaritam
antea fuiſſe dementem nihilominus ſecundum ali-
quos, ut dicebat etiam unus, ex Dominis, teſtamen-
tum validum dici poſſet; ut per Joſeph. Ludovic.
Peruſ. deciſ. 1. num. 11. et 12. in fin. ubi de veriori & ma-
gis communi, Craſſ. in §. teſtamentum, quæſtione 21.
n. 4. qui dicit, ab hoc non eſſe recedendum; & late
comprobant Decian. dict. conſil 51. n. 43. et conſil. 74.
n. 27. volum. 5. Surd. dict. conſil. 40. num. 32 & alii
per Cald. dict. conſ. 24. num. 2. verſ. facit etiam.

Imo omnia videntur bene ac prudenter diſpoſita, &
ordinata; nam ultra inſtitutionem, prohibitionem 22
alienationis & ſimilia; adſunt Commendatio animæ
Omnipotenti Deo, & omnibus Sanctis, legata pia,
& dictis de Amicis ſigillatim nominati ex fratre Ne-
potibus, ac omnibus famulis & ancillis relicta; ele-
ctio ſepulturæ, proviſio modum circa ſepeliendi cum
habitu Monachali Sancti Franciſci; locus ſepulturæ,
& impenſa funeris; ac demum inſtitutio Jacobi Ne-
potis illegitimi ex filio prædefuncto, cum diſpoſi-
tione quod quatenus libere non poſſet ſuccedere, pe-
teretur per Joannem Paulum habilitatio infra bien-
nium. Quæ omnia & ſimilia pro ſanitate mentis in
teſtamento, conſiderant Pariſ. d. conſ. 74. n. 30. &
Cur. Jun. conſ. 304. n. 83. vol 3. Dec. d. conſ. 51. n. 46.
usque ad 54. et d. conſ. 74. n. 3.

Nec obſtare Dominis viſum fuit, quod dici poſſit 23
a demente confectum, quia fuerunt inſtituti hæredes
non venientes ab inteſtato nempe cognati, agnati,
excluſis: Nam ultra quod hæc eſt tantum quædam
conjectura; ut per Alex. conſ. 141. n. 8. verſ. 2 eſt con-
jectura, lib. 1. & admittunt informantes pro Ami-
cis, & quidem levis, cum per eam coarctari videa-
tur libera ſuarum rerum diſpoſitio hominibus, quos
aliquando mentis alienatione teneri contingeret, &
contigiſſet, etiam ſi tunc ſani eſſent, contra not.
in leg. ſtipulatio hoc modo concepta, ff. de verb. oblig.
& ideo prout etiam aliæ pro Amicis ponderaræ
tollitur ex pluribus aliis urgentioribus ex ipſo te-
ſtamento deductis, de quibus ſupra; leg. ob carmen,
§. ſi te-

§. *ſi teſtes*, *ff. de teſtibus*, *auth. itaque*, *Cod. commun. de ſucceſſ.* Surd. *conſ.* 1. *n.* 60. *&* *conſ.* 313. *n.* 51. & ex probatione ſanitatis pro Joanne Paulo facta; in claris enim
26 conjecturis non eſt locus; *vulg. leg. continuus*, *ff. de verb. obligat.* Ceſsare viſa fuit difficultas; quia Margarita, dictis de Amicis ejus ex fratre Nepotibus non non prætulit extraneum, ut loquuntur Doctores ex adverſo allegati; prout *dict. conſil.* Alexandri declarat Cald. *dict. conſil.* 24. *ſub numero* 6. Sed inſtituit deſcendentem ab ipſo, videlicet Nepotem ex filio prædefuncto, quem etiam voluit habilitari, ut dictum eſt, quatenus non potuiſset ſuccedere; ac etiam inſtituit Joanem Paulum ejus ex Sorore ſimiliter Nepotem, & ſic in pari gradu conjunctum; & ita non penitus extraneum; nec dictos de Amicis præterit, ſed particularibus honoravit relictis, aut dictum eſt.

27 Ultra quod etiam eſse poteſt, quod potius inſtituerit Joannem Paulum ex juſta cauſa, ſcilicet vel ob ejus benemerita erga ipſam, vel ob majorem affectionem, vel propter majorem indigentiam ipſius Ioannis Pauli; quam ad excludendam dementiam conſiderant in his terminis, Dec. *dict. conſ.* 51. *num.* 7. *verſ. ſecundum cum pluribus ſeqq.* & Menoch. *d. conſ.* 683. *num.* 19. *& pluribus ſeqq.*

Cætera bene fuerunt ſublata *in alia deciſione* per informantes pro Ioanne Paulo.

Et ideo ita deciſum, &c.

Luca Molendini, Lunæ 18. Decembris 1617.

Coram R. P. D. Coccino.

SUMMARIUM.

1 *Conductor exiſtens in culpa, non manutenendo rem conductam, tenetur de ruina rei conductæ.*
2 *Corroſio terræ, quæ fit per aquas fluentes, non dicitur caſus fortuitus.*
3 *Aquæ ſolent corrodere terras, & ædificia adjacentia.*
4 *Conductor obligatus ad manutentionem rei conductæ non tenetur illam de novo facere, ſed tantum conſervare.*
5 *Conſervare, & manutenere, non autem de novo facere dicitur is, qui Molendinum refundat, & aquam divertit.*
6 *Caſus, ob quem res locata periit, ſi dubium ſit, an fuerit fortuitus, velne, conductor venit abſolvendus.*
7 *Ruinam ex culpa provenisse aſſerens, tenetur probare.*
8 *Bald.* in conſ. 145. n. 3. lib. 3. *declaratur.*

DECISIO XLII.

FUit reſolutum, ſententiam Rotalem, in qua pronunciatur Brachios teneri ad ruinam anni 1602. eſſe confirmandam.

1 Ratio Dominorum fuit, quia in conceſſione Molendini fuit expreſse conventum, quod ipſi tenerentur ad conſervationem, & manutentionem Molendini; Quare cum prædicta non præſtiterint, eorum culpa evenit ruina Molendini & propterea pro ipſa tenentur; *leg. ſi creditor*, ubi Doctores, *Cod. de pignorat. act.* Parit. *conſ.* 156. *lib.* 4. & fuit late deductum *in deciſionibus in hac cauſa factis*.

Quod autem prædicta ruina proceſserit culpa Brachiorum, ſatis patet; nam de anno 1595. pro parte ipſorum datæ fuerunt poſitiones, in quarum octava ponunt, *Che il palmento fabricato ſu il reſto del vecchio fundamento e voto ſotta e minaccia ruina*; & idem probatur per teſtes.

Quod comprobatur, quia Domini de Rota Florentina acceſserunt ad locum de anno 1599. & adhibuerunt
2 Peritos, qui retulerunt, flumen corroſiſse magnam partem terreni, & dicunt, *che ſi voltava verſo detto molino non periculo di laſiarlo in iſola*. Quare aut ruina anni 1602. eſt ſequuta ex iſta corroſione fluminis 1595. & 1595. prout eſt valde veriſimile, cum ceciderit, ut dicitur *acqua chiara*; an vero eſt ſequuta, ex quo corroſio proceſſit ulterius; & utroque caſu ſententia remanet juſta; cum prædicta obvenerint culpa Brachio-

rum; nemo poteſt inficiari, corroſionem non eſse caſum fortuitum, & inſolitum, qui exceptuetur in
locatione, cum aquæ ſoleant corrodere terras, vel 3
ædificia ſibi adjacentia; ut text. cum Gloſs *in leg. fluminum*, §. *idem Servius*, *ff. de damn. infect.* quem allegat Baldus *in conſ.* 145. *col.* 1. *lib.* 3 ibi, *Si controverſiæ aquæ inſulam ſubverterint, deinde ſtipulatoris ædificia reciderint, nihil eum ex ſtipulatu conſecuturum*, videlicet de damno infecto; quia nec operis, nec loci vitio factum eſt. Si autem aqua vitiet fundamenta, & ſic ædificium ruat, committi ſtipulationem ait, multum enim intereſt, quod erat alioquin firmum, vi fluminis lapſum ſit protinus, an vero ante ſi vitiatum, deinde vi ceciderit.

Quare cum probetur, longe ante ruina ædificium molendini fuiſse vitiatum, debebat reparari, præſertim ſtante dicta viſitatione Peritorum, & proteſtatione Præpoſiti.

Neque Dominis Brachiis poteſt opitulari quod procurarunt apponi catenas, ut occurrerent ruinæ; ut fuerat ordinatum per Peritos; quia fuit reſponſum, quod illa appoſitio catenarum non reſpicit corroſionem; & ceſsat omnis difficultas, quia fuit facta longe poſt ordinationem Peritorum & longe poſtquam fuerant interpellati.

Prout nec eiſdem poteſt opitulari, quod non tene- 4
batur de novo facere, ſed ſolum manutenere, & con- 5
ſervare; quia refundando molendinum, & aquam divertendo, non dicebantur de novo facere, ſed conſervare; *leg. Minutius*, *ff. de rei vindicat.*

Non obſtat, quod in dubio; An caſus ſit fortuitus, 6
vel ex culpa, reus abſolvitur; ex Bald *in conſ.* 115. *n.* 3. 7
lib. 3. ubi latiſſime de hac materia, & ideo qui dicit,
ruinam proceſſiſse ex culpa tenatur probare. Nam fuit 8
reſponſum ex prædictis ſatis conſtare de culpa Brachiorum; ultra quod Bald. loquitur in ruina, quæ repente evenit, & ex improviſo propter magnum & inſolitum diluvium aquarum, ut legitur *in principio illius conſilii*, & clarius *in ſecundo & ſexto fundamento*; & infra *ſub n.* 3. *v. ſed hic in iſto emptore*, *& per to. conſ.*

Et quibus, & ex aliis deductis *in deciſionibus* factis tam coram clar. mem. Franciſco Penia, tunc Rotæ Decano, & R. P D. meo Veroſpio, in quibus ſolvuntur omnes objectiones, Domini poſt naturalem diſcuſſionem cenſuerunt pro confirmatione ſententiæ Rotalis, &c.

Romana Societatis officii Veneris 11. Januarii 1619.

Coram R. P. D. Sacrato.

SUMMARIUM.

1 *Obitus alicujus an evenerit ex una, vel alia cauſa, remittitur Judicis arbitrio.*
2 *Obitum ſecutum fuiſſe ex cauſa, quæ per multum tempus præceſſit, non præſumitur.*
3 *Mulieres retinentes purgationes partus, non poſſunt vivere ultra dies* 45.
4 *Mors in dubio attribuitur ultimæ cauſæ, etiamſi prima fuerit mortalis.*
5 *Obſervantiæ contrahentium plurimum deferendum venit.*
6 *Medicis atteſtantibus de re ad eorum peritiam ſpectante ſtandum eſt.*
7 *Peritis illis ſtandum eſt, qui ſunt plures in numero.*
8 *Teſtium major numerus in concurſu attenditur.*
9 *Puerperium vulgo* Capoparto *appellatur.*
10 *Mors attribuitur primæ cauſæ, quando illa nunquam ceſſavit.*
11 *Mulieres infirmæ prægnantes reddi non ſolent.*
12 *Teſtibus veriſimiliora, & magis præciſe deponentibus, magis venit deferendum, quam aliis.*
13 *Teſtibus quorum dictum remanet adminiculatum, magis deferendum eſt, quam aliis.*
14 *Juris diſpoſitio mutatur etiam ex modica facti diverſitate.*

S 3 DECI-

DECISIO XLIII.

SOcietas, de qua agitur, fuit contracta ſuper periculo vitæ Angelæ Catenæ, exceptuato tamen obitu ex cauſa partus, & prægnantiæ. Die 19. Maji 1616. dicta Angela peperit filium maſculum, & die 10. Decembris inſequentis ex hac vita migravit. Fuit dubitatum, an debitores Societatis illam fuiſſent ſuperlucrati? Et reſolutio pendebat ex eo, an Angela obierit ex cauſa dicti partus, vel non. Rota cenſuit Angelam non obiiſſe ex cauſa dicti partus, & conſequenter ex obitu dictæ Angelæ debitores ſuperlucratos fuiſſe ſocietatem.

1 Moti fuerunt Domini, quia hæc materia, an quis fuerit mortuus potius ex una cauſa, quam alia eſt præcipue arbitraria Judici: ut ex text. *in leg. quod ſi nolit*, §. *ſi mancipium*, *ff. de ædilit. edict.* Marſil. *conſil.* 7. *n.* 28. Gramm. *conſ.* 49 *n.* 3. Menochius *de arbitr. Judic. lib.* 2. *cent.* 3. *caſ.* 275. *n.* 1. & in iſtis terminis obitus ex cauſa partus, eſt *deciſ.* 701 *n.* 7. *par.* 1. *diverſ.* Ex infra ſcriptis autem facti circumſtantiis, Domini arbitrati fuerunt, quod Angela non obierit ex cauſa partus.

2 Primo, quia a die partus ad diem obitus interceſſerunt ſeptem menſes, ideo ex cauſa, quæ per multum tempus præceſſit, quis non præſumitur obiiſſe: *cap. præterea*, & *ibi* notant Gloſſa & Scrib. *de Clerico percuſſ.* & in terminis puerperii, hoc eſt retentiones purgatio-
3 nis partus, ex qua cauſa prætenditur Angela obiiſſe, adeſt doctrina Hippocrat. *lib.* 1. *de morb. mulierum*, *à num.* 43. *uſque ad* 60. ubi concludit mulieres retinentes hujuſmodi purgationes poſt partum, ad ſummum non excedere 45. dies. Quod repetit Ludov. Butr. *in coac. prænot. tract.* 3. *text.* 4.

4 Secundo, quia teſtes deponunt, Angelam per multos dies ante obitum febri acuta laboraſſe: in dubio autem mors attribuitur ultimæ cauſæ; etiamſi prima fuiſſet mortalis, *leg. huic ſcripturæ*, §. *ſi ſervus*, *ff ad l. Aquiliam*, & in iſtis terminis argumentata fuit Rota *in alia Romana Societatis* 15. *Novembris* 1612. *coram Reverendiſſimo Patre Domino Cavalerio*, licet *ibi* contrarium fuerit tentum; quia inter alia febris præceſſerat partum; ideoque ex cauſa dictæ febris acutæ, quæ longe poſt partum ſupervenit in noſtro caſu præſumendum eſt obiiſſe Angelam.

Tertio quia poſt partum, Angela per duo trimeſtria recepit fructus ſocietatis; ſignum evidens, quod nec ipſa, nec maritus, aut alii intereſſe habentes tenebant partum illum periculoſum, quia alias non recepiſſent trimeſtria, ſed dixiſſent ſocietatem, prout
5 disdixerint in ultima infirmitate licet non in tempore; cum non disdixerint ante quindecim dies. Unde pro hoc intellectu poteſt dici, quod adſit obſervantia ipſorummet contrahentium, cui maxime deferendum eſt: *leg. ſed Julianus*, § *perinde ff. ad Maced.* Cravet. *conſil.* 101 *n.* 4. Cephal. *conſ.* 272. *num.* 144. Menochius *conſ.* 49. *n.* 20. & 21. Surd *conſ* 224. *n.* 7.

6 Quarto, ſuper eo, quod Angela non deceſſerit ex cauſa partus, adeſt judicium duodecim Medicorum, quibus tanquam Peritis in arte videtur ſtandum: *leg. ſeptimo menſe*, *ff de ſtat. homin. cum concord.*

Et licet pro contraria ſententia adſint etiam octo
7 Medici, attamen viſum fuit Dominis, quod in hoc ſit ſtandum ſententiæ plurium, ſicut dicimus de teſti-
8 bus, quorum major numerus in concurſu attenditur: *cap. licet cauſam*, §. *ex præmiſſis* ubi Abb. *n.* 9. *ff. de probat.* Gloſſ *in cap. in noſtra*, *in princip. de teſtibus*, Alexand. *conſ.* 64. *n.* 2. *vol.*.... Gabr. *concl.* 4. *n.* 50. *de teſtibus*, & dixit Rota *in Viterbien curſus aquarum* 17. *Aprilis* 1606. *coram Illuſtriſſimo Cardinali Ludoviſio*.

Nec obſtant teſtes dati pro parte filiorum & hæredum dictæ Angelæ, ex quibus prætenditur probari, quod Angela poſt partum non abegit puerperium, vul-
9 go *cacoparto*, appellatum, nec ſimiliter menſtruas purgationes: & quod ſemper male ſe habuit, cum tumoribus ventris, remanentibus in corpore puſtulis, & aliis ſimilibus morbis; unde prætenditur, quod ex quo ſemper male ſe habuit, nec unquam bene conva-
10 luit, quod mors ſit attribuenda partui, ut *in dict. deciſ.* 701 *part.* 1 *diverſ.* & *in aliis Romana Societatis coram Oradino*, & *D. meo Cavalerio ſupra allegatis*.

Quia in contrarium adſunt teſtes pro parte debitorum examinati, deponentes, Angelam habuiſſe bonas purgationes, & quod ipſa gerebat ſolita negotia domus, & in ſingulis diebus feſtis conferebat ſe ad Eccleſiam, & ſpatiebatur per Urbem, & quod nunquam fuit viſitata a Medicis, etiamſi ipſi accederent ad illius domum, occaſione aliorum infirmorum, & 11
ſignanter quod ipſa lactavit puerum: & quod multum movit Dominos, duo ex dictis teſtibus deponunt, quod ipſa Angela aſſerebat ſe prægnantem: ſignum evidens, quod ipſa habebat ſe pro perfecte ſana, cum non ſoleant mulieres infirmæ fieri prægnantes; quibus teſtibus viſum fuit Dominis magis deferre: tum quia deponunt magis ſpecifice, & magis veriſimilia: juxta 12
text. *in leg. ob carmen*, §. *ſi teſtes*, *ff. de teſtibus* & *in cap. in noſtra*, *eod tit.* & Rota *in recentioribus*, *deciſ.* 237. *n.* 5 *tom.* 1. *part.* 1. & *deciſ.* 748. *n.* 6. *tom.* 2. *part.* 2. tum quia remanent adminiculati ex his, quæ dicta fue- 13
runt *ſupra in princip.* Abb. *in cap. licet jam*, *n.* 9. *verſ.* 2. *de probat.* Gabr. *concl.* 4. *n.* 89. *de teſtibus* & Rota *in recent. deciſ.* 123 *num.* 11 *tom.* 1. *p.* 2. *div.* & in aliis *coram Oradino*, & *D meo Cavalerio*, in quibus fuit concluſum, obitum proceſſiſſe ex cauſa partus, nempe quia *ibi* factum multum diverſe ſe habebat: cum tamen ex 14
modica facti mutatione, totum Jus mutetur, juxta not. *in leg ſi ex plagis*, §. *videtur*, *ff. ad legem Aquil. cum concord.* &c.

Eugubina Beneficii, Veneris 1. Maji 1619.

Coram R. P. D. Buratto.

SUMMARIUM.

1 *Manutentio datur Abbati exiſtenti in quaſi poſſeſſione deputandi Capellanos ad nutum amovibiles in aliqua Eccleſia Abbatiæ ſubjecta: probata generali quaſi poſſeſſione, reſpectu aliarum Eccleſiarum eidem ſubjectarum.*

2 *Manutentio datur ubi cauſa eſt univerſalis, licet non probetur exercitium particulare.*

3 *Pertinentia loci ad aliquam Eccleſiam, ex quibus probetur.*

4 *Capellanus ad nutum amovibilis poteſt etiam ſine cauſa amoveri, ceſſante tamen odio & malitia in amovente.*
Et an hæc arguatur ex amotione Capellani ab Eccleſia, in qua commoratus fuerat per triginta annos, *n.* 7.

5 *Inveriſimilitudo deducitur ex diuturnitate temporis.*

6 *Inſalubritas aeris Monaſterii non poteſt allegari a Monacho ibi profeſſo, cum ei proprius obſtet conſenſus.*

DECISIO XLIV.

DOmini perſtiterunt in deciſis 4. *Junii præteriti*, videlicet dandam eſſe Domino Abbati Sanctæ Ma- 1
riæ de Sitria, mandarunt de manutenendo in quaſi poſſeſſione deputandi Capellanos ad nutum amovibiles in Eccleſia, de qua agitur, ex generali quaſi poſſeſſione, reſpectu omnium Eccleſiarum eidem Abbatiæ ſubjectarum, optime in alia poſitione probata per teſtes ſcripturas, declarationes Sacri Concilii, & deciſiones Rotales: quæ ſufficit, quia (ut dictam eſt) 2
ubi cauſa eſt univerſalis, datur manutentio, licet non probetur exercitium particulare: Rota *deciſ.* 17. *nu.* 2. & *ſeq. part.* 2. *diverſ.*

Hodie tamen etiam ad probationem particularis quaſi poſſeſſionis quoad iſtam Eccleſiam exhibita fuit pro Dominæ Abbate viſitatio de ejus ordine, & mandato in illa facta anno 1592. tanquam in Eccleſia dependente a dicta Abbatia uti manuali membro; & cum aſſertione quod Rector eſt Reverendus Dominus Gerardus Philanga, Monachus prædicti Monaſterii, proviſus a bonæ memoriæ Cardinali Vaſtavillano tunc Abbate, ad prædicti Commendatarii, & ſucceſſorum ſuorum beneplacitum, prout per litteras patentes expeditas ſub anno 1584.

Ex qua viſitatione etiam corroboratur probatio per- 3
tinentiæ hujus Eccleſiæ ad dictam Abbatiam, firmatæ *in deciſ.* ex teſtibus tunc datis *in ſumm. num.* 3.

qui

qui adminiculantur per duos ex infra ſcriptis teſtibus examinatis pro Gerardo, deponentibus de auditu ab ipſo, quod recognoſcebat dictum beneficium a dicto Cardinali tunc Abbate, ut *in novo ſumm. n.30.* & contra hanc quaſi poſſeſſionem Abbatis nihil relevans, deductum fuit per fratrem Gerardum hodie informantem.

Sed quia *in deciſione* fuit dictum, poſſe amoveri
4 etiam ſine cauſa ceſſante, tamen odio, & malitia in amoventem, prout alias declaravit Rota *in illa Regien. ſpolii 24. Jan. 1611. coram Reverendiſſimo Patre Domino meo Manzanedo, inter impreſſ. noviſſimas diverſ. deciſiones 325. n. 2. part. 2.* Ideo ipſe adduxit teſtes deponentes de quadam contradictione, & reſiſtentia per ipſum facta miniſtris Abbatis, ne delerent quædam inſignia bonæ memoriæ dicti Illuſtriſſimi Cardinalis Vaſtavillani in pariete Eccleſiæ depicta: & inde delucebatur cauſa odii: tum de aſperitate loci & inſalubritate aeris dictæ Abbatiæ, ad quam revocari prætenditur, in vertice montium ſitæ, & expoſitæ prædonibus ibi continuo morantibus: adeo ut dictus frater Gerardus octogenarius ſubjiciatur certo mortis periculo, ut dicunt iidem teſtes *ſuper ſexto*, maxime cum triginta ab hinc annis commoratus fuerit in Eccleſia S. Mariæ, ſita (ut deponunt teſtes *ſuper quarto*,) in plano, ac commodiori loco, ibique per totum dictum tempus laudabiliter animarum curam exercendo inſervierit; quæ in ſimili conſiderata fuerunt *in dict. Regien. ſpolii*.

Verum hæc Dominis viſa fuerunt leviſſima; nam quoad prædictam contradictionem, illa (ultra quod non ſufficienter probatur per duos teſtes de auditu tantum, & præſertim per ſecundum ab ipſomet Gerardo) eſt nimis frivola, & remota, ut enim apparet ex altero teſte, qui eſt tertius *ſuper undecimo*, dum depo-
5 nit de auditu ab ejus parte, dictum impedimentum præſtitum fuerat longo tempore elapſo, & veriſimile eſt, Abbatem, ſi illud ægre tuliſſet, tamdiu diſtuliſſe indignati animi motum patefacere.
6 Quoad alia vero non videbatur Gerardus poſſe allegare pravitatem loci, & aeris Abbatiæ, ubi ipſe profeſſus eſt, & ſic proprium ei conſenſum obſtare; & ulterius conjecturam, ſi quæ hinc mala deſumi poſſet, purgari omnino per oblationem Abbatis, de illis pro-
7 videndo de alio conſimili loco. Servitium vero per eum præſtitum in dicta Eccleſia ab annis triginta, ex ſe ſolo non fuit receptum pro ſufficienti conjectura malitiæ in amovente; prout nec ſuper eo voluit ſe firmare Rota *in allegata Regien. ſpolii*; ſed tranſivit ad aliam partem.

Et ideo ex præmiſſis Domini ſteterunt in deciſis; &c.

Auximana Alimentorum, Lunæ 1. Junii 1620.
Coram R. P. D. Pirovano.

SUMMARIUM.

1 *Alimenta & ſumptus litis debentur, probatis paupertate, & boni juris præſumptione.*
2 *Paupertas ejus, qui inſtat pro alimentis, ſatis probata dicitur, ſi inſtans ſit a patre ejectus, & in infantili ætate conſtitutus.*
3 *Natus in domo mariti, ipſius mariti filius præſumitur.*
4 *Probatio contra præſumptionem* l. miles, §. deducto, ff. ad leg. Jul. de Adulter. *non negatur.*
5 *Conceptus ante tempus matrimonii non præſumitur filius mariti.*
6 *Paternitas quando excluditur ceſſat obligatio præſtandi alimenta.*
7 *Pariendi certum tempus non eſt homini præſtitutum.*
8 *Partus quinque menſium, & quinque dierum ſolarium, non eſt naturalis, neque vitalis.*
9 *Partus, ſi ante ſeptimum menſem prodeat, non eſt vitalis.*
Contrarium num. 11.
10 *Partus quinque menſium eſt vitalis ſecundum aliquos.*
12 *Hippocratis opinio, quod partus editus ante ſeptimum menſem non ſit vitalis, per Imperatores recepta eſt, & a Legiſtis comprobata.*
13 *Opinio illa eſt ſequenda, quæ a rationibus contrariæ opinionis non convincitur.*
14 *Partus editus ſeptimo menſe dicitur perfectus.*
15 *Hippocratis ſententia approbatur in Legibus, non propter ejus authoritatem, ſed propter rationes adductas ab ipſo, & artis peritiam.*
16 *Temporis unius expreſſio aliud excludit.*
17 *Argumentum ab incluſione unius temporis, ad excluſionem alterius, validum eſt.*
18 *Menſes ſeptem requiſita ad ſuſtinendum partum vitalem, an eſſe debeant Lunares, vel Solares.*
19 *Dies ſolares ſunt inæquales ſecundum diverſas regiones.*
20 *Dies Lunares ſemper ſunt certi.*
21 *Partus poteſt naſci, & vivere, ſi poſt dies centum ſexaginta ſex dies naſcatur; dummodo ſit conceptus in plenilunio, vel in interlunio.*
22 *Conceptionis tempus certum mulieres ignorant.*
23 *Alimenta præſtandi ceſſat obligatio, quando non probatur paternitas.*
24 *Obligatio præſtandi alimenta fundatur in paternitatis præſumptione.*

DECISIO XLV.

IN diſputatione præſentis dubii, An debeantur Petro alimenta, & ſumptus litis, duo ei neceſſaria eſſent probanda; paupertas nempe, & boni juris præſumptio; Creſc. *deciſ. 8. de Judic.* Surdus *de aliment. tit. 1. quæſt. 120. num. 9.* Covarr. *pract. quæſt. cap. 6. n. 5. in fin.* Seraphin. *deciſ. 1098. n. 1. & 2.* 1

Primum non contravertebatur, quia conſtat hujuſmodi filium eſſe infantem, & ejectum a Patre, nolente illum cognoſcere in filium, & pietatis cauſa fuiſſe receptum in domo Turriani, a quo hucuſque fuit alimentatus. 2

Secundum vero prætendebatur probari, quia natus erat in domo Patris, in figura Matrimonii, ſimul marito & uxore cohabitantibus, nullo inter eos exiſtente impedimento, & nomine etiam patris baptizatus, quo caſu intrat præſumptio, *l. leg. miles, §. defuncto, Digeſtis, ad leg. Juliam de adult.* ſæpe per Rotam approbata ad ſuſtinendam qualitatem filiationis ſaltem pro obtinendis alimentis, dum de proprietate ejusdem diſputatur. 3

Cæterum, quia contra hujus legis præſumptionem non eſt denegata probatio in contrarium; & pro Patre negabatur poſſibilitas hujus filiationis; quia natus erat in quinto menſe poſt ſequutum Matrimonium, quod contigit die 23. Januarii 1611. partus vero editus die 28. Junii, & per conſequens puerum fuiſſe conceptum ante tempus Matrimonii, in quo lex non præſumit paternitatem; & ea remota ceſſare obligationem præſtandi alimenta; Poſſibilitas vero probationis pro puero ſuſtinebatur, ex eo, quod homini non eſt præſtitutum certum tempus pariendi. 4 5 6

Domini examinando veritatem hujus opinionis, quæ apud Philoſophos, Medicos, & legum Profeſſores admodum controverſa fuit, & a qua determinatio dubii propoſiti pendebat. 7

Cenſuerunt alimenta, & ſumptus litis non deberi Petro, cujus reſolutionis ſequela eſt, partum quinque menſium & quinque dierum Solarium, non eſſe naturalem, neque vitalem, paternitatemque omnem excludere. 8

Hujus opinionis Anteſignanus ſunt Hippocrates, qui *in opuſculo de ſeptimeſtri partu in principio*, ſic loquutus eſt; *Septimeſtres autem naſcuntur 182. diebus cum dimidio, & inſuper accedente diei particula: ſi enim primi menſis dies quindecim ſupputaveris, deinde quinque menſium dies 147. & dimidium (in ſexaginta enim diebus quam proxime duo menſes perficiuntur) bis igitur ſic ſe habentibus ad ſeptimum menſem ſuperſunt dies non plures quam viginti, & eſt tota ſumma dimidii anni, cum aliquantula diei parte.* Hanc Hippocratis ſententiam ſequuti ſunt ſummi Philoſophi, & Medicinæ Magiſtri; Ariſtot. *lib. 7. de hiſt. animal. c. 4.* Plinius *libro 7. nat. Hiſtor. cap. 5.* Galenus *in lib. de Septimeſtri partu.*

9 *partu in verb. Septimeſtres* Alex. *lib.* 2 *problem.* omnes affirmantes, ſi maturius quam ſeptimo menſe partus prodeat, illum nullo modo, nec ullibi vitalem eſſe, quibus accedunt Aul. Gell. *libro* 3. *Noct. Att. cap.* 10. Amatus Luſitanus *cent. prima*, *cur.* 27. Feder. Bonaventura *de part. Octimeſtr. libro* 2. *cap.* 26. Marcel. Donat. *de Medic. Hiſtor. mirab.* 6. *cap.* 13.

10 Et quamvis non deſint, qui contrarium tueantur, ſcilicet ut partus quinque menſium ſit vitalis, & exemplis conentur comprobare, eo fundamento præſuppoſito, quod homini non ſit præſtitutum certum tempus pariendi, prout aliis animalibus; quod non improbant ſupradicti Authores: & in ea opinione fuerunt Avicenna *libro tertio*, *ſuæ Medicin. tractatu ſe-*

11 *cundo*, *quæſt.* 21. *cap.* 5. dum ait, ante ſeptimum menſem multoties natum mori, quoniam natus vehementer tolerat; ergo ſi majori ex parte, non ſemper, ſed aliquando poteſt partus eſſe vitalis: Cardanus vir ſuæ ætatis doctrinæ eximiæ in re Medica, *contradict. Medic. lib.* 1. *tractatu* 3 *contradict.* afferens exempla de duobus filiis, quorum alter natus diebus 168. alter vero 170. Ferdinandus Mena, Profeſſor publicus & Regis Cathol. Medicus, *in commentario ad cap.* 4. *de Septimeſtr. part. Hippocratis*, afferens exemplum de Pincerna Regis Francorum; Franciſcus Valleſ. ejusdem Catholici Regis Medicus *lib.* 6 *Epidemiorum* 2. *ſect.* 3 Hieronymus Montuus, Regis Galliæ Medicus, *in libro ſuo Anaſc. morb.* 40. *&* 41 Horatius Angerius *in libro inſcript. quod certum non ſit naſcendi tempus:* ubi ponit exemplum de puero Avenalis Comitatus Auximan. Diœceſis, nato in quinto menſe: Joannes Schenckius *obſervat. med. tomo tertio*, *lib.* 4. *num.* 152. & ex Noſtris multi relati per Roger. *conſilio primo*, *numero decimoquarto*, *& ſeqq.*

12 Tamen placuit Dominis adhærere opinioni Hippocratis, quæ per Imperatores recepta fuit, & a noſtris comprobata, ac etiam poteſt eam aliis conci-

13 liari: vel demum, quia nec rationes contrariæ opinionis convincant, neque exempla conveniant caſui, de quo agitur.

Primo enim ſententia hæc Hippocratis recepta fuit *in leg. inteſtato*, *Digeſtis*, *de ſuis*, *& legitim. bæred. in fin.* ubi habetur, juſto tempore eum videri natum ex Hippocratis ſententia, cum mater ante centeſimum octogeſimum ſecundum diem eſſet manumiſſa, *& in leg. ſeptimo menſe*, *Digeſtis*, *de ſtatu homi-*

14 *num*, ubi dicitur, *ſeptimo menſe naſci perfectum partum, jam receptum eſt propter auctoritatem doctiſſimi Viri Hippocratis*. Et ex Noſtris comprobarunt Gloſſa *in §. Secundum vero illud*, *verb. perfecto*, *authent. de reſtitut. & ea quæ parit*, *&c. in verſ. Item pluſquam ſex menſibus*, Jacobin. a Sancto Gergio, *in leg. quod certarum num.* 4. *Cod. de poſthum. bæred* Socinus *in leg. cum Avus*, *nu.* 111. *Digeſtis*, *de condition. & demonſtrat.* Socin. Iun. *conſilio trigeſimoquinto*, *numero quinto & ſexto*, *libro ſecundo*, Caſtr. *in leg. uxoris abortu*, *numero duodecimo*, *Cod. de Poſthum. bæred.* Pariſ. *conſilio* 56. *num.* 5. *lib.* 2. Fulgoſ. *conſil.* 69. *numero primo*, Alciat. *conſil.* 23. *n.* 2. *lib.* 9. M. A. Eugen. *conſil.* 28. *n.* 6 Caſſan. *conſil.* 19. *n.* 6. Urſill. ad Afflict. *deciſion* 236. *ſub n.* 1 Burſatt. *conſil.* 63. *num* 18. *lib.* 1. Tiraquell. *in leg. ſi unquam*, *in ver. ſuſceperit libros*, *num.* 210. *Cod. de revoc. donat.* Menochius *de arbitr caſ* 89. *num.* 34. *&* 35. *& præſumpt.* 52. *lib.* 6. *n.* 7. *& conſ.* 284 *num* 33. *&* 34. Guilielmus de Benedictis *in repetit. cap. Raynutius*, *parte* 2. *in verb. & ſoboles quam geſtabat in utero*, *num.* 24. *&* 25. Camill. Borell *conſ.* 28. *n.* 42. Seraphin. *deciſ.* 1282. *num.* 11. & Cujac. *in dict. leg. ſeptimo menſe*, *ſect.* 1. *lib.* 19. *ad reſponſa Pauli*.

Neque ex prædictis obſtare videtur, quod determinatio dierum centum, & octoginta duorum non contineat alterius minoris temporis excluſionem, & per conſequens poſſibilitas partus ſupervenientis non excludatur; quod dicebatur ſufficere ad hunc effectum præſtandi alimenta.

15 Quia ſententia Hippocratis cenſetur recepta *in dict. leg. inteſtato*, *& in leg. ſeptimo menſe*; non ex eo, quod ſimpliciter hoc dixerit Hippocrates; ſed quia cum ratione loquutus fuerit rationes; autem ejus ſententiæ *in opuſculo, ſupra allegato, de ſeptimeſtri partu*, expreſſe excludunt poſſibilitatem vivendi in partu quin- 16 quemeſtri, dum expreſſe ſecundum ejus ſupputationem debet excedere mediam anni partem; ergo per expreſſionem unius temporis, alterum cenſeri debet excluſum tanquam rationi deductæ contrarium; & ita 17 valere argumentationem ab incluſione unius temporis, in his terminis declarant Fulgoſ. *dict. conſ.* 69. *num.* 1. Caſtr. *in leg. uxoris abortu*, *num* 2. *Cod. de poſthum. bæred inſtit.* Pariſ. *conſ.* 56. *num.* 5. *lib* 2. Caſsan. *conſil.* 19. *num.* 6. Feder. Bonaventura *de Octimeſt. part. lib.* 7 *cap.* 26.

Secundo viſum fuit poſse conciliari opiniones, quia 18 Medici, & Philoſophi diſsentiunt inter ſe, an ſeptem menſes ſecundum Hippocratis ſententiam ad ſuſtinendum partum vitalem, debeant eſse Lunares, vel Solares: & quod ſufficiant Lunares, ſecundum 19 veriorem, quam tradit Galenus poſt alios *in lib. de dieb. decret. & lib. de ſeptimeſtr. part.* ea ratione, quia Solares ſint inæquales ſecundum Regiones diverſas, Lunares vero ſemper ſint certi. Contrarium vero 20 alii tenuerint, ob id, quod ſex Lunares non conſtituant numerum 182. dierum requiſitum ſecundum Hippocratis ſententiam, ut Feder. Bonavent. *de Octimeſt. part. lib.* 2. *cap.* 1. *verſ. hæ ſunt*, *& eodem lib.* 2. *c.* 19. *in fin.* Marcel. Donat. *de Medic. Hiſtor. mirab. cap.* 13. *ante med.* Matth. Curt. *de menſibus Lunaribus*.

In hoc tamen non diſsentiunt, quod non omnes menſes debeant eſse continui, ſed ſufficiant quinque inter medios eſse continuos, primum vero, & ſeptimum conciſos & deficientes admittendos eſse: ut Galenus declaravit de ſeptimeſtri partu, dum expoſuit Hippocratis ſententiam de 182. diebus; & idem tenuit Marcell Donat. *de Medic. Hiſtor. mirab cap.* 13. *poſt medium*, & Franciſcus Valleſius *controverſ. Medic. lib.* 2. *cap.* 11.

Modo, primi menſis dies ſaltem quindecim numerentur, ultimi vero totidem, vel plures. Cardanus vero *de contradict. Med. lib.* 1. *contradict.* 8. *tractatu* 3. & 21 qui illum ſequuntur, volunt, partum poſse naſci, & vivere poſt dies 163. modo in Plenilunio, vel interlunio conceptus ſit; quod tempus poteſt ſe habere de diebus quindecim primi menſis, & de aliquibus ſeptimi menſis, & reſiduorum deficientia tribui poteſt ad validiores parentum vires: ſed nihilominus ſecundum dinumerationem dierum præſentis caſus, qui ſunt 157. primi menſis dies quindecim reſpective ad plenilunium a die conceptioni ingredi non poſsunt.

Tertio & ultimo rationes non convincunt, nec exempla allata conveniunt. Nam ſi in ſola ratione firmetur opinio, quod homini non ſit ſtatutum certum tempus pariendi, de indeterminato tempore a die conceptionis intelligi non poteſt, quia abſurda erat ratio. Si vero de tempore, in quo partus poſſit eſse vitalis, illud quidem poterit eſse incertum, ratione editionis, ſed non ratione habilitatis ad ſupervenienđum; pro quo magis ſtringunt rationes Hippocratis; quam poſſibilitas allegata.

Similiter exempla non conveniunt, quia illa fundantur in narrativa mulierum, quæ vel potuerunt alios decipere, vel ipſæ decipi in tempore conceptionis, quod illis eſset incertum; ut tenuerunt ſupradicti Hippocrat. Ariſtotel. & Plinius; & ex Noſtris 22 comprobat Tiraquellus *in dict. leg. ſi unquam in ver. ſuſceperit liberos*, *n.* 210. *& ſequentibus*, *Cod. de revocand. donat.* In præſenti autem caſu talis ignorantia cadere non poteſt, quia certus eſt dies contracti matrimonii, nempe 23. Januarii 1611. puer vero natus eſt die 28. Junii; Unde a poſſibile non poteſt variari tempus conceptionis ad augendum numerum dierum, & tempus nativitatis eundem numerum determinat.

Atque ita cum neque vere, neque per poſſibile concludatur paternitas, viſa fuit ceſsare omnis obligatio 23 præſtandi alimenta, quæ tota fundatur in paternitatis præſumptione; Alciat. *reg.* 3. *præſumpt.* 38. *n.* 9. Covarruvias *de ſponſ. p* 2. *cap.* 8. *n.* 6. *verſ. idem dicendum* 24 *erit*. Surd. *de alim. tit.* 1. *quæſt.* 12. *n.* 2. *&* 3.

Et ita, &c.

Roma-

Romana Bonorum 17. Maji 1621.

Coram R. P. D. Buratto.

SUMMARIUM.

1 *Matrimonium probatur per duos teſtes, etiam mulieres.*
2 *Teſtimonium Religioſi præfertur teſtimonio Laici.*
3 *Teſtis fides augetur per illius mortem.*
4 *Teſti unico, accedente veriſimilitudine, eſt valde deferendum.*
5 *Matrimonium contractum præſumitur ex traductione ſponſæ ad domum ſponſi.*
6 *Fama probatur per teſtes dicentes, quod publice dicebatur.*
7 *Fama plurimum facit ad probandum Matrimonium, & illud ſemiplene probat.*
8 *Matrimonium probatur ex copula ſubſequuta poſt ſponſalia.*
9 *Copula probatur ex ſola fama tanquam difficilis probationis.*
10 *Matrimonium præſumitur ex cohabitatione.*
Imo ad effectum legitimitatis, ſola cohabitatio ſufficit ad probandum Matrimonium, niſi conſtet de malo initio nempe de concubinatu præcedente, n. 26. & 27. in addit. Ferentill.
11 *Teſtis unicus deponens de confeſſione alicujus, quod Matrimonium contraxerit, facit adminiculum.*
12 *Matrimonium non clandeſtinum, ſed in facie Eccleſiæ coram Parocho & teſtibus contractum probatur per ordinarias probationes.*
13 *Matrimonium primum quando non agitur de dirimendo ſecundo, ſed ad effectum ſucceſſionis, probatur per ordinarias probationes & etiam per leviores.*
Etiamſi conſtet de concubinatu præcedenti ut nu. 28. in add. Ferentill.
14 *Concilium Tridentinum, tempore, quo publicatum non erat, non afficiebat illos de Parochia.*
15 *Denunciationes non ſunt de ſubſtantia matrimonii, ſed ab bene eſſe, & illarum omiſſio non vitiat.*
16 *Denunciationum omiſſio probari debet ab allegante matrimonii clandeſtinitatem ob illarum defectum.*
17 *Matrimonium legitime celebratur coram Parocho alterius ex conjugibus.*
18 *Matrimonium non probatur ex inſtrumento dotali, niſi præſumptive, etiamſi de eo fiat mentio.*
Maxime in præjudicium alterius Matrimonii, n. 19.
20 *Filiatio legitima ad effectum ſucceſſionis probatur per teſtes de fama, & communi reputatione.*
21 *Filiatio probatur ex nominatione utriusque parentis, tanquam filii legitimi & naturalis: maxime ſi nominationes ſint plures.*
22 *Filiatio probatur ex communi reputatione & tractatu, tam parentum quam aliorum, cum pluribus demonſtrationibus amoris erga ipſum filium.*
23 *Filiatio reſpectu matris probatur ex effigie valde ſimili.*
2. *Effigies valde ſimilis eſt fortiſſimum naturæ argumentum.*
25 *Filiatio legitima plene probatur ex pluribus conjecturis ſimul junctis.*

DECISIO XLVI.

CApta fuit reſolutio pro Tiberio informante, conſtare de ejus legitima filiatione ex q. Franciſco & Octavia, &c Probatur enim Matrimonium inter Dominum Franciſcum & Octaviam contractum de anno 1565. in Eccleſia Sancti Jacobi de Murattis, per duas Moniales dicti Monaſterii, in quo dicta Octavia educabatur, deponentes de viſu, intereſſentia, & mutuo conſenſu ad interrogationem Parochi Domin. Franciſci, & de ſubharratione per immiſſionem annuli per eundem facta; & de interventu etiam Cappellani Monaſterii in præſentia Abbatiſſæ, & aliarum
1 Monialium; *ut in Summario*, *n.* 11. 18. & 20. Certum eſt autem, Matrimonium probari per duos teſtes, licet mulieres; *cap. ſuper eo. il* 2. ubi Joannes Andreas *n.* 4. Butr. *num.* 7. Abbas *in* 3. *Notab.* & Aretin. *num.* 3. *de teſtib.* Socin. jun. *conſil.* 31. *n.* 13. ubi de communi, *lib.* 2. Covarruvias *de ſponſ. part.* 2. *cap.* 8. §. 12. *n.* 8. *poſt med. verſ. receptum tamen eſt*, qui etiam de communi, Verall. *deciſ.* 205. *part.* 2. & de recepta in praxi, Triviſan. *de ſponſ. privileg* 9. *nu.* 54. cum pluribus de communi, & magis communi atteſtantibus relatis per Farinac. *de teſtibus*, *quæſt.* 59. *n.* 33. a qua dicit in judicando & conſulendo non eſſe receden. Rota *deciſ.* 772. *ſub num.* 1. *part.* 2. *in recent.* & 273. & *parte* 4 & quod duæ mulieres plene probent Matrimonium, Dec. *conſil.* 342. *n.* 1. Tiraquellus *de leg. connub. leg* 9. *num.* 74. Fa-
rinacius *ubi ſupra num.* 35. & 36. & de teſtibus Monia- 2
libus, Angel. *conſil.* 233. *n.* 1. Præſertim cum ſint nobiles, & Religioſæ, quarum teſtimonium depoſitioni laicorum præfertur; Gloſſ *in cap. Monachus*, *verbo quorum diſtinct.* 76. Alexander *conſil.* 43. *num* 5. *lib.* 7. Decius *dict. conſil.* 342. *num.* 2. Roland. *conſil.* 24. *num.* 54. *libro* 1. cum aliis per Menochium *conſil.* 92. *num.* 9.
& fides valde augetur per illarum mortem, Nevizan. 3
conſil 26. *num.* 34. Rota *deciſ.* 594. *num.* 1. *parte* 1. *diverſ.* Farinac. *dict. tractat. q.* 67. *num.* 190. Maxime cum earum depoſitionem morti proximæ confirmaverint, ut deponit Confeſſarius *in Summario*, *num.* 30. cui, tan-
quam qualificato, accedente veriſimilitudine ex aliis 4
reſultante, eſt valde deferendum, Verall. *deciſ* 27. *parte* 3. Cæſar de Graſſis *deciſ.* 3 *n.* 6. *de prob.* Rota *deciſ.* 119. *n.* 4. *part.* 2. *in recent.*

Quæ Matrimonii probatio confirmatur. Primo ex 5
ſtatim ſequuta traductione Octaviæ ad domum viri cum rheda, permiſſu Abbatiſſæ; præſentibus & videntibus aliis Monialibus, de qua teſtes *in Summario*, *n.* 12. Abbas *in cap. ex parte*, *n.* 26. *de reſtitut. ſpol.* Covarruvias *de ſponſ. part.* 1. *cap.* 4. §. 2. *num.* 1. *verſ* 2. *poteſt*; late Menochius *præſcription.* 1. *n.* 5. & 58. *lib.* 2. Gutier. *de Matrimon. cap.* 40. *num.* 48. quam traductionem puellæ, fuiſſe per Abbatiſſam præſentibus Monialibus extraneo factam ſine matrimonio, impium eſt cogitare.

Secundo ex publica voce, & fama de hoc matrimo- 6
nio contracto inter prædictos, de qua bene deponunt teſtes *in Summario*, *num.* 15. ubi 1. 2. & 3 *ſuper* 1. & 5. *Che il matrimonio ſi publico per tutta Roma, e ſi teneva reputata Octavia per moglie di Franceſco*, & de publica voce & fama in Vicinia & Monaſterio. Alii vero deponunt, *che ſi diceva publicamente*; & ſic pariter probant formam; Caſſador. *deciſ.* 3 *n* 7. *de probat.* Verall. *deciſ.* 7. *part.* 2 quæ plurimum facit ad probandum
Matrimonium, *cap. illud*, ubi Abbas *num.* 4. *de præ-* 7
ſumpt. Decius *conſil.* 63. *num.* 3 Grat. *conſil.* 58 *num.* 8. *libro* 2 Simon de Prætis *conſil.* 134. *num.* 5 Menochius *conſil.* 18. *num.* 12. *verſ. tertio confert*; Rota *deciſion.* 273. *n.* 11. *parte* 4. *diverſ.* ubi conſideratur fama in ſolo Monaſterio & in terminis probationis primi matrimonii poſt contractum ſecundum; Nicol. Superan. *conſil.* 63. *num.* 4. Petr. Albingan. *conſil.* 67. *num.* 9. *tom* 1. *conſ. matrimon.* Et ex ſola fama in ſemiplene probari contractum Matrimonii fuit dictum *in una Romana Matrimonii* 22. *Junii* 1611. *coram Reverendo Patre Domino Pirovano*, impreſſa *poſt ſecundum vol. conſ.* Farin. 337 *num.* 4.

Tertio facit copula ſubſecuta; de qua per teſtes 8
in Summario 16 *capit. is qui fidem*, *cap. veniens* 2. ubi Doctores *de ſponſal.* Decius *dict. conſil.* 163. *n.* 2. *in fin.* Covarruvias *ubi ſupra*; §. 1. *num* 1 Menochius *dict. conſil.* 15. *num.* 12. Modern. *de proba-*
tion. concluſ. 1029. *numero primo*, & *ſequentibus*, 9
quæ tanquam difficilis probationis ex ſola fama probatur; Socin. Jun. *conſ.* 32. *num* 20. & 23. *lib.* 2. Cephal. *conſ.* 82. *num.* 30. Honded. *conſ.* 15. *nu.* 39. *lib.* 1.

Quarto ex cohabitatione Octaviæ in domo Fran- 10
ciſci, de qua per teſtes *in Summario*, *n.* 13 & 17. Abbas *in cap. lator*, *num.* 6. *qui fil. ſint legitimi*, Alciatus *reg.* 2. *præſumpt.* 5. *nu.* 1. & 2. Paleottus *de Noth. & ſpur cap.* 19. *n.* 11. cum pluribus per Modern *de probat. concl.* 798. *n.* 1.

Quinto accedit confeſſio Franciſci de matrimonio 11
contracto in dicta Eccleſia, de qua, licet deponat unicus teſtis *in Summario*, *num.* 20. facit tamen adminiculum; Martin. de Garatt. *conſ.* 61. *n.* 24. Jacob. Leon. *conſ.* 51. *n.* 5. *inter dict. conſ. Matrim. lib.* 1.

Non obſtat, quod videatur agi de præjudicio alterius matrimonii per Domin. Franciſcum poſtea contracti, & ſic

12 & ſic requitur concludentes & majores probationes:
Tum quia cum ſimus in primo Matrimonio non
clandeſtino, ſed in facie Eccleſiæ contrœto coram te-
ſtibus Monialibus, Parœco, & Cappellano; ſuf-
ficiunt ordinariæ probationes: Decius *dict. conſ.* 163.
n. 10. *&* *ſeq.* Rota *deciſ.* 273. *n.* 12. *& ſeq. parte* 4.
diverſ. & in Toletana Matrimonii 26. *Jun.* 1619. *coram*
Illuſtriſſimo Cardinali Sacrato: Tum quia non agitur
de dirimendo ſecundo jam per mortem diſſoluto,
13 ſed ad effectum ſucceſſionis, licet in conſequentiam
tendat præjudicium ſecundi: Socin. Jun. *conſil.* 31.
n. 16. *&* 17. *lib.* 2. & fuit reſolutum *in d. Toletanâ*
Matrimonii coram Illuſtriſſimo Sacrato, & ad dictum
effectum ſufficiunt etiam leviores: juxta *conſ* Gemin.
27. *numero* 8. quod perpetuo Rota ſequitur; Cæſar
de Graſſis *deciſ.* 6. *qui fil. ſint. legitim.* Seraph. *deciſ.*
1281. *n.* 6. *& deciſ.* 2099. *num.* 1. Rota *deciſ.* 337. *n.*
1. *&* 10. *part.* 1. *& deciſ.* 34. *num.* 19. *parte* 2. *diverſ.*
& deciſion. 198. 310. *n.* 1. *&* 406. *num.* 8. *parte* 1. *in*
recent. in quibus plures aliæ ſunt relatæ.

14 Neque videbatur controverti poſſe validitas ma-
trimonii, ob non ſervatas ſolemnitates Sacri Concilii
Tridentini: nam (omiſſio quod de tempore Matri-
monii, Concilium non eſſet in dicta Parœcia publi-
catum, prout ex ejus diſpoſitione requiritur: ut per
Rotam *deciſ.* 429. *num.* 3. *parte* 2. *diverſ.* Seraph. *de-*
ciſ. 189 *n.* 2. *et fuit dictum in Pragen. Matrimon. ul-*
15 *tim. Februarii* 1618. *coram R. P. D. Pirovano*,) reſ-
pectu denunciationum, illæ non ſunt de ſubſtantia,
ſed ad bene eſſe & illarum omiſſio non vitiat: ſæpe
Sacra Concilii Congregatio declaravit: Sanchez *de*
Matrimon. lib 3. *diſputat.* 5. *n.* 3. Seraphin. *dict. de-*
ciſ. 1919 *num.* 4. Rota *in Leodien. Matrim.* 27. *Junii*
1605. *coram bon. mem. Juſto*, & in aliis paſſim: nec
16 probatur, illas fuiſſe omiſſas, ut opus eſſet; Rota *in*
Brachinonenſ. Matrimon. 15. *Martii* 1604. *coram bon.*
mem. Penia, quæ eſt *deciſ.* 71. *n.* 11. *parte* 1. *recent*
et in Valentina illegitimitatis 1612. *coram R. P. D.*
Pamphilio, quæ eſt 354. *n.* 6. *poſt. d.* 2. *volumen conſ.*
Farinac.

Reſpectu vero Parœci, ſufficit quod interveniat
Parœcus unius ex conjugibus; ut ſæpè eadem Sacra
17 Congregatio Concilii declaravit; Seraphin. *deciſ.* 519.
n. 3. Rota *deciſ.* 390. *num.* 6. *parte* 2. *in recent.* In hoc
autem caſu quidquid ut, an Capellanus Monaſte-
rii, qui intervenit, diceretur Parœcus puællæ in eo
degentis, ad hunc effectum, de quo per informan-
tes, Matrimonium fuit contractum in præſentia Pa-
rœci veri, ut per dictas Moniales, *d. num.* 18. de-
ponentes, ipſum & reputatum, eas fuiſſe ſervatas
omnes ſolemnitates. Quod confirmant alii teſtes,
licet de auditu; *dict. num.* 18 & ulterius, quod in-
tervenit etiam licentia Vicarii; & in actu celebra-
tionis Matrimonii fuiſſe publice dictum, deponunt
eædem Moniales, & hoc habuerunt pro certo, quia
Abbatiſſa non permiſiſſet aliter Matrimonium in
dicta Eccleſia celebrari; ut *in dict. Summario*,
num. 19.

Objectioni autem, quæ ex adverſo fieri poſſe du-
bitatur, quod cum ipſe Tiberius ſit natus anno
1565. & matrimonium inter Octaviam, & Franci-
ſcum contractum anno 1565. dicta Octavia non po-
terat tunc eſſe pubes & habilis ad contrahendum
matrimonium, cum ex alio inſtrumento dicatur
conſtare, quod Matrimonium inter parentes dictæ
Octaviæ fuit contractum anno 1554. de menſe No-
vembri; plures dabantur reſponſiones, & præſertim
dicti inſtrumenti verba, (cujus tamen ſummarium
non fuit datum) debere eſſe præciſa & neceſſaria,
quod dictum Matrimonium de dicto anno 1554. &
non ante fuerit contractum; quæ tamen ſupponun-
tur, & ponderantur fuiſſe præteriti temporis, nem-
pe. *Promiſerunt in facie S. Matris Eccleſiæ Matrimo-*
nium contrahere, prout contraxerunt cum dote infra-
ſcriptâ videlicet, etc. quæ bona habuiſſe confeſſus fuit
etc., necnon ſcut. etc. de quibus habuiſſe confeſſus fuit
700. *videlicet* 400. *in una manu; jam eſt annus elap-*
ſus, alia vero de menſe Martii præteriti 18. Et nihil
etiamſi eſſent præſentis, & de deſponſatione eſſet
habita mentio, potuiſſe fieri *juxta formularium Pla-*
ten. cap. 22. *verſ. item nota*; ſecundum quod in in-
ſtrumento dotali renovabantur ſponſalia & Matri-
monium in forma ad faciliorem illius probatio- 18
nem, & inſtrumentum dotale non probare matri-
monium, etiam ſi de eo fiat mentio, niſi præſum-
ptivè, poſt Jonnem Andr. & alios *in capite illud*,
de præſumption. ubi Felin. *num.* 3. Roman. *ſingul.*
451. *et ibi* Apoſtilla ad eum. Sed neque quoad Ter- 19
tium, prout eſt Tiberius, & ſic quod non in præ-
judicium alterius Matrimonii; Felinus *dict. capite*
illud, *num.* 4. *verſ. ſecundo intellige*, *et num.* 5. Mul-
to minus probare poſſe tempus matrimonii contra-
cti, nec in omnem eventum excludi nativitatem
Octaviæ ante Matrimonium, nec quin ipſa tem-
pore matrimonij contracti cum Franciſco, potuerit
eſſe viripotens, licet minor duodecimo, nec pro-
bari quod non eſset pubertati proxima; ut plenius
per informantes; quæ reſponſiones Dominis pla-
cuerunt, &c.

Probato igitur ex prædictis Matrimonio, filiatio
Tiberii ex dictis conjugibus facilius deducitur, pri-
mo ex teſtibus de publica voce & fama ac communi
reputatione deponentibus *in ſummario*, *num.* 16. 17. 20
et 23. quæ probat legitimitatem ad effectum ſuc-
ceſſionis, Alberic. *in leg. filium*, *n.* 6. *v. idem pro-*
batur, *Digeſtis*, *de iis*, *qui ſunt ſui*, *vel alieni juris*
Alexander de Nævo, *in cap. pervenit*, *n.* 9. *qui fil.*
ſint legitimi Ruin. *conſil.* 51. *num.* 18. *lib.* 1. Pacian.
de probat. lib. 2. *cap.* 16. *verſ. in contrarium*; late
Menochius *de arbitr. dict. caſ.* 89. *n.* 86. *lib.* 2. Paleot.
de Notb. et ſpur. cap. 23. *n.* 3. *et* 4. ubi de commu-
ni; Cæſar. de Graſſis *deciſ.* 6. *num.* 2. *qui fil ſint. le-*
git. Rota *deciſ.* 357. *n.* 2. *part.* 1. *diverſ.*

Secundo ex nominatione utriusque parentis tan-
quam legitimi filii & naturalis, ut *in dict. Summa-*
rio, *n.* 6. *et* 23. Doct. *in cap. per tuas*, *de prob.* Rolan-
dus *conſil.* 22. *n.* 16. *lib.* 3. late Surdus. *conſil.* 1. *num.*
47. Seraphin. *deciſ.* 1282. *n.* 2. eoque magis, cum no- 21
minationes ſint plures; Rolandus *dict. conſ.* 32. *n.* 27.
Pariſ. *conſil.* 10. *num* 5. *lib.* 2. Menoch. *dict. cap.* 89 *n.* 81

Tertio ex communi reputatione & tractatu, tam 22
dicti Franciſci & Octaviæ, quam aliorum, cum plu-
ribus demonſtrationibus amoris erga ipſum; quin fuit
ab ipſo Franciſco ſoluta merces Nutrici; ut *in Sum-*
mario Jurium, *n.* 10. & penes eandem fuit pluries vi-
ſitatus; & retinebatur domi, alebatur à Patre; &
tractabatur ſicut alii filii, ut deponunt teſtes *in Sum-*
mario, *n.* 24 *et* 25. Alexander late *conſ.* 88. *n.* 9. *lib.*
7. Gozad. *conſil.* 13. *num.* 13. Pariſ. *conſil.* 29. *num.* 9.
lib. 2. Menochius *dict. caſ.* 89. *num.* 69. cum relatis
per Surd. *dict. conſil* 1. *num.* 46. & reſpectu matris ac-
cedit etiam effigies Tiberii valde ſimilis, de qua te- 23
ſtes, *in Summario n.* 26 ponderata per Alciat. *reg.* 3.
præſump 37. *in fin.* Pariſ. *dict. conſil.* 10. *num* 59. *lib.*
2. Pacian *de probat. dict. lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 34. & eſſe
fortiſſimum naturæ argumentum, dicit Mohed. *deciſ.*
2. *ſub. n.* 1. *qui fil. ſint legitim.*

Quæ & alia per informantes deducta, ſi ex ſe pa- 25
terentur difficultatem, ſimul juncta ſatis viſa ſunt
probare legitimam filiationem dicti Tiberii; Burſat.
conſ. 88. *n.* 7. *in fine*, Menoc. *d. caſu* 89. *num.* 66. Surd
conſil. 1. *num.* 52. *verſ. et quamvis*; cum allegatis per
Modern. *de prob. concl.* 796. *n.* 1. *et* 6.

Et ita deciſum ſolo Tiberio informante, parte
adverſa pluries monita, ac diu expectata.

Giennenſis Theſaurariæ Lunæ 21 Junii 1621.

Coram R. P. D. Buratto.

SUMMARIUM.

1 *Liber Chori, & Punctatoris probat deficientiam, & perſeverantiam in ſervitio.*

2 *Infirmitas narrata in Coadjutoria, probanda eſt talis, quæ per ſe corpus aggravaret ſine probabili ſpe futuræ proſperitatis, & valetudinis, & quæ præſtaret impedimentum perpetuum, licet cum aliquo intervallo quietis.*

3 *Infirmitas in Coadjutoria expreſſa, debet plene, & concludenter probari.*

4 *Coadju-*

4 *Coadjutoria cum futura ſucceſſione, tanquam exorbitans a jure communi, concedi non debet abſque urgenti neceſſitate, & cauſa non prius diligenter cognita.*

DECISIO XLVII.

EX narratis in gratia Coadjutoriæ cum futura ſucceſſione, de qua agitur, conceſsa ad favorem Vitalis, per fel. rec. Paulum V. non fuit verificatum, quod Chriſtophorus coadjutus ita aſſidue continuis capitis doloribus gravaretur, quod non poſset ulterius per ſe ipſum deſervire, & onera Theſaurariæ incumbenti perferre. Teſtes enim dati *in Summario* Vitalis *num.* 8. & Promotoris fiſcalis *num.* 9., ultra quod multi ex eis attendendi non ſunt; cum aliqui deponant de auditu ab eodem Chriſtophoro, ut primus, quartus, octavus, nonus & decimus, aliqui de auditu ab ejus Patre, ut quintus; & aliqui de auditu ab aliis, ut ſecundus; omnes deponunt, eundem Chriſtophorum ſolum per aliquot vices, non autem continuo, & frequenter dictis doloribus laboraſse; videlicet ſecundus per unam, vel duas vices; tertius & quartus per unicam, poſtquam fuit Theſaurarius; ſextus per aliquas vices; ſeptimus, qui eſt illius Medicus, per tres vices in uno anno, ſubdens, quod ab una ad alteram tranſierunt duo, aut tres menſes; octavus per duas vices ſimiliter in uno anno; nonus per duas, vel tres, duodecimus per plures. Primus autem expreſse dicit, ſe illum vidiſse laborantem levi infirmitate, quæ duravit ſi bene meminit ſpatio trium hebdomadarum; ſed quod iſti non fuerunt dolores capitis continui, qui illum impedirent venire ad Eccleſiam per plures hebdomadas, quam illas, per quas dimiſit venire; & quod multis vicibus non audet deſervire ſuam hebdomadam, quamvis hoc non ſit ordinarie; & quod de hoc aliquoties ſe excuſat, propter dictos dolores.

1 Et tolli viſa fuit difficultas ex libris Chori, ſeu Punctatoris Eccleſiæ, in quibus adnotantur deficientes in ſervitio, & quibus in hac materia ſtandum eſt; ut ex allegatis per Rotam *deciſ.* 629. *num* 1. *parte* 2. *in recent.* Cum in eis appareat, Chriſtophorum defeciſse de anno 1617. ſolum, pro una die & *del* 1618. pro tribus tantum, & demum *del* 1619. ſolum pro quatuor, ut in partitis dictorum librorum datis *in dicto Summario, Promotoris fiſcalis, num.* 4. Sicque patet ſupradictam
2 narrativam non poſse dici verificatam, cum juxta illam, ac etiam ſecundum naturam hujuſmodi gratiarum, eſset probanda talis infirmitas, quæ per ſe corpus aggravaret, ſine probabili ſpe futuræ proſperitatis, & valetudinis, ſecundum Felinum *in cap. quoniam frequenter, num. 6. ad fin. verſ. & quando Innocent. ut lit. non conteſt.* quem in iſtis præciſis terminis ſimilis Coadjutoriæ ſequuta eſt, Rota apud Caput. *deci* 240. *num.* 1. *part.* 1. & Gonzal *ad reg.* 8. *gl.* 5. §. 9. *n.* 88. & quæ præſtaret impedimentum perpetuum, licet cum aliquo intervallo quietis, ut in eisdem terminis not. poſt alios Imola *in cap. fin. ſub n. 9. de Cleric. ægrot.* & Caputaq. *dict. deciſ.* 240. *n.* 2. & Gonzal. *loco citato*, *n.* 89.

3 Quæ etiam infirmitas eſset juxta omnes Iuris regulas plene, & concludenter probanda, præſertim cum eſse ſoleat potiſſima cauſa, & fundamentum hujus-
4 modi Coadjutoriarum cum futura ſucceſſione, quæ ſunt exorbitantes a jure communi, & quæ ſine urgenti neceſſitate, & cauſa non prius diligenter cognita, prohibentur a Sacroſancto Concilio Tridentino *ſeſſ.* 25. *cap.* 7. & a motu proprio fel. record. Pauli IV.

Et ideo ex hoc, aliis omiſſis, Domini reſponderunt, gratiam prædictam non eſse juſtificatam.

Pampilonenſis Matrimonii Veneris 13. Maji 1622.

Coram R. P. D. Coccino.

SUMMARIUM.

1 *Matrimonii diſſolutio, ſi prætendatur ob impotentiam coeundi, Judex primo loco mandare debet, quod uxor a mulieribus, & maritus a viris peritis inſpiciatur.*

2 *Coeundi impotentiæ ſigna quando ſunt dubia, ante declarationem nullitatis matrimonii requiritur triennalis conjugum cohabitatio.*

3 *Matrimonium ut poſſit diſſolvi, quando impotentiæ coeundi ſigna ſint dubia, neceſſe eſt quod conſtet, conjuges ſimul cohabitaſſe, & incubuiſſe operi maritali.*

4 *Conjuges operi maritali incubuiſſe probatur, ſi conſtet, in eodem lecto cubuiſſe.*

5 *Mulier inſpicienda an ſit potens ad coeundum, debet per duas Obſtetrices expertas, & non ſuſpectas inſpici.*

6 *Obſtetrices tres deputandæ veniunt, ſi mulier, quæ inſpici debet, an ſit apta ad coitum, in magna Civitate degat.*

7 *Obſtetrices quot ſint neceſſariæ ad cognoſcendum, an mulier ſit apta ad coitum, remittitur judicantis religioni.*

8 *Obſtetrices deputandæ ad cognoſcendum, an mulier ſit apta ad coitum, debent eſſe expertæ in opere nuptiali.*

9 *Matronæ deputandæ ad cognoſcendum, an mulier ſit apta ad coitum, debent eſſe ex peritioribus, & non ſenes, nec juvenes.*

Declara, ut num. 11.

10 *Experientiam in rebus ſi quis non habeat, faciliter eluditur.*

12 *Obſtetrices deputatæ, ad inſpiciendam mulierem, an ſit apta ad coitum, referentes medio juramento, de veritate dicenda, rite referre dicuntur.*

13 *Periti dum referunt, ſatis eſt quod jurent de eorum credulitate.*

14 *Mulier inſpicienda, an ſit apta ad coitum, poni debet per tres quadrantes unius horæ in balneo immediate ante inſpectionem.*

15 *Matrimonium non eſt diſſolvendum ob impedimentum conjugum medicabile.*

16 *Arctitudinis impedimentum ad coitum in muliere, ſi eſt medicabile per ſciſſionem, matrimonium non diſſolvitur.*

17 *Arctitudo mulieris tunc eſt tollenda per ſciſſionem, quando id poteſt fieri abſque periculo vitæ.*

18 *Mulierum peritia ſi non ſit habilis ad judicandum; an mulieris impotentia ad coitum ſit medicabilis, tunc adhibendi ſunt Viri Periti.*

19 *Viri Periti pro judicanda impotentia mulieris ad coitum an poſſit medelis tolli, ſi non admittantur ad inſpectionem mulieres, debent ſaltem audire Obſtetrices & ſuper illarum relationibus ſuam proferre ſententiam.*

20 *Judex in materia gravi conſiderate procedere debet, in iis maxime, quæ ejus arbitrio ſunt remiſſa.*

DECISIO XLVIII.

AGitur de diſsolutione matrimonii ob impoten- 1
tiam coeundi, unde fuit primo loco ordinatum, ut a mulieribus inſpiceretur uxor; a viris autem maritus, juxta not. *in cap. fin. de frigid. & maleficiat* & ita fuit ſervatum *in cauſa Taurinenſ. Matrim.* 2 *Decembr.* 1591. *coram bon. mem. Card. Blancbetto*; & meis temporibus *in cauſa Romana invaliditatis matrimonii* 28. *Februari* 1603. *coram bon. mem. Penia*; Et cum mulieres retuliſsent, uxorem eſse valde arctam, & periti virum non poſse coire cum muliere valde arcta, ſub *die* 11. *De-* 2
cembris 1605. coram me fuit dictum, quod ſigna hujus impotentiæ coeundi erant dubia & præſumptiva; & ideo quod pro declaratione nullitatis matrimonii requirebatur cohabitatio triennalis, & nova inſpectio mulieris, & juramentum conjugum cum ſeptima manu propinquorum, firmantium juramento ſe commiſceri carnaliter nequire. Unde cum hoc quæratur, an ſit locus diſsolutioni Matrimonii, videndum eſt, an prædicta fuerint adimpleta.

Et quantum attinet ad cohabitationem triennalem, & juramentum conjugum & propinquorum, animadvertebatur, quod licet *die* 9. *Octobris* 1617. mulier fuerit conſignata viro; quam accepit libentiſſime; tamen non conſtat, quod inſimul habitaverint per trien- 3
nium, & incubuerint operi nuptiali, & quod non potuerint inſimul commiſceri, quod conjuges tenentur jura-

juramento firmare: ut *in cap. fin. de frigid. & malefic.* Nec appareret ſeptimam manum propinquorum affirmare, quod interea conjuges incubuerint operi nuptiali, prout requiritur, ut text. *in dict. cap. fin.* & per Gloſſ. *ibidem in fin.* ubi dicit, ſatis hoc probari, ſi con-
4 ſtat, conjuges habitaſſe in eodem lecto: Hoſtienſ. *in cap. fraternitatis, ante n.* 1 *de frigid & malefic.*

Quantum attinet ad inſpectionem, Judex ſubdelegatus in partibus *die* 2. *Aprilis* 1621. decrevit uxorem inſpiciendam per Angelam Fydalgam, Philippam D... & Mariam Braz obſtetrices: Unde circa iſtam inſpectionem de pluribus eſt videndum.

5 Et primo, an ſufficiens numerus mulierum fuerit deputatus, & affirmative Domini reſolverunt; quia ſufficit deputatio duarum mulierum expertarum, & partibus non ſuſpectarum, hic autem fuerunt deputatæ Obſtetrices; ſecundum ſententiam Baldi *in cap.*
6 *propoſuiſti, num.* 4. *verſ. & licet. de probat.* & ceſſat omnis difficultas, cum fuerint deputatæ tres mulieres, quæ videntur neceſſariæ in civitate magna, cum plu-
7 res, quæ habeant peritiam, in ea poſſint inveniri: ut videtur voluiſſe Barbat. *in d. cap. propoſuiſti, n.* 7. qui poſtea etiam hoc videtur relinquere judicantis religioni.

8 Secundo eſt videndum, an dictæ obſtetrices eſſent aptæ ad referendum? cum text. *in dict. cap. fin.* requirat, quod mulieres deputandæ ſint expertæ in opere
9 nuptiali; Et fuit dictum quod ſic cum iſtæ eſſent Obſtetrices. Sed cum Hoſtienſ. *in cap. fraternitatis, ante num.* 1. *de frigid. & malef.* requiratur, deputentur Matronæ peritiores, quæ nec ſenio confectæ, nec juvenes ſint, ne vetulæ beneficio viſus fruſtratæ, juniores
10 vero carentes experientia faciliter eludantur: In hoc caſu una iſtarum Obſtetricum erat ætatis 50. annorum; aliæ vero duæ ætatis 70. annorum, quæ ætas licet videretur magna, ita ut dictum *Hoſtienſis* videretur
11 facere aliquam difficultatem, nihilominus ex qualitate relationis, & ex diligentiis factis, viſum fuit relationibus ipſarum eſſe adhibendam fidem.

Tertio eſt videndum, an rite fuerit facta relatio?
12 & affirmative pariter fuit reſolutum; cum dictæ mulie-
13 res retulerint medio juramento de veritate dicenda, cum tamen ſufficeret juramentum de credulitate, prout periti jurant, Abbas *in cap. propoſuiſti, num. undecimo, verſ. venio nunc ad ſecundam, de probat.* Et iſtæ mulieres fuerunt deputatæ *die* 2. *Aprilis* 1621 & eadem die fecerunt inſpectionem, & duæ etiam relationem; tertia autem fecit relationem *die* 3. *Aprilis*, in quibus relationibus referunt, ſe feciſſe inſpectionem eadem *die* 2. *Aprilis*.

Quarto eſt videndum, an dicta inſpectio fuerit re-
14 cte facta, & viſum fuit quod ſic; quia eadem die immediate ante inſpectionem fuit mulier poſita in balneo, in quo permanſit per tres quadrantes horæ, juxta cautelam Hoſtienſ. *in cap. cauſam Matrimonii, numero quarto, de probat. & in cap. fraternitati, ante numerum primum, verſ. & propter medicinas mulierum de frigid. & malefic.* quem ſequitur Abbas *in dict. cap. fraternitatis, n.* 4. *not.* 3. *verſ. & conſuluit*; & Gregor. Lopez *parte quarta, titulo octavo, libro ſecundo, ſuper verbo, mulieres*, & poſtmodum deventum fuit ad inſpectionem, & tactum; & relatum, quod mulier fuerit reperta Virgo. Unde non poteſt negari, quin iſta inſpectio non fuerit bene facta; ſuper qua inſpectione cum tantum informaretur, ſuper ea Domini reſponſum dederunt, omiſſis aliis ſupradictis circumſtantiis, de quibus poterit videri.

15 Aliqui tamen ex Dominis circa iſtam inſpectionem
16 conſiderabant, quod etſi omnia concurrerent, nihi-
17 lominus non ſufficerent pro ſeparatione tori, cum ex dicta inſpectione non conſtet, an impedimentum arctitudinis ſit medicabile, ſaltem per ſciſſionem abſque periculo vitæ; quo caſu utendum eſt iſto remedio, non autem deveniendum ad diſſolutionem matrimonii; ut poſt alios, quos allegat, dicit Sanchez *de Matrimonio, libro* 7. *diſput.* 93. *n.* 15.

18 Et quando peritia mulierum non eſſet ſufficiens ad reſolvendum, an impedimentum poſſit tolli, eſſet admittenda inſpectio virorum peritorum, ut voluit
19 Franciſcus Aretinus *in conſilio* 142. *nu.* 17. *verſ. ne igitur facultas*, qui loquitur in terminis, & reſpondet omnibus contrariis; vel ſaltem periti deberent audire relationes mulierum, & ſuper illis ſuam proferre ſententiam.

Et cum iſta materia ſit gravis, omnis modus eſt quæ- 20
rendus eruendæ veritatis; quia Judex nimis eſt oneratus cum talia ejus arbitrio ſint commiſſa, ut dixit Hoſtienſ. *in dict. cap. fraternitatis, ante n.* 1.

Et ita &c.

Romana altius non tollendi, Lunæ 30. Maji 1622.

Coram R. P. D. Buratto.

SUMMARIUM.

1 *Interdictum*, Ne quid in loco publico, *habet locum, etiamſi quid fiat in privato, quod noceat publico.*
2 *Faber malleans prope ſcholas expelli poteſt.*
3 *Ædificium altius tolli non poteſt, ſi venti excludantur in damnum publicæ utilitatis.*
4 *Arbiter & moderator quilibet eſt rei ſuæ.*
5 *Ædificiis nobilibus & inſignibus Civitatem ornari publice intereſt.*
6 *Ædificium altius tolli poteſt, cum non ſit ad æmulationem.*
7 *Ædificium jam cœptum habendum eſt in conſideratione, ac ſi eſſet perfectum.*
8 *Ædificare ne liceat prope domum alterius ut ventus non impediatur, probandum eſt ab Actore, quod ventus prorſus, & undique remaneat excluſus, ita ut locus penitus inutilis evadat.*
9 *Venti reuniti habent eandem vim eoſdemque effectus, prout ante refractionem, & impedimentum.*
10 *Venti Aquilonares refracti ſalubriores ſunt quam ſi impetuoſi libere ingrediantur.*
11 *Aeris inſalubritas neceſſario non reſultat ab omnimoda ventorum Aquilonarium excluſione.*
12 *Experientia ſemper attendi debet tanquam rerum magiſtra.*
13 *Venti Orientales ſalubres ſunt.*
14 *Etheſiæ ſunt venti Aquilonares.*
15 *Contrarium num. ſeq.*
16 *Probatio dubia interpretanda venit contra ipſum producentem.*
17 *Conditio indefinita in teſte non æquipollet univerſali.*
18 *Peritis inſignibus in ſua profeſſione fides adhibenda venit.*
19 *Teſtibus deponentibus pro reo magis credendum eſt, quam deponentibus pro actore in concurſu parium probationum.*
20 *Teſtes contra ipſorum inductores plene probant.*
21 *Reo ſufficit teſtium probationes invicem conquaſſari.*
22 *Juri alterius non derogatur quotieſcumque poteſt aliter provideri publicæ utilitati.*
23 *Elatio ædificii impediri non debet, ceſſante alterius detrimento, & ſtante ædificantis utilitate.*
24 *Feneſtras aperire, ex quibus inſpici poſſit intra Monaſterium Montalium, minime licet.*
25 *Feneſtras aperire non licet, ſi per eas inſpici poſſit intra Collegium, ubi adoleſcentes Seminarii educantur.*
26 *Ædificare non impeditur vicinus cum feneſtris reſpicientibus in domum vicini.*
27 L. altius Cod. de ſerv. & aqua: *non procedit in præjudicium loci publici.*

DECISIO XLIX.

Propoſito ſub die 3. Decembris 1618. *coram R. P. D. meo Pirovano* præſenti dubio, an liceret Ferrino altius tollere ejus palatium juxta ædes Seminarii ædificatum? fuit tunc firmatum, Seminarium gaudere privilegio loci publici, & proſequendo diſputationem coram me, Seminarium prætendebat elationem dicti Palatii impedire ratione damni dictis ædibus imminentis.

Primo propter excluſionem Ventorum Aquilona- 1
rium, ob quam aſſerebat dictas ædes reddi inſalubres, & ſic obſtare interdictum, *Ne quid in loco publico*, quod habet locum etiam, ſi quid fiat in privato, quod

noceat

noceat publico, *l.* 2. *§. idem Labeo & §. idem ait*,
ubi Bartol. *& §. ſi quis domum*, *& §. ſi quis in ſuo*,
ubi idem Bart. *ff. ne quid in loco public.* Et adduce-
2 bantur exempla de expellendo fabro malleante penes
ſcholas, & de non officiendo illarum luminibus, &
alia, de quibus per Doctores *in l.* 1. *Digeſtis*, *ſol. ma-
tr.* & late per imformantes pro Seminario: & obſta-
re etiam diſpoſitionem *leg. fin. Cod. de ſerv. & acq.*
3 inducentis ipſo jure ſervitutem altius non tollendi,
ne venti excludantur in damnum publicæ utilitatis,
juxta intellectum Ugon. quem poſt Gloſſ. ſequitur
ibi Cyn. *in fine*, Alberic. atteſtans ſecundum eos plu-
ries obtinuiſſe de facto; Buttigar. Bartol. Bald. Sa-
licet. qui de communi; Angel. & Caſtr. idem Angel. *in
l. Imperatores*, *ff. de ſervit. urban. præd.* cum aliis allegatis.

Secundo deducebatur damnum ex proſpectu intus
dictas ædes per feneſtras dicti palatii ex infra alle-
gandis; Sed Domini (pro majore tamen parte) hac
in tertia propoſitione reſolverunt, eidem Ferrino
licere dictum Palatium altius tollere, cum modera-
mine tamen quoad feneſtras, & lumina, de quo infra.

Moti ſunt autem, quia Ferrinus, qui eſt reus ul-
tra vulgatiſſimas regulas. Quod Actore non pro-
4 bante, &c. Et quod quiſque in re propria eſt mo-
derator & arbiter, de qua in ſpecie Gloſſ. *in l. per
provincias*, *in verb. ſui dominii*, *Cod. de ædific. priv.*
habet pro ſe in hac materia regulam *l. altius*, *C. de
ſervitut. & aqu.* & *ibi* not. per Gloſſ. & Doct. Cæ-
pol. *de ſervit. urban. præd. c.* 27. *num.* 4. late Hond.
conſ. 81. *lib.* 1. & fuit dictum *in Tyburtina Calcarea-
rum* 14. *Martii* 1614. *coram me*.

5 Præſertim cum dictum Palatium ſit valde nobile
& inſigne publiceque intereſit Civitatem ſimilibus
ædificiis ornari; *leg. prætor. ait* 20. *§. hoc interdi-
ctum prohibitorium*, *ff. de nov. oper. nunc. l.* 2.
Cod. de ædific. privat. & *ibi* Gloſſ. *in verb. aſpectus.*
Salic. *in ſum. &* 1. *not.* Surd. *deciſ.* 168. *n.* 9. Simon.
de Præt. *conſil.* 73. *n.* 22. qua ratione per Summos
Pontifices & præſertim per fel. rec. Gregor. XIII. mul-
ta fuerunt indulta privilegia, de quibus in Bulla *Con-
6 grui*, quotidie practicata; Cumque dicta elatio non fiat
ad æmulationem, quod non prætenditur, nec præſu-
mitur, Gloſſ. *in leg. fluminum*, *§. fin. verſ. non tene-
ri*, *ff. de damn. infect.* quam *ibi* omnes ſequi, & eſſe
communem opinionem late Padil. *in dict. l. altius*, *n.*
22. *verſ. ſed in dubio.*

Nec obſtare viſum fuit damnum ex dicta elatione
prætenſum; Nam primo quoad impedimentum Ven-
torum Aquilonarium, & aeris inſalubritatem, quam-
vis admiſſæ fuerint concluſiones juris ſuper hoc firma-
tæ, & per informantes pro Seminario late comproba-
tæ, Domini cenſuerunt factum in præſenti non ve-
rificari.

In primis enim circa excluſionem dictorum Vento-
rum, quamvis conſiderato præſertim ſtatu, poſtquam
erit perfecta fabrica Seminarii juxta plantam ex ordi-
ne Rotæ inter pertes firmatam, qui ſtatus attendi
debet, quia cum Seminarium prævenerit in conſtru-
ctione ſui ædificii, habendum eſt, ac ſi ædificium per-
7 fectum eſſet; *leg.* 2. *§. idem Labeo*, *verſ. deinde ait Præ-
tor*; *ff. ne quid in loc. publ. Bart. in l. quominus*, *n.* 10.
ff. de flumin. & *ibi* Jaſ. *n.* 44. Bald. *in l. item lapilli*,
num. 10. *de rerum diviſ.*

Admiſſa etiam excluſione ventorum in ædes Semi-
narii per lineam rectam, quæ ſatis clare apparere vi-
debatur, ultra occularem loci inſpectionem ex dicta
planta, relationibus Peritorum, & depoſitionibus Te-
ſtium tam Seminarii, videlicet ſecundi *juxta* 16. *addi-
tionale*, *& ſuper* 18. *&* 19. Quinti Teſtis *ſuper* 2. 3. *&*
17. & Sexti *ſuper* 17. & Quarti *juxta* 19. atque etiam
ex aliis infra dicendis, qui dum deponunt de ingreſſu
dictorum Ventorum per reunionem, videntur neceſ-
ſario ſupponere eorundem præcedentem refractionem
ad obſtaculum Palatii Ferrini. Nichilominus diceba-
8 tur id non ſufficere Seminario actori, ſed probandum
eſſe quod non adſint alii modi, nec aliæ viæ ingreſ-
ſus venti Aquilonaris, ad hoc ut probatio per neceſ-
ſe concludat, juxta vulgatam regulam & juxta termi-
nos *dict. l. finalis*, quæ requirit, quod ventus prorſus
& undique excludatur; ita ut locus penitus inutilis
efficiatur; ut in textus, ibi *ſi inutilem aream faciat*;
& tradunt *ibid.* Abb. *in fin.* & Cyn. Bart. Bald. Angel.
Caſtr. & Padill. *in ſumm.* Imol. *in leg. ſi priuſquam*, *n.* 9.
verſ 2. ubi Alex. *n.* 34. *verſ.* 2. *ff. de nov. oper. nunc.* Ve-
ron. *de ſervit. d. c.* 27. *n.* 4. *verſ.* 1. Jaſon. *in l. ex hoc jure n.*
14. *ff de juſt. & jur.* Paſeth. *conſ.* 130. *n.* 23. *ſub verſ. ad* 4.
ibi, *tertia ſolutio*; Honded. *d. conſ.* 81. *n.* 29. 30. *&* 31.

Quod non ſolum pro eodem Seminario probatum
non fuit, ſed pro parte Ferrini probatur ingreſſus
Ventorum per alios tres modos; ſcilicet primo per
Reunionem; *Secundo*, per deſcenſum; *Tertio*, a la-
teribus, ut *in ejus Summ. n.* 1. *&* 2.

De ingreſſu enim per reunionem deponunt ex teſti-
bus ipſius, primus *juxta* 1. *&* 22. *& ſuper* 9. *&* 10. *&
ſuper* 19. *& ſuper* 3. ubi quod ſufficit minor diſtantia,
quam duplicata, & Tertius *juxta* 11. 19. *&* 22. *ſuper*
1. *&* 10. qui melius concludere viſi ſunt, quam te-
ſtes Seminarii, quorum Quartus *juxta* 18. ſe remittit
ad Mathematicos, Quintus & Octavus, *juxta idem* di-
cunt, non poſſe dari certam regulam, nec quid cer-
tum determinari circa quantitatem diſtantiæ ad effe-
ctum hujuſmodi reuniones.

Per deſcenſum vero deponunt ex prædictis teſtibus
Ferrini idem Primus *juxta* 11. ubi dat exemplum de
curtili Palatii Farneſiani, & Cancellariæ Apoſtoli-
cæ, reddit rationem, quia motus Ventorum eſt diame-
tralis, non autem horizontalis, ita ut ab ejus prin-
cipio prope mediam aeris regionem paulatim oblique
deſcendat; & quod hoc præcipue procedit in ventis
Septentrionalibus, qui ideo a Peripateticis *Apogæi* vo-
cantur; & Tertius *juxta* 16. *& ſuper* 1. & Septimus *juxta*
8. & Octavus *juxta* 11. & concordant etiam duo teſtes
nuper pro parte Seminarii examinati, nempe Primus
juxta 11. *in fine* dicens, *& il corſo del vento tengo, che
ſia diametrale; e non Orizontale*, *et juxta* 26. & Secun-
dus *juxta idem*, ibi *Che il corſo del vento ſia diametra-
le, overo Orizontale, la mia opinione che ſia miſto.*

De ingreſſo autem Ventorum a lateribus nempe per
vinculos venientes a Monte Citorio, & per vicum Or-
phanorum, deponunt ex eiſdem teſtibus Ferrini Secun-
dus *juxta* 17. *et ſuper* 1. Tertius *ſuper* 1. Sextus *juxta* 17.
et ſuper 2. & Septimus *ſuper* 8. *et* Nonus *juxta* 17.

Secundum vero caput probationis Seminarii acto-
ris, nempe inſalubritatis aeris, deficere pariter vide-
batur; tum ex præmiſſis, quia remanente ingreſſu
Ventis Aquilonaribus per ſupradictos tres modos,
aer non redditur inſalubris per hujus ædificii elatio-
nem, ut patet ex eiſdem teſtibus *juxta* 22. *et ſuper*
5. *d.* 1. *Summarii Ferrini n.* 3. ubi dicunt, Ventos hu- 9
juſmodi reunitos habere eandem vim, eoſdemque ef-
fectus prout ante refractionem, & impedimentum.
Quin etiam Primus, ſecundus, tertius, ſextus & octa- 10
vus, *d. Summario*, *n.* 4. addunt, Ventos Aquilonares
refractos ſalubriores eſſe, quam ſi impetuoſi libere
ingrediantur. Quod, & idem ipſum conſtanter affir-
mant teſtes Seminarii; ut in depoſitionibus eorum
datis *in Summ. ejuſdem Eerint d. die* 3. *Decemb.* 1618. *n.*
4. Tum quia data etiam omnino Aquilonarium ex-
cluſione, non tamen inde neceſſario infertur inſalu- 11
britas aeris, prout expreſſe fatetur ſecundus teſtis
Seminarii *juxta* 31. *d. Summarioli*, *n.* 9. dicens; *Quan-
do non ſpira la Tramonta, il Seminario Romano non ſa-
rà neceſſariamente morboſo*, prout id etiam *juxta* 37.
una cum tertio teſte *juxta idem* affirmat, poſſe con-
tingere aliquibus aliis locis Urbis a Ventis Aquilo-
naribus retruſis, & latius deponunt teſtes Ferrini
in ejus Summ. num. 12. *&* 13. ubi Primus, Tertius,
Septimus & Octavus, inducunt ſimile de carceribus
Curiæ Sabellorum, Hoſpitali S. Spiritus, Mona-
ſterio puellarum dicti Hoſpitalis, ac aliis Mona-
ſteris in Urbe; intra quæ ventus Tramontanæ in-
gredi non poteſt, niſi perpendiculariter, & per de-
ſcenſum, & tamen in illis ſalubriter vivitur; licet
cohabitatio ſit anguſtior, ut victus incultior ſervetur
& fœtor, calor, & humiditas major ibi vigeat, ut
docet experientia, quæ ſemper attendi debet tanquam
rerum magiſtra, *vulg. c. quam ſit*, *de elect. in* 6.

Eoque magis, quia per elationem dicti ædificii non
impedientur Seminario flatus ventorum collateralium 12
Aquilonaris, ſcilicet Magiſtri, & Græci, ut deponunt

ex teſtibus Ferrini Primus, Secundus, Quintus & Sex-
tus, Teſtes Seminarii, *dict. Summariolo dato* 3. *No-
vembris*, *n.* 5. Qui venti uti participantes naturam ip-
ſius Aquilonaris ſunt æque ſalubres, ut dicunt iidem
teſtes Ferrini, *dict. Summario n.* 7. & Seminarii *d. Sum-
mariolo*, *n.* 6. Prout etiam non excludetur liber ingreſ-
ſus Ventorum Orientalium, & Occidentalium, quem-
admodum deponunt omnes teſtes ejusdem Ferrini,
13 demptis Septimo, & Octavo, ut *in dict. ejus Summa-
rio*, *n.* 8. qui pariter venti ſunt valde ſalubres, ut ple-
ne referunt Primus, Tertius, Septimus, Octavus &
Nonus, ex teſtibus ejusdem Ferrini *d. Summario*, *n.* 9.
& præſertim illi, qui *Ethesiæ* nuncupantur, flantes
tempore Æſtatis, & ab Occidente æſtivo, qui ideo
nullum impedimentum recidere poſſunt ab obſtaculo
ædificii Ferrini, etiam ad ſuum faſtigium perducti, ut
deponunt ex dictis teſtibus Ferrini Primus & ſextus *ſu-
per* 13. Tertius *juxta* 12. & Quartus *ſuper* 14. *dict. Sum-
mario*, *n.* 5. De quorum ſimiliter Ventorum ſalubri-
tate ac virtute humores exſiccandi & purgandi plene de-
ponunt etiam duo teſtes ejusdem Seminarii ultimo exa-
minati, nimirum Primus *juxta* 35. & 37. & Secundus
juxta 29. & 35.

14 Nec obſtat, quod duo prædicti teſtes, & præcipue
Secundus *juxta* 32. affirment, Etheſias hujusmodi eſſe
ventos Aquilonares, & flare a Septentrione, ac pro-
inde eorum ingreſſum per elationem ædificii Ferrini
impeditum remanſurum eſſe, quemadmodum ſupra
de ventis Aquilonaribus dictum eſt.

Nam ultra quod aditus illis patere poſſet per alios
modos ſupra poſitos, in hos major fides adhibita fuit
ſupradictis Teſtibus Ferrini deponentibus, dictos
Ventos non eſſe Septentrionales, ſed Collaterales,
15 & flare a parte circa Occidentem æſtivum: Tanto ma-
gis, quia concordant cum Quarto, Quinto, &
Octavo ex primis teſtibus ipſius Seminarii, *juxta* 17.
atteſtantibus, Ventos iſtos non eſſe proprie Aquilona-
res ſed laterales: Imo ſecundus ex dictis duobus pro
Seminario ultimo loco examinatis: *juxta* 30. clare de-
ponit, dictos Ventos flare a parte Occidentali: ſub-
dens, *il luogo poi preciſo credo, che ſia il cantone del Se-*
16 *minario verſo l'Occidente, e Rotonda*: Unde ex iſta
Teſtium Seminarii contrarietate probatio illius red-
ditur dubia, & conſequenter contra ipſum producen-
tem interpretanda: Butr. *in cap. cum tu num.* 4. *verſ.
dicti teſtes*, *de teſtibus*, & Not. *in cap. in præſentia*, *de
probat.* Farin. *de teſtib. quæſt* 68. §. 1. *num.* 60. Cum ita-
que Seminarii incolumitati proſpectum ſit per ingreſ-
ſum tot aliorum Ventorum ejuſdem benignitatis ac
ſalubritatis, ceſſat diſpoſitio *d. l. fin. Cod. de ſervit. &
aqu.* ex ſuperius *allegatis*.

Nec obſtant prædicti teſtes, qui pro parte Seminarii
dantur *in Summ. nu.* 6. ad probandum, habitationem
ipſius ex perfectione ædificii Ferrini reddi inſalu-
brem, & morboſam: quia loquuntur cum expreſſio
ſuppoſito, *Quando la Tramontana non ſpiri, & non
habbia adito nel Seminario*, Primus, Tertius &
Quintus, *Quando non ſpiri l'eſtate la Tramontana e*
17 *l'Ethesie*: quæ conditio non verificatur, ex prædictis:
& illi non concludunt, quod ædificium perfectum tol-
lat ventum, cum primus ſolum dicat, *che darrà impedi-
mento*. Quæ indefinita in teſte non æquipollet univer-
ſali: ut poſt alios Surdus *conſil.* 263 *num.* 10. *in fine*,
& 11. Seraphinus *deciſ.* 893. *numero vigeſimo ſecundo*,
cum allegati. *in Peruſina Bonorum* 29. *Octobris præteriti
coram me*. Alii vero de parte tantum: & Dominis
placuit magis ſtare teſtibus Ferrini, tanquam veroſi-
milia deponentibus, propter ſupra relata exempla da-
ta in Urbe Hoſpitalis Sancti Spiritus, Palatii Farneſia-
ni, Cancellariæ Apoſtolicæ, Curiæ Sabellorum, &
alia Gabr *de Teſtibus concl.* 4. *n.* 23. cum relat. per Fari-
nacium *de Teſtibus*, *quæſt.* 65. *a n.* 127. *cum pluribus ſe-
quentibus*, maxime quia ipſi ſunt inſignes, ac primarii
Urbis Phyſici, & Mathematici; prout etiam plene re-
ferunt alii teſtes ſuper eorum legalitate pro eodem Fer-
rino examinati, ut *in ejus Summario num* 14. quibus
18 propterea fides adhibenda venit: Ancharan. *in cap. pro-
poſuiſti*, *n.* 3. *in not. de probat.* poſt Butrium *n.* 5. Abbat.
n. 4. Aretinum *n.* 6. & Dec. *n.* 34. Crot. *conſil.* 153. *n.* 8.
19 & *n.* 17. & 18. Et præſertim tanquam pro eo deponen-
tibus, quibus data paritate magis ſtandum eſt, quam
deponentibus pro actore: Gloſſ. *in cap. noſtra*, *verb.
adverſa*, & *verb. præferenda*, *de Teſtibus*, Gabr. *dict.
concluſ.* 4. *n.* 44. late Farinac. *d. quæſt.* 65. *n.* 130.

Et tanto magis, quia ex prædictis patet, in multis
etiam cum eis concordare teſtes ejusdem Seminarii,
qui fortius contra ipſum probant, Socin. Jun. *conſil.*
69. *n.* 11. *lib.* 1. Gabr. *de Teſtib. concluſ.* 1. *n.* 9. Cæſar de 20
Graſſis *deciſ.* 7. *n.* 2. *de prab* Rota *deciſ.* 109. *n.* 5. *part.* 2.
recent. cum relatis per Farinac. *dict. quæſt.* 72. *num.* 11.
cum pluribus ſequentibus, Ferrino autem tanquam reo
ſufficit probationes invicem conquaſſari Rota *deciſ.* 21
238. *num.* 4. *part.* 1. *diverſ.*

Nec ſubſiſtit, quod quando ædificium erit perfectum,
omnino impedietur ingreſſus Tramontanæ; cum mul-
tæ viæ ingreſſus remaneant, ut ſupra comprobatum
eſt, & unus ex Dominis addebat, quod Seminarium
abundantius etiam providere poterit in parte conſtru-
enda, relinquendo vacua, & lodias, per quas com-
modius venti hujusmodi ingredi poſſunt, & quoties
publicæ utilitati poteſt aliter provideri, juri alterius 22
non derogatur; Honded *dict. conſ.* 81. *n.* 31.

Quæ autem pro parte ejusdem Seminarii dicebantur
de alliſione Ventorum Auſtralium ad dictum ædifi-
cium Ferrini ac eorum reflexione, & reſtagnatione in
ædibus Seminarii, unde notabile aeris detrimentum
timebatur, viſa fuerunt plene tolli, per teſtes ejusdem
Ferrini *in dict. Summario*, *n.* 10. qui optime per Ma-
thematicas, & naturales rationes oſtendunt, talem re-
flexionem & reſtagnationem in ædibus Seminarii con-
tingere non poſſe, & maxime propter obliquitatem fa-
ciei dicti ædificii. Ceſſante itaque damno Seminarii, 23
& ſtante utilitate Ferrini fabricam inceptam perficere
volentis firma pro ipſo remanet regula *d. l. altius*, cum
aliis *ſupra in principio* allegatis.

Quo vero ad proſpectum, non placuit Dominis ex
hac cauſa impedire elationem dicti ædificii, ſed om-
nes convenerunt, quod Ferrinus faciat, & aptet fene-
ſtras verſus Seminarium ad recipiendum tantum lu-
men, non autem ad proſpectum; quia ſicuti non licet 24
elevare ædificium, ſeu aperire feneſtras, reſpicientes
in Monaſteria Monialium, etiam circa æmulationem,
late Bero *conſil.* 135. *nu.* 9. 10. & *ſequentibus*, *volum.* 3.
Padil *in d. l. altius*, *nu.* 9. qui dicit eſſe communem,
cum relatis per Mar. Mut. *deciſ. Sicil.* 8 *nu.* 6. ubi quod
eſt veriſſimum, & ſatis clarum & *in conſuetud. Panor-
mitan. cap.* 29. *n.* 31. & 32. Ita nec etiam ſi reſpiciant in 25
Collegium Seminarii, ex præſcripto Sacr. Concil. Tri-
dent. erecti, & ordinati pro communi bono Reipu-
blicæ Chriſtianæ ad inſtituendum & dirigendum vi-
tam, & mores Adoleſcentum, & præſertim in Eccle-
ſiaſticis diſciplinis; ut de ſimilibus Clericis diſpoſuit
IV. Concil. Toletan. relatum *in cap. omnis ætas*, 12.
quæſt 1. a quo deſumptum eſt Concil Trid.

Nec applicatur, quod Vicinus poſſit ædificare, ſeu 26
ædificium extollere cum feneſtris reſpicientibus in do-
mum, ſeu curiam Vicini, juxta *dict. leg. altius*, cum
ſua materia, tum ex prædictis, tum etiam quia *dicta
l. altius*, & ſimiles non procedunt in præjudicium loci
publici; quale eſt Seminarium, ut fuit jam firmatum 27
de die 3. *Decembr.* 1618. & facit *lex opus*, *de oper. public.*
& notatur *in cap. Piſanis*, *de reſt. ſpoliat.*

Et ita fuit reſolutum utraque parte informante.

Romana Donationis de Gualterucciis Lunæ 12. Decembris 1622.

Coram R. P. D. Cavalerio.

SUMMARIUM.

1 *Dementia non præſumitur.*

2 *Dementia excluditur, ſi actus eſt factus, prout fieri ſolet ab homine ſanæ mentis.*

3 *Actus præſumitur factus a Viro ſanæ mentis, eſt talis qui a prudenti viro fieri conſueverit.*

4 *Demen-*

4 *Dementia probanda de certo tempore, non ſufficit, ſi teſtes deponunt de tempore vicino.*

5 *Dementia ad annullandum actum, requiritur talis, quæ excludat rationem.*

DECISIO L.

1 DOmini cenſuerunt donationem factam a Lælio Collegio Clementino, eſſe validam; & ſic ſtandum in deciſis *die* 13. *Novembris* 1615. non obſtante, quod contra eam allegaretur Dementia Lælii donatoris; cum pro dicta donatione militent omnes regulæ, quod nimirum ſit in publico inſtrumento, & quod dementia non præſumatur, præſertim quando concurrunt contrariæ præſumptiones pro ſanitate mentis, ut late *in d. deciſ.* fuit probatum.

2 Inter alias vero præſumptiones ad excluſionem dementiæ, illa maxime urgere videbatur, quia donatio facta fuit cum omnibus cautelis & clauſulis, quas apponere ſolent homines ſanæ mentis, ut ponderat Card. Mant. *de conject. ult. volunt. lib.* 2. *tit.* 5. *num.* 7. Honded. *conſil.* 78. *num.* 61. *lib.* 2. Pariſ. *conſil.* 88. *nu.* 45. *lib.* 2. & dictum fuit *in Meliten. teſtamenti*. 17. *Februarii* 1612. *coram Reverendiſſimo Domino meo Patriarcha*, & *in Romana hæreditatis*, *de Gracchis* 5. *Decembr.* 1618. *coram R. P. D. meo Remboldo*. Cum etiam ex qualitate

3 actus, qui geri potuit a Viro ſanæ mentis, ita geſtum eſſe præſumendum ſit: Decius *conſil.* 448. *n.* 14. *verſ.* 4. *hoc idem*, & *n.* 15. & pluribus comprobatum fuit *in Romana donationis* 11. *Jan.* 1619. *coram Reverendiſſimo Domino meo Seleucien.*

4 Neque contrarium viſi ſunt probare teſtes examinati ſuper dementia Lælii: Nam reſponſum fuit, illos non probare dementiam de tempore factæ donationis, neque concludere de tempore proxime præcedenti, aut ſubſequenti, aut quod donans non habeat dilucida intervalla, & ſic ceſſare videbatur præſumptio dementiæ in actu, qui potuit fieri tempore medio, quo contrahens habebat dilucida intervalla: Cornel. *conſ.* 219. *ante numerum primum*, *lib.* 1. & *in dict. Romana hæred. de Gracchis*, & *in dict. Romana donationis*.

5 Ultra quod potius dicti teſtes deponebant de debilitate mentis, quam de furore; & ſic non videbatur adeſſe talis defectus mentis, qui omnino removeret rationem, qualis requiritur pro annullando contractu: Decius *conſ.* 127. *n.* 33. & *ſeqq.* cum adductis *in dict. Meliten. teſtamenti*, & *in l. Romana donationis*.

Ex quibus & aliis deductis *in prima deciſione* Domini cenſuerunt, donationem eſſe validam, & ſtandum eſſe in deciſis.

Pampilonenſis Matrimonii Lunæ 16. Januarii 1623.

Coram R. P. D. Coccino.

SUMMARIUM.

1 *Matrimonium ut poſſit diſſolvi ob impotentiam coeundi, quid conjuges jurare debeant?*

2 *Et quid ſuper hoc jurare debeant eorum propinqui.*

3 *Impedimentum coeundi inter conjuges quando eſt medicabile, matrimonium non diſſolvitur.*

4 *Juramentum præſtandum a vicinis in diſſolutione matrimonii ob impotentiam conjugum, quomodo ſuppleendum ſit in defectum propinquorum.*

5 *Impedimentum coitus quod uterque conjugum fatetur, probatur pro diſſolutione matrimonii ex eorundem juramento cum ſeptima manu.*

6 *Impedimentum coeundi inter conjuges, quando non eſt medicabile, locus eſt diſſolutioni matrimonii.*

DECISIO LI.

1 IN reſolutione hujus cauſæ facta 13. Maji ſuperioris anni, ſublatis aliis, difficultates tres tantum remanſerunt. Prima, quod conjuges non jurarunt, quod per triennium inſimul habitaverunt, & incubuerint operi nuptiali, & quod non potuerint inſimul commiſceri, *cap. fin. de frigid. & malefic.*

2 Secunda, quod non conſtabat, quod ſeptima manus propinquorum juraſſet, quod interea conjuges incubuerint operi nuptiali, & quod ipſi verum dixerint, ut habetur *in d. cap. finali*, & *cap. laudabilem*, *eod. tit.*

3 Tertia, quia licet inſpectio fuerit recte facta, non tamen conſtabat an impedimentum eſſet medicabile: ſi enim eſt medicabile, diſſolutioni minime locus eſt: Sanchez *de matrimon. libro* 7. *diſputatione* 93. *nu.* 15. Comitol. *Reſponſ. moral.* 118. *lib.* 7.

4 Ad tollendas iſtas difficultates fuit conceſſa ſubdelegatio in partibus: & reproducto proceſſu; ex eo conſtat, quod mulier recte juravit cum ſeptima manu virorum, qui etiam legitime jurarunt: Et quamvis dicti viri non ſint propinqui Mariæ, tamen cum ipſa in loco habitationis propinquos non haberet, ſufficiunt, ut habetur *in dicto cap laudabilem*; Sanch. *de matrimonio*, *lib.* 7. *diſput.* 108. *n.* 12. & ſufficit juramentum ſolius Mariæ, & virorum pro ejus parte, cum ipſa neget 5
ſe fuiſſe cognitam: Franciſcus vero etiam id affirmet; tunc enim juramentum utriusque cum ſeptima manu utriusque partis probat, quando uterque impedimentum affirmat; ut habetur *in dicto cap. laudabilem*; late Sanchez *de matrimonio lib.* 7. *diſput.* 109. *num.* 23. & ſic prima, & ſecunda difficultas ſublatæ fuerunt.

Quantum attinet ad tertiam difficultatem, licet conſideratione digna ſit, tamen animadvertebant Domini, quod cum mulieres, quæ inſpectionem fecerant, deponant, Mariam eſſe valde arctam, & Medici deponant, Franciſcum non eſſe aptum ad cognoſcendam mulierem valde arctam, ſatis conſtare impedimentum non eſſe medicabile; quia impedimentum ex parte mulieris erat ob anguſtiam naturalem vaſis, non autem propter aliquod accidens, quod arte Medica aut Chirurgia tolli poſſit. Quare cum ſatis conſtaret 6
utrumque impedimentum non eſſe medicabile, utique ceſſabat etiam tertium objectum.

Et ita concluſum.

Neapolitana Separationis Tori, Veneris 26. Maji 1623.

Coram R. P. D. Buratto.

SUMMARIUM.

1 *Separatio tori eſt cauſa gravis & ardua, & ideo ejus cauſa concludenter probanda ſunt.*

2 *Separationem tori prætendens ob morbum alterius conjugis, debet illum concludenter probare per Medicos, & Peritos.*

3 *Lepra non ſufficit ad inducendam tori ſeparationem.*

DECISIO LII.

ALoyſia eſt actrix in hoc judicio ſeparationis a viro, per eam intentio in Tribunali Illuſtriſſimi Domini Archiepiſcopi, & proſecuto in Rota in gradu 1
appellationis per eam interpoſitæ a definitivo decreto denegationis ſeparationis; & ideo tenetur cauſas dictæ ſeparationis per eam deductas, & præſertim ſævitiæ concludenter probare; cum cauſa ſit gravis & ardua; Pariſ. *conſil.* 54. *n.* 14. & 15 *lib.* 4. Natt. *conſil.* 616. *num.* 1. Rolan. *conſ.* 27. *n* 2 *lib.* 3. Bertazz. *conſ. crimin.* 228. *n.* 5. *lib.* 1. Barboſ. *in rubr. ff. ſolut. matrim. p.* 2. *nu.* 27. late Farinac. *in prax. quæſt.* 143 *num.* 164 Rota *deciſ.* 441. *num* 2. *parte* 2. *recent.* & *deciſ.* 294. *num.* 12. coram Sanctiſſimo, & *deciſ.* 39. *n.* 3. & 371 *num.* 1. *poſt ſecundum volumen.* Farinac. Nec ipſi mulieri creditur; Rota *deciſ.* 278. *num.* 9. *parte* 4. *diverſ.* & *dict. deciſ.* 39. *nu.* 3. Et tanto magis, quia ipſa ſponte & propria auctoritate divertit a viro, & illius cohabitatione: contra textum *in cap. porro*, *de divort.*

Et eadem ratione debet concludenter probare prætenſum morbum viri per Medicos, & Peritos; *leg. ſemel*, *C. de re milit. lib.* 12. Bertrand. *conſil.* 164. *num.* 4. 2
lib. 3. Rebuff. *in praxi*, *tit. de infirm. benef. reſignan. gloſſ.* 2. *num.* 4. Sebaſt. Medices, *de caſ. fortuitis*, *quæſt.*

quæſt. 6. num. 6. & debet eſſe talis, propter quem ſit locus ſeparationi, cum alias nec lepra ſufficiat; *cap. 2. de conjug. lepros.* Barboſ. *ubi ſupra, n.* 28.

Nihil autem penitus præſtitit Aloyſia, nec in partibus, ubi cauſa per aliquot annos pependit; nec in Rota, licet ſibi fuerint conceſſæ litteræ remiſſoriales ſuper ejus articulis de menſe Decembris præteriti; quas tamen numquam expedivit, & nihilominus Rota reſolvit, illius perſonam non eſſe ſequeſtrandam, ut melius ſuis probationibus incumberet; ut *in deciſione ſub die* 10. *Februarii præteriti.*

Et ideo Domini unanimi voto reſponderunt pro Domino Conſiliario informante, ipſam teneri redire ad matrimonialem cohabitationem, & virum a petitis eſſe abſolvendum procurator dictæ Aloyſiæ pluries monito, & citato.

Venuſina Legati, Mercurii 28. Junii 1623.

Coram R. P. D. Coccino.

SUMMARIUM.

1 *Ad Matrimonium contrahendum quis induci non debet metu pœnæ, & num. 32.*
2 *Ad matrimonium quis allici poteſt ſpe lucri, numero 6. & 33.*
3 *Teſtator poteſt auferre legatum, vel hæreditatem ei, qui non contraxerit matrimonium cum certo genere perſonarum, vel contraxerit contra præceptum ipſius teſtatoris.*
4 *Pœna vere irrogatur, quando aliquid, quod proprium eſt, abſit, vel abfuturum ſit, & n. 13. & 15.*
5 *Lex certa, & conditio poteſt dari in ea re, in qua eſt permiſſum id facere.*
7 *Pater non poteſt donare filio in poteſtate exiſtenti.*
8 *Pater donare poteſt filio in poteſtate exiſtenti contemplatione matrimonii.*
9 *Donatio inter vivos facta contemplatione matrimonii per patrem filio, ſi exiſtat in contractu matrimonii, eſt pars ipſius contractus, & cum eo confunditur, & n. 10.*
Amplia ut num. 11.
12 *Juramentum tollit inſinuationis defectum.*
14 *Bona ſub conditione relicta remanent libera penes hæredem.*
16 *Hæreditas quando non eſt ſolvendo, an legatarius quantitatis concurrat cum legatario ſpeciei ad effectum diminutionis.*
17 *Hypotheca legalis conſtituta cenſetur uſque ab initio pro legato conditionali.*
18 *Actio in conditionalibus non oritur, niſi poſt purificatam conditionem.*
19 *Conditio legato appoſita non retrotrahitur ad diem mortis teſtatoris, ſed attenditur tempus purificationis conditionis.*
20 *Legatario puro ſtatim acquiritur jus.*
21 *Conditio legati purificata non retrotrahitur ad effectum, ut legata pura minuantur.*
Amplia, ut num. 22.
Declara, ut num. 23.
24 *Legatarius præfertur creditori chirographario, quando hæreditas eſt ſolvendo, ſecus ſi non ſit ſolvendo.*
25 *Creditores habentes hypothecam præferunt legatariis.*
26 *Hæres non conficiens inventarium non tenetur ſolvere legatum pium de proprio.*
27 *Hæres non conficiens inventarium non tenetur in foro conſcientiæ ultra vires hæreditarias.*
28 *Eccleſia, & loca pia, debent vivere ſecundum conſcientiam.*
29 *Eccleſia, & loca pia, non debent exigere legata ultra vires hæreditarias.*
30 *Pœna æquiparatur amiſſio magni lucri, & n. 35.*
31 *Metum juſtum infert amiſſio magni lucri, & n. 34.*
36 *Arrharum datio ſuſtinetur, ita ut, ſi matrimonium non ſequatur, arrhæ lucrentur.*
Declara, ut num. 37.
38 *Jaſ.* in leg. Titia, n. 10. ff. de verb. obligat. *declaratur.*
39 *Libertas, & cauſa pia, in Jure æquiparantur.*
40 *Pia cauſa præfertur libertati.*
Declara, ut num. 41.
42 *Matrimonia libere contrahi debent.*
43 *Conditio, quæ honeſte adimpleri non poteſt, habetur pro impoſſibili, & de jure non obligat.*
44 *Textus* in l. cum ita, §. videamus, ff. de condit. & demonſtr. *declaratur.*
45 *Matrimonium quando dicatur contrahi cum indigno.*
46 *Matrimonium contrahere non valet is, qui Ordinibus ſacris eſt inſignitus.*
47 *Ordines ſacros habens, ſi contrahat matrimonium, eſt excommunicatus ipſo jure.*
48 *Ordines ſacros habens, ſi contrahat matrimonium, etiam dimiſſa uxore, adminiſtrare non valet Ordines ſuſceptos.*
49 *Ordines ſacros habens, ſi contrahat matrimonium, majores Ordines ſuſcipere prohibetur.*
50 *Conditio nubendi cum certa perſona, cum qua ob gradum affinitatis matrimonium contrahere prohibetur, rejicitur.*
51 *Jus æſtimari debet ſecundum tempus præſens.*
52 *Papa non ſolet diſpenſare matrimonium cum eo, qui reperitur ſacris Ordinibus inſignitus.*
53 *Matrimonium contrahere cum Clerico non videtur honeſtum, nec conveniens Nobili puellæ, & n. 55.*
54 *Ordo non ſacer ſuperveniens ſponſalibus, ea non diſſolvit.*
56 *Clericus an ſuccedat in feudo.*
57 *Tapia* in Auth. ingreſſi, verbo, ſua, Cod. de ſacroſanct. Eccleſ. *declaratur.*
58 *Scientia quando abſque interpellatione ſufficiat ad effectum, de quo hic.*
59 *Matrimonium non bene contrahitur inter illos, qui ſunt ætate valde diſpares.*
60 *Mulier quando nubit, debet eſſe ætatis annorum 18. ſecundum Ariſtotelem.*
61 *Vir quando matrimonium contrahit debet eſſe annorum 36. juxta eundem Philoſophum.*
62 *Adoleſcentia eſt ætas aptior ad nubendum.*
63 *Matrimonium honeſte non contrahitur ſtante inæqualitate ætatis contrahentium.*
64 *Matrimonium honeſte non contrahitur cum gibboſo, & ſtrumis infecto.*
65 *Fructus de facili corrupti naſcuntur ex arbore corrupta.*
66 *Fructus bonus exire non poteſt ex radice infecta.*
67 *Sponſalia, etiam juramento firmata, diſſolvuntur, propter fœditatem notabilem, vel oculorum, aut naſi amiſſionem, aliamve gravem turpitudinem ſupervenientem.*
68 *Sponſalia diſſolvuntur propter paralyſim, vel lepram ſupervenientem.*
69 *Regula non coarctatur, ſi afferantur aliqui caſus exempli gratia.*
70 *Morbus gallicus minus gravis eſt, quam lepra.*
71 *Sponſalia diſſolvuntur propter epilepſiam.*
72 *Sponſalia diſſolvuntur, ſi os male oleat, nec arte Medica curari poſſit.*
73 *Minor cenſetur ignorare teſtamentum patris.*
74 *Lucri amiſſionem, ut quis incurrat propter contraventionem, debet ei notificari prohibitio.*
75 *Teſtatoris diſpoſitio non currit contra ignorantem.*
76 *Teſtatoris diſpoſitio non currit contra debitorem, qui eum liberavit a toto debito, ſi centum intra menſem ſolverit, ubi debitori non fuit intimatum teſtamentum.*
77 *Debitor poteſt purgare moram, qui omiſit adimplere, quod debebat infra certum tempus.*
78 *Minori, qui omittit adimplere ordinata a teſtatore competit reſtitutio in integrum.*
79 *Minor non reſtituitur in integrum, ſi transgrediatur voluntatem teſtatoris in committendo.*
Contrarium, numero 80.
Declara, ut num. 81.
82 *Textus* in leg. Julianus, §. fin. ff. ex quibus cauſ. major. *quando procedat.*
83 *Minori, qui omiſit implere præceptum Teſtatoris, ſuccurritur absque reſtitutione.*
84 *Reſtituitur quis ex cauſa, ut conditio habeatur pro impleta.*
85 *Textus* in leg. Julianus, §. fin. ff. ex quibus cauſ. major. *declaratur.*
86 *Reſtitutio in integrum, quæ conceditur minoribus, eſt favo-*

eſt favorabilior illa, quæ conceditur abſentibus.

87 *Minor in his, quæ gerit occaſione matrimonii, habetur pro majore.*

88 *Minor quando non dicatur doloſe agere.*

89 *Principis voluntas ſive auctoritas quando adeſt, excludit omnem doli præſumptionem.*

90 *Princeps ubi eſt, ibi non poteſt committi dolus.*

91 *Infans non præſumitur aliquid feciſſe doloſe contra præceptum teſtatoris.*

92 *Mulier reſtituitur adverſus ſolutionem, non autem adverſus matrimonium.*

93 *Errans in jure valde dubio, non præſumitur in dolo.*

94 *Minori cuilibet competit reſtitutio in integrum, etiamſi agatur de commiſſione, non autem de omiſſione.*

DECISIO LIII.

CLaræ memoriæ Fabritius Geſualdus Princeps Venuſinus, in ultimo, quod condidit, teſtamento, inter alia diſpoſuit per hæc verba; *Dichiaro, e voglio, che caſo che D. Carlo moriſſe ſenza figli maſchi legitimi, e naturali; ſimilmente i ſuoi figli moriſſero ſenza figli maſchi legitimi, e naturali, laſciando ſolamente femine legitime, e naturales, in tal caſo le femine, o femina ſi debbano caſare con la famiglia di Geſualdo de più proſſimi a me, & alli ſopraditti miei Deſcendenti, ſalvo ſempre però il beneplacito della Sede Apoſtolica, caſo che ſi maritaſſero con altri, ſiano obligati alli Padri della Compagnia di Gieſù ducati ducento milla in beneficio di queſto Regno di Napoli, ſi come nel caſo preditto damò per allhora li laſcio, & li dono, &c.* Evenit caſus, quod dictus Dominus Carolus obiit, relicto Domino Emanuele filio maſculo, qui obiit relictis tantum fœminis, inter quas Excellentiſſima Domina Iſabella primogenita, quæ de conſenſu Catholicæ Majeſtatis & Tutorum nuptui fuit tradita Excellentiſſimo Domino Principi Nicolao Ludoviſio, Sanctiſſimi Domini noſtri Gregorii XV. Nepoti; Unde cum nupſerit extra familiam Geſualdam, quæſitum fuit, an hujuſmodi legatum deberetur.

1 Et pro declaratione hujus materiæ premittendum venit, quod licet quis non poſſit invitari ad matrimonium, metu pœnæ, *cap Gemma, de ſponſal. leg. Titia, ff. de verbor. obligat. leg. Titio centum, §. 5.*
2 *de condit. & demonſtrat.* tamen ſpe lucri allici poteſt; ut *in dict. leg. Titio centum, §. 1. & leg. cum ita legatum, §. videant, ff. de condit & demonſtrat. leg. 2. ff. de inſtit. & ſubſtit. cap. de illis de ſponſal. & can. quidquid 1. q. 1.* late Mantica *de conject. ult. volunt lib. 11 tit. 18. num. 1.* Sanchez *de matrimon. lib. 1. diſput. 33. num. 6.* qui alios referunt.

3 Unde infertur, quod teſtator poteſt auferre legatum & hæreditatem, ſi quis cum certo genere perſonarum non contraxerit matrimonium; quia licet ademptio videatur facta nomine pœnæ, *leg unica, C. de his quæ pœn. nom. & leg. 2. ff. eod.* tamen vere
4 non irrogatur pœna, per quam aliquid, quod ſit proprium, abſit, vel abfuturum ſit, & ideo proprie pœna dici non poteſt; *leg. damnum, ff. de damn. infect.*
5 Sed eſt certa lex, & conditio rei, quæ datur, in qua eſt permiſſum; *leg ob res §. 1. ff. de pact. dot. leg. 1. ff. de ſolut.* Quare in hoc etiam caſu dicitur quis invitari ad honeſtas nuptias ſpe lucri, quod fieri poteſt; ut in puncto conſuluit Oldrad. *conſ. 16. n. 1.* & ſequitur Anch. *in reg. nemo poteſt, col. 2. verſ. Tertio ad idem, de reg jur. in 6.* & Aretin. *in leg. ſi ita, ſtipulatus fuero, §. ſi tibi nupſero, col. 1. n. 3. & ſequen. verſ. quorum dictis adde; ff. de verb. obliga.* late Cardin. Mantica, & Sanchez *locis citatis,* & Covarr. *de matrim. part. 2. cap. 3. §. 3. n. 6. & 7.* Caſtill. *de conject. ultim. volunt. cap. 25. n. 19. et ſequent.* qui de communi teſtatur.

Hoc præmiſſo, ex pluribus fundamentis, una tantum parte informante, cauſa tamen per omnes Dominos viſa, & mature diſcuſſa unanimiter fuit reſolutum, legatum non deberi.

Primo, quia in hac facti ſpecie agitur de pœna, cum agatur de auferendo proprium a D. Iſabella; hoc enim clare patet, ſi attendamus bona feudalia, quia dictus bonæ memoriæ Fabritius ante dictum teſtamentum ultimum, de anno 1586. in capitulis Matrimonialibus, inter Dominam Mariam de Avalos & Dominum Carolum Cæſarem ejus filium contemplatione futuri inter ipſos matrimonii omnia ejus Caſtra, Civitates, Terras, & jura feudalia una cum integro ſtatu ſuppoſuit pacto de ſuccedendo ad favorem Domini Caroli & filiorum primogenitorum, & promiſit non imminuere dictum ſtatum, ſed conſervare; Unde dubitari
non poteſt, quin dicta donatio fuerit valida; Quia 7
licet regulariter loquendo, pater non poſſit donare filio in poteſtate exiſtenti *leg. 2. C. de inoff. donat. cum aliis,* hæc tamen regula, inter alia fallit, quando
pater donat contemplatione matrimoni; quia licet 8
non ſit ſponſalitia largitas, nec donatio propter nuptias, quæ de jure ſubſiſtunt, ut per Gloſſ communiter approbatam *in leg. 2. in verb. poteſtate, C. de inoff. don.* & late deducit Greg. Acacius *de privil. parent. et liber privil. 5. n. 18.*
tamen eſt donatio inter vivos facta 9
contemplatione matrimonii per patrem in filium collata, & quæ facta extitit in contractu matrimonii, fuitque & eſt pars ipſius contractus, & confunditur cum toto ipſius contractu dotali, & fingitur eſſe unus contractus; juxta notata per Bald. *in l. petens, n. 31. C. de pact.*

Unde cum contractus ipſe dotalis valeat, acquiſi- 10
tionis difficultate de patre in filium familia ſublata, ob matrimonii favorem, idem cenſeri debet de donatione facta per Patrem filio in cohærentiis contractus matrimonialis, favore conſimili in utroque caſu locum habente, cujus etiam contractus retinet naturam; ut elegantiſſime probat Guid. Pap. *deciſ 45. col. 2. num. 2. verſ. ſed his non obſtantibus,* Dec. *conſ. 414. n. 14.* Natt. *conſ. 609. n. 3. et ſequent* Vincent. de Franchis *deciſ. 205. num. 1. uſque ad finem, et deciſ. 436. num. 4. et ſequent.* Joan. Franc. de Pont. *conſ. 25. n. 1. et ſeq.* late Becc. qui alios refert, *conſ. 20. nu. 3.*
ubi firmat; *et num* 4. eo magis procedere ait conclu- 11
ſionem, ſi adſit juramentum, prout adeſt in caſu iſto,
licet donatio hæc etiam ſine juramento valeat, 12
quod quidem juramentum tollit etiam defectum inſinuationis; ut ex communi ſententia in caſu noſtro reſpondet Dec. *d. conſ. 414. n. 14. in fin.* ubi de communi teſtatur, & *n. 15.* defendit, quod nec in hoc caſu eſt neceſſaria inſinuatio.

Quare cum iſta donatio fuerit valida, Excellentiſſima Domina Iſabella non ſucceſſit Avo, ſed Patri; & ſic quatenus legatum comprehenderet iſta bona, utique eſſet pœnale, quia agitur de bonis propriis dictæ Dominæ Iſabellæ auferendis, ut *ſupra* dictum eſt;
Gloſſ. *in cap. puellis, verb. nullatenus 36. quæſt. 2. et in* 13
cap. fin. in verb. et vi, & *ibi* Abb. *num. 7 in fin. de Jure patron.* Roman. *conſ. 263. in princ.* Parif. *conſ. 5. n. 193. vol. 4.* Surd. *deciſ. 7. n. 15. et 232. n. 9. ad finem.*

Neque in hac facti ſpecie eſt agendum, an non conficiendo inventarium Dominus Carolus ſibi præjudicaverit, & ſic Excellentiſſima Domina Iſabella non poſſit impugnare factum patris; Quia, utcumque ſit, ſatis eſt, quod ſemper agatur de proprio auferendo; & ceſſat omnis difficultas, quia Dominus Carolus non potuit adeundo approbare hanc diſpoſitionem teſtatoris, quia ſibi in hoc caſu non cenſetur injuncta, cum non nupſerit poſt obitum patris; ſed in hoc caſu cenſeretur injuncta Dominæ Iſabellæ, cum nupſerit poſt obitum patris; quæ non tenet, cum iſta ſit pœna.

Et idem, quod ſupradictum eſt de bonis feudalibus, dicendum eſt de domo magna in Civitate Neapolitana, de vaſis aureis, argenteis, & cryſtallinis, gemmis, & aliis jocalibus: quia pariter agitur de pœna; cum Dominus Fabricius de eis in dicto ſuo teſtamento diſpoſuerit ad favorem primogenitorum tantum; unde cum defuncto Domino Carolo defecerint pri-
mogeniti, iſta bona remanſerunt libera penes di- 14
ctum Dominum Carolum; Cephal. *conſ. 432. num. 20.* Decius *conſ. 182. In cauſa occurrit, in princ.* Jaſon. *conſ. 3. num. 9. lib. 1. et conſ. 164. num. 11 lib. 4.* Caſtrenſ. *conſil. 454. De eo quod primo loco verſ. quantum ad ſecundum, lib. 1.* Cui Domino Carolo ſucceſſit Excellentiſſima Domina Iſabella, & etiam reſpectu iſtorum
bonorum, ut dictum eſt, agitur de pœna; quia agi- 15
tur de bonis propriis auferendis.

Neque dici poteſt, quod ſi hæreditas non eſt ſolvendo, debeant concurrere legatarii, ita ut utrumque legatum minuatur pro rata: nam hic concurrunt legatarius ſpeciei, & legatarius quantitatis: & omiſ-
16 ſo, quod eſt magna quæſtio, quando hæreditas non eſt ſolvendo, an legatarius quantitatis concurrat cum legatario ſpeciei ad effectum diminutionis? ut
17 per Franch. *deciſ.* 236. *per totam*: In hoc caſu legatarius quantitatis eſt conditionalis, & propterea, licet pro legato conditionali cenſeatur conſtituta hy-
18 potheca legalis uſque ab initio, Neguſ. *de pignor.* 1.
19 *membr.* 5. *part. nu.* 19. actio tamen non oritur ante purificatam conditionem, quæ quidem conditio non retrotrahitur ad diem mortis, quo inducta fuit, ſed attenditur tempus exiſtentiæ dictæ conditionis: & hoc eſt ſpeciale in legatis; licet ſecus ſit in aliis contractibus, quando conditio eſt caſualis, vel mixta, quæ non pendet a voluntate debitoris: ut per Neguſ. *loco cit. num.* 20. ubi allegat textum *in leg. mater.* § *eandem*, *ff. de except. rei judic.* & *in leg.* 1. §. *ſervi appellatione*, *ff. ad Syllan.* & Gloſſ. & Bart. *in leg. ſi filius*, *in princ. ff. de verb. oblig.* & Florian. de S. Petr. *in leg. ſi is cui*, § *hæres*, *num.* 1. *ff. quemad.*
20 *ſervit. amit.* dici regulare eſſe, quod in legatione conditio non trahatur retro quoad effectum de præterito: & allegat text. *in d. l.* 1.

21 Ex quibus ſequitur, quod cum ante purificatam conditionem hujus legati fuerit acquiſitum jus legatario puro, non poteſt conditio alterius legati retrotrahi ad effectum, ut legatum purum debeat diminui, ut patet ex ſupradictis.

22 Quæ concluſio procedit etiam, quod teſtator uſus fuerit verbis: *Damò per allhora laſcio*, & *dono*, &c. Quæ verba important, *ex nunc*, *prout ex tunc*, quia nihilominus conditio non retrotrahitur in præjudicium puri legatarii, cui medio tempore fuit jus quæſitum: Put. *deciſ.* 186. *lib. in nov.* Tiraq. *de retnact lignag.* §. 1 *gloſſ.* 10 *n.* 68. *in fin.* Burſ. *conſ.* 45. *n.* 17. *vol.* 1. Silv. *conſ.* 97. *n.* 8. *in fin.* & *ſeq. vol.* 1. & in terminis legati
23 Cavalc. *deciſ.* 5. *num.* 110. *part.* 3. ubi ita concludit, ſi medio tempore non eſſet alteri jus quæſitum, & iſta procedunt etiam quod non conſtet, fuiſſe factum Inventarium, ut ſtatim dicetur.

Et quamvis adeſſent bona Burgenſatica, in quibus poteſt ſuſtineri legatum; tamen reſpectu iſtorum bonorum duo fuerunt conſiderata; Alterum quod ex iſtis bonis eſt ſolvendum æs alienum, & dotes Dominæ Hieronymæ Borromeæ ſcutorum triginta millia, de qua & meminit Paul. Staiban. *in conſ.* 57. Dominæ Mariæ de Avalos ſcutorum octoginta millia, & et-
24 iam ejuſdem Antiſatum ſcutorum triginta millia: licet enim legatarius præferatur in re legata creditori Chirographario, quando hæreditas eſt ſolvendo; Gloſſ. *in l. is cui*, §. *poſtquam*, *in verb. non habiliter ff. ut in poſſeſſ. legat.* Bart. *in leg. creditoribus*, *n.* 3. *ff. de ſeparat.* & in omni caſu creditores habentes hypothecam
25 præferuntur legatariis; *leg. creditoris*, *ff. de diſtract. pign.* juncta *leg. qui generaliter*, *ff. qui pot. in pignor. hab.* Surd. *deciſ.* 44. *n.* 6. Bald. *in leg.* 2. *num.* 4. *Cod. ſi adverſ. vend. pignor* & fuit reſolutum coram me, *in cauſa Aſculana domus* 3. *Junii* 1602.

26 Et quamvis in hoc caſu non fuerit confectum inventarium; nihilominus neque hæres, neque habens
27 cauſam, ab eo tenetur de proprio, ex quo agitur de legato pio. Et ratio eſt, quia hæres non conficiens inventarium in foro conſcientiæ, non tenetur ultra vires hæreditarias, Bart. *in rubr. ff de acquir. hæred. nu.* 3. & eſt communis opinio, ut per Covar. *in cap.* 1. *nu.*
28 16. *de teſtam.* Unde cum Eccleſia & pia loca debeant
29 vivere ſecundum conſcientiam, non debent exigere legatum ultra vires hæreditarias; Bart. *in repet. leg.* 1. *num.* 44. *verſ Tertio quæro*; & *n.* 45. *C de ſacroſ. Eccleſ.* Rom. *in rub. ff de acq. hæred. n.* 9. *verſic. ultimo addas*, Corn. *conſ.* 39. *n.* 8. *lib.* 4. Roland. *de Invent.* § *an hæres, qui non confecit inventarium*. Vincent. de Franchis *deciſ.* 539. *num.* 29. & 30. qui late.

30 Alterum, quod nihilominus agitur etiam reſpectu iſtorum bonorum de pœna; cum agatur de amiſſione magni lucri, videlicet ducatorum ducentorum millium, quæ in hoc caſu æquiparatur pœnæ; ut in puncto dicit Jaſon. *in leg. Titia*, *in princ. num.* 10. *verſ. ſecundo notabiliter limita*, *ff. de verb oblig.* ubi ſic limitat concluſionem, quod quis ſpe lucri poteſt invitari ad matrimonium; & movetur ex ſententia Cyni *in leg interpoſita*, *n.* 1. ibi *quandoque per Judicis officium C. de tranſact.* quem ſequitur Anchar. *in cap. Abb. num.* 2. *verſ* & *idem ſi timeretur de his, quæ vi, met. cauſ. fiunt*, & *in cap. fin. eod. tit. in* 6. quibus in locis dicunt, quod 31
amiſſio magni lucri infert juſtum metum: quod etiam tenent alii, quos refert, & ſequitur Sanchez *de matrimon. lib.* 4. *diſput.* 5 *num.* 27. & hanc concluſionem admiſit Rota apud S. D. N. *deciſ.* 326. *num.* 1. Unde Jaſon infert ad propoſitum, quod quis non poteſt cogi ad propoſitum, quod quis non poteſt cogi ad contrahen- 32
dum, metu pœnæ, licet poſſit invitari ſpe lucri; niſi 33
tamen agatur de magno lucro amittendo, cum hoc 34
inferat juſtum metum; & ideo pœnæ æquiparatur; 35
quod dictum Jaſonis ſequitur Menoc. *conſil.* 425. *n.* 19. *lib.* 11. quibus addo Gam. *deciſ.* 314. *n.* 2. *verſ. reſpondebam etiam*, & Covarr. *variar. reſolut. lib.* 3. *cap.* 7 *num.* 169. qui ſolum reprobat diſtinctionem, quando lucrum eſſet nullius conſiderationis.

Quæ quidem ſententia eo magis videtur comprobari, 36
ex eo, quia licet datio arrharum ſuſtineatur, ita ut ſi matrimonium non ſequatur, arrhæ lucrentur; ſecus 37
tamen eſt, ſi attenta qualitate perſonarum agatur de magnis arrhis, quia tunc arrhæ non lucrantur; Joannes Andreas *in cap. Gemm. n.* 9. *verſ. ſed jam vidi*; *de ſponſal.* quem ſequitur Abb. *ibidem*, *n.* 8. Socin. *conſ.* 3. *n.* 3 *verſ.* & *maxime*, *lib.* 1.

Hinc e converſo, ſi pœna, quæ apponitur, eſt modica, non habetur in conſideratione, Petr. de Bellapert. *in leg. Titia*, *n.* 4. *col.* 3. *verſ. ſi vero contrahat*, *ff. de verb. oblig.* Joan. Andr. & Abb. *loco citato* & cæteri antiquiores, quos allegat. Bart. *in leg. Titia*, *n.* 4. *ff. de verborum obligationib* licet ipſe contrarium ſentiat.

Neque huic opinioni Jaſonis videtur reſiſtere, quod 38
legatum ſit factum piæ Cauſæ, quo caſu debetur, etiam quod conditio alias de jure propter libertatem matrimonii rejiceretur, ratione, quia in Jure libertas, & pia cauſa æquiparantur; quæ quidem pia Cauſa 39
præfertur libertati; ut dicit in noſtris terminis Bart. 40
in leg. Titia, §. *uſusfructus*, *ff. de condit.* & *demonſtr.* poſt Guilielm. de Cuneo, quem allegat Aretin. *conſil.* 65. *num.* 2. *in fin. verſ.* & *ſtat. doctrin.* Tiraq. *de privileg. piæ Cauſæ*, *privil.* 28. Gabriel *conſ.* 131. *num.* 12. *vol.* 1. ubi de communi Mantica *de conject. ultim. volunt.* *loco citato*, *num.* 9. Paulus Duran. *de condit.* & *mod. impoſſib parte* 2. *cap.* 3. *num.* 30. Sanchez *de matrim. loco ſupra citato*, *n.* 25. *verſ Tertio, favore Cauſæ piæ*.

Nam fuit reſponſum, quod prædicti Doctores lo- 41
quuntur, quando in Jure conditio rejicitur, quia adverſatur libertati matrimonii, ut ſi teſtator dixerit, *ſi arbitratu Titii nupſerit*; *ſi non nupſerit*; *vel nupſerit tali*; & ſimilibus, in quibus impeditur libertas; ut advertit etiam Ciofius *conſil.* 30. *num* 8. & *ſeq. vol* 2. & iſto caſu debetur lucrum, quo quis invitatur ad contrahendum cum prædictis conditionibus piæ cauſæ ſubſtitutæ, quia præfertur favor piæ cauſæ libertati; ſed idem non eſt dicendum, quando agitur de lucro, in quo duo conſiderantur, conditio & lucrum. Quare, etſi conditio reprobetur, non operatur, quod piæ Cauſæ non debeatur lucrum, cum pia cauſa præferatur libertati; & ideo lucrum dictæ piæ Cauſæ debetur, quia lucrum non eſt in Jure reprobatum; ſed ſecus eſt in pœna, quæ eſt a Jure improbata, favore publico, ut matrimonia libere contrahantur, & propterea nullo pacto pœna debetur, etiam quod prævaleat pia Cauſa libertati matrimonii, cum ſemper militet ratio 42
prohibitiva Juris; ut bene per Jaſon *in l. Titia*, *nu.* 7. *ff. de verb. oblig.* Did. de Midian. *de conſen. connub. cap.* 15. *num.* 3.

Secundo principaliter fuit dictum, quod amiſſo etiam ſine veri præjudicio, quod hic agatur de lucro, & non de pœna; & quod propterea regulariter loquendo, Excellentiſſima Domina Iſabella teneretur nubere in familia; alias eſſet obligata ad legatum ſolvendum; nihilominus hæc regula intelligi & moderari debet, modo conditionem honeſte adimplere 43
vale-

valeret, alias debet reputari impoſſibilis de ſe, & non obligat, & perſequens legatum non debetur: *leg. cum ita legatum*, § *videamus*, 61. *ff. de condit. & demonſtr.* Molin. *de primogen. Hiſpan. lib.* 2. *cap.* 13. *nu.* 5. Mantic. *de conject. ult. volunt. lib.* 2. *tit* 18. *n.* 2. & Melchior Pelaez a Mieres *de majorat. p* 1. *quaeſt.* 50. *num.* 10. Tellus Fernandez *in leg.* 30. *Tauri*, *nu.* 9. Molin. *de juſtit. & jur. tom.* 1. *diſp.* 207. Sanchez *de matrim. diſput.* 33. *num.* 1.

44 Et quamvis text. *in dict. leg. legatum*, loquatur de indigno, tamen exemplificat, non autem reſtringit materiam, & propterea ſufficit, quod Domina Iſabella honeſte, & ſecundum qualitatem perſonæ, cum illis de familia Geſualda contrahere minime potuerit; ut conſiderant communiter Doctores *in dict. leg. cum ita legatum*, & præſertim Bart. *num.* 2. qui regulam ad
45 id tradit, dicens, illum dici indignum, cui non poteſt quis ſine dedecore nubere ſecundum mores Civitatis, conſiderata qualitate natalium: ad quod allegat text. *in leg.* 3. § *ſi emancipatus filius*, *ff. de contra tab.* Oldrad. *conſ.* 16. *incipiente*, *Thematale eſt*, *num.* 2. Bertrand. *conſil.* 148. *num.* 11. *lib.* 1. qui dicunt, quod ſi nuptiæ dedecori ſunt ipſi mulieri, & ejus conditioni, ſive ſtatui non conveniant, dicendum eſt præceptum illud inhoneſtum, & per hoc impoſſibile, & ideo rejiciendum: & noviſſime ponderat Caſtill. *de conject. ultim. volunt. cap* 251. *num.* 48. *& ſequent.* ubi latiſſime, & Fontanell. *de pact. nupt. tom.* 1. *clauſ.* 6. *gloſſ.* 3. *num.* 25. *& ſequent.*

In propoſito autem non eſt agendum de D. Aſcanio,
46 Patriarcha Conſtantinopolitano Archiepiſcopo Bare-
47 num, qui incapax eſt matrimonii, ratione Ordinis:
48 *cap. ſi quis*, *& cap. erubeſcant* 32. *diſtinct.* & contra-
49 hens eſt ipſo jure excommunicatus, *Clem. unic. de conſang. & affinit.* & etiam dimiſſa uxore non poteſt adminiſtrare in ſuſceptis; neque ſi eſt Ordinis ſacri, poteſt admitti ad alios majores ſuſcipiendos: *cap.* 1. *& ibi* Abb. *n.* 3. *& cap.* 2. *qui Cleric. vel vovent.* Gloſſ. *in cap. ſuper eo*, *in verb. bigamis*, *de Bigamis*. Covar. *in epit. de ſponſ. part.* 2. *cap.* 6. §. 3. *num.* 1. Navarr. *in Manual. cap.* 27. *num.* 195. late Sayrus *in Theſaur. caſ. conſcient. lib.* 6. *cap.* 4. *num.* 22.

Nec eſt agendum de diſpenſatione: quia cum Teſtator dixerit; *ſi debbano caſare con la famiglia de Gieſualdi delli piu proſſimi*, *&c. ſalvo ſempre il beneplacito della Sede Apoſtolica*: intellexit de diſpenſatione obtinenda, reſpectu gradus, non autem reſpectu alterius legitimi impedimenti: quia alias ſi non protuliſſet illa verba; *Salvo ſempre il beneplacito*, *&c.*
50 conditio propter impedimentum gradus rejiceretur: ex allegatis per Sanchez *de matrim lib.* 5. *diſput.* 5. *num.* 19. *&* 20. *juncto num.* 26. & propterea cum circa hoc im-
51 pedimentum teſtator nihil expreſſerit circa diſpenſationem, in hoc caſu conditio deficit, cum ſecundum præſentis temporis jus debeat æſtimari: ſecundum quod Dominus Aſcanius eſt incapax: *leg continuus*, 137. § *cum quis*, *ff. de verb oblig. leg. ſi ſtipuler* 35, *in fin. principiis*, *ff. de verb. oblig.* & bene ad propoſitum Sanchez, *ubi ſupra*, *num* 26.

52 Et ceſſat omnis difficultas, quia hoc eſt impedimentum, in quo Papa in iſtis terminis non eſt ſolitus diſpenſare: & propterea etiam, quod in hoc caſu fuiſſet expreſſum de diſpenſatione obtinenda, deficeret conditio: Acoſt. *lib.* 1 *ſelect. cap.* 8. *num.* 14. Molin. *lib.* 1. *de primogen. cap.* 13 *num.* 8. *cum pluribus ſequentibus*, Pelaez a Mieres *de majoritate*, *parte* 1. *quaeſt.* 50. *num.* 2. Guttier. *conſ.* 18. *num.* 9. Sanch. *loco allegato*, *numero* 19. Obſtat quoque defectus ætatis, ut ſtatim dicetur.

Adſunt inſuper Dominus Cæſar, & Dominus Franciſcus, necnon & Dominus Aloyſius, Dominus Hieronymus, & Dominus Antonius. Quantum attinet ad Dominum Cæſarem, & Dominum Franciſcum, cum ipſi ſint uxorati, de eis non eſt agendum.

53 Quantum attinet ad Dominum Aloyſium, ipſe eſt Clericus Beneficiatus, incedens in habitu & tonſura: Unde videtur dicendum, quod Excellentiſſima Domina Iſabella honeſte, & ſecundum decentiam perſonæ, non ex deficientia nobilitatis & morum cum ipſo minime potuiſſe contrahere: quia aut ipſe volebat continuare in habitu Clericali, ut eſſet Clericus conjugatus, & ſaltem ſecundum leges, quod ſufficit, non videbatur, quod honeſte cum ipſo Domina Iſa-
bella poſſet matrimonium contrahere: Paludan. *ſup.* 54
4. *diſtin.* 27. *q.* 1. *art.* 3. *caſ.* 5. ubi inquit, quod Ordo non ſacer ſuperveniens ſponſalibus, non diſſolvit ea, nec ipſo jure, cum non habeat oppoſitionem, &c. nec ſponſa hoc petente, ut ſi diceret, *Elegi nobilem*, *ut eſſet miles ſtrenuus*, *nolo habere Clericatum nec tonſuratum*: Subdit tamen idem Palud. quamvis ſecundum leges videretur ſufficiens. Unde in hoc caſu, cum non agatur de ſponſalibus jam factis, ſed ſolum de eo, an
honeſte potuerit contrahere cum Clerico, qui habi- 55
tum, & tonſuram dimittere minime vellet, utique dicendum eſt, quod ſaltem de honeſtate Civili hujusmodi conjugia inter Primarios, & generoſæ Nobilitatis Viros fieri minime conſueverunt, & hoc ſufficit, ut ſupra dictum eſt ex Bart. & aliis.

Aut vero intendebat habitum dimittere, & militiam ſuſcipere: & in hoc articulo dicendum eſt, quod cum hoc non declaraverit, nihil facit; ut bene ad propoſitum Joan. Felix Scalaleo, quem refert Camill. Salernitan. *in addit. ad Neapodan. in proœm. conſuetud. Neapol. n.* 33. ubi in ea quæſtione, *qua-*
tenus ſit verum, *quod Clericus non ſuccedat in feudo*; 56
ponit tres diverſos caſus; ſcilicet quod aut tempore mortis feudatarii ſupereſt filius laicus, & habilis ad ſuccedendum, qui poſt ejus mortem Clericatum aſſumpſit, vel Religionem eſt ingreſſus, & tunc feudum amittit. Aut vero quis erat Clericus in vita Patris, & antequam ſit delatum feudum, per mortem ipſius patris laicatur, & tunc in feudo ſuccedit. Aut mortuo feudatario ſucceſſor proximus reperitur Clericus, & vult ſuccedere & iſto caſu iterum diſtinguit, aut ante ſibi motam litem de feudo dimittit habitum, re integra, & tunc poteſt in feudo ſuccedere: aut vero poſt motam quæſtionem de feudo, ab eo, qui erat ſucceſſurus, & ſic re non integra, & tunc excluditur a ſucceſſione feudi: & iſte tertius caſus applicatur ad noſtrum; quia de tempore, quo fuit nupta Excellentiſſima Domina Iſabella, Dominus Aloyſius erat in habitu, & tonſura, & beneficiatus, prout etiam eſt hodie; & propterea non eſt agendum, quod ſuſcipiendo Militiam, poterat honeſte contrahere: quia ex prædictis ſufficit, quod militiam non ſuſceperit, ſed Clericus permanſerit.

Et quamvis Tapia *in repet. aut ingreſſi*, *in verbo*,
ſua, *cap.* 14. *num.* 28. quem ſequitur Carolus de Graſ- 57
ſis *de effect. Cleric.* 4. *effectu*, *num.* 87. dicat, quod in caſu prædicto tempus non incipit currere Clerico, qui alias ſuccedere deberet, niſi laicus, qui in ejus locum ſuccedere vult, obtineat illi præfigi terminum, ſeu interpellet ad declarandam ejus intentionem, licet teneat contrarium D. Scalaleo; attamen quicquid ſit de hac opinione, non applicatur ad caſum noſtrum; quia cum Dominus Aloyſius eſſet in habitu & tonſura & beneficiatus, ſufficit quod ſciret Dominam Iſabellam velle contrahere extra familiam, nec erat opus alia interpellatione; cum ipſa non teneretur contrahere cum eo, qui actu eſſet Clericus, & incederet in habitu & tonſura; ut patet ex ſupra deductis: & ideo ſatis erat ſola ſcientia abſ-
que interpellatione ipſius Domini Aloyſii: ut bene 58
per Bart. *in leg. denunciaſſe* 17. *num.* 2. *verſ. quandoque denunciatio*, *ff. ad leg. Juliam de adult.* late Tiraq. *de retract. lignag.* § 36. *num.* 24. *cum pluribus ſequentibus*, & e converſo, non ſufficiebat, ſi probaretur quod Domina Iſabella ſciret Dominum Aloyſium velle cum illa contrahere, ſed dictus Dominus Aloyſius tenebatur illi intimare, quod cum alio non contraheret, & quod ipſe volebat deſerere vitam Clericalem; ut in ſimili ex Text. *in d. leg. denunciaſſe*, §. *quid ergo*, ubi Bart. *n.* 2. *verſ. quandoque requiritur ad hoc*, ubi maritus debet denunciare uxori ne nubat, & quod abſtineat a nubendo; qui intendit eam accuſare, ſic in propoſito Dom. Aloyſius tenebatur denunciare quod volebat deſerere Clericatum, & contrahere; quia ex ſola ſcientia, quod vellet contrahere, non reſultabat, quod vellet deſerere Clericatum;

ut bene

ut bene Bart. *loco citato*, ubi quod ex ſcientia mulieris, quod vir volebat eam accuſare, non inducitur denunciatio ne nubat, ſic in caſu noſtro, ex ſcientia, quod vellet contrahere, non inducebatur denunciatio, quod vellet deſerere Clericatum; qui alias cum ipſo cæteris ceſſantibus non tenebatur nubere, ut ſupra probatum eſt

59 Ulterius fuit conſideratum, quod cum de tempore contracti matrimonii Dominus Aloyſius eſſet ætatis circiter annorum quadraginta, & Domina Iſabella ætatis undecim annorum, ætas erat nimis diſpar, cum vir excederet eam annis viginti novem, ut ex multis conſiderat Tiraquell. *d. leg. connubial. libro 6. nu.* 41. *cum pluribus ſequentibus*, & Torq. ſaſſ. *in dialog.* quem *Paterfamil.* inſcribit: Ariſtot. *lib. 7. Polit. cap.* 16. *fol.* 28. *in parva impreſſ.* ubi dicit, mulierem
60 debere eſſe annorum octodecim, virum autem an-
61 norum triginta ſex, & *ibi* S. Thom. *ſect.* 12. §. *propter*, *littera O*, *verſ. concludit* elegantiſſime reddit rationem: idem dicit Ægid. *de regim. Princip. lib.* 2. *part.* 2. *cap.* 12. ubi concludit, tempus poſſe antici-
62 pari; & quod adoleſcentia ſit ætas glorioſior ad nuben-
63 dum: Sylv. nuptial. *in verb. qualitas conjug. lib.* 2. *num.* 108. & propterea ſtante iſta inæqualitate ætatis, non poterat Excellentiſſima Domina Iſabella honeſte contrahere cum Domino Aloyſio, quia etiam reſpectu inæqualis ætatis minus honeſte contrahi poterat: Pariſ. *conſ.* 29. *num.* 23. *lib.* 3. & in puncto conſiderat ex mente Doctorum Menoch. *conſ.* 426. *num.* 9. *verſ. conſiderat etiam*, *lib.* 5. & *conſ.* 1084. *num.* 19. *verſ. Tertius*, advertit in fortioribus, quod mulier erat ætatis 23 annorum vir vero ætatis 47.

Quantum vero attinet ad Dominum Antonium, & Dominum Cæſarem, licet neque in iſtis adſit aliquis
64 defectus Nobilitatis egregiæ, & morum, tamen Dominus Hieronymus eſt Gibboſus, & Dominus Antonius ſtrumis infectus: unde honeſte cum iſtis ipſa Domina Iſabella contrahere minime poterat: Pariſ. *conſ.*
65 29. *num.* 23 *lib.* 3. & ex mente Doctorum conſiderat in
66 puncto Menoch. *conſ.* 426. *num.* 9. *verſ. conſiderant*, & merito quidem, quia ex arbore corrupta de facili fructus corrupti naſcuntur, & ex radice infecta bonus fructus exire non poteſt: *cap. fertur* 1. *quæſt.* 1. & bene in his terminis conſiderat Hoſtien. *in ſumm. de pœnit. & remiſſ. in* § *de quib.* Sylv. Nuptial. *lib.* 2. *num.* 98. *verſ. reſpondendo igitur*.

67 Hinc etiam in ſimilibus videmus, quod ſponſali etiam juramento firmata diſſolvuntur, fœditate notabi-
68 li, vel oculorum, aut naſi amiſſione, vel turpiori
69 alia ſuperveniente, vel paralyſi, vel lepra, ut habetur *in cap. quemadmodum, de jure jur. in princip.* quæ deformitates *in dicto Textu* proponuntur exempli gratia, & ideo regulam non arctant: ut conſiderat Sanchez *de matrimon. lib.* 1. *diſput.* 57. *n.* 5.

70 Hinc Doctores extendunt illum textum ad morbum gallicum, qui certe minus gravis eſt, quam lepra, ut advertit Sanch. *loco alleg.* ſic Navarr. *in ſum. cap.* 22. *nu.* 25. & 27. *caſ.* 8. M. Ant. Cucchus *inſtit. moral. tit.* 10. *n.* 63. Henriq. *in ſumm. lib.* 11. *de matrim. cap.* 14. *lib.* 6. Petr. a Ledeſma *de matrim. q.* 43. *nu.* 3. *cap.* 5. Philiarc. *de offic. ſacerd. tom.* 1. *p.* 2. *lib.* 2. *cap* 1.

71 Idem dicitur de gravi infirmitate ſuperveniente incurabili, ut de Epilepſia; D Thom. *ſuper* 4. *diſtinct.* 27. *quæſt.* 2. *artic.* 3. *ad* 3. Paludan. *ibidem*, *quæſt.* 1. *art.* 7. *caſ.* 7. M. Anton. Cucchus *d. num.* 63. ubi dicit, etiam idem eſſe, ſi os male oleat, nec arte Medica
72 curari poſſit, ſubdens multos Juriſperitos conſultos in eandem ſententiam deſcendiſſe, Sanchez *loco citato*, *n.* 2.

Tertio principaliter fuit conſideratum, quod quatenus omnia contenta iſto fundamento ceſſarent; nihilominus legatum non deberetur, ea ratione, quia
73 cum Excellentiſſima Domina Iſabella eſſet minor, præſumitur ignorare nedum teſtamenti Avi, de quo modo agitur, ſed etiam teſtamentum Patris: Bald. *conſil.* 440. *columna* 3. *ſub numero* 2. *verſ. ſed ex cauſa*, *lib.* 3. Aym. *conſil.* 193. *num.* 6. qui de communi: Crot. *conſ.* 99. & in his terminis dicunt Joan. Baptiſt. Plot. *conſ.* 15. *num.* 4. Menoch. *conſil.* 426. *n.* 14. & *ſequentib.* Morot. *conſil.* 97. *in fin.* Odd. *conſil.* 79. *nu.* 26. Fontanell. *de pact. nuptial. tom.* 2. *gloſſ.* 3. *num.* 41. Unde ad effectum, quod Domina Iſabella inciderit in amiſſionem lucri, debuiſſet illi notificari diſpoſitio Avi; quod cum non fuerit factum, non tenetur ad ſolutionem legati; diſpoſitio enim Teſtatoris non venit contra ignorantem: *leg ſtatu liberos*, § *ſi quis hæredi*, *ff. de ſtatu liber.* & *leg. ſi hæreditas*, *in princ. Cod. de ſtatu liber.* & *leg. ſi in diem*, *Digeſtis*, *de condit.* & *demonſtrat.* 74
& *utrobique* notat Bart Bald. *in leg. unic. num.* 19 *Cod. de his quæ pœn. nom.* Bart. *in l. fin. in princ.* poſt Gloſſ. *ibidem*, *in verb. delatam*, *C. de jur. deliberan.* Fontanell. late *de pact. nupt. tom.* 1. *clauſ.* 4 *gloſſ.* 17. *num.* 9. & in puncto ita per iſtas rationes reſpondent Menoch. *dict. conſil.* 425. *num.* 24. & *ſequentibus*, Morot. *conſil.* 97. *in fine*. Joan. Baptiſt. Plot. pariter *in præcit. conſ.* 15. *num.* 4. & *ſequentibus*, ubi elegantiſſime ornat concluſionem, Odd. *conſil.* 79. *num.* 26. ubi etiam, quod non ſufficit interpellatio, niſi oſtendatur ſcriptura: Fontanell. *de pact. nupt. tom.* 2. *gloſſ.* 3. *nu.* 41. ubi quod Senatus ita judicavit. 75

Neque dicatur, quod prædicta poſſent habere locum, ſi ageretur de pœna: ſecus tamen ſi agitur de lucro amittendo: quia ut *ſupra* probatum eſt, agitur de pœna, & etiam Doctores prædicti indiſtincte loquuntur: & in puncto Plot. Menoc. Morot. Fontanell. & Odd. Sed concluſio de plano procedit etiam in lucri amiſſione: ut in ſimili, quod contra debitorem 76
non currat diſpoſitio teſtatoris, qua eum liberavit ab omnibus ſi centum intra menſem ſolverit, ubi debitori non fuit intimatum teſtamentum: Anchar. *in cap. nos quidem de teſta.* Barbat. *conſ.* 50. *Ex propoſitis*, *co.* 1. *num.* 1. *v. ſi quiſpiam dixerit*, *volum.* 2. Tiraq. *de retract. lignag.* §. 35. *in gloſſ.* 4. *verſ. ignorantes*, *nu.* 2. late Plot. *d conſ.* 16. *nu.* 4. *verſ.* & *ideo*. Neque poteſt conſtitui differentia inter hunc caſum debitoris, & caſum noſtrum, ex eo, quod debitor moram poteſt 77
purgare; cum peccaverit in omittendo: hic autem agitur de peccato in committendo, ut in ſequenti fundamento dicetur.

Quarto fuit conſideratum, quod in omnem eventum Excellentiſſimæ Dominæ Iſabellæ competit reſtitutio adverſus ſolutionem iſtius legati. Et pro faciliori intelligentia hujus propoſitionis fuit conſideratum, quod aut tranſgreſſio minoris conſiſtit in omittendo, aut in committendo: ſi in omittendo, ſecundum communem veram ſententiam, in iſto caſu minori competit reſtitutio in integrum, ex multis quos allegat Odd. *de reſtit. in integr. parte* 2. *quæſt.* 82. *art.* 6. *num.* 62. *verſ. ſed breviter*. Aut vero tranſgreſſio minoris conſiſtit in committendo, prout eſt caſus noſter, 78
& una opinio eſt, quod minori non competat reſtitutio in integrum, Matth. Felican. de Peruſ. *in conſ. incipiente*, *Omnis difficultas*, *inter conſ.* Caſt. *conſ.* 259 *n.* 8. *lib.* 1. Fulgoſ. *conſ.* 61. *num.* 6. *in fin* *verſ. quod autem*, & *num.* 7. Aym. *conſil.* 193. *num.* 5. & *ult.* Cephal *conſ.* 356. *num.* 13. & *ſeq.* Sim. de Præt. *de interpret. ult. volunt. lib.* 4. *fol.* 443. *num.* 3. Odd *de reſtit. in integr. quæſt.* 82. *art.* 6. *num.* 57 Molin. *de rit. nupt. lib.* 3. *quæſt.* 29. *n.* 80. & *ſeq.* Altera opinio eſt, quod competat reſtitutio, quam veriorem, & æquiorem dicit 79
Odd *de reſt. in integ. loc alleg. n* 59. pro qua in noſtris terminis allegat Aret. *conſ.* 67. *n.* 8. & 9. *verſ. ſed tamen bis non obſtantib.* Dec. *conſ.* 349. *col.* 1 & 2. Ruin. *conſ* 199. *n.* 4 *lib.* 1. quibus addi poteſt idem Ruin. *conſ.* 53. *n.* 8. *lib.* 2. Corn. *conſ.* 184. *col. ult. n.* 8. *verſ. quinimo*, *lib.* 3 Menoch. *conſ.* 426. *n.* 18. Ludov. Morot. *conſil.* 97. *num.* 23. 80

Sed, ut bene & docte conſiderat idem Morot. *loco proxime allegato*, utraque opinio eſt vera: communis 81
namque opinio procedit, quando minor eſt in dolo: contraria vero, ceſſante dolo, ut optime diſtinguit Aret. *in d. conſil.* 67. *num.* 8. & 9. ubi *in verſ. quinto & ultimo*, ibi, *unde fateor*: poſtquam firmavit concluſionem, quod minor reſtituitur, dicit, quod ſi adeſſet dolus, non competeret reſtitutio; alias ſecus: & idem verbis expreſſis dicunt omnes Doct. qui in contrarium allegantur: nam Fulgoſ. *in d. conſ.* 61. *in fin.* & *num.* 7. præſupponit culpam, & dolum minoris, ut bene advertit Morot. *loc. citat. num.* 23. reſpondendo contrariis admittit opinionem Aretini, ſcilicet ut procedat ceſſante dolo: nec etiam figit pedes, ut patet *d. num.* 7. *verſ. quoniam tamen*: ſed dicit, quod propter varias Majorum ſententias, & rationum conflictus

res ſcrupuloſitate non caret: Aym. vero, *in conſil.* 193.
num. 5. *verſ. ſed in terminis*: loquitur, quando adeſt
dolus, & in ſpecie allegat Aret. *d. verſ.* 5. *& ult.* & ita
etiam loquitur Sim. de Præt. verbis claris, & allegat
Aymon. *loco citato*, Cephal. denique *in conſ.* 356. facit
in contrarium: nam *nu.* 48. *& infra & num.* 51. *verſ.*
neque ultimum, licet ſuſtineat opinionem Fulgoſii in
caſu ſuo: tamen ceſſante dolo, tenet opinionem Aret.
ut patet in reſponſione ad contraria: qui etſi loquatur
de negligentia abſque dolo, & malitia, in qua proce-
82 dit Text. *in l.* 3. *§. etſi hæres, ff. de minor.* & ſic de dolo
in omittendo; Tamen iſta concluſio non procedit de
plano, quia, ut *ſupra* dictum eſt, quando agitur de
ommiſſione, minor ex communi ſententia reſtituitur;
ut bene Aymon. *conſ.* 193. *n.* 5 *in fine*, imo Caſt. *conſ.*
83 47. *lib.* 2 voluit, abſque reſtitutione ſuccurri minori,
qui omiſit implere præceptum teſtatoris, Morot. *dict.*
conſ. 97. *n.* 4. Molin. vero poſtremo *de rit. nupt.* loquitur
de commiſſione doloſa.

Neque poteſt dici, quod hæc concordantia opinio-
num procederet, quando mora poſſet purgari, etiam
quod eſſet in committendo, alias ſecus: quod enim
factum eſt, retractari non poteſt: quia idem eſt ſive
actus poſſit retractari, ſive non: *leg. Julianus, §. fin.*
84 *ff. ex quibus cauſis major.* ubi reſtituitur quis ex juſta
cauſa, ut conditio habeatur pro impleta: ut notat *ibi*
Gloſſ. *in verb. militi*, & Bart. *n.* 1 *verſ. nam ſi debebat*,
& in noſtris terminis exornat. Aretin. *conſ.* 67. *n.* 9. *verſ.*
ſed ego habeo, & bene etiam Ruin. *in d. con.* 33. *num* 8.
verſ. Et quamvis, & verſic. quia ego: lib. 3. qui *in verſ.*
85 *Et quamvis*, dicit, quod, etſi ille Text. loqua-
86 tur in abſente, multo magis habet locum in minore,
quia reſtitutio, quæ illi conceditur, eſt favorabilior,
Menochius *dict. conſ.* 426. *n.* 18. *verſ. & adducit*: Unde
cum Excellentiſſima Domina Iſabella non fuerit in do-
87 lo, etiam quod agatur de commiſſione, venit reſti-
tuenda, ut patet ex prædictis: & etiam quod agatur
de his, quæ geſſit occaſione matrimonii, in quo pro
Majore habita fuit; Gloſſ. *in l. unica, in verb. refor-*
matione, C. ſi de momen. poſſeſſ. & ex recepta ſententia,
ut per Jaſon. *in l. ſciendum, nu.* 33. *ff. de verb. oblig* ubi
Alex. *numero vigeſimo*. Abb. *in c. fin. nu.* 108. *de confeſſ.*
late Calderin. *in l. ſi curatorem, C de in integr. reſtit. in*
verb. implorare in integrum reſtitutionem: n. 38.

88 Quod autem Excellentiſſima Domina Iſabella non
fuerit in dolo, ſatis patet; quia contraxit de conſen-
ſu Catholicæ Majeſtatis, nec non de conſenſu matris,
& alterius Tutoris: unde videtur dolus excluſus,
cum matri, & alteri tutori credere potuerit: *leg. tuto-*
rem, cum *ibi* not. *Digeſtis, de his quibus ut indign.* be-
ne facit Textus *in leg. qui cum major, §. fin. Digeſtis,*
de bon. libert. & quod notat. Gloſſ. *in princip. in leg. Titio*
fundus, in verb. Titio, Digeſtis, de condit. & demonſt.
& in puncto ita reſpondet Aretin. *in dicto conſ.* 67. *num.*
9. *verſ. primo quia*: Morot. *conſ.* 97. *num* 35. & autho-
89 ritas, & voluntas Catholicæ Majeſtatis excludit om-
nem doli præſumptionem, quia, ut ait Bald. *in re-*
ſcripta, columna ſecunda, num. 7. *verſ. noto ergo; C. de*
90 *prec. Imper. offer.* ubi eſt Princeps, ibi non poteſt com-
mitti dolus: Jaſon. *conſ.* 227. *num.* 58. *libro* 2. Quare
conjungendo authoritatem & voluntatem Majeſtatis
Catholicæ, Matris & Tutoris, concludendum eſt
cum Baldo *in conſ.* 358. *columna prima, libr.* 1. Excel-
91 lentiſſimam Dominam Iſabellam Infantem undecim
annorum, magis propter cultum reverentiæ prædicto
nuptiis conſenſiſſe, quam maritum elegiſſe; & ideo
non nupſiſſe contra præceptum Teſtatoris doloſe, ſi-
cuti *ibidem* Bald. concludit: & bene in puncto conſi-
derat. Morot. *dict. conſ.* 97. *nu.* 27. Rom. Sen. *conſil.* 427.
92 *num.* 40. *& ſequentibus.* Ubi mulier reſtituitur ad-
verſus ſolutionum, non adverſus matrimonium, quod
eſt impoſſibile. Ulterius excluditur dolus, quia, ut
patet ex deductis in principio; vel agitur de pœna, &
93 hic ceſſat omnis difficultas: vel eſt juris valde dubii,
an in hoc caſu agatur de amiſſione lucri, vel de pœna.
Unde cum Excellentiſſima Domina Iſabella erravit in
jure valde dubio, non præſumitur dolus: *leg. ſed ſi le-*
ge, §. ſcire autem, Digeſtis, de petit. hæreditatis, leg. ſi
quis gravi; §. ſi quis ignorans, Digeſtis, ad Syllan. cum
aliis, qui poſſent allegari.

Sed ceſſat omnis difficultas in hac facti ſpecie, quia,
cum, ut dictum eſt in tertio fundamento, Excellen-
tiſſima Domina Iſabella ignoraret diſpoſitionem Avi;
communis eſt ſententia, quod etiam quod agatur de 94
commiſſione, non autem de omiſſione, minori cuili-
bet competit reſtitutio in integrum ex capite juſtæ igno-
rantiæ, ut latiſſime per Oddum *de reſtit. in integrum*,
p. 1. *q.* 8. *articul.* 9. *per totum*, ubi multos congerit de
communi teſtantes, & in noſtris terminis Rom. *conſ.*
459. *in princ.* Caſtr. *conſ.* 47. *Ultra ea, columna prima ſub*
numero primo, verſ. non obſtat, libro primo. Idem
Odd. *de reſtitut. in integrum, parte ſecunda, q.* 82. *arti-*
culo ſexto, n. 60. & magis in terminis, imo in indivi-
duo dicunt Menochius *d. conſ.* 426. *in fine*, Morot. *conſ.* 97.
& 98. & ſentit. Molin. *de ritu nuptiarum, lib.* 3. *q.* 39. *n.* 84.
Et ita concluſum.

Camerinenſis Matrimonii, Veneris 9.
Februarii 1624.

Coram R. P. D. Buratto.

SUMMARIUM.

1 *Mulier immundis ſpiritibus obſeſſa matrimonium contrahere non poteſt.*

2 *Furioſa, vel mente capta, ſeu alias ſenſu carens, matrimonium contrahere non poteſt.*

3 *Obſeſſio ſpirituum ſuperveniens poſt contractum matrimonium, illud non dirimit.*

4 *Mentis ſanæ quilibet præſumitur.*

5 *Obſeſſio ab immundis ſpiritibus probari debet per actus per aliquod tempus continuatos.*

6 *Obſeſſio a dæmonibus probata de tempore præſenti, non inducit præſumptionem de præterito.*

7 *Probationes concludentiſſimæ requiruntur, ubi agitur de dirimendo matrimonio.*

8 *Præſumptiones & conjecturæ attendi non debent, ubi requiritur plena probatio.*

9 *Maleficium nunquam dirimit Matrimonium ſubſequens, niſi maleficium ſit perpetuum, & tale, quod non niſi Dei miraculo tolli poſſit.*

10 *Maleficium non præſumitur perpetuum, niſi poſt triennalem conjugum cohabitationem, & n.* 12.

11 *Dæmonis aſſertioni loquentis ex ore alicujus obſeſſi nullo modo eſt credendum.*

12 *Diſpoſitio* cap. Laudabilem, de frigid. & maleficiat. *inducta eſt ut peragatur pœnitentia, & ea mediante impetretur a Dei miſericordia, liberatio a maleficio.*

DECISIO LIV.

SEntentia Ordinarii in partibus lata (prætermiſſis
pro nunc prætenſis illius nullitatibus) viſa fuit Do-
minis injuſta; & ideo revocanda.

Injuſtitia autem eſt patens; Primo, quia per eam 1
diſſolvitur matrimonium, inter partes legitime con-
tractum, prætextu, quod mulier de tempore dicti ma-
trimonii eſſet immundis ſpiritibus obſeſſa, nec poſſet 2
matrimonium contrahere, ſicuti ſi fuiſſet furioſa, vel
mente capta, aut alias ſenſu carens: *cap. dilectus*, &
ibi Gloſſ. & Doctores *de ſponſalibus*, *& can. neque* 21. *q.*
7. Sanchez *de matrim. lib.* 1 *diſput.* 8. *n.* 15. *& ſeq.*

Quæ obſeſſio non juſtificatur ex actis; quidquid fit 3
poſt matrimonium, de tempore, de quo fuit contra-
ctum, vel ante; prout neceſſe eſt ad illud dirimen-
dum; juxta diſpoſitionem *d. c. neque, & c. dilectus*,
& *utrobique* poſt Gloſſ. & Doctores. Imo in contrarium
urget præſumptio a natura deſcendens, quæ homines 4
ſanæ mentis producit: ut ad propoſitum dicit Covar-
ruv. *ſuper Decreto* 2. *p. n.* 5. Sanchez *ubi ſupra, n.* 7. *verſ.*
dubitabis; & late de hac præſumptione fuit dictum co-
ram me, *in Peruſina hæreditatis*, licet ad aliud propo-
ſitum ſuſtinendi teſtamentum, *ſub die* 12. *Junii* 1617. &
in alia *coram Reverendiſſimo Seleucien. ſub die Veneris* 11.
Januarii 1619.

Talis autem probatio non affertur ante matrimo-
nium, nec aliquorum actuum per ſimiles obſeſſos fieri
ſolito-

5 ſolitorum, qui deberent eſſe per aliquod tempus ſucceſſivum & continuum, Sanchez *ubi ſupra*; Imo ex probationibus ejusdem mulieris conſtat de contrario; videlicet tam ex atteſtationibus Sacerdotum, & Confeſſariorum dictæ mulieris, quod ante Matrimonium ipſa quiete fuit conſueta peccata confiteri; & Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum ſuſcipere, & ſine aliqua moleſtia; ſecus vero poſt Matrimonium contractum; quia in exhibitione Sacramentorum facit magnos ſtrepitus, & actus per Confeſſarium relatos. Ac etiam probatur per Matronas, ſuper recognitione illius virginitatis judicialiter electas, & cum juramento dicentes de dictæ mulieris moribus, & vita ſpirituali, devota, & de Sacramentorum frequentia, & maximo erga Deum ſpiritus fervore; *ut in ſumm. Joſephi nu.* 5. Et quod dicti motus fuerint detecti poſt ingreſſum Monaſterii, & longe poſt tempus contracti Matrimonii; & ante dictum ingreſsum, quod ipſa conqueſta eſt, ſe invitam contraxiſse Matrimonium, & profitebatur, ſe voviſse virginitatem Deo, volebatque Monachari, abſque eo, quod ullum unquam verbum factum reperiatur de dictis maleficis ante primam ſententiam, & ingreſsum in monaſterio ut *in d. ſumm. num.* 5.

6 Ex actibus autem poſt matrimonium geſtis, ex quibus Sacerdotes Exorciſtæ, & alii judicant ipſam ab eisdem ſpiritibus immundis vexatam, non infertur, quod eſset talis de tempore contracti matrimonii, vel antea; cum ex præſenti non præſumatur in præteritum; Bald. *in leg. ex perſona, colum.* 1. *verſ. aut non poteſt concurrere, Cod. de procur.* Everard. *in loco, a tempore ad tempus; num.* 2. *verſ. ſtatus præſens*; Menochius

7 *de præſumpt. l.* 1. *quæſt.* 24. *num.* 10. Tanto minus, cum agatur de dirimendo matrimonio, ut ideo probationes debent eſse concludentiſſimæ; Caputaq. *deciſ.* 149. *num.* 9. *lib.* 2. Rota coram Gregorio XV *deciſ.* 351. *nu.*

8 2. *& ſeq.* nec Rota attendit præſumptiones & conjecturas, quando requiritur plena probatio, Archill. *deciſ.* 1. *de probat.* Rota *deciſ.* 102. *num.* 6. *part.* 1. *diverſ.* Seraphin. *deciſ.* 1171. *num.* 2. *& deciſ.* 1249. *numero* 3. & fuit dictum *in Comen. Decimarum* 8. *Junii* 1612. *coram Cardinali Sacrato*, & coram Gregorio XV. *deciſ.* 278.

9 *num.* 6. Unde ſi maleficium, vel aliud impedimentum poſt matrimonium ſupervenit, illud dirimi non poteſt; *d. c. dilectus, & d c. neque*; & *utrobique* Gloſ. & Doctores, & late Sanchez, *ubi ſupra*.

Secundo, quia ob maleficium nunquam dirimitur

10 matrimonium ſubſequens, niſi maleficium ſit perpetuum, & tale, quod ex ſolo Omnipotentis Dei miraculo tolli poſſit; ut ex *cap.* 130. *quæſt.* 1. *& cap. fin. de frigid. & maleficiat.* notant *cumulat.* per Martin. del Rio *Diſquiſit. Magicar. lib.* 3. *ſect* 8 *fol.* 425. *littera B. verſ. Dixi ſecundo*, & Sanchez *de matrim. libro ſeptimo, diſputation* 94. *n.* 7. *&* 8. & non præſumitur perpetuum, niſi poſt triennalem cohabitationem, de qua *infra*.

In propoſito autem non conſtat de hujusmodi perpetuitate, & impoſſibilitate tollendi maleficium, nec hoc deducitur, niſi ex depoſitione unius Exorciſtæ, qui mulierem apud S. Domum Lauretanam exorcizavit; & alius deputatus ab Ordinario nihil concludit; & dicunt, Dæmonem ex ore obſeſsæ aſseruiſse, male-

11 ficium eſse perpetuum: cui nullo modo eſt deferendum, cum ſit aſsertio Patris mendacii, qui ineptiſſime etiam dixit ſe a Deo fuiſse deputatum cuſtodem virginitatis dictæ mulieris; ac ſi Divina Majeſtas indigeret ope Dæmonis pro cuſtodia virginitatis, & dæmon eſſet egregius virginitatis cuſtos, dum ita ſæpe miſeram illam puellam opprimere nititur. Quinnimo quando Dominus vult Electarum ſuarum virginitatem cuſtodire, ſolet deputare Angelos ſuos uti fecit Divæ Cæciliæ Virgini & Martyri, & aliis.

12 Tertio, quia non præceſſit cohabitatio triennalis juxta diſpoſitionem *cap. laudabilem, de frigid. & malefic.* de quo late per Sanchez *diſputat.* 99. *lib.* 8. *n.* 7. *&* 8. & Rota ſemper ſervavit, & ſervat dictam cohabitationem triennalem, quando agitur de maleficio; & eſt *dec.* 192. impreſsa *poſt* 2. *vol. Farin.* In propoſito autem fuit tantummodo aſſignatus terminus quatuor menſium *ſub die* 6. *Decembr.* 1622.

Nec putarunt Domini iſtud requiſitum aſſignationis triennii ſuppleri ex præcedenti cohabitatione; cum ex teſtibus ipſiusmet viri deprehendatur, ipſum nec fere per annum in totum cohabitaſse cum muliere, quæ ſemper habitavit in domo fratris; inducta enim eſt diſpoſitio *d. cap. laudabilem*, ut peragatur pœnitentia, 13 & mediantibus orationibus, frequentia Sacramentorum jejuniis, & lacrymis, ac peregrinationibus, impetretur a Dei Miſericordia liberatio; Seraphin. *deciſ.* 687. *num.* 4. Rota *deciſ.* 111. *&* 192. *num.* 3. *poſt dict. ſecundum vol. conſ. Farinac.* & in iſtis terminis maleficii intelligitur text. *in cap. finali, de frigid. & maleficiat.* ut oſtendit Sanchez *d. l.* 7. *diſput.* 94. *n.* 8.

Et ita utraque parte informante fuit reſolutum.

Giennenſis Theſaurariæ, Veneris 22. Martii 1624.

Coram R. P. D. Buratto.

SUMMARIUM.

1 *Teſtes de auditu proprio probant, quando agitur de probatione alicujus rei, quæ non niſi per dictum alterius probari poteſt.*
2 *Medici judicio in Arte ſua ſtandum eſt.*
3 *Dolores aſſidui, & continui cenſentur, qui aliquem vexari ſolent.*
4 *Infirmus dicitur, qui ſæpe ſolet infirmari.*
5 *Teſti in facto proprio deponenti ſtandum eſt.*
6 *Infirmitas perpetua eſſe debet, ut quis propter eam ab onere deſerviendi in Choro eximatur.*
7 *Infirmitas perpetua cenſetur, quamvis per aliquod temporis intervallum non ſit continua.*
8 *Narrativa facti ut verificetur, ſufficit, quod de facto juſtificetur.*
9 *Gratia ut ſuſtineatur, Rota de ſtylo, ſolet æquitatem amplecti.*

DECISIO LV.

Receſsum fuit a deciſis ſub die Vigeſimo primo Junii, & tentum narrativam Coadjutoriæ cum futura ſucceſſione eſse juſtificatam ſtricte, quoad infirmitatem Chriſtophori Coadjuti. Narrativa autem in ſpecie continet; *Primo*, dolores capitis, quibus gravatur Chriſtophorus; *Secundo*, illos eſse continuos, eumque aſſidue gravare; *Tertio*, quod ad Eccleſiam in hebdomada ſibi contingente accedere, & inſervire, & Theſaurariæ incumbentia peiterre non valeat.

Quoad primum, de dictis capitis doloribus deponunt omnes teſtes per Vitalem coadjutorem examinati, qui ſunt numero undecim *in ſummario, n.* 3 dicentes *ſuper tertio*, ſe vidiſse Theſaurarium conquerentem de capitis doloribus, & de auditu ejus querimoniarum ab ipſomet Chriſtophoro; & in ſpecie deponit octavus Medicus dicti Chriſtophori, de facto proprio; quia illum curavit ab hac infirmitate; qui teſtes, excepto Medico, licet de auditu, tamen cum deponant 1 de tempore non ſuſpecto, & aliter quam ex dicto patientis, dicta infirmitas difficile probari poſſit, ſatis concludere videbantur, ex not. *in leg. teſtium, C. de teſtibus*, ubi Cyn. *n.* 7. *verſ aut volo probare*; Bart. *nu.* 6. *verſ. quod intellige*; Alber. *nu.* 4. *verſ. aut aliquod*, & Salicet *num.* 3. *&* 9. cum aliis relatis per Farinacium *de teſtibus, q.* 69. *num.* 156.

Quod autem tales infirmitates, prout doloris pectoris, ſtomachi, & ſimiles, probari non poſſint aliter, quam ex dicto patientis, conſtare videbatur ex diſcurſu Peritiſſimi Medici dato, cui eſt ſtandum; *leg. ſepti-* 2 *mo menſe ff. de ſtatu hominum*; Bart. *in l.* 2 *n.* 3 *ff. de teſtam.* Soc. Jun. *c nſ.* 183. *n.* 11. *lib.* 2. Boer. *dec.* 23. *nu.* 74. Mandoſ. *ad reg.* 19. *de infirm. etc. n.* 4. Rota *dec.* 620. *nu.* 3. *p.* 1. *div. et dec.* 92. *n.* 3. *p.* 2. *recent.* quamvis in hoc caſu plura etiam ſigna extrinſeca concurrant, ut infra, ex quibus videbatur ceſsare difficultas.

Secunda vero pars; quod dolores ſint continui & aſ- 3 ſidui, probatur ex eisdem teſtibus. Primus enim, qui de viſu deponit, quod propter dictos dolores, fuit impeditus deſervire Eccleſiæ per plures hebdomadas, quas dimiſit:

dimiſit; & reddit rationem ſcientiæ, quia habet magnum tractatum cum dicto Chriſtophoro. Tertius, quod ex cauſa Chriſtophorus non incumbit Eccleſiæ, prout tenetur, nec vidit illum infervire Choro, & Capitulo ſuis hebdomadis, prout de viſu deponunt nonus, decimus, & undecimus; & adminiculantur a quarto, & ſexto, de auditu a Chriſtophoro; & quod propterea utitur ſervitio alterius; ut per primum, ſecundum, ſextum, ſeptimum, & undecimum, qui etiam in celebratione Miſſæ ſibi contingente idem firmat.

Et probantur etiam ſigna extrinſeca; Nam ſecundus dicit; illum pluries exiviſſe de Choro ante finem Horarum; & ſextus, quod dum celebraret Miſſam, incidit in dolorem capitis taliter, quod niſi fuiſſet adjutus ab aſtantibus, cecidiſſet in terram, & quod pariter vidit illum ex dicta cauſa aliquibus vicibus exire de Choro, & ſe conferre Domum cum querimonia doloris capitis.

Et comprobatur ex teſtibus, qui illum in domo hujusmodi doloribus gravatum, ut aſſerebat, viſitarunt, videlicet ſecundus, & nonus, qui dicunt, eum jacuiſſe in lecto.

3 Unde apparet quod dicti dolores ſunt continui, & aſſidui, cum tam frequenter ab eis vexetur Gemin. & Franch. *in c.* 1. *in princ. de reſtit. ſpoliat.* Gloſſ. Pragm. Sanct. *tit de cauſ.* §. 1. *in princ. verbo jugiter, tom.* 2. late Mandoſ. *ſucceſſ. gloſſ. facult.* §. *volentes, verbo aſſidue.* Surd. *conſ.* 315. *num.* 20. cum relatis per Cened. *ſingul. n.*

4 2. Et propterea infirmus dicitur, qui ſæpe ſolet infirmari, Archidiac. *in cap. Paſtoralis, circa med. verb. Valetudine;* Joan. Andr. *n.* 1. *verſ. dicit Hugo;* Anchar. *n.* 3. *verſ. quinto nota; & ibi* Gemin. *in* §. *verum, num.* 6. *verſ. quis dicatur; de Cleric. ægrot. in* 6. Bonifac. Vitalin. *in procem. Clement.* §. *hæc ſane, num.* 15. & Menoc. *de arbitr. lib.* 2. *c.* 60. *n.* 5. *verſ. hic ergo Judex.*

Impoſſibilitas autem deſerviendi probatur per dictum ſeptimum teſtem Medicum, deponentem, quod dum afficitur dicto dolore capitis, impoſſibile eſt, quod poſſit deſervire Eccleſiæ, & Theſaurariæ, & facere (ut dicunt) ſuas Hebdomadas; cui uti Perito, & in facto proprio deponenti deferendum eſt, ex *ſupra* allegatis, & in terminis, ut quis liberetur ab onere Horarum, Azor. *inſtit. moral. lib.* 10. *c.* 13. *littera A verſic. quæres igitur, vol.* 1.

5 Nec obſtare viſum fuit, quod ex libro Punctatoris appareat, dictum Chriſtophorum parum defeciſſe in ſervitio; quia ſuas Hebdomadas alteri Canonico demandabat; ut ex ſupradictis teſtibus, *in ſummario nu.* 3. & potuit etiam aliquando per ſeipſum deſervire, & ſimul dolore capitis vexari, quamvis ſuo maximo detrimento, & periculo, ut factum, ex depoſitione dictorum ſecundi, & ſexti teſtium, comprobatur.

6 Prout non videbatur obſtare, quod probare deberet, infirmitatem eſſe perpetuam, juxta *deciſion.* Veralli 240. *part.* 1. Quia ultra quod illa loquitur in Coadjutoria conceſſa propter debilitatem valde diverſam ab iſta, ex allegatis per informantes, cum infirmus perpetuus dicatur, qui ſæpe ſolet infirmari, ut ſupra; ſatis

7 dicitur juſtificata prædicta narrativa etiam ſecundum *alleg. deciſion.* Veralli; quæ admittit infirmitatem eſſe perpetuam, quamvis cum aliquo temporis intervallo; & præſertim cum non fuerit ſimplici-

8 ter narratum, Chriſtophorum dolore capitis vexari, ſed continuo & aſſidue, & ideo ſufficere videbatur, prædicta juſtificari eo modo, quo narrata fuerunt; Ægid. *deciſ.* 116. *in fine, deciſ.* 9. *num.* 10. *part.* 2. *diverſ. deciſ.* 410. *num.* 4. *in fine, part.* 1. *recent.*

9 Maxime juxta æquitatem, quam Rota de ſtylo ſolet amplecti pro ſuſtinenda gratia; ut *in dict. deciſ.* 9. *num.* 9. *p.* 2. *diverſ.* ex Sarnen. *ad Reg. de valore quæſt.* 11. *in fine.* Quæ tanto magis in hoc caſu amplectenda videbatur, cum non adſit alius proviſus, nec agatur de præjudicio Tertij.

Et ita deciſum utraque parte informante.

Neapolitana ſeparationis Tori, Veneris 28. Junii 1624.

Coram R. P. D. Buratto.

SUMMARIUM.

1 *Uxori ſævitiam viri allegunti onus probandi incumbit.*
2 *Sævitia viri ad effectum ſeparationis Tori, quæ eſt gravis, & ardua, & plene, & concludenter probari debet.*
3 *Sævitia viri ad inducendam ſeparationem, magna eſſe debet.*
4 *Maritus poteſt uxorem leviter, & moderate verberare, præſertim cum cauſa.*
5 *Uxor verberata a marito ſolis pugnis, & alapis, non autem tum baculo, vel alio inſtrumento ad offendendum, non dicitur immoderate verberata.*
6 *Verbera illata uxori a marito an fuerint ad correptionem vel animo doloſo, & odio, dignoſcitur ex inſtrumento, cum quo illata ſunt, niſi aliter conſtet.*
7 *Uxorem a marito doloſe percuſſam fuiſſe non præſumitur, licet cum baculo & ſanguinis effuſione, niſi probatur.*
8 *Percuſſio facta cum pugno in naſo, unde multum ſanguinis exivit, non eſt conſiderabilis.*
9 *Sævitia viri in uxorem non inducitur ex unico actu, ſed inſpicitur, an adſit conſuetudo & frequentia.*
10 *Impetus primi animi non ſunt in poteſtate noſtra.*
11 *Uxor ſemper debet eſſe ſub timore, & reverentia viri.*
12 *Reconciliatio impedit Tori ſeparationem.*
13 *Chirurgus & Obſtetrix deponentes de iis, quæ ad eorum officium ſpectant, plene probant.*
14 *Teſtem inducens nihil poteſt contra eum objicere.*
15 *Morbus contagioſus non ſufficit ad Tori ſeparationem, ſed ſolum ad debiti negationem; & quando.*
16 *Clauſula,* quam, & quas, *operatur, ut procedi poſſit, prout in prima inſtantia.*

DECISIO LVI.

INtroducta de anno 1618. in foro Archiepiſcopali Neapolitano, cauſa ſeparationis ad inſtantiam Nobilis mulieris contra virum; & nulla per eam probata cauſa, lataque ſententia viro favorabili; cauſa in gradu appellationis in Rota commiſſa fuit de menſe Novembris 1622. & eidem actrici conceſsa remiſsoria, tam ad civitatem Neapolis, quam ad oppidum Madrid per eam petita, & lapſis ſolitis terminis etiam prorogatis, ac reportato proceſſu Neapolim, cum teſtibus examinatis, fuit repropoſitum dubium reſolutum 26. Maji anni 1623. & dictum, dictam Matronam teneri ad revertendum & habitandum cum Viro, prout prima vice concluſum fuerat. 1

Fundamentum fuit defectus probationum utriusque cauſæ ſeparationis propoſitæ, videlicet prætenſæ ſævitiæ; nec morbi contagioſi. Indubitata enim eſt concluſio uxori alleganti ſævitiam viri, onus probandi incumbere; Pariſ. *conſ.* 54. *n.* 14. *lib.* 1. Natt. *conſil.* 616. *in principio;* probationem requiri plenam & concludentem, cum cauſa ſit gravis, & ardua; Pariſ. & Natt. *proxime* relati, & cumulati per Farinac. *de delict. carn. quæſt.* 143. §. *probatio ſævitiæ;* Rota *deciſ.* 441. *n.* 2. *part.* 1. *recent.* & coram fel. record. Greg. XV. *deciſ.* 294. *numero duodecimo, & in Romana ſeparationis Tori, coram bon. mem. Cardinal. Sacrato* 23. *Januarii* 1613. *& in principio* impreſſ. *poſt conſil. dict. Farinac.* 157. *in ſecundo volumine,* & fuit etiam dictum in hac cauſa *dict. die* 16. *Maji.* 2

Prout etiam indubitatum eſt, ſævitiam viri debere, ad inducendam ſeparatim, eſse magnam; Abbas, *in cap. ex transmiſſa,* per illum textum, *in principio & n.* 4. *de reſt. ſpol.* Levis enim verberatio eſt permiſsa, & præſertim cum cauſa; ut poſt Gloſs. fin. *in capite quemadmodum, de jurejurando,* notant *ibi* omnes; Alexand. *conſil.* 115. *numero ſecundo, & tertio, volumin.* 4. idem notant Doctores *in cap. cum contingat, de foro compet.* ubi poſt alios Felin. *numero ſeptimo,* cum cumulatis per Farinacium *dict. quæſt.* 142. *n.* 195. *& ſequentibus,* & præſertim *n.* 198. *& dict. conſil.* 157. *n.* 4. *& libro ſecundo,* & Rota poſt *dict. vol. conſil. deciſ.* 371. *num.* 4. Trivil. *deciſ. civil.* 45. *num.* 14. *&* 15. 3 4

In pro-

In propoſito autem non viſa fuit Dominis facta pro-
batio alicujus verberationis, vel offenſionis conſidera-
bilis, & ſine cauſa: Nam teſtes examinati nihil depo-
nunt de aliqua injuria vel offenſione illata, exceptis 2.
& 12. qui de viſu de pugnis in faciem illatis cum effuſio-
ne ſanguinis ex naſo; de quibus etiam deponunt 9. &
13. de confeſſione tamen extrajudiciali ejusdem viri;
& quidquid ſit de perſonis dictorum teſtium, præſup-
poſito, etiam citra veri præjudicium, quod probent
in dicto; tamen non exinde reſultat verberatio, vel
offenſa immoderata; ſufficiens ad tori ſeparatio-
nem.

Primo, quia non fuit cum baculo, flagellis, vel alio
inſtrumento ad offendendum apto, ſed ſolis pugnis,
5 & alapis; & ſic non poteſt dici immoderate verbera-
ta: ut in ſpecie conſuluit Bertazol. *conſil.* 228. *num.*
13. *&* 16. *libro primo*, *Crimin.* Farinac. *d. quæſt.* 142.
numero 204. & ex inſtrumento dignoſcitur, an fue-
6 rit ad correctionem, vel animo doloſo, & odio:
Signorol. *conſil.* 63. *num.* 8. Rimin. Jun. *conſil.* 174. *nu.*
40. *in fin.* Farinac. *dict. conſil.* 157. *num.* 9. niſi con-
7 ſtet quod doloſe percuſſa fuerit: quod non præſumi-
tur, etiamſi cum baculo, & ſanguinis effuſione Gui-
dop. *de præſ. num.* 91. Surdus *de alim. lib.* 7. *quæſt.* 19. *nu.*
9. Roland. *conſ.* 27. *n.* 17. *& ſequentibus*, *lib.* 3. Ludov.
Morot. *conſil.* 41. *nu.* 9. *&* 10. Et quod non ſit conſide-
8 rabilis percuſſio cum pugno, ex qua exivit ſanguis e
naſo, quia ex illo de facili exit multum ſanguinis;
Gloſſ. Marginalis *in cap. cum illorum*, 52. *littera E. de
ſentent. excomm.* ubi Hoſtienſ. *in fin. n.* 10. Abbas *in fin.
num.* 10. & alii; Victor, *in Summar. Sacrament. tit. de
Eucbariſt. quæſt.* 99.

Secundo, quia non probatur aliqua alia injuria du-
9 rante matrimonio illata: & ex unico actu non induci-
tur ſævitia, ſed inſpicitur, an adſit conſuetudo & fre-
quentia: Cardinal. *conſil.* 9. *in princ. & n.* 9. *&* 12. *&*
18. Baldus *conſil.* 136. *colum.* 2. *lib.* 1. Aldobrand. *dict.
conſil.* 71. *numero octavo, nono, decimo, & ſeqq.* Ro-
land. *conſil.* 27. *numero* 12. *libro tertio*, Sanchez *de Ma-
trimonio*, *lib.* 10. *diſputat.* 19. *num.* 16. *verſ. ſecundo exi-
ſtimo*: Farinac. *dict.* 142. *num.* 203. *&* 304. Rota *dict.
deciſ.* 371. *num.* 5. *verſ. tanto minus: poſt ſecundum vol.
conſ. Farinac.*

Tanto minus, quia rixa inter dictos conjuges or-
ta fuit inter prandium in familiaribus ſermonibus, &
ex levibus cauſis; quia uxor prætendebat virum defi-
cere in obſervantia pactorum, & præſertim de reti-
nendo ejus nepotem in domo: & e converſo maritus
conquerebatur de nimia expenſa in victu facta; & de-
inde venerunt ad jurgia, ut deponunt 1. 11. & 12. & 14.
& teſtes; & ita res habuit originem ex levibus cauſis,
ſine fundamento: & potuit maritus ex primo impetu,
10 qui non eſt in poteſtate noſtra, moveri: ut conſiderat
Baldus *d. conſ.* 136. *lib.* 1. & Bertazol. *d. conſil.* 228. *n.* 24.
11 referens verba Baldi, ex Ariſtot. quod uxor ſemper de-
beat eſſe cum timore, & reverentia Viri.

Immo etiam probatur ex confeſſione mulieris in quo-
dam ejus memoriali, quod maritus exiſtimavit ſibi per
eam datam fuiſſe mentitam; & quod uxor prædicta
non revocaverit ad animum, ſed rediiſſet ad cohabi-
tandum cum viro, ſi ipſe recepiſſet nepotem in domo,
ut prætendebant, eum teneri juxta conventionem;
deponunt 13. & 14. teſtes: & inde etiam arguitur recon-
ciliatio, ſi quæ injuria vel offenſio illata fuiſſet: quæ
12 reconciliatio impedit tori ſeparationem. Bertaz *d. con-
ſil.* 228. *num.* 12. *verſ. reſpectu vero*, Rimin. Jun. *dict.
conſil.* 174. *num.* 28.

Minus etiam fuit probatus prætenſus morbus conta-
gioſus, nec quoad ipſum virum, nec quoad mulie-
rem: & omiſſis teſtibus, qui nihil penitus deponunt,
qui ſunt 3. 11. 14. 15. & 16. vel de audita a prima uxore
dicti Viri, qui ſunt 3. 11. 14. 15. & 16. vel de auditu,
vel ex relatione & aſſertione ipſius ſecundæ mulieris,
& aliorum, qui ſunt 8. 9. et 10. et aliis, qui ignorant
qualitatem morbi, qui ſunt 12. et 6.

Ceſſat difficultas, quia ex depoſitionibus aliorum
teſtium, inter quos ſunt Chirurgus, et Obſtetrix, con-
ſtat etiam per ocularem inſpectionem corporis, eum
fuiſſe ſanum, et ab omni morbo mandatum; ut depo-
nunt idem teſtes *in Summario Viri*, *n.* 13. qui plene pro-
bant, eisque ſtandum eſt tanquam de viſu, et Peritis 13
in Arte: *leg.* 1. *Digeſtis, de ventr. inſpiciendo*, *l. ſepti-
mo menſe*, ubi Baldus, *in ult. addi. ff. de ſtat. homin.*
maxime cum pars nihil poſſit contra illos, tanquam a 14
ſe inductos objicere, *leg. ſi quis teſtibus*, ubi Doctores
Cod. de teſtibus, Mantic. *deciſ.* 174. *ſub num.* 1. & fuit
ſæpiſſime dictum.

Quo vero ad mulierem nihil penitus probatur, quod
ex carnali commixtione, & commercio cum viro inci-
derit ipſa in morbum contagioſum; & teſtes aliqui ni-
hil deponunt, videlicet dicti Tertius, Undecimus,
Decimusquartus, Decimusquintus, & Decimus ſe-
xtus; necnon, Primus, Quintus, & Decimus: ali-
qui vero ex mulieris aſſertione, videlicet Secundus, Se-
xtus, & Septimus, Octavus, Nonus, Duodecimus,
Decimustertius & Decimusſeptimus, & de auditu ab
aliis, videlicet dicti Septimus, Nonus, Duodecimus,
& Decimus tertius. Nec de hujusmodi prætenſo mor-
bo conqueſta fuit, dum amicabiliter tractabatur de re-
verſione ad matrimonialem cohabitationem.

Inſuper dicebant Domini, hujusmodi morbum non 15
ſufficere ad ſeparationem, ſed ſolum ad debiti denega-
tionem, quatenus tamen periculum mortis ſuæ perſo-
næ immineret, quod hic non probatur, Navar. *in man.
cap.* 22. *ſub n.* 23. *verſ. Quarto conjugem.* Joannes Boſch.
de injuſt. nupt. lib. 2. *n.* 14. Barboſ. *ad rubr. ff. ſol. matrim.
parte* 2. *n.* 28. *verſ. quod etiam recipiendum*: Claud. *ad
conſil. Bertazol. conſil.* 228. *ſub littera D. circa medium*,
verſ. bis utrumque.

Neque viſa fuit Dominis relevans oppoſitio ex ad-
verſo facta, pendentiæ termini Remiſſorialium: cum
conſtet de lapſu terminorum: & ultima prorogatio
fuit facta cum clauſula *ſine retardatione*: ut *in Summa-
rio mulieris*, *n.* ...

Non obſtat nullitas ſententiæ de partibus ex defectu 16
citationis: quia in omnem caſum, dum in commiſſio-
ne adeſt clauſula *Quam & quas*, pronunciari poterit,
prout in prima inſtantia, Achill. *deciſione* 17. *de reſcript.*
Seraph. *dec.* 1241. *n.* 2. cum aliis *in Bonon. de Capacellis*,
27. *Novemb.* 1615. *coram bon. mem. Andrea*, *& in Imo-
len. bonorum* 21. *Junii* 1619. *coram me.*

Et ita reſolutum, &c.

Romana Hæreditatis de Arigoniis, Mercurii 13. Novembris 1624.

Coram R. P. D. Manzanedo.

SUMMARIUM.

1 *Sententiæ validitas colligitur ex revolutione actorum.*
2 *Sententia præcipitanter lata, eſt nulla & invalida.*
3 *Probationes tempore præfixo non faciens, non poteſt de Judice conqueri.*
4 *Inſtitutio hæredis eſt caput, & fundamentum teſtamenti.*
5 *Teſtamentum, in quo teſtator non ſcripſerit, nec ore proprio nominaverit hæredis nomen, eſt nullum, & invalidum.*
6 *Teſtamentum nuncupativum non requirit ſolemnitates, l.* hac conſultiſſima, & leg. Jubemus, Cod. de Teſt.
7 *Teſtamentum nuncupativum implicitum facere dicitur, qui teſtatur per ſchedulam.*
8 *Teſtamentum per relationem ad ſchedulam, valet ac ſi Teſtator ore proprio hæredem nominaſſet, licet teſtes ignorent diſpoſita in ſchedula.*
9 *Teſtator diſponens per relationem ad ſchedulam aliena manu ſcriptam, præſumitur bene vidiſſe omnia contenta in ipſa ſchedula.*
10 *Teſtamentum nuncupativum non redditur nullum, ex eo, quod unus ex teſtibus pro alio, qui ſcribere ignoret, ſubſcribat.*
11 *Demens nemo præſumitur.*
12 *Dementia plene & concludenter probanda venit.*
13 *Actus impatientiæ ex morbi ſævitia cauſati non excludunt uſum rationis ac judicii.*
14 *Teſtandi facultas non dicitur adempta per actus, qui uſum rationis & judicii non excludunt.*
15 *Dementia probari debet de tempore teſtamenti, ut teſtamentum nullum dici poſſit ratione dementiæ.*

16 Teſtator,

16 *Teſtator habens dilucida intervalla, præſumitur condidiſſe teſtamentum tempore dilucidi intervalli.*
17 *Teſtibus deponentibus de ſanitate mentis magis credendum, quam aliis deponentibus de dementia.*
18 *Teſtium domeſticorum, & familiarium fides minuitur.*
19 *Teſtem inducens non poteſt contra eum excipere.*
20 *Teſtatoris dementia ſi probetur, & teſtamentum ſit factum ſicut feciſſet prudens validum, reputari debet.*

DECISIO LVII.

ILluſtriſſimus quondam Cardin. Arigonius de anno
1615. ſub die 15. Jun. condito teſtamento, in quo
inſtituit hæredes univerſales, Reverendos Patres Do-
min. Cyriacum, & Antonium, Fratres de Roceiis,
necnon Reverendos Patres, Dom Diomedem & Joan-
nem Petrum, Fratres de Vareſiis, ſuos ex Sororibus
Nepotes, poſt diuturnam infirmitatem ſub die 4. A-
prilis ſequentis anni ex hac vita migravit; ob cujus
mortem prætendentes tunc Domina Lucretia Mac-
chiavella altera ſoror, & alii filii, ac Nepotes reſpe-
ctive Dominæ Caſſandræ jam defunctæ, pariter ſo-
roris dicti Dom. Cardinalis, de quibus in teſtamento
nulla fuerat facta mentio, ſuccedere in hæreditate il-
lius ab inteſtato; cœperunt agere coram A. C. via mo-
nitorii pro relatione bonorum contra dictos hæredes:
pro quorum parte exhibito in teſtamento, & cauſa
diſcuſſa, fuit per A C. pro illius validitate ad favo-
rem hæredum pronunciatum.

A qua ſententia, cum Pars Dominæ Lucretiæ, &
conſortium appellaſſet, & cauſa fuiſſet in Rota mihi
commiſſa, dedi tunc dubium: An ſententia prædicta
eſſet confirmanda, vel infirmanda? & illo hodie pro-
poſito, & utraque parte acriter informante, ac cauſa
per omnes Dominos meos de Ordine Sanctiſſimi exa-
minata, fuit ab ipſis, nemine diſcrepante, unanimi-
ter reſolutum, dictam ſententiam eſſe confirman-
dam; cùm quoad validitatem non fuerit de ea dubi-
1 tatum, ex quo conſtat, ex revolutione proceſſus fuiſ-
ſe ſervata omnia requiſita; juxta *deciſ.* Caputaq. 260.
p. 2. *& dec.* 178. *&* 602. *n.* 1. *p.* 2. *rec.*

2 Neque dicatur, illam fuiſſe nullam & invalidam,
ex eo, quod fuerit præcipitanter lata, non factis prius
probationibus, nec examinatis omnibus teſtibus jura-
tis. Qui cum ex eodem proceſſu appareat fuiſſe con-
ceſſum tempus ſufficiens ad hæc peragenda, ſibi de-
3 bet imputare Pars, ſi non curavit examen teſtium
perficere; maxime quia potuit etiam in hac ſecunda
inſtantia, hanc & alias probationes facere, juxta re-
gul. text. *in leg. per hanc, Cod. de temp. appel.*

Quo vero ad juſtitiam, licet acriter illam impu-
gnarent Informantes pro Domina Lucretia; tamen
Domini dixerunt, ſententiam prædictam fuiſſe quo-
que juſtam; dum in ea fuit declaratum validum, &
non ſubjacere alicui vitio nullitatis teſtamentum di-
4 cti Domini Cardinalis, quod in ſe continebat tam
hæredis inſtitutionem, quæ eſt caput, & fundamen-
tum teſtamenti, *§. ante hæredis, inſtit. de legat. leg.* 1. *ff.*
de hæred. inſtituend. l. fin. Digeſtis, de jure Codicil quam
etiam omnia alia requiſita ad illius validitatem neceſ-
ſaria, de quibus *in leg. hac conſultiſſima, Cod. de teſtam.*
Craſſ. *in §. teſtamentum, qu.* 10.

5 Neque viſum fuit obſtare, quod primo loco dice-
batur, teſtamentum fuiſſe nullum & invalidum, ex
eo, quod teſtator non ſcripſerit nomen hæredis, nec
6 ore proprio illum nominaverit, juxta text *in leg. hac*
conſultiſſima & l. jubemus, C. de teſtam. Quia reſpon-
debatur, ſolemnitates prædictas requiri in teſtamen-
to in ſcriptis, non autem in teſtamento nuncupati-
vo, prout erat iſtud, quod fuit ſcriptum a Notario,
deinde ſubſcriptum a Cardinali his præciſis verbis:
7 *Ego Pompejus Card. Arigonius diſpono, ut ſupra manu*
propria: quod genus teſtandi ad relationem ſchedulæ
8 ſcriptæ per Notarium, habet vim teſtamenti nuncu-
pativi impliciti, & valet perinde, ac ſi ipſemet te-
ſtator ore proprio hæredem nominaſset, abſque eo,
quod teſtes legerint, viderint, aut certiores facti
fuerint de diſpoſitis in dicta ſchedula, Bart. *in leg. ſi*
ita ſcripſero ff. de condit. & demonſtrat. Jaſ. *in leg. ubi,*
§. illud, n. 2. *ff. de verb. obligat.* Clar. *in §. teſtamentum,*

quæſt. 36. *nu.* .. Cardinalis Mantica *de Conjecturis, lib.*
1. *tit.* 7. *nu.* 7. Guttierez *pract. quæſt. lib.* 2. *quæſtione* 41.
num. 4. *& ſequentib.* Magdalen. *de num. teſtium, part.*
1. *cap.* 27. *num.* 9. & fuit reſolutum *in illa Romana te-*
ſtamenti, 9. *Decembris* 1620 *coram Reverendiſſimo D.* 9
Decano, ubi inter cætera ponderatur, quod teſtator
hoc caſu præſumitur bene vidiſſe prius inſtitutionem
hæredis, ac omnia alia contenta in dicto teſtamen-
to manu aliena ſcripto, Jaſon. *in leg. ſi ita ſtipulatus,*
§. Chryſogonus, nu. 14. *ff. de verb. oblig.* Alexand. *conſil.*
147. *num.* 3. *lib.* 2. Pariſ. *conſ.* 77. *nu.* 26. *& conſ* 88. *n.*
34. *lib* 3. quod ſine dubio cenſetur feciſſe Cardinalis
juriſperitus conſummatiſſimus, & qui non erat de
tempore teſtamenti adeo infirmitate gravatus, ut
contenta in eo videre non valeret; præcipuè cum te-
ſtamentum eſſet nimis breve, & ictu oculi potuiſ-
ſet ſubſtantiam illius inſpicere, prout fuit conſide-
ratum *in d. Romana teſtamenti, nuper allegata.*

Nec refert, quod in ſubſcriptione teſtium in di- 10
cto teſtamento, unus teſtis ſe ſubſcripſerit pro alio
neſciente ſcribere, quia hoc non operatur, quo mi-
nus teſtamentum non ſuſtineatur, maxime cum ſit
nuncupativum, prout ex ſupradictis fuit oſten-
ſum.

Minus obſtant, quæ ſecundo loco contra dictum
teſtamentum opponebantur de invaliditate; ratione
alienationis mentis, qua dicitur Cardinalem de tem-
pore teſtamenti laboraſſe: fuit enim per Dominos
reſponſum, iſtum defectum pro parte Dominæ Lu-
cretiæ deductum nullo modo probari. Regula enim
eſt, neminem dementem, ſed potius ſanæ mentis 11
præſumi; juxta text. *in l. nec Codicilli & ibi* Bald. *Cod.*
de Codicill. leg. fin. C. de hæred. inſtit. cap. fin. de ſucceſſ. ab
inteſt. Pariſ. *conſil.* 87. *in princip. lib.* 3. Menoch. *de præ-* 12
ſumpt. lib. 1. *quæſt.* 18. *num.* 6. *& ſequent.* Unde de-
buit defectus ex adverſo plene & concludenter pro-
bari; Bart. *in leg. is poteſt, n.* 15. *ff de acquir. hæred.* Sa-
licet. *in leg. final. nu.* 2. *C. de inſtit.* Ferret *conſil.* 207. *nu.*
15. Rota *in una Meliten. teſtamenti coram me*, quæ eſt
384. *n.* 3. *part.* 1. *recent.* quæ præſumptio vehemen-
tius intrat pro D. Cardinali, qui ob illius ſingula-
rem doctrinam, & prudentiam a fel. rec. Gregor.
XIV. fuit electus in Auditorem Sacræ Rotæ, & ex-
inde ad apicem Cardinalatus a fel. rec. Clement. VIII.
aſſumptus, & qui totius populi ore, maxima pruden-
tia in rebus agendis pollebat, ut omnibus eſt no-
tum.

Teſtes autem inducti pro parte Dominæ Lucretiæ 13
nullatenus prædictam dementiam probant, ſed tan-
tum aliquot actus impatientiæ ex morbi ſævitia, &
dolorum acerbitate potius cauſatos, qui cum non ex- 14
cludant uſum rationis ac judicii, non tollunt facul-
tatem diſponendi: juxta notata per Jaſon *in leg. furio-*
ſum, num. 4. *Cod. qui teſtam. facere poſſunt*, Dec *in leg.*
humanitatis, Cod. de impuber. Corn. *conſ.* 261. *numer.*
21. *lib* 4. Decian. *conſil.* 51. *numer.* 82. *lib.* 4. Menoch.
conſ. 683. *num.* 14. Magdalen. *de numero teſtium, par-*
te 2. *cap.* 4. *num.* 97. cum aliis *in Romana donationis* 11.
Januar. 1619. *coram Reverendiſſimo Domino meo Seleu-*
cien.

Secundo, quia nec de dementia, nec de prædictis 15
actibus a gravitate infirmitatis procedentibus depo-
nunt de tempore teſtamenti, prout eſt neceſſarium
ad illius invaliditatem: *l.* 1. *& l. qui teſtamenta,*
§. quæcumque, verſ. nec furioſus, ff. de teſtam. Cor-
nel. *dict. conſilio vigeſimo ſexto, numero vigeſimo ſe-*
cundo, lib. 4.

Tertio, quia dicti teſtes non concludunt quod
Cardinalis habere non potuerit dilucida intervalla,
quatenus ex dictis actibus reſultaret dementia: quod 16
multum facit ad excludendam invaliditatem teſta-
menti, quod præſumitur factum de tempore diluci-
di intervalli, prout fuerunt hæc omnia bene, ac la-
te ponderata *in Peruſina hæreditatis* 12. *Junii* 1617. *co-*
ram Dom. meo Buratto, Romana donationis 15. *Maii* 1619.
coram Reverendiſſimo Domino meo Seleucien. Romana
hæreditatis de Gracch. 1. *Decembr.* 1618. *coram Domi-*
no meo Remboldo, & in dict. Meliten. teſtamenti, co-
ram me.

Ultra quod pro parte ejuſdem D. Lucretiæ fuerunt

examinati alii plures teſtes, qui dicunt, quod tempore teſtamenti, D. Cardinalis erat compos mentis, &
17 prudenter, ac congruenter loquebatur: quibus teſtibus de ſanitate mentis deponentibus debet magis credi, quam prædictis deponentibus de dementia: Decius *in leg. furioſum*, *n.* 20. *Cod. qui teſtam. facere poſſunt*, Cornel. *conſil.* 219. *n.* 7. *lib.* 1. Decian. *conſ.* 127. *n.* 35. *lib.* 3. Gabr. *de teſtibus*, *concl.* 4. *num.* 19. Menoch. *de præſumpt. lib.* 6. *præſumpt.* 45. *n.* 21. Rota *dec.* 577. *nu.* 10. *part.* 1. *diverſ.* etiam quod eſſent numero pauciores, Boer. *dec.* 23. *nu.* 93.

18 Nec refert quod iſtis teſtibus, cùm ſint domeſtici & familiares ejuſdem Domini Cardinalis, nempè Præfectus domus, Præpoſitus Cubiculo, Medicus, Secretarius, & alii, videatur de fide diminui: nam cum fue-
19 rint inducti pro parte Dominæ Lucretiæ, non videntur ab ea contra illos poſſe dari exceptiones: ad text, *in leg. ſi quis teſtibus*, *C. de teſtibus*, Menoc. *conſ.* 60. *n.* 17. & 18. Grat. *dec.* 34. *n.* 12. & *ſequentib.* Mantica *dec.* 274. *n.* 1. & fuit dictum *in Pacen. puritatis*, 6. *Aprilis* 1616. *coram me.*

20 Quibus accedit, & hoc movit etiam maxime Dominos ad reſpondendum pro validitate dicti teſtamenti, quod Dom. Cardinalis recte, ac prudenter diſpoſuit in dicto teſtamento, reliquit enim hæredes, inter alios, duos Nepotes Prælatos in Curia Cognitos, quos ipſe maximè diligebat, & ad Prælaturam promoveri fecerat; omittendo alios forſan illi parum obſequentes: multa legata pia pro ſalute animæ ſuæ fecit; & familiæ diſtinctim ſecundum gradus, & pro uniuſcujuſque ſervitio, ac dignitate aliquid reliquit: ex quibus reſultat, quod quatenus etiam poſſit dici probata dementia, nihilominus dictum teſtamentum ita factum, ſicut quilibet alius prudens ac ſanæ mentis feciſſet, validum reputari debet, juxta ſententiam Joan. Andreæ *in cap. fin. de ſucceſſ. ab inteſt.* Bald. *in cap.* 1. *ante n.* 2. *tit. per quos fiat inveſt.* Alexand. *in leg. furioſum*, *n.* 3. *Cod. qui teſtam. facer. poſſ.* Mantic. *de conject. ult. vol. lib.* 2. *tit.* 5. *n.* 7. & 8. Magdalen. *de num. teſtium p.* 2. *cap.* 4. *num.* 89. & *ſequent.* Honded. *conſ.* 78. *nu.* 61. *l.* 4. Rota *diverſ. dec.* 129. *n.* 15. *parte* 2. & fuit dictum *in præallegata Romana teſtamenti*, *coram Domino meo Decano*, & *in Meliten. teſtam. coram me.*

Ex quibus ita fuit reſolutum.

Venetiarum Matrimonii, Lunæ 19. Novembris 1604.

Coram R. P. D. Pennia.

SUMMARIUM.

1 *Auditor Cameræ non cognoſcit de cauſis matrimonialibus.*
2 *Metus conditionalis, & non abſolutus non impedit, neque dirimit matrimonium.*
3 *Metus juſtus & cadens in conſtantem virum, impedit & dirimit matrimonium.*
4 *Metus juſtus & cadens in conſtantem virum dicitur, qui continet periculum mortis, vel cruciatum corporis.*
5 *Metus ut dirimat Matrimonium quinque conditiones copulativè requirit, de quibus num. ſeqq.*
6 *Metus juſtus non dicitur, ſi malum, quod timetur, non ſit grave.*
7 *Metus juſtus non dicitur, niſi timor mali eventus ſit probabilis & rationabilis.*
8 *Metus juſtus non dicitur, ſi incutiens metum minas exequi non valeat.*
9 *Metus juſtus non dicitur quando incutiens metum minas exequi non ſoleat.*
10 *Parentes iram contra filios conceptam facilè deponere ſolent.*
11 *Metus juſtus non dicitur, quando is, cui minatur, facilè poteſt malis occurrere.*
12 *Sponſi per verba de futuro poſſunt recedere à contractu, quando devenit ad notitiam alterum eorum laborare aliquo gravi morbo, qualis diceretur Lepra, morbus gallicus, morbus caducus, gravis oris fœtor, deformitas & ſimilia.*
13 *Morbi matrimonium jam contractum non dirimunt, ſive ſuperveniant, ſive ante contractum matrimonium adeſſent.*
14 *Matrimonii vinculum jure divino, & naturali eſt indiſſolubile.*
15 *Matrimonium nonniſi propter impedimenta ſanctionibus Eccleſiæ expreſſa dirimi debet.*
16 *Impedimenta quæ impediunt, & dirimunt matrimonium, ſunt duodecim.*
17 *Morbus caducus non impedit, neque dirimit matrimonium.*
18 *Maritus non poteſt propria auctoritate ſe ab uxore ſeparare.*
19 *Matrimonia dirimi poſſe juſta de cauſa pro libitu voluntatis, erronea eſt Græcorum opinio.*
20 *Morbo caduco laborantes juxta ritum Græcorum ſunt inhabiles ad contrahendum matrimonium.*
21 *Morbum caducum dirimere matrimonium jam contractum eſt erronea ſententia.*
22 *Eccleſia Romana, ritus, & conſuetudines Græcorum inter Latinos habitantium non reſpuit.*
23 *Eccleſia Romana non tolerat indiſtincte Græcorum ritus in celebrandis divinis, ſed eos tantum, quos Sedes Apoſtolica approbavit.*
24 *Leges, vel mores contra jus divinum non valent.*

DECISIO LVIII.

PRæſupponebatur in facto, Michaelem Syrum Græcum cum Diana Brandamina, Græca, ritu Græco, Venetiis anno 1588. contraxiſſe matrimonium, ex eoque carnali copula conſummata ſuſceptam fuiſſe filiam, quæ paulo poſt mortua fuit. Eundem vero Syrum anno 1602. ſive alterius mulieris amore captum, ſive alia cauſa ductum ab eo matrimonio recedere voluiſſe, & ſuper illius nullitate coram Archiepiſcopo Philadelphiæ Græcorum Venetiis habitantium Prælato ſuper illius nullitate judicium introduxiſſe, coram quo duas potiſſimum ad dirimendum matrimonium cauſas propoſuit; Primam deductam ex metu reverentiali paterno; quia pater comminatus fuerat. Alteram, quia fuerat deceptus, ex quo Diana laborabat morbo caduco, quem ipſe tempore contracti matrimonii ignorabat.

In Judicio Venetiis agitato, cum Prælatus ille Græcus ad favorem Dianæ contra Syrum pronuntiaſſet, & Syrus ad Auditorem Cameræ appellaſſet, idem Auditor primam ſententiam confirmavit: Cauſa introducta in Rota coram Reverendiſſimo Patre Domino Alexandro Juſto, Rota ſententiam illius Prælati Græci ſuſpectam habuit, quia ſibi plene non conſtabat, an haberet auctoritatem a Romano Pontifice, vel a Patriarcha Græcorum Conſtantinopolis habitante; qui nunc, cum non recognoſcat Romanum Pontificem, habetur Schiſmaticus Sententiam vero Auditoris Cameræ, nullam & invalidam pronunciavit ex defectu Juriſdictionis: quia A. C. non cognoſcit de cauſis matrimonialibus.

Cum vero idem Syrus coram Reverendiſſimo Patre Domino Lancellotto peteret remiſſoriam ad probandum metum a Patre ſibi illatum; & morbum caducum, quo laborabat Diana, & ritum Græcorum, juxta quem Syrus prætendebat probare, quod morbus caducus impedit Matrimonium contrahendum, & dirimit jam contractum: Rota Syro remiſſoriam negavit, quia articuli nedum viſi fuerant irrelevantes; verum ſuſpecti etiam, & ſapientes Græcorum, Schiſmaticorum errorem; nam primus, ſecundus, & tertius, continentes metum paternum reverentialem, ex multis cenſebantur irrelevantes.

Primo, quia non continebant coactionem abſolu- 1
tam, ſed conditionalem, quæ non impedit Matrimonii contractum, ſicut nec Characteris impreſſionem: *cap. majores*, *§. item quæritur*, *de Baptiſm.* Rota *in una Valentina nullitatis ſuſceptionis Ordinis*, coram Cæſar. de Graſſis *dec.* 19. *tit. de his, quæ vi metuſve cauſa fiunt*, *n.* 1. & *ſeq.*

Secundo, quia in Matrimonio regula eſt, ut non 2
alius metus quam juſtus, & qui in virum conſtantem cadat, matrimonium contrahendum impediat, & contractum dirimat: *cap.* 2. ubi communiter Canoniſtæ, *de his*,

bis, quæ vi, metuſve cauſa fiunt, cap. cum locum, de ſponſal. leg. metum, ff. de eo quod metus cauſa: communiter Doctores Scolaſtici lib. 4. ſententiarum diſtinct. 29. ubi Sanctus Thomas quæſtion. unica, art. 3. quæſtiuncula prima, Bonaventura quæſt. 1. num. 5. Scotus quæſt. unica, §. hic dicitur: Durand. quæſt. 1. num. 7. Petrus de Palude quæſt. unica, artic. 3. concluſion. 1. num. 17. Dominicus Sotus quæſt. 1. art. 3. verſ. refutatur tamen Sanctus Antonin. parte 3. tom. 1. cap. 7. Henriquez in ſumma, lib. 11. de Matrimonio, cap. 9. num. 1. Petrus de Aragon. apud Sanctum Thomam 2. 2. q. 88. artic. 3. hoc conſtituto, ſit prima concluſio: Sylveſter in Summa in verb. Matrimonum, 8. quæſt. 11. Thomas Sanchez de Matrimonio, lib. 4. diſput. 12. num. 18. ubi plures refert, Andr. Gail. lib. 2. practicarum obſervationum, obſerv. 93. num. 7. Martinus Navarrus in ma-
4 nual. confeſſion. cap. 22. num. 51. ubi metum juſtum ſive cadentem in virum conſtantem eſſe dixit illum, quo minus malum majoris evitandi cauſa eligitur. Alii magis in ſpecie dicunt metum juſtum, ſive cadentem in virum conſtantem eum eſſe, qui continet periculum mortis, vel cruciatum corporis: alias nihil operaretur leg. metum. ff. de eo quod metus cauſa: leg. interpoſita, C. de tranſact. ubi Gloſſ. in verb. cruciatem, cap. cum dilectus, de his, quæ vi metuſve cauſa fiunt, ubi Gloſſ. in verbo, metum, & ibid. Abbas num. 2. & Canoniſtæ in cap. veniens, il 2. de ſponſal. Alexand. conſil. 156. incip. viſo proceſſu. num. 6. & 20. lib. 5. Idem conſil. 69. incip. in caſu prædicto, num. 2. lib. 3. Andreas Gail. lib. 2. practicarum obſerv. 93. n. 7.

5 Quibus accedebat, quia ad hunc effectum, ſcilicet ad probandum matrimonium nullum, ob metum incuſſum, quinque conditiones copulative requiruntur efficientes metum, id eſt cadentem in virum conſtantem.

6 Prima, ut malum, quod timetur, grave ſit, l. 1. ff. de eo, quod metus cauſa.

7 Secunda, ut æſtimatio mali, quod timetur, ſit fortis; id eſt, ut timens non vane aut leviter credat malum illud ſibi imminere, ſed probabiliter & rationabiliter: l. metum, la 2. ff. de eo quod metus cauſ. Burſat. conſ. 72. incip. Omiſſa facti ſerioſa, n. 30. lib. 1.

8 Tertia, ut metum incutiens, potens ſit minas executioni mandare, non eſt enim viri conſtantis, ac fortis, quibuſcunque minis terrei: Gloſſ. in leg. Metum, in verb. jactationibus, Cod. de his quæ vi: ubi Salicetus n. 2. Roland. conſ. 83. num. 28. lib. 2.

Quarta conditio eſt, ut metum incutiens ſolitus
9 ſit minas exequi, ſecus ſi ſit homo minas jactans, facileque iram deponens, quales ſolent eſſe parentes
10 erga filios: leg. famoſi, ff. ad legem Juliam Majeſtatis, leg. metum, Cod. de his quæ vi: ubi Bartol. num. 1. Paul. de Caſtr. num. 1. Alexander num. 2. Bald. num. 1. Salicet. num. 2. Decian. conſil. 18. num. 127. l. 1. Burſat. conſ. 72. n. 42. l. 1.

11 Quinta conditio eſt, ut timens non poſſit facile occurrere malis, quæ ſibi timet imminere: ſi enim poſſet alia ratione malis mederi, non eſſet juſtus: Angel. de Clavaſio in Summa, verb. metus, num. 5. Sylveſter eodem verb. quæſt. 1. & proſequitur late Thomas Sanchez tract. de matrimon. lib. de conſenſu. coacto, diſp. 1. n. 19. & multis ſequentibus. Cum ergo in caſu propoſito non eſſet articulus talis metus, merito articuli, tanquam irrelevantes, fuerunt rejecti.

Articulus quartus, quintus, & ſextus, continentes, morbum caducum, quo dicebatur laborare Diana, antequam cum Syro contraheret matrimonium, qui pariter fuerunt rejecti, tanquam irrelevantes: quia licet quis poſt ſponſalia de futuro poſſit a contractu
12 ſponſaliorum recedere; ſi intelligat ſponſam, aut viceverſa, ſi ſponſa intelligat ſponſum gravem morbum pati, quales ſunt lepra, morbus gallicus, morbus caducus, gravis oris fœtor, aut deformitas, & ſimiles; iſti tamen ſive antecedant, ſive ſubſequantur ma-
13 trimonium perfectum & conſummatum, non dirimunt illud quoad vinculum: cap. quoniam, & capit literas, de conjugio leproſorum, Sanctus Thomas lib. 4. ſententiarum, diſtinct. 32. quæſt. unica, art. 1. & 2. & ibidem Sotus quæſt. 1. artic. 1. verſ. id autem quod de leproſis: idem Sanctus Thomas in ſupplemento ad tertiam partem, quæſt. 64. art. 1. ad quartum argumentum: idem rurſus Scotus lib. 4. ſententiarum, diſtinct. 34. quæſt. 1. artic. 2. poſt medium, verſ. hic addere operæ pretium eſt: ubi expreſſe concludit, quod ſi quis duxerit uxorem, vel leproſam, vel fœtorem ore ſpirantem, cujus cauſa moleſtiſſimum ſit cum ea convivere, & concubare, licet morbis illis ante matrimonium laboraſſet, quos vir ignoravit, & ſi præſciviſſet, nunquam eam duxiſſet, nihilominus matrimonium eſt legitimum, neque ullo modo ejus vinculum dirimi poteſt. Idem tenet Cajetanus in Sum. verb. Matrimonii uſu: & Henric. Hemiquez in Summa morali, lib. 11. cap. 14. num. 6. circa finem, & verſ. multo juſtius.

Hoc etiam tenet reliquus cœtus Theologorum, cum 14
vinculum matrimonii jure divino & naturæ, ſit indiſ- 15
ſolubile; non eſt fas illud, niſi propter ſola impedimenta Sanctionibus Eccleſiæ expreſſa, dirimere: ſic vere aſſeruit Dominicus Sotus lib. ſententiarum, diſtinct. 34. quæſt. 1. art. 2. paulo ante fin. verſ. hic addere operæ pretium eſt.

Inter duodecim vero impedimenta, quæ impediunt 16
Matrimonium contrahendum, & dirimunt etiam contractum, non ponitur morbus caducus, ſive comitialis: & conſequenter irrelevantes prorſus erant articuli continentes, Dianam morbo caduco laboraſſe, vel ante, vel poſt contractum matrimonium.

Quod vero iſte morbus, & ſimiles non ſint de im- 17
pedimentis impedientibus & dirimentibus matrimonium, patet ex verſibus relatis communiter a Doctoribus, Canoniſtis & Theologis: & ſignanter a Sancto Thoma in ſupplemento ad tertiam partem, quæſt. 50. artic. unico, & a Sancto Raymundo in Summa, lib. 1. de Matrimonio, §. 16. qui ſic habent.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, jus, Ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi forte coire nequi bis,
Hæc ſocianda vetant connubia, facta retractant:

Septimus, & Octavus articuli continentes, quod Syrus habita notitia morbi caduci, à Diana ſe ſeparavit: merito etiam fuerunt rejecti, tanquam irrelevantes, & ſuſpecti: quia ſi Syrus, ut profiebatur, mo- 18
re Latino vivebat, nec potuit, nec debuit propria auctoritate ſe ab uxore ſeparare: capit. porro de divortiis, cap. 1. & 3. de conjugio leproſorum. Ubi communiter Canoniſtæ: & propter hoc delictum, & turpitudinem ſuam non debuit conſequi remiſſoriam ad probandum id, unde ſeparabat reportare commodum. Quod ſi id fecit more Græco vivendo, ſuſpecti reddebantur articuli de errore Græcorum: Cum Græci inter cæteros errores, teneant divortia matrimoniorum fieri poſſe juſta de cauſa pro libito voluntatis; Guido Carmelita in ſumma adverſus hæreſes, tit. de hæreſibus Græc. cap. 10. in decimo errore Græcorum, & Grabiel. Prateolus lib. 7. de Vitiis, & Sectis hæreticorum, cap. 15. in verb. Græci, hæreſi 12.

Nonum articulum continentem, quod juxta ritum
Græcum, patientes morbum caducum, inhabiles ſunt 20
ad matrimonium contrahendum; quodque talis morbus matrimonium ſimiliter dirimit jam contractum;
merita cenſura, tanquam de Græcorum errore ma- 21
nantem, & contra ſubſtantiam Matrimonii pugnantem, Rota rejecit. Eccleſia enim Græca a Latina diviſa, non potuit tale inducere impedimentum, & maxime non admiſit Rota hanc prætenſionem, quia Syrus profitebatur ſe vivere Eccleſiæ Latinæ ritu, quæ, ut prædictis patet, non conſtituit hunc morbum caducum, aut alios ſimiles inter impedimenta matrimonium contractum dirimentia.

Et quamvis Eccleſia Romana ritus & conſuetudi- 22
nes Græcorum inter Latinos habitantium non reſpu- 23
tat; non tamen tolerat indiſtincte in Divinis celebrandis, aliiſve ritibus exercendis, niſi quos Sedes Apoſtolica approbavit; c. licet Græcos, de Baptiſmo, & ejus effectu, ubi Gloſſ. & Hoſt. n. 2. & Abbas n. 2. Idem. Hoſt. in c. quoniam in pleriſque de officio Ordinarii, & extat Conſtitutio Pii edita Romæ, ann. 1564. incip. Romanus Pontifex.

Valde quoque diſplicuit Dominis aſſertio informantium pro Syro, affirmantium quod per Concilia Græca fuerat eadem conſuetudo approbata; videlicet quod morbus caducus inhabilitat ad contrahendum matrimonium, & eſt ſufficiens ad dirimendum contractum:

Quia licet talia Concilia Græca adeſſent, de quibus tamen non fuit doctum, ea non erant tenenda, antequam eſſent per Sedem Apoſtolicam approbata, & maxime in hoc caſu, in quo, cum lex divina clamet,
14 *Quos Deus conjunxit, homo non ſeparet*, non poſſunt introduci aliqui mores, vel conſuetudines, nec ſanciri leges in contrarium: Hoſt. *in cap.* 1. *de ſponſal. ſuper verb. ſuperinduxit, & in verb. Evangelica.*

Denique decimus, & undecimus articuli continentes, Syrum ante, & poſt matrimonium ritu Latino vixiſſe, irrelevantes erant, quia probare faciebant contra ipſum, & more Latino vivendo tenebatur ſervare Canones Eccleſiæ Romanæ: quibus cavetur ne propter hujusmodi morbos matrimonium contractum dirimatur.

Denique cum præſupponeretur, Sirum ritu Græco vere contraxiſſe matrimonium, per verba de præſenti, & illud conſummaverit cum Diana per copulam carnale, indiſſolubile remanebat; nec ſibi fuerat concedenda Remiſſoria, quia articuli erant irrelevantes, &c.

Romana Donationis de Incaſatis, Veneris 26. Junii 1626.

Coram R. P. D. Merlino;

SUMMARIUM.

1 *Donatio ob cauſam, quæ non fuit ſecuta, irritatur, & bona donata reſtitui debent.*

Declara ut num. ſeq.

2 *Donatio ob cauſam, quæ non fuit ſecuta, irritatur, ſi cauſa fuit finalis; ſecus ſi impulſiva donationis.*

3 *Cauſa impulſiva donationi adjecta non efficit, quod donatio non dicatur ſimplex, & pura.*

4 *Donatio ſubſiſtit, etiamſi cauſa impulſiva non verificetur.*

5 *Donatio facta, occaſione matrimonii, in dubio matrimonium non cenſetur cauſa finalis, ſed impulſiva.*

6 *Donatio facta occaſione matrimonii, non cenſetur matrimonium cauſa finalis, ſed impulſiva, ſi verbis conditionalibus concepta non reperitur.*

7 *Donans conſanguineo occaſione matrimonii, dicitur motus ad donandum potius a conſanguinitate quam à matrimonio.*

8 *Donatio ſi nuncupetur libera & pura, non poteſt dici, quod ſit conditionalis.*

9 *Cauſa in donatione expreſſa, quæ commodum donatarii & non donantis reſpiciunt, non dicuntur finales, ſed impulſivæ.*

10 *Cauſæ impulſivæ donationis ſi deficiant, adhuc donatum debetur.*

11 *Donatio ſi ſit facta ob matrimonium indeterminatum, non dicitur ipſum matrimonium fuiſſe cauſam finalem donationis.*

12 *Cauſa finalis donationis dicitur illa, quæ fuit expreſſa in procemio.*

13 *Donatio dicitur pura, licet in ea fuerit habita ratio conſervandæ agnationis.*

14 *Cauſa plures ubi concurrunt, una ceſſante, non corruit diſpoſitio.*

15 *Roland,* conſ. 44. lib. 4. *declaratur.*

16 *Pater dotans filiam, propria obligationi ſatisfacit, nec præſumitur in eo liberalitas.*

17 *Natt,* conſ. 609. *declaratur.*

18 *Deciſ.* in Bonon. de Luparis coram Remboldo, *declaratur.*

19 *Sexagenarius matrimonium contrahere non impeditur.*

20 *Sexagenarius ſuſcipiendæ prolis ſpe deſtitutus non dicitur.*

21 *Sexagenarii a contrahendo matrimonio arcebantur ex rigore Legis Papiæ Popeæ.*

22 *Lex Papia Popea prohibens matrimonium Sexagenariis, fuit ſublata per Claudium, mediante Senatus conſulto.*

23 *Lex Papia Popea* Vaniſſima *fuit à Severo nuncupata, & tanquam talem abolevit.*

24 *Lex Papia Popea tanquam crudeliſſima fuit a Juſtiniano damnata, & abrogata.*

25 *Senes etiam decrepti de Jure Canonico poſſunt matrimonium contrahere, niſi alio impedimento laborent.*

26 *Sexagenarius non caret facultate generandi.*

27 *Donationis reſolutio peti non poteſt, quando poteſt donatarius cauſæ donationis ſatisfacere.*

DECISIO LIX.

COſmus uſque de anno 1582. donavit inter vivos Marco Antonio fratri germano omnia ſua bona reſervatis ſibi ſcutis 500. ad teſtandum, & facta obligatione per eundem Marcum Antonium de ſolvendo ſcuta 22. ſingulis menſibus ipſi donanti. Verum quia in Procemio Inſtrumenti dictæ donationis hujusmodi verba habebantur: *Qui* (nempe Marcus Antonius) *cum pro conſervatione Domus & Familiæ eorundem ſit animi, & intentionis ducendi uxorem, & dict. Dominus Coſmus ad finem & effectum, ut prædictus Dominus Marcus Antonius poſſet optimam conditionem invenire, & honorifice nubere, ſuamque uxorem, & familiam condecentius & commodius ſuſtentare, ac ex iis, et aliis, &c. donavit, &c.* quoniam hucusque dictus Dominus Marcus Antonius, qui jam Sexageſimum agit annum, matrimonium non contraxit, Coſmus pretendebat donationem, ob dictum matrimonium non contractum, fuiſſe reſolutam. Super quo dubium propoſui; & Domini reſponderunt, donationem non fuiſſe reſſolutam.

Et moti ſunt, quia licet vera ſit concluſio, quod ſi 1
quid donatum eſt, intuitu certæ cauſæ, & cauſa illa non ſequatur, donatio irritetur, & reſtituendum ſit donatum: juxt. not. *in l.* 2. *& in leg. cum ancillam, Cod.* 2
de condict. ob cauſ. et in l. 1. *Cod. de donat. quæ ſub mod.* attamen id jure obtinet, quoties cauſa ea eſt, quæ principaliter, & primario movet donantem, & ſic ſi fuerit cauſa finalis, ſecus autem, ſi fuiſſet impulſiva, ut quia tantum occaſionem præſtitiſſet ad donandum, nec intrinſeca ratio motiva donantis illa extitiſſet; ut quia alioquin etiam fuiſſet donaturus: eſt text. *in l.* 2. §. *fin ff. de donat.* & ibi Gloſſ. Bart. & alii, & Gloſſ. *in dict. l. cum ancillam, in verbo, non ſequuta*, Alber. *in leg. ſi unquam, colum.* 2. *verſ. in contrarium, Cod. de revocand. donat.* Tiraquell: *in tractat. ceſſ. cauſ. limit.* 1. *n.* 1. Cephal. *conſ.* 81. *n.* 8. Rota *deciſ.* 587. *n.* 6. *part.* 1. *re-* 3
cent. hujuſmodi enim cauſa impulſiva donationi adjecta non efficit, quin adhuc donatio ipſa dicatur pura & ſimplex, Oldrad. *conſ.* 5. *n.* 1. Socin. ſenior, *conſ.* 53. *n.* 1. *ad finem, lib.* 1. Bec. *conſ.* 20, *n.* 9. *lib.* 1. Cero *conſ.* 65. *n.* 15. *lib.* 1. Monter. *deciſ. Aragon.* 10. *n.* 15. *et* 27. *et ſeq. lib.* 1. Fontanell. *de pact. nupt. clauſ.* 4. *gloſſ.* 1. *n.* 50. 53. *et* 4
ſeqq. & quod donatum debeatur etiam, ſi talis cauſa impulſiva non verificetur: ut per DD. allegatos.

Quod autem dictum matrimonium contrahendum 5
non fuerit cauſa finalis, ſed tantum impulſiva, deprehendebant DD. quia talis in dubio cenſetur: præſertim cum verbis conditionalibus non fuerit concepta, nec colligi poſſit quod aliter non fuiſset Coſmus donaturus: Bartol. *in dict. l.* 2. §. *fin ff. de donat.* Cephal. *dict. conſ.* 81. *n.* 9. Et in terminis, quod matrimonium contemplatum in donatione, referendum ſit po- 6
tius ad cauſam impulſivam, quam ad finalem dixit, originaliter Oldrad. *dict. conſ.* 5. *n* 1. Dec. *conſ.* 239. *n.* 2. Socin. ſenior, *conſ.* 53. *n.* 2. *verſ. Nec obſtat, lib* 1. Cravet. *conſ.* 86. *n.* 2. *et* 114. *n.* 17. Monter. *de deciſ* 10. *n* 6. Neguſ. Jun. *quæſt.* 501. *n.* 14. qui dicit veriorem & communiorem: Surd. *deciſ.* 312. *n.* 84. Card. Mant. *de tacit. lib.* 13. *tit.* 4. *n.* 11. & in eisdem terminis, Rota *in Romana donationis de Cupis*, 5 *Junii* 1602. *coram bon. mem. Cardin. Pamphilio*, quæ eſt poſt Pic. *ad ſtatut. Urbis, deciſ.* 22. *n.* 8. *et in Inter amnendonationis* 21. *Maji* 1625. *coram R. P. D. meo Buratto.*

Et quoniam hic concurrebat conjunctio ſanguinis, nempe fraternitas inter donantem & donatarium; 7
qua ſanguinis neceſſitudine, tanquam naturali motivo, cenſetur primario motus ad donandum, non autem ex motivo matrimonii, quia hoc eſt accidentale: Dec. *conſ.* 120. *n.* 4. Cephal. *d. conſ.* 81. *n.* 12. Mont. *dict. deciſ.* 10. *n.* 7. *et* 14. *et* 22. Surd. *conſ.* 361. *n.* 15. *et* 16. Neguſ. Jun. *quæſt.* 501. *num.* 2. *et ſeqq.*

Et in Inſtrumento dicitur fieri dictam donationem ſponte, & ob amorem & benevolentiam, quæ inter eos intercedebant, & ob puram, & meram libera-

liberalitatem: quæ verba excludunt donationem fuiſſe aliquo onore & conditione vinculatam, præter eam obligationem injunctam Marco Antonio donatario, ut ſcilicet quolibet menſe præſtationes ſuppeteret Coſmo: & etiam excludunt ipſum donantem alia ratione motum ad donandum, quam ob ſuam liberalitatem: ut per Surd. *d. conſil.* 361. *n.* 17. loquitur de illo verbo; *ſponte*, & de verbis *ob amorem*, *& benevolentiam*: Neguſ. *d. q.* 501. *num.* 13.

9 Quæ eo certiora videbantur, tum quia in proœmio multæ rationes donationis recenſentur, quæ beneficium duntaxat donatarii, non autem donantis reſpiciunt, nempe ut commodius ſe Marcus Antonius ſuſtentare, condencentiorem dotem recipere valeat: & proinde hujuſmodi cauſæ omnino pro impulſivis, & non finalibus ſunt habendæ: Cravet. *dict. conſil.* 85. *num.* 2. Corn. *conſil.* 101. *num.* 2. *verſ. tamen finalis lib.* 1. Dec *conſil.* 238. *num.* 6. Surd. *conſil.* 361. *num.* 19. Cephal. *toties relat. conſil.* 81. *num.* 9. Gabr. *conſil.* 57. *num.* 11. *lib.* 2. Joan. Franciſc. a Ponte *conſil.* 25. *num.* 12. Mont. *dict. deciſion.* 10. *num.* 7. Mantica *de tacit. lib* 3. *titul.* 12. *n.* 39. Quæ propterea etiamſi deficiant, adhuc tamen donatum ſeu relitum debetur: Cornel. *conſil.* 101. *col. ult. lib.* 1. *& conſil.* 45. *colum.* 3. *lib.* 3. Angel. *conſil.* 124. Decius *dict. conſ.* 238. *num.* 6. Caſtill. *de uſu fruct. cap.* 30. *num.* 15. & Surd. *dict. conſil* 861. *n* 19. & in his terminis Gabr. *d. conſ.* 57. *n.* 8. *lib.* 2. & ſequitur Barz. *deciſ. Bononienſ.* 25. *n.* 82.

10 (at line "cit. lib 3.")

11 Tum etiam, quia non fuit contemplatum particulare, & determinatum matrimonium cum certa aliqua muliere, ſed in gignere Matrimonium per ipſum Marcum Antonium contrahendum, quod propterea impulſivæ cauſæ, non autem finali adſcribendum monent in hoc articulo, Monter. *dict. deciſ.* 10. *num.* 11. *& ſeqq.* Fontanell. *de pact. nupt. clauſ.* 4. *gl.* 1. *num.* 16. 17. 18. Molin *de rit. nupt. lib.* 3. *cap.* 12. *num.* 22. *& ſeqq.*

12 Nec obſtare viſum fuit, donationem proceſſiſſe ex favore, & deſiderio agnationis conſervandæ mediante dicto Matrimonio in proœmio inſtrumenti, & ſic dici ob illam cauſam Juxta tradita per Modern. Rom. *diſcept. forenſ. cap.* 924. *nu* 31. qui alios allegat. Quoniam hujuſmodi cauſa non viſa fuit æquipollens, & proportionata, ut Coſmus Frater donaret omnia bona, & ita magis agnationi quam ſibi proſpexerit: ſed urgentius, & congruentius videbatur motivum quod ex fraterno amore & correſpectiva præſtatione facienda ſingulis menſibus eidem Coſmo donnati deſumitur: mentioque illa conſervandæ familiæ appoſita fuit potus ad colorandam donationem, & ne videretur Coſmus ſuper matrimonio mercaturam cum fratre exercere, quam quod revera pius conſulere voluerit nepotibus ex fratre, quam ibi: & ita in puncto reſpondent & affirmant, non obſtante hac ratione conſervandæ agnationis expreſſa, adhuc donationem eſſe puram, & non ob cauſam, Monter. *præ allegat. deciſ* 10. *n.* 10. & melius Rota *dict. Romana donationis de Cupis coram bon. mem. Cardin. Pamphilio*.

13 (at line "huc donationem")

Quod eo magis videtur dicendum in præſenti facti ſpecie, ubi apparet non ſolum conſervationem agnationis, ſed & alias cauſas, & motiva fuiſſe conſiderata a donatore: unde licet ceſſaret hujuſmodi cauſa conſervationis, mediante matrimonio; non propterea reſolveretur donatio, cum aliæ cauſæ verificentur: juxta tradita in propoſito, per Surd. *conſ.* 361. *num.* 30. & Barz *d. deciſ.* 25. *num.* 86. & dixit Rota *in dict. Interamnen donationis coram R. P. D. meo Buratto*.

14 (at line "rata a donatore")

15 Nec obſtant auctoritates in contrarium allegatæ: Quia Roland. *conſil.* 44. *lib.* 4. conſuluit in donatione, in qua erant verba, *ex cauſa Matrimonii futuri*: *& ob cauſam dicti Matrimonii*, ut ibi *num.* 9. conſtabat in illo caſu, quod ſemoto Matrimonio donator non donaſſet: quod ſecus eſt in præſenti; quia dicitur ob merum amorem, & ob liberalitatem; & quia reciproca adeſt obligatio.

16 Molin. *de rit. nupt. lib.* 3. *cap.* 12. loquitur in patre, qui quod cum teneatur dotare, non poteſt præſumi liberalitas: quod ſecus eſt in fratre: ut poſt Jaſon. *conſil.* 161. *num.* 12. diſtinguebat Rota *in dict. Romana de Cupis coram Cardinal. Pamphilio*, & idem Molina admittit diſtinctionem, de qua ſupra, inter Matrimonium in genere; & matrimonium particulare.

Natta *conſil.* 609. conſuluit in caſu, in quo Pater donaverat, ut filius cum quadam Bartholomæa matrimonium contrahere, & ſic certum, & particulare Matrimonium conſideratum fuerat; & in iiſdem terminis, & cauſa loquitur Becc. *conſil.* 20. 17

Nec deciſ. Bononienſ. *de Lupariſ* 10. *Junii* 1612. *coram R. P. D. meo Remboldo*, applicatur. Quia *ibi* nimis efficacia erant verba, quod donatio fiebat ob cauſam omnino matrimonii, & non ob aliam cauſam, & ſunt verba præciſa illius inſtrumenti; & pactum erat expreſſum etiam, quod ſi matrimonium non ſequeretur, donatio eſſet reſoluta. 18

Verumtamen dato etiam ſine veri præjudicio, quod dictum Matrimonium fuerit cauſa finalis, & ſic quod donatio eo non ſequuto reſolvatur, attamen nimis propere, & intempeſtive viſum fuit agi hodie ad illius reſolutionem; quia licet M. Antonius ſexageſimum agat annum, non inde propterea impeditur Matrimonium contrahere, nec ſpe ſuſcipiendæ ex eo prolis omnino deſtitutus eſt. Quamvis enim ex vigore antiquæ legis Papiæ Popeæ ſub Tiberio ampliatæ, ſexagenarii a connubiis contrahendis arcerentur, de qua meminit poſt Senec. Lactant Firm. *de falſ. Relig. lib.* 1. *cap.* 16. Hujusmodi tamen legem ſuſtulit primo Claudius, non quidem Edicto, ut refert Svetonius Tranquill. *in ejus Vit. cap.* 23. ſed Senatus conſulto, prout verbis diſertis, teſtatur Ulpian. *in fragm. tit* 16. *de ſolid. capacit. inter vir. & uxor.* & animadvertunt Lipſ. *ad lib.* 2. *Ann. Corn. Tacit.* & Caſaub. *ad Sveton. dict. cap.* 23. & deinde Severus, teſte Tertulliano *in Apologetico, c.* 4. *verſ. Nonne & nos*; qui *Vaniſſimam* appellavit; & illam demum Juſtinianus, crudeliſſimæ Sanctionis notâ reprehendit, & abrogavit, *in leg. ſancimus, la* 2. *& in leg. ſi libertas, C. de nupt.* ut obſervant Alciat. *diſpunct. lib.* 3. *cap.* 3. Petr. Gregor. *ſyntagmat. Jur. lib.* 9. *cap.* 6. Menochius *de Arbitr. Judicum, caſ.* 89. *n.* 57. Et jure Canonico ſancitum eſt, ſenes etiam decrepitos capaces eſſe matrimonii, ſi nullo alio impedimento præter ſenectutem laborent, ut plenè poſt Theologos, & Canoniſtas explicat Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *diſput.* 92. *nu.* 19. *&* 20. & Sexagenarium non carere facultate generandi teſtatur Ariſtot. *lib.* 5. *de animal. hiſtor. cap.* 14. *& lib.* 7. *polit. cap.* 16. & alii relati per Tiraq. *de legib. connub. in lib.* 6. *n.* 47. & Menoch. *loco præalleg.* 19 20 21 22 23 24 25 26

Quod maximè dicendum videtur in M. Antonio, qui vividæ adhuc eſt valetudinis, & vir conſtantiæ; & propterea, cum adhuc ſpes vigeat, & ipſe poſſit ſatisfacere cauſæ, ob quam prætenditur donatum fuiſſe, non rectè agitur ad donationis reſolutionem, ut in ſimili dixit Rota *in Romana legati* 4. *Maii* 1607. *coram Juſto*. 27

Colonienſis Canonicatus S. Urſulæ, Mercurii 27. Jan. 1627.

Cornm R. P. D. Ulbaldo.

SUMMARIUM:

1 *Beneficium ſi appareat eſſe reſervatum, datur immiſſio vigore ſubrogationis gratioſa, & ad hoc qua requirantur.*

2 *Beneficium reſignatum in Curia, dicitur vacare in Curia, & cadit ſub reſervatione clauſa in corpore Juris.*

3 *Clericatus probatur per litteras patentes Ordinarii.*

4 *Probatio melior dari non poteſt, quam propria confeſſio.*

5 *Poſſeſſio probatur per publicum inſtrumentum adepte poſſeſſionis, & probat ad omnes juris effectus, alio non exiſtente in poſſeſſione.*

6 *Ebrietas non probatur per teſtes dicentes quod aliquis bibebat.*

7 *Sana mentis quilibet præſumitur.*

Pro inſtrumento & illius validitate ſtat præſumptio, ibidem.

8 *Poſſeſſio beneficii dicitur tradita capitulariter, ſi totùm Capitulum fuit intimatum ad interveniendum, licet non omnes vocati intervenerint; Nam totum Jus Capituli remanet in illis, qui interveniunt.*

9 *Ordinariè & non executive per viam immiſſionis eſt procedendum inter habentes parem titulum.*

10 *Contradictor legitimus ad impediendam immiſſionem beneficii quis dicatur.*

11 *Beneficii immiſſio vigore ſubrogationis gratioſæ, non poteſt impediri per exceptiones, quæ reſpiciunt petitorium.*

DECISIO LX.

DOminus Gulielmus Steunuvech. uſque de anno 1617. reſignavit in manibus Papæ Canonicatum Santæ Urſulæ, de quo agitur, ad favorem Domini Gaſparis Pauli, qui, ejuſdem Canonicatus capta poſſeſſione, illum poſtea reſignavit, & ceſſit ad favorem Domini Georgii Pauli Stravii; ſed cum poſtmodum obierit prædictus Gulielmus, fuit de eodem Canonicatu, tamquam per obitum vacante proviſus à Capitulo, vigore precum Imperialium Alexander Simonis, qui cum prætendat ſe eſſe in poſſeſſione, & cauſa fuerit in Rota introducta, dubitatum fuit, an Domin. Georgio eſſet danda immiſſio, vigore ſubrogationis gratioſæ, quam ad partes expedivit, & per quam ſubrogatur in jus & poſſeſſionem tam Gulielmi primi reſignantis, quam Gaſparis ſecundi? Et Domini utraque parte informante affirmative reſponderunt.

1 Quia, quotieſcunque apparet beneficium eſſe reſervatum, datur immiſſio vigore ſubrogationis gratioſæ, juſtificato ſolummodo Clericatu, & poſſeſſione ejus, in cujus locum fuit facta ſubrogatio: Seraphin. *deciſ.* 1426. *n.* 10. Rota *deciſ.* 154. *p.* 1. & *deciſ.* 197. *parte* 2. *in recent.* tenuit Rota *in Cæſarauguſtana Parochialis de Coſſuenda* 13. *Novembr.* 1620. *coram R. P. D. meo Pirovano*, & in aliis.

In caſu autem noſtro, omnia ſupradicta requiſita fuerunt ſufficienter juſtificata; Nam de reſervatione conſtat ex reſignatione facta in Curia in manibus Papæ, tam per Gulielmum quam per Gaſparem; quo caſu beneficium dicitur vacare in Curia; & ideo ca-
2 dit ſub reſervatione clauſa in corpore juris vigore *cap.* 2. *de præbend. in* 6. Rota *deciſ* 1. *n.* 4. *de rerum permutat. in nov.* Puteus *deciſ.* 38. *in fin. n.* 2. *lib.* 2. *in nov.* Pariſ. *de reſignat. lib.* 9. *quæſt.* 14. *num.* 1. & dixit Rota *in dict. Cæſarauguſtana Parochialis*, & antea *in Montis Faliſci Cappellaniæ* 30. *Januarii* 1606. *coram bon. mem. Cardin. Lancellotto*.

De Clericatu vero non dubitatur, & de eo conſtat
3 per litteras patentes Ordinarii: Gloſſ. *in capit. inter quatuor, de Cler. Peregrin.* Rota *deciſ.* 26. *de probat. in antiq.* Rebuffus *in prax.* 1. *parte, in form. liter. cenſur. n.* 22.

De poſſeſſione pariter dubitari non poteſt, tam reſpectu primi, quam ſecundi reſignantis. Nam poſſeſſio dicti Gulielmi probatur ex confeſſione alterius partis in commiſſione Rotali, ubi explicite fatetur pacificam poſſeſſionem Gulielmi de tempore reſigna-
4 tionis, ut *in Summario, num.* 6. quia confeſſione nulla melior poteſt dari probatio: *cap. per tuas, de probationib.* Aymon. *conſil.* 61. *num.* 3. Rota *deciſ.* 98. *n.* 2. *p.* 2. *diverſ.*

Poſſeſſio vero Domini Gaſparis probatur per pu-
5 blicum inſtrumentum adeptæ poſſeſſionis, quod datur *in dict. Summario, num.* 7. & probat poſſeſſionem ad omnes juris effectus alio in poſſeſſione non exiſtente *leg. Tradit.* ubi Bart. *ff. de acquir. poſſeſſ. leg. non idcirco*, ubi Baldus *Cod. de fid. inſtrum.* Rota *diverſ. deciſ.* 202. *nu.* 3. *part.* 1. & *deſ.* 61 *nu.* 1. *p.* 2. Caſſad. *deciſ.* 20. *in fin. de præbend.* Puteus *deciſ.* 310. *n.* 4. *lib.* 1. 2. *nov. impreſſionem*, & fuit dictum *in Auguſtana Hoſpitalis* 21. *Febr.* 1611. *coram bon. mem. D. meo Ubaldo; & ſæpe in aliis.*

Neque viſa fuerunt obſtare ea, quæ fuerunt oppoſita contra ſupradictam reſervationem: & in primis, quod reſignatio Gulielmi eſſet invalida ex de-
6 fectu conſenſus ejuſdem Gulielmi, ſub prætextu, quod fecerit ſupradictam reſignationem dum exiſtebat in ebrietate. Quia Domini reſponderunt, hanc ebrietatem non eſſe aliquando modo probatam, cum teſtes deponant quidem, quod Gulielmus reſignans & Gaſpar reſignatarius biberent, non autem aliquid dicunt circa ebrietatem, & teſtes inſtrumentarii, qui pro hac parte dantur *in Summ. additionali n.* 1. deponunt de contraria, quod dictus Gulielmus, tempore reſignationis, non erat ebrius; quod fuit facta iſta reſignatio libere ſine dolo, & fraude, & quod ipſe erat ſanæ mentis; prout in dubio præſumitur. Mantic. *de conject. ultim. volunt. lib.* 2. *tit.* 5. *n.* 2. prout 7
pariter præſumptio ſtat pro inſtrumento, & illius validitate: Bald. *in leg. quoties, in fin. Cod. de judic.* Rota *deciſ.* 127. *num.* 2. *poſt* 2. *volum. conſil. Farinac.*

Non obſtat, quod poſſeſſio Gaſparis ultimi reſignantis non fuerit capitulariter capta: Tum quia prædictus Georgius fuit, ut dixi, ſubrogatus, tam ad poſſeſſionem Gulielmi, quam Gaſparis, & ſic ſuffi- 8
ceret conſtare de poſſeſſione dicti Gulielmi primi reſignantis: Tum quia licet in tradenda poſſeſſione dicto Gaſpari, non interfuerint niſi Abbatiſſa, & unus Canonicus; tamen fuerint factæ monitiones de ordine Abbatiſſæ ad congregandum capitulum, & fuerint vocati omnes Canonici tunc exiſtentes, hoc videtur ſufficere: Nam ſi vocati noluerunt venire totum jus Capituli remanſit in Abbatiſſa, & Canonico, qui intervenit; & ſic poſſeſſio per eos data Gaſpari, fuit capitulariter capta: Abbas *in cap. cum omnes col. fin. n.* 13. *verſ. Tamen unam diverſitatem de conſtit.* Puteus *deciſ.* 283. *lib.* 3. *in nov.*

Non obſtat quod Alexander habeat parem titulum, 9
vigore precum Imperialium, & ſit in poſſeſſione: unde intret Regula, quod inter habentes parem titu- 10
lum precedendum ſit ordinariè, & non exequutive per viam immiſſionis: Quia cum dictus Alexander non veniat ex eadem vacatione per reſignationem, ſed diverſa per obitum, nec ex eodem fonte, ſcilicet à Sede Apoſtolica, nec habeat ſimilem ſubrogationem, non habetur pro legitimo contradictore ad impediendam immiſſionem, ut fuit ſæpiſſime tentum in Rota: Caputaq. *deciſ.* 319. *part.* 1. & fuit reſolutum *in Pampilonenſ. Parochialis de Arcoz.* 4. *Maji* 1613. *coram bon. mem. Domino meo Ubaldo in Barbaſtren. Prioratus* 11. *Januarii* 1616. *coram Reverendiſſimo Patre Domino Veroſpio, & in Ratisbonenſis Canonicatus* 17. *Novembris* 1617. *coram R. P. D. meo Pirovano*, & in aliis.

Non obſtat defectus publicationis reſignationis juxta formam Conſtitutionis Gregorii XIII. quia iſtud objectum hodie ceſſat ex facto, cum *in Summario Georgii, num.* 5. detur inſtrumentum publicationis; ubi Notarius coram teſtibus aſſerit, fuiſſe adimpleta omnia ſervanda, juxta formam dictæ Conſtitutionis, ultra quod Gratia Georgii capit etiam vacationem ob non publicationem.

Non obſtat exceptio de aſſumptione alterius Ca- 11
nonicatus incompatibilis: Quia incopatibilitas non probatur, & in omnem caſum, tam iſta exceptio, quam alia proxime adducta reſpiciant petitorium, tanquam requirentes altiorem indaginem, non poſſunt impedire immiſſionem, vigore ſupradictæ ſubrogationis gratioſæ: ut dixit Rota *in Jacen. Parochialis* 23. *Junii* 1603. *coram bon. mem. Cardinal. Pamphilio, & in Veronenſ. Canonicatus* 8. *Decembris* 1604. *coram Illuſtriſſimo Cardin. Millino*, relatis per Modern. Bonon. *de acquir. poſſeſſ. quæſt.* 18. *art.* 1. *ſub num.* 29.

Et ita deciſum, &c.

Cordubenſis dimidiæ Portionis, Veneris 11. Februarii 1628.

Coram R. P. D. Duran.

SUMMARIUM.

1 *Purus ſanguine quis præſumitur, dum non probatur contrarium & num.* 7.

2 *Remiſſoria non conceditur ſine fumo, quando materia eſt objectiva.*

3 *Teſtes ſi fuerunt alias examinati, præſumitur facta jam*

jam probatio, quæ melius fieri potuit, ita ut nova facultas probandi præſumatur caluniose petita.

4 *Numerus teſtium ſupra* 40. *de Jure non admittitur.*

5 *Teſtibus alias examinatis ſi fuerit metus incuſſus ab adverſario, præſumitur in eo potentia in futurum. Item ſi penes ſe ſcripturas originales retineat.*

6 *Remiſſoria non datur, ſi illa tendat ad detegendam falſitatem, cujus fumus non datur.*

8 *Examen novum non admittitur, ſuper articulis, ſuper quibus fuerunt jam teſtes examinati.*

9 *Remiſſoria non conceditur, ſi inſurgat præſumptio, quod articuli ſint potius imaginarii, quam veri, & quando dicta præſumptio oriatur.*

10 *Et præſertim denegatur poſt teſtium publicationem, & diſcita teſtificata.*

11 *Teſtibus examinatis ad perpetuam rei memoriam, licet parte non citata, multum Rota defert, ſi fuerunt recepti in tempore non ſuſpecto.*

12 *Mulierem quinquagenariam gignere mirabile eſt, & de rarò contingit.*

13 *Remiſſoria non datur ad probandam rem inveriſimilem, & quaſi impoſſibilem.*

14 *Probationibus per ſcripturas magis ſtandum eſt; quam futuris teſtium depoſitionibus.*

15 *Puritatis, vel impuritatis ſanguinis probatio deſumi non poteſt ex cohabitatione in uno, vel in alio loco ejusdem Civitatis.*

16 *Impuritas ſanguinis probatur ex ſola fama & æſtimatione.*

17 *Articulus eſt irrelevans, ſi tendat ad probandam famam impuritatis, & fuerit jam probata fama in contrarium.*

18 *Fama an præſumatur orta ex materia articulorum, & an hoc caſu ſit ſuſpecta uti originata ex cauſis non probabilibus.*

DECISIO LXI.

CUm contra Dominum Joannem Rubeum de Herrera proviſum Apoſtolicum de dimidia portione in Eccleſia Corduben. fuiſſet in partibus declaratum ei obſtare ſtatutum dictæ Eccleſiæ ſuper puritate ſanguinis, Rota in gradu appellationis revocando ſententiam de partibus, pronunciavit, dictum ſtatutum ei non obſtare; non ſolum, quia habet
1 pro ſe regulam, quod quisque purus præſumatur, dum non probatur contrarium, *ad leg. ab ea parte, ff. de probat.* & in his terminis Mantica *deciſ.* 274. *num.* 1. & Rota *deciſione* 182. *num.* 1. *parte* 1. *recent.* ſed etiam, quia ex probationibus per Judices deputatos a Capitulo Corduben in prima inſtantia & aliis deinde in gradu appellationis in Curia factis, bene, prout de jure requiritur, conſtit eum eſſe ſanguine purum, nullaque labe Judæorum, aut Maurorum infectum; fuit late firmatum *in deciſionibus* 27. *Junii, &* 15. *Decembris* 1625. *coram bonæ memoriæ Hieroſolymitano:* Sed cum hodie commiſſa mihi appellationis cauſa a dicta ſententia Rotali, Capitulum Corduben. inſtaret pro Remiſſoria ad faciendas deſuper novas probationes, dubitavi an illi ſit concedenda? & fuit negative reſolutum.

Et moti fuerunt Domini ex pluribus, quæ Rota paſſim ad denegandam Remiſſoriam attendere con-
2 ſuevit: & *Primo*, quia materia eſt objectiva, in qua ſine fumo Remiſſoria concedi non ſolet: Verall. *deciſ.* 60. 62. *&* 63. *p.* 3. Put. *deciſ.* 18. *de dilat.* Rota *deciſ.* 212. *num.* 5. *&* 6. *part.* 1. *recent.* quæ loquitur in terminis.

3 Secundo, quia in partibus per Judices fuerunt examinati nonaginta teſtes, & ultra; unde præſumitur facta ea probatio, quæ melius fieri poterat, & conſequenter hæc nova facultas probandi præſumitur calumnioſe petita: Cravett. *conſil.* 134. *nu.* 3. Ægid. *deciſ.* 38. *poſt princip.* Verall. *diciſ* 63. *part.* 3. Greg. XV. *deciſ.* 414. *n.* 1.

4 Tertio, quia numerus teſtium examinatorum fuit effrænatus, cum de jure non admittatur examen teſtium ſupra 40. *cap. cum cauſam*, & *ibi* Gloſſ. *verb. effrænatum, de teſtibus: & capilatores, de Cleric. ex comm. miniſtr.*

Quarto, quia datur fumus, quod in aliis axami- 5
nibus in Civitate Corduben fuit incuſſus metus nonnullis teſtibus, qui pro puritate deponebant, & quod ſcripturæ originales non apud Notarium, ſed penes Capitulum cuſtodiebantur, unde detegitur potentia Capituli in futurum: Caputaq. *deciſ.* 30. *n.* 6. *part.* 3.

Quinto & ultimo, quia cum Remiſſoria neceſſario 6
tendat ad detegendam falſitatem & perjurium teſtium, qui ſuper puritate depoſuerunt, etiam ex hoc capite Remiſſoria denegatur: tum quia non datur
fumus falſitatis, tum etiam quia ſtat præſumptio pro 7
puritate, de qua teſtes deponunt: prout in ſimili fuit reſolutum *in Januen. pecuniaria,* 5. *Junii* 1613. *coram bon. mem. Ubaldo.*

Sed illud magis ad denegandam Remiſſoriam apud Dominos urgebat, quod articuli in actis dati, ſuper quibus Remiſſoria petitur, aut ſunt irrelevantes, aut improbabiles, aut demum evidenter calumnioſi, ut ex eorum ſingulari diſcuſſione apparet.

In primo enim articulo ponitur, Joannem eſſe filium Sebaſtiani, & Beatricis: in ſecundo, quod dictus Sebaſtianus fuit filius Didaci & Thereſiæ: & in tertio, quod dicta Beatrix fuit filia Alphonſi, & Iſa-
bellæ: qui articuli in hoc negantur, & fuerunt jam 8
in partibus dati, & ſuper illis examinati per prædictos Judices Capituli teſtes, circiter octoginta, & conſequenter fruſtra ſuper eiſdem petitur novum examen: Caputaq. *deciſ.* 66. *part.* 3.

In eo vero, quod dicti articuli ulterius continent, dictam Thereſiam Aviam Joannis paternam fuiſſe cognominatam de Palma, & Iſabellam Aviam ejusdem maternam fuiſſe cognominatam de Corduba, non carent ſuſpicione calumniæ: cum enim in articulis de partibus fuerit poſitum & probatum, Tereſiam fuiſſe cognominatam de Soria, & Navarrette, Iſabellam vero de Morales, & ſic aliter circa idem quam
in novis articulis, inde inſurgit præſumptio, articu- 9
lo novos eſſe potius imaginarios, quam veros; ut propterea Remiſſoria non ſit danda: prout in ſimili Gregor. XV. *deciſ.* 211. *n.* 4. *&* 5. ubi Additio. Et tanto magis poſt teſtium publicationem & deſciſſa teſtificata: *cap. fraternitatis, & cap. intimavit, de te-*
ſtibus Autb. & qui ſemel, C. de probat. Farinac. *de te-* 10
ſtibus, quæſt. 73. *num.* 68. Gregorius XV. *deciſione* 497. *&* 583. *num.* 1.

Quartus articulus, qui continet, dictam Iſabellam fuiſſe filiam Joannis Gonzalez, ultra quod detegitur ſuſpectus ex diſpoſitione teſtium examinatorum de anno 1604. qui deponunt, eam fuiſſe Michaelis de
Morales: quibus teſtibus, quamvis examinatis ad per- 11
petuam rei memoriam, & parte non citata, multum detulit Rota, *in deciſionibus coram bonæ memoriæ Patriarcba:* ex quo fuerunt recepti in tempore non ſuſpecto adhuc dictis teſtibus circumſcriptis, hic articulus non ſolum inveriſimilis eſt, ſed etiam improbabilis videtur: quandoquidem prædictus Joannes Gonzales erat jam defunctus, quando de anno 1486. fuit de hæreſi condemnatus, ut legitur in inſcriptione *babitelli* à Capitulo compulſati. Unde ſi dicta Iſabella fuiſſet ejus filia, haberet hodie, ſi viveret circiter 150. annos, & Beatrix filia Iſabellæ, & mater Joannis, quæ adhuc vivit, & non excedit annos octoginta, ut dicunt teſtes, qui illam in infantili ætate cognoverunt, haberet ad minus centum annos, & eſſet genita in quinquageſimo anno ætatis prædictæ Iſabellæ ejus matris; & tamen,
mulierem quinquagenariam gignere, pro re mirabili 12
& de rarò contingentibus tradit textus *in leg. ſi major,*
C. de legit. bæred. Tiraq. *de leg. connub. lib.* 2. *n.* 22. Ad pro- 13
bandum autem rem inveriſimilem, & quaſi impoſſibilem, Remiſſoria non datur: Imol. *in cap. quia veriſimile, ſub n.* 1. *verſ. quandoque eſt tanta, &c.* ubi etiam Abb. *n* 2. *verſ. quandoque eſt veriſimilitudo maxima, &c. Extr. de præſumpt.* Greg. XV. *dec.* 414. *n.* 3. *cum ſeqq.*

Quintus articulus, in quo habetur, quod Didacus Fernandez avus Joannis paternus, fuit filius Gundiſalvi de Rubeo; ſimiliter viſus fuit Dominis ſuſpectus & inveriſimilis, quia teſtibus & fide Inquiſitorum Corduben. necnon ex quodam inſtrumento publico antiquo, de quibus *in ſummario Joannis, nu.* 10.

clare

clare apparet, dictum Didacum fuiſſe alium Matthæi Rubei; prout etiam fuit firmatum *in utraque*
14 *deciſione bonæ memoriæ Manzanedi*. Quibus probationibus, ut per ſcripturas, ſine dubio magis ſtandum eſt, quam futuris teſtium Capitali depoſitionibus: Gloſſ. *in cap.* 1. *verb. in ſcriptis de cenſ in* 6. Rota *deciſ.* 582. *n.* 6. *part.* 1. *recent.* & fuit millies deciſum.

Et hinc etiam emanat irrelevantia ſexti articuli continentis, quod prædictus Gundiſalvus erat Judæus: quia, eſto quod fuerit talis, non relevaret, cum Joannes ab eo non deſcedat. Prout etiam, ex eadem ratione, eſt irrelevans ſeptimus articulus, in quo ponitur, quod Joannes Gonzalez fuit hæreticus; quia, ut ſupra dictum eſt, Iſabella avia Joannis materna, non fuit ejus filia, ſed Michaelis.

Octavus articulus, quia continet hæreſes Alphonſi de Herrera, Ferdinandi Lopez, Thereſiæ Diaz, & Catharinæ Sanchez, & quod eorum habitelli, vulgo *Benedictini*, qui hodie pro Roſtris habentur in Clauſtris Eccleſiæ Corduben. ſimiliter non relevant: quia dato, quod prædicti fuerint tales, & ut prætenditur ideo condemnati, dum non ponitur ex quo capite, & in quo gradu Joannem attingant, eum non afficiunt.

Neque obſtat prætenſio, quod dictus Alphonſus fuerit Avus maternus Ioannis, quia, quamvis ejus Avus maternus nuncuparetur etiam Alphonſus de Herrera, tamen conſtat, quod non eſt idem; ſed alius ab eo, de quo cantat articulus. Ille enim fuit condemnatus & combuſtus de anno 1486. & ſic ab annis 242. & præterea erat penitus oculis orbatus; ut legitur in inſcriptione habitelli à Capitulo compulſati: Alphonſus vero avus Maternus Ioannis vivebat 40. abhinc annis, quem cognoverunt teſtes, qui ulterius deponunt, eum fuiſſe ſani viſus.

Nonus articulus cantat habitationem familiæ Ioannis fuiſſe in via aurificum Civitatis Corduben. qui ideo detegitur Inſpectus, ex quo teſtes Capituli deponunt, parentes Ioannis habitaſſe in via *del Bata-*
15 *nero*: & in omnem caſum non relevat, quia ex habitatione in uno, vel alio loco ejuſdem Civitatis, deſumi non poteſt nec minima probatio puritatis, vel impuritatis ſanguinis: ut ſæpius fuit reſolutum Mantica *deciſ* 274. *n.* 9

16 Decimus & ultimus articulus, qui tendit ad probandam famam impuritatis, quæ (ut contenditur) probatur ex ſola fama & æſtimatione; juxta Gloſſ. *in leg.* 1. *ff de probat* Marſ. *in leg. de minore*, §. *plurimum*, *n.* 88. *ff. de quæſt* Avendan. *in ſuo Dictionario*, *verbo Judices*, & Ioannes Guttierrez *practic. quæſt. civil. lib.* 3.
17 *quæſt.* 14. *n.* 17. redditur irrelevans, ex quo fuit probata fama in contrarium; ut in his terminis dixit Rota *deciſ.* 494 *n.* 10. & *ſeq part.* 1. *recent.* & alibi ſæpius.

18 Et tanto magis, quia fama, de qua in dicto articulo, quando probaretur, præſumeretur orta ex materia prædictorum articulorum, quæ ideo eſſet etiam ſuſpecta, uti originata ex cauſis non probabilibus: Bald. *in leg. diffamari*, *n.* 2. & 3. *C. de ingen. manuiſſ.* Alexand. *conſil.* 72. *n.* 13. *in fin. l.* 1. & in puncto famæ ſuper impuritate, Mantic. *d. deciſ.* 27. *n.* 9.

Neque obſtat, quod dicebatur, teſtes de partibus non fuiſſe examinatos ad inſtantiam Capituli, ſed Ioannis: quia imo fuerunt examinati ex officio à Iudicibus deputatis à Capitulo, qui, ut videre eſt in depoſitionibus, fuerunt diligentiſſimi inquiſitores. Ex quibus Domini unanimi conſenſu denegarunt Remiſſoriam.

Et ita utraque parte informante, &c.

Romana Succeſſionis, Veneris 19. Januarii 1629.

Coram R. P. D. Durano.

SUMMARIUM.

1 *Judicis recuſatio fieri non poteſt à procuratore non habete ad id ſpeciale mondatum.*

2 *Judicis recuſatio fieri non poteſt poſt litem conteſtatam, niſi probetur nova cauſa recuſationis.*

3 *Teſtamentum primum tollitur ipſo jure per ſecundum.*

4 *Immiſſio debetur hæredi ſcripto, vigore* leg. fin. C. de edict. Div. Adr. tollen. *exhibenti teſtamentum in forma probanti non vitiatum.*

5 *Immiſſio, ut concedatur vigore* leg. fin. C. de edict. Div. Adr. tollen. *ſufficit, quod hæres exhibeat teſtamenti exemplum in forma publica à Notario traditum.*

6 *Recognitio manus Teſtatoris non eſt neceſſaria, quando agitur de teſtamento nuncupativo conſignato & clauſo per Teſtatorem, coram Notario & Teſtibus, qui ſe ſubſcripſerunt.*

7 *Teſtamentum primum, à quo Teſtator velle recedere dixit, niſi in ſecundo certa verba appoſuerit, non dicitur ſublatum per ſecundum, in quo talia verba non legantur.*

Decla ut n. 8.

9 *Sanæ mentis eſſe naturale eſt.*

10 *Inſanum eſſe, eſt accidentale.*

11 *Demens nemo præſumitur.*

12 *Dementia Teſtatoris eſt probanda de tempore teſtamenti, ut illud reddatur nullum, & n.* 20.

13 *Sanæ mentis Teſtatorem fuiſſe oſtendit ipſum teſtamentum rite & recte conditum.*

14 *Sana mens arguitur ex ordinata ſcripturæ compoſitione; prout è contra ex inordinata præſumitur dementia.*

15 *Sana mens Teſtatoris arguitur ex inſtitutione hæredum ab inteſtato venientium.*

16 *Mens ſana arguitur ex Sacramentorum ſuſceptione.*

17 *Sacramentorum ſuſceptio non niſi hominibus ſanæ mentis convenit, & permittitur.*

18 *Sanæ mentis præſumptio in Teſtatore deducitur ex eo, quod ipſe teſtamentum ſubſcripſerit, & teſtes intervenerint.*

19 *Teſtibus habentibus intereſſe in primo teſtamento fides minuitur, ſi deponant de ſupervenienti dementia Teſtatoris, ad effectum annullandi ſecundum teſtamentum revocatorium primi.*

21 *Teſtes deponentes de dementia, etiam non interrogati, debent adducere rationem eorum diſpoſitionis.*

22 *Memoriæ imbecillitas non infert defectum intellectus. Præſertim in infirmo, n.* 23.

24 *Dementia Teſtatoris non probatur ex rumoribus de illo factis, ſi poſt illos rite, & recte fuit teſtatus, & antea erat ſanæ mentis.*

25 *Viri ſanæ mentis, licet aliqua faciant de tempore teſtamenti ſanæ menti non convenientia, non tamen inſani reputantur; dum ſuſpicio furoris ex aliis cauſata amoventur, & plura exempla referuntur, numeris ſequentibus,*

26 *Pater exhærendas filios ſuos ſine cauſa, rem quaſi furioſi facere dicitur.*

27 *Teſtamentum, in quo filius ſine cauſa exhæredatur, mero jure tenet, cum opus ſit illud reſcindi per querelam inofficioſi.*

28 *Teſtamentum furioſi eſt nullum ipſo jure.*

20 *Teſtamenta plura referuntur, quæ valida fuerunt reputata, licet in eis diſpoſita veris ſanæ mentis non convenirent.*

30 *Demens omnino, & in furore confirmatus, licet ordinate teſtetur, adhuc ejus teſtamentum eſt nullum.*

31 *Demens, licet faciat aliquos actus ſapienti convenientes, non deſinit eſſe demens.*

32 *Infirmus non reputatur ſanus ex eo, quod faciat aliquos actus ſanis convenientes.*

33 *Dementia arguitur ex datione curatoris.*

Declara ut num. 34.

35 *Contradictor legitimus dicitur, qui venit ex primo teſtamento, ad impediendam immiſſionem hæredis in ſecundo inſtituti, agentis ex remedio*, leg. fin. C. de edict. div. Adr. tollen.

Declara ut num. 36.

DECISIO LXII.

JOannes Maria Vertema duo condidit teſtamenta: in primo Venerabilem Archiconfraternitatem Sanctiſſimi Crucifixi de Urbe: in ſecundo, Franciſcum Catharinam, & Cæciliam de Vertimis hæredes inſtituit.

Cum

Cum autem Archiconfraternitas, mortuo teſtatore, vigore primi teſtamenti, bonorum hæreditariorum poſſeſſionem occupaſſet; orta lite inter eam & dictas fœminas, (Franciſcus enim nunquam fuit in cauſa) Judex cauſarum dictæ Archiconfraternitatis pronunciavit, dictas Catharinam & Cæciliam eſſe immittendas pro duabus ex tribus partibus, ex ſecundo teſtamento.

Sed cum habitus fuerit recurſus ad Illuſtriſſimum Cardinalem Protectorem, qui me in Judicem deputavit; Dubitavi hodie in Rota de viribus dictæ ſententiæ: Et Domini eſſe confirmandam reſolverunt.

Quia de validitate non eſt dubitandum: Nam ultra quod Illuſtriſſimus Cardinalis in ſuis facultatibus poteſt procedere, nullis etiam ſervatis terminis ſubſtantialibus, fuerunt nihilominus ſervata omnia requiſita, de quibus per Caputaq. *dec.* 260. *p.* 2. & recuſatio Judi-
1 cis fuit facta per procuratorem non habentem ad id ſpeciale mandatum, ad recuſandum, de Jure requiſitum: ad *l. non ſolum* §. *fin. ff. de procurat.* Rebuff. *de recuſat. art.* 1. *gloſſ.* 1. *num.* 2. Pariſ. *conſ.* 31. *n.* 102. *lib.* 1. Capu-
2 taq. *dec.* 168. *p.* 1. Rota apud Gregorium XV. *dec.* 368. *num.* 1. & non fuit propoſita in tempore, ſed poſt litem conteſtatam, quæ propterea non afficit, cum non probetur novam cauſam ſuperveniſſe: *l. apertiſſime in principio*, *C. de jud. c. inter Monaſterium*, *de ſent. & re jud.* Covarr. *pract. q. c.* 26. *num.* 1. *in fin.* & Rota *dec.* 2. *num.* 2. *p.* 2. *diverſ.*

3 De juſtitia ſimiliter viſum fuit conſtare: quia cum per dictum ſecundum teſtamentum, primum ipſo jure ſublatum fuerit, §. *poſteriorem*, *Inſtit. quibus mod. te-*
4 *ſtam. infirm. cum vulgatis.* Et illud productum fuerit in forma probante, non vitiatum, & citatis hæredibus in eo inſtitutis, debetur immiſſio ex *l. fin. C. de edict. Div. Adrian. tollen.* Menoch. *de adipiſc. remed.* 4. *n* 368. late Pereg. *de fideic. art.* 48. *per tot.* & Rota apud Gregorium XV. *dec.* 206. *n.* 1. & alibi ſæpius.

Nec relevat, quod in actis non fuerit productum
5 originale ſeu matrix dicti ſecundi teſtamenti, juxta requiſita *d. l. finalis*: quia ſufficit, quod productum fuerit exemplum, in publicam formam redactum, & traditum a Notario rogatu; Jaſ. *in d. l. finali: ſub n.* 4. ubi Zuccard. *n.* 92. *verſ. ſed nihilominus*, Menoch. *d. remedio* 4. *n.* 654. & ita obſervat Rota, ut teſtatur Verall. *dec.* 35. *n.* 1. *p* 2. *& in Peruſina hæreditatis* 28. *Novembris* 1616. *coram bonæ memoriæ Buratto*, & noviſſime *in Romana hæreditatis de Arigoniis* 23. *Januarii* 1627. *coram Domino meo Virili.*

6 Minus relevat, quod non fuerit recognita ſubſcriptio teſtatoris; quia verſamur in teſtamento nuncupativo, quod redditur certum, eo ipſo, quod fuit per teſtatorem conſignatum & a Notario clauſum, & Notarius a tergo illius, rogitum conſignationis coram ſeptem teſtibus adnotavit, & ibidem teſtatur, ac teſtes prædicti etiam ſe ſubſcripſerunt. Unde non eſt opus alia recognitione: Bart. *in leg.* 2. *num.* 5. *verſ. tunc ſi Tabellio*, *ff. quemadmod. teſt. aper.* Paul. de Caſtr. *conſ.* 93. *lib.* 1. Rota *dec.* 752. *n.* 6. *&* 7. *p.* 1 *diverſ. & in d. Romana hæreditatis coram Domino meo Virili*, *& in eadem* 28. *Junii* 1627. *coram eodem.*

7 Non obſtat etiam, quod in primo teſtamento, in quo Archiconfraternitas fuit hæres inſtituta, adſit clauſula derogatoria poſterioris voluntatis, niſi in ea deſcriberentur hæc formalia verba: *Ave Maria gratia plena*, *&c.* quæ in dicto ſecundo teſtamento non inveniuntur deſcripta, quo caſu non cenſetur primum per poſterius revocatum: ad *leg. ſi quis in principio teſtamenti*, & ibi communiter Doctores *ff. de leg* 3. Jaſon. *in leg. ſi mihi & tibi*, §. *in legatis*, *num.* 11. *ff. de legat.* 1. Corn. *conſil.* 86. *num.* 7. *volum.* 3. Alexand. *conſil.* 134. *num.* 1. *lib.* 1. Cæſar de Graſſis *deciſione* 1. *numero primo*, *& ſecundo*, *teſtamen.*

8 Quia fuit bene reſponſum, quod in dicto ſecundo teſtamento adeſt ſufficiens derogatio, & ex quo teſtator in eo dixit, quod valere debeat, non obſtante quovis alio teſtamento, habente clauſulam derogatoriam, ſubdens, *Sotto qual ſi voglia parole derogatorie de quali non mi ricordo; ma ſe mi ricordaſſi adeſſo de verbo ad verbum lo direi*: ut tradunt Bart. *in dict. leg ſi quis in principio teſtamenti*, *n.* 8. Clar. *in* §. *teſtamentum*, *quæſt.* 99. *verſ. ſed quæro*: Natt. *conſ.* 639. *num.* 9. *lib.* 3. Modern. Roman. *diſcept.* 48. *nu.* 22. *& ſequentibus*. Hieronym. a Laurentiis *deciſ. Avenionen* 81. *num* 3. Et in puncto, quod per verba illa, *Sotto qual ſi voglia parole derogatorie*, ſit ſufficienter derogatum cuicunque clauſulæ derogatoriæ, etiam continenti dicta verba, *Ave Maria*: dixit Rota *dec.* 721. *n.* 3. *p.* 2. *recent.* *& in Romana legati* 9. *Junii* 1578. *coram Bubalo.*

Non etiam obſtare viſa fuit prætenſa teſtatoris dementia de tempore ſecundi teſtamenti, in qua fiebat principale fundamentum pro parte Archiconfraternita- 9
tis. Quia cum naturale ſit, quemlibet eſſe mentis compotem; furioſum vero, & inſanum, accidentale; ut dixit Bald. *in leg. nec Codicillos*, *C. de Codicill.* ubi 10
etiam Gloſſ. Bart. & alii; præſumptio ſtat contra dementiam, *cap. fin. de ſucceſſ. ab inteſtat.* Propterea ad 11
probandam dementiam, præſertim in Joanne Maria teſtatore, qui non ſolum pro ſe habet ſanæ mentis præſumptionem, ſed in præcedenti tempore vitæ ſuæ talis probatur, efficacioribus, & urgentioribus probatio-
nibus de tempore conditi teſtamenti opus eſt, ita ut 12
non ſufficiat, quod aliqua alia die probetur furioſus: ut late Bart. *in leg.* 2. *num.* 3. *verſ. ſed quid ff. de bon. poſſeſſ. fur.* Alex. *conſ.* 85. *num.* 7. *verſ. & illud recte*, *lib.* 2. Roder. Suar. *alleg.* 1. *per totam.* Magon. *deciſ. Florentin.* 97. *num.* 13.

Et tanto magis, quia cum his concurrit, quod om-
nia in dicto ſecundo teſtamento deſcripta, rite, & or- 13
dinate compoſita reperiuntur: debiti autem ordinis obſervantia, & recta ſcripturæ compoſitio, mentis inte- 14
gritatem adnotant; ſicut inordinario defectum: *c.* 1. §. *ſi vero*, *de Cler ægrot. in* 6. *cap. filii*, *de hæretic. eod. libr. c. legitimus*, 93. *diſtinct.* Joannes Andr. *in cap. cum dilectus*, *de ſucceſſ. ab inteſt.* Alex. *in dict. leg. furioſum*, *Cod. qui teſtam. facere poſſ.* Hond. *conſ.* 78. *n.* 60 *lib.* 2. Tiraquell. *de leg. connub. gloſſ.* 1. *part.* 11. *num.* 7. Mant. *de conject. ult. volunt. libro* 2. *tit.* 5. *num.* 13. & Anton. Gram. *dec.* 262. *num.* 2.

Et præterea, nulla major eſt ſanæ mentis conjectu-
ra, quam illa, quæ deſumitur ex qualitate teſtamen- 15
tariæ diſpoſitionis Joannis Mariæ, qui inſtituit hæredes dictas fœminas ſibi ſanguine proximiores, & quibus circumſcripto teſtamento a lege deferebant ejus hæreditas; & legata pia fecit, qualia ipſius teſtatoris qualitati, & cuilibet prudenti viro conveniebatur: Suarez *dict allegat.* 1. *num.* 2. *&* 10. Honded. *dict. conſil.* 78 *numero* 61. *lib.* 2. Mantic. *ubi ſupra*, *num.* 7. Afflict. *deciſ.* 43. *num.* 5. Joſeph Ludov. *deciſ. Peruſ.* 1. *num.* 9 Gram. *deciſ.* 73. *circa fin.* & Rota *deciſ.* 129. *n.* 15. *par.* 2. *diverſorum.*

His accedunt fides Parochorum, quibus in hoc mul-
tum deferri debet, atteſtantium, quod Joannes Ma- 16
ria in ultima infirmitate, in qua fecit teſtamentum, & ex qua dementiam ortam fuiſſe prætenditur, bis peccata ſua, cum ſana memoria, ſenſu perfecto, & animi dolore confeſſus fuit, & ſacram Euchariſtiam ſuſcepit. Horum enim Sacramentorum ſuſceptio non
niſi hominibus ſanæ mentis convenit, & permittitur: 17
ut late Surd. *conſil.* 89. *per tot.* Quæ ideo plurimum confert ad mentis integritatem præſumendam: Menochius *præſumpt.* 45. *num.* 21. *lib.* 6. Rota *deciſ.* 384. *n.* 4. *part.* 1. *recent.* *& in Romana hæreditatis de Gracchis* 5. *Decembr.* 1618. *coram bon. memoriæ Remboldo.* Adminiculantur etiam atteſtationes Reverendiſſimi Epiſcopi, Vicesgerentis Illuſtriſſimi Cardinalis Vicarii, & aliorum quatuor Sacerdotum, qui circa tempus conditi ſecundi teſtamenti, Joannem Mariam perſonaliter viſitarunt, & eum ſani judicii, ut dicunt, reperierunt. Et tandem ſubſcriptiones ipſiuſmet teſta-
toris, & ſeptem teſtium, non parum faciunt, quia 18
teſtator mentis expers non facile ſubſcripſiſſet, & teſtes ſubſcribere recuſaſſent.

Unde non obſtant teſtes de dementia deponentes.
Quia ultra quod quidam ſunt aliqualiter intereſſati, 19
quia aut ſunt legatarii ex primo teſtamento, aut alias eorum intereſt, ut illud ſuſtineatur, quorum fides propterea ſaltem diminuitur, *ad l. omnibus*, *C. de teſt.* In primis non concludunt de dementia, de tempore conditi ſecundi teſtamenti, de quo tempore, maxime ſu-
pradictis attentis, illam determinate concludere de- 20
bent: juxta text. *in l.* 2. *& l. qui teſtamenta*, §. *quæcunque*, *verſ.*

verſ. nec furioſus, *ff. de teſtam.* & tradunt Doctores, *in d. l. furioſum*. Corn. *conſ.* 261. *n.* 22. *lib.* 4. Ant. Gram. *d. dec.* 262. *n.* 2. & Rota *d. dec.* 384. *n.* 10. *p.* 1. *recent.*

21 Præterea non reddunt convenientem rationem ſui dicti, quam tamen in hoc caſu, etiam non interrogati exprimere debent. Cum enim dementia cognoſcatur per inquiſitionem quandam, quæ ſe animo non offert, niſi per multa & diverſa media, circa quæ teſtes de facili poſſunt errare; ideo eis non creditur, niſi cauſam ſui dicti etiam non interrogati, faciant manifeſtam: Bald. *in leg. ſolum*, *Cod. de teſtibus*. Innocent. *in cap. cum cauſam*, *de teſtibus*, Fulgoſ. & Caſtr. *in dict. leg. furioſum*, ubi Jaſ. *n* 6. Soc. *conſ.* 42. *n.* 4. *lib* 1. Surd. *dict. conſ.* 89. *n.* 4. Boer *dec.* 23. *nu* 41. Magon. *d. dec.* 97. *n.* 5. Rota *in d. dec.* 384. *n.* 7.

22 Non obſtat, quod aliqui teſtes reddant rationem dementiæ: quia viderunt Joannem Mariam memoria deſtitutum, & facientem ſtrepita, & alia more dementium. Quia memoriæ imbecillitas non infert intellectus defectum: Menoch. *dict. præſumpt.* 45. *nu.* 31. & Rota *dict. deciſ.* 384. *nu.* 5. præſertim in Joanne Ma-

23 ria corporis infirmitate oppreſſo, juxta textum optimum *in l. hac conſultiſſima*, *§. at cum humana fragilitas*, *C. qui teſtam. facere poſſ.*

24 Quod vero fecerit ſtrepita, & alia hujuſmodi, ſimiliter non concludit dementiam continuatam, & confirmatam, & ſic eum non fuiſſe in poteſtate mentis de tempore conditi teſtamenti, ſtante ut dictum eſt, quod antea communi exiſtimatione ſani conſilii reputabatur, & teſtamentum condidit recte, & ordinate compoſitum, & ejus diſpoſitionis qualitas convenit homini perfectæ mentis, & quod poſt prædicta ſtrepita, ex teſtium depoſitione, ſanus mente repertus fuit a Parochis, quibus fuit peccata confeſſus, necnon Reverendiſſimo Domino Vices gerente, & aliis Sacerdotibus ſupradictis: Quandoque enim ſani

25 intellectus Viri aliqua ex accidenti faciunt a ſana mente aliena, etiam tempore conditi teſtamenti; & ſic in fortioribus terminis, & tamen non ideo ſemper de Jure furorem ſuperveniſſe præſumitur, nec inſani reputantur, quoad teſtamenti activam factionem, modo ex aliis ſuſpicio furoris inde cauſata amoveatur.

26 Prout Pater, qui filios ſuos ſine cauſa exhæredat,

27 merito rem quaſi furioſi facere dicitur: *l.* 1. *&* 2. *ff. de inoff. teſtam.* & tamen ejus teſtamentum mero jure tenet, cum opus ſit illud reſcindi per querelam inofficioſi: *l. ſi non mortis*, *§. ſi quis*, *& toto tit. ff. eodem*.

28 Cum tamen teſtamentum furioſi ſit ipſo jure nullum: *d. l.* 2. *& leg. filius familias*, *ff. de teſtam. & d. l. furioſum*, *C. qui teſtam. fac. poſſ.*

29 Ille etiam teſtator, qui apud Juriſconſultum *in leg. quidam in ſuo*, *ff. de condit. inſt.* juſſit oſſa ſua projici in Tyberim, rem furioſi juſſit, ut *ibi* textus dicit; & tamen ejus teſtamentum valuit.

Sicut valuit teſtamentum illius mulieris, quæ *in l. fin. ff. de aur. & argent. legat.* juſſit ſe ſepeliri cum quibusdam ornamentis, quæ ipſa ad ſe ſepeliendam fecerat ex Smaragdis & Margaritis.

Et facit bonus textus *in leg. ſervo alieno*, *§ fin. ff. de legat. primo*. Et quod refert Pariſ. *conſ.* 88 *n.* 65. *vol.* 3. de teſtamento illius, qui peccata ſua non confitebatur: Et Corn. *conſ.* 219. *in fin. vol.* 1. de teſtamento alterius, qui miſſam non audiebat, & cum dives eſſet, legata pro anima ſua non reliquit. Et ſic intelligit Roder. Suar. *ubi ſupra*.

Et quod refert Valerius Maximus de teſtamento dotis bene ordinato, quod Senatus Romanus validum declaravit, quod ſcilicet furioſus ille non erat in continuo & confirmato furore, ſed habens dilucida intervalla, ita ut ex bene ordinata diſpoſitione judicatus fuerit in ſanitatis intervallo eſſe de tempore facti teſtamenti.

30 Prout etiam ſic intelligenda eſt deciſio *in dict. Romana hæreditatis de Gracch. verſ. tum etiam*; Quandoquidem, qui prorſus demens eſt, & in furore confirmatus; ſi de facto teſtetur, quamvis ordinate, ſemper ejus teſtamentum nullum eſt: Roder. Suar. & Mantic. *ubi ſupra* Menoch. *d. præſumpt.* 45. *num.* 88. Siquidem tunc optima compoſitio non a perſona, ſed caſu magis facta creditur: argumento optimi textus *in l. fin. ff. de adminiſt. tutor.* Non enim propterea deſinit eſſe furioſus, quamvis faciat aliquos actus Sapientis, ut dicit Rom. poſt Gloſſ. *in leg. filium emancipatum*, *n.* 3. *ff. de acquirend. hæred.* Zabarell. *conſ.* 57. *vol.* 2. Corn. *conſ.* 69. *vol.* 1. & Menoch. *conſ.* 82. *n.* 284. 31

Ut in ſimili infirmus, etſi aliquos faciat actus, qui ſanitatem arguunt, tamen non eſt ſanus: Præpoſit. *in c. Dilectus*, *extra*, *de ſponſ.* Corſet. *ſing.* 368. *verb. teſtamentum*, ubi meminit illius egregiæ ſententiæ, quam dixiſſe quemdam fatuum Pariſienſem, multi alii etiam referunt. 32

Non etiam obſtare dixerunt Domini, quod Joanni Mariæ, uti inſano, fuerit datus Curator ante dictum teſtamentum, de quo agitur, quæ Curatoris datio dementiam arguit: Alex. *d. conſ.* 85. *n.* 9. *lib.* 2. Bertrand. *conſ.* 48. *n.* 23. *vol.* 1. *p.* 2. Surd. *d. conſ.* 86. *n.* 19. & Mantic. *ubi ſupra*, *n.* 15. Quia quidquid ſit, an dicti Curatoris datio fuerit facta cauſa cognita, & an fuerit ad hoc procurata, ut videtur ab habentibus pinguius intereſſe ex primo teſtamento, illa ſimiliter non concludit dementiam ad effectum, de quo agitur, ut in puncto Joan. Faber *in §. præterea*, & *ibi* Aretin. *Inſtit. quibus non eſt permiſſ. facere teſtam.* Jaſ. *in d. leg. furioſum*, *ſub n.* 2. *verſ. tertio ſingulariter limita.* Boer. *dict. deciſ.* 23. *num.* 79 & Rota *in dict. Romana hæreditatis de Gracchis*; & in omnem caſum in conflictu probationum, Dominis ex ſupradictis viſum fuit, probationem ſanæ mentis de tempore conditi ſecundi teſtamenti præponderare. 33 34

Tandem non obſtat, quod Archiconfraternitas, quæ venit ex alio teſtamento, & ſic ex pari titulo, & poſſidet, ſit legitima contradictrix ad impediendam immiſſionem *ex dict. leg. fin.* Bar. *ibi ſub nu.* 21. *verſ. aut compareat*, & Zuccard. *num.* 374. Menoc. *de adipiſc. dict. remed.* 40. *num.* 565. Pereg. *de fideicomm. art.* 48. *num.* 40. Mohed. *dec.* 13. *ut lit. penden.* & Caputaq. *dec.* 392. *part.* 1. & Rota *in Reatina hæreditatis* 4. *Junii* 1599. *coram Juſto*. 35

Quia eſt verum, ad effectum, ut non ſit procedendum ex dicto remedio executive, & ſummarie, ut loquuntur Doctores, & deciſiones *ſupra* allegatæ. Domini autem, quamvis dixerint ſententiam eſſe confirmandam, dixerunt tamen procedendum eſſe via ordinaria.

Et ita deciſum utraque, &c.

Florentina Oratorii, Lunæ 18. Martii 1630.

Coram R. P. D. Queipo.

SUMMARIUM.

1 *Ulterius de familia poteſt bona, & jura fideicommiſſo ſubjecta, extraneo hæredi relinquere.*
2 *Filiationis probatio quando ſit inſufficiens.*
3 *Filius natus ex uxore etiam adultera, cenſetur mariti.*
4 *Et iſta eſt præſumptio juris tantum.*
5 *Infirmitas, vel ſenectus, vel abſentia, aut alia ſimilis impoſſibilitas acceſſus ad uxorem, faciunt ceſſare præſumptionem, quod filius ſit mariti.*
6 *Hæres, licet poſſit impugnare factum defuncti, tamen rectius agit, ſi illius voluntati obtemperet.*
7 *Cauſæ plures quando aſſignantur, ſufficit unam eſſe veram, ut ex illa diſpoſitio ſuſtineatur.*
8 *Defuncti factum non poteſt hæres impugnare.*
9 *Hæres hæredis dicitur etiam hæres primi teſtatoris.*
10 *Defuncti factum poteſt impugnare ex actu, cui ipſe dumtaxat conſenſit, non autem ad ejus obſervationem ſe obligavit.*
11 *Defuncti factum poteſt impugnari, reſpectu juris ſupervenientis poſt dictum factum.*
12 *Hæres ſuccedens jure proprio, & non hæreditario, poteſt factum defuncti impugnare: & num.* 13.

DECISIO LXIII.

Antonius ſenior de Puccis anno 1464. in Eccleſia Sanctiſſimæ Annuntiatæ Civitatis Florentiæ ex fundatione & dotatione Jus Patronatus ſibi, & ſuis deſcendentibus maſculis per lineam maſculinam acquiſivit

acquiſivit in Cappella, ſeu Oratorio Sancti Sebaſtiani
inibi exiſtenti, ex quo Antonius ultimus deſcendens,
& dicti Juris Patronatus poſſeſſor extitit Robertus ju-
nior, maritus Dominæ Octaviæ Capponiæ, quam
etiam in hoc Jure Patronatus legatariam reliquit, eo,
quod ex dicto Antonio fundatore nullus maſculus per
lineam maſculinam deſcendens ſupereſſet. Atque ita
1 eſſet locus Regulæ textus *in l. in ſolidum* 88. §. *Præ-
dium, leg. cum Pater, §. libertis, ff. de legatis* 2. ubi
Gloſſ. Bart. & Doctores tradunt, ultimum de fami-
lia poſſe bona & jura fideicommiſſo perpetuo ſub-
jecta, extraneo hæredi relinquere, ut tradit etiam
Molin. *de primogenit. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 23. Peregrin.
de fideicommiſſ. art. 52. *numer.* 2. Rota *deciſ.* 203.
num. 1. *p.* 2. *recent.* & in terminis Juris patronatus
poſt Anchar. *conſ.* 81. *num.* 2. pluries tenuit Rota, ut
per Caſſad. *deciſ.* 1. *num.* 3. *de Jure patronat.* Seraph. *de-
ciſ.* 364. *num.* 2. *in fin. cum ſequentibus*, Rota *deciſ.* 375.
num. 4. & *num.* 14. *part.* 1. *diverſ.* & apud Vivian. *de
Jur. Patronat. deciſ.* 12. *ſub num.* 1. & *deciſ.* 13. *ſub num.*
4. & *deciſ.* 41. *ſub num.* 18.

Sed cum Laurentius de Puccis a prædicto Antonio
deſcenderet, nec de hoc ſit inter partes controverſia, &
is reliquerit Horatium, quem uti filium ex muliere
conjugata ſuſceptum multis modis agnovit, nempe
inſtituendo eum in ſumma ſcutorum 400. annuorum,
& legitimando uti filium, & inſuper educavit, tra-
ctavit, & nominavit uti talem, & diſpenſationem
ſuper Clericatu obtinuit, ac alios actus ſimiles fecit,
de quibus *in ſummario Dominorum de Puccis.*

Et cum dictus Horatius poſt mortem Roberti junio-
ris, relictis hæredibus Dominis de Puccis, deceſſiſ-
ſet, qui uti hæredes dicti Horatii Juris patronatus in
dicto Oratorio Sancti Sebaſtiani ad ſe pertinere con-
tendere cœperunt, & mota lite cauſaque mihi com-
miſſa, propoſui dubium ſuper pertinentia dicta Juris
Patronatus, & Domini reſponderunt ad Dominam
Octaviam Capponiam pertinere.

Nam difficultas præcipua circa filiationem prædicti
2 Horatii vertebatur, & cum in confeſſo apud partes
ſit, ex muliere uxorata natum fuiſſe, probatio filia-
tionis ex Laurentio inſufficiens apparuit, propter Ju-
ris præſumptionem deductam, ex textu *in leg. miles,
§. defuncto, ff. ad leg. Juliam de adult.* ex qua commu-
3 niter deducitur, ex uxore etiam adultera natum fi-
lium, mariti cenſeri; quamvis uterque id negaverit,
ut docent Bald. & Abb. *in cap. per tuas, de probat.*
Boer. *deciſ.* 299 Hippolit. *in leg.* 1. §. *ad quæſt. num.* 34.
de quæſtione Alciat. *de præſumpt. regul.* 3. *præſumpt.* 37.
Caſtrenſ. *conſ* 434 *num.* 1. Covar. *de ſponſ.* 2. *part. cap.*
8. §. 3. *n.* 8. Maſcard. *de probat. concl.* 788. *ex num.* 2. *lib.*
2. Menoch. *de arbitr. q.* 89. *ex num.* 20.

4 Quamvis enim prædicta præſumptio juris tantum
ſit, ut tenent Emanuel. Cort. *in* §. & *quid ſi tantum,*
4. *part. num.* 45. Pariſ. *conſ.* 19. *ex nu.* 98. Covar. *ubi ſu-
pra*, Menoch. *in dict. quæſt.* 89. *n.* 204. Achill. *deciſ.* 1.
num. 4. *ſub tit. qui filii ſint legitimi*, tamen eas dum-
taxat probationes in contrarium admittit, ex quibus
probetur ex marito ſuſceptum non fuiſſe, vel propter
5 infirmitatem, vel ſenectutem, vel abſentiam, aut
aliam ſimilem impoſſibilitatem, acceſſus ad uxorem,
ut refertur *in leg. cum diffinimus, ff. de his, qui ſunt ſui
vel alieni juris*, & poſt Doctores ſupra relatos firma-
vit Rota apud Achill. *dict. deciſ.* 1. *num.* 3. *qui filii ſint
legitimi*, & apud Reverendiſſimum Dominum meum
Decanum *dict. deciſ.* 7. *n.* 2. & *in Romana de Bonellis* 19.
Novembris 1613. & 28. *Novembris* 1614. *coram bonæ me-
moriæ Ubaldo.* Ideo communis reputatio ac recogni-
tiones Laurentii ſupradictæ, cum ipſæ impotentiam
coeundi mariti, aut ejus acceſſus ad uxorem non tan-
gant, ad hujuſmodi filiationis probationem non ſuf-
ficere Dominis viſum fuit.

Et quamvis Laurentius Horatio in ſingulos annos
ſcuta 400. uti filio naturali legitimato legaverit, &
Robertus Laurentii hæres voluntatem ejus agnoſcens
perſolverit, non exinde ſequitur, agnoviſſe Hora-
6 tium eſse filium Laurentii: tum quia, licet potuiſset
legatum ex defectu filiationis impugnare, rectius fe-
ciſse voluntati defuncti obtemperando dicendum eſt,
ſecundum textum *in leg. mulier.* 22. *in princip. ff. ad Tre-
bellian. leg. Patrem* 19. *ibi, plenam fidem, ac debitam
pietatem ſequutus ff. quæ in fraud. creditor. l.* 1. *C. de fi-
deicom.* tum quia etiam ſublata cauſa filiationis, potuit
legatum ex aliis ſuſtineri, quæ fuerunt a teſtatore ex-
preſsæ; nempe ut libentius poſset Horatius divino ob-
ſequio inſervire, & pro anima teſtatoris preces effun-
dere: & quando plures cauſæ aſſignantur, ſufficit unam 7
eſse veram, ut ex illa diſpoſitio ſuſtineatur: juxta tex-
tum *in § affinitatis, Inſtit. de nupt. leg. ſi non ex Ælia
Sentia, ff. de hæred. inſtit.* Jaſ. *in authent. non licet, n.* 11.
C. liber. præter. Valaſch. *conſult.* 60. *nu.* 6. Tiraq. *in reg.
ceſſante cauſa, limit.* 22. Ludov. Gomez. *deciſ.* 91.

Neque obſtat, non licere defuncti factum impugna- 8
re: *leg. Seja* 73. *ff. de evict.* & quod hæc regula æque
militet in hærede hæredis, cum etiam primi teſtato- 9
ris hæres eſse dicatur, ex *leg. fin. C. de hæred. inſtit.* Nam
reſpondetur primo, prædictam regulam non proce- 10
dere in eo actu, cui defunctus duntaxat conſenſit, non
autem ad ejus obſervationem ſe obligavit: ut docet
Fulgoſ. *conſ.* 61. & *in leg. quoties ab omnibus, C. de fidei-
comm.* ubi Jaſon. *n.* 2. notat eſse dictum quotidianum
& digito ligandum, Tiraquell. *de retract. conſang.* §. 1.
gloſſ. 9. *num.* 94. *in fin.* quos ſequitur Surd. *conſ.* 15. *num.*
30. & hæc doctrina æque verificatur in Laurentio te-
ſtatore, & Roberto ejus hærede.

Secundo reſpondetur, prædictæ Regulæ locum non
eſse, reſpectu juris ſupervenientis poſt factum defun- 11
cti: ſecundum textum *in leg.* 3. & *in leg. Lucius, ff. de
evict. leg.* 1. *Cod. de peric.* & *comm. rei vend.* ubi notant.
Bart. Bald. Caſtr. & Salic. Surd. *dict. conſ.* 15. *n.* 27. An-
ton. Gomez. 2. *tom. var. c.* 2. *num.* 40. *in fin.* Felician.
de Sol. *de cenſibus*, 2. *par. lib.* 2. *cap.* 2. *nu.* 15. Roderic.
de ann. reditu lib. 2. *quæſt.* 9. *n.* 19. Jus autem diſponendi
de hoc Jure Patronatus ad favorem extraneorum non
cœpit competere, niſi a tempore mortis Roberti; quia
tunc dumtaxat cœpit eſse certum: non ſupereſse ma-
ſculum deſcendentem per lineam maſculinam ab An-
tonio de Puccis fundatore, & prædicta cauſa eo tem-
pore dumtaxat extitit, quapropter Domina Octavia
Capponia eo jure utens, factum defuncti antecedens
impugnare non prohibetur.

Tertio reſpondetur, quod cum Robertus in hoc Ju- 12
re Patronatus, & non hæreditario a Laurentio, ſuc-
ceſserit, juxta reg. text. *in leg. unum ex familia, ff. de
leg.* 2. Molin. *in primog. lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 20. & 21. &
lib. 2. *cap.* 4. *num.* 12. reſpectu hujus Juris Patronatus
factum defuncti potuit impugnare, ſecundum textum
in leg. Lucius Titius 38. *ff. ſolut matrim.* & *ibi* Bart. *in
fin. num.* 7. Barboſ. *num.* 24. Phanuc. *de inven.* 7. *parte
ex num.* 196. Alciat. *in leg. filius familias, §. Divi, in
fin. de legat.* 1. Grot. *in leg. ſi is qui, num.* 11. *ff. de uſu-
cap.* Natt. *conſ.* 470. *num.* 13. *lib.* 2. Tiraquell. *lib.* 1. *de
retract.* §. 1. *gloſſ.* 9. *num.* 53. & conducit textus pro eo-
rum ſententia, *in leg. Seja* 73. *ff. de evict. leg. ult. C. eo-
dem tit.* Grammat. *deciſ.* 913. *ex num.* 8. *cum ſeqq.*

Et ita reſolutum utraque parte informante, &c.

Florentina Canonicatus, Lunæ, 3. Junii 1630.

Coram R. P. D. Veroſpio.

SUMMARIUM:

1 *Inſtuendi neceſſitas ceſſat in transverſalibus.*
2 *Patronus filius eſſe non poteſt una cum patre in Jure patronatus hæreditario.*
3 *Jus patronatus gentilitium probatur ex eo, quod filius fuerit admiſſus ad præſentandum una cum patre.*
4 *Teſtator, quando præſumatur prius feciſſe aliud teſtamentum.*
5 *Actuum pluralitas præſumitur, ubicumque ſub diverſa forma appareant celebrati.*
6 *Diviſio bonorum, facta in præjudicium vocatorum, an ſuſtineatur?*
7 *Alienatio ex cauſa diviſionis permiſſa eſt inter cohæredes fideicommiſſo gravatos.*
8 *Alienatio facta in extraneos ab hæredibus gravatis ſuſtinetur, eis viventibus; cum eorum vita durante*

nullum

nullum poſſit conſiderari præjudicium vocatorum.

9 *Apoplexia morbus impedit, quod patiens poſſit ad ſacros Ordines promoveri.*

10 *Reſignatio beneficiorum intra tres menſes publicari debet.*

11 *Præſentatio probat obſervantiam licet non fuerit effectum ſortita.*

DECISIO LXIV.

DUabus deciſionibus firmarunt Domini coram me, qualitatem hujus patronatus eſſe hæreditariam, cum cauſa inter patronos agitaretur, revocata deciſione R. P. D. bon. mem. Buratti, in qua, cum ſuper eodem patronatu dubitaretur inter præſentatos, probationes tunc datæ viſæ fuerant concludere potius contrarium qualitatem gentilitiam.

Fundamentum poſteriorum reſolutionum illud fuit, quod obſervantia, quæ pro qualitate gentilitia deducebatur, vere concludere non poterat, cum præter contrariam Juris præſumptionem, iidem, qui tanquam ex familia de Puccis dicebantur præſentaſſe, eſſent etiam hæredes Cardinalis Laurentii de Puccis, apud quem primum in eadem familia probatur fuiſſe hunc patronatum: Imo non niſi tanquam ipſius Cardinalis hæredes præſentaſſent.

Hoc ultimum deciſionis fundamentum cœperunt controvertere Domini de Venturis, qui contrariam qualitatem gentilitiam defendebant, & cum tertio audiri obtinuiſſent ſuper qualitate hujus patronatus, præpoſui dubium: An eſſet recedendum a deciſis? quod Domini negative reſolverunt.

Novæ huic diſputationi occaſionem dedit teſtamentum, quod noviſſime, & poſt reſolutiones factas exhibitum fuit a Venturis, in quo cum Cardinalis vocaſſet eos, qui alias ſibi ab inteſtato ſucceſſiſſent, putabant tolli reſponſiones datas in utraque deciſione,
1 quod filii, & nepotes, licet in gradu poſteriores vocati ſimul cenſerentur ex teſtamento Cardinalis, in quo tanquam transverſali non cadebat neceſſitas inſtituendi, cum ſecundum formam ſucceſſionis inteſtatæ, patruis & patre ſuperſtitibus, jus aliquod habere filii, aut nepotes non potuiſſent, §. 1. *Auth. de hæred. ab inteſt. venien. Auth. de ſucceſſion. Cod. de ſuis & legitim.* Atque ita præſentationes, in quibus ſimul concurre-
2 runt, ſuſtineri non poſſent, niſi tanquam factæ in capita, atque uti de patronatu gentilitio; cum in patronatu hæreditario, vivente patre, Patronus ſimul filius eſſe non poterat, Calderin. *conſ. 9. de Jurepatron.* Federic. de Sen. *conſ* 111. *n.* 9. *verſ. præterea ſi filius*, Veral. *deciſ.* 284. *n.* 2. *part.* 1. *&* 131. *n.* 3. *parte* 2. Sicut hoc argumento ad probationem qualitatis gen-
3 tilitiæ uſa fuit Rota *in Florentina de Ricaſolis* 10. *Maji* 1603. *coram Cardinali Lancelloto*, eamque ſequuta fuit Deciſio facta *in hac cauſa coram bonæ memoriæ Buratto* 25 *Maji* 1616.

Verum hoc argumentum ex teſtamento Cardinalis id ſolum concludebat, ut in ſucceſſione ex forma ejuſdem teſtamenti ipſius Cardinalis hæreditas proximioribus & anterioribus in gradu deferretur, ejus vero diviſionis, quæ apud ejuſdem Cardinalis hæredes ſemper ſervata fuit, non ſolum mentio aliqua non fiebat in eodem teſtamento, ſed ex forma ſuccedendi in eo data? eadem diviſio ſubſiſtere non poterat, cum ex ſtipite Alexandri cum Antonio Cardinali Piſtorienſi & Raphaele admitteretur Joannes Paulus nepos, & una cum Roberto patre Janottus & Pandulphus, ex ſtipite ejuſdem Roberti; unde horum alterum ex his neceſſario, & omnino ſequebatur; Vel quod aliud teſtamentum ſupponendum eſſet, & quidem diverſum
4 a primo, dum præter temporis diuturnitatem, quæ inter hoc teſtamentum, & mortem Cardinalis interceſſerat alio modo, & forma, quam in eodem teſtamento diſponeretur, probabatur, poſſeſſam fuiſſe Cardinalis hæreditatem, Gloſs. *in l. omnium, Cod. de teſtam.* Decian. *conſ.* 55. *num.* 35. Menoch. *præſumpt.*
5 16. *lib.* 6. *num.* 21. Maſcard. *de probat. concluſione* 1174. *numero* 38. Rota *in Regien. Juriſpatronatus* 11. *Maji* 1623. *coram Domino meo Pirovano*, ſicut generatim, & univerſe hæc actuum pluralitas præſumitur ubicumque ſub diverſa forma appareant celebrati, Bald. *in cap. cum Joannes Eremita* 10. *num.* 4. Felin. *num.* 8. *de fide inſtrum.* Menochius *dicta præſumpt.* 15. *libro* 6. *num.* 15. Rota *in Nepſina Tutela* 11. *Maj.* 1619. *coram Cardinali Veroſpio*. Vel cum iidem, qui fuerunt Cardinalis hæredes, ejuſdem Cardinalis hæreditatem inter ſe partiti fuerint, & ſecum participes eſſe voluerint, quos alias excluſiſſent ſecundum formam ſucceſſionis inteſtatæ, neque opus ſit eodem teſtamento ad probationem, an ſimul cum ſuis majoribus filii & nepotes ſuccedere debuiſſent, ſi eo non obſtante fuerunt iidem nepotes admiſſi ad eam hæreditatem ab iis, qui ex forma ejuſdem teſtamenti erant hæredes Cardinalis, ita ut ex utroque capite declaretur præſentatio tanquam de patronatu hæreditario.

Neque hæc facta ideo dici poterant, ut ſolum eorundem filiorum, & nepotum conſenſus adhiberetur in diviſione, quæ facta fuit inter eoſdem Cardinalis 6
hæredes, ut ceſſaret inde dubitatio, an ex eadem diviſione ipſis præjudicari potuerit tanquam vocatis ex rationibus, quas ponit Peregrin. *de fideicommiſſis, articulo* 52. *num.* 87. *& articulo* 53. *num.* 61. Hæc enim prodeſſe poſſent, ſi ſolum eorum conſenſum appareret fuiſſe requiſitum, non autem tanquam in effectu participes, & cohæredes admiſſi fuiſſent: præterquam neque verum eſt, ut non potuerit fie- 7
ri eadem diviſio inter ipſos cohæredes, ſine conſenſu nepotum, aut filiorum, qui ſuccedere ſive in patronorum ſive in patris ſui portione debuiſſent, *leg. cum pater* 79. §. *hæreditatem*, & *ibi* Caſtren. *num.* 2. *ff. de legat.* 2. Peregrin. *de fideicommiſſ. ar-* 8
ticulo 40. *num.* 36. Dec. *conſ.* 511. *num.* 6. Cum immo ſuſtineatur alienatio, etiam quæ facta ſit in extraneum, adeo ut, viventibus iis, qui alienarunt, conſiderari non poſſit præjudicium aliquod vocatorum; cum & prædecedere poſſint, & quandocumque conſentire, *leg. ſervum filii* 46. §. *ſi quis ei*, *leg. ſervo legato* 12. §. *ſi teſtator*, *ff. de legat.* Peregrin. *eod. articulo* 40. *n.* 6. *&* 7. *articulo* 52. *num.* 6. Caſtren. *in leg. filius familias* §. 11. *num.* 7. Ripa *num.* 47. *ff. de legat.* 1. Zanch. *in leg. hæredes mei* §. *cum ita num.* 40. *ff. ad Trebell.* Gabriel. *conſ.* 118. *lib.* 1. Surd. *conſ.* 73. *num.* 72 *& conſ.* 238. *n.* 9.

Quod vero eadem diviſio non autem teſtamentum effectum habuerit, cum probaretur fere ex omnibus actis, qui fieri inter eoſdem hæredes contigerunt, in quibus vel retenta & ſervata ſemper fuit eadem forma, atque in laudo apparebat, fuiſſe inter ipſos hæredes diviſam Cardinalis hæreditatem, vel facta fuit mentio eorumdem ſtipitum, & portionum hæreditariorum, vel admiſſi fuerunt, qui alias non ſucceſſiſſent ſecundum formam datam in teſtamento. Dixerunt Domini, tolli prorſus omnes difficultates ex ultima præſentatione, quæ ſucceſſit anno milleſimo quingenteſimo octogeſimo ſexto, in qua præciſe & ad unguem ſervata fuit eadem diviſio ſtipitum, & vocum, ſicut in laudo diviſa fuerat Cardinalis hæreditas, cum ſicut fuit in aliis omnibus deciſionibus conſideratum, poſſet hæc præſentatio inter cæteras oſtendere hanc qualitatem hæreditariam, tam ratione ultimi ſtatus, quam quia in ea ex ſtipite Alexandri intervenerat Robertus Joannis Pauli, a quo immediate cauſam habent Lucretia, & Sibilla auctrices Dominorum de Venturis. Neque eadem præſentatio dici poterat ſucceſſu caruiſſe, cum Petrus de 9
Naſiis, qui ex ea Canonicatum obtinuerat, propter morbum apoplexiæ, ex quo ad ſacros Ordines promo- 10
veri non potuit, reſignare coactus fuerit hunc Canonicatum, & obtinuerit hac etiam de cauſa abſolvi a fructibus, quos indebite perceperat, imo idem Canonicatus fuerit alteri collatus, tanquam vacans a principio, propter non publicatam reſignationem (ex cujus reſignationis cauſa idem Petrus proviſionem ſuam obtinuerat) intra tres menſes juxta conſtitutionem Gregorii Decimi tertii, *de publicandis reſignationibus.* Ea enim nova proviſione, vel ſublatum fuit ſolum impedimentum inhabilitatis ipſius proviſi, & præſentationem Patronorum Papa potius confirmavit per pro- 11
viſionem, quæ non erat præſentationi contraria, vel adhuc non opus eſt videre, an ea præſentatio fuerit effectum ſortita, cum illa non deducatur ad effectum

quaſi

quaſi poſſeſſionis, quo caſu, ut jus ex ea præſentatione quæſitum dici poſset, opus eſset probare, ut eadem præſentatio executionem habuerit, ſed tantum, ut ex ea apparet, quid in hoc patronatu fuerit per Patronos obſervatum, ut bene, & in propoſito diſtinxit, Rota *in Florentina Juris patronatus de Ricaſolis* 10. *Martii* 1603. *& 11. Februarii* 1604. *coram Cardinali Lancellotto*.

Et ita utraque, &c.

Elnen. Canonicatus, Veneris 6. Junii 1631.

Coram R. P. D. Ghislerio.

SUMMARIUM.

1 *Subrogato gratioſe danda eſt immiſſio, probato Clericatu, obitu defuncti in poſſeſſione beneficii, & ejuſdem beneficii affectione s*

2 *Clericatus probatur ex litteris Ordinarii.*

3 *Obitus beneficiati in poſſeſſione beneficii, probatur ex confeſſione adverſarii.*

4 *Poſſeſſio ſemel probata præſumitur uſque ad obitum continuata, & ſuffragatur ſucceſſori ad effectum obtinendi immiſſionem, vigore gratioſæ ſubrogationis.*

5 *Beneficii affectio in coadiutoriis pendet à validitate, & iuſtificatione cauſæ, per quam fuit motus Papa ad concedendam coadiutoriam.*

6 *Coadiutoria ceſſat, ceſſante cauſa, ob quam fuit conceſſa.*

7 *Papa quando ex cauſa narratorum manus opponit ſuper aliquo beneficio, ſi narrata non ſunt vera, Papa non intendit præiudicare collatoribus.*

8 *Ætas decrepita proprie eſt ſupra annos ſeptuaginta.*

9 *Ætas eſt difficilis probationis.*

10 *Ætas probari poteſt per coniecturas, & indicia.*

11 *Ætas probari poteſt per teſtes ſingulares.*

12 *Ætas probatur per teſtes deponentes de proprio iudicio, vel per aſpectum.*

13 *Confeſſio annorum eius, de cuius ætate quæritur, multum concludit.*

14 *Fides Baptiſmi non probat ætatem niſi fuerit extracta à Parocho.*

Amplia ut num. 15.

16 *Fides Baptiſmi à Parocho non extracta, probat, ſi fuerit extracta vigore compulſoriæ parte citata.*

17 *Libri baptiſmi cuſtodia præſcripta fuit à Sacro Concilio Tridentino.*

18 *Presbyteratus Ordine non poteſt quis decorari ante annum 25. ex diſpoſitione Sacri Concilii Tridentini.*

19 *Teſtes dubitative deponentes non probant.*

20 *Teſtes melius informati debent aliis præferri.*

21 *Ebrietas, ut tollat fidem teſtibus, probari debet tempore examinis.*

22 *Infirmitas alicuius bene probatur per teſtes.*

23 *Teſtibus peritis magis creditur, quam aliis in iis, quæ eorum peritiam concernunt.*

24 *Infirmitas alicuius bene probatur ex facto, ſcilicet ſi ille ex ipſa infirmitate deceſſerit.*

35 *Beneficium ex appoſitione manus Papæ ita remanet affectum, ut nullus inferior poſſit amplius ſe circa illud intromittere.*

DECISIO LXV.

CUm dubitaretur, An Coſmo Romen à Sanctiſſimo deputato Coadjutori cum futura ſucceſſione Franciſco patruo Canonicatus Eccleſiæ Elnen. vigore ſubro-
1 gationis gratioſæ eſſet danda immiſſio, fuit affirmative reſolutum; cum Clericatus Coſmi, obitus Franciſci in poſſeſſione Canonicatus, & affectio Canonicatus bene probentur, ut requiſita neceſſaria in hoc judicio immiſſionis, Seraph. *deciſ.* 1426. *nu.* 1. Rota *deciſ.* 154. *num.* 1. *part.* 2. *recent & in Cuſent. Abbatiæ* 20. *Decembris* 1627. *coram Eminentiſſimo Cardinali Virili*. De Clerica-
2 tu conſtat ex pluribus teſtibus, & ex litteris Ordinarii, quæ ſolæ ſufficerent, Grammat. *deciſ.* 81. Seraph. *deciſ.* 313. *nu.* 1. felicis memoriæ Greg. XV. *deciſ.* 49. *nu.* 6. & 78. *nu.* 5. obitus autem Franciſci in poſſeſſione Canonicatus probatur ex confeſſione partis, quæ ſuperat alias probationes, *leg. cum te*, ubi not. *C. de tranſact.* Siquidem de tali confeſſione patet in titulo obtento à Capitulo, Rota *deciſ.* 4. *part.* 2. *diverſ.* & datur inſtrumentum ade- 3
ptionis poſſeſſionis, quæ præſumitur continuata, uſque 4
ad obitum, & ſuffragatur ſucceſſori ad effectum conſequendi immiſſionem gratioſæ ſubrogationis ex notatis *in allegat Cuſentina Abbatiæ coram Eminentiſſimo Cardinali Virili*, bonæ memoriæ Cardin. Cavaler. *deciſ.* 559. *nu.* 3. & *deciſ.* 608. *num.* 3. felicis record. Gregor. XV. *deciſ.* 166. *nu.* 9. & 394. *nu.* 4.

Affectio Canonicatus, de quo agitur, pendet a va- 5
liditate gratiæ Coadjutoriæ, & a juſtificatione cauſæ, qua motus fuit Papa ad Coadjutorem admittendum, 6
Rota *deciſ.* 14. *nu.* 2. *ut lit. pend. in nov. deciſ.* 419. *nu.* 2. *parte* 2. *diverſ. in Barchinonen. præcedentiæ* 27. *Januarii* 1602. *coram bonæ memoriæ Cardinali Sacrato in Cæneten. Parochialis* 4. *Decemb.* 1606. *coram bonæ memoriæ Cardinali Marquemontio, & in Oxomen. Archidiaconatus* 19. *Novembris* 1614. *coram bonæ memoriæ Buratto*, quam ſequuta eſt Rota *Leodien. Canonicatus Sancti Dionyſii* 25. *Maji* 1626. *coram R. P. D. meo Pirovano confirmata* 9. *Junii* 1627. quia ceſſante cauſa ceſſat etiam gratia, & ideo cum per Coadjutoriam Papa limitatam manum appoſuerit ex 7
cauſa narratorum ſi narrata non ſunt vera, Papa non intendit præjudicare Collatoribus ordinariis, & per conſequens ceſſante gratia, ceſſat & affectio ex ſupra deductis: ſed hanc validam, & juſtificatam cenſuerunt Domini, ex quo bene probantur narrata in gratia, ætas ultra 70. annos, & infirmitas.

Quoad ætatem, illa probatur ex teſtibus octogenariis & nonagenariis, deponentibus, ſe cognoviſſe, 8
coadjutum uſque de ann. 1552. quorum dicta adminiculantur ex aliis teſtibus concludentibus ætatem narra- 10
tam ex aſpectu & de judicio, atque etiam alio deponente, Franciſcum obiiſſe in ætate decrepita, quæ proprie eſt ſupra 70. annos, ut firmat Odd. *de reſtit. in integr. p.* 1. *q.* 21. Modern. Rom. *de Judicibus, lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 154. & cum ætas ſit ex ſui natura res difficilis 9
probationis, Bald. *in l. ſi minorem, C. de integr. reſtit.* per conjecturas & indicia probari poteſt, *leg. cum ætate*, ubi Gloſſ. *ff. de probation. l. cum te, eodem.* Alcat. *in tract. de præſumpt. reg.* 2. *præſumpt.* 14. *num.* 8. & *ſeqq.* Socin. *conſ.* 3. *num.* 2. *vol.* 2. præcipue quando agitur de ætate longæva, Maſcard. *de probat concluſ.* 675. *num.* 2. Rota *deciſ.* 269. *num* 1. *part.* 2. *diverſ.* & coram Mantic. *dec.* 124. *num.* 2. & poteſt probari per 11
teſtes ſingulares, ut tradit Farin. *fragm. crim. lit. A. nu.* 187. & optime comprobatur ex depoſitionibus teſtium 12
deponentium de judicio ſuo, vel per aſpectum, juxta theoriam, Bart. *in leg. de ætate, num.* 7. & 10. *ff. de minor.* quam paſſim ſequuntur Doctores, & tenuit Rota *deciſ.* 131. *num.* 2. & 3. *part.* 1. *coram Caputaque*. Teſtes autem adducti pro Coſmo fere omnes reddunt optimam rationem, vel de cognitione a pueritia, vel a juvenili ætate, vel ex confeſſione ipſius Canonici Coadjuti, quæ multum concludit, *l. publi-* 13
ca, in fin. ff. depoſ. Abb. *in rubr. extra, de probat.* Pariſ. *conſ.* 115. *nu.* 12. *vol.* 1. Maſcard. *de probat. concl* 673. *nu.* 1.

Probationes in contrarium adductæ per Antonium non relevant. Nam fides Baptiſmi, in qua refertur, Franciſcum coadjutum fuiſſe natum anno 1562. a quo uſque ad ejus obitum elapſi ſunt tantummo- 14
do 65. anni, non eſt extracta a Parocho, ut requiritur ad hoc, ut ex illa probatio ætatis concludatur, cum agatur de his, quæ ſpectant ad ejus officium: Bart. *in l.* 2. *C. de ponder. lib.* 10. Gabr. *de teſtib. concl.* 1. *num.* 19. Ruin. *conſ.* 56. *num.* 5. *lib.* 1. Imo neque extracta fuit a Notario, neque ab aliquo, cui ex officio demandata eſset cuſtodia libri hujuſmodi, ſed fuit extra- 15
cta a tertio, cui non probatur fuiſse conceſsam hanc facultatem extrahendi, & licet dicatur, eum, qui extraxit, fuiſse Presbyterum, & Vicarium loci, attamen nihil facit, quia non conſtat, quod Presbyter & Vicarius cuſtodirent librum, nec ex ejus perſona poteſt accipere robur hoc prætenſum inſtrumentum, Rota *deciſ.* 603. *nam.* 3. *p.* 2. *recent.* & ſaltem de- 16
bebat extrahi cum compulſoria parte citata, *Auth. ſi quis in aliquo*, ubi Dec. *n.* 9. *et* 10. *C. de eden.* Rota *deciſ.* 1. *de fid. Inſtr. in nov.* Mohed. *deciſ.* 8. *eod. tit.* ſanct. mem.

Greg. XV. *deciſ.* 469. *nu.* 4. Quinimo hæc fides Dominis admodum inveriſimilis viſa fuit; quoniam ex fide Parochorum patet, quod eo tempore non extabat hic liber, cum agatur de tempore ante Concilium Tridentinum; a quo tradita fuit, & præſcripta cuſtodia
17 librorum, in quibus Baptizatorum nomina deſcribuntur, & cum de tempore, quo in partibus fuit producta dicta fides; fuerit proteſtatum, quod formiter extraheretur, & non fuerit extracta ſpecialis compulſoria petita fuit denegata 17. Februar. 1631. *coram D. meo Ubaldo Ponente.* Plurimi tamen fecerunt Domini atteſtationem authenticam ſuſceptionis Ordinis Preſbyteratus a Franciſco Coadjuto de menſe Decembr. 1583. ad quem promoveri non potuiſset ante 25. æta-
18 tis annum, ex diſpoſitione Sacri Conc. Trid. *ſeſſ.* 23. *cap.* 12. *de reform.* a quo tempore ad annum 1627. quo fuit conceſsa gratia Coadjutoriæ, etiam quod Franciſcus fuiſset ſolum annorum 24. concluditur, ut ipſe haberet pluſquam annos 67. quæ bene coadjuvare poteſt dicta teſtium Coſmi deponentium, eundem Franciſcum de tempore conceſsæ gratiæ exceſſiſse annum ſeptuageſimum.
19 Teſtes in contrarium adducti non obſtant, quia de-
20 ponunt dubitative, nec concludunt ætatem inferiorem, ſed teſtes Coſmi melius informati debent aliis præferri, Alexand. *conſ.* 141. *nu.* 11. *lib.* 11. *lib.* 1. Felin. *in c. in veſtra, n.* 11. *de teſtibus,* Aymon. *conſ.* 400. *nu.* 35. Mantica *dec.* 61. *num.* 8. & eorum depoſitio redditur maxime veriſimilis per ſupradictam fidem ſuſceptio-
21 nis Ordinis Presbyteratus. Neque relevat exceptio prætenſæ ebrietatis aliquorum teſtium, quia non probatur de tempore examinis, ut neceſſario requiritur ad effectum, ut ebrietas adimat fidem teſtibus, Cravet. *conſ.* 169. *n.* 5. Maſcard. *de probat. concl.* 579. *n.* 6. Rota *in Hiſpal. Primitiarum* 31. *Maii* 1617. *coram Emin. Card. Pamphilio.*
Quo vero ad infirmam valetudinem Franciſci Coad-
22 juti, illa eſt concludenter probata ex teſtibus, quorum duo erant Medici, unus Phyſicus, alter Chirurgus, qui illum curarunt, ante conceſſionem gratiæ, & ſucceſſive uſque ad ejus obitum deponentibus de lapſu in terram, poſt quem Franciſcus non amplius exiit e lecto, quibus uti peritis magis quam aliis de-
23 fertur, *leg. ſeptimo menſe,* ubi Bald. *in princ. ff. de ſtat. hominum,* Socin. jun. *conſ.* 583. *num.* 11. *lib.* 2. Rota *dec.* 620. *numer.* 3. *part.* 1. *diverſ. in Giennen. Theſaurariæ ſeu Coadjutoriæ,* 22. *Maii* 1624. *coram bonæ mem. Buratto.*
Et hæc adverſa valetudo comprobatur ex aliis ſex te-
24 ſtibus de ea deponentibus, & ex facto ipſo, cum paulo poſt ſignatam ſupplicationem ex prædicto morbo deceſserit.
Quare cum copulative ætas, & infirma valetudo narrata in gratia Coadjutoriæ fuerint juſtificata, eſt danda immiſſio Coſmo in vim ſubrogationis gratio-
25 ſæ, ſtante affectione ex appoſitione manus Papæ, ex qua Canonicatus ita remanſit affectus, ut nullus inferior ſe circa illum potuerit amplius intromittere: ad text. *in cap.* 1. *extr. de confirm. util. vel inutil. & in cap. ut noſtrum, de appellat.* juxt. not. per Doctores *in cap. inter dilectos, de exceſſibus Prælat.* Æneas de Falcon. *de reſervat. benefic. prælud.* 3. *n.* 4. Pariſ. *conſ.* 47. *n.* 30. *et ſequentib. lib.* 4. Rebuffus *in prax. benef. part.* 1. *de reſerv. nu.* 34. Gonzal. *ſup. regul.* 8. *gloſſ.* 52. *num.* 4. Rota *dec.* 570. *num.* 2. *part.* 1. *et* 190. *n.* 6. *part.* 2. *rec.*

Et hæc utraque parte informante fuerunt reſoluta, coram Reverendiſſimo Patre Domino meo Ubaldo, in cujus locum propter ejus abſentiam fuit ſubrogatus.

Romana Quarti Dotalis, Die Sabbathi 26. Novembris 1633. In Rota Martiniana.

Coram R. P. D. Dunozetto.

SUMMARIUM.

1 *Uxor, mortuo marito, poteſt prætendere lucrum dotale, ex diſpoſitione Statuti Urbis* lib. 1. c. 131.

2 *Statutum Urbis* lib. 1. c. 131. *ut habeat locum, requiritur matrimonii conſummatio.*

3 *Mulier prætendens lucrum dotale, vigore Statuti Urbis,* lib. 1. c. 131. *tenetur concludenter probare matrimonium fuiſſe conſummatum.*

4 *Confeſſio partis bene probat contra ſeipſam.*

5 *Matrimonium habetur pro conſummato, ad effectum conſequendi lucrum dotale, ſi per conjugem ſuperſtitem non ſteterit, quominus matrimonium conſummaretur.*

6 *Matrimonium eſt a principio nullum, propter impotentiam perpetuam.*

7 *Matrimonium ubi non adeſt, ibi nec dos, nec lucrum, ſeu donatio propter nuptias eſſe poteſt.*

8 *Matrimonium quando eſt nullum, propter impotentiam viri, non debetur lucrum dotale.*

DECISIO LXVI.

Dominus Alexander Cavetanus contraxit matrimonium ſolemniter cum Domina Diana Grot- 1
ta, cum qua cohabitavit per duos menſes circiter, deinde obiit. Poſt ejus obitum Domina Diana, ultra reſtitutionem dotis, cœpit prætendere lucrum dotale a Domino Camillo Cavetano patre, & fidejuſſore ex diſpoſitione ſtatuti Urbis *c.* 131. *lib.* 1. Unde propoſi- 2
to a me dubio, an ei deberetur, Domini negative reſponderunt.

Nam fuit conſideratum dictum ſtatutum, in quo Domina Diana ſe fundat, requirere matrimonii conſummationem, & ad effectum lucrandi Quartum dotale, ut ex ejus lectura evidenter apparet. Unde Domina Diana, quæ eſt actrix, & petit dictum Quar- 3
tum, vigore dicti Statuti, deberet concludenter probare iſtam qualitatem a Statuto requiſitam, & ſic matrimonium vere conſummatum fuiſse: ut in terminis Statuti de lucro dotis, Pariſ. *conſ.* 34. *num.* 10. *& ſeqq. lib* 3. *& conſ* 62. *nu.* 42. *lib.* 4. Rolan. a Valle, *conſ.* 46. *nu.* 8. *lib.* 4. Bero. *conſ.* 4. *nu.* 25. *poſt med. lib.* 1. Sanch. *de matrim. lib.* 6. *diſp.* 19. *nu.* 3. *et* 4. Rota *dec.* 101. *n.* 1. *part.* 2. *diverſ.*

Ex his autem, quæ pro parte dictæ Dianæ deducuntur, tantum abeſt, ut probetur dicta qualitas, quinimo de contrario conſtat, tam ex propria ejus confeſſione, de qua in *ſummario, num.* 9. aſſerentis, ſe nunquam ab Alexandro carnaliter fuiſſe cognitam: quæ confeſſio in his terminis contra ipſam bene pro- 4
bat: Rota *diverſ. dicta deciſ.* 101. *nu.* 11. *parte* 2. Greg. *deciſ.* 357. *numer.* 3. quam ex relationibus matronarum, quæ, facta corporis inſpectione, poſt contractum matrimonium, eam Virginem & incorruptam eſſe retulerunt.

Non obſtat, quod per Dianam non ſteterit, quo- 5
minus Matrimonium conſummaretur, ſed per Alexandrum; ideoque in hoc caſu illud haberi debeat pro conſummato, quod ſufficit ad effectum conſequendi lucrum dotale, Bald. *in leg. Deo nobis,* ſub *num.* 7. *verſ. ſed juxta hoc, Cod. de Epiſcop. et Cleric.* Napodan. *in conſuetud. Neap. in tit. de jur. Quart. folio* 256. *ſub num.* 32. *et folio* 258. *num.* 43. Surd. *de alimentis, tit.* 1. *quæſt.* 32. *num.* 18. Sanchez *de Matrimonio, lib.* 6. *diſput.* 18. Molfeſ. *ad conſuetud. Neap. part.* 7. *tit. de jur. Quart. quæſt.* 7. *per totum, et in addit. a num.* 15. *uſque ad n.* 21. Gramm. *dec.* 103. *ſub num.* 87. *verſ. et licet, cum ſequentib.* Gail. *obſervat.* 80. *num.* 11. *verſ.* 2. *limitatur, libro* 2. & in terminis Statuti Urbis, Rota *dec.* 92. *et* 103. *parte* 2. *diverſ.* Quia de contra apparet ex depoſitionibus teſtium pro parte Alexandri examinatorum, aſſerentium, dictam Dianam ut plurimum repuliſſe virum ad eam accedere volentem, & perſæpe ex lecto maritali ad matrem confugiſse, ac demum maximis cum diſſentionibus illum domo ejeciſſe. Ex quibus potius conſtat de renitentia Dianæ, quam de ejus patientia.

Non obſtant deducta ad probandam impotentiam perpetuam Domini Alexandri; nam omiſſo, an ex illis probetur, prout illam probari Domini non credebant; attamen dato, quod illa eſſet probata, adhuc tamen non deberetur dictum lucrum, cum propter dictam impotentiam Matrimonium fuerit a 6
principio nullum: *cap.* 2. *ibi* Doctores *de frigid. et maleficiat.* Sanchez *de Matrimonio, lib.* 7. *diſp.* 92. *n.* 2. cum aliis adductis per Bonacinam, *de matrimonio quæſt.* 3. *puncto*

puncto 13. *num.* 9. quo caſu ceſſat ſtatutum de lucro dotali; quia, ubi matrimonium non adeſt, nec dos,
7 nec lucrum, ſeu donatio propter nuptias eſſe poteſt, ut in terminis, quod lucrum non debeatur, quia
8 matrimonium eſt nullum, propter impotentiam viri: Bald. *in cap. juravit. num.* 1. *de probat.* Phanuc. *de lucro dotali, gloſ.* 3. *n.* 6. Gomeſ. *ad leg.* 50. *Tauri, nu.* 7. Barboſ. *in leg.* 2. *ff. ſoluto matrimonio, p.* 1. *n.* 158. Molpheſ. *ad conſuetud. Neapolit. tomo* 1. *p.* 7. *n.* 7. *& ſeq.* Et ita utraque, &c.

Romana Quarti Dotalis, Die Lunæ 20. Novembris 1634.

Coram R. P. D. Dunozetto.

SUMMARIUM.

1 *Statutum Urbis* lib. 1. cap. 131. *defert lucrum dotis poſt conſummatum matrimonium, & n.* 3.

2 *Dotis lucrum, quando debetur ex ſtatuto, vel pacto, an debeatur, non conſummato matrimonio; Quæſtio iſta inter Doctores eſt valde controverſa; Et pro utroque caſu adſunt Doctores, qui de communi teſtantur.*

4 *Dictio,* juxta, *ſtat ſimilitudinarie, ut dictiones,* ſicut, tanquam, ad inſtar, *& ſimiles.*

5 *Dictio,* juxta *potius cenſetur ſtare demonſtrative, quam reſtrictive.*

6 *Dictio,* juxta, *tunc multo magis dicitur ſtare demonſtrative, quando eſt adjecta diſpoſitioni, & prolata in materia, cujus natura ſit diſponere.*

7 *Dictio,* iuxta, *tunc ſtat cauſative, non autem relative, & reſtrictive, quando non conſtat de relato.*

8 *Dictio,* juxta, *quando conſtat de relato, tunc ſtat ſimilitudinarie, & reſtrictive ad relatum.*

9 *Lucrum dotale debetur uxori, vigore ſtatuti Urbis* lib. 1. c. 131. *ſi per ipſam non ſteterit, quominus matrimonium conſummaretur.*

10 *Statuti vigore ſi aliquis prætendat aliquid ad ſe ſpectare, debet probare, quod interveniant omnes qualitates a ſtatuto requiſita.*

11 *Teſtibus deponentibus ſuper Affirmativa magis credendum eſt.*

12 *Teſtes ſi fuerint examinati in alio judicio, & eorum depoſitiones non producantur, non merentur attendi.*

13 *Uxor debet præſtare patientiam ſucceſſivam, ad hoc ut dicatur, quod per ipſam non ſteterit, quo minus matrimonium conſummaretur.*

DECISIO LXVII.

1 PRætendente Diana Grotta, per obitum Alexandri, ejus viri, ſine liberis ultra reſtitutionem dotis ſibi deberi Quartum dotale, juxta diſpoſitionem Statuti Urbis, *c.* 131. *lib.* 1. Illud ei non deberi Domini ſub die 26. Novembris 1635. reſponderunt: ea moti ratione, quia Statutum defert lucrum dotis poſt conſummatum matrimonium, quæ conſummatio non probabatur; prout nec etiam hodie viſa fuit Dominis probari: & propterea perſtiterunt in deciſis.

2 Nam licet quæſtio ſit multum controverſa apud Dominos, etiam quando lucrum dotis debetur ex ſtatuto, vel pacto an debeatur non conſummato matrimonio? Ut late per Cevall. *qu.* 110. Bernard. Grev. ad Gayll. *concluſ.* 80. *per tot. lib.* 2. & pro utraque opinione adſint Domini atteſtantes de communi opinione; attamen in præſenti caſu viſum fuit Dominis nos verſari extra iſtam difficultatem, quia lucrum dotis fuit promiſsum juxta diſpoſitionem ſtatuti Ur-
3 bis, quod, ut ſupra dixi, defert lucrum dotis poſt conſummatum matrimonium.

Et quod in iſto contractu partes ſe conformaverint cum ſtatuto Urbis, ſatis dignoſcitur ex ipſo inſtrumento dotali, in quo fuit dictum, (*juxta formam*
4 *ſtatuti*) illa ſiquidem dictio, *juxta*, ſtat ſimilitudinarie, ut dictiones *ſicut tanquam, ad inſtar*, & ſimiles, *l. ſi quis, C. de ſepulchro violato, l.* 1. *C. de his, qui parent. vel liber. occid. leg. leges ut generales, Cod. de legibus*, Bero. *conſ.* 38. *nu.* 3. *vol.* 1.

Neque obſtat quod iſta dictio, *juxta*, potius cenſeatur demonſtrative, quam reſtrictive Bart. *in leg. Centurio. num.* 39. & *ibi* Jaſ. *num.* 51. Rip. *num.* 173. *ff. vulg. & pupill.* Rota *dec.* 27. *n.* 7. *part.* 2. *diverſ.* Maxime cum illa ſit adjecta diſpoſitioni, & prolata in materia, cujus natura ſit diſponere, & ſic tanto magis ſtat cauſative: Rota *dec.* 40. *n* 3. *p.* 2. *diverſ.* 5 6

Quia hoc eſt verum, & bene procedit, quando non conſtat de relato: quia tunc dictio, *juxta*, ſtat cauſative, non autem relative & reſtrictive: ſecus vero, quando conſtat de relato, prout hic, quia conſtat de ſtatuto, quo caſu prædicta dictio ſtat ſimilitudinarie & reſtrictive ad dictum ſtatutum: Bart. *in extravag. Ad reprimendum, verſ. prout, ſub nu.* 2. Alexand. *conſ.* 106. *num.* 21. *lib.* 3. Decius *conſ.* 63. *num.* 6. *& in leg. edita, num.* 84. *in fine, & numero ſequenti, Cod de eden.* Curt jun. *conſ.* 92. *num.* 10. Ruin. *conſ.* 25. *n.* 11. *lib.* 1. Socin. jun. *conſ.* 122. *num.* 33. *lib.* 3. Grat. *conſ.* 105. *num.* 2. *vol.* 2. Rota *d. dec.* 40. *num.* 4. *et* 5. *part.* 2. *diverſ.* 7 8

Non obſtat, quod non ſteterit per Dianam, quominus Matrimonium conſummaretur, & propterea ei lucrum dotale denegare non poſſit; ex allegatis *in deciſione:* quæ revidetur, & in his terminis Statuti Urbis adſunt *deciſiones* 92. *et* 101. *parte* 2. *diverſ.* 9 10

Quia, ut ſupra dictum eſt, cum iſtud lucrum fuerit promiſsam juxta litteram ſtatuti, Diana debet probare, quod intervenerit requiſita a ſtatuto: & ſi ipſa prætendit per ſe non ſtetiſse, quominus matrimonium conſummaretur, hoc debet concludenter probare: ut ultra allegata *in deciſione* tenent Surdus *conſ.* 130. *n.* 1. *poſt med.* Gratian. *diſcept.* 745. *n.* 57. & fuit dictum *in Romana Cenſus coram Reverendiſſimo Domino Decano* impreſs. apud Pic. *ad ſtat. Urbis deciſ.* 30. *numer.* 4.

Non obſtant teſtes examinati pro parte Dianæ deponentes, quod unanimi conſenſu per quadraginta dies iſti conjuges inſimul decubuerunt, & quod de meridie in thalamo claudebantur, quibus teſtibus uti 11 deponentibus ſuper affirmativa, plurimum eſt deferendum ad probandam patientiam ipſius mulieris: Farinacius *de teſtibus quæſt.* 65. *nu.* 200. *& ſequentib.* Rota *dec.* 355. *num.* 2. *part.* 1. *& deciſ.* 619 *num.* 9. *p.* 3. *diverſ.*

Quia ultra quod dicti teſtes fuerunt examinati in 12 alio judicio, nec eorum depoſitiones fuerunt adhuc in Rota reproductæ, & ſic non merentur attendi, non deponunt de patientia ſucceſſiva præſtita ab ipſa Diana: quinimo conſtat de contraria per alios teſtes pro parte Camilli examinatos, qui deponunt, quod ipſa egrediebatur è lecto, & ibat dormitum cum Matre, & interrogata de hoc reſpondebat; *che così li piaceva di fare:* prout deponunt tertius, & quartus teſtis; & idem deponunt ſecundus, & tertius, dum dicunt, quod vir fuit ejectus domo: unde clare patet, quod Diana non probat intentionem ſuam, & quod dicti teſtes repugnant probationibus ipſius, & ex illis apparet ipſam non præſtitiſſe, ut 13 dixi ſupra, patientiam ſucceſſivam, quam præſtare tenebatur, ad effectum ut potuerit dici per eam non ſtetiſſe, quin matrimonium conſummaretur: & traditur per Calder. *conſil.* 5. *verſ. reſpondebat*: Berret. *conſ.* 45. *ſub num.* 19. Socin. *conſ.* 156. *num.* 10. *lib.* 2. *verſ. Primo enim.*

Non obſtat, quod Diana ſaſſa fuerit, ſe eſſe virginem, & quod Camillus in ſuis poſitionibus dixerit Alexandrum, ejus filium iviſſe ad uxorem, & per quadraginta dies cum ipſa cohabitaſſe: quia non exinde propterea probatur continua cohabitatio Dianæ cum Alexandro, toto tempore, quo duravit matrimonium; nec quod per ipſum ſteterit, quominus fuit conſummatum matrimonium.

Et ita ex iis cum aliis deductis *in alia deciſione*, utraque parte informante, fuit reſolutum, lucrum dotis non deberi.

Giennenſis Theſaurariæ, Lunæ 24. Novembris 1634.

Coram R. P. D. Veroſpio.

SUMMARIUM.

1 *Probatio unius ex duabus qualitatibus copulative narratis non ſufficit ad validitatem gratiæ, quamvis qualitas probata potuiſſet ſatis eſſe ad obtinendam gratiam.*

2 *Coadjutoria gratia obtenta ſub prætextu dolorum, valere non poteſt, niſi quatenus dolores ſint continui.*

3 *Capitis dolores, ex communi Medicorum ſchola connumerantur inter magnos, imo peſtiferos, & acutos morbos.*

4 *Dolores, qui non ſint continui, dicuntur chronici.*

5 *Teſtis deponens ſuper magnitudine morbi, debet illius ſigna referre.*

6 *Morbi gravis ſigna perſpicua eſſe debent.*

7 *Morbi magni, quales ſunt acuti, magna ſolent producere ſymptomata.*

8 *Capitis dolores ſecum trahunt in conſenſum totum corpus.*

9 *Peritia in teſte perito inſervit pro ratione, & num. 12. Intellige ut num. 13.*

10 *Teſtis de auditu majorem fidem non meretur, quam ille, a quo audivit.*

11 *Teſtis deponens de iis, quæ non cadunt ſub ſenſum, ſed ſignis externis deprehenduntur, debet referre ſigna, ex quibus juſtificetur ejus depoſitio.*

13 *Teſtis, licet poſſit uti ſua peritia in cognoſcendo rem, ſuper qua deponit, ejus tamen peritia non ſuffragatur, ſi deponat ut teſtis, non autem uti peritus electus a Judice.*

15 *Dolores licet proprie non ſint morbus, ſed morbi ſymptomata, poſſunt tamen illius vim, & qualitatem oſtendere.*

16 *Derivans ab aliquo tanquam a cauſa, id quoque illius ſignum eſt.*

17 *Dolores ſeu ſymptomata morbi, quæ nuncupantur læſæ actionis, vix poſſunt ab ipſo morbo diſtingui.*

18 *Coadjutoria gratia valere non poteſt, niſi coadjutus exprimat nominatim talem morbum, qui ſit aptus impedire humanas actiones, cum non ſufficiat quæcumque inhabilitas, aut prava habitudo aſſerentis indigere Coadjutoris.*

19 *Morbus niſi ſit gravis, ac ſonticus, non impedit humanas actiones, & n. 27.*

20 *Partita extracta ex libris Capituli impugnari non poſſunt ab iis, qui ſunt de gremio ipſius Capituli.*

21 *Infirmitas excuſat Canonicum non ſolum ab onere reſidendi, ſed etiam ei conſervat omnia privilegia præſentium pro lucrandis diſtributionibus quotidianis.*

22 *Conſuetudo, ſecundum quam abſentia Canonici non poſſit per alium ſuppleri, reſpectu præſentiæ perſonalis in Choro, attendenda eſt.*

23 *Debilitas adducta pro cauſa obtinendi Coadjutoriam debet eſſe talis, ut aggravet corpus ſine ſpe futuræ proſperitatis.*

24 *Infirmitas adducta pro obtinenda Coadjutoria non eſt neceſſe, quod ſit continua, ſed poteſt eſſe cum aliquo intervallo quietis.*
Declara ut n. 26.

25 *Debilitas corporis quomodo diſtinguitur a morbo.*

28 *Morbus non ſolum eſt habitus contra naturam, ſed habitus, qui corporis uſum deteriorem reddit.*

DECISIO LXVIII.

Cum ageretur de juſtificatione gratiæ, in qua Chriſtophorus Gomez obtinuit ſibi dari in Coadjutorem Vitalem in adminiſtratione, & cura Theſaurariæ, quam idem obtinebat in Eccleſia Giennenſi; viſum fuit Dominis reſtringere difficultatem ad juſtificationem Narrativæ ejuſdem gratiæ in ea parte, in qua expoſitum fuit, quod cum ille a ſeptem annis eidem Eccleſiæ inſerviſſet, non poterat amplius inſervire perſonaliter, ut decebat, ob varias corporis infirmitates, quas antea paſſus fuerat, & tunc patiebatur; & præcipue propter continuos capitis dolores, quibus ita aſſidue gravabatur, ut non poſset ad Eccleſiam accedere in Hebdomada ſibi contingente, & obire alia onera ejuſdem Theſaurariæ.

Cum vero propoſita cauſa *ſub die 21. Jun. ann.* 1621. non viſa fuiſſent probari, quæ in ea Narrativa continebatur: Et iterum propoſita cauſa *ſub die* 22. *Martii anni* 1624. contrarium firmatum fuiſſet, quod nimirum gratia Chriſtophori erat in ea parte juſtificata: Placuit Dominis iterum partes audire, & propoſito hodie coram me dubio, confirmarunt deciſionem primo loco factam: quia probationes, quæ datæ fuerunt, tam pro parte Chriſtophori, cui fuit conceſſus Coadjutor, quam pro parte Vitalis, qui in ea gratia deputabatur in Coadjutorem, non viſæ fuerunt concludere vel ipſam malam valetudinem, & ægritudinem Chriſtophori ex capitis doloribus, vel qualitatem eorundem dolorum, ut nimirum eſſent magni, & ita continui, ut non paterentur, quod poſſet intereſſe ſervitio Eccleſiæ & exercere alia munera & onera dictæ Theſaurariæ.

Et quidem viſa fuit neceſſaria probatio ejus qualitatis: quæ fuit primo loco narrata, reſpectu ma- 1
gnitudinis dolorum; non ſolum, quia fuit illa narrata copulative, ac ſimul cum altera qualitate, ut iidem dolores eſſent continui: quo caſu ſuccedit Regula, ut non ſatis ſit probatio alterius qualitatis, quamvis illa per ſe ſatis eſſe potuiſſet ad ipſam gratiam obtinendam: juxta notata per Ægidium *in dec.* 116. & per Doct. *in cap. exhibita, de judic. & in cap. 2. de reſcript.* & in terminis hujus gratiæ pluries deciſum fuit coram Verall. *ut in illius dec.* 128. 129. *&* 130. *p.* 1. & coram Put. *dec.* 63. *lib.* 2. Sed quia neque po- 2
tuiſſet ſine ea qualitate deſerere ſervitium Eccleſiæ, ſive valere hæc gratia Coadjutoriæ, quam idem obtinuit, ut fuit dictum coram Verallo *in adducta dec.* 132. *part.* 1. *& dec.* 240. *n.* 3. *eadem par.* & notant Doct. *in c.* 2. *de Cleric. ægrot. & in cap.* 1. *eodem tit. lib.* 6.

Hæc autem gravitas & magnitudo morbi non viſa fuit probari ex depoſitione Teſtium, qui examinati 3
fuerunt ad inſtantiam Chriſtophori, & aſſerebant tales eſſe dolores, quos ille patiebatur: licet enim dolores capitis in magnis morbis connumerari poſſint, ut docet Galen. *de Sanitate tuenda, lib.* 6. *cap.* 12. *in claſ.* 2. & cum eo omnis ſchola Medicorum, ex quibus Celſus hunc morbum connumerat inter peſtiferos & acutos, propter vehementes exacerbationes, quæ 4
eum comitari ſolent; cum alioquin potius Chronicus dicendus ſit, ex ſententia ejuſdem Galeni, ut explicat Hierem. Triverus dictum Celſi *lib.* 4. *cap.* 2 *ejuſdem, in tract. de re medic.* Non tamen poterat ex eiſdem teſtibus deprehendi ea magnitudo morbi, cum nulla referrent ſigna hujus ægritudinis, ſive vehe- 5
mentiæ ipſorum dolorum; quæ tamen ſigna debuiſ- 6
ſent eſſe perſpicua, tum ſuppoſita magnitudine mor- 7
bi, ex quo magna ſymptomata prodire debuiſſent, ut docet idem Galen. *lib.* 2. *de Symptomat. cauſ. cap.* 2. *claſſ.* 3. *& lib.* 1. *de diebus decretoriis cap.* 6. *claſſ.* 4. Exemplo morborum acutorum, qui cum magni ſint, magna etiam indicia præſeferunt, tum habita ratio- 8
ne partis affectæ; quæ tanquam pars principalis, trahere debebat ſecum conſenſum totius corporis: Unde impoſſibile erat, ut aliæ partes eo dolore non afficerentur, & non darent aliqua ſigna.

Neque hæc ſigna referebantur ab eiſdem teſtibus, quatenus vel enumerabant paroxyſmos in acceſſu ipſius morbi, ut dicebatur facere Sextus Teſtis *ſuper tertio articulo*: vel quatenus in genere deponebant de vehementia eorundem dolorum, dum Septimus teſtis, qui id aſſerebat *ſuper eodem articulo*, erat Me- 9
dicus, qui ipſum Chriſtophorum curaverat, cui propterea ſatis eſſe videbatur pro ratione ſua peritia: ex notatis *in leg. ſeptimo menſe, ff. de ſtat. homin.* & per Bart. *in l.* 2. *num.* 3. *ff. de teſtam.* & fuit animadverſum *in* 2. *deciſ. hujus cauſæ, ſub die* 22. *Martii anni* 1624. Nam duo dicebat Sextus teſtis.

Et primo, quod illum viderat aliquando exire a choro, antequam divina officia explerentur; ſed quod cauſa ejus diſceſſus fuerint dolores, qui tunc temporis moleſti eſſent, hoc teſtis referebat ex auditu ab 10
eodem

eodem Chriſtophoro, cui propterea non poterat dici debita major fides, quàm illi danda eſſet: ut reperitur cautum *in cap. licet ex quadam, de teſtibus*, & notant poſt Gloſſ. *ibi*, Doct. *& in authent. ſi quis in aliquo, Cod. de edend.* Aymon. *conſil.* 6. *n.* 67. Verall. *dec.* 26. *n.* 8. *p.* 3.

Secundo dicebat idem teſtis, quod ex vehementia eorum dolorum coactus fuerit ipſe Chriſtophorus interumpere ſacrificium Miſſæ: quod præterquam quod ipſe non viderat ſed ab aliis audiverat, præterea non viſum fuit ſatis eſse ad oſtendendam gravitatem eorundem dolorum, cum ſemel tantum probaretur hoc illi accidiſſe.

Quod vero attinet ad poſteriorem teſtem, primo ejus depoſitio reddebatur ſatis incerta, ex ea ſola atteſtatione, quam faciebat, ut impoſſibile eſset, quod
11 Chriſtophorus ad Eccleſiam accederet, dum vexabatur iis doloribus; quia cum non poſſent cadere ſub illius ſenſum, ſed tantum ſignis externis deprehendi; tenebatur referre eadem ſigna, ex quibus tanquam ex rebus ſibi cognitis juſtificaretur illius depoſitio: ex notatis per Doct. *in cap. cum cauſam, de teſtibus*, Innocent. *num.* 3. Bald. *nu.* 19. *& in leg. ſolam, Cod. eodem tit.* ubi Bald. *nu.* 1. Salicet. *nu.* 3. Bartol. *in tractat. de teſtib. nu.* 5.

12 Neque poterat eidem teſti ſuffragari peritia, qua dicebatur potuiſſe illum cognoſcere vim, & magni-
13 tudinem hujus morbi, ut propterea illa videretur eſſe inſtar rationis. Quia opus fuiſſet, ut idem teſtis fuiſſet ad hoc electus à Judice, & ſuper iis depone-
14 ret, tanquam Peritus: neque ſatis erat ut deponeret tanquam teſtis; quamvis uti potuiſſet ſua peritia in cognoſcenda magnitudine ejuſdem morbi: prout concluſionem ſuperius firmatam notabiliter limitat Felin. *in cap. propoſuiſti nu.* 6. *de probat. & in cap. ſignificaſti, n.* 3. *de homicid.* ubi etiam Joannes de Anan. *n.* 11. Bartol. *in leg. Semel, Cod. de re milit. lib.* 12. Ruin. *conſil.* 58. *n.* 11. *lib.* 5.

Secundo viſus fuit hic teſtis ſibi ipſi adverſari, quatenus in ſua depoſitione aſſerebat, quod ter uno anno curaverat Chriſtophorum, & quod tempore ejus depoſitionis erant elapſi tres menſes, in quibus ille nullos dolores paſſus fuerat; licet enim tam hæc, quam ea, quæ ſupradicta ſunt de moleſtia, quam Chriſtophorus paſſus fuit ex iis doloribus in ſacrificio Miſſæ, videretur pertinere ad alteram qualitatem, quæ fuit narrata, ut hi dolores eſſent continui; tamen non poterat conſiderari qualitas morbi cum intermiſſione, & vacuitate dictorum dolorum: quia licet illi
15 proprie non eſsent morbus, ſed ſymptomata morbi, poterant tamen oſtendere illius vim & qualita-
16 tem; ea ratione, quia quidquid ab aliquo tanquam a cauſa derivat, id etiam ejus ſignum eſt: ut docet Galen. 5. *de locis affect.* 7. *&* 6. *Aphoriſmorum* 16. Imo
17 tanquam ex eo genere ſymptomatum, quæ dicuntur læſæ actionis, vix poterant ab eodem morbo diſtingui: ut ex eodem Galen. & Averroe declarat Fernel. *lib.* 2. *de Symptomat. cauſ. cap.* 6 *& de ſignis, & illorum differentiis, cap.* 6. *&* 8.

Et hinc illud obſervatum eſt, non ſatis eſſe quam-
18 cunque inhabilitatem, aut pravam habitudinem illius, qui aſſerat, ſe indigere opera, & auxilio Coadjutoris, ut ſimiles gratiæ valere poſſint; ſed nominatim requiri morbum, qui ſit aptus impedire humanas actiones: ut ſtatutum eſt *in cap.* 1. §. *ſi vero Epiſcopus, de Cler. ægrotant. lib.* 6. & fuit deciſum coram Verall *in deciſionibus ſuperius adductis* 130. 131. *&* 140 *par.* 1.

Et generaliter receptum eſt in quocumque alio impedimento, quod dicatur provenire occaſione ali-
19 cujus morbi, ut non cenſeatur tale impedimentum præſtare, niſi is morbus, qui ſit gravis, ac ſonticus, hoc eſt, qui vim nocendi; ut traditur *in leg. quæſitum, ff. de re judicat. & in leg. ultim. ff. de Ædil. edict.* & notant Cujac. *lib.* 12. *obſervat. cap.* 18. Alciat. *regul.* 1. *præſumption. ultim. & in leg. morbus* 113. *de verb. ſignificat.* Menoch. *de arbitr. Judic. libro ſecundo, centur.* 1. *caſ.* 60. Sarnen. *ad reg. de infirm. reſign. qu.* 70.

Ex his excludebatur probatio alterius qualitatis, quæ etiam fuit narrata in gratia, quam obtinuit Chriſtophorus: ut eſſent continui dolores capitis, quibus il-

le afficiebatur: ad cujus qualitatis excluſionem datæ fuerunt pro parte Eccleſiæ plures aliæ probationes; ſed præ cæteris plurimum moverunt Dominos duæ 20
atteſtationes deſumptæ ex libris Capituli, quarum prima erat fides, quam faciebat unus ex eodem Capitulo, cujus munus erat notare abſentes a ſervitio Eccleſiæ; & in hac apparebat; quod ſpatio duorum annorum ante obtentam gratiam, quatuor ſolis diebus defecerat Chriſtophorus a ſervitio Eccleſiæ, hoc eſt ſemel anno 1618. & tribus diebus anno ſequenti. Ab anno vero 1619. quo fuit conceſſa eadem gratia, apparebat ex alia atteſtatione Secretarii Capituli, quod idem deſideratus fuerat ſolis diebus viginti ſeptem, nempe quatuor diebus ab eodem anno 1619. & tribus ac viginti diebus ſpatio quindecim annorum, qui elapſi fuerunt ab anno 1634. quo fuit ſubſcripta poſterior hæc fides.

Eæ autem atteſtationes viſæ ſunt plene probare bonam valetudinem Chriſtophori, & quod ii dolores illum non potuerint impedire, quo minus ad Eccleſiam accederet, cum non poſſet Chriſtophorus impugnare fidem librorum, ex quibus eæ atteſtationes deſumptæ fuerunt, dum ipſe erat a gremio ipſius Capituli: ex notatis per Doctores *in leg. admonendi, ff. de jurejurand.* & Bart. *ibi, num.* 54. Felin. *in cap. ad audientiam, num.* 16. *de præſcript.* Aymon. *de antiq. temp. part.* 1. §. *quid in libro Officialis, n.* 6. Verall. *dec.* 156. *p.* 2. *nu.* 1. & in terminis probationis hujus abſentiæ, tenuit Rota *dec.* 629. *n.* 1. *p.* 2. *rec.*

Neque dicatur, quod utraque ea atteſtatio reddi videbatur æquivoca, dum potuit illius nomen ommitti in libris Capituli, propter hanc ipſam valetudinem, quæ laborabat; vel quia haberi debuiſſet pro præſente, quamvis vere abeſſet, dum eadem valetudo non ſolum poterat illum excuſare ab onere reſidendi, verum etiam ei concedebat omnia privilegia præſentium pro lucrandis diſtributionibus, quatum 21
cauſa notabantur abſentes in eiſdem libris Capituli: ut ſtatutum eſt *in cap.* 1. *de Cler. non reſiden. lib.* 6. & conſideratum fuit *in deciſ. ſub die* 22. *Martii an.* 1624. vel etiam, quia potuiſſet ſuas vices aliis committere.

Prior enim dubitatio removebatur ex declaratione facta in priori fide ſuper conſuetudine Eccleſiæ notandi abſentes ex cauſa infirmitatis: additio nomini ejuſdem abſentis verbo, *patitur*; quo verbo dicitur in *eadem fide*, ſolitum fuiſſe deſignati cauſam abſentiæ ex infirmitate.

Quod vero ſecundo loco dicebatur, ut omiſſum fuiſſet nomen Chriſtophori, eo, quia alter potuiſſet ejus loco inſervire Eccleſiæ; tollebatur ex ejuſdem Eccleſiæ conſuetudine, quæ colligebatur ex eiſdem atteſtationibus: quia ex eis conſtabat, quod non po- 22
terat præſtari ab aliis hoc ſervitium, reſpectu præſentiæ perſonalis in Choro, ſed ſolum reſpectu celebrationis Miſſarum; & hanc conſuetudinem potiſſimum attendi in hac materia notant Doctor *in dict. cap.* 1. *de Cler. non reſiden. lib.* 6. & tenuit Rota coram Card. *dec. unic. eod. tit.* Covar. *var. reſol. lib.* 3. *cap.* 13.

Demum non viſa fuit obſtare differentia, quam faciebant ultimo loco informantes pro Chriſtophoro inter infirmitatem, & debilitatem, ut ſi prima addu- 23
catur pro cauſa obtinendi Coadjutoriam, neceſſe ſit quod illa aggravet corpus ſine ſpe futuræ proſperi- 24
tatis. Infirmitas vero poſsit eſſe cum aliquo intervallo quietis, ut dicebatur tenuiſſe Rotam coram Ve- 25
rallo *dec.* 240. *p.* 1. cujus auctoritatem ſequutus fuit 26
Gonzal *ſuper regul.* 8. *gloſſ.* 5. §. 9. *nu.* 85. Quia licet debilitas in hoc diſtinguatur a morbo, quod illa perpetua ſit, morbus vero cum acceſſu, diſceſſuque; tamen debet eſſe perpetuum impedimentum quod ex eo morbo procedit; ita ut aptum ſit impedire cæteras functiones corporis, etiam pro tempore, quo ipſe morbus non eſt infectus: quod ſolum contingere poteſt in ægrotatione gravi, qualem conſtat non fuiſſe eam, qua laborabat Chriſtophorus, ut colligitur ex *eadem deciſ.* & patet ex definitione morbi relata per Juriſconſultum *in l.* 1 §. *ſed ſciendum, ff. de ædil. ædict.* cum in ea dicatur, morbum non ſolum eſſe habitum corporis contra naturam, ſed qui uſum illius faciat 28
deteriorum: quod etiam alibi dixit Juriſconſultus

in leg. qui tertiana, §. 3. *& in leg. ultima, ff. eodem tit.* & explicando verba ejus edicti declaravit Aul. Gel. *lib.* 4. *noct. Attic. cap.* 2. quem ſequuti fuerunt Alciat. *in leg. inter ſtuprum*, §. *verum*, *ff. de verb. ſignific.* Menoch. *de arbitr. Judic. lib.* 2. *cent.* 1. *caſ.* 69. *num.* 17.

Et ita utraque, &c.

Romana Dotis ſeu Filiationis, Lunæ 11. Decembris 1634.

Coram R. P. D. Merlino.

SUMMARIUM.

1 *Filiatio ad effectum conſequendi alimenta ſatis probatur ex tractatu, aſſertione parentis, & communi reputatione.*

2 *Filiatio naturalis levioribus probationibus juſtificatur.*

3 *Filiationis vehemens præſumptio oritur ex communi reputatione.*

4 *Filiationis vehemens præſumptio oritur ex aſſertione prætenſi Patris facta in ultimo vitæ ſpiritu.*

5 *Teſti unico omni exceptione majori Judex arbitrio ſuo plurimum deferre poteſt.*

6 *Filiationis præſumptio eſt nomen Majorum impoſitum nato.*

7 *Alimenta præſtita nutrici pro educatione infantis; filiationis argumentum præſtant.*

8 *Filiationis probatio reſultat ex eo, quod quis nato neceſſaria ad victum ſubminiſtraverit.*

9 *Fama dicitur teſtimonium populi.*

10 *Fama publica ad probandam filiationem plurimi fit à Doctoribus.*

11 *Similitudo nati indicat filiationem ejus, cujus faciem repræſentat.*

12 *Garamantes, & ſuperioris Lybiæ populi ex ſimilitudine formæ proprios liberos agnoſcunt.*

13 *Similitudo natorum non eſt levis, ſed urgentiſſima conjectura ad probandam filiationem.*

14 *Similitudo natorum non à ſimplici imaginatione, ſed magis ab inſiti temperamenti convenientia regulariter proficiſcitur.*

15 *Natus ex concubina, ad quam alteri non patebat acceſſus, præſumitur filius concubinarii.*

16 *Teſtes ſingulares admittuntur, quando agitur de probando illos actus ex quibus generalitas reſultat.*

17 *Filiatio probari debet per urgentiores probationes, quando agitur de conſequutione dotis, vel alimentorum ex bonis fideicommiſſi.*

18 *Fideicommiſſi bona alienari poſſunt pro conſtituenda dote deſcendenti etiam illegitimæ, quæ velit nubere, vel Monachari.*

16 *Dotem filiæ ſpuriæ aſſignare tenetur hæres Avi in ſubſidium.*

20 *Filiatio quando non dicatur ſufficienter probata per conjecturas reſultantes ex tractatu, nominatione patris, & ſimilitudine.*

21 *Exceptio quod teſtis deponens de filiatione alicujus, ſit creditor ejuſdem, non minuit fidem ipſius teſtis.*

DECISIO LXIX.

Margarita ex Flavia matre orta pulſavit Dominum Marcum Antonium Victorium Fratrem, & poſſeſſorem bonorum bonæ memoriæ Joannis Baptiſtæ Victorii, quem progenitorem ſuum ipſa aſſerebat, ut alimenta præſtaret, & ſubinde etiam dotem. Decreto Auditoris Cameræ fuit Dominus Marchus Antonius ad hujuſmodi alimentorum præſtationem condemnatus. A quo cum poſt interpoſitam appellationem, & cauſam mihi commiſſam, negaretur, Margaritam eſſe filiam Joannis Baptiſtæ; dedi dubium, an conſtet de illius filiatione? quod per Dominos fuit hodie affirmative reſolutum.

1 Probatio enim filiationis deſumpta fuit ex conſtanti denominatione, & ex frequentibus aſſertionibus ejuſdem Joannis Baptiſtæ, quibus, dum vivere, imo & in ipſo mortis articulo teſtatus eſt, puellam hanc eſſe ſuam filiam; ex tractatu, quo ſe geſſit erga eandem ad inſtar Patris; & ex communi omnium reputatione, quod Joannes Baptiſta ex Flavia hanc filiam ſuſceperit; ex quibus ſaltem ſimul junctis probari filiationem non ambigebatur, cum ad hunc effectum admittantur, atque ſufficiant conjecturæ & præſumptiones; Gloſſ. *in leg. Luerus, ff. de cond. & demonſt. & in cap. Michael. verſ. conſtituerit, de filiis Presbyt.* Anchar. *conſ.* 235 *num.* 6. Surd. *conſil.* 1. *n.* 38. *&* 40. & dixit Rota *in Civitatis Caſtelli bonorum* 8. *Februarii* 1602. *coram bonæ memoriæ Cardinali Lancelloto*, impreſſa apud Modernos Forolivien. *de legibus, deciſ.* 51. *n.* 4. cum aliis relatis *in Romana de Catalanis* 27. *Novembris* 1630. *coram me*; præſertim ubi agitur de probanda filiatione ſimpliciter naturali, 2 ut advertit Natt. *conſ.* 473. *n.* 29. Rota *in dict. deciſ.* 51. *n.* 4. *verſ. conjectura vero.*

Quod Joannes Baptiſta ſæpenumero coram diverſis perſonis profeſſus fuerit, Margaritam eſſe ſuam filiam, atque illam uti filiam paſſim nuncupaverit palam, deponunt quinque teſtes *in Summario ejuſdem Margaritæ, num.* 2. quam publicam denominationem, magnum eſſe veræ ſobolis ſeu filiationis argumentum, tradunt 3 Gloſſ. *in l. etiam Matris, verſ. profeſſio, C. de probat.* Bart. *in leg. neque profeſſio, num.* 2. Bald. *num.* 1. Caſtrenſ. *nu.* 3. *Cod. de teſtament.* Surdus *conſ.* 1. *nn.* 47. Paleott. *de Noth. & ſpur. cap.* 33. *num.* 2. Giovagn. *conſil. num.* 4. *lib.* 1.

Et eo magis, quia idem Joannes Baptiſta fere in extremo vitæ ſpiritu dum memor ſalutis æternæ, ſupremumque Dei judicium timens, veritatem omnino aſſeruiſſe præſumi debet, Viro Religioſo, cujus probata fide & conſilio in gravioribus utebatur negotiis, teſtatus eſt hanc eſſe ſuam filiam; & exoravit, ut illam commendaret ejus fratribus, & protectioni bonæ memoriæ Domini Cardinalis Burgheſii, quæ proteſtatio eo tempore emanata pro filiationis juſtificatione magni facienda videtur, *argum. capite litteras, de præſumpt.* Ferret. *conſ.* 150. *num.* 15. Curt. ſen. *conſ.* 69. *num.* 2. Cravet. *conſil.* 6. *num.* 61. Menochius *præſumpt.* 3. *num.* 1. *lib.* 5. & ponderavit Rota *in Romana de Bonellis* 13. *Februari* 1617. *coram bonæ memoriæ Ubaldo; atque in dict. Romana de Catalanis coram me.* Et hujus viri depoſitioni, ob ejus integritatem, & quia videtur omni exceptione major, quamvis teſtis unici, plurimum deferendum eſt arbitrio Judicis; juxta tradita per Decianum *conſ.* 92. *num.* 34. *&* 92. Farinac *de teſtibus, quaeſt.* 63. *num.* 33. Cardin. Seraphin. *deciſ.* 676. *num.* 1. *&* 2.

(margin numbers 4 and 5 stand beside the lines beginning "Et eo magis" and "Romana de Catalanis coram me. Et hujus viri depoſitio-")

Tractatus, quo Joannes Baptiſta proſequutus eſt Margaritam tamquam filiam, & ſe uti parentem geſſit erga illam, comprobatur ex eo, quod dum hæc puella 6 Sacro Baptiſmatis lavacro fuit abluta, nomen *Margaritæ*, quæ nuncupabatur ipſius Joannis Baptiſtæ mater, imponi voluit; nutrici alendam tradidit, atque idem pro alumna præſtitit alimenta; & ſalarium, veſtes, medicinas, atque omnia congrua pro decenti puellæ ſuſtentatione ſuppeditavit; ut de his deponunt teſtes dati *in Summ. num.* 2.

Quæ omnia paternæ erga liberos pietati, & officio conveniunt, & quem parentem eſſe oſtendunt; prout de nomine Avito & gentilitio indito puellæ, quod filiationem indicet, tradunt Surdus *conſ.* 1. *num.* 45. Giovang. *conſ.* 21. *num.* 2. *lib.* 1. Rota *deciſ.* 332. *nu.* 4. *parte* 5. *diverſ. & in Romana de Javellis* 13. *Novembr.* 1613. *coram bon. mem. Ubaldo.*

7 De alimentis præſtitis nutrici, atque educatione infantis, quod arguant eum, qui præſtat, eſſe progenitorem; advertit Baldus *in capit. per tuas, num.* 1. *de probat.* Pariſ. *conſ.* 10. *num.* 6. *&* 62. *lib.* 2. Surdus *dict. conſil.* 1. *num.* 46. Giovagn. *dict. conſ* 21. *num.* 3. Rota *dict. deciſ.* 332. *num.* 5. *et* 11. *et in prææallegata Romana de Javellis.*

8 Et demum ex veſtibus, medicinis, aliiſque pro vitæ ſuſtentatione neceſſariis exhibitis, inferri tractatum & probationem filiationis ejus, cuius prædicta præſtantur, ſcripſit Bald. *in dict. cap. per tuas, num.* 5. Felin. *num.* 15. *et* 17. *de Probat.* Pariſ. *conſil.* 10. *num.* 60. *et.* 70. *lib.* 2. Riminald. jun. *conſ.* 611. *num.* 30. *et* 33 Rota *deciſ.* 238. *num.* 9. *part.* 1. *diverſ. et deciſ.* 126. *num.* 13. *et deciſ.* 347. *num.* 2. *parte* 1. *recent. et in Romana de Catalanis* 25. *Novembris* 1630. *coram me.*

Prædictis adſtipulatur etiam publica vox & fama, atque communis omnium reputatio, quod Margarita ſit filia Joannis Baptiſtæ, de qua deponunt teſtes 9

in

10 *in Summario, num.* 2. quæ fama atque opinio, cum ſit quoddam totius populi teſtimonium, quemadmodum in omnibus probationibus admittitur, ita pro juſtificanda filiatione à Dominis plurimi fit: *arg. cap. per tuas, de probat.* Gloſſ. *in cap. Michael. verſ. conſtiterit, de filiis Presbyter* Caſtr. *conſil*, 151. *nu.* 1. *lib.* 1. Surd. *conſil.* 1. *n.* 56. Giovagn. *conſ.* 31. *n.* 5. Rota *deciſ.* 347. *n.* 2. *par.* 1. *recent.* & poſt Modern. Foroliv. *de legit. deciſ.* 51. *nu.* 4. juncto etiam præcipuo, & plane paterno affectu, quo Joannes Baptiſta puellam proſequebatur, de quo in genere deponunt
11 iidem teſtes: nec non effigie, & expreſſa fere vultus Joannis Baptiſtæ imagine, quam præfert hæc filia; ex cujus ſimilitudinis typo poſſe dignoſci, filium eſſe illius, cujus faciem formamve refert, voluit Bald. *conſil.* 390 *lib.* 2. Decian. *conſ.* 1. *nu.* 117. *lib.* 3. Tiraquellus *ad leg.* 7. *Connubial. nu.* 52. *& ſequentibus*, & ante illos docuerunt Ariſtoteles *lib.* 2. *politic. cap.* 2. & Stobæus *Serm.*
12 42. qui referunt Garamantas, & ſuperioris Libiæ populos, qui privatim matrimonia neſciunt, & ob rejectam ex inceſti laſcivientis luxuria caſtitatis diſciplinam proprios liberos ignorant, ex ſimilitudine & forma dumtaxat illos agnoſcere Gratian. *diſcept. forenſ. capit.* 567. *num.* 39. Mohed. *deciſ.* 1. *&* 2. *qui filii ſint leg.* & erudite & luculenter docet Dominus Paulus Zacchias, *Quæſtionum Medico-legalium*, *lib.* 1. *tit.* 5. *quæſt.*
13 4. *per totam*: ubi monet, ſimililudinem natorum non eſſe levem, ut aliqui ex Juriſconſultis autumant, ſed
14 imo urgentiſſimam conjecturam; quia huiuſmodi ſimilitudo non à ſimplici imaginatione, ſed magis ab inſiti temperamenti convenientia regulariter proficiſcitur: quod Philoſophicis rationibus oſtendit.
15 Et eo urgentior viſa eſt hæc conjectura, quando non conſtat, Flaviam cum aliis conſuetudinem habuiſſe; ſed continuo ſolum cum illa conſervatum fuiſſe Joannem Baptiſtam de tempore ſuſceptæ ſobolis & ante, ut deponunt teſtes: ex cujus converſationis aſſiduitate inſurgit etiam præſumptio, quod Margarita ſit vere filia Joannis Baptiſtæ: Pariſ. *conſil.* 10. *num.* 33. *lib.* 2. Surd. *conſil.* 1. *nu.* 43. Menoch. *de arbitr. jud. caſ.* 89. *num.* 26. & fuit dictum *in Romana filiationis* 23. *Januarii* 1613. *coram bon. mem. Cardinal. Marquemont.* Atque coadjuvatur procedens conjectura ex ſimilitudine formæ: quia ſtante hac continua converſatione Joannis Baptiſtæ, Flavia veriſimiliter aliam imaginationem non concipiebat, cui ſuſcepta proles poſſit aſſimilari: quæ omnia, quatenus ſingula paterentur aliquam difficultatem, ſimul juncta perfectam atque concludentem coſtituunt probationem, ut monuerunt Ancharanus *conſ.* 225. *nu.* 6. Riminald jun. *conſil.* 611. *num.* 41. Surd. *conſ.* 1. *n.* 53.
16 Non obſtat, quod aliqui ex deductis teſtibus ſint ſingulares: quoniam quando non agitur de probando certo actu ſpeciali, ſed in genere probandum eſt id, quod reſultat ex actibus ſpecialibus, prout eſt filiatio, & filiationis tractatus ad concludendam hanc generalitatem, admittunt etiam teſtes ſingulares deponentes de illis actibus, ex quibus generalitas reſultat, & ſimul junguntur ad plenam probationem conſtituendam: Doctores *in capite qualiter, & quando, de accuſat.* Cravet. *conſi.* 73. *num.* 3. plene Riminald. jun. *conſ.* 7. *num.* 27. *& ſequentibus*, & fuit dictum *in Romana filiationis* 22. *Januarii* 1613. *coram bona memoria Cardinali Marquemontio.*
17 Minus obſtat, quod conjecturæ & præſumptiones ſolum admittantur, ubi agitur de probanda filiatione contra patrem; ſecus vero ubi agitur de conſequendo dotem & alimenta ex bonis fideicommiſſo ſubjectis, contra tertium poſſeſſorem; prout eſt Dominus Marcus Antonius; tunc enim requiruntur urgentiores probationes, obſtante etiam fideicommiſſo: Rota *in recent. deciſ.* 289. *num.* 1. *&* 8. *parte* 1. *& in Romana de Benellis* 29. *Novembris* 1613. *&* 22. *Novembris* 1614. *coram bonæ memoriæ Ubaldo.*

Quoniam, quoad qualitatem probationum, reſponſum fuit ex conjecturis in propoſita facti ſpecie propoſitis inſimul coacervatis in materia filiationis, quæ directo probari non poteſt reſultare plenam atque concludentem probationem contra quoſcunque, & ex juribus, authoritatibus, & deciſionibus *ſupra* deductis. Deciſiones autem emanatas *in cauſa de Bonellis coram bon. memor. Ubaldo.* & alias, loqui ad effectum ſuccedendi in univerſo fideicommiſſo, & excludendi vocatos, aut venientes ab inteſtato, qui non eſt caſus præſens, nec ibi tot inſimul concurrebant conjecturæ, & ita efficaces, prout hic adſunt.

Quo vero ad fideicommiſſum, placuit reſponſio, 18
quod cum bona fideicommiſſo ſubjecta per Avum, prout erat fideicommittens in caſu propoſito, in ſubſidium alienari poſſint pro conſtituenda dote nepti, etiam illegitimæ, qualis aſſeritur Margarita: Angel. *in auth. res quæ, num.* 3. Jaſon. *num.* 7. *Cod. comm. de legat.* Peregrin. *conſ.* 115 *num.* 3. *lib.* 3. Molin. *de primogen. Hiſpan. lib.* 4. *cap.* 8. *num.* 19. Fuſar. *de ſubſtit. quæſt.* 351. *nu.* 33. Rota apud Cardinalem Seraphinum *deciſ.* 58. *num.* 5. tam ſi velit nubere in ſæculo, quam ſi cogitet profiteri in Monaſterio: Bart. *in dict. authent. res quæ, num.* 7. Peregrin. *de fideicommiſſ. artic.* 42. *nu.* 57. Fuſar. *dicta quæſt.* 531. *nu.* 28. conſequenter eadem bona fideicommiſſo ſubjecta, penes collateralem, vel extraneum exiſtentia, ſunt eidem oneri obnoxia, & pro dote alienari poſſunt, non obſtante fideicommiſſo, ut plene diſcuſſo articulo reſolvit Rota *in Spoletana fideicommiſſi, ſub die* 4. *præſentis menſis coram me*, & hæredem Avi in ſubſidium teneri dotem aſſignare nepti ſpuriæ, conſuluit Abb. *conſil.* 115. *in princip. lib.* 2. Mareſcot. *var. reſol. cap.* 83. *num.* 38. *libro* 2. Rota apud Cardinalem Seraphinum *deciſ.* 58. *num.* 6.

Demum non adverſatur, quod tractatum Patris, 19
& nominationem filiæ, ſimilitudinem cum Patre, atque alias ex allegatis conjecturis non admiſerit Rota *in Bononien. de Gargantibus, impreſſa inter Recent. deciſ.* 164. *num.* 7. *&* 8. *part.* 3. *& in dicta deciſione de Bonellis*. Quoniam verum eſt, ſingulas ex dictis conjecturis non ſufficere, neque plenum facere gradum probationis, & ſingulæ aliquando per Rotam fuerunt rejectæ, & ſimul junctæ ſuffragantur: & doctrinæ, ac deciſiones, quæ in contrarium allegari poſſunt, vel procedunt, ubi agitur ad effectum excludendi venientes ab inteſtato à tota ſucceſſione; vel ad exclu- 20
dendam præſumptionem *leg. miles, §. defuncto, ff. de adulter.* de qua *in illa Romana de Catalanis coram me*; & ubi non apparet, quod nemo alius acceſſum haberet ad mulierem, quam prætenſus genitor, & ubi mulier erat ſoluta.

Exceptiones contra teſtes, quod ſint creditores Do- 21
mini Marci Antonii, & ſimiles, in hac materia non minuunt fidem eorum depoſitionis, ut reſpondit Rota *in Romana filiationis* 22. *Januarii* 1613. *coram Cardinal. Marquemontio, & in Romana filiationis* 10. *Junii* 1611. *coram R. D. meo Pirovano.* Et quod dum deponunt de conſervatione Joannis Baptiſtæ cum Flavia, non percutiant tempus conceptionis, non ſubſiſtit in facto: quia imo deponunt de anno 1620. & 1621. quo anno orta eſt Margarita.

Et ita utraque parte informante reſolutum fuit.

Leodenſis Caſtri de Mombech, Veneris 15. Decembris 1634.

Coram R. P. D. Pirovano.

SUMMARIUM.

1 *Contractus mulierum celebrati cum ſolemnitatibus requiſitis per ſtatuta locorum, & juſta concurrente cauſa, ſunt validi.*

2 *Contractus dementium, & fatuorum, ſunt nulli & invalidi.*

3 *Dementia plene & concludenter probanda venit, ſi agatur de annullatione contractus.*

4 *Dementia de tempore contractus probari debet, ad hoc, ut annulletur contractus.*

5 *Simplicitas, innocentia, fatuitas, & ſtupiditas differunt à furore.*

6 *Simplices, Innocentes, & fatui, in prima ſpecie non carent intellectu, licet integrum animi vigorem non habeant,*

habeant, in ſecunda vero ſpecie uſum rationis non habent.

7 *Simplicitas, innocentia, & fatuitas, non ſunt ſufficientes pro inducenda nullitate cujuſcunque contractus.*

8 *Teſtamentum conditum ab eo, in quo concurrunt diverſa ſigna dementiæ, ſed non defectus totalis uſus rationis & intellectus, validum reputatur.*

9 *Animi qualitas non poteſt aliter probari, quam per actus exteriores.*

10 *Demens matrimonium contrahere nequit.*

11 *Sanæ mentis præſumptio viget ad ſuſtinendum actum geſtum.*

12 *Dementiæ præſumptio ceſſat in eo, qui facit actus viro prudenti convenientes.*

13 *Dementia an probetur ex eo, quod quis ſe percuſſerit, & capillos evulſerit.*

14 *Dementia non probatur ex actibus, qui provenire poſſunt ex atra bille, & melancholia.*

15 *Dementia probatur ex eo, quod alicui fuerit datus curator. Declara ut nu. 16.*

DECISIO LXX.

VIſum fuit Dominis, eſſe recedendum à deciſis in hac cauſa 21. *Aprilis* 1632. quia renunciatio facta per Adrianam de uſufructu Caſtri controverſi de anno 1570. ad favorem VValteri & Cæciliæ ejus conju-
1 gis, & prolis ſuſcipiendæ, valida eſt, tanquam facta cum cauſa, ſcilicet matrimonii contemplatione; & Mamburno, loco Curatoris aſſiſtente, & interveniente Judicis decreto; quibus concurrentibus, ſimiles contractus ſemper ſuſtinentur: Tiraq. *de leg. connub. gloſſ.* 8 *nu.* 91. Lamberteng *de contract. mulier gloſſ.* 3. *num.* 23. *&* 87. Quod etiam fuit firmatum noviſſime *in Romana pecuniaria* 11. *Decembris coram me, & in prima deciſione* admittitur.

Neque obſtat principale fundamentum ejuſdem deciſionis, Adrianam de tempore translationis, uſuſfructus, ſeu renunciationis, fuiſſe dementem & fa-
2 tuam; atque ita ob carentiam ſenſus & rationis contractum nullum, & invalidum remanſiſſe, §. *nutum, verſ. furioſus, Inſtitut. de inutil. ſtipul.* Mantica *de contract. lib.* 1. *tit.* 12. *nu.* 5. *& lib.* 3. *tit.* 10. *num.* 6. Surdus *conſil.* 89. *nu.* 26. *&* 30.

Quia etſi ad eandem dementiam probandam detur inſtrumentum diviſionis celebratæ inter Gulielmum & VValterum, & Agnetem filios alterius Gulielmi de anno 1565. in quo Adriana ceſſit uſumfructum Caſtri controverſi ſibi quæſitum, per obitum Gulielmi ſui mariti, ad favorem filiorum ſuorum, & in eo prætendatur contineri particulam datam ſcilicet (*quo vero ad noſtram Matrem Adrianam impotem mentis, obligamus nos illam manutenere, communibus expenſis*) ac etiam formiter ſint examinati plures teſtes ſuper eadem dementia deponentes, ac demum paulo poſt inſtrumentum renunciationis de anno 1570 Non tamen viſum fuit prædicta in ſua ſpecie taliter eſſe probata, ut ſufficiant ad annullandum actum renunciationis, favore prolis Cæciliæ & VValteri ſuſcipiendæ ſequutum.

Non enim in ipſa confeſſione Gulielmi & VValteri Fratrum dividentium poteſt conſtitui fundamentum, quia datur Inſtrumentum diviſionis per extenſum, in quo talis obligatio fratrum, de alimentanda Matre impote mentis, non legitur; & quatenus adeſſet, de tali defectu eſſet intelligendum, qui non impediret Adrianam ad ſe obligandum, ex quo in tali diviſione non fuerunt adhibitæ ſolemnitates pro ſtultis requiſitæ.

3 Neque teſtes dati in eorum ratione concludunt, talem mentis alienationem in Andriana, quæ ſufficiat pro annullatione actus renunciationis; quæ tamen probatio ad eundem effectum deberet eſſe plena, & concludens: Honded. *conſil.* 78. *num.* 70. *lib.* 2. Menoch. *præſumpt.* 18. *nu.* 7. *lib.* 1. Rota *deciſ.* 577. *num.* 7. *part.* 1. *diverſorum, &* 384. *num.* 2. *part.* 1. *recent.* Nec ſufficit pro-
4 batio de aliquo tempore, ſed de continuo, & de tempore contractus debent teſtes concludere, *l.* 2. *& l. qui teſtamento, §. quæcunque, ff. de teſtament.* Boer. *deciſ.* 23. *nu.* 78. Honded. *conſ.* 78. *num.* 71. *volum.* 2. *& deciſ. nu.* 3. *part.* 1. *recent.*

Deponunt enim teſtes, qui ſunt ſex, non de dementia & ſtultitia Adrianæ; ſed quod erat ſimplex, innocens, & debilis ſuorum ſenſuum, & vocabatur fatua 5
donicella, abſque expreſſione ſignorum ſtultitiæ, & dementiæ; & quod nunquam habuit dilucida intervalla: quæ ſimplicitas, innocentia, fatuitas, & ſtupiditas cum differant à furore & dementia, quandoquidem 6
in prima ſpecie, qui tales patiuntur defectus, non careant intellectu, licet integrum animi vigorem non habeant; in ſecunda vero ſpecie uſum rationis non habeat. Caſtr. *in l. ſi frater, in princ. Cod. qui teſtam. fac. poſſ.* Dec. *conſil.* 122. *nu.* 2. Pariſ. *con.* 88. *num.* 37. *& ſeq.* Menoch. *præſ.* 45. *nu.* 66. *&* 68. *lib.* 6. Rota *deciſ.* 107. *nu.* 29. 7
& 129. *num.* 15. *p.* 2. *diverſ.* ideo ſufficiens non eſt ad annullandum renunciationem, prout nec alium quemcunque actum, etiam Matrimonii, aut Profeſſionis, aut Donationis, aut Teſtamenti: Rota *d. deciſ.* 107. *nu.* 26. ſequendo Socin. Sen. *conſil.* 47. *num.* 9. *lib.* 3. Galicu-lam. *in l.* 1. *nu.* 62. *ff. de verb. obligat. & deciſ.* 266. *num.* 4. *coram bonæ memoriæ Cardin. Cavalerio*, & in fortiori ca- 8
ſu de teſtamento Rutilii Gracchi, non obſtante, quod in eo concurrerent diverſa ſigna dementiæ, ſed non careret totali uſu rationis, & intellectus; pro valido fuit reſponſum, 15. *Dec.* 1618. *coram bon. mem. Remboldo.*

Præterea iidem teſtes eorum dicti rationem non afferunt, quare Adriana ſit demens, & ſtulta, aut ita ſtu- 9
pida, ut careat in totum uſu rationis, prout neceſſarium eſt, quando agitur, ut in præſenti de probanda qualitate animi, quæ aliter, quam per actus exteriores, probari non poteſt, ex quibus interiora judicantur: ſecundum Gl. *in l. bis qui, §. divi: in verb. ſermonib* quam *ibid.* ſequuntur Bart. & Bald. *de tutor. & curator. datis ab his*, Socin. Sen. *conſ.* 42. *num.* 6. *lib.* 1. Alexander *conſil.* 147. *nu.* 16. *lib.* 7. ſed tantummodo dicant fatuam, ſimplicem, ſeu ſtupidam fuiſſe; quæ qualitas, ut dicebatur, non aufert totalem uſum intellectus, & rationis; ideo probatio remanet imperfecta, æquivoca, & irrelevans pro annullatione renunciationis; maxime quia ad concludendam veram dementiam, furorem, & inſaniam, ac carentiam intellectus, ſolent ponderari multa ſigna, & præſumptiones per Doctores, quæ cumulantur per Menoch. *præſumpt.* 45. *nu.* 22. *& ſeq. lib.* 6. & de illis per teſtes nulla mentio habetur.

Quinimo pro eadem Adriana multa concurrunt, ad probandum, quod non careret intellectu, nam teſtes deponunt de fatuitate & ſimplicitate Adrianæ, etiam dum eſſet puella; & tamen matrimonium contraxit, & cum viro ſuo habitavit, abſque alia dementiæ querela; quod alias contrahere non potuiſſet: *cap. dilectus, de ſponſ.* Dec. *conſil.* 112. *in princip.* 10

Præterea filiis ſuis dividentibus bona paterna poſt obitum Patris, intervenit cum ſuo Mamburno, ſeu Tutore de anno 1565. renunciando proprio juri uſusfructus, & à Magiſtratu fuit admiſſa: & idem contigit in renunciatione, quam fecit de anno 1570. in qua fuit à Magiſtratu pariter admiſſa; quo caſu præſumitur 11
fuiſſe ſanæ mentis ad eundem actum ſuſtinendum: Decius *conſ.* 448. *nu.* 14. Pariſ. *conſ.* 88. *nu.* 34. *lib.* 3. Boerius *quæſt.* 23. *nu.* 80. Menochius *eadem præſumpt.* 45. 12
nu. 21. *verſ. ita etiam quando à Magiſtratu:* & facilius id admittens, quando actus ille perſonæ prudenti convenit, ſequendo Dec. *dict. conſil.* 448. *nu.* 15. & Rotam *deciſ.* 377. *nu.* 4. *parte* 1. & idem admittitur *in allegat. deciſ.* 366. *nu.* 8. *coram bon. mem. Cardin. Cavalerio*, & de hujuſmodi actu renunciationis facto per Adrianam contemplatione Matrimonii VValteri ejus filii cum Cæcilia, ac prolis ab eis ſuſcipiendæ, dubitari non poteſt, quin conveniat perſonæ ſanæ mentis, cum tendat ad propagationem ſuæ deſcendentiæ, & conſervationem, ac etiam fuerit factum in executionem præcedentis diviſionis de anno 1565. ratificata, in quibus omnia prudenter, & caute geſta per Adrianam leguntur.

Non obſtat, quod Sextus teſtis deponat Adrianam 13
capillos aliquando ſuos dilaceraſſe, & alapis, & pugnis ſeipſam percuſſiſſe; quia ultra quod ſingularis eſt, non videtur probabile dementiæ ſignum; cum potue-

potuerit ab atra bili, & melancholica proveniſſe, quæ non infert ad ſignum dementiæ indubitatum, ut late diſſerit, & probat idem Menoch. *dict. præſumpt.* 45. *num.* 58. *lib.* 6.

Demum non relevat, quod eidem Adrianæ poſt duos menſes a die renunciationis factæ, deputati fue-
15 rint ei Curatores uti dementi; quod inter ſigna ad probandam dementiam, & carentiam intellectus, ſolet ponderari per Angel. & Salicet. *in leg. 1. cum te, Cod. de probat.* & alios per eundem Menoch. allegatos, *in d. præſumpt.* 45. *n.* 44.

16 Quia ex lectura ejusdem deputationis tollitur objectum, in qua non declaratur Adriana inſana & ſtulta; ſed ad aſſertionem parentum exponitur, propter impotentiam mentis non eſſe idoneam ad ſe, ſuaſque res gerendas, quæ mentis impotentia poteſt intelligi de tali etiam, quæ non inferat ad carentiam totalis intellectus; ut ſupra fuit diſtinctum.

Et ita fuit reſolutum utraque parte informante.

Romana Quarti Dotalis, Ven. 15. Junii 1635.

Coram R. P. D. Dunozetto.

SUMMARIUM.

1 *Lucrum dotale juxta Statuta Urbis* lib. 1. cap. 132. *ut debeatur matrimonium, debet eſſe conſummatum.*

2 *Matrimonium non ſubſiſtit, ſi in altero ex conjugibus adſit impotentia perpetua coeundi.*

3 *Lucro dotis locus eſſe non poteſt, ubi non adeſt matrimonium.*

4 *Impotentia viri, quando eſt temporalis, vel dubia, uxor tenetur præſtare ſucceſſivam patientiam per triennium; ut poſſit fieri experientia copulæ conjugalis.*

5 *Mulier ſi infra bimeſtre reclamaverit de impotentia viri non tenetur ulteriorem patientiam præſtare.*

Declara ut num. ſeq.

6 Cap. 1. de frigid. & malefic. *declaratur.*

7 *Confeſſio propria prævalet teſtibus aliiſque probationibus.*

8 *Probatio contra propriam confeſſionem non admittitur.*

9 *Remiſſoria, ad probandum contrarium ejus, quod quis fuit confeſſus, non conceditur.*

DECISIO LXXI.

1 POſtquam bis in hæc cauſa fuit reſolutum coram me *ſub diebus* 26. *Novembris* 1633. *&* 20 *Decembris* 1634. Dianam Grottam poſt obitum Alexandri viri non lucratam fuiſſe Quartum dotale, ex eo quod cum ejus viro matrimonium non condemnavit, prout requiritur ex Statuto Urbis; juxta cujus diſpoſitionem conjuges matrimonium contraxerunt: eadem Diana cœpit prætendere dictum lucrum nihilominus ſibi deberi, ex quo per eam non ſtetit, quin matrimonium fuerit conſumatum, cum per 40. dies cum ejus Viro cubuerit, ac debitam patientiam præſtiterit. Unde aſſumpto onere hoc probandi, dedit articulos, ſuper quorum relevantia dato particulari dubio, eoque hodie a me propoſito, DD. eos non relevare reſponderunt.

2 Non enim viſa fuit relevare articulata mala valetudo, ſeu impotentia Alexandri: quia, ſi illa probare-
3 tur perpetua, & nulla arte ſanabilis, etiam non relevaret, quia Matrimonium propter impotentiam perpetuam ſubſiſtere non poſſet, & conſequenter ne poteſt eſſe locus lucro dotali; ut in terminis tenent DD. *in cap.* 2. *de frigid. & malefic.* cum aliis cumulatis *in prima deciſione.*

4 Si vero probaretur impedimentum, vel impotentiam fuiſſe temporalem, vel dubiam: pariter quoque non relevaret; quia Diana tenebatur præſtare ſucceſſivam patientiam per triennium, ut poſſet fieri experientia copulæ conjugalis: juxta text. *in cap. laudabilem, & ibi* DD. communiter, *de frigid. & malefic.* Maſcard. *de prob. concluſ.* 311. *num.* 3. Sanch. *de Matrimon. lib.* 2. *diſput.* 112. *num.* 12.

5 Nec relevat, quod Diana infra bimeſtre reclamaverit; qua ſtante reclamatione, non tenebatur ulterio-riorem patientiam præſtare: *capit.* 1. *de frigid. & malefic.* Quia licet text. *in d. cap.* 1. diſponat, quod mulier, 6
quæ vult agere ad nullitatem Matrimonii, tenetur infra bimeſtre reclamare: non tamen dicit, nec inde inferri poteſt, quod non teneatur præſtare patientiam, ut poſſit fieri experientia copulæ juxta diſpoſitionem *in d. cap. laudabilem*, quæ quidem diſpoſitio ad nihilum deſerviret, ſi ſola mulieris reclamatio ſufficeret.

Prout nec ſubſiſtit, quod Alexander ſponte receſſerit domo Dianæ: quia contrarium conſtat, tum ex teſtibus *in alia deciſione* ponderatis, explicite deponentibus, Alexandruum fuiſſe ejectum domo; tum etiam ex Monitorio ſuper nullitate Matrimonii, ad inſtantiam Dianæ contra eundem Alexandrum exequutum, in quo Diana expreſſe declaravit, ſe nolle amplius cum eo cohabitare; unde ſatis conſtat, ipſam non præſtitiſſe ſucceſſivam patientiam, quam præſtare tenebatur, ut potuerit dici per ipſam non ſtetiſſe, qui matrimonium fuerit conſummatum, vel experimentum adhibitum juxta Canonicas ſanctiones: ex prædicto enim 7
Monitorio clara reſultat confeſſio ejusdem Dianæ, quæ prævalet depoſitionibus teſtium, & omnibus aliis probationibus in contrarium per ipſam faciendis: ad tradita per Surd. *conſ.* 6. *n.* 1. Greg. XV. *deciſ.* 356. *n.* 3. & *ibi* Addit. *n.* 7. *& deciſ.* 434. *n.* 14. adeo quod contra 8
propriam confeſſionem, præſertim quando (prout hic) eſt adminiculata teſtibus, non admittitur probatio: & denegari ſolet Remiſsoria tanquam calumnioſe petita; prout alias fuit firmatum *in Toletana Penſionis* 29. *Maji* 1598. *coram Litta*, Greg. XV. *deciſ.* 524. *n.* 4.

Et ita utraque, &c.

Bononienſis fideicommiſſi de Ramundinis Veneris 15. Februarii 1636.

Coram R. P. D. Dunozetto.

SUMMARIUM.

1 *Fideicommiſſum purificatum dicitur ad favorem ejus, qui docet ſe eſſe in caſu vocationis.*

2 *Filiatio probatur per teſtes deponentes de nominatione, tractatu, & publica voce, & fama.*

3 *Filiatio legitima probatur ex partitis librorum Baptiſmatum, & Matrimoniorum, concurrentibus adminiculis.*

4 *Filiatio probatur ex eo, quod quis uti filius fuerit ab aliquo inſtitutus.*

5 *Sororem Teſtatoris aliquam eſſe probatur ex eo, quod teſtator illam pro tali in teſtamento nominaverit.*

6 *Proximior dicitur, qui probat ſe eſſe in certo gradu, dum alius non comparet, qui ſe proximiorem eſſe doceat.*

7 *Juvenis ſi ſit eligendus ad effectum ſuſceptionis prolis, ille dicitur talis, qui eſt in ætate habili ad generandum.*

8 *Ubi qualitas ad certum effectum requiritur, non eſt curandum de modo illam adimplendi, dummodo habeatur.*

9 *Juvenis, vel ſenex an quis dicendus ſit, relinquitur arbitrio Judicis ſecundum ſubjectam materiam.*

10 *Juvenes vocantur in Civitate Bononiæ potius reſpectu ſexus, ad differentiam fœminarum, quam reſpectu ætatis.*

11 *Electio digni, omiſſo digniore in concurſu Parochialium, non ſuſtinetur de jure ſpeciali.*

12 *Electio digni, omiſſo digniore, valet, quoties non agitur de concurſu Parochialium.*

13 *Favori ſuo quilibet poteſt renunciare.*

14 *Renunciari non poteſt juri habenti aliquam mixturam cum honore, & voluntate Teſtatoris.*

15 *Citari debent in electione illi, de quorum intereſse agitur.*

16 *Executor ad aliquem eligendum ſi poteſt ſe extrajudicialiter informare, poteſt etiam eligere, nemine citato.*

17 *Exceptio de Jure Tertii non ſuffragatur ad impediendam immiſſionem.*

DECISIO LXXII.

QUondam Joannes Baptiſta Ramundinus teſtamentum condidit, in quo inſtituta hærede uſufructuaria omnium ſuorum bonorum Ludovica ejus uxore, gravavit eam reſtituere dicta bona filiis maſculis legitimis & naturalibus Melchioris, ejuſdem

Teſta-

Teſtatoris ex Franciſco fratre nepotibus; quibus decedentibus abſque ſimili prole legitima & naturali, voluit, quod exequutores teſtamentarii, quatenus de tempore purificatæ conditionis ſuperviverent, ſin minus Priores Quatuor Ordinum Mendicantium Civitatis Bononiæ, pro conſervatione agnationis, & familiæ de Ramundinis, eligerent Juvenem ex legitimo matrimonio conceptum, & natum de proximioribus cognatis ipſius teſtatoris, qui teneretur aſſumere nomen & inſignia familiæ de Ramundinis; quem ſic eligendum ex tunc inſtituit, & ſubſtituit vulgariter, pupillariter, & per fideicommiſſum; ut latius in dicto teſtamento dato *in Summario*, *num.* 1.

Deceſſit Ludovica hæres, ac ſucceſſive Aloyſius Franciſcus filius dicti Melchioris ultimus hæres gravatus, absque filiis: Unde dicti Priores, prædefunctis aliis Exequutoribus in teſtamento deputatis, elegerunt Antonium Mariam Belioſſum, dicti teſtatoris ex Cornelia Sorore pronepotem, qui nomen & inſignia ejusdem teſtatoris aſſumpſit, & cœpit agere coram Auditore Generali Bononiæ, pro recuperatione quorundam bonorum dicto fideicommiſſo ſubjectorum, contra Lucatellos illorum poſſeſſores, a quo ſententiam contrariam reportavit: Cauſa ad Rotam delata, & mihi commiſſa, dubitavi, an conſtet de fideicommiſſo ad favorem dicti Antonii Mariæ Belioſſi, ſeu Joannis Baptiſtæ de Ramundinis? & Domini reſponderunt affirmative.

Exiſtentia ſiquidem dicti fideicommiſſi non controvertebatur, & de illo ſatis apparet, ex tenore ejusdem teſtamenti.

1 Quod autem illud ſit purificatum ad favorem ipſius Antonii Mariæ, ſeu Joannis Baptiſtæ, clare deſumitur ex præfata ſerie facti, in qua partes non diſcrepabant. Cum enim per obitum Aloyſii Franciſci, ultimi hæredis, gravati ex linea Melchioris, nulla relicta prole, factus fuerit locus electioni Juvenis proximioris de cognatione teſtatoris, dictique Priores, ob defectum Exequutorum in teſtamento nominatorum, elegerint ipſum Antonium Mariam, habentem omnes qualitates ab eodem teſtatore fideicommittente requiſitas, utique dictum fideicommiſſum fuit purificatum ad favorem ipſius Antonii Mariæ electi, qui docet, ſe eſſe in caſu vocationis: Gloſs. *in leg. qui duos*, *verbo*, *qui ſuperſtes fuit*, *ff. de rebus dub.* Crav. *conſil.* 208. *num.* 3. *verſ. rurſus alleganti.* Peregr. *de fideicommiſſ. artic.* 43. *num.* 17. Rota *deciſ.* 267. *num.* 1. *parte* 2. *recent.*

Quod vero dictus Antonius Maria habeat qualitates a fideicommittente requiſitas, dubitari non poteſt. Nam quod ipſe ſit ex legitimo Matrimonio conceptus, & natus, probatur ex teſtibus formiter examinatis, qui aperte deponunt, dictum Antonium Mariam eſſe filium ex Carolo Belioſſo, & Valeria Scarpia conjugibus, conſtante matrimonio ſuſceptum; qui teſtes,
2 cum deponant de nominatione, tractatu, ac publica reputatione, & fama dictam legitimam filiationem ſufficienter probant: juxta doctrinam Bartol. *in leg. filium*, *num.* 1. *ff. de his qui ſunt ſui*, *vel alieni juris*: Surdus *conſilio* 1. *num.* 46 *& ſeqq.* Rota *deciſion.* 766. *n.* 1. *parte* 2. *recent.*

3 Concurrentibus præſertim partitis formiter extractis a Parocho, ex libris Matrimoniorum & Baptiſmatum; ex quibus apparet, Matrimonium inter prædictos Carolum & Valeriam contractum, præceſſiſſe per undecim menſes nativitatem dicti Antonii Mariæ: eorum filii, quæ partitæ junctis depoſitionibus dictorum teſtium, legitimam filiationem Antonii Mariæ bene probant: Rota *in recent. deciſione* 132. *numero ſecundo*, *parte* 2 & inter impreſſ. per Farinac. *poſtb. lib.* 2. *conſil.* 285. *num.* 2. *in fin.*

Quod autem idem Antonius Maria ſit pronepos Corneliæ ſororis Joannis Baptiſtæ fideicommittentis; & ſic quod ſit proximior de cognatione ejusdem fideicommittentis, probatur ex eo, quod Carolus, pater
4 dicti Antonii Mariæ, fuit filius dictæ Corneliæ, ut elicitur ex teſtamento ejusdem Corneliæ, quæ dictum Carolum, uti ejus filius, hæredem univerſalem inſtituit: Pariſ. *conſil.* 29. *num.* 10. *libro* 2. Cephal. *conſilio* 48. *num.* 18. *libro* 1. Peregrinus *de fideicommiſſis*, *artic.* 43. *num.* 77. Reverendiſſimus Dominus meus Decanus *deciſ.* 105. *n.* 3. Sanctæ memor. Gregor. XV. *deciſ.* 349. *n.* 5. Rota *in recent. dec.* 472. *n.* 8. *part.* 1.

Quod vero Domina Cornelia eſset ſoror Joannis 5
Baptiſtæ fideicommittentis, deſumitur ex eo, quod idem Joannes Baptiſta illam in dicto teſtamento ſororem nominavit, & uti tali, legatum reliquit: Rota coram Gregor. XV. *deciſ.* 422. *num.* 1.

Non obſtat, quod Antonius Maria non probave- 6
rit, ſe proximiorem de cognitione dicti teſtatoris: quia cum ipſe ſit in gradu certo & ſucceſſibili, neque alius concurrat, qui prætendat, ſe eſse proximiorem, habet intentionem fundatam, quod ſit proximior: Surd. *conſil.* 241. *num.* 25. *circa fin. & ſeqq.* Rota *deciſ.* 575. *num.* 7. & fuit dictum *in Ferrarienſ. bonorum de Taſſonis*, 6. *Aprilis* 1615. *coram Eminentiſſ. D. Card. Pamphilio.*

Non obſtat, quod teſtator voluerit eligi aliquem Juvenem, qualis non videtur Dominus Antonius Maria excedens ætatem annorum 50. Nam Domini, omiſsa quæſtione, quisnam in Jure dicatur Juvenis, 7
vel Senex? Conſiderabant quod qualitas Juventutis in caſu de quo agitur, fuit contemplata a teſtatore ad certum effectum, nempe pro conſervatione agnationis & familiæ de Ramundinis, & ſic habilitatis ad ſuſcipiendam prolem: Unde cum Dominus Antonius Maria de tempore electionis eſset uxoratus, ac plures haberet filios, & in dies alios etiam ſuſcipiat, viſum fuit ſatis conſtare de illius juventute, ad hoc ut dicatur conſultum voluntati teſtatoris: nam ubi requiritur qualitas ad certum effectum, non eſt curandum de modo illam adimplendi, dummodo habeatur effectus: Covarruvias *pract. quæſt. cap.* 39. *n.* 7. Mantic. *de conject. libr.* 11. *tit.* 16. *num.* 4. Peregr. *conſil.* 51. 8
num. 17. *lib.* 5. Fuſar. *conſil.* 50. *nu.* 11. Puteus *deciſ.* 488. *num.* 7. *libr.* 2. *in correct.* Seraphin. *deciſ.* 589. *num.* 9. *&* 11. Rota *in Romana domus* 5. *Novembris* 1582. *coram Robuſterio.*

Præſertim cum ad hoc, ut quis dicatur Juvenis, vel 9
Senex, relinquatur arbitrio Judicis, ſecundum ſubjectam materiam; juxta veriorem opinionem, de qua Menoch. *de arbitrar. caſ.* 59. *num.* 3. *& ſeqq.* Gail. *obſervat.* 92. *num* 7. *lib.* 1. Scacc. *de Judic. l.* 2. *cap.* 8. *num.* 249. *& ſeqq.* Joſeph. Ludovic. *deciſ. Lucen.* 13. *num.* 55. Peguer. *deciſ.* 57. *num.* 21. Rota *in Bononienſ. bonorum de Mulettis* 26. *Junii* 1602. *coram bon. mem. Cardin. Pamphilio.*

Quibus accedit communis uſus loquendi Civitatis 10
Bononiæ, in qua Juvenes vocantur potius reſpectu ſexus, ad differentiam fœminarum, quam reſpectu ætatis; ut fuit ponderatum *in eadem deciſione Bononienſ. de Mulettis.*

Non obſtat, quod Dominus Antonius Maria de tempore electionis haberet duos fratres juniores, & ſic habiliores ad ſuſcipiendam prolem: unde infertur, electionem factam de Domino Antonio Maria juvene, omiſſis aliis fratribus junioribus, fuiſse invalidam; prout in ſimili dicitur de pluribus admiſſis, & approbatis in concurſu Parochialium; quod electio digni, omiſso digniore, non ſuſtineatur: Garz. *de benef. part.* 7. *cap.* 16. *n.* 2. *& ſeqq.* Rota *deciſ.* 63. *nu.* 6. 11
parte 1. *recent.* Gregor. XV. *deciſ.* 1. *num.* 8.

Nam fuit reſponſum, id procedere in concurſu Parochialium, ex diſpoſitione Concilii Tridentini, *in ſeſſ.* 12
24. *cap.* 18. & particulari conſtitutione ſanctæ mem. Pii V. ſuper proviſione Parochialium, non autem in aliis electionibus, in quibus ſufficit, Electores elegiſſe dignum, etiam omiſso digniore; ut declarat Addit. ad Gregor. *dict. deciſ.* 11. *n.* 8. idem Garz. *de benef. part.* 7. *cap.* 16. *n.* 16. Pariſ. *de reſignat. l.* 4. *quæſt.* 16. *nu.* 4. & in terminis facultatis eligendi datæ in teſtamento, Bart. *in leg. cum quidam*, *nu.* 6. *ff. de legat.* 2. Molin. *de primogen. lib.* 2. *cap.* 5. *n.* 46. *verſ. valebit tamen*: Molin. jun. *de juſtitia & jure*, *tom.* 3. *parte* 1. *tit. de major diſputat.* 595. *ſub num.* 2. Sanch. *conſil. moral. libr.* 4. *cap.* 1. *dub.* 60. *num.* 11. ubi alios cumulat.

Et viſa fuit ceſsare difficultas, quia dicti fratres dictum fideicommiſsum non agnoverunt, nec voluerunt concurrere in dicta electione; quinimo illi expreſse renunciarunt, atque electionem factam ad favorem D. An-

D. Antonii Mariæ eorum fratres approbarunt; unde perinde haberi debent in hac conſideratione, ac ſi non extarent: cum quilibet poſſit ſuo favori renunciare: 13 *leg. ſi quis in conſcribendo, Cod. de pact. cap. ſi de terra, in fin. de privileg.* Surd. *conſil.* 318. *num.* 3.

14 Non obſtat, quod quando jus renunciantis habet aliquam mixturam cum honore & voluntate Teſtatoris, tunc dicto juri renunciari non poteſt: juxta *conſ. Caſtren.* 259. *ſub nu.* 5. *circa med. verſ. dedit enim ipſe teſtator lib....* Calder. *conſil.* 1. *prope fin. verſ. ſi vero eſſet introductum.*

Nam prædicti Doctores loquuntur in hærede, vel fideicommiſſario, qui teſtatoris hæreditatem acceptarunt, ac per conſequens ejus factum ſeu voluntatem impugnare non poſſunt; ideoque non applicantur præſenti caſui, in quo, cum fratres Dom. Antonii Mariæ non ſunt teſtatoris hæredes, dicto juri renunciare poterunt, *ex allegatis.*

15 Demum non obſtat, quod dicti fratres debuerint ſaltem vocari ſeu citari in dicta electione, ex quo de illorum intereſſe agebatur, juxta *conſ.* Zabarell. 139. 16 *num.* 2. Cuman. *conſil.* 7. *num.* 2. Quia cum dicta electio non eſſet actus judicialis, DD. Priores deputati ad eligendum in teſtamento potuerunt ſe extrajudicialiter informare, ac Dom. Antonium Mariam conſanguineum teſtatoris eligere, etiam non citatis dictis fratribus; ut in terminis tenuerunt Gutierrez, *Canon. qu. li.* 2. *quæſt.* 97. *num.* 13. Sanchez *conſil. moral. lib.* 4. *cap.* 1. *dub.* 62. *num.* 1. *in fin.*

17 Et in omnem eventum dicta exceptio tanquam de jure Tertii non ſuffragatur Lucatollis, ad impediendam immiſſionem D. Antonii Mariæ, Socin. ſen. *conſil.* 78. *lib.* 1. Ruin. *conſil.* 35. *n.* 31. Rota coram Martin. Andr. *deciſ.* 87. *n.* 14. cum aliis *ibi* relatis.

Et ita utraque, &c.

Romana ſeu Tudertina Educationis, die Lunæ 14. Aprilis 1636.

Coram R. P. D. Pirovano.

SUMMARIUM.

1 *Pupilli melius, & ſecurius penes Matrem educantur.*

2 *Utilitas magna ex omnibus partibus movere debet animum judicantis in arbitrando loco, ubi pupillus ſit educandus.*

3 *Romana Civitas omnibus præcellit litteris, & bonis moribus; in qua Gymnaſia & Academiæ, Seminaria, & Ludimagiſtri florent; qui pueris ſumma cum diligentia, & amore aſſiſtunt, & invigilant, ut virtutibus illos imbuant & exornent.*

Ludimagiſtri dum ſunt mercenarii, in eis minor ſollicitudo de puerorum cura ſolet eſſe.

4 *Pupillis æqualiter providere ſemper fuit præcipuum Legislatoribus, nedum ut alantur, ſed ut liberalibus artibus inſtruantur.*

5 *Adoleſcentes ſunt transferendi ad Civitates, ubi melius & moribus & litteris ornari poſſunt.*

6 *Romanum Cœlum, cui dubium eſt, quod aliis præferendum ſit, circa aeris temperiem, & ſitus præſtantiam, & rerum affluentiam pro ſalute corporis tuenda.*

7 *Juvenum vivida ingenia in Urbe, qua ratione proveniant.*

8 *Pupillus educandus eſt ibi, ubi jura validius defendi poſſunt, absque impenſa, ac etiam patrimonii diſſolutione.*

9 *Teſtatoris præceptum ſi contineat aliquam ſervitutis ſpeciem, a legato, & inſtitutione rejici ſolet.*

10 *Referens nihil aliud operari poteſt, quam relatum.*

11 *Domicilium non dicitur quis mutare, dum ſe transfert alio, ſtudiorum cauſa, aut mercatura, aut dignitatis, aut litis, aut melioris educationis.*

12 *Domicilio originis nunquam cenſetur renunciatum, niſi per expreſſam animi declarationem, aut longi temporis curſum, qui debet annos decem excedere.*

13 *Judex arbitrando poteſt modificare, ſeu declarare indiſcretam teſtatoris voluntatem.*

DECISIO LXXIII.

Cenſuerunt Domini, licere Dominæ Catharinæ educare pupillos filios in urbe: quoniam ſi, juſta cauſa ſuadente, Judicis arbitrio permiſſum eſt, 1 in hac cauſa determinare perſonam Matris, penes quam pupilli melius & ſecurius ſint educandi, per *leg.* 1. *& penultim. ff. ubi pupill. educ. deb. l.* 1. *Cod. eod. titul.* Baldus *conſil.* 472. *alias* 487. *incip. Pupilla morari debet: vol.* 5. cum aliis allegatis per Franc. *deciſ.* 350. Maſtrill. *deciſ.* 230. *ac in deciſ. hujus cauſæ* 13. *Jan.* 1634. eo liberius Judex potuit arbitrari, & aſſignare locum in Urbe, ubi pupilli ſint educandi, in quo cadere non poteſt maligna ſuſpicio, nec tanta circumſpectio periculi pupillorum, ſed utilitas magna ex omnibus partibus ponderata, quæ movere debet animum judicantis in arbitrando loco educationis, 2 *leg. utilitatem, ff. de confir. tut. l.* 1. *in princ. ff. de contr. tut. l.* 1. *& ultima, ff. ubi pupill. educ. deb.* Cravet. *conſil.* 18. *nu.* 3. Surd. *de alim. tit.* 4. *quæſt.* 13. *num.* 4. Valenz. alios referens, *conſil.* 36. *num.* 22. *& ſeqq.*

Et quod pertinet ad animorum dotes, ut litteris, & 3 bonis moribus pueri imbuantur, absque hæſitatione fatendum erit, Urbem præcellere, in qua Gymnaſia, & Academiæ, Seminaria, & Ludimagiſtri florent, qui pueris ſumma cum diligentia & amore aſſiſtunt & invigilant, ut virtutibus repleantur: quod de Civitate Tuderti dubitari poteſt, in qua Ludi-Magiſtri non affluunt, prout in Urbe, ſed deſiderantur, & mercede vel de publico conducuntur, vel ipſi mercenarii ſunt, in quibus minor ſollicitudo de puerorum cura ſolet eſſe: & hoc eſt, quod Legislatoribus ſemper præcipuum fuit æqualiter providere pupillis, nedum ut alantur, ſed ut liberalibus artibus inſtruantur; 4 *leg. qui filium, ff. ubi pupill. educ. deb. leg. cum plures, §. cum tutor. ff. de admin. & per tut. leg. de bonis, §. non ſolum, ff. de Carb. edict.* & propterea non mirum, ſi adoleſcentes ſunt transferendi ad Civitates, ubi melius & facilius, & moribus, & litteris ornari poſſint, 5 maxime quando, ut in præſenti, æquali impenſa proprii domicilii & loci, ad quem, ut transmigraturi ſunt, ſuſtentari valeant, atque ita pro tranſlatione pupilli ad Civitatem Senarum, deciſum fuiſſe refert Chriſtophorus Medices *deciſ.* 62. *nu* 5. & de Puero Urbevetano, qui ex diſpoſitione Avi materni expreſſa juſſus erat educari penes Aviam maternam, idem reſponſum fuit *in Urbevetana educationis* 20. *Martii* 1628. *coram Dom. Card. Ubaldo:* ut Seminario Romano invitus detineretur.

Si vero attendantur, quæ ad corporis ſalutem pupillorum reſpicere poſſunt, nempe aeris temperies, & ſitus præſtantia, & rerum affluentia pro ſalute corporis tuenda; cui dubium, quod Cœlum Romanum 6 præferendum ſit? Quandoquidem ex Urbis latitudine, & amplitudine, ac magni flumini, ac rerum concurſu, æque cuique corporis temperaturæ convenire poſſit; ita ut ex hac univerſali convenientia, dixerit Mandoſ. *ad Reg. Cancell.* 16. *quæſt.* 39. *num.* 7. inde provenire vivida Juvenum ingenia, ea ratione, quia ad 7 invicem coincidunt aeris optima temperies, & ingenii incolarum præſtantia, ita ut de una ad alteram poſſit argumentari, ex Ariſt. ſententia *in probl. ſect.* 14. *quæſt.* 1. *&* 15.

Demum inſpecta etiam utilitate rerum, & patrimonii ipſorum pupillorum, educatio in Urbe eſt admittenda; dum ſub Avunculorum patrocinio, bona, & jura pupillorum validius defendi poterunt absque impenſa, ac etiam patrimonii diminutione, attenta oblatione per Dominam Catharinam matrem, de filiis alendis in Urbe, pro ſumma jam in Civitate Tuderti decreta: & hæc ipſa patrimonii pupillorum ſperata defenſio adeo prævaluit, ut Concilium Neapolitanum, omiſſo tutore, mandaverit pupillam penes 8 Matrem educari, quæ ad ſecundas tranſierat nuptias, contemplatione Vitrici magni nominis Advocati, referente tunc, & deciſum atteſtante Carolo Tapia *deciſ.* 51. *num.* 18. quæ etiam comprobantur ex rationibus *deciſ. ſupradictæ* 62. *num.* 5. *& ſeqq.* Chriſtophori Medic.

Non

Non obſtat præceptum Alexandri Patris pupillorum, de quo in ejus teſtamento: *Che l' infraſcritto ſuo herede non poſſi per neſſun tempo mai levarſi dall' habitatione, & domicilio di Todi, & andar ad habitare in altri luoghi.*

9 Quoniam omiſſo, quod tale præceptum, tanquam continens quandam ſervitutis ſpeciem, a legato & inſtitutione ſolet rejici: *leg. Titio centum, §. Titio centum, il. 2. ff. de cond. & demonſt.* attamen cum ſe referat ad ſimilem Martii Patris diſpoſitionem; ibi, *è conforme all' ordine particolare fatto dalla b. m. del ſignor Martio ſuo Padre, confirmando, in queſto in tutto, & per tutto il detto teſtamento, con la medeſima pena*: nihil pius referens operari poteſt, quam relate diſpoſitio

10 continet: *leg. eſſe toto, ff. de hæred. inſtitut* Dec. *conſil. 47. n. 1* Ruin. *conſ. 127. num. 4. l. 2.* Cravet. *conſil. 45. num. 4* Menoch. *præſumpt. 62. num. 14. l. 4.* Berett. *conſil. 130. num 5.* loquens de diſpoſitione relata ad teſtamentum paternum, illiusque approbatione, ſed Martii Patris diſpoſitio duo determinat, Primum, quod nemo ex filiis ſuis deſcendentibus poſſit *innovare, o laſciar in alcun modo il domicilio di detta Città di Todi e ſuo Territorio:* Secundum, *che non ſi intenda prohibirli l' andare a qualche loco honeſto ſpaſſo per qualche meſe, & anno, in altri luoghi, come in Roma, & altrove*, ſubdens & *anco per molte altre occaſioni, purchè non mutino il domicilio come ſopra*: ergo cum neque a primo, neque a ſecundo recedatur per filiorum in Urbe educationem, nihil opponi poteſt de contraria Patris diſpoſitione.

Nam ſive Alexandri verba attendantur, ſive Martii diſpoſitio ſequatur, nulla poteſt eorundem voluntati contraventio colligi, cum de domicilii deſertione loquantur, ut alio ad habitandum ſe transferant: quod

11 quidem domicilium, ſi per accidens deſeratur, dum quia alio ſe transfert ſtudiorum cauſa, aut mercaturæ, aut dignitatis, aut litis, aut melioris educationis, non dicitur mutari: text. eſt *in leg. aſſumptio, Digeſtis, ad municip. leg. origine, Codic. de municip & origin. libro decimo, leg. pen in fin. ff. de Senat. leg. provinciales, ff. de verb ſignif.* Menoch. *conſ. 329. nu. 37.* Cephal. *conſil. 251. num. 125.* Surdus alios referens, *conſil.*

12 *346. num 12 & conſil. 313. num. 71.* affirmans, nunquam domicilio originis cenſeri renunciatum, niſi per expreſſam animi declarationem, aut longi temporis curſum, qui debet annos decem excedere; & iſta concluſio per Maritum fuit admiſſa, dum filiorum abſentiam per menſes, & annos permiſit ex aliquo accidenti; & quoad locum, nominando Urbem; ita ut educatio horum filiorum in Urbe non contra, ſed ſecundum voluntatem parentum dici poſſit. Quibus om-

13 nibus accedit Judicis arbitrium, modificans ſeu declarans indiſcretam, quatenus opus ſit, parentum voluntatem; per *l. Quintus Mutius, ff. de ann. legat.* & alios pro hac parte ad ſupradicta adductos.

Et ita, &c.

Gerundenſis altius non tollendi, Lunæ 24. Novembris 1636.

Coram R. P. D. Coccino.

SUMMARIUM.

1 *Ædificare uſque ad cœlum quiſque poteſt in ſolo proprio.*
2 *Ædificare ſuum quis amplius extollere non poteſt, ſi ſit conſtituta ſervitus altius non tollendi.*
3 *Ædificium ſuum quis amplius extollere non poteſt, ſi id vellet facere ad æmulationem.*
4 *Servitutem altius non tollendi, qui habet, dicitur habere jus prohibendi, ne altius tollatur ædificium, in quo adeſt talis ſervitus.*
5 *Intellige tamen hoc, ſi dicta ſervitus ſit probata.*
6 *Verba intelligenda ſunt ſecundum qualitatem eis adjectam, & num. 7.*
8 *Significatio etiam propria unius verbi reſtringitur ex adjectione aliorum verborum.*
9 *Qualitas adjecta uni verbo, illud qualificat, & actum in diverſa ſpecie reponit.*
10 *Verba intelligenda ſunt ſecundum ſubjectam materiam.*
11 *Verba non poſſunt trahi ultra limites ſubjectæ materiæ.*
12 *Libris Mercatorum ſi ex ſtatuto credatur, intelligi debet quoad res, quæ ad Mercaturam ſpectant, non quoad alias.*
13 *Statutum permittens quod fillifamilias poſſint ſe obligare, intelligitur, quando ſe obligant ratione Artis.*
14 *Ædificium altius tollere ad æmulationem non licet.*
15 *Æmulatio non præſumitur, cum in dubio quilibet præſumatur ædificare ad ſui principaliter utilitatem, non ut alteri noceat.*
16 *Ædificium fieri ad æmulationem ſi quis aſſerat, incumbit onus probandi.*
17 *Æmulatio in ædificando non præſumitur, etiamſi magnum damnum vicino inferatur, & parva utilitas proveniat ædificanti; niſi aliunde probetur, & num. 31.*
18 *Æmulationis præſumptio ut excludatur, non ſufficit modica utilitas ædificare volentis, & n. 19.*
20 *Ædificium unum quando alteri non impediat Solem.*
21 *Muta* deciſ. 18. *loquitur de Monaſterio Monialium.*
22 *Ædificare ad æmulationem quis non cenſetur, licet aliquod damnum inferat vicino.*
23 *In agro ſuo fodiens, ſi vicini fontem avertat, non tenetur de dolo, ſi non animo nocendi vicino, ſed agrum ſuum meliorem faciendi cauſa, id faciat.*
24 *Aquæ venas, qui in fundo ſuo incidit, ita ut aqua deſinat pervenire in alium fundum, ubi erumpebat, non dicitur vim facere, dummodo in hoc nulla ſervitus conſtituta ſit.*
25 *In ædificando tunc æmulatio intrat, quando conſtructio fit cum injuria alterius, & animo nocendi, non neceſſitatis, aut utilitatis propriæ cauſa.*
26 *Et quando conſtructio non prodeſt ædificanti, & alteri nocet.*
27 *In ædificando quando concurrit utilitas ædificantis, licet vicino damnificetur, excluditur æmulatio, & præſumptio oritur quod ratione propriæ utilitatis quis ædificare velit.*
28 *Utilitas modica ſufficit, ad hoc ut dicatur ædificans non ædificare ad æmulationem.*
29 *Parum, & nihil æquiparantur.*
30 *Alciat. in* reg. 3. præſumpt. *3. qualiter procedat.*
31 *Ædificantis modica utilitas ſi adſit, & magnum damnum inferatur vicino, tunc non excluditur æmulatio.*
32 *Sed hoc intelligo, dum cum modica utilitate concurrit etiam inimicitia.*
33 *Patres Jeſuitæ obſequentiſſimi ſunt erga omnes alios Regulares, & hoc expreſſe profitentur.*
34 *Veriſimile quod non eſt, venit attendendum.*
35 *Patres Jeſuitæ ſunt Viri Religioſiſſimi.*
36 *Ædificium privatum altius tolli prohibetur, quando ex eo diſcooperirentur Religioſi, vel Religioſæ intra proprium Monaſterium.*
37 *Sed hoc intellige, quotieſcunque ex novo ædificio graviſſimum immineret Monaſterio præjudicium, etiamſi non fiat ad æmulationem.*
38 *Ædificium quando nocet Eccleſiæ, vel Monaſterio; compelli poteſt Dominus ædificii vendere ſervitutem altius non tollendi.*

DECISIO LXXIV.

Fuit reſolutum, ſententiam Rotalem, *in* qua extitit pronunciatum, Patribus Dominicanis non competere jus perhibendi Patribus Jeſuitis ne altius tollant eorum ædificium, eſſe confirmandam; cum de ejus juſtitia conſtet; ex quo quisque in ſolo proprio 1
poteſt ædificare uſque ad cœlum; *leg. cum eo, leg. Imperatoris, ff. de ſervitut. urban. prædior. leg. altius, leg. in ædibus, Cod. de ſervit. leg. Proculus, ff. de damno infect.* Borous *conſil. 134. num. 1. lib. 3.* Vincentius de Franchis *deciſ. 223.* Antonius Gomez. *in leg. 46. Tauri, num. 6.* Menochius *de arbitr. caſu 156. num. 3. & conſ. 298. num. 24.* Gaylus *obſervat. 69. num. 1. lib. 2.* & *ibid.* Græves pariter *num. 1.* qui alios referunt.

Neque

2 Neque obſtat, quod Patres Dominicani prætendant
habere ſervitutem, & ſic jus prohibendi: quo caſu non
3 intrat Regula prædicta, ſcilicet, quod quiſquis in
ſuo ſolo ædificare ad libitum poſſit: prout dicta
regula non intrat ex alio capite, nempe quando fa-
brica ſit ad æmulationem.
4 Non reſpondetur quoad primum, quod licet ve-
rum ſit, eum, qui habet ſervitutem, habere jus prohi-
bendi, *dict. leg. cum eo, ff. de ſervitut. urban. prædiorum,*
leg. ſi in meo fundo, ff. de aqua pluvia arcenda, leg. ſi quid,
Cod. de ſervit. & aqua: dict. leg. altius, & dict. leg. ſi in ædib.
5 *Cod. de ſervit.* Attamen Patres Dominicani non pro-
bant hanc ſervitutem reſpectu ſui Monaſterii: nam,
etſi de anno 1260. quidam Macellarius convenerit cum
Patribus Dominicanis prædictis per infraſcripta verba:
Promittens, quod nullo unquam tempore, nec ipſe, nec
ſui plantabunt in ſuo tenedone, hoc eſt tenuta, arbo-
res; nec facient aliquid aliud, unde poſſi haberi proſpe-
ctus per aliquem modum ad locum veſtrum; (ſcili-
cet Dominicanorum) *vel unde poſſit haberi acceſſus*
ſive aditus, vel poſſit vobis aliquo modo, vel loco ve-
ſtro unquam damnum ſive præjudicium aliquod genera-
ri: Nihilominus fuit reſponſum, quod iſta verba in-
telliguntur reſpectu dicti Tenedonis Patrum Prædica-
torum vicini, & prope Tenedonem Macellarii, non
autem reſpectu Monaſterii; quia etſi verba ſint ſatis ge-
neralia, videlicet *loco veſtro*, & apta comprehendere
etiam Monaſterium; attamen illa verba declarantur
6 ex qualitate adjecta ibi, vel *unde poſſit haberi acceſſus ſi-*
ve aditus, quæ verba non poſsunt verificari in Mona-
ſterio, cum adſit via intermedia: & propterea hujuſ-
modi verba, & qualitates adjunctæ expreſse oſten-
dunt, quod non fuit intellectum de Monaſterio, ſed
de alio Tenedone vicino, ad quem poterat dari acceſ-
ſus, & aditus; cum prompte dictam viam intermediam,
7 non poſſit dari aditus neque acceſsus ad Monaſterium:
Bart. *in l. liberum. n. 13. ff. de verb. ſignif.* Bald. *in leg.*
precibus nu. 43. Cod. de impuber. Gabr. *conſ. 132. nu. 38. vo-*
8 *lum.* 1. qui alios congerit, & probat ſignificationem etiam
propriam unius verbi, reſtringi ex adjectione aliorum
9 verborum. Et ratio eſt, quia qualitas adjecta re-
ſtrinxit, & actum in diverſa ſpecie reponit: Bart. *in*
leg. ſi quis poſthumo, §. ſi filius, ubi Jaſ *n 51. ff. de lib. &*
poſthum. Surd. *conſ. 179. n. 40. lib. 1. et conſ. 315. n. 26. et*
conſ. 441. n. 24. et 25. lib. 3.
Nec officiunt illa verba ſequentia, videlicet: *vel*
poſſit aliquo modo loco veſtro unquam damnum ſive
præjudicium aliquod generari. Quia hæc verba ſunt
intelligenda reſpectu ipſius tenedonis Patrum Prædi-
catorum, de quo in dicto inſtrumento ſolum age-
batur; non autem quod ſimpliciter non fieret præjudi-
cium Patribus Prædicatoribus: & proprius ſenſus il-
lorum verborum, attenta tota ſerie, eſt, quod in
tenendone ſuo Macellarius non plantabit arbores, vel
faciet aliquid aliud, unde poſſit haberi proſpectus ali-
quo modo *ad locum veſtrum*, ſcilicet tenendonem Fra-
trum Prædicatorum, vel unde poſſit aberi acceſſus ſi-
ve aditus ad illum; neque faciet aliquid, quod *vobis*
vel loco veſtro, ſcilicet dicto tenedoni veſtro damnum
ſive præjudicium generare poſſit; & propterea illa ver-
ba, *vel poſſit vobis aliquo modo præjudicium generare*,
ſunt intelligenda in ordine ad ipſum ſolum tenedonem
10 Fratrum, non autem ſimpliciter; cum de ipſo ſolo te-
nedone ageretur, & verba ſunt intelligenda ſecundum
ſubjectam materiam: *leg. Proculus, ff. de uſufruct. leg.*
Inſulam, ff. de præſcriptis verbi: Nevizan. *conſ. 92. nu.*
15. & 17. ita ut non poſſint trahi ultra limites ſubjectæ
materiæ: Gloſſ. *in cap. cum ordine, de reſcript* ibi *ſuper*
11 *alia re:* Jaſ. *in leg. ſæpe, n. 4. Cod de tranſaction.* Ubi ſi
ex ſtatuto credatur libris Mercatorum, intelligi debet
12 quoad res, quæ ad Mercaturam ſpectant, non quoad
alias: Bald. *in leg. fid. Cod. ad Macedonian.* ubi quod ſta-
13 tutum permittens, quod filiifamilias poſſint ſe obliga-
re, intelligitur, quando ſe obligant ratione artis: &
plura deducit Felin. *in cap. cum ordine, nu. 4. de reſcript.*
Bec. *conſil. 5. n. 14.* Surd. *conſ. 453. nu. 53 uſque ad fin. lib. 4.*
14 Quantum vero attinet ad æmulationem, reſponde-
tur, quod etſi verum etiam ſit, non licere ad æmulatio-
nem altius tollere fabricam *leg. opus novum, ff. de operi-*
bus public. cap. Piſanis, de reſtit. ſpol. Roman. *conſ. 52. nu.*
4. Gail. *ubi ſupra, nu 17.* Theſaur. *deciſ. 16. nu. 10.* Sichard.
conſ. feud. 9. num. 15. Menoch. *de arbitr. Judic. caſ. 156. nu. 3.*
& præſumpt. 29. nu. 28. lib. 6. Vivius *deciſ. 306. verſ. contra-*
rium vero: & deciſ. 403. ubi *nu. 6.* quod ita judicatum
fuit; prout etiam dicit Clarus *in §. feudum quæſt 30.*
verſ. & ſuperioribus annis cum quidam. Honded. *conſ. 80.*
n. 7. & 35. lib. 1. ubi etiam de communi: tamen æmu-
latio præſumitur: quia quilibet in dubio præſumitur
ædificare ad ſui utilitatem principaliter, & non ad æ-
mulationem alterius: Gloſſ. *in leg. fluminum, §. fin.*
ubi Bart. & alii *ff. de damn. infect.* Jaſ. *in repetit leg. quo*
minus, n. 23 ff. de fluminibus, et in leg. ex hoc jure, num.
11. ff. de juſtitia et jure: Bald. *in leg. item lapilli, num 4.* 15
circa med ff. de rerum diviſione; Gail. *allegata obſervatio-*
ne 69. nu. 30. & *ibi* Grevæus *num 6* Honded. *dict. conſ. 80.*
num. 34. volum. 1. Mynſing. *decad. 11. conſ. 2. num. 7.* Vivius
dict. deciſ. 306. nu. 5. Unde Patribus dominicanis incum-
bit onus probandi, quod Patres Jeſuitæ altius tollant
ad æmulltionem: Gail. *ubi ſupra. n. 31.* cum ædificans
in ſuo habeat regulam pro ſe: *leg. generaliter, §. ſi peti-* 16
tur, in fine, ff. de fideicomm. libertat. leg. ſive poſsidetis Cod.
de probat. Dec. *conſ. 400. nu. 8. et conſ. 173. n. 5.* Cæpol. *conſ.*
138. nu. 16. cum ſequentibus, vol. 1. Maxime quod in hoc
caſu excluditur etiam æmulatio ex teſtibus datis *in ſum-*
mario Patrum Jeſuitarum, n. 15.
Neque facit quod æmulatio ſatis probetur, ex quo 17
magnum damnum provenit Patribus Dominicanis,
parva autem utilitas Patribus Jeſuitis; Cephal. *Conſ.* 18
103. nu. 15. qui etiam ſubdit, nec modicam utilitatem
ædificare volentis ſufficere ad excludendam hanc præ-
ſumptionem æmulationis, quod voluit etiam Anto-
nius Padilla *in dict. leg. altius, nu. 22. verſ. quod quidem:*
ubi poſt Cravet. teſtatur de communi: *l. 3. ff. de operibus*
publicis, ubi Alberic. Gomeſ *ad leg. Tauri 46. num. 8.*
Doctores *in dict. leg. altius*, Marſil. *ſingul. 154.* Dec. *in*
leg. nullus, et in leg. Domum, ff. de regulis juris, Ja-
ſon. *conſ. 32. lib. 1. et in leg. quo minus quæſt. 1. ff. de flu-*
minibus, Roman. *conſ. 52. dub. 2.* Muta *in Capitulis Regni*
dec. 116. num. 110. et deciſ. 8 num. 5.
Quia huic fundamento fuit reſponſum, non pro- 19
bari, quod parva utilitas reſultet Patribus Jeſuitis,
magnum autem damnum Patribus Dominicanis, im-
mo eis nullum affertur damnum, circa aeris benigni-
tatem; ædificium enim iſtud non impedit Solem, quia 20
Monaſterium Patrum Dominicanorum eſt in parte O-
rientali, & prius habet Solem, quam Collegium Pa-
trum Jeſuitarum, nec etiam impedit ventum Occi-
dentalem, quia Patres Jeſuitæ ſunt in depreſſiori loco,
in eminentiori vero Dominicani, ita ut ipſis non
impediatur Favonius, neque ventus Auſtralis, qui
eſt pernicioſus, impeditur a dicto ædificio, quia
Murus tendit ab ipſo Meridie ad Septentrionem,
minus impeditur ventus Aquilonaris, qui libere
perflat Cœnobium Patrum Prædicatorum, ut bene
dignoſcitur ex planta: & ſic ceſſat, quod dicit Mu- 21
ta *in d. deciſ. 8. n. 8.* qui etiam loquitur de Monaſte-
rio Monialium.
Ultra quod, & ſi aliquod damnum inferretur Pa-
tribus Dominicanis, quod vere non infertur ex præ-
dictis, adhuc non intraret æmulatio: *d. l. Proculus,*
leg. fluminum §. fin. ff. de damno infect. leg. ſi in ædibus, 22
et leg. cum eo, ff. de ſervitut. urb. prædiorum, quia,
qui utitur jure ſuo, nemini facit injuriam, *leg. nullus*
videtur, ubi Dec. *n. 1.* Cagnol. *nu. 4. ff. de reg. Jur. d.*
leg. fluminum, §. fin. ff de aqu. pluv. arcend. ubi, qui in
agro ſuo fodiens, vicino fontem avertit, de dolo 23
non tenetur, ſi non animo nocendi vicino, ſed a-
grum ſuum meliorem faciendi id facit *leg. ſi in meo fun-*
do ff eod. tit. ubi dicitur, quod is vim non facit, qui ve- 24
nas aquæ in ſuo fundo incidit, ita ut ob id aqua
deſinat pervenire in alium fundum, ubi erumpe-
bat, dummodo ſervitus eo nomine eſ, in cujus fun-
do aqua erumpebat, nulla conſtituta ſit: Gail. *d.* 25
obſervat. 69. numer. deximo primo et numer. 28. di-
cit, quod æmulatio intrat, quando conſtructio ſit
injuria alterius, & animo nocendi, non neceſſitatis, 26
aut utilitatis propriæ cauſa, & quando conſtructio
non prodeſt edificanti, & alteri nocet: & ita loquun-
tur Doctores, qui in contrarium poſſent allegari: ut
conſiderat Honded. *in dict. conſ. 80. nu. 35. volum. 1.* At
quan-

27 quando concurrit etiam utilitas ædificantis, licet vi-
cinus damnificetur, excluditur æmulatio, & præſum-
ptio exoritur, quod ratione propriæ utilitatis quis æ-
dificare velit: Caſtr. *in dict. leg. cum eo, ff de ſervitut. urban. prædior.* Marſil. *dict. ſingul.* 154. *in fin.* Alciat. *in reg.* 3. *præſumptione* 23. aſſerens, etiam modicam utili-
tatem volentis ædificare, ſufficere.
28 Nec officit quod Padilla *in dict. leg. altius, num.* 22.
29 aſſerat, modicam utilitatem non excludere præſum-
ptionem æmulationis, & parum & nihil æquiparari: Quia hic non ſumus in iſtis terminis; nam utilitas eſt conſiderabilis, non parva, reſpectu volentium ædificare, licet ſit modica inſpecto damno vicini; & in hoc caſu bene procedit opinio Alciati, ut dicit Honded.
30 *dict. conſ* 8. *num.* 35. *volum.* 1. Et eadem ratione re-
ſpondetur *conſilio* Cephali 130. cum ipſe poſt Cæpollam, quem allegat, aſſerat modicam utilitatem ædificantis, ſi adſit magnum damnum vicini, non excludere æmulationem: quia, ut dictum eſt, iſta modi-
31 ca utilitas non concurrit in caſu noſtro: & in omnem
caſum, Cephalus loquitur, quando cum modica uti-
32 litate concurrit inimicitia, in qua principaliter ſe fun-
33 dat: hic autem nulla adeſt inimicitia; imo Patres Je-
ſuitæ obſervantiſſimi ſunt erga omnes alios Regulares, & hoc expreſſe profitentur: & nugæ ſunt dicere; quod quidam Nobilis inſtituit hoc ædificium in odium Patrum Prædicatorum, cum quibus habuit litem, occaſione cujusdam Patris: quia nec hoc eſt veriſimile, nec
34 Patres Jeſuitæ, Viri Religioſiſſimi, hoc paterentur.
Non obſtat quod privatum ædificium altius tolli
35 prohibeatur, quando ex eo diſcooperirentur Religio-
ſi, vel Religioſæ intra proprium monaſterium: Cynus *in d. l altius*, Covart. *lib.* 3. *var. cap.* 4. *n.* 8. Mar-
36 ſil. *d. ſingul.* 154. ubi admittit opinionem Cyni quo-
tieſcunque ex novo ædificio graviſſimum immineret Monaſterio præjudicium, etiamſi non fiat ad æmulationem, & hoc propter publicam utilitatem, quæ a Religioſis domibus provenit; Anton. Gomez. *ad leg.*
37 46. *Tauri, n.* 6. ubi *n.* 9. ait; quod ubi ædificium no-
cet Eccleſiæ aut Monaſterio, compelli poteſt Dominus ædificii vendere ſervitutem altius non tollendi; Cahebuſ. *deciſ.* 152. *n.* 1. *&* 2. quod etiam poſt alios dicit Muta *d. deciſ.* 8. *n.* 6. *&* 7.
Nam huic fundamento fuit reſponſum per Domi-
38 nos, quod Covarruvias & alii prædicti loquuntur,
quando privatus vult altius tollere, in præjudicium Eccleſiæ, & Religioſorum; vel etiam in caſu, quo Religioſi vellent altius tollere ædificium in præjudicium Eccleſiæ Monialium; ſed quando agitur, prout in caſu noſtro inter Monaſteria Virorum, quia tunc illi, qui volunt altius tollere, habent privilegium a jure id faciendi, dummodo non faciant ad æmulationem, vel alia Pars non debeat ſervitutem; ideo non poſſunt impediri quominus jure proprio utantur, ex Covarruvia *in cap. . . . de Jur. in* 6. *num.* 4. *per totum, verſ. quod vero diximus.*

Et ita concluſum utraque parte informante.

Valentina Coadjutoriæ, die Lunæ 12. Januarii 1637.

Coram R. P. D. Coccino.

SUMMARIUM.

1 *Coadjutoria datur in favorem Eccleſiæ, ut cultus divinus debitis non fraudetur ſervitiis.*
2 *Coadjutoria datur, ut ea ſervitia, quæ a Coadjuto præſtari non poſſunt, a Coadjutore præſtentur.*
3 *Coadjutoris expirat officium, ſi efficiatur inhabilis.*
4 *Coadjutoris officium expirat per mortem Coadjuti, vel translationem, niſi Coadjutor habeat futuram ſucceſſionem.*
5 *Coadiutor ſi efficiatur impotens, non eſt qui coadiuvet, ſicuti ſi Coadiutus moriatur; vel transferatur, non eſt qui coadiuvetur.*
6 *A tutela, vel cura, licitum eſt arguere ad Coadjutoriam.*
7 *Tutela, vel cura expirat, ſi Tutor, vel curator efficiatur inhabilis; puta mutus, ſurdus, vel cæcus.*
8 *Coadiutor ſi non deſerviat Eccleſiæ, & ei debita ſervitia non præſtet, Coadiutus poteſt petere novum Coadiutorem.*
9 *Papa de jure poteſt Coadiutorem dare cum futura ſucceſſione.*
10 *Sanctus Auguſtinus ſucceſſit in Eccleſia Hipponenſi de conſenſu poſſeſſoris.*
11 *Coadiutoria ſolum tribuit Coadiutori exercitium, & non ius, cum illud remaneat penes Coadiutum.*
12 *Res quando devenit ad ſtatum, a quo incipere non poteſt, non attenditur.*
13 *Dictio*, enim, *iuncta verbo futuri temporis, importat conditionem.*
14 *Irregularitas incurritur propter cæcitatem.*
15 *Cæcus efficitur inhabilis ad beneficia obtinenda.*
16 *Cæcus nec beneficia optare poteſt.*
17 *Legatarius ſolum poſt obitum teſtantis plenum jus acquirit in legato.*
18 *A legatis ad beneficium licitum eſt arguere.*
19 *In proviſo ſub conditione habilitas requiritur de tempore purificatæ conditionis.*
20 *Coadiutor ſi de tempore vacationis ſit effectus cæcus, cum ſit irregularis, & ſic inhabilis, non poteſt prætendere ſucceſſionem.*
21 *Defectus ſuperveniens poſt purificatam conditionem, non vitiat actum.*
22 *Clauſula*, ex nunc, prout ex tunc, *denotat inchoationem temporis.*
23 *In actu conditionali primum locum obtinet voluntas diſponentis.*
24 *Clauſula*, ex nunc prout ex tunc, *adiecta actui conditionali, ſumit robur a die eventus conditionis.*
25 *Retrotractio non habet locum, quando res devenit ad ſtatum, a quo incipere non poteſt.*
26 *Retrotractio in actu conditionali retrotrahi non poteſt in præiudicium eius, cui medio tempore fuit ius quæſitum.*
27 *Actus conditionalis, ut eveniente conditione a principio incipere poſſit, debet eſſe in tali ſtatu de tempore purificationis conditionis, ut tunc poſſit inchoari.*
28 *Abb.* in conſ. 47. num. 2. & ſequentibus volum. 1. *declaratur.*
29 *Actus legitimi non recipiunt neque diem, neque conditionem.*
30 *Cæcus poteſt ſuccedere Patri Baroni, vel habenti iuriſdictionem, licet de novo talis dignitas cæco conferri non poſſit.*
31 *Quaſi ſatis ſit quod fuerit habilis tempore, quo ſpem habuit ſuccedendi, & ſuperveniens cæcitas non privat illum tali ſucceſſione.*
32 *Bart.* in leg. cæcus, ff. de judic. *declaratur.*
33 *Lex*, cæcus, ff. de judic. *procedit in cæcitate ſuperveniente illi, qui eſt Judex.*
34 *Lex*, cum Prætor, ff. de judic. *procedit in cæcitate, quæ venit antequam quis ſit factus Judex.*
35 *Doctores loquentes in rebus prophanis, non ſunt trahendi nec applicandi in rebus ſacris.*
36 *Beneficii acquiſitio impeditur propter cæcitatem.*
37 *Papa, ſi diſponat, quod moriente, vel cedente Coadiuto, Canonicatus non poſſit impetrari, quia vult, ut pertineat ad Coadiutorem, qualiter iſta diſpoſitio intelligatur.*
38 *Gratia conditionalis non obſtante decreto irritanti non purificata conditione decretum non operatur.*
39 *Coadiuto mortuo, Coadiutori habenti ſucceſſionem, non requiritur alia collatio.*
40 *Clauſula*, ex nunc, prout ex tunc, *quando non operetur.*

DECISIO LXXV.

Hieronymus de Torres, Canonicus Valentinus, obtinuit ſibi dari Coadjutorem cum futura ſucceſſione Franciſcum Vincentium; & eo, prout ſupponitur, ad cæcitatem redacto, dubitavi de ordine Datariæ; An ſit concedenda gratia novæ Coadjutoriæ? & Domini reſponderunt eſſe concedendam etiam cum futura ſucceſſione.

Quan-

Quantum enim attinet ad Coadjutoriam, res viſa
1 fuit clara: quia Coadjutoria datur in favorem Eccleſiæ,
ut cultus divinus debitis non fraudetur ſervitiis, & ut
2 ea ſervitia, quæ a Coadjuto, ob ſenectutem, & infir-
mitatem præſtari non poſſunt, a Coadjutore preſtentur:
*cap. ex parte, ex parte, de Cleric. ægrot. cap. 1. eodem tit.
in 6.* Put. *deciſ. 225. num. 17. lib. 3. in correct.* & diſponi-
tur a Sacroſancto Concilio Tridentino *ſeſſ. 25. cap. 7.
de reformatione*.
3 Neque obſtat, quod jam ſemel fuit datus Coadju-
tor: quia cum ſit effectus inhabilis ad ſerviendum, ex-
4 piravit illius officium; prout ceſſat per mortem Coad-
juti, vel translationem illius, niſi Coadjutor idoneus
habeat futuram ſucceſſionem. Et ratio utriusque ca-
5 ſus eadem eſt, quia, ſi Coadjutor efficitur impotens,
non eſt qui coadjuvet, ſimiliter, ſi Coadjutus mori-
tur, vel transfertur, non eſt qui coadjuvetur: unde
ceſſat Coadjutoria: ex Add. per Joannem Andream *in
cap. fin. n. 10. verſ. probat hoc derivatio nominis*, & *ibi* Card.
n. 19. verſ. Per hoc facit derivatio nominis de Cleric. ægrot.
6 & tam Joannes Andreas, quam etiam Cardan. conclu-
7 dunt, licitum eſſe arguere a tutela, & cura, ad Coad-
jutoriam; ſed tutela & cura expirant, Tutore, vel Cu-
ratore inhabili effecto, puta ſi efficiatur mutus, ſurdus,
cœcus; Bart. *in leg. 1. §. mutus, n. 3. ff. de tut.* & in noſtris
terminis Rota reſolvit. *in cauſa Tiraſonen. Coadjutoriæ
14. Januarii* 1611. *coram bonæ memoriæ Dionyſio Cardinali*
8 *Marcomontio*, ita pariter, ſi Coadjutor non deſerviat
Eccleſiæ, nec ei debita ſervitia præſtare poſſit, Coad-
jutus poteſt petere, ut detur ſibi novus Coadjutor.

Quantum vero attinet ad futuram ſucceſſionem, vi-
delicet quod poſſit dari, ſi Sanctiſſimo Domino noſtro
placuerit, res etiam viſa fuit clara: quia ſummus Pon-
tifex de Jure poteſt Coadjutorem cum futura ſucceſſio-
9 ne deputare: *cap. ſicut vir, §. ecce his auctoritatibus, 7.
quæſt. 1. & in cap. non autem, eadem quæſt. 1.* ubi S. Au-
10 guſtinus ſucceſſit in Eccleſia Hipponenſi de con-
ſenſu poſſeſſoris: Put. *dict. deciſ. 225. num. 20. lib. 3.
in correct.*

Nec in hoc caſu obſtat jus Franciſci ex Coadjutoria
prius illi conceſſa cum futura ſucceſſione: non quidem
Jus, quod oritur ex Coadjutoria, cum illa tribuat
Coadjutori ſolum exercitium, jus autem remaneat pe-
11 nes Coadjutum: Hoſtienſ *in cap. de Rectorib. in verb.
cauſam habeant:* Card. *n. 1.* Anania *n. 2.* Anchar. *n. 3.*
Abb. *in fin.* Boich. *in cap. conſultationibus, num. 8. eo-
dem tit.* Anchar. *in cap. grandi, num. 5. verſ. Nam jus,
de ſupplen. neg. Prælat. in 6.* Gloſſ. *in dict. cap. grandi:*
Garcias *de benef. part. 4. cap. 5. n. 75.* & fuit dictum *in
cauſa Hiſpalenſi Præeminentiarum 20. Februarii* 1617. *co-
ram bonæ memoriæ Martino Andrea.*
12 Non etiam obſtat jus ex futura ſucceſſione: quia
cum propter cæcitatem res venerit ad caſum, a quo in-
cipere non potuit, vitiatur: *leg. ſi a me, & leg. ſi al-
teri*, alias incipit. *Julianus, ff. de Judic.* Oldrad. *conſ.
53. num. 3.*

Et pro majori etiam dilucidatione hujus articuli
præmittendum eſt, *Primo*, quod gratia futuræ ſucceſ-
ſionis in caſu iſto non eſt pura ex verbis illis: *Supplica-
tur Sanctitati veſtræ, &c. Cum primum per ceſſum, vel
deceſſum vacare contigerit, ex nunc prout ex tunc, & e
contra; etiamſi tempore vacationis officium Coadjutoris
exercere non inceperit, aut per illum ſteterit, quominus
13 exercuerit, conferre, &c.* Dictio enim *cum*, juncta
verbo futuri temporis, videlicet *cum primum per ceſ-
ſum vel deceſſum vacare contigerit*, importat conditio-
nem: *leg. hujusmodi, & leg. quodcunque, §. fin. ff. de
verbor. obligat.* Cuman. *conſ. 61. Petrus hæres: num. 3.
verſ. ad ſecundum:* Bartol. *in leg. 1. verſ. ſecundo quæro,
ff. de condit. & demonſtrat.* Bald. *in leg. ex his, Cod. quan-
do dies legat. cedant. num. 1.* & talis conditio dicitur ex-
preſſa, ſecundum Bald. *in rubr. de inſtit. & ſubſtit. num.
4. verſ. quidam autem dicunt:* Dec. *conſil. 401. num. 1.
tom. 2.* Grat. *conſ. 1. num. 94. & conſ. 138. num. 11. lib. 1.*
Pariſ. *conſ. 17. num. 25. lib. 1.*
14 Secundo præmittendum eſt, quod cum propter di-
ctam cæcitatem ſit incurſa irregularitas, Franciſcus
Coadjutor effectus fuit inhabilis ad beneficia obti-
nenda, ut probant Doctores per textum *in cap. hinc
15 etenim; 49. diſtinct.* Adden. ad Simonet *de reſervat. quæſt.*
45. littera A, ubi, quod nec optare poteſt; Gonz.
gloſſ. 34. num. 60. & 73. Pariſ. *de reſignat. lib. 5. quæſt.* 16
6. num. 36. Barboſ. *de offic. & poteſtate Epiſcopi, alle-
gat. 42. nu. 27. lib. 2. & in tract. Jur. Eccleſ. univerſ. lib.
1. cap. 33. num. 140.* & late poſt alios, Menoch. *de ar-
bitr. caſ. 226.* & fuit dictum *in cauſa Salamantina por-
tionis, 24. Aprilis* 1582. *coram ſanctæ memoriæ Clemen-
te VIII.*

Tertio præmittendum eſt, quod tunc Franciſcus di-
cebatur conſequi Canonicatum, quando Canonicatus
vacaſſet per obitum, vel ceſſionem Coadjuti; cum
ſub dicta conditione fuerit conceſſa futura ſucceſſio, 17
ad inſtar legatarii, qui in ſuo legato poſt obitum ſolum
teſtantis plenum jus acquirit: *leg. in tempus, ff. de hæ-
red. inſtit.* Goffred. *in leg. pater filium, §. fundum, nu.
1.* & *ibi* Alciat. *n. 1. ff. de legat. 3.* Bart. *conſ. 76. incipien-
te, Pater filio: col. 2. verſ. me tamen non movet: lib. 1.*
Alexand. *conſ. 14. n. 4. lib. 1.* Brunett. *de ſtatut. tit. quod
ſtandum maſcul. artic. 6. n. 225. verſ. quod autem*, Fe-
nuc. *de moment. temp. cap. 5. n. 26.* Peregrin. *de fideicomm.
art. 40. n. 62.* Fuſar. *de ſubſtitut. quæſt. 549. nu. 10.* The-
ſaur. *deciſ. 209. n. 2.* Randen. *de analog. c. 27. n. 30.*

Neque dicatur præfatos Dominos loqui in legatis,
& non in beneficiis; quia eadem eſt ratio in beneficiis, 18
cum liceat arguere a legatis ad beneficium: quia in
utroque dicitur eſſe donatio: *leg. legatum, ff. de legat.
2. cap. quia diverſitatem, de conceſſ. præbendæ, cap. il-
lum, ne ſede vacent.* Oldrad. *conſil. 68. num. 2.*

Ex quibus cum proviſio Franciſci eſſet conditionalis,
ſicut quando Canonicatus vacaverit per obitum, vel 19
ceſſum Hieronymi, & de illo tempore gratia eſſet pu-
rificanda, ſequitur, quod habilitas Franciſci requi-
rebatur, & erat neceſſaria de tempore vacationis, &
ſic de tempore purificatæ conditionis; *cap. ei, cui, de
præben. in 6. leg. intervenit, ff. de legat. præſtan.* Ol-
drad. *dict. conſ. 58. n. 2. verſ. contrarium videtur, & n.
5.* Anchar. *in Clement. unica, col. 8. verſ. quid dicendum,
de conceſſ. præbend.* Caſſad *deciſ. 3. ſub n. 6. verſ. non ob-
ſtat, & n. 15. verſ. taliter quod terminus conditionis, de
præben.* Creſcent. *deciſ. 10. n. 9. de privil.* Navar. *in cap.
ſi quando, except. 10. num. 7. & ſequentibus, de reſcript.*
Unde cum dicto tempore vacationis, Franciſcus ſit ef- 20
fectus cœcus, & ſic irregularis, & incapax beneficio-
rum, res eſt redacta ad eum caſum, a quo incipere
non poteſt, & futura ſucceſſio corruit; licet ſecus eſ- 21
ſet, ſi cæcitatis ſupervenilſet poſt purificatam condi-
tionem, & ſic poſt actum conſummatum, ut diſtin-
guendo dicit Oldrad *in dict. conſ. 58. n. 4.*

Non obſtat clauſula, *ex nunc prout ex tunc, & e
contra*; quæ denotat inchoationem temporis; quaſi 22
videatur fieri, ſeu factam fuiſſe gratiam tempore da-
tæ, & ex ea arguatur mens Papæ, qua etiam in actu
conditionali primum locum obtinere debet, ut alias 23
dicebant inſignes Advocati Curiæ; ut refert Caſſad.
dict. deciſ. 3. n. 15. in princip. de præbend.

Huic enim fundamento fuit per Dominos reſpon- 24
ſum, quod hæc clauſula, *ex nunc prout ex tunc*, ad-
jecta actui conditionali, ſumit robur a die datæ, ad
quam non retrotrahitur, quando alteri medio tempo-
re fuit jus quæſitum; Caſſad. *dict. deciſ. 3. n. 15. de præ-
ben.* Mohed. *deciſ. 21. n. 4. eodem tit.* Puteus *deciſ. 186. lib.
2. in correct.* Achill. *deciſ. 14. n. 7. de appel.* Cott. *deciſ. 19.*
Gloſſ. *in Clement. unica, verſ. ex tunc*, ubi Cardin. *n. 9.*
Ancharan *n. 6.* Imol. *n. 10.* Vitalin. *n. 17. & ſeqq. de conceſſ.
præben.* Additio ad Rotam *deciſ. 2. de conceſſ. præbend. in
nov.* Pariſ. *conſ. 82. n. 17. lib. 4.* Gabriel *conſ. 185. n. 6. & conſ.
186. n. 19. lib. 1.* & alios contigerit. Tiraquell. *de retract.
convent. §. 2. gloſſ. 1. n. 87.* & fuit dictum *in cauſa Medio-
lanen. præceptoriæ 16. Martii* 1590. *coram Bubalo; in cau-
ſa Valliſoletana Decanatus 11. Decembris* 1600. *coram bonæ
memoriæ Cardinali Mellino.* Neque etiam poteſt retro-
trahi, quando ante purificatam conditionem res de- 25
venit ad caſum, a quo incipere non poteſt; paria
enim ſunt, quod retrotractio in actu conditionali
non poſſit fieri in præjudicium juris medio tempore 26
Tertio acquiſiti, & quod ante purificatam conditio-
nem ſuperveniat incapacitas, & inhabilitas proviſi; 27
quia hoc caſu, etiam extremum, a quo non eſt
habile de tempore purificatæ conditionis, ut late per
Coſt. *de retract. cap. 27. n. 1.* qui dicit, quod res debet

eſſe in tali ſtatu de tempore purificatæ conditionis, ut
tunc poſſet inchoari; & allegat Bartol. Caſtr. & alios.
28 Neque prædictis obſtat Abb. *in conſ. 47. n. 2. & ſeqq.*
volum. 1. Quia loquitur de cæcitate, quæ ſupervenit
poſt electionem, & ſic poſt actum conſummatum: &
propterea dicta electio non vitiabatur, quia actus le-
26 gitimi non recipiunt, neque diem neque conditionem,
cap. actus legitimi, de reg. jur. leg. in ambiguis, §. 1. ff.
eodem tit. Oldrad. *dict. conſ.* 58. *num.* 4.
Et quamvis Abbas alleget inter alia, Bart. *in leg. cæ-*
30 *cus, ff. de Jud.* qui *n.* 1. tenet cæcum poſſe ſuccedere Pa-
tri Baroni, vel habenti jurisdictionem, licet de novo
talis dignitas cæco conferri non poſſit, quaſi ſatis ſit,
31 quod fuerit habilis tempore, quo habuit ſpem ſucceden-
di, & ſuperveniens cæcitas non privet illum tali ſpe.
32 Huic tamen fundamento reſpondetur, quod Bart. po-
tius favet caſui noſtro: nam explicando *d. leg. cæcus*:
33 opponit de text. in *leg. cum Prætor, verſ. non autem, ff.*
eod. tit. de judiciis: & poſtea ſolvit objectum, ſcilicet ut
34 *d. leg. cæcus*, procedat in cæcitate ſuperveniente, poſt-
quam eſt Judex; textus autem in *d. leg Prætor*, proce-
dat in cæcitate, quæ venit, antequam eſſet factus Judex.
35 Et ultra quod Bart. loquitur in profanis, & non ſu-
mus in caſu, in quo agitur de Canonicatu, habente
annexum Ordinem ſacrum, ad quem cæcus, tanquam
irregularis eſt inhabilis: loquitur in filio Baronis, qui
habebat fundatam ſpem ſuper jure certo de præſenti:
ſed in caſu noſtro cæcitas ſupervenit ante purificatam
gratiam Coadjutoriæ, & ſic antequam fuerit acquiſi-
36 tum plenum jus. Quare non agitur de retentione Ca-
nonicatus, ſed de illius acquiſitione, quæ impeditur
propter cæcitatem ex *ſupra adductis*.
37 Non obſtat, quod Papa diſponat, quod moriente,
vel cedente Coadjuto, Canonicatus non poſſit impe-
trari: Quia hoc eſt intelligendum, ſi conditio puri-
ficetur, & non ſuperveniat impedimentum canonicum,
38 prout invenit in caſu iſto impedimentum cæcitatis:
Mohed. *dict. deciſ.* 21. *n.* 4. *de præbend.* ubi quod non ob-
ſtante decreto irritanti, ſi gratia eſt conditionalis,
prout in caſu iſto ex ſuperius deductis, non purificata
conditione decretum non operatur.
Et pari modo reſpondetur ad id, quod deducebatur,
videlicet quod mortuo coadjuto non requiritur alia
39 collatio, ut in *Cauſa Tiraſonen. Coadjutoriæ* 8. *Aprilis*
1599. *coram bonæ memoriæ Penia*, quæ habetur apud
Marcheſ. *de commiſſ. par.* 1. *fol.* 466. & apud Garz. *de be-*
nefic. part. 4. *cap.* 5. *num.* 138. Gonz. *ad reg.* 8. *gloſſ.* 5. §.
9. *num.* 79. Lotter. *de re benef. lib.* 2. *quæſt.* 25. Quia hoc
provenit ex clauſula *ex nunc prout ex tunc, & e contra*:
quæ non operatur in caſu iſto; ex quo tempore purifi-
catæ conditionis Coadjutor, cui fuerat conceſſa futu-
40 ra ſucceſſio, erat inhabilis ad Canonicatum, propter
cæcitatem, ut ſupra deductum fuit.
Et ita concluſum utraque parte informante, &c.

Gerunden. Canonicatus & Sacriſtiæ, Lunæ 18. Maji 1637.

Coram R. P. D. Veroſpio.

SUMMARIUM.

1 *Beneficium remanet affectum per appoſitionem manus Papæ.*
2 *Beneficium affectum per appoſitionem manus Papæ Ordinarius conferre non poteſt.*
3 *Qualitas narrata Papæ in impetratione gratiæ eſt plene juſtificanda.*
4 *Liber Baptiſmatis ex communi conſuetudine probat ætatem.*
5 *Teſtis probat ætatem, ſi deponat de judicio ſuo, & per aſpectum.*
6 *Ætas probatur per teſtem, qui deponat, aliquem habere certam ætatem, quia ita ab ipſo audivit.*
7 *Ætas bene probatur ſi frater de alterius fratris ætate deponat.*
8 *Infirmitas probatur per teſtes de ea informatos, ratione diuturnæ conſuetudinis.*
9 *Infirmitas probatur per teſtes peritos.*
10 *Infirmitas bene probatur ex ſucceſſivo obitu brevi tempore poſt narratam infirmitatem ſupervento.*
11 *Poſſeſſio beneficii ſemel probata præſumitur uſque ad obitum continuata.*
12 *Servitium præſtitum fuiſſe Eccleſiæ per eum, qui poſſedit beneficium, habens ſervitum annexum præſumitur.*
13 *Coadjutoriæ gratia concedi ſolet etiam in beneficiis non habentibus curam animarum.*
14 *Qualitas narrata Papæ non eſt juſtificanda, ſi ſoleat Papa absque dicta qualitate gratiam concedere.*
15 *Inſtrumentis antiquiſſimis adhibenda eſt fides.*
16 *Libris continentibus ea, quæ ad officium ſcribentis ſpectant, credendum eſt.*
17 *Teſtium defectus tolluntur ex eorum numero.*
18 *Teſtium dicta magnum robur accipiunt ex approbatione adverſarii, qui illa non impugnat.*
19 *Poſſeſſori ſufficit excludere Adverſarium ex illius non jure.*
20 *Papa concedendo Coadjutoriam, providet præſenti neceſſitati Eccleſiæ, & futuræ beneficii vacationi.*
21 *Coadjutor, ut poſſit ſuccedere in beneficio, tenetur omnia narrata juſtificare.*
22 *Papa concedendo Coadjutoriam, cenſetur motus a neceſſitate, & utilitate Eccleſiæ.*
23 *Coadjutoriæ gratia non eſt nulla reſpectu Eccleſiæ, licet nulla ſit reſpectu Coadjutoriæ propter aliquem defectum.*
24 *Coadjutoriæ litteræ non expeditæ tempore obitus Coadjuti, non poſſunt amplius expediri.*
25 *Coadjuti conſenſus requiritur ad validitatem Coadjutoriæ.*
26 *Coadjutoria duas continet gratias, quarum una deficiente non ceſſat altera.*
27 *Coadjutoriæ gratia reſpectu futuræ ſucceſſionis, quando non dicatur dependere a gratia, per quam providetur neceſſitati Eccleſiæ, & Coadjuti.*
28 *Regula Cancellariæ de non judicando, juxta formam ſupplicationis, quando ceſſet.*
Et qualiter ſit intelligenda, num. 30.
29 *Supplicationis ſola ſignatura ſufficit, quando non agitur ſuper canonizatione gratiæ, ſed ſuper abſolutoria, quam quis petit tanquam poſſeſſor.*

DECISIO LXXVI.

CUm in dubio propoſito ageretur de confirmatione
deciſionis factæ in hac cauſa ſub die 16. Junii
præteriti, in qua declarata fuerat validitas collatio-
nis factæ ab Ordinario ad favorem Joſephi; non im-
pugnabantur a Joanne Auguſtino ea, quæ fuerunt
fundamentum ejusdem deciſionis, nempe pertinen-
tia ejus collationis ad Ordinarium, & habilitas Jo-
ſephi; ſed cum præbendam, & officium hujus ſe-
cundæ Sacriſtiæ illi annexum, quam Joſephus ob-
tinuerat, ſibi conferri per mortem Petri ultimi il-
lius poſſeſſoris obtinuiſſet Joannes Auguſtinus ex
conceſſione Sedis Apoſtolicæ, vivente eodem Pe-
tro, cui deputatus fuit Coadjutor cum ſpe futuræ 1
ſucceſſionis; dicebat ſuam gratiam obſtare proviſio- 2
ni Joſephi, cum propter appoſitionem manus Papæ
inducta fuiſſet affectio, & ex ea impedita Ordina-
rio facultas conferendi, juxta notata *in cap. 1. &*
in c. 2. de confirmat. util. vel inutil. & in c. ut no-
ſtrum, de appell. ubi notat. Innocent. & Abb. *n.* 1.
Mandoſ. *in proœm. Regul. Cancellar.* §. 5. *n.* 1. Unde
in nova diſputatione hujus dubii, ſolum actum fuit
de juſtificatione gratiæ Coadjutoriæ conceſſæ Joan-
ni Auguſtino, & an probata eſſent ea, quæ ab il-
lo narrata fuerunt in impetratione ejusdem gratiæ,
cum non aliter potuiſſet induci ea effectio, dum ex iis
cenſebatur Papa motus, ut dictam gratiam illi con-
cederet, ut fuit reſolutum *in Oxomen. Canonicatus* 19. 3
Novemb. 1614. *coram bonæ memoriæ Buratto, & in Leo-*
dien. Canonicatus S. Dionyſii 25. *Maji* 1636. *coram Reve-*
rendiſſimo Patre Domino meo Pirovano, & in Elnen.
Canonicatus 16. *Junii* 1631. *coram Reverendiſſimo Patre*
Domino meo Gbiſilerio.
Et reſponderunt Domini juſtificatam eſſe gratiam
Joannis Auguſtini, & proinde illam obſtare provi-
ſioni Joſephi.
Et primo viſa fuit probari ætas annorum 54. quæ fuit
in illa narrata de perſona Petri, ea enim probabatur

ex libro

ex libro Baptiſmati, & ex partita extracta ex eodem libro, in quo notatur, illum natum fuiſſe die octava Martii 1577. qui liber ex communi conſuetudine, ſo-
4 let ætate probare, ut tradit Mandoſ. *ſuper Regul.* 8. *qu.* 10. *nu.* 3. *in fine*, & tenuit Rota coram Verallo, *deciſ.* 314. *parte* 1. & coram Cardinali Seraphino *deciſ.* 1638. *num.* 7.

Præterea ſuper eadem ætate Petri deponebant plures teſtes, ex quibus Tertius *ſuper duodecimo*, illam
5 concludebat ex judicio ſuo, & per aſpectum juxta theoricam, Bart. *in leg. de ætate*, *ff. de minor.* quam Rota ſequuta fuit coram eodem Verallo *deciſ.* 131. *n.* 2. *part.* 1. *& in Maceraten. legitima*, 14. *Martii* 1627. *coram Emi-*
6 *nentiſſimo Cardinali Ubaldo.* Quintus vero viderat partitam ejuſdem libri Baptiſmatis, & idem audiverat ab ipſo Petro; quam atteſtationem admiſit Rota *in dicta Elnen. Canonicatus coram Reverendiſſimo Patre Domino meo Ghiſilerio*, & erat hic teſtis frater Petri, quod plurimum etiam conferre poterat ad effectum, ut illius
7 dicto eſſet in hoc plena adhibenda fides, ut tradit Bart. *in dicta leg. de ætate ſub n.* 7. *ff. de minor.*

Secundo viſa fuit probari infirmitas Petri; cum fuerit narratum in gratia, quod ille pluribus infirmitatibus vexaretur, & præcipue diſtillatio quæ a cerebro in ſtomachum defluebat: hanc illius infirmitatem probant quatuor teſtes e pluribus, quæ fuerunt examinati, e quibus unus erat Medicus, alter Chirurgus, quorum opera Petrus uſus fuerat in ſua valetudine: Tertius Aromatarius, qui medicamenta compoſuerat, occaſione ejuſdem valetudinis; Quar-
8 tus demum intimus illius amicus unde omnes poterant de ea fidem facere, tanquam plene informati, vel ratione diuturnæ conſuetudinis, ex notatis *in cap. venienti*, *de teſtibus*, *& in leg. conſenſu*, *Cod. de repud.* & tradit. Bartol. *in leg. ſi quando*, *num.* 4. *Cod. unde vi*: Felin. *in cap. in litteris*, *nu.* 16. *de teſtibus*, vel ratione eorum peritiæ ad notata in *leg. ſeptimo menſe*, *ff. de ſtat. homin. & in leg.* 1. *ff. de ventre*
9 *inſpic.* & in terminis ſimilis gratiæ Coadjutoriæ tenuit Rota *in dicta Elnen. Canonicatus* 6. *Junii* 1631. *coram Reverendiſſimo Patre Domino meo Ghiſilerio, & in Giennen. Theſaurariæ* 22. *Maji* 1614. *coram bonæ memoriæ*
10 *Buratto.* Et hanc illius valetudinem comprobavit prætera eventus, cum Petrus obiiſſet elapſis duobus menſibus a die conceſſionis gratiæ: quod etiam Rota conſideravit *in dicta deciſione Elnen.*

Narratum fuit tertio loco, ſervitium, quod Petrus Eccleſiæ præſtiterat ſpatio decem & novem annorum, & illud viſum fuit probari ex inſtrumento poſſeſſionis, quo oſtendebatur, eum cœpiſſe officium
11 hujus Sacriſtiæ, quia, cum præſumi deberet ea poſſeſſio continuata, uſque ad obitum, juxta præſumptionem Gloſſ. *in lege ſive poſſidet*, *eod. de probat.* ex iſta probatum erat etiam ſervitium Eccleſiæ pro
12 toto tempore, cum præſumi deberet, Petrum non ſolum retinuiſſe poſſeſſionem hujus præbendæ, & officii Sacriſtiæ; quin etiam Eccleſiæ debitum obſequium impenderit: argumento text. *in cap.* 1. *de ſerut. in ord. faciend.* ubi Gloſſa id notat *in verbo*, *æſtimare*, *& in cap. cum in juventute*, *§. quis præterea*, *de præſumpt. & in leg. cum pater*, *§. rogo*, *ff. de legat.* 2.

Quarto demum narratum fuit, quod huic Sacriſtiæ annexa eſſet cura animarum: Verum licet hæc qualitas non indigeret juſtificatione, cum etiam in aliis be-
13 neficiis, quæ non habent hanc curam, ſoleant concedi ſimiles gratiæ Coadjutoriæ, ut propterea dici non
14 poſſet, quod ea qualitas retraxiſſet Papam à conceſſione ejuſdem gratiæ; juxta notata per Ægidium *deciſ.* 4. *reſcript.* Felin. *in cap. ſuper litteris*, *n.* 5. *eod. tit.* Caſſador. *deciſ.* 12. *n.* 15. *de præben.* Tamen illa remanebat etiam in hac parte juſtificata, quia oſtenſum fuit in duobus inſtrumentis, quod Epiſcopus Gerundæ primum erexerat officium Vicarii perpetui, cui commiſit curam animarum, quæ antea annexa erat ſecundæ Sacriſtiæ: Secundo quod idem officium Vicarii perpetui extinctum fuerat, & reſtituta eidem Sacriſtiæ cura animarum: e quibus inſtrumentis primum apparebat factum anno 1329. alterum anno 1330. & utrumque eorum plurimam fidem merebatur, propter an-
15 tiquitatem: juxta notat. per Gloſſ. *in c. cum cauſam*,

de probat. & *ibi* Abbas *n.* 3. Butr. *n.* 2. Speculat. *eod. tit.* §. *videndum*, *n.* 12. Aymon. *de Antiquitate tempor. lib.* 1. §. 8. *nu.* 8.

Præterea probata fuit qualitas hujus curæ ex libris viſitationum, quæ factæ fuerunt in hac Eccleſia ab Ordinariis anno 1404. & 1417. in quibus libris plurimum etiam momenti viſum fuit ineſſe, cum præter eorum antiquitatem continerent ea, quæ pertinebant ad officium Viſitatoris; ex notatis per Gloſſam *in* 16
Clementina 2. *de offic. Ordinarii*, & per Bartolum *in leg. quadam*, *§. nummulario*, *n.* 3. *ff. de edendo*: quem alii *ibi* ſequuntur: & in his terminis tenuit Rota coram Verallo *deciſ.* 158. *part.* 2. *& in una Lucana Juriſpatronatus* 11. *Januarii* 1616. *coram bonæ memoriæ Cardinali Ubaldo*, & coram Card. Seraphino *deciſ.* 78. *num.* 2.

Ex iis vero libris appareat plura ſolita fuiſſe exerceri per Sacriſtam, quæ ſpectare ſolent ad habentem curam animarum, nempe excipere confeſſiones, populo Sacramenta adminiſtrare, eique publicas ferias, & jejunia indicere, defunctorum cadavera tumulare; juxta notata *in Clement. dudum*, *de ſepultur.* & tradit Barboſa *de officio & poteſtate Parochi*, *lib.* 1. *cap.* 16. *& lib.* 2. *c.* 12. *n.* 10.

Et demum ſuper hac qualitate deponebant quinque teſtes examinati pro parte Joannis Auguſtini; ac tres alii examinati ad inſtantiam Joſephi: ex quibus illa etiam probari viſa fuit, non obſtantibus exceptionibus, quæ contra eoſdem teſtes opponebantur, cum illæ tollerentur vel ex numero ipſorum teſtium, juxta notata per Gloſſam *in l.* 3. *in verbo ubi numerus ff. de te-* 17
ſtib. & per Doct. *in leg. ſi quis ex argentariis*, *§. cogentur ff. de edend.* & *ibi* Alexand. *n.* 2. Jaſ. *n.* 6. Dec. *in cap. licet cauſam*, *n.* 80. *de probat.* Vel ex eorum qualita- 18
te propter auctoritatem, quam recipiebant ex approbatione ipſiuſmet Joſephi, qui hodie illos impugnat: juxta notata *in leg. ſi quis teſtibus*, *Cod. de teſtib.* & per Abbatem *in cap. præteritum*, *num.* 6. *eodem tit.* & *ibi* etiam Felin. *num.* 7. Jaſ. *in rubr. ff. de jurejurand.*

Et hæc Domini dixerunt eſſe neceſſaria pro juſtificatione hujus gratiæ, quæ fuit conceſſa Joanni Auguſtino: quia reliqua, quæ fuerunt narrata in litteris, nempe valor præbendæ, & Sacriſtiæ Secundæ illi annexæ, & valor beneficiorum, quæ ille obtinebat, licet alias neceſſaria, tamen non viſa fuerunt pertinere poſſe ad deciſionem hujus dubii, cum in ea non ageretur de probando aliquo jure ipſius Joannis Augu- 19
ſtini: ex quo ille jam obtinuiſſe immiſſionem, & hodie reperiretur in poſſeſſione ejuſdem præbendæ, & Sacriſtiæ, ſatis illi erat nullitas collationis factæ ab Ordinario in perſona Joſephi, quem ſatis erat eidem Joanni Auguſtino excludere ex illius non jure: ex notatis per Doctores *in leg. qui accuſare*, *Cod. de eden.* & *ibi* Dec. *nu.* 14. Felin. *in cap. olim*, *n.* 1. *de reſcript.* Caſſiador. *deciſ.* 3. *eod. tit. & deciſ.* 2. *de except.*

Ea vero duo cenſetur facere Papa in conceſſione ſi- 20
milium gratiarum: *Primo*, proſpicere Eccleſiæ, occurrendo tum præſenti illius neceſſitati propter infirmitatem Coadjuti, tum futuræ ejuſdem vacationi. *Secundo*, videtur voluiſſe providere Coadjutori de beneficio, præveniendo tempus vacationis, quæ eſt ſucceſſura per obitum ejuſdem Coadjuti.

Inter utramque vero proviſionem, ea videtur eſſe 21
differentia; quia, ut poſterior locum habere poſſit, tenetur Coadjutor juſtificare omnia narrata, dum ex iis omnibus Papa cenſetur motus, ad eam gratiam illi concedendam: ut notant DD. *in cap. ultimo*, *de præſumpt. & in cap. de lit. conteſt. lib.* 6. & *ibi* Joannes Andreas *n.* 2. Gemin. *nu.* 5. Felin. *in cap. conſtitutus*, *n.* 1. *de reſcriptis*, Innocent. *in cap. ſuper litteris*, *num.* 19. *eod. tit.* Sed non poterat idem dici de prima proviſione, quia, ut cenſeatur inducta affectio, ob quam adempta ſit Ordinario poteſtas conferendi, ſatis eſt, ut vera ſint ea, quæ fuerunt cauſa appoſitionis manus Papæ, nempe neceſſitas, aut utilitas Eccleſiæ, ex quibus ſolum Papa cenſetur motus, ut ipſi Eccleſiæ pro- 22
videret de Coadjutore, ut reſolutum fuit in *Oxomen. Archidiaconatus* 19. *Novembris* 1614. *coram bonæ memoriæ Buratto*, in qua declarata fuit deciſio facta *in eadem cauſa ſub die decima Martii ejuſdem anni*, *& in Elnen.* 23
Y 3 *Cano-*

Canonicatus 6. *Junii* 1631. *coram R. P. D. meo Ghiſilerio*, in qua Rota ſecuta fuit ultimam deciſionem *in dicta cauſa Oxomen*. Et ita gratia, etiamſi nulla propter exceptionem, quæ contigebat in perſona Coadjutoris, tamen ipſa debet ſortiri effectum ſuum, reſpectu Eccleſiæ, cum non poſſit propter eam exceptionem dici, quod Papa eidem Eccleſiæ non providiſſet, ut conſideratum fuit in *dicta Oxomen. Archidiaconatus*, & *in Toletana Capellaniæ prima Decembris anno* 1706. *coram Card. Sacrato inter recent. deciſ.* 587. *parte* 2. & notavit Gonzal. *ad Regul.* 8. *gloſſ.* 52. *nu.* 48.

24 Ex hac ratione tollebatur etiam altera exceptio, quæ opponebatur contra gratiam conceſſam Joann. Auguſtino, quod cum tempore vacationis non fuiſſent expeditæ litteræ ſuper Coadjutoria, non potuiſſent illæ expediri poſt mortem Coadjuti, quaſi defeciſſe vide-
25 retur illius conſenſus, qui erat neceſſarius ad validitatem ejuſdem gratiæ; juxta not. *in cap.* 1. *de Cleric. ægrotant. lib.* 6. & per Rot. *in Tullen ſeu nullius Monaſterii* 29. *Martii* 1619. *coram Cardin. Sacrato*, & *in Argentina Coadjutoria* 21. *Februarii* & 2. *Maji* 1631. *coram R. P. D. meo Ghiſilerio*.

26 Nam contrarium verius eſſe probatur ex diſtinctione earum duarum gratiarum, quæ continentur in gratia Coadjutoriæ, ex quibus fiebat, ut licet una videretur defeciſſe, non tamen dici poterat expiraſse altera, ut tenuit Rota coram Puteo *deciſ.* 98 *lib.* 2. quem refert Gonzal. *ad reg.* 8. *gloſſ.* 5. §. 9. *nu.* 53.

27 Et hoc præcipue ſuaderi videbatur ex pluribus clauſulis, quæ erant in gratia Joannis Auguſtini, cum in iis diceretur, ut eſse deberet locus futuræ ſucceſſioni ad illius favorem, etiamſi beneficium vacaſset de tempore Datæ, aut ſi ipſe de tempore vacationis, Coadjutoris officium exercere non cœpiſset, cum clauſula *ex nunc prout ex tunc*, & e contra; quæ omnia oſtendere poterant, quod gratia futuræ ſucceſſionis non dependebat a gratia, in qua providebatur neceſſitati Eccleſiæ, aut Coadjuti: ut ea conſideravit Gonzal. *ſuper eadem gloſſ.* §. 9. *num.* 55.

28 Neque viſa fuit obſtare Regula de non judicando
29 juxta formam ſupplicationis: Quia cum non ageretur, ut adjudicaretur beneficium Joanni Auguſtino, ſive ſuper canonizatione gratiæ, ſed ſuper ſola abſolutoria, quam idem petebat tanquam poſseſsor, ſatis erat ſola Signatura ſupplicationis, ut tenuit Rota coram Mohedan *deciſ.* 34. *alias* 2. *de privileg.* & coram Caſsador. *deciſ.* 8. *de reſtitut. ſpoliat. et deciſ.* 2. *de ſentent.* & *re judic.* & tradit Sarnenſ. *ad reg. de non judic. juxt. form. ſupplicat. cap.* 1. *nu.* 7. ubi ita declarat intelligendam eſse eam regulam: Gabr. *conſil.* 190. *nu.* 13. *lib.* 1.

Et ita utraque, &c.

Tiburtina Hæreditatis, Lunæ 22. Junii 1637.

Coram R. P. D. Carillo;

SUMMARIUM.

1 *Appellans, ſi intra triginta dies non redeat pro apoſtolis, vel cauſam committi faciat, ſententia tranſit in judicatum.*
2 *Sententia tranſit in judicatum, ſi appellans infra annum, vel ex cauſa infra biennium, non fuerit appellationem proſecutus.*
3 *Fatalia omnia quin ſint lapſa, & cauſa deſerta, quando non poſſit dubitari?*
4 *Reſtitutio in integrum peti, & terminari debet infra quadriennium, à tempore, quo lapſus fuit annus, vel biennium.*
5 *Res judicata reſultans ex non proſecutione appellationis, exequenda venit, non ſecus, ac ſi appellatio non fuiſſet interpoſita.*
6 *Validitas ſententiæ colligitur ex revolutione actorum.*
7 *Procurator mandatum acceptare dicitur per comparitionem, quam facit in actis nomine mandantis.*
8 *Procuratoris revocatio non attenditur, niſi ipſi procuratori, & parti collitiganti fuerit intimata.*
9 *Citatio contra procuratorem revocatum ſuſtinetur, quando revocatio non fuit parti intimata.*
10 *Citatio ad primam diem cadit pro prima die Juridica.*
11 *Citatio ad* hodie, per totam, *valet, ſi fuerit perſonaliter executa.*
12 *Sententia lata eadem die, qua fuit inhibitio præſentata, præſumitur lata ante executionem inhibitionis.*
13 *Termini non debent confundi, ſed ſingula ſingulis referri.*
14 *Citatio non requiritur in deputatione Judicis, cujus perſona fuit in commiſſione expreſſe nominata ei, cui commiſſio erat directa.*
15 *Clauſula,* Quam & quas, *operatur, quod ſententia Judicis appellationis ſuſtineri poſſit, prout in prima inſtantia.*
16 *Merita cauſæ non ſunt amplius diſcutienda, ſtante re judicata.*
17 *Mentis ſanæ quilibet præſumitur de Jure.*
18 *Mentis ſanæ quem eſſe naturale eſt.*
19 *Teſtator præſumitur ſanæ mentis, niſi contrarium probetur.*
20 *Furorem Teſtatoris allegans de tempore conditi teſtamenti tenetur concludentiſſime probare.*
21 *Probatio exactiſſima requiritur contra præſumptionem Juris naturalis.*
22 *Teſtes examinati in judicio criminali non probant in civili.*
23 *Teſtes examinati in judicio criminali, ut probent in civili, debent repeti cum interrogatoriis.*
24 *Demens poteſt non eſſe is, qui actus faciat non omnino convenientes homini ſanæ mentis propter ingenium imbecille, vel imaginationem læſam.*
25 *Rationis uſum non excludunt imaginatio læſa ſeu ingenii imbecillitas, vel operationes inconvenientes homini ſanæ mentis.*
26 *Dementes reputari non debent propter actus leves, ii, qui alioquin ſunt ſanæ mentis.*
27 *Teſtes deponentes de furore teſtatoris interrogari debent de ſignis, motibus, & actibus ipſius, ut ex illis percipi poſſit, an vere Teſtator eſſet in ſtatu furoris.*
28 *Teſtator an fuerit furioſus percipi non poteſt ex momento temporis, ſed ex quodam diſcurſu, & multitudine actuum.*
29 *Teſtibus deponentibus de alicujus dementia abſque eo, quod rationem aſſignent, non eſt danda fides.*
30 *Teſtator, qui prudenter & bene diſpoſuit, præſumitur, fuiſſe ſanæ mentis.*
31 *Sanæ mentis nulla major datur conjectura, quam illa quæ deſumitur ex teſtamentaria diſpoſitionis qualitate.*
32 *Notario, aſſerenti Teſtatorem ſanæ mentis fuiſſe, ſtandum eſt.*

DECISIO LXXVII.

POſtquam Joannes Baptiſta Lacconius, ſub die 1
quinta Aprilis 1610. ſuum ultimum condidiſſet teſtamentum, in quo hæredem univerſalem inſtituerat Petrum Paulum de Angelis: Franciſcus Crucius, & alii venientes ab inteſtato, prævia porrectione querelæ coram A. C. obtinuerunt, condemnari Notarium, tanquam culpabilem, & de Jure punibilem, teſtamentumque ab eo ſtipulatum eſſe falſum, ac uti tale nullam fidem in Judicio, nec extra eſſe adhibendam. Sed interpoſita appellatione ab iſta ſententia per dictum Dominum Paulum hæredem inſtitutum, fuit cauſa commiſſa Domino Cardinali Vicario, & Vices gerens ab eo deputatus Notarium abſolvit a crimine falſi, ac teſtamentum validum declaravit, ut in ſententia ab eo prolata: *ſumm. num.* 4. A qua licet fuerit pro parte Crucii & aliorum appellatum, & per Judicem fuerit terminus Juris aſſignatus, tamen nihil fuit poſtea in cauſa actum, niſi de anno 1634. de quo tempore fuit cauſa commiſſa in Rota, ſuper intereſſe Civili dumtaxat: Quare cum pro parte Petri Pauli fuerit obtenta alia commiſſio mihi directa ſuper præfixione termini ad docendum de appellatione, ejuſque legitima proſequutione, propoſui dubium, an conſtaret de re judicata, quæ veniret exequenda? & Domini affirmative reſponderunt.

Ra-

1 Ratio reſolutionis fuit, tum quia fuit appellatum
a ſententia lata ſuper validitate teſtamenti, & ap-
pellantes intra terminum aſſignatum, ſcilicet trigin-
ta dierum, non redierunt pro Apoſtolis, nec cau-
ſam appellationis committi curarunt, *cap. ab eo in
princip.* ubi Gloſſ. *de appellat. in 6. Clem. quamvis, §. ſi-
militer, eodem tit.* Rota *dec.* 57 *num.* 4. *de appell. in nov.
verſ. moveor.* Mantic. *dec.* 92. *n.* 1. Creſcent. *dec.* 2. *nu.* 1.
de appell.
2 Tum etiam, quia cauſam appellationis non fue-
runt proſequuti intra legitima tempora, hoc eſt in-
tra annum, & ex cauſa intra biennium: Nam 10. Ju-
lii 1611. appellarunt, & de anno 1634. commiſerunt
cauſam in Rota quoad intereſſe Civile, ita ut per vi-
ginti circiter annos ſiluerint. Unde non poteſt du-
bitari, quin ſint lapſa omnia fatalia, & cauſa deſerta
remanſerit: *auth. ei qui, C. de temporib. & reparationib.
3 appellat. cap. perſonas, cap. cum ſit Romana, de appellat.
Clem. ſicut, eod. tit.* Alexand. *conſ.* 164. *nu.* 2. *lib.* 2. Surd.
conſ. 139. Veſtr. *de ſtyl. Cur. lib.* 7. *cap. fin. n.* 8. Mantic. *dec.*
176. *nnm.* 2. Imo nec dubitari poteſt, quin fuerit lap-
ſum omne tempus reſtitutionis in integrum adverſus
4 lapſum terminum, ad proſequendam appellationem,
quia reſtitutio peti, & terminari debet intra qua-
driennium, a tempore, quo lapſus fuit annus, vel
biennium: *leg. fin. C. de temp. in integr. reſtit. Clem.* 1. *de
reſtit. in integrum*, Gloſſ. *in cap.* 1. *in verbo, quadriennii,
eodem tit. in* 6. Morl. *de in integr reſtit. in prælud. nu.* 15.
16. *cum ſequentibus* Olaſch. *conſil.* 30. *n.* 62. Rota *dec.* 13.
n. 2. *p.* 2. *rec.*
5 Ex quibus res judicata venit omnino exequenda,
non ſecus, ac ſi ab initio provocatum non fuiſſet: *ex
dict. cap. cum ſit Romana, leg.* 1. *poſt rem judicatam, ff.
de re judic. leg.* 2 *C. de execut. rei judic.* Parlador. *lib.* 2.
rer. quotidian. cap. fin. p. 1. §. 1. *num.* 6. Mauſon. *de exe-
cut. lib. .... ampliat.* 35. *per tot.* Boer. *deciſ* 295. *nu.* 8. *in
fi.* maxime cum proveniat ex ſententia valida & juſta.
6 Validitas detegitur ex revolutione actorum, in qui-
bus apparet concurrere omnia, quæ ad hunc effectum
requirit Rota apud Caputaquen. *vulg. deciſ.* 260. *p.* 2.
dec. 204. *part.* 1. *rec.* non obſtantibus nullitatibus ex ad-
verſo oppoſitis.

Non obſtat prima nullitas deducta ex eo, quod fue-
7 rit citatus Barattanus, qui prætendebatur numquam
acceptaſſe mandatum procuræ, immo quod fuiſſet re-
vocatum: Quia acceptatio mandati procuræ clare
apparet in comparatione facta in actis cauſæ per ip-
ſum Barattanum procuratorem conſtitutum, ut ex
fide publica Notarii data in reſponſionibus pro Pe-
tro Paulo: cui non officit revocatio, cum non fuerit
8 ſibi, nec Procuratori conſtituto intimata, prout re-
quirebatur *cap. inſinuatione* 3. *C. mandat.* 13. *de procur.*
Gonzal. *in reg.* 8, *gloſſ.* 63. *num.* 51. Grat. *diſcept. for. c.*
18. *num* 37. Ximen. Toletan. *in concord. utriuſque jur.
9 par. part.* 1. & 2 & *in tit. de procur.* Vant. *de nullit. tit.
ex defect. mandat.* & citatio in præjudicium conſtituen-
tium ſuſtinetur: Felin. *in cap. ex parte Decani, nu.* 24.
de reſcript.

Nec obſtat Secunda principalis nullitas, deſum-
pta ea citatione ad ſententiam, executa ad hodie per
10 totam ſub prima Julii: quia ex lectura ipſius citatio-
nis data in *ſumm. Crucii, num.* 3. tollitur objectum.
Etenim Curſor in pede ejuſdem citationis retulit il-
lam fuiſſe executam contra Fiſcum ſub die 2. Junii
ad P. D. & ſic ad oculum patet, quod illa cadebat
ſub die prima Julii, quæ fuit prima dies Juridica,
ob feſta SS. Apoſtolorum Petri & Pauli, & Comme-
morationis Sancti Pauli præcedentia. Unde contra
eum, uti in cauſa principalem, non poteſt dubitari,
11 quin ſententia fuerit rite & recte prolata, reſpectu
vero Fiſco adhærentium, Curſor retulit citationem
fuiſſe executam ſub eadem die prima Julii per to-
tam, ſicut fieri potuit ſtante executione perſonali:
Seraph. *dec.* 1115. in qua deciſione licet dubitaretur de
validitate ſententiæ ex alio capite, ſcilicet, quia fue-
rat lata eadem die, qua Judici erat præſentata in-
12 hibitio, & Rota reſolvit pro ſuſtinendo actu, &
præſumendum eſſe, inhibitionem fuiſſe poſt ſenten-
tiam ſubſecutam; tamen neque negari poteſt, quin
in caſu *dictæ deciſionis*, ſententia fuiſſet lata, vigo-
re citationis executæ ad hodie per totam, & Rota
pro ejus validitate reſpondit, ut *ibi, ſub nu.* 2. *verſ.
maxime cum citatio*: ideo prædicti termini citationem
non debent confundi, ſed ſingulis ſingula referri:
Gloſſ. *in leg. ſi negotium, verb. geſtorum. C. de negot.* 13
geſtis, Surd. *conſ.* 376. *n.* 20. Rota *dec.* 750. *num.* 1. *par.*
1. *diverſ.*

Minus relevat tertia nullitas ex defectu citationis
pro deputatione Vicemgerentis: ex quo inferri præ-
tenditur non adfuiſſe Juriſdictionem: Quia cum
Commiſſio fuiſſet directa Domino Cardinali Vicario
cum præciſo reſcripto, ut Vicemgerentem deputa- 14
ret, nulla alia requirebatur citatio: Vicarius enim
fuit in hoc merus executor: Rota *deciſ.* 191. *num.* 7.
part. 2. *recent.* & in omnem eventum prædicti defe-
ctus tollerentur per obſervationem terminorum ſub-
ſtantialium poſtea factam, citatis aliis procuratori-
bus a Cruciis & litis conſortibus conſtitutis, de quo-
rum acceptatione non dubitatur: ex traditis per Ro-
tam *in Toletana penſionis* 10. *Novembris* 1628. *coram
Reverendiſſimo Patre Domino meo Dunozetto*, maxi-
me cum non fuerint adducta Jura de novo: Rota
coram Reverendiſſimo Domino meo Decano *deciſ.*
319. *num.* 8. & *in Bracbaren. d.* G..*rfeis* 17. *Novem-
bris* 1600. *coram Sacrato.*

Prout etiam potuit Vicemgerens pronunciare ſu-
per validitate teſtamenti, ejuſque executione: tum
quia cauſa in eo conſiſtebat, tum etiam, quia in
Commiſſione aderat clauſula, *quam, & quas*, quo 15
caſu optime ſuſtinetur pronunciatio, prout in prima
inſtantia: Rota *deciſ.* 23. *de reſcr. in novis*, Mart. *de
clauſ. part.* 1. *clauſ.* 120. *nu.* 2. Marcheſ. *de commiſſ. part.*
2. & *part.* 1. *pag.* 200. *num.* 59. *pag.* 62. ubi deciſiones
Rotales refert, Seraphin. *dec.* 1241. *numer.* 2. & 3.
Achill. *deciſ.* 14. *numero* 1. *et ſequentibus, de reſcript.*
Et ex his dixerunt Domini nullitates prædictas non
obſtare.

Juſtitia vero conſtat ex teſtamento nuncupativo,
facto a publico Notario, rogato coram Vicario &
ſeptem teſtibus, & aliis ſolemnitatibus juris adhi-
bitis, cujus validitas non poteſt amplius controver- 16
ti, ſtante dicta ſententia, & re judicata, non ob-
ſtante prætenſa dementia teſtatoris; quia de eo non
conſtat, & regula ſtat in contrarium, ut quilibet
præſumatur ſanæ mentis ex præſumptione Juris, ſi
quidem naturale eſt unumquemque cenſeri mentis
compotem: *leg. nec codicillos, C. de codicillis*, Dec. *in
leg. furioſum, numer.* 30. *C. qui teſtament. facere poſſ.* 17
Honded. *conſ.* 78. *num.* 53. *lib.* 1. Menoch. *præſumpt.* 18
181. *num.* 7. *lib.* 1. Caval. *deciſ.* 366. *num.* 3. & fuit
dictum *in Meliten teſtamenti*, 17. *Februarii* 1612. *co-
ram bonæ memoriæ Manzanedo*: ubi Rota firmato pro
indubitato, teſtatorem ſanæ mentis præſumi, niſi
contrarium probetur, & allegant furorem de tempo-
re teſtamenti, vel alterius actus, incumbit onus pro-
bandi, & quidem concludentiſſime: Nam contra 19
præſumptionem Juris naturalis requiritur exactiſſi-
ma probatio: *leg. fin. Cod. de teſtam. dict. leg. nec* 20
Codicillos, Cod. de Codicill. Gloſſ. *in cap. cum dilectus,
de ſucceſſ. ab inteſtat.* Bald. *in leg. furioſum, C. qui te-
ſtamenta facere poſſ.* Spino. *de teſtament. gloſſ.* 10. *in Ru-* 21
brica, n. 9. 10. 11 Anton. Gomez. *in leg.* 3. *Tauri, num.*
7. *et* 8. Rota *dec.* 525. *num.* 1. *p.* 4. *recent.* & coram Re-
verendiſſimo Domino meo Decano *dec.* 178. *num.* 8. *in
fine, et num.* 9.

Nec relevant teſtes in Judicio criminali exami-
nati: Quia ultra quod tanquam examinati in judi-
cio criminali, non probant in Civili, Bald. *in l. n.*
23. Alexand. *num.* 26. *C. de edend.* Felin. *in cap. cau-* 22
ſam quæ, il. 1. *nu.* 4. *de teſtibus*; non ſubſiſtit in fa-
cto, quod fuerint rite, & recte examinati; ſed po-
tius ſalvis exceptionibus contra eorum dicta, & per-
ſonas adducendis, animo eos repetendi cum inter-
rogatoriis, prout de jure debebat; Caval. *in puncto
dict. deciſ.* 366. *numer.* 5. Evacuatur eorum fides, ex 23
quo bene poſſunt ſtare ſimul, ut quis habeat inge-
nium imbecille, vel imaginationem læſam, ut actus
faciat non omnino convenientes homini ſanæ men-
tis, & nihilominus, quod non ſit in ſtatu demen- 24
tiæ; ut ex auctoritate Galeni *libro tertio, de locis af-
fect.*

ſect. firmat Menochius *conſilio 693. numero 14. ad finem.*

Et ratio eſt, quia prædicta omnia non excludunt uſum rationis, ſeu intellectum, nec mentis alienationem inducunt; quandoque enim viri ſanæ mentis, etiamſi ex accidenti faciant aliqua levia, non

25 reputantur dementes: Rota *dict. dec.* 525. *n.* 5. *p.* 4. *rec. & dec.* 178. *num.* 18. 19. *&* 21. *coram Reverendiſſimo D. meo Decano.*

Et ulterius probatio dementiæ non relevat, niſi

26 probetur concludenter de tempore teſtamenti, ut ſuperius dixi: nec ſuffragatur aliqua probatio percutiens tempus antea, vel poſt teſtamentum: quoniam teſtis

27 deponens ſuper furore, debet interrogari, quid viderit, quæ ſigna, quos motus, vel actus fecerit teſta-

28 tor, ut ex illis percipi poſſit furor, & dementia teſtantis: nam hæc accidentia non poſſunt percipi ex momento temporis, ſed ex quodam diſcurſu & multitudine actuum: Baldus *in cap. cauſam quæ, de teſtibus*, Aretin. *in l. ſi cert. pet. col.* 3. Imo teſtibus de dementia

29 deponentibus non creditur, niſi aſſignent rationem eorum dicti, licet non fuerint interrogati: Rota *dec.* 107. *num.* 4. *p.* 2. *diverſ.* ubi plures DD. refert, *& d. dec.* 525. *num.* 3. *p.* 4. *rec. & coram Reverendiſſimo D. meo Decano, d. dec.* 178. *n.* 10.

Unde cum ex qualitate teſtamenti reſultent ſigna, & actus ſanæ mentis, ex quo teſtator reliquit plura legata locis, & cauſis piis, omnes nepotes venientes ab inteſtato inſtitutionibus particularibus, & legatis honoraverit; dictumque Dominum Petrum Paulum

30 hæredem inſtitutum de ſua familia de Zacchonibus vocari mandaverit, abſque dubio præſumendum eſt, teſtatorem fuiſſe ſanæ mentis, cum fecerit teſtamentum prudenter, & recte ordinatum, ut patet ex ejus lectura *in Summario Petri Pauli numero primo*, quod ſufficit ad ejus validitatem, etiam ſi fuiſſet factum ab eo, qui aliquando habuiſset dilucida intervalla, quia nulla major ſanæ mentis conjectura datur quam

31 illa, quæ deſumitur ex qualitate teſtamentariæ diſpoſitionis, *leg. Patronus*, §. *finali ff. de legat. tertio*, Bartol. *in l.* 2. *de bonorum poſſeſſ. furioſ. & infant. delat.* Baldus *in l. furioſum. C. qui teſtament. facere poſſunt* Anton. Gomez *in dict. l.* 3. *Tauri*, *n.* 8. argum. text. *in leg. Titia, in fine, ff. de legat.* 3. Rota coram Caval. *dict. deciſ.* 366. *numer.* 7. *& dict. dec.* 525. *numer.* 7. *part.* 4. *recent.* & in terminis *in Romana hæreditatis de Gracchis* 5. *Decembr.* 1618. *coram bonæ memoriæ Remboldo.*

32 Maxime quia Tabellioni aſſerenti teſtatorem fuiſſe ſanæ mentis, prout hic ſtandum eſt; cum prædicta ſigna & actus ſani judicii præceſſerint: Spin. *de teſtam. in dict. gloſſ.* 10. *in rubr. n.* 11.

Ex quibus, utraque parte informante, reſponderunt DD. pro re judicata quoad partem ſententiæ, quæ fuit in Rota commiſſa ſuper negotio Civili; quia teſtamentum eſt validum, cum omnibus ſolemnitatibus juris conditum, & conſequenter hæredem in eo inſtitutum, fuiſſe rite & recte inſtitutum.

Aliæ deciſiones in eadem cauſa habentur in ſequenti parte, id eſt ſub diebus 25. Martii 1639. & 16. Maii ejuſdem, coram eodem R. P. D. Carillo.

Gerundenſis Coadjutoriæ Ven. 26. Junii 1637.

Coram R. P. D. Motmanno.

SUMMARIUM.

1 *In ſubrogatione gratioſa habente vim collationis, tertium requiſitum probandum ad effectum obtinendi immiſſionem, eſt affectio ex appoſitione manus Papæ.*

2 *Affectio ſuper beneficio ex appoſitione manus Papæ pendet a validitate gratiæ, & a juſtificatione cauſæ, qua Papa motus fuit ad concedendum, quatenus conſtet de veritate narratorum.*

3 *Papa non eſt præſumendus, quod voluerit præjudicare collatoribus ordinariis, nec illos prævenire circa colla*tionem beneficiorum, nec afficere proviſionem ex futura vacatione.*

4 *Beneficium non afficit decretum latum ex falſa cauſa.*

5 *Gratia cauſa ceſſante, ceſſat etiam ipſa gratia.*

6 *Coadjutoriam ſi quis impetraverit ſub narrativa, quod aliquis Canonicus non poteſt amplius in choro propter adverſam valetudinem inſervire, id concludenter debet probare.*

7 *Teſtes reddentes optimam cauſam ſui dicti, bene probant eorum teſtificationes.*

8 *Infirmitas ad effectum Coadjutoriæ cum futura ſucceſſione, debet præſtare perpetuum impedimentum.*

9 *Narrata in gratia ad effectum, ut gratia non ſuſtineatur, ſufficit quod per adverſarium probetur, quod res ita non ſeſe habet.*

10 *Teſtes conciliantur, ſi alii deponant, quod aliquid eſt factum, alii vero dicant, quod id debuit fieri.*

DECISIO LXXVIII.

VAcantibus de menſe Junii anni 1623. Canonicatu, & Præbenda, ac Beneficio S. Anaſtaſiæ cum Præpoſitura Eleemoſinæ panis Eccleſiæ Gerundenſis per obitum quond. Franciſci Ballæ, Epiſcopus & Capitulum ac Sacriſta major dictæ Eccleſiæ, eorundem Canonicatus & Præbendæ, ac beneficii & Præpoſituræ ordinarii Collatores reſpective, Joanni Canonicatum & Præbendam, Hieronymo vero Beneficium cum dicta Præpoſitura ſimiliter contulerunt.

Verum quia Joſephus Balla de menſe Martii præcedentis obtinuerat ſe in dicti Franciſci Coadjutorem cum futura ſucceſſione quoad Canonicatum & Præbendam, ac Præpoſituram auctoritate Apoſtolica deputari, ac ad jus & poſſeſſionem Coadjuti gratioſe ſubrogari; cujus ſubrogationis vigor petebat ſe in illorum poſſeſſionem immitti? Domini eam denegandam eſſe conſuerunt.

Nam licet de Clericatu ſubrogati, ac de obitu Coadjuti in poſſeſſione nulla ſit inter partes controverſia; 1
non tamen probata eſt affectio ex appoſitione manus Papæ, dum Coadjutoriam conceſſit; quod in ſubrogatione habente vim collationis, ut hic, eſt tertium requiſitum, immo fundamentum gratiæ, ad effectum obtinendi immiſſionem; & idem concludenter probari debet: ut dicit Rota *in Burgen. de Pancorvo* 28. *Novembris* 1588. *coram Cypſio.*

Cum enim a validitate gratiæ, & a juſtificatione 2
cauſæ, qua Pontifex motus fuit ad concedendum, pendeat affectio, eatenus cenſetur Papa appoſuiſſe manum, quatenus conſtat de veritate narratorum, ſine qua ipſe non prætendit Collatoribus ordinariis 3
præjudicare, nec illos prævenire: Gonzales *ad regul.* 8. *gloſſ.* 12. *nu.* 45. *cum ſeqq.* neque afficere proviſionem ex alia futura vacatione, ut de decreto lato ex falſa cauſa: quod non afficiat beneficium, reſpondit Ro- 4
man. *conſil.* 335. *num.* 11. not. Prob. ad Monach. *in cap.... nu.* 20. *de reſcript.* & dixit Rota *dec.* 12. *de conceſſ. præb. in antiquis, et in Elnen. Canonicatus* 6. *Junii* 1631. coram R. P. D. meo Ghiſlerio, ubi exornatur concluſio, quod 5
ceſſante cauſa gratiæ, ceſſat & gratiæ; ut per Tiraquell. *in tract. ceſſante cauſa, n.* 116.

In hoc autem caſu narratum fuit, quod Franciſc. 6
adverſa valetudine teneretur, quodque ſubinde, & præſertim poſt quamcunque corporis exercitationem, ſanguinem exſpueret, ac inſuper Choro officiiſque diurnis, & nocturnis intereſſe, atque eleemoſynas, quæ ex officio Præpoſito incumbunt, adminiſtrare non poſſet.

Et nihilominus ex teſtibus conſtat, prædictum Franciſcum, de menſibus Januarii, Februarii, Martii, & Aprilis; ac etiam ante, & poſt, uſque ad Feſtum Sancti Barnabæ dicti anni, & ſic de tempore datæ gratiæ comparuiſſe in Choro, & horis Canonicis, diuturnis pariter ac nocturnis interfuiſſe, Miſſaſque in eadem Eccleſia celebraſſe; qui teſtes optimam ſcientiæ cau- 7
ſam reddunt: quia ipſimet viderunt, & de dicto tempore ſuam ibidem reſidentiam fecerunt: immo is, qui fuit deputatus Officialis ad notandum nomina celebrantium, refert ipſum Franciſcum de dicto menſe Ja-

Januarii , ter & vigeſies celebraſſe ; de menſe vero
Februarii quotidie; de menſe Martii ſemel & vige-
ſies; ac de menſe Aprilis vigeſies octies, adeo ut con-
troverti nequeat, quin excludant veritatem cauſæ , ut
ſupra narratæ, quod ſcilicet Franciſcus adeo infirmæ
eſſet valetudinis, ut Choro, & divinis Officiis intereſ-
ſe non poſſet; talis enim infirmitas ad effectum Coad-
jutoriæ cum futura ſucceſſione perpetuum debet præ-
8 ſtare impedimentum: Caputaq. *dec.* 140. *n.* 2. *p.* 1. Gon-
zal. *ad reg.* 8. *gloſſ.* 5. *§.* 9. *nu.* 89. Rota *in Giennen. Theſaurariæ* 24. *Novembri.* 1634. *coram R. P. D. meo Veroſpio*.

Et quamvis replicetur, Franciſcum ſupradicta ſal-
tem feciſſe, non ſine detrimento valetudinis; attamen
9 ſufficit ad excluſionem cauſæ, quod ſimpliciter fuerit
expreſſum, non poſſe officiis diurnis intereſſe, & non
fuerit additum ſine periculo ſanitatis, de quo pericu-
lo deponant Medici, uti teſtes examinati pro parte di-
cti Coadjutoris; ſed non concludunt, quod propterea
Franciſcus omitteret reſidere, & alia non poſſet face-
re, ut Papæ fuit narratum.

Verumtamen teſtes prædicti optime conciliantur,
dum alii deponunt de eo, quod eſt factum; alii ve-
10 ro de eo, quod Franciſcus juxta Medicorum conſilium
facere non debuiſſet.

Et ita utraque, &c.

Romana Officii, Mandatariatus, Mercurii 1. Junii 1637.

Coram R. P. D. Panzirolo.

SUMMARIUM.

1 *Notarii fides non facit fidem, maxime ſi careat teſtibus.*

2 *Officium vacat per obitum illius, ſuper cujus vita periculo manebat.*

3 *Officii reſignatio coram Notario & teſtibus valet, quando in ejus erectione id fuit cautum.*

4 *Superioris licentia requiritur pro validitate reſignationis officiorum, quæ abſque illa non ſunt in commercio.*

5 *Officia quando ſunt de Regalibus Principis, nunquam eorum poſſeſſio alicui acquiritur in præjudicium Superioris.*

6 *Officia, quando ſunt de Regalibus Principis, requiritur in translatione poſſeſſionis illorum in reſignatarium juramentum, & litterarum patentium expeditio.*

7 *Notarius, ſi recipiat reſignationem officii nomine Superioris, tunc officium deſinit eſſe ſuper periculo vitæ reſignantis.*

Declara ut n. 8.

9 *Actus dicitur imperfectus, ſi dependeat a futuris probationibus.*

10 *Aeris mutatio æſtivis temporibus ponit in dubio vitam illius, qui aerem mutat.*

11 *Officii reſignationem poteſt Superior non admittere, quando poteſt dubitari, quod illa fiat in fraudem imminentis.*

12 *Obitus attribuendus eſt cauſæ indubitabili, non autem incertæ.*

13 *Acceſſus ad Urbem a Civitate Neapolis, de menſe Auguſti, & Septembris, eſt adeo periculoſus, ut fere nullus venientium mortem evadat.*

14 *Accedens ad Urbem a Civitate Neapolis, ſi per viginti dies ſanus permanſerit, & deinde infirmetur, adhuc infirmitas ab aeris mutatione cauſam habet.*

15 *Peritis in Arte plena fides præſtari debet.*

16 *Poſſeſſio anterior eſt manutenibilis.*

17 *Poſſeſſio proveniens a cauſa infecta non eſt conſiderabilis.*

18 *Manutentionis in judicio inſpicitur ſola facti detentatio.*

19 *Petitorium, quando reſpicit ipſam poſſeſſionem, poteſt de eo agi, in judicio manutentionis.*

DECISIO LXXIX.

CUm fuerit reſolutum ſub die 23. Martii præteriti, Benedicto Ruggerio dandum eſſe mandatum de manutenendo in quaſi poſſeſſione officii Mandatariatus Eminentiſſimi Cardinalis Vicarii: iterum hodie articulo diſcuſſo, Domini perſtiterunt in deciſis.

Quia prætenſa reſignatio Cicognolæ, in qua ex ad- 1
verſo ſit potiſſimum fundamentum, non probatur, niſi
per quandam Notarii fidem; quæ fidem non facere te-
ſtatur Cæſar de Graſſis *deciſ.* 2. *numer.* 16. *de ſponſal.*
Gregor. *deciſ.* 214. *numer.* 2. maxime cum careat teſti-
bus: Rota *deciſ.* 624. *nu.* 10. *part.* 1. *recent.* Ac proin- 2
de, quod dum pro parte D. Equitis Joſephi conclu-
denter non probatur, quod a bonæ memoriæ Cardin.
Mellino fuerat admiſſa reſignatio dicti Officii, quod
erat ſub periculo vitæ ipſius Cicognolæ, remanet in- 3
dubitatum; quod, ſecuta interim ipſius morte, Of-
ficium vacaverit: per ea, quæ, tradit Seraph. *deci-
ſione* 1294. *num.* 5. Gratian. *diſcept.* 276. *numer.* 63.
cum non verſemur in Officio, in cujus erectione
fuerit cautum, valere ipſius reſignationem coram
ſolo Notario & teſtibus, de quo loquitur idem Sera- 4
phin. *deciſ.* 389. *numer.* 3. ſed in iis, quæ reſpectu ti-
tuli non ſunt in commercio ſine Superioris auctori-
tate, & ſic neceſſario requirebatur ipſius Cardinalis
conſenſus in reſignatione, ne officium diceretur va-
care per mortem: Roland. *conſil.* 11. *in princip. nu.*
3. *lib.* 2. Sarnen. *de infirm. reſign. quæſt.* 22. Rota *dec.* 5
495. *num.* 2. & 3. *part.* 2. *rec.* Cum enim iſta officia
dicantur de Regalibus Principis, nunquam alicui
dicitur acquiri ipſorum poſſeſſio in præjudicium Su-
perioris: Luc. de Penn. *num.* 2. *C. de fundo limitroph.
lib.* 11. Molin *de Magiſtrat. lib.* 1. *cap.* 11. Quinimo
etiam pro translatione poſſeſſionis Officii in reſigna-
tarium pro forma requiritur expeditio litterarum pa- 6
tentium: *leg. in his, officiis, & leg. ad probatorias, C.
de diverſ. offic. lib.* 12. Boer. *dec.* 150. *num.* 9. *in fi.* ac
juramenti præſtatio, Boerius *dec.* 249. *num.* 9. Quæ 7
omnia bene concurrunt in Benedicto Ruggerio pro-
viſo a Cardinali.

Non obſtat, quod Nolarius receperit reſignatio-
nem nomine Superioris, & quod propterea tunc Of-
ficium deſineret eſſe ſub periculo vitæ Cicognolæ;
per ea, quæ tradunt Boerius *deciſ.* 348. Pariſ. *de re- 8
ſignat. quæſt.* 9. *num* 129. Quia hoc procedit in ſim-
plici reſignatione, ac in abdicatione a ſe proprii ju-
ris: ſecus autem quando fit reſignatio ad favorem
Tertii; ut illi officium acquiratur: tali enim caſu
fiunt plures diligentiæ, ne admiſſio ſequatur in frau-
dem Domini directi; ut bene per Seraph. *d. dec.* 1294.
n. 2. Boerius *dec.* 149.

Non relevat dicere, quod Dominus Cardinalis
dederit ordinem Odoardo Tibaldeſco Secretario, ut
conſtito de ſuperviventia Cicognolæ per fidem au-
thenticam, reſignationem admitteret; Quia duplex
tempus venit conſiderandum: Primum, dum Cico- 9
gnola degebat Neapoli, & poteſt dici, quod tunc
adeſset conſenſus quidam imperfectus, tanquam de-
pendens a probationibus faciendis circa vitam Ci-
cognolæ; quæ probationes poſtea imperfectæ fuerunt 10
claratæ: Alterum vero tempus, poſtquam Cicogno-
la venit ad Urbem, nam tunc ob intempeſtivam ae-
ris commutationem æſtivis temporibus, Cardinalis
juſte, & probabiliter de ipſius morte dubitans, po- 11
tuit, caſus evenit, tanquam in fraudem imminen-
tis vacationis, prout admiſſionem reſignationis de-
negare; Caſsrac. *de Societ. cap.* 40. *num.* 43. *& ſeqq.*
Seraphin. *dict. deciſ.* 1249. *num.* 1. & fuit reſolutum
in Conchen. Notariatus 26. *Novembris coram bo. mem.
Litta*.

Nec relevat, ſi dicatur Cicognolam obiiſſe ex nova 12
cauſa venationis, quia non probatur; & ſic obitus
eſt attribuendus indubitabili cauſæ aeris; Farinac.
de homicid. quæſt. 127. *numer.* 72. Et per hoc optime
facit *dec.* 436. *per tot. part.* 2. *recent.* Accedente præ- 13
ſertim judicio duorum principalium Medicorum Ur-
bis, atteſtantium acceſſum e Civitate Neapolis ad
Urbem de menſe Auguſti, & Septembris, eſſe adeo
periculoſum, ut fere nullus venientium mortem eva- 14
dat, in tantum, ut quamvis iſte, qui ad Urbem ac-
ceſſit, ſteterit ſanus per 20. dies, & ultra, ſi poſtea
infirmetur, infirmitas tribuenda omnino ſit mutatio-
ni aeris, & non alteri cauſæ: Peritis autem in Arte

præ-

15 præſtanda eſt plena fides; Pariſ. *de reſign. lib.12. quæſt.*
*6. num.*18. Farinac. *ſup. cit. a n.*191 Rot. *diverſ. dec.*620.
nu. 3. part 1.
Nec dicatur, conſtare quidem, quod Dom. Eques
Joſephus exegerit fructus Officii, tam a Cicognola,
16 quam a Margano; non tamen conſtare, quod ab ipſo
Margano Domini Cardinalis exegerit; vel ſaltem
controverti non poſſe, quin poſſeſſio Domini Equi-
tis ſit anterior, & ſic in concurſu manutenibilis.
Quia fuit reſponſum, quod data vacatione Officii
per mortem Cicognolæ, ſub cujus periculo vitæ re-
17 ſidebat Officium, ſtatim expiravit locatio facta ab E-
quite ipſi Margano, ut ſupra oſtenſum eſt; & pro-
pterea ceſſante in Dom. Equite dominio Officii, da-
to etiam, quod poſt vacationem exegerit a Margano,
iſta exactio tanquam proveniens a radice patenter in-
fecta, non viſa fuit conſiderabilis.
Idque tanto magis, dum Dominus Eques poſt obi-
tum Cicognolæ, ſciens Officium fuiſſe a Domino
Cardinali locatum eidem Margano, & poſtea vendi-
tum Benedicto Ruggierio, agnoſcens bonam fidem,
tacuit per quadriennium: *l.* 3. §. *in admittenda*, *leg.*
ſi id quod, §. *finali*, *ff. de acquir. poſſeſ.* Bart. *in l.* 1. §.
hujus autem interdicti, *numer.* 3. *verſ. ſecundo modo*,
ff. uti poſſidetis: Menoch. *de retinend. remed.* 3. *n.* 24.
verſ. ſed declaratur, Mantic. *dec.* 95. *num.* 5. Cavaler.
*dec.*625. *n.*12.
18 Demum non obſtat, quod fundamenta ſuperius
deducta reſpiciant petitorium; & ideo cum verſemur
in Summariiſſimo manutentionis, in quo ſola de-
tentatio facti inſpicitur, non eſt locus diſcuſſioni,
an reſignatio Officii fuerit bene, vel male facta;
19 & per conſequens, an per mortem Cicognolæ vaca-
verit, cum iſta ſuo loco & tempore veniant diſcu-
tienda: Fuit enim reſponſum, quod quando petito-
rium perimit ipſam poſſeſſionem, poteſt de eo agi
etiam in judicio manutentionis, ut eſt celebre con-
ſilium Baldi 141. *num.* 3. *lib.* 1. quem ſecuta eſt Ro-
ta *diverſ. deciſ.* 34. *num.* 21. *in fine* & *num.* 22. *part.*
2. & coram Reverendiſſimo Domino meo Coccino,
Decano inter ejus impreſſas *deciſ.* 488. *num.* 11. *in fin.*
num. 12.
Et ſic utraque parte informante fuit reſolutum,
eſſe ſtandum in deciſis.

Toletana nullitatis Matrimonii, Veneris 18. Februarii 1639.

Coram R. P. D. Coccino.

SUMMARIUM.

1 *Ætas probatur ex partita libri Baptiſmatis.*
2 *Pubertas in muliere requirit ætatem duodecim annorum.*
3 *Matrimonium contractum cum muliere non pubere validum eſt, ſi malitia ſuppleat ætatem.*
4 *Impotentiam coeundi an maritus naturaliter patiatur, cognoſci debet per Peritos Medicos mediante inſpectione.*
5 *Cohabitatio triennalis conjugum ad effectum probandi potentiam coeundi, incipit currere a die primæ cohabitationis, quando adeſt impedimentum naturale.*
6 *Confeſſio peccatorum non eſt neceſſe, quod præcedat cohabitationem ad effectum probandi potentiam coeundi, concurrente naturali impedimento.*
7 *Impedimento coeundi, ſi non ſit naturale, proveniens ex morbo, vel defectu viſibili membrorum, in perſonis conjugum, ad remedia naturalia, divina, & Eccleſiaſtica recurrendum eſt.*
8 *Impotentia coeundi in conjugibus ſi dubitetur an proveniat ex maleficio, opera Dæmonum, vel Magorum perpetrato, deveniendum eſt ad exorciſmos.*
9 *Exorciſmos faciendi praxis relative.*
10 *Experimenta, ut cognoſcatur an impotentia coeundi in conjugibus ſit naturalis, accidentalis, vel artificialis, facienda ſunt de mandato Judicis.*
11 *Cohabitatio triennalis conjugum incipere debet a die decreti Judicis, ſi dubitetur, an impotentia coeundi proveniat ex impedimento naturali perpetuo, vel accidentali.*
12 *Judici arbitrarium eſt decernere cohabitationem conjugum ad cognoſcendum, an impotentia coeundi ſit perpetua vel temporalis.*
Declara ut num. 16.
13 *Cohabitatio triennalis requiritur ſemper in maleficiato.*
14 *Cohabitatio triennalis non ſemper expectatur in frigido.*
15 *Impotentia mariti coeundi cum uxore, dicenda eſt accidentalis, dum ipſe cum aliis mulieribus coire valet.*

DECISIO LXXX.

Domina Antonia, cum eſſet annorum decem, 1
menſium quatuor, & dierum viginti octo, ut
conſtat ex partita libri Baptiſmi, qui probat æta-
tem; Rota *dec.* 643. *num.* 4. *p.* 1. *in poſthum.* Farinac.
ultima die Octobris 1629. non adhuc pubes, quia pu- 2
bertas in muliere requirit ætatem annorum duode-
cim, *cap. continebatur*, *de deſponſat. impuber.* Sanchez 3
*de Matrimon. lib.*7. *diſput.* 104. *num.* 1. contraxit Matri-
monium cum Domino Didaco, prævia diſpenſatione,
ut deponunt teſtes, malitia ſupplebat ætatem, hoc eſt,
aderat potentia generandi, & ſufficiens diſcretio ad
ſe obligandum, quo caſu validum eſt Matrimonium:
cap. de illis, *il* 2. *capite impuberes*, & *cap. fin. de deſponſ.*
impub. Sanchez *loco citat. num.* 5. Et die 30. Septembris
1632. quæ eſt dies feſtivitatis S. Hieronymi, quo tem-
pore dicta Domina Antonia erat ætatis annorum 13.
menſium quatuor, & dierum 25. vir, & uxor cœpe-
runt ſimul cohabitare, dormientes in ſeparato lecto,
ſed cum facili, & libero tranſitu de uno ad alterum,
quia Cameræ erant contiguæ, illarum fores apertæ,
ut probatur ex confeſſione dictæ Antoniæ facta co-
ram Vicario, & etiam ex teſtibus examinatis.
His ita ſe habentibus, Domina Antonia 4 Maii
1633. introduxit Judicium coram Domino Vicario
Mariti ſuper diſſolutione Matrimonii, ob impoten-
tiam perpetuam Domini Didaci in coeundo, & Vi-
carius adhibitis quatuor Medicis, ac duobus Chi-
rurgis inſpici fecit Dominum Didacum, & Medici
prædicti, prævio juramento retulerunt die 19. Augu-
ſti 1633. quod ille non patiebatur defectum poten-
tiæ naturalis, quæ poſſet videri aut cognoſci ex di- 4
cta inſpectione, quæ fieri debet de jure, argumento
text. *in cap. fin. verſ. poſtmodum de frigid.* & *malefic.* &
ita fuit ſervatum *in cauſa Taurinen. Nullitatis Matri-*
monii coram bonæ memoriæ Franciſco Penia, tunc Rotæ
Decano, quæ eſt *dec.* 226. *poſt* 2. *vol. conſil. Farinac.* Un-
de Vicarius præfatus 6. Novembris 1634. decretum fe-
cit, quod præfati conjuges continuarunt ſuam co-
habitationem cœptam dicta die Sancti Hieronymi an-
ni 1632. uſque ad diem Sancti Hieronymi 1635. &
commiſit eorum conſcientiis, quod procurarent,
quantum in ipſis eſſet, conſummare Matrimonium, 5
& interim frequentarent Sacramenta, & offerrent ſa-
crificia, elargirentur eleemoſynas, & operarentur
opera pia loco pœnitentiæ.
Hoc decretum in aliqua parte viſum fuit Domi-
nis juridicum & juſtum; ſed non in ea parte, in qua
decernit cohabitationem triennalem incepiſſe, & eſ-
ſe computandum a die primæ cohabitationis ante
decretum; quia licet in hac materia, quando fuit
habita relatio Medicorum; & apparet impedimentum
eſſe naturale, non ſit neceſſe, quod conjuges confi- 6
teantur peccata ſua, antequam deveniatur ad coha-
bitationem triennalem, Hoſtien. *in cap. fin. nu.* 5. *de* 7
frigid. & *malefic.* Attamen ſi dubitetur, an impedi-
mentum ſit naturale, vel accidentale, vel a maleficio
opera Dæmonum vel Magorum perpetrato, ubi non
apparet de vitio aut morbo, vel defectu membrorum
genitalium viſibili, ad remedia naturalia divina, &
Eccleſiaſtica recurrendum eſt: *cap. ſi per ſortiarias*, 33.
quæſt. 1. ubi Doctores & concordant Theologi *ſuper*
4. *ſentent.* Sanctus Thomas, & Sanctus Bonaventura,
Petrus de Palude, Scotus, Durandus, & alii: Joannes
Hider. *in fornicario lib.* 5. *cap.* 6. *verſ. pro ſolut.* Marinus 8
del Rio *tom.* 3. *diſquiſitionum Magicarum*, *lib.*.... *cap.* 12. 9
ſect. 3. & debet etiam deveniri ad Exorciſmos, qui
quomodo ſint faciendi, praxim ponit frater Hiero-
nymus Menguſ. *in ſuo fuſte Dæmonum*, *ſive flagello Dæ-*
monum,

monum, *exorciſmo 6.* ſed doctius, & melius Theoricam ponit Syiveſter *de ſtrigibus*, *lib.2. cap. 12.* & omnia fieri debent juſſu Judicis; & ſic in iſto caſu cum dubi-
11 taretur, an impedimentum eſſet perpetuum naturale,
vel accidentale, bene fecit Vicarius decernendo cohabitationem triennalem cum requiſitis *dict. cap. laudabilem*, & *ibi* Præpoſit. *num.4. in oppoſit. de frigid. & malefic.* Card. *in cap.* 1. *eodem tit.* & *ibi* etiam Præpoſitus *n.* 7. Brunel. *de ſponſal. concl.* 28 *limit* 1. & fuit reſolutum *in dicta cauſa Taurnen. Matrimonii* 27. *Aprilis* 1592. *coram bonæ memoriæ Blancbetto*, ſed dictam cohabitationem triennalem incipere, & computari debere a die decreti Judicis, non obſtante, quod multi Doctores teneant contrarium, ex allegatis per Sanchez *de Matrimon. lib.* 7. *diſp.* 110 *numer.* 4. & 5. tutius eſſe dicunt Hoſt. *in d. c. fin. de frigid. & malefic. n.* 10. & *in ſumma eodem tit.* §. *qualiter*, & *quando*, *nu.*11. *verſ. rerum dici poteſt*: Joannes Andreas *in d. cap. fin. num.*8. & 11. Ancharan. *n.*9. Butrius *num.*10. ubi dicit hanc opinionem eſſe veriorem Henrich. Boich. *num.* 1. & 2. Brunel. *de ſponſal. dict. concl.*28. *n.* 10. & 14. Capell. Tholoſ. *deciſ.* 381. *nu.6. in fin.* Et hanc ſententiam perpetuo Rota ſervavit; ut in *dec.* 192. *nu.*4. & 5. & *dec.* 226. *num.* 1. *poſt* 2. *volum. conſil. Farinac.* & *dec.*277. *n.*13. *p.*4. *coram bonæ memoriæ Buratto dec.*763. *n.*12. & 14. & propterea cum a die Decreti non adſit cohabitatio triennalis, Domini reſponderunt, non conſtare de triennali cohabitatione, quæ ſuffragaretur.

12 Non obſtat, quod videatur arbitrarium eſſe Judici,
poſſe uti habitatione præcedenti, decretum; ut in *dict. dec.* 226. *n.* 1. *verſ. nihilominus*, *poſt* 2. *vol. conſ. Farinac.*
Quia eſt advertendum, quod in maleficiato ſemper
13 expectatur lapſus triennii; in frigido non ſemper: Ho-
14 ſtien. *in dict. c. laudabilem*, *de frigid. & malefic. num.* 1.
Joannes Andreas *num.* 8. Abb. *n.* 2. Alexander de Nævo, *n.* 3. Præpoſ. *nu.* 2. *verſ. ſecus eſt in malefic.* Butrius *n.* 15. *verſ. quod autem in maleficio*: Rota *dec.*192. *num.*2. *verſ. propterea poſt* 2. *volum. conſ. Farinac.* Et in caſu
noſtro, cum Didacus potens ſit cum aliis mulieribus
15 coire, ut ex multis conſtat; ejus impotentia cum uxore
potius eſt judicanda accidentalis, quam naturalis ex frigiditate: Capell. Tholoſ. *dec.* 391. *verſ. ad primum*: fuit reſolutum *in cauſa Bonon. reſciſſionis Matrimonii* 12. *Januarii* 1596. coram bonæ memoriæ Cardinali Blan-
16 chetto. Et propterea ceſſat dictum arbitrium abbre-
viandi triennium, ſed illius lapſus expectandus eſt, ut patet ex prædictis, & ex Petro Ledeſma *de matrim. qu.* 18. *art.* 2. & dicitur *in d. Bonon.* Removeturque omnis difficultas ex eo, quod in caſu deciſionis *bo. me. Peniæ*, conſtabat ex relationibus, maritum eſſe frigidum & debilem, non maleficiatum, ut patet ex lectura deciſionis. Et ita concluſum utraque parte informante, &c.

Romana Filiationis, Veneris 1. Julii 1639.

Coram R. P. D. Carillo.

SUMMARIUM.

1 *Filiatio probanda ad effectum conſecutionis alimentorum lite pendente, admittit leves probationes.*
2 *Filiatio concludenter probanda venit, quando de ea agitur principaliter ad effectum decidendi litem.*
3 *Filiatio probatur præſumptionibus & conjecturis.*
4 *Filiationis probatio certa non datur.*
5 *Filiationem non probant teſtes deponentes de fama inter vicinos, niſi ſpecificent, quo tempore, & a quibus talis fama ortum traxerit.*
6 *Filiatio non probatur per teſtes deponentes de commercio carnali, inter prætenſos parentes, niſi percutiant tempus conceptionis.*
7 *Teſtes nulliter examinati non probant.*
8 *Teſtis deponens de facto proprio, & contra inducentem plene probat.*
9 *Filiatio non probatur ex eo, quod quis fuerit ab aliquo filius nuncupatus.*
10 *Filii ſæpe appellantur illi, qui diliguntur, licet non ſint tales.*
11 *Filiationis conjectura reſultat ex nominatione probata enunciative, & in actu, qui poteſt convenire etiam extraneo.*
12 *Teſtis unicus nihil probat.*
13 *Confeſſio extrajudicialis, ut præjudicet, probari debet per teſtes conteſtes de loco, & tempore.*
14 *Similitudo de per ſe non præbet conjecturam relevantem filiationis.*
15 *Singula, quæ non poſſunt ſimul, ſimul unita juvant. Declara, ut num. ſeqq.*
16 *Conjecturæ, quæ ſunt imperfectæ, non conjunguntur.*
17 *Filiationis probatio æquivoca remanet, quando quis ortum traxit a muliere, ad quam pluribus patebat acceſſus.*
18 *Falſitatis ſuſpicio oritur ex tarditate judicii, quando obierunt ii, qui poterant eſſe informati de veritate facti.*
19 *Pietas paterna abſcondi non poteſt.*
20 *Pater dicitur major amicus, qui haberi poſſit in mundo.*
21 *Signa, quæ conſueverunt per parentes erga filios exerceri, quænam ſint?*
22 *Filiationis præſumptio excluditur, quando aſſertus pater prætenſum filium penitus negligit.*
23 *Fama filiationis deſtruitur ex eo, quod aſſertus pater prohibuerit natum deſcribi pro ſuo filio in libro Baptizatorum, ita ut ex illa reſultare non poſſit quaſi poſſeſſio filiationis.*
14 *Pater tenetur filios naturales alere pro exoneratione ſuæ conſcientiæ.*

DECISIO LXXXI.

IN hac cauſa ſub die 11. Januarii 1631. fuit dictum, conſtare, quod Martia eſſet filia bonæ memoriæ Octavii de Clementinis, ad effectum conſequendi alimenta: ut in *deciſ. emanata coram* R. P. *meo Pampilon.* in cujus locum poſtea ſuffectus, Dubium præfatum repropoſui ad effectum ei aſſignandi dotem, & terminandi litem in petitorio: Et Domini in hac ſeptima poſitione illud negative reſolverunt.

Ea moti ratione, quia, quando agitur de proban- 1
da filiatione incidenter ad effectum conſequendi alimenta per modum proviſionis, lite pendente ſuper negotio principali, ſufficit quælibet levis probatio, ex congeſtis per Surdum *in conſil.*1. *num.*9. & *in tract. de aliment. tit.*1. *qu.* 112. *nu.* 11. & dixit Rota *in diverſ.* 289. *n.* 1. *p.* 1. *recent.*

Quando vero agitur de ea principaliter in petito- 2
rio, ad effectum decidendi litem, prout in propoſito, tunc eſt illa magis exacte probanda, uti fundamentum intentionis agentis: *leg. non ignoret*, ubi Bart. *C. qui accuſar. non poſſunt.* & notat. Angel. *in leg. liberorum*, *in principio*, *ff. de his*, *qui notantur infamia*: Abbas *in cap. pervenit*, ubi Decius *nu.* 4. *qui fil. ſint legitim.* Alciatus *reg.* 3 *præſumpt.* 38. *nu.* 6. & 7. Covarruvias *de ſponſal. p.* 2. *col.*8. §. 3. *nu.*6. & ſic diſtinguendo tenuit Rota *in dict. dec.* 289. *num.* 1. *p.*1. & *in dec.*164. *n.* 4. *p.*3. *rec.*

Et quamvis in hac materia ſit ſtandum præſumptio- 3
nibus, & conjecturis, cum in ea alia certa probatio 4
dari nequeat Gloſſ. *in leg. Lucius*, *ff. de cond. & demonſtrationibus*, Gloſſ. *in leg. prima*, *ff. de probat.* Anchar. *conſ.*225. *n.*6. Menochius *de arbitr. cap.*89. *nu.* 2. Surdus *d. conſil.*1. *num.* 39. & 40. Attamen exiſtimarunt Domini ex teſtibus valide examinatis, qui dantur *in Summario illorum de Clementinis*, non reſultare tales præſumptiones, & conjecturas, ita ut ex illis dicta filiatio probata dici poſſit.

Nam prima deſumpta ex fama inter vicinos, non 5
relevat, cum teſtes deponentes non dicant a quo tempore, & a quibus hæc fama originem habuerit: poſſibile enim eſt, quod orta fuerit poſt motam litem, & quod ipſamet Julia mater Martiæ eam procuraverit, quando autem tempus eſt de ſubſtantia, debent teſtes ſuper fama deponere ſpecifice, & cum omnibus requiſitis, aliàs non ſuffragantur, Ruin. *conſ.* 52. *nu.* 6. & 7. *lib.*5. Rota *dict. dec.* 164. *numero octavo*, *par.* 3. *recent.*

Secunda deprompta ex conſuetudine dicti Octavii, 6
cum dicta Julia matre Martiæ, nullius eſt momenti: quia teſtes de ea deponentes, non percutiunt tempus con-

conceptionis, prout requiritur: Salicetus *in leg. ultima, in fine, Digeſtis de probat.* Caſtr. *conſil.* 115. *n.* 1. *&*
3. *lib.* 5. Petra *de fideic. d. qu.*11. *n.* 40. Menoch. *de præ-*
ſumpt. 53. *n.* 19. *in* 6. *declarat.*

Tertia elicita ex educatione dictæ Martiæ ſumpti-
7 bus ejuſdem Octavii, non ſubſiſtit: quia reſultat ex
dictis teſtium nulliter examinatorum, & ſic nihil no-
cet: *l. ſi quando, C. de teſtibus,* Pariſ. *conſ.* 531 *num* 23.
lib. 4. Caputaq. *dec.* 209. *numer.* 7. *part.* 2. Rota coram
Buratt. *deciſ.* 45. *num.* 2. Ultra quod contrarium con-
vincitur ex depoſitione Nutricis ejuſdem Martiæ,
8 formiter examinatæ, quæ aſſerit alimenta, & ſala-
rium ſemper recepiſſe a dicta Julia, cui propterea
uti inductæ a dicta Martia, & deponente de facto
proprio, plena eſt fides adhibenda; Surdus *in conſ.*
550 *n.* 3. *lib.* 4.

9 Quarta deducta ex eo, quod dictus Octavius, dum
loquebatur cum dicta Martia in infantili ætate, ap-
pellaret illam *filiam*; nec etiam concludit; Quia il-
lam nominatio videtur facta incidenter cauſa blan-
diendi, ut fieri ſolet, & non ad effectum approbandi
veritatem; *leg. nemo, §.* 1. *ff. de hæred. inſtituend.* Dec.
in cap. per tuas num. 3. *de probat.* Pariſ. *conſ.* 10. *num.* 15.
49. *&* 86. *lib.* 2. Solemus enim ſæpe *filii* vocabulo vo-
10 care eos, quos diligimus; ut ait Surdus *de alim. tit.* 7.
dict. quæſt. 112. *num.* 9. ubi refert Cravet. *in conſ.* 229. *nu.*
10. & alios concordantes; Quando autem nominatio
11 facta fuit per verba enunciative prolata, & in actu,
qui æque convenire poteſt, etiam extraneo, non
præbet legitimam conjecturam ad effectum probandi
filiationem; Gloſſ. *in dict. cap. per tuas de probat.* Dec.
conſ. 462. *num.* 10. Petra *de fideicomm. dict. quæſt.* 11. *num.*
261. Menoch. *de præſumpt. præſumpt.* 53. *nu.* 38. *&* 39.
lib. 3. Surd. *ubi ſupra, dict. n.* 8. Gratian. *diſcept. for. c.*
562. *num.* 5. 6. *&* 7. & cenſuit Rota coram apud Burat.
in dec. 725. *n.* 6.

Quinta, fundata in confeſſione dicti Octavii ſuper
defloratione dictæ Martiæ, minus afficit; Quia de ea
12 deponit tantum unicus teſtis, qui de jure nihil pro-
bat, *c. licet, il primo, cap. veniens, il primo, de teſtam.*
Gabr. *eod. titul. concl.* 1. *num.* 1. Et ad hoc ut confeſſio
extrajudicialis præjudicet, debet probari per teſtes
13 conteſtes de loco, & tempore, ut notat Dominic. *in
cap. licet ex quadam, extra de teſtibus;* Pariſ. *conſil.* 60.
num. 45. Caſtr. *conſil.* 296. *num.* 3. *volum.* 1. Afflict.
dec. 364. *n.* 4. *verſ. iſta tamen confeſſio;* Rota *dec.* 700.
n. 33. *p.* 2. *rec.*

14 Sexta denique conjectura reſultans ex ſimilitudine
dictæ Martiæ cum dicto Octavio, & Hieronymo ejus
filio legitimo & naturali, ſuper qua deponit teſtis
ultimo loco examinatus non etiam adverſatur; Quo-
niam argumentum proveniens ex hac ſimilitudine,
eſt multum fallax; & propterea uti de per ſe nul-
lius reputatur momenti; Gulielm. Benedict. *in cap.
Raynutius, in* 3. *p. verb. quæ filium ex eo ſuſcipiens, nu.*
6. *de teſtibus,* Curt. jun. *conſ.* 31. *col.* 7. Gabr. *conſ.* 14.
num. 7. *de probat.* Menochius *de arbitr. lib.* 2. *caſ.* 80.
n. 79. *& de præſumpt. lib.* 6. *dict. præſumpt.* 3. *n.* 47. Mo-
hed. *dec.* 1. *n.* 2. *tit. qui fil. ſint legitimi.*

Neque viſum fuit Dominis iſtas conjecturas poſſe
15 conjungi, adeo ut intrare debeat Regula, quod quæ
non poſſunt ſingula, ſimul juncta juvent, *c. cum cau-
ſam,* ubi Gloſſ. & DD. *de probat.* Surdus *d. conſ.* 1. *ante
n.* 33. *verſ. & quamvis.*

Quia cum quælibet ex conjecturis ſupra relatis ſit in
16 ſe imperfecta, earum conjunctio nequit fieri: Bald.
in leg. ſi qui ex argentariis, §. 1. *num.* 2. *& ſeqq. ff. de
eden.* Alex. *conſil.* 11. *numer.* 3. *&* 5. *lib.* 4 Gabriel. *de pro-
bat. concl.* 1. *numer.* 33. Mantica *deciſ.* 107 *num.* 11. Ro-
ta *dec.* 519. *numer.* 7. *parte* 2. *recent.* Maxime cum plu-
res in contrarium urgeant potentiores pro excluſione
filiationis, quæ præfatas deſtruunt: *leg. Divu, de in
integr. reſtitut. minor.* Abbas *in cap. transmiſſa, qui fil. ſint
legit. in fine;* & in terminis filiationis, Gabr. *conſil.* 25.
num. 6. *lib.* 2.

17 Et quidem prima provenit ex eo, quod ultra ac-
ceſſum cujuſdam Medici Martinus famulus dicti Octa-
vii continuo verſabatur in domo dictæ Juliæ, de die
& de nocte, tam in publico, quam in ſecreto, ut
deponunt teſtes *in dict. Summ. nu.* 4. unde fit quod
probatio Patris, æquivoca remaneat; per textum *in
leg. vulgo concepti,* ubi Gloſſ. Bald. & alii, *ff. de ſtat.
homin. §. ſi adverſus, Inſtit.* Rota *d. dec.* 279. *n.* 2. *p.* 1. *rec.*

Secunda reſultat ex taciturnitate dictæ Juliæ & 18
Martiæ, viginti annor. ſpatio, quo auſæ, non fuerunt
hujuſmodi litem excitare; ſed expectarunt obitum do-
ctorum Octavii, & Martini famuli, qui de hoc erant
bene informati; quando autem ad agendum expecta-
tur mors informatorum, ex hac tarditate oritur ve-
hemens ſuſpicio falſitatis; argum. *cap.* 3. *tertio loco,
de probat. leg. conſenſu, §. ſuper plagis, C. de divort.* Ay-
mon. *conſil.* 28. *nu.* 5. *&* 7. Rota *dec.* 566. *nu.* 7. *& poſt* 2.
vol. conſ. Farinac.

Tertia deducitur, ex quo dictus Octavius poſt ma-
trimonium dictæ Juliæ penitus deſervit ipſam, &
Martiam, abſque eo, quod tanto temporis ſpatio
aliquod filiationis ſignum erga dictam Martiam o-
ſtenderit; quod eſſet contra pietatem paternam, quæ 19
abſcondi non poteſt; juxta notata per Bald. *in cap.
per tuas, num.* 4. *verſ. dicit Gloſſ. de probat.* Major enim
amicus mundi eſt Pater; *leg. quidam cum filium, ff. de* 20
hæred. inſtit. & ſigna, per quæ quis dicitur tractari uti
filius, ſunt illa, quæ conſueverunt circa filium exer- 21
ceri; utpote ipſum in domo alere; eum ad ſcholas
mittere, in teſtamento illum inſtituere, facere ſibi
veſtimenta neceſſaria, eumque ſcribere in natalibus
filiorum, & ſimilia, prout cenſet Abb. *in dict. cap.
per tuas, num* 5. *de probat.* quorum nullum in propo-
ſito concurrit.

Quarta colligitur ex eo, quod dictus Octavius alios 22
filios naturales agnovit, & illos uti tales tractavit,
& educavit, eoſque filiis legitimis etiam commenda-
vit; ut dicunt teſtes *in dc Summ. num.* 15. quod cum
non fecerit ſimiliter cum dicta Martia præſumendum
eſt, illam filiam non eſſe Gloſſ. *in d. c. transmiſſæ, verb.
nota, qui fil. ſint legit.* Felin. *in dict. cap. per tuas. n.* 17. *de
probat.* Alex. *conſ.* 88. *num.* 9. *lib.* 10. Rota *d. dec.* 289. *n.* 6.
part. 1. *rec.*

Quinta depromitur ex præcepto dicti Octavii, ne 23
dicta Martia deſcribetur in libro Baptizatorum, uti
ipſius filia, *in dict. ſumm. num..,* ex qua prohibitione
deſtruitur fama, ita ut ex illa reſultare non poſſit
quaſi poſſeſſio filiationis; Petra *de fideicomm. in dict.
quæſt.* 11. *num.* 453. Maſcard. *de probat. concluſ.* 79. *nu.*
10. cum aliis relatis per Menochium *dict. præſumpt.* 59.
n. 44. *lib.* 6.

Sexta & ultima conjectura oritur ex eo, quod di-
ctus Octavius non ſolum toto tempore ejus vitæ non
præſtitit dictæ Martiæ alimenta, ſed illam etiam præ-
terivit in teſtamento, & tamen certum eſt, quod Pa-
ter filios naturales tenetur ſaltem alere, pro exone- 24
ratione ſuæ conſcientiæ: *cap. cum haberet, in fi.* cum
ibi not. per Doct. *de eo, qui duxit in matrimonium,* &
ſequuntur infiniti relati per Surd. *de alim. tit.* 1. *qu.* 9.
per tot. & ſignanter *ſub nu.* 6.

Ex quibus cum conſtet non adeſſe ſufficientem pro-
bationem pro dicta Martia reſultantem ex diſpoſitio-
nibus teſtium rite, ac recte examinatorum, reſponde-
runt DD. non conſtare de filiatione, & alii teſtes dati
in Summ. dictæ Martiæ, præter præfatos datos *in Summ.
illorum de Clementinis,* tanquam nulliter examinati,
non fuerunt habiti in conſideratione.

Et ita utraque, &c.

Romana fideicommiſſi de Arroniis, Lunæ 23. Junii 1642.

Coram R. P. D. Bichio.

SUMMARIUM.

1 *Filiationis cauſa differt a cauſa legitimitatis.*
2 *Legitimitatis probatio non reſultat ex probatione filiationis.*
3 *Filius natus ex legitima uxore in domo mariti, præſumi-
tur filius ipſius mariti.*
4 *Filius natus in domo mariti, non præſumitur ipſius mari-
ti, ſi de tempore conceptionis matrimonium non fue-
rat contractum.*

5 *Partus*

5 *Partus quadrimeſtris non eſt vitalis.*

6 *Filius natus ex concubina domi retenta præſumitur ipſius concubinarii.*

7 *Natus ex concubina tunc maxime præſumitur concubinarii filius, quando concurrit nominatio parentum, & communis reputatio.*

8 *Filiatio non probatur ex tractatu, & nominatione in præjudicium eorum, qui nullum jus habent a nominantibus, & tractantibus.*

9 *Filiatio tunc concludentius venit probanda quando agitur de ea ad effectum ſuccedendi in bonis, fideicommiſſi, & alios ſubſtitutos excludendi, quam ſi agatur de ea ad effectum conſequendi alimenta.*

10 *Filiationem tanquam neceſſarium antecedens probare debet, qui ſe legitimum, aut legitimatum affirmat.*

11 *Natus conſtante matrimonio eſt legitimus, etiamſi fuerit antea conceptus.*

12 *Legitimitas requiſita a Teſtatore de tempore conceptionis non verificatur in eo qui fuit conceptus ante ſecutum matrimonium, ita ut ad ſucceſſionem admitti non debeat.*

13 *Tempus illud attenditur, ad quod verba referuntur.*

14 *Qualitas requiſita a teſtatore certo tempore, debet in eo verificari.*

15 *Subſtitutus non excluditur per eum, qui non habet qualitatem eo modo, quo Teſtator requiſivit.*

16 *Legitimatus per ſubſequens matrimonium admittitur ad ſucceſſionem, ad quam fuerunt vocati concepti ex legitimo matrimonio.*

Contrarium n. 17.

18 *Generationis principium conſiſtit in conceptione.*

19 *Verbum,* Generandos, *ſi ſit directum ad patrem, non poteſt referri ad tempus poſt conceptionem.*

20 *Verbum,* Generandos, *denotat conceptionem futuram, & in fieri.*

21 *Larrea* deciſ. Granatenſ. 43. num. 25. *declaratur.*

22 *Legitimitatis qualitas expreſſa per Teſtatorem in certo gradu ſubſtitutionis ordinata in caſu exiſtentiæ filiorum non cenſetur repetita in alio, nec trahenda eſt ad caſum non exiſtentiæ filiorum.*

Declara ut n. 23. *&* 24.

25 *Dictio* ut ſupra, *repetit qualitates ſupra requiſitas.*

DECISIO LXXXII.

FAbius ſenior in ultimis tabulis inſtituit ſibi hæredem Fabium juniorem pronepotem ſuum; eique ſubſtituit per hæc verba: *Cui Fabio hæredi quandocunque decedenti ſubſtituit, &c. filios & liberos ejusdem Fabii maſculos legitimos & naturales ex vero; & legitimo matrimonio vere, & non ficte procreandos; & uno per ſubſequens Matrimonium, vel ex indulto aut alio modo legitimos effectos; ſed vere a principio ex corpore dicti Fabii generandos, &c. Dicto enim Fabio hærede quandocunque decedente ſine liberis maſculis, vel eis relictis, ſed iis quoque, & eorum linea naturali extincta; ſubſtituit & ſuccedere voluit vulgariter, & per fideicommiſſum, & omni meliori modo in dicta univerſa hæreditate Lucillum, &c. Quo Lucillo quandocumque decedente, ſubſtituit ejusdem Lucilli filios maſculos legitimos & naturales ex legitimo matrimonio natos, ut ſupra dictum eſt, procreandos, &c.*

Obiit Fabius junior relicto Marco, quin Lælia Rampinella pepererat quarto menſe, poſtquam cum eodem Fabio Matrimonium contraxerat: & cum ipſe Marcus tanquam filius legitimus & naturalis Fabii junioris prætenderet ſe vocatum ad fideicommiſſum Fabii ſenioris, illudque propterea non fuiſſe purificatum ad favorem Lucilli, contra eundem Lucillum bonorum fideicommiſſi poſſeſſorem introduxit judicium coram A. C. de voto Rotæ terminandum: & propoſito dubio in Rota ſub die 16. Januarii 1637. coram bon. mem. Coccin. An Marco eſſet danda immiſſio? Domini dixerunt quod coadjuvarentur probationes circa prætenſam filiationem, in cujus reſcripti executionem tribus teſtibus ad inſtantiam Marci examinatis; Ergo in locum bon. mem. Coccini ſubrogatus, repropoſui idem dubium, quod hodie fuit negative reſolutum, nempe Marco non eſſe dandam immiſſionem.

Cum enim ex verbis teſtamenti ſupra citatis vocentur ad fideicommiſſum filii Fabii junioris vere ex legitimo matrimonio procreandi, & a principio generandi

ex corpore Fabii duo Marcus, ut obtineret probare debuiſſet, videlicet ſe eſſe filium Fabii junioris, & præterea legitimitatem a teſtatore requiſitam: quia cauſa filiationis differt a cauſa legitimitatis, & probata fi- 1
liatione non ſequitur, quod ſit probata legitimitas, 2
maxime quando in legitimitate conſiſtit fundamentum: Butr. *in cap. pervenit, colum.* 2. *in fine, verſ aut filius agit, qui fil. ſint legit* Præpoſ. *ibid. ſub nu.* 3. *eodem verſ.* Abb. *ſub n.* 4. *verſ. & ut habes Gloſſam:* Cæſ. Manent. *conſ.* 138. *n.* 4. *& ſeqq.* Rouit *conſ.* 3. *n.* 21. *lib.* 1. Roman. *conſ.* 22. *n.* 24. *& ſeqq* Pacian. *de probat lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 57. *& ſeqq.* Seſſe *deciſ. Arragon* 390 *n.* 3.

Neutrum tamen probavit, nam Matrimonium, ex 3
quo regulariter reſultat præſumptio juris, quod filius natus ex legitima uxore in domo mariti, cum qua ipſe cohabitabat, ſit filius ipſius, *l. filium cum definimus, ff. de his qui ſunt ſui, vel alieni juris, leg. ſi vicinis, C. de nupt.* Marſil. *ſingul.* 530. *num.* 2. Gomez *in l.* 9. *Tauri, num.* 2. Valaſcus *conſult.* 134. *num.* 3. Gamma *deciſ.* 152. *ſub nu.* 1. *& ſequentibus,* aliique relati ab Aria de Mela *var. reſolut. libro tertio, cap.* 39. *num.* 1. non erat contractum tempore conceptionis Marci, ut ad hunc effectum requiritur: Salicet. *in leg. ultim. §. mulier, num.* 2. *Digeſtis, de prob.* Caſtr. *conſ.* 115. *num.* 3 *lib.* 1. Joſeph. Ramon. *conſil.* 22. *nu.* 27. Petra, *de fideicomm. quæſt.* 11. *n.* 400. Menochius *de præſumpt. lib.* 6. *præſ* 53. *n.* 19. *in* 6. declarat Rota *in Romana filiationis,* 1. *Julii* 1639. *coram R. P. D. meo Carillo,* contractum ſiquidem fuit per 4
quatuor ſolum menſes antequam Marcus naſceretur, nec Marcus hodie viveret, ſi conſtante matrimonium conceptus fuiſſet, quia partus quadrimeſtris non eſt vitalis, juxta receptam ſententiam Hippocratis, 5
quam ſequitur Juriſconſult. *in leg. ſeptimo menſe, ff. de ſtat hominum, leg. inteſtato, in fine, ff. ſuis & legit. hæred.* Pariſ. *conſ.* 56. *num.* 5. *libro* 2. Mart. *vol.* 153. *nu.* 2. Seraph. *deciſ.* 1282. *num.* 11. Et in puncto ad excludendam probationem filiationis amplexa eſt Rota *in Auximana Alimentorum* 1. *Julii* 1620. *coram bon. mem. Pirovano.*

Et licet eandem præſumptionem in filio nato ex con- 6
cubina, domi concubinarii detenta, admittat Gloſſ. *in cap. Michael. verb. conſtiterit, de filiis Presbyt.* Abb. *in cap. transmiſſa, ſub nu.* 9. *in fin. qui fil. ſint legit.* Paleottus *de noth. & ſpur. cap.* 26. *n.* 3. Covarruvias *de ſponſal.* 1. *parte, cap* 8. *§.* 3. *n.* 8. Menoch. *de arbitr. caſ.* 89. *nu.* 26. *& dict. præſumpt.* 53 *n.* 4. Petra *de fideicomm. quæſt.* 11. *numero* 2. Eaque fortius procedat, quando ulterius 7
concurrit tractatus fieri ſolitus filiis, nominatio parentum, & communis exiſtimatio, ut probat text. *in cap. per tuas, de probat.* & late expendit Arias de Meſa *variar. reſolut. libro tertio, cap.* 39. *numero* 4. *et ſequentibus.*

Caſui noſtro non applicatur, quia teſtes pro Marco examinati, non videntur concludenter deponere de concubinatu Læliæ cum Fabio, immo aliqui ex teſtibus non excludunt, quod alii homines potuerint rem habere cum Lælia; cum fateantur in domo Fabii convenire conſueviſſe milites, ipſumque Fabium pro munere officii militaris, quod gerebat ſæpius extra domum permanſiſſe. Secluſo autem concubinatu, ſeu admiſſa facilitate acceſſus aliorum hominum ad mulierem, ſolus tractatus & nominatio non probat filia- 8
tionem in præjudicium Lucilli, qui cauſam non habet a nominantibus, & ſuccedit ex fideicommiſſo majorum: Jaſon. *conſil.* 81. *num.* 2. *et ſequentib. et conſ.* 106. *num.* 2. *et ſeq. lib.* 1. Cæſar. Manent. *conſil.* 36. *num.* 6. Surd. *conſil.* 552. *num.* 21. *et ſequentib.* Capic. Latro *deciſ.* 16. *num.* 15. Rota *deciſ.* 645. *ſub num.* 4. *verſ.* 1 *quod parte* 4. *recent. deciſ.* 409. *ſub num.* 30. *verſ. quidquid ſit, et num.* 33. *p.* 5.

Præſertim, quia non agitur ad effectum conſequen-
di alimenta, ſed ſuccedendi in univerſo fideicommiſ- 9
ſo, & excludendi ſubſtitutos, quo caſu requiruntur fortiores probationes, ut diſtinguendo dixit Rota *in Romana de Bonellis,* 29. *Novembris* 1613. *et* 28 *Novembris* 1614. *coram bon. mem. Ubaldo ſeniori, et in Romana dotis ſeu filiationis* 11. *Decembris* 1639. *coram Reverendiſſimo Domino meo Merlino, Decano,* quæ eſt *deciſ* 314. *num.* 19. *et* 20. *p.* 6. *recent.* 10

Et ex his ſuperflua videtur indagatio legitimitatis:

quia ſupponit filiationem, quam ideo probare debet,
tanquam neceſſarium antecedens, qui ſe legitimum,
aut legitimatum affirmat: ut poſt alios reſpondit Rom.
conſ. 89. *n.* 39. *lib.* 1. Alciatus *reſponſ.* 5. *n.* 54. *&* 57. *tom.*
1. *lib.* 4. qui in ſpecie ait, non ſufficere ſolam patris
nominationem, vel tractatum: Menoch. *conſ.* 722. *nu.*
26. *& conſil.* 1109. *num.* 15.

Sed eſto, quod probata eſſet filiatio, adhuc deficeret legitimitas a teſtatore requiſita, non quia Marcus
11 non ſit legitimus, cum ad hunc effectum ſufficiat natum fuiſſe conſtante matrimonio, quamvis ante matrimonium conceptus fuiſſet, ſi tunc temporis poterat
conſiſtere legitimum matrimonium *l. nuper*, *C. de natural. liber.* §. *ſi quis igitur dotalia*, *auth. quibus modis nat.
effic. ſui*; Baldus *in leg. Paulus*, *n.* 1. *in prima lect. Digeſtis*, *de ſtat. homin.* Socin. jun. *conſil.* 12. *n.* 17. *verſ. &
opinio iſta*, *libro quarto*, Alexand. *conſil.* 5. *n.* 3. *in fin.*
lib. 7. Ruinus *conſil.* 92. *num* 3. *verſ. & quamvis*, *lib.* 3.
Peregrin. *de fideicomm artic.* 24. *n.* 39. Mantic. *de conject.*
lib. 11. *tit.* 12. *n.* 26. Fuſar. *de ſubſtitut. quæſt.* 408. *n.* 49.

12 Sed quia fideicommittens voluit ſucceſſores in fideicommiſſo fuiſſe legitimos de tempore conceptionis,
quo caſu oportet Matrimonium de eo tempore conſtitiſſe; nec prodeſt, ſi ſubſequatur ante nativitatem;
Mazzar. *in epit. de fideicomm. quæſtione trigeſima*, Menochius *conſil.* 225. *n.* 2. Fuſar. *de ſubſtitut. quæſt.* 408. *n.*
50. ubi allegat concordantes Seraph. *deciſ.* 1300. *circa*
13 *fin.* nam illud tempus attenditur ad quod verba referuntur: Gabriel. *conſil.* 53. *nu.* 14. *lib.* 2. & qualitas re-
14 quiſita a teſtatore de certo tempore, debet in eo verificari; Giovagn. *conſ.* 77 *n* 29. *lib.* 1. Mart. *conſil.* 55. *nu.*
35. ex text. *in leg. inter ſocerum*, *Digeſtis*, *de pact. dotal.*
15 Paſeth *conſil.* 151. *num.* 5. *&* 6. Bellon. jun. *conſil.* 34.
nu. 14. nec excludere poſſunt ſubſtitutum, niſi filii habeant qualitatem eo modo, quo fideicommittens requiſivit: *leg. ex facto*, §. *ſi quis rogatus*, *ff. ad Trebellian.* Mantica *de conject. lib.* 11. *t.* 12 *ſub n.* 24.

Nec obſtat contraria opinio Menoc. *d. conſ.* 225. *nu.*
24. *& præſumpt.* 81. *n.* 21. *circa finem*, *lib.* 4. Intrigliol.
16 *de ſubſtit. cent.* 3. *quæſt* 66. *n.* 62. aſſerentium ſufficere,
quod ſubſequatur Matrimonium; quamvis teſtator
vocaverit conceptos ex legitimo matrimonio; qui ea
ratione moventur, quod cum lex præſumat affectum
maritalem, ſicque matrimonium tempore primi concubitus, ſatis filii dicuntur concepti ex legitimo matrimonio.

17 Nam quidquid ſit de hac opinione, receptum eſt
apud omnes, quod matrimonium contractum, poſt
tempus a teſtatore deſignatum, non ſuffragetur, quando (ut in caſu noſtro) teſtator abhorruit nominatim
ſubſequens matrimonium: Ifern. *in cap.* 1. §. *naturales*,
nu. 9. & *ibidem* Baldus *verſ. quæro ſi de feud. fuerit controverſ.* Cephal. *conſil.* 82. *nu.* 74. Menochius *conſ.* 227.
ſub n. 18. Odd. *de ſubſtitut. part.* 6. *artic.* 6. *verbo*, *an legitimati*, *n.* 6. Giurb. *ad conſuetud. Meſſan. cap.* 1. *gloſſ.*
4 *part* 1. *ſub n.* 121. Mareſcot. *var. reſol. lib.* 3. *cap.* 18. *n.*
51. Roſental. *de feud cap.* 7. *concl.* 19. *num.* 32. aliique,
quos refert Diaz de Ribadeneira *allegat. jur. tom.* 1. *allegat.* 23 *num.* 52.

Voluiſſe autem teſtatorem, quod filii eſſent legitimi nedum de tempore nativitatis, ſed etiam conceptionis, patet ex verbis teſtamenti, ibi, *ex vero & legitimo matrimonio vere, & non ficte procreandos*: & infra, ibi, *ſed vere d. principio ex corpore dicti Fabii generandos*: principium enim generationis eſt in conce-
18 ptione, Hippoc. *lib. de genitur. num.* 7. Andr. Laur.
Anatom. libro 8. *quæſt.* 12. *in fin. & cap.* 4. *in med* Sennert. *in praxi Medicinali*, *lib.* 4. *part.* 2. *ſect.* 4. *cap.* 4.
19 Acharanſ *de parte cap.* 1. *ſub num.* 4. *& ſect.* 2. *cap.* 1. *nu.*
43 *in fine*, & verbum, *generandos*, directum ad patrem, referri non poteſt ad tempus poſt conceptionem;
animadvertendo præſertim, quod teſtator uſus fuit
20 verbo, *generandos*, quod denotat conceptionem futuram, & in fieri: quidquid dicendum eſſet, ſi vocaſſet
per verba denotantia conceptionem in eſſe productam;
21 in quibus terminis loquitur Larrea *deciſione Gran.* 43. *n.*
25 ubi ponderat, quod in eo caſu verba non denotabant conceptionem in fieri; ſed in eſſe productam,
quæ prædicari poteſt de toto tempore intermedio, uſque ad nativitatem.

Non obſtat, quod dicta verba requirentia legitimitatem de tempore conceptionis, appoſita ſint in primo
gradu ſubſtitutionis ad favorem filiorum Fabii; ſed
in ſecundo gradu, de quo hodie agitur, nulla fiat mentio legitimæ conceptionis; ibi, *Sine liberis maſculis legitimis, & naturalibus, &c.* nec regulariter qualitas le- 22
gitimitatis expreſſa in uno gradu ſubſtitutionis conceptæ in caſum exiſtentiæ filiorum, cenſeatur repetita in
alio, ſeu trahenda ſit ad caſum non exiſtentiæ; ut in
terminis Socin. ſen. *conſilio* 63. *n.* 19. *&* 20. *libro* 3. quem
ſequitur Socin. Jun. *conſil.* 67. *ſub num.* 22. *verſ. ſed non
eundo*; *lib.* 3. *conſ* 189. *num.* 39. *&* 41. Peregrin. *de fideicommiſſ. art.* 16. *ſub num.* 90.

Quia in puncto reſpondet Cæſ. Manent. *conſil.* 135. *n.*
27. quod doctrina Socini recipit duas limitationes; Alteram, quando ſunt poſiti in conditione illimet filii, 23
qui ſupra cum qualitate legitimitatis fuerant diſpoſitive vocati; Et ratio eſt, quia circa eaſdem perſonas ſicuti præſumitur eadem affectio teſtatoris, ita & repetitio qualitatis ſupra expreſſæ, quidquid ſit inter diverſas perſonas; Ruin. *conſil.* 134. *nu.* 19. *conſil.* 140. *nu.* 6.
lib. 2. Vegg. *conſil.* 65. *n.* 93. Rub. *conſil.* 71. *n.* 6. ubi hoc
modo concordat contrarias opiniones; Joan. de Anan.
& Abb. Surd. *conſ.* 464. *ſub n.* 7. *&* 8. *& deciſ.* 206. *num.*
7. *part.* 3. *recent.*

Alteram, quando teſtator in aliis etiam ſubſtitutio- 24
nibus eandem qualitatem appoſuiſſet; inde enim colligitur voluntas teſtatoris reſtricta ad filios ita qualificatos duntaxat; & una pars teſtamenti aliam declarat,
ut in terminis; Menoch. *conſil.* 117. *ſub n.* 71. *verſ.* 10.
& ultim. Ruinus *conſil.* 92 *n.* 14. *lib.* 3. Rauden. *de Analog. cap.* 36. *ſub nu.* 55. Molin. *de primog. lib.* 3. *cap.* 5.
ſub n. 34. Fuſar. *de ſubſtit. quæſt.* 408. *n.* 43.

Utraque applicatur caſui noſtro; *Prima*; quia filii
poſiti in conditione ſequentis ſubſtitutionis ad favorem
Lucilli, ſunt illimet ſupra diſpoſitive vocati, dictaque ſubſtitutio facta eſt ſub duplici conditione; ſive dicti filii non extent, ſive extent, & deinde deficiant;
atque ideo concurrit nedum identitas perſonarum, ſed
etiam identitas caſus exiſtentiæ filiorum, quæ ſane intelligenda eſt de filiis ſupra vocatis, quos teſtator voluit præferri Lucillo.

Secunda, quia in poſteriori ſubſtitutione facta ipſi
Lucillo decidenti, vocati fuerunt ejus filii legitimi &
naturales ex legitimo matrimonio, ut ſupra dictum eſt, 25
a principio generandi, & ſic legitimi de tempore conceptionis, quod denotat dictio illa, *ut ſupra dictum eſt*;
in puncto Cæſ. Manent. *deciſ.* 135. *ſub n.* 27. *verſ. ſed quando*; Ruin. *conſ.* 183. *ſub n.* 1. *lib.* 2. Cephal. *conſ.* 752. *n.* 6.
Borgnin. *dec.* 33. *n.* 12 *part.* 4. Surd. *deciſ.* 319. *n.* 8.

Et ita deciſum utraque parte informante.

Melevitana Antianitatis, Mercurii 1. Julii 1643.

Coram R. P. D. Veroſpio.

SUMMARIUM.

1 *Diſpenſatio Apoſtolica tollit inhabilitatem a particulari conſtitutione inductam.*

2 *Juri poſitivo poteſt per Papam derogari, etiam in præjudicium Tertii, cui fuerit jus quæſitum.*

3 *Impeditus aliquid adimplere excuſatur ab impedimento, ſi factis diligentiis non valuit impedimentum removere.*

4 *Actus faciendus habetur pro facto in præiudicium illius, a quo proceſſit impedimentum.*

5 *Equites Hieroſolymitani per particularem conſtitutionem excluduntur ab exercitio Caravanæ, poſt annum quinquageſimum.*

6 *Impedimentum affectatum & procuratum non excuſat.*

7 *Impedito legitime tempus non currit.*

8 *Impedimentum tunc maxime excuſat, quando provenit ab Adverſario.*

9 *Infirmitas narrata in impetratione Gratiæ, ſi non fuit vera, vel non talis, qualis fuit narrata, gratia dicitur ſubreptitia.*

10 *Infirmitatis qualitas probatur per teſtes deponentes, de viſu, & publico auditu.*

11 *Infirmitas probatur per teſtes de ſenſu viſus deponentes.*

12 *Medicis*

12 *Medicis de infirmitate atteſtantibus tanquam peritis in Arte plena fides adhiberi debet.*
13 *Infirmitas probatur juramento patientis.*
14 *Infirmitas probatur ex aſpectu corporis.*
15 *Gratia Pontificis remanet ſubreptitia, & nulla, ſi fuerit impetrata, non facta mentione alicujus particularis conſtitutionis, quæ poterat reddere difficilliorem Papam ad concedendam gratiam.*
Declara, ut num. ſeq.
16 *Obreptitio ceſſat, ob non factam mentionem eorum, quibus Pontifex in conceſſione gratiæ derogavit.*
17 *Derogatio generalis conſtitutionum certæ Religionis operatur, ut dicatur derogatum in ſpecie ſingulis conſtitutionibus, quamvis non fuerit facta mentio ſpecialis.*

DECISIO LXXXIII.

EX duplici fundamento reſponderunt Domini, non obſtare Equiti Joanni de Aniorant defectum quartæ Caravanæ, ne reputati debeat inhabilis ad aſſecutionem Commendæ, a qua, ex diſpoſitione particularis ſtatuti Sacræ Religionis Hieroſolymitanæ, propter hujusmodi defectum excludebatur.

Quia ſcilicet ea inhabilitas a Conſtitutione inducta
1 ceſſabat ex vi diſpenſationis Apoſtolicæ, quam ſuper ea obtinuerat: ut notat. Joan. Andr. *in cap. generali* 82. *n.* 3. *in* 47. *caſu, de reg. jur.* Dec. *in cap. at ſi Clerici*, §. *de adulteriis, num.* 168. *de judic* Oldrad. *conſil.* 215. *nu.* 5. Milis *in repert. in verb. diſpenſatus non eſt idem*, dum
2 maxime ea conſtitutio proveniebat ex jure poſitivo: cui poſſe a Summo Pontifice derogari non ambigitur, etiam ſi ex ea fuiſſet alteri jus quæſitum: *cap. propoſuit, de conceſſ. prabend.* ubi poſt Gloſſ. *in verb. diſpenſare*, tradit Hoſtienſ. *n.* 10. *in fin.* Butr. & Imol. *nu.* 7. Alex. *conſil.* 2. *nu.* 20. *lib.* 1. Bal. *conſil.* 477. *nu.* 1. *vol.* 1. Rota *dec.* 36. *part.* 5. *recent.*

3 Et quia ne eam Caravanam adimpleret prohibitus fuerat a Venerabili Lingua Franciæ, dum licet Paralyſis morbo affectus, non obſtante Medicorum conſilio, ſe ad illam accinxerat; quæ prohibitio dum fuit cauſa immediata, ne Caravanam explere potuerit, propter litem illi motam ſuper Nobilitate, quamvis, ut eam prohibitionem removeret, omnem diligentiam Eques Joannes adhibuerit, poteſt eidem legitimam excuſationem præbere ſuper ejusdem Caravanæ defectu: ut probat text. *in leg. ſed & ſi feria, ff. ex quibus cauſ. major.* Innocent. *in cap. ex transmiſſa, nu.* 1. *de præſcript.* Aym. *conſil.* 270. *n.* 3. Surd. *conſil.* 12. *n.* 21. Menochius *de arbitr. lib.* 2. *cent.* 2. *caſ.* 119. *n.* 7. Afflict. *deciſ.* 29. *nu.* 1. & 2. & *ibi* etiam Urſil. ad eum *num.* 4. Rota coram Verall. *deciſione* 72. *num.* 5. *part.* 2. & coram Put. *deciſ.* 436. *num.* 4. *lib.* 2. & coram Seraph. *de-*
4 *ciſ.* 1026. *num.* 3. adeo ut eadem Caravana haberi debeat pro perfecta, in præjudicium Venerabilis Linguæ, a qua proceſſerat impedimentum; ut in terminis Antianitatis, quæ currere debeat Equiti ab eo tempore, quo fuit impeditus ſuæ Nobilitatis documenta exhibere, in præjudicium illius, qui impedimento cauſam præbuit: firmavit Rota *in Civitat. habitus* 19. *Decembris* 1608. *coram Manzanedo*, & coram Greg. *d.* 341. *num.* 1.

5 Et licet impedimento cauſam præbuiſſe videatur Joannes, dum ad eam Caravanam acceſſit Quinquagenarius, poſt tempus a Conſtitutione particulari Sacræ Religionis Hieroſolymitanæ edita de anno 1631. excluduntur Equites ab illarum exercitio; quod propterea impedimentum tanquam affectatum ab eoque
6 procuratum ſuffragari non poſſit, ut habetur *in l. non exigimus*, §. *ſi mihi, ff. ſi quis caution. in jud.* Gloſſ. notat. *in verb. affectavit*, *l. ſi quis in gravi*, §. *ſi cum omnes, ff. ad Syllan.* cum aliis per Tiraquell. *de retract. lign.* §. 35. *gloſſ.* 4. *num.* 27.

Hæc tamen objectio ceſſat ex lite decennali, quam eadem Lingua ſuper Nobilitate Joannis intentavit, in hoc Tribunali, qua etiam illa ſuccubuit: quæ ſicut excludit cauſam affectati impedimenti in perſona E-
7 quitis, ita operatur, ut eidem, tanquam legitime impedito ex lite injuſta, curſus ille decennalis obeſſe non poſſit: ut probat. text. *in leg. ſi vebenda*, §. *idem juris ff. ad leg. Rhodiam de Jact.* & *leg. ut perfectius, Cod. de annal. except.* not. Gloſſ. *in cap. ſi Capitulo, in verb. fa-*

ctam de conceſſ. præb. lib. 6. Decius *conſil.* 356. *n.* 4. *vol.* 2. Menoch. *conſil.* 39. *n.* 35. *volum.* 1. Tiraq. *de retract. lign.* §. 3. *gloſſ.* 4. *n.* 5. Præſertim cum impedimentum præ- 8
ſtitum fuerit a Venerabili Lingua, quæ Adverſarii partes ſuſtinebat: *l. ſi cum ipſe*, ubi Bart. *ff. de excuſat. Tutor. leg. intra utile*, ubi Bart. *ff. de minor.* Purpurat. *conſil.* 90. *n.* Surd. *conſil.* 374. *num* 4.

Non obſtat, quod gratia diſpenſationis a Joanne impetrata dici debeat ſubreptitia, dum in ea narravit ſe redactum inhabilem ad confectionem Caravanæ propter debilitatem in dimidia ſui corporis parte contractam ante trigeſimum circiter annum, dum erat addictus ſervitio Hoſpitalis Sancti Joannis in Inſula Meliten. Et tamen conſtat hoc medio corpore tres alias Caravanas ab eo fuiſſe peractas, videlicet de anno 1614. 1616. & 1618. Unde vel ea infirmitas narrata in Gratia, 9
vera non fuit; vel ſaltem talis qualitatis, ut redidiſſet inhabilem ad quartam adimplendam, & ita gratiam reddidit ſubreptitiam, ex defectu intentionis Summi Pontificis illam concedentis: *cap. ſuper literis*, & notat. *ibi* Felin. *n.* 8. *de reſcript.* Cardin. Zabar. *conſil.* 69. *num.* 2. Surdus *conſil.* 337. *num.* 41. Rota *deciſ.* 418. *num.* 1. *part.* 1. *recent.*

Eadem enim qualitas infirmitatis probatur ex depoſitione plurium teſtium de viſu; & publico auditu, Equitem uſque ab anno 1606 paralyſis morbo laboraſ- 10
ſe, quæ tractu temporis talis evaſit contumaciæ, ut de eo tempore, quo Gratiam obtinuit, quartam Caravanam adimplere non potuerit; cum factus eſſet inhabilis ad inceſſum, & ad Arma Terræ Marique pertractanda: quorum teſtimonio de ſenſu viſus atteſtantium probatur infirmitas Equitis: ut notat Bart. *in l. prima* 11
Cod. de Mendicant. valid. n. 5. *lib.* 11. & *in leg. quæſitum*, *n.* 6. *ff. de re judic.* Cardin. Alexand. *in cap. placuit*, 18. *diſtinct. num.* 4. Gabr *de teſtib. concl.* 10. *num.* 36. Rota *deciſ.* 45. *num.* 28. *part.* 6. *recent.*

Maxime dum illud coadjuvatur ex fide jurata plurium Medicorum, qui eidem Equiti conſilium præbuerunt, ut propter morbi contumaciam a Nautica 12
profeſſione abſtineret, quibus etiam, tanquam in Arte peritis, debet plena fides adhiberi: ut notat Bartol. *in leg.* 2. *n.* 3 *de teſtament.* Baldus *in leg. ſeptimo menſe, in addit. Digeſtis; de ſtat. homin.* Afflict. *ad Conſtitut. Regni Neapolitan. lib.* 1. *Rubr.* 66. *n.* 27. Socin. Iun. *conſ.* 18. *nu.* 11. *lib* 2. Rota *deciſ.* 92. *n.* 3. *part.* 2. & *deciſ.* 45. *n.* 39. *par.* 6. *recent.* & proprio ejusdem Equitis juramento, quo illa etiam probari ſolet: ex not. *in leg. ſcire poteſt*, *Di-* 13
geſtis, de excuſat. tut. in §. *conſequens autem verſ. ſi quis dictam ægritudinem*: Specul. *in* §. *nunc breviter tranſcurren. n.* 6. *de appell.* Roman. *in l.* 2. §. *quod diximus*, *nu.* 5. *verſ. ſecundus modus*; *ff. ſi quis caution.* Hippol. de Marſil. *in rubr. Cod. de probat. nu* 244. Accedente præſertim aſpectu corporis, quo etiam illa juſtificatur; ut notat 14
Bartol. *in d. l* 1. *C. de Mendic. n* 4. *lib.* 11. & *in dict. leg. quæſitum*, *num.* 6. *Digeſtis*, *de re jud.* quem ſequitur Abb. *in cap. tenor*, *num.* 2. *eod. tit.*

Neque etiam hæc redargui poteſt tanquam obreptitia, propter taciturnitatem Ordinationis octavæ *de infirmis*, in qua ſancitum eſt, Equitem redactum inhabi- 15
lem ad Caravanam, poſſe a magno Magiſtro diſpenſationem obtinere, facta in ſui locum alterius ſubſtitutione; cujus ſtatuti notitia ſicut reddere poterat difficiliorem Pontificem ad gratiæ conceſſionem, ita ejusdem taciturnitas efficit gratiam ſubreptitiam ac nullam; ex notat. per DD. communiter, *in cap. ſuper litteris*, *de reſcript.* Rota coram Greg. *deciſ.* 150. *num.* 1. & coram Buratto *deciſ.* 510. *num.* 7.

Quia dum fuit in Brevi derogatum omnibus conſtitutionibus Sacræ Religionis, quamvis Apoſtolica au- 16
ctoritate roboratis, necnon ejus conſuetudinibus, ſtabilimentis, uſibus, & Ordinationibus capitularibus, quomodo libet huic gratiæ obſtantibus, ceſſat obreptio propter taciturnitatem prædictæ Ordinationis; cui ſufficienter cenſetur a Summo Pontifice derogatum, in ea 17
ſtabilimentorum generali derogatione, quamvis illius facta non fuerit mentio ſpecialis: ut notant Doct. *in leg. ultim. Cod. ſi contr. jus, vel utilit. publ.* ubi Cyn. *n.* 2. Bartol. *n.* 4. *in fin.* Baldus *in auth. omnes Peregrini, Cod. commun. de ſucceſſ. nu.* 6. Alexand. qui plures refert *conſ.* 122. *nu.* 8. *lib.* 4. Garz. *de benef. par.* 4. *c.* 5. *n.* 37. Et ita utraque, &c.

Melevitana Antianitatis, Lunæ 14. Decembris 1643.

Coram R. P. D. Veroſpio.

SUMMARIUM.

1 *Infirmitas narrata cum certa qualitate reddit gratiam ſubreptitiam, ſi non probetur talis, qualis fuit narrata.*

2 *Teſtes plures numero præferuntur paucioribus.*

3 *Infirmitatis qualitas, quæ non fuit narrata, non eſt iuſtificanda, ſed pro validitate gratiæ ſufficit iuſtificare infirmitatem narratam.*

4 *Infirmitas bene probatur per teſtes de certa ſcientia deponentes.*

5 *Gratia Apoſtolica interpretationem recipit a diſpoſitione Juris communis.*

6 *Debilitas corporis excuſat a munere, quod corpore impleri debet.*

7 *Debilitas corporis cauſata a morbo paralyſis, ſufficit quod probetur pro iuſtificanda impotentia longi itineris narrata in impetratione gratiæ.*

8 *Paralyſis, morbus increſcens appellatur, quia cum patientis ætate augeſcit.*

9 *Paralyſis morbus quo magis ætas patientis augetur, altius imprimitur, & vires imbecilliores reddit & n.12.*

10 *Medicis atteſtantibus de qualitate morbi plena fides adhiberi debet.*

11 *Gratia Pontificis ſubreptitia dicitur, ſi in eius impetratione non fuerit aliquid narratum, quod potuiſſet reddere difficiliorem Pontificem ad conceſſionem Gratiæ.*

13 *Subreptio excluditur ex eo, quod Princeps potuerit ſaltem in genere habere notitiam de eo, quod tacitum fuit.*

14 *Diſpenſatio non tollit illud impedimentum, quod non fuit expreſſum.*

15 *Ordinatio Religionis Hieroſolymitanæ 9.* de offic. fratr. *prohibens admitti quinquagenarios ad Caravanas peragendas, non eſt in uſu.*

16 *Derogatio cum clauſula:* Quorum tenores, &c. *tollit omnia obſtacula, quæ poſſent adverſari ei, qui gratiam impetravit.*

DECISIO LXXXIV.

REpropoſito per me dubio ſuper capacitate Equitis Joannis de Aniorrant, pro conſecutione Commendæ, cujus in præterita fuit declaratus habilis ex vi diſpenſationis Apoſtolicæ, quam a Sanctiſſimo Domino noſtro obtinuerat, cum illa de ſubreptione argueretur; eam non obſtare Domini cenſuerunt, & ſic confirmandam eſſe deciſionem factam coram me, ſub die prima Julii præteriti.

1 Deducitur enim ea ſubreptio ex eo, quod non juſtificatur infirmitas Equitis narrata in Brevi, & quidem continuata, ac talis qualitatis, quæ præſtaret impedimentum perpetuum: juxta doctr. Felin. *in cap. quoniam, num.6 ad fi. ult. lit. non conteſt.* Rota coram Ve-
2 rall. *dec.240. n.2. p.1.* & coram Buratto *dec.228. num.2.* Quinimo contrarium probatur ex teſtibus deponentibus de pedeſtri inceſſu ipſius Equitis, & Equitatu in Galliam, qui tanquam numero plures præferri debent aliis adductis pro probanda infirmitate Equitis: juxta textum *in leg. ob carmen, §. ult. ff. de teſtibus, & in c. in noſtra, eodem tit.*

3 Sed ea ſubreptio tolli viſa fuit ex narrativa ipſius Brevis; ibi: *Tu ob debilitatem dimidiæ partis tui corporis ab humeris deorſum ex paralyſi, qua triginta circiter ab hinc annis in Conventu Hoſpitalis S. Joannis Hieroſolymitani correptus fuiſti contpactam ad dictum Conventum pro facienda Quarta Caravana, quæ tibi defecit, & petenda ac obtinenda antianitate accedere non poſſis.* Quæ narrativa non indiget aliqua juſtificatione infirmitatis continuæ, ſive conſiderata contextu verborum, in quibus ea non legitur narrata, ac propterea juſtificari non debet; ſed eo tantummodo verificari, quo enunciata fuit, *a triginta nempe annis a prædicta infirmitate fuiſſe correptum*; ut tradit Garz *de benef. par.6. c. 2. n.205. & 206.* & pluries cenſuit Rota, ut coram Ægid. *deciſ.116. in fi. dec.9. n.10. p.2. diverſ. & 410. nu.4. in fi p 1. rec.* &
4 coram Buratto *dec.778. nu.8.* prout plene probant teſtes de certa ſcientia deponentes, ponderati in *præterita dec.* ſive inſpecta diſpoſitione juris, a qua Gratia Apoſtoli- 5
ca recipere debet interpretationem; juxta text. *in c. Eccleſia noſtra 57. de elect.* & advertit Roman. *in conſ. 228. n.10. verſ. nec etiam præſumendum eſt,* & ponderavit Rot. *in Lauden. Penſionis 30. Apr. 1635. cor. Rev. D. meo De-* 6
cano. quod ſcilicet infirmitas prædicta debilitavit corpus Equitis; quæ debilitas excuſat a munere Caravanæ, dum corpore impleri debet; juxta text. *in leg. 1. §. corporis debilitas ff. de vacat. & excuſat. mun.* Fel. *in cap. quoniam, n 6 verſ. dum dicitur, ut lit. non conteſt.* ubi etiam Innoc. *n 2. in* Butr. *n.7.*

Ex his etiam reſultat juſtificatio alterius partis nar- 7
rativæ, quod ſcilicet ad Conventum pro facienda quar- 8
ta Caravana accedere non poſſit; cum ſatis ſit probare 9
corporis debilitatem ratione morbi, qui inter increſcentes, hoc eſt, inter eos, qui cum ætate augeſcunt, appellatur ab Hippocr. *in Epidemicis*; & partes corporis quanto magis ob auctam ætatem imbecilliores evadunt, & altius imprimitur morbus: ut advertit Lud. Mercat. *de intern. morb. curat l.1. c.14. tit. de paral. § Periculoſiſſimus*; Petri Foreſt. *obſerv. Medicin. lib 10 obſerv. 82. n.11.* Jo. Heurnius *de morb. c.24. col.3. verſ. certe omnes nervorum affectus*; & atteſtantur Medici Pariſienſes per viginti dies ante obtentam diſpenſationem de qualitate ejus morbi, qui de die in diem, propter ingraveſcentem Equitis ætatem, tale cepit incrementum, ut il-
lum reddat inhabilem ad maritimam expeditionem 10
pro conficienda quarta Caravana: cui atteſtationi plena fides in hac materia adhiberi debet: juxta text. *in l. ſeptimo menſe, ff de ſtat. hominum, & in leg. ſemel, C. de re milit. lib.12.* notat Bart. *in leg.2. nu.3. ff. de teſtam.* Rota *dec.620. n.3. p.1. diverſ. & dec 45. n.19. p.6. rec.* & cor. Buratto *dec.778. n.2.* Quæ nec adverſatur alteri atteſtationi Medicorum Meſſanenſium: quia iſti deponunt de morbi periculo, illi vero de morbo jam aucto, & incurſo; & ſic de tempore diverſo, & ambæ atteſtationes concludunt corporis debilitatem in perſona ipſius Equitis.

Neque ea corporis debilitas tollitur ex factis tribus 11
præcedentibus Caravanis ab eodem Equite, quarum etiam notitia, ſicuti potuiſſet reddere difficiliorem Pontificem ad conceſſionem gratiæ, ita earum omiſſio reddit gratiam ſubreptitiam ac nullam, ut voluit Felin: *in c. ſuper litteris, n.8. de reſcript.* Caſſad. *dec.12. n.4. & 14. de præben.* cum aliis per Menoch. *de arbitr. caſ. 201. nu. 24.* 12

Quia ceſſat objectio, conſiderata natura ipſius morbi, qui ingraveſcente ætate corpus debilius reddit, ac viribus deſtituit ut atteſtantur Galen. *3. de locis affectis, c. ult. circa medium,* Rondeletius *in methodo curandorum morbor lib.1. c.32. in fi.* Capivac. *lib. 1. c. 24. circa med. §. licet Paralyſis* Gordon. *de morb. curat. c.27. 2. colum. §. ſi in puero.* Quæ debilitas pro cauſa conceſſionis hujus Gratiæ, ponderata fuit a Sanctiſſimo, prout conſtat ex præcitato tenore ipſius Brevis, qui dum conceſſit diſpenſationem ſuper quarta Caravana, quæ deficiebat Equiti notitiam habuit ſaltem in genere de tribus aliis
jam peractis: ex qua notitia generica excluditur ſubre- 13
ptio; ut probat text. *in leg. qui jure militari, ff. de teſtam. milit.* Felin. *in c. nonnulli, n.18. de reſcript. poſt med. verſ. quia ſufficit.* Rota coram Caſſad. *dec.12. n. 6. de præbend. & dec.38. n.3. & dec.210. n.5. p 1. rec.*

Non etiam argui poteſt obreptio ex taciturnitate æta- 14
tis quinquagenariæ, quam compleverat Eques, cujus cauſa admitti non poterat ad confectionem quartæ Caravanæ, vigore Ordinationis 9. *de offic. Fratr.* quaſi ea Ordinatio dici non poſſit ab ipſa diſpenſatione ſublata, dum in Gratia expreſſa non fuit: ut in his terminis firmavit Rota coram Gregorio *dec. 109. nu.8. et 739. n. 5. part.1. rec.*

Quia tollitur ex pluribus ſententiis exhibitis pro 15
parte Equitis, ex quibus apparet de non uſu ejus Ordinationis: ſicut etiam ex admiſſione facta a Venerabili Lingua de perſona Equitis, licet quinquagenarii, ad
quartum Caravanam: & removetur ex ampliſſima de- 16
rogatione Statutorum, Conſuetudinum, Stabilimentorum, Uſuum, ac Ordinationum capitularium quomodolibet huic gratiæ obſtantium, appoſite in eodem Brevi cum clauſula, *quorum tenores, etc.* ex qua ſublata fuerunt omnia obſtacula, quæ nocere poſſent Equiti: juxta *conſil.* Butr. 49 ſæpius approbatum in hoc Tribunali, ut teſtatur Caſſad. *de .10. n.2. et dec.38. nu.3.* ſuper

Reg.

Reg. Rota coram Put. *deciſ.* 415. *n.* 5. *&* 6. *lib.* 1. *&* 191. *num.* 6. *p.* 1. *recent.* & in ſimilibus terminis *in Melevitana Indultorum* 26. *Junii* 1628. *coram bonæ memoriæ Cardinali Virili.* Et ita, utraque, &c.

Senogallienſis Bonorum Lunæ 30. Maji 1644.

Coram R. P. D. Cerro.

SUMMARIUM.

1 *Appellans a ſententia contra alium lata, facit omnia acta ſua perinde, ac ſi ipſo citato facta fuiſſent.*

2 *Tertius veniens ad cauſam, non collitigantium, ſed proprio juri adhærens, non facit acta ſua, ſi veniat, prout in prima committendo cauſam; nec ſententia lata cum afficit: ſecus autem, ſi veniat per viam appellationis.*

3 *Clauſula,* Quam & quas, *in commiſſione appoſita, operatur quod Judex appellationis procedere poſſit, prout in prima.*

4 *Appellans a ſententia contra alios lata, ſi in appellatione dicat a dicta ſententia ſe valde læſum, proculdubio facit omnia acta ſua.*

5 *Clauſula,* Quam & quas, *operatur, ut non conſtito de appellatione, ſeu etiam deſerta, pronunciari poſſit, prout in prima, non tamen poteſt tollere appellationem, & actus præcedentes.*

6 *Hæreditas ab inteſtato defertur proximiori.*

7 *Hæredi ab inteſtato competit immiſſio ex interdicto* Quorum bonorum.

8 *Ægrotus interrogatus, an velit relinquere certum legatum ſi interroganti reſpondeat,* Fate voi: *legatum non ſuſtinetur.*

9 *Verba,* Fate voi, *non important diſpoſitionem perfectam.*

10 *Verba,* ſi, Fate voi: *prolata a teſtatore interrogato an velit certam diſpoſitionem facere, requirunt ſubſequentem diſpoſitionem, alias non dicitur diſpoſitum, & numero 12.*

Secus ſi Teſtator interrogatus reſpondiſſet ſimpliciter, ſi: *ut num.* 11.

13 *Diſpoſitio imperfecta, ratione defectus voluntatis, ſuſtinetur.*

14 *Ægroti in articulo mortis conſtituti absque animi deliberatione ſolent interrogantibus reſpondere affirmative.*

15 *Ægroti in articulo mortis conſtituti, liberum diſcurſum, ac diſtinctam cognitionem habere non ſolent.*

16 *Legatum factum ad interrogationem alterius, ſuſtinetur, favore piæ Cauſæ.*

Declara, ut num. 19.

17 *Legatum ſolo nutu factum ſuſtinetur, favore piæ Cauſæ.*

Declara, ut num. 19.

18 *Legatum collatum in alterius voluntatem ſuſtinetur favore piæ Cauſæ.*

Declara, ut num. 19.

DECISIO LXXXV.

Defuncto anno 1642. Petro de Albis de Corinaldo, Deputati & Syndicus Communitatis prætendentes, jure legati fuiſſe ſibi relictum unum prædium ſitum in Territorio dicti loci, *in contrata, dicta il Roveto, ſeu Monte della Penna*; pro erigenda Collegiata in dicto loco; inſtiterunt pro immiſſione in poſſeſſionem dicti prædii; & nemine citato obtinuerunt.

Interim vero Lavinia Cina, ſoror uterina defuncti alibi degens, habita notitia de prædicto obitu fratris, ſtatim ſe contulit ad locum Corinaldi, &, adito Judice, ſervatis ſervandis, obtinuit ſibi tanquam proximiori ab inteſtato hæredi tradi claves domus, conſignari pecunias in domo defuncti repertas, & ſucceſſive uti talis adepta fuit poſſeſſionem bonorum hæreditariorum, ad quam pacifice conſervandam obtinuit prius ab A. C. Monitorium cum inhibitione uti Vidua, in vim *leg. unica, C. quand. Imper. inter pupil. & vid. &c.* quod præſentari fecit non ſolum Deputatis, & Syndico Communitatis, ſed etiam Hieronymo Mannello, Rectori Eccleſiæ Parœcialis Sancti Petri dicti loci, cum quo nunc cauſa agitur.

Poſtmodum vero per aliud Monitorium ſpeciale contra ſolos Deputatos & Syndicum, non vocato Hieronymo, movit judicium coram eodem A. C. a quo petiit & obtinuit immiſſionem dicti prædii.

Appellarunt ab hoc decreto Deputati & Syndicus; & commiſſa cauſa, an eſſet locus Ægidianæ? fuit per Judicem appellationis affirmative reſponſum; & proinde exequendam eſſe ſententiam, & mandatum de immittendo relaxatum.

Inſurrexit in his terminis Hieronymus; & prætextu, quod non fuiſſet in cauſa citatus, obtinuit denuo committi cauſam appellationis in Rota cum clauſula, *ſine præjudicio legitimæ executionis*: Unde dubitavi, an eſſet locus executioni dictæ ſententiæ, & mandati, etiam, in præjudicium dicti Hieronymi & Domini affirmative reſponderunt.

Defectus enim citationis Hieronymi, qui pro nul- 1
litate ſententiæ allegabatur, tollitur, quia, cum ipſe appellaverit a ſententia lata contra Deputatos, & cauſam appellationis, & nullitatis committi fecerit, fecit omnia acta ſua, quæ perinde illum afficiunt; ac ſi eo citato facta fuiſſent: ut monuit Innoc. *in cap. cum ſuper n. 6. verſ. ſi attamen hæc tertia perſona, de re judicat.* Rota penes Put. *deciſ.* 71. *lib.* 3. Achill. *dec.* 13. *de appel. ac deciſ.* 98. *ſub n.* 5. *part.* 5. *recent.* & in aliis relatis per Add. ad ſanct. mem. Greg. XV. *deciſ.* 259. *n.* 8.

Licet enim Tertius veniens ad cauſam, non adhæ- 2
rendo juri collitigantium, ſed ex proprio, & ſeparato jure, poſſit venire, prout in prima, committendo novam cauſam, & hoc caſu non faciat acta ſua, nec ſententia lata eum afficiat: ubi tamen prout hic, venit per viam appellationis, licet alleget nullitatem ſententiæ, ſemper facit omnia acta ſua, quia aliter jus appellandi & dicendi de nullitate ſibi non competeret: ut diſtinguendo, dicit Rota *in recent. deciſ.* 98. *n.* 5. *in fin. &* 6. *part.* 1. Add. ad Greg. *dict. deciſ.* 259. *n.* 3. & fuit dictum *in Montis-Regalis Juriſdictionis* 10. *Junii* 1602. *coram Cardinali Millino*, impreſſ. per Marcheſ. *parte* 2. *fol.* 265. *num.* 4. *cum ſequentibus.*

Et in hoc caſu non attenditur clauſula, *quam &* 3
quas, appoſita in Commiſſione, cujus vigore procedi poteſt, prout in prima, etiam ſi de hac non fuerit habita expreſſa declaratio: ut advertit Rota coram Cardinali Seraphino *dec.* 1241. *n.* 2. Quia præter quod dicta deciſio loquitur in caſu, in quo revera nulla fuerat interpoſita appellatio; in caſu tamen noſtro Rector in Commiſſione expoſuit ſe valde læſum a dicta ſententia, ibi ſentiens a
dicta ſententia, & aliis gravaminibus, totoque proceſſu, 4
ſe valde læſum; quod, cum eſſe non poſſit, niſi cum ſuppoſito, quod ſententia eum afficiat, utique appellans cum hac expreſſione, proculdubio fecit acta ſua: ut notavit Rota *deciſ.* 98. *nu.* 6. *in fin.* & admittit *d. deciſio* Seraphin. 1241. *ſub n.* 3. *verſ. non obſtat: & in dict. Montis-Regalis Juriſdictionis*, penes Marcheſan. *nu.* 6. Ubi quod dicta clauſula, *quam & quas*, operatur ſolum,
ut non conſtito de appellatione, ſeu etiam ea deſerta 5
poſſit pronunciare, prout in prima: ſed ex hoc non ſequitur, quod non fuerit appellatum & commiſſa cauſa appellationis; ex quibus actibus oritur approbatio ſententiarum.

Juſtitia vero eſt patens: quia dum Petrus teſtator deceſſit, nullo condito teſtamento, & Lavinia ſoror uterina eſt proximior, ad eam ſpectat hæreditas ab in-
teſtato, & competit immiſſio ex interdicto, *Quorum* 6
bonorum: leg. 1. *ff. & Cod. quorum bonorum*: Menoch. 7
de adipiſ. remed. 2. *n.* 49. *& ſeqq.* Rota *deciſ.* 115. *n.* 1. *part.* 1. *& deciſ.* 415. *n.* 2. *p.* 5. *recent.* etiam ſi agatur de re particulari, ut habetur *in leg.* 2. *C. quorum bonorum*: bonæ memoriæ Buratto, *deciſione* 386. *num.* 2.

Nec obſtat prætenſio, quod prædium, de quo agitur, fuerit legatum pro Collegiata erigenda: quia præter quod teſtes inducti pro Rectore ad probandum hujusmodi legatum, pati videntur plures exceptiones, ut late deducitur ab Informantibus pro Lavinia; Dominis viſum fuit de eo non conſtare: quia ex atteſtatione Patris Joſephi de Patronis Confeſſarii habetur, ad ſuggeſtionem quorundam amicorum, & conſanguineorum ibidem adſtantium, ſe interrogaſſe ægrotum morti proximum: an vellet relinquere legatum ſcutorum 1000. pro erigenda Collegiata in dicto loco? Ægrotumque reſpondiſſe per hæc verba:

Padre ſi, quo reſponſo habito, agnoſcentes iidem ſcu-
8 ta mille non ſufficere pro perficiendo opere curaſſe, ut
ipſe iterum interrogaret ægrotum: an vellet pro ere-
ctione Collegiatæ relinquere prædium ſitum in Terri-
9 torio dicti loci? eumque reſpondiſſe; *Padre ſi fate voi:*
hæc attamen verba nullatenus important legatum,
quia non continent diſpoſitionem perfectam, ut opus
10 eſſet; ſed ſimplicem declarationem, quod erat conten-
tus relinquere, quæ cum expectet poſt ſe complemen-
tum diſpoſitionis, & actus remanet ſemper præpara-
tio ſimplex ſine effectu perfectæ diſpoſitionis ut poſt
Oldrad. *conſil.* 119. dixit Rota coram Cardinali Sera-
phino *deciſ.* 623. *num.* 3. *&* *deciſ.* 1357. *num.* 71. *& in*
Romana ſeu Tudertina educationis 1. *Martii* 1638 *coram*
11 *Reverendiſſimo Patre Domino meo Carillo*: erat enim
neceſſarium, teſtatorem actualiter & deliberate vo-
luiſſe, & diſpoſuiſſe, abſque eo, quod legatum di-
ſtuliſſet in futuram voluntatem interrogatis, ibi; *fate*
voi: Bald. *conſil* 12. *num.* 3. *lib.* 2. Mantic. *de conject.*
ultim. volun. lib. 12. *tit.* 16. *num.* 11. Rota apud Seraph.
ubi ſupra, *num.* 8. *& in dicta Romana ſeu Tudertina*.
12 Alias nihil prodeſt teſtatorem ita voluiſſe, niſi docea-
tur voluntatem tranſiviſſe in diſpoſitionem; Bald. *in*
leg. quidam cum filium in 3. *Notab. ff. de hæred. inſtit.*
Dec. *conſ.* 287. *num.* 7. *&* *conſil.* 513. *num.* 11. Gabriel
conſ. 111. *num.* 16. *lib.* 1. Rota coram Seraphino *deciſion.*
1. 468. *num.* 15.

Eoque magis; quia agnoſcens idem Confeſſarius
imperfectionem hujusmodi voluntatis, ſubdidit: *Si-*
gnor Petro, non tocca a me il diſponere della voſtra robba,
quibus verbis nullum aliud reſponſum dedit, quam
Sapere e Zappare, quibus ſæpius repetitis illinc ad mo-
dicum reddidit animam Deo.

Hinc attamen dupliciter excluditur perfectio volun-
tatis; *Primo*, quia non ſolum teſtator non habuit le-
gatum pro facto, ſed interrogatus, nec minus illud
perficere voluit; dum reſponſum dedit omnino alie-
num & extraneum: *Secundo*; quia morti proximus
morbo valde gravatus, & forte etiam mente non ſa-
nus, non ex aliqua præordinata ejus voluntate, aut
determinatione relinquendi hujusmodi prædium pro
erectione Collegiatæ, ſed ſolum ad ſuggeſtionem Pa-
13 tris Confeſſarii ſic impulſi a circumſtantibus, reſpon-
dit: *Padre ſi*, abſque alia verborum expreſſione, ſeu
clariori ſuæ voluntatis declaratione. Unde diſpoſitio
tanquam imperfecta ratione voluntatis, non ſuſtine-
tur; quippe quæ non cenſetur facta ex animi delibe-
ratione, ſed ex quodam morientium uſu, qui omni-
14 bus interrogantibus faciliime applaudentes affirmative
reſpondent, ad evitandas importunas interrogantium
15 vexationes, eo tempore, quo mortis cogitatione tur-
bati, ac ſummis morbis cruciatibus affecti, liberum
prorſus diſcurſum, ac diſtinctam cognitionem non ha-
bent: ut ad propoſitum ratiocinatur Clar. *in §. teſta-*
mentum, *quæſt* 37. *ſub n.* 7. *verſ.* 3. *ſcias*: dicens, quo-
niam concurrunt hæc duo, quod ſcilicet teſtator ſit val-
de gravatus infirmitate, & quod non conſtet ipſum
habuiſſe prius animum ita teſtandi; hanc opinionem
eſſe magis communem, magis æquam, & magis tu-
tam, & ſecundum eam fuiſſe judicatum; & late com-
probat Dec *conſil.* 86. *num.* 32. *& ſequentibus*, & plu-
res alii relati per Modern. Mantu *contr* 549. *num.* 65.
cum ſequentib 72. 73. *&* 70. Surd. *conſil.* 573. *num* 11.
quod præſumitur ſic reſpondiſſe, ut ſe liberaret a mo-
leſtiis & ſuggeſtionibus.
16 Nec relevat favore piæ Cauſæ ſuſtineri legatum,
17 nedum ab interrogatione alterius, & ſolo nutu fa-
18 ctum, ſed etiam in alterius voluntatem collatum; ut
notant communiter Doctores *in cap. cum tibi*, ubi
Gloſſ. *in fin extra de teſtament.* *& ibi* Covarruvias *in*
relect. dicens magis communem *ſub n.* 11. *& ſequentibus*,
verſ. Tertius Capituli intellectus; & dixit Rota *diverſ.*
deciſ. 71. *num.* 19 *& ſeq. part.* 2. Id enim recipitur,
19 quando ceſſat omnis ſuſpicio inſanæ mentis, ac im-
portunæ ſuggeſtionis; & conſtat teſtatorem ita voluiſ-
ſe determinate diſponere, ut explicat Covar. *ubi ſupra*,
n. 4. *verſ. & tamen intelligenda*; & Clar. *dict. quæſt.* 37.
ſub n. 6. *verſ. ſcias ergo ſecus*; ubi prout hic de præordi-
nata, vel determinata voluntate non conſtat; & du-
bitari poteſt, Teſtatorem non fuiſſe ſanæ mentis, &
interrogans nedum non redegit in ſcriptis, ſed intelle-
xit interrogatum nolle diſponere, ſubdens illi propte-
rea verba ſuperius relata, quod ad eum non ſpectabat
diſponere de illius bonis; hoc enim caſu ex defectu per-
fectæ voluntatis diſpoſitio non ſuſtinetur; nec minus
favore piæ cauſæ; ut notat pro indubitato Covarr. *in cap.*
relatum, *il* 1. *ſub n.* 9. *& ſeqq. de teſtam.* Clar. §. *teſtamen-*
tum, *quæſt.* 7. *ſub n.* 3. *&* 4. Grat. *diſcept. forenſ. cap.* 895. *ſub*
n. 21. *&* 23 Sard. *deciſ.* 292. *ſub n.* 15. & firmavit Rota
in recent. deciſ. 576. *ſub n.* 3. *parte* 3.

Et ita conſtito de validitate & juſtitia ſententiæ, di-
xerunt Domini mandatum A. C. eſſe exequendum,
utraque, &c.

Senogallienſis Bonorum, 15. Maji 1645.

Coram R. P. D. Cerro.

SUMMARIUM.

1 *Appellans a ſententia contra alium lata, facit omnia acta ſua perinde ac ſi ipſo citato facta fuiſſent.*

2 *Tertius veniens ad cauſam, non collitigantium, ſed proprio juri adhærens, non facit acta ſua, ſi veniat, prout in prima committendo cauſam nec ſententia lata eum afficit, ſecus autem ſi veniat per viam appellationis.*

3 *Tertius veniens ad cauſam ex proprio jure independente ab illo collitigantium, poteſt venire, prout in prima inſtantia etiam poſt latam ſententiam in cauſa; ſecus ſi venit ad defenſionem unius ex collitigantibus.*

4 *Citare poſſeſſorem ſufficit in judicio immiſſionis, absque eo, quod citentur intereſſe habentes.*

5 *Intereſſe habens in re, in qua quis immiſſionem petit, non poteſt illam impedire contra poſſeſſorem.*

6 *Scriptura privata uti de antidata ſuſpecta in concurſu publici inſtrumenti non venit attendenda.*

7 *Atteſtationes extrajudiciales nullam merentur fidem.*

8 *Poſſeſſio absque ſcientia & patientia ejus, qui poſſidet, alteri acquiri non valet.*

9 *Ægrotus reſpondens interroganti: an velit certam diſpoſitionem facere,* ſi fate, voi, *non dicitur perfecte diſponere.*

10 *Declaratio animi: quod quis ſit contentus legatum facere, non importat legatum.*

11 *Legatum ut ſit validum opus eſt, quod Teſtator illud deliberate faciat, nec ſufficit, quod illud relinquat in ſuſpenſo ſub futura interrogantis voluntate.*

12 *Ægroti in articulo mortis conſtituti ad evitandas moleſtas adſtantium interrogationes, ſolent affirmative interrogatis reſpondere.*

13 *Alienatio ſanæ mentis arguitur in ægroto, qui interrogatus de re gravi ad propoſitum non reſpondet.*

14 *Diſpoſitio facta ab eo, qui non erat ſanæ mentis, non valet, licet ſit facta ad pias cauſas.*

15 *Illatio fieri non poteſt de una diſpoſitione ad aliam diverſam.*

16 *Diſpoſitio facta ad aliorum ſuggeſtionem quando conſtat de præordinata Teſtatoris voluntate, valida eſt.*

Declara, ut num. 17.

18 *Retentio non competit, quando creditum non eſt omnino certum clarum, & liquidum.*

DECISIO LXXXVI.

AD impugnandam ſententiam ſuper immiſſione latam ad favorem Laviniæ Cinæ, iterum opponebatur defectus citationis; ex eo quod lata fuerit non citato Hieronymo Mannello, Rectore Eccleſiæ Parochialis Sancti Petri de Corinaldo.

Sed hic defectus fuit abunde ſublatus in *alia deciſione*;
ex illa ſolida reſponſione, quæ etiam hodie placuit 1
Dominis, quod Hieronymus appellavit a ſententia lata contra Deputatos, cauſamque appellationis, & nullitatis committi curavit, eo ipſo fecit omnia acta ſua, adeo ut citationis defectum amplius opponere non poſſit; juxta magiſtralem Theoricam Innocentii paſſim ab omnibus receptam *in cap. cum ſuper*, *n.* 6. *verſ. ſi attamen*, *de re judic.* cum aliis *in deciſione* cumulatis.

Ubi ulterius fuit reſponſum; non refragari, quod fue-
rit de nullitate appoſitum, dum Hieronymus non venit, 2
prout

prout in prima, ſed per viam appellationis, adhærendo juri collitigantium; hoc enim caſu, quamvis appellando nullitatem deducat, adhuc facit omnia acta ſua.

Contraria vero procedunt, quando nullitatem allegans, venit ut in prima, non adhærendo juri collitigantium, ſed ex proprio & ſeparato jure; ut optime diſtinguendo docuit Add. ad ſanctæ mem. Gregor. *dec.* 259. *n.* 4. & *dec.* 303. *n.* 3. Ubi quod electionem venienti prout in prima non habet, niſi ille Tertius, qui venit ex proprio jure independentes a jure collitigan-
3 tium; ſi enim veniat ad deferendum alterum ex litigantibus, vel illi adhæreat, non poteſt venire niſi in ſtatu, & terminis: quod idem firmavit Rota coram Put. *dec.* 71. *num.* 1. & 2. *lib.* 3. *in correct.* & coram bonæ memoriæ Buratto *dec.* 883. *nu.* 2. *in fin* & *tertio*.

Sed ulterius pro everſione hujus objecti advertebant Domini Rectorem de tempore petitæ, & obtentæ immiſſionis per Laviniam, non fuiſſe in poſſeſſione prædii converſi; ideoque non poſſe opponi amplius hu-
4 juſmodi citationis defectum: cum in judicio immiſſionis ſatis ſit citari poſſeſſorem abſque eo, quod citentur alii intereſſe habentes: ut probat Gloſſ. *in leg. de unoquoque*, *verbo quos cauſa*, *ff. de re judic.* Molin. *de primog. Hiſp. lib.* 4. *cap.* 8. *num.* 3. Cancer. *var. reſol. lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 10. *cum ſeqq.* Rota *in Æſina Salviani* 18. *Junii* 1627. coram Reverendiſſimo Domino meo Decano, & in Bonon. fideicommiſſi de Eleonoris 3.
5 Decembris 1632. coram Domino Queippo. Dum enim alter prætendens intereſſe non poſſidet, & poſſeſſio eſt plena, jus illius non læditur per immiſſionem, ſed venire poteſt ex jure proprio, ſi quid habet; ideoque immiſſionem non impedit contra poſſidentem: Cæſar de Graſſis *dec. ult. n.* 4. *de verb. ſignif.* Rota *dec.* 538. *in fi. part.* 4. *rec.*

Poſſeſſio vero Rectoris non probatur ea deputatio-
6 ne Oeconomi ab eo facta, minuſque ex ejus, & Laboratorum atteſtatione; Quia deputatio probatur tantummodo per ſcripturam privatam, quæ tanquam ſuſpecta de antidata, non poteſt concurrere cum inſtrumento publico immiſſionis, & poſſeſſionis adeptæ per deputatos Communitatis: *leg. ſcripturas*, ibique communiter Scribentes, *C. qui potior. in pign. habeant.* Atteſtationes autem tanquam extrajudiciales nullam
7 merentur fidem: Rota *in rec. dec.* 471. *n.* 5. & *dec.* 462. *in fi. part* 2.

Tanto magis, quia iidem Laboratores atteſtantur, ſe recognoviſſe in Dominos, Deputatos Communitatis, qui poſſeſſionem non acceperunt ſciente, & conſentiente Rectore, ut declaravit per publicum inſtru-
8 mentum Confeſſarius *in ſumm. Laviniæ, nu.* 2 Unde ſine eorundem Deputatorum poſſidentium ſcientia, & conſenſu, nulla potuit Rectori acquiri poſſeſſio: *leg.* 3. §. *in amittenda*, & §. *ſi quis nuntiet*, *ff. de acquir. poſſeſſ.* Pontan. *de ſpolio libro primo*, *capit.* 14. *num.* 124.

Licet etiam dici non poſſet, in facto non juſtificari hujus citationis defectum, cum ad omnes actus cauſæ fuerit citatus Jacobus Amatus ut Procurator aſſertæ Collegiatæ erigendæ in Terra Corinaldi, & Communitatis dictæ Terræ; *d. ſummario Laviniæ, nu.* 3. qui tamen Jacobus fuerat conſtitutus Procurator non ſolum a Deputatis, & a Communitate, ſed etiam a dicto Rectore in ſpecie ad Cauſam, quæ agitabatur & agitanda erat contra dictam Laviniam: *eod. ſumm. n.* 4. Unde cum Rector non haberet ſpeciale, & ſeparatum intereſſe a Jure Deputatorum, ſeu Collegiatæ erigendæ, ſed unum & idem, ut ipſemet expreſſit in omnibus actibus, qui dantur *in eod. ſumm. n.* 5. & 6. Conſequens eſt, ut non eſſet ſeparatim, & nominatim citandus, ſed ſufficiat citatio facta contra Jacobum uti Procuratorem Collegiatæ erigendæ; cui etiam ipſe mandatum dederat.

Juſtitia vero eſt evidens: quia legatum prædii, de quo agitur, non probatur: ut enim dicebatur in *alia deciſione*, ex teſtibus & atteſtatione Patris Joſephi Confeſſarii, probatur tantummodo ægrum morti proximum Confeſſario interroganti: an vellet relinque-
9 re legatum ſcutorum 1000. pro erigenda Collegiata? reſpondiſſe, *Padre sì*, & Confeſſario replicante, an vellet pro dicta erectione relinquere prædium ſitum in Territorio dicti loci? iterum reſpondiſſe, *Padre sì, fate voi*: quæ proculdubio non important diſpoſitionem perfectam, ſed ſimplicem declarationem, quod erat contextus relinquere, quæ non importat 10
relictum, cum præſertim verba ſonent, quod negotium committebatur ipſi Confeſſario interroganti, ibi, *fate voi*; Unde ægrotus non fecit legatum, ſed declaravit ſe contentum, quo Confeſſarius ipſe ad ſui libitum diſponeret, quod valde diſtat a legato: poſt cujus perfectionem opus eſt, quod ipſe teſtator 11
actualiter, & deliberate diſponat; nec ſufficit, quod illud relinquat in ſuſpenſo, ſub futura interrogantis voluntate: ut probant Bald. Mantica & alii *in deciſione* adducti, *verſ. nec obſtat*.

Ubi ulterius, ad detegendam imperfectionem hujus voluntatis ponderatur, quod Confeſſarius illam agnoſcens ſubdit; *Signor Piedro, non tocca a me il diſponere della Robba Voſtra*: Ægrotus autem reſponſum dedit, *Sapere Zappare*, quibus articulatis, illinc ad modicum expiravit; Si enim ægrotus non ſolum ipſe legatum perficere noluit, ſed nec minus Confeſſario interroganti voluit apte reſpondere, alterum 12
ex duobus elicitur. Vel quod ipſe non habebat perfectam voluntatem diſponendi, ſed ſic reſpondebat ad evitandas moleſtias interrogationes adſtantium, ut probabt omnes *in deciſione* adducti, quibus addi poſſunt idem tenentes Bec. *conſ.* 86. *n.* 21. 22. & 23. Silvan. *conſ.* 87. *n* 29. Rota *dec.* 37. *num.* 6. *poſt ſecundum vol. conſ. Farin.* Ubi quod ægroti morti proximi, vel gravitate morbi detenti, ſolent ut plurimum reſpondere interrogantibus, *sì sì*: abſque tamen ulla deliberatione; Vel quod ipſe non erat amplius ſanæ mentis, dum interroganti ſuper una re graviſſima, reſpon-
dit de alia, ad propoſitum non faciente, & nihil pror- 13
ſus ſignificante, quod ſufficit ad hoc, ut prætenſa di- 14
ſpoſitio non valeat, quantumvis facta ſit ad pias Cauſas; ut probat Covar. *cap. relatum*, *il primo*, *ſub n.* 9. & *ſeq. de teſtam.* Rota *dec* 576. *ſub num.* 3. *p.* 3. *rec.* cum aliis *in prima deciſione* allegatis.

Nec quidquam facit, quod ex tribus teſtibus datis *in ſumm. Rectoris*, *n.* 12. habeatur, Petrum defunctum ante infirmitatem confeciſſe propria manu minutam teſtamenti, in quo relinquebat hæredes univerſales Fratres Minoris Obſervantiæ Sancti Franciſci, ex quo inferebat altera pars, quod dum antecedenter apparet de voluntate relinquendi ad pias Cauſas, nedum per viam ſimplicis legati, ſed per viam univerſalis inſtitutionis, legatum prædii dici debeat emanaſſe ex deliberata animi voluntate, non autem ad evitandas importunas adſtantium ſuggeſtiones.

Objectum enim procederet, ſi ante morbum & ſuggeſtiones amicorum defunctus declaraſſet animum relinquendi pro erectione Collegiatæ, de qua agitur; ac dum volebat relinquere Fratribus Minoris Obſervantiæ, & poſtea voluntas non fuit ad actum producta, eo quia, ut iidem teſtes deponunt, Fratres no- 15
luerunt eam acceptare propter exceſſiva onera legatorum, non poteſt ex ea inferri ad relictum pro erigenda Collegiata, totaliter diverſum & ſeptatum; *leg. Papinianus exuli*, *Digeſt. de minor.* ex unica enim diſpoſitione non poteſt inferri ad aliam diverſam; 16
& Doctores tenentes ſuſtineri diſpoſitionem factam ad ſuggeſtionem aliorum, quando conſtat de præordinata voluntate Teſtatoris, loquuntur de præordi- 17
natione illiuſmet diſpoſitionis, quæ ad ſuggeſtionem facta fuit, non de alia; ut in ſpecie declarat Clarus *in deciſione* relatus *qu.* 37. *n* 7.

Quod autem ſaltem competat retentio pro legato pecuniario ſcutorum mille, quod perfectum videtur per primam reſponſionem factam Confeſſario, cum verbis deliberatis; *Padre sì*, nullam habet ſubſiſtentiam; id enim probatur tantummodo per teſtes intereſſatos, qui dederunt cauſam interrogationi; & Confeſſarius dicit ſe non recordari, cum tamen veriſimiliter de hoc etiam recordaretur, ſicut de aliis recordatus fuit.

Et ulterius non conſtat etiam de illius perfectione; licet enim prima vice reſpoderit, *Padre sì*; diſpoſitio adhuc manſit in ſuſpenſio, dum Confeſſarius commu-

tan-

tandum legatum ſubdidit, an vellet relinquere prædium, ex quo ſcuta mille non ſufficiebant pro erectione Collegiatæ. Dum itaque huic ſecundæ interrogationi non fuit data congrua reſponſio, quæ deliberatam voluntatem continere valeat, ex ſuperius adductis, conſequens eſt, ut non ſolum remaneat imperfecta ſecunda diſpoſitio prædii, ſed etiam prima ſcutor. mille, quæ numquam ab hac ſecunda fuit ſeparata, ſed uſque ad finem tractata, & non concluſa:
18 Retentio autem non competit, quando creditum non eſt omnino certum, clarum, & liquidum; Gabr. *comm. concl. lib.5. de reſtit. ſpoliat. concl* 1. *n.*117. Grat. *diſceptat. for. c.*734. *nu.*13. Surd. *dec.* 46. *in fi. verſ. Senatus tenebat*; & aliis adductis; Rota *in Romana retentionis domorum* 23. *Maii* 1642. *coram R. P. D. meo Ghiſilerio*; & prius *in Romana Salviani de Caſalibus* 21. *Junii* 1641. *coram me.*

Romana nullitatis Matrimonii, 19. Januarii 1646.

Coram R. P. D. Arguelles.

SUMMARIUM.

1 *Teſtes examinati in judicio criminali non probant in civili.*
2 *Teſtes examinati abſque partis citatione, non probant, niſi repetantur.*
3 *Teſtes examinati abſque partis citatione non probant, niſi repetantur, licet reus illos habeat pro repetitis.*
4 *Membrorum ſuorum nemo eſt dominus.*
5 *Minori dandus eſt curator.*
6 *Confeſſio minori non præjudicat.*
7 *Teſtes examinati ad perpetuam rei memoriam non probant.*
8 *Teſtes in cauſa matrimoniali debent eſſe omni exceptione majores.*
9 *Teſtes ſingulares non probant.*
10 *Mulieris teſtimonium in judicio criminali rejicitur.*
11 *Teſtis, qui propriam detegit turpitudinem, non eſt audiendus.*
12 *Teſtis minus idoneus fidem non acquirit per obitum ſupervenientem, ſed inſervit pro levi conjectura.*
13 *Affinitas contrahitur ſolum per copulam conſummatam.*
14 *Affinitas probatur per teſtes deponentes de copula, licet non conſummata.*
15 *Affinitas, ut dicatur contracta, quomodo teſtes deponere debeant de copula.*
16 *Religioſis major fides adhibenda venit, quam laicis.*
17 *Teſtes de auditu non magis probant, quam ii, a quibus audiviſſe aſſerunt.*
18 *Teſtes intereſſe habentes in cauſa, non probant.*
19 *Teſtes de auditu nunquam probant, niſi id, quod dicunt, audiverint a pluribus.*
20 *Mater quando agitur de dirimendo matrimonio, non admittitur in teſtem, quia reputatur ſuſpecta.*
21 *Teſtes deponentes aliquem tractaſſe alium uti filium, non probant, niſi ſpecificent tractatus.*
22 *Copula eſt difficilis probationis.*
23 *Meretrices in actus copulæ latebras quærunt.*
24 *Lucem odit, qui male agit.*
25 *Copula probatur per teſtes etiam minus habiles.*
26 *Teſtes ſingulares admittuntur, quando probandum eſt aliquid in genere.*
27 *Teſtes ſingulares probant concurrentibus conjecturis.*
28 *Numerus teſtium poteſt eorum defectus ſupplere.*
29 *Teſtes examinati ad perpetuam rei memoriam, inſerviunt pro adminiculo probationis imperfectæ.*
30 *Teſtes examinati in judicio criminali, pro informatione Curiæ faciunt, adminiculum in judicio civili.*
31 *Examen nullum teſtis, qui e vivis deceſſit, ex quadam æquitate ſuſtinetur.*
32 *Examen teſtis mortui valet, licet non fuerit receptum cum citatione partis, non ſecus, ac ſi citatio interveniſſet.*
33 *Falſum deponere in præjudicium propriæ vitæ nemo præſumitur.*
34 *Confeſſiones extra judiciales emanatæ tempore non ſuſpecto, & pluries iteratæ, probant.*
35 *Copulæ præſumptio oritur ex eo, quod mulier ſecretum cubiculum cum viro ingrediatur, ibique per aliquod temporis ſpatium permaneat.*
36 *Copulæ præſumptio oritur ex confeſſione viri præſente, & tacente muliere.*
37 *Copulæ præſumptio oritur ex frequenti acceſſu viri ad domum mulieris impudicæ.*
38 *Copulæ præſumptio oritur ex juventute viri, & mulieris, qui ſæpe inſimul conveniunt.*
39 *Juventus vicina eſt lapſibus.*
40 *Copulæ præſumptiones deducuntur ex pluribus facti circumſtantiis, quæ referuntur.*
41 *Turpitudinem propriam detegens auditur, quando agitur de ſalute animæ.*
42 *Teſtis propriam detegens turpitudinem probat, quando agitur de iis, quæ concernunt animæ periculum.*
43 *Copula bene probatur per conjecturas, & præſumptiones violatas, propter difficultatem probationis.*
44 *Singula, quæ parum proſunt, unita iuvant.*
45 *Copulæ ſufficiens probatio an ſit, remittitur Judicis arbitrio.*
46 *Probatio perfecta illa dicitur, per quam Judex inclinat ad aliquid credendum.*
47 *Matrimonia duo ſi fuerint contracta, & adſit dubium circa primum, ſtandum eſt pro ſecundo.*
48 *Conſanguinitas quomodo probetur.*
49 *Matrimonium contractum cum affine, nullum, & invalidum eſt, ex diſpoſitione Sacri Concilii Tridentini.*

DECISIO LXXXVII.

LUcretia Mariotta accuſavit Franciſcum apud Judicem criminalem Urbis de inceſtu cum ipſa, & etiam Felice ejus ſorore commiſſo, & injuſto matrimonio ſecum contracto; & dictus Judex pœna Capitis prædictum Franciſcum damnavit, & inſuper matrimonium nullum declaravit: ſucceſſive Franciſcus venia criminis impetrata, matrimonium contraxit cum Galla, quæ inſtitit, citata dicta Lucretia, primum matrimonium nullum, & ſecundum validum declarari & a Sanctiſſimo commiſſa cauſa Eminentiſſimo Vicario, cum Voto Rotæ fuit datum dubium, An matrimonium inter Franciſcum & Lucretiam ſit nullum?

Et multa quidem videbantur facere pro validitate dicti matrimonii, & probationes in contrarium addu-
ctæ, partim nullæ ſunt, partim leviſſimæ: nam pro- 1
ducuntur depoſitiones teſtium examinatorum in judicio Criminali, qui nullam fidem faciunt in Civili, cum cauſa, & perſonæ ſint diverſæ; num ibi ad pœnam actum eſt, accuſante Lucretia Franciſcum, hic agitur de nullitate matrimonii ad petitionem Annæ, citata Lucretia pro ſuo intereſſe: Alexand. *in l* 2. *ff. jud. ſol.* Maſcard. *de prob. concl.* 348. *nu.*19. *v. ſed iſtis non diſſimulanter.* Bart. Socin. *conſ.*4. *nu.* 6. *vol.* & facit text. *in leg. ult.* §. *ſancimus, C. de teſtib.* Rota *dec.*128. *nu.* 5. *poſt conſ.* Farinac. cum aliis cumulatis *in Bononien. pecuniaria* 26. *Maji* 1645. §. *Aſſertum vero, circa finem*, confirmata 16. Junii menſis, coram Reverendiſſimo Patre Domino meo Bichio.

Unde in Curia Archiepiſcopali Neapolitana admittitur Fiſcalis, quando agitur de matrimonio quoad vinculum, ſi velit defendere; Genuenſ. *in praxi Archiepiſc. c.*21. *n.*15. & quod non ſint eædem perſonæ, ſatis apparet, quia in his cauſis nihil petitur a parte, ſed a Judice, ut ait Genuen. *in praxi Archiepiſc. c.*21. *n. fi.* Abb.
in cap. ex parte, de reſtitut. ſpol. n. 5. Præcipue cum te- 2
ſtes fuerint ex adverſo, ſine partis citatione examinati, & non repetiti, *c.* 2. *de teſtam.* Caputaquenſ. *dec.* 4. *p.*3. Clar. §. *fin. qu.*45. *verſ. cæterum ſi in examine, n.* 10. *& quæſt.*401. *verſ. item quæro.* Burat. *dec.*776. *num.* 1. *& dec.*114. *n.*14. ubi late Addentes, *n.*15. *& dec.* 134. *n.* 2. Coccin. *dec.*119. *nu* 1 *& dec.*131. *nu.*2. Ror. *dec.* 159. *n.* 6. *part.*4. *rec. & dec.* 58. *num.* 6. *p.* 4. *& diverſ.* Farin. *de teſtib. qu.*72. *& n.*32. *&* 89. *& poſt ejus conſ deciſ.* 250. *n.* 1. Valez. *conſ.*90. *n.*115. & eſt text. *in l. penult. de his, qui ſunt ſui, l. a Divo Pio* 15. § *ſi verum* 4. *verſ. ſed eſt ſciendum*; *Digeſtis, de re judic.* Pariſ. *in praxi, tom.*1. *p.*1. *cap.* 359. *cum aliis ibid.*
Nec aliquid facit, quod Franciſcus habuerit teſtes 3
pro repetitis: quia Farinac. *dicta quæſt.* 72. *num.*150. teſtatur, quod licet in multis Italiæ locis hoc ita obſervetur, in Tribunalibus Urbis numquam fuiſſe admiſ-

miſſum, pro quo eſt ſingularis Gloſſa, *in leg. pactum*
inter hæredem 46. *verb. cum liceat, verſus fin. verſ. item*
4 *pactum, Digeſtis, de pact.* Quia nemo membrorum ſuo-
rum Dominus eſt: *leg. liber homo, la prima*, 17. *in or-*
dine, Digeſtis ad leg. Aquil. l. lege Cornelia, 4. *§. finali,*
verſ. nemo enim Digeſtis, ad leg. Corneliam, de ſicar. &
facit textus *in leg. amplius* 3. *§. cum vero, in fi.* ibi, *& in-*
vito ei ſuccurratur; Digeſtis, de liber. cauſ melior textus
in leg. non tantum 6. *verſ. fi.* ibi, *quid ergo ſi reſiſtat, qui*
damnatus eſt, adverſus provocationem, ne velit admitti
ejus appellationem, perire feſtinans? adhuc putem diffe-
rendum ſupplicium: Digeſtis, de appellat. tradit in pro-
priis terminis Avend. *reſp* 11. *num.* 5. Radin. *de Majeſt.*
*Princip. in par. ſed per legitimos, n.*14. Gomes *tom.* 3. *var.*
cap.... num. 33. Royas *ſingul.*193. *in med.* Rebuff. *in proœ-*
mio ordin. Gall. gloſſ. 5. *num.* 100. Pariſ. *ubi ſupra, num.*
3. 4. *&* 5.

5 Deinde, quia Franciſcus erat minor, & propterea de-
buit ei curator dari: *leg. clarum* 4. *C. de author. præſt.*
ubi Barboſa ſuo more multos congerit, *leg. propter vio-*
latam, C. ad leg. Juliam de Adult. facit textus *in leg. fi.*
in princ. verſ. neceſſitate. C. de bonis quæ liber. Bart. *in l. fi-*
nali, §. pupillus, n. 3. *in fi. ff. de verb. oblig.* Pariſ. *d p.*5. *c.*
3. *§.*4. *n.*5. *in fi.*

Et quo capite naſcitur etiam, quod confeſſio Franci-
ſci nihil ei potuit obeſſe, & multo minus cauſæ, de qua
hodie ad text. *in leg. cum & minores* 4. *C. ſi adverſus rem*
judicat. Bald. *in d. l. clarum, n.*1. *§. nunc videndum, n.*31.
Gomeſ. *lib.*3. *var. c.*7. *n.*64. Clar. cum multis, *lib.* 5. *§. fi.*
*qu.*50. *nu.*2. *& qu.* 5. *nu.* 52. Pichard. *ad praxim p.* 3. *§....*
*num.*1. *&* 14. & apud Hiſpan. eſt text. 11. *tit.*2. *par.*3. ubi
Greg.

6 Alii adducebantur teſtes examinati ad perpetuam rei
memoriam pro copula cum Felice probanda, qui non
magis probant: *cap. quoniam frequenter, ut lit. non con-*
teſt. & *ibi* Barboſ. *num.* 2. Menoch. *de præſumpt præſ.* 61.
lib. 2. Farinac. *de teſtibus, qu.* 76. *num.* 19. Mantic. *deciſ.*
142. *num....* Gabr *tit. Depoſitio: concl.* 2. *n.*121. Rota *dec.*
439. *in fi. p.* 4. *rec.*

Producebantur alii examinati in hoc Judicio, ſed
nec hi videntur attendi: quia in cauſa matrimoniali
7 requiritur, ut teſtes ſint omni exceptione majores, *c.*
1. *§. inquiſita, de conſanguinitate & affinitate, c. licet ex*
quadam 17. *de teſtib.* Covar. *tom.*2. *c.*4. *§.*1. *n.*7. *&* 8. Ro-
ta *dec.*147. *n.*2. *p.*1. *rec.* Gregor. XV. *dec.*351. *n.*2. Gutier-
rez *de matrim. c.* 44. *nu.* 9. Sanchez *de matrim. lib.* 2. *diſp.*
45. *n.*30. Noguerol. *allegat.* 24. *num.* 127. *& allegat.* 23.
num. 31. Ricc. *dec.* 9. *n.*6. *part.* 2. *in Cur. Archiepiſcop Ge-*
nuen. in praxi cap. 21. *nu.* 4. *&* 5. *& ſequenti*, Maſcard.
de probat. concluſ. 1360. *num.*1. Farinac. *de teſtib. d. qu.* 62.
nu. 106.

Et hæc qualitas articulanda, & probanda eſt: Barbo-
8 ſa cum multis, *c.*1. *de conſanguinitate, & affinitate, nu.*
11. *&* 12. Noguer. *ubi proxime, n.*22. Altograd. *conſ* 55.
*n.*55. *verſ. unde ſi contingeret*: Et in puncto quando agi-
tur de probando uno matrimonio contra aliud: Ge-
nuen. *in praxi Eccl. c.*21. *n* 24. Rota *dec.*209. *p.* 2. *diverſ.*
ibi *quia ad dirimendum* faciunt tradita per Molin. *lib.* 2.
*de primogen. Hiſpan. c.*6. *num.* 5. *cum multis ſeqq.* & reſ-
pondent Alciat. & Bart. ubi Addentes Carleval. *de*
Judiciis, tom. 2. *lib.* 1. *tit.* 2. *diſp* 8. *num.* 37. Noguerol.
alleg. 32. *n.*56. Paz. *ad leg.*64. *ſtyl. n.*43. *pag.* 360.

9 Inſuper quia teſtes omnes ſunt ſingulares, contra
text. *in cap.* 3. *§. contra leg. de elect. cap. in omni negotio* 4.
de teſtibus, cap. cauſam 14. *de probat. cap. cum dilectus* 20.
de accuſ. Farinac. *de teſtibus, quæſt.* 64. *numer.* 33. No-
gueroll. *d. allegat.* 23. *num.* 88. Nam de quolibet actu
duo ſaltem debent eſſe conteſtes, Joannes de Ami-
cis, *conſil.*127. *n.*6. *& num.* 25. Maſcard. *concl.*65. *n.*2.
Farinac. *de delict. carn. quæſt.* 136. *num.* 30. Guttierez *de*
matrim. cap. 44. *n.*56. Sanchez *lib.*11. *diſp.*12. *n.*11. Giurb.
*conſ.*37. *n.*25.

10 Præterea teſtimonium Felicis, quæ dicit de copula
in judicio criminali eſt reprobatum, ex textu *in l.* 3. *§.*
ideoque Divus Hadrianus, verſ. fi. ibi *quæve palam quæ-*
*ſtum faciat, feceritve, ff de teſtibus, n.*56. *per tot.* An-
11 ton. Gomez. *var. lib.*5. *reſolut.* 10. *n.*15. Clarus *in §. fin.*
*qu.*24. *nu.*14. quæ ex eo etiam repellenda venit, quia
propriam turpitudinem confitetur, ad tradita *in cap.*
primo, de eo qui duxit in matrimonium, cap. inter di-
lectos, extr. de donationib. & *ibi* Gloſſa *in verbo, tur-*
pitudinem, l. ſi creditoribus, C. de ſerv. pign. dat. manu-
miſſ. leg. tranſactione finita; C. de tranſact. & in terminis
confitentis copulam dixit Gloſſa *in cap. extraordinaria*
11. 35. *qu.* 3. *verb. dub. in fin. & in cap. cum M. Ferrarien-*
ſis, de Conſtitut.

Alius teſtis in eodem Judicio examinatus, fatetur
ſe eſſe ſervum Felicis: ex quo ſatis apparet de ejus in- 12
famia, nec etiam fuit repetitus: & quamvis deceſſe-
rit, non propterea reputatur idoneus, ſed levem præ-
ſumptionem facere dixit Farin. *de teſtibus, qu.*75. *num.*
133. Rota *dec.*194. *n.* 1. *p.* 5. *diverſ.*

Et licet admittamus opinionem dicentium; non eſ-
ſe neceſſarium probare copulam conſummatam, per
quam ſolam vir & fœmina una caro efficiuntur, & 13
qua ſola contrahitur affinitas *d. cap. extraordinaria*, 11.
35. *qu.*3. ubi Gloſſa prima & *ibi* Barboſa, Noguerol. *de*
allegat. 13. *numer.* 90. Sanchez *de matrim. lib.* 2. *diſput.*
21. *num.*5. *et lib.* 7. *diſput.* 15. *numer.* 11. *diſp.*64. *numer.*8.
Pont. *de matrim. lib.*7. *cap.*33. *num.* 2. *et lib.* 9. *cap.*10. *in*
princip. de quo jam dubitari non poteſt, propter Sa-
cræ Congregationis declarationem ad Concilium Tri-
dentinum *ſeſſ.* 24 *cap.* 4. *de reformat. matrim.* relatam
ibi ab Eminentiſſimo Cardinali Bellarmino, ibi, *in-*
tellige autem fornicationem tum impedire matrimonium,
cum intervene it copula perfecta, Navarr. poſt alios *in*
ſumm. c 22. *num.*43. non obſtante *c juvenis*, 3. *de ſpon-*
ſal. Quia *ibi* non dicitur impedimentum publicæ ho-
neſtatis oriri ex attentata copula, ſed ex ſponſalibus
contractis cum proxima ſeptennio, malitia ætatem
ſupplente, & *ibi* Gloſſa, *verb. ergo dubia, circa fin. &*
in d. c. extraordinaria, verbo, maritalem, Abb. *dict. cap.*3.
nu. 5. ubi etiam Barboſa cum multis citatis, *nu.* 9. *extr.*
de ſponſal. & in tract. de offic. & poteſt. Epiſc. 3. *p. alle-*
*gat.*1. *n.*179. Anchar. *n.* 1. Socin. *num.* 9. Joan. Andreas
nu 1. Hoſtienſ. *in principio*, Licet (inquam) non ſit ne- 14
ceſſarium hanc conſummationem probare, quæ eſt
impoſſibilis probatu, debent tamen dicere teſtes ſal- 15
tem ſe audiviſſe illos carnaliter ſe cognoſcentes: Fa-
rinac. *de teſtib. qu* 69. *c.*7. *n.*197. Maſcard. *de prob concl.*
62. *num.*1. *&* 2. Barboſ. *in c. præterea* 27. *nu.* 4. *de teſtib.*
Abb. *notab. primo*, Ricc. ad Maſcard *concl.* 45. *num.*
1. Rota *deciſ.*91. *num.* 6. *part.* 2. *diverſ.* Nogueroll. *dict.*
alleg. 23. *num* 91. Seraph. *deciſ.* 893. *numer.*37. & hoc ſo-
lum dicit unus teſtis in informatione ad perpetuam
rei memoriam.

Nec aliquid juvare videtur, quod quidam R. Ma-
giſter Religioſus graviſſimus, & alter etiam Religio-
ſus deponant; ille, ſe audiviſſe a Franciſco; iſte, a Ma-
tre Lucretiæ conſulentibus eos, quid poſſent in eo ca- 16
ſu facere propter copulam conſummatam: nam licet
eis major ſit adhibenda fides quam laicis, *c.* 3. 4. *qu.* 2.
Gloſſ. *in c. Monachus*, 9. *verſ compendia*, 77. *diſtinct.* &
ibi Barboſa Maſcard. *concl.*306. *num.*1. Farinac. *de teſtib.*
qu. 61. *num* 40. *& qu.*65. *num.*177. tamen cum ſint de 17
auditu alieno non poſſunt majorem fidem facere
quam illi, a quibus audiverunt, qui nullam faciunt 18
profecto, cum ſint ſuſpecti & intereſſati: late Farin. 19
de teſtibus qu. 69. *nu.* 85. *cum multis*, & teſtes de auditu
numquam probant, niſi id, quod dicunt, a pluribus
audiverint: text. vulg. *d. c. licet ex quadam* 47. *de teſtib.*
ibi *non utique ab uno, cum non ſufficeret ille ſi viveret,*
ſed duobus ad minus; Farinac. *d. q.*69. *n.* 79. *cum multis*,
Cyriac. *controv.*150. *n.* 62. Valenz. *conſ.* 90. *nu.* 77. Dec.
conſ. 321. *nu.* 8. *verſ. præterea.* Cravet. *de antiq. tempor.*
parte prima, §. cito de familia, nu. 6. Alexand. Rodienſ.
*conſil.*25. *numer.*85. *lib* 2. Et hic, unuſquiſque audivit
ab uno ſolo, & hoc ſuſpecto, ut eſt Mater, quando 20
agitur de Matrimonio dirimendo; *cap. ſuper eo* 22. *de*
teſtibus, Molin. *de ritu nuptiar. lib.* 1. *cap* 8. cum aliis
ibid. Et magis ſuſpectus Franciſcus, utpote ſuam pro-
ferens turpitudinem, de quo ſatis *ſupra*: Præcipue
cum deſideret Matrimonii invaliditatem, Molin. *de*
ritu nupt. lib. 1. *cap.* 15. *num.* 54 Maſcard *concl.*1033. *n.*
5. *&* 29. Abb. *in d. cap. ſuper eo.* 5. *num.* 5. *de eo qui cogno-*
vit, &c. Menoch. *de arbitr. caſ.* 103. *num.* 6. Et quia
nullus ex teſtibus ultra dictas exceptiones reddit ſui
dicti rationem: Farinac. *de teſtibus, quæſt.* 70. *num.* 1.
& 3. Rota *dec.* 17. *num.*14. *p.*5. *rec.* & Buratt. *deciſ.* 354.
num. 56.

Nec

21 Nec conſanguinitas recte probatur, ex duobus teſtibus dicentibus: vidiſſe Gamillum & Virginiam, Mariotam, Felicem, & Lucretiam uti filias tractaſſe, quia debent deponere ſpecifice de hujuſmodi tractatibus: Ruin. *conſ.* 52. *n.* 5. *lib.* 5. Abb. *in cap. illud, de præſumpt.*

22 His tamen minime refragantibus, primum matrimonium fuiſſe invalidum dixerunt Domini; moti, quia cum copula ſit difficilis probationis, ut plurimis relatis, Farin. *de delict. carn. quæſt.* 136. *num.* 4. *& poſt ejus conſ. deciſ.* 32. *num.* 2. *dec.* 69. *ſub num.* 2. ubi Add. *littera E.* Maſcard. *concluſ.* 57. ubi de veriori & communi, Menoch. *de præſumpt. lib.* 5. *pag.* 41. *& de arbitr.* 2. *caſ.* 116 *nu.* 11. Fontanell. *de pact. nupt. clauſ.* 5 *gloſſ* 5. *part.* 2. *nu.* 8. cum allegatis *ib.* Rip. *de noct. temp. cap.* 36. *num.* 2.

23 cum vel ipſæ Meretrices ad hæc patranda delicta, latebras, & obſcuritatem affectant; Archidiac. *in dict. c. extraordinaria*, 11. 35. *quæſt.* 2. *ſub num.* 3. *verſ. ſed cum*: Rota *deciſ.* 95. *num.* 15. *part.* 2. *diverſ.* & dixit Satyricus Poeta.

—— *Claude feneſtras.*

Et alius:

Vela tegant rimas, junge oſtia, tollito lumen.

Et alibi:

Et Meretrix abigit teſtes, veloque feraque.
Rara eſt qua ſummo in fornice rima patet.

Et eſt vulgaris regula, Qui male agit, odit lumen: *cap. conſuluit* 24. *verſ. nec vero*, *ff. de offic. & poteſt. jud.*

24 *deleg.* ubi Gloſſ. *in verbo, qui male agit.*

Ex quo naſcitur, ad illam probandam teſtes inhabiles admitti poſſe:

25 Gram. *conſ. crim.* 17. *num.* 6. Ripa *de noct. temp. c.* 56. *n.* 6. Maſcard *de prob. concluſ.* 1109 *nu* 12. Farinac. *de teſtib. qu.* 62. *n.* 33. *ubi de communi*, Rolan. a Vall. *conſ.* 3. *n.* 5. *volum.* 3. adeo ut ſi non adfuerint alii, neque ex natura loci, vel actu, adeſſe potuerint, inhabiles plene probare dixerit idem Ripa *ubi ſupra*, *nu.* 15. But. *ad leg. ſi quando*, *nu.* 150. *in fi. verſ. quod non concedo*, *C. unde vi*: Paz. *ad leg. ſtyl* 62. *numer.* 42. *fol. mibi* 335. text. *in l. conſenſu* 8. §. *Servius etiam*, 6. *C. de repud.* & *ibi* Barboſ. *in fin. l. cum probatio* 7. *ff. de probation. c. veniens il* 2. *in ordine* 38 ubi Gloſſ. fin. in puncto, *de teſtib c. final. de teſtib. cogen.* ubi Felin. *num. ſi l. ſi quando* 9. ubi Gloſſ. *verbo, manifeſte*, *C. unde vi*: *cap. cum dilectus* 32. *verſic etſi*, & *ibi* Gloſſ. *de elect. c. tertio loco* 5. *de probat.* & *ibi* Gloſſ. *verbo jurati*, *verſ. & merito*, *& cap. teſtes.* 3. §. *ſervi* 4. *quæſt* 3. Gabr. 6. *part. de teſtib. concl.* 7. *numer.* 1. Farinac. *de teſtib. quæſt.* 62. *numer.* 78. *&* 79. *cum ſeqq.* Guttierrez *de matrim. d. cap. num.* 20, *verſ quando*, Zal. *conſil.* 2. *num.* 60 *vol. primo*; Molin. *de ritu nupt. lib* 1. *cap.* 8. *numer.* 36. Et quando concurrunt cum aliquo habili, ſecure docet Guttierrez *ubi ſupra*, *num.* 24. Bald. *in leg. ſi quis ex argentariis*, §. 2. *ff. de eden.* Imo ex unius teſtimonio propter inopiam probationis, aliquando ſtare dixit; *cap. parvulos*, 110. *c. cum itaque* 11. *de conſecra*, *diſtinct* 4. *leg. Theopompus* 14. *ff. de dote præleg. d. l. ſi quando C. unde vi*: Paz. *dict. l.* 62. *ſtyli*, *num* 14. *fol. mibi* 334. & cum fama, & aliis adminiculis in delictis, quæ occulte fiunt, admitti tenent Abb. *in d. cap. præterea*, *in fi. de teſtib.* Ripa *de noct. temp.* 59. *n.* 3. Felin. *de delict. carn. d. qu.* 136. *nu.* 8. Præcipue, quando adjuvatur depoſitionibus aliorum, Rota *dec.* 454. *n.* 5. *part.* 4.

Et per teſtes ſingulares probari poſſe, quando aliquid in genere probandum eſt:

26 Guttierrez *d. cap.* 44. *n.* 53. *&* 55 & de magis communi, Cravet. *conſ.* 73. *n.* 34. *& conſ* 267. *num.* 4. ubi veriorem & magis communem, *nu.* 5. Dec. *conſil.* 650. *num* 11. Jaſon. *in l. admonendi num.* 212. ibi, *videtur ergo*, *ff. de jurejur.* Ferret. *conſ.* 389. *n.* 24. Surd. *conſ.* 94. *n.* 14. Greg. XV. *deciſ.*

27 374 *n.* 21. Pont. *de matrim. lib* 9. *cap.* 23. *nu.* 6. Et quod regula de teſtibus ſingularibus non procedat, quando cum eis concurrunt conjecturæ: Cravett. *de antiquo tempore*, *p* 4. *n.* 57. Caſtr. *conſ.* 281. *n* 10 *in fi. verſ. item obſtat*, *quod teſtes ſingulares*, *lib.* 1. Roland. *conſ.* 42. *nu.* 47. *volum.* 2.

Sed in præſenti non ſolum conjecturæ, & vehementiſſimæ præſumptiones concurrunt, ſed multi teſtes eas probant, quorum numerus poteſt ſupplere defe-

28 ctus: Rota *dec.* 503. *n.* 3. &... 2. *n.* 1631. *&* 259. *in fi. p.* 4. *rec.* Ant. Gomez *var. reſol. c.* 10. *n.* 19.

Non obſtat fuiſſe examinatos nonnullos in Judicio criminali ad perpetuam rei memoriam, quia faciunt 29
ſufficiens adminiculum ad complendam probationem factam coram Eminentiſſimo Vicario, etiamſi alioquin imperfecta fuiſset; Rota *dec.* 512. *n.* 5. *&* 151. *nu.* 4. *p.* 4. *rec.* Caputaquenſ. *dec.* 206. *n.* 2. *p.* 2.

Et quod teſtes examinati in Criminali pro informa- 30
tione Curiæ, faciant adminiculum in Civili; Rota *dec.* 360. *n.* 1. *poſt med. par.* 1. *rec.* prout de examinatis ad perpetuam rei memoriam Rota *dec.* 494 *n.* 3. *par.* 1. *rec.* ubi aliæ referuntur: faciunt tradita per Bart. *in l. admonendi*, *n.* 41. *ff. de jurejurand.* Ruin. *conſ.* 48. *nu.* 10. *lib.* 4. Cravet. *conſ.* 192. *n.* 31. Dec. *conſ.* 64. *n.* 2. *verſ. poſtremo.*

Nec obſtat, quod unus fuerit mortuus: quia ejus exa- 31
men, etiamſi diceretur nulliter factum, ea quadam æquitate ſuſtineri, dixit Rota coram ſanctæ memoriæ 32
Greg. XV. *dec.* 439. *nu.* 18. & eſt text *in l fi. verſ. ſin autem*, *C. de teſtibus*, & imo valere ac ſi parte citata depoſuiſsent, tenent Anton. Coſta *conſ.* 40 *nu.* 11. *verſ. quoniam non fuit*: Lambert. *de contract gloſſ.* 11. *n.* 20. ubi *in fin.* dicit. in Senatu Mediolani reſolutum.

Accedit Franciſci confeſſio coram Judice criminali, quæ, licet forſan nulliter facta videri poſset, ex ſuperius deductis; tamen multum movebat Dominos, quod non videbatur veriſimile voluiſſe falſum in perniciem 33
propriæ vitæ confiteri, ex text. *in l. fin. in princ. verſ. ſin autem*, *C. arbitr tut. ibi*, *neque enim ſic homo ſimplex (imo magis ſtultus) invenitur, ut in publico inventario ſcribi contra ſe aliquid patiatur*: Sanch. *lib.* 2. *de Matrim. diſp.* 45. *n.* 34. *in fin.* facit text. *in c continebatur* 6. §. *conſultiſſimi*, *de deſponſ. impub. cap. ſi quis acceperit*, 3. *qu.* 1. maxime etiam confeſſione Felicis, *d. c. tertio loco* 13. *de præſumpt. cap. ſi duo* 435. *qu.* 6. licet textus iſte loquatur de confeſſione facta ab eo, qui ſtabat pro matrimonio, ut diſtinguit Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 45. *n.* 34. Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *cent.* 2. *caſ* 10. *n.* 10.

Tandem has confeſſiones non ſolum in judicio criminali, ſed etiam multo ante contractum matrimonium cum Lucretia, & quando nulla poterat adeſse ſuſpicio colluſionis, factæ fuerunt a Franciſco: quæ licet extrajudiciales, cum fuerint toties geminatæ, multum probant; Farinac. *de reo confeſſo*, *q.* 32. *n.* 13. Bart. *in* 34
l. cum ſcimus, *n.* 7. *C. de agric. et cenſit. lib.* 11. Roman. *in l. nuda ratio* 26. *n.* 3. *ver. ſecundo*, *ff. de donat. l. unic. C. de plus petit l. mulier.* 22. *ff. ad Treb.* Franciſc. Marc. *dec.* 866 *nu.* 10.

Adminiculantibus præſertim fama & teſtium depoſitionibus, qui, licet non dicant de viſu & auditu proprio copulæ, præter unum; dicunt tamen poſt inhoneſtas allocutiones in cubiculum ſe recepiſse, in eoque ſufficienter demoratos: quod adminiculum ex di- 35
ctis confeſſionibus, & aliis teſtibus, præſumptionibus, & conjecturis multum facit; ex text. *in d. c. tertio loco*, & *ibi* Abbas *in princip.* Veſtr. *in praxi*, *dec.* 39. *num.* 1. *&* 2. Seraph. *dec.* 8. *n.* 7. unde adſtruitur illud Poetæ:

Speluncam Dido Dux & Trojanus eandem
Deveniunt.

Ubi cum vellet Didonis & Æneæ congreſsum ſignificare, nihil aliud dixit, quam ſolos ſe in ſpeluncam recepiſse, ut in ſimili Comicus:

Quid tunc fatue?

Accedit, Franciſcum exeuntem præſente & tacente 36
muliere, dixiſse; ſtrenue operam navaſse: *d. c. continebatur* 6. § *conſultiſſimi*, *d. c. tertio loco*, *præſumpt.* Dec. *conſ.* 577. *n.* 4. Rota *dec.* 93. *n.* 3. *part.* 2. *diverſorum.*

Jungitur frequens ad domum mulieris impudicæ ac- 37
ceſsus; ex quo maxima etiam oritur præſumptio; Farinac. *de delict. Carn. d. qu.* 136. *nu.* 118. *&* 190. Rota *dec* 95. *n.* 7. *di verſ.*

Quæ maxime confirmatur ex juventute utriuſque 38
vicina lapſibus; ut ait Divus Ambr. *de Vid* Gloſs. *in c.* 39
ſi quis acceperit, 33 *qu. prima*, *verbo*, *tempore*, *verſ. Item quia*; ubi adducit illum Ovidii verſum:

A juvene & cupido credatur reddita Virgo?

Leg. ſi vero non remunerandi 12. §. *ſi adoleſcens*, *ff. man.* Gloſſ. *in verbo*, *ſi adoleſcens*, ubi adducit eumdem Ovidii verſum: Farinac. *de delict. carn. d. qu.* 136. *num.* 10. cum multis *ibid.*

Faciunt etiam aliquid illæ matris lamentationes fa- 40
ctæ antequam de querela, nec Matrimonii diſſolutione

cogi-

cogitaretur, conſultatio, & confeſſio Franciſci coram
Magiſtro graviſſimo, pro obtinenda abſolutione vel diſ-
41 penſatione quia, quoties de animæ periculo tractatur,
auditur proferens ſuam propriam turpitudinem: Gloſſ.
in cap. inter dilectos, verb. turpitudinem, extr. de donat. Abb.
42 *in d. cap. tertio loco.13. de preſumpt. in princip. verb. Nota:*
ubi quod in iis, quæ concernunt periculum animæ,
probat teſtis, etiamſi in dicto detegat ſuam turpitudi-
nem propriam; Sanch. *de matrim. d. lib. 2. diſput.* 45. *n.*
34. *in fine.*

43 Et in hac materia, propter difficultatem probationis,
ut dixi, admittuntur probationes per conjecturas, &
præſumptiones; ſi tamen violentæ ſint, ex *d. cap. 3. loco,*
cap. ex bis 12. *de præſump. d. cap. præterea* 27. *de teſtibus,*
cap. nec aliqua 4. 27. *quæſt.* 1. *cap. dixit.* 2. 32. *quæſt.* 1. *l. non*
omnes, §. a barbaris, ff de re militari: Gloſſ. *in d. cap.* 2.
verb. ſuſpicio, in med. Ferret. *conſil.* 390. *n.* 2. Guttierrez,
de Matrimonio, cap. 44. *n.* 59. Farinac. *d. quæſt.* 136. *nu.* 2. 8.
& 58. *de delict. carn.* Paz. *ad d. l.* 62. *ſtyli, nu.* 19. Menoch.
conſ. 31. *nu.* 18. & 25. Rota *poſt* 2. *volum. conſ. Farinac. deciſ.*
32. *n.* 2. & *deciſione* 35. *n.* 7. Seraph. *deciſ.* 493. *n.* 7.

Ex quibus omnibus ſimul junctis, Domini arbitra-
44 ti ſunt ſatis conſtare de copula: nam in hac materia
admittitur Regula vulg. Singula, quæ parum proſunt,
&c. ut ait Gloſſ. *in d. cap.* 13. *de præſumpt. verb. dicta ſunt;*
Rota *deciſ.* 169. *n.* 14. *par.* 6. *recent.* & *in Florentina ſeu Bo-*
nonienſ. de Barbadoris, 28. *Junii* 1640. *coram bon. mem.*
Coccino.

45 Et cum hæc omnia Judicis arbitrio relinquantur. *dict.*
cap. præterea 27. *de teſtibus, in fin.* ibi, *Etenim circum-*
ſpectus Judex, atque diſcretus, motum animi ſui ex argu-
mentis & teſtimoniis quæ rei aptiora eſſe compererit, con-
firmabit: & *ibi* Barboſ. *cap. ſi teſtes, in princip.* 4. *quæſt.* 3.
leg. ob carmen 21. *§. teſtes leg.* 3. *§. tunc magis, de teſt.* Anton.
Gabriel. *dict. concl.* . . *n.* 60. & 62. cum multis *ibid.* Guttier-
rez. *dict. cap.* 44. & 60. Bald. *in cap. cum Joannes, de fid.*
inſtrum. num. 13. *verſ. concordat.* Felin. *ibid. num.* 4. *verſ.*
& *in boc* Farinac. *de delict. carn. dict. q.* 136. *n.* 6. & 113. cum
illa dicatur perfecta probatio; per quam Judex in-
46 clinat ad aliquid firmiter credendum: Imol. *in dict. cap.*
27. *n.* 2. *verſ. ex prædictis.*

Et unus ex Dominis dicebat, quod quando adſunt
47 duo Matrimonia, ſi adſit dubium circa primum, ſtan-
dum eſt pro ſecundo: Sanch. *lib.* 1. *de Matrim. diſput.* 18.
num 68. *fin.* Guttierrez *cap.* 3. *num.* 18.

48 De conſanguinitate non videbatur dubitandum,
tum ex conſtanti aſſertione Camilli & Virginiæ, &
dictarum ſororum, & teſtium, licet ſuper hoc non
fuerint recte interrogati, dum quia adſunt duo teſtes
examinati formiter, qui deponunt vidiſſe eas educari,
& tractari tanquam filias a Camillo & Virginia: Surd.
conſil. 1. *n.* 46. Paſch. *de patr. poteſt. part.* 2. *cap.* 2. *nu.* 14. & 15.
Intrigliol. *deciſ.* 35. *nu.* 44. & 45. Scipio Nand. *in prompt.*
jur. tom. 1. *tit.* 93. *n.* 1. Caſtill. *quotid. controv. cap.* 104. *n.* 8. *lib.*
5. Rota *deciſ.* 76. *num.* 2. & *deciſ.* 199. *part.* 3. *recent.* & *deciſ.*
176. *n.* 13. & 14. Garz *de Nobilit. gloſſ* 20. *n.* 6 *gloſſ. in cap.*
Michael, 13. *verbo conſtiterit, de fil. Presbyt.* qui omnes,
licet loquantur de probatione filiationis, id quoque
procedit in probatione fraternitatis: Bart. *in l. nonnul-*
lus 14. *in fin. ff de prob. concl.* 411. *n.* 9. & 790. *n.* 16. Rota *poſt*
conſ. crimin. Farinac. deciſ. 72. *n.* 1. *in fine.* Sicut e converſo
ex ratione fratrum probatur filiatio: Nogueroll. *alleg.*
25. *n.* 79. Maſcard. *d. conſil.* 290. *n.* 16. Rota *deciſ.* 76. *tom.* 2.
part. 3. *recen.* Gratian. *diſcept. cap.* 653. *nu.* 70. *verſ. quibus*
accedit, & *n.* 71. Hodiern. *de enunciat. lib.* 2. *q.* 33. *n.* 19. 20.
& 21.

49 Quo ſtante, non poteſt dubitari Matrimonium pri-
mum fuiſſe nullum ex Sacro Concilio Tridentino *ſeſſ.*
24. *de reformat. Matrimonii, cap* 4. ubi plurimos refert
Barboſa, & *offic.* & *poſt Epiſcopi part.* 3. *allegat.* 55.
n. 165.

Et ita, &c. Anna tantum informante, & Lucretia
ſæpius citata, & informare recuſante.

Tridentina Matrimonii, Mercurii 27.
Junii 1646.

Coram R. P. D. Celſo.

SUMMARIUM.

1 *Pactum de non recedendo a certo loco initium inter Conju-*
ges an ſuſtineatur, eſt quæſtio valde controverſa.
2 *Pactum prædictum ſuſtinetur ſecundum aliquos.*
3 *Pactum præfactum non ſuſtineri, defendunt multi Doctores.*
4 *Uxor tenetur ſequi Virum, non obſtante pacto de non diſce-*
dendo a certo loco, ſi iuſta ſuperveniat cauſa diſceſſus.
Amplia ut num. 5.
6 *Infirmitas eſt iuſta cauſa, ob quam Maritus poſſit diſcedere*
loco, a quo non ſe diſceſſurum convenit cum uxore, &
num. 8.
7 *Medicis deponentibus de infirmitate ſtandum eſt, tan-*
quam peritis in Arte.
9 *Aeris intemperies, propter quam imminet periculum con-*
trahendi infirmitatem, eſt iuſta cauſa, ut maritus
non teneatur obſervare promiſſionem factam uxori de non
diſcedendo a certo loco.
10 *Inimicitia eſt iuſta cauſa, ob quam Maritus non tenetur*
ſervare promiſſionem de non diſcedendo a certo loco.
11 *Bonorum defectus excuſat a pacto inito per maritum de*
non diſcedendo a certo loco.
12 *Cauſa legitima quænam dicatur, ut maritus poſſit recede-*
re a certo loco, non obſtante promiſſione facta uxori de
non diſcedendo, remittitur arbitrio Judicis.
13 *Arbitrium regulatur a iure.*
14 *Incontinentiæ occaſio non eſt danda.*

DECISIO LXXXVIII.

IN Capitulis Monialibus inter Jacobum Ferrum, &
Evam Schaiteriam initis conventum fuit, quod
idem Ferrus tenetur habitare in Germania, præcipue
Auguſtæ, ſive Bulſani. Verum quia ob aeris intempe-
riem ſibi penitus adverſi, & inimicitias capitales con-
tractas, non poterat ibi morari, niſi cum maximo vitæ
diſcrimine; ideo ad Civitatem Bononiæ, ejus Patriam,
una cum dicta uxore ſe conferre decrevit: ſed recuſante
ipſa e Germania diſcedere, & lite in partibus introdu-
cta, plures emanarunt hinc inde ſententiæ. Prima nem-
pe ad favorem Jacobi; Secunda vero, & Tertia illius
moderatoriæ; a quarum ultima cum appellatio fuerit
mihi commiſſa, propoſui dubium. An Ferrus tenere-
tur ſervare pactum de non traducendo uxorem extra lo-
ca conventa? & Domini ipſo tantum informante fue-
runt negativam amplexi.

Nam licet ſatis controverſa ſit quæſtio, an pacta hu-
juſmodi inter Conjuges de non recedendo a certo loco, 1
veniant de jure ſervanda? cujus affirmativam tenet
Villalob. *comm. opin. verb. Uxor, n.* 74. Emanuel Suarez. 2
receptar. ſent. eodem verb. 110. Pont. *de Matrim. lib.* 12. *cap.*
20. *nu.* 8.

Negativam vero late tuetur Covar. *tit. de Matrim. par.*
2. *cap.* 7. *n.* 5. Gomeſ. *var. reſolut. lib.* 2. *cap.* 10. *de individ. nu.* 3
24. Sanazar. *de ſponſal.* & *matrim. cap.* 4. *nu.* 37. & *ſeqq.*

Certum eſt tamen, quod quando juſta & legitima
ſupervenit cauſa, ob quam Maritus in loco convento 4
inhabitare non valet, tunc Uxor Maritum tenetur ſe-
qui, etiam non obſtante pacto; Abb. *in cap.* 1. *num.* 5.
verſ. & *boc verum, qui matrim. accuſar. poſſ.* ibique Præ-
poſit. *eodem num. verſ. niſi novus caſus.* Hoſtienſ. &
Joannes Andreas *in prin.* Butr. *n.* 9. *verſ. quæro,* Anchar.
n. 5. Tiraquell. *de legibus connub. lib.* 1. *gloſſ.* 1. *num.* 37. *in fin.*
verſ. atque etiam: Palac Ruvios *in rubr. de notat. inter vi-*
rum & uxorem, §. 2. *n.* 3. *verſic. quod non intelligunt* Re-
buff. *de privil. Schol. privil.* 76. *nu.* 6. *verſ. eodem tenore.* Si-
mon de Præt. *de interpretat. ult. volunt. lib.* 4. *dubit.* 8. *nu.*
55. *verſ. intellige, & declara;* Giurb. *ad conſuetud. Meſ-*
ſan. part. 1. *cap.* 1. *gloſſa* 1. *num.* 49. *verſ.* & *ſi Matrimonii*
tempore: Azeved. *lib.* 6. *recop. tit.* 3. *leg.* 29. *circa finem.*
Cancer. *variar. lib.* 3. *cap.* 7 *num.* 9. *verſ. niſi aliqua:* Bur-
ſat. *conſil.* 207 *num.* 13. *verſ. Maritus tamen: lib.* 2. Bimius
conſil. 253. *nu.* 47. *lib.* 3. Cappell. Tholoſ. *deciſ.* 87. *num.* 1.
verſ. niſi aliud: Capyc. *deciſione* 135. *num.* 2. Urſil. ad Af-
flict. *deciſ.* 307. *num.* 7. *verſ.* & *melius:* Franciſc. Marc.
deciſ. Parlam. Delphin. 740. *num.* 2. *verſ.* & *boc verum,*
part.

part. 2. & fuit deciſum *in Faventina Dotis* 11. *Martii* 1624. coram bon. me. Coccino.

5 Quæ opinio procedit, etiamſi hujuſmodi pactum fuerit juramentum firmatum; ut probat Abbas *in d. c.* 1. *num.* 5. *verſ. num ſi daretur*: ibique Alexand. de Nævo *nu.*6. *qui Matrim. accuſſare poſſ.* optime Sanchez *de Matrim. lib.*1. *diſp.* 40. *num.*3. *&* 4. quem refert & ſequitur Pont. *eod. tract. c.*20. *n.*8. *in fi. verſ. limitanda tamen. l.*12.

6 In propoſito autem caſu ſatis docet Ferrus de ſupervenienția juſtæ cauſæ, dum probat neceſſitatem recedendi a locis conventis, & revertendi ad patriam, ad effectum ſe liberandi ab infirmitatibus jam incurſis; ut

7 conſtat ex depoſitionibus teſtium, & præcipue Medicorum, quibus tanquam in Arte peritis ſtandum eſt; *leg. ſeptimo menſe, ff. de ſtatu hominum, leg. ſemel, C. de re milit. lib.*12. Bart. *in l.*2. *n.*1. *verſ. quaro; de teſtam.* Bald. *conſil.*237. *n.*1. *verſ. de quo ſtandum eſt, lib.*2. Rota *diverſ. dec.*620. *n.*3. *p.*1. & coram ſanct. mem. Gregor. *deciſ.* 125. *nu.*9. Cavaler. *dec.*220. *n.*6. *& dec.*778. *n.*2. cor. Buratto.

8 Quæ quidem cauſa infirmitatis ad effectum, de quo agitur, juſta, & ſufficiens reputatur; per Sylveſtr. *in Summa, verb. uxor, quæſt.* 8. *verſ. quia ſic*: Angel. de

9 Clavaſ. pariter *in Summa eodem verbo, n.*9. *verſ. niſi poſt pactum.* Et in ſpecie de infirmitate contracta, vel periculo illam contrahendi ob cœli intemperiem, & aeris inſalubritatem, firmat Hoſtienſ. *in ſumma, tit. de conjug. ſervorum, num.*5. *in fi.* Henric. Bohic. *in cap. decidis, num.* 2. *verſ. & dico: de ſponſal.* Capiblanc. *de jur. Baron. pragmat.* 9. *ſub num.* 51. *verſ. limita*; Palaez *de majorat. part.* 1. *quæſt.*57. *numer.* 53. *& ſeqq.* Sanchez *de matrim. diſput.* 40. *num.* 3. Farinac. *de delict. carn. qu.*143. *nu.*281. Cappell. Tholoſ. *dict. dec.*87. *n.*1. *verſ. niſi aliud.*

10 Concurrit etiam cauſa inimicitiæ contractæ in dictis locis de qua deponunt iidem teſtes *in Summ. Jacobi nu.* 4. quam pariter eſſe legitimam, & ſufficientem, ultra Doctores proxime allegatos probat Navar. *in Manual. cap.*14. *ſub nu.*20. *verſ. niſi vero*: Bernard. Diaz *reg.*800. *verſ. qui ponit exemplum*: Ricc. *in collect. deciſ. collect.*

11 1789. *verſ. ubi limitat.* Et quod Jacobus omnia ſua bona habet Bononiæ, & nihil penitus poſſidet in locis prædictis, neque in tota Germania; ita ut male, & cum maxima jactura ſuæ ſubſtantiæ ibi domicilium perpetuum retinere poſſit.

12 Et hanc ſententiam eo libentius Domini fuerunt amplexi, quia cauſa recedendi ab hujuſmodi pacto, remittitur ut plurimum arbitrio Judicis, qui perpenſis omnibus circumſtantiis, poteſt ex facti contingentia omnia ejus arbitrio moderari: ad tradita per Maſtril. ad Capyc. *deciſ.* 135. *num.*8. Menoch. *de arbitr. caſ.*469. *per tot.* & facit text. *in leg. Mævia, §. uxore, ff. de an-*

13 *no. legat.* Et in dubio cum arbitrium reguletur a jure eam Judex debet capere reſolutionem, quod uxor virum ſequi teneatur; ut eſt text. *in cap. unaquaque,* 13. *qu.* 2. Gloſſ. *in c. ſi quis neceſſitate, in verb. eum ſequi, in fin. verſ. vel dic*: 34 *qu.* 2. Bart. *in d l. Mævia, §. uxore, n.*4. *ff. de annu. legat.* cum aliis adductis per Tiraqu. *de legib. connub. l.*1. *num.*8. *&* 12. & tradit Menoch. *de arbitr. cap.*364. *n.* 8. *& ſeq.* Præſertim quia alias daretur

14 occaſio incontinentiæ, ut ponderat Abb. *in d. cap.*1. *n.* 5. *in fi.* Henric. Bohic. *in cap. de illis, num.* 2. *verſ. tunc enim, de ſponſal.*

Et ita, &c.

Calaguritana Beneficii della caſa della Reina, Merc. 4. Jul. 1646.

Coram R. P. D. Veroſpio.

SUMMARIUM.

1 *Beneficia diœceſis Calaguritanæ ut quis poſſit obtinere, plura debent concurrere requiſita, iuxta Conſtitutionem Clementis VIII.*

2 *Beneficia diœceſis Calaguritanæ in concurſu adiudicari debent ei, qui maiores habet qualitates, & n.*8.

3 *Beneficia diœceſis Calaguritana in concurſu adiudicari debent ei, qui aliis doctrina præeminet.*

4 *Sacerdos præferri debet in concurſu beneficii.*

5 *In concurſu beneficii præferendus venit is, qui alias curam animarum exercuit.*

6 *Ætas ſenior probatur ex aſpectu.*

7 *Ætas ſenior attendenda venit in adiudicatione beneficii, quæ fit per concurſum.*

DECISIO LXXXIX.

Vacantem beneficii medietatem in Parœciali Eccleſia oppipi della Caſa della Reina, per aſcenſum Petri Ruich ad aliud integrum ejuſdem Eccleſiæ beneficium, Didaco Diaz de Medina adjudicandum eſſe, Domini reſponderunt.

Quia dum ex proceſſu coram Ordinario in partibus 1
fabricato ſe probat filium naturalem, & patrimonialem ipſius Eccleſiæ, & de tempore vacationis ſe oppoſuiſſe juxta motum proprium Clem. VIII. & approbatum in examine ad curam animarum coram Examinatoribus Synodalibus peracto, ac demum majoribus ſe 2
præditum qualitatibus, quam in Franciſco Adverſario concurrant; merito illi debet beneficium adjudicari; Gonzal. *ad regul.*8. *gloſ.*9. *n.*81. *cum ſeqq.* Lotther. *de re benef. lib.*2. *qu.*31. *nu.* 133. Lara *de Cappe. lib.* 2. *cap.* 3. *n.*1. *cum ſeqq.* & pluries cenſuit Rota, ut coram Gregor. *dec.*11. *n.*4. *& in Calaguritana beneficii de Cornago* 6. *Junii* 1642. *coram Reverendiſſimo Præſide Valliſoletano in §. quia ex proceſſu*: *& in Calaguritana beneficii de la Braca, coram R. P. D. meo Peutingerio, in principio.*

Has vero majores qualitates probat Didacus ex pluribus Magiſtratibus ac ſcholaſticis actibus in Complutenſi Univerſitate peractis; ubi docet, etiam Philoſophiæ, & Sacræ Theologiæ curſu expleto, in eadem Philoſophia fuiſſe Licentiatum, & in Theologia Baccalaureatus Lauream obtinuiſſe; ob quam ſcientiæ præeminentiam debet in hujuſmodi beneficii aſſecutione præferri, juxta diſpoſitionem tex. *in cap. de multa, de præb. in fi. & in cap. cum in cunctis,* 3. *de erect.* 3
Rota coram Gregor. *dict. dec.*11. *nu.* 4. *& in Calaguritana Beneficii de Cornago* 10 *Martii* 1639. *in §. quia cum coram R. P. D. meo Ghiſlerio.*

Oſtendit præterea ex patentibus litteris ordinarii ſe inſignitum Charactere Sacerdotali, qui in prælatione beneficii alteri concedenda in concurſu, ſolet admodum a Dominis ponderari, teſte Guttierez *conſ.*2. *n.*22. Lara *de Cappellan. d. ct. c.* 3. *n.* 17. Rota *in Calaguritana Beneficii de Cornago* 20. *Maii* 1639. *coram Reverendiſſimo Patre Domino meo Ghiſlerio, &* 6. *Junii* 1642. *coram Reverendiſſimo Præſide Valliſoletano, & in Calaguritana Beneficii de Longron.* 27. *Aprilis præteriti coram R. P. D. meo Royas in §. nec obſtat*: & quod alias Anima- 5
rum curam exercuit, & ab Ordinario ad audiendas fidelium Confeſſiones fuit approbatus: quas qualitates ad hunc effectum ponderat Lotther. *de re benef. d lib.* 2. *qu.* 31. *num.* 138. Rota *in Ripana Parœcialis* 23. *Junii* 1608. *coram Sanctiſ. D. N.*

Et denique ex ipſo aſpectu ſe in longe majori con- 6
ſtitutum ætate conſtat; quam potiſſime attendendam 7
eſſe in adjudicatione beneficii, argument. text. *in leg. ult. Digeſtis, de fid. inſtrum.* notant Bald. *in conſil.*167. *in fi. lib.*4. Gutt. *conſ.*2. *n.*28. Lambertin. *de jure patr. p.* 2. *lib.*2. *quæſt.*5. *art.*13. *nu.*1. Roch. *eod. tract. verbo honorificum nu.* 42. Rota *in Calaguritana beneficii de Brinas,* 1. *Martii* 1629. *coram Reverendiſſimo Patre Domino meo Decano.*

Et ex his eliditur approbatio Franciſci ad Curam Animarum per Examinatores a Nuntio deputatos; cum data etiam ſcientiæ paritate, & idoneitate doctrinæ, Didaco debeat beneficium adjudicari, qui majoribus ſe præditum qualitatibus oſtendit, ex auctoritatibus ſupra deductis.

Neque urget defectus præſentationis Capituli, quæ præcedere debuiſſet, antequam Ordinarius inſtituiſſet Didacum: quia præterquam hæc eadem exceptio obſtat Franciſco, dum agitur de adjudicando alterutri beneficio, ſatis eſt pro victoria oſtendere, quod majores in altero qualitates concurrant ex ſuperius deductis.

Et ita utraque, &c.

Far-

Farſen. Bonorum, Merc. 23. Januarii 1647.

Coram R. P. D. Corrado.

SUMMARIUM.

1 *Filiatio reſpectu patris directe, atque præciſè probari non valet.*

2 *Filiatio juſtificatur præſumptionibus, & coniecturis.*

3 *Filiatio iuſtificatur coniecturis, ſive quæſtio ſit cum parentibus, ſive cum aliis.*

4 *Coniecturæ ad iuſtificandam filiationem efficaciores requiruntur in deciſoriis iudiciis, quam in præparatoriis, & proviſionalibus.*

5 *Natus ex muliere domi retenta, ut dicatur eius, qui illam retinet, requiritur, quod ad ipſam mulierem nulli alteri pateret acceſſus.*

6 *Patris certitudo excluditur, ſi mulier cum pluribus viris habuit commercium.*

7 *Similitudo ex imaginatione mulieris concipientis cauſari ſolet, iuxta Juriſtarum ſententiam.*

8 *Imaginatio mulieris prægnantis, pluribus interdum obiectis intenta, diverſas ſolet concepto fœtui ingignere qualitates.*

9 *Filiationis argumentum deſumptum ex ſimilitudine nati, fallax reputatur a Juriſtis.*

10 *Fama filiationis deſtruitur ex contrariis probationibus.*
Filiationis coniecturæ deducta ex tractatu prætenſi patris, concludunt contra ipſum tractantem, non autem contra Tertium.

11 *Bona Abbatiæ Farfenſ. emphyteutica, ſunt tranſitoria ad quoſcunque etiam extraneos.*
Declara ut n. 13.

12 *Hæres gravatus non poteſt diſponere de bonis fideicommiſſi, in præiudicium vocatorum.*

DECISIO XC.

IN alia propoſitione hujus cauſæ fuit reſolutum, Catharinam eſſe immittendam in poſſeſſionem bonorum, de quibus agitur: Quia non ſatis conſtabat Octavianum Camillum eſse filium Tiberii de Soldatis, ita ut per ſubſequens matrimonium inter eum, & Annam contractum, legitimatus cenſeri poſset, ac proinde capax ſuccedendi eiſdem bonis, qui ſunt directi dominii Abbatiæ Farfen. ut habetur *in dec. ſub die 9. Dec. 1644.*

Verum quia poſtea ad coadjuvandam filiationis probationem plures teſtes inducti fuerunt, ideo re denuo diſcuſsa adhuc Domini ſteterunt in deciſis.

1 Quia licet verum ſit, quod filiatio, quæ regulari-
2 ter reſpectu patris directe, atque præciſe probari non poteſt ex conjecturis, ac præſumptionibus juſtificatur: *ad leg. Lucius, Titius* ibique Gloſſ. fin. *in leg. quia ſemper, verſ. Item quod dicit, Digeſtis, de in jus vocan. et in l. 1. in verb. quoties, verſ. ſed non eſt impoſſibile, Digeſtis, de probat. et in cap. Michael, in verb. conſtiterit extra de fil. Presbyter. et in cap. tranſmiſſæ, in verb. indiciis, qui fil. ſint legitim.* Baldus *in cap. per tuas, ſub nu. 4. verſ. oppono, quia difficilis eſt probatio*, ibique Decius *n. 12. verſ. Tertio nota, et ſequentib. de probat.* Butr. *in d. cap. tranſmiſſæ, ſub num. 10. verſ. quia cum hæc res,* & Præpoſit. *ſub n. 2. in Tertio notab. extr. qui fil ſint leg.* Ang. *in dict. leg. prima, ſub num. 4. verſ. Tertio nota:* ibique Salic. *nu. 2. verſ. ſed filiationis probatio: Digeſtis, de probat.* Anchar. *conſil. 225. Videtur prima facie dicendum, nu. 6. verſ. Cum enim:* Pariſ. *conſilio 10. n. 39. verſ. et iſtud, ac ſequenti, lib. 2.* Burſat. *conſ. 384. ſub n. 18 verſ. 3. et ultimo:* Surd. *conſil. 1. ſub nu. 37. verſ. removetur quoque: ac ſeq.* Paleot *de Noth. et ſpur. c. 22.* & alii adducti per Lup. *de illegit. comm. 2. §. 3. n. 1. et verſ. præſumitur autem;* Rota *dec. 238. ſub nu. 2. verſ. nam cum certa, p. 1. diverſ. et in rec. dec. 409. nu. 1. et dec. 430. n. 12. verſ. quia cum hæc res, et ſeq. part. 5. et dec. 314. num. 1. verſ. ad hunc effectum, parte 6. et in Romana hæreditatis, de Gratian. 7. Februarii 1642. coram Reverend. Patre D. meo Royas, in §. ſed quia,* & ſæpe in aliis: ſive
3 quæſtio ſit cum parentibus, ſive cum aliis, ut probatur *in dicto c. per tuas, extr. de probationibus, leg. ſi vicinis, C. de nupt.* Præpoſ. *in dict. cap. tranſmiſſæ, ante fin. verſ. hoc eſt dubium,* ibi; *ſed poteſt reſponderi: extr. qui fil. ſint legitim.* Alexand. *conſ. 88. omiſſis tribus primis, ſub n. 9. verſ. tamen iſtis non obſtantibus, lib. 7.* Natt. *conſ. 235. ſub n. 1. verſ. Et hæc aſſertio: ac ſeq.* Rota *dec. 472 nu. 8. verſ. ex prædicto Jacobo, parte 1. & d. dec. 430. n. 14. verſ. quia cum dictum ut eſt & n. 66. verſ. & regulariter parte 5. & dict. deciſ. 314. num. 18. verſ. minus obſtat, ac ſeq. p. 6. rec.*

4 Hæ tamen in deciſoriis judiciis, in quibus agitur de magno, & perpetuo præjudicio, veluti de ſucceſſione, hæreditate vel fideicommiſſo, requiruntur efficaciores, quam in præparatoriis & proviſionalibus; ut probat. text. *in leg. ſi quis a liberis, §. ſi vel parens, & leg. ſi neget, Digeſtis, de liber. agnoſc.* Baldus *in leg. eam quam, ſub num. 8. verſ. Dic pro ſolutione: C. de fideicom. & conſ. 180. mortuo filio, ſub num. 3. verſ. præterea, lib. 3.* Aretin. *in dict. c. per tuas, ſub n. 27. verſ. ex his etiam dicitur, extr. de probat.* Rolandus *conſil. 22. nu. 30. verſ. Tertio reſpondetur, lib. 3.* Burſat. *dict. conſ. 384. ſub n. 18. verſ. ſecundo dicitur:* Gabr. *conſ. 21. ſub n. 44. verſ. tamen, & nu. 45. verſ. credo igitur, lib. 1.* Alciat *in Rubrica, ff. de liber. & poſthum. ſub nu. 46. verſic. idque in proprietatis judicio, & de præſ. reg. præſ. 38. ſub nu. 8. verſ. ſecundus eſt:* & diſtinguendo firmavit Rota *in rec. deciſ. 289. ſub nu. 1. verſ. & licet ad effectum, parte 1. & dec. 164. ſub nu. 9. verſ. Atque hæc eo magis procedunt, p. 3. & d. dec. 314. ſub nu. 19 verſ. tunc enim p. 6. & in Romana de Bonellis 29. Novembr. 1613. et 28. Novembr. 1614. coram bonæ memoriæ Ubaldo, ac in Romana filiationis, 1. Julii 1639. § 1. coram Reverendiſſimo Domino Carillo, & in Roman. fideicom. de Arron. 23. Junii 1642. coram Reverendiſſimo Patre Domino meo Bichio in §. caſui noſtro, verſ. præſertim quia non agitur:* quales viſæ non fuerunt hactenus deductæ pro eodem Octaviano Camillo.

5 Nam teſtes pro ejus parte examinati deponunt quidem, quod illa mulier concepit, ſeu prægnans apparuit eo tempore, quo degebat, & famulabatur, in domo præfati Tiberii: ſed non bene concludunt, quod nullus alius tunc aditum ad eam haberet, vel ſolius contemplatione retineretur, ut neceſſarium eſſet ad inferendam hanc legitimam præſumptionem, quod ex eo conceperit: *Auth. quibus mod. natur. effic. ſui: cap. 12. ad fin. verſ. ſi quis autem defunctus fuerit,* ibi, *talibus enim ſolummodo hoc ſancimus, ubi omnino indubitatus eſt, & concubinæ in domo affectus, et filiorum ibidem proles etc.* Bald. *in leg. filium, ſub nu. 17. verſ. ſed pone, quidam puer natus eſt, ff. de eis, qui ſui, vel alieni juris, et conſ. 129. numer. 3. verſ. circa ſecundum, lib. 2.* Alexander *conſ. 157. circa primum dubium, ſub nu. 2. verſ. niſi illa fuiſset, lib. 5.* Ruin. *conſilio 109. ſub n. 12. verſ. Item ad hoc, lib 3.* Roland. *conſilio 67. num. 12. verſ. præmitto unum, etc. lib. 3.* Alciatus *in dicta rubrica, de liber. et poſthum. ſub dict. nu. 46. verſ. ſed etiam quod ſit filius;* Paleott. *de Noth. et ſpur. c. 26. ſub num. 6. verſ. ſicut nec is, et verſ. ſi tamen:* & fuit dictus *in d. Romana hæreditatis de Gratianis 7. Februarii 1642. coram Reverendiſs. Dom. meo Royas, in §. quinta elicita fuit; ac in d. Romana fideicommiſſi de Arron. coram Reverendiſſimo Patre D. meo Bichio in §. caſui noſtro non applicatur.*

6 Eoque magis, cum adverſentur alii teſtes Catharinæ, affirmantes eandem mulierem de anno 1638. & 1639. quo viſa fuit gravida, cum aliis quoque nonnullis viris, quos ipſi nominant, converſari ſolitam fuiſſe; unde patris certitudo magis excluditur; ad tex. *in leg. vulgo concepti,* cum *ibi* not. per Gloſ. *in verb. vulgo;* & DD. *ff. de ſtatu homin.* Socin. Jun. *conſ. 86. ſub n. 36. verſ. nec ratio, lib. 2.* Nat. *conſ. 205. ſub nu. 2. verſ. et maxime, ac ſeq.* Paleottus *de noth. et ſpur. d. cap. 26. ſub nu. 5. verſ. 5. quod nihil, et ſeq.* & in his terminis reſpondit Rota *in d. dec. 289. ſub nu. 2. verſ. conſtat enim, p. 1. recent. et in dict. Romana filiationis, coram Reverendiſſimo Domino Carillo, in §. quidem prima provenit ex eo, etc.* & alios refert Modern. Roman. *diſcept. 562. ſub num. 13. verſ. nec facit alia conjectura, et ſeq. verſ. quibus additur.*

 Nec

7 Nec movit Dominos formæ hujus pueri, ac Tiberii
ſimilitudo, de qua teſtes deponunt; Quoniam ea (ut
8 Noſtri plerique ſentiunt) ex ipſius mulieris imagina-
tione maxime cauſari ſolet, quæ pluribus interdum
objectis intenta, diverſas ſolet concepto fœtui ingigne-
9 re qualitates: Ideoque argumentum inde deſumptum
quaſi ipſius naturæ teſtimonio munitum, fallax ni-
mium eſt; niſi alia certiora concurrant, ut concurre-
bant in illis caſibus, in quibus a Rota id fuit alias ap-
probatum, juxta Gloſſ. fin. in l. quæret aliquis, verſ. ſed
accidit forte, Digeſtis, de verb. ſignif. & ex Noſtris probant
Bart. in l. Gallus, in princ. n. 14. verſ. ſed hoc quod dicit de
aſſimilatione; ibique late proſequitur Fortun. Garz. nu.
118. verſ. Alia fuit opinio: et ſequenti, Caſtr. conſ. 115. ſu-
per primo ſub num. 3. verſ. nec in hoc, lib. 1. Pariſ. d. conſ. 10.
n. 59. verſ. ſimilitudo etiam, ac ſeq. lib. 2. Decian. conſ. 1.
n. 117. verſ. 15. lib. 3. Menoch. præſumpt. 53. a nu. 45. verſ.
quinta eſt Conjectura, & ſeq. lib. 6. et de arbitr. judic. caſ.
89. num. 97. verſ. quinta Conjectura, & ſeq. Lup. de ille-
git. com. 2. §. 3. n. 47. verſ. traditur inſuper. Tiraqu. ad leg.
Connubial. leg. 7. ſub num. 52. verſ. illud autem. Gulielm.
Benedict. in repetit. cap. Raynutius, part. 3. in gloſſa, quæ
filium ex eo ſuſcipiens, ſub nu. 16. verſ. addunt nonnulli,
& ſeq. de teſtam. Rota in dict. Romana filiationis, coram
Reverendiſſimo Domino Carillo in §. ſexta denique conje-
ctura, et dec. 164. nu. 7. verſ. nec vero, parte 3. rec. & alii
cumulati per Modern. Roman. diſcept. 567. a n. 32. verſ.
quibus addendum et ſeqq. Alphonſus Carranſ. Hiſpan. de
part. natural. et legit. c. 20. a n. 42. verſ. 5. quæritur, et ſeqq.

10 Fama vero ac reputatio communis legitime non pro-
batur per teſtes Octaviani Camilli, ut neceſſarium eſ-
ſet; immo contrariis evertitur; juxta theoric. Bartol.
in leg. de minore, §. plurimum, ſub nu 4. verſ. veniamus
ergo, et ſeqq. ff. de quæſt. Ruin conſil. 57. nu. 7. verſ. poteſt
etiam dici, lib. 5. Rota in dicta Romana fideicommiſſi de
Bonellis, 28. Novembris 1614. coram bon. mem. Ubaldo,
in §. nec quidquam faciunt teſtes, et dict. dec. 164. num. 9.
verſ. non obſtat. fama, part. 3. rec. et in d. Romana filiatio-
nis, 2. Julii 1639. in §. nam prima deſumpta ex fama, co-
ram præfato D. meo Carillo.

Cæteræ autem conjecturæ, quæ deducuntur ex magna prædicti Tiberii ſollicitudine de muliere, ac partu, quem in domo propriæ ſororis emitti ac ſuſcipi curavit: Ex pueri tanquam proprii filii educatione, tractatu, reputatione, confeſſione, ac demum inſtitutione hæredis univerſalis; ſuadent quidem ab illo agnitum fuiſſe ſuum, ſed non probant, aliis non concurrentibus eam eſſe talem, in præjudicium Tertii agentis ex fideicommiſſo, inveſtitura, vel alio titulo independenti ab ipſo Tiberio: Nam alias facile unicuique eſſet ejuſmodi artibus filios ſibi progignere; ad excluſionem legitimorum ſucceſſorum: ut advertit Jaſo. conſil. 81. In hoc puncto, num. 2. verſ. Dico quod iſta aſſertio et enunciatio: & conſil. 106. Spectabiles & Clariſſime Domine; n. 2. verſ. ſecundo, & ſeqq. lib. 1. Alciat. in dict. rubr. de lib. & poſthum. ſub dict. nu. 46. verſ. cum enim non ſubſit ratio; Grat. conſil. 140. numer. 44. verſ. nec obſtat. & ſequentibus, lib. 1. Natt. conſ. 473. ſub n. 24. verſ. ad contraria; Surd. conſil. 552. num. 21. verſ. tamen hoc procedit; Rota in recent. dict. dec. 164. nu. 8. verſ. Item aliam, part. 3. & dec. 645. ſub nu. 4. verſ. primo quod, parte 4. & dict. deciſ. 409. num. 33. verſ. Deciſiones vero: ac deciſ. 547. ſub num. 11. verſ. quoniam aſſertio: & ſequentibus ubi numer. 6. verſ. quo vero ad conjecturas, & ſeqq. bene declarantur dicta in antecedenti deciſ. 409. procedere reſpectu ſucceſſionis illius, a quo actus prædicti emanarunt, non autem reſpectu Tertii: p. 5. & in dict. Roman. fideic. de Arron. coram R. P. D. meo Bichio in §. caſui noſtro, & alii relati per Moder. Roman. d. diſcept. 562. n. 77. verſ. Præterea, & ſeqq.

Nec viſum fuit relevare, quod hæc bona ex Sta-
11 tuto & conſuetudine Abbatiæ eſſent ad quoſcunque
etiam extraneos tranſitoria; ut fuit dictum in Far-
fen. bonorum 19. Decembris 1644. coram bon. mem. Bu-
ratto, deciſ. 87. recent. deciſ. 642. Ideo juſte potuerit
Tiberius inſtituere in illis hæredem dictum Octavia-
num Camillum.

12 Nam quoad eam partem, quæ ſubjacet fideicommiſſo per Octavianum ejus Patrem, ad favorem ejuſdem Catharinæ ordinato, in caſu, in quo ille deceſſiſſet ſine filiis legitimis naturalibus, ut conſtat teſtamento condito die.... menſis Maii, anno 1627. non poterat ſane de illa in extraneos diſponere præjudicium ſubſtituti, l. qui filium, in fin. princip. ff. ad S. C. Trebell. leg. fin. §. ſed quia noſtra, & ſeq. C. comm. de leg. Gloſſ. in l. conficiuntur, §. in verbo, teſtatur, in fin. ff. de jur. Codicill. Socin. Jun. conſ. 72. num. 46. verſ. nec aliter. lib. 1.

De reſiduo autem, ratione detractionum, vel alia
parte ad ipſum proprio jure ſpectante, minus potuit
in favorem illius diſponere: nam eſto, quod hæc bo- 13
na ejuſmodi ſint naturæ, ut extraneis relinqui va-
leant; id tamen intelligi debet de his, qui alias ca-
paces exiſtunt, non vero de incapacibus, qualis eſt
Octavianus Camillus, ceſſante prætenſa legitimatio-
ne, ut fuit in anteced. deciſ. probatum: leg. ut gradatim, §. et lege, ff. de muner. et bonor. Bald. conſil. 207. Quæſtio eſt, ſpurius, num 3. verſ. quid ergo eſt; lib. 2. Ruin. conſil. 105. n. 11. verſ. Prædicta etiam, lib. 3. Gabr. conſil. 83. a numer. 3. verſ Verum puto, et ſeq. per tot. et conſil. 84. numer. 36. verſ. primo quia, et ſeq. uſque ad finem, lib. 2. Bim. conſil. 2. ſub num. 66. verſ. nam licet, et ſeq. lib. 1. Franc. Cald. de jur. Emphyt. lib. 2. quæſt. 7. ſub num. 39. verſ. quod tamen juri repugnat, & latius qu. 19. a n. 28. verſ. ex eo igitur, & alii relati per Modern. Roman. diſcept. 218. num. 35. verſ. quinta concluſio et ſequenti, et diſcept. 758. a nu. 22. verſ. quo vero ad nominationem, et ſeq.

Et ita fuit deciſum utraque parte informante.

Piſaurenſis Jocalium, 22. Junii 1648.

Coram R. P. D. Arguelles.

SUMMARIUM.

1 *Jocalia tranſmiſſa per ſponſum ſponſæ animo donandi, repeti non poſſunt, etiamſi ſint pretioſa.*
2 *Donatio irrevocabilis tenet etiam in pretioſis.*
3 *Jocalia, quæ ſponſæ maritus miſit non animo donandi, reſtituenda ſunt marito, vel eius hæredi, ſi matrimonium diſſolvatur.*
4 *Jocalia pretioſa in dubio non cenſentur uxori donata, ſed conceſſa ad uſum.*
5 *Jocalia pretioſa, quæ donata non præſumuntur, reſtituenda ſunt, diſſoluto matrimonio.*
6 *Donatio numquam præſumitur.*
7 *Veſtes & ornamenta pretioſa nonniſi ad uſum uxori conceſſa cenſentur.*
8 *Jocalia pretioſa numquam cenſentur uxori donata, ſive ante, ſive poſt conſummatum matrimonium fuerint ei tradita.*
9 *Jocalia tranſmiſſa ſponſæ, ut ornatior compareat, non dicuntur donata.*
10 *Animus alicuius probatur per teſtes deponentes ex certa ſcientia, ac de publica voce, & fama.*
11 *Animus & voluntas Teſtatoris probatur per duos teſtes.*
12 *Teſtes ſingulares admittuntur ad declarandum animum alicuius.*
13 *Animus alicuius probatur per duos conteſtes licet minus idoneos.*
14 *Teſtis unicus & ſingularis non probat.*
15 *Jocalia non præſumuntur donata per maritum uxori, per verba blanda & iocoſa.*
16 *Jocalia non præſumuntur donata, licet maritus dicat donare, illaque eſſe uxoris; quia intelligitur de donatione ad uſum.*
17 *Jocalia pretioſa donata non præſumuntur, neque inter Magnates.*
18 *Jocalia pretioſa a ſponſo non divite, eius qualitate attenta non præſumuntur donata.*
19 *Jocalia pretioſa non præſumuntur donata, neque inter Nobiliſſimos, ſi attento eorum gradu ſponſus dives dici non poteſt.*
20 *Nobilitas & divitiæ non ſufficiunt pro præſumptione dona-*

donationis, niſi actus à Nobili geſtus conveniat donationi, & agatur de rebus non magni valoris.

21 *Donationis Jocalium præſumptio non intrat ex eo quod ſponſus ſit ſenex, & ſponſa juvenis, quando juventus ex aliis compenſata remanet.*

22 *Solutio plures in partes diviſa, incommodiſſima eſt creditori.*

23 *Dotis exiguitas detrahit juventutis merito.*

24 *Compenſatio nulla conſiderari poteſt, ubi non adeſt commodum burſale.*

25 *Dos quando eſt parva, ceſſat omnis præſumptio quod maritus voluerit uxori donare.*

26 *Conjecturæ ceſſant, ubi conſtat de voluntate certa.*

27 *Jocalia non pretioſa & ad quotidianum uſum deſtinata, ſpectant ad uxorem irrevocabiliter, ideoque non veniunt reſtituenda.*

Intellige ut n. ſeqq.

28 *Jocalia non pretioſa reſtituenda veniunt, quando apparet ſponſum non habuiſſe animum donandi.*

29 *Jocalia etiam non pretioſa in dubio non præſumuntur donata à ſponſo, ſed ad uſum conceſſa ſponſæ.*

30 *Jocalia donata per ſponſum ſponſæ, reſtituenda veniunt, ſi matrimonium non fuerit conſummatum.*

31 *Sponſalitia largitas facta dicitur ob cauſam matrimonii.*

32 *Matrimonii conditio, quæ adjecta intelligitur in ſponſalitia largitate, non dicitur perfecte adimpleta, niſi ſequatur matrimonii conſummatio.*

33 *Conſummatio matrimonii præſumitur, ex eo, quod ſponſi ſimul cubuerint.*

34 *Mulieris teſtimonium non attenditur, præſertim, ſi ſit unica, & ancilla illius, pro quo deponit.*

35 *Copula probari debet per præſumptiones violentas.*

36 *Sponſalitiam largitatem ut lucretur uxor, non ſufficit præſumptio conſummationis matrimonii, deducta ex eo, quod ſponſus domum ſponſam adduxerit ſuam.*

37 *Ubi jus aliquod inducitur ex præſumptione certa, ſeu ex aliquo facto, non eſt ſatisfactum, niſi illud factum ſit perfectum.*

38 *Intentionis ſuæ fundamentum quilibet probare tenetur.*

39 *Reus in ſuis exceptionibus fungi debet partibus actoris.*

40 *Publica vox, & fama multum facit ad probandam copulam.*

41 *Publica vox, & fama multum facit ad probandum, quod inter ſponſos copula carnalis non fuerit ſequuta.*

42 *Copulam carnalem ſequutam non fuiſſe, præſumptio oritur ex inſtantia ſponſi, ut ſponſa cum ipſo cohabitaret, vel ingrederetur Monaſterium.*

43 *Monaſterium ingredi non poteſt uxor poſt conſummatum matrimonium.*

44 *Matrimonii non conſummati præſumptio oritur ex eo, quod pater ſponſæ exegerit creditum, quod fuerat pro dote ſponſo aſſignatum, ipſo ſponſo vivente.*

45 *Exactio crediti delegati bona fide fieri non poteſt, niſi delegationis cauſa ſublata.*

46 *Matrimonii non conſummati præſumptio oritur ex præpropera ſponſæ migratione è cubiculo.*

47 *Matrimonii non conſummati præſumptio oritur ex eo, quod ſponſa allegat ſponſi ſenectutem.*

48 *Senis amplexum puella fugit.*

49 *Impotentia viri ad coitum ut poſſit allegari per ſponſam, non ſufficit, quod una nocte ſui copiam fecerit, ſed tempus conveniens expectandum venit.*

50 *Matrimonii conſummationem tunc ſponſa tenetur probationibus urgentioribus juſtificare, quando militant præſumptiones in contrarium.*

51 *Sponſa tenetur ad domum viri accedere, & cum eo habitare de Jure Naturali, Divino & poſitivo.*

52 *Uxor tenetur marito debitum reddere ad filiorum procreationem.*

53 *Procreatio liberorum eſt finis matrimonii.*

54 *Uxor tenetur ſequi maritum ad ſuum domicilium.*

55 *Uxor recuſans adire domicilium mariti, peccat mortaliter.*

56 *Matrimonium contrahens habet pro fine, non ſolum liberorum procreationem, ſed omnia, quæ veniunt ex natura matrimonii.*

57 *Vitæ conjugum conſuetudo venit ex natura matrimonii.*

58 *Donationis ſponſæ facta, cauſa non ſecuta ob culpam ipſius ſponſæ, non poteſt quidquam ex donatione proveniens per ſponſam retineri.*

59 *Cauſa impleta non videtur, niſi plene ſequatur illius effectus.*

60 *Veſtes quotidianæ ideo cenſetur donatæ per ſponſum ſponſæ, quia computantur in alimentis.*

61 *Vir non tenetur alere uxorem, quæ ſine juſta cauſa ab eo recedit.*

62 *Mulier debet eſſe in obſequio viri.*

63 *Vir alit uxorem principaliter propter obſequia, quæ ipſi ab uxore præſtantur.*

64 *Virum cogere ad præſtandum alimenta uxori, quando ipſa uxore, & dote fuit ſpoliatus, durum eſt.*

65 *Vir uxorem indotatam alere non tenetur.*

66 *Partis implementum non ſufficit, ſed totum venit adimplendum.*

67 *Obligatio ita venit adimplenda, ut implementum non avocetur ab eo, cui fuit adimpletum.*

68 *Poſſeſſionem adeptus non videtur is, qui ita nactus eſt, ut eam retinere non poſſit.*

69 *Præmium quis referre non debet ex actu pœna digno.*

70 *Donata parentibus ſponſæ, ob cauſam matrimonii repeti poſſunt ab ipſis parentibus, ſi non ſequatur conſummatio matrimonii, vel ab ipſa ſponſa, ut n. 72.*

71 *Donatio ob cauſam intercidit etiam, quod cauſa non fuerit ſequuta ob caſum fortuitum.*

73 *Intereſſe præſtare tenetur in donatione ob cauſam ille, qui non adimplet.*

74 *Sumptus in donatione ob cauſam factos reficere tenetur iis, qui non adimplet.*

75 *Pecuniæ non computantur inter res ad uſum quotidianum ſponſæ comparatas.*

76 *Quantitas pecuniarum probatur juramento partis, quando conſtat in genere de traditione pecuniarum.*

77 *Dictum unius, reputatur nullius.*

78 *Donata ſponſæ à conſanguineis viri diſſoluto matrimonio reſtituenda veniunt per ſponſam, ſive pretioſa ſint, ſive non; ut n. 80.*

79 *Donata ſponſæ à conſanguineis viri, cenſentur donata contemplatione ipſius viri.*

81 *Donata ſponſæ à conſanguineis viri, contemplatione ipſius viri donata præſumuntur, etiamſi ſint muliebria.*

82 *Veſtes laceratas reſtituendo non ſatisfacit mulier, cujus culpa matrimonium non fuit ſecutum, quia tali caſu non valuit illis bona fide uti.*

DECISIO XCI.

DIſſoluto matrimonio anno 1644. inter Dominam Comitiſſam, Mariam Lauram Santinellam, & bonæ memoriæ Dominum Camillum Pamphilium; iſtius hæres coram Auditoribus Eminentiſſimi Legati Urbinatenſ. petiit jocalia aliaſque res per ſponſum ſponſæ traditas, ac tranſmiſſas; & per ſententiam obtinuit condemnari ad reſtituenda Jocalia & veſtes pretioſas ac feſtivas dumtaxat.

Cauſa appellationis mihi commiſſa, dubitavi, an, & quæ res veniant per Comitiſſam reſtituendæ? Et Domini pro enucleatione dubii, animadvertebant, res, de quibus agitur, eſſe triplicis ſpeciei; *Primo*, ſiquidem, Iocalia auro compoſita & margaritis gemmiſque ornata conſiderabant. *Secundo*, veſtes Feſtivas, & pretioſas. *Tertio*, veſtes quotidianas, aliaſque res parvi momenti, & crumenam nummorum.

Poſita autem hac diſtinctione facti, intrat modo diſtinctio Juris per Rotam & Doctores communiter amplexata, quoad illas res in primo & ſecundo loco deſcriptas, nempe quod aut ſponſus tales res ſponſæ animo donandi tradidit per ſe, vel per Nuncium habentem Commiſſionem ad donandum; & tunc intelliguntur donatæ irrevocabiliter, & repeti non poſſunt; per 1
text. *in l. Mater, C. de donat. ant. nupt. leg. cum hic ſtatus, §. 1. ff. de donat. inter vir. & uxor.* juxta intellectum Bart. *in l. penult. §. ſervus, ff. ſolut. matrim.* Bald. *in authent. ex teſtamento, n. 3. C. de collat.* & tunc nihil refert, quod ſint pretioſæ; cum etiam in pretioſis teneat donatio ir- 2
revocabiliter: *l. quod adipiſcendæ, & l. nuper, ff. de donat. inter vir. et uxor* Roman. *conſ.* 146. Incipit, *Iſta quæſtio: per tot.* Palacios *in Rubrica de donation. inter vir. et uxor.* §. 5. Fontanell. *de pact. nupt. clauſ. 7. gloſſ. 3. part. 6. n. 76.* Rota *dec. 113. n. 1. p. 1. recent.* Surd. *dec. 166. n. 12. et ſeq.* ſanct. mem. Greg. XV. *dec. 474. n. 1.*

Aut vero conſtat, quod ſponſus noluit donare, ſed duntaxat ad uſum concedere; & tunc ſoluto matrimonio

3 reſtituendæ ſunt marito, vel ejus hæredi: *l. mortis ſuæ cauſa, in fine, Digeſtis de donat. inter vir. & uxor. in leg. commodato, §. ſicut, Digeſtis, commodati:* Fontanell. *ubi ſup. d. n.74. circa med. verſ. aut vero conſtat ſponſum, &c.* Rota *dec* 113. *n.2. p.1. rec.*

Aut ſumus in dubio, quia non conſtat de animo ſponſi donandi; & iſto caſu Doct. in varias opiniones devenerunt; ut ex traditis a Bartolo *in l. penult. §. ſervus, n.2. Digeſtis, ſolut. matrim.* ab Angel. *ibi, n.3.* Imol. *n.*19. & Caſtr. *n.* 4. Fontanel. *ubi ſup. n.* 67. Rota *dec.*113. *n.2. p.2. rec.*

Sed communiter in hoc conveniunt, quod, quando Jocalia ſunt pretioſa, & veſtes etiam feſtivæ, pretioſæ, & magni valoris, non cenſentur donata, ſed transmiſſa ad uſum ſponſæ, & ut gratia ipſius ſponſi, & ejus honoris, honeſtius, ac honorificentius incedere valeat, & ideo hæredibus viri veniunt reſtituenda: per text. *in leg. ut certo, §. interdum. verſ.1. ff. commodati: l. ſed ſi vir. bona 31. Digeſtis. de donat. inter vir. & uxor l. id veſtimentum 25. ff. de pecul. & l. Quintus Mutius 27. § cui legatum 4. verſ. ſi factum,* ibi *ſive alterius viſionis cauſa, &c. ff. de au o & arg. leg. l. hoc legatum 45. l. ſi quid earum 47. Digeſtis, de leg.* 3. cum aliis per Palac. Rubros *d. §. 3. et d. §. 4.* Bartol. *in d. l. pennlt. §. 1. n.3. verſ. tertia opinio, ff ſol. matrim.* Corn. *conſ* 81. *nu.*10. *& ſeq lib.* 1. Roland. *conſ.* 10. *n.*15. *lib. eodem.* Hond *conſ.*30. *n.*14. *lib.*2. Surd. *d. dec.* 166. *n.*4. *& ſeq.* Fontan. *dict. clauſ.*7. *gloſſ* 3. *part.*6. *num.* 74. *ſub med. verſ. aut ſumus in dubio;* ſanct. mem. Greg. XV. *dict. dec.*474. *n.* 1. Rota *d. dec.* 113. *num.* 3. *p.*1. *rec.* & multi alii ſtatim citandi.

4 Quibus ſic præmiſſis in facto, & in Jure, facilis viſa fuit reſolutio præſentis dubii, quoad res in primo & ſecundo loco deſcriptas, quod ſcilicet cum non probetur per Comitiſſam, donatas fuiſſe a ſponſo; nec a Nuncio donandi facultatem habente, tanquam pretioſas, feſtivas, magni valoris, & deferendas dumtaxat dum in publicum prodiret ſponſa, cenſentur accommodatæ ad uſum; & cauſa ac gratia mariti, ejuſque honoris, ut ornatior ſponſa incederet: & ideo cum non verſemur in primo caſu, hoc ſufficit ad effectum, ut diſſoluto matrimonio veniant reſtituendæ; *l. ſicut certo, §. interdum, ff. commodati;* & communiter Doct. *in leg. penult. §. ſervis uxoris, ff. ſoluto matrim.* Bald. *in auth. ex teſtamento, nu.*30. *C. de collat.* Angel. *conſ.* 339. *num.*2. *verſ. contrarium;* Anchar. *conſ.*181. *num.* 3. Caſtr. *conſ.*438. *num.* 2. *lib.* 2. Boerius *in conſuetud. Bituricen. c.* 8. *collat.* 4. *poſt med.* qui dicit: ita fuiſſe pluries judicatum contra Viduas; Afflict. *dec.* 315. *num.* 1. *&* 2. qui teſtatur: ita judicaſſe conſilium Neapolitanum tribus vicibus contra Nobiles fœminas: Surd. *d. dec.* 166. *num.*4. *& ſeq.* Card. Mantica *de tacitis, lib.* 21. *tit.* 6. *num.* 5. *&* 6. *qui de receptiſſima teſtatur ſententia;* Palac. Rub. *in Rubric. de donat. §. 6. n.* 5. *&* 11. *an.* 1. Cancer. *var. reſolut. lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 192. Ripol. *var. cap.*10 *num.*72. Gomez. *ad leg.* 50. *Tauri, num.* 3. & alii congeſti a Merend. *controverſ. lib.6. cap.7. numer.2.* latiſſime Sanchez *de Matrim. lib. 6. diſputat.* 25. *num.*10. *& ſeq.* Cyriac. *contr.*120. *num.*50. *&* 67. & Rota pluries hanc opinionem ſequuta eſt, ut coram Biſignetto *deciſ. unica, ſub num. 4. verſ. quoad vaſa, & Jocalia, & num. ſeq. de donat. inter virum, & uxor. in Urbevetana Jocalium 22. Junii* 1589. *coram Orano; in Ferrarien. lucri dotis* 13. *Martii* 1606. *coram Manzanedo,* quæ eſt *ſupra allegat. dec.* 113. *par.* 1. *recent* & coram ſanct. mem. Greg. XV. *dict. dec.* 474. *& in Romana Jocalium* 1. *Decembris* 1641. *coram bon. mem. Merlino in §. poſito autem &c.* ubi ſubdit rationem, poſſe credi maritum tradidiſſe hac Jocalia ad pompam, & dignitatem ſuæ Familiæ, ut ſatisfacceret conſuetudini Patriæ; dedecus enim fuiſſet, ſi ejus ſponſa inculta

6 prodiiſſet; Ideo rejicienda eſt præſumptio donationis, quæ nunquam admitti ſolet, dum alia recipi poteſt: *leg. cum de indebito, Digeſtis, de probat.* Sanchez, Cyriac. Fontanel. & alii ſuperius allegati, & perpendit Rota *in d. dec. unica, n.* 6. *coram Biſignetto, de donat inter vir. & uxor. & d. dec.*113. *num.*4. *p.* 1. *rec.* & quod veſtes, & ornamenta pretioſa cenſeantur dum-

7 taxat data ad uſum, late multis citatis, Antonell. jun. *cent.*1. *conſ.*24. *n.*1. *& ſeq.*

Nec ulla diſtinctio eſt facienda, an Jocalia tradita fuerint ante, vel poſt conſummatum matrimonium; Quia, quocunque tempore inſpecto, nunquam cenſentur donata, quando ſunt pretioſa; ſemper enim militat eadem ratio non præſumendæ donationis, dum alia capi poteſt præſumptio; ut optime probat text. *in dict. l. ſicut certo, §. interdum,* ibi *ſponſæ forte ſuæ vel uxori, Digeſtis, commodat.* Imol. *in leg. penult. §. Servus, ſub num.*12. *verſ. item attende, Digeſtis, ſolut. matrim.* Roland. *conſil.* 10. *nu.* 13. *volum.*1. Clar. *in §. donatio, qu.* 10. *num.* 3. Rota *in dict. dec.* 474. *num.*2. coram ſanct. mem. Greg. XV. *& dict. deciſ.*113. *part.*1. *rec. numer.* 7. *&* 9. ubi prudenter dubitavit de opinione Anton. Gomezii contrarium tenentis; quem poſtea, & inſuper Montalu. & Matienz male diſtinguentes, aperte reprobavit Guttierrez *pract. quæſt. civil. lib.* 2. *quæſtion.* 19. *per totam,* & reprobat etiam Sanchez *de Matrim. d. lib. 6. diſp.*25. *nu.* 28. Rota *in d. Romana Jocalium coram Merlino, in §. nec vero ulla facienda,* & alii per Merend. *ubi ſupr. nu.* 4. & Leo *deciſ. Valentin.* 36. *numer.* 8. *& dict. deciſ.* 113. *num.* 9. *part.*1. *recent.* 8

Prædictaque certiora in caſu noſtro, quia nedum pro parte Comitiſſæ non probatum fuit nos verſari in primo caſu, prout debuit ad effectum defendendi donationem, quam prætendebat; & ſat eſſet nos verſari in tertio caſu, nempe in dubio, quod ſcilicet non conſtet de animo donandi, ad effectum ut donatio excludatur; Sed inſuper ex depoſitionibus Teſtium datis *in Summar. hæredis n.*10. probatur, ſponſum prædictas res ſponſæ tranſmiſſe, ut incederet ornatior, *e conforme alle ſue pari.* (ut ſunt verba teſtium,) ideo certum remanet, nos verſari in ſecundo caſu, excludente penitus donationem; ut probant ſupra allegati, & ſignanter Fontanell. *de pact. nupt. dict. clauſ.6. gloſſ. 3. p.6. n.74. circa med.* & Rota *d. dec.*113. *n.* 2. *p.*1. *rec.* 9

Et prædictis teſtibus animum ſponſi non donandi deponentibus omnino eſt inhærendum, cum unus ſit Avunculus Comitiſſæ, omnes ſint formiter examinati, & deponant de certa ſcientia, & publica voce & fama, ex notatis per Bartol. *in leg. admonendi, ſub num.* 47. *ff. de jurejur.* Alexand. *conſ.* 180. *ſub nu.6. verſ. licet enim, lib.* 2. Gabr. *de probat. concl.*1. *num.* 8. & in fortioribus terminis quod ad declarandum animum, & voluntatem teſtatoris, ſufficiant duo teſtes, tradunt Mantica *de conject. lib.* 3. *tit.* 1. *num.* 2. Afflict. *dec.* 44. *n.*27. *verſ. teſtatorem, & num.*29. *verſ. ex quo probatur:* Rota *dec.* 761. *num.* 13. *p.* 1. *recent.* Imo quod ſufficiant teſtes ſingulares, Caſt *conſil.*395. *nu.*1. *verſ. iſti quidem teſtes, poſt med. lib.* 2. Aym. *conſ.*73. *nu.* 33. *& conſ.*714. *num.* 16. Socin. jun. *conſ.*178. *num.* 6. *& ſeq. lib.*2. Rota *dec.*765. *nu.*7. *p.*2. *rec. & dec.* 1302. *nu.* 1. coram Seraphin. 10 11 12

Quodque ad hunc effectum ſufficiant duo teſtes conteſtes & minus idonei; tradit Signorol. *conſ.* 188. *n.* 15. Mandell. *conſ.*529. *n.*2. ubi de communi: Surd. *conſ.* 129 *num.*28. *in fine & conſ.*356. *nu.*12. Mantic. *de conject. ult. volun. lib.*12. *tit.* 16. *ſub num.* 1. *& ſeq.* & Rota *dec.* 381. *nu.*6. *& ſeq.* coram Cavaler. *et in Avenionenſ. fideicom. 9. Decembris* 1637. *§. nec Dominis, coram Emin. et Reverendiſs. D. meo Card. Panzirolo.* 13

Abſque eo, quod quidqam obſtet unicus teſtis a Comitiſſa datus, *n.*2. deponens ſponſum de his jocalibus & veſtibus, dum ſponſa exornabatur, dixiſſe; *Mettetegliele acciò ſe le goda, perchè ſon ſue.* Tum quia iſta verba non probantur per teſtem unicum & ſingularem, *c. licet, et c veniens, de teſtib.* Farinac. *de teſtib. q.*63. *cap. et ſeq.* Rot. *in Florentina, ſeu Bon. de Barbadoris* 25. *Jul.* 1640. coram Coccino: Tum etiam, quia prolata non ſufficerent ad inducendam donationem, tanquam blanda & jocoſa, ad hoc a ſponſo prolata ut puellæ ſponſæ animum, & gemmis, & veſtibus, & verbis recrearet; non autem ut inde deſumi poſſet argumentum donationis: quemadmodum dicitur de verbis captatoriis, & blandis *in c. cum veniſſent,* & *ibi* Canoniſt. *de inſtit. et in l. ita ſtipulatus,* ubi Jaſon. *n.*5 *ff. de verb. oblig.* late multis congeſtis, Gomez. *in dict. l. Tauri* 50. *n.* 3. & in his terminis Sanch. *de Matrim. d. lib.6. diſput.*25. *ſub n.*14. *verſ. at licet et verſ.3. quia: et nu.* 15. etſi vir fateatur, res eſſe uxoris, contra Bartol. *et in d. Romana Jocalium* 11. *Decemb.* 1641. *coram* 14 15 16

Merli-

Merlino, in §. deducta autem etc. et in d. deciſ. 113. *n.*10. *p.* 1. *rec.* ſed juxta ſubjectam materiam intelligi deberent
ad omne pejus de donatione ad uſum; ut docet Bartol. *in leg.*1. *nec Caſtrenſ. num.*10. *verſ. et ideo puto, ff. de collat. bon.* Palacios *ad Rubr. de donat. inter vir. et uxor.* §. 7. *nu.*1. *et ſeq. et* §. 11. *a n.*1. ubi late multis adductis
juribus; optima & ſingularis Gloſ. *in l. eum qui in verb. pro cauto, ff. ſi cert. pet.* multi apud Merend. *ubi ſupr. ad nu.*4. *verſ. quo in caſu, etc.* Tulch. *concl.* 6. 8. *num.* 27. *in verb. donatio*, cum aliis per Roland. *conſil.*10. *nu.*15 *et* 16. *lib.* 1. & Borgnin. ... 27. *in verb. donatio*, cum aliis
per Rotam *dec.*64. *n.*19. *et ſeq.* Fontanel. *ubi ſup. nu.* 76. Urſil. ad Afflict. *dec.* 315. *nu.*1. Moder. Maceraten. *d. conſ.*24. *nu.*3. ex Alex. Roland. & aliis.

Nec placuerunt Dominis conjecturæ per informantes pro Comitiſſa ponderatæ: Nam prima deducta ex
Nobilitate utriuſque conjugis, non urget; Imo ve-
17 rior eſt contraria, quod nempe Jocalia pretioſa, neque inter Magnates, cenſentur donata; quemadmodum de pretioſis ornamentis traditis a Roberto Malateſta ſponſo filiæ Ducis Urbini ſponſæ, conſuluit
Corn. *conſ.* 81. *volum.*1. & comprobant Laderch. *conſil.*118. *n.* 3. *et* 4. Honded. *conſ.* 30. *vol.*2. & de Magnatibus Regni Viris primariis, & opulentiſſimis loquitur
Gutierrez *pract. quæſt. lib.* 2. *quæſt.* 19. *num.* . *et* 9. & de familia Juſtiniana Clariſſima & ſplendidiſſima
loquitur dict. deciſ. Romana Jocalium coram Merlino: & de familia Sentivolia Nobiliſſima loquitur
dicta deciſio 113. *parte prima rec.* quæ *num.* 14. ſubdit, quod contraria opinio aliquam probabilitatem
haberet, ſi conjuges eſsent diſparis conditionis, quæ
diſparitas hic ceſsat. Grat. *diſcept. for. c.* 189. *n.* 19. *et* 20 Surd. *d. dec.* 166. *n.* 22.

18 Quæ doctrina caret difficultate, quando Maritus,
attenta ejus qualitate, non poteſt dici dives; Can-
19 cer. *d. c.* 9. *n.* 192. plurimi apud Merend. *ubi ſupra, numer.* 3. probantes iſtam diſtinctionem etiam inter
conjuges Illuſtriſſimos; quia non ſolum qualitas,
ſed etiam facultates ſunt conſiderandæ: *leg. ſi filia* 43. *Digeſtis, de legibus, leg. quæro,* 60. *leg. ſive generalis* 61. & *leg. cum poſt* 69. §. *gener. a Socero* 4. *ff. de jur. dot.* Menoch. *de arbitr. lib.*2. *cent.* 1. *caſ.*88 *n.* 49 *et* 50. *et cent.* 3. *caſ.* 118. *n.* 15 ubi hoc tantum procedere in opulentiſſimis, & Principibus; Barboſ. *in leg. quæ dotis* 34. *num.* 80. *verſ.* 2. *limita ff. ſol. matrim.* Fontanel. *de pactis nupt. d. clauſ.* 7. *gloſ.* 3. *p.* 6. *num.* 77. Leo *dict. dec. Valentin.* 36. *num.* 5 optime Rota *dict. dec.* 113. *num.* , *part.* 1. *recent.*
20 Imo & Nobilitatem & divitias ſimul non ſufficere,
niſi actus a Nobili geſtu conveniret donationi, &
in rebus non magnis: ex Bar. & aliis contra Barboſ. defendit Sanchez *de Matrim. d. diſput.* 25. *num.* 19. *verſ. cæterum*: ubi fuſe.

21 Secunda vero conjectura deprompta ex ſenectute
ſponſi, & juventute ſponſæ, eo minus viſa fuit relevans: Nam præterquam, quod ſenectus iſta non
probatur, non intrat præſumptio donationis, quando ex aliis manet recompenſata juventus Hond. *d. conſ.*30. *num.* 16. *lib.* 2. Bal. Novell. *in tract. de dot. p.* 10. *nu.* 10.

Et ſatis recompenſata videtur juventus ſponſæ ex
eo, quod nupta fuerit cum tam modica dote; quæ,
licet fuerit ſcutor. trium millium, attamen duo millia erant accipienda in bonis ſtabilibus æſtimatis, &
22 reliqua mille in ſex terminis, & ſex annis, minutatim ſolvenda; quæ ſolutio incommodiſſima eſt creditori: *l.* 3. *ff. de alim. et cibar. legat. leg. plane* 3. *ff. famil. erciſc.* cum aliis per Gloſs. *ibi, verb. non minimam.* & per Anton. Fabr. *in Rational* Gail. *de Credito, c.* 4.
23 *qu.* 8. *nu.* 1045. *et* 1046. ubi in puncto de dote; nam
exiguitas dotis detrahit juventutis merito: ut iſtis
verbis, Surd. *dec.* 164. *numer.* 36. *in fin.* & concludit
Palat. Rub. *ubi ſup.* § 11. in his pretioſis, non cenſeri donationem nec a Sene factam; quia, cum *in* §. 10. loquutus fuiſset de Sene; poſtmodum *in dict.* §. diſtinguit inter pretioſas & quotidianas: quo argumento utitur Sanch. *dict. diſp.* 25. *n.* 19. *verſ. Cæterum*; Leo, *ubi ſup. nu.* 17.

Et nullam poſse conſiderari recompenſationem,
24 ubi non adeſt commodum burſale, dixit Bald. Novell. *d. tract. de dot. p.*10. *num.* 8. in puncto de donatione facta Juveni a Sene: quæ magis ſtringunt in
propoſito, ex eo, quod Fratres Camilli ſponſi, habuerunt dotes ſex millium ſcutorum, licet fuiſsent
minus divites: Et quando dos eſt parva, non præ- 25
ſumitur donatio, etiamſi alias præſumeretur: Palat.
Rub. *dict.* §. 1. *numer.* 14. *in fin.* Fontanell. *ubi ſupr.* 26
numer. 72.

Et tandem iſta conjectura nihil omnino poteſt
operari, quando conſtat de voluntate (prout in caſu noſtro) Sponſi non donandi; ut probant omnes ſupra allegati: quibus addi poſsunt Honded. *d. conſil.* 30. *nu.*25. *lib.* 2. Gail. *obſerv.* 144. *nu.* 6. *lib.*2. Cardin.
Seraphin. *deciſ.* 712. *num.* 4. Reverendiſs. Ugellen.
deciſ. 405. *nu.* 10. Rota *deciſ.* 478. *nu.* 10. *part.* 4. *tom.* 2. *recent.*

Et hæc concordes Domini dixerunt quoad res in
primo & ſecundo loco deſcriptas, & in ſententia de
partibus enumeratas, nempè filum Margaritarum,
jocale aureum adamantibus ornatum, duos annulos
aureos cum rubino, & adamante in eis aptatis, in
aures aureos cum Margaritis ex eis pendentibus, &
veſtes ſericas, & vulgo dicitur, *l'Abito di Broccato roſino, e la Veſte di Broccato bianco.*

Quo vero ad alia in tertio loco deſcripta Domini 27
non fuerunt concordes, quia, licet pro majori parte
cenſuerint, quod ea tanquam non pretioſa, & ad
quotidianum uſum deſtinata, irrevocabiliter ſpectent
ad viduam ſuperſtitem; & ideo non veniant reſtituenda; Afflict. *dec.*315. *num.* 3. & *ibi* Add. *verſ veſtes miſſa uxori*: & Urſil. *n.*1. Menoch. qui admittit, Judicis partes eſſe hoc arbitrari; *caſ.*215. *num.*15. *de arbitrar. Judic.* Gutierrez *pract. quæſt. lib.* 2. *qu.* 19. *n.* 9. [illegible] *c. controv.* 120. *n.*54. & 72. Surd. *dec.*106. *n.* 8. Sanchez *de Matrim. lib.*6. *diſp.*25. *nu.* 10. 11. 13-22. 23. 24. 25 *et ſeq.* Fontanel. *de pact. nupt. d. clauſ.*7 *gloſ.* 3. *p.*6. *n.* 54 55 56 *et* 58. ubi
de veſtibus arbitrandis a Judice; *et d. clauſ.* 7. *gloſ.* 3. *p.* 7 *n.* 89. & Bartol. *in l. in bis* §. 1. *ff. ſolut. matrim.* Bald.
in leg. cum a te, col. fin. C. de donat. ant. nupt. Peregr. *dec.* 140. *n.*3 Caſtil. *dec* 93. *num.* 9. Rota *in d. Romana jocalium cor. Merlino,* §. *fin.* Gom. *ubi ſup. n.*4. *ad fin.* Menoc.
*de arbitr. caſ.*88. *n.*51. *et caſ.* 2 8. *n.*7. ubi plures. Sanch *de Matrim. d. diſp.*25. *n.*20 & alii per Merend. *d. c.* 47. *nu* 5.

Unus tamen ex Dominis ajebat in præſenti caſu, 28
non ſolum veſtes pretioſas, ſed etiam quotidianas,
& omnia alia parvi etiam valoris eſſe reſtituenda:
Quia, quando apparet de animo non donandi, nihil, nec modicum quidem apud ſponſam remanere
debet, ut probant omnes allegati *in principio deciſionis*: Ex quibus multi etiam in dubio dixerunt, non 29
præſumi donata, ex allegatis a Fontanel. *ſupra nu.* 67. Urſil. ad Afflict. *dec.* 316. *nu.*1. Sanchez *d. diſput.* 15. *nu.*... At in præſenti, teſtes *in Summ. hæred. n.* 10. deponunt Dom. Camillum voluiſſe dumtaxat ad uſum
commodare, non autem donare; ſed ſi intelligeretur 30
donatio, adhuc omnia eſſent reſtituenda; quia omnes præcitati Doctores loquuntur, non ſolum quando Matrimonium eſt ratum, ſed etiam quando eſt
conſummatum; alias nihil ſponſam lucrari: Gregor.
Lopez *in lib.* 3. *tit.*21. *p.* 4. Gomez *in l.*50. *Tauri num.* 3.
melius Palat. *d. Rubr.* §. 4. *in pr. et in l.* 52. *Tauri nu.* 16.
Sanchez *d. lib.*6. *de Matr. diſp.*19. *nu* 2. *et* 3. optima om- 31
nes ratione; quia cum iſta ſponſalitia largitas facta ſit
ob cauſam Matrimonii *l. cum veterum* 15. *C. de don. ante nupt.* ubi DD. non accedente conſummatione, non 32
eſt perfecte adimpleta conditio.

Nec dicatur, conſummationem præſumi ex eo, 33
quod ſimul ſponſi cubuerint: Nam ultra quod hoc
non probatur, ſolum enim producitur cujuſdam Ancillæ teſtimonium, quæ nihil aliud dicit, quam quod
ſponſi remanſerant ſoli in cubiculo; quæ cum ſit mulier Ancilla, & unica, eam nihil probare clarius eſt, 34
quam, ut probatione indigeat: Farin *de teſt. qu* 59. *nu.* 4. *et* 37. *et qu.*55. *nu* 57. *et nu.* 113. *et qu.* 63. *cap.*1. *nu.*1.
Et etiam admiſſa hac depoſitione, nihil relevat; quia
ad probandam copulam, præſumptiones debent eſſe
violentæ: *c. præterea* 27. *de teſtib. ex literis* 12. *c.* 3. *loco* 35
13. *de præſ.* Rota multis citatis *in Romana nullitatis Matrimonii* 19. *Jan.* 1646. §. *et in hac materia, coram me*: 36
Et quod ad lucrandam largitatem ſponſalitiam non
ſufficit præſumptio conſummationis Matrimonii, re-

ſultans ex eo, quod Sponſus traduxerit Sponſam ad
domum ſuam; docet Abb. *in c. in fi. de ſponſal.* & aliis
citatis Sanchez *d. lib.6. d. diſp* 19. *nu.* 4. reprobata Gre-
gorio Lopez.
Nec intereſt, quod opponitur in facto: Quia, ut
37 bene notat Abb. *in d. c. fin. de ſponſal. nu.* 2. ubi jus ali-
quod inducitur ex præſumptione certa, ſeu ex aliquo
facto; non eſt ſatisfactum, niſi illud factum ſit per-
fectum: quæ ſunt ipſius Abbatis verba, & optimus
ille textus ad propoſitum.
38 Et cum hoc ſit ſuæ intentionis fundamentum, id
39 tenetur probare; quia in exceptionibus reum parti-
bus actoris fungi oportere, ipſumque exceptionem
velut intentionem implere, his verbis Ulpian. ait, *in
leg. in exceptionibus* 19. *ff. de probat.* & ad idem eſt textus *in
l. ab eâ* 5. *l. ſi pactum* 9. *l. quoties* 18. *eodem tit. lib.* 1. *ff. de
except.* cum aliis per Gl. & Gotofred. *ubique*.
Imo e contrario pro non conſummatione Matrimo-
40 nii, multa videntur urgere. Primo teſtes, qui depo-
nunt ſe id audiviſſe ſæpius a Domino Camillo, & de
publica voce & fama, quæ, cum multum attendatur,
etiam ad probandam copulam *c. præterea* 27. *de teſtib. c.*
41 2. *de conſang. & affin.* a fortiori pro non copula facit.
42 Secundo, confeſſio Judicialis ejuſdem ſponſi, dum
43 petit, ut ſponſa cohabitaret, vel Religionem intraret:
quod ultimum fieri non poterat, Matrimonio conſum-
mato: *c. ex publico, de conſang. & affinit.* Sanchez cum
multis *de Matrim. lib.* 2. *diſp.* 22. & 24. *per tot.*
44 Tertio, non leve argumentum eſt Matrimonii non
conſummati, quod Pater ſponſæ dotem promiſſam
45 Camillo, a debitore eidem delegato exegit, vivente
eodem Camillo; quod contra bonam fidem factum fuiſ-
ſet, ſi Matrimonium non habuiſſet pro deſperato.
46 Nec levis præſumptio eſt, ipſa propera, & anteluca-
na ſponſæ e cubiculo, ſive e cubili migratio, ut colli-
gitur ex cujuſdam Poetæ verſu.
Nec mora proſiluit tunica velata recincta, &c.
Et unus ex teſtibus Avunculus ſponſæ pro argumento
non conſummationis adducit, noluiſſe ſequi Maritum.
47 Accedit, quod ipſa allegat ſenectutem ſponſi, & li-
cet non ſatis probetur, ſufficit tamen ad præſumendum,
quod eum tanquam Senem aſpexerit, imo deſpexerit;
48 ut ex alio Poeta.
Et Senis amplexum culta puella fugit.
49 Nec ſe excuſare poteſt a culpa, ut prætenditur ab in-
formantibus pro ea: quia non ſufficit copiam ſui nocte
una Marito feciſſe, nam debuit tempus conveniens ex-
pectare: ad tradita per Sanchez *de Matr. lib.* 7. *diſp.* 108 *n.*
21. Narbon. *de ætat. ann.* 50. *q.* 6. *n.* 1. quia ut ait Satyricus.
Quod non eſt hodie, cras erit:
Et magis in puncto Plaut. *Summa tamen excuſationis
mea hæc eſt: Placebo tibi, ſi me culpam emendare permiſeris.*
50 Ex quibus præſumptionibus oritur ſaltem, quod
ſponſa majoris probationis onere prægravetur: Gloſſ.
& DD. *in leg. tranſactione C. de tranſact.*
51 Sed & forte ſufficeret, etiam conſummato matrimo-
nio, noluiſſe ſponſam ad Viri domum accedere, & coha-
bitare, ad quod de jure naturali, divino, & poſitivo tene-
ri docet Sanch. *ſup. l.* 9. *diſp.* 4. *n.* 2. ſicut & debitum reddere
ad liberorum procreationem, quæ finis eſt Matrimonii:
idem Sanch. *lib.* 2. *diſp* 29. *n.* 8. & 14. & ſequitur Maritum
52 ad ſuum domicilium, *c. unaqueq;* 13. *q.* 2. & *ibi* Gl. & Barb.
53 Tiraq. *leg.* 1. *connub. gloſ.* 1. *p.* 1. *n.* 39. Sanch. *ſup. lib.* 1. *diſp.* 40.
54 *n.* 6. & *diſp.* 41. *a n.* 1. ſub pœna peccati mortalis, *n.* 2. Na-
55 varr. *in ſumm. c.* 14 *n.* 20. cum aliis per eos adductis.
56 Præterquam quod contrahens Matrimonium, non ſo-
lum liberorum procreationem intendit, ſed omnia, quæ
veniunt ex natura Matrimonii, ut eſt illa individua vitæ
57 conſuetudo; de qua in ejus definitione: *c. illud, in fin. de
præſ. leg.* 1. *ff. de nuptiis*, cum aliis per Sanchez *d. lib.* 2. *diſp.* 1.
nu. 1. & Ariſtot. *lib.* 8. *Ethic. c.* 12. *Homines*, ait, *conjugium
ſubeunt, non ſolum procreationis, ſed eorum etiam gratia,
qua ad ipſam conferunt vitam*: & ex Divo Thom. & aliis
Sanchez *d. l.* 9. *diſp.* 4. *n.* 4.
58 Et ſic cum cauſa, propter quam fuit facta donatio,
non fuerit ſequuta, & hoc ſponſæ culpa, quæ Juris præ-
ceptis, & Judicis decreto inſuper habitis. *Summ. n.* 4. no-
luit cohabitare, nullo Jure poterit nec modicum ex di-
59 cta donatione retinere: *l.* 1. *fi. ff. de don. l.* 1. §. *d.* 8. *C. de cond.
ob cauſ. l. ſi ego* 9. *ff. de jur. dot.* quia cauſa non videtur im-
pleta, niſi plene ſequatur effectus. text. *in l. ſi ff. de condict.
cauſ. dat.*
Accedit, veſtes quotidianas ideo cenſeri donatas, quia 60
computantur in alimentis: ut late probat Sanch. *de Matr.
d. diſp.* 25 *n.* 10. 26. & 28. Sed Virum non teneri alere uxo- 61
rem, quæ ſine juſta cauſa ab eo recedit, multis probat
Surdus *de alim. tit.* 7. *q.* 16. *n.* 1. & *tit.* 6 *q* 10. *n.* 5. quia mulier 62
debet eſſe in obſequio Viri, & eam principaliter Maritus 63
alit, propter obſequia; quæ præſtantur ab ipſa: Sur. *d. q.* 16
n. 12. & bene *tit.* 3. *q.* 32. *n.* 8. & durum quidem fuiſſet ad a- 64
limenta Virum cogere, uxore ipſa & dote ſpoliatum, 65
cum aliis nec indotatam alere teneatur, ex *vulgaris*.
Nec ſufficit partem implere, niſi totum perfecte im- 66
pletum ſit: *leg ſi quis aliam* 46 *ff de ſolut.* & ita impleatur, 67
ut non avocetur ab accipiente; *l. ſi rem meam* 20. *ff. de ſol.*
cum aliis per Gloſſ. *ibi, verb. rem meam.* Non enim vide- 68
tur poſſeſſionem adeptus, qui ita nactus eſt, ut eam re-
tinere non poſſit, per hæc verba ait Javolenus *in l. non
videtur* 20. *ff. de acq. poſſ.* Non ergo ſufficere poteſt una
nocte cum viro cohabitaſſe, ſi amplius non licuit Ma-
rito illam individuam vitæ conſuetudinem retinere ex 69
ſponſæ culpa: Unde ex actu pœna digno non debet ul-
lam legale præmium reportare; *l. ſive hæreditaria* 22. *in
fi. ff. de neg. geſt.* Sanch. *d. lib.* 6. *diſp.* 18. *n.* 6.
Iiſdem rationibus tentari poſſe videbatur, etiam do- 70
nata Matri, ſorori, & fratribus ſponſæ, eſſe reſtituenda,
vel ab ipſis accipientibus; cum fuerint ob eadem cauſam 71
donata; quia redit ad non cauſam effectu matrimonii
plene non ſequuto, *l. nihil refert* 4. *in ff. de cond. ſine cauſ.*
Nec intereſt quod per eos non ſteterit; quia etiam caſu 72
fortuito non ſequuta cauſa, donatio intercidit; *d l.* 2. §. 73
fi. ff de don. Vel ab ipſa ſponſa, quia in datione ob cau-
ſam, qui non adimplet, tenetur ad intereſſe, *l. nat.* 5. §. 1. & 74
2. *ff. de præſcr. verb.* & ad ſumptus propter illam cauſam
factos *l. qui pecuniam* 5. § 1. *ff. de condit. cauſ. dat.* & *ibi* Fa- 75
ber. *lit. A col.* 6. *fol. mihi* 266. & *col.* 2. *ſtatim poſt princ.*
Crumenam vero cum pecuniis omnino reddendam, 76
ſecurius affirmabant: cum non ſit computanda inter res
ad uſum quotidianum comparatas, nec dubitetur de tra-
ditione, nec intereſſe, quod non conſtet de quantitate,
quia id partis tradentis juramento deferendum eſt, cum
conſtat de traditione, dixit Dec. *conſ.* 146. *ſub n.* 14. *poſt prin.
verſ. ex hoc.* Hippol. de Marſil. *ſing.* 679. qui dicit menti te-
nendum: Gait *de cred.* 2. *c. tit.* 3. *n.* 754. Nec obeſſe teſtimo-
nium de reſtitutione, quia ut eſt in Brocardicis, dictum 78
unius dictum nullius; prolixe Farin. *de teſtib. d. c.* 63. *n.* 1.
Deinde, quia fuit miſſa ab Illuſt. Domino Chriſto- 79
phoro Camilli Fratre, & ſic in quocunq; eventu, ſive ſe- 80
quuto, ſive non ſequuto matrimonio, eo diſſoluto de-
bet reſtitui; quia donata a conſanguineis Viri, ejus con-
templatione cenſentur donata, nulla habita diſtinctio-
ne inter pretioſa, & quotidiana ut ex Bart. Jaſ. & alii
Rol *conſ.* 10. *n.* 11. *lib.* 1. Borgnin. *dec.* 64. *n.* 22. Caſt. *dec.* 93. *n.*
15. *lib.* 1. Clar. *recept. ſent. l* 4. *Donat. q.* 10. *n.* 2. Theſ. *lib.* 3. *q.*
6. *n.* 4. Grat. *diſcept.* 139. *n.* 3. Font. *de pact. nupt. clauſ.* 7. *gloſ.*
3 *p.* 6. *n.* 92 Sanch *d. lib.* 6. *diſp.* 26. *n.* 11. cum multis aliis & S.
Theol. & Juris Doct. in id expend. *l. & ſi plures* 11. §. *in ar-
rog. ff. de vulg. & per alia jura*: Canc. *var. lib.* 1. *c.* 9. *nu.* 194. 81
Ripold. *d. c.* 10. *n.* 309 Rot. *in d. Rom. Jocal.* §. *idemq; dicend.
cor. Merlino* etiamſi conveniant tantum uxori, ut contra
Ang. Imol. *in l. ſed ſi plur.* § *in arrog. n.* 11. *ver ſed certe* Alex.
n. 13. *ff. de vulg.* Theſaur. *ſup. n.* 5. Unde miſſa a Sororibus
Camilli, coronæ, flores, & alia videbantur reſtituenda. 82
Addebant, quod non ſatisfacit ſponſa reddendo ve-
ſtes tritas, & conſumptas: quia cum ejus culpa cauſa
non fuerit ſequuta, non potuit eis bona fide uti, & quia
tenetur ad intereſſe, ut ſupra dictum eſt.
Fuit tamen ſecundum communem DD. ſenten-
tiam & diſtinctionem, capta reſolutio, eſſe reſtituen-
das res dumtaxat deſcriptas ſupra in §. *& hæc concordes
Domini, &c.* Utraque parte informante &c.

Peruſina Penſionis, Vener. 28. Maji. 1649.

Coram R. P. D. Peutingerio.

SUMMARIUM.

1 *Sententia injuſta executionem non meretur.*
2 *Penſionem nutu transferre non poteſt is qui loqui non valet.*

3 *Pen-*

3 *Penſio quatenus poſſet nutu transferri, ita certi & indubitati nutus requirerentur, ut ex illis clara intentio transferentis deſumeretur.*

4 *Actus æquivoci non poſſunt ſuffragari ad effectum, ut penſio dicatur valide per nutus translata.*

5 *Penſio transferri per nutus non poteſt ab eo, qui habet indultum transferrendi cum clauſula,* Per te etiam in articulo mortis nominan.

6 *Clauſula,* Per te etiam in articulo mortis nominan. *præciſam formam importat, adeo ut per aliam nullatenus poſſit adimpleri.*

7 *Decretum irritans taliter inducit formam, ut ea non ſervata actus corruat.*

8 *Nominare videtur is, qui ad interrogationem alterius annuendo conſenſum præſtat.*

Declara ut n. 9. & 10.

11 *Apoplexia, quæ gravabat infirmum, paulo ante obitum, non levis, ſed fortis reputanda venit.*

12 *Apoplexia fortis ſenſuum omnium ruinam affert.*

13 *Teſtes ſingulares non probant.*

14 *Verba,* forſe mi riſolverò, *nihil determinant.*

15 *Sarnen. Mandoſ. & Pariſ. in locis hic allegatis, declarantur.*

16 *Voluntas transferentis penſionem, debet eſſe certa, & indubitata.*

DECISIO XCII.

JUdex ab A.C. deputatus contra Ludovicum Benedi-
ctonium Priorem Eccleſiæ Marciani in judicio im-
miſsionis in quaſi poſſeſſione exigendi annuam pen-
ſionem ſcut. 250. a bon mem. Card. Ubaldo, ad favorem
ejus Nepotis Rodulphi Monaldi ſuper dicto Prioratu
translatam, per ſententiam pronunciaverat: a qua ap-
pellationis cauſa mihi commiſſa, Dubium propoſui,
an ſententia A.C. ſit exequenda? Et reſponſum fuit,
non eſſe exequendam: quia nimirum detecta fuit in-
1 juſta: ſententia enim injuſta executionem non mere-
tur: Rota *deciſ.* 44. *p.* 4. *diverſ.* Card. Cavaler. *dec.* 165. *n.*
4. *& ſeq.* addit. ad Buratt. *dec.* 231. *n.* 8. *& ſeq. in recent.*
& dec. 323. *num.* 6. *p.* 5.

Ipſius autem injuſtitia deducitur ex eo; quod bonæ
memoriæ Cardinalis, dum apoplexiæ Morbo gravatus
2 taliter oppreſſus fuiſſet, ut nullo modo loqui poſſet,
nutu penſionem tranſtulerat; contra text. *in leg. nutu* 21.
ibi *dummodo is nutu relinquat, qui & loqui poteſt: Digeſtis, de leg.* 3 *leg. diſcretis* 10. *Codice teſtam. facere poſſunt,*
& leg. jubemus 29. *Digeſtis, de teſtament.* bonæ memoriæ
Coccin. *dec.* 455. *n.* 3. *& ſeqq.* & late comprobatur a Fran-
3 ciſc. Caldas, *de jur. Emphyteut. lib.* 2. *q.* 1. *n.* 21. *cum ſeq.*
Quidquid enim ſit de quæſtione, an poſſit nutu tranſ-
ferri penſio ſine veri præjudicio, etſi nutu transferri
penſio poſſet, nutu ita certi, & indubitati eſſe debe-
rent, ut ex illis clara transferentis intentio colligi, &
neceſſario inferri poſſet: ad textum, *in l. quoties,* 9. §.
ſi quis nomen Digeſtis, de hæred. inſtitut. l. nominatim 24 *ff.*
de manum. teſtam. Alberic. & Florian. de Sancto Petro *in*
dicta leg. nutu, Digeſtis, de leg. 3. Theſaur. *Quæſt. Forenſ.*
lib. 2. *q.* 99. *n.* 27. *verſ. & talis ſit nutus:* Craſſ. *de Succeſſ.* §.
Inſtitutio, q. 17. *ſub n.* 4. §. *cæterum, in fin.* ibi, *dummodo*
ille nutus eſſet ſatis certus & dilucidus: quales non fue-
runt nutus Cardinalis Ubaldi, ex quibus ejus voluntas
infertur: Nam oculorum motus, qui adducitur, affir-
mativam reſponſionem, vel negativam non inducit.

Neque motus capitis ejuſdem Cardinalis conſenſum
inducere poteſt; Nam duo teſtes Cardinalem nil aliud
feciſſe deponunt, niſi, *Un atto con la bocca e con la teſta,*
cioè alzando gli occhi al cielo con mover anco la barba, &
4 *aprir la bocca, e poi tornò ſubito al ſuo luogo di prima:* qui
actus tanquam æquivoci ſuffragari nequeunt: Rim. jun.
5 *in rubr. Inſtit. de teſt. n.* 449. Aretin. *conſ.* 71. *n.* 2.

Deinde hic modus transferendi penſionem, eſt dire-
cto contrarius verbis indulti a ſanct. mem. Urbano
VIII. eidem Cardinalis ad penſiones transferendum
conceſſi, ibi, *Per te etiam in articulo mortis nominando:*
6 quæ verba præciſam adeo formam præſeferunt, ut per
aliam adimpleri nullo modo poſſunt; ut probat text.
in leg. jubemus, per hanc 16. ibi, *ſolatium publicum ero-*
gatur manu ſine ullo dolo & fraude ſingulis militibus enu-
meret. C. de exog. milit. annon. lib. 12. ubi Bart. *n.* 1. *verſ. in*
text. & Alexand. *in addit.*

Quod fortius in hoc caſu procedit; quia hujuſmodi 7
indultum erat decreto irritanti munitum quod taliter
formam inducit, ut ea non ſervata, actus corruat:
Barboſ. *clauſ.* 40. *n.* 32. Rota *deciſ.* 215. *n.* 7. & 8. *part. di-*
verſor. & poſt Modern. Roman. *de Societ. offic. deciſ.* 61.
n. 2. & 3.

Itaque non obſtat, quod Cardinalis alteri interro- 8
ganti annuendo conſenſum præſtans, cenſeatur ipſe
nominaſſe, quia eſt actus valde periculoſus, & falla-
ciis ſuppoſitus, ac procedere poſſet, quando ipſe tunc
temporis loqui potuiſſet; juxta Gloſſ. *in dict. leg. jubemus*
in verbo, quemadmodum, verſ. ſed quid ſi alius exprimat.
Alex. *n.* 9 Jaſon. *n.* 12. *circa fin. verſ. limita iſtam concluſio-*
nem, & ſeq. Cod. de teſtam. Caldas *ſupra allegat. n.* 2. & 9
ſeq. Vel ſaltem hic modus defendi poſſet, ſi de volunta-
te deliberata Cardinalis, & de ejus manifeſto conſenſu
data fuiſſet pro parte Rodulphi aliqua probatio, quæ 10
in dubium revocari non poſſet; non vero in præſenti
caſu, dum de oppreſſione mentis Cardinalis, & ad-
ſtantium ſuggeſtione merito dubitari poteſt; juxta *leg.*
quoniam indignum 15. *& dict. leg. jubemus, C. de teſtam.*
& pluribus aliis relatis probat Jaſon. *ibidem, n.* 12. *verſ.*
ſecundo limita; Clar. *in* §. *teſtamentum, quæſt.* 37. *n.* 6. &
7. & fuit dictum *in Senogal. bonorum* 30. *Maji* 1644. *in fin.*
coram R.P.D. meo Cerro; Quia ipſe Cardinalis non levi, 11
ſed forti apoplexia laborabat, prout indicat vitæ di-
ſcrimen, in quo ipſe exiſtebat; ut convincitur ex Epi-
ſtola biduo ante translationem ab ejus fratre exarata,
in Summario Ludovici, nu. 21. & demonſtravit effectus
mortis ipſius intra duos dies poſt eandem translatio-
nem ſubſecutæ Modern. Roman. *in quæſt. Medico-lega-*
lium, lib. 2. *quæſt.* 14. *n.* 9. & in ſimilibus terminis ponde-
ravit Menoch. *conſil.* 351. *n.* 34. *verſ. & præſertim,* ac di-
xit Rota *deciſ.* 45. *n.* 3. *part.* 6. Apoplexia enim fortis ſen- 12
ſuum omnium ruinam ſecum affert; ad tradita per di-
ctum Modern. Roman. *d. quæſt.* 14. *num.* 1. 6. *& ſeqq.* &
actus, qui pro translatario afferuntur, ac de quibus
teſtes pro ipſo examinati deponunt, ſunt nimis æqui-
voci, & dubii, potius de proprio eorum judicio,
quam veritatem deponentes.

Neque translatarius ad conſequendam penſionem
juvari poteſt ex antecedenti declaratione voluntatis
Cardinalis, eandem penſionem in ipſum ſuum ne-
potem transferre volentis; de qua aliqui Teſtes ſu-
per hoc examinari deponunt; quia ſunt ſingulares, &
alterius ex eis verba relata ſunt indeterminata, dum 13
dicit Cardinalem ſemel dixiſſe, *forſe mi riſolverò, &c.*
quod nihil certe determinat, ut fuit dictum *in Roma-* 14
na pecuniaria 3. *Martii* 1595. *coram Penia,* inter ejus
impreſſas *deciſ.* 332. *n.* 5.

Cui dicto tanto minus creditur, quia per bien-
nium ante translationem penſionis a Cardinale ema-
navit, quo tempore utique ſi vere penſionem in Ro-
dulphum transferre voluiſſet, id longe commodius
dum tunc meliori ſanitate fruebatur, efficere potuiſſet.

Minus eidem ſuffragantur allegata per Scribentes 15
pro eo, ex Sarnen. *ad Reg. de infirm. quæſt.* 16. *col.* 1.
v. prædictis tamen non obſtantibus: quem ſequitur
Mendoſ. *ibidem, quæſt.* 11. Pariſ. *de reſignatione, lib.* 6. *q.*
4. *n.* 35. quia loquuntur in terminis Regulæ Cancella-
riæ *de infirmis,* diſponentis de reſignationibus fa-
ctis per infirmos intra viginti dies antecedentes eo-
rum obitum, quem dicti Authores aſſerunt non com-
prehendere translationes penſionum, etiam factas
in articulo mortis: & in caſu Pariſii, cum nutu
aderat loquela: neque ibi tractatur de defectu con-
ſenſus transferentis, vel formæ in facienda tranſ- 16
latione præſcriptæ: prout hic ex ſupradictis de for-
ma in Indulto Cardinalis præſcripta quam non fuiſ-
ſe ſervatam conſtat; de conſenſus autem & de vo-
luntatis tranferentis defectu valde dubitatur; quæ
cum debeat eſſe certa, & indubitata ex ſupra alle-
gatis, & *ad leg. quoties* 9. §. *ſi quis nomen, ff. de hæ-*
red. inſtit. & talis hic non oſtendatur, ex his, & aliis
ab informantibus deductis; merito Domini reſol-
verunt ſententiam A.C. non eſſe exequendam.

Et ita utraque, &c.

Bono-

Bononien. Pecuniaria, Lunæ 10. Januarii 1650.

Coram R. P. D. Otthobono.

SUMMARIUM.

1 *Adminiſtratio probatur ex inſtrumentis locationem factarum per Adminiſtratorem.*

2 *Locare bona, & cum conductore paciſci, ſunt caſus indubitatæ adminiſtrationis.*

3 *Teſtes plures numero, ſi deponant de certa ſcientia, concludentiſſime probant.*

4 *Teſtium defectus ſupplentur ex numero, & ex adminiculis.*

5 *Statutum Bononiæ vetat debitum ultra ſummam centu librarum probari per teſtes.*

6 *Debitum ratione adminiſtrationis probari poteſt per teſtes, etiamſi excedat ſummam centum librarum; non obſtante Statuto Bononiæ ſub* rubr. de Probation.

7 *Statutum Bononiæ vetans debitum libras centum excedens probari per teſtes, non procedit in caſu probationis mixtæ reſultantis, partim ex teſtibus, & partim ex inſtrumentis.*

8 *Adminiſtratio probatur ex inſtrumento, in quo quis promittit reddere rationem, & reliquum ſolvere.*

9 *Adminiſtratione probata, præſumitur illius continuatio, concurrente aliqua conjectura.*

10 *Ætas probatur ex aſſertione contenta in aliquo inſtrumento certi temporis, ducendo calculos in poſterum.*

11 *Adminiſtrationis mandatum quando expiret per ſupervenientiam majoris ætatis adminiſtrati?*

12 *Cauſa occaſionali, & inductiva ceſſante non ceſſat effectus.*

13 *Adminiſtratio continuata præſumitur, dum non docetur de finali redditione rationis.*

14 *Debita quo tempore fuerint contracta, probatur per teſtes.*

15 *Infirmitatis, & Podagræ initium probatur ex teſtibus.*

16 *Mandati revocatio non præſumitur ex cauſis exiſtentibus ante ipſum mandatum, ſed nova requiritur cauſa.*

17 *Podagra non impedit adminiſtrationem.*

18 *Podagra impedit quidem munera corporalia, non autem patrimonialia.*

19 *Teſtes examinati in criminalibus, non probant in civilibus.*

20 *Teſtes pauciores numero cedere debent numero majoribus.*

21 *Teſtes, quorum dicta per Scripturas adminiculantur, aliis præferendi veniunt.*

22 *Viri ſolent adminiſtrare bona uxoris extradotalia.*

23 *Inſtrumentis ſtandum eſt potius quam teſtibus.*

24 *Eventus ſequens formatur a primordio tituli.*

25 *Maritus adminiſtrans bona extradotalia, tenetur omnes fructus perceptos reſtituere.*

26 *Hæres tenetur rationem reddere fructibus bonorum, quos defunctus adminiſtravit.*

27 *Statutum Bononiæ mandat hæredem teneri reddere rationem adminiſtrationis defuncti.*

28 *Fructuum quantitas probatur conjecturis, quando debitum eſt certum in genere.*

29 *Fructuum quantitas uno anno percepta, ſequentibus etiam annis percepta præſumitur.*

30 *Fructuum quantitas probatur a conſuetis percipi annis precedentibus.*

DECISIO XCIII.

SOlutis a Carolo Beccadello hærede Laurentii Bonſignorii libris 32400. in cauſam adminiſtrationis bonorum extradotalium Geſiæ Baldæ ab eo perceptis ab anno milleſimo ſexcenteſimo ſecundo, uſque ad annum milleſimum ſexcenteſimum vigeſimum primum, juxta formam inſtrumenti a Laurentio tunc vivente confecti, ut patet ex ſententia confirmatoria mandati A.C & decreto ſuper executione rei judicatæ Reverendiſſimorum Patrum, Dominorum meorum, Royas & Bichii, præviis deciſionibus coram iiſdem emanatis, ſcilicet coram Domino Royas *ſub die vigeſimo ſeptimo Aprilis, anni milleſimi ſexcenteſimi quadrageſimi quarti,* & coram Domino meo Bichio, *ſub diebus vigeſimo ſexto Maii, anni milleſimi ſexcenteſimi quadrageſimi quinti, & decimonono Januarii, anni milleſimi ſexcenteſimi quadrageſimi ſexti.* Subinde, quia Laurentius continuavit adminiſtrare eadem bona extradotalia Geſiæ uxoris, non ſolum uſque ad annum milleſimum ſexcenteſimum vigeſimum primum, ut apparebat ex dicto inſtrumento ab ipſo confecto: ſed etiam uſque ad annum milleſimum ſexcenteſimum trigeſimum ſeptimum, quo ipſe deceſſit, & ideo fuit hodie diſputatum, An & quæ ſumma ſit reſtituenda per Beccadellum Laurentii hæredem? & Domini dixerunt eſſe reſtituendas libras triginta mille.

Siquidem adminiſtratio bonorum extradotalium 1
facta a Laurentio Bonſignorio marito, & continuata uſque ad annum milleſimum ſexcenteſimum trigeſimum ſeptimum ad diem vigeſimum tertium Decembris, quo ipſe obiit, probatur ex duobus inſtrumentis, quorum alterum celebratum de anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo ſecundo, continet locationem ad novennium bonorum extradotalium Geſiæ factum a Bonſignorio Viro. Alterum vero emanavit de anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo ſecundo, ſuper eadem locatione, quo mediante fuit conductori permiſſum, quod penſio, quæ vigore dicti inſtrumenti ſolvi debebat, unica vice anticipare ſolveretur in futurum in duobus terminis, ut *in ſummario Geſiæ, num.* 3. Verum locare bona, & cum con- 2
ductore paciſci, eſt actus indubitatæ adminiſtrationis; *leg. codicillis* 91 §. *inſtituto filio, & ibi* Doctores, *Digeſtis, de leg.* 2. & probant plures relati a Modern. Tudert. *de locat & conduct. tit. quibus locar. lic. vel non quæſt.* 6 *num.* 1. *folio* 68. Rota *in Romana domus, die decimo ſeptimo Martii præteriti, coram Reverendiſſimo Patre Domino meo Bichio.*

Eadem vero adminiſtratio probatur per ſex teſtes pro Geſia examinatos, diſertiſſime deponentes de adminiſtratione Bonſignorii uſque ad obitum, qui etiam coarctant negativam excluſivam adminiſtrationis Ge- 3
ſiæ, excepto tantum quodam Horto nuncupato, *de Calamoſco*; & cum prædicti teſtes ſint numero plures, & deponant de certa ſcientia, proinde ex eis reſultat evidentiſſima probatio; Rota *dec.* 243. *n.* 12. *par.* 4
6. *& dec.* 270. *n.* 1. *&* 2. *& dec.* 283. *n.* 2. *par.* 8. *rec.* præſertim quia teſtium dicta corroborantur, & ſi opus eſſet, ſupplerentur etiam defectus, qui tamen non adſunt ex eorum numero: & ex adminiculis inſtrumentorum: Alexand. *conſil.* 149. *n* 6. *lib.* 5. *Rota coram* Cæſaris de Graſſis *dec.* 5 *nu.* 8. *&* 9. *de ſponſal. in rec. dec.* 147. *n* 83 *parte* 1. & coram ſanctæ memoriæ Greg. *deciſ.* 340. *n* 6.

Nec eorundem teſtium dicta debilitat ſtatutum Bo- 5
noniæ ſub *rubr. de probat.* dum vetat debitum ultra ſummam centum librarum probari per teſtes. Quia hujuſmodi Statutum *in corpore*, excipit debitum ra- 6
tione adminiſtrationis; ut ibi, *Poſſit etiam probari per teſtes, ubi petatur reddi ratio adminiſtrationis alicujus, ſuper quibuſcunque etiam adminiſtrationem tangentibus ab utraque parte, vel ab altera tantum.*

Et certe Statuti diſpoſitio non extenditur ad ca- 7
ſum probationis mixtæ reſultantis partim ex teſtibus, & partim ex inſtrumentis, ut in eodem Statuto diſponitur, *in verſ. poſſint tamen teſtes ultra dicta ſummas:* ut tradit Jaſon. *in leg. certi condictio* 9. §. *quoniam igitur, n.* 9. *Digeſtis, ſi certum petatur,* Surdus *deciſ.* 174. *n.* 14. Rota coram Reverendiſſimo Urgellen. *dec.* 36. *n.* 36.

Inſuper adminiſtratio Laurentii probatur ex ipſiuſ- 8
met confeſſione emiſſa in publico inſtrumento de anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo primo, optime vindicato a ſimulatione a Beccadello objecta, *in deciſione Reverendiſſimi Patris Domini mei Royas,* quo fatetur ſtatim mortuo Socero, ſuſcepiſſe bonorum adminiſtrationem, cum pacto reddendi rationem, & fructus reſtituendi Geſiæ uxori; ab adminiſtratione enim geſta 9
in præteritum, ducitur validum argumentum continuationis in futurum; quando (prout in præſenti caſu) ejuſdem continuationis aliqua conjectura concurrit; *ad leg. eum qui* 22. *Digeſtis, de probat.* Honded. *conſil.* 20. *n.* 12. *lib.* 1. Rota *dec.* 237. *n.* 2. *& dec.* 321. *nu.* 4. *part.* 1. *rec.*

Neque dici poteſt mandatum ad adminiſtrationem in præfato inſtrumento anni milleſimi ſexcenteſimi vige-

vigeſimi primi a Bonſignorio confeſſatum expiraſſe,
vel quia ceſſaverat tenera ætas Geſiæ, ob quam ſuſpe-
ctum videbatur, vel ex ejusdem tacita voluntate elici-
ta ex eo, quod in dicto Inſtrumento narratur velle il-
lam ſtatum ſuum recognoſcere, & in poſterum de eo
deliberare, vel tandem, quia ab anno milleſimo ſex-
centeſimo vigeſimo primo Bonſignorius magno ære
alieno, ac podagra cæpit gravari:

Nam quoad ætatem, animadvertebant Domini
quod Geſia longe ante annum milleſimum ſexcenteſi-
mum vigeſimum primum, erat maturæ ætatis: ſiqui-
10 dem in dicto inſtrumento aſſeritur, quod tempore
mortis illius Patris ſequutæ de anno milleſimo ſexcen-
teſimo tertio, illa agebat decimum quartum annum,
adeo quod de anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo,
11 agebat annum trigeſimum ſecundum, cum itaque
etiam lapſa tenera ætate uxoris, Bonſignorius bona ad-
miniſtraverit; patet, quod tenera ætas Geſiæ non fuit
cauſa finalis aut conſervativa adminiſtrationis, ſed
occaſionalis, & inductiva, & proinde ea ceſſante non
12 expiravit mandatum: Bald. *in leg.* 1. §. *in fine, Digeſtis, de offic. ejus:* Ripa *in leg. ex facto* 43. *nu.* 17. *Digeſtis, de vulgar. & pupillar.* Decius *conſil.* 24. *nu.* 1. *& per tot.* Tiraquellus *in tractatu, ceſſante cauſa, limitatione* 35. Rota *deciſ.* 733. *n.* 8. *parte* 2. *recent*

Nec tacita voluntas Geſiæ revocandi mandatum ad-
miniſtrationis reſultat per neceſſe ex eo, quod in In-
ſtrumento enuncietur ſe velle de ſtatu ſuo liberare:
imo verba Inſtrumenti, ibi, *ſi non ad reddendam ra-
tionalem totalem, ſaltem ad declarandam ſummam*,
potius innuunt continuationem, quia ex non reddi-
13 tione rationum totali, & perfectæ adminiſtrationis,
præſumitur ea continuata potius quam finita: Corn. *conſ.* 61. *lib.* 1. Pariſ. *conſ.* 81. *n.* 37. *ante finem, lib.* 1. Socin. ſen. *conſ.* 87. *n.* 13. *lib.* 1.

14 Æs alienum Bonſignorius contraxerat ante annum
milleſimum ſexcenteſimum vigeſimum primum, ut
deponunt teſtes Beccadelli *in ſumm. num.* 3 prout
15 etiam ante dictum annum cœpiſſe illius infirmitatem,
& podagram, deponunt tres teſtes dati *in eodem ſum-*
16 *mario num.* 4. ideo ſicuti neutra ex his cauſis induxit
revocationem mandati adminiſtrationis uſque ad an-
num milleſimum ſexcenteſimum vigeſimum primum,
ita nec poſtea; cum ad hujuſmodi effectum requira-
tur, quod cauſa de novo ſuperveniat: Gabriel. *conſil.* 51. *num.* 30. *verſ. tamen id non obſtat: lib.* 1 Mantic. *de tacit. & ambig. lib* 9. *tit.* 22. *n.* 46. *& ſequentibus*, Rota coram Put. *deciſ.* 287. *num.* 4. *lib.* 3. *& deciſ.* 200. *nu.* 22. *& ſequentibus, parte* 1. *diverſ.* & quod Podagra non
impediat adminiſtrationem, probatur ex text. *in leg.*
17 *Podagra* 3. *Cod. qui morb. ſe excuſar. lib.* 10. hic enim
morbus impedit munia corporalia, non autem pa-
18 trimonialia; ut dicunt relati per Pariſ. *de reſignat. lib.* 5. *quæſt.* 3. *n.* 42.
19 Neque obſtant teſtes pro Beccadello inducti: Nam
illos octo examinatos in judicio Criminali jam nihil
relevare reſolvit Rota *coram Reverendiſſimo Patre Domino meo Bichio* 19. *Januarii* 1646. *ſub* §. *minus urgent:*
20 quæ deciſio de ſtylo Tribunalis eſt ſupponenda. Alii
vero teſtes cedere debent probationi Geſiæ, cum ſint
numero pauciores: *cap. in noſtra* 32. *de teſtibus*: præ-
21 ſertim, quia non ſolum teſtes actricis ſunt adminicu-
lati Inſtrumentis ſupra ponderatis, Aymon. *conſil.* 73. *num.* 41. Ruin. *conſ.* 35. *num.* 16. *lib.* 4. Rota *deciſ.* 245.
22 *num.* 3. *& deciſ.* 315. *num.* 8. *parte* 1. *recent.* ac a ſolito,
quod Viri adminiſtrant bona extradotalia, Cravett. *conſ.* 91. *num.* 7. Rota *deciſ.* 345. *num.* 3. *parte* 4. *recent.* & ponderavit deciſio *Reverendiſſimi Patris Domini mei Bichii* 26. *Maji* 1645. *ſub* §. *ſed uxori*. Sed etiam, quia
teſtibus Beccadelli repugnat confeſſio Bonſignorii, de
adminiſtratione ab ipſo geſta uſque ad annum 1621.
cum illi contrarium deponant, nempe quod Geſia cœ-
pit adminiſtrare ante annum 1620. ut *in ſummario Beccadelli, n.* 5. magisque ſtandum eſt inſtrumentis quam
teſtibus: *leg. cenſus* 10. *Digeſtis, de probat.* Gloſſ. *in cap.*
23 *tertio loco*, 5. *vera teſtium, eodem titulo*, Rota *deciſ.* 91. *num.* 9. *deciſ.* 581. *n.* 6. *p.* 1. *recent. & in Romana ſucceſſionis* 9. *Maji* 1644. *in* §. *ſecando teſtes, coram Reverendiſſ. P. D. meo Bichio, & in Placentina Beneficii* 29. *Maji* 1648. *in* §. *Major enim, coram R. P. D. meo Celſo*.

Prædicta autem nedum probant continuatam admi-
niſtrationem Bonſignorii viri uſque ad ejus obitum,
ſed etiam pactum reddendi rationem uxori de omnibus
fructibus perceptis, quod usque ab initio ſuſceptæ ad-
miniſtrationis ſtipulatum fuiſſe faſſus fuit maritus in
ſæpe memorato inſtrumento anno 1621. & cum non ap-
pareat reſtrictum ad certum tempus, complectitur om-
nem adminiſtrationem, formando ſequentem even- 24
tum a primordio tituli, ut debet; *leg. unica*, & *ibi* Gloſſ. *in verb. Primord. Cod. de imponend. lucrativa deſcript. lib.* 10. Anchar. *conſ.* 4. *n.* 3. Socin. ſen. *conſ.* 87. *n.* 14. *lib.* 1. Rota *deciſ.* 376. *n* 3. *parte* 1. *recent.*

Atque ideo probata adminiſtratione usque ad obi-
tum Bonſignorii, is tenetur omnes fructus perceptos
reſtituere; cum uxore diſſentiente perceperit: *leg. de* 25
iis, 17. *C. de donat inter virum & uxorem, leg. fin. Cod. de pact. convent.* Bart. *in l. filio, & filiæ* 93. §. *maritus, n.* 3. *ff. ad leg. falcidiam*: Decius *conſ.* 521. *num.* 4. Socin. ſen. *conſ* 82. *nu.* 9. *verſ. aliquando, lib.* 4. Cravett. *conſil.* 193. *n.* 15. Surdus *conſil.* 290. *nu.* 1. *& ſequent. & n.* 42. Honded. *conſil.* 91. *nu.* 61. *lib.* 1. Et ſicuti maritus 26
tenebatur de eis rationem reddere; ita tenetur Becca-
dellus ejus hæres; Bero *conſil.* 44. *n.* 17. *lib.* 1. & firmat,
dicta deciſio Domini mei Bichii. Ubi etiam oſtenditur, 27
Statutum Bononiæ allegatum idem approbare.

Admiſſa vero ex prædicta adminiſtratione Bonſigno- 28
rii, ac perceptione fructuum in genere reſpectu quan-
titatis ſufficiunt conjecturæ; *ut in ſecunda deciſione Reverendiſſimi Patris Domini mei Bichii, in* §. *Tandem*.

Quantitas igitur bene deſumitur ex prænarrato In-
ſtrumento anni milleſimi ſexcenteſimi primi, quo in-
ter cætera idem Laurentius faſſus fuit fructus perce-
ptos ſpatio plurium annorum, quibus bona coluerat,
aſcendere ad libras bis mille annuas; unde fructus po-
ſtea percepti præſumuntur aſcendere ad ſolitam quan-
titatem duorum millium librarum, Rota *coram Reve-* 29
rendiſſimo Urgellen. deciſione 3[?]7. *numer* 5. *in Bononien. liquidationis fructuum* 30. *Maji* 1642. *coram bonæ memoriæ Merlino*, extenſa per *Reverendiſſimum Patrem Dominum meum Cerrum in Bononienſ. pecuniaria, ſeu dotis, die decimooctavo Junii præteriti, coram Reverendiſſimo Domino meo Decano, & in Romana Domorum in Burgo,*
die duodecimo Novembris præteriti. in §. *ex quibus coram* 30
me. Quantitas enim fructuum probatur a conſuetis
percipi in præcedentibus annis; Achill *deciſ.* 22. *de reſtit. ſpoliat.* Seraph. *deciſ.* 1397. *n.* 3. Buratt. *deciſ.* 27. *nu.* 6. *& deciſ.* 722. *num.* 4.

Fuit itaque reſolutum eſſe reſtituenda triginta millia
librarum; utraque parte informante.

Tridentini Matrimonii, Veneris 11. Martii 1650.

Coram R. P. D. Albergato.

SUMMARIUM.

1 *Aggravatoria non conceditur niſi præcedat declaratoria.*
2 *Aggravatoria concedi non poteſt per judicem de partibus vigore litterarum executorialium ipſi directarum*
3 *Executoriales de ſtylo intimantur reo per Judicem de partibus, & ſic intimata remittuntur ad Urbem, ubi relaxatur Declaratoria, etiamſi in ipſis executorialibus legatur tributa facultas Judici de partibus relaxandi Declaratoriam.*
4 *Declaratoria relaxatur ſervatis quatuor terminis ad docendum de paritione, ſi de ea non doceatur.*
5 *Executio dicitur cœpta per relaxationem litterarum executorialium.*
6 *Uxor tenetur ſequi virum non obſtante pacto de non diſcedendo a certo loco, quando juſta ſupervenit cauſa diſceſſus.*
7 *Infirmitas eſt juſta cauſa, propter quam maritus non tenetur ſervare pactum de non diſcedendo a certo loco.*
8 *Probationes concludentes requiruntur in cauſis ſeparationis tori, quæ dicuntur arduæ & graves.*
9 *Teſtes deponentes in cauſis ſeparationis tori, debent eſſe omni exceptione majores.*

10 *Sævitia ad effectum ſeparationis tori, probari debet talis, ut ſit apta incutere metum gravem & cadentem in virum conſtantem.*
Adeo ut non poſſit mulieri trepidanti conſuli per cautionem, & num. 11.
12 *Sævitia unicus actus licet atrox, non eſt ſufficiens pro ſeparatione tori.*
13 *Maritus poteſt uxorem percutere ad emendationem.*
14 *Separatio tori peti non poteſt ob cauſam deletam per reconciliationem ſequutam inter Conjuges poſt eventum dictæ cauſæ.*

DECISIO XCIV.

1 AGgravatoriam contra Evam Schaiteriam a Jaco-
bo Ferro ejus viro petitam denegarunt Domini
ex eo, quod Declaratoria hic in Curia lata præcedere
debuiſſet: Rota *in Colonien. præcedentiæ* 14. *Maji* 1646.
2 *in fin. coram R. P. D. meo Peutingerio:* conceſſa enim a
Vicario Tridentino in vim executorialium Rotalium,
nullatenus ſuffragari valuit: Lancellot. *de attent. part.*
2. *cap.* 1. *n.* 34. Rota *in Vicen. Prioratus* 19. *Martii* 1610.
coram Sanctiſſimo Domino Noſtro tunc Rotæ Auditore,
quæ eſt *poſt ſecundum Volumen conſiliorum Farinacii*,
deciſ. 283. *num.* 1. & 2. & *in Avenionenſ. decimarum* 2.
3 *Maji* 1644. *coram Reverendiſſimo Patre Domino meo Peutingerio.* Nam licet ei data eſſet facultas declarandi &
denunciandi nihilominus de ſtylo executores in partibus,
executoriales condemnato dumtaxat intimant,
& illis reproductis coram Rota, hæc tantum procedit
ulteriorem executionem: Veſtr. *in praxi*, *lib.* 8. *cap.*
ult n. 16 *verſu*, & *quamvis*. Felin. *in cap. ad probandum*,
n. 6. *de re judicata*, Seraph. *deciſ.* 1116. *nu.* 2. cum
aliis *in dicta Vicen. Prioratus*, *coram Sanctiſſimo Domino
Noſtro*, & *in dict. Avenionen. decimarum*, *coram Reverendiſſimo
Patre Domino meo Peutingerio.*
4 Verum cum modo ſoliti quatuor termini fuerint
ſervati, juxta praxim relatam per Veſtr. *in dict. cap. ult.*
num. 19. approbatam per Rotam *in Leodien. Scolaſtriæ* 2.
Julii 1547. *coram Reverendiſſimo Patre Domino meo Veroſpio*,
in Ampurien. ſeu Civitaten. electionis Vicarii
26. *Junii* 1648. *coram Reverendiſſimo Patre Domino meo
Meltio. in Colonien. Vicariæ* 4. *Maji*, & 3. *Decembris*
1649. *coram Reverendiſſimo Patre Domino meo Ottbobono*,
& *alibi ſæpius*, cenſuerunt Domini eſſe procedendum
ad ulteriora in Declaratoria ob proterviam,
& contumaciam dictæ Evæ, mandatis Rotalibus
parere recuſantis: *cap Venerabilibus*, §. *porro*,
de ſentent. ex commun. in 6. Rota coram Seraph.
deciſ. 551. *n.* 4. *in recent. deciſ.* 407. *n.* 12. *part.* 4. *tomo* 2.
in Burgen. attentatorum 14. *Martii* 1646. *coram Reverendiſſimo
Patre Domino meo Ottbobono*, & *in Toletano Canonicatus*
28. *Junii eo anno* 1646. *coram Reverendiſſimo
Patre Domino meo Ottbobono.* Cum enim per relaxatio-
5 nem executorialium jamdiu fuerit cœpta executio,
Rota *in Burgen. decimarum de Scalante* 28. *Octobris*
1586. *coram Bubalo*, *in Cornetana pecuniaria* 4. *Julii*
1601. *coram præclaræ memoriæ Cardinali Hieronymo Pamphilio*
quæ eſt *deciſ.* 826. *parte* 4. *diverſ.* cum cæteris
adductis per Add. ad ſanctæ memoriæ Gregorium *deciſ.*
458. *n.* 10. *verſ. cœpta*, utique debet ad ulteriora
procedi, ut finis tandem litibus imponatur, & mandata
hujus ſacri Tribunalis debitæ executionis demandentur;
juxta *leg. quidem exiſtimaverunt*, *in fine*,
Digeſtis, *ſi certum petatur*, Rota *in Montis Faliſci*, *ſupplementi
legitima die decimo Octavo Junii*, *anno milleſimo
ſexcenteſimo quadrageſimo ſecundo*, *in principio*, *coram
R. P. D. meo Bichio*, & *in Anconitana dotis die vigeſimo
quarto Aprilis anno* 1643. *coram R. P. D. meo Cerro.*
Nec ſubſiſtere viſa fuit prætenſa ſententia Rotalis
injuſtitia, quatenus deducitur ex eo, quod Eva condemnata
fuerit ad cohabitandum cum viro etiam extra
Germaniam, contra formam in Capitulis matrimonialibus
præſcriptam.
6 Quia cum juſta, & legitima ſupervenerit cauſa, ob
quam Maritus in loco convento inhabitare non valuit;
Eva eum ſequi tenebatur, pacto non obſtante: Cancer.
variarum reſolutionum libro 3. *cap.* 7. *num.* 9. *verſ.*
niſi aliqua: Capyc. *deciſ.* 133. *num.* 2. De ſupervenientia
autem juſtæ cauſæ, ſatis docuiſſe Ferrum,
Dominis viſum eſt; tunc ex inimicitiis in illis parti-
bus contractis, tum ex infirmitatibus ibi eum peſſime 7
habentibus, cui propterea ad valetudinem recuperandam
neceſſe fuit in patriam remeare, alioquin maximo
vitæ diſcrimini ſubjiciebatur ob nimiam aeris Germanici
inclementiam, ut deponunt teſtes *in ſummario*,
num. 12. & late probatur *in deciſione in hac cauſa emanata
die* 27. *Junii*, *anno* 1646. *coram Reverendiſſimo Patre Domino
meo Celſo.*
Quæ vero de ſævitia viri ad infirmandam dictam
ſententiam adducebantur, habita non fuerunt in conſideratione;
ex quo teſtes ſunt ſingulares, & omnes
fere de auditu, & alios patientes defectus, de quibus
per informantes: & tamen ubi de ſeparatione tori agi-
tur, quia eſt cauſa gravis & ardua, requiruntur neceſ- 8
ſariæ & concludentes probationes: Pariſ. *conſ.* 54. *nu.*
15. *lib.* 4. Roland. *conſil.* 27. *num.* 10. *lib.* 3. Rota coram
ſanctæ memoriæ Gregor. XV. *deciſ.* 293. *num.* 12. coram
Buratto *deciſ.* 711. *num.* 1. *deciſ.* 815. *num.* 1. & 2. & *coram
Reverendiſſimo Urgellen. deciſ.* 72. *num.* 2. Quodque
teſtes de ea deponentes, ſint omni exceptione ma-
jores: Gloſſ. *in cap.* 1. & *ibi* Abb *in* 3 *not. de conſangui- 9
nitate & affinitate*, Natt. *conſil.* 616. *nu.* 1. Socin. jun.
conſil. 86. *num.* 6. & *ſeqq. lib.* 2. Barboſ. *in Rubrica ſoluto
matrimonio*, *parte* 2. *num.* 27. Rota *deciſ.* 441. *num.*
2. *parte* 1. *deciſ.* 324. *num.* 3. *parte* 6. *recent.* & talis ſævi- 10
tia probanda eſt, quæ apta ſit gravem, & inconſtantem
virum cadentem metum incutere: Sanchez. *de matrimonio*,
lib 10. *diſput.* 18. *num.* 16. Pont. *eod. tractatu*,
lib. 9. *cap.* 23. *num.* 5. Rota *in Neapolitana ſeparationis
tori die* 12. *Martii anni* 1646. *coram Reverendiſſimo
Patre Domino meo Peutingerio*, adeo ut mulieri trepi- 11
danti cautione mediante ſufficienter conſuli nequeat;
juxta notata *in capit. ex transmiſſa*, *in capit. litteras*, *in
fine*, *de reſtitut. ſpoliat. cap.* 1. & *ibi* Gloſſa *in verbo*, *ſuſpectum*,
ut lite non conſtet. Aldobrandinus *conſil.* 71.
num. 3. *lib.* 1. Farinacius *conſil.* 157. *num.* 4. *lib.* 2. Guttierrez
Canonicarum quæſtionum, *lib.* 1. *quæſt.* 24. *num.*
2. *cum aliis cumulatis in deciſ.* 115. *num.* 1. *deciſ.* 324.
num. 11. *p.* 6. *recent.*
In propoſito autem probatum fuit de tribus, vel
quatuor, & quidem levibus colaphis una vice tantum
impactis, qui, licet graviores fuiſſent, ad prætenſum
effectum non ſuffragarentur; cum actus unicus
quantumvis atrox, ad ſeparationem tori non ſufficiat: 12
Baldus *conſil.* 176. *numero* 3. *libro primo.* Bertazol. *conſil
crimin.* 228. *num.* 14. *libro* 1. Sanchez *de Matrimonio*,
lib. 4. *diſput.* 1. *num.* 22. & *lib.* 10. *dict. diſputatione*
18. *ſub numero* 16. Rota *deciſione* 371. *num.* 5. *poſt ſecundum
volumen conſil. Farinac. in recent. dicta deciſione*
155. *num.* 2. *part.* 6. *in Romana Separationis tori*, *die
quarta Julii anni milleſimi ſexcenteſimi vigeſimi noni*, §.
quæ verbera: *coram Eminentiſſimo Domino Cardinali Veroſpio*,
& *in Bononien. Separationis tori die vigeſima prima
Februarii proxime præteriti*, *coram Reverendiſſimo
Patre Domino meo Bichio*: maxime quando proceſſit,
ut in hoc caſu, ad emendationem uxoris, viro ex 13
cauſa permiſſam; Abb. *in capite*, *quemadmodum*, §.
illud autem, *numero decimo quinto*, *de Jurejurando*,
Tiraq. *de legib. connub. leg.* 1. *gloſſ.* 1. *num.* 22. Rolandus
conſil. 27. *num.* 15. & 16. *volumine tertio.* Farinacius
dicto conſilio 157. *num.* 15. *volum.* 2. & *ibi* poſt eum
Rota *deciſ.* 39. *deciſione* 371. utrobique *num.* 4. *in recent.
deciſione* 155. *n.* 4. *deciſione* 324. *num.* 8. *parte* 6. *in Romana
Separationis thori die prima Februarii*, *anni milleſimi
ſexcenteſimi decimi ſexti coram Sanctiſſ. D. N.* & *in præcitata
coram Eminentiſſimo Domino Cardinali Veroſpio.*
Et ceſſat quælibet difficultas; quia poſt hujuſmodi
altercationes, & jurgia in obſequiis marita- 14
libus perſtitit Eva, & etiam in cohabitatione perſeveravit
ac thalamo, ex quo etiam fœtum concepit,
& puellam enixa eſt; ut *in ſummario num.* 11.
Quare illius cauſæ prætextu non poteſt nunc petere
thori ſeparationem, cum omnem amaritudinem præcedentem
ſubſecuta reconciliatio deleverit, & ſeparationis
cauſam, ſi quæ extitiſſet, prorſus abluerit:
Gloſſa *in cap. plerumque*, *verbo nec reconciliata*,
de donationibus, *inter virum* & *uxorem*, Bertazol.
dicto conſilio 228. *n.* 12. *lib.* 1. Rimin. junior.
conſilio 174. *num.* 28. Rota coram Seraphino *deciſ.*
1315.

1315. num. 3. & in Hiſpalen. Separationis thori, die vigeſima ſeptima Februarii, anni milleſimi ſexcenteſimi vigeſimi ſeptimi, coram Eminentiſſimo Domino Cardinali Macchiavello.

Peruſina Penſionis, Veneris 9. Decembr. 1650.

Coram R. P. D. Peutingerio.

SUMMARIUM.

1 *Penſionis translatio facienda eſt, ſervata forma præſcripta in indulto transferendi.*

2 *Penſionis translatio nutibus fieri non poteſt, quando indultum transferendi vult, quod transferens nominet translatarium.*

3 *Penſionis translatio per nutus facta, tunc minus ſuſtinetur, quando nutus emanarunt ab infirmo in ultimo vitæ ſpiritu conſtituto, & maxime morbo gravato, & ab importunis adſtantium inſtantiis.*

4 *Penſio quatenus poſſet nutu transferri, requirerent nutus ita certi & indubitati, ut claram transferentis intentionem convincerent.*

5 *Translatio penſionis per nutus tunc minus cenſetur valida, ſi deficiat inconcuſſa eorum certitudo, & perfecta ſanitas mentis, ac deliberata voluntas transferentis.*

6 *Nutus, ut ſuppleant expreſſionem vocis, neceſſe eſt, quod proveniant ab eo, qui perfecta memoria, ac ratiocinationis ſanitate fruatur, ita ut ex illis arguere liberum conſenſum, & determinatam voluntatem Judex poſſit.*

7 *Judicis arbitrio deferri ſolet in cognitione ſanæ mentis ejus, qui actum gerit.*

8 *Dementia infirmi arguitur ex eo, quod Sacramenta Euchariſtiæ, ac pœnitentiæ non fuerint miniſtrata.*

9 *Sacramenti pœnitentiæ capax quilibet eſt per ſigna, & nutus, dummodo ſana mente fruatur.*

10 *Sarnen. & Pariſ. in locis hic relatis declarantur.*

DECISIO XCII.

OBtenta per Abbatem Rodulphum Monaldum Translatarium bonæ memoriæ Cardinalis Ubaldi nova audientia adverſus deciſionem ſub die vigeſimo octavo Maji, anno milleſimo ſexcenteſimo quadrageſimo nono, coram me emanatam, in qua dictum fuerat, ſententiam Judicis ab A. C. deputati concedentem ei immiſſionem in quaſi poſſeſſione exigendi
1 annuam penſionem ſcutorum 250. ſuper Prioratu Eccleſiæ Marciani, Peruſinæ Diœceſis, tanquam injuſtam non eſſe exequendam: Hodie cauſam repropoſui, qua denuo accurate diſcuſſa, pro confirmatione ejusdem deciſionis Domini reſponderunt, ex hoc potiſſimo & inevitabili motivo, ſemper ſubſiſtente, quia forma præſcripta in Brevi a ſanctæ memoriæ Urbano Octavo, eidem Domino Cardinali ad penſiones transferendas conceſſo, nequaquam ab ipſo ſervata fuit.

Non enim coram Executore nominavit perſonam, ad cujus favorem penſionem reſervari volebat, minusve eam coram Notario, & teſtibus tranſtulit, ut dicto Brevi *in ſummario Rodulphi, num. 2.* expreſſe legitur, ibi, *per te, etiam in mortis articulo, nominandi:* & ibi, *ſeu ſi tibi magis placuerit penſiones hujusmodi in unam, vel plures perſonas per te quandocunque etiam coram ſolis Notario, & teſtibus transferre poſſis, concedimus & indulgemus.* Quæ quidem forma omnino a
1 Domino Cardinali ſervanda erat, ut præter allegatos *in deciſione*, quæ revidetur, *§. deinde, hic modus, & §. ſequenti coram me*, tradit Cald. *de jur. Emphyt. lib. 2. quæſt. 6. ſub n. 20. verſ. & primo obſtat*: Rumin junior. *conſil. 467. nu. 13. & ſequenti, lib. 4.* Surdus *deciſ. 268. num. 9.* Rota *coram Reverendiſſimo Urgellen. deciſ. 225. n. 3. & 4.* Eo magis, quia decreto irritanti munita fuit: ad tradita per Manticam *dec. 286. n. 2. & ſeqq.*

2 Non obſtat, quod idem Dominus Cardinalis nutu & ſignis, oculisque, & capite ad importunitatem cujusdam Fratris Ordinis Minorum ſciſcitantis ab eo, an penſionem hanc in præfatum Rodulphum, ejus nepotem, transferre vellet, annuerit, ac ſucceſſive eodem Religioſo inſtante, per Canonicum quemdam ibi præſentem, vigore dicti Brevis, caſſatio & renovatio dictæ penſionis ad favorem ejusdem Rodulphi nepotis effective fuerit: Quia cum in ventre Brevis Pontificii certus datus eſſet modus transferendi, ac ſpecialis præſcripta forma nominationis perſonæ translatarii ab ipſomet Cardinali transferente ſienua, non potuit aliter nutu vel ſimilibus ſignis adimpleri; præſertim in re gravi, & maturam deliberationem requirente: ad textum *in leg. in quibuscunque negotiis, 47. ff. de act. & obligat. leg. ubi non voce 167. ff. de reg. jur.* & optime confirmavit Rota *dec. 38. n. 24. 34. & 62. p. 6. recent.*

Quæ quidem concluſio in propoſito caſu magis viſa 3
fuit Dominis admittenda: quia conſtat, quod nutus, & ſigna prædicta a Domino Cardinali emanarunt, eo tempore, quo ille lethalis apoplectici morbi gravitate maxime oppreſſus, & in extremis vitæ conſtitutus erat, non quidem ſuper approbatione Scripturæ ac diſpoſitionis, prius eo deliberate mandante, conſcriptæ, dum perfectæ mentis ac intellectus ſanitate fruebatur; ſed in ipſo inſtanti ſuggerente, ac ſollicite & importune nimium reiteratis vicibus magna voce clamante & concutiente quodam Fratre Regulari.

Nec fuerunt adeo certa illa ſigna, ut claram & de- 4
liberatam demonſtraverint ejus voluntatem, ita quod nullum reliquerint hæſitationi locum; prout in omnem caſum neceſſarium fuiſſet; ſed an conſenſus, vel afflictionis & vexationis, ſeu alterius paſſionis argumenta fuerint, non adeo dignoſci potuit, ut concors fuerit circumſtantium ſententia; pluribus nempe conſenſum negantibus, & admirantibus; quibus fama, communisque opinio adhæſit, ut teſtes deponunt.

Ideoque merito nullum ſuper eis conſtitui poteſt pro 5
validitate dicti actus fundamentum; cum deficiat inconcuſſa eorum certitudo, & perfecta omnino ſanitas mentis, & intellectus, ac libera prorſus Cardinalis deliberatio, & declaratio Bart. *in leg. nutu, in fin. verſ. prædicta intelligo, ff. de leg. 3.* Clar. *in § teſtamentum, quæſt. 37. num. 6. & 7.* Gabr. *comm. concluſ. lib. 4. de teſtibus, concluſione 2. num. 10. verſ. Tertio limita: cum ſeq.* Menoch. *conſil. 45. ſub num. 44. verſ. eſt ratio:* Mantica *de conject. ultim. volunt. lib. 2. titulo 6. ſub num. 9. & deciſ. 60. num. 6.* ac aliis relatis reſpondit Rota *in Senogallien. bonorum 30. Maji 1644. in §. eo magis, & 15. Maji 1645. in §. Juſtitia vero, coram R. P. D. Cerro.*

Nec obſtat Medicorum Urbis diſcordia circa qualitatem morbi, aliis Apoplexiæ, aliis vero Aphoniæ judicantibus.

Nam quidquid de hoc ſit, id unum plane conſtat:
quod Cardinalis ejusmodi repetitis ſymptomatibus ſe- 6
mel ac bis terque percuſſus, ut teſtes deponunt, haud perfectæ memoriæ ac ratiocinationis ſanitate fruebatur: ita ut vehementibus illis vocibus ſubito excitatum perfectum, ac liberum per hujusmodi nutus, ac ſigna præbuiſſe conſenſum, oris proprii expreſſioni æquipollentem, ut opus eſſet, Judex decernere non valeat; cujus prudenti arbitrio in hac cognitione plurimum deferri ſolet: ut poſt Abb. probat Pariſ. *conſ. 63.*
ſub num. 8. verſ. & Abb. lib. 4. 7

Præſertim, quia ex atteſtatione Parochi relata *in*
ſummario præcedentis poſitionis dictæ Eccleſiæ Marciani nu. 8
22. apparet Sanctiſſimum Euchariſtiæ, imo nec Pœnitentiæ Sacramentum illi miniſtrari potuiſſe: cujus tamen mediantibus nutibus, ac ſignis, capax omnino
erat; nec ullo pacto deſtitutus fuiſſet, ſi mente, ac 9
intellectu vere ſanus extitiſſet.

Nec quicquam faciunt tradita per Sarnen *ad Reg. de infir. quæſt. 16. verſ. prædictis tamen non obſtantibus:* quem refert Pariſ. *de reſignat. lib. 6. quæſt. 4. ſub num. 35. verſ. ubi pro hoc.*

Quia non tractant quæſtionem propoſitam, ſed ſo-
lum, an ſub illa Regula de beneficiorum reſignatione 10
diſponente comprehendantur translationes penſionum. Et quatenus referunt translationem factam nutu magis quam verbis per bonæ memoriæ Joannem de Urias, quæ valida fuit judicata; loquuntur de certis & indubitatis ſignis ab eo præſtitis, qui perfecta mentis ac intellectus ſanitate fruebatur, ita ut de volun-

voluntate deliberata, & conſenſu illius dubitari non poſſet; prout dubitari contingit in caſu noſtro.

Et ita utraque parte diligentiſſime informante reſolutum fuit, &c.

Bononien. Hæreditatis, Veneris 14. Martii 1651.

Coram R. P. D. Bichio.

SUMMARIUM.

1 *Teſtamentum primum revocatur per poſterius.*

2 *Teſtamentum primum non revocatur per poſterius minus validum.*

3 *Teſtamentum factum ad interrogationem alterius, ſuſtinetur, quando interrogans eſt perſona non ſuſpecta, & teſtator ſanæ mentis.*

Amplia ut n. ſeq. & n. 8.

4 *Teſtamentum ad interrogationem alterius ſuſtinetur, etiamſi agatur de revocatione alterius præcedentis facti ad pias Cauſas.*

5 *Laborans in extremis non præſumitur velle revocare teſtamentum factum, dum bene valebat.*

Declara, ut num. ſeq.

6 *Præſumptio cedere debet veritati.*

7 *Teſtatoris mens ſervanda eſt, etiamſi fuerit expreſſa ab emittente ſpiritum, dummodo Teſtator ſit ſani judicii.*

8 *Teſtamentum ad interrogationem tunc maxime ſuſtinetur, quando teſtator interrogatis reſpondet non per ſolam dictionem,* ſic, *ſed per verba diſpoſitiva.*

9 *Teſtamentum ad interrogationem conditum ab oppreſſo gravi morbo tunc non ſuſtinetur, quando concurrit aliqua fraudis ſuſpicio; ſecus ſi iſta abſit.*

10 *Mortis proximitas pro validitate teſtamenti non eſt attendenda, ſed mentis ſanitas, & voluntas teſtandi.*

11 *Voluntas teſtandi bene probatur per tres teſtes de illa deponentes, quam ſolemnis diſpoſitio fuit ſubſecuta.*

12 *Teſtamentum præſumitur ſcriptum de mandato Teſtatoris.*

13 *Teſtatorem ſanæ mentis fuiſſe, lex præſumit; niſi contrarium probetur, licet ejus obitus paulo poſt teſtamentum fuerit ſequutus.*

14 *Diſpoſitio facta ad favorem ejus, qui erat ab inteſtato ſucceſſurus, indicat Teſtatoris ſanam mentem.*

15 *Teſtes deponentes de dementia Teſtatoris absque expreſſione actuum, qui illam probent, non merentur fidem.*

16 *Teſtibus deponentibus de ſana mente Teſtatoris major adhibetur fides, quam aliis deponentibus de dementia.*

17 *Teſtium rogitus in teſtamento adhibitorum probatur per depoſitiones duorum teſtium.*

18 *Sufficit, quod teſtes fuerint rogati a quocunque præſente, & patiente teſtatore.*

19 *Statutum Bononiæ* lib. 4. de teſtam. §. ſi vero, & §. ſi aliqua, *inducens certam formam teſtandi, reſpicit certum effectum, ſcilicet obviandi fraudibus.*

20 *Forma inducta a Statuto ad effectum obviandi fraudibus, adimpleri poteſt per æquipollens, ſi effectus ſequatur.*

21 *Statutum Bononiæ* rubr. de probat. § præterea, lib. 2. *declaratur.*

22 *Caſus mixtus non comprehenditur ſub diſpoſitione Statuti.*

23 *Statutum excludens certas probationes intelligitur, niſi illæ adminiculatæ ſint alio probationum genere.*

24 *Solemnitas requiſita a Statuto relaxatur tempore neceſſitatis.*

25 *Teſtamentum ad pias Cauſas non cenſetur revocatum per ſequens absque ſpeciali derogatione.*

Declara, ut num. 26.

DECISIO XCVI.

MOnaſteriis Sanctorum Dominici, & Martini de
Bononia parentibus immiſſionem ex primo te-
ſtamento condito de anno 1637. a Paulo Burgugnono,
1 annuendum non eſſe Rota cenſuit: Quia illud per
aliud teſtamentum poſterius ad favorem matris, &
uxoris Teſtatoris conditum de anno 1647. revocatum
fuit, §. *poſteriore, Inſtit. quib. mod. teſt. infirm.* Bart.
in l. ſi jure, num. 3. ff. leg. 3. Mareſcot. *var. reſol. lib. 1.* 2
cap. 48. n. 1.

Neque urgent objecta adverſus poſterioris teſta-
menti validitatem ad hunc effectum neceſſarium, *dict.*
leg. jure, ff. de leg. 3. Aretin. *in dict. §. poſteriore, num.*
2. Mantica *de conject. lib. 12. titulo 1. num.* 39. Quod
enim hæredes in eo inſtituti fuerint prævia interro-
gatione Fratris Franciſci Mariæ Jacomelli, Viri
Religioſi, Teſtatorem tunc morti proximum ad æ-
ternam ſalutem coadjuvantis, qui fertur interrogaſ-
ſe Teſtatorem, an vellet mediam hæreditatem Ma-
tri & mediam Uxori relinquere? non eſt momen-
ti, quando teſtator mentis compos erat, & articu-
late ac diſtincte loquebatur; quia tunc ejus volun-
tas eſt clara, & a teſtibus audita; nec præſumitur
ab interrogante ſeducta vel extorta, cum Teſtator 3
ſciret, & poſſet negative reſpondere: & de cætero
permiſſum ſit etiam in extremis laboranti condere
teſtamentum, ad alterius, maxime non ſuſpecti, in-
terrogationem; ut poſt Alex. Socin. Cravett. Corn.
Silvant. & plures alios tradit Surd. *conſ.* 414. *num.* 58.
ubi ait, his duobus concurrentibus, neminem inve-
niri, qui contrarium ſentiat: Salon. de Pace *conſ.* 7.
ſub n. 15. ubi quod in his terminis opinio Gloſſ. ſin-
gularis *in leg. iubemus, verbo, quemadmodum, C. de*
teſtament. Teſtamentum validum eſſe affirmantis,
communiter approbata eſt in judiciis, & in Scholis:
Farinac. *conſil.* 97. *num.* 16. *lib.* 1. Menoch. *conſil.* 45. *n.* 35.
& præſumpt. 8 *n.* 14. *lib.* 4. Perez. *conſil.* 9 *n.* 5. Matthierez
recollect. lib. 5. *titulo* 4. *lib.* 1. *gloſſ.* 16. *ſub. n.* 12. *verſ. ſed quo-*
ties: Gratian. *diſcept.* 659. *n.* 11. Fular. *de ſubſtitution. qu.*
288. *n.* 1 *&* 2. Clar. *in §. teſtamentum quæſt.* 37. *n.* 3. Cy-
riac. *controverſ.* 407. *n.* 99. *&* 244 Argentr. *in conſuetud.*
Britann. cap. 581. *n.* 2. Gamm. *deciſ.* 46. *n.* 5. Peregrin. *deciſ.*
Patavin. 80. *n.* 5 Rota *deciſ.* 638. *n.* 1. *&* 8. *par.* 1. *diverſ.*
& deciſ. 581. *n.* 31. *&* 32. ubi advertit, quod fere om- 4
nes Doctores loquuntur, etiam quando agitur de
præcedentis teſtamenti revocatione; & etiamſi præ-
cedens eſſet factum ad favorem piæ Cauſæ *par.* 4.
tom. 3. *recent.* alioſque in terminis revocationis prioris
teſtamenti allegat. Modern. Carpen. *controv. forenſ.*
cap. 3. *n.* 32. *& ſequentibus.* Nam præſumptio quod 5
laborans in extremis noluerit revocare primum te-
ſtamentum in bona valetudine conditum, Cancer.
Seſſ. *deciſ. Aragon* 56. *ſub num* 30. *verſ. tertia limitatio,*
Menoch. *præſump.* 7. *n.* 40. *verſ.* 4. *lib.* 4. cedit veritati 6
per ſecundum teſtamentum rite compoſitum patefa-
ctæ: Caſtr. *in leg ſancimus, n.* 5 *Cod. de teſtament.* ſem- 7
perque mens teſtatoris etiam emittentis ſpiritum, ſi
alioquin ſani judicii fuerit, ſervanda eſt: Caſtill.
de coniect. ultim. voluntat. cap. 27 *num.* 5. Cyriac. *con-*
trov. 407. *num.* 115. Rota *inter conſil. Farinac. conſil.* 97.
num. 30.

Quod facilius procedit, ubi teſtator interrogan- 8
ti non reſpondet ſimpliciter per verbum, *ſic*, quod
plerumque in mortis agone poſiti facere ſolent, ne
importunis adſtantium interrogationibus turbentur;
ſed ipſa nomina hæredum protulit, & per verba diſ-
poſitiva eos ſe hæredes facere declaravit, Surd. *dict.*
conſ. 414. *ſub num.* 5. *verſ. ubi dicit: & num.* 62. poſt
Alciat. *conſ.* 534. *numer.* 12. alias *conſ* 78. *tom.* 3.
lib. 9. *num.* 12. *verſ. quæ limitationes:* Soc Jun. *conſ.*
144. *n.* 54. *lib.* 2.

Eoque magis, ſi conſtat de præcedenti delibera-
ta voluntate teſtandi: nam utrumque ſeriam libe-
ramque fuiſſe teſtatoris diſpoſitionem demonſtrat,
ac excludit omnem fraudis ſuſpicionem, ob quam
in aliis caſibus, de quibus doctores pro contraria
parte allegati loquuntur, Teſtamentum ab oppreſſo 9
gravi morbo conditum ad interrogationem alterius,
executionem non meretur: Surd. *d. conſ.* 414. *nu.* 53.
in fine Menoc. *d. conſil.* 45. *n.* 36. ubi quod in his ter-
minis nulla eſt conſtituenda differentia, quod aga-
tur de revocatione Teſtamenti jam conditi, vel
non: Ludov Bell. *conſ.* 54. *n.* 3. *verſ. ſi non conſtet.* Gabriel
de Teſtament. concl. 2. *n.* 17. *&* 19 Theſaur junior *qu.* 99. *n.*
6. *verſ. tertia quod procedat: & verſ niſi clare conſta-*
ret, & verſ. quamvis & num. 7. *circa finem:* ubi quod
mortis proximitas non eſt ita attendenda, quin magis
conſideretur mentis ſanitas, & præambula voluntas 10
teſtan-

teſtandi: *& num. 15. & 16. verſ. quando conſtaret: lib.*
2. Mantica *de conject. lib. 2. tit. 6. ſub num. 9. &* 10. Seſt.
dec. Aragon. 56. ſub num. 30.

11 In caſu vero noſtro, deliberata voluntas teſtandi
probatur ex tribus teſtibus, nempe primo, quinto, &
octavo (quia ſufficiunt ad probandam præambulam
voluntatem Teſtatoris, quam ſolemnis diſpoſitio ſub-
ſecuta fuit; juxta notata per Doctores *in leg. hæredes
palam § ſi quis poſtea, Digeſtis, de teſtam.* Bart. *in leg. 2.
num. 39. Digeſtis, de vulgar & pupillar.* Surd. *conſ.* 129.
num. 29. *& conſ.* 414. *num.* 67. Joannes Franciſcus a
Ponte *conſil. 63. num. 9. lib.* 1. Cancer. *variar. reſolut.
tom. 3. cap. 20. num.* 410. Buratt. *deciſ.* 616. *num.* 16. Rota
inter recent. deciſ. 765. num. 6. & 2. ſequentibus parte 2.
& in puncto plures concordantes refert Altograd. *conſ.
73. numero 3.*) deponentibus quod ante interrogatio-
nem Fratris Franciſci Mariæ, Teſtator declaraverat
ſe velle teſtari, faciendo ad hunc effectum perquiri
Notarium: quod in puncto ponderat Surd. *d. conſil.*
414. *ſub n. 54. infra med.* ibi *at quia Notarium, &c.* Ne-
guſ. *q. 18. ſub num. 4. verſ. nec apparet.* Menoch. *d. præ-
ſupt. 8. n. 34. lib. 4.* Papon. *conſ. 36. n. 50.* Aym. *conſ. 117.
n. 1.* Theſaur. *dict. quæſt. 99. num. 6. in fine*, ubi, quod
ſufficit aliquo modo conſtare de præcedenti volunta-
12 te, *libro* 2. & mandando eidem Franciſco Mariæ, ut
teſtamentum ſcriberet, prout ſcripſit, & de mandato
teſtatoris ſcripſiſſe præſumitur; Decian. *conſil. 7. nu-
mero 4. libro 4.* Gabriel. *de teſtament. concluſ. 2. nume-
ro 15.* Cyriac. *controverſ. 407. numero 98.* & in puncto
teſtamenti conditi ad interrogationem, Riminald.
jun. *conſ. 261. num. 7.*

13 Inſuper omnes teſtes deponunt, teſtatorem articula-
te reſpondiſſe. *Che laſciava mezza la ſua robba a ſua Ma-
dre, e mezza a ſua Moglie*, & ſecundus teſtis, tertius,
quartus, ſextus, & nonus affirmant, quod erat ſanæ
mentis; licet paulo poſtea deceſſerit: prout enim lex
præſumit, niſi contrarium probetur: *c. fin. de ſucceſſ. ab
inteſtat.* cum aliis allegatis *in dec. 34. n. 7. parte 5. deciſ.
298. n. 17. p. 6. recent.* in puncto Anton Perez, *conſ. 9.*
14 *n. 6.* Gomez. *in l. Tauri, n. 103.* & ipſa diſpoſitio facta
ad favorem Matris alias ab inteſtato ſucceſſuræ de-
monſtrat. Hond. *con. 78. n. 61. lib. 2.* Mantica *de conject.
lib. 2. tit. 5. n. 7.* Cyriac. *controv. 407. n. 115.* Rota *dec.
570. nu. 20. & dec. 581. n. 45. p. 4. tom. 3. recent.*

15 Unde curandum non eſt de tribus teſtibus contra-
rium aſſerentibus; nullam enim reddunt ſui dicti ra-
tionem, explicando actus non ſanæ mentis, ut debuiſ-
ſent: Buratt. *dec. 256. n. 9.* Duran. *dec. 168. n. 17.* Rota *in
recent. dec. 233. n. 26. & 28. p. 7.* Et præter quod iidem
16 teſtes aliter prius judicialiter, & extrajudicialiter de-
poſuerant, eliduntur a pluribus de ſana mente teſtan-
tibus: Cyriac. *d. controv. 407. n. 261.* Rota *d. dec. 570.
n. 17. p. 4. tom. 3. recent.* Concurrente maxime præſum-
ptione educta ab inſtitutione Matris: ut in his termi-
nis reſpondit Menoch. *conſ. 45. n. 41. & præſumptione
8. ſub num. 34. verſ. tertium eſt ſignum, libro tertio*, Ro-
ta *dict. deciſ. 570. in fine.*

17 Defectum rogitus teſtium ex adverſo allegatum, tol-
lunt quartus, ſextus, & nonus teſtes, qui aſſerunt te-
ſtes in teſtamento adhibitos fuiſſe a teſtatore rogatos:
id quod etiam duobus teſtibus probari tradit Mantica
de conjecturis lib. 12. tit. 16. n. 16. Surd. *d. conſ. 41. n. 24.* &
alii relati *in Romana teſtamentis ſeu hæreditatis 17. Ju-*
18 *nii 1611. coram Sacrato*, impreſ. apud Gratian. *diſcept.
550. nu. 46.* & ſatis eſſe, a quocunque teſtes rogati fue-
rint, præſente teſtatore, & patiente; voluit Alex.
conſ. 47. n. 4. lib. 2. Mantica *de conject. lib. 2. tit. 11. n. 4.*
Grat. *diſcept. 550. num. 7. diſcept. 843. n. 23.* Magon. *de-
ciſ. Lucen. 32. num. 6.*

19 Nihilque refert, quod neque duo ex teſtibus rogatis,
neque unus ex illis, & Sacerdos, qui teſtamentum ſcri-
pſit, ſe cognoſcere Teſtatorem dixerint, ut requirit
ſtatutum Bononiæ *lib. 4. titulo de teſtament. §. ſi vero in
Guardia, & §. ſi aliqua*: ubi diſponitur, quod alias
ultima voluntas pro non legitima habeatur: Cum enim
forma hęc ſtatutaria ſit ſubſtantialis, & reſpiciat certum
effectum, obviandi ſcilicet fraudibus; ut in puncto ad-
vertit Bero, *conſ. 1. n. 43. lib. 2.* qui effectus æque bene
20 ſequitur, ſi aliunde certum ſit teſtibus vel Sacerdoti
fuiſſe cognitum teſtatorem, prout in caſu noſtro, quo,

Sacerdos erat Confeſſarius Teſtatoris, & teſtes erant de
eodem loco, & Parochia, ſatis dicitur eadem forma
adimpleta per æquipollens: quod admitti dixit in his
terminis, Rota *dec. 149. n. 13. & ſeq. p. 6. recent.* ubi alle-
gantur concordantes: & bene ad propoſitum Ancha-
rius *quæſt. 11. ſub num. 26. verſ. & etiam lib. 2.*

Aliud pariter Statutum Bononiæ *lib. 2. de probat. ſo-* 21
lut. præterea, juncto §. ſalvo: rejiciens probationem te-
ſtamenti per teſtes, niſi de eo facta fuerit publica ſcri-
ptura, ad cujus corroborationem teſtes producantur,
non applicatur caſui noſtro: Tum quia ſchedula teſta-
menti ſcripta a Fratre Franciſco Maria in continenti,
& ſtatim ac Notarius haberi potuit, redacta fuit a No-
tario Terræ Plebis Centi in formam publici Inſtru-
menti, & proinde vel publicum Inſtrumentum cenſeri
debeat, vel caſus iſte uti mixtus, hoc eſt participans
de ſcriptura privata, & publico inſtrumento, ſub ſta- 22
tuto non comprehendatur: Jaſ. *in l. certi condictio, §.
1. num. 9. Digeſtis, ſi certum petatur*, Menoch. *conſ. 11.
nu. 5.* Surdus *dec. 147. ſub n. 14.* Duran. *dec. 36. n. 36.* & in
proximis terminis Cyriac. *controv. 246. n. 3. & 5.* Surdus
dec. 43. nu. 7. & dec. 277. nu. 21. tum quia Statutum ex- 23
cludens probationes per teſtes, vel etiam per privatam
ſcripturam, & uno verbo certas probationes, intelli-
gitur, niſi illæ adminiculatæ ſint alio probationum
genere: Bald. *in l. certi condictio 9. §. quoniam nu. 2.* ubi
etiam Fulgoſ. Caſtr. & Alex. *nu. 3. Digeſtis, ſi certum
petatur*, ibid. Bald. *conſ. 279. ſub num. 1. lib. 4.* Cyriac.
controv. 252. nu. 13. Rota Bononien. diverſ. *dec. 15. n. 8.*
qui eſt caſus noſter: Nam ſcriptura privata Religioſi
adminiculatur ſupradicto publico Inſtrumento Nota-
rii, ac teſtibus, quorum dicta, cum tenorem Inſtru-
menti referant, & fuerint in ſcriptis judicialiter reda-
cta, eo magis ceſſat diſpoſitio Statuti, quia habere vi-
detur vim publici Inſtrumenti: Bellon. *conſ. 22. n. 8.* Pa-
riſ. *conſ. 77. num. 20. lib. 2.* Soc. *conſ. 169. colum. fin. n. 13.
verſ. Ex quibus etiam: libro 2.* Monterius *dec. Aragon.
30. n. 7. & ſeq.* Maxime, quia ipſa Scriptura privata
Religioſi de per ſe aliquam fidem facit; Statutum ve-
ro cenſetur rejicere ſolum ſcripturam, nullam de ſe fa-
cientem probationem, ut notat Manterent. *ad dict. ſta-
tutum §. ex adverſo, verb. poſſ.* ſaltem quando, ut hic fa-
ctæ fuerunt diligentiæ pro habendo Notario, ſed ne-
ceſſitas imminentis mortis illum expectare non permi-
ſit: nam neceſſitatis tempore ſolemnitas requiſita a
Statuto relaxatur: ut in terminis ſimilis Statuti: Ro- 24
land. *conſ. 30. n. 13.* facit Surdus *dec. 277. ſub n. 18. verſ.
accedat*, & fere in puncto Seſſ. *deciſione Arragon. 430.
num. 12. & 13.*

Quæ omnia ſimul juncta ſuffragantur hæredibus
excipientibus de ſecundo teſtamento adverſus agen-
tes ex primo, per ea, quæ tradit Menochius *de adi-
piſcend. remed. 4. n. 781. in fine*, Cyriac *controv. 246.
n. 4.* Surd. *dicta dec. 277. n. 12. & 13.*

Tandem non obſtat, quod primum teſtamentum, uti
conditum ad pias Cauſas, ac propterea habens implici- 25
tam clauſulam derogatoriam ad ſequens teſtamentum,
non cenſetur revocatum per poſterius ſine ſpeciali de-
rogatione: Decius *in l. fin. n. 44. C. de edict. Div. Adr.
toll.* Soc. jun. *conſ. 183. n. 35. libro 2.* Mantic. *de conject.
lib. 6. tit. 3. ſub nu. 52. verſ. ſecundo conſidero*: Cancer.
var. reſol. p. 1. c. 4. ſub nu. 9. Nam ſtante lapſu decen- 26
nii inter unum, & alterum teſtamentum; quia tanto
tempore præſumitur oblivio clauſulæ derogatoriæ
primo adjectæ, illud per ſecundum revocatur, etiam
abſque aliqua ſpeciali derogatione, ut originaliter vo-
luit Bald. *in leg. ſancimus, ſub nu. 10. verſ. idem forte,
Cod. de teſtament.* quem ſequitur *ibidem* Fulgoſ. *ſub
num. 2. verſ. quarta exceptio*: Caſtr. *ſub n. 5. verſ. Item
ſi poſt primum* Corn. *n. 3. in fine*, Socin. *in leg. ſi mihi, &
tibi, §. in legatis, n. 15. verſ. ex qua concluſione: Dige-
ſtis, de leg. primo*, Alexand. *conſil. 105. n. 7. lib. 4.* Capr.
conſil. 31. nu. 18. in fine, & rejecta contraria opinione
Aretini, tanquam communem ſequitur Pariſ. *Conſ. 10.
num. 17. lib. 3.* Ludovic. Bellus, *conſ. 109. nu. 36.* Clar.
in §. teſtamentum, quæſt. 99. colum. 7. verſ. ſcias etiam;
Card. Mantic. *de conject. lib. 12. tit. 8. nu. 16.* Rota *in
Peruſina bonorum de Herculanis 11. Maji 1582. §. circa ſe-
cundam partem coram Buratto*, ubi quod oblivio per
lapſum decennii præſumpta, facit præſumere clauſulæ

derogatoriæ mentionem fuiſſe omiſſam potius ex infirmitate memoriæ, quam defectu intentionis: quod libentius recipiendum eſt, ubi fuerunt in ſecundo teſtamento inſtituti venientes ab inteſtato.

Et ita deciſum, utraque parte informante.

Romana nullitatis Matrimonii, Mercur. 19. Junii 1651.

Coram R. P. D. Ottbobono.

SUMMARIUM.

1 *Affinitas contrahitur in primo gradu cum ſorore mulieris, quam quis carnaliter cognoſcit.*

2 *Affinitas in primo gradu dirimit matrimonium.*

3 *Copula carnalis eſt difficilis probationis.*

4 *Copula carnalis probari poteſt ex conjecturis, & præſumptionibus violentis, etiam ad effectum dirimendi matrimonium.*

5 *Oſcula conjuncta cum aliis actibus vehementem copulæ præſumptionem inducunt.*

6 *Concubitus mulieris cum viro, inducit vehementem copulæ præſumptionem.*

7 *Impuberes admittuntur ad teſtificandum de iis, quæ occulte fiunt.*

8 *Affinitas contracta ex copula illicita, probatur etiam per teſtes non omni exceptione majores.*

9 *Teſtis unici depoſitio adminiculatur ex teſtibus deponentibus de publica voce, & fama.*

10 *Copulæ præſumptio oritur ex frequenti acceſſu viri ad domum mulieris, niſi alia cauſa acceſſus aſſignetur.*

11 *Juventus viri, & mulieris, ac frequens acceſſus ad domum mulieris inhoneſtæ, copulæ præſumptionem inducunt.*

12 *Confeſſio extrajudicialis viri, copulæ præſumptionem inducit.*

13 *Copulæ præſumptio oritur ex ſententia condemnatoria ob delictum ex ipſa copula reſultans.*

14 *Copula carnalis probatur ex pluribus conjecturis, quæ ad hunc effectum jungi debent.*

15 *Mulieres, quod ſint ſorores germanæ, probatur ex fide Baptiſmi, in qua filiæ eorundem parentum enunciantur.*

16 *Sorores eſſe probantur mulieres ex eo, quod uti tales ſe ſe tractaverint.*

17 *Sorores eſſe probantur mulieres ex teſtibus deponentibus quod uti tales ab earum parentibus fuerunt tractatæ.*

18 *Sorores eſſe probantur mulieres ex communi reputatione, & tractatu.*

DECISIO XCVII.

1 FUit per Dominos reſolutum, conſtare de nullitate matrimonii contracti inter Flaminium, & Annam Mariam, quia cum Flaminius ante hoc matrimonium ex illicita copula habita cum Iſabella ejuſdem Annæ
2 Mariæ ſorore germana affinitatem in primo gradu contraxerit, hæc abſque dubio dirimit Matrimonium tam ex diſpoſitione textus *in c. tuæ fraternitatis, de eo, qui cognov. conſanguin. uxor. ſuæ*, quam ex diſpoſitione ſacri Concilii Tridentini *ſeſſ. 24. de reformat. matrim. cap. 4.* ubi Barboſ. *in collect. nu. 1.* allegat. concord. Rota *in Pacen. Matrimonii 10. Maji 1610. coram S. D. N. & in Romana nullitatis Matrimonii 19. Januarii 1646. coram bonæ memoriæ Arguelles.*
3 Copula Flaminii cum Iſabella, ſicuti eſt difficilis probationis, ita juſtificari poteſt etiam ad effectum
4 dirimendi matrimonium ex præſumptionibus, & conjecturis, quando ſunt efficaces, & violentiæ: *c. litteris, de præſumpt.* Gigas *conſ. 29. n. 21.* Rota *dec. 95. num. 12. & ſequentibus, p. 2. diverſ.* cum aliis relatis *in d. Romana nullitatis Matrimonii, coram bonæ memoriæ Arguelles.*

Et viſa fuit hodie Dominis ſufficienter probata ex depoſitionibus plurium teſtium datis *in ſummario Annæ Mariæ a nu. 3. uſque ad 9.* quatuor enim teſtes de-
5 ponunt de ardenti amore Flaminii erga Iſabellam, ac de oſculis, aliiſque actibus laſcivis: *ut in dicto ſummario num. 4. & 5.* qui actus plurimum conferunt an inducendam vehementem præſumptionem copulæ, dum ut in præſenti, alia adminicula concurrunt: Burſ. *conſ. 218. nu. 3.* Maſcard. *de probat. concluſ. 54. num. 1.* cum aliis relatis per Sanchez. *de matrim. lib. 10. diſp. 12. num. 47.*

Accedit depoſitio octavi teſtis deponens de viſu de 6
concubitu Flaminii, & Iſabellæ in eodem lecto, & de laſcivis amplexibus per multum temporis ſpatium, *dict. ſumm. ſub num. 4.* Inde vero oritur vehemens copulæ præſumptio; ut probat textus *in dict. cap. litteræ, de præſumption.* Gigas *conſ. 29. nu. 13.* Farin. *de delict. carn. q. 136. nu. 18.* Modern. Carpenſ. *contr. 174. nu. 23.* Sanchez *dicta diſput. 12. nu. 43.*

Et licet is ſit teſtis unicus, & impubes, adhuc ta- 7
men attendi debet, quia etiam impuberes admittuntur in his, quæ occulte fiunt: Farin. *conſ. 31. ſub nu. 7.* 8
& cum agatur de probando impedimento affinitatis ex illicita copula contracto, non requiruntur teſtes omni exceptione majores, ut conciliando textus *in c. 1. de conſanguin. & affinit. & in c. diſcretionem, de eo qui cognov. conſanguin. uxor ſuæ:* bene diſtinguit Gigas *d. conſ. 29. num. 20.*

Dictum vero teſtis, licet unici, adminiculatur, 9
imo illius fides ſuppletur ex aliis teſtibus deponentibus de publica voce & fama; ut *in eod. ſummar. n. 8.* dum alia hic adſunt adminicula, Soc. jun. *conſ. 32. nu. 20. & ſeq. lib. 2.* Rota coram Caputaq. *deciſ. 288. nu. 1. & deciſ. 296. part. 3.* ſiquidem dantur alii teſtes depo- 10
nentes, quod ſæpe Flaminius, & Iſabella ſoli remanebant in cubiculo, prohibito acceſſu cuicunque alio, nec ulla cauſa aſſignatur frequentis acceſſus, niſi inhoneſti amoris; ex quo vehementem præſumptionem copulæ deduci tradunt poſt alios, quos referunt, Menoch. *de præſumpt. lib. 5. præſ. 41. n. 11.* Modern. Carp. *d. contr. 174. n. 18.* Rota *dec. 95. n. 7. & 8. p. 2. div.*

Inſuper concurrit utriuſque juventus, & frequens 11
acceſſus Flaminii ad Domum mulieris inhoneſtæ, ac 12
confeſſio extrajudicialis ejuſdem Flaminii, probata per teſtes *in d. ſumm. n. 6.* quam in propoſitio, junctis præſertim aliis multum expendunt Soc. jun. *d. conſ. 32. n. 17. lib. 2.* Cyriac. *controv. 171. n. 14.* Modern. Carp. *d. contr. 147. n. 22.* Rota *d. dec. 95. n. 3. p. 2. diverſ.* & prædicta omnia fuerunt ponderata *in d. Romanæ nullitatis Matrimonii, coram bonæ memoriæ Arguelles.*

Et ulterius adeſt ſententia Criminalis contra Fla- 13
minium lata, ac abſolutio a Sanctiſſimo petita, & obtenta nomine Flaminii, qui in Judicio criminali ea uſus fuit; ut *in ſummario Annæ Mariæ, num. 2. & 11.*

Ex quibus omnibus ſimul junctis, prout ad hunc 14
effectum jungi debent, negari non poteſt, quin copula ſufficienter juſtificetur: Gloſſ. *in c. tertio loco: verb. dicta ſunt, de præſumpt* Valenz. *conſ. 28. n. 12. lib. 1.* Ramon. *conſ. 22. num. 21.* Modern. Carpenſ. *d. contr. 174. num. 9.* Rota *d. dec. 95. num. 17. p. 2. diverſ. & in d. Romana nullitatis Matrimonii in §. ex quibus: coram bonæ memoriæ Arguelles.*

Quod vero Iſabella, & Anna Maria ſint ſorores ger- 15
manæ: Domini nullam habuerunt difficultatem: quia id non controvertitur, & probatur ex fide Baptiſmatis, in qua filiæ ejuſdem Patris, & Matris enunciantur; ac 16
etiam teſtibus deponentibus de tractatu ac nominatio- 17
ne eorundem parentum; & quod mulieres uti tales ſe 18
tractarunt, ac ab aliis communiter pro ſororibus habitæ ſunt, ac de præſenti habentur, & reputantur: Caſtr. *conſ. 151. n. 1. lib. 1.* Gratian. *diſcept. 491. n. 21. & ſeq.* Rota coram Penia, *d. dec. 223. n. 3. & in Britinorten fideicommiſſi 24. Martii 1642. coram R. P. D. meo Bichio.*

Fuit itaque reſolutum conſtare de nullitate Matrimonii, informante tantum Anna Maria, Flaminio vero pluries citato, & informare recuſante.

Bononiens. fideicommiſſi de Buccaferris, Lunæ 24. Maji 1655.

Coram R. P. D. Zarate.

SUMMARIUM.

1 *Agens ex fideicommiſſo docere debet de purificatione omnium conditionum, ſub quibus fuit ipſius vocatio concepta.*

2 *Ad*

2 *Ad Generationem habilis unuſquiſque præſumitur, niſi inhabilitas probetur.*

3 *Fideicommiſſum ordinatum ſub conditione*, ſi ſine filiis, *non poteſt dici purificatum, quouſque durat ſpes, quod ille, cui fuit facta ſubſtitutio, poſſit filios procreare.*

4 *Generandi inhabilitas non oritur ex morbo carunculæ.*

5 *Carunculæ morbus artis medicæ præſidio facile tolli poteſt.*

6 *Sterilitas, quæ poteſt remediis tolli, non impedit generationem.*

7 *Succeſſioni locus non eſt, donec omnis ſpes, ſuſcipiendæ prolis non fuerit extincta, quando quis fuit vocatus ſub conditione negativa*, ſi ſine filiis.

8 *Ablativus abſolutus conditionem importat.*

9 *Fideicommiſſum ordinatum in caſu obitus ſine filiis, non purificatur ex eo, quod deficiat ſpes ſuſcipiendæ prolis, ſed expectandus venit obitus illius, cui fuit facta ſubſtitutio.*

10 *Fideicommiſſum ordinatum ſub conditione, ſi filios habuerit, purificatur ſtatim ac conſtat de impotentia generandi.*

11 *Ætas in ſubſtituto requiſita facit diſpoſitionem conditionalem.*

Declara ut num. ſeq.

12 Lex, Sejus Saturninus, ff. ad Trebellian. & lex, ex his, Cod. quando dies legat. ced. *declarantur.*

13 *Dictio*, poſtquam, *adjecta inſtitutioni conditionem importat.*

14 *Subſtituti in defectum filiorum citandi veniunt in judicio, in quo agitur de probanda filiatione.*

DECISIO XCVIII.

FRanciſcus Maria Buccaferrus in ejus ſupremo teſtamento hæredem univerſalem ſcripſit, Primum filium maſculum legitimum, & naturalem, & ex legitimo matrimonio procreandum Domini Hyacinthi fratris germani, cum onere fideicommiſſi, & ordine primogenituræ. Deficiente vero prædicto Hyacintho abſque filiis legitimis, & naturalibus, & ex legitimo matrimonio procreatis, ſubſtituit cum eodem onere fideicommiſſi, & ordine Primogenituræ primum natu majorem prænominati Hyacinthi naturalem tantum, ex quocunque illegitimo, ſeu quovis prohibito coitu, ſub illa tamen adjectione, poſtquam ſcilicet dicti inſtituti aut ſubſtituti vigeſimum annum compleviſſent, & medio tempore idem teſtator ſibi hæredem fiduciarium inſtituit Domin. Antonium de Argele.

Poſt obitum teſtatoris, Hyacinthus, tanquam ſpe legitimæ prolis deſtitutus, petiit declarari bona fideicommiſſaria ad Philippum filium naturalem quinquennem ſpectare: cauſaque in gradu appellationis introducta coram me, propoſui dubium, an conſtaret de fideicommiſſo ad favorem Philippi? Et Domini non conſtare pro nunc reſponderunt.

1 Ea moti ratione, quia ut fideicommiſſo locus ſit, deſideraretur, ut is decuiſſet de exiſtentia omnium conditionum, ſub quibus filius illegitimus eſt vocatus: juxta textum *in l. ſi hæredi plures Digeſtis, de condit. inſtit. leg. cedere, Digeſtis, de verborum ſignificatione, leg. qui hæredi, Digeſtis, de cond. & demonſtrat. l. cum quærebatur, Digeſtis, judic. ſolv. leg. ſi quis ita, Digeſtis, de verbor. obligat.* Hond. *conſ.* 78. *num.* 24. *lib* 1. Caſanat. *conſ.* 1. *n.* 1. Capreol. *conſ.* 72. *n.* 12. Modern. Lucen. *conſ.* 83. *n.* 1. *lib.* 2. Modern. Neap. *de fideicomm. q.* 1. *c.* 6. *n.* 281. Hier. Leo *dec.* 44. *n.* 7.

2 Exiſtentia enim primæ conditionis, nempe obitus Hyacinthi abſque filiis, non fuit juſtificata, cum ipſe adhuc in humanis ſit, & habilis præſumatur ad generandum, niſi inhabilitas probetur: Alciat. *præſumpt.* 41. *n.* 1. *reg.* 1. & noſtri ævi alter Hippocrat. Paulus

3 Zacchias *Quæſtion. Medico-legalium lib.* 3. *tit.* 1. *quæſt.* 9. *num.* 10. Et ideo fideicommiſſum dici nequit ad ejus favorem purificatum ante dictæ conditionis eventum: *leg. unica, §. ſin autem ſub conditione, Cod. de caduc. tollend.* Surdus *conſ.* 403. *n.* 10. & 12. Peregrin. *de fideicommiſſ. art.* 43. *num.* 9. Tiraquellus *de retract. lignag* §. 1. *gloſſ.* 2. *num.* 25. Rota *dec.* 593. *n.* 1. *p.* 1. *recent.* & coram Buratto *dec.* 705. *num. etiam primo.*

Nec inhabilitas generandi, quæ ſola vivente Hyacintho eſt apta ad producendam purificationem conditionis, abſque filiis, deſumi poteſt ex carunculæ morbo, quo Hyacinthus afficitur, ut deponunt pro parte Philippi inducti. Quoniam hujuſmodi morbus ex prædictorum teſtium depoſitionibus non aperitur; & quando etiam probaretur; nihil relevaret: quia non
exinde dicitur perpetua impotentia generandi, cum 4
morbus hic Artis Medicæ præſidio facile tolli poſſit: 5
ut plurimi auctores tradunt, inter quos Paræus *in ſua Chirurgia, lib.* 18. *c.* 22. *& ſeq.* & Alphonſus Ferrus *in libello de Caruncula*, ubi non ſolum docet hujus morbi curationem, ſed *in fine*, ponit, quomodo ſanati ſint conſervandi. Quin Amat. Luſitan. *curat. Medicin. cent.* 4. *curat.* 19. caſum proponit cujuſdam viri, tali morbo, ſpatio unius menſis, curati: ibique alius ſe curaſſe teſtatur: & apud Petr. Foreſt. *lib. Obſervat.* 15. *obſervat.* 26. Eſt caſus Prætoris, qui, cum ob carunculas minus habilis fuiſſet effectu ad generationem, aliaque munia naturalia non adeo libere exerceret, non modo morbo, & impedimento curatus fuit, verum & ab uxore filios poſtea ſuſcepit, ut ille aſſerit *in fine dict.*
obſervationis. Et homini non eſt impedimento ſterili- 6
tas, quæ poteſt remediis adhibitis auferri: ut alias dixit Juriſconſultus Paulus *in l. ſi quis poſthumos*, 9. *Digeſtis, de liberis, & poſthumis*; ibi, *Natura magis in homine generandi, & conſuetudo ſpectanda eſt, quam temporale vitium, aut valetudo, propter quam abducatur homo a generandi facultate, c. ex litteris* 3. *c. frater-*
nitatis 6. *de frigid. & malefic.* ubi Doctores. Nunquam 7
autem ad ſucceſſionem admittitur is, qui vocatus eſt ſub negativa conditione, *ſi abſque filiis*; *capit generaliter, de Procurat. in* 6. cum aliis per Barboſ. *d.* 2. *num.* 2. niſi omnis ſpes ſuſcipiendæ prolis prorſus fuerit extincta; *leg. Lucius, Digeſtis, de hæredibus inſtituendis, l. quidquid adſtringendæ. Digeſtis, de verborum obligationibus*, Modern. Hiſpan. *diſquiſition. legal* 24. *num.* 35.

Quinimo ut animadverterunt Domini, teſtator non ſolum conſideravit deficientiam filiorum Hyacinthi,
verumetiam ejuſdem Hyacinthi obitum, & quidem 8
per ablativum abſolutum, ibi, *deficiente Domino Hyacintho abſque filiis*, qui conditionem importat; *leg. ſi quis arbitratu, Digeſtis, de verborum obligationib. leg. a teſtatore*, ubi Gloſſ. *in verbo, conditio, Digeſtis de condition. & demonſtrationib.* Rota *deciſ.* 161. *n.* 8. *part.* 4. *tom.* 2. *recent.* Quapropter, licet Hyacintho nulla ſu-
pereſſet ſpes legitimæ prolis, non adhuc factus eſſet 9
locus vocationi Philippi, eodem Hyacintho patre vivente, ut in his præciſe terminis, Peregrin. *conſil.* 28. *n.* 25. *lib.* 4. Fuſar. *de ſubſtitution. q.* 415. *n.* 2. diſtinguens inter conditionem, *ſi filios habuerit*, vel, *ſi ſine*
filiis deceſſerit; Nam primo caſu, admittitur purifica- 10
tio ſtatim ac conſtat de impotentia generandi, cum tamen in ſecundo caſu requiratur implementum conditionis mortis, & defectus filiorum.

Neque probata eſt exiſtentia alterius conditionis, nimirum ætatis viginti annorum in Philippo nondum
quintum annum excedente: & quidem iſta vera con- 11
ditio eſt, cum diem incertam contineat, juxta text. *in leg. ſi cui, §. ergo juncto §. hoc autem, Digeſtis, de leg.* 1. *leg. ſi Titio, Digeſtis, quando dies l. ced. leg. ſi ita ſcriptum fuerit, Digeſtis de manum teſtam. leg. ſi ſervus liber. Digeſtis de ſtatu lib.* Bartol. Bald. & cæteri Antiquiores *in leg. ex his, Cod. quando dies leg. ced.* Peregrin. *de fideicommiſſ. art.* 31. *num.* 26. Donell. *lib.* 8. *comment. cap* 31. Larrea *ſelect. jur. c.* 8. *nu.* 4. & allegati per Noal. *de tranſmiſſ. caſ.* 3. *n.* 8. Cujac. *lib* 36. *Digeſtor. ad Julian. in dict. leg. ſi ita, Digeſtis, de manum. teſtament.*

Et hic non adverſatur text. *in leg. Sejus Saturninus,*
Digeſtis, ad Trebell. & dict. leg. ex his, Cod. quando dies 12
leg. ced. Ex quibus probatur in dicta adjectione ætatis conditionem non adeſſe. Quia reſpondetur *in iſtis Juribus* prædictam adjectionem non fuiſſe appoſitam ſubſtantiæ legati, aut fideicommiſſi, ſed tantum ſolutioni; & ideo conditionem non inducere, ſecus vero in Juribus contrariis, & in noſtro caſu, ut recte explicant Caſtr. *in d. leg. Sejus Saturninus*, Donellus *d. c.* 31. Noal. *dict. caſ.* 3. *num.* 13. *cum ſequentibus*. Larrea *ubi ſupra, num.... prope finem*, & in ſpecie Rota *deciſ.*
782. *num.* 18 *cum ſequentibus, p.* 1. *diverſ.* Et in 13
præſenti conditionem ineſſe deprehenditur ex illa di-

dictione, *Poſtquam*, ibi, *poſtquam ipſe filius annum vigeſimum ſuæ ætatis compleverit*, &c. quæ adjecta inſtitutioni conditionem præſefert, ut per Bartol. *in leg. quibus diebus*, §. *Termilius*, *Digeſtis*, *de condition. & demonſtration.* *l. ſi ita*, §. *finali*, & *ibi* Gloſſ. *Digeſtis de leg.* 2. Barboſ. *d.* 272. *n.* 2. Gratian. *diſcept.* 168. *n.* 1. Rota *dec.* 46. *n.* 2. *part.* 2. *recent.*

An vero probata fuerit concludenter Philippi filiatio ex Hyacintho, Domini pro nunc noluerunt
14 diſcutere; præſertim quod citati non fuerant in hoc judicio alii per teſtatorem vocat in caſum deceſſus Hyacinthi ſine filiis, etiam naturalibus; ad text. *in leg. de unoquoque*, *Digeſtis*, *de re jud.* Modern. Cenſenaten. *de Citat. tom.* 3. *c.* 14. *n.* 128. Et ita, &c.

Romana Primogenituræ, Lunæ 7. Maii 1657.

Coram R. P. D. Dunozetto.

SUMMARIUM.

1 *Primogenitus ad ſacros Ordines promotus, excluditur a ſucceſſione Primogenituræ habentis annexum onus ducendi uxorem, non ſecus, ac ſi nunquam fuiſſet in rerum natura.*

2 *Primogenitura habens onus ducendi uxorem, ſpectat ad ſecundo genitum, quando primò natus fuit promotus ad Ordines ſacros.*

3 *Conditio inſtitutioni adjecta, non cenſetur repetita in ſubſtitutione.*
Declara ut num. ſeq.

4 *Conditio repetita cenſetur in ſubſtitutionibus, quando verſamur in primogenituris ordinatis pro conſervatione agnationis.*

5 *Qualitas uni adjecta, in aliis cenſetur repetita, quando verſamur in primogenituris.*

6 *Verba*, Con li medeſimi oblighi ſudetti, *in ultima ſubſtitutione per Teſtatorem appoſita, inducunt, repetitionem precedentium obligationum in omnibus, ſubſtitutis.*

7 *Qualitas primo adjecta regulariter in omnibus repetita cenſetur.*

8 *Qualitas primo adjecta tunc maximè in omnibus repetita cenſetur, quando eadem concurrit ratio.*

9 *Dictio*, & ſic, *eſt repetitiva onerum precedentium.*

10 *Conditiones duæ, ſi fuerint per Teſtatorem in inſtitutione appoſita, & in ſubſtitutionibus dicat*, Con le dette Conditioni, *non ſufficit unius, ſed ambarum conditionum requiritur implementum.*

11 *Relatio fit ad proxima non autem ad remota.*

12 *Qualitas in primogenituris attenditur de tempore delata ſucceſſionis.*

13 *ſufficit quod conditio ſemel fuerit adimpleta, licet poſtea adimplementum non duret.*

14 *Inſtitutus cum obligatione aliquid implendi, non poteſt admitti ad ſucceſſionem, niſi præſtita cautione adimplendi voluntatem Teſtatoris.*

15 *Inſtitutus ſub conditione, quam adimplere recuſat, excluſus remanet ab omni jure ſucceſſionis.*

16 *Donatum ſub una conditione, ſub contraria cenſetur ademptum.*

17 *Legatum factum mulieri, ſi nubat Titio, non debetur, ſi mulier Titio nubere recuſet.*

18 *Permiſſio facta, ſi matrimonium ſequatur, corruit non ſequutis nuptiis.*

19 *Subſtitutus in caſu alienationis bonorum, ſecuta alienatione admittendus venit, non expectata morte alienantis.*

20 *Natus ex uxore præſumitur filius mariti maxime ſi uti talis fuerit baptizatus, & ab ipſo marito inſtitutus.*

21 *Generatio filiorum in ſene robuſto non eſt impoſſibilis.*

22 *Filius natus ex uxore dicitur mariti, licet ſenis, quando nil probatur, quod uxoris famam denigret.*

DECISIO XCIX.

Alexander Sarazanus, in ſuo ultimo teſtamento, hæredem univerſalem ſcripſit Martium Meleſium ex ſorore nepotem, ſub conditione ducendi uxorem & aſſumendi nomen, & arma domus Sarazanæ abſque alia mixtura, cui in omnibus bonis ſuccedere voluit ejuſdem Martii primogenitum & ſucceſſionem ipſi deferri mandavit; & filiis dicti Martii non exiſtentibus, aut quandocunque deficientibus, vocavit Primogenitum ſecundi fratris, dicti Martii: & eo, aut ejus deſcendentibus non exiſtentibus, primogenitum, aut deſcendentes a tertio fratre: & caſu, quo tota deſcendentia maſculina dictorum trium fratrum deficeret, voluit ſuccedere maſculos ex fœminis; & ultimo loco ejuſdem Teſtatoris proximiorem cum perpetua primogenitura, & cum eiſdem obligationibus, & repetitio onere ſumendi nomen Teſtatoris; & inſuper prohibuit bonorum alienationem & obligationem, etiam de licentia, aut cum derogatione Principis; ſub ea lege, quod in caſu contraventionis, bona devoluta cenſeamur per duos menſes ante ad favorem ſucceſſuri in caſu mortis.

Poſt obitum Teſtatoris, defunctis Martio; & ſecundo fratre ſine filiis, & ultimo loco Alexandro 1
tertio fratre poſt ſe relicto Jacobo Antonio Primogenito Sacerdote, & Joſepho Ignatio infante per Patrem hærede inſtituto, fuit ſuo die 22. Maii 1656. dubitatum, cui eſſet dandum mandatum de manutenendo ſuper bonis ſuppoſitis primogenituræ? Sed quia talis dubii reſolutio pondere videbatur à diſcuſſione negotii principalis; Domini mandarunt, quod videretur de bono jure ad effectum manutentionis: quo hodie propoſito, fuit reſolutum, conſtare de bono jure Joſephi Ignatii.

Ratio reſolutionis fuit, quia Jacobus Antonius per Sacerdotii aſſecutionem amplius adimplere nequeat onus ducendi uxorem expreſſe à teſtatore Primogenitis injunctum, & propterea, licet ipſe ſit primo natus, à dicta Primogenitura remanet excluſus, ac ſi naturaliter obiiſſet, nec unquam in rerum natura extitiſſet; Bart. *in leg. Deo nobis*, *n.* 1. *et ſeq.* *C. de Epiſc. & Cleric. & Authent. niſi rogati*, *ſub n.* 3. *C. ad Senat. Conſult. Trebell.* Marzar. *de fideicom. quæſt.* 31. Melch. Pelaez *de major. part.* *cap.* 3. *per tot.* & præſertim, *n.* 13. & 27. *et ſeq.* Sanchez *ad præcept. Decalog. lib.* 3. *c.* 15. *n.* 19. *et cap.* 10. *n.* 22. Rota *in Mediolanenſ. Bonorum* 31. *Maii* 1649. *coram Eminentiſſimo Domino Cardinali Corrado*: illaque fuit aperta ad favorem Jo- 2
ſephi Ignatii licet ſecundo nati, uti habilis ad complendam illam conditionem, juxta notata per Pelaez *de major. p.* 2. *c.* 3. *n.* 23. Duran. *de condit. appoſ. ſecunda parte*, *c.* 3. *n.* 34. Fontanell. *de pact. nupt. tom.* 1. *fol.* 76. *n.* 34.

Non obſtat, quod dicta conditio nubendi legatur 3
tantum appoſita in prima inſtitutione, ideoque repetita non cenſeatur in ſubſtitutione: *leg. ſub conditione*, *Digeſtis de hæred. inſt.* Anton. Gen. *var. tom.* 1. *c.* 12. *n.* 37. & præſertim cum illa ſit perſonalis, & nominatim
appoſita Martio primo inſtituto. Quia regula quod 4
appoſita in inſtitutione, non cenſeantur repetita in ſubſtitutione; fallit in primogenituris, quæ prout hic inſtituuntur pro decore familiæ & ad conſervandam agnationem: Surd. *conſ.* 241. *n.* 14. Cyriac. *contr.* 312. *n.*
3. Rot. coram Seraph. *dec.* 459. *n.* 2. *et diverſ. dec.* 391. 5
n. 2. *p.* 2. In iſtis autem, ex conjecturata mente Teſtatoris, qualitas uni adjecta, in aliis cenſetur repetita: Molin. *de Hiſpan. Primogen. lib.* 1. *c.* 16. *n.* 24. Caſtill. *contr. jur. tom.* 2. *c.* 4. *n.* 139. *et ſeq. et tom.* 6. *c.* 177. *per tot.* & ſignanter *n.* 29. Decian. *conſ.* 6. *n.* 2. *vol.* 5. Peregrin. *conſ.* 23. *n.* 14. *et* 15. *lib.* 3. Fular. *de Subſtit. q.* 430. *n.* 9. Pelaez, *ubi ſupra*, *p.* 2. *c.* 3. *per tot. et c.* 4. *illat.* 8. *n.* 10. *verſ. et non ſolum*, *et n.* 15. *et c.* 26. *n.* 33. *et* 75.

Præter quod prædicta oneris repetitio in preſenti ca- 6
ſu videtur indubitata, tam ponderando, quod in ultima inſtitutione Teſtator uſus fuit verbis: *Con ſi medeſmi oblighi ſudetti, e con la detta perpetua ſucceſſione di primogenito in primogenito*: ex quibus proculdubio idem infertur, ac ſi antecedentes obligationes de verbo ad verbum per Teſtatorem fuiſſent in ſequentibus ſubſtitutionibus repetitæ: *l. ſi Teſtamentum*, §. *ſin autem*, *C. de Inſtit.* Bart. *in l. talis ſcriptura*, §. *finali*, *n.* 4. *de l.* 1. *et in l.* 1. § *hoc edicto*, *n.* 2. *Digeſtis*, *de poſtul.* Dec. *conſ.* 423. *n.* 5. Pariſ. *conſ.* 1. *n.* 134. *lib.* 3. Rota *dec.* 715. *n.* 2. *et ſeq. p.* 1. *et deciſ.* 506. *n.* 4. *p.* 4. *recent.*

Eoque fortius, cum regulariter qualitas primo adje- 7
cta, in omnibus repetita cenſeantur: Peregr. *de fideicom. art.*

art. 16. *n.* 58. *& art.* 25. *n.* 34. *&* 48. Fuſar. *de Subſtit. q.* 450. *n.* 1. Rota *dec.* 452. *n.* 8. *p.* 2. *& dec.* 222. *n.* 4. *p.* 4. *recent.* cum aliis congeſtis per Grat. *diſcept.* 773. *num.* 28. *& ſeq.*

Et id abſque difficultate, quando concurrit eadem ratio, ex qua alias voluntas Teſtatoris ſervari non poſſet; Ruſtic. *in l. cum avus, lib.* 3. *c.* 7. *num.* 146. Molin. *de Primogen. lib.* 1. *cap.* 7. *n.* 25. Fuſar. *conſ.* 175. *n.* 9. *& ſeq. & tract. de Subſtit. quæſt.* 450. *n.* 9.

9 Tum attenta dictione, *& ſic*, immediate a Teſtatore poſt onus injunctum Martio, & delatam ſucceſſionem ejus filio appoſita, ibi, *e così debbia decadere detta ſua heredità di primogenito in primogenito*, quæ dictio, *Et ſic*, pariter eſt præcedentium onerum repetitiva, Couvarr. *var. q. lib.* 2. *q.* 21. *n.* 17. Hond. *conſ.* 63. *n.* 7. *&* 40. *l.* 2. Rota *dec.* 128. *n.* 4. *p.* 2. *diverſ. & in Placentina Bonorum* 16. *Martii* 1654. *coram R. P. D. meo Zarate.*

10 Tum denique animadvertendo, quod duæ tantum conditiones fuerunt per Alexandrum Sarazanum expreſſæ, altera de uxore ducenda; Altera de aſſumendo nomen, & arma; & ſic cum verba *con li medeſmi oblighi ſudetti*, ſint in numero plurali concepta, non ſufficit ad implementum unius ex dictis conditionibus, ſed debent ambæ ad unguem adimpleri, ut in ſpecie tradit Caſtr. *conſ.* 189. *n.* 1. *in fine.*

Nec quidquam facit, ſi dicatur dicta verba poſſe ferri ad legata; quia, cum hæc eſſent momentanea, non eſt veriſimile, quod de iſtis Teſtator fuerit locutus: immo cum illa facta legantur in principio teſtamenti, deinde vero fuerit appoſitum dictum

11 onus nubendi, utique relatio potius facta cenſetur ad proxima, quam ad remota: Gloſſ. *in l.* 1. *Digeſtis, de legat.* 2. Cravett. *conſ.* 147. *n.* 8. Rota *in recent. deciſ.* 277. *num.* 7. *p.* 2. *& dec.* 62. *num.* 10. *& d.* 232. *num.* 17. *p.* 6.

Prout minus relevat, quod Jacobus Antonius de tempore delatæ ſucceſſionis eſſet capax, & ſic per aſſumptionem ſacerdotii hæreditatem jam quæſitam

12 non amiſerit, cum in primogenitura attendatur qualitas de tempore delatæ ſucceſſionis, ſufficiatque eo

13 tempore eam conditionem adimpleviſſe, licet poſtea non perſeveraverit, juxta doctrinam Baldi *in l. precibus tuis, n.* 2. *C. de impuber. & aliis ſubſtitut.* Molin. *de Primogen. lib.* 1. *cap.* 10. *n.* 7. Gamm. *deciſ.* 27.

14 *n.* 3. Quia cum ipſe non præſtiterit cautionem Mutianum de adimplenda voluntate Teſtatoris, ut tenebatur, ad hoc ut poſſet admitti ad dictam ſucceſſionem, ut expreſſe diſponitur in *l. Mutiana*; ubi Gloſſ. & Dog. *Digeſtis, de condit. & demonſtrat.* Immo

15 per aſſecutionem Sacerdotii declaraverit de facto ſe nolle nubere, & conditionem amplius adimplere nequeat, fuit ab omni jure excluſus, ac ſi nunquam fuiſſet admiſſus: *dicta l. Mutiana*, ubi Doctores, *Digeſtis, de condit. & demonſtr. Auth. cui relictum, Cod. de indivíd. tollend.* Molin. *de primogen. lib.* 2. *c.* 12. *n.* 16. Rot. *deciſ.* 354. *n.* 1. *par.* 4. *div. & dec.* 241. *n.* 36.

16 *part.* 5. *recent.* Datum enim ſub una conditione, ſub contraria cenſetur ademptum: *l. quid ponens Digeſtis, quando dies leg. ced. leg. ſi legatur pure, Digeſtis, de adimend. leg.* Peregrin. *de fideicommiſſ. artic.* 11. *n.* 127. Ruinus *conſ.* 170. *n.* 11. *&* 12. *lib.* 3. Rot. coram Seraph. *dec.* 1354. *n.* 1. Surd. *dec.* 66. *n.* 15.

17 Et ſimilia de muliere, cui ſit factum legatum, ſi Titio nupſerit, ſi illi nubere recuſet, legato priva-

18 tur: Surd. *conſ.* 137. *n.* 19. Et de promiſſione facta ſi matrimonium ſequatur, non ſecutis nuptiis, ipſo facto promiſſio corruit: *l. item quia*, §. *hujus rei*, *ff. de pact.* ubi Gloſſ. *in verſ. non ſervatis*, explicat, nec re, nec ſpe.

19 Præterea eidem Jac. Antonio obſtat caducitas per ipſum incurſa ex cauſa alienationis nonnullorum bonorum, contra expreſſum præceptum Teſtatoris, quia cum eo caſu per duos menſes ante alienationem vocaret ſucceſſuros in caſu mortis, ſequitur, quod ex hoc etiam capite ſit factus locus ſucceſſioni; favore Joſephi Ignatii, abſque eo, quod iſte teneatur expectare obitum alienantis: *leg. cujus pater, §. in liberis, Digeſtis, de l.* 2. Molin. *de Primogen. lib.* 1. *c.* 16. *n.* 32. cum aliis pluribus congeſtis *in Mediolanenſi Bonorum* 31. *Maii* 1649. *coram Eminentiſſimo Domino Cardinali Corrado.*

Ea vero, quæ fuerunt deducta contra filiationem Joſephi Ignatii, Domini non habuerunt in conſideratione; cum hujuſmodi filiatio plene juſtificata remaneat, dum uti filius a patre inſtitutus, baptizatus, & eſt ex ejus uxore natus: *l. ſi vicinis ſcientibus, C. de nupt. l. non epiſtolis, C. de probat.* Sperell. *dec.* 174. *n.* 4. *p.* 3. in nihilo relevante, quod de tempore ejus conceptionis pater eſſet ſenex annorum 78. cum generatio filiorum in ſene robuſto non ſit impoſſibilis Narbon. *de ætat. annor.* 65. *q.* 1. *n.* 9. Zacch. *quæſt. Medico-leg. lib.* 1. *tit.* 1. *quæſt.* 9. *n.* 54. *& ſeqq.* Sinibald. *in Genantrop. oper. lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 3. *col.* 3. *&* 4. Rot. *deciſ.* 20. *n.* 25. *& ſeqq. p.* 5. *recent.* Giovagnon. *conſ.* 6. *n.* 38. ubi dicit, ex ſola nativitate filium probari mariti, licet ſenis, quando nihil probatur, quod uxoris famam denigret. 20 21 22

Et ex his cenſuerunt Domini conſtare de bono jure dicti Joſephi Ignatii, etiam ad effectum manutentionis; utraque, &c.

Romana prætenſæ filiationis, Ven. 22. Junii 1657.

Coram R. P. D. Veroſpio.

SUMMARIUM:

1 *Filii nati ex publica meretrice dicuntur vulgo concepti.*

2 *Filii publicæ meretricis certum patrem oſtendere nequeunt.*

3 *Sexagenarium non eſſe habilem ad generationem; de jure præſumitur.*

4 *Filius potius præſumitur ſuſceptus ex Juvene, quàm ex ſene: & nu.* 15.

5 *Filiationis quaſi poſſeſſio inducitur per actus geſtos erga aliquem uti filium, contra ipſum agentem ejuſque hæredes.*

Declara ut num. ſeq & num. 8.

6 *Senex mala valetudine affectus inhabilis reputatur ad generandum.*

7 *Ad Filiationis probationem multum confert jurata aſſertio illius, ex quo filium ortum duxiſſe militat ſumptio.*

8 *Filiationis quaſi poſſeſſio non ſuffragatur in judicio deciſorio præſtationis alimentorum; maximè ſi contraria urgeant conjectura.*

Declara ut num. 9.

10 *Filiationis leviores probationes ſufficiunt, ad effectum obtinendi alimenta, lite pendente ſuper negotio principali.*

11 *Filiationis conjectura non inducitur ex eo, quod quis fuerit in libro baptiſmatum deſcriptus uti filius alicujus, ex cujus ordine talem deſcriptionem factam fuiſſe non appar* 8.

12 *Septuagenarii prolem aliquando ſuſceperunt.*

13 *Generandi poſſibilitas in eo, quem inhabilem jus reputat, non attenditur, niſi evidentibus probationibus concludatur.*

14 *In judiciis attenduntur ea: quæ accidunt ſecundum naturæ curſum; non autem, quæ rarò eveniunt.*

16 *Filiatio convinci debet per probationes urgentes, quando potentia generandi in eo, qui prætenditur præter, excluſa remanet ex naturali ratione, & juris præſumptione.*

17 *Alimenta non debentur deficiente probatione filiationis, & paupertatis.*

DECISIO C.

Licet in hoc Sacro Auditorio inſtituta, atque vertente cauſa inter Matthæum, & Eugeniam, agentes pro alimentorum præſtatione in bonis quondam Joannis Baptiſtæ Veralli Marchionis Caſtri Viſcardi, prætenſi eorum Patris naturalis, adverſus Dominam Marchioniſſam Mariam, ejuſdem Joannis Baptiſtæ filiam legitimam & naturalem, necnon bene-

beneficiatam ab inteſtato hæredem; poſt habitas plu-
res hinc inde probationes, Dubitavi an filiatio Mat-
thæi & Eugeniæ ſufficienti probationum genere con-
cludatur? Et in negativam poſt cauſam bis propo-
ſitam, hodie Domini vere ſententiam.

Siquidem conſtat ex teſtibus pro parte Marchioniſ-
ſæ productis, Angelam Matthæi & Eugeniæ ma-
trem, Joanni Jacobo Ferrario, florida tunc favente
ætate, ac publico quæſtui expoſitam extitiſſe. Hinc
1 enim filii ex Angela progeniti *vulgo concepti* cenſen-
2 tur; neque ratione incertitudinis, Marchionem Jo-
annam Baptiſtam poterunt proinde in Patrem aſſu-
mere: juxta text. *in l. vulgo concepti*, *Digeſtis*, *de ſtat.
homin.* *§. ſi adverſus*, *Inſtit. de nup.* *§. vulgo quæſitos*,
Inſtit. de ſucceſſ. cognat. notat Doctores *in l. filium*, *Di-
geſtis*, *de his qui ſunt ſui vel alieni juris*, ubi Bald. *n.* 11.
Alber. *n.* 13. Alex. *conſ.* 557. *n.* 1. & 2. *lib.* 2. Natta *conſ.*
205. *n.* 2. & 3. Rota coram Mantica *dec.* 149. *n.* 10 &
11. & *dec.* 289. *n.* 2. *cum ſeq.* p. 1. *recent.* & *in Romana
filiationis* 1. *Julii* 1639. *§.* & *quædam prima*; *coram Re-
verendiſſimo Salamantino*, & *in Farfen. bonor.* 23. *Ja-
nuarii* 1647. *in §. eo magis*, *coram Eminentiſſimo Domino
Cardinali Corrado*: licet idem commercium cardinale
3 cum Angela exercuiſse probetur: Dum enim pro-
creationis præſumptio in ſene ſexagenario ex diſpo-
ſitione Juris excluditur, de qua *in l. ſi pater familias*,
4 *§. ult. Digeſtis*, *de adopt.* Menoc. *de arbitrariis*, *caſ.* 89.
n. 58. *cum ſeq.* Malcard. *de probat. concl.* 78. *n.* 43. &
45. habita prolis ſuſceptio non quidem Marchioni
ſeptuageſimum annum agenti, ſed potius Joanni Ja-
cobo Ferrario valde famoſo, & in ætate juvenili tunc
conſtituto, necnon Angelæ, cum qua ſimul vivebat,
prædilecto, adſcribitur: ut in terminis notat Fulgoſ.
conſ. 212. *n.* 4. Soc. ſen. *conſ.* 65. *num.* 2. *lib.* 3. Giovagn.
conſ. 6. *num.* 42. *cum ſeq.* *lib.* 1. Surd. *dec.* 85. *nu.* 17.
verſ. Donum.

Hinc urgere non poterit, quod Marchio Matthæum
& Eugeniam in filios, ut prætenditur, agnoverit;
necnon eos in pluribus epiſtolis *filiorum* nomine ap-
pellaverit, ac ipſis alimenta præſtiterit. Præterquam
5 enim Epiſtolæ negantur ex adverſo recognitæ; hic
actus licet quaſi poſseſſionem filiationis adverſus
agnoſcentem in filios ejuſque hæredes regulariter
inducere conſueverit, Menoch. *de præſumt. lib.* 6.
præſ. 53. *n.* 23. Grat. *diſceot. forenſ.* 653. *n.* 72. & aliis
relatis Juribus; & Reſponſum fuit *in Viterbien fidei-
com.* 2. *Maii* 1653. *coram me*: In propoſito tamen caſu,
hujuſmodi epiſtolæ inefficaces exinde cenſentur,
quod Marchio blanditiis ſagacis mulieris cum aliis
pariter ſe carnaliter commiſcentis deceptus convin-
6 citur, poſtquam in ſenili ætate conſtitutus, necnon
mala valetudine correptus, pro ſuſcipienda prole in-
habilis extitiſse præſumitur: Fulgoſ. *conſ.* 212. *n.* 1.
Pariſ. *conſ.* 29. *n.* 96. *cum ſeq.* *lib.* 2. Menoc. *conſ.* 80. *n.*
2. Giovagn. *conſ.* 6. *n.* 50. *lib.* 1. Surd. *dec.* 83. *n.* 21. Ac-
7 cedente præſertim iterata confeſſione Ferrarii, quod
iidemmet filii fuerint ex ipſo progeniti: ut ponderat
Alex. *in conſ.* 157. *n.* 1. *lib.* 5. Surd. *in d. dec.* 83. *n.* 6.
verſ. Pro adverſa autem parte.

8 Præterea filiationis quaſi poſſeſſio, ex tractatu ſeu
denominatione elicita, in hoc deciſorio filiationis
Judicio nullatenus poſſit ſuffragari; ut notat Covarr.
de ſponſal. p. 2. *c.* 8. *in §.* 3. *n.* 6. Rota coram Man-
tica *dec.* 149. *n.* 8. & *in dec.* 289. *n.* 2. *cum ſeq. p.* 1. *re-
cent.* & *in Romana filiationis*, 1. *Julii* 1639. *§. ea moti ra-
tione*: *verſ quando vero*, *coram Reverendiſſ. Compoſtel-
lano*, & *in Farfen bonor.* 23. *Januarii* 1547. *in §. hæc ta-
men*: *coram Eminentiſſ. Dom. meo Cardinali Corrado*: ur-
gentibus potiſſime conjecturis in contrarium in pro-
poſito caſu; ut advertit Surdus *d. dec.* 83. *n.* 21. Quid- 9
quid dicendum foret in alimentis, lite ſuper princi- 10
pali negotio pendente petitis; tunc enim probationes
leviores admitti ſolent: ut dixit Rota *in dict. deciſ.*
289. *n.* 1. *p.* 1. *recent.* & *in Romana filiationis*, 1. *Julii*
1639. *coram Reverendiſſ. Salamantino*.

Hinc pariter altera filiationis præſumptio ex de- 11
ſcriptione in libro Baptiſmi, ſub cognomento Veral-
li, deſumpta, penitus arcetur. Quinimo nec ipſa de-
ſcriptio, dum juſſu prætenſi patris non probatur ex-
pedita, pro conjectura filiationis poterit deſervire,
ut advertit Lancellot. Gallia *conſ.* 15. *n.* 105. *verſ. præ-
terea* Capyc. Latro, *dec.* 166. *n.* 52. Rota *in Romana de
Bonellis* 29. *Novemb.* 1614. *coram Ubaldo*.

Non etiam videtur urgere, quod Senes, ſeptuageſi- 12
mum licet annum explentes, prolem aliquando ſu-
ſceperit, ut teſtatur Menoc. *de arbitr. caſ.* 89. *n.* 57.
cum ſeq Rota *dec.* 20. 25. & 2. *p.* 5. *recent.* Poſtquam
enim inter caſus raro contingentes ſolet hic recenſe- 13
ri poſſibilitas generandi, per prædicta, diſpoſitione
juris contrarium præſumente, inefficax propemodum
reputatur, niſi claris ac evidentibus probationibus ea-
dem concludatur: in Judiciis quippe accidentia ſe- 14
cundum naturæ curſum inſpici ſolent, non autem,
quæ raro ex poſſibilitate contingunt: ut dixit Menoch.
in contrarium ex adverſo adductos *d. caſ.* 89. *n.* 58.
Socin. ſen. *conſ.* 65. *n.* 2. *lib.* 3. Pariſ. *conſ.* 29. *n.* 50.
vol. 2. Grat. *conſ.* 6. *n.* 53. *lib.* 1. Surd. *dec.* 83. *n.* 21. *in
fin.* & *n.* 22.

Quinimo ex libero omnium ac præſertim Joannis
Jacobi Ferrarii ad Angelam acceſſu penitus remove- 15
tur objecto: ex ipſo namque in ætate florenti tunc
conſtituto filii concepti præſumuntur, ut in ſpecie
ponderat Giovagn. *in d. conſ* 6. cæterique *ſupra relati*:
quidquid dicendum forte, ſi Angela ſub ſchemate con-
cubinatus, excluſo cæterorum acceſſu, a Marchione
retenta fuiſſet.

In hanc præterea ſententiam Domini facilius incli-
narunt ex maximo inveriſimilitudinis concluſu, quod
Marchio ſenio pene confectus, tribus continuis an-
nis prolem ſuſceperit; cum tamen Angela ab ipſo
Marchione, ſub ſchemate concubinatus per diverſa
tempora in Caſtro retenta, nunquam *ibidem* conce-
piſſe probetur: cum itaque gignendi potentia tum ex
naturali ratione, tum ex præſumptione Juris in Se-
ne ut plurimum excludatur; urgentibus proinde pro-
bationibus filiatio hæc debet omnino probari: ut no-
tat Menoc. *de arb. caſ.* 89. *n.* 64. Surd. *dec* 83. *n.* 23.

Et ita pro excluſione filiationis, nec non pro ali-
mentorum denegatione fuit hodie reſponſum; cum
maxime paupertas ex adverſo nequaquam probetur:
ut notat Grat. *diſcept forenſ. c.* 552. *n.* 10. & reſpon-
dit Rota *coram Andrea*, *dec.* 84. *n.* 1. & 6. & in aliis
relatis *in Toletana Matrimonii* 1. *Februarii* 1649. *in
primo §. coram Eminentiſſimo Cardinali Corrado*.

INDEX

INDEX COPIOSISSIMUS
RERUM OMNIUM NOTABILIUM,
Quæ in Conſiliis, Reſponſis & S. Rotæ Romanæ Deciſionibus hoc Tertio Volumine Quæſtionum Medico-Legalium contentis, pertractantur.

Prior numerus ſedem materiæ, poſterior paginam indicant.

A

Ablativus.

ABLATIVUS abſolutus conditionem importat, num. 8. p. 291

Abortus.

Abortus nomen meretur partus deficiens in conditionibus ad partum naturalem requiſitis, nu. 4. p. 62
Abortivus partus lato modo dictus, n. 2. ibid.
Vide *Partus*.
Abortus quando faciat exceptioni locum, & quando non in inſtrumento ſocietatis nu. 5. p. 78
Abortus ex ſe non eſt aptus natus cauſare febrem, n. 5. ibid.
Abortus ex percuſſione ſuper renes in gravida muliere facile evenit, & cur, num. 1. p. 79
Abortus quando faciat locum exceptioni, num. 2. p. 99
Abortus per ſe non cauſat febrem, num. 4. p. 100
Abortus poteſt ex febri cauſari, num. 4. p. 201
Abortus non ſemper cauſatur per febrim, nu. 7. ibid.
Abortus tribuendus potius eſt doloribus renum præcedentibus, quam febri ſubſequenti, n. 9. p. 202
Abortus eſt cauſa habitis ad inducendam mortem, n. 3. ibid.

Abſceſſus.

Abſceſſus per decubitum fiunt in parte omnium debiliſſima num. 4. p. 11
Vide *Tumor*.

Accidens.

Accidentia Veneni ingeniti ita ſimilia ſunt accidentibus veneni propinati, ut diſtingui non poſſint, n. 7. p. 20.
Vide *Venenum*.
Accidentia morbi debent eſſe proportionata ipſi parti affectæ num. 5. ibid.
Vide *Morbus*.
Accidentia ſæva in vulnere lethali capitis primis diebus ſe manifeſtant, n. 7. p. 110
Vide *Vulnus*.
Accidentia ſi non ſint connaturalia morbo, non ſunt ad morbum referenda. num. 22. p. 140

Actio.

Actio in conditionalibus non oritur, niſi poſt purificatam conditionem, num. 18. p. 222

Actus.

Actus celebratus ſecundum leges voluntarius & licitus potius, quam illegitimus debet præſumi, num. 8. p. 178
Actu, quem quis impugnat, quando poſſit ſe juvare, n. 11. p. 179
Actus ſi eſt factus, prout, fieri ſolet ab homine ſanæ mentis dementia excluditur, num. 2. p. 219
Actus præſumitur factus a Viro ſanæ mentis, ſi eſt talis, qui a prudenti Viro fieri conſueverit, num. 3. ibid.
Actuum pluralitas præſumitur ubicunque ſub diverſa forma appareant celebrati, n. 5. p. 240
Actus dicitur imperfectus, ſi dependeat a futuris probationibus, num. 9. p. 261
Actum non vitiat defectus ſuperveniens poſt purificatam conditionem, num. 21. p. 255
In Actu conditionali primum locum obtinet voluntas diſponentis, num. 23. ibid.
Actu, conditionalis, ut eveniente conditione a principio incipere poſſit, debet eſſe in tali ſtatu de tempore purificationis conditionis, ut tunc poſſit inchoari, num. 27. ibid.
Actus legitimi non recipiunt neque diem, neque conditionem, num. 29. p. 256.
Actus æquivoci non poſſunt ſuffragari ad effectum, ut penſio dicatur valide per nutus translata, num. 4. p. 283

Adminiſtratio.

Adminiſtratio probatur ex inſtrumentis locationum factarum per adminiſtratorem, num. 1. p. 284
Locare bona, & cum conductore paciſci, ſunt caſus indubitate adminiſtrationis, num. 2. ibid.
Adminiſtratio probatur ex inſtrumento, in quo quis promittit reddere rationem, reliquum ſolvere, num. 8. ibid.
Adminiſtratione probata præſumitur illius continuatio, concurrente aliqua conjectura, num. 9. ibid.
Adminiſtrationis mandatum quando expiret per ſupervenientiam majoris ætatis adminiſtrati, n. 11. p. 285
Adminiſtratio continuata præſumitur, dum non docetur de finali redditioni rationis, n. 13. ibid.
Adminiſtrationem non impedit Podagra, num. 17. p. 285

Adoleſcens.

Adoleſcentes ſunt transferendi ad Civitates, ubi melius & moribus & litteris ornari poſſint, num. 5. p. 251

Adoleſcentia.

Adoleſcentia eſt ætas aptior ad nubendum, num. 62. p. 224

Ædificare, Ædificium.

Ædificare altius non licet, ſi venti excludantur in damnum publicum, num. 3. p. 217
Quanto minor eſt diſtantia inter unum ædificium & aliud tanto majus incommodum emanat, tam quoad Solis illuſtrationem, quam quoad ventorum perflatum, num. 5. p. 33
Ædificia Aquæ adjacentia corrodi ſolent, num. 3. p. 209
Ædificium altius tolli non poteſt, ſi venti excludantur in damnum publicæ utilitatis, num. 3. p. 217
Ædificiis nobilibus & inſignibus Civitatem ornari publice intereſt, num. 5. ibid.
Ædificium altius tolli poteſt cum non fit ad æmulationem num. 6. ibid.
Ædificium jam cœptum habendum eſt in conſideratione, ac ſi eſſet perfectum, num. 7 ibid.
Ædificare ne liceat prope domum alterius, ut ventus non impediatur, probandum eſt ab actore, quod ventus prorſus & undique remaneat excluſus, ita ut locus penitus inutilis evadat, n. 8. ibid.
Ædificii elatio impediri non debet, ceſſante alterius detrimento, & ſtante edificantis utilitate, num. 23. p. 218
Ædificare non impeditur vicinus cum feneſtris reſpicientibus in domum vicini, num. 26. ibid.
Ædificare uſque ad ſolum quiſque poteſt, in proprio ſolo, num. 1. p. 252
Ædificium ſuum quis amplius extollere non poteſt, ſi ſit conſtituta ſervitus altius non tollendi, n. 2. ibid.
Ædificium ſuum quis amplius extollere non poteſt, ſi id vellet facere ad æmulationem, n. 3. ibid.
Ædificium, ne altius tollatur, dicitur in habere jus prohibendi, qui habet ſervitutem altius non tollendi, ſi in eo ædificio adeſt talis ſervitus, nu. 4. ibid.
Intellige tamen hoc, ſi dicta ſervitus ſit probata, n. 5. ibid.
Ædificium altius tollere ad æmulationem non licet, n. 14. p. 253
Ædificium fieri ad æmulationem ſi quis afferat, incumbit ei onus probandi, n. 16. ibid.
Ædificium unum, quando alteri non impediat Solem, n. 20. ib.
Ædificare ad æmulationem quis non cenſetur, licet aliquod damnum inferat vicino, nu. 22. ibid.
Vide *Æmulatio*.
Ædificium privatum altius tolli prohibetur quando, ex eo diſcooperientur Religioſi, vel Religioſæ intra proprium Monaſterium, num. 36. p. 254
Sed hoc intellige, quotieſcunque ex novo ædificio graviſſimum immineret monaſterio præjudicium, etiamſi non fiat ad æmulationem, num. 37. ibid.
Ædificium quando nocet Eccleſiæ, vel Monaſterio, compelli poteſt Dominus ædificii vendere ſervitutem alius non tollendi, num. 38. ibid.

Æger Ægrotus.

Æger ſic habendus, morbo recedente, ac ſi numquam ægrotaſſet, num. 1. p. 64
Æger excuſatur ab admiſſione remediorum ob ipſam ſanationis incertitudinem, num. 15. p. 160
Ægrotus in articulo mortis conſtitutus abſque animi deliberatione ſolet interrogantibus reſpondere affirmative, n. 14. p. 270. & nu. 12. p. 271
Ægroti in articulo mortis conſtituti liberum diſcurſum ac diſtinctam cognitionem habere non ſolent, num. 15. p. 270
Ægrotus reſpondens interroganti, an velit certam diſpoſitionem facere, *ſi fate ſoi*, non dicit perfecte diſponere, n. 9 ibid.
Æger interrogatus de re gravi, ad propoſitum non reſpondens præſumitur a mente alienatus, num. 13. p. 271

Æmu

Æmulatio.

Æmulatio non præſumitur, cum in dubio quilibet præſumatur ædificare ad ſui principaliter utilitatem, non ut altero noceat, nu. 15. p. 253

Æmulatio in ædificando non præſumitur, etiamſi magnum damnum vicino inferatur, & parva utilitas proveniat ædificati, niſi aliunde probetur, nu. 17 ibid. & nu. 31. p. 254

Æmulationis præſumptio, ut excludatur, non ſufficit modica utilitas ædificare volentis, num. 18. & n. 19. p. 253

Ædificare ad æmulationem quis non cenſetur, licet aliquod damnum inferat vicino, num. 22. ibid.

Æmulatio tunc intrat in ædificando, quando conſtructio fit cum injuria alterius, & animo nocendi, non neceſſitatis, aut utilitatis propriæ cauſæ, num. 25. ibid.

Et quando conſtructio non prodeſt ædificanti, & alteri nocet, num. 26. ibid.

Æmulatio excluditur in ædificando quando concurrit utilitas ædificantis, licet vicino damnificetur, & præſumptio oritur, quod ratione propriæ utilitatis quis edificare velit n. 27. p. 254

Utilitas modica ſufficit, ad hoc, ut dicatur, ædificans non ædificare ad æmultationem, num. 28. ibid.

Æmulatio tunc non excluditur, ſi ædificantis utilitas ſit modica, & magnum damnum inferatur vicino, num. 31. ibid.

Sed hoc intellige, dum cum modica utilitate concurrit etiam inimicitia, num. 32. ibid.

In agro ſuo fodiens, ſi vicini fontem avertat, non tenetur de dolo, ſi non animo nocendi vicino, ſed agrum ſuum meliorem faciendi cauſa, id faciat, num. 23. p. 253

Æquitas.

Dubium facti decidi debet ſecundum naturalem æquitatem, num. 9. p. 195

Aer.

Aeris bonitas ab Orientis Solis illuſtratione maxime dependet, num. 1. p. 33

Aer, cum in quiete eſt, non minus quam aqua motu privata, putreſcit, num. 2. ibid.

Aer colatus quis dicatur, n. 6. ibid.

Aeris ſalubritas quantum conferat in curatione vulnerum capitis, num. 5. p. 109

Aeris mutatio efficaciſſimum remedium in diuturnis morbis num. 3. p. 113

Aeris mutatione corpora ſenſibiliter & evidenter mutationes recipiunt, num. 2. ibid.

Aer patrius magis naturæ noſtræ amicus eſt, quam alienus n. 10. p. 83

Aeris mutatio quibus corporibus proficua & quibus damnoſa ſit, n. 11. ibid.

Aeris mutatione ſola ſæpe curantur morbi alias incurabiles num. 7. ibid.

Aer frigidus, ac tenuis, iis, qui ad Phtiſim ſunt propenſi, eſt contrariiſſimus, num. 7. p. 148

Aeris intemperies eſt juſta cauſa renunciandi Epiſcopatui, n. 5. p. 153. & n. 14. p. 154

Aeris in inſignes mutationes effigiem immutant. n. 6. p. 106

Aeris evidentes, ac inſignes mutationes Mores immutant, n. 12. p. 108

Vide, *Mores.*

Aeris inſalubritas Monaſterii non poteſt allegari a monacho ibi profeſſo; cum ei proprius obſtet conſenſus, num. 6. p. 211

Aeris inſalubritas neceſſario non reſultet ab omnimoda Ventorum Aquilonarium excluſione, n. 11. p. 217

Aeris mutatio æſtivis temporibus ponit in dubio vitam illius, qui aerem mutat, n. 10. p. 261

Aeris intemperies, propter quam imminet periculum contrahendi infirmitatem, eſt juſta cauſa, ut Maritus non teneatur obſervare promiſſionem factam uxori, de non diſcedendo à certo loco, n. 9. p. 276

Ætas.

Ætatis tenerioris beneficio non ſolum vulnera & ulcera facile ſed ipſa oſſa conſolidantur verè; quod ſecus eſt in aliis ætatibus, n. 2. p. 64

Ætates non annorum, numero, ſed viribus determinantur, nu. 8. p. 122. & nu. 3. pag. 136. & nu. 20. p. 141. n. 4. p. 155

Ætatis mutatio quantum poſſit in ſuperandis morbis longis & contumacibus, n. 3. p. 82

Ætatis mutatione Epilepſia removetur, niſi magnoperè in victus ratione delinquatur, n. 11. p. 152

Vide *Epilepſia.*

Ætates retardantur, & accelerantur, pro virium robore, n. 2. p. 160

Ætatis ratione in ſubito inſultu cauſæ interimentis, unus poteſt diutius vivere, quam alius; etiam, ſi ambo ab eadem cauſa æqualiter patiantur, n. 10. p. 91

Ætas declinans eſt humorum frigidorum & humidorum fœcundiſſima, n. 6. p. 101

Ab ætate quantopere effigies immutetur, n. 2. p. 105

Adoleſcentia eſt ætas aptior ad nubendum, n. 62. p. 221

Ætas decrepita propriè eſt ſupra annos ſeptuaginta, n. 8. p. 241

Ætas eſt difficilis probationis, n. 9. ibid.

Ætas probari poteſt per conjecturas & indicia, n. 10. ibid.

Ætas probari poteſt per Teſtes ſingulares, n. 11. ibid.

Ætas probatur per teſtes deponentes de proprio judicio, vel per aſpectum, 12. ibid.

Ætas à legibus determinata requiritur in conjugibus pro validitate matrimonii, n. 2. p. 197

Ætas annorum 12. requiritur in fœmina, ut valeat matrimonium contrahere, n. 3. ib.

Ætas annorum 14. requiritur in maſculo pro matrimonio contrahendo, n. 4. ibid.

Ætati alicui proximus dicitur, qui ab illa diſtat ſolum per ſex menſes, n. 9. ibid.

Ætas probatur per teſtem, qui deponat de judicio ſuo, & per aſpectum, n. 5. p. 257

Aut qui deponat aliquem habere certam ætatem, quia ita ab ipſo audivit, n. 6. ibid.

Ætas bene probatur, ſi frater de alterius fratris ætate deponat, n. 17. ibid.

Ætas probatur ex partita libri Baptiſmi, n. 1. p. 262

Vide *Baptiſmus.*

Ætas ſenior probatur ex aſpectu n. 6. p. 277

Ætas ſenior attendenda venit in adjudicatione Beneficii quæ fit concurſum, n. 7. ibid.

Ætas probatur ex aſſertione contenta in aliquo inſtrumento certi temporis, ducendo calculos in poſterum, num. 10. p. 285

Ætas in ſubſtituto requiſita facit diſpoſitionem conditionalem, n. 11. p. 291

Declaratur, n. ſeq. ibid.

Affinitas.

Affinitas contrahitur ſolum per copulam conſummatam, n. 13. p. 273.

Affinitas probatur per teſtes deponentes de copula, licet non conſummata, n. 15. ibid

Affinitas, ut dicatur contracta, quomodo Teſtes deponere debeant de copula, n. 15. ibid.

Affinitas contrahitur in primo gradu cum ſorore mulieris, quam quis carnaliter cognoſcit, n. 1. p. 290

Affinitas in primo gradu dirimit matrimonium, numero 2. ibid.

Affinitas contracta ex copula illicita probatur etiam per teſtes non omni exceptione majores, n. 8. ibid.

Agens.

Agentes primarii in partu ſunt vires matris & fœtus, num. 3. p. 17

Vide *Partus.*

Aggravatoria.

Aggravatoria non conceditur niſi præcedat declaratoria, n. 1. p. 286

Aggravatoria concedi non poteſt per judicem de partibus vigore litterarum executorialium ipſi decretarum, n. 2. ibid.

Alciatus.

Alciatus *in reg. 3. præſumpt. 3.* qualiter procedat, n. 30. p. 254

Alienatio.

Alienatio ex cauſa diviſionis permiſſa eſt inter cohæredes fideicommiſſo gravatos, n. 7. p. 240

Alienatio facta in extraneos ab Hæredibus gravis ſuſtinetur, eis viventibus; cum eorum vita durante nullum poſſit conſiderari præjudicium vocatorum, num. 8. ibid.

Alienatione ſequuta, ſubſtitutus in caſu alienationis admittendus eſt, non expectata morte alienantis, n. 19. p. 293

Alienatio Mentis.

Alienatio ſanæ mentis arguitur in ægroto, qui interrogatus de re gravi, ad propoſitum non reſpondet, n. 13. p. 271

Alimentum.

Alimenta nonniſi à calore actuantur, n. 20. p. 164

Alimenta & ſumptus litis debentur, probatis paupertate, & boni juris præſumptione, n. 1. p. 211

Paupertas ejus, qui inſtat pro alimentis, ſatis probata dicitur, ſi inſtans ſit à Patre ejectus, & in infantili ætate conſtitutus, n. 2. ibid.

Alimenta præſtandi ceſſat obligatio, quando non probatur Paternitas, n. 6. ibid. & n. 23. p. 212

Alimenta præſtandi obligatio fundatur in Paternitatis præſumptione, n. 24. ibid.

Alimenta præſtita nutrici pro educatione infantis, filiationis argumentum præſtant, n. 7. p. 246

Alimenta non debentur deficiente probatione filiationis, & paupertatis, n. 17. p. 294

Anima.

Anima ipſa eſt principium motus, n. 4. p. 118

Vide *Principium.*

Animal.

Animalia ex ſeminis copia ſtimulantur ad coitum, n. 6. p. 141

Animalia ipſa corporis valetudine excitantur ad coitum, n. 6. p. 85

Animal nullum moritur absque ſyncope, n. 9. p. 91
Vide *Syncope*.

Animus.

Animi paſſiones vehementes in gravidis etiam multo poſt tempore ob earum repetitam memoriam periculum afferunt. n. 4. p. 80
Declaratur, n. 10. p. 81
Animi poſſeſſiones ſubitaneæ, ac præſertim Ira, & Timor, multorum periculorum cauſa exiſtunt, n. 3. p. 80
Animi qualitas ſi debeat probari, teſtes debent teſtificari per actus exteriores quos viderint, n. 31. p. 170
Exteriora indicant ſecreta animi, n. 32. ibid.
Animi paſſiones quantam vim habeant in immutanda naturali effigie, n. 8. p. 106
Animi paſſiones mores quomodo immutent, n. 14. p. 108
Vide *Mores*.
Animi impetus primi non ſunt in poteſtate noſtra, n. 10. p. 228
Animus alicujus probatur per teſtes deponentes ex certa ſcientia, ac de publica voce & fama, num. 10. pag. 280
Animus alicujus probatur per duos teſtes conteſtes licet minus idoneos, nu. 13. ibid.
Vide *Voluntas*.

Antimonium.

Antimonium venenoſitate caret, n. 2. p. 21. & n. 1. p. 24
Antimonium, reſpectu manifeſtarum qualitatum, venenum non eſt, n. 2. ibid.
Antimonium non eſt venenum ab occulta qualitate, vel à tota ſubſtantia; n. 3. ibid.
Antimonium vomitum valide provocat. n. 5. ibid.
Antimonium non eſſe venenum ab effectu probatur, n. 6. ibid.
Antimonium ſteriles facit mulieres. Falſum, ibid. n. 11. p. 158

Apoplexia, Apoplectici.

Apoplexiam concitant quidam vapores, n. 3. p. 42
Apoplexiam concitant ſoporifera medicamenta valide, ut declaratur, n. 2. & 14 p. 42. & 44
Apoplexia non ſemper terminatur in paralyſim, n. 7. 15. & 16 p. 43 44. 45
Apoplexia ex immodico vini uſu, n. 13. p. 44
Apoplexia aliquando terminatur in fatuitatem absque paralyſi membrorum exteriorum, n. 17. p. 45
Apoplexiæ finitimi ſunt affectus ſoporoſi, n. 4. p. 53
Apoplexia eſt ſenſuum omnium, tam exteriorum quam interiorum ruina, n. 5. ibid.
Apoplexia eſt morbus ſenilis, & deſinit in paralyſim, n. 2. p. 54
Apoplexia quid? n. 1. p. 55
In Apoplexia omnis diſcurſus & ratiocinatio perit, n. 2. ibid.
Apoplexiæ fortitudo unde cognoſcatur, n. 4. p. 56
De Apoplexia ſe ſe recolligentes ad priſtinum mentis vigorem non facile redeunt, n. 6. ibid.
Apoplexia quando timenda in Arthriticis & cur? n. 8. p. 126. & n. 15. p. 127.
Vide *Arthritici*.
Apoplexia unde dicta, n. 3. p. 84
Apoplexiæ morbus impedit, quod patiens poſſit ad ſacros Ordines promoveri, n. 9. p. 240
Apoplexia, quæ gravabat infirmum paulo ante obitum, non levis, ſed fortis reputanda venit, n. 11. p. 283
Apoplexia fortis ſenſuum omnium ruinam affert, n. 12. ibid.
Apoplectici cur moriantur, n. 5. p. 56

Appellatio.

Appellans, ſi intra 30. dies non redeat pro petendis apoſtolis, vel cauſam committi faciat, ſententia tranſit in judicatum.
Vide *Sententia*.
Appellans à ſententia contra alium lata, facit omnia acta ſua, perinde ac ſi ipſo citato facta fuiſſent, n. 1. p. 269. & n. 1. p. 271
Appellans à ſententia contra alios lata, ſi in appellatione dicat à dicta ſententia ſe valde læſum, procul dubio facit omnia acta ſua, n. 4. ibid.
Appellatione omiſſa, vel deſerta, clauſula *quam & quas* operatur ut pronunciari poſſit prout in prima, non tamen poteſt tollere appellationem & actus præcedentes, n. 5. p. 270

Aqua.

Corroſio Terræ, quæ fit per aquas fluentes non dicitur caſus fortuitus, n. 2. p. 209
Aquæ ſolent corrodere Terras, & ædificia adjacentia, n. 3. ibid.
Aquæ venas qui in fundo ſuo incidit, ita ut aqua deſinat pervenire in alium fundum, ubi erumpebat, non dicitur vim facere, dummodo in hoc nulla ſervitus conſtituta ſit, n. 24. p. 253

Arbiter, Arbitrium.

Arbiter & moderator quilibet eſt rei ſuæ, num. 4. p. 217
Arbitrium regulatur à jure, n. 13. p. 276

Arctitudo.

Arctitudo Mulieris quando ſit talis ut penetrari non poſſit, cohabitatio triennalis non eſt demandanda, quia adeſt periculum peccati, n. 12. p. 206
Arctitudinis impedimentum ad coitum in Muliere, ſi eſt medicabile per ſciſſionem, Matrimonium non diſſolvitur, n. 16. p. 216
Vide *Impedimentum*,
Vide *Matrimonium*.
Arctitudo Mulieris tunc eſt tollenda per ſciſſionem, quando id poteſt fieri absque periculo vitæ, n. 17. ibid.
Impotentia coeundi ob magnitudinem, & arctitudinem, an & quando ſufficiat ad diſſolutionem Matrimonii absque triennali conjugum cohabitatione, n. 10. p. 206

Argumentum.

Argumentum à matrimonio carnali ad ſpirituale, validum eſt, n. 15. p. 169
Argumentum de reputatione ad non reputationem, vel contrariam reputationem, validum eſt, n. 19. ibid.
Argumentum ab incluſione unius temporis, ad excluſionem alterius, validum eſt, n. 17. p. 212.
Argumentum naturæ fortiſſimum eſt effigies valde ſimilis, n. 24. p. 214
Argumentum filiationis præſtant alimenta præſtita Nutrici pro educatione infantis, n. 7. p. 246

Ars.

Ars eſt naturæ miniſtra, n. 13. p. 16
Vide *Natura*.
Artis miniſter Medicus. n. 5. p. 12.
Ars & natura excluduntur à ſanationibus miraculoſis, n. 1. p. 15
Vide *Sanatio miraculoſa*.
Artis libera opera eſſe debent, n. 10. p. 129
Nil demit de libertate artis coactio artificis ad artem exercendam, neceſſitate publicæ ſalutis urgente, num. 41. p. 132
Expertis, & peritis in arte magis credendum, quam rationibus in contrarium, n. 12. p. 161
Vide *Periti*.

Arthritis.

Arthritis confirmata, & quæ Tophos contraxerit, eſt incurabilis in via naturæ, n. 1. & ſeqq. p. 6
Arthritis quando non ſit legitima cauſa poſtulandi Coadjutorem n. 9 p. 111
Arthritis venere excitatur, n. 2. p. 125
Vide *Venus*.
Arthriti laborans licet non decumbat, & appareat ſanus, ità tamen domi detinetur, ut non poſſit moveri, ne defluant humores, n. 13. p. 204
Arthritis non impedit adminiſtrationem, n. 17. p. 285
Arthritis impedit quidem munera corporalia, non autem Patrimonialia, n. 18. ibid.

Arthritici.

Arthritici ad Venerem ſunt proclives, n. 2. p. 39
Arthritici plurimi fœcundiſſimi ſunt, n. 5. p. 40
In arthriticis quando timenda apoplexia, & cur, n. 8. p. 126 & n. 15. p. 127

Articulus.

Articulus eſt irrelevans, ſi tendat ad probandam famam impuritatis, & fuerit jam probata fama in contrarium, n. 17. p. 236
Examen novum non admittitur ſuper articulis, ſuper quibus fuerunt jam Teſtes examinati. n. 8. p. 235

Aſſimilatio.

Aſſimilatio eſt opus facultatis formatricis, n. 11. p. 104

Athleta.

Athletarum habitus periculoſus tunc eſt, cum ad ſummum bonitatis pervenerit, n. 12. p. 44

Athrophia.

Athrophiæ, & corporis conſumptiones extremæ naturalem cauſam utplurimum habent, n. 9. p. 85

Atteſtatio.

Atteſtationes extrajudiciales nullam merentur fidem, n. 7. p. 278

Attractio.

Attractio fit à calore excedentes, n. 10. p. 75
Attractio ſeminis ab utero absque penis intromiſſione an ſufficiat ad conceptionem, n. 1. & ſeqq. p. 71
Vide, *Semen*.
Vide, *Uterus*.

Auditor.

Auditor Cameræ non cognoſcit de cauſis matrimonialibus, n. 1. p. 230

Aures.

Auris membrum eſt ad nobiliſſimam operationem & ad decorem fabricatum, n. 2. & 5. p. 59
Sed vide, n. 11. & 13. p. 60
Auris ad auditionem facta, n. 4. p. 59
Auris mutilatio facit hominem irregularem, n. 6. ibid.
Vide *Irregularitas*.
Vide *Mutilatio*.
Auriculæ totalis abſciſſio auditionem reddit deteriorem, n. 9. p. 60
Auditio eſt operatio Auris internæ, non externæ, num. 12. ibid.

B

Baptiſmus.

BAptiſmi fides non probat ætatem niſi fuerit extracta à Parocho, nu. 14. & 15. p. 241

Baptiſmi fides à Parocho non extracta, probat, ſi fuerit extracta vigore compulſoriæ parte citata; nu. 16. ibid.

Baptiſmi libri cuſtodia præſcripta fuit a ſacro Concilio Tridentino, nu. 17. p. 242

Baptiſmi liber ex communi conſuetudine probat ætatem, n. 4. p. 257. & n. 1. p. 261

Vide, *Liber*. Vide *Ætas*.

Barba.

Barba non ſemper decus, & ornamentum affert, n. 4. p. 106

Beneficium.

Beneficium ſi appareat eſſe reſervatum, datur immiſſio vigore ſubrogationis gratioſæ, & ad hoc, quæ requirantur, nu. 1. p. 234

Beneficium reſignatum in Curia, dicitur vacare in Curia, & cadit ſub reſervatione clauſa in Corpore Juris, n. 2. ibid.

Beneficii poſſeſſio dicitur tradita capitulariter, ſi totum Capitulum fuit intimatum ad interveniendum, licet non omnes vocati intervenerint; nam totum jus Capituli remanet in illis, qui interveniunt, n. 8. ibid.

Beneficii poſſeſſio vigore ſubrogationis gratioſæ non poteſt impediri per exceptiones, quæ reſpiciunt petitorium, n. 11. ibid.

Litem introductam fuiſſe ſuper titulo Beneficii probatur per commiſſionem continentem clauſulam, *Quam & Quas*, n. 17. p. 190

Beneficii collatio facta laboranti morbo caduco nulla eſt ipſo jure, nu 5. p. 194

Beneficium, in quo non requiritur Ordo ſacer, conferri poteſt morbo caduco laboranti, n. 8. ibid.

Beneficium ubi debet conferri Sacerdotibus, id debet intelligi de Sacerdote, qui tempore proviſionis poſſit actu Miſſam celebrare, nu. 20. p. 195

Beneficio, quod reſidentiam requirit, non poteſt per Vicarium inſerviri, nu 21. ibid.

Beneficii affectio in Coadjutoriis pendet à validitate, & juſtificatione cauſæ, per quam fuit motus Papa ad concedendam coadjutoriam, nu 5. p. 241

Beneficium ex appoſitione manus Papæ ita remanet affectum, ut nullus inferior poſſit amplius ſe circa illud intromittere. nu. 25. p. 242

In concurſu Beneficii, præferendus venit is, qui alias curam animarum exercuit, nu. 5. p. 277

Beneficium remanet affectum per appoſitionem manus Papæ nu. 1. p. 256

Beneficium affectum per appoſitionem manus Papæ Ordinarius conferre non poteſt, nu. 2. ibid.

Beneficii poſſeſſio ſemel probata præſumitur uſque ad obitum continuata, nu. 11. p. 257

Affectio ſuper beneficio ex appoſitione manus Papæ, pendet à validitate Gratiæ, nu. 2. p. 260

Vide *Gratia*.

Papa non præſumitur voluiſſe præjudicare collatoribus ordinariis, nec illos prævenire circa collationem beneficiorum, nec afficere proviſionem ex futura vocatione n 3. ibid.

Decretum latum ex falſa cauſa non afficit beneficium, n. 4. ibid.

Beneficii acquiſitio impeditur propter cæcitatem, n. 36. p. 256

Beneficia Diœceſis Calaguritanæ ut quis poſſit obtinere, plura debent concurrere requiſita, juxta Conſtitutionem Clementis VIII. nu. 1. p. 276

Beneficia Diœceſis Calaguritanæ in concurſu adjudicari debent ei, qui majores habet qualitates, n. 2. ibid.

Beneficia Diœceſis Calaguritanæ in concurſu adjudicari debent ei, qui aliis doctrina præeminet, num. 3. ibid.

Sacerdos preferri debet in concurſu Beneficii, nu. 5. p. 277

Bigamia

Bigamia non contraitur ex ſolo matrimonio cum vidua, ſed requiritur Copula & Conſummatio, num. 10. p. 204

Vide *Matrimonium*.

Vide *Copula*.

Bona.

Bona ſub conditione relicta, remanent libera penes hæredem num. 14. p. 221

Bona donata ob cauſam, quæ non fuit ſequuta, reſtitui debent, num. 1. p. 236

Bonorum diviſio facta in præjudicium vocatorum, an ſuſtineatur? num. 6. p. 240

Bona, & jura fideicommiſſo perpetuò ſubjecta, extraneo Hæredi relinquere poteſt ultimus de familia, nu. 1. p. 239

Bona fideicommiſſi alienari poſſunt pro conſtituenda dote deſcendenti etiam illegitimæ, quæ velit nubere, vel monachari, nu. 18. p. 247

Bonorum defectus excuſat à pacto inito per maritum de non diſcedendo à certo loco, num. 11. p. 276

Bona Abbatiæ Farfenſ. emphyteutica, ſunt tranſitoria ad quoſcunque etiam extraneos, n. 11. p. 278.

Bona locare, & cum conductore paciſci, ſunt caſus indubitatæ adminiſtrationis, num. 2. p. 284

Bruta.

Bruta mortua non ſunt capacia Reſurrectionis, num 11. p. 149

Vide *Reſurrectio*.

Bruta non tam proficiunt per totam vitam ex auditu in quavis diſciplina, quam muti & ſurdi à nativitate nutibus faciunt per diem unum num. 2. p. 87

Bruta aſſequi non poſſunt ea, quæ muti & ſurdi à nativitate aſſequuntur, num. 3. ibid.

Bruta non minorem intelligentiam habent, quam habere videantur muti & ſurdi, n. 9. p. 88

Vide *Mutus & ſurdus*.

Bruta ab Homine diſtinguuntur per loquelam & ſcientiam, num. 10. ibid

Bruta ex electione, & ex virtute non operantur, & in eis virtus & vitium non habet locum, n. 12. ibid.

Bruta nonnulla parentibus non miſcentur, & conjugalem fidem aſſequuntur, num. 13. ibid. Vide num. ſequenti p. 89

Bubones.

Bubones ſunt ſigna Peſtis demonſtrativa, n. 7. p. 145

C

CAllus ſemper oritur ex fiſtula, num. 8. p. 65

Partes Callum contrahentes potius diſrumpuntur quam diſtenduntur, num. 6. ibid.

Calor.

Calor nativus, quo imbecilior, eo citius à veneno ſuperatur, num. 2. p. 162

Calor debilis citius extinguitur veneno frigido, quam fortis num. 8. p. 163

Vide *Venenum*.

Calor nativus excitatur coïtu moderato, num. 14. p. 127

Vide *Lectio*.

Calumnia, Calumnioſus.

Calumnia litigantis non reſultat ex deciſionibus contra ipſum emanatis, quæ non concernant merita cauſæ, & quando lis eſt in principio, nec aliquæ fuerunt factæ probationes, num 3. p. 190

Calumnia ut excludatur, ſufficit quælibet probata & colorata cauſa litigandi, num. 5. ibid.

Calumnioſus litigator dici non poteſt, quandiu valet jus ſuum juſtificare, num. 4. ibid.

Calumnioſo litiganti non eſt danda ſubrogatio, nu. 2. ibid.

Vide *Subrogatio*.

Cancer.

Cancer ejus naturæ morbus eſt ut numquam ſanetur, n. 3. p. 15

Cancroſi tumoris ſigna, num. 2. ibid.

Capellanus.

Capellanus ad nutum amovibilis poteſt etiam ſine cauſa amoveri; ceſſante tamen odio & malitia in amovente, n. 4. p. 211

Et an hæc arguatur ex amotione Capellani ab Eccleſia, in qua commoratus fuerat per triginta annos, num. 7. ibid.

Capitulum.

Capitulum ſine conſenſu Epiſcopi ſtatuere non poteſt ſuper modo lucrandi diſtributiones, num. 14. p. 191

Capituli decretum habet interpretationem paſſivam à Jure communi, num 7. ibid.

Capituli decretum contra jus, eſt invalidum, num 8. p. 192

Capitula Eccleſiarum non poſſunt facere ſtatuta concernentia ſua particularia negotia ſine conſenſu Superiori, n. 9. ibid.

Capitula Eccleſiarum non poſſunt condere ſtatuta ſuper reſidentia, vel ſtatu Eccleſiæ, num. 10. ibid.

Capitulum quando teneatur reſtituere diſtributiones conſumptas num. 15. p. 191

Caro.

Caro nihil eſt aliud, quam ſanguis concretus, nu. 2. p. 66

Caro Teſtudinis coctu difficilis eſt, & melancholicha n. 8. p. 85

Caruncula.

Carunculæ quomodo impediant, ne viri ſemen libere ad mulieris uterum permeare poſſit, num. 2. p. 114

Carunculæ ſubſequuntur ad Gonorrhæam, & maxime Gallicam, num. 3. p. 115

Carunculæ ſterilitatem inſanabilem excitant, num. 5. ibid.

Contr. num. ſeq.

Carunculæ quando impediant generationem, num. 7. ibid.

Carunculæ licet utplurimum difficulter curentur, aliquando tamen fœliciter ſunt curatæ, num. 8. ibid.

Carunculæ morbus artis medicæ præſidio facile tolli poteſt n. 5. p. 291

Carunculæ morbus non impedit generationem, num. 4. ibid.

Cauſa.

Cauſam ubi certam habemus & evidentem, fruſtra incertam quærimus, n. 9. p. 20
Cauſa accelerans mortem in prægnantia, & partu, non ſufficiens cauſa exceptionis, n. 3. p. 57
Cauſa, ex qua emanat effectus, eſt multo magis efficax, quam cauſa accelerans, n. 4. p. 58
Cauſa impulſiva, & coadjuvans non attenditur, n. 7. ibid.
Cauſæ, ob quis Coadjutor dari debet, n. 1. p. 110
Cauſæ materiales morborum omnium articularium ſunt cruditates, n. 7. p. 126
Vide *Cruditas.*
Cauſa primaria & immediata mortis ſemper attendi debet in caſibus exceptis in inſtrumento ſocietatis num. 4. p. 79
Cauſa movens, mediata, & impulſiva mortis in nullo cenſu habenda eſt, n. 6 ibid.
Cauſa evidens in agendo [niſi ſit immanens] ſemper in principio eſt fortior quam procedente tempore, num. 5. p. 80
Effectus debet eſſe proportionatus ſuæ cauſæ, num. 6. ibid.
Cauſa proxima & evidente alicujus effectus præſente, fruſtra remotam ac minus evidentem quærimus, n. 7. ibid.
Cauſa primaria eſt attendenda, quia per ſe movet, n. 3. p. 138
Cauſa prima magis influit in cauſatum quam ſecunda, n. 4. ibid.
Cauſa primaria, ac proxima eadem cum immediata, n. 5. ibid.
Cauſa immediata quæ? n. 6. ibid.
Cauſa immediata ſola attenda, n. 7. ibid.
Cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati, num. 11. p. 139. & num. 5. p. 201
Cauſæ ſecundæ effectus reducitur ad primam, num. 12. p. 139
Cauſæ primæ tribuitur eventus, n. 13. ibid.
Cauſa proxima mortis eſt morbus, non accidentia morbi, niſi in quantum à morbo dependent, n. 14. ibid.
Vide *Morbos.*
Cauſa primaria, vel ſecundaria non dicitur reſpectu temporis anterioris, vel poſterioris, ſed reſpectu tantum efficientiæ, n. 17. ibid.
Ubi Cauſa eſt magis evidens ad agendum, non eſt conveniens ab ea diſcedere, quærendo alias cauſas, num. 18. ibid.
Cauſa ceſſante ceſſat effectus, quemadmodum manente cauſa, tolli non poteſt effectus, num. 8. pag. 151. & n. 9. p. 103
Cauſa ceſſante, ob quam Coadjutoria fuit conceſſa, ceſſat Coadjutoria, n. 10. p. 161
Vide *Coadjutoria.*
Ubi plures & evidentiores Cauſæ concurrunt, effectum citius ſequi neceſſe eſt, n. 26. p. 164
Cauſæ primæ, an ſecundæ mors ſuperveniens tribuenda ſit, remittitur Judicis arbitrio, n. 12. p. 171
Vide *Mors.*
Cauſa potiſſima, cur Homines citius ſeneſcunt quam deberent, ſunt magni & diuturni morbi, n. 14. p. 163
Vide *Morbus.*
Cauſæ duæ ad agendum potiores, & efficaciores ſunt quam una tantum, n. 6. p. 91
In paritate Cauſarum præſumi debet ſemper occubuiſſe prius imbecilliorem, n. 8. ibid.
Cauſæ violentioris efficacia non permittit debiliorem cauſam quicquam efficere, n. 9. p. 92
Prægreſſæ, ac jam ceſſanti in totum Cauſæ nullus effectus tribui poteſt, n. 1. p. 94
Cauſa morbi, & mortis in prægnante, aut parturiente, debet eſſe primaria, & immediata, ſi locus exceptioni eſſe debeat n. 11. p. 95
Cauſæ ſecundæ effectus reducitur ad primam, num. 14. p. 98
Quidquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati, n. 13. ibid.
Cauſa prima, & immediata ſemper attendi debet, ſi ſufficiens ſit ad effectum producendum, n. 7. p. 99. & n. 3. ibid.
Cauſa mediata, fovens, ſeu impulſiva, non eſt in cenſu habenda, n. 5. ibid.
Cauſæ naturales ſemper eodem modo procedunt, & ſunt certæ, & determinatæ: contra accidentales, num. 7. p. 104
Omnis effectus ad cauſas naturales referendus, num. 8. ibid.
Cauſa in actu ſimul eſt cum effectu, n. 9. ibid.
Cauſæ cauſatorum conſimilium debent eſſe conſimiles, n. 13. ibid.
Cauſa proximior, & vehementior attendenda eſt, num. 2. p. 201
Cauſæ plures ubi concurrunt, una ceſſante, non corruit diſpoſitio, n. 14. p. 233
Cauſæ plures quando aſſignantur, ſufficit unam eſſe veram, ut ex illa diſpoſitio ſuſtineatur, n. 7. p. 239
Cauſa legitima quænam dicatur, ut maritus poſſit recedere à certo loco, non obſtante promiſſione facta uxori de non diſcedendo, remittitur Judicis arbitrio, num. 12. p. 276
Cauſa impleta non videtur, niſi plene ſequatur illius effectus, n. 59. p. 282
Cauſa occaſionali, & inductiva ceſſante, non ceſſat effectus, n. 12. p. 285

Cauteria.

Cauteria in brachiis debent ſervare Reos à chordæ tormento immunes, n. 4. p. 65
Cauteria geſtantur ad curandos morbos, & ad præſervandos homines ab ipſis morbis, n. 13. p. 142
Cauteria diu geſtata reddunt Homines infœcundos, n. 17. ibid.
Cauteria in Senibus improbantur, & cur? n. 18. ibid.
Cauteria diu geſtata tam viros quam mulieres ſteriles faciunt n. 4. p. 157
Cauteria diu geſtata quando ſterilitatem inducant, num. 11. p. 159

Chalybs.

Calybs mira vis in adjuvanda conceptione, num. 10. p. 158

Chirurgi.

Chirurgi, & alii, in caſibus difficilioribus debent Phyſicum convocare, alias puniendi ſunt, n. 3. p. 40
Chirurgi, deponentes, de iis, quæ ad eorum officium ſpectant, plene probant, n. 13. p. 228

Cibus.

Ciborum vitia, quibus in jejuniorum diebus, utimur, n. 1. p. 19

Cicatrix.

Cicatrices oculorum viſioni maxime officiunt, num. 1. p. 77
Pars cicatrizata in via naturæ nunquam poteſt ad priſtinum ſtatum redire. n. 11. p. 78
Viſus omnino deperit ex citatrice & corrugatione corneæ membranæ, n. 3. p. 77

Citatio.

Citatio contra procuratorem revocatum ſuſtinetur, quando revocatio non fuit parti intimata, n. 9. p. 259
Citatio ad primam diem cadit pro prima die juridica, n. 10. ibid.
Citatio *ad hodie, per totam*? valet, ſi fuerit perſonaliter executa, n. 11. ibid.
Citatio non requiritur in deputatione Judicis, cujus perſona fuit in commiſſione expreſſe nominata ei, cui commiſſio erat directa, n. 14. ibid.
Citatio poſſeſſoris ſufficit in Judicio immiſſionis absque eo, quod citentur intereſſe habentes, n. 4. p. 271
Vide *Immiſſio.*

Clauſula.

Clauſula, *ſi ita eſt, ut aſſeris*, habet implicitam conditionem, n. 4. & 5. p. 204
Clauſula *quam & quas*, operatur, ut procedi poſſit, prout in prima inſtantia, n. 16. p. 228. & n. 3. p. 269
Clauſula *quam & quas*, probat litem introductam fuiſſe ſuper titulo beneficii, n. 17. p. 190
Clauſula, *quam & quas*, operatur, quod ſententia Judicis appellationis ſuſtineri poſſit, prout in prima inſtantia, n. 15. p. 259
Clauſula, *ex nunc, prout ex tunc*, adjecta actui conditionali, ſumit robur a die eventus conditionis, num. 24. p. 255
Clauſula, *ex nunc, prout ex tunc*, quando non operetur, n. 40. p. 256.
Clauſula, *quam & quas*, operatur, ut non conſtituto de appellatione, ſeu etiam deſerta, pronunciari poſſit, prout in prima, non tamen poteſt tollere appellationem & actus præcedentes, n. 5. p. 269.
Clauſula, *per te etiam in articulo mortis nominan.* præciſam formam importat, adeo ut per aliam nullatenus poſſit adimpleri, n. 6. p. 283

Clericatus.

Clericatus probatur per litteras patentes Ordinarii, n. 3. p. 234. n. 2. p. 241

Clericus.

Clericus an ſuccedat in feudo, n. 56. p. 223
Cum Clerico matrimonium contrahere non videtur honeſtum, n. 53. & 55. ibid.
Clericus eſt integer teſtis & qualificatus, n. 12. p. 184

Coadjutor.

Coadjutor quibus perſonis dari debeat, n. 3. p. 34
Coadjutor non datur propter levem morbum, num. 1. ibid.
Ad obtinendum Coadjutorem non ſufficit unum impedimentum, ſi plura adeſſe expoſitum ſit in ſupplicatione, n. 13. p. 35
Coadjutor dari non debet, niſi propter juſtas cauſas, n. 1. p. 110
Coadjutor dari poteſt propter ſenium, n. 2. ibid.
Vide *Senium.*
Coadjutor quibus Decrepitis concedatur, n. 4. p. 111
Ad Coadjutorem obtinendum requiritur impedimentum perpetuum ex Conſtitutionibus Pontificiis, num. 5. ibid.
Vide *Impedimentum.*
Coadjutorem merito poteſt petere veſicæ calculo laborans, n. 7. ibid.
Coadjutor jure peti non poteſt, cum cauſæ morborum ſunt amovibiles, n. 8. ibid.
Coadjutorem poſtulandi quando Podagra non ſit legitima cauſa, n. 9. ibid.
Vide *Arthritis.*

Coadjutor non datur, niſi morbo præſente, n. 10. p. 112

Ad Coadjutorum obtinendum, calculo veſicæ extracto per inciſionem, non ceſſat cauſæ juſtitia, num. 16. p. 161

Coadjutore ægrotante, vel impedito, Coadjutus lucratur diſtributiones quotidianas, n. 1. & 2. p. 182

Coadjutor repræſentat in omnibus Coadjutum, num. 3. ibid.

Coadjutor non lucratur diſtributiones ſeu fructus pro Coadjutore excommunicato, nu. 7. ibid.

Coadjutor, inſervit nomine proprio, quando eſt impeditus Coadjutus, n. 9. p. 183

Declara n. 10. ibid.

Coadjutor ut poſſit ſuccedere in beneficio, tenetur omnia narrata juſtificare, n. 21. p. 257

Coadjutoris officium expirat, ſi efficiatur inhabilis, n. 3. p. 255

Coadjutoris officium expirat per mortem Coadjuti, vel translationem, niſi Coadjutor habeat futuram ſucceſſionem, n. 4. ibid.

Coadjutor, ſi efficiatur impotens, non eſt qui coadjuvet: ſicuti ſi Coadjutus moriatur, vel transferatur, non eſt qui coadjuvetur, n. 5. ibid.

Coadjutor, ſi non deſerviat Eccleſiæ, & ei debita ſervitia non præſtet, Coadjutus poteſt petere novum Coadjutorem, n. 8. ibid.

Coadjutor dari poteſt a Summo Pontifice de jure cum futura ſucceſſione, n. 9. ibid.

Sanctus Auguſtinus ſucceſſit in Eccleſia Hipponenſi de conſenſu poſſeſſoris, n. 10. ibid.

Coadjutori habenti ſucceſſionem non requiritur alia collatio, Coadjuto mortuo, n. 39. p. 256

Coadjutor, ſi de tempore vacationis ſit effectus cæcus, cum ſit irregularis, & ſic inhabilis, non poteſt prætendere ſucceſſionem, n. 20. p. 255

Coadjutoria.

Ad impetrandam Coadjutoriam, omnes enarratas in ſupplicatione cauſas juſtificare oportet, n. 3. p. 160

Ad Coadjutoriam obtinendam ſingulæ cauſæ per ſe debent eſſe ſufficientes, n. 4. ibid.

Ceſſante cauſa, ob quam Coadjutoria fuit conceſſa, ceſſat Coadjutoria, n. 10. p. 161

Valetudo pro obtinenda Coadjutoria debet eſſe talis, ut abſque ulla ſpe futuræ proſperitatis, n. 9. p. 160

Infirmitas in Coadjutoria expreſſa, debet plene, & concludenter probari, n. 3. p. 215

Vide *Infirmitas*.

Coadjutoria cum futura ſucceſſione tanquam exorbitatis a jure communi, concedi non debet abſque urgenti neceſſitate, & cauſa prius diligenter cognita, n. 4. ibid.

Coadjutoria ceſſat, ceſſante cauſa ob quam fuit conceſſa; nu. 6. p. 241

Coadjutoriæ gratia obtenta ſub prætextu dolorum, valere non poteſt, niſi quatenus dolores ſint continui, num. 2. p. 244

Coadjutoriæ gratia valere non poteſt, niſi Coadjutus exprimat nominatim talem morbum qui ſit aptus impedire humanas actiones, cum non ſufficiat quæcunque inhabilitas aut prava habitudo aſſerentis indigere auxilio Coadjutoris, num. 18. p. 245

Coadjutoriæ gratia concedi ſolet etiam in Beneficiis non habentibus curam animarum, num. 13. p. 257

Papa concedendo Coadjutoriam providet præſenti neceſſitati Eccleſiæ & futuræ beneficii vacationi, num. 20. & 22. ibid.

Coadjutoriæ gratia non eſt nulla, reſpectu Eccleſiæ, licet nulla ſit reſpectu Coadjutoris, propter aliquem ejus defectum, num. 13. p. 258

Coadjutoriæ literæ non expeditæ tempore obitus Coadjuti, non poſſunt amplius expediri, num. 24. ibid.

Ad Validitatem Coadjutoriæ requiritur conſenſus Coadjuti, num. 25. ibid.

Coadjutoria duas continet gratias, quarum una deficiente, non ceſſat altera, num. 26. ibid.

Coadjutoriæ gratia reſpectu futuræ ſucceſſionis, quando non dicatur dependere à gratia, per quam providetur neceſſitati Eccleſiæ & Coadjuti, num. 27. ibid.

Coadjutoriam ſi quis impetraverit ſub narrativa, quod aliquis Canonicus non poteſt amplius in choro, propter adverſam valetudinem, inſervire, id concludenter debet probare, num. 6. p. 260

Infirmitas ad effectum Coadjutoriæ cum futura ſucceſſione, debet præſtare perpetuum, impedimentum, num. 8. p. 261

Coadjutoria datur in favorem Eccleſiæ, ut cultus divinus debitis non fraudetur ſervitiis, num. 1. p. 255

Coadjutoria datur ut ea ſervitia, quæ à Coadjuto præſtari non poſſunt, à Coadjutore præſtentur, num. 2. ibid.

A Tutela vel Cura, licitum eſt arguere ad Coadjutoriam num. 6. ibid.

Coadjutoria ſolum tribuit Coadjutori, exercitium, & non jus; cum illud remaneat penes Coadjutum, num. 11. ibid.

Infirmitas adducta pro obtinenda Coadjutoria, non eſt neceſſe, quoad ſit continua, ſed poteſt eſſe cum aliquo intervallo Quietis, num. 24. & 26. p. 245

Cæcitas.

Cæcitas, ſi eſt cauſa renunciandi Epiſcopatui, periculum Cæcitatis erit eodem modo cauſa juſta, num. 7. p. 153

Cæcitas in eo, qui habet oculos apertos, ſed demortuos, probatur per teſtes, & ex actibus & ſignis, unde liqueat aliquem ea facere, quæ videns non faceret, num. 2. p. 179

Cæcitas probatur per teſtes deponentes de actibus, qui non niſi cæcis conveniunt, num. 3. ibid.

Cæcitas probatur ex patientis querimonia, num. 4. ibid.

Cæcus.

Cæcus codicillos faciens, tenetur ſervare ſolemnitates *leg. hac conſultiſſima, Cod. qui teſtament. fac. poſſ.* num. 1. ibid.

Cæcus licet quis non ſit à nativitate, ſed per accidens, adhuc continetur ſub diſpoſitione *leg. de hac conſultiſſima, C. qui teſtam. fac. poſſ.* num. 5. ibid.

Cæcus per accidens, proprie cæcus dicitur, licet non fuerit talis à nativitate, num. 6. ibid.

Cæcus efficitur inhabilis ad beneficia obtinenda, n. 15. p. 255

Cæcus nec beneficia optare poteſt, num. 16. ibid.

Cæcus poteſt ſuccedere Patri Baroni, vel habenti jurisdictionem, licet de novo talis dignitas cæco conferri non poſſit, num. 30. p. 235

Quaſi ſatis ſit quod fuerit habilis, tempore, quo ſpem habuit ſuccedendi, & ſuperveniens cæcitas non privat illum tali ſucceſſione, num. 31. ibid.

Cohabitatio.

Cohabitatio triennalis conjugum ad ſumendam experientiam habilitatis coitus non ſufficit, niſi etiam concurrat concubitus, num. 11. p. 174

Cohabitatio triennalis conjugum ad effectum probandi potentiam vel impotentiam coeundi, quando currere incipiat, num. 12. ibid.

Solemnitas præſcripta per Canones conjugibus circa triennalem cohabitationem, eſt ſervanda, num. 13. ibid.

Cohabitatio triennalis conjugum injuncta per ſacros Canones præcedere debet, antequam procedatur ad declarationem nullitatis matrimonii ob impotentiam, num. 1. ibid.

Cohabitatio triennalis conjugum ad exprimendam potentiam coeundi non eſt neceſſaria, quando conſtat per alias probationes de frigiditate viri, num. 2. ibid.

Quod Declaratur, num. 6. p. 175

Cohabitatio triennalis non requiritur, ſed ſufficit pro diſſolvendo Matrimonio juramentum conjugum, & ſeptima propinquorum manus, quando impotentia coitus eſt veriſimilis, num. 3. p. 206

Cohabitatio triennalis requiritur, ſi impotentia coitus in conjugibus ſit dubia, num. 4. ibid.

Vide *Impedimntum*.

Vide *Impotentia*.

Cohabitatio triennalis non eſt demandanda, quia adeſt periculum peccati, quando arctitudo Mulieris eſt talis, ut penetrari minime poſſit, num. 12. ibid.

Ex cohabitatione Matrimonium præſumitur, num. 10. p. 214

Cohabitatio ſola ſufficit ad probandum matrimonium, etiam ad effectum legitimitatis, niſi conſtet de malo initio, nempe de concubinatu præcedente, nu. 10. 26. & 27. p. 213

Cohabitatio triennalis conjugum requiritur, ante declarationem nullitatis Matrimonii, quando ſigna impotentiæ coeundi ſunt dubia, num. 2. p. 215

Cohabitatio triennalis requiritur ad probandam in conjugibus impotentiam coeundi, num. 1. p. 180

Cohabitatio triennalis præfigitur conjugibus, ad experiendam potentiam coeundi, licet per aliquot annos ante cohabitaverint, num. 11. p. 181

Cohabitationis terminus, quæ præfigitur conjugibus, ad experiendam potentiam coeundi, remittitur Judicis arbitrio num. 12. ibid.

Cohabitationis ratio & modus ſtatui debent à Judice, quando facienda eſt experientia potentiæ coeundi, ne alter ex conjugibus damnum aliquod pariatur, num. 13. ibid.

Cohabitatione conjugum triennali habita, tunc maleficium præſumitur perpetuum, num. 10. & 12. p. 226

Cohabitatio triennalis conjugum ad experiendam potentiam coeundi, a quo tempore debeat incipere? anceps quæſtio, num. 2. 3. & 4. p. 188

Cohabitatio triennalis conjugum debet incipere à die judicialis præcepti, ſecundum ſententiam magis tutam, num. 5. p. 189, & num. 1. p. 192

Eamque debet præcedere Confeſſio ſacramentalis, n. 7. ibid.

Et imponitur pœnitentia ſalutaris, num. 14. p. 189

Cohabitatio triennalis computanda eſt à die judicialis præcepti, juxta opinionem veterum & recentiorum Canoniſtarum, num. 8. ibid.

Cohabitatio triennalis conjugum ad experiendam eorum impotentiam, an poſſit per Judicem abbreviari; necne, Rota noluit definire, n. 9. p. 189
Cohabitatio triennalis non expectatur, quando impotentia provenit ex frigiditate, num. 12. ibid.
Cohabitatio triennalis expectatur ſemper, quando impotentia provenit ex maleficio, num. 13. ibid.
Cohabitatio triennalis conjugum ad experiendam impotentiam, abbreviari poteſt per Judicem, conſideratis circumſtantiis, ſi ante decretum jam præceſſit alia cohabitatio triennalis, num. 2. p. 192
Cohabitatio triennalis conjugum incipit currere a die prima cohabitationis, quando impedimentum naturale eſt, n. 5. p. 262
Cohabitatio triennalis incipere debet a die decreti Judicis, ſi dubitetur, an impotentia coeundi proveniat ex impedimento naturali perpetuo, vel accidentali, num. 10. & 11. p. 263
Judici arbitrarium eſt decernere cohabitationem conjugum ad cognoſcendum, an impotentia coeundi ſit perpetua, vel temporalis, num. 12. ibid.
Declaratur, num. 16. ibid.
Cohabitatio triennalis requiritur ſemper in maleficiato, num. 13. ibid.
Non ſemper expectatur in frigido, num. 14. ibid.

Coitus, Coire.

Contagium in nullo actu promptius communicatur, quam in coitu, num. 5. p. 61
Coire poſſunt ſexagenarii & ætate majores, num. 2. p. 121. & num. 7. p. 122
Vide *Sexagenarius.*
Coitus ipſa voluptas per ſe vitales vires diſſolvit, n. 5. p. 126
Coitus quando, & ex quibus dicatur moderatus, nu. 9. ibid.
Coeundi ipſa potentia Virilitas, dicitur, num. 11. ibid.
Coitus moderatus calorem nativum excitat, num. 14. pag. 127
Coitus impedit maxime improſpera valetudo, num. 1. pag. 135
Coitus frequentatio non requiritur ad generationem ſeu conceptionem, ſed ſufficit unicus congreſſus, num. 3. p. 39
Vide *Generatio.*
Coitum Natura inſtituit ad generationem ob ſpecierum propagationem; num. 7. p. 141
Vide *Natura.*
Ex potentia ad coitum elicitur etiam potentia ad generationem, num. 8. ibid.
Coitus nimis frequens conceptioni obeſt, num. 16. p. 159
Ad coitum ſtimulantur animalia ex ſeminis copia. num. 6. p. 141
Ad coitum excitantur animalia ipſa corporis valetudine, nu. 8. p. 85
Vide *Animal.*

Conceptio, Concipere.

Conceptio ut plurimum fit menſtruis deſinentibus, num. 8. pag. 63
Conceptionis dies ipſaſmet Matres latere ſolet, nu. 22. p. 212
Conceptio aliquando ſequitur abſque intromiſſione, ſi ſine ulla penetratione vaſis muliebris, ſed ſola ſeminis effuſione prope uteri oſtium, num. 14. p. 134
Falſum, num. ſeq. ibid.
Conceptionis ſignum ex ſanguinis apparentia poſt aliquos dies a concubitu, quanti faciendum, num. 9. p. 137
Amor inter conjuges facit ad faciliorem conceptionem, contra odium generationem impedit, num. 6. p. 136
Amor inter conjuges debet eſſe mutuus & reciprocus, ut facilius ſequatur conceptio, num. 8. ibid.
Vide *Fœmina.*
Conceptio impeditur in fœminis ex viſcerum contumacibus obſtructionibus, n. 1. p. 157
Vide *Obſtructio.*
Conceptio impediri ſolet Medicamentorum uſu frequenti, n. 3. ibid.

Conceptus.

Ad conceptum ſufficit unicus congreſſus, num. 3. p. 29
Concepti ſimul, ſimul naſcuntur, num. 8. p. 117. & num. 12. ibid.
Concepti ſimul non ſemper eodem die naſcuntur, num. 15. ibid.
Concepti ſimul fœtus quando dicantur, num. 13. ibid.
Concepti ſimul, una eademque ſecundina includuntur, niſi ſexu ſint diſtincti: concepti autem diverſo tempore, unusquisque propria includitur, num. 14. ibid.
Conceptus ante tempus matrimonii non præſumitur filius mariti, num. 5. p. 211

Conditio.

Conditio indefinita in Teſte non æquipollet univerſali, nu. 17. p. 218
Conditio legato appoſita non retrotrahitur ad diem mortis, Teſtatoris, ſed attenditur tempus purificationis conditionis, num. 19. p. 222
Conditio, quæ honeſte adimpleri non poteſt, habetur pro impoſſibili, & de jure non obligat, num. 43. ibid.
Conditio legati purificata non retrotrahitur ad effectum, ut legata pura minuantur, num. 21. ibid.
Amplia ut num. 22
Declara ut n. 23. ſeq.
Conditio nubendi cum certa perſona, cum qua ob gradum affinitatis Matrimonium contrahi prohibetur, rejicitur, nu. 50. p. 223
Conditio tacita in gratia non impedit effectum puræ diſpoſitionis, num. 8. p. 204
Conditio ut habeatur pro impleta, reſtituitur quis ex cauſa, num. 84. p. 225
Conditio, inſtitutioni adjecta non cenſetur repetita in ſubſtitutione, num. 3. p. 292
Declaratur, num. ſeq. ibid.
Conditio repetita cenſetur in ſubſtitutionibus, quando verſamur in primogenituris ordinatis pro conſervatio agnationis, num. 4. ibid.
Conditionem ablativus abſolutus importat, num. 8. p. 291
Inſtitutus ſub conditione, quam adimplere recuſat, excluditur ab omni jure ſucceſſionis, num. 15. p. 293
Donatum ſub una conditione, ſub contraria cenſetur ademptum, num. 16. ibid.
Legatum ſub conditione, ſi Bertha nubat Titio, non debetur, ſi Titio nubere recuſat, num. 17. ibid.
Conditiones: duæ ſi fuerint per Teſtatorem in inſtitutione appoſitæ, & in ſubſtitutionibus dicat, *con le dette conditioni*, non ſufficit unius, ſed ambarum requiritur implementum, num. 10. ibid.
Conditionem ſemel fuiſſe impletam ſufficit, licet poſtea implementum non duret, num. 13. ibid.
Promiſſio facta ſub conditione: ſi matrimonium ſequatur, corruit non ſequutis nuptiis, num. 18. ibid.

Conductor.

Conductor exiſtens in culpa non manutenendo rem conductam, tenetur de ruina rei conductæ, num. 1. p. 209
Conductor obligatus ad manutentionem rei conductæ, non tenetur illam de novo facere, ſed tantum conſervare, num. 4. ibid.
Conſervare, & manutenere, non autem de novo facere dicitur is, qui Molendinum refundat, & aquam divertit, num. 5. ibid.
Conductor venit abſolvendus, ſi dubium ſit, an fuerit fortuitus caſus, ob quem res locata periit, num. 6. ibid.

Confeſſio, Confiteri.

Confeſſio partis adverſæ probat filiationem conteſtatam, nu. 6. & 10. p. 179
Articulans in judicio non fateatur, num. 7. ibid.
Articulans licet non fatetur, poteſt inſervire pro adminiculo ad formandum animum judicis, nu. 8. & 9. ibid.
Confeſſio extrajudicialis probata per tres teſtes, ſatis probat num. 18. p. 200
Confeſſio erronea non nocet confitenti, num. 11. p. 190
Confeſſio nocet impetranti etiam in his, quæ a voluntate ipſius non pendent, num. 11. p. 194
Confeſſio annorum ejus, de cujus ætate quæritur, multum concludit, num. 13. p. 241
Confeſſio partis bene probat contra ipſam, num. 4. p. 242
Confeſſionem explicitam importat in principali verbum, *Credo*, num. 5. p. 196
Confeſſio propria prævalet teſtibus, aliisque probationibus num. 7. p. 249
Confeſſio extrajudicialis ut præjudicet, probari debet per teſtes conteſtes de loco & tempore, num. 13. p. 264
Confeſſio minori non præjudicat, num. 6. p. 273
Confeſſiones extrajudiciales emanatæ tempore non ſuſpecto, & pluries iteratæ probant, num. 34. p. 274
Confeſſio extrajudicialis viri de copula habita facit illius præſumptionem, num. 12. p. 290

Confeſſio Sacramentalis.

Confeſſio Sacramentalis eſt facienda per conjuges, quando agitur de impotentia ad diſſolvendum matrimonium, antequam cauſa incipiatur, num. 7. p. 189
Vide *Cohabitatio, Pœnitentia.*
Confeſſio peccatorum Sacramentalis neceſſaria non eſt ad cohabitationem conjugum, quando impotentia eſt naturalis, num. 6. p. 262
Sacramenti Pœnitentiæ capax quilibet eſt per ſigna, & nutus,

nutus, dummodo ſana mente fruatur, n. 9. p. 287

Conjux.

Conjux ſanus non poteſt cogi ad reddendum debitum, ſi adſit periculum magni morbi, ex quo vita periclitetur, n. 3. 4. p. 61

Vide *Debitum Conjugale.*

Conjuges operi maritali incubuiſſe probatur, ſi conſtet in eodem lecto incubuiſſe, num. 4. p. 216

Conſanguinitas.

Conſanguinitas quomodo probetur, num. 48. p. 275

Conſuetudo.

Conſuetudo, ſecundum quam abſentia Canonici non poſſit per alium ſuppleri, reſpectu præſentiæ perſonalis, in choro attendenda eſt, num. 22. p. 245

Conſuetudo vitæ conjugum venit ex natura matrimonii, nu. 57. p. 282

Contractus.

Contractus mulierum celebrati cum ſolemnitatibus requiſitis per ſtatuta locorum, & juſta concurrente cauſa, ſunt validi, num. 1. p. 248

Contractus dementium, & fatuorum, ſunt nulli, & invalidi, num. 2. ibid.

Contractus ut annulletur, dementia de tempore ipſius contractus probari debet, num. 4. ibid.

Contradictor.

Contradictor legitimus ad impediendam immiſſionem in poſſeſſionem beneficii quis dicatur, num. 10. p. 234

Contradictor legitimus dicitur, qui venit ex primo teſtamento, ad impediendam immiſſionem hæredis in ſecundo inſtituti agentis ex remedio, *l. fin. C. de Edict. Div. Hadr. tollen.* num. 35. p. 238

Declaratur, num. 36. ibid.

Convulſio.

Convulſio inſanabilis atque mortifera eſt, cujus exolutio cita non eſt, num. 12. p. 8

Convulſio quibus modis naturaliter ſanetur, num. 13. ibid.

Convulſioni febris ſuperveniens remedio eſt, num. 14. & 15. ibid.

Convulſio in febre contingens, perniciosa, num. 16. ibid.

Copula.

Copula ſubſequuta facit præſumi habilitatem ad matrimonium, num. 12. p. 177

Intellige ut num. ſeqq. ibid.

Copula ſubſequuta tunc facit præſumi habilitatem ad matrimonium, quando intervenit cum iis, qui à natura habiles ſunt ad generandum, num. 13. ibid.

Dolor, quem mulier ſentit in actu copulæ, inducit præſumptionem, quod non ſit apta ad generandum, num. 16. ibid.

Copula requiritur & conſummatio Matrimonii cum vidua, ut ſit Bigamia, num. 10. p. 204

Copula carnalis directe probari non poteſt, num. 11. ibid.

Copula carnalis præſumitur ex cohabitatione conjugum poſt contractum matrimonium, num. 12. ibid.

Declara ut n. ſeqq. ibid.

Copula carnalis non præſumitur ex cohabitione conjugum poſt contractum Matrimonium, ſtante impedimento infirmitatis, num. 15. p. 205

Infirmitas cum Copula non ſe compatitur, num. 16. ibid.

Copula carnalis excluditur ex impedimento infirmitatis reſpectu viri, non autem mulieris num. 20. ibid.

Ex Copula ſubſecuta poſt ſponſalia probatur Matrimonium, num. 8. p. 213

Copula probatur ex ſola fama, tanquam difficilis probationis, num. 9. ibid.

Copula eſt difficilis probationis, num. 22. p. 274

Copula probatur, per teſtes etiam minus habiles, num. 25. ibid.

Copulæ præſumptio oritur ex eo, quod Mulier ſecretum cubiculum cum viro ingrediatur, ibique per aliquod temporis ſpatium permaneat, num. 35. p. 275

Copulæ præſumptio oritur ex confeſſione viri, præſente & tacente muliere, num. 36. ibid.

Copulæ præſumptio oritur ex frequenti acceſſu viri ad domum mulieris impudicæ, num. 37. ibid.

Copulæ præſumptio oritur ex juventute viri, & mulieris, qui ſæpe inſimul conveniunt, num. 38. ibid.

Copulæ præſumptiones deducuntur ex pluribus facti circumſtantiis, quæ referuntur, num. 40. ibid.

Copula bene probatur per conjecturas, & præſumptiones violentas, propter difficultatem probationis, num. 43. ibid.

Copulæ ſufficiens probatio an ſit, remittitur judicis arbitrio, num. 45. ibid.

Copula probari debet per præſumptiones violentas, nu. 35. ibid.

Copulam carnalem ſequutam non fuiſſe, præſumptio oritur ex inſtantia ſponſi, ut ſponſa cum ipſo cohabitaret, vel ingrederetur monaſterium, num. 42. p. 281

Copula carnalis eſt difficilis probationis, num. 3. p. 290

Copula carnalis probari poteſt ex conjecturis & præſumptionibus violentis, etiam ad effectum dirimendi matrimonium, num. 4. ibid.

Oſcula & tactus vehementem Copulæ præſumptionem inducunt, num. 5. ibid.

Concubitus mulieris cum viro, vehementem facit copulæ præſumptionem, num. 6. ibid.

Copulæ præſumptio oritur ex frequenti acceſſu viri ad domum mulieris, niſi alia cauſa aſſignetur, num. 10. ibid.

Juventus viri & mulieris, ac frequens ad domum mulieris inhoneſtæ acceſſus, copulæ præſumptionem inducunt, num. 11. ibid.

Confeſſio extrajudicialis viri copulæ facit præſumptionem, n. 12. ibid.

Copulæ præſumptio oritur ex ſententia condemnatoria ob delictum ex ipſa copula reſultans, num. 13. ibid.

Copula carnalis probatur ex variis conjecturis, quæ ad hunc effectum jungi debent, num. 14. ibid.

Cor.

Cor petunt mediate, vel immediate omnia venena, num. 6. p. 162

Vide *Venenum.*

Cor, prout magis aut minus forte, eſt, eo fortius vel debilius veneno reſiſtit, num. 7. ibid.

Cordis fortitudo major in gracilibus, quam in obæſis, num. 19. p. 164

Corpus.

Corpus jejuniis affligere non licet in ſanitatis nobile detrimentum, num. 4. p. 19

Vide *Jejunium.*

Ex ſtatu corporis in mulieres conjectura deſumpta, quando ſignificet illam de recenti peperiſſe, num. 7. p. 124

Corpora ſtrictos, & anguſtos meatus habentia, ſerius a veneno læduntur, num. 15. p. 164

Corpus ignavia habeat, labor firmat, num. 4. & 5. p. 82

Crapula.

Crapula poſt tres dies ad ſummum diſſolvi ſolet, num. 4. pag. 42

Criſis.

Criſis eſt ſubitus motus in morbis, & mutatio ad ſalutem, vel ad mortem, num. 2. p. 9

Criſis, ſi intervenerit in ſanatione, etiam inſtantanea, efficit, ut ipſa ſanatio a natura fieri cenſeatur, num. 5. ibid.

Criſis eſt naturæ motus, num. 6. ibid.

Criſes fiunt, ubi calor eſt vegetus, num. 11. p. 10

Criſis eſt naturæ certamen cum morbo, num. 17. ibid.

Infirmi pereunt in inſtanti ſine criſi, ſed non ſalvantur in inſtanti abſque criſi, num. 4. p. 9.

Criſis eſt naturæ opus; commonſtratque ipſius naturæ virtutem ſupra morbum, n. 14. p. 16.

In ſacra hiſtoria nullus morbus apparet ſanatus per aliquam criſim, num. 15. ibid.

Criſis quid, num. 12. p. 150

Criſes in ſanatione morborum ſemper excludit Miraculi efficientiam, quantum eſt ex hoc, num. 13. ibid.

Criſis in via naturæ abſque ſignis concoctionis nunquam fiunt, num. 18. p. 86

Vide *Natura.*

Cruditas.

Cruditates ſunt cauſæ materiales morborum omnium Articularium, num. 7. p. 126

Culpa.

Culpam latam habet ignorantia effectata, unde puniri debet. num. 9. p. 69

Magna negligentia culpa eſt, & dolo æquiparatur, num. 11. ibid.

Curator.

Curatoris datio facit præſumptionem furoris, num. 9. p. 206

Curator dandus eſt tam furioſo quam mente capto, num. 1. p. 195

Curator dandus eſt Minori, num. 5. p. 273

D

Dæmon.

DÆmonis aſſertioni loquentis, ex ore alicujus obſeſſi nullo modo eſt credendum, num. 11. p. 226

Debilitas.

Debilitas poteſt ſtare cum ſtatu naturali, num. 4. p. 121

Debilitatis duo genera, num. 6. p. 74

Quando conveniat in debilitate evacuare, & quando non, num. 7. ibid.

Debilitas

Debilitas adducta pro cauſa obtinendi Coadjutoriam, debet eſſe talis, ut aggravet corpus ſine ſpe futuræ proſperitatis, num. 23. p. 245

Debilitas corporis quomodo diſtinguatur a morbo, num. 25. ibid.

Debilitas corporis excuſat a munere, quod corpore impleri debet, num. 6. p. 268

Debilitas corporis cauſata a paralyſi probata juſtificat impotentiam longi itineris narratam in impetratione Gratiæ, num. 7. ibid.

Debitor.

Debitor poteſt purgare moram, qui omiſit adimplere, quod debebat infra certum tempus, num. 77. p. 224

Debitum Conjugale.

Debitum conjugale tenetur reddere uxor marito quantumvis leproſo, num. 1. p. 60

Non ſufficit ſolus timor contagii ad denegandum debitum maxime ſi morbus ſit absque periculo, n. 2. ibid.

Non poteſt cogi ſanus conjux ad debitum conjugale, ſi adſit periculum magni morbi, ex quo vita periclitetur, num. 3. & 4. p. 61

Vide *Coitus*.

Debitum.

Debitum, ratione adminiſtrationis probari poteſt per teſtes, etiam excedat ſummam centum librarum; non obſtante ſtatuto Bononiæ ſub *rubr. de probation.* num. 6. p. 284

Debita, quo tempore fuerint contracta, probatur per teſtes, num. 14. p. 285

Deciſio.

Deciſio *in Bonon. de Luparis coram Remboldo* declaratur, num. 18. p. 233

Declaratoria.

Declaratoria præcedente conceditur Aggravatoria, num. 8. p. 286

Declaratoria relaxatur ſervatis quatuor terminis ad docendum de paritione, ſi de ea non doceatur, num. 4. ibid.

Decrepitas.

Decrepitas quæ ætas dicatur, num. 3. p. 4

Decrepitas ſtupor membrorum familiaris, num. 7. p. 5

Vitia quæ à ſenectute in decrepitatem perveniunt, non ſanantur, num. 4. p. 4. & ſeq.

Decrepitus

Decrepitis ſtupor membrorum familiaris, num. 7. p. 5

Decrepitus quis poteſt dici aliquando ſerius, aliquando vero citius, num. 3. p. 110

Quibus decrepitis concedatur Coadjutor, num. 4. p. 111

Vide *Coadjutor*.

Decrepitus non præſumitur potens ad coeundum, num. 9. p. 122

Decretum

Decretum irritans taliter inducit formam, ut ea non ſervata actus corruat, num. 7. p. 283

Defunctus.

Defuncti factum non poteſt Hæres impugnare num. 8. p. 239

Defuncti factum poteſt impugnari ex actu, cui ipſe dumtaxat conſenſit, non autem ad ejus obſervationem ſe obligavit, num. 10. ibid.

Defuncti factum poteſt impugnari reſpectu juris ſupervenientis poſt dictum factum, num. 11. ibid.

Defuncti factum poteſt impugnare Hæres ſuccedens jure proprio, & non hæreditario, num. 12. & 13. ibid.

Vide *Hæres*.

Demens.

Demens, & alii mentis defectu laborantes, licet aliqua ſecundum rationem agere, aut dicere videantur, non tamen cognoſcunt dictorum, factorumve qualitatem, num. 8. p. 54

Demens præſumitur, qui proprium nomen ignorat, num. 9. p. 169

Demens non poteſt Religionem profiteri, num. 13. & 18. ibid.

Dementes quandoque ex facti convincuntur, licet ex verbis prudentes appareant, num. 22. p. 170.

Demens & furioſus poſt, præſumitur etiam fuiſſe retro, num. 26. ibid.

Demens dici non poteſt qui circa difficiliora male ratiocinatur, ſi circa faciliora bene ratiocinetur, num. 5. p. 93

Dementes licet aliquando prudenter loquantur, ex factis tamen convincuntur, num. 8. ibid.

Demens donare non poteſt, num. 1. p. 176

Demens ut poſſit diſponere de bonis ſuis, debet habere dilucida intervalla perfectiſſima, num. 4. ibid.

Demens qui ſemel fuit, talis præſumitur fuiſſe de tempore diſpoſitionis, niſi contrarium probetur, num. 6. ibid.

Dementes quandoque ad propoſitum loquuntur, num. 7. ibid.

Demens nemo præſumitur, ſed ſanæ mentis, n. 2. p. 200. num. 11. p. 229

Demens eſſe eſt accidentale, num. 10. p. 237

Demens omnino, & in furore confirmatus, licet ordinate teſtetur, adhuc ejus teſtamentum eſt nullum, num. 30. p. 238

Demens licet faciat aliquos actus ſapienti convenientes, non deſinit eſſe Demens, num. 31. ibid.

Demens Matrimonium contrahere nequit, num. 10. p. 248

Demens poteſt non eſſe is, qui actus faciat non omnino convenientes homini ſanæ mentis propter imaginationem læſam, num. 24. & 26. pag. 259. & 260

Dementia.

Dementia probatur ex factis, num. 5. p. 168

Religioſi magnam præſtant authoritatem ad probandam dementiam, num. 8. p. 169

Dementia eſt paſſio cerebri, de qua Phyſicus cognoſcit, num. 7. p. 168

Dementiam excludunt Confeſſionis & Communicationis Sacramentalis actus, n. 20. p. 170

Dementia medio tempore præſumitur probatis extremis, num. 25. p. 170. & num. 6. p. 173

Dementia impediens contractum matrimonii, debet eſſe talis, ut auferat uſum rationis, num. 29. p. 170

Actus loquendi ad propoſitum non excludit dementiam, quando demens eſt in conſpectu umbratæ quietis conſtitutus, num. 21. ibid.

Dementia impediens profeſſionem Religionis debet eſſe talis, ut uſum rationis auferat, num. 1. p. 272

Dementia, ſeu ſtultitia, eſt intelligentiæ amiſſio, num. 6. p. 93

Dementia concludenter probanda eſt, num. 3. p. 200

Dementia non probatur ex publica voce, & fama, ubi concurrat ſpecialis probatio ſanæ mentis, num. 9. p. 201

Dementia probanda eſt de tempore teſtamenti, ubi agitur de invaliditate ipſius ex capite Dementiæ, num. 11. ibid.

Dementia debet concludentur probari, cum non præſumatur, ſed potius contrarium, num. 3. p. 205

Dementiam non probant Teſtes, niſi reddant rationem, etiam non interrogati, num. 4. ibid.

Dementia Teſtatoris probanda eſt de tempore teſtamenti, num. 5. p. 207

Dementia, quæ ſupervenit poſt teſtamentum conditum, non infringit illud, num. 10. p. 208

Dementiam non arguit quilibet actus licet omnino viro ſanæ mentis non conveniens, num. 12. ibid.

Dementiam excludit Eleemoſynarum largitio, viſitatio amicorum, & converſatio cum illis, num. 18. ibid.

Dementia arguitur ex inſtitutione cognatorum excluſis agnatis, num. 23. ibid.

Dementiam non arguit cognatorum inſtitutio excluſis cognatis, num. 27. p. 209

Cognatorum inſtitutio, omiſſis agnatis, eſt levis conjectura ad firmandam dementiam, & tollitur aliis urgentioribus conjecturis, num. 24. p. 208

Dementia non præſumitur, num. 1. p. 219

Dementia excluditur, ſi actus eſt factus, prout fieri ſolet ab homine ſanæ mentis, num. 2. ibid.

Dementia probanda de certo tempore, non ſufficit, ſi teſtes deponunt de tempore vicino, num. 4. ibid.

Dementia ad annullandum actum requiritur talis, quæ excludat rationem, num. 5. ibid.

Dementia plene, & concludenter probanda venit, num. 12. p. 229

Dementia probari debet de tempore Teſtamenti, ut Teſtamentum nullum dici poſſit ratione dementiæ, num. 15. ibid.

Dementia teſtatoris ſi probetur, & Teſtamentum ſit factum, ſicut feciſſet prudens, validum reputari debet, n. 20. p. 230

Dementia Teſtatoris eſt probanda de tempore Teſtamenti, ut illud reddatur nullum, num. 12. p. 237. & num. 20. ibid.

Dementia Teſtatoris non probatur ex rumoribus de illo factis, ſi poſt illos rite, & recte fuit teſtatus, & antea erat ſanæ mentis, num. 24. p. 238

Dementia arguitur ex datione curatoris, num. 33. ibid.

Declara ut num. 34. ibid.

Dementia plene & concludenter probanda venit, ſi agatur de annullatione contractus, num. 3. p. 248

Dementia de tempore contractus probari debet, ad hoc, ut annulletur contractus, num. 4. ibid.

Dementiæ præſumptio ceſſat in eo, qui facit actus viro prudenti convenientes, num. 12. ibid.

Dementia an probetur ex eo quod quis ſe percuſſerit, & capillos evulſerit, num. 13. ibid.

Dementia non probatur ex actibus, qui provenire poſſunt ex atrabili, & Melancholia, num. 14. p. 248
Dementia probatur ex eo, quod alicui fuerit datus curator, num. 15. p. 249
Declara, ut num. 16. ibid.
Dementia infirmi arguitur ex eo, quod Sacramenta Euchariſtiæ, ac Penitentiæ non fuerint ei miniſtrata, num. 8. p. 287

Denunciatio.

Denunciationes non ſunt de ſubſtantia matrimonii, ſed ad bene eſſe, & illarum omiſſio non vitiat, num. 15. p. 214
Denunciationum omiſſio probari debet ab allegante matrimonii Clandeſtinitatem ob illarum defectum, num. 16. ibid.

Derogare, Derogatio.

Derogari poteſt juri poſitivo per Papam etiam in præjudicium Tertii, cui fuerit jus quæſitum, num. 2. p. 267
Derogatio ſanat obreptionem, num. 16. p. 268
Derogatio generalis conſtitutionem certæ Religionis operatur, ut dicatur derogatum in ſpecie ſingulis conſtitutionibus, quamvis non fuerit de illis facta ſpecialis mentio, n. 17. ibid.
Derogatio cum clauſula: *Quorum tenores, &c.* tollit omnia obſtacula, quæ poſſent adverſari ei, qui gratiam impetravit, num. 16. p. 269

Deus.

Deus tentari dicitur, cum accedit quis ad locum peſte infectum, num. 20. p. 129
Vide *Peſtis.*

Dictio.

Dictio, *ex cauſa partus*, in inſtrumento Societatis apposita, quid importet, num. 5. p. 97
Dictio, *ut aſſeris*, æquipollet Clauſula, *ſi ita eſt*, num. 4. p. 204
Dictio, *in circa*, denotat tempus incertum ſaltem per ſex menſes, num. 8. p. 193
Dictio, *Credo*, importat explicitam confeſſionem in principali, num. 5. p. 196
Dictio, *juxta*, ſtat ſimilitudinariè, ut dictiones, *ſicut, tanquam, ad inſtar*, & ſimiles, num. 4. p. 243
Dictio, *juxta*, potius cenſetur ſtare demonſtrative, quam reſtrictive, num. 5. ibid.
Dictio, *juxta*, tunc multo magis dicitur ſtare demonſtrative, quando eſt adjecta diſpoſitioni, & prolata in materia, cujus natura ſit diſponere, num. 6. ibid.
Dictio, *juxta*, tunc ſtat cauſative, non autem relative, & reſtrictive, quando non conſtat de relato, num. 7. ibid.
Dictio, *juxta*, quando conſtat de relato, tunc ſtat ſimilitudinarie, & reſtrictive ad relatum num. 8. ibid.
Dictio, *enim*, juncta verbo futuri temporis, importat conditionem, num. 13. p. 255
Dictio, *ut ſupra*, repetit qualitates antea requiſitas, num. 25. p. 266
Dictio, *generandos*, ſi ſit directa ad patrem, non poteſt referri ad tempus poſt conceptionem, num. 19. p. 266
Dictio, *generandos*, denotat conceptionem futuram, & in fieri, num. 20. ibid.
Dictio, *poſtquam*, adjecta inſtitutioni, conditionem importat num. 13. p. 291. & ſeq.
Dictio, *& ſic*, eſt repetitiva onerum præcedentium, num. 9. p. 293

Dies Solaris & Lunaris.

Dies Solares ſunt inæquales ſecundum diverſas Regiones, n. 19. p. 212
Dies Lunares ſemper ſunt certi, num. 20. ibid.

Diſcretio.

Diſcretio præſumitur adeſſe in majore ſeptennio, quæ ſufficit ad validanda ſponſalia de futuro, num. 5. p. 177
Diſcretio, quæ præſumitur in majore ſeptennio ad validanda ſponſalia de futuro non eſt talis, quæ ſufficiat ad validitatem matrimonii, num. 6. ibid.
Diſcretionis anni ad validitatem matrimonii pro annis pubertatis accipiuntur, num. 7. ibid.
Diſcretio eſt neceſſaria ad contrahendum matrimonium, num. 20. p. 198
Diſcretio ad contrahendum matrimonium neceſſaria, non quælibet ſufficit, ſed magna requiritur, num. 21. ibid.
Diſcretio ad matrimonium neceſſaria præſumitur adeſſe, concurrente ætate pubertati proxima, num. 22. ibid.
Diſcretio puellæ non bene probatur ex aliquo ejus dicto, cum potuerit inſtrui ad ſic dicendum, num. 24. ibid.

Diſpenſatio.

Diſpenſatio Apoſtolica obtenta ad cautelam conſcientiæ, non probat inhabilitatem, num. 13. p. 190
Diſpenſatio Apoſtolica tollit inhabilitatem a particulari conſtitutione inductam, num. 1. p. 267
Diſpenſatio non tollit impedimentum, quod non fuit expreſſum in ſupplicatione, num. 14. p. 268

Diſpoſitio.

Diſpoſitio facta ab eo, qui non erat ſanæ mentis, non valet, licet facta ſit ad pias cauſas, nu. 14. p. 271
Ab una diſpoſitione ad aliam diverſam non fit illatio, num. 15. ibid.
Diſpoſitio facta ad aliorum ſuggeſtionem, quando conſtat de præordinata Teſtatoris voluntate, valida eſt, num. 16. ibid.
Declara ut n. 17. ibid.
Diſpoſitio imperfecta ex defectu voluntatis non ſuſtinetur, n. 13. p. 270
Diſpoſitio facta ad favorem ejus, qui erat ab inteſtato ſucceſſurus, indicat ſanam mentem teſtatoris, nu. 14. p. 289

Diſtributiones quotidianæ.

Diſtributiones quotidianæ non debentur non reſidenti, nu. 2. & 6. p. 181
Diſtributiones quotidianæ non dantur, niſi intervenientibus divinis officiis, num. 3. ibid.
Diſtributiones lucratur infirmus, quia per fictionem reſidere dicitur, num. 5. p. 182
Declara, modo ante infirmitatem reſidere ſoleret, num. 4. & 6. ibid.
Diſtributiones debentur infirmis non reſidentibus, de jure, num. 6. p. 191
Et ſenio confectis, num. 7. ibid.
Infirmi non tenentur intimare Capitulo infirmitatem ut lucrentur Diſtributiones, num. 13. ibid.
Capitulum ſine conſenſu Epiſcopi ſtatuere non poteſt ſuper modo lucrandi Diſtributiones, num. 14. ibid.
Diſtributiones conſumptas quando teneatur Capitulum reſtituere, num. 15. ibid.
Diſtributiones quotidianæ debentur infirmo etiam non intereſſenti, num. 4. ibid.

Dolor.

Dolores capitis graviores, magnis morbis adnumerantur, nu. 4. p. 34
Dolorem abeſſe cenſendum eſt, ubi ex nullis ſignis apparet cauſa doloris, num. 9. ibid.
Doloris cognitionem aſſequi poteſt Medicus, per conjecturas, & ſigna, num. 11. p. 35
Doloris ſimulati optima conjectura, num. 12. ibid.
Dolores capitis gravativi & magis de nocte affligentes, an ſint ſignum efficax morbi Gallici, num. 1. & 10. p. 50. & 51
Vide *Morbus Gallicus.*
Doloribus articularibus Venus eſt inimica, num. 1. p. 125
Vide *Venus.*
Dolor renum Gravidis eſt familiariſſima, nu. 9. p. 80. & ſeq.
Dolor, quem mulier ſentit in copula, denotat ineptitudinem ad matrimonium, concurrente tenuiori ætate, num. 16. p. 177
Dolores aſſidui, & continui cenſentur, qui aliquem vexare ſolent, num. 3. p. 227
Dolores capitis, ex communi Medicorum ſchola, connumerantur inter magnos, immo peſtiferos & acutos morbos, n. 3. p. 244
Dolores, qui non ſunt continui, dicuntur Chronici, n. 4. ibid.
Dolores capitis ſecum trahunt in conſenſum totum corpus, n. 8. ibid.
Dolores licet proprie non ſint morbus, ſed morbi ſymptomata, poſſunt tamen illius vim, & qualitatem oſtendere, nu. 15. p. 245
Dolores, ſeu ſymptomata morbi, quæ nuncupantur læſæ actionis, vix poſſunt ab ipſo morbo diſtingui, n. 17. ibid.

Dolus.

Dolus conſiderari non poteſt in eo, qui jure ſuo utitur, nu. 3. p. 185
Dolus nec fraus probatur ex eo, quod fiat translatio periculi vitæ, nec pecuniæ amittantur, num. 11. ibid.
Dolus committi non poteſt, ubi eſt Princeps, num. 90. p. 225

Domicilium.

Domicilium non dicitur quis mutare, dum ſe transfert alio ſtudiorum cauſa, aut mercaturæ, aut dignitatis, aut litis, aut melioris educationis, num. 11. p. 252
Domicilio originis nunquam cenſetur renunciatum, niſi per expreſſam animi declarationem, aut longi temporis curſum, qui debet annos decem excedere, num. 12. ibid.

Donatio.

Donatio facta a demente, non valet, num. 1. p. 166
Donatio facta à furioſo, etiam loco pio, non valet, num. 1. p. 205
Donatio inter vivos facta, contemplatione Matrimonii per Patrem filio, ſi exiſtat in contractu Matrimonii, eſt pars ipſius

ipſius contractus, & cum eo confunditur, n. 9. & 10. p. 231

Amplia ut n. 11. ibid.

Donatio ob cauſam, quæ non fuit ſecuta, irritatur, & bona donata reſtitui debent, n. 1. p. 232

Declara, ut n. ſeq.

Donatio ob cauſam, quæ non fuit ſecuta, irritatur, ſi cauſa fuit finalis; ſecus ſi impulſiva donationis, n. 2. ibid.

Cauſa impulſiva donationi adjecta non efficit, quod donatio non dicatur ſimplex & pura, n. 3. ibid.

Donatio ſubſiſtit etiamſi cauſa impulſiva non verificetur, n. 4. ibid.

Donatio facta, occaſione Matrimonii, dubio Matrimonium non cenſetur cauſa finalis, ſed impulſiva, n. 5. ibid.

Donatio facta occaſione Matrimonii, non cenſetur Matrimonium cauſa finalis, ſed impulſiva, ſi verbis conditionalibus concepta non repetitur, n. 6. ibid.

Donans conſanguineo occaſio Matrimonii, dicitur motus ad donandum potius a conſanguinitate, quam a Matrimonio, n. 7. ibid.

Donatio ſi nuncupetur libera & pura, non poteſt dici quod ſit conditionalis, n. 8. ibid.

Cauſæ in Donatione expreſſæ, quæ commodum Donatarii & non donantis reſpiciunt, non dicuntur finales, ſed impulſivæ, n. 9. p. 233

Donationis cauſæ impulſivæ ſi deficiant, adhuc donatum debetur, n. 10. ibid.

Donatio ſi ſit facta ob Matrimonium indeterminatum, non dicitur ipſum Matrimonium fuiſſe cauſam finalem donationis, n. 11. ibid.

Donationis cauſa finalis dicitur illa, quæ fuit expreſſa in proœmio, n. 12. ibid.

Donatio dicitur pura, licet in ea fuerit habita ratio conſervandæ agnationis, n. 13. ibid.

Donationis reſolutio peti non poteſt, quando poteſt donatarius cauſæ donationis ſatisfacere, n. 27. ibid.

Donatio irrevocabilis tenet etiam in prætioſis, n. 2. p. 279

Donatio nunquam præſumitur, n. 6. p. 280

Donationis jocalium præſumptio non intrat ex eo, quod ſponſus ſit ſenex, & ſponſa juvenis, quando juventus ex aliis compenſata remanet, n. 21. p. 281

Donationis ſponſæ factæ cauſa non ſecuta, ob culpam ipſius ſponſæ, non poteſt quidquam ex donatione proveniens per ſponſam retineri, n. 58. p. 282

Donatio ob cauſam intercidit etiam quod cauſa non fuerit ſequuta ob caſum fortuitum, n. 71. ibid.

Intereſſe præſtare tenetur in Donatione ob cauſam ille, qui non adimplet, n. 73. ibid.

Sumptus in Donatione ob cauſam factos reficere tenetur is, qui non adimplet, n. 74. ibid.

Donatum.

Donata parentibus ſponſæ ob cauſam matrimonii repeti poſſunt ab ipſis parentibus, ſi non ſequatur conſummatio matrimonii vel ab ipſa ſponſa, n. 70. & 72. ibid.

Donata ſponſæ à conſanguineis viri diſſoluto matrimonio, reſtituenda veniunt per ſponſam, ſive prætioſa ſunt, ſive, non, n. 78. & 80. ibid.

Donat ſponſæ à conſanguineis viri, cenſentur donata contemplatione ipſius viri n. 79. ibid.

Donata ſponſæ a conſanguineis viri, contemplatione ipſius viri donata præſumuntur, etiamſi ſint muliebria, n. 81. ibid.

Donatum ſub una conditione, ſub contraria cenſetur ademptum, n. 16. p. 293

Dos.

Dotis exiguitas detrahit Juventutis merito, n. 23. p. 281

Dos quando eſt parva, ceſſat omnis præſumptio, quod maritus voluerit uxori donare, n. 25. ibid.

E

Ebrietas.

Ebrietas non probatur per teſtes, dicentes, quod aliquis bibebat, n. 6. p. 234

Ebrietas ut tollat fidem teſtibus, probari debet tempore examinis, n. 11. p. 242

Ebrioſi.

Ebrioſi incurrunt morbos frigidos, n. 5. p. 42

Ebrioſi ſunt, qui frequenter inebriantur, n. 9. p. 43

Eccleſia.

Eccleſia in impoſitione jejuniorum non intendit corporeæ ſaluti præjudicare, n. 1. p. 100

Eccleſia, & loca pia non debent exigere legata ultra vires hæreditarias, n. 29. p. 222

Eccleſia, & loca pia, debent vivere ſecundum conſcientiam, n. 28. ibid.

Eccleſia Romana, ritus, & conſuetudines Græcorum inter latinos habitantium non reſpuit, n. 22. p. 231

Eccleſia Romana non tolerat indiſtincte Græcorum ritus in celebrandis divinis, ſed eos tantum, quos ſedes Apoſtolica approbavit, n. 23. ibid.

Electio, Eligere.

In electione præfertur is, qui eſt de dilectis Teſtatoris, n. 10. & 11. p. 187

Teſtator mandans elige Doctorem de familia ad ſucceſſionem, poteſt eligi minus proximior, relicto proximiori, n. 20. ibid.

Quod declaratur, n. 21. ibid.

Vide *Proximior.*

Electionis indignus ad ſuccedendum reputatur is, qui conſenſit alienationi bonorum Teſtatoris, n. 29. ibid.

Quod declaratur, n. 30. & ſeq. p. ibid.

Electio digni omiſſo digniore, in concurſu Parochialium, non ſuſtinetur de jure ſpeciali, n. 11. p. 150

Electio digni omiſſo digniore, valet, quoties non agitur de concurſu Parochialium, n. 12. ibid.

Citari debent in Electione illi, de quorum intereſſe agitur, n. 15. p. 151

Executor ad aliquem eligendum, ſi poteſt ſe extrajudicialiter informare, poteſt etiam eligere, nemine citato, n. 16. ibid.

Epilepſia.

Epilepſia eſt morbus pueris familiaris, n. 1. p. 1. & n. 14. p. 3

Epilepſia quid ſit, n. 2. p. 1. & n. 1. p. 28. & n. 3. p. 54

Epilepſia a flatibus generatur, n. 6. p. 1.

Epilepſia quam gravis morbus, n. 12. p. 3

Epilepſia in pueris ſanatur, mutatione ætatis, n. 16. p. 4

Epilepſia levis, vel gravis, quæ dicatur, n. 3. p. 28

Epilepſia magna quæ ſit, n. 4. ibid.

Epilepſia interdum a vapore excitatur, n. 10. p. 113.

Epilepſia ubi diu duraverit, non eſt amplius curabilis, n. 4. p. 151

Epilepſia in pubertate ſecundum plurimum ſanari ſolet, n. 5. ibid.

Quæ locum habent in Epilepſia per eſſentiam, non habent locum in Epilepſia per conſenſum, n. 6. ibid.

Epilepſia mutatione ætatis removetur, niſi magnopere in victus ratione delinquatur, n. 11. p. 152

Epilepſia dependens a cauſa extrinſeca nunquam dici poteſt eſſe in habitu, n. 14. ibid.

Epilepſia eſt morbus turpis, & excitat peſſima ſymptomata, n. 2. p. 102

Epilepſiæ duplex genus, n. 4. ibid.

Epilepſia levis quando dicatur, n. 6. ibid.

Epilepſia frequens quando dici debeat, n. 7. ibid.

Epilepticus.

Epileptici omnes an interdicantur celebratione quorumcunque actuum civilium, n. 2. p. 28

Epilepticus in acceſſione morbi, non eſt ſui juris, n. 5. p. 29

Epileptici, in levioribus Epilepſiis, neque ante neque poſt acceſſionem, ſunt a mente alienati, contra, in gravioribus, n. 6. ibid.

Epileptici gravi morbo affecti, poſt acceſſionem per aliquæ dies non ſunt ſanæ mentis, n. 7. ibid.

Epileptici gravi morbo tentati, etiam ante acceſſionem, per aliquod tempus, extra mentem ſunt, n. 8. ibid.

Epilepticus non poteſt promoveri ad Ordines n. 1. p. 102

Epilepticus, etiam ſanatus, non debet incaute promoveri, & cur, n. 3. ibid.

Epilepticus ſi ſit perfecte ſanatus, poteſt promoveri, n. 5. p. 104

Quomodo experiri liceat, an Epilepticus ſanatus ſit, necne, n. 10. ibid.

Epiſcopus.

Epiſcopus non ex omni infirmitate poteſt Epiſcopatui renunciare, ſed ex illa, ex qua redditur inhabilis ad exercenda munera Epiſcopatus, n. 4. p. 153

Equites Hieroſolymitani.

Equites Hieroſolymitani per particularem conſtitutionem eximuntur ab exercitio Caravanæ poſt annum quinquageſimum, n. 5. p. 267

Conſtitutio Religionis Hieroſolymitanæ eximens Equites quinquagenarios ab exercitio Caravanæ, non eſt in uſu, n. 15. p. 268

Error in victu.

Errores in victu etiam minimi corpora debilia plurimum lædunt, n. 3. p. 19

Error in victu non contingit ex plurimum rerum adhibitione, ſi recte adhibeantur, quæ alias nocere ſolent ſi non recte adhibeantur, n. 2. p. 74

Si prima infirmitatis cauſa præponderet errori in victu, mors tribuitur primæ cauſæ, n. 9. p. 171

Errorem infirmi prævalere primæ cauſæ infirmitatis allegans, tenetur probare, n. 10. ibid.

Evacuare, Evacuatio.

Evacuatio eorum, quæ ſuperfluunt, eſt opus Medicinæ, n. 10. p. 77. & ſeq.

Facilius eſt repleta evacuare, quam evacuata replere, n. 9. ibid.

Euchariſtia.

Euchariſtiæ ſuſceptio nonniſi hominibus ſanæ mentis convenit, & permittitur, n. 17. p. 237.

Exceptio.

Exceptio quod Teſtis deponens de filiatione alicujus ſit creditor ejusdem, non minuit fidem ipſius Teſtis, n. 21. p. 247.

Exceptio de jure Tertii non ſuffragatur ad impediendam immiſſionem, n. 17. p. 251.

Reus in ſuis exceptionibus fungi debet partibus actoris, n. 39. p. 282.

Excommunicatus.

Excommunicatus, qui non poteſt lucrari & exercere per ſe, nec per alium facere poteſt, n. 8. p. 182.

Excommunicatio Coadjuto, non lucratur Coadjutor pro eo, n. 7. ibid.

Vide *Coadjutor.*

Excommunicatus eſt ille ipſo jure, qui Ordinibus ſacris inſignitus, Matrimonium contrahit, n. 47. p. 223.

Vide *Matrimonium.*

Vide *Ordo Sacer.*

Executoriales.

Executoriales de ſtylo intimantur Reo per Judicem de partibus, & ſic intimatæ remittuntur ad Urbem, ubi relaxatur Declaratoria, etiamſi in ipſis executorialibus legatur tributa facultas Judici de relaxando Patribus declaratoriam, n. 3. p. 286.

Executio dicitur cœpta per relaxationem litterarum executorialium, n. 5. ibid.

Experientia.

Experientia rerum Magiſtra eſt, n. 9. p. 144. & n. 6. p. 157. & n. 4. p. 101.

Experientia, ut ſit bona, quas conditiones habere debeat, n. 13. p. 159.

Experientia eſt judex rerum evidenter apparentium, non Ratio, n. 13. p. 161.

Experientiam in rebus ſi quis non habeat, faciliter eluditur, n. 10. p. 216.

Experientia ſemper attendi debet tanquam rerum Magiſtra, n. 12. p. 217. & ſeq.

Experientia potentiæ coeundi inter conjuges, n. 10. p. 263.

Vide *Cohabitatio*, n. 11. ibid.

F

Faber.

Faber malleans prope ſcholas expelli poteſt, n. 2. p. 217.

Facultas.

Facultates omnes ac ſingulæ in animali ſunt ad certam operationem deſtinatæ, & non ad aliam, n. 4. p. 37.

Facultates omnes indigent propriis inſtrumentis, num. 9. ibid.

Facultas formatrix, ex quo incipit formare, nunquam quieſcit, n. 11. p. 38.

Falſitas.

Falſitatis ſuſpicio oritur ex tarditate judicii, quando obierunt ii, qui poterant eſſe informati de veritate facti, n. 18. p. 264.

Falſitatis imaginem habet quod inveriſimile eſt, n. 18. p. 184.

Falſum deponere in præjudicium propriæ vitæ nemo præſumitur, n. 33. p. 274.

Fama.

Fama probatur per Teſtes dicentes quod publicè dicebatur, n. 6. p. 213.

Fama plurimum facit ad probandum matrimonium, & illud ſemiplene probat, n. 7. ibid.

Ex ſola fama probatur copula, tanquam difficilis probationis, n. 9. ibid.

Impuritas ſanguinis probatur ex ſola fama & æſtimatione, n. 16. p. 236.

Fama an præſumatur orta ex materia articulorum, & an hoc caſu ſit ſuſpecta uti originata ex cauſis non probabilibus, n. 18. ibid.

Fama dicitur teſtimonium populi, n. 9. p. 246.

Fama publica ad probandam filiationem plurimi fit à Doctoribus, n. 10. p. 247.

Fama & publica vox multum facit ad probandam copulam, n. 40. p. 282.

Fama & publica vox multum facit ad probandum, quod inter ſponſos Copula carnalis non fuerit ſequuta, n. 41. ibid.

Fatalia.

Fatalia omnia quin ſint lapſa, & cauſa deſerta quando non poſſit dubitari, n. 3. p. 259.

Vide *Sententia.*

Vide *Appellatio.*

Fatuitas, Fatuus.

Fatuitas ex morbo Regio, mala, n. 11. p. 26.

Fatui hominis eſt, quod clarum ac evidens eſt, pro vero non recipere, n. 8. p. 80.

Fatui, & mente capti, qui omnino non ſunt mente privati, poſſunt facere teſtamentum, n. 5. p. 178.

Vide *Teſtamentum.*

Fatuitas non eſt, quod filia matrem inſtituat hæredem, imo rationi conſonat, n. 6. ibid.

Fatuitas, ſimplicitas, innocentia, & ſtupiditas differunt a furore, n. 5. p. 248.

Fatui, ſimplices, & innocentes in prima ſpecie non carent intellectu, licet integrum animi vigorem non habeant; in ſecunda vero ſpecie uſum rationis non habent, n. 6. ibid.

Fatuitas, ſimplicitas, & innocentia non ſunt ſufficientes pro inducenda nullitate cujuscunque contractus, n. 7. ibid.

Febris, Febricula.

Febris illico ab initio apparet in veneno intus genito, non ſic in externo, n. 15. p. 146.

Febriculæ longæ, & obſtructiones quando judicandæ ſunt pro cauſa ſufficienti obtinendi Coadjutorem, n. 11. p. 161.

Febris dicitur provenire a primo morbo, quando ſymptomata primi morbi concomitantur febrim ſupervenientem, n. 8. p. 171.

Febris abortu per ſe non cauſatur, n. 4. p. 100.

Febris poteſt cauſare abortum, n. 4. p. 201.

Febris non ſemper cauſat abortum, n. 7. ibid.

Febris Hectica præbet juſtam cauſam conjugibus abſtinendi a commixtione, n. 21. p. 205.

Febri laborans habet juſtam cauſam abſtinendi a commixtione conjugis, propter grave periculum imminens, n. 22. ibid.

Feneſtra.

Feneſtras aperire, ex quibus inſpici poſſet intra Monaſterium Monialium, minime licet, n. 24. p. 218.

Feneſtras aperire non licet, ſi per eas inſpici poſſit intra Collegium, ubi Adoleſcentes Seminarii educantur, n. 25. ibid.

Ædificare non impeditur vicinus cum feneſtris reſpicientibus in domum vicini, n. 26. ibid.

Fideicommiſſum.

Fideicommiſſum purificatum dicitur ad favorem ejus, qui docet ſe eſſe in caſu vacationis, n. 1. p. 250.

Agens ex fideicommiſſo, docere debet de purificatione concepta, n. 1. p. 291.

Fideicommiſſum ordinatum ſub conditione, *ſi ſine filiis*, non poteſt dici purificatum, quousque durat ſpes procreandi filios ex parte gravati, n. 3. ibid.

Fideicommiſſum ordinatum in caſu obitus ſine filiis, non purificatur ex eo, quod ſpes ſuſcipiendæ prolis deficiat; ſed expectandus eſt obitus illius cui fuit facta ſubſtitutio, n. 9. ibid.

Fideicommiſſum ordinatum ſub conditione, *ſi filios habuerit* purificatur ſtatim, ac conſtat de impotentia generandi, n. 10. ibid.

Filiatio.

Filiatio legitima ad effectum ſucceſſionis probatur per Teſtes de fama, & communi reputatione, n. 20. p. 214.

Filiatio probatur ex communi reputatione & tractatu; tam Parentum, quam aliorum, cum pluribus demonſtrationibus amoris erga ipſum filium, n. 22. ibid.

Filiatio reſpectu matris probatur ex effigie valde ſimili, n. 23. ibid.

Filiatio legitima plene probatur ex pluribus conjecturis ſimul junctis, n. 25. ibid.

Filiatio probatur per actus proportionatos patri erga filios, quando præſumptio juris non repugnat, n. 1. p. 179.

Filiatio probatur ex nominatione, parentum, n. 3. & 5. ibid.

Filiatio probatur ex confeſſione, patris, n. 6. & 10. p. 179.

Filiatio ad effectum ſucceſſionis probatur levioribus probationibus, n. 12. p. 180.

Filiationis probatio quando ſit inſufficiens, n. 2. p. 239.

Filiatio non probatur ex nominatione & tractatu alicujus uti filii in præjudicium Tertii, n. 11. p. 194.

Filiatio non probatur ſufficienter ex ſimilitudine, n. 9. p. 193.

Filiationis famam ut probent teſtes, quomodo debeant deponere, n. 12. p. 194.

Filiatio, ubi agitur in judicio petitorio, concludentius probanda venit, quam ubi agitur in judicio poſſeſſorio, & ſolum pro conſequutione alimentorum, n. 13. ibid.

Filiatio ad effectum conſequendi alimenta ſatis probatur ex tractatu, aſſertione Parentis, & communi reputatione, n. 1. p. 246.

Filiatio naturalis levioribus probationibus juſtificatur, n. 2. ibid.

Filiationis vehemens præſumptio oritur ex reputatione communi, n. 3. ibid.

Filiationis vehemens præſumptio oritur ex aſſertione prætenſi Patris facta in ultimo vitæ ſpiritu, n. 4. ibid.

Filiationis

Filiationis præſumptio eſt nomen Majorum impoſitum nato, n. 6. ibid.
Filiatio probari debet per urgentiores probationes quando agitur de conſequutione dotis, vel alimentorum ex bonis fideicommiſſi, n. 17. p. 247
Filiatio quando non dicatur ſufficienter probata per conjecturas reſultantes ex tractatu, nominatione Patris, & ſimilitudine, n. 20. ibid.
Filiationis argumentum præſtant alimenta præſtita nutrici pro educatione infantis, n. 7. p. 246
Filiatio probatur per teſtes deponentes de nominatione, tractatu, & publica voce, & fama, n. 2. p. 250
Filiatio legitima probatur ex partitis librorum Baptiſmatum, & Matrimoniorum, concurrentibus adminiculis, n. 3. ibid.
Filiatio probatur ex eo quod quis uti filius fuerit ab aliquo inſtitutus, n. 4. ibid.
Filiatio probanda ad effectum conſecutionis alimentorum lite pendente admittit leves probationes, n. 1. p. 263
Filiatio concludenter probanda eſt, quando ſuper ea lis decidenda, n. 2. ibid.
Filiatio probatur præſumptionibus & conjecturis, n. 3. ibid.
Filiationis, probatio certa non datur, n. 4. ibid.
Filiationem non probant teſtes deponentes de fama inter vicinos, niſi ſpecifice deponant quo tempore & a quibus talis fama ortum traxerit, n. 5. ibid.
Filiatio non probatur per teſtes deponentes de commercio carnali inter prætenſos parentes, niſi percutiant tempus conceptionis, n. 6. p. 264
Filiatio non probatur ex eo quod quis fuerit ab aliquo filius nuncupatus, n. 9. ibid.
Filiationis conjectura non reſultat ex nominatione probata enunciative & in actu qui poteſt convenire etiam extraneo, n. 11. ibid.
Filiationis probatio æquivoca remanet, quando quis ortum trahit a muliere, ad quam pluribus patebat acceſſus, n. 17. ibid.
Filiationis præſumptio excluditur quando aſſertus pater prætenſum filium penitus negligit, n. 22. ibid.
Filiationis fama deſtruitur ex eo quod aſſertus pater prohibuerit natum deſcribi pro ſuo filio in libro Baptizatorum, ita ut ex illa reſultare non poſſit quaſi poſſeſſio filiationis, n. 23. ibid.
Filiationis cauſa differt a cauſa legitimitatis, n. 1. p. 265
Filiatio non probatur ex tractatu & nominatione in præjudicium eorum qui nullum jus habent a nominantibus & tractantibus, n. 8. ibid.
Filiatio tunc concludentius venit probanda, quando agitur de ea ad effectum ſuccedendi in bonis fideicommiſſi, & alios ſubſtitutos excludendi, quam ſi agatur de ea ad effectum conſequendi alimenta, n. 9. ibid.
Filiationem tanquam neceſſarium antecedens probare debet qui ſe legitimum aut legitimatum affirmat, n. 10. ibid.
Filiatio reſpectu Patris directe, atque præciſe probari non valet, n. 1. p. 277
Filiatio juſtificatur præſumptionibus, & conjecturis, n. 2. ibid.
Filiatio juſtificatur conjecturis, ſive quæſtio ſit cum parentibus, ſive cum aliis, n. 3. ibid.
Conjecturæ ad juſtificandum filiationem efficaciores requiruntur in deciſoriis, quam in præparatoriis, & proviſionalibus, n. 4. ibid.
Filiationis argumentum deſumptum ex ſimilitudine nati, fallax reputatur a Juriſtis, n. 9. p. 278
Filiationis fama deſtruitur ex contrariis probationibus, n. 10. ibid.
Filiationis conjecturæ deductæ ex tractatu prætenſi Patris concludunt contra ipſum tractantem, non autem contra Tertium, ibid.
Filiationis quaſi poſſeſſio inducitur per actus geſtos erga aliquem uti filium, contra ipſum agentem, ejusque hæredes, n. 5. p. 294
Declaratur n. 7. & 8. ibid.
Ad filiationis probationem multum confert jurata aſſertio illius, ex quo filium ortum duxiſſe militat præſumptio, n. 7. ibid.
Filiationis quaſi poſſeſſio non ſuffragatur in judicio deciſorio præſtationis alimentorum, maxime ſi contrariæ urgeant conjecturæ, n. 8. ibid.
Declaratur, n. 9. ibid.
Filiationis leviores probationes ſufficiunt ad effectum obtinendi alimenta lite pendente ſuper negotio principali, n. 10. ibid.
Filiationis conjectura non inducitur ex eo, quod quis fuerit in libro Baptiſmi deſcriptus uti filius alicujus, ex cujus ordine talem deſcriptionem factam fuiſſe non apparet, n. 11. ibid.
Filiatio convinci debet per probationes urgentes quando potentia generandi in eo quod prætenditur pater excluditur juris præſumptione, & ratione naturali, n. 16. ibid.

Filius

Filius natus ex uxore etiam adultera cenſetur Mariti, n. 3. p. 239
Filius patronus eſſe non poteſt una cum patre in jurepatronatus hæreditario, n. 2. p. 240
Vide *Juspatronatus*.
Filius præſumitur eſſe mariti, n. 1. p. 193
Filius præſumitur mariti, licet probetur, mulierem tempore conceptionis concubuiſſe cum adultero, n. 2. ibid.
Filius non præſumitur adulteri, ſed mariti, quando ipſi marito patebat acceſſus ad uxorem, n. 5. ibid. & n. 3. p. 265
Filius junioris potius, quam ſenioris eſt exiſtimandus, n. 4. p. 136
Filius natus ex legitima uxore in domo mariti, non præſumitur ipſius mariti, ſi de tempore conceptionis matrimonium non fuerat contractum, n. 4. p. 265
Filius natus ex concubina domi retenta, præſumitur ipſius concubinarii, n. 6. ibid.
Maxime quando concurrit nominatio parentum, & communis reputatio, n. 7. ibid.
Filius natus conſtante matrimonio, eſt legitimus, etiam ſi fuerit antea conceptus, n. 11. p. 266
Filius natus ex uxore præſumitur Mariti, maxime ſi uti talis fuerit baptizatus, & ab ipſo marito inſtitutus, n. 20. p. 293
Filius natus ex uxore dicitur mariti, licet ſenis, quando nihil probatur quod uxoris famam denigret, n. 22. p. ibid.
Filii nati ex publica Meretrice dicuntur vulgo concepti, n. 1. p. 294
Filii publicæ Meretrici certum patrem oſtendere nequeunt, n. 2. ibid.
Filius potius præſumitur ex juvene, quam ex ſene, n. 4. & 1. ibid.

Fiſtula.

Fiſtula quid ſit, n. 8. p. 65
Non datur ſine callo, ibid.

Fœmina.

Fœmina habet in ſe utrumque ſemen, maſculeum & fœmineum, n. 13. p. 67
Fœminæ ex frigidiori ſemine procreantur, n. 7. p. 136
Fœminæ ſerius naſcuntur, quam mares, n. 10. p. 137
Fœmina non ſemper moritur, quotieſcunque Gemi ſunt mas, & fœmina, n. 10. p. 144

Fœtus.

In curandis Gravidis non licet eas negligere ut fœtus ſalvetur, n. 8. p. 46
Fœtus maſculi ſigna, n. 2. p. 45
Fœtus eandem diſtantiam ſervant in naſcendo, quæ intervenit inter primam conceptionem, & ſuperfœtationem, n. 10. p. 117
Fœtus quando dicantur concepti ſimul, n. 13. ibid.
Fœtus octimeſtris non eſt vitalis, n. 16. p. 118
Fœtus ſeptimeſtris ex communi eſt vitalis, n. 1. ibid.
Fœtus imperfecti non ſunt vitales, n. 2. ibid.
Fœtibus affert initium perfectionis ſeptimus Menſis, n. 5. ibid.
Fœtus vivit vita Matris, n. 7. p. 119
Fœtus vitalis ſigna abſentia non vitalem denotant, n. 8. ibid.
Fœtus ad reſpirationem Matris reſpirat per vaſa umbilicalia n. 15. & 18. p. 121
Fœtus fortiores ortum accelerare ſolent, n. 11. p. 137

Forma.

Forma inducta a ſtatuto ad effectum obviandi fraudibus, adimpleri poteſt per æquipollens, ſi effectus ſequatur, n. 20. p. 289

Frater, Fraternitas

Fratres uterini ſuccedunt inter ſe, licet a diverſis patribus ortum duxerint, n. 18. p. 180
Cognationis incertitudo dari non poteſt in fratribus uterinis, n. 16. ibid.
Fraternitas & ſororitas probantur ex nominatione parentum, qui nominant talem & talem ſuos filios, n. 4. p. 179
Vide *Soror*.

Frigiditas.

Ignavia in venerem, aut ſegnities quædam non poteſt dici frigiditas, n. 9. p. 156
Frigiditas & impotentia viri probari poteſt per teſtes, n. 3. p. 174
Vide *Impotentia*.

Frigidus.

Frigidus & impotens naturaliter non putatur, qui ad copulam anhelans eam non perficit, ſed virgam ſaltem arrigit & ſemen emittit, n. 8. p. 181

Fructus.

Fructus de facili corrupti naſcuntur ex arbore corrupta, n. 65. p. 224

Fructus bonus exire non poteſt ex radice infecta, n.66, p.224
Fructus non debentur non reſidenti, n. 1. p. 181
Vide *Reſidentia*.
Fructuum quantitas probatur conjecturis, quando debitum eſt certum in genere, n. 28. p. 170
Fructuum quantitas uno anno percepta, ſequentibus etiam annis percepta præſumitur, n. 29. ibid.
Fructuum quantitas probatur a conſuetis percipi annis præcedentibus, n. 30. p. 285

Fumus.

Fumus, eſt ſubjectum ignis, n. 3. p. 175

Furioſus, Amens.

Furioſus, & mente captus, in quibus differant, & quis uterque ſit, n. 1. & 2. p. 168
Furioſus non poteſt contrahere matrimonium carnale, imo nec ſpirituale, n. 14. p. 169
Furioſus & mente captus æquiparantur, n. 17 ibid.
Furioſi & mente capti faciunt multoties ſigna, & loquuntur ut prudentes, n. 23. p. 170
Furioſus poſt, præſumitur etiam fuiſſe talis retrò, n. 26. ibid.
Diſpoſita in furioſo non procedunt in fatuo ſimplici ſeu ſtupido, n. 27. ibid.
Furioſi, & Amentes aliquando prudenter loquuntur, & ad interrogata optime reſpondent, n. 7. p. 93
Furioſus, & mente captus, activam teſtamenti factionem non habent, n. 1. p. 200
Furioſus nemo præſumitur, ſed ſanæ mentis, n. 2. ibid.
Furioſus quis dicatur, n. 3. p. 195
Diſpoſitio Juris in furioſo procedit in mente capto, n. 2. ibid.

Furor.

Furor eſt difficilis probationis, n. 4. p.168
Furor & dementia probantur ex factis n. 5. ibid.
Furor & dementia ſunt paſſiones cerebri, quas Medicus cognoſcit, n. 7. ibid. & ſeq.
Negativa furoris quomodo ſit probanda per teſtes, n.4. p.173
Furor non probatus per aliquod tempus continuum, arguit dilucida fuiſſe intervalla, n. 5. p. 174
Furoris præſumptio eſt datio Curatoris, num. 9. p. 206

G

Garamantes.

Garamantes, & ſuperioris Lybiæ populi ex ſimilitudine formæ proprios liberos agnoſcunt, n. 12. p. 247
Vide *Similitudo*.

Gemellus.

Gemelli ex unico coitu procreantur, n. 14. p. 73
Gemelli in humana ſpecie contra Naturæ legem naſcuntur, n. 1. p. 143
Gemellos naſci diſparis ſexus magis contra naturam eſt, quam ejusdem ſexus, n. 2. ibid.
Gemellorum partus ſexu diſparium magis eſt contra naturam quam partus Octimeſtris, n. 5 ibid.

Generare.

Generandi ſibi ſimile a Natura ineſt, & eſt proprietas inſeparabilis, n. 9. p. 115. & ſeq.
Generare poſſunt Sexagenarii Viri vegetæ virtutis, n. 1. p. 38. & ſeq.
Vide *Sexagenarius*.
Generare poſſunt Sexagenarii & ætate majores, n. 2. p. 121
Declaratur ut n. 7. ibid.
Generare poſſunt Senes quandocunque poſſunt coire, n. 1. p. 141
Generare poſſunt etiam Senes in ætate decrepita, n. 2. ibid.
Vide *Senex*.
Generare poteſt Vir, ut Proverbio fertur, quousque furfuris quartarium poteſt elevare, n. 4. ibid.
Generandi habilitas a Natura eſt, n. 5. ibid.
Ad Generandum non ſunt amplius apti Senes transacto anno quinto ſupra ſexageſimum, ex ipſa rei natura, n. 10. ibid.
Neque Generandi neque coeundi potentia præſumitur in Valetudinario. n. 14. p. 142
Præſumptio potentiæ generandi in Sene, vel Decrepito, habet locum in Sene robuſto, non valetudinario, n. 19. ibid.
Generandi habilitas adeſt vigentibus viribus, ceſſantibus autem ceſſat, n. 22. p. 143
Ad Generandum unusquisque a Natura præſumitur habilis, n. 7. p.144
Dolor, quem mulier ſentit in actu copulæ, inducit præſumptionem, quod non ſit apta ad generandum, concurrente ætate tenera, n. 16. p. 177
Generandos, verbum denotat conceptionem futuram & in fieri, n. 20. p. 206
Generandi poſſibilitas in eo quem jus inhabilem reputat, non attenditur, niſi evidentiſſimis probationibus concludatur, n. 13. p. 294

Generatio.

Ad Generationem requiritur, ut viri ſemen habeat liberum tranſitum per virgæ meatum, n. 1. p. 114
Generatio quomodo impediatur Carunculis, n. 7. p. 115
Vide *Caruncula*.
Generationem maxime impedit improſpera valetudo, n.1. p.136
Generatio impeditur membri brevitate, num. 1. p. 154. Vide num. 8. p. 152
Vide *Membrum*.
Aptitudo corporis ad generationem non dicitur adeſſe in imbecillo & gracili, n. 14. p. 177
Mulieris Confeſſioni ſtatur magis quam viri quoad aptitudinem ad generationem, n. 17. ibid.
Ad Generationem unusquisque præſumitur habilis, niſi inhabilitas probetur, n. 2. p. 291
Generatio filiorum in Sene robuſto non eſt impoſſibilis, n. 21. p. 293
Generatio aliqua an ſequi poſſit ex commixtione ſeminis humani cum brutino, num. 1. & 2. p. 36
Generationis capaces ſunt ſexagenarii vegetæ virtutis, n. 1. p. 38
Ad generationem ſeu conceptionem ſufficit unicus congreſſus, nec requiritur frequentatio coitus, n. 3. p. 39
Generationis principium conſiſtit in conceptione, n. 18. p. 266

Genitalia.

Genitalium non recta conformatio connumeranda inter cauſas impotentiæ coeundi, n. 11. p. 122
Genitalium conclamata ignavia in decrepito valetudinario præſumi debet, n. 19. p. 142
Vide *Valetudinarius*.

Glans.

Glandis, & Præputii privatio coitus delectationem ex parte Mulieris diminuit, n. 7. p. 155. et ſeq.

Gonorrhæa.

Gonorrhæa reddit Hominem infœcundum multis ex cauſis, num. 4. p. 115

Gratia.

Gratiam vitiat quælibet expreſſio falſa, n. 5. p. 160
In expreſſione cauſarum, ob quas petitur gratia, requiritur, ut ejus qualitatis ſint, qualis fuerit narratum in ſupplicatione, n. 6. ibid.
Gratia ſubreptitia evadit, ſi narratis pluribus impedimentis pro obtinendo Coadjutore, omnia non probentur, n. 7. ibid.
Conditio tacita in Gratia non impedit effectum puræ diſpoſitionis, n. 8. p. 204
Gratia ut ſuſtineatur, Rota de ſtylo ſolet æquitatem amplecti, n. 9. p. 227
Preces ad impetrandam Gratiam probant contra exponentes, n. 2. p. 191
Vide *Signatura*.
Gratiæ cauſa ceſſante, ceſſat etiam ipſa Gratia, num. 5. p. 260
Narrata in Gratia, ad effectum ut Gratia non ſuſtineatur, ſufficit, quod per adverſarium probetur rem non ita ſe habere, n. 9. p. 261
Affectio ſuper beneficio ex appoſitione manus Papæ pendet a validitate Gratiæ, & a juſtificatione cauſæ, qua Papa motus fuit ad concedendum, quatenus conſtet de veritate narratorum, n. 2. p. 260
Gratia conditionalis non obſtante Decreto irritanti, non purificata conditione decretum non operatur, num. 38. p. 256
Gratia dicitur ſubreptitia, ſi infirmitas in impetratione narrata, non ſit vera, vel non talis, qualis fuit narrata, n. 9. p. 267
Gratia Pontificis remanet ſubreptitia & nulla, ſi fuerit impetrata, non facta mentione alicujus particularis conſtitutionis, quæ poterat reddere difficiliorem Papam ad concedendum n. 15. ibid.
Vide *Derogatio*.
Gratia Apoſtolica interpretationem recipit a juris communis diſpoſitione, n. 5. p. 268
Gratia Pontificis ſubreptitia dicitur, ſi in ejus impetratione non fuerit aliquid narratum, quod potuiſſet reddere Pontificem difficiliorem ad conceſſionem Gratiæ, num. 11. ibid.
Vide *Infirmitas*.

H

Habilitas.

Habilitas ad certum actum neceſſe eſt, quod probetur de tempore, quo ipſe actus fuit celebratus, num. 7. p. 203
Habilitas naturalis præſumitur, n. 8. ibid.
Intellige ut n. 12. ibid.
Habilitas requiſita ad certum actum, debet probari etiam e hora confecti, actus, n. 9. ibid.
Habilitas de tempore ad tempus, an & in quibus præſumatur n. 10. ibid.

Habilitas

Habilitas ad actum, ut præſumatur, diſtinctio perſonarum facienda venit, n. 12. p. 203.
Habilitas requiritur in proviſo, ſub conditione de tempore purificatæ conditionis, n. 19. p. 255.
Habilitas generandi a natura eſt, n. 5. p. 141
Habilitas generandi adeſt vigentibus viribus, ceſſantibus autem ceſſat, n. 11. p. 143

Hæreditas.

Hæreditas quando non eſt ſolvendo, an legatarius quantitatis concurrat cum legatario ſpeciei ad effectum diminutionis, n. 16. p. 222.
Hæreditas ab inteſtato defertur proximiori, n. 6. p. 269

Hæres.

Hæres non conficiens inventarium, non tenetur ſolvere legatum pium de proprio, n. 26. p. 222
Hæres non conficiens inventarium non tenetur in foro conſcientiæ ultra vires hæreditarias, n. 27. ibid.
Hæredi datur immiſſio in poſſeſſionem bonorum. ibid.
Vide *Immiſſio.*
Hæredis inſtitutio, eſt caput & fundamentum Teſtamenti, n. 4. p. 229
Hæres poteſt dubiam Teſtatoris voluntatem declarare, n. 13. & 14. p. 187
Hæres gravati an & quando poſſit avocare bona fideicommiſſaria alienata ab ipſo gravato, n. 34. p. 188
Hæres licet poſſit impugnare factum defuncti, tamen rectius agit, ſi illius voluntati obtemperet, n. 6. p. 239
Hæres non poteſt impugnare defuncti factum, n. 8. ibid.
Hæres Hæredis dicitur etiam Hæres primi Teſtatoris, n. 9. ibid.
Hæres ſuccedens jure proprio, & non hæreditario, poteſt factum defuncti impugnare, n. 12. & 13. ibid.
Hæredis inſtitutio neceſſaria non eſt inter transverſales, n. 1. p. 240
Hæres Avi tenetur filiæ ſpuriæ dotem in ſubſidium aſſignare num. 19. p. 247
Hæres gravatus non poteſt diſponere de bonis fideicommiſſi, in præjudicium vocatorum, nu. 12. p. 278
Hæredi ab inteſtato competit immiſſio ex interdicto *Quorum bonorum*, num. 7. p. 269
Hæres tenetur rationem reddere de fructibus bonorum, quos defunctus adminiſtravit, num. 26. p. 285
Hæres inſtitutus ſub conditione, quam adimplere recuſat, excluſus remanet ab omni jure ſucceſſionis, nu. 15. p. 293
Hæres inſtitutus cum obligatione aliquid implendi non poteſt admitti ad ſucceſſionem, niſi præſtita cautione adimplendi voluntatem Teſtatoris, n. 14. ibid.

Homo.

Homo redditur infœcundus multis ex cauſis per Gonorrhæam, nu. 4. p. 115
Homo ut in naſcendo nullum habet determinatum tempus, ſic & in coeundo & generando, num. 3. p. 141
Homo generare poteſt, ut Proverbio fertur, quousque furfuris quartarium poteſt elevare, num. 4. ibid.
Homines fiunt infœcundi ex ipſa valetudine num. 15. p. 142
Homines redduntur infœcundi Cauteriis diu geſtatis, n. 17. ibid.
Vide *Cauteria.*
Homo ne per momentum quidem poteſt ſine reſpiratione vivere, nu. 14. p 150
Homo quando ſeneſcat ante terminum naturalem, n. 1. p. 160
Homo natura frigidus aſſumens venenum frigidum, citius moritur, quam qui natura calidus eſt, num. 9. p. 163
Homines magis læduntur in Reſpiratione, quam mulieres, num. 11. ibid.
Vide *Reſpiratio.*
Hominem portiorem eſſe Muliere controverti non poteſt, n. 13. ibid.
Potiſſima cauſa, ex qua Homines citius ſeneſcunt, quam deberent, ſunt morbi magni & diuturni, num. 14. ibid.
Homines præſtat magis graciles eſſe, quam craſſos, n. 16. ibid.
Homo per loquelam & ſcientiam a Brutis diſtinguitur, num. 10. pag. 88
Homines aliquando ob virium robur in morbis diutius vivunt, quam deberent, & e contra, num. 4. p. 90
Hominis effigies quas potiſſimum ob cauſas inſigniter immutetur, num. 1. p. 105
Homo, quando Matrimonium contrahit, debet eſſe annorum 36. juxta Ariſtotelem, num. 61. p. 224

Humor.

Humores ad extremam corruptionem devenientes excitant eadem ſymptomata, quæ ſolet excitare peſtis, num. 17. p. 49
Humoris aquei deperditio, licet aliquando reparari poſſit, tamen naturaliter nonniſi longiſſimo temporis ſpatio id ſuccedere poteſt, num. 6. p. 77
Viſio fieri non poteſt ſine ope humoris aquei, nu. 2. ibid.

Hydrocephalus.

Hydrocephalus quid ſit, nu. 3. p. 1
Hydrocephali duo præcipua genera, nu. 4. p. 2
Hydrocephali aquoſi quatuor ſpecies, nu. 7. ibid.
Hydrocephali interni non curantur, quod de tertia ſpecie verificatur, num. 8. ibid.

Hydrops.

Hydrops fieri non poteſt niſi vitiato hepate, nu. 2. p. 12
Hydrops nullam habet cum Prægnantia aut partu cognationem, nu. 2. p. 98
Hydropem quandonam menſtrua retenta excitare ſolent, nu. 4. ibid.
Vide *Menſtrua purgatio.*

Hypotheca.

Hypotheca legalis conſtituta cenſetur usque ab initio pro legato conditionali, num. 17. p. 222
Creditores Hypothecam habentes præferuntur legatariis nu. 25. ibid.

I

Jaſon.

Jaſon *in leg. Titia, n. 10. ff. de verb. obligat.* Declaratur, n. 38. ibid.

Jejunium.

Jejuniis corpus affligere non licet in ſanitatis notabile detrimentum, num. 4. p. 19
Ciborum vitia quibus in jejuniorum diebus utimur, n. 1. ibid.
Eccleſia in impoſitione jejuniorum non intendit corporeæ ſaluti præjudicare, nu. 1. p. 100
Jejunii obſervantia ſi communem Hominum tolerantiam excedit, illaudabilis exiſtimatur, num. 2. ibid.
Jejunans ſi ex Jejunio notabile corporis detrimentum incurrit, tenetur a jejunio abſtinere, nu. 3. ibid.

Ignis.

Ignis quo ſemel accenſus pervaſit, fert caſus, ut iterum accenſus pervadat, num. 13. p. 176
Fumus eſt ſubjectum ignis, num. 3. p. 175
Vide *Incendium.*

Imaginatio.

Imaginatio lædi poteſt, ratione illæſa permanente, n. 5. p. 30
Imaginatio cum ſit facultas animalis, non poteſt Formatricis (quæ naturalis eſt) operibus inſiſtere, num. 5. p. 37
Imaginatio in prægnante dirigit potentiam formatricem ad aliqua ſuo modo efformanda, ut communis fert opinio n. 6. ibid.
Imaginationis effectus circa fœtus formationem videntur potius imaginarii, quam reales & veri, num. 10. p. 38
Ab imaginatione Matris dependet natorum ſimilitudo ſecundum communem, num. 1. p. 103
Vide *Similitudo.*
Imaginatio, dato quod ſit cauſa ſimilitudinis natorum, eſt ſolum accidentalis cauſa, num. 10. p. 104
Imaginatio quod læſa ſit, non autem rationis uſus, ſive diſcurſus, ſimul ſtare poteſt, num. 13. p. 108
Imaginatio læſa, ſeu ingenii imbecillitas, vel operationes incongruæ non excludunt rationis uſum, num. 25. p. 260

Immiſſio.

Immiſſio in poſſeſſionem bonorum hæreditatis ex remedio, *leg. fin. Cod. de edict. div. Andr. toll.* datur hæredi, num. 1. p. 178.
Nec impeditur per exceptionem, quod quis non poterat teſtari, num. 7. ibid.
Immiſſio datur vigore ſubrogationis gratioſæ, & ad hoc, quæ requirantur, ſi beneficium appareat eſſe reſervatum, n. 1. p. 234
Immiſſio in poſſeſſionem Beneficii vigore ſubrogationis gratioſæ, non poteſt impediri per exceptiones, quæ reſpiciunt petitorium, num. 11. ibid.
Ordinarie & non executive per viam immiſſionis eſt procedendum inter habentes parem titulum, num. 9. ibid.
Contradictor legitimus ad impediendam immiſſionem in poſſeſſionem beneficii quis dicatur, num. 10. ibid.
Vide *Beneficium.*
Immiſſio debetur Hæredi ſcripto, vigore *leg. fin. Cod. de edict. Div. Adr. toll.* exhibenti Teſtamentum in forma probanti non vitiatum, num. 4. p. 237
Immiſſio ut concedatur vigore *leg. fin. Cod. de edict. Div. Adrian. tollen.* ſufficit quod hæres exhibeat Teſtamenti exemplum in forma publica a Notario traditum, num. 5. ibid.
Immiſſio danda eſt gratioſe ſubrogato, probato Clericatu, obitu defuncti in poſſeſſione Beneficii, & ejusdem Beneficii affectione, num. 1. p. 241
Intereſſe habens in re, in qua quis immiſſionem petit, non poteſt illam impedire contra poſſeſſorem, n. 5. p. 271

Impedimentum, Impeditus.
Impedimentum affectatum & procuratum non excuſat, n. 6. p. 267
Impedimentum tunc maxime excuſat, quando provenit ab adverſario, n. 8. ibid.
Impeditus aliquid adimplere excuſatur ab implemento, ſi factis diligentiis non valuit impedimentum removere, nu. 3. ibid.
Impedito legitime tempus non currit, num. 7. ibid.
Actus faciendus habetur pro facto in præjudicium illius, a quo proceſſit impedimentum, num. 4. ibid.

Impedimentum

Impedimentum perpetuum requiritur ex Conſtitutionibus Pontificiis ad obtinendum Coadjutorem, num. 5. p. 111
Impedimento ſtante, ex quo vir non poſſit loca penetrare, etiam ſemine ejaculato, Matrimonium non dicitur conſummatum, num. 5. p. 134
Dic ut num. ſeq. ibid.
Impedimento non amoto, & ſecuta conceptione, uxore parere non potente, & ſe ſectioni Cæſareæ tradente, atque inde evaſa, an maritus poſſit petere matrimonii diſſolutionem, num. 17. p. 135
Impedimenta pro obtinenda gratia debent eſſe perpetua, n. 8. p. 160
Impedimentum coeundi viſibile non adeſſe in viro, probatur ex relatione Medicorum, num. 5. p. 174
Impedimentum naturale coeundi quandoque eſt evidens, neceſſarium, & concludens: quandoque eſt veriſimile, & aliquando dubium, & præſumptivum, num. 1. p. 206
Impedimentum coeundi quando eſt evidens, devenitur ad diſſolutionem matrimonii, absque alia triennali cohabitione, & absque juramento conjugum, num. 2. ibid.
Impedimentum coitus quando eſt veriſimile, ſufficit pro diſſolvendo matrimonio juramentum conjugum, & ſeptima propinquorum manus, non autem requiritur cohabitatio triennalis, num. 3. ibid.
Impedimentum coitus in conjugibus ſi ſit dubium, requiritur cohabitatio triennalis, num. 4. ibid.
Impedimentum coeundi ex magnitudine, & arctitudine, dicitur concludens, & neceſſarium, num. 5. ibid.
Impedimentum coeundi ob magnitudinem, & arctitudinem, an & quando ſufficiant ad diſſolutionem Matrimonii absque triennali conjugum cohabitatione, num. 10. ibid.
Vide *Impotentia.*
Impedimentum coitus quando non procedit à Maleficio, Confeſſio Sacramentalis non eſt neceſſaria ante triennalem conjugum cohabitationem, num. 11. ibid.
Impedimentum coeundi inter conjuges quando eſt medicabile, Matrimonium non diſſolvitur, num. 3. p. 219
Impedimentum coitus quod uterque conjugum fatetur, probatur pro diſſolutione Matrimonii, ex eorundem juramento cum ſeptima manu, num. 5. ibid.
Impedimentum coeundi inter Conjuges quando non eſt medicabile, locus eſt diſſolutioni Matrimonii, n. 6. ibid.
Impedimenta, quæ impediunt, & dirimunt Matrimonium ſunt duodecim, num. 16. p. 131

Impotentia.

Impotentia coeundi adauget fiſtula in Perinæo, num. 12. pag. 122. & ſeq.
Impotentia coeundi probatur ex eo, quo quis pro tali impotentia medicamenta quærit, num. 6. p. 173
Impotentia viri probari poteſt per teſtes, num. 3. ibid.
Impotentia & frigiditas quando non eſt viſibilis, & per alterum conjugem negatur, tunc cohabitatio triennalis eſt omnino neceſſaria ad probandam impotentiam, num. 4. p. 174
Vide *Cohabitatio.*
Impotentia coeundi non bene probatur ex aſſertione conjugum, num. 7. p. 175
Impotentia coeundi viſibilis in viro, probatur ex relatione Medicorum, n. 5. p. 174
Impotentia naturalis coeundi quandoque eſt evidens, neceſſaria, & concludens: quandoque eſt veriſimilis, & aliquando dubia, & præſumptiva, num. 1. p. 206
Impotentia coeundi quando eſt evidens, devenitur ad diſſolutionem Matrimonii absque alia triennali cohabitatione & absque juramento Conjugum, num. 2. ibid.
Impotentia coitus quando eſt veriſimilis, ſufficit pro diſſolvendo Matrimonio juramentum conjugum, & ſeptima propinquorum manus, non autem requiritur, cohabitatio triennalis, num. 3. ibid.
Impotentia coitus in conjugibus ſi ſit dubia, requiritur cohabitatio triennalis, num. 4. ibid.
Impotentia coeundi ex magnitudine & arctitudine, dicitur concludens, & neceſſaria, num. 5. ibid.
Impotentia coeundi ob magnitudinem & arctitudinem, an & quando ſufficiat ad diſſolutionem Matrimonii absque triennali conjugum cohabitatione, n. 10. ibid.
Impotentiæ coeundi ſigna quando ſunt dubia, ante declarationem nullitatis Matrimonii requiritur triennalis conjugum cohabitatio, n. 2. p. 215
Impotentia coitus inter conjuges quando eſt medicabilis, Matrimonium non diſſolvit, n. 3. p. 219
Impotentia coitus inter conjuges quando non eſt medicabilis, diſſolvit Matrimonium, n. 6. ibid.
Vide *Impedimentum.*
Impotentia coeundi in conjugibus, ſi eſt manifeſta, ſtatim diſſolvitur matrimonium; ſecus ſi non ſit manifeſta, n. 2. p. 180
Impotentiæ ſignis dubiis exiſtentibus, non ſtatim devenitur ad diſſolutionem matrimonii, n. 4. ibid.
Impotentia coeundi apparere poteſt ex ſignis externis apparentibus in membris virilibus, n. 5. ibid.
Impotentia coeundi in viro non probatur ex eo, quod per horas jacuerit cum muliere, & illam cognoſcere non potuerit, n. 6. ibid.
Impotentia coeundi in conjugibus, ut dirimat matrimonium, debet eſſe naturalis, perpetua, & inſanabilis, num. 7. ibid.
Impotentia coeundi non reſultat ex impedimento aperitionis mulieris, n. 3. & 4. p. 183
Impedimenta coeundi non diſolvit illicò matrimonium, ſed debent conjuges cohabitare per triennium, & experiri an impedimentum ſit perpetuum; n. 5. ibid.
Impotentiam ex maleficio ſi patiatur vir, recurrendum eſt ad remedia divina & ſupernaturalia, nu. 1. p. 188. & nu. 7. p. 262
Vide *Cohabitatio.* Vide *Pœnitentia.*
Impotentia viri non ſufficienter probatur ex inſpectione mulieris ad diſſolvendum matrimonium, n. 3. p. 192. & n. 5. ibid.
Impotentia viri ad coeundum argui poteſt ex ipſius ætate, aſpectu, & corporis qualitate, n. 3. ibid.
Impotentia coeundi probanda venit per inſpectionem, quando unus ex conjugibus affirmat, alter verò negat impotentiam, n. 6. ibid.
Impotentia viri quando eſt temporalis, vel dubia, uxor tenetur præſtare ſucceſſiva patientiam per triennium, ut poſſit fieri experientia Copulæ conjugalis, numero 4. p. 249
Impotentiam coeundi an maritus naturaliter patitur, cognoſci debet per peritos Medicos, mediante inſpectione, n. 4. p. 262
Impotentia coeundi ſi dubitetur an proveniat, ex maleficio, deveniendum eſt ad Exorciſmos, n. 8. ibid.
Vide *Maleficium.*
Impotentia mariti coeundi cum uxore, dicenda eſt accidentalis, dum ipſe cum aliis mulieribus coire valet, num. 15. p. 263
Impotentia viri ad coitum ut poſſit allegari per ſponſam, non ſufficit, quoad una nocte ſui copiam fecerit, ſed tempus conveniens expectandum venit, n. 49. p. 282

Incendium.

Incendii nocturni origo Probatur per conjecturas & præſumptiones, n. 1. p. 175
Incendium plerumque præſumitur culpa inhabitantium contigiſſe, n. 9. ibid.
Declaratur, n. 10. ibid.

Infirmitas.

Infirmitas cum Copula carnali non ſe compatitur, num. 16. p. 105
Infirmitatem Conjugum quando probet Parochi fides, n. 17. ibid.
Infirmitatem probat Medicorum fides, n. 19. ibid.
Infirmitas narrata in Coadjutoria, probanda eſt talis, quæ per ſe corpus aggravaret ſine probabili ſpe futuræ proſperitatis, & valetudinis, & quæ præſtaret impedimentum perpetuum licet cum aliquo intervallo quietis n. 2. p. 215
Infirmitas in Coadiutoria expreſſa, debet plenè, & concludenter probari, n. 3. ibid.
Infirmitas excuſat à reſidentia, n. 4. p. 181
Infirmitas non excuſat appellantem non redeuntem pro Apoſtolis, quia poteſt illos petere per procuratorem, n. 7. ibid.
Infirmitas perpetua eſſe debet, ut quis propter eam ab onere deſerviendi in Choro eximatur, n. 6. p. 217
Infirmitas perpetua cenſetur, quamvis per aliquod temporis intervallum non ſit continua, n. 7. ibid.
Infirmitas an ſit periculoſa, necne, Medici judicio ſtandum eſt, n. 5. p. 185
Infirmitas periculoſa per ſe non eſt ſufficiens ad inducendam ſuſpicionem fraudis in translatione periculi vitæ, niſi aliæ con-

concurrant conjecturæ, num. 9. p. 185
Infirmitas vel abſentia, aut alia ſimilis impoſſibilitas acceſſus ad uxorem, faciunt ceſſare præſumptionem, quod filius ſit Mariti, n. 5. p. 239
Infirmitas redditur veriſimilis, concurrente maxima ſenectute, & obitu ſubſequuto, n. 10. p. 191
Infirmitatem probat atteſtatio Medici, n. 3. p. 191
Infirmitas alicujus bene probatur per Teſtes, n. 22. p. 242
Infirmitas alicujus bene probatur ex facto, ſcilicet ſi ille ex illa infirmitate deceſſerit, n. 24. ibid.
Infirmitas excuſat Canonicum non ſolum ab onere reſidendi, ſed etiam ei conſervat omnia privilegia præſentium pro lucrandis Diſtributionibus quotidianis, num. 21. pag. 245
Infirmitas adducta pro obtinenda Coadjutoria non eſt neceſſe quod ſit continua, ſed poteſt eſſe cum aliquo intervallo quietis, n. 24. & 26. ib.
Infirmitas probatur per teſtes de ea informatos, ratione diuturnæ conſuetudinis, n. 8. p. 257
Infirmitas probatur per teſtes peritos, n. 9. ibid.
Infirmitas bene probatur ex ſucceſſivo obitu brevi tempore poſt narratam infirmitatem ſupervento, n. 10. ibid.
Infirmitas eſt juſta cauſa, ob quam maritus poſſit dicedere à loco, à quo non ſe diſceſſurum convenit cum uxore, n. 6. p. 276. n. 8. ibid.
Infirmitas narrata in impetratione Gratiæ, ſi non fuit vera, facit gratiam ſubreptitiam, n. 9. p. 267
Vide *Gratia*.
Infirmitatis qualitas probatur per teſtes deponentes de viſu & publico auditu, n. 10. ibid.
Infirmitas probatur per teſtes de ſenſu viſus deponentes, n. 11. p. 267
Infirmitas probatur juramento patientis, n. 13. ibid.
Infirmitas probatur ex aſpectu corporis, n. 14. ibid.
Medicis atteſtantibus de qualitate morbi plena fides adhibenda eſt, n. 10. p. 268
Infirmitatis qualitas, quæ non fuit narrata, non eſt juſtificanda in impetratione Gratiæ, n. 3. ibid.
Infirmitas narrata cum certa qualitate reddit gratiam ſubreptitiam, ſi non probetur talis, qualis fuit narrata, num. 1. ibid.
Infirmitas bene probatur per teſtes de certa ſcientia deponentes, n. 4. ibid.
Infirmitatis, & Podagræ initium probatur ex teſtibus, n. 15. p. 285
Vide *Arthritis*. Vide *Morbus*.

Infirmus.
Infirmus quando dicatur convaluiſſe, ita ut ſi decedat, non ex prima, ſed ob novam infirmitatem deceſſiſſe dicendum ſit, n. 5. p. 171. n. 11. ibid.
Infirmus eſſe poteſt de ſero, qui de manè erat ſanus, num. 11. p. 203
Infirmus dicitur, qui ſæpe ſolet infirmari, n. 4. p. 227
Infirmus non reputatur ſanus ex eo, quod faciat aliquos actus ſanis convenientes, n. 32. p. 238
Infirmis non redentibus debentur de jure diſtributiones, n. 6. p. 191
Vide *Diſtributiones*.
Vide *Reſidentia*.
Infirmi, ut lucrentur diſtributiones, non tenentur intimare Capitulo eorum infirmitatem, n. 13. p. 191

Inflammatio.
Inflammationes internæ non ſunt ſolventibus medicamentis tractandæ, niſi aliquid urgeat, n. 8. p. 69

Inhabilitas.
Inhabilitas oriens ex cauſa morbi, ceſſat morbo recedentes, n. 14. p. 190
Inhabilitas non probatur ex diſpenſatione obtenta pro cautela conſcientiæ, n. 13. ibid.
Inhabilitas a particulari conſtitutione inducta tollitur per diſpenſationem Apoſtolicam, n. 1. p. 267

Injuria.
Injuriam nemini facit, qui ſuo jure utitur, n. 2. p. 185

Inſania.
Inſania non probatur, niſi Teſtes dicant ſigna, & geſta, ex quibus deprehendatur, n. 6. p. 205
Inſania ad invalidandam donationem eſt probanda de tempore factæ donationis, n. 8. p. 206
Inſania excluditur ab eo, cui non fuit datus Curator, & fecit actus, ut faciunt alii ſanæ mentis, n. 10. ibid.
Vide *Dementia*.

Inſtrumentum.
Inſtrumentum cum Judicis decreto habet pro ſe veritatis præſumptionem, n. 3. p. 203
Inſtrumentum publicum facit probationem probatam, n. 1. p. 205
Poſſeſſio probatur per publicum Inſtrumentum adeptæ poſſeſſionis, & probat ad omnes juris effectus, alio non exiſtente in poſſeſſione, n. 5. p. 234
Pro inſtrumento & illius validitate ſtat præſumptio, n. 7. ib.
Inſtrumentis antiquiſſimis adhibenda eſt fides, n. 15. p. 257
Scriptura privata non attenditur adverſus publicum inſtrumentum n. 6. p. 271
Inſtrumentis ſtandum eſt potius quam teſtibus num. 23. p. 285

Intellectus.
Intellectus proprium eſt definire, n. 12. p. 31

Intemperies.
Intemperies omnes præſertim inſignes virtutem dejiciunt, n. 3. p. 12
Intemperies non poteſt introduci in inſtanti, numero 15. pag. 86

Interdictum.
Interdictum, *Ne quid in loco publico*, habet locum etiamſi quid fiat in privato, quod noceat publico, n. 1. p. 217

Inveriſimile.
Inveriſimile habet falſitatis imaginem n. 18. p. 184
Inveriſimilia deponentibus non eſt credendum, num. 17. ibid. Vide *Teſtis*.
Inveriſimilitudo deducitur ex diuturnitate temporis, n. 5. p. 211

Jocalia.
Jocalia transmiſſa per ſponſum ſponſæ animo donandi repeti non poſſunt, etiam ſi ſint prætioſa, n. 1. p. 279
Jocalia quæ ſponſæ Maritus miſit non animo donandi, reſtituenda ſunt Marito vel ejus Hæredi, ſi matrimonium diſſolvatur, n. 3. p. 280
Jocalia prætioſa in dubio non cenſentur uxori donata, ſed conceſſa ad uſum, n. 4. ibid.
Jocalia prætioſa, quæ donata non præſumuntur, reſtituenda ſunt, diſſoluto Matrimonio, n. 5. ibid.
Jocalia prætioſa nunquam cenſentur uxori donata, ſive ante, ſive poſt conſummatum matrimonium fuerint ei tradita, n. 8. ibid.
Jocalia tranſmiſſa ſponſæ, ut ornatior compareat, non dicuntur donata, n. 9 ibid.
Jocalia non præſumuntur donata per Maritum uxori per verba blanda, & jocoſa, n. 15. ibid.
Jocalia non præſumuntur donata, licet Maritus dicat donare, illaque eſſe uxoris, quia intelligitur de donatione ad uſum, n. 16. ibid. & ſeq.
Jocalia prætioſa donata non præſumuntur, neque inter Magnates, n. 17. p. 281
Jocalia prætioſa a ſponſo non divite, ejus qualitate attenta, non præſumuntur donata, n. 18. ibid.
Jocalia prætioſa non præſumuntur donata, neque inter Nobiliſſimos, ſi attento eorum gradu ſponſus dives dici non poteſt, n. 19. ibid.
Jocalia non prætioſa, & ad quotidianum uſum deſtinata, ſpectant ad uxorem irrevocabiliter, ideoque non veniunt reſtituenda, n. 27. ibid.
Intellige ut n. ſeq. ibid.
Jocalia non prætioſa reſtituenda veniunt, quando apparet ſponſum non habuiſſe animum donandi, n. 28. ibid.
Jocalia non prætioſa in dubio non præſumuntur donata à ſponſo, ſed ad uſum conceſſa ſponſæ, n. 29. ibid.
Jocalia donata per ſponſum ſponſæ reſtituenda veniunt, ſi Matrimonium non fuerit conſummatum, n. 30. ibid.

Irregularis.
Mutilatio membri totalis facit Irregularem, n. 10. p. 60
Auris mutilatio facit Irregularem, n. 6. p. 59
Morbo caduco laborans eſt Irregularis, n. 9. p. 194

Irregularitas.
Irregularitas inducitur ex membrorum mutilatione, num. 1. pag. 59
Irregularitas non contrahitur propter auriculæ abſciſſionem, n. 14. p. 60
Irregularitas inhabilitat ad obtinenda beneficia, num. 7. p. 194
Irregularitas incurritur propter cæcitatem, n. 14. p. 255

Judex.
Judex debet adhibere Medicos qui furorem & dementiam cognoſcant, n. 6 p. 168
Sufficit quod Judex ex vehementi opinione habeat informationem, ubi probationes claræ haberi non poſſunt, n. 8. p. 175
Judices in rebus, gravibus, & ubi agitur de præjudicio Animæ, nullam debent relinquere diligentiam, ut veritas eluceſcat, n. 9. p. 206
Judex primo loco mandare debet quod uxor à Mulieribus & Maritus à Viris peritis inſpiciatur, ſi pretendatur Matrimonii diſſolutio ob impotentiam coeundi, num. 1. p. 215
Vide *Matrimonium*.
Judex in materia gravi conſideratè procedere debet, in iis maximè quæ ejus arbitrio ſunt remiſſa, n. 20. p. 216
Judicis recuſatio fieri non poteſt a Procuratore non habente
ad

ad id ſpeciale mandatum, n. 1. p. 237
Judicis recuſatio fieri non poteſt poſt litem conteſtatam, niſi probetur nova cauſa recuſationis, n. 2. ibid.
Judex ex arbitrio ſuo plurimum deferre poteſt Teſti unico omni exceptione majori, n. 5. p. 246
Judex arbitrando poteſt modificare, ſeu declarare indiſcretam Teſtatoris voluntatem, n. 13. p. 252
Judicis arbitrio deferri ſolet in cognitione ſanæ mentis ejus, qui actum gerit, n. 7. p. 287

Judicium.

In Judiciis attenduntur ea quæ accidunt ſecundùm Naturæ curſum, non autem ea quæ rarò eveniunt, n. 14. p. 294
Filiationis quaſi poſſeſſio non ſuffragatur in Judicio deciſorio præſtantionis alimentorum, maximè ſi contrariæ urgeant conjecturæ, n. 8. ibid.
Declaratur, n. 9. ibid.

Juramentum.

Juramentum Conjugum ſufficit pro diſſolvendo Matrimonio, quando impedimentum coitus ſeu impotentia ſunt veriſimilia, n. 3. p. 206
Juramentum præſtandum à vicinis diſſolutione Matrimonii ob impotentiam Conjugum, quomodo ſupplendum ſit in defectum propinquorum, n. 4. p. 219
Juramentum tollit inſinuationis defectum, n. 12. p. 221

Jureconſultus.

Jureconſultus non poteſt cogi ad ſumendum patrocinium cauſæ deſperatæ: idemque dicendum de Medico quoad Morbum deſperatum, n. 16. p. 129
Vide de Medico, n. 17. ibid. & n. 44. p. 132

Jus.

Juri alterius non derogatur quotieſcunque poteſt aliter provideri publicæ utilitati, n. 22. p. 218
Jus acquiritur ſtatim Legatario puro, n. 20. p. 222
In Jure æquiparantur Libertas, & cauſa pia, n. 39. ibid.
Jus æſtimari debet ſecundùm tempus præſens, n. 51. p. 223
Errans in Jure valde dubio, non præſumitur in dolo, n. 93. p. 225
Juris diſpoſitio mutatur etiam ex modica facti diverſitate, n. 14. p. 210
Qui Jure ſuo utitur, nemini facit injuriam.
Vide *Injuria*.
Jus ubi aliquod inducitur ex præſumptione certa, ſeu ex aliquo facto, non eſt ſatisfactum niſi illud factum ſit perfectum, n. 37. p. 282

Juſpatronatus.

Juſpatronatus Gentilitium probatur ex eo quod filius fuerit admiſſus ad præſentandum una cum Patre, nu. 3. p. 240

Juvenis.

Juvenis majoribus viribus dotatur quam Senex. n. 13. p. 91
Juvenes ſanos ne vehemens quidem cauſa afficit, num. 15. ibid.
Juvenis, dictio, in Civitate Bononiæ, accipitur pro Viro, ſecundùm communem uſum loquendi, n. 23. p. 187
Juvenis ſi ſit eligendus ad effectum ſuſceptionis, prolis, ille dicitur talis qui eſt in ætate habili ad generandum, n. 7. p. 250
Juvenis an quis dicendus ſit, relinquitur arbitrio Judicis ſecundum ſubjectam materiam, n. 9. ibid.
Juvenes vocantur in Civitate Bononiæ potius reſpectu ſexus, ad differentiam fœminarum, quam reſpectu ætatis, n. 10. ibid.
Juvenum vivida ingenia in Urbe, quam ratione proveniant n. 7. p. 251.
Juvenes vicini ſunt lapſibus, n. 39. p. 274

Juventus.

Juventus vicina eſt lapſibus, ibid.
Vide *Juvenis*.

L

Lac.

Lactis abſentia excludit omnem ſuſpicionem recentis partus, nu. 9. p. 125

Larrea.

Larrea *deciſion. Granatenſ.* 43. *n.* 25. declaratur, n. 21. p. 266.

Lectio.

Lectio continua & iterata plurimos abſumit ſpiritus, & hominem debiliorem reddit, n. 1. p. 74
Contrarium, nu. 5. ibid.
Attentio in legendo ſpiritus diſſipat, n. 3. ibid.
Lectio exercet caput & pectus, earumque partium calorem excitat, nu. 4. ibid.
Lectio clara, ſive exercitium per lectionem factum, morbis frigidis convenit, n. 8. p. 75
Lectionis exercitium ut utile ſit, fieri debet cum aliqua attentione, n. 9. ibid.

Legatarius.

Legatarius quantitatis concurrit, ne cum Legatario ſpeciei ad effectum diminutionis, quando Hæreditas non eſt ſolvendo, nu. 16. p. 222
Legatario puro ſtatim acquiritur jus, n. 20. ibid.
Legatarius præfertur creditori chirographario, quando Hæreditas eſt ſolvendo, ſecus ſi non ſit ſolvendo, n. 24. ibid.
Legatariis præferuntur creditores Hypothecam habentes, nu. 25. ibid.
Legatarius ſolum poſt obitum Teſtantis plenum jus acquirit in legato, n. 17. p. 255
Vide *Legatum*.

Legatum.

Legatum factum mulier *ſi nubat Titio*, non debetur, ſi mulier Titio nubere recuſet, n. 17. p. 293
Declaratio quod quis ſit contentus Legatum facere, non importat legatum, n. 10. p. 271
A legato ad Beneficium licitum eſt arguere, n. 18. p. 255
Legatum relictum ab Ægroto ad interrogationem alicujus, per verba, *fate voi*, non ſuſtinetur, n. 8. p. 270
Legatum factum ad interrogationem alterius ſuſtinetur favore piæ Cauſæ, n. 16. ibid.
Quod declaratur, n. 19. ibid.
Legatum ſolo nutu factum ſuſtinetur favore piæ Cauſæ, nu. 17. ibid.
Declaratur n. 19. ibid.
Legatum collatum in alterius voluntatem ſuſtinetur favore piæ Cauſæ, n. 18. ibid.
Declara ut n. 19. ibid.
Legatum ut ſit validum, opus eſt quod Teſtator illud deliberatè faciat, nec ſufficit quod illud relinquat in ſuſpenſo ſub futura interrogantis voluntate, n. 11. p. 271

Legiſlator.

Legiſlatoribus ſemper fuit præcipuum Pupillis æqualiter providere, nedum ut alantur, ſed ut liberalibus Artibus inſtituantur, n. 4. p. 251

Legitimatio, Legitimatus.

Legitimatio dicitur actus proportionatus patri erga filios, n. 2. p. 179
Legitimatus per ſubſequens matrimonium admittitur ad ſucceſſionem, ad quam vocati fuerunt concepti ex legitimo matrimonio, nu. 16. p. 266

Legitimitas.

Legitimitatis cauſa differt à cauſa filiationis, n. 1. p. 265
Legitimitatis probatio non reſultat ex probatione filiationis, nu. 2. ibid.
Legitimitas requiſita à Teſtatore de tempore conceptionis, non verificatur in eo, qui fuit conceptus ante ſequutum matrimonium, ita ut ad ſucceſſionem admitti non debeat, nu. 12. p. 266
Legitimitatis qualitas expreſſa per teſtatorem in certo gradu ſubſtitutionis ordinatæ in caſu exiſtentiæ filiorum, non cenſetur repetita in alio, nec trahenda eſt ad caſum non exiſtentiæ filiorum, nu. 22. ibid.
Declaratur nu. 23. & 24. ibid.

Legumen.

Legumina flatuoſa ſunt, melancholica, & articulis noxia, nu. 9. p. 101
Vide *Articulus*.

Lepra.

Marito lepra detento tenetur uxor reddere conjugale debitum, nu. 1. p. 60
Vide *Conjux*.
Lepra non ſufficit ad inducendam Tori ſeparationem, nu. 3. p. 220

Lex.

Leges de Ætatibus locutæ non diſtinxerunt Juventutem à Virilitate, nu. 10. p. 126
Lex præſumit ſemper Filium Puberum Patri ſupervixiſſe, ob præſumptionem majoris roboris. n. 2. p. 90
Leges ſemper in his rationem habent roboris, vel imbecillitatis morientium, nu. 5. ibid.
Lex *altius*, *C. de ſerv. & Aqua*: non procedit in præjudicium loci publici, n. 27. p. 218
Lex certa, & conditio poteſt dari in ea re, in qua eſt permiſſum id facere, n. 5. p. 221
Leges contra jus divinum non valent, n. 24. p. 233
Lex Papia prohibens Matrimonium Sexagenaria, fuit ſublata per Claudium mediante Senatuſconſulto, nu. 22. ibid.
Lex Papia Popea, *vaniſſima* fuit à Severo nuncupata, & tanquam talem abolevit, n. 23. ibid.
Lex Papia Popea tanquam crudeliſſima fuit à Juſtiniano damnata, & abrogata, n. 24. ibid.
Lex *Cæcus*, *ff. de judic.* procedit in cæcitate ſuperveniente illi qui eſt Judex, nu. 31. p. 256

Lex *cum Prætor*, *ff. de judic.* procedit in cæcitate, quæ venit antequam quis ſit factus Judex, n 34. p.256
Lex *Sejus Saturninus*, *ff. ad Trebell.* declaratur, n.12. p.291
Lex *Ex his*, *Cod. Quand. dies legat. ced.* explicatur, n.12. ibid.
Lex *cum ita §. videamus*, *ff. de conditionibus & demonſtrationibus*, declaratur, num. 44. p. 223
Lex *Julianus*, *§. finali*, *ff. ex quibus cauſis majores*, *&c.* quando procedit, num. 82. p. 225
Eadem lex declaratur, num. 85 ibid.

Liber.

Liber Chori, & Punctatoris probat deficientiam, & perſeverantiam inſervitio, num. 1. p. 215
Libri Baptiſmi cuſtodia præſcripta fuit a Sacro Concilio Tridentino, num. 17. p. 242
Liber Baptiſmatis ex communi conſuetudine probat ætatem, num. 4. p. 257
Libris continentibus ea, quæ ad officium ſcribentis ſpectant, credendum eſt, num. 16. ibid.
Libris Mercatorum, ſi ex ſtatuto credatur, intelligi debet quoad res, quæ ad mercaturam ſpectant, non quoad alias, num. 12. p. 253
Partitæ extractæ ex libris Capituli impugnari non poſſunt ab iis, qui ſunt de gremio ipſius Capituli, n. 20. p. 245

Libertas.

Libertas, & Cauſa pia in Jure æquiparantur, nu. 39. p.222
Libertati præfertur Cauſa pia, n.40. ibid.
Declara ut n. 41. ibid.

Lucrum.

Lucri magni amiſſio pœnæ æquiparatur, num. 30. & 35. ibid.
Lucri magni amiſſio metum juſtum infer, num. 31. & 34. ibid.
Lucri ſpe ad Matrimonium qui allici poteſt, num. 2. & 6. p. 221. & num. 33. p. 222
Lucri amiſſionem ut quis incurrat propter contraventionem, debet ei notificari prohibitio, num. 74. p. 224
Lucrum dotis, quando debetur ex ſtatuto, vel pacto, an debeatur non conſummato Matrimonio, num. 2. p. 243
Lucrum dotale debetur uxori vigore ſtatuti Urbis *lib. 1. cap. 131.* ſi per ipſam non ſteterit quin Matrimonium conſummaretur, num. 9. ibid.
Lucrum dotale juxta ſtatutum Urbis *libro 1. cap. 132.* ut debeatur, Matrimonium debet eſſe conſummatum, n.1.p. 249
Vide *Statutum*.
Lucro dotis locus eſſe non poteſt, ubi non adeſt Matrimonium, num. 2. ibid.
Vide *Dos*.

Ludi-Magiſter.

Ludi-Magiſtri, dum ſunt Mercenarii, in eis minor ſollicitudo de puerorum cura ſolet eſſe, num. 3. p. 251

M

Maleficium.

Maleficium nunquam dirimit Matrimonium ſubſequens, niſi Maleficium ſit perpetuum, & tale, quod nonniſi Dei miraculo tolli poſſit, num. 9. p. 226
Maleficium non præſumitur perpetuum, niſi poſt triennalem conjugum cohabitationem, num. 10. & 12. ibid.
Diſpoſitio *cap. laudabilem*, *de frigid. & maleficiat.* inducta eſt ut peragatur pœnitentia, & ea mediante impetretur a Dei miſericordia Liberatio a maleficio, num. 13. ibid.
Maleficiati conjuges debent recurrere ad remedia ſupernaturalia, divina, & Eccleſiaſtica, num. 7. p. 262
Si dubitetur an impotentia coeundi in conjugibus proveniat ex Maleficio opera Dæmonum vel Magorum perpetrato, deveniendum eſt ad Exorciſmos, num. 8. ibid.
Exorciſmos faciendi praxis remiſſive, num. 9. ibid.
Maleficium ſi patiatur Vir, ratione cujus non poſſit cohabitare cum uxore, debet recurrere ad remedia divina, nu. 1. p. 188
Vide *Cohabitatio*.
Ad quod explicatur *cap. laudabilem*, *& cap. fin. de frigid. & maleficiat.*

Malitia.

Malitia ſupplet, num. 2. p. 177
Malitia ſupplens ætatem non eſt admittenda niſi in iis, qui ſunt proximi pubertati, num. 3. & 4. ibid.
Malitia tunc dicitur ætatem ſupplere, quando impubere, qui Matrimonium contrahit, concurrit potentia coeundi, & ſcientia ejus, quod eſt matrimonii vinculo ligari, nu. 19. p. 198
Impuberibus non danda licentia matrimonium contrahendi, niſi malitia ſuppleat ætatem, num. 15. ibid.
Malitia ætatem ſupplente, matrimonium cum impubere contractum validum eſt, num. 3. p. 262

Mandatum.

Mandati revocatio non præſumitur ex cauſis exiſtentibus ante ipſum mandatum, ſed nova requiritur cauſa, num. 16 p. 285

Mandoſus.

Mandoſus, *in loco hic allegato*, declaratur, num. 15. pag. 283

Manutentio.

Manutentio datur Abbati exiſtenti in quaſi poſſeſſione deputandi Capellanos ad nutum amoviles in aliqua Eccleſia Abbatiæ ſubjecta, probata generali quaſi poſſeſſione, reſpectu aliarum Eccleſiarum eidem ſubjectum, num. 1. p. 210
Manutentio datur, ubi cauſa eſt univerſalis, licet non probetur exercitium particulare, num. 2. ibid.
Manutentionis in judicio inſpicitur ſola facti detentatio, num. 18. p. 262
Petitorium quando reſpicit ipſam poſſeſſionem poteſt & eo agi in judicio manutentionis, num. 19. ibid.
Vide *Poſſeſſio*.

Maritus.

Mariti obligatio ad dotandam uxorem, quam indotatam duxit, valida eſt, licet ſit contra rei naturam, num. 13. p. 148
Maritus poteſt ſermone maritali ſuadere uxori, ut ipſum hæredem inſtituat, num. 13. p. 201
Marito aſſerenti carnaliter cognoviſſe uxorem, credendum eſt, quamvis uxor contradicat, num. 6. p. 182. & num. 3. p. 180. & num. 10. p. 189
Maritus poteſt uxorem leviter, & moderate verberare, præſertim cum cauſa, num. 4. p. 227
Maritus non poteſt propria authoritate ſe ab uxore ſeparare, num. 18. p. 231
Maritus poteſt diſcedere a loco, a quo non diſceſſurum ſe convenit cum uxore propter infirmitatem, num. 6. p. 276. nu. 7. p. 286
Maritus non tenetur propter aeris intemperiem obſervare promiſſionem factam uxoris de non diſcedendo a certo loco, num. 9. p. 276
Maritus non tenetur propter inimicitias ſervare promiſſionem de non diſcedendo a certo loco, num. 10. ibid.
Maritum excuſat bonorum defectus a pacto de non diſcedendo a certo loco, num. 11. ibid.
Maritus propter quas cauſas poteſt recedere a certo loco, non obſtante promiſſione facta uxori de non diſcedendo, remittitur arbitrio judicis, num. 12. ibid.
Maritus adminiſtrans bona extradotalia, tenetur omnes fructus perceptos reſtituere, num. 25. p. 285
Maritus poteſt uxorem percutere ad emendationem, num. 13. p. 286

Mas.

Maris & fœminæ conjunctio per membrorum approximationem, & membri virilis in vas fœmineum intromiſſionem, cur a natura intenta, num. 7. & 11. p. 72. & 73
Vide *Semen*.
Vide *Uterus*.
Mares ex calidiori ſemine procreantur, num. 7. p. 137
Mares citius naſcuntur quam fœminæ, num. 10. ibid.
Mas multo citius ortum accelerat quam fœmina, num. 3. p. 143

Mater.

Mater ut valet, ita & Puer in utero manens, num. 6. p. 119
Matris vita vivit fœtus, num. 7. ibid.
Vide *Fœtus*.
Mater gravida lethali morbo laborans, fœtus, quos geſtat, mortuos parit, aut non vitales, num. 9. ibid.
Matres ipſasmet latere ſolet dies conceptionis, num. 12. p. 122
Matris aſſertio, quod prolem ex adultero, non autem ex marito ſuſceperit, non attenditur, num. 6. & 10. p. 193
Mater, quando agitur de dirimendo Matrimonio filiæ, non admittitur in teſtem, quia reputatur ſuſpecta, num. 20. p. 273

Materia.

Materia de pariter defunctis tantundem difficilis, quantum nobilis, num. 1. p. 90

Matrimonium.

Pro diſſolutione Matrimonii ſtante evidentia impedimenti, non eſt neceſſaria Triennii expectatio, num. 1. p. 121
Matrimonii diſſolutio intentari non poteſt, niſi conſtito, quod impedimentum illud conſummandi non ſit amovibile, num. 1. p. 133. & ſeq.
Declaratur, num. ſeq. & 7. p. 134
Ad valorem Matrimonii, ut conſummatum dici poſſit, requiritur potentia penetrandi vas fœmineum, nu. 8. ibid.

Quandocunque Conjuges aſſequi poſſunt Matrimonii finem, Matrimonium dicitur validum & conſummatum, n. 9. p. 134

Penetratio vaſis muliebris quatenus ſit neceſſaria, ut Matrimonium dicatur conſummatum, n. 11. ibid.

Matrimonium non dicitur conſummatum per ſolam vaſis penetrationem, ſed per ſeminis effuſionem intra uterum, n. 12. ibid.

Matrimonii valor non poteſt pendere a caſu raro. num. 13. ibid.

Matrimonium an diſſolvi poſſit, permanente impedimento penetrandi vas fœmineum, ſecuta tamen conceptione per ſeminationem, n. 16. p. 135

Matrimonii diſſolutio peti poteſt a marito, non remoto impedimento, licet eo cognito, Copulam pluries continuaverit, n. 3. p. 134

Matrimonii finis eſt filiorum procreatio, n. 10. ibid.

Ex Matrimonii vinculo uxor tenetur ſequi virum, & cum illo cohabitare, n. 4. p. 147

Vide *Uxor.*

A Matrimonio non arcentur muti & ſurdi a nativitate. n. 5. p. 87

Matrimonii ipſius vim & finem muti & ſurdi poſſunt, tanquam impuberes apprehendere, n. 6. ibid.

Vide *Mutus & Surdus.*

Matrimonium ut dicatur validum, non ſolum requiritur uſus rationis, ſed etiam quod corpus ſit aptum generationi, n. 14. p. 177

Matrimonium ut valeat, requiritur copulative potentia ad carnalem copulam, & prudentia rationis diſcernentis vim contractus matrimonii, n. 19. ibid.

Matrimonium eſſe validum in dubio pronunciandum eſt, n. 20. p. 178

Declaratur, n. 21. ibid.

Matrimonium non debet celebrari tempore Quadrageſimæ ſacræ, n. 22. ibid.

Minor decem annis Matrimonium contrahere non poteſt, n. 1. p. 177

Vide *Malatia.*

Vide *Diſcretio.*

Bigamia non contrahitur ex ſolo Matrimonio cum Vidua, ſed requiritur Copula & conſummatio, n. 10. p. 204

Matrimonio contracto præſumitur Copula carnalis ex cohabitatione Conjugum, n. 12. ibid.

Matrimonio contracto, ſtante impedimento infirmitatis, non præſumitur ex cohabitatione Conjugum Copula carnalis, n. 15. p. 205

Vide *Copula.*

Matrimonium celebrari debet in Eccleſia ex diſpoſitione ſacri Concilii Tridentini, n. 18. ibid.

Matrimonium probatur per duos Teſtes, etiam Mulieres, n. 1. p. 213

Matrimonium contractum præſumitur ex traductione ſponſæ ad domum ſponſi, n. 5. ibid.

Matrimonium probatur ex Copula ſubſequuta poſt ſponſalia, n. 8. ibid.

Matrimonium præſumitur ex cohabitione, n. 10. ibid.

Matrimonium non clandeſtinum, ſed in facie Eccleſiæ coram Parocho & Teſtibus contractum probatur per ordinarias probationes, n. 12. p. 214

Ad probandum Matrimonium, ſola cohabitatio ſufficit ad effectum legitimitatis, niſi conſtet de malo initio; nempe de Concubinatu præcedente, nu. 26. & vide in addit. Ferentill. n. 13. ibid.

Matrimonium primum quando non agitur de dirimendo ſecundo, ſed ad effectum ſucceſſionis, probatur per ordinarias probationes, & etiam per leviores, n. 13. ibid.

Matrimonium legitime celebratur coram Parocho alterius ex conjugibus, n. 17. ibid.

Matrimonium non probatur ex inſtrumento dotali, niſi præſumptive, etiamſi de eo fiat mentio, n. 18. ibid.

Maxime in præjudicium alterius Matrimonii, num. 19. ibid.

Matrimonii diſſolutio, ſi prætendatur ob impotentiam coeundi, judex primo loco mandare debet, quod uxor a mulieribus, & maritus a viris peritis inſpiciatur, num. 1. p. 215

Matrimonium ut poſſit diſſolvi, quando impotentiæ coeundi ſigna ſunt dubia, neceſſe eſt, quod conſtet, conjuges ſimul cohabitaſſe, & incubuiſſe operi maritali, num. 3. ibid. & ſeq.

Matrimonium non eſt diſſolvendum, ob impedimentum Conjugum medicabile, n. 15. p. 216

Matrimonium non diſſolvitur, ſi arctitudinis impedimentum in muliere eſt medicabile, per ſciſſionem n. 16. ibid.

Vide *Arctitudo.*

Matrimonium ut poſſit diſſolvi, ob impotentiam coeundi, quod Conjuges jurare debeant? n. 1. p. 219

Et quid ſuper hoc jure debeant eorum propinqui? num. 2. ibid.

Matrimonium diſſolvitur, quando impedimentum coeundi inter Conjuges non eſt medicabile, n. 6. ibid.

Vide *Impedimentum.*

Ad Matrimonium contrahendum quis induci non debet, metu pœnæ, n. 1. p. 221. & n. 32. p. 222

Vide *Lucrum.*

Matrimonium contrahens dicitur alienare propriam perſonam, quia non habet amplius ſui corporis poteſtatem, n. 2. p. 182

Arrharum datio ſuſtinetur, ita, ut ſi Matrimonium non ſequatur, Arrhæ lucrentur, n. 6. p. 221

Declara, ut n. 3. ibid.

Matrimonia libere contrahi debent, n. 42. 222

Matrimonium quando dicatur contrahi cum indigno, n. 45. p. 223

Matrimonium contrahere non valeat is, qui Ordinibus ſacris eſt inſignitus, n. 46. ibid.

Matrimonium ſi contrahat Ordines ſacros habens, eſt excommunicatus ipſo jure, n. 47 ibid.

Matrimonium ſi contrahat, Ordines habens, etiam dimiſſa uxore, adminiſtrare non valet Ordines ſuſceptos, n. 48. ibid.

Matrimonium ſi contrahat, Ordines ſacros habens, majores Ordines ſuſcipere prohibetur, n. 49. ibid.

Vide *Ordo ſacer.*

Ad Matrimonium non ſolet diſpenſare S. Pontifex, cum eo, qui reperitur Sacris Ordinibus inſignitus, num. 52. ibid.

Matrimonium contrahere cum Clerico non videtur honeſtum, nec conveniens nobili puellæ, num. 63. & 55. ibid.

Vide *Clericus.*

Matrimonium non bene contrahitur inter illos, qui ſunt ætate valde diſpares, n. 59. p. 224

Matrimonium vir quando contrahit debet eſſe annorum 36. juxta Ariſtotelem, n. 61. ibid.

Matrimonium honeſte non contrahitur, ſtante inæqualitate ætatis contrahentium; n. 63. ibid.

Matrimonium honeſte non contrahitur cum Gibboſo, & ſtrumis infecto, n. 64. ibid.

Matrimonium contrahi non poteſt a muliere ſpiritibus immundis obſeſſa, n. 1. p. 225

Vide *Obſeſſio.*

Matrimonium contrahere non poteſt furioſa, vel mente capta, ſeu alias ſenſu carens, n. 2. ibid.

Matrimonium contractum, obſeſſione ſpirituum ſuperveniente, non dirimitur, n. 3. ibid.

Matrimonium ſubſequens nunquam dirimitur, propter maleficium, niſi illud ſit perpetuum, & tale, quod non niſi Dei miraculo tolli poſſit, n. 9. p. 226

Matrimonium non impedit, nec dirimit metus conditionalis, & non abſolutus, non 2. p. 230

Matrimonium impeditur, & dirimitur, metu juſto, & cadente in conſtantem virum, n. 3. ibid. & ſeq.

Matrimonium, ut metu dirimatur, quinque conditiones copulative requiruntur, n. 5. p. 231

Matrimonium jam contractum morbi non dirimunt, ſive ſuperveniant, ſive ante matrimonium contractum adeſſent, n. 13 ibid.

Matrimonii vinculum, jure divino, & naturali, & diſſolubile, n. 14 ibid.

Matrimonium nonniſi propter impedimenta ſanctionibus Eccleſiæ expreſſa, dirimi debet, n 15. ibid.

Matrimonium dirimi poſſe juſta de cauſa pro libitu voluntatis, erronea eſt Græcorum opinio, n. 19. ibid.

Matrimonium non impedit, nec dirimit morbus caducus, n. 17. ibid.

Matrimonium jam contractum dirimi propter morbum caducum, eſt erronea ſententia, n. 21 ibid.

Matrimonium dirimitur Impedimentis duodecim, num. 16. ibid.

Matrimonium contrahere poteſt ſexagenarius, num. 19. ibid.

Matrimonium etiam poſſunt contrahere de jure Canonico ſenes decrepiti, niſi alio impedimento laborent, n. 25. p. 233

In cauſa diſſolutionis Matrimonii ſumma diligentia adhibenda eſt, ut omnis fraus & error excludantur, num. 6. p. 189

Matrimonium diſſolvitur ob impotentiam viri, nu. 1. p. 192

Matri-

Matrimonium habetur pro conſummato ad effectum conſequendi lucrum dotale, ſi per conjugem ſuperſtitem non ſteterit, quo minus matrimonium conſummaretur, num. 5. p. 242
Matrimonium eſt a principio nullum, propter impotentiam perpetuam, num. 6. ibid.
Matrimonium ubi non adeſt, ibi nec dos, nec lucrum ſeu donatio propter nuptias eſſe poſſunt, num. 7. p. 243
Matrimonium quando eſt nullum propter impotentiam viri, non debetur lucrum dotale, num. 8. ibid.
Matrimonium ad ſui validitatem requirit numerum annorum, nubeſcentiam corporis, & potentiam coeundi, nu. 5. p. 197
Matrimonium quandoque contrahi poteſt ante pubeſcentiam per verba de præſenti, ſed contrahentes debent eſſe pubertati proximi, num. 6. ibid.
Mulier annorum octo & menſium decem matrimonium valide non contrahit, niſi probetur prudens & diſcreta, num. 1. ibid.
Matrimonium contractum cum puella majore ſeptennio & viripotente an ſuſtineatur, num. 17. & ſeq. p. 198
Matrimonium contractum cum puella impubere, ad hoc, ut ſit validum, non ſufficit, quod puella ſit viripotens, ſed inſuper intelligat vim conſenſus conjugalis, num. 18. ibid.
Vide *Diſcretio*, *Malitia*.
Matrimonium eſt invalidum, ſi contrahatur cum puella ætatis longe diſtantis a pubertate, num. 23. p. 198
Matrimonium in dubio validum judicari debet, num. 27. p. 199
Declara ut num. 28. ibid.
Matrimonium non ſubſiſtit, ſi in altero ex conjugibus adſit impotentia perpetua, num. 2. p. 249
Matrimonia duo ſi fuerint contracta, & adſit dubium circa primum, ſtandum eſt pro ſecundo, num. 47. p. 275
Matrimonium contractum cum affine, nullum, & invalidum eſt, ex diſpoſitione ſacri Concilii Tridentini, num. 49. ibid.
Matrimonii conſummatio præſumitur ex eo, quod ſponſi ſimul cubuerint, num. 33. p. 281
Matrimonii non conſummati præſumptio oritur ex eo, quod pater ſponſæ exegerit creditum, quod fuerat pro dote ſponſo aſſignatum, ipſo ſponſo vivente, num. 44. p. 282
Matrimonii non conſummati præſumptio oritur ex prapropera ſponſæ migratione e cubiculo, num. 46. ibid.
Matrimonii non conſummati præſumptio oritur ex eo, quod ſponſa alleget ſponſi ſenectutem, num. 47. ibid.
Matrimonii conſummationem tunc ſponſa tenetur probationibus urgentioribus juſtificare, quando militant præſumptiones in contrarium, num. 50. ibid.
Matrimonii finis eſt liberorum procreatio, num. 53. ibid.
Matrimonium contrahens habet pro fine, non ſolum liberorum procreationem, ſed omnia, quæ veniunt ex natura matrimonii, num. 56. ibid.

Mederi.

Medendi ſatis eſt omnia cum ratione facere, num. 6. p. 41
In medendo ſuam capacitatem prætergredi, culpa non vacat, num. 1. p. 40
Medendi officium eſt munus publicum, quod quilibet, etiam invitus, exercere tenetur, num. 1. p. 128
Dicunt num. 15. p. 129
Mederi pauperi non tenetur Medicus, ſi alii adſint Medici, qui idem facere poſſint, num. 24. p. 130
Vide *Medicus*.

Medicamentum.

Medicamenta nonniſi a calore actuantur, num. 20. p. 164
Medicamenta ſalubria etiam Veneni nomine donantur, nu. 1. pag 21
Medicamenta ſterilitatem inducentia licet aliquando propinare, num. 11. p. 23
Medicamenta interdum ſuo fine fruſtrantur, num. 1. p. 27
Medicamenta ſoporifera, cum valida ſunt, hominem infatuant, aut in apoplexiam præcipitant, ut declaratur, nu. 2. & 14. p. 42. & 44
Medicamenta contra Morbum Gallicum ultra qualitatem occultam, habent ſuas manifeſtas qualitates, quibus aliis morbis contrariantur, num. 15. p. 52
Medicamentorum frequens uſus conceptionem impedire ſolet, num. 3. p. 157

Medicus.

Medicorum quidam errores, a divina & humana lege ſunt puniblles, num. 2. p. 68
Eventus mortalitatis Medico non imputandus, ibid.
Medicus tenetur in medendo ſequi ſententias certas & ſecuras, num. 3. ibid.
Medicus recedens a communiſſima Peritorum opinione, abſque firmiſſimis rationibus, errat turpiter, & punibilis eſt, num. 4. ibid.
Medicus ex dolo in medendo delinquens, ægro moriente, videtur homicidii reus, num. 10. p. 69
Medicus artis miniſter eſt, num. 5. p. 13
Medici, qui a ſanguine detrahendo, ubi opus eſt, abhorrent, a Medicina facienda prohibendi ſunt, num. 6. & 7. p. 69.
Medicus tenetur mederi ægroto in periculo exiſtenti, alias, ſi moriatur, tenetur de homicidio, num. 2. p. 128
Medicus tenetur lege præcepti etiam invitus mederi, num. 3. ibid.
Dic ut num. 36. p. 131
Medicus interficere videtur, qui, cum poteſt ægrum ſanare, renuit illi mederi, num. 6. p. 128
Medicus tenetur mederi etiam nolentibus, & invitis, nu. 7. ibid.
Amplia etiam ingratis, num. ſeq. ibid.
Dic ut num. 39. p. 132
Medicus gaudet multis privilegiis, ut publicæ ſalutis curam gerat, num. 9. p. 129.
Medicus recipit mercedem pro honorario, num. 11. ibid.
Medicus non poteſt compelli, ad ea, ad quæ per propriam artem non obligatur, num. 12. ibid.
Medicus contra ſuæ Artis dogmata Medicinam exercens, graviter errat, num. 14. ibid.
Medicus non tenetur deſperatis mederi, num. 15. ibid.
Medicus ſuſcipiens curam morbi deſperati nemini facit injuriam, num. 17. ibid. & num. 44. pag. 132
Medicum convocare tenentur in caſibus difficilioribus obſtetrices, alias puniendæ ſunt, num. 3. p. 40
Medicus a publico non conductus, non poteſt quandocunque cogi ad medendum, num. 21. p. 130
Dic ut num. 46. & 47. p. 132
Medicus a publico conductus non tenetur ad caſus inſolitos, num. 22. p. 130
Medicus non tenetur exiſtentibus in loco aliis Medicis, infirmis mederi, num. 23. ibid.
Medicus non tenetur mederi pauperi, ſi alii adſint Medici qui idem facere poſſint, num. 24. ibid.
Medicus cogi poteſt quandocunque ad medendum, ubi non ſit alius Medicus, qui opem ferat, num. 2. ibid.
Medicus peſtis tempore etiam non conductus, non exiſtentibus aliis, poteſt cogi ad medendum, num. 26. ibid.
Contrarium etiam in conducto.
Dic ut num. ſeq. ibid.
Medicus quilibet in Peſte ſine contagio poteſt cogi ad medendum, non exiſtentibus aliis, num. 31. p. 131
Medicus licet aliquando cogi poſſit ad medendum Peſte infectis, non poteſt unquam cogi ad cohabitandum in loco infecto, num. 32. ibid.
Medicus tempore Peſtis poteſt ſervire per ſubſtitutum, num. 33. ibid.
Medicus non poteſt cogi ad medendum abſque ſalario, quod in peſte debet eſſe majus conſueto, num. 34. ibid.
Medicus quando ſit reus mortis ægrotantis, ſi illi ſuccurrere neglexerit, num. 38. ibid.
Medicus non tenetur mederi nolentibus, & invitis, niſi eſſent dementes, num. 39. p. 132
Medicus quando, & quatenus teneatur mederi ob privilegia, quibus gaudet, num. 40. ibid.
Medicus quando poſſit licite curationem ſuſcipere Morborum incurabilium, num. 43. ibid.
Quæ habent locum in Medico Phyſico, habent etiam locum in aliis, qui veniunt nomine Medici, & in quibuscunque ejus miniſtris, num. 48. p. 133
Medici non per violentiam & per minas cogi debent ad medendum, ſed blande alliciendi, mercede ſufficiente oblata, num. 49. ibid.
Ad Medicos exhortatio, num. 50. ibid
Medicos Judex adhibere debet, qui furorem ſeu dementiam cognoſcant, num. 6. p. 168
Medici ut probent qualitatem morbi, deponere debent per ſenſum Corporis, nempe quod viderint infirmum, ita ut morbi qualitatem judicare potuerint, num. 14. p. 200
Medico deponenti Mulierem, ex abortu obiiſſe, credendum eſt, num. 12. p. 202
Medicis, qui infirmum curarunt, ſtandum eſt potius quam aliis, num. 14. ibid.
Medicorum fides probat infirmitatem, num. 19. p. 205. & num. 3. p. 190
Medicorum judicium ſæpe fallitur, num. 8. p. 206
Medicis atteſtantibus de re ad eorum peritiam ſpectante, ſtandum eſt, num. 6. p. 210
Medicis in Arte ſua ſtandum eſt, num. 2. p. 226

Medici atteſtatio infirmitatem probat, num. 2. p. 190
Maxime quando alii teſtes de illa deponunt, num. 3. ibid.
Medici atteſtatio in materia qualitatis morbi præfertur aliis teſtibus, num. 9. p. 191
Medicis deponentibus de infirmitate, ſtandum eſt, tanquam peritis in Arte, num. 7. p. 267. & num. 12. p. 276
Medicis atteſtantibus de qualitate morbi, plena fides adhiberi debet, num. 10. p. 268

Membrana.

Membranæ cum ſint partes ſpermaticæ, non aliunde quam ex ſpermate generari poſſunt, num. 7. & 14. p. 66. & 67
Membranæ in fœtu ex ſemine muliebri generantur, num. 16. ibid. & ſeq.

Membrum.

Membri brevitas impedit, quo minus Vir poſſit penetrare ad violationem virginitatis, num. 1. p. 58
Signa violationis virginitatis æquivoca ſunt, & communia tam violationi factæ per membrum virile, quam factæ alio quocunque modo, num. 2. ibid.
Membri longitudo non poteſt impedire erectionem, licet impedire poſſit generationem, num. 6. p. 121. & ſeq.
Membrum auris eſt ad nobiliſſimam operationem & ad decorem fabricatum, num. 2. & 5. p. 59
Vide *Auris.*
Membrum in coitu quam penitiſſime debet intrudi, alias difficilius ſequitur conceptio, num. 9. p. 72
Vide *Penis.*
Membri brevitas impedit generationem, num. 1. p. 154
Vide num. 8. p. 155
Membrorum ſuorum nemo eſt Dominus, num. 4. p. 273

Memoria.

Memoria lapſa, læditur etiam Ratio: quod declaratur num. 1. p. 29
Memoria quot modis læditur, num. 2. ibid.
Memoria lædi poteſt, non læſa ratione, num. 4. ibid.
Memoria & Ratio habent diſtinctas ſedes, num. 6. ibid.
Memoria & Ratio requirunt inſtrumenta diverſimode temperata, num. 7. ibid.
Abſque memoria poſſumus intelligere, num. 11. p. 31
Memoria amiſſa, etiam amittitur Ratio, ſi frigida intemperies intendatur, num. 13. ibid.
Actus abſurdi ab iis facti, qui memoriam amiſerunt, non ſunt ex Rationis læſione, num. 14. ibid.
Memoria etiam in totum deperdita, Ratio de neceſſitate non læditur, num. 8. p. 30.
Memoriæ imbecillitas non infert defectum intellectus, præſertim in infirmo, num. 22. & 23. p. 238

Mens.

Mentis ſanitatem in Teſtatore ſufficit adeſſe tempore teſtamenti, num. 4. p. 200.
Mentis ſanitas præſumitur in Teſtatore, cui in infirmitate adminiſtrata fuerunt Sacramenta, num. 5. ibid.
Mentis ſanitas naturaliter & de jure præſumitur, & contrarium aſſerenti incumbit onus probandi concludenter, nu. 1. & 4. p. 207
Mentis ſanitas præſumitur etiam in ſene, num. 2. ibid.
Notari aſſertio, Teſtatorem eſſe ſanæ mentis, facit vehementem ſanitatis præſumptionem, n. 3. ibid.
Mentis ſanitas probatur per communem reputationem, per famam, & per teſtes deponentes de rebus prudenter geſtis, num. 15. p. 208
Mentis ſanitate arguitur ex frequentia Eccleſiarum, & Miſſæ auditione, num. 16. ibid.
Mentem ſanam arguit frequentia Sacramentorum præſertim in ultima infirmitate, num. 17. ibid.
Mentis ſanitatem arguit prudens diſpoſitio, num. 42. ibid.
Religioſorum atteſtationi de ſana alicujus mente plurimum defertur, num. 20. ibid.
Mente ſanus quilibet præſumitur, num. 5. p. 176. num. 4. p. 225. & num. 7. p. 234
Mentis ſanæ eſſe, naturale eſt, num. 9. p. 237
Mentis ſanæ Teſtatorem fuiſſe oſtendit ipſum Teſtamentum rite & recte conditum, num. 13. ibid.
Mens ſana arguitur ex ordinata ſcripturæ compoſitione; prout è contra ex inordinata, præſumitur Dementia, nu. 14. ibid.
Mens ſana Teſtatoris arguitur ex inſtitutione hæredum ab inteſtato venientium, num. 15. ibid.
Mens ſana arguitur ex Sacramentorum ſuſceptione, num. 16. ibid.
Mentis ſanæ præſumptio in Teſtatore deducitur ex eo, quod ipſe Teſtamentum ſubſcripſerit, & Teſtes intervenerint, num. 18. ibid.
Mentis ſanæ viri, licet aliqua faciant de Tempore Teſtamenti, ſanæ, menti non convenientia, non tamen inſani reputantur, dum ſuſpicio furoris ex aliis cauſata amoveatur; & plura exempla referuntur, numeris ſeqq. poſt nu. 25. p. 238
Mente captus dicatur, num. 4. p. 195
Mentis ſanæ quilibet eſſe præſumitur, num. 6. ibid. & nu. 17. p. 259
Mentis ſanæ præſumptio viget ad ſuſtinendum actum geſtum, num. 11. p. 248
Mentis ſanæ quemlibet, eſſe, naturale eſt, num. 18. p. 259
Mentis ſanæ nulla datur major conjectura, quam quæ deſumitur ex teſtamentariæ diſpoſitionis qualitate, num. 31. p. 260
Mens tranferentis debet eſſe ſana, poſſit penſio nutu transferri, num. 7. & 9. p. 54

Menſtrua Purgatio.

Menſtruæ purgationes, quomodo diſtinguantur a purgationibus puerperii, num. 2. p. 123. & ſeq.
Menſtrua, ac puerperia ſi fluant, ex mœrore & triſtitia, vel diminuuntur, vel in totum retinentur, num. 5. p. 94
Menſtruæ purgationis diminutio in puerperio morbum excitans, ex quo puerpera decedat, caſum pro exceptione facit, num. 6. p. 96
Menſtrua retenta quandonam Hydropem excitare conſueſcant, num. 4. p. 98

Meretrix.

Meretrices in actu Copulæ latebras quærunt, num. 23. p. 274
Ex publica Meretrice nati, dicuntur vulgo concepti, num. 1. p. 294
Meretricis publicæ filii certum Patrem oſtendere nequeunt, num. 2. ibid.

Metus.

Metus conditionalis, & non abſolutus non impedit, neque dirimit Matrimonium, num. 2. p. 230
Metus juſtus & cadens in conſtantem virum dicitur, qui continet periculum mortis, vel cruciatum corporis, num. 4. p. 231
Metus ut dirimat Matrimonium quinque conditiones copulative requirit, num. 5. ibid.
De quibus Conditionibus, num. ſeq.
Metus juſtus & cadens in conſtantem virum, impedit & dirimit Matrimonium, num. 3. p. 230
Metus juſtus non dicitur, ſi malum, quod timetur, non ſit grave, num. 6. p. 231
Metus juſtus non dicitur, niſi timor mali eventus ſit probabilis & rationabilis, num. 7. ibid.
Metus juſtus non dicitur, ſi incutiens metum minas exequi non valeat, num. 8. ibid.
Metus juſtus non dicitur, quando incutiens metum exequi non ſoleat, num. 9. ibid.
Metus juſtus non dicitur, quando is, cui quis minatur, facile poteſt mali occurrere, num. 11. ibid.
Metus ſi fuerit incuſſus ab adverſario teſtibus alias examinatis, præſumitur in eo potentia in futurum, n. 5. p. 235

Minor.

Minor cenſetur ignorare Teſtamentum Patris, numero 73 p. 224
Minori, qui omittit adimplere ordinata a Teſtatore, competit reſtitutio in integrum, num. 78. ibid.
Minor reſtituitur in integrum ſi transgrediatur voluntatem Teſtatoris in committendo, num. 79. ibid.
Contrarium, num. 80. ibid.
Declaratur, num. 81. ibid.
Minori, qui omiſit implere præceptum Teſtatoris, ſuccurritur abſque reſtitutione, num. 83. p. 225
Minori cuilibet competit reſtitutio in integrum, etiamſi agatur de commiſſione, non autem de omiſſione, num. 94. ibid.
Vide *Reſtitutio in integrum.*
Minor in his, quæ gerit occaſione Matrimonii, habetur pro majore, num. 87. ibid.
Minor quando non dicatur doloſe agere, num. 88. ibid.
Minoris dandus eſt Curator, num. 5. p. 273
Allegans nullitatem contractus geſti per Minorem, ob defectum interventus proximiorum, probare tenetur nedum exiſtentiam proximiorum, ſed etiam habilitatem de eo tempore ad interveniendum contractui, num. 1. p. 203
Contrarium, num. 4. ibid.
Sed reprobatur, num. 5. ibid.

Miraculum.

Miracula omnia tranſcendunt ſimpliciter Naturæ potentiam, num. 1. p. 7
Miraculorum triplex gradus, num. 2. ibid.
Miracula omnia habent aliquid, quod admirationem excitat, num. 3. ibid.

Miracula quomodo aliquando etiam ex Naturæ virtute contingere videantur, num. 4. p. 7
Miraculum eſt opus arduum, num. 7. ibid.
Vide *Sanatio Miraculoſa*.
Deus ſervos ſuos in peculiari aliquo Miraculorum genere magis, quam in alio interdum illuſtrat, num. 1. p. 10
Satis eſt admiraculi evidentiam, ut ſanatio urgentioris morbi ſit inſtantanea, licet remaneat alia morbi accidentia, num. 8. p. 11
Miracula aut ſunt præter naturam, aut contra naturam, aut ſupra naturam num. 6. p. 14
Miraculam non dicitur id, quod naturæ vires non excedit, num. 2. p. 15
Miracula quædam videntur aliquando ex naturæ vi contingere, & quomodo, num. 1. p. 17
Miraculum clarius eluceſcit ex conſequentibus ipſam ſanationem, num. 6. p. 57
Miraculum non poſſumus imaginari, ubi Natum ex ſe operatur, num. 15. p. 152
Vide *Natura*.

Mola.

Mola, quid, num. 1. p. 66
Mola eſt falſa quædam conceptio, num. 3. ibid.
Mola quomodo generetur, num. 4. ibid.
Mola an generari poſſit absque ſemine virili n. 5. ibid. n. 10. p. 67. n. 17. p. 68
Mola conceptus eſt præter naturam, & ideo non habet ſtatutum tempus geſtationis, num. 8. p. 66
Molæ nutriuntur & augeſcunt per umbilicum, nu. 9. p. 67

Moniales.

Indulgentia Pontificium in dimiſſione Monialium a clauſura, non reſpicit ſalutem particularem, num. 1. p. 112
Contrarium, num. ſeq. ibid.
Quæ conditiones requirirantur in morbo, cujus cauſa Monialis dimitti debeat a Clauſura, num. 4. & 9. p. 113
Monialis non debet dimitti a Clauſura, ſi morbus non ſit contagioſus, num. 8. ibid.

Monſtrum.

Monſtro naſcente membra humana ac belluina, habente, datur ſufficiens indicium inquirendi contra reum, num. 3. pag. 37
Mulier non eſt ab omni ſuſpicione libera, quæ tale monſtrum edit, unde ad ulteriora procedendum, ut veritas habeatur, num. 13. p. 38

Morbus.

Morbi prima, vel ſecunda cauſa an mortem attulerit, arbitrabitur judex, num. 12. p. 171
Morbi cauſæ quæ non poſſunt probari, niſi per teſtes domeſticos & familiares, contra illos non ſunt admittendæ leves exceptiones, n. 13. ibid.
Morbi cauſa ſi præponderet culpæ infirmi, mors ſuperveniens tribuitur primæ cauſæ, num. 9. ibid.
Morbus quod ſit mortalis, bene probatur ab eventu, num. 2. & 3. ibid.
Morbus nullus poteſt ſuccedere ex naturali partu, num. 3. p. 94
Vide *Partus*.
Morbus ex nulla re naturaliter ſe habente dependere poteſt, qui res eſt præter naturam, num. 4. ibid.
Morbi magni ex magnis cauſis fiunt, num. 6. ibid.
Morbi acuti fiunt ab humoribus calidis, Chronici ab humoribus frigidis, nu. 10. p. 95
Morbus interimens ubi fit primo, & per ſe culpa graviditatis, alia cauſa non eſt quærenda, num. 2. p. 94
Morbus extra graviditatem, ſi non ſit aptus occidere, & cum graviditate occidat, graviditas ſola eſt culpanda, num. 4. ibid.
Morbus ſuccedens, partu exiſtente naturali, ex partu dici non poteſt, num. 1. p. 96
Morborum duo genera in prægnante, vel parturiente conſideranda, num. 1. p. 99
Morbi qui quantum, ac quomodo naturalem effigiem immutare conſueſcant, num. 9. p. 105
Morbi a flatu excitati cito diſſolvuntur, num. 5. p. 1.
Morbi ſanari non poſſunt, niſi eorum cauſæ tollantur, nu. 15. pag. 3
Morbi curari poſſunt vel coctione, vel reſolutione, vel diſcuſſione, num. 2. p. 4.
Morbi a calidis humoribus procreati, breves; a frigidis vero longi, num. 5. p. 5
Morbum magis incurabilem reddit natura partis affectæ, ſi cum morbo coveniat, & debilis ſit, num. 8. ibid.
Morbi increſcentes in ſenibus, qui? num. 10. ibid.
Morbum fieri per decubitum quando dicatur, num. 3. p. 10 & ſeq.
Morbi longi non poſſunt naturaliter, niſi paulatim & longo temporis intervallo ſuperari, num. 6. p. 13
Vide *Sanatio*.
Morbos natura ſuperat concoquendo, num. 4. ibid.
Morbo exiſtente crudo nullæ indicationes bonæ naturaliter eſſe poſſunt, num. 9. p. 16
Morbi augmentum quando dicatur, num. 12. ibid.
Morbus in augmento dicitur crudus, num. 12. ibid.
Morbus non dicitur ſanari, qui alterum morbum facit, nu. 5. pag. 18
Morbi accidentia debent eſſe parti affectæ proportionata, num. 5. p. 20
Morbi ex aeris vitio excitati, ſunt omnium pernicioſiſſimi, n. 3. p. 33
Morbus levis non eſt dignus nomine morbi, num. 2. p. 34
Morborum magnorum ſigna conſpicua apparent, num. 5. ibid.
Morbi magni ſupponunt magnas cauſas, num. 6. & 8. ibid.
Morbus magnus magnum receſſum a naturali ſtatu ſignificat num. 7. ibid.
Morbus magnus æſtimatur capitis dolor, ſi fuerit gravior, num. 4. ibid.
Morbos prænuntiant ſpontaneæ laſſitudines, numero 13. pag. 52
Morbi cordis, ſtatim atque inceperint, hominem perimunt, num. 5. p. 55
Morbo magno prehenſi poſt alium morbum neceſſario pereunt, num. 6. ibid.
Morbi longi ſanantur per concoctiones, num. 7. ibid.
Si quis ſubito naturaliter a morbo liberetur, aliquam inſignem evacuationem habeat neceſſe eſt, num. 8. ibid.
Morbo lethali in prægnantia, vel partu ſuccedente, dummodo ex prægnantia, vel partu immediate non dependeat, non ſit locus exceptioni, num. 5. p. 98
Morbus ibi firmatur, ſi quæ pars ante morbum laboraverit, n. 3. p. 56
Morbi ſtatus quando dicatur, num. 2. p. 57
Morbi acuti per Lunæ motum, Chronici per motum Solis judicantur, num 7. p. 62. & ſeq.
Quæ conditiones requiritur in morbo, cujus cauſa Monialis dimitti debeat a clauſura, num. 4. & num. 9. pag. 113
Qui ægris in morbis longis aſſiſtunt, non evitant, ob incommoda, quæ patiuntur, adverſæ valetudinis inſultus num. 7. ibid.
Morbus ſi non ſit contagioſus, non eſt juſta cauſa dimittendi Monialem a clauſura, num. 8. ibid.
Morbus ob cujus cauſam Monialis dimittitur a Clauſura, debet probabiliter eſſe curabilis, num. 11. p. 114
Morbus acutus tantumdem damni infert brevi tempore, ſi occidat, quantum morbus Chronicus, ſed lethalis, tempore diuturno, num. 5. p. 119
Morbi incurabiles aliquando ſola aeris mutatione curantur, num. 7. p. 83
Morbus eſt proxima cauſa mortis, non accidentia morbi, niſi in quantum a morbo dependent, numero 14. p. 139
Qui morbo aliquo ſuffocante pereunt, non ante tertiam diem efferendi & cur? num. 7. p. 149
Morbus in habitu idem eſt ac connaturalis, num. 1. p. 151
Morbi in habitu non ſunt amovibiles, quia veluti naturales affectus ſunt, num. 2. ibid.
Naturales diſpoſitiones ad aliquem morbum contrahendum, ſuperari non poſſunt, num. 3. ibid.
Morbus unus alterius eſt remedium, ut quartana, ex qua Epileſia quandoque ſanatur, num. 7. ibid.
Morbus quandonam redditur habitualis frequentia acceſſionum, num. 9. p. 152
Morbus non poteſt dici habitualis, durante conſenſu, niſi jam in parte fixatus ſit, num. 10. ibid.
Morbus in habitu ſolidas partes occupat, num. 12. ibid.
Si ex cauſa morbi renunciare licet Epiſcopatui, videndum primo, an morbus ſit ſanabilis, necne, num. 1. p. 153
Periculum incidendi in morbum idem operatur ac ipſe morbus, num. 6. ibid.
Morbi ſeniles vires tempore acquirunt, num. 3. p. 155
Morbi magni & diuturni cauſa ſunt, cur Homines citius ſeneſcunt quam deberent, num. 14. p. 163
Morbus ibi firmatur, ubi pars ante morbum laboraverit, num. 23. p. 164
Morbi dantur, & alia ſanitatis incommoda beneficiis Diabolicis excitata, num. 1. p. 84
Morbi quidam magni habent aliquando fortes, ac repentinos inſultus a Natura, num. 2. ibid.
Morbi uteri aliarum principum partium morbis aſſociati, tam admirabilibus ſymptomatibus concomitantur, ut ſupernaturales exiſtimentur, num. 4. ibid.

Morbis uteri plures Mulierum conflictatæ a Dæmone obſeſſæ exiſtimantur, num. 5. p. 84
Morbos prænuntiant ſpontaneæ laſſitudines, & qua ex cauſa, num. 6. p. 85
Morbi qualitas ex accidentibus potiſſimum dignoſcitur, nu. 15. p. 200
Morbus contagioſus non ſufficit ad Tori ſeparationem, ſed ſolum ad debiti negationem, & quando, n. 15. p. 228
Morbi Matrimonium jam contractum non dirimunt, ſive ſuperveniant, ſive ante contractum adeſſent, num. 13. p. 231
Morbi præſumpta continuatio tollitur ex contraria probatione, num. 16. p. 190
Morbi qualitas quomodo & a quibus probetur, num. 8. & 9. ibid.
Morbi gravis ſigna perſpicua eſſe debent, num. 6. p. 244
Morbi magni, quales ſunt acuti, magna ſolent producere ſymptomata, num. 7. ibid.
Morbus niſi ſit gravis, ac ſonticus, non impedit humanas actiones, num. 9. ibid. & num. 27. p. 245
Morbus non ſolum eſt habitus contra naturam, ſed habitus, qui Corporis uſum deteriorem reddit, num. 28. ibid.
Morbi qualitas doloribus maxime oſtenditur, num. 15. ibid.

Morbus Caducus.

Morbo caduco vitiatur Profeſſio, ſi ita diſponant Conſtitutiones Religionis nu. 3. p. 199
Morbus caducus, ut invalidet Profeſſionem, probari debet de tempore ſequutæ Profeſſionis, num. 7. ibid.
Morbus caducus non probatur per teſtes deponentes, vidiſſe aliquem in terram cadere, num. 8. ibid.
Morbus caducus non probatur ex eo, quod quis ſoleat cadere in terram, ſub bene morbus ſimilis, vel propenſio ad illum, num. 11. ibid.
Morbum caducum patientes impoſſibile eſt, quod frequentiſſime non cadant, num. 19 p. 200
Morbum caducum patientes exacto 22. ætatis anno vehementius anguntur, num. 20. ibid.
Morbus caducus vix eſt aliqua arte medicabilis num. 21. ibid.
Morbus caducus, ab antiquis appellabatur Herculeus, propter ejus vim, num. 22. ibid.
Morbus caducus non impedit nec dirimit Matrimonium, num. 17. p. 231
Morbo caduco laborantes, juxta ritum Græcorum ſunt inhabiles ad contrahendum Matrimonium, num. 20. ibid.
Morbum caducum dirimere Matrimonium jam contractum, eſt erronea ſententia, num. 21. ibid.
Morbum caducum allegans, in perſona alicujus, tenetur illum probare, num. 8. p. 190
Morbus caducus, ſi realiter, non ſit, non evadit talis ex eo, quod patiens aſſerat eſſe talem, num. 12. ibid.
A morbo caduco liberatio probatur per teſtes de tali liberatione deponentes, num. 15. ibid.
Morbus caducus, Comitialis a Juriſconſultis appellatur, & quare, num. 1. & 17. p. 194
Morbus caducus ſemper eſt pernicioſus, & curatu difficilis, num. 2. ibid.
Morbus caducus in ætate provectis vix ulla arte eſt medicabilis, num. 3. ibid.
Morbo caduco laborans, inhabilis eſt ad beneficia obtinenda, num. 4. ibid.
Vide *Beneficium*.
Morbo caduco laborans eſt irregularis, prohibetur enim promoveri ad Ordines, & promotus ſuſpenditur, num. 6. ibid.
Morbus caducus non inhabilitat de jure ad obtinendum beneficium, in quo non requiritur Ordo ſacer, num. 8. ibid.
Morbo caduco laborans non eſt ſuo facto irregularis, ſed ex accidenti, num. 9. ibid.
Morbi caduci effectus, num. 12. ibid.
Morbi caduci exiſtentia probata, ſi quis illius deficientiam alleget, probare tenetur, num. 13. p. 195
Morbo caduco affectis Sacramentorum adminiſtratio non eſt committenda, num. 18. ibid.

Morbus Dæmoniacus.

Morbus tam naturalis, quam Dæmoniacus ab iiſdem cauſis naturalibus dependet, num. 11. p. 85
Morbi Dæmoniaci licet difficulter cognoſcantur, a multis tamen ſimul junctis ſignis cognoſci poſſunt, nu. 12. ibid.
Morborum Dæmoniacorum ſigna communia ſunt morbis quoque naturalibus, num. 13. ibid.
In morbis naturalibus adſunt ſigna dependentia a cauſis, quæ inter ſe ſunt compatibiles: in Dæmoniacis contra, num. 14. ibid.
Nihil nos magis perducit ad cognitionem morbi Dæmoniaci, quam ipſius morbi mos, num. 16. p. 86

Morbus Gallicus.

Morbus Gallicus levis an debeat dare cauſam divortio, nu. 10. p. 51
Morbus gallicus non dependet a manifeſtis qualitatibus, ſed occultis, n. 11. p. 52
Morbus gallicus quandonam gravis dicendus, num. 12. ibid.
Morbus gallicus habet quoſdam gradus majoris, & minoris malignitatis, num. 13. ibid.
Morbi gallici ſignum petitum ex dolore capitis absque febre magis noctu quam diu affligente, fallax eſt, num. 1. & 10. p. 50. & 51
Morbis gallici varia ſigna conſiderantur num. 2. 3. & 4. ibid.
Et rejiciuntur, num. 11. & ſeqq. p. 52
Morbus gallicus habet quandam peculiarem venenoſitatem quæ communibus remediis vinci non poteſt, ſed requirit antidota propria, num. 8. p. 50
Morbi gallici ſymptomata omnia apparent aliquando in perſonis, quæ eo morbo non laborant, num. 14. p. 52
Morbus gallicus latet aliquando ad plures menſes, num. 17. ibid.
Morbus Gallicus a principio neglectus altas mittit radices, num. 19. p. 53
Morbus gallicus facile inducit ſterilitatem, num. 6. p. 155
Vide *Sterilitas*.
Morbus gallicus minus gravis eſt, quam lepra, num. 70. p. 224

Mores.

Mores ab ætate immutantur, num. 10. p. 107
Mores pro mutatione temperaturæ ipſius corporis immutari ſolent, num. 11. p. 108
Mores immutantur ob aeris evidentes, ac ſignes mutationes, num. 12. ibid.
Mores mutat vitæ genus maxime a naturali & conſueto alienum, num. 13. ibid.
Mores quomodo ab Animi paſſionibus immutentur, num. 14. ibid.
Mores contra jus divinum non valent, num. 24. p. 232

Mors.

Mortis acceleratio ob cauſam prægnantiæ & partus non ſufficit ad expiandum lucrum pecuniarum, num. 1. p. 57
Mortis nullus caſus datur in prægnantia, & partu, in quo ipſe partus, & prægnantia culpari non poſſint, num. 2. ibid.
Vide *Prægnantia*, *Partus*.
Mors eſt privatio reſpirationis, num. 16. p. 121
Vide *Reſpiratio*.
Poſitus in articulo mortis quando quis dicatur, num. 5. p. 128
Mortis duo genera in prægnantia & partu evenientia, n. 2. pag. 78.
Mortis cauſa primaria & immediata ſemper attendi debet in caſibus exceptis in inſtrumento ſocietatis, num. 4. p. 79
Non vero cauſa fovens & mediata mortis, num. 6. ibid.
Mortis celeritas, facta comparatione inter Peſtem, & vulnus ſimpliciter lethale, commonſtrat mortem ex peſte non ex vulnere ſucceſſiſſe, num. 23. p. 140
Mors prius probari debet, quam mortui reſurrectio, num. 1. p. 149
Mortis probatio eſt difficilis, immo impoſſibilis probationis, antequam ſigna putrefactionis cadaveris ſe prodant, num. 2. ibid.
Mortis ſigna æquivoca ſunt, ita ut etiam viventibus appareant, num. 8. ibid.
Morte non probata probari non poteſt Reſurrectio, num. 9. ibid.
Mortem proveniſſe a cauſa diverſa ab ea, quæ apparet, probandi onus incumbit alleganti, num. 4. p. 171
Laborare in extremis dicitur ille, qui deinde moritur ex illa infirmitate, nullis, ſanis intervallis, n. 7. ibid.
Mors ſuperveniens tribuitur primæ cauſæ, ſi prima infirmitatis cauſa præponderet culpæ infirmi commiſſæ in victu, num. 9. ibid.
Mors ſuccedens, Partu exiſtente naturali, ex partu dici non poteſt, num. 1. p. 96
Quinam mortis caſus in partu excipiantur in inſtrumento ſocietatis, num. 1. p. 98
Mortis caſus ex morbo evenientes, ad prægnantiam & partum non pertinente, locum exceptioni non faciunt, nu. 6. p. 99
Mors illi morbo tribuenda eſt, cui accidentia ſupervenientia ſunt magis cognata, num. 8. ibid.
Mors tribuitur vulneri etiam quod poſt vulnus ſuperveniat

ſpaſmus, num. *6*. pag. 201. & n. *9*. ubi affertur ratio, p. 202
Mortem eveniſſe ex una cauſa minus urgenti, potius quam ex alia urgentiori probandum eſt per allegantem, n. 10. ibid.
Mors tribuitur cauſæ ultimæ urgentiori, per quam ſaltem offuſcatur prima, de qua erat dubium, n. 1. ibid.
Mors Mulieris potius tribuenda abortui ſub ſecuto, quam febri ſubſequenti, n. 2. ibid.
Mors tribuitur cauſæ poſteriori magis urgenti, per quam efficitur, quod non poſſit cognoſci an prima cauſa eſſet ſufficiens ad mortem, n. 4. ibid.
Mors tribuenda eſt cauſæ primæ, vel ultimæ, non autem mediæ, n. 5. ibid.
Mors in dubio attribuitur ultimæ cauſæ, etiamſi prima fuerit mortalis, n. 4. p. 210
Mors attribuitur primæ cauſæ, quando illa nunquam ceſſavit n. 10. ibid.
Mors alicujus bene probatur per teſtes de illa deponentes, n. 3. p. 183
Mors imminens arguit potius deſiderium ſalutis, quam cogitationem fraudis, n. 10. p. 185
Mors nihil aliud eſt, quam ſyncope confirmata, n. 5. p. 41

Mortuus.

Mortui apparent Homines, licet adhuc vivant, ex violentia aliquorum morborum, n. 4. p. 149
Mortuus verè non diſtinguitur ab Homine aliquo morbo ſuffocante detento, n. 6. ibid. & n. 20. p. 150
Mortuum eſſe hominem nonniſi ex cadaveris putredine pro certo deprehendi poteſt, n. 21. ibid.
Mortuus an quis ſit ex prima vel ſecunda morbi cauſa, arbitrarium eſt judici decernere, n. 12. p. 171

Motus.

Motus ab interioribus ad exteriora, bonus: contra verò, malus, n. *9*. p. 2
Quod declaratur, n. 11. ibid.
Motus embrionis quomodo differat à motu ab alia cauſa excitato, n. 10. p. 46
Motus in utero eſt magnum conceptionis ſignum, num. *9*. ibid.
Motus principium eſt ipſam Anima, n. 4. p. 118
Motus aliqui obſervantur in Cadaveribus, n. 14. p. 120

Mulier.

Mulieres ex ſimplici retentione menſtrua aliquando ſe gravida exiſtimant, cum non ſint, n. *6*. p. 124
Mulieres velatæ absque violatione panniculi uterum claudentis concipiunt, n. 3. p. 72
Mulieres velatæ quomodo concipiunt, n. 12. p. 73
Vide *Uterus*.
Mulieres eodem tempore, quo menſtruari ſolent, ſolent etiam parere, n. 13. p. 137
Mulieres admodum pingues non concipiunt, num. 2. p. 157
Mulieres frigidos viros habentes non concipiunt, num. 5. ibid.
Mulieres nimis craſſæ, vel nimis tenues, non concipiunt, n. 7. p. 158
Mulieres Antimonio ſteriles fiunt.
Falſum ibid. n. 11. p. 159
Vide *Antimonium*.
Mulieres inſultus Aſthmaticos facilius ſuperant quam viri, n. 12. p. 163
Mulier quando dicatur decedere ex partu ad evitandum lucrum ſocietatis officii, n. 3. & 4. p. 167
Mulieres morbis uteri conflictatæ, à Dæmone obſeſſæ interdum exiſtimantur, num. 5. p. 84
Vide *Morbus*, *Uterus*.
Mulieres dæmoniacæ exiſtimatæ naturalibus remediis aliquando perfectè ſanatæ ſunt, n. 10. p. 85
Mulier ex partu deceſſiſſe dicitur, ſi ante partum bene ſe haberet, & poſt partum inciderit in infirmitatem, num. 1. p. 171
Vide *Partus*;
Mulieres nobiles & honeſtæ, etiam infirmæ, non admittunt niſi domeſticos & conſanguineos. n. 14. ibid.
Mulieres lactantes utplurimum non menſtruantur, num. 7. pag. 94
Mulier ex partu, aut cauſa partus obiiſſe infra quemnam dierum terminum dici poſſit, n. 12. p. *95*
Vide *Terminus*.
Mulieres fluxu albo detentæ ſi concipiant, in partu pereunt, n. 3. ibid.
Mulier ex utero laborans & concipiens, ſi ex abortu, vel in partu decedat, caſus exceptioni fit, n. 5. p. *96*
Mulieres magis ſanas reddunt partus, n. 12. p. *97*. & ſeq.
Mulieres ob menſtruorum, & puerperii retentionem, ut plurimum in calidos morbos labuntur, n. 3. p. *98*
Mulier in abortu decendens, mortua dicitur ex abortu, licet præceſſerit febris, n. 1. p. 201
Mulieris arctitudo quando ſit talis, ut penetrari non poſſit, cohabitatio triennalis non eſt demandanda, quia adeſt periculum peccati n. 12. p. 206
Vide *Coabitatio*.
Mulieres infirmæ, prægnantes reddi non ſolent, num. 11. p. 210
Mulier inſpicienda an ſit potens ad coeundum debebit per duas Obſtetrices expertas & non ſuſpectas inſpici, num. 5. p. 216
Mulier inſpicienda an ſit apta coitum, poni debet per tres quadrantes unius horæ in Balneo, immediatè ante inſpectionem, n. 14. ibid.
Mulier quando nubit, debet eſſe ætatis annorum 18. ſecundum Ariſtotelem, n. *60*. p. 224
Mulier reſtituitur adverſus ſolutionem, non autem adverſus Matrimonium, n. 92. p. 225
Mulier immundis ſpiritibus obſeſſa Matrimonium contrahere non poteſt, n. 1. ibid.
Mulier furioſa vel mente capta, ſeu alias ſenſu carens, Matrimonium contrahere non poteſt, n. 2. ibid.
Mulierem quinquagenariam gignere mirabile, & de rarò contingit, n. 12. p. 235
Mulier prætendens lucrum dotale, vigore ſtatuti Urbis *lib.* 1. *cap.* 131. tenetur concludenter probare Matrimonium fuiſſe conſummatum, n. 3. p. 242
Mulier ſi infrà bimeſtre reclamaverit de impotentia Viri, non tenetur ulteriorem patientiam præſtare, n. 5. p. 249
Declara ut num. ſeq.
Mulieris teſtimonium in Judicio criminali rejicitur, n. 10. p. 273
Mulier annorum octo & menſium decem, Matrimonium valide non contrahit, niſi probetur prudens & diſcreta, n. 16. p. 197
Mulier debet eſſe in obſequio Viri, num. 62. p. 282

Muta.

Muta *deciſ.* 18. loquitur de Monaſterio Monialium, num. 21. p. 253

Mutilatio.

Mutilatio membrorum inducit irregularitatem, num. 1. p. 59.
Mutilatio membro ad certam operationem deſtinato, neceſſe eſt eam operationem quoque deficere, num. 7. ibid.
Mutilatio totalis auriculæ auditionem reddit deteriorem, n. *9*. p. *60*
Mutilatio cujuſcunque partis, decori officit, num. 8. ibid.
Mutilatio totalis membri facit irregularem, non autem mutilatio particulæ ipſius, num. 10. ibid.

Mutus & Surdus.

Muti & Surdi à nativitate apti ut plurimum ſunt ad apprehendenda plura, quæ cæteri hominum apprehendunt, licet imperfectius, ac tardius, nu. 1. p. 87
Muti & Surdi a nativitate magis proficiunt in quavis diſciplina nutibus per diem unum, quam Bruta ex auditu per totam vitam, num. 2. ibid.
Muti & Surdi a nativitate aſſequuntur multa, quæ Bruta aſſequi non poſſunt, num. 3. ibid.
Muti & Surdi à nativitate an puniri in delictis debeant, necne, num. 4. ibid.
Muti & Surdi à nativitate à matrimonio non arcentur, n. 5. ibid.
Muti & Surdi poſſunt tanquam impuberes apprendere vim, & finem Sacramenti ipſius Matrimonii, num. 6. ibid.
Muti & Surdi non magis excuſati debent in delictis, quam excuſari deberent Advenæ, ubi in extera Regione commorantes neque ſermonem intelligentes, delinquerent, n. 7. ibid.
Muti & Surdi omnes cum Pueris & amentibus pari paſſu apud Leg. incedunt, num. 8. p. 88
Muti & Surdi non majorem intelligentiam habere videntur, quam habeant ipſa Bruta, num. *9*. ibid.
Muti & Surdi a nativitate ſunt in pejori conditione, quam cæci à nativitate, n. 11. ibid.
Muti & Surdi, ex electione, & ex virtute non operantur, & in eis virtus, & vitium non habent locum, n. 12. ibid.
Muti & Surdi differunt inter ſe majori, aut minori intellectus perfectione, num. 16. & 17. pag. 89. & n. 18. 19. & 20. ibid.
Muti & Surdi quinam puniri poſſit in delictis, & in quibusnam delictis, dummodo omnino levia non ſint, n. 21. ibid.

N

Naſci.

NAſcuntur contra naturæ legem Gemelli in humana ſpecie, n. 1. p. 143
Naſci Gemellos diſparis ſexus magis contra naturam eſt, quam ejusdem ſexus, n. 2. ibid.
Vide *Gemellus*.

Naſcuntur per aliquot dies, vel etiam hebdomadas poſt primum conceptum ſuperfœtati partus, n. 1. p. 116.
Vide *Partus*.
Simul naſcuntur, ſimul concepti, nu. 8. p. 117. & nu. 12. ibid.
Vide *Conceptus*.
Non ſemper eodem die naſcuntur ſimul concepti, nu. 15. ibid. & ſeq.
Naſcendi proprietas in ſeptimo eſt aliquorum fœtum, non omnium, num. 10. p. 119
Naſci poteſt partus, ſi poſt dies centum & ſexaginta ſex naſcatur; dummodo ſit conceptus in plenilunio, vel in interlunio, num. 21. p. 212

Nativitas.
Nativitas filii probatur per fidem Parochi atteſtantis, ſe illum baptizaſſe, num. 2. p. 183

Natura.
A Natura ineſt, & eſt proprietas inſeparabilis, facultas generandi ſibi ſimile, num. 9. p. 115. & ſeq.
Vide *Generare*.
Natura imbecillis non poteſt dici Valetudinariu s, n. 3. p. 221
Natura coitum inſtituit ad Generationem, ob ſpecierum propagationem, nu. 7. p. 141
Natura & Habitus, una eademque res eſſe videntur, n. 13. p. 152
Ubi Natura ex ſe operatur, non poſſumus miraculum imaginari, num. 15. ibid.
In via Naturæ non fit tranſitus ſubitaneus de uno extremo ad aliud, num. 17. p. 86
Repentinæ, & inſperatæ mutationes, & criſes nunquam in via Naturæ absque ſignis concoctionis fiunt, num. 18. ibid.
Ex Naturæ ordine fit, ut Juvenis majoribus viribus dotetur, quam ſenex, nu. 13. p. 91
A Natura eſt effigiem cum ætate mutare, nu. 5. p. 106
Natura repugnante, omnia irrita, num. 4. p. 13
Naturæ repugnat ſanatio inſtantanea in morbis longis, n. 7. p. 11
Vide *Sanatio*.
Ars Naturæ miniſtra, num. 5. p. 13
Natura morbos ſuperat, concoquendo, n. 4. ibid.
Natura operatur per alterationem, & ſic in tempore, num. 16. p. 16
Naturæ vires ſuperare aliquem effectum ſecundum quid, quot modis dicatur, num. 3. p. 15
Natura utitur calore & ſpiritu tanquam inſtrumentis ad ſuas actiones exercendas num. 4. ibid.
Naturæ frigidæ & humidæ ad generationem minus habiles contra calidæ, & humidæ, nu. 5. p. 136

Natta.
Natta *conſ.* 609. declaratur, num. 17. p. 233

Natus.
Natus in domo Mariti, ipſius Mariti filius præſumitur, n. 3. p. 211
Natus ſuſceptus præſumendus ex Viro magis ſano, potius quam ex valetudinario, n. 2. p. 136
Natus, execto matris utero, ut probetur quod fuerit extractus vivus, quomodo teſtes deponere debeant, num. 23. p. 184
Natus, execto matris ventre, ut probetur vivus ad effectum rumpendi teſtamentum, urgentes & concludentes probationes requiruntur, n. 24. ibid.
Natus præſumitur conceptus nono vel ſeptimo menſe ante partum, num. 7. p. 193.
Natus ex concubina ad quam alteri non patebat acceſſus, præſumitur filius concubinarii, nu. 15. p. 247
Natus ex muliere domi retenta, ut dicatur ejus, qui illam retinet, requiritur quod ad ipſam mulierem nulli alteri pateret acceſſus, nu. 5. p. 277
Vide *Filius*.

Neapolis.
Acceſſus ad Urbem è Civitate Neapolis de menſe Auguſti & Semptembris, eſt adeo periculoſus, ut fere nullus venientium mortem evadat, nu. 13. p. 161
Accedens ad Urbem e Civitate Neapolis, ſi per viginti dies ſanus permanſerit, & deinde infirmetur, adhuc infirmitas ab aeris mutatione cauſam habet, num. 14. ibid.

Nobilitas.
Nobilitas & divitiæ non ſufficiunt pro præſumptione Donationis, niſi actus a Nobili geſtus conveniat Donationi, & agatur de rebus non magni valoris, num. 20. p. 181
Vide *Donatio*. Vide *Jocalia*.

Nocturnam.
Nocturno tempore geſta expreſſe ſciri non valent, n. 7. p. 175
Nocturni incendii origo probatur per conjecturas & præſumptiones, nu. 1. ibid.

Nominare, *Nominatio*.
Nominandi facultatem habens infra certum tempus poteſt eo durante quandocunque nominare, nu. 1. p. 185
Nominatio periculi vitæ facta a graviter ægroto, qui facultatem nominandi habebat, non dicitur doloſa & in fraudem, num. 4. ibid.
Nominare videtur is, qui ad interrogationem alterius annuendo conſenſum præſtat, nu. 8. p. 283
Declara ut num. 9. & 10. ibid.

Nonimeſtris, & *Decimeſtris*.
Decimeſtres integris decem menſibus naſcentes rariſſimi, n. 3. p. 116

Notarius.
Notarii aſſertio, Teſtatorem eſſe ſanæ mentis, facit vehementem ſanitatis præſumptionem, num. 3. p. 207.
Notario aſſerenti, Teſtatorem ſanæ mentis fuiſſe, ſtandum eſt, num. 32. p. 260
Notarii fides non facit fidem, maxime ſi careat teſtibus, n. 1. p. 161
Notarius ſi recipiat reſignationem officii nomine Superioris tunc officium deſinit eſſe ſuper periculo vitæ reſignantis, num. 7. ibid.
Declaratur num. 8. ibid.

Nutus.
Nutus requirerentur ita certi & indubitati, quatenus Penſio poſſet nutu transferri, ut transferentis intentionem ipſi convincerent, nu. 4. p. 287.
Nutus, ut ſuppleant expreſſionem voci, neceſſe eſt, quod proveniant ab eo, qui perfectæ memoriæ, ac ratiocinationis ſanitate fruatur, ita ut ex illis arguere liberum conſenſum, & determinatam voluntatem Judex poſſit, num. 6. ibid.
Vide *Penſio*.

O

Obitus.
Obitus alicujus an evenerit ex una vel alia cauſa, remittitur Judicis arbitrio, n. 1. p. 210
Obitum ſecutum fuiſſe ex cauſa, quæ per multum tempus præceſſit, non præſumitur, n. 2. ibid.
Obitus Beneficiati in poſſeſſione Beneficii, probatur ex confeſſione adverſarii, n. 3. p. 241
Obitus attribuendus eſt cauſæ indubitabili, non autem incertæ, n. 12. p. 261

Obligatio.
Obligatio præſtandi alimenta ceſſat, quando non probatur Paternitas, n. 6. p. 211. & n. 23. p. 212
Obligatio præſtandi alimenta fundatur in Paternitatis præſumptione, n. 24. ibid.
Obligatio ita venit adimplenda, ut implementum non avocetur ab eo, cui fuit adimpletum, n. 67. p. 282

Obſeſſio.
Obſeſſio ſpirituum ſupervenieus poſt contractum matrimonium, illud non dirimit, n. 3. p. 225
Obſeſſio ab immundis ſpiritibus probari debet per actus per aliquod tempus continuatos, n. 5. p. 226
Obſeſſio à Dæmonibus probata de tempore præſenti non inducit præſumptionem de præterito, n. 6. ibid.

Obſtetrix.
Obſtetrices non poſſunt quicquam parturientibus aut prægnantibus per os præbere, n. 2. p. 40
Obſtetrices in caſibus difficilioribus Medicum convocare tenentur, alias puniendæ, n. 3. ibid.
Obſtetrices tres deputandæ veniunt, ſi mulier quæ inſpici debet, an ſit apta ad coitum, in magna civitate degat, n. 6. p. 216
Obſtetrices quot ſint neceſſariæ ad cognoſcendum, an mulier ſit apta ad coitum, remittitur judicantis Religioni, num. 7. ibid.
Obſtetrices deputandæ ad cognoſcendum an mulier ſit apta ad coitum, debent eſſe expertæ in opere nuptiali, num. 8. ibid.
Obſtetrices deputandæ ad cognoſcendum, an mulier ſit apta ad coitum, debent eſſe ex peritioribus, & non ſenes, nec juvenes, n. 9. ibid.
Declara ut n. 11. ibid.
Obſtetrices deputatæ ad inſpiciendam mulierem, an ſit apta ad coitum, referentes medio juramento, de veritate dicenda, ritè referre dicuntur, n. 12. ibid.
Obſtetrices ſi non ſint habiles ad judicandum, an mulieris impotentia ad coitum ſit medicabilis tunc adhibendi ſunt viri periti, n. 18. ibid.
Obſtetrices quando inſpiciunt, an impotentia mulieris ad coitum poſſit medelis tolli, ſi viri periti non admittantur

ad

ad inſpectionem mulieris, debent ſaltem audiri obſtetrices & Judex ſuper illarum relationibus ſuam proferre ſententiam, n. 19 p. 216
Obſtetricum relatio, quod mulier ſit virgo, fallax eſt, num. 10. p. 180
Obſtetrix deponens de iis, quæ ad ſuum officium ſpectant, plene probat; num. 13. p. 228
Obſtetricum oculus, ſæpè fallitur n. 7. p. 206

Obſtructio.

Obſtructiones contumaces viſcerum in fœminis conceptionem impediunt, n. 1. p. 157
Obſtructiones in virginibus marito jungendis non ſemper impediunt conceptionem, immò aliquando per concubitum ſuperantur, n. 8. p. 158
Obſtructiones partium naturalium, etiamſi rebelles, contumaces ſint, minus vitæ periculum habent, quam Phthiſis num. 11. p. 148

Octimeſtris.

Octimeſtris fœtus non eſt vitalis, num. 16. p. 118
Octimeſtris partus non eſt tam contra naturam, quam partus Gemellorum ſexu diſparium, n. 5. p. 143
Vide *Fœtus.*
Vide *Partus.*

Oculus.

Oculorum cicatrices viſioni ſummoperè nocent, nu. 1. p. 77
Oculorum affectus ſunt diuturni, & cur, num. 5. ibid.
Oculus Matronarum ſæpe fallitur, num. 7. p. 206

Officium.

Officium vacat per obitum illius ſuper cujus vitæ periculo manebat, num. 2. p. 261
Officii reſignatio coram Notario, & teſtibus valet, quando in ejus erectione id fuit cautum, nu. 3. ibid.
Superioris licentia requiritur pro validitate reſignationis officiorum, quæ absque illa non ſunt in commercio, n. 4. ibid.
Officia quando ſunt de Regalibus Principis numquam eorum poſſeſſio acquiritur in præjudicium Superioris, numero 5. ibid.
Officia quando ſunt de Regalibus Principis, requiritur in translatione poſſeſſionis illorum in reſignatarium, juramentum, & litterarum patentium expeditio, nu. 6 ibid.
Officii reſignationem poteſt Superior non admittere, quando poteſt dubitari, quod illa fiat in fraudem imminentias vacationis, n. 11. ibid.
Si Notarius recipiat reſignationem Officii, nomine Superioris, tunc Officium deſinit eſſe ſuper periculo vitæ reſignantis, n. 7. ibid.
Vide *Vita. Societas.*
Quod declaratur, n. 8. ibid.

Oleum.

Oleum morbillis & variolis eſt adverſum, n. 5. p. 57

Olus.

Olera omnia pravi ſunt nutrimenti, n. 8. p. 101

Opinio

Opinio & rumor communis facit præſumptionem, ſi cum ea concurrat veriſimilitudo, n. 4. p. 175
Ubi probationes claræ haberi non poſſunt, ſufficit quod Judex vehementi opinione habeat informationem, n. 8. ibid.
Opinio illa eſt ſequenda, quæ à Rationibus contrariæ opinionis non convincitur, n. 13. p. 212

Ordo ſacer.

Ordinibus ſacris inſignitus Matrimonium contrahere non valet, n. 46. p. 223
Ordines ſacros habens, ſi contrahat matrimonium, eſt excommunicatus ipſo jure, n. 47. ibid.
Ordines ſacros habens, ſi contrahat matrimonium, etiam dimiſſa uxore, adminiſtrare non valet Ordines ſuſceptos, n. 48. ibid.
Ordines ſacros habens, ſi contrahat matrimonium, majores Ordines ſuſcipere prohibetur, n. 49. ibid.
Ordinibus ſacris initiatus non ſolet diſpenſari à Papa ut matrimonium contrahat, n. 52. ibid.
Vide *Matrimonium.*
Ordo non ſacer ſuperveniens ſponſalibus, ea non diſſolvit, n. 54. ibid.
Ordines ſacros ſuſcipere non poteſt is, qui apoplexia eſt detentus, n. 9. p. 240
Ordo debet eſſe annexus Canonicatibus ex diſpoſitione Sacri Concilii Tridentini n. 10. p. 195
Ordinum Sacrorum adminiſtratio interdicta eſt cuilibet patienti mentis alienationem, n. 16. ibid.
Morbo caduco laborans prohibetur promoveri ad Ordines n. 6. p. 194
Ordine Presbyteratus non poteſt quis decorari ante annum 25. ex diſpoſitione Sacri Concilii Tridentini, num. 18. pag. 242
Ordine Presbyteratus inſignitus præferri debet in concurſu beneficii, n. 5. p. 241
Vide *Beneficium.*

Ova.

Ova in pravos humores ſe convertunt, ſi ſtomachum jam pravis humoribus refertum offendant, n. 2. p. 19

P

Pactum.

Pactum de commorando perpetuo apud uxorem non tenet ex aliquorum DD. opinione, n. 1. p. 147
Ubi adeſt juſta cauſa prohibens cohabitationem cum uxore, etiamſi Pactum de ſua natura teneret, irritum evadit n. 2. ibid.
Pactum, quod maritus teneatur cohabitare perpetuo in loco ab uxore deſtinato, eſt contra jus divinum, num. 5. ibid.
Pactum prædictum eſt omninò licitum ex communi Doctorum opinione, n. 6. ibid. & n. 15 p. 149
Pactum inter Conjuges non petendi, nec reddendi debitum eſt validum, n. 14. p. 148
Pactum de non recedendo à certo loco initum inter Conjuges an ſuſtineatur, eſt quæſtio valdè controverſa, n. 1. pag. 295
Pactum prædictum ſuſtinetur ſecundum aliquos, num. 2. ibid.
Pactum præfatum non ſuſtineri defendunt multi Doctores, n. 3. ibid.
Pacto non obſtante de non diſcendo à certo loco, ſi juſta cauſa ſuperveniat diſceſſus, uxor tenetur ſequi virum, n. 4. & 5. p. 276

Papa.

Papa non ſolet diſpenſare matrimonium cum eo, qui reperitur Sacris Ordinibus inſignitus, n. 52. p. 223
Papa quando ex cauſa narratorum manus apponit ſuper aliquo beneficio, ſi narrata non ſunt vera, Papa non intendit præjudicare collatoribus, n. 7. p. 241
Papa de jure poteſt Coadiutorem dare cum futura ſucceſſione n. 9. 255
Vide *Beneficium. Coadjutoria.*
Papa ſi diſponat quod moriente, vel cedente, Coadjutor Canonicatus non poſſit impetrari, quia vult ut pertineat ad Coadjutorem qualiter iſta diſpoſitio intelligatur, num. 37. pag. 256
Papa derogare poteſt Juri poſitivo etiam in præjudicium Tertii, cui fuerit quæſitum, n. 2. p. 267
Papa derogando in conceſſione gratiæ omnibus & ſingulis in contrarium facientibus, dicitur ſufficienter derogare ad excludendam obreptionem, nu. 16. & 17. pag. 268
Vide *Gratia.*
Papa concedendo Coadiutoriam cenſetur motus à neceſſitate & utilitate Eccleſiæ, n. 22. p. 257
Papa non præſumitur voluiſſe præjudicare collatoribus ordinariis, nec illos prævenire circa collationem beneficii nec afficere proviſionem ex futura vocatione, num. 3. p. 260

Paralyſis.

Paralyſis appellatur Morbus increſcens, quia cum patientis ætate augeſcit, n. 8. p. 286
Paralyſis morbus quo magis ætas patientis augetur, altius imprimitur, & vires imbecilliores reddit, num. 9. & 12. ibid.
Paralyſis morbus excuſat à longo itinere & juſtificat impotentiam illud faciendi narratam in gratia, num. 7. ibid.

Pariſius.

Pariſius, in loco hic relato, declaratur, n. 15. p. 283. & n. 10, p. 287

Partus.

Ad Partus actionem requiritur tam matris quam fœtus vegetus calor, n. 5. p. 15
Partus figuræ aliæ naturales, n. 10. p. 16
Partus difficiles in quos morbos mulieres compellant, n. 17 pag. 14
In Partu difficili ſternutare cur bonum, n. 18. ibid.
Partus impoſſibilis eſt quando fœtus brachium primò emittit foras, niſi intrò reduxerit illud, n. 2. ibid.
In Partus actione primarii agentes ſunt vires matris & fœtus, n. 3. ibid. & ſeq.
Partus & Prægnantia non ſunt cauſæ mortis per ſe, num. 5. p. 58
In Partu, & prægnantia, in quo ipſe partus & prægnantia culpari non poſſunt, nullus datur mortis caſus, num. 2. p. 57
Partus Sextimeſtris eſt abortivus, num. 1. p. 62
Partus abortivus lato modo quando dicatur, num. 2. ibid.

Quanto pluribus conditionibus deſtituitur partus ad partum naturalem requiſitis, tanto magis meretur nomen ortus, num 4. p.62
Partus abortivus ſtricto modo, num. 3. ibid.
Vide *Femina*, *Mas*.
Partus ſuperfœtati naſcuntur per aliquot dies vel etiam Hebdomadas poſt primum conceptum, num. 1. p. 116
Partus Undecimeſtres ſunt de raro contingentibus, quæ non adaptantur in jure, num. 2. ibid.
Partus ſuperfœtati non adoleſcunt ex Ariſtotele, num. 11. p. 117
Partus Gemellorum ſexu diſparium magis contra Naturam eſt, quam partus Octimeſtris, num. 5. p. 143
Partus geminatio in homine periculi plena, num. 8. ibid.
Partus ex quibusnam cognoſcatur, num. 2. p. 94
Ex naturali Partu nullus morbus ſuccedere poteſt, num. 3. ibid.
Partu exiſtente naturali ſuccedens, morbus, aut mors, ex partu dici non poteſt, num. 1. p. 96
Partus naturalis quando dicatur; num. 2. ibid.
Partus naturalis quinque conditiones, num. 3. ibid.
Verba, *Ex Partus*, in inſtrumento Societatis appoſita quid importent, num. 4. p. 97
Verba, *Ex cauſa Partus*, in inſtrumento Societatis appoſita quid importent, num. 5. p. 96
Partus etiam retentis Puerperiis, quando debeat dici naturalis, num. 7. p. 97
Partus in caſibus exceptis, debet, eſſe primaria, immediata, & finalis cauſa mortis num. 8. ibid.
Partus reddit ipſas mulieres magis ſanas, n. 12. ibid. & ſeq.
Pariendi certum tempus non eſt homini præſtitutum, nu. 7. pag. 211
Partus quinque menſium & quinque dierum Solarium, non eſt naturalis, neque vitalis, nu. 8. ibid.
Partus ſi ante ſeptimum menſem prodeat, non eſt vitalis, num. 9. p. 212
Contrarium, num. 11. ibid.
Partus quinque menſium eſt vitalis ſecundum aliquos, num. 10. ibid.
Hippocratis opinio, quod partus editus ante ſeptimum menſem non ſit vitalis, per Imperatores recepta eſt, & à Legiſtis comprobata, num. 12. ibid.
Partus editus ſeptimo menſe dicitur perfectus, num. 14. ibid.
Menſes ſeptem requiſiti ad ſuſtinendum Partum vitalem an eſſe debeant Lunares vel Solares, num. 18. ibid.
Partus poteſt naſci, & vivere, ſi poſt dies centum & ſexaginta ſex naſcatur; dummodò ſit conceptus in Plenilunio, vel in Interlunio, num. 21. ibid.
Partus editus quinto menſe non eſt vitalis, num. 17. p. 180
Partui mulieri homines intereſſe non ſolent, num. 16. p. 184
Declara ut num. 19. ibid.
Partus editus in ſexto vel octavo menſe non eſt vitalis, n. 26. ibid.
Alleganti partum non eſſe vitalem incumbit onus probandi, num. 27. ibid.
Partus quadrimeſtris non eſt vitalis, num. 5. p. 265

Pater.

Pater non poteſt donare filio in poteſtate exiſtenti, num. 7. p. 221
Pater donare poteſt filio in poteſtate exiſtenti, contemplatione Matrimonii, num. 8. ibid.
Parentes iram contra filios conceptam facilè deponere ſolent, num. 10. ibid.
Pater dotans filiam propriæ obligationi ſatisfacit, nec præſumitur in eo liberalitas, num. 16. p. 233
Pater dicitur major amicus, qui haberi poſſit in mundo, num. 20. p. 264
Paterna pietas abſcondi non poteſt, n. 19. ibid.
Pater tenetur filios naturales alere pro exoneratione ſuæ conſcientiæ, num 24. ibid.
Signa quæ conſueverunt Parentes erga filios exercere, quænam ſit, num. 21. ibid.
Patris certitudo excluditur, ſi mulier cum pluribus viris habuit commercium, num. 6. p. 277

Pectus.

Pectoris partes & muſculi maximè in chordæ tormento anguntur, & diſtenduntur, n. 3. p. 64. & ſeq.
Vide *Quæſtionis Tormentum*.
Pectus & Mammæ in puerperio quomodo ſe habeant, n. 3. pag. 124

Pecunia.

Pecuniæ non computantur inter res ad uſum quotidianum ſponſæ comparatas, num. 75. p. 282
Pecuniarum quantitas probatur juramento partis, quando conſtat in genere de traditione pecuniarum, nu. 76. ibid.

Penis.

Penis brevitas & longitudo cur conceptionem impediant, num. 10. p. 73

Penſio.

Penſio ſi nutu transferri poſſit, mens tranferentis debet, eſſe ſana, num. 7. & 9. p. 54
In transferendo penſiones, non ſufficit, transferentem habere modicam cognitionem, ſed requiritur diſcurſus omnino ſanus, num. 7. p. 56
Penſionis tranſlatio difficilius conceditur, quam impoſitio novæ, num. 9. ibid.
Penſionis ſolutio non poteſt retardari, ſi adſint litteræ illius reſervationis, & conſenſus Titularis, num. 1. p. 204
Penſionis reſervatio non indiget juſtificatione concurrente conſenſu Titularis, niſi gratia reſervationis ſit conditionalis, num. 2. ibid.
Penſionis reſervatio dicitur conditionalis, ſtante clauſula, *ſuper fructibus ad talem ſummam, ut aſſeris, aſcenden*, num. 3. ibid.
Conſenſus Titularis præſtitus reſervationi penſionis, non liberat penſionarium in petitorio a juſtificatione narratorum, ſi reſervatio eſt conditionalis, num. 6. ibid.
Declara ut num. 7. ibid.
Penſionem nutu transferre non poteſt is, qui loqui non valet, num. 2. p. 283
Penſio quatenus poſſet nutu transferri, ita certi, & indubitari nutus requirerentur, ut ex illis clara intentio transferenti deſumeretur, num. 3. ibid.
Penſio transferri per nutus non poteſt ab eo, qui habet indultum transferendi cum clauſula, *per te etiam in articulo mortis nominan.* num. 5. ibid.
Voluntas transferentis penſionem, debet eſſe certa, & indubitata, num. 16. ibid.
Penſionis translatio facienda eſt, ſervata forma præſcripta in indulto transferendi, num. 1 p. 287
Penſionis tranſlatio nutibus fieri non poteſt, quando indultum transferendi vult, quod transferens nominet translatarium, num. 2. ibid.
Penſionis translatio per nutus facta, tunc minus ſuſtinetur, quando nutus emanarunt ab infirmo in ultimo vitæ ſpiritu conſtituto, & maxime morbo gravato, & ab importunis adſtantium inſtantiis, num. 3. ibid.
Penſio quatenus poſſet nutu transferri, requirerentur nutus ita certi & indubitati, ut claram transferentis intentionem convincerent, num. 4. ibid.
Penſionis tranſlatio per nutus tunc minus cenſetur valida, ſi deficiat inconcuſſa eorum certitudo & perfecta ſanitas mentis, ac deliberata voluntas transferentis, numero 5. ibid.

Periti.

Peritis in arte magis credendum, quam rationibus in contrarium, num. 12. p. 161
Periti non ſunt eligendi, quando ex probatis clarè reſultat veritas facti, n. 15. p. 171. & ſeq.
Medico atteſtanti de non ſana mente teſtatoris infirmi ſtandum eſt tanquam perito in arte, n. 3. p 172
Peritorum relatione emanata, quando aliæ relationes ſint perquirendæ, n. 6. p. 173
Peritis ſtandum eſt, n. 5. p. 176. n. 13. p. 202
Peritis ſtandum eſt, licet rationes non afferant, numero 6. p. 176
Peritorum judicio ſtandum eſt, n. 17. p. 200
Peritis illis ſtandum eſt, qui ſunt plures in numero, num. 7. pag. 210
Periti dum referunt, ſatis eſt quod jurent de eorum credulitate, n. 13. p. 216
Periti viri tunc adhibendi ſunt, cum Mulieris peritia non eſt habilis ad judicandum an Mulieris impotentia ad coitum ſit medicabilis, nu. 18. ibid.
Periti viri pro judicanda impotentia Mulieris ad coitum an poſſit medelis tolli, ſi non admittantur ad inſpectionem Mulieris, debent ſaltem audire obſtetrices, & ſuper illarum relationibus ſuam proferre ſententiam, num. 19. ibid.
Vide *Obſtetrix*.
Peritis inſignibus in ſua profeſſione fides adhibenda venit, n. 18. p. 218
Peritis in arte plena fides præſtari debet, n. 15. p. 62

Peritia.

Peritia in Teſte perito inſervit pro ratione, num. 9. & 12. p. 244. 245
Intellige ut n. 13

Peſtis.

Peſtis per hyemem ſolet remitti, per æſtatem vero & autumnum magis ſervire, n. 1. p. 48
Peſtis ſigna, n. 2. & 3. ibid.
Peſtis ſigna in cadaveribus ex ea extinctis obſervata, num. 4. ibid.

Peſtis.

Peſtis, & morbus peſtilens differunt, nu. 5. ibid. & 18. p. 49
Et quæ ſit illa differentia, n. 9. p. 48
Peſtis particularis non differt ab univerſali, circa quædam, n. 16. p. 49
Mors ex peſte cur excipiatur in inſtrumento ſocietatis officii, n. 7. p. 48
Morbus peſtilens cur etiam non excipiatur, ut excipitur peſtis in eodem ſocietatis inſtrumento, num. 11. & 12. p. 49
Peſtis debet eſſe contagioſa, ut gaudeat ſuis privilegiis quoad prædictam exceptionem, n. 14. ibid.
Contagium in peſte multum facit periculi certitudinem, n. 15. ibid.
Peſtilens febris datur ſine peſte, n. 10. ibid.
Peſtis infectus dicitur poſitus in articulo mortis, n. 4. p. 128
Peſtis eſt morbus incurabilis & divinitus immiſſus, num. 13. p. 129
Declara nu. 44. p. 132
Accedens ad locum peſte infectum dicitur tentare Deum n. 20. p. 129
Peſtis tempore Medicus non conductus, non exiſtentibus aliis, poteſt cogi ad medendum, n. 26. p. 130
Peſtis tempore, ubi plures Medici in loco exiſtunt, quorum nullus mederi velit unus, aut plures cogi poſſunt ad medendum, prout ſors tulerit, n. 28. ibid.
Peſtis tempore ſine contagio poteſt cogi Medicus quilibet ad medendum, non exiſtentibus aliis, n. 26. ibid.
Peſtis tempore Medicus poteſt ſervire per ſubſtitutum, n. 33. p. 131
Vide *Medicus*.
Peſtis eſt magis ſufficiens cauſa mortis, quam quædam Capitis vulnera lethalia, n. 16. p. 139
Peſtis venenum, ut venena externa, ſanos Homines adoritur n. 10. p. 145
Peſtis venenum magis juvenes & robuſtos inficit, quam ſenes, ac debiles, & valetudinarios, n. 11. p. 146
Peſtis venenum qua ratione tam inter externa, quam inter interna connumerari poſſit, n. 18. ibid.
Peſtis venenum cur tam cito putrefactionem avertat, n. 19. ibid.

Phreneticus.
Phreneticus à mente alienatus non poteſt de bonis ſuis diſponere, n. 3. p. 176
Phreneticus præſumitur perſeverare in alienatione mentis, licet quandoque ad propoſitum loqui videatur, num. 8. ibid.

Phtiſis.
In Phthiſim labuntur Homines ex ſanguinis ſputo, num. 9. p. 148
Ex Phthiſi pulmonis ulcera inſanabilia conſequuntur, n. 10. ibid.
Qui ad Phthiſim ſunt propenſi aer frigidus ac tenuis eſt contrariiſſimus n. 7. ibid.
Obſtructiones partium naturalium, etiamſi rebelles, & contumaces ſint, minus vitæ periculum habent, quam habeat Phthiſis, n. 11. ibid.

Pinguedo, Pinguis.
Pingues citius intereunt quam graciles, num. 17. p. 91

Piſcis.
Piſces ratione ætatis ſenilis ſunt maximè noxii, numero 5. p. 101.
Piſcium uſus ratione morbi articularis eſt noxius, & idcirco fugiendus, n. 7. ibid.
Piſces male concoquuntur, & facile putreſcunt, num. 10. ibid.

Podagra.
Podagram Venus excitat, n. 2. p. 125.
Podagra laborans, licet non decumbat, & appareat ſanus, ita tamen domi detinetur, ut non poſſit moveri, ne defluant humores, n. 13. p. 204
Vide *Arthritis*.

Pœna.
Pœna verè irrogatur, quando aliquid, quod proprium eſt, abſit, vel abfuturum ſit, num. 4. pag. 221. & n. 13. & 15. p. 222
Pœnæ æquiparatur amiſſio magni lucri: num. 30. & 35. ibid.
Pœnæ metu ad Matrimonium contrahendum nemo induci debet, n. 1. p. 220. & n. 32. p. 222.
Præmium quis referre non debet ex actu pœna digno, nu. 69. p. 282

Pœnitentia.
Pœnitentia ſalutaris non imponitur in diſſolutione Matrimonii ob impotentiam, quæ provenit à naturali impedimento; ſecus ſi ex maleficio. n. 13. & 15. p. 189

Poſſeſſio.
Poſſeſſio probatur per publicum inſtrumentum adeptæ poſſeſſionis & probat ad omnes juris effectus, alio non exiſtente in poſſeſſione, n. 5. p. 234
Poſſeſſio Beneficii dicitur tradita capitulariter, ſi totum Capitulum fuit intimatum ad interveniendum, licet non omnes vocati intervenerint, nam totum jus Capituli remanet in illis, qui interveniunt, n. 8. ibid.
Poſſeſſio ſemel probata præſumitur usque ad obitum continuata, & ſuffragatur ſucceſſori ad effectum obtinendi immiſſionem vigore gratioſæ ſubrogationis, numero 4. p. 241
Poſſeſſio beneficii ſemel probata præſumitur usque ad obitum continuata, n. 11. p. 257
Poſſeſſio anterior eſt manutenibilis, n. 16. p. 262
Poſſeſſio proveniens à cauſſa infecta non eſt conſiderabilis, n. 17. ibid.
Vide *Manutentio*.
Poſſeſſio absque ſcientia & patientia ejus, qui poſſidet, alteri acquiri non poteſt, n. 8. p. 271
Poſſeſſione adeptus, non videtur is, qui ita nactus eſt, ut eam retinere poſſit, n. 68. p. 282

Poſſeſſio.
Poſſeſſor ſufficit excludere adverſarium ex illius non jure, n. 19. p. 257

Prægnantia, Prægnantes.
Prægnantiæ ſigna potiora, n. 1. p. 45
Prægnantia certò cognoſci non poteſt, n. 3. p. 46
Prægnantiæ ſigna etiam ex ſimplici menſtruorum defectu apparere ſolent, n. 5. ibid.
Prægnantiæ ſignum maximum eſt motus in utero, num. 9. ibid.
Prægnantia infallibiliter cognoſci non poteſt in omnibus, n. 11. p. 47
Prægnantes quædam, etiam primis menſibus, purgantur, n. 6. p. 46
Prægnantes interdum pro non prægnantibus & è contra, exiſtimantur, n. 12. p. 47
Prægnantia quamvis ſit cauſa mediata mortis, vel impediat adhiberi remedia, non facit ut pecuniæ in ſocietatem datæ non amittantur, n. 13. & 14. ibid.
Prægnantiam quæ ſigna excludant, n. 4. p. 46
Mors ex partu & prægnantia & cur excipiatur in inſtrumento ſocietatis, n. 8. ibid.
Nullus caſus datur mortis in prægnantia & partu, in quo ipſe partus & prægnantia culpari non poſſint, num. 2. pag. 57
Prægnantia & partus non ſunt cauſæ Mortis per ſe, num. 5. pag. 58
Neceſſe eſt dari in prægnantia, & partu aliquos caſus pro lucro, ut contractus ſocietatis ſuſtineatur num. 8. ibid.
Prægnantia nullo tempore certò cognoſci poteſt, univerſaliter loquendo, n. 9. p. 63
In inſtrumento ſocietatis non poſſunt comprehendi omnes caſus mortis in partu aut prægnantia evenientes nu. 1. p. 78
Prægnantes omnes ſanguinem habent deteriorem & non purum, n. 11. p. 97

Præſentatio.
Præſentatio probat obſervantia, licet non fuerit effectum ſortita, n. 11. p. 240. & ſeq.

Præſumptio.
Præſumptio, quod filius ſit mariti, eſt juris tantum, n. 3. p. 193 & n. 4. p. 239
Præſumptio juris quod filius ſit mariti, ceſſat probata abſentia ipſius mariti de tempore conceptionis, num. 4. p. 193
Vide *Infirmitas*, *Senectus*.
Natus præſumitur conceptus nono, vel ſeptimo menſe ante partum, n. 7. ibid.
Præſumptio ſanæ mentis in Teſtatore deducitur ex eo, quod ipſe Teſtamentum ſubſcripſerit, & teſtes intervenerit, n. 18. p. 238
Præſumptiones & conjecturæ attendi non debent requiritur plena probatio, n. 8. p. 226
Contra præſumptionem iuris naturalis probatio exactiſſima requiritur, n. 21. p. 259
Vide *Filius*.
Vide *Natus*.
Præſumptio cedere debet veritati, n. 6. p. 288
Præſumptionibus & conjecturis Copula carnalis probari poteſt, etiam ad effectum dirimendi matrimonium, n. 4. pag. 290
Vide *Copula*.
Præſumptio adducta ad effectum incapacitatis, & privationis, debet eſſe concludens, & neceſſaria, num. 13. p. 204

Præſumptio fundata in eo, quod poteſt eſſe, & non eſſe, non relevat n. 23. p. 205

Præſumptio una cedit pluribus, n. 25. p. 208. & ſeq.

Primogenitus, Primogenitura.

Primogenitus ad Sacros Ordines promotus excluditur à ſucceſſione Primogenituræ habentis annexum onus ducendi uxorem, non ſecus, ac ſi nunquam fuiſſet, in rerum natura, n. 1. p. 291

Primogenitura habens onus ducendi uxorem ſpectat ad ſecundo genitum, quando primo natus fuit promotus ad Ordines Sacros, n. 2. ibid.

Qualitas uni adiecta in aliis cenſetur repetita, quando verſamur in Primogenituris, n. 5. p. 292

Qualitas in Primogenituris attenditur de tempore delatæ ſucceſſionis, n. 12. p. 293

Princeps.

Principis voluntas ſivè Authoritas, quando adeſt, excludit omnes doli præſumptionem, n. 89. p. 225

Princeps ubi eſt, non poteſt committi dolus, n. 90. ibid.

Principium.

Principium motus eſt ipſa Anima, n. 4. p. 118

Probatio, Probare.

Probationis tempus poteſt arbitrio judicis reſtringi & ampliari ex rationabili cauſa, n. 10. & 11. p. 169

Plura de probatione furoris, & dementiæ ad annullandam profeſſionem, n. 14. & ſeqq. p. 170

Probatio probationem non excludit, n. 16. p. 172

Probatio plena reſultat in ambiguis, ex conjecturis, num. 2. p. 175

Probationes claræ ubi haberi non poſſunt, ſufficit, quod Judex vehementi opinione habeat informationem, n. 8. ib.

Probatio plena requiritur ad effectum invalidandi profeſſionem n. 16. p. 200

Proteſtatio non probatur per Teſtes hebentes intereſſe in cauſa, n. 23. ibid.

Probationes imperfectæ non junguntur ad faciendam plenam probationem, niſi ſint in ſua ſpecie perfectæ, num. 14. pag. 205

Probationem probatam facit publicum inſtrumentum, nu. 1. ibid.

Probatio contra præſumptionem *l. miles*, §. *defuncto*, *ff. ad Leg. Jul. de Adulter.* negatur, n. 4. p. 211

Probatio dubia interpretanda venit contra ipſum producentem, n. 16. p. 218

Probationes Teſtium invicem conquaſſari Reo ſufficit, num. 21 ibid.

Probationes concludentiſſime requiruntur, ubi agitur de dirimendo Matrimonio, n. 7. p. 226.

Præſumptiones & conjecturæ attendi non debet, ubi requiritur plena probatio, n. 8. ibid.

Probationes tempore præfixo non faciens, non poteſt de judice conqueri. n. 3. p. 229

Probatio melior dari non poteſt, quam propria confeſſio, n. 4. p. 234

Probationibus per ſcripturas magis ſtandum eſt, quam futuris Teſtium depoſitionibus, n. 14. p. 236

Probatio puritatis, vel impuritatis ſanguinis deſumi non poteſt ex cohabitatione in uno, vel in alio loco ejuſdem Civitatis, n. 15. ibid.

Probatio præſumitur, jam facta, ſi Teſtes fuerunt alias examinati, quæ melius fieri potuit, ita ut nova facultas probandi præſumatur calumnioſe petita, num. 3. p. 235

Probatio filiationis, quando non ſit ſufficiens, num. 2. p. 239

Probatio impotentiæ viri, quæ fit per inſpectionem mulieris, eſt fallax, nec ſufficit ad diſſolvendum matrimonium, n. 3. p. 293.

Probatio unius ex duabus Qualitatibus copulativè narratis, non ſufficit ad validitatem Gratiæ, quamvis qualitas probata potuiſſet ſatis eſſe ad obtinendam gratiam, n. 1. p. 244

Probatio contra propriam Confeſſionem non admittitur, n. 8. p. 249

Ad probationem alicujus rei interdum ſingula, quæ non poſſunt, ſimul unita juvant, n. 15. p. 264

Declaratur n. 16. ibid.

Conjecturæ imperfectæ non conjunguntur, num. 17. ibid.

Probatio perfecta illa dicitur, per quam Judex inclinat ad aliquid credendum, n. 46. p. 275

Probare tenetur quilibet intentionis ſuæ fundamentum, n. 38. p. 242

Probationes concludentes requirunt in cauſis ſeparationis tori, quæ dicuntur arduæ & graves, n. 8. p. 286

Procurator.

Procurator mandatum acceptare dicitur per comparationem, quam facit in actis nomine mandantis, num. 7. pag. 259

Procuratoris revocatio non attenditur, niſi ipſi procuratori & parti colliganti fuerit intimata, n. 8. ibid.

Citatio contra procuratorem revocatum ſuſtinetur, quando revocatio non fuit parti intimata, n. 9. ibid.

Vide *Citatio.*

Profeſſio, Religioſa.

Ad Profeſſionem emittendam non requiritur perfectus rationis uſus, n. 1. p. 92

Ad impediendam Profeſſionem intellectus imperfectio debet eſſe talis, ut auferat integrum rationis uſum, ſicut & in contractu Matrimonii, n. 2. ibid.

In Profeſſione emittenda non magnus, nec omnino perfectus neceſſarius eſt diſcurſus, n. 3. ibid.

Profeſſio valida dicitur, ſi emanavit in ætate legitima, poſt annum profeſſionis cum ſolemnitatibus requiſitis, num. 1 p. 199

Profeſſio de jure communi non vitiatur per morbum quantumvis graviſſimum, n. 2. ibid.

Profeſſio vitiatur propter morbum caducum, ſi ita diſponant conſtitutiones Religionis, n. 3. ibid.

Conſenſus Religionis requiritur in Profeſſione Religioſi, n. 5. ibid.

Profeſſionis actus eſt ultro citroque obligatorius, tam ex parte Religionis, quam Religioſi, n. 6. ibid.

Profeſſio, ut invalidetur Morbo caduco, probari debet de tempore ſequutæ profeſſionis, n. 7. ibid.

Proximior.

Proximior quis probatur, quando non comparet, qui proximiorem ſe eſſe probet, n. 14. p. 180

Proximior venit eligendus, ſi inter illos de parentela, ex quorum numero ſit facienda electio, plures concurrant habentes qualitates requiſitas a teſtatore, numer. 1. pag. 186

Teſtator, vocans ſimpliciter proximiores de parentela, cenſetur intellexiſſe de proximiore gravati, numer. 5. ibid.

Proximior gravati qui ſit ejus hæres, præfertur in ſucceſſione feudi, n. 15. p. 187.

Proximior ultimo defuncto præfertur in renovatione emphyteuſis, quæ ſit ex æquitate, *l. 1. ff. de aqu. quotid. & æſt.* n. 16. ibid.

Teſtator mandans eligi unum Doctorem de familia ad ſucceſſionem, poteſt eligi Doctor etiam minus proximior, relicto proximiori, n. 20. ibid.

Declara ut n. 21. ibid.

Proximior dicitur, qui probat ſe eſſe in certo gradu, dum alius non comparet, qui ſe proximiorem eſſe doceat, n. 6. p. 250

Proximitas.

Proximitas gravati, vel gravantis, an ſit attendenda, eſt quæſtio valde controverſa inter Doctores, nec facilè dignoſci poteſt, quænam opinio ſit magis communis, n. 2. p. 186

Proximitas gravati eſt attendenda ſecundum opinionem magis communem, n. 3. ibid.

Conjecturæ admittuntur ad dignoſcendum, an ſit attendenda proximitas gravati, vel gravantis, n. 4. ibid.

Proximitas Teſtatoris attenditur in primo inſtituto, tanquam proximiores; eo vero admiſſo, gravati proximitas attendenda venit, n. 7. ibid.

Pubes, Pubertas.

Pubertati proximi illi dicuntur, qui ab ea ſolum diſtant per ſex menſes, n. 4. p. 177

Pubertati proxima dicitur mulier, quæ in undecimo, vel circa duodecimum annum, eſt conſtituta, ſecundum aliquos, n. 7. p. 197

Pubertati proximus dicitur, qui ab illa diſtat ſolum per ſex menſes, vel minus, ſecundum aliquos: & hæc opinio venit amplectenda, n. 8. p. 198. & 11. ibid.

Et tenetur communiter à Doctoribus n. 12. ibid.

Et approbatur à Rota Rom. n. 13. ibid.

Pubertati proximus dicitur, qui eſt circa finem pupillaris ætatis vel ipſam exceſſit per tres dies ſecundum Hoſtien. n. 10. ibid.

Pubertatis tempus anticipare poteſt coeundi potentia, n. 16. ibid.

Pubertas in muliere requirit ætatem duodecim annorum, n. 2. p. 262

Puer, Puella.

Pueri, ob nimium frigiditatem & humiditatem cerebri, Epileptiæ obnoxii ſunt, n. 1. p. 4

Puer valet manens in utero, ut Mater valet, n. 6. p. 119

Puer non præſumitur aliquid feciſſe doloſe contra Præceptum teſtatoris, n. 91. p. 225

Puer natus ex uxore, etiam adultera, cenſetur mariti, nu. 3. p. 239

Puella, quæ patitur ſe explorari & tangi à viris ad referendum ejus virginitatem, non diſcreta, ſed innocens & imbecillis judicii ex tali permiſſione apparet, n. 25. p. 198. & ſeq.
Puella impubes non poteſt contrahere matrimonium, niſi ſit viripotens, & diſcretio ſuppleat ætatem, num. 17. p. 197. 198
Puella fugit ſenis amplexum, n. 48. p. 282

Puerpera.

Puerperæ niſi in partu ritè expurgentur, multis malis conflictantur, n. 8. p. 20

Puerperium.

Puerperii tempus ſecundum Hippocratem ad quem diem extendatur, n. 6. p. 97
Puerperium vulgo *Capoparto* appellatur, n. 9. p. 210

Pulchritudo.

Pulchritudo non conſideratur niſi in magno corpore, n. 3. pag. 105

Pupillus.

Pupilli melius, & ſecurius penes matrem educantur, num. 1. p. 251
Utilitas magna ex omnibus partibus movere debet animum judicantis, in arbitrando loco, ubi pupillus ſit educandus, n. 2. ibid.
Pupillis æqualiter providere ſemper fuit præcipuum Legislatoribus, nedum ut alantur, ſed ut liberalibus artibus inſtituantur, n. 4. ibid.
Pupillus educandus eſt ibi, ubi ejus jura validius defendi poſſunt, absque impenſa, ac etiam patrimonii diminutione, n. 8. ibid.

Q

Quadrimeſtris.

Quadrimeſtris partus non eſt vitalis, n. 5. p. 265

Quæſtionis tormentum.

Quæſtionis tormento exponi non debent, qui thorace ſunt anguſto, n. 5. p. 65
Pectoris partes & muſculi maxime in chordæ tormento anguntur & diſtenduntur, n. 3. p. 64. & ſeq.
A chorde tormento immunes eſſe debent, qui cauteria geſtant in brachiis, n. 4. p. 65

Qualitas.

Qualitas quando eſt fundamentum alicujus probari concludenter, & non præſumptive, n. 2. p. 203
Qualitas in una parte diſpoſitionis adiecta, non cenſetur repetita in alia, n. 26. p. 187
Qualitas uni nominato adiecta non cenſetur repetita in alii poſtea nominatis, n. 27. ibid.
Qualitatis repetitio ceſſat, ratione evitandi abſurdum, n. 28. ibid.
Qualitas morbi non probatur niſi à Peritis, n. 8. & 9. p. 191
Qualitas morbi ex accidentibus potiſſimum dignoſcitur, n. 15. p. 200
Qualitas morbi doloribus maximè oſtenditur, num. 15. p. 245
Qualitas narrata Papæ in impetratione gratiæ eſt plenè juſtificanda, n. 3. p. 256
Qualitas narrata Papæ non eſt juſtificanda, ſi ſoleat Papa abſque dicta qualitate gratiam concedere, num. 14. p. 257
Qualitas animi non poteſt aliter probari, quam per actus exteriores, n. 9. p. 248
Qualitas ubi ad certum effectum requiritur, non eſt curandum de modo illam adimplendi, dummodo habeatur, n. 8. p. 250
Qualitas adjecta uni verbo, illud qualificat, & actum in diverſa ſpecie reponit n. 9. p. 253
Qualitas requiſita à Teſtatore certo tempore, debet in eo verificari, n. 14. p. 266
Qualitas legitimitatis, expreſſa in certo gradu ſubſtitutionis, an cenſeatur repetita in aliis, num. 22. 23. & 24. p. ibid.
Dictio, *ut ſuprà*, repetit qualitates antea requiſitas, n. 25. ibid.
Qualitatem non habens, eo modo, quo teſtator requiſivit, non excludit ſuſtitutum, n. 15. ibid.
Infirmitatis qualitas probatur per teſtes deponentes de viſu & publico auditu, n. 10. p. 267
Vide *Infirmitas*.
Qualitas infirmitatis narrata in impetratione gratiæ eſt juſtificanda, n. 1. 3. & ſeqq. p. 268
Qualitas uni adjecta in alii cenſetur repetita, quando verſamur in Primogenituris, n. 5. p. 292
Qualitas primo adiecta regulariter in omnibus repetita cenſetur, n. 7. ibid.
Qualitas primo adjecta tunc maxime in omnibus repetita cenſetur, quando eadem concurrit ratio, n. 8. p. 293
Qualitas in Primogenituris attenditur de tempore delatæ ſucceſſionis, n. 12. ibid.

Quinquemeſtris.

Quinquemeſtris partus non eſt vitalis, n. 17. p. 180
Quinquemeſtris partus, ſecundum aliquos eſt vitalis, nu. 10. p. 212
Quinquemeſtris partus & quinque dierum ſolarium, non eſt naturalis nec vitalis, n. 8. p. 211
Vide *Partus*.

R

Ratio.

Ratio & Memoria habent diſtinctas ſedes, num. 6. pag. 30
Ratio & memoria requirunt inſtrumenta diverſimode temperata, n. 7. ibid.
Ratio de neceſſitate non læditur, etiamſi memoria in totum deperdita ſit, n. 8. ibid.
Ratio cum memoria amittitur, ſi frigida intemperies nimium intendatur, n. 13. p. 31
Ratione illæſa permanente, imaginatio lædi poteſt, n. 5. p. 30
Vide *Imaginatio*.
Ratio plus læditur in ſoporoſis affectibus, quam in phrenitide, n. 6. p. 53 & ſeq.
Rationis uſus perfectus non requiritur ad profectionem emittendam, n. 1. p. 92. & n. 9. p. 93
Vide *Profeſſio Religioſa*.
Rationis uſum actus non excludentes, & intellectus, ſeu mentis exilium non inducentes teſtamenti factionem non tollunt, n. 11. p. 208
Rationis uſus ac judicii non excluditur actu impatientiæ ex morbi ſævitia cauſati, n. 13. p. 229

Recidiva.

Recidiva brevi tempore ſuperveniens, præſumitur ex prima cauſa, n. 6. p. 171

Redhibitoria actio.

Redhibitoria utilis datur etiam in libris, quando propter vitium latens expedit eos non habere, vel multum impeditur eorum uſus, n. 1. p. 185
Vide *Vitium*.
Redhibitoria datur in totum, quando libri ſunt venditi unico pretio, & unus ſine alio manet imperfectus, num. 6. p. 186
Redhibitoria non datur emptori ſcienti vitium, numer. 7. ibid.
Redhibitoria ceſſat quando vitium ſupervenit, n. 8. ibid.
Tempus ſex menſium Redhibitoriæ præfinitum, currit a die ſcientiæ, n. 9. ibid.
Redhibitoria non habet locum quando vitium eſt modicum, n. 10. ibid.

Regula.

Regula non coarctatur, ſi afferantur aliqui caſus exempli gratia, n. 69. p. 224
Regula Cancellariæ de non judicando juxta formam ſupplicationis, quando ceſſet, n. 28. p. 258
Et qualiter ſit intelligenda, n. 30 ibid.

Relatio.

Relatio fit ad proxima, non autem ad remota, num. 11. p. 293

Reminiſci.

Reminiſci & Recordari quid ſint, n. 10. p. 30
Reminiſci & Recordari non eſt ſimpliciter idem, num. 9. ibid.

Remiſſoria.

Remiſſoria non conceditur ſine fumo, quando materia eſt objectiva, n. 2. p. 235
Remiſſoria, non datur ſi illa tendat ad detegendam falſitatem, cujus fumus non datur, n. 6. ibid.
Remiſſoria non conceditur, ſi inſurgat præſumptio, quod articuli ſint potius imaginarii quam veri, & quando dicta præſumptio oriatur, n. 9 ibid.
Remiſſoria non datur ad probandam rem inveriſimilem, & quaſi impoſſibilem, n. 13. ibid.
Remiſſoria, ad probandum contrarium ejus, quod quis fuit confeſſus, non creditur, n. 9. p. 249

Renunciare, Renunciatio.

Renunciatio eſt res gravis, nec de facili admittenda, num. 3. p. 153
Si ex cauſa morbi renunciare licet Epiſcopatui, videndum primo, an morbus ſit ſanabilis, necne, numero 1. ibidem.

Renunciare Epiſcopus non poteſt Epiſcopatui ex omni infirmitate, ſed ex illa, ex qua redditur inhabilis ad exercenda munera Epiſcopatus, num. 4. p. 153

Renunciari poteſt Epiſcopatui ob aeris intemperiem, num. 5. ibid. & 14. p. 154

Vide *Aer*.

Renunciatio Epiſcopatus, ſi fieri poteſt ob Cæcitatem, poterit etiam fieri propter periculum ejusdem cæcitatis, nu. 7. p. 155

Vide *Cæcitas*.

Renunciare poteſt quilibet favori ſuo, num. 13. p. 251

Renunciari non poteſt juris habenti aliquam mixturam cum honore, & voluntate Teſtatoris, num. 14. ibid.

Res judicata.

Res judicata reſultans ex non proſecutione appellationis, exequenda venit, non ſecus, ac ſi appellatio non fuiſſet interpoſita, num. 5. p. 259

Stante re judicata, merita cauſæ non ſunt amplius diſcutienda, num. 16. ibid.

Reſidentia, Reſidere.

Neceſſitas corporis, ut excuſet a Reſidentia, debet eſſe rationabilis, & talis quod per alias, perſonas non poſſit tractari num. 5. p. 181

Cauſa juſta non excuſat à Reſidentia niſi etiam concurrat licentia Superioris, num. 8. ibid.

Fructus non Reſidenti non debentur, num. 1. ibid.

A Reſidentia non excuſatur abſens, ob negotium, quod per procuratorem gerere poterat, num. 6. ibid.

Lis quando ſit legitima cauſa abſentiæ, ſeu non reſidentiæ in beneficio, num 9. ibid.

Vide *diſtributiones quotidianæ*.

A Reſidentia excuſant infirmitas, ſeu corporis neceſſitas, vel evidens Eccleſiæ utilitas, num. 4. ibid.

Vertigo, & ſtomachi debilitas quando excuſent a Reſidentia, num. 1. p. 190

Reſidere, & intereſſe differunt, num. 5. p. 191

Decretum directum ad Reſidentiam, non eſt trahendum ad intereſſentiam, num. 6. ibid.

Capitula Eccleſiarum non poſſunt condere ſtatuta ſuper Reſidentia, num. 10 p. 192

Senio confecti, etſi non reſideant, non admittunt diſtributiones, num. 7. p. 191

Reſignare, Reſignatio.

Reſignatio Officii coram Notario & Teſtibus valet, quando in ejus erectione id fuit cautum, num. 3. p. 261

Reſignatio Officiorum poteſt non admitti a Superiore, quando poteſt dubitari, quod illa fiat in fraudem imminentis vacationis, num. 11. ibid.

Vide *Officium*.

Reſpiratio.

Reſpirationis privatio eſt ipſa mors, num. 16. p. 121

Reſpirationis & pulſus, eſt una eademque neceſſitas, num. 17. ibid.

Sine reſpiratione Homo vivere non poteſt, ne per momentum quidem, num. 14. p. 150

Poteſt quis ſine apparente reſpiratione vivere, nunquam autem ſine tranſpiratione, quæ non apparet, numero 17. ibid.

Reſpiratio quarum partium officio fiat, num. 18. ibid.

Quomodo fiat, ut ſine apparente reſpiratione homo per aliquod tempus vivat, num. 19. ibid.

In Reſpiratione magis læduntur Viri, quam mulieres, nu. 11. p. 163

Reſtituere in integrum.

Reſtituitur quis ex cauſa, ut Conditio habeatur pro impleta, num. 84. p. 225

Non reſtituitur Minor in integrum, ſi transgrediatur voluntatem Teſtatoris in committendo, num. 79. p. 224

Reſtituitur mulier adverſus ſolutionem, non autem adverſus Matrimonium, num. 92. p. 225

Reſtitutio in integrum.

Reſtitutio in integrum competit minori, qui omittit adimplere ordinata a Teſtatore, num. 78. p. 224

Abſque Reſtitutione in integrum ſuccurritur minori, qui omiſit implere præceptum Teſtatoris, num. 83. p. 225

Reſtitutio in integrum, quæ conceditur Minoribus, eſt favorabilior illa, quæ conceditur abſentibus, num. 86. ibid.

Reſtitutio in integrum Minori cuilibet competit, etiamſi agatur de commiſſione, non autem eſt de omiſſione, nu. 94. ibid.

Reſtitutio in integrum peti & terminari debet in quadriennium a tempore, quo lapſus fuit annus, vel biennium, num. 4. p. 259

Reſurrectio, Reſurgere.

Reſurrexiſſe mortuum qui vult probare, tenetur ante probare illius mortem, num. 1. p. 149

Reſurrectio probari non poteſt, morte non probata, n. 9. ibid.

Reſurrectio mortuis tantum hominibus competit, num. 10. ibid.

Reſurrectionis non ſunt capacia Bruta mortua, num. 11. ibid.

Retentio.

Retentio non competit, quando creditum non eſt omnino certum, clarum, & liquidum, num. 18. p. 272

Retrotractio.

Retrotractio non habet locum, quando res devenit ad ſtatum, a quo non poteſt, num. 25. p. 255

Retrotractio in actu conditionali retrotrahi non poteſt in præjudicium ejus, cui medio tempore fuit jus quæſitum, num. 26. ibid.

Reus.

Reus in ſuis exceptionibus fungi debet partibus actoris, n. 39. p. 282

Reo ſufficit teſtium probationes invicem conquaſſari, num. 21. p. 218

Reo ſufficit excludere adverſarium per non jus ipſius, nu. 19. ibid.

Robur.

Robur Senectuti adjungi non poteſt, num. 12. p. 91

Ob virium robur aliquando Homines in morbis diutius vivunt, quam deberent & è contra, num. 4. p. 90

Ratione majoris, vel minoris vigoris unus eidem cauſæ magis, aut minus reſiſtere poteſt, quam alius, num. 11. pag. 91

Robur nullum habent ſenes, num. 5. p. 162

Vis ubi major eſt, celeritatem etiam operationis eſſe oportet, num. 25. p. 164

Robur virium neceſſarium eſt ad vitam traducendam, num. 13. p. 120

Vires in Senibus non præſumuntur, num. 21. p. 142

Rolandus.

Rolandus *conſ.* 44. *lib.* 4. declaratur, num. 15. p. 233

Roma.

Romana Civitas omnibus præcellit, litteris, & bonis moribus; in qua Gymnaſia, & Academiæ, Seminaria, & Ludi Magiſtri florent; qui Pueris ſumma cum diligentia, & amore aſſiſtunt, & invigilant, ut Virtutibus illos imbuant & exornent, num. 3. p. 251.

Romanum cœlum, cui debitum eſt, quod aliis præferendum ſit circa aeris temperiem, & ſitus præſtantium, & rerum affluentiam pro ſalute corporis tuenda, num. 6. ibid.

S

Sævitia.

SÆvitiam Viri, uxori alleganti onus probandi incumbit, num. 1. p. 227

Sævitia Viri ad effectum ſeparationis Tori, quæ cauſa eſt gravis & ardua, plene & concludenter probari debet, n. 2. ibid.

Sævitia Viri ad inducendam ſeparationem Tori, magna eſſe debet, num. 3. ibid.

Sævitia in uxorem non inducitur ex unico actu, ſed inſpicitur, an adſit conſuetudo & frequentia, num. 9. p. 228

Sævitia ad effectum ſeparationis Tori probari debet talis, ut ſit apta incutere metum gravem & cadentem in Virum conſtantem, num. 10. p. 286

Adeo ut non poſſit mulieri trepidanti conſuli per cautionem, & num. 11. ibid.

Sævitiæ unicus actus licet atrox, non eſt ſufficiens pro ſeparatione Tori, num. 12. ibid.

Salus.

Saluti alienæ proſpicere nullus tenetur periculo propriæ, n. 18. p. 129

Dic ut num. 42. & 45. p. 132

Primum charitatis opus eſt propriæ ſalutis curam gerere num. 19. p. 129

Salus publica privatæ ſaluti anteponenda, num. 37. p. 131

Salutis publicæ intereſſe præponderat cuicunque exceptioni in contrarium, num. 42. p. 132

Nullus tenetur ob Corporis ſalutem recuperandam, remedium admittere aſperum & ſummi cruciatus, num. 14. p. 161

Sanatio.

Sanationes inſtantaneæ in morbis longis non fiunt naturaliter; quamvis fiant in acutis, num. 1. p. 9

Sanatio inſtantanea in morbis diuturnis naturæ repugnat, num. 7. p. 11

Ad celeres ſanationes quæ conditiones requirantur ex parte naturæ, n. 6. p. 11

Sanatio miraculoſa.

Sanationes, quæ ob aliquam criſim præcedentem referri poſſunt ad opus Naturæ, non judicantur miraculoſæ regulariter, n. 10. p. 2
Sanationes miraculoſæ debent fieri in ſtanti & eſſe perfectæ, n. 6. p. 7.
Sanatio miraculoſa fit in inſtanti, & abſque ulla naturæ operatione, n. 5. ibid.
Sanationes miraculoſæ circa morbos difficiles contingunt, n. 6. ibid.
Sanationes inſtantaneæ, ut miraculoſæ dicantur, quas conditiones requirant, n. 3. p. 9
Sanationes inſtantaneæ in morbis longis, ſunt miraculoſæ, n. 1. ibid.
In Sanationibus miraculoſis duo de neceſſitate concurrere debent, n. 1. p. 13
Ars & Natura excludi debent in probandis Sanationibus miraculoſis, n. 1. p. 15
Sanatio miraculoſa debet eſſe undequaque perfecta, n. 17. p. 16
Sanationes multæ miraculoſæ exiſtimantur de quibus jure dubitari poteſt, n. 6. p. 15
Quæ conditiones obſervandæ ſint in Sanationibus miraculoſis, n. 7. ibid. & ſeq.

Sanguis.

Caro nihil aliud eſt quam Sanguis concretus, n. 2. p. 66
Sanguis coagulatur ob fibras, n. 15. p. 67
Sanguinis miſſio ſic interdum neceſſaria eſt, ut ea omiſſa aut retardata, ægri aliquando pereant, n. 5. p. 68. & ſeq.
Hiſtoria Galeni ad propoſitum, n. 1. ibid.
Vide *Medicus.*
Sanguinis fluxus in Puerpera qualis, ac qualis menſtruata, n. 8. p. 124
Sanguinis extravenatus in jugulo repertus, non ſolum ex ſtrangulatione per vim externam facta, ſed etiam ex ea, quæ per vim internam fit, adnotari ſolet, n. 5. p. 75
Sanguinis promptuarium ſunt vena & arteria magna, n. 2. p. 79
Sanguinis ſputum ſemper malum, n. 3. p. 147
Ex ſanguinis ſputo Homines in Phthiſiam labuntur, n. 9. p. 148
Sanguinis effluxio in Muliere quæ abortivit, & febri laborat, non febri, ſed abortui tribui debet, n. 11. p. 202
Sanguine purus quis præſumitur, dum non probatur contrarium, n. 1. & 7. p. 235
Sanguinis impuritas probatur ex ſola fama & æſtimatione, n. 16. p. 236

Sanitas.

Sanitatem perfectam non probant, deambulare, exire domo, & actus ſimiles, cum fieri poſſint etiam ab infirmis pro recuperanda valetudine, n. 11. p. 191
Sanitas ſenis non eſt abſolute ſanitas, n. 14. p. 91

Sanus, Sanitas.

Sanatus quis dicatur, n. 8. p. 102
Sanus quando nam quis dici debeat, n. 9. p. 103

Sarnenſis.

Sarnenſis, *in loco hic allegato*, declaratur, n. 15. & 10. pag. 263

Sciatica.

Sciatica inter articulares omnes dolores, moleſtior & contumacior eſt, n. 7. p. 9. & n. 2. p. 10
Ex Sciatica ægrotantes ſæpiſſime claudi fiunt, numer. 8. pag. 9
Siatica Vere exacerbatur, aut de novo prehendit, num. 10. p. 10
Vide *Podagra.*

Scriptura privata.

Scriptura privata uti de antidata ſuſpecta in concurſu publici inſtrumenti, non eſt attendenda, n. 6. p. 271

Semen.

Semen humanum cum brutino commixtum, an aliquid generare poſſit, n. 1. & 2. p. 36. & 37
Nihil in principio conceptionis formatur, quod ex ſemine non ſit, n. 12. p. 58
Semen maris eſt principium formationis fœtus, num. 6. pag. 66
Declaratur, n. 11. ibid.
Semen prope uterum emiſſum abſque penis intromiſſione, an ſufficiat ad conceptionem, n. 1. p. 71
Vide *Uterus.*
Seminis tenuiſſimi ſpiritus ne per momentum quidem poſſunt in aere externo conſervari, n. 6. p. 72
Seminis a mare effuſio, & attractio ab utero, non ſufficiunt ad hoc ut conceptio ſequatur, n. 8. p. 72
Si Seminis effuſio prope uterum ſufficeret ad conceptionem, ſupervacanea eſſet maris & fœminæ conjunctio per penis intromiſſionem in uterum, n. 7. ibid. & n. 11. p. 73.
Ex parte tantum ſeminis fieri poteſt conceptio, num. 13. ibid.
Seminis attractio fit ab ipſo utero appetitu ſenſitivo moto ad ipſum attrahendum, n. 15. ibid.
Ex qualitate carnium ſenilium habetur qualitas ſeminis ſenilis, n. 12. p. 142
Semen eſt ſanguis exquiſite coactus, n. 12. ibid.

Senex.

Senes ex confirmatis & diuturnis morbis ſecundum naturæ ordinem non convaleſcunt, n. 1. p. 5
Senes frigidis morbis corripiuntur, n. 6. ibid.
Senes conflictantur morbis nervoſarum partium, numer. 9. ibid.
Morbi increſcentes in ſenibus, qui n. 10. ibid.
Senes ex articulorum morbis non convaleſcunt, n. 3. p. 6
In ſenibus dolores coxendici fiunt maxime diuturni, n. 5. p. 11
Senes ſani dicuntur, licet debiles ſint, n. 5. p. 121
Senes generare poſſunt quandocunque poſſunt coire, nu. 1. p. 141
Non eſt quid rarum & inſuetum, ſed naturale quod ſenes etiam in ætate decrepita generare poſſint, n. 2. ibid.
Vide *Generare.*
Senes multiplici ex cauſa ſunt inepti ad Generationem, n. 9. ibid.
Ex ipſa rei natura fit, ut ſenes tranſacto anno quinto ſupra ſexageſimum, non ſint amplius apti ad generandum, n. 10. ibid.
Vires in ſenibus non præſumuntur, n. 21. p. 142
Senibus eſt familiaris viſus obtuſus, n. 12. p. 154
Vide *Viſus.*
Senes nulli robur habent, n. 5. p. 162
Senis ſanitas non eſt abſolute ſanitas, n. 14. p. 91
Senes minima cauſa male accipit, n. 15. ibid.
Senibus parum cibi offerri debet, ſed optimi ſucci, ob caloris imbecillitatem, n. 12. p. 101
Senes etiam decrepiti de Jure Canonico poſſunt Matrimonium contrahere, niſi alio impedimento laborent, n. 25. p. 133
Senex dici non poteſt qui quinquageſimum annum non excedit, n. 24. p. 187
Senex an quis dicendus ſit, judicis arbitrio relinquitur, nu. 9. p. 250
Senex mala valetudine affectus inhabilis reputatur ad generandum, n. 6. p. 294

Senium, Senectus.

Senium & decrepitas, quæ ætas dicatur, n. 3. p. 4
In ſenio dolores coxendici ſunt diuturni, n. 5. p. 11
Senium cur ſit legitima cauſa obtinendi coadjutorem, n. 2. p. 110
Vide *Venus.*
Ex ſenectutis culpa viſus præ omnibus ſenſibus detrimentum recipit, n. 10. p. 153. & ſeq.
Vide *Viſus, Viſio.*
Senectus retardatur, aut acceleratur pro majori, aut minori virium robore, n. 5. p. 155
Senectus ætati conſiſtentiæ comparata, viribus illi omnino cedit, n. 3. p. 162
Senectuti robur adjungi non poteſt, n. 13. p. 91
Senectus ipſa eſt morbus, n. 5. p. 190
Senio confectus dicitur Octogenarius, n. 4. ibid.
Senio confecti, etſi non reſideant, non amittunt diſtributiones, n. 7. p. 191
Senio, vel morbo impeditus lucratur diſtributiones quotidianas, n. 1. ibid.
Vide *Diſtributiones Reſidentia.*
Senectus, vel abſentia, aut alia ſimilis impoſſibilitas acceſſus ad uxorem, faciunt ceſſare præſumptionem, quod filius ſit mariti, n. 5. p. 239

Sententia.

Sententia non eſt præcipitanter ferenda in his, quæ concernunt periculum animæ, n. 9. p. 181
Sententiæ validitas colligitur ex revolutione actorum, n. 1. p. 229
Sententia præcipitanter lata, eſt nulla, & invalida, nu. 2. ibid.
Sententia tribuit aliqualem præſumptionem boni juris etiamſi ab ea fuerit appellatum, n. 7. p. 190
Sententia tranſit in judicatum ſi appellans intra triginta dies non redeat pro apoſtolis, vel cauſam committi non faciat, n. 1. p. 259

Vel ſi infra annum, & ex cauſa biennium non fuerit appellationem proſequutus, n. 2. p. 259
Sententiæ validitas colligitur ex revolutione actorum, n. 6. ibid.
Sententia lata eadem die qua fuit inhibitio præſentata, præſumitur lata ante executionem inhibitionis, numer. 12. ibid.
Sententia injuſta executionem non meretur, n. 1. p. 283

Septimeſtris.

Septimeſtris pro ratione naſcitur, n. 5. p. 62
Quiſnam ſeptimeſtris ab Hippocrate dicatur pro ratione natus, n. 6. ibid.
Septimeſtres ut plurimum intereunt, & ex multis pauci ſervantur, n. 10. p. 63
Septimeſtres omnes inabſoluti naſcuntur, & nullam firmitudinem habent, n. 11. p. 64
Septimeſtris fœtus ex communi eſt vitalis, n. 1. p. 118
Septimeſtres fiunt a fortitudine virtutis, n. 11. p. 119
Septimeſtres ob eorum fortitudinem ortum in ſeptimo acceſſerant, n. 12. p. 137
Septimeſtres licet ut plurimum non vivant, non omnes rejiciuntur tanquam non vitales, n. 12. p. 144

Septuagenarius.

Septuagenarii prolem aliquando ſuſceperunt, num. 13. pag. 294

Servitium

Servitium præſtitum fuiſſe Eccleſiæ poſſeſſore beneficii habentis ſervitium annexum præſumitur, numero 12. pag. 257
Vide *Beneficium.*

Sexagenarius.

Sexagenarii viri vegetæ virtutis generare poſſunt, num. 1. p. 38
Sexagenarii & ætate majores coire, & generare poſſunt, n. 2. p. 121
Declara, ut n. 7. p. 122
Sexagenarius Matrimonium contrahere non impeditur, nu. 19. p. 233
Sexagenarius ſuſpiciendæ prolis ſpe deſtitutus non dicitur, n. 20. ibid.
Sexagenarii a contrahendo Matrimonio arcebantur ex rigore Legis Papiæ Popeæ, n. 21. ibid.
Sexagenarius non caret facultate generandi, n. 26. ibid.
Sexagenarium non eſſe habilem ad generandum de jure præſumitur, n. 3. p. 294

Sextimeſtris.

Sextimeſtris dicitur abortivus, n. 1. p. 62
Vide *Partus.*

Signatura.

Supplicationis ſola ſignatura ſufficit quando non agitur ſuper canonizatione gratiæ, ſed ſuper abſolutoria, quam quis petit tanquam poſſeſſor, n. 29. p. 258
Vide *Gratia.*

Similitudo.

Similitudo natorum ſecundum communem opinionem dependet ab imaginatione matris n. 1. p. 103
Similitudo nati ad præſumptum parentem nihil relevat, & cur, n. 2. ibid.
Experientiæ plures comprobantes ſimilitudinem Natorum eſſe ab imaginatione remiſſive, n. 3 ibid.
Similitudo duplex eſt, naturalis, & accidentalis, n. 4. ibid.
Nunquam determinari poteſt, an ſimilitudo de qua agere contingit, ſit naturalis, vel accidentalis, n. 5. ibid.
Similitudo eſt effectus patens, ad ſuas naturales cauſas referendus, n. 6. ibid.
Imaginatio, dato quod ſit cauſa ſimilitudinis Natorum, eſt ſolum accidentalis cauſa, n. 10. p. 104
Vide *Imaginatio.*
Similitudo non conſideratur ſolum inter Parentes, & filios, ſed etiam inter fratres, & inter alias perſonas, num. 12. ibid.
Cauſatorum conſimilium cauſæ debent eſſe conſimiles, n. 13. ibid.
Vide *Cauſa.*
Similitudo ſemper probare debet filiationem, numer. 15. ibid.
Similitudo ad nullam aliam cauſam referri poteſt, quam ad facultatem formatricem reſidentem in ſemine progenitorum, n. 16. ibid.
Similitudo non eſt ſufficiens conjectura ad probandam filiationem, n 9. p. 193
Similitudo nati indicat filiationem ejus, cujus faciem repræſentat, n. 11. p. 247
Vide *Filiatio.*
Garamantes, & ſuperioris Lybiæ populi ex ſimilitudine formæ proprios liberos agnoſcunt, n. 12. p. 247
Similitudo natorum non eſt levis, ſed urgentiſſima conjectura ad probandam filiationem, n. 13. ibid.
Similitudo natorum non a ſimplici imaginatione, ſed magis ab inſiti temperamenti convenientia regulariter proficiſcitur, n. 14. ibid.
Similitudo per ſe non præbet conjecturam relevantem filiationis n. 14. p. 264
Similitudo ex imaginatione Mulieris concipientis cauſari ſolet juxta Juriſtarum ſententiam, n. 7. p. 278
Vide *Aſſimilatio.*

Societas.

In Societatis inſtrumento non poſſunt comprehendi omnes caſus mortis in partu aut prægnantia evenientes, n. 1. p. 78
Vide *Prægnantia.*
Vide *Mors.*
Vide *Abortus.*
Societatis Officio lucro locus non eſt in caſu excepto in inſtrumento, n. 1. p. 165
Contractus ſocietatis officii unde reddatur licitus, num. 9. p. 97
In inſtrumento ſocietatis quinam mortis caſus in partu excipiantur, n. 1. p. 98

Solutio.

Solutio plures in partes diviſa, incommodiſſima eſt Creditori, n. 22. p. 281

Somnus.

Somni innaturales ſunt conjuncti cum febre ut plurimum, n. 8. p. 43
Somno naturali oppreſſus non habet rationis uſum, & comparatur dementi, an mortuo, n. 3. p. 53
Vide *Sopor.*

Sopor.

Soporoſi affectus omnes conveniunt in ſenſuum internorum læſione n. 1. p. 53
Soporoſi affectus ſpoliant hominem rationis & memoriæ uſu, n. 2. ibid.
Soporoſi affectus apoplexiæ finitimi ſunt, & tunc interficiunt cum in apoplexiam terminantur, n. 4. ibid.
In ſoporoſis affectibus Ratio magis læditur quam in phrenitide, n. 6. ibid.

Soror.

Sorores germans eſſe quaſdam mulieres probatur ex fide Baptiſmi, in qua filiæ eorundem parentum enunciantur, n. 15. p. 290
Sorores eſſe probantur mulieres ex eo quod uti tales ſeſe tractarunt, n. 16. ibid.
Sorores eſſe probantur mulieres eſt teſtibus deponentibus, quod uti tales ab earum parentibus fuerunt tractatæ, n. 17. ibid.
Sorores eſſe probantur mulieres ex communi reputatione & tractatu, n. 18. ibid.
Sororem Teſtatoris aliquam eſſe probatur ex eo quod Teſtator illam pro tali in Teſtamento nominaverit, num. 5. p. 250

Spiritus.

Lectionis exercitium plurimos abſumere poteſt ſpiritus, n. 1. p. 74
Vide *Lectio.*

Sponſalia.

Sponſalia diſſolvi poſſunt etiam juramento firmata ob timorem infectionis, n. 6. p. 51
Sponſalium diſſolutio quid, n. 4. ibid.
Sponſalia non diſſolvuntur Ordine non ſacro ſupervenientę, n 54. p. 223
Sponſalia etiam juramento firmata diſſolvuntur propter fœditatem notabilem, vel oculorum, aut naſi amiſſionem aliamve gravem turpitudinem ſupervenientem, num. 67. p. 224
Sponſalia diſſolvuntur propter Paralyſim, vel Lepram ſupervenientem, n. 68. ibid.
Sponſalia diſſolvuntur propter Epilepſiam, n. 71. ibid.
Sponſalia diſſolvuntur ſi os male oleat, nec arte Medica curari poſſit, n. 72. ibid.

Sponſalitia largitas.

Sponſalitia largitas facta dicitur ob cauſam Matrimonii, n. 31. p. 281
Sponſalitiam largitatem ut lucretur uxor, non ſufficit præſumptio Conſummationis Matrimonii, deducta ex eo quod ſponſus domum ſponſam adduxerit ſuam, num. 36. ibid.
Matrimonii conditio, quæ adjecta intelligitur in ſponſalitia largitate non dicitur perfecte adimpleta, niſi ſequatur Matrimonii conſummatio, n. 32. ibid.

Sponſus, Sponſa.

Sponſi interdum ex nimis frequentato coitu non generant, n. 15. p. 159

Sponſi aliquando non generant ob diſconvenientiam naturæ, & ſeminis n. 17. ibid.

Sponſi per verba de futuro poſſunt recedere a Contractu, quando devenit ad notitiam, alterum eorum laborare aliquo gravi morbo, qualis diceretur v. g. Lepra, morbus Gallicus, morbus caducus, gravis oris fœtor, deformitas, & ſimilia, n. 12. p. 231

Sponſa tenetur probationibus urgentioribus Matrimonii conſummationem juſtificare, quando militant præſumptiones in contrarium, n. 50. p. 282

Vide *Matrimonium*.

Sponſa tenetur ad domum viri accedere, & cum eo habitare de jure naturali, divino, poſitivo, n. 51. ibid.

Spurius, Spuria.

Spurii de jure Civili nihil ex bonis paternis prætendere poſſunt: de jure autem Canonico ſola alimenta, num. 14. p. 194

Spuriis non ſuffragatur legitimatio obtenta abſque mandato patris poſt ipſius obitum, pro ſucceſſione, n. 15. ibid.

Vide *Succeſſio*.

Spuriæ dotem aſſignare tenetur hæres avi in ſubſidium, n. 19. p. 247

Sputum.

Sputum ſanguinis ſemper malum, n. 3. p. 147

Vide *Sanguis*.

Statutum.

Statutum Urbis *lib. 1. cap. 131.* ut habeat locum, requiritur Matrimonii conſummatio, n. 2. p. 242

Statuti Urbis vigore *lib. 1. cap. 131.* Mulier prætendens lucrum dotale, tenetur concludenter probare, Matrimonium fuiſſe conſummatum, n. 3. ibid.

Uxor mortuo marito poteſt prætendere lucrum dotale ex diſpoſitione Statuti Urbis *lib. 1. cap. 131.* n. 1. ibid.

Statutum Urbis vigore *lib. 1. c. 131.* defert lucrum dotis poſt conſummatum Matrimonium, & n. 1. & 3. p. 243

Statuti Urbis vigore *lib. 1. c.* 131. lucrum dotale debetur uxori, ſi per ipſam non ſteterit quominus Matrimonium conſummaretur, n. 9. ibid.

Statuti vigore ſi aliquis prætendat aliquid ad ſe ſpectare, debet probare quod interveniant omnes qualitates a Statuto requiſitæ, n. 10. ibid.

Statutum permittens, quod filii familias poſſint ſe obligare intelligitur, quando ſe obligant ratione Artis, n. 13. p. 253

Statutum Bononiæ vetat debitum ultra ſummam centum librarum probari per Teſtes, n. 5. p. 284

Statuto Bononiæ non obſtante *ſub rubr. de Probation.* Debitum ratione adminiſtrationis probari poteſt per teſtes, etiamſi excedat ſummam centum librarum, n. 6.

Statutum Bononiæ vetans debitum libras centum excedens probari per teſtes, non procedit in caſu probationis mixtæ reſultantis partim ex teſtibus & partim ex inſtrumentis, n. 7. ibid.

Statutum Bononiæ mandat Hæredem teneri reddere rationem adminiſtrationis defuncti, n. 27 p. 285

Statutum Bononiæ *lib. 4. de teſtam.* §. *ſi vero*, & §. *ſi aliqua*, inducens certam formam teſtandi reſpicit certum effectum, ſcilicet obviandi fraudibus, n 19. p. 289

Forma inducta a Statuto ad effectum obviandi fraudibus adimpleri poteſt per æquipollens, ſi effectus ſequatur, n. 20. ibid.

Statutum Bononiæ *rubr. de probat.* §. *præterea, libro* 2. declaratur, n. 21. ibid.

Caſus mixtus non comprehenditur ſub diſpoſitione Statuti, n. 22. ibid.

Statutum excludens certas probationes, intelligitur, niſi illæ adminiculatæ ſint alio probationum genere numer. 23. ibid.

Solemnitas requiſita a Statuto relaxatur tempore neceſſitatis, n. 24. ibid.

Sterilitas.

Sterilitas inſanabilis per carunculam excitatur, nu. 5. p. 115. Contr. n. ſeq.

Vide *Caruncula*.

Sterilitatem Medicamenta inducentia licet aliquando propinare, n. 11. p. 21

Vide *Medicamentum*.

Sterilitas a morbo Gallico facile inducitur, n. 6. p. 155

Vide n. 10. p. 156.

Sterilitas, quæ poteſt remediis tolli, non impedit generationem n. 6. p. 291

Sternutatio.

Sternutatio ſuperveniens in partu difficili cur bona, num. 18. p. 17

Stomachicus.

Stomachici qui? remiſſive apud Galenum, n. 6. p. 111

Stomachici qui dicantur, n. 10. p. 122.

Strangulatio.

Ex ſtrangulatione etiam per vim internam facta ſanguis extravenatus interdum deprehenditur, n. 5. p. 76

Signa animadverſa in cadavere hominis per vim externam ſtrangulati, n. 6 ibid.

Strangulatio per vim externam procurata præcludit vias ſpiritui vitali, unde animal ſuffocatur, n. 7. ibid.

Stuprum.

Stuprum non cauſatur ex attentatione facta a pueris, num. 9. & 10. p. 196

Ad probationem ſtupri admittuntur mulieres viles & inhoneſtæ, & probant cum tormentis, & junctis adminiculis, n. 8. ibid.

Vide *Virgo*.

Subreptio.

Subreptio excluditur ex eo, quod Princeps potuerit ſaltem in genere habere notitiam de eo, quod tacitum eſt, nu. 13. p. 268

Vide *Derogatio.*

Vide *Gratia*.

Subrogatio.

Subrogatio eſt danda collitiganti, ne detur novus collitigans n. 1. p. 190

Subrogatio non debet dari calumnioſo litiganti, numer. 2. ibid.

Subrogatio ut obtineatur, non eſt neceſſe probare bonum jus, n. 6. ibid.

Non eſt neceſſe quod ſubrogatio impetretur a collitigante infra menſem, cum menſis ſit adjectus ſolum ad invalidandam ſubrogationem a Tertio obtentam infra dictum tempus, n. 18. ibid.

Immiſſio in poſſeſſionem beneficii vigore ſubrogationis gratioſæ non poteſt impediri per exceptiones, quæ reſpiciunt petitorium, n. 11. p 234

In ſubrogatione gratioſa habente vim collationis, tertium requiſitum probandum ad effectum obtinendi immiſſionem, eſt affectio ex appoſitione manus Papæ, numer. 1. pag. 269

Subſtitutio, Subſtitutus.

Subſtituti in defectum filiorum citandi ſunt in judicio, in quo agitur de probanda filiatione, n. 14. p. 292

Ætas in ſubſtituto requiſita facit diſpoſitionem conditionalem, n. 11. p. 291

Subſtitutus ſub conditione negativa *ſi ſine filiis*, non poteſt prætendere ſucceſſionem, donec fuerit extincta omnis ſpes prolis ſuſcipiendæ, n. 7. ibid.

Subſtitutio facta in caſu obitus ſine filiis, non purificatur ex eo, quod deficiat ſpes ſuſcipiendæ prolis; ſed expectandus eſt obitus illius, cui fuit facta ſubſtitutio, n. 9. ibid.

Subſtitutus in caſu alienationis, bonorum ſequuta alienatione, admittendus eſt, non expectata morte alienantis, n. 19 p. 293.

Conditio inſtitutionis adjecta, an & quando cenſeatur repetita in ſubſtitutionibus, n. 3 & 4. p. 292

Verba, *con li medeſimi oblighi ſudetti*, in ultima ſubſtitutione per teſtatorem appoſita, inducunt repetitionem Præcedentium obligationum in omnibus ſubſtitutis, num. 6. ibid.

Vide *Fideicommiſſum*.

Succeſſio.

Succeſſio non denegatur natis ex damnato coitu; quando non agitur de ſuccedendo patri, ſed fratri, n. 13. p. 180

Vide *Spurius*.

Succeſſio tranſverſalis conceditur natis ex damnato coitu, ſed non publici pœna temporali; n. 15. ibid.

Filius, ut parentibus ſuccedat, ſatis eſt quod naſcatur vivus & perfectus, licet ſtatim poſt parentes moriatur, nu. 5. p. 183

Succeſſio ab inteſtato defertur proximiori, n. 6. p. 269

Succeſſioni locus non eſt, donec omnis ſpes ſuſcipiendæ prolis non fuerit extincta, quando quis fuit vocatus ſub conditione negativa, *ſi ſine filiis*, n. 7. p. 291

Vide *Fideicommiſſum*.

Suffocatio.

Suffocatio non fit ſolum a cauſa extrinſeca, ſed etiam ab intrinſeca, n. 1. p. 31

Suffocatio mortem affert ex reſpirationis prohibitione, & ſpirituum interceptione, n. 2. ibid.

Suffocationis tam ab extrinſeca; quam ab intrinſeca cauſa, eadem pene ſigna apparent, n. 3. 4. & 5. p. 32
Tria ſigna magis certa mortis ex ſuffocatione per vim externam procuratæ, n. 7. ibid.

Suggeſtio.

Diſpoſitio facta ad ſuggeſtionem alterius, quando conſtat de præordinata Teſtatoris voluntate, valida eſt, num. 16. p. 271
Declaratur, n. 17. ibid.
Vide *Diſpoſitio.*
Vide *Teſtamentum.*

Superviventia.

Superviventia probatur per teſtes deponentes de obitu alicujus certo tempore, & de vita alterius, n. 4. p. 183
Filius ſupervivens matri etiam per breve tempus, liberat patrem à reſtitutione dotis, n. 25. p. 184
Superviventia filii poſt matris obitum eſt evidens ſignum vitæ ejuſdem naſcentis, n. 10. ibid.

Symptomata.

Symptomata nullam requirunt per ſe curationem, num. 13. pag. 3.
Symptomata quædam ſunt præter ſyncopem, quæ hominem omni ſenſu & motu privare ſolent, n. 1. p. 54
Symptoma formidabile eſt ſyncope. n. 4. p. 41
Ex ſymptomatum ſævitie arguitur vulnerum lethalitas, n. 6. p. 109
Vide *Vulnus.*
Symptomata eadem omnino apparere poſſunt ex veneno aſſumpto, quæ ex veneno intus genito, n. 3. p. 145
Symptomata primi morbi, ſi concomitentur febrim ſupervenientem, ipſa febris dicitur provenire à primo morbo, n. 8. p. 171

Syncope.

Syncope eſt formidabile ſymptomata, n. 4. p. 41
Mors nihil aliud eſt quam Syncope confirmata, num. 5. ibid.
Syncope eſt præceps virium lapſus, n. 4. p. 55
Qui ſyncope ſæpius prehenduntur, repente moriuntur, n. 9. ibid.
Animal nullum moritur abſque ſyncope, n. 9. p. 91

T

Tapia.

TApia *in authent. ingreſſi, verbo, ſua Cod. de Sacroſanct. Eccleſiis*, n. 57. p. 223.

Temperamentum.

Temperamentum quale Veneri magis idoneum, num. 12. pag. 126. & ſeq.
Temperamenti ratione quando unus præſumatur ſupervivere alteri, n. 18. p. 92

Terminus.

Infra quam dierum terminum dici poſſit Mulier ex partu, aut cauſa partus obiiſſe, n. 12. p. 95
Termini non debent confundi, ſed ſingula ſingulis referri, n. 13. p. 259

Tertius.

Tertius veniens ad cauſam, non collitigantium, ſe proprio juri adhærens, non facit acta ſua, ſi veniat, prout in primis, committendo cauſam, nec ſententia lata eum afficit; ſecus ſi veniat per vim appellationis, n. 2. p. 269. n. 2. p. 278
Tertius veniens ad cauſam ex proprio jure independente a jure collitigantium, poteſt venire, prout in prima, etiam poſt latam ſententiam in cauſa; ſecus ſi venit ad defenſionem unius ex collitigantibus, n. 3. ibid.

Teſtamentum.

Teſtamentum ritè & rectè factum ſi appareat ex illius inſpectione, tempore ſanæ mentis factum præſumitur, n. 12. p. 201
In conficiendo Teſtamento modica cognitio ſufficiens eſt, n. 8. p. 56
Teſtamentum corruit ob defectum ſanæ mentis teſtatoris, n. 4. p. 172
Teſtamentum imperfectum non dicitur proprie Teſtamentum, ſed præparatio ad illius confectionem, numer. 5. ibid.
Scriptura Teſtamenti facta per teſtatorem debet a Notario legi & publicari coram teſtibus, n. 2. ibid.
Teſtamentum factum ad ſuggeſtionem alterius, ab eo, qui eſt in articulo mortis conſtitutus, non valet, num. 10. & n. 12. p. 176
Teſtamentum facere non poſſunt furioſi & mente capti, n. 1. p. 200
Conſanguinei in cauſa civili admittuntur ad teſtificandum maxime ſi habeant conteſtes, n. 7. ibid.
Teſtamentum, cujus ſeries cuilibet ſanæ mentis viro congruit, præſumitur factum de tempore habili, & in dilucido intervallo, n. 14. p. 208
Teſtamenti factionem non tollunt actus rationis uſum non excludentes, & intellectus ſeu mentis exilium non inducentes, n. 11. ibid.
Teſtamentum furioſi valet, ſtante diſpoſitione prudenti viro conveniente, n. 21. ibid.
Teſtamento rectè condito, dementia, quæ ſupervenit, non infringit illud, n. 10. ibid.
Teſtamentum facere non poſſunt furioſi, & ſimiles qui ſunt omnino mente privati, n. 4. p. 178
Secus de fatuis, qui omnino non ſunt mente privati, n. 5. ibid.
Teſtamenti caput & fundamentum eſt Hæredis inſtitutio, n. 4. p. 229
Vide *Hæres.*
Teſtamentum, in quo Teſtator non ſcripſerit, nec ore proprio nominaverit Hæredis nomen, eſt nullum, & invalidum, n. 5. ibid.
Teſtamentum nuncupativum non requirit ſolemnitates *leg. hac conſultiſſima, & l. jubemus, Cod. de teſtament.* num. 6. ibid.
Teſtamentum nuncupativum implicitum facere dicitur is, qui teſtatur per ſchedulam, n. 7. ibid.
Teſtamentum per relationem ad ſchedulam, valet ac ſi Teſtator ore proprio hæredem nominaſſet, licet Teſtes ignorent diſpoſita in ſchedula, n. 8. ibid.
Teſtamentum nuncupativum non redditur nullum, ex eo, quod unus ex Teſtibus pro alio, qui ſcribere ignoret, ſubſcribat, n. 10. ibid.
Teſtamentum, ſi factum ſit, ſicut Prudens feciſſet, a Teſtatore, cujus dementia probatur, validum illud reputari debet, n. 20. p. 230
Teſtamentum primum tollitur ipſo jure per ſecundum, nu. 3. p. 237
Teſtamentum primum, a quo Teſtator nolle recedere dixit, niſi in ſecundo certa verba appoſuerit, non dicitur ſublatum per ſecundum, in quo talia verba non legantur, n. 7. ibid.
Declaratur n. 8. ibid.
Teſtamentum rite & recte confectum denotat Teſtatorem fuiſſe ſanæ mentis, n. 13. ibid.
Vide *Mens.*
Teſtamentum, in quo filius ſine cauſa exhæredatur, mero jure tenet, cum opus ſit illud reſcindi per querelam inofficioſi, n. 27. p. 238
Teſtamentum furioſi eſt nullum ipſo jure, n. 28. ibid.
Teſtamenta plura referuntur, quæ valida fuerunt reputata, licet in eis quædam diſpoſita viris ſanæ mentis non convenirent, n. 29. ibid.
Teſtamentum conditum ab eo, in quo concurrunt diverſa ſigna dementiæ, ſed non defectus totalis uſus rationis, validum reputatur, n. 8. p. 248
Teſtamentum imperfectum ex defectu voluntatis non ſuſtinetur, n. 13. p. 270
Teſtamentum factum ad interrogationem.
Vide *Æger.* & infra.
Teſtamentum primum revocatur per poſterius, num. 1. pag. 288
Teſtamentum primum non revocatur per poſterius minus validum, n. 2. ibid.
Teſtamentum factum ad interrogationem alterius, ſuſtinetur, quando interrogans eſt perſona non ſuſpecta, & Teſtator ſanæ mentis, n. 3. ibid.
Teſtamentum ad interrogationem alterius, ſuſtinetur etiamſi agatur de revocatione alterius præcedentis facti ad pias Cauſas, n. 4. ibid.
Laborans in extremis non præſumitur velle revocare teſtamentum factum, dum bene valebat, n. 5. ibid.
Declaratur, n. 6. ibid.
Teſtamentum ad interrogationem tunc maxime ſuſtinetur, quando Teſtator interrogatis reſpondet, non per ſolam dictionem, *Sic*, ſed per verba diſpoſitiva, numer. 8. ibid.
Teſtamentum ad interrogationem conditum ab oppreſſo gravi morbo, tunc non ſuſtinetur, quando concurrit aliqua fraudis ſuſpicio, ſecus ſi iſta abſit, n. 9. ibid.
Pro validitate Teſtamenti non attenditur mortis promitas, ſed ſanitas menti & voluntas teſtandi, num. 10. ibid. & ſeq.
Teſtamentum præſumitur ſcriptum de mandato teſtatoris, n. 12. p. 289

Voluntas teſtandi bene probatur per tres teſtes de illa deponentes, quam ſolemnis teſtamentis factio ſecuto ſit, num. 11. p. 289
Teſtamentum ad pias Cauſas non cenſetur revocatum per ſequens abſque ſpeciali derogatione, num. 25. ibid.
Declaratur, num. 26. ibid

Teſtari.

Teſtari & contrahere non prohibetur imbecillis, & mentis vigorem ætati correſpondentem non habens, num. 6. p. 200. & ſeq.
Teſtandi facultas non dicitur adempta, per actus, qui uſum Rationis, & judicii non excludunt, num. 14. p. 229

Teſtator.

Teſtator poteſt auferre legatum, vel hæreditatem ei, qui non contraxerit matrimonium cum certo genere perſonarum, vel contraxerit contra præceptum ipſius Teſtatoris, n. 3. p. 221.
Teſtatoris diſpoſitio non currit contra ignorantem, num. 75. p. 224
Teſtatoris diſpoſitio non currit contra debitorem, qui eum liberavit à toto debito, ſi centum intra menſem ſolverit, ubi debitori non fuit intimatum teſtamentum, num. 76. ibid.
Teſtator, quando Teſtamentum facit, ſi non ſcripſerit, nec ore proprio nominaverit hæredis nomen, nullum eſt, & invalidum, n. 5. p. 229
Vide *Teſtamentum.*
Teſtator diſponens per relationem ad ſchedulam, aliena manu ſcriptam, præſumitur bene vidiſſe omnia contenta in ipſa ſchedula, num. 9. ibid.
Teſtator habens dilucida intervalla, præſumitur condidiſſe Teſtamentum tempore dilucidi intervalli, num. 16. ibid.
Teſtatoris dementia ſi probetur, & Teſtamentum ſit factum ſicuti feciſſet prudens, validum reputari debet, num. 20. p. 230
Teſtator vocans ſimpliciter proximiores de parentela, cenſetur intellexiſſe de proximiore gravati, numero 5. pag. 186
Vide *Proximior.*
Teſtator, qui ſuam diſpoſitionem dirigit ad tempus remotiſſimum, non eſt veriſimile, quod in ea voluerit comprehendere illos, qui veriſimiliter non poterant adeſſe de tempore purificati fideicommiſſi, num. 6. ibid.
Teſtatoris voluntas præſumitur talis, qualis, fuit per hæredem declarata, num. 13. p. 187
Teſtator inſtituens extraneos in defectum propriæ lineæ, vocaſſe cenſetur omnes de linea, natos etiam & conceptos poſt mortem ſuam, num. 8. p. 186. & ſeq.
Etiam illos, qui ipſi Teſtatori ab inteſtato ſuccedere non poterant, num. 9. p. 187
Teſtatoris dilectio plurimum operatur ad effectum, ut dilectus, in electione præferatur, num. 10. & 11. ibid.
Teſtatoris manus recognitio non eſt neceſſaria, quando agitur de teſtamento nuncupativo conſignato, & clauſo per Teſtatorem coram Notario & Teſtibus, qui ſe ſubſcripſerunt, num. 6. p. 237
Teſtator, quando præſumatur prius feciſſe aliud Teſtamentum, num. 4. p. 240
Teſtator præſumitur ſanæ mentis, niſi contrarium probetur, num. 19. p. 259
Teſtatoris furorem allegans de tempore conditi teſtamenti tenetur concludentiſſime probare, n. 20. ibid.
Teſtator an fuerit furioſus, percipi non poteſt ex momento temporis, ſed ex quodam diſcurſu & multitudine actuum, num. 28. p. 260
Teſtator, qui prudenter diſpoſuit, præſumitur ſanæ mentis fuiſſe, num. 30. ibid.
Teſtatoris præceptum ſi contineat aliquam ſervitutis ſpeciem, à Legato, & inſtitutione rejici ſolet, n. 9. p. 252
Teſtator ægrotus interrogatus an velit relinquere certum legatum, ſi reſpondeat, *fate voi:* legatum non ſuſtinetur, num. 8. 9. & 10. p. 270
Secus ſi reſpondiſſet ſimpliciter, *Si*: n. 11. ibid.
Vide *Æger.*
Teſtatoris mens ſervanda eſt, etiamſi fuerit expreſſa ab emittente ſpiritum, dummodo Teſtator ſit ſani judicii, num. 7. p. 288
Teſtatorem ſanæ mentis fuiſſe lex præſumit niſi contrarium probetur, licet paulo poſt obierit, numero 13. p. 289

Teſtimonium.

Teſtimonium Religioſi præfertur Teſtimonio laici, num. 2. p. 213. num. 16. p. 273
Teſtimonium Mulieris in judicio Criminali rejicitur, num. 10. ibid.
Teſtimonium Mulieris non attenditur, præſertim ſi ſit unica & ancilla illius, pro quo deponit, num. 34. p. 281

Teſtis.

Teſti deponenti de dementia non creditur, niſi reddat rationem dicti ſui, etiamſi non fuerit interrogatus, num. 3. p. 168
Teſtes ſingulares admittuntur ad probandum quid in genere, num. 12. p. 169
Teſtis volens probare privationem intellectus in aliquo, debet reddere rationem dicti ſui, num. 30. p. 170
Teſtes quando dicantur judicare, non autem teſtificari, n. 33. ibid.
Teſtis deponens de furore ob projectionem lapidum, quomodo deponere debeat, num. 34. p. 171
Teſtes ut probent aliquem actum, ſive diſpoſitionem, debent ad illam ſpecialiter vocari & rogari, num. 1. p. 172
Teſtes deponentes de ſana mente, debent concludenter deponere de actibus & ſignis multiplicatis & ſucceſſivis excludentibus dementiam, num. 2. ibid.
Teſtis deponens de inſania, vel dementia alicujus, debet de proprio auditu & viſu deponere, num. 3. ibid.
Teſtis ſingularis licet non probet, inſervit tamen pro adminiculo, num. 3. p. 173
Teſtes ſingulares, & infames non probant, num. 10. p. 174
Teſtis de auditu non probat, num. 12. p. 175
Teſtis prima depoſitio attenditur, num. 14. p. 176
Teſtibus peritis magis quam aliis credendum eſt, num. 2. ibid.
Teſtis ſingularis non probat, num. 9. ibid.
Teſtes habentes affectionem ad cauſam repelluntur, vel ſaltem in concurſu aliorum ſunt minori fide digni, num. 12. p. 199.
Teſtes qui non ſint periti in re Medica, non poſſunt deponere de qualitate infirmitatis, num. 13. p. 200
Teſtes veriſimiliora deponentes præferuntur aliis in concurſu, num. 8 p. 177
Teſtes veriſimiliora deponentes tunc maxime ſunt aliis præferendi, quando ſunt numero plures, num. 9. ibid.
Teſtes exceptionem non habentes aliis præferendi ſunt, qui exceptiones patiuntur, num. 10. ibid.
Teſtibus affectantibus effectuationem actus; domeſticis, & ſubditis, fides minuitur, num. 11. ibid.
Teſtibus deponentibus de ſana mente magis creditur, quam deponentibus de dementia, num. 10. p. 201
Teſtes dementiam non probant, niſi reddant rationem etiam non interrogati, num. 4. p. 205
Teſtis unicus non probat contra inducentem ex opinione Rotæ, num. 5. ibid.
Teſtes examinari Judicio criminali, non probant in Civili niſi repetantur, ſi præſertim non fuerunt data interrogatoria, num. 7. ibid.
Teſtis depoſitio, quod vidit à quatuor vel quinque annis citra, in ultimo tantum anno verificari poteſt, num. 6. p. 207
Teſtis de tempore alternative, & per dictionem *in circa*, deponens, illud non probat, num. 7. ibid.
Teſtis dubitativè deponens nihil probat, num. 8. ibid.
Teſtes de alicujus dementia deponentes nihil probant, niſi rationem etiam interrogati aſſignent, num. 9. ibid. & ſeq.
Teſtibus de ſana mente deponentibus magis creditur, quam deponentibus de dementia, numero 19. ibid. numero 17 p. 208
Teſtium major numerus in concurſu attenditur, numero 8. p. 210
Teſtibus veriſimiliora, & magis præciſe deponentibus, magis venit deferendum, quàm aliis, num. 12. ibid.
Teſtibus, quorum dictum remanet adminiculatum magis deferendum eſt, quam aliis, num. 13. ibid.
Teſtis fides augetur per illius mortem, num. 3. p. 213
Teſtis unico, accedente veriſimilitudine, eſt valde deferendum, num. 4. ibid.
Teſtis unicus deponens de confeſſione alicujus quod matrimonium contraxerit, facit adminiculum, numero 11. ibid.
Teſtes deponentes, quem non eſſe ſanum mente ad faciendum teſtamentum, etiam non rogati reddere debent rationem ut probent, num. 2. p. 178
Teſtes deponentes de inſania Teſtatoris per ſigna & actus, non probant, niſi rationem explicent, num. 3. ibid.
Conditio indefinita in Teſte non æquipollet univerſali, num. 17. p. 218
Teſtibus deponentibus pro Reo magis credendum eſt, quam deponentibus pro Actore in concurſu plurimum probationum, num. 19. ibid.
Teſtes contra ipſorum inductores plene probant, n. 20. ibid

Teſtes non dicuntur ſingulares ſi depoſitiones eorum tendant ad eundem finem, licet diverſimode diſponant, num. 8. p. 183

Subjectus ſolum ratione juriſdictionis eſt Teſtis idoneus pro Domino num. 13. p. 184

Vaſſalus non habens particulare intereſſe in cauſa poteſt pro Domino & contra ipſum eſſe Teſtis, n. 14. ibid.

Clericus dicitur Teſtis integer & qualificatus, n. 12. ibid.

Teſtes etiam minus idoneis admittuntur ad probationem facti quod non poteſt per alios probari, nu. 15. ibid.

Teſtibus inveriſimilia deponentibus non eſt credendum, n. 17. ibid.

Teſtis deponens de vita alicujus, rationem dicti ſui reddere tenetur, ut probet, nu. 20. ibid.

Teſtes de auditu proprio probant, quando agitur de probatione alicujus rei, quæ nonniſi per dictum alterius probari poteſt, num. 1. p. 226.

Teſti in facto proprio deponenti ſtandum eſt, n. 5. p. 227.

Teſtem inducens nihil poteſt contra eum objicere, num. 14. p. 228

Teſtium domeſticorum, & familiarium fides minuitur, n. 18. p. 230

Teſtem inducens non poteſt contra eum excipere, num. 19. ibid.

Teſtes ſi fuerint alias examinati præſumitur facta jam probatio, quæ melius fieri potuit, ita ut nova facultas probandi præſumatur calumnioſè petita, num. 3. p. 235

Teſtium numerus ſupra 40. de jure non admittitur, nu. 4. ibid.

Teſtibus alias examinatis ſi fuerit metus incuſſus ab adverſario, præſumitur in eo potentia in futurum, n. 5. ibid.

Item ſi penes ſe ſcripturas Originales retineat, ibid.

Teſtibus examinatis ad perpetuam rei memoriam, licet parte non citata multum Rota defert, ſi fuerunt recepti in tempore non ſuſpecto, nu. 11. ibid.

Teſtibus habentibus intereſſe in primo Teſtamento fides minuitur, ſi deponant de ſupervenienti dementia Teſtatoris, ad effectum annullandi ſecundum Teſtamentum revocatorium primi, num. 19. p. 237

Teſtes deponentes de dementia, etiam non interrogati, debent adducere rationem eorum depoſitionis, n. 21. p. 238

Teſtes deponentes de qualitate morbi, non probant, niſi ſint periti, num. 8. p. 191

Teſtes plures deponentes per eadem verba redduntur ſuſpecti, num. 4. p. 192

Teſtibus deponentibus de ſana mente magis credendum eſt quam iis, qui de dementia teſtantur, n. 7. p. 195

Teſtes deponentes de ſana mente habent juris præſumptionem pro ſe, num. 8. ibid.

Teſtes viles admittuntur in probatione ſtupri, ut declaratur, num. 8. p. 196

Teſtis depoſitioni in judicio factæ magis ſtandum eſt, quam extra judicium, n. 11. ibid.

Teſtes dubitative deponentes non probant, nu. 19. p. 242

Teſtes melius informati debent aliis præferri, n. 20. ibid.

Teſtibus peritis magis creditur, quam aliis, in iis, quæ eorum peritiam concernunt, n. 23. ibid.

Teſtibus deponentibus ſuper affirmativa magis credendum eſt, n. 11. p. 243

Teſtes ſi fuerint examinati in alio Judicio, & eorum depoſitiones non producantur, non merentur attendi, num. 12. ibid.

Teſtis deponens ſuper magnitudine morbi, debet illius ſigna referre, n. 5. p. 244

Teſtis de auditu majorem fidem, non meretur, quam ille, à quo audivit, n. 10. p. 245

Teſtis deponens de iis, quæ non cadunt ſub ſenſum, ſed ſignis externis deprehenduntur, debet referre ſigna, ex quibus juſtificetur ejus depoſitio, numero 11. ibid.

Teſtis licet poſſit uti ſua peritia in cognoſcendo rem, ſuper qua deponit, ejus tamen peritia non ſuffragatur, ſi deponat Teſtis, non autem uti Peritus electus à Judice, n. 14. ibid.

Teſti unico omni exceptione majori Judex arbitrio ſuo plurimum deferre poteſt, n. 5. p. 246

Teſtes ſingulares admittuntur, quando agitur de probando illos actus, ex quibus generalitas reſultat, n. 16. p. 247

Teſtes probat ætatem, ſi deponat de judicio ſuo & per aſpectum, n. 5. p. 257

Vide *Ætas*.

Teſtium defectus tolluntur ex eorum numero, n. 17. ibid.

Teſtium dicta magnum robur accipiunt ex approbatione adverſarii, qui illa non impugnat, n. 18. ibid.

Teſtes examinati in judicio criminali, non probant in Civili n. 22. p. 259

Teſtes examinati in judicio criminali ut probent in civili, debent repeti cum interrogatoriis, n. 23. ibid.

Teſtes deponentes de furore Teſtatoris, interrogari debent de ſignis & actibus ipſius, ut ex illis percipi poſſit, an verè Teſtator eſſet in ſtatu furoris, num. 27. p. 260

Teſtibus deponentibus de alicujus dementia, ſi rationem non aſſignent, non eſt danda fides, n. 29. ibid.

Teſtes reddentes optimam rationem ſui dicti bene probant, n. 7. ibid. & ſeq.

Teſtes conciliantur, ſi alii deponant, quod aliquid eſt factum alii verò dicunt, quod fieri debuit, n. 10. p. 261

Teſtes nulliter examinati non probant, n. 7. p. 264

Teſtis deponens de facto proprio, & contra inducentem plenè probat, n. 8. ibid.

Teſtis unicus nihil probat, n. 12. ibid.

Teſtes examinati in Iudicio criminali, non probant in Civili n. 1. p. 272

Teſtes examinati abſque partis citatione, non probant, niſi repetantur, n 2. ibid.

Teſtes examinati abſque partis, citatione non probant niſi repetantur, licet Reus illos habeat pro repetitis, n. 3. ibid.

Teſtes, examinati ad perpetuam rei memoriam non probant n. 7. p. 273

Teſtes in cauſa matrimoniali debent eſſe omni, exceptione majores, n. 8. ibid,

Teſtes ſingulares non probant, n. 9. ibid.

Teſtis, qui propriam detegit turpitudinem, non eſt audiendus, n. 11. ibid.

Teſtis minus indoneus fidem non acquirit per obitum ſupervenientem, ſed inſervit pro levi conjectura, num. 12. ibid.

Teſtes de auditu non magis probant, quem ii, à quibus audiviſſe aſſerunt, n. 17. ibid.

Teſtes, intereſſe habentes in cauſa non probant, num. 18. ibid.

Teſtes de auditu nunquam probant, niſi id, quod dicunt, audiverint à pluribus, n. 19. ibid.

Teſtes deponentes aliquem tractaſſe alium uti filium, non probant, niſi ſpecificent tractatus, n. 21. p. 274

Teſtes ſingulares admittuntur, quando probandum eſt aliquid in genere, n. 26. ibid.

Teſtes ſingulares probant concurrentibus conjecturis, n. 27. ibid.

Teſtium numerum poteſt eorum defectus ſupplere, n. 28. ibid. & ſeq.

Teſtes examinati ad perpetuam rei memoriam, inſerviunt pro adminiculo probationis imperfectæ, num. 29. ibid.

Teſtes examinati Judicio criminali, pro informatione Curiæ, faciunt adminiculum in judicio Civili, n. 30. ibid.

Teſtis, examen nullum, qui è vivis deceſſit, ex quadam æquitate ſuſtinetur, n. 31. ibid.

Teſtis mortui examen valet, licet non fuerit receptum cum citatione partis, non ſecus ac ſi citatio interveniſſet, n. 32. ibid.

Teſtis propriam turpitudinem detegens auditur, quando agitur de ſalute Animæ, nu. 41. p. 275

Teſtis propriam turpitudinem detegens, quando agitur de iis, quæ concernunt animæ periculum, num. 42. ibid.

Teſtes plures numero præferuntur paucioribus, nu. 2. p. 268

Teſtes ſingulares admittuntur ad declarandum animum alicujus, n. 12. p. 280

Teſtes deponentes in cauſis ſeparationis Tori, debent eſſe omni exceptione majores, num 9. p. 286

Teſtes depontes de dementia Teſtatoris abſque expreſſione actuum, qui illam probent, non merentur fidem, num. 15. p. 289

Teſtibus deponentibus de ſana mente Teſtatoris major fides adhibetur, quam deponentibus de dementia, n. 16. ibid.

Teſtium rogitus in teſtamento adhibitorum probatur per depoſitiones duorum teſtium, n. 17. ibid.

Sufficit quod Teſtes fuerint rogati à quocunque præſente & patiente teſtatore, n. 18. ibid.

Teſtes plures numero ſi deponant de certa ſcientia concludentiſſime probant, n. 3. p. 284

Teſtium defectus ſupplentur ex numero, & ex adminiculis, num. 4. ibid.

Teſtes examinati in criminalibus, non probat in civilibus, n. 19. p. 285

Teſtes pauciores numero cedere debent numero majoribus, n. 20. ibid.

Teſtes quorum dicta per ſcripturas adminiculantur, aliis præferendi veniunt, num. 21. ibid.

Teſtes deponentes in cauſis ſeparationis tori, debent eſſe omni exceptione majores, n. 9. p. 286

Teſtis unici depoſitio adminiculatur ex teſtibus deponentibus de publica voce & fama, n. 9. p. 290

Teſtes

Teſtes impuberes admittuntur ad teſtificandum de iis, quæ occulte fiunt, num. 7. p. 290

Teſtudo.

Teſtudinis caro coctu difficilis & melancholica, num. 8. pag. 83

Tetanus.

Tetanus eſt convulſionis ſpecies, num. 8. p. 7

Vide *Convulſio*.

Tetanus morbus eſt gravis & exitialis, num. 9. ibid.

Tetanus tertia die, aut quinta, aut ſeptima, aut decima quarta occidit, num. 11. p. 8

Tetanus a cauſis frigidis generatur, num. 10. ibid.

Torus.

Tori ſeparatio eſt cauſa gravis & ardua, & ideo ejus cauſæ concludenter probandæ ſunt, num. 1. p. 219

Tori ſeparationem prætendens ob morbum alterius conjugis debet illum concludenter probare per Medicos, & Peritos, num. 2. ibid.

Vide *Divortium*.

Tori ſeparationem impedit Reconciliatio, num. 12. p. 228

Tori ſeparatio peti non poteſt ob cauſam deletam per reconciliationem ſequutam inter conjuges poſt eventum dictæ cauſæ, num. 14. p. 286

Vide *Morbus Gallicus*.

Tumor.

Tumor Oedematoſus qui vocetur, num. 1. p. 12

Tumoris cancroſi ſigna, num. 2. p. 13

Tumor labiorum uteri qualis eſſe debeat in recenter enixa, num. 1. p. 123

Tumores in inguinibus non niſi ab interno veneno excitantur, & cur, num. 6. p. 145

Tumores inguinum leniter apparentes Naturam invalidam ad pugnam cum morbo denotant, num. 8. ibid.

Tutela.

A Tutela, vel cura licitum eſt arguere ad Coadjutoriam, num. 6. p. 255

Tutela, vel Cura expirat, ſi Tutor, vel Curator efficiatur inhabilis; puta Mutus, Surdus, vel Cæcus, num. 7. ibid.

V

Valetudinarius.

Valetudinarius dici non poteſt natura imbecillis, num. 3. p. 121

In Valetudinario neque generandi, neque coeundi potentia præſumitur, num. 14. p. 142

In Decrepito Valetudinario præſumi debet conclamata Genitalium ignavia, num. 16. ibid.

Valetudo.

Valetudo pro obtinenda Coadjutoria debet eſſe talis, ut ſit abſque ulla ſpe futuræ proſperitatis, num. 9. p. 160

Vide *Coadjutoria*.

Variola.

Variolæ quando ſalutares, & quando exitiales, numero 1. pag. 56

Variolis detenti quomodo moriantur, num. 3. p. 57

Variolæ non ſolum externas, ſed etiam internas partes obſident, num. 4. ibid.

Variolis & morbillis eſt adverſum, num. 5. ibid.

Vide *Oleum*.

Vena.

Venæ Sectio, Vide *Sectio venæ*.

Vide *Sanguis*.

Vena, & arteria magna ſunt ſanguinis promptuarium num. 2. p. 79. & ſeq.

Venditio.

Venditionis contractus verba dubia declarantur ex qualitate pretii, num. 5. p. 185

Proteſtatio in venditione rei, *talis qualis eſt*, non relevat venditorem, quando vitium latet, num. 2. ibid.

Vide *Vitium*.

Vide *Redhibitoria, actio*.

Venenum.

Veneni propinati ſigna communia, num. 2. p. 20

Veneni ſumptionem quæ accidentia frequentius ſequantur, num. 3. ibid.

Venena omnia ſive mediate, ſive immediate cor lædunt, n. 4. ibid. & num. 6. p. 27

Venenum in corpore generari poteſt ex ejusdem impuritate, omnia ſymptomata veneni aſſumpti afferens, nu. 6. pag. 20

Veneni ingeniti accidentia diſtingui non poſſunt ab accidentibus veneni propinati, num. 7. ibid.

Non ad Venenum aſſumptum, ſed potius ad corporis impuritatem accidentia venenoſa ſunt referenda, n. 8. ibid.

Venenum denominatur non ſolum quod noxium eſt, ſed etiam ſalubre medicamentum, num. 1. p. 21

Venenum noxium & malum dicitur illud, quod ſemper tale eſt, num. 8. p. 22

Antimonium, Sabina, Oleandri folia, ſtercus columbarum Borax, non ſunt ſimpliciter venena, num. 2. 3. 5. 6. 7. p. 21. & 22

Venena temporanea nullo manifeſto ſigno ſe produnt, num. 12. p. 23

Venena temporanea ex Tabeſcentium genere omnia ſunt, num. 13. ibid.

Veneni propinati ſigna antecedentia nulla certa dantur ad Medicos pertinentia, num. 14. ibid

Veneni ingeniti plura dantur ſigna antecedentia, num. 15. ibid.

Veneni ingeniti & propinati eadem ſigna ſunt, num. 6. ibid.

Venena propinata, maxime ſi reiterentur, mortem afferunt, num. 17. ibid.

Veneni aſſumpti ſignum familiariſſimum, in iis, qui evadunt ſanati eſt depilatio, num. 18. p. 24

Venena ſi non occidant, relinquunt ſemper aliquam noxam inſignem & morbos diuturnos, num. 19. ibid.

Venena a tota ſubſtantia noxia, non poſſunt ullo modo ad benignam naturam reduci, num. 4. ibid.

Veneni propinati præſumptio ex antecedenti ſtatu ægrotantis deſumpta, magni momenti eſt, num. 1. p. 25

Veneni propinati ſigna concomitantia, num. 2. ibid.

In veneno propinato accidentia ſupervenientia nullum ordinem ſervant, num. 3. ibid.

In veneno propinato non ſolet adeſſe febris, ut in ingenito, num. 4. ibid.

Venenum aut eſt corrodens, aut putrefaciens, aut inflammans, aut congelans, aut etiam tabefaciens, numero 5. ibid.

Venena externa vel ſunt præſentanea, vel temporanea, nu. 6. ibid.

Venenum temporaneum, lentum eſt, & ex genere tabefacientium, num. 7. p. 26.

Veneni aſſumpti ſigna in ipſa ſumptione apparentia, ſunt magni momenti, num. 9. ibid.

Accidentia ex propinato veneno provenientia, cum impetu apparent; ſecus ex veneno ingenito, num. 10. ibid.

Venena etiam adminiſtrata, interdum ſuo fine fruſtrantur, num. 1. p. 27

Venena, quæ ab excedenti qualitate occidunt, niſi illico in actum producantur, nullius effectus evadunt, numero 2. ibid.

Venena niſi repetantur, vix ex decem unus perire ſolet, nu. 3. ibid.

Venena temporanea facile nullius effectus ſunt, numero 4. ibid.

Cadavera eorum, qui externo veneno intereunt, difficillime putreſcunt, num. 8. p. 28

Veneni aſſumpti ſingulare ſignum eſt læſio in ventriculo & lenta febricula, num. 9. ibid.

Sitis carentia eſt argumentum excluſivum veneni aſſumpti, quod declaratur, ibid. num. 7. p. 27

Venenum aſſumptum Ictericiam interdum parit, numero 5. ibid.

Veneni propinati præſumptionem præbet bona valetudo antecedens abſque erratis in victu, n. 1. p. 42. & n. 1. p. 75

Venena omnia ſunt ſapore & odore horribili & abominabili, num. 11. p. 43. & ſeq.

Venenum peſtis.

Vide *Peſtis*.

Venenum mixtum eſt Naturæ ſummè contrarium, n. 2. p. 75

Cujuslibet veneni dantur ſigna propria, præter communia, num. 3. p. 76

Venenorum maxime exitialium ſigna nimis patentia ſunt, num. 4. ibid.

Non datur ſecundum aliquos certitudo, Hominum ex propinato veneno obiiſſe, num. 1. p. 145

Certa cognitio haberi poteſt Hominem non fuiſſe veneno externo ſublatum, ſed interno, num. 2. ibid

Venena intus genita poſſunt referre naturam venenorum externorum, num. 4. ibid.

Venena externa non poſſunt omnia accidentia veneni interni excitare, num. 5. ibid.

Venenum Peſtis, ut venena externa ſanos Homines adoritur, num. 10. ibid.

Venenum Peſtis magis Juvenes & Robuſtos inficit, quam Senes, & Debiles, & Valetudinarios, num. 11. ibid. & ſeq.

Venenum Peſtes externum eſt, quoad modum nocendi, nu. 12. p. 146

In veneno intus genito Febris illico ab initio apparet, non ſic autem in externo, n.15. p.146
Veneno externo ſublata Cadavera non facilè putreſcunt, & cur? n. 16. ibid.
Venena omnia majori ex parte calida, & ſicca ſunt, num. 17. ibid.
Venenum Peſtis quanam ratione tam inter externa, quam inter interna connumerari poſſit, n.18. ibid.
Venenum Peſtis cur tam citò putrefactionem avertat, n. 19. ibid.
Venena putrefacientia, cur non facile adminiſtrari poſſint, n.20. ibid.
Venena ſerius lædunt Mulieres, quam Viros, n.1. p. 162.
Reprobatur, ſub n. 13. p. 163
Venena omnia vel mediate, vel immediate cor petunt, n.6. p. 162
Venenum frigidum citius extinguit debilem calorem, quam fortem, n. 8. p.163
Venenum fungorum eſt ſtrangulatorium, & reſpirationem abſcindens, n. 10. ibid. & n. 21. p. 164
Venena nonniſi à calore actuantur, n. 20. ibid.
Venenum quo in majori quantitate aſſumitur, eo citius occidit, n.24. ibid.

Venti.

Venti Orientales minus ſalubres ſunt, n. 4. p. 33
Venti Auſtrini cæteris omnibus minus ſalubres, ibid.
Venti Auſtrini viſum, omneſque ſenſus hebetant, num. 2. p. 153
Ventri Auſtrini viſum reddunt caliginoſum, n 11. p.154
Venti reuniti habent eandem vim eoſque effectus, prout ante refractionem, & impedimentum, n.9. p.217
Venti Aquilonares refracti ſalubriores ſunt, quam ſi impetuoſi liberè ingrediantur, n.10. ibid.
Venti Orientales, & Occidentales ſalubres ſunt, num. 13. p. 218
Etheſiæ ſunt venti Aquilonares, n. 14. ibid.
Contrarium, n.ſeq. ibid.

Venus.

Venus articularibus doloribus inimica, n. 1. p. 125
Venus Arthritim Podagram excitat. n. 2. ibid.
Venus ſummoperè calorem naturalem debilitet, num. 3. ibid. Dic ut n. 13. p. 127
In Veneris uſu robuſtiſſimum quid excernitur, ex Hippocrate, n. 4. p. 126
Poſt Veneris uſum, triſtitia ac mœror unde? num. 6. ibid.

Verbum.

Verbi ſignificatio intelligenda eſt ſecundum qualitatem ei adjectam, n. 6. & 7. p. 253
Unius verbi propria ſignificatio reſtringitur ex adjectione aliorum, n. 8. ibid.
Verborum ſignificatio intelligenda eſt, ſecundum ſubjectam materiam, n. 10. & 11. ibid.
Verba, *fate voi*, non important diſpoſitionem perfectam, n. 9. p. 270
Verba, *ſi fate voi*, prolata à teſtatore interrogato an veli certam diſpoſitionem facere, requirunt ſubſequentem diſpoſitionem, alias non dicitur diſpoſitum, num. 10. & 12. ibid.
Verba, *forſe mi reſolverò*, nihil determinant, num. 14. p. 283
Verba, *con li medeſimi oblighi ſudetti*, in ultima ſubſtitutione per Teſtatorem appoſita, inducunt repetitionem præcedentium obligationum in omnibus ſubſtitutis, n.6. p.292
Verba, *ex partu*, in inſtrumento Societatis appoſita, quid importent, n. 4. p. 97
Verba, *ex cauſa partus*, in inſtrumento Societatis appoſita, quid importent, n. 5. ibid.

Vertigo.

Vertigo tenebricoſa habet eadem ferè accidentia, quæ habet morbus caducus, n. 9. p. 199
Vertigo tenebricoſa facit patientem cadere in terram, n. 10. ibid.
Vertigine laborantes magnam habent propenſionem ad morbum caducum, n. 9. p. 190
Vertigo capitis, & ſtomachi debilitas quando excuſent à reſidentia, n. p. 190
Vertiginis morbus non eſt perpetuus, n. 12. p. 191

Veſtis.

Veſtes & Ornamenta pretioſa nonniſi ad uſum uxori conceſſa cenſentur. n. 7. p. 280
Veſtes laceratas reſtituendo non ſatisfacit Mulier cujus culpa Matrimonium non fuit ſecutum, quia tali caſu non valuit illis bona fide uti, n. 82. p. 282
Veſte quotidianæ ideo cenſentur donatæ per ſponſum ſponſæ, quia computantur in alimentis, n. 60. ibid.
Vide *Jocalia*.

Victus ratio.

Victus ratio ſanorum modo inſtituta, & accidentia magna illicò ab aſſumpto cibo apparentia, propinati veneni ſuſpicionem faciunt, n. 9. p. 145
Vide *Venenum*.
Victus ratio multum a conſueta diverſa, effigiem mirum in modum immutat, n. 7. p. 106
Vide *Error in victu*.

Vinum.

Vinum per ſe calefacit, nu. 6. p. 43.
Vinum diverſos producit effectus in Temulentis, n. 10. ibid.
Ex immodico vini potu Apoplexia interdum excitatur, aut alius ſimilis nervorum affectus, n. 13. p. 44
Vide *Apoplexia*.

Vir.

Vir non tenetur alere uxorem, quæ ſine juſta cauſa ob eo recedit, num. 61. p. 282
Vir alit uxorem principaliter propter obſequia, quæ ipſi ab uxore præſtantur, n. 63. ibid.
Virum cogere ad præſtanda alimenta uxori, quando ipſa uxore, & dote fuit ſpoliatus, durum eſt, n. 64. ibid.
Vir uxorem indotatam alere non tenetur, num. 65. ibid.
Viri ſolent adminiſtrare bona uxoris extradotalia, num. 22. p. 285

Virgo, Virginitas.

Virgines ſtuprantur abſque ulla ampliatione locorum, cum loca habent humecta, ut immediate poſt menſtruam purgationem, nu. 3. p. 58
Rubor obſervatus in virgine ſtuprata ceſſat per quindecim ad ſummum dies, & cur, n. 4. p. 59
Virgo corrumpi poteſt abſque Hymenis dilaceratione, ſi virga virilis exilis eſt, & vulva muliebris ampla & humida, num. 5. ibid.
Rugarum obliteratio in virgine conſtuprata quando, & quomodo fiat, n. 6. ibid.
Nulla pellicula naturaliter in Virginibus reperitur, quæ virginitatem atteſtetur, n. 1. p. 70
In muliere compreſſa poſſunt aliquando ea virginitatis notæ adnotari, quæ ex hymenis integritate habentur, n. 2. ibid.
Virginem eſſe violatam ex viarum latitudine, aut inviolatam ex earum anguſtia, inferri non poteſt, n. 3. ibid.
Quando Virgo comprimitur immediate poſt menſtruas purgationes, nulla ſigna violationis apparere poſſunt: quod declaratur, num. 5. ibid.
Vox craſſior in virginibus defloratis non fit ex unico ac leni coitu, ſed ex violento & ſæpius iterato, n. 6. ibid.
Sicut & livor papillarum, n. 7. p. 71
Colli venæ in deflorata virgine craſſiones fiunt aliquando, & quando id ſuccedat, n. 8. ibid.
Virginitas eſt qualitas quædam à Natura permanens, & ideo præſumitur adeſſe, n. 9. ibid.
Vide *Membrum*.
Vide *Mulier*.
Virgines viro maturæ, ac peſſimè habentes, quamprimum nubere debent, ex Hippocrate, n. 9. p. 158
Virgines ſponſæ cur non illicò, ſed aliquando, immò ut plurimum poſt aliquot menſes concipiant, n.14. p.159
Virginem eſſe mulierem probatur ex relatione ſeptem Matronarum expertarum, & ex publica fama, num. 1. 4. & 7. p. 173
Virginitas mulieris probatur ex confeſſione mariti, aſſerentis, ſe eam cognoſcere non potuiſſe, numero 2. & 5. pag. ibid.
Virginitas quomodo à peritis, Matronis ſit exploranda, n.9. p. 174
Virginitas præſumitur ex emiſſione ſanguinis in cognitione carnali, n. 7. p. 196
Virgo præſumitur fuiſſe puella ante ſtuprum & tempore carnalis, cognitionis, niſi contrarium probetur, num. 1. pag. 195
Quod declaratur, n. 2. ibid.
Virgo præſumitur mulier, quæ pro virgine tenebatur & reputabatur, n. 3. ibid.
Virgo præſumitur puella, quæ recuſat ab aliis cognoſci, n. 4. ibid.
Inſpectio mulieris ad cognoſcendam ſeu explorandam ejus virginitatem, indignum eſt & indecorum quod fiat à viris, n. 26. p. 199

Viſio, Viſus.

Viſioni plurimum nocent cicatrices oculorum, num. 1. pag. 77
Viſio fieri non poteſt ſine ope humoris aquei ſeu albuginei dicti, n. 2. ibid.
Viſus omnino deperit ex cicatrice & corrugatione Corneæ membranæ, n. 3. ibid.

Viſus hebetatur in ſenibus ob Corneæ corrugationem, n. 4. p. 77
Viſus hebetatur Auſtro, n. 2. p. 153
Vide *Ventus*.
Viſus ſenſus multo, ac puro lucidoque ſpiritu indiget, n. 9. ibid.
Viſus ex Senectutis culpa præ omnibus ſenſibus detrimentum recipit. n. 10. ibid.
Viſus ab Auſtro redditur calignoſus, n. 11. p. 154
Viſus obtuſus ſenibus familiaris, n. 12. ibid.
Vide *Senium*.
Viſus aliquando hebetudinem contrahit ex ſola ſtomachi culpa, n. 13. ibid.

Vitium.

Vitium ab ætate proveniens, ea durante tolli non poteſt, n. 9. p. 9
Vitia à juventute in ſenectutem pervenientia non ſanantur, & multo minus, quæ à ſenectute in decrepitatem, num. 4. pag. 5
Vitia ciborum, quibus in diebus jejuniorum utimur, num. 1. pag. 19
Vitia naturalia emendari non poſſunt, n. 21. p. 114. & num. 1. pag. 81
Vitia facilius removentur ex accidenti evenientia, quam quæ à natura ſunt, n. 6. p. 82
Quando vitium rei venditæ latet, generalis proteſtatio, *Talis qualis eſt*, non relevat; ſed neceſſaria eſt expreſſio in ſpecie, n. 2. p. 185
Declaratur n. 3. ibid.
Vitii rei venditæ ignorantia non præſumitur, in venditore, ſed potius ſcientia, n. 4. ibid.
Vide *Redhibitoria actio*.
Vitam ſuam unicuique licet tueri, n. 5. p. 113
Unuſquiſque tenetur evitare ea, quæ vitam propriam in periculo ponunt, n. 6. ibid.
Ad vitam traducendam neceſſarium eſt virium robur, n. 13. p. 120
Vitæ finitæ certæ notæ non ſunt, n. 3. p. 149
Vitæ genus maxime a naturali & conſueto alienum, mores mutat, n. 13. p. 108
Vitæ ſigna quænam ſint, n. 6. p. 183
Vita alicujus bene arguitur ex ſignis vitalibus editis poſt horas viginti quatuor à nativitate, n. 9. p. 184
Vitæ evidens ſignum filii naſcentis, eſt ſupervivientia ipſius poſt matris obitum, n. 10. ibid.
Vita infantis ut probetur, non eſt neceſſaria vocis emiſio, aut ploratus, cum ſine ipſis ex aliis actibus & motibus vita depræhendatur, n. 21. ibid.
Translatio periculi vitæ facta ab eo, qui mortis timorem non habebat, non dicitur fraudulenta, licet realiter lethali morbo laboret, n. 7. & 8. p. 185
Vide *Nominatio*.

Vivens, vivus.

Viventem non ſpirare eſt impoſſibile, n. 15. p. 150
Dic ut n. 16. ibid.
Vivi pro mortuis aliquando elati, n. 5. p. 149

Vivere.

Vivere is dicitur, qui & motus, & pulſus, & vitæ capacis ſpiritus eſt compos, n. 7. p. 183
Vivere poteſt partus, ſi poſt dies centum ſexaginta ſex naſcatur, dummodo ſit conceptus in plenilunio, vel in interlunio, n. 21. p. 212

Vix.

Particula *Vix*, difficultatem ac raritatem rei demonſtrat, n. 7. pag. 77
Quod Vix fit, factibile tamen eſt licet cum difficultate, n. 8. ibid.

Ulcus.

Ulcera facilè conſolidantur ætatis tenerioris beneficio, quod ſecus eſt in aliis ætatibus, n. 2. p. 64
Ulcera in corpore excitata præſervant à peſte, num. 19. pag. 139
Vide *Peſtis*.

Undecimeſtris.

Undecimeſtres rejecti per text. *in §. unum ſi quidem, auth. de reſtit.* n. 4. p. 116
Undecimeſtres ab Aſtrologis rejecti, n. 5. ibid.
Undecimeſtres quales admiſerit Hppocrates, n. 6. ibid.
Tam Decimeſtres, quam Undecimeſtres Hippocrati eodem dierum numero naſci, quomodo fiat, n. 7. ibid. & ſeq.
Undecimeſtres qui non vitales, n. 9. p. 117
Undecimeſtres partus ſunt de raro contingentibus, quæ non adaptantur in jure, n. 2. p. 116
Vide *Partus*.

Voluntas.

Voluntas enixa reſultat ex expreſſione geminata, num. 3. p. 201
Voluntas Principis, ſive authoritas quando adeſt, excludit omnem doli præſumptionem, n. 89 p. 225
Voluntas alicujus probatur per teſtes deponentes ex certa ſcientia, ac de publica voce, & fama, n. 10. p. 280
Voluntas & Animus Teſtatoris probatur per duos Teſtes; n. 11. ibid.
Voluntas alicujus probatur per duos Teſtes conteſtes, licet minus idoneos, n. 13. ibid.
Conjecturæ ceſſant, ubi conſtat de voluntate certa, n. 26. pag. 281
Voluntas transferentis penſionem, debet eſſe certa & indubitata, n. 16. p. 283

Vomitus.

Vomitus materiarum corruptarum peſti familiaris, num. 13. p. 146.
Differentia inter vomitum in Peſte excitatum & vomitum excitatum à propinato veneno, n. 14. ibid.

Votum.

Voti eſſentia per quænam compleatur, n. 4. p. 93.
Vide *Profeſſio Religioſa*.
Vide *Demens*.

Uterus.

Ventris detumeſcentia in Puerperis qualiter eveniat, n. 4. p. 124
Uterus in prægnantia, quantò magis tumeſit, tanto craſſior evadit, n. 5. ibid.
Uterus habet ex natura quandam virtutem ſeminis attractivam, qualem habet magnes ferri, n 1. p. 71.
Ex ſemine prope uterum emiſſo abſque penis intromiſſione, an mulieres concipere poſſint, n. 1. ibid.
Uterus non minori attractione ſuo collo utitur ad deglutiendum ſemen maris, quam ventriculus gula ad deglutiendos, cibos, p. 4. p. 72
Uterus, quando fœmina libidine exardeſcit, os etiam externum ad deglutiendum prope ſe effuſum ſemen aperit, n. 5. ibid.
Vide *Semen*.
Uteri morbi aliarum principum partium morbis aſſociati, tam admirabilibus ſymptomatibus concomitantur, ut ſupernaturales exiſtimentur, n. 4. p. 84
Vide *Morbus*.
Uteri morbis plures mulierum conflictatæ, à Dæmone obſeſſæ exiſtimantur, n. 5. ibid. & ſeq.

Vulnus, Vulnerans.

In Vulneribus Capitis ſæpè Ægri ex Chirurgi ignorantia periclitantur, n. 1. p. 109.
Vulnus aliquando eſt periculoſum, etiamſi non ſit lehale, n. 2. & 4. ibid.
Vulnera capitis cur præ cæteris facilem errandi occaſionem Chirurgis præbeant, n. 5. ibid.
Vulnerum lethalitas arguitur ex ſymptomatum ſevitia, n. 6. p. 110
In Vulnere Capitis lethali accidentia ſæva primis diebus ſe manifeſtant, n. 7. ibid.
Vulnera Capitis etiam cum oſſis fractura non ſunt ex primo capite lethalia, n. 9. ibid.
Vulnera ex primo capite lethalia quæ ſint n. 8. ibid.
Vulnerato ob Chirurgi ignorantiam decedente, vulnerans de occiſo non tenetur, n. 10. ibid.
Vulnera non ſolum facilè, ſed ipſa oſſa conſolidantur ætatis tenerioris beneficio, quod ſecus eſt in aliis ætatibus, n. 2. pag. 64
Vide *Ætas*.
Vulnera facilè ſanantur in teneriori ætate, n. 1. ibid.
Vulnerantibus pluribus hominem, illoque decedente, nullus eorum condemnatur in pœnam homicidii, ſed in extraordinariam, n. 29. p. 130
Declara ut n. ſeq. ibid.
Vulnera capitis quam magni momenti ſint; n. 1. p. 138
Vulnera magna aliarum partium magis tuto negliguntur, quam leviſſima ipſius capitis, n. 2. ibid.
Vulnere lethali exiſtente ſemper viget præſumptio, quod vulneratus ex vulnere obierit, n. 8. ibid.
Vulnerans infirmum non lethaliter, tenetur de homicidio, vulnerato decedente, n. 9. ibid.
Contrarium num. 20. p. 139
Vulnera Capitis ſimplicia non ſunt ex primo capite lethalia n. 15. ibid.
Vulneris gravitate ceſſante, ceſſant de neceſſitate omnia accidentia ad vulnus grave conſequentia, n. 20. p. 92
Vulnus alias ſalubre, in corpore morboſo poteſt fieri lethale n. 10. p. 97

Uxor.

Uxor.

Uxor tenetur ex Matrimonii vinculo ſequi virum, & cum illo cohabitare, num. 4. p. 147

Vide *Matrimonium*.

Vide *Maritus*.

Uxor non tenetur ſequi Maritum, ubi illa ſe exponeret vitæ periculo, n. 8. p. 148

Uxor reddere tenetur debitum conjugale marito Lepra detento, n. 1. p. 60

Vide *Debitum conjugale*.

Uxor tenetur cohabitare cum viro, eique matrimonialia obſequia præſtare, n. 1. p. 182

Uxori ſævitiam viri alleganti onus probandi incumbit, n. 1. p. 227

Uxor verberata à Marito ſolis pugnis, & alapis, non autem cum baculo, vel alio inſtrumento ad offendendum apto, non dicitur immoderatè verberata, n. 5. p. 228

Uxori verbera illata à Marito an fuerint ad correptionem, vel animo doloſo, & odio, dignoſcitur ex inſtrumento, cum quo illata ſunt; niſi aliter conſtet, n. 6. ibid.

Uxorem à Marito doloſè percuſſam fuiſſe non præſumitur, licet cum baculo, & ſanguinis effuſione, niſi probetur, nu. 7. ibid.

Uxor ſemper debet eſſe ſub timore, & reverentia viri, n. 12 ibid.

Uxor, quæ per plures annos cohabitavit cum marito, ſi alleget illius impotentiam, præſumitur propter aliam cauſam agere pro diſſolutione Matrimonii, n. 11. p. 189

Uxor mortuo Marito poteſt prætendere lucrum dotale ex diſpoſitione Statuti Urbis *lib.* 1. *c.* 131. n. 1. p. 242

Uxor debet præſtare patientiam ſucceſſivam, ad hoc, ut dicatur, quod per ipſam non ſteterit, quominus Matrimonium conſummaretur, n. 13. p. 243

Uxor tenetur ſequi virum, non obſtante pacto de non diſcedendo à certo loco, ſi juſta ſuperveniat cauſa diſceſſus, nu. 4. p. 275. n. 6. p. 286

Amplia ut n. 5. ibid. n. 6. ibid.

Uxor Monaſterium ingredi non poteſt poſt conſummatum Matrimonium, n. 43. p. 282

Uxor tenetur Marito debitum reddere ad filiorum procreationem, n. 52. ibid.

Uxor tenetur ſequi Maritum ad ſuum domicilium, num. 54. ibid.

Uxor recuſans adire domicilium Mariti, peccat mortaliter, nu. 55. ibid.

FINIS.

7l/14

a D 73

A. MEJSTRIKS
WIEN
I. WOLLZEILE, No. 6
BUCHHANDLUNG u. ANTIQUARIAT